

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YAHYA KEMAL'İN ESERLERİNİN ÖRNEKLİ SÖZLÜĞÜ
VE KAVRAM ALANLARI**

**DOKTORA TEZİ
Firdes TEMİZEL AKAR**

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Mehdi ERGÜZEL

OCAK- 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

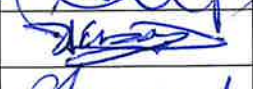

YAHYA KEMAL'İN ESERLERİNİN ÖRNEKLİ SÖZLÜĞÜ
VE KAVRAM ALANLARI

DOKTORA TEZİ

Firdes TEMİZEL AKAR

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 02/01/2011.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. M. MEHMET ERGÜZEL	Başarılı	
Prof. Dr. ARİSTO KARABEYOĞLU	Başarılı	
Prof. Dr. İSMA ALIYUN	Başarılı	
Doç. Dr. HÜSEYİN ERSOY	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi AYŞE AYDIN	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	FİRDES TEMİZEL AKAR
Öğrenci Numarası	:	D126011010
Enstitü Anabilim Dalı	:	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☐ YÜKSEK LİSANS ☒ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	YAHYA KEMAL'İN ESERLERİNİN ÖRNEKLİ SÖZLÜĞÜ VE KAVRAM ALANLARI
Benzerlik Oranı	:	% 8

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

10.12.2019
İmza
Firdes Akar

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

10.12.2019
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. M. MEHDİ ERGÜZEL

Tarih: 10/12/2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

*Güzel insanlarla dolu, güzel ülkemiz için çalışmaya değer.
Aziz Türk milletine ithafen...*

*Devr-i Sultan Selîmi yazmak için
Seyf-i meslûl kıldı hâmesini
Halk Yahya Kemal'e rahmet okur
Gûş ederken Selimnâmesini
(Yahya Kemal Beyatlı)*

ÖNSÖZ

Türk dili, Moğolistan'dan Çin içlerine, Avrupa'dan Sibiryaya, Hindistan'dan Kuzey Afrika'ya kadar geniş bir sahada varlık göstermiş bir dildir. Türk dili üzerine yapılan araştırmalar, fonetik, morfolojik ve sentaks incelemelerin ötesinde son yıllarda semantik çerçevede oldukça ivme kazanmıştır. Semantik araştırmaların bir kolu kabul edebileceğimiz sözlük bilimi (leksikografi) üzerine Batı'da çokça çalışma yapılmaktadır. Sözlük bilimi, bir dilin kelime hazinesini sözlük şeklinde ortaya koyma kurallarını belirleyen bir dil bilimi dalı olduğuna göre buradan hareketle Türk dilinin kelime hazinesine bir katkı da biz sağlamak için Yahya Kemal'in bütün eserlerinin sözlüğünü yapmayı düşündük. Yahya Kemal üzerine birçok araştırma yapıldı ve makale yazıldı. Ama onun eserlerinin örnekli bir sözlüğü yapılmamıştı. Eserlerin tamamı bilgisayar ortamına aktarıldı. Metinden örnek cümlelerle madde başlarına mana verildi. Ayrıca eserlerde geçen kelimelerin tematik bir tasnifi yapıldı. Sanatçıların şahsî dillerinin incelenmesini konu alan üslup bilimi, stilistik çalışması olan bu tezimizin Yahya Kemal üzerine yapılan çalışmalara katkı sağladığı ümidindeyiz.

Lisans bitirme tezimin, yüksek lisans tezimin ve doktora tezimin danışmanlığını yapan; hayatımın son yirmi beş yılında önümde hep ışık olup yürüyen; gönlü sevgiyle, aklı ilimle mamur çok değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Mehdi Ergüzel'e sonsuz teşekkür ve hürmetlerimi arz ederim. Ayrıca yetişmemde emeği geçen bütün hocalarıma, anneme, babama, İbrahim ve Mehmet ağabeylerime, kardeşim İsmet'e, eşime ve çocuklarıma teşekkür ediyorum; öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Prof. Dr. Osman Nedim Tuna'ya ve Prof. Dr. Orhan Okay'a Allah'tan rahmet diliyorum.

Firdes TEMİZEL AKAR

02.01.2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. YAHYA KEMAL BEYATLI	6
1.1. Yahya Kemal'in Hayatı.....	6
1.1.1. Çocukluğu ve Ailesi.....	6
1.1.2. Yahya Kemal ve Annesi	6
1.1.3. Eğitimi.....	7
1.1.4. Yahya Kemal Avrupa'da	8
1.1.5. İstanbul'a Dönüş	8
1.2. Yahya Kemal'in Sanatçı Kimliği.....	9
1.2.1. Yahya Kemal'in Şiiri.....	11
1.2.2. Yahya Kemal'in Dili/Türkçesi	13
1.3. Yahya Kemal'de Vatan Mefhumu	14
1.4. Yahya Kemal'in Tarih Şuurunu.....	15
1.5. Yahya Kemal ve Üsküp.....	15
1.6. İnsan Yahya Kemal	16
BÖLÜM 2: SÖZ VARLIĞI	19
2.1. Söz Varlığı, Kavram Alanı.....	19
2.2. Yahya Kemal Beyatlı'nın Eserlerindeki Kelime Kadrosunun Kavram Alanına Göre Tasnifi ve Tasnif Üzerine Yorumlar	20
2.2.1. İsimler	20
2.2.1.1 Bitki, Meyve, Sebze, Çiçek Adları ve İlgili Kelimeler	20
2.2.1.2. Organ Adları ve Vücutla İlgili Kelimeler	20
2.2.1.3. Maden ve Kimya ile İlgili Kelimeler.....	21
2.2.1.4. Hayvanlar ve Hayvancılıkla İlgili Kelimeler.....	21
2.2.1.5. Hastalık Bildiren ve Sağlıkla İlgili Kelimeler	22
2.2.1.6. Gökyüzü, Gök Bilimi, Hava Olayları ile İlgili Kelimeler.....	22
2.2.1.7. Yer ve Yön Bildiren Kelimeler.....	22
2.2.1.8. Askerlik ve Savaş ile İlgili Kelimeler.....	23
2.2.1.9. Zaman Kavramıyla İlgili Kelimeler.....	24
2.2.1.10. Ev, Giyim, Eşya ve Takıyla İlgili Kelimeler	24
2.2.1.11. Manevi/Dinî/Fizik Ötesi Hayatla ile İlgili Kelimeler.....	25
2.2.1.12. Renklerle İlgili Kelimeler	27
2.2.1.13. Yakınlık, Akrabalık ve İnsan İlişkileri ile İlgili Kelimeler	27
2.2.1.14. Meslek ve Meşguliyet Adları.....	27

2.2.1.15. Yeme-İçme, Yiyecek ve İçecek Kavramları ile İlgili Kelimeler	28
2.2.1.16. Unvan, Saygı, Lakap, Şöhret Bildiren Adlar Bildiren Kelimeler	28
2.2.1.17. Ölçü, Uzunluk, Uzaklık, Miktar ile İlgili Kelimeler	28
2.2.1.18. Tabiat, Coğrafya ve Yer Bilimiyle İlgili Kelimeler	28
2.2.1.19. Sayılar ve İlgili Kelimeler	29
2.2.1.20. Kırtasiye ile İlgili Kelimeler	29
2.2.1.21. Alet ve Araç-Gereç Adları	29
2.2.1.22. Hukuk, Devlet Yönetimi, Teşkilatlanma, Siyaset, Toplum Bilimi ve Diploması ile İlgili Kelimeler	30
2.2.1.23. Ulaşım, Haberleşme ve Yolculukla İlgili Kelimeler	31
2.2.1.24. Eğitim, İlim, Bilim ve Teknoloji ile İlgili Kelimeler	31
2.2.1.25. Bina, Yapı, Mimari ile İlgili Kelimeler	31
2.2.1.26. Güzel Sanat Dalları ve Müzik ile İlgili Kelimeler.....	31
2.2.1.27. Cinsiyet ve Toplumsal Tabaka Bildiren Kelimeler	32
2.2.1.28. Çocuk, Yetişkin Oyunları ve Bir Spor Dalı ile İlgili Kelimeler	32
2.2.1.29. Denizcilikle İlgili Kelimeler	32
2.2.1.30. Dil Bilgisi, Yazma Sanatı, Edebiyat, Hitabet ve Gazetecilik ile İlgili Kelimeler.....	32
2.2.1.31. Dilek, İstek, Gerekliklik, Emir Bildiren Kelimeler	33
2.2.1.32. Durum Bildiren Kelimeler	33
2.2.1.33. Duygu Bildiren Adlar.....	36
2.2.1.34. Kişilerin Nitelik, Karakter, Ömür ve Hayatın Dönemleriyle İlgili Kelimeler.....	36
2.2.1.35. Kültürle, Folklorik Unsurlarla İlgili Kelimeler	39
2.2.1.36. Fikriyat, Zihin ve Zihinsel Süreçlerle ile İlgili Kelimeler.....	39
2.2.1.37. Güzel Ahlak ile İlgili Kelimeler.....	39
2.2.1.38. Kalıp Sözler ve Yabancı Dillere Ait Değişler	40
2.2.1.39. Ticaret, İş, Para, Mülk, Maliye ile İlgili Kelimeler	40
2.2.1.40. Yansıma ile Oluşmuş Kelimeler	40
2.2.1.41. Ünlem, Hitap Bildiren Adlar.....	40
2.2.1.42. Günlük Hayat ve Yaşamla İlgili Kelimeler	41
2.2.1.43. Pekiştirme Kelimeler.....	41
2.2.1.44. Özel İsimler	41
2.2.2. Fiiller	51
2.2.2.1. İnsanın Temel Hareket ve Oluşlarını Gösteren Fiiller	51
2.2.2.2. İnsanın Duygu, Düşünce ve İsteklerini Gösteren Fiiller	52
2.2.2.3. Varlıkların Oluş ve Hareketlerini Gösteren Fiiller	53
BÖLÜM 3: SÖZLÜK, SÖZLÜKÇÜLÜK	55
3.1. Sözlük, Sözlükçülük, Dizin Kavramları	55
3.2. Örneklili Yahya Kemal Sözlüğü (Dizin)	58
SONUÇ	2392
KAYNAKÇA.....	2397
ÖZGEÇMİŞ	2404

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
Alm.	: Almanca
Ar.	: Arapça
bk.	: Bakınız
Bulgar.	: Bulgarca
d.	: Doğumu
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Erm.	: Ermenice
Fars.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İbr.	: İbranice
İng.	: İngilizce
İsp.	: İspanyolca
İtal.	: İtalyanca
Lat.	: Latince
Mac.	: Macarca
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
mec.	: Mecazi
Moğ.	: Moğolca
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
ö.	: Ölümlü
Rum.	: Rumca
Rus.	: Rusça
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SAÜ	: Sakarya Üniversitesi
Sırp.	: Sırpça
Slav.	: Slavca
Süry.	: Süryanice
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TEDEV	: Türkiye Eğitime Destek Vakfı
vb.	: Ve benzeri

vs. : Ve saire
YKY : Yapı Kredi Yayınları
Yun. : Yunanca

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Yahya Kemal'in Nesir ve Şiirlerindeki Türk Sanatçı Adlarının Sıklık Sayılarına Göre Listesi.....	48
Tablo 2: Yahya Kemal'in Nesir ve Şiirlerindeki Yabancı Sanatçı Adlarının Sıklık Sayılarına Göre Listesi.....	49
Tablo 3: Yahya Kemal'in Nesir ve Şiirlerindeki Özel İsimlerin En çok Tekrarlananlara Göre Listesi	50

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☐	Doktora	☒
Tezin Başlığı: Yahya Kemal'in Eserlerinin Örnekli Sözlüğü ve Kavram Alanları			
Tezin Yazarı: Firdes TEMİZEL AKAR		Danışman: Prof. Dr. M. Mehdi ERGÜZEL	
Kabul Tarihi: 02.01.2020		Sayfa Sayısı: vii (ön bölüm) + 2404 (tez)	
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı			
<p>1884 – 1958 yılları arasında yaşamış olan Yahya Kemal Beyatlı, edebiyatımızın güzîde şahsiyetlerinden biridir. Onun yaşadığı yıllar, tarihimizin oldukça sancılı dönemine tekabül eder. Yahya Kemal hem Osmanlı'nın yıkılışına hem de yeniden doğan bir milletin devlet oluşuna şahitlik etmiştir. Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerini akademik olarak incelemek, aynı zamanda onun hem yaşadığı coğrafyaya hem döneme ayna tutacaktır. Onun görev yaptığı, gezdiği ve gördüğü yerler, oralarda edindiği bilgiler, gözlemlediği kültürler, kendisinde var olan geniş bilgi birikimiyle kaynaşınca ortaya kültürümüzün çok kıymetli eserleri çıkmıştır. Bir sanatçının söz varlığına ulaşmanın en güzel yollarından biri o sanatçının bütün eserlerinin dizinli sözlük çalışmasını yapmak ve kavram alanı tasnifini ortaya koymaktır. Biz de sözlük çalışmalarına bir katkıda bulunmak amacıyla Yahya Kemal Beyatlı'nın söz varlığı üzerine inceleme yaptık. Bu çalışmamız ile devrinin önemli şahsiyeti olmuş ve gelecek nesillere hem hayatıyla hem de eserleriyle ışık tutmuş bir edip, fikir ve devlet adamı olan Yahya Kemal'in bütün eserlerinin örnekli sözlüğünü, ayrıca onun bütün eserlerinde geçen kelimelerin kavram alanı tasnifini yaptık. Yahya Kemal'in Örnekli Sözlüğü ve Kavram Alanları isimli tezimiz giriş, üç ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Yahya Kemal'in hayatı, eserleri, edebiyatımıza tesir eden yönleri ve kişiliği ile ilgili bilgiler verdik. İkinci bölümde söz varlığı ve kavram alanı konularına değindik. Ayrıca kavram alanı tasnifine göre Yahya Kemal'in eserlerinde kullandığı kelimelerin dağılımını yaptık. Üçüncü bölümde ise sözlük, sözlükçülük, dizin kavramları üzerinde durduk ve Yahya Kemal Beyatlı'nın bütün eserlerinin örnekli sözlüğünü yaptık. Sonuçta istatistikî verilerle Yahya Kemal'in söz varlığı ile ilgili neticelere ulaştık; kavram alanı ile ilgili yorumlar yaptık.</p>			
Anahtar Kelimeler: Yahya Kemal, Söz varlığı, Dizin, Kavram Alanı			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☐	Ph. D.	☒
Title of Thesis: Sampled Dictionary And Conceptual Field Of Works Of Yahya Kemal			
Author of Thesis: Firdes Temizel AKAR Supervisor: Prof. Dr. M. Mehdi ERGÜZEL			
Accepted Date: 02.01.2020		Number of Pages: vii (pre text) + 2404 (main body)	
Department: Türk Dili ve Edebiyatı			
<p>Yahya Kemal Beyatlı, who lived between 1884 and 1958, is one of eximious persons of our literature. The years during which he lived corresponds to quite painful period of our history. Yahya Kemal both witnessed labefaction of Ottoman Empire and statehood of a renascent nation. Researching literary works of Yahya Kemal Beyatlı academically will mirror to both geography and period he lived. When the places he performed a duty, traveled and saw, the information he obtained thereabouts, and the cultures he observed cohered with extensive knowledge existing in him, invaluable works of our culture showed up. One of the finest ways reaching to rection of an artist is to do indexed dictionary study and reveal conceptual field classification of all works of that artist. We also researched on rection of Yahya Kemal Beyatlı in order to make participation to the dictionary studies. With this study, we did indexed dictionary of complete works of Yahya Kemal Beyatlı, a literary man, intellectual and statesman, who was an important personality of his period and shed light on the future generations with both his life and works, and conceptual field classification of the vocabularies mentioned in his complete works. Our thesis named Sampled Dictionary and Conceptual Field of Yahya Kemal consists of three main chapters and conclusion. In the first chapter of the study, we gave information related to the life, works, aspects affecting our literature and personality of Yahya Kemal. In the second chapter, we mentioned to the vocabulary and conceptual field subjects. Moreover, we did distribution of the words that Yahya Kemal used in his works. In the third chapter, we discoursed on the dictionary, lexicography and index concepts and did the sampled dictionary of all works of Yahya Kemal Beyatli. In conclusion, we reached to the results related to the vocabulary of Yahya Kemal with the statistical data and made comments related to the conceptual field.</p>			
Keywords: Yahya Kemal, Vocabulary, Index, Conceptual Field			

GİRİŞ

Uygarlığın, medeniyetin temeli düşüncedir. Düşünce aydınlanmanın yapı taşıdır. İnsanoğlu, kendine has üstün özelliklerinin kuvvetiyle düşünceyi sanata dönüştürmüştür.

“Sanat nedir?” sorusuna verilen ilk cevap (hiç değilse Batı’da) sanatı bir yansıma, benzetme ya da taklit olarak görme eğilimindeydi. Sanat eserlerinde gördüğümüz, doğadır, insandır, hayattır ve sanatçı eserinde bize bunları yansıtır; bir ayna tutar dünyaya sanki. Platon’un Devlet diyalogunda Sokrates, Glaukon’a ressamın yaptığı işi anlatmaya çalışırken: “İstersen bir ayna al eline, dört bir yana tut. Bir anda yaptın gitti güneşi, yıldızları, dünyayı, kendini, evin bütün eşyasını, bitkileri, bütün canlı varlıkları diyerek, ressamın yaptığı işin dünyaya bir ayna tutmak olduğunu söyler ve biraz aşağıda şairin de ressamdan farklı olmadığını belirtir: Tragedya şairinin de yaptığı bu değil mi? Benzetme değil mi onun yaptığı da?”¹

Hayatın sanatkar gözüyle yaşanmaya devam ettiği mecra olan sanat evreninde edebiyat diğer sanat dalları içinde başka bir öneme sahiptir.

Genel anlamda edebiyatı, bir milletin yazıya tevdi edilen tüm kültür mahsullerinden oluşan varlığıdır, diye mütalaa edip onu geniş ve dar çerçevelerde olmak üzere ikiye ayırmak ve şöylece değerlendirmek uygun olacaktır:

Geniş anlamda edebiyat: Kültürel nitelikteki bütün yazılı eserleri kapsamına alır. Dar anlamda edebiyat ise: Şekil ve muhteva bakımlarından sanatkarane bir amaç gözetilerek vücuda getirilen, okuyucuya zevk ve heyecan veren, duyguları yoğunlaştıran güzel eserler diye tarif edilebilir. Bunlar manevi haz ve moral güç kaynaklarıdır. Muhayyilenin altın kanatlı kuşları bunların ufuklarında özgürce uçar, düşünce bunların engin göklerinde derinleşir.²

Edebiyat dile dayanan bir sanat dalıdır. Edebî ürünlerin malzemesi dildir. Bir dil sarrafı olan şairde düşünce ve duygu dille şiire dönüşür.

Dil, kelimeler dizgesidir. Bir lisanı kullanan fertler, kelimelerle düşünür; konuşur ve yazar. Bu işlevinin yanı sıra dil, fertleri birbirine bağlar; onları gerçek manada millet yapar.

İster tek tek dilleri ele alalım, isterse bütün dilleri ortak nitelikleriyle ve karşılaştırmalı olarak inceleme yolunu turalım dil her açıdan önem taşır; önümüze değişik sorunlar serer. Dillerin kendilerine özgü yasaları, eğilimleri, sorunları olduğu gibi, bütün dilleri kapsayan ortak yasalar, eğilimler ve sorunlar da vardır. İşte dil dediğimiz bu çok yönlü, büyüklü varlığı inceleyen bilime dil bilim diyoruz.³

¹ Berna Moran, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s.17.

² Abdülkadir Karahan, Türk Kültürü ve Edebiyatı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, s. XI.

³ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 1995, C. 1, s.13.

Dil bilim çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla hazırladığımız “Yahya Kemal Sözlüğü ve Söz Varlığı” adlı çalışmamızda Yahya Kemal Beyatlı'nın Türk dilinin ve edebiyatının büyük şairlerinden biri olduğunu görmüş olduk:

Yahya Kemal, 2 Aralık 1884 tarihinde Üsküp'te doğdu. İlköğrenimine, 1889 yılında Üsküp'te Sultan Murat Külliyesi'nin bir bölümü olan Yeni Mektep'te başladı. Daha sonra yine Üsküp'te bulunan Mekteb-i Edeb'e devam etti. Üsküp İdadisi'nde başladığı ortaöğrenimine, ailece Selânik'e taşındıklarından Selânik İdadisi'nde devam etti (1897). O yıl annesinin ölümü üzerine Üsküp'e döndüler. Yahya Kemal yatılı olarak Selânik İdadisi'ne gitmek zorunda kaldı, fakat hastalandığından yeniden Üsküp'e döndü. Ortaöğrenimine devam etmek üzere 1902 yılında İstanbul'a gönderildi. İrtika ve Malumat adlı dergilerde, Âgâh Kemal mahlasıyla şiirler yazmaya başladı. Okuduğu Fransızca romanların ve Genç Türkler'e duyduğu ilginin etkisiyle 1903'te Paris'e gitti. 1904 yılında Sorbonne Üniversitesinin Siyaset Bilimi bölümüne yazıldı. 1912 yılında İstanbul'a döndü.

Darüşşafaka Mektebi'nde (1913), Medresetü'l-Vaizin'de (1914), Heybeliada Bahriye Mektebi'nde (1916), Darülfünun Edebiyat Şubesi'nde (1916-1919) tarih, medeniyet tarihi, Garb edebiyatı ve Türk edebiyatı dersleri verdi. Tedavi için bir süre Sofya'da bulundu (1921). Lozan barış görüşmelerine müşavir delege olarak katıldı (1922). Memlekete dönüşünde TBMM'ye II. Dönem Urfa milletvekili olarak girdi. (1923-1927) Varşova (1926), Madrid (1929) ve Lizbon'da (1931) orta elçi sıfatıyla çalıştı. 1933'te tekrar memlekete döndü. Yozgat milletvekili olarak yeniden Büyük Millet Meclisi'ne girdi (1933). Tekirdağ (1935) ve İstanbul (1942) milletvekilliği de yaptı. Pakistan Devleti nezdinde ilk büyükelçimiz oldu (1947). 1949'da emekliye ayrılarak memlekete döndü. 1 Kasım 1958'de öldü.⁴

Yaşam öyküsünde de görüldüğü üzere Yahya Kemal, Balkanlarda başlayan hayatını Asya ve Avrupa coğrafyasının çeşitli yerlerinde geçirdi hem Doğunun hem de Batının kültür mirasını tanıdı; altı yüzyıl süren bir devletten sonra kurulan yeni devletin doğuşuna şahitlik etti. Yahya Kemal'in bu özellikleri, eserlerini söz varlığı bakımından incelenmeye değer kılmıştır.

Araştırmanın Konusu

Yazar ve şairlerin söz varlığı hem onların şahsi dünyasından hem de mensup oldukları milletlerin dil evreninden izler taşır. Üstelik yazınsal ürünler veren söz konusu kimseler, belli bir kültürel birikimin üstünde ise akademik manada incelenmeye değerdir. Böyle şahsiyetlerin hem hayat hikâyeleri hem de verdikleri eserler, yaşadıkları çağın ve kullandıkları dilin eseridir.

Öncü bir bilim olarak görülen⁵ dilbiliminin, söz varlığı çalışmalarına getirdiği yöntemlerle bir dilin sahip olduğu hazineye vâkıf oluruz. Bu çalışmamızla Türk dilinin 19. Yüzyıl sonu 20. Yüzyıl başında

⁴ Orhan Okay, Yahya Kemal Beyatlı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, s.35-39.

⁵ Özcan Başkan, Dilde Yaratıcılık, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2006, s.38.

yetkin, kaliteli ve kültürel birikimin seçkin örneklerini vermiş olan Yahya Kemal'in eserlerinin söz varlığını dilbilimin yöntemlerinden yola çıkarak inceledik.

Bir dilin sözvarlığı denince akla sadece, o dilin sözcükleri söz konusu değil; deyimleri, atasözlerini, terimleri ve çeşitli yapıların oluşturduğu bütünü anlıyoruz.

Sözvarlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı olarak düşünülmelidir.⁶

Yahya Kemal'in söz varlığı üzerine yaptığımız bu çalışmamızda örnekli sözlüğünü, kullandığı kavramların tasnifini ve bu tasnifin yorumunu yaptık.

Araştırmanın Amacı

Aksan'a göre "Bir sanatçının, bir yazar, ozan ya da düşünürün yapıtlarında geçen öğeleri toplayan sözlükler hem dil incelemeleri hem de yazın/edebiyat çalışmaları açısından önemlidir; sanatçının kişiliğini, ilgi alanını önem verdiği kavramları yansıttığı kadar, dil içinde kendi kullandığı söz varlığını belirlemesi dolayısıyla da yararlıdır. Bu tür yapıtların Batıda yayımlanmış pek çok örneği vardır".⁷

Buradan hareketle sözlük çalışmalarına bir katkıda bulunmak amacıyla Yahya Kemal Beyatlı'nın söz varlığı üzerine inceleme yaptık. Yahya Kemal'le ilgili birçok bitirme tezi, yüksek lisans ve doktora yapılmıştır.

Araştırmanın temel amacı, Türk sanat ve siyaset camiasının önemli bir ismi olan ve gelecek nesillere bilgi birikimi ve ortaya koyduğu eserleriyle rehberlik yapmış bir sanatçı, fikir ve devlet adamı olan Yahya Kemal'in bütün eserlerinin örnekli sözlüğünü yapmak ve onun bütün eserlerinde geçen kelimelerin kavram alanı tasnifini ortaya koymaktır.

Araştırmanın Önemi

Yahya Kemal'in hayatı tarihimizin oldukça sancılı dönemine tekabül eder. O, hem Osmanlı Devleti'nin yıkılışına hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna şahitlik etmiştir. Geçirdiği fikir buhranlarından sonra kendini bulmuş ve yetkin üslubu ile edebiyatımıza kıymetli eserler kazandırmıştır. Hayatın birçok alanında bulunmuş ve zengin bir kültürel birikim edinmiş Yahya Kemal'in eserlerinin sözlük bilim açısından incelenmesi, onun daha geniş kitleler tarafından anlaşılmasında etkin olacaktır. Sözlüğün örnekli olması hem çeviribilim alanında hem de Yeni Türk Edebiyatı sahasında çalışma yapan araştırmacılara katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

---

⁶ Doğan Aksan, Türkçenin Sözvarlığı, Engin Yayınevi, Ankara, 2000, s. 7.

⁷ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 1995, C. 3, 406.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırları

Yahya Kemal'in on üç eserine dayanarak çalışmamızı yaptık. Bu on üç eseri bilgisayar ortamına aktardık. Metinden hareketle Yahya Kemal'in bütün eserlerinin sözlüğünü yaptık. Eserlerde geçen kelimelerin kavram alanı tasnifini ortaya koyduk. Çalışmanın sınırlılıkları şöyledir: Bu çalışmada Yahya Kemal'in eserlerindeki bütün söz varlığı incelenmemiş olup, kelime grupları ve cümle bahsine girilmemiştir. Çalışma örnekli sözlük ve kavram alanı tasnifi ile sınırlıdır.

Araştırmamızın asıl kaynağı olan Yahya Kemal'in eserlerinin adları aşağıdadır:

1. *Kendi Gök Kubbemiz* (1961)
2. *Eski Şiir'in Rüzgârıyla* (1962)
- 3 ve 4. *Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söyleyiş* (1963):
5. *Aziz İstanbul* (1964)
6. *Eğil Dağlar* (1966)
7. *Siyasi Hikayeler* (1968)
8. *Siyasi ve Edebi Portreler*
9. *Edebiyata Dair* (1971)
10. *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım* (1973)
11. *Tarih Musahabeleri* (1975)
12. *Bitmemiş Şiirler* (1976)
13. *Mektuplar-Makaleler* (1977).⁸

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, dilbilimi çalışmalarında kullanılan bilgi toplama yöntemlerinden faydalanılmıştır. Konu ile ilgili eserler taranmış, gerekli veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızı, üç ana başlık altında topladık:

1. Yahya Kemal Beyatlı'nın Hayatı ve Kişiliği
2. Yahya Kemal'in Söz Varlığının Kavram Alanı Tasnifi:

Bu bölümde Yahya Kemal'in bütün eserlerinde geçen kelimelerin kavram alanı tasnifini yaptık.

3. Yahya Kemal'in Bütün Eserlerinin Örnekli Sözlük Çalışması:

---

⁸ Orhan Okay, Yahya Kemal Beyatlı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, s. 38.

Sözlük çalışmalarında uygulanan kelimelere anlam verme yöntemini kullandık. Bu yöntemi uygularken madde başlarını büyük punto yaptık; kelimeye mana verdikten sonra kelimenin metinde - nesir ve şiir metni- geçtiği cümleyi örnek olarak mananın karşısına koyduk; örnek cümleleri italik puntoyla sözlüğe ilave ettik; kelimelerin mecaz anlamlarına, yan anlamlarına da girdik. Bazı madde başlarının sonuna ansiklopedik bilgi de ekledik.

BÖLÜM 1: YAHYA KEMAL BEYATLI

1.1. Yahya Kemal'in Hayatı

1.1.1. Çocukluğu ve Ailesi

Yahya Kemal, Üsküp belediye başkanlarından Naci Bey'in oğludur; annesi, Nakiye Hanım idi. 1884 yılında Salı günü, Üsküp'ün İshakiyye Mahallesi'nde doğdu. Yahya Kemal'in gerek baba gerek anne tarafı büyük dedelerinde birleşmektedir. Bu aristokratik ailenin bugün bilinen en eski büyüğü Mustafa III. devrinin sancak beylerinden Şehsuvar Paşa'dır ki şairin soyadı olan 'Beyatlı' bu Şehsuvar kelimesinin Türkçeleştirilmiş şeklidir.⁹

İbrahim Naci Bey ile Nakiye Hanım'ın evlilikleri 1883 senesindedir. Yahya Kemal doğduğu zaman, babası 19 ve annesi 16 yaşında idi. Büyük şair, bu genç ailenin ilk evladı olarak dünyaya gelmiş ve Mehmet Âgâh ismini almıştı. Çocukluk çağlarını Üsküp havalisinde, büyük validesi Adile Hanım'a ait çiftliklerde geçirdi. Esasen Adile Hanım'ın üç çiftliği, bu ailenin belli başlı gelir kaynağını teşkil ediyordu. Nitekim Yahya Kemal'in *Açık Deniz* adlı şiirinde bahsettiği Rakofça kırları buralardan mülhemdir.¹⁰

Yahya Kemal'in Reşad ve Rukiye isimlerinde iki kardeşi vardı. Onlardan hatıralarında çok az söz eder: 1884 Kanun-ı evvelinin 2'sinde, Üsküp'te, İshakiyye Mahallesi'nde, büyükannem Âdile Hanım'ın konağında, bu evin cepheye doğru, sağ tarafındaki arka odada, sabaha karşı dünyaya gelmişim. Günlerden salı imiş. 1886'da kardeşim Reşad'ın aynı evde doğmuş olduğunu hayal meyal hatırlıyorum.¹¹

Nihayet bir nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşta olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum halayık, bir de refakatimize verilen Ali Zaim, Üsküp'ten ayrıldık.¹²

1.1.2. Yahya Kemal ve Annesi

Yahya Kemal'in üzerinde tesir eden en önemli kimse annesidir diyebiliriz: Lakin benim hem dinî hem millî terbiyem üzerinde daha şiddetle müessir olan, annemdir. Annem çok Müslüman bir kadındı. Muhammediye okur, bana Kur'an öğretirdi.

Muhammediyye'den bizzat Yazıcızade Mehmed Efendi'nin hazin bir makamla söylediğini zannettiğim bir ilahiyi çok severdim:

⁹ Kâzım Yetiş, *Yahya Kemal İçin Yazılanlar*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 2, s. 389.

¹⁰ Kâzım Yetiş, *age.*, s. 293-296.

¹¹ Yahya Kemal Beyatlı, *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2012, s. 1.

¹² Yahya Kemal Beyatlı, *age.*, s. 5.

Eğer Rum'un revanında görürsem dilarayı

Revanına revan idem Semerkand'ı Buhara'ya

mırsalarında coğrafyaya ait şehirlerden, ülkelerden ziyade başka bir aleme, belki de ahirete ait bir yerler görür gibi olurdum. Annemin sesi ile birlikte bu ilahi bende hem hazin hem ruhani duygular uyandırır. Annem, Yazıcızade'yi, sabah namazlarını kıldıktan sonra okurdu. Beyaz başörtüsü ile elindeki kitaba imanla eğilişini hala görür gibiyim. Çok yerlerini anlamadığım halde annemin yüksek sesle ve makamla okuyuşundan dinlediğim Muhammediyye'nin o mısraları bana bizim öz maceramız, evimizin, mahallemizin, Üsküp'ün ve müphem surette bütün milletimizin dünya ve ahiret macerası gibi gelirdi. Daha o yaşta Yazıcızade Mehmed Efendi'nin Türklükle İslamlığı yoğuran, millî, İslami harsını benliğimde hissetmeğe başlamıştım.

Annem bana: Oğlum, dünyada iki insanı sev... Peygamber Efendimizi bir de Sultan Murad Efendimizi sev, derdi.¹³

Yahya Kemal, annesini hep hasret ve özlemlerle hatırlamıştır: Annemin resminden mahrumum. Onun bir resmi hayatımın en büyük bir yadigârı olurdu. Annemin simasını şimdi iyi hatırlayamıyorum. İslam tesettürünün en şedit bir muhitinde doğduğu, yaşadığı ve öldüğü için bir resmini bırakmadan kayboldu.¹⁴

1.1.3. Eğitimi

Yahya Kemal, ilk tahsiline 1889'da Sultan II. Murat'a nispetle Muradiye Camii yanındaki "Yeni Mektep" te başladı. 1891 senesinde, Üsküp Valisi Ahmet Eyüp Paşa'nın açtırdığı ve tamamen yeni usule göre ders gösteren Mekteb-i Edeb'e yazdırıldı. Yazmayı ve okumayı esas olarak burada öğrendi. Selanikli galip bey gibi münevver fikirli hocalardan ders gördü. Mekteb-i Edeb'de yaptığı dört yıllık tahsilin ardından, 1895'te Üsküp İdadisi'ne başladı; yalnız Teselya Harbi'nin başlaması ile aile Selanik'e göç ettiğinden Yahya Kemal de Selanik İdadisi'ne devam mecburiyetinde kaldı. Onun, buradaki tahsil hayatı devamlı olmamış, annesinin rahatsızlanması üzerine yeniden Üsküp'e dönmüştür. Annesi Nakiye Hanım'ın vefatı ise tahsil hayatına sekte vurdu. Yahya Kemal böylece zaman zaman Selanik'te büyükbabasının yanında ve vakit vakit de Üsküp'te anne tarafının himayesinde idadi tahsilini tamamlamaya çalıştı. Fakat onun Üsküp ile Selanik arasında gidip gelmekten tahsil hayatının düzeni bozulmuştu. Nihayet 1902 senesi baharında tahsile devam gayesi ile, İstanbul'a gönderildi. Burada annesinin akrabalarından Abdurrahman Paşazade İbrahim Bey'in yanında misafir oldu ve Mekteb-i Sultani'ye devam edecekti. Fakat okulun kontenjanı dolu olduğundan, kaydı yapılamadı. Bu ebeple bir sene sonra Bebek'teki Amerikan Koleji'ne yazılmak üzere tahsiline ara verdi. Yahya Kemal, bu esnada İbrahim Bey'in Sarıyer'deki konağına her akşam

¹³ Nihad Sami Banarlı, Yahya Kemal'in Hatıraları, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1997, s. 24-25.

¹⁴ Yahya Kemal Beyatlı, Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2012, s. 3.

devam eden Kanuni Hacı Arif Bey ile aynı konağa sık sık gelen Şekip Bey'i tanıma fırsatını buldu. Hacı Arif Bey'in idaresinde toplanan saz heyeti şairin alaturka musikiye karşı yakın lığıını temin etmekle beraber, Şekip Bey'in Avrupa ve Avrupalılar hakkında gayet ciddi ve sürükleyici bir tarzda anlattıkları, Yahya Kemal'de kuvvetle tesirini göstermiş ve onda Avrupa'yı görme iştıyaki uyandırmıştı. Bu iki kişi, denilebilir ki Yahya Kemal'in hayat seyri üzerinde büyük bir değişikliğin amili olmuşlardır.

1.1.4. Yahya Kemal Avrupa'da

Yahya Kemal, Jön Türklerin fikirlerine heveslenerek, 1903 yılında ailesinin müsaadesi olmadan, Paris'e kaçtı ve 1912 yılına kadar memleketine dönmeden bu şehirde kaldı. 1903'te önce para bakımından bir hayli sıkıntı çekmiş ise de sonra maddi durumu düzelmiş ve Marne Nehri sahillerinde Colledge de Meaux'ya kaydolmuştur. Burada yaptığı bir senelik tahsil sonunda Fransızca'yı öğrendi. Daha sonra Paris'e gelerek 1904'te Ecole Libre des Sciences Politiques'e girdi. Yahya Kemal, Siyasi İlimler Okulu'ndaki talebeliği esnasında yani 1906 tarihlerinde kısa bir müddet için Londra'ya kadar giderek, Abdülhak Hamit'i dahi görmüş ve tekrar Paris'e dönmüştü. Yahya Kemal, Paris'te sadece şairler, aktörler ve sair sanatkarları tanımamış; burada kaldığı müddetçe jön Türklerden Ahmet Rıza, Sami Paşazade Sezai; hoca Kadri, Prens Sabahattin, Dr. Nihat Reşat, Fazlı ve Refik, Abdullah Cevdet; Abdülhalim Memduh Bey'ler ile de görüşmüştür. Nihayet 1908'de okuldan çıkan şairimiz, İkinci Meşrutiyet'in ilanını müteakip Jön Türkler gibi hemen memlekete dönmedi; bir müddet daha Paris'te kaldı.

Fakat onun İstanbul'daki hadisler ile yakından ilgilendiğini, bu esnada Paris'e gelen Selanikli Doktor Ali Agah Bey ile buluşup, ondan taze memleket havadisleri aldığını ve Ziya Gökalp'in ismini, fikirlerini bu doktordan öğrendiğini biliyoruz. Anlaşıldığına göre ancak bundan sonradır ki Yahya Kemal de İstanbul'a gelmiş, fakat ittihatçıların, itilafçıların faaliyetleri, Prens Sabahattin'in teşebbüsleri, adem-i merkezîyet fırkası mensuplarının vatan haini ilan edilmeleri gibi meseleler dolayısıyla hasıl olan buhran yüzünden tekrar Paris'e dönmüştür. Şairimizin bu ikinci seyahati 1912 yılına kadar devam etti. Yahya Kemal, bu müddet zarfında dahi Boulevard Saint-Michel üzerinde yeni şair ve ediplerin devam ettiği kahvelerde vaktini geçirdi. 1910'da Fransa'nın Bretagne sahillerinde olan Raskof şehrinde bir müddet yaşadı. Bir başka zaman İsviçre'ye gidip döndü.¹⁵

1.1.5. İstanbul'a Dönüş

Yahya Kemal, 1912 senesinde Türkiye'ye döndü ve İstanbul'a yerleşti. 1913'te Darüşşafaka'ya edebiyat ve tarih hocası olarak tayin edildi. Daha sonra Sultan Selim'deki Medrestü'l-vaizin'de medeniyet tarihi hocalığı yaptı. Bu arada Beyazıt'taki Türk Ocağı'nda ve diğer bazı okullarda tarih ve edebiyata dair verdiği konferans ve dersler, dikkati celp ettiğinden 14 Ekim 1915'te eski İstanbul

¹⁵ Kâzım Yetiş, Yahya Kemal İçin Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 2, s. 298-301.

Darülfünunu Medeniyet tarihi hocahğına getirildi. Bu yeni vazifesine tayin hususunda Darülfünun müderrislerinden Ziya Gökalp'in büyük tesiri vardır.

Yahya Kemal'in Medeniyet Tarihi müderrisliğı, 24 Mart 1919 tarihine kadar devam etti. Daha sonra Garp Edebiyatı Tarihi ve 11 Ekim 1922'den itibaren de Türk edebiyatı okuttu. Yahya Kemal, 1919-1920 senelerinde Millî Mücadele hareketlerine de katılmış ve büyük Zafer'e kadar milli hareket taraftarı talebenin rehberi olmuştur. Diğer taraftan *Dergâh* mecmuası bu esnada çıkmış ve şairimiz gazetelerdeki makaleleriyle milli cereyanı desteklemiştir. Yahya Kemal, İstiklal Harbi sonunda elde ettiğimiz zaferi takiben yani 1922'de İsviçre'ye gönderilen heyet ile birlikte müşavir sıfatıyla Lozan'a dahi gitmiştir. Ekim 1923'te İkinci büyük Millet Meclisine Urfa'dan milletvekili seçildi. 12 Mayıs 1924'te Darülfünun müderrisliğinden istifa etti. 1925 senesinde Ankara İtilafnamesinin lehimize düzeltilmesi için, Fransızlarla yapılacak görüşmelere murahhas seçildi ve hudut tashihi meselesinde, Hassa'dan beş ve Kilis'ten on üç olmak üzere on sekiz köy ile Payaş istasyonunun 5 kilometrelik bir arazi dahilinde bize terki hususunu sağladığından 1926'da Varşova orta elçiliğine tayin edildi. Bu vazifede üç yıl kaldı, 1929'da Madrid orta elçiliğine memur oldu. 1931'den itibaren aynı zamanda Lizbon elçiliğı de uhdesine tevdi edilmişti.

Yahya Kemal, 1932 senesinde Madrid büyükelçiliğinden ayrıldıktan sonra Paris'te Nihat Reşat Bey'e misafir olmuş; oradan Bükreş'e giderek Hamdullah Suphi Bey'in yanında kalmış ve sonra birlikte Ankara'ya dönmüştür. Büyük şair, 1934'te Yozgat ve 1935'te Tekirdağ milletvekili olarak tekrar Büyük Millet Meclisi'ne girdi ve 1934 senesine kadar bu ilin milletvekilliğini yaptı. 1943'te CHP estetik müşaviri oldu. 1946'da İstanbul milletvekili seçildi. 1948'de yeni kurulmuş olan Pakistan'a Türkiye Büyükelçisi olarak gönderildi. Bir süre sonra emekliye ayrıldı. Bu sonra üstat Yahya Kemal'in sık sık rahatsızlandığını görüyoruz. 1952'de tedavi için gittiğı İsviçre'den dönmüş bulunuyordu.

Yahya Kemal Beyatlı, İstanbul'da önceleri Büyük Ada'da, 1934 sıralarında Moda'da oturmuş ise de daha sonra Park Otel'in 165 numaralı odasında, yani bütün güzellikleriyle Üsküdar'ı ve Boğaz'ın Anadolu yakasını gören bir dairesine yerleşmiş ve senelerce burada kalmıştır. 10 Ekim 1958 Cuma günü tedavi edilmek üzere kaldırıldığı Cerrahpaşa Hastanesi'nden bir daha odasına dönmek nasip olmadı. Yahya Kemal, 1 Kasım 1958 Cumartesi günü saat 9.50'de hayata gözlerini kapadı.¹⁶

1.2. Yahya Kemal'in Sanatçı Kimliğı

Kişiliğini Albert Sorel'in derslerinden aldığı tarih zevkiyle, Jean Moreas, Baudelaire, Verlaine, vb.'nin ölçü ve biçim güzelliklerinde buldu. Paris'e gidişi, II. Abdülhamid istibdadından bir kaçış olduğu halde orada siyasi eylemlere katılmayarak sanat çevrelerinde kendini yetiştirdi. Paris öncesi Abdülhak Hamid ve Servet-i Fünun etkisinden kendisini böylelikle kurtardı, divan edebiyatını Batı şiirindeki bütünlük anlayışıyla ele aldı. Avrupa'dan dönüşünde Yeni Mecmua'da "Bulunmuş Sahifeler"

¹⁶ Kâzım Yetiş, Yahya Kemal İçin Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 2, s. 302-307.

başlığıyla yayımladığı şiirleriyle tanındı (1918). Bu şiirler onun hareket noktasının Osmanlı tarih ve şiiri olduğunu gösterdiği gibi sonradan yeni şekiller ve sade dille yazdıklarında da Yahya Kemal'in Osmanlı medeniyetine ve kültürüne bağlı olduğu gözükür. Osmanlı medeniyeti yüzyıllar boyu en yüce eserlerini İstanbul'da yarattığı için, Yahya Kemal'deki İstanbul, Boğaziçi ve Türk müziği hayranlığına, tabiat güzelliklerinin yanı sıra, tarih değerleri de girer. His, düşünce ve hayali ustalıklı birleştiren şairimiz, birçoğuna hikâye özelliği verdiği lirik-epik şiirlerinin konularını aşk, tabiat, deniz, ölüm ve sonsuzluktan da alır. Şiiri “musikiden başka türlü bir musiki” kabul edişi; “Ok” şiiri dışında bütün şiirlerini, bu ahengin sağlanmasına daha elverişli gördüğü aruz vezniyle yazmasına vesile oldu.

Yahya Kemal, şiirlerini, makale ve hikâyelerini kitaplarda bastırmamış, eserleri dergilerde dağınık kalmıştı. Ölümünden sonra Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti kurulduğu gibi, İstanbul Fetih cemiyetine bağlı bir de Yahya Kemal Enstitüsü ve Müzesi açıldı (1961). Bu enstitünün bastığı Yahya Kemal külliyyatında Yahya Kemal'in üç şiir kitabı ile makale, deneme ve anılarından derlenen diğer eserleri çıktı.¹⁷

Yahya Kemal'in sanat, edebiyat ve tarih görüşlerinin oluşmasında Paris'te geçirdiği dokuz yılın büyük etkisi olmuştur. Bir taraftan Fransız romantik şairlerini okuyor, bir taraftan da realist yazarların eserlerini takip ediyor, sembolizmin ve parnasizmin etkisiyle yazan şairleri tanıyordu. Şiirlerine bir temel bulmak için Fransız sanatçıların yaptıklarını inceliyor; onların millî tarih görüşlerinin edebiyatlarına nasıl kaynaklık yaptığına dikkat ediyordu.¹⁸

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra geldiği İstanbul'da, birçok ideolojiyle karşılaştı. Bazı Fransız fikir ve sanat adamlarının etkisiyle zihninde şekillendirdiği vatan toprağı fikri onu bir süre Yakup Kadri ile bir “Nev-Yunanlık” fantezisine yöneltti. Bir zamanlar İran kültür ve medeniyeti çerçevesinde idiysek şimdi de Akdeniz havzası içinde bir Greko-Romen medeniyeti ortak kültürümüzün kaynağını oluşturabilirdi. “Bergama Heykeltıraşları” ve “Sicilya Kızları” adlı şiirleriyle “Bir Kitab-ı Esatir”, “Tiyatro”, “Çamlar altında Musahabe” gibi bazı eserleri bu yılların ürünüdür.¹⁹

Aziz şairi ben yazan ve söyleyen Yahya Kemal olmak üzere iki çehrede görüyorum. Birincisi ne kadar cimri ise, ikincisi o kadar cömerttir. Onun içindir ki söyleyen Yahya Kemal, yazandan daha tesirli ve daha verimli oldu. Avrupa'dan döndükten sonra İstanbul Türk Ocağı'nda ve o zamanın fikir, sanat alanında Yahya Kemal, bir kutup halinde idi. Gerek akranları gerek kendinden küçükleri onda ince bir estet ruhu buldular ve tesiri altında kaldılar. Yahya Kemal, bu bakımdan Mallarmé'ye benzer. Bir fakla: Mallarmé, evinin sokağı bile meşhur olacak kadar sabit, toplanma gecesi ve saati ezberimizde kalacak kadar mevkut bir sanatkârdı. Halbuki bizim şairimiz, ocakta, üniversitede, kahve lokantada, aile meclislerinde sohbetine kavuşabileceğiniz gezici bir insandır. Her an kendisine tesadüf edilebilir;

¹⁷ Behçet Necatigil, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü. Varlık Yayınları, İstanbul, 1985, s.76.

¹⁸ Orhan Okay, Yahya Kemal Beyatlı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, C. 6, s. 36.

¹⁹ Orhan Okay, Yahya Kemal Beyatlı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, C. 6, s. 37.

gündüz veya gece... Yahya Kemal, gayri mevkuftur ve onun için kendisine “Bizim nomad Mallarmé’imizdir” diyebiliriz.²⁰

Yahya Kemal Avrupa’dan dönüşünde Osmanlı kültürüne hayranlığı özümsemiş görünür. Bundan dolayı Ziya Gökalp, kendisine şöyle hitap etmiştir:

*Harabisin, harabati değilsin
Kökün mazidedir, ati değilsin*

Y. Kemal şu mısralarla ona mukabele eder:

*Ne harabi ne harabatiyim
Kökü mazide olan atiyim*

Y. Kemal’de en hayret edilecek nokta, bir krizin ortasında kendisini bulması ve buna devam etmek kudretini göstermesidir. Bu, sanatta gerçekten esaslı olanın yolunda yürüyeceklere kısmet olan bir talihtir.²¹ Yahya Kemal, eski edebiyatımızdan koca bir divanı tek bir gazel içine sıkıştırabilen usta sanatçı.²²

Mehmet Kaplan’a şöyle bir soru yöneltilir: “Yahya Kemal hakkında kat’i hükmünüz nedir? —Kanaatime göre, Yahya Kemal, kelimenin tam manasıyla şair ve büyük bir şairdir. Türkçe eğer Fransızca ve İngilizce gibi beynelmilel bir dil olsaydı, Yahya Kemal bugün Baudelaire, Mallarmé, Valery gibi dünyaca ünlü bir şair olurdu. Türkiye’de Yahya Kemal’in şiirlerini ezbere bilen, defterine kopya eden ve tekrarlayan kültürlü insan vardır. Böyle bir mazhariyet kaç şaire nasip olmuştur?”²³

1.2.1. Yahya Kemal’in Şiiri

Yahya Kemal, şiirin bir his meselesi olduğunu kavramış ve bunu eserleriyle göstermiş olan bir sanatçıdır. Önceki sanatçılar, şiirin bir fikir meselesi olduğunu düşündüler. Namık Kemal, Ziya Paşa, Hamid, şiiri fikir ile doldurdular. Edebiyat-ı Cedide sanatçıları, şiiri resim sandılar. Mehmet Akif ve Ziya Gökalp, şiiri bir ideoloji aracı yaptılar. Şair de mütefekkir gibi büyük düşünceye yükselebilir. Fakat onun düşünceye varış şekli bir mütefekkirinkinden başka türdür. Şair, hisler ve hayaller aracılığıyla düşünceye ulaşır. Araştırılırsa Yahya Kemal’in şiirlerinde de bir ideoloji bulunabilir. Fakat bu ideoloji Ziya Gökalp’in şiirlerinde olduğu gibi açık değil, “meyvanın içindeki gıdalı usare gibi” saklıdır. Devrinin faydalı muhtevacılığına karşı Yahya Kemal, şiirin her şeyden önce bir sanat olduğunu hissettirmiştir. Yahya Kemal, şiirden estetik değeri olmayan unsurları atmış; güzele değer vermiştir.

²⁰ Kâzım Yetiş, Yahya Kemal İçin Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 2, s. 105.

²¹ Kâzım Yetiş, age., C. 1, s. 351.

²² Kâzım Yetiş, age., C. 1, s. 358.

²³ Kâzım Yetiş, age., C. 1, s. 53.

Yahya Kemal, şiirlerini baştan sona kadar gelişen bir oluş halinde düzenler. Şiir, şekil itibariyle müzik gibi bir harekettir. Yahya Kemal, bu harekete uygun bir içerik bulur. Bir hikâyeye, bir duygusal dokunuş, bir seyahat bu şiirlerin temelini oluşturur. Yahya Kemal'i büyük sanatçı unsurlardan yapan biri de imaj ile muhteva arasında kurduğu sıkı irtibattır. Yahya Kemal, yeri gelince içeriğe en uygun olan imajları yapmakta hünerlidir. Bunlar içerik ile öyle kaynaşmışlardır ki bize süs etkisini vermez. Halk edebiyatından sonra klasik edebiyatta bize sade söyleyişle güzel şiirler yazılabileceğini Yahya Kemal kanıtlamıştır.²⁴

Yahya Kemal, konularını tarihten, tabiattan, yurt ve gönülden almış; epik, mistik, lirik, didaktik şiirler yazmıştır. Bütün şiirlerinde geçmişe hasreti duygu düğümü halinde bulmak mümkündür. Tarihimizin derinliğinden çokça etkilenmiş, Türk akınları ve akıncıları, Rumeli, İstanbul ve Türk musikisi ilham kaynağı olmuştur.²⁵

Yahya Kemal'in şiirlerini iki kategoriye ayırabiliriz:

- a) Klasik tipte olanalar.
- b) Neo-klasik olanlar.
- a) Bu tip şiirleri, Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla yüküdür. Şekil olarak Divan Edebiyatının gazel, mesnevi ve rubai tarzını kullanmıştır.
- b) Bu tip şiirleri ise Türkçe olarak yazılmış sade şiirlerdir. Aruzun Türkçeye en uygun kalıpları seçilmiş ve mısralar bir kuyumcu titizliği ile işlenmiştir. (F. Gözler, s. 335)

Daha çok lirik şiirler yazan Yahya Kemal Beyatlı, çocuklukla aşk (gazeller, şarkılar, *Ses, Vuslat, Geçmiş Yaz, Erenköyü'nde Bahar*, vb.) sonsuzluk özlemi (*Deniz, Açık Deniz, Deniz Türküsü, Gece* vb.) ölüm (*Hamit'e Gazel, Rindlerin Ölümü, Yol Düşüncesi, Eylül, Ömür*, vb.)

Osmanlı tarihinden aldığı ilhamla kahramanlık, Türk uygarlığına hayranlık (Itri, Bir Tepeden), İstanbul semtlerine karşı duyduğu sevgi (*Hayal Şehir, Koca Mustafaş, İstinye, Eylül Sonu*, vb.) temaları üzerinde durmuş, birkaç da efsane (*Nazar, Mehlika Sultan*) yazmıştır.²⁶

Yahya Kemal, yenileşme ve sadeleşme yolunda olan Türkçe ile bir şiir dili oluşturmak istiyordu. Bu dil, milletimizin hislerini yansıtmaya ulaşacak saf bir dil olacaktı. Fransızlar klasik metinlerden yola çıkarak yeni Fransız şiirine ulaşmışlardı. Biz de klasik şiiri günümüzde tekrar canlandırmanın, ondan saf mısralar oluşturmanın yollarını aramalıydık.²⁷

Büyük şairin şiir nazariyesi, dil mükemmelliği ile musikiye dayanır. Ona göre şiir gelişigüzel cümlelerden değil nağmeden meydana gelir. Bu yüzden şiir, sesle okunmaya muhtaçtır. Bunun için de

²⁴ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri (Tanzimattan Cumhuriyete)*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994, s. 224.

²⁵ H. Fethi Gözler, *Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri, İnkılap ve Aka Kitabevleri*, İstanbul, 1981, s. 335.

²⁶ Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatından Seçme Parçalar, İnkılap ve Aka Kitabevleri*, İstanbul, 1981, s. 325.

²⁷ Orhan Okay, *Yahya Kemal Beyatlı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 6, s. 37.

kelimelerin özenle seçilmesi ve mısradaki yerlerine dikkatlice yerleştirilmesi gerekir. Bu düşünce, şairi sözcük seçiminde titizliğe itmiştir. Türk şiirinin neo-klasizmin biricik örnekleri olarak kabul edilen eski biçim eserlerinde ise Y. Kemal, klasik şiirin mazmunlarından ve söyleyişinden çok eskilerin hayat zevki ile rindlik düşüncesini yansıtmak istemiştir.

Hakikatte Y. Kemal bizim klasiğimizdir. Aruz veznine ve kafiyeye gösterdiği önem, şiirlerindeki ses, mısra yapısı ve şekil bütünlüğünde birçok yenilik arasından olsa bile geleneğe bağlılığı, kişiselden çok genelde duruşu bir yana, her şairde bulunan, eseri kişisel masalıyla da klasiğin içindedir.²⁸

Yahya Kemal'in dilini herkes anlar. Fakat onun şiirini muayyen bir seviyedekiler tadabilir. Bu küçük ayrılık sanatın tabii imtiyazıdır.²⁹

Behçet Kemal Çağlar, Yahya Kemal hakkında şu kanaate sahiptir: “Bence Yahya Kemal'i en iyi anlayan, en devamlı ona sadık kalan Ahmet Hamdi Tanpınar'dır ki hamuru Yahya Kemal'le yoğrulup mayalandığı halde bir tek satır aruz yazmamıştır. Yahya Kemal'i şiirimizde eskiyi tekrar ve ihya eden diye değil, yeniyi züppe ve köksüz bırakmaksızın yaşatan büyük şair diye anmak gerektir. Yahya Kemal eskiler alan değil, yeniler yaratan şairdir.”³⁰

1.2.2. Yahya Kemal'in Dili/Türkçesi

Edebiyatımız, Fuad Köprülü'den beri “İslamlıktan önce”, “İslamlıktan sonra” ve “Batı etkisinde” olmak üzere üç devreye ayırmak iyice benimsenmiştir. Dilimizi ise, henüz böyle herkesçe benimsenebilecek devrelere ayıramıyoruz. Çünkü dil tarihinde dış etkenlerle ortaya çıkan gelişmelerden çok, dilin içyapısındaki gelişme ve değişimler önemlidir. Edebi çağları kültür değişimleri ile sınırlandırmak mümkün ve uygundur. Fakat dil için böyle kesin ayrımlar yapmak güçtür. Yazıtlarda başlayan ve Uygur devresini içine alan çağı, genellikle *Eski Türkçe* diye adlandırmak artık Türkoloji'de yerleşmiş bulunmaktadır. Ancak Eski Türkçenin bitimi, öncesi ve sonrası için aynı şey söylenemez. Son zamanlarda farklı coğrafi alanlarda eski şivelerin değişik yazı dilleri olarak geliştiği devreyi *Orta Türkçe*, daha sonrasını ise, *Yeni Türkçe* diye adlandırmak yaygınlaşmaktadır. Bugünkü Türkçeyi de bütün lehçe, şive ve ağızları ile Modern Türkçe olarak adlandıran A. Caferoğlu Türk Dili Tarihinde Eski Türkçeden öncesini de Altay dönemi, En Eski Türkçe dönemi ve İlk Türkçe dönemi olarak üç nazari devreye ayırmaktadır. Böylece bütün Türk dili tarihini şu çağlara ayırmak mümkündür:

1. Altay çağı (Ana Altayca), 2. En Eski Türkçe çağı (Proto Türk), 3. İlk Türkçe çağı 4. Eski Türkçe çağı (Köktürk, Uygur), 5. Orta Türkçe çağı (Türkiye Türkçesi bakımından Eski Anadolu Türkçesi dediğimiz devre), 6. Yeni Türkçe çağı (Türkiye Türkçesi bakımından Osmanlıca dediğimiz devre) 7.

²⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s.125.

²⁹ Kâzım Yetiş, Yahya Kemal İçin Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 1, s. 309.

³⁰ Kâzım Yetiş, age., C. 2, s. 489.

Modern Türkçe çağı (Türk dilinin bu çağı yaşadığımız devrin, asrın dili, yani bugünkü Türk lehçe, şive ve ağızlarıdır).³¹

Güney-Batı Türkçesi		
(Oğuzca)		
I	I	I
Eski Anadolu Türkçesi	Eski Azeri	Eski Türkmençe
I	I	I
Osmanlıca	Azerice	Türkmençe
I		

Bugünkü Türkiye Türkçesi³²

Yahya Kemal'in yaşadığı çağı düşündüğümüzde onun eserlerinin hem Yeni Türkçe çağı (Osmanlı Türkçesi) hem de Modern Türkçe çağı ürünü olduğunu görürüz.

Yahya Kemal, özellikle dil alanında bulduğu muhteşem çizgi ile Türk edebiyatında büyük bir misaldir. Ne klasik şiirde ne de Tanzimat ve Servet-i Fünun dönemlerinde sanatçılar, halkın konuştuğu dilin seviyesini yakalayabilmişlerdir. Klasik şairler, Tanzimat'tan sonra bitmişlerdir. Namık Kemal, Abdülhamit Hamid ve Servet-i Fünuncular da Türkçeye ulaşamadılar. Şiirimizde gerçek Türkçeyi ilk kez yaşatan Yahya Kemal olmuştur.³³

Türk edebiyatında hep bir dil meselesi vardır ve Y. Kemal'in en büyük rolü de bu meseleye getirdiği hal şeklindedir. O sadece yeni dili bulmamış, eski dili de ayıklamış, basit hayallerin zaruretiyle düzyazıya yaklaşan unsurlarını ve Türkçe'nin bünyesine uymayan, lügat ve deyişleri atmış, sadece zevkiyle hatta bir çeşit dokunma, yani deriden gelen duyguyla eski Türkçeyi temizlemiştir. Yahya Kemal için, dilin gücüyle hidayete ermiş şeklinde bir ifade kullanmak doğru olur.³⁴

1.3. Yahya Kemal'de Vatan Mefhumu

Bu mevhum için büyük şairin fikri şudur: “Vatan bir toprak parçasıdır. Toprak cetlerin kabirleridir. Kutsal yerlerin inşa edildiği mekandır. Vatandaşları vatan meydana getirir. Vatandaş, somut bir kavram için kendini feda edemez. Soyut bir unsur için yüzyıllarca, binlerce kişi ölebilir.” Yahya

³¹ Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Türk Dili Nereden Geliyor Nereye Gidiyor. İstanbul: Beşir Kitabevi Yayınları, 2007, s. 8-9.

³² Ali Fehmi Karamanlıoğlu, age., s. 67.

³³ Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri (Tanzimattan Cumhuriyete), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994, s. 226.

³⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s.141.

Kemal, bu duygu ile kendi kendisini bulduğu zaman, şiirinde yeni bir yol bulmuş ve ancak milli şiirlerini Türk edebiyatına sağlayabilmiştir.³⁵

Mehmet Kaplan'a göre, Yahya Kemal'in şiirlerinde müspet olan kıymetler tarih ile vatan ve millete olan bağlılığıdır. Şair onlara dönünce hem zengin bir gerçeği yakalıyor hem de iç sıkıntısı ve yalnızlıktan kurtulmuş oluyor. Böylelikle aramış olduğu sonsuzluğu milli varlık ve kültür içinde maddi ve manevi bir sentez haline geldiğini görüyor.³⁶

1.4. Yahya Kemal'in Tarih Şuuru

Tarihçi Camille Julien'in bir sözü Y. Kemal'de yeni bir ufuk açtı: "Fransa toprağı bin yıldır Fransız milletini yarattı." Bu cümle Yahya Kemal'in tarih düşüncesinin ilham kaynağı oldu ve bunu Türk tarihine uyarladı. Böylece Ziya Gökalp'in daha çok ırkî değerlere dayanan görüşü yerine milli tarih kavramını nihai vatan edinilen topraklar üzerinde başlatmış oldu. Bugünkü Türk milleti ile Anadolu toprağı arasında bir medeniyetin yoğrulmuş olduğuna inanıyordu.³⁷

1.5. Yahya Kemal ve Üsküp

Şehirlerin, kişiliğın oluşmasında büyük tesiri olduğu kabul edilmektedir. Hele, bu şehir, onun inanç ve geleneklerini yoğuran, duyuş ve düşünüş tarzını biçimlendiren anılarıyla dolu şehir ise, kişi için büyük bir anlam taşımaktadır. "Yahya Kemal'in millî ve dinî terbiyesinin temelinde Üsküp şehri vardır. Bu şehrin insanları, mimarisi, dinî ve millî havası şairimizde ömür boyu unutamayacağı izler bırakmıştır"³⁸ Bu yüzden Y. Kemal, Üsküp'ü daima anmıştır. "Onun, hatıralarla dolu şehirlere bağlanma duyguları, önce Üsküp'e duyduğu bağlılıkla başlamış, Yahya Kemal daha köklü bir hassasiyetle sevdiği Üsküp'ü, ölümüne kadar unutmamış, bu şehrimize karşı devamlı bir sıla hasretiyle dolu yaşamıştır."³⁹

Yahya Kemal, Üsküp'ü anlatırken şu ifadeleri kullanmaktadır: "O yaşlarımda ben, Üsküp minarelerinden yükselen ezan seslerini duyarak, içim bu seslerle dolarak yetişiyordum. Minarelerde ezan başladığı zaman evimizde ruhani bir sessizlik olurdu. Galiba Üsküp'ün sokaklarında da böyle bir rüzgâr dolaşır, bütün şehri bir mabet sükûnu kaplardı..."⁴⁰

Üsküp, Yahya Kemal'in sadece doğduğu yer değil; his ve şuur bakımından beslendiğı bir şehirdir. Onun hayatının hemen hemen her aşamasında Üsküplü yılların ve Üsküp şehrinin ruhuna yansıyan tesirlerini müşahede ederiz. Sanatçı kimliğinin arkasında da bu şehrin etkileri mevcuttur. Özellikle şiirlerinde buna tanık oluruz.

³⁵ Kâzım Yetiş, Yahya Kemal İçin Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 1, s. 453.

³⁶ Kâzım Yetiş, age., C. 2, s. 443.

³⁷ M. Orhan Okay, Beyatlı Yahya Kemal, TDV İslam Ansiklopedisi, c:6, İstanbul, 1992, s. 37.

³⁸ Kâzım Yetiş, Yahya Kemal için Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, s. 20.

³⁹ Nihad Sami Banarlı, Yahya Kemal'in Hatıraları, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1997, s.102.

⁴⁰ H. Ömer Özden, Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal, MEB, Ankara, 2001, s. 50.

Yahya Kemal'e göre Üsküp her şeyden önce tarihsel kimliği olan, fetih ruhuyla kurulan bir serhat şehridir.

İstanbul'un fethinden önce, 1392 yılında, Yıldırım Beyazıt tarafından "kuzeye doğru bir Türk savunma kalesi" olarak fethedilmiştir. Oraya yerleştirilen Anadolu ve Rumeli Türklerine, Sultan Beyazıt'ın armağanıdır. Kısacası bir evlad-ı fatihan şehridir.

"Üsküp ki Yıldırım Bâyezid Hân diyarıdır.

Evlâd-ı fâtiyhâna onun yâdigârıdır." (Yahya Kemal Beyatlı)

Şaire göre Üsküp'le İslâmlık arasında çok sıkı bir bağ vardır. Üsküp'ü fetheden, şehircilik açısından geliştiren ve medeniyet merkezi olmasında çok büyük emekler sarf eden Türk beylerinin adını taşıyan câmilerden yükselen "ezan sesleri", şairi çocukluğundan beri etkilemiş, yurt dışında bulunduğu zamanlarda bile ezanın makamları kulağında yer etmiştir. Şair, Üsküp'te Ezan Sesleri adlı anı yazısında, göğü dolduran bu ilahi nağmelerin, Müslüman-Türk çocuklarının dinî ve millî eğitiminde kalıcı etkisi olduğuna inandığını açıklamıştır. "Ben Paris'te iken bile, hiç münasebeti olmadığı halde, kulaklarıma Üsküp'teki ezan seslerinin bir hâtıra gibi aksedip beni bir nostalji içinde bıraktığını hissettiğim anlar olmuştur... Lâkin bu sesler, beni bütün ömrümce bırakmış değildir. Müslüman Türk çocuklarının dinî ve millî terbiyesinde ezan seslerinin büyük tesirine inanırım"⁴¹

1.6. İnsan Yahya Kemal

Nurullah Ataç, "Yahya Kemal" isimli yazısında şunları aktarır:

Yahya Kemal'in gerçek bir büyüklüğü vardır. Herhalde biz onda öyle bir büyüklük olduğuna inanıyoruz. Biliyoruz ki yanında oturduğumuz, konuştuğumuz o adam öyle gelip geçici insanlardan değildir; geçmiş yüzyılların insanlarıyla karışmış, gelecek yüzyılların insanlarına bizden haber götürecek bir şairdir. Şüphesiz olarak biliyoruz ki o, ölümsüz bir insandır, gözlerimizi ölümsüzlüğün parıltısıyla kamaştırıyor.⁴²

Tanpınar, hatıralarında büyük şairden şöyle bahseder: O konuşurken Yunus'tan başlayarak yaşadığımız güne kadar, Türkçenin asır asır kaydettiği zafer merhalelerini ve bize ait bir duyuş tarzının teşekkülünü âdeta gözümüzle görüyorduk. Hakikaten dedelerimiz, bilmeden dahi olsa, asırlardan beri Yahya Kemal'in yaptığının peşindeydiler. O, tarihimiz gibi şiirimizi de kitap sahifelerinden dışarıya çıkarmıştı.⁴³

Fatma İzzet Melih Devrim anlatıyor: Merhum, büyük adam Yahya Kemal'i çocukluğundan beri tanıyordum ve severim. Kocamla olan arkadaşlıkları dolayısıyla kendisiyle olan dostluğumuz daima devam etmiş ve artmıştır. Onun sanatı hakkında herhangi bir şey söylemek benden ziyade başkalarına düşer. Fakat

⁴¹ Sevim Nilay IŞIKSALAN, Yahya Kemal'in Ahmet Âgâh'lı Yılları ve Üsküp, Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Y. 201, C. 2, S. 1, s.17, 18, 19, 22.

⁴² Kâzım Yetiş, Yahya Kemal İçin Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 1, s. 315.

⁴³ Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s. 33.

Yahya Kemal Bey'e sadece sanatkâr deyip hassas olmadığını iddia edenlerle aynı fikirde değilim. Yahya Kemal Bey, bilhassa vatani, haysiyeti ve kadınlar mevzuunda çok hassastı. Az insan severdi. Fakat sevdiklerine karşı cidden çok bağlı idi. Kendisini tanıdığım günden beri sadece nezaket, iltifat ve muhabbetini gördüm. En üzgün zamanlarında bile bir kadına karşı kaba hareket ettiğine şahit olmadım.⁴⁴

Bir başka hatırasında da Fatma İzzet Hanım şunları aktarır: Yahya Kemal Bey, bir türlü Ankara'ya ısınamamıştı. Zorunlu kalmasa İstanbul'dan hiç ayrılmak istemezdi. Ankara'da iken kendisini garda karşıladık. Bir gün kendisine yolculuğunun nasıl geçtiğini sormuştum. Şair şu cevabı vermişti: "Mübarek tren değil, maden asansörü, İstanbul'dan ayrılırken kendimi maden ocağına iniyorum zannediyorum. Ankara'dan İstanbul'a dönerken de ocaktan çıktığımı."⁴⁵

Ahmet Hamdi Tanpınar anlatıyor: Ne kadar güzel konuşurdu. Sohbe nasıl kendisini verirdi. Şiir ve edebiyat, hayatının tek meselesi idi. Fakat onların yanında, bu hayatın kendisini de hiç unutmazdı. Konuşmasında muğlak hiçbir nazariyeye, o müphem estetik düşüncelere rastlamazdınız. Her şey bu aydınlık düşünceden beri hendese figürü kadar basit ve kendisi olarak gelirdi. İş biraz karışınca velveleli bir nükte gelir, İskender'in kılıcı gibi meseleyi kökünden hallederdi. Çok fantezili, tamamıyla şahsi görüşe ve sarih bilgiye dayanan, bilhassa objektivitesiyle insanı şaşırtan bir konuşma idi bu. Kendisine has bir mizah tarzı, hiciv ve şaka, bu özlü konuşmayı çeşnilendirirdi. Mizahının ilk hedefi kendisiydi. Zaten kendisiyle alay edemeyen insan hiçbir zaman sevimli olamaz. Hicvi, bana daima Daumier'yi hatırlatmıştır.

Bir cümlesini daima nakletmişimdir: "İnsanın ufku insandır." Şimdi bu şümüllü hakikatte kendisinin en iyi tarifini bulduğunu anlıyorum. O bizim için büyük ve ışıklı bir ufuk olmuştu.⁴⁶

M. Çankaya Yahya Kemal'le ilgili şunları aktarıyor: "Yahya Kemal yalnız şair değildir. Onun şiirlerine kıymet ve kudret veren onun yüksek kültürüydü. Onu eski Darülfünunumuzda müderris olduğu zamanlar irfan ve bilgisindeki göz kamaştırıcı üstünlükten dolayı tebrik etmemiş bilginimiz yoktu. Gerek Türk tarihi gerekse Dünya tarihi üzerindeki vukufu çok derin ve çok ciddi idi. Bu sebeple onun musahabeleri de şiirleri gibi kuvvetli, şiirleri gibi içten, şiirleri gibi derin ve kıymetli olurdu. Musahabeleri, ilim ve zekasının pırıltılı nükteleriyle dolu idi. Kuva-yı Milliye Ankara'sında, onu Türk Ocağı salonunda sık sık ve zevkle dinlerdik. O zamanın subay okulu olan talimgahtaki binlerce genç, cuma tatillerini ipe çekerdi. Çünkü cuma günleri onun konferanslarına koşular, onun tatlı tatlı anlatışlarla incelediği mevzular aşırı bir huşu içinde dinlenir, istifade olunurdu. Yahya Kemal müziğin de içindeydi. Ona dillerden düşmeyen şarkıları, güfteleri dolayısıyla değil garp şark musikisindeki vukufu sebebiyledir ki müziğin de içindeydi diyoruz. Bestede nağmenin uzağında olsaydı şiirde nağmenin nasıl yakınında olurdu. Bir bestedeki yahut bir besteyi herhangi bir müzik aleti üzerinde

⁴⁴ Kâzım Yetiş, Yahya Kemal İçin Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 2, s. 197.

⁴⁵ Kâzım Yetiş, age. C. 2, s. 201.

⁴⁶ Kâzım Yetiş, age., C. 2, s. 210.

tatbikteki falsoyu hemen sezer ve oracıkta hatayı, hata yapana hissettirmeden gösteriverirdi. Bu bilgisine güvendiği içindir ki şarkılarını bestelemek müsaadesini isteyenlerden rica eder, hangi makamdan besteleyeceklerini söylerdi. Tayin ettiği bestenin, bestelenecek şarkı veya gazele en uygun düştüğünü gören bestekarların ona bu çığırda da üstat gözü ile bakmaları bundandı.”⁴⁷

---

⁴⁷ Kâzım Yetiş, Yahya Kemal için Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1998, C. 2, s. 349.

BÖLÜM 2: SÖZ VARLIĞI

2.1. Söz Varlığı, Kavram Alanı

Sözvarlığı, sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddî ve manevî kültürünün yansıtıcısı olarak düşünülmelidir.⁴⁸

Yazar ve şairlerin kullandıkları kelime kadrosu, sayısı, kavramlar oluşturma meziyetleri, son zamanlarda onların üsluplarının tespit ve tayininde, dikkate alınmaya başlanmıştır. Bir edebî şahsiyetin cümle kuruluşlarının ve metin oluşturmasının temeli, ana malzemesi olan kelimeler ve kelime grupları, istatistikî bakışlarla ne kadardır, fiil ve çeşitleriyle, isim rolündekilerin mana renkleri, nüansları ne yönde ve hangi sıklıktadır? Özel isimler, genel tablo içinde hangi tabloyu yansıtmaktadır, yabancı ve arkaik kelimeler ne hâldedir? Bu ve benzeri veriler tasnife tabi tutulduğunda, o edebî şahsiyetin söz varlığından hareketle üslubuna ve fikir-sanat dünyasına dair ipuçları tespit edilerek farklı değerlendirmeler yapma imkânı da vardır. Bir edebî fikrî şahsiyete, edebiyatçının, dilcinin, felsefecinin, siyaset bilimcinin veya psikolojistin bakışları aynı olmaz. Her birinin yaklaşımı bir diğerini zenginleştirebilir.⁴⁹

Kavram, Türkçe sözlükte, bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut tasarımı olarak tanımlanır.⁵⁰ Dil bilimi sözlüğünde kavram, ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imde; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi anlamlarına gelir.⁵¹ Dünyaya ilişkin bilgilerimiz uzun süreli bellekte depolanmış durumdadır. Ve bu bilgi hem toplumsal hem de bireyseldir.⁵² Kavram alanı gerek kavram gerekse anlam konuları incelenirken özellikle değinilmesi gereken bir gelişme, kavram alanı, anlam alanı, dil alanı gibi terimlerle anılan bir akımdır. Yapısalcılığın anlambilime uygulanmasının başlangıcı sayılabilecek olan bu akım, 1931’de, Almanya’da J. Trier’in yayımladığı bir çalışmayla tanınmıştır. Trier’in dil alanı adıyla önerdiği çalışma yöntemi, dildeki öğelerin tek etek incelenmesine karşı çıkmakta, bunların ancak yakın ve ilişkili buldukları öteki öğelerle bir arada düşünüldüğünde, değerlerinin kesinleşeceğini ileri sürmekteydi.⁵³

Kavram alanı kuramını Jost Trier, Ferdinand de Saussure’ün Genel Dilbilim Dersleri kitabında bahsettiği değer anlayışından hareketle geliştirir.⁵⁴ Trier’in anlayışına göre de kelime alanını, kelime

⁴⁸ Doğan Aksan, Türkçenin Sözvarlığı, Engin Yayınevi, Ankara, 2000, s. 7.

⁴⁹ M. Mehdi Ergüzel, Ahmet Haşim Sözlüğü’ne Doğru Giderken, Söz Varlığı ve Kelimelerinin Sıklık Manzarasına Dair Tespitler, Elginkan Vakfı Sözcük Bilimi Sempozyumu, İstanbul 2017-2018.

⁵⁰ TDK Sözlük, Ankara, 2011, s. 1358.

⁵¹ B. Vardar, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2007, s. 132.

⁵² O. Toklu, Dilbilime Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s. 94.

⁵³ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 1995, C. 3, s. 4085.

⁵⁴ Ferdinand Saussure, Genel Dilbilim Dersleri, Çev. Berke Vardar, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2011, s.169.

grubunu, kelime örtüsünü mozaik misali meydana getiren tek tek kelimeler –sayıları ve işgal ettikleri yer manasında– kavram blokunun hudutlarını teşkil eder ve onu bölümler.⁵⁵ Kavramlar zihinde gruplanırken, genellerinken, farklı özellikleriyle diğer kavramlardan ayrılırken ve tanımlanırken kendi içinde yatay ve dikey bir alan oluşturur. Dil biliminde bu alana kavram alanı denir. Kavram alanı, o kavrama yakın, komşu kelimelerle kendisini oluşturan alt anlamlı kelimelerin toplamından oluşur.⁵⁶

Bu çalışmamızda kavram alanı tasnifini yaparken Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un Türk Dili Tarihi kitabındaki "Bengü Taşlardaki Söz Varlığı" bölümündeki kavram alanı tasnifinden ve sayın hocam M. Mehdi Ergüzel'in makalelerinden yararlandım:

2.2. Yahya Kemal Beyatlı'nın Eserlerindeki Kelime Kadrosunun Kavram Alanına Göre Tasnifi ve Tasnif Üzerine Yorumlar

Kavram alanı tasnifinde başlıkların hepsine değil de bazı başlıklara yorum yaptık:

2.2.1. İsimler

2.2.1.1. Bitki, Meyve, Sebze, Çiçek Adları ve İlgili Kelimeler (103)

Yahya Kemal'in bu başlık altındaki kavram alanında özellikle Arapça ve Farsçadan dilimize geçen kelimelere yer verdiğini, hatta "benefşe" gibi bazı kelimeleri Farsça aslıyla kullandığını görüyoruz:

ağaç, ağaçlık, ağaçlıklı, ağaçsız, ağsan, ahşap, armud, badem, bâğ, bambu, benefşe, biber, bostan, budak, buğday, çam, çay, çayır çemen, çemenzâr, ceviz, çekirdek, çınar, çıra, çiçek, çimen, çubuk, dal, defne, demet, diken, dut, elma, erguvan, eşcâr, evrâk, ezhâr-ı hande-fâm, ezhâr-ı müzehheb, fasulye, fidan, gelincik, gonca, gonca-i gül, gusûn, gül, gülsitan, gülşen, gülzâr, gülzâr-ı hümâyun-sây, gülzâr-ı suhan, hadîka, hurma, incir, kabak, karanfil, kavak, kestâne, kır, kiraz, koru, kök, lâle, lavanta, leylâk, menekşe, mercimek, meyva, muz, nar, odun, orman, ot, otsuz, patates, portakal, ravza, salkım, saman, sarmaşık, sebze, serv, servi, serv-i hıramân, servilik, serv-i nâz, sünbül, sünbül, şeftali, şükûfe, tohum, tütün, üzüm, vüreykâ, yaprak, yâsemin, yosun, zambak

2.2.1.2. Organ Adları ve Vücutla İlgili Kelimeler (183)

Yahya Kemal'in organ adları ve vücutla ilgili kelimelerde günümüz Türkçesinde kullandığımız kelimelerden ziyade Osmanlı Türkçesinde –Divan Edebiyatında– kullanılan kelimeleri tercih ettiğini görüyoruz:

âgûş, ağız, alın, âsâb, avuç, ayak, âzâ, bacak, bağır, baş, bânın, bâzu, beden, bel, bel kemiği, beniz, beyin, bıyık, bilek, boy, boyun, böğür, burun, bünye, cesed, ciğer, çehre, çene, çeşm, damak, damar,

⁵⁵ J. Trier, Kelime Alanları ve Kavram Alanları Üzerine, Çev. Hüseyin Sesli, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1969, s. 1.

⁵⁶ Servet Karçığa, Dil Eğitiminde ve Öğretiminde Kavram Alanı Sözlüklerinin Önemi, IJLET, UDES 2015p. s. 2516-2017.

dehân, deri, dest, dîdâr, dîdâr-ı fahr-ı âlem, dîdâr-ı kibriyâ, dîde, dil, dirsek, diş, diz, dudak, dûş, dümû, ecfân, enfâs-ı can-nisâr-ı sabâ, enfâs-ı mesihâ, el, endâm, engüşt, ense, eşk, eşk-i firâk, et, fâm, favori, fûrûg, gabgab, gerdan, gerden, gerden-i yâr, gırtlak, girye, göbek, göğüs, göz, gözbebeği, göz kapak(ğı), göz yaşı, gûş, gûş-i cihân, güve, hâb, hâb-gâh, hâb-ı mestân-ı harâb, hançere, hûn, hûn-feşân, ifrâzât, ilik, iskelet, kafa, kafatası, kâkûl, kalb, kalb-i garam-âşinâ, kâlb-i harâb, kâlb-i islâm, kalb-i ümmet, kamet, kan, kapak, karın, kâse-i ser, kasık, kaş, kelle, kelle-i keykâvus, kemik, kıl, kırışık, kirpik, kol, koyun, kucak, kulak, lâ'l-i leb, leb, leb-be-lebi, leb-ber-leb, leb-i cânân, leb-i uşşâk, likâ-yı zekâ, mide, müjgân, nefes, omuz, parmak, pây, pây-i tarâb, perçem, peykan, rahim, rû, ruhsâr, rûy, saç, sadr, safra, sakal, sâk, sîne, sem', ser, ser-i bâlin, ser-i celâl, ser-i firenk, ses, simâh, sırt, sine, sirişk, sîmâ, sîne, surat, sürîn, şahâdet parmağı, şakak, taban, ten, ter, tırnak, topuk, türş-rû, tüy, urûk, uyku, uzuv, uzvî, uzviyet, vech, vücud/ vücut, yâl ü bâl, yanak, yara, yed, yumruk, yüz, zülf-i semen-bû, zülûf

2.2.1.3. Maden ve Kimya ile İlgili Kelimeler (95)

Yahya Kemal'in eserlerinde kullandığı Batı kökenli kelimelerin –fosfor, granit, karbonat, radyum gibi– günümüz Türkçesinde hala kullanıldığını görüyoruz:

alev, alçı, altın, altun, balçık, balmumu, barut, buhur, çamur, çelik, çerâğ, define, demir, demür, duman, elmas, fişek, fişenk, fosfor, gaz, gencîne, granit, gümüş, güher, gülyâğı, hacıyağı, hâlisü'l-ıyar, hâl-i zeheb, harc, harîk, havagazı, hazîne, inci, is, karbonat, karînâbâd, kehribar, kerpiç, kıvılcım, kibrit, kireç, kor, kömür, kurşun, küf, kül, külçe, lâ'l-i bedahşân, leâl-i bâran, leâl-i şî'r, lü'lü ü güher, mâden, mermer, meş'âle, meş'ale-i dîl, mıknatıs, misk, misk ü anber, mum, mumya, mücevher, mücevherât, mürekkep, nâr-ı fiten, nâr-ı hasret, nîrân, petrol, radyum, remâd, sabun, sade, sırma, sîmîn, somâkî, şem', şûle-i mey, şûle-i pirâhen, taş, teneke, tuğla, tunç, yâkut, yâkut-leb, yaldız

2.2.1.4. Hayvanlar ve Hayvancılıkla İlgili Kelimeler (96)

Bu başlık altındaki kavram alanında yırtıcı, vahşi hayvan isimlerinden ziyade günlük hayatta karşılaşılan hayvanların isimlerinin geçtiğini görüyoruz:

anka, ağustos böceği, arı, arslan, at, balık, barbunya (balık çeşidi), baykuş, behîme, beygir, boğa, boynuz, bülbül, canavar, davar, dalgıç (kuşları), dana, davar, deniz aygırı, deve, domuz, eşek, fâre, fil, gâv, gergedan, geyik, güvercin, hayvan, hergele, hınzır, horoz, ispinoz, kanat, karınca, kartal, keçi, kedi, kertenkele, kırlangıç, kirpi, koyun, köpek, kuğu, kumru, kurt, kuş, kuzu, mâhî, manda, martı, maymun, mürgân-ı muganni, mürg-i tarâb, örümcek, öküz, papağan, pâmâl-i rahş, pars, pençe, per, perr ü bâl, pervâne, pire, post, pösteki, sahtiyan, serçe, sinek, sülün, süne, sürü, şahin, şebek, şebtâb, şehper, şîr, şîr-i ner, tâir, tavuk, tavus, tavus kuşu, timsah, turna, tûtî-i mu'cize gûy, tuyûr, tuyûr-ı zezemesâ, vuhuş, yarasa, yele, yem, yırtıcı, yılan, yunus

2.2.1.5. Hastalık Bildiren ve Sağlıkla İlgili Kelimeler (47)

Yahya Kemal'in eserlerinde hastalık adlarının yanı sıra sağlıkla ilgili genel kavramları da kullandığı göze çarpıyor:

ağrı, afiyet, ameliyat, âsab, asabilik, asabiyet, ateh, berâ-yi tedâvi, ceriha, çarpıntı, diyk-ı nefes, emrâz, felç, firengi, hasta, hastalık, hıçkırık, hummâ, ilaç, illet, kambur, lohusa, ma'lûl, maraz, marazî, marîz, mikrop, morfin, muayene, müteverrim, müzmin, nekâahet, nüzul, peltek, romatizma, sağır, sakat, sar'a, (kalb) sektesi, sıhhat, sıhhî, sıtma, sızı, şâh-ı dârû, şaş, şırınga, şifâ, şiş, tâun, tedâvi, teşhis, vebâ, verem, yara, zehir

2.2.1.6. Gökyüzü, Gök Bilimi, Hava Olayları ile İlgili Kelimeler (134)

Fuzuli'nin eski şairlerin göklere, bakışlarını ne kadar sıklıkla çevirdiklerini ispata yetecek şöyle bir beyti vardır:

*“Tut gözün ey dūd-ı dil çerhun ki devrin terk edip
Kalmasın hayrette çeşm-i gevher-eşanım görüp”*

(Ey aşk ateşiyle yanan gönlümün dumanı; var git, feleğin gözünü kapa. Ta ki inciler gibi gözyaşları döken gözümü görünce, hayrete düşüp de dönmesini terk edivermesin!) (Pala, Kitab-ı Aşk, s. 64)

Hayranlık duyduğu ve örnek aldığı Divan şairleri gibi Yahya Kemal de, gökyüzüyle ilgili kelimeleri eserlerinde çokça kullanmıştır.

ahter, âlem, arûs, âsmân, âsumân-ı garb, at kestanesi (firtınası), bâd, bâd-ı sabâ, bâd-ı seher, bâd-ı subh ü şam, bârân, bedir, berk, bora, buhar, bulut, buz, cezr ü med, çığ, ebr, eflâk, encüm, envâr-ı kamer, evc-i felek, felek, fezâ, firtına, gök, gökkubbe, gökyüzü, gurûb, güneş, hava, hilâl, iltimâ-ı kamer, jale, kâinat, kamer, kar, kasırğa, katre, keheşân, küre, lodos, mâh, mâh-ı nev, mâhtâb, mânend-i sabâ, manzûme-i ecrâm, medd ü cezir, meh, meh-i tâbân, mehtâb, mev'id-i mehtâb, mev'id-i aşk, mihr, mihr-i dirahşân, mihr ü mâh, mukmir, necm-i hoş-güzâr, nem, nesim-i seher, nücûm-ı felek, poyraz, ra'd ü berk, ratîb, riyâh, rutubet, rûy-i zemîn, rüzgâr, sabâ, sağnak, sahâib, sahn-ı fezâ, sehâb, sehâib, selâtîn-i rûzigâr, semâ, semâvât, semâvât-ı mükevkeb, semâ-yı hayâl, semevât, serin, serinlik, seyyâre, silsile-i nevbahâr, sis, sisli, sitâre, soğuk, şimşek, tayfun, tûfan, tûfân-ı derd, tûfan-ı mevc-hiz-i belâ, ufk-ı kâinat, ufuk, yağmur, yel, yeldâ-yı mukmîr, yıldırım, yıldız, zühre

2.2.1.7. Yer ve Yön Bildiren Kelimeler (262)

Yer bildiren kelimeler içinde “vatan” kelimesinin kullanılması Yahya Kemal'deki vatan duygusunun ne kadar güçlü olduğunu bir göstergesidir.

adres, âfâk, alan, ambar, anbar, ana toprak, ana vatan, ana yurt, antrepo, arka, arpalık, arşiv, art, aşağı, âşiyân, atölye, avlu, bağ, bağılık, bahçe, bakkal, baraka, baronluk, bâzar, batı, bedesten, beğlerbeğliği, bekârhane, belde, beytü'l-hazen, bezestân, bimârhâne, birahane, bodrum, bucak, buk'a, bulvar, büfe,

bütgede, cadde, canbazhane, cenah, cenûb, cenubî, cilve-gâh, civar, çarşı, çay-gede, çemenzâr, çiftlik, çukur, dansing, darphâne, defterdarlık, defterhâne, değirmen, dehliz, depo, deppoy, derinlik, dershâne, dıl', dışarı, dip, dîvânihâne, diyar, doğu, dükâlık, dükkân, etraf, eytamhâne, garb, gazino, geçit, gölgelik, hacle, haclegâh, hamam, harc kapanı, harîm, has oda, hastahâne, havâli, hıtta, hıyâban, hol, ıslahhâne, ibâdethâne, ibâha, iç hazîne dairesi, idârehâne, ihtifâlgâh, ikâmetgâh, il, ilticâgâh, imârethâne, inzivagâh, kabir, kahvehâne, kapan, karargâh, karye, kasaba, kible, kıraathâne, kira, kişver, klinik, koğuş, kulüp, kumluk, kümes, kürsü, kahvehâne, kenar, kişver, kişver-i rûm ü acem, koru, kutup, kûy-ı cânân, kuyu, külbe-i ahzân, kütüphanê, lâlezâr, lokanta, mâbeyn, maden ocağı, mağara, mağaza, mağra, mağrib, mahal-i inzivâ, mahâfil, mahal, mahalle, mahalli, mahbes, mahfel, mahfil, mahzen, makam, makam-ı pîr-i mugan, makbere, mâmûre, manzara, maşrik, matbaa, mâtemhâne, mâvilik, meclis, mecra, medfen, medhal, mekân, memâlik, me'men, memleket, menfâ, menzil, merhale, merkad-i pâk-i muhammed, merkez, mescit, mesîre, metâf, me'va, meydan, meygede, meyhâne, mezar, mezhere-i nûranûr, mıntika, mihver, misafirhâne, mutfak, müze, nezâre-i firûzefâm, ordugâh, ortalık, otel, panayır, park, parlamento, payitaht, pazar, pazar yeri, plaj, postahâne, prenslik, rasathane, ravza, sağ, sâha, sahâ-i cevlân, sahanlık, sahn, sahn-ı semen-pûş, sahrâ-yı çaldıran, sahrâ-yı gark-ı nûr, samanlık, sanatoryum, sarnıç, savma, sath-ı mücellâ, sefahathâne, semâhâne, senkzâr (senksar), serhad, ser-i kûy, servilik, sıla, sirk, sokak, sol, sûy, şark, şehitlik, şehrah, şehrah-ı aşk, şimâl, şimâlî, taamhâne, tâbhâne, tahtgâh, tarabhâne, taraf, taş ocağı, taşra, tecellîgâh, temâşâhâne, tersane, teşrihhâne, tımarhâne, ticarethâne, tophâne, türbe, uç, ülke, üst, üzeri, vakıf, varoş, vatan, velâdethâne, virâne-i cihân, yaban-âbâd, yan, yazihâne, yer, yukarı, yurt, yuva, zevk-âbâd, zeytinlik, zindân, ziyaretgâh

2.2.1.8. Askerlik ve Savaş ile İlgili Kelimeler (202)

Türk tarihine hayran bir şair olan Yahya Kemal, özellikle şiirlerinde askerlik ve savaşla ilgili kelimelere sıkça başvurmuştur.

abluka, acemi oğlanlar, acemi oğlanlar kışlası, akın, akıncı, alay, asker, askerî, askerlik, atlı, azep, baskın, başçavuş, başkumandan, batarya, bomba, bombardıman, bostancı, bostancıbaşı, bozgun, bölük, cenk, cephâne, cephe, ceş, cidal, cüyûş-i zafer, çavuş, dinamit, dipçik, donanma, düşman, düşmen, eczalı, er, eslihâ, eslihâ-i bî-şümâr, fecr-i hücum, feth, fetih, fütuhât, gâlibiyet, ganâim, ganîmet, gazâ, gazî, genelkurmay, general, gönüllü, guzât, gülle, haçlı, hamle, hamle-i cenâh, harb, harekât, hassa alayı, hedef, hengâme, hengâm-ı rezm, hezimet, husûn ü hisâr, hücûm, inhizâm-ı tâm, inzibat, itmâm-ı gaalibiyet, jandarma, kal'â-i pûlâd-beden, kalkan, kalyon, kargı, kârzâr, ketîbe, kılıç, kılınç, kışla, kolordu, kumandan, (kılıç) kuşan-, lâğım, leşker, leşker-î guzât, leşker-i müfettihü'l-ebvâb, madalya, madalyon, mağlûp, mağlûbiyet, mancınık, mareşal, martin, mehmetcik, merce-naire, mevkib, meydân-ı ceng, mızrak, mirliya, mitralyöz, muhâcim, muhâfiz, muharebe, muhâsara, muzaffer, müfreze, mühimmat, müşir, namlu, nefer, nefir-i âm, nesîm-i fütûh, ocak, ok, ordu, ordu-yı feth, pala, pîşdâr, piyâde, revolver, rövolver, ruvelver, rütbe, saf, saldırı, sarsar-ı zafer, savaş, savlet,

seferberlik, sekban, serasker, serdâr, serdâr-ı nâmdâr, sevkiyet, seyf, seyf-i meslûl, seymen, silâh, sîmürg-i feth, sipâhi, siper, subaşı, süngü, şâh-ı âdû, şehsuvâr, şehsuvâr-ı cihangîr, şemşîr, şövalye, şevk-i sefer, taarruz, tabanca, tabur, tâlim, tank, tatbikat, teber, terhis, terkeş, teslih, tımar, tîg, tîg-i bî-dirîg, tîg-i selîmî, tolga, tolgalı, top, topçu, topçubaşı, torpido, torpil, tûğ, tüfek, tüfenk, uhlan, yatağan, yay, yeniçeri, yüzbaşı, zâbit, zâbitân, zabtiye/ zaptiye, zafer

2.2.1.9. Zaman Kavramıyla İlgili Kelimeler (228)

“Zaman” kavramı Yahya Kemal’in eserlerinde sıkça kullandığı kelimelerdendir. Bu durum, hem bir sanatçı hem de bir devlet adamı olan Y. Kemal’in hayata ne kadar değer verdiğiğinin bir kanıtıdır. Çünkü hayat demek; an demek, saat demek, gün demek, akşam demek ve devir demektir.

ağustos, aksâ, akşam, akşamlı (sabahlı), an, ânât, an-bean, ânî, ansızın, ara, aralık, artık, apansız, arife, asır, asır-dîde, asırlık, aslaa, asrî, âtî, ay, aylık, az, bağ bozumu, bahâr, bâzan, bâzı, ber-devâm, bilâ-fâsıla, bilâhare, bilâ-inkitâ, bilâ-tevakkuf, bî-nihaye, birden, birdenbire, bugün, cuma, cumartesi, çabuk, dâim, dâimâ, dâimî, dâimü'l-bâkî, dakîka, dakîkalık dehr, dek, dem, dem-â-dem, dem-i intizâr, demin, derhal, devam, devamlı, devamsız, devir, devran, devre, devre-î şî'r-engîz, devr-i ahmed hân, devr-i bahâr, devr-i fütûh, devr-i meclis, devr-i sultan selim, dönem, dün, ebedü'l-âbâd, edvâr, el'an, er geç, erken, erte, esnâ, evvel, eylül, eyyâm, eyyâm-ı devlet, eyyâm-ı hazân, eyyâm-ı şitâ, ezel, ezeli, fasıl, fasl-ı hazan, fâsıla, fecir, ferdâ, fetret, gâhî, gâh ü bî-gâh, gece, (sayı bildirilen kelimelerle) gecelik, geç, geçmiş, gelecek, gitgide, gün, gündelik, gündüz, (geceli) gündüzlü, (sayı bildirilen kelimelerle) günlük, güz, hafta, haftalık, hâlâ, hazan, haziran, hemân, hemen, hengâm, hengâm-ı imtihan, henüz, her-bâr, hıdırellez, ikide bir, ilâ-nihâye, ile'l-âhirü'z-zaman, ile'l-ebed, ilkbahar, imdi, istikbal, kahr-ı dehr, karn, kasım, kısa, kış, kışın, kurûn, lâhza, leyâl, leyâl-i istiğrak, leyl, leyl-i inşirâh, leyl-i tarâb, leyl ü nehâr, mart, mayıs, mâzi, mesâ, mevsim, milâd, muttasıl, müdâm, müddet, müebbeden, mürûr, nâgâh, nâgehân, nâgehânî, nehârî, nevbahâr, nevbahâr-ı vuslat, nihâyet, nîsan, ocak, önce, öğle, ramazan, saat, sabâh, sabâh-ı haşr, sabâh-ı mahşer, salı, sâniye, sayf, seher, sehergâh-ı baharân, seher-i haşr, sene, sık (sık), sin, sonbahar, sonra, subh, subh-u muhteşem, subh u mesâ, subh u şâm, süre, sürekli, şafak, şafak-ı mey, şâm, şâm-ı garîbân, şeb, şeb-be-şeb, şeb-i visâl, şeb-i yeldâ, şeb-tâ-be-seher, şeb ü rûz, şimden gerü, şimdi, şimdilik, şubat, temmuz, tan, târih, teşrin, vâde, vâde-i teşrif, vakit, vakitsiz, vehle, vehleten, yarın, yatsı, yaz, yazın, yıl, yılbaşı, zaman

2.2.1.10. Ev, Giyim, Eşya ve Takıyla İlgili Kelimeler (131)

Y.Kemal'in hayatın ve toplumun her kesiminden insanın giysilerinin adlarına eserlerinde yer vermesi, onun hem sosyal yönünün gücünü hem de onun iyi bir gözlemci olduğunu gösterir:

abâ, abani, astragan, ayakkabı, barata, basma, başörtü, battaniye, beşibiryerde, bez, bilezik, boncuk, camadan, câmedan, canfes, cep, cepken, cihaz (çeyiz), cübbe, çarşaf, çakşır, çamaşır, çarık, çevre, çeyiz, çizme, çorap, çuha, dâmân, dâmen, dantel, dantele, destâr, dolak, düğme, elbise, eldiven, entâri, esvâb-ı benefşe, esvap, etek, ferâce, fermene, fes, fistanellâ, gabardin, galoş, gelinlik, gerdanlık,

giribân, giyecek, gömlek, halı, hasır, havlu, helâlî, heybe, hırka, hil'at, ihrâm, ip, ipek, iplik, iskarpin, iskemle, kadîfe, kalîçe, kaloş, kalpak, kanepa, kaput, kasket, kavuk, keçe, kerevet, kese, kıyâfet, kisve, kokard, koltuk, kumaş, kundura, kurdele, kuşak, kuşam, kutu, külâh, külot, küp, küpe, lâhûr, manto, mastaba, maşrapa, mendil, miğfer, minder, mintan, pabuç, paça, paçavra, palto, pantolon, pâpûş, , pelerin, perde, perde-i esrâr, peyke, pîrehen, potin, raf, rahle, redingot, rujan, sandalye, sandık, sarık, seccâde, sedir, sehpa, semmûr ü şâle, serpuş, sofrâ, şal, şâl-i sürh, şalvar, şapka, şayak, şerid, şilte, şubara, tâc/ taç, toka, torba, tül, tülband, uçkur, üniforma, yastık, yaşmak, yağmurluk, yaka, yakalık, yama, yastık, yaşmak, yatak, yeldirme, yelek, yemeni, yer yatağı, yorgan, yüzük

2.2.1.11. Manevi/Dinî/Fizik Ötesi Hayatla İlgili Kelimeler (487)

İsimler içinde en çok kullanılan kelimeler, kişilerin nitelik, karakter, ömür ve hayatın dönemleriyle ilgili kelimelerdir. Bu kelimelerden sonra en çok kullanılan kelimelerin mânevî/ dînî/fizik ötesi hayatla ilgili kelimeler olduğu görülmektedir. Yahya Kemal'in yetiştiği coğrafya ve çocukluk yıllarında beslendiği kaynaklar onun ruh dünyasını şekillendirmiştir. Bu durum onun ileriki yaşlarına da sirayet etmiş ve onu milli-manevi hayata hep meyilli yapmıştır. Eserlerinde sıkça kullandığı böyle kelimeler, onun birikiminin, ilgisinin ve sevgisinin bir ispatıdır. Biz de "Seven sevdiğiyle beraberdir" fehvasınca,

"Üsküp'te kabr-i madere olsun bu nev gazel/

Bir tuhfe-i bedi' ü beyân-ı Muhammedi" beytiyle biten "Ezan-ı Muhammedi";

"Ulu mabed! Seni ancak bu sabah anlıyorum/

Ben de bir varisin olmakla bugün mağrurum" dizelerinin meknuz olduğu

"Süleymaniye'de Bayram Sabahı",

"Devr-i Sultan Selim'i yazmak için/

Seyf-i meslul kıldı hamesini/

Halk yahya Kemal'e rahmet okur/

Guş ederken Selimnamesini" dizeleriyle başlayan "Selimname" ve daha nice güzel şiirin

aziz şairi Yahya Kemal'in de sevdikleriyle hemhâl olduğu kanaatindeyiz.

abdest, adem, âfâkî, ahd, âhiret, ahlâk, akaid, akid, akîde, alîm, Allah, amentü, amme cüzü, and, araf, arş, ashâb, a'yâd, âyet, âyet-i kerime, âyîn, azrâil, baki, bayram, bedduâ, benlik, ber-hayat, besmele, bi'l-inâyeti'l-rabbaniye, billâh, butlan, büyü, cahîm, câiz, câmi, can, cehennem, cemâlullah, cenab-ı bâri', cenâb-ı hak, cenâze, cenâze namazı, cenâzevî, cennet, cennetu'l-harif, cevâmî, cibillî, cibrîl, cihâd, cin, conscience (inanç), cürm ü günâh, çerâğ-ı elest, dalâlet, dede, defin, dergâh, derviş, destûr, deyr-i küfr, dîdâr, dil (gönül), din, dînî, diyânet, doğum, duâ, dûzah, ebed, ebedî, ebediyyen, ebediyet, ebed-müddet, ebvâb-ı ravzâ-i nebevî, ecel, ecir, efsûn, ehâdis-i nebevîyye, enfüsî, er, ervâh, ervâh-ı makaamat, eshâb, esrâr, esrâr-ı ezel, esrâr-ı nazm, evliyâ, evrâd, ezân, ezân-ı muhammedî, farîza, fâtiha, felek, fetvâ-yı râhibân, feyz, firdevs, firiştegân, fuâd, füyûz, gaaib, gaflet, gark-ı hûşû, gark-ı nûr, gasil, gazve, gençlik, göçmek, gömmek, gönül, gufrân, gufrân-ı müşk bû, gülbank, gülbang-i

ceres, günah, günahkâr, günâh ü taat, habîb-i rab, hacı, haç, hadis, hafayâ-yı memat, hâfız, hahambaşı, hak, hâlık, hâlık-ı mutlak, hâlık-ı vehhâb-ı girdigâr, halife, halife-i pür-lutf u madelet, hâlık, halketme-, hallaak, hallaak-ı avâlim, hân-ı elest, hanefî, harâbât, harâbât-ı ilâhî, harâm, harameyn, haşr, hâtif, hatifî, hatim, havârî, hayat, hayrat, hicret, hidâyet, hikmet, hikmetullah, hilâfet, hilkat, hilye, hû, hudâ, hûr, hurâfe, hûrî, hutbe, hükmi-kazâ, hüsn-i ilâhî, ısr, ibâdet, iblis, ibrâz et-, îcaz, ifrit, iftar, ihtidâ, iksîr, iksîr-i ilham, ilâh, ilâhe, ilâhî, ilhâm, îmân, îmân-ı muhammed, îmanlı, imdad-ı ilâhî, inâyet, incil, islâm, islâm âlemi, islâmiyet, isrâfîl, istiğfâr, istinâd, îtikad, kâbe, kadir-i mutlak, kabir, kabir-i mâder, kader, kâfir, kahraman, kâinat-ı gayb, karakter, kefen, kefer, kefer, kehânet, kelâm-ı ilâhî, kelîm-i semâvî, kenîsâ, kerâmet, kevser, kıyâmet, kirdigâr, kitâbullah, kudsi, kudsiyyet, kul, kur'an, kütüphâne-i nefis, lâhd, lâhit, lâhut, lânet, ledünnî, lisân-ı magsûl, mahlûk, mahya, mânevî, mâneviyat, mâverâ, muhammedî, mâbed, mağfiret, mağfiret-i kirdigâr, mahfe-i yusûf, mahşer-i tîg, manastır, mânâ-yı rabb, mânevî, mâneviyyet, mâverâ, me'cüc, meâl-i esrâr-ı rûh, melâik, melâmet, melâmî, melek, melek-i tıfl-ı hande-kâr, melekût, melekûtî, merhûm, merkad, meshûr-ı şî'r, mestî-î melâmet, meş'al-i îman, metropolit, mevâid-i iblis, mevlevî, mevt, meydân-ı haşr ü neşr, meydân-ı imtihan, mezar, mezarlık, mezhep, mihrâb-ı hâfâ, mihrâb-ı hilâfet, mikrâz-ı ecel, mînâ, minâre, minâre-i bâlâ, mubâh, mu'cize, muhtazır, mukadderât, mukaddes, musalla, musallî, mushaf, mûsikî-i semâvî, muvahhid, mübârek, mücâhidîn, mülhid, mü'mîn, münâcât, mürg-i melâik, mürîd, mürşid, müselman, müslüman, müstağnî, müstağrak-ı mekârim, müşrik, mütedeyyin, mütevekkil, müttakî, nakkâş-ı ezel, namaz, namus, nas, na's, nazar, nebî, nevbet-i takdir, nûr, nurânî, nurlu, oruç, oruçlu, oruçsuz, peygamber, peymân, pîr, pîr-i dil-âgâh, post-nişîn, put, rabb, rabbe'l-âlemîn, rabb-ı ezel, rabb-ı izzet, rabb-ı müsteân, rabb-ı zülcelâl, ra'd-ı tekbîr, rahmet, refref-i zâhir-i şeb-hîz, resûl, resûlullah, reşid, rihlet, rihlet-i milk-i sükûn, rind, riyâ, riyâz-ı huld-i berîn, rûh, ruhânî, ruhâniyet, ruhâniyetsiz, rûh-ı musaffâ, rûh-ı peygamber, rûh-ı revân-ı muhammedî, rûh-ı tabiat, rûh-ı fütûh-ı saltanat, rûh-ı güzîn, ruhü'l-kudüs, rûz-ı mahşer, rûkû', sadaka, sahabe, sâhib-i hâl, sahrâ-yı adem, salâ, (su) salâsı, salât ü selâm, sâlik, sallâllahü aleyhi ve sellem, sanduka, sandûk-ı adem, secde, secde-i şükrân, sehâbî, selâm, semâ-ı mevlâna, semâvî, semavîlik, semt-i hâmuşân, serâir-i rûh-u hayat, sermaye-i ömr, sermedî, sevap, sır, sırat köprüsü, sırr-ı hayat, sihir, sin, siyer-i nebevi, sôfi, sofu, sonsuzluk, sûfi, sûr-ı sirâfîl, sûre, sükûn-ı lâyetenâhi, sünî, şeb-i lâhut, şefâat, şehâdet, şehîd, şeriat, şeyh, şeyhü'l-islâm, şeytan, şühedâ, tabut, takdîr, tâk-ı arş, tâli', tâlih, tâli'-i nâsâz, talkın, tanrı, tarikat, tasavvuf, tayf, tayy-ı zaman, tecellî, tecelliyât, tekbir, tekke, temcit/temcid, tengnâ, terâvih, tesettür, tevbe-i azîm, tevbe-i mey, tevekkül, tevfiik, tevhîd, tılsım, tınâb-ı ömr, tıynet, tövbe, tûbâ, tuhfe-i bedî ü beyân-ı muhammedî, türâb-ı kabir, ubûdiyet, uhrevî, uhreviyet, ukbâ, ulvî, ulviyet, uzlet, ümmet, vaaz, vahdânî, vahdet, vahdet-i islâm, vahdet-i vücûd, vecd, vecd-i muhabbet, vecd-i râşân-ı dil-âviz, vecit, vedîatullah, velî, veliyullah, vedûd, vicdan, vird-i zebân, yakîn, yâsin, yaş, ye'cüc, yed-i takdir, yem-i rahmet, yezdân, zâhid, zâviye, zebânî, zındık, zikir, zühd, zühd ü salâh

2.2.1.12. Renklerle İlgili Kelimeler (28)

ak, al, beyaz, çakır, elâ, elvân-ı bedr, esmer, firûze, gül-renk, hâkî, kara, kır, kırmızı, koyu, krem, kumral, lâciverd, mâi, mâvi, mor, nilgün, pembe, rengârenk, reng-i semâ, reng ü bû, renk, sarı, siyah, yeşil, zümrüt

2.2.1.13. Aile ve Akrabalık İlişkileri ile İlgili Kelimeler (122)

adüv, ağyar, ahhâb, ahfat, ahî, ahibbâ, ahlâf, âile, akraba, akran, âl, amca, ana, anne, arkadaş, baba, babalık, bacı, batın, bebek, birâder, büyükanne, büyükbaba, cânân, ced, çocuk, dâmâd, dayı, dede, dost, dostluk, ecdad, ecdâd-ı pâk, ecnebî, ehl ü iyâl, enîs, enişte, ensâl, evlâd, evlatlık, evlâd-ı fâtihân, gayr, hasım, hasm-ı bîamân, hâtun, hem-âvâz, hem-âvâz-ı hamâmîzâde ihsan, hemcins, hem-dem, hem-fikir, hem-hal, hem-hudut, hem-nefes-i hazret-i mevlânâ, hem-râz, hem-sâye, hem-sin, hemşehri, hem-şehrî mey, hemşire, hem-zaman, herçi bâd âbâd, hevâdar, iç güveyi, karâbet, kardeş, karı, karı koca, kayınpeder, kayınvalide, kaynata, kerîme, koca, komşu, mahbûbe, mahdum, mâşuka, mevkib-i yârân, muâsır, muâşaka, muâşeret, muâşık, muhâsım, muhib, muhibbe, müsâferet, nesildaş, nine, peder, rakip, refâkat, refik, refika, secde, sıhriyet, sırdaş, sohbet, sohbet-i yârân, sülâle, sütkardeş, taallukat, tanıdık, teyze, teyzezâde, torun, üvey, vâlîde, yabancı, yâr, yârân, yâr-ı dilâra, yâr-ı sîmin-ten, yâr ü ağyar, yavru, yeğen, yoldaş, zevce, zevç / zevç, ziyâret, zürriyet

2.2.1.14. Meslek ve Meşguliyet Adları (201)

ahlâkçı, ahlâkîyûn, aktör, aktris, âlim, amele, arabacı, arabacılık, artist, aşçı, attar, avcı, avcu, avukatlık, ayrançı, ayrançılık, bahçıvanlık, bakırcı, bakkal, balıkçı, balıkçılık, bankacılık, banker, baş cellâd, başmüezzin, beğlikçi, bekçilik, belediyece, belediye reisi, berber, bestekâr, bezzaz, borsacılık, boyacı, börekçi, büyücülük, cankurtaran, câsusluk, çete başı, çırak, çiftçi, çiftçilik, çinicilik, çoban, çobanlık, çömlekçi, dadı, dalgıç, defterdar, dekorcu, devriye, dikişçi, diplomat, doktor, doktorluk, döşemeci, eczacı, eczacılık, edip, ediplik, ikinci, ekmekçi, elçi, esâtize, esnaf, esvapçıbaşı, felâsefe, feriklik, feylesof, fikracı, fırkacılık, garson, gassal, gassallık, gazelhanlık, gazel-serâ, gazeteci, gazetecilik, gemici, hademe, haffaf, hafıye, hafiyelik, hâtiranüvis, hattat, hakem, hakemlik, hallaç, hamal, hat-şinas, hekim, heykeltıraş, heykeltrâşî, heykeltraşlık, hikâyegû, hikâyenüvis, hizmetçi, hizmetkâr, hoca, hocalık, hukukçu, hükemâ, icra memuru, içâğaları, imam, imâmet, imamlık, imar vekili, işçi, izci, kâhin, kalfa, kamarot, kaptan, kapudan, karikatürist, kasap, kaymakam, kazasker, kazzaz, kebabçı, kemankeş, kızlarağlığı, kilercibaşı, kitapçı, komiser, konsolos, köçek, kuyumcu, lala, mâbeyinci, marangozluk, mektupçu, meslek-i şühâne, mezarcı, mîmar, mimarbaşı, molla, muâvin, mûcid, muğbeçe, muharrir, muhasebeci, muhbir, mutrib, mücellid, müctehid, müderris, müdür, müellif, müellife, müezzin, müftü, müftî, mühendis, mülkiye, muneccimbaşı, münşi, müsteşrik, mütefekkir, mütercim, mütercime, müverrih, müzehhib, naathân, nağmehân, nâhudâ, nakkaş, nâsir, nefes (erbâbî), nagam-kâr, otelci, oyuncu, oyunculuk, papa, papaz, patrik, pehlivan, pilot, pîr-i mugaan, polis, postacı, profesör, râhip, rehber, reh-nümâ, reisülküttap, rencber, ressam, romancı,

ruhban, sahaf, sâkî, sanatkâr, sarfîyyûn, sarraf, sayyâd, sâzende, sefir, ser-mîmârân, ser-muharrir, ser-tabâbet, seyis, seyyah, sicil müdürî, sihirbazlık, simsar, siyâsiyyûn, sütçü, şâir, şâire, şehremin, şekerçi, şeyhü'l-harem, suarâ, şüûn-nüvis, tabîb, tâlimci, târihçi, târih-nüvis, târih-nüvisân, taşçı, tatlıcı, tavukçuluk, tellal, tellâllık, temâşâ-nüvis, tenor, tercüman, tüccar, türbedâr, tütüncü, ulemâ, urbaniste, uşak, üdebâ, üstâd, üstâd-ı hoşkâm, vâiz, vali, vekil, vekilharç, veznedar, vükelâ, vüzera, yamak, yâver, yazıcı, zabita, zanaatkâr

2.2.1.15. Yeme-İçme, Yiyecek ve İçecek Kavramları ile İlgili Kelimeler (71)

âb , absent, akide, afyon, ayş ü işret, ayş ü nûş, ayş ü tareb, ayran, bâde, bal, bira, börek, bulgur, çorba, ekmek, erzak, güveç, helva, hûm, hünkârbeğendi, içecek, içki, işkembe (çorbası), işret, kadeh-nûş, kahve, kebab, kırmız, küül, leziz, lokma, mâden suyu, mey, mey-i la'l-gûn, mey-i sâf, meze, mükeyyifât, nevâle, nukl, peynir, pilâv, rakı, sahbâ, sahbâ-yı cem, sandviç, satıcı, sigara, su, süt, şampanya, şarâb, şarap, şeker, şekerleme, şerâb, şerâb-ı ezel, şerâb-ı hâm, şerâb-ı nâb, şerbet, tatlı, tereyağı, tuz, yağ, yemek, yiyecek, yoğurt, yumurta, zahire, zeytin yağı, zeytin yağlı, ziyâfet

2.2.1.16. Unvan, Saygı, Lâkap, Şöhret Bildiren Adlar Bildiren Kelimeler (78)

ağa, avâze, azamet, başbuğ, beğ, beğlerbeği, beğlerbeyi, bey, beylerbeyi, bey, beybaba, beyefendi, çar, derebeyi, devletli, dük, düka, hanımefendi, haşmetmeâb, hazret, hükümdâr, hünkâr, imparator, kayser, kont, kral, kraliçe, pâdişah, pâdişâh-ı dil-âgâh-ı pür-himem, paşa, paşazâde, prens, sör, sultan, şâh, şâhen-şehân-ı âlem, şâh-ı bî-misâl-i hamîd, şan, şân-ı muhammedî, şân-i celâlet, şanlı, şân ü şeref, şeh, şeh-i âlî-i lütufkâr, şehinşâh, şehriyâr-ı âtîfet-âsâr-ı muhterem, şehzâde, şevketlü, şevketmeâb, şöhret, şükûh u şevket ü ikbâl, tâcdâr, tâcdâr-ma'delet-efkâr-ı zü'l-kerem, tuğ, tûğ-ı pür-fürûg, ulu, ulûv-ı himmet-i âlî, ünvan, velvele-i şân, vezîr, vezîr-i âzâm, vezirzâde, zât, zât-ı âlî-şân

2.2.1.17. Ölçü, Uzunluk, Uzaklık, Miktar ile İlgili Kelimeler (28)

adet, adımlık , asgari, aşırı, ayar, azami, azıcık, batman, beher, cüz'î, dara, fersah, franklık, hacim, kırat, kilometre, metre, mihenk, mikyas, milimetre, okka, pâre, radde, rub'u, uzak, uzun, uzunluk, yakın, yarım, yüzlerce, zerre (kadar), zira'

2.2.1.18. Tabiat, Coğrafya ve Yer Bilimiyle İlgili Kelimeler (130)

Dünyanın birçok farklı coğrafyasında bulunmuş olan Yahya Kemal'in eserlerinde hem “boğaz”dan hem “çöl”den, hem “yanardağ”dan hem “kutup”tan söz etmesi tesadüf değildir.

ada, adacık, adalar, âfâk, akarsu, akıntı, arazi, arsa, arz, âteş, avâlim, ay, bâdiye, bahar, bahr ü ber, bataklık, bayır, beyâban, boğaz, boşluk, boy, bozkır, burun, cebel, cibâl, cihân, coğrafi, cûy, cûybâr, cümûdiye, çağlayan, çağlıyan, çarh, çorak, çöl, dağ, dağlık, dalga, damla, dâr-ı köhne, deniz, dere, deryâ, derya-yı lâcivert, deryâ-yı zî-sükûn-ı safâ, dünya, ebhâr u cibâl, ecrâm, emvâc, engin, enhâr, ferş, geçit, gedik, gerd, gerdun, girdâb, girdibâd, girdâb-ı belâ, göl, hâk, hâk-i pay, haliç, harita,

hendek, ılıca, ırmak, iklim (ülke, diyar), iklim-i çemen, iklim-i düşmen, iklim-i ilâhî, iklim-i mahabbet, iklim-i rum, kanal, kaplıca, kara, kasırğa, kaya, kenâr-ı cû, kereste, kıt'aat, kıyı, koy, körfez, kum, kumsal, kutup, küre, leb-i cû, mecrâ, mer'a, mevecât, nehir, okyanus, ova, sâhil, sâhil-i a'da, sâhil-i konstantaniyye, sahrâ, sahrâ-yı la'l-gûn, sahrâ-yı mercidabık, sahra-yı üsküdar, sed, sel, seylâb, sıradağ, şevâhik-i cebel, tabiat, tarla, tepe, toprak, türab-ı kerbelâ, uçurum, ufuk, umman, vâdi, vâdi-i kenan, vâdi-i nil, vâdi-i uzlet, volkan, yaka, yamaç, yanardağ, yarımada, yayla, yeryüzü, zelzele, zemîn, zifos, zirve

2.2.1.19. Sayılar ve İlgili Kelimeler (274)

altı, altı bin, altı milyon, altı yüz, altı yüz bin, altı yüz elli, altı yüzüncü, altmış, altmış altı, altmış bir, beş, beşinci, beş milyon, beş yüz, bin, bin beş yüz, bin bir, bin iki yüz, bin üç yüz, bin üç yüz kırk, bin üç yüz on üç, bin yedi yüz, bin yüz yirmi beş, bir, bir buçuk, bir buçuk milyon, birçok, birer, birinci, bir milyon, iki, iki bin, iki bin altı yüz, iki buçuk, iki milyon, ikinci, iki yüz, iki yüz altmış, iki yüz bin, iki yüz elli, iki yüz kırk, iki yüz kırk beş, iki yüz kırk dokuz, buçuk, çeyrek, çift, çokluk, dokuz, doksan, doksan üç, dokuz, dokuz bin, dokuzuncu, dokuz yüz, dokuz yüz doksan dokuz, dördüncü, dört, dört bin, dördlül, dört yüz, dört yüz elli, düzine, elli, elli beş, elli bin, elli üç, elli yedi, hâmisen, hezar, iki, ikinci, kırk, kırk beş, kırk bin, kırkıncı, kırk iki, kırk sekiz, kırk üç, milyar, milyon, nîm, on, on altı, on beş, on beş bin, on beşinci, on bin, on bir, on buçuk, on dokuz, on dört, on dört bin, on iki, on iki bin, on iki buçuk, on milyon, on sekiz, on üç, on yedi, otuz, otuz beş, otuz bir, otuz dokuz, otuz dört, otuz iki, otuz sekiz, otuz üç, otuz yedi, râbien, rakam, sad, sâdisen, sâlisen, saniyen, sayı, sekiz, sekizinci, sekiz yüz, sekiz yüz bin, seksen, sıfır, şeş, üç, üç bin, üç buçuk, üçer, üçüncü, üçüz, üç yüz, üç yüz elli, yedi, yedi yüz, yetmiş, yetmiş altı, yetmiş iki, yirmi, yirmi altı, yirmi beş, yirmi beşinci, yirmi bin, yirmi dokuz, yirmi dokuzuncu, yirmi dört, yirmi iki, yirmi sekiz, yirmi üç, yirmi yedi, yirminci, yüz, yüz bin, yüz bir, yüz elli, yüz kırk, yüz milyon, yüz otuz, yüz seksen beş bin, yüzüncü, yüz yetmiş, yüz yirmi, yüz yirmi bin

2.2.1.20. Kırtasiye ile İlgili Kelimeler (16)

defter, devât, evrak, hâme, kâğıt, kalem, kalemtıraş, kap, kart, kartpostal, kılıf, kırtâsî, mukavva, not (defteri), sahife, veraka, zarf

2.2.1.21. Alet ve Araç-Gereç Adları (133)

ağızlık, aklık, âlet, allık, anahtar, antika, asâ, ayna, bab, balta, bardak, baston, bavul, beşik, bıçak, boru, buhurdan, bukağı, carosse, cüzdan, cüzdanlık, çalgı, çan, çanak, çanta, çapa, çarmıh, çekiç, çekmece, çıkın, çivi, çuval, darağacı, darbuka, değnek, destere, desti, divan, dizgin, dolap, döşek, elek, eşya, evânî, eyer, fânûs, fayton, fiçî, fişeklik, gayda, gerdüne, giyotin, gözlük, hamak, ibrik, iğne, , kaalîçe-î çemen, kadeh, kağrı, kalbur, kamyon, kandil, kapı, kasatura, kâse, kaşık, kaval, kazma, kelepçe, kemend, kemer, kepenk, klarnet, kıranet, kırbaç, koçı, korkuluk, kulp, lâmba, lândo, leğen, lenger, lokomotif, makas, mangal, masa, mengene, merdiven, mikroskop, mühür, nal, nargile, neşât-ı câm,

ocak, olta, otobüs, otomobil, (tel) örgü, örs, özengi, pancur, peymâne, peymâne-i mugan, peymâne-i ömr, parmaklık, pergel, pipo, piyâle, pranga, pudra, rıtl-ı gîran, sâgar, sâgar-ı gerdân, sahan, salıncak, sebû, sebû-yı mey, sepet, sinematograf, sopa, sürâhî, şamdan, şemsiye, şîşe, tabla, taht, taht-ı tarâb, taht-ı zerrîn, tas, tâs-ı ser-nigûn, tef, tel, tepsi, tesbih, testi, tiğ, tulumba, ustura, usturlâb, vâsıta, vesâit, yeldeğirmeni, yelpâze, yular, zil, zincir, zincîr-i şîâ

2.2.1.22. Hukuk, Devlet Yönetimi, Teşkilatlanma, Siyaset, Toplum Bilimi ve Diploması ile İlgili Kelimeler (283)

Yahya Kemal, aynı zamanda devlet adamı olması hasebiyle de devlet yönetimi, siyaset ve toplum bilimiyle ilgili kelimeleri çokça kullanmıştır.

adâlet, âdem, âdem oğlu, âdil, adlî, adliye, aforozluluk, ahâli, ahidnâme, ahkâm, ahrar, ajan, akd, akvam, albayrak, âmme, anâsır, anlaşma, aristokrat, arma, aşâir, aşiret, ataşe, ataşe militer, avâm, avukat, âyan, ayıp, aza, azil, başvekil, bayrak, belde, belediye, benî-beşer, beşer, beşerî, beşerîyet, beyanname, beylik, bîat, bilâd, boyunduruk, burjuvazi, büyük elçilik, camia, casus, celse, cemâat, cemâhir, cemiyet, cereme, ceza, cinâyet, citoyen, çingene, cumhur, cumhuriyet, cünha, cürüm, çarmıh, çeribaşı, çete, çifit, çorbacı (taşrada halkın hristiyan ileri gelenlerine verdiği unvan), dâhiliye, dahiliye nazırlığı, damga, dâvâ, demokrasi, dernek, devlet, diploması, diyâr, düvel, düzen, elçilik, elviye, emâret, encümen, engizisyon, evkaf, eyâlet, ferd, ferman, fetâvâ, fetva, fırka, giyyotin, grev, gurup, güruh, güvenlik, haciz, hâkaan, hâkan-ı rum, halk, halk-ı sâ'dâbâd, han, hânedan, hanlık, haps, heyet, hisse-i enâm, hisse-i verâset, hizip, huccet, hukuk, hükûmât, hükûmet, hüküm, hürriyet, hüsrev-i leşker-i aşk, hüviyet, ırk, ırkçılık, ırkdaş, ırsî, islâhat, içtihat, içtimâi, îdam, idâre, ihrak bi'n-nâr, ihtilâl, iktidar, iktifâ et-, iktihâm et-, il, imparatorluk, imtiyaz, inkılâb, insan, insan oğlu, istibdâd, istiklâl, itfâiye, kabile, kâbîn, kabine, kaadî, kadı, kafile, kanun, kapitülasyon, karakol, karakolhâne, karar, kavânin-i devlet, kavim, kavmiyet, kazâ, kazâî, kefâlet, kıdem, kızılbaş, kinez, kitle, komisyon, komita, komite, komünist, komünizm, köy, kumpanya, kur'a, küme, lâiklik, livâ, ma'delet, mahalle, mahkeme, mahkûm, mahkûm-ı zevâl, mahpus, makam, mansıp, mazbata, mebus, meclis, medenî, medeniyet, melîke, memur, mesâğ, meşrutiyet, milk-i mahmûd, millet, milliyet, milliyetçilik, mîras, mîr-i münîr, misâk, muâhede, muâmelât, muhtar, muhtâriyet, muhtıra, murahhas, musâlaha, musâlâhanâme, mücâzât, mülk, mülk-i islâm, mülk ü devlet, müsâvat, mütâreke, mütesellim, müteveli, nâhiye, nâib, nâs, nasâfet, necl-i bülend, nesil, nezâret, nikâh, nizâm, ordu, osmanlı, pasaport, pâye, politika, rapor, raportörlük, râyât, râyet, reâyâ, rejim, resmî, resm-i geçit, rikâb, rüşvet, sâbık, sadâret, sadrâzam, sâkıt, saltanat, sancak, sefâret, semt, senato, sened, serîr, seyf-i adlî, sicil, sikke-i cem, sistem, site, siyâset, şehir, şeh, şehremaneti, şeh-i nûr, şer'î, şerîat, şûrâ, tahkik, tahkikat, tahlif, tâife, talâk, tavsiyenâme, teb'a, telhis, terfi', teşri', teşriî, tevhîd-i milk ü millet, umran, ültimatom, vatan, vatandaş, vasiyet, vasiyetnâme, vekâlet, vekil, veliaht, vezâret, vezir, vilâyât, vilâyet, yasak, yağın, zabıt, zeâmet, zencî, zulüm, zümre

2.2.1.23. Ulaşım, Haberleşme ve Yolculukla İlgili Kelimeler (29)

araba, bahren, bisiklet, cevab-nâme, dâvetiye, dâvetnâme, dekovil, demir yolu, gar, güzergâh, marşandiz, mektup, nâme, posta, pul, râh, ray, sefer, seyâhat, şâhrâh, şimendifer, taksi, tayyâre, telefon, telgraf, telgrafnâme, tiren, tramvay, tren, vagon, vedâ-nâme, yol, yolculuk

2.2.1.24. Eğitim, İlim, Bilim ve Teknoloji ile İlgili Kelimeler (108)

ahlâkîyat, akademi, alfabe, ansiklopedi, be, biyografi, cilt, cim, çim (harf), coğrafya, çember, dad, dâire, dal, ders, diploma, dîvân, dîvançe, doktora, ebced, elektrik, elif, elifba, elyazı, elyazma, emsile, fakülte, fe, felsefe, felsefî, fen, fennî, fetha, fûnûn, gayın, ha (harf), hâbnâme, harf, hâtıranâme, hâtırât, he, hendese, hendesî, hı, hurûf, ırkiyat, ışık, ibret, içtimâiyât, idâdî, idealizm, ihtisas, ilâhiyât, ilim, kaf, kâmus, (sağır) kef, kesre, kitâbe, kitâbiyât, kitap, kolej, koleksiyon, konferans, kongre, külliyât, lâm, lisaniyât, lisans, lisansiye, lise, lûgat, maarif, mahreç, mecelle, med, medrese, mekâtip, mektep, mezun, mim, mühendishâne, mürebbî, mürebbiye, nun, psikoloji, rı, risale, riyâziyat, sad, sefaretnâme, selimnâme, sertifika, sınıf, şâkird, şedde, şeyhülmuallimîn, şın, tabâbet, tahsil, talebe, tâlibe, te, tecvid, tedrîsât, tez, tıb, tıbbî, tıbbiye, tıbbiyeli, tilmiz, ulemâ, ulûm, üniversite, vav, ye, zamme, ze, zel, zı

2.2.1.25. Bina, Yapı, Mimari ile İlgili Kelimeler (110)

âbide, âbidât, apartman, âsâr-ı atıka, bâb/bâp, bent, bezistan, bina, bürc ü bârû, burç, bünyân, cihannümâ, çadır, çardak, çatı, çeşme, çukruk, çini, daire, dam, değirmen, der ü divâr, divâr, direk, duvar, ehram, emlak, eser, eser-i bî-menend, eser-i kîne, ev, fevvâre, fevvâre-i zerrîn, fiskiye, galeri, günbed, han, hâne, harâbât, harâbe, harem, hapis, hapishane, havuz, havz, hayme, hazîre, hisar, hücre, kafes, kal'a, kale, kameriye, kârgir, ka'r-ı havz, kasır, kasr-ı cinân, kasr-ı sâdâbâd, kasr-ı şerefâbâd, kâşâne, kâşâne-i fağfûr, katedral, kemer, kervansaray, kesme taş, kilise, kiriş, konak, koridor, köprü, köşk, kubbe, kubbe-i bed-ef'âl, kule, lojman, mâlikâne, mescid, mesken, meskûn, mihrab, mimarî, minâre, minber, mozayik, mustatil, oda, otâğ-ı cem, pansiyon, restorasyon, sâhil-serây, salaş, salon, saltanat-serâ-yı huzûz, saray, saray-ı âhîret, sayfiyelik, sebil, selâmlık, selsebil, sofa, sur, şadırvan, şato, şebenderhâne, şerefe, taraça, tavan, tırazanlık, villa, yalı, yapı, yazlık

2.2.1.26. Güzel Sanat Dalları ve Müzik ile İlgili Kelimeler (119)

Yahya Kemal'in hem kendi kültürümüze hâkim bir sanatçı hem de modern bir sanatçı olduğunun göstergesi onun güzel sanat dallarıyla ilgili geniş yelpâzeli kelime hazinesidir.

âheng/ âhenk, allı yemeni (segâh bir türkü), anıteatr, arabesk, arabkârî, armoni, avrupakârî, aşuğ, balkon, bariton, bedîî, bedîiyat, beste, biçim, büst, cabaret, cinematographie, çinkârî, dans, davul, def, dekor, dram, durak, elhan, elhân-ı mürğ-i zemzemesâ, elhân-ı sihir-kâr, endüluskârî, erganun, fasl-ı beyâtî araban, fasl-ı sultânî yegâh, fûayye, güfte, hânende, heykel, japonkârî, karnî, kanto, karadüzen, kaval, kemân, kemençe, komedi, komediya, konser, konservatuvar, koro, kudüm, kulübe, lâhn-i areb, loca, mâhûr, marş, melodi, mızık, mızrab, mızrâb, mızrâb-ı tâb, mîmârî, minyatür, muhayyer, mûsikî,

müsâmere, nağme, nağme-i nây ü rebâb, nakarat, nâle-i kûs, nây, negâmat, neşîde, nevâ, nevâ-yı nây, nevâ-yı ney, ney, nihâvend, nota, opera, operet, orkestra, oyuncu, piyano, piyes, plâk, primadonna, raks, raks-ı mükerrer, râst, rebab, rejisör, repertuar, resim, rol, rönesanskârî, saçak, sahne, san'at, saraykârî, savatlı, sfenks, simkârî, sinema, şarkı, şarkkârî, tanbur, tanbura, tanbur-ı rum, terâne-i şâdân, terennüm, tiyatro, trampet, trampete, türkkârî, türkvârî, ud, uşşaaak, üslûp/üslûb, vals, yegâh, zemzeme, zerkârî, zurna

2.2.1.27. Cinsiyet ve Toplumsal Tabaka Bildiren Kelimeler (30)

abd-i kemîne, adam, bende, bîkr , besleme, burjuva, câriye, erkek, delikanlı, devşirme, dişî, esîr, esîr-i rûkûd, genç, halâyık, hanım, herif, hür, kadın, kız, kızcağız, köle, madam, odalık, oğlan, oğul, sabî, tıfl-ı naz, tıfl-ı ter, zenci, zenciyye

2.2.1.28. Çocuk, Yetişkin Oyunları ve Bir Spor Dalı ile İlgili Kelimeler (22)

ays, bakara, barbut, biriç, boğa döğüşü, boğa güreşi, cirit, (çelik) çomak, güreş, hora, iskanbil, korida, kukla, kumar, perende, poker, satranç, spor, tavla, tenis, zar

2.2.1.29. Denizcilikle İlgili Kelimeler (37)

amiral, badbân, bahr, bahriye, bender-i köhne, çapa, çifte, dalgakıran, dümen, fûlk-i vahdet, gemi, güverte, iskele, kamara, kayık, keştî, keştî-i hayâl, keştî-i nûh, korsan, kürek, lenger-endâz, liman, mavna, mersâ-yı fenâ, mevkîb-i zevrâk, motor, muş, rıhtım, römorkör, salapurya, sandal, sefîne, şamandıra, tahtelbahir, tekne, vapur, yat, yelken, yelkenli, zevrakçe

2.2.1.30. Dil Bilgisi, Yazma Sanatı, Edebiyat, Hitabet ve Gazetecilik ile İlgili Kelimeler (208)

Güçlü bir edebi birikimi olan Yahya Kemal'in eserlerinde çokça kullandığı özellikle dil bilgisi ve edebiyatla ilgili kelimeler onun bir otorite olduğunun kanıtıdır.

abes/ muktebes, açıklık, ad, ajans, aksan, altı beşlik, ana dili, antoloji, aruz, aruzlu, ayın, başmakale, başmuharrir, bedî, bedihe, behrâm, belâgat, bend, berceste, beşli, beyit, bilmece, binbir gece efsânesi, câm, cenab-kârî, ceride, cinâî, cinas, cümle, çağatayca, dâsitân, dâstan, destan, destânî, deyiş, dü beyit, edat, edebî, edebiyat, egzotizm, efsâne, ejder, ejderhâ, epilogue, esâtir, eş'ar, evzân, fâilâtün, fesâhat, fezleke, fıkra, fihrist, fiil, fi'l, garâmî, gazel, gazel-serâ, gazete, gınâî, gınâiyyet, girizgâh, güldeste, gülnâme, haşiv, haşiyeye, haşviyat, hat, hecâ, hece, hiciv, hicviye, hikâyât, hikâye, hikâyecik, hikâyet-i halât-ı şems ü mevlana, hikmet, hitâbe, hitâbet, hümâ, iham, ikili, ilâhî, inşâd, isim, istiâre, izâfet, jurnal, kafiye, kasîde, kavis (parantez), kavî, kayabaşı, kelâm, kelimât, kelime, kıssa, kıssa-i aşk, kıt'a, kitâbe, koşma, kûfî, kupür, kuş dili, lâf, leff ü neşr-i müretteb, lehçe, lirik, lirizm, lyrisme, lisan, lisân-ı dil, mahlas, makale, makta, mânili, manzum, manzûme, masal, matbuat, matlâ, mazmun, mecmua, meddah, mef'ûl-i fih, menkıbe, mensur, mersiye, mesel, mesnevî, mevzûn, mısra, mısra-ı güzîde,

muhabir, murabbâ, mustezadlı, müfte' ilün, müseddes, müstezad, nahiv, nâm, na't, nazm, nesih, nesir, neşîde, neşir, neşriyat, nev-gazel, nutuk, nüsha, orta oyunu, ölçü, pan, parmak hesabı, pasaj, rebâbî, redîf, roman, röportaj, rubâî, ruznâme, rübâî, sadâsız (harf), salnâme, sansür, sarf, sarf ü nahiv, satır, semâî, ser-nâme, seyahatnâme, sîga-i hâl, sone, söz, suhan, sülüs, sütun, şeyhi'ş-şuâra, şiiir, şî'r, şî'r-i acem, şî'r-i kadim, şî'r-i leâli, şî'r-i tâbdâr, şî'r-i ter, şive, şive-i şiraz, ta'bir, ta'bir, tahkiye, tahmîs, tahmîs-i gazel-i hümâyün, takriz, tanzir, taştîr, tazmîn, tefrika, tercî-i bend, terkîb-i bend, teşbih, tezkire, tezkiretü'ş-şuarâ, tragedya, türkû, üslûp, üstûre, varakpâre, vecize, vezin, vodvil, yazı, yazın, zebân, zer-hat

2.2.1.31. Dilek, İstek, Gereklilik, Emir Bildiren Kelimeler (31)

arîza, ârzû, arzuhal, dilek, emel, emret-, guyûs-i emel, emelli, emir, hevâ vü heves-i hûr, hevâ, hevâyı şevk, heves, ilticâ, iste-, istek, kâm (al-), lâzım, maksad, maksûd, merâm, murâd, ricâ, taleb, tûl-i emel, ümmîd

2.2.1.32. Durum Bildiren Kelimeler (1028)

âbâd, âbâdân, abes, acayip, acemi, acemice, acemlik, acı, acıklı, acılık, acil, acûl, açık, açlık, açmaz, adaletkâri, adalet-perestlik, adaletsizlik, adavet, âdilâne, âdî, afacanlık, âfâkî, afyonlu, ağaçlı, ağaçsız, ağır, ağırlık, âhenkdâr, âhenksiz, ahenksizlik, âheste, âhir, âhiren, âkılâne, akur, akurâne, ahlâkîyye, ahlâksızlık, ahsen, ahval, akamet, akîm, aklen, aklî, aksi, aksülâmel, akşamcılık, âlâ, alaca, alafranga, alafrangalık, alâkadarlık, alaturka, âlâyîş, âlâyîşli, aldatıcı, alelacele, alelâde, âlemşumul, alenen, aleni, aleyhtarlık, alışkanlık, âlî, âlimâne, alkışlı, alkışsız, âlûde, amberli, amelî, âmîhte, amîk, âmirâne, âmirlik, âmiyâne, an'ane-perestane, an'aneprestlik, anberli, anûdâne, apâşikâre, araplık, âriyet, ârî, arkadaşlık, asâlet, asayışsızlık, asılı, asilzâdelik, aslî, asmalı, âsûde, âsûdelik, asyalılık, âşikaane, âşinâlık, âşikâr, âşikâre, ataşemûlîterlik, atbaşı, âteşîn, ateşli, atılğanlık, âtifet, atik, avamî, avâmpesendâne, âvâre, avrupaî, avrupalılık, avrupa-perestlik, avutucu, ayan (beyan), ayaklı, aydınlık, aykırı, aykırılık, aynen, aynı, ayrı, ayrılık, ayyıldızlı, az, azâb, âzâdelik, azalık, azametsiz, azgın, azgınlık, azimkârâne, azîz, badanalı, bahâ, bahçeli, bahtiyarlık, bakımsızlık, bakışlı, bâkî, bâkir, bâlâ, bâlâpervâzâne, bânilik, barbarlık, barışık, barışıklık, bâridâne, basık, basiretkârâne, basiretsizlik, basit, basitlik, basmakalıp, baş başa, başa baş, başkalık, başkumandanlık, başlı, başmuharrirlik, başvekâlet, baudelairecilik, batâet, bâtil, battal, bayağı, bayağılık, bayat, baygın, bayıltıcı, bayraklı, beceriklilik, beceriksizlik, bedâhat, bedava, bedâyi, bedbînâne, bedbinlik, bedhâhâne, bedhahlık, bedfîhî, bedmestâne, bedmestî, bedreka-endâz, behimî, behîmiyet, beis, bekaa, belâ, belâgatfürûşluk, belâgatli, belâhat, belâlı, beliğ, belirsiz, beliyye, belli, bencillik, bendelik, benizli, benli, benzer, benzerlik, berbat, bereketli, bereli, ber-güzîde, ber-havâ, beriki, bermutat, berrak, berraklık, besbelli , beter, beyazlı, beyazlık, beyhude, beyinli, beyinsiz, bezginlik, bezinti, bıçaklı, bıçkınlık, bıyıklı, bî-aman, bîçarelik, bî-huş, bîdâd, bîgaaye, bîgânelik, bî-hadd, bî-kerân, bilâ-aman, bilâ-hudûd, bilâ-ihiyâr, bilâ-îlân, bilâ-irâde, bilâ-mülâhaza, bilâ-tereddüd, bilâ-vasıta, bilgisiz, bi'l-ıztırâr, billûr, bil-müşâhed, bî-

pâyân, bî-arafâne, bî-araflık, bitik, bi'l-vasıta, bî-muhâbâ, birincilik, birlik, birlikte, bîtâp, bitişik, boğucu, boğuk, boğumlu, bol, bolluk, boş, boşboğazlık, boşluk, boyalı, boylu, bozgunluk, bozuk, bozukluk, börekli, buharlı, buhranlı, bulamaç, bulanık, bulutlu, bunaltıcı, (kalbi) burkulu, burhanlı, burma, burunlu, burunsuz, buruşuk, bükük, bülend, bünyeli, bürûdet, bürûdetli, büsbütün, büyücek, büyüklük, büyülü, câhilâne, cali, camekânlı, câmid, camlı, canhıraş, canlı, canlılık , cansız, cansızlık, cârî, câzibe, câzibedâr, câzibesiz, cebânet, ceberut, cehennemî, ceketli, celî, cellâdâne, cemâd, cendere, cengâverâne, cenkcûluk, cepkenli, cerbeze, cermenlik, cesâmet, cezbeli, cıvıklık, cici, cidalkârâne, ciddî, ciddiyet, ciddiyetsiz, cihangirlik, cilâlî, ciltli, cilve-rîz, civanmerdâne, civanmertlik, ciyâdet, coşkun, coşkunluk, cumhurca, , cumhurlu, cunbur cemâat, curcuna, cûşan, cür'etkârâne, cür'etsizlik, çalakalem, çâlâklık, çalışkanlık, çalkantı, çapraşık, çapraz, çaresizlik, çarpık, çatalı, çatık, çatkın, çatra patra, çekik, çekingenlik, çeşitli, çeşmeli, çeşmesiz, çetin, çetrefil, çetrefillik, çığırtkanlık, çılgın, çılgınca, çılgınlık, çınarlı, çıplaklık, çıraklık, çiçekli, çiğ, çimenli, çingenelik, çirkin, çirkinlik, çitli, çocukluk, çoluklu çocuklu, çoraklık, çöküntü, çörekli, çürük, çürüklük, çürütücü, dağdağa, dağımık, dâhice, dâhilî, dâhiyane, dâhiye, dakîka-şinâsâne, dalgalı, dalgın, dalgınlık, damgalı, dar, daracık, dargınlık, darlık, dâvetli, davullu, dayanılmaz, debdebe, debdebeli, dedikodulu, değıirmi, değme, dekorlu, delice, delilli, demagogluk, dem-beste, demirli, demokratlık, denî, derbeder, derin, derli toplu, dermansız, derme çatma, derûnî, desîse-bâzlık, destanlı, devriliş, dırahşân, dik, dikenli, dikili, dikkatsizlik, diktatörlük, dilîr-âne, dimdik, dindarâne, dinsizlik, diri, dişlek, doğru, doğruluk, dolambaçlı, dolgun, dolu, doludizgin, doluluk, donanmasız, donlu, donuk, dopdolu, dostâne, dostça, dostsuz, döneklık, dşşeli, dşşemesiz, dudaklı, dún, dúr, dúr-bînâne, durgun, dúr-endişâne, durgunluk, duvarlı, duygulu, duygusuz, düğüm, dümbelekli, dümdüz, dünyevî, düşmanlık, düşündürücü, düttürü, düz, (bir) düziye, düzlük, düzme, ebâtil, ebediyyen, edepsizlik, ecnebilik, efsâneli, efsunlu, eğlenceli, ehem, ehemmiyetli, ehemmiyetsiz, ehliyetsizlik, eksik, eksiklik, eksiksiz, elâstikî, elemli, elim, elverişli, elverişsiz, elverişsizlik, emniyetsizlik, emn ü âsâyış, emsalsiz, ender, engin, entrikalı, envâî, erkekli (kadınlı), erkeklik, ermenilik, esâret, esâretli, esassız, esîrî, eski, esrârengiz, esrarlı, eşsiz, eşyasız, etli, etraflı, etraflıca, evlâ, ezansız, eziyetli, fâcia, fakr, fakir-âne, fakirlik, fakr u zarûret, falsosuz, fâni, fânilik, fârikalı, farklı, farksız, fâsılalı, fâsılasız, fâtiyhâne, faydalı, faydasız, fazîha, faziletkârâne, fazl-ü fazîlet, fazlasız, feccat, feci, fecî, fedâilik, fedakârlık, felâketli, fenâ, fenâfillâh, ferahlı, ferahlık, ferahlık, ferdî, ferişte-pesendâne, ferman-dih-i zaman ü mekân, ferman-fermâlık, fersiz, fesâd, fettan, fevc (fevc), fevkalâde, fevkalâdelik, feyezanalı, feylesofâne, feyyâz, fezâhat, firkacılık, firkalı, fırtınalı, fiilî, fikrî, firaklı, fitilli, fransızlık, frenklik, fukarâlık, fûrûmâyelik, fûsunlu, galeyanlı, gâlibâne, galiz, gamlı, gamsız, ganî, garâbet, gariplik, gaasibâne, garazkârâne, garazsız, gâvurluk, gâyesiz, gaybûbet, gaybûbiyet, gayretkeşlik, gazûbâne, gelişigüzel, geniş, genişlik, gergin, gerginlik, gerilik, gevşek, gevşeklik, gıll ü gış, gıll u gışsız, ginâ, giriv-bâr, gıyâben, gıyâbî, girân, girift, girîve, gizli, göçebelik, gölgeli, gölgesiz, gömülü, görmemişlik, götürü, gövdesiz, gulguleli, gûnâ-gûn, güldürücü, gülsensiz, gülünç, güneşli, güneşsiz, gür, güzel, güzellik, güzîdelik, habâset, hadsiz, hafî, hafif, hafiflik, hafifmeşreplik, hahişkârâne, hakâret-âmîz,

hakikatperestî, hâkim, hakşinâsâne, hakşinaslık, halâvet, hâlî, hâlis, halka (halka), ham, hamaratlık, hâmilik, hâmiyâne, hande- nümâ, hanımlık, hâr, harâb, harâbe, harâbezâr, harâbî, harâretli, harbcûluk, harbi, hâreli, hârîka, hârîkalı, hârîkulâde, hârr, hasretli, hassasiyet, hatalı, hatırlatıcı, hâtır-nevazlık, hâtır-şinaslık, havâî, hâvî, havalı, havârilik, havâyî, hayırhâhâne, hayırhâhlık, hayırsız, hâyîde, hayranlık, haysiyetsizlik, hazâret-nümâ, hazır, hazırlıklı, heccavlık, heder, hem-vücut, hendeseli, hezarfenlik, hırçın, hız, hicranlı, hiddetli, hiffet, hilekârlık, hisli, hissî, hissizlik, hoş, hoş-bûy, hoş-gâm, hoş-hâl, hoşluk, hovardalık, hudutlu, hudutsuz, hukukî, hulyâlı, humâr, hummâlî, hurdehâş, husûmet, hükümdârâne, hülyâlı, hülyâperestlik, hürmetsizlik, hürriyetperverlik, hürriyetsizlik, hüznü, ılık, irak, ırkperestlik, ıslâhatçılık, ıssız, ıstılâhperdâzlık, ışıklı, ıztırarî, için için, idârî, iddiâkârâne, iddialı, iddiasız, iğreti, ihtiyarî, ihtişamlı, ihtiyatkârâne, ihtiyatsızlık, ikna-kâr, iktisâdî, ilhamlı, îmâlî, inşirâh, intizamsızlık, intizâr, irâğ, irâdî, iri, irtibât, istirâhat, istirhamkâr, iştihâr, îtibâr, îtiyâd, iyi, iyice, kaahirâne, kadınlık, kâfi, kahramanlık, kaldırımsız, kanatlı, kanlı, kapkara, kaplı, karanlık, kardeşlik, karışık, karlı, kat'î, kayıdsız, kayıtsızlık, kazârâ, kederli, kelli felli, kemâkân, kerhen, kesel, keskin, kırıcı, kıvrıcık, kırmızılık, kıyısız, kıymetli, kızgın, kızıl, kifâyetsizlik, kirli, kof, kolay, konforlu, korkulu, korkunç, koskoca, köhne, köksüzlük, köpüklü, kötü, kritik, kudret, kuru, kutâh, kutlu, kuytu, küçük, külüstür, lâtif ü müzehheb, leimâne, lekesiz, lepiska, lezîz, liyâkatli, loş, lügatfürûşluk, lüzumsuzluk, mâbatli, maddî, mâderzâd, mahfî, mahfûz, mahmurluk, mahbûsiyet, mahremâne, mahrem, mahrûm, mâil-i pervâz, makbul, ma'kûs, mâmur, mânîdârlık, markilik, masraflı, masrafsız, megallo, mehâbetli, mehîb, merâret, merbût, mestî, meşhûr, mevkuuf, mihânikî, muammâlî, muattar, mu'ciz, mugaşşî, muhkem, muhtemel, muhteşem, mukayyed-i bâd, mutantan, mutlu, muvâfik, muzâf, muzlim, mücellâ, müeyyed, müftehirâne, mükerrer, mümkün, münâsip, müsâit, müsâvi, müstehziyâne, müşemmes, müşkil, müşkül, müştehîr, mütekaaaid, müzeyyen, müz'îç, nâçar, nâdîde, nâdir, nâfile, naklen, nâmütenâhî, nâzenin, nâzikâne, nazîr, nazlı, nefis, nermîn, neş'eli, neş'esiz, netâmeli, nev, nevâgîr, nevâzişkâr, nevmidâne, nev-şüküfte, ölgün, özentili, özlü, parıl (parıl), pak, pâydâr, pâyimâl, pederşahî, pejmürde, perişan, peymâne-be-peymâne, pîrâye, pis, pûşîde-i evrâk, pür-cûş, pür-cûşîş, pür-gurur, pür-gayz, pür-hayat, pür-heyecân, pür-hûn, pür-ihtizâz, pür-iman, pür-kin, pür-melâl, pür-neşve, pür-nûr-ı ilâhî, pür-şiir, pür-terennüm, pür-tumturak, pür-velvele, pür-zûr, rahşân, rakîk, rakssız, ra'nâ, rasîn, rastıklı, râyihalı, refte (refte), rehâkâr, revnak, revnaklı, rindâne, rind-i hak, rind-i serâzâd, rind-nihâd, rûberû, ruhlu, rûhsuz, rû-nümâ, sâbit, sâf, sahîh, sâhilsiz, sahtekârlık, sakil, saklı, sakîm, saklı, sâlim, sâmit, sarhoşluk, sarmaş dolaş, sarp, satvetli, savletkârlık, sedâlî, sekr, semeredâr, semizlik, ser-be-ser, ser-firâz-ı cihân, serpili, serşâr, ser-tâ-be-pây, ser-te-ser, sessizlik, sıkıcı, sıkıntılı, sıska, sihirli, sihr-i sânihâ, sihr-i tahassüsât, sîmîn, sîrâbb, sirkeli, sisli, soğukkanlılık, sokratca, solgun, soluk, som, son, sonsuz, sönük, sû-be-sû, sulak, sûrah-be-sûrah, sûrî, susuz, susuzluk, sükûn, sükûnet, sükûnlu, sürmeli, süslü, sütlü, süzgün, şâd, şâdan, şâhâne, şâirâne, şâiriyet, şâirlik, şarkvârî, şa'şaperdâz, şeâmetli, şedîd, şen, şer, şerbetli, şereflî, şerr, şevketli, şeydâ, şeyn, şık, şımarık, şiddet(le), şiddetli, şifâhen, şikeste-beste, şikeste-per, şîrâne, şirin, şişman, şitâbân, şivekâr, şuruplu, şümüllü, şûrb-i müdâm, tâbân, tâbi-i fermân, tafrafürûşâne, tahammülfersa, tâkâtsiz,

takunyahı, tâlihli, tâlihsiz, tâli'siz, tam, tantanalı, târ, tarafsız, tasasız, tasfiye-kâr, taşkın, tatlı, tatsızlık, tâvusâne, tâze, tegerg, tehditkâr, tehî, tehlikeli, tek, temiz, tenbel, tenhâ, terli, tesâdüfen, tesâdüfî, tıknaz, tırâşîde, tırnaklı, titrek, tokluk, tokmaklı, tombul, toparlak, tozlu, tuğrâlu, türedi , tüvânâ, uçarı, ufak, ufuksuz, uğultulu, ulu, uyanık, uykusuzluk, ücrâ, ümid-bahşâ, ümitli, ümitsiz, ümitvârlık, ürküntülü, üslûpsuzluk, üstâdâne, üstadlık, üstünkörü, üstünlük, üzücü, üzüntülü, vahim, vahşi, vâlâ, vâsi, vatanperverlik, vatan severlik, vaz'ı vakûr u şûh, vâzih, vazifeşinaslık, vefakârlık, vefâsızlık, vezân, vicdan-hıraş, vîrân, vîrâne, vuzûh, yakışıklı, yalçın, yalnız, yalnızlık, yaman, yanık, yapayalnız, yapmacıklı, yaralı, yaşlı, yassı, yaşlı, yavan, yavaş, yavaş, yavuz, yegâne, yeğ, yeni, yeknesak, yekpâre, yekser, yeni, yıkıcı, yıkık, yırtık, yiğitlik, yoksulluk, yoldaşlık, yumuşak, yüce, yüklü, yüksek, yükseltici, yüzlü, zâdegânperverlik, zâhir-bîn, zâhiren, zahiresizlik, zâhirî, zahmetli, zahmetsiz, zaiflik, zâit, zalâm, zararlı, zararsız, zarifâne, zariflik, zarûfî, zavâhir, zavallı, zayıf, zebûnküşlük, zencirli, zendostluk, zevâhir, zevcelik, zevkli, ziddiyet, zirhli, zıt, zibâ, zifirî, zilzurna, ziyâ-feşân, zor, zorâki, zorlu, zulmet

2.2.1.33. Duygu Bildiren Adlar (162)

aşk, aşk-ı bî-nihâye, aşk-ı semâvî, aşk-ı ter, azap, buhran, bunaltı, cefâ, cevr, cezâ, çile, çille, dağdağalı, dehşet, derd, duygu, elem, endîşe, endûh-ı muhâl, esef, evham, ezâ, ezvâk, ezvâk-ı hayat, fart-ı gayz, felâket, ferah, feryâd, fütur, gaaye, gaflet, gam, garaz, gayz ü fesâd ü şerr, gıpta, giran, gurûr, güçlük, hafakan, halecân, hamâsî, hasret, hayrân, hayret, haz, hazîn, helecân, hevâ, heves, hevi, hevl, heyecan, hınç, hırs, hicran, hiddet, his, hiss-i behîc, hissiyât, hubb-i vatan, hummâ, huşu', huzûr, huzûz, huzûz-ı rehâvet, hüzn, ıstırap, ıztırâb, ibtilâ, içli, iğbirâr, ihtirâs, ihtiyaç, îmâ-yı arzu, intikam, işkence, iştikâ, izmâr, kahır, kârbân-ı aşk, kasd, kasvet, kavâfil-i uşşâk, kaygı, kaygu, keder, kemâl-i şevk, kemâl-i vecd, mihnet, keyif, kırık, kibir, kin, korku, külfet, kürbet, küşâyış, lisân-ı aşk, mahabbet, mahzun, maksat, mâtem, melâl, mengene, merâyâ-yı huzûz, meserret , me'yus, mihnet, muhabbet, muztarip, mükedder, müjde, mürüvvet, mütehassis, nefret, neş'e, neşve, neşve-i bâkî, özenç, özleyiş, perestiş, pervâ, râz-ı aşk, saâdet, safâ, safâ-yı bâtın, sevdâ, sevinç, sıkıntı, sızı, sitâyiş, sitem, soğukluk, şek, şekvâ, şekvâ-yı kalb, şetâret, şevk, şevk-i derûn, şevk u tarab, şîven, şüphetad, tahassüs, tarab, ta'zib, telâş, tel'in, tesellî, üzüntü, ye's, yeis, zan, zehap, zehirli, zehirnâk, zehr-âb-ı sitem, zehr-i aşk, zevk, zevk-i zümridîn, zevk u safâ-yı ferâgat, zevk u şevk

2.2.1.34. Kişilerin Nitelik, Karakter, Ömür ve Hayatın Dönemleriyle İlgili Kelimeler (744)

Kavram tasnifi içinde en çok sayısal değere sahip maddenin bu madde olduğunu görürüz. Sayının bu kadar çokluğu, Yahya Kemal'in sosyal hayatla içi içe ve insanlarla alâkadar bir sanatçı olmasının göstergesidir.

acemilik, aciz, acz, aç, a'dâ, adalı , adlı, adsız, adû, adüv, afacan, âfet, afif, aforozlu, afyonkeş, âgâh, ağırbaşlı, ağıyâr, ahâliperest, ahidli, ahlâf, ahmak, ahrâ, ahrâr, akıllı, akılsız, âkıl, aksakallı, alaycı,

alaylı, alçak, alçaklık, alemdar, aleyhtar, alık, alingan, alışkın, allahlık, allâme, almanperest, âlüfte, âmâde, âmil, âmir, an'aneperest, an'ane-perver, anarşist, anîf, anlayışlı, anlı (şanlı), arzulu, asabî, asâlet-perver, âsî, asil, asilzâde, âşık, âşık-ı dîvâne, âşık-ı zâr, âşinâ, âşüfte, atak, atesperest, atılğan, atılıcı, avanaklık, âvâre, avene, avrupa-perest, ayık, ayyaş, âzâd, âzâde, azametli, azılı, azimkâr, âzürde, babayiğit, bağılı, bahtiyâr, bâkire, bâlâ, bâlâpervâz, baldırı çıplak, bânî, barbar, basiretsiz, bastonsuz, baudelaire-perest, becerikli, beceriksiz, bedbaht, bedbin, bedhâh, bedmest, bekâr, bekçi, ber-murâd, beşâset, beşeriyetçi, bezgin, bıçkın, bî-aman, bîçâre, bîdâr, bîgam, bîgâne, bî-günah, bî-haber, bî-haya, bî-insaf, bilgiç, bilgili, bî-mezheb ü îman, bî-riyâ, bî-taraf, bî-vâye, bî-vefâ, bîzâr, borçlu, boşboğaz, boylu, bön, budala, bücür, büyük, câhil, câlis, cânân, canbaz, câni, câzibeli, câzip, cebbar, cenkcû, celâdet, cepmeli, cerâd, cerbezeli, cerrar, cevherli, cihangîr, civân, civanmert, cumhuriyetçi, cumhuriyetperver, cûşiş-kâr, cûşişli, cûşişsiz, cübbeli, cüce, cüretkâr, cür'etli, cüsseli, çağ, çakır pençe, çakşırılı, çâlâk, çalışkan, çapkın, çaresiz, çarıklı, çarşafı, çehreli, çekingen, çelimsiz, çemensiz, çevik, çığırtkan, çocukluk, çömez, dağılı, dâi, dalkavuk, dâll, dargın, dâyin, değer, dehâ, deli, deli dolu, delişmen, demokrat, dem-sâz, derd-âşina, deryâdil, deryâ-keş, dessor, devâ-sâz, devletçi, dikbaşı, dikkatli, dilârâ, dilâver, dilber, dil-beste, dil-cû, dildâr, dildâdegân, dilenci, dil-gîr, dil-harâb, dil-hûn, dilîr, dil-rübâ, dil-hûn, dil-şâd, dinci, dinç, dindar, dinsiz, dünyevî, dişlek, dîvâne, döneke, dönme, dudu, dul, dûr-bîn, dûr-endiş, durgun, dürüst, düşkün, düşünceli, düşüngen, ebleh, ebnâ-yı dehr, edâ, edâni, ehil, ehliyetli, ehliyetsiz, elebaşı, elemli, elit, emekdâr, endamlı, endişeli, entârili, erbâb-ı zekâ, erbâb-ı zevk, ercümend, erkete, esaslı, eslâf, esvaplı, eşkıya, eşraf, eşrafzâde, evhamlı, evhamperest, evli, evsiz, eytâm, fâil, fâizci, fakir, fakîr-î revende, falcı, farfara, fârik, fâris-i meydân, farmason, fassâl, fâtih, fâtih-i zaman, fâtiyhâne, fâtiyhlik, fâzıl, fazîletli, fedâi, fenâ-yâb, ferâceli, ferîd, ferîdü'l-asr, ferîşte-i nâsut, fermenele, fesli, fikarâ, fırlıdakçı, fikirli, firârî, firîfte, fıstanellâhı, fraklı, fukarâ, fütâdegân, fûrûmâye, fütuhatçı, fütursuz, gaalib, gaasıb-ı diyâr-ı arab, gâfil, gâlip, gam, gam-hâr, garaz, garez, garib, garblı, gâvur, gayretkeş, gayyur, gazap, gâzi, gazûb, geçimsiz, gelirlı, gelirsiz, genç, (genç) kızlık, girye-künân, girye-nisâr, göçebe, görgülü, gözcü, gözde, gözlüklü, gurbet, gurur, gûyende, güçlü, gümrâh, gürbüz, güvey, güzîde, haberdâr, hâbîde, hâbîde-i hulyâ-yi sükûn, habîr, habis, hacîl, hâhişkâr, hâile-baz, hâin, hakîkat-bîn, hakîkatperest, hakkâk, hâk-sâr, halef, haleldâr, hamarat, hâmi, hamiyetli, hâmûş, handân u şâm-dân, hâne-harâb, harâbâtı, harâbâtı-i dîvâne, harâmî, harâmîzâde, harbcû, haris, hâsir, haslet, hasm-ı kavîs, hassas, hastalıklı, hasut, haşarı, haşin, hatip, havane, havâs, havâs-âşina, hayalperest, hayâsız, haydut, hayran, hayret-bahşâ-yı ehl-i iz'an, hayratperver, hayta, hazele, hâzırûn, hebenneke, heccav, hercâi, herem-dîde, heveskâr, hevesli, hevessiz, heybetli, hınçlı, hırâmân, hired-mend, hırslı, hilekâr, hisli, hodbin, hodgâm, hokkabaz, hodkâm, hoppa, hoyrat, hûb, hukuk-şinas, hurâfeperest, hussâd, huzzâr, hünerrli, hünerver, hürriyetperver, ırkperest, ıslâhatçı, ıslâhatkâr, i'cazkâr, idealist, idmancı, ifrit-i râfizi, ihâtalı, ihtilâlcı, ihtiramkâr, ihtiraslı, ihtirassız, ihtiyar, ihtiyarlık, ihtiyatkâr, iktisadşinas, ilhamkâr, iltifatkâr, îmânlı, inâd, ince, inkılâpkâr, inkılâp-perver, insafsız, insâniyetçi, insanlık, irticâkâr, istidatlı, istifhamkâr, işgüzar, işkenceci, işve, işve-i sehâr, ithamcı, kaail, kaba, kabadayı, kaçkın, kâfil,

kafiyeperdaz, kadd ü kaamet, kahpe, kahraman, kahveci, kahve-nişîn, kâhya, kaide-perest, kalbsiz, kanaatkâr, kancık, kâni, kanunperver, kanunşinas, kapıcı, kâr-âşinâ, kâr-ı ömr, kâri', kâselis, kasîde-gû, kasîde-serâ, kâşif, kâşif-i esrâr-ı nihân, kâtil, kâtip, kayıkçı, kayserzâde, kazâzede, kederli, keresteci, ketûm, kıpti, kırgın, kimsesiz, kiracı, kisbetli, kişver-küşâ, koca, kocakarı, kocaman, kodaman, komitacı, komiteci, konuşkan, korkak, kozmopolit, kör, kötürüm, köylü, kudema, kudret, kudretlü, kukla, kumkuma, kundakçı, kurnaz, kuş beyinli, kuvvet, kuvvet-i cân, kuvvet-i ten, küfürbaz, külhanbey(i), küngüre-pervâz, küskün, küstah, lâkayd, lâl, lânethan, lâubâli, lâşe, levanten, levend, liberal, lisanşinâs, lisantrâş, maaşlı, maaş-perver, mâcerâperest, madalyoncu, maddiyetperest, mağbût, mağdur, mağrûr, mağşuş, mâhir, mahlu, mahmî, mahpus, mahrem, mahrum, mahzuz, mahsûl-i ömr, mahzûn, maiyet, makbûl, makineci, maktul, masum, masun, mâlik, maskeli, maskesiz, matruş, matrut, mat'ûn, mazlum, maznun, ma'zûl, mâzur, mecbûl-i hande, mecmûacı, mecnun, mecruh, meczûb, meçhul, medeniyetperver, medhûş, medfun, mehere, mehrû, mektepli, menkûb, merdümgirîz, meshûr, meslekdaş, mest, mest-i muhabbet, mest-i zevk, mest ü şâdgâm, mest ü şî'r-engîz, mes'ûd, mesûd u kârman, metâ-ı ömr, metres, metruke, mevsîm-i civânî, meyhar, milliyetperver, mizâc, muabbir, muallim, muallime, muallimin, mucir, muhâfız, muhâcir, muhâdderât, muhtâc, mukallid, mutaassıp, muzaffer, mübtesim, müceddid, mücrim, müdrük, müfsid, mükedder, mülhem, mülteci, münâfik, münci, münevver, münkir, münzevî, mürteci, müsellâh, müsrif, müteannid, mütebahhir, mütebasbıs, mütecâsir, mütecâviz, müteceddid, mütefennin, mütegalib, mütehassıs, mütehassir, mütekaaıd, mütemeddin, mütemekkin, mütemellik, müteneffir, müteneffiz, müteşâir, müteşebbis, müteceddid, nâdân, nâdim, nâ-gamsâz, nâil, nâkes, nâmdâr, nâmerd, nankör, nâşir, nâzan, (gözleri) nemli, neş'ever, neş'e-yâb-ı rûh, nev-civân, nikbin, nöbetçi, nüktedan, nükteperdaz, nümâyişçi, okur, okur-yazar, öfkeli, öksüz, ölü, ölüm, ömr-i azîz, ömr-i garâm, ömür, ömr-i âşıkane, örtülü, palıkarya, pansiyoner, passifiste, patavatsız, pejmürdehâl, pençezan, perdâz, perde-pûş, perestişkâr, peri, perrân, pervâsız, pespâye, peyrev, piç, pîrâye-i melâhat, pîr, pîr ü civân, pîşdâr, pîşkin, pîşvâ, politikacı, poturlu, propagandacı, putperest, pür-gû, radikal, râhibe, râhber, rakkas, raksan, râvi, rehber, rind, rindân, rindân-ı kirâm, rind-i abâ-be-dûş, romantik, sabırsız, saçlı, sâdedil, safderûn, safdil, sâhib, sâhipkıran, sahne-perestişkâr, sahne-şinâs, sâil, sâmi, san'atperest, san'at-perver, sarhoş, sarışın, sebû-endam, sefahatperest, seksenlik, senâhân, serâzâd, ser-firâz-ı mehâdim-i rûm, sermest, sermest-i bahâr, sermest-i müdâm, serseri, serv-endâm, sevdâlı, sevgili, silâhsız, sınırlı, sinirsiz, sinsi, sivil, snob, softa, soğukkanlı, sosyete, suçlu, sulhkâr, susuz, süfehâ, sükkân, sükûti, sünepe, süvâri, şâhid-i kayık, şâhid-i zafer, şâh-i melek-sıfat, şakacı, şakî, (şen) şakrak, şâm-dan, şarlattan, şebâb, şebâbet, şeker-hand, şen, şermsâr, şimâl-perest, şişman, şûh, şûh-ı sâdâbâd, şûh-i cihân, şübbân, şükûh-bahş, taarruz-kâr, taassub-kâr, tab'-ı nefâis-pesend, takdirkâr, tâlib, tâlib-i üstâd, tâlip, tanzimatçı, tanzimatperest, tarafgir, taraftar, târih-şinas, taşralı, tatlısu frengi, tebessüm-âver, teceddüd-perver, tecrübedîde, tecrübe-perest, tecrübesiz, tekbîr-serâ, temâşâ-ger, temâşâ-geran, temâşâ-perver, temeddün-kâr, tesellî-kâr, teşebbüs-kâr, teşkilâtçı, teşne-i zevk-i ezel, tiryaki, titiz, tolgalı, toy, tövbekâr, tövbekârân, tufeyli, tulumbacı, ukalâ, usta, uyanık, uysal, uyuşuk, ümitvâr, ümmî, üniformalı, ürkek, üryan,

üsküplü, üslûpkâr, üzgün, vakur, vâris, vatan-perver, vatanperverin, vatan-perveri, vazife-perest, vazifeşinas, vefâsız, vehham, velinimet, veremli, viyanalı, vurguncu, yabancı, yağız, yağmacı, yalancı, yankesici, yekzebân, yetim, yiğit, yiyici, yoksul, yolcu, yorgun, yosma, zâdegân, zâir, zâlim, zamâne, zâmîn, zâr u girye-bâr, zât, zavallı, zemmâm, zendost, zengin, zevât, zındık, zıpçıktı, zibidi, zinde, zirâatşinâs, zî-sikke, ziyâretçi, zorba

2.2.1.35. Kültürle, Folklorik Unsurlarla İlgili Kelimeler (38)

âdet, âdetçe, alay, an'anât, anâne, an'anevî, âyîn, çeleng, düğün, efser, erike-i alem-penah, evreng-i saltanat, gelin, görenek, hars, hitan ü velime, ihtifal, karnaval, kırçı, kültür, örf, paskalya, râsime, sahn-ı çeragaan, sahn-ı harâbat, sûr-i hümâyun, sünnet (düğünü), şehrâyin, şenlik, şölen, türkçü, yortu, yüz görümlüğü, zeybek

2.2.1.36. Fikriyat, Zihin ve Zihinsel Süreçlerle İlgili Kelimeler (99)

adese, akıl, akl, akl ü hayâl, akl ü muhakeme, anlayış, ârif, azim, azm ü cezm, basiret, bilâ-şuur, bilgi, biliş, cehâlet, cehd, cehl, cehl ü vahşet, cinnat, cünûn, dikkat, dimağ, dirâyet, dühât, düş, düşünce, düşünme, düşünüş, efkâr, ezber, ezhan, fantezi, faraziye, ferâset, fetânet, fikir, fikr-i vahdet, fikriyat, gabâvet, gayr-i şuuri, görüş, hâfıza, hamâkat, hâtır, hâtıra, havsala, hayâl, hayâlâbâd, hayâlât, hayalhâne, hayâlî, hayâl-i yâr, hulyâ/hülya, hüküm, ideal, irâde, irfan, iz'an, kanaat, karîha, künh, maârif, mânâ, mantık, mefkûre, merak, mevhûme-i hâb, muhayyel, muhayyile, murâkabe, mütâlâa, mütehayyil, nazariye, neyyir-î dehâ, nıyan, propaganda, protesto, rüşd, rüyâ, serâb/ serap, sersem, şek, şekk, şuur, şüphe, tahattur, tahayyül, tahayyülât, tasavvur, tecennün, telâkki, vehim, yâd, yed-i tedkîk, zan, zekâ, zeki, zihin, zihniyet, zühul

2.2.1.37. Güzel Ahlâk ile İlgili Kelimeler (131)

ağırbaşlılık, âdap, ahlâklı, âlicenap, âr, ârif, asalet, azim, azîmet, bezl-i kerem, bülend-himmet, cansiparâne, celâdet, celâdetli, cengâver, centilmen, cesur, cömert, çelebi, doğruluk, edeb, efendi, emin, fâzıl, fazilet, fedâ, fedâ-yı cân, fedâ-yı hayat, fedâkâr, fedâkârân, fener, feraâgat, ferâğ, fezâil ü âdâb, fuzalâ, gayret, görgü, güleryüzlü, güvenilir, hakîkat, hakşinas, halim, haluk, hamiyet, hân-ı kerem, hayırhâh, hayırperver, haysiyet, hıdv-i ekrem, hicâb, hilm, himmet, hulûs, hürmet, hürmetkâr, hüsn-i niyet, iffet, ihlâs, ihsân et-, ihtiram, ilm ü fazl, iltifât, insâniyetli, irşâd, irtifâ, istiğnâ, itaat, îtimâd, izzet, kadir, kadr ü haysiyyet, kâmil, kemâl-i lûtuf, kerem, kibar, lâtif, letâfet, lisân-ı nezîh, lûtufkâr, mahviyetkâr, mehâbet, memnûn, merhamet, mert, minnet, mûnis, muvakkar, mücerret, müeddeb, mülâhaza, mümtaz, müsâmahakâr, müstağni, müşfik, mütebessim, mütevazı', nâzik, nezâket, olgun, ölçülü, pak-dâmen, pend, remz-i emn ü eman, rikkat, sabr ü tahammül, sadâkat, sâdik, sâkin, salâbet, salâh, samîmî, saygı, sebat, sevgi, şâh-ı kerremkâr-ı ârif, şefkat, şeref, şükran, şükür, tab'-ı râif, teennî, temiz, terbiyeli, tesâmuh, tesânüd, ulûvv-i cenab, ulviyet-i kemâl, vakar, vefâ, vefâkâr, yârân-ı azîzân, yârân-ı vefâkâr, zâim, zarif

2.2.1.38. Kalıp Sözcükler ve Yabancı Dillere Ait Deyişler (160)

âcizane, ahsen-i takvîm, a'lemsüz, allahüekber, alelacâyip, alelacele, alelâde, alelekser, alelîtlak, alesseviyye, alesta, âlü'l-âl, âmîn, ammâ (ki), an-asıl, an-kasdin, an-samîmü'l-kalb, arş, aslen, âya, ayne'l-yakîn, bâdemâ, behemehal, belâğan mâ-belağ, betahsis, be-tekrar, bihakkın, bi'l-cümle, bil-farz, bil-fiil, bilhassa, bi'l-istifade, bilâ tereddüd, billâh, bi'l-mecburiye, bilumum, binâenaleyh, binnetîce, binnihâye, bittabi, bi't-tecrübe, bi't-teşrif, bizzarûre, bravo, ceffelkalem, cidden, doğru, ehlen ve sehlen, el-aman, el-fâtihâ, elhak, elhamdülillah, elveda, elyevm, evvel-be-evvel, eyne'l-meferr, faraza, fehvâsınca, enelhak, erketeo, evet, ez-dil ü can, fahr-ı kâinât, farzımuhal, fermanfermâ, fevka'l-beşer, fevka'l-hayal, fevka't-tabia, feyzâ-feyz, fiilen, filhakika, fi'l-hâl, gaalibâ, garîbü'd-diyar, galatü't-tabî'a, gâyetle, gâh ... gâh, gerçi, gerektir, gûyâ, haddizâtında, hâk-ber-ser, hakkıyla, hakkaa, hamd olsun, hân-ı yağma, harcıâlem, hasbîhâl, hâsılı, hassaten, hâşâ, hayır, hayırlı (sıyle), hayli, hele, herçi-bâd-âbâd, heyamola, hisse'l-yakîn, hulâsâ, ilâ-âhir, ilâ-âhire, illallah, inşâallah, kâbilü'l-husul, kable'l-vukû, kâfi, kaht-ı rical, kat'iyen, kato, kavıyyü'l-bünye, keyfe-mâ-yeşâ, kuut-ı lâ-yemût, lâakal, lâedri, lâf ü güzâf, lâfz-ı bişnev, lâhavle, lalettayin, lâ-şerîke-leh, lâyemut, leyte lealle, lisân-ı hâl, maalmemnuniye, maatteessüf, maddeten, mâl-â-mâl, mâsadak, maşallah, maatteessüf, melekü's-siyâne, mine'l-ezel, mine'l-kadîm, muhakkak, muhâl-ender-muhâl, mutlak, mutlaka, müfettihü'l-ebvâb, müşâr bi'l-benân, nev'a-mâ, n'olsa, ole, ordu-millet, rabbiyessir, sem'e'l-yakîn, şâbâş, şehîdü'l-feth, ulü'l-ebşâr, üssü'l-esas, üssü'l-hareke, vâhid-i kıyâsî, vâkiâ, vaktâki, vallâhi, , vehleten, velhasıl, vesselâm, vira, yâ müfettihü'l-ebvab, yâlel, yazık, zerretenmâ, zevi'l-hayât, zevi'l-ihtirâm, zimâm-ı idâre, zinhâr, zito

2.2.1.39. Ticaret, İş, Para, Mülk, Mâliye ile İlgili Kelimeler (68)

acente, ağnam, âidât, akar, akçe, a'şâr, banka, borç, borsa, bütçe, çıkar (gider), drahmi, düyûnât, emlâk, emtia, fâiz, filorilik, fiyat, frank, fuar, gelir, gümrük, harcırah, harç, harçlık, hibe, hisse, îâne, icâre, icra, iflâs, ihrâcât, ihtikâr, iktisadiyât, kasa, kontrato, kuruş, küsûr, leva, lira, mahmûdiye, mal, mâlen, mâlî, mâliye, mal ü menal, masârif, meccânen, menâl, miras, mürûriye, nakdîne, nakit, onluk, pahalı, piyasa, rublelik, sermaye, servet, servet ü sâ mân, sikke, tahsisat, tapu, tasarruf, ticaret, ticarî, transit, tuğra, ucuz, ücret, vedîa, verâset, veresiye, vergi, vesâyet, vezne, yüzlük, zam

2.2.1.40. Yansıma ile Oluşmuş Kelimeler (23)

çağılda-, çatır (çatır), çığlık, çınlat-, fısılda-, fısıldan-, fısıldaş-, fısıltı, gürle-, gürültü, gümbürtü, gürültülü, havla-, hırıltı, hırla-, homurdan-, mele-, uğulda-, uğultu, patırtı, patırtıcı, patırtılı, patla-, patlat-, şakırtı, vızılta

2.2.1.41. Ünlem, Hitap Bildiren Adlar (27)

abe, âh, âh ü vâh, ayol, efendim, efsûs, eh, ey, eyâ, eyvah, hay, haydi, hayf, hele, hey, heyhât, heyhey, hitâb, hurra, oh, ooh, ole, vah, vâhayf, vay, yâ

2.2.1.42. Günlük Hayat ve Yaşamla İlgili Kelimeler (129)

âfet, ağ, ahenk, akis, alkış, armağan, as, asayiş, atâyâ, atiyeye, âyine, ayna, av, badire, bezm, bilet, blöf, çarşı, çingirak, çetele, dâvet, dayak, dedikodu, dövüş, eğlence, entrika, ermegaan, espri, fal, falaka, fer, fırlıdak, fırsat, fisk u fücûr, fitrî, figan, firkat, fitne, fiyasko, fotoğraf, fotoğrafı, fuhuş, gâile, geçim, gölge, güft ü gû, hâb, haber, hâdis, hâdisât, hasbihâl, hatâ, havâdis, hayâlet, hediye, hengâme, herc ü merc, herze, heyula, hezel, hırgür, hile, ıslık, ibret, iftira, imdâd, iş, kahkaha, kahvaltı, kapı, kavga, koşu, kördögüşü, kördüğüm, kurna, küfür, lâtf, linç, mâcerâ, mâcerâ-yı hecr, maîşet, mâtem, mâtem-i bî-hadd ü gayet, meçhûl, merâsim, merhem, meşreb, moda, muammâ, muhâvere, müjde, müjde-i bahar, nâ'ra, nazar, nerdübân, oyun, oyuncak, paket, palavra, pamuk, serencâm, ses, simât, skandal, sofr, süprüntü, süs, şaka, şikâr, tarraka, tarsi', tebşîr, teneşir (tahtası), terâne, tuhfe, uyku, ülfet, vak'a, var, varlık, vâveylâ, velvele, velvele-i bâl ü per, visâl, vuslat, yâdigâr, yağlıboya, yalan, yaygara, yangın, yatı, yürüyüş, zanaat, zebanet, ziraat, ziyet

2.2.1.43. Pekiştirme Kelimeler (25)

apansız, apâşikâre, bembeyaz, besbelli, bomboş, çarçabuk, çepçevre, çırçıplak, darmadağın, darmadağınık, dimdik, dipdiri, güpegündüz, hıncahınç, karmakarışık, kaskatı, kıpkırmızı, kısıkırak, kupkuru, sapsarı, sımşık, simsiyâh, tamtakır, tertemiz, tımtıkız, upuzun, yamyassı, yapıyalnız, yemyeşil, yepyeni

2.2.1.44. Özel İsimler

2.2.1.44.1. Şahıs Adları

Devlet büyüğü/ Padişah adları

Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Murad Hudâvendigâr, III. Ahmet, II. Bayezid, I. Mustafa, I. Kılıçarslan, Çelebi Mehmet, IV. Mustafa, IV. Mehmet, Fatih Sultan Mehmet, Ertuğrul Gazi, Genç Osman, I. Murad, II. Selim, II. Mahmut, II. Selim, II. Abdülhamit, Fağfur (Çin Padişahı) ...

Sanatçı adları (Türk ve yabancı yazar, şair, ressam v.b.):

Abdullah Cevdet, Abdülhak Hamit Tarhan, Ahmet Haşim, Ahmed Hamdi, Plautus, Dostoyevski, Lamartine, P. Verlaine, Mallarme, Andre Gide, Alfred de Vigny, P. Loti, Gautier, Gorki, Alexandre Dumas, Anatole France, Balzac, Charles Baudelaire, Byron, Banville, Beethoven, Bellini, Hâfız-ı Şirâzi, Hayyam, Aşık Garip, Aşık Ömer, Aşık Kerem, Sâdi, Akif Paşa, Ali Suâvi, Aka Gündüz Ali Mümtaz Arolat, Alphon Karr, Apollinaire, Edgar Allan Poe, Avni Bey (Yenişehirli Avni), Ebüzziya Mehmet Tefik, Evliya Çelebi, Tefik Fikret, Namık Kemal, Şeyh Galip, Halide Edip, Nazım Hikmet, Picasso, Victor Hugo, Yakup Kadri, Necip Fazıl, Mehmet Akif, Auguste Rodin (Fransız heykeltıraş)...

Kadın şair adları

Eşref Hanım, Nigâr Hanım, Rabia Hatun...

İmparator/ Kral adları

II. Reich, II. Wilhelm, III. Leopold, Büyük İskender, Cengiz Han, Deli Pedro, Katerina, Justinyanus, Venizelos, Neron...

Paşa adları

Sokullu Mehmet Paşa, Baltacı Mehmet Paşa, Barbaros Hayrettin Paşa, Osman Paşa, Humbaracı Ahmet Paşa, Zağanos Mehmet Paşa, Mahmut Muhtar Paşa, Bayraktar Mustafa Paşa, Büyük Fuad Paşa...

İlim adamı adları

Ahmet Cevdet Paşa, Abdullah Vassaf Efendi, İbrahim Müteferrika, Ahi Çelebi, Akşemseddin, Ali Emiri Efendi, Pascal, Albert Sorel...

Türk siyasetçi adları

Ali Kemal, Bostancıbaşı Arif Ağa, Boşo Efendi, , Genç Türkler, Başvekil Fethi Bey, İshak Sükuti, Muhittin Baha Pars...

Yabancı siyasetçi adları

Aehrenthal, Barres, Bismarck, Emenuel Karasu (Yahudi asıllı), Eric Von Post...

Hânedan mensubu adları

Beyan Baba (Beyhan Sultan), Gülnuş Emetullah Sultan, Hatice Turhan Sultan, Nur Banu Sultan, Kösem Sultan...

Osmanlı devlet adamı adları

Abdurrahman Şeref Bey, Defterdar Mahmut Çelebi, Ebussuûd Efendi, Numan Paşa, İbni Kemal...

Filozof adları

Eflatun, Sokrat, Sophocles, F. Tain, Aristotalis, Feylosof Rıza, Leibniz, Nietzsche...

Yabancı asker adları

General La Fayette, Bismarck, Alaraic, Józef Klemens Pilsudski...

Peygamber adları

Hız. Muhammed, Hız. Nuh, Hız. Mesih, Hız. Âdem, Hız. İdris, Hız. Salih, Hız. İshak, Hız. İbrahim...

Tasavvuf büyüğü adları

Hoca Ahmed Yesevi, Mevlâna, Yunus Emre, Akşemseddin, Ya Vedüd Hazretleri, Şeyh Sâdeddin Efendi, Şemseddin Ahmed Sivâsî...

Osmanlı'dan önceki halife adları Ömerü'l-Faruk, Harun Reşid...

Sahabe/Tâbiin adları

Ebâ Eyyub Ensâri, Abdullah Bin Selâm, Târik Bin Ziyad, Veysel Karânî...

Aile yakını adları

Nâkiye Hanım, Nuriye Hanım, Redife Hanım, Adile Hanım, Afife Hanım...

2.2.1.44.2. Ülke adları

Türkiye, Avusturya, Ceneviz, Danimarka, İspanya, Filistin, Mısır, Yunanistan, Belçika, İtalya, İsveç, Felemenk, Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya, Cezayir, Polonya, Japonya, Arabistan, Yeni Zelanda...

2.2.1.44.3. Kavim/ırk/ millet/halk adları

Türk, Berberi, Boşnak, Bulgar, Cermen, Acem, Kürt, Frenk, Moğol, Rum, Yunan, Ruslar, Alman, Amerikan, Arnavut, Fransız, Arap, Beni İsrail, Basklar, Etrüksler, İtalyan, Eskimo...

2.2.1.44.4. Dil adları

Türkçe, İngilizce, Rusça, Yunanca, Acemce, İtalyanca, Arnavutça, Arapça...

2.2.1.44.5. Yer adları

Avrupa, Afrika, Amerika, Balkan, Rumeli, Endülüs, Kafkasya, Horasan, Alsace-Lorraine...

2.2.1.44.6. Şehir adları

İstanbul, Paris, Bursa, Ankara, Balıkesir, Bakü, Bedir, Belgrad, Madrid, Buhara, Beyrut, Budapeşte, Cenevre, Üsküp, Roma, Selanik, Viyana, Sorbonne, Floransa, Edirne, Diyarbakır, Erzurum, Brüksel, Bingazi, Akka...

2.2.1.44.7. Şiir adları

Selimnâme, Göl Saatleri, Hüsn ü Aşk, Leyla ve Mecnun, Makber, Rübâb-ı Şikeste, Kar Musikileri...

2.2.1.44.8. Şiir kitabı adları

Gülistan, Nedim Divanı, Fuzuli Divanı, Mesnevi, Rübâb-ı Şikeste, Şerâre, Âteşpâre, Eş'âr-ı Ziya...

2.2.1.44.9. Mitolojik adlar

Afrodit, Dionysos, Adonis, Apollon, Ares, Artémise, Pan, Remus...

2.2.1.44.10. Din/mezhep adları

İslam, Müslümanlık, Hıristiyanlık, İseviyet, Bektaşilik, Ortodoksluk, Katoliklik...

2.2.1.44.11. Dergi/ gazete adları

Bilgi Mecmuası, Plume Mecmuası, İkdam, Sebilürreşad, Dergâh Mecmuası, Servet-i Fünûn, Plume Mecmuası, Türk Yurdu, Yedi Meşale, Terbiye Mecmuası...

2.2.1.44.12. Savaş/sefer adları

Balkan Savaşı, İstiklal Harbi, Başkumandan Meydan Muharebesi, Kosova Savaşı, Dumlupınar Meydan Muharebesi, Ankara Meydan Muharebesi, Çaldıran Rus Harbi, Valmy Meydan Muharebesi, Bedir Gazası, Viyana Seferi, Mohaç Seferi...

2.2.1.44.13. Cadde/ semt/ mahalle adları

Üsküdar, Erenköy, Cağaloğlu, Çemberlitaş, Çağlayan, Bonaparte Sokağı, Beykoz, Defterdar, Beyoğlu, Bebek, Bakırköy, Beşiktaş, Bağlarbaşı, Bergama, Ayastefanos, Ahırkapı...

2.2.1.44.14. Meydan adları

Bayezid Meydanı, At Meydanı, Concorde Meydanı...

2.2.1.44.15. Cami/ mabet/ türbe/ tekke adları

Kurtuba Camii, Atik Valide Camii, Ayasofya, Bayezid Camii, Davutpaşa Camii, Fatih Camii, Hudâvendigâr Câmii, Alaca Camii, Mahmud Paşa Câmii, Rifâî Tekkesi, Şeyh Vefa Türbesi, Şehzade Mehmet Türbesi, Şahâbeddin Paşa Türbesi...

2.2.1.44.16. Hükümet/ meclis adları

Büyük Millet Meclisi, Ferid Paşa Hükümeti, İspanyol Hükümeti, İstanbul Hükümeti, Atina Hükümeti, Napoleon Hükümeti, Sultan Mahmud Hükümeti...

2.2.1.44.17. Kurum/ kuruluş adları

Darülbedâyi, Darülfünûn, Darüleytam, Darüşşifa, Darütterbiye, Darümuallimin, DarülHikmetül İslâmiyye, Enderun Mektebi, İstanbul Üniversitesi, Genelkurmay...

2.2.1.44.18. Kule/ hisar/ kemer/ saray/ köşk/ müze/ köprü/ kasr adları

Anadolu Hisarı, Bastille Kalesi, Boğazkesen Hisarı, Bozdoğan Kemer, Kasr- Cinân, Çırağan Sarayı, Çinili Köşk, Revan Köşkü, El-Hamrâ Sarayı, Güzelce Hisar, Ihlamur Köşkü, Topkapı Sarayı, Alkazar

/ (El-Hisar), Antakya Kalesi, Zağanos Köprüsü, Zağanos Paşa Kulesi, Babil Kulesi, Yıldız Sarayı, Sadâbâd, Trabzon Kalesi...

2.2.1.44.19. Yönetim sistemi adları

Bolşevizm, Faşizm, Komünizm...

2.2.1.44.20. İmparatorluk/çarlık adları

Osmanlı İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu, Avusturya İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Babil İmparatorluğu, Kubilay Han İmparatorluğu, Latin İmparatorluğu, Rus Çarlığı, Roma İmparatorluğu...

2.2.1.44.21. Hânedan adları

Osmanlılar, Emeviler, Abbasiler, Fâtımiler, Habsburg Hânedanı...

2.2.1.44.22. Edebî dönem adları

Divan Edebiyatı, Edebiyat-ı Cedide, Latin Edebiyatı, Batı Edebiyatı, İran Edebiyatı, Yeni Edebiyat, Fransız Edebiyatı...

2.2.1.44.23. Beylik/beylerbeylik adları

Osmanlı Beyliği, Dizdaroğulları, Karaman Beyliği, Rakka Beylerbeğliği, Mısır Beylerbeyliği, Budin Beylerbeyliği...

2.2.1.44.24. Antlaşma adları

Berlin Muahedesi, Mondros Mütarekesi, Sevr Muahedesi...

2.2.1.44.25. Mekân adları

Çınarlı Kahve, Aşyan, Babiali, Bektaşî Dergâhı, Beyoğlu Tiyatrosu, Yıldız Kiraathanesi, Cluny Kahvehanesi...

2.21..44.26. Ordu adları

Osmanlı Ordusu, Haçlı Ordusu, Bizans Ordusu...

2.2.1.44.27. Okul adları

Science Politue Mektebi, Beyazıd Medresesi, Kadıköy Fransız Kız Mektebi, Siyasal Bilgiler Okulu, Yüksek Öğretmen Okulu, Galatasaray Mektebi, Paris Tıp Fakültesi, Paris Edebiyat Darülfünunu, Paris Konservatuarı, Robert Koleji...

2.2.1.44.28. Otel adları

Lozan Palas, Cloridge Oteli, Pera Palas, Hotel Baltımor, Pimodan Oteli, Selanik Oteli, Otel Mole, Athena Pallas...

2.2.1.44.29. Roman adları

Monte Kristo, Sinekli Bakkal, Bir Sipahi'nin Serencamı (Piyer Loti'nin Romanı), Arsen Lupin, Cezmi, Araba Sevdası, Sefiller...

2.2.1.44.30. Roman/hikâye/tiyatro/şiiir karakteri adları

Don Quichotte, Wilhelm Tell, Armand Duval, Aşık Kerem, Aslıhan, Ferhat, Romeo ve Jülietta, Mehlika Sultan...

2.2.1.44.31. Tiyatro eseri adları

Hamlet, Vatan ve Silistre, Kenan Çobanları...

2.2.1.44.32. Dönem adları

Lâle Devri, Tanzimat Devri, ...

2.2.1.44.33. Ada adları

Adalar (Prens Adaları), Burgazada, Büyükada, Rodos Adası, Elbe Adası, Delos Adası, Girit...

2.2.1.44.34. Deniz/nehir /göl/ boğaz adları

Adriyatik, Akdeniz, Karadeniz, Marmara Denizi, Adalar Denizi (Ege Denizi), Tuna Nehri, Vardar Nehri, Lucerne Gölü, Léman Gölü, Ren, Cebelü't-tarik...

2.2.1.44.35. Dağ/ova/vadi adları

Alp Dağları, Ahu Dağı, Tur Dağı, Vitoş Dağı, Vazof Ovası, Malazgirt ovası, Çubukova, Lykos Vadisi...

2.2.1.44.36. Kaplıca adları

Köstence kaplıcası, Gornobûnâ kaplıcası, Banki kaplıcası...

2.2.1.44.37. Musikişinas adları

Itri, Dede Efendi, Tanburi Cemil Bey, Mesut Cemil (Tanburi Cemil Bey'in Oğlu), Behlûl Efendi, Kanuni Hacı Arif Bey, Hafız Post, Seyyid Nuh...

2.2.1.44.38. Musiki makamı adları

Neva, Nevakâr, Tekbir, Na't, Ayin...

2.2.1.44.39. Vak'a adları

Alemdar Vakası, Anzavur Ayaklanması, Fransız İhtilali, Kabakçı Vakası...

2.2.1.44.40. Tasavvufi adlar

Melâmet (Melâmîlik), Mevlevî, Rifâî, Tasavvuf, Ledünniyât, Tekke...

2.2.1.44.41. Sefâret adları

Berlin Sefareti, Brüksel Sefareti, Paris Sefareti, Varşova Sefareti, İran Sefareti, İngiltere Sefareti, Lehistan Sefareti, San Petersburg Sefareti, Viyana Sefareti...

2.2.1.44.42. Konferans/ kongre adları

Türk İstanbul Konferansı, Stockholm Konferansı, Jöntürkler Konferansı, Londra Konferansı, Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi, Lozan Konferansı, Paris Kongresi...

Dört bin özel ismi incelememizin neticesinde ulaştığımız bu sonuçlar, Y. Kemal'in dünya tarihi, Osmanlı tarihi, felsefe tarihi, siyaset bilimi, dini literatür, edebi dönemler, mitoloji, roman, tiyatro, şiir, musiki, ülke, şehir ve mekân bilgisi konusunda engin bir kültüre sahip olduğunu gösterir. Bu birikim, bize hem kuvvetli bir sanatçı hem mütefekkir hem güçlü bir dil ustası hem de son derece sosyal bir şahsiyet olan "Yahya Kemal" i kazandırmıştır.

Kırk iki farklı başlık altında topladığımız özel isimlerde sanatçı adları, eser adları, yer adları, millet/milliyet adları öne çıkan gruplardır. Özellikle doğulu ve yabancı sanatçı adları, kullanım sıklıklarının çokluğuyla göze çarpar:

Tablo 1:**Yahya Kemal'in Nesir ve Şiirlerindeki Türk Sanatçı Adlarının Sıklık Sayılarına Göre Listesi**

Namık Kemal	100	H. Siret	9	Ömer Seyfi	2
Tevfik Fikret	96	Nabi	8	Neşati	2
Nedim	68	Ali Emiri Efendi	8	Ömer Hayyam	2
Halide Edip	62	Nigâr Hanım	7	A. Cevdet, A. Hamdi, Agâh Efendi, Ali Suavi, Akil Koyuncu, Ali Kemal, Esrar Dede, A. M. Arolat, Ali Şefkati, Âşık Garip, B. Fahri İdiz, Bursalı Tahir Bey, İbrahim Çallı, E.B. Koryürek, Ahmet Yesevi, Dadaloğlu, Mehmet Rauf, O. Şaik Gökyay, Ebuzziya Mehmet Tevfik, Enderunlu Fazıl, M. Ertuğrul, Nesimi, Leskofçalı Dilaver Bey, R. Nuri Güntekin, Naili, Yenişehirli Avni, Tanburi Cemil	1
A.H. Tarhan	59	S. Sezai	7		
M. Ali Bey	56	K. Mehmet Fuat	7		
Ziya Gökalp	47	N. Sami Banarlı	6		
Fuzuli	35	N. Ataç	6		
Hüseyin Cahit	35	Cevdet Paşa	5		
Yakup Kadri	31	F. Nafiz	5		
Yusuf Akçura	29	Şinasi	5		
S. Nazif	25	Mevlâna	4		
M. Naci	22	Münir Nureddin	4		
Halid Ziya	16	A. Haşim	3		
R.M. Ekrem	16	Avni Bey	3		
Evliya Çelebi	15	Nef'i	3		
Ş. Galip	14	B. Kemal Çağlar	3		
İzzet Molla	14	Enderunlu Vasıf	3		
C. Sahir	13	Eşref Hanım	3		
C. Şehabeddin	12	K. Ragıp Paşa	3		
Itri	12	Ömer Seyfettin	3		
Hamdullah Suphi	12	Aka Gündüz	2		
Falih Rıfkı	10	Âşık Ömer	2		

Tablo 2:**Yahya Kemal'in Nesir ve Şiirlerindeki Yabancı Sanatçı Adlarının Sıklık Sayılarına Göre Listesi**

Yabancı Sanatçılar					
Lamartine	21	P. Valery	5	A. Devigny, A. Franze, J. Banville,	2
P. Verlaine	14	Balzac	4	F. Coppee, Beaumarchaus,	
Shakespeare	14	Claudefarrere	4	Corneille, Gorki, G. Flaubert,	
Heredia	14			Rabelais, J. J. Rousseau, J. Verne	
Racine	13			Lafontaine, Tolstoy, S. Holmes,	1
Homeros	12			Vigny	
E. About	9				
Mallarme	9	A. Dumas, A. Rimbaud,	3	A. Gide, Annia, Ciceron,	
P. Loti	9	Banville, Dostoyevski,		Apolinaire, Goethe, Aristoteles,	
S. Mallarme	9	E. A. Poe, Gautier,		Barres, Beethoven, Bellini, Boileau,	
Baudelaire	8	Stendhal, Byron		Cervantes, Chamberlain, Emile	
H. De Regnier	7			Zola, Herodotos, Leibniz, M.	
Moliere	6			Gautier, Michelange, Picasso	
Voltaire	6			Euripides, Montaigne,	
Schiller	6				

Zengin bir kelime hazinesi olan Y. Kemal'in eserlerinde özel isimleri çok kullanması ve bunların farklı başlıklar altında karşımıza çıkması neyi ifade eder?

Tablo 1 ve 2'de görüldüğü gibi hem batılı hem şarklı sanatçıların isimleri özel isimler içerisinde önemli bir yekûn tutar. Yerli sanatçılarda N. Kemal, T. Fikret, Ziya Gökalp ve Nedim bu listenin başında dikkati çeken isimlerdir. Niçin bu isimleri çokça zikretmiştir acaba?

Yahya Kemal'e göre N. Kemal'in bir nâsir tarafı, bir millî tarafı, bir de müceddid tarafı vardır. Yahya Kemal, onun müceddid tarafı için: "N. Kemal çok milli olduğu için Türkçede kaynatıp dondurduğu kelimeler hemen Türkçeleştiler. Hürriyet kelimesini hür sıfatından aldı ve millî bir kılığa soktu.

Vatan kelimesinin eski mefhumunu unutturup ona Fransız inkılabından sonra Avrupa'da verilen yeni mefhumu verdi" der. Fakat asıl N. Kemal'in millî tarafına hayrandır O. Neden mi? "Bütün milli tarihimizi, bizim milliyetimizi tam bir ayarda temsil etmiş beş on şahsiyet varsa biri N. Kemal'dir. Bu temsil kabiliyeti onun hüviyetindedir. N. Kemal, bizim milliyetimizi gayr-i şuurfî olarak tam anlaşılması lazım geldiği gibi anlamıştır." (Beyatlı, 1990: 283)

Ziya Gökalp de Y. Kemal'in nesirlerinde sıkça bahsettiği bir isimdir. Y. Kemal, "Birçok günümü kendisiyle konuşarak geçirdim" der Z. Gökalp için. Ziya Gökalp hakkındaki: "Diyarbakır'ın bir harika olan oğlu" sözlerini "istikbalin muhayyel bünyânını kuran dev bir mimar" ifadeleriyle

bitirir. Bu hayranlık dolu bakış açısı O'nun Z. Gökalp'i eleştirmesine mâni olmaz. "Z. Gökalp sabit bir bakışla geleceğe bakardı" der. Evet Z. Gökalp, daima gelecekte söz eder ve Y. Kemal'i geçmişe takılıp kalmakla itham eder. Hatta bir gün Y. Kemal'e şu dizeleri söyler: "Harâbîsin harâbâtî değilsin/ Gözün mâzidedir âti değilsin". Bunun üzerine Y. Kemal'in dudaklarından o meşhur dizeler dökülür: "Ne harâbî ne harâbâtîyim/ Kökü mâzide olan âtiyim." Y. Kemal, Z. Gökalp'in fikir adamlığı, içtimaiyatçı yönünden beslenmiştir; fakat yeri geldiğinde de geçmişle geleceği, "bir tepeden İstanbul'a bakar gibi" aynı anda görebilmiş ve sevebilmiştir. Peki Nedim'i çok anması neyi ifade eder? Yahya Kemal, Balkan Savaşlarının acı gerçeği neticesi Nev-Yunânîlik fikrinden sıyrılıp vatan gerçeğine döner. Camille Julien'in: "Fransa toprağı bin yılda Fransız milletini yarattı." sözünün yıllar önce zihnine attığı tohumun filizlenmesiyle o artık Osmanlı milliyetçisidir. "Fransızlar klasik metinlerden hareket edip yeni Fransız şiirine ulaşmışlardı. Öyleyse biz de Divan şiirini günümüzde ihya etmek, ondan pürüzsüz, saf mısralar elde etmek yollarını aramalıydık" der ve yüzünü Divan edebiyatına döner. Bir taraftan eski şiir tarzında şiirler yazar bir taraftan da eski şairlere duyduğu hayranlığı dile getirir. Bu şairlerden biri de Nedim'dir.

Lirizm; saf şiir, yenilik iddiasına düşmeden sırf kendi şevkiyle yazma; İstanbul gibi ortak noktalar Y. Kemal'in neden bir Nedim hayranı olduğunu bize açıklar.

Tablo 3:

Yahya Kemal'in Nesir ve Şiirlerindeki Özel İsimlerin En çok Tekrarlananlara Göre Listesi

Türk	1501	Arnavut	74	Şemi Molla	39
İstanbul	1083	Bursa	74	İtalya	36
Avrupa	369	Viyana	72	Makber	36
Anadolu	366	Rusya	67	Ataullah Efendi	35
Paris	324	Venezelos	63	İspanya	35
Türkçe	286	Acem	62	Sofya	35
Yunan	241	Halide Edip	62	Haliç	34
Fransız	235	Cavit Bey	59	Atina hükümeti	33
Osmanlı	209	Atina	59	Akdeniz	31
Yunanistan	197	A. Hamit Tarhan	59	Haçlı	30
Rumeli	188	Suriye	58	Makedonya	30
İzmir	182	Loti	57	Cemal Bey	29
Fransa	152	Asya	57	İsviçre	28
Fatih	152	İngiliz	56	Vehbi	28

Ali Kemal	126	Mehmet Ali	56	Ayasofya	27
Bizans	125	Halet Efendi	54	Aziz Efendi	27
Namık Kemal	100	Mustafa Kemal	53	Eskişehir	27
Allah	97	Abdülhamit	52	Selçuk	27
İslam	96	Hristiyan	51	Avusturya	26
Tevfik Fikret	96	Sultan Mahmut	51	İsmet Paşa	25
Selanik	90	Antoine	50	İtalyan	25
Arap	85	Ziya Bey	47	Müslümanlık	25
Türkiye	82	İngiltere	46	S. Nazif	25
Alman	79	Almanya	44	Dr. Nazım	24
Bulgaristan	79	Farisi	41	Rumelihisarı	24
Fransızca	78	Tanzimat	40		
Rus	78	Konstantin	39		
Frenk	75				
Selim	75				

2.2.2 Fiiller

2.2.2.1. İnsanın Temel Hareket ve Oluşlarını Gösteren Fiiller (525)

âbâdân (et-), aç-, açıl-, açtır-, addet-, ağırla-, ağla-, ağlaş-, ağlat-, ağır-, afalla-, affet-, affolun-, ahdeyle-, akdet-, akdettir-, al-, aldır-, alıkoy-, alıştır-, alışveriş (et-), alkışla-, alkışlan-, an-, anıl-, anla-, anlaş-, anlaşıl-, anlat-, ant (iç-), araştır-, arat-, arttır-, arttır-, as-, astır-, aş-, aşıla-, at-, atış-, atfet-, atıl-, atla-, atlat-, avdet (et-), avla-, avlan-, ayırt (et-), ayrıl-, bağır-, bağırış-, bağırt-, bağla-, bağlat-, bağırış-, bahset-, bahsettirbak-, bakın-, bakış-, barın-, barındır-, barındırıl-, barış-, bas-, basitleştir-, bastır-, başlar-, başart-, batır-, becer-, bekle-, bekleş-, beklet-, belirt-, belle-, beslen-, bezlet-, bırak-, bırakır-, bil-, bildir-, biç-, bin-, bina (et-), bindir-, bindiril-, biriktir-, birleş-, birleştir-, bitir-, boğul-, boşalt-, boya-, boyla-, boz-, bozdur-, böl-, budaklandır-, bul-, bula-, bulandır-, bulaş-, bulaştır-, buldur-, bulundur-, buluş-, buyur-, bük-, büyülen-, büyüt-, canlan-, cenkleş-, cerh (et-), cilâla-, çabala-, çağır-, çağırıl-, çağırt-, çağırıl-, çağırış-, çak-, çal-, çaldır-, çalış-, çalıştır-, çalıştırıl-, çalkala-, çat-, çatlat-, çek-, çekdir-, çekil-, çekin-, çekiş-, çekiştir-, çektir-, çerçevele-, çevir-, çevirt-, çıldır-, çığır (aç-), çıkart-, cınlat-, çırağ (edil-), çırp-, çırpın-, çiğne-, çimdikle-, çiz-, çizdir-, çök-, çöktür-, çömel-, çöz-, çözdür-, dağıt-, dal-, dallandır-, davran-, daya-, dayan-, dayat-, dedirt-, defnedil-, defnet-, değiştir-, del-, dene-, depren-, derle-, derlen-, dermeyer (et-), dertleş-, devir-, devret-, devşir-, didin-, didiş-, dik-, dikil-, dinle-, dinlen-, dinlet-, dinlettir-, diril-, diz-, doğ-, doğra-

doğrul-, doğrult-, doğur-, doku-, dokun-, dokundur-, dola-, dolan-, dolaş-, dolaştır-, doldur-, donat-, doy-, doyur-, döğüş-, dök-, döktür-, dön-, döndür-, döşe-, döşet-, döv-, dövül-, dövüş-, dövüştür-, dövüştürül-, durala-, duy-, duyur-, düşün-, düşündür-, düşür-, düz-, düzelt-, (yola) düzül-, ebedileştir-, edin-, efsunla-, eğ-, eğil-, eğlen-, eğlendir-, ek-, ekle-, em-, emânet (et-), emreyle-, emzir-, er-, erdir-, (ahdine) eriş-, erit-, esirge-, eskit-, esne-, esrarlaştır-, et-, ettir-, evlen-, evlendir-, evlendiril-, eyle-, ez-, ezberle-, ezil-, fakirleş-, fârikalandır-, fedâ (et-), fenâlaş-, feryat (et-), fethet-, fırla-, fırlat-, firâr (et-), gabîleş-, gark (ol-), gasledil-, gaslet-, gaslol-, gaşyol-, geçir-, gecik-, gel-, genişlet-, ger-, getir-, getirt-, gevele-, gevşet-, gez-, gezdir-, gezin-, gıdalan-, gider-, gir-, git-, giy-, giyin-, göç-, göç (et-), göm-, gör-, görün-, görüş-, göster-, götür-, gözet-, gözle-, gûşeyle-, gül-, güldür-, gülümse-, gülüş-, güreş-, gürlle-, güt-, güzâr (et-), güzelleştir-, hâcet (görme-), hakket-, hallet-, harca-, harcet-, hasret-, hastalan-, hatmet-, havalandır-, havâle (et-)hayret (et-), hayıflan-, haykır-, hazfet-, hazırla-, hazırlan-, hazırlat-, hazmet-, hıfzeyle-, hırpala-, hicvet-, hiddetlen-, himâye (et-), hizmet (et-), hopla-, hoşnut (et-), hurûş (etmek), hükmet-, ırla-, ısır-ıslâh(et), ısmarla-, iblâğ (et-), icâbet (et-), îcat (et-), iç-, içtinap (et-), idhâl (et-), idlâl (et-), idrâk (et-), îfâ (et-), ihtilât (et-), ihtiyarla-, ihyâ (et-), ikâme (et-), ikâmet (et-), ikmâl (et-), iknâ (et-), ikram (et-), iktibas (et-), iktidâ (et-), îmâr (et-), in-, indir-, inle-, isnat (et-), işit-, işle-, iyfâ (et-), iyileş-, izhâr (et-), kabûl (et-), kahrol-, kal-, kaldır-, kalk-, karış-, kaşı-, kavra-, kavuş-, kaybet-, kazan-, kes-, kıl-, kimıldan-, kır-, kirlet-, ko-, koca-, kokla-, konuş-, kork- koru-, koş-, kov-, koy-, kökleş-, kucakla-, kucaklaş-, kullan-, kurul-, meks (et-), mekseyle-, mırıldan-, mülâkî (ol-), münkad (et-), naklet-, nazmet-, neşelen-, neşelendir-, neşret-, neşvelen-, nûş (et-), oğ-, oğuştur-, okşa-, oku-, otur-, ov-, oy-, oyna-, öğren-, öğret-, öksür-, öldür-, öp-, öpül-, peyle-, peyvest (ol-), pişman ol-, raksân (et-), rakset-, râm (et-), rastla-, râşân (et-), sakla-, saklan-, sal-, saldır-, sallan-, sarfet-, sarıl-, sarkıt-, sarmaş-, sat-, say-, saydet-, seç-, selâmla-, selâmlaş-, seslen-, sevk (eyle-), sevket-, seyre (dal-), seyret-, seyreyle-, sıralan-, sırol-, sıyır-, sıyırıl-, sil-, silk-, sok-, somurt-, sor-, söğ-, söğül-, söyle-, söylen-, söyleş-, sun-, sus-, suvar-, süpür-, sürükle-, sürüklen-, süzül-, şaş-, şerhet-, tâdat (et-), tad-, tamamlâ-, tanı-, tanış-, tanzîr (et-), tap-, tapın-, tasvîr (et-), taşı-, taşla-, tat-, tavzih (et-), tebcîl (et-), tecvîz (et-), teferrüd(et-), tercüme (et-), temizle-, temizlen-, teneffüs (et-), terle-, teslim (ol-), teşekkür (et-), tezlîl (eyle-), tırman-, titre-, topla-, tövbe (et-), tut-, tutun-, tüt-, uğra-, uğraş-, uğrat-, unutul-, uslan-, uy-, uyan-, uyu-, uyukla-, uzat-, üfle-, ürküt-, ürper-, ürpert-, üşü-, üşür-, üşüt-, üz-, vakfet-, vakfeyle-, var-, vazgeç-, vedâ (et-), vedâlaş-, vefat (et-), ver-, vur-, yak-, yakala-, yaklaş-, yap-, yar-, yaranan-, yâre (aç-), yardım (et-), yarış-, yat-, yaz-, ye-, yen-, yık-, yıka-, yıkan-, yokla-, yolla-, yont-, yorul-, yum-, yut-, yutkun-, yürü-, zayıfla-, zeyn (ol-), zıpla-, zikret-, zorlan-

2.2.2.2. İnsanın Duygu, Düşünce ve İsteklerini Gösteren Fiiller (138)

acı-, acın- affet-, afveyle-, ahdet-, alın-, alış-, ara-, arzula-, avun-, avut-, avutul-, azmet-, bağışla-, bağla-, bağlan-, bayıl-, bedbinleş-, beğen-, beğendir-, benimse-, beyan (et-), bez-, bıç-, bıktır-, bîgâneleş-, (diş) bile-, bocala-, bozuş-, böbürlen-, bunal-, bunalt-, cevret-, çık-, çıldır-, dalgınlaş-,

danış-, daral-, darıl-, darılt-, dayan-, de-, debelen-, değiştiril-, denil-, destres (ol-), didikle-, dile-, dilen-, dindir-, doldurul-, durgunlaş-, duygusuzlaş-, düşün-, efsunlu, fahret-, fahreyle-, farzet-, farzeyle-, fehmet-, fehmeyle-, ferahla-, ferahlan-, ferahlandır-, geçin-, gıpta (et-), gizle-, gözet-, gücen-, gücendir-, güven-, hafifle-, hatırla-, hatırlan-, hatırlat-, hazzet-, heveslen-, hırslan-, hisset-, hoşlan-, hüzenlen-, ısın-, içlen-, idrâk (et-), iğren-, iğrendir-, inan-, intikam (almak), istiğrâb et-, kan-, kıskan-, kıy-, kork-, küs-, küşâd (ol-), mahsûd (et-), mestol-, mühimse-, müjdele-, öfkelen-, öğ- /öv-, öğün- / övün-, özen-, özle-, payla-, sâkin (ol-), san-, sev-, sevdâlan-, sevil-, sevin-, seviş-, sez-, sezdin-, sığın-, sıkıl-, silkin-, sinirlen-, sinirlendir-, susa-, şevklen-, şükret-, ta'net-, tap-, tapın-, tarâbsâz (ol-), tasarla-, tegaafül (et-), tezkâr (et-), tesellî et-, toparlan-, um-, usan-, utan-, ümit (et-), ümitlen-, ürk-, ürper-, üzü-, vehmet-, yâdet-, yan-, yanıl-, yetiş-, yıl-, yorul-, zannet-

2.2.2.3. Varlıkların Oluş ve Hareketlerini Gösteren Fiiller (381)

addedil-, addolun-, ağar-, ağart-, ağırlan-, affedil-, afsunla, ağlan-, ak-, akdedil-, akdolun-, akıt-, akset-, aksettir-, akseyle-, alçal-, alevlen-, alevlendir-, andır-, anlaşıl-, asrîleş-, anlatıl-, araştırıl-, art-, asabîleştir-, asıl-, aş-, aşıl-, aşılan-, atfedil-, atfolun-, avdet (et-), aydınlan-, aydınlat-, ayır-, ayyuka (çık-), azal-, azalt-, bahsedil-, bahsolun-, bahşedil-, bahşet-, bahşeyle-, bakıl-, basıl-, bastırıl-, başarılı-, başkalaş-, başla-, başlan-, bat-, beğenil-, beklen-, beklenil-, belir-, benimsen-, benze-, benzet-, besle-, beslen-, beslenil-, bezen-, bırakıl-, biçil-, bildiril-, bilin-, birik-, bit-, bizanslaş-, boğazlan-, boğuş-, boşal-, boşan-, boyla-, bozul-, budan-, bulan-, bulaş-, bulun-, bulundurul-, buruş-, buyurul-, bükül-, bürü-, bürümcük, bürün-, büründür-, büyü-, büyütül-, canlan-, canlandır-, cisimlen-, cisimleştir-, coş-, coştur-, cûşet-, çağla-, çakıl-, çalın-, çalışıl-, çalkalan-, çalkan-, canlandır-, çarp-, çarpış-, çatıl-, çatırda-, çatla-, çekil-, çektiril-, çerçevelen-, çetrefilleş-, çevir-, çevril-, çıkar-, çıkarıl-, çıkıl-, çizil-, çoğal-, çoğaltıl-, çukurlan-çivilen-, çök-, çöreklen-, çürüt-, çözü-, çürü-, dağıl-, dağıtıl-, dalgalan-, damgalan-, damla-, daralt-, değ-, defedil-, değış-, del-, demirle-, den-, denil-, derinleş-, devir-, devredil-, devret-, devreyle-, devril-, devşiril-, din-, dindir-, dinlenil-, dirilt-, dizil-, doğ-, dol-, doldur-, don-, donan-, donatıl-, doyul-, döğül-, dökül-, dönül-, döşen-, dur-, durdur-, durdurul-, durgunlaş-, durul-, duyul-, düş-, düşül-, düşünül-, düşürül-, düzel-, düzeltil-, edil-, edinil-, eğ-, eğil-, eğlenil-, eklen-, eksil-, elver-, enginleş-, eri-, es-, eski-, et-, ettir-, eyerlen-, ezil-, faslet-, fâzlaş-, fâzlaşdır-, fethedil-, fethol-, fetholun-, fıkrıda-, fışkır-, filiz (ver-), garket-, garkol-, gaşyet-, gaşyol-, gazel-seralaş-, geç-, geciktir-, geçil-, geril-, getiril-, gevşe-, gevşet-, gezil-, gezinil-, gidil-, gömül-, gönder-, göröl-, göster-, gösteril-, götür-, gözük-, güçleştir-, gülümset-, güzelleş-, hallihamur (ol-), hatırlat-, havalan-, hâyîdeleş-, hazinleş-, hecele-, hızlan-, hissedil-, hissettir-, hissettirt-, hulûl (et-), husûl (bul-), hüsn et-, ısıtıl-, ıslan-, ışıklandır-, itlaak (et-), ıyân (ol-), ızmâr (etmek), ihtâr (et-), iktisadîleş-, ilerle-, ilet-, inle-, iştil-, kabar-, kaçış-, kalbet-, kalk-, kamaş-, kamaştır-, kana-, kanatlan-, kap-, kapa-, kapan-, kapıl-, kapla-, (kendini) kaptır-, karar-, kariş-, kariştir-, katıl-, kaybol-, kes-, kesil-, kırıl-, kısıt-, kıyam (et-), kızar-, kok-, kon-, kop-, korkut-, koru-, köhne-, köpür-, kur-, kurtul-, kuru-, mahvet-, mahvol-, manzur (ol-), mâvileş-, meftûn-

(et-), meyillen-, mırıldan-, morart-, nakledil-, nakşet-, nüfuz (eyle-), okun-, ol-, olun-, onul-, otlar-, oynat-, öğrenil-, öğül-, öğüt-, öl-, öldürül-, ört-, örtün-, öt-, pâmâl (ol-), parılda-, parla-, parlat-, patla-, perişan (edil-), peydâ (ol-), peyrev (ol-), pisle-, râmet-, râmol-, ref'et-, rekzedil-, resimleş-, resimleştir-, revân (ol-), rîzân (edil-), rücû (et-), saç-, sar-, sarar-, sarfedil-, sark-, sayıl-, sebket-, ser-, seril-, serinle-, serinleş-, serp-, seslen-, sevkedil-, seyredil-, sız-, sızla-, sızlat-, silin-, sin-, sindir-, soğu-, sol-, soldur-, sök-, sön-, söndür-, susat-, sür-, sürül-, sürün-, süsle-, şebâl (aç-), şenlen-, şermet-, şikest (et-), tahmîr (et-), tanzim (eyle-), tarabnâk (ol-), târ ü mâr (ol-), ta'yîb (edil-), teâti (et-), telhkâm (et-), tenhâlaş-, tenvîr (et-), terkîb (eyle-), teskîn (et-), tezyîn (et-), titreş-, titret-, toplan-, tut-, tutul-, tutuş-, tuzak (kur-), tüken-, uç-, uçur-, uhrevîleş-, ulu-, umul-, uyanıl-, uza-, uzaklaş-, uzan-, ümit (et-), ürpert-, üşüş-, vehmolun-, veril-, yağ-, yağlan-, yala-, yan-, yaraş-, yarat-, yaratıl-, yarıl-yaşa-, yaşat-, yay-, yayıl-, yazıl-, yet-, yıprat-, yollan-, yor-, yağrul-, yücel-, yüksel-, yürün-, yüz-, zâhir (ol-), zâil (ol-), zammol-, zannedil-, zebûn (et-), zedelen-, zümrütle-

BÖLÜM 3: SÖZLÜK, SÖZLÜKÇÜLÜK

3.1. Sözlük, Sözlükçülük, Dizin Kavramları

İster tek tek dilleri ele alalım, isterse bütün dilleri ortak nitelikleriyle ve karşılaştırmalı olarak inceleme yolunu tatalım dil her açıdan önem taşır; önümüze değişik sorunlar serer. Dillerin kendilerine özgü yasaları, eğilimleri, sorunları olduğu gibi, bütün dilleri kapsayan ortak yasalar, eğilimler ve sorunlar da vardır. İşte dil dediğimiz bu çok yönlü, büyüklü varlığı inceleyen bilime dil bilim diyoruz.⁵⁷

Bir dilin söz varlığını oluşturan birimleri ve bu birimlerin anlamlarını, birbirleriyle ilişkilerini, zaman içinde yaşadığı değişim ve gelişmeleri araştıran dil bilimi dalına sözcük bilimi (lexicology) denir.⁵⁸

Sözcük bilimiyle (lexicology) bağlantılı olan sözlük bilimi (lexicography) dil bilimin (lengüistik) bir alt dalıdır. Sözlük bilim, dilin söz varlığının bir dökümü olan sözlüklerin hazırlanma yöntemlerini konu alan bir bilim dalıdır. Sözlükçülük terimini Türkçe sözlük şöyle tanımlar: “Bir dilin veya karşılıklı olarak daha fazla dilin söz varlığını sözcük biçiminde ortaya koymak üzere yöntemleri araştırma, sözlük hazırlama, yazma ilkelerini, kurallarının geliştirme ve uygulama alanına çıkarma işi, sözlük bilgisi, lügatçilik, leksikografi.”⁵⁹

Sözlükler, her dilin söz varlığının temel kaynaklarıdır. Bir dilin söz varlığı sözcükler, deyimler, terimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler, mecazlar ve yan anlamlar gibi güçlü ve zengin bir kavram dünyasından oluşmaktadır. Dilin anlam dünyasında oluşan bu zengin karışım da sözlüklere taşınmaktadır. Toplumun duygu ve düşünce dünyasını yansıtan bu zengin karışıma göre sözlükler oluşturulur. Deyim sözlükleri, terim sözlükleri, lehçe sözlükleri, kavram sözlükleri gibi... Sözlüklerin oluşturulmasında dil biliminin bir alt dalı olan sözlük biliminden (lexicologie), yararlanır. Sözlükler oluşturulurken sözcüklerin kökeni, anlamı, türü, hangi bağlamda kullanıldığı gibi birçok özellikler dikkate alınır. Sözcüklerdeki çok anlamlılık sözlüklerin oluşturulmasında en çok dikkate alınması gereken hususlardan birisidir. Sözcüklerin temel anlamının yanında kazandığı yan anlamlar, mecazlar, deyimleşmeler dilin kavram dünyasını yansıtır. Dilin zenginliğini yansıtan bu durumun sunulmasında uygun bağlamların oluşturulması gerekir. Bu bağlamların oluşturulmasında edebi metinlerden örnekler alınarak dilin estetik ve kültürel bir öge olduğu sezdirilir.⁶⁰

Sözlüğün geçmişi, yaklaşık 4300 yıl öncesine uzanır. İlk sözlükler, sözcüklerin değil resim yazıların (pictogram) karşılıklı açıklaması olarak hazırlanmış, kavram yazısının (ideogram) yerini ses değerleriyle birlikte hece yazısı almaya başlayınca diller anlaşılabilir olmuştur. Böylece hece yazısı, kavram yazısı işaretlerini açıklamakta kullanıldı.

⁵⁷ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 1995, C. 1, s.13.

⁵⁸ Şükrü Haluk Akalın, Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük, Türk Dili Dergisi, S. 698, s. 162-169.

⁵⁹ TDK Sözlük, Ankara, 2011, s. 2157.

⁶⁰ Adnan Karadüz, Sözlük, Sözcük Anlamı ve Öğrenme Üzerine, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4 Summer, 2009, s. 636-649.

İlk sözlüğümüz, Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı Divanü Lügati't-Türk'tür. Kaşgarlı Mahmut, Arapça kökenli divan sözünü sözlük anlamında kullanmıştır.

Geçen zaman içerisinde Kitabü'l-İdrak li-lisani'l-Etrak, Kitab-ı Mecmu-ı Tercüman-ı Türki ve acemi ve Mugali, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-lügati't-Türkiyye, Kitabu Bulgati'l-muştak fi-lugati't-Türk ve'l-Kıfçak, Ed-dürretü'l-Mudiyye fi'l-lugati't-Türkiyye, Abuşka Lügati, Şamilü'l-luga, Ahteri-i Kebir, Cami'ü'l-Fürs, Eş-Şüzürü'z-Zehebiyye ve'l-kıta-i'l-ahmediyye fi'l-lugati't-Türkiyye, Sanglah gibi sözlükler hazırlanmıştır ⁶¹ (TDK 2011: XV).

Şemseddin Sami'ye göre lügat kitabı, bir lisanın hazinesi hükmündedir. Lisan kelimelerden mürekkeptir ki bu kelimeler dahi her lisanın kendine mahsus birtakım kavaide tevfikeyn tasrif ve terkib edilerek, insanın ifade-i meram etmesine yararlar. İmdi lisanın sermayesi kelimelerle kavaid-i sarfiyye ve nahviyyesinden ibarettir.⁶²

Sözlükler hazırlanma amaçlarına göre çeşitlilik gösterir. Sanatçı sözlükleri, sözlük çalışmalarında son yüzyılda büyük bir ivme kaydetmiştir. Sözlükler hem dil incelemeleri hem de yazın çalışmaları açısından önemlidir.⁶³

Şair ve yazar sözlükleriyle sanatçının düşünce evrenine ulaştığımız gibi eserlerin yazıldığı döneme de vâkıf oluruz. Çünkü söz varlığı sadece bir dilde birtakım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.⁶⁴

Bir dilin zenginliğini, gücünü, ifade imkanlarını anlamak için genel sözlükler yeterli değildir. Ortak dilin asırlar içindeki gelişimine paralel olarak şair ve yazarların fikir ve ilim adamlarının kendi üsluplarıyla dile kazandırdıkları yeni ifade tarzlarının da bilinmesine ihtiyaç vardır. Şair ve yazar sözlükleri yapılarak, onların dizinleri hazırlanılarak, dilin ferdi plandaki gelişiminin takip edilmesi böyle bir ihtiyacın ürünüdür. Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig'inde, Fuzuli'nin Divanı'nda, Karacaoğlan'ın şiirlerinde, Atatürk'ün Nutuk'unda, Peyami Safa'nın romanlarında Türkçeyi zamanlarına göre hangi ifade kalıplarıyla ve kelime kadrosuyla kullandıkları ancak bu tarzda çalışmalarla ortaya konabilir. Şair ve yazar sözlükleri düzenleyen ilim ve kültür camiaları, ünlü, kendi milli hayatlarının tanınmış şahsiyetlerini yaşayan nesillere öğretmekle kalmayıp sonraki nesillere de bu dil zenginliğini ve anlatım gücünü örnekli ve belgeli çalışmalara dönüştürerek milli bir miras hâlinde bırakmakta, onlara dillerini daha yakından anlama, tanıma ve tanıtmaya imkanını da sunmaktadır.⁶⁵

⁶¹ TDK Sözlük, Ankara, 2011, s. XV.

⁶² Şemseddin Sâmî, Kâmus-ı Türkî, Enderun Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1989, s. 1.

⁶³ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 1995, C. 3, s.406.

⁶⁴ Doğan Aksan, Türkçenin Sözcüğü, Engin Yayınevi, Ankara, 2000, s. 7.

⁶⁵ M.Mehdi Ergüzel, Türkçenin Söz Varlığının Tespitinde Şair ve Yazar Sözlüklerinin Önemi, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir, 2010, Aralık.

Bizim medeniyetimiz, birçok sanatçının membaı olmuştur. Hem büyük sanatçılar yetiştirmiş hem de büyük sanatçıların beslendiği bir pınar olmuştur. Bu sanatçılar içinde şairlerin yeri her zaman başka olmuştur. Şairler içinde de keyfiyeti, ustalık derecesi yüksek olanlar diğerleri arasından temayüz etmiştir. Usta şair, büyük şair kimdir peki? M. Kaplan'ın şu tespiti çok isabetlidir: “Şair, dili en iyi kullanan insandır. Büyük şair ise, dilin bütün imkânlarını kullanan insan demektir.”⁶⁶

Dizin, Türkçe sözlükte, bir kitabın veya derginin kişi, konu, yer adı vb. bakımından içindekileri yer numarasıyla belirten ve eserin arkasında yer alan alfabetik liste, endeks, indeks, fihrist şeklinde anılandırılmıştır.⁶⁷

Akademik çalışmalarda dizin, özellikle şair ve yazar sözlüklerini yaparken başvuru en önemli kaynaklardan biridir. Sanatçılar dili en güzel kullanan şahsiyetler olması hasebiyle onların ilmi bir çerçevede incelenmesi dilin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir hizmeti karşılar.

Bu çalışmamızda Yahya Kemal'in bütün eserlerini bilgisayar ortamına aktardık. Metinde verdiğimiz satır numaralarından hareketle dizin oluşturduk. Dizindeki madde başlarına anlam verdik. Madde başlarına mana verdikten sonra metindeki örnek cümle/cümleyi mananın sonuna italik punto ile ilave ettik. Madde başlarının gerçek anlamları dışında mecaz, yan anlamlarına ve deyim anlamlarına da yer verdik. Ayrıca kelimelerin kökenlerinin hangi dile (Ar. Fars. Fr. İng. İt.) ait olduğunu gösterdik.

---

⁶⁶ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997, s. 156.

⁶⁷ TDK Sözlük, Ankara, 2011, s. 686.

3.2. Örnekli Yahya Kemal Sözlüğü

DİZİN

Sıra: a b c ç d e é f g ğ h ı i j k l m n ñ o ö p r s ş t u ü v w y z

A

A: 1928 harf inkılâbından sonra kullanılmaya başlanan Latin asıllı Türk alfabesinin ilk harfi: “Aziyâde! Bir Fransız kulağına Şark'dan gelen ne kadar garib bir ses! Meşhur bir edibimiz: “Bizde ziyâde diye bir kelime vardır, lâkin bunun "A"sı ziyâde!" dedi. Hayır, Aziyâde'nin "A"sı ziyâde değil, Fransız lisânına has bir mûsikîyi anlamak için zevkimiz eksikti.”

a.+sı 20926, 20927

[=2]

ÂB: Fars. 1.1. Su:

“Urfî iki dünyâ dahi hep nakşberâb/
Ammâ o ne **âb** **âb** değil belki serâb”
(a. 38222)

1.2. Su (mürekkap):

“... bir vücûd-ı şerif kibleye müteveccih olup
yatar sadr-ı münevverinde kırmızı **âb** ile Yâ
Vedûd ismi yazılmış...”
(a. 7264)

2. ***Âb-ı engûr**: Üzüm suyu, şarap:

“Her lâhza elimde **âb-ı engûr** olsun/
Başimde hevavühevesihûr olsun”
(â.+ı engûr 38890)

3.1. ***Âb-ı hayat**: Cana can katan, ölümsüz kılan:

“Süleymân-ı Kanunînin nâmını haşre kadar
yaşatacak Bâkî'nin sözündeki **âb-ı hayat**
olduğunu söyleyen şâir bir kasîde-gû natkası
gösteriyor.”
(a.+ı+hayat 30851)

3.2. ***Âb-ı hayat**: Efsaneye göre yalnız Hızır'ın içtiği, içeni ölümsüz kılan su, ebedî hayat suyu, bengi su:

“Dehrin devâmı **âb-ı hayât** içtiğince dir/
Âdem bu dâr-ı köhnede bir kerre sâğ olur”
(â.+ı hayat 37693)

4. ***Âb-ı rû dökme**:

Yüz suyu dökmek; şerefinden fedâkârlık edecek derecede yalvarmak, minnet etmek:

“Makaam-ı pîr-i mugandan akarken âbıhayât/
Cihanda tâlie bîhûde **âbirû** dökülür”
(âb+ı rû 37707)

5. ***Âb-ı rû dökmemek**: Yüz suyu (dökmemek):

Rica ve minnet etmemek, yalvarmamak, itibarlı kişi karşısında kendini küçültmemek:

“...devrin mukbillerine **âb-ı rû dökme**yen bir
hâli vardı.”
(a.+ı+ru 34088)

6. ***Âb-ı tîğ**: *mec.* Kılıcın keskinliği, parlaklığı:

“Ey şanlı *cedd-i ekberimiz* **âb-ı tîğinin**/
Bî-hadd imiş güneş gibi tenvîr savleti”
(âb+ı tîğ.inin 37444)

7. ***Âb-şerefâbâd**: Ululuk dolu su:

“Firdevs bu şehin şebürûunda iyandır/
Her çeşmeden **âb-şerefâbâd** revandır”
(âb+ı şerefâbâd 37668)

8.1. ***Âb u tâb**: Güzellik, parlaklık, letâfet:

“Saçtıkça **âb u tâbını** bedr-i şagaf-nisâr
Samt û sükûn içinde olur zâr u giryê-bâr”
(a.+ı 39216)

8.2. ***Âb u tâb**: Tazelik, canlılık:

“Sahbâye **âb u tâb** veren sözlerin Kemâl/
Söylendi zevk u şevk ile tekrâr söylenür”
(a. 37686)

9. Göl, nehir, deniz:

“Âheste çek kürekleri mehtâb uyanmasın/
Bir âlemîhayâl.e dalan **âb** uyanmasın”
(a. 37541)

a. 8652, 38222, 38317

a.+dan 37908

â.+ı hayat 37706

a.+ı+hayat.tır 28221

[=18]

ABÂ: Ar. 1. Yünden yapılmış yakasız ve uzun üstlük:

“Patrik ve bütün ruhban, ellerinde haçlar, som
sırma **abâlar** giyinmiş genç Fâtih'in karşısına
çıktılar.”
(a.+lar 6357)

“Hepsi sırtında **abâ** günlerce/
Gittiler içleri hicranla dolu”
(a. 36712)

2. Eskiden dervişlerin giydiği abadan yapılmış, önü açık hırka:

“**Abâ** var post var meydanda er yok/
Horâsân erlerinden bir haber yok”
(a. 37948)

a.+larla 22932

[=4]

ÂBÂ: Ar. 1. ***Âbâ-i inkılâb**: Büyük inkılap (Fransız İhtilali):

“Millet kelimesi gibi, milletler de irkî, iklimî,
uzvî, lisânî mânâlarını **âbâ-i inkılâbın**, millet ve
vatan nazariyesini hutta hutta gezdiren Korsikalı
dâhîden sonra buldular.”
(a.+ı+inkılap.in 28777)

2. Kilise ileri gelenleri: “(...) **âbâ-i kenîsâ’sından** bir havari gibi görünür; ilmi tasnif istulahlarıyla karışık, berbat bir şeyler söyler, köpürür...”

(a. +i+kenisa.sından 11104)

[=2]

ÂBÂD: Fars. 1. Bayındır, mamur, abadan:

“(…) koşma böyle başlar:

‘Yıkılmış, yapılmış hâne-harâbız/

Âbâd olsak da bir, olmasak da bir!’

Kafiye **âbâd’dır**, artık şâir diğer kıt’alarda kendini kafiyenin kanatlarına bırakır.”

(a. +dır 29782)

“**Âbâd** kıldı âtifeti mülk-ü devleti/

Dilşâd etti merhameti kalb-i ümmeti”

(a. 39290)

2. **mec.** Şen, neşeli:

“Cem bezm-i câmi kurduğu gün şâd olun dedi/
Ey dil-harâblar için **âbâd** olun dedi.”

a. 20669, 23318, 29770, 30568, 37417

a.+dır 20670

[=8]

ÂBÂDÂN: Fars. ***Âbâdân etmek**: Mamur, imar etmek: “...o zamanki hükümet Rumeli Hisar’ını, kalelerini tekrar **âbâdân etmek** işini teklif etti.”

(a. 7590)

***Âbâdân olmak**: Şenlenmek, bayındır, mamur duruma gelmek:

“Ey rû-yi zemîn bu ye’simizden sonra/

İster vîrân ol ister **âbâdân ol**”

a.+dır 7366

a.+ol 38119

[=3]

ABANÎ: Genellikle sarık, bohça, kundak ve yorgan yüzü yapımında kullanılan, zemini beyaz, üzerinde safran renginde nakışlar bulunan ipek kumaştan yapılmış: “Nâzım, Selanik Türklerinden **abani** sarıklı bir ağanın oğlu idi.”

a. 10796

[=1]

ABAZA: Çoğunluğu Karaçay-Çerkesya, Adigey ve Abhazy’a da yaşayan Kuzey Kafkas halkı.

[Abazinler olarak da bilinir. Günümüzde

Abazaların büyük bölümü Türkiye’de, Ürdün,

Suriye ve Mısır gibi Arap ülkelerinde

yaşamaktadır.]: “... başta Çerkezler ve **Abazalar** olarak tek bir adam gibi kıyama

hazırladıklarım...”

a.+lar 2739

[=1]

ABAZA SARI HÜSEYİN PAŞA: Viyana Kuşatmasında bulunmuş Şam Beylerbeyi Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa:

“Garip bir tesadüf olarak bu civanmerd adam efendisi olan Şam Beylerbeyi diğer **Abaza Sarı Hüseyin Paşa’nın** hem adını hem de iki defa lâkabını taşıyormuş.”

(a. +nın 25436)

a. 25292, 25429

[=3]

ABBÂSÎ: Emevî hanedanından sonra başa gelerek İslam Devleti’nin yönetimini ve halifeliği beş asırdan daha uzun bir süre elinde tutan hanedan:

“Arap, **Abbâsiye** zamanında, Hilâfet-i İslâmiyenin Araplığından vazgeçtikten sonra iki vâris bıraktı; Acem ve Türk.”

a.+ye 20841

[=1]

ABDEST: Fars. Müslümanların, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh etme yoluyla yaptıkları arınma: “Annem marazı bir derecede titiz ve temizdi. Beş vakit **abdestinden** başka her gün defalarca elini yüzünü yıkardı.”

(a. +inden 52)

a. 6636, 6642, 7022, 34470

a.+almağa 35430

a.+imi 35434

a.+ini 35449

[=8]

ABD-İ KEMÎNE: Ar. Hakir, âciz, dun, zavallı köle:

“Ne letâfet olmalı sinesi bir incinin/

Bu gönül olaydı hazînesi **abd-i kemînesi**”

a.+si 39006

[=1]

ABDULLAH BİN SELLÂM: Önce Yahudi âlimi iken Tevrat’ta Peygamberimizin (sav) alâmetlerini görüp O’na iman etmiş sahabe:

“Müminlerle beraber Yahudi ulemasından **Abdullah bin Sellâm** da gelmiş, Peygamber’in yüzüne bakmış, ‘Bu yüz yalancı yüzü değildir.’ demiş. O da Müslüman olmuş.”

a. 7117

[=1]

ABDULLAH CEVDET: (1869-1932). Siyasetçi, fikir adamı, göz hekimi, şair, çevirmen:

“Ancak hiç Fransızca bilmediğime **Abdullah Cevdet** çok teessüf ediyor ve bu lisânı çarçabuk elde etmemi ısrarla istiyordu.”

(a. 2333)

a. 2329, 2351, 3991, 3991, 3993, 4009, 4015, 4017

a.+den 9492

a.+e 4002, 10832

a.+i 2099, 4004, 4016, 19297, 32379

a.+in 2345, 4006, 4008, 4015, 9452

[=22]

ABDULLAH CEVDET BEY: Abdullah Cevdet:

“**Abdullah Cevdet Bey'in** gayesi Osmanlılığı medeniyetin cereyanına tamâmiyle bırakarak, kurtarmak oluyor.”

a.+in 21779

[=1]

ABDULLAH ÇAVUŞ: Vatan yahut Silistre romanının kahramanlarından:

“Vatan-Silistre temsil edildiği gece büyük vatanperver, şedîd alkışlar ortasında, İslâm Bey ile ve **Abdullah Çavuş** ile halk tabakasına kadar akisler uyandırdığını duydu.”

a. 32641

[=1]

ABDULLAH SAGÎR: Endülüs Benî Ahmer Devleti'nin son hükümdarı:

“Gırnata'nın son hükümdarı **Abdullah Sagîr'in** validesine Endülüs'ün hatimesini ifâde eden mâruf sözleri, ne kadar belîğ imiş değil mi?”

a.+in 2602

[=1]

ABDULLAH'ÜS-SAGÎR: Abdullah Sagîr:

“Bu tepede şimdi Tarık'la geçen Arapların, muzafferiyetini müteakip inşâ ettikleri bir hisarla, bundan yedi yüz sene sonra, **Abdullahü's-Sagîr'le** Afrika'ya hicret etmiş olan son Arapların Elhamrâ Sarayı var.”

a.+le 18981

[=1]

ABDULLAH VASSAF EFENDİ: Osmanlı şeyhülislamı, divan şairi, ilim adamı ve hattat:

“**Abdullah Vassaf Efendi'nin** ziyâretine gittim; huzûruna çıktım.”

(a. +nin 34594)

a. 34607

a.+nin 34609, 34613

[=4]

ABDURRAHMAN BEY: Yahya Kemal'in “Bir Gözdenin Gafleti” yazısında Yûsufpaşa semtinin ileri gelenlerinden diye bahsettiği Râşid Efendi'nin tanıdığı mevkuufâtçı Abdurrahman Bey:

“... ‘1230 senesinde ben, âilece yazı Beykoz'da geçiriyor dum. Allah rahmet eylesin mevkuufâtçı Abdürrahman Bey'in teveccühüne nâil olmuştum, orada ekseriyâ onun selâmlığında vakit geçirir, merhûmun emsâlsiz fıkralarını dinler, merkezde ve taşrada elli sene zarfında gördüğü tecrübelerle kulak kabartır, hakîkaten çok istifâde ederdim. **Abdurrahman Bey'in** tanımadığı insan kalmamıştı, bilmediği iş yoktu. Selâmlığında Beykoz'un kâmil insanlarıyla tanışmıştım.’ ...”

(a. 33736)

a. 33736, 33767, 33784, 33791, 33807, 33820, 33833

a.+den 34020

a.+i 33802

a.+in 33721, 33725

a.+le 33752, 33776

[=13]

ABDURRAHMAN PAŞA: Abdurrahman Abdi Paşa. (ö. 1098/1686) Osmanlı veziri, Budin eyaletinin son beylerbeyi:

“**Afife Hanımefendi Priştineli Mâlik Paşa'nın** kızı ve **Abdurrahman Paşa'nın** hemşiresiydi. Benim annem Nahiye Hanım'ın büyük annesi olan Âdile Hanım'ın annesi olan Nuriye Hanım'ın hemşiresiydi.”

(a. +nın 1456)

a.+nın 1465

[=2]

ABDURRAHMAN ŞEREF BEY: Son Osmanlı vakanüvisi ve devlet adamı:

“Ben, onun kâtibi, öteki uşak, dosdoğru Galatasaray Müdürü **Abdurrahman Şeref Bey'i** görmeğe gittik.”

(a. 1518)

a.+den 21929

a.+e 21949

a.+i 21927

a.+in 21895, 21947

[=6]

ABDÜLAZİZ: 32. Osmanlı padişahı ve 111. İslam halifesi. II. Mahmut ve Pertevniyal Sultan'ın çocuğu, Sultan Abdülmecid'in kardeşi: “*Abdülaziz* devrinden sonra Fransız irfanının nüfuzu kat'i olarak belirmiş bir hâldedir.”

(a. 33121)

a. 5369, 21165, 21460, 21932, 26400, 26623, 26811, 29897

a.+in 1349, 35267

[=11]

ABDÜLBÂKÎ: Abdülbâki Gölpınarlı, (d. 12 Ocak 1900, İstanbul, Osmanlı İmparatorluğu – ö. 25 Ağustos 1982, İstanbul). Asıl adı Mustafa İzzet Bâkî olan edebiyat tarihçisi ve çevirmen: “*Mesnevi, Yûnus'un yetiştiği asırdandır. Ona dâir her rivayet gibi mübhem olmakla beraber çok düşündüren bu zarîf fıkrayı çok güzide müverrimiz Abdülbâki naklediyordu.*”

a. 32891

[=1]

ABDÜLHAK HÂMİD: Abdülhak Hâmid Tarhan. (2 Ocak 1852 Bebek, Beşiktaş, İstanbul – 13 Nisan 1937, İstanbul) Türk şair, oyun yazarı, diplomat [Türk Edebiyatı'nda “Şâir-i A'zam” sıfatı ile anılır]:

“*Abdülhak Hâmid geçen sene Arnavutköyü'nde, bir başına, bir evde ikamet eder, her sabah da Arnavutköyü'nden Bebek'e yaya gelir, Bebek'te Yaver Efendi'nin lokantasında çay içer, Öğleye kadar vaktini tatlı bir musahabe ile geçirirdi. Abdülhak Hâmid'e hemen her sabah o lokantada tesadüf etmek zevkine nail olurdum.*”

(a. 12067)

“*Abdülhak Hâmid'e Gazel*”

(a. 37732)

a. 2092, 7436, 7446, 8325, 8338, 8378, 12087, 12101, 15402, 16510, 16514, 17242, 29257

a.+den 29656

a.+e 8331, 12066, 19341, 29560

a.+i 2150, 31257

a.+in 2022, 2027, 2175, 2177, 8326, 12106, 14289, 19339, 20812, 29052, 29561, 29655, 29660, 29831

a.+le 7624, 8383

[=38]

ABDÜLHAK HÂMİD BEY: Abdülhak Hâmid Tarhan:

“*Abdülhak Hâmid Bey, ihtiyarlamış bir Şark hüküm darı, maskara ve feylesof bir nedimin güft ü gûlarıyle nasıl vakit geçirirse, son dramlarında başlıca eşhastan biri olan Kanbur'la öyle, usanç getirmeksizin vakit geçiriyor.*”

(a. 30901)

a. 30889, 30902, 31024, 31033, 31085, 31167

a.+i 31098

a.+in 30881, 30901, 30913, 30913, 30960, 30962, 31082, 31134, 31148, 31186, 31191, 31239, 31124

[=21]

ABDÜ'LHAK ŞİNASI: Abdülhak Şinasi Hisar, (İstanbul, 14 Mart 1887 – 3 Mayıs 1963) Türk romancı, yazar:

“*Muazzaz Abdü'lhak Şinâsi. Adresinizi bugün öğrendim ve hemen yazıyorum; birkaç ay önce öğrenmiş olsaydım ne kadar iyi olurdu.*”

(a. 20406)

a. 31068, 32300

[=3]

ABDÜLHALİM HİKMET: Yahya Kemal'in Paris'te bulunduğu yıllarda tanıdığı Genç Türklerden biri: “*Abdülhalim Memduh, Konya'daki menfasından firar etmiş, hürriyet edebiyatının kurbanlarından, garib bir şahsiyetti. Önce Ahmed Rızâ Bey'in hizbinden ve Sezâi Bey'in başlıca dostu iken dargınlıkla çekilmiş ve esrarengiz bir hayat geçiriyordu.*”

(a. 3818)

“*Abdülhalim Hikmet, Galib Ata, Doktor Re'fet. Bunlar hâricinde Paris'de oturan, yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.*”

a. 3805

[=1]

ABDÜLHALİM MEMDUH: (1866-1905)

Edebiyat tarihçisi, şair ve yazar: “*Dâmad Mahmut Paşa'ya yazdığım bir mezar kitabesini Abdülhalim Memduh pek kuvvetli buldu.*”

(a. 19309)

a. 2101, 2107, 3817, 19301

a.+a 32380

a.+u 2099, 19297

a.+un 29238

[=9]

ABDÜLHAMİD: II. Abdülhamid (d. 22 Eylül 1842 – ö. 10 Şubat 1918), O'nun 34. padişahı ve 113. İslam halifesi:

“Maatteessüf gariptir ki, **Abdülhamid** devrinde, *bî-hayâ ve bî-insaflara hizmet edenlerin adedi azalacağına, bilâkis arttı.*”

(a. 32681)

“Uğraşmanın netîcesi **Abdülhamîd** ile/ *Berr-i atîki boyladı BahriCedîd ile*”

(a. 39072)

a. 3545, 3551, 3721, 3953, 3965, 3968, 3977, 8565, 10834, 13207, 13464, 25777, 25802, 25810, 25861, 26260, 26786, 35059

a.+den 4052

a.+di 1336

a.+e 4006, 4169, 10800, 25860, 25862,

26771

a.+i 26774, 26783

a.+i+evvel 17169

a.+i+sani 6564, 12861, 12898, 13191

a.+i+sani.nin 22027, 25019

a.+in 1336, 3598, 3715, 3719, 3781, 3957, 3959, 3965, 3993, 3999, 3959, 10942, 20221, 26770, 26777

a.+le 3955

[=53]

ABDÜLMECİD: Sultan Abdülmecid (25 Nisan 1823, İstanbul – 26 Haziran 1861, İstanbul), 31. Osmanlı padişahı ve 110. halifesi (son halife). [Döneminde Tanzimat Fermanı ilan edildi.]:

“...o vakitten ta **Abdülmecid** devrine kadar bu yazlık saray, padişahların esaslı ve daimî sarayı olmuş...”

(a. 5345)

a. 11553, 21164, 26622, 31799

a.+e 6808

a.+in 3930

[=7]

ABDÜLMECİD EFENDİ: (1 Haziran 1868 – 23Ağustos 1944). Son halife Sultan Abdülmecid. [Sultan Abdülaziz'in Hayranı Kadın'dan oğlu]:

“Salih Kerâmet'den bir mektup aldım; **Abdülmecid Efendinin** beni Bağlarbaşı'ndaki köşkünde görmek istediğini haber veriyor.”

(a. +nin 26915)

a. 26886

[=2]

ABE: Seslenmek ve dikkati çekmek için özellikle Rumeli'de kullanılan bir söz:

“Tuna Türküne benziyordu ki, ağzını açarken söze **abe**... diye başlayacağı zannolunurdu.”

a. 19747

[=1]

ABES: Ar. 1. Gereksiz, lüzumsuz, boş:

“Kaanûn-ı âhenge vâkıf bir Frenk için vezn-i aruz ile parmak hesabı arasında hattâ mukaayese icrası **abes** görülür.”

(a. 29340)

2. “Abes-muktebes” tartışmasında geçen “abes” kelimesi: “Yirmi sene evvelki mecmualarda görünen bir **abes**, **muktebes** kaftıyesinden çıkmış bahsi hatırlarken, kaftıye telâkkisini gözden kulağa bıraktıran Recâzâde Ekrem Bey'i bir daha hürmetle yâd ederiz.”

(a. 29690)

a. 3710, 15714, 26441

a.+tir 11530, 19363

[=7]

ÂBİDÂT: Ar. (Yanlış olarak âbidenin cem'i)

Anıtlar:

“Bütün bu eserler ve bunlara mümasil daha niceleri beşeriyetin **âbidâtından** sayılır.”

a.+ından 22150

[=1]

ÂBİDE: Ar. Anıt. Yılların, yüzyılların ötesine kalacak değerde mîmârî eser:

“...Tell'in körfezinde Schiller'e bundan güzel bir **âbide** dikilemezdi.”

(a. 17484)

“Bir zaman hendeseden **âbide** zannettimdi/ Kubben altında bu cumhûra bakarken şimdi”

(a. 35666)

a. 2287, 6582, 8190, 8216, 8217

a.+ler 3020, 3022, 4840, 4892

a.+lerden 5711

a.+lere 32020

a.+leri 31801, 32024, 32027, 32036

a.+lerin 6694

a.+lerine 19227, 32023

a.+lerle 4838

a.+si 5642, 6390

a.+sinden 3024

a.+yle 3233

a.+ymış 3018

[=25]

ABLUKA: *İtal.* Bir ülkenin veya bir yerin dış dünya ile olan her türlü bağlantısını kuvvet kullanarak kesme, kuşatma:

“İstanbul sıkı bir **abluka** altındaydı.”

(a. 4724)

a. 4717, 5118

[=3]

ABOUT: Fransız bir fikir adamı:

“Büyük Pierre Loti son kitabının üzerine

Aboutnun dinamit kuvvetinde bir hakikati ifade eden sözünü kinaye olarak zarafetle kaydetmiş.”

a.+nun 12811

[=1]

ABSENT: Yapraklarında çok acı ve ıtırılı bir madde bulunan, genellikle hekimlikte kullanılan bir bitki olan pelinden yapılan sert bir içki:

“Sinmişti şi’ri rûhuma ulvî keder gibi

Absente damla damla sızan bir şeker gibi”

(a.+e 37100)

“Verlaine **absenti** Baudelaire afyonuna/

Karışan bir sihirli hazdı şiir”

(a.+i 37077)

[=2]

ACABA: *Ar.* Merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz, acep: “**Acaba** bu genç mahşeri içinde bir Türk var mıdır?”

(a. 4083)

a. 2912, 3708, 4488, 7322, 7466, 7550, 7553, 7554, 7717, 7733, 7823, 7899, 8266, 10733, 11804, 11944, 12809, 12873, 13287, 13292, 13372, 13449, 13466, 13844, 14618, 14941, 15479, 15482, 15486, 15701, 15915, 16167, 16357, 16358, 16450, 16475, 16782, 17063, 17823, 17939, 19563, 19852, 20365, 20711, 20990, 21231, 22805, 23540, 23771, 24499, 25075, 25132, 26159, 26238, 27055, 27172, 27898, 28264, 28483, 28819, 29006, 29009, 29012, 29266, 29725, 29790, 29837, 29839, 29849, 29968, 30194, 30473, 30490, 30739, 30893, 31198, 31300, 31987, 32097, 32546, 33161, 33184, 33398, 33543, 33732, 34025, 34117, 34129, 34717, 34995

[=91]

ACAYİP/ACAİB: *Ar.* Garip, tuhaf, yadırganan, yabansı: “...hevâ vü hevesleri peşinde gezen **acayıp** bir ecnebi hüviyetinde değil asıl hüviyetinde görmüş.”

(a. 10544)

a. 1623, 11705, 24764, 33307

[=5]

ACEB: *Ar.* Şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı, acaba:

“Lâkin bu tarâbhânedeki nakkaş-ı ezel/

Bilmem neye nakşetti **aceb** mânâdır”

(a. 38897)

a. 37777

[=2]

ACELE: *Ar.* Çarçabuk, ivedilikle, tez olarak:

“Yalnız hüküm vermekte teenniye seven bazı tecrübe-dâdeler **acele** etmediler.”

(a. 13494)

a. 25847

[=2]

ACEM: *Ar.* 1. İran halkından olan (kimse):

“Çünkü bu mısralar **Acemlerin** şiir lisânından Türkçeye bir açılışı hissettiriyor.”

(a.+lerin 2310)

2. İran’a özgü:

“O devirlerde Türklüğün karşılaştığı en vahim tehlike, bilhassa Safevîlerin azgın bir dereceye çıkardığı Şiîlik olmuştur; bu mezhep **Acem** harsının ta kendisi idi.”

(a. 5916)

3. İran ülkesi: “Lâkin gerek Arap gerek **Acem** diyarlarında eski Türkiyeye Diyar-ı Rûm denilmeğe devam ediliyordu.”

(a. 27004)

“Pâ-mâl-i rahşî kıldı **Acem** tâc ü tahtını/
Tâ arşa astı tîğini Sultan Selim Han”

(a. 37225)

“Serhadde yol göründü **Acem** tahtgâhına/
Fermân-ı bî-emân ile kalkan hü mâ gibi”

(a. 37197)

a. 6376, 12862, 15637, 15651, 19527, 20792, 20836, 20837, 26969, 28417, 28654, 28809, 28824, 28825, 28910, 29080, 29517, 29735, 32004, 32794, 32489, 34749, 34751

a.+deki 9847

a.+den 28955, 29733, 29743, 29786, 32484, 32984, 33193

a.+di 26967

a.+e 19527, 29380

a.+i 32903

a.+in 6386, 12957, 20659, 28084, 28533, 28658, 28904, 29379, 29647, 29747, 29763, 30153, 33190, 33192, 33198

a.+le 20658, 28852, 29762

a.+ler 5864, 5867

a.+lerde 28532

a.+lerden 30802

a.+leri 19523, 19524

[=64]

ACEM ALİ: Mimar Sinan'ın ustası:

“Diğer bir rivayete göre bu eser, Sinan'ın ustası **Acem Ali'sinindir.**”

a.+sinindir 5591

[=1]

ACEMCE: Farsça: “Arapça ve **Acemce** kelimelerin Arap'ta ve Acem'deki telâkkileriyle Türkçe istimali telif etmeye meyyaldi.”

(a. 9854)

a. 32004

[=2]

ACEMİ: Ar. 1. Hatalı, yetersiz:

“Köprüde şapkalı satıcılar bile Mustafa Kemal Paşa'nın alçıdan küçük heykellerini **acemi** bir Türkçeyle bağıra bağıra satıyorlar.”

(a. 13861)

2. Toy: “Nasihat almak, irşâd edilmek ise insanı biraz çocuk, **acemi** ve çömez gösteriyor.”

(a. 33220)

a. 35599

[=3]

ACEMİCE: Bir şeyi gerektiği gibi beceremeyen, usta olmayan, maharetsiz bir tarzda: “Yeni usûl şüirimiz, Fransızcanın gölgesi, ihtirassız, zevksiz, köksüz, **acemice** görünüyordu.”

(a.+ce 2121)

“Gençliğinde, Halep'te menfi iken neşrettiği bir iki roman da yavan ve **acemicedir.**”

(a.+dir 9894)

a.+ce 9812

[=3]

ACEMİLİK: Acemi olma durumu: “Toyluk, **acemilik**, görmemişlik, cür'etsizlik hâsılı on sekiz yaşın bütün hâlet-i rûhiyeleri ile zannediyordum ki etrâfımdakiler benim Avrupa'ya firar etmek isteyen bir insan olduğumu anlamak üzeredirler.”

(a. 1614)

a. 2373, 2377, 26614

a.+ten 2041

[=5]

ACEMİ OĞLANLAR: Acemi Oğlanlar Ocağı. I. Murat döneminde Osmanlı ordusunun asker gereksinimlerini karşılamak için kurulmuş örgüt: “Bu ordu yetişinceye kadar, eski **Acemi Oğlanlar** makaamında terbiye gördükleri tabii mektum tutulur.”

a. 3533

[=2]

ACEMİ OĞLANLAR KIŞLASI: Acemi Oğlanlar Ocağı:

“O zaman **Acemi Oğlanlar Kışlası'nın**, Mimar Sinan olacak, bu genç gibi bir sanatkâr yetiştirecek seviyede bir mimarî ocağına da sahip olması ordu terbiyesinin derecesini gösterir.”

(a.+nın 5584)

a.+nda 5578

a.+nın 35338, 35394

[=3]

ACEMLİK: Acem olma durumu:

“Osmanlı-Türk saltanatının İran'la mücadelesi Bizans'tan miras kalmış bir kavga değildir, Sünnilik ve Şiilik şeklinde bir Türklük-**Acemlik** mücadelesi, bir milliyet meselesidir.”

a. 5915

[=1]

ACEM-PERESTÎ-İ RUM: Klasik Türk edebiyatında İran edebiyatı tarz ve üslûbunu taklit eden, bu edebiyata özenen, hayranlık duyan (kimse):

“**Acem-perestî-i Rûmun** imâle devrinde/ Teferrüd etmedi derler nazîri bir sâkî”

a.+un 37366

[=1]

ACENTE: İtal. Bir kuruluşun mali veya ticari işlerini kazanç karşılığında yürüten ticarethane:

“Bir gazetenin menfaatperest bir bankadan, bir telgraf **acentesinin** bir ticarethaneden farkı yoktur, hepsi maddî bir menfaat gayesiyle işler.”

a.+sinin 15202

[=1]

ACEP: Ar. Acaba: “Yunan orduları trampete fırtınasında kaçıyorlardı; o kadar ki bu kaçışı gören Türk şâiri:

‘Görünmüyor nereye gitti asker-i Yûnan?/ Hurafe miydi **acep** nâm-ı leşker-i Yûnan?’ dedi.”

a. 16738

[=1]

ACI: 1. Kederli, ızdırapla dolu:

“Yakup Kadri **acı** bir tebessümle dedi ki: ‘Bu mektuba ne cevap verdim, biliyor musun, cevabı biraz önce matbaanın çocuğuyla gönderdim.’
...”

(a. 9233)

“Annemin na’sını gördümdü/
Bakıyorken bana sâbit ve donuk gözlerle/
Acıdan çıldıracaktım”

(a.+dan 36489)

2. ***Acı duymak**: Üzüntü ve ızdırap çekmek:

“**Acı duymuş** diye aşkın tadını/
Hepimiz sevdik o solgun kadını”

(a. 36939)

3. Dokunaklı:

“Mamañih bir akşam, Yat Kulüb’ün oyun salonu
olan Lobby Evi’nde, hiç beklenilmeyen **acı** bir
hâdise oluverdi.”

(a. 9575)

4. ızdırap verici:

“(…) bu ramazanın her zevki bize biraz **acı**
gelecek.”

(a. 16897)

5. ızdırap, keder:

“Bu eksiklik bana hudutsuz bir **acı** gibi geldi.”

(a. 8853)

6. Tadı bu nitelikte olan:

“Kaç defa elimden bıraktım, lâkin pençesinden
kurtulunmaz bir cazibesi var, tekrar aldım,
nihayet sonuna kadar **acı** bir ilâcı içer gibi,
okudum.”

(a. 30118)

7. Ağrı, sancı:

“Bu zühulünü bir **acı** gibi duyuyordu.”

(a. 8405)

“Derler insanda derin bir yaradır köksüzlük/
Budur âlemde hudutsuz ve hazîn öksüzlük/
Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir **acı**/
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı

(a. 36119)

a. 1193, 2031, 8455, 9190, 9190, 9190, 9602,
22688, 20755, 23602, 23961, 10669, 10699,
11508, 24411, 33761, 11934, 11989, 12749,
12750, 13643, 27742, 12634, 13473, 13555,
16523, 18547, 30045, 24364, 24369, 25877,
27206, 30172, 30263, 31425, 35207, 26763,
27347, 33614, 33806

a.+lar 2571, 18456

a.+lardan 16547

a.+ları 16534

a.+larımız 18045

a.+larımızla 15197

a.+ların 16543, 30171

a.+larına 30234

a.+larını 1972, 12634, 14034, 15317, 16507,
16511, 16516, 16531, 16532, 16541, 21612,
30240

a.+larıyla 3498, 30087

a.+ndan 22106

a.+nın 206

a.+sı 3802

a.+sına 14946

a.+sından 17775

a.+sını 13473, 14778, 16498, 16833, 23468

a.+ya 166

a.+yı 13555

[=92]

ACI-: Başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü
bir duruma üzülme:

“Râif Efendi katledilirse, **acıdığı**ni, kurtarmaya
çalıştığını, maatteessüf Pâdişâh’ı teskin
edemediğini söyleyecektir.”

(a.-dığıni 34352)

“Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri/
Yaprakların döküldüğü hicranlı günleri/
Andım birer birer **acıdım** kendi hâlime”

(a.-dım 36663)

a.-dığı 30368, 30369

a.-diğim 7672, 30187, 30193

a.-diğimizi 15779

a.-diğimi 34453

a.-dım 20393, 37160

a.-miş 7061

a.-mıyor 34919

a.-mıyorum 7671

a.-r 7659

a.-yan 30372

a.-yor 34060

a.-yordum 34629

a.-yorlarmı 27786

a.-yorum 6010, 23281

[=21]

ACI ACI: 1. ızdırap verici bir biçimde:

“Tren hareket ettiği zaman kalbimin Paris’e
bağlanan bağları **acı acı** koptu.”

(a. 7853)

2. Hazin, üzücü, tesirli, dokunaklı şekilde:
“*Lâkin Atâullah Efendi'nin bu mes'ele karşısında garîb ve mânâlı bir susuşu vardı; gözleri **acı acı** gülümsüyordu.*”

(a. 34120)

3. Kırıcı, incitici biçimde:
“*Bâbüâlî'yi, hattâ saray takımını **acı acı** tenkîd ediyordu.*”

(a. 33761)

4. Bir olayın, bir söz, duygu veya düşüncenin insanda bıraktığı üzücü tesir, keder, elem, ızdırıp:
“*Bir aralık merhûmun bana, vaktiyle: ‘...Emin ol ki Şem'i Molla'nın felâketimizde parmağı olur.’ dediğini **acı acı** hatırladım.*”

(a. 33625)

a. 3114, 9120, 23961, 27347, 34109, 26763, 34109
[=10]

ACIKLI: Dokunaklı:
“*(...) İstanbul'a doğru o **acıklı** hicreti bütün sahneleriyle naklediyordu.*”

(a. 3044)

a. 4112, 14161, 15260, 16619, 30219, 30927, 31335, 19842
[=9]

ACILIK: Dokunaklı, keder, hüznün:
“*(...) dudaklarınızda son felâketlerimizin **acılığı** vardır.*”

(a. +ı 30909)

a.+ıyle 30173, 31661
a.+larının 30181
[=4]

ACIN-: Acıma işine konu olmak:
“*Lisan bahsi açıldıkça; ‘Hâlâ mı o bahis?’ diyerek bezginlik gösterenler bana **acınmaya** lâyık, gözlerini gaflet bürümüş, en zavallî kayıtsızlar gibi görünüyorlar.*”

a.-maya 28725
[=1]

ACÎB: Ar. Çok acayip, tuhaf, garip, şaşırtıcı:
“*Herhâlde bu **acîb** unsurun harp fikirleri sulh fikirlerinden iyidir.*”

(a. 14657)

a. 504, 6029, 7540, 8994, 15131, 16409, 28105
[=8]

ÂCİL: Ar. Hemen yapılması gereken, ivedi, ivedili, evgin, müstacel:

“*Nitekim İzzet Paşa Kabinesi'nin vaktinden birkaç gün evvel sukutuna Cavit Bey'in kabineye girmiş olması **acil** bir sebep oluverdi.*”

(a. 11496)

a. 31684

[=2]

ÂCİZ: Ar. Gücü bir işe yetmez olanın durumu, güçsüzlük:

“*Yunan'ı bugün Anadolu'da cephe önünde **aciz**, cephe arkasında korkak, perişan, amana düşmüş görüp de sulhun muhakkak olduğuna hükmetmek bizi hiç ummadığımız bir uçuruma sürükler.*”

(a. 16140)

a. 541, 1095, 1237, 5040, 9731, 16317, 23875, 23937, 34730, 35367

a.+di 4693, 23849

a.+diler 29558

a.+dir 7375, 13977

a.+im 19244

a.+olduğu 23743

[=18]

ÂCİZÂNE: Ar.+Fars. Söz söyleyen kimsenin kendi yaptıklarını abartmamak için kullandığı “acizlere yakışacak biçimde” anlamında bir nezaket sözü:

“*Manzumelerimin hepsini kendim cem' ederek ve bizzat tab' ettirerek **âcizane** bir eser vücûda getirmek niyetindeyim.*”

a. 20301

[=1]

ACÛL: Ar. Olması gerekenden daha az ve kısa zamanda:

“*Beni sıcak ve **acûl** bir arkadaşlıkla benimsedi.*”

a. 9257

[=1]

ACZ: Ar. 1. Zavallılık: “*Millî hareketin muarızları Venizelos'un dehasına fazla hayran oldukları için **acz** içindeydiler.*”

(a. 13546)

2. Beceriksizlik: “*Taksîm-i a'mâlin yokluğu yüzünden resmî dairelerimiz başlarında tesadüfen gayretli, canlı, kanlı müdürler bulunursa iyi işliyorlar, bulunmazsa yalnız maaş istihlâk eder, **aczi** yüzünden halkı başından savar imarethanelerdir.*”

(a.+i 15811)

3. Güçsüzlük:

“Yalnız ve yalnız düşman karşısındaki **aczimizi** tecrübe etmiş ve gözüyle görmüş olanların fikri idi.”

(a.+imizi 26860)

“Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen/
Allah Allaah nidâsıyla muhâcim ahrâr”

(a.+ini 37835)

[=4]

AÇ: Yemek yeme ihtiyacı olan veya yemesi gereken, tok karşıtı: “Bizde bîçârelere, açlara, öksüzlere, muhacirlere, esaret çekenlere acıyan şâirler yetiştirdi.”

(a.+lara 30382)

“Aldanma ki sen bir susamış rûh o bir aç/
Sen bir susamış rûh o bütün ten ve biraz saç

(a. 36844)

a. 11118, 17018, 26071

a.+dır 25513

a.+ız 32842

a.+ları 30362

a.+tır 25574

[=10]

AÇ-: 1. (Bir şeyi) Kapalı, örtülü, kilitli veya bağlı durumdan çıkarmak:

“Anlaştığımız mezarcılar, kabri ancak akşama,
geç vakte doğru **açabileceğimizi** söylediler.”

(a.-abileceğimizi 10751)

“Uhrevî bir kapı **açmış** buradan gökyüzüne/
Tâ ki geçsin ezeli rahmete rûh orduları”

(a.-mış 35661)

2. (Mağara) Oymak suretiyle meydana getirmek:

“Bin mağra ağzı **açmış** ulurken uzun uzun/
Sezdim bir âşinâ gibi heybetli hüznü”

(a.-mış 118)

3. (Ağaç için) Çiçeklenmek, (çiçek için)

büyüyüp tomurcuk ve gonca hâlimden çıkmak:

“Cennette bugün gülleri **açmış** görürüz de/
Hâlâ o kızıl hâtıra titrer gözümüzde”

(a.-mış 35834)

4. Düzenlemek, tertip etmek:

“Evet bu eski nesil bir şerefli âlem **açar**/
Duyuşta ince zamanlardan inkırâza kadar”

(a.-ar 36000)

5. Başlatmak: “Aşağı yukarı üç ay üzüntü daha,
Paris Konferansı, celselerini ancak üç ay sonra **açabilecekmiş.**”

(a.-abilecekmış 11944)

6. (Savaş, harp, cihat, sefer vb. kelimelerle)

Başlatmak, ilan etmek: “Bu hükümet Prusya'ya körü körüne harb **açınca** ve ilk darbe de mağlûp olunca, Fransa'yı istilâyâ mâruz bırakınca artık o muarız ekseriyetin muhalefetine ne kadar haklı olduğu birdenbire güneş gibi parıldadı, hiddetin hududu olmadı.”

(a.-ınca 27075)

7. Bir kuruluşu, bir iş yerini işler duruma getirmek: “Dârülbedâyi'î bu üç ayda **açabiliriz**, lâkin gaayeye doğru yürümek şartıyle.”

(a.-abiliriz 31842)

8. Birbirinden uzaklaştırmak:

“Esir Jeminüs'ü hatırladım; onun Roma esaretinden, Pyrénées Dağları'na kaçtığı gün, hürriyetin son ilticagâhı olan tepelerde, kollarını **açarak**, çılgınca bir sevinçle: ‘hürüm!’ diye bağırıldığını bir daha işittim.”

(a.-arak 17389)

9. ***Bahis (Bahs) açmak**: Sözüünü etmek, bahsetmek:

“Bir yoldu parıldayan gümüşten/
Gittik **bahs açmadık** dönüştür”

(a.-madık 36127)

10. *(**Şafak için**) **Perdeleri açmak**: Şafak sökmek, ufukta şafak aydınlığı belirlemek, güneşin doğma belirtileri başlamak, tan ağarmak:

“Som gümüşten sular üstünde giderken ileri/
Tâ uzaklarda **şafak bir bir açar perdeleri**”

(a.-ar 36514)

11. Fethetmek, zapt etmek:

“Hem Şarkı hem Cenûbu **açan** bir cihâddan/
Aksetti dehre nâmütenâhî bir ihtisâm”

(a.-an 37288)

12.1. ***Şehbâl açmak**: Kanat açmak, uçmak, kanatlanmak:

“Gök nûra garkolur nice yüzbin minâreden/
Şehbâl açınca rûh-ı revân-ı Muhammedi”

(a.-ınca 37432)

12.2. ***Şehper açmak**: Kanatlanmak:

“Olsun ilhâm edenin rûhuna bir tuhfe Kemâl/
Şehper açsun bu gazel Cennet-i Âlâya kadar”

(a.-sun 37594)

12.3. ***Perr ü bâl açmak**: Kanat açmak:

“Eflâke **perr ü bâl açan** efkâr söylesün/
Bîgâneler bu sâhada mâzûrdur Kemâl”

(a.-an 37569)

13. Örtülmüş olan şeyleri açık duruma getirmek:
“Rüzgâr açmıştı siyâh çarşafını”

(a.-mıştı 38767)

- a. 10191
- a.-abildi 15976
- a.-acağı 5220, 31847
- a.-acağım 29123
- a.-acağını 9111, 21806, 30651
- a.-acak 9154
- a.-alım 19430
- a.-amayıp 30083
- a.-amayız 2703
- a.-amaz 23225
- a.-amazdı 10864
- a.-an 7161, 11366, 11893, 12828, 18832, 22891, 23999, 25145, 25359, 34296, 34350, 36874, 37569, 37578, 38052, 38086, 38213
- a.-anlar 30064
- a.-ar 8023, 8624, 8624, 17423, 20902, 22103, 22717, 23292, 28328, 31890, 33325, 33412, 33639, 34654, 35988, 36472, 36514, 38131, 38799, 38800, 38801, 38802
- a.-arak 567, 4190, 4677, 5211, 5868, 6547, 6920, 7161, 9572, 10352, 17377, 19399, 21366, 23082, 35315
- a.-arken 19741, 30528, 33305
- a.-arlar 22636, 27742
- a.-armış 36466
- a.-ayım 32215, 33001
- a.-dığın 20558
- a.-dık 34910
- a.-dım 20905
- a.-ık 285, 822, 5650, 30394
- a.-ınca 10842, 16720, 27065, 29057, 37432, 38581
- a.-ıncaya 15852, 31820
- a.-ınız 21583
- a.-ıp 9034, 15317, 16572, 19113, 28944
- a.-ışla 10108
- a.-ıyor 22798, 25476, 28949, 29716, 30382, 32990
- a.-ıyordu 5466, 26407
- a.-ıyorlar 25730, 27241, 34838
- a.-ıyorum 20822
- a.-ıyoruz 30009
- a.-madan 7275, 31434
- a.-madılar 13221
- a.-mağa 25731, 27619

- a.-mak 1678, 7613, 12603, 17898, 21614, 21658, 21706, 22290, 24930, 25239, 31900, 31970, 32329, 33040, 34173
- a.-makla 9955, 27434, 33541
- a.-maksızın 34986
- a.-makta 21678
- a.-maktan 9567
- a.-maktansa 25239
- a.-maktır 17900
- a.-malarına 24919
- a.-malarını 9170
- a.-malıdır 36463
- a.-mamı 18804
- a.-mamız 24906
- a.-manın 34575
- a.-masalardı 22529
- a.-masaydı 24923
- a.-masun 37976
- a.-maya 6917, 7080, 10231, 13222
- a.-mayacağı 34332
- a.-mayalım 1050, 13643, 14586
- a.-mayı 4494, 31761
- a.-maz 11750, 22103, 22717, 33412, 38038
- a.-miş 196, 394, 572, 1333, 2380, 3077, 4937, 9669, 10616, 11797, 12500, 15175, 17423, 19602, 27184, 27247, 27528, 33324, 33390, 33955, 34323, 35416, 35834, 35926, 37903, 39131
- a.-mişlar 35029
- a.-mıştı 3981, 4944
- a.-mıştılar 26593
- a.-mıştım 10867
- a.-mıyordu 8816
- a.-sa 18445, 27247, 38802
- a.-saydı 13115
- a.-saymış 12505
- a.-sın 21935
- a.-sınlar 21709
- a.-tı 16, 470, 2215, 4015, 4184, 5878, 5902, 6201, 6544, 9214, 9516, 9221, 10109, 11542, 13464, 14787, 14952, 17258, 18376, 19839, 23965, 24432, 24923, 24926, 30052, 30381, 31413, 33805, 33860, 34105, 34152, 34217, 34471, 35036, 35451, 37266, 37473, 37586
- a.-tığı 3484, 4201, 4922, 5217, 5237, 5884, 6671, 9132, 9337, 9354, 9698, 12298, 12469, 12476, 15206, 17891, 21603, 23117, 24096,

24433, 24898, 27248, 30308, 31183, 31958, 33291, 34010, 35148, 35202, 37551

a.-tığım 2366, 2562, 27263

a.-tığma 33418

a.-tığın 35974

a.-tığımı 25750, 31184

a.-tığımız 21646

a.-tıkları 14950

a.-tıktan 6278

a.-tılar 184, 6971, 10750, 17287, 23363, 24040

a.-tım 156, 8842, 18675, 18981, 19842, 21653, 22923, 26353, 30286, 33411, 34643
[=307]

AÇIK: 1. Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı:

“Kendisini ruhsuz, gözleri **açık** ve gülümser bir hâlde gördüm.”

(a. 185)

“Çıktığın yolda bugün yelken **açık** yapayalnız/
Gözlerin arkaya çevrilmiyerek pervâsız/
Yürü Hür mâviliğin bittiği son hadde kadar”

(a. 36523)

2. ***Açık deniz**: Etrafı yakın karalarla çevrili olmayan deniz, engin: “**Açık Deniz**”

(a. 35720)

3. Çıplak, örtüsüz (vücut veya organ), üryan: “Cüssesi, yürüyüşü, çatılmış kaşları, çenesinden aşığı akan munis ve san bıyıkları, gözlerini örten kaşları, **açık** göğsü, kabadayı tavrı, gür sesi, hâsılı her farikası eski Osmanlı devrinden olduğunu hatırlatırdı.”

(a. 285)

“İnsan vücûdu bâzan **açık** bâzan örtülü/
Her çizgisiyle san'atı canlandıran büyü”

(a. 37037)

4. **mec. Açık kalpli (yürekli)**: Samimi: “Bize gelince, siyasî gürültüleri aleyhimize bile olsa yine insafa tercih etmeyen **açık kalpli** bir millet olduğumuz için itiraf ederiz ki geçen yaz altına imza koyduğumuz muahede ile, bu kış tadili teklif olunan muahede arasında bir fark vardır.”

(a. 12640)

5. Kolay anlaşılır, vazih: “Daha **açık** bir ifâde ile Türkün bu vatanda yerleşmemiş ve muhacerete hazır bir unsur olduğunu isbât etmeğe çalışan ağyar bu fikirleri yaydılar.”

(a. 21273)

6. Denizin kıyıda uzakça olan yeri:

“Bir gün sırası düştü, sevgilisini sordum. Gayet ciddi: —Juliette kadar taze bir kız seviyorum, şimdi nerede bulunuyor bilmem, gözleri kadife gibi siyah mı, gök gibi mavi mi, **açık** denizler gibi yeşil mi, kumral, sarı veya esmer bir kız mı, dâima melûl, dâima şâdân mı?”

(a. 21651)

“Baktım süzülüp geçti **açık**tan iki sandal/
Bir lâhzada bir pancur açılmış gibi yazdan”

(a.+tan 36808)

a. 185, 964, 1326, 2953, 4010, 4171, 5259, 5262, 5266, 7914, 7955, 12258, 12631, 13819, 15065, 15867, 16952, 19281, 20947, 21013, 21258, 21636, 21674, 22610, 22638, 23017, 23988, 26496, 27268, 28353, 30001, 30338, 30775, 31137, 32131, 32284, 32499, 33860, 36961

a.+a 5901, 16242, 25992

a.+ça 8095

a.+larını 26435

a.+ta 7545, 34987, 36823

a.+tan 8126, 16242, 25992

a.+tı 7043, 9840, 35062

[=57]

AÇIKÇA: Açık söylemek gerekirse:

“**Açıkçası**: Binlerce mektebimiz var, bunların içinde hakikatte on muallimemiz yok.”

a.+sı 23277

[=1]

AÇIK DENİZ: 1. Denizin kıyıda çok uzaklarda bulunan geniş bölümü: “**Açık denizde** boğulmak (tehlikesi geçiren) bir insan birçok yüzdükten sonra kırık bir sandal parçasına yapıştığı zaman nasıl dünyâya yeniden gelirse, (...)”

(a.+de 4063)

2. Yahya Kemal'in Kendi Gök Kubbe adlı şiir kitabının birinci bölümünde yer alan şiiri.

[“Bu manzume en uzun zamanda yazdığım şiirdir ve benim hayatımı ihtiva eden bir hikâyedir.” [ED] Yenigün'deki neşirde, şiirin altına: “Üstadın on beş yılda yazdığı Açık Deniz manzumesi” şeklinde bir not düşünülmüş.]:

“**Açık Deniz'i** 1910'da Bretanya sahilinde Roscoff şehrinde, oradaki cezir ve med akşamlarında hissetmişim.”

(a.+i 32323)

[=2]

AÇIKLIK: Bir söz veya yazıda maksadın açık olması özelliği, duruluk, vuzuh:

“(…) birdenbire Mallarme'nin ya yıktığı yahut da yıpratıldığı Parnasse şiirine döner ve Jose Maria de Heredia'nın şiirlerinin çığına dökülür; Sembolizm'in kapalılığından eski şiirin açıklığına çıkar.”

a.+ına 2407

[=1]

AÇIL-: 1. Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkarılmak, açık hâle getirilmek:

“Pek çok geçmedi, kiraathanenin kapısı beceriksizce, yavaş yavaş açıldı.”

(a.-dı 23959)

“Her yıl bir ömür boyunca yazdan/ Yelkenler açılın ufka gergin”

(a.-sın 36218)

2. Kapalı, örtülü, kilitli, bağlı, toplu veya katlı durumdan çıkmak, açık hâle gelmek:

“Bir lâhzada bir pancur açılmış gibi yazdan/ Bir bestenin engin sesi yükseldi Boğazdan”

(a.-mı 36809)

3. Başlatılmak:

“Birçok sigara, çay içtikten sonra musahabe, bir mûsikî faslı gibi açıldı.”

(a.-dı 23210)

4. Kıyıdan uzaklaşmak:

“Henüz pek genç iken bu sahillerden açıldım.”

(a.-dım 22858)

5. (Savaş, harp, cihat vb.) İlan edilmek:

“Julyanus'un İmparatorluğu İsevîyete karşı açılmış bir cidal devridir.”

(a.-mı 23099)

6. Fethedilmek:

“Her ufuktan bu geliş eski seferlerdendir/ O seferlerle açılmış nice yerlerdendir”

(a.-mı 35645)

7. Bulunduğu yerden uzaklara gitmek, uzanmak, yayılmak:

“Bir bir açılırken göğe son def'a yarıştı/ Allâh'a giden yolda meleklerle karıştı”

(a.-ırken 35849)

8. (Hava için) Berraklaşmak, açık ve berrak bir durum almak:

“Bir bahar yağmuru yağmış da açılmış havayı/ Hisseden kimse hakikat sanıyor hulyâyı”

(a.-mı 36054)

9. *Engine (Denize) açılmak: Kıyıdan ayrılmak, engine yönelmek:

“Ummâna çıkar burada bugün beklediğin yol/ At kalbini girdâba açıl engine rûh ol”

(a. 36847)

10. mec. Gözü açılmak: İyiyi kötüyü veya kendisine yarayanı ayırt eder duruma gelmek:

“Son harbdan beri ağızlarında umûmî bir söz deveran ediyor. Gözü açılanlar ‘Bulgaristan iki vilâyetimizi aldı, otuz senede bir devlet yaptı, Osmanlı saltanatının kapılarına dayandı!’ diyorlar.”

(a.-anlar 24133)

a. 36848, 38117

a.-abileceğini 33421

a.-acağ 1 2861, 18464, 19487, 27208

a.-acağımı 33423

a.-acağız 23480

a.-acak 3159, 22538, 31300, 31778

a.-acakları 27872

a.-acaktı 34721

a.-acaktır 13981

a.-amadı 14469

a.-amaz 21666, 33945

a.-an 573, 2587, 5893, 6243, 7747, 7894, 13194, 23114, 24079, 24913, 24922, 26646, 36458, 37495

a.-dı 1946, 2511, 5488, 9031, 9257, 10044,

10315, 10614, 11604, 18414, 20553, 22846,

23195, 23944, 23956, 23969, 23978, 23981,

24251, 24900, 24906, 27237, 28867, 28889,

31633, 32395, 33430, 33878, 33982, 34066,

34312, 34439, 34764, 35110, 35278

a.-dığı 4327, 4402, 8612, 12226, 18184, 18447, 19597, 24985, 25193, 28718, 31300

a.-dığından 24909

a.-diğimi 9595, 25017, 30717, 35120

a.-dik 38937

a.-dıkça 21350, 27237, 28716, 36536

a.-dıktan 2090, 7571, 27209

a.-dılar 6367

a.-dım 306, 22870

a.-ınca 17911

a.-ıp 4350, 36209

a.-ır 9805, 14819, 16192, 18194, 19758, 23113, 30342, 31693, 31796, 33447, 37649,

38041, 38139

a.-ırdı 8024, 35085, 35110

a.-ırken 1660, 24985, 26345
a.-ırsa 28733, 33697
a.-ırsımız 34648
a.-ışında 23964
a.-ıverdi 4688, 4688
a.-ıyor 3124, 8027, 13982, 15168, 18350,
23994, 24251, 25439, 28078, 30469
a.-ıyordu 2391, 33714
a.-mak 2152, 18117
a.-makta 33406
a.-malariyle 19651
a.-malı 34652, 37582
a.-mamış 15228, 27531, 27692, 28457,
29219
a.-mamıştır 34213
a.-ması 31699, 32744
a.-masına 19765
a.-masında 31692
a.-masımı 10735, 14539
a.-masıyle 19268
a.-masun 2304
a.-maya 4332
a.-maz 31693
a.-mış 4555, 5257, 6170, 7276, 20903,
22501, 25164, 26799, 27883, 29690, 31395,
31802, 34270, 35645, 36054, 36340, 36809,
37629, 37908
a.-mıştı 4371, 5085, 5107, 26592, 27459
a.-mıştır 5584
a.-sa 3649
a.-sın 7728, 36030, 37345
[=191]

AÇILIŞ: 1. Yönelme, (lisani) kullanma:

“Çünkü bu mısralar Acemlerin şiir lisânından
Türkçeye bir **açılışı** hissettiriyor.”
(a. +ı 2310)

2. Bir toplantıyı, etkinliği başlatma:

“Hakikat budur ki, meclisin son **açılışından** beri
perdeler birer birer açılıyor.”
(a. +ından 24265)

3. Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma
getirme:

“Beş dakika daha geçmedi kıraathanenin
masalarını birer birer dolaştıktan sonra işlerini
bitiren bu ilk zavallılar çıkarken, kapının aynı
açılışında içeriye iki Türk çocuğu girdiler.”
(a. +ında 23979)

4. Geçiş izne bağlı iki yer arasındaki geçiş izni
verilmesi: “**Hududların bu apansız açılışıyla**
Memâlik-i Şâhâne'nin havası değişiverdi.”
(a. +ıyla 4334)

[=4]

AÇLIK: Aç olma durumu:

“**Açlık** gündün güne artıyor, mide ve dimağ
hareketleri birbirine karışıyor.”

(a. 25528)

a. 18008, 25574, 25590

a.+a 13736, 14172, 25591

a.+ın 4120

a.+tan 18051, 25609

[=10]

AÇMAZ: İçinden zor çıkılır durum:

“... Başvekil Fethi Bey'in, dün bitmez tükenmez
açmazlarla oynayan muhalefetin ruhla olan
tesâdümünde tebarüz ediyor ki, kanunu tatbik
etmek de birdir etmemek de.”

(a. +larla 24637)

a.+ı 13465

a.+ları 34230

[=3]

AÇTIR-: 1. Birinin bir işi, bir tesisi kurup
faaliyete geçirmesine sebep olmak:

“Ahmed Eyüb Paşa'nın bu mektebi **açtirması**
kadar Üsküb'e iyilik olamazdı.”

(a. -ması 578)

2. (Çukur, delik, diş, hendek, kuyu, lağım, yol
gibi şeyler için) Kazdırmak:

“Bir gün geldi, dedi ki: ‘Mezarı bir gün akşama
doğru **açtıracamız**. Karacaahmet mezarcularıyla
uyuştum.’ Mev'ut gün geldi.”

(a. -acağımız 10747)

3. ***mec. Ağız açtırmamak**: Çok konuşarak
başkalarının söz söylemesine, konuşmasına
engel olmak: “Sonra adapta, ahlâkta, yaşayıştta,
küçükten büyüğe müteselsil bir hürmetle, diz
çöktüren, el öptüren, **ağız açtırmaksızın** dinleten
bir tevazu ile, hâtır-nevazlık ve hâtır-şinaslık,
ırsî bir ağırbaşlılıkla hâsılı daha uzun
sayamayacağım- bütün bunlardan mürekkep bir
manzara olarak görünür.”

(a. -maksızın 17090)

a.-dığı 575

a.-mış 32816

a.-mıştır 5512

[=6]

AD: 1. Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim:

“Otel Mole, Filibe'nin Perapalas'tı, altı lokanta üstü otel, odaları şöyle böyle, az çok temiz, koridorları koğuş sisteminde bir oteldi; lâkin adı Filibe'ye mezcedilmiş bir **addır**.”

(a. +dır 755)

“Cânan aramızda bir **adındı**/
Şîrin gibi hüsn ü âna unvan”

(a. +ındı 36849)

2. Herkesçe tanınmış veya işitilmiş olma durumu, ün, nam, şöhret:

“Taştîrimiz bu sâyede az çok bahâ bulur/
Bâkî kalur sahife-i âlemde **adımız**”

(a. +ımız 37883)

a. 29018, 38350, 38807

a.+dır 19011

a.+ı 220, 221, 323, 450, 755, 1189, 1487,
2186, 2217, 2241, 2413, 2941, 2943, 5217,
5229, 5544, 8205, 9095, 9652, 10910, 10974,
15783, 18201, 20950, 20951, 23026, 23030,
23033, 23039, 23048, 23051, 25252, 27077,
28347, 28782, 32729, 33380, 33515, 33638,
34991

a.+ım 2968

a.+ımı 36951

a.+ımız 15660

a.+ımızı 28634

a.+ın 6288, 38351

a.+ına 25047

a.+ında 32723

a.+ımı 2025, 4877, 5275, 5340, 5445, 8546,
11802, 12459, 12461, 12737, 18267, 18267,
19366, 23651, 25431, 28780, 28782, 28786,
30116, 36942

a.+ımın 4960, 4998, 33386

a.+ınla 38788

a.+ıyla 952, 34971

a.+iyle 19697, 25510, 33043

a.+lar 7188

a.+lardan 7191

a.+ları 2387, 7187, 16617, 16650

a.+larını 5456, 20724, 32169

a.+larıyla 7187, 16631

a.+larıyla 21311

[=96]

ADA: 1. Deniz veya göl suları ile çevrilmiş küçük kara parçası:

“Fetihden sonra izi kâh görünüyor, kâh kayboluyor; önce nefyolunuyor, çok geçmeden Gelibolu'ya vali ve Kaptan Paşa oluyor, kırk gemiyle Taşoz ve Semadirek **adalarını** fethediyor, daha sonra galiba Tesalya'ya vali oluyor.”

(a. +larını 6243)

“Barbaros belki donanmayla seferden geliyor/
Adalardan mı Tunusdan mı Cezâyirden mi/
Hürr ufuklarda donanmış iki yüz pâre gemi/
Yeni doğmuş aya baktıkları yerden geliyor”

(a. +lardan 35713)

2. Yahya Kemal'in 1913 yılında yerleştiği Büyükkada:

“Seneler var ki döndüm **adaya**/
Yapayalnız oturduğum odaya”

(a. +ya 38645)

a. 2648, 2782, 2825, 2893, 3036, 5916, 6462,
9065, 21543, 36904, 36931, 38673, 38676

a.+da 1225, 2632, 2650, 2864, 2865, 8604,
10205, 12903, 20154, 22502, 34718

a.+daki 8699

a.+dan 8735, 11436, 11442

a.+lar 2033, 7717, 23052, 23189, 36918

a.+lara 6266, 6449, 22812, 22883, 23076,

23157

a.+larda 6415, 6461, 23077, 23136, 23351

a.+lardan 13998, 36900

a.+lardır 20951

a.+larımızın 2487

a.+ların 23311, 23390

a.+larında 16565

a.+nın 2644, 8646, 26335, 32326

a.+sı 22691

a.+sında 23097, 23356

a.+sının 30538

a.+ya 2675, 2783, 2818, 2887, 8617, 9102,
9104, 11404, 20184

a.+yı 2302, 10160

[=74]

A'DÂ: Ar. Düşmanlar, yağılar:

“Gazî vezir-i âzamı **a'dâ** şehid edüp/
Gûyâ büyük zaferden o gün aldı intikam”

(a. 37282)

[=1]

ADA-: (Allah'a) İsteği gerçekleştiği takdirde yerine getirmek üzere vaatte bulunmak, nezretmek:

"Bu saatlerde Süleymâniye târîh oluyor/
Ordu milletlerin en çok döğüşen en sarpı/
Adamış sevdiği Allâh'ına bir böyle yapı/
En güzel mâbedi olsun diye en son dînin"
(a.-miş 35653)

[=1]

ADACIK: Küçük ada:

"Meriç kumsal **adacıklarla** parçalanmış, yazın
sıcağından erimiş bir nehir gibi akıyordu."
a.+larla 809

[=1]

ADA KAYMAKAMI BEDİRHANZADE
ABDURRAHMAN BEY: Yahya Kemal'in
Büyükkada'da ikamet ederken görüştüğü bir
İttihat ve Terakki Cemiyeti muhalifi kaymakam:
"Anasıl Adalılardan görüştüklerim (...) **Ada**
Kaymakamı Bedirhanzâde Abdurrahman Bey
ve bu dostların kadınlı erkekli aile rükünleri,
(...)"

a. 2640

[=1]

ADA KULÜBÜ: Büyükkada'da, 1906 yılında,
İngiltere Yat Kulübünün şubesi olarak Yacht
Club of Princes adıyla, bugün Anadolu
Kulübünün oyun salonunun bulunduğu binada
kurulmuş olan Yat Kulübü:

"Harb kabinesinin düştüğü akşam **Ada**
Kulübü'nün bahçesindeydim."

(a.+nün 2853)

a.+nün 8621

[=2]

ADALAR: Anadolu yakasında Bostancı'dan
Kartal'a kadar uzanan sahilin karşısına serpilmiş
dokuz ada. [Büyükkada, Heybeliada, Burgazada,
Kınalıada, Sedefadası, Kaşıkadası ve
Tavşanadası sahilin tam karşısına düşen
adalardır. Hayırsızadalar denilen iki adacık
Sivriada ve Yassıada daha açıkta yer alır. Bu
adalar, Bizans döneminde saray mensuplarının
sürgün yerleri olduğu için *Prens Adaları* diye
adlandırıldı]:

"Harb-i Umûmî'de Çanakkale tehlikeli günler
geçirirken **Adalar** alelacele tahliye edilmiş."
(a.+lar 9921)

"Yıllarca sevdiğim **Adalar** sevdiğim deniz/
Artık görünseler/

Dönsem vatan semâsına artık bu ülkeden"
(a. 36249)

a. 2771, 17874

a.+da 18492, 30518, 31269, 32642, 37887,
37889, 37893

a.+dan 16536, 32643

a.+ımızın 20599

[=10]

ADALAR DENİZİ: Ege Denizi. Balkan ve
Anadolu Yarımadaları arasında, Akdeniz'e bağlı
bir deniz:

"Bütün cihan diplomatlarının geçen seneden
beri bin kere dediği gibi, bir kere daha
diyebiliriz ki Yunanistan kendi başına bütün
Adalar denizi iskelelerinin üstüne oturamaz."
(a. 12676)

a. 8905, 13981, 26888

a.+nde 13980, 15163, 17889, 17960

a.+nden 17899

a.+ne 5013, 5860, 15965, 16924

a.+ni 17851

a.+nin 1793, 8911

[=16]

ADÂLET: Ar. 1. Yasalarla sahip olunan hakların
herkes tarafından kullanılmasının sağlanması:

"(...) siyasi sebepler yüzünden ordudan matrut
ve menfi nice gençlere hangi adalet tatbik
olunuyorsa onun da o **adalete** mazhar
olabileceği ve şayet bu mümkün olmazsa yine
Avrupa'ya dönmesi mümkün olduğunu
söyledikten sonra (...)"

(a.+e 11184)

2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme:

"Hepimiz aynı saffetle dedik ki: 'Yunanlılar
devletlerin adalet namına vereceği karardan
daha önce korkuyorlar! Görülüyor ki devletlerin
adaletiyle İzmir'e de, Edirne'ye de, sulhe de
kavuşacağız.'" Düne kadar hep bu hülyadaydık."
(a.+iyle 12540)

"Kederler olmasa insanlaşır mı insanlar/
Coşar mı doğruluğun sevgisiyle vicdanlar/
Zulüm görürsek **adâletde** zevki anlıyoruz"
(a.+de 38785)

3. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet
kuruluşları:

“Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk cemiyetlerinin Mîsâk-ı Millî dairesinde metalibi ne ise Ankara Hükümeti, **adalet** namına, en basit insanlık hukuku namına, bu talihsiz memlekette sulhun bir an evvel teessüsü namına, onları istiyor.”

(a. 14767)

4. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk:

“Geçen sene Kuvâ-yı Milliyye bir sürü asi, serkeş, Anadolu'ya Yunanistan'ın medeniyet, **adalet**, hürriyet getirdiğine inanmayan bir alay komitacı, hâsılı eşkiya çetesiydi.”

(a. 16025)

a. 11179, 12533, 12534, 12553, 13326, 26744, 34306, 35548, 11927

a.+e 13760

a.+i 26770

a.+inden 10439, 27028

a.+ine 11927, 13243

a.+se 15118

a.+i+beynelmilel 18745, 18746

[=24]

ADÂLETKÂRÎ: Ar. Adaletliliğe yakışır biçimde:

“Şimdi bu encümenin âzası resmî Encümen-i Dâniş'e aleyhdar on hikâyenüvîsdir ki, bir senenin hikâyelerini bütün kemâl-i ihtimamla, inceden inceye eledikten sonra gayet keskin bir **adâletkârî** ile nevi' mübdi'inin şahsına en ziyâde mahsus, en güzîde hikâyeye Goncourt'lardan metruk atıyyeyi takdim ediyorlar.”

a. 22506

[=1]

ADÂLET-PERESTLİK: Adalet göstermedeki aşırı hassasiyet, adalete düşkünlük:

“Edirne ve İzmir'deki ekseriyet-i nüfûs hakkında, tahkik komisyonunun vereceği karara mutavaat edeceğini söylemekle, **adalet-perestliğini** ispat etmiş vaziyette bulunuyor.”

a.+ini 13400

[=1]

ADÂLETSİZLİK: Adalete aykırı olma durumu: “On aydan beri Beyoğlu'nda tam bir hürriyetle çıkan gazeteleri tetkik edecek insanıyetli bir siyasî, buhranın ne Türk idaresinden ne **adaletsizlikten** ne hürriyetsizlikten değil, ancak

milliyet nazariyesinin şarktaki telâkkisinden ibaret olduğunu görür.”

a.+ten 11779

[=1]

ADALI: Ada halkından olan (kimse):

“Ada'da köşk fiyatları böyle vakitsiz olarak birdenbire düştü. An-asıl **Adalulardan** görüştüğüm, Ali Kemal ve Peyâm'm sahibi Necib Şâkir, (...)”

a.+lardan 2634

[=1]

ADAM: 1. Erkek kişi:

“Deli Ahmed, iriyarı, uzun boylu, sarışın bir Türk'tü. Tuna ve Morava boylarından muhaceretin hızı ile Vardar boylarına dökülmüş fütuhat bakiyesinden bir **adamdı**.”

(a.+dı 283)

“Dindâr **adam** tevekkülü rikkatle herkese/ İsbâyı çarmıhında uzaktan hatırlatır”

(a. 36449)

2. ***Devlet adamları**: Devlet idaresinin inceliklerini bilen ve ülke yönetiminde söz sâhibi olan kimseler. ***Din adamları**: Din âlimleri:

“Son padişâh sarayda bir insan hâyâleti/ **Devlet ve din adamları** alçaklık âleti”

(a.+ları 38519)

a. 1124, 1130, 1312, 1377, 1401, 1509, 1552, 1621, 2739, 2800, 3322, 3334, 3460, 3573, 3602, 3659, 3839, 3860, 4238, 5531, 5684, 6219, 8177, 8299, 8498, 8553, 8680, 8836, 9405, 9621, 9658, 9659, 9678, 9708, 9756, 9849, 9852, 9939, 9949, 9955, 10046, 10075, 10186, 10216, 10780, 10830, 10863, 10900, 10921, 10995, 11046, 11479, 14296, 14338, 14355, 15316, 16585, 16817, 16976, 17020, 17022, 17253, 17254, 18037, 18388, 18643, 19184, 19524, 19722, 19724, 20136, 20500, 20621, 21311, 23811, 23865, 23892, 25069, 25197, 25430, 25501, 25772, 25866, 26141, 26142, 26777, 26780, 27348, 27422, 27776, 27860, 29976, 31947, 31950, 31966, 32549, 32552, 32688, 32712, 32723, 33260, 33308, 33398, 33400, 33403, 33411, 33664, 33688, 33905, 33929, 34026, 34089, 34134, 34144, 34193, 34321, 34332, 34402, 34920, 34927, 35020, 35173, 35455

a.+a 1315, 11081, 18323, 18366, 26141, 26518, 30292, 33644, 33755, 33818, 34200, 34933, 34959
a.+dan 7996, 35200
a.+dı 288, 391, 1311, 1416, 1473, 1489, 1531, 1977, 2243, 3816, 3823, 3999, 4027, 4050, 8503, 8635, 10772, 10914, 11129, 13488, 25195, 26603, 30331, 32616, 32686, 33346, 33635, 33699, 34042, 34095, 34101, 34371, 34523, 34524, 34539
a.+dır 9693, 9925, 10266, 18132, 22393, 32673, 32758
a.+edeceksin 34546
a.+etmekteki 34559
a.+ı 1514, 1515, 2760, 3276, 3626, 3841, 3845, 3918, 3943, 4272, 5222, 8455, 8663, 8874, 9702, 9706, 10914, 11233, 11577, 14343, 16584, 16958, 17059, 17268, 18152, 18308, 24219, 26126, 26143, 26808, 32571, 32621, 34071, 35168, 35426
a.+ıdır 8663
a.+ın 1269, 1811, 2028, 3936, 6240, 8458, 8464, 8512, 9621, 9796, 10297, 11224, 11366, 11434, 12757, 13524, 14340, 14341, 15571, 16964, 17266, 17509, 18315, 18652, 25017, 25018, 25432, 26136, 26839, 32630, 32697, 33319, 33572, 33638, 34023, 34043, 35457
a.+ına 2918
a.+ından 11295
a.+ını 15602, 34510
a.+ının 26795, 27863, 33862
a.+ıydı 275, 8674, 9653, 9864, 11692, 33507, 33656
a.+ıydılar 3760
a.+la 1690, 9521
a.+lar 541, 1094, 1149, 2475, 3585, 4281, 7042, 8111, 8632, 9973, 11071, 15964, 17862, 18593, 18726, 20109, 20148, 20691, 24994, 25853, 25855, 26342, 29807, 33251, 33988, 34791, 35248
a.+lara 34203, 35513
a.+larda 19685
a.+lardan 3644
a.+lardı 33484, 35075
a.+lardır 27015, 33250
a.+ları 1148, 2586, 3733, 4626, 9877, 10020, 11048, 11562, 13571, 14565, 14854, 16964, 16977, 16978, 17034, 19212, 22920, 23772,

23899, 25355, 27124, 27437, 31056, 32628, 33881, 34506, 35619
a.+larıdır 35255
a.+larımız 24129
a.+larımıza 18229
a.+larımızla 10482
a.+ların 3704, 4356, 8470, 12859, 31938, 32945, 32953, 33208, 33209, 33230, 34556
a.+larına 17105, 34964
a.+larından 1402, 7953, 8542, 9617, 18329, 19398, 25622, 26674, 34361
a.+larından 34223
a.+larını 6225, 8695, 16995, 27134, 32750, 33486, 35531
a.+larının 2690, 3695, 4822, 14818, 17032, 17861, 26838, 27663, 33574, 34145
a.+ları 22398
a.+larıydı 13129, 19666
a.+larıyla 18685
a.+larla 3585
a.+mış 395
a.+olacaklarını 26409
a.+olmuştu 33283
a.+olsa 34635
a.+olurlar 34612
a.+oluruz 26785
a.+sa 11091
a.+sın 18678
[=394]
ADANA: Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:
“Bugün Türk kafasında Edirne'den İzmir rıhtımına, İzmir rıhtımından Adana sahiline, **Adana'dan** Erzurum'a kadar olan Türk vatanını istemekten başka bir fikir yoktur.”
(a.+dan 11922)
a. 11641, 11913, 18179, 23287, 24134
a.+da 16656
a.+daki 11251
a.+dan 11870
a.+ya 11861, 11870, 16843
a.+yı 24432
[=13]
ÂDAP/ÂDAB: Ar. Davranışlarda ve karşılıklı ilişkilerde alışılmış usullere, ahlâk ve terbiye kurallarına göre uyulması gereken esaslar, âdet, yol yordam, yol erkân, yol sıra:

“Onlar eski Osmanlı **âdabının** son vâriseleri kaldular.”

(a. +ının 21518)

a.+a 19394

a.+ı 22062

a.+ı+milliye.miz 21680

a.+ı+mülûke 25708, 25719

a.+ına 7894

a.+ını 22001

a.+ta 17079

[=9]

ADÂVET: Ar. Düşmanlık, buğz:

“İslâm **adavetinden** onun olmasam emîn,/ Cârî derim o yerde bu gün dîn-i müslimîn!”

a.+inden 31030

[=1]

ADDEDİL-: Sayılmak, (öyle) kabul edilmek:

“...o zamandan kalan türbeler, şehitlikler şahittir ki bu unsur kudsî **addediliyordu.**”

(a.-iyordu 16687)

a.-diler 26724

a.-emezdi 4227

a.-en 1978, 3142, 21350, 24272, 25464

a.-ip 28371

a.-ir 4456

a.-iyor 29342, 29443

a.-iyordu 11552, 34860

a.-iyorlar 11074

a.-meğe 25216

a.-mekte 22416

a.-memiştî 9996

a.-meye 9704

a.-miş 19301, 34905

[=21]

ADDET-: Saymak, (öyle) kabul etmek:

“Yüksek yaratılıştâ ecnebi zâirlerin hepsi, ziyaret ettikleri Eyüb'e hayran olmuş, onu ruhanî şehirlerin en güzeli **addetmişlerdir.**”

(a.-mişlerdir 5484)

a.-ecek 24223

a.-en 1187, 4906, 25405, 31089

a.-enler 18459

a.-er 27394

a.-erek 3744, 28899

a.-erim 19378

a.-erler 9607, 9904, 28357

a.-erse 18242

a.-ersiniz 20858

a.-iyordu 2812

a.-iyorlar 17706, 17854, 27821

a.-iyorlardı 23537

a.-meği 29348, 29448

a.-mek 25161, 26208, 31128

a.-mekte 18833

a.-memeli 31150

a.-meniz 31022

a.-mesi 19455

a.-mezler 19745

a.-miştîr 33929

a.-sek 18533

a.-tiği 27804, 31059

a.-tiğim 33406

a.-tiğimiz 18945, 19748

a.-tiler 18007

a.-tim 9467

[=40]

ADDOLUN-: Kabul edilmek, sayılmak:

“Daha Abdülazîz devrinde, her işimizde milliyeti nisyân ederek Frenk fikirlerine teba'iyet ettiğimizden teessüfle bahseden şâir, o vaktin en büyük bir müceddid'i **addolunuyordu.**”

(a.-uyordu 29910)

a.-du 21012

a.-duğundan 19118

a.-maz 22208

a.-urdu 27162

a.-uyor 6481

[=6]

ADEM: Ar. 1. Belirsizlik: “Yalnız Türkçede iki **adem** ortasında kalmıştım: Yeni usûl şiirimiz, Fransızcanın gölgesi, ihtirassız, zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu.”

(a. 2119)

2. Yokluk: “Mustafa Kemal ve onu milletin timsali gören Türkler Anadolu'da **ademden** bir Türk ili çıkardılar.”

(a.+den 12321)

3. Bir idari taksimattaki parçaların (vilâyet, belediye ve köy) muayyen hususlarda kendi kendilerine idare yetkileri:

“O aralık yahut da ondan bir sene sonra Prens Sabâhaddin Bey, Paris muhitinde, **adem-i merkeziyyet** nazariyyesini ortaya attı.”

(a.+i+merkeziyyet 3986)

a. 20969

a.+i+merkeziye.tle 11836
a.+i+merkeziyet 4231, 4288, 30420, 30469,
10880, 35473, 35510, 35511, 35509
a.+i+merkeziyet.i 30421, 30465
a.+i+tefavüt 21599

[=17]

ÂDEM: Ar. 1. İnsan, beşer:

“**Âdem** bu dâr-ı köhnede bir kerre sâğ olur/
Ahd-i vefâyı va 'd-i tehî san-masun ki dost”
(a. 37694)

2. Hz. Âdem(as):

“Yalnız **Âdem**, İdris, Nuh, Salih, İshak,
İbrahim... diye peygamberlerin isimlerini ezber
öğrenmiştim.”
(a. 559)

a. 11225, 38247

a.+e 38844

[=6]

ÂDEM OĞLU: İnsan nesli, insan oğlu, insanlar:

“Dağlar nasıl bakarsa siyâh ufka öyle bak/
Ba'zan da cevreden nice bir **âdem oğludur**”
(a+dur 36447)

a. 37138, 37698

[=2]

ADESE: Ar. 1. Bakış açısı, fikrî yaklaşım:

“Ondan evvelki görüşlerimizle bu son
görüşümüz arasındaki **adese** farklarını
ölçüyorum.”

(a. 26217)

2. Mercek:

“Nâmık Kemal Tekirdağı'nda doğdu ve
Gelibolu'da toprağa gömüldü. Kâinata bakışı o
sahilin **adesesindedir**.”

(a.+sindendir 32565)

a.+e 27144

a.+sinden 19506

[=4]

ADET: Ar. Sayı:

“Sözüme hitam vermeden şu mülâhazayı ilâve
edeyim. Bir plân yirmi beş sene, elli sene için
yapılır. Fakat bir **adet** tayin etmek lüzumsuzdur.
Çünkü müebbeden yapılır.”

(a. 8319)

a. 7262, 8312, 12753, 24217, 25176, 31512,
33488, 34056

a.+ce 26879, 28555, 30227

a.+e 35513

a.+etmeye 13150

a.+i 4157, 4483, 5567, 5615, 13226, 14400,
19754, 21755, 21835, 30597, 30678, 32675,
33915

a.+ini 19416, 19642, 21759, 24254, 27605,
30601

a.+inin 35380

a.+leri 15789, 33232

a.+lerine 31094

a.+ten 18524

[=35]

ÂDET: Ar. Herkes tarafından uyulan hâl,

olagelmiş, alışılmış şey, usul, görenek:

“Nüfuzlu büyüklere, idbâr devrelerinde bile, ara
da sırada yol görünmesi **âdet** hükmüne
girmişti.”

(a. 34068)

2. ***Âdet olmak**: Gelenek durumuna gelmiş
olmak, herkes tarafından yapılır olmak:

“Yoksa cinâî hikâyeler beşeriyet kadar köhnedir.
Milletlerin ilk destanları, okuma yazma **âdet**
olmazdan evvel, köy köy dolaşan nâkillerin
menkûlâtı idi.”

(a.+olmazdan 22139)

“Lâkin fişek atılmak öteden beri **âdet olduğu**
için büsbütün vazgeçilmezdi.”

(a. 648)

3. ***Âdet yerini bulmak**: Alışılmış şekilde
hareket edilmek:

“Lâkin biz eskiler gibi müneccimliğe
inanmadığımız için Münecimbaşı'ların sarayda
vazîfesi, **âdet yerini bulsun** nev'inden bir tufeyli
vazîfe olmuştur.”

(a. 33448)

a. 5605, 19890, 22551, 31525

a.+ince 7235

a.+ini 27616

a.+lerine 31107

a.+lerini 2383

[=12]

ÂDETÂ: Ar. Sanki:

“Dadım Zeyneb, ben doğduğum zaman aileye
alınmış bir Arnavud kızıydı. Hemen hemen onun
elinde büyümüşüm. **Âdeta** ailemizden olmuştu.”

(a. 363)

“O ki bir ihtişamlı dünyâya/
Ses ve tel kudretiyle hâkimdi/
Âdetâ benziyor muammâya

(a. 35795)

a. 972, 1909, 2051, 2207, 2217, 2261, 2306, 2475, 2564, 2566, 2841, 2884, 3248, 3886, 5544, 5655, 6084, 6257, 7190, 8843, 9370, 9414, 9863, 10251, 10403, 10729, 10999, 11118, 11694, 11706, 11898, 12241, 12384, 12916, 13195, 14520, 16056, 16842, 17739, 17742, 18030, 18227, 18981, 19148, 20661, 21088, 21748, 22192, 22565, 22678, 22779, 23064, 24422, 24593, 24907, 25069, 25129, 25254, 25559, 26553, 26667, 27190, 28323, 29113, 29276, 29582, 29765, 30423, 30590, 31452, 31557, 33240, 33413, 33750, 34236, 34459, 35572

[=79]

ÂDETÇE: Herkes tarafından uyulan hâl, olagelmiş, alışılmış şey, usul, görenek bakımından:

“Babiâli cephesinin görüldüğü dirseğe gelince gördüm ki dairenin önünde çoğu sivil, birkaçı sarıklı, fakat **âdetçe** az bir nümayiş kalabalığı bağırıyordu.”

(a. +çe 10597)

a.+çe 5404

[=2]

ÂDET-İ DİRÎN: Ar. Eski, kadim usul:

“Biz gülden özge koklayacak sine bilmedik/ İşretten özge **âdet-i dirîne** bilmedik”

(a. 37451)

a.+ndir 38395

[=2]

ADIM: 1. Bir ayağın kaldırılıp az ileride yere basılmasından ibaret olan yürüme hareketi, hatve, kadem:

“Birkaç **adım** yürüdü, sonra bir âsiye itaat etmenin tereddüdüyle duraladı, yanaşamadı.”

(a. 10631)

“Âhiret öyle yakın seyredilen manzarada/ O kadar komşu ki dünyâya divar yok arada/ Geçer insan bir **adım** atsa birinden birine/ Kavuşur karşıda kaybettiği bir sevdiğine”

(a. 36058)

2. Merhale, safha, aşama:

“Namık Kemal Bey'in o müphem ve muğlâk İslâm ve Osmanlı milliyetperverliğinden bir **adım** öteye atamıyordu.”

(a. 10878)

a. 1649, 5180, 5246, 10409, 10624, 10719, 10871, 13715, 14660, 16215, 16274, 16645,

16645, 17456, 17564, 23065, 28435, 32055, 32059, 34158, 34233

a.+adım 13709, 30296

a.+da 3328, 13043, 28398

a.+dan 25460, 25460, 31858

a.+dır 16292

a.+ı 4836, 13246

a.+larıyla 14943

a.+larla 13533

[=35]

ADIMLIK: Adım uzunluğunda olan:

“Fikir münakaşalarıyla şahsî dargınlıklar arasında bir **adımlık** bir mesafe bile bırakmazdı.”

a. 11015

[=1]

ÂDÎ: Ar. 1. Bayat, kalitesiz:

“En mutlak iktidardan en **âdî** sebze kadar her şey sizin olursa bu memleketin zevi'l-hayât mahlûkatından ne fazilet istiyorsunuz?”

(a. 17028)

2. Alçakça, aşağılık:

“Sulh için on ay evvel o derece sabırsız olan Atina Hükümeti'nin bizi bugün harbin imtidadı ve zamanın öldürücü tesiri ile tehdit edişi çok **âdî** bir kurnazlıktır.”

(a. 17778)

3. Sade, süsten uzak:

“IV. Mehmed devrinde, XIV. Louis'ye elçi olarak giden Müteferrika Süleyman Ağa Versailles Sarayı'nın o zamanki haşmetine yüksekten bakmış, kralın leğen takımlarının bizim en **âdî** hanemizde bulunabileceğini söylemiş.”

(a. 19513)

4. Değersiz, kötü:

“O asırlarda Yunanlılar da Romalılar da Yahudilere Afrika'nın en **âdî** bir kıptisine nasıl bakarlarsa o kadar yüksek perdeden bakarlardı.”

(a. 19552)

5. Özel bir önemi olmayan:

“1904 Teşrin-i sânisinin 28. günü, Paris'te güneşsiz bir gündü. Küçük Luxenbourge Bahçesi'nin arkasında, **âdî** günlerde bile, sessiz, ömrünü ilme vakfetmiş adamların oturduğu sokaklarda, havanın bu kapallığı, tatlı bir hüznün gibi hissolanıyordu.”

(a. 4357)

a. 1956, 1991, 3695, 17768, 24748, 19540, 23306, 35604, 21364, 21902, 22271, 30110, 30111

[=16]

ÂDİL: Ar. Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli:

“(…) *mamañih vatanda âdil bir mahkeme teessüs eder de kendisini davet ederse, icraatının hesaplarını vermek üzere maalmemnuniye vatanına döneceğini ifade ediyordu.*”

(a. 11218)

a. 3616, 12100

a.+olmak 32209

[=4]

ÂDİLÂNE: Ar.+Fars. Adalet sahibi bir kişiyi yakışır surette: “*Nureddin Şefkati Bey'ler ve arkadaşları bu vazifeyi hiç şüphesiz, sanatın verdiği şevkle pek âdilâne yaparlar.*”

a. 31866

[=1]

ÂDİLE HANIM: Yahya Kemal'in anneanesi. Leskofçalı İsmail Paşazade Dilaver Bey'in eşi: “*1884 Kânûn-i evvelinin 2. sinde, Üsküp'de, İshâkiyye Mahallesi'nde, büyük vâlidem Âdile Hanım'ın konağında, bu evin cepheye doğru, sağ tarafındaki arka odada, sabaha karşı doğmuşum.*”

(a. +ın 4)

a. 1207

a.+ın 1431, 1456

[=4]

ADİS-ABABA: Addis Ababa veya Addis Abeba, Etiyopya ve Afrika Birliği'nin başkenti: “*Hattâ şimdi cereyan eden Japon-Çin Harbi münâsebetiyle, büyük Moğolistan'da Cengiz soyundan bir Moğol'a tâc giydirilmesinin Türkiye vatandaşlarına olan tesiri Adis-Ababa'dan fîrâr eden Negüs'e âit herhangi bir haber kadardır.*”

a.+dan 26261

[=1]

ADLI: İsimli:

“*Birçok türküler arasında Serseri adlı bir saz şâirinin aruzdan bir gazelini söyledi.*”

(a. 29260)

a. 5663

[=2]

ADLÎ: Ar. Adâletle ilgili:

“*Bu sebeple siyasi, adli, malî vesâir inkişafımıza mâni kuyûda muhalifiz.*”

a. 15092

[=1]

ADLÎYE: Ar. 1. Hukuk ve adalet işlerini gören devlet kuruluşları: “*Daha doğrusu Nurettin Paşa'nın bu hareketinde tebellür etmeye başlayan mülkiye ve adliye teşkilâtımıza bir müdahale görüyorlardı.*”

(a. 10464)

2. Hukuk ve adalet işlerinin görüldüğü resmî yapı: “*Üsküp Adliyesi'nin, lâakal yüz senelik bir mimarîyi andıran ve eski zamanları çok hatırlatan bir dâiresi vardı.*”

(a. +sinin 1307)

a. 119, 1574, 2187, 4139, 9609, 10460, 12435, 24669, 31398

a.+miz 19619

[=11]

ADNAN BEY: Adnan Adıvar, 1882'de Gelibolu'da doğdu. 1955'te İstanbul'da yaşamını yitirdi: “*Fakat birdenbire 16 Mart baskını oldu. Adnan Bey ve Halide Edip Ankara'ya geçtiler.*”

(a. 9148)

a. 8502, 8504, 8514, 9104, 9157, 9161

a.+i 9103

a.+in 9106

[=9]

ADONİS: Yunan mitolojisinde Afrodit'in sevdiği delikanlı:

“*Ne Bâlebek'de Lâtin devrinin harâbeleri/ Ne Biblos'un Adonis'den kalan sihirli yeri*”

(a. +den 36375)

a. 38821

[=2]

ADRES: Fr. Bir kimsenin oturduğu yer, bulunak:

“*Muazzez Abdü'lhak Şinâsi. Adresinizi bugün öğrendim ve hemen yazıyorum.*”

(a. +inizi 20415)

a. 20429

a.+im 19960, 20630

a.+ime 19961

a.+imi 20406

a.+iniz 20261

a.+inizi 20622

[=8]

ADRIYANAPOLİS: Edirne'nin II. yy. da Roma İmparatoru Hadrianus dönemindeki adı:

"Cedlerimiz dilinde kalın Rumca isimler nasıl incelmış: Ayanikola, İnegöl olmuş, Naksos, Nakşe olmuş, **Adriyanapolis**, Edirne olmuş."

a. 19450

[=1]

ADRIYATİK: Adriyatik Denizi, Akdeniz'in İtalya Yarımadası ve Balkan Yarımadası arasında kalmış kolu:

"Nitekim zaman ilerledikçe bu kuvvet daha ziyade arttı: Mora ve **Adriyatik** sahilleri, devlete tamamıyla ram oldular."

a. 5300

[=1]

ADSIZ: 1. Adı sanı bilinmeyen, meçhul: "Bir zaman Asya yaylalarında dolaşan **adsız** Türk athlıları gibi, burada hâlâ adsız yaşayan yahut da hâlâ adını tâyin edemiyen bir millet yaşıyor."

(a. 28795)

2. Hüseyin Nihal Atsız. Türk yazar, şair, tarihçi ve fikir adamı: "Orhan Şâik'in ve **Adsız'ın** hasretle gözlerinden öperim."

(a. +ın 20628)

a. 28795

[=3]

ADÛ: Ar. Düşman:

"İntizâr eyledi gâfletle **adû** korkumuza/
Lâkin imdâdülâhî yetişip ordumuza"

a. 37828

[=1]

ADÜV: Ar. Düşman: "Çünkü milletlerin hüzâl devirlerinde mütefessih tabaka, rasîn tabakaya karşı cebbar bir **adüvdür**."

a.+dür 21531

[=1]

AEHRENTHAL: Avusturya diplomatı. 1906-12 arasında ikili Avusturya-Macaristan monarşisinin dışişleri bakanı. [1908'de Macaristan'ın Bosna'yı ilhak etmesine ön ayak olarak uluslararası bir bunalımın patlak vermesine yol açtı.]:

"İnsan yalnız son on iki senelik vukuatı göz önüne getirirse Avusturya diplomatı **Aehrenthal'in** aklına güler."

(a. +in 12214)

a.+e 12202

[=2]

AESCHYLUS: Yunanlı oyun yazarı:

"İki bin altı yüz sene evvelden bugüne kadar gelen o silsileyi en güzel bir lisân-ı şi'r olan Türkçemizde uyandırınız. Tâ **Aeschylus'dan**, Sophocles'den, Euripides'den başlayarak, bütün Fransız, İtalyan, İngiliz, Alman, İspanyol temâşâsını, tragedya, komedyâ, fars, dram, vodvil, hâsılı bütün envayile Türkiyemiz'e almak için bir irtişad hazzına muhtacız."

(a. +dan 31459)

a.+dan 31413

[=2]

AFACAN: Fars. Zeki ve yaramaz (çocuk):

"Küçük bir çocuğa edib bir tavırdan ziyâde **afacan** kahkahalar, bir gence pîrâne hutbelerden ziyâde munis musahabeler, ak saçlılara da ağır refâtâr u güftâr yakışıyor."

a. 21888

[=1]

AFACANLIK: Afacan olma durumu, yaramazlık:

"Halbuki ben sürekli bir **afacanlıkla** ve çığırkanlıkla koşuşup duruyordum."

a.+la 141

[=1]

ÂFÂK: Ar. Her taraf, etraf, çevre: "Tesalya harbinde hece vezninden bir harb türküsü:

Eğil dağlar eğil üstünden aşam/
Yeni tâlim çıkmış varam alışam, vatanın **âfâkını** tuttu."

(a. +ını 29417)

2. Göğün yerle birleşmiş gibi görüldüğü kısımlar, ufuklar:

"Solgun bulut.ların mevecâtiyle cilve-rîz/
Âfâk lâciverd bütün gök bütün deniz"

(a. 39247)

3. ***Âfâk-ı müdebdeb**: Gösterişli ufuklar: "Me'vâmızı tarsi' eden ezhâr-ı müzehheb/
Sevdâmızı tezyîn eden **âfâk-ı müdebdeb**"

(a. 39160)

a. 30382

a.+a 24035, 37682

a.+ı 38925

a.+ı+nilgun 30965

[=8]

ÂFÂKÎ: Ar. 1. Dışa ait: "Enfûsî medeniyete karşı daha gözlerini açmadan **âfâkî** medeniyeti telâkkî eden bir halkın zevkini değiştirmekle,

onlara büyük tabîati makinelerin rü'yetiyle değil,
insanların enfüsiyetiyle tattırmağa
uğraşacaksınız.”

(a. 31446)

2. Görünürde:

“**Afakî** olarak belki Osmanlı payitahtı yoktur.
Şark şehirlerinden, tarihin kazasıyla, biz Türkler
bir gün çekilsek bile o şehirler Türk kalacak.”

(a. 7762)

3. İnsanın kendi nefsi dışındaki gözle görülen
bütün varlık âlemine ait olan şeyler:

“Bilmem nedir enfüsî nedir **âfâkî**/
Kimdir fânî cihanda kimdir bâkî”

(a. 38071)

a. 31464, 31465

[=4]

AFALLA-: Şaşkınlıktan sersemleşmek:

“Birdenbire karşılaştığı devlet heybetinden o
kadar **afallamıştı** ki ürktüğünü göstermemekten
başka bir şey düşünemiyordu.”

(a.-mıştı 34445)

a.-dılar 13563

[=2]

ÂFET: Ar. 1. Çeşitli doğa olaylarının sebep
olduğu yıkım:

“Eğer şehremaneti Ardahan'da ve Allah
esirgesin, Ardahan'ın uğradığı **âfet** İstanbul'da
olsaydı şehremaneti bahisleri ile onulmazdık ve
zelzelenin vurduğu vatandaşların ıstıraplarını
iliklerimize kadar hisseder, mustarip olurduk.”

(a. 24739)

2. Hastalıkların dokularda yaptığı bozukluk:

“Türk ailelerinin öteden beri bildikleri bir **âfet**:
İnce hastalık geliyor, bu güzel vücûdu alıyor;
işte bütün fâciâ burada başlıyor ve burada
bitiyor.”

(a. 31123)

3. Güzelliği ile insanı şaşkına çeviren, aklını
başından alan kadın: “Evet Petrone, günden
güne bir **âfet** kesiliyor. Kayserin gözdesi.”

(a. 23340)

“Gönül o **âfete** meftundu Lâle Devrinde/
Ki verdi şân ü şeref yâl ü bâle devrinde”

(a.+e 37372)

a. 7812, 23328, 23343, 27714, 15532, 24727,
31113, 36790, 37675

a.+e 37381, 37774

a.+i 24721

a.+ler 15484

a.+lerden 5436, 15486

a.+lere 1111

a.+ti 35845

[=18]

AFFEDİL-: 1. Bağışlanmak:

“İstanbul'u uzun bir zaman imar edecek biz
değiliz, zaten imar etmek kudreti elimizde olsa
bile herhâlde Anadolu'nun imarından evvel
teşebbüs etmek **affedilmez** bir hata olur.”

(a.-mez 7615)

2. Görevden alınmak: “... şüphelendiği insanları
bî-günah olsalar bile affetmesini bilmeyen
Dâmad Ali Paşa'nın nasılsa müsâmahasına
mazhar olmuş, ancak Defterhâne'deki
vazifesinden **affedilerek** tekaüd edilmişti.”

(a.-erek 34885)

a.-di 34320

a.-emeyen 10080

a.-memi 34585

a.-mez 13256

a.-miş 34019

[=7]

AFFET-: 1. Bağışlamak: “Halbuki 1870
Harbi'ni sevine sevine îlân etmeğe sebep olan
Harbiye Nâzırı Ceneral Leboeuf'u Fransızlar,
bir türlü **affedememişlerdi**.”

(a.-ememişlerdi 27058)

2. Kayırmak:

“Ayaklarında taşırlar keder prangaları/
Bir ferdi **affedip** sıradan çekmeyen ölüm”

(a.-ip 39120)

3. Birinin sorumluluğundaki bir görevden veya
işten çıkmasına izin vermek:

“Bunun için dermeyân buyurduğunuz
teşebbüsten beni **affetmenizi** rica ederim
Dostâne tahattur ve teveccühünüzü minnetle yâd
ederek mahabbetle ellerinizi sıkırım Efendim.”

(a.-menizi 20303)

a.-emezler 34285, 34287

a.-erler 34284

a.-mesini 34873

a.-miş 22688

[=8]

AFFOLUN-: Bağışlanmak: “İşte Şem'i Molla
gibi üstadlar bu anda pek lâzımdırlar; onların
bütün kabâhatleri **affolunur**, hoş görülür.”

(a.-ur 33507)

a.-acağı 35406

[=2]

AFÎF: Ar. İffetli (erkek):

“Bu Râgıb Efendi, çok kafalı, okumağa meraklı, bilhassa çok **afif** ve vakur bir gençti.”

(a. 1305)

“Bir **afif** âile sessizliği var evlerde/

Örtüyor farkı asâletle çekilmiş perde”

(a. 36062)

a. 1402

[=3]

AFÎFE HANIM: Priştineli Mâlik Paşa'nın kızı ve Abdurrahman Paşa'nın hemşiresi. [Yahya Kemal'in annesi Nakiye Hanım'ın büyük annesi olan Âdile Hanım'ın annesi Nuriye Hanım'ın kız kardeşiydi; yâni hep anneler tarafından dördüncü kuşaktan Yahya Kemal'in teyzesi]:

“(…) nihayet, bey ve paşa evlâdı olmayanlara kız vermeyen Rumeli hanedanlarının an'anesi hilâfına olarak Abdurrahman Paşa'nın küçük kerîmesi **Afife Hanım'ı** Ömer Efendi'ye vermişler.”

a.+ı 1466

[=1]

AFÎFE HANIMEFENDİ: Afife Hanım: “Besim Ömer Paşa'nın ve kardeşleri Agâh ve Kemal Ömer'in validesi olan büyük teyzemiz **Afife Hanımefendinin** elini öpmeğe yukarı çıktım.”

(a.+nin 1454)

a. 1454

[=2]

ÂFİYET: Ar. Hasta olmama durumu, sağlık, esenlik: “Mektubunuza muntazırım, mütemediyen çalışıyorum. Baki **afiyet**, pek sevgili beybabacığım. Paris'den mütehassir oğlunuz Kemâl”

(a. 19966)

a. 19913

[=2]

AFOROZ: Yun. ***Aforoz etmek**: İlgiyi kesip kendinden uzaklaştırmak, toplumdaki dışlamak: “Hâsılı orduları eşkıya, vatanperverleri haydut diye **aforoz ederler**, bütün millî gayreti durdurur, bu milleti tam manâsıyla münhezim ederlerdi.”

(a.+ederler 12521)

a.+lara 12305

[=2]

AFOROZLU: Hristiyanlıkta kilise tarafından verilen, cemaatten kovma cezası: “O devirde bu sıfat başı belâ yağmuruna tutulmuş, ya menfada, ya hapiste, yahut da Avrupa'da firarda olan, **aforozlu** insanların sıfatı idi.”

a. 4226

[=1]

AFOROZLULUK: Toplum tarafından dışlanma: “Menfasından döndükten sonra Anadolu Hisari'nda, her tarafından çökmüş ve odaları çıplak yalısında, daimî bir zaruret içinde, **aforozluluğu** yüzünden evlendiremediği ihtiyar kızlarıyla, ömrünün son günlerini geçirdi.”

a.+u 9791

[=1]

AFRİKA: Dünyanın yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu bakımından ikinci büyük kıtası:

“Silahdar Mehmed Ağa'nın naklettiği bu fıkra da gösterir ki, o vaktimizde bile **Afrika** ile rabitalarımız çok gevşekti.”

(a. 2502)

a. 12157

a.+da 4937, 16854, 20842, 33516

a.+daki 2482

a.+dan 4945

a.+nın 19540, 23705

a.+ya 18970, 19172

[=12]

AFRODİT: Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası:

“Mevkib.le çıkdı lâhdine Biblos kadınları/ **Afrodit**

Pişinde ağlayan gölgeden işit”

(a. 38824)

[=1]

AFRODİTE: Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası. [Roma mitolojisindeki ismi Venüs'tür.]: “Milo adasının **Afrodite'si**, Samothrace'in ilâhe-i zaferi, Yûnânî temaşa, Théocrite'in çobanlıkları; (...)”

a.+si 30549

[=1]

AFSUNLA-: Büyülemek:

“Bunlar ortaya bir şiir nazariyesi koyan, kendi görüşünü yegâne doğru görüş gibi gösteren, ortalığı bir müddet **afsunlayan** takımdır.”

a.-yan 27697

[=1]

AFVEYLE-: (Kabahat, suç ve kusuru)
Başlamak:

“Gerdûne iğbirârını hıfzeyledin müdâm/
Afveyleyüp de rind-nihâd olmadın gönül”

a.-yüp 37479

[=1]

AFYON: Fars. Olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerine yapılan çiziklerden sızan, güçlü bir zehir olmakla birlikte içinde morfin, kodein vb. uyuşturucular bulunan madde:

“Hâfız'ın isimleri öteden beri dillerde gezer, son senelerde Ömer Hayyâm'ın rubâileri **afyon** iptilâsı gibi çok zevk sahiplerini sardı.”

(a. 28671)

“Verlaine absenti Baudelaire **afyonuna**/
Karışan bir sihirli hazdı şiir”

(a.+una 37077)

[=2]

AFYONKARAHİSAR: Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Eskişehir'in, **Afyonkarahisar**'ın, Kars'ın genç askerleri siz bu kadar iki güzel şey için döğüşünüz!”

(a. +ın 6964)

a. 19310

a.+ında 18293

a.+ından 13893

[=4]

AFYONKEŞ: Fars. Keyif için afyon yutan veya çeken, afyon tiryakisi olan kimse:

“**Afyonkeşler** daldıkları düzme cennetin bahçelerini, havuzlarını, köşklerini ve o cennette gördükleri kadınların tenlerini, saçlarını, rayihalarını hâsılı bütün hazlarını naklederler.”

a.+ler 10517

[=1]

AFYONLU: İçinde afyon kullanılan, afyon çekilen:

“Hulyâsının yarattığı iklim o başka yer/
Gür defnelerle çevrili **afyonlu** bahçeler”

a. 37102

[=1]

AGACHE: Bir şehir planlamacısı: “Hakikat-bîn olmak lâzımdır. **Agache**'ın plânında görüldüğü gibi İstanbul transit merkezi olacak, muazzam bir şehir olacak, işte bu akla çok yakındır.”

a.+ın 8157

[=1]

ÂGÂH: Fars. 1. **Âgâh olmak**: Öğrenmek, malûmat sahibi olmak:

“Bu işe **agâh** olan İttihatçılardan bazıları bir gün diyorlardı ki: (...)”

(a. 11057)

2. Vâkıf, bilen: “Bir gençte yüksekten tutma hasleti bahusus bu memlekette mücib-i zarar bir noksandır. Herhâlde münekkid gençlik siyasetine **agâh** değil.”

(a. 21908)

3. Uyanmış, kalbi açık:

“Akşemseddin gibi o zamanın millî hislerine **agâh** bir mürşid ise bilâkis devamına kail olmuş, fakat ekalliyette kalmış.”

(a. 23642)

4. ***Âgâh olmak**: Haberdar olmak:

“Fransızca İstanbul gazetesinin 28 Kânunusani 1921 tarihli nüshasında, E. M. imzalı ‘Hisar’a Dair’ unvanlı makaleye sırf bir tesadüf sayesinde **agâh olabildim**.”

(a. 6699)

“Bir tâbiyedir bu kimse **âgâh** olamaz/
Topraktan başka ilticâgâh olamaz”

(a. 38443)

5. Afife Hanımın oğlu (Agâh): “Besim Ömer Paşa'nın ve kardeşleri **Agâh** ve Kemal Ömer'in validesi olan büyük teyzemiz Afife Hanımefendinin elini öpmeğe yukarı çıktım.”

(a. 1453)

a. 1452, 1484, 1486, 7267

a.+1 1468

[=10]

ÂGÂH EFENDİ: Çapanzade (Çapanoğlu) Agâh Efendi (1832, Yozgat – 1887, Atina), Tercüme Odasından yetişen Genç Osmanlı Cemiyeti üyesi, gazetecilik de yapmış Osmanlı devlet adamı: “1277'de yâni şimdi kullandığımız târihle 1860'da Şinâsi ve **Agâh Efendi** gibi, iki yetişmiş Türkün, ilk defa, yeni Türkçe yazılışla, yeni düşünüşle, millî görüşle çıkarmış oldukları, ilk müstakil Türk gazetesini, şimdi, yetmiş altı sene sonra, tekrar yaratmak lâzım geliyor!”

a. 29886

[=1]

ÂGÛŞ: Fars. 1. Kucak:

“Saçsın kamer **âgûşumuza** şi'r ile âlî/
Çal olmasın âmâlimize hadd-i te'âlî”

(a. +umuza 39165)

2. ***Âgûş-ı nevbahâr**: İlkbaharın kuaçağı:
“**Âgûş-ı nevbahârda** hâbîdedir cihan/
Sürsün sabâh-ı haşre kadar hâb uyanmasın”
(â. nevbahâr+da 37542)

3. ***Âguş-ı sefid**: Beyaz kucak:
“**Âgûş-ı sefidinde** bu pür-neşve cihânın/
Tanzîr edelim aşkıñı Pervîn ve Sühânın”
(a.+inde 39144)

a.+unda 39123

[=4]

AĞ: 1. Tuzak: “Şevkli zamanlarında içimizden birini, ya beni, ya Fuad'ı, ya Celâl Sahir'i lâkin tercihen Hamdullah Suphi veyahut da Ağaoğlu Ahmet'i parmağına dolar, kızdırır, tasniflerin ağı içine alırdı.”

(a.+ı 8666)

2. İplik, sicim, tel vb. ince şeylerden kafes biçiminde yapılmış örgü, balık ağı:

“Yeni lisânın zevkini bul salar bulsalar ancak Teyfik Fikret'in: Yarın sen **ağları** gün doğmadan hazırlarsın! (...) gibi mısralarından itibaren bulmağa başlarlar.”

a.+ları 29065

[=2]

AĞA: 1. Genellikle köy ve kasabalarda sözü geçen, nüfuzlu, zengin kimse:

“Devlet ancak zoru bâzû ile türemiş şakileri, derebeylerini, taşra **ağalarını** izâle etmekten âciz olduğu için hil'âtlere büründürüyor ve böylece şekli koruyor, müteselli oluyordu.”

(a.+larını 23757)

2. Osmanlı askerî ve idari teşkilatında bazı mevki ve rütbe sâhiplerine verilen unvan:

“Ordumuzun başında dârüssaâde **ağalarının** serdarlık ettikleri oluyor, düşmana karşı az çok yine halkın kendinden müneggab menba'ların husûsî kuvvetlerinden gelebiliyor.”

(a.+larının 23772)

“O Gaazî Hünkârın mutlu gününde/

Vezir molla **ağa** bey takım takım/
Güneşli bir nisan günü ok attı”

(a. 36313)

a. 236, 34596, 36317

a.+dan 34621

a.+lar 234, 993

a.+lardan 875

a.+ları 874, 23901, 26912, 30163, 34758

a.+larından 6850, 33632

a.+larını 23838, 23875

a.+larının 1045, 34783, 35026

a.+larıyla 6607

a.+lığın 929

a.+nın 10792, 34580

a.+sı 896, 34127

a.+sını 34133

[=29]

AĞAÇ: 1. Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki: “Bursa devrinden bir cami, dört köşe, yamyassı, top sökmez taşlardan duvarlar, ilk Türk mimarlığının alaca bir minaresi, yüksek **ağaçlar**.”

(a.+lar 772)

“Hep aynı tahassüsle meyillenmiş **ağaçlar**/
Dalgın duyuyor rüzgârın âhengini dal dal”

(a.+lar 36806)

2. Tahta, kereste:

“İptidâî çift âletleri, silâhlar, köylerin kumaş, **ağaç** ve demir işleri hâsılı bütün Bulgarlık mükemmel bir tasnifle görülüyor.”

(a. 3134)

a. 8215, 13709, 34041, 36090, 36128, 36179, 38647

a.+ı 6635, 28752, 36120

a.+ıdır 8251

a.+ın 20656, 29645

a.+la 17987

a.+lar 6638, 7044, 7337, 7426, 7967, 7970, 19600, 20477, 22753

a.+lara 8008

a.+larda 20193, 36674

a.+lardan 7966, 7998, 8026

a.+ları 3015, 6643, 7818, 8620, 8621, 20515, 21647, 25137

a.+ların 8015, 39195, 39249

a.+larını 6041

a.+larıyla 6681

a.+larla 8012

a.+tan 17506

a.+tır 8250

[=48]

AĞAÇLI: Ağacı olan:

“Sonra mabedin arkasında küçük, iki tarafı **ağaçlı** bir yoldan Altör şehrine girdik.”

a. 17511

[=1]

AĞAÇLIK: Ağaçların toplu olarak bulunduğu küçük arazi, koru, genellikle etrafı açıklık olan ağaçlı yer: “Üçümüz Luxembourg Bahçesi'nin Medicis Çeşmesi'yle Senato binası arasındaki **ağaçlıkları** altında konuşmaya koyulduk.”

(a. +ları 2328)

“Dururdu rindler dembeste ney dembeste vecdinden/

Ağaçlıklarda bülbül dûrdan feryâda geldikçe”
(a. +larda 37355)

a. 748, 7816

a.+a 30275

a.+lar 29114

[=6]

AĞAÇLIKLILIK: Ağacı bol olan (yer):

“Kumsal bir mecradan akan Meriç... Karşıda **ağaçlıklı** Rodop dağları...”

(a. 3055)

a. 3424

[=2]

AĞAÇSIZ: Ağacı olmayan:

“İki sahife üzerinde bu manzara, **ağaçsız** ve tümseksiz Rusya ovalarının birinde, ileriye giden tankları gösteri yordu.”

(a. 26673)

“Bozkır ve yayla tatlı gelirler kulaklara/
Lâkin o ıssız otsuz **ağaçsız** uzaklara”

(a. 38731)

[=2]

AĞAOĞLU AHMET: Ahmet Ağaoğlu ya da doğum adıyla Ahmet Bey Ağayev 1869, Şuşa – 19 Mayıs 1939, İstanbul – Türk siyaset adamı, hukukçu, yazar, gazeteci:

“Cuma günleri İstanbul'daki arkadaşları **Ağaoğlu Ahmet'i**, (...) yemeğe davet ediyordu.”
(a. +i 8614)

a.+i 8659

[=2]

AĞAOĞLU AHMET BEY: Ağaoğlu Ahmet:

“**Ağaoğlu Ahmet Bey**, korkunç bir Merkez-i Umûmî lisamı kullanarak Halide Edip Hanım'la çarpıştıyordu.”

(a. 9007)

a. 9000, 9014, 9017

a.+i 9022

[=5]

AĞAR-: 1. (Tan yer için) Aydınlanmak, şafak sökmek, sabah olmaya başlamak:

“Petrone ve muhibleri, biz Trimalcion'un bahçelerinde akşamdan ufuklar **ağarıncaya** kadar eğleniyoruz.”

(a.-ıncaya 23395)

“Sular **ağarıyordu**. Güneş yükselirken, sofalarında kızlar şarkı söyleyen beldeden şarkılar da yükseldiler.”

(a. 23160)

“Hilkatin gördüğü rü'ya biter etraf **ağarır**/ Som gümüştan sular üstünde giderken ileri”
(a.-ır 36512)

2. (Saç, sakal, bıyık için) Kırışmak, ak duruma gelmek: “Nihayet büyük Köprülünün ve Fâzıl Ahmed Paşa'nın seferlerinde şân ve şerefe gark olarak kademe kademe yükselmiş ve saç sakalı sefer yollarımızda **ağarmış** bir pîr olan Budin Beylerbeyi Uzun İbrahim Paşa söz alarak Beç üzerine hemen yürümemizin aslaa doğru olmadığını, (...)”

(a.-miş 25295)

a. 23314

a.-an 36467, 36997

a.-dı 37196, 37927

a.-ıncaya 23325

a.-ırken 23045, 23439, 36996

a.-ıyordu 23148

[=13]

AĞART-: 1. *(**Bir yer veya işte**) Saç sakal (saç)

ağartmak: Bir işe uzun süre emek vermek, uzun zaman o işin çilesini çekmek:

“... bu eseri ancak Antoine gibi temâşâ âleminde saç **ağartmış** bir dâhi yapabilir.”

(a.-miş 31766)

2. ***Yüzünü ağartmak (ak etmek)**: İftihar kaynağı olmak:

“Berrîzâde damatlığının yüzünü **ağartmış**.”
(a. 33377)

a.-miş 31853

[=3]

AĞIR: 1. Tartıda çok gelen, yerinden kaldırılması, taşınması güç olan: “Üsküp'ün evliaları hep cengâverdiler. Türbelerinin duvarlarında bir insanın taşıyamıyacağı kadar **ağır** ve büyük paslı kılıçlar, kalkanlar, zincirler asılı dururdu.”

(a. 981)

2. ***Ağır ağır**: Yavaş yavaş, acele etmeksizin: “Mehmed Memdûh Paşa bu neslin son

mümessillerinden biridir, diyebiliriz. Üslubu büyükten küçüğe kadar her ferdin karşısında önü ilikli **ağır ağır**, mustallâh konuşan bir şahsiyeti ilham ediyor; bir şahsiyet ki, cûşişden ârî, durgun, hele kat'iyyen sinirsiz.”

(a. +ağır 22081)

3. (Dil ve üslup için) Güç anlaşılır, ağdalı:

“Onların **ağır** şivesi, ıstılahı, kelimât-ı müzeyyenesi Memdûh Paşada aynen görülüyor.”

(a. 22064)

4. **meç.** Kırıcı, dokunaklı, insanın gücüne giden:

“Bunun teşrihini sonraya bırakarak önce mevzun ve mukaffa zarâfetnâmenizde, Türkün edebî ve medenî kabiliyetine fırlattığınız **ağır** taşlara cevap vereceğim.”

(a. 20776)

5. Güç, zor, külfetli: “Her günün saatlerini bir taraftan yüklediği **ağır** mesûliyetli idarenin başında bir taraftan da merakla sarıldığı en eski kumaşların târih sırasıyla tasnîfiyle, İstanbul'daki eski binaların tamir projeleri ile yâhud da saray sandıklarından çıkan vesikaları okumakla geçirir.”

(a. 19804)

6. Tahammül edilmez, çekilmez, şiddetli:

“O felâketimiz, o zamandan beri uğradığımız birçok toprak ziyanlarından daha **ağırdır**.”

(a. +dır 30880)

a. 231, 302, 748, 1483, 2656, 3372, 3505, 3512, 4042, 5136, 5235, 6539, 6651, 6828, 6828, 8536, 9597, 9646, 11942, 11988, 12698, 12852, 13749, 17134, 18888, 21886, 22029, 22049, 22976, 22991, 23054, 23219, 25439, 29420, 29540, 32519, 32613, 32806, 35042, 35209, 35295

a.+ağır 2535, 21497, 23036, 23456, 23478, 27873, 35446

a.+da 32303

a.+dır 30868, 31887

[=54]

AĞIRBAŞLI: Davranışları ölçülü, olgun (kimse), vakur, ciddi, hoppa karşıtı:

“Uzun boylu, yakışıklı, tüvânâ, **ağırbaşlı**, yürüyüşü ve oturuşuyla kibar bir delikanlıydı.”

(a. 34635)

a. 390, 1316, 9703, 15315, 18171, 24509, 26348, 34624

[=9]

AĞIRBAŞLILIK: Ağırbaşlı olma durumu, vakar, ciddilik, ciddiyet, vakurluk:

“Sonra adapta, ahlâkta, yaşayışta, küçükten büyüğe müteselsil bir hürmetle, diz çöktüren, el öptüren, ağız açtırmaksızın dinleten bir tevazu ile, hâtır-nevazlık ve hâtır-şinaslık, ırsî bir **ağırbaşlılıkla** hâsılı daha uzun sayamayacağım-bütün bunlardan mürekkep bir manzara olarak görünür.”

(a. +la 17091)

a.+1 19838

[=2]

AĞIRLA-: Konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, gereksinimini sağlamak, ikram etmek, izaz etmek:

“Evin sâhibi, kendi gelirine göre ikrâm etmekten hoşla nur, kendisini görmeğe gelenleri **ağırlamayı** bilir, yiyecek içecek bakımından sofrasını iştihâlara göre hazırlardı.”

a.-mayı 35076

[=1]

AĞIRLAN-: Ağırlama işine konu olmak:

“İzzet Molla Saraçhânebaşı'nda Şem'i Mollanın konağına uğrar ve şeref verir, ev sâhibinin keyfine hudut olmaz, birçok ikrâm ve riâyet görür, akşam yemeğine kalır, nefis ve nâdir yemeklerle **ağırlanır**.”

a.-ır 33456

[=1]

AĞIRLIK: 1. Sıkıcı, bunaltıcı, iç karartıcı durum: “Atina Hükümeti bu son devrenin siyasî durgunluğunu bize, harbi imtîdâd ettirerek, zamanın **ağırlığıyla** imha şeklinde yeni bir teşebbüs gibi satmak istiyor.”

(a. +ıyla 17754)

2. Orduda bir birliğin cephanesi, yiyecek ve eşya yükleri:

“Ordu bütün **ağırlığıyla** Mısır'dan kalkıyor.”

(a. 25757)

a.+1 6294

[=3]

AĞIZ: 1. Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başladığı organ:

“Dizleri üstünde esmer yavruları, başlarında sikke ve boncuktan görünmeyen feslerle, **ağızları** ve elleri yaladıkları akideden kıpkırmızı bir hâlde geçiyorlardı.”

(a. +ları 910)

“Yüz.lerce **ağz.dan** koro hâl.inde devamlı/
Bir erganun âhenk.i yayıl-makta derin.den
(a. +dan 36037)

2. Girilip çıkılacak yerlerin giriş çıkış yeri,
başlangıcı:

“Yalnız o kal-mış orta.da âsî ve bağır.ı hûn
Bin mağra **ağz.ı** aç-mış ulu-rken uzun uzun”
(a. +ı 35750)

3. ***Ağzını (Ağız) açmak**: Söz söylemek,
konuşmak: “Çünkü bugünkü medeniyet
dairesinde daha hudutlu bir Türkçülüğün, doğru
tabirle, Tûran hayâl-i hamına karşı
milliyetperverliğin müddeasını müdafaa edenler,
ilk defa, **ağzılarını açıp** söz söyleyebildiler.”
(a. +larını 9040)

4. ***Bir ağzdan**: (Konuşmak, bağırarak,
bağırarak, haykırmak vb. ses ve sözle ilgili
fiillerle) Hep birlikte:
“Büyük Allâh.ı an-arken **bir ağz.dan** herkes/
Nice bin dalga.lı Tekbîr ol-uyor tek bir ses”
(a. +dan 35672)

5. **mec.** Bir kimseyi kandırmak için mantık
oyunları yaparak düşündüğünden farklı konuşma
tarzı:

“Yunanistan Türk vatanının etine geçirdiği iki
pençesinden birini, Anadolu'dakini gevşetti,
oradan çekmeye hazırdır, şartları anlamak,
teminat istemek **ağzları** buna alâmettir.”
(a. +ları 16353)

6. Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve
anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim
bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma
dili: “Sarfdâ Türk kelimelerini, nahivde Türk
tavırlarını, şîvede Türk **ağzılarını** arıyoruz.”
(a. +larını 28825)

7. **mec.** Konuşma tarzı, konuşma üslûbu:
“Orhan Şemsetdin, o günlerde, bu **ağzla**
yaptığı Enver propagandasının hayli
mükâfatlarını gördü.”
(a. +la 2747)

a. 10815, 10829, 14856, 17077, 17085,
19335, 23906, 28657, 33306

a.+a 12865, 23904, 34032, 34074

a.+dan 17063, 23904, 31839, 33569, 34032,
36036, 36829

a.+ı 10103, 10177, 10605, 14818, 30143,
34376, 35025

a.+ım 2953, 33860

a.+ımı 33401

a.+ımızdan 29127, 29137

a.+ına 790, 850, 16240, 35154

a.+ında 2835, 2868, 3327, 3681, 7861,
21843, 32000, 36791

a.+ından 7470, 8507, 8550, 9094, 9941,
12088, 13729, 17531, 17777, 17814, 18479,
21230, 23086, 25755, 26872, 27495, 28904,
29136, 30364

a.+ını 13115, 18359, 19741, 22019, 28824,
30082, 34013, 34377, 38802, 39110

a.+ıyla 8493, 12433

a.+ıyle 19259, 29544

a.+la 31661

a.+lar 1756, 13563, 24275

a.+larda 24117, 26420, 26430

a.+lardan 13453, 16223

a.+ları 909, 15346, 16341

a.+ların 2611, 13424, 13424

a.+larına 15295

a.+larında 33575

a.+larını 968, 7325, 9033, 16239, 28815
[=102]

AĞIZ DALAŞI: Karşılıklı bağırma, tartışma,
ağız kavgası: “Bana öyle gelir ki gazete
sütununda, günlerce **ağız dalaşı** etmiş bir insan,
günün birinde bir manzume neşretse tıpkı birçok
güleştikten (güreştikten) sonra bir sedire oturup
da bir şarkı söyleyen pehlivan gibi gülünç olur.”
a. 33008)

[=1]

AĞIZLIK: Bir ucuna sigara takılan, öbür
ucundan nefes çekilen çubuk biçimindeki araç:
“Kehribar ve yasemin **ağızlıklardan** sigara
içiyorlar.”

(a. +lardan 882)

a.+tan 35320

[=2]

AĞLA-: 1. Acı, keder, pişmanlık ve bazen de
sevinçten gözyaşı dökmek: “Gece uzun müddet
uyuyamadım. Yorganımın altında **ağladım**.
Uyuyunca da korkulu rü'yâlara daldım.”
(a. -dım 151)

“O şüh **ağla-r** bugün KasrıŞerefâbâd.a gel-
dikçe/

O nüşânûş dem.ler hâtırınâşâd.a gel-dikçe”
(a. -r 37348)

2. Kederini dile getirmek, hâlimden şikâyet etmek:

“Gece bülbül ağar-an vakit.e kadar **ağla-rmış**/
Eski şîrâz.ı hayâl ettir-en âhenk.iyle”
(a.-rmış 36467)

3. ***Kan ağlamak**: Büyük bir üzüntü içinde olmak:

“İzmir faciası karşısında **kan ağladığımız**
günlerdeydi.”

(a.-dığımız 11855)

a.-dı 1051, 38987

a.-dığı 11993

a.-dığımız 11847, 14731, 22826

a.-dık 21551

a.-dılar 36988, 36988

a.-dım 151, 353, 12934, 12934

a.-mak 13747

a.-maya 267, 379, 34570

a.-mış 1425, 22080, 25432

a.-mışlar 22935

a.-mıştım 1597

a.-mıyorum 8009

a.-r 2300, 7829, 7896, 30343, 37348, 37359

a.-rdı 8023

a.-rım 2298, 17196, 29507

a.-rken 23514, 38827

a.-rsam 169

a.-sa 37201

a.-sın 37151, 39146

a.-yacağımız 23563

a.-yacağız 23472, 23474

a.-yacak 30224, 31131

a.-yan 17179, 22827, 23075, 23562, 30912,
31121, 38825

a.-yanlar 30151

a.-yarak 794

a.-yor 143, 21503, 31103

a.-yordu 382, 793, 17180, 20561

a.-yordum 382

a.-yorken 21987

a.-yorlar 22937, 23471

a.-yorlardı 16555

a.-yoruz 11838

[=67]

AĞLAN-: Ağlama işi yapılmak: “Bütün bu facia
içinde bir kahraman aramak beyhûdedir; o
kahraman ne ölümüne **ağlanan** kadındır ne de
ağlayan şâirdir, bir muammâ olan ölümdür.”

a.-an 31133

[=1]

AĞLAŞ-: Birlikte ağlamak:

“Bir şeyden haberleri yok. **Ağlaşıp** duruyorlar.”
(a.-ıp 34164)

a.-an 164

a.-arak 2499

a.-ırken 10731

a.-ıyordu 177

a.-ıyorlardı 181

[=6]

AĞLAT-: Ağlamasına yol açmak: “Nihayet
ağlatarak ve söğüp sayarak yerine gönderirdi.”
(a.-arak 526)

a.-an 16717, 20961

a.-ırlar 30214

a.-mak 29588

a.-tıkça 11952

[=6]

AĞNAM: Ar. Sayım vergisi:

“Evet, Efendiler! Fırat'ın beri tarafında kalan
saha, o saha ki, Diyarbekir, Siverek, Urfa,
Mardin, Siirt ahâlisi **ağnamının** mer'alarıdır.”
a.+ının 23557

[=1]

AĞNEKYAN EFENDİ: Yahya Kemal'in
gençlik yıllarında Paris'te tanıdığı bir Genç Türk
[Paris'e ilk giden Gençtürklerden]: “**Ağnekyan**
Efendi, kuru kara, ihtiyarlamış, dâima fakr ü
zarurette bir İstanbul Ermenisiydi.”
(a. 4047)

a. 20226

[=2]

AĞRI: 1. Vücutun herhangi bir yerinde
derinden ve yaygın bir şekilde hissedilen sürekli
acı ve ıztırap, sızı, veca:

“Kalbimde âdeta uzvî bir **ağrı** hissettim.”
(a. 8850)

2. **mec.** Gönül üzüntüsü, ıztırap: “Kıştan beri
İstanbul'un manevî **ağrıları** durdu, millî
hareketin hür nefesiyle yürüyen genç ordular
düşmanı yendiğinden beri de İstanbul millî
vahdetin büyüklüğünü Ankara kadar, Sivas
kadar, Erzurum, Trabzon, Kastamonu hâsılı
herhangi bir Anadolu şehri kadar derinden
duyuyor.”

(a.+ları 13856)

“Dindir-emez anla-dım bu.nu hiçbir güzel kıyı/
Bir bitme-yen susuzluk.a benzer bu **ağrı.yı**”
(a.+yı 35756)

3. ***Kalp ağrısı**: Aşkın verdiği ızdırıp, aşk,
sevda:

Günlerce ne gördüm ne de bir kimseye sordum/
Yâ Rab! Hele **kalp ağrılarım** durdu diyordum”
(a.+larım 36796)

- a.+lar 18456, 30131
- a.+ları 14384, 30112, 30134, 30237
- a.+larımız 14734
- a.+larımıza 30226
- a.+ların 30206, 30231, 30251, 30258
- a.+larına 6267, 6450
- a.+larından 13052
- a.+larını 13761
- a.+larıyla 30087
- a.+larla 13052, 13054, 16838, 19866

[=25]

AĞRI: 1. Vücudun bir yeri ağırlı durumda
olmak: “Muallim-i sâni Ganî Efendi idi. Niş
muhacirlerinden bir hocaydı; gür sakallı, gözleri
ağrıyan bir hocaydı.”

(a.-yan 487)

- a.-yanlar 30187

[=2]

AĞSAN: Ar. Dallar, budaklar:

“Pejmürdehâl ağaç.ların üst.ünde rüzgâr/
Bazen lâtif bâzi girîvbâr muhtazır/
Bir refrefibârid ile **ağsân.ı** titret-ir”

- a.+ı 39251

[=1]

AĞUSTOS: Yun. Yılın sekizinci ayı:

“Hisar, yüksele yüksele **ağustosun** yirmi
sekizinci günü, büyük ve küçük kuleleriyle,
burçlarıyla, surlarıyla bugünkü harap çerçevesi
içinde görüldüğü gibi, bembeyaz meydana
çıklar.”

(a.+un 6621)

“O güneş yüzü **Ağustos.ta** zafer.den sonra/
RomanosKayseri gör-müşdün esîr ol-duğu gün”

(a.+ta 38486)

- a. 38020
- a.+ta 38515
- a.+una 4788
- a.+unun 6183

[=6]

AĞUSTOS BÖCEĞİ: Eş kanatlılardan, erkeği
yazın karnının altındaki özel bir organdan kesik
ve sürekli ses çıkaran bir böcek, orak böceği:

“Şiir denilen ezeli yazın içinde bir **ağustos
böceği** olmak bile bir varlık sayılır.”

a. 32436

[=1]

AĞYÂR/AGYÂR: Ar. 1. Gayrılar, başkaları:

“Rumeli faciasından sonra Türk devletinin
çekilişine yâr ağladı, hattâ zaman zaman **ağyar**
da teessüf ediyor.”

(a. 1052)

“Biz şî'r.i böyle söyle-dik **ağyâr** söyle-sün/
Hem dost söyle-sün bu.nu hem yâr söyle-sün

(a. 37562)

“Bîgâne.lerin kahır.ını gör-müş değil.iz/
Ta'net-tiğimiz nâfile.dir **ağyâr.e**”

(a.+e 38054)

2. Dost olmayanlar, düşmanlar:

“Biz onlardan aldığımız bir gurur hissesiyle
ağyar karşısında başımızı dik tutuyoruz.”

- a. 98, 16957, 20676, 21263, 29780

a.+a 14134, 18230

a.+ca 1010

a.+ı 12443

a.+ın 17077, 17131, 18090

[=15]

AH: Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre
maddî veya manevî bir acıyı, ağrı, ızdırıp,
pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma,
yeis, ümitsizlik, beğenme, hayranlık vb.
duyguları ifade eder:

“Meselâ Rumeli Türklerini ezelden ebede kadar
muhacir telâkki etmeğe alışmış olan İstanbul ve
Anadolu milletdaşlarımız bu itikadlarında ne
kadar yanılıyorlar. **Ah**, bu ne fecî' dalâlettir!”

(a. 1181)

“Bak-tım ve anla-dım ki o ejder.di canlan-an/
Sonsuz ufuk.tan **âh** o ne coşkun geliş.ti o/
Birden nasıl toparlan-arak kükre-mişti o”

(a. 35745)

2. ***Âh etmek (eylemek)**: Feryat etmek, inlemek,
şikâyet etmek:

“Bir el.inde câmiâtesfâm.a kalbet-miş gül.ü/
Leyl iç.inde **âh et-erken** nevbahâr.ın bülbül.ü”

(a.+ederken 37761)

a. 439, 743, 886, 1560, 1562, 1570, 1803,
2658, 2764, 2925, 3382, 3689, 6649, 6987,

7093, 7154, 7188, 7630, 7686, 7826, 9925, 10335, 10663, 12174, 12354, 13084, 13223, 13450, 14299, 14540, 14541, 14960, 15748, 16413, 16595, 16702, 16763, 16834, 16909, 16967, 17315, 17408, 17438, 17526, 17540, 18122, 19614, 20578, 20598, 21227, 21239, 21316, 21488, 21499, 21527, 21627, 21650, 23468, 24470, 25555, 25868, 28328, 28498, 28504, 28504, 28507, 28523, 28523, 28742, 30081, 30326, 30340, 30344, 30348, 30350, 33187, 33597, 34174, 34392, 34462, 34468, 34468, 36491, 36910, 36943, 37329, 37717, 37806, 37813, 38361, 38721, 38753, 38800, 38802, 38965

[=98]

AHÂLÎ: Ar. Halk:

“Müddet-i medîde gözden düşmüş, bir kenarda yaşarken, **ahâlinin** perestişine binâen Moskova valiliğine tâyin olundu.”

(a. +nin 26025)

a. 26372, 35208

a. +nin 1285, 11889, 15086, 22674

a. +si 23542, 26436, 26463, 34692

a. +sinden 7734, 16039

a. +sine 2519

a. +ye 14185, 22576

a. +yi 12394

[=17]

AHÂLİPEREST: Ar. +Fars. Halkını aşırı seven:

“Dâima hukûk-ı avamı müdâfaa vesilesiyle ayaklanan halk o derece **ahâliperest** hikâyenüvislerinin âleminde yaşıyordu.”

a. 22187

[=1]

AHBÂP/AHBÂB: Ar. Dostlar:

“Şehirde Beykoz’lu **ahbablarımızdan** hiç kimseye tesâdüf etmedim.”

(a. +larımızdan 33810)

“**Ahbâb.ını** iste-r iyi iste-r kötü seç/
İdbâr.a düş-ersen seçil-irler er geç/
Birçok.ları küs-müş gibi bigâneleş-ir/
O.nlar sen.a küs-meden sen o.nlardan geç”

(a. +ını 38031)

a. 37547, 38283

a. +a 37643, 39049

a. +e 38051

a. +ı 19758

[=6]

AHD: Ar. 1. Yemin: “Türk milletinin bu **ahdi** bir hamle ile bir günde yerine gelemezdi.”

(a. +i 17361)

2. Devir, zaman:

“Bir odadan bir odaya geçerken bir **ahd-i saltanattan** öteki ahd-i saltanata geçiliyor.”

(a. +i+saltanat.tan 6798)

a. +imdi 6107

a. +i+saltanat.a 6793

a. +ine 25718

[=5]

AHDET-: Bir şeyi yapmak için kendi kendine söz vermek: “Önce politikaya dair konuşmayacağımıza **ahdettik**.”

(a. -tik 11679)

a. -tiğini 6178

[=2]

AHDEYLE-: Bir şeyi yapmaya kesin karar vermek, kararlaştırmak:

“**Ahdeyle-dik** bu sohbet.i cânan.la subh.a dek/
Bir ömriâşkaane.ye bir dem rehâ gerek”

a. -dik 37779

[=1]

AHD-İ VEFÂ: Ar. Dostluğa bağlılık sözü:

“**Ahd-i vefâ.yı** va’d-i tehî san-masun ki dost
Göz.den irâğ ol-unca gönül.den irâğ ol-ur”

a. +yı 37695

[=1]

ÂHENK: Fars. 1. Renkler, duygular, fikirler, bir bütünü teşkil eden parçalar arasındaki uygunluk, uyum, düzen: “Bir iklimin manzarası, mimarîsi ve halkı arasında halis ve tam bir **ahenk** varsa, orada, gözlere bir vatan tablosu görünür.”

(a. 4386)

2. Kulağa hoş gelen ses uygunluğu, hoş seda, ezgi, nağme, terane: “Bu merhalenin ilk kısmında Türk şiiri kansız, cansız, dermansız, ihtiyardır, eski mazmunları darb-ı mesel diye söyler, eski **ahenkleri** mırıldanır.”

(a. +leri 28188)

“Üstâd el.inde serteser **âhenk** ol-ur lisan/
Mızrâb.a ses ver-ir kelimât.iyle tel gibi”

(a. 37408)

“Çal rûh.uma bir besteigiryânugamefken/
Çal ooh o **âheng** ile medhûş ol-ayım çal”

(a. 39152)

3. İşlenen konunun tabii ahengini kelimelerin ahengi vasıtasıyla taklit edip hissettirme:

“Fransız şiirinde hissettiğimiz **ahenk** fakir ve hafif ancak Hecâ-i kavi'lerin tevzi'inden neş'et eder.”

(a. 29334)

4. ***Âheng-i cûy-i girye-fezâ**: Ağlamayı arttıran, çok ağlatan ahenk:

“Kuş.lar kemâlişevk ile ol-dukça nağmehân/
Âheng-i cû-yi girye-fezâ şâirâne.dir”

(a. +i+cûy-i giryefezâ 39223)

5. ***Âheng-i siyeh**: Siyah âhenk:

“Sus-maz mı hevâ.sında öt-en bülbülimâtem/
Feryâd bu gülşen.deki **âheng-i siyehden**”

(a. +i+siyeh.den 37984)

a. 37407, 38174, 4384, 22071, 22633, 27295,
27306, 27312, 27631, 27635, 27638, 27638,
28151, 29323, 29365, 29424, 29424, 29424,
29425, 29425, 29474, 29480, 29488, 29516,
31608, 32286

a.+dedirler 29515

a.+den 27393, 27645, 29360

a.+dir 29360

a.+e 26101, 27655, 29369, 29374, 29376,
29378, 29398, 29420, 29477, 29489

a.+i 27394, 28168, 28280, 29416, 29528,
36037, 39146

a.+i+cûy-i giryefezâ 39202

a.+i+kahraman.ı 22139

a.+i+milli.yi 23221

a.+in 29365, 29437, 29515, 32006

a.+inde 28809

a.+inden 15699, 29423

a.+ine 14762, 15704, 23224, 27304

a.+ini 29490, 36752, 36807

a.+iyle 23226, 23227, 36468

a.+le 6395, 31235

a.+leri 28178, 28279

[=75]

ÂHENKDÂR: Fars. Ahenkli: “Kötü sahne sanatkârı kelimeler uzatılırsa inşad **âhenkdâr** olur zannındadır.”

(a. 27401)

a. 29415

a.+dır 29300, 29430

[=4]

ÂHENKSİZ: Uyumsuz, düzensiz:

“Eğer bu eski zâika gençlere: Hece vezni **âhenksizdir** onunçün şiirlerinizden zevk almıyoruz! diyeceğine: Tevfik Fikret aruzda yeni

şiiri bize nasıl kabûl ettirdiyse, içinizden, onun gibi, biri zuhur edip hece vezninde de kabûl ettirirse şiirlerinizi beğeniriz dese doğru bir söz söylemiş olur.”

(a. +dir 29304)

a.+dir 29293

[=2]

ÂHENKSİZLİK: Uyumsuzluk, düzensizlik:

“Cenab Şehâbeddin Bey bu kat'i hükümlerinden sonra ittîrâdın **âhenksizlik** olduğunu bütün sanatlarla tâtbiken serdediyor ve akıbet hece veznine dönüyor.”

a. 29347

[=1]

ÂHESTE: Fars. Yavaşça, usul usul:

“**Âheste** çek kürek.leri mehtâb uyan-masın/
Bir âlemîhayâl.e dal-an âb uyan-masın”

(a. 37540)

a. 36559

[=2]

ÂHESTE ÂHESTE: Yavaş yavaş: “Gitmek hazırlığı **âheste âheste** devâm ediyordu.”

a. 34753

[=1]

AHFAT/AHFAD: Ar. Torunlar:

“Mehmet Refik, Darülfünun tarih muallimi, Târîh-nüvîs-i Âl-i Osman, merhum Ahmed Refik Paşa **ahfadından**.”

(a. +ından 6563)

a. 30934

a.+a 30934

a.+ındandı 1414, 202

[=5]

AHIRKAPI: İstanbul'un tarihsel semtlerinden biri ve Sarayburnu gibi tarihi bir saray bölgesi:

“Böyleleri Hisar'a değil, Saray'ın burnu dibinde, Ayasoyfa'da yâhut **Ahirkapı'da** bir konağa nefyedilseler yine rahat duramazlar.”

a.+da 34200

[=1]

AHÎ: Ahi, (ahu), bir kimsenin sevdiği, en yakını:

“Nemiz kaldı bizim mülk-i Areb'de
Nice bir dururuz Şam ve Haleb'de
Cihan halkı kamu ayş ü tarebde
Gel **ahî** gidelim Rûm illerine.”

a. 25753

[=1]

AHİ ÇELEBİ: Osmanlılar devrinde yetişen ünlü tıp bilgini:

“Selim'in yanında nedimi, Hasan Can'la, Fâtih'i gözüyle görmüş, Bayezid'in sarayında yetişmiş, âdâb-ı mülûke vukuufıyla böbürlenmiş, fakat her dakika bir pot kıran tuhaf bir **Ahî Çelebi** var.”
(a. 25721)

a.+ye 25715

[=2]

AHİDLİ: Yeminli, yemininde (sadık):

“İnkılâbın belirmesi için inkılâpkârlara zaman dar görünüyordu, inkılâba **ahidli** kalanlar, şimdi nisbeten muhtas birer emel peşinde çalışıyor, o zaman bilâkis her emele aynı şevkle sarılıyorlardı.”

a. 31630

[=1]

AHİDNÂME: Ar.+Fars. Anlaşmanın şartlarını ve anlaşmayı yapanların imzalarını taşıyan kâğıt: “İttifak Senedi denilen bir ıslâhat **ahidnâmesini** imzalatmayı teklif etti.”

a.+sini 23892

[=1]

ÂHİR: Ar. 1. Son:

“Bazı **ahir** zaman Osmanlılarını güldüren bu zarafete biz gülmüyorduk.”

(a. 13133)

2. Sonunda:

“**Âhur** ağar-dı tan yer.i re'sicibâl.den/
Serhad.de yol görün-dü Acem tahtgâh.ına”

(a. 37196)

3. En son:

“**Âhir** ne bu cûşîş ne bu eyyâm kal-ır/
Hâtır.da ne cânan ne serencâm kal-ır”

(a. 38166)

a. 13161, 38183, 38280, 38433

[=6]

ÂHİREN: Ar.En son, en son olarak:

“Bu temhîdat sırasında hükümet-i hâzıraya karşı şiddet-i muhalefetiyle meşhur ressam Corot'in **âhiren** Figaro'da intişâr eden bir resminden bahsetti.”

(a. 21055)

a. 22020

[=2]

ÂHİRET: Ar.Bu dünyadan sonra gideceğimiz ebedî âlem:

“(…) orada **âhiret** havasını teneffüs ederken müsterih oluyoruz, zihnimizi yormuyoruz.”

(a. 7072)

“Gönül.üm dil.im kan.im ve mizâc.ımla
siz.denim/

Dünyâ ve **âhiret.te** vatandaş.larım ben.im”

(a.+te 35966)

a. 725, 36056, 36341, 36620

a.+de 38979

a.+e 34510, 22026

a.+ten 683, 36208

[=5]

ÂHİZ: Ar.Alma: “Evvelâ: Husûsî bir mektep diplomasından sarf-ı nazar ederek resmî bir darülfünun diploması **âhiz**.”

a. 20068

[=1]

AHKÂM: Ar. Hükümler: “Yeni hayat kanunlarının karşısında eski **ahkâm** var.”

(a. 23729)

a. 24700

[=2]

AHLÂF: Ar.Halefler, sonra gelenler:

“Onu ve onun zamanını biz Nedim'in Divânı arkasından gördüğümüz gibi **ahlâf** da öyle görecektir, bu o vezir için bir talihtir.”

(a. 30860)

“**Ahlâf** o nazm.e gûş tut-arken safâ bul-ur/
Taştîr.imiz bu sâye.de az çok bahâ bul-ur”
(a. 37881)

“Şükran.la vedâ et-tiğimiz câmîfenâ.ya/
Son pend.imiz **ahlâf.a** devâm ol-sun eren.ler”
(a.+a 37637)

a. 30723, 31357

[=5]

AHLÂK: Ar. 1. İnsandaki iyi veya kötü huylar, tabiat: “Tanzimat bu şehrin yanına bir hükümet konağı kurmuş, lâkin **ahlâkına**, seciyesine, zihnine nüfuz edememişti.”

(a.+ına 993)

2. Bir toplumda kişilerin davranışlarını düzenleyen ve herkesin uyması gereken kurallar: “Her i'câzkârın zuhurunda görüldüğü gibi sanatta uknum, **ahlâk**, edeb, an'ane nâmına kopan gürültüler ortasında sahneye çıktı, dehâsını iliklerine kadar emmiş halkın alkışları ortasında sahneden çekildi.”
(a. 31962)

3. İyi huylar, insanı manen yükselten iyi tabiatlar, faziletler:

“*Terakki yolunu yalnız akıl, vukuuf, **ahlâk** ve sadâkatle yürünür bir yol zannetmişti.*”
(a. 33720)

a. 1421, 2196, 3600, 4254, 4283, 4287, 4301, 4904, 5811, 5850, 6426, 8471, 9954, 10026, 10790, 10875, 11446, 11736, 11768, 16979, 21423, 21679, 22186, 22195, 26076, 27739, 32929, 35512

a.+a 11552, 13695, 17030, 19392, 30693, 31712

a.+ça 1507, 25796

a.+da 19522, 22262

a.+daki 27122

a.+ı 3823, 11194, 12648, 17272, 21666, 22197, 22901, 30990, 32673

a.+ı+rical.i 25960

a.+ıma 1354

a.+ımda 8432

a.+ımız 19611

a.+ımız 28600

a.+ın 9957, 22194, 31376, 32672, 32676, 32521

a.+ına 1511, 9641

a.+ında 76, 326, 31563

a.+ından 1587, 33191, 35085

a.+ını 8469, 26000, 28644, 32664

a.+ının 8799, 34391

a.+ıyla 33347

a.+la 21372

a.+lardan 31333

a.+ları 8468

a.+ta 17076, 31560, 31693, 32663, 32673

a.+tan 10946

[=86]

AHLÂKÇI: Ahlak konularını inceleyen filozof veya bu konularla uğraşan kimse: “*Dinciler, ihtilâlciler, milliyetperverler, komünistler, **ahlakçılar**, hâsılı birer gaaye güdenler bilhassa bu son devirlerde şiirin bir vazifesi olduğunu vaaz ediyorlar.*”

a.+lar 32517

[=1]

AHLÂKEN: Ar. Ahlakça:

“*Bu iki gazetenin **ahlaken** pespayeliği ise herkesin gözüne çarpan bir derecedeydi.*”
(a. 18660)

a. 25872

[=2]

AHLÂKÎ: Ar. Ahlaka uygun, ahlakla ilgili:

“*(...) bu cephenin Türklere göre, **ahlâkî** mâhiyeti er geç, çürümeğe mahkûmdur.*”
(a. 4293)

a. 8694, 22118, 32040

[=4]

AHLÂKÎYAT: Ar. Ahlâk ilmi ve düsturlarını ve bunların vasıflarını ve tatbiklerini inceleyen,

öğreten ilim: “*Nasıl ki **ahlâkiyattan** yalnız **ahlâkiyat** kastediliyor.*”

(a. +tan 30772)

a. 30763

[=2]

AHLÂKÎYYE: Ar. Ahlaklılık:

“*Bu sebeple mütemadiyen, mukavemet-i bedeniyeye ve **ahlâkiyesini** tezvide çalışması, her vakit tehlikeye hazırlanması ve her vakit intizam altında itaat eylemesi îcâb eder.*”

a.+sini 22409

[=1]

AHLÂKÎYÛN: Ar. Ahlâk ilmi ile uğraşan âlimler: “*Hattâ on beş sene evvel yeni fikirlere en önde alemdarlık eden bir Paris mecmuasının müdürü JeanPhi-neau, bütün ulemâ, üdebâ, **ahlâkîyûn** ve felâsifenin reylerine müracaat ederek bu asırda halka manevî gıda diye verilen bu hikâyeleri beynennâs terzil etti.*”

a. 22115

[=1]

AHLÂKLI: Ahlak kurallarına bağlı, bunlara uygun davranan (kimse): “*Yalnız ağırbaşlı değil, hiç şüphesiz çok **ahlâklî** ve dürüstü.*”

(a. 1317)

a. 11189, 25863

[=3]

AHLÂKSIZLIK: Ahlak kurallarına uymama, ahlaksızca davranış: “*En şedit ahlâk hükümleriyle en koyu **ahlâksızlıkların** koyu bir lâubalilik batağı içinde yüzülürken bu müşahedelerin ehemmiyeti yoktu.*”

(a. +ın 11456)

a.+ın 4120, 8472, 22198

a.+la 497

a.+ların 11448

[=5]

AHMAK: Ar. Aklını gereği gibi kullanamayan, bön: “*Vaktiyle Hristiyan’dan devşirmeyi bâzı Frenkler, Hristiyan kanının meziyetine hamletmek gibi **ahmakça** bir kanâate sarılmışlar, yazdıkları kitaplarda bir sürü bôbürlenmişler.*”

“*İştihâr etme.ğe tâlip nice **ahmak** tanı-rım/ Hece şâir.leri meşhûr et-ecekler Aysel.i*”

(a. 39028)

a. 39019, 39030

a.+ça 35353

[=4]

AHMED: Ahmed-i Sâlis. III. Ahmed:

“*Murâd-ı Râbi Emîrgân'da, **Ahmed-i Sâlis** Kâğıthane'de, Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni birçok mesirelerde devirlerinin ruhlarını bırakmıştılar.*”

(a.+i+salis 7509)

a.+i+salis 23262

a.+i+salis.e 28345

a.+i+salis.in 29040

a.+i+salis.in 28472

[=6]

AHMED CELALEDDİN PAŞA: Yahya Kemal'in Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na yazdığı bir mektubunda, “1904-1908 arasında, Paris'te, Jön-Türkler birkaç küme hâlinde görülürdü” diye bahsettiği Genç Türklerden biri: “1905'den sonra, menfasından Mısır'a kaçan ve oradan **Ahmed Celâleddin Paşa** ile gelen Bahâeddin Şakir bu kümenin şeklini ve mânâsını değiştirdi.”

(a. 20245)

a. 3799

[=2]

AHMED CEVDET: Osmanlı Devleti'nde on dokuzuncu asırda yetişen Türk devlet ve bilim adamı, tarihçi, hukukçu, şair. [Mecelle'yi kaleme alarak İslam Hukukunu sağlam bir dille kitaplaştıran kişidir]:

“*Gör-düm iki bahtiyar insan/ **AhmedCevdet.le Ahmedİhsan***”

a.+le 39039

[=1]

AHMED EYÜB PAŞA: Yahya Kemal'in çocukluk yıllarındaki Üsküp valisi:

“***Ahmed Eyüb Paşa'nın** bu mektebi açtırması kadar Üsküb'e iyilik olamazdı.*”

a.+nın 577

[=1]

AHMED HAMDİ: Ahmed Hamdi Tanpınar: “*Necmeddin Halil'in harb hâtıralarıyçün, **Ahmed Hamdi'nin** İsfahân için birer manzumesini hatırlıyorum ki nâdir söylenebilir şiirlerdendiler.*”

a.+nin 29283

[=1]

AHMED HÂŞİM: Ahmet Hâşim (1884-1933): Fecr-i Âtî dönemi şairi. [Sanat için sanat yapmıştır. Sembolizmin en önemli temsilcisidir. İşlediği başlıca temalar tabiat ve aşktır. Şiirlerinde hayalle birlikte musikiye önem vermiştir. Lirik bir şairdir]: “*Redife ancak Türkçenin tabiatinde olduğu kadar hak verdi, kafiyeleri basitleştirdi, **Ahmed Hâşim** ancak kulağa bir mûsikî tınneti verecek tertipde serpti.*”

(a. 29827)

“*16 Mart gecesi Süleyman Nazif'in Nişantaşı'nda Meşrutiyet Mahallesi'ndeki evinde, küçük salonda bir rakı topluluğu vardı. Birçok arkadaşlarla oradaydık. Hatırimda kaldığına göre, orada, aramızda Falih Rıfki, Cem, Namık İsmail, **Ahmet Haşim**, Çallı İbrahim, Ruşen Eşref ve daha birkaç kişi vardılar.*”

(a. 18708)

“***Ahmed Hâşim.in/ Piyâle Şiir.inin Tashîh.î/ Karşı.nda ne gül.dür ne de lâle***”

(a. 38947)

a. 10514

a.+in 29694

[=4]

AHMED HAŞİM BEY: Ahmed Haşim: “***Ahmed Haşim Bey'in** göllerinden ayrıralı, ulûm-ı siyâsiyye, târih, içtimaiyat, irkiyat gibi muhtelif diyarlarda dolaştı.*”

a.+in 21864

[=1]

AHMED İHSAN: Türk bürokrat, siyasetçi, yazar:

“*Gör-düm iki bahtiyar insan/ **Ahmed Cevdet.le Ahmed İhsan***”

(a. 39039)

a. 39042

[=2]

AHMED PÂŞÂ: Gedik Ahmet Paşa (d. ? – ö. 18 Kasım 1492 Edirne), Fatih Sultan Mehmet saltanatında 1474-1477 yılları arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı: “*Bâd hüküm.ün sür-üp enfâsı Mesihâ.ya kadar/ Bâdbân aç-tı zafer sâhilia'dâ.ya kadar/ Çık-tı Otranto.ya pürvelvele Ahmed Pâşâ*”

a. 37587

[=1]

AHMED RÂSİM BEY: AHMED RÂSİM (1865-1932): Gazeteci, değişik konularda çeşitli kitapların müellifi ve bestekâr: “*Bu genci sonra İstanbul'da tanımıştım; yirmi sene sonra işittim ki Ahmed Râsim Bey'e dâmad olmuş.*”

a.+e 2057

[=1]

AHMED REFİK: Yahya Kemal'in Büyükkada'da ikamet ederken görüştüğü bir İttihat ve Terakki Cemiyeti muhalifi tarihçi: “*(...) eski Meclis-i Vükelâ zabıt kâtibi Nizâmeddin Bey, tarihçi Ahmed Refik, muallime Nezihe Muhiddin Hanım, kardeşi Doktor Faik Muhiddin, (...)*”

a. 2638

[=1]

AHMED REFİK BEY: Ahmed Refik Altınay (ö. 1937) Son devir Türk tarihçisi:

“*Üçüncü bir hizip, Ahmed Refik Bey gibi âdi masalcılıktan vareste ve ilmî bir tedvine müstaidlerden mürekkep.*”

(a. 21913)

a.+in 21916, 21920

[=3]

AHMED REFİK PAŞA: Mehmet Refik'in dedelerinden biri: “*Mehmet Refik, Darülfünun tarih muallimi, Târîh-nüvîs-i Âl-i Osman, merhum Ahmed Refik Paşa ahfadından.*”

a. 6563

[=1]

AHMED RIZÂ: Ahmed Rızâ Bey. Osmanlı siyasetçi. [İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen kurucularındandır ve Auguste Comte'un pozitivizm felsefesini Türkiye'ye taşıyan kişidir]: “*1903 Eylülünün ilk günlerinde, Ahmed Rızâ'nın, Monge Meydanı'nda, 4 numaralı apartimanında, her hafta mütadî olan kabul gününde (sabahleyin) Doktor Abdullah Cevdet'i, Doktor Nâzım'ı, Hüseyin Sîret'i tanımıştım.*” (a.+nın 2320)

a. 3549, 3791, 20212, 20217

a.+dan 3558

[=6]

AHMED RIZÂ BEY: Ahmed Rızâ: “*O zaman Paris'de pek az Türk vardı. Jöntürk cereyanının başında resmîleşmiş bir şahsiyet olan Ahmed Rızâ Bey, onun arkadaşı ve muavini Doktor Nâzım esaslı iki meydan adamıydılar.*”

(a. 3760)

a. 4241, 4250, 4294, 4295, 4306, 4317, 20227

a.+e 3714, 4011

a.+i 32377

a.+in 3716, 3718, 3819, 3989, 4108, 4118, 4159, 4257, 4322

a.+le 4253, 4373

[=22]

AHMED SÂİB: Kaplan[zâde] Ahmed Sâib. (1860–1918) II. Abdülhamid'e ve yönetimine muhalif olan, Osmanlı Devleti'nin son dönemi yazar ve tarihçilerinden biri: “*(...) bildiğin gibi Şûrâ-yı Ümmet Paris'de yazılır ve Kahire'de Ahmed Sâib tarafından tab ettirilir.*”

(a. 20229)

a. 3797

[=2]

AHMED SAİB BEY: Ahmed Sâib:

“*Bu gurup Paris'de Fransızca yazılan Meşveret'i ve Mısır'da da Türkçe çıkan Şûrâ-yı Ümmet'i neşrediyordu. Ahmed Sâib Bey, Şûrâ-yı Ümmet'in Mısır'daki tabii idi.*”

a. 3765

[=1]

AHMED SAMİM: (1884, Prizren – 1910, İstanbul) Gazeteci, yazar. [Osmanlı, Hilal, Cidal, İtilaf, Seda-i Millet gazetelerinde çalıştı, başyazarlık yaptı. Fecr-i Aticiler içerisinde gazeteciliği meslek edinen tek kişiydi]: “*Ahmed Samim'in vurulduğu günlere kadar aşırı muhalif iken, birdenbire İttihâd ü Terakki'ye giren ve girdiğinden beri de Merkez-i umûmî havasıyla konuşan bu arkadaş, (...)*”

(a.+in 2688)

a.+in 10958

[=2]

AHMED ŞEFİK: 1904'te Paris'te ikâmet eden bir Türk genci: “*Ahmed Şefik, her gün olduğu gibi, bugün de pencere önünde çalışma*

masasına yığılmış, kâh okuyor, kâh okuduklarını bir deftere hulâsa ediyor.”

a. 4362

[=1]

AHMET: Ahmet Verdânî:

“Yanına da sınıf döndüğü için alaya gitmek tehlikesine maruz olan Genç Türklerden Ahmet Verdânî (lakabıyla Arap **Ahmet**) katılmış.”

a. 10806

[=1]

AHMET CELÂLETTİN: Ahmet Celâlettin Paşa: Abdülhamit dönemi devlet adamı (Ser-hafiye):

“Ali Kemal'in ömrü, birçok kazanç ve iflâs işlerinin, borsa oyunlarının buhranları içinde geçti; büyük hesap işlerine girişi, **Ahmet Celâlettin** ve Mahmut Muhtar Paşaların Mısır'daki çiftliklerine nazır oluşuyla başlamıştır.”

(a. 9966)

a. 10824

[=2]

AHMET CELÂLETTİN PAŞA: Ahmet Celâlettin:

“Murat Bey'in arkasından Paris'e geldiği, Jön Türklüğe iştirak ettiği, sonra **Ahmet Celâlettin Paşa** ile Murat Bey'in İstanbul'a ric'atında başlıca bir amil olduğu, bu sayede Sultan Abdülhamid'den Hudâvendigâr vilâyetinin mektupçuluğunu aldığı söyleniyordu.”

(a. 8862)

a. 9999, 10987

a.+nın 10885, 10893, 10897, 10977, 10981

a.+ya 9737, 10989

a.+yı 10892

[=11]

AHMET CEMİL: Halit Ziya Uşaklıgil'in Mai ve Siyah romanının baş kahramanı:

“Mâi ve Siyah kahramanı **Ahmet Cemil'in** Tepebaşındaki meşhur gecesinden sonra, son neslin gençleri millî rüyadan uyanarak var kuvvetleriyle medeniyete atıldılar.”

a.+in 12890

[=1]

AHMET CEVDET BEY: İkdamcı Ahmed Cevdet. (1862-1935) Türk gazetecisi:

“Arnavutluk isyanı ve Halaskar vukuatı İttihat ve Terakki'yi devirince Ali Kemal, derhâl İstanbul'a döndü, yine İkdam'ın başına geçmek

istedi. Birinci tecrübeden ağzı yanmış olan **Ahmet Cevdet Bey** artık İsviçre'de oturuyordu.”

a. 10111

[=1]

AHMET İHSAN BEY: Ahmed İhsan Tokgöz.

(1867-1942) Gazeteci, matbaacı, yayımcı ve siyaset adamı: “O zamana kadar Cavit Bey'le arası çok iyi olan **Ahmet İhsan Bey**, kendini bu cidale atmaktan tevakki ediyordu.”

(a. 11544)

a.+in 6482, 11539

a.+le 11535

[=4]

AHMET NAİM BEY: Babanzade Ahmet Naim Bey (1872-13 Ağustos 1943). İlim ve fikir adamı yazar:

“**Ahmet Naim Bey** birdenbire dedi ki: ‘İslâmiyet'e sizin ettiğiniz zararı bu aralık kimse etmiyor.’ (...)”

(a. 9451)

a. 9378

a.+e 9378

a.+i 9442

a.+in 9515

a.+le 9381, 9383, 9423

[=8]

AHMET REFİK: Ahmed Refik Altınay. (ö. 1937) Son devir Türk tarihçisi:

“Köprülüzade Fuad ve **Ahmet Refik** gibi tab' işlerine vâkıf arkadaşlar Ziya Bey'in bu ısrarına gülüyorlardı.”

a. 8716

[=1]

AHMET RIZA BEY: Ahmed Rızâ. (1858-1930)

Jön Türk hareketi liderlerinden ve Türk siyaset adamı: “**Ahmet Rıza Bey** ıslahat taraftarı olmakla beraber Padişaha karşı edebini takınmış bir zat olduğundan, bu gelen genç tıbbiyelilerin şedit lisanlarından biraz ürkmüş.”

(a. 10808)

a. 10821, 11094, 11127

r.+i 10807

a.+in 10781, 10822

a.+le 10825, 10837, 10852

[=9]

AHMET VERDÂNÎ: Askerî Tıbbiye'nin Paris'e gönderdiği ilk murahhaslardan biri:

“Nâzım kendi masrafiyle gitmeye razı olmuş; yanına da sınıf döndüğü için alaya gitmek

tehlikesine maruz olan Genç Türklerden **Ahmet Verdânî** (lakabıyla Arap Ahmet) katılmış.”

a. 10798

[=1]

AHRÂ: Ar. Daha layık, münasip, uygun:

“Kim vasfihazret.inde sen.in her ne söyle-sem/
Ahrâ.dır ey Halîfeipürlûtfuma 'delet”

a.+dır 39314

[=1]

AHRAR: Ar. Hürriyetçiler. Hürriyet taraftarları, hür yaşamak için her şeyi göze almış, hür yaşamaya azmetmiş kimseler: “Türk vatanperverlerinin vatan şarkılarını ise bizde muhafazakâr ve **ahrar** herkes aynı hazla dinler.” (a. 11806)

“Allah Allaah nidâsiyle muhâcim **ahrâr**/
Tepe.lerden boşal-ıp sâikavâr ü kakhâr” (a. 37836)

[=2]

AHSEN: Ar. Daha güzel: “Türkçede Muhteşem-i Kâşânî'nin Mersiye'sinden **'ahsen'** bir mersiye vardır: Abdülhak Hâmid'in Makber'i.” (a. 20827)

a. 20809

[=2]

AHSEN-İ TAKVÎM: Ar. Ahsenü't-takvim: “Yaratılışın en güzel” En güzel yaratılış, en güzel biçim [İslâmiyet'e göre insan ahsen-i takvim üzere yaratılmıştır]:

“Yegâne hüsnülâhî o-dur Cemâlullah/
Cihân.a **ahsen-i takvîm.den** iyân ol-alı”

a.+den 37399

[=1]

AHŞAP: Ar. Ağaçtan, tahtadan yapılmış: “Türkler saray, köşk, yalı mimarilerinde çok inceydiler; **ahşabı** taşa, tuğlaya tercih ediyorlardı. Yangından pervaları yoktu.” (a. +ı 7394)

“Bu vatandaş biraz **ahşap.la** biraz kerpiç.ten/
Yap-abilmiş bu güzellik.leri birkaç hiç.ten” (a. +la 36070)

a. 1540, 2506

a.+tı 5773

[=5]

AHTER: Fars. Yıldız:

“(…) Firdevsî'yi andıran bir ejder?/
Yâ Sadî'ye benzeyen bir **ahter?** (…)” (a. 20783)

“Hüsnüaşk orta.da bin mâh bin **ahter.le** dön-er/
Cümle ervâhımakaamât açıl-ır arş.a kadar/
Râst Mâhur ile Uşşaaak Muhayyer.le dön-er” (a. +le 37648)

[=2]

ÂHÛ: Fars. Ceylan, karaca:

“Sad hayf o sayd olun-mayan **âhû.ya** düş ol-up/
Bir kerre neşveyâbımurâd ol-madın gönül” (a. +ya 37476)

a. 38231

[=2]

ÂHU DAĞI: Marmara bölgesinde, Bilecik'in güneybatısındaki yaylaların üzerinde, yükseltisi 1000 m'yi aşan sırtlardan biri:

“**Ahu Dağı'ndan** tekrar geçerek Karaköy'e geldim; oradan tirenle Ankara'ya gittim.”

a.+ndan 1870

[=1]

ÂHU DAĞLARI: Marmara bölgesinde, Bilecik'in güneybatısındaki yaylaların üzerinde, yükseltisi 1000 m'yi aşan dağ silsilesi:

“1922'de İstanbul'dan Bursa'ya gittim. Orada Gazi Mustafa Kemal, İsmet, Fevzi, Kâzım Kara Bekir, Fahreddin, Kemâleddin Samî, Âsım Paşa'ları gördüm. İki hafta sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya davet etti. Onunla **Âhu Dağları'nı** geçtim; Karaköy istasyonuna geldim. Karaköy'den trenle Ankara'ya gittim.”

a.+nı 1856

[=1]

ÂH U NÂLE: Fars. Feryat ve inilti:

“Mâzîden ahz-ı ibreti bilmezseniz eğer,/ Târihin **âh u nâlesi** olmazsa kâr-ger,/ Âtî bu günden olmasın isterseniz beter,/ Garb'in terakkîyatını tâkîb edin, yeter!”

a.+si 31023

[=1]

ÂH Ü VÂH: Ağlayıp inleme:

“Piş.inde ağla-yan gölge.den işit/
İskenderiyye kız.larının **âh ü vâh.ını**”

a.+ını 38826

[=1]

AHVÂL: Ar. Durum, vaziyet, hâl:

“Yoksa **ahval** müsait olsaydı, onlara da muhalif olmak üzereydi.”

(a. 10123)

a. 1244, 9199, 13991, 16054

a.+den 2677, 2732, 33530

a.+i 12108, 14008, 26917
a.+in 13545, 16204
a.+ine 3480, 14042, 35073
a.+ini 11439, 14042, 17571, 18171
[=20]

AHVÂL-İ CİHÂN: Ar. Dünyanın durumu:
“Gel-mezse İraak ney.lerinden elhan/
Ahvâlicihân.ı seyret-ip gör-medeyim”

a.+ı 38344

[=1]

AHZ: Ar. 1. Almak: “Nüfus sicilinde mukayyet olanları da mukayyet olmayanları da seferberliğin ölüm tehdidini nakarat tarzında çalan duvarlarıyla **ahz-ı asker** şubelerine çağırtdılar.”

(a.+ı+asker 15752)

2. Kazanmak, elde etmek: “Başında olan şahsiyet, bir sulh masasında **ahz-ı mevki** edeceği saat sarahatle konuşabilir, anlaşabilir, imza edebilir.”

(a.+ı+mevki 18191)

a.+ı+asker 15743, 18417

a.+ı+ibret.i 31012

[=5]

ÂİDÂT: Ar. Çiftlik vb. gelir kaynaklarının gelirini satın alma işi, iltizam:

“Kandiye çok nemâlî bir paşalıktır. Bin şu kadar kese **âidâtı** vardır. Zengin olacağız.”

(a.+ı 34738)

a.+ı 34749

[=2]

ÂİLE: Ar. 1. Aynı evde birlikte yaşayan, en küçüğü karı kocadan, daha geniş anne, baba, çocuk, akraba ve yakınlardan meydana gelen topluluk, ev halkı:

“Benim kendi **ailem** Niş muhaciri olduğu hâlde, yine bu istikrarsızlıktan müteessir oluyorduk.”

(a.+m 1176)

“Bir aîf **âile** sessizlik.i var ev.lerde /

Ört-üyor fark.ı asâlet.le çekil-miş perde

(a. 36062)

2. Aynı soydan gelenlerin bütünü, sülâle:

“Annemi **ailemize** âit bir camie bıraktığımız için hafif (ve) uhrevî bir teselli hissediyordum.”

(a.+mîze 203)

a. 60, 164, 652, 954, 2640, 6578, 9981, 10140, 10571, 12694, 12703, 13054, 16552,

20308, 22749, 23656, 25959, 31099, 31110, 31273, 31898, 31905

a.+ce 1215, 1243, 1294, 1295, 21738, 30580, 33720, 33740, 33798, 33821

a.+de 26632

a.+den 216, 1460, 1888, 2942, 8653, 23990, 31105

a.+dendi 233

a.+ler 7917, 20485, 26068

a.+lerden 30318

a.+leri 9746, 13050

a.+lerin 296, 304

a.+lerinden 1935

a.+lerinin 2621, 31111

a.+leriyle 1943, 8618

a.+m 1175, 1742, 1744, 1988, 21670

a.+mden 1745, 4068

a.+miz 69

a.+mizden 363

a.+mize 203, 657

a.+mizi 64

a.+mizin 122, 275, 290, 623, 627, 687, 25950

a.+mle 1653, 1827, 26048

a.+nin 163, 327, 1172, 1487, 3903, 21664, 32604

a.+niz 1707

a.+si 952, 2147, 3090, 4899, 6436, 10681, 11412, 13052, 22728, 22755, 22777, 22783, 32724

a.+sinden 4034, 25950

a.+sine 9665, 34427, 34465

a.+sini 8695, 8966, 10133, 13874, 15770, 19768, 26035

a.+sinin 1256, 3916, 6213, 7926, 10161, 11190, 17821, 22777

a.+siyle 4043, 8604, 8617, 10142, 10160, 19788, 25985, 33729, 34899

a.+ye 299, 362, 384, 11452

[=132]

ÂİT/ÂİD: Ar. 1. Bir döneme veya kimseye has, onunla ilgili özellikleri taşıyan: “Padişah hanedanına **âit** bir türbe olduğu, mermerlerin zenginliğinden ve duvarların metinliğinden derhâl anlaşılır.”

(a. 419)

2. (Birinin) Tasarruf veya mülkiyetinde bulunan, malı olan: “Türk milleti adını bile sevmeyen bir kapu halkının saltanat siyaseti uğrunda, hiçbir

zaman kendine **ait** olmayan ülkeleri müdafaa etmek için asırlarca ordular çıkardıktan sonra, İzmir'de Yunan düşmanı karşısında, kendi öz vatanını müdafaa etmek için ordusuz kaldı.” (a. 12748)

a. 203, 299, 419, 422, 423, 427, 493, 1192, 1356, 5607, 5786, 6730, 6734, 8127, 8293, 8837, 9736, 10785, 11495, 12093, 12327, 12739, 15472, 16521, 18514, 18515, 18860, 19123, 20863, 21874, 22009, 23290, 24759, 24761, 24829, 25097, 26247, 26630, 26758, 28514, 29456, 30794, 31537, 32062, 32272, 32640, 33532, 34252, 34432

a.+di 22472

a.+dir 21921

a.+olacağından 19926

a.+olduğu 34901

a.+olmak 31542

a.+olmayan 20284

a.+olsa 31540

a.+tir 6001, 11597, 12320, 12650, 18217, 27662, 27932, 31063

[=64]

AJAN: Fr. Casus: “Kraldan, hattâ İngiltere ajanlarından para aldığı lekesinin kuru bir iftiradan ibaret olmadığı anlaşılıyor.”

a.+larından 27091

[=1]

AJANS: Fr. Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş:

“Trakya Müslümanlarının ne düşündüğünü Avrupa gazetelerine, telgraf ajanlarına bizzat kendileri söylüyor.”

(a. +larına 12786)

a. 13577

a.+lar 15232

a.+lara 13576

a.+ları 14820

[=5]

AJANS TATAVLA: 1920’li yıllarda, İstanbul’da Millî Mücadele’yi desteklemek amacıyla yazılar kaleme alan milliyetperver yazarların Beyoğlu medyası için kullandığı bir tabir [Tatavla, Şişli’de Kurtuluş semtinin Osmanlı dönemindeki adıdır. Bu semtte tavlalar (at ahırları) inşa edilince Rumların yoğunlukta olduğu semt, zamanla Tatavla (ta taulon) olarak anılır olmuştur]: “Beyoğlu havadislerine

Frenkler ‘tatlı su gazeteciliği’ biz de millileşen meşhur bir tabirle ‘Ajans Tatavla’ diyoruz.”

a. 15199

[=1]

AJANS WOLFFUN: Millî Mücadele dönemi İstanbul’unda basılan, yalan haberlerle Türk milleti aleyhinde çalışan bir gazete:

“Ajans Wolffun her haberini müteakip Beyoğlu ve Galata’nın Rum dükkânları kayserin defne dalları içindeki resimleri ve siyah haçlı Alman bayraklarıyla donatıyordu.”

a. 12251

[=1]

AK: 1. Kar renginde olan, beyaz renkli: “Neden sonra Asya’dan ak tuğlu atlılar geldiler.”

(a. 23112)

“Ak tolgalı beylerbeyi haykır-dı İlerle/
Bir yaz gün.ü geç-tik Tuna.dan kafile.lerle”

(a. 35828)

2. *Akı kara, karayı ak göstermek: Olayları veya gerçekleri tamamen ters aksettirmek:

“Yunanistan bilâkis cihanın gözüne akı kara, karayı ak göstermek için dünyanın bir ucundan ta öbür ucuna kadar payitaht payitaht, şehir şehir teşkilâta maliktir.”

(a. +ı 16484)

a. 6283, 11039, 15201, 16327, 16472, 16952, 20496, 21870, 21886, 23097, 23116, 30530, 32497, 32498, 32498, 37890

a.+ı 15201, 16327

a.+ıyla 15608

[=22]

AK-: 1. Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek: “Şol cennetin ırmakları akar Allah deyü deyü ilâhîsini de Muhammediye’den mi nereden, pek iyi bilmiyorum, bir yerden işitmişim.”

(a. 698)

“Hayyâm ki her bahis.i açar sâgar.den/
Bahset-medi cennet.te ak-an Kevser.den”

(a.-an 38132)

“Mahzun hudut.ların öte.sinden akan su.lar
Gönül.ümde hep o zan.la beraber çağıldı-dı”

(a.-an 35732)

2. Sıvı bir madde bir yerden çıkmak:

“Kurt ağzından akan kanları diliyle yalıyor,
avcılara bir defa daha bakıyor.”

(a.-an 13738)

3. Sürüp gitmek: “Nedim Divânı'nda bir kasîde vardır, müjgân üstüne, hicran üstüne, umman üstüne kafiyeleri ve redifleriyle adetâ **akar**.” (a.-ar 28333)

4. Art arda ve toplu olarak gitmek: “Bütün Rumeli, gönüllüleriyle, ruhunun bütün fütûhatçı galeyanı ile Tesalya'ya doğru **akıyordu**.” (a.-ıyordu 102)

5. (Çok miktarda, art arda, akın akın) Gelmek: “İstanbul'a, cenuptan şimale doğru azim bir para **akıyordu**.” (a.-ıyordu 8131)

6. Devam etmek, geçmek: “Mûsikî.sinde bir taraf.tan dîn/
Bir taraf.tan bütün hayât **ak-mış**” (a.-mı 35773)

7. Süzülme, kaymak, kayarak geçmek: “Bir yıldız **ak-tı** gök ve deniz sarmaş-ır gibi/
Vuslat.ta ilk öpüşme.yi andır-dı ansızın” (a.-tı 36639)

a.-acaktır 24853
a.-an 284, 955, 3055, 3356, 10632, 11778, 13729, 14426, 15811, 16904, 17428, 19327, 30273, 30446, 37670, 38067, 38132, 38164, 38971
a.-ar 22, 698, 6651, 28323, 29064, 36178, 36618, 37680
a.-ardı 347, 14290
a.-arken 37706, 37996
a.-ıp 35860, 36412
a.-ışına 27186
a.-ıyor 742, 14088, 30290
a.-ıyordu 102, 748, 810, 2971, 20560, 30276, 30281, 34943
a.-ıyorlar 29223
a.-mağa 24404
a.-masına 8113
a.-mış 6126, 9899, 35775, 35778
a.-tı 14087, 16758, 36638, 36639, 37711
a.-tığı 7877, 12586, 30273, 37529
[=66]

AKABE: Ürdün'ün güneyinde Akabe Körfezi kıyısında yer alan önemli bir liman şehri: “İngiltere **Akabe'yi** de aldı.”
a.+yi 3960
[=1]

AKADEMİ: Fr. Yüksekokul: “Cild cild eserleri vardır, büyük müelliftirler, **akademilere** onlar girerler, onlar büyük şahsiyetler sayılırlar.” (a.+lere 27363)

a.+ye 22331

[=2]

AKADEMOS BAHÇELERİ: Akademos Bahçeleri. [Eski Yunan'da, Kastor ile Polydeukes, kardeşleri Helen'i kurtarmak için Attika'yı işgal ettiklerinde Attikalı Akademos onlara ihanet etmiş, bu yüzden Tyndaridler ona Atina'dan 6 stadia uzaklıktaki Kephssus'ta bulunan düzlükteki zeytinliği hediye etmiştir. Platon'un okulu bu bahçede kurulmuştur. Zamanın filozofları bu bahçede toplanır ve ilmi tartışmalar gerçekleştirirlermiş]: “Ziya Bey, **Akademos Bahçeleri'nin** ağaçları altında konuşan Eflâtun gibi ya kendi evinin yahut da Ada Kulübü'nün bir köşedeki ağaçları altında, bizim ortamızda, söylemeye koyulur.”

a.+nin 8627

[=1]

AKA GÜNDÜZ: Aka Gündüz ya da Enis Avni Akagündüz (Gündüz), (d. 1886 Selanik – ö. 7 Kasım 1958), Türk yazar, gazeteci ve siyasetçi: “Gökalp'in barbar destanları, **Aka Gündüz'ün** kabadayı kafiyeleri, Kâzım Nâmî Bey'in seyahat müşahedeleri, Hamdullah Subhi Bey'in binbir mev'izesi, hâsılı Türkçenin arada sırada en güzel üslûbunu belirten Hâlide Hanım'la; dâima en müz'îç bir üslûba sahip Hâlid Ziya Bey'in eserleri hep orada.”

(a.+ün 21823)

a.+ün 30653

[=2]

AKĀİD/AKĀİT: Ar. İtikatlar, inanışlar: “Yeni dinin kâinatı anlayışı, ahlâk ve **akaidi** eskisinin taban tabana zıddı idi.” (a.+i 4908)

a.+i 30422

a.+i+felsefiyye.sinin 21967

a.+in 11763

a.+ince 11762

a.+ine 9488

a.+ini 9455

a.+inin 21963, 27746

[=9]

AKAMET: Başarısızlık, sonuçsuzluk: “*Bunun için de inkılâbın müsbet tarafı başlayınca her taraftan **akamet** kendini gösterdi.*”

a. 23875

[=1]

AKAR: Kiraya verilerek gelir getiren ev, dükkân, tarla, bağ vb. mülk, akaret: “*Berrîzâde Atâullah Efendi'nin evlâtlık edindiği bir beslemeyi almış Berrîzâde'lere ancak bu yüzden dâmad olmuş, onların emlâk, **akar**, arâzî ve para bütün servetine bu yüzden vâris olmuştu.*”

a. 33350

[=1]

AKARSU: Yeryüzünde, belirli bir yatak içinde, eğim boyunca sürekli veya zaman zaman akan su: “*Onu şiir olarak okuyanlar bir **akarsu** gibi tabîî görürler.*”

(a. 31175)

a. 29279

[=2]

AKBAŞ: Çanakkale Boğazı'nın Gelibolu yakasında, Gelibolu ile Eceabat arasında kıyıda bir bölgenin adı: “*Bu aralık o sefil yazularından birini, Anadolu yakasından Rumeli yakasına geçip de Fransız nöbetçilerinin elinden **Akbaş** cephanesini alan ve Anadolu'ya geçiren kahraman Köprülülü Hamdi'nin Anzavur tarafından vurulduğu zaman yazmıştı.*”

a. 10286

[=1]

AKÇE: Her tür madenî para, akça: “*Mirasyedi, sefih, müsrif oğlundan servetini hiçbir zaman esirgemeyen müşfik fakat dür-bîn bir anne nasıl daima çıkınlarında bir ihtiyat **akçesi** saklarsa, anne Anadolu da, müsrifliğini, sefahatini, mirasyediliğini asırlardan beri tecrübe ettiği İstanbul oğlundan nüfusunun, parasının bir kısmını öyle saklıyormuş.*”

(a. +si 15757)

a.+sına 34040

[=2]

AKÇURA: Kazanlı Yusuf Akçura: “*Cenap Sahabettin demişti ki: ‘**Akçura**, kara çura geçitte belli olur!’ Bu söz hatırımda kaldı.*”

a. 11043

[=1]

AKD: Ar. Anlaşma, sözleşme:

“*Sulhun **akdine** ne kadar şiddetle mütemayil olduğunu saklamıyordu.*”

(a. +ne 14857)

a.+1+münasebet.ettim 1690

a.+i 16189

a.+inden 13587

a.+ini 17872

[=5]

AKDEDİL-: (İttifak, sulh, muahede, mukavele, içtima, konferans gibi karşılıklı anlaşma ve toplanmayı ifade eden kelimelerle) Yapılmak, düzenlenmek, tertip edilmek:

“*Yunanlıların son plânları, son oyunları, son manevraları, son ham hülyaları budur, bu karmaniyola plândır; bunun için muttasıl sulhun bugün yarın hemen **akdedilmek** üzere olduğunu, binbir gizli vasıtayla yayıp duruyorlar!*”

(a. -mek 16114)

a.-di 10177

a.-diği 12925

a.-ebilecek 16283

a.-ebilir 14366

a.-eceğini 17760, 17761

a.-ecek 2867, 17805

a.-en 13371

a.-ip 11585

a.-ir 16294, 17879

a.-irken 23530

a.-irse 16281, 17878

a.-meden 2880

a.-memiştii 11585

a.-miş 3766, 26800

a.-miştir 17912

a.-seydi 11642

[=22]

AKDENİZ: Atlas Okyanusu'na bağlı, kuzeyinde Avrupa, güneyinde Afrika, doğusunda Asya kıtaları bulunan ve 2.5 milyon km² bir alan kaplayan deniz. [Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'ndan; Süveyş Kanalı ile de Kızıldeniz'den ayrılır.]: “*Vakıa 1071'den sonra on senede Selçuklu orduları Anadolu içerilerinden Karadeniz sahillerine, **Akdeniz** sahillerine, Marmara sahillerine kadar her taraftan boşandılar.*”

(a. 4559)

“*Demek ki âlem.in artık görün-dü serhad.di/ Ne **Akdeniz.de** şafak.lar ne çöl.de akşam.lar*”

a.+de 36372
a. 4563, 4893, 4939, 6013, 6273, 6326, 6327,
14686, 15058, 15684, 15705, 15721, 15836,
17575, 18204, 19287, 22914, 22945, 22961,
23141, 23352, 28509, 32498

a.+de 12586
a.+e 5013, 5861, 24963
a.+i 6020
a.+in 6430
[=31]

AKDET-: (İttifak, sulh, mütareke, muahede, mukavele, içtima, konferans, karşılıklı anlaşma ve toplanmayı ifade eden kelimelerle) Yapmak, düzenlemek, tertip etmek:

“Hükümet tarafından Belgrad'a dostluk muahedesini **akdetmek** için gönderilmişim.”
(a.-mek 663)

a.-eceklerinden 13594
a.-eçekmiş 2824
a.-eçektir 13410
a.-iyorlar 23747
a.-mek 663, 13522
a.-mekle 23917
a.-mektedirler 26291
a.-mezse 13409
a.-miş 16427
a.-tiği 13739, 19127
a.-tik 8529
a.-tikleri 21550
a.-tiler 32716

[=15]

AKDETTİR-: Düzenletmek, tertip ettirmek:
“Eğer Yunan kralı İzmir'le Edirne'yi ve son zamanlarda heveslendiği gibi Hudâvendigâr'ı mağlûbâne elde etmek gibi sihir-kâr bir çare keşfetseydi, bu mühim şûrâ-yı saltanatı **akdettirmez**, hemen keşfini icra ettirirdi.”

a.-mez 15510
[=1]

AKDOLUN-: Akdedilmek: “Aynı zamanda 1918 Mütârekesi **akdolunduğu** vakit, o ağızların boşanması sıralarında, senelerden beri bildiğimiz ve aramızda konuştuğumuz şeylerin hiç yalan olmadığı tebarüz etti.”

(a.-duğu 2612)

a.-an 3942, 4245, 19131
a.-arak 23761
a.-du 25274

a.-urlar 15500
a.-uyordu 9739
[=8]

AKHİSAR: Ege Bölgesi'nde bulunan Manisa İli'ne bağlı bir ilçe:

“Kâzım Paşa'nın kumandası altında **Akhisar** cephesini tutan bir avuç fedakâr.”

(a. 18391)

a. 18378, 18408
a.+dan 18370
[=3]

ÂKİBET: Ar. 1. Sonunda:

“Nitekim öyle de oldu, yalanla bunalan cihan **akıbet** anladı ki Türk milleti en basit hukukuna malik olabilse sulhe teşnedir.”

(a. 14844)

“Ve **âkıbet** Dede'nin anlı şanlı devir.i gel-ir/
Bu mûsıkî.yi O son kudret.iyle parlat-tı”
(a. 36003)

2. Sonra, ilerleyen zamanlarda:

“Eski belâgatin bakıyyesi olan bu kitaplar **akıbet** ortadan kayboldular.”

(a. 27921)

a. 10495, 13293, 14508, 14833, 15484,
15934, 16309, 16859, 17421, 18009, 20940,
27911, 29336, 29414, 34961, 22281, 39011
a.+e 10996, 23860

a.+ını 24021
a.+i 16480, 38292
a.+im 33551
a.+imin 33551
a.+imize 11856
a.+in 34414
a.+ine 10033
a.+ini 19217, 25751, 33873
a.+inin 23822
a.+ten 9778, 9981
[=34]

AKIL: Ar. 1. Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us: “Sevres Muahedesinin çizdiği hudutla bir Yunanistan'ın yaşayacağına, dimağında zerre kadar **akıl** olanlar inanabilir mi?”

(a. 14405)

“Mey.den iyi şey gör-medi bir kimse daha/
Ben mey sat-anın **akıl.ına** cidden şaş-arım”
(a.+ına 38236)

2. ***Akul (Akul sır) ermemek**: Kolayca kavranılıp anlaşılammak, sırrı akılla çözülememek:
“Allah’ın hikmetine **akul** ermez. Şu Vehbi’yi senelerce cihânın başına musallat etti. O kadar şerrine mukaabil bir mucâzât etmedi, şimdi de bir vuruşta şâfî köpeğine çevirdi.”
(34927)

3. Fikir, düşünce:

“Bu haberi yayan Yunanlılar bu **akıldadırlar**.”
(a.+dadırlar 14235)

a. 13155, 14394, 16045, 18388, 18591,
20106, 21777, 27698, 33694, 33709, 34047,
34050, 34916

a.+a 8151, 12491, 15669, 17597
a.+ı 7336, 12112, 18823, 34279
a.+ım 75, 6509, 26662, 34979, 35538
a.+ıma 32812
a.+ımdan 33397
a.+ımız 7739
a.+ımız 15418, 24733
a.+ın 15897, 17857, 27252, 36610
a.+ına 9648, 12206, 34089, 34365, 34385,

35269

a.+ınca 16097
a.+ından 33545, 34271
a.+ını 13557, 35125
a.+ınla 38428
a.+la 4106
a.+lara 24936
a.+ları 12132, 23576, 34671
a.+larınca 32448
a.+larından 12136
a.+larımı 13610

[=57]

ÂKILÂNE: Ar. Akıllı bir kimseye yakışır surette, akıllıca: “Hattâ bu proje Enver Paşa’nın Harb-i umûmî’ye girdiği plân yanında fazla **âkılâne** bile sayılır, fikrindeyim.”

a. 25181

[=1]

ÂKIL-İ KÂMİL: Ar. Tam, olgun akıllı kimse:
“Zâhid de ol-sa **âkılıkâmil** de ol-sa bir/
Bir gün o kainât.a gir-en mutlakaa iç-er”

a. 37625

[=1]

AKILLI: Aklı, doğruyu görecek ve ona göre davranacak, gerekeni yapacak derecede olan:

“Güçlü kuvvetli, **akıllı**, bilgili Türk erkeklerinin para kazanamadığı böyle bir devirde, milyonlarca şehit dulları, öksüz Çocukları kucaklarında, elleri böğründe bekliyor, ancak İslam’ın tevekkülüyle hayata karşı dişlerini sıkabiliyor.”

(a. 13064)

a. 12268, 12983, 25772, 26492, 28487,
32060

a.+lar 14329

[=8]

AKILSIZ: Aklı, gerçeği görüp ona göre davranmayan, anlayışı kıt:

“Ancak seneler geçtikçe halkın nazarında şâir demek toy, küstah, bâlâpervâz, sünepe, ciddiyetsiz, tufeyli ve bilhassa **akılsız** ve mektep kaçkını bir mahlûk olarak tecelli ediverdi.”

a. 27618

[=1]

AKIN: 1. Kalabalık bir şeyin arkası kesilmeyen bir geliş durumunda olması:

“Bana benziyen gençler demir bir kütle gibi **akın akın** geçiyorlardı.”

(a.+akın 22889)

2. Düşman topraklarına tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın:

“Şimalden Rumeli’ye inmiş olan Peçenekler, Kumanlar, Oğuzlar ve Vardar Türkleri bazan Bizans’a doğru **akın** hâlinde bulundular.”

(a. 4503)

“Bin atlı **akın.larda** çocuk.lar gibi şen.dik/
Bin atlı o gün dev gibi bir ordu.yu yen-dik”
(a.+larda 35826)

3. ***Akın akın**: Durmadan, arkası kesilmeden:

“1100.de Nemçe gel-irken **akın akın/**
Yalnız o.nun celâdet.i durdur-du ansızın”

(a. 38551, 38551)

a. 4577, 22877, 22877, 36013, 38367, 38571,
38571, 38593

a.+ı 35989

a.+ın 3022

a.+ına 15822

a.+akın 6507, 30242

a.+lar 6129, 38609

a.+larda 35836

a.+lardaki 36014

a.+larımıza 2162

a.+ların 22971

a.+larından 6297, 26215

a.+larının 6351

[=26]

AKINCI: Düşman ülkesine akın yapan savaşçı:
“Bu işte Türk ırkının tâ Viyana önlerine kadar
gelen, hattâ **akıncılarını** da Almanya içlerine ve
Ren boylarına kadar süren kuvvet ve kudreti
dikkate lâyıktır.”

(a.+larını 25117)

“Al-dım Rakofça kır.larının hür havâ.sını/
Duy-dum **akıncı** ced.lerimin ihtirâs.ını”

(a. 35726)

a. 35825

[=3]

AKINCILAR: Y. Kemal'in Paris'te bulunduğu
yıllarda yazdığı şiir denemelerinden birinin adı:
“Belçika'da birçok şehirlerde gezindim ve
Paris'e döndüm. Akınlar'ımı, **Akıncılar'ımı**,
Korsanlar'ımı tanıdığım Türklere okuyordum.
Bu mısralar sarıh bir yenilik tesiri icra
ediverdi.”

a.+ımı 2184

[=1]

AKINLAR: Y. Kemal'in Paris'te bulunduğu
yıllarda yazdığı şiir denemelerinden bir diğeri:
adı: “Ben de benim **Akınlar'ımdan** birkaç
parçayı Abdülhak Hâmid'in yeni bir eseri olarak
gösterdim.”

(a.+ımdan 2178)

a.+ımı 2183

[=2]

AKINTI: 1. Havanın veya suyun herhangi bir
yöne doğru yer değiştirmesi, akım, cereyan:
“Birdenbire onun pençelerini ensemden hissettim,
beni sırtına aldı; **akıntı** içinde başı batıyor,
çıkıyordu...”

(a. 312)

2. (Paranın) çok harcanması: “İşte bütün bunları
bildiği içindir ki Atina Hükümeti ayağını
Anadolu toprağından çekemiyor, üzüntülü
gözlerle bir hazinesinin **akıntısına** bir de göğe
bakıyor, yeni bir hâdise çıkmasına intizaren
biraz daha beklemeye koyuluyor.”

(a.+sına 17939)

3. ***Akıntıya kürek çekmek**: Olmayacak bir iş
için boş yere uğraşmak: “Ali Kemal, Yunan
ordusunun savletli yürüyüşünü görür görmez
birdenbire yine vaveylâya başladı, lâkin hiç

intizar etmediği muzafferiyet olunca, o gün,
akıntıya fazla kürek çekmemek için, İsmet
Paşa'nın ve ordunun lehinde bir şeyler yazdı.”

(a.+ya 10353)

a.+dan 315, 17822

a.+sına 307, 16239, 16240, 22850, 31831

a.+ya 7333, 27183, 28851

a.+yı 313

[=14]

AKIŞ: 1. Akın: “Bütün Rumeli, gönüllüleriyle,
ruhunun bütün fütûhatçı galeyamı ile Tesalya'ya
doğru akıyordu. Meğer o **akış** da Rumeli
topraklarında son istiyâ hareketimizmiş.”

(a. 102)

2. Belirlenen biçimde, kurallarına ve doğasına
uygun olarak estetik bir şekilde gerçekleşme:
“O manzumeyi bütün mûsikî **akışıyla** anlamak,
duymak, benimsemek ve ondan sonra
okuyabilmek iyi okumanın yegâne yoludur.”

a.+ıyle 27325

[=2]

AKIT-: 1. Akmasını sağlamak, akmasına yol
açmak, dökmek: “Kanlarımızı **akıtan**,
ömürlerimizi tüketen meseleleri bile
mühimsememek millî kusurlarımızdan biridir.”

(a.-an 4132)

“Eski mîmâr.a nasıl rahmet okun-maz bura.da/
Su.yu cennet.ten **akıt-mış** bu güzel manzara.da”

(a.-miş 35924)

2. **mec.** Esirgemenen bol bol vermek, sarfetmek:
“İstanbul'da İmparatorluk dahilindeki halk
istihlâk ile paranın kısm-ı a'zamını açıktan
harice **akıtıyordu**.”

(a.-ıyordu 8133)

a.-acağız 16904

a.-ırcasına 25225

a.-tık 16903

[=6]

AKİD: Ar. Anlaşma, sözleşme: “Sulhun **akdine**
ne kadar şiddetle mütemayil olduğunu
saklamıyordu.”

a.+ine 14857

[=1]

AKİDE: Ağdadan yapılan, çeşitli renkte, kokulu,
katı, ağızda güç eriyen bir şeker çeşidi: “(...) dizleri üstünde esmer yavruları, başlarında sikke
ve boncuktan görünmeyen feslerle, ağızları ve

elleri yaladıkları **akideden** kıpkırmızı bir hâlde geçiyorlardı.”

a.+den 911

[=1]

AKÎDE: Ar. İtikat: “En ziyade belâ kesilenler o milletin millî duyuşuna, millî sezişine, millî görüşüne taban tabana zıt bir **akîdeye** saplanan, Muallim Naci'nin o güzel beytinde işaret ettiği, nâ-muradlardır.”

(a.+ye 12137)

a. 16398, 23346, 28856, 31606

a.+dir 24063, 31422

a.+i+siyasiyye 21725, 30566

a.+ler 21728, 30570

a.+lere 16439

a.+leri 3972, 21719, 30560

a.+lerine 10772

a.+mizdir 18505

a.+si 4296, 30417, 30420

a.+sine 21804, 30649

a.+siyle 21969

a.+yi 23347

[=25]

ÂKÎF: Bozoklu Akif Paşa (d. 1787, Yozgat – ö. 1845, İskenderiye), Osmanlı devlet adamı, şair ve yazar. Osmanlı Devleti'nin ilk Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı):

“Hâmid ne yapmış? O da kendisinden evvelkiler gibi, Şiraz şivesiyle mersiye yazmış. Fakat tiyatro şeklinde. Mersiyelerini **Âkif** ve Pertev Beyler nasıl kıt'alara ayırdıysa o da perdelere, sahnelere ayırmış.”

a. 32791

[=1]

ÂKÎF BEY: Namık Kemal'in Vatan yahut Silistre adlı piyesinin oynanması dolayısıyla çıkan hadiseler üzerine sürgüne giderken vapurda tasarlayıp Magosa zindanında tamamladığı eseri:

“Üsküp İdâdîsi'nde Nâmık Kemal'in Vatan ve Silistre'sini, **Âkif Bey'ini** okumuşdum.”

a.+ini 1298

[=1]

ÂKÎF EFENDİ: Âkif Paşa: “Edebiyatımızda Garb tesirinden bahsedilirken birçok isimler zikredilir. Evet, doğru fakat, bakınız, meselâ Pertev ve **Âkif Efendiler'in** getirdiği yenilik

nedir? Türk nazmına kıt'ayı, yâni quatrain'i sokmuşlar. İşte bu kadar.”

a.+lerin 32784

[=1]

ÂKÎF PAŞA: (1787-1845) Türk devlet adamı, şair ve münşi:

“Nedim'in divânında bile münderic olan koşmasını mı? **Âkif Paşa'nın** mersiyesini mi? Ziya Paşa'nın o meşhur köy türküsünü mü?”

a.+nın 29237

[=1]

ÂKÎL: Ar. Akıllı (kimse):

“(…) ‘Gönüldendir şikâyet kimseden feryadımız yoktur.’ diyeceğim, evet gönüldendir, en **âkıl** ve ârif kimselerimizin gönlü böyle arzu ediyordu.”

a. 7350

[=1]

ÂKÎL KOYUNCU: Rasim Haşmet, Ali Canip (Yöntem), Kâzım Nâmî (Duru), Enis Avni (Aka Gündüz), Ömer Seyfettin, Ömer Naci, Celal Sahir (Erozan), Edhem Hidayet ve Tahsin Nahit'le birlikte Selanik'te Bahçe, Hüsün ve Şiir ve daha sonra da Genç Kalemler gibi dergileri çıkarmış bir Millî Mücadele dönemi yazarı:

“El.inde Türk Yurt.u/
Gel ey Aleksaniyan nâmdâr oyuncu/
Bir fâcia yap-mış **ÂkilKoyuncu**”

a. 39079

[=1]

AKÎM: Ar. 1. Sonuçsuz, başarısız:

“(…) Mahmûd-ı Evvel, Tanzimat ve müceddidini bütün bu edvâr-ı inkılâbîye birer birer **akîm** oldu.”

(a. 23280)

2. (Sanatta) Üretmeyen: “Mallarme kapalı, müphem, **akîm**, daha fazla mûsikîye sapıtmuş, hâsılı her ne olursa olsun, meziyyet veyahut nakîsa telâkki olunan bütün evsâfiyle beraber muhakkak ki şâirdi, yâni şâir cinsindendi.”

a. 27546

[=2]

AKÎS: 1. Ses ve ışık dalgalarının bir cisme çarpıp geri dönmesi ve bunun sonucunda duyulan ses, görülen ışık, yankı, yansı:

“Bâyezid Câmî'nin sol köşedeki minâresinden yükselen ikinci ezanınun **akisleri** Sahaflar Çarşısı üzerinde dağıldı.”

(a.+leri 35287)

“Her yaz şimâl.e doğru asır.larca bir koşu/
Bağır.ımda bir **akis** gibi kal-mış uğultu.lu”
(a. 35728)

2. Bir cismin parlak bir yerde görünen hayâli,
görüntüsü:

“Mehtâb iri gül.ler ve sen.in en güzel **akis.in**/
Velhâsıl o rü'yâ dur-uyor yerli yer.inde”
(a.+in 36885)

3. **meç.** Bir düşünce, duygu veya olayın yaptığı
etki, bıraktığı iz: “Siyâsî hâdiselerin, henüz
çocukken, kafama ilk **akislerini** hatırlıyorum.”
(a.+ini 1213)

a. 1779, 12405, 27719

a.+i 25582, 32149

a.+ine 32344, 37814

a.+ini 18010, 20472, 24499, 32872

a.+ler 888, 2649, 32636

a.+leri 842, 6012

a.+lerinden 36858

a.+lerini 1212

a.+leriydi 9893, 20610

[=24]

AKKA: Günümüzde İsrail Devleti sınırları
içinde yer alan bir sahil şehri:

“Bunların nazarında biz, günden güne çürüyen,
dökülen, küçülen, kaybolan, bir bakiye idik; eğer
iki yüz elli seneden beri, dövüşe dövüşe, ric'at
ederken, Prut gibi Belgrat gibi, **Akka** gibi,
Süleymaniye gibi, Plevne gibi, Gedikler gibi, Tesalya
gibi, Çatalca gibi, Çanakkale gibi, Gazze'ler
gibi, Kütü'l-Amâre gibi hârikalar gösterdikse,
bunlar asıl meziyetimiz olan askerliğin
damarlarımızda kalan son cevheri sayesinde
tecelli etmiş vak'alardı, son bir hayat eseriydi.”

a. 17100

[=1]

AK(DL): Ar. 1. Akıl:

“**Akl** ehil.i o.dur ki yârisîminten.le/
Mey nûş eyle-r ve kâse.sin tâş.a çal-ar”
(a. 38380)

2. ***Akl-ı Selim**: (Hiss-i selim) İyiyi kötüyü
farkedip, insana hak ve hakikati, iman ve
İslâmiyeti tâkib ettiren akıl ve düşünüş. Normal
ve müsbet düşünce:

“Şüphesiz Tanzîmat, milleti akl-ı selîme doğru
sevkedilen bir hâdisedir. Lisanların hayâtı da
ancak **akl-ı selîmle** kaabildir.”

(a.+ı+selim.le 28869)

a.+ı+selim 14739, 23531, 31841

a.+ı+selim.dir 23561

a.+ı+selim.e 28858

a.+ı+selim.i 14822, 15930, 15945, 15946,
23564, 28805, 28809

a.+ı+selim.in 15935

a.+ı+selim.ini 28394

[=16]

AKLEN: Ar. Akıl gereğince, akıl yönünden:

“Artık güneş gibi taayyün etti ki şarkta
Yunanistan ne Harb-i Umûmîye yaradı ne de
suhl-i umûmîye Harb-i Umûmî açıldığı zaman
Yunanistan **aklen**, mantiken İtilâf Devletleriyle
yan yana harbe girecekti.”

(a. 12235)

a. 30941, 31702

[=3]

AKL-I DÜNYEVÎ: Ar. Dünyaya ait akıl:

“Esrârınazm.ı şerhet-emez **akldünyevî**/
Eflâk.e perr ü bâl aç-an efkâr söyle-sün”

a. 37568

[=1]

AKLIK: 1. Kadınların makyaj için yüzlerine
sürdükleri beyaz bir sıvı, düzgün:

“Koç'larda çingene hanımları al, siyah, pembe,
mor feraceler giymişler, beyaz yaşmaklar
tutunmuşlar, **aklık** sürmüşler, kaşları rastıklı,
dudakları kırmızı, gözleri sürmeli, birçoğu
püskürme benli, boyunlarında sahîh veya taklid
Mahmûdiyyeler ve beşibirerdeler, dizleri
üstünde esmer yavruları, başlarında sikke ve
boncuktan görünmeyen feslerle, ağızları ve elleri
yaladıkları akideden kıpkırmızı bir hâlde
geçiyorlardı.”

(a. 907)

2. Şerefiyle başarı göstermek: “Salâhaddin Bey
gibi dini bütün, bülend-himmet, harikulade
teşebbüskâr bir Türkün manevî kudreti telâfi etti
de bu müesseseler yüz **aklığı** ile ortada kaldı.”

(a.+ı 13082)

[=2]

AKLÎ: Ar. Akıl ile bilinen veya bulunan şey:

“Yalnız dinî bir görüşle değil **aklî** bir görüşle de
diyebiliriz ki o bahtiyar şehitler cennette, biz
kalanlar bugün cehennemde yaşıyoruz.”

a. 13053

[=1]

AKL Ü HAYÂL: Ar. Akıl ve hayal:

“Ne yâd.a gel-di ne **aklühayâl.e** devir.inde/
Nizâmüâlem.i bir fitneînigâh.tyle”

a.+e 37377

[=1]

AKL Ü MUHÂKEME: Ar. Akıl ve muhakeme:
“Bu mecmûayı okurken kendimizi altmış, yetmiş
sene evvel Avrupa'da bir Avrupa hükûmât-ı
müttehidesi tesis ederek harbi ilгаа, hürriyeti
şiddede tamim, serîr-i iktidara **akl ü**
muhakemeyi iclâsa kalkışan Louis Blanc gibi
evlâd-ı inkilâbın mahfilinde görüyoruz.”

a.+yi 30632

[=1]

AKRABA: Ar. Aralarında kan bağı bulunan
kimseler: “Bir sonbahar günü, eşyamı alarak,
Boğaziçi vapuruna bindim, SarıYar'a çıktım;
ikaamet edeceğim bu **akraba** evine gittim.”
(a. 1536)

a. 1535, 1547

a.+mız 106

a.+mızdan 200, 1409

a.+sı 126, 22719, 22749, 30851

a.+sına 25915

a.+sındandı 35083

a.+sını 45, 9586

a.+sının 5444

a.+style 22896

[=15]

AKRAN: Ar. Yaş, meslek, toplumsal durum vb.
bakımından birbirine eşit olanlardan her biri:
“Hattâ onu Abdurrahman Şeref Bey'e **akran**
olamayacak zümreden sayıyor.”

a. 21964

[=1]

AKRASAY: İstanbul'da Fatih ilçesinin Vatan
Caddesi ile Millet Caddesi'nin kesiştiği yerde yer
alan semtlerden biri: “Murad Paşa, askerlikte
liyakati ile vezir mertebesine kadar yükselmiş;
İstanbul'da, **Akrasay'da**, Topkapı'ya doğru
giden yolda, en asil Türk mimarîsi üslûbunda o
ruhanî camii yaptırmıştı.”

a.+da 5896

[=1]

AKROPOLİS: Eski Yunan kentlerinde, kentlerin
yanı başındaki yüksekliklere verilen ad.
[Yunanca akropolis "yukarıda bulunan şehir"
anlamına gelir. Klasik dönem Yunanistan'ında
her önemli yerleşme yerinin bir akropolisi vardı.

Tapınaklar, hazinelerin saklandığı yapılar ve
çeşitli kurumlar burada yer alırdı. Saldırı
durumunda akropolis sonuna kadar savunulurdu.
Akropolislerin en ünlüsü Atina Akropolisi'dir.]:

“Târihin bu karn'ı fena bulmadan insanlar,
Athena Pallas etrafında birleşecek, Renan'ın
altmış sene evvel, Suriye'den dönerken Atina
Akropolis'i üstünde yükselen münâcâtı beş asr-ı
tefekürün son sözü idi.”

a.+i 30526

[=1]

AK(İ)S: Ar. 1. Konu olarak işlenmek, mevzu
teşkil etmek:

“Çünkü diğer milletlerin vatani edebiyatlarına
aksetmiştir, komünizm o **aksi** asla silemez.”

(a.+i 6016)

2. Ses bir yere çarpıp geri dönmek, yankılanmak,
yankı vermek: “İşte azmin demir lehçesinden
kurtulmuş bu kısa ve şedit söz, Rumeli
Hisarı'nda **aks-i sadâ** hâlinde duyuluyor.”

(a.+i+sada 6147)

a.+i+sada 14208, 31273

a.+i+sadası 21304

[=5]

AKSÂ: Ar. 1. ***Aksâ-yı Şark**: Uzakdoğu; Çin,
Japonya, Çin Hindi, Malezya...:

“Bu giren Türkler bu ecnebî tahkîri karşısında
sessiz ve mutî'diler; Rum kamarot; asırlardan
beri, firenk vapurlarının Şark ve **Aksâ-yı Şark**
ahâlîsine tatbik ettikleri sert ve muhakkir
muamelenin edasını iyi kavramıştı.”

(a.+yi+şark 2520)

2. ***Aksâ-yı şeb**: En uzun gece:

“**Aksâ-yı şeb.de** zulmet.i çâkeyle-yen şafak/
Bir yer gör-ür mü çâkigirîbân edilmedik”

(a.-yı 37467)

[=2]

AKSAKALLI: Kül rengine çalan beyaz renkte
sakalı olan:

“Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey'i yalnız
yazılarındaki tavrıyla tanıyanlar cedd-i ekberi
dahî Arnavut gibi, **aksakallı** bir pîr sanırlar.”

a. 21856

[=1]

AKSAM: Ar. Kısımlar: “Artık İslâm zamanında,
camiin bütün kandilleri, zemininde bütün
hahları, etrafında bütün şamdan, rahle ve
kürsüleri varken nasıl bir harikaymış Allah bilir.

Kurtuba'nın diğer aksamından

bahsetmeyeceğim, çünkü ehemmiyetli değil.”

(a. +ından 18939)

a.+ın 15073

a.+ında 8822

[=3]

AKSAN: Fr. Bir ülkenin insanlarına veya bir çevreye özgü söyleyiş özelliği:

“*Hâlis bir şiire, onu söylemiş olan şâir, mısra, mısra, ifâde dantelesinin eksiksiz bir şeklini vermiştir; artık ona onu okuyacak kimse bir aksan ilâve edemez.”*

a. 27292

[=1]

AKSARAY: İstanbul'da Fatih ilçesinin Vatan Caddesi ile Millet Caddesi'nin kesiştiği yerde yer alan semtlerden biri. [Unkapanı, Fatih, Laleli, Fındıkzade ve Yenikapı semtleriyle çevrilmiştir.]: “*Büyük validem İstanbul'a hicret etti. Aksaray'da Sinekli Bakkal'da eski bir evde hepsini muhacir olarak gördüm.”*

(a. +da 264)

a.+da 21664, 35058

a.+daki 5552, 5617

a.+ın 13853

[=6]

AKS-ENDÂZ: Ar. +Fars. Hayale getiren:

“*Gâh aks-endâz ol-ur âyîneî hâtır.da şevk/
Bir sadâ.dır kim Bebek sâhilserây.indan gel-ür”*

a. 37998

[=1]

AKSET-: 1. (Bir şey) Düz ve parlak bir yüzeyde aynen görünmek, yansımak:

“*Bir havuzun durgun suyuna bakarsınız içinde oraya aksetmiş haricî bir âlemin ağaçlarını, bulutlarını görürsünüz.”*

(a.-miş 6045)

“*Akset-ti o kasr.ın derüdîvar.indan/
Her sâniye BinbirGece efsâne.leri”*

(a.-ti 38078)

2. *mec.* Yayılmak:

“*Beşeriyetin muhayyilesine bir büyü tesiriyle aksetmiş olan fetih, hâlâ tarihin başlıca bir vak'ası sayılır.”*

(a.-miş 4858)

a.-en 8937, 16703

a.-erdi 7188

a.-iyor 18063

a.-iyordu 14976, 32415

a.-mede 38953

a.-miştir 6011

a.-miyor 36597

a.-ti 14961, 32570, 36664, 36812, 37161, 37203, 37289, 38078

a.-tiği 158, 36911

[=21]

AKSETTİR-: 1. (Bir şeyin görüntüsünü) Bir ekran veya bir yüzey üzerine düşürmek:

“*Yüz fetih şi'r.i okun-dukça çelik tel.lerden/
Resm.e aksettir-ebilseydin eğer ömür.ünce”*
(a.-ebilseydin 35981)

2. *mec.* Duyurmak, intikal ettirmek. (-i) Dile getirmek, duyulacak, hissedilecek şekilde ifade etmek: “*Şiiri de nesri de umumiyetle, tam Avrupalıların anladıkları gibi anlamıyoruz ve özlediğimiz gibi, şiir, ruhumuzu, nesir de hayâtımızı, tam bir derecede aksettiremedi.”*

(a.-emedi 28586)

“*Târih.ini aksettir-ebilsin diye çehre.n/
Kaç fâti.h.in altın kan.ı mermer.le karış-mış”*

(a.-ebilsin 35814)

a.-ebilmez 38492, 38504

a.-ebilseydin 35979

a.-ecek 29872

a.-emedi 19557

a.-emez 38454, 38473

a.-en 32141

a.-irlerse 24871

a.-iyor 35638, 35917, 35977

a.-sin 28570

[=16]

AKSEYLE-: Aksetmek, (bir şey) düz ve parlak bir yüzeyde aynen görünmek, yansımak, inikâs etmek:

“*Hâtırlat-ır erbâbidil.in sîne.leri/
Yekdiğer.e akseyle-yen âyîne.leri”*

(a.-yen 38082)

a.-yince 37434

[=2]

AKSİ: Ar. Ters, zıt, aykırı: “*Bu telâkkîye göre nazım âhenkdir, ahenkden mahrum çok güzel şiirler ve pek büyük şâirler olabilir, tabii bunun aksi de doğru olmak gerektir.”*

(a. 29373)

a. 1290, 3307, 11529, 12135, 14771, 23668, 26066

a.+ne 4747, 27481, 14191

a.+ni 5943, 14260

[=12]

AKS-İ RENG-İ LÂLE: Ar.+Fars. Lâlenin

renginin yansıması:

“Şarâb nehir.in andır-ır su **aks-i reng-i lâle.den**/
Ak-an şarâb.ı andır-ır su aksirengilâle.den”

(a.+den 38970)

a.+den 38971

[=2]

AKS-İ RÛH-İ YÂR: Ar.+Fars. Yârin ruhunun

yansıması:

“Biz.ler kadeh.de **aks-i ruh-i yâr.i** gör-müşüz/
Bu.ndandır iş.te lezzetişürbîmüdâm.ımız”

a.+i 38008

[=1]

AKS-İ TÂBİŞ: Ar.+Fars. Parlak yansıma:

“Eyle-r zülâlipertev.i sahrâ.yı garkınûr/
Et-dikçe **aks-i tâbişi** deryâ.yı garkınûr”

a.+i 39211

[=1]

AKSÛLÂMEL: Ar. Karşı hareket, aksi tesir,

tepki, reaksiyon: “Ali Kemal’in

milliyetperverliğe öyle uluorta ve ihtirasla
saldırışının **aksülâmel** kabilinden büyük bir
faydası oldu; en zayıfları, en müteredditleri, en
ihtiyatkârları, en mutedilleri bile yavaş yavaş
milliyetperverlere temayül ettirdi.”

(a. 10309)

a. 249, 2128, 7454, 10302, 18779, 19482,
20864, 21097, 21226, 23716, 23717, 23795,
27144, 32420

a.+den 16502

a.+di 26261

a.+e 8439, 23882

a.+i 7014, 12717, 19482, 32411

a.+ine 16476

a.+ini 19473

a.+le 9301, 13495

[=26]

AKŞAM: 1. Güneşin batma zamanı, günün

sonu:

“Ramazan **akşamları** ölümlerimizin ruhuna Yasin
okumayı ondan öğrenmiştim.”

(a. +ları 690)

“Dönülmez **akşam.in** ufuk.undayız vakit çok geç/
Bu son fasıl.dır ey ömür.üm nasıl geç-ersen geç”

(a. +ın 36454)

2. Gece:

“Zil şal ve gül Bu bahçe.de raks.in bütün hız.ı/
Şevk **akşam.ında** Endülüs üç def”a kırmızı”
(a. +ında 37043)

a. 60, 538, 728, 747, 1274, 1546, 1547, 1884,
1889, 1895, 1947, 2375, 2648, 2772, 2793,
2814, 2818, 2851, 2944, 3355, 3660, 5996,
6287, 6644, 7660, 7720, 7931, 8481, 8606,
8883, 9090, 9157, 9567, 9578, 9589, 9603,
11262, 11404, 11626, 13894, 14143, 14148,
16583, 19209, 19268, 19732, 19734, 20154,
20377, 20497, 20506, 20540, 20548, 20563,
20579, 20617, 20625, 21110, 21310, 21338,
23158, 23166, 23171, 23173, 23177, 23198,
23318, 23340, 23455, 23458, 25553, 26038,
27169, 28062, 28477, 28478, 28488, 30435,
30441, 33428, 33441, 33444, 33593, 33717,
33979, 34029, 34045, 34350, 34777, 35896,
36134, 36136, 36151, 36502, 36578, 36768,
36801, 36801, 36910, 36957, 36977, 36998,
37045, 37049, 37053, 38338, 38845

a.+a 817, 1660, 3785, 3894, 8610, 10739,
10744, 14558, 14559, 15010, 21549, 31959,
34659

a.+adoğru 25614

a.+da 30054

a.+dan 9102, 23380

a.+dı 36800

a.+dır 36715

a.+ı 1537, 1656, 1716, 2322, 2818, 4074,
9249, 9276, 20542, 24717, 35808, 35947, 36453

a.+ın 2525, 30487, 38773

a.+ını 39106

a.+ının 19020, 38849

a.+ıydı 1644, 1794

a.+ki 11571, 16584, 18763, 27167, 28488

a.+lar 36372

a.+larda 7545

a.+lardan 35896

a.+ları 58, 690, 6969, 23000, 23005, 31695,
38665

a.+larında 32313

a.+üstleri 682

a.+üstü 843, 2771, 2992, 9162, 10576,
19205, 23940, 33408, 34395

[=175]

AKŞAMCILIK: Akşamcı olma durumu, her

akşam içki içme alışkanlığında olma: “Birçok

Türk anneleri gibi kocasının akşamcılığından manen ve maddeten bedbahttı.”

(a. +ından 57)

a. 1664

[=2]

AKŞAMLI: ***Akşamli sabahlı**: Her akşam ve her sabah, her gün: “*Fikret, arkadaşı –bugünkü nâzır– Hüseyin Kâzım Bey’le oturmuş, aylarca, harıl harıl Yeni Zelanda’da bütün kafilenin çoluklu çocuklu seyahatini tertip etmiş, orada kurulacak köşkerin plânlarını çizmiş, geçecek serazat, saf, kirden ârî hayatın akşamli sabahlı saatlerini bile düşünmüş.*”

a. 12932

[=1]

AK ŞEMSEDDİN: Fatih Sultan Mehmed’in hocası, İslâm bilgini:

“**Ak Şemseddin** ve Zağanos Paşa şiddet le harbe devam etmeyi istiyorlardı.”

(a. 7148)

a. 7141, 7143, 7160, 7261, 11800, 23627

a.+i 7146

a.+in 6920, 9436

a.+le 7172

[=11]

AK ŞEMSEDDİN HAZRETLERİ: Ak Şemseddin:

“(…) **Ak Şemseddin Hazretleri** ‘Begüm sen elem çekme bu kal’anın fâtihi sen olasın’ deyu âlem-i şehzâdelikte sana tebşîr etmişdik.”

a. 7230

[=1]

AKTÖR: Fr. Erkek oyuncu: “*Bu iki zavallı hayvanın kafeslerine yaklaştık, ikisi de anlamadıkları bir komediyaya zorla sokulmuş iki aktör gibi mahzun mahzun bakıyorlardı.*”

(a. 19252)

a. 20381

[=2]

AKTRİS: Fr. Kadın oyuncu:

“*Theatre Français eskisi gibi, lâkin bizim zamanımızın büyük aktör ve aktrisleri eksilmekle bir şeyini kaybetmiş gibi.*”

a.+leri 20392

[=1]

AKUR: Ar. Yaralayan: “*Ferit Paşa kabinesi teessüs edip de Türklükle ihanet arasında sarahatle başlayan cidal silsilesinde Ali Kemal*

milliyetperverliğe karşı akur bir savletkârlıkla, yorulmaksızın yürüdü.”

a. 10277

[=1]

AKURÂNE: Ar. Kuduzcasına, kudurmuşçasına: “*Halbuki sizi bu kadar akurâne kanatan bu küçük milletin bütün kudreti küçük ticarettir ki menafimi büyük bir mikyasta sizin sırtınızdan çıkarır.*”

a. 15582

[=1]

AKVAM: Ar. Milletler:

“*Rumeli’nin muharebe meydanlarında derme çatma bir mâzîye mâlik akvam, bir şey olmak azmiyle, mazisi baştan başa mutantan, lâkin ne olduğunu unutmuş koca bir milleti yendiler.*”

(a. 21413)

a.+1 14711, 14714, 23693

a.+1+şarkiye 25970

a.+ın 21467

a.+ının 28799

[=7]

AL: Kanın rengi, kızıl, kırmızı renkte olan:

“*Şimdiye kadar milletin uzakta yakında bütün gönüllerini al bayrak altında toplayan bu devlet ihtilâl devrinden nasıl muzaffer çıktıysa, harp devrinden de muzaffer çıkacak ve sulhten sonra yeni bir hayata girecektir.*”

(a. 12996)

“*Ağaçlardan al al bayraklar sarkıyor.*”

(a. 7973)

“*Her renk.i iste-mez göz.ümüz şimdi al.dadır/ İspanya dalga dalga bu akşam bu şal.dadır*”

(a. +dadır 37048)

a. 905, 2981, 5253, 7966, 7998, 12987, 16105, 16592, 16903, 16903, 16904, 16904, 17634, 17983, 21322, 21322, 32228, 37891

[=23]

ÂL: Ar. Hanedan, sülâle: “*Osmanlı, Âl-i Osman’a vazife ile bir nisbeti ifade ederdi.*”

(a. +i+osman.a 13140)

a.+i+osman 22047

a.+i+osman.dan 34245

a.+i+osmandevleti 34507

[=23]

AL-: 1. (Herhangi bir şeyi) Tutup yerinden ayrılarak elinde veya yanında bulundurmak:

“*Âsârüttikaa.ye bedel câm al-ıp el.e/*
Dünyâ.da vâ.r.umuz yok.umuz ver-mişiz yel.e”
(a.-ıp 37870)

2. Bir şeye hak kazanmak, sâhip olmak:
“*Babam Üsküb'de yaşamak istemiyordu.*
Selânîk'e gitmek, orada bir memûriyet almak,
orada medenî bir insan gibi yaşamak, hâsılı
oraya yerleşmek istiyordu.”
(a.-mak 66)

“*Bir sır ol.sa gerek bu ilk atım.da/*
Bu sihirli ok.u nere.den al-dın”
(a.-dın 36324)

3. Teneffüs etmek, solumak:
“*Al-dım Rakofça kır.larının hür havâ.sını/*
Duy-dum akıncı ced.lerimin ihtirâs.ını”
(a.-dım 35725)

4. Fethetmek, zapt etmek:
“*Turhalaa.yı al-dılar/*
Şanlı Türk asker.leri”
(a.-dılar 38448)

5. Kazanmak, elde etmek: “*Etrafıma bakındım,*
bütün huzûzu varlıktan alanların arasında
benim varlığım bir gölgeyi andırıyordu.”
(a.+ların 22867)
“*Dedi ki İstanbul muhâsara.sı/*
Başla-rken al-dığım gazâ yara.sı/
İç.inden çek-tiğim bu altın ok.tu”
(a.-dığım 36327)

6. Beraberinde götürmek veya getirmek:
“*Beni alarak Üsküp'e döndü.*”
(a.-arak 133)

7. Görevden çekmek: “*Yunanistan, ihtimal,*
ordularını oradan da birçok imtiyazlar ve hukuk
mukabilinde geri alır.”
(a.-ır 16016)

8. Satın almak: “*Bu adam fasulyeyi bir zaman*
bakkaldan alırdı, evinde istediği gibi yer,
hükümeti dilediği gibi çeğiştirirdi.”
(a.-ırdı 17033)

9. ***Ders almak**: Belli bir konuda bilgi öğrenme:
“*Yer.i fethetmek için gel-miş o fâtiḥ nesil.e/*
Böyle bir ders.i al-an rûh.a vatan dar görün-ür”
(a.-an 36011)

10. Duymak, hissetmek:
“*Zevk.i derd.inden al-an her rûḥ derman.dan*
geç-er/
Meyveîmemnû.dan tadmak günâḥ.indan beri”
(a.-an 37611)

11. ***Zevk almak**: Hoşlanmak, beğenmek:
“*Bir ziyâretçi derin zevk al-arak manzara.dan/*
Unut-ur semt.ine yollanma.yı artık bura.dan”
(a.-arak 36097)

12. (Bir şeyi) Ele almak, (o şeyin) üzerinde durmak, incelemek:
“*Hayyâm.ı al-ıp tercüme et de-rlerse/*
Öğrenmek için tâlib isen bir de-rse”
(a.-ıp 38056)

13. ***Hâl almak**: Duruma gelmek:
“*Gece git-tikçe başka hâl al-ıyor/*
Fecir.e artık pek az zaman kal-ıyor”
(a.-ıyor 38717)

14. ***Kâm almak**: Umduğuna ve istediğine erişmek:
“*Kâm al-madık müsâferet.inden bu âlem.in/*
Cânan.la mey.le son gün.ü ey mevt sen.deyiz”
(a.-madık 37741)

15. ***Demir almak**: (Gemi) Yola çıkmak üzere çapasını denizden çıkarmak:
“*Artık demir almak gün.ü gel-mişse zaman.dan/*
Meçhûl.e git-en bir gemi kalk-ar bu liman.dan”
(a. 36432)

a. 28470, 38318, 38434, 37817, 38098
a.-abildiğine 7638, 32923, 33116
a.-abileceğimiz 28820
a.-abilecekleri 14209
a.-abilir 18025, 32176
a.-abilirim 20395
a.-abilirdi 12044
a.-abiliyor 24760
a.-abiliyorlar 6962
a.-acağı 3277, 5168, 8790, 15456, 18177,
26256, 31812
a.-acağım 6022, 6767, 20433, 34526
a.-acağına 20982
a.-acağız 21377, 23489, 23499, 23522,
25507, 31870
a.-acak 13641, 33608, 35029
a.-acakları 19478
a.-acaklarına 28421
a.-alı 18851
a.-alım 12171, 16033, 19701, 26458, 29738
a.-amadı 4730, 25288
a.-amadılar 13438, 15039, 25031
a.-amadım 12468, 20301
a.-amaz 1702, 38237
a.-amazdı 1640, 16435

a.-amiyacağımı 30175
a.-amiyor 29700
a.-amiyorlardı 27210, 27212
a.-an 317, 2409, 2809, 4644, 5231, 5673,
5706, 5714, 5724, 6636, 8833, 9401, 10280,
15675, 18403, 18990, 18992, 19965, 21685,
23519, 23526, 24132, 25004, 27933, 30780,
32003, 32762, 33370, 36011, 38341
a.-anlar 1571, 7748, 17108, 18207
a.-arak 133, 604, 1534, 1620, 3637, 4575,
4716, 6020, 10447, 18416, 22161, 23023,
24134, 24621, 25016, 25282, 26021, 26968,
33944, 33981, 34886, 36097, 38972
a.-dı 312, 794, 861, 1789, 2526, 3683, 3959,
6366, 6633, 7529, 8718, 9613, 9717, 10032,
10140, 10275, 10909, 11012, 11260, 11619,
12071, 12265, 13969, 14070, 14446, 14518,
14521, 14763, 16527, 17001, 19583, 23863,
24025, 24077, 24118, 24151, 24257, 26421,
26449, 26725, 28682, 30251, 30691, 32099,
32655, 33869, 34433, 34471, 36633, 37283,
37564, 38134
a.-dığı 3339, 5018, 5879, 7064, 8858, 9979,
10027, 11138, 11156, 11695, 11695, 12872,
13111, 14192, 14550, 15185, 17024, 17636,
18775, 25015, 27081, 28560, 34038, 35016
a.-dığım 1222, 12791, 20349, 36327, 38885
a.-diğimi 2072
a.-diğimiz 12321, 14896, 16944, 20922,
27456, 28928, 28955, 29743, 32971
a.-diğina 12761
a.-diğından 4371
a.-diğındanmış 7498
a.-diğimi 12039
a.-diğiniz 20448
a.-diğinizi 20628
a.-dık 300, 2529, 11314, 34514
a.-dikları 4193, 8358, 13754, 15243, 19431,
21242, 29142, 30096, 32902
a.-diklarından 30209
a.-diktan 4068, 4698, 7528, 10254, 10746,
12952, 17994, 24910, 30124, 34534
a.-dılar 1047, 6383, 14228, 21721, 23143,
23308, 25527, 30562
a.-dım 352, 1303, 1820, 3037, 6474, 7022,
8954, 9215, 17629, 19031, 19897, 20203,
20241, 20293, 20324, 20441, 20522, 20591,
21533, 21566, 23958, 23985, 23993, 26905,
30106, 34613
a.-dımdaydı 28862
a.-dın 17019
a.-dındı 36576
a.-dınız 20481
a.-dun 2307
a.-mandır 8271
a.-manlarda 8269
a.-ınca 15623, 16227, 32166
a.-ımız 27860, 31937
a.-ınmıştı 16
a.-ıp 1356, 5081, 6075, 8283, 8345, 10434,
12405, 12622, 14384, 17848, 19768, 21559,
24474, 30104, 34691, 36624, 37870
a.-ır 7236, 9855, 11190, 13693, 13791,
15230, 16004, 16188, 16190, 17263, 17818,
19282, 19779, 20950, 21329, 23797, 25151,
25654, 27990, 31734, 31796, 34749, 36434,
36766
a.-ırdı 8667, 17021, 21083
a.-ırız 23297
a.-ırken 2848, 12620, 29143
a.-ırlar 21487, 27972, 35328
a.-ırlardı 22963, 29159
a.-ırmış 13557
a.-ırsak 8778, 31048, 32138
a.-ırsınız 34426
a.-ışı 6085
a.-iverir 34634
a.-ıyor 6432, 10312, 14442, 17750, 20500,
22278, 24412, 24828, 29701, 31112, 36199,
38717
a.-iyordu 1731, 4813, 6382, 12108, 33192
a.-iyordum 6559, 35013
a.-iyorlardı 6642, 11555, 14733, 19667
a.-iyorlarmış 14010
a.-iyorsa 22277
a.-iyorsak 27916
a.-iyorsunuz 12258
a.-iyorum 6850, 20334, 25697, 25771
a.-iyoruz 29144, 35505
a.-macakdı 23881
a.-madan 8049, 13557, 29056, 32055
a.-madığı 4655, 15982
a.-madığımdan 19956
a.-madıkça 9341
a.-madıkça 29272

a.-madılar 13136, 26533
a.-madım 20462, 36038
a.-mağa 1737, 22768, 29887, 31875, 31884
a.-mak 66, 1575, 1840, 4511, 4650, 5405,
5470, 9716, 10970, 12715, 17899, 18080,
19377, 19994, 20294, 20352, 21924, 26112,
27446, 28295, 28586, 31450, 32032, 33214,
33476, 33699
a.-makla 2692, 2692, 3686, 10319, 16311
a.-maksızın 2691, 2694, 2706
a.-maktan 11334, 19479, 33835
a.-maktansa 12171
a.-malarına 9482
a.-malıdır 29351
a.-mamakla 19958
a.-mamışsa 4737
a.-mamıştı 33095
a.-ması 9717, 20282
a.-masımı 5535
a.-maya 1820, 2553, 4330, 4738, 5465, 6643,
9022, 9270, 10131, 11879, 28564
a.-mayacağıım 17149
a.-mayı 10671
a.-maz 9855, 31042, 34749, 38237
a.-mazdı 35154
a.-mazdık 29272
a.-mazlardı 9419
a.-miş 741, 1370, 3271, 3995, 4052, 4117,
4585, 5412, 5986, 9301, 9547, 9642, 10833,
12819, 13117, 13466, 13874, 17110, 17215,
17421, 18329, 19503, 19599, 20826, 21863,
21888, 22762, 25069, 27643, 27678, 27885,
29158, 32120, 32190, 32263, 32529, 33338,
33365, 34933, 34954, 35589, 37530
a.-mişiz 28911, 28930
a.-mişken 2399, 37940
a.-mişlar 5269, 10890, 28434, 29142, 30124,
32799
a.-mişlardı 18814
a.-mişlardır 19478, 25712, 27026
a.-mişti 119, 450, 1286, 1408, 2465, 5182,
5235, 8980, 9987, 10001, 11362, 16498, 26088,
26181, 26496, 33868, 34911
a.-mıştılar 18159
a.-mıştım 342, 689, 1293, 1662, 2289, 20300
a.-mıştır 14903, 18177, 27385, 32531
a.-mıyayım 36601
a.-mıyor 11866, 28270

a.-mıyordu 1713
a.-nım 32499
a.-sa 27994, 29977, 31043, 33450
a.-sak 3647
a.-saldı 28422
a.-saydı 24545
a.-saydık 26826
a.-sın 13104
a.-sınlar 29962
a.-up 37765
[=569]
ÂLÂ: Ar. Daha iyi, pek iyi: “(...) *ben de Avrupa siyâsetine dâir bir baş makaale yazarım işte böylece âlâ bir nüsha çıkar.*”
(a. 29879)
a. 2743, 7348, 13640, 15444, 15444, 19934,
31596, 35529
[=9]
ALACA: *mec.* İki yüzlü: “*Demek ki dedikleri gibi, bu asrın beynelmilel, alaca, karışık bir ruhu var ki muttasıl sarıyor, sardığı iklimleri bulandırıyor, ne galip dinliyor ne mağlûp.*”
(a. 7794)
a. 7676, 772
[=3]
ALACA CAMİİ: Makedonya'nın Kalkandelen şehrinde yer alan cami. [Cami, 1438 yılında yapılmış, 1833 yılında Abdürrahman Paşa tarafından onartılmıştır. İnce işlemeli, görüntüsüyle de ihtişamı olan bir cami örneğidir. Adı da mimari yapısındaki alacalıktan, renklilikten kaynaklanır.]:
“*Alaca Camii minaresinden Partal Hâfız'ın ezanlarını dinlerdim.*”
(a. 718)
a. 719
[=2]
ALAFRANGA: *İtal.* Avrupa kültürünü, Avrupa yaşayışını benimsemiş (kimse):
“*Alafranga yetişen çocuklarımızın kalblerinde bu akisler kalabilecek mi?*”
(a. 889)
a. 926, 1006, 1330, 1578, 4269, 4275, 6981,
6984, 8931, 10546, 12852, 19654, 21179,
27494, 28265, 28577, 29717, 29911, 29920,
32100, 32136, 32202, 32207, 32255, 32376,
32400, 32407, 20312, 28267
a.+dan 21116

a.+ları 13629
a.+larımız 4330
a.+ya 1014, 8790, 29900
[=36]

ALAFRANGALAŞ-: Avrupa kültürünü, Avrupa yaşayışını benimsemek:

“Görüyorsunuz ya ne kadar **alafrangalaşsak** bir tarafımız alaturka kalıyor.”

(a.-sak 32828)

a.-arak 21151
a.-mağa 21132
a.-tım 2095
[=4]

ALAFRANGALIK: Frenklerin âdet, usul ve düşüncelerini benimseme durumu:

“Türkiye’ye **alafrangalık**, bu İtalyan ailesi vasıtasıyla girmişti diyebiliriz.”

(a. 32735)

a. 32968
a.+a 21208
a.+ı 21197
a.+ın 21198
a.+ta 32811
a.+tan 32969
[=7]

ALAFRANGA TÜRKLER: Avrupa kültürünü, Avrupa yaşayışını benimsemiş Türkler:

“Millî ihtiyâcı hiç duymadan ve duyar yaradılıştan olmayan **alafranga Türklerle** konuşmak bile faydasızdır.”

(a.+le 29931)

a.+den 27444
a.+in 27450
[=3]

ALÂİM: Ar. Alâmetler:

“Tanzîmat’dan evvelki devirlerde, bütün **alâim-i inkırâza** rağmen ocaklılar, vezîrzâdeler, Anadolu’da, Rumeli’deki derebey oğulları en büyük zevklerini harekât-ı bedeniyyeden alırdı.”

a.+i+inkırâz.a 21096
[=1]

ALÂKA: Ar. 1. **eski**. Gönül bağı, sevgi, aşk:

“İsmi Ra’ diye olan bir genç kıza **alâkam** vardı.”

(a.+m 1210)

2. İlgî, râbita, münasebet:

“Hükümetle zerre kadar **alâkam** bile olmadı.”

(a.+m 2575)

a. 1102, 4996, 9792, 10984, 17532, 27923,
27932, 28236, 28270

a.+dar 15957, 16059
a.+ları 19565, 22606, 26230

a.+m 1209

a.+mız 35479

a.+sı 8084, 8153, 9825, 17910, 19127,
21372, 27631, 27653, 31841

a.+sından 32643

a.+sını 25079

a.+sıyla 18609, 18704

a.+yı+tabiiye 26296

[=31]

ALÂKADAR: Ar. İlgili, alâkalı: “Diğer taraftan Boğazlar bütün **alâkadar** devletlere açık ve onların vereceği karara tâbidir.”

(a. 15076)

a. 1224, 1376, 8198, 10961, 11703, 11855,
15060, 15896, 15961, 16026, 16178, 17661,
18239, 21974, 27474, 30787

a.+dı 1374, 9972, 20302, 32642

a.+dır 32018

a.+dırlar 16153, 16245, 28741

a.+etiyor 28066

a.+etmemişti 3982

a.+lar 17967

a.+ların 11709, 15897

a.+olan 20119

a.+sa 17824

[=32]

ALÂKADARLIK: İlgili, münâsebetdâr olma durumu: “Hattâ Balkanlar siyâsetiyle kendilerini menfaatdâr bilen düvel-i muazzama diplomasisi dahî büyük bir **alâkadarlıkla** bekliyorlar.”

(a.+la 26308)

a.+ları 16181

[=2]

ALAMANLIK: Bütün Almanların meydana getirdiği topluluk: “(...) çünkü kendisi, bütün mübeşşirler gibi, Macarlığın, yâni Macar milliyetinin asıl düşmanı **Alamanlık** olduğuna daha o asırda anlamıştı.”

a. 25238

[=1]

ALÂMÂT: Ar. İşaretler, nişanlar: “Sultan Selim hilâfetin **alâmâtı** olan Hırka-i Şerif, Sancak-ı Şerif ve diğer emânât-ı mübârekeyi Mısır’dan İstanbul’a hatimler indirterek getirmiş.”

a.+ı 6879

[=1]

ALÂMET: Ar. İşaret, belirti:

“Hayatı ve ölümü müphem bir mesele olan Mimar Dâvud, saltanatın her sahada inkıraz **alâmetleri** gösterdiği bir de virde yaşamış.”

(a.+leri 5685)

a. 19551, 22088, 22089

a.+i 5714, 7367, 17195, 18454, 28290

a.+i+inkıraz 21107

a.+i+izmihlal 21589

a.+idir 35236

a.+lere 11746

a.+leri 4941, 5680, 12123, 15150

a.+leriyle 12897, 35377

a.+lerle 22924

a.+tir 15106, 16341

[=21]

ALAN: Geniş yer:

“Yeni Mecmua'nın Merkez-i Umûmî **alandaki** idarehanesinde buluşmaya başladık.”

(a.+daki 8729)

[=1]

ALAPLI YALAPLI: Süslü, cazibeli:

“Sen emîn ol ki Timurleng'in **alaplı yalaplı** ifâdesini kabul edenler de bizim gibi Paris, Londra veya Berlin emtiası satıyorlar, ancak ayyıldızlı kâğıdlara sarılı olarak!”

a. 30789

[=1]

ALARAİC: Vizigot kralı. [370 yılında Tuna Nehri deltasındaki bir adada dünyaya gelmiştir. 395 yılında Vizigot kralı olmuş ve krallığı öldüğü 410 yılına kadar sürmüştür. Roma'ya girip yağmalayan ilk Cermen asıllı komutandır. Başlarda amacı halkını Roma'ya yerleştirmek iken, sonunda şehri yağmalamış ve bu olay Batı Roma'nın sonunu hazırlamıştır.]: “Kartaca'yı bir ölüm buhurdanı gibi yakan Romalı Scipio, şair-kayser Néron, barbar **Alaraic** ve hepsinden daha yaman Cengiz gibi esatire karışmış bir haile-bâz kılığında görüliyor, tarihte ilk defa bir kundakçı “münci” telakki olundu.”

a. 25917

[=1]

ALASONYA: Serfice Sancağının 1897'de çizilen Yunan hududuna sınır olan bir kaza merkezi. [Alasonya (Elassona) kasabası

günümüzde Teselya Bölgesi, Larissa (Yenişehir) iline bağlı belediye statüsündedir.]:

“Arzın beş kıt'asındaki kafalar, Yunan tafrafürûşluğuyla bu derece dolgundu; **Alasonya** hududunda küçük bir müsademeyi, Yunanlılar bütün kâinata, zaferin ilk kanat darbesi gibi haber vermiştiler.”

(a. 16730)

a.+da 16695

a.+dan 14975, 16747

a.+ya 16747

[=5]

ALAŞAĞI: ***Alaşağı etmek**: Yetkilerini elinden alıp birini yerinden uzaklaştırmak, atmak, kovmak:

“Bu nefret Sultan Mahmud'un mahrem-i esrârı olan adamlar tarafından Yeniçeri ile ittifak edip Alemnâr'ı **alaşağı etmeğe** (kadar) dayandı.”

(a.+etmeğe 25009)

a.+etmek 34284

[=2]

ALATURKA: İtal. Eski Türk gelenek, görenek, töre ve hayatına uygun, Doğuluca, alafranga karşıtı: “Görüyorsunuz ya ne kadar **alafrangalaşsak** bir tarafımız **alaturka** kalıyor.”

(a. 32829)

a. 2556, 4271, 18570, 20086

[=5]

ALAY: Yun. (I) 1. Belirli günlerde veya belli bir amaçla düzenlenen tören: “İstanbul'da çokdan beri görülmemiş bir cenâze **alayı** idi.”

(a.+ı 34499)

“Eyle-dim mehtâb.ı hem dâvet düğün **âlay.ına**/Tâ ki seyret-sün felek ol şûh çözü-müş kâkül.ü”

(a.+ına 37758)

2. Orduda iki veya daha fazla taburun birleşmesiyle meydana gelen birlik: “Emirleri arasında Garp Cephesi... ordu... kolordu... fırka... süvari **alayları**... top bataryaları... mitralyöz bölükleri sözleri geçiyordu.”

(a. 18418)

“Titrek el.leriyle ger-erken yay.ı/

Her yan.dan bir merak sar-dı **alay.ı**”

(a.+ı 36319)

a. 476, 477, 479, 901, 911, 3376, 16014, 24723, 34490, 34493, 34800, 34803, 35532

a.+a 10797, 10804, 25597

a.+ediyorlardı 26655

a.+ı 14350, 19825, 22877, 25531
a.+ın 894, 932, 25532
a.+ına 3322, 37762, 37766
a.+ında 30744
a.+ından 902
a.+ını 2031
a.+ının 883, 7271, 26677
a.+la 5363, 7839
a.+ları 1247, 4334, 18405, 18421, 21318,
25518
a.+larını 16096
a.+larının 25611
[=45]

ALAYCI: Alay eden, küçümseyen (tutum):
“İnce yapılı, esmer, papağan burunlu, sahte
tavırlarla **alaycı** edaları iyi mezcetmiş, kalın
sesli bir gençti.”

a. 9253
[=1]

ÂLÂYİŞ: Fars. Gösteriş, debdebe:
“Zaman geçtikçe meydana çıkıyor ki o
tunturaktan, **âlâyîşden**, böbürlenmekden âzâde
yaşayan Türk milliyeti demirden bir kitleymiş.”
(a.+den 1085)

a. 14131
a.+de 898
a.+le 3938
[=4]

ÂLÂYİŞLİ: Gösterişli: “Maamâfih Şerîf
Hüseyn'in **âlâyîşli**, nümâyişli ihâneti yine
şiddetli bir tesir icra etti. Çünkü inkisâr-ı
hayâl'in tecessüm etmiş bir manzarasıydı.”

a. 26658
[=1]

ALAYLI: Gerekli okul eğitimini görmeden
kendini yetiştirmiş olan (kişi), mektepli karşıtı:
“Zeynep Hanım Konağı'nın salonlarında, bazı
müderrişlere, bazı muharrirlere, bazı siyasîlere
dair, **alaylı** musahabelerimizde çok anlaştığımız
noktalar olmuştu.”

(a. 9401)
a. 10182
[=2]

ALBAYRAK: Türk bayrağı, bayrağımız:
“İzmir Hükümet Konağı'nda değil, Kordon
Boyu'nda henüz **albayraklar** dalgalanmıyor.”

a.+lar 14479
[=1]

ALBERT GLATİGNY: Joseph Albert
Alexandre Glatigny. (1839, Lillebonne, Fransa –
1873, Sevr, Fransa) Şair: “Çingenelerle bir
ömür geçirmiş olan şâir **Albert Glatigny'yi**
gençlikte iyi anlamış ve çok sevmişim.”

a.+yi 913
[=1]

ALBERT SAMAIN: (1858, Lille, Fransa –
1900, Magny-les-Hameaux, Fransa) Şair:
“Namık Kemal'in zuhurunu düşünürken Fransız
şâiri **Albert Samain'in** iki mısraı hatırıma gelir,
bu şâir der ki: “Hızı kesilmez bir dişi arslan
olan irade, hayatı çevik pençesine almış, ta
uzaklara götürüyor.” İşte Namık Kemal bu
misalde bütün simasıyla görünür.”

a.+in 17225
[=1]

ALBERT SOREL: (1842, Honfleur, Fransa –
1906, Paris, Fransa) Tarihçi: “Üstâd-ı târih
Albert Sorel'in bizi bir çadır halkı diye vasfeden
sözüne rağmen, bu vatana yerleşmenin en celi
burhanı olan asırlarca yıkılmaz edebî bir mîmârî
ile yerleşmiş oturuyoruz.”
(a.+in 24088)

a. 12168, 21462, 32186, 32390, 33162
a.+in 9814, 9873
[=8]

ALBERT VANDAL: Albert Comte Vandal (7
Temmuz 1853, Paris – 30 Ağustos 1910),
Fransız tarihçisi. [1897 yılında Fransız
Akademisi'ne seçildi.]: “Paris Sciences
Politiques mektebinde **Albert Sorel'in** ve **Albert
Vandal'in** derslerini dinlemiş, 1713'ten beri,
Avrupa'nın diploması tarihini, fazla tamik
etmeksizin, sathî ve sürekli bir hâhişle severdi.”
(a.+in 9880)

a.+den 24031
[=2]

ALCESTE: Christoph Willibald Gluck
tarafından yazılan opera:
“Orestes'ler, Oedipus'lar, Hamlet'ler,
Alceste'ler gibi örnekler olmazsa bizde ilânihâye
mümessil yetişemez.”

a.+ler 31887
[=1]

ALÇAK: 1. Yerden uzaklığı az olan, yüksek
karşıtı: “İki tarafımdaki binalar, arabadan, daha
alçak hissini veriyordu.”
(a. 2545)

2. Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan, aşağılık, namert, hain:

“Kule Kahveleri'ne yakın olan evimizin bahçesinde, denize karşı rakı içerlerken, ben de söze karıştım: ‘Askerlerimiz Yenişehir'i, Dömeke'yi bu kadar memleketleri fethettiler, **alçak** Sultan Abdülhamid hepsini yine Yunan'a verecek...’ diyiverdim. Babam ve misafirleri benim bu mütâlâam karşısında hayretten ve korkudan duraladılar.”

(a. 1279)

3. Aşağıda olan, yüksek olmayan (yer): “Ruh da tıpkı hava gibi **alçaklarda** bulanık, yükseklerde saf; şehirlerden dağlara çıkınca tortusu dibe iniyor, asıl şarabı yukarıda kalıyor.”

(a. +larda 17382)

4. Kısık (ses):

“Yakup Kadri Beyin elinde bir kitap gördüm, **alçak** sesle bir hitabe okur gibi okuyordu.”

(a. 22014)

a. 17468, 19229, 30440

[=7]

ALÇAKLIK: Alçakça davranış, adilik, denaet:

“Son padişâh saray.da bir insan hâyâlet.i/ Devlet ve din adam.ları **alçaklık** âlet.i”

a. 38519

[=1]

ALÇAL-: Yukarıdan aşağıya doğru inmek:

“Bir garib kuş musun zavallı gönül/ Güneş artık deniz.den **alçal-ıyor**”

(a.-ıyor 38714)

a.-ıyor 36191

a.-yordu 38450

[=3]

ALÇI: Alçı taşının pişirilip toz durumuna getirilmesinden elde edilerek yapılarda, sanatta kullanılan beyaz toz:

“Köprüde şapkalı satıcılar bile Mustafa Kemal Paşa'nın **alçıdan** küçük heykellerini acemi bir Türkçeyle bağıra bağıra satıyorlar.”

(a. +dan 13865)

a.+dan 17510

[=2]

ALDAN-: Yanılmak, yanlış hüküm vermek, hataya düşmek: “Ziya Paşa ve Şinasî'yi gelince: Bunların da yaptıkları tercümelere bakıp **aldanmamalı**; bu bir şey ifâde etmez; ikisi de Şarklı kalmışlardır.”

(a.-mamalı 32792)

“Gül renk.ine **aldan-ma** yan-arsın/
El sür-me ateş.tir bu piyâle”

(a.-ma 38951)

a.-ır 12885, 16358, 19491

a.-ırlar 14326, 15149, 16360, 29037, 30737

a.-ışlarımızda 11828

a.-ıyor 6751

a.-ıyorlar 925, 2263, 12349, 12973, 21999, 29698, 30788, 31687, 31762

a.-ma 23196, 36844, 38950

a.-madığını 27088

a.-mayınız 28657

[=25]

ALDANIL-: Aldanma işine konu olmak:

“Bu vesikaları, bir taraftan inkılâp düşmanları, kral taraftarları, umumiyetle sağ'lar öne sürerek inkılâbın en mehib ve dehşetle karışık bir sevimlilik sihri olan şahsiyeti hakkında ne kadar **aldanılmış** olduğunu isbât ediyorlar.”

a.-miş 27097

[=1]

ALDAT-: 1. (Bir kimseyi) Gerçek dışı söz ve davranışlarla bile bile kandırmak:

“Bunu vesile ittihâz eden kim ise, habbeyi kubbe yaparak, Râif Efendi'yi, Alemdar Paşa basıldığı gün, ‘Sultan Mustafa'yı isterük’ nâralarını tahrir eden biri olarak göstermiş ve Sultan Mahmud'u iyiden iyiye **aldatmıştır**.”

(a.-mıştır 34278)

“Her suçlu.nun baş.ında hayâlî cezâ.sıyız/
Her âşık **aldat-an** kadın.ın kalb ezâ.sıyız”

(a.-an 37131)

2. Yanılmak, hataya düşürmek:

“Maamâfih şiirde devirlerin bir tekâmülünü gözeten edebiyat müverrihleri hem kendileri **aldanıyorlar** hem de kaari'lerini **aldatıyorlar**.”

(a.-ıyorlar 2265)

a.-an 11950

a.-ıp 16858

a.-ırız 13647

a.-ırlar 15551

a.-ıyor 31530

a.-mak 14874

[=9]

ALDATICI: Aldatma niteliğine sahip olan, yanıltıcı: “Nihayet bu sivillerden biri yanıma gelerek gaayet sevimli ve **aldatıcı** bir tavırla limana kadar inmemi, orada bir kayıt muamelesi

yaptırmamı ve yine vapura dönmemi tavsiye etti.”

(a. 1749)

a. 12169, 26263

[=3]

ALDATIL-: Aldatma işine konu olmak:

“Doğru Süleymaniye mezarlığına koştum. Ne aslı var ne faslı. O sabah gömülmemiş.

Aldatıldığımı anladım.”

(a.-dığını 10687)

a.-maz 15551

[=2]

ALDIR-: 1. Bir kimsenin bir şeyi almasını, alıp (yanında) buldurmasını sağlamak:

“Pâdişâh ve devlet, sımsıkı, Dâmad Ali Paşa'nın elindedir. O, istediğine mühür verdirir, istediğinden **aldırır**.”

(a.-ır 35017)

2. ***Aldırış etmemek**: Aldırmamak,

umursamamak, önem vermemek:

“Türkçe konuştuk. Şapkalı olduğumuz hâlde Türk ve Müslüman olduğumuzu sezdi. Lâkin **aldırış etmedi**.”

(a.-ışetmedi 860)

a.-acak 2791, 24841

a.-ırlar 18545

a.-ışetmemek 25187

a.-madan 34546

a.-madığımız 7652

a.-madıkça 15914

a.-mayan 933, 9405

a.-maz 2406

a.-mazdı 12865

[=13]

ALEXANDRE: I. Aleksandre. 23 Mart 1801 – 1

Aralık 1825 tarihleri arasında Rusya

İmparatorluğu'nun imparatoru. [1809 ile 1825 yılları arasında Polonya Kralı, ilk Litvanya ve Finlandiya Grandükü.]:

“Çar Birinci Alexandre Rostopchine'i tekrar saraya almak istemişede muvaffak olamadı.”

Alexandre'a karşı bürüdeti bilâhare büsbütün teb'îdini intâc etti idi.”

(a.+a 26128)

a.+ı 26111

[=2]

ALEXANDRE DUMAS: Alexandre Dumas (24 Temmuz 1802 – 5 Aralık 1870), [Alexandre

Dumas, père olarak da bilinen Fransız yazar, macera türündeki tarihi romanlarıyla ünlüdür.]:

“**Alexandre Dumas** el'ân en ziyâde lezzetle okunan bir dâhidir.”

(a. 22163)

a. 6487

a.+nın 33163

[=3]

ALEXANDRE DUMASZÂDE: Alexandre

Dumas'ın oğlu: “**Alexandre Dumaszade**: ‘Babam bir avam Sheakespeare'idir.’ derdi.”

(a. 22170)

a. 31397

[=2]

ALEKSANİYAN: İstanbul'da temsillere çıkan bir gayrimüslim tiyatro oyuncusu:

“El. inde Türk Yurt. u/

Gel ey Aleksaniyan nâmdâr oyuncu”

a. 39078

[=1]

ALEKSIYAD: İmparator Aleksî'nin şaire olan kız kardeşi Annia'nın, yazdığı destan:

“İstanbul'un bu macerası İmparator Aleksî'nin mümtaz bir şâire olan hemşiresi Annia'nın, **Aleksiyad** unvanıyla yazdığı bir destanda terennüm edilmişti.”

a. 5050

[=1]

ALELACÂYİP: Ar. Pek acayip, pek garip, şaşılacak nitelikte:

“Öyle Sormagir Mahallesi gibi hududu belli olmayan **alelacâyip** bir Arnavut ülkesinde hiçbir zaman varlıklarını koruyamazlar.”

(a. 13956)

a. 15647

[=2]

ALELACELE: Ar. Çarçabuk:

“Harb-i Umûmî'de Çanakkale tehlikeli günler geçirirken Adalar **alelacele** tahliye edilmiş, Ali Kemal de genç zevcesiyle İstanbul'a nakletmeye mecbur olmuştu.”

(a. 9921)

a. 3620

[=2]

ALELÂDE: Ar. 1. Sıradan, adet olduğu üzere:

“Eski ve yeni şâirler belki Abdülhak Hâmid Bey'i, bu itibarla, **alelâde** bir aile babası telâkki ederler.”

(a. 31101)

2. Bayağı, amiyane: “Doğrusu budur ki Fikret’in Fransızcası **alelâde** idi.”

(a. 8783)

a. 26163

[=3]

ALELEKSER: Ar. Ekseriya: “Türk gençlerinin uzaklarda **alelekser** akdettikleri bir izdivaca hanımlarımız güldü; biz ağladık.”

a. 21565

[=1]

ALELITLAK: Ar. 1. Genele bakan tarafıyla: “Misali **alelittlak** almaktansa kendimizden alalım.”

(a. 12173)

2. Genellikle: “Fakat **alelittlak** talih denildiği zaman bunda behemehal makûs mânâsı yoktur.”

(a. 25058)

[=2]

ÂLEM: Ar. 1. Yeryüzü, dünya:

“Yürü Hür mâvilik.in bit-tiği son had.de kadar/ İnsan **âlem.de** hayâl et-tiği müddet.çe yaşa-r”

(a. +de 36526)

2. Hal, hâlet, ortam: “Saçlarına kır düşmüş 1300 senesi süfehâsının teessüfle andıkları Boğaziçi mehtap **âlemini**, kasvetiyle sıkıyor.”

(a. +ini 31665)

“Bir nurlu neş’e kapla-dı kerpiç.ten ev.leri/ Yârab nasıl ferahlı bu **âlem** nasıl temiz/ Tenhâ sokak.ta kal-dım oruçsuz ve neş’esiz”

(a. 35944)

3. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Aynı şart, durum ve düşüncedeki insanların meydana getirdiği çevre, muhit: “Lisânımız, mûsikîmize bigâ ne bir Frenk’in Osmanlı payitahtında Dârülbedâyi tesis edebilmesine muarız görünenlere de diyebiliriz ki, bu eseri ancak Antoine gibi temâşâ **âleminde** saç ağartmış bir dahî yapabilir.”

(a. +inde 31766)

“Garb **âlem.inde** eğleniş.in bir misâl.i bu/ Yunan Lâtin ve Cermen.i tek cins et-en havâ”

(a. +inde 36231)

4. Herkes, başkaları: “**Âlemi** ıslâh etmeğe kalkışmasından bu hâle geldi.”

(a. +i 33683)

5. Zevk ve safa meclisi, eğlence:

“Aşk.in şeref diyâr.ını gör-dümdü bir zaman/ Yıldız.larıyla başka bir **âlem.di** her gece”

(a. +di 36297)

6. Kendine has, değişik özellikleri bulunan yer veya durum:

“Ölüm yabancı bir **âlem.de** bir gece.yse bile/ Tahayyül.ümde vatan kal-sın eski hâl.iyle”

(a. 36395)

7. ***Âlem-i bâlâ**: Yüce âlem:

“Mehtâb et-erken **âlem-i bâlâ.yı** garkınûr/ Eyle-r zülâlipertev.i sahrâ.yı garkınûr”

(a. +yı 39209)

8. ***Âlem-i ervah**: Ruhlar âlemi:

“Çal **âlem-i ervah.ı** da raksân et-elim çal/ Alt.ında şu mâvî ve beyaz nûrlu semâ.nın”

(a. +ı 39142)

9. ***Âlem-i hayâl**: Hayal âlemi:

“Âheste çek kürek.leri mehtâb uyan-masın/ Bir **âlem-i hayâl.e** dal-an âb uyan-masın

(a. +e 37541)

10. ***Âlem-i kevn**: Varlık âlemi, var olma dünyası:

“Çek-mekteyiz kavâfiliuşşâk.a meş’ale/ Tut-tu eğerçi **âlem-i kevn’i** fesâd.ımız”

(a. +i 37873)

11. ***Âlem-i mânâ**: Rüyâ âlemi:

“Böyle beş beyit.i bu gûyende redif üzre Kemâl/ Nâilî söyle-se bir **âlem-i mânâ** söyle-r

(a. 37665)

a. 904, 1537, 1585, 2963, 2965, 6003, 6391, 6416, 7500, 7724, 7853, 11754, 14138, 15141, 17082, 17996, 19455, 21425, 22103, 22103, 22370, 23022, 23329, 23482, 26762, 28042, 28284, 28284, 30109, 31371, 31565, 31936, 35642, 36000, 36515, 36537, 36628, 37768, 38086, 38663

a.+de 2946, 6352, 10517, 10960, 11155, 14704, 16449, 17056, 20143, 22899, 28449, 28674, 30912, 33805, 36118, 36395, 36526, 36768, 36779, 36797, 37401, 37523, 37632, 37810, 38644

a.+den 20514, 29851, 38350

a.+di 719

a.+dir 20883

a.+e 1595, 6864, 9929, 11412, 12839, 12842, 22642, 22956, 28306, 29850, 34182, 36504, 38116, 39050, 39292

a.+i 657, 779, 869, 2424, 2957, 7390, 11693, 13801, 17055, 17243, 17272, 20451, 20495, 21360, 21360, 22109, 22421, 22508, 23078, 23082, 28274, 28671, 30131, 31219, 31220,

31428, 32122, 33672, 35303, 35928, 36734, 36799, 37430

a.+i+islam 10442

a.+i+islam.a 30957

a.+i+islam.da 21595

a.+i+islambankası 6516

a.+i+mana.da 9437

a.+i+medeniyet.in 13387

a.+i+şehzadelik.de 7225

a.+i+şiiir.de 22789

a.+idir 14166

a.+imiz 20514

a.+imizde 20509, 24768

a.+in 4082, 6041, 6155, 10517, 11761,

12951, 14261, 14430, 14430, 18493, 19778, 20143, 20468, 21366, 21805, 22648, 23088, 23169, 24060, 25441, 28263, 28287, 30267, 30650, 36371, 37082, 37741

a.+inde 498, 2827, 3777, 3980, 4963, 8768, 10645, 13001, 13114, 13673, 15190, 16821, 17058, 19731, 20125, 20823, 21134, 21157, 21200, 21807, 22172, 22455, 27166, 28122, 28687, 30652, 31183, 31184, 31755, 31814, 31972

a.+indeki 8519

a.+inden 1718, 2774, 7835, 8434, 18704

a.+ine 30, 729, 2058, 2693, 10764, 10767, 11702, 20456, 22432, 24172, 24173, 24173, 36735

a.+ine 11147

a.+ini 10516, 19495, 31652, 36870

a.+inin 4469, 4635, 7864, 9630, 11864, 16467, 20508, 21124, 21169, 21356, 21367, 21750, 21764, 22291, 30592, 30607, 30840

a.+ler 6494

a.+leri 37177

a.+lerinde 121, 296, 22112

a.+lerine 17263

a.+lerini 3195

a.+lerinin 1550, 22511

a.+lerle 21373

a.+miş 7932

[=247]

ALEMDAR: Ar. 1. Bayrak taşıyan kimse, sancaktar:

“Muhasarının ref'ine temayül arttığı günlerde Ak Şemseddin fecî bir sıkıntı geçiriyormuş; bir zaman murakabeye varmış, Resûlullah'ın

alemdarı Hâlid Ebâ Eyyûb'un mezarını keşfetmek için ter döküyormuş.”

(a.+ı 7152)

2. **mec.** Bir işin başında olan kimse, önder: “Bereket versin müddeâ **alemdarlarının** hepsi birden müteassıpların ve Nâzım Hikmet'in fikrinde değillerdir.”

(a.+larının 27826)

a. 18645, 23850, 25029, 34299

a.+a 18680

a.+dan 34286

a.+ı 10195, 24995

a.+ı+resulullah 23629

a.+ı+resulullah 9434

a.+ın 34276, 34290

a.+la 24996, 25027

a.+lar 27819

[=17]

ALEMDARLIK: ***Alemdarlık etmek**: Öncülük etmek: “Hattâ on beş sene evvel yeni fikirlere en önde **alemdarlık eden** bir Paris mecmuasının müdürü JeanPhi-neau, bütün ulemâ, üdebâ, ahlâkîyûn ve felâsifenin reylerine müracaat ederek bu asırda halka manevî gıda diye verilen bu hikâyeleri beynennâs terzil etti.”

a. 22113

[=1]

ALEMDAR MUSTAFA PAŞA: (1755, Hotin – 14 Kasım 1808), II. Mahmut saltanatında 18 Haziran 1808 – 15 Kasım 1808 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamı: “**Ve Alemdar Mustafa Paşa sadâret mührünü aldı.**”

(a. 23878)

a. 24984, 24988, 24998, 25022, 25032

a.+nın 24949

a.+yı 22033, 34221

[=9]

ALEMDAR PAŞA: Alemdar Mustafa Paşa:

“**Alemdar Paşa sâfdil, taşralı ve ümmî olduğundan Saray'ın devlet oyunlarında ne açmazları olduğunu iyi kavrayamamıştı.**”

(a. 34238)

a. 33504, 33900, 33904, 34227, 34238, 34265

a.+nın 33499, 33507, 33512, 33523, 33909

a.+ya 22036

a.+yı 33885

[=13]

ALEMDAR VAK'ASI: 15 Kasım – 18 Kasım
1808 tarihleri arasında Rumeli âyanlarından
yenilik yanlısı Sadrazam Alemdar Mustafa
Paşa'nın ölümüne ve yenilik hareketlerinin
durmasına yol açan yeniçeri ayaklanması:
"İşte **Alemdar Vak'asında** bir daha 'Sultan
Mustafa Efendimizi isterük!' seslerini yükselten
bu güruhtu."

(a. +nda 34310)

a. 23908, 34272

a.+ndan 23925

[=4]

A'LEMSÜZ: Siz bilirsiniz:

"Yine siz **a'lemsüz.**"

a. 25288

[=1]

ÂLEMŞÜMUL: Ar. 1. Bütün dünyada tanınan,
bilinen: "Mükâfatını pek güç bir temyizden
sonra bahşeden meşhur Goncourt'lar Encümeni
edebiyat âlemine her sene meçhul nâmı,
âlemşümül bir şöhretle tetvîc ederek
salveriyor."

(a. 22448)

2. Bütün dünyayı alâkadar eden:

"**Âlemşümül** düşünüyordardı."

(a. 6418)

3. Bütün insanlarda var olan:

"Makber ve Ölü bilâkis hadd-i azamî bir
derecede **âlemşümül** bir hissi ifâde ediyorlar."

(a. 31149)

a. 20006, 22089, 22132, 22436, 22387,
28794

[=8]

ALENEN: Ar. Açıkça, gizlemeden:

"Ali Kemal, bu illetini Mütareke'ye kadar şöyle
böyle saklamış, nihayet İstanbul işgal edildiği
günlerde **alenen** izhar etmiş."

(a. 10077)

a. 13346, 28901

[=3]

ALENİ: Ar. Gizli olmayarak, açık: "Başta Bahr-
ı Sefid hâkimiyetini Osmanlı tamâmîyeti üzerine
istinad ettiren İngiltere, diğer büyük devletler,
İslâv ittifadının **aleni** hâmisi Rusya hristiyan
teb'anın menfaatine bâzı mahallî islâhatın temini
için İstanbul'da bir mü'temer açtılar."

a. 24052

[=1]

ALESSEVİYYE: Ar. Aynı düzeyde, aynı
derecede:

"Tevfik Fikret'in ne diyeceği bence muamma idi.
Çünkü kendisinin bütün kendinden sonra şiir
söylemiş gençleri **alesseviyye** istihkar ettiğini
görüydüm."

a. 8499

[=1]

ALESTA: İtal. Harekete hazır, tetikte, hemen:

"Geldiği saniye Azmi Bey ve etrafındaki
memurlar **alesta** ayağa kalktılar ve kendisine ne
derece tâbi olduklarını bütün tazimleriyle
gösterdiler."

a. 11311

[=1]

ÂLET: Ar. 1. Bir işi yapmak için kullanılan
nesne, araç, makine, aygıt:

"İptidâî çift **âletleri**, silâhlar, köylerin kumaş,
ağaç ve demir işleri hâsılı bütün Bulgarlık
mükemmel bir tasnifle görülüyor."

(a. +leri 3134)

2. Vâsita:

"Vezinler cansız bir **âlettirler**. Lâkin aruzla
yorulmayınız; halk türkülerindeki vezinlerle
söyleyiniz."

(a. +tirlere 20758)

3. **meç.** Pek hoş görülmeyen bir işe aracı ve
yardımcı olan, bu amaçla kendisinden
faydalanılan kimse:

"Son padişâh saray.da bir insan hâyâlet.i/
Devlet ve din adam.ları alçaklık **âlet.i**"

(a. +i 38519)

4. ***Âlet olmak**: Pek hoş görülmeyen bir işe
yardımcı ve vâsita olmak:

"Ben yalnız bu yeni zihniyette olanları değil,
Çar Ferdinand'ın kanlı siyâsetine **âlet olmuş**
nice siyâsileri de yaptıklarından nadim ve
Türlere çok muhabbetkâr gördüm."

(a. 3475)

5. Bir sanatı yapmaya, uygulamaya yarayan özel
araç:

"Şiir mûsikînin hemşiresidir, **âletsiz** tegannî
edilemez."

(a. +siz 20703)

"Şopen ne.yi tehçil eyle-r/
Bin kerre öp-üp **âlet.i** tebcil eyle-r"

(a. +i 39036)

a. 11893, 12021, 27778, 29399, 29566,
34340
a.+e 27936, 27937
a.+ederek 27739
a.+i 1958, 1959, 28317, 29370, 30932
a.+ini 29576
a.+lere 29627
a.+leri 3133, 18372, 28223, 29368, 30861,
34940
a.+leriyle 4636, 28307
a.+olmuş 27807
a.+siz 29805
a.+tedir 29365
a.+ti 17098
a.+tır 28156
a.+tirlere 20743, 29368
[=35]
ALEV: 1. Duyguların yakıcı etkisi:
“Balkan şehir.lerinde geç-erken çocukluk.um/
Her lâhza bir **alev** gibi hasret.ti duy-duğum”
(a. 35722)
2. Yanan maddelerin veya gazların türlü
biçimlerdeki ışıklı uzantısı, yalım, yalaz, alaz,
şule:
“Bu teselliden biraz avunuyordum; lâkin birkaç
dakika sonra kalbimin şifâ bulmaz üzüntüsü
tekrar bir **alev** gibi parlıyordu.”
(a. 174)
“Yüce tuğ.larla **alev** dalgalı bayrak.larla/
Gök kılıç.larla teber.lerle ve mızrak.larla”
(a. 38611)
3. **meç**. Öfke, hışım, gazap:
“Ağaç dallarını ayırarak adım adım
yürüyorlar, o sıra üç avcı duruyor, şâir Vigny de
ne gördüklerini arıyor ve birdenbire
karşısında iki **alev** saçan göz görüyor: Kurt!”
(a. 13720)
a. 15009, 26035, 36816
a.+den 37021
a.+ler 12818, 26060
[=10]
ALEVLEN-: Tutuşmak, alev çıkararak yanmak,
ıştial etmek:
“Şapkasını çıkardı. Moskova'ya doğru: ‘Elveda
Moskova!’ dedi. Oğluna dönerek: ‘... yarım
saate kadar **alevlenecek!**’ cümlesini ilâve etti.”
(a.-ecek 26038)
a.-dikten 26044

a.-miş 13701
[=3]
ALEVLENDİR-: **meç**. Bir meselenin
büyümesine yol açmak, şiddetini arttırmak:
“Ailesinin îtirâzı, nâkabil-i teselli bir meyelân
hâlinde tecellî eden bu aşkı büsbütün
alevlendiriyor.”
(a.-iyor 22794)
a.-di 2983, 17259
[=3]
ALEYH: Ar. Bir şeyin veya bir kimsenin
karşısında olma, leh karşıtı:
“Şimdi bu anda Paris matbuatının en kudretli
ekseriyeti Fransız meclisinin ekseriyeti
aleyhindedir.”
(a.+indedir 24341)
a.+imizde 11504, 12047, 12630, 20389
a.+imizdeki 11756
a.+imize 2788, 17017, 31802
a.+inde 1753, 1755, 2042, 2440, 2654, 2757,
2450, 2473, 4008, 4042, 4171, 5317, 7693,
8439, 8651, 10325, 10326, 10806, 11554,
12029, 12164, 15320, 15322, 21970, 22093,
22097, 23555, 23556, 24437, 25407, 25867,
25989, 26006, 26105, 27080, 27179, 31526,
35136, 35145
a.+indeki 9969, 22215, 22332, 35115
a.+indeydi 583, 18634
a.+indeydiler 24309
a.+indeyim 25162, 25169
a.+ine 1361, 4015, 15328, 15840, 16729
a.+inizde 15552
a.+lerine 10116, 16085
a.+te 35139
[=66]
ALEYHTAR: Ar. Muhalif olan. Aynı fikirde
olmayan:
“Kral Kostantin'in nüfuzundan hariç olan bizim
memleketimizde Rumların ne kadar hararetle
Almanlara taraftar ve İtilâf Devletleri'ne
aleyhtar olduğunu görüyor, âdeta şaşıyor Rum
siyasetinin bu hikmetini biz Türkler bir türlü
anlayamıyorduk.”
(a. 12249)
a. 12243, 22110, 22492
a.+ı 3153, 3977, 9995, 25953, 25992
a.+larına 11069
[=9]

ALEYHTARLIK: Bir işe, harekete veya düşünceye karşı olma, karşıtçılık:
“Bu muhitte Tesalya'daki muvaffakiyetlerimiz hâd bir vatanperverlik uyandırdığı hâlde, hayli bariz bir padişah **aleyhtarlığı** vardı.”

(a. +ı 1274)

a.+a 35263

a.+ı 1273, 25474

a.+ına 10292

a.+ının 4237

a.+ıyle 21968

a.+lar 3975

[=7]

ALFABE: Fr. Bir işin başlangıcı:

“... konservatuvarlarda üstad muallimler genç talebeye kelimelerin tam telâffuzunu, okuma sanatının bir **alfabesi** gibi öğretmekle işe girişirler.”

a.+si 27406

[=1]

ALFRED DE VİGNY: 1797-1863 yılları arasında yaşamış Fransız şair, oyun ve roman yazarı. [Romantizmin temsilcisidir. Edebiyatla uğraşmak adına subaylıktan ayrıldı. Hüzünlü bir evlilikten sonra Le Maine-Giraud'da bir köy evine yerleşti. 1827 yılında William Shakespeare'in Romeo ve Juliet'ini Fransızcaya çevirdi. 1845 yılında Fransız Akademisi'ne seçildi. Şiirlerinde tabiatın ve insanların umursamazlığı ve karamsar düşünceler belirgindir.]:

“Fransız mekteplerinde çocuklara şâir **Alfred de Vigny'nin** ‘Kurdun Ölümü’ diye meşhur bir şiiri okutulur.”

(a. +nin 13698)

a.+nin 16869

[=2]

ALFRED MACHAR: (1887, Paris, Fransa – 1962, Fransa) Yazar:

“Bu gençlerden Vincent Muselly şiirde, **Alfred Machar** çocuk ruhunu tahlil eden bir nevi nesirde sonra meşhur oldular.”

a. 2231

[=1]

ALGINLIK: ***Soğuk algınlığı**: Üşüme veya üşütme sebebiyle ortaya çıkan nezle vb. rahatsızlık:

“Beni içinde bıraktığınız **soğuk algınlığı**, muannidâne, bugüne kadar devam etti. Ma'mâfih bugün biraz çıkacağım ve hava alacağım.”

a.+ı 20447

[=1]

ALICI: 1. (Göz) alıcı:

“Bu kadar az malzemeye birbirinden güzel ve göz **alıcı** tablolar yaratmak İstanbul'un Türk ve Müslüman halkının millî güzideliğini gösterir.” (a. 3405)

2. (Gönül) alıcı:

“Sofya'ya yakın yerlerden gönül **alıcı** bir burası var.”

(a. 5776)

[=2]

ALIK: Sersem, budala, ebleh:

“Durgun, **alıklar**, okumaktan canı sıkılan bir çocuk olduğu belliydi.”

a. 34574

[=1]

ALIK ALIK: Şaşkın şaşkın; anlatılanları anlamayan bir insanın hâliyle:

“Bâzı bilgiç hekimler dillerinin makarasını çözerler, tıbdan anlamayan hastalarına, tıbbî istilahlar kullanarak derd anlatırlar. Hasta **alıklar** bakarak dinler.”

(a. 27904)

a. 6516, 6518, 23179

[=4]

ALIKOY-: 1. Mâni olmak, engel olmak:

“Hemen içinden bahriye neferleri sıçrayıp sandallara atladılar, yatı hareketten **alıkları** manıayı aramaya koyuldular.”

(a.-an 12087)

2. Bir yerde tutmak:

“Pâdişâha o kadar hizmetten sonra, ihtiyarlığında Fransa'ya savuşmayı kuruyordu. Fırarını temîn için her şey temîn olunmuşken, müslüman ölümünün rahmeti yetişti. Bu mühtedfiyi bizde **alıkları**, şimdi Beyoğlu'nun müslüman mezarlığında kavuklu bir mezar taşı, naşı bekliyor.”

(a.-uyordu 23003)

a.-acak 24518

a.-amaz 31710

a.-ar 23816

a.-du 22988

a.-mak 5196

a.-maları 1626

a.-uyor 23711, 31648

a.-uyorlar 22752

[=11]

ALIN: Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü: “Dünyada büyük bir iş görmek için doğmuş insanların **alınlarında** bir yıldız olduğuna dair bir Avrupa itikadı vardır.”

(a. +larında 9661)

“DidârıFahriÂlem.i görmek.ti gaaye.si/

Garkıhuşû’ çık-tı huzûriRisâlet.e/

Alın.indan öp-tü fahret-erek FahriKâinât/
Şâbâş sun-du sarfedil-en bu.nca himmet.e”

(a. +ından 37305)

a. 12804

a.+ı 16952

a.+ında 37050

a.+ını 37887

a.+ları 38822

a.+larında 16079, 16125, 32077, 37111

a.+larından 16126

a.+larının 13812, 15649

[=14]

ALIN-: (I) 1. Duyulmak, hissedilmek:

“Cihan.da lezzet **alın-maz** bu duygu.dan fazla/
Sev-en kadın.la sev-en erkek.in visâl.i gibi”

(a. -maz 36564)

“Düşül-ür bir hayâl.e zevk **alın-ır**/

Belki hâlâ o beste.ler çalın-ır”

(a. -ır 35804)

2. Seçilmek: “Bu defâ Müslüman köylüden, lâkin **alınacak** çocukların bünyeleri, boyları iyi seçilerek alınırsa Yeniçeri Ocağı'nın Murad Hüdâvendigâr devrindeki sağlamlığından daha sağlam olacağını görürüz.”

(a. -acak 35368)

4. Fethedilmek, zapt edilmek:

“Galata, Cenevizlerden **alındıktan** sonra daha ziyade canlanmış.”

(a. -dıktan 5422)

5. (Bir sözden, bir davranıştan) Kendine göre anlam çıkararak incinmek, gücenmek, darılmak:

“Bu son sözden Tefvik Fikret fevkalâde **alındı**.”

(a. -dı 8480)

6. Alma işi yapılmak:

“Kendi yüzünden yüksek mekteplerin son sıralarından **alınmış**, istikballeri mahvolmuş.”

(a. -mış 9751)

7. Tahsil edilmek:

“Eğer Viyana zapt olunmuş olsa idi netice olarak birçok ganimetler ele geçer, orada kalındığı müddetçe **alınan** birçok vergilerle har vurulup harman savrulurdu ve nihayet mâbâdinde görüldüğü üzere bir gün bu şehir de sahiplerine terk olunarak ricat edilirdi.”

(a. -an 25124)

a. -acak 14091, 34074, 35352, 35357

a. -an 469, 5431, 5451, 23798

a. -dı 5244, 8473, 29689, 34318, 34664,

35034

a. -dığı 24492

a. -dığını 3031, 12774, 34989

a. -ırken 31357

a. -ırsa 9774, 35358

a. -mağa 32367

a. -mak 25585

a. -ması 10227, 34045

a. -masında 35354, 35355

a. -mış 362, 6759, 8133, 9744, 16427, 21933, 32367, 32839, 33707, 35591

a. -mişlerdir 22376

a. -mişti 5118

a. -miştir 3881

a. -sa 33126

[=44]

ALIN-: (II) ***Tekbir alınmak**: Tekbir okunmak, tekbir getirilmek:

“Gör-düm ön saf.ta otur-muş nefer esvap.lı biri/
Dinle-yor vecd ile tekrâr **al-ınan Tekbîr.i**”

(a. -an 35677)

a. -an 38243

a. -mış 37286

[=3]

ALINGAN: Çabuk gücenen, kırılan:

“Yalnız gaayet **alınan**, marazı bir derecede izzet-i nefis sahibi ve geçimsizdi.”

a. 1380

[=1]

ALIŞ-: 1. Bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabilmek: “Vezinlerin birçoğunu kullanmağa **alışmıştım**. Kafiyelerim günden güne acemilikten kurtuluyordu.”

(a. -mıştım 2041)

2. Uyar duruma gelmek, intibak etmek:

“Bu devrede nesrin Frenk nevilerine ve kadrolarına çok **alıştık**.”

(a. -tık 32272)

3. Yadırgamaz duruma gelmek:

“Eğil dağlar eğil üstünden aşam/
Yeni talim çıkmış varam **alışam!**”

(a.-am 14970)

a.-a alışa 1960

a.-am 14959, 16740, 16745, 16750, 29405

a.-an 10733

a.-ır 19113

a.-ırız 7584

a.-ıyor 2848

a.-mamış 19043

a.-mış 1179, 4098, 7639, 8600, 16669,
19569, 22677, 32621, 34541

a.-mıştı 33712

a.-sa 34804

a.-tı 11145

a.-tığ 6710, 31648

a.-tığım 10714

a.-tığımdan 2929

a.-tığımız 25795, 25800

a.-tığımızdan 20577

a.-tık 22970, 32261

a.-tıkça 27913

a.-tılar 13281, 32585

a.-tım 11171, 11337, 34999

a.-tıysa 27173

[=41]

ALİŞKANLIK: Bir şeye alışmış olma durumu, itiyat: “Almancaya azıcık **alışkanlığım** bile bu kelimenin Türk Şansı Parkı demek olduğunu anlamağa kifayet eder.”

a.+ım 25059

[=1]

ALİŞKİN: Bir şeye veya bir şey yapmaya alışmış olan: “O sahne sanat kârı hakikatte o şiiri okumamıştır; yalnız onu **alışkın** olduğu inşad melekesiyle ifâde etmeğe çalışmıştır.”

a. 27283

[=1]

ALİŞTİR:- 1. Bağlamak, müptelâ etmek:

“Aşırı riâyetleriyle, ikramlarıyla, iltifatlarıyla yalısına cebzetti, ülfetine iyiden iyiye **alıştırdı.**”
(a.-dı 34207)

2. Âdet edindirmek, huy edindirmek:

“İstibdad idarelerinin insanı **alıştırmış** olduğu ihtiyatların birkaç gün içinde, nasıl zail olduğunu anlıyorum.”

(a.-mış 4101)

a.-mışlar 3207

a.-sın 13332

[=4]

ALİŞVERİŞ: ***Alışveriş etmek**: Satın almak, çarşıdan, pazardan ihtiyaçlarını temin etmek: “Bazan dış yüzü, bazan da yalnız iç yüzü mavili beyazlı olan dükkânlardan **alışveriş** eden Müslümanlar, fark etmiyor ki Yunan ordusuna yataklık ediyorlar; çünkü en basit bir muhakemeye bu gafletin başka bir tabiri yoktur.”

(a.+eden 14085)

a. 10632

a.+e 13818

a.+ederken 14112

a.+ediyorlar 16771

a.+in 1250, 19693

a.+te 35308

[=8]

ALÎ: Hz. Ali (r.a.):

“Bu manzûme.nle ey üstâdîhoşkâm/
Alî.den doldur-up iksîriilhâm/
Lebüüşşâk.a sun-dun öyle bir câm/
Ki yuğrul-muş türâbıKerbelâ.dan”

a.+den 37961

[=1]

ÂLÎ: Ar. Yüksek olan, yüce, ulu:

“Gerek idâdî gerek **âlî** tahsil hazırlayan böyle leylî müesseseler dahî şehri 170 franka kadar bulunabilir.”

(a. 20036)

“Çal çal melek.im rûhutabiât kadar **âlî**/
Bir şî'r ile et rûh.uma ifhâmime 'âlî”

(a. 39163)

a. 23243, 25917

[=3]

ALÎ ÂGÂH: Çapanzade Agâh Efendi. (1832, Yozgat-1885, Atina, Yunanistan) Genç Osmanlılar Cemiyeti üyesi, gazetecilik de yapmış Osmanlı devlet adamı ve aydını:

“Paris'e ilk gelen Türkler arasında, Selanik'ten gelmiş bir Doktor **Alî Agâh** vardı.”

a. 8547

[=1]

ALÎ BEY: 1. Y. Kemal'in amcası:

“Babamın kardeşi **Alî Bey**, Evrenoszâde Faik Bey'in damadı ve iç güveyisi idi.”

(a. 109)

2. Silihdar Ali Bey:

“*Ali Bey Hisar'da yaşadığı zaman Râif Efendi'ye çok riâyet ediyordu, yanın dan ayırmıyordu.*”

(a. 34170)

a. 109, 34159, 34218, 34221, 34317, 34452

a.+e 34172

a.+i 1437, 34375

a.+in 32366, 34247

a.+le 34198

[=13]

ALİ BEYEFENDİ: Silihdar Ali Bey:

“*Ali Beyefendi gibi harîs bir bende, Hisar'daki yalısında rahat edebilir miydi?*”

(a. 34202)

a. 34357

a.+ye 34209

a.+yi 34322

[=4]

ÂLİCENAP: Ar. Haysiyetli, şerefli, yüksek ruhlu, düşmanına bile iyilik edecek yaratılıştaki olan (kimse):

“*Ser-hafiyeye diye yâd edilen, lâkin iyi ve âlicenap bir insan olduğu sonraları anlaşılın Ahmet Celâlettin Paşa'nın maiyetinde Mısır'dan Paris'e birçok gençler gelmişti.*”

a. 10983

[=1]

ALİ DÂNİŞ: Yahya Kemal'in: 1902'de İstanbul'a geldiği zaman konağında kaldığı, anne tarafından bir akrabası:

“*Beni Nişantaşı'nda Ali Dâniş Bey'in konağına, mektebe girme mes'elesini halletmek için, gönderdiler. Atlı tramvaya binerek Nişantaşı'na gittik. Ali Dâniş Priştine'li Abdurrahman Paşa'nın oğluydu.*”

a. 1494

[=1]

ALİ DÂNİŞ BEY: Ali Dâniş:

“*Muvasalatımdan bir gün sonra yanıma bir uşak vererek, beni Nişantaşı'nda Ali Dâniş Bey'in konağına, mektebe girme mes'elesini halletmek için, gönderdiler.*”

(a.+in 1492)

a. 1506

a.+e 1567

a.+in 1501

[=4]

ALİ EKREM BEY: Ali Ekrem Bolayır. (1867-1937) Daha çok II. Meşrutiyet'ten sonra yayımladığı hamasî şiirleriyle tanınan Servet-i Fünûn devri şair ve yazarı:

“*Zannedersem hemen o gün bir komisyon teşekkül etti, muhterem Ali Ekrem Bey'in riyâsetinde senelerce çalıştı.*”

a.+in 28983

[=1]

ALİ EMİRİ: Ali Emîrî Efendi (d. 1857, Diyarbakır – ö. 1924 İstanbul). Araştırmacı ve tezkire yazarı, Kaşgarlı Mahmud'un Divânü Lugâti't-Türk isimli eserini Türk- kültür hayatına kazandıran kişi, Millet Kütüphanesinin kurucusu:

“*Ali Emîrî'ye Gazel*”

a.+ye 37515

[=1]

ALİ EMİRİ EFENDİ: Araştırmacı ve Tezkire yazarı. Kaşgarlı Mahmud'un Divânü Lugâti't-Türk isimli eserini Türk kültür hayatına kazandıran kişi. Millet kütüphanesinin kurucusu: “*Teşrih etmeğe çalıştığımız hâdiseye daha ziyâde teyyüde eder: Ali Emîrî Efendi'nin, tayyareye, dâir şiir söylemesiyle, üç yüz sene evvelden bir saniye bile ayrılmadığı, şiirde bir milimetre yenilik olsun yaratmadığı anlaşılır.*”

(a.+nin 27897)

a. 27858

a.+yi 27861, 27862

[=4]

ALİ EMİRİ EFENDİ HAZRETLERİ: Ali Emiri Efendi:

“*Ali Emiri Efendi Hazretleri, bu elyazması dîvânları ayrı ayrı okuduktan sonra Nedim'in şimdiye kadar hiç tab' edilmemiş ve hiç meşhur olmayan gazellerini meydana çıkardı.*”

a. 28474

[=1]

ALİ FERRUH BEY: Devlet adamı. [1865 yılında İstanbul'da doğdu. Mülkiye Mektebinin ilk üç sınıfını okuduktan sonra (1882) Paris'e gitti; iki yıl Siyasal Bilgiler Okuluna devam etti. Paris, Londra ve Petersburg elçiliklerinde değişik vazifelerde bulundu. Washington Elçiliği (1895), Bulgaristan Komiserliği (1899) yaptı. 1904'te Bulgaristan'da öldü.]:

“Türklerin rahmetle andığı komserimiz **merhum Ali Ferruh Bey** de mezarını dört kötü duvarla çevirmiş. Şimdi öyle duruyor.”

a. 3412

[=1]

ALİ GALİB: Sultan Abdülhamid’in casuslarından biri:

“Babası Ömer Paşa ve oğlu, Sultan Abdülhamid’in bir hışmına uğrayarak, rivayet olduğuna göre, mâruf Sultan Abdülhamid’in **Ali Galib’in** bir jurnaltyle kendisini Sinob’a Mutasarrıflığa, oğlunu da Konya’ya Maârif Müdürlüğüyle sürmüşler.”

a.+in 1481

[=1]

ALİ GALİB EFENDİ: Vali Ahmed Eyüb Paşa’nın Üsküp’te açtığı Mekteb-i Edeb’in müdürü:

“Bu açılan mektep Vâli Ahmed Eyüb Paşa’nın Üsküp’de ilk defa olarak yeni usulde açtığı Mekteb-i Edeb’dir. Bu mektebin müdürü, **Ali Galib Efendi** nâmında, Selânikli bir dönme delikanlıydı.”

a. 575

[=1]

ALİ HAYDAR MİDHAT: Türk siyaset adamı (İstanbul 1872 – 1947) Sadrazam Mithat Paşa’nın oğlu:

“(…) Hüseyin Tosun, **Ali Haydar Midhat** (...). Bunlar hâricinde Paris’de oturan, yâhud da Paris’e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

a. 3794

[=1]

ÂLİHE: *Âlihe-i sanat: Sanat ilâhesi:

“Âsumân-ı Garb’de solmayan bir sitâre, bir **âlihe-i san’at**: Sarah Bernhardt.”

a.+i sanat 22565

[=1]

ALİ KEMAL: (1869 – 1922), İkinci Meşrutiyet ve Mütareke döneminde İttihat ve Terakki karşıtı görüşleriyle tanınmış yazar, gazeteci ve siyaset adamı. [Damat Ferit Paşa hükümetlerinde kısa bir süre Maarif ve Dahiliye nazırlığı yaptı, bu esnada Millî Mücadele aleyhine sert tutumlar gösterdi. Kurtuluş Savaşı’nın zaferinden sonra İstanbul’da tutuklanarak İzmit’te Nurettin Paşa’ya bağlı askeri birliklerce linç edildi.]:

“16 Mart baskını **Ali Kemal** hararetli bir sevinçle karşıladı.”

(a. 10274)

a. 1895, 1900, 2633, 2873, 3795, 3978, 4273, 9798, 9800, 9810, 9864, 9915, 9954, 9966, 9972, 9986, 10001, 10008, 10010, 10032, 10038, 10041, 10044, 10053, 10059, 10069, 10080, 10090, 10094, 10102, 10109, 10110, 10114, 10118, 10130, 10139, 10157, 10166, 10171, 10178, 10199, 10213, 10217, 10231, 10236, 10240, 10263, 10265, 10267, 10291, 10304, 10308, 10315, 10326, 10343, 10380, 10382, 10386, 10497, 18644, 18650, 18654, 18659

a.+den 10000, 10151, 10385

a.+e 2878, 4002, 9854, 10006, 10035, 10108, 10136, 10153, 10180, 10196, 10235, 10832

a.+i 2866, 4271, 9799, 9849, 9903, 10088, 10127, 10135, 10392, 10475, 10482

a.+in 9402, 9809, 9831, 9905, 9908, 9957, 9983, 9997, 10005, 10027, 10034, 10051, 10058, 10067, 10104, 10125, 10141, 10156, 10228, 10284, 10301, 10312, 10315, 10325, 10370, 10396, 10399, 10407, 10410, 10425, 10460, 10491

a.+le 2871, 10125, 11023, 18766

[=126]

ALİ KİRÂMÎ BEY: Yahya Kemal’in bir roman denemesinin adı:

“**ALİ KİRÂMÎ BEY** Büyük roman-Dünden beri havam değişti. Mahkemenin hükmünü dinledikten sonra eziyetli bir rüyâdan uyanır gibi oldum; geniş bir istirahat hissettim, âdeta sevindim.”

a. 35579

[=1]

ÂLİM: Ar. İlim sâhibi olan (kimse), bilici, bilen: “Varna galibinin maiyetinde yaşayanların siyasileri bu mühtediye karşı hürmetle mütehassistiler; çünkü medenî, **âlim**, hür, civanmert bir zattı.”

(a. 6317)

“Hânı Elest.den beri mest.im Hudâ **alîm**/ Bir itiyâd.dır ben.a mestî mine’lkadîm”

a. 37788

a. 1476, 6736, 7660, 7668, 8748, 8822, 8834, 19826, 19845, 20049, 21903, 22302, 25467, 25748, 26859, 27551, 27683, 32749

a.+di 8793, 8819
a.+i 27667
a.+imizdi 9392
a.+in 27546
a.+inden 19393
a.+ine 32502
a.+inin 28752, 28935
a.+ler 999, 12325, 14689, 17736, 22932,
22966, 27659, 27660, 27672
a.+lerden 27684, 27685
a.+lerimiz 13228, 27918, 27918, 28864,
28883
a.+lerimizin 28894, 32244
a.+lerin 6095, 7883, 15125, 27679
a.+lerinden 27239

[=52]

ÂLİMÂNE: Ar. Âlimlere yakışır surette:
“Bu küçük tecrübesini de derin ve **âlimâne** bir
eserin medhali gibi telâkki etmiyor, temînkâr bir
itiraf.”

a. 21892

[=1]

ALİ MÜMTAZ: Ali Mümtaz Arolat (23
Temmuz 1897, ö. 4 Eylül 1967, İstanbul), Türk
şair. [Tabiat ve aşk temalarını işleyen hece
ölçüsündeki şiirleriyle tanınır. Türkiye'nin ilk
sembolist şairlerindendir.]:

“Fâruk Nâfiz'in bir Kır Türküsü bütün bir
hıçkırıktı, **Ali Mümtaz'ın** Pınarı âdeta bir
akarsu mûsikîsiydi.”

a.+ın 29287

[=1]

ÂLİ PAŞA: Mehmed Emin Âli Paşa, (5 Mart
1815 – 7 Eylül 1871) Osmanlı Devleti'nin
Tanzimat Dönemi'ndeki önde gelen devlet
adamlarından biri. [Sultan Abdülmecid ve Sultan
Abdülaziz saltanatlarında 5 kez sadrazamlık
yapmıştır. Ayrıca sekiz kez hariciye nazırı
görevinde bulunmuştur. Islahat Fermanı'nı
hazırlayarak 18 Şubat 1856 tarihinde Sultan
Abdülmecid'in emriyle yürürlüğe koymuştur.]:
“**Âli Paşa** gibi birkaç vezir, İrfan Paşa gibi
birkaç münşiden başka kimseyi darıltmayan bu
teceddüt mübeşşirinin bütün ruhlara aynı
hararetle bu derece nüfuzundaki muzafferiyet
nedir?”
(a. 11797)

a. 11788, 12176, 12178, 12195, 24104,
34880, 35151, 35186
a.+nın 34883, 34887, 34992, 35121, 35158,
35173

[=11]

ALİ SUÂVÎ: (d. 8 Aralık 1839 İstanbul – ö. 20
Mayıs 1878 İstanbul), Osmanlı düşünürü ve
yazarı. [II. Abdülhamit'e karşı giriştiği başarısız
darbe girişimi ile bilinen bir tarihi kişiliktir.
Çırağan Sarayı'nı basarak V. Murat'ı tahta
geçirmek istedi; bu girişimi sırasında
öldürüldü.]:

“*Abdül'aziz'in hal'ini, Midhat Paşa'nın
şahsiyetini, Ali Suâvî vakasını, Tâîf faciasını
Jön-Türklüğün Avrupa'da zuhurunu, çıkardığı
gazetelerin isimlerini, Murad Bey'in Paris'e
fırlarını ve sonra avdetini, hâsılı Türkiye'deki
liberal cereyanın safhalarını Râgıb Efendi'den
doğru dürüst öğrenmişim.*”

a. 1350

[=1]

ALİ ŞEFKATİ: İlk Jön Türklerden. [Babası
İzmir gümrük memuru Reşid Efendidir. Şura-yı
Devlet Tanzimat Dairesi yardımcılardan iken,
İkinci Abdülhamid Hanı tahttan indirip yerine
Beşinci Murad'ı geçirmek için çalışan Skalyeri
Aziz Bey Komitesine girdi. Komitenin gizli
çalışmalarına katıldı. Ali Suavi'nin Çırağan
Vakasından sonra bu gizli derneğin de meydana
çıkması üzerine Avrupa'ya kaçtı. Napoli ve
Cenevre'de İstikbal adlı gazeteyi çıkardı (1879-
1881). Bir müddet eski Mısır Hıdivi İsmail
Paşa'nın sekreterliğini yaptı. 1895'te İstikbal'i
Londra'da çıkarmaya başladı. Aynı zamanda
Osmanlı idaresine karşı Hayal adında bir de
mizah dergisi çıkardı. 1896'da Paris'te sefalet
içerisinde öldü. Pere Lachaise Mezarlığına
gömüldü.]: “**Ali Şefkati'nin inci gibi güzel bir
yazısı ve mizaha da istidadı varmış.**”

(a.+nin 4168)

a.+nin 4166

[=2]

ALİ ZAİM: Yahya Kemal'in annesinin lalası ve
Yahya Kemal'in dadısının eşi:

“*Nanamın kocası Ali Zaim iki yüz sene evvelki
konaklarda selâmlığa ve hareme hükmeden
kâhyalardan biriydi.*”
(a. 224)

a.+e 235

a.+le 94, 217

[=4]

ALKAZAR: El-Hisar. İspanya'nın Sevilla şehrinde Endülüs Emevi Devletinden kalma bir saray:

“Sevilla zanaat ve ticâret merkezi olmakla beraber eskiliğini hayli muhafaza etmiştir. Burada Araptan kalan **Alkazar'ı**, yâni El-Hisar'ı önce valilerin daha sonra mütegalib emirlerin sarayını gördüm.”

(a. +ı 18944)

a.+dan 18937

[=2]

ALKIŞ: 1. Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama, kargış karşıtı:

“Adana ve Konya gibi iki vilâyetden böyle bir kuvvet çıkarınca mücavir vilâyetlerimizi topsuz tüfeksiz, **alkışlar** içinde fethetmeğe koyuluruz.”

(a. +lar 24151)

2. ***Alkış tutmak**: El çırparak veya sözle takdirlerini bildirmek:

“HalkıSa'dâbâd iki sâhil boy.unca fevc fevc/
Va'deîteşrif.ine **alkış tut-arken** dûr.dan”

(a. 37490)

a. 15000, 15005, 16445, 25570, 26347

a.+lar 25586, 32635

a.+lara 21061

a.+ları 26059, 26464, 31953

a.+larıyla 13119

a.+larla 13120

[=16]

ALKIŞLA-: Bir kimseyi, bir fikir veya hareketi beğendiğini göstermek için el çırpma:

“Şem'i Molla'nın bu söz pek hoşuna gider, **alkışlar**, sözü birkaç defâ tekrar edip ezberler.”

(a. -r 33472)

a.-dığı 17190

a.-dıkça 12252

a.-mışını 12254

a.-rla 22646

a.-yor 30300

a.-yorlar 22655

a.-yorlardı 12246, 26349, 31493

[=9]

ALKIŞLAN-: Başkaları tarafından el çırpılarak takdir edilmek:

“Alemdar Paşa bir müncî olarak **alkışlanıyordu.**”

(a. -tıyordu 33515)

a.-an 12249, 26551

a.-dığı 31590

[=4]

ALKIŞLI: Övgü dolu:

“Yunan muharebesi sıralarında Mehmed Emin Bey Türkçe Şiirler'ini çıkardı, Recâizâde, Hâmid, Sezâi bu mecmûaya **alkışlı** takrizler yazdılar.”

a. 29248

[=1]

ALKIŞSIZ: Takdir edilmeden:

“Halide Nusrert'in Git Bahâr'ını senelerden beri yeni bir lezzete tekrar okurum, bütün bu manzumeler **alkışsız** geçtiler; hece vezninden oldukları için mi?”

a. 29298

[=1]

ALLAH: Kâinata var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı:

“Bugün Rumeli'de bilfiil meydana çıkan netîce isbât etti ki Türk bu devletin Müslüman unsurlarını birleştirmek için **Allah** tarafından bir mevhibe imiş.”

(a. 1091)

“**Allah'adır** tevekkül.ümüz îtimâd.ımız/
Biz müttekâyizerkeşi câh.e dayan-mazız”

(a. +adır 37863)

a. 22, 24, 699, 862, 1090, 1233, 1233, 6841, 7104, 7671, 9316, 10489, 10592, 10601, 12262, 12466, 13105, 13557, 13800, 14245, 16041, 16119, 16609, 16887, 18924, 21562, 23987, 24723, 25785, 26251, 26770, 26822, 27173, 27173, 28212, 32225, 32795, 33250, 33250, 33317, 33317, 33693, 33720, 33812, 33818, 33818, 34049, 34049, 34224, 34846, 34978, 35049, 36276, 37836, 38887, 38892

a.+a 7255, 12639, 13440, 17065, 31119, 35850, 36053, 36067, 36094, 36625, 37831

a.+dandır 21806

a.+ı 1288, 35672

a.+ıma 22876

a.+ın 5236, 6362, 7119, 7296, 9523, 16648, 16906, 16912, 16946, 22826, 30092, 30979,

31096, 34475, 34594, 34869, 34916, 35502

a.+ına 2760, 35653

a.+ını 3666

a.+tan 13475, 33454, 33458

a.+tandır 30651

[=97]

ALLAHLIK: Kendi hâlinde, dış olaylara karşı ilgisiz, gayretsiz, sakin, saf (kimse):

“*Hele tebaa-i sâdikalarını durup dururken ayrılığa teşvik ithamı, siyasî idrakin Allahlık bir numunesiydi.*”

a. 13628

[=1]

ALLAHÜEKBER: Ar. “Allah en büyüktür” anlamında olup Allah’ın yüceliğini belirtmek için kullanılan, ezanın ve kametin de ilk cümlesini teşkil eden söz, tekbir:

“*Ervâh cümle.ten gör-ür AllahüEkber.i/ Akseyle-yince arş.a lisânıMuhammedî*”

a.+i 37433

[=1]

ALLÂME: Ar. Çok ve derin bilgisi olan, çok bilgili:

“*İhtiyar İstanbul allâmesi, Münib Efendi, Firenk taklidine karşı ayaklanmış bir Müslümandı.*”

a.+si 33114

[=1]

ALLÂME-İ KÜLL: Ar. Her şeyin sırrına vâkıf olan:

“*Sun-dum bu rubâî.sini naklen Cem.in/ Allâme-i küll HâceRızâTevfik.e*”

a. 38975

[=1]

ALLIK: Kadınların süs için yanaklarına sürdükleri al boya:

“*Kasrın kafesleri arkasında Şehrinaz, Mihriyar, Nurmahal el aynalarında saçlarını düzeltip dudaklarına allık sürmüyorlar.*”

a. 8038

[=1]

ALLI YEMENİ: Segâh bir türkü. [Atatürk’ün sevdiği türkülerden biridir. Münir Nurettin tarafından 1932 yılında ilk kez plağa okunmuştur.]:

“*Galiba o vakit biri Diyorlar ki yerine ‘Bir Bahçeden Bir Bahçeye’ unvanını tavsiye etmişti. Yalnız bu unvan ‘Allı Yemeni’ türküsünü hatırlatıyordu.*”

a. 9384

[=1]

ALMAN: 1. Cermen soyundan olan kimse:

“*1792’de ‘vatan tehlikede’ dâvetine koşan Fransız İnkılâbının gençleri 1812’de Napoleon istilâsı karşısında uyanan Alman gençleri, bu iki milletin edebiyatına, bütün XIX. asırda nasıl bir ürperme vermişlerse, bizim İzmir faciasından sonra millî bayraklarımız altına koşan gençlerimiz de bize asırlarca böyle bir ürperme vereceklerdir.*”

(a. 19333)

2. Son asır Fransız sosyalist politika adamı:

“*Jaures, Pressence, Vaillant, Alman, anarşist Sebastien Faure ve Matofonun nutuklarını hararetle dinliyordum.*”

(a. 2135)

a. 2134, 2587, 3106, 3440, 5210, 7330, 7859, 8267, 8270, 8271, 9581, 11068, 11205, 12231, 12232, 12233, 12236, 12238, 12245, 12247, 14521, 14714, 15260, 15281, 15284, 15292, 15301, 15310, 15326, 15330, 15335, 15349, 15640, 15832, 17122, 17127, 19200, 19554, 19556, 21958, 22353, 23243, 23590, 25110, 25228, 25297, 25310, 25988, 26644, 27043, 27497, 27560, 27667, 30544, 31443, 31448

a.+dı 19198

a.+dır 15313

a.+lar 12248, 12260, 15286, 19572, 30545, 31443

a.+lara 2928, 12228, 12240, 15155, 15639, 19470

a.+lardan 6380, 15641

a.+ları 12256

a.+ların 8191, 26648

a.+larla 2646, 31278

a.+ya 26074

[=79]

ALMANCA: Hint-Avrupa dillerinin Cermence kolundan, Almanya, Avusturya ile İsviçre’nin bir bölümünde kullanılan dil:

“*O destanın îkaa ettiği herc ü merceden sonradır ki millî bir Almanca gibi, millî bir Fransızca gibi, millî birçok lisanlar gibi, bir de merhale merhale millîleşen Türkçe var.*”

(a. 28783)

a. 3123, 19385, 29751, 29960, 31278

a.+da 32022

a.+ya 25045

[=8]

ALMAN ERKAN-I HARBİYESİ: Alman Genelkurmay Başkanlığı: “İhtimâl bunda **Alman Erkân-ı Harbiyesi'nin** onunla müştereken mes'ul bulunmasının da têsîri vardı.”

a.+nin 27082

[=1]

ALMAN İMPARATORLUĞU: 18 Ocak 1871'de Prusya ve diğer küçük Alman devletlerinin birleşmesiyle oluşan birleşik Alman devleti: “*Harb-i Umûmi'nin nihayetinde bir taraftan Rusya kazanın umulmaz bir darbesine uğrayarak dağılır, diğer taraftan da Alman İmparatorluğu mağlûp olur.*”

(a. 15855)

a.+nu 15262

[=2]

ALMAN İMPARATORU İKİNCİ WİLHELM: II. Wilhelm, Friedrich Wilhelm Viktor Albert von Preußen, (d. 27 Ocak 1859 – ö. 4 Haziran 1941), Son Alman İmparatoru ve Prusya Kralı: “*1914 Harbi'nde Alman İmparatoru ikinci Wilhelm'in Fransa'ya taarruz plânı olan Schlieffen Plânı'nı bozan bir emir vermesi yüzünden harbi Almanya'nın kaybettiği çok yazıldı, çok yayıldı.*”

a.+in 27049

[=1]

ALMANLAŞTIRMA: Almanlaştırmak işi, Almanlara özgü yaşayış tarzı kazandırmak: “*(...) bütün bu siyaset bir netice vermedi, Ruslaştırma ve Almanlaştırma usûllerinin neticeleri meydandadır.*”

a. 14724

[=1]

ALMANLIK: Alman olma durumu: “*Bir asır evveline kadar herkesin nazarında eski bir Almanya vardı, son asırda yeni bir Almanlık, yeni bir Alman ruhu tekevvin etti.*”

(a. 17134)

a. 17134

a.+ı 8552

a.+ın 25221

[=4]

ALMANPEREST: Almanları çok seven, Alma hayranı: “*Yunanistan'daki efkârı doğrudan doğruya Almanperest bir kralla, Alman bir*

kraliçe idare ediyordu demek yarım bir hakikatti.”

a. 12245

[=1]

ALMANYA: Resmî adıyla Almanya Federal Cumhuriyeti. Orta Avrupa'da bir ülke: “*Cihan Harbi'nin patlayacağı anlaşıldı. Bizim Almanya tarafında olduğumuz iyiden iyiye hiss olunuyordu, harbe gireceğimiz de o kadar...*”

(a. 2629)

“*Almanya servinâz.ı güneş saçlı Nevhayâl/ İspanya şivekâr.ı kömür gözlü Perrübâl*”

(a. 37147)

a. 804, 2814, 6397, 8551, 12271, 12272, 17121, 19465, 19581, 19585, 19939, 20114, 22335, 23300, 23590, 25103, 26714

a.+da 8076, 8192, 8307, 21446, 24677, 25952, 26062, 27490, 30077

a.+daki 24162

a.+dan 27490

a.+nın 2839, 2913, 12212, 15327, 26873, 27042

a.+sı 26711

a.+sında 20116

a.+ya 2908, 5120, 12249, 27058

a.+yı 3439, 19574

[=44]

ALOİSİS GRİTTİ: Taksim'deki bir konağın İtalyan sahibi [Yahya Kemal, Türkiye'ye alafrangalığın bu İtalyan ile girdiği düşünür.]: “*Daha sonraları, Galata'ya bir de Beyoğlu iltihâk etti. Tam burada, Taksim'de muhteşem bir konak varmış: Aloisis Gritti adında bir İtalyan'ın konağı.*”

a. 32734

[=1]

ALPARSLAN: Büyük Selçuklu Devleti'nin ikinci hükümdarı [Çağrı Bey'in oğlu olan Alparslan, Malazgirt ovasında İmparator Romanos Diogenes kumandasındaki büyük Bizans ordusuna karşı kazandığı zaferle Anadolu'nun kapılarını Türklüğe açmıştır.]: “*1071'de Alp Arslan'ın kazandığı muzafferiyet bu uzun harplerin en tesirli neticesidir.*”

(a.+ın 5912)

“*Alp Arslan.In Rûh.Una Gazel*”

(a.+ın 37437)

a. 4744, 17638, 17645

a.+a 4554

a.+in 4533, 4552, 5055, 17632, 20832

a.+la 4520

[=11]

ALPES: Alpler:

“Bir defa **Alpes** tepelerinde ‘Villars’a kadar çıktım.”

a. 20480

[=1]

ALPHON KARR: Jean-Baptiste Alphonse Karr (d. 24 Kasım 1808 – ö. 29 Eylül 1890), Fransız yazar ve gazeteci:

“Hatırıma **Alphonse Karr’in** bir sözü geldi; bu zarif nâsir derdi ki: ‘Şâirler taşrada doğar ve Paris’de ölürler!’ Epey senelerden beri bizde de böyle, taşrada doğan şâirler İstanbul’da yetişiyor, seviyor, yazıyor ve orada bitiyorlar.”

(a.+in 20732)

a. 7832

[=2]

ALPLER: Orta Avrupa’da yer alan büyük dağ silsilesi:

“Sonra **Alpler’in** silsilesi üzerinden Dört Canton Gölü’ne geçtim.”

(a.+in 17470)

a. 6431

a.+in 7800, 11466, 11476, 17448

[=4]

ALSACE-LORRAİNE: Alsas-Loren [Sedan Savaşı’ndan önce Fransa’nın toprağı olan Alsas-Loren bölgesi, Frankfurt Barış Antlaşması’yla Alman İmparatorluğu’nda bir eyalet hâline geldi. Ancak Loren’in küçük bir kısmı Fransa’ya bırakıldı. I. Dünya Savaşı’ndan sonra bölge kısa bir süreliğine Alsas-Loren Sovyetleri ismi altında bağımsız olsa da Versay Antlaşması ile Fransa’ya bağlandı.]:

“Fransızlar; ‘48’ sene **Alsace-Lorraine** için ağlayan Fransızlar, bizim kaç sene İskenderun ve Antakya için ağlayacağımızı belki her milletden daha fazla hissedebilirler.”

a. 23577

[=1]

ALT: 1. Bir şeyin yere bakan yüzü:

“Kendi gök kubbe.miz **alt.ında** bu bayram saat.i/ Dokuz asır.ında bütün halk.ı bütün memleket.i”

(a.+ında 35636)

“Bâzan kamer bulut.ların **alt.ında** bir gelin/ Vaz’ıvakuruşûh.unu tanzîr et-er gibi”

(a.+ında 39189)

2. Bir şeyin aşağısında bulunan boşluk veya yer: “Ve serin servi.ler **alt.ında** kal-an kabir.inde/ Her seher bir gül aç-ar her gece bir bülbül öter”

(a.+ında 36471)

3. Zemin, yer:

“Benze-r mi böyle bir kuş.a Tûfan iç.inde Nûh/ Üst.ünde gök sürekli bulut.larla yüklü.dür/ **Alt.ında** gür deniz ki ezel.den köpüklü.dür”

((a.+ında 36531)

4. (Örtücü, kaplayıcı nitelikteki şeylerle kullanıldığı zaman) İç, iç taraf:

“Türklüğün köklerini koparmaya savaşırken o topraklar **altında** yatan ilk Türk beylerini, İlk İslâm şehitlerini, ilk Osmanlı padişahlarını uyandırdılar.”

(a.+ında 14959)

“Koşuş.lar gülüşme.ler/

Gel-en bu ses ki yer **alt.ında** çeşme.lerdendir

(a.+ında 38749)

5. Bir nesnenin yere temas eden kısmı:

“Güyâ bir tâsıserniğûn.dur devran/

Alt.ında ezil-mektedir ehlî iz’an”

(a.+ında 38347)

6. Maruz bulunma, etkisinde olma:

“Yunan irfanı bütün Akdeniz kıyılarını nüfuzu **altında** bulundurduğu hâlde Yunanlılar hâkim olmak şöyle dursun, bilâkis esarete düştüler.”

(a.+ında 14697)

7. ***Altına at (araba, otomobil...) çekmek:**

Emrine vermek, tahsis etmek:

“Cemal Bey kumandan oldu. O vak’ayla beraber İstanbul’u birdenbire demir pençesi içine aldı; kendisinin **altına çekilen** ata bir hamlede sahip olan ehil bir süvari gibi, iktidarını fevkalâde bir istidatla benimsemişti.”

(a.+ına 11267)

8. Aynı hizada olmayan şeylerden yere yakın olanı:

“Dahiliye Nâzırı Talat Bey’in hafî bir tertibi ile, Celâl Sahir’in evinin **alt** katında olan ‘Bilgi Derneği’nde, Türkçü mütefekkirlerin başlıcaları mektûm tutulması lâzım gelen bir içtimaa çağırılmışlardı.”

(a. 8957)

9. Sınıflamalarda ikinci derecede olan:

"Bu genç, fakîr, alt tabakada doğmuş, âvâreler arasında yaşar, havagâzi şirketinin sabahları Paris'de gazlarını söndürmek için kullandığı, Antoine nâmında bir hizmetkârı idi."

(a. 31398)

a. 1541, 1542, 4905, 4898, 8950, 17449, 31385, 14981, 32248

a.+a 28799

a.+alta 570

a.+an alta 23335

a.+ı 753, 15628, 18075, 23482

a.+ın 36508

a.+ma 183, 4716, 5118, 5465, 5470, 11260, 12632, 12774, 13104, 13791, 16435, 16648, 16786, 16832, 17196, 17995, 18705, 19321, 22610, 24565, 27446, 31195

a.+ında 85, 151, 441, 783, 916, 1077, 1080, 2327, 2486, 2722, 3027, 3100, 3218, 4146, 4641, 5274, 5373, 5689, 5938, 6167, 6292, 6428, 6455, 6635, 6643, 6825, 7062, 7134, 7338, 7415, 7484, 7968, 7970, 8246, 8620, 8622, 8637, 9272, 9625, 9670, 11269, 11693, 11694, 11817, 12988, 13191, 13809, 13841, 14020, 14670, 14686, 14948, 15046, 15046, 15396, 15640, 15723, 15913, 15919, 16061, 16069, 16377, 16384, 16387, 16662, 16830, 17332, 17403, 17408, 17414, 17476, 17836, 17837, 17860, 17897, 17940, 17943, 18024, 18026, 18378, 18458, 18675, 18717, 19532, 20124, 20247, 20478, 20711, 21301, 21647, 21828, 22357, 22395, 22722, 22753, 22783, 22880, 23013, 23157, 23362, 23473, 23523, 23808, 24310, 24573, 24663, 24664, 25137, 25242, 25318, 25403, 25834, 25932, 26021, 26489, 26495, 26617, 30671, 31001, 32164, 32766, 32841, 33034, 34041, 35280, 35297, 35303, 35482, 35667, 36531, 38638, 38647, 38745, 38747, 38749, 39143, 39148, 39189

a.+ındadır 25068

a.+ındaki 134, 462, 10585, 13823

a.+ından 3707, 6532, 8276, 12083, 24712, 25003, 26588, 27125, 29332, 32812, 33967, 34637

a.+ındaydı 4723, 9051, 18601

a.+ındaydılar 4654

a.+ındayken 6661

a.+ındaymış 33359

a.+taki 7817

a.+tanalta 582, 1042, 17530, 33731, 34837

a.+tarafı 15290

[=212]

ALTAN: Yahya Kemal'in yeni edebiyata ve felsefeye meraklı, genç yaşta vefat etmiş bir talebesi:

"Aziz Türk Gençleri! Bugün bu mezarlığa getirdiğimiz genç Altan eğer tabii ömrünü sürseydi ve bundan altmış sene sonra buraya getirilseydi o gün cenaze alayı hazîn, millî ve muhteşem bir kalabalık olurdu."

(a. 19838)

a. 19823, 19837

a.+ı 19829, 19840

[=5]

ALTI: Beşten bir fazla olan:

"O günlerde, İstanbullular Halide Edip'i, altı minarenden kopan tekbir sesleri ortasında, bir ızdırap timsali gibi siyahlar giyinmiş gördüler."

(a. 12375)

a. 801, 1919, 2573, 2582, 2604, 3554, 3642, 4614, 2570, 12366, 12571, 13345, 14052, 15260, 15521, 15522, 15522, 17339, 17350, 18086, 18088, 19116, 20638, 22554, 22650, 22651, 22657, 22685, 23945, 24020, 24794, 24806, 27295, 27295, 29328, 29480, 32914, 32916, 34272

a.+da 20625

a.+ncı 4198, 6603

a.+ncısı 23178

a.+sı 27298

[=44]

ALTI BEŞLİK: Her bendi beş beyitten oluşan altı bentli terci-i bend:

"Fransızların meşhur onikiliği bizim kulaklarımıza iyi gelmediği gibi, bizim meşhur altıbeşliğimiz'le söylenecek Fransızca bir mısra Fransız'ın kulağına tatsız gelir."

a.+imizle 29396

[=1]

ALTI BİN: Sayı sıfatı:

"Demek ki bir otelcilik mektebi olsa idi Türk'ten de maitre d'hôtel, garson olurdu. Bu sanayi bizde de vücuda geleydi bir taraftan İstanbul halkından hiç olmazsa beş altı bin kişinin geçinmesi kabil olurdu."

(a. 8237)

a.+i 26057

[=2]

ALTI MİLYON: Sayı sıfatı:

“Türk milletinin **altı milyon** çocuğunu bu yanlış mefhum uğrunda kurban verdikten sonra, öz vatanın İzmir’i için ağlıyoruz.”

a. 11845

[=1]

ALTIN: 1. Atom sayısı 79, atom ağırlığı 196,9 olan, 1064 °C’de eriyen, kolay işlenen, yüksek değerli, paslanmaz elementten yapılmış olan:

“Garb mekteplerinden mezûnen vatana dönen gençlerin bâzan kollarında hayat refikâlığından zevceliğe girmiş solgun bir mahlûk, bâzan parmaklarında **altın** bir halka, bâzan da cüzdanlarında pembe muaşaka mektuplarıyla döndüklerini görüyoruz.”

(a. 21553)

2. **meç**. Çok kıymetli, çok asil ve değerli:

“Dağ.ların arka.sında dağ.lar var/
Engin.den uç-tu sanki bir **altın** kanatlı kuş”

(a. 38766)

a. 1679, 2728, 3166, 5288, 6087, 7368, 7371, 11532, 11729, 11998, 12700, 17024, 18248, 21577, 22524, 23026, 25675, 31240, 35815, 35902, 35988, 36191, 36328, 36420, 36644, 37052

a.+ın 12586, 35913

a.+ını 4597

a.+lar 631

a.+larını 19202

[=23]

ALTI YÜZ: Sayı sıfatı:

“Ey yeni Tûran, sevgili ülke, söyle, sana yol nerede! **Altı yüz** yıl var, yabancı illerde, irak yollarda, susuz yaylalar, gölgesiz dağlarda gezdik...”

(a. 30462)

a. 2599, 17339, 20047, 24210

[=5]

ALTI YÜZ BİN: Sayı sıfatı:

“Medenî bir cemaat şebekesi içinde İstanbul’da **altı yüz bin** Türk, hattâ daha fazlası kendi yağıyla kavrularak ilelebet payidar olur.”

(a. 13268)

a. 13203, 24193

[=3]

ALTI YÜZ ELLİ: Sayı sıfatı:

“Bu iddia da bulunanlardan bir zât, bir gün diyordu ki: ‘Dünyânın en mükemmel Darülfünun terbiyesini gören Amerikalılar arasında, bizim, **altı yüz elli** sene evvel, en câhil vaktimizde Anadolu içerilerinde yetişmiş, belki tamâmıyle ümmî olan, bir Yûnus Emre’imiz gibi ince bir insana tesadüf edilemez.’ (...)”

a. 32886

[=1]

ALTI YÜZÜNCÜ: Sayı sıfatı:

“Bu geçişin neticeleri tarihi doldurmuştur; **altı yüzüncü** yılına da yaklaşmak üzereyiz.”

a. 5114

[=1]

ALTMİŞ: Sayı sıfatı:

“Yeni edebiyatımız ise çok tazedir, şöyle böyle **altmış** senelik bir cereyandır.”

(a. 6021)

a. 5127, 6016, 19349, 19824, 21775, 22512, 25767, 25777, 25791, 25883, 26631, 30320, 30515, 30619, 32144, 33388

a.+ı 35074

a.+ını 11947

[=18]

ALTMİŞ ALTI: Sayı sıfatı:

“Paul Valéry ise bu sene **altmış altı** yaşındadır ve çok müessir bir mevkidedir.”

a. 32122

[=1]

ALTMİŞ BİR: Sayı sıfatı: “**Altmış bir** yaşına giren Loti, gençliğinden beri gönül verdiği Türk memleketini bir daha görmeye geliyor.”

a. 10529

[=1]

ALTOR: Orta İsviçre’de Uri kantonunun başkenti [Wilhelm Tell’in oğlunun başındaki ok atmak zorunda bırakıldığı şehirdir]:

“Sonra mabedin arkasında küçük, iki taraflı ağaçlı bir yoldan **Altör** şehrine girdik.”

(a. 17511)

“**Altör Şehir**.inde”

(a. 37060)

a. 17451, 17452, 17463, 17483, 17498, 17513, 17520, 20079

a.+a 17460, 17465, 17499

a.+dan 17510

a.+un 17506

[=15]

ALTUN: Altın: “*Ali Dâniş Bey'in karşısına çıktım. Kendisi seyrek sakallı, geniş gövdeli, azametli, altun gözlüklü bir zâtdi.*”

(a. 1503)

a. 11517, 23989, 34499

[=4]

ALT ÜST: 1. ***Alt üst etmek**: Yıkamak:

“*Temelleri 1463'te atılan ve ancak 1470-71'de biten bu heybetli eser, üç yüz sene mimarîsinin güzelliğiyle gözleri kamaştırmış ve 1766'da İstanbul'u alt üst eden korkunç bir zelzelede yıkılmıştır.*”

(a.+eden 5506)

2. ***Alt üst etmek**: Karıştırmak:

“*XIX. asırda ortaya atılan ırk bahsi, bir ilim olduktan sonra kafaları alt üst etti.*”

(a.+etti 19473)

3. ***Altüst etmek**: Etkileyciliği ile bir şeyin düzenini değiştirmek:

“*Altüst et-er cihân.ı bir zeybek oynamak.la/ Hamdullah Hamdullah dur-du*”

(a. 39075)

4. ***Alt üst olmak**: Dağılmak:

“*Rum, Ermeni, Bulgar milliyetleri olgun bir meyva hâlinde olduğu bir devirde güya bu saltanatın yalnız Türk tebaası milliyet nazariyesinin nefhasıyla uyanırsa siyaset bozulur, idare altüst olur, kıyamet kopardı.*”

(a.+olur 13631)

a.+eden 5501, 18344

a.+ediyordu 34293

a.+etmekte 15857

a.+ettiler 2881

a.+oluyor 27178

[=9]

ÂLÛDE: Fars. Dolu, bir duygunun etkisiyle yüklü, ... ile kaplı, ... ile kaplanmış:

“*İtilâfçılıkla âlûde birçok menfaatperest politikacılar milliyetperverlere tekâpu ediyorlardı.*”

(a. 18662)

a. 15374

[=2]

ÂLÛFTE: Fars. İffetsiz (kadın), âşifte, fâhişe:

“*Graziella belki Napoli sokaklarının bir âlüftesi idi.*”

a.+si 22805

[=1]

ÂLÛ'L-ÂL: Ar. Yücelerin yücesi, pek yüce: “*Bu sıfatı eğer müverrihin ilmî tecrübelerine veriyorsa doğru ve âlü'l-âl bir takdir sayılıyor.*”

a. 21932

[=1]

AMA: Ar. Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz, amma, lakin: “*Yunanlılık Macbeth'in vicdan azabından nasipsizdir ama tabiatın bütün kanunlarını pâmâl edenlerin uğrayacağı aksü'l-amelden yakasını sıyrabilir mi?*”

(a. 16513)

a. 3349, 6106, 13084, 14006, 15755, 15846, 16406, 25711, 32355, 32774, 32816, 34813, 34979

[=14]

ÂMÂDE: Fars. Hazır:

“*İzmir baskınından sonra Anadolu'ya çıktığı zaman emrine âmâde ordular bulmadı.*”

(a. 18315)

a.+dir 15852

[=2]

ÂMAK-I LEYL: Ar. Gecenin derinlikleri:

“*A'mâk-ı leyl iç. inde girizân ol-ur tuyûr/ Âvâre bir neşide oku-rdu sımâh.ıma*”

a. 39193

[=1]

A'MÂL: Ar. İşler: “*Ortada görüşen iki fırka var. Biri Yeni Osmanlılar: Eski muhalefetin kuvâsından birikmiş bir kitle ki bütün âmâli müphem şeyler, yalnız bir gaaye gözetiyor.*”

(a.+i 30421)

a.+ine 30393

[=2]

ÂMÂL: Emeller, istekler:

“*Çal ol-masın âmâlimize haddite'âlî/ Tâ Arşülâhî.ye kadar yüksel-elim çal*”

a.+imize 39166

[=1]

ÂMÂL-İ AŞK: Aşkın emelleri, istekleri:

“*Hissîbehîc handegüzâr ol-du Kalp.imin/ Âmâliâşk.ı titre-di handânuşamdân*”

a.+ı 39172

[=1]

AMAN: 1. Dikkat çekme, tembih, uyarı:

“*Ayağın sakınarak basma aman sultânım Dökülen mey kırılan şişe-i rindân olsun mısralarındaki tavır, klâsik lisânın içinde*”

Türkçeliği zorlamış gibidir. Hâsılı fazla saymak istemiyorum.”

(a. 2313)

2. ***Aman** (**Aman aralık, Aman zaman**)

vermemek: Göz açtırmamak, nefes aldirmamak, fırsat vermemek:

*“Ancak bunu da söylemek lâzım gelir ki Sultan Abdülhamid idaresi **aman** ve zaman vermeyen o evhamlı tazyîkiyle havayı öyle sarmıştı ki o vaktin Osmanlıları etraflarında dolaşan her sestem ve her nefesten bir casus kokusu alarak titriyorlardı.”*

(a. 1619)

*“**Aman ver-meyecek/***

*Gez-dik nice kır.lar nice mâmûre.leri/
Gör-dük bütün âfâk.ı dolaş-tıkça yer.i”*

(a. 38923)

a. 2312, 2684, 8505, 9287, 14386, 16526,
16872, 19094, 20129, 34687

a.+a 16129

[=12]

AMASYA: Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

*“İsmail Hakkı Bey (sonra **Amasya** meb'usu olan İsmail Hakkı Pasa) sâf, hattâ bön, kıdemli bir Gençtürk'tü.”*

a. 3813

[=1]

ARNAVUD: Arnavutluk ve çevresinde yaşayan bir halk:

*“Dadım Zeyneb, ben doğduğum zaman aileye alınmış bir **Arnavud** kızıydı.”*

(a. 362)

a. 1018, 1033, 1034, 1041, 1042, 1042, 1060,
1062, 1066, 1079, 1386, 2067

[=2]

AMBAR: Fars. 1. Geminin yük koymaya ayrılmış yeri:

*“Rum kamarot, bir amiral gibi kasketini giymiş, bu giren Türklere lüzumlu lüzumsuz hakaaretle, bağırarak haşlıyor ve onlara **ambarda** ve güvertedeki yerlerini gösteriyordu.”*

(a.+da 2517)

2. Genellikle tahıl saklanan yer:

*“Yangına dâir Çar'a yazdığı mektupta: ‘Yangın, Kremlin hizasındaki dükkânlar ve zahire **ambarlarından** başladı, sabahleyin diğer yerlerden de zuhur ederek şiddetli bir rüzgârın*

yardımıyla kırk sekiz saat zarfında tahribatına devam etti.’ (...) diyordu.”

(a.+larından 26041)

[=2]

AMBERLİ: Amber kokulu:

*“Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı karagözlü, kahveli nargileli, şuruplu şerbetli, **amberli** hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehriyân.”*

a. 14168

[=1]

AMCA: Babanın erkek kardeşi:

*“Selânik'e vardım. İstasyonda **amcam** Ali Bey'i gördüm. Fakat onun evine gitmedim.”*

(a.+m 1439)

a.+m 105, 678

a.+sı 20220, 30403, 30407

[=6]

ÂMEDÎ ODASI BAŞHALİFELİĞİ: Sarayla Babıali arasındaki yazışmaları yürütmekle görevli dairenin âmiri:

*“Bir gün Sâkîb Efendi'nin **Âmedî Odası Başhalîfeliği'nden** azledildiğini haber verdiler.”*

a.+nden 19776

[=1]

AMEL: Ar. 1. İş: *“Bu habisler ise **amellerinin** en küçük bir cezâsını görseler, şâyed bir küçük devrede olsun menkûp kalsalar, o saat, kendilerine selâm vermeyen fazilet erbâbını zebunküşlükle ithâm etmeğe kalkışsınlar.”*

(a.+lerinin 34217)

2. ***Amel olunmak:** Uygulanmak:

*“Haricî siyaset nokta-i nazarından bugün Ankara'da **amel** olunan bu programa bakmakla, Avrupa muvazenesinde Türklerin bir sulh ve asayiş unsuru mu yoksa bir iğtişâş unsuru mu olacakları derhâl anlaşılır.”*

(a. 15060)

a. 23717, 24647

a.+lerine 14796

[=6]

AMELE: Ar. İşçi, çalışan:

*“Ankara şehri için de maateessüf ecnebi usta, ecnebi kalfa ve ecnebi **amele** çalıştı.”*

(a. 8099)

a. 4782, 8768, 30324

a.+e 14565

a.+den 852

a.+nin 18886
a.+sine 11155
a.+ye 11138, 23247
[=9]

AMELÎ: Ar. Fiil olarak, pratikte:
“**Amelî** bir faide ifade etmeyen girift birçok mütalâalardan bir netice çıkmıyordu.”
(a. 8971)

a. 8975, 11015, 12586
[=4]

AMELİYAT: Ar. Hasta üzerinde tedavi amacıyla uygulanan kesme ve dikme işlemi, operasyon:
“Dün Paris Dişçi Mektebi'nde **ameliyat** yaptılar. Evvelkine nisbetle ıstırabım tahaffüf etti.”

a. 19883
[=1]

AMELİYE: Ar. Yapılan iş, fiil:
“Yalnız nazariyede değil, **ameliyede** de aynı neticeye varıyoruz.”
(a.+de 30490)

a. 23234
a.+de 6715
a.+i+cerrahiye.si 23601
a.+nin 10747
a.+yi 27726
[=6]

AMENTÜ: Ar. Arapça "inandım" anlamına gelen ve İslamiyetin temel inançları olan "Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanma"yı dile getiren söz: “(...) nihayet büyük muvaffakiyet elde edeceğimizi, **âmentü** gibi tekrar ederdi.”

a. 2670
[=1]

AMERİKA: Batı Yarımküre'de, Yeni Dünya olarak adlandırılan bölgede, Kuzey Amerika, Orta Amerika, Güney Amerika ve bunlara bağlı adalardan meydana gelen kıtalar ve adalar topluluğu: “Avdette Filibe'ye döndüğüm zaman bunaltan bir **Amerika** kasabasından, şirin bir Türk şehrine geçmiş gibi sevindim.”
(a. 3429)

a. 3070, 8152, 9139, 14575, 20448, 21333, 28671, 29628, 32878
a.+da 3436, 14389, 15199, 24677, 28666
a.+dan 3437, 19028, 21354, 29857, 31427

a.+nın 19195, 19201, 21377, 23690
a.+ya 1667, 15201, 18550, 22617, 24761
a.+yı 27546
[=30]

AMERİKALI: Amerika Birleşik Devletleri halkından olan kimse, Amerikan: “Bu sabah Babıâli Caddesi'nin kaldırımında durdum; şehre henüz çıkan **Amerikalı** seyyahlarla dolu bir araba kafilesi daha geçiyordu.”
(a. 7636)

a. 7657, 7674, 7689, 7859, 9127, 21137
a.+lar 7646, 9092, 9173, 11700, 11881, 12336, 17114, 31806, 32875
a.+lara 20148
a.+ların 9169
[=18]

AMERİKAN: Amerikalılara özgü olan:
“Wilson prensipleri ve **Amerikan** mandası için açtığı cereyanı ve yaptırdığı içtimaları uzaktan seyrettim.”
(a. 9139)

a. 3436, 20501, 20579
[=4]

ÂMİD: Diyarbakır'ın eski adı:
“**Âmid** o şehrinür öğün-sün ile 'lebed/
Fazlüfazilet.iyle bu neclibülend.inin”
(a. 37518)

“O yer.ler işte Bağdâd işte **Âmid**/
Bugün her şüle.den mahrûm câmid”
(a. 37956)

a.+i 37242
[=3]

ÂMÎHTE: Fars. Karışık:
“**Âmîhte** kıl tegerg ile sahbâyı Sun rind-i mey-âşâme dolu üzre dolu” (Nedim)
a. 6662

[=1]

AMÎK: Ar. 1. Derin, çok acı verici:
“Yirmi yaşına girdiğimden –herkeste olduğu gibi– yeni dişim çıkıyor. Fakat o kadar **amîk** ağrılarla çıkıyor ki, târif edemem.”
(a. 19881)

2. Fazlıca başvurulmuş: “Sürdü yelken-kürek a'dâyı Kapûdan Pâşâ mısra'ı gazel ve kaside Türkçesinin **amîk** medlerine misâl olmakla beraber yine Türkçe idi.”
(a. 2304)

[=2]

ÂMİL: Ar. 1. İcra eden, yerine getiren, uygulayan (kimse):

“(…) *Midhat Paşa ile Avrupa'ya uzaklaşmış ve bir daha Türkiye'ye dönmemiş, Paris'e yerleşmiş, mutedil bir derecede lâkin dâima politika ile uğraşmış, Avrupa'da başlayan muhalefetin ilk âmillerinden* olmuş, nihayet 1903 de Paris'de vefat etmişti.”

(a.+lerinden 4211)

2. Bir şeyin meydana gelmesine sebep olan, tesir eden şey, etken, müessir, faktör:

“*Bu aşk hâtırasını zikredişim benim hayâtımda ilk ve kuvvetli bir âmil oluşundandır.*”

(a. 1971)

a. 4521, 6412, 8857, 14366, 17238, 17774, 20888, 24581, 31780

a.+e 17771

a.+dir 17774

a.+i 13508, 15862, 31583, 31708, 31719

a.+ler 4923, 31690

a.+lerden 31689

a.+leri 3255, 23826, 24123

a.+lerin 9612

a.+se 17766

[=26]

ÂMİN: Ar. “Öyle olsun, Allah kabul etsin” anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz:

“*Her ilâhînin sonunda cumhurlu bir âmîn gulgulesi işitiliyor ve ilâhîler tekrar başlıyordu.*”

a. 464

[=1]

ÂMİR: Ar. Bir işte emir verme yetkisi bulunan kimse: “*Ancak bu müstesna âmirler o zaman bu devletin mukadderatına hâkim olan cemiyetin en gözde ve emîn adamlarıydı.*”

(a.+ler 19680)

a. 26454

a.+i 9712, 25194

a.+in 19662

a.+ler 15442

a.+leri 20123

a.+lerimiz 25850

[=8]

AMİRAL: Fr. Rütbesi general ile aynı olan deniz subayı: “*Devletlerin Boğaz'ın ağzında duran amirale verdikleri kâğıdı imzalayacağız, yahud da imzalamıyacağız, mütâreke budur!*”

(a.+e 2870)

a. 2515

[=2]

ÂMİRÂNE: Ar.+Fars. Emredercesine, âmir imiş gibi: “*Ağır yürürdü ve gülümsemeksizin âmirâne konuşurdu.*”

a. 232

[=1]

ÂMİRLİK: Âmir olma durumu:

“*Avrupa medeniyetini Şark medeniyetine karşı iyi temsil ediyordu; bu gaalibâne âmirliğini ifâ ederken bizden de zerre kadar sıkılmıyordu.*”

a.+ini 2522

[=1]

ÂMİYÂNE: Ar.+Fars. Avam tarzında, basit, bayağı: “*... gariptir ki, âmiyâne hikâye yazan Hugo, Sefillerinde o kadar üslûpkârdır da kalb-i beşerin, secâyânın o müthiş ressamı Balzac kitâbet-i resmîyye üslûbuyla yazar.*”

(a. 17694)

a. 22208

[=2]

AMMA: Ar. 1. Ama, fakat: “*Endüstri tarafından, sanayi tarafından hakikatte hiçbir mahzuru olmamalıdır. Amma bizim bugün millî cihetleri bazı görmez taraflarımız vardır. Meselâ bir deri fabrikası elzemdir.*”

(a. 8286)

2. *Ammâ ki: Ammâ sözünün daha kuvvetli şekli, fakat, buna karşılık:

“*Git-tin ammâ ki ko-dun hasret ile cân.ı bile/ İste-mem sensiz ol-an sohbetiyârân.ı bile*”

(a. 37798)

a. 7228, 9928, 12166, 37675, 38064, 38222, 38264, 38413

[=10]

ÂMME: Ar. Umum halk, kamu, herkes:

“*Devletin resmî kitapları olan müntehabât'larda seçme yazılar'da âmmenin ismini bile işitmediği gençlerin eserleri Fuzûlî, Bâkî ve Nâîli'nin eserleri yanında görülür oldu.*”

a.+nin 27612

[=1]

AMME CÜZÜ: Ar. Kur'an'ı Kerim'in 30. cüzü:

“*Sınıfın diğer çocukları dîvanhâne'nin duvarlarında sıra ile dizilmiş, postekilerine diz çökmüş, mütemediyen sallanarak Amme Cüzü'nü yeknesak bir tegannî ile okurlardı.*”

a.+nü 517

[=1]

AMUCA HÜSEYİN PAŞA: İkinci Mustafa zamanı sadrazamlarından. [Köprülü Mehmed Paşa'nın küçük kardeşi Hasan Ağa'nın oğludur. Köprülüzâde Fâzıl Ahmet Paşa'nın amcasının oğlu olduğu için "Amucazâde" lakabıyla anılmıştır. Yeğen Hüseyin Paşa da denir.]:

"Tek başına bir Viyana seferini açan Kara Mustafa Paşa yerinde yine onun muasırları olan bir Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa, yahut da bir Şeytan İbrahim Paşa, yahut da bir **Amuca Hüseyin Paşa**, yahut da, hani biraz evvel Viyana seferine itiraz ettiğini söylediğimiz, Uzun İbrahim Paşa olsa Viyana seferi olmazdı."

a. 25376

[=1]

AMYOT: Jacques Amyot. (1513, Melun, Fransa-1593, Auxerre, Fransa) Yazar: "Kilisenin buhurlar tasarrufuyla bunalan barbar İtalya ve barbar Fransa, barbar Almanya hele o canavar İspanya'dan fevç fevç gelen talebe İstanbul, Bursa, Edirne, Konya, Üsküp, Belgrat, Budin Türk darülfünunlarında senelerce çalışıyor, uzun süren tahsillerinden sonra ilâhî Türkçeyi, Rumeli ve Anadolu'nun beyaz beldelerini daha hoş bularak vatanlarına dönemiyorlardı; bu dönemeyenler arasında Türkçeye Plutarque'in eserlerini nakleden Fransız **Amyot**, meşhur Erasme, Copernic, Montaigne ve Galile vardı."

a. 6408

[=1]

AN: Ar. Zamanın bölünemeyecek kadar kısa olan parçası, lahza, dakika: "İşte o günden bu **ana** kadar bu dairede bir saniye tevakkuf etmeksizin Kur'ân okunuyor!" (a. 6887) "An-ıyor her biri bir vak'a.yı heybet.le bu **an**/Belgrad.dan mı Budin Eğri ve Uyvar.dan mı" (a. 35707) "Geç-tik hep.imiz dört nal.a cennet kapı.sından/ Gör-dük ebedî ced.leri bir **an.da** yakın.dan" (a.+da 35852)

a. 723, 1069, 1232, 2552, 2781, 2907, 3872, 6893, 7196, 8642, 8695, 10845, 11385, 11585, 11734, 11745, 12930, 13610, 13797, 13885, 13885, 14391, 14460, 14611, 14757, 14856,

15004, 16148, 16819, 16831, 16944, 17732, 17888, 18205, 18298, 19037, 19277, 20174, 22365, 23001, 23183, 23400, 24270, 24439, 25647, 25667, 25726, 28522, 28989, 29093, 29129, 29137, 30074, 30160, 30173, 30953, 31799, 32107, 33048, 33455, 33486, 34795, 35478, 35639, 35950, 35962, 36108, 36153, 36632, 36726, 36777, 36828, 36911, 37972, 38284, 38338, 38441

a.+a 2585, 6880, 8872, 8984, 9057, 11546, 14337, 14919, 16894, 23853, 36850

a.+da 165, 3545, 4244, 5244, 6151, 7255, 8453, 10582, 10609, 11235, 14234, 14251, 14792, 15004, 15853, 16126, 16415, 16662, 17111, 18581, 20097, 23570, 23574, 23576, 23886, 24009, 24325, 24864, 25528, 26835, 27292, 28920, 29094, 29989, 31021, 31209, 31632, 31632, 33496, 33935, 35908, 36414

a.+daki 9924, 25483, 27185, 29429

a.+dan 17918, 31958, 35640, 35968

a.+de 29094

a.+dır 22273

a.+ı 13193, 19597, 35963, 36744

a.+ıdır 24270

a.+ın 24270

a.+ında 10607, 32478

a.+ını 27300, 36880

a.+lar 32906

a.+larda 5918

[=154]

AN-: 1. Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etmek veya onu düşünmek, zikretmek, hatırlamak:

"Artık bu şehrin adını Söğüt'ü andığımız gibi seve seve **anacağız**."

(a.-acağız 12471)

"Azîz Nihad Sami; burada sizi düşünmediğim, **anmadığım** bir gün yoktur."

(a.-madığım 20583)

"Kalp.im yine üzgün sen.i **an-dım** da derin.den/ Geç-tim yine dün eski hazan bahçe.lerinden"

(a.-dım 37912)

2. Adını söylemek, zikretmek:

"Büyük Allâh.ı **an-arken** bir ağız.dan herkes/ Nice bin dalga.lı Tekbîr ol-uyor tek bir ses"

(a.-arken 35672)

a.-anlar 12732

a.-ardık 12459

a.-arları 21352
a.-dığı 3411
a.-dığım 37675
a.-dığımız 12461
a.-dığınızı 20352
a.-dıkları 31651
a.-dım 36663
a.-ıyor 10535, 16913, 35707
a.-ıyorlardı 3478
[=17]

ANA: Anne:

“*Lâkin iyi tanıdığım anasına ve hemşirelerine hiçbir suretle benzemiyordu.*”

(a. +sına 46)

“*Kadın erkek ana.sından süt emen yavru.muza/ Hep.imiz can.la sarıl-dık da vatan duygu.muza*”

(a. +sından 37826)

a. 675, 1667, 1672, 13365, 15854, 17639, 17993, 18457, 18487, 20918, 23300, 23596, 33503, 38657, 38659, 39033

a.+dan 3207

a.+m 6198

a.+sı 678

a.+sını 679

a.+sının 32067

a.+ya 23975

[=25]

ANA DİLİ: İnsanın çocukken ailesinden ve soyca bağlı olduğu topluluktan öğrendiği dil: “*Ben, Fransız klâsiklerinden daha yukarılara doğru çıkararak Lâtinleri, Horace'ı, Tacite'i ve onların daha arkasında olan Yûnânîleri Sophocle'u ve Theocrite'i anladığım zaman kendi ana dilim gözlerime beyaz bir mermer gibi göründü.*”

(a. +m 32479)

a. 13610

[=2]

ANADOLU: Ön Asya'nın bir parçası olarak Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan toprağı, Rum:

“*Selanik şehri, Tesalya'ya koşan ordularımızın silâh şakırtılarıyla dolu idi; Anadolu*

taraflarından esmiş bir türkünün mısraı 'Eğil dağlar eğil üstünden aşam...' hududa kalkan asker tirenlerinin vagonlarından ve sokaklardan taşıyordu.”

(a. 2458)

“*Bu aralık birdenbire Moskof seferi açıldı. İstanbul'a Anadolu paşalarının ve sancak beğlerinin askeri fevc fevc dökülmeğe başladı.*”
(a. 34775)

a. 957, 1179, 1371, 2457, 3552, 4543, 4557, 4560, 4582, 4629, 4643, 4698, 4810, 4888, 4916, 4944, 5022, 5026, 5177, 5283, 5820, 5915, 5922, 5979, 5983, 6590, 6613, 6668, 6669, 7123, 7164, 7407, 7571, 7640, 7716, 7721, 8129, 8226, 8571, 8741, 8905, 9117, 10278, 10290, 10308, 10311, 10314, 10342, 10373, 11761, 11873, 11875, 12395, 12414, 12974, 13008, 13013, 13214, 13284, 13465, 13498, 13681, 13850, 13976, 13998, 14010, 14117, 14226, 14264, 14328, 14330, 14334, 14337, 14478, 14491, 14754, 14957, 14966, 14968, 15014, 15046, 15183, 15372, 15741, 15767, 15969, 16054, 16139, 16140, 16145, 16218, 16228, 16331, 16386, 16411, 16451, 16707, 16770, 16812, 16847, 16849, 17300, 17526, 17584, 17607, 17809, 17880, 17902, 17902, 17904, 17907, 17909, 17925, 17973, 18038, 18061, 18113, 18129, 18209, 18209, 18209, 18213, 18440, 18780, 20324, 21404, 21648, 23874, 24333, 24729, 24759, 26220, 26608, 26895, 28228, 28509, 30193, 32188, 32876, 33358, 35316, 35521

a.+da 660, 4660, 4672, 4682, 4685, 4713, 4820, 5063, 5135, 5937, 5944, 9170, 12312, 12445, 12509, 13114, 13316, 13589, 13653, 13937, 13975, 14318, 14402, 14408, 14644, 14925, 14955, 15362, 15615, 15675, 15737, 15745, 15996, 16066, 16069, 16128, 16165, 16181, 16314, 16321, 16362, 16368, 16489, 16537, 16676, 16684, 16817, 16942, 17519, 17541, 17613, 17831, 17914, 17933, 21082, 23603, 24776, 26432, 26452, 26937, 26978, 30134, 30141, 32896, 34808, 34812, 35488

a.+daki 4615, 4734, 5280, 9136, 5927, 10308, 12683, 12965, 13509, 14122, 15572, 16145, 16286, 17818, 17984, 18154, 25726, 27846, 32880, 34092

a.+dakini 16340

a.+dan 1247, 4675, 4823, 5336, 5932, 6597, 11866, 14337, 14384, 14699, 14855, 15882, 15892, 16175, 16185, 16258, 16269, 16381, 17821, 17913, 17919, 17928, 22864

a.+dur 13753, 15981

a.+nun 4142, 4202, 4525, 4539, 4555, 4568, 4570, 4662, 4962, 5012, 5095, 6240, 6400, 6591, 7608, 8911, 13092, 14327, 14433, 14804, 15159, 16247, 16307, 16312, 16540, 16737, 16879, 17100, 17113, 17299, 17622, 17720, 17794, 17795, 17845, 18028, 18236, 18603, 20599, 20729, 24740, 24766, 25346, 28208, 28252, 29138, 29171, 29871, 30062, 34054, 35399

a.+ya 4499, 5094, 5870, 5876, 5900, 6597, 8944, 8969, 10280, 10397, 12029, 12525, 14303, 14306, 14436, 15585, 16012, 16815, 16857, 16894, 17116, 17971, 18302, 18537, 21077, 21407, 21411, 23804, 24755, 24761, 24774, 26930, 32972

a.+yu 714, 4986, 5017, 5066, 5083, 5124, 10330, 12309, 12335, 12621, 13596, 13601, 14241, 14245, 14345, 14411, 14746, 15970, 16242, 17518, 17594, 17802, 17815, 17816, 17916, 18038, 428228

[=366]

ANADOLU HİSARI: 1. Yıldırım Bayezid tarafından 1395 yılında Boğaziçi'nin en dar yerinde yaptırılan hisar:

“Görülüyor ki bu gidişle Boğaziçi'nde iki eserimiz kalacak: Fâtih'in temelini kendi eliyle kurduğu ve dört ayda inşaatı bitinceye kadar başından ayrılmadığı Rumeli Hisarı; bir de onun karşısında, Yıldırım Han'ın ve oğullarının kulelerinde yatıp kalkmış olduğu **Anadolu Hisarı'ndan** birkaç duvar.”

(a.+ndan 7390)

2. İstanbul'da Anadolu Hisarı semti:

“Boğaziçi'nde Kandilli, **Anadolu Hisarı**, Kanlıca, Çubuklu birbirine komşu köylerdir; lâkin her birinin çerçevesi, havası, güzelliği başkadır.”

(a. 5745)

a.+na 4780, 5159, 5286

a.+nda 6171, 6588, 9783

a.+ndaki 9751

a.+nin 4780, 6629

[=11]

ANADOLU HÜKÛMETİ: Millî Mücadele dönemindeki Büyük Millet Meclisi hükûmeti:

“Milletin ketm-i nüfûs itiyadını, artık kötü bir itiyat gibi mütalâa edemeyiz, çünkü hudutlarımızın müdafaasına yetecek kadar asker

verdiğini daima gördük, bugünse ırzını, malını, canını kurtaran **Anadolu Hükûmeti'nden** hiçbir şeyini esirgemediği, varını, yoğunu hâhîşle bezlettiği meydanda.”

(a.+nden 15777)

a. 15376, 16155

a.+nin 15375

[=4]

ANADOLU KAZASKERİ: Eskiden ilmiye sınıfının en yüksek rütbelerinden biri [Osmanlı Devleti'nde Rumeli kadılarının başında bulunan kazaskere Rumeli kazaskeri, Anadolu kadılarının başında bulunana da Anadolu kazaskeri denirdi]: “İbnî Kemal **Anadolu Kazaskeri** ve Selîm'in dostu olduğu için bir sohbet sırasında bu bahsi açmağa cesaret ediyor.”

a. 25744

[=1]

ANADOLULU: Anadolu halkından olan kimse:

“Cedlerimiz, İstanbul'da türemiş yeni bir ince Â'yı telâffuz edemezlerdi, hâlâ bile, **Anadolu** ve Rumelili Türkler İstanbul'un bu ince A'sını temyiz edemezler, sıhhati, sıhhatden, sıhhatin derken atı, atdan, atın, gibi telâffuz ederler.”

a. 29160

[=1]

ANADOLUSUZ: Anadolu olmaksızın:

“Trakya'nın **Anadolu'suz**, Anadolu'nun Trakya'sız yaşayamayacağını ispat etmek yalnız bizim lehimizde değil, sulhun lehinde.”

a. 18250

[=1]

ANADOLU TÜRKLERİ: Anadolu'da yaşayan Türkler: “Padişah esir; şehzadeler firarda, şehir şehir bütün **Anadolu Türkleri** ölümün her cilvesine maruz.”

(a. 12494)

a. 6163, 12479

[=3]

ANADOLU TÜRKLÜĞÜ: Anadolu Türklerinin meydana getirdiği topluluk:

“İmparator Aleksî, bu Fransız prensine memleketine dönmekten vazgeçmeyi, Anadolu'yu Bizans ordusuyla birlikte fethetmeyi teklif etmiş, onunla anlaşmış, **Anadolu Türklüğü** üzerine bir sefer açılmıştı.”

a. 5088

[=1]

ANADOLU TÜRKÜ: Anadolu'da yaşayan Türk: “*Ama Sultan Abdülhamid Yemen'de tam iki milyon Anadolu Türkünü Zeydî mezhebini tanımamak inadı için, kumlara gömemez ve o iki milyondan doğabilecek beş milyon nüfusu kurutamazdı.*”

a.+nü 15768

[=1]

ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAA-İ HUKUK HEYETİ: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulu [Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'nun ve Rumeli'nin çeşitli şehirlerinde, işgallere karşı kurulan millî cemiyetlerin 7 Eylül 1919 tarihinde Sivas Kongresi'nde birleştirilmesinden sonra oluşan yeni cemiyete verilen isimdir]: “*Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Heyeti'nin siyaseti ne ise, Ankara'da yeni teşekkül edecek hey'et-i vekîle aynen o siyaseti kabul edecektir.*” (a.+nin 15035)

a.+nin 15024, 15043

[=2]

ANAFARTALAR: Çanakkale Savaşı'nın üçüncü cephesi olan Anafartalar Cephesi [6 Ağustos 1915 tarihindeki Suvla Koyu civarında Müttefik kuvvetlerle yapılan çıkarma harekâtıyla başlamış ve hemen ertesinde Arıburnu Cephesi kuvvetleriyle birleşmiştir.]: “*Tarihin herhangi bir kumandanı için 'Anafartalar' müebbet bir şan ve şeref hatimesi olabilirdi. Halbuki bu memleketi kurtarmaya gelmiş büyük adama 'Anafartalar' ancak bir başlangıç oldu.*” (a. 18334)

a. 18336

[=2]

ANAHTAR: Yun. 1. Kilidi açıp kapamak için kullanılan araç, açar, açkı:

“*Patrik ve bütün ruhban, ellerinde haçlar, som sırma abalar giyinmiş genç Fâti'h'in karşısına çıktılar. Beldenin anahtarlarını teslim ve kilisenin anahtarlarını atıyeye diye istediler, bir kilisenin anahtarlarını onlara verdi.*”

(a.+larını 6360)

2. *meç*. Bir sırrı, bir meseleyi çözmeye veya maksada götürmeye yarayan araç:

“*Aç-ar bir altın anahtar.la rûh ufuk.larını/ Hemen yayılma.ya başla-r sadâ ve nûr akın.ı*”

(a.+la 35988)

a.+lar 35280

a.+larını 6361, 6362

[=5]

AN'ANÂT: Ar. Gelenekler, ananeler:

“*Bâzı an'anâtı kökünden koparıp atarken, bâzılarını da muhafaza ve tasfiye etti.*”

(a.+tı 22073)

a.+ı+milliye.miz 21089

a.+ı+ruhaniyye.den 22465

a.+ına 22559

[=4]

AN'ANE: Ar. Nesilden nesile geçerek gelen

âdet, örf, gelenek: “*Mektebe başlayışım kadîm an'aneye tamâmiyle uygun oldu.*”

(a.+ye 13)

“*Ced.lerin şanlı akın.lar dolu dört yüz sene.si/ Tâ Kızılma.ya gitmek denil-en an'ane.si*”

(a.+si 38610)

a. 4117, 4895, 4996, 5355, 5367, 5459, 6426, 9433, 13246, 16692, 21423, 22252, 22262, 22712, 25178, 26622, 28799, 30504, 31951

a.+dir 21486, 28400, 31501, 31935

a.+lerden 6394

a.+leri 6434, 23707

a.+lerini 14173

a.+leriyle 35376

a.+nin 5366, 22253, 23091

a.+si 1464, 4914, 5729, 16690, 24174, 24261

a.+since 5325

a.+sine 6333, 21726, 30568, 35368

a.+sini 22005, 31890, 31899, 32004

a.+sinin 15249, 18958

a.+siyle 31400, 31594

a.+ydi 4116

a.+ye 5359, 6308, 23095, 31172, 31509

a.+yi 6341, 6358, 22289, 23098, 32728

[=63]

AN'ANEPEREST: Ar.+Fars. Âdet, örf, gelenek

düşkünü: “*Büyük ekseriyetin sevdiği an'ane-perest edipler bu yeni eseri sevmедiler.*”

(a. 31065)

a. 25995

[=2]

AN'ANE-PERESTÂNE: Ar.+Fars. Âdet, örf, gelenek düşkününe yakışır biçimde:

“*Bâzılarımız vatanın adını bile tercüme ederek Türkiye bâzılarımız da an'ane-perestâne,*

mürekkep bir isimle Memâlik-i Osmâniyye diyoruz.”

a. 28793

[=1]

AN'ANEPERESTLİK: Âdet, örf, gelenek düşkün olma durumu:

“(…) sonra ulûmda, metin bir **an'aneperestlikle**, kelli fellî bir belâgatfürûşlukla, geniş bir kırk anbar azametiyle; (...)”

a.+le 17084

[=1]

AN'ANE-PERVER: Ar.+Fars. Ananelerine bağlı: “Yalnız idarede müteceddid, ruhiyatta ise gayet **an'ane-perverdiler**.”

a.+diler 22078

[=1]

AN'ANEVÎ: Ar. Geleneksel:

“Rusya'nın **an'anevî** siyasetiyle daima körüklediği veçhile küçük milletler Fransa'ya bizden fazla yaklaştılar.”

(a. 12020)

a. 17096, 23811

[=3]

ANARŞİST: Fr. Anarşi çıkarıcı, düzene karşı gelen kimse: “Jaures, Pressence, Vaillant, Alman, **anarşist** Sebastien Faure ve Matofonun nutuklarını hararetle dinliyordum.”

(a. 2135)

a. 2134

[=2]

AN-ASIL: Ar. Aslında, hakikatte:

“Bu hâtırayı bu noktada bıraktıktan sonra söylemek lâzımdır ki hâlis şiir gaalibâ **an-asıl** çok nâdir bir mâdendir.”

(a. 27375)

a. 2466, 2633, 6221, 12252, 16081, 21243, 25327

[=8]

ANÂSİR: Ar. Bir topluluğu meydana getiren zümreler: “Müverrih Albert Sorel ziyaretine gelen birkaç Türk'e hitaben ‘Osmanlı **anâsırın** ittihadına tarafdarsınız değil mi?’ (...)”

(a. +ın 21478)

a.+dan 14715

a.+ı 3741, 4186, 10232

a.+ın 10880

a.+ından 10191

[=7]

ÂNÂT: Ar. Anlar:

“Bu gençlere san'atın en dakik zevklerini taddıran, onları güzelliğin, şîirin, temaşanın en rakîk **ânâtıyla** istînâs ettiren dehâlardan biri Sarah Bernhardt'dı.”

a.+ıyle 22584

[=1]

ANATOLE FRANCE: Anatole François Thibault (d. 16 Nisan 1844 – ö. 12 Ekim 1924). Fransız yazar: “Fransızca'yı ve Fransız zevkini Racin'de, Voltaire'in Mektuplar'ında, yahut da bu eskilerin ayarında olan **Anatole France** gibi yenilerde görmek mümkündür.”

(a. 32416)

a.+ın 9290

[=2]

ANA TOPRAK: Bir milletin ecdadının yerleşmiş, yaşamış veya bir devlet kurmuş olduğu ilk toprak parçası, ana yurt: “Eski Rumeli çiftliklerini hatırlatan çitli evler, çardaklar, kendi ördüğünü ve kendi diktiğini giyen köylüler, **ana topraktan** ayrılmamış insanlar ve hayvanlar lokantalı vagonun her camından gözlerimi eğlendiriyorlardı.”

a.+tan 739

[=1]

ANA VATAN: Uzun zaman çizgisi boyunca çeşitli coğrafyalarda yaşamış bir milletin bir devlet olarak üzerinde yaşamakta olduğu toprak parçası: “Onlara **ana vatanda**, emeğine mukabil, yemek usulüyle kurulacak bir devlet zindan gibi görünüyor.”

(a. 12753)

a. 17584

a.+a 3051, 3052, 15515, 18526, 18547, 18549, 23534, 23550

a.+dan 3445

a.+ı 19834

a.+ın 21332

[=11]

ANA YURT: İlk yurt edinilen yer, ana vatan: “O zaman göreceğiz ki **ana yurdu** Asya'nın bir ucundan Avrupa'nın göbeğine kadar, kurşun kubbeler, narin minareler, muhkem kulelerle yükselerek giden bir hattadır.”

(a.+u 21434)

a.+u 21414, 21417, 21419

a.+una 21407, 21409

a.+unu 21413

[=7]

ANBAR: *Fars*. Ambar. 1. Genellikle tahıl saklanan yer: “(...) geniş bir kırk **anbar** azametiyle; sonra şevk u tarabda, ağyarın giremediği kapalı bir meclisin hür neş'esiyle, içki ile ikiz doğmuş bir musikiyle (...)” (a. 17085)

2. Biriktirme, toplama yeri:

“Hayat Mecmûası'nı alıyorum; pek kuru. Zîrâ bir elden çıkmıyor. Mecmua değil, her biri ayrı bir telden çalan bir makale **anbarı**.” (a. +ı 20350)

3. Ticari ve kişisel eşyaların saklanmak, sahibine verilmek veya bir yere nakledilmek üzere bırakıldığı mekân: “Yüzüme hayretle baktı. ‘Hayır o müstekreh **anbarı** kasdetmiyorum. Şu dört köşe kuleli bina güzel’ dedi.” (a. +ı 7581)

[=3]

AN-BEAN: *Ar.+Fars*. Gittikçe, yavaş yavaş: “Keskin bir ürperiş.le kımıldan-dı **an-bean**/ Bak-tım ve anla-dım ki o ejder.di canlan-an” a. 35743

[=1]

ANBERLİ: Amber kokulu:

“O kaplıca ki iki yüz sene evvel, kadınlar kısmında bir gün geçiren güzel Lady Montagu, içinde yıkanan Türk kadınlarının güzelliğini, rayihalı, şerbetli, **anberli**, teşrifatlı hamam âlemlerini anlatmakla bitiremiyor.”

a. 3196

[=1]

ANCAK: 1. Fakat, ama, lâkin:

“Roma ile bizim aramızda din, ırk, an'ane gibi hiçbir alâka yoktur. **AncaK**, asker ve fâtilih bir millet olmak gibi bir benzerlik vardır.” (a. 5001)

2. Nihayet, en sonunda, neticede:

“Cenevizlilerin yardımına başvurmuş, nefer başına bir altın cereme vererek Rumeli Hisarı'nın bulunduğu yere geçmiş, Varna Meydan Muharebesi'ne **ancaK** böyle yetişebilmişti.” (a. 5294)

“Ulu mâbed Sen.i **ancaK** bu sabâh anla-yorum/ Ben de bir vâris.in olmak.la bugün mağrûr.um” (a. 35664)

3. Yalnız, sadece:

“Orada sevinç ve melal birlikte duyulur. **AncaK** yalçın kayalarda toplanabilen kuş yumurtalarından nevale yapılır.” (a. 6468)

“Her beyit.i **ancaK** ol-malı beytî 'lgazel gibi/ Berceste şi'r başka mesel başka.dır Kemâl” (a. 37412)

a. 78, 268, 534, 643, 1617, 1958, 1974, 2332, 2438, 2577, 2577, 3022, 3202, 3499, 3519, 3534, 3674, 3721, 3722, 3973, 4090, 4227, 4477, 4507, 4517, 4800, 4848, 4997, 5042, 5068, 5187, 5290, 5336, 5367, 5471, 5499, 5627, 6012, 6166, 6177, 6251, 6463, 6831, 7204, 7475, 7484, 7566, 7569, 7610, 7761, 7926, 8052, 8056, 8189, 8195, 8272, 8313, 8339, 8364, 8409, 8816, 8825, 9325, 9391, 9463, 9547, 9882, 10047, 10106, 10169, 10237, 10246, 10452, 10743, 10768, 10863, 11042, 11481, 11635, 11725, 11771, 11935, 11955, 11961, 12017, 12044, 12133, 12136, 12327, 12344, 12345, 12633, 12649, 12650, 13057, 13065, 13069, 13159, 13182, 13262, 13286, 13315, 13475, 13496, 13588, 13606, 13680, 13744, 13769, 13770, 13780, 13789, 13794, 13825, 13881, 13949, 14054, 14171, 14183, 14235, 14263, 14401, 14485, 14561, 14572, 14578, 14702, 14766, 14781, 14834, 14883, 14888, 14910, 15096, 15182, 15183, 15184, 15197, 15223, 15320, 15322, 15322, 15356, 15410, 15465, 15608, 15791, 15800, 15899, 15950, 15957, 15979, 16047, 16153, 16217, 16281, 16282, 16330, 16362, 16469, 16547, 16602, 16834, 17179, 17276, 17319, 17555, 17558, 17616, 17679, 17708, 17738, 17788, 17810, 17860, 17866, 17878, 17885, 17904, 17980, 18024, 18032, 18043, 18061, 18094, 18096, 18194, 18218, 18287, 18323, 18542, 18803, 18834, 18839, 18880, 18898, 18974, 19033, 19241, 19255, 19276, 19281, 19345, 19379, 19393, 19424, 19470, 19523, 19588, 19610, 19660, 19664, 19750, 19782, 20032, 20280, 20305, 20311, 20477, 20546, 20603, 20749, 20890, 20894, 20928, 20938, 21108, 21265, 21449, 21452, 21459, 21581, 21876, 22578, 22580, 22860, 23242, 23509, 23512, 23514, 23741, 23760, 23869, 24006, 24017, 24164, 24209, 24391, 24427, 24615, 24736,

24748, 24824, 24928, 24985, 24991, 25328, 25334, 25335, 25355, 25420, 25451, 25486, 25711, 25782, 25843, 25849, 25888, 26030, 26149, 26478, 26621, 26644, 26727, 26739, 26773, 26824, 26845, 26986, 27104, 27142, 27149, 27326, 27380, 27399, 27400, 27431, 27433, 27448, 27500, 27512, 27540, 27606, 27641, 27707, 27718, 27729, 27779, 27843, 28092, 28109, 28120, 28156, 28156, 28289, 28319, 28344, 28359, 28424, 28442, 28559, 28639, 28671, 28680, 28689, 28692, 28729, 28741, 28747, 28748, 28806, 28820, 28855, 28859, 28901, 28985, 28997, 29016, 29053, 29307, 29313, 29323, 29356, 29402, 29416, 29665, 29680, 29815, 29816, 29936, 29950, 29993, 30143, 30214, 30325, 30366, 30760, 30778, 30939, 30958, 31060, 31091, 31123, 31152, 31190, 31294, 31305, 31315, 31455, 31460, 31478, 31490, 31631, 31755, 31758, 32025, 32034, 32039, 32073, 32074, 32083, 32101, 32175, 32271, 32319, 32375, 32427, 32477, 32491, 32596, 32794, 32953, 33025, 33080, 33083, 33086, 33339, 33673, 33685, 33737, 33764, 33770, 33950, 34202, 34259, 34268, 34339, 34345, 34387, 34482, 34517, 34606, 34617, 34712, 34785, 34874, 34903, 35235, 35252, 35372, 35377, 35383, 35397, 35512, 35609, 35614, 36682, 37752, 38227, 38270, 38285, 38660, 38789, 38802, 38927
[=428]

AND: ***Ant içmek**: Yemin etmek:

“Orada cılız ve âlim Panis bir masanın üstüne çıkıyor, bu salonun ismine muzâf olan meşhur yemin ile ittifak **andı** içiliyor.”

(a. +ı 25483)

a.+içti 23082

[=2]

ANDIR-: 1. Hatırlatmak, hatıra getirmek:

“**Andır-dı** rûzımaşer.i hengâmımtihan/
Saldır-dı fartıgayz ile ifrîtirâfızî”

(a.-dı 37212)

2. Bir şeye onu akla ve hatıra getirecek şekilde benzemek, benzer tarafları bulunmak:

“Üsküp Adliyesi'nin, lâakal yüz senelik bir mimariyi **andıran** ve eski zamanları çok hatırlatan bir dâiresi vardı.”

(a.-an 1307)

“Hikmet.ten fazla şi'r.i **andır-ır** bir de/
Üstâd ŞekipTunç.a rubâî.miz var”

(a.-ır 38148)

a.-an 6453, 6828, 6995, 9809, 16704, 16709, 20767, 21545, 22839, 30247, 34499

a.-dı 21434, 36640

a.-ır 2567, 4478, 6998, 7149, 16477, 27332, 28824, 30844, 31606, 36288, 38759, 38970, 38971

a.-ırdı 972

a.-ıyor 3311, 6795, 6853, 7069, 7490, 21786, 30390, 30448, 30523, 30630, 30747, 31260, 31554, 31576

a.-ıyordu 1364, 22016, 22853, 30699, 31396
[=49]

ANDRE: Yunanlı Prens Andre:

“Bizim saf gazetelerimiz bu haberi Tatavla Ajansından aldıkları gibi aynen neşrettiler, tabii prensleri **Andre** herkesin gözü Önünde Atina'da gezinip duruyordu.”

(a. 15255)

a.+nin 15242

[=2]

ANDRE GİDE: André Paul Guillaume Gide (22 Kasım 1869 Paris – 19 Şubat 1951 Paris) Fransız yazar. [1947 yılı Nobel Edebiyat Ödülü sahibi.]:

“Yeni çıkan kitaplardan **Andre Gide'in**, *Incidence'lar diye bir kitabını gördüm.*”

a.+in 20402

[=1]

ANFİTEATR: Fr. Amfiteatr. Oyun yerini at nalı biçiminde iki yandan çeviren seyir yerinin arkaya doğru basamaklarla yükseldiği tiyatro yapısı:

“Yeni temâşâ'yı Atina'da Dionysos

anfiteatrısında değil Katolik kilisesine hâs bir temâşâ nev'i olan barakalar içinde oynadılar.”

a.+ısında 31517

[=1]

ANGLOSAKSON: V. yüzyıldan itibaren günümüzde İngiltere olarak adlandırılan bölgeyi istila eden ve 1066'daki Norman İstilasına kadar yöneten Cermen halkı:

“Kafam, *Le Play, Edmond Desmoulins, Anglo-Sakson fâikiyyeti, Ecole Desroches, sînâât-ı cesîme, ticâret-i şedîde lûgatleriyle dolmuştu.*”

(a. 3896)

“İslâv güzel.leri/
Cermen güzel.leri/
Hepsi.nden ince **AngloSakson** güzel.leri”
(a. 36240)
a. 6477
[=3]
ANGLOSAXSON BİRLİĞİ: Anglosaksonların fikrî bağıllığı: “Herhâlde daha şimdiden Hitler ırkçılığının biribirinden kudretli iki aksülamelini görüyoruz: **Biri Anglosakson Birliği**, öteki de **İslâv Birliği'nin kaynaşması.**”
(a. 19489)
a.+nden 19475
[=3]
ANI: Onu: “Bu mısralar kendinin olduğuna gûyâ Nedim şahadet ederek diyor ki:
Ma'lûmdur benim suhanım mahlas istemez/
Fark eyler **anı** şehrimizin nüktedanları”
a. 28502
[=2]
ANIL-: 1. Adlandırılmak, isimlendirilmek:
“Kubilây Han ordularının ta karşılarındaki Japon ya'ya geçişleri, mesafe aşmak itibarıyla 1010 da Yenice-vardarlı bir sipahinin oğulları olan Baba Oruç ve onun kardeşi olup sonraları Barbaros diye **anılan** Barbaros Hayreddin'in ve diğer kardeşlerinin, daha birçok Türk gençleriyle Midilli'den kalkıp, hattâ o zamanki Osmanlı devleti ile bir alâkaları olmaksızın, tâ Cezayir'e ve Tunus'a gidip, oralarını tek başlarına fethetmeleri bin defa daha harikulade bir vak'adır.”
(a.-an 26242)
2. Adı geçmek, zikredilmek, bahsedilmek:
“Sembolizm gürültüsü bilhassa onun etrafında kopmuşken, Sembolizm'den uzaklaşa uzaklaşa nihayet XVII. asır sonu şiirinde karar kılmıştı ve yanında Mallarme'nin adı bile **anılamıyordu.**”
(a.-amıyordu 2414)
3. Hatırlanmak, yâd edilmek:
“Lâkin Türklük o sabahtan bugüne kadar, beş yüz sene İstanbul'da yerleşmiş ol masaydı bu hatıra yine böyle **anılır mıydı?**”
(a.-ırmıydı 5975)
a.-an 952, 4929, 5201, 5215, 5523, 5530, 5853, 7132, 16679, 26228
a.-dı 223
a.-ır 3844, 4967, 26335, 28344, 30500

a.-ırdı 12202
a.-ıyordu 4964
a.-ıyorlar 11073
a.-mağa 33371
a.-sa 22232, 27053, 33638
[=25]
ÂNÎ: Ar. Ansızın, birdenbire, bir anda:
“İzmir'e Yunanlıların çıktığı günlerde, o ne **anı** elem ne derunî yeis ve ne vakarlı bir ıztıraptı.”
(a. 14436)
“Hulyâlı mâvilik.te bu **ânî** parıldayış/
Tek bir dakîka sür-medi kaybol-du sır gibi”
(a. 36642)
a. 3099, 3363, 5087, 9277, 16755, 17896, 18539, 18804, 23759, 25745, 34401, 36815, 38289
a.+dir 35906
[=16]
ANÎF: Ar. Kaba muamele eden:
“Lâkin babam şiddetli ve **anîf** hareket ediyordu.”
a. 588
[=1]
ANKA': İsmi olup cismi olmayan bir kuş, Zümrüdüanka kuşu. ***Anka-yı suhani**: Söz, kelime Ankası:
Ankaa-yı suhani ancak Fârisî'den, Arabî'den iki şehbâl ile kanatlandırılan nesli, Nâmık Kemal Bey daha bir devir evvel mustalah buluyordu.”
a.+yı+suhan+i 28816
[=1]
ANKARA: Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri, Türkiye'nin başkenti:
“Konferans bitti. İsmet Paşa kafilesinden ayrılarak Venedik'e gittim, üç gün kaldım. Tekrar Express Orient'la İstanbul'a geldim; İstanbul'da İsmet Paşa kafilesini buldum; **Ankara** trenine bindim.”
(a. 1865)
a. 1864, 3326, 3838, 8091, 8841, 10458, 10485, 11031, 11511, 11584, 11604, 12307, 12436, 12450, 12537, 13250, 13340, 13414, 13597, 13600, 13849, 14046, 14052, 14243, 14752, 14810, 14840, 14859, 14886, 14906, 15020, 15031, 15517, 17527, 17528, 17567, 17571, 17583, 17589, 17591, 17593, 17595, 17603, 17751, 17751, 17770, 18180, 18299, 23530, 24732

a.+da 1521, 1867, 2773, 3861, 9156, 9166, 11557, 12362, 12371, 12419, 12460, 12482, 12488, 12498, 14299, 14809, 14868, 14892, 15025, 15033, 15044, 15049, 16170, 16611, 17533, 18442, 18622, 20306, 20548, 20562, 25778

a.+dan 10395, 11505, 14647, 18399, 24242
a.+dır 23652

a.+nın 11558, 11664, 12457, 12477, 14651, 14654, 14774, 14812, 17744, 17772, 18241, 18459, 24572, 25834

a.+ya 1854, 1856, 1866, 1870, 1877, 1878, 1880, 2660, 9142, 9178, 10313, 10472, 10475, 10479, 11583, 13560, 13587, 14615, 14649, 15042, 18119, 18139, 18283, 19311, 24748

a.+yı 5085, 17756

a.+yla 17536

[=129]

ANKARA HÜKÛMETİ: Kurtuluş Savaşı sırasında Ankara'daki hükümete verilen ad. [Ankara Hükümeti, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti" olarak da bilinir.]:

"**Ankara Hükümeti'nin** siyasetinde yeni bir istikamet ancak Türk milletinin ruhunda yeni bir istikamet hâsıl olduğu gün görülebilir."

(a.+nin 14777)

a. 13322, 13385, 13387, 14756, 15091, 15884, 15885, 16466, 18176, 18181

a.+ne 13404

a.+nin 14043, 14410, 15041, 15088

a.+yle 15509

[=17]

ANKARA MECLİSİ: Millî Mücadele dönemi Türkiye Büyük Millet Meclisi:

"O zaman musâlâha mümkün olsaydı Bekir Sami Bey imzalayacak, **Ankara Meclisi** de tasdik edecekti vebu herc ü merc, bu facia bitecekti, binaenaleyh bütün bu güft ü gûlara da hacet kalmayacaktı, değil mi?"

a. 14859

[=1]

ANKARA MEYDAN MUHAREBESİ: Yıldırım Bayezid ile Timur arasında, Ankara'nın Çubuk Ovası'nda 28 Temmuz 1402 tarihinde yapılan muharebe. [Fetret Devri (1402-1413) olarak bilinen bir iktidar boşluğu döneminin yaşanmasına yol açmıştır.]:

"Bütün bu manzara gözüm önüne geliyor; bu fırkadan cerâdlar kalkar, **Ankara Meydan Muharebesi'ni** millet kazanmış olsaydı bile, madem ki siyasetsiz bir harbe girmiş, yine idama lâyük olduğunu bağırırlar."

a.+ni 12516

[=1]

AN-KASDİN: Ar. Bile bile:

"Binlerce muhalifin tevkifi ve nakli, İstanbul'un **an-kasdin** tedhişi, sonra polis müdüriyeti-dairesinde o fecî Dîvân-ı Harb, Beyazıt Meydanı'nda o idamlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ninhükümeti taze bir tedmîrle ele almaları memleketteki manzarayı tamamıyla değiştirdi."

a. 11358

[=1]

ANLA-: 1. Bir şey hakkında bilgisi bulunmak:

"Üsküdar, birçok zâirlerine, bilhassa manzaradan **anlayan** ecnebilere uhrevî bir şehir gibi görünmüştür."

(a.-yan 6050)

2. Bir şeyin gerçeğini, aslını duygu ve düşünce yoluyla idrak etmek, künhüne varmak:

"Mektubunu okuyunca **anladım** ki bu dâhiyane usta ve sanatkâr mimarı muztarip edecek bir hâdiseye sebep olmuşum."

(a.-dım 6690)

"Çok insan **anla-yamaz** eski mûsikî.mizden/ Ve o.ndan anla-mayan bir şey anla-maz biz.den"

(a.-yamaz 35986)

3. Kabul etmek:

"İzmir faciası da Avrupa'nın bir şeyi **anlamasına** yaradı."

(a.-masına 11867)

"Dindir-emez **anla-dım** bu.nu hiçbir güzel kıyı/ Bir bitme-yen susuzluk.a benzer bu ağrı.yı"

(a.-dım 35755)

4. Bir şeyin ne olduğunu akıl yoluyla kavramak, akıl erdirmek:

"Eski Türklerin ruhları ile yeni Türklerin ruhları arasındaki farkı **anlamak** isterseniz bu son asırda peyda olan semtlerle İstanbul içleri ni mukayese ediniz."

(a.-mak 7006)

"Bu def'a fark.ına var-dım ki ihtiyarla-mışım/ Hayât.ı bir cam.ın art.ında göster-en tılsım/

*Bozul-muş **anla-yorum** çık-tığım sevâhat.te/
Cihan ve ben değil.iz artık eski hâlet.te”*
(a.-yorum 36364)

5. Öyle kabul etmek, ... şeklinde
değerlendirmek:

*“Saniyen Türk milletinin istiklâlden **anladığı**
mânâ devletlerin menafii ile gayr-i kâbil-i te'lîf
bir hâldedir.”*
(a.-dığı 15697)

6. Sezmek, hissetmek:

*“**Anla-r** ki yolcu yol görün-ür servilik.lere/
Dünyâ.nın ufuk.u göz.lere git-tikçe târ ol-ur”*
(a.-r 36405)

a.-dı 10066, 13927, 14833, 16859
a.-dığı 3289, 4597, 8773, 8808, 12077,
12707, 21154, 23780, 24054, 27941, 28236,
30056, 34643
a.-dığım 2034, 9408, 32468
a.-dığımız 14002, 27923
a.-diğina 22278
a.-diğını 1055, 8638
a.-dık 1097, 12072, 14633, 15198
a.-dıkça 34948
a.-dikları 7443, 28575, 28678
a.-diklarımı 25192
a.-diklarına 31077
a.-diklarından 27475
a.-diklarını 920
a.-diktan 12567, 27679
a.-dılar 6352, 12568, 13788, 24321, 32736
a.-dım 1695, 1810, 2081, 2095, 2159, 2285,
6684, 10680, 16997, 17465, 18420, 18764,
19152, 20412, 26398, 26521, 31250, 32061,
32061, 32199, 32202, 34008, 34551, 34558,
34571, 34597, 35033, 35042, 35744, 36425,
36896
a.-madı 33977
a.-madığım 2472
a.-madığımı 9299
a.-madığımızı 27633
a.-madığını 27155
a.-madık 15427
a.-madıkları 19236
a.-madım 367, 2889
a.-mağa 25046, 27511, 33756
a.-mak 1616, 5942, 6735, 6999, 8119, 8121,
8336, 9233, 11039, 14014, 16341, 16553,
19376, 19384, 19457, 20174, 20244, 20925,

23773, 24708, 24881, 24888, 25679, 27155,
27249, 27315, 27656, 28587, 30825, 31154,
32059, 32770, 32902, 32985, 33007, 33402,
34238

a.-makla 2141, 32058
a.-maksızın 10537
a.-makta 24847, 27616, 27655, 34560
a.-maktan 35089
a.-malı 33165
a.-mamakla 33829
a.-maması 32057
a.-mamış 15330, 27268
a.-mamışlardı 24892
a.-mamıştı 9811, 32834
a.-ması 8795
a.-masına 6001, 11859
a.-maya 7444, 11744, 26125, 28681
a.-mayacak 15297, 28872
a.-mayan 15825, 27893, 35987
a.-mayanlara 11615
a.-maz 26372, 35987, 37660
a.-mazdı 8773, 9948
a.-mazdım 251
a.-mazlardı 27924
a.-mazzak 27511
a.-miş 913, 8635, 8638, 22336, 27282,
27404, 32702, 33858, 33958, 34026, 34904,
34933, 35024
a.-mişti 11365, 25224
a.-miştiik 18658
a.-mıştım 287, 2258
a.-mıştır 17916, 32706
a.-mıyan 25024
a.-mıyor 35621
a.-mıyordu 34561
a.-mıyorduk 8532
a.-mıyorduksalar 15560
a.-mıyorlar 19446, 31289
a.-mıyorsunuz 15560
a.-mıyorum 2816
a.-mıyoruz 28575
a.-r 8632, 10919, 15209, 15393, 15562,
16292, 17398, 20304, 29096, 33058
a.-rda 15961
a.-rdı 4221, 8781, 9883, 31182, 38427
a.-rdık 23059
a.-rız 30373, 31048, 35535
a.-rlar 26687, 27978, 38412

a.-rlardı 17320
a.-rsanız 20245
a.-rsınız 19433, 20245, 20887, 27014, 30897
a.-sa 38426
a.-sımlar 28612
a.-yabildik 33088
a.-yabilir 15958
a.-yabiliriz 13648
a.-yabilirmi 26160
a.-yabilirsiniz 22451
a.-yabilmek 2650, 11821
a.-yabilseydi 16752
a.-yacağı 21146, 34644
a.-yacağın 34819
a.-yacağına 28685
a.-yacağını 11389, 17646
a.-yacağız 1097, 8211
a.-yacak 9898, 14986, 26785, 27853
a.-yacakları 21680
a.-yacaktık 27461
a.-yamadı 8759, 16752, 28639
a.-yamadık 20922, 21147
a.-yamadıkları 27855
a.-yamadılar 11485, 17318, 31787
a.-yamadım 6202, 24507
a.-yamamış 33828
a.-yamamışız 31050
a.-yamayan 31482
a.-yamayanlar 16866
a.-yamayız 20919
a.-yamaz 9677, 15959, 28664
a.-yamazlar 16867, 17227, 37878
a.-yamıyor 32168
a.-yamıyorduk 12242, 16507, 24490
a.-yamıyorlar 28678
a.-yamıyorum 580
a.-yamıyoruz 28502
a.-yan 917, 4385, 6045, 13816, 18863,
19394, 20594, 31337, 31535
a.-yanın 17316
a.-yanlar 27511, 28589, 34938
a.-yanları 32952
a.-yanların 27276
a.-yarak 10538, 26318, 31882
a.-yayım 20628
a.-yımız 5869
a.-yıp 15418, 27855

a.-yor 13719, 13746, 15767, 28226, 28291,
31106, 33770
a.-yordu 17762
a.-yorduk 6199, 30482
a.-yordum 2031, 2265, 2265, 2294, 9155,
33420, 34937, 35039, 35435
a.-yorlar 832, 23787, 27898, 30368
a.-yorlardı 32903, 34788
a.-yorlarsa 28587
a.-yorsunuz 35337
a.-yorum 4101, 16560, 16976, 18272, 18587,
19076, 20102, 20411, 20597, 29072, 30175,
33925, 35664
a.-yoruz 5512, 9294, 12951, 14003, 15656,
27311, 27778, 28075, 30963, 31025, 31153,
31331, 38785
[=354]
ANLAŞ:- 1. Aynı fikir üzerinde karar kılmak,
uyuşmak, uzlaşmak, mutabakata varmak:
“*Trakya ve Gelibolu'nun büyük devletlerle
anlaşacak olan Türk devletine iadesi ise başka
bir nokta-i nazardan büyük bir ehemmiyeti
haizdir.*”
(a.-acık 16391)
2. Duygu ve düşünceleri birbirine uymak:
“*Yirmi üç sene evvel gerek şiiri ve gerek nesri
bir türlü anlamakta Yakup Kadri ile anlaşmış,
yaşlı ve genç bazı arkadaşlara görüşlerimizi
anlatmaya koyulmuş ve kendimize göre yeni bir
çığır açmağa heveslenmiştik.*”
(a.-miş 27627)
3. Anlaşma yapmak, ittifak etmek:
“*İmparator Aleksî, Peçenekleri yalnız Bizans
orduları ile püskürtemeyeceğini anladığı için
Bizans hazinelerinin bütün altınını dökerek
Peçeneklerin Rumeli de hasmı olan Kuman
Türklerinin beyleriyle anlaşta.*”
(a.-tı 4601)
a.-abilir 18179
a.-acaklardı 25326
a.-amamıştık 8891
a.-arak 10318, 17592
a.-ımız 8563
a.-ıp 10840
a.-ışım 35592
a.-mak 17571
a.-maları 4520
a.-mamızdan 9786

a.-mamızın 27623
a.-maya 8535
a.-miş 5084, 27617, 34892
a.-tığ 8855
a.-tığımız 9395, 10743
a.-tık 8445
a.-tılar 4552
[=23]

ANLAŞIL-: 1. Belli olmak, ortaya çıkmak:
“Zaten beşeriyette eski zamanların bittiği ve yeni zamanların başladığı **anlaşıyordu.**”

(a.-ıyordu 4914)

2. Ne olduğu bilinmek, kavranmak:

“Ömer Naci yırtık bir sesle **bağırıyordu:** ‘Askerrr! Askerrr! Siz! Siz! Askerrr!’ ne söylediği **anlaşlamıyordu.**”

(a.-amıyordu 10614)

“İnsan.lar **anlaşıl-dı** Cihân.in da sırr.ı yok/
Kal-saydı terkeş.imde bugün tek bir altın ok”
(a.-dı 36419)

3. Kıymeti takdir edilmek:

“Namık Kemal'in de, onun da, muasırları tarafından **çabuk anlaşılmalarnın ve sevimlerinin asıl sebebi de buradaydı.**”
(a.-malarının 8392)

a.-abilir 2203
a.-abiliyor 20604, 28640
a.-abilsin 18607
a.-acak 8327
a.-acaktı 5220
a.-amiyacak 16513
a.-amiyor 14966
a.-an 2473, 10977, 13591, 25096, 26095, 33208, 34064, 34397
a.-dı 325, 2627, 8972, 12080, 12152, 14084, 14407, 18118, 23125, 24947, 27604, 28572, 32100, 33888, 39018
a.-dığı 232, 29026, 31115
a.-dıktan 24960, 34291
a.-ır 420, 3501, 4961, 7415, 9998, 10007, 11085, 13539, 13744, 13858, 14670, 15018, 15052, 15589, 15829, 16265, 16339, 17209, 17768, 20132, 20835, 24620, 25372, 27696, 27889, 28028, 28623, 29124, 30819, 32475, 32595
a.-ırdı 256, 1317, 1329, 18626, 22347, 33662, 35019
a.-ırmış 19084

a.-ıyor 3259, 5139, 6693, 11739, 12540, 15417, 18858, 19358, 19411, 20160, 21881, 21913, 23719, 23776, 25660, 25690, 25697, 26151, 27082, 28753, 29423, 30902, 32676
a.-ıyordu 1687, 3907, 4081, 4910, 5169, 8871, 8902, 9174, 10416, 10947, 11156, 11285, 11579, 33749, 34068, 34141, 34960, 35022, 35461

a.-madan 23237

a.-mak 28640

a.-makla 28669

a.-ması 32706

a.-maya 13933

a.-mayan 26918

a.-maz 9681, 29091

a.-mazdı 3812

a.-mazlar 26162

a.-miş 34872, 34896

a.-mişti 4940, 5212

a.-mıyordu 9343

[=135]

ANLAŞMA: 1. Devletler arası siyasal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda yapılan uzlaşma ve bu uzlaşmanın tespit edildiği belge, uyuşma, itilaf, antant, konvansiyon:

“Drahminin baş döndürücü bir sür'atle düşüşü, Loyd George'la Briand'ın son mülakatlarında şarktan bahsettiklerine dair dönen havadis, daha birçok tereşşuhlar, ispat ediyor ki yeni bir **anlaşma** teklifinin eli kulağındadır.”

(a. 13352)

2. Düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek, antant kalmak:

“En iyi telâkkilerden tâ Lâtinlere ve Yûnânîlere kadar Avrupa zevklerine, nüfuz etmekte, nâdir görülen bir kudreti olan Yakup Kadri, bu **anlaşmamızın**, daha ziyâde nesir tarafını kolluyordu ve aynı zamanda Yunan ve Lâtin çeşnisinde belirmiş Türkçe satırların numunelerini ortaya koyuyordu.”

a.-mızın 27633

[=2]

ANLAT-: 1. Söylemek, hikâye etmek, tahkiye etmek, nakletmek:

“Orada hemen Cluny Kahvehanesi'ne oturduk. Sergüzeştini **anlatmaya** koyuldu.”

(a.-maya 11165)

2. (Birinin bir şeyi) Anlamasını, kavramasını sağlamak, zihnine sokmak, açıklamak, izah etmek, tefhim etmek: “*Bu acıları lisan ne kadar âteşin olursa olsun **anlatamaz**, çekenler bilir.*” (a.-amaz 16547)

3. Karşısındakinin anlamak istemediği bir şeyi uğraşarak kabul ettirmek:

“*Fikirleri olan mütefekkirleri gördüm. Muasırlarına hiçbir derd **anlatamadılar**.*” (a.-amadılar 24948)

a.-abilir 33935
a.-abiliyormuyum 27507
a.-abilmek 3560, 27638, 33012
a.-acaktı 34356
a.-amadığını 9932
a.-amam 20350
a.-an 27335
a.-arak 33890
a.-ayım 27215, 32830, 33017, 33432, 33498
a.-ınca 6201
a.-ır 5224, 8699, 10016, 13699, 17309,
28189, 29046, 30344, 32067, 33271
a.-ırdı 8639, 11193, 33289
a.-ırken 2957, 3671, 7205, 12384, 12390,
18571, 20087, 29837, 31330, 33514, 33918
a.-ırlar 27894, 33158
a.-ışına 19831
a.-ışıyle 2037
a.-ışla 30055
a.-ıyor 7206, 7256, 25752, 28478, 29244
a.-ıyordu 1514, 29487, 35421
a.-ıyorlar 12771
a.-mağa 27920, 33840, 34525
a.-mağı 19449, 33636
a.-mak 2392, 2589, 8437, 18600, 20179,
24754, 27648, 28277, 29493, 29494, 31079,
34461, 34567
a.-makla 3195, 3422
a.-maktan 18864
a.-malıdır 18607
a.-malıyım 20478
a.-maya 3671, 8903, 9544, 10432, 11158,
27618, 34924
a.-mı 11283, 13752, 27207, 32807, 33673,
35032
a.-mıştı 8494
a.-mıştım 20466, 20475
a.-mıştınız 22357

a.-mıştır 26838
a.-sak 28685
a.-sana 3669
a.-tı 1773, 1799, 18077, 18334, 19773,
21229, 34529
a.-tığ 1558, 14853, 15595, 18576, 20092,
35410
a.-tığında 32835
a.-tığımızı 27633
a.-tığın 18132
a.-tık 11943
a.-tıkları 16554
a.-tıklarından 34349
a.-tıktan 7216, 22344, 35126
a.-tım 6549, 34578, 34589
a.-tın 3668

[=125]

ANLATIL-: 1. Tasvir ve ifade edilmek:

“*Bilhassa kadın esvapları kırmızı ve beyaz renkte, işleme tenevvüünün **anlatılmaz** derecede güzel bir numunesi idi.*”

(a.-maz 630)

2. Hikâye edilmek: “*Bu da başka bir hikâyedir, **anlatılmağa** değer.*”

(a.-mağa 33355)

3. Anlaşılması sağlanmak:

“*Paris'te şevk, hüznün, eğlence, sükûn, raks, her şey Fransız zevkinden taşıyordu. O âlem birkaç sütunda **anlatılmaz** ki...*”

(a.-maz 7860)

a.-amaz 3328

a.-maz 7944, 17452, 21327

a.-mıştır 4621

[=8]

ANLAYIŞ: 1. Anlamak işi, akıl erdirmeye,

kavrayış, idrak, fehim, şuur:

“*İslâmiyet'i yalnız bir milletin, meselâ bir Türk milletinin kendi zevkine ve hülyasına göre **anlayışını** ulûm-ı İslâmiyye reddederdi...*”

(a.+ını 9429)

2. Anlama tarzı, görüş, telakki:

“*Çünkü hakikatte, Namık Kemal'le de, Abdülhak Hâmid'le de şark usulünde şiir söyleyiş ve **anlayış** sürüp gidiyordu.*”

(a. 8391)

3. Zihniyet: “*Şiire ve nesre mâzînin ve aynı zamanda alafranga snobizminin yığılmış olduğu nakîsaları, öz ve temiz münekkidler tasfiye*

ederlerse, şiir ve nesrin Avrupa **anlayışını** alırsak, artık ecnebî edebiyatlarının mukallidi olmaktan kurtulursak, (...)"

(a. +ını 32149)

a. 3712, 8384, 17320, 19394, 24750, 27826, 32906

a.+a 14164

a.+ı 4904, 8388, 27339

a.+ımız 19274, 32220

a.+ımızı 19369

a.+ımızın 32218

a.+ın 32702

a.+ına 8802

a.+ında 9946

a.+ını 9422, 32138

a.+ıyle 3908, 19273

a.+la 3901, 8335, 19376

a.+ları 4270

a.+ta 32892

a.+tan 17321

[=28]

ANLAYIŞLI: Ferasetli, izan sahibi, zeki:

"(...) nihayet en **anlayışlı** ve meraklı sami'lerini biktırasıya kadar konuşur, yorulduğunun farkına varmaz, bazan bir düziye iki saat tahliline ve terkibine devam ederdi."

(a. 8632)

a. 33544

[=2]

ANLI ŞANLI: 1. Güzel, gösterişli, debdebeli, ünlü: "857 senesinin baharında Edirne'den Kostantiniyye surlarına doğru boşanan Türk ordusu, **anlı şanlı** ve kuvvetli idi."

(a. 7086)

"Yüz elli yıl sıra dağ.lar birer birer yücel-ir/ Ve âkıbet Dede.nin **anlı şanlı** devir.i gel-ir"

(a. 36003)

2. ***Anlı şanlı**: Ünlü, namlı, meşhur; şerefli:

"Birer birer görün-en **anlı şanlı** ced.lerimiz/ İç.imde dalgalı Tekbîr.i en güzel dîn.in"

(a. 36392)

a. 6111, 6596, 16611, 16697

[=7]

ANLI VE ŞANLI: Anlı şanlı: "Bu destan uzaktan sürekli bir şan rüyası hâlinde al kanlı bayraklarıyla genç ve dinç askerleriyle **anlı ve şanlı** zabitleriyle dev gibi kumandanlarıyla tarihten aldığı en sahil şeklinde geçer."

(a. 17648)

a. 6164

[=2]

ANNE: 1. Çocuğu olan kadın, ana, valide:

"Vardar'ın karşı cihetinde muhacir mahallesi olan Karşiyaka'da, küçük bir muhacir evinde ihtiyar **anneciğiyle** ikaamet ederdi."

(a. +ciğiyle 1383)

"**Annemin** resminden mahrumum. Onun bir resmi hayatımın en büyük bir yadigârı olurdu."

(a. +min 32)

"Ben gir-meden hayât.ı şafaklandır-an çağ.a/ Bir sonbahar.da **anne.mi** göm-dük o toprak.a"

(a. +mi 36339)

"Bu dil ağız.imda **anne.min** süt.üdür"

(a. +imda 39111)

2. **mec.** Bir şeyin meydana gelmesine sebep olan:

"Duy-maz bu an.da taş gibi kalp.inde bir sızı/ Fark et-mez **anne** toprak ölüm mâcerâ.mızı"

(a. 36415)

a. 1676, 2549, 7046, 13753, 13872, 15744, 15745, 15766, 15779, 16876, 16879, 16891, 17298, 17526, 17611, 17622, 19598, 19602, 19719, 30278, 31101, 36567

a.+ler 1457, 38769

a.+lerdir 38771

a.+leri 56

a.+lerinden 13754

a.+m 31, 36, 39, 41, 52, 63, 70, 86, 92, 95, 113, 118, 124, 130, 140, 145, 165, 175, 180,

214, 300, 373, 478, 563, 681, 1295, 1423, 1455

a.+mden 689, 1199

a.+me 142, 149

a.+mi 74, 90, 128, 133, 156, 203

a.+min 8, 28, 32, 33, 73, 80, 143, 148, 150, 153, 160, 169, 170, 172, 178, 179, 182, 183,

198, 212, 217, 237, 679, 684, 727, 728, 1168,

1244, 1294, 1411, 1423, 36487, 39111

a.+miz 38658

a.+mle 1408

a.+nize 20474

a.+nizin 20461

a.+si 1456, 21649, 24002, 34575, 39002

a.+sinden 49, 138

a.+sine 10728, 21642

a.+sini 31140

a.+sinin 23974, 34637

[=118]

ANNĪA: İmparator Aleksî Komninos'un kız kardeşi ve vaktinin bir kadın yazarı:
“İstanbul'un bu macerası İmparator Aleksî'nin mümtaz bir şâire olan hemşiresi **Annia'nun**, Aleksiyad unvanı la yazdığı bir destanda terennüm edilmişti.”

a.+nın 5049

[=1]

ANNĪA KOMNĪNOS: Annia:

“(…) bu vak'ayı İmparator Aleksî Komninos'un hemşiresi ve vaktinin en güzide bir kadın edibi olarak maruf olan **Annia Komninos**, bize kadar intikal etmiş eserinde uzun uzadıya yazar ve Peçeneklerin Kumanlar tarafından katliama uğrayışını vahşi bir şevkle hikâye eder.”

a. 4605

[=1]

AN-SAMĪMŪ'L-KALB: Can ve göntülden, öz yürekten: “Hemen muvaffakiyetsizliğin sebeplerini, hem de **an-samîmü'l-kalb**, muarızlarının dik kafalılarında görürler.”

a. 12147

[=1]

ANSIZIN: Hatıra gelmeyen bir sırada, aniden:

“İstanbul'un 1453 muhasarası esnasında, **ansızın** vuku bulacak bir Macar müdahalesinden endişe edenlerin görüşlerini, geçmiş tecrübelere, edinilmiş ihtiyat duygularına hamletmek daha insaflı olur.”

(a. 5146)

“Seslen-di pek vakitsiz İç.im yan-dı **ansızın**/ Mâzî yosun.la örtülü bir göl ki yok dibi”

(a. 38572)

a. 17100, 33379, 35284, 36640, 36889, 38524, 38552

[=9]

ANSĪKLOPEDĪ: Fr. Bütün bilim, sanat dallarını tek veya bir arada belli bir yöneme göre inceleyen eser veya eser dizisi, bilgilik:

“Velhâsıl vatan mücesssem bir mefhumdur. Mücerred bir mefhum olarak, onu yalnız bir **ansiklopedide** okuyabiliriz.”

a.+de 23673

[=1]

ANT: ***Ant içmek**: Yemin etmek:

“Bir gün nakletti ki Servet-i Fünûn'da manzume, mensure yazanlardan başka-birçok yeni fikirli doktorlar, mütecedditler, bu fikre **ant içmiş**.”

(a.+içmiş 12928)

a.+etmiştim 17447

[=2]

ANTAKYA: Akdeniz Bölgesinde yer alan bir ilimiz. [Hatay ilinin merkez ilçesidir.]:

“Haçlı orduları, yine Türklerin elinde bulunan **Antakya** üzerine yürüdüler.”

(a. 4649)

a. 4647, 20721, 23563, 23570

a.+da 4653, 4655, 23576, 26571, 26580

a.+dan 4656

a.+nın 26585

a.+ya 5075, 26573, 26576

a.+yı 4567, 4648

[=16]

ANTAKYA KALESİ: Hatay Kalesi.

[İstanbul'daki surlardan sonra Türkiye'nin en uzun sur duvarları olan Antakya Kalesi'nin surları MÖ 300 yıllarında Büyük İskender'in generallerinden Seleukos I. Nikator zamanında inşa edilmiştir. Roma ve Bizans dönemlerinde yapılan ilavelerle genişletilmiş, 23. 600 metre uzunluğa erişmiştir. Habib Neccar Dağı üzerinden batıda Asi Nehri'ne, doğuda da aşağıdaki düzlüklere kadar ulaşır.]:

“İmdâd gecikti. **Antakya Kalesi'nde** mahsur bulunan bir Ermeni –Fîrûz– el altından Fransızlarla muhabere ederek kal'enin bir kulesinden Salihliler kal'eye girdiler.”

a.+nde 26597

[=1]

ANTER: Hanım, bayan adı:

“Vakit.iyle kızlarağlığı et-miş GazanferAğa/ Meclis.lerinde Nâbiga **Anter** ve Şenferâ”

a. 37142

[=1]

ANTİGONE: Eski Yunan mitolojisinde Thebai kralı Oidipus'un kızı ve Sophokles'in en büyük trajedilerinden birinin kahramanı:

“Bu heyet-i temaşanın Kral Oedipus, Oedipus Colonne Şehrinde, **Antigone**, Kuşlar, Yediler Thebai Kar şısında, İphigenie, Electre; Hamlet, Lear, Macbeth, Merdümgiriz vesâire gibi ebedî ve metin timsâllerle dolu eserlerini Türkçeye almağa koyulur.”

a. 31884

[=1]

ANTİKA: İtal. Tarihsel değeri olan eski eşya:

“Hattâ o kadar ki, îtirâf ederiz, Avrupalılar bizim şekli sanatlarımızı bizden daha iyi tanurlar; umûmî ve husûsî müzeleri ufak tefek **antikalarımızla** doludur.”

(a. +larımızla 28644)

a. 15126

[=2]

ANTOÏNE: Paris'te yaşamış, tiyatro sanatını çok seven bir genç:

“Bu genç, fakîr, alt tabakada doğmuş, âvâreler arasında yaşar, havagâzi şirketinin sabahları Paris'de gazlarını söndürmek için kullandığı, **Antoine** nâmında bir hizmetkârı idi.”

(a. 31399)

a. 31387, 31388, 31393, 31403, 31409, 31424, 31552, 31615, 31617, 31619, 31755, 31785, 31791, 31808, 31813, 31815, 31818, 31828, 31832, 31835, 31842, 31856, 31889, 31908, 31957, 32027, 32040, 32045, 32049

a.+a 31750, 31859

a.+dır 31936, 31978

a.+ı 31556

a.+ın 31571, 31575, 31578, 31752, 31756, 31769, 31847, 31860, 31941, 31961

a.+i 31430

a.+in 31440, 31554, 31564

a.+la 31911, 31910

[=51]

ANTOLOJİ: Fr. Şairlerin, yazarların, bestecilerin eserlerinden alınmış, seçme parçalardan oluşan eser, güldeste:

“En doğrusu bu büyük ruhların berceste mısralarını veyahut beyitlerini bir **antolojide** okumaktır.”

(a. +de 32249)

a. 32159

a.+ler 32083

a.+si 32147

a.+yi 32155

[=5]

ANTREPO: Fr. Gümrük vergisine konu olup da henüz vergi ve resimleri ödenmemiş malların korunduğu, gerekiyorsa küçük tamamlayıcı işlemlerin yapıldığı gümrük binalarına yakın olan bir tür depo:

“Biliyorum, okudum da, Avrupalılar, Boğaziçi'nin böyle depo ve **antrepolarla** örülmesinden şikâyet ediyorlar.”

(a. +larla 7380)

a. +lardan 7393

[=2]

ANÛDÂNE: Ar. + Fars. İnatçı bir şekilde, büyük bir inatla:

“Vâdî Nil.i tut-tu **anûdâne** serteser/ Ordûyifeth.e karşı sürül-müş nefiriâm”

a. 37274

[=1]

ANVERS: Belçika'da bir liman kenti:

“Bir hafta Belçika dâhilinde seyahat ettim; **Anvers**, Liege ve Ispa (Spa) yı gördüm.”

a. 1839

[=1]

ANZAVUR: Ahmet Anzavur. [Anzavur Ayaklanmasının baş mimarı.]:

“Daha geçen sene millî hareketi boğmak için haydut **Anzavur** ve Kuvâ-yı İnzibâtiyye'nin zibidi sürüleri sevk olundu, senesine girmeden millî hareket Yunanistan gibi en mükemmel derecede mücehhez bir devleti yendi.”

(a. 13012)

a. 10280

a.+da 10289

a.+la 12309

a.+lara 12303

a.+u 10281

[=6]

APANSIZ: Ansızın:

“Hududların bu **apansız** açılışıyla Memâlik-i Şâhâne'nin havası değişiverdi.”

(a. 4336)

a. 29672

[=2]

APARTMAN: Fr. Birkaç katlı ve her katında bir veya birkaç daire bulunan yapı:

“Doktor Abdullah Cevdet'in 1903'te Paris'te bir **apartmanı** vardı.”

(a. +ı 8854)

a. 2886

a.+da 4037, 20222

a.+ı 18854

a.+ında 2320

a.+ları 17036, 30769

[=8]

APÂŞİKÂRE: Gizli ve bilinmez bir yanı olmayan, apaçık, meydanda:

“Bu nasihati orada o gün **apâşikâre**, hem kendini birkaç gün evvel saraya ithal edenlerin yüzüne karşı söylemek, hem de yeni ricalin hangi vasıtalarla uyuşturulacağına tavsiye etmek tam kendi ahlâk ve zihniyetini gösterir bir hareketti.”
(a. 10030)

a. 11887, 13165

[=3]

APOLLÎNAÏRE: (26 Ağustos 1880, Roma – 9 Kasım 1918, Paris) Guillaume Apollinaire. 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkan kübizm, Dadaizm, Fütürizm gibi öncü akımların temsilcisi, Sürrealizm ve Orfizm’in isim babası Fransız şair: “(...) ve şimdi şöhretin ve şânın şa’şa’asına garkolan Picasso ve Matisse’leri ve artık birer rehber telâkkî edilen **Apollinaire** gibi yaşça büyüklerimizi o çabalayıp senelerinde sîmâlarıyla gördüm.”

a. 2949

[=1]

APOLLON: Mitolojide müziğin, sanatların, güneşin, ateşin ve şiirin tanrısı. Zeus ve Leto’nun oğlu, Artemis’in ikiz kardeşi: “Delos adasında mabedi olan **Apollon’un** hatifi, eski an’aney: idâme için, Asya’dan bir gencin geleceğini söyledi idi.”

(a. +un 23113)

a.+un 6291, 6347, 23356, 23371

[=5]

ÂR: Ar. Utanma, hayâ:

“Yok yok medâr-ı fahr olacak bir şîârımız;/Bizden şefaât istemeyin varsa **âriniz**.”
(a. +ınız 31021)

a. 19739

[=2]

ARA: 1. (Söz konusu olan iki şeyde) Orta, beyin, mabeyin:

“Gir-mesin başka bir hayâl **ara.ya**/
Ben o rüzgâr.la şimdi başbaşa.yım”
(a. +ya 36907)

2. İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla: “**Aradan** onbir sene geçtikten sonra Hüseyin Câhid Bey bu kanun maddesine leke ve şaibe sıfatlarını az görüyor.”

(a. +dan 24709)

“**Ara.dan** elli dokuz yıl geç-ti/

Âh o sâbit bakış el’an yara.dır kalp.imde”

(a. +dan 36490)

3. ***Arada sırada**: Ara sıra: “Bu gençle **arada sırada** buluşur, bu tarzda konuşurduk.”

(a. +dasırada 21647)

a. 38218, 38435

a.+da 3603, 6376, 6651, 9612, 18131, 21108, 23374, 25456, 25462, 25489, 26733, 26736, 33676, 36057

a.+dan 162, 597, 2579, 3648, 8915, 10199, 11248, 13017, 24366, 24694, 25834, 27075, 28042, 33992, 34272, 34608, 34680, 34714, 22622, 35639, 36346

a.+dasırada 142, 566, 3324, 4375, 6200, 6783, 6822, 7915, 7988, 8445, 9904, 11001, 12101, 12113, 15299, 20171, 21632, 21811, 26338, 30655, 30748, 31122, 31788, 34056, 34998, 35012

a.+dılar 33903

a.+larına 6027

a.+larında 1280, 5312, 7917, 9385, 11076, 13796, 21500, 22860, 25847, 30115, 32247, 32708, 33779, 34899

a.+larındaki 24066, 34145

a.+larından 7179, 35287

a.+lık 2678, 10626

a.+madan 13331

a.+mda 187, 8478

a.+mın 33421

a.+mızda 945, 1403, 1678, 1797, 2612, 4866, 4996, 8486, 8645, 8966, 9130, 9303, 9424, 9496, 9595, 10207, 10532, 11591, 11622, 15672, 15761, 16561, 18694, 20571, 26337, 27644, 28742, 31786, 31815, 31949, 31957, 32545, 36849

a.+mızdan 2198, 9277

a.+mızın 19765

a.+nıza 11062

a.+nızda 20869, 21464

a.+sa 19344

a.+sı 4850, 4872, 5945, 6208, 10315, 11535, 13492, 24632, 25227, 30490

a.+sın 28613, 31031

a.+sına 3700, 5240, 7029, 15086, 16182, 22376, 24868, 29473, 33707, 34033, 34045, 34263

a.+sında 69, 127, 278, 320, 386, 491, 561, 681, 917, 1129, 1255, 1285, 1310, 1500, 1907, 2003, 2027, 2048, 2079, 2088, 2154, 2439, 2556, 2652, 3015, 3261, 3441, 3562, 3655,

3655, 3715, 3779, 3816, 3840, 3922, 3956, 3975, 3979, 3992, 4001, 4055, 4102, 4156, 4234, 4283, 4308, 4366, 4380, 4383, 4403, 4518, 4560, 4713, 4920, 4964, 5053, 5096, 5214, 5745, 5783, 5809, 5867, 5872, 5907, 6300, 6402, 6466, 6494, 6628, 6728, 6741, 6779, 6992, 7030, 7044, 7074, 7312, 7321, 7322, 7495, 7656, 7713, 8016, 8065, 8082, 8106, 8540, 8544, 8581, 8583, 8787, 8935, 8985, 8997, 9007, 9017, 9074, 9134, 9196, 9198, 9313, 9333, 9379, 9407, 9504, 9767, 9776, 9887, 9917, 10015, 10064, 10099, 10257, 10269, 10354, 10715, 10821, 11008, 11078, 11121, 11238, 11373, 11377, 11407, 11408, 11925, 12021, 12058, 12270, 12464, 12633, 12821, 12848, 12871, 13295, 13327, 13378, 13631, 13661, 13766, 13828, 14600, 15144, 15561, 15660, 15680, 15728, 16552, 16618, 16629, 17030, 17142, 17324, 18064, 18116, 18181, 18377, 18387, 18404, 18818, 19097, 19101, 19193, 19276, 19289, 19327, 19338, 19404, 19461, 19583, 19647, 19717, 19853, 20210, 20225, 20499, 20582, 20617, 20803, 20970, 20987, 21393, 21668, 21859, 21952, 21955, 21965, 22030, 22090, 22296, 22566, 22594, 22604, 22840, 22852, 22966, 22977, 23351, 23391, 23398, 23399, 23481, 23693, 23717, 23899, 23929, 24191, 24213, 24234, 24249, 24652, 24821, 25025, 25028, 25229, 25268, 25379, 25399, 25567, 25767, 25806, 25813, 26130, 26240, 26308, 26557, 26631, 26963, 27366, 27378, 27438, 27532, 27539, 27631, 27697, 27756, 27810, 27970, 28067, 28084, 28134, 28501, 28589, 28593, 28664, 29112, 29249, 29334, 29536, 29614, 30066, 30475, 30490, 31265, 31297, 31386, 31633, 31801, 32198, 32262, 32342, 32381, 32390, 32479, 32492, 32562, 32667, 32685, 32875, 33080, 33211, 33515, 33582, 34046, 34081, 34094, 34230, 34232, 34450, 34639, 34893, 34934, 34962, 34976, 35103, 35154, 35155, 35184, 35426, 35581, 35605, 39087, 34073, 34157

a.+sındaki 2025, 2327, 3679, 3679, 4802, 6999, 7169, 12979, 13607, 14356, 16962, 18635, 18639, 19274, 20198, 22359, 22397, 24415, 24754, 25732, 26203, 27390, 27700, 27807, 28046, 30210, 30210, 35465

a.+sından 3572, 10629, 17515, 31246, 39195
a.+sının 35038
a.+sıra 19890
a.+ya 1956, 3579, 8706, 10127, 10235, 11547, 13051, 13959, 18336, 20683, 21761, 22783, 25012, 25615, 25628, 27721, 29799, 30604, 32864
a.+yı+umumiyye.ye 17596
[=504]
ARA:- 1. Bir şeyi bulmaya çalışmak, taharri etmek: “*Sonra düşündüm ki yarının Türk çocukları hürriyeti benim gibi ya Pyrenees yahut da İsviçre dağlarında aramayacak.*” (a.-mayacak 17528)
“*Şuûr.un ihtilâl.i tecennün radde.sinde/ Ara-r FahriCelâl.i Lamartin Caddesi.nde*” (a.-r 39069)
2. Yoklamak, araştırmak: “*Ceplerimi aradım.*” (a.-dım 23982)
3. Bir yeri kanunun suçlu saydığı bir kimseyi, suç sayılan bir fiile ait delilleri veya yasaklanmış bir şeyi bulmak için inceden inceye araştırmak, yoklamak, kontrol etmek: “*Kapılarda jandarmalar sâmi' mahfellerine girecek halkda, sıkı bir muayeneyle, silâh arıyorlar, içeriye öyle bırakıyorlar.*” (a.-yorlar 3240)
4. Bir kişiyle görüşmek üzere telefon etmek: “*Kapı önünde, acı bir gülümseme ile elimi sıkı: 'Bu akşam rahat edelim; yarın ben inmeyeceğim, sizi ararım... Biraz gezmeye çıkarız!' dedi.*” (a.-rım 9610)
5. Özlemek, arzulamak, hasretini çekmek: “*Yaşa-yan rûh özle-r/ Her sıkıl-dıkça ara-r/ Dar hayât.ında ya dost ufuk.u ya cânan ufuk.u*” (a.-r 36498)
a.-dı 9134, 9776, 10516, 11135, 14919, 17023, 26765, 26936, 34193
a.-dığı 23185
a.-dığım 2289
a.-dığımı 6471
a.-dığımı 14642
a.-dıkları 1624, 13291
a.-dılar 20930, 26535
a.-ıyorlar 3239
a.-madı 34322

a.-mağa 20973, 24716, 28781, 29693, 32298, 32302

a.-mağı 33801

a.-mak 3292, 3737, 4740, 8749, 10654, 10656, 11760, 21412, 21415, 31120, 32734, 35156, 36636

a.-malı 7605

a.-ması 35236

a.-masına 1969

a.-maya 10220, 11242, 11245, 12079

a.-mayı 7466

a.-mı 1688

a.-r 12862, 14539, 16583, 26127, 26129, 31043, 33078, 36121, 36481, 38198, 39069

a.-rdı 11590

a.-rken 6284, 30477, 35250

a.-rlar 10704, 18166

a.-rsa 38847

a.-sa 19346

a.-salar 14649

a.-ya 32015, 32015

a.-yaaraya 35578

a.-yacağımı 2552, 10655

a.-yacaklar 32458

a.-yamam 30759

a.-yan 2653, 7351, 18951, 21673, 21824, 22324, 22557, 30668

a.-yanlar 19193

a.-yanlara 19181

a.-yın 6411

a.-yip 9193, 15533, 28485

a.-yor 17794, 17971, 21972, 28305, 31968

a.-yordu 10226, 10739, 14503

a.-yorduk 11119

a.-yordum 762, 6467, 8898, 22869, 30698, 34645

a.-yorlar 15517, 21413, 21609, 25627, 33783

a.-yorsa 15530

a.-yorsun 20180

a.-yorsunuz 16588

a.-yoruz 14736, 18046, 28816

[=119]

ARABA: Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı: “Sabaha doğru ben Falih Rıfka ile çıktım. Bir arabaya bindik. Falih Rıfka'nın Saraçhanebaşı'ndaki evine çabuk varabilmek için Unkapanı Köprüsü'nden gitmiştik.” (a.+ya 18711)

a. 27, 1928, 2541, 2677, 7629, 18382, 25021, 31359

a.+da 1929, 25630

a.+dan 2543

a.+lara 1896

a.+lardandır 25048

a.+larına 903, 904

a.+larla 106

a.+nın 17989, 17990

a.+sı 17988, 22802, 26346

a.+sını 301, 31352, 31356

a.+sının 19177

a.+sıyla 31354, 31358

a.+ya 208, 479, 591, 1450

a.+yla 7632, 9274

[=34]

ARABACI: Arabayı süren kimse:

“Deli Ahmed arabacıydı. Güzel bir faytonu ve cins bir çift hayvanı vardı.”

(a.+ydy 294)

a. 354, 22095

[=3]

ARABACILIK: Arabacının yaptığı iş:

“Lâkin arabacılığını konakların ye zengin ailelerin eğlence âlemlerinde yapardı.”

a.+ını 295

[=1]

ARABA SEVDASI: Recaizade Mahmud

Ekrem'in 1898 yılında yayımlanan romanı. 1889 yılında yazılan eser, Türk edebiyatında ilk realist roman örneği olarak kabul edilir:

“Tabii ertesi gün hâdiseyi İstanbul'da duymayan kalmamış. Ekrem Bey Araba Sevdâsı'ndaki Bihruz Bey'dir vesselam.”

a.+ndaki 32837

[=1]

ARABÇA: Arapça. Hami-Sâmî dil ailesinin Sâmî dalından, yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren, Asya ve Afrika'da birçok halkın konuştuğu, bütün İslâm âleminin dinî lisanı hâline gelmiş bulunan dil, Arap dili, Arabî:

“Kazan-ırken asabî kaybet-iyorken asabî/ Bir Türk.ü gör-üp demek yâ siydi/ Tam yeme.nin Arabça.sıydı”

a.+sıydı 39045

[=1]

ARABESK: Fr. Süslemede kullanılan bir çeşit tezyinat:

“Büyükada'da Hallaçyan'ın köşkü, Sinbus **arabesk** maskara kâşanesi, Şişli'de Gazi Ethem Paşa'nın konağı hemen her gün esrarengiz bir mülâkatın cilvegâhiydi.”

a. 11470

[=1]

ARABÎ: Arapça:

“Bir devir sonra Hâlid Ziya ve Tevfik Fikret **Arabî** ve Fârisî'yi daha fazla unuttular.”

(a. 28956)

a. 8399, 18946, 28836, 28856, 28958, 28980, 28998, 29000, 29662, 29711, 32503

a.+de 29757

a.+den 28806

a.+sinin 9896

a.+yi 19386, 28942

[=17]

ARABİSTAN: Arap Yarımadası'nda bulunan en büyük ülke: “Ziya Bey Enver'i, en sert bir Müslüman taassubu ile seviyordu. Ne Sarıkamış ne de **Arabistan** cephesinin turfastı, ne Irak bozgunlukları ne işe ve ihtikâr rezaletleri, hiçbir şey, Ziya Bey'i bu imanında sarsmamıştı.”

(a. 9570)

a. 15289, 34686, 35481

a.+a 503, 22822

a.+da 33516

a.+ı 2858

a.+ın 16505, 35473

[=10]

ARABKÂRİ: Ar. +Fars. Arap usulü:

“Sarayın **arapkâri** tarafı evvelce yıkılmış, sonra vâsi' miyâsda restorasyon gördüğünden zâire tam bir zevk bahşedemiyor.”

(a. 18946)

a. 18932, 28205

[=2]

ARABZÂDE ARİF EFENDİ: Doksan yedinci

Osmanlı Şeyhülislâmı:

“Alemdar Paşaya makam-ı sadâret ve **Arabzâde Arif Efendi**'ye ibkaen inayet duyurulduğundan hey'et-i devlet Babiâli'ye geldi.”

a.+ye 22052

[=1]

ÂRAF: Ar. İslâm inancına göre cennet ile

cehennem arasında bir yer:

“Son büyük harpte âdeta **Araf** mevkiindeydi.”

a. 13195

[=1]

ARAGON KRALI FERNANDO: II. Fernando (1452 –1516):

“Katolik krallar yâni **Aragon Kralı Fernando** ile Castille Kraliçesi İsabille, bu yaman çift, eserleri olan İspanyolvahdetinin artık kemâle geldiği ve doğacağı senelerde, hem saray ve hem manastır olan bu bina içinde yaşıyorlardı.”

a. 19168

[=1]

ARALIK: Sıra, vakit:

“O **aralık** ikinci bir arkadaş daha edindim.”

(a. 2216)

a. 26, 1483, 1798, 2059, 2078, 2626, 2715, 3983, 6568, 8451, 8714, 9083, 9214, 9446, 9980, 10085, 10124, 10278, 10358, 10602, 10667, 10948, 11142, 12245, 13704, 14817, 15001, 15241, 16007, 16091, 16350, 18735, 19713, 19775, 20309, 23921, 24329, 24525, 25595, 28054, 29211, 33359, 33530, 33612, 33643, 34062, 34127, 34751, 34764, 35422, 35452

a.+ından 2551

[=53]

ÂRÂM: Fars. Durma, bulunma:

“Bu beldede **ârâm** edeli, tasallutdan dimağım bunaldı da bir müddettir.”

a. 23177

[=1]

ARAN-: 1. Eksikliği, yokluğu duyulmak, arzulanmak, hasreti çekilmek: “Ahlâk, hayat, insanlar hakkında husûsî bir felsefeye mâlikti. Zarafeti için her mahfilde **aranır** oldu.”

(a.-ır 26091)

2. Bulunmaya çalışılmak, araştırılmak, taharri edilmek:

“Artık Selânik'e tamâmıyle yerleşmemiz için ev **aranıyordu**.”

(a.-ıyordu 116)

3. Kendi kendine bir şeyler aramak:

“Dedi Tenhâ.da bu ses nolsa gerek/

Aran-ırken ay.ın ölgün ses.ini”

(a.-ırken 36967)

a.-abilir 31190

a.-ıyor 13710

a.-madıkları 19347

a.-maz 30768

a.-sa 17275, 31190

[=9]

ARAP: Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse: “Nihayet bir Nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşta olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir **Arap** halayık, bir de refakatimize verilen Ali Zaîm, Üsküb'den ayrıldık.”

(a. 93)

“Diğer **arap** kasîdeserâ.lar da muttasıl/
Yâlel terennüm.üyle oku-rmuş fasıl fasıl”
(a. 37143)

a. 2488, 4212, 4290, 4951, 5468, 7130, 9897,
18936, 18946, 18960, 18961, 18988, 19002,
19058, 19158, 19526, 20835, 20867, 20880,
26573, 26981, 26989, 26997, 27558, 28533,
28547, 28653, 28657, 28658, 28935, 29372,
29516, 33780, 35474, 35494, 35495, 35498,
39019, 39020

a.+a 19527, 20865, 33189

a.+da 28937

a.+dan 28434, 28955, 32984

a.+ı 20896, 32903

a.+ın 18956, 18964, 20658, 20880, 28933,
29647, 29762, 26555

a.+la 6376, 28851, 28903

a.+lar 7133, 19047, 25116, 26583, 27838

a.+lara 5906, 26968

a.+larda 28532

a.+ları 19523, 19524, 26593

a.+ların 4953, 6373, 18965, 18967, 19049,

26968, 26983

a.+larını 34688

a.+larla 20891, 35501

a.+ta 9847

a.+tan 18930, 29141, 29143

[=86]

ARAP AHMET: Ahmet Verdânî. Askerî Tıbbiye'nin Paris'e gönderdiği ilk murahhaslardan biri:

“Nâzım kendi masraflıyla gitmeye razı olmuş;
yanına da sınıf döndüğü için alaya gitmek
tehlikesine maruz olan Genç Türklerden Ahmet
Verdânî (lakabıyla **Arap Ahmet**) katılmış.”

a. 10806

[=1]

ARAP CAMİ: Endülüs Emevileri zamanında inşa edilen ve bugünkü Madrid'de izleri bulunan bir cami:

“Hâsılı Alkazar'dan çok hoşlanmadım. Fakat karşısındaki katedral İspanyolluğun Süleymâniyesi nâmına lâyıktır. Bu kilise mevcud Hıristiyan mâbedlerinin en yükseğidir, eski **Arap Câmî'in** yerindedir.”

a.+in 18954

[=1]

ARAPÇA: Sami dilleri ailesine giren ve Arap ülkelerinde kullanılan dil: “Koca Râgıp Paşa Mısır Beğlerbeyi iken, Kahire'de ve Mısır'ın bütün şehirlerinde, Osmanlı idâresiyle, halkın arasındaki dil **Arapça** idi.”

(a. 35476)

a. 3127, 6246, 9846, 18872, 18998, 20878,
28931, 28978, 35465, 35466, 35467, 35467,
35468

a.+da 32654, 32657

a.+ya 6373

[=17]

ARAP EMİRLERİ: Arap ülkelerinin reisleri: “Sırbistan'a, Karadağ'a, çeşit çeşit **Arap Emirlerine** karşı bir sürü harbler daha!”

a.+ne 32928

[=1]

ARAPLIK: Arap olma durumu:

“Arap, Abbâsiye zamanında, Hilâfet-i İslâmiyenin **Araplığından** vazgeçtikten sonra iki vâris bıraktı; Acem ve Türk.”

a.+ından 20851

[=1]

ARARAT: Ağrı Dağı: “Öyle anlaşılıyor ki milliyet nazariyesi Avrupa insanıyetine has bir şeymiş. Şarka girdiği günden beri yegâne insan numunesi olarak, Balkanlar'dan **Ararat'a** kadar 'komitacı' denilen mahlûku yetiştirebildi.”

a.+a 11749

[=1]

ARAŞTIR-: 1. Bir konu üzerinde inceleme yapmak, tetkik etmek: “Son senelerde ise, ben, İstanbul'un birçok semtlerinde gezmeyi ve oralarda, tıpkı senin usûlünde, eski mimarî eserlerinin tarihini **araştırmayı** itiyat edindim.”
(a.-mayı 9538)

2. Aramak, bir şeyi bulmaya çalışmak, taharri etmek: “Bir türlü uyuyamıyordu. Kurtarmak çârelerini **araştırıyordu**.”
(a.-ıyordu 34364)

a.-alım 35219

a.-anlar 19614
a.-dığımızı 14737
a.-ıyorlar 27241
a.-ıyorlardı 33612
a.-madan 19402
a.-mayanlar 19461
[=9]

ARAŞTIRIL-: Bir konu üzerinde inceleme yapılmak: “*Hep zannediyorduk ki Türk vatanında mağlûbiyetten mağlûbiyete uğradıkça sulhu zehirleyen Yunanistan'ın istilâsı hakkında her şey söylendi, her çâre-i halle baş vuruldu, her tesviye teklifi araştırıldı.*”

(a.-dı 15481)

a.-mıyor 34304
[=2]

ARAT-: Bir şeyi bulma işini başkasına yaptırmak, başkası eliyle buldurmaya çalışmak: “*Sultan Abdülhamid zabıtasının kitapçılardan toplattığı, mektep dolaplarında muzır bir eser olarak arattığı Târih-i Umûmî nüshalarını bugünkü nesil görse bu eserin Fransa mekteplerinde maruf bir usûlle okutulan bir eserden muktebes olduğunu görür.*”

(a.-tığı 9681)

a.-miş 9283
[=2]

ARAZİ: Ar. Yeryüzü parçası, yer, toprak: “*Timur badiresi esnasında Anadolu'daki arazisini muvakkâ ten kaybeden Osmanlı Türklerinin Rumeli'de sıkı tutunmaları tarihin dikkate değer bir hadisesidir.*”

(a.+sini 4736)

a. 660, 13833, 14523, 16257, 16258, 16300, 16303, 16315, 16316, 16318, 16322, 19478, 19479, 33340, 35507
a.+ce 24731
a.+den 15526, 16257
a.+nin 3059, 13832, 14723, 14729
a.+si 14724
a.+sini 5312, 12272, 12274
a.+siymiş 3488
a.+ye 24115
a.+yi 15879, 17872, 35508
[=32]

ARDAHAN: Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi ile Karadeniz sınırında Kafkaslar üzerinde kurulmuş olan Ardahan ilinin merkezi:

“*Üç senedir Aydın dağlarında, Hudâvendigâr toprağında, Marmara kıyılarında, Eskişehir ovalarında, Sakarya boyunda, Kars ve Ardahan yollarında, vatanın her tarafında istiklâl için olan cidali bu iki çift kelime hulâsa eder: Ya devlet başa ya kuzgun leşe!*”
(a. 16816)

a. 16804, 24712, 24742
a.+da 24723, 24770
a.+ı 24432
a.+ın 24724
[=7]

ARDINCA: (İyelik ve eşitlik hâli eklerinin kalıplaşmasıyla) Arkasından, arkası sıra, peşinden:

“*Kimi gök.ten kimi yer.den üşüş-üp her kapı.ya/ Gir-iyor birbiri ardınca ilâhî yapı.ya*”

(a.+ınca 35649)

a.+ınca 35697, 35703, 35858
[=4]

ÂRE: Ara. İki şey arasında bulunan, arada olan: “*Lebberleb iken âre.ye üş-müştür kan/ İç bâde ad.ın silin-meden âlem.den*”

a.+ye 38349
[=1]

ARES: Mitolojide savaş tanrısı. Zeus ve Hera'nın oğlu ve Oniki Olimposludan biri, barış tanrıçası olan Athena'nın rakibi:

“*Mehmed Tevfik Paşa, harb ilâhî gazûb Ares'in hizmetine ithaf edilmiş silâhlarını bıraktıktan sonra, Adalar'da köşküne çekilmiş, Hind'den, Yunan sahiline kadar vuhûşla döğüşe döğüşe gelen Dionysos ve diğer cengâver ilâhların hayâtını yazmış.*”

a.+in 30528
[=1]

ARI: Zar kanatlılardan, bal ve bal mumu yapan, iğnesiyle sokan böcek (Apis mellifica):

“*Ahmet Haşim teşbihleri ile Çin, Hint, İran ve eski Türk ressamlarını gölgede bırakır bir sanatkârdı; bir gün Loti'nin âlemini tarif etmek için bir kelime aradı ve birdenbire dedi ki: 'İnsan o âlemde bir arı gibi uçuyor, fakat o âlemin dışına çıkayım dedi mi, her taraftan cama çarpıyor, çıkamıyor!' Bu eser işte böyle duyulur ve ifade edilmez bir şey.*”

a. 10524
[=1]

ÂRİZ: Ar. Sonradan olan şey: “Bugün en güzel Türkçeyi kadınlarımız söylüyorlar; aile henüz lehçeye **ârız** olan ecnebiliklerden masundur.” (a. 31909)

a. 11895, 18858

[=3]

ÂRÎ: Ar. Arınmış, (o şeyi) üzerinden atmış bulunan: “O şehirler bizim yeni semtlerimiz gibi millî ruhtan **ârî** değildirler.” (a. 7013)

a. 831, 4864, 6854, 6996, 12378, 12923, 13634, 17874, 18331, 22067, 23172, 24071, 30118, 30119, 30550, 30736, 31055, 31125, 31136, 31178, 31971, 32016

a.+dir 20674, 29779

[=25]

ÂRÎF: Ar. Çok anlayışlı, hakkıyla bilen, gördüğünü uzun düşünmeye gerek kalmadan hemen kavrayacak yetenekte olan (kimse), irfan sâhibi, ehilidil:

“Hâsılı zamandan başka kimsenin ibda edemeyeceği bir güzellik, en **ârif** ve kâmil insanların canını sıkıyordu.” (a. 7347)

“Dâimâ nurlu bir gece.ydi zaman/
Dinle-yen söyle-yen kadar **ârif**”

(a. 37089)

a. 7340, 34897

[=3]

ARÎF AĞA: Bostancıbaşı Ârif Ağa:

“**Ârif Ağa'nın** mevkii ve nüfuzu büyüktür.”

(a. +nın 34544)

a. 34670

a.+nın 34533, 34537, 34572, 34614

a.+ya 34666

a.+yı 34590

[=8]

ARÎF BEY: 1900'lü yıllarda İstanbul'da yaşamış mûsikî üstadlarından biri:

“Hâli ve kaaliyle epiyce bir adam olan bu **Ârif Bey** bir dâirede, İbrahim Bey'in kefaletiyle veznedardı, bu minnetdarlığı sevgiyle İbrahim Bey'i haftada bir kere görmeğe gelirdi.”

(a. 1554)

a. 1547, 1556, 1573

a.+den 1563

a.+in 1539

[=6]

ARÎFE: Ar. Belirli bir günün, olayın bir önceki günü veya ona yakın günler, ön gün:

“Bir taraftan Marmara sahillerindeki vatandaşlarınızın macerasını haber aldınız, bir taraftan da bayram **arifesindediniz**, İstanbul'un, Beyoğlu'nun, Galata'nın Rum dükkânlarına uğrayıp bir bakmak kâfi.”

a.+sindediniz 15599

[=1]

ARÎF EFENDİ: 1900'lü yıllarda İstanbul'da yaşamış olan Hacı Ârif Efendi:

“Vehbi hakkında, daha o zaman, **Ârif Efendi** merhûmu uzun uzadıya dinlemiştim.”

(a. 34918)

a. 34875, 34903, 34907, 35078

a.+nin 34867, 34902

a.+ye 34921

[=8]

ARİSTOKRAT: Fr. Toplumun asil sayılan sınıfından olan kimse:

“Romalı, **aristokrat** olsun, demokrat olsun citoyen Romalı olmalıydı.”

a. 26974

[=1]

ARİSTOTALİS: Aristoteles ya da kısaca Aristo (MÖ 384 – 7 Mart MÖ 322) Antik Yunan filozof. [Platon ile Batı düşüncesinin en önemli iki filozofundan biri sayılır. Fizik, gökbilim, ilk felsefe, zooloji, mantık, siyaset ve biyoloji gibi konularda pek çok eser vermiştir.]:

“Kadîm devirlerin meşhur feylesofu **Aristotalis** Politika'yı 'iktisad ilmi' mânâsına kullanır.”

a. 24860

[=1]

ÂRİYET: Ar. İğreti: “Dikkat edilirse hemen anlaşılır ki bu gibilerin nazariyeleriyle mısraları arasında ya hiçbir münâsebet yoktur, yâhud da yalnız akıl ve hüner kuvvetiyle ortaya konulmuş **ârîyet** bir benzerlik vardır.”

a. 27708

[=1]

ARİZA: Ar. Yüksek bir makama sunulan mektup veya dilekçe: “Bulduğu mürâcaat usûlünde “Hünkâra **arıza**” sert bir tehditti.” (a. 34385)

a. 34360, 34374

a.+da 26190, 34360

[=5]

ARKA: 1. Ön kabul edilen yere göre geride bulunan:

“Göz.lerin **arka.ya** çevril-miyerek pervâsız/
Yürü Hür mâvilik.in bit-tiği son had.de kadar”
(a.+ya 36524)

2. Ön, sağ ve solun dışında dördüncü yön, görünmeyen taraf: “Ağaoğlu Ahmet Bey, sözünü benden başkalarına sarf etmek istediği için biraz şaşırılmış. **Arkamdan** Yusuf Akçura ve Ömer Seyfettin geldiler; gitmeme mâni olmaya çalışıyorlardı.”

(a.+mdan 9022)

“Hâyır bu hâl uzun sür-emez sen yakın.dasın/
Hâlâ dağıl-mayan bu sis.in **arka.sındasın**”
(a.+sındasın 35869)

3. ***Gözü arkada kalmak**: Geride bıraktığı bir şey veya kimse hususunda içi rahat olmamak, ne durumda olduğunu merak edip durmak:

“Gözü hâlâ **arkadadır**.”

(a.+dadır 12714)

4. Geçmiş:

“Bütün gözler **arkaya**, maziye çevrilmişti.”

(a.+ya 25368)

a. 5, 434, 4033, 5350, 7362, 9548, 18977
a.+da 2620, 3144, 12587, 12993, 13048,
13559, 32954, 34376, 34502, 35439

a.+daki 34408

a.+dan 854, 4634, 4645, 16488, 16731,
23760, 32453

a.+larına 4697, 23462

a.+larında 16612, 30445

a.+larından 28111

a.+mda 23466

a.+mdan 6508, 9015, 23440

a.+mızda 10430, 10713, 32857

a.+mızdan 10672, 10675, 13743

a.+mızı 10747

a.+nda 37842, 38641, 38642

a.+ndan 12933

a.+nızdan 23445, 23460

a.+sı 23977

a.+sına 30, 512, 17972, 35279

a.+sında 11, 414, 506, 510, 611, 1224, 1230,

2204, 3089, 3311, 3377, 3727, 4288, 4355,
4435, 4459, 5668, 6529, 7654, 8030, 12583,
12626, 14454, 16128, 16451, 16496, 16779,
16889, 16910, 17300, 17304, 17498, 18768,
18960, 18997, 19006, 19700, 22723, 22803,

22824, 23446, 23573, 23577, 23970, 24479,
25044, 25500, 30004, 32327, 32467, 34063,
34158, 36352, 36459, 38356, 38765

a.+sındadır 21417, 38763

a.+sındaki 3727, 16206, 20951, 32860

a.+sından 529, 1146, 1328, 1901, , 3414,
5094, 8854, 9555, 9695, 10286, 10289, 10610,

11066, 13280, 14990, 14992, 16205, 16359,

17040, 18202, 19459, 21667, 22118, 22259,

23333, 23461, 23974, 24002, 24233, 24409,

26401, 26863, 26883, 27473, 28921, 29692,

30811, 30848, 31343, 32102, 33235,

3323634571, 34890, 37822

a.+sındaydı 400

a.+sını 6864, 6900

a.+ya 774, 3748, 12992, 18809, 21804,
23439, 25354, 30649

[=173]

ARKAD: En az bir tarafı sütunlu üstü örtülü ,
uzunlamasına gelişmiş mekân:

“Yine art-tıkça art-ıyor hüüzün.üm/
Bern.in **arkad.larında** geç-di gün.üm”

a.+larında 39067

[=1]

ARKADAŞ: Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış
gösteren kimselerden her biri, yâren:

“Müeddeb, kibar ve terbiyeli **arkadaşlarla**
konuşup gülmek, mesirelere gitmek, İstanbul
seyir ve eğlence yerlerini görmek, insana
karışmak lâzımdır.”

(a.+larla 34663)

a. 2185, 2215, 2434, 2689, 3590, 8485, 9299,

10743, 10932, 11511, 16827, 17203, 17205,

18713, 19881, 23494, 29619, 34372, 34647

a.+a 9275

a.+ı 2718, 3759, 10534, 11243, 12919,
12936, 20316, 32608, 32611

a.+ıdır 17200

a.+ım 765, 798, 846, 850, 2222, 2241, 2376,

2539, 3016, 3421, 3424, 4152, 6196, 6200,

6776, 7866, 8430, 8557, 9241, 9252, 11280,

11842, 16821, 19908, 26904, 29853, 29859,

33028

a.+ıma 7782

a.+ımdı 665

a.+ımın 529

a.+ımız 305, 762, 2384, 8174

a.+ımla 6186

a.+ın 10653
a.+ına 35323
a.+ının 3289, 10535, 22323, 23818
a.+ıydı 1423, 1475
a.+la 2432, 6134, 7978, 11842, 20540
a.+lar 1895, 1907, 7839, 8709, 20617, 20618,
23525, 34669
a.+lara 20563, 27617
a.+lardan 8982, 8987, 9158
a.+ları 2465, 3674, 4251, 6599, 8607, 8656,
8746, 10933, 10952, 11373, 12841, 12926,
13505, 14872, 15015, 15736, 16926, 16964,
17407, 18741, 20017, 23263, 23873, 23903,
25029, 29412, 29682, 29725, 30162, 31854,
31982
a.+larım 531, 2564, 7844, 11168, 20184,
22566, 32299
a.+larıma 17445
a.+larımı 137, 7987
a.+larımın 314, 513
a.+larımız 35573, 35574, 35597
a.+larımızdan 10738
a.+larımızı 8618
a.+larımızla 9401, 18398
a.+larımınla 2075
a.+larına 9060, 11448, 17954, 23820, 31388
a.+larından 1367, 2386, 11479
a.+larını 8687, 9269, 17522, 33005
a.+larının 2391, 3574, 10201, 12867, 12873,
14038, 15333, 24308, 27650, 32282
a.+larınız 17337
a.+larıydı 10693
a.+larıyla 11205, 14642, 14851, 14913
a.+larıyla 1813, 2464
a.+larla 18693
a.+tan 16822, 20344
a.+tı 10638, 11242
[=179]
ARKADAŞLIK: Arkadaş olma durumu,
arkadaşa yakışır davranış:
“Beni sıcak ve acul bir **arkadaşlıkla** benimsedi.”
(a.+la 9258)
a. 3624, 10215
a.+ı 19927
a.+ımız 8593, 10666
a.+ımızı 10214
a.+ın 2221
[=8]

ARMA: *İtal.* Bir devletin, bir hanedanın veya bir şehrin simgesi olarak kabul edilmiş resim, harf veya şekil: “*Büyük Millet Meclisi’nde bir mebus kürsüye çıksa da bu sözün bâdemâ millî şiarımız olarak **armamıza**, millet meclisimizin, hükümet dairelerimizin, kışlalarımızın, mekteplerimizin kapılarına hakkedilmesini teklif etse millete çok güzel bir şey hatırlatmış olur.*”

a.+mıza 16807

[=1]

ARMAĞAN: Bir kimseye karşılıksız olarak verilen şey, hediye, bergüzar:

“*Lâkin ölüm görün-dü güzel bir cihan gibi/ Rûh.un baba.ndan o.nlara bir **armağan** gibi*”
(a. 38989)

a. 37145, 38829, 38989

[=3]

ARMAND DUVAL: Alexandre Dumas’ın yazdığı, sonradan operaya uyarlanan *Kamelyalı Kadın* romanında, Kamelyalı Kadın Marguerite Gautier’e âşık olan karakter:

“*Manakyan’ın tiyatrosunda La Dame aux Camelias’ı görmüştüm. Romanını okumuş ve ağlamıştım. Bu aşk serencâmının kahramanı **Armand Duval** ve o hazin Marguerite Gautier aşklarının geçtiği o bulvarlarla, o tiyatro localarıyla, o Bougival sayfiyesiyle, visalleriyle ve ayrılıklarıyla gözümde tütüyorlardı.*”

a. 1599

[=1]

ARMONİ: *Fr.* İki veya daha çok sesin aynı anda kulağa hoş gelecek bir biçimdeki uyumu:

“*(...) bu zeminde bin defa tekerrür etmiş ve daha bin defa tekerrür edecek olan melodi, **armoni** farkını anlatmağı zâid görüyoruz. Asıl bahse gelem.*”

a. 19464

[=1]

ARMUD: *Fars.* Armut, Gülgillerden, çiçekleri beyaz, yurdumuzun her yerinde yetişen ağacın (Pirus communis) tatlı ve sulu, yumuşak, ufak çekirdekli meyvesi: “*Bir yaz günü, ada hanımlarına zevcesini getireceğini tebşir etti. Geldiler; Garb’in bu soluk kızı başında üzümlü, kirazlı, elmalar, **armudlarla** lebâleb bir meyve sepetini andıran bir şapka taşıyordu.*”

a.+larla 21560

[=1]

ARNAVUD BABA: Beyhan Sultan: “Zavallı Beyhan Sultan, ya İstanbul'da ya Edirne'de belki de Sivas'da doğmuş olan bu Türk kıza mimarinin kuvveti sayesinde hâlâ yaşıyordu. Lâkin kâh Beyan Baba, kâh **Arnavud Baba** olarak... Kim bilir, bir gün de İsveti Nikola şekline girecektir.” (a. 455)

a. 443, 451

[=3]

ARNAVUDCA: Arnavutça, Hint-Avrupa dilleri ailesine giren, Arnavutların kullandığı dil:

“Hakkı Bey Üsküp'e gelmiş, pâdişâh nâmına... eşrafi davet etmiş, nasihate koyulmuş; lâkin dikkat etmiş ki, bu eşraf Türkçe konuşuyor da **Arnavudca** bilmiyor, isyanda çizmeden yukarıya çıkmıyor.”

a. 1029

[=1]

ARNAVUT: Arnavutluk ve çevresinde yaşayan halktan her bir fert: “Türk milleti bir dinde ve bir mezhepte olan ve Türkçeyi müşterek lisan telâkki eden, Türk, Kürt, Çerkez, **Arnavut** ve Boşnak unsurlarının Kurûn-ı Vustâ'dan beri terkibiyle vücut bulmuş bir millettir.” (a. 13189)

a. 362, 445, 446, 1017, 1032, 1033, 1040, 1041, 1041, 1059, 1061, 1065, 1078, 1384, 1385, 1397, 2066, 4290, 4708, 10161, 10164, 11839, 12063, 13180, 13919, 13921, 13940, 13947, 13953, 13955, 13963, 13965, 13966, 13968, 13987, 21841, 25416, 35562

a.+du 1060

a.+dur 1066

a.+lar 1009, 1010, 1035, 1037, 1068, 1081, 1091, 1092, 13921, 13933, 13943, 13943, 13949, 13956, 13958, 13972, 13977, 14706, 15144, 15165, 13918, 13951

a.+lara 13925, 13982, 35544

a.+ları 1011, 1043, 1067, 1075, 13931

a.+ların 10985, 13952, 13961

a.+tu 6230

a.+u 1087

a.+un 1063

[=76]

ARNAVUT HÜKÛMETİ: Arnavut devleti: “Yunanlı fâtihterin fistanellâlarının etekleri tutuştu. Bir taraftan bizi Anadolu'da bilmem kaçınıcı taaruzla tehdit ediyorlar, bir taraftan

Arnavut Hükûmeti'ne tafrâfûrû-şâne bir ültimatom gönderiyorlar.”

(a.+ne 13947)

a. 13985

[=2]

ARNAVUTKÖYÜ: İstanbul'da bir semt:

“Abdülhak Hâmid geçen sene **Arnavutköyü'nde**, bir başına, bir evde ikamet eder, her sabah da Arnavutköyü'nden Bebek'e yaya gelir, Bebek'te Yaver Efendi'nin lokantasında çay içer, Öğleye kadar vaktini tatlı bir musahabe ile geçirirdi.”

(a.+de 12071)

a.+nden 12064

[=2]

ARNAVUTLUK: Balkan Yarımadası'nda bir ülke: “Geylânlılar, diğer Rumeli Türkleri gibi muntazaman vergi ve asker verirler, Türkler gibi hükümete ve memurlarına karşı asla ayaklanmazlar ve kendilerini Rumeli'nin **Arnavutluk** kısmından değil, Rumeli kısmından bilirlerdi.”

(a. 1391)

a. 448, 5935, 10101

a.+a 1015

a.+da 1095

a.+ta 445, 13975, 13986

a.+tan 14553

a.+u 13932, 35551

a.+un 1024, 1040, 13966, 26284, 35539

[=17]

ARNAVUTLUK HAREKÂTI: Arnavutluğun bağımsızlığı için yapılan harekât:

“Meşrûtiyet'le beraber Üsküb'ün İttihad ve Terakki muhitinde büyük bir mevkî kazandığını fakat Cemiyet'le geçinemiyerek çabuk ayrıldığını, nihayet **Arnavutluk Harekâtı** çıkınca Arnavut milliyetperverleri tarafından cezbedildiğini, fakat onlardan da çabuk çekildiğini ve Kosova'nın o müthiş hercümerci ortasında tamâmıyla kaybolduğunu söylediler.”

a. 1397

[=1]

ARNAVUT TAHİR PAŞA: II. Abdülhamit'in muhafızlarından bir paşa:

“Doktor Bahaeddin, İstanbul'da iken, Ahmet Celâlettin Paşa'nın Nişantaşı'ndaki konağına devam edermiş; aynı zamanda da **Arnavut Tahir**

Paşa'nın zevcesi olan İstanbullu bir hanımla aşk ve alâka münasebetlerinde bulunurmuş.”

a.+nın 10990

[=1]

ARPALIK: Karşılıksız yarar sağlanan yer:

“Devletten yegâne korkusu da, bir tezvîr yüzünden Anadolu'daki **arpalığına** sürülmek bahsindeydi.”

a.+na 34103

[=1]

ARSA: Üzerine yapı yapılmak için ayrılmış boş arazi parçası:

“Bu binaları yıkmadan hâsıl olacak kâr bir **arsa** bile değil, ancak biraz enkazdır.”

(a. 7573)

a. 34900

a.+da 7107, 7733

a.+nın 3086, 3089

a.+sını 2246

a.+ya 32544

[=8]

ARSEN LUPİN: Arsen Lüpen (*Arsène Lupin*), Fransız roman karakteri:

“Hâsılı böyle bir timsâl, bir zaman edebî, felsefî, ahlâkî, ilmî musâhabeleriyle Fransız inkılâbını doğuran salonlarda ferman-fermâ oldu. Hele *Sherlock Holmes* ve **Arsen Lupin** ezhânı öyle bir sihir ve kuvvetle sardı ki, artık biribiri arkasından bir vapurdan bir vapura, bir trenden bir trene atlayarak, daimî bir devr-i âlem yaparken görülyorlar.”

(a. 22131)

a.+i 22110

[=2]

ARSLAN: Ar. Etçiller (Carnivora) takımının, kedigiller (Felidae) familyasından, 160 cm kadar boyda, 70 cm kadar ucu püsküllü bir kuyruğu olan, erkekleri yeleli, Asya ve Afrika'da yaşayan bir tür: “Bir milletin uyandığına, kalbinde irade denilen **arslan** kükrediğı zaman hükmediliyor, bu hüküm de doğrudur.”

(a. 17169)

“Bir **arslan** esne-yor gibi engin vakar ise/ Rind.in belâ.ya karşı kayıdsızlık.ındadır”

(a. 36451)

a. 11292, 13075, 13283, 14321, 14327, 14989, 16792, 16820, 17157, 17158, 17215, 17366, 17291

a.+ın 17230, 37437

[=16]

ARŞ: Ar. 1. Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli ettiği, tahtının bulunduğu en yüksek gök katı [Taht maddî olarak düşünülemez, İslâmiyet'te Allah mekândan münezzehtir. Maksat Cenabıhakk'ın saltanatının tecellisini ifadedir. Tasavvuf anlayışında insanın gönlü de arş yâni tecelli yeridir]:

“Bir gün dolu dizgin boşan-an at.larımızla/ Yer.den yedi kat **arş.a** kanatlan-dık o hız.la” (a.+a 35833)

2. ***Arş-ı hudâ**: Allah'ın arşı:

“Rûhü'lkudüs.le **arşıHudâ.dan** haber gel-ür/ Rûyîzemîn.i tâbiiîfermân.ı kılma.ğâ” (a.+dan 37174)

3. ***Arş-ı ilâhî**: Allah'ın arşı:

“Çal ol-masın âmâl.imize haddite 'âli/ Tâ **Arşülâhî.ye** kadar yüksel-elim çal” (a.+ye 39167)

4. Askerlikte “yürü” komutu, kumanda sözü:

“Kıralın Hâssa Alayı İsviçreliiler bu sabah üzerimize yürüyüş emri aldılar. **Arş** silâh başına!” (a. 25541)

a. 25525

a.+a 35792, 36336, 37226, 37434, 37649, 38558, 38568, 38576, 38587, 38595, 38619

[=16]

ARŞİV: Fr. Belgelik: “Yıldız Sarayı'yle eski Zabtiye, Dâhiliye, Adliye, Hâriciye (**arşivlerinin**) ve sefaretlerin evrakıdır.”

a.+lerinin 4140

[=1]

ARŞ Ü FERŞ: Ar. Gök ve yer:

“Titret-ti **arşüfers.i** Malazgird ön.ündeki/ Cüşühurüşıraş ile şemşîr savlet.i”

a.+i 37440

[=1]

ART: 1. Peş:

“Tabiatın böyle تنها bir saatinde avcılar birbiri **ardından** tüfekleri tetikte, yürüyorlar.” (a.+ından 13712)

2. Görüş için engel teşkil eden bir şeyin öbür tarafı:

“Hayât.ı bir cam.in **art.ında** göster-en tılsım/ Bozul-muş anla-yorum çık-tığım sevâhat.te” (a.+ında 36363)

3. Arka tarafta, geride bulunan:

“Sâkin koyu şen cepheli kasr.iyle Küçüksu/
Art.ında vatan semt.inin orman.ları kıyıtı”
(a.+ında 36804)

4. ***Ardı arası (Ardı arkası) kesilmemek (gelmemek)**: Aralıksız devam etmek, sonu gelmemek:

“Bu **ardı arkası** gelmeyen kafileye düşüncemi
kaptırmiş öyle oturuyordum.”
(a.+ı arkası gelmeyen 23992)

5. ***Ardı sıra**: Hemen arkasından, peşi sıra, peşinden, arkası sıra: “Yeni kulaklarımız sürekli kafilelere değil, hatta birbirinin **ardı sıra** gelen dört kafileye bile tahammül edemiyor.”
(a.+ı sıra 29795)

a. 18978

a.+ı 4849, 4872, 5945, 13492, 23977, 24632,
25227, 30490

a.+ı arası kesilmeyen 5101

a.+arsa 26125

a.+ında 36505

[=16]

ART-: 1. Sayıca ve miktarca çoğalmak, fazlalaşmak, tezayüt etmek:

“Hâlâ, bugün, yaz kış ve bilhassa her yaz, devlet
hesabına Avrupa'ya seyahat edenlerin sayısı,
eksilmedi, arttı, her gün de **artıyor**.”

(a.-ıyor 4348)

“**Art-ıyor** gökyüzü.nde yıldız.lar/
Gene git-tikçe başka hâl al-ıyor”

(a.-ıyor 36198)

2. Şiddetlenmek, fazlalaşmak, daha etkili duruma gelmek:

“Lâkin bu asırda Devlet-i Osmâniyye için varit
olan Rus tehlikesi eksilmez, bilâkis **artar**.”

(a.-ar 15847)

“**Art-arak** gönül.ümün aydınlık.ı her sâniye.de/
Bir mehâbet.li sabâh ol-du Süleymâniye.de”

(a.-arak 35634)

a.-a 2135, 2135

a.-aarta 8340

a.-acağı 16068

a.-acak 24218

a.-acaktır 24752

a.-an 27238

a.-ar 15835, 23801, 36578

a.-ardı 642

a.-ıyor 4346, 15790, 18045, 25514, 25588,
28118, 35015, 35015, 35015, 36154, 38716,
39066

a.-ıyordu 2629, 35015, 35022

a.-maktadır 20532

a.-miş 5419

a.-mişti 1203, 2073, 32304, 33586

a.-tı 1294, 2129, 4346, 5296, 6910, 8603,
11606, 15789, 18011, 18983, 23906, 32676,
33761, 34602, 34848

a.-tığı 7142, 35014

a.-tığını 35123

a.-tıkça 642, 5418, 11421, 18011, 18045,
20685, 25588, 29800, 39066

[=61]

ARTÉMİSE: Artemis. Yunan mitolojisindeki Zeus ile Leto'nun kızı. [Roma'daki adı Diana'dır. Phoebe olarak da bilinir. Apollon'un ikiz kız kardeşi, vahşi doğa, avcılık ve ay tanrıçası.]: “*Kabında, sabahın fecrinden akşamın fecrine kadar, ilâhlarla dolu ormanları inim inim inleterek, omuzunda ok ve yay, üryan kızlarla koşuşan avcı ilahe Artémise mürtesem, bir kitâb-ı esâtîr intişâr etti.*”

a. 30500

[=1]

ARTHUR RİMBAUD: Jean Nicholas Arthur Rimbaud (20 Ekim 1854 – 10 Kasım 1891) Sembolizm'in temsilcilerinden: “*İşte, Fransa'da, Paul Verlaine, Stephane Mallarme ve Arthur Rimbaud gibi üç kutbun şan ve şeref günlerinde, yeni şiir artık yalnız kapanmış bir âlem zannedilirken, aradan yirmi otuz sene geçer geçmez, onların havasından doğan nesil, işaret ettiğimiz üç istikaamette bir daha ayrıldı.*”

(a. 28051)

a.+nun 2423, 28055

[=3]

ARTIK: 1. Cümlede bulunan fiilin zamanına göre “şimdi, bundan sonra, bundan böyle” vb. anlamlar ifade eder:

“*Lâkin işte o hâlis adamın kafasında da bizim noksanımız, ordumuzun köhneleşmesinden, artık bir işe yaramamasından ibrâretti.*”

(a. 26850)

“*Meydan.da kimse kal-madı artık bütün bütün/ Bir top gürültü.süyle bu sâhil.de bit-ti gün*”

(a. 35940)

2. Bir durumdan bir duruma geçişi, bir durumun, bir işin son bulup yenisinin başlayışını anlatmak için cümle başında kullanılır:

“**Artık** tamâmıyla anlıyoruz ki: Şâirin bir mısraa verdiği istif ve derûni ahenk zail olunca şiir zail oldu demektir.”

(a. 27321)

“**Artık** demir almak gün.ü gel-mişse zaman.dan/ Meçhûl.e git-en bir gemi kalk-ar bu liman.dan”

(a. 36432)

a. 115, 171, 222, 279, 584, 650, 748, 1386, 1639, 1727, 1729, 1759, 1801, 1888, 1889, 1892, 2106, 2497, 2540, 2696, 2801, 2840, 2909, 2913, 2947, 3059, 3276, 3458, 3525, 3683, 4054, 4278, 4279, 4317, 4318, 4351, 4375, 4396, 4754, 4759, 4880, 4926, 4986, 5109, 5149, 5280, 5293, 5302, 5464, 5858, 5874, 6080, 6540, 6558, 6567, 6650, 7006, 7284, 7363, 7603, 7803, 7834, 7977, 8381, 8389, 8459, 8522, 8564, 8907, 8960, 9145, 9215, 9218, 9520, 9599, 9652, 9702, 10030, 10104, 10260, 10267, 10329, 10356, 10758, 10775, 10896, 11020, 11147, 11168, 11170, 11171, 11209, 11318, 11321, 11357, 11370, 11611, 11631, 12224, 12287, 12350, 12461, 12710, 12854, 13298, 13317, 13422, 13490, 13658, 13663, 13781, 13798, 13807, 13826, 13862, 13927, 13943, 14045, 14148, 14363, 14365, 14416, 14789, 14820, 14838, 14879, 15119, 15445, 15476, 15478, 15491, 15542, 15762, 15779, 15780, 15870, 15873, 15987, 16006, 16204, 16298, 16349, 16364, 16369, 16371, 16398, 16629, 16634, 17029, 17053, 17424, 17519, 17723, 17752, 18161, 18389, 18922, 19155, 19260, 19441, 19753, 19827, 20074, 20251, 20511, 20667, 20715, 20951, 21106, 21693, 21713, 21830, 22047, 22071, 22118, 22283, 22317, 22451, 22533, 22587, 22666, 22687, 22761, 22799, 22922, 23140, 23352, 23626, 24186, 24368, 24448, 24452, 24503, 24595, 24596, 24597, 25095, 25107, 25364, 25444, 25469, 25489, 25521, 25563, 25678, 25997, 26358, 26592, 26594, 26621, 26833, 26840, 26960, 27066, 27240, 27281, 27311, 27760, 27780, 27939, 28042, 28122, 28268, 28311, 28764, 28829, 29173, 29204, 29618, 29626, 29700, 29707, 29767, 29771, 29948, 30221, 30232, 30497, 30554, 30674,

30716, 30717, 31076, 31583, 31654, 31745, 32138, 32412, 32465, 32973, 34245, 34504, 34601, 34620, 34933, 34970, 35401, 35405, 35514, 35735, 36027, 36044, 36098, 36138, 36146, 36197, 36221, 36250, 36251, 36269, 36270, 36350, 36365, 36371, 36401, 36422, 36432, 36495, 36506, 36556, 36586, 36631, 36758, 36782, 36833, 36867, 36870, 36998, 37039, 37943, 38117, 38430, 38600, 38705, 38709, 38714, 38718, 38868, 38883, 39107

a.+1 4918

a.+ıydık 28251

[=303]

ARTİR-: Şiddetlendirmek, daha etkili duruma getirmek:

“Bu ne kadar batıl bir zehapmış. Balkan Hıristiyanları kendi aralarında yalnız kalınca o kinleri daha fazla **artırdılar**.”

(a.-dılar 13806)

a.-ıyordu 9725

[=3]

ARTİN KEMAL: Ali Kemal:

“Tren İzmit'te durduğu zaman istikbalimize çıkan Nurettin Paşa'nın etrafındakiler '**Artin Kemal tepelendi!**' diye bağırıyorlardı.”

(a. 10409)

a. 10412

a.+i 10440, 10441

[=4]

ARTİST: Fr. Tiyatro ve sinema oyuncusu:

“Boulevard piyeslerini ve **artistlerini** sevmezdik.”

(a.+lerini 2210)

a. 2191

a.+ler 22625

[=3]

ARTTİR-: Şiddetlendirmek, daha etkili duruma getirmek:

“Fransa, Sûriye'deki nüfûzunu **arttırmak** için dört asır çalışmışsa onun dört asırlık sa'yini dört günde def edecek bir çâreyi tahayyül etmek hatâ olur.”

(a.-mak 35570)

a.-arak 8458

a.-dı 23869

a.-ıyordu 1347

a.-mıştı 1354

[=5]

ARÛS: Ar. 1. Gök:

“Mâi **arûs** iç.inde sen.i gör-düğüm zaman/
Rûh.umda ra şever helecan.larla bir derin”
(a. 39169)

2. ***Arûs-ı dehr**: Dünya:

“Sor-dum mihr.in ne.dir **arûsidehr.e**/
Neşve.n de-di yüzgörümlüğü.m kâbîn.im”
(a.+e 38332)

3. ***Arûs-ı hüsn**: Gelin güzelliği:

“Serp-er **arûshüsn.ünü** süsle-rdi zühre.ler/
Magbût i-din o şeb güzel.im sen melek.lere”
(a.+ünü 39181)
[=3]

ARUZ: Ar. Hecelerin uzunluğu ve kısalığı,
kapalı ve açık oluşu esasına dayanan nazım
ölçüsü:

“İzturâbımı bir şiirle söylemek hevesine düştüm.
Lâkin bu defa, ikinci tesadüfte olduğu gibi, âdi
bir türkû değil, kitaplarda gördüğüm
manzumeler nev'inden, **aruzla** bir şiir söylemeğe
çalışıyordum.”
(a.+la 1993)

a. 8899, 29201, 29222, 29226, 29300, 29301,
29367, 29399, 29419, 29471, 29488, 29521,
29527, 29537, 29542, 29548, 29548, 29566,
29583, 29590, 29596, 29604, 29607, 31605
a.+a 8913, 29593, 29598, 29600, 29606
a.+da 29294, 29423, 29457, 29729, 29789
a.+dan 1204, 29204, 29247, 29250, 29377,
29378, 29461, 29480
a.+dansalar 29220
a.+du 29379
a.+dur 29590
a.+la 1993, 8904, 8925, 20743, 29243,
29557, 29572, 29582, 32209
a.+u 29302, 29372, 29538, 29559, 29578
a.+un 1999, 29473, 29726
a.+untürkçe.ye 29533
[=64]

ARUZLU: Aruz vezniyle yazılmış:

“Pek doğru olarak denilebilir ki otuz sene evvel
Muallim Nâci ve peyrevleri **aruzlu** şiirde ne
vaziyetlerse bugün Rızâ Tevfik ve peyrevleri o
vaziyettedirler.”
(a. 29733)

a. 8807, 29718, 29722, 29743, 32221

[=6]

ARYAN: Aryanizm mezhebinden olan:

“Arnavud Asya'dan değil Avrupa'dandır,
Turanlı değil **Aryan'dır.**”

(a.+dır 1067)

a. 23694

a.+1 20869

[=3]

ARYÂNÎ: Aryanizm mezhebinden olan:

“Avrupa akvamı arasında Macarlar ve
Finlandiyalılar gibi **aryânî** olmayan milletler
var.”

(a. 23709)

a. 29748, 29757

[=3]

ARYÂNÎLİK: Aryanizm. IV. yüzyılda yaşamış
İskenderiyeli bir rahip olan Arius'un ortaya
koyduğu, Hz. İsa'nın ancak Tanrı'ya bağlı ikinci
derecede bir tanrılığı olduğunu kabul eden
mezhep:

“İran'ın Avrupa cemiyeti ile münâsebeti ancak
müzelerde ve kütüphanelerde keşfolunabilir.
Hayatta zerre kadar yoktur. **Aryanîlik**
müstehâsedir.”

a. 20910

[=1]

ARZ: Ar. 1. Yeryüzü, dünya:

“(…) **arzun** beş kat'ındaki kafalar, Yunan
tafrafürûşluğuyla bu derece dolgundu.”
(a.+ın 16729)

2. ***Arz-ı mev'ud**: “Vaat edilmiş toprak”
Yahudilerin kendilerine vaat edildiğine
inandıkları Filistin:

“(…), ne istediklerini, arzu ile, hasretle
söylerler, istedikleri hayatı, âlemi, ahlâkı,
terbiyeyi, muhiti güzelleştirirler, şiirleştirirler,
bir **arz-ı mev'ud** hâlinde gösterirler.”

(a.+ı+mevud 17285)

3. ***Arz etmek**: Saygı ile anlatmak, ifade etmek,
bildirmek:

“Zât-ı müşfikânelerine bir mektep meselesi **arz**
edeceğim: (...)”

(a.+edeceğim 19990)

a.+eden 11364

a.+edeyim 19352, 20037, 20209, 20358,
25180, 25192, 35158

a.+ediniz 34538

a.+edtiğim 3535

a.+eteceğim 8788

a.+etmeğe 34584

a.+etmek 14410, 15517, 33607, 33944
a.+etmiş 20636
a.+etmişti 25232
a.+etti 10372
a.+ettiği 26654
a.+ettiğim 8139, 20775, 32420
a.+ettim 26923

[=27]

ARZ-I CEMÂL: Ar. Yüz gösterme:

“*Mustağrakızıyâ et-er git-en sehâib.i/*
Arzıcemâl et-erdi kamer bir perî gibi”

a. 39227

[=1]

ARZ-I LİKÂ: Ar. Yüz, çehre gösterme:

“*Arzılıkâyı hüsn et-erek saklan-ır hazîn/*
Bir halceîsefid.e çek-erdî sahâib.i”

a.+yı 39191

[=1]

ARZ-I MÜNÂCÂT: Ar. Allah’a yalvarıp

yakararak dua ve niyaz sunma:

“*DergâhıHakk.a arzımünâcât eyle-riz/*
Et-sin şükûh u şevket ü ikbâl.ini müdam”

a. 39288

[=1]

ARZ-I VEDÂ: Ar. Ayrılırken hayır ve esenlik

dileklerini sunmak:

“*Uğra-dın arzıvedâ etmek için Çankaya.ya/*
Âkıbet git-di bıyık.lar da sakal.dan sonra”

a. 39010

[=1]

ARZU: Fars. Bir şeye karşı duyulan istek, dilek:

“*İstanbul'u feyyaz bir darülfünun şehri görmek*
bu neslin en hâr arzularından biridir.”

(a. +larından 24171)

“*Bir saltanatserâyihuzûz et-ti ârzû/*
Kurbânâtâcütaht.ı birâder.leriyle âh”

(a. 37716)

a. 17271, 17566, 21196, 21197, 21228,
22023, 22458, 22932, 23343, 29047, 29896

a.+da 10736

a.+dan 7671

a.+eder 8164, 8176

a.+ederdim 20737

a.+ederiz 16632

a.+ederlerdi 21346

a.+edilen 5193, 15221

a.+edilmez 17690

a.+edince 28413

a.+ediyor 20867

a.+ediyordu 7344, 18073

a.+ediyorduk 21281

a.+ediyordum 8573, 8597

a.+ediyorlar 21193, 23789, 28358

a.+ediyormuş 9217

a.+etiyor 15873

a.+etmediği 2876

a.+etmekle 8057

a.+etmezdim 16570

a.+etmiş 7117

a.+etseydi 10088

a.+etti 133, 815, 11419

a.+ettiği 9176, 10340, 10814

a.+ettiğin 33476

a.+ettiğini 7656

a.+ettiğinin 26926

a.+ettiğiniz 9589, 20257

a.+ettikleri 17328, 32514

a.+ettiler 28888

a.+ettim 812, 3448, 32532

a.+ettimse 26932

a.+lar 32047, 32487

a.+ları 7480, 16235, 16589

a.+larımız 8568

a.+larımızdan 17827

a.+larına 16294

a.+larından 13153, 17828

a.+larını 13403, 18549, 20545, 21290,
24768, 28271

a.+larıyla 6404, 17144

a.+larıyla 30472

a.+m 16573

a.+mu 20358, 27433

a.+muz 15877

a.+nuz 19041, 19917

a.+nuza 21660

a.+sıyla 2968, 25486, 33204

a.+su 150, 5458, 8700, 17234, 22939, 22948

a.+suna 10646, 21201, 22263, 29039

a.+sunu 14808, 15491, 29039, 34298, 34662

a.+sunun 4940, 22836

a.+suyla 6156, 6182

a.+suyle 22889, 22973, 30272, 31627, 34486

a.+ya 10525

a.+yı+müşfikane.lerine 19916

a.+yu 7344, 21239, 27445

[=116]

ARZUHÂL: Ar. Dilekçe:

“Masaya yaklaştı, **arzuhâl** gibi bir kâğıt uzattı.”

a. 23972

[=1]

ARZULA-: İstemek: “İstanbul’u işgal eden müttefikler –aksülamel garâbeti– bu defa, İstanbul ortasında bir milliyetperver firkanın teşekkülünü **arzuluyorlardı**.”

a.-yorlardı 18794

[=1]

ARZULU: İstekli, hevesli:

“Bu mevzuu merak etmiş ve yalnız kendi görüşünü, kendi düşüncesini ifade eden bir muharrir gibi, bu son elli senenin iradeli, **arzulu**, emelli insanlarını tetkik edeceğim.”

(a. 17163)

a.+dur 17241

[=2]

AS: Fr. İskambil kâğıtlarında birli:

“Bık-dım iki per.le bir per **as.dan**/
Git-sem de-yorum LozanPalas.dan”

a.+dan 39058

[=1]

AS-: 1. Bir şeyi yüksek bir yere iliştip sarkıtmak, talik etmek:

“Sabah Beyoğlu’ndan çıkarken kapılara, pencerelelere bayrak **asan**, bağırip çağırışan, âdeta nümayiş eden insanlar gördüm.”

(a.-an 2884)

“Kırbaç kılıç ve tolga.yı tâ Arş.a **as-dığı**/
Hengâme.den o Üçüncü Kosova o vak’a.dır”

(a.-dığı 38558)

2. Bir kimseyi boğazına ip geçirip ayaklarını yerden keserek sallandırmak suretiyle öldürmek, idam etmek: “O kadar gözü açık vezir bile Namık Kemal’in zuhurunu bir kargaşalık alâmeti sayıyor: ‘Evvelâ **asarım**, sonra altına gidip ağlarım!’ diyor.”

(a.-arım 17208)

3. ***Kulak asmamak**: Önem vermemek, aldırmmamak, dinlememek: “Ekseriyâ tekrar kazasker olacağı, bâzan da meşihate geçeceği şâyi olurdu; bu şâyialara aslaa kulak **asmazdı**.”

(a.-mazdı 34099)

a.-an 11287

a.-madı 32614

a.-mak 17007

a.-makla 17008

a.-malı 10495

a.-maya 2895

a.-mayınız 20739

a.-miş 7368

a.-mıyormuş 24355

a.-tı 13878, 25822, 37226

a.-tığı 38568, 38576, 38587, 38595

a.-tılar 17003, 17004

[=22]

ASÂ: Ar. Bazı ülkelerde, hükümdarların, mareşallerin, din adamlarının güç sembolü olarak törenlerde taşıdıkları bir tür ağaç veya metalden değnek:

“Kıral çıkıyor, biraz sonra teşrifat nâzırı Dreux-Breze elindeki uzun **asâ** ile görünüyor.”

a. 25495

[=1]

ÂSAB/ÂSAP: Ar. Sinir:

“Garibi bu ki o efkâr ve **asap** boşanması ortasında bir mürteci gibi göründü.”

(a. 9775)

“Yay-ar bu mahfil.e **âsab.ı** gevşet-en bir bû/
Ve göz.leriyle derin.den bak-ar gülümse-rler”

(a.+ı 37112)

a.+da 22200

a.+ı 21712, 30553

a.+ına 18042, 21700

a.+ında 22161

a.+ından 19114

a.+iyle 25970, 31270

[=11]

ASABÎ: Ar. Sinirli:

“Bu vaziyetteki tarz-ı hareketinden anlaşılıyordu ki Cavit Bey, görüldüğü kadar **asabî**, atak ve hassas değildir.”

(a. 11587)

“Ahmedİhsan poker oyna-r nasıl oyna-rsa sabî/
Kazan-ırken **asabî** kaybet-iyorken asabî”

(a. 39043)

a. 3786, 19106, 27506, 30402, 39043

a.+siniz 9485

a.+ydi 42, 19092

[=10]

ASABİLEŞTİR-: Sinirlendirmek,

öfkelenmek:

“Zannediyorum ki şâiri telâkki etmek bahsinde esaslı bir hatânız sizi beyhude **asabileştiriyor**.”

a.-iyor 27525

[=1]

ASABİLİK: Sinirlilik: “*Tevfik, telâşlı ve tuhaf bir çehre ile yanıma yaklaştı, mühim ve müthiş bir haber verecek bir **asabîlikle** elimi sıktı.*”

a.+le 2779

[=1]

ASABİYET: Ar. Sinirlilik:

“*Saplandığı fikirleri hiddet ve şiddetle müdafaa ederek konuşurdu. **Asabiyeti** daima üstündeydi. Sakin dinlemek hassasından mahrumdu.*”

(a.+i 11013)

a.+e 19098

a.+im 18676

a.+le 15690

[=4]

ÂSAF-I BÎ-MUADİLİ’L ÂDİL: Ar. Adâleti benzersiz vezir:

“*Ben bir şiir hatırladım, okudum:*

Bin yaşa ey vezîr-i deryâ-dil/

Asaf-ı bî-muâdilil âdil/

Ver donanmaya takvîyet şandır/

Gemisin kurtaran kapûdandır!”

a. 12106

[=1]

ASÂLET: Ar. Asil bir soya sahip olma, soyluluk, asillik, necabet:

“*Gözümde Türk gençliğinin **asalet** timsali olan arkadaşın naaşını aramak için şehre indim.*”

(a. 10660)

“*Hanlık ne kahraman.ca **asâlet** ne şan ne.dir/ En kahraman Kırım Han.ı GaaziSelimGiray”*

(a. 38589)

a. 5657, 13693, 16417

a.+i 8103, 20344

a.+i+mümtaze.sidir 22384

a.+inde 37245

a.+inden 31282

a.+ini 782, 9230

a.+le 36063

[=13]

ASÂLET-PERVER: Ar.+Fars. Asaleti seven:

“*İnkılâb-ı Kebîr'den mütesekkî **asâlet-perverler** diyorlar ki: Paris'in lâğımlarından taşan bu sel bütün Garb akvamının terbiye, an'ane, hukuk gibi mustalah lisânını da alta atarak, gübreyi yâni halkı, kaba terbiyesi, kaba lisânıyla üste çıkardı.*”

a.+ler 28807

[=1]

ÂSÂR: 1.Ar. Bir kimsenin veya bir topluluğun çalışması sonucunda ortaya çıkmış olan şeyler, eserler:

“*Bununla beraber mütebahhirâne denilecek gibi **âsâr** yazdıktan sonra o mevkileri tutarlar.*”

(a. 21959)

2. ***Âsâr-ı atîka**: Târihî değer taşıyan eski eserler:

“*Kasımpaşa'daki Piyâle Paşa Camii'ni ancak **âsâr-ı atîka** mütehassısı olan birkaç kişi bilir.*”

(a.+i+atîka 8202)

a. 22330

a.+dan 22007

a.+ı 30766

a.+i+atîka 3169, 22287

a.+i+atîka.dandır 823

a.+i+edebîye.de 22203

a.+i+meyan.ında 22307

a.+i+sanat 22537, 30759

a.+i+sanat.i+ağniya.nın 22523

a.+i+sanat.in 22196

a.+ın 30767

a.+ına 21405, 22472

a.+ından 22330

[=18]

ÂSÂR-I BÎ-ŞU’M-ÂRÎ: Ar. Uğursuzluktan arınmış eserler:

“*Âsârıbîşumârî ile eyle berdevâm/*

Var.dır yer.i kıyâmet.e dek et-sek iftihâr”

a. 39294

[=1]

ÂSÂR-I İTTİKAA: Ar. Allah’tan korkma, Allah korkusu ile O’nun yapılmasını istemediği şeyleri yapmama alâmetleri:

“*Âsârıttikaa.ye bedel câm al-ıp el.e/*

Dünyâ.da vâr.umuz yok.umuz ver-mişiz yel.e”

a.+ye 37870

[=1]

ÂSÂR-I SANAT: Ar. Sanat eserleri:

“*Yıl.larca saltanat nice **âsârısan’at.ı/***

Benzet-di sofrâ.sındaki hünkârbeğendi.ye”

a.+ı 39023

[=1]

ÂSÂYİŞ: Ar. Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik:

“*Bütün bu yedi senelik sergüzeşt, bu yaz, hakka, adalete, insanlığa yaraşır bir sulhle bitse bile,*

Balkanlar'da, Küçük Asya'da asıl asayişin teminini düşünmek kalır."

(a. +in 13769)

a. 12335, 15051, 15128, 18126, 27806

a.+e 14761, 18254

a.+i 11890

a.+ler 13770

[=10]

ÂSÂYİŞ-İ CÂN Ü DİL-İ MECRUH: Ar. +Fars.

Kırık, incinmiş, kırgın can ve gönlün huzuru:

"Âsâyîşicânüdülimecrûh.undur/

Etrâfını ger sar-arsa gam tûfân.ı"

a.+undur 38403

[=1]

ÂSÂYİŞSİZLİK: Asayişsiz olma durumu:

"Meclis-i âlîmiz ve onun hükümeti düşmanların ve hainlerin tertibi ile vücuda getirilen bütün irticaları ve asayişsizlikleri bastırmaya muvaffak oldu."

a.+leri 12401

[=1]

ASGARÎ: Ar. En az, en aşağı, en düşük, en alt, minimum: *"Bahusus ki Yunan Meclis-i Millî'si, Sevres Muahedesi'nin Yunanlıların asgarî metâlibi olduğunu ilân etmiş."*

(a. 14028)

"Mustafa Kemal Paşa bir buçuk seneden beri söylediği nutuklarda, gazetecilere söylediği mütalâalarda bir dakika şaşmaksızın mütemediyen beyan etti ki bu millet sulhkârdır, asgarî bir mevcudiyete nail olursa cihan muvazenesinde en nafî bir sulh unsuru olur."

a. 14811

a. 14274, 17922, 24954

[=5]

ASHAP: Ar. 1. Sahabe:

"Onlar bilsinler ki, şehit olurlarsa, cennette yerleri Peygamber'in karşısında ve onun ashabi, halifeleri, gaza arkadaşları yanındadır."

(a. +ı 16938)

2. Bir şeyle ilgili olanlar, bir şeye veya bir kimseye mensup bulunanlar:

"Yaşa-yorlardı havârî.leri ashâb.ıyle/

Ne ufuk.lar Ne güzel rûh i-miş onlar Yârab"

(a. +ıyle 36485)

a.+ı+huzuz.unu 7731

a.+ıyla 7117

[=4]

ASIL: Ar. Gerçek:

"Şark sulhunun asıl ukdesi Trakya'dadır."

(a. 17923)

a. 81, 1070, 1087, 2235, 2280, 2316, 2415, 2440, 2443, 2863, 2903, 2905, 2930, 2941, 2959, 3144, 3569, 3571, 4252, 4634, 4635, 5018, 5454, 5507, 5723, 6734, 6752, 6875, 6940, 7755, 7855, 8134, 8168, 8386, 8412, 8416, 8770, 8889, 8902, 9295, 9387, 9550, 9955, 10265, 10488, 10541, 11061, 11511, 11855, 11938, 12152, 12564, 12696, 12724, 12792, 12834, 13508, 13555, 13605, 13759, 13763, 13775, 13834, 14348, 14622, 14624, 14788, 15430, 16049, 16225, 16227, 16231, 16628, 16993, 16998, 17005, 17091, 17238, 17371, 17550, 17679, 17679, 17871, 17910, 17964, 18105, 18266, 18670, 18840, 18975, 18996, 19079, 19276, 19312, 19316, 19450, 19532, 19589, 20662, 22122, 22145, 22801, 22993, 22994, 24280, 24280, 24281, 24414, 24425, 24473, 24650, 24755, 24844, 25224, 25252, 25448, 25455, 26269, 26419, 26969, 27264, 27306, 27329, 27370, 27376, 27534, 27738, 27741, 27745, 27747, 27756, 27759, 27765, 27784, 27790, 27807, 27809, 27819, 27819, 27823, 27881, 27910, 27937, 27973, 28049, 28367, 28392, 28393, 28440, 28446, 28552, 28553, 28654, 28873, 28899, 29542, 29586, 29738, 29765, 29886, 29911, 29987, 29995, 30455, 31057, 31127, 31138, 31165, 31191, 31331, 31343, 31463, 31602, 31680, 31774, 31840, 31847, 31868, 32082, 32144, 32176, 32194, 32215, 32220, 32402, 32406, 32465, 32469, 32499, 32601, 32663, 32665, 32680, 32978, 33039, 33148, 33395, 33599, 33942, 34268, 34310, 34959, 35090, 35156, 35222, 35258, 35266, 35352, 35616

a.+dan 29711

a.+ı 2187, 10679, 13034

a.+ıastarıolmayan 33450

a.+ında 26935

a.+ını 11217, 27678

[=217]

ASIL:- 1. Yüksek bir yere iliştilirip sarkıtılmak, sallandırılmak:

"Beyoğlu'nda bayrakların asıldığı haberi yayılmıştı. Ada Rumları zıplayarak, hoplayarak mütteliflerin bayraklarını çıkardılar."

(a.-dığı 2894)

“Üç şanlı harp.in arş.a **asıl-mış** silâh.ları/
Parla-rdı yaşlı göz.lere bayram sabah.ları”

(a.-miş 36336)

2. Boğazına ip geçirilerek ayakları yerden kesilip
sallandırılmak sûretiyle öldürülmek, îdam
edilmek: “Akıbet kendisini bir köprü başında
asılmış gördük.”

(a.-miş 10502)

a.-an 2066, 2773, 35573

a.-anlar 17009

a.-dığını 30245

a.-ı 981, 7371

a.-ıp 2890

a.-iyorlardı 2886

a.-madığını 2890

a.-madın 30356

a.-mak 9777

a.-miş 229, 10495, 25674, 33637, 38619

[=19]

ASILI: Asılmış olan: “Arabanın içi son sistem
top gülleleriyle dolu görünüyor, arabanın
yanında, cephe yolcularından oldukları belli,
boynunda fişeklik **asılı** bir köylü kadını ile,
önünde, kırmızı kuşaklı çocuğu oturmuş, viran
köyün yanında biraz istirahat ediyorlar.”

a. 18004

[=1]

ÂSİM PAŞA: Âsım Mehmed Paşa. (d. 1821
Harmanlı – ö. 1886 Trabzon) Valilik, Şura-yı
Devlet başkanlığı ve çeşitli hükümet
görevlerinde bulunmuş Osmanlı devlet adamı:
“1922’de İstanbul’dan Bursa’ya gittim. Orada
Gazi Mustafa Kemal, İsmet, Fevzi, Kâzım Kara
Bekir, Fahreddin, Kemâleddin Samî, **Âsım
Paşa’ları** gördüm.”

a.+ları 1854

[=1]

ASIR: Ar. Yüzyıl: “İstanbul şehrini **asırlarca**
elinde tutabilecek bir evkaf hazinemiz var.”

(a.+larca 18106)

“Dört **asır.dır** in-erek câmi.e nûr üst.üne nûr/
Yer.de bul-muş yaşa-yanlar da ölen.ler de
huzur”

(a.+dır 36086)

a. 801, 3071, 3171, 3733, 4421, 4461, 4574,
4665, 4666, 4732, 4926, 5419, 5426, 6023,
6032, 6343, 6378, 6618, 7353, 7564, 7579,

8551, 11832, 12457, 12459, 12488, 13027,

13148, 13238, 13822, 15725, 15940, 16698,

17120, 17955, 18592, 18592, 18592, 19046,

19959, 20108, 20108, 20108, 20790, 21520,

21983, 22145, 22168, 22247, 22695, 22830,

22835, 22943, 22950, 22983, 23112, 23359,

23719, 25212, 25393, 25394, 25888, 25949,

26472, 26824, 27838, 28029, 28097, 28460,

28681, 28757, 29075, 29373, 32478, 32481,

32590, 32754, 32983, 33144, 35559, 38614,

38621

a.+a 4838, 5006, 6389, 7489, 11834, 12320,
17731, 24533, 27075

a.+da 2490, 4626, 5611, 6835, 6999, 7245,
7537, 7735, 9550, 11835, 11961, 12213, 12261,

13154, 13161, 13275, 13825, 14109, 14542,

14710, 14719, 14731, 15252, 15834, 17121,

17675, 17695, 21265, 22101, 25224, 26789,

28109, 28251, 28747, 29755, 32976, 33065,

33086, 35474

a.+daki 20788, 26525, 35510

a.+dan 1043, 4898, 5727, 6389, 6949, 7569,

7678, 11710, 12486, 12571, 13961, 15156,

17509, 17598, 18137, 20725, 20831, 21507,

22125, 22198, 23717, 23891, 27703, 28091,

28104, 28175, 29026, 29135, 29328, 30494,

33107

a.+dandır 32883

a.+dır 6094, 6890, 11773, 11778, 12713,
12718, 18528, 20970, 29480, 32480

a.+ı 9878, 11805, 22803, 25172, 32910,
39086

a.+ımızda 36604

a.+ımızın 28508

a.+ın 887, 4981, 5492, 5750, 7345, 7786,

11703, 12217, 12471, 12473, 13031, 14612,

15810, 15823, 15830, 16799, 17312, 19212,

19793, 22513, 22773, 25332, 26697, 26698,

27876, 32529

a.+ında 17730, 35637, 39282

a.+ındaki 11810

a.+ından 17718

a.+ını 15860

a.+ının 15936, 17722, 27551

a.+lar 400, 2976, 5780, 5847, 28501, 36285

a.+lara 2428, 18606

a.+larca 4409, 4472, 4487, 4530, 5902, 5940,
5963, 6126, 6939, 7300, 11980, 12739, 13651,

16323, 16687, 18093, 18473, 19163, 19321, 19596, 21253, 21433, 22969, 23617, 23660, 24074, 26748, 26990, 27025, 27196, 29393, 29398, 29543, 30095, 30160, 30511, 32277, 32967, 35727, 35848, 35892, 35970, 35971, 38641

a.+larda 4428, 4860, 4861, 13764, 13825, 13959, 14292, 19536, 23096, 25879, 28635, 35344, 35487

a.+lardaki 961, 15194, 26524, 28543

a.+lardan 1416, 1774, 2518, 4689, 5190, 7166, 7774, 14107, 15380, 15746, 16669, 16829, 18019, 18309, 19141, 19781, 22857, 22868, 25243, 26742, 28001, 28629, 28881, 28912, 29270, 29375, 30150, 34145

a.+larımızda 17729

a.+larımızı 32533

a.+ların 427, 2235, 4846, 6721, 7278, 7751, 25171, 26674, 27800

a.+larında 17716, 20652, 26627, 29641, 35337, 35346

a.+larından 21296

a.+larımı 5953, 16679

a.+ı+ahir.in 22482

a.+ı+ahirin 22095

a.+ı+evvel.i+islam.ı 30971

a.+ı+hazır.a 8653

a.+ı+hazır.da 21802, 30647

a.+ı+hazır.dan 28364

a.+ı+inkılap.in 6486

a.+ı+tefekkür.ün 30516

[=345]

ASİR-DÎDE: Ar.+Fars. Asır görmüş, çok zaman ömür sürmüş, eskimiş:

“İstanbul'da Ok Meydanı, taşra şehirlerinde **asır-dîde** cirit meydanları vardı.”

(a. 21102)

a. 13246, 17096

[=3]

ASİR GAZETESİ: Selânik'te yayınlanan bir Osmanlı mahallî gazetesi (1904) [Asır Gazetesinin Sahibi Abdurrahman Nâfiz, Mesul Müdürü ise Fazlı Necib'dir. “Menâfi'i Millîye-i Osmânîye hizmet eder pazartesi ve perşembe günleri neşr olunur Osmanlı Gazetesi” serlevhasıyla çıkmıştır:

“Pek sevgili Beybabacığım. Bugün **Asır Gazetesi'ne** yazdığınız haşiyeyi çulğın bir meserretle okudum.”

a.+ne 19929

[=1]

ASIRLIK: Yüzyıllık:

“Sofya'nun beş **asırlık** Müslümanlığından yalnız bu mihrab ve bu minber kalmış. Saraya yakın Mahmud Paşa Câmii müze olmuş.”

(a. 3179)

a. 820, 3755, 6911, 9813, 12203, 12993, 14526, 15860, 20889, 21098, 24895, 25155, 28035, 28401, 30853, 32732, 32858, 35560

[=19]

ÂSÎ: Ar. Başkaldırıcı:

“Yunan kralını İsviçre'den Anadolu'ya kadar, beş on **asi** çetesiyle muharebe etmek için aldatıp getiren bu mütalâadır.”

(a. 16869)

“Yalnız o kal-mış orta.da **âsî** ve bağır.ı hûn/ Bin mağra ağız.ı aç-mış ulu-rken uzun uzun”

(a. 35749)

a. 16012, 33105, 34291

a.+dir 22456

a.+ye 10624

[=7]

ASİL: Ar. Soylu:

“Meğerse Rumeli'nin en **asîl**, en metîn, en hâlis unsuru Türk-müş!”

(a. 1055)

a. 417, 1060, 2965, 5892, 6295, 7319, 9236, 13694, 13746, 13956, 13959, 18050, 18477, 19241, 21821, 22014, 22618, 24008, 24362, 30320, 30665, 31088, 31262

a.+leri 31976

[=25]

ASİLZÂDE: Ar.+Fars. Sülâlesi ve ailesi

görgülü, temiz ve asil olan:

“Bütün hayâtında borç içinde yaşayan **asîlzâde** şâirin bu belki ilk şekvası idi.”

(a. 22781)

a.+ler 4625, 25583

a.+lere 25541, 25579

a.+lerin 25448

a.+lerle 13700

a.+si 22984

[=8]

ASİLZÂDELİK: Soyluluk:

“Orada fakir, lâkin **asilzadelik** vakarını koruyarak, sakın yaşıyorlar.”

a. 22745

[=1]

ASÎR: Suudi Arabistan’ın güneybatısında yer alan idarî bir bölge:

“(…) *hulâsa bizim şimdi korktuğumuz mahallî lisânın isti’mâli, adem-i merkezîyyet idâresi vesâire o zaman Mısır’da oldu ğu (kadar) Sûriye’de, Irak’da, Yemen’de, Asîr’de, Tunus’da, Trablus’da, Arabistan’ın her yerinde vardı.*”

a.+de 35484

[=1]

ASKER: Ar. Ordunun her kademesinde görevli subay, astsubay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim, leşker: “*Meriç Köprüsü’nü geçtik. On dördüncü asırdan beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtih ve muhacir, bu köprüden kaç milyon Türk geçmiş!*” (a. 802)

“*Bütün eser.lerimiz halk.ımız ve asker.imiz/ Birer birer görün-en anlı şanlı ced.lerimiz*” (a.+imiz 36391)

a. 1388, 2460, 2853, 4561, 4567, 4997, 5018, 5129, 6916, 7125, 10424, 10587, 10591, 10601, 10606, 10606, 10607, 10611, 12070, 12252, 12623, 13165, 14456, 15752, 15764, 16082, 16223, 16593, 16629, 17746, 18064, 18083, 19887, 22392, 22873, 23615, 23769, 23769, 23881, 23945, 25517, 25983, 26495, 26651, 27543, 28549, 34808, 34812, 35202, 35373, 35402, 35403, 35504, 37834

a.+den 23804

a.+dir 17700, 28431

a.+e 4990, 10600, 10617, 14331, 16622, 16640, 16647, 34232

a.+i 6931, 7418, 16647, 16728, 17343, 18059, 18689, 19886, 22362, 23631, 23788, 23861, 25005

a.+i+islam.a 7231

a.+i+yunan 16725

a.+imizin 30042

a.+in 4986, 10609, 10626, 22338, 22386, 22388, 22391, 22398, 25754, 26564, 27552, 33902, 33915, 34291, 34802, 35196, 37237

a.+inden 26959

a.+ini 34229, 34773

a.+inin 23629, 34767, 34769, 34800

a.+iyle 957, 5238, 34810

a.+le 4764, 10603, 18343, 33502, 33523, 33564

a.+ler 16617, 16705, 16886, 16909, 16943, 18267, 18410, 22572, 25596, 25601, 30078

a.+lerdir 26681

a.+lere 18403

a.+leri 6138, 6957, 7155, 16611, 16631, 16903, 16906, 17632, 23614, 23622, 25598, 30163, 38449

a.+leridirler 16686

a.+lerimiz 1277, 18275

a.+lerimizi 16880

a.+lerin 16620

a.+lerinden 7180

a.+lerine 3017, 16608, 16928, 16928, 16929, 23821, 30137, 35300

a.+lerini 6923, 7164, 16912

a.+lerinin 6766, 7100, 7172, 14069, 23613

a.+leriyle 17635

a.+lerle 22396

a.+lermiş 21044

a.+siniz 12259

[=168]

ASKERÎ: Ar. Askerlikle ilgili:

“*Meselâ bir askerî paşa’ya kiraladığımız bizim evin önünden bir yabancı sıfatıyla geçerken, merhume annemin hâtıraları, onun o eve ettiği ihtimam, onun oradaki orta salonda ölümü, ilâ-âhir birçok şeyler zihnimi sarıyor, oradan boynu bükük bir insan gibi geçiyordum.*”

(a. 1168)

a. 3848, 4547, 4585, 4803, 4808, 9585, 10793, 10794, 10885, 11278, 11868, 12429, 12577, 12581, 13561, 14247, 14599, 14608, 14618, 14621, 14624, 15573, 16229, 16735, 17820, 17905, 17905, 17909, 18210, 18247, 18330, 23581, 24203, 24917, 25033, 25082, 25085, 25155, 25264, 25819, 25822, 26425, 30070, 34765, 34772

[=46]

ASKERÎ MÜZE: İstanbul Harbiye’de bulunan bir müze:

“*Askerî Müze’de tarihî günlerimizi hatırlatan günâ-gün eşya var.*”

(a.+de 12062)

a.+ye 12055

[=2]

ASKERLEŞ-: Asker özellikleri kazanmış olmak:
“L. von Sanders şarkın gördüğü en ağırbaşlı, en
ziyade içinden dışından **askerleşmiş** bir
Almandır.”

a.-miş 15325

[=1]

ASKERLİK: Asker olma durumu, askerlik
hizmeti: “**Askerlik** ve mücahitlik tarafı ile göze
hoş görünmediği için, hattâ epey gülünç
göründüğü için müteazzi oldum.”
(a. 9159)

a. 11621, 15505, 16168, 16486, 17669,
17673, 17683, 17684, 17709, 17725, 17728,
26702, 32742, 35383

a.+çe 15707, 16483

a.+e 13286

a.+i 13110, 13116, 14609, 22404, 35331

a.+in 15337, 16082, 17091

a.+inin 12232

a.+le 10463, 13303, 17856

a.+te 5889, 17715

a.+ten 17805, 17872

[=34]

ASLA: Ar. Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, katiyen:
“Meaux kolejinden döndüğüm zaman bizim
Edebiyyat-ı Cedide şiiirini **asla** sevmiyordum.”
(a. 2117)

“Kan.lar bu karlı dağ.lara **aslaa** bulaş-mamış/
Hiç gir-memiş hayâl.ine tek gözli giyyotin”
(a. 37069)

a. 581, 826, 958, 1232, 1389, 2116, 2667,
2764, 3704, 3717, 4027, 6011, 7589, 8922,
11359, 11517, 11608, 13138, 17333, 18738,
19519, 19524, 19547, 19764, 21517, 24911,
25000, 25188, 25197, 25245, 25283, 26163,
26646, 27155, 27175, 27798, 27998, 29128,
29431, 29591, 29849, 29986, 30019, 31366,
31500, 32846, 33191, 33676, 34088, 34561,
34583, 35232, 35349, 35380, 35486, 354863

[=58]

ASLAN: Ar. Kedigillerden, erkekleri yeleli,
yırtıcı, Afrika'da ve Asya'da yaşayan, uzunluğu
160 cm, kuyruğu 70 cm ve ucu püsküllü, çok
koyu sarı renkli güçlü bir memeli türü, arslan:
“Vatanın bir ucundan bir ucuna akseden o "Eğil
dağlar!” türküsü. Edhem Paşa'nın geniş gövdesi
üzerinde o **aslan** başını andıran başı!”

a. 16716

[=1]

ASLANLAR AVLUSU: Saray mîmârîsinde
yapının bir bölümü:

“Biri Elçiler Salonu nâmını alan büyük
divanhanenin önündeki havuzlu avludan, diğeri
de **Aslanlar Avlusu** nâmını alan avludan ibaret
olan bu saray bakiyesinin etrafında birkaç
muhteşem oda var.”

a. 19006

[=1]

ASLEN: Ar. Kök veya soy bakımından:
“Geylân, 1912'den evvelki Sırp hududunda
aslen Arnavud, fakat çoktan beri Türkleşmiş bir
hudud kasabasıydı.”

(a. 1385)

a. 1383, 14744

[=3]

ASLIHAN: Aslı, 16. yüzyıl halk edebiyatı eseri
“Kerem ile Aslı” da geçen iki ana karakterden
biri:

“Şûh Şîrin.ler yüz.ünden dağ del-en Ferhâd.lar/
Aslıhan.lardan yan-an Âşık Kerem.ler gör-
müşüz”

a.+lardan 37751

[=1]

ASLÎ: Ar. Asla ait ve müteallik:

“Kanto diye Türkçeye girmiş rezil bir sanat
ucubesi güzel, **aslî** Türk şarkılarına kalb olur.”

a. 31741

[=1]

ASMA KÖPRÜ: İki başındaki ayaklardan başka
dayanağı olmayan, çoğunlukla uzun ve yüksek
köprü: “İstanbul'dan sayfiyeye kaçıyorlar, yazlı
kışlı orada vakit geçirmek hevesinde idiler, fakat
Avrupa medeniyetinin orada **asma köprülerini**,
deniz altı yollarını, palas otellerini yerleşmiş
görmeyi özliyorlardı.”

a.+lerini 7356

[=1]

ASMALI: Asması olan:

“Ah! Büyük cetlerimiz! Onlar da Galata,
Beyoğlu gibi Frenk semtlerinde yerleşirlerdi,
fakat yerleştikleri mahallede Müslümanlığın
nuru belirir, beş vakitte ezan işitilir, **asmalı**
minare, gölgeli mescit peyda olur, sokak
köşesinde bir türbenin kandili uyanır, hâslı o
toprağın o köşesi imana gelirdi.”

a. 6996

[=1]

ÂSMÂN: Fars. Gökyüzü, sema:

“Şeyh Galib'in:

Bir şu'lesi var ki şem'-i cânın

Fânûsuna sığmaz âsmânın

mısraları lirim'in en mükemmel bir tarifidir.”

(a. +ın 27936)

“Ecrâm ki **âsmân.da** rahşan.dırlar/

Hayretbahşâyiehliz'an.dırlar”

(a. +da 38382)

a. 39219

a.+ı 37338

a.+ın 28242

[=5]

ASRÎ: Ar. İçinde bulunulan zamanın en son yeniliklerine, fikirlerine, gereklerine ve zevkine uygun, çağdaş, modern: “Nâbi şimdi Üsküdar servileri altında yatıyor; acaba asrî İstanbul'un gecesini içinde **asrî** bir şiir terennüm eden bu Urfa gencinin nağmelerini işitti mi?

(a. 20727)

a. 8631, 15077, 20711, 20712, 20726, 23776, 27872

[=8]

ASRÎLEŞ-: Çağdaşlaşmak:

“Abdülmeçîd ve Abdülazîz devirlerinde

*İstanbul'un Türk kadını, çok değişmiş, bu günkü tâbirimizle, çok **asrîleşmiş**, çok tekâmül etmişti.”*

(a. 21182)

a.-irsek 20733

a.-miş 21171

a.-tiği 8613

a.-tik 20732

[=5]

ASSACE SOKAĞI: Paris'te bir sokak:

“**Assace Sokağı'ndan** Mont-parnasse'a doğru ayrılan küçük Joseph Bara Sokağı'nın köşesinde, üçüncü derece bir otele, üçüncü katta, sokağa nazır bir odada oturan Ahmed Şefik, her gün olduğu gibi, bugün de pencere önünde çalışma masasına yığılmış.”

(a. +ndan 4359)

a.+ndaki 27098, 32392

[=3]

ASSONANCE: Asonans. Aynı aksanı veren ünlüyü ondan sonra veya önce gelen ünsüzü dikkate almadan her dizinin sonunda tekrarlama biçiminde yapılan uyak:

“Yeni bâzı gençler de Frenklerin **assonance'ını** kabul etmek hevesine düşüyorlar.”

a.+ını 29829

[=1]

ASTIR-: Asma işini yaptırmak: “Zabitleri de taşlamışlar, nihayet halkın elinden alarak, sehpa da teşhir olunmak (üzere) **astırdım**.”

a.-dım 10455

[=1]

ASTRAGAN: Fr. Karakul kuzusunun kıvrıkcık ve parlak postundan yapılan:

“Karşımda direk boylu, **astragan** kalpaklı, kaputu boynundan aşık kemiklerine kadar düşen, dev endamlı bir Rus muhaciri.”

a. 23968

[=1]

ÂSÛDE: Fars. 1. Sıkıntı ve üzüntülerden uzak, dağdağasız, gâilesiz, rahat, huzurlu:

“Ölüm **âsûde** bahâr ülke.sidir bir rind.e/
Gönül.ü her yer.de buhurdan gibi yıl.larca tüt-er”

(a. 36470)

2. Rahat, müsterih:

“Türk.ün **âsûde** mizâc.iyle Bizans.ın keder.i/
Karış-ıp mağfiret iklim.i edin-miş bu yer.i”

(a. 36072)

a. 38233, 39316

[=4]

ÂSÛDELİK: Sakinlik, rahatlık:

“1716'da Dâmad Ali Paşa, Varadin Seferi'ne gittiği vakit, Pâdişah da saray takımıyla berâber Edirne'ye çekilmiş, İstanbul, birdenbire garib bir **âsûdeliğe** kavuşmuştu.”

a.+e 34840

[=1]

ÂSUMÂN-I GARB: Fars.+Ar. **mec.** Batı'nın göğü, seması: “**Âsumân-ı Garb'de** solmayan bir sitâre, bir âlihe-i san'at: Sarah Bernhardt.”

a.+de 22565

[=1]

ASYA: 1. Dünya üzerinde yer alan kıtalardan biri: “Sultan Cem devrinde **Asya'ya** dağılan Türk ırkının vahdeti vuku buldu.”

(a. +ya 6425)

“Gel-dikti bir zaman Sarı Saltık.la **Asya.dan**/
Bir bir DiyârıRûm.a dağıl-dık Sakarya.dan”

(a. +dan 36693)

2. Batı kültürünün hâkim olduğu coğrafyanın zıddı: “*Türklerin ledünni Asya kafasından kurtularak tahlilî ve terkibî bir kuvvete sahip oldukları bu devre intibah devri derler.*” (a. 6412)

a. 1587, 4493, 5872, 6299, 8055, 12898, 16383, 16389, 17833, 18475, 21130, 22892, 28784, 30511, 30535
a.+da 4935, 16855, 20838, 20973
a.+daki 8652, 29738
a.+dan 1065, 6296, 6817, 23097, 23098, 23106, 23345, 23359, 23362, 23383
a.+nın 3581, 4498, 4910, 5859, 6328, 6431, 16383, 16459, 20975, 21419, 23702, 24008, 28383, 28673, 28762, 28842
a.+ya 5855, 5872, 18223
a.+yı 4813, 17640, 20974
a.+yı+suğra.nın 14016
[=57]

ASYALI: Asya'da yaşayan kimse:

“... aslen **Asyalı** oldukları ve Küçük Asya'ya pek geç geldikleri hâlde Anadolu'yu, Rumeli'yi Türkleştirdiler, bir Türk toprağı yaptılar.” (a. 14756)

a.+lar 9655
[=2]

ASYALILIK: Asyalı olma durumu:

“*Seksen sene evvel, dokuz asırdan beri dimağımızı keskin bir buhur kokusuyla bunaltan **Asyalılık'tan** hicret eden biz, Şark Türkleri, Bahr-ı Sefid sahilinde çömelmiş, müncî şâirin gemisini bekliyoruz.*”

a.+tan 30506
[=1]

AŞ-: 1. Atlamak, geçmek, geride bırakmak: “*Edebiyât-ı Cedide şâirleri, alafranga bile olsa, yeni tahassüsü yeni şekillerle ifâde ediyorlardı; onların aruzlu şiirde **aştıkları** merhaleyi Rıza Tevfik ve onun gibi semaî kahvesinin lehçesiyle koşmalar ve Hıdırellez şîvesiyle manîler söyleyen gençler heceli şiirde aşamadılar.*” (a.-tukları 29730)

2. Yüksek bir yerin üzerinden geçip arka tarafına inmek: “*Anadolu taraflarından esmiş bir türkünün mısraı ‘Eğil dağlar eğil üstünden **aşam...**’ hududa kalkan asker tirenlerinin vagonlarından ve sokaklardan taşıyordu.*” (a.-am 2460)

3. Belli bir sınırın ve haddin üstüne çıkmak, ölçüyü geçmek, fazla olmak:

“*Hudûdiaklı **aş-an** mânevî sefer.lerde/ Yegâne meş'aliimân ol-ur gönül gönül.e*” (a.-an 37389)

a.-am 2459, 14958, 14970, 14977, 15008, 16739, 16744, 16749, 29404
a.-amadılar 29721
a.-an 9574
a.-dı 39022
a.-mak 26226
a.-miş 34489, 35074
a.-mıştım 2234
a.-tı 5767
[=19]

AŞAĞI: 1. Bulunulan yere göre seviye bakımından daha alçakta olan veya daha alçak kabul edilen taraf yahut bu tarafta bulunan şey: “*Bu akşam da bizim hey'et-i murahhasa ilk ziyafetini veriyor. İki saat sonra hepimiz **aşağıdayız.***” (a.+dayız 20523)

2. **meç.** Seviyece düşük ve adi olan, kötü, bayağı, değersiz, alçak, denî:

“*Lâkin iç yüzü ne kadar hayvancadır, hissizdir, **aşağıdır.***” (a.+dır 17424)

3. **meç.** ***Aşağı Tabaka:** Seviyece düşük ve adi olan, kötü, bayağı, değersiz, alçak, denî: “*Nitekim Fransa'da yarım asırdan beri edebî hikâyenüvisler **aşağı tabaka** halkın levsini, fuşşunu, behîmiyetini derin bir lezzetle itirâ ettiler.*” (a. 22214)

a. 117, 284, 542, 543, 820, 884, 934, 940, 1760, 2335, 10146, 13462, 19531, 20420, 21751, 22146, 25870, 30593
a.+da 3243, 3243, 6548, 17456, 26491, 29311
a.+dan 12157, 24055
a.+sı 20336
a.+ya 14457, 30480, 31155
[=32]

AŞAĞI YUKARI: Yaklaşık: “***Aşağı yukarı** üç ay üzüntü daha, Paris Konferansı, celselerini ancak üç ay sonra açabilecekmiş.*”

a. 11943
[=1]

AŞÂİR: Ar. Aşiretler, kabileler:
“Oralar bize kalırdı ve o sahada gayet büyük
mikyasda bir **aşâir** temevvücâtı bulunurdu ve
hududda emn ü âsâyış dâima bakî kalırdı.”

(a. 23559)

“Rehber İmâmı Âzam.ı bil-miş **aşâir.in**/
İdrîs asâlet.inde gerek rehnümâ.ları”

(a. +in 37244)

[=2]

A'ŞÂR: Ar. Öşürler. Arazi mahsullerinden
alınan onda bir nispetindeki vergiler:

“Tek başına bir inkılâp manzarası gösteren
a'sâr mes'elesidir.”

(a. 24800)

a. 24803, 24820

[=3]

AŞÇI: 1. Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse:
“İşte bu gençler orada aşçı, kapıcı, dikişçi Frenk
kızlarıyla evleniyorlar.”

(a. 21614)

2. Yemek yenilen dükkân, aşevi, lokanta:

“...**aşçıdan** gelen öğle yemeğine kadar, keskin
sirkeli işkembe çorbasına kadar, fasılasız içilen
çaylara kadar her şey lezizdir.”

(a. +dan 19053)

a. 22096

[=3]

ÂŞİK: Ar. 1. Bir şeye veya birine karşı aşırı
sevgi duyan kimse, tutkun, meftun:

“**Âşıkda** keder neyler gam halk-ı cihanındır/
Koymâ kadehi elden söz pîr-i mugaanındır”

(a. +da 28016)

“Mehlika Sultan.a **âşık** yedi genç

Gece şehir.in kapı.sından çık-tı”

(a. 36704)

2. Şiirlerini çaldığı saz eşliğinde söyleyen şâir,
saz şâiri, ozan: “Eskilere göre Fuzûlî ‘âşık’ bir
şâirdi. Gönüllerinin coşkunuğu nu şehir şehir
gezinerek, sazlarıyla ifâde eden şâirler
aşıklardı.”

(a. +lardı 27939)

a. 23527, 23953, 27928, 36706, 36736,
36738, 37131, 37751

a.+da 28012, 28018

a.+ı 26083, 27942

a.+lar 28381

a.+lardan 30156

a.+ları 7838, 28228, 28228, 36783

a.+ların 27981

a.+larının 30094

a.+larız 37848

a.+mı 28017

a.+mış 10887

a.+olan 35531

a.+tı 36707

[=28]

ÂŞIKAANE(ÂŞİK-ÂNE): Ar. +Fars. Aşıkça,
âşık olana yakışır biçimde:

“Bütün gazel vâdisinde **âşikaane** zarafet, nükte
bir an'anedir.”

a. 28409

[=1]

ÂŞİK GARİB: Halk şairi. [16. yüzyılda yaşadığı
ve Tebriz yöresinden olduğu, Erzurum, Kars,
Halep gibi kentleri dolaştığı ileri sürülmektedir.
En önemli eseri kendi hayatını anlattığı iddia
edilen Âşık Garip Hikayesi'dir.]:

“**Âşık Kerem, Âşık Garib** ve **Âşık Ömer'in**
lâkablarındaki mânâ birer alâka ve sevda
sergüzeştine değil bu lirik, kelimesine aittir.”

a. 27941

[=1]

ÂŞİK-I DÎVÂNE: Kendini duygularının
coşkunuğuna bırakmış, akılla ilgisini kesmiş,
aşkın buyruğu altına girmiş olan âşık:

“Zannet-er **âşıkudvâne** muâmmâ söyle-r/
Gör-müş âyîneisâf.ında o servendâm.ı”

a. 37661

[=1]

ÂŞİK-I ZÂR: İnleyen âşık:

“Vakit.iyle bu testi ben kadar **âşıkızâr**/
Ol-muş zencîrbendigiysûyünigâr”

a. 38386

[=1]

ÂŞİK KEREM: Ünlü halk öyküsü “Kerem ile
Aslı”nın kahramanlarından olan ozan:

“Bu şâirlere biz son senelerde türeyen Frenkçe
bir ifâdeyle ‘saz şâirleri,’ diyoruz. **Âşık Kerem,**
Âşık Garib ve **Âşık Ömer'in** lâkablarındaki mânâ
bireralâka ve sevda sergüzeştine değil bu lirik,
kelimesine aittir.”

(a. 27941)

“Eş'ar başka şey.miş **ÂşıkKerem.den** evvel/
Ebnâyidehr iç.inde bilcümle tövbekârân”

(a. +den 38840)

[=2]

ÂŞIK ÖMER: Halk şairi [Şiirlerinde Bağdat'tan Tuna boylarına kadar geniş bir coğrafyada gezdiği anlaşılan Âşık Ömer 1707 yılında İstanbul'da ölmüştür.]

“Yünus Emre'den, Eşref Oğlu'na, **Âşık Ömer'e**, *Derdli'ye kadar bütün halk şâirlerinin aruzdan manzumeleri var.*”

(a.+e 29257)

a.+in 27934

[=2]

AŞIL-: 1. Atlanmak, geçilmek:

“*İmparator Teodos zamanından beri süren bin senede, devir devir bir düziye talikim edilmiş olan bu surlar, o zamana göre **aşılmaz** ve yıkılmaz bir istihkâm kuvveti idiler.*”

(a.-maz 5188)

2. Geçilmek, kat edilmek:

“*Lâkin yeni bir çığırtı sezmeyle ona vücûd vermek arasında çok **aşılmaz** bir mesafe vardır.*”

(a.-maz 32209)

a.-amış 11480

a.-an 26534

a.-maz 4510, 7138, 9595

[=7]

AŞILA-: Birtakım düşünce veya duyguları başkasına benimsetmek, telkin etmek, etkilemek:

“*Okumakta tenbel, çene çalmakta fa'âl olan Hâlid Râşid'e de bu merakımı **aşladım.***”

(a.-dım 2215)

a.-dımız 3447

a.-maya 17706

[=3]

AŞILAN-: Aşılama işine konu olmak:

“*Bizim muhitimizdeki bir kısım kafaları zaten **aşılanmış** gördüler, ancak tamime çalışıyorlar.*”

(a.-mı 17721)

a.-mı 7577

[=2]

AŞIR-: 1. Yüksek veya geçilmesi güç bir yerin üstünden diğer yanına geçirmek:

“*...sessizce can veren erkek kurdu ve sonra yavrularını bu faciadan dağa **aşırtıp**, onlara, hiçbir zaman muti hayvanlar derekesine düşmemeyi öğreten dişi kurdu, erkek Türk ordusunun ve anne Türk milletinin timsalleri gibi gördüler*”

(a.-ıp 16886)

2. Çalmak, çalıp götürmek, araklamak:

“*Hani bu diplomat Bosna-Hersek'i bizden **aşırtmak** için Balkanlar'da birdenbire vakitsiz bir istilâ rüzgârı estirdi idi...*”

(a.-mak 12215)

[=2]

AŞIRI: 1. Haddinden fazla, alışıldandan çok, ileri derecede, pek çok:

“***Aşırı** riâyetleriyle, ikramlarıyla, iltifatlarıyla yalısına cezbetti, ülfetine iyiden iyiye alıştırdı.*”

(a. 34205)

2. Ötede, ötesinde, ileride:

“*Bizi ezelden ebede kadar bir millet hâlinde koruyan, birbirimize bağlayan bu Türkçedir, bu bağ öyle metîn bir bağdır ki vatanın hudutları koptuğu zaman bile kopmaz, hudutlar **aşırı** yine bizi birbirimize bağlı tutar.*”

(a. 28738)

a. 2688, 13121, 25691, 29007, 29818, 30063

a.+dır 20697, 29812

[=10]

ÂŞİKÂR: Fars. Açık, apaçık, belli, meydanda:

“*Bompard'larla aleyhimize yazan Fransız muhbirleriyle **aşikâr** görüşmeleri Ankara'dan gelenlerin gayzını fazlalaştırıyordu.*”

(a. 11513)

a. 2643, 7775, 10614, 16510, 18736, 20834, 22224, 24633, 32274

a.+dı 11279

a.+dır 6737, 12290, 13978, 14759, 17695, 27808, 28151

[=18]

ÂŞİKÂRE: Fars. Açıkça, belli ederek, saklamadan:

“*Mustafa Kemal Paşa Anadolu'nun sulh ihtiyacını aşikâre ve samimî bir lisanla ortaya attı.*”

(a. 14816)

a. 34236

[=2]

ÂŞİNÂ: Fars. 1. Bildik, tanıdık (kimse):

“*Ancak onun gibi, şimdiye kadar, elinden binlerce sanatkâr geçmiş, dehâları kendilerine bile meşkûk görünen sanatkârları meydana çıkarmış bir **âşinâ** yapar.*”

(a. 31771)

“*Sez-dim bir **âşinâ** gibi heybetli hüzüün.ünü/ Rûh.unla karşı karşı.ya kal-dım o med gün.ü*”

(a. 35751)

2. Tanıyan, bilen, bilici, vâkıf:
“O sabah, o, Müslümanlığa az **âşinâ**
Büyükkada'nın o küçücük camii içinde, şafakta
aynı milletin ruhlu bir cemaati idik.”

(a. 7041)

3. Yakın, yakın gelen, munis, dost:
“O kaynaşma arasında **âşinâ** olduğum
hüviyetlerden biri Halide Edip Hanım oldu.”

(a. 8942)

a. 2250, 2354, 3443, 3466, 6481, 7034, 7499,
8431, 9296, 10075, 10959, 18095, 19944,
21854, 22872, 28665, 29598, 29600, 30194,
30741, 31760

a.+dan 21616

a.+dır 8290, 10533

a.+dırlar 31144

a.+etti 31799

a.+ları 29216

a.+larımız 27197, 31906

a.+larından 19785

a.+olmakla 28638

a.+olmuş 32407

a.+sı 6472, 22150, 39104

[=37]

ÂŞİNÂLIK: Tanışıklığı gösterir davranış:
“Frenk çocukları mes'ûddurlar, çünkü onlar
duymağa başlar başlamaz, şaşırmaksızın, kendi
lisanlarındaki öz şiiri elleri altında bulabilirler,
onunla hemen **âşinâlık** hâsıl edebilirler.”

(a. 20263)

“Bir aşk ol-uverdi **âşinâlık**/
Ay.larca hayâl iç.inde kal-dık”

(a. 36865)

a. 9989

a.+ım 30104

a.+ımız 29268

a.+ıyla 8443

a.+la 3112, 10754, 19819, 31799

[=10]

AŞİRET: Ar. Dil ve kültür yönünden büyük bir
türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan,
yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi,
din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe
veya yerleşik nitelikteki topluluk, oymak:
“İspat etti ki bir zaman bir **aşiretten** cihangirane
bir devlet çıkararak bu millet o cihangirane bugün
bir Türk vatani çıkaracak kudrettedir.”

(a. +ten 12755)

a.+inden 18458

a.+lerin 34753

a.+lerinin 5013

[=4]

ÂŞİYÂN: Kuş yuvası. Servet-i Fünun şairi
Tevfik Fikret'in Robert Kolej'inin yamacında,
Rumelihisarı'nda 1905'te yaptırdığı üç katlı
ahşap yapı: “Tevfik Fikret'le çabuk dost olduk...
Benim kendime göre bir şiirim olduğunu Tevfik
Fikret, muarefemizden iki sene sonra öğrendi.
Sırf şahsî bir his sıcaklığıyla anlaştık. Arada
sırada **Aşiyân'a** giderdim.”

(a. +a 8452)

a.+a 8516

a.+da 8520

a.+ın 8522

[=4]

AŞK: Ar. 1. Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu,
sevi, sevda:

“Şiire bir **aşk**la başladım.”

(a. +la 1924)

“Biz.dik o hüçûm.un bütün **aşk.ıyle** kanatlı/
Uç-tuk o sabâh ilk atıl-an saf.ta yüz atlı”
(a. +ıyle 35839)

2. Hakk'ın zuhûruna sebep olan ilk sıfat:

“Ya şevk iç.inde harâb ol ya **aşk** iç.inde gönül/
Ya lâle aç-mahdır göğüs.ümüzde yâhud gül”

(a. 36462)

3. Kadın ve erkek arasındaki çok kuvvetli duygu,
sevgi bağı:

“İstanbul.un öyle.dir bahâr.ı

Bir **aşk** ol-uverdi âşinâlık”

(a. 36865)

4. ... Aşkına: ... Uğruna, yoluna, hürmetine:

“Vur pençeîAlî.deki şemşîr **aşk.ına**/
Gülbang.i âsmân.ı tut-an pîr **aşk.ına**”

(a. +ına 37338)

a. 1102, 1597, 1951, 1967, 1969, 2306,
10983, 17138, 20926, 21551, 21621, 21628,
21629, 22189, 22776, 23021, 27890, 27922,
27933, 27939, 28031, 28235, 28243, 28372,
28377, 28379, 28380, 28384, 28386, 28388,
28403, 28425, 28447, 30374, 30756, 31097,
31142, 32085, 32511, 36462, 36765, 36782,
36840, 36865, 36909, 38177, 39126, 39128

a.+a 21540, 23160, 27942, 30207, 36745,
37598, 38216

a.+dan 19712

a.+ı 1954, 7743, 8926, 18430, 21683, 22778, 25994, 27941, 28004, 28239, 31640, 23079, 36919, 36955, 38158

a.+ımızı 39162

a.+ımızın 23433, 23521

a.+ın 23399, 23418, 23420, 23422, 23493, 28270, 30205, 30207, 31110, 36185, 36243, 36296, 36811, 36939, 37044, 37935, 37975, 38213, 39157

a.+ına 10592, 27946, 27949, 27956, 32795, 37337, 37338, 37340, 37342, 37344, 37346

a.+ındaki 20783

a.+ını 3135, 20989, 39145

a.+ıyla 16570, 30154

a.+ıyla 21963

a.+la 21974, 22758, 30229

a.+lar 30142

a.+ların 22975

a.+larının 1598

a.+ta 32087

a.+tan 20201, 23342, 27923

a.+tı 30207

a.+tır 8905, 28386

[=126]

AŞK-I BÎ-NİHÂYE: Ar. Sonsuz, bitmez

tükenmez aşk:

“Bir **aşkıbî-nihâye** ile mestüşâdgâm/
Ol-muşdum İltimâ' ikamer zillibtisâm”

a. 39179

[=1]

AŞK-I SEMÂVÎ: Ar. İlahî büyüklük ve yüceliğe yakışır güzellik ve mükemmellikte olan, insan üstü, olağanüstü: aşk:

“Vecdira 'şâmdilâvîz.iyle/
Leme 'âtışüirengîz.iyle/
Hep bizim **aşkısemâvî.mizi** tebcil et-iyor”

a.+mizi 39136

[=1]

AŞK-I TER: Ar.+Fars. Taze aşk:

“Bütün kadınlık.a merbût ol-an hayât.iyle/
Aşkter.deki sihrîthassüsât.iyle”

a.+deki 39322

[=1]

AŞK U HAYÂL: Ar. Aşk ve hayâl:

“Riyâh **aşkuhayâl** bahşet-er nesîmîter.e/
Tebessümâver ol-ur bahtiyâr köylü.lere”

a. 39273

[=1]

AŞUĞ: Erm. Ermenilerin saz şairlerine verdiği ad:

“Türk medeniyetinin her cüz'ü gibi aşk şiirimizi de alan Ermeni vatandaşlarımız, saz şâirlerine **aşuğ** diyorlar.”

a. 27944

[=1]

ÂŞÜFTE: Fars. İşveli, çekici, oynak:

“Alın.mda halka halka.dır **âşüfte** kâkül.ü/
Göğüs.ünde yosma Gurnata.nın en güzel gül.ü”

a. 37050

[=1]

AT: Binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, beygir:

“Bu seferler, bu **at** koşturmalar beyhude değil!
Biz gönülleri toplu bulundurmak için perişan oluyoruz.”

(a. 12314)

“Yeni bir ülke.de yem vermek için **at.larına**/
Nice bin atlı kapıl-muştu fetih rüzgar.ına”

(a. +larına 36017)

a. 5938, 6799, 6817, 6820, 6832, 12302,

13551, 16200, 21083, 25657, 29827, 30381,

35675, 35842, 36556, 36841, 36847, 37179,

37190, 38562, 38591, 39095

a.+a 11260, 34802, 34803

a.+dan 29153

a.+ı 6796, 8032, 29153

a.+ın 6143, 18197, 29153

a.+ıyla 6284

a.+la 2715, 21084

a.+lar 21318, 38638

a.+larda 36014

a.+ları 11857

a.+larımızla 35832

a.+larını 301, 6294

a.+larının 35831, 39102

[=46]

AT-: 1. Bir şeyi bir hedefe veya bir tarafa doğru fırlatmak:

“Uri dağlarının o avcısı bir ok **atıp** nasıl hür İsviçre'yi yarattıysa, Avni Rüstem'in kurşunları da o tesirle Arnavutları uyandırdı.”

(a.-ip 13939)

“Ve neden sonra gümüş bir yüzük.ü/
Parmak.ından sıyrır-ıp **at-ti** su.ya”

(a.-tı 36731)

“Yavuz Sultan Selim Hân.ın ön.ünde/
Ok **at-an** ihtiyar Bektaş Subaşı”

(a.-an 36310)

2. (Top, tabanca, tüfek, silâh vb. ile) Patlatmak:

“Waterloo'nun en son safhasında, hâssa
alayı'nın, iriyarı neferlerinin, ellerinden
tüfeklerini **atarak**, darmadağın, birer tarafa
kaçtıklarını hayâlinde canlandırırken Waterloo
ovasına bakıp (...)”

(a.-arak 26688)

3. ***Başından atmak**: Yapılması güç bir işi
yapmaktan kendini kurtarmak:

“Başından muannit bir kâbusu **atamayan** bu
padişah, yalnız o günlerde biraz başkalaştıydı;
anî bir ilhamla sarayına kapadığı Plevne
kahramanını çıkardı.”

(a.-amayan 16766)

4. ***Adım atmak**: *mec.* bir işe ilk kez girişmek:
“Lâkin asır-dîde bir an'ane, bizde dâima ilk
adımı hükümet atar.”

(a.-ar 13256)

5. ***Adım atmak**: Yürümek:

“Geç-er insan bir adım at-sa biri.nden biri.ne/
Kavuş-ur karşı.da kaybet-tiği bir sev-diğine”

(a.-sa 36058)

a.-abiliyor 17564

a.-acağı 8542

a.-acak 24835

a.-amadığı 2998

a.-amadığımız 33128

a.-amadık 16892

a.-amadılar 20653, 29642

a.-amamağa 22670

a.-amamış 3201, 28435

a.-amayan 16754

a.-amıyordu 10871, 11981

a.-amıyoruz 1184

a.-an 18768, 28752, 32622, 36310, 37066

a.-anlar 21742, 30585

a.-anların 18463

a.-ar 8284, 8337, 13247, 15824, 21084,

21086, 27960

a.-arak 9146, 9153, 10475, 23011, 26678,
27688, 28800, 34180

a.-arız 27369

a.-arken 16933, 22057, 29889

a.-arlardı 21084

a.-asıya 14632

a.-dı 20944

a.-ınız 20137

a.-ıp 12683, 13930, 34939

a.-ıyor 28079, 29031, 29079, 29204

a.-ıyordu 896, 1613, 5125, 17231

a.-ıyorlar 25603, 27789

a.-ıyorlardı 10175

a.-ma 9295

a.-madığım 10030

a.-mağa 20653, 29642

a.-mak 3484, 4545, 4675, 8284, 8304, 16078,
19169, 31556, 31696, 31818, 32971, 35092

a.-maktan 11536

a.-mam 1905, 32055

a.-masaydı 33907

a.-ması 34292

a.-masıdır 17907

a.-maya 314, 4709, 17062

a.-mayı 26578, 31748

a.-mazdım 36421

a.-miş 774, 3996, 4204, 4944, 6144, 6173,
15578, 19600, 19770, 22809, 23015, 35315

a.-mişlar 5074

a.-mişlardı 3747

a.-mişti 4837, 4920, 34978

a.-mıştım 1649

a.-mıyordu 11515

a.-tı 1709, 3985, 6508, 14805, 20973, 21923,
23306, 26401, 26452, 33620, 33976, 34177,
36314, 36731, 37261

a.-tığı 1544, 5474, 10878, 13349, 15314,
17489, 25947, 30802

a.-tığımız 7623

a.-tığımı 9581

a.-tık 28265

a.-tıkları 26918, 27341

a.-tıktan 9668

a.-tılar 1081, 13996, 22261

a.-tım 19766

a.-up 37483

[=143]

ATAK: Düşüncesizce her işe atılan, cüretkâr:

“... Cavit Bey, görüldüğü kadar asabî, **atak** ve
hassas değildir, bilhassa maddîdir, pire için
yorgan yakmaz...”

a. 11587

[=1]

ATAŞE: Fr. Bir elçiliğe bağlı uzman, elçilik uzmanı:

“O zaman Paris Sefareti **ataşesi**, yâhud da kâtibi olan, büyük karikatürist Cem'i (Cemil Bey'i), Sezâî Bey'in yanında tanımuştım.”

a.+si 4046

[=1]

ATAŞEMÜLİTER: Fr. Askeri büyükelçi:

“(…) Düştüğü vaziyetten kurtulmak için Paris sefareti **Ataşemüliteri** Fethi Bey'i sık sık görürdü.”

a.+i 10091

[=1]

ATAŞEMÜLİTER FETHİ BEY: Türkiye'nin Paris Ataşemiliterlerinden biri:

“Tevfik, Paris sefaretinde, **Ataşemüliter Fethi Bey'in** muavini ve dostu idi.”

a.+in 10576

[=1]

ATAŞEMÜLİTERLİK: Askeri büyükelçi olma durumu:

“... Paris Sefareti'nin **ataşemüliterliğine** müracaat ederse vaziyetinin islah edileceğini ... söyledim.”

a.+ine 11172

[=1]

ATÂULLAH EFENDİ: (ö. 1199/1785) Osmanlı şeyhülislâmı:

“Hiç şüphe yoktur ki Mustafa Paşa, Sultan Selim-i Sâlis'in kafeste idam edilmesine razı olarak Dördüncü Mustafa'ya samîmi bir müzaheret vâdetseydi, Kabakçı Mustafa'ları ve **Atâullah Efendi'leri** bertaraf etmek ve tekrar İslâhata başlamak teşebbüsü vâki olurdu.”

(a.+leri 27140)

a. 3733, 33101, 33355, 33376, 34105, 34111, 34118, 34132, 34150, 34174, 34178, 34198, 34281, 34349, 34358, 34359, 34377, 34382, 34384, 34388, 34451

a.+den 34444

a.+nin 33351, 33366, 34098, 34103, 34108, 34139, 34365, 34372, 34449, 34451

a.+ye 34080

a.+yi 33379

[=35]

ATÂYÂ: Ar. Bahşışler, ihsanlar:

“Bu **atâyâyı** Encümen-i Dâniş'e eshâb-ı hayır vakfeder ve mükâfat vakfın nâmını taşır, yalnız encümen tarz-ı tevzûinde muhtardır.”

a.+yı 22454

[=1]

ATBAŞI: Eşit, birlikte:

“Nâmık Kemal'in, daha genç yaşında, muvaffakiyeti ile şöhretinin **atbaşı** beraber gitmesi bu sayededir.”

(a. 32597)

a. 21121, 25745

[=3]

ATEH: Ar. Bunama:

“Akdeniz kıyılarında yaşayanlar, uzun süren bu hayatî medeniyetten sonra **ateh** devrine girdiler; dimağlarını Asya'nın ledünnî hareketine kaptırdılar.”

(a. 6333)

a. 25287

[=2]

ATEŞ: Fars. 1. Odun, kömür gibi maddelerin yandıktan sonraki sıcak ve kırmızı durumu, yanmış kömür ve odun, kor:

“Ya Rabbî o ne manzara idi! Mihraptan cümle kapılarına kadar, hâkî ve çamur lekeli kaputlara sarınmış, sarı benizli mütareke askeri küme küme, küme küme, küme küme oturmuş, yer yer **ateşler** yantıyor.”

(a.+ler 18073)

“Ne mükedder çıkıl-ır seyr.e ne mahzun yürün-ür/

Bâğ.a sensiz var-amam çeşm.ime **âteş** görün-ür”

(a. 37808)

2. **mec.** Aşk, ayrılık, hasret, azap, hiddet, öfke vb. duyguların yakıcı etkisi:

“Mezarın kazılması, defin, örtülme, Kur'an, duâ, her şey bitti. Mezarlıktan ayrılırken içimdeki acının cehennemî **ateşini** bir daha duydum.”

(a.+ini 206)

“Mâcerâ başlamak üzre.ymiş o gün/
Sür-ecekmiş bu **ateş** yıl.larca”

(a. 36915)

“Kim ki der sevdâ.ya düş-düm **âteş** işle-r
cân.ima/

Kork-arım zîrâ ki sevdâlan-masın cânân.ima”

(a. 38935)

3. **mec.** Şiddetli arzu, coşkunluk:

“Ali Kemal, ihtirasının **ateşiyle**, ikinci ve asıl yaman olan Ferit Paşa Kabinesini mevki-i iktidara geçirmiş yegâne adamdır.”

(a.+iyle 10273)

4. ***Ateş etmek**: Ateşli silâhlarla atış yapmak: “O köpeğin gırtlacağına dişlerinin bütün savletiyle sarılıyor, avcılar üstüne vira **ateş** ediyorlar, vücudunu delik deşik bir hâle sokuyorlar, bıçaklarını böğrüne üşürüyorlar.”

(a. 13732)

5. ***Ateş püskürmek**: *mec.* Çok kızgın ve öfkeli olmak:

“Ali Kemal, Ferit Paşa kabinesinde Maarif Nâzırı olduğu güne kadar etrafa **ateş** püskürdü.”

(a. 10225)

a. 1930, 2757, 4319, 7326, 8640, 10114, 10218, 11803, 16544, 16677, 16830, 21991, 23573, 26042, 30104, 36359, 37538

a.+den 37497, 38633

a.+dir 37852

a.+e 26049

a.+ediyorlar 13723

a.+i 1947, 12945, 16683, 22832, 27500

a.+i+aşk 22457

a.+im 37796

a.+imizden 37564

a.+imizin 2203

a.+in 1048, 2112, 2925, 7283, 7883, 8449, 10044, 10174, 10193, 10998, 11091, 11092, 11497, 11709, 11709, 11884, 16535, 36912, 37121

a.+inde 18343, 30041

a.+inden 24221

a.+ine 26646

a.+ini 206, 1048, 16788, 23507

a.+iyle 4376, 10265, 16922

a.+le 10834, 11087, 18319, 23469, 39065

a.+leri 644, 26637

a.+lerle 37081

a.+ten 6774, 19097, 19172, 27993, 35900, 35907, 36008, 36873

a.+tir 38951

[=82]

ÂTEŞ-İ AŞK: *Fars.+Ar.* Aşk ateşi:

“Sar.inca **âteşiaşk** ufkâinât.ımızı/
KömürücüHâfiz.a vakfeyle-dik hayât.ımızı”

a. 39080

[=1]

ÂTEŞ-İ MİHNET: *Fars.+Ar.* Aşkın yakıcı etkisinin verdiği sıkıntı:

“Hayyâm ki dik-ti hayme.ler hikmet.ten/
Nâgâh tutuş-tu **âteşmihnet.ten**”

a.+ten 38363

[=1]

ÂTEŞ-İ NEMRÛD: Nemrut’un Hz. İbrahim’in halkı tenvir etmesine kızarak kendisini cezalandırmak üzere yaktığı ateş:

“Bu cûşîş **âteşiNemrûd.u** gülzâr et-ti san-sınlar/
Karış-sın cânücânân yüksel-en bankîenelhak.la”

a.+u 37601

[=1]

ÂTEŞ-İ SÂRÎ: *Fars.+Ar.* Sıçrayan ateş:

“Yahyâ.yı sar-an **âteşisârî** i-di Şark.a/
Mahvol-du o âteş.le nihâyet Danimarka”

a. 39064

[=1]

ÂTEŞİN: *Fars.* 1. Coşkun, heyecanla dolu:

“Yaşım ondörttü. Zemzeme'leri, Makber'i,
Âteşpâre, Şerâre, Fûrûzan'tı **âteşin** bir ihtirarla okurdum.”

(a. 1206)

2. Parlak:

“... pek yakın bir zaman sonra, bu İstiklâl
Muharebesi'ni, en ulvî, en güzel, en hârikalı, en
âteşin bir devrimiz gibi hatırlayacağız.”

(a. 17634)

3. Coşkun ve parıltılı:

“... çarpışan kılıçlar gibi **âteşin** gözleriyle,
gülümseyerek seyreden başkumandanın ince,
bülent, güzel hayali hâlâ gözümüzde tütüyor.”

(a. 18274)

4. *mec.* Yakıcı:

“Bir çoğumuz, bize gizliden gizliye mev'ûd
beldelerden uzak bu **âteşin** daüssıla ile
öleceğiz.”

(a. 23010)

5. Ateşli, arzulu:

“Önünden tâ yolların ötesinde yürüyen, **âteşin**
kadınlar zaman zaman başlarını çeviriyorlar.”

(a. 23347)

6. *mec.* Kıpkırmızı ve çok sıcak:

“Damarlarında şarap kadar **âteşin** bir kanın
cereyânıyla kızaran yanakların üstünde, zülüfleri
halka halka bükülen güzellerin nesliyle beraber
böyle mısralar da tükendi.”

(a. 22008)

7. Çok sıkıntı verici:

“İstanbul'un semasını ve denizini **âteşin** bir endişe sarmıştı.”

(a. 10181)

a. 1205, 2112, 2679, 2925, 7286, 7885, 8451, 10046, 10195, 11000, 11093, 11499, 11711, 11886, 16539, 16792, 16812, 17188, 17344, 21028, 21483, 21495, 21739, 22798, 24455, 25462, 25990, 30430, 30538, 32584, 16812, 17188, 21483, 21495, 21966, 22840, 28271, 28309, 28736, 31387, 32495, 11711, 17625, 30576

[=30]

ATEŞLİ: 1. Heyecanlı, coşkulu:

“Jean Grave'ın Temps Nouveaux Gazetesi'nin **ateşli** bir kaari'i ve müfrit bir tilmizi oluverdim.”

(a. 2137)

2. Öfkeli, hiddetli:

“Cemiyet-i Umûmiyye-i Belediye azasının Beyazıt Kulesi'ne dâir **ateşli** kavgası peşinden bir alay güftüğü ile doluydular.”

(a. 24737)

a. 12887, 19026

[=4]

ÂTEŞ-MİSÂL: Fars.+Ar. Ateş gibi:

“Bezm.inde şebbeşeb lebicânan lisâmaşk/
Âteşmisâl olur mu sen âteş.den ol-masan”

a. 37497

[=1]

ÂTEŞPÂRE: 1. Muallim Naci'nin şiir kitaplarından biri:

“Muallim Nâci gönlümü sarmıştı. Şerâre'sinden sonra **Âteşpâre'sini** İbnül Gaazân'ını, Fûrûzân'ını gördüm.”

(a. +sini 2012)

2. **mec.** Çok etkili muhalif bir güç:

“‘Takip ve Tenkid’ Türkçülüğe, Osmanlı Türklüğüünü karşı koyan bir **âteşpâre** tarzında belirdi.”

(a. 21833)

a. 1205, 30665

[=4]

ATEŞPEREST: Fars. Ateşe tapan:

“O sıralarda zuhur eden İslâm, **atesperest** İran'ı yeryüzünden büsbütün kaldırdığı için...”

a. 5909

[=1]

ATFEDİL:- 1. (Bir eser) bir kimseye isnat edilmek:

“Sultan Selim Camii, Sinan üslûbunun bir müjdecisi olduğu için Sinan'a **atfedilmişse** de bu iddia yanlıştır.”

(a.-mişse 5590)

2. (Bir şey bir kimseye) Yüklenmek:

“Bilirsiniz ki, şâirlere dünyâ işlerinde hiçbir kusur **atfedilmez**.”

(a.-mez 20487)

a.-en 560, 19801, 27420

[=5]

ATFET:- Bir sözü, bir fikir veya hususu birine aitmiş, onunla ilgili imiş gibi göstermek, ona mâl etmek:

“Zamanımızda muhafazakârların mütecedditlere **atfettiği** Farmason, mülhid ve zındık sıfatları aynen Selim-i Sâlis devrinde (de) telâffuz olunuyordu.”

(a.-tiği 3731)

a.-erler 29255

a.-eyorlar 6445

a.-iyorlar 14361

a.-mek 5448, 5599, 12216

a.-meyiniz 16513

a.-ti 34995

a.-tiği 4990, 24727

[=11]

ATFOLUN:- (Bir söz, yazı, durum) Bir kimseye isnat edilmek, onun olduğu kabul edilmek:

“Çok az yazı yazmamızın sebebi, Medrese'nin Arap kitaplarını dizüstü çökerek okumak itiyâdına atfolunur. Bir de milletimizin asker ve iş eri olmasına **atfolunabilir**.”

(a.-abilir 28559)

a.-ur 28550

a.-duğu 707

[=3]

ATHENA PALLAS: Pallas Athena, Athena, Athena Parthenos; Zeus'un çocuğu; akıl, savaş, sanat, sanat, üretim ve beceriklilik tanrıçası:

“Târihin bu karn'ı fena bulmadan insanlar, **Athena Pallas** etrafında birleşecek, Renan'ın altmış sene evvel, Suriye'den dönerken Atina Akropolis'i üstünde yükselen münâcâtı beş asr-ı tefekkürün son sözü idi.”

a. 30525

[=1]

ATIL-: 1. İşe yaramadığı için ortadan kaldırılmak, yok edilmek:

“Hâsılı Sultan Süleyman'ın bu camie bıraktığı vakıflar, buldukları eyaletlerle beraber, birer birer kaybolmuş, şimdi mütarekeden sonra asker iskânı yüzünden, yıpranıp **atılan** hasırlarını yerine koyamıyormuşuz!”

(a.-an 18096)

2. Saldırmak, hücum etmek:

“Şimşek gibi bir semt.e **atıl-dık** yedi kol.dan/ Şimşek gibi Türk at.larının geç-tiği yol.dan”

(a.-dik 35831)

3. Atma işine konu olmak:

“Seyir.indeyiz **atıl-dığı** sâhilsiz engin.in/ Atmeydanı.nda öl-müş enelhak şehid.inin”

(a.-dğı 36695)

4. ***Benzi atmak**: (Korku, hiddet veya heyecandan) Kanı çekilip yüzü bembeyaz olmak, sararmak, beti benzi atmak:

“Etienne Flage'nin getirdiği bu cevâbı dinlerken **benzim attı.**”

(a.-tı 1710)

5. ***Kenara atılmak**: Kıymet verilmemek, dikkate alınmamak, ilgilenilmemek:

“Çünkü ne ben ne de Fazıl Ahmed, Cemal Paşa'nın satvetli zamanında hatırlayıp da itibar edeceği insanlardandık; ikimiz de o devrin en **kenara atılmış** en genci idik.”

(a.-mış 11235)

6. ***Ortaya atılmak**: (Bir fikir, düşünce veya iddiayı) Bir mesele olarak söz veya yazıyla herkesin önüne serilmek, ileri sürülmek:

“XIX. asırda **ortaya atılan** ırk bahsi, bir ilim olduktan sonra kafaları alt üst etti.”

(a.-an 19473)

7. ***Temeli atılmak**: Bir yapının temeli yapılmaya başlanmak: “Daha 1453'te yapılan Eyüb Türbesi'nin karşısında temeli **atılan** Eyüb Camii 1458'de bitti.”

(a.-an 5486)

a.-abilir 29110
a.-acak 9708, 31858, 35586
a.-acaksın 10185
a.-an 5481, 5499, 6652, 9305, 10651, 13721, 18083, 19458, 25342, 25459, 25460, 28119, 31983, 35840

a.-anlar 32262

a.-arak 1471, 4331

a.-dı 5227, 8980, 10604, 13461, 15643, 16215, 26853

a.-dğı 5298, 23337

a.-dığım 19292

a.-dğına 34182

a.-dğımı 10628, 15690

a.-dık 27218, 35830, 35847

a.-dılar 12149, 12883, 14382, 16621, 19421, 26550, 26854

a.-dım 382

a.-dıysa 18172

a.-ıp 8887

a.-ırdı 646, 647

a.-ırken 6974

a.-ırsa 8287

a.-ırsan 10188

a.-ış 13530

a.-ışı 4943, 7430, 26224, 27948, 30133, 33147

a.-ışına 17535

a.-ışından 8899

a.-ışını 17643

a.-ışla 4706, 19421

a.-ışlar 27723, 32128

a.-ışları 15725, 19554, 32961

a.-ışlarına 4112

a.-ışlarını 11483

a.-ışlariyle 30088

a.-ışta 5034

a.-ıştır 12909, 28232

a.-ıyor 16915, 17174, 25484

a.-ıyordum 1791

a.-madan 22601

a.-mağa 22606

a.-mak 160, 647, 1595, 4096, 4113, 6612, 11600, 17949, 27499

a.-maktan 11691

a.-mamak 18806

a.-masaydı 14783

a.-masıyle 3696

a.-maya 18444, 25461

a.-miş 310, 503, 2189, 2700, 4619, 5160, 9666, 11229, 18819, 23065, 25427, 29890, 30006, 37217, 38640, 39099

a.-mişti 17577, 18418

a.-miştir 10228, 11172, 14835, 14846

a.-sa 1981, 8285

[=121]

ATILGAN: 1. Çekinip korkmadan kendini tehlike veya güçlülere atan:

“İtilaf-ı anâsır aleyhdarlığının ve millî fikrin ilk **atılğan** hareketçisi olan bu adam bir mütefekkir değildi.”

(a. 4239)

2. Karşı çıkan, çekinmesi olmayan:

“Fikir cidallerinden ziyade **atılğan** olanlarımıza, az bir zaman sonra, kesel geliyor...”

(a. 17064)

3. Hevesli:

“Yunanlılar ister harbe **atılğan** olsunlar ister harpten meyus, bugünkü zihniyetlerinin esiridirler.”

(a. 14391)

4. İçi içine sığmayan: “Rumeli **atılğan** bir heyecan içindeydi; harbin ilk günlerinde, İstanbul'dan Gaazî Osman Paşa'nın gelişi...”

(a. 2462)

a. 7832

[=5]

ATILGANLIK: Atılğan olma durumu:

“Bu şehrin gençleri de çakırlı, fermeneli; gençliğin **atılğanlığıyla** bıçak ve tüfek oyunu oynar, tanbura çalar ve türkü söyler...”

(a. +ıyle 972)

a.+ından 10599

[=2]

ATILICI: Düşüncelerini gizlemeyen, çekinmeden söyleyen kimse:

“Namık Kemal gibi birdenbire **atılıcı** olmayıp da hilkaten muhafazakâr olduğu için Murat Bey, ... İstanbul'da uzun müddet barınabildi.”

a. 9695

[=1]

ATILIŞLI: 1. Üretken:

“Edebiyat artık âteşin bir hayattan fişkırmadığı için **atılışlı** değil, çoraktır. Sevmiyor öğreniyor, hayran olmuyor tiksiniyor... hayât'ın mânâsı nefsin bütün arzularını teskîn oluyor.”

(a. 28271)

2. Hareketli:

“Bu türkü yeni Türk şiirinin ilk ve maatteessüf son güzel eseridir, çünkü ondan beri bu kadar şevkli, **atılışlı**, canlı mısralar söylenemedi.”

(a. 14990)

a. 14985

[=3]

ATILMA: Bir şey bir tarafa doğru fırlatılmak:
“Kalp.im heyecan.dan de-di Artık dön-elim çek/
Birdenbire hisset-tim ufuk.tan bir **atılma**”

a. 36834

[=1]

ATIM: Atma işi:

“Eğer.çi belli.sin ben.im kat.ımda/
Bir sır ol.sa gerek bu ilk **atım.da**”

(a.+da 36323)

a. 36316

[=2]

ATIŞ: Kovma, dışarıya çıkarma işi, uzaklaştırma: “Adalar Denizi ve Marmara sahillerini düşmandan temizlemiş, Yunanlılığı millî hıncın son kaahir bir **atışıyla** boğmuş, şimdi de o hızla Boğazlar'a doğru yürüyordu.”

a.+ıyle 26899

[=1]

ATIŞ-: Ağız kavgası yapmak, tartışmak, münakaşa etmek:

“Eğer yazı ile münakaşa usûlünü sevseydim matbuat sütunlarında Nurullah Ataç'la bu üç bahis üzerinde günlerce ve günlerce konuşmak ve **atışmak** mümkün olurdu.”

a.-mak 33003

[=1]

ÂTÎ: Ar. Gelecek zaman, istikbal:

“Ne harâbî ne harâbâtîyim,
Kökü mâzide olan **âtîyim**.”

(a.+yim 6914)

a. 6906, 8666, 31015

a.+de 30704

a.+nin 32740

a.+si 30938

a.+ye 34465, 38910

a.+yim 8670, 39092

[=11]

ÂTİFET: Ar. Karşılık beklemeden verme, ihsan etme, cömertlik, kerem:

“Âbâd kıl-dı **âtifet.i mülküdevlet.i**
Dilşâd et-ti merhamet.i kalbiümmet.i”

a.+i 39290

[=1]

ATİK: Ar. Eski: “Kumrulu Mescit'te yatan Koca Sinan'dır; eski, **atik**, kadim lâkablaryla da anılan bu Mimar Sinan'....”

a. 5528

[=1]

ATİK VALDE: Valide-i Atik, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda bulunan Üsküdar ilçesine bağlı 33 mahalleden biri. [Mahalle adını tarihî Valide-i Atik Camii'nden almaktadır]:

“İftar.dan önce git-tim **AtikValde** semt.ine/
Kaç def'a geç-tiğim bu sokak.lar bugün yine/
Sessiz.diler Fakat Ramazan mâneviyyet.i/
Bir tatlı intizâr.a çevir-miş sükûnet.i”

(a. 35932)

a.+de 35930

a.+den 35931

a.+deyiz 35919

[=4]

ATİK VALİDE: Eski Valide Camii ve Külliyesi (müftülük kayıtlarına göre Atik Valide Camii) İstanbul'un Üsküdar ilçesinde II. Selim'in eşi, III. Murat'ın ise annesi Afife Nur-Bânû Valide Sultan tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmış olan camii ve külliye: “... Üsküdar'da, **Atik Valide** namını alan, İkinci Selim'in karısı Nurbanu Sultan namına yaptığı cami...”

(a. 5678)

a.+yi 5689

[=2]

ATİNA: Yunanistan'ın başkenti ve en büyük şehri: “Yunanistan İzmir'in servetini **Atina'nın** kasalarına boşaltmadan evvel kendi mevcudiyetini İzmir'in hudutlarına boşalttı.”

(a. 14469)

a. 4332, 12786, 14008, 14012, 14023, 15501, 15529, 15532, 16239, 16240, 17529, 17535, 17568, 17569, 17759, 17800, 17848, 20162, 30515, 30525, 17527, 18115

a.+da 4137, 6424, 12268, 13339, 13505, 14004, 14502, 15130, 15244, 15486, 17554, 18150, 18161, 18173, 21254, 22903, 31505, 31536, 33247

a.+daki 12764

a.+dan 11889, 12791, 13117, 14206, 14212, 15478, 17553, 18118, 24260

a.+nın 16220, 17528, 17744, 18148

a.+ya 10958, 14518, 27628, 30546

a.+yı 33032

[=61]

ATİNA HÜKÛMETİ: Atina devleti:

“**Atina Hükûmeti'nin**, üç sene harpten sonra Ankara'ya bir ültimatom göndereceğine dair gelen haber sahîh olsa gerek.”

(a. 18152)

a. 13993, 14624, 16280, 16288, 17571, 17574, 17579, 17583, 17594, 17740, 17775, 17782, 17792, 17806, 17861, 17913, 17915, 17925, 17931, 17970, 18119, 18181

a.+ne 16216, 17593

a.+ni 17603

a.+nin 17605, 17606, 17753, 17763, 17803, 17817, 17867, 18139

[=33]

ATİNALI: Atina şehrinde olan kimse:

“Bir Atinalı **Atina'da**, bir Romalı Roma'da, bir Bergamalı Bergama'da yaşar, yalnız mevlidinin meylerinden, meyvelerinden hazzederdi.”

(a. 22918)

a.+lar 21256, 22962

[=3]

ATİNA MECLİS-İ MEBUSANI: Atine meclisi: “Boşo Efendi, nifak ve şikak kodamanlarının gözbebeği, eski Serfiçe'nin İstanbul'daki mebusu nükteperdaz Boşo Efendi, bu defa **Atina Meclis-i Meb'ûsânı'nda** eski faaliyetine dair (...)”

a.+nda 13118

[=1]

ATİYE/ATİYYE: Ar. Hediye:

“Bu âdet, san'atkârları bir **atiyye** ile tesrîr ve namlarını i'lâdan başka pek mühim bir semere verir...”

(a. 22551)

a. 6356

a.+siyle 17599

a.+yı 22492

[=4]

AT KESTANESİ (AT KESTANESİ

FIRTINASI): Eylül ayı sonlarına ve balık mevsimine denk gelen fırtına:

“Sonbahar **at kestânesi** fırtınasıyla kendini fazla hissettirmeğe başlamış, göç zamânı gelmişti.”

a. 33808

[=1]

ATLA-: 1. Bir taşıta binmek:

“Hareket Ordusu girerken Moda'da İngiliz Vitol'ün evinden vapura **atladı**, Avrupa'ya kaçtı.”

(a.-dı 10064)

“**Atla-dı** dâmen tut-up üç çifte bir zevrakçe.ye/
Geç-ti san-dım mâhinev âyînebillür.dan”

(a.-dı 37487)

2. Çıkmak: “Oradaki el-Adl gazetesinin demir parmaklıklı sofasından sokağa **atlayanlar** Babiâli'ye doğru koşuyorlardı.”

(a.-yanlar 10586)

3. Ayaklarını yerden keserek sıçramak, fırlamak: “Vapurdan çıkarılmak tehlikesi baş gösterirse denize **atlayıp** intihar etmeyi çok ciddî olarak düşünüyordum.”

(a.-yıp 1715)

a.-dik 19224

a.-dılar 12078

a.-mıştım 1650

a.-r 17366

a.-sa 37805

a.-yarak 9415, 22119

a.-yış 29547

[=12]

ATLAT-: (Tehlikeli ve kötü bir durumu)

Geçirtmek, (böyle bir durumdan) kurtulmak:

“Şimdi gördüğümüz bir şey değil, isi **atlattık**, volkanı dün görmeliydiniz.”

a.-tık 7315

[=1]

ATLI: 1. Ata binmiş kimse, süvari: “Neden sonra Asya'dan ak tuğlu **atlılar** geldiler.”

(a.+lar 23112)

“Uç-tuk o sabâh ilk atıl-an saf.ta yüz **atlı**/ Uç-tuk Mohaç ufuk.unda görünmek heves.iyle”

(a. 35840)

2. ***Atlı tramvay**: At ya da katırlarla çekilen ve raylar üzerinde giden kent içi taşıma aracı:

“**Atlı tramvaya** binerek Nişantaşı'na gittik.”

(a. 1492)

a. 801, 894, 6285, 6291, 6295, 6302, 35826, 35827, 35836, 35837, 36018, 36769

a.+lar 902, 6294

a.+ları 4559, 28785

a.+larıyla 5023

[=20]

ATMEYDANI: Osmanlı döneminde, XIX.

yüzyıl başlarına kadar İstanbul, Sultan Ahmed Camii önündeki meydana verilen ad:

“Devletin başında bulunan iki makam sahibi, biri şeyhülislâm, öteki de sadâret, kaymakamı, irticain ruhu olan bu iki adam isyanı an'anevî yolu ile Etmeydanı'nda **Atmeydanı'na** oradan da saraya sevkederler.”

(a.+na 23827)

“Seyir.indeyiz atıl-dığı sâhilsiz engin.in/**Atmeydanı.nda** öl-müş enelhak şehîd.inin”

(a.+nda 36696)

[=2]

ATÖLYE: Fr. Çalışma yeri:

“Eskilerin bu tahmis ve tanzir usûlü, bir çırak için iyi bir **atölye** idi.”

a. 2011

[=1]

ATTAR: Ar. Aktar: “Dükkânlar mahalle **attarlarının** hücreleri gibi küçük göründü.”

a.+larının 7641

[=1]

AUGUSTE BORBİER: Oyun yazarı (1805, Paris, Fransa – 1882, Nice, Fransa):

“Ben vatanperver Eschyle'e, derviş Yûnus Emre'ye, haydut François Villon'a, vezîr bendesi Nedim'e, ihtilalci **Auguste Borbier'ye** mezheplerinden mesleklerinde hesap sormam.”

a.+ye 32528

[=1]

AV: 1. Bir hayvanın bir başka hayvanı yemek için yakalaması:

“... insanın önünde **av** avlayan zelil hayvanların insanla akdettiği ittifakname...”

(a. 13747)

2. Tuzağa düşürülen, kendisinden yararlanan kimse:

“o medeniyetleri bir vâsita-ı zevk ve müsâlemet gibi kullanan milletler bir **av** gibi, daha kavi ve haşin milletlerin elleri arasına düşmüşlerdir.”

(a. 22390)

3. Karada, denizde, gölde veya akarsularda evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işi:

“Kıral, Versailles'da, bir **av** dönüşünde vak'ayı işitiyor.”

(a. 25571)

4. Tuzağa düşürülen, kendisinden yararlanan kimse/millet: “Lâkin Yunanistan sulhten neyi kasediyor? Gevşeyen pençesinden **avını** bırakmaya ne kadar hazırdır?”

(a.+ını 13360)

5. **mec.** Hile ve tuzakla elde edilen yer:

“... bugün Anadolu toprağında sıkıştıkları için **avlarının** bir parçası olan Anadolu'yu –o da lehlerinde birçok kârlı şerâitle– Türk milletine bırakmaya razı oluyorlar.”

(a.+larının 15982)

a.+dan 25603
a.+ı 16872
a.+ına 13703
a.+ındaki 13702
a.+larında 6283, 6346, 13708
[=12]
AVÂLİM: Ar. Cihan:
“Her an tulû' edip gidecektir o ihtişâm;/
Yoktur onun için bu **avâlimde** subh u şâm!”
a.+de 30966
[=1]
AVÂM: Ar. Halktan ilmi, irfanı kıt olan
kimseler, halkın aşağı tabakası, havas karşıtı:
“İster o memlekette havâs ü **avâm-ı nâs**,/
Bir dest-i âhenin ile bir re's-i hak-şinâs.”
(a. 30927)
a. 446, 2888, 14790, 21968, 22104, 22155,
22174, 26606, 29351, 32687
a.+a 24120
a.+dan 9260
a.+ın 28818, 30412
[=14]
AVAMÎ: Ar. Avamın seviyesine uygun:
“Victor Hugo, Dumas, Eugene Sue **avamî**
hikâyenin bu ekanîm-i selâsesi son asır zarfında
halka öyle şiddetle nüfuz ettiler ki...”
a. 22183
[=1]
AVÂMİL: Ar. Sebepler: “...bir saltanatın
avâmîl-i sükûtu bir değil, yüz değil nâma'duttur.
Napolyon'u deviren **avâmîl** de olgundu.”
(a. 25950)
a.+i+sükut.u 25938
[=2]
AVÂMİLEŞ-: Sıradanlaşan, bayağılaşan:
“Bu devletin derdi, mânâsı anlaşılmadan
avâmîleşen ve bugün bayağı bir kelime
sandığımız kaht-ı ricaldır diyeceğim.”
a.-en 23252
[=1]
AVÂM-PESENDÂNE: Ar.+Fars. Ayak
takımının begeneceği bir tarzda, adi, basit:
“...böyle hâyide ve **avâm-pesendâne** mefhumlar
uğrunda fedâ-yı cân edemeyeceğini beyan
etmiş...”
(a. 11059)
a. 11014
[=2]

AVANAKLIK: Alıklık, bönlük, aptallık,
enayilik:
“Gizlemek kârlı ol-urken **avanaklık.larını**/
İştihâr etme.ğ.e tâlip nice ahmak tanı-rım”
a.+larını 39027
[=1]
ÂVÂRE: Fars. Başboş, boş gezen, işsiz güçsüz:
“İstanbul'da **âvâre** bir taşra gencyidim.”
(a. 1583)
“Silkin ve sâkin ol de-dim **âvâre** gönül.üme/
Artık kederli his.leri bir bir iç.inden at”
(a. 36555)
a. 1644, 22428, 24023, 39194
a.+ler 6359, 31386
a.+leri 2946
a.+lerin 17000
[=10]
ÂVÂZ: Fars. Seda, yüksek ses:
“**Avâz-ı seyri** vermede lâhuutdan haber;/
Her kangı semte gitse Hudâ sanki râhber!” (A.
H. Tarhan)
(a. +ı+seyr.i 30967)
“CedveliSîmin kenâr.undan bu **âvâzın** Kemâl/
Kop-tu bir fevvâreîzerrin gibi mâhûr.dan”
(a. +ın 37491)
a.+ı+ra'd ü sâika 29435
[=3]
ÂVÂZE: Fars. Nam, şöret:
“**Avâze** ve yelpaze kelimeleri ölçüde birbirinden
kil kadar fark etmezler.”
a. 29178
[=1]
ÂVÂZ-I HÂTİFÎ: Fars.+Ar. Gaybdan gelen ses:
“Hengâmirezmi bildir-en **âvâzihâtîfî**/
Akset-ti her taraf.ta cibâl.in cibâh.ma”
a. 37202
[=1]
ÂVÂZ-I LÂHUT: Fars.+Ar. Kutsal, ilâhî ses:
“Kemâl **âvâzülâhût.iyle** naklet kıssaîaşk.ı/
Hudâ Dâvûd.u bâlâ.dan negamkâr et-ti san-
sınlar”
a.+iyle 37604
[=1]
ÂVÂZE-İ ÇENG: Fars. Kanuna benzer, dik
tutularda çalınan bir çeşit sazın sesi:
“Hemşehri mey ol ki milki Mahmûd bu.dur/
Âvâzeiçeng.i dinle Dâvûd bu.dur”
a.+i 38407
[=1]

AVCI: Avı kendine iş edinen kimse:
“Tabiatın böyle تنها bir saatinde **avcılar**
birbiri ardından tüfekleri tetikte, yürüyorlar.”
(a.+lar 13712)

- a. 13710, 17444, 29092, 30489
- a.+lar 13722, 13728
- a.+lara 13706, 13728, 13729
- a.+ların 13704
- a.+larını 6306
- a.+sı 13930
- [=14]

AVCU: Avcı:
“... anlaşılmaz bir hevâ vü hevesle avcı
kelimesini **avcu** şeklin de söylerler.”

- a. 29102
- [=1]

AVDET: Ar. ***Avdet etmek**: Dönmek:
“1912 baharında memlekete **avdet ettiğim**
zaman Nâzım'la görüştim.”
(a.+ettiğim 10957)

“Bir **avdet et-üp** haber ver-en yok a gönül/
Ümmîd ile korku.muz o şey.lerden ki/
Bir nâmünîşâne göster-en yok a gönül”
(a. 38327)

- a. 3548, 19940
- a.+edemedim 10949
- a.+edince 20641, 26313
- a.+ediyordum 2480
- a.+ediyorum 25091
- a.+eten 22618
- a.+etmeği 1683
- a.+etmek 11173
- a.+etmişim 9509
- a.+etti 130, 22680, 26056
- a.+ettiğim 9240
- a.+ettiğimiz 1195
- a.+ettiğinizi 20325
- a.+ettikten 760
- a.+i 1684, 22798
- a.+imle 20302
- a.+inden 10836
- a.+ini 1351, 13214, 19909, 22750, 26313,
30713
- a.+le 1912
- a.+te 3427
- [=32]

AVENE: Ar. Yardakçı:

“Sonra Ferid Paşa **avenesinden** olan Rum Bey
Oğlu Fahreddin ise o vakitler en kâselis bir
ittihadçı sefir den zerre kadar farksızdı.”

- a.+sinden 2671
- [=1]

AVENUE KLÉBER: Paris'te bir cadde:
“Adresim: HOTEL BALTIMOR 7 Haziran 1957,
Paris 88-Avenue **Kléber PARİS**”

- a. 20647
- [=1]

AVİLA: İspanya'da bir şehir:
“Lâkin yan yana olan Yeni Castilla eyâletlerinde
Tuleytule (Toledo) gibi Avila gibi, Segovia gibi,
mîmârî, resim, manzara itibariyle çok güzel eski
İspanyol şehirleri vardır.”

- (a. 19066)
- a. 19024, 19056, 19208
- a.+da 19205
- a.+yı 19067
- [=5]

AVLA-: 1. Tuzağa düşürmek, kurnazlıkla
kandırmak: “Bizim bilgiçlerimizi **avladılar.**”
(a.-dılar 21275)

2. Bir avı diri veya ölü olarak ele geçirmek:
“... insanın önünde av **avlayan** zelim hayvanların
insanla akdettiği ittifaknameye hiçbir zaman
dahil olmamayı öğretmek...”
(a.-yan 13747)

3. Belli bir metot kullanarak bir nesneyi ele
geçirmek:
“...gazın ‘radyum’ fiyatına satıldığı o sıralarda,
biçare halk denizde yüzen tekneleri **avlamış...**”
(a.-miş 7340)

- a.-mak 29093
- [=4]

AVLAN-: Avlama işine konu olmak:
“... İstanbullular avlamak masdarını **avlanmak**
tarzında, lâzım olarak, kullanırlar...”

- a.-mak 29101
- [=1]

AVLU: Ar. Bir yapının veya yapı grubunun
ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan,
hayat, hanay, sahn: “Sakin sokakların, ruha şifa
veren cami **avlularının**, bilhassa
Karacaahmet'in tesiriyle olacak ki, Üsküdar,
birçok zâirlerine, bilhassa manzaradan anlayan
ecnebilere uhrevî bir şehir gibi görünmüştür.”
(a.+larının 6048)

- a. 7945
a.+daki 6742
a.+dan 18991, 18992
a.+ları 34775
a.+su 5514, 5520
a.+suna 26346
a.+sunda 783, 6730
a.+sundaki 5542
a.+sundaydı 415
a.+sunun 5537
[=14]
AVNİ BEY: Yenişehirli Avni, (1826, Yenişehir – 1884, İstanbul), 19. yüzyıl Divan şairi:
“Aziz, kadîm ve lâtif muhibbim **Avni Bey**, bugün mektubunuzu aldım.”
(a. 19045)
a. 19031, 21987, 29579
[=3]
AVNİ RÜSTEM: Arnavutların tarihinde önemli bir kahraman genç: “Geçen sene Paris’in muhteşem bir oteli önünde, Arnavut genci **Avni Rüstem** tabancasını Esat Tarhanî’nin kafasına boşalttığı gün Arnavut milletinin tarihi başladı.”
(a. 13929)
a.+in 13923, 13928, 13931, 13986
[=5]
AVON: İsviçre’de bir tatil beldesi:
“Geçen pazar da yakında bir kış ‘istasyon’u olan **Avon’lara** çıktık.”
a.+lara 20506
[=1]
AVRUPA: Afrika’nın kuzeyinde, Asya’nın batısında ve Atlas Okyanusu’nun doğusunda bulunan yarımada: “Mimarî, şehir mimarî-sinin iklimle, o iklimde yetişen halkla çok alâkası olduğu zihniyeti yenidir. Yalnız biz değil birçok **Avrupa** devletleri de bunu bilmiyorlardı.”
(a. 8092)
a. 866, 1154, 2520, 2523, 2627, 2990, 3124, 3235, 4143, 4219, 4329, 4341, 4431, 4455, 4462, 4528, 4529, 4614, 4625, 4717, 4729, 4813, 5119, 5854, 5866, 5871, 7050, 7175, 7349, 7918, 8154, 8266, 8806, 9503, 9654, 10082, 11190, 11192, 11739, 11925, 12038, 12186, 12212, 12229, 12412, 12662, 12722, 12730, 12776, 12778, 12780, 12795, 13033, 13504, 13566, 13578, 13624, 13797, 13924, 13941, 14575, 14656, 14670, 14896, 15034, 15050, 15126, 15145, 15231, 15391, 15537, 15559, 15677, 15677, 15699, 15713, 15726, 15818, 16024, 17440, 17670, 17832, 18096, 18234, 18846, 19060, 19194, 19198, 19385, 19393, 19573, 19627, 19636, 19874, 19877, 19929, 20787, 20869, 20893, 21130, 21158, 21162, 21170, 21175, 21376, 21376, 21775, 21928, 21930, 21938, 21950, 23635, 23686, 23690, 23693, 23694, 23699, 23748, 24042, 24173, 24761, 24970, 25117, 25231, 25262, 25332, 26388, 26392, 26407, 26719, 26789, 27529, 27532, 27622, 27724, 28050, 28518, 28568, 28583, 28638, 28671, 28695, 29861, 29867, 29917, 29924, 29933, 29945, 29947, 30619, 30826, 31089, 31290, 32138, 32169, 32173, 32402, 32922, 32979, 32982, 33082, 33086, 33111
a.+ca 14612, 24054, 28629
a.+da 1066, 1350, 1654, 4129, 4210, 4224, 4624, 4935, 4994, 5077, 7375, 7632, 8072, 8122, 8248, 8298, 8303, 8767, 9519, 11705, 11715, 11767, 11878, 13555, 13763, 13840, 14222, 14389, 14395, 14562, 14726, 15199, 15384, 16419, 16448, 16798, 16855, 18839, 19943, 20789, 20790, 20873, 21104, 21362, 21567, 21775, 22129, 24063, 24598, 25768, 26062, 26782, 28097, 28625, 28631, 28657, 28682, 30619, 31391, 31514, 32087, 32108, 32121, 32127, 32660, 32700
a.+daki 1374, 3709, 10359, 19380, 23722, 25173, 31287
a.+dan 1270, 1653, 4910, 10004, 11716, 14602, 15185, 17868, 18006, 19028, 21242, 23786, 25800, 26434, 29857, 29863, 32730
a.+dandır 1065
a.+nın 2275, 3581, 4346, 4404, 4410, 4421, 5855, 5872, 6160, 7319, 7806, 7870, 7936, 8055, 8076, 8077, 9312, 9318, 9811, 9874, 4325, 11756, 11809, 11859, 12573, 12725, 12985, 13611, 14459, 15567, 15813, 17679, 18223, 18902, 19374, 19493, 20009, 20774, 21270, 21419, 21535, 23751, 23767, 23777, 23927, 23928, 25951, 27498, 27627, 28091, 28383, 28420, 28543, 28641, 28680, 32650, 32950
a.+ya 606, 1505, 1524, 1615, 1719, 1752, 2984, 4164, 4208, 4327, 4338, 4345, 5859, 5874, 6150, 10057, 10373, 10497, 11178,

11202, 11491, 11806, 13132, 13681, 14260, 14889, 15200, 18094, 18341, 18947, 19285, 19513, 19942, 19944, 23617, 23687, 25991, 26073, 28610, 28678, 28712, 32556, 33018
a.+yı 1585, 18344, 19482, 19934, 22707, 25115, 25910, 25913, 26372, 26716, 32904, 33025

[=370]

AVRUPÂÎ: *Fars.* Avrupalılara özgü, Avrupalılara benzer, Avrupalılar gibi: “*Velâhd Yusuf İzzeddin Çamlıca'daki konağının civarında Avrûpâî bir park yaptırmış. Türkiye 'de yapılan ilk park budur.*”
(a. 32825)

a. 14662

[=2]

AVRUPAKÂRÎ: *Fars.* Avrupa usulü: “*Hayır üç seneden beri en ziyade telâffuz olunan bu istiklâl kelimesi, hürriyet ve meşrutiyet fikirleri gibi, Avrûpakârî mektepten sızmış güzide sınıfın telkini ile yapılmış, halkın kafasına neşriyat kuvvetiyle yerleştirilmiş bir fikir değildir.*”
(a. 18028)

a. 3072, 25213, 26359, 26414, 28572

[=6]

AVRUPALI: Avrupa'da yaşayan, Avrupa halkından olan kimse: “*Avrupalılar fikir ve fiil hayatlarını, sürekli bir merakla, bir düziye yazarlar.*”
(a 4124)

a. 3106, 3107, 7642, 15209, 19394, 19409, 19454, 19615, 28663, 28700, 29949, 31303, 32708, 32952

a.+lar 1064, 1066, 1182, 7372, 7518, 11723, 11828, 13481, 17114, 17669, 17672, 19445, 20511, 20868, 21106, 21277, 24058, 24064, 24094, 27836, 28611, 28632

a.+lara 11880, 19443, 19451, 28530, 31289

a.+larca 28605

a.+larda 19642, 30038

a.+lardan 28443

a.+lardır 24675

a.+ları 11775

a.+ların 1013, 1226, 4805, 11804, 11816, 14663, 15195, 17675, 21142, 24054, 24504, 27855, 28575, 28619, 28627

a.+nın 12167

a.+ya 12795, 18950, 28654, 28655

a.+yı 9809

[=69]

AVRUPALILAŞ-: Avrupalı olmak, Avrupalılığı benimsemek: “... *çok ahlâklı, çok seciyeli, lâkin Avrupalılaştım, Şekip Bey namında bir gence tesadüf ettim.*”

(a. 11195)

a.-madık 19615

a.-mak 26355

a.-mı 33033

a.-tı 8107, 8107

[=6]

AVRUPALILIK: Çağdaş olma, düşünce ve davranışta Batı ölçülerinde bulunma:

“*Bizim neslin yalnız şimdiki Fransız burjuvazisinin edebiyatını bilişi Avrupalılığı bilmek değildir...*”

a.+ı 33036

[=1]

AVRUPA'NIN MÜNCİSİ: Avrupa'nın kurtarıcısı: “*Bütün Avrupa'da, Almanya'da, İngiltere'de 'Avrupa'nın Müncisi' unvânıyla yâd olunuyordu.*”

a.+nin 26077

[=1]

AVRUPA-PEREST: *Fars.* Avrupa'yı taparcasına seven:

“*O tarihlerde Avrupa'ya meftun olan Edebiyât-ı Cedide edip ve şâirlerinden daha müfrit bir şekilde Avrupa-perestti.*”

a.+ti 11210

[=1]

AVRUPA-PERESTLİK: Avrupa düşkünlüğü: “*Petkof, Sofya'nın şehremini olur olmaz, yaman bir Avrupa-perestlikle, eski Sofya'yı petrole bulmuş, satranç tahtasına benzeyen bu şehri açmış...*”

a.+le 3076

[=1]

AVUÇ: 1. **Avucunun içine almak*: Hükümü altına almak:

“*Buraya hâkim olan adam kendini adetâ Viyana'yı avucunun içine almış sayabilir.*”
(a. +unun 25083)

2. *mec.* Çok az: “*Heyhat ki bütün bu edilleden daha hayırlı bir müdafimiz varsa, o da Anadolu'da bir avuç Türk'ün bir sene içinde Yunanistan'a karşı çıkardığı kuvvettir.*”
(a. 16078)

3. ***Ele avuca sığmamak**: Zapt edilememek:
“Napolyon bir defa oraya yerleşerek, orasını bir şark ordugâhı hâline koyunca, karada **ele avuca sığmayan müttefik-i mehîni Rusya’yi** ikiye böler.”

(a. +a 25988)

a. 4638, 13483, 14264, 15433, 16066, 16430, 17638, 18306, 18354, 18378, 26560, 26572

a.+u 11280, 21924, 26180, 33353

a.+unda 35226, 35228

[=20]

AVUKAT: *Ital.* Hak ve yasa işlerinde isteyenlere yol göstermeyi, mahkemelerde, devlet dairelerinde başkalarının hakkını aramayı, korumayı meslek edinen ve bunun için yasanın gerektirdiği şartları taşıyan kimse:

“Gümülcineli İsmail’le şerik olarak tuttuğu bir **avukat** yazıhanesi vardı.”

(a. 9251)

a. 1260, 3258, 19464, 25501

a.+ının 19970

a.+lardan 2468

[=7]

AVUKATLIK: Avukat mesleği:

“... **avukatlığa**, mantıklılığa ve islâhatçılığa en elverişli edebî nevilerin roman ve tiyatro olduğuna hükmetmek lâzım gelir.”

a.+a 31323

[=1]

AVUN-: Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak, teselli bulmak, müteselli olmak:

“Çocuk **dâima avunup** acılarını unuttur.”

(a.-up 1973)

“Cihân.a bir daha gelmek hayâl edil-se bile/ **Avunmak** iste-meyiz öyle bir teselli.ye”

(a. 36457)

a.-acak 34193

a.-amıyoruz 31119

a.-duğumuz 19563

a.-dum 388

a.-uyordum 173

[=6]

AVUSTRALYA KAYSERLİĞİ: Avustralya hükümdarlığı: “Binaenaleyh doğru dürüst bir siyaset çeviremezler, farkında olamazlar ki, Rus Çarlığıyla **Avustralya Kayserliğinin** cenuba inmelerine mâni olmakla, yalnız Devlet-i

Osmâniyyeyi istilâdan vikaye etmiyorlar, aynı zamanda da Avrupa muvazenesini koruyorlar.”

a.+nin 15828

[=1]

AVUSTURYA: Orta Avrupa’da denize kıyısı olmayan, dokuz eyaletten oluşan ülke:

“... **Avusturya** gibi bâzı devletler Üsküp’ü Arnavud görmek ve göstermekde menfaatdârdılar...”

(a. 1033)

“Dön-dü **Avusturya** ordu.su/

Rüzgâr dön-er gibi

(a. 38526)

a. 12203, 12205, 12208, 18100, 21449, 21450, 21451, 24083, 24907, 24910, 25245, 25253, 25272, 25337, 25339, 26833

a.+da 8076

a.+dan 19581

a.+nın 12201, 24919

a.+ya 8122, 24925, 25238

a.+yı 25250

[=26]

AVUSTURYA HÜKÛMETİ: Avusturya devleti:

“Abdullah Cevdet, Abdülhamîd’in parasına tama’ etmiş, matbaasını ve gazetesini kapatmış, Viyana Sefâreti’nin doktorluğunu iyi bir maaşla almış, orada birkaç sene kalmış, nihayet şahsi bir münâferet yüzünden Sefir Nedîm Bey’e tokat atmış, **Avusturya Hükümeti** tarafından hudud hâricine çıkarılmış ve Paris’e gelmiş.”

a. 3998

[=1]

AVUSTURYA İMPARATORLUĞU: 1804-1867 yılları arasında Habsburg hanedanı tarafından yönetilen Orta Avrupa topraklarına verilen isim:

“Metternich’den Aehrenthal’e kadar bir asırlık Avusturya diplomatları **Avusturya**

İmparatorluğu’nu kurtarabildiler mi?”

a.+nu 12211

[=1]

AVUSTURYALI: Avusturya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse:

“**Avusturyalı** olan muhataplarımla gülüştük ve ayrıldık. Bir gün sonra bu Türk şansı parkının kenarından geçerek Kahlenberg’e çıktım.”

(a. 25075)

a. 25627

a.+lar 25242

a.+lara 24958

[=4]

AVUSTURYALI BROY BROGLIE

HANEDANI: Avusturya'nın köklü

hânedanlarından biri:

*"İsviçreli Lefort'un nâmı Rusya'da, **Avusturyalı Broy (Broglie) Hanedânı'nın nâmı Fransa'da ne kadar muhteremse, Antoine'ın nâmı da bizde o kadar muhterem olur.**"*

a.+nın 31583

[=1]

AVUT-: 1. Sıkıntısını, acısını unutturmak, yatıştırmak, tesellî ve teskin etmek: *"Kendi kendimi **avuttum**; ayrılık tehlikesi geçmişti."*

(a.-tum 371)

*"Gece her yer.deki efsunlu sükûn.undan iyi/ **Avut-ur** gamlı.yı teskin et-er endişeli.yi"*

(a.-ur 36104)

2. Vakit kazanmak için oyalamak, idare etmek, kandırmak: *"Atina Hükümeti, el altından, doğrudan doğruya Ankara ile anlaşmak üzere müzakereye girişildiğini neşrediyor, bir müddet ortalığı **avutuyor.**"*

(a.-uyor 17586)

a.-amadım 7847

a.-amıyorlardı 384

a.-amıyoruz 3525

a.-an 30256

a.-mak 6910, 7406

a.-maya 10696

a.-tunuz 23409

a.-ur 14636, 26371, 36479

a.-urken 23418

a.-urlarken 36979

a.-uyor 14628

[=17]

AVUTUCU: Oyalayıcı:

*"Yeni zevcesinin bilhassa onun ilk çocuğundan sonra artık solan güzelliği karşısında birinci zevcesinin hayâl, his, fikir gibi hayâtın en **avutucu** oyunlarını bulamıyor."*

(a. 22333)

a. 26264

[=2]

AVUTUL-: Avutma işine konu olmak: *"(...) elinizde olmayan bir hisle artık dinlememek, uzaklaşmak, **avutulmak**, unutmak istersiniz."*

(a.-mak 30233)

a.-acak 15319

a.-ur 10023

[=3]

AY: (I) Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyamızın tek uydusu olan gök cismi, kamer, mah:

*"Hürr ufuk.larda donan-muş iki yüz pâre gemi/ Yeni doğ-muş **ay.a** bak-tıkları yer.den gel-iyor"*

(a.+a 35714)

AY: (II) Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri: *"Nihayet Müttefiklerin Çanakkale'ye donanma ile saldırdığı mart **ayında** mühim bir sebep çıktı."*

(a.+ında 8949)

*"1901 yazında Selânik'e gittim; birkaç **ay** kaldım."*

(a. 1832)

*"Sene **ay** hafta ne.dir bil-mezler/*

Unut-ur her gece.nin her gün.ün eğlence.sini"

(a. 38861)

a. 373, 597, 1831, 1849, 1859, 1867, 1872, 2148, 2279, 3554, 3620, 3642, 4061, 4066, 4105, 4110, 4789, 5460, 6759, 9156, 9557, 10253, 10902, 11349, 11935, 11936, 11943, 12612, 12682, 13345, 13701, 14072, 14174, 14194, 15101, 15521, 15522, 15522, 17751, 17759, 17763, 18195, 18480, 18649, 19942, 19946, 19948, 19967, 19972, 20401, 21058, 21061, 21563, 21652, 24248, 24795, 24986, 26067, 26307, 26312, 26615, 26704, 27121, 27181, 29970, 31037, 31818, 31819, 31912, 33742, 34714, 35871, 36601, 36968, 38855, 38857

a.+a 19925, 20372, 34738, 34739, 34762

a.+da 1574, 5167, 6617, 6630, 7380, 10053, 10095, 12685, 15123, 16194, 21558, 21564, 31826, 31831

a.+dan 11725, 11769, 11899, 11962, 14052, 16493, 18087, 19873, 19955, 20406, 25609, 35572

a.+dır 14169, 15848

a.+ı 5019, 24862, 26056

a.+ın 11888, 13701, 24867, 24870, 36959, 36967

a.+ını 24877

a.+ına 37755

a.+ında 7791, 8942

a.+lar 8941, 33734, 33754
a.+lara 13550
a.+larca 277, 1626, 8232, 12920, 20585,
33828, 33903, 36866, 36976
a.+larda 13552, 15944, 15974, 16134, 19587
a.+lardan 12033
a.+ların 24868, 24876
a.+larında 11134, 25509
a.+larındaki 3552
a.+larındaydı 33728
[=149]

ÂYA: *Fars. Şüphe ve tereddüt bildiren edat, acaba:*
“*Ebu'l-Feth cümle meşâyih-i sadıkânı cem' edip*
‘Âya hâl neye müncer olur kal'a gündend güne
metanet bulup fethi za'îf oldu' deyince (...)”

a. 7229

[=1]

A'YÂD: *Ar. Bayramlar: “A'yâd-ı dîniyyemizden*
sonra pâdişâhlarımızın sarayında icra edilen
hitan ü velîme düğünlerinden başka a'yâd-ı
milliyyemiz olmadı.”

(a. +ı+diniyye.mizden 21450)

a.+ı+ilmiye.ye 21004

a.+ı+milliye.miz 21440

[=3]

AYAK: 1. Vücudun, bacadan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı, kadem: “*Mahmudiyeler*
takarlar, ellerinin ve ayaklarının parmaklarını
kınasız bırakmazlardı.”

(a. +larının 975)

“*Gece.nin bitme.şe yüzüt-tuğu an.dan beri.dir/*
Duyul-an gök.te kanad yer.de ayak ses.leridir”
(a. 35641)

“*At.lar karış-ırken ayak alt.ında kal-anlar/*
Heykeltıraş oy-muş bu güzel lahd üzer.inde/
Bir ceng.e atıl-mış”

(a. 38638)

2. ***Ayak basmak**: Bir yere ulaşmak, erişmek:
“*Rumeli toprağına ömründe ayak basmamış bir*
Diyarbakirli Türk de aynı hasretle bu türkiyü
söylemiyor mu?”

(a. 2980)

3. Oturmuş veya yatmış değil, ayakları üzerinde durur vaziyette:

“*O gün Medine halkı Hâlid'in evi önünde*
Resûlullah'ı görmek için ayakta bekliyormuş.”

(a. +ta 7119)

a. 3461, 6464, 6782, 9244, 10414, 12434,
14308, 14795, 16228, 16812, 16816, 17623,
17748, 17999, 19755, 20857, 25068, 25721,
29629, 2 979, 30338, 30394, 35314, 35314,
36146

a.+a 9008, 10711, 11304, 11347, 11971,
13119, 13241, 17338, 23808, 27463, 28735,
33323, 34135, 34476, 35430, 35435

a.+ı 11644, 11644, 15980, 15981, 15981,
16261, 22957, 34023, 35458

a.+ımı 1905

a.+ımız 6167

a.+ımıza 16416

a.+ın 2311

a.+ına 10186, 10446, 11009

a.+ında 18188

a.+ındaki 10414

a.+ından 26590

a.+ını 17925, 27472

a.+ıyla 17495

a.+lar 16435

a.+ları 10595, 18458, 21323, 28157, 32292

a.+larımı 6103

a.+larımın 1883

a.+larımıza 25254

a.+larına 24907, 30348, 34413

a.+larında 965, 23017, 39119

a.+larından 1137, 23103, 30245

a.+larını 14491, 22669

a.+larının 974, 13192, 13720, 30349

a.+larınız 30897

a.+larımızda 23505

a.+ta 3372, 6878, 7112, 10430, 21274,
33548, 35436

[=98]

AYAK ALTI: *mec.* Yüksek bir yerden bakıldığında görülen alan: “*Kahlenberg'den*
yalnız Viyana değil, bütün ova ayak altındadır.”
(a. +ndadır 25088)

a. +ndadır 25082

[=1]

AYAKAPI: İstanbul'un Fatih ilçesinde, Haliç kıyısında yer alan küçük bir semt:

“*Çarşıkapısı'nda, Ayakapı'da, Şehzadebaşı'na*
yakın olan On Sekiz Seymenler Mezarlığı'nda,
sur diplerinde görülen bütün o merkatlerde en
sade mücahitler yatar...”

a.+da 16700

[=1]

AYAKKABI: Genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç:

“... eski kisvemizi attık, destârın yerine başka bir serpuş, pabucun yerine başka bir çarşının **ayakkabısını**, bol esvab yerine başka bir makastan çıkan dar bir esvab giydik...”

a.+sını 28266

[=1]

AYAKLAN:- 1. Kânunlara, emirlere karşı gelmek, isyan etmek, kıyam etmek:

“İstikraz, istikraz derken o şaşaalı Abdülazîz devrinin sonunda Türk mâliyesi topu attı, arkasından Sırlar ve Bulgarlar **ayaklandılar**, Rus harbi çıktı.”

(a.-dılar 264111)

2. Telâş ve hiddetle davranmak, harekete geçmek: “Fikrimi Nâzım'a açmıştım. Bu yeni fikir karşısında Nâzım birdenbire **ayaklandı**. Osmanlıktan ayrılmanın, koca ülkeleri bırakarak, Türk bir devlet olmanın sarahatle ihanet olacağını bağıra bağıra söyledi.”

(a.-dı 10875)

a.-acağını 8963

a.-an 22171, 24953

a.-dıran 9772

a.-ır 16856, 23795

a.-madı 16856

a.-mak 35394

a.-malarda 24948

a.-mazlar 1389

a.-miş 23838, 33103

a.-mişler 1217

[=15]

AYAKLANDIR:- Ayaklanmasına yol açmak:

“... temsil etmek istedikleri akvamı bilâkis **ayaklandırıldılar**...”

(a.-dılar 14723)

a.-arak 14497, 23839

a.-ır 35532

a.-miş 12847, 25749

[=6]

AYAKLI: Ayağı olan:

“Hattâ birçokları Akdeniz kıyılarında keçi **ayaklı** Pan'ın kaval seslerini duydular.”

(a. 22960)

a. 23946

[=2]

AYAK ÜSTÜ: Oturmadan, bir yere uğrayarak:

“İzmir faciasından sonra, anne Anadolu'nun kucağında millî ordunun taazzuv etmeye başladığı sıralarda idi, oraya gideceği için **ayak üstü** vedaa gelen Türkçü bir zabıt ki, Türk tarihine meftun, Selim, Fâtih, II. Murad, Alp Arslan gibi Türklüğe meş'ale olmuş bütün cetlerimize hayrandı.”

(a. 17636)

a. 2777, 10949

a.+nde 35433

[=4]

ÂYAN: Ar. Bir şehrin ileri gelenleri, eşraf:

“Namazdan çıkarken, kapıda **âyandan** Reşid Akif Paşa durdu, bayramlaşmayı unutarak elimi tuttu.”

(a.+dan 7043)

a. 7422, 15867, 18234, 18731, 18741, 30146

a.+dan 17337

a.+larını 23874

[=9]

AYAN BEYAN: Ar. Besbelli, apaçık, açık seçik bir biçimde: “...anlı ve şanlı zabıtlarıyla dev gibi kumandanlarıyla tarihten aldığı en sahit şeklinde geçer ve gözlerimize bütün güzelliği ile **ayan beyan** görünür.”

(a. 17650)

“Akset-miyor çok-unda fikir.ler **ayan beyan**/ Hayyâm i-miş hakikat.i az çok fısıl-da-yan”

(a. 36597)

a. 148, 3503, 12152, 14500, 14718, 17237, 18661, 21310, 24947, 25351, 27178, 28356, 28927, 29135

[=16]

AYANİKOLA: Likya'nın Myra yöresinde (Antalya, Kale [Demre]) yaşamış, bir 4. yüzyıl Hristiyan azizi:

“Cedlerimizin dilinde kalın Rumca isimler nasıl incelmış: **Ayanikola**, İnegöl olmuş...”

a. 194449

[=1]

AYAN MAHFİLİ: Âyan meclisi. Osmanlı Devleti'nde I. ve II. meşrutiyetlerin ilanından sonra üyeleri hükûmet tarafından seçilerek ilki 1877, ikincisi 1908' de çalışmaya başlayan ve millet meclisinin kararlarını incelemekle görevli olan meclis:

“Mebânî-i mutantana devam ediyordu. Muallimin ve Muallimât-ı İslâm Mahfili, Mebusan Mahfili, **Ayan Mahfili**, Encümen-i Dâniş ilâ âhirini... Mebânî birdenbire bitti.”

a. 6528

[=1]

AYAR: Ar. **mec.** (Belli bir değer hükmüne göre) Seviye, derece, değer, kırat:

“Fethettikleri yerlerde değiştirdikleri şehir isimlerine bakınız, Türk zevkinin **ayarını** anlarsınız. Cedlerimizin dilinde kalın Rumca isimler nasıl incelmış: Ayanikola, İnegöl olmuş, Naksos, Nakşe olmuş, Adriyanapolis, Edirne olmuş, (...)”

(a. +ını 19448)

a. 29088

a.+da 2971, 17037, 17184, 22130, 32681

a.+dadır 7352

a.+dadırlar 27302

a.+ı 13142, 17750, 27830, 29087, 29110, 29123, 30209

a.+ıdır 32692

a.+ında 3028, 26807, 27968, 29085, 29461, 32405

a.+ındadır 5665

a.+ını 29598, 32465

a.+ıyle 2211

[=27]

AYA SEYAHAT: Cyrano de Bergerac'ın bir eseri:

“Bizde gayr-i mâruf lâkin Avrupa'da Robinson kadar âlemşümûl meşhur Gulliver'in Seyâhati, gene o ayarda bir eser olan Cyrano de Bergerac'ın **Ay'a Seyâhat'i** de öyle değil mi?”

a.+i 22146

[=1]

AYAS: Ayas Ağa. (ö. 892/1487) Osmanlı mimarı:

“Bir mimarî edebiyat ve tarihimiz olmadığı için eski Sinan, **Ayas**, Hayreddin, Kemaleddin gibi şerefli mimarlarımızı, karışık rivayetler yüzünden, hayal meyal biliyoruz.”

a. 5595

[=1]

AYASOFYA: Nika isyanında yanan bazilikanın yerine İmparator I. Jüstinianos tarafından yaptırılan büyük kilise. İnşasına 25 Şubat 532'de başlandı ve açılışı 27 aralık 537'de yapıldı.

Mimarları Miletoslu İsidoros ile Tralesli Antemios'tur. İstanbul'un fethinden hemen sonra cami olarak kullanılmaya başlanan Ayasofya, 1 Şubat 1935'te resmen müze olarak hizmete açıldı:

“Bizans'ın Türklerle ilk münasebeti

Ayasofya'nın banisi olan büyük İmparator Jüstinianus zamanındadır.”

(a. +nın 4493)

“Yirmi dört bin melek.in gök.lerden/

Ayasofya.ydı bu in-dikleri yer hep birden/

Karşı.dan bu kubbe.ye bak-ıyorlardı/

Ayasofya.ydı bu bak-tıkları yer”

(a. +ydı 38603)

a. 4560, 5025, 5379, 6937, 6954, 7199, 8217

a.+da 5324, 7249, 7880, 7893, 13852, 34188

a.+daki 5686, 8939

a.+nın 5701, 6195, 7267, 7898, 16657, 24015

a.+ya 7202, 7254

a.+ydı 38605

a.+yı 5383, 7257, 10071

[=29]

AYASTEFANOS: Yeşilköy ya da 1926 yılından önceki adıyla Ayastefanos, İstanbul'da Yeşilyurt ve Florya mahalleleri arasında yer alan Marmara Denizi kıyısındaki Bakırköy şehir merkezinin yaklaşık 7 km batısında bir mahalle:

“Uzun bir muhasaradan sonra şiddetli bir kış olur, güneş çocukları olan Araplar, **Ayastefanos'tan** Halic'e kadar, kesif bir kar altında kalırlar, kırılırlar, ölürler.”

(a. +tan 7141)

a.+ta 10377

[=2]

AYA YORGİ: (Yüce Tepe) Büyükada'nın en yüksek tepesi. 202 metredir:

“Bir gece **Aya Yorgi'de** bir mehtap rüyası içinde bile içtimaiyattan bahsettiğini hatırlıyorum.”

a.+de 8661

[=1]

AYAZPAŞA: Ayazpaşa, Beyoğlu'na bağlı semtlerden biri. Semt ismini Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından olan Ayas Paşa'dan almıştır:

“Meselâ Boğaziçi hiç de **Ayazpaşa** taraflarına benzemez.”

a. 8262

[=1]

AYDA: Dağ ismi:

“Afrodit

Piş.inde ağla-yan gölge.den işit/

İskenderiyye kız.larının âhüvâh.ını/

Ağla-rken **Ayda** dağ.larının nîm İlâh.ını”

a. 38827

[=1]

AYDIN: Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“... Yunan orduları **Aydın** vilâyetinin içerilerine zito ve trampete sesleriyle daldıkları zaman...”

(a. 15617)

a. 11996, 16002, 16050, 16802, 18617

a.+a 16779, 17786

a.+da 14962

a.+ı 24356

a.+ın 16107

[=11]

AYDINLAN-: Çabucak ortaya çıkmak:

“...hem inkulâp kuvvetinin hem de muhalefetin hakikî vaziyeti birdenbire **aydınlanıverdi**.”

a.-ıverdi 24259

[=1]

AYDINLAT-: Karanlığı giderip görünür duruma getirmek, ışıklandırmak:

“Karanlıkta çakan bir şimşek ortalığı bir an nasıl **aydınlatırsa**...”

(a.-ırsa 17901))

a.-ıyor 26123

a.-mağa 29931

a.-tı 17892

[=4]

AYDINLIK: 1. Işık, şavk, ziya:

“Vakit gece, ıssız bir ay **aydınlığı** var.”

(a. +ı 13710)

2. **mec.** Parlak, çok başarılı, göze çarpmak kadar muvaffakiyetli, şâşaalı:

“Hulâsa bugün **aydınlığının** hududsuzluğuyla insanları insan eden nesir Araplarda da yoktu.”

(a. +ının 28541)

3. **mec.** Huzur, şevk:

“Art-arak gönül.ümün **aydınlık.ı** her sâniye.de Bir mehâbet.li sabâh ol-du Süleymâniye.de”

(a. +ı 35634)

4. **mec.** Huzur, mutluluk, nur:

“Servi.ler şehir.i dal-ar kendi iç **aydınlık-ına**/ Ezeli mağfîret.in böyle bir iklim.inde”

(a.-ına 35911)

5. Aydınlatmak. (Bir meseleyi) Kolay anlaşılacak duruma getirmek, açıklamak, îzah etmek: “Bu noktaya biraz daha yakından **aydınlık** verebiliriz.”

(a. 32952)

a.+ıyle 2243

a.+lar 26865

a.+ların 26864, 26884

[=9]

AYDIN NAZMÎ: Yahya Kemal'in çocukluk arkadaşı:

“Arkadaşlarımın biri **Aydın Nazmî** idi.”

(a. 513)

a. 513

[=2]

AYDOS: Bulgaristan'ın doğusunda, Burgaz ilinde bulunan bir ilçe: “Şimalden bir düziye Balkan tepeleri görünüyor. İki taraf işlenmiş bir toprak. İstasyonlar gaayet sık. **Aydos**, sonra Karînâbâd (Bulgarca Karbonat), Yanbolu tek kalan camileri ve minâreleriyle görünüyorlar.”

a. 3014

[=1]

ÂYEL: Gün batımından esen yel:

“Hece şâir.leri meşhûr et-ecekler **Ayel.i**/ Lâkin ahmak diye meşhûr et-ecekler san-ırım”

a.+i 39029

[=1]

ÂYET: Ar. İşâret, alâmet:

“Ona hâlâ gidil-irken geçil-ir bir yol.dan/ Göz.e çarp-ar ölüm **âyet.leri** sağ.dan sol.dan/ Sarmaşık.lar yazı.lar taş.lar ağaç.lar karışık”

a.+leri 36089

[=1]

ÂYET-İ KERİME: Ar. Kur'an âyeti: “Bunlara muavin harfler olarak lisân-ı Kur'ân'ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki **âyet-i kerîmeler** ve hadîs-i şerîfler doğru yazılabilin.”

a.+ler 29206

[=1]

AYIK: Sarhoşluk ve baygınlık gibi insanı kendinden geçiren durumların etkisi altında bulunmayan, akli başında, şuuruna hâkim durumda olan:

“İste-r **ayık** ol-sun kişi iste-r sarhoş/ Es-dikçe sabâ dâmenigül çâk ol-muş”

a. 38421

[=1]

AYIN: Ar. Arap alfabesinin on sekizinci ve Osmanlı alfabesinin yirmi birinci harfi olup, ebced hesabında yetmiş sayısına tekabül eder: “... hattâ iyi telâffuz edenlerle: ‘**Ayin**’i iyi çatlattıyor!’ diye eğlenmişiz.”

(a. +ı 28924)

a. 28906

a.+ın 28927

a.+ları 28927, 28929

[=5]

AYINTAP/AYINTAB: Gaziantep'in eski adı:

“... Müdâfaâi Hukuk Cemiyetleri, dolaşan çeteler, isimleri yâd edilmeye başlanan çete reisleri, Urfa, Maraş ve **Ayıntap** feveranları...”

(a. 18633)

a. 24431

[=2]

AYIP: Ar. 1. Toplumun ahlak kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış:

“Devlet değişmiş, vatan değişmiş, hâsılı Türklüğün hayat sistemi değişmiş iken, ister dâhi, ister âlim olsunlar, nihayet birer fert olan insanların değişmesinde ayıp aramak bilmem ne derece doğrudur?”

(a. 8756)

2. Kusur, eksiklik: “Birkaç ay devletin başına geçmiş olan İbşir Paşa'nın hiçbir vakfi olmaması başlıca bir **ayıbı** gibi kaydolunmuştu.”

(a. +ı 5467)

[=2]

AYIR-: 1. Birbirinden uzaklaştırmak, fasletmek:

“Hüzün.ün ferahlık.ın biz.im ol-sun kışın yazın/ Hiçbir zaman kader biz.i sen.den **ayır-masın**”

(a.-masın 35873)

2. *Yanından (Gözünün önünden) ayırmamak:

“Annemin, çocukluğundan beri yanından **ayırmadığı**, köhne cildli, küçük bir mushafi vardı.”

(a.-madığı 685)

3. Seçmek, intihap etmek: “Bu işi başarmak için **ayıracağımız** en güzide, en bilgili, en istidadlı, en kudretli on kişi, hattâ yirmi, otuz kişi bir hamlede aslaa başaramazlar.”

(a.-acağımız 29996)

4. Bir bütünü kendi içinde parçalara bölmek:

“Yalnız, mersiye yerine, şiirlerini dörder mısraa **ayırarak** zahmetine katlanmışlar, bunda da muvaffak olamamışlar, ne ise.”

(a.-mak 32789)

“Karşı dağ.larda tutuş-muş gibi gül bahçe.leri/ Koyu bir kırmızılık gök.ten **ayır-makta** yer.i”

(a.-makta 35691)

5. Bırakmak. (Eldeki bir şeyi) Tutmaktan

vazgeçip tutmaz olmak:

“Beş kuruş uzattım. Ellerini değneğinden **ayırap** uzatamıyordu.”

(a.-ıp 24000)

6. Sınırlamak. Sınırını çizmek, sınırını belirlemek:

“Her ne ise bir defa rıhtımı caddeden **ayıran** parmaklık yanında, bir defa da vapurun merdiveni başında dikkatli bir pasaport muayenesine uğradık.”

(a.-an 1634)

7. Bir bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa koymak, saklamak:

“Bir bir tel **ayır** lâtif bir perçem.den/ Esrâriyel ki saklı sen.den ben.den”

(a. 38353)

a.-abilirsiniz 27660

a.-acağı 31771

a.-acağını 22154

a.-alım 26454

a.-amaz 11907

a.-amazlar 27987

a.-amıyorlardı 13773

a.-an 36825

a.-arak 10384, 19202

a.-araktan 13709

a.-dı 29163

a.-dığı 3729

a.-dığını 14623

a.-dılarsa 32792

a.-ıp 23985, 25307, 31757

a.-ır 23287, 31857

a.-ırlarmış 34938

a.-ıyor 5917

a.-ıyordu 28215

a.-madı 24434

a.-madılar 13774

a.-mak 20698, 27940, 29813, 29952, 32778

a.-maksızın 24044

a.-maktan 541

a.-maya 8895

a.-mayarak 24322

a.-mazlar 16133

a.-miş 3086, 8662, 21895, 32792
a.-mişti 9048
a.-mıyor 28731
a.-mıyordu 9149, 24575, 34160
a.-sa 11907
[=51]

AYIRT: ***Ayirt etmek**: İki veya daha fazla şey arasındaki farkı anlamak, ayırmak, aralarındaki ayırıcı niteliği fark etmek, tefrik etmek:
“Yüz binlerce ağızdan çıkan rivâyetlerin doğrusunu, yalanını, yanlışını **ayırdetmek** güçtü.”

a.+etmek 33581
[=1]

ÂYİN: *Fars.* 1. Merasim, tören:

“Osmanlı mevlevîlerinin mûsikîsi gibi Şark güneşinden mülhem değil. Bu **âyîn** içinde ba'sü bâde'l-mevt'in sadâları yükseliyor.”
(a. 30460)

2. Mevlevî semâi esnasında çalınmak ve söylenmek üzere çeşitli makamlarda bestelenmiş ve dört selâma ayrılmış olan Türk mûsikîsinin en güzel, en muhteşem örneklerini teşkil eden büyük beste (Âyîn-i şerif de denir):

“Hızlan-an mevlevî semâ.ıyle/
Yedi kat arş.a çık-mış **Âyîn.i**”
(a. +i 35792)

a. 3156, 6383, 21438, 21469, 31986
a.+de 30150
a.+i 30161, 30444, 31495, 31534
a.+i+milli.dir 21469
a.+im 38330
a.+inde 30166
a.+ine 23422
a.+ini 23419, 23420
a.+iydi 23521
a.+iyle 30164
a.+lerde 5324
a.+leri 31395, 31454
a.+lerin 23353
a.+lerinde 19129
a.+lerini 31413

[=26]

ÂYİNE: *Fars.* 1. Karşısındaki şeylerin görüntüsünü aksettiren, özellikle insanların kendilerini görmek için kullandıkları, arkası sırlanmış cam veya madenden levha, gözğü:

“Gir-dik tarîk-i fakr.a gınâ bil-meyiz ne.dir/
Âyine.yiz sabâh.a mesâ bil-meyiz ne.dir”
(a. +yiz 38872)

2. ***Âyine-i billûr**:

“Atla-dı dâmen tut-up üç çifte bir zevrakçe.ye/
Geç-ti san-dım mâhınev **âyînebillûr.dan**”
(a. +dan 37488)

3. ***Âyine-i neşve**:

“Gör-ünce **âyîneineşve.sinde** lâhût.u/
Kemâlivedd ile kurbân ol-ur gönül gönül.e”
(a. +sinde 37385)

4. ***Âyine-i sâf**:

“Gör-müş **âyîneisâf.ında** o servendâm.ı/
Cûy Gülşen.de bu rü'yâ.sını hâlâ söyle-r”
(a. +ında 37662)

a. 37453

a.+leri 38082

[=6]

AYKIRI: Alışılmışa, doğru olarak kabul edilmiş uygun olmayan, karşıt, ters:

“Bu müelliflerin şahsiyetleri ve eserleri Türkçeye iyi nakledilmiş olsalar şüphesiz böyle **aykırı** görünmezlerdi.”
(a. 31182)

a. 8387, 13662, 32171, 32254

[=5]

AYKIRILIK: Aykırı olma durumu:

“Lisânın, zevkin, tahassüsün idrâk etmiş olduğu yenilik ve tazelik merhaleleri, bizde, hiçbir zaman fazla bir **aykırılık** göstermedi.”

a. 27580

[=1]

AYLIK: 1. Ay olarak, bir ay için:

“...bir **aylık** maaşın yekûnu olan bir milyon iki yüz bin lirayı, hem de her ay, Yunanlılara cephane yetiştiren Yunan teşkilâtının eteğine döker.”
(a. 14082)

2. Bir ay içinde olan:

“Yegâne çâre-i hâl önce harple sulh arasına iki yahut üç **aylık** bir zaman fasılası koymaktır.”
(a. 16195)

3. Bir ay süren:

“...şu bir **aylık** iddialarını unutarak iki dereceli intihap usulünü bir daha yere vuracak, bir dereceli intihabın sihir ve efsununu bekleyerek...”
(a. 24402)

a. 10729, 19294

[=5]

AYNA: 1. IşığI yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam, gözğü, mirat:

“Selîm-i Sâlis'in Halic'e nazır bir boydan bir boya giden ışıklı dairelerinde **ayna**, kadife, canfes ve bahardan mürekkep hatıralı bir havası var.”

(a. 6811)

“Durgunlaş-ıp bir **ayna** kadar parla-yan su.da/ Dünyâ güzel görün-dü resimleş-miş uyku.da”

(a. 36155)

2. Bir olayı, bir durumu yansıtan, göz önünde canlandıran olay, durum, şey:

“... millet teceddüd devrinde Garb'ı cinâî hikâyelerin **aynasında** gördü; hâlâ da öyle görüyor.”

(a.+sında 22107)

“Gece birçok fikirâ ev.lerinin lâmba.ları/ En sahîh **ayna.dan** aksettir-iyor Üsküdar.ı”

(a.+dan 35917)

“Merhûm Edirne Şeyh.i Neşâtî de-yor ki Biz/ Sâf **ayna.larda** sırrol-uruz öyle gaaib.iz/ Zâhid hayâl et-er bizi meyhâne zındık.ı/ Bil-mez ki sen ve ben hepimiz.dir tapın-dığı”

(a.+larda 36698)

a. 159

a.+da 27719, 36517, 36724

a.+larında 8033

a.+sıdır 24318

a.+sımıdır 24331

a.+sından 16465

[=13]

AYNARÖZ: Balkanlar'da Yunanistan'ın Halkidiki yarımadasından Ege Denizi'ne doğru uzanan 3 dar ve uzun yarımadaanın en doğuda olanı:

“Gemi gaayet yavaş yol alıyordu. **Aynaröz'un** yakınlarından geçti.”

a.+un 1732

[=1]

AYNE'L-YAKÎN: Ar. Göz ile görür derecede görerek, müşahede ederek bilmek:

“Mamañih **ayne'l-yakîn** derecede olan o tahminimizin şuracıkta zikrettiğimiz bir satırını da derhâl bu satır takip ediyordu...”

a. 15033

[=1]

AYNEN: Ar. Olduğu gibi, aynıyla:

“Gelecek intihabatta bizde de **aynen** bu tecelliyi göreceğiz.”

(a. 24343)

“Rü'ya.sı ol-mayan uyanıl-maz bir uyku.da/ **Aynen** deniz dip.inde güneş gör-meyen su.da”

(a. 39094)

a. 1391, 2591, 2690, 2763, 2765, 3659, 3731, 5137, 7591, 9465, 9501, 9579, 10183, 10909, 11622, 14206, 15025, 15053, 15068, 15076, 15243, 16815, 18829, 21362, 22050, 24653, 24682, 26630, 27355, 27405, 28037, 28569, 28929, 28930, 29305, 31607, 32480, 33463, 33465, 33619, 34385, 35386

[=44]

AYNI: 1. Birbirinin eşi, ayırt edilemeyecek kadar benzeri, tıpkısı: “Haydi oradan, haydi azizim; her deniz sahili **aynı** mıdır diyorsun?”

(a. 6009)

“Kıyı hep **aynı** kıyı/

Ve deniz aynı deniz/

O gülüş.ten bir eser yok yalnız”

(a. 36924)

2. ***Aynı devirde**: Aynı zaman diliminde:

“**Aynı devirde** Rumeli'ye geçilmiş, Türklüğe, tarihin engin bir ufku açılmıştı.”

(a. 5110)

3. ***Aynı zamanda**: Bunun yanında, bununla birlikte: “İslâm'ın Haçlılara karşı müdafii olan Türkler, **aynı** zamanda Antakya'da Haçlılar tarafından, Kudüs'te de Fatimî ordusu tarafından muhasara altındaydılar.”

(a. 4654)

a. 7, 158, 374, 488, 784, 846, 1265, 2224, 2226, 2341, 2394, 2422, 2426, 2426, 2610, 2662, 2936, 2979, 3138, 3300, 3620, 3644, 3645, 3648, 3704, 4812, 5058, 5106, 5249, 5362, 5402, 5457, 5635, 5806, 5806, 5807, 5906, 6004, 6017, 6019, 6028, 6479, 6480, 6698, 7035, 7480, 7818, 7959, 8418, 8739, 8744, 8831, 8979, 9316, 9464, 9512, 9718, 9719, 9817, 9878, 10037, 10617, 10886, 10982, 10987, 11087, 11731, 11783, 11790, 11799, 11882, 11888, 11916, 12304, 12400, 12530, 13022, 13242, 13382, 13765, 13837, 13838, 13907, 14262, 14275, 14928, 15444, 15494, 15817, 15969, 16811, 16937, 16960, 16961, 17717, 18761, 18784, 19217, 19387, 19506,

19632, 19786, 20491, 29760, 20810, 20814, 22018, 22018, 22027, 22080, 22080, 22272, 22287, 23127, 23696, 23860, 23964, 24804, 24882, 24934, 24941, 25466, 25471, 25890, 25992, 26233, 26266, 26340, 26567, 26768, 26822, 26957, 27624, 27758, 27808, 27863, 27995, 27996, 28098, 28224, 28299, 28439, 29009, 29166, 29288, 29347, 29447, 29495, 29679, 29969, 29977, 30023, 30115, 30281, 30289, 30289, 30289, 30290, 30479, 30822, 31047, 31231, 31231, 31231, 31235, 31305, 31520, 31630, 32136, 32148, 32194, 32212, 32242, 32242, 32245, 32246, 32246, 32259, 32386, 32546, 32569, 32810, 32835, 32936, 33091, 33181, 33491, 33910, 33910, 34710, 35107, 35262, 35509, 35511, 35699, 36792, 36806, 36817, 36817, 36819, 36922, 36925, 38184, 38324, 38839, 38913, 38919

a.+dır 24625, 27478, 29168, 32520, 34121

a.+nı 24153, 26954

a.+yla 3739, 7721, 21861, 28452

[=218]

AYOL: Bir seslenme sözü: “Evet doğrudur, İzzet Paşa Kabinesi’ni Talât teşkil etti, **ayol**, İzzet Paşa’nın becereceği iş mi?”

a. 2875

[=1]

AYRAN: Yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan içecek: “... *esmer ve kaytan bıyıklı ayranıcı delikanlıya **ayranın** fiyatını sordu.*”

(a.+ın 35332)

a. 35324

a.+ının 27107

[=3]

AYRANCI: Ayran yapan veya satan kimse:

“... *iki Nizâm-ı Cedîd neferi **ayrancıya** doğru ilerlediler...*”

(a.+ya 35328)

a. 7992, 35310, 35313, 35321, 35321

[=6]

AYRANCILIK: Ayrancının yaptığı iş:

“*Mektepten çıktıktan sonra kendi keyfi ne göre semâi okuyabilmek için semt olarak **ayrancı**lığı tercih etmiş.*”

a.+ı 8003

[=1]

AYRI: 1. Birer birer, teker teker, her biri kendi başına: “*Ayasofya’da, ikindiden sonra, yerle beraber ve yüksek merdivenli kürsülerden vaaz eden dört vaizi kalbimin bütün samimiyetiyle **ayrı ayrı** dinledim.*”

(a.+ayrı 7888)

2. Farklı ve değişik, başka:

“*Aynı zamanda büyük çapta, orta çapta, küçük çapta olmaları **ayrı bir** bahistir.*”

(a. 8839)

3. Kendi başına, tek, yalnız, müstakil:

“*Cavit, Hâmit ve Hüseyin Cahit beyler bir hizip hâlinde Heyet-i Murahhasa’dan ayrılmışlardı, daima Fransız murahhası Mösyö Bompard’la ve Madam Bompard’la Lozan Palas’ın holünde, **ayrı bir** köşede oturuyorlardı.*”

(a. 11510)

a. 27, 480, 935, 993, 993, 3070, 3192, 3192, 3263, 4853, 5284, 5629, 5636, 5661, 5983, 6056, 6247, 6247, 7018, 7881, 8130, 8656, 8656, 8832, 11502, 11955, 13139, 13139, 13158, 13159, 15177, 15177, 15811, 15811, 16959, 17048, 17755, 17755, 17756, 17756, 17757, 19251, 19251, 19275, 19275, 19423, 19425, 19425, 19542, 19640, 19711, 19711, 20335, 21369, 22300, 22483, 22632, 22632, 22633, 22891, 22933, 23207, 23207, 27380, 28581, 29359, 30603, 30603, 31236, 31294, 31308

a.+ayrı 504, 954, 5663, 21760, 25139, 28465, 29138, 29748, 30197, 31340, 32573

a.+dır 4955, 27374, 27375

a.+ydı 994

[=87]

AYRICA: Ayrı ve özel olarak, ayrı bir önem

verilerek: “*Bu Türk muzafferiyetini Avrupa müverrihleri de **ayrıca** cihan tarihinin bir dönüm noktası sayarlar.*”

(a. 4530)

a. 1280, 1415, 3628, 5631, 20547, 24968, 25981, 28534

[=9]

AYRIL-: 1. Sürekli anlaşmazlık, ayrılık, nifak, ihtilâf hâlinde olmak: “*Muallim Naci, arada sırada evliya sezîşlerine benzeyen bir şâir sezîşîyle, böyle günleri idrak edeceğimizi sezmiş gibi, basireti bağlı olanlara bir hidayet meş’alesi çekmiş:*

‘**Ayrılan** millet ittihadından
Kessin ümmîdini muradından!’
beytini bir nas kuvvetiyle söylemiş.”
(a.-an 12124)
“Geç vakit semt.ime dön-düm Koca
Mustâpaşa.dan/
Kalp-im **ayrıl-madı** bir an o güzel rü'yâ.dan”
(a.-madı 36108)
“Kalp.imin tâkat.i yok hem bu duyuş çok sür-
ecek/
Mâcerâ başla-madan ben bura.dan **ayrıl-ayım**”
(a.-ayım 37014)
“O.nlardan **ayrılış** ben.a her an üzüntü.dür/
Mâdem ki böyle duygu.larım kal-dı çok şükür”
(a. 35950)
“Karış-an bir sihirli haz.dı şiir/
Ayrı-l-ıp hoş geç-en bu rü'yâ.dan/
Uğra-dık bin dokuz yüz on dört.e”
(a.-ıp 37079)
“Bir bir kop-up **ayrıl-madan** eczâyiten.in/
Bir bir tel ayır lâtif bir perçem.den”
(a.-madan 38352)
2. Parçalara bölünmek: “Osmanlı Devleti'nin
saltanat kısmını teşkil eden toprakları gittikten
sonra tavazzuh etti ki Edirne'den Adana'ya,
Erzurum'a kadar Türk vatanı **ayrılmaz**, kopmaz,
parçalanmaz bir küttedir.”
(a.-maz 11869)
3. Bâzı özellikleriyle kendi cinsinden olan
şeylerden farklı ve değişik olmak, başka olmak:
“Bugünkü Türkler siyasyatta, ilmi, medeniyeti,
hayatı telâkkide daima üçe ayrıldıkları gibi
Ramazanı tahassüste de üçe **ayrılıyorlar**.”
(a.-ıyorlar 14164)
4. (Bir yer, şey veya kimseden) Uzaklaşmak,
onu geride bırakmak, ayrı düşmek:
“Türkçü bir zabıt ki, Türk tarihine meftun,
Selim, Fâtih, II. Murad, Alp Arslan gibi
Türklüğe meş'ale olmuş bütün cetlerimize
hayrandı. Bizden **ayrılırken** demişti ki: ‘Belki bir
daha görüşemeyiz, çünkü tarihi yapmaya
gidiyoruz!’ Ben de: ‘Güzel yapınız! Şu beraber
sevdiğimiz devirler gibi güzel olsun!’ dedim.”
(a.-ırken 17639)
a.-abileceğini 10880
a.-abilmiş 20939
a.-acağıma 7842
a.-acağımı 378, 1884

a.-acakları 24547
a.-acaktı 25328
a.-acaktık 23436
a.-alı 6304, 21849
a.-amadık 10761, 17497
a.-amaz 15915, 16062, 16264, 16388
a.-amazdı 8893, 30242, 33191
a.-amazlar 15048
a.-amiyacağımı 366
a.-amiyor 31117
a.-amiyordu 3714, 8642, 10759
a.-amiyorlardı 7834
a.-an 2975, 4358, 4928, 12116, 15913, 16618
a.-arak 1862, 5894, 10422, 10549, 19581
a.-dı 1776, 2335, 4248, 10385, 21869, 28044,
34079
a.-dığım 9090
a.-dığımdan 20572
a.-dığımız 8427
a.-dığımızı 5726
a.-dığına 18206, 34182
a.-dığımı 1396, 1787, 25832, 27572
a.-dık 94, 7008, 7045, 8474, 8878, 8977,
9556, 10727, 10901, 22997, 23188, 25061,
36346
a.-dikleri 4244, 14154
a.-diktan 262, 2383, 8533, 9251, 13187,
18770, 18784, 33791, 33960
a.-dılar 6303, 21549, 23124
a.-dım 208, 2182, 2553, 2767, 7840, 7844,
7894, 7905, 10709, 11398
a.-dıysa 29357
a.-ımız 31452
a.-ıp 5054, 22314, 36519
a.-ır 8043, 15048, 15807, 19081, 19999,
22906
a.-ırdı 3825
a.-ırken 206, 7999, 8977, 17626, 23313
a.-ırlar 20007, 23178, 28087
a.-ış 5468, 36169
a.-ışım 1899, 35592
a.-ışımdı 1832
a.-ışımız 94, 99
a.-ışımızmış 9557
a.-ışla 8474
a.-ışları 27571
a.-ıyor 19085, 28035, 29214, 30431
a.-ıyordu 4088, 11673, 25804

a.-ıyorlar 14154, 21373, 27904
a.-ıyorlardı 28115
a.-ıyoruz 29358
a.-ma 34595, 38296
a.-madı 34818
a.-madığı 7381, 27888
a.-madığım 11149
a.-madım 1947
a.-mağa 24354
a.-mak 71, 3519, 10390, 12897, 18467,
19288
a.-makla 4192
a.-maktı 4098
a.-mamış 740, 7015, 24350
a.-mamışken 2401
a.-mamıştı 10464
a.-mamız 9600
a.-manın 10868, 19291, 36345
a.-masına 11132
a.-masını 23129
a.-masıyla 24400
a.-maya 15699
a.-mayan 24627
a.-mayarak 10849, 23184
a.-mayı 15914, 35476
a.-maz 13182, 17245, 19547, 27377
a.-mazdı 259, 9341
a.-mış 185, 3211, 3445, 5350, 6232, 9647,
10599, 11166, 11180, 11223, 11503, 11715,
16253, 16428, 17297, 18467, 27573, 29213,
34037
a.-mışlar 27673
a.-mışlardı 11500
a.-mıştık 2981
a.-mıştır 24597
a.-mıyor 3427, 31100, 33734
a.-mıyordu 34638, 34812
a.-sa 32122
[=206]
AYRILIK: 1. Ayrı olma, birbirinden uzak düşme
durumu, firkat, firak, iftirak, hicran:
“Haldun ve Erol Beyler'e muhabbet ve
hürmetlerimi söyler misiniz? Bu kısa **ayrılıkta**
sizi çok özledim; tekrar yazarım.”
(a. +ta 20659)
2. Uyuşmazlık, anlaşmazlık, muhalif olma,
ihtilâf, muhalefet, mübâyenet:

“O zamanki ayrılık fikir **ayrılığı** değil, fakat
mizâc ayrılığıydı.”

(a. 4263)

a. 371

a.+a 4254, 13617, 13618

a.+ı 4261, 27576

a.+ından 937

a.+ını 28266

a.+ıydı 4262

a.+lar 2395

a.+lara 8586

a.+larıyla 1600

a.+ta 4255, 20644

[=15]

AYS: Buzda oynanan bir spor:

“Birçok zengin aileler tarafından meskûn.

Mevsimi geçirmeğe gelenler gündüzleri ‘**ays**’
vesâir spor oyunları ile vakitlerini geçiriyorlar.”

a. 20502

[=1]

AYŞE HANIM: Yahya Kemal’in amcasının eşi:

“Babamın kardeşi Ali Bey, Evrenoszâde Faik
Bey’in damadı ve iç güveyisi idi. İzdivacından
beri karısı **Ayşe Hanım’la**, o büyük konakta
oturuyordu.”

a.+la 110

[=1]

AYŞ Ü İŞRET: Ar. Yiyip içme:

“Siz çünkü inhimâk ederek **ays ü işrete**,/
Fısk û fücûra, sefk-i dem ü nehb ü gaarete.”

(a. +e 30978)

“Her fasıl.ı ömür.ü silsileînevbahâr kıl/
Zannet-me **aysüişret** için başka câğ ol-ur”

(a. 37692)

[=2]

AYŞ Ü NÜŞ: Ar. +Fars. Yiyip içme, içki içme:

“(…) sarışın, sıhhatli bir adamdı, âz tahsil
görmüş, lâkin terbiyeliydi, **ays ü nüş** mübtelâsı
olduğu derecede mütaassıptı.”

(a. 1532)

“Dem.dir ki **aysünüş** ile ifnâyı ten.deyiz/
Kâm al-madık müsâferet.inden bu âlem.in”

(a. 37740)

a. 37782

[=3]

AYŞ Ü TAREB: Ar. Yeme içme, çalgı, çengi:

“Cihan halkı kamu **ays ü tarebde**/
Gel ahî gidelim Rûm illerine.”

a.+da 25752
[=1]
AYYAŞ: Ar. İçkiye düşkün, içkici, içici, keş, küplü, bekri: “*Gaa yet güzel sesli, yakışıklı, ayyaş, ahlâksızlıkla maruf bir kimse idi...*”
a. 497
[=1]
AYYILDIZLI: Üzerinde Türk bayrağındaki hilâl ve beş köşeli yıldız şekil bulunan (şey):
“... *bizim gibi Paris, Londra veya Berlin emtiası sattıyorlar, ancak ayyıldızlı kâğıdlara sarılı olarak!*”
a. 30790
[=1]
AYYUK: Ar. *meç*. *Ayyuka çıkmak: Dedikodu herkesçe duyulmak, yayılmak:
“... *mağlûbiyetlerinin rezaleti günden güne ayyuka çıktığından davalarını kaybetmek üzere dirler.*”
(a.+a 16098)
a.+a 14227
[=2]
AZ: 1. (Mesafe ve zaman için) Kısa:
“*Ne yazık Geç-mek üzre.dir bu gece/ Ey gönül fecir.e az zaman kal-ıyor*”
(a. 36205)
2. Biraz:
“*Lâkin az sonra lezîz uyku bir encâm.a var-ır/ Hilkat.in gör-düğü rü'yâ bit-er etrâf ağar-ır*”
(a. 36511)
3. Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün altında bulunan, çok olmayan:
“*Ancak bu hakikati bilen azdır, ömrünü ona tatbik edenler ise nâdirdir.*”
(a. +dır 19797)
4. Belli bir ölçünün altında, az miktarda:
“*İstanbul'da iken vaktimi beyhude geçirdiğimi, az okumuş olduğumu idrâk ediyorum.*”
(a. 20429)
5. *Az çok: Oldukça, bir parça:
“*Lozan'da nasıl günler geçirdiğimi Önce yazdığım mektuplarda az çok anlatmışım.*”
(a.+çok 20480)
“*Taştır.imiz bu sâye.de az çok bahâ bul-ur/ Bâkî kal-ur sahîfeiâlem.de ad.ımız*”
(a. 37882)
a. 647, 832, 1242, 1245, 1315, 1329, 1419, 1531, 2090, 2114, 2449, 2642, 3099, 3744,

3758, 5336, 5502, 5546, 5572, 5712, 5773, 5832, 5971, 5972, 6115, 6422, 7034, 8183, 8386, 8536, 8873, 9598, 9672, 10044, 10487, 10562, 10590, 10996, 11248, 11438, 12314, 12384, 12392, 12584, 12756, 13022, 14710, 16647, 17040, 17049, 17052, 17185, 17240, 17720, 17919, 18361, 18896, 19476, 19588, 20414, 20465, 20468, 20479, 20489, 21274, 21440, 21499, 21668, 22307, 22651, 23249, 23252, 23254, 23272, 23903, 23956, 23969, 23969, 24084, 24696, 24946, 25426, 26704, 26912, 27145, 27337, 27340, 27366, 27704, 28534, 28545, 28547, 28555, 29318, 29331, 30021, 30292, 30484, 30906, 31669, 31792, 31841, 32359, 32421, 32422, 32422, 32836, 33129, 33299, 33371, 33378, 34318, 34680, 35306, 35909, 35939, 35949, 36598, 36762, 38718, 39254
a.+aca 11000
a.+buz 32423
a.+çok 754, 1346, 2236, 2388, 2768, 3352, 3806, 4080, 4147, 5457, 6426, 6707, 11000, 11722, 12915, 13245, 13903, 13903, 14407, 14965, 15184, 18367, 19659, 20652, 20787, 21210, 22426, 23706, 23758, 24830, 24900, 25049, 25790, 25850, 26088, 28667, 28668, 29641, 29892, 29909, 29972, 30032, 33302, 33362, 33859, 34062, 35002
a.+dı 24115
a.+dır 5809, 8154, 16542, 19782, 24806, 27962, 29939, 33309, 37243
a.+ı 32914
a.+ını 20997
[=185]
AZ-: 1. Taşkınılıkta ileri gitmek:
“*1904 senesi Paris'de kilise ve din düşmanlığının azdığı ve sosyalist cereyanının sert bir rüzgâr gibi estiği bir seneydi.*”
(a.-dı 2131)
2. İstenmeyen bir durumda etkiyi artırmak:
“*Genç Türklüğün daha ziyade galeyanına, hafiyeliğin daha ziyade azmasına sebep olan bu hâdise Türkiye'de hürriyet fikrinin sayılı hâdiselerinden biridir.*”
(a.-masına 10818)
a.-miş 13820
a.-mişti 11534
[=4]

ÂZÂ: (I) Üye:

“... maliyeye vâkıf **azadan** teşekkül edecek bir komisyona bu suali sormalıdır.”

(a.+dan 15464)

- a. 8615, 22328, 22400
a.+larına 11070
a.+larının 2651
a.+nın 26304
a.+sı 11486, 15450, 18731, 18741, 20226,
21871, 22488, 22546, 25550, 26291
a.+sına 24219
a.+sınamı 24632
a.+sından 8714, 22442, 26120
a.+sını 3657, 3969, 10248, 26316
a.+sının 3614, 24721
a.+sıyla 10406, 24597
a.+ya 22404
a.+yı+mahfil 23193

[=32]

ÂZÂ: (II) Vücudu meydana getiren parçalar, organlar; organ:

“Eczâyıkadeh ki artık ol-muş peyvest/
Kıy-maz o.na kırmak iste-mez bir bedmest/
Âzâ.sını hangi sevgi birleştirdi/
Âhir bu vücūd.u hangi kin et-ti şikest”

a.+sını 38432

[=1]

AZÂB: Ar. Pişmanlık, çaresizlik, korku vb.

durumların verdiği sıkıntı, işkence, keder:
“Bir cins.imiz **azâb** ise vicdan ve his.lerle/
Bir cins.imiz de var ki belâ.dır nefis.lere”
(a. 37132)

“Yalnızlık.in **azâb.ı** her işkence.den beter/
Yalnız bu kahr.ı insan.ı tahrib için yet-er”
(a.+ı 36658)

a.+ıyız 37128

a.+ıyile 36355

[=4]

ÂZÂD: Fars. 1. Her türlü bağdan kurtulmuş,
yakasını sıyırmış, kayıt altında olmayan:

“Sen kendi.ni yok farzet-ib **âzâd** yaşa/
Geç-miş gün.ü dil bağla-yarak yâd et-me”
(a. 38901)

2. Serbest bırakma:

“Çar bu memleketi **âzâd ettiği** günlerde hemen
bir Bulgar milliyetperverliği, istiklâl fikri uyanır.
(a.+ettiği 3270)

a. 21174, 21433

a.+eden 3232

a.+olmak 1917, 9710, 12570

a.+oluruz 2910

[=9]

ÂZÂDE: Ar. Hür, serbest:

“Ziya Bey her türlü siyaset tesirlerinden **âzâde**,
hür, müstağni bir mecmuayı idame
edebileceğimiz kanaatinde hâlâ musirdi.”
(a. 8719)

a. 1086, 3282, 9087, 10777, 11765, 12380,
12680, 13836, 17828, 18539, 21540, 21555,
21824, 22623, 23701, 23998, 27083, 28051,
29262, 30668, 32223, 32419

a.+dir 23693, 27993, 31114

a.+dirler 13174

a.+ydiler 29253

[=27]

ÂZÂDE-İ KÜFR Ü DÎN: Ar. Küfrün ve dinin
kaydı, bağı altında olmamak:

“**Âzâdeiküfrüdîn** oluş.tur dîn.im/
Sor-dum mihr.in ne.dir arûsıdehr.e/
Neşve.n de-di yüzgörümlüğü.m kâbîn.im”
(a. 38331)

[=2]

ÂZÂDELİK: Kayıtsızlık, ilgisizlik:

“Bir zirve.ye kon-mayan hümâ.dır ki gönül/
Âzâdelik.in hevâyışevk.inde yaşa-r”
a.+in 38144

[=1]

AZAK: Azak Denizi, Karadeniz'in

kuzeydoğusunda yer alan deniz:

“Karadeniz'den ve **Azak'tan** Cenevizliler
tamamıyla atıldığı gibi Kırım Hanlığı devlete
tâbi bir hanlık oldu.”

a.+tan 5301

[=1]

AZAL-: 1. Az denecek bir miktara inmek:

“Abdülhamid devrinde, bî-hayâ ve bî-insaflara
hizmet edenlerin adedi **azalacağına**, bilâkis
arttı.”
(a.-acağına 32687)

2. Eskisinden az bir duruma gelmek:

“... illeti ilerledikçe kalbinin harareti kayboldu,
cerbezesi **azaldı**, kendisi munisleşti...”
(a.-dı 3859)

“Bülbül.den o eğlence.de feryâd işitil-mez/
Gül solma.yı mehtâb **azal-ı**p bitme.ği bil-mez”
(a.-ı 36748)

a.-dı 8309, 18770

a.-masında 4740

[=5]

AZALIK: Aza olma durumu:

“Murat Bey, Sultan Abdülhamîd-i Sâni'nin Şûrâ'yı Devlet **azalığı** kabul etti.”

a.+ını 9754

[=1]

AZALT-: Etkisini yitirmesine sebep olmak, hafifletmek:

“Bu defa girmeyişimiz harbin musibetlerini **azaltmadı mı?**”

a.-madımı 27234

[=1]

AZAMET: Ar. 1. Ululuk:

“Hâsılı o meş'un 1683 yazında ordu Mehmed-i Râbi'le ve haremîyle beraber, İstanbul'dan görülmemiş bir **azametle** kalktı.”

(a. 25272)

2. Büyüklük:

“... metin bir an'aneperestlikle, kelli felli bir belâgatfürûşlukla, geniş bir kırk anbar **azametiyle**...”

(a.+iyle 17085)

3. İhtişam:

“Napolyon 1808'den sonra bütün Avrupa'yı bir Birleşik Devletler şekline sokmuş ve bu parlak imparatorluğun başına, Charlernagne'dan daha büyük bir **azametle** kurulmak hülyasına kapıldı.”

(a.+le 26728)

4. Heybet:

“Eski vaziyetinden birşey bırakmadığını iddia eden bir **azametle** kulübün bahçesine girdi.”

(a.+le 2856)

5. Tekebbür:

“Yahudilerin din sahasındaki **azametleri** Yunan ve Roma zamanında malûm değildi.”

(a.+leri 19550)

a.+le 17623

a.+ini 24308, 26904, 26904

a.+iyle 3471, 13474

[=11]

AZAMETLİ: 1. Heybetli:

“Ali Dâniş Bey'in karşısına çıktım. Kendisi seyrek sakallı, geniş gövdeli, **azametli**, altun gözlemlü bir zâtdi.”

(a. 1503)

2. Debdebeli:

“Ah Roma'nın o cihangirane günleri ne yamandır! Cepheden, kitap sahifelerinden, şaşaya hayran ressamaların resimlerinden göze **azametli** görünür...”

(a. 17422)

3. Görkemli:

“Üstatlığının belirlediğini gösteren, heybetli olduğu kadar zarif olan bu cami ve etrafındaki manzumesi ise, ancak ondan sonraki **azametli** eserlerinin karşısında sönük kalmıştır.”

(a. 5633)

[=3]

AZAMETSİZ: Görkemli olmayan:

“Bir papas kışlasıdır, saray olan kısmı zâten küçük ve **azametsiz** bir şey olduğu gibi, kilise olan kısmı da rûhâniyetsizdir.”

a. 18904

[=1]

AZAMİ: Ar. En çok, en üst, en büyük, en yüksek (derece, nicelik), maksimum:

“... her türlü insanîyet, civan-mertlik, hakşinaslık düsturlarından azade, **azami** dereceye kadar menfaatperestçe bir telâkkiyle kabul edişlerinden ileri geliyor.”

(a. 13845)

a. 136, 521, 1817, 8187, 8235, 9184, 13839, 20536, 23229, 24693, 24794, 24928, 25285, 27286, 27779

a.+sini 21672

[=16]

AZAP/AZAB: Ar. Büyük sıkıntı, eziyet, ezinç:

“Bu sükût beni derin bir **azap**, derin bir ıztırıp içinde bıraktı.”

(a. 33428)

a. 9752, 9760, 15387

a.+a 34581

a.+ı+vicdani 22315

a.+ı+vicdani.sinin 22319

a.+ından 16501

[=8]

AZARLA-: Kırıcı ve sert söz söylemek, paylamak, takdir etmek:

“Babam beni **azarladi**, bu söylediklerimi nereden işittiğimi sordu.”

a.-dı 1284

[=1]

AZARYAN YOKUŞU: Büyükada'da bir yokuş:

“1914 yazım ve sonbaharını Yâkup Kadri ile, Büyükkada'da, Azaryan Yokusu'nda, küçücük bir evde geçirmeğe karar vermiştik.”

a.+nda 2619

[=1]

AZEP: Eskiden Türk ordusunda çeşitli zamanlarda piyâde, istihkâm ve bilhassa tüfekçi deniz askerlerine verilen isim: “... genç Fâtih, sağ kolunun yumruğuna toplanmış yıldırımlar gibi, sıra ile, büyük topları, Anadolu, Rumeli ocaklarının askerlerini, **azepleri**, seymenleri, sipahileri ve son darbe olan yeniçeriyi surların üzerine boşaltıyordu.”

(a. +leri 7171)

a. 5247

[=2]

ÂZERÎ FUZÛLÎ: Mehmed bin Süleyman Fuzûlî. (d. 1483, Hilla – ö. 1556, Bağdat), Divan edebiyatı şâiri: “**Azerî Fuzûlî** ile Osmanlı Nâilî-i Kadîm bir tek adam olsalardı eski şiirimizin zevkine doyamazdık.”

a. 19739

[=1]

AZGIN: 1. Azmış olan, azılı:

“O devirlerde Türklüğün karşılaştığı en vahim tehlike, bilhassa Safevîlerin **azgın** bir dereceye çıkardığı Şiîlik olmuştur; bu mezhep Acem harsının ta kendisi idi.”

(a. 5917)

2. Etkisi çok şiddetli:

“Çalkan.ır nâ'ra.larla meydan.lar/
Es-er **azgın** bir ihtilâl hava.sı”

(a. 38635)

a. 2776, 3751, 12382, 24323, 27480

a.+dı 16710

a.+dır 20659, 29763

[=10]

AZGINLIK: Azgın olma durumu:

“... mütegalibenin haydutça **azgınlıklarını** söylüyordu.”

(a. +larını 33771)

a. 12413

[=2]

AZICIK: Çok az, biraz: “Almancaya **azıcık** alışkanlığım bile bu kelimenin Türk Şansı Parkı demek olduğunu anlamağa kifayet eder.”

a. 25059

[=1]

AZILI: 1. Tehlikeli, gözü dönmüş, azgın, saldırgan: “Çünkü **azılı** vezirin her gün yeni bir iş çıkararak mutlaka birkaç kişiyi daha menfâya göndermesi...”

(a. 34844)

2. Zorlu, güçlü, başa çıkılmaz:

“Fırka'nun müessisleri arasında İttihat ve Terakki'nin **azılı** muhalifi olarak öne atılmış olanlar göze çarpıyordu...”

(a. 18833)

a. 10036, 34836

[=3]

AZİL: Ar. Görevden alma:

“... hükmünü öyle verir; **azil** veyâhud katledilmiş insanların uğramış oldukları hükümleri bir daha gözden geçirir.”

(a. 26812)

“**Azlinin** sebebini en ehemmiyetsiz bir mesele gibi hakikî bir istiğna ile anlattı.”

(a. 19787)

a. 25524, 33281

a.+inden 35045

a.+ini 34887

a.+lerin 35100

a.+lerinden 35174

[=8]

AZİM: Ar. 1. Bir işteki engelleri yenme kararlılığı:

“Türkler kırbaç, sopa, dipçik altında kalan en ücra köylerde bile **azimlerinden** şaşmadılar, reylerini yine Müslüman kutusuna attılar.”

(a. +lerinden 1081)

“En büyük emeli olan İstanbul fethini, bitmez tükenmez bir **azimle** neticeye erdirmiş, Cenevizlilerden Galata'yı tesellüm etmiş.”

(a. +le 6240)

“**Azim.inin** kur-duğu yüz.lerce şehir.den fazla/
İri firûze.ye benze-r nice gök kubbe.yle/
Dehr.e aksettir-iyor gerçi büyük mîmârî”

(a. +inin 35975)

2. ***Azm-i mezbûhâne**: Boğma kastı:

“Napoleon bir **azm-i mezbûhâne** ile bütün Avrupa'yı boğmağa çalışırken, Fransa'yı bir mezbahaya çevirdi idi.”

(a. +i+mezbuhane 22721)

a. 197, 2369, 8124, 8130, 8138, 8257, 9533, 10190, 10316, 11367, 14027, 14312, 16792,

18182, 20455, 22381, 25194, 25383, 25467, 33911, 33915

a.+di 21368

a.+dir 13889

a.+e 24128

a.+i 6142, 6172, 23613, 26224

a.+imiz 25179

a.+in 6141, 23631, 23638

a.+indedir 18225

a.+indedirler 13972

a.+inden 25428

a.+ine 4769

a.+ini 14442, 19648

a.+inin 18430

a.+iyle 2391, 12282, 21398, 22290, 25077, 27249, 32034

a.+kar 6227

a.+le 4639, 34476

a.+leri 31981

a.+lerine 32557

[=55]

AZÎMET: Ar. 1. Sebat, kararlılık:

“Ölürsem kahbeyim millet yolunda bir **azîmetten** Bâis-î şekva bana hüzn-î umûmîdir Kemal Kendi derdi gönlümün billâh gelmez yâdına” (a.+ten 27121)

2. Azîme. Büyük ve fevkalâde iş, çok önemli mesele:

“O günlerde Darülfünun gençlerinin başında İzmir'e gitmem mukarrerdi, bu karar gazetelerde çıkmıştı; lâkin **azîmet** binbir türlü manialarla gecikiyordu.” (a. 26919)

a.+iniz 19928

[=3]

AZİMKÂR: Ar.+Fars. İradeli, gayretli, istençli, kararlı:

“... Zağanos Paşa İstanbul fethinin en musir ve **azîmkâr** müteşebbislerindendi.” (a. 6232)

a. 13015, 24091, 24107

a.+dı 1061, 25969

a.+dılar 12715, 13895

a.+dırlar 13897

a.+lardır 14574

[=9]

AZİMKÂRÂNE: Ar.+Fars. Gayretli, kararlı, iradeli, azimli kimseye yakışır biçimde:

“Lâkin bu telâkki kalbimizde nikbinâne değil, **azîmkârâne** olmalı.”

(a. 13910)

a. 17173, 21057

[=3]

ÂZİYÂDE: Pierre Loti tarafından yazılan roman: “Biz Rus Harbinden mağlûb çıktuktan iki sene sonra Paris'de, üstünde müellifinin ismi olmayan böyle bir kitap intişâr etdi: **Âziyâde**.” (a. 20928)

a. 20913, 20917, 20926, 20942, 20944, 20950, 20956

a.+de 20958

a.+nin 20924

a.+yi 20928

[=10]

AZÎZ: Ar. Sevgide üstün tutulan, muazzez:

“Bir Pâdişah tahtını yeryüzünde her şeyden **azîz** bilir...”

(a. 33957)

“Sen.a dün bir tepe.den bak-tım **azîz** İstanbul/ Gör-medim gez-mediğim, sev-mediğim hiçbir yer”

(a. 35817)

a. 1780, 18851, 19022, 19031, 19827, 20270, 20293, 20300, 20324, 20349, 20367, 20424, 20428, 20437, 20440, 20521, 20539, 20539, 20550, 20557, 20563, 20568, 20589, 20614, 20616, 20633, 25135, 27193, 27262, 27362, 33334, 33809, 33950, 36571, 37009

a.+i+vakt 3036

a.+im 1903, 6004, 9538, 11537, 19889, 19894, 27348

[=45]

AZİZ EFENDİ: 1814'te Rumeli Hisarı'nda İskele Câmii' nin imamı: “Hisar halkı **Aziz Efendi'yi** severdi, çok sayardı.”

(a. 34086)

a. 34072, 34107, 34116, 34126, 34138, 34162, 34174, 34178, 34270, 34401, 34432, 34439, 34443, 34456, 34463

a.+den 34467

a.+nin 34405

a.+ye 34135, 34151, 34348, 34420, 34429

a.+yi 34075, 34399, 34415

a.+yle 34133

[=27]

AZİZ İSTANBUL: Yahya Kemal'in kitaplarından biri:

"AZİZ İSTANBUL"

a. 4383

[=1]

AZLEDİL-: Görevden alınmak:

"Bu iki adam, Âlî Paşa'nın ölümünden sonra, kısa bir müddet, sadrâzam olmuşlar ve **azledilmişlerdi.**"

(a.-mişlerdi 35185)

a.-di 19749

a.-diği 19751

a.-diğini 19762

a.-diklerine 35096

a.-ir 19767

[=6]

AZLET-: Bir kişiyi görevinden almak, uzaklaştırmak:

"Kıralın Necker'i **azlettiği** sayıyası bir top gibi pathyor."

(a.-tiği 25536)

a.-tiler 25524

[=2]

AZLIK: Az olma durumu:

"Bizde böyle insanlar yetiştiler, lâkin arazîye nisbeten **azlıktılar.**"

a.+tılar 24130

[=1]

AZLOLUN-: Görevinden alınmak, görevinden çıkarılmak:

"1118'de **azlolunduktan** sonra Tekirdağ'ında göçmüş."

a.-duktan 28357

[=1]

AZMET-: Bir işi yapmak için kesin karar vererek büyük bir kararlılıkla gayret göstermek:

"Venizelos bir şeye **azmedince** nerelere kadar gidebildiğini harp esnasındaki hareketiyle pek güzel göstermişti."

(a.-ince 13518)

"Bari müessir olduğu kadar sade de olan bu iktisadî cihada **azmetse.**"

(a.-se 14134)

"Selanik polisinin beni vapurdan almağa niyeti yoksa bile bu Rum, mutlakaa bu neviden bir iş çıkararak ve beni sözde himaye ederek üstümdeki paramı elde etmeğe **azmetmişti.**"

(a.-mişti 1740)

"Her kişver.inde kırma.ğa zincirişfa.yı/
Azmet-ti asker.in ulu kişverküşâ.ları"

(a.-ti 37237)

a.-mişti 1739

[=5]

AZMİ BEY: 1900'lü yıllarda İstanbul'da yaşamış bir polis memuru :

"**Azmi Bey** ve İstanbul Polisi, cemiyetin fedai teşkilâtı, askerî inzibat, her şey, bütün İstanbul, Cemal Paşa(nın) eli ve avucu içinde olduğu aşikârdı."

(a. 11284)

a. 11304

a.+e 11346, 11396

a.+i 1467

a.+in 11302

[=6]

AZM Ü CEZM: Ar. Kat'î karar, kesin karar:

"İslâm fikrivahdet.inin kârzâr.ını/
Memlûk pâdişâh.ı bu dâvâ.yı fasl için/
Sarfet-ti **azmücez**m ile bilcümle vâr.ını"

a. 37256

[=1]

AZRA: Vamık u Azra halk hikâyesinde Vamık'ın sevdiği kız:

"Ey dil sen o dildâre lâyık mı değilsin yâ/
Da'vâ-yı mahabbetde sâdik mı değilsin yâ/
Özrü nola **Azrâ'nın** Vâmık mı değilsin yâ/
Bû gam ne gezer sendi âşık mı değilsin yâ"

(a.+nın 28026)

a.+ya 28026

[=2]

AZRÂİL: Dört büyük melekten, Allah'ın emriyle insanların canını almakla görevlendirilmiş olanı, ölüm meleği:

"Vatan yabancı bir âlem görin-mesin yalnız/
Hizmetçi.ye Gel de-r gibi **Azrâil.e** Gel de-r/
Ömür.ün bu son akşam.ları git-tikçe karar-sa"

a.+e 38664

[=1]

ÂZÜRDE: Fars. İncinmiş, kırılmış, gücenmiş:

"Meylîhazâret eyle-yen ölgün vüreyka.lar/
Âzürde bir tahassüs ile ra'şedâr ol-ur/
Az sonra dağ.ları şegafengîzişî'r et-en/
Sünbül menekşe müjderesânıbahâr ol-ur"

a. 39253

[=1]

B

BÂB/BÂP: Ar. Kapı: “*Abdülaziz devrinde Müşir Nâmîk Paşa bu binaları tamamıyla ortadan kaldırarak **Bâb-ı Ser-askeri**'yi bina etmiştir.*”

(b.+ı+serasker.iyi 5375)

b.+ı+seraskeri meydanı.nda 12310

b.+ı+zabtiye 9989

b.+ı+zabtiye.lerde 1626

b.+ından 28363

b.+ta 12395

[=7]

BABA: Çocuğu olan erkek, peder: “*Yavuz Sultan Selim'in devri sekiz buçuk seneden az sürdü, bu padişah, **babasına** bir türbeden başka bir şey yapmaya vakit bulamadı.*”

(b.+sına 5578)

“*Lâkin ölüm görün-dü güzel bir cihan gibi/Rûh.un **baba.ndan** o.nlara bir armağan gibi/Cennet.dedir yan.ında ilâhî şehid.lerin/Son harb.i kan.larıyla kazan-mış yiğit.lerin*”

(b.+ndan 38989)

b. 443, 675, 2921, 2923, 8673, 21865, 31102, 31262, 32688, 33503

b.+dan 234, 16691, 32605

b.+lar 21660, 30428

b.+ları 2368, 6966

b.+larımızdan 29739, 29743

b.+larını 17106

b.+larının 6179, 6975

b.+m 50, 62, 65, 72, 79, 87, 91, 105, 116, 119, 131, 472, 566, 588, 678, 1261, 1275, 1279, 1283, 1308, 1433, 2464, 6198, 16975, 21695, 22155, 30763

b.+ma 599, 4092

b.+mdan 343, 604, 4066, 19295

b.+mın 60, 63, 68, 108, 124, 320, 686, 1243, 1290, 1432, 2003, 2465, 4105

b.+mla 40, 47, 725, 1408, 4060

b.+ndan 20550

b.+nı 20559

b.+nın 445, 450, 2722, 3911, 4772, 17110, 17111, 33705

b.+nla 38987

b.+sı 45, 96, 510, 854, 857, 1478, 3910, 3912, 5152, 5583, 7081, 9256, 21649, 22711, 22718, 22728, 25699, 25720, 25884, 26078, 26609, 30726, 31099, 31413, 33657, 33841, 34632

b.+sına 853, 5573, 21642, 34575

b.+sından 10793, 25688

b.+sını 17108

b.+sının 4773, 6175, 6344, 9271, 22716, 28764, 34568, 34626, 34710

b.+sıyle 678

b.+ya 32605

[=130]

BABA CAFER: Baba Cafer olarak tanınan Seyyit Cafer [Seyit Cafer'in yaşamı ile ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. Onunla ilgili Evliya Çelebi Seyahatnamesi ile Hafız Hüseyin'in Ayvansaray-i Mecmua-i Tevarih isimli eserinde bazı bilgiler bulunmaktadır. Bunlara dayanılarak Baba Cafer'in Bağdat doğumlu ve İmam Hüseyin soyundan olduğu, Sıddıkiye Tarikatına mensup olduğu öğrenilmektedir]:

“*(...) fakat şehit düşenlerin naaşlarını sokakta görür, Müslüman âdetince gömülmeleri için müsaade alır, maiyetinde gelen **Baba Cafer**'le ve diğer üç yüz kadar Müslümanla kazma ve çapalara sarılır, bütün şehitleri gömer.*”

b.+le 7243

[=1]

BABA GORİO: Goriot Baba. Balzac'ın Goriot Baba romanındaki başkahramanı:

“*Nanamı tanımasaydım Ernest Renan'ın naklettiği Hazret-i İsa'yı ve Balzac'ın tavsir ettiği **Baba Gorio**'yu iyi anlamazdım.*”

b.+yu 251

[=1]

BABALIK: 1. Üvey baba:

“*Bu adam çocukluğunu, **babalığı** gibi olan Köprülü Mehmed Paşa'nın sadâretinde hakikî bir şehzade gibi geçirmişti.*”

(b.+ı 25212)

2. *İsim babalığı: Bir akıma veya ekole isim bulan kimse olma durumu:

“*Symbolisme tesmiyesini bulan ve **isim babalığını** alan o olduğu hâlde, en cür'etkârâne numunelerini o vermiş iken, sembolizm gürlütiüsü bilhassa onun etrafında kopmuşken, Sembolizm'den uzaklaşa uzaklaşa nihayet XVII. asır sonu şiiirinde karar kılmıştı.*”

b.+ını 2410

[=2]

BABA ORUÇ: Oruç Reis. (ö. 924/1518)
Cezayir'de Osmanlı hâkimiyetini kuran ünlü
Türk denizcisi [Midillili sipahi Yâkub Ağa'nın
dört oğlundan ikincisi olup Barbaros Hayreddin
Paşa'nın ağabeyidir]:

“Kubilây Han ordularının ta karşılardaki
Japonya'ya geçişleri, mesafe aşmak itibariyle
1010'da Yenice-Vardarlı bir sipahinin oğulları
olan **Baba Oruç** ve onun kardeşi olup sonraları
Barbaros diye anılan Barbaros Hayreddin'in ve
diğer kardeşlerinin, daha birçok Türk
gençleriyle Midilli'den kalkıp, hattâ o zamanki
Osmanlı devleti ile bir alâkaları olmaksızın, tâ
Cezayir'e ve Tunus'a gidip, oralarını tek
başlarına fethetmeleri bin defa daha harikulade
bir vak'adır.”

b. 26241

[=1]

BABAYÂNİLİK: Babayânî olma, babayânî
davranma durumu, ağırbaşlılık, olgunluk:
“Bu da Şark lâubaliliğinin, **babayâniliğinin**,
dikkatsizliğinin neticesidir.”

b.+inin 19366

[=1]

BABAYİĞİT: 1. Yürekli kimse:

“Bu müşahedede bulunan **babayiğit** zevata ben
de bir şahsî mütalâamı serdettim.”
(b. 11066)

2. Güçlü kuvvetli (kimse):

“... balmumundan bir mum yakmış ve kuşağını
çözüp yere bırakmış bir **babayiğit**: Mumumu
söndüren ve kuşağıma basan var mı! demek olan
bir meydana okuma üslûbu ile gezinir ve (bu)
heybet, o devrin en câzib bir manzarası (gibi)
görünürdü.”

(b. 26508)

b.+ler 1125

[=3]

BÂBIÂLİ: Osmanlı Devleti'nin son
dönemlerinde Sadrazamlık binasına ve daha
geniş anlamıyla da Osmanlı Hükümeti'ne verilen
isim:

“Softaların Fâtih'den **Bâbiâli** üzerine o korkunç
yürüyüşünü işitir işitmez, Pâdişah derhâl
Hüseyin Avni Paşa'yı sadrâzam etmek kararını
vermiştir...”

(a. 35249)

b. 1025, 1496, 7672, 8449, 10118, 10121,
10535, 10577, 10588, 10589, 10647, 10715,
11254, 11257, 11272, 11826, 13636, 14553,
15666, 16809, 17293, 21692, 35582

b.+de 1497, 1513, 32614, 32806, 33506,
33532, 34221, 34231, 34233

b.+deki 23913

b.+den 21110, 26141

b.+dir 21093

b.+nin 9690, 34830

b.+ye 10579, 10583, 15955, 22038, 34289

b.+yi 10572, 11258, 25795, 25798, 33761
[=49]

BÂBIÂLİ CADDESİ: Cağaloğlu'nda bir cadde:

“Süleyman Nazif'le İstanbul'un her tarafında,
vapurda, köprü üstünde, Ceyo'da, **Babiâli**
Caddesi'nde, Tepebaşı'nda, Tokatlıyan'da,
Beyoğlu'nun her köşesinde (defalarca karşılaştık
ve görüştük.) Vezin bahsinin hararetle münakaşa
edildiği günlerdeydi.”

(b.+nde 8887)

b.+nde 15248, 19344

b.+nden 2542, 2837, 7668, 9296, 12359

b.+ne 7632

b.+nin 7628, 8556, 21742, 22218, 30584,
30702, 31916

[=16]

BÂBIÂLİ YOKUŞU: Babiâli Caddesi'ndeki
yokuş: “**Babiâli Yokuşu'ndan** Sirkeci'ye doğru
inerken dikkat ettim ki dünya bu ihtilâlden
bihaber, dükkânlarda kayıtsız kayıtsız
gülüşüyorlar, konuşuyorlar, alışveriş oluyor...”

b.+ndan 10637

[=1]

BABİL: Mezopotamya'da kurulmuş olan Babil
şehri: “Bu harpten Paris galip, İstanbul da
mağlûp çıktılar. Fakat ikisinin de nasibi bir. İkisi
de **Babil** şehrine dönmüş.”

(b. 7793)

b. 7867

[=2]

BABİL KULESİ: Eski Mezopotamya'nın en
büyük ve en ünlü şehrinde Nemrut tarafından
yaptırılmış olan mabet kulesi, zıurat:

“Bir yanardağ peyda olmuş, zifîri dumanını,
siyah bir **Babil Kulesi** gibi göğe çıkarıyor.”

b. 7311

[=1]

BÂBÜ'S-SAADE: Ar. Saadet Kapısı. Topkapı Sarayı'nın bir kapısı: “*Alemdar Mustafa Paşa 'yı Hirka-i Bârika odasına celble biraz müzâkere-i hafîyye icrasından sonra Bâbü's-Saâde hâricine bi't-teşrif 1223 sene-i kameriyyesinde serîr-i zer-endûd-ı Osmaniye sâyesâz oldu.*”

b. 22049

[=1]

BACA: Fars. Dumanı ocaktan çekip havaya vermeye yarayan yol: “... *bu bahçenin cephesinde de geniş, yeni, fabrika gibi, bacaları tüten bir hamam binası var.*”

(b. +ları 3198)

b. +ları 15187

[=2]

BACAK: Fars. Vücudun kasıktan tabana kadar olan bölümü:

“*Merdiven başındaki muayeneden kurtulduktan sonra titreyen bacaklarımla o yüksek merdiveni bir sâir-i fil'menâm gibi çıkıverdim.*”

(b. +larımla 1637)

b. +larında 967

[=2]

BACI: Bir evde uzun zaman çalışmış yaşlı kadınlara verilen unvan: “*Dedelerden kalma bacalar, bir de Efendi'nin evlât diye benimsediği şirin bir Anadolu kızcağızı...*”

b. +lar 33368

[=1]

BÂD: Fars. 1. Rüzgâr:

“*Siz müjdeibahâr.ı ver-en bâd ol-un de-di/ Bir gün göç-erse sahnıharâbât.dan Kemâl*”
(b. 37423)

2. **“Herçi bâd âbâd: “Ne olursa olsun” deyişinin içindeki fiil: “Bir taraftan da Reşîd Paşa an'anesine sâdik gençler herçi bâd âbâd, Osmanlığa tarafdâr, vatanın necatını, Tanzîmât'ın tekâmülünden bekliyorlar.”*

b. 30571, 37585, 37704, 38137, 38317, 38424

b. +ı 38834

[=8]

BADANALI: Badana edilmiş olan:

“... *pencereleri çapraz demir kafesli, sarı badanalı Nizâm-ı Cedîd neferleri nin ilk karargâhı olan bu binalardan köşede bucakta birkaç tane daha var.*”

b. 7568

[=1]

BÂDBÂN: Fars. Yelken:

“*Bâdbân aç-tı zafer sâhilia 'dâ.ya kadar/ Çık-tı Otranto.ya pürvelvele AhmedPâşâ*”

b. 37586

[=1]

BÂDE: Fars. Şarap, içki, mey:

“*İç bâde.yi çünkü bâd el.inden nice gül/ Kop-muş da dal.indan dökül-üp hâk ol-muş*”

(b. +yi 38424)

b. 37353, 37978, 38039, 38350, 38544, 38546, 38837

b. +lerle 38300

[=9]

BA'DE'L-İNKILÂB: Ar. İnkılap sonrası:

“...*Bâ'de'l-inkılâb yeni neslin intişâr eden ufak tefek eserlerine mukabil...*”

b. 22016

[=1]

BA'DE'L-MÛTÂREKE: Ar. Mütareke sonrası:

“*Yunanistan ba'de'l-mütâreke muzaffer olmak gibi tarihte hiç vaki olmamış bir mucize göstermek istedi.*”

b. 12281

[=1]

BADEM: Fars. Gülgillerden, dikenli veya dikensiz, meyvelerinin kabukları kalın, çekirdekleri küçük olan bir tür badem ağacı: “... *yabanî badem kokan bu temiz ve yalnız tabiatı Tell'in peşine takılan Altor köylüleriyle.*”

b. 17495

[=1]

BÂDEMÂ: Ar. Bundan sonra, bundan böyle:

“*Devletler Yunanistan'a bu iki vilâyeti ancak bâdemâ şarkta, şark muvazenesinin istinatgahı olmak şartıyla verdilerdi.*”

(b. 13324)

b. 15845, 15912, 16795, 34006, 35379, 35384, 35398

[=8]

BÂD-I SABÂ: Serin ve tatlı esen bahar rüzgârı:

“*Esvâb.ı beneşşe.nin ne dem renk.e dal-ar/ Dâmânügül.e bâdsabâ pençe sal-ar*”

b. 38379

[=1]

BÂD-I SEHER: Fars. +Ar. Tan yerinin

ağarmasından biraz önceki zamanda, şafağın sökmek üzere olduğu vakitte esen rüzgâr:

“Âh et-üþ **bâdiseher** yol.lara düş-müş sürün-ür/
Ne mükedder çıkıl-ır seyr.e ne mahzun yürün-ür”

b. 37806

[=1]

BÂD-I SUBH Ü ŞAM: Fars.+Ar. Sabah ve
akşam rüzgârı:

“Her yan.da mûsiki.yle ak-ar cûybâr.lar/
Her **bâdîsubhüşâm** ile eşcâr söylen-ür”

b. 37681

[=1]

BÂD-I ZAFER: Fars.+Ar. Zafer rüzgârı:

“Şevkîsefer.le pürheycân ol-du tûğ.lar/
Bâdzâfer.le Mısr.a vezân ol-du tûğ.lar”

b.+le 37270

[=1]

BÂDÎ: Ar. Sebep: “Üç sene evvel dâcâr
olduğum romatizma zaman zaman ıstırabı **bâdî**
oluyorsa da hamdolsun sıhhatim mükemmeldir.”

b. 19976

[=1]

BÂDÎ-İ GURUR: Ar. Gurur sebebi olan şey:

“Zevk et ki hayât.tan da maksûd bu.dur/
Bir zümre.ye lâf ol-mada **bâdîgurûr**”

b. 38410

[=1]

BÂDİRE: Ar. Musibet:

“Timur **badiresi** esnasında Anadolu'daki
arazisini muvakkâ ten kaybeden Osmanlı
Türklerinin Rumeli'de sıkı tutunmaları tarihin
dikkate değer bir hadisesidir.”

(b. 4736)

b.+de 34967

b.+den 24971

b.+ler 35048

b.+lere 2714

b.+lerine 19288

b.+nin 2912

b.+si 4734

b.+sinden 34986

[=8]

BÂDİYE: Ar. Çöl, sahra, beyaban:

“Eski şâirlerimizin kimi **bâdiyenin**, kimi Şîrâz'ın
âhengiyle cûşişkârdular.”

b.+nin 23240

[=1]

BAĞ: (I) **mec.** İlgî, ilişki, rabîta: “Bizi ezelden
ebede kadar bir millet hâlinde koruyan,
biribirimize bağlayan bu Türkçedir, bu **bağ** öyle

metîn bir bağdır ki vatanın hudutları koptuğu
zaman bile kopmaz.”

(b. 28737)

BAĞ: (II) 1. Üzüm kütükleri dikili olan ve üzüm
yetiştirilen yer: “Arkadaşım Behçet'le Kuru
Bağlar'a gıtdik. Türkçe ismi Bulgarcada payidar
olan bu **bağların** güzelliğini Evliya Çelebi
anlatmakla bitiremiyor.”

(b.+ların 3422)

2. Bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer,
bostan:

“Yârin ki her tebessüm.ü dâğ üst.ü **bağ** ol-ur/
Dest.inde câmineşve semâvî çerâğ ol-ur”

(b. 37689)

b. 28727, 28731

b.+a 37808

b.+da 2006

b.+dır 28727

b.+ı 10604

b.+ına 37673

b.+la 31143

b.+lar 3423

b.+ları 7846, 17005, 32269

b.+larımızı 32266

b.+larına 21305

b.+larla 15719, 20200, 28222

[=19]

BAĞ BOZUMU: Üzümlerin toplanma zamanı:

“O sebûlara buranın **bağ bozumlarından** çıkan
şarabı koydular.”

(b.+larından 23379)

“Geçmiş.de **bağ bozum.larının** belki yâd.ıdır/
Garb âlem.inde eğleniş.in bir misâl.i bu”

(b.+larının 36230)

b.+larının 23372

[=3]

BAĞDAD/BAĞDAT: Irak'ın başkenti:

“Sultan Süleyman 1535'de **Bağdad'a** girdiği
vakit orada bulunan Fuzûlî ordumuzla gelen iki
mâruş şâirimiz Hayâlî Beyle Yahya Bey i görmüş
Leylâ ve Mecnûn mukkadimesinde: ‘Bir nice
zârif-i hutta-i Rûm/Rûmî ki dedik kazıyye malûm’
beytini kullanıyor.”

(b.+a 27017)

“O yer.ler işte **Bağdâd** işte Âmid/
Bugün her şûle.den mahrûm câmid”

(b. 37956)

b. 977, 20721

b.+da 22863, 28702

b.+ı 4967

[=7]

BAĞDAD HATTI: Bağdat sınırı:

“Bütün ateşiyile devam eden Makedonya Meselesi, Balkanlardaki kaynaşma, **Bağdad Hattı** etrafında devletlerin endişe veren hareketleri ise...”

(b. 4379)

[=1]

BAĞDAŞ: Sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturma biçimi:

“Atâullah Efendi, **bağdaş** kurup oturduğu yerde düşünceli ve dalgın dinliyor ve muttaslı tesbihini çekiyordu.”

(b. 34116)

b. 21268, 34554

b.+kurduğu 34542

[=4]

BAĞDAT CADDESİ: Bağdat Caddesi ya da kısaca "Cadde" İstanbul'un Asya Kıtası'nda bulunan; Kadıköy Belediyesi sınırları içerisinde, Kızıltoprak'tan başlayarak, Maltepe Belediyesi sınırlarındaki Cevizli'ye kadar uzanan ünlü bir cadde: “Güzel bir gündü. Kızıltoprak'ta **Bağdat Caddesi** üzerinde...”

(b. 9245)

b. 5024

[=2]

BÂĞ-I İREM: (Cennete benzetilerek yaptırıldığı rivayet edilen İrem bahçesinden kinaye) Cennet bahçesi, cennet:

“Hüsniüşk iklim.inin feyz.iyle sermestübahâr/
Rengübü eksil-meyen **Bâğıİrem.ler** gör-müşüz”

b.+ler 37747

[=1]

BAĞIR: 1. Göğüs, sine: “Ramazanın topları patlarken, anne Anadolu'nun bağına mavi bayraklarını diken Yunan orduları karşısındaki askerlerimizi bir daha hatırlayacağız.”

(b.+ına 16891)

2. ***Bağından kopmak**: Tâ yüreğinden gelmek, içinden gelmiş olmak:

“O kızlara baktım, **bağından** bir hıçkırık koptu, ah tâli'siz bikrler, dedim.”

(b.+ımdan 21531)

b. 26496

b.+ı 1052, 14963

b.+ım 6293, 22849

b.+ımda 6296, 21490, 22838

b.+ına 2710, 16511, 16879, 30754

b.+ında 22886, 22909, 22931

b.+ındadır 12986

b.+ından 12649, 17642, 18460, 28330

b.+ını 6143, 22948

b.+ının 11993

b.+ırken 7162

[=25]

BAĞIR-: 1. Yüksek tonda ses çıkarmak, haykırmak:

“İki tabla üzerinde, kadın tuvalet eşyası sermiş; malını **bağırarak** satmaya çalışıyordu.”

(b.-arak 11147)

2. Paylamak, azarlamak, çıkışmak:

“Mevzuun delaletiyle, zarurî olarak, şahsiyat sahasında üzüdür, söylenir, **bağırır**, köpürür dururdu.”

(b.-ır 10884)

3. Konuşurken sesini gereğinden fazla yükseltmek, bir şeyi yüksek ve gür bir sesle söylemek:

“Takef intihâbâtda bir köye gitmiş, nutka başlamış, köylülere ne kaabilse tatlı bir lisanla vaad etmiş:

“Biz iktidara geçerse köyünüze yeni kilise yapacağız, mektebler yapacağız, demiryolu yapacağız, köprü yapacağız! derken, köylülerden biri:

“Ama bizim köyde nehir yok ki! diye **bağırmış**. Takef “Biz nehir de yapacağız! diye nutkuna devam etmiş.”

(b.-miş 3351)

b.-a 2757, 2757, 10869, 10870, 14861, 17418, 17418, 28134, 28134

b.-abağıra 13857

b.-an 15332, 20970

b.-anlara 27600

b.-arak 2516

b.-dı 2563, 10297, 10355, 15334, 23140

b.-dığı 6922

b.-dığına 10313

b.-diğini 17378

b.-dıktan 27599

b.-dılar 12149, 26764

b.-ıp 2883, 17028

b.-ır 7376, 10877, 17430, 24373, 28233

b.-ırlar 12508

b.-ıyor 25523, 29006
b.-iyordu 1902, 10606, 12410
b.-iyorlardı 10402, 10618
b.-mağa 34241
b.-mak 17009
b.-maktan 3638
b.-ması 17030
b.-maya 27599
b.-miş 7110, 17340, 17424
b.-saydı 27812

[=51]

BAĞIRIŞ-: Bağırarak, İnsan yüksek ve gür ses çıkarmak: "... *dairenin önünde çoğu sivil, birkaçı sarıklı, fakat adetçe az bir nümayiş kalabalığı bağırıyordu.*"

(b.-iyordu 10598)

b.-iyorlar 25556

[=2]

BAĞIRT-: Bağırmasına yol açmak:

"Zaman, evet zaman harpte yoran bir amildir. Fakat bu amel şimdiye kadar hangi taraftan acısından **bağirtti.**"

b.-tı 17788

[=1]

BAĞIŞLA-: 1. Vermek, ihsan etmek, bahşetmek: "*Vakıa bugün henüz Atina Hükümeti kendi kendine sulh çareleri arıyor, kararlar veriyor, Anadolu'ya muhtariyetler bağışlıyor, bu mevhum muhtariyetin arkasına çekilip barınmayı düşünüyor.*"

(b.-yor 17984)

2. ***Canını bağışlamak:** Öldürülmesi gerekirken vazgeçmek: "*Yunan politikacıları dünyayı ikna etmişlerdi ki, Yunan ordularına hâlâ canını bağışlamadığı için Türk milleti harbcüdür; bu millet hayatından vazgeçmemekle harbi hâlâ uzattıyor.*"

(b.-madığı 14839)

b.-mak 17678

b.-rsanız 20809

b.-yan 17424

b.-yınız 11345, 33953

[=7]

BAĞLA-: 1. **mec.** Bir şey veya bir kimse ile diğer bir şey veya kimseyi manevi bir bağla birleştirmek, birbirine yaklaştırmak:

"O zaman her Türk kadını gibi ümmî olduğu hâlde, yalnız meziyetleri sayesinde herkesi

kendine **bağlamış** olan Naîme Hanım dostlarının ikbâl günlerinde olduğu gibi, hastalıklarında ve ölümlerinde de, geceli gündüzlü bir vefakârlıkla yanlarında bulunurdu."

(b.-miş 1939)

2. Sona erdirmek, neticelendirmek:

"Kanbur'la Dilşâd'ın ruhları bu mükâlemeyi böyle **bağlıyorlar:**

Biri Tahlis eden demek, yine Sultan Selim olur!

Öteki Âtisi yoksa şimdiki hâlin elîm olur,/

Aklen ve naklen ancak o zâtın siyâseti/

Bahşeylemis bulunmalı hakk-ı riyâseti!"

(b.-yorlar 30946)

3. ***Dil bağlamak:** Gönül bağlamak, manen irtibatlı olmak:

"Geç-miş gün.ü **dil bağla-yarak** yâd et-me/
Ferdâ ki henüz gel-medi feryâd et-me"

(b.-yarak 38902)

4. ***El bağlamak:** Elleri kavuşmuş vaziyette durmak:

"Gel-di köy kız.ları el **bağla-dular/**
Diz çök-üp ağla-dılar ağla-dılar"

(b.-dular 36987)

5. ***Pamuk ipliğine (ipliği ile) bağlı:** Sürekli olmayan, geçici bir hâl çâresine bağlanmış, kopması, bozulması an meselesi olan durumlar için kullanılır: "*Anadolu'yu bir pamuk ipliğine bağlayıp ordularını çekmeye teşnedir.*"

(b.-yıp 17929)

6. Birleştirmek, bir araya getirmek:

"Bu milletleri, Avrupa'da olduğu gibi, ne terbiye, ne ahlâk, ne sanat itilâfları **bağlayabiliyor.**"

(b.-yabiliyor 11776)

b.-mak 4936, 22558, 26703

b.-mayı 3743

b.-maz 20146

b.-miş 1251, 1938, 8996

b.-mişiz 27951

b.-r 20200

b.-yan 5226, 18223, 20965, 21338, 28727

b.-yarak 18656, 38908

b.-yışı 3590

b.-yor 24458, 24504

b.-yorlardı 28230

[=26]

BAĞLAN-: 1. Sevmek, içten bağlı olmak:

“Geçmişte sevdiğimiz, hayran olduğumuz ve **bağlandığımız** şeyler yalnız güzellikler, iyilikler, doğruluklardır; yoksa çirkinlikleri, kötülükleri ve haksızlıkları sevmiyoruz.”

(b.-dığımız 5806)

2. ***Çenesi bağlanmak**: Bir kimsenin son nefesini verdikten hemen sonra vücudu sertleşirken ağzının açık kalmaması için çenesinin altından geçirilen bir tülbentle başının üstünde düğümlenmek: “Rü'yamda annemin son nefesini verdiğini ve muhibbesi Naîme Hanım'ın kucağında çenesinin **bağlandığını** görüyordum.”

(b.-dığını 154)

- b.-abileceği 10040
- b.-an 7846
- b.-dı 12228
- b.-dığı 10775, 33831
- b.-dıkları 33487
- b.-diktan 15719
- b.-ırken 157
- b.-ırlar 33487
- b.-ıyor 31235
- b.-ıyorlardı 10308
- b.-mak 2274, 9501
- b.-mamak 35093
- b.-miş 11974, 14512, 34932

[=19]

BAĞLARBAŞI: İstanbul'un Anadolu Yakası'nda, Üsküdar ilçesinde bulunan bir semt: “Abdülmecîd Efendinin beni **Bağlarbaşı'ndaki** köşkünde görmek istediğini haber veriyor...”

(b.+ndaki 26909)

“Ammâ yine hicran.la Kemâl an-dığım âfet/
Bağlarbaşı.nın gonca.sı bir yosma civan.dır”

(b.+nın 37676)

b.+ndaki 26911

[=3]

BAĞLAT-: Çanta, valiz, bavul vb. eşyayı iple sıkıca sardırarak: “Pek iyi biliriz ki Kral Kostantin evvelâ Birinci, sonra İkinci İnönü'nden birkaç gün evvel, İzmir'e gelmek üzere, bavullarını iki defa **bağlattı**, haberleri alınca, iki defa da çözdürdü.”

b.-tı 15635

[=1]

BAĞLI: 1. Bir kimseye veya bir şeye duygusal bağlarla bağlanmış olan, tutkun, merbut: “Çok muztaşıptım. Merhuma çok **bağlıydım**.”

(b.+ydım 33596)

“Bir kutba **bağlı** cümle gönül.ler bir ol-malı/
Mâdâm kâinât.ta bir.dir Hudâ.ları”

(b. 37234)

2. Uçları birbirinin içinden geçirilmek suretiyle düğümlenmiş olan:

“Biri genç, biri yaşlıca iki Frenk kadını,
beyazlar giymişler, başlarını örten hafif ve geniş
şapkalar, kurdeleyle boyunlarına **bağlı**,
gülümseyerek güvercinleri seyrediyorlardı.”

(b. 35302)

3. İp veya başka bir araçla bir şeye, bir yere bağlanmış olan:

“Galata'ya yerleşmiş olan Ceneviz müstemlekesi
riyâkârâne bir bitaraflıkla, Haliç'i Türk
donanmasına kapayan zenciri **bağlı** tutuyordu.”

(b. 5202)

b. 2489, 4853, 5198, 5265, 5601, 5609, 5638,
5928, 6985, 9581, 10626, 12081, 12114, 12601,
12671, 13130, 14062, 14121, 15268, 15703,
15704, 16063, 18898, 19174, 21241, 21804,
22964, 23132, 23539, 24939, 28222, 28729,
28848, 30649, 30782, 31143, 33715, 33895,
34213, 34346, 35190, 35291

b.+dır 16060, 19795, 27721, 29735

b.+ydı 4919, 28202, 33190

b.+ydık 33510

b.+ydım 1911, 33585

b.+yız 12602

[=54]

BAĞLIK: Bağ yeri, üzüm bağları çok olan arazi: “Bu denizin müntehâsı olan Boğaz ve Boğaz'dan çıktuktan sonra tâkîb edeceğimiz sahil, İskenderun'a kadar namütenahi bir **bağlık** gibi giden eski ilâhların toprağı.”

b. 22836

[=1]

BAĞRIŞ-: Bir ağızdan hep birlikte bağırarak, haykırışmak: “Vapur rıhtıma yanaşırken pejmürde kıyafetli, fesli, kalpaklı bir hamal kalabalığı **bağrışıyor**, tıpkı bir şark şehri.”

(b.-ıyor 2998)

b.-an 25631

[=2]

BAHÂ: Fars. 1. Paha kelimesinin eski ve asıl şekli. ***Ne pahasına olursa olsun**: Her türlü sıkıntı ve tehlikeyi göze alarak anlamında kullanılan bir söz:

“Artık çarçabuk, ne **bahaya** olursa olsun sulh etmekten başka çare yoktur.”

(b.+ya 11639)

2. Güzellik, zarâfet:

“*Taşfîr.imiz bu sâye.de az çok **bahâ** bul-ur/
Bâkî kal-ur sahîfeîâlem.de ad.ımız*”

(b. 37882)

b.+sına 25124, 26544, 26707, 30005

[=6]

BAHÂ BEY: Halide Edip Adıvar'ın eniştesi:

“*Bu temsil münasebetiyle Halide Edip Hanım'ın
Bursa'daki eniştesi **Baha Bey'in** bir
'opera'sından bir perde de oynanmıştı.*”

(b.+in 9085)

b.+in 9081

[=2]

BAHAEDDİN BEY: Bahaeddin Şakir (1874- 16 Nisan 1922). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen yöneticilerinden biri ve adli tıp uzmanı: “***Bahaeddin Bey** bir yolunu bularak
Erzincan'dan kaçmış, Mısır'a gelmiş, orada
Ahmet Celâlettin Paşa'yı bulmuş, Paris'e Ahmet
Celâlettin Paşa'nın maiyetinde seyahat etmişti.*”

(b. 10898)

b.+e 10888

[=2]

BAHAEDDİN ŞAKİR: 1905 yılında Paris'te bulunan bir Türk doktor:

“***Bahaeddin Şakir** Şûrâ-yı Ümmet'i Paris'te
çıkarmaya teşebbüs etti; para buldu...*”

(b. 10934)

b. 3800, 10034, 10913, 10917, 10920, 10972,
11020, 20231

b.+di 10911

b.+i 10916

[=11]

BAHÂNE-İ NÜŞ-İ ŞERÂB: Fars.+Ar. Şarap içme bahanesi:

“*Revnağ ver-ince meclis.e çâkinikaab ile/
Sâgar gibi **bahâneinûşîşerâb** ile*”

b. 37786

[=1]

BAHAR: Fars. Kış ile yaz arasında 21 Mart'tan 22 Haziran'a kadar süren mevsim, ilkbahar:

“*857 senesinin **baharında** Edirne'den
Kostantaniyye surlarına doğru boşanan Türk
ordusu, anlı şanlı ve kuvvetli idi.*”

(b.+ında 7062)

“*Ölüm âsûde **bahâr** ülke.sidir bir rind.e/
Gönül.ü her yer.de buhurdan gibi yıl.larca tüt-er*”

(b. 36469)

b. 2530, 2558, 7943, 8003, 8005, 8025, 8037,
16702, 17775, 18998, 25439, 25439, 32355,
36027, 36054, 36174, 36561, 36572, 36682,
36685, 36799, 36848, 36876, 37577, 37623,
37735, 37735, 37816, 38106, 38849

b.+a 15871, 24390, 33800, 36686

b.+da 1203, 2556, 8617, 16814, 17517,
24306, 31695, 32372, 35997

b.+dan 6804, 17530

b.+dı 68, 16695, 16697

b.+e 37472

b.+ı 2036, 5175, 36864, 36868

b.+ın 6118, 14992, 36288, 37026

b.+ında 1242, 1827, 1871, 2584, 6602, 7055,
8011, 9098, 10950

b.+ındaki 18613

b.+ını 6914, 19598

b.+ının 6091, 37264

b.+la 36632

b.+lardan 35768

[=75]

BAHÂRÂBÂD: Bahar-âbâd. Baharla mamur edilmiş yer. [*Eski Şiirin Rüzgârıyla*]’nin “Gazeller” bölümünde yer alan bu şiir, ilk defa *Hürriyet* (nr.3008. 16 Eylül 1956) gazetesinde yayımlanmıştır:

“***Baharâbâd***”

b. 37743

[=1]

BAHÂR-I ŞADMÂNÎ: Fars. Sevinç baharı:

“*Efsûs ki mevsimîcivânî geç-ti/
Kış gel-di **bahârîşâdmânî** geç-ti*”

b. 38287

[=1]

BAHÇE: Fars. Binaların ön, arka, yan kısımlarında veya dört tarafında bulunan, duvar yahut çitle çevrilmiş toprak parçası, bir binaya ait toprak, avlu:

“*Murâd-ı Sâni, bu âlemin faniliğine bakarak
kendi arzusuyla tahtından inmiş, yerini henüz bir
çocuk olan oğluna bırakmış, sevdiği birkaç
mutasavvıfla Manisa'ya gitmiş, oradaki sarayın
bahçelerinde derin bir uzlete çekilmiş, on sekiz
yaşından beri süren anlı ve şanlı maceralarının
silsile sini kapamıştı.*”

(b.+lerinde 6163)

2. Çiçek, sebze veya meyve ağacı yetiştirilen toprak parçası: “Şişli toprağını **bahçe** ve bostan hâlinde görenler henüz yaşıyorlar.”

(b. 7929)

“Zil şal ve gül bu **bahçe.de** raks.ın bütün hız.ı/
Şevk akşam.ında Endülüs üç def’a kırmızı”

(b.+de 37042)

“Kalp.im yine üzgün sen.i an-dım da derin.den/
Geç-tim yine dün eski hazan **bahçe.lerinden**”

(b.+lerinden 37913)

b. 602, 3395, 6533, 7819, 7921, 9600, 29495,
30436, 31693, 35058

b.+de 19, 8013, 8015, 8036, 21650, 27455,
31698, 36252, 36465, 36753, 36891, 38531,
38794, 38799, 38801, 38846

b.+dedirler 36763

b.+den 9376, 36157

b.+deyiz 35853

b.+dir 36745

b.+ler 7714, 18936, 18999, 19005, 35926,

36881, 37102

b.+lerde 23012, 23407, 23436, 31723, 36135,
36461, 36672, 36689, 37107, 38649

b.+lerden 2470, 31778, 36869

b.+lere 31702

b.+leri 3393, 18934, 19068, 35690

b.+lerin 23457, 31699, 36877, 38666

b.+lerinde 6158, 6773, 7477, 12850, 22891,
23380, 23390, 23395, 30746

b.+lerinden 37913, 37915, 37919

b.+lerini 10511

b.+lerinin 1888

b.+nin 180, 3197, 6737, 10903, 17388, 31692

b.+si 3089, 3196, 3394, 7051, 7175, 11671,

24205, 34775

b.+sinde 473, 1276, 2663, 8012, 8025,
11405, 11671, 11674, 16759, 20876, 30338,

33627

b.+sinden 10762, 15000

b.+sindeyim 2852

b.+sine 115, 2465, 2855, 7177, 16568

b.+sini 7069

b.+siydi 36335, 38613, 38618

b.+ye 9270, 9376, 11674, 25649, 27873

b.+yi 598, 6851

[=120]

BAHÇEKAPI: İstanbul'un Fatih ilçesi sınırları bulunan semtlerinden biri:

“Biz onunla kol kola, arkamızdan da iki maruf fedaî heybetli bir mevkib hâlinde Köprü'den **Bahçekapı'ya** kadar gelmişiz.”

b.+ya 10680

[=1]

BAHÇEKAPISI: Bahçekapı:

“Bir araba tuttum. Dîvanyolu'na gitmesini söyledim. Rıhtımdan, Köprü'den,

Bahçekapısı'ndan, Babıâli Caddesi'nden geçerken bir rü'yâ görüyor gibiydim.”

b.+ndan 2543

[=1]

BAHÇELİ: Bahçesi olan:

“O zaman Kabasakal semtinde, denize nâzır, **bahçeli** bir evde otururdum.”

(b. 34872)

b. 8604, 33649

[=3]

BAHÇIVANLIK: Bahçeye bakma, çiçek, meyve veya sebze yetiştirme işi:

“...orta halli ve fakir halkın maişeti ise daha basit yollardan, **bahçivanlıktan** balıkçılığa, kayıkçılığa kadar işlerdendi.”

b.+tan 5828

[=1]

BAHİS: Ar. 1. Karşılıklı konuşma, söz, sohbet, lakırdı: “Kur'ân'ın hükümleri malûmdur, tafsil etmek lüzumsuzdur. İşte Ahmet Naim Bey'le aramızda kavga bu **bahisten** çıktı.”

(b.+ten 9431)

“Mânevî ufuk.u çok engin ulu peygamber.ler/
Bahis.in üst.ündedir o.nlar lâkin”

(b.+in 36483)

2. ***Bahis (Bahs) açmak**:

“Bir yol.du parıl-da-yan gümüş.ten/
Git-tik **bahs aç-madık** dönüş.ten”

(b. 36127)

b. 3649, 4687, 8161, 8167, 8169, 8971, 9496,
9572, 11534, 14275, 15041, 15526, 15712,
15900, 16284, 17891, 17980, 18503, 19275,
19383, 19839, 20362, 20543, 24227, 24821,
26925, 27526, 27547, 27553, 27662, 27782,
28716, 28719, 29715, 29845, 29867, 31302,
32990, 32992, 33291, 33325, 33639, 33924,
34643, 34910, 34986, 35110, 35536

b.+de 27837, 29212, 29355, 29669, 29687,
34373

b.+dedir 24370

b.+dir 24231
b.+e 1549, 3533, 5703, 7401, 7440, 8246, 8357, 8901, 9855, 9856, 9857, 10468, 10488, 14249, 17979, 18147, 19450, 20673, 24770, 25833, 26726, 28524, 28524, 29777, 32210, 32873, 33015, 33148, 33423, 33919, 34440, 35042
b.+i 978, 1018, 1184, 3673, 4418, 4516, 8145, 8274, 8453, 8624, 8770, 9154, 9545, 9566, 9955, 10790, 11511, 11534, 11542, 12603, 15422, 17690, 17804, 17911, 17977, 17977, 18216, 19456, 19458, 20899, 21647, 24229, 24792, 25412, 25727, 25731, 26632, 26766, 27263, 27333, 27556, 27766, 27777, 27796, 28119, 28196, 28702, 28716, 28718, 29010, 29036, 29123, 29531, 29569, 29684, 29713, 29730, 31292, 31296, 31301, 31542, 31995, 32178, 32295, 32970, 33051, 33060, 33201, 33325, 33412, 33536, 33546, 33695, 33695, 33695, 33696, 33696, 33696, 33697, 33860, 33869, 33878, 33896, 33944, 33947, 33950, 33954, 34012, 34123, 34173, 34350, 34436, 35417, 36607, 37752, 38131, 39082
b.+idir 17978
b.+ime 2959
b.+imiz 4622, 35216
b.+imizden 25299
b.+in 3650, 5600, 24818, 28985, 29595
b.+inde 43, 56, 3645, 8413, 8427, 8568, 8889, 8891, 11174, 15048, 15048, 15591, 15897, 16348, 18858, 19386, 20402, 23804, 24235, 25815, 27514, 27567, 27834, 27835, 29602, 34587, 34786, 35420
b.+indeki 28778
b.+inden 13141, 28988
b.+indeydi 34092
b.+ine 4673, 5405, 8897, 19774, 20743, 22186, 22202, 24857, 25277, 27264, 27285, 27317, 28524, 28721, 28888, 29847, 29953
b.+ini 3673, 8623, 8851, 8917, 9012, 9566, 11606, 12609, 14585, 17758, 17875, 18221, 19025, 19430, 19456, 20822, 24227, 24708, 25750, 26269, 28985, 29716, 32214, 32215, 33001, 33039, 33411, 33418, 33541, 34104, 34292, 34350, 34381, 35451, 38038
b.+inin 8883, 17931, 29198
b.+le 28741

b.+ler 8449, 10351, 19399, 31167, 31300, 33305, 33447, 33805, 34010, 34323, 35070, 35070
b.+lerde 8764, 20205, 26342, 32944
b.+lerden 27642
b.+lerdendir 33945
b.+lerdi 19837
b.+lerdir 19641
b.+lere 15667, 19773
b.+leri 19640, 21836, 24725, 30679, 34331, 34592
b.+lerinde 32933
b.+lerine 8721
b.+lerini 17809, 29863, 33717, 33857, 34837
b.+lerinin 27653
b.+lerle 3671, 28740
b.+te 3511, 8677, 8685, 11543, 16299, 20122, 27904, 28691, 33852, 35106
b.+ten 6689, 9424, 20739, 33925
b.+tir 4845, 4853, 5567, 8167, 8832, 11065, 17806, 18503, 25298, 31298
[=347]
BAHNÂME: Ar. Mahrem konuları işleyen kitap: *“İnsaniyet günden güne maddileşiyor, diyorlar. Şu kadar var ki hikâyata olan meyl-i beşer hâlâ gülñâme ve bahnâme devrindeki gibi; o derece derin.”*
b. 6490
[=1]
BAHR: Ar. Deniz: *“Heveslerinin peşinde koşan bir İstanbul genci, Enderûnî Vâsıf, yüz otuz sene evvel, Boğaziçi'nin iki yakasında, iki köşeyi, neş'enin bir fıskiye yükselişiyile: 'Bahrin bu şeb emvâc-ı safa aştı boyundan/ Vâsıf gidelim Göksu'ya İstinye Koyu'ndan' mısralarında terennüm ediyordu.”*
(b.+in 5772)
b. 28829
b.+ı+muhit.in 6461
b.+ı+sefid 24036, 30496, 30512
b.+ı+zulmet.in 30926
b.+ı+muhit 21355
b.+ı+muhit.i+atlası.nin 17389, 26904
b.+ı+sefid 13379, 13485
[=12]
BAHREN: Ar. Denizden, deniz yolu ile: *“Herhâlde teshîl-i seyahatiniz lüzumu emrinde Selânik'den Marsilya'ya bahren gelir...”*

- b. 19952
[=1]
BAHR-İ CEDÎD: Ar. Yeni deniz:
“Uğraşma.nın netice.si Abdülhamîd ile/
Berriatîk.i boyla-dı **BahriCedîd** ile”
b. 39073
[=1]
BAHRİYE: Ar. Deniz Kuvvetleri:
“Loti kırk sene evvel bugünkü şanını değil,
edebiyatta bir isim sahibi olacağını bile hayâl
etmiyen, denizlerin vüs'atine susamış, genç bir
bahriye zabıtiydi.”
(b. 20926)
b. 12078, 12082, 12234, 12268
b.+yle 7354
[=6]
BAHRİYE NÂZIRI: Ar. Osmanlı Devleti'nde,
donanmadan sorumlu bakanlığa verilen isim:
“Nihayet Talât Paşa isti'fâ etti, İzzet Paşa
Kabinesi iktidara geçti; Rauf Bey **Bahriye**
Nâzırı oldu.
(b. 2851)
b. 6704
[=2]
BAHRİYE NEZÂRETİ: Ar. Osmanlı
Devleti'nde Tanzimat sonrası dönemde deniz
kuvvetleriyle ilgili işleri yürüten teşkilat:
“Cemâl Paşa Suriye'den dönüp **Bahriye**
Nezâreti'ni idare ettiği vakit Kasımpaşa Vapur
İskelesi karşısında, şimdiki caddeyi kapayan
dükkânları bir tek emirle evvelâ yıktırmuş...”
b.+ni 19683
[=1]
BAHRİYE HASTAHANESİ: Ar. Denizci
askerlerin tedavi olduğu hastane:
“**Bahriye Hastahânesinin** Ser-Tabâbeti gibi
mevzun kitabeler gördüm.”
b.+nin 29483
[=1]
BAHR Ü BER: Ar. Deniz ve kara:
“Gök.te tayyâre.lerinden saç-arak narîfîten/
Savlet et-mişti Çanakkal'a.ya **bahrüberden**”
b.+den 37824
[=1]
BAHSEDİL-: Sözü edilmek, bahis konusu
olmak, anlatılmak:
“Edebiyatımızda Garb tesirinden **bahsedilirken**
birçok isimler zikredilir.”
(b.-irken 32782)
- b.-diğini 31290
b.-en 31965
b.-ir 28658, 29895
b.-iyor 15900, 17911, 32167
b.-mesini 15089
b.-meyecek 14753, 14887, 14891, 15021
b.-miş 15905
b.-mişdir 19589
[=15]
BAHSET-: Bir konu üzerinde söz söylemek,
konuşmak: “Bir gün Tefvik Fikret'le
konuşuyordum, vezinlerden **bahsediyordu.**”
(b.-iyordu 29494)
“Hayyâm ki her bahis.i açar sâgar.den/
Bahset-medi cennet.te ak-an Kevser.den”
(b.-medi 38132)
b.-ebilecekler 15511
b.-ebiliriz 31543
b.-ebiliyor 31279
b.-eceğim 16954, 18865, 19293, 19382,
20422, 23525
b.-eceğini 29482
b.-eceğiz 21858
b.-elim 15906
b.-emezler 14413
b.-en 2387, 9996, 27154, 29851, 29869,
29898, 29929, 32945, 32948
b.-enler 27892
b.-enlerin 32945
b.-er 8207, 33288, 36116
b.-erdi 683, 1326, 1996, 6325, 9897, 11192,
26356
b.-erek 11840, 22352
b.-eriz 22518, 29845
b.-erken 431, 14353, 19173, 20552, 21530,
22156, 25874, 27670, 32796, 33296, 34097
b.-erler 9552, 19335, 24860, 29840, 35238
b.-erlerdi 3440, 19827
b.-erlerse 34466
b.-eyim 10820, 18907, 19042
b.-işi 16376, 17976
b.-işimin 1960
b.-iyor 2873, 7573, 11975, 13594
b.-iyordu 6671, 21153, 29857, 34935, 35018
b.-iyorduk 2433, 2677, 22295, 27654
b.-iyorlar 30117
b.-iyorlardı 2474, 22062, 33633
b.-iyorsun 18564, 20080

b.-iyorsunuz 19960, 28605
b.-iyorum 35339
b.-iyoruz 16936, 24756, 32630
b.-meğe 23509
b.-meği 19378
b.-mek 5685, 14803, 17280, 18020, 18878,
19173, 27411
b.-mekle 1952
b.-memiști 4091
b.-memiz 11529
b.-menin 30081
b.-mesi 9714
b.-meye 10661, 11113, 16004
b.-meyeceğim 18925
b.-meyelim 15430, 15905
b.-mez 13428
b.-miş 6689, 9484, 15911, 27346, 32671
b.-mişlerdi 11445
b.-miștiniz 20609
b.-miștir 20464
b.-miyorlar 4755
b.-se 2373
b.-sinler 33971
b.-ti 9110, 10390, 10946, 15595, 19775,
21041, 23069, 23346, 33788, 33861, 34134,
35129
b.-tiği 2243, 32427
b.-tiğim 2661, 17058, 30198, 31061
b.-tiğimiz 5816, 22480, 24803, 27720
b.-tiğini 8655
b.-tik 2733, 19714, 34515
b.-tikleri 12597
b.-tiklerine 13342
b.-tiler 1289, 19091, 21579, 23528
b.-tim 18573, 20089, 20541
b.-tiniz 3434
[=158]
BAHSETTİR-: Söz ettirmek:
“Düne kadar bir rivayetten ibaret olan Sırp-
Bulgar itilâfi kendinden bugünlerde
bahsettirecektir.
(b.-ecektir 15178)
b.-en 2067
b.-enidir 2436
b.-ip 16092
b.-miști 33656
b.-miyordu 13209
[=6]

BAHSOLUN-: Sözü edilmek, bahis konusu
olmak, anlatılmak:
“Kendisinden ufukta yeni beliren bir ıslahatçı
gibi **bahsolunuyordu.**”
(b.-uyordu 11258)
b.-urdu 32944
[=2]
BAHŞEDİL-: Karşılıksız olarak vermek,
bağışlamak işine konu olmak:
“Bir lâhza farz edelim ki Türk milletine,
ekseriyetle hâkim olduğu vilâyetleri
bahşediliyor.”
(b.-iyor 15706)
b.-en 14414
[=2]
BAHŞET-: Karşılıksız olarak vermek,
bağışlamak, sunmak:
“... bir yandan da Hristiyan cemaatlerine
asırlardan beri İslâm'ın **bahşettiği** hürriyeti ve
emniyeti verdi.”
(b.-tiği 15392)
“Zîrâ biz.e o Hâlıkvehhâbıgirdigâr/
Bahşet-ti böyle bir şehiâlîlûtuşkâr”
(b.-ti 39297)
b.-ebileceğiniz 15557
b.-ebilir 14266
b.-eceği 22294
b.-eceğini 34913
b.-ecek 11880, 14275, 15067, 17937, 18047
b.-emez 16382
b.-emiyor 18934
b.-en 15430, 22431
b.-er 14809, 39273
b.-erdi 18560
b.-erek 3623, 37418
b.-erse 38391
b.-iyor 21926, 22288, 24045
b.-iyorlar 3497
b.-mek 7692, 14266
b.-mekle 11373
b.-memek 27755
b.-meye 10362
b.-mez 15724
b.-miş 3924, 24405
b.-miyor 12278
b.-se 36276
b.-ti 6722, 16466, 38376
b.-tiğine 35055

b.-tikleri 4509
b.-tikten 20762
[=41]
BAHŞEYLE-: Vermek, bağışlamak, ihsan etmek:
“*Aklen ve naklen ancak o zâtın siyâseti/ Bahşeylemiş bulunmalı hakk-ı riyâseti!*”
(b.-miş 30951)
“*Bahşeyle-sün sükûn dilişeydâ.na der Kemâl/ Ervâh.ı rahmet.iyle sar-ıp perdepûş et-en*”
(b.-sün 37513)
[=2]
BAHT-I SİYÂH: Fars.+Ar. Kötü talih, kara baht:
“*HâkaanıRûm leşker.i yaklaş-tığın gör-üp/ İran gerek.tir ağla-sa bahtsiyâh.ina*”
b.+ına 37201
[=1]
BAHTİYAR: Fars. Bahtlı, talihli, mesut, mutlu:
“*Yalnız dinî bir görüşle değil akli bir görüşle de diyebiliriz ki o bahtiyar şehitler cennette, biz kalanlar bugün cehennemde yaşıyoruz.*”
(b. 13054)
“*O sarmaşış.la yaşa-r hür ve bahtiyar ancak/ Bu gamlı gün.leri hiçbir zaman unut-mayarak*”
(b. 38660)
b. 7997, 16753, 21661, 22893, 23071, 39038, 39274
b.+dır 19323, 37988
b.+dırlar 13040, 13438, 13443, 19457
b.+etmek 22313
b.+ınız 30979
b.+mışlar 38536
[=18]
BAHTİYAR HAYATLAR: Dergi adı:
“*Daha böyle mükâfatlar meyânında ‘Bahtiyar Hayatlar’ nâm kibar âlemi mecmuasının mükâfatını zikretmeden geçemeyeceğiz.*”
b. 22522
[=1]
BAHTİYARLIK: Talihin uygun olması durumu, saadet, mutluluk:
“*Az şiirim varsa bunu bir bahtiyarlık sayarım.*”
(b. 32433)
b.+ından 19917
[=2]
BÂHUSUS: Fars.+Ar. Özellikle, hususiyle:

“*Bahusus ki Süleyman'ın İznik'i Selçuk payitahtı olarak benimsediğinden beri birkaç sene geçmemişti ki...*”
(b. 5042)
b. 4107, 4408, 7123, 9120, 9348, 10556, 14017, 16370, 20283, 20310, 20468, 21891, 24584, 30524, 31744, 35195
[=17]
BÂ-İRÂDE: Fars.+Ar. *Bâ-irâde-i seniyye: Padişah iradesiyle:
“*O aralık Ömer Paşa, Sinop'da ağır hasta olduğu için bâ-irâde-i seniyye oğulları Agâh ve Kemal Ömer ziyaretine gitmişlerdi.*”
b.+i+seniyye 1485
[=1]
BÂİS: Ar. Sebep olan:
“*... İşte Padişahım İslâmbol'un elli günde feth olması-na bâis bunlar idi...*”
(b. 7270)
b. 25747
b.+i+şekva 27112
[=3]
BAK-: 1. Gözleri bir şey üzerine çevirmek:
“*Yer altında bir türbede yatan Çifte Gelinler'i görmek için çömeldik, yerle beraber olan pencereden baktık.*”
(b.-tık 7954)
“*Keskin bir ürperiş.le kımıldan-dı anbean/ Bak-tım ve anla-dım ki o ejder.di canlan-an*”
(b.-tım 35744)
2. Seyretmek:
“*Kubbe.n alt.ında bu cumhûr.a bak-arken şimdi/ Sene.lerden beri rü'yâ.da gör-üp özle-diğim/ Ced.lerin mağfîret iklim.ine gir-miş gibi.yim*”
(b.-arken 35667)
3. (... diye) Kabul etmek, telakki etmek:
“*Böyle bir mütefennine gayet geri bir adam diye bakarlar.*”
(b.-arlar 8306)
4. Bir işle, bir hizmetle görevli olmak:
“*Bu iki paşanın vekilliğinden de kavgalı ve gürültülü olarak çekildi. Onların işlerine bakarken Mısır'da borsa oyunlarına girmiş, bir müddet büyük bir para kazanmış, hayatına zengin bir düzen vermişti.*”
(b.-arken 9970)

5. ***Yan bakmak**: Küçümseyerek düşmanca veya kötü niyetle bakmak:

*“O kadar ki cemiyetin bile bu şahsiyet tebarüzüne biraz **yan bakmaya** başladığı söyleniyordu.”*

(b.-maya 11365)

6. Görüp incelemek, tetkik etmek:

*“Haricî siyaset nokta-i nazarından bugün Ankara'da amel olunan bu programa **bakmakla**, Avrupa muvazenesinde Türklerin bir sulh ve asayiş unsuru mu yoksa bir iğtişâş unsuru mu olacakları derhâl anlaşılır.”*

(b.-makla 15061)

*“Bir şâir ağla-sın mı **bak-ıp** kendi hâl.ine/ Sun-muş felek güzellik.i zencî hayâl.ine”*

(b.-ıp 37151)

7. Bakalım–Bakayım: İçinde bulunduğu cümleyi çeşitli anlamlar katarak kuvvetlendirir: Merak:

*“Son mektuplarıma hayli geç cevap verdiğiğine göre muhabberemize kesel ârız olacağı anlaşılıyor; **bakalım** bu muhabere bahsinde hangimiz daha sebatlı çıkacağız.”*

(b.-alım 18872)

b. 2980, 8007, 8909, 9926, 20148, 30743, 32521, 32522, 20766, 34542, 35894, 36446, 36883, 37817, 38284, 38290, 38291, 38293, 38348, 38360, 39127, 39127, 39132, 39158

b.-abaka 12936, 14042, 14060, 22816

b.-abildiler 28306

b.-abiliyor 20468

b.-acağım 34419

b.-acağız 16930

b.-alım 7105, 16221, 18858, 33589

b.-amadığına 34183

b.-amadım 3049

b.-amiyordum 34983

b.-amiyorlar 30233

b.-an 149, 819, 4839, 5350, 5779, 10600, 12813, 14499, 16281, 18388, 19503, 21842, 22181, 23438, 23465, 26262, 26493, 31141, 31946, 33058, 37263

b.-anlar 135, 17221, 20673, 29778

b.-ar 24, 1728, 3322, 3357, 7676, 10645, 11412, 19007, 30348, 34042, 36437, 37055, 37113, 37358, 38883

b.-arak 6155, 6223, 7862, 8006, 10470, 21620, 21633, 24304, 26821, 27506, 27895, 27977, 28522, 34069, 35890, 36991

b.-ardı 6901, 25208, 30319

b.-arken 3384, 6449, 7504, 7710, 7941, 7949, 9963, 17242, 18504, 19268, 21494, 22814, 23398, 23408, 23462, 26662, 26693, 28046, 28507, 29134, 29958, 36843

b.-arlar 7646, 8299, 20660, 32556

b.-arlardı 1039, 19538

b.-arlarsa 19537

b.-arsa 33065, 36446

b.-arsanız 3073

b.-arsınız 6040, 31223, 36291

b.-ayım 2873, 6509

b.-dıkça 38423

b.-dıkdan 33644

b.-dım 3387, 28903, 39187

b.-ın 2006, 2007, 2008

b.-ınan 24041

b.-ınca 3321, 3501, 7424, 19562, 30119, 30358

b.-ınız 3073, 6997, 7493, 11061, 15283, 19433, 27038, 28001, 28021, 28385, 30030, 32772, 32834

b.-ıp 3357, 26679, 28234, 29675, 30222, 32781, 32921

b.-ış 36491, 36817

b.-ıyor 3323, 4363, 7990, 9541, 12381, 12953, 12993, 13728, 13730, 14447, 17927, 23464, 24424, 25709, 30301, 30749, 32544, 34392

b.-iyordu 2808, 2819, 6542, 9595, 10420, 10493, 10612, 10674, 11843, 23155, 25649, 29679, 33590, 34178, 34271, 34562, 35301

b.-iyorduk 670, 795, 17487, 18407, 19210, 21483, 22811, 23046, 30333

b.-iyordum 189, 1643, 2350, 6279, 6516, 10905, 10968, 18409, 23179, 23408, 33475

b.-iyorken 36488

b.-iyorlar 3331, 14592, 18951, 23462, 33989

b.-iyorlardı 884, 1728, 10594, 19237, 23975, 38604

b.-iyorsak 16929, 18950

b.-iyorum 4075, 8009, 20126, 23393

b.-iyoruz 4134

b.-ma 19110, 29057, 32521

b.-madadır 37396

b.-madan 25718

b.-madığı 2532

b.-madık 1826

b.-mağa 27913, 28284
b.-mak 11743, 12019, 12942, 13789, 13857,
14015, 14669, 14701, 15206, 15589, 19227,
28022, 30826
b.-maksızın 6876, 15364, 16374
b.-maktadırlar 5842
b.-maktan 18187
b.-maktır 11525
b.-malı 16223, 20891
b.-man 12981
b.-masanız 23410
b.-masını 3458
b.-maya 11358, 17492, 20420
b.-mayanlar 30829
b.-mayarak 21805
b.-mayı 30970
b.-mayın 2006
b.-mayınız 19486
b.-maz 26800, 36495
b.-mazdı 7445
b.-miş 5842, 6195, 7114, 7459, 17042,
19498, 28371, 28391
b.-mıyor 17167
b.-mıyordum 186
b.-mıyorlardı 4760
b.-sa 959, 13026, 15292, 18446, 29647
b.-salar 38592
b.-sam 36570
b.-sanıza 7862
b.-sın 27732
b.-tı 1694, 2892, 7574, 12088, 12839, 14137,
14137, 15380, 17002, 21488, 21488, 21488,
23004, 23961, 25647, 26022, 27099, 27606,
33820, 34066, 34131, 36729, 36793, 36963,
36980
b.-tığı 19114
b.-tığımı 3455
b.-tığımız 12361
b.-tığınız 6027
b.-tık 6190, 7936, 7947, 10757, 27215,
36641, 36934, 38108
b.-tıkça 36216, 37328, 38336
b.-tıkları 12842, 35714, 38605
b.-tılar 7467, 35318, 36723
b.-tım 1662, 2762, 2785, 2789, 2890, 2890,
6501, 6514, 6530, 6636, 6662, 6863, 6923,
7181, 7303, 7793, 8001, 10439, 10445, 10585,
14099, 17019, 18714, 20254, 21527, 23049,

23952, 24719, 30288, 35810, 35817, 36621,
36669, 36808, 36835, 37004

b.-tınız 22813

b.-up 25722

[=399]

BAKARA: *Fr. Şans oyunu:*

“... *bugün ancak bakara kâğıtlarından kule yapan ve bakara kâğıtlarıyla oynayabilen Yunanlıların cedleri sanıyorlar.*”

(b. 31490)

b. 14602, 31478

[=3]

BAKIL-: Bakma işine konu olmak veya bakma işi yapılmak: “*Bu yükseklikten bakıldığı zaman bütün Viyana ayak altındadır.*”

(b. 25082)

b.-arak 35335

b.-dığı 3167, 19358, 25068

b.-ınca 3257, 4285, 6177, 15416, 28355,
28599

b.-ır 15295, 27161

b.-ırsa 15973, 16241, 18626, 19469, 31311,
34237, 34289

b.-mak 22040

b.-sa 27704, 28195

[=23]

BAKIM: Bakış ve görüş tarzı, düşünce yönü, açığı, nokta-i nazar [Bu anlamda daha çok bir bakıma, bir bakımdan şekillerinde kullanılır]: “*Türk adaletinden de hoşnut olarak tam bir Osmanlı ve bir bakıma Romalı gibi çalışmış, hizmet etmişlerdir.*”

(b. 27037)

“*Millet vatan ve devlet uzun bir hayâl iken/ Bir bakımdan müze.ler şanlı mezarlık.lardır*”

(b.+dan 39113)

b.+a 11040

b.+dan 18462

b.+ından 8410, 35065

[=6]

BAKIMSIZLIK: Bakımsız olma durumu:

“... *her yerde resmî idareye tabî demiryollarında görüldüğü gibi intizamsızlıkları, bakımsızlıkları gördüm.*”

b.+ları 3010

[=1]

BAKIN-: Çevreye göz gezdirmek:

“Etrafıma **bakındım**, bütün huzûzu varlıktan alanların arasında benim varlığım bir gölgeyi andırıyordu.”

(b.-dım 22867)

b.-dım 6532, 6532

b.-mayarak 30650

b.-mı 12932

[=5]

BAKIRCI: Bakır işleyen veya bakır kap kacak satan kimse:

“Çarşısı, kazzazları, bezzazları, haffafları, hallaçları, **bakırcıları**, kuyumcuları, silâhçılarıyla olduğu gibi duruyor, çalışıyor ve işliyordu.”

b.+ları 1003

[=1]

BAKIRKÖY: İstanbul'un Avrupa yakasında yer alan ilçesi:

“Eski devirlerde Kasımpaşa'dan Karaağaç'a kadar, yeni devirlerde Kadıköyü'nden Maltepe'ye kadar, **Bakırköy'den** Yeşilköy'e kadar halkın yayılmasını ve yerleşmesini zikretmek gerektir.”

b.+den 5434

[=1]

BAKIŞ: Bakma işi:

“Bu felâketin künhünü tahmin ediyor gibiydi.

Bakışında bu mânâ seziliyordu.”

(b. 34121)

b.+da 3340, 19687

b.+ı 32554

b.+ında 13746

b.+ından 22345

b.+ımı 28394

b.+ıyla 7991, 8783, 9818, 13747

b.+la 5020, 6901, 8455, 13026, 13648, 13683, 29910, 30070, 31216, 32190, 35322

b.+ları 1590

b.+larınızda 22813

b.+ta 26741, 28386

[=26]

BAKIŞ-: İki veya daha çok kimse birbirine bakmak:

“... birbirimize sükûn içinde **bakışırken**, herkes kendi şarkısını söyleyecekti.”

(b.-ırken 23443)

b.-acağız 23516

[=2]

BAKIŞLI: Herhangi bir biçimde bakışı olan:

“Esmer, fena **bakışlı**, herkese karşı dürüst olan bu Rum benim firarımdan kendisine bir menfaat hissesi çıkarmağa azmetmişti.”

b. 1736

[=1]

BAKIYE/BAKİYE: Ar. Artan, kalan, geri kalan: “Firenkler, İttihâd ü Terakki Cemiyetinin **bakiyesine** hâlâ Jöntürk Komitesi diyorlarsa da bu tesmiye tam olarak doğru bir tesmiye sayılamaz.”

(b.+sine 4181)

“Hayâtımın **bakiyesini** Deli Ahmed'e borçluyum.”

(b. 318)

b. 3491, 5536, 15879, 16951, 17087

b.+dir 14181

b.+lerini 27245

b.+si 1148, 11102, 11104, 11122, 16487, 18911, 23317

b.+sinden 283, 21246, 23827

b.+sini 22153, 26405, 30525, 32641, 33812, 34320

b.+sinin 18993

b.+siyle 9474

[=27]

BAKIYYE/BAKİYYE: Bakiye:

“Sinirlerinizde hâlâ, bir sekrin **bakiyyesi** var.”

(b.+si 23332)

“Hicret.lerin **bakiyye.si** hicran.lı duygu.lar/ Mahzun hudut.ların öte.sinden akan su.lar”

(b.+si 35731)

b.+si 789, 37272

[=4]

BÂKÎ: Ar. (I) Sürekli, daimî, kalıcı:

“Mektubunuza muntazırım, mütemadiyen çalışıyorum. **Baki** afiyet, pek sevgili beybabacığım. Paris'den mütehassir oğlunuz Kemâl.”

(a. 19966)

“Sen.den evvel bu vatan var.dı bu millet var.dı/ Yine **bâkî** kal-acaklar ölüm.ünden sonra”

(b. 38502)

b. 4672, 19910, 23545, 33879, 37883, 38072, 38456, 38469, 38489

b.+kalabilmesi 5934

b.+kalacaksa 17830

b.+kalan 18976

b.+kalmış 5778

b.+si 38345

b.+sinin 37262

b.+yse 36426

[=19]

BÂKÎ: (II) Bâkî (1526 – 1600), Asıl adı Mahmud Abdülbâkî olan Divan edebiyatı şairi: “... gençlerin eserleri Fuzuli, **Bâkî** ve Naili'nin eserleri yanında görülür oldu.”

(b. 27612)

“Yahyâ gazelserâ i-di **Bâkî** kasidegû/
Eyyâmıdevlet.inde el üst.ünde gez-di câm”
(b. 37712)

b. 28944, 30091, 30167, 32443

b.+ler 32857

b.+nin 28219, 30845, 32460, 34788, 37853

[=11]

BÂKÎ EFENDİ: Abdülbaki Baykara (1883-1935) Yenikapı Mevlevihanesi'nin son şeyhi, şair:

“**BâkîEfendi** RıfkıMelûl bir de ben.deniz/
Biz.ler ikinci devre Melâmî.lerindeniz”

b. 39046

[=1]

BÂKİR: Ar. Daha önce duyulmamış, kullanılmamış:

“Şâir, **bâkir**, ustahlık, hâsılı işitilmemiş
mazmunun peşinden koşardı.”

(b. 32233)

b. 21910, 22468

[=3]

BÂKİRE: Ar. Kız, kız oğlan kız:

“Beni bir lâhza müsâit bul-amaz idlâl.e/
Ne beyaz **bâkire** zambak ne ateş.ten lâle”

b. 36873

[=1]

BAKKAL: Ar. Yiyecek, içecek vb. maddeleri perakende olarak satıldığı dükkân:

“Senelerden sonra bir gün Fâtih'den geçerken
bir mahalle **bakkalının** camında bir kitap
gözüme ilişti.”

(b.+ının 3034)

“**Bakkal.da** bekleş-en fikarâ kızcağz.ları/
Az çok yakın.dan sezdir-iyor top ve iftar.ı”

b.+da 35938

b. 14093, 17022, 17023, 17036, 29142

b.+dan 17021

b.+ına 14108, 14108

b.+lar 14086

b.+lara 22554

b.+ları 14104

b.+larına 14070, 14095, 14097, 14117

[=17]

BAKU: Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Başkenti: “Boğaziçi artık Boğaz değil **Baku'den** Batum'a gelen gaz borusunun mâbâdidir.”

(b.+den 7370)

b.+nun 2694

[=2]

BAL: Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde: “Vapurda alçak ve derin bir sepet koltukta etrafi seyir ede ede; halis süt, taze tereyağı ve **balla** ucuz ve iyi bir kahvaltı ettim.”

(b.+la 17480)

b. 16966, 25191, 29141

b.+dan 247

[=5]

BÂLÂ: Fars. 1. Yüksek, yüce, âlî:

“**Bâlâdaki** muhtasar izahımızla Bulgaristan'da bugün mün'akid Çifçi Fırkası kongresinin yalnız ehemmiyet-i siyâsiyesini kayd ile iktifâ ediyoruz.”

(b.+daki 26341)

2. Uzun:

“Zât.ımda eğer.çi rengübû zîbâ.dır/
Ruhsâr.ın lâle.den boy.um **bâlâ.dır**”

(b.+dır 38895)

2. Bela. ***Güç bela**: Büyük güçlülükle, zahmetle, zorlukla, güç hâlle: “Annem Üsküb'den, evinden, eşyasından, **güç bâlâ** ile kurduğu yuvasından ayrılmak istemiyordu.”

(s. 70)

b.+dan 37605

b.+yı 3385

[=5]

BÂLÂPERVÂZ: Fars. Kendini olduğundan yüksek makamda gösterip gururlanan:

“Ancak seneler geçtikçe halkın nazarında şâir demek toy, küstah, **bâlâpervâz**, sünepe, ciddiyetsiz, tufeylî ve bilhassa akılsız ve mektep kaçını bir mahlûk olarak tecellî ediverdi.”

b. 27617

[=1]

BÂLÂPERVÂZÂNE: Fars. Yüksek perdeden:
"Kudemâ'nın şiirde en **bâlâpervâzâne** iddiaları
ancak kendi şiirlerinin yeni veyahut bambaşka
bir cevher olduğu sadetine kadar giderdi."

b. 27448

[=1]

BALÇIK: İçinde çeşitli organik maddeler
bulunan, genellikle killi, koyu, yapışkan çamur,
mil:

"Kıymetli güher.ler dolu yer sîne.ndir/
Yezdan biz.i **balçık.tan** et-erken tahmîr"

(b.+tan 38398)

b.+la 13568

2. ***Güneşi balçıkla sıvamak**: Herkesin bildiği
gerçeği inkâr etmek:

"Son aylarda **güneşi balçıkla sıvayamadılar.**"

(b.+la 13562)

[=2]

BALDIRI ÇIPLAK: Ayak takımından olan
(kimse), serseri, kopuk:

"Şâir, babasının mahbusiyeti devresinde üç
yaşına giriyor, daha gözünü açar açmaz,
konağını **baldiri çıplak** ihtilâlcilerin mızrakları
ortasında buluyor."

(b.+ı 22732)

b. 900

b.+ı 30369

[=3]

BÂLEBEK: (Baalbek). Lübnan sınırları içinde
antik bir şehir [Yunanca adı Heliopolis olan
Baalbek'te, Roma devrinden önemli kalıntılar
vardır]:

"Ne görmek iste-diğim Nil ne köhne Eshramlar/
Ne **Bâlebek.de** lâtin devir.inin harâbe.leri"

b.+de 36374

[=1]

BALIK: Omurgalılarından, suda yaşayan,
solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen
hayvanların genel adı:

"1907 de Fransız şiirinin, fikrinin, zevkinin
havası içinde **balık** suda yaşar gibi
yaşıyordum."

(b. 2233)

"Bir gün deniz ölgün.dü Bir olta.yla **balık.ta**/
Kuş.lar gibi yalnız yapayalnız.dım açık.ta"

(b.+ta 36822)

b. 1007, 1806, 17670, 27661, 33193

b.+ın 34190

b.+lar 26731, 26733, 26733

b.+ları 26731, 33330

[=13]

BALIKÇI: Balık tutan veya satan kimse:
"Türkçeye menkul Loti'nin meşhur hikâyesini
okuyanlar, bu kıtanın **balıkçı** hayatını
hatırlayabilirler."

(b. 22518)

"Serpil-di deniz nefes.leriyle/
Sâf uyku.sunun salıncak.ında/
Sallan-dı **balıkçı** ses.leriyle"

(b. 36282)

b.+larının 17483, 22498

b.+larla 34030

[=5]

BALIKÇILAR: Tevfik Fikret'in bir şiiri:
"Tevfik Fikret'in François Coppee gi bi, en pes
ve içtimâî bir programla söylemiş olduğu
Balıkçılar, Nesrin. Hasta Çocuk gibi
manzumelerini okurlarsa Türklerin iyiden
kötüye, derinden sathîye, yüksekte pes
gittiklerini zannedeceklerdir."

b. 28068

[=1]

BALIKÇILIK: Balıkçının yaptığı iş:

"..., orta hâlli ve fakir halkın maişeti ise daha
basit yollardan, bahçivanlıktan **balıkçılığa**,
kayıkçılığa kadar işlerdendi."

b.+a 5828

[=1]

BALIKESİR: Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde
yer alan illerinden biri:

"Nihayet büyük validem **Balıkesir'e** hicret etti."

(b.+e 269)

b.+de 6245

[=2]

BALIKESİRLİ: Balıkesir ilinden olan kimse:

"... Şumnulu, Balıkesirli, Nakkaşlı, Çatalcalı,
Selânikli, Servili derken, Türk diyarının uzak ve
yakın isimlerini işitiyordum."

b. 21327

[=1]

BÂLİ EFENDİ: Rumeli'de yetişen büyük
velilerden. [Bugünkü Arnavutluk sınırları içinde
kalan Ustorumca'da doğdu. 1553 (H. 961)
senesinde Sofya'da vefat etti.]:

“Bulgarlar istilâda **Bâli Efendi'nin** dergâhını hemen kiliseye çevirmişler, Velîyullâh'ın türbesini de yok etmişler. Lâkin Bâli Efendi, türbesinin bozulduğu gece papazı çarpmış, kötürüm etmiş. Tekrar mezarını meydana çıkarmışlar.”

(b.+nin 3408)

b.+ye 3413

[=5]

BÂLİN-İ BAHT: Fars. Kendisine yaslanılıp dayanılacak ve rahata ulaşılabilecek baht yastığı:

“Biz müttakâyizerkeşi câh.e dayan-mazız/

Bâlinibaht.ı câyimübâhât san-mazız”

b.+ı 37865

[=1]

BÂLİZÂDE ATAULLAH EFENDİ: İstanbullu bir âlim:

“**Bâlîzâde Atâullah Efendi**, ulemâ takımının mâzulleri arasında, Hisar'ın temeli gibiydi.”

b. 34092

[=1]

BALKAN: Avrupa kıtasının güneydoğu kesiminde, İtalya Yarımadası'nın doğusu, Anadolu'nun batısı ve kuzeybatısında yer alan coğrafi ve kültürel bölge:

“Bir Türk gönlünde nehir varsa Tuna'dır dağ varsa **Balkan'dır.**”

(b.+dır 2975)

“**Balkan** şehirlerinde geç-erken çocukluk.um/ Her lâhza bir alev gibi hasret.ti duy-duğum”

(b. 35721)

b. 923, 3012, 3267, 3283, 3708, 4757, 4916, 7002, 10115, 10552, 11298, 11719, 13775, 13810, 13984, 15120, 15836, 18027, 18238, 18240

b.+a 2974, 4704

b.+da 38618

b.+ın 2975

b.+larda 876

b.+ları 2980, 3018

[=29]

BALKAN HARBİ: Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki dört devlete karşı 1912-1913'te yaptığı savaşlar. (8 Ekim 1912-29 Eylül 1913):

“**Balkan Harbi** oldu. Rumeli'yi kaybettik.”

(b. 263)

b. 9786, 10957, 26420, 32919

b.+nde 393, 3490, 13797, 13968, 18194

b.+ndeki 26447

b.+nden 1392, 3487, 8578, 8866, 9200, 9204, 10570, 11719, 11892, 27593, 32456

b.+ne 11381

b.+ni 8934, 13830, 26466

b.+nin 11777, 15838

[=28]

BALKAN HİRİSTİYANLARI: Balkanlarda yaşayan Hıristiyanlar:

“**Balkan Hıristiyanları** kendi aralarında yalnız kalınca o kinleri daha fazla artırdılar.”

b. 13805

[=1]

BALKAN İSLAVLARI: Balkanlarda yaşayan Slavlar:

“Bu ülke içinde şarkın eski milletleri, Rumlar, **Balkan İslâvları**, lisanları, an'aneleri, millî nurlarıyla hep eridiler. Hepsi Türkçe konuşur, Türkçe düşünür, birer Türk ailesi hâlin de yaşıyorlardı.”

b. 6439

[=1]

BALKANİZASYON: Balkan devletlerini küçük devletlere bölme çalışması:

“Eski şark, garp lisanlarına birçok güzel şal, meyva, evânî isimleri verirken yeni şark ancak iki kelime verdi: Biri komitacı, öteki de **Balkanizasyon.**”

b. 13790

[=1]

BALKANLAR: Balkan Yarımadası, Avrupa kıtasının güneydoğu kesiminde, İtalya Yarımadası'nın doğusu, Anadolu'nun batısı ve kuzeybatısında yer alan coğrafi ve kültürel bölge: “**Balkanlarda** Hristiyan unsurların iste dikleri ne adâlet ne hüsn-i idâre ne hürriyettir, yalnız ve yalnız milliyetleri hesâbına fütuhattır.” (b.+larda 35556)

b. 3449, 26293

b.+a 6161, 13765, 13772

b.+da 3164, 3518, 4514, 4748, 4756, 4768, 12207, 13759, 13831, 13945, 15128, 15858, 16267, 16491, 21446

b.+daki 4376, 15203

b.+dan 3307, 11741

b.+ı 15142

b.+ın 3088, 3275, 3277, 5092

[=30]

BALKANLI: Balkan Bölgesinde yaşayan:
“*Balkan harbinde bir an, bütün Avrupa sandı ki*
Balkanlı milletler artık kardeşleştiler.”
(b. 13807)

b.+larda 19689
b.+lardan 11273
b.+ların 11721
[=4]

BALKON: Fr. Tiyatro ve sinemalarda asma kat
şeklindeki seyirci yeri:

“*Pâris.de genç iken koyu Baudelaireperest i-dim/*
Balkon.la Yolculuk.la *Güzellik.le mest i-dim*”
b.+la 37098
[=1]

BALLA BADRA: Yunanistan’ın Patras şehri:
“*Yunanistan’ı çepçevre dolaşarak Patras*
körfezine girdik. Orada güverte arkadaşlarıyla
çıkttık. Patras daha büyük bir şehirdi, Bizim
*târimizde bu şehire **Balla Badra** (Balya*
Badra) diyorlarmış.”

b. 1815
[=1]

BALLI: **mec.** Tatlı: “*Türkçesi tekellüflü,*
*söyleyişi yağlı ve **ballı**, sesi marazydi.*”

b. 3906
[=1]

BALMUMU: Arıların peteklerini yapmak için
karın halkaları arasından salgıladıkları yumuşak
ve sarımsı maddenin sanayide kullanılmak için
yapay olarak hazırlanmış:

“*Kavuk bir yanda, göğüs bağır açık olarak bir*
*elinde **bal mumundan** bir mum yakmış ve*
kuşağını çözüp yere bırakmış bir babayiğit...”
(b.+ndan 26507)

b. 26843
[=2]

BALON: Fr. Aslı olmayan, palavra şey:
“... *burada çıkan gazetelerin sayfelerindeki*
telgrafların hangisi bitaraf bir menbadandır,
*hangisi Yunan parasının şişirdiği **balondur***
gösterebiliriz.”

(b.+dur 12806)
b. 24273
[=2]

BALTA: 1. Eskiden kullanılan bu âlet
biçimindeki yakın savaş silâhı, teber:
“*Mızrak, **balta** ve tüfeklerle müsellâh kadınlar*
kiralı görmek istiyorlar.”
(b. 25634)

2. ***Bıyıklarını balta kesmemek**: Kibirli bir hâl
almak, kendini üstün sayıp kimseden çekinmez
duruma gelmek: “*Çatıkkaşlı, **bıyığı balta kesmez***
dedikleri neviden, mevkiini iyi benimsemiş,
emretmeğe alışmış olduğu belli olan bir zâtı.”
(b. 34551)

b.+yı 26643
b.+yla 29002
[=4]

BALTACI: Baltacı Mehmed Paşa: “... *‘Anladım*
*ki **Baltacı’nın** da sonu taayyün etmiştir.*’ ...”

b.+nın 35048
[=1]

BALTACI MEHMED PAŞA: Baltacı Mehmed
Paşa veya Pakçemüezzın Baltacı Mehmed Paşa,
(ö. 1712, Limni), III. Ahmet saltanatında, 25
Aralık 1704 – 3 Mayıs 1706 ve 18 Ağustos 1710
– 20 Kasım 1711 dönemlerinde iki kez
sadrızamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:
“*Nûman Paşa’nın azlinden, **Baltacı Mehmed***
***Paşa’nın** idâmından sonra Sadrâzam olan Hoca*
İbrâhim Paşa da onun hışmına uğrayarak idâm
edildi.”

(b.+nın 35057)
b.+nın 35043, 35048
[=2]

BALTALA-: Bir işi veya durumu bilinçli ve
kasıtlı olarak bozup zarara yol açan davranışta
bulunmak, sabote etme: “*İçlerinden çoğu yalnız,*
gûyâ ilmî addedilmekte olan, mûtekidât-ı
*bâtılayı **baltalamakla** kalmıyorlar...*”

b.-makla 22428
[=1]

BALTALİMANI: İstanbul’un Sarıyer ilçesine
bağlı, Boğaziçi’nde bir semt: “*Ferid Paşa,*
sukutundan sonra iflâs ettiğini idrak eden bir
*adam hâliyle **Baltalimanı’na** çekilmişti.*”
(b.+na 18656)

b.+na 10377, 18647
[=2]

BALTA OĞLU SÜLEYMAN BEY: Fatih
Sultan Mehmet dönemi Kaptan-ı Deryası:
“*Gelibolu’dan gelen **Balta Oğlu Süleyman***
***Bey’in** donanması, Karadeniz Boğazı’ndan taş*
ve kireç yüklü binlerce gemi ve mavna Hisar
önünde demirler.”

b.+in 6610
[=1]

BALZAC: Fransız roman ve oyun yazarı:
“*Nanamı tanımasaydım Ernest Renan'ın naklettiği Hazret-i İsa'yı ve Balzac'ın tavsîr ettiği Baba Gorio'yu iyi anlamazdım.*”
(b. +ı 250)

b. 9321, 22210, 31975
[=4]

BAMBAŞKA: Bütünü başka, apayrı, değişik, farklı:

“*Eski Bizans harabesi üstüne kurulan Türk İstanbul, selefinden bambaşka bir hüviyetteydi.*”
(b. 4415)

“*İspanya şivekâr.ı kömür gözlü Perrübâl/ Bambaşka Leh Macar Venedik Rus güzel.leri*”
(b. 37149)

b. 2160, 5773, 5953, 6543, 10608, 18616, 18706, 20883, 26257, 26817, 27449, 32289, 32984, 33179, 34004, 35121
b.+ydı 5897
[=19]

BAMBU: *Fr.* Buğdaygillerden, sıcak ülkelerde yetişen, boyu 25 metre kadar olabilen, mobilya, merdiven, baston vb. birçok eşyanın yapımında kullanılan bir tür kamış, Hint kamışı, hezaren:
“*O şîrin köşk iç.inden/ Ki pek durgun su.larda/ Uyu-rken bambu.larda*”

b.+larda 37019
[=1]

BÂ-MUÂHEDE: *Fars.+Ar.* Antlaşma ile...:
“*Hristiyan ekalliyetlerinin bâ-muâhede ayrıldıktan sonra ise yâdı bile gülünç olur.*”

b. 13195
[=1]

BANA: Ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi: “*Bana önce ehemmiyet vermediler. Lâkin mısralarımı okuduğum zaman, bu üç şâirin de bana karşı nazarları değişti.*”
(b. 19315)

“*Annemin na'sını gördümdü/ Bakıyorken bana sâbit ve donuk gözlerle/ Acidan çıldıracaktım/ Ara.dan elli dokuz yıl geç-ti/ Âh o sâbit bakış el'an yara.dır kalp.imde*”
(b. 36488)

b. 15, 18, 311, 458, 467, 587, 603, 658, 1196, 1286, 1298, 1353, 1508, 1570, 1704, 1727, 1772, 1800, 1999, 2008, 2220, 2316, 2326,

2328, 2487, 2550, 2606, 2676, 2685, 2745, 2954, 2957, 3127, 3360, 3396, 3403, 3447, 3459, 3900, 6543, 6763, 7025, 7192, 7397, 7461, 8453, 8455, 8480, 8496, 8499, 8546, 8550, 8662, 8663, 8845, 8908, 9177, 9188, 9191, 9195, 9208, 9485, 9542, 9595, 10688, 10707, 10908, 11169, 11207, 11208, 11392, 11515, 11537, 11561, 11668, 11687, 12089, 12218, 15878, 16586, 16627, 16972, 17012, 18427, 18682, 18828, 19304, 19956, 20156, 20163, 20191, 20279, 20284, 20294, 20379, 20463, 20524, 20584, 20595, 20764, 20806, 21208, 21353, 21526, 21643, 21645, 22817, 22872, 22873, 23064, 23158, 23164, 23167, 23172, 23248, 23398, 23410, 23435, 23493, 23523, 23528, 25349, 25410, 26364, 26381, 26929, 27099, 27112, 27643, 27727, 28160, 28717, 28970, 28984, 29028, 29202, 29487, 29513, 29634, 30278, 30759, 30762, 32150, 32159, 32194, 32306, 32337, 32356, 32360, 32540, 32637, 32835, 32993, 32996, 33244, 33326, 33331, 33428, 33447, 33613, 33620, 33804, 34211, 34213, 34418, 34422, 34532, 34565, 34568, 34674, 34926, 34934, 34955, 34984, 35407, 35431, 37815, 38669, 39031
[=181]

BANABAŞI: Sofya'da Murad Hüdavendigâr döneminde yapılmış hamam:

“*Banabaşı, eski günlerde, Melek Ahmed Paşa Rumeli Beylerbeyiyken, kapısı halkından Evliya Çelebi'nin suyuna girdiği, kahvelerinin peykesinde nargile içtiği, Can Sohbetleri ettiği bu güzel kaplıca şimdi yerinde değil.*”

b. 3188
[=1]

BANABAŞLI CAMİİ: Sofya'da bir cami:
“*Bizim kırk sekiz camimizden, câmî olarak bir Banabaşlı Camii kalmış, o da yıkılmak üzere iken bir taraftan Ferdinand'ın müsaadesi, bir taraftan da güzîde sefirimiz Fethi Bey'in himmetiyle kurtulmuş.*”

b. 3176
[=1]

BANARLI: Nihad Sami Banarlı, (d. 1907 İstanbul – ö. 13 Ağustos 1974 İstanbul) Edebiyat tarihçisi, yazar, şair ve edebiyat öğretmeni:
“*Çok aziz Banarlı; bu kadar gün sizi mektupsuz bırakmak ruhumun her dakika ezası olmuştur.*”

b. 20648
[=1]
BANDIRMA: Marmara Denizi kıyısında,
Balıkesir iline bağlı bir sahil ilçesi:
“Halife orduları Düzce’de, Hendek’te, Bolu’da,
Mudurnu’da mağlûp olup dağılıverince, Anzavur
da **Bandırma’da** arkasından gülünç bir hâlde
vurulup Anadolu sahilinden İngiliz gemisine
kaçınca...”

b.+da 10296

[=1]

BANG-İ ENE’L-HAK: Fars.+Ar. “Ben
Hakk’ım” [Hallâc-ı Mansur’un vecd hâlinde
söylediği ve dâra çekilmesine sebep olan meşhur
söz olup edebiyatımızda vahdet görüşünün ve
taşkın cezbenin ifadesi olarak çok kullanılmıştır]
haykırışı: “*Karış-sın cânüicânân yüksel-en*
bangienlhak.la/
Şeriat bir dahî Mansûr.u berdâr et-ti san-sınlar”

b.+la 37602

[=1]

BANG-İ EZAN: Fars.+Ar. Ezan sesi:
“*Ra’ditekbîr kop-up git-melidir bangiezan/*
Dâriküffâr.da meşhûr kenîsâ.ya kadar”

b. 37589

[=1]

BANG-İ SALÂ: Fars.+Ar. Salâ sesi:
“*Hânikerem ve bangîsalâ bil-meyiz ne.dir/*
Enfâsıcannisârisabâ bil-meyiz ne.dir”
(b. 38880)

b. 37992

[=2]

BÂNÎ: Ar. Bir yapıyı inşa eden, inşa ettiren,
yapan, yaptıran kimse: “... ilk Müslümanlar gibi
mütedeyyin, ilk Türkler gibi **bânî** idi...”
(b. 6902)

“*Ne kadar sâf idi sîmâ.sı bu mü’min nefer.in/*
Kimdi Bânî.si mi mîmâr.ı mı ulvî eser.in”
(b.+si 35679)

b. 6786, 5664, 14673, 16619, 24974, 30478

b.+leri 13716

b.+si 4491, 5645, 13929, 17657

b.+sinden 8206

b.+sinin 5723

[=15]

BÂNİLİK: Bani olma durumu:

“... ondan sonra **bânîliğine** hiçbir diyecek
olmayan Ferdinand imâra girişmiş...”

b.+ine 3078

[=1]

BANK: Fr. Banka:

“*kaidik ki Boşo ve emsali çorbacılar **Bank-ı***
***Osmânî** kadar da Osmanlı değildiler.*”

(b.+ı+osmani 13153)

b.+ı+osmani 13122

[=2]

BANKA: İtal. Faizle para alıp veren, kredi,
ıskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında
para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret,
sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde
bulunan kuruluş: “... *fakat **bankalar** ve*
fabrikalar kör ve sağır birer mahlûk turlar,
işitmezler, görmezler, muttasıl istilâ ederler.”
(b.+lar 7384)

b. 6518

b.+dan 15191

[=3]

BANKACILIK: Bankacının yaptığı iş:

“... ***bankacılığı**, borsacılığı, sarraflığı nasıl rezil*
ettilerse...”

b.+ı 14614

[=1]

BANKER: Fr. Para, altın vb. taşınır değerlerin
ticaretiyle uğraşan kimse:

“*Rum vatandaşlarımız diyorlardı ki: ... Biz*
*tüccar ve **banker** bir milletiz.*”

(b. 12269)

b. 3258

b.+leri 9965

[=3]

BANKİ: Sofya’da bir kaplıca: “*Lakin Sofya’nın*
*en güzel kaplıcası **Banki’dir**...*”

b.+dir 3416

[=1]

BANVİLLE: Theodore de Banville. (1823-1891)
Fransız şair. [Şiirlerinde şekle, kafiyeye ve şiirin
iç mûsikîsine büyük değer veren bir şâir]:

“*Şiire kafîye san’atı ve kendine de kafiyeci diyen*
şâir Banville kadar mübalâğa etmîyeceğim.”

(b. 20696)

b.+in 20654

[=2]

BANYO: İtal. Yapılarda, içinde yıkanılan
bölüm: “*Giyeceğimiz, yiyeceğimiz, içeceğimiz*
*var. **Banyomuz**, sabunumuz var. Lâkin ruh*
istirâhatimiz yoktur.”

(b.+muz 19228)

b.+ları 3065

b.+ya 4071

[=3]

BAR: *İng.* Danslı, içkili eğlence yeri:

“... gece hayâtı sönmüş, saat ondan, on birden sonra en meşhur **barlar** bile sönmeye başlıyor.”

b.+lar 20398

BÂR: *Fars.* 1. Defa, kere:

“*Bîgâne.ler bu sâha.da mâzûr.dur Kemâl/ Erbâbizevk şî'r.imi her bâr söyle-sün*”
(b. 37571)

2. ***Bâr olmak**: Yük olmak, ağır gelmek:

“*Dünyâ.nın ufuk.u göz.lere git-tikçe târ ol-ur/ Her gün sürüklen-ip yaşamak rûh.a bâr ol-ur*”
(b. 36407)

“...zât-ı müşfikânelerine zerre kadar **bâr** olmam.”

(b.+olmam 19962)

b. 36407, 37678, 38373, 38375

b.+ından 12570

b.+lar 30661

[=9]

BARAKA: *İtal.* Tahta, çinko vb. hafif şeylerden yapılmış, temelsiz, eğreti yapı:

“*Yeni temâşâ'yu Atina'da Dionysos anfiteatrısında değil katolik kilisesine hâs bir temâşâ nev'i olan barakalar içinde oynadılar. Bu baraka tekâmül ede ede bugünkü mutantan sahneler kılığına girdi.*”

(b. 31519)

b.+lar 31507

b.+nın 29465

[=3]

BÂRÂN: *Fars.* Yağmur: “... **bârânı** yağmur, sefîneyi, keştfiyi gemi, saikayı yıldırım, hârîka yı şimşek kelimeleriyle hissedebiliyoruz.”

(b.+ı 28842)

“*Gavgaa.ya sal-dı eslihaîbîşümâr.ını/ Bâran misâl.i gülle yağ-ıp kıl-dı hâksâr*”

(b. 37259)

[=2]

BARATA: *İtal.* Osmanlı sarayında genellikle bostancılardan, baltacı ve kapıcıların giydikleri, kırmızı çuhadan yapılmış, ucu kıvrık, uzunca başlık: “... bostancı **baratası** yerine Rumeli şubarası giydirmek...”

b.+sı 23904

[=1]

BARBAR: *Fr.* Medenileşmemiş (kimseler):

“*O zamana kadar, hisarlarından bütün barbar akınlarının dalgaları kırılan bu beldeye girdiği gün, bu toprakta yaşayanlar hep anladılar ki âlemde bir karn daha bitti.*”

(b. 6356)

b. 6125, 6295, 6351, 6396, 6397, 6397, 6438, 7086, 7167, 21808, 21814, 22965, 22996, 23059, 23092, 25902, 30510

b.+dı 26967

b.+lar 7753, 22958, 22961, 23060

b.+lardı 23362

b.+ları 23055

[=24]

BAR BAR BAĞIR-: Sürekli bir şekilde durmadan (anlatmak, söylemek):

“*Yunanistan'ı ve devletleri ancak hâl-i vâkû kabul etmekle uyuşturabileceğimizi bar bar bağırarak tavsiye ediyordu.*”

b.-arak 10254

[=1]

BARBARLIK: Barbar olma durumu, kabalık, vahşilik: “*Acaba Şark'da barbarluğun kandili sönerken bir kâhin tavrıyla konuşan Yâkup Kadri Bey'in dediği gibi...*”

(b.+ın 30502)

b. 6423

[=2]

BARBAROS: Barbaros Hayreddin Paşa, Osmanlı Devleti tarihinin ünlü Türk denizcilerinden, kaptan-ı derya olarak Osmanlı İmparatorluğunun ilk kaptan paşası ve kaptan-ı deryası. [Akdeniz'de Osmanlı egemenliğini pekiştirdi, öyle ki bu deniz bazı tarihçilerce bir "Türk Gölü" olarak anıldı]:

“*Deniz ufuk.unda bu top ses.leri nere.den gel-iyor/ Barbaros belki donanma.yla sefer.den gel-iyor*”

(b. 35711)

“*Yenice-Vardarlı bir sipahinin oğulları olan Baba Oruç ve onun kardeşi olup sonraları Barbaros diye anılan Barbaros Hayreddin'in...*”
(b. 26241)

[=2]

BARBAROS HAYREDDİN: Barbaros Hayreddin Paşa:

“*Kubilây Han ordularının ta karşısındaki Japonya'ya geçişleri, mesafe aşmak itibarıyla 1010 da Yenice-Vardarlı bir sipahinin oğulları*

olan *Baba Oruç* ve onun kardeşi olup sonraları *Barbaros* diye anılan **Barbaros Hayreddin'in** ve diğer kardeşlerinin, daha birçok Türk gençleriyle Midilli'den kalkıp, hattâ o zamanki Osmanlı devleti ile bir alâkaları olmaksızın, tâ Cezayir'e ve Tunus'a gidip, oralarını tek başlarına fethetmeleri bin defa daha harikulade bir vak'adır.”

b.+in 26242

[=1]

BARBAROS HAYREDDİN PAŞA: (1478, Midilli – 4 Temmuz 1546, İstanbul), Osmanlı İmparatorluğunun ilk kaptan paşası (kaptan-ı deryâsı)/büyük amirali:

“Üstelik **Barbaros Hayreddin Paşa'nın** himmetiyle mükemmelleşen donanma, yenilmez bir kuvvet hâline geldi.”

b.+nın 5303

[=1]

BARBUNYA: Yun. Çok lezzetli ve makbul, beyaz etli, 20 – 25 santim boyunda, kırmızı pullu, kemikli, ülkemizde fazla avlanan bir balık cinsi: “*Buna kazânın tepeden inmesi derler, hani mâruf barbunya hikâyesi vardır, tekrâr etmiyeyim, bilirsiniz; işte o hikâyedeki kazânın aynıdır.*”

b. 34122

[=1]

BARBUT: Zarla oynanan bir kumar türü: “... hapishanelerde, battaniye üstünde oynanan **barbutan** salonlarda oynanan birçe kadar derece derece yükselirler, her birinin bir nevi' terbiye, bir nevi' ahlâkla alâkası var.”

b.+tan 21385

[=1]

BARDAK: Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap:

“**Bardak** kadar büyük kadehlerden...”

(b. 640)

b. 633

[=2]

BARIN-: 1. Kendini koruyabilmek için bir şeyi siper edinmek, korunmak, sığınmak:

“Her tarafı kapalı, güneşden **barınmak** için tımtıkız bir üslûbda olan bubahçeler, Arap ve İspanyol karışıklığından ibaret bir üslûpsuzluk gibi göründü.”

(b.-mak 18949)

2. Bir yerde yerleşmek:

“Fransız ordusu Moskova'ya girmiş, soğuktan, zahiresizlikten **barınmamış**, ric'at yolunu tutmuştu.”

(b.-amamış 26068)

b.-abildi 9692

b.-a bileceğim 17914

b.-abilir 14111, 15411, 18026

b.-acağı 15854

b.-acak 11119

b.-amazlardı 3833

b.-dıklarını 11126

b.-mak 7610

b.-mayı 17972

[=13]

BARINDIR-: Barınmasını sağlamak, korumak, muhafaza etmek: “... bu milletin payitahtında hiç olmazsa bir milyon şehit oğlunu **barındıran** müesseseler vardır.”

(b.-an 13071)

b.-abiliyoruz 13068

b.-dığımıza 15784

[=3]

BARINDIRIL-: Barındırma işine konu olmak: “... tahte's-sıfır 30 derece soğukta halkın **barındırılması** için çâreler aramağa tevessül edilmiş...”

b.-ması 24730

[=1]

BARIŞ-: Aradaki dargınlık veya savaşa son vermek: “Lâkin senin sisteminin tatbik edildiğini hisseder etmez hemen **barışurlar**, hepsi birden Türkler ve Arnavutlara saldırırlar.”

(b.-urlar 35554)

b.-ıp 9215

b.-ma 10370

b.-mak 1801

b.-mamızı 9218

b.-maya 10081

b.-sın 15884

b.-tık 9134, 10909

b.-tılar 10369

[=10]

BARIŞIK: *mec.* Anlaşmış, uyuşmuş, imtizaç etmiş: “Yedik içtik, güldük, birçok heccavlık ettik; yıldızlarımız **barışıktı.**”

b.+tı 9257

[=1]

BARIŞIKLIK: Kavgalı olmayan, barış hâlinde bulunan:

“Rus ve Bulgar **barışıklığının** siyâsî bir muhassalası olarak bina edilmiş.”

(b.+ının 3151)

b.+ı 3152

b.+ına 17891

[=3]

BÂRÎ: Fars. Hiç olmazsa:

“... ‘Allah’tan korkusu olmayanlar **bâri** kuldân korksunlar, bu da bir meziyettir.’ ...”

(b. 33470)

b. 1561, 1562, 9374, 14116, 14123, 15656, 16859, 17024, 26472, 30687, 34803

[=12]

BÂRÎDÂNE: Ar.+Fars. Soğukça, soğuk bir şekilde:

“Hepimiz kalktık, **bâridâne** ayrıldık.”

b. 8885

[=1]

BARİTON: Fr. Tenor ve bas arasındaki erkek sesi:

“Orkestranın müdürü ve bütün uzuvları sahnenin tenoru, **baritonu**, primadonnası, rejisörü, dekorcuları, makinecileri hepsi Bulgar!”

b.+u 3223

[=1]

BÂRİZ: Ar. Açık, göze çarpan, belirgin:

“Mamañih o taşlar **bariz** birer hakikatse kalbimizin içinde ta çocukluktan beri ledünnî bir nida olan Yâ Vedüd gibi sesler de birer hakikat değil midir?”

(b. 7295)

b. 1273, 4270, 6022, 6046, 7156, 8639, 9343, 9956, 10485, 10864, 11357, 12452, 12613, 12711, 17127, 17262, 17723, 20823, 23607, 24807, 24957, 27445, 27576, 27868, 28704, 29620

b.+dir 7431, 19796, 32901, 33067

[=31]

BARK: Ev, mesken, âile anlamına gelen “ev bark” sözünde geçer:

“... bu dört bin Öksüz uğrunda evini **barkını** bir tarafa bırakarak, dört seneden beri yoksullukla, çaresizlikle, parasızlıkla muttasıl bir arslan gibi çarpışan bu büyük kalpli insan...”

b.+ını 13083

[=1]

BARKSIZ: Evi, meskeni, ailesi olmayan:

“Paris’in sisli bir gecesinde evsiz **barksız** sefiller...”

b. 30348

[=1]

BARONLUK: Bir baronun egemenliği altında bulunan yerler:

“Suriye’de, zapt edebildikleri yerlerde de Avrupa’da olduğu gibi, prenslikler, dukalıklar, markilikler, kontluklar, **baronluklar** vücuda getirmişlerdi.”

b.+lar 5082

[=1]

BARRES: Barres Maurice (1862-1923) Fransız yazar, siyaset adamı. Fransa’da milliyetçilik akımının önde gelen temsilcilerinden:

“**Barres’in** kitabı gibi daha birçoklarını gözden geçirirken elim, ta aradığımıza dokundu.”

(b.+in 6476)

b.+in 5764

[=2]

BARTET: (1854, Paris, Fransa – 1941, Paris, Fransa) Jeanne Julia Bartet. Oyuncu:

“...**Bartet**, Pierre Soune, Lecomte, Berthe Cerny adetâ rü’yâlarımıza girerdi.”

(b. 2208)

b. 28098

[=2]

BÂRÛ-EFKEN: Surları yıkan:

“Cephe.den top.ları ejder gibi **bârûefken**/ Arka.sından gemi.ler bir sürü dîvîâhen”

b. 37821

[=1]

BARUT: Fars. Ateşli silahla bir merminin atılmasına veya herhangi bir aracın fırlatılmasına yarayan, patlayıcı madde:

“İkide birde **barutla** infilâk akisleri geliyordu.”

(b. 842)

b. 21325

b.+la 1049, 6139

[=4]

BA’S: Ar. ***Bâ’s olunmak**: Diriltilmek:

“İçinden yetiştigi halkın çocuklarını ilerde terbiye etmeğe anavatani tarafından **bâ’s olunduğunu** hissediyordu.”

b.+olunduğunu 19849

[=1]

BAS-: 1. Ayak altına almak, çiğnemek:

“Senden boşalan bağır.ıma göz yaşları dolmuş/
Gör-düm ki yazın **bas-tığımız** ot.ları sol-muş”
(b.-tığımız 37917)

2. Tabetmek: “Bu tefrikaları **basan** matbuatın
satışı milyonlar tutuyor.”
(b.-an 22122)

3. ***Karanlık basmak (çökmek)**: Hava kararmak,
akşam olmak, her tarafı akşam karanlığı
kaplamak: “Yemeği bitirdikten sonra vagona
yatmaya gittik. **Karanlık basmıştı.**”
(b.-mıştı 10497)

4. ***Ayak basmak**: Bir yere ulaşmak, erişmek:
“Karadeniz'in bir iskelesinde, Anadolu
toprağına **ayak basmıştı**, orada o saat yüz yüze
geldiği Türk milletinin hangi fikirde
bulduğunu, geçen baharda irat ettiği meşhur
nutukta söyledi.”
(b.-mıştı 16824)

5. Ansızın saldırmak, gafil avlamak, bir yere
baskın yapmak:
“Yunan nazırları Sevres Muahedesi'ni
reddediyorlardı: İzmir'i **basmak** zahmeti için
ayrı, Bursa'yı işgal zahmeti için ayrı, iki defa
inönü'ne yürüyüş için ayrı, en sonra Ankara'yı
zapt etmek için ayrı, hâsılı bir faizci hırsıyla, her
emek için ayrı bir taviz istiyorlardı.”
(b.-mak 17767)

“Kaç kerre gez-di böyle geniş Rus diyâr.ını/
Lâkin dehşet.le **bas-dığı**/
Kırbaç kılıç ve tolga.yı tâ Arş.a as-dığı/
Hengâme.den o Üçüncü Kosova o vak'a.dır”
(b.-dığı 38557)

6. **mec.** Bir yaşa girmek:
“Kalb sahibi şâirimiz Tevfik Fikret, henüz altı
yaşına **basarken** dilenen bu Türk çocuklarının,
bu Türk kızlarının âkıbetini iyi görmüş.”
(b.-arken 24035)

“Ömür.ün murâd.ımızca geç-en mutlu gün.leri/
Yaş **bas-tı** gör-medim nice yıl.dır o yer.leri”
(b.-tı 36305)

- b. 38373
- b.-abileceği 17999
- b.-an 22107, 26498
- b.-arlar 20676, 29764, 29782
- b.-arlarken 19349
- b.-ıyor 30898
- b.-iyordu 9049
- b.-iyorlar 13940

b.-ıyorsunuz 20808

b.-ma 2312

b.-madı 35458

b.-madığı 12435

b.-mağa 20233

b.-mağı 20857

b.-maksızın 9838

b.-mamış 2979

b.-mıştı 10490, 16812

b.-sun 37755

b.-tığı 4166, 10572, 11258, 14795, 24998,
33901, 34221, 38567, 38575, 38586, 38594

b.-tığım 16816

b.-tığımdan 9245

b.-tığımız 17493

b.-tığından 33909

b.-tıkça 38373

b.-tıktan 23052

b.-tıkları 14501, 33499

b.-tıktan 3461, 14308, 31116

b.-tılar 13992

b.-tım 6503

[=51]

BASAMAK: Bir yere çıkarken veya bir yerden
inerken basılan ve art arda gelen, birbirine belirli
aralıkları olan düz yüzeylerden her biri:

“... iki taş **basamaktan** ihtiyatla indi.”

(b.+tan 35292)

b. 507, 25650

b.+larına 17485

b.+larından 30242

b.+larla 5423

[=6]

BASIK: Çok yüksek olmayan, alçak:

“Sarayın meşhur olan bahçeleri ise beni
sarmadı; **basık** bir yerde, her tarafı kapalı...”

(b. 18948)

b. 798, 22929

[=3]

BASIL:- 1. Üzerine ayak konmak, üstünde
yürünmek, çiğnenmek, ezilmek:

“Kaldırılmaz daracık işri sokak doğru sokak/
Her geçil-dikçe **basıl-mış** ve düzel-miş toprak”
(b.-miş 36065)

2. (Bir yer için) Baskın yapılmak:

“Letâfet Apartmanı faciasını, Harbiye
Nezaretini'nin işgal edildiğini, vâsi mikyasta evler
basıldığını, Meclis-i Meb'usân'ın ve Meclis-i

Âyân'ın kordon altında bulunduğunu ve hâdisenin devam ettiğini nakletti."

(b.-dığını 18730)

3. Tabedilmek, tabolunmak:

"Vişana seferini, harikulade güzel ve canlı olarak nakleden ve son senelerde Devlet Matbaası'nda basılıp neşrolunan Silâhtar Mehmed Ağa'nın târihinden okuyunuz."

(b.-ip 25427)

b.-an 2117, 30873

b.-dı 2050, 30872

b.-dığı 2339, 34231, 34265

b.-ip 3848, 11029, 25413

b.-ır 20217, 30345

b.-ıyor 30876

b.-ması 31237

b.-miş 2022, 2163, 3116, 19348, 31037

b.-mıştı 2343, 2345

[=23]

BASİRET: Ar. Gerçekleri yanılmadan görebilme yeteneği, uzağı görüş, sezış, anlayış, kavrayış, sağgörü, vizyon:

"Tems'in baş muharriri basiretinin, mantığının, ilminin, zekâsının, insafının bütün kudretiyle Trakya meselesini ... tahlil etti."

(b.+inin 17907)

b.+i 12114

b.+in 18556

b.+le 18490

[=4]

BASİRETKÂRÂNE: Ar.+Fars. Basiret sâhibi, basiretli kimseye yakışır biçimde: *"Ankara bilâkis gevşemedi, yoluna devam etti, hattâ gevşemenin vereceği kötü neticeyi bildirerek bizi uyandırdı ve bu basiretkârâne siyaseti sayesinde o zamandan beri Yunan ordularını üst üste iki defa tepeledi, bugünse dünden kavidir."*

b. 14057

[=1]

BASİRETSİZ: Gerçekleri görebilmekten uzak, ileri ve uzak görüşlü olmayan, sağgörsüz:

"Allah vere de hatıralara hürmeti, onları cilalayıp yaldızlayarak yenileştirmekte gören basiretsiz hürmetkarların elleri bu harem içine girmese..."

(b. 6849)

b. 35268

[=2]

BASİRETSİZLİK: Gerçekleri, ileriye ve uzağı görememe, sağgörsüzlük:

"1806 da Napolyon'la ittifak ederek Rusya'ya ve binnetice İngiltere'ye harb açmak Selîm-i Sâlis'in gafletinin ve basiretsizliğinin eseridir."

b.+inin 24935

[=1]

BASİT: Ar. 1. Herhangi bir özelliği olmayan, sıradan, alelâde: *"Bu Ömer Paşa gençliğinde basit bir aileden, kimsesiz fakat okumuş, Ömer Efendi nâmında bir gençmiş."*

(b. 1460)

2. Gösterişten uzak, süssüz:

"Uhrevî olsun, dünyevî olsun, bütün bu semtlerin mimarile ri gayet basitti; ahşaptı."

(b.+ti 5776)

3. Kolay:

"Orta hâlli ve fakir halkın maişeti ise daha basit yollardan, bahçivanlıktan balıkçılığa, kayıkçılığa kadar işlerdendi."

(b. 5828)

4. Seviyesi düşük, seviyesiz:

"Son derece basit kafalıydı. İyi okumuş değildi ve okumaya da istidadı yoktu. Saplandığı fikirleri hiddet ve şiddetle müdafaa ederek konuşurdu."

(b. 11011)

b. 1459, 3247, 3340, 3463, 4106, 5823, 6670, 7042, 8766, 8803, 9199, 9228, 9893, 10545, 10772, 11004, 11658, 11927, 11990, 13013, 13084, 13466, 13472, 13648, 13682, 14076, 14115, 14599, 14756, 14833, 14834, 15097, 15591, 15593, 15718, 15895, 16265, 16489, 16781, 17486, 17574, 17767, 17967, 17984, 18041, 18342, 18343, 18566, 20082, 20823, 20850, 24953, 25473, 25807, 26339, 26597, 29788, 29821, 30215, 30236, 30249, 31088, 31144

b.+i 15929

b.+ti 5771, 11088, 16483, 16731

b.+tir 3268, 13084, 27379

[=71]

BASİTLEŞTİR-: Gereksiz ayrıntılardan arıtarak sade duruma getirmek:

"Redife ancak Türkçenin tabiatında olduğu kadar hak verdi, kafiyele basitleştirdi."

b.-di 29827

[=1]

BASİTLİK: Basit, kolay olma durumu:

“*Mevzûda basitliği, yüksek ve asil sanatın şiârı addeden eski Avrupa klâsikleri yalnız bu itibarla Makber'e hayrân olurlardı.*”

(b.+i 31100)

b.+ine 22193

[=2]

BASK: Basklar, İspanya'nın kuzeyi ve

Fransa'nın güney batısındaki özerk bölgede yaşayan bir halk: “*Bizde lisân-ı mahsusalarıyla mütekellim, başka unsurdan, başka milliyetten cemâatler varsa, Fransa'da da Bretonlar, Provanslılar, Basklar var.*”

b.+lar 21471

[=1]

BASKI: Kuvvet ve zor altında bulundurma veya bulunma, tazyik, sulta:

“*Paris'e gelen bir gencin, vatanda alışmış olduğu baskının tesîrinden ne kadar çabuk kurtulduğunu hissediyordum.*”

(b.+nın 4099)

b. 4146

b.+sı 5753, 9670

b.+sından 4097

[=7]

BASKIN: Kısa süreli, beklenmedik saldırı:

“*16 Mart baskınını Ali Kemal hararetle bir sevinçle karşıladı.*”

(b.+ını 10274)

b.+ı 9140, 10257, 18613

b.+ın 34237

b.+ına 18437

b.+ından 18362, 18480, 35582

b.+ından 16676, 18301

b.+ının 14465

[=10]

BASMA: 1. Üzerinde bası ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş:

“*... sarı saçlı, basma donlu, çıplak ayaklı, takunyalı beş yaşlarındaki biz kız çocuğu...*”

(a. 23961)

2. Basılmış, matbu:

“*İbrahim Müteferrika'nın muâsırı olan Nedîm'in Divân'ı o zamandan beri bir defa güzel basıldı, o basma da, ta'lik hatla, Mısır'ın Bulak Matbaası'nın eseridir.*”

(b.+da 30884)

[=2]

BASMAKALIP: Özgünlüğü olmayan, değişiklik göstermeyen, bilineni tekrarlayan bir biçimde:

“*Sâniyen de basmakalip oynayanlar yerine enfüsiyetini binbir coşkunluğuyla oynayan bir mümessil nesli yetiştirmektir.*”

(b. 31624)

b. 29692

[=1]

BASTET-: *Bast etmek: Yaymak:

“*Meselâ benâm muharrirlerden biri, memleketimizde günden güne tevessü' eden, terbiye-i bedeniyye cereyanlarına karşı koyarak edâ-yı selâtin bu hizmeti ifâ edeceğini bast ediyor.*”

b.-iyor 21810

[=1]

BASTIR-: 1. Tabettirmek: “*Bu son sene Beyoğlu matbaalarında o kadar Rusça kitap bastırıldı ki gerek adedi, gerek de müfâdı itibariyle bizim son beş senede bin heyamolayla Matbaa-i Âmire'de bastırduğumuz kitaplara faiktir!*”

(b.-dığımız 13236)

2. Ansızın üstüne gitmek, gafil avlamak:

“*Ali Kemal'le gürültülü bir davaya girişti 'Fedâkârân-ı Millet' matbaasını bastırıldı.*”

(b.-dı 11031)

3. Yatıştırmak, önlemek, gidermek:

“*Meclis-i âlîmiz ve onun hükümeti düşmanların ve hainlerin tertibi ile vücuda getirilen bütün irticaları ve asayişsizlikleri bastırmaya muvaffak oldu.*”

(b.-maya 12401)

b.-acak 30802

b.-dı 11024, 13225

b.-dılar 18305

b.-ır 12864

b.-irken 30798

b.-iyor 30806

b.-mağa 23814

b.-mak 11252, 25482

b.-masaydı 30806

b.-maya 9775

b.-miş 11263

[=14]

BASTIRIL-: Durdurmak, bastırmak işine konu olmak: “*o isyan asgarî kan dökerek bastırılır...*”

b.-ır 24968

[=1]

BASTİLLE: Fransız İhtilali sırasında en şiddetli olayların geçtiği hapisane:

“Halk ihtilâlcileri **Bastille** muhâfızı De Launay'in bir muavinin ve diğer bir muhafızın başlarını kesiyorlar.”

(b. 25560)

b. 25546, 25608

[=2]

BASTİLLE KAL'ASI: Paris'te bir kale:

“Halk sokaklardan boşanarak, ihtilâl şarkularının, kırala, kıraliçeye, asilzadelere karşı bin türlü küfürlü naraların sarhoşluğu ile Paris civarındaki **Bastille Kal'ası'na** doğru koşuyor.”

b.+na 25557

[=1]

BASTON: İtal. Yürürken dayanmaya yarayan, ağaç veya metalden yapılan araç:

“... 'Bir zaman Çavuş Kral Frederic'in dayak attığı **bastonu** yutmuş gibi!' dimdik yürür...”

(b.+u 15327)

b. 15315

[=2]

BASTONSUZ: Bastonu olmayan:

“Ali Kemal, iriyarı, **bastonsuz**, bir talebe reisi gibi, elli yaşı arkasından, yirmisinde görünen mâruf tasasızlığıyla bağırrıyordu...”

b. 1901

[=1]

BA'SÜ BA'DE'L –MEVT: Ar. Tekrar dirilme:

“'Fâsıla-i Saltanat" dediğimiz bu devir bir **ba'sü ba'de'l-mevt**, bir tekevün devridir.”

(b. 12501)

b. 22836, 28839

b.+e 1334, 31504

b.+i 21008

b.+in 16692, 30450

[=8]

BAŞ: 1. İnsan vücudunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının ve beynin bulunduğu en üst, hayvan vücudunun en ön kısmı, kafa, ser:

“İstanbul'den denilen Osmanlı kisvesinin altında, o hükümetin tam istediği gibi, uslu, akıllı, el pençe divan durur, mütebasbıs, **başı** aşağıda, sessiz, erkekliğin her türlü gösterişinden, yürüyüşünden ve hareket edişin den mahrum bir kâtip nesli yetişmişti.”

(b.+ı 26500)

2. Arazide dağ, tepe gibi yükselen yerlerin en üst noktası, zirve:

“Artık bu hafta.dan beri yetmiş yaş.ındayım/
Güçlük.le çık-dığım tepe.nin tâ **baş.ındayım**”
(b.+ındayım 39108)

3. **mec.** Akıl, fikir, şuur, zihin:

“Her lâhza el.imde âbiengûr ol-sun/
Baş.ında hevavühevesihûr ol-sun”
(b.+ında 38891)

4. ***Başından geçmek**: Bir hâli, bir hâdiseyi yaşamış olmak:

“Lâkin onlar sevinirken benim **başından** bir sürü meseleler **geçiyor**, Son otuz senede târihe nasıl bir istikaamet verdiğimizi görüyorum.”
(b.+ımdan 26214)

5. ***Baş göstermek**: Belirmek, ortaya çıkmak:

“Lâkin maddî imkânsızlık daha ilk nüshalarda **baş gösterdi**.”
(b.+gösterdi 8720)

6. ***Baş kaldırmak**: Düzene karşı ayaklanmak, isyan etmek:

“Yeni ordunun İstanbul'a yerleşip kalması da muvakkat olmalıdır; bu hâl ancak birkaç sene, eski zorbarların bir daha **baş kaldırmak** ihtimâli kalmadığı zamâna kadar sürmelidir.”
(b.+kaldırmak 35408)

7. ***Baş vurmak**: Danışmak, müracaat etmek Bir konu hakkında birine fikir sormak, baş vurup görüşünü almak, tavsiyesini öğrenmek, istişare etmek:

“Biz çocukluğumuzda Beyan Baba'yı, beyan kelimesinin telkini ile kendisine **baş vuranlara** mechulü ve istikbâli haber veren bir velî gibi tahayyül ederdik.”
(b.+vuranlara 429)

8. ***Baştan başa**: Tamamen, baştan sona kadar, tamamıyla:

“Akset-mede sevdâ gece.sinde/
Baş.tan baş.a feryâd ile nâle”
(b.+a 38954)

b. 8543, 8590, 9708, 9729, 10044, 10108, 10749, 13341, 14854, 15443, 15469, 17894, 19629, 20223, 20249, 20933, 21301, 22045, 23760, 24719, 27125, 27469, 30394, 31945, 34832, 37055, 37859, 38752

b.+a 3944, 4915, 4930, 12336, 16791, 16800, 16805, 16820, 17314, 18478, 21298, 24386, 36778, 38954

b.+başa 12658, 23307, 23517, 33446, 35603
b.+belası 35032
b.+daki 27299
b.+dan 24385, 25966
b.+danbaşa 26005
b.+dönmesi 3544
b.+gösterirse 1714
b.+göstermiş 35495
b.+ı 312, 981, 4223, 1478, 7914, 9660,
11116, 11137, 11571, 11817, 15336, 16200,
16704, 17503, 21093, 21301, 22695, 23330,
26490, 27512, 28341, 30338
b.+büyüklerini 34830
b.+ım 614, 1433, 4090, 10633, 32216
b.+ıma 1726, 2553, 6099, 6509, 6910, 7408,
17373, 23940, 32180, 34473, 34585
b.+ımda 17446, 38886, 38891
b.+ımdan 26200, 32811
b.+ımı 10182, 23439, 23515, 23952
b.+ımız 259, 2910, 10763, 35519
b.+ımıza 2708, 15418, 25243, 25344, 25365,
35148, 35206, 35554
b.+ımızda 1324, 14321, 14323, 18430
b.+ımızdaki 18482
b.+ımızdan 2589, 16670, 35555
b.+ımızı 16945
b.+ın 8758
b.+ına 292, 555, 758, 821, 947, 1290, 1478,
3608, 3860, 3918, 4858, 4885, 5288, 5424,
5461, 6299, 6585, 6590, 7398, 7550, 7821,
7861, 8791, 8804, 8999, 9707, 9709, 9730,
10102, 10234, 10749, 10784, 11223, 11320,
11333, 12063, 12125, 12432, 13500, 13529,
13558, 13999, 14035, 14222, 14285, 14437,
14573, 14915, 14926, 14932, 15484, 15610,
15616, 15812, 15822, 16416, 16443, 16707,
16731, 16872, 17243, 17293, 17297, 17395,
17545, 17549, 18088, 18103, 18104, 18104,
18219, 18297, 18739, 18908, 19277, 19280,
19643, 19798, 20225, 21119, 22613, 23081,
23736, 23914, 24784, 24982, 25183, 25352,
25359, 25525, 25527, 26423, 26717, 27137,
27450, 30354, 30883, 32637, 33493, 33683,
34115, 34176, 34295, 34337, 34688, 34864,
34917, 34991, 35001, 35120, 35205, 35269
b.+ında 229, 685, 696, 1634, 2316, 2573,
2577, 2580, 3302, 3618, 3759, 4091, 4632,
4815, 4847, 5071, 5103, 5628, 6160, 6504,
6627, 6858, 7079, 7150, 7336, 7555, 7623,
7625, 8618, 8800, 9091, 9220, 9659, 10404,
10495, 10726, 11099, 11117, 12136, 12137,
12179, 13310, 13529, 15090, 15268, 15398,
15405, 15406, 15413, 16548, 17663, 18109,
18110, 18111, 18178, 18823, 19194, 19196,
19789, 19891, 21544, 22157, 23757, 23809,
24126, 24531, 25203, 25686, 25965, 26564,
26908, 27818, 29045, 29749, 31608, 32590,
33101, 33280, 33293, 33315, 33395, 33469,
33572, 33677, 33702, 33856, 33930, 34141,
34459, 34481, 34536, 34767, 34800, 34802,
35036, 36576, 37130, 38998
b.+ındadır 35457
b.+ındaki 1635, 2872, 6635, 6796, 10106,
17489, 23931, 25416, 38592
b.+ından 2998, 7381, 10849, 13271, 14033,
15799, 16754, 17110, 17549, 22373, 24435,
32912, 34332, 35437, 39095
b.+ındaydı 5602, 29355
b.+ını 2436, 7149, 13732, 13874, 14493,
16704, 18273, 19110, 21111, 21863, 21888,
23974, 25470, 25551, 25576, 25623, 27156,
30712, 34725, 34966
b.+ının 22043, 34894
b.+ınızdaki 8254
b.+ınızı 23487
b.+kaldırmağa 24419
b.+la 26375
b.+lar 17142, 21497, 24318
b.+ları 2558, 12074, 17036, 21481, 23017,
31724
b.+larına 13610, 26231
b.+larında 909, 15797, 25602
b.+larından 17107, 20653, 29642
b.+larını 533, 8996, 11124, 13960, 14384,
21073, 23332, 23818, 25547, 35290
b.+lı 35741
b.+lıbaşına 3249
b.+olmak 27688
b.+ta 638, 1895, 2476, 2738, 4787, 5163,
10089, 14163, 14562, 14892, 14898, 15336,
15876, 16169, 16452, 21020, 23826, 24036,
24287, 26279, 27236, 33507, 33550, 35196,
35199, 36299, 36380
b.+tan 4399, 8345, 11906, 12270, 12336,
12523, 12529, 12639, 14595, 14781, 15052,
18590, 18662, 18669, 18677, 20105, 21395,

23200, 23201, 23304, 23727, 24401, 27678, 28385, 30479, 31178, 34501, 34672, 36778, 38954

b.+tanbaşa 1440, 6573, 6670, 7003, 9455, 16464, 16716, 18463, 21398, 23754, 30223, 30538, 32125

b.+vuracağını 33512

b.+vuranların 33038

b.+vurdu 10085, 18142

b.+vurduğu 23855, 33279

b.+vurduğum 33590

b.+vurduğunu 14462

b.+vurduk 11122

b.+vurduklarını 15505

b.+vurdular 15624, 30719

b.+vurmadan 15389

b.+vurmadılar 13222, 13573, 14142

b.+vurmağı 34351

b.+vurmak 33587, 35246

b.+vurmaktan 17587

b.+vurmuş 3750, 5041, 5288

b.+vursam 19763

b.+vurulamazmı 34072

b.+vurur 15461, 34743

b.+vururdu 35231

b.+vurursam 34155

b.+vuruyor 10689, 26089

[=523]

BAŞA BAŞ: Eşit durumda:

“Almanya, ya gaalip gelir, yâhud da, hiç olmazsa **baş baş** bir sulh ederiz.”

b. 2910

[=1]

BAŞAR-: Bir işi istenilen bir biçimde bitirmek, muvaffak olmak:

“Bu işi harple **başaramadı**, şimdi debermutat beynelmilel siyasi vasitalara sığınacak.”

(b.-amadı 13385)

“O mutlu devre.de İtrî.ye en yakın bir dost/
Işıklı dantele.ler bestekâr.ı Hâfız Post/
Bu nesil.in orta.da dâhice.dir **başar-dığı** iş/
Vatan nasıl karış-ır mûsikî.yle göster-miş”

(b.-dığı 35994)

b.-abildiğini 2167

b.-abileceği 3640

b.-amadı 18651

b.-amadıkları 15508

b.-amazlar 29986, 29989, 29990

b.-an 24542, 26235, 28504

b.-dığımız 11315

b.-ırlardı 13088

b.-ıverdi 8805

b.-mak 24787, 29984, 32751

b.-maya 10971

b.-mıştı 5135

[=20]

BAŞARIL-: Başarma işine konu olmak:

“Türk şehirci mütehasıslar tarafından **başarılabilir.**”

b.-abilir 8078

[=1]

BAŞART-: Başarma işini yaptırmak:

“Anadolu'nun sahillerinde donanmasına **başartacağını** zannediyor...”

b.-acağını 17808

[=1]

BAŞ BAŞA: Başkaları olmadan birbirleriyle yalnız olarak, başkalarından ayrı, kendi aralarında beraber olarak:

“Gir-mesin başka bir hayâl ara.ya/

Ben o rüzgâr.la şimdi **baş başa.yum**”

(b.+yum 36908)

b. 36510

b.+yum 36904

[=3]

BAŞBUĞ: Başkumandan, başkan, reis, lider:

“... firkanın **başbuğu** Oğuz ve Tûran kadınlarının en yorulmaz kahramanı Kaya'yı dinlemeği bekliyorlar.”

(b.+u 30453)

b.+u 30530

[=2]

BAŞ CELLÂD: Cellatların başı, cellatların amiri: “Bu hâliyle büyük ikbâle ereceğini tahmin ediyordum:

“İsâbet ki bu çocuk böyle yaratılmıştır, babası Bostancıbaşı, Pâdişâh'ın gözdesi ve **baş cellâdıdır**, bu çocuğa bir gün bir sultan alıverir, Hünkâr'a dâmad eder, onu vezârete, daha yüksek mertebelere fırlatır, adam olsa neye yarar?” diye söyleniyordum.”

b.+ıdır 34644

[=1]

BAŞÇAVUŞ: Astsubay başçavuş:

“Halide Edip, ismini ve cismini ordudan ayırmıyordu; yeni **başçavuş** olmuştu.”

b. 9156

[=1]

BAŞKA: 1. Bilinenlere benzemeyen, farklı, değişik: “Bugün, bu saatte orada ne kadar **başka** bir cihanda olduğunuzu ve hayâtı başka türlü hissettiğinizi iyi tahmin ediyorum.”

(b. 20468)

“Art-ıyor gökyüzü.nde yıldız.lar/

Gece git-tikçe **başka** hâl al-ıyor”

(b. 38717)

2. Bilinenden gayri, diğer, sâir:

“İrşadın bu tarzında, putperestliğe bir gidiş görebilirlerdi; daha **başka** bir nokta var: İslâmiyet'i yalnız bir milletin, meselâ bir Türk milletinin kendi zevkine ve hülyasına göre anlayışını ulûm-ı İslâmiyye reddederdi.”

(b. 9427)

“Gök.te top ses.leri bir bir nere.lerden gel-iyor/ Mutlakaa her biri bir **başka** zafer.den gel-iyor”

(b. 35705)

3. –den gayri: “Bizi ölüm karşısında bile insanlıktan şüphe ettiriyorsunuz, lâkin Tevfik'in sizin gibi dostlarından **başka** Loti ve Claude Farer gibi ecnebi dostları vardır.”

(b. 10708)

b. 53, 230, 475, 528, 626, 677, 726, 956, 1016, 1194, 1239, 1264, 1296, 1415, 1563, 1883, 1986, 2017, 2114, 2181, 2259, 2370, 2789, 3122, 3230, 3389, 3538, 3639, 3656, 3775, 3835, 3950, 4119, 4185, 4212, 4316, 4322, 4337, 4365, 4390, 4406, 4698, 4815, 4845, 4858, 5372, 5410, 5427, 5439, 5567, 5573, 5596, 5675, 5675, 5703, 5737, 5816, 6025, 6125, 6126, 6178, 6391, 6436, 6438, 6447, 6639, 6782, 6908, 7196, 7339, 7351, 7646, 7718, 7719, 7719, 7725, 7754, 7823, 7848, 7920, 8239, 8252, 8254, 8282, 8296, 8576, 8617, 8824, 8933, 9361, 9420, 9482, 9591, 9692, 9780, 10009, 10086, 10143, 10504, 10532, 10701, 10773, 10838, 10960, 11192, 11288, 11342, 11450, 11462, 11632, 11789, 11912, 11914, 11927, 11928, 12016, 12020, 12336, 12537, 12609, 12770, 12907, 12918, 12939, 12939, 13093, 13102, 13266, 13298, 13399, 13453, 13566, 13650, 13809, 13824, 13992, 14001, 14077, 14279, 14510, 14549, 14750, 14813, 14873, 15073, 15119, 15325, 15342, 15652, 15655, 15670, 15717,

15958, 16120, 16190, 16190, 16257, 16351, 16380, 16432, 16551, 16865, 16935, 17180, 17278, 17458, 17464, 17690, 18078, 18372, 18381, 18503, 18686, 18845, 18980, 19025, 19073, 19083, 19292, 19312, 19377, 19390, 19422, 19423, 19425, 19425, 19452, 19504, 19551, 19773, 19949, 20177, 20253, 20361, 20453, 20453, 20479, 20584, 20596, 20610, 20714, 20738, 21116, 21117, 21117, 21117, 21118, 21227, 21436, 21447, 21454, 21454, 21458, 21522, 21725, 21743, 21911, 22071, 22071, 22072, 22127, 22264, 22277, 22308, 22536, 22611, 22725, 22889, 22898, 22899, 22939, 22947, 22950, 22955, 22973, 23125, 23125, 23278, 23279, 23689, 23689, 23746, 24059, 24175, 24262, 24380, 24400, 24550, 24551, 24648, 24730, 24742, 24805, 24861, 25087, 25104, 25106, 25107, 25120, 25185, 25215, 25339, 25348, 25374, 25422, 25646, 25979, 26051, 26128, 26174, 26209, 26210, 26210, 26272, 26367, 26399, 26412, 26415, 26426, 26673, 26812, 26827, 26881, 26961, 27060, 27134, 27142, 27156, 27185, 27190, 27242, 27259, 27470, 27492, 27539, 27637, 27647, 27651, 27654, 27656, 27735, 27758, 27775, 27782, 27783, 27974, 28023, 28116, 28255, 28256, 28257, 28291, 28312, 28463, 28580, 28617, 28808, 28885, 28952, 29011, 29049, 29212, 29298, 29369, 29423, 29451, 29518, 29686, 29851, 30031, 30058, 30120, 30160, 30266, 30365, 30480, 30482, 30567, 30585, 30759, 30765, 30765, 30823, 30866, 30869, 31007, 31093, 31103, 31194, 31197, 31200, 31291, 31291, 31293, 31299, 31377, 31727, 31787, 31803, 32035, 32124, 32160, 32167, 32189, 32196, 32203, 32279, 32289, 32298, 32302, 32329, 32549, 32678, 32985, 33218, 33329, 33335, 33344, 33348, 33376, 33422, 33478, 33583, 33618, 33624, 33849, 33875, 33877, 34417, 34435, 34587, 34590, 34639, 34856, 34896, 34979, 35006, 35087, 35130, 35179, 35227, 35245, 35364, 35379, 35611, 35705, 35816, 35928, 35970, 36012, 36012, 36121, 36199, 36297, 36409, 36506, 36507, 36623, 36628, 36631, 36657, 36667, 36686, 36746, 36876, 36907, 37086, 37094, 37101, 37314, 37315, 37317, 37319, 37321, 37323, 37413, 37692, 37876, 38216, 38217,

38219, 38444, 38717, 38774, 38840, 38978, 38998

b.+başka 10768

b.+dır 5741, 13650, 13992, 18542, 20851, 20919, 24106, 25690, 26367, 26399, 26412, 26813, 27736, 29690, 34268, 34310, 35896, 37413

b.+ları 556

b.+larına 9014, 33934

b.+larında 22560

b.+larından 8496, 27226

b.+larındanmı 29840

b.+larını 3641

b.+larının 31336

b.+sı 21558, 22863, 22863

b.+sına 2892, 9707, 12136, 30368

b.+sında 28305

b.+sını 28123

b.+ydı 2167

[=486]

BAŞKALAŞ-: Başka bir varlığa, niteliğe dönüşmek, değişmek, farklılık kazanmak:

“*Lâkin millî ihtiyacın çıkardığı bu değişiklik yüzünden şehrin ortasında manzara başkalaştığı gibi, devirler geçtikçe saray hayatında da hükmü uzun süren bir an'ane yerleşmiştir.*”

(b.-tığı 5359)

b.-ırlardı 1986

b.-iyoruz 24739

b.-mışız 20374

b.-tıydı 16755

[=5]

BAŞKALIK: Alışılana benzememe, değişik olma durumu, değişiklik: “*Türk beldelerinde hayâtı bütün başkallıklarıyla beraber yine saadetin bir kaidesine bağlı bulursunuz.*”

(b.+ları 23146)

b. 5739

b.+ı 29050

b.+ından 937

[=4]

BAŞKIM CEREYANI: Arnavutların bağımsızlık hareketi: “*Sarayın gözdesi, milletin gözbebeği olan Arnavudlar medeniyetin bu iltifatlarıyla de mest oldular. Türk idaresi zamanında Başkim cereyanı türedi.*”

(b. 1070)

b. 1071

[=2]

BAŞKIM KULÜPLERİ: Arnavutların bağımsızlık hareketinin koordine merkezleri: “*Eski Türk beylerinin, ağalarının, esnafının çocukları Başkim Kulüpleri'ne yazıldılar, kendi kanlarına sövmenin lezzetini aldılar.*”

b. 1047

[=1]

BAŞKUMANDAN: Başkomutan, Savaşta bir devletin bütün kara, deniz ve hava kuvvetlerini yöneten büyük komutan, başkumandan, serdar: “*Bir başkumandanın ne olduğunu o gün orada ilk defa gördüm.*”

(b. 18432)

b.+ı 17358, 18268

b.+ın 18262, 18269, 18419

b.+ının 18275

[=7]

BAŞKUMANDANLIK: Başkumandan olma durumu:

“*... geçende ise Papulas'ın başkumandanlıktan atılışına bizzat Atina gazeteleri...*”

b.+tan 17548

[=1]

BAŞKUMANDAN MEYDAN MUHAREBESİ: Başkomutanlık Meydan Muharebesi ya da Dumlupınar Meydan Muharebesi, Kütahya'ya bağlı Dumlupınar yakınında 30 Ağustos 1922'de Türk ve Yunan orduları arasında meydana gelen savaş. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından şahsen yönetildiği için “Başkomutanlık Meydan Muharebesi” olarak anılır:

“*Başkumandan Meydan Muharebesi unvanının tuğra tarafını bizim askerlerimiz yazdılar...*”

(b. 18287)

b.+nin 18313

[=2]

BAŞLA-: 1. Bir işi yapmak üzere harekete geçmek, bir işe girişmek, şürû' etmek:

“*Demek ki mutlak olarak bunu söyleyebiliriz; sahne san'atkârı yetişebilmek için klâsik şiirimizi okumağa başlamak lâzım gelir.*”

(b.-mak 19278)

2. Ortaya çıkmak, başlangıç noktası oluşturmak, teessüs etmek:

“*Bu kadar uzun süren bir haksızlık devrinden sonra hak devrinin başlaması mukadderdir.*”

(b.-ması 15163)

“Mâcerâ **başlamak** üzre.ymiş o gün/
Sür-ecekmiş bu ateş yıl.larca”

(b.-mak 36914)

3. Belirmek, görünmek:

“Aç-ar bir altın anahtar.la rûh ufuk.larını/
Hemen yayılma.ya **başla-r** sadâ ve nûr akın.ı”
(b.-r 35989)

4. (Bir şey) olur, yürür ve işler duruma gelmek:
“İçtima **başlayacağı** dakikada Cami Bey salona
girdi.”

(b.-yacağı 18840)

b.-dı 193, 267, 474, 727, 1355, 1765, 2847,
3323, 3671, 3987, 4014, 4530, 4690, 4784,
4819, 5374, 6032, 7014, 8105, 8112, 8487,
8593, 8719, 9518, 10157, 10160, 10207, 10220,
10251, 10345, 10349, 10432, 10696, 10922,
10931, 11147, 11879, 13339, 13921, 13933,
14442, 16481, 18162, 20233, 21095, 22805,
24993, 25236, 26028, 26404, 26508, 26938,
26997, 27451, 28107, 29081, 29544, 30334,
32252, 32721, 32739, 33428, 33431, 33440,
33744, 33794, 33799, 33840, 33983, 34193,
34241, 34249, 34409, 34463, 34551, 34570,
34765, 34915, 35042, 35134, 35283, 35430,
35461

b.-dığı 67, 655, 3682, 4259, 4910, 5189,
5270, 5426, 5721, 7978, 11358, 17623, 21132,
21198, 23601, 23735, 23851, 25773, 26599,
27871, 33535, 35002

b.-diğim 220, 457, 7076

b.-diğimden 34598

b.-diğimiz 12471, 19484

b.-diğimden 5207, 15809

b.-diğini 3563, 5267, 5624, 5640, 11849,
22406, 23603, 29242, 33075

b.-dık 2848, 3870, 8723, 9067, 9135, 11421,
11605, 29012, 33757

b.-dikleri 3746, 15113

b.-dikten 8047, 28444

b.-dılar 1015, 1287, 1747, 4332, 22958,
24279, 27125, 27600, 28681

b.-dım 10, 380, 598, 729, 1642, 1761, 1923,
1950, 2000, 2260, 20375, 20420, 32188

b.-dımı 27177

b.-madan 19107, 37014

b.-madiysa 14527

b.-mak 13212, 19263, 20029, 27130, 32046,
37012

b.-mamıştı 19512

b.-masaydılar 10037

b.-ması 10194, 15152, 26646, 34601

b.-masıdır 32759

b.-masıylemi 29887

b.-maz 20247, 26101

b.-miş 216, 3346, 3725, 4794, 5962, 6818,
7159, 8545, 9650, 10815, 10817, 18411, 18602,
21970, 24018, 24190, 26942, 32809, 33371,
33798, 33928, 34252, 34493

b.-mişken 10327

b.-mişlardı 5086, 10331, 35181

b.-mişti 1157, 3854, 4261, 5061, 5683, 9134,
9702, 10177, 18783, 22606, 22672, 33557

b.-mıştılar 4539

b.-mıştım 1744, 2316, 9520

b.-mıştır 3946, 5113, 9961, 32746, 32749,
32769

b.-r 628, 4525, 5720, 8021, 8651, 9319,
15809, 16219, 16397, 17331, 20129, 20246,
20665, 21202, 23197, 23796, 26010, 26101,
27847, 28988, 29426, 29742, 29768, 30340,
31161, 32828, 33692, 36022, 36149, 36537

b.-rbaşlamaz 24336

b.-rdı 540, 568, 635, 698, 724, 914, 1322,
8630, 10037, 10498

b.-rız 20642

b.-rken 8647, 12753, 30063, 32960, 34483,
36327

b.-rlar 25856, 29059, 31737

b.-rlardı 638

b.-rsa 13372, 17659

b.-rsak 29712, 32142

b.-sa 29978

b.-salar 24767

b.-saydı 412

b.-sın 38727

b.-yabilir 14057

b.-yabilirdi 14987, 19277

b.-yacağı 5225, 18826, 19742

b.-yacağım 27265

b.-yacak 11919, 30239, 36460

b.-yalım 15052, 32715

b.-yan 459, 1248, 2372, 3749, 4210, 5359,
5856, 5873, 6180, 6577, 10269, 10457, 11465,
17038, 18641, 18781, 19107, 22409, 24338,

24894, 25921, 25926, 27952, 31116, 32250, 32474, 36301, 37620

b.-yarak 5487, 6051, 6808, 10661, 18105, 31447, 33874, 35580

b.-yınca 23872, 28943

b.-yınız 28375, 31470

b.-yıp 5684, 15363, 20926, 31334

b.-yış 37166

b.-yışım 13

b.-yışımız 26639

b.-yor 8219, 12218, 12835, 17103, 20383, 21393, 22316, 22769, 23101, 23790, 24828, 25418, 25444, 25456, 25496, 25531, 30444, 30947, 31112, 31408, 31775, 35782

b.-yordu 465, 2418, 4823, 5170, 8428, 14341, 29250, 30828, 32258

b.-yorduk 27458

b.-yorlar 25456, 28131

b.-yorum 33832

b.-yoruz 30950

[=383]

BAŞLAN-: Başlama işine konu olmak:

“...isimleri yâd edilmeye **başlanan** çete reisleri...”

(b.-an 18633)

b.-acak 31774

[=2]

BAŞLANGIÇ: Bir iş, bir dönem, bir hayat vb. nin ilk bölümü:

“Bunun gibi birkaç **başlangıç** da gösteriyor ki yavaş yavaş edebiyatın manevî taraflarına döneceğiz.”

(b. 7468)

b. 14433, 17132, 18323, 19727

b.+a 32461

b.+dayız 24355

b.+ı 5476, 9890, 14431, 15151, 15162, 18453, 18614, 24795, 26419, 26642

b.+ıdır 15120, 15121, 25123

b.+ına 3914, 6122, 15810

b.+ında 8929, 25572, 26698, 28100, 32484

b.+ından 4134, 15827, 24781, 26697, 31160

b.+ındayız 15167

b.+ını 18203

b.+ıydı 13928

b.+ta 8827

b.+tayız 25588

b.+tı 2124

[=39]

BAŞLI: 1. Başlı olan:

“Arslan **başlı** Edhem Paşa'nın simasında bu millet eski heybetini bir daha gördü.”

(b. 15000)

2. ***Başlı başına**: Bütün yönleriyle, tamamen:

“Son senelere kadar siyasi tarihin ‘Şark meselesi’ diye **başlı başına** ayrılmış mahut faslı...”

(b.+başına 11722)

b.+başına 6593

b. 15224, 32317

[=5]

BAŞLICA: En önemli, başta gelen:

“İstanbul'da edebiyat ve maarif alemindeki tefeyyüzümün **başlıca** sebeplerinden biri Tevfik Fikret'in Aşîyan'da gıyaben hakkımda gösterdiği teveccühtür.”

(b. 8526)

b. 1102, 1579, 2149, 2211, 2361, 3260, 3397, 3741, 3819, 3844, 4246, 4283, 4569, 4569, 4855, 5163, 5209, 5216, 5462, 8857, 8885, 9179, 9194, 11034, 11507, 11946, 12982, 14373, 14676, 16031, 16165, 17948, 18498, 20484, 20683, 20888, 20897, 22936, 23874, 23877, 24238, 25119, 25374, 27565, 27945, 28170, 28425, 28431, 28579, 29798, 30819, 30892, 33930, 34379, 34473

b.+ları 8951, 22058

b.+sı 10055, 19549

[=60]

BAŞLIK: 1. Bir yazının, bir kitabın bölümlerinin başına konulan ve konuyu kısaca tanıtan ibare, serlevha:

“Sanatoryuma gelirken bir tramvay arkasında büyük yazılarla **başlık** yaptığım kelimeyi gördüm.”

(b. 25058)

2. Bir sütunun, bir direğin tepeliği:

“İki sütun, Bizans'a ait sütun **başlıkları** ve birkaç taş gülle ve daha bu gibi şeyler.”

(b.+larının 6740)

b.+lardır 18916

b.+ları 6730, 18915

b.+larının 6733

[=6]

BAŞMABEYİNCİ NİŞLİ MAHMUD BEY:

Saray memuru:

“Fakat meşhur **Başmâbeyinci Nişli Mahmud Bey'in** dâmâdı olduğundan ricâl-i devlet arasında büyük bir mevki vardı.”

b.+in 1500

[=1]

BAŞMAKALE: Başyazı:

“Tems'in son **başmakalesi** Fransız siyasetinde âdeta bir şeyin değiştiği vehmini veriyor.”

(b.+si 11905)

b. 9835, 18680, 24410, 29868

b.+si 12039

b.+sinde 11883

b.+sindeki 11923

[=8]

BAŞMUHARRİR: Başyazar:

“İleri'ye **başmuharrir** olmuşum...”

(b. 9150)

b. 32625

b.+i 2054

b.+leri 18801

[=4]

BAŞMUHARRİRLİK: Başyazarlık:

“Bu hâdiseden sonra Ali Kemal, İkdâm'ın **başmuharrirliğini** aldı.”

(b.+ini 10039)

b.+ine 10105

b.+ini 10200

[=3]

BAŞMÜEZZİN: Birden çok müezzîn bulunan camilerde en kıdemli müezzîn:

“... aynı zamanda Suttan Murad Câmî'nin **başmüezzini** idi.”

b.+i 488

[=1]

BAŞÖRTÜ: Başörtüsü, Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü:

“Validem, halam, teyzelerim, çocukluktan kalma bir itiyad sevkiyle Deli Ahmed'e sâdece **başörtülerile** görünmekte beis görmezlerdi.”

b.+leriyle 298

[=1]

BAŞVEKÂLET: Başvekîl olma durumu:

“**Başvekâletinde** Mösyo Stamboliski bulunan bu firkanın Şubat on ikiden beri on beş bin kişiyi mütecaviz âzası, senelik, kongrelerini akdetmektedirler.”

b.+inde 26302

[=1]

BAŞVEKİL: Başbakan:

“Yunanistan'da değişmesi lâzım gelen şey filân kral, falan **başvekîl** değil, bugünkü Yunan zihniyetidir.”

(b. 14390)

b. 21021, 24308

b.+e 18487

b.+i 13111, 15482

[=6]

BAŞVEKİL FETHİ BEY: Ali Fethi Okyar (d.

29 Nisan 1880, Pırlepe – ö. 7 Mayıs 1943,

İstanbul), Türk asker ve siyaset adamı.

[Cumhuriyeti kuran öncü kadro içinde yer almış,

Başbakanlık ve TBMM Başkanlığı yapmış,

Atatürk'ün talimatıyla kurulan muhalefet partisi

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı yönetmiştir.

Yaşamı boyunca Mustafa Kemal Atatürk'ün en yakın kişisel arkadaşlarından biri olmuştur.]:

“**Başvekîl Fethi Bey**, icra etmekle mükellef ve muvazzaף olduğu, bir kanunu tatbik ettiği için muhalif gazeteler ve Sivas Meb'ûsu Hâlis Turgut Bey karşısında maznun mevkiinde bulunuyor.”

(b. 24625)

b.+in 24617, 24622

[=3]

BAŞVEKİL İSTANBULİSKİ: Yabancı uyruklu başbakan::

“O gün, Avrupa payitahtlarına seyâhatden yeni dönen **Başvekîl İstanbuliski** söz söyleyecekti.”

b. 3237

[=1]

BAŞVEKİL PAŞA HAZRETLERİ: Ali Fethi Okyar:

“**Başvekîl Paşa Hazretleri** Türkocağı'nda verilecek müsâmerenin istihzârâtında benim de meşgul olmamı emretti...”

b. 3870

[=1]

BAT-: 1. (Denizde ve suda yüzen taşıtlar için)

Hasar görüp dibe çökmek, gark olmak:

“Birdenbire onun pençelerini ensemde hissettim; beni sırtına aldı; akıntı içinde başı **battıyor**, çıkıyordu...”

(b.-ıyor 312)

2. (Devlet, kurum vb. ile) Yıkılmak, sona ermek, inkıraz bulmak:

“Roma'nın vârisi olmak zihniyeti, **battığı** saate kadar Bizans'ın kafasından çıkmamıştır.”

(b.-tığı 4879)
“Şark imparatorluk.larının **bat-tığı** yer.den/
yelken.leri sön-müş gemi.lerden”

(b.-tığı 38679)

3. (Güneş, ay ve yıldızlar için) Ufukta
kaybolmak, görünmez olmak, gurup etmek:
“Mayısın yirmi dokuzuncu gününü, sabahtan
güneş **batıncaya** kadar, Topkapı'dan Eğrikapı'ya
giden surların dibinde gezine gezine geçirdim.”
(b.-ıncaya 6094)

4. Bir sıvının veya yumuşak bir maddenin içine
gömülmek, çökmek:
“Ganî Efendi kalem açtı, divitin mürekkebine
batırdı.”

(b.-ırdı 17)

5. **mec.** Yok olmak:
“Bu mûsikî.yi O son kudret.iyle parlat-tı/
Öl-ünce ülke.de bir muhteşem güneş **bat-tı**”
(b.-tı 36005)

6. ***Gözüne batmak:** (Bir kimse veya bir şey)
Birinin sinirine dokunmak, varlığı onu rahatsız
etmek:

“Bu adamın hiçbir maddî saadeti **gözüne
batmaz.**”

(b.-maz 16977)

b.-acağı 5951

b.-acağımıza 12971

b.-acağını 9588

b.-ar 12708, 27796

b.-arakdan 29003

b.-arken 11843, 23036

b.-arsa 12708

b.-dı 38723

b.-ıısında 38678

b.-ııla 12978

b.-ıyor 312, 23008, 23394, 38780

b.-ıyordu 12713

b.-masına 24920

b.-maz 11688, 16965

b.-mış 22789

b.-tı 7478, 8115, 12709, 12978, 13645,
14659, 35929

b.-tığı 4875, 5847, 38682, 38682, 38685

b.-tığımızı 2801

b.-tıktan 7541, 13651, 23024, 23321

[=41]

BATÂET: Ar. Ağır hareket etme, süratli
davranmama, yavaşlık:

“İhtiyarî bir hicreti ise insanlar ne kadar dūr-
endîş olurlarsa olsunlar, yine tereddütle,
batâetle göze aldırırlar.”

b.+le 18558

[=1]

BATAK: Üzerine basıldığında çöken
çamurlaşmış toprak:

“...Sofya pek münkariz, sokaklar birer **batak
mecrası**, binalar berbatmış...”

(b. 3081)

“Gör-düm bir el uzan-arak **batak.ların
sel.inden/**

Yakala-dı timsah.ları birer birer bel.inden”

(b.+ların 38743)

b.+ı 11447

[=3]

BATAKLIK: Çok derin olmayan sularla örtülü
batak bölge, aynaz:

“Onlar orada ilk muntazam hükümeti, ilk hakîki
mektepleri te'sîs ederler, **bataklıkları** kurutur,
yolları açar...”

b.+ları 23306

[=1]

BATARYA: İtal. En küçük topçu birliği:

“**Bataryalarla** top, tüfek, süngü, mızrak ve
birçok cephanediniyor.”

(b.+larla 25551)

b.+ları 18405

[=2]

BATI: 1. **teşmil.** Avrupa:

“Biri bedbin bir feylesof, biri ümitvâr bir
şâirdir; hâsılı biri **batıdır** biri de doğu.”

(b.+dır 17223)

2. Dört ana yönden güneşin battığı taraf, garp,
mağrip:

“Kaybol-ur hepsi de bir an.da kararmak.la **batı/**
Az sür-er gerçi fakîr Üsküdar.ın saltanat.ı”

(b. 35908)

b. 24105

[=3]

BÂTIL: Ar. 1. Çürük, temelsiz, asılsız:

“Bu ne kadar **batıl** bir zehapmış.”

(a. 13804)

2. İnançlar bakımından gerçek olmayan:

“... **batıl** akidelere tarihî tefe'üllere hararetle
ehemmiyet verirler.”

(b. 16451)

b. 15684, 15684

[=4]

BATIN: Ar. Soy, nesil, kuşak, göbek:

“Ali Zaîm'e biz, ikinci **batının** çocukları Ağa derdik.”

(b.+ın 236)

b.+ın 28874

[=2]

BATIR-: 1. (Denizde veya suda yüzen taşıtlar için) Hasara uğratıp suya gömülmesine sebep olmak:

“Bu edebiyat, ... gemisini düşmana vermemek için **batıracak** kaptanlara vücut veriyordu.”

(b.-acak 12886)

2. Son bulmasına sebep olmak, yıkmak:

“Mamañih Yunanistan'ı birkaç senede **batıracak** olan belâ o bir asırlık mütemadi kazanca olan itimadından neşet edecek.”

(b.-acak 14537)

b.-an 12695

[=3]

BATMAN: 7,692 kilogram olan eski bir ağırlık ölçüsü birimi:

“Lâkin bilirsiniz ki bu şiir cevheri de pek nâdir bir şeydir; okkayla, **batmanla** bulunmuyor.”

b.+la 20616

[=1]

BATTAL: Ar. İşe yaramaz, işlemez, kullanılmaz:

“Nakliyât-ı ticâriyye hava yoluyla ifa olunalından beri liman **battal** kalmış...”

(b. 6557)

b. 29206

[=2]

BATTAL GAZİ: Seyyid Battal Gazi, [695 yılında Malatya'da doğmuştur. Malatya Serdarı (komutanı) Hüseyin Gazi'nin oğludur. Annesi Saide Hatun'dur. Farklı kaynaklarda etnik kökeni Türk, Arap veya Anadolu yerli halkından olarak belirtilmiştir. Anadolu'da İslam'ın yayılmasına büyük katkıları olmuştur.]:

“Tesalya Harbi'nden önce uşağımız bir Hüseyin vardı. Niş muhâcirlerindendi. Çâlâk bir delikanlı idi. Geceleri odasında **Battal Gaazî'yi** okurdu.”

(b.+yi 335)

b.+yi 335

[=2]

BATTÂNİYE: Ar. Yorgan yerine veya yorgan üstünde kullanılan, çoğu yünden dokunmuş kalınca örtü:

“Onların karşısında elli yaşında tombul bir Ermeni dudusu ile kızı **battaniyelerini**

sermişlerdi.”

(b.+lerini 1667)

b. 21370

[=2]

BATUM: Gürcistan'ın Karadeniz kıyısında, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin yönetim merkezi olan liman kenti. Türkiye'yi karayoluyla Gürcistan ile Azerbaycan'a ve Orta Asya cumhuriyetlerine bağlayan Sarp Sınır Kapısı Batum'a açılır:

“Boğaziçi artık Boğaz değil Baku'den **Batum'a** gelen gaz borusunun mâbâdidir.”

b.+a 7371

[=1]

BAUDELAÏRE: Charles Baudelaire (9 Nisan, 1821 – 31 Ağustos, 1867) 19. Yüzyıl Fransız şairlerinden:

“... gerçi **Baudelaire** ve Verlaine'i sıtmalı bir ibtilâ ile seviyordum.”

(b. 2267)

“Verlaine absent.i **Baudelaire** afyon.una/ Karış-an bir sihirli haz.dı şiir”

(b. 37077)

b. 6453

b.+ci 2240, 2244

b.+den 8772, 32947

b.+in 2244, 2245

[=9]

BAUDELAÏRECİ: Baudelaire yanlısı:

“... heykeltıraş Joze de Char-moie'nin tam bir **Baudelaire'ci** fikriyle, o mezar üstünde yoğurduğu kaskatı vücudu...”

b. 2254

[=1]

BAUDELAÏRECİLİK: Baudelaireci olma durumu:

“**Baudelaire'cilik** üstümde uzun zaman bir sıtma gibi kaldı.”

b. 2257

[=1]

BAUDELAÏRE-PEREST: Baudelaire hayranı olan (kimse):

“**Baudelaire-perest** Bulgar gençleri şimdi çok geride kalanlar gibi telâkkî ediliyor.”

(b. 3119)

“*Pâris.de* genç iken koyu **Baudelaireperest** i-dim/

Balkon.la Yolculuk.la Güzellik.le mest i-dim”

(b. 37097)

[=2]

BAVUL: *Ital.* İçine eşya konulan ve genellikle yolculukta kullanılan büyük çanta:

“1903 Temmuzunun sonuna doğru bir gündü; fakat tam târihini hatırlamıyorum; bütün varımı yoğumu içine doldurduğum **bavulumu** bir küçük hamalın sırtına yerleştirdim.”

(b.+umu 1612)

b.+larını 15628

[=2]

BAYAĞI: 1. Aşağılık, pespaye:

“Yalan söyleyen, ilâve eden, iftirâ karıştıran câsuslar bu gürûhun **bayağı**, *pespâye* zümresidir.”

(b. 33479)

2. Basit, amiyane:

“... vasiyet dâvaları gibi esnaf hayâtının o **bayağı** dâvalarını faslediyorlardı.”

(b. 31411)

3. Oldukça, epey:

“... sarmaşıklar tente hâlinde boydan boya taşları sarmış, deliklerde **bayağı** güzel çiçekler açmış.”

(b. 19616)

b. 2439, 3321, 15970, 23243, 31705, 31719

[=9]

BAYAĞILIK: Bayağı olma durumu, sıradanlık, aleladelik:

“*Naimâ ise İbşir Paşa'yı* bütün **bayağılığıyla** tasvîr ettikten sonra...”

(b.+ıyle 28230)

b.+ı 19232

[=2]

BAYAT: Zamanın etkisiyle tazeliğini kaybetmiş:

“*Kuru ekmele* **bayat** peynir.i lezzet.le ye-yen/ *Çeşme.den* her su iç-erken *Şükür Allah.a* de-yen”

b. 36066

[=1]

BÂYEZİD: 1. II. Bayezid. (1447 – 1512)

Sekizinci Osmanlı padişahı [Babası Fatih Sultan Mehmed, annesi Gülbahar Hatun'dur. Yavuz Sultan Selim'in de babasıdır. Divan Edebiyatı'ndaki müstear adı, Adlî'dir.]:

“*Gebze'de Sultançayırı'nda* çadır altında öldü... *Oğlu Bâyezîd*, torunu Selim, onun oğlu Süleyman da yollarda öldüler.”

(b. 6832)

“**Bâyezîd-i Veli'nin** bu dâmâdı meçhuldür.”

(b.+i+veli.nin 424)

2. Beyazıt Meydanı. İstanbul'da, tarihî yarımada'nın merkezinde, kentin ana ulaşım akslarının odağındaki meydan:

“*BİTMEMİŞ HİKAYELER XVIII. Asır* sonlarında **Bâyezîd'de**”

(b.+de 35284)

b. 5558

b.+i+veli.nin 431, 440

b.+in 12503, 25706

b.+le 6598, 18249

[=10]

BÂYEZİD CAMİİ: İstanbul'un Bayezid semtinde Sultan II. Bayezid tarafından yaptırılmış cami:

“**Bâyezîd Câmii'nin** sol köşedeki minâresinden yükselen ikinci ezanının akisleri Sahhaflar Çarşısı üzerinde dağıldı.”

(b.+nin 35286)

b.+nin 34494

[=2]

BÂYEZİD HAN: II. Bayezid:

“*Fâtih Sultan Mehmed'in* ölümünden sonra büyük oğlu **Bâyezîd Han**, sûfiyyeden mübarek bir zat olduğu için, kendi bir za viyeye çekilerek tahtını Şehzade Cem'e bıraktı.”

b. 6422

[=1]

BAYEZİD MEYDANI: Beyazıt Meydanı:

“*Nüzhet Sabit* “*Günün Vazifesi...* diye bir davetle, halkı **Bayezid Meydanı'na** dâvet etmiş.”

b.+na 2845

[=1]

BAYGIN: Bayılmış, kendinden geçmiş:

“*Nihayet akıntıdan kurtulduk. İkimiz de baygın* bir hâlde kenara çıktık.”

(b. 315)

b. 23519, 23520

[=3]

BAYIL-: 1. Aşırı derecede beğenmek, çok sevmek:

“Fener'de arabayla gösteriş, **bayıldığı** şeylerden biri idi.”

(b.-dığı 9281)

2. (Açlık, gülme, sıkıntı, yorgunluk vb.) Bir hâlin etkisini üzerinde şiddetle hissetmek, bu etkiyle kendinden geçecek gibi olmak:

“Bu şehirden hayâlimde kalan manzara, çok sıcak bir günde azamî rehavet içinde **bayılmış** bir şehrin hâlidir.”

(b.-miş 1819)

b.-dılar 22114

b.-dım 29068

b.-ıyordu 7324

[=5]

BAYILTICI: Baygınlık veren, bayıltacak gibi tesir eden:

“Savmaalarda tüten buhur gibi **bayıltıcı** bir eser.”

(b. 6472)

b. 16843

[=2]

BAYIR: Küçük ve yüksekliği az olan dağ, tepe:

“Akşam Lekesiz sâf iyi bir yüz gibi akşam/
Tâ karşı **bayır.larda** tutuşmuş iki üç cam”

(b.+larda 36802)

b.+larda 39266

[=2]

BAYKUŞ: 1. Zararlı ve kemirici hayvanları avlamakla geçinen, başlarında iki tepelik bulunan, yırtıcı gece kuşlarının ortak adı.

[***Baykuş ötmesi**: Kukumav da denen bir cinsi, viraneliklerde ötmesi ve ötüşünün çirkinliği sebebiyle halk arasında uğursuzluk sayılır]:

“Yoksa, kayserin sarayına girerken Fâtih'in melûl bir tahatturla irat ettiği beyti biz de birkaç sene sonra, şan ve şereflerimize şahit olan bu şehirde, hatıralarımızın başında **baykuş öttüğünü** ve önünde örümcek perde tuttuğunu görerek, irat edecek miyiz?”

(b. 15413)

2. Hâlid Fahri Ozansoy'un bir piyesi:

“Bu kıraatten birkaç saat sonra elime bir Son Posta gazetesi geçti. **Baykuş** şâiri Hâlid Fahri Kadıköyü'ndeki edebî hâtıralarını nakletmek

arzûsıyla bir yazı yazmış. Bu yazıda benim de adım geçiyordu.”

(b. 2967)

b. 2969

b.+u 2972

[=4]

BAYRAK: Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş:

“... İtalyanlarla, yüzlerce sene, karada ve denizde kılıçlarımız karıştı, kanlarımız karıştı, **bayraklarımız** karıştı.”

(b.+larımız 28607)

“Yüce tuğ.larla alev dalgalı **bayrak.larla**/
Gök kılıç.larla teber.lerle ve mızrak.larla”

(b.+larla 38611)

b. 1041, 2883, 10634, 11817, 12987, 14428, 18202, 18455

b.+ı 11797, 18465, 23618, 23622, 23808, 25569, 27740, 28933

b.+ın 16903, 16904, 18202

b.+ını 9429, 16598

b.+ının 1639, 18024

b.+la 25920

b.+lar 3366, 7966, 7983, 7983, 7983, 7984, 13878, 12368

b.+lardan 7998

b.+ları 2885, 13024, 25834

b.+larımız 16105, 19321

b.+larımızı 17658

b.+ların 2890, 2893

b.+larına 14475

b.+larını 2894, 12582, 14083, 16880, 23574, 23578, 25919

b.+larının 5253, 5253, 24564

b.+larınız 16592

b.+larıyla 12245, 17635, 18413

b.+larla 12590, 16623

[=60]

BAYRAKDAR MUSTAFA PAŞA: Alemdar Mustafa Paşa (1755, Hotin – 1808), II. Mahmut saltanatında 18 Haziran 1808 – 15 Kasım 1808 tarihleri arasında üç ay on sekiz gün sadrazamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamı:

“... celâdeti ve III. Selim'e karşı muhabbeti ile mâruf bir taşra mütegalibi olanlar **Bayrakdar Mustafa Paşa'nın** yanına giderler.”

(b. +nın 23845)

b. 23842, 23851

b.+ya 27125

[=4]

BAYRAKLI: Bayrağı olan, bayrak tutan:

“Mahallelerde oynayan şapkalı, şeritli, **bayraklı** çocukların muharebe oyunlarından...”

(b. 11752)

b. 4333, 14130

[=3]

BAYRAM: Millî veya dinî bakımdan önemi

olan ve kutlanan gün veya günler:

“Ben, merhûmu ancak sarayı bizim civarda olduğu için, ramazanlarda, **bayramlarda**, kandil günlerinde ziyâret vesileleriyle tanırdım.”

(b. +larda 34529)

“Yaşı-yanlarla berâber bulun-an ervâh.ı/

Dolu.dur gönül.üm ışık.larla bu **bayram**

sabah.ı”

(b. 35719)

b. 527, 726, 6974, 7019, 7037, 15587, 16908, 32600, 34895, 35633, 35636, 36337, 38620

b.+da 7019

b.+edercesine 7102

b.+ı 10371

b.+ımı 7041

b.+lar 545

b.+larda 16637, 33389

b.+ları 20329

b.+ların 6974, 35762

b.+larından 677

[=26]

BAYRAM FEHMÎ: Arnavud

çete başısı:

“*Riyaziyat hocamız ve mektebin muâvin-i sânisî* biri İzmir'de asılan Şükrü Bey'di; bir diğeri meşrûtiyetin Hânında Arnavud çete başısı olarak kendinden bahsettiren **Bayram Fehmi'ydi.**”

b.+ydi 2068

[=1]

BAYRAMLAŞ-: Birbirinin bayramını tebrik

etmek:

“Namazdan çıkarken, kapıda ayandan Reşid Akif Paşa durdu, **bayramlaşmayı** unutarak elimi tuttu...”

b.-mayı 7044

[=1]

BAYRAMPAŞA DERESİ: İstanbul'da bulunan ancak günümüzde kurumuş durumda bulunan bir akarsu:

“Sonraları '**Bayrampaşa Deresi**' adımı verdiğimiz 'Lykos Vadisi' şehri ikiye bölen münhat sahaydı.”

b. 5183

[=1]

BAYRON: George Gordon Byron, daha sonra Noel, 6. Baron Byron FRS (22 Ocak 1788 – 19 Nisan 1824) Anglo-İskoç şair ve Romantizm akımının önde gelen simalarından:

“Bonivard'ın zindanına indim, bir sütunda, kahramanın serencamını yazan şâir **Bayron'un** çizdiği satırları okudum.”

b.+ın 17468

[=1]

BAZ: Fr. Temel, esas:

“... bu kayser ilâhî **bazlara** vâris bir hilkatte idi.”

b.+lara 23088

[=1]

BÂZAR: Fars. Alış-veriş yeri, pazar:

“Gönül kerestesiyle bir Yeni şehir ve **bâzar** yap!”

b. 129671

[=1]

BÂZAN: Ar. Bazı kere, bazı zaman, arada bir, ara sıra:

“Şiiri vücûda getirmiş olan şâirin bile **bazen**, onu iyi okumadığı görüldüğü gibi, ondan çok daha iyi okuduğu görülmüştür.”

(b. 27419)

“**Bâzan** kader gel-en bora hâl.inde zorlu.dur/ Dağ.lar nasıl bak-arsa siyâh ufuk.a öyle bak” (b. 36445)

b. 277, 277, 519, 637, 637, 1555, 2492, 2609, 2775, 2776, 3334, 4501, 4502, 6099, 6099, 6338, 8626, 8645, 8646, 9931, 9940, 11426, 11858, 12280, 14074, 14074, 15032, 15300, 15300, 15943, 19517, 19517, 20602, 21537, 21538, 21538, 22861, 24826, 24859, 24859, 24945, 27098, 27181, 27361, 27409, 27620, 27620, 28278, 29577, 30291, 30292, 31256, 31334, 31334, 31335, 31335, 31347, 31548, 31548, 31548, 32225, 33305, 33313, 33490, 33629, 33737, 34087, 34628, 34629, 34834, 34934, 35017, 36447, 36553, 36554, 37037,

37037, 37164, 37165, 38372, 39074, 39189,
39245, 39250

[=85]

BAZI: Ar. Arada bir, ara sıra, kimi vakit, bazen:
“Üsküdar'ın **bazı** köşeleri uhrevîydi.”

(b. 5764)

“Bâzan güneşli **bâzu** ratîb sisli bir hevâ/
Solgun bulut.ların mevecât.iyle cilve-rîz”

(b. 39245)

b. 775, 825, 1032, 1154, 1164, 1240, 1263,
1341, 1354, 1392, 2138, 2167, 2466, 2469,
2471, 2630, 2678, 3054, 3359, 4323, 4425,
4477, 5069, 5070, 5255, 5608, 5759, 5759,
5762, 5762, 5763, 5778, 5861, 6770, 7243,
7244, 7683, 7684, 7887, 7917, 8280, 8307,
8369, 8581, 9166, 9393, 9393, 9394, 9463,
9667, 9702, 9703, 10846, 11024, 11030, 11414,
11490, 11775, 11881, 12698, 13124, 13434,
13489, 14106, 14360, 14710, 14748, 15126,
16571, 17142, 17286, 17317, 17472, 18571,
18575, 18591, 19287, 19372, 19486, 20074,
20076, 20087, 20091, 20106, 20276, 20311,
21672, 21893, 22057, 22264, 22400, 22402,
22411, 22626, 23193, 23446, 23446, 23447,
23528, 23827, 24039, 24057, 24858, 26635,
26721, 26746, 26863, 26869, 26883, 26897,
26897, 27532, 27617, 27691, 27841, 27853,
27892, 27917, 27918, 28130, 28311, 28506,
28561, 28707, 28893, 28923, 28978, 29817,
29863, 30146, 30146, 30687, 31195, 31253,
31559, 31639, 31808, 31823, 32073, 32105,
32331, 32477, 32554, 32650, 32725, 32906,
32960, 33248, 33587, 33782, 33845, 34053,
34363, 34463, 34464, 34594, 34693, 34733,
34863, 35255, 35341, 35532, 36119, 39250

b.+ları 2659, 2660, 2726, 2726, 2727, 2811,
3710, 4170, 5381, 5382, 5529, 6336, 8968,
8982, 8983, 9076, 11056, 11713, 13503, 16577,
21787, 23461, 23462, 23462, 23463, 23745,
25853, 25856, 26167, 27790, 28839, 28899,
28899, 28906, 28907, 28924, 28925, 29960,
29989, 30631, 30755, 31677, 33588, 34786,
34787, 34788, 34858

b.+larımız 7726, 7727, 7729, 28782, 28783

b.+larına 13535

b.+larından 26169

b.+larını 6339, 6339, 10092, 21893, 21894,
22058, 26467, 26467, 26467, 31048, 31049,
32951, 33099

b.+larının 1266, 6339, 12992, 12992

b.+sı 892, 893, 893, 6335, 6335, 22853,
22853, 22854

[=245]

BÂZU: Fars. Kolun omuz ile dirsek arasında
kalan kısmı, pazı:

“... Kars'tan Eskişehir'e kadar, bükülmek
bilmeyen iki demir **bâzu** gibi gerilmiş
ordulardır.”

(b. 17317)

b. 23742, 23864

b.+ya 13163

b.+yı+zurkar 30930

[=5]

BE: Ar. Arap alfabesinin ikinci harfi:

“Yeni ve tam Türkçe bir elifba tertîb etmek iktizâ
ederse bu harflerle teşekkül edebilir. (...)

Be

Te

Cim

Kaf (...)

b. 29195

[=1]

BEACONSFİELD: Lord Beaconsfield. 1800'lü
yılları sonunda yaşamış olan İngiliz bir
başbakan:

“O fırsatı kaybettiğimiz günden sonra iktidara
nail olanlar Âli ve Fuad Paşalar gibi dâhi
olamadılar! Onlar değil onların yerinde Cavour,
Bismarck ve **Beaconsfield'ler** de olsaydı dâhi
olamazlardı.”

b.+ler 12204

[=1]

BEATRİCE: Beatrice Mary Victoria Feodore
Büyük Britanya ve İrlanda prensesi (d. 14 Şubat
1857, Buckingham Sarayı, Londra; – ö. 26 Ekim
1944 Balcombe, Sussex):

“... bir Garb çocuğu Theophile Gautier derdi ki:
“Sevgilim ne Ophélie ne **Beatrice** ne
Laura'dır...”

b. 22910

[=1]

BEAUMARCHAÏS: Pierre-Augustin Caron de
Beaumarchais (d. 24 Ocak 1732 – ö. 18 Mayıs
1799) Fransız oyun yazarı, saatçi, mucit,

müziyen, diplomat, kaçak, casus, yayıncı, silah satıcısı, hicivci, finansçı ve devrimci:

“İran Edebiyatı'nı nümüne alsalardı, Rabelias'nin Moliere, Voltaire ve **Beaumarchais'nin** eserleri güneşin yüzünü göremezlerdi.”

(b.+nin 28433)

b.+ye 31415

[=2]

BEBEK: (I) Meme emmekte olan veya kucak çağındaki küçük çocuk:

“Tanıdığım Japon sefirlerinden Mösyö Sato 1926'da Madrid'de içtimâ eden Cemiyet-i Akvam meclisine gelmişti. Karısı da beraberdi. Bu Japon hanımı çok nazik yapılı bir **bebek** gibi lâtifdi.”

(b. 19102)

b.+leri 21162

[=2]

BEBEK: (II) İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde, Boğaziçi'nin Avrupa yakasında bir semt:

“Hisar'ın **Bebek** tarafındaki kulesinin kapısında Zağanos Paşa namına bir kitabeyi işaret etmişti.”

(b. 6189)

“Bir tâze bahâr âlem.i seyret-ti felek.te/
Mevsim mütehayyil vakit akşam.dı **Bebek.te**”
(b.+te 36800)

b. 12058, 12060, 12061, 12080, 12094,
12107, 12110, 18764, 37313, 37778, 37999,
39041

b.+de 19266, 29660, 30822, 32322

b.+e 12064

b.+te 7500, 12065, 12081, 18770

[=23]

BEBEK KOYU: Bebek Koyu, İstanbul Boğazı'nın şehrin Avrupa Yakası'na doğru yaptığı küçük girintidir:

“Yat hareket etmek üzere iken başları döndüren, kulakları çınlatan bir tarrâka ile **Bebek Koyu'nda**, gemi, pazar kayığı, salapurya, mavna ne var ne yok hepsini birden çekti.”

(b.+nda 12083)

“Cihan.da ol-madı bir hisseîverâset.imiz/
BebekKoyu.nda temâşâyîâb.dan başka”

(b.+nda 37317)

[=1]

BEBEK ŞAMANDIRASI: Bebek sahilindeki şamandıra:

“... bütün bu eşya arasında isterdim ki **Bebek şamandırısı** da eski yeniçeri kazanları, sıpahi eyerleri ve sûr-i hümayûn davullarına yakın bir mevkie yerleşsin.”

b. 12066

[=1]

BEBERUHİ: Karagöz oyunundaki kambur cücenin adı:

“Karagöz'ün, Bekrî Mustafa, **Beberûhî**, Hacivad gibi müebbed timsâllerini bizde mevcûd drama, komedide parmakla gösteremeyiz.”

b. 31878

[=1]

BECER-: Güç görünen bir iş veya duruma çözüm bulmak, üstesinden gelmek:

“Anadolu'nun ortasında ordusunun **beceremediği** bir işi, Anadolu'nun sahillerinde donanmasına başartacağı zannediyor...”
(b.-emediği 17807)

b.-eçeği 2875

b.-emedi 11023

b.-emedikleri 13304

b.-emezdi 9951

[=5]

BECERİKLİ: Becerisi olan, elinden iş gelen, usta, maharetli, mahir:

“Mehmed Ali Bey her memûr olduğu işte **becerikli** çıkmış...”
(b. 33857)

b.+ydi 11009

[=2]

BECERİKLİLİK: Becerikli olma durumu, ustalık, maharetlilik:

“Refik İsmail'in becerikliliği sayesinde birkaç gün zarfında tefriş edilmiş bir salonda tika basa, İstanbul'un bütün mütareke çehreleri mevcuttu.”

b.+i 18817

[=1]

BECERİKSİZ: Becerisi olmayan, usta olmayan, maharetsiz:

“... onların **beceriksiz** hattâ duygusuz insanlar olduklarını...”
(b. 28141)

b. 35032

b.+ce 23943

[=3]

BECERİKSİZLİK: Beceriksiz olma durumu, maharetsizlik:

“Yunanistan, bu kadar askeri **beceriksizliğine** rağmen, şarkta medeniyetin rehberi, muvazenesinin nıgehbanı rolünü oynar...”
(b.+ine 14257)

b. 24928
b.+inden 18808
b.+ini 10328
[=4]

BEÇ: Osmanlıların Viyana’ya verdikleri ad:

“... bütün ordu **Beç** üzerine gittiğimizi bilmiyordu.”

(b. 25280)

“**Beç**.den kop-up da Üsküb.e var-mış o bozgun.u/

Türkoğlu bir dakîka unut-maz fakat bu.nu”

(b.+den 38573)

b. 25266, 25282, 25295
b.+e 25274
b.+i 25248, 25284
[=8]

BED’ : Ar. ***Bed’ etmek**: Başlamak:

“Mutlak bu harb.e vermek için şanlı bir hitâm/
Birden seril-di hâk.e Ridâniyye cephe.si/
Bed’et-ti fethiKaahire.den inhizâmûtâm”

b.-ti 37281
[=1]

BEDÂHAT: Ar. Delil ve ispata ihtiyacı olmayan şekilde aşikâr olan:

“Bugünkü medeniyeti harfî harfine kabul edeceğimiz bir **bedâhat** görünüyor.”

b. 23740
[=1]

BEDÂVA: Fars. 1. Emeksiz:

“Âli ve Fuad Paşalar tamtakır bir devletin başında **bedava** hemen dâhi kesildiler; bir sene evveline kadar Yunanistan'da Venizelos'un dâhi kesildiği gibi.”

(b. 12187)

2. Karşılıksız, parasız:

“İyi güzel ama büfeyi halka **bedava** ikram etmek için yapmış.”

(b. 3282)

b. 32826
[=3]

BEDÂYİ: Ar. Yeni, görülmemiş, güzel ve ender şeyler, bedialar. ***Bedâyi-i Âsâr**: Eserlerin güzelleri:

“Billurdan daha saf sadâsiyla bütün Fransa'nın **bedâyi-i âsârını** terennüm eden Sarah –Evet, onun sözleri nağme sükûtu şiidir– Fransa için, Fransız milliyeti için en büyük askerler en muazzam siyâsiler kadar kıymetdârdı.”

(b.+i+asar.ını 22586)

b. 31503

[=2]

BEDBAHT: Fars. 1. Mutsuz, bahtsız, talihsiz:

“Benim gibi fetihten dört yüz elli sene sonra doğup yaşayan **bedbahtlar** bile bu sesi kalplerinin derinliğinden işittiler.”

(b.+lar 7301)

2. ***Bedbaht etmek**: Bedbaht olmasına sebep olmak, yüzünü güldürmemek, üzmek:

“Kalp.imde var.dı Byron.u **bedbaht** et-en melâl/
Gez-dim o yaş.ta dağ.ları hulyâ.m iç.inde lâl”

(b. 35723)
b. 51, 3499, 19622, 21663, 21672, 21691, 22893, 23212, 23294, 25937, 31921

b.+ların 13042

b.+larınız 31922

b.+tı 57

[=16]

BEDBİN: Fars. Kötümser:

“Bence hakikat-bîn olmalı, **bedbin** olmaya mahal yoktur.”

(b. 8155)

b. 271, 2242, 8153, 9907, 12539, 12970, 12970, 13895, 17183, 17210, 21529, 21531, 22081, 22832, 23169, 25866, 27827, 29613, 31827

b.+ce 2686, 19858

b.+di 10042, 25801, 25861

b.+dirler 24068

b.+le 29610

b.+ler 31351

[=28]

BEDBİNÂNE: Fars. Kötümser şekilde, ümitsizce, bedbince:

“Sultan Abdülhamid'in idaresi efkâr-ı umûmiyenin bu aldığı **bedbînâne** istikaametten kuvvet alarak teessüs ediverdi.”

(b. 25030)

b. 17196

[=2]
 BEDBİNLEŞ-: Bedbin bir durum almak, ümitsizliğe ve kötümserliğe kapılmak:
 “... o yüksek insan bile son senelerine doğru üzüliyor, **bedbinleşiyor.**”
 b.-iyor 17211
 [=1]
 BEDBİNLİK: Her şeyi kötü tarafından ele alma, kötümserlik, karamsarlık, ümitsizlik:
 “Kör **bedbinlik** bir milleti nasıl öldürürse sağır nikbinlik de bir zaafır.”
 (b. 13897)
 b. 24063
 b.+e 13891
 b.+in 1328, 17167
 [=5]
 BEDDUA: *Fars.* +*Ar.* Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış:
 “...yâhut sürülmüş olanların taallûkaatından yükselen **bedduâlar**, daha birçok sebepler, Hâlet Efendi'nin sonu geldiğini her tarafta sezdiriyordu.”
 (b.+lar 33572)
 “Hulyâma bir ezâ gibi aksetti bir daha/ Örtün Müebbeden uyu Ey şehr O **bedduâ**”
 (b. 35867)
 b.+ları 3684
 [=3]
 BEDEL: *Ar.* 1. Değer, fiyat, kıymet:
 “Bu mükâfat acabâ hangi hizmetin **bedeliydi?**”
 (b.+iydi 35007)
 2. Bir şeyin yerini tutabilen karşılık:
 “Müteşâirlerin melekeyle kazandıkları vezin ve kafiye **bedel** kalbleri olmadığı gibi bunların da vezin ve kafiye yoktur.”
 (b. 20708)
 “Nevâyınây.a **bedel** gizli gizli âh et-eriz/ Enînisîne.yi gûş eyle-riz keman yer.ine”
 (b. 38721)
 b. 20656, 29644, 29814, 25764, 37284, 37870
 b.+i 18852
 [=10]
 BEDEN: *Ar.* Canlı varlıkların maddi bölümü, vücut:
 “... bu derde ancak Sâtî' Bey gibi dimağla **bedenin** bir arada neşv ü nemasını isteyen

mektep müdürlerimiz, ricâl-i maârifimiz şifa verebilir.”
 (b.+in 21123)
 “Efsûs ki şimdi rûhsuz.dur **beden.im**/ Ancak bir köhne pîrehen.dir kefen.im”
 (b.+im 38226)
 b.+leri 34950
 [=3]
 BEDENEN: *Ar.* Vücutça:
 “Tanzîmat'dan sonra –evvelkine nisbeten– irfânen yükseldiler, lâkin **bedenen** en düşkün bir seviyeye indiler.”
 (b. 21119)
 b. 21103
 [=2]
 BEDENÎ: *Ar.* Bedenle ilgili, bedene ait:
 “Edâ-yı selâtu, **bedenî** bir fâide temin etmeğe vâsıta değil, Müslüman sıfatıyla en mukaddes bir farıza bilen bizler...”
 (b. 21810)
 b. 30640
 [=2]
 BEDESTEN: *Fars.* Kumaş, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı çarşı:
 “Selâtin Câmileri'ne benzer camilerle, medreselerle, tekkelerle, **bedestenlerle**, çarşılarla bezenmiş.”
 b.+lerle 1001
 [=1]
 BEDHÂH: *Fars.* Başkasının kötülüğünü isteyen, kötü yürekli:
 “Çemberlitaş'daki Nezâreti'nde her sene bir milyon liraya yakın bir parayı maaş diye öğüten bir değirmen olduğunu hamdolsun bu defa, bâzı **bedhâh** gazetecilerden değil, milletin meb'uslarından müteşekkil bir encümenden, millet meclisi karşısında, duyduk.”
 b. 31834
 [=1]
 BEDHÂHÂNE: *Fars.* Kötülük, fenalık isteyene yakışacak surette:
 “Yunan milletinin bu mücadeleyi muzafferiyete isal için gösterdiği azim kat'ıymış, hulâsa bu şayialar **bedhâhâneymiş!**”
 b.+ymış 14038
 [=1]
 BEDHAHLIK: Bedhah olma durumu:

“Acaba **bedhahlığından** muztarip oldukları Kont Sforza'nın akıbet hayırhahlığına inandılar mı?”

b.+ından 13301

[=1]

BEDÎ: Ar. Düzgün ve yerinde söz söyleme usulünü öğreten belâgat ilminin üç bölümünden biri [Diğer ikisi “maâni ve beyan”dır]:

“Bu mevkî'de bir zâtın bizim eski şiirimize, lisan, sarf, nahiv, belagat, fesahat, **bedî'**, beyan, maâni ve şâir taraflarından başka şiir mazmunlarının ustûrelerine...”

(b. 19404)

b.+i 31696

b.+inden 33196

b.+ini 32252

[=5]

BEDÎHE: Ar. Birdenbire ve düşünmeden söylenilen güzel söz:

“... Yoksa o **günkü kıt'a bedihe** mi idi?”

b.+mi 25771

[=1]

BEDÎHÎ: Ar. Aşıkâr, belli ve açık olma:

“Şimdiden sonra da yapamayacakları **bedihî.**”

(b. 21928)

b.+dir 26442

[=2]

BEDÎÎ: Ar. Güzel şeylerle ilgili, estetik:

“...Bilâkis temâşâya karşı **bedîî** bir zevkle mütehassis görünüyorsunuz.”

(b. 31380)

“Artık bu kadarcık mütâlâadan sonra bile halkın eğlencelerini telfik ederek millî ve **bedîî** bir terbiye hâline koymak için Dârülbedâyi'in teessüsüne hepimizin birden tarafdâr olmamız kalır.”

(b. 31752)

b. 930, 7704, 8242, 32902

b.+ni 8829

[=7]

BEDÎÛYÂT: Ar. Konusu güzel ve güzellik olan ilim, estetik:

“... ilk defa Şark ve Frenk zevkleri diye **bediyyâtın** kâinatını ikiye böldüler.”

(b. +ın 27601)

b. 21215

[=2]

BEDİR: Ar. Ayın on dördüncü gecesindeki şekli, dolunay:

“Arzicemâl et-erdi kamer bir perî gibi/
Bedir.in bu hâl.i doğru.su yâ şâirâne.dir”

b.+in 39228

[=1]

BEDİR: Hz. Peygamber(sav) ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş (2/624):

“O zamanki Yeniçeri ortalan kendi büyük ve müthiş maceralarından zevk almazdılar, kışlalarda kendilerine hikâye edilen **Bedir**, Uhud, Huneyn gazvelerini, İmam Ali'nin yararlıklarını, kamaşmış gözlerle dinlerlerdi.”

(b. 7102)

b. 7088, 7095, 7124, 7126, 9428

[=6]

BEDİR GAZASI: Hz. Peygamber(sav) ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş (2/624):

“Türk milletinin Avrupa'ya karşı asırlarca güttüğü bir dâvanın ilk merhalesi olan **Bedir Gazası'nda** yeşil bayrağı taşımış...”

(b. +nda 23633)

b. 18356

b.+nda 7297

[=3]

BED-MEST: Fars. Kendini bilmeyecek derecede sarhoş olan (kimse):

“Makber'in tumpurakıyla **bedmest** olanlar artık bir şey görmek istemiyorlardı.”

(b. 8396)

“Eczâyıkadeh ki artık ol-muş peyvest/
Kıy-maz o.na kırmak iste-mez bir **bedmest**”

(b. 38431)

b. 10052, 10634

b.+tiler 14339

[=5]

BED-MESTÂNE: Fars. Sarhoş bir hâlde:

“Doğru, böyle **bed-mestâne** kürek çekerken bir gün gözlerim açıldı.”

b. 22861

[=1]

BEDMESTÎ: Fars. Bedmestlik, kötü sarhoşluk:

“Bununla beraber kuvvetli inkılâplar o **bedmestinin** humâriyle yorgun düşmediler.”

b.+nin 31677

[=1]

BEDREDDİN SİMÂVÎ: Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Mahmud. (ö. 823/1420)

Osmanlı fakih ve mutasavvıfı, önemli bir isyan ve ihtilâl hareketinin başlatıcısı:

“*Bedreddin Simâvî istisna edilirse, denilebilir ki, mütefekkir sınıfından hiçbir Türk, Murat Bey'in bir inkılâp hareketine bizzat baş olmak talihine mazhar olmamıştır.*”

b. 9731

[=1]

BEDREKA-ENDÂZ: Rehberlik, kılavuzluk eden:

“*Sahnıfezâ.da bedrekaendâz ol-ur kamer/ Evcîfelek.de şa'şaaferdâz ol-ur kamer*”

b. 39204

[=1]

BEDRÎ: Bedri Tahir Şaman. (1899 – 24 Ocak 1956). Hariciyeci. *Osmanlı Müellifleri* yazarı Bursalı Tahir Bey'in oğlu:

“*Bedri'ye mısırâlar*”

b.+ye 36206

[=1]

BEDR-İ CÂZİB: Cezbeden dolunay:

“*Çık-dım seyâhat etme.şe bir şeb cevânib.i/ Gör-düm ki nûr iç.inde yan-ar bedricâzib.i*”

b.+i 39225

[=1]

BEDR-İ ŞÂGÂF-NİSÂR: Ar. Aşırı, mecnunca, çılginca sevgi saçan dolunay:

“*Tenvîr et-er ufuk.ları bir necmihoşgüzâr/ Saçtıkça âb u tâbını bedr-i şagaf-nisâr*”

b. 39216

[=1]

BEDR-İ TEMÂM: Ar. Bedr-i tam. Dolunay:

“*Bir ömriâşkaane.ye bir dem rehâ gerek/ Bedrîtemâm.ıma nazar.ın değ-mesün felek*”

b.+ıma 37781

[=1]

BEETHOVEN: Ludwig van Beethoven (d. 16 Aralık 1770 – ö. 26 Mart 1827), Alman klasik müzik bestecisi:

“*Beethoven gibi ne kadar dâhiler bir kenarda servet ü sâmanı pek mühimsemeyerek çalıştılar.*”

b. 22546

[=1]

BEĞ/BEG: Türk devletlerinde asilzadelere, ileri gelen devlet adamlarına verilen unvan [Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında binbaşidan albaya kadar olan askerler için de kullanılmıştır]:

“*Mehmed Paşa'nın paşalığı, dâmadlığı, İstanbulluluğu, kıyâfeti ve bunlardan ziyâde vakuurâne sükûtu Erzurum beğlerini mehâbet içinde bıraktı.*”

(b.+lerini 34793)

b.+lerinin 34765, 34776, 34783

b.+üm 7150, 7224, 7230

[=7]

BEĞEN-: İyi veya güzel bulmak:

“*Makber'le Ölü'yi yeni çıktıkları için beğenmeyenler Mesnevî'yi de hakikatte beğenemezlerdi.*”

(b.-emezlerdi 31189)

b.-di 28644

b.-diği 24544, 26509

b.-diğini 8497, 8587, 31857

b.-diler 922

b.-dim 20529

b.-en 825

b.-ir 1997, 7576

b.-irdim 599

b.-iriz 29296

b.-iyor 1762

b.-iyorlardı 32691, 34792

b.-medi 23960

b.-mediğim 8470

b.-mediğiniz 11648

b.-memiş 8512

b.-memişler 9023

b.-meyenler 31177

b.-mez 2642

b.-miş 4888, 8506, 8703, 9634

b.-mişti 2139

b.-miştim 9237

b.-miştir 32687

b.-miyordu 33764

b.-miyorlar 21193

[=33]

BEĞENDİR-: Beğenilmesini sağlamak:

“*Yunan ordularını üst üste iki defa tepeledi ve bütün cihanın efkârına kendini tanıttı, beğendirdi, sevdirdi.*”

b.-di 14910

[=1]

BEĞENİL-: İyi ve güzel bulunmak:

“*Eğer İstanbul'da henüz Türk kadınlığı beğeniliyorsa, bu tercih iki sebepten ötürüdür*” (b.-iyorsa 21145)

- b.-eektir 20530
b.-miş 9894
[=3]
BEĞLERBEĞİ: Osmanlı Devleti'nde eyaletlerin başında bulunan mülkî ve askerî en büyük âmir:
"Tâli' görün-dü biz.lere sol kol.da pek yaman/
Garkol-du hûna Rûmeli **Beğlerbeği.yle** ceşş"
b.+yle 37215
[=1]
BEĞLERBEĞLİĞİ: Beylerbeylik. Bir beylerbeyinin yönetimi altındaki yer:
"Bildigime göre vezâret pâyesiyle gidilen **Beğlerbeğliği'ne** mütesellim gönderilmezdi. Bizzat gitmek gerekti."
b.+ne 34735
[=1]
BEĞLERBEYİ: Osmanlı Devleti'nde eyaletlerin başında bulunan mülkî ve askerî en büyük âmir:
"Bu huttalar, fütuhât kudretimizin feyezanlı olduğu bir asırda, kendi başına hareket eden Osmanlı fâtilhleri'nin edinmiş olduğu topraklardı; gerçi buralara bâzan merkezden **beğlerbeyleri** ve sancak beyleri göndermiştik, ekseriya da orada mütegalibeye bu sıfatlan vermiştik."
b.+leri 2493
[=1]
BEĞLİKÇİ: Osmanlı devlet teşkilatında Babıalî'nin yüksek memurlarından olan Divan-ı Hümâyûn reisi:
"Hattâ ortada bir hicviye bile peydâ oluverdi. İnşâ'da mâhir olduğu kadar zarîf şâir olan **Beğlikçi** mülâzimlerinden Sâkıb Efendi bu kut'ayı inşâd edivermişti: (...)"
b. 34861
[=1]
BEHÇET: Yahya Kemal'in de görev yaptığı Darülfünun'un müdürü:
"Arkadaşım **Behçet'in** ferahlı, güzel, zarîf musahabelerini dinlerken bu münkariz mesirede sıkılmadım."
(b.+in 3426)
b.+in 9380
b.+le 3421
[=3]
BEHEMEHÂL: Fars.+Ar. Mutlaka:
"... her yazdığını **behemehâl** merakla okutmuş..."
- (b. 9316)
b. 25056, 30765
[=3]
BEHER: Fars. Her bir:
"Tiyatrosunun topu birden mâzî zemîni üzerinde yazılan Racine'in **beher** eseri, yalnız yaşadığı devri... beşerin rûh ve hassasiyetini anlatırlar."
(b. 33166)
b.+ine 5675
[=2]
BEHİME: Ar. Dört ayaklı hayvan:
"... havariler Roma'ya geldiği zaman, bu sefil, kalbsiz, hissiz **behimeyi** andıran halka, gördüklerini naklettiler..."
b.+yi 30258
[=1]
BEHİMİ: Ar. Hayvanca, hayvana mahsus ve müteallik:
"... bir müddet **behimî** eğlencelerde keyif sürer, köle ettiği insanların kalbinde insanlığı zehirler..."
(b. 17428)
b. 31712
[=2]
BEHİMİYET: Ar. Hayvanlık, canlı olmakla beraber akılsız oluş:
"Nitekim Fransa'da yarım asırdan beri edebî hikâyenivîsler aşağı tabaka halkın levsini, fuşşunu, **behimiyetini** derin bir lezzetle itrâ' ettiler."
(b.+ini 22214)
b.+ini 7746, 22199, 22219
[=3]
BEHLÛL EFENDİ: (ö. 1895) Türk musikisi icracısı ve bestecisi:
"**Behlûl Efendi** bu geçen adama epey bakdıktan sonra, çok eskiden tanımış ol duğu bir sîmâyî hatırlar gibi: Mehmed Ali Bey değil mi? dedi."
(b. 33655)
b.+ye 33670, 34021
b.+iyle 33625
[=4]
BEHRÂM: İran mitolojisinde yolcuları, misafirleri karşılamakla görevli bir melek:
"Bir bezm ki er-miş nice bin Cemşîd.e/
Bir kasr ki gör-müş nice bin **Behrâm.ı**"
b.+ı 38277
[=1]

BEİS: Ar. Kötülük, zarar:

“*Deli Ahmed'e sâdece baş örtüleriyle görünmekte beis görmezlerdi.*”

(b. 298)

b. 11559, 19008, 19009

[=4]

BEKÂ: Ar. Ölmezlik, ölümsüzlük, ebediyet, ebedîlik, bakilik:

“... bir Türk devletinin **bekası** yalnız insaniyet namına değil, şarkta sulhun idamesi namına elzemdir.”

(b. +sı 14846)

“*Gör-düm ve anla-dım yaşamak mâcerâ.sını/ Bâki.yse rûh eğer dile-mezdim beka.sını*”

(b. +sını 36426)

b. 13082, 15454, 15454, 31158, 31159, 31160, 36648, 37880

b.+da 17067

b.+mızı 15464

b.+ya 25579

[=13]

BEKÂR: Ar. Evlenmemiş kimse:

“... Yeniçeri adedinin aslaa on bini geçemeyeceğini, her neferin kışlada bulunduğu müddetçe mutlaka **bekâr** kalacağını...”

(b. 35392)

b. 21236, 21564, 21670

b.+ım 21689

[=5]

BEKÂRHÂNE: Ar. +Fars. Bekârların kalması için ayrılmış veya düzenlenmiş oda [Osmanlı'da bekârlar ve belirli bir evi olmayıp tek başına yaşayanlar hanlarda, bekâr odalarında, kahvehanelerde, “oda” diye adlandırılan, ayrı olarak ya da dükkanların üst katına inşa edilmiş mekanlarda barınırlardı]:

“*Edirne'de bir bekârhanesi ve hükümet konağına yakın bir de camii var.*”

b.+si 6249

[=1]

BEKÇİ: Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse:

“*Şarka bizim gibi iyi ve sert bir bekçi lâzımdı.*”

(b. 17690)

b. 6681

b.+ye 17678

[=3]

BEKÇİLİK: Bekçinin yaptığı iş:

“...Avrupa'nın şark sulhüne **bekçilik** etmeyi cana minnet biliyorduk.”

(b. 12582)

b.+ini 14733

[=2]

BEKİRAĞA BÖLÜĞÜ: Beyazıt'ta Osmanlı döneminde harbiye nezareti olan bugünkü İstanbul Üniversitesi merkez binasının avlusunda yer almış askeri tutukevi. II. Abdülhamid, II. Meşrutiyet ve Mütareke dönemlerinde siyasi suçluların kapatıldığı tutukevi adını, ilk müdürü olan Binbaşı Bekir Ağa'dan almıştır:

“*Tevfik ve tahliye olunan arkadaşım Kıbrıslı zade Şevket'ten işittim ki Cemal Bey, Bekirağa Bölüğü'ndeki bütün mevküfları karşısına çağırılmış...*”

(b. +ndeki 11288)

b.+ndeki 8739, 11285

b.+ne 10119, 11264

b.+nün 10120

[=5]

BEKİR FAHRİ: Bekir Fahri İdiz, Türk romancı (Midilli 1876 – İstanbul 1938):

“(...) Salih Cemal, Kanûn-ı Esâsî'yi çıkaran) **Bekir Fahri**, (...)”

b. 3796

[=1]

BEKİR SAMİ: Bekir Sami Kunduh (1865, Osetya – 16 Ocak 1933, İstanbul), ilk TBMM hükümetinin, bu anlamda da Türkiye'nin ilk dışişleri bakanı olma unvanını taşıyan siyaset adamı ve diplomattır:

“*Fırka müessislerinin elebaşlarından olan Bekir Sami ve Cami Beyler, –küştattan ancak bir saat evvel– ânî bir teşebüsle, içtimai benim açmamı rica ettiler.*”

b. 18817

[=1]

BEKİR SAMİ BEY: Bekir Sami Kunduh:

“*O zaman musâlâha mümkün olsaydı Bekir Sami Bey imzalayacak, Ankara Meclisi de tasdik edecekti.*”

(b. 14859)

b. 14843, 14848, 14853, 14865, 14871, 14877

b.+e 14873

b.+in 14640, 14641, 14825, 14837, 14839, 14862

[=13]

BEKLE:- 1. Bir şeyi, bir kimseyi gözetmek, korumak, muhafaza etmek:

“(…) ‘Durmuş başında **bekler** bir kavm türbedârın’ Bu şehrin halkı o kabrin başında beklemekle bir vazife ifa ediyordu.”

(b.-r 15417)

2. Ummak:

“Yunanlıların bu çok dar görüşüne bakılırsa sulhu bu aylarda **beklemek** biraz fazla istical olur.”

(b.-mek 15986)

3. Herhangi bir harekette bulunmadan durup ne olacağını kollamak, hemen harekete geçmemek, tevakkuf etmek:

“Yunanistan'a ne cevap verecektir, bilemeyiz. Yalnız umarız, ki bu cevapta, her şeyden evvel şark sulhunun muvazenesini düşüneceklerini beyan edeceklerdir. Ondan sonra hükmü **beklemek** kalır.”

(b.-mek 16346)

4. (Bir kimsenin gelmesini veya bir işin olmasını) Gözler vaziyette olmak, durup kollamak, intizar etmek:

“Fakat istiklâli **bekleyenler** Kars'ta, Birinci İnönü'nde, İkinci İnönü'nde, İzmit'te, Sakarya'da bütün millî muzafferiyetlerimizde yanılmadıkları gibi bu defa da yanılmıyorlar.”

(b.-yenler 17375)

“Dünyâ.da sevil-miş ve sev-en nâfile **bekle-r/** Bil-mez ki git-en sevgili.ler dönme-yecekler”

(b.-r 36440)

5. (Yer bildiren kelimelerle) Durmak, eğlenmek, kalmak:

“Bir sene evvel, bir sonbahar günü Bozöyük İstasyonu'nda **bekleyen** İsmet Paşa etrafını almış mebus, köylü ve halk adamlarından beş on kişiye etrafındaki tepeleri gösteriyor.”

(b.-yen 18341)

b. 37181

b.-di 1866, 11949, 13195, 26313, 35424

b.-diği 29695

b.-diğim 6645

b.-diğimiz 31552, 31563, 31610

b.-diğin 36846

b.-diğini 172, 9091, 14482

b.-dik 13211

b.-dikleri 1612

b.-dikten 32804

b.-diler 23100, 36955

b.-dim 1704, 1918, 18763, 36946, 36949

b.-me 11952

b.-mediğim 33440

b.-medikleri 16126

b.-mediler 16833

b.-mek 11960, 12626, 13216, 14579, 15974, 16334, 19909, 25891

b.-mekle 13250, 14537, 15406

b.-meksizin 15452

b.-mektedir 6797

b.-mekten 13204

b.-mektense 12626

b.-mem 36874

b.-meye 17928

b.-meyerek 4633

b.-mez 36631

b.-miş 2540, 6878, 9106

b.-miyerek 1819

b.-miyordu 22355

b.-r 7555, 7625, 13086, 13191, 13193, 13514, 13520, 14539, 15405, 15456, 17333, 20346

b.-rdik 30807

b.-rim 20367, 34370

b.-rken 7624, 14528, 14536, 16494

b.-rler 16189, 22423

b.-rse 13589, 14900

b.-ye 10744, 10745, 11952, 11952

b.-yebildiler 16902

b.-yebilir 14532

b.-yeceği 536

b.-yeceğiz 11944

b.-yecek 12625

b.-yecektiler 23430

b.-yecektir 14589

b.-yen 19, 539, 791, 2652, 7150, 18328, 18390, 23835, 24840, 25458, 30713, 32565

b.-yenler 17354, 17354, 17355, 17356,

17361, 17363, 21819, 30663, 31556

b.-yenlerin 17358, 17359

b.-yerek 2201, 15445, 24389

b.-yiniz 34135

b.-yip 14494

b.-yişten 26913

b.-yor 6261, 6866, 7553, 13057, 13198, 14536, 22750, 22990, 23370, 25657, 34359, 36953, 38821
b.-yordu 6163, 7822, 7887, 8738, 14338, 18396, 18761, 26899, 34132, 34402
b.-yorduk 10748
b.-yordum 18719, 21615
b.-yorlar 7908, 13190, 13515, 14477, 14483, 16495, 21728, 23451, 26295, 30443, 30569
b.-yorlardı 6646
b.-yormuş 7112, 16818
b.-yorsa 17870
b.-yoruz 13211, 22888, 30496
[=162]

BEKLEN-: 1. Gözlenmek, kollanmak, intizar edilmek:

“Artık ne gel-en ne **bekle-nen** var/
Tenhâ yol.un orta.sında rüzgâr/
Teşrin yaprak.larıyla oynar-
(b.-nen 36138)

2. Bekleme işine konu olmak:

“Bir de **beklenmeyen** nâdir kâfiyeler vardır,
ekseriya güzeldirler.”
(b.-meyen 29840)
b.-mez 34468
[=3]

BEKLENİL-: Gelmesi veya olması beklenir durumda olunmak:

“Mamañih bir akşam, Yat Kulüb'ün oyun salonu olan Lobby Evi'nde, hiç **beklenilmeyen** acı bir hâdise oluverdi.”
b.-meyen 9575
[=1]

BEKLEŞ-: Birlikte, bir arada beklemek:

“Bakkal.da **bekleş-en** fikarâ kızcağız.ları/
Az çok yakın.dan sezdir-iyor top ve iftar.ı”
b.-en 35938
[=1]

BEKLET-: Bekleme işini birine yaptırmak:

“Türlere sonsuz hudutları **bekletiyorlardı.**”
b.-iyorlardı 12741
[=1]

BEKRÎ MUSTAFA: Tuzsuz Deli Bekir.

Karagöz ve Hacivat gölge oyunundaki bir karakter:

“Karagöz'ün, **Bekrî Mustafa**, Beberühî, Hacivad gibi müebbed timsâllerini bizde mevcûd drama, komedide parmakla gösteremeyiz.”

b. 31873

[=1]

BEKTAŞ AĞA: Yahya Kemal'in hece vezniyle yazdığı tek şiiri olan *Ok*'un kahramanı, Bektaş Subaşı:

“En son **Bektaş Ağa** çok-tü diz üst.ü”
b. 36317

[=1]

BEKTÂŞÎ: Hacı Bektaş Veli'nin (1242-1377) kurduğu tarikattan olan kimse:

“İnce bir **Bektaşî** fıkrası vardır: ...”
(b. 17115)
b. 17103, 17108, 28395
b.+nin 2920

[=5]

BEKTÂŞÎ DERGÂHI: Bektaşî tarikatından olanların toplandığı yer:

“Yalnız **Bektaşî Dergâhı'nın** ta önünde burma kavuklu küçük bir mezar taşı var, kitabesini okudum: ...”
b.+nın 6257

[=1]

BEKTÂŞİLİK: XIII. yüzyılda Kalenderîlik içinde teşekküle başlayıp XV. yüzyılın sonlarında Hacı Bektâş-ı Velî ananeleri etrafında Anadolu'da ortaya çıkan bir tarikat:

“Sultan Mahmud, Yeniçeriliği kaldırdığı zaman, Yeniçeri Ocağı'nın ruhu olan **Bektaşîliği** de ortadan kaldırmak İçin, adamlarına lâzım gelen emirleri vermiş.”
b.+i 17117

[=1]

BEKTAŞ SUBAŞI: Bektaş Ağa:

“Ok at-an ihtiyar **Bektaş Subaşı**/
Bu yüksek tepe.ye dik-ti bu taş.ı”
b. 36310

[=1]

BEL: 1. İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm:

“Bu iki kaatil ayaklarından **bellerine** kadar, bellerinden boyunlarına kadar iki kat prangalı idiler.”
(b.+lerine 1138)

2. Hayvanlarda omuzla sağrı arası:

“Gör-düm bir el uzan-arak batakların sel.inden/
Yakala-dı timsah.ları birer birer **bel.inden**”
(b.+inden 38744)

3. ***Bel bağlamak**: Ümitle bağlanmak, güvenmek, inanmak:
“Rusçuk Yârânı'nın **bel bağladıkları** teceddüd pâdişâhı Selîm-iSâlis, saray muhasara edilirken boğdurulmuş.”

(b.+bağladıkları 23874)

b.+de 12729

b.+i 21110

b.+indedir 30929

b.+inden 19174, 21305

b.+ine 10750

b.+ini 14246, 23295

b.+leri 3374

b.+lerimizde 23517

b.+lerinde 966

b.+lerinden 1137

[=15]

BELÂ: Ar. 1. Büyük zarar ve sıkıntıya yol açan olay veya kimse:

“Yalnız vatanını değil bütün Avrupa'yı da bir **beladan** kurtardı, târihin cereyânını tebdil etti. Bu belâ Napolyon'du.”

(b.+dan 25916)

2. İnsana büyük bir sıkıntı veren, içinden çıkılması güç durum, bâdire, dert, gam, keder:

“**Belâ** uzaklaşmış gibi, devlet bahislerini açıyorlar, kulaktan kulağa dedikodula ra giriyorlardı.”

(b. 34848)

“Bir arslan esne-yor gibi engin vakar ise/ Rind.in **belâ.ya** karşı kayıdsızlık.indadır”

(b.+ya 36452)

3. ***Güç belâ**: Büyük güçlkle, zahmetle, zorlukla, güç hâlde:

“Büyük güçlkle, zahmetle, zorlukla, güç hâlde:

“Annem Üsküb'den, evinden, eşyasından, **güç belâ** ile kurduğu yuvasından ayrılmak istemiyordu.”

(s. 70)

b. 70, 3255, 4223, 5071, 12125, 12128, 14526, 14527, 18739, 25243, 25912, 30354, 34459, 38998

b.+dan 13979, 34865

b.+dır 37133

b.+lar 1291, 2709, 14495, 35215

b.+lardan 4509

b.+ların 25183

b.+mı 34141

b.+sı 17051, 27663

b.+sıdır 3960

b.+sından 1792, 2910, 14407, 14412, 17807, 32637

b.+sını 25785, 32080

b.+sıyle 19974

b.+ya 10182, 14528, 17050, 33302

b.+yı 14926, 26472, 34115

[=46]

BELÂGAT: Ar. Konuyu bütün yönleriyle kavrayarak hiçbir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, yorum gerektirmeyen, yapmacıktan uzak, düzgün anlatma sanatı:

“1860'dan sonra başlayan yeni şiirimiz ve yeni nesrimizde eskisinin **belâgat** zevki, tumturâkı, hattâ lâfzî sanatları bile devam ediyordu.”
(b. 32262)

“Mızrâb.a ses ver-ir kelimât.iyle tel gibi/ Elhan duyul-madıkça **belâgat** giran gel-ür”
(b. 37409)

b. 18091, 19389, 27901, 27970, 27975, 28451, 28938, 29529, 32588, 33077

b.+in 27911

b.+tan 12556

[=14]

BELÂGATFÜRÜŞLÜK: Ar.+Fars. Belâgat taslayan bir davranış:

“... sonra ulûmda, metin bir an'aneperestlikle, kelli felli bir **belâgâtfürüşlukla**, geniş bir kırk anbar azametiyle...”

b.+la 17085

[=1]

BELÂGATLİ: Belâgati olan:

“Şahıs, vak'a, fikir birçok şeyleri karıştırarak **belâgatlî** bir konferans verdi.”

b. 11674

[=1]

BELÂĞAN MÂ-BELAĞ: Ar. Fazlasıyla, bol bol, ferah ferah:

“Sulh için sabırsızlananlar bizi o zaman hoş görmediler, lâkin tahminimiz **belâğan mâ-belağ** çıktı.”
(b. 14381)

b. 14370, 16378

[=2]

BELÂHAT: Ar. Ahmaklık, bönülük, kalın kafalılık:

“Fakat **belâhat** bu sıfatı onlara verenlerdedir.”

(b. 11083)

b.+ine 11063

b.+iyle 4832

[=3]

BELÂLI: 1. Eziyet verici, çok sıkıcı; belâ açan:
“Durup durduğum yerde **belâli** bir vaziyete sokulmuştum.”

(b. 9027)

“Ülfet **belâli** şey fakat uzlet sıkıntılı/

Bil-mem nasıl geçir-meliyim son beş on yıl.”

(b. 36417)

2. Kavgacı, şirret:

“O zaman halkın siyasî şuuru da yok gibiydi;
çok uzun boylu muhakeme etmez, takdir veya takbirlere girişmez, politikada **belâli**
insanlardan sadece ürkerdi.”

(b. 9765)

b. 9020

b.+ları 35614

b.+sı 35616

[=6]

BELÇİKA: Resmi adıyla Belçika Krallığı, Batı Avrupa'da bulunan bir devlet:

“1906 Temmuzunun ondördünde Paris'den Dieppe-New-Haven tarikiyle Londra'ya gittim. O senenin sonbaharında Dover-Ostende tarikiyle **Belçika'ya** gittim.”

(b. 1838)

b. 2993, 26711, 26876

b.+da 2182, 19933

b.+ya 1837, 19939

b.+yı 26874

[=9]

BELÇİKA KRALI: III. Léopold (d. 3 Kasım 1901 – ö. 25 Eylül 1983), 23 Şubat 1934 ile 16 Temmuz 1951 arasında tahtta oturan dördüncü Belçika kralı. Kral I. Albert ile Kraliçe Élisabeth'in oğlu:

“**Belçika Kralı'nın**, 1936 da Parlamento nutkunda, bir hükümdar ağzından işitilmemiş bir cesaretle, yeni harbin nasıl olacağını ve Almanya'nın ilk hamlede Belçika'yı ortadan nasıl kaldıracığına dâir sarîh kehânetini bir defa daha yâd edelim.”

b.+nın 26881

[=1]

BELDE: Ar. 1. Mekân, yer, çevre:

“Ne zamandan beri etrafıma bakarken diyordum, toprağın en güzel **beldesinde** yaşıyoruz.”

(b.+sinde 7718)

2. Kasaba, şehir, diyar:

“Girye.yle biz vedâ et-iyorken bu **belde.ye/**
Kal-sın yan.ında saç.larımız armağan diye”

(b.+ye 38828)

b. 6330, 6424, 7723, 22898, 23055, 23060, 23115, 25072, 30423, 30430, 31897

b.+de 6319, 22889, 23000, 23006, 23029, 23051, 23162

b.+den 23146

b.+dir 30434

b.+i+sanat 22526

b.+ler 23116, 23130

b.+lerde 22900

b.+lerden 22995, 22997

b.+leri 7751

b.+lerimizin 23134

b.+lerin 22912, 22960

b.+lerinde 21556, 23131, 23144

b.+lerini 6401

b.+nin 6355, 6538, 22901, 22902, 23019, 23057, 23062, 23067, 23070, 23072, 23101, 23161, 23481

b.+si 6423, 7732

b.+sinde 22699

b.+sini 25905

b.+sinin 30384

b.+ye 6351

b.+yi 7719, 23021

[=57]

BELE-: Elemek fiilliyle yapılmış ikilemenin ikinci sözcüğü:

“Beyanat, telgraf, karar hâsılı el altından kürsü üstünden gelen bütün Yunan haberlerini, eleyip **beleyip** bir yekûn çıkardıktan sonra anlaşılır ki...”

b.-yip 16350

[=1]

BELEDİ: Ar. Şehir ve kasabaya ait:

“Bizim, garblilerin bugünkü **beledî** hayâtı bu düşünce devrinden sonra belirdi.”

(b. 22986)

b. 8164, 31676, 31679, 31692, 31769

b.+ler 22902, 23019

b.+leri 22960

[=9]

BELEDİYE: Ar. 1. İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti:

“Cebimden bir onluk çıkardım, önümde bir **belediye** çavuşu duruyordu, hemen eline sıkıştırdım, geçtim.”

(b. 6513)

2. Bu örgütün bulunduğu bina:

“Kahveden üzüntülü çıktım. **Belediye'nin** önünden, çarşıya doğru yollandım.”

(b.+nin 19698)

b. 823, 1020, 1808, 6507, 10407, 10422, 25549, 25555, 32542

b.+si 866

[=8]

BELEDİYECİ: Belediye işleri görevlisi:

“Çok cezri düşünen bir **belediyeci feci'** bir günâh olarak, Beyazıt Camiini yalnız mîmârî eseri olarak ortaya çıkarmak istese ve Sahaflar Çarşısını kaldırsa ne kadar fena olur, değil mi?”

b. 19719

[=1]

BELEDİYE REİSİ: Belediye başkanı:

“Bundan yirmi sene evvel Üsküp halkı **Belediye Reisini**, Vâlî Hafız Mehmed Paşa'yı istememek dâiyesiyle bir ihtilâl çıkarmış.”

b.+ni 1020

[=1]

BELEGAN: Ar. ***Beleşan mâ-belâğ**

(**aslî.bâliğan-mâ-belag**): Ziyâdesiyle, fazlasıyla:

“İkbâlin altın mâdenini ise Enver'in kendisine teveccühünde **belegan** mâbelâğ bulmuştu...”

b. 2730

[=1]

BELGRAD: Sırbistan'ın başkenti ve en büyük şehri. [Tuna ve Sava nehirlerinin birleştiği platoda yer almakta olup, Güneydoğu

Avrupa'nın en büyük şehirlerindedir. Belgrad, *Beyaz Şehir* anlamına gelir.]:

“Fâzıl Mustafa Paşa **Belgrad'ı** aldıktan sonra Avusturya musâlâhaya meyletti.”

(b.+ı 24925)

“**Belgrad.dan** mı Budin Eğri ve Uyvar.dan mı/ Son hudut.larda yücel-miş sıradağ.lardan mı/

Deniz ufuk.unda bu top ses.leri nere.den geliyor”

(b.+dan 35708)

b. 5299, 6399, 17088, 24920, 31580

b.+a 663, 21410

b.+da 25262

b.+dan 666, 21410

b.+ın 3747

[=13]

BELİĞ: Ar. Yeterli:

“Hattâ bunu da ilâve ederek kaydetmek **beliğ** olur ki, Mısır'dan ve Suriye'den tâ kadîm devirlerden beri gelmiş ve geçmiş fâtiḥ milletler arasında en fazla müddet hüküm sürmüş olan yine Osmanlılardır.”

(b. 25412)

b. 835, 2005, 2604, 16513, 21032, 22032, 22053, 22068, 32690

b.+dirler 27957

[=11]

BELİR:- 1. Meydana çıkmak, görünmek, zuhur etmek, tezahür etmek:

“Bir müddet daha yol aldık. İstanbul büsbütün **belirdi.**”

(b.-di 2531)

2. Bir şeyin varlığı iyice görünmek, açık bir durum almak, şekillenmek, tebarüz etmek:

“Yine 1548'de bina ettiği Şehzade Camii ise ilk büyük kubbeli eseridir. Üstatlığının **belirdiğini** gösteren, heybetli olduğu kadar zarif olan bu cami ve etrafındaki manzumesi ise, ancak ondan sonraki azametli eserlerinin karşısında sönük kalmıştır.”

(b.-diğini 5631)

“Geç-tikçe her dakika **belir-mektedir** seher/ Bil-mem kaç.ıncı fecir.i vatan toprak.ında biz/ Görmek.le şimdi bir yaşat-an vecd iç.indeyiz”

(b.-mektedir 35954)

b.-di 2530, 2857, 2864, 6387, 16843, 21818, 22972, 22981, 23110, 23125, 24610, 25270, 28777, 30662

b.-diği 29884

b.-dikçe 30297

b.-eçeğini 31987

b.-ecek 21418, 32013

b.-en 6395, 6414, 6424, 10100, 11250, 17119, 18622, 23050, 23128, 23328, 23374, 23399, 29972, 30542, 31670, 31969, 35128

b.-erek 17140
b.-ir 6989, 12121, 17920, 23118
b.-irdi 5763
b.-irse 26865, 26884, 29215
b.-iyor 25680
b.-meğe 24189
b.-mek 26864
b.-mesi 9611, 31627
b.-mesine 6439
b.-meye 15150
b.-meyen 33174
b.-miş 215, 9280, 11098, 22975, 27625,
30026, 30051, 32095, 33116
b.-miştir 5756
[=65]
BELİRSİZ: Bilinmeyen, meçhul:
“Bütün bir millet faaliyetini **belirsiz** bir ferdaya talik etmiş.”
b. 11961
[=1]
BELİRT-: Göstermek, tebartüz ettirmek:
“... arada sırada en güzel üslubunu **belirten** Hâlîde Hanım'la; dâima en müz'ic bir üslûba sahip Hâlîde Ziya Bey'in eserleri hep orada.”
(b.-en 21827)
b.-ebildi 3598
b.-ecek 31907, 31960
b.-en 30656
b.-ti 30793
[=6]
BELİYYE: Ar. Belâ, sıkıntı:
“Hem orada bu **beliyyeden** şikâyet edenler, bizde olduğu gibi birkaç kişi değil, binlercedir.”
b.+den 7814
[=1]
BEL KEMİĞİ: Omurganın beli oluşturan bölümü, oma:
“Aruz, şiir lisânımızın vücûdunda **bel kemiği** gibi esaslı bir uzuvdur.”
b. 29607
[=1]
BELKİ: Ar. Olabilir ki, muhtemel olarak:
“Şiirde Tefîk Fikret Şarklı olan zevk bağlarımızı, herhâlde büyük bir miyasta kırdı. Türk şiirinin **belki** en büyük inkılâpçısı olan bu şâirin eserinde müsbet taraf, menfî taraf gibi kuvvetli değildi.”
(b. 32279)

“**Belki** hâlâ o beste.ler çalın-ır/
Gemi.ler geç-miyen bir umman.da”
(b. 35805)
b. 150, 427, 444, 453, 603, 1659, 2683, 2740,
2905, 2914, 3304, 3966, 5475, 6191, 7471,
7583, 7756, 8000, 8005, 8034, 8167, 8168,
8401, 9093, 9506, 11473, 11638, 11721, 11820,
12534, 13118, 13267, 13990, 14510, 16038,
16652, 16654, 16825, 16871, 16934, 16938,
17626, 17784, 18610, 19216, 19288, 19342,
19452, 19491, 19493, 19763, 19858, 19941,
19997, 20008, 20619, 21135, 21579, 21587,
21849, 21950, 21970, 22010, 22281, 22544,
22593, 22766, 22774, 22790, 22867, 23452,
23563, 23663, 24888, 25107, 25122, 25977,
26782, 26822, 27763, 27898, 28093, 28851,
29123, 30199, 30397, 30472, 30498, 31098,
31150, 31232, 31365, 31475, 31598, 31631,
31904, 31948, 32783, 32845, 32876, 33283,
33387, 33424, 33688, 33923, 34586, 34734,
34770, 34812, 35287, 35436, 35544, 35693,
35711, 35787, 36230, 36715, 36928, 38222,
38223, 38972
[=124]
BELLE-: Kabul etmek, öğrenmek:
“Lâkin **bellediğimiz** şiirin kıymet kısmında, muhakkak ki en yüksek derecelere yükseldik.”
(b.-diğimiz 27860)
b.-diği 5540, 35233
b.-diğimiz 4950
b.-mek 33006, 33033
b.-miş 26779
[=7]
BELLEY: Fransa'da bir bölge:
“Bu maceradan sonra **Belley'de** bir ruhban mektebine yerleştiriliyor.”
b.+de 22745
[=1]
BELLİ: Bilinmedik bir yanı olmayan, malum:
“Arabının içi son sistem top gülleleriyle dolu görünüyor, arabanın yanında, cephe yolcularından oldukları **belli**, boynunda fişeklik asılı bir köylü kadını ile, önünde, kırmızı kuşaklı çocuğu oturmuş, viran köyün yanında biraz istirahat ediyorlar.”
(b. 18003)

“Çok büyük bir iş.i görmek.le yorul-muş **belli**/
Hem büyük yurt.u kur-an hem koru-yan
kudret.imiz”
(b. 35683)

b. 842, 1417, 2998, 6800, 6809, 9260, 9342,
9824, 9969, 11036, 12298, 12378, 12581,
13453, 13538, 13947, 14213, 14964, 14965,
15143, 15143, 15144, 15224, 15999, 17750,
17990, 19688, 21302, 21851, 23965, 24547,
25499, 28348, 28601, 28876, 33747, 34023,
34541, 35427, 35692, 36092, 36146, 36502

b.+dir 4953, 12581, 26778, 28958

b.+edeceği 13527

b.+eden 8560

b.+eyliyordu 33621

b.+olan 35320

b.+olmayan 19682

b.+olur 30858

b.+sin 36322

b.+ydi 10599, 18632, 25652, 33535, 33786,
34090, 34564

[=62]

BELLİ BAŞLI: Önemli:

“Hüseyn Câhid Bey İstanbul meb'ûsu idi ve
İttihad ve Terakkî'nin en **belli başlı** reislerinden
biri idi.”

(b. 24707)

b. 1124, 3831, 3943, 17191, 18801, 24279

[=7]

BELLİNİ: Gentile Bellini (1429-1507),

Rönesans döneminde Venedik'te yaşamış İtalyan
bir ressamdır. 1478'de Venedik Cumhuriyeti
tarafından Fatih Sultan Mehmet'in portresini
yapmak üzere İstanbul'a gönderilmiştir:

“Fatih'in büyük tabutunun cephesinde duran
destârı, **Bellini'nin** meşhur resmi kadar canlı bir
tasvirin vehmini veriyordu.”

b.+nin 6942

[=1]

BEMBİYAZ: 1. Çok beyaz, apak:

“...nakşın ve oyunun hudutsuz oyunları,
tavanların derinliklerine kadar her tarafı
örtmüş, ma'mâfih yine her taraf **bembeyaz**
görünüyor.”

(b. 19000)

“Geç-tikçe **bembeyaz** gezin-enler üçer beşer/
Bil-dim ki âhîret denil-en yer.dedir beşer”

(b. 36619)

2. Pırıl pırıl, apaçık bir biçimde:

“Hisar, yüksele yüksele ağustosun yirmi
sekizinci günü, büyük ve küçük kuleleriyle,
burçlarıyla, surlarıyla bugünkü harap çerçevesi
içinde görüldüğü gibi, **bembeyaz** meydana
çıkıyor.”

(b. 6623)

b. 6617, 29031, 29071

b.+dı 10414

[=5]

BEN: 1. Tekil birinci şahsı gösterir:

“İşte **ben** medeniyet âleminde yalnız buna
hayranım!”

(b. 10649)

“Ulu mâbed Sen.i ancak bu sabâh anla-yorum/
Ben de bir vâris.in olmak.la bugün mağrûr.um”
(b. 35665)

2. ***Bendeniz**: (İyelik ekinin kalıplaşmasıyla)

Kulunuz, köleniz [Nâzik ve mütevâzi
konuşmada ben zamiri yerine kullanılır]:

“BâkiEfendi RıfkıMelûl bir de **ben.deniz**/
Biz.ler ikinci devre Melâmî.lerindeniz”

(b. +deniz 39046)

b. 40, 75, 92, 121, 129, 130, 136, 141, 200,
220, 306, 337, 341, 362, 382, 531, 591, 693,
759, 845, 851, 1052, 1157, 1276, 1471, 1283,
1516, 1547, 1559, 1675, 1733, 1759, 1752,
1903, 1953, 1956, 1972, 1987, 2057, 2059,
2104, 2106, 2106, 2152, 2176, 2194, 2228,
2331, 2347, 2375, 2573, 2578, 2623, 2626,
2765, 2802, 2919, 2951, 2955, 3294, 3363,
3383, 3460, 3470, 3473, 3536, 3670, 3884,
4065, 4082, 4088, 6009, 6098, 6287, 6446,
6542, 6712, 6883, 6905, 7024, 7028, 7030,
7076, 7310, 7401, 7572, 7631, 7636, 7840,
7854, 7901, 8008, 8028, 8034, 8225, 8249,
8295, 8315, 8423, 8439, 8450, 8452, 8469,
8497, 8524, 8530, 8564, 8580, 8595, 8667,
8871, 8896, 8921, 8970, 9008, 9009, 9051,
9071, 9142, 9161, 9213, 9278, 9283, 9323,
9413, 9483, 9529, 9540, 9552, 9570, 9577,
9578, 9588, 9603, 10017, 10168, 10184, 10481,
10483, 10645, 10662, 10712, 10720, 10751,
10866, 11060, 11163, 11170, 11171, 11227,
11332, 11380, 11590, 11598, 11662, 11675,
11676, 11677, 12090, 12096, 12791, 13121,
14305, 15213, 15265, 15271, 15276, 15280,
16098, 16825, 16828, 16958, 16960, 16962,

17020, 17052, 17058, 17136, 17148, 17435, 17627, 18407, 18565, 18579, 18686, 18696, 18863, 19041, 19045, 19189, 19273, 19857, 20074, 20081, 20095, 20134, 20315, 20330, 20372, 20417, 20421, 20469, 20472, 20497, 20547, 20596, 20611, 20793, 20896, 20905, 20905, 21173, 21196, 21288, 21295, 21496, 21510, 21529, 21640, 21663, 21672, 21694, 21696, 22575, 22765, 22858, 22940, 22982, 23053, 23158, 23169, 23170, 23232, 23249, 23287, 23367, 23396, 23408, 23428, 23431, 23433, 23454, 23469, 23495, 23503, 23505, 23509, 23512, 23525, 23559, 24698, 24706, 24892, 25082, 25090, 25100, 25114, 25120, 25162, 25168, 25170, 25184, 25375, 25409, 25721, 26351, 26365, 26380, 26410, 26771, 27478, 27508, 27510, 27512, 27629, 27641, 27684, 28684, 28900, 28903, 28966, 29087, 29209, 29366, 29513, 29605, 29670, 29867, 30282, 30766, 31021, 31070, 31206, 31219, 31220, 31225, 31323, 31426, 31428, 31521, 32060, 32333, 32337, 32353, 32409, 32416, 32416, 32466, 32491, 32494, 32500, 32515, 32526, 32532, 32680, 32853, 33001, 33006, 33018, 33028, 33239, 33322, 33336, 33412, 33472, 33476, 33517, 33530, 33549, 33598, 33599, 33720, 33744, 33753, 33803, 33858, 34154, 34163, 34196, 34202, 34366, 34415, 34517, 34532, 34547, 34590, 34613, 34628, 34665, 34950, 35055, 35553, 35574, 36214, 36244, 36246, 36338, 36365, 36700, 36876, 36904, 36908, 37000, 37001, 37014, 37898, 38043, 38236, 38244, 38245, 38355, 38357, 38386, 38400, 38926, 39033, 39178

b.+a 35950, 36099, 36211, 36488, 36493, 37789, 37803, 37932, 37934, 37938, 38159, 38866, 38867, 38887, 38892

b.+ce 8148, 8187, 8190, 8466, 8466, 8491, 10502, 23209, 29425, 29995, 32134, 33580, 33608

b.+de 15884, 18672, 20332, 22665, 32671

b.+den 221, 239, 366, 1427, 1559, 3046, 8034, 8145, 8701, 9014, 10640, 10664, 20341, 23416, 24575, 27432, 27509, 32089, 34154, 34416, 34530, 34572, 34576, 38354, 38889, 38893

b.+dendir 9073

b.+dim 10789, 19710, 33318, 37922, 37924, 37928

b.+i 27, 133, 140, 161, 177, 179, 182, 190, 238, 266, 268, 304, 312, 313, 318, 344, 377, 380, 383, 479, 557, 568, 662, 815, 1261, 1283, 1425, 1491, 1523, 1590, 1711, 1737, 1738, 1741, 1750, 1765, 1799, 1897, 2058, 2080, 2092, 2110, 2114, 2154, 2163, 2171, 2181, 2465, 2549, 2559, 2560, 2566, 2784, 6554, 7025, 7040, 7901, 7987, 8441, 8451, 8514, 8561, 8613, 8657, 8671, 8871, 8961, 9010, 9021, 9066, 9134, 9167, 9247, 9250, 9402, 9516, 9532, 9926, 10196, 10197, 10212, 10658, 10708, 10710, 10948, 11225, 11306, 11309, 11379, 11394, 11539, 11562, 11589, 11592, 11601, 11618, 11666, 12092, 12285, 12467, 13751, 16582, 16589, 17001, 18863, 18934, 18999, 19307, 19623, 20075, 20077, 20118, 20180, 20288, 20298, 20352, 20353, 20402, 20432, 20462, 20475, 20525, 20758, 21517, 21623, 21638, 21670, 22850, 22870, 22954, 23019, 23210, 23312, 23395, 23408, 23431, 23432, 23440, 23445, 23497, 23516, 24412, 24706, 26363, 26905, 26930, 28603, 29427, 29428, 30076, 30122, 30387, 31022, 33003, 33324, 33326, 33326, 33398, 33417, 33528, 33594, 34357, 34529, 34707, 34949, 35025, 36267, 36820, 36872, 36952, 38228, 38778

b.+im 53, 79, 331, 376, 396, 472, 477, 512, 529, 601, 686, 915, 1175, 1279, 1353, 1455, 1615, 1629, 1735, 1747, 1770, 1775, 1892, 1954, 1961, 1970, 2176, 2185, 2186, 2357, 2512, 2563, 2581, 2682, 2755, 2763, 2764, 2765, 2919, 2968, 3869, 3875, 3904, 6644, 6713, 6749, 6885, 7025, 7030, 7290, 7293, 7827, 7842, 7889, 8244, 8420, 8438, 8443, 8478, 8493, 8573, 8918, 8952, 8988, 8992, 9084, 9111, 9165, 9175, 9180, 9180, 9191, 9196, 9298, 9408, 9529, 9570, 10435, 10969, 11256, 11378, 11388, 11390, 11415, 11615, 11661, 12353, 12729, 13749, 14297, 16574, 16585, 16586, 16596, 16604, 16972, 16999, 17463, 17514, 18385, 18569, 18586, 18676, 18726, 18804, 18827, 19216, 19735, 19942, 20085, 20101, 20139, 20164, 20183, 20184, 20185, 20189, 20241, 20243, 20333, 20403, 20457, 20468, 20569, 20773, 20799, 21229, 21528, 21532, 21695, 21699, 22852, 22868,

22869, 22876, 22876, 22876, 23160, 23303, 23495, 23961, 23996, 24412, 24414, 25143, 25144, 26200, 26681, 27109, 27510, 27512, 28087, 28109, 28159, 28491, 28704, 28845, 29207, 29522, 30185, 31023, 31130, 31130, 31131, 31148, 31307, 32305, 32320, 32340, 32412, 32420, 32811, 33300, 33323, 33328, 33401, 33403, 33542, 33551, 33552, 33618, 33958, 34001, 34205, 34543, 34544, 34815, 34978, 35053, 35553, 35555, 35591, 35966, 36306, 36307, 36322, 36386, 38229

b.+imçün 2279, 2300, 469

b.+imkinden 2193

b.+imle 919, 1801, 1681, 2103, 2680, 6362,

9215, 9557, 10212, 10896, 10906, 11420, 15884, 19938, 33325, 33325, 33398, 35438

b.+imse 18861

b.+mi 24506

b.+se 7844

[=841]

BENÂM: Gazete adı:

“Meselâ **Benâm** muharrirlerden biri, memleketimizde günden güne tevessül eden, terbiye-i bedeniyye cereyanlarına karşı koyarak edâ-yı selâtin bu hizmeti ifâ edeceğini bast ediyor.”

(b. 21807)

b. 30637

[=2]

BENCİLLİK: Bencil olma durumu, hodbinlik, hodkâmlık, egoistlik, egoizm, enaniyet:

“... Bu târihten sonra kadîm tebâiyet yerine müfrit **bencillik** sıtması kendini gösterdi.”

b. 27604

[=1]

BEND: *Fars*. Baştan sona kadar aynı vezinli birçok parçalardan meydana gelen ve kısım kısım gazel tarzında kafiyeleri değişen manzumelerin her bir parçası:

“Çünkü **bendler**, *Beyrut*'da ölen sevgilinin ismini lâfzen değil fakat mânen aynı ahenkle tekrar eden birer beyitle bağlanıyor.”

(b.+ler 31246)

b. 21865, 21872

b.+de 21879

b.+inden 21864

[=5]

BENDE: *Fars*. 1. Birine mensup olan, onun hizmetinde bulunan, ona tâbi olan kimse:

“*Mukbil Sadrâzamlar ise en ziyâde bu üçüncü bölükten olan **bendelerine** sarılırlarmış.*”

(b.+lerine 34955)

2. Kul, köle, abd, memlûk:

“*Vîrâneîcihan.da ne şâh.ız ne **bende.yiz**/ Rindiabâbedüş fakîrîrevende.yiz*”

(b.+yiz 37733)

b. 34192

b.+ler 34823

b.+lerin 34942

b.+si 5450, 13255, 21433, 32516, 33936

b.+sinden 33947, 33948

[=12]

BENDELİK: Kulluk, kölelik:

“*Nice bi-hayâ ve bî-insaflara hizmet etmekten, **bendelikten**, bende sadâka tinden sitayişle bahsetmiş olan bin senelik Şark edebi yatlarında ilk defa ferde bir ahlâkın zıddı olan serbest bir isyan ahlâkı telkîn eden adamdır.*”

b.+ten 32682

[=1]

BENDENİZ: (İyelik ekinin kalıplaşmasıyla *bende-niz*) Kulunuz, köleniz. [Nazik konuşmada ben zamiri yerine kullanılır]:

“**Bendeniz** de *Viyana*'ya belki de *Niş'e* kadar refakat eder, sonra *Avrupa*'ya dönerim.”

(b. 19956)

b. 6508, 21688, 23551, 23959, 28479, 34171, 35423

b.+e 8052, 20461, 20877

[=11]

BENDER: Bender ya da Bendery, Tighina, Moldova Cumhuriyeti'nde bir şehir. [Şehir Dinyester nehrinin doğusunda, Transdinyester bölgesinde yer almaktadır. Moldova yasalarınca şehir, çevresindeki köyler ile Transdinyester bölgesinden ayrı bir belediyeyi oluşturmaktadır.]:

“*İmrahur Mehmed Paşa'nın **Bender'e** tâyin edildikten sonra yolda fermân-ı kazâ'ya uğraması...*”

(b.+e 34888)

b.+e 34889

[=2]

BENDER-İ KÖHNE: *Ar.+Fars*. Köhne, eskimiş, yıpranmış, eski ticaret limanı:

“En sâdık destgîr.imiz say câm.ı/

Bir **benderiköhne.dir** cihan.dir nâm.ı”

b.+dir 38274

[=1]

BENEŞE: Fars. Menekşe kelimesinin eski ve asıl şekli:

“Esvâb.ı **benefşe.nin** ne dem renk.e dal-ar/
Dâmânîgül.e bâdisabâ pençe sal-ar”

b.+nin 38378

[=1]

BENÎ-BEŞER: Ar. İnsanlar:

“... *benî-beşer* arasında, ister şiire, ister başka bir şeye rehberlik etmek ancak o şeyin cinsinden olmağa mütevakkıftır.”

(b. 27549)

“Hâk üzre uyu-r **benîbeşer** gör-medeyim/
Hâk içre de saklı kimse.ler gör-medeyim”

(b. 38334)

[=1]

BENÎ İSRAİL: İsrailoğulları, Yahudiler. [Hz. Yakup'un (a.s.) lakabı olup sonradan bütün o soydan gelenlere denmiştir.]:

“Nice milletler istiklâllerini kaybederler. **Benî İsrail** gibi asırlarca onun hasretini çekerler, sonra uyanırlar tekrar kan dökerler ve kazanırlar.”

(b. 18486)

b. 22887

[=2]

BENİMSE-: 1. Kendine yakın saymak, yakınlık duymak, kabul etmek:

“Nanamın hiç çocuğu olmamıştı. Yetiştirdiği annemin ilk çocuğu olduğum (için) beni, derûnî bir telâkkî ile, oğlu olarak **benimsemişti**.”

(b.-mişti 238)

2. Kendine mâl etmek, sâhip çıkmak, tesahup etmek:

“Abdülhamîd-i Sâni, eski bir Asya padişahının kıskanç hırsıyla memleketi bir zevceyi **benimser** gibi öyle benimsemişti.”

(b.-r 12907)

b.-di 9251, 22111

b.-diği 5029, 28573, 33357

b.-diğinden 5039

b.-dikden 3500

b.-dikleri 19463

b.-diler 13135, 14700

b.-meğe 24359

b.-mek 19382, 27316, 32930

b.-memekle 4297

b.-memiş 19386

b.-mesi 27415

b.-miş 1332, 3249, 3659, 3675, 3906, 4843, 4956, 8635, 33373, 33750, 33850, 34541

b.-mişti 238, 8766, 11262, 12899, 26628

b.-miştik 26638

b.-miştir 9469

b.-nmiş 3500

b.-rce 28683

b.-rler 26626

b.-rlerdi 6229, 20724

b.-sin 21212

b.-yebilir 1960

b.-yecek 3499

b.-yen 3945, 6225, 32604

b.-yişimiz 32904

b.-yişiyile 32904

b.-yişle 19375

b.-yordu 19308

[=52]

BENİMSEN-: Kendine mâl edilmek, sahip çıkılmak:

“Bu raks bütün güzelliğine ve şöhretine rağmen İspanyolluk tarafından **benimsenmemiş** ve hattâ istihkar edilmiş.”

(b.-memiş 18963)

b.-memesi 26645

b.-miş 8188, 25247, 27001

[=5]

BENİZ: 1. Yüz, yüz rengi:

“Babiâli merdivenlerinden çıkmış, orada facianın sadmesiyle **benzi sarı** nazırlar görmüş.”

(b.+i 17306)

“Son dem.de bu mevsim gibi **beniz.im** de kül olmuş/

Geç-tim yine dün eski hazan bahçe.lerinden”

(b.+im 37918)

2. ***Benzi atmak**: (Korku, hiddet veya heyecandan) Kanı çekilip yüzü bembeyaz olmak, sararmak, beti benzi atmak:

“Bu sözlerimi dinlerken Molla'nın **benzi attı**.”

(b.+i 33630)

b.+i 2807, 8452, 14423, 30330, 36621

b.+im 1709, 36831

b.+imiz 28253

b.+in 30350

b.+leriz 37126

[=13]

BENİZLİ: Yüzlü, benzi olan:

“...kapının aynı açılışında içeriye iki Türk çocuğu girdiler. Biri ölü **benizli**, fersiz gözlü, pek pejmürde idi.”

(b. 23980)

“Semt.in oruçlu halk.ı süzül-müş **benizli.ler**/ Sessiz.ce çarşı.dan dön-üyorlar birer birer”

(b.+ler 35936)

b. 6814, 18058

[=4]

BENLİ: Teninde, özellikle yüzünde ve gerdanında ben bulunan:

“... çingene hanımları al, siyah, pembe, mor feraceler giymişler, ... birçoğu püskürme **benli**...”

(b. 908)

b. 33527

[=2]

BENLİK: 1. Kendi kişiliğine önem verme, kişiliğini üstün görme, kibir, gurur:

“Bu nutuk ilk satırından son satırına kadar her türlü tumturaktan, her türlü **benlikten**, her türlü hırstan ârî bir hitabe idi.”

(b.+ten 12383)

2. Bir kimsenin öz varlığı, kişiliği, onu kendisi yapan şey, kendilik, şahsiyet:

“... belli ki söyleyen insan bu milletin timsali olduğu gündün beri **benliğinden** çıkmış, bütün pest endişelerden azade, yalnız uzakta parlayan bir yıldız bakıyor...”

(b.+inden 12388)

b. 27469

b.+i 10075

b.+imize 28817

b.+inden 21868

b.+ini 2441

[=7]

BENT: *Fars*. Su biriktirmek için akan suyun önüne yapılan set, bütet:

“Selîm-i Evvel Bebek'te, Süleyman Kandilli'de, Selîm-i Sâni Büyükdere'de, **‘bentler’** de, ...Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni birçok mesirelerde devirlerinin ruhlarını bırakmıştılar.”

b.+lerde 7508

[=1]

BENZE-: İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak:

“Lâkin iyi tanıdığım anasına ve hemşirelerine hiçbir suretle **benzemiyordu**.”

(b.-miyordu 47)

“Som ateş.ten bu saray.larla bütün karşı yaka/ **Benze-r** üç bin sene evvel.ki mutantan şark.a”

(b.-r 35901)

b.-di 10699, 21432

b.-diği 27709

b.-diğın 35809

b.-diğini 11297

b.-dik 21210

b.-diklerini 11296

b.-mediğini 6179

b.-mek 26388

b.-mekten 1420

b.-memek 28456

b.-memiş 25711

b.-mesini 16626

b.-meye 13151

b.-meyen 13910, 19368, 28454, 31340

b.-mez 3620, 5744, 8255, 16211, 16460, 19544, 20014, 25692, 32353, 32548, 33838, 33865

b.-mezdi 689

b.-miş 4930, 33375, 33386

b.-miyen 23655, 31333

b.-miyor 18199

b.-miyorlar 21670

b.-r 999, 13655, 13929, 14000, 20860, 23276, 25673, 25947, 27720, 27735, 27959, 29587, 29976, 30044, 30331, 32461, 34642, 35778, 35812, 35976, 36272, 36411, 36509, 36529, 36826, 36913, 37033, 37139, 39090

b.-rdi 6899, 35470, 38563, 38582, 38593

b.-rler 18353

b.-sin 16615

b.-yeceğiz 23724

b.-yecek 29616

b.-yen 2439, 3076, 3084, 4706, 6129, 6248, 7813, 10115, 12113, 13712, 13983, 18871, 20748, 20768, 21386, 22598, 22742, 22874, 23983, 23986, 25663, 25669, 25672, 28449, 28450, 30179, 30258

b.-yenlerden 25106

b.-yişi 5752

b.-yişle 19735
b.-yor 3241, 6039, 10582, 20310, 32841,
35795, 38711
b.-yordu 10751, 11155, 19014, 19737,
19741, 21428, 33755, 34455, 34704, 34780,
34933, 35302
b.-yordum 6543
b.-yorlar 16650
b.-yorlardı 23193
b.-yorsun 30351
b.-yoruz 21272, 23722, 23723
[=134]

BENZER: 1. Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan, benzeri, müşabih, mümasil:

“... âlimler, şâirler, münşiler yetiştirmiş, Selâtn Câmîleri'ne **benzer** camilerle, medreselerle, tekkelerle, bedestenlerle, çarşılarla bezenmiş.”
(b. 1000)

“Dindir-emez anla-dım bu.nu hiçbir güzel kıyı/
Bir bitme-yen susuzluk.a **benzer** bu ağrı.yı”
(b. 35756)

2. Eş, emsal, mânent:

“Bir zümre o.dur HâlıkıMutlak de-diler
Bir **benzer.i** yok.tur bu muhakkak de-diler”
(b.+i 38152)

b. 1478, 4480, 5409, 5412, 5737, 6057, 8353,
14444, 16500
b.+i 19330
b.+idir 5716
[=13]

BENZERLİK: Benzer olma durumu:

“Roma ile bizim aramızda din, ırk, an'ane gibi hiçbir alâka yoktur. Ancak, asker ve fâtih bir millet olmak gibi bir **benzerlik** vardır.”
(b. 5001)

b. 5897, 27699
[=3]

BENZET-: 1. (Bir kimse veya şeyin başka bir kimse veya şeyle) Arasında uygun ve benzer taraflar bulmak:

“Mânevî varlık.inın resim.ini çiz-miş hava.ya/
Ki bugün karşılaş-an **benzet-iyor** rü'yâ.ya”
(b.-iyor 36114)

2. Benzer duruma getirmek:

“Bu çeşmenin suyunu kurutmak, İzmir'i yalnız mavi bayraklarla süslü kupkuru bir şehre **benzetmeye** kifayet etmez mi?”

(b.-meye 12599)

b. 35862
b.-di 39024
b.-ebilir 35485
b.-ecek 868
b.-ememiş 25714
b.-en 12889
b.-irlerdi 12191, 26671
b.-iyor 22404
b.-meye 12595
b.-tiler 16488
[=12]

BERÂY-İ TEDÂVÎ: Fars.+Ar. Tedavi için:

“Bundan yirmi sene kadar evvel **berây-i tedavi** Sofya kaplıcalarına gitmişim.”

b. 32861
[=1]

BERÂBER: Fars. 1. Birlikte:

“Oradan derhâl biraderimle **beraber** bir arabaya bindirdiler.”
(b. 208)

“Ne saâdet Bu taraf.larda her ülfet.ten uzak/
Vatan.in fâti.h.i ced.lerle **berâber** yaşamak”
(b. 36106)

2. +le ekini almış mastarlardan sonra; “(+diği) hâlde, (+sine) rağmen” anlamına gelir:
“Çocuk olmakla **beraber**, memlekette Yunan Harbi'nden başka gizli bir cereyan geçtiğini hissetmişim.”
(b. 1265)

b. 208, 209, 218, 302, 434, 670, 833, 919,
1258, 1264, 1330, 1356, 1377, 1393, 1419,
1490, 1503, 1507, 1542, 1555, 1558, 1612,
1655, 1715, 1861, 1866, 2103, 2199, 2199,
2295, 2303, 2341, 2465, 2679, 2856, 2957,
3100, 3615, 3761, 3845, 3920, 4038, 4192,
4298, 4984, 5036, 5169, 5238, 5511, 5565,
5690, 5715, 5986, 6047, 6231, 6333, 6707,
7060, 7113, 7117, 7210, 7248, 7416, 7624,
7871, 7880, 7946, 7979, 8036, 8186, 8299,
8394, 8408, 8594, 8604, 8606, 8619, 8789,
8934, 8985, 9090, 9111, 9178, 9218, 9256,
9383, 9402, 9526, 9546, 9554, 9778, 9840,
9899, 9936, 9939, 10036, 10065, 10119, 10120,
10337, 10406, 10608, 10663, 10786, 10803,
10825, 10837, 10910, 10990, 11021, 11146,
11159, 11164, 11205, 11241, 11257, 11259,
11373, 11388, 11415, 11512, 11589, 11794,

12219, 12247, 12641, 13311, 13508, 13580, 13714, 14067, 14102, 14128, 14808, 14851, 15059, 15811, 15930, 15968, 16037, 16233, 16660, 16729, 16959, 17011, 17146, 17463, 17578, 17628, 17809, 18055, 18056, 18082, 18145, 18250, 18569, 18616, 18929, 19089, 19630, 19929, 19948, 19958, 20008, 20027, 20085, 20540, 20619, 20645, 20921, 20927, 21015, 21063, 21121, 21279, 21329, 21616, 21650, 21750, 21784, 21943, 21995, 22014, 22070, 22280, 22388, 22401, 22409, 22897, 23131, 23369, 23748, 23888, 23896, 23902, 23920, 23931, 24547, 24996, 25168, 25258, 25390, 25580, 25600, 25612, 25629, 25698, 25745, 25909, 25935, 26527, 26536, 27019, 27115, 27537, 27589, 27716, 27716, 27838, 27846, 27978, 28516, 28638, 28796, 29699, 29814, 29896, 30096, 30545, 30592, 30628, 30853, 31107, 31427, 31665, 31674, 31893, 32175, 32259, 32485, 32586, 32686, 32884, 32922, 33349, 33504, 33729, 33747, 33828, 34422, 34426, 34681, 34818, 34828, 34830, 34930, 34946, 34984, 35150, 35220, 35718, 35733, 35853, 35854, 36189, 36275, 36741, 36773, 38107, 38231, 38967, 38969

b.+ce 19927

b.+di 19087

b.+dik 9138, 34778

b.+iz 25520

[=277]

BERÂHÎN: Ar. Deliller:

“Kimlerdi vaz' eden medeniyet esâsını? Onlar değil mi eyleyen ahlâkı tasfiye? Münker mi? Yok, mu bunda **berâhîn-i kâfiye**?”

b.+i+kâfiye 31003

[=1]

BER-AKÎS: Fars.+Ar. Tersine, aksine:

“Kaide **ber-akis** olmak üzere Yunan cephesinin çözüliüp Anadolu'dan çekilmesiyle de yine sulh elde edilmez, çünkü ortada bir Trakya meselesi kalır.”

(b. 16186)

b. 27070, 29607

b.+tir 15772

[=4]

BERBÂD/BERBAT: Fars. 1. Kötü, fena, çirkin:

“Halk her zaman eğlenir. Şimdi de eğleniyor; lâkin eğlenceleri kaba, **berbat**, fâideli değil hattâ muzırdır.”

(b. 31728)

2. ***Berbat etmek (eylemek)**: Mahvetmek, bozmak, kötü duruma sokmak:

“Hoşhâl geçir ömür.ünü **berbâd** et-me/
Îmân.dan küfür.e bir nefeslik yer var”

(b. 38911)

3. ***Berbat olmak**: Perişan duruma gelmek, kirlenmek:

“Yarım yamalak bir siyasetin, siyasetsizlikten daha **berbat olduğu** zebanzet olmuş bir vecizedir.”

(b. 17804)

b. 1327, 2437, 3406, 5316, 11101, 13495, 15143, 15493, 18855, 25493, 25997, 29380, 31717, 38905

b.+edildiği 13521

b.+ettiği 13501

b.+mış 3080

b.+tır 18154

[=20]

BERBER: İtal. Saç ve sakal kesmeyi meslek edinmiş kimse:

“Halide Hanım'ın hikâyesinden sonra türeyen bugünkü Tûran lokantaları, Tûran **berberleri**, Tûran ocakları bütün payitahtı sarmış...”

b.+leri 30436

[=1]

BERBERÎ: Kuzey Afrika'daki Cezayir

bölgesinde Berberistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse:

“Elhamrâ şehrin arkasında bir tepededir. İşte Arap yâhud daha doğrusu, Arap ve **Berberi** karışık Endülüis medeniyeti, İspanya toprağından çekilmeden önce, son ziyafetini bu tepede vermiş.”

b. 18975

[=1]

BERCESTE: Fars. Seçilmiş, güzel, yüksek anlam taşıyan (şiiir, söz):

“Şiirimizin **berceste** mısralarını, beyitlerini, hattâ bâzı derli toplu parçalarını iyi okuyup anlayacak bir ecnebî, kaabiliyetimize hayran olabilir.”

(b. 27862)

“**Bercest**e şî'r başka mesel başka.dır Kemâl/
Pesten terâne.dir nice söz.ler mesel gibi”

(b. 37413)

b. 18591, 20106, 28248, 31075, 32237,
33266

[=8]

BERDÂR: Fars. 1. Asılmış, darağacına
çekilmiş:

“**Berdâr**, haberdâr, apansız, yapan siz
kafiyelerindense kafilesizlik yeğdir.”

(b. 29682)

2. ***Berdar etmek (eylemek)**: Darağacına
çekmek, asmak:

“Kariş-sın cânücânân yüksel-en
bankîenelhak.la/

Şeriat bir dahî Mansûr.u **berdâr** et-ti san-sınlar”

(b. 37603)

[=2]

BERDEVAM: Fars.+Ar. Devamlı, daimî,
sürekli:

“Fırtına arttıkça artıyor, açlık **berdevamdır**.”

(b+dır 255603)

“Yâ Rabbi sen o zîveritâcîhilâfet.i/
Âsârîbîşumârî ile eyle **berdevâm**”

(b. 39294)

b. 10352, 31513

b.+dır 25573, 33438

[=6]

BEREKET: Ar. 1. ***Bereket versin**: İyi ki, neyse
ki:

“**Bereket versin** 1876-1877 arasında nasılsa
verilmiş, sonra da birdenbire icra edilmesi tehir
edilmiş bir Kaanûn-ı Esâsı vardı.”

(b. 25827)

2. Bolluk, gürlük, ongunluk:

“... yavaş yavaş güzel bir **bereket** devrine
girmişlerdir.”

(b. 30018)

b. 7585, 13079, 21734, 23680, 27822, 27828,
28891, 30575, 34745, 34757

b.+ini 30026

[=13]

BEREKETLİ: Bol, verimli:

“Uzakta, düz ve **bereketli** ovalar görünüyor.”

(b. 810)

b. 24974, 28034, 30004

[=4]

BERELİ: Beresi olan:

“Şapkalı, kasketli, siyah kadife **bereli** yüzlerce
talebe...”

b. 4077

[=1]

BERGAMA: Günümüzde İzmir iline bağlı
Bergama ilçesinin merkezinin yerinde kurulu
antik kent Pergamon:

“Bir Atinalı Atina'da, bir Romalı Roma'da, bir
Bergamalı **Bergama'da** yaşar, yalnız mevlidinin
meyyelerinden, meyvelerinden hazzederdi.”

(b.+da 22919)

“Pek tâze penbe ten.lere benze-r bu taş.ları/
Yont-arken eski **Bergama** haykeltraş.ları”

(b. 37034)

b. 37032

[=3]

BERGAMALI: Bergama ilçesinden olan kimse:

“... **Bergamalı** Bergama'da yaşar...”

b. 22919

[=1]

BERGSON: Henri Bergson (1859 – 1941).

Fransız filozofu. Türkiye’de Bergson
felsefesinden ilk bahsedenenler, Ahmed Şuayb ve
Rıza Tevfik’tir:

“Ziya Gökalp, ... garp felsefesini Sokrat’tan
Bergson'a kadar en derin ve yeni telâkkisiyle
edinmişti.”

(b. 8789)

b.+a 8636, 8782

[=3]

BER-GÜZİDE: Fars. Seçkin:

“... son senelerin en **ber-güzide** eseri...”

b. 22027

[=1]

BER-HAVÂ: Fars.+Ar. Havaya uçurulmuş, yok
edilmiş:

“Bu edebiyat, çok sıhhatli, temiz havalı, çok
sıcaktı; cephaneyi, üstüne çıkıp da **ber-havâ**
edecek zabıtlere, gemisini düşmana vermemek
için batırarak kaptanlara vücut veriyordu.”

(b. 12881)

b. 30980

b.+edip 26080

[=3]

BER-HAYAT: Fars.+Ar. Hayatta, canlı, sağ,
diri:

“Şeyh Galib **ber-hayat** olsaydı, Makber ve
Ölü’yü derhâl anlardı.”

(b. 31193)

b.+ız 16068

[=2]

BERHUDÂR: *Fars. *Berhudâr ol*: “Hayırlı günler gör, hayır üzere ol” anlamında büyüklerin küçüklere söyledikleri bir duâ sözü:

“*Berhudar ol oğlum, gözlerimi kapamadan evvel bunu görmek beni müteselli etti!*”

b. 7046

[=1]

BERÎ: 1. Ayrılma hâlinde sonra geldiğinde “belli bir yerden ve zamandan bu yana” anlamı verir, bir işin başlangıç yerini ve zamanını gösterir:

“*Fetihten beri, yumuşak bir Türk söyleyişle ‘Eyüb’ dediğimiz bu cennet bahçesine, en büyük sadrazamlardan en fakir müminlere kadar kafilâ kafilâ ruhlar girdiler.*”

(b. 7183)

“*Koca Mustâpaşa ücrâ ve fakîr İstanbul/ Tâ feth.den beri mü’min mütevekkil yoksul*”

(b. 36047)

2. İki uzaklıktan daha yakın olanı, yakın, daha yakın yer:

“*Kurtuba'nın Emevî pâyitahtlığından kala kala meşhur camii, ötede beride birkaç yapı harabesi ve biraz hisar bakiyesi kalmış.*”

(b.+de 18924)

“*Hani bir gün.dü gel-irken Yeniköy.den beri.de/ İki Rum dilber.inin sandal.ı biz.den geri.de*”

(b.+de 38942)

b. 110, 218, 409, 459, 570, 581, 648, 684, 801, 1043, 1384, 1417, 1441, 1494, 1608, 1740, 1761, 1774, 1885, 2289, 2368, 2512, 2518, 2611, 2689, 2884, 2929, 2991, 3353, 3433, 3502, 3960, 4058, 4095, 4191, 4326, 4348, 4365, 4371, 4389, 4394, 4432, 4503, 4689, 4742, 4855, 4884, 4898, 4950, 5034, 5039, 5091, 5136, 5183, 5190, 5191, 5207, 5222, 5390, 5426, 5567, 5698, 5779, 6059, 6158, 6295, 6551, 6711, 6869, 6886, 6887, 6888, 6892, 6932, 6939, 6949, 6951, 7014, 7166, 7191, 7289, 7290, 7305, 7326, 7336, 7411, 7490, 7569, 7678, 7710, 7774, 7809, 8146, 8401, 8431, 8570, 8759, 9030, 9107, 9384, 9454, 9628, 9873, 9975, 10144, 10482, 10523, 10543, 10996, 11038, 11042, 11054, 11097, 11113, 11175, 11308, 11327, 11328, 11380,

11553, 11621, 11710, 11719, 11725, 11740, 11762, 11769, 11878, 11892, 11899, 11911, 11946, 11948, 11962, 11993, 12017, 12033, 12047, 12286, 12350, 12379, 12400, 12402, 12515, 12535, 12571, 12665, 12688, 12778, 12795, 12838, 12854, 12949, 12975, 12991, 13054, 13074, 13143, 13181, 13190, 13280, 13422, 13426, 13512, 13595, 13646, 13648, 13773, 13847, 13848, 13865, 13869, 13925, 13961, 13986, 14000, 14049, 14052, 14107, 14291, 14303, 14311, 14478, 14536, 14796, 14798, 14878, 14932, 14947, 14979, 14995, 15036, 15039, 15111, 15157, 15158, 15180, 15184, 15218, 15272, 15279, 15363, 15380, 15533, 15646, 15746, 15789, 15839, 16025, 16151, 16214, 16228, 16233, 16348, 16424, 16493, 16536, 16538, 16669, 16672, 16707, 16708, 16741, 16830, 16870, 16968, 16984, 17009, 17045, 17082, 17087, 17131, 17143, 17509, 17530, 17541, 17582, 17599, 17893, 17915, 18014, 18019, 18087, 18137, 18159, 18288, 18309, 18446, 18475, 18527, 18565, 18575, 18601, 18602, 18605, 18719, 18776, 18788, 18793, 18838, 18867, 19142, 19409, 19503, 19550, 19605, 19655, 19658, 19782, 19798, 19799, 19863, 19873, 19955, 20072, 20081, 20091, 20165, 20186, 20267, 20406, 20449, 20467, 20572, 20577, 20719, 20725, 20831, 20840, 20873, 20964, 21012, 21014, 21016, 21076, 21225, 21265, 21276, 21409, 21507, 21519, 21782, 21818, 22000, 22006, 22021, 22045, 22071, 22076, 22082, 22091, 22102, 22109, 22125, 22198, 22217, 22422, 22447, 22519, 22878, 23053, 23056, 23062, 23183, 23206, 23258, 23440, 23459, 23541, 23553, 23580, 23607, 23717, 23891, 24117, 24247, 24250, 24260, 24289, 24367, 24472, 24491, 24523, 24579, 24608, 24628, 24646, 24702, 24729, 24731, 24848, 25189, 25193, 25207, 25243, 25262, 25370, 25379, 25398, 25609, 25774, 25800, 25878, 25913, 25958, 26290, 26297, 26340, 26528, 26561, 26585, 26680, 26697, 26732, 26733, 26796, 26878, 26900, 27032, 27140, 27187, 27220, 27235, 27420, 27435, 27649, 27658, 27703, 27738, 27831, 27848, 27900, 28001, 28069, 28091, 28104, 28130, 28175, 28451, 28494, 28629, 28660, 28681, 28723, 28767, 28790, 28852,

28881, 28897, 28913, 29026, 29030, 29070, 29135, 29166, 29233, 29270, 29286, 29329, 29375, 29517, 29581, 29612, 29614, 29620, 29630, 29858, 29895, 29918, 30104, 30150, 30192, 30213, 30285, 30288, 30362, 30494, 30626, 30662, 30867, 30872, 30950, 31038, 31111, 31266, 31324, 31514, 31545, 31648, 31785, 31885, 32006, 32127, 32145, 32179, 32202, 32461, 32470, 32548, 32558, 32604, 32661, 32787, 32868, 32950, 32993, 32994, 33021, 33107, 33133, 33171, 33184, 33388, 33397, 33434, 33509, 33538, 33585, 33871, 34036, 34043, 34055, 34058, 34084, 34145, 34293, 34301, 34372, 34437, 34445, 34488, 34490, 34519, 34521, 34522, 34839, 34875, 34902, 34904, 34922, 35008, 35079, 35091, 35157, 35198, 35204, 35306, 35420, 35458, 35504, 35563, 35570, 35572, 35668, 35689, 35942, 36047, 36226, 36709, 37107, 37219, 37529, 37612, 37788, 38283, 38459, 38483, 38631, 39107

b.+de 7684, 38937

b.+den 14514, 33629, 34910

b.+dir 35640

b.+ki 13529

b.+sinde 5140, 18501

[=541]

BERİKİ: Beride olan:

“... aruzda kafiye ve redifin idrâk ettiği teceddüdü **beriki** şiirimizin de idrâk edeceği günler yakındır.”

(b. 29801)

b.+nin 6530

[=2]

BERK: Ar. Şimşek, şimşek çakması:

“Zannetme ra'd ü **berktir** etti gulu/Top şenliğidir Hisar'ın ey sâkî bu”

- Nedim-

(b. 6660)

“Ey **berk** müjde ver felek.in mihr ü mâh.ına/ Meydânceng.e sâyeresân ol-du tuğ.lar”

(b. 37205)

b. 7262

[=3]

BER-KEF: Fars.+Ar. Elde, avuçta:

“Fetvâyırâhibân ile peymâne **berkef.iz**/ Şer'î.ce hîleifukahâ bil-meyiz ne.dir”

(b.+iz 38874)

b. 37357

[=2]

BERLİN: Almanya'nın başkenti ve en büyük şehri:

“Paris, Londra veya **Berlin** emtiası satıyorlar, ancak ayyıldızlı kâğıdlara sarılı olarak!”

(b. 30790)

b. 14543, 22112

b.+de 2588, 2591, 8249, 11687

b.+den 2808

b.+e 4332, 15300, 19925

[=11]

BERLİN MUAHEDESİ: Berlin Antlaşması. Osmanlı İmparatorluğu, Rusya İmparatorluğu, Büyük Britanya, Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İtalya Krallığı ve Fransa arasında 13 Temmuz 1878'de Berlin'de imzalanan barış antlaşması:

“... bunu **Berlin Muahedesiyle** bile devletler kabul etmişlerdi.”

(b.+yle 11535)

b.+nin 4174

[=2]

BERLİN SEFARETİ: Berlin elçiliği:

“Orhan, sonraları **Berlin Sefaretine** kâtip tâyin edildi.”

b.+ne 2724

[=1]

BERMURÂD: Fars.+Ar. Muradına eren, isteğine, arzusuna kavuşan:

“Gazelserâ.ları görmek.le **bermurâd** ol-sun/ Yüz sür-dü hâkipây.ine çok müslüman dede/+MollâyıRûm gör-medi sen.den YamanDede”

b. 38980

[=1]

BERMU'TAT: Fars.+Ar. Her zamanki gibi:

“Bu işi harple başaramadı, şimdi de **bermutat** beynelmilel siyasî vasıtalara sığınacak.”

(b. 13386)

b. 604, 611, 2878, 15383, 16325, 16710, 17386, 22256, 22720, 23342, 33642, 34761

[=13]

BERN: İsviçre'de bir şehir:

“**Bern.in** arkad.larında geç-di gün.üm/ Şuûr.un ihtilâl.i tecennün radde.sinde”

(b.+in 39067)

b.+e 39015

[=2]

BERNARD: Son asır Fransız aktörlerinden.
[Antoine ve Odeon tiyatroları müdürlüklerinde bulunmuş, sonra Comedie Farnçais'e geçmiştir. Bilhassa Moliere'in George Dandin (Yorgaki Dandini) ve bazı klasik piyeslerin temsilinde şöhret yapmıştır]:

"Tiyatroyu sahne arkasında ömrünü geçiren meraklılar gibi seviyorduk. Mounet-Sully, Le Bargy, ... **Bernard**, Sarah Bernardt, Bartet, Pierre Soune, Lecomte, Berthe Cerny adetâ rü'yâlarımıza girerdi."

b. 2207

[=1]

BERNSTEİN: Leonard Bernstein. Amerikalı orkestra şefi, besteci, yazar ve piyanist:
"Nitekim bu sanatı Dumas-zâde'nin an'anesiyle tabheden **Bernstein**, Brieux makuulesini bizim temâşâ perverlerimiz şiddetle seviyorlar."

b. 31413

[=1]

BERRAK: Ar. 1. Temiz, bulanık olmayan:
"Bu değirmenin önünde Vardar, gaayet **berrak** olarak akardı."
(b. 346)

2. (Ses için) Pürüzsüz, kulağa hoş gelen:
"Kapısına kadar kesif bir cemaatle dolu olan camiden, zaman zaman, müezzinlerin gür, pürüzsüz, **berrak** sesleri taşıyor..."
(b. 7965)

3. Duru, arınmış, karışık olmayan:
"Sokrat'tan Bergson'a kadar süzülen felsefeyi tam bir kudretle kavramış, derinden derine hazmetmiş, o yükün altında bunalmamış, **berrak** bir dimağ sahibi idi."
(b. 8645)

4. Akıcı, tabii, ahenkli, rahat, selis:
"Asıl Fransızca Latineden doğmuş **berrak** bir lisandır."
(b. 32414)

5. **meç.** Açık seçik, net:
"Mânevî çerçeve beş yüz sene.dir hep **berrak**/ Yaşa-yanlar değil Allah.a git-enlerden uzak"
(b. 36052)

b. 741, 24642, 24642, 30691, 32414

[=9]

BERRAKLIK: Berrak olma durumu; temizlik, saflık, parlaklık, netlik:

"Sıyrılmış beyaz karanlık iç.inden parıl parıl/
Berraklık.ında bil-me nedir hafta ay ve yıl"

b.+ında 35871

[=1]

BERR-İ ATİK: Ar. Eski dünya, Asya, Afrika, Avrupa kıtaları:

"Uğraşma.nın netice.si Abdülhamîd ile/
Berriatfîk.i boyla-dı BahriCedîd ile"

b.+i 39073

[=1]

BERRİZÂDE: Berrîzâde sülalesi:

"Bir gün konuşurken demişti ki: Aziz Molla!
İstanbul'da kibar mı kaldı ki... Keçecizâdelerden ve **Berrîzâdelerden** başka kaç kişi daha sayabiliriz?"
(b.+lerden 33335)

b. 33336, 33358, 33375, 33386

b.+ler 33349

b.+lerden 33335

b.+lere 33339

b.+leri 33350

b.+lerin 33343, 33377, 33380, 33387, 33391

[=13]

BERRİZÂDE ATAULLAH EFENDİ: 1800'lü yıllarda İstanbul'da yaşamış olan Berrîzâde ailesinin bir ferdi:

"**Berrîzâde Atâullah Efendi'nin** evlâtlık edindiği bir beslemeyi almış Berrîzâde'lere ancak bu yüzden dâmad olmuş."
(b.+nin 33349)

b. 33342, 33345

[=3]

BERRİZÂDE MUSTAFA ŞEMÎ EFENDİ:

1800'lü yıllarda İstanbul'da yaşamış olan Berrîzâde ailesinin bir ferdi:

"İstanbul'da kaynatalarının unvânını alan birçok dâmadlar gibi, **Berrîzâde Mustafa Şem'î Efendi** diye anılmağa başlamış."

b. 33381

[=1]

BERTARAF: Fars.+Ar. ***Bertaraf etmek:** Bir yana itip saf dışı bırakmak:

"Kabakçı Mustafa'ları ve Atâullah Efendileri **bertaraf etmek** ve tekrar İslâhata başlamak teşebbüsü vâki olurdu."
(b.+etmek 27136)

b.+edebilerek 24123

b.+edebiliriz 30433

b.+edelim 16031
b.+ederek 3285, 23856
b.+ederiz 24237
b.+edilirse 9395
b.+ediniz 20362
b.+edip 25302
b.+etmek 27130, 29946, 29948
b.+etmiş 32263
b.+etmiştiler 26594
b.+etsek 32275
b.+etti 12393, 26547
b.+ettikten 15679
b.+olduktan 34239
b.+olmuştu 34768
b.+olsaydı 25339

[=21]

BERTHE CERNY: (31 Ocak 1868, Paris, Fransa – 27 Mart 1940) Oyuncu:
“Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir, Trophie, Paul Mounet, Ogne, De Max, Guitry, Gemier, Bernard, Sarah Bernardt, Bartet, Pierre Soune, Lecomte, **Berthe Cerny** adetâ rü'yâlarımızı girerdi.”

b. 2208

[=1]

BESBELLİ: Açık bir biçimde:

“... **besbelli** Suriye'nin Nâsıra kasabasında doğan Peygamberdir ki...”

b. 31037

[=1]

BESİM ÖMER: Besim Ömer Paşa:

“Nitekim **Besim Ömer**, doktorlukta, Kemal Ömer de ilk defa tüccarlığa atılarak o zamanki teceddüd fikirlerinin pîşvâsı olmuşlar.”

b. 1471

[=1]

BESİM ÖMER PAŞA: Besim Ömer Akalın (1 Temmuz 1862, İstanbul – 19 Mart 1940, Ankara), Türk tıp profesörü, bilim insanı, sivil toplum örgütçüsü ve milletvekili:

“Ben İstanbul'a gittiğim zaman **Besim Ömer Paşa** meşhur bir doktordu ve Mirlivâ idi.”

(b. 1473)

b. 1451

b.+nın 1452

b.+yı 1469

[=4]

BESLE-: 1. Yedirip içirmek, karnını doyurmak:

“Anadolu'nun, Rumeli'nin her tarafında bizden başka kimseleri olmayan kırk bin şehit çocuğunu, derler, toplar, giyindirir, kuşandırır, **besler** ve okuturduk ve bu iş hiç güç olmazdı.”
(b.-r 13103)

2. **mec.** (Bir duyguyu) Gönülünde yaşatıp geliştirmek:

“Sevimli mektubunuzu aldım. Benim perişan ve nâçiz mısırâlarım karşı **beslediğiniz** teveccühden mütehassis oldum.”

(b.-diğiniz 20257)

3. **teşmil.** Kuvvetlendirmek, güçlendirmek:

“Bir rûh.u **besle-yen** hava yalnız yukarı.dadır/ Hulyâ.yı dâimâ uçur-an duygu.lardadır”

(b.-yen 36538)

b. 26950

b.-diği 9107, 26529

b.-diğimiz 16943

b.-dikleri 3018

b.-mek 24180

b.-mezdim 11413

b.-yen 14009, 21228

b.-yerek 2441

b.-yor 25520

b.-yorlardı 21408

[=15]

BESLEME: Evlatlık olarak alınarak ev işlerinde çalıştırılan kız, besleme kız, beslemelik, beslek:

“O zaman bizde Selanik kazalarından gelme bir **besleme** vardı...”

(b. 323)

b. 257, 22095

b.+ye 33381

b.+yi 33338

[=5]

BESLEN-: 1. Besleme işine konu olmak:

“... iyi bakılarak, iyi **beslenerek**, mükemmel tâlim görerek yetişirler, kemâl çağına ererler.”
(b.-erek 35346)

2. Güçlendirilmek, takviye edilmek:

“WilhelmTell güzel ok at-an dağlı kahraman/ Tell şarkı.sıyle **beslen-en** İsviçre bilme-yor”
(b.-en 37067)

[=2]

BESLENİL-: Bir duyguyu gönülde yaşatma durumuna konu olmak:

“... yeni çıkanlar meyânında da gerek mârûf-ı enam muharrirlerinin mesleğine karşı **beslenen** itimad sevgiyle...”

b.-en 21786

[=1]

BESMELE: Ar. 1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile anlamına gelen ve bir işe başlarken söylenen bismillahirrahmanirrahim sözü, bismillah:

“İlk ders olarak **besmeleyi** öğrendiler...”

(b.+yi 6979)

2. **mec.** Başlangıç:

“Necatımızın **besmelesi** bu olabilir.”

(b.+si 15814)

[=2]

BESTE: Fars. 1. Bir müzik eserini oluşturan ezgilerin bütünü:

“Bu devirde yaşayan ihtiyar, orta yaşlı, genç vatandaşlar eski müzikimizin **bestelerini** Münir Nûreddin'den dinledikleri için talihlidirler.”

(b.+lerini 19832)

“Mızrâbitab.ımız söz.ü kalbet-ti **beste.ye/**

(b.+ye 37566)

2. Bir makam ve usul içinde düzenlenmiş nağmeler bütünü ile meydana getirilen müzikî eseri:

“Belki bin.den ziyâde **beste.sini/**

Bize mîrâs.ı kal-dı yirmi eser”

(b.+sini 35787)

b. 16742, 19807, 21502, 27370, 27379, 32011, 35967, 36688, 36945, 37567, 37677, 38173, 38544, 38546

b.+dir 27368

b.+ler 35805

b.+lerden 31261

b.+lere 19811

b.+lerin 38028

b.+lerle 31269

b.+nin 27381, 36810

b.+si 7427, 14006, 28386, 36290, 36671

b.+sidir 36033

b.+sini 27268, 31406

b.+sinin 14964

b.+siyle 35991

[=35]

BESTE-İ GİRYÂN U GÂM-EFKEN: Fars. Gama düşüren ve ağlatan beste:

“Çal rûh.uma bir **besteigiryânugamefken/** Çal ooh O âheng ile medhûş ol-ayım çal”

b. 39151

[=1]

BESTEKÂR: Fars. Beste yapan kimse, besteci: “En büyük **bestekârların** bir mûsikî âletini çok hünerver bir sazendeden iyi kullanmadıkları görüldüğü gibi...”

(b.+ların 29586)

“O mutlu devre.de İtrî.ye en yakın bir dost/ Işıklı dantele.ler **bestekâr.ı** Hâfız Post”

(b.+ı 35993)

b. 19362, 23680, 28207

b.+a 27522

b.+ı 3221, 26818

b.+ın 19360, 36290

b.+ını 30709

b.+lar 27523

b.+ları 23698

b.+ların 26827

[=14]

BESTEKÂR WAGNER: Richard Wagner, (22 Mayıs 1813, Leipzig, Almanya – 13 Şubat 1883, V, İtalya); Alman opera bestecisi, tiyatro direktörü, müzik teorikisi ve yazarı:

“... bir kısım da şahsiyetleriyle beraber yeni bir sanatın çerçevesini beraber getiriyorlar **Bestekâr Wagner** bu ikinci kısmın en ziyâde göze çarpanıdır.”

b. 27727

[=1]

BESTELE-: Beste yapmak:

“Şâirin dîvânındaki şarkuları **bestekâr birer makamdan besteliyor...**”

b.-yor 28217

[=1]

BESTELETTİR-: Bestelemek işini başkasına yaptırmak:

“Mamañih Halide Edip Hanım eserinden uzun müddet vazgeçmedi. Suriye'de **bestelettirdi** de.”

b.-di 9089

[=1]

BEŞ: 1. Dörtten sonra, altıdan önce gelen sayının adı:

“Biz.deydi **beş** asır niçin Üsküp biz.im değil/ Naklet-tiğim hikâye hazin.dir ne sor ne bil”

(b. 38614)

2. Sayı sıfatı:

“**Beş** sene evvel, uzun kuraklıklardan sonra âsâbı boşanan milletin hummalı matbuatını yâd edenler, bugün artık hissini heyecanlarından sonra fikrin heyecanları devresine girdiğimize kaail olabilir.”

(b. 30564)

b. 43, 52, 317, 364, 398, 458, 661, 681, 1043, 1929, 2162, 2364, 2407, 3026, 3171, 3177, 3424, 3553, 4638, 4788, 5131, 5133, 5151, 5167, 5422, 5432, 5939, 5969, 5976, 6023, 6193, 6207, 6617, 6618, 6630, 6911, 6939, 6989, 7827, 8175, 8190, 8193, 8221, 8230, 8238, 8312, 8359, 8369, 8851, 8974, 9836, 10159, 11116, 11241, 11406, 12457, 12459, 12488, 13148, 13226, 13238, 13624, 13822, 15472, 16428, 16717, 16857, 17007, 17039, 17955, 18329, 18361, 18449, 19493, 19672, 19939, 20047, 20049, 20077, 20332, 20635, 20875, 21076, 21364, 21384, 21394, 21487, 21712, 21719, 21896, 21909, 22082, 22120, 22217, 22471, 22554, 22825, 23175, 23176, 23733, 23947, 23962, 23984, 23985, 23988, 24208, 24579, 27182, 28137, 28345, 28401, 29135, 29479, 30431, 30516, 30553, 30560, 30706, 31075, 31419, 31545, 31626, 31667, 31668, 31722, 31809, 31820, 31825, 31882, 32181, 32535, 32682, 32804, 32915, 34158, 34233, 34272, 34425, 35008, 35009, 35062, 35152, 35159, 35164, 35198, 35283, 35334, 35361, 36052, 36158, 36293, 36369, 36418, 37319, 37664, 38616, 38621, 38623, 38803, 38811, 38957, 38959, 39086

b.+de 25506

b.+er 8707, 23994, 36619

b.+erbin 35328, 35333

b.+i 3362

b.+paraetmez 14569, 16138

[=173]

BEŞÂŞET: Ar. Güler yüzlülük, güleçlik, beşuşluk:

“*Pek ruhlu bir beşâşet.i var hasbihâl.inin/ Pek tatlı pek feriştepesendâne.dir ses.in*”

b.+i 39236

[=1]

BEŞÇINAR: 1897’de, Selânik’te Yahya Kemal’in çocukluk yıllarında babasıyla gittiği bir toplanma yeri, çay bahçesi:

“İşte o sırada, bir Cuma günü, babam, arkadaşlarıyla **Beşçınar** bahçesine gidiyordu.”

(b. 2466)

b. 115, 14999, 16759

b.+da 1257

[=5]

BEŞER: Ar. İnsan, insan oğlu, insan türü:

“Destanî şiirse, **beşerin** en destanî milleti olan Türk’ün lisanına has gibi bir şey sayılıyordu.”

(b.+in 6393)

“*Canlan-ır levha.sı hâlâ beşer et-tikçe hayâl/ O zaman orta.da her sâniye gerçek bir hâl*”

(b. 35883)

b. 26751, 26754, 27755, 30244, 36620, 36647, 38786

b.+in 26684, 27753, 27823, 32025, 33158, 38039

[=15]

BEŞERÎ: Ar. İnsana ve insanın fitrî hâllerine mensup ve müteallik. İnsanla ilgili:

“*Temaşanın âbideleri beşerîdir.*”

(b. 32035)

b. 20180, 32505

b.+dir 31540, 32024

[=5]

BEŞERİYET: Ar. İnsanlık:

“*Beşeriyet durdukça hayâlden Türk İstanbul silinmeyecektir.*”

(b. 19420)

b. 20165, 22110, 22122, 22137

b.+de 22140

b.+e 27753, 27820

b.+i 6319, 22589

b.+in 4395, 4853, 6068, 6390, 19080, 19405, 22135, 22453

b.+te 2924, 4909, 21189, 27752

[=22]

BEŞERİYETÇİ: İnsancıl:

“... *Kimi de aksine olarak, beşeriyetçi idi*”

b. 27491

[=1]

BEŞİBİR YERDE: Beşibirlik. Kadınların süs için takındıkları, beş tam altının bir arada bulunduğu süs eşyası, beşibirarada:

“... *boyunlarında sahîh veya taklid Mahmûdiyyeler ve beşibirerdeler...*”

b.+ler 909

[=1]

BEŞİK: Bebekleri yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, tahta veya demirden yapılmış sallanır bir tür küçük karyola:

“... devlet rüyasını daha **beşik**te iken görmüş, biraz *şehzade ruh*luydular.”

(b.+te 12855)

b.+i 23650

b.+te 17612

b.+ten 22781

[=4]

BEŞİKTAŞ: İstanbul'un bir ilçesi:

“*Dolaşmağa başladım. İstanbul'a, Üsküdar'a, Beşiktaş'a bakıyordum; İstanbul'un fevkalade güzel bir akşamıydı.*”

(b.+a 1644)

b. 1658, 5421, 11287, 28472

b.+a 5961, 28471

b.+da 28473, 35414

b.+daki 28488, 33565

b.+ın 28475

b.+taki 33408

b.+tan 7494

[=14]

BEŞİNCİ: Beş sayısının sıra sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen:

“... *Edirnekapı ile Topkapı arasındaki münhat yerde bulunan beşinci askerî kapıdan Mayısın 29. Salı sabahı İstanbul'a girdi.*”

(b. 4805)

b. 4197, 18865, 27762

[=4]

BEŞİNCİ ARRON-DİSSEMENT: Paris'te bir bölge:

“*Nâzım fazla düşünmiyerek, fiil sahasını hatırına getirmiyerek, Beşinci Arron-dissement'in arka ve kasvetli sokaklarında, Selanik'teki ailesinden gelen cüz'i bir parayla mütevâzîâne bir ömür sürüyordu.*”

b.+ın 4034

[=1]

BEŞİNCİ ASKERİ KAPI: İstanbul surlarının kapılarından biri:

“*Edirnekapı ile Topkapı arasında, surun en münhat noktasında, 'Beşinci Askerî Kapı' diye anılan bir kapı vardı.*”

(b. 5219)

b.+nın 5239

[=2]

BEŞİNCİ BELEDİYE DAİRESİ SULH

MAHKEMESİ: İstanbul'da bir mahkeme dâiresi:

“*Onbeş gün ikamet etmeksizin bütün bir ay icâre istediğinden Beşinci Belediye Dâiresi Sulh Mahkemesi'ne dâva ettim.*”

b.+ne 19983

[=1]

BEŞLİ: Divan edebiyatında beş dizeli

bölgülerden oluşmuş manzume, muhammes:

“*Türk ikili, üçlü, beşli şekil bilmez, ona göre manzume şekli dört mısralı kat'a'dır.*”

b. 29752

[=1]

BEŞ MİLYON: Sayı sıfatı:

“*Sultan Abdülhamid Yemen'de tam iki milyon Anadolu Türkünü Zeydî mezhebini tanımamak inadı için, kumlara gömemez ve o iki milyondan doğabilecek beş milyon nüfusu kurutamazdı.*”

b. 15770

[=1]

BEŞ YÜZ: Sayı sıfatı:

“*1889'da, yeni yaptırmış olduğumuz evde, mektebe başladım. Mektep, Sultan Murad Câmii'nin mihrabı arkasında Yeni Mektep denilir, Beş yüz senelik bir vakıftı.*”

(b. 12)

“*Hayrân ol-arak bak-arsınız da/
Hulyâ.nızı fethet-er bu hâl.i/
Beş yüz sene sonra karşı.nızda/
İstanbul fetih.inin hayâl.i*”

(b. 36293)

b. 12, 1181, 1186, 1188, 3339, 4394, 4439, 5162, 5779, 6188, 8211, 18493, 19408, 19415, 21692, 21910, 25760, 26523, 27567, 29302, 33601, 35881, 36052, 36158, 38616, 38623

b.+dür 8197

[=28]

BET: “Yüz, çehre” anlamına gelen kelime, bugün Beniz'le birlikte “yüzün rengi” manasında aşağıdaki deyimlerde geçer. ***Beti benzi**

değişmek(atmak): (Hiddet, korku veya heyecandan) Kanı çekilip yüzü bembeyaz olmak, sararmak, benzi atmak:

“*Fikret'in beti benzi birdenbire değişti...*”

b.+i 8459

[=1]

BETAHSİS: Fars.+Ar. Hususiyle:

“Bu münasebetle **betahsis** Fransa'ya nisbetle bir mukayese yürütmek mümkün değildir.”

(b. 19135)

b. 11058, 20843, 23525

[=4]

BETEKRRAR: *Fars.* +*Ar.* Yine:

“Kuvâ-yı Millîyye ve bütün milliyetperver Türkler, ancak İzmir ve Edirne vatana kavuşup da devlet **be-tekrar** teessüs edinceye kadar bir saniye gevşemeyeceklerdir.”

(b. 14065)

b. 22032

[=2]

BETER: *Fars.* Daha kötü, çok kötü:

“Bir kısım bu cinâî hikâyeleri, halkın dimâğı için tâundan **beter** sayıyor.”

(b. 22191)

“Yalnızlık.ın azâb.ı her işkence.den **beter**/
Yalnız bu kahr.ı insan.ı tahrîb için yet-er”

(b. 36658)

b. 31012, 36171

b.+dir 22201, 36781

[=6]

BEVVÂB: *Ar.* ***Bevvâb-ı âlf**: Yüksek kapı, bâb-ı âlf:

“Babiâli'ye o zamanlar '**Bevvâb-ı âlf**' sıfatını yapıştıran diplomatlar ne söylediklerini biliyorlardı.”

b.+ı+ali 15967

[=1]

BEY: 1. Bir beyliğin, küçük bir devletin başında bulunan kimse, emîr, prens:

“Çaka, bizde İzmir Kalesi'ni fetheden Selçuk **beyi** olarak tanınmıştır.”

(b.+i 4589)

2. Türk devletlerinde asilzadelere, ileri gelen devlet adamlarına verilen unvan:

“Bayrakdar Mustafa Paşa, KocaBalkan'ın, DeliOrman'ın, Rodop'un daha bir sene evvel Nizâm-ı Cedîd'e karşı ayaklanmış bütün ağalarını, **beylerini** ve delikanlılarını ayaklandırarak İstanbul'a doğru yürür.”

(b.+lerini 23853)

“Vezir molla ağa **bey** takım takım/
Güneşli bir nisan gün.ü ok at-tı”

(b. 36313)

b. 762, 806, 815, 994, 994, 995, 1418, 1463,
1924, 2865, 21737, 30578, 36040

b.+e 39056

b.+i 1566, 4570, 4648

b.+im 4988

b.+in 958, 34555, 36340

b.+inden 25878

b.+le 817

b.+ler 993, 11499, 11557, 12479, 21056

b.+lerden 4968

b.+leri 2492, 4635, 23901, 25260, 25260,
25260, 25326

b.+lerimize 31431

b.+lerin 2442, 11513, 11538, 11542, 11548,
11565, 38113

b.+lerinden 1422, 4582

b.+lerine 12479

b.+lerini 12483, 14949, 23838

b.+lerinin 1045, 4592, 4608

b.+leriyle 4599, 6606

b.+lerle 2469, 8531

[=59]

BEYÂN: *Ar.* 1. Açıklama, anlatma, söyleme:

“Biz çocukluğumuzda Beyan Baba'yı, **beyan** kelimesinin telkini ile kendisine başvuranlara mechulü ve istikbâli haber veren bir velî gibi tahayyül ederdik.”

(b. 429)

2. ***Beyan etmek**: Bildirmek, anlatmak, söylemek:

“Son asrın meşhur şâirlerinden biri, Rûhî-i Bağdâdî'nin o diyardaki kabrine selâm gönderirken şiirde, onun mertebesine yettiğini fahriye kılıklı **beyan ediyor** ve: ‘Bir şâir-i Rûm oldu sana şimdi beraber’ diyor.”

(b.+ediyor 4983)

3. ***Ayan beyan**: Apaçık, açık seçik:

“Bu da gösteriyor ki bir inkılâbın tabiatinde mutlaka şiddet vardır ve şid det bâzan irticâın muzafferiyetinden daha az kan döker. Nitekim bizde bu o zaman **ayan beyan** anlaşıldı.”

(b. 24961)

“Akset-miyor çok-unda fikir.ler **ayan beyan**/
Hayyâm i-miş hakikat.i az çok fısıl-da-yan”

(b. 36597)

b. 7422, 19389

b.+edeceklerdir 16334

b.+eden 14623, 28136

b.+ederek 10215, 19136

b.+ederse 1707

b.+ediyorlar 25584
b.+etmeği 29479
b.+etmiş 6179, 11053
b.+etse 13303
b.+etti 14800, 22235
b.+ettiği 9044, 24670
b.+ı+fıkr 20450
[=22]

BEYÂNÂT: Ar. Açıklamalar, beyanlar:

“**Beyanatımın** esası bu idi: *Türk milliyetperverliğini müttetikler, harbi açan ve Mütareke'de savuşan bir fırkanın malı addetmekte menfaat görüyorlar.*”

(b. +ımın 18845)

b. 10325, 16337
b.+ı+heccavane.si 26086
b.+ta 16351
[=5]

BEYAN BABA: Sultan Beyazıt'ın Üsküp'te ölen kızı Beyhan Sultan'ın, Üsküplülerin Beyhan ismini unutarak “Beyan Baba” şeklinde telaffuz etmeleriyle yerleşen ismi:

“*Üsküblüler Beyhan Sultan ismini unutarak **Beyan Baba** şekline koymuşlar...*”

(b. 426)

b. 454
b.+yı 429
[=3]

BEYAN BABA TÜRBESİ: Sultan Beyazıt'ın Üsküp'te ölen kızı Beyhan Sultan'ın türbesi: “**Beyan Baba Türbesi**, *İstanbul'da bile misli nâdir görülebilen harikulade asil bir mimarîde yapılmış bir türbedir.*”

(b. 415)

b. 608
b.+ne 435
b.+ni 610
b.+nin 415
[=5]

BEYANNÂME: Ar. +Fars. Durumu yazı ile bildiren açıklama:

“*Hükümetin bugünkü **beyannamesini** okuduktan sonra tutabileceğimiz iki yol olduğunu görüyoruz.*”

(b. +sini 12661)

b. 26095
b.+i+hükümet.in 10272
b.+ler 17345

b.+lere 26649
b.+leriyle 26015
b.+sini 26093
[=7]

BEYAZ: Ar. Kar renginde olan rengin adı, ak: “*Rumlar bir senedir bu şehri bize Yunanlı göstermek için ne çarelere baş vurmadılar, kendi evlerinden sonra Beyoğlu'nda Türk emlâkini de maviye, **beyaza** gark ettiler.*”

(b. +a 14153)

“*(...) O ruh biz olurduk. Yazık ki, gelmedi! Çünkü Hugo'nun son oğlu büyük Henri de Regnier Şark'dan yalnız bir seyyah gibi geçmekle Türkleri öyle derinden derine sevmiş ki, mezarının siyah servi ve **beyaz** minare arasında olmasını istiyor.*”

(b. 21002)

“*Her kemer pembe somâk. iyle **beyaz** mermer.den/*

üç cephe.de yüz.lerce kemer”

(b. 38812)

“*Alt.ında şu mâvî ve **beyaz** nûrlu semâ.nın/ Ağûşisefid.inde bu pürneşve cihân.in*”

(b. 39143)

b. 184, 487, 629, 905, 1141, 1808, 2291, 5652, 6270, 6401, 6918, 7259, 7655, 7716, 11368, 12973, 13708, 20987, 21559, 21560, 22824, 22880, 22977, 23015, 23017, 23039, 23425, 23455, 23459, 25568, 25604, 25657, 29020, 30275, 30350, 30550, 30691, 32469, 32496, 32497, 35870, 36873, 36968, 37120, 37124, 38768, 38812, 39123, 39128

b.+lar 35290

b.+larla 21481, 21497

[=54]

BEYAZID: (I) İstanbul'da bir semt:

“*Bu müceddid pâdişâh, tebdil olarak gezindiği bir gün, **Beyazid** taraflarında, bir tütüncü dükkânında oturuyormuş.*”

(b. 26525)

b. 26515
b.+da 24194
b.+daki 24203

[=4]

BEYAZID: (II) Doğubayazıt. [Eskiden bir il ve şu an ilçe olan Doğubayazıt, Anadolu'nun doğusunda, Avrupa E-yolu E80 transit yolu üzerinde kurulmuştur]:

“Şimdi her merhale.den tâ **Be Yazıd.dan**
Van.dan/

Aynı top ses.leri bir bir gel-iyor her yan.dan”
(b.+dan 35698)

[=1]

BEYAZID CAMİİ: İstanbul'un Bayezid semtinde Sultan II. Bayezid tarafından yaptırılmış cami:

“Mimarîyi yalnız mimarî ve hendese nokta-i nazarından adıyla ihya etmek bir hatâdır. Çünkü mimarîye zamanın giydirdiği bir kisve vardır. İşte o millî peyzaj'dır. Buna bir misâl: **Be yazıd Câmîüdür.**”

(b.+dir 19714)

b.+ni 19710

b.+nin 19706

[=3]

BEYAZID KULESİ: Yangınları gözetlemek ve haber vermek amacıyla İstanbul'un Beyazıt semtinde 1749 yılında inşa edilen 85 metre yüksekliğinde kule:

“Ma'mâfih gazetelere baktım, Cemiyet-i Umûmiyye-i Belediye azasının **Be yazıd Kulesi'ne** dâir ateşli kavgası peşinden bir alay güftüğü ile doluydular.”

b.+ne 24736

[=1]

BEYAZID MEDRESESİ: Bayezid Medresesi, Osmanlı Padişahı II. Bayezid tarafından İstanbul'da Bayezid külliyesinin bir parçası olarak inşa ettirilen medrese:

“... **Be yazıd Medresesi'ne** yerleşen **Dişçi Mektebi...**”

b.+ne 24215

[=1]

BEYAZIT: Beyazıt Camii:

“Millî hareketin tamamıyla muzafferiyeti için Ayasofya'da, **Be yazıt'ta**, Eyüp Sultan'da mevlitler okundu...”

(b.+ta 13861)

b. 5402

[=2]

BEYAZIT CAMİİ: Beyazıt Camii:

“... kışlık sarayını–**Be yazıt Camii**, Üniversite ve Süleymaniye bulunan– geniş sahaya, ... yaptırmış.”

b. 5336

[=1]

BEYAZIT MEYDANI: İstanbul'da, tarihî yarımada'nın merkezinde, kentin ana ulaşım noktalarının odağındaki meydan. [Bizans döneminde kentin en büyük meydanı, Türk döneminde ise bir saray meydanı olan bugünkü Beyazıt Meydanı kent imgesini oluşturan temel öğelerden biridir.]:

“**Darülfünun'dan çıktım. Beyazıt Meydanı'na** geldim.”

(b.+na 18757)

b.+nda 11353

b.+ndaki 11368

[=3]

BEYAZLI: Beyazı bulunan:

“**Bazan dış yüzü, bazan da yalnız iç yüzü mavili beyazlı olan dükkânlardan alışveriş eden Müslümanlar...**”

b. 14085

[=1]

BEYAZLIK: Beyaz olma durumu:

“**Sahhaflar Çarşısı'na giden dar sokağın tâ köşesindeki ayrıncı dükkâni, sürâhilerinin ve satıcılarının beyazlığıyla, tülbendlere sarılı buz kütleleriyle iştiâa verici bir yaz levhası gibi görünüyordu.**”

(b.+ıyle 35321)

b. 18983

[=2]

BEYBABA: Çocukların babaları için kullandığı saygı sözü:

“**8 Teşrinvevvel 1907, Paris Pek sevgili Beybabacığım.**”

(b.+cığım 19970)

b.+cığım 19861, 19914, 19952

b.+m 23991

[=5]

BEYEFENDİ: Saygı belirtmek için erkek adlarının sonuna getirilen veya bu adların yerine kullanılan san:

“**Be yefendi**, milletlerin tekevvinünde başlıca âmil dindir.”

(b. 20903)

b. 9228, 9455, 10211, 10677, 11312, 11331, 11346, 11624, 11661, 20752, 20769, 20824, 21661, 26927, 33942, 34164

b.+miz 33835

[=18]

BEYGİR: Fars. At:

“Paris'e **beygirlerin** cehennemi derler, biz İstanbul'a gazetecilerinki diyoruz.”

(b.+lerin 31928)

b. 873, 7747

[=3]

BEYHAN SULTAN: II. Bayezid'in kızı:

“Türbenin içinde yan yana iki mükemmel lâhid vardır. Biri kadın, biri de erkek lâhididir. Kadına ait olanı Sultan Bâyezîd-i Veli'nin Üsküb'de ölen kızı **Beyhan Sultan'ındır.**”

(b.+ındır 423)

b. 425, 452

[=3]

BEYHÛDE: Fars. 1. Boşuna:

“**Beyhude** münakaşaya girilmez; hele göz göre kavga etmek için münakaşaya atılmak münasebetsizdir.”

(b. 11607)

“**Beyhûde** merâret.leri kalp.inden sil/
İstanbul.un etrâf.ı geniş.tir bu.nu bil”

(b. 38111)

2. Yararsız, anlamsız:

“Temsil dedikleri iddiada olmak şöyle dursun temsili **beyhude** bir zahmet sayarlar.”

(b. 13187)

b. 11595, 11598, 12282, 12300, 12305,
12478, 13178, 14216, 14711, 15660, 16484,
20345, 20413, 24278, 27515, 27664, 27766,
28698, 28994, 29947, 36428, 38898

b.+dir 18518, 21416, 28485, 31120, 33880

[=29]

BEYİN: 1. Kafatasının içinde beyin zarları ile örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ:

“Bu garip mütefekkirin bu sâde düşüncesi **beynime** bir iğne gibi girmiş, beni düşündürüyordu.”

(b.+ime 23327)

2. **meç.** Akıl, şuur:

“İstanbul.u hicran.la tahayyül ben.i yor-du/
Yer kal-madı **beyin.imde** hayâl.e”

(b.+imde 36268)

b.+inden 32805

b.+leri 7577

b.+lerini 30460

[=5]

BEYİNLİ: Beyni olan:

“... ‘O hânedan-zâdelerin çoğu kuş **beynilidirler**, birçoğunun akılları çalgıda, sazda, eğlencededir’ ...”

(b.+dirler 34678)

b. 35131

[=2]

BEYİNSİZ: Akılsız, düşüncesiz:

“Son devrin en fârikalı hâli orijinal olmak'dır. Fakat birçok **beyinsiz** delikanlılar, şiirde, nesirde, resimde, felsefede orijinal olmaya doğru kasıklarını patlatırcasına şedîd bir atılışla atıldılar.”

b. 19426

[=1]

BEYİT: Ar. 1. Divan edebiyatında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısradan ibaret nazım parçası:

“En kısa bir tabirle, eski şiirimizde manzume yoktur, **beyit** veyahut mısralar vardır.”

(b. 8382)

“Bir tek gazel bırak-sa yet-er bir gazelserâ/
Her **beyit.i** ancak ol-malı beytü'lgazel gibi”

(b.+i 37412)

2. ***Beytü'l-gazel**: Bir gazelin en güzel beyti:
“Her beyit.i ancak ol-malı **beytü'lgazel** gibi/
Berceste şi'r başka mesel başka.dir Kemâl”

(b. 37412)

b. 8365, 8380, 8409, 8413, 9937, 12108,

28708, 29740, 32894, 32895

b.+dir 29734

b.+e 29735

b.+i 8648, 15412, 27013, 28472, 28474,

31214, 37664, 37719

b.+imi 38804

b.+inde 12130

b.+inden 27974

b.+ini 4975, 8395, 9796, 9930, 9936, 12118,

27013

b.+iyle 28328

b.+le 8206, 31235

b.+ler 9912, 20816, 29736, 32240, 38015

b.+lerden 29734

b.+lerini 19401, 27853, 32237, 34788

b.+te 8411

b.+tir 28328

[=47]

BEYKOZ: İstanbul'un bir ilçesi:

“Dün Rumeli Hisarı'nın esas rıhtımında yürürken **Beykoz** taraflarına hayretle baktım.”
(b. 7309)

b.+a 7494, 33731, 33755, 33783, 33801, 33821, 33923, 33962, 33976, 34014
b.+da 7321, 7329, 33720, 33729, 33743, 33920, 33983, 34008

b.+daki 33751

b.+dan 33734

b.+lu 33799

b.+un 33726, 33739

[=24]

BEYLERBEYİ: 1. Boğaziçi'nin Anadolu yakasında, Kuzguncuk ile Çengelköy arasında yer alan semt:

“Salih Fuad Bey'in **Beylerbeyi'nden** (tanıdığı) bir İstanbul çocuğu idi.”

(b.+nden 4051)

“Nefret.te isen bu bey.lerin hâl.inden/
Beylerbeyi sâhil.indede mâzî.ye çekil”

(b. 38114)

2. Osmanlı Devleti'nde eyaletlerin başında bulunan mülkî ve askerî en büyük âmir:

“O zamanki büyük vatanımızın bütün gençleri, bütün cengâverleri, bütün beyleri, sancak beyleri, serhad beyleri, **beylerbeyleri** bu mehîb orduda hazırıldılar.”

(b.+leri 25275)

“Ak tolgalı **beylerbeyi** haykır-dı İlerle/
Bir yaz gün.ü geç-tik Tuna.dan kafîle.lerle”

(b. 35828)

[=4]

BEYLERBEYİ CAMİİ: Hamid-i Evvel Camii,

İstanbul'un Beylerbeyi semtinde bir cami:

“O şâir ki bir zaman Boğaziçi'ni, iki taraf kırmızı yalılarıyla, gür korularıyla, Türkkârı sandallarıyla, Sultan Abdülhamid'in **Beylerbeyi Camii'nde** cuma namazına gittiği saltanat kayığıyla gördü...”

b.+nde 7322

[=1]

BEYLİK: Merkeze tam bağlı olmayarak bir beyin yönetimi altındaki ülke, emirlik, emaret, emirlik:

“Türklüğün millî varlığında en büyük bir iş olan Anadolu **beyliklerinin** ayrı gayrılıkları ortadan kaldırılıp yekpare bir devlet ve yekpare bir vatan olması da İstanbul fethinden sonradır.”

(b.+lerinin 5988)

b. 14162, 19370

b.+lerden 8128

b.+leri 5927

b.+lerine 12480, 27136

b.+lerinin 5935

[=8]

BEYNE'L-ANÂSİR: Ar. Unsurlar, ögeler arasında:

“... Hüseyin Câhid Bey de çok alafıranga bir fikir olan **beyne'l-anâsır** temeddün fikrini şâşaayle parlatabilirdi...”

(b. 4277)

b. 4263

[=2]

BEYNE'L-BEŞER: Ar. İnsanlık arasında:

“Bugün bizim Avrupa medeniyeti dediğimiz esâsât, ilmî bir tarifle Avrupa'ya has değil, bilâkis birkaç bin senelik **beyne'l-beşer** sa'yin bir muhassasıdır.”

(b. 23702)

b.+dir 23692

[=2]

BEYNE'L-MİLEL: Ar. Milletler arası:

“... bilirim ki beyne'l-milel Türk ekalliyetini himaye etmeği taahhüd etmiştir...”

(b. 3533)

b. 7787, 7805, 7810, 7868, 7870, 8055, 11075, 11640, 12624, 12626, 13377, 13761, 13783, 13802, 13829, 14408, 15794, 16301, 16312, 17837, 17874, 17898, 17922, 17940, 17958, 18233, 24850, 28682, 32908

[=30]

BEYNE'L-MÜTTEFİKİN: Ar. Müttetikler arasında:

“Çünkü **beyne'l-müttefikîn** dedikleri İngiliz sansüründen müsterih olmakla beraber, Tevfik Paşa Kabinesi'nin gelmesine rağmen, İngilizlerin tazyiki ile ibka edilen Ferit Paşa sansüründen yana da müsterihtti.”

b. 10333

[=1]

BEYNE'N-NÂS: Ar. İnsanlar arasında, halk arasında:

“Hattâ on beş sene evvel yeni fikirlere en önde alemdarlık eden bir Paris mecmuasının müdürü JeanPhi-neau, bütün ulemâ, üdebâ, ahlâkiyûn ve felâsifenin reylerine müracaat ederek bu asırda

halka manevî gıda diye verilen bu hikâyeleri beyne'n-nâs terzil etti."

b. 22117

[=1]

BEYOĞLU: İstanbul'un Avrupa yakasında bulunan ilçelerinden biri:

"Öğleden sonra Şişli'den Beyoğlu'na kadar uzandım."

(b.+na 6461)

b. 5419, 6987, 7528, 7534, 12243, 12902, 13225, 15038, 15187, 15205, 17699, 26820, 32721, 32729, 32730

b.+na 8113

b.+nda 2890, 2893, 11769, 12018, 14142, 15180, 21560, 26819

b.+ndan 2647, 2883, 14889

b.+nu 6991

b.+nun 8881, 15477, 15588, 16220, 22989, 31814

[=35]

BEYOĞLU CADDESİ: İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde, Tünel ile Taksim Meydanı arasında uzanan ve 19. yüzyılın sonlarından beri Türkiye'nin en ünlü caddelerinden biri olma vasfını koruyan cadde. İstiklâl caddesi:

"Kendisini evvelâ Nuri Paşa'nın evinde, sonra Beyoğlu Caddesi üzerinde kendi evinin üst kat bir odasında saklayan dost Nuri Bey'di."

b. 11503

[=1]

BEYOĞLU TİYATROSU: 1800'lü yılların İstanbul'unda bir tiyatro mekânı:

"İşte o zaman İbret gazetesinde çıkan yazılar ve Vatan-Silistre oynandığı gece, Beyoğlu Tiyatrosu'nda işitilen sözler yeni ve nâ-şenîde değildiler."

b.+nda 17240

[=1]

BEYPAZARLI HİLMİ BEY: Mustafa Hilmi Çayırlioğlu, (d. 1867, Beypazarı, Ankara) – (ö. 10 Nisan 1929), Türk siyasetçi:

"Lâkin Ankara mebusu Beypazarlı Hilmi Bey, sükûtu bozarak, "Canım pek iyi olmuş. Böylelerinin ölüsü dirisinden az kokar!" dedi."

b. 10493

[=1]

BEYRUT: Lübnan'ın başkenti:

"İtalya, Afrika'daki son topraklarımızdan sonra, Rodos'u ve etrafındaki oniki Ada'yı da işgal etmişti. Fazla olarak, bizi sulhe mecbur etmek için, Beyrut'u topa tutmuştu..."

(b.+u 2485)

b. 14973

b.+da 2030, 31234, 35529

[=5]

BEYTÜ'L-HAZEN: (Hz. Yâkub'un, oğlu Yûsuf'u kaybettikten sonra kapandığı kulübeden) *teşmil*. Yas ve matem evi, hüznler evi:

"Dil var mı kahrıdehr ile vîrân edilmedik/ Beytü'lhazen mi kal-dı perîşân edilmedik"

b. 37462

[=1]

BEZ: Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma:

"Camlar krem. Perdeler Bursa bezi."

b.+i 30451

[=1]

BEZ-: Bezgin duruma gelmek, bezginlik getirmek, bıkip usanmak:

"Mısır seferinin son günlerinde ordunun ileri gelenleri bu uzun seferden bezmişler. Bir an evvel İstanbul'da, Rumeli'de, Anadolu'daki konaklarına dönmek istiyorlar. Fakat yavuz pâdişahdan ürküyorlar."

(b.-mişler 25739)

b.-diğimi 11383

b.-eçğimiz 21238

b.-en 12953

b.-enler 31514

b.-miş 3782

b.-mişti 14332

[=7]

BEZEN-: Bezeme işine konu olmak, süslenmek:

"Eyüb, bir sütçü köyü iken, fethin ruhanî hatıralarının etrafında, millî mimarînin bütün güzellikleriyle bezenmiş, zamanla genişledikçe genişlemiş."

(b.-miş 5420)

b.-di 12363

b.-diğini 5962

b.-ecek 5463

b.-miş 1000, 5427, 7202, 7948, 11746, 21547

[=10]

BEZESTÂN: *Fars.* Bedestan. İçinde kıymetli eşya, antika, mücevher vb. şeyler satılan, üstü kapalı çarşı:

“**Bezestanda**, bir Hıristiyana, demin burada kaç kişi vardı, sorunuz, bir Rum, bir Ermeni, bir de Osmanlı vardı, der.”

b.+da 13146

[=1]

BEZİSTÂN: *Fars.* Bedesten kelimesinin eski ve asıl şekli. İçinde kıymetli eşya, antika, mücevher vb. şeyler satılan, üstü kapalı çarşı:

“*Biz.lerde soluk câm.e sarar-mış yüz ara/ Som sırma sat-an küçük bezistan başka*”

b. 38219

[=1]

BEZGİN: Yaşama veya iş görme isteğini yitirmiş bir biçimde:

“*Yorgun ve bezgin yanından ayrıldım.*”

(b. 2768)

b. 3111, 4050, 7642

b.+e 17342

b.+iz 12949

[=6]

BEZGİNLİK: Bezgin olma durumu, usanç, yorgunluk:

“*Mektubunuzda, sizde biraz bezginlik hisseder gibi oluyorum.*”

(b. 20312)

b. 28716

b.+iyle 17066

[=3]

BEZİNTİ: Bezginlik:

“*Kuvânın vâsi' bir sahada dağılması, bedbaht İspanya ve Portekiz seferleri, yorgunluk, son kur'alarda suûbetler, millî fakrû'd-dem, serdarlarda bezinti ve daha birçok esbâb o saltanatı içinden kurt gibi yiyordu.*”

b. 25946

[=1]

BEZLET-: Bol bol, cömertçe vermek:

“**Bezlettiği** sıfatlarda bâzan mübâlâğa etmeyen Süleyman Nazîf Bey, Nigâr Hanım için:

“*Kadınların Abdülhâk Hâmid'i*” diyor.”

(b.-tiği 31268)

b.-ecek 32048

b.-ti 3403

b.-tiği 15766

[=4]

BEZL-İ KEREM: *Ar.* Lütuf, iyilik, merhamet ve ihsanını esirgemedi bol bol verme, sarf etme, harcama:

“*Eyle-r cihân.a bezlikerem tab'ırâif.i/ Her sûy.a câri sâyeilûtfuavâtıf.ı*”

b. 39305

[=1]

BEZM: *Fars.* 1. İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi:

“**Bezminiz** ne kadar kahkaha âbâd!”

(b.+iniz 23330)

“*Ömür.ün bezm.inde aynı mey.ken mey.imiz/ Mest ol-dular eyvâh iki üç devr evvel*”

(b.+inde 38324)

“*Bir bezm ki er-miş nice bin Cemşîd.e/ Bir kasr ki gör-müş nice bin Behrâm.ı*”

(b. 38276)

2. ***Bezm-i câm**: Şarap, içki meclisi:

“*Cem bezmicâm.ı kur-duğu gün şâd ol-un de-di/ Ey dilharâb.lar için âbâd ol-un de-di*”

(b.+ı 37416)

3. ***Bezm-i Cemşîd**: Cemşîd'in içki meclisi:

“**BezmiCemşîd.de** devran ki kadeh.lerle dön-er/ Şevk şebtâbeseher raksımükerrer.le dön-er”

(b.+de 37645)

4. ***Bezm-i ehl-i keder**: Keder ehlinin meclisi:

“*Bu bezmiehlikeder sür-sün inşirâh.a kadar/ Piyâle orta.da devreyle-sün sabâh.a kadar*”

(b. 37573)

5. ***Bezm-i ezel**: Bezm-i elest. Allah'ın ezelde ruhları yarattıktan sonra, “Elestü bi-Rabbiküm: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sorduğu ve ruhların, “Belâ (evet), sen bizim Rabb'imizsin” diye Allah'ı tasdik ettikleri ezel meclisi:

“*Sen miydin o âfet ki de-dim bezmiezel.de/ Bir kanlı gül ağız.ında ve mey kâse.si el.de*”

(b.+i ezel.de 36790)

6. ***Bezm-i mey**: Bâde, içki meclisi:

“*Bir bezmimey.de dün gece mecnun.du muğbeçe/ Bir kendi gibi âfet.e meftun.du muğbeçe*”

(b.+i mey.de 37773)

7. ***Bezm-i şerâb**: Şarap meclisi:

“*Bir tevbeîmey etme.ğe bin tevbeîazîm/ Bezmîşerâb.dan geç-emem doğru.su Nedîm*”

(b.+i şerâb.dan 37791)

b.+e 38978

b.+in 38171
b.+inde 37496
b.+inizin 37925
b.+i ezel.de 37642
b.+i mey 37503
b.+i mey.den 37745
b.+i+şevk.e 29427
[=17]

BEZZAZ: Ar. Kumaş alıp satan kimse,
manifaturacı:
“Çarşısı, kazzazları, **bezzazları**, haffafları,
hallaçları, bakırcıları, kuyumcuları,
silâhçileriyle olduğu gibi duruyor, çalışıyor ve
işliyordu.”

b.+ları 1003
[=1]

BÉRÉNİCE: Jean-Baptiste Racine'nin bir eseri:
“Racine'nin **Bérénice**'inde bile mevzû ancak bu
kadar sâdedir.”

b.+inde 31102
[=1]

BIÇAK: Bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici
araç:
“Bütün avcılar hemen **biçaklarını** hazırlıyorlar,
tüfeklerini ve tüfeklerinin beyaz parıltılarını
saklıyorlar.”

(b.+larını 13716)
“Genç ihtiyar ve hasta silâhsız zavallı halk/
Bulgar **biçak.larıyla**/
Sükûn iç.inde öl-enler ne bahtiyar.mışlar”
(b.+larıyla 38535)

b. 342, 971, 1101, 1105, 3351
b.+la 26536
b.+lara 340
b.+larını 13724
b.+larının 15394, 18207
b.+larla 13727, 30151, 32437
[=15]

BIÇAKLI: Biçağı olan:
“Talihin garip bir cilvesi olarak o kanlı **biçaklı**
Makedonya komitacıları, Türk muhabbetini
herkesden fazla izhâr ediyorlardı.”

b. 3477
[=1]

BIÇKIN: Külhanbeyi, kabadayı:
“Köprü'de her yerde, **biçkin** takımından sözde
güzide zümreye kadar eski Şark'ın göreneklerini

kollayan binlerce insan tarafından dikilen
bakışları beni isyan ettiriyordu...”

(b. 1589)
b. 7986, 26496
[=3]

BIÇKINLIK: Bıçkın olma durumu:
“Hüseyin, külhanbeyliğe, **biçkinliğe**, Üsküp
tabiriyle hovardalığa meftundu.”

b.+a 339
[=1]

BIK-: Tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden
bir şeyden doyunluk veya yorgunluk duyarak
onu istemez duruma gelmek, usanmak:

“O yazın sonunda babam da hevâ vü
heyeslerinin bir garib tecellisi daha olmak üzere
Selanik muhitinden **bıkarak**, tekrar Üsküp'e
dönmeği arzu etti.”

(b.-arak 132)
“Bir sektimelîh bahis.i çık-tı/
Hattâ İzzetMelih **bık-tı**”
(b.-tı 39083)

b.-dım 39058
b.-ıyor 7286
b.-mamak 13885
b.-maz 17250
b.-tım 20434
[=7]

BIKTIR-: Bıkmasına yol açmak, bıkkınlık
vermek, usandırmak:

“... nihayet en anlayışlı ve meraklı sami'lerini
bıktırmasıya kadar konuşur...”

b.-asıya 8633
[=1]

BIRAK-: 1. (Bir şeyi bir kimseye) Başkasına
verilmek üzere vermek, tevdi etme:

“Falih Rıfkı Bey'i gördüm; bana: ‘Cemal Paşa
İstanbul'dan çıkarken bana bu veda mektubunu
bırakmış!’ dedi.”

(b.-mış 11215)

2. Hâsıl etmek, meydana getirmek:

“Lâkin eser, seyredenlerin üzerinde fena bir
Yahudi tesiri **bıraktı**.”

(b.-tı 9083)

“Kalp.imde bir hayâl.i kal-ıp kaybol-an şehir/
Ayrılma.nın **bırak-tığı** hicran derin.dedir”

(b.-tığı 36345)

“Bu göz.lerim medeniyet.lerin **bırak-tığını**/
Beş on yıl önce gör-ür müydü böyle taş yığm.ı”

(b.-tığımı 36368)

3. Koyup gitmek, terk etmek:

“*Vakıa Cemal Paşa'nın Suriye'den kaldırılacağı ve İstanbul'a getirileceği şayi olur olmaz, Halide Edip Hanım Suriye'yi, o maarif intibahını, o mektepleri ve muallimleri bıraktı ve Cemal Paşa'dan önce İstanbul'a geldi.*”

((b.-tı 9130)

3. Ölümünden sonra ardında kalmasını sağlamış olmak:

“*Karısına ve oğluna bıraktığı yegâne miras da bu oldu.*”

(b.-tığ 9878)

“*Bir tek gazel bırak-sa yet-er bir gazelserâ/ Her beyit.i ancak ol-malı beytü'lgazel gibi*”

(b.-sa 37411)

4. Koyuvermek, salıvermek:

“*Ankara'ya bir taş atarak, 'Ali Kemal'i bıraksaydık şüphesiz ki Fethi Beyefendi orada kurtarırdı!' cümlesiyle fikrini itmam etti.*”

(b.-saydık 10482)

5. ... Durumda bulunmasına, ... durumda kalmasına, ... hâle gelmesine sebep olmak:

“*Dünyâ.yı sar-an boşluk.u hisset-miyelim/ Peymâne.yi boş bırak-ma dol-dur sâkî*”

(b.-ma 38074)

6. ***Gölgede bırakmak**: Ondan daha başarılı, daha üstün olmak:

“*Ahmet Haşim teşbihleri ile Çin, Hint, İran ve eski Türk ressamlarını gölgede bırakır bir sanatkârdı.*”

(b.-ır 10522)

7. ***Kendini bırakmak**: Kendini duruma teslim etmek:

“*Git bu mevsim.de gurup vakit.i Cihanğir.den bak/*

Bir zaman kendi.ni karşı.ndaki rü'ya.ya bırak”
(b. 35895)

b. 1903, 20180, 23172, 36448, 37333

b.-a 32233, 32233

b.-abildi 32233

b.-abilecek 14310

b.-abilir 13252

b.-abilirdi 25250

b.-acağına 32698

b.-acağımı 8945

b.-acak 8272, 9269, 13261, 15491, 16350, 25208, 33658

b.-acaksınız 23479, 23488

b.-acaktık 25319, 25324

b.-alım 9324, 10964, 10965, 11657, 13096, 17781, 26871, 33143

b.-amayız 35507

b.-amazdım 30182

b.-amıyordu 8603

b.-an 5221, 5526, 7122, 12011, 14789, 26552, 27535, 30388

b.-anlara 21286

b.-arak 2188, 2859, 3825, 4672, 9218, 9967, 10813, 10819, 10869, 11713, 13074, 14346, 14645, 16305, 17856, 18595, 20026, 20111, 20759, 21780, 23909, 26269, 27725, 30305, 30624, 32954, 33124

b.-ayım 35479

b.-dı 23918, 24437

b.-ınca 27066

b.-ımız 22817, 27814, 29133, 31714, 31740, 31927

b.-ıp 14461, 20051, 28022, 29539, 35492

b.-ır 7740, 8235, 10515, 13184, 14336, 20668, 27988, 29772, 31891, 33326, 35226

b.-ırdı 23534, 33637

b.-ırdım 20757

b.-ırız 29302

b.-ırlar 543

b.-ırlardı 643, 7840, 29625

b.-ırsak 35513

b.-ırsam 20077

b.-ıyor 21686

b.-ıyordu 5608

b.-ıyordum 34607

b.-ıyorlar 3239, 16297, 21606, 27819

b.-ıyorsunuz 23373

b.-ıyorum 10874, 15568, 19025, 19293, 20410, 20649, 20852, 25299, 28688, 29121, 29532, 29638

b.-ıyoruz 24145

b.-ma 26951, 37470

b.-madan 35

b.-madı 13394, 27081, 27502, 33093, 33887, 34549

b.-madığı 9981

b.-madığını 2855

b.-madıklarını 14741

b.-madılar 13559

b.-madıların 29726

b.-madınız 25384
b.-mak 1725, 5266, 8717, 8891, 10964,
15500, 17585, 20633, 22005, 23185, 32071,
33578, 35151
b.-makla 18190
b.-maksızın 9339, 28883, 33337
b.-maktansa 18495
b.-maları 16261
b.-malı 7620, 28691
b.-mamalı 21215
b.-maması 19568
b.-mamış 4862
b.-mamışlar 5313, 25400
b.-mamıştı 3654
b.-masını 27815
b.-maya 5623, 13351, 15971, 27600
b.-mayan 31380, 34013
b.-mayı 11339
b.-mayınız 10970
b.-maz 31742, 32072, 35374, 35801
b.-mazdı 11008, 13735, 35190
b.-mazlardı 975
b.-miş 278, 1310, 2985, 4116, 5060, 6145,
6157, 6246, 7106, 11208, 19133, 19892, 26498,
27842, 28983
b.-mişdi 19355
b.-mişler 18978
b.-mişlardı 614, 5316
b.-mişlerdir 24890
b.-mişti 2084, 2596, 3905, 4938, 5097, 34231
b.-miştiler 7504
b.-mıştım 27264
b.-mıştır 5697
b.-mıyor 13725
b.-mıyordu 2745, 3639, 4907, 11277
b.-salar 21650
b.-saydı 24548, 35194
b.-tı 4435, 4459, 6419, 9076, 9123, 13905,
18670, 19069, 20836, 22263, 22871, 22940,
26622, 27338, 28250, 33417, 34532, 34782
b.-tığı 2583, 4806, 5517, 5562, 5574, 5708,
7791, 9127, 9871, 9984, 10161, 17496, 18081,
18572, 20088, 21345, 25208, 30731, 34317,
34884
b.-tığım 2742, 32178
b.-tığımız 204, 18449, 18502, 18523, 18557,
30263
b.-tığımızı 13743

b.-tığınız 20432
b.-tıkları 7519, 18594, 20110, 24975, 28531
b.-tıktan 9983, 14581, 26971, 27364, 27555,
30518, 31834
b.-tılar 921, 1071, 5386, 10334, 13049,
13049, 14748, 14972, 22445
b.-tım 2548, 3884, 11244, 30105
b.-tımdı 26051
b.-tınız 20758
[=305]
BIRAKIL:- 1. Bırakmak işi yapılmak:
“Daha o zaman millî mimarîmizin ne kadar
güzel olduğuna en ziyade şehadet eden parça,
1770'te Üçüncü Mustafa tarafından, daha iyi
yapmak belâhetiyle tamamıyla yıkılmış olan
Fâtih Camii'nin nasılsa **bırakılmış** olan harem
kısmıdır.”
(b.-miş 4837)
2. Terkedilmek:
“Yanmış ve yıkılmış semtler, devletin ve halkın
fakirliği yüzünden, öyle hâli **bırakılmışlardı**.”
(b.-mişlardı 5326)
b.-amaz 8070, 8090, 8246
b.-an 921, 4901
b.-dı 19750, 30075
b.-dığı 16322
b.-dığına 34186
b.-maktı 34091
b.-maları 15708
b.-malı 6709
b.-mamı 11390
b.-ması 16366, 24980
b.-masını 34358
b.-masıyla 16321
b.-miş 5262, 18470, 23840, 34006
b.-mişti 34458, 34896
b.-mıştır 5514
[=26]
BIRAKTIR:- Bırakmak işini yaptırmak veya
bırakmasına sebep olmak:
“Sâliha Sultan Pâdişâh'a başvurur, paşasını
İstanbul'da **bıraktırır**.”
(b.-ır 34754)
b.-an 29685
b.-ıyorum 11343
b.-mak 35389
[=4]
BIYIK: Üst dudak üzerinde çıkan kıllar:

“Selîm-i destan, altın küpesi, uzun **bıyıkları**, demir çenesiyle bu mânâyı hâzdir.”

(b. +ları 25689)

“Uğra-dın arzivedâ etmek için Çankaya.ya/ Âkabet git-di **bıyık.lar** da sakal.dan sonra”

(b. +lar 39011)

b. 29332, 32812

b.+ı 34540

b.+ım 39015

b.+ları 284, 968, 35294

b.+larının 19738

[=10]

BIYIKLI: Bıyığı olan:

“Esmer ve kaytan **bıyıklı** ayranacı delikanlıya ayranın fiyatını sordu.”

(b. 35332)

b. 231

[=2]

BÎ-AMAN: Fars.+Ar. Amansız:

“Hattâ o târihlerde Türk milletinin **bî-aman** bir düşmanı idiler.”

(b. 26225)

“En sinsî bir ezâ gibi.dir geç-miyen zaman/ Bin türlü başka cevri.de var.dır ki **bîaman**”

(b. 36657)

b. 4000, 12157

[=3]

BÎAT: Ar. ***Bîat-ı umûmiyye**: Genel, umumi biat:

“**Bîat-ı umûmiyye** resm-i münîfi ifâ kılındı.”

b.+ı+umumiyye 22051

[=1]

BİBER: Yun. 1. Patlıcangillerden, yurdumuzda çok yetişen ve çeşitli türleri bulunan bir bitki:

“Bu cereyanların estiği bir sahada elbette güller açmaz, Makedonya'da olduğu gibi kırmızı **biber** biter.”

(b. 11759)

2. Bu bitkinin kurutulup baharat olarak yararlanılan ürünü:

“... eski sînâatımızdan bir şeyin bu hazin yer de bu hazin tecellisi yalnız düşündürmüyor, kalbi yaralıyor, gözleri bir daha **biber** gibi yakıyor.”

(b. 6221)

b.+ine 3354

[=3]

BİBLOS: Lübnan'ın Beyrut kentinin kuzeyinde yer alan antik bir Fenike liman kenti:

“Tam elli beş yaş.ında ve **Biblos.dayım** bugün/ Fikret bu beyit.imi/

İnşâd et-erdi sev-diği bir mûsikî gibi”

(b.+dayım 38803)

b. 38819, 38821, 38823

b.+da 38807, 38831

b.+un 36375

[=7]

BİÇ-: **mec.** Takdir ve tespit etmek, koymak:

“Türk topraklarında Yunanistan gibi bir hükümet kendi payına müstemlekeler **biçmek** davasındadır.”

(b.-mek 13185)

b.-tik 11718

[=2]

BÎÇÂRE: Fars. Çaresiz, aciz, zavallı:

“O oteli hatırladıkça Paris'e parasız ve **bîçare** düşen gençlerin başlarını soktukları ilk melcelerden biri hatırıma gelir...”

(b. 11131)

“**Bîçare** gönül.ler Ne git-en son gemi.dir bu/ Hicranlı hayât.ın ne de son mâtem.idir bu”

(b. 36438)

b. 7333, 12164, 12268, 14470, 14565, 17302, 18003, 21705, 22670, 22783, 22993, 24717, 31358, 31417, 33827, 34456, 38217

b.+ler 6340, 17317, 21403, 22179

b.+lere 30371

b.+leri 30362, 34130

b.+lerse 15220

b.+miz 15786

b.+yi 15790

b.+yüz 25868, 25868, 25869

[=32]

BÎÇARELİK: Biçare olma durumu, zavallılık, çaresizlik:

“... Bizans Devleti'nin o devirdeki **bîçareliğine** misal olarak, imparatorun parasızlık yüzünden, Bizans'ın Selanik şehri üzerindeki hukukunu Venedik Cumhuriyeti'ne satmış olduğunu zikretmişti.”

b.+ine 4450

[=1]

BİÇİL-: **mec.** Takdir ve tespit edilmek:

Kurûn-ı Vustâ'ya göre **biçilmiş** bir saltanatı sırf siyaset kuvvetiyle korumak eğer yalnız siyasetin, siyaset dâhilerinin elinde olsa idi tarih dururdu!”

(b.-miş 12206)

b.-miş 11835
 [=2]
 BİÇİM: 1. Sanat ve edebiyat eserlerinde dış görünüş, form:
 “Bu divanhanenin arkasında, geniş bir mihrab **biçiminde**, camekânlı bir sofa vardı.”
 (b.+inde 506)
 2. Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, şekil:
 “... nâdir tesadüf olunur **biçimde** kesilmiş kıvrıkcık bir saçı...”
 (b.+de 3899)
 b.+de 33968
 b.+inde 352302
 [=4]
 BİDÂD: Fars. Adâletsizlik, zulüm, eziyet:
 “Beyhûde elem çek-me sakın şâd yaşa/
Bidâd yol.unda dâd yaşa”
 (b. 38899)
 b. 37332, 38395
 [=3]
 BİDÂR: Fars. ***Bîdar olmak**: Uyanık durumda bulunmak, uyanık olmak:
 “Seslen-di harâbâtîidivâne.mize/
 Peymâneiömr dol-madan **bîdar ol**”
 b. 38268
 [=1]
 BİDÂYET MAHKEMESİ: Tanzimat’tan sonra kurulan ve önemsiz davalara bakıp bunları karara bağlayan, istinaf ve temyiz mahkemelerinden daha alt kademedeki mahkemelere verilen isim:
 “O zaman Babiâli’de Şûrâ-yı Devlet **Bidayet Mahkemesi** Müdde-i Umumisi bulunuyordu.”
 b. 1498
 [=1]
 BÎ-DÜRÜĞ U BÎ-LÂF: Fars. Yalansız ve lâfsız:
 “Türk’e şecaat gibi tek bir meziyet bahşettikten sonra diyorsunuz ki:
 ‘Yahya ger varsa sende insaf
 Göster bana **bî-dürüğ u bî-lâf**’ (...)”
 b. 20764
 [=1]
 BİGA: Çanakkale'nin en büyük ilçesi:
 “Yunan Harbi” bugün gözümüz önünde
 Eskişehir'den **Biga'ya**, İzmir'e, Aydın'a kadar cephe arkasında geçen harptir.”
 b.+ya 16790

[=1]
 BÎGÂNE: Fars. Aldırışsız, kayıtsız:
 “Ziya Bey maddî hayata **bigâne** idi.”
 (b. 8701)
 b. 846, 2645, 8453, 8702, 9208, 9286, 9950, 11236, 11414, 18029, 19691, 27754, 27839, 31082, 31203, 31753, 34340, 34452
 b.+dir 9471, 24774, 30207
 b.+ler 795, 2582
 [=24]
 BÎGÂNELEŞ-: Yabancılaşmak:
 “Pek seribir aksülâmelle soğudu, gizli bir izzet-i nefis yararı almış insanlar gibi **bigâneleşti**.”
 b.-ti 9309
 [=1]
 BÎGÂNELİK: Yabancılık:
 “Lâkin o günün akşamı Refik Hâlit'le dostluğumuz bitti, aramızdan anî bir soğukluk, bir **bigânelik** rüzgârı esti.”
 (b. 9284)
 b.+ime 11415
 b.+imi 9298
 b.+imizin 29216
 b.+le 17265
 b.+ler 11414
 [=6]
 BÎGAAYE: Fars.+Ar. Sonsuz, nihayetsiz:
 “Sevket-ti irâde.m ol-madan dünyâ.ye/
 Gün.den gün.e ol-du hayret.im **bigaaye**”
 b. 38263
 [=1]
 BÎGAM: Fars.+Ar. Gamsız, kedersiz:
 “İste-rsen esâsömr.ü muhkem kılmak/
 Birkaç günlük hayât.ı **bigam** kılmak”
 b. 38295
 [=1]
 BÎGÂNE: Fars. Kayıtsız, ilgisiz, alâkasız, lâkayt:
 “Tâlih ben.a dön-se nazikâne/
 Bir yıldız.ı ver-se mâlikâne/
Bigâne kal-ır o iltifât.a/
 İstanbul.a dönmek iste-rim ben”
 (b. 36213)
 b. 36448
 b.+ler 37570
 b.+lerin 38053
 [=4]
 BÎGÂNELEŞ-: İlgilenmemek:

“Birçok.ları küs-müş gibi **bigâneleş-ir**/
O.nlar sen.a küs-meden sen o.nlardan geç”

b.-ir 38033

[=1]

BÎ-GÜNAH: Fars. Günahsız, suçsuz, masum:
“... **bigünah** olduğu anlaşılmuş, şüphelendiği
insanları **bî-günah** olsalar bile affetmesini
bilmeyen Dâmad Ali Paşa'nın nasılsa
müsâmahasına mazhar olmuş...”

(b. 34883)

“Hussâd.ı **bî-günâh** say-ıp kîn.e bil-medik/
Gaflet veyâ tegaafül et-ip bak-madık Kemâl”

b. 37457

b. 17796, 34872, 34986

[=5]

BÎ-HABER: Fars. +Ar. Habersiz:

“Babiâli Yokuşu'ndan Sirkeci'ye doğru inerken
dikkat ettim ki dünya bu ihtilâlden **bihaber**,
dükkânlarda kayıtsız kayıtsız gülüşüyorlar...”

(b. 10638)

“Şekküzre bütün ömür ise geç-mez pek hoş/
Mey nûş et-elim ki **bî-haber** kal-dıkça”

(b.-haber 38420)

b.+diler 3866, 12187, 12974

b.+dim 1975

b.+dir 28626

b.+dirler 24305

[=8]

BÎ-HADD: Fars. +Ar. Sınırsız:

“**Bî-hadd** i-miş güneş gibi tenvîr savlet.i/
Tasvîr et-er mi böyle şehinşâh.ı ey Kemâl”

b. 37445

[=1]

BÎHAKKIN: Ar. Hakkıyla, tamamıyla:

“O kadar ki Maârif Nezareti, **bihakkın**
ürkmüş...”

(b. 28959)

b. 20779, 32449

[=3]

BÎ-HAVF Ü HİLÂF: Fars. +Ar. Korkusuz ve
hilâfsız:

“(...) ‘Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş/
Teklîf ü tekellüfden sükkânı mu'âf olmuş/
Bir neş'e gelüb meclis **bî-havf ü hilaf** olmuş/
Gam sohbeti yâd olmaz meşrebleri sâf olmuş’
(...)”

b. 28020

[=1]

BÎ-HAYÂ: Fars. +Ar. Hayasız:

“Nice **bî-hayâ** ve bî-insaflara hizmet etmekten,
bendelikten, bende sadâkatinden sitayişle
bahsetmiş olan bin senelik Şark edebiyatlarında
ilk defa ferde bir ahlâkın zıddı olan serbest bir
isyan ahlâkı telkîn eden adamdır.”

(b. 32681)

b. 32682

[=2]

BÎHRUZ BEY: Rezaizade Mahmud Ekrem'in
Araba Sevdası isimli romanının ana karakteri:

“Ekrem Bey Araba Sevdâsı'ndaki **Bihruz**
Bey'dir vesselam.”

b.+dir 32837

[=1]

BÎHÛDE: Fars. Boşuna, beyhude:

“Dol-masun **bîhûde** sâgar aç-masun bîhûde gül/
CâmıCem bir lâhza devret-mez bu zevkâbâd.da”

(b. 37976)

b. 37707, 37976

[=3]

BÎ-HUŞ: Fars. Sersem:

“... matlai hazdan **bî-huş** bir kalbin o andaki bir
hissini lems ettirecek kadar âhenkdârdır...”

b. 29440

[=1]

BÎ-İNSAF: Fars. +Ar. İnsafsız:

“Abdülhamid devrinde, bî-hayâ ve **bî-insaflara**
hizmet edenlerin adedi azalacağına, bilâkisi
arttı.”

(b.+lara 32686)

b.+lara 32670

[=2]

BÎK(İ)R: Ar.1. Kız, bâkire:

“O kızlara baktım, bağırımdan bir hıçkırık koptu,
ah tâli'siz **bikrler**, dedim.”

(b.+ler 21542)

2. Bir şeyin hiç kimse tarafından dokunulmamış,
bozulmamış olan (ilk durumu):

“Ey genç öl-en ad.ın kal-acak dil.de zikir.imiz/
Biblos.da lâle.ler gibi sol-dukça **bikr.imiz**”

(b.+imiz 38807)

b.+imiz 38831

b.+ler 21488

[=4]

BÎ-KERÂN: Fars. Sınırsız, sonsuz, uçsuz,

kenarsız: “Sevres Muahedesi öyle **bî-kerân** bir
ummandır ki yanında Versail-les, Saint

Germain, Neuilly Muahedeleri bir içim su kalır.”

b. 12625

[=1]

BİL:- 1. Bir şey hakkında bilgisi, malumatı olmak:

“Şefik Esad'ın validesi çok hisli bir kadındı. Oğlunun dostu olduğumu **bildiği** için, beni tâ uzaktan bir anne gibi seviyormuş.”

(b.-diği 2550)

“O eser.ler bugün defîne midir/

Ebedîyet.te bir hazîne midir/

Bir **bilen** var mı Nerdeler şimdi”

(b.-en 35799)

2. Kabul etmek, addetmek, saymak:

“Avrupa'nın şark sulhüne bekkilik etmeyi cana minnet **biliyorduk.**”

(b.-iyorduk 12582)

3. Allah'tan başka kimse bilmez, sâdece Allah bilir:

“Artık İslâm zamanında, camiin bütün kandilleri, zemininde bütün halıları, etrafında bütün şamdan, rahle ve kürsüleri varken nasıl bir harikaymış **Allah bilir.**”

(b.-ir 18938)

4. Bir ilim dalında yeterli olmak:

“Encümenin daha ihtidayı teessüsünde ilm-i târihi **bilenlerden** değil –çünkü öyleleri bizde yok– sevenlerden teşekkül edeceğini biliyorduk.”

(b.-enlerden 21921)

5. Tanımak:

“Bir def'a hisset-en biz.i **Bil-din** mi kim.leriz Cin.ler veyâhut o.nlara benze-r vehim.leriz”

(b.-din 37138)

b. 26374, 36607, 38112, 38271, 38615, 38622, 38644

b.-di 21433, 34181, 38103

b.-diği 2381, 2549, 3527, 7318, 8807, 9565, 9821, 10659, 11223, 11956, 13444, 13636, 14599, 15212, 16221, 17925, 19096, 21348, 25532, 25756, 30055, 34141, 34356, 35106

b.-diğim 26408, 26915, 26925

b.-diğimden 34628

b.-diğime 11256, 34722

b.-diğimi 26924

b.-diğimiz 1049, 2612, 5597, 5824, 9539, 10509, 15399, 17560, 18522, 19606, 20949, 22708, 29861, 31231, 32871, 33045, 35242

b.-diğimizden 25690

b.-diğin 20213

b.-diğinden 11359

b.-diğine 17749

b.-diğini 17192, 33240, 34597

b.-diğiniz 9010, 20406, 33865, 34961

b.-dik 37448, 37459

b.-dikleri 366, 5883, 18661, 25030, 27323, 27331, 31111, 32902, 33637

b.-diklerimi 2331

b.-diklerimin 19230

b.-diklerini 34380, 35112, 35548

b.-diler 22588, 28551

b.-dim 35734, 36620

b.-ebile 8329, 14634, 15205, 15440

b.-ebilirdi 19494

b.-emediniz 29619

b.-emem 15549

b.-emeyiz 16332

b.-emez 10237, 13053, 27662, 38064, 38202

b.-emezdim 567

b.-emiyordum 9541

b.-emiyorlar 20250

b.-emiyoruz 13077

b.-en 2384, 8822, 10215, 13543, 17568, 17614, 19387, 19782, 19819, 21796, 22186, 26142, 26294, 27525, 27546, 28780, 30641, 33905, 36606

b.-enler 4920, 8145, 8197, 10256, 18168, 19456, 25769, 30788, 31076, 35002, 35238, 35331

b.-enlerden 9982

b.-erek 18360, 19622, 20576, 20577, 22410

b.-eyim 32337

b.-ir 1571, 2220, 2581, 2734, 2785, 4221, 6620, 7828, 8099, 8196, 8690, 9392, 9502, 11105, 12262, 13140, 13800, 15209, 15562, 16041, 16535, 17192, 17778, 17933, 18924, 19388, 21641, 22164, 26251, 26414, 26770, 26822, 27422, 28959, 31353, 31844, 32225, 33693, 33946, 34224, 34262, 34293, 34820, 34978, 35065, 35455, 36582, 36595, 36633, 36650, 37083, 38171, 38701, 38883

b.-irdi 2088, 8401, 9898, 10969, 24561, 26822, 33636, 34076, 34214, 34333

b.-irdim 2777, 7187, 19763, 33337, 34644, 34732

b.-irim 3530, 3532, 8329, 8685, 12397,
17047, 19036, 20122, 28526, 29072, 30814,
32423, 33859, 34262, 34278, 34280, 34547
b.-irisiniz 27099
b.-iriz 8098, 8148, 14383, 15620, 15729,
16419, 17682, 20997, 22983, 24218, 24750,
31027, 31887
b.-irler 2578, 4340, 6272, 7702, 8355, 14385,
14775, 16680, 17662, 18654, 19350, 26631,
32300, 32766, 33172, 33449
b.-irlerdi 1391, 8346, 8356, 24065, 29158
b.-irlerse 29961
b.-irmisin 33474
b.-irmisiniz 23073, 29613
b.-irmiydi 30308
b.-irse 34467
b.-irsek 8219
b.-irsin 10664, 22936, 22956, 34921
b.-irsiniz 8121, 20471, 20600, 23336, 29621,
31392, 33868, 34120, 34365, 35454
b.-işle 19456
b.-iyor 3112, 3127, 3341, 8737, 13306,
15441, 15442, 17575, 17583, 17745, 17917,
17918, 17920, 18153, 26774, 28683, 30417,
33762
b.-iyordu 10682, 16586, 35003
b.-iyorduk 1034, 12573, 21720, 21907,
30561, 30708
b.-iyordum 1739, 2012, 2150, 2240, 2268,
3032, 30102
b.-iyordunuz 20403
b.-iyorlar 3511, 7053, 13714, 13859, 15576,
16909, 18155, 22943, 24067
b.-iyorlardı 15956, 25030
b.-iyorlarsa 26789
b.-iyormusun 9227
b.-iyormusunuz 23346, 23387
b.-iyormuş 9248, 14346, 24352
b.-iyorsunuz 13742, 16593, 20576, 22923,
28141, 32715
b.-iyorum 7372, 11628, 21534, 22940,
23168, 25406, 31070, 35576
b.-iyoruz 1052, 3309, 5276, 5592, 5798,
7726, 13245, 13897, 19413, 23668, 24094,
24296, 25092, 25128, 25896
b.-me 35871
b.-meden 8319
b.-mediği 10059, 10159, 16895, 22611,
33639, 33726, 34314, 34327
b.-mediğim 2251
b.-mediğime 2332
b.-mediğimi 9525, 28901
b.-mediğimiz 2208, 12112, 32253
b.-mediğin 38428
b.-mediğine 34718
b.-mediğini 9005
b.-medik 19414, 37449, 37450, 37451,
37453, 37455, 37457, 37459
b.-medikleri 2053, 8813
b.-medikten 24059
b.-medin 38461, 38485
b.-meğe 21396
b.-meği 33483
b.-mek 4147, 6550, 8317, 8360, 13353,
13804, 15182, 19809, 25875, 29600, 33025,
33025, 33030, 33131, 33857, 35104
b.-mekle 2720, 8360
b.-meksizin 2095
b.-mekten 28694
b.-meli 13444
b.-melidirler 13890
b.-meliyiz 15775, 17726
b.-mem 378, 482, 792, 851, 2498, 2860,
2976, 3026, 3253, 3887, 8302, 8749, 9583,
12090, 13937, 16828, 19678, 19735, 20481,
20875, 21495, 21636, 27641, 30326, 31362,
33160, 33515, 33962, 34297, 35955, 36418,
38071, 38101, 38897
b.-memek 26249
b.-memekle 26772, 27682
b.-memekten 35577
b.-memiş 36015
b.-memiz 28081
b.-menin 14040
b.-meseydik 15501
b.-mesi 8794, 11195, 27414, 33022
b.-mesin 33020
b.-mesine 8803
b.-mesün 37555
b.-meye 8769, 13730
b.-meyen 8594, 15422, 15555, 16233, 16257,
17305, 33938, 34873, 34974, 35124
b.-meyenler 33448, 34627
b.-meyiyiz 16632

b.-meyiz 16406, 31794, 37992, 37994,
38871, 38872, 38873, 38875, 38876, 38877,
38878, 38879, 38880, 38881
b.-mez 451, 5101, 8625, 9812, 10558, 15208,
22859, 28238, 28439, 29741, 30374, 36007,
36441, 36532, 36684, 36700, 36748, 38061,
38691, 38700
b.-mezdi 42, 244, 4029, 8681, 8769, 8780,
9818, 9875, 9879, 20787, 33699, 33870, 37137
b.-mezdim 726, 1374, 6891, 19872
b.-mezken 9293
b.-mezler 6891, 20674, 27836, 29147, 29779,
32338, 38855, 38857, 38861
b.-mezlerdi 29140
b.-mezseniz 31010
b.-mezsın 8508
b.-mezsıniz 1571, 26348
b.-mezsün 25869
b.-miş 1775, 37244
b.-mişler 5593
b.-miştir 35244
b.-miyerek 19622
b.-miyor 1028, 26773, 30537, 31355, 35796,
37067
b.-miyordu 444, 444, 8643, 15734, 25266,
26417, 33702, 34146, 34640
b.-miyordum 1218, 1583, 2811, 9280, 20069,
32375
b.-miyorlar 11558, 12354, 14299, 16413,
23778
b.-miyorlardı 8085, 22867
b.-miyormusunuz 23005
b.-miyorsa 7653
b.-miyorsun 26365
b.-miyorsunuz 16602
b.-miyorum 280, 700, 1113, 9896, 10229,
10697, 11011, 11574, 16699, 20306, 20336,
20436, 20780, 29524, 31323, 31940, 33483,
34211, 34507, 35408
b.-miyoruz 19415, 28542, 30475
b.-se 21116
b.-seniz 19873, 20873, 21499, 21528, 32755
b.-seydi 19726, 30801, 33904
b.-sin 13912, 24843, 32172, 36592
b.-sinler 16074, 16090, 16116, 16925, 16931
[=641]
BİLÂ-AMAN: Ar. İnsafsızca:

“Anadolu hey'et-i murahhasasının Londra
Konferansı'nda millî hareketi hakikî çehresiyle
temsil ettiğinden sonra cenkcü, maceraperest,
harp ve darp taraftarı, sulh kundakçısı
olduğumuza dair **bilâ-aman**, bilâ-fâsıla
neşredilen o ürcü-feler birdenbire zail oldu.”
b. 12426
[=1]
BİLÂD: Ar. Beldeler, şehirler:
“(…) ‘Binlerce **bilâd** vermiş almış/
Şeypurunu tâ Yemen'de çalmış’
b. 20841
[=1]
BİLÂ-FÂSILA: Ar. Aralıksız:
“Dokuz seneden beri **bilâ-fâsıla** Paris'te
yaşıyordum.”
(b. 11334)
b. 6869, 12417, 20474
[=4]
BİLÂHARE: Ar. Bil'âhire, sonra, sonradan:
“... Birinci İnönü sıralarında bu içtihadınız
kabul edilip musâlâha olsaydı tabî **bilâhare**
muzafferiyet olmazdı...”
(b. 11645)
b. 1370, 1466, 1521, 3945, 4243, 6767, 7229,
9354, 10880, 11366, 26114, 28990, 10099,
26938, 28991, 31250
[=17]
BİLÂ-HUDÛD: Ar. Sınırsızca:
“Sevdâ.ya **bilâ-hudûd** meydan ver-dik/
Dünyâ gibi bir sâhaicevlân ver-dik”
b. 38096
[=1]
BİLÂ-İHTİYÂR: Ar. Elinde olmayarak,
kendiliğinden:
“**Bilâ-ihtiyar** Râcî Efendi'yi hatırladım.”
b. 3026
[=1]
BİLÂ-ÎLÂN: Ar. ***Bilâ-îlân-ı harb**: Harp ilan
etmeksizin:
“Yunanistan mütarekeden sonra, **bilâ-îlân-ı**
harb, harbe girdi, bugün de mağlûptur...”
b.+1+harb 15901
[=1]
BİLÂ-İNKITÂ: Ar. Devamlı, sürekli:
“Elli seneden beri **bilâ-inkitâ**, her gün aynı
saatte Times'i okumuş...”
b. 26350

[=1]

BİLÂ-İRÂDE: Ar. İradesizce, elinde olmadan:

“O dem ki şevk ile tâbân ol-ur gönül gönül.e/

Bilâ-irâde şitâbân ol-ur gönül gönül.e”

b. 37384

[=1]

BİLAKİS: Ar. Tersine olarak, tam tersine, tersine, aksine:

“Demek ki târîh yekpare görülecek, topyekûn sevilecek yahut da nefret edilecek bir şey değildir; **bilakis** tedkîk ve muhakeme edilecek bir manzaradır.”

(b. 24894)

b. 98, 1082, 2983, 3196, 3580, 3607, 3941, 5185, 5303, 6112, 6113, 6593, 6994, 7458, 7647, 7657, 7798, 8628, 8682, 9711, 10087, 10527, 11786, 11818, 12228, 12269, 12409, 12423, 12445, 12571, 12621, 12645, 12663, 12869, 13304, 13322, 13537, 14046, 14062, 14096, 14100, 14432, 14440, 14449, 14495, 14504, 14555, 14618, 14630, 14687, 14692, 14712, 14725, 14951, 14965, 15120, 15278, 15491, 15677, 15780, 15835, 16162, 16213, 16266, 16319, 16385, 16444, 16472, 17046, 17125, 17188, 17223, 17277, 17356, 17359, 17585, 18005, 18017, 18174, 18176, 18217, 18507, 19949, 20356, 20705, 20715, 21236, 21288, 21427, 21431, 21529, 21769, 21784, 21842, 22052, 22740, 22894, 22983, 23159, 23254, 23358, 23628, 23687, 23708, 24801, 25570, 26303, 26650, 27091, 27496, 27674, 27914, 27960, 28117, 28453, 29024, 29219, 29298, 29367, 29414, 29458, 29740, 29748, 29752, 30181, 30199, 30612, 30629, 30753, 30770, 30781, 31147, 31368, 31495, 31596, 31629, 32053, 32285, 32407, 32676, 32698, 33021, 33217, 33239, 33969, 35114, 35516

[=148]

BİLÂ-MÛLÂHAZA: Ar. Düşünmeden, düşüncesizce:

“Gonaris, Marmara şehirlerinin Patras şehri kabilinden olduğunu bilâ-mülâhaza söylemiyor muydu?”

b. 17890

[=1]

BİLÂ-ŞUUR: Ar. Şuursuzca:

“Görüşünde asla yanılmaz, görüşü de doğrudur, dini ayrı, mektebi ayrı insanların bir milletten olamayacağını **bilâ-şuur** bilir.”

b. 13149

[=1]

BİLÂ-TEVAKKUF: Ar. Durmadan:

“Romanı Rolland ruhunun etrafında **bilâ-tevakkuf** dolaşan bir seyyahıdır.”

b. 22467

[=1]

BİLÂ-TEREDDÛT: Ar. Tereddütsüz:

“Türkçe onun etrafında tekevün etti; **bilâ-tereddüd** denilebilir ki aruza âşinâ olmayan bir Türk edebî Türkçenin ayarını takdir edemez.”

(b. 29608)

“Aç-an şu kırmızı gül.den es-en riyâh.a kadar/

Bilâ-tereddüd inan-dık ki sen.dedir ey mey/ Ne var.sa derd.e devâ çâreîfelâha kadar”

(b. 37579)

[=2]

BİLÂ-VÂSITA: Ar. Vasitasız, araçsız, doğrudan doğruya:

“Sanattan **bilâ-vâsita** mahzûz, Racine Musset hattâ Hérédia gibi sanatkârlar mümessilleri mübdi' diye alkışlıyorlardı.”

(b. 31504)

b. 31558, 31689

[=3]

Bİ'L-CÛMLE: Ar. Bütün, hep:

“Sarfet-ti azmücezm ile **bi'l-cümle** vâr.ını/ Bir kaahirâne hırs ile Memlûk leşker.i/ Gavгаа.ya sal-dı eslihaîbîşümâr.ını”

(b. 37256)

b. 38841

[=2]

BİLDİR-: 1. Anlatmak, ifade etmek:

“Gelen adam sıfatını **bildirdi**.”

(b.-di 34413)

2. Haber vermek:

“Çok aziz muhibbim. Son telgrafnâmenizle hâriciyedeki işin halledildiğini **bildirdiniz**.”

(b.-diniz 20444)

“Hengâmirezm.i **bildir-en** âvâzîhâtîfî/ Akset-ti her taraf.ta cibâl.in cibâh.ma”

(b.-en 37202)

b.-erek 14054

b.-melerini 33995

[=5]

BİLDİRİL:- Haber verilmek, anlatılmak:
“...ziyâretçilerden biri tarafından Sultan
Mahmud'un kulağına bir haber uçurulmuştur,
etrâfını iyi görmeden açtığı birçok bahisler,
ihtimâl vird ve derd edindiği Ocak bahsi,
bildirilmiştir.”

b.-miştir 34023

[=1]

BİLE: Dahi:

“Hisar'da bırakıldığına şükredeceğine, bu kadar
tatlı ve yakın bir menfâya **bile** tahammül
edemedi.”

(b. 34198)

“Tâli.in dön-düğü en korkulu yıl.larda **bile**/
Yürü-yen düşman.ı son hamle.de dök-tün
deniz.e”

(b. 35972)

“Sâde bir semt.ini sevmek **bile** bir ömür.e değ-
er”

(b. 35820)

b. 416, 557, 580, 603, 682, 734, 964, 1036,
1079, 1080, 1096, 1124, 1147, 1163, 1191,
1301, 1606, 1640, 1737, 1756, 1779, 1892,
1955, 1962, 2035, 2287, 2387, 2392, 2395,
2413, 2501, 2574, 2576, 2665, 2668, 2710,
2906, 2950, 2965, 2976, 3021, 3086, 3170,
3335, 3470, 3533, 3711, 4090, 4110, 4131,
4212, 4330, 4347, 4355, 4666, 4702, 4900,
4955, 4961, 5332, 5449, 5460, 5490, 5511,
5540, 5566, 5755, 5778, 5876, 6020, 6060,
6273, 6411, 6788, 6980, 7014, 7196, 7286,
7294, 7367, 7444, 7511, 7522, 7566, 7607,
7631, 7673, 7675, 7679, 7757, 7820, 7884,
8216, 8274, 8350, 8629, 8654, 8679, 8695,
8734, 8758, 9076, 9294, 9323, 9323, 9459,
9467, 9505, 9520, 9525, 9566, 9732, 9733,
9766, 9802, 9812, 9859, 9901, 9947, 10078,
10105, 10303, 10533, 10557, 10687, 10700,
10861, 11008, 11019, 11080, 11129, 11333,
11358, 11514, 11525, 11527, 11667, 11680,
11766, 11801, 11827, 11907, 11977, 11986,
12307, 12308, 12311, 12419, 12466, 12507,
12517, 12556, 12574, 12580, 12594, 12609,
12630, 12738, 12742, 12742, 12924, 12949,
12994, 13100, 13135, 13142, 13187, 13437,
13499, 13523, 13651, 13759, 13818, 13855,
13933, 14021, 14060, 14183, 14238, 14293,
14335, 14398, 14544, 14708, 14719, 14791,

14802, 14804, 14845, 14859, 15033, 15112,
15225, 15375, 15378, 15408, 15526, 15570,
15574, 15577, 15592, 15647, 15712, 15714,
15911, 16038, 16297, 16414, 16434, 16481,
16495, 16638, 16734, 16776, 16853, 16911,
16955, 17000, 17055, 17114, 17190, 17194,
17198, 17325, 17353, 17412, 17565, 17585,
17619, 17690, 17825, 18169, 18265, 18369,
18392, 18431, 18464, 18518, 18599, 18641,
18800, 18834, 18921, 18980, 19062, 19349,
19463, 19552, 19553, 19681, 19732, 19858,
19869, 19890, 20036, 20163, 20181, 20187,
20199, 20201, 20259, 20321, 20383, 20457,
20550, 20750, 20784, 20789, 20857, 20910,
20932, 20938, 20949, 21084, 21147, 21439,
21687, 21731, 21754, 21766, 21849, 21880,
21887, 21905, 21908, 21928, 21955, 22139,
22238, 22274, 22379, 22412, 22554, 22558,
22561, 22564, 22621, 22657, 22669, 22771,
22840, 22867, 22942, 23184, 23235, 23271,
23451, 23470, 23523, 23612, 23739, 23778,
23781, 23826, 23869, 24062, 24092, 24105,
24239, 24323, 24455, 24663, 24754, 24776,
24848, 24980, 25045, 25049, 25071, 25168,
25181, 25313, 25353, 25833, 26151, 26172,
26199, 26348, 26446, 26506, 26509, 26546,
26652, 26684, 26687, 26762, 26820, 26891,
26938, 27045, 27049, 27124, 27167, 27286,
27321, 27409, 27602, 27610, 27842, 27879,
27888, 28180, 28381, 28460, 28538, 28626,
28635, 28652, 28728, 28782, 28825, 28843,
28845, 28988, 29064, 29121, 29131, 29147,
29150, 29211, 29227, 29234, 29318, 29521,
29599, 29649, 29677, 29714, 29717, 29735,
29785, 29921, 29936, 29939, 29965, 29997,
30045, 30060, 30108, 30174, 30177, 30321,
30400, 30572, 30596, 30609, 30752, 30763,
30800, 31043, 31067, 31090, 31109, 31119,
31144, 31203, 31357, 31464, 31511, 31540,
31636, 31746, 31759, 31768, 31795, 31884,
31968, 31990, 32023, 32072, 32100, 32124,
32158, 32210, 32236, 32251, 32271, 32291,
32353, 32425, 32488, 32603, 32696, 32802,
32893, 32897, 32986, 33030, 33059, 33072,
33127, 33198, 33235, 33317, 33346, 33454,
33469, 33549, 33680, 33683, 33715, 33771,
33816, 33873, 33887, 33899, 33986, 34048,
34056, 34147, 34187, 34320, 34322, 34376,

34836, 34845, 34849, 34873, 35015, 35145, 35154, 35247, 35366, 35367, 35504, 35515, 36013, 36014, 36171, 36347, 36395, 36456, 36843, 36897, 37795, 37796, 37797, 37798, 37799, 37804, 37809, 37814, 37819, 38098, 38979, 39002

[=508]

BİLE-: ***Diş bilemek**: *mec.* Kötülük yapmak ve öç almak için fırsat kollamak:

“İttihat ve Terakki'ye ve daha doğru ve şümüllü bir tabirle bütün inkılâp nesline **diş bileyen** bir menkûbdu.”

(b.-yen 9268)

b.-yenlerin 21521

[=2]

BİLECİK: Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Ankara'dan bizi getiren (tren) **Bilecik'te** durduğu zaman İstanbul'dan oraya kadar istikbale gelen gazeteciler Ali Kemal'in bir gün evvel İstanbul'da tevkif edildiğini ve bir motörle Anadolu'ya doğru sevk olunduğunu haber verdiler.”

b.+te 10402

[=1]

BİLEK: Elle kolun, ayakla bacağın birleştiği bölüm:

“Bazan kilise tasavvufunun hafakan devirleri tutuyor, bu ilâhîlerin bazılarını nefy, bazılarını idam ediyor, bazılarının da ellerini

bileklerinden kopararak gözlerini çıkarıyor...”

(b.+lerinden 6345)

b.+lerinizde 23508

[=2]

BİLET: *Fr.* Para ile alınan ve konser, sinema, tiyatro vb. eğlence yerlerine girme, ulaşım araçlarına binme veya bir talih oyununa katılma imkânını veren belge:

“Şiirin yeni bir tarifini ortaya atarak bir cemâate baş olmak isteyen böyleleri, hakîkaten, etraflarında bir cemâat de bulurlar ve şiir târihine, sahte bir **biletle** girebilirler.”

b.+le 27699

[=1]

BİLEZİK: Genellikle altın, gümüş vb. elementlerden yapılan ve bileğe süs için takılan halka:

“Köylü kadınlar boyunlarında sıra sıra sahte altınlar, birkaç boncuk gerdanlıkları, kollarında birçok sırça **bilezikler** taşırlardı.”

(b.+ler 632)

b.+lerini 23058

[=2]

BİL-FARZ: *Ar.* Diyelim ki, farz edelim ki, faraza:

“... **bil-farz** İstanbullular avlamak masdarını avlanmak tarzında, lâzım olarak, kullanırlar...”

(b. 29100)

b. 29976, 30000, 32947, 33022, 35345, 35531

[=7]

BİL-FİİL: *Ar.* Fiilen, gerçekten:

“Bugün Rumeli'de **bil-fîil** meydana çıkan netice isbât etti ki Türk bu devletin Müslüman unsurlarını birleştirmek için Allah tarafından bir mevhibe imiş.”

(b. 1090)

b. 8769, 9055, 11712, 12287, 17577, 18548, 23764, 24851, 25392

[=10]

BİLGİ: İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat:

“Tevfik Fikret'i ve Ziya Gökalp'ı yakından tanıdım. Fikret'in **bilgisi** orta derecede, birçok bahislerde ondan da dundu.”

(b.+si 8770)

b. 19812, 32867, 32869

b.+ce 2195

b.+leri 19799

b.+si 2219

[=7]

BİLGİÇ: Bilgisiz olmasına rağmen bilgili görünmek isteyen, bilgili geçinen (kimse):

“Bizi, yine göçebe gösteren **bilgiçlerin** kafaları karışık, iddiaları yalandır.”

(b.+lerin 21272)

b. 27892

b.+lerimizi 21260

[=3]

BİLGİ DERNEĞİ: Türkçü bir dernek:

“Dahiliye Nâzırı Talat Bey'in hafî bir tertibi ile, Celâl Sahir'in evinin alt katında olan “**Bilgi Derneği**”nde, Türkçü mütefekkirlerin başlıcaları mektûm tutulması lâzım gelen bir içtimaa çağırılmışlardı.”

(b.+nde 8957)

b. 31475

b.+nde 29120, 29164

b.+ni 9019

[=5]

BİLGİLİ: Bilgi sahibi olan, malumatlı, malumattar, malumat sahibi, haberli:

“*Güçlü kuvvetli, akıllı, **bilgili** Türk erkeklerinin para kazanamadığı böyle bir devirde, milyonlarca şehit dulları, öksüz Çocukları kucaklarında, elleri böğründe bekliyor...*”

(b. 13064)

b. 7696, 29985, 35302

[=4]

BİLGİ MECMUASI: Türk Bilgi Derneği tarafından I. Dünya Savaşı öncesinde yayımlanan akademik hüviyette aylık fikir dergisi:

“*Bu kadar garip bir güftüğü tahrir eden bend **Bilgi Mecmuası'nın** tenkid gözünde görüldü.*”

b.+nın 21877

[=1]

BİLGİSİZ: Bilgi olmaksızın:

“***Bilgisiz** bir şey yetişeceğine inanmak sâfderunluktur.*”

b. 32910

[=1]

BİLHASSA: Ar. Özellikle:

“*Hayatta kendisini unutmuş yalnız etrafını ve **bilhassa** etrafında doğan ve büyüyen çocukları düşünmekte olduğu anlaşılırdı.*”

(b. 255)

b. 255, 629, 1059, 1231, 1304, 1312, 1586, 1595, 1887, 1888, 2016, 2156, 2411, 2885, 2971, 2971, 3107, 3612, 4001, 4270, 4345, 4844, 5912, 6043, 6045, 6324, 7600, 7871, 8096, 8170, 8441, 9086, 9096, 9232, 10048, 10736, 10873, 11297, 11420, 11552, 11580, 12008, 12182, 12216, 12221, 12395, 12423, 13480, 13614, 14388, 14677, 14696, 14718, 15180, 15239, 15711, 16259, 16979, 17131, 17274, 17728, 17915, 17939, 18546, 18705, 18814, 18987, 19462, 19476, 19606, 19675, 19701, 20076, 20128, 20173, 20205, 20268, 20309, 20328, 20361, 20383, 20563, 20661, 21887, 22316, 22331, 23645, 24003, 24079, 24090, 24235, 24595, 24746, 24822, 24833, 24840, 24948, 24967, 25081, 25206, 25513,

25668, 25724, 26513, 26869, 27139, 27607, 28355, 28529, 28529, 28896, 29626, 29764, 29950, 31373, 32332, 32445, 32507, 32521, 32550, 32625, 32693, 32742, 32881, 32929, 32976, 33101, 33190, 33620, 33633, 33676, 33875, 33975

[=133]

Bİ'L-İZTİRÂR: Ar. Mecbûriyetle:

“*O gün cenazede tabii, **bi'l-iztirâr** Vazof'un menfurı Türklerin de heyetleri vardı!*”

b. 3384

[=1]

Bİ'L-İHTİMAM: Ar. Özenle:

“***Bi'l-ihitimâm** eyle-di ihyâ maârif.i/ Yâ Rabbi sen o şâhikerremkârîârîf.i/ Kıl pâyidârıtahtumuallâyısaltanat*”

b. 39307

[=1]

BİLİN-: 1. Anlaşılmak, gerçeğine erişilmek, idrak edilmek:

“*Bir Türk milleti olduğumuz bütün medeniyet âleminde **bilinmiş** olsaydı İzmir ve Trakya'ya Yunanistan el süremezdi!*”

(b.-miş 13682)

2. Hakkında bilgi sâhibi olunmak, öğrenilmiş bulunmak, mâlûm olmak:

“*Bizim elimizde İstanbul'un **bilinmesi** için en kabadayı eserlerden birisi Mambury'nin rehberidir.*”

(b.-mesi 8208)

3. Hatırlanmak:

“*Dünyâ.ya vedâ et-tik atıl-dık dolu dizgin/ En son koşu.muzdur bu Asır.larca **bilin-sin***”

(b.-sin 35848)

b.-en 29939

b.-meyercek 29990

b.-mez 9773

[=6]

Bİ'L-İNÂYETİ'L-RABBÂNİYE: Ar. Allah'ın yardımıyla:

“*... Devlet-i Osmânîyye dâmet-i mahfûkaten **bi'l-inâyeti'l-Rabbânîye** idi.*”

b. 22035

[=1]

Bİ'L-İSTİFÂDE: Ar. Faydalanarak, istifâde ederek:

“İki günlük bir tatilden **bil-istifade** Paris'e kadar gittiğimi annenize yazdığım mektupta anlatmıştım.”

(b. 20489)

b. 12322, 21053

[=3]

BİLİŞ: Bir şeyi iyice anlamış ve tanımış olma, vukuf:

“Bizim neslin yalnız şimdiki Fransız burjuvazisinin edebiyatını **bilişi** Avrupalılığı bilmek değildir...”

(b.+i 33035)

b.+ine 33838

b.+iniz 33838

[=3]

BİLLÂH: Ar. Billâhi, “Allah için, Allah hakkı için” anlamında yemin sözü:

“Kendi derdi gönlümün **billâh** gelmez yâdına”

(b. 27123)

“Bir gün serikûy.undan eğer geç-sek o mâh.in/**Billâh** o çemenzâr yan-ar dâmen.imizden”

(b. 37532)

b. 27953, 32695

[=4]

BİLLÛR: Fars. 1. **mec.** Duru, pürüzsüz ve akıcı:

“... temaşanın en rakik ânâtıyla istînâs ettiren dehâlardan biri Sarah Bernhardt'dı. **Billurdan** daha saf sadâsıyla bütün Fransa'nın bedâyi-i asarını terennüm eden Sarah –Evet, onun sözleri nağme sükûtu şiidir– Fransa için, Fransız milliyeti için en büyük askerler en muazzam siyâsiler kadar kıymetdârdı.”

(b.+dan 22585)

“**Billûr.e** kalbet-er mi piyâle.n gönül.leri/
Ümmü'lMesih Meryem.e pîrâhen ol-masan”

(b.+e 37498)

2. Çok temiz, duru (su):

“Şüirin birbirinin zıddı olan iki nevi' vardır: Biri inbikden geçilirmiş ve hâlis küül olanıdır; diğeri de dağ tepelerinden akan, taşlar arasında yıkana yıkana gelen **billurdur.**”

(b.+dur 19342)

[=2]

Bİ'L-MECBURİYE: Ar. Mecburiyetle, ister istemez:

“Bir ayağı Trakya'da ve İstanbul'da olacak olan Türk devleti **bi'l-mecbûriye** garp siyasetine müstenit bir devlet olur...”

b. 16274

[=1]

BİLMECE: **mec.** Bilinmeyen, hemen çözümlü kavranamayan şey, muammâ:

“Esrârezel ki saklı sen.den ben.den/

Bir **bilmece.dir** ne ben habîr.im ne de sen”

b.+dir 38355

[=1]

BÎ-MEZHEB Ü ÎMAN: Ar. Mezhepsiz ve imansız:

“Biri **bîmezhebüîman** Fâzıl/

Biri.si orta.da şişman Fâzıl”

b. 39060

[=1]

BİL-MÜŞÂHED: Ar. Bil-müşahede, görerek:

“Çünkü bu iş teşviklerden ziyade **bi'l-müşâhed** itimatların sevkiyle olabilir.”

b. 18565

[=1]

BİLUMUM: Ar. Bütün, hep, bilcümle:

“...bizimle beraber sair **bilumum** alâkadar devletlerin verecekleri karar muteberdir.”

(b. 15071)

b. 19495

[=2]

Bİ'L-VASITA: Ar. Bir aracı yoluyla, dolaylı olarak:

“Gariptir ki istihsâli bilâ-vâsita temîn olunmak istenen inkılâplar netîce vermez de, bâzı müesseseler **bi'l-vâsita** birer inkılâp yaparlar.”

(b. 31572)

b. 31689, 33189

[=3]

BİMÂRHÂNE: Fars. Hastahane, darüşşifa:

“Mülhak binalar, imaret, **bimârhâne**, dârüşşifâ, dârüttub ayrı ayrı değerdedirler.”

b. 5667

[=1]

BÎ-MUHÂBÂ: Fars. Çekinmeksizin, sakınmadan:

“**Bî-muhâbâ**, bir alâmet-i inkıraz nâmına şâyân gördüğümüz bu derde ancak Sâti' Bey gibi dimağla, beden bir arada neşv ü nemasını isteyen mektep müdürlerimiz, ricâl-i maârifimiz şifa verebilir.”

b. 21122

[=1]

BİN: 1. Sayı sıfatı:

“Cumhûriyet Halk Fırkası'nın kendi yekpare ve her fikri sarih ve her işi müsbettir; muhalefet ise en koyu diyanetten en keskin ilhâda kadar **bin** türlü zihniyetten teşekkül etmiş bir halitadır.”
(b. 24410)

2. Yüz kere on veya on kere yüz, dokuz yüz doksan dokuzdan bir fazla olan:

“Büyük Allâh.ı an-arken bir ağız.dan herkes/
Nice **bin** dalga.lı Tekbîr ol-u-yor tek bir ses”
(b. 35673)

b. 2713, 3202, 3388, 3578, 3579, 3579, 5183, 6062, 6337, 6386, 6394, 6918, 7537, 7945, 8016, 8016, 8017, 8017, 8570, 8570, 9743, 10211, 11761, 11829, 11831, 12036, 12095, 12097, 12332, 12665, 13062, 13066, 13066, 13226, 13561, 13760, 14676, 14752, 14819, 14819, 14882, 14946, 14947, 15218, 15250, 15255, 15267, 15672, 15711, 16346, 16400, 16871, 17085, 17431, 17658, 18428, 18467, 18496, 18567, 18739, 19448, 19449, 19892, 20083, 20840, 21078, 21243, 22190, 22201, 22520, 23164, 23189, 23687, 24069, 24210, 24395, 24547, 24713, 24757, 24815, 24950, 24997, 25285, 25542, 25555, 26039, 26182, 26231, 27140, 27299, 27658, 27659, 27672, 27767, 28435, 28435, 28840, 28852, 28926, 29208, 30061, 30182, 30747, 31826, 32231, 32317, 32636, 32671, 32921, 33236, 33418, 34094, 34179, 34726, 34991, 35659, 35675, 35741, 35750, 35826, 35827, 35836, 35837, 35901, 35904, 36018, 36033, 36034, 36148, 36215, 36636, 36637, 36657, 37080, 37104, 37330, 37486, 37648, 37648, 37684, 37778, 37790, 38089, 38276, 38277, 38339, 38602, 38697, 38699, 38961, 39009, 39036

b.+de 12645

b.+debir 15935, 24245

b.+den 35787

b.+deredensugetirir 2665

b.+etti 5487

b.+i 7776, 15222

b.+lerce 987, 1589, 3590, 4073, 4125, 6007, 6300, 6605, 7765, 7984, 8401, 10151, 11351, 16907, 16908, 16908, 16988, 17062, 17141, 17345, 17402, 17407, 18265, 19436, 20826, 21730, 21923, 23274, 23275, 23793, 23892, 25124, 25301, 25510, 28173, 29209, 29232, 29514, 30079, 30079, 30571, 31533, 31620,

31658, 31660, 31759, 35643, 36111, 36157, 36829, 37302, 37952

b.+lercedir 7808, 27949

[=215]

BİN-: 1. (Kara, hava ve deniz taşıtlarına)

Yolculuk yapmak üzere yer almak, girmek:

“Üsküb'den ayrılışımız fecî' oldu. Selanik tirenine göz yaşlan içinde **bindik**.”

(b.-dik 100)

2. (Binek hayvanları için) Kullanmak, yönetmek, sürmek:

“Bizim paşa şâkirdimiz, ömründe ata **binmemiştî**.”

(b.-memiştî 34813)

b.-di 34388

b.-diği 14437

b.-dik 100, 1896, 6558, 18697

b.-diler 12070

b.-dim 734, 1439, 1450, 1534, 1864, 2782, 6100, 6475, 18765

b.-ecek 26031

b.-eectim 1603

b.-er 653

b.-erek 591, 1493, 1803, 4726, 8237

b.-erlerdi 1437, 30359

b.-ip 11206, 18771

b.-meğe 34803

b.-mekten 34719

b.-miş 891, 16811, 17298, 27870, 27875, 27878, 27880

b.-se 34803

[=39]

BİNÂ: Ar.1. Barınmak veya belli bir maksat için kullanılmak üzere yapılmış her türlü mimari eser, yapı:

“Şehrin İspanyol farikası yok gibidir, caddeleri, **binaları** yeni usûldedir.”

(b.+ları 19065)

2. ***Binâ etmek**: (Mimari eser için) Yapmak, kurmak, inşa etmek:

“Rönesans üslubunda kaskatı bir Charles Quint Sarayı **bina etmişler**.”

(b.+etmişler 18991)

b. 579, 799, 3073, 3084, 3167, 3417, 4817, 5370, 5703, 6191, 6719, 6788, 6807, 7116, 7532, 7575, 7602, 18973, 19157, 24198, 30437

b.+da 3122, 11394

b.+dan 5440

b.+edeceği 5639
b.+edilen 5713
b.+edilirken 7117
b.+edilmemişlerdi 6083
b.+edilmiş 3150, 5749
b.+etmeye 5721
b.+ettiği 404, 5371, 5620, 5622, 5625, 5666
b.+ettikleri 4482, 25703
b.+lar 2543, 3080, 5663, 7563, 8209
b.+lara 7637
b.+larda 3139
b.+lardan 7562
b.+ları 2997, 3137, 4825, 4891, 5370, 7565,
7600, 7611, 7633, 19051
b.+larımız 7622, 7670
b.+larımızı 28500
b.+ların 19791, 19799
b.+larının 7675
b.+larıyla 24189
b.+larla 2544, 7636
b.+nın 435, 1541, 7681, 18464, 18810
b.+sı 798, 2327, 3085, 3141, 3198, 3234,
24207
b.+sını 3169
b.+sının 407, 12363, 19802, 20002, 26346
b.+ya 5525, 7549
b.+yı 1112, 7576, 19146
[=90]

BİN ABDULLAH: Abdullah'ın oğlu. Zağanos Paşa'nın kitabesindeki kayıt:

“Zağanos, Türkçe bir nevi şahinin ismiydi. Anasıl Türk müydü? Kitabesindeki **'Bin Abdullah'** kaydı bu ihtimali şüpheye düşürüyor.”

b. 6226

[=1]

BİNÂEN: Ar. -den dolayı, dayanarak:

“Müddet-i medîde gözden düşmüş, bir kenarda yaşarken, ahâlinin perestişine **binâen** Moskova valiliğine tâyin olundu.”

(b. 26025)

b. 22042, 30771

[=3]

BİNÂENALEYH: Ar. Bundan dolayı, bunun üzerine:

“Kâğıt ve matbaa yoktu, **binâenaleyh** insanlar sözlerini niyandan kurtarmak için vezinlere dizerler, kafiyelerle mühürlerler, kendilerinden

sonra dünyâya gelecek insanlara yadigâr bırakırlardı...”

(b. 29630)

b. 1627, 1745, 2647, 3260, 3621, 4227, 6729, 9043, 10339, 10843, 11210, 11379, 12585, 12591, 14849, 15555, 15814, 16087, 17183, 17590, 17677, 17771, 18240, 18820, 19610, 21596, 21656, 22268, 23557, 24459, 24887, 24964, 25513, 25783, 25870, 26327, 27843, 28749, 29754, 31742, 31773, 31844, 31899, 32733, 34113, 34229, 35505

[=48]

BİN BEŞ YÜZ: Sayı sıfatı:

“**Bin beş yüz** sene evvel bu daüsslâyı eski âlemde esirlerden başka kimse duymazdı.”

(b. 22914)

b. 22899

[=2]

BİN BİR: *mec.* Çok, pek çok:

“Haydar Baha'nın türbesi Kosova Meydan Muhârebese'nin yolu üzerindeydi. Fakat bu şehrin **bin bir** evliyasını sayamayacağım.”

(b. 992)

“Üsküp bir müslüman şehir.di/

Binbir türbe.yle müştehir.di”

(b. 37970)

b. 991, 5164, 7711, 14689, 16102, 16326, 17507, 17958, 20498, 20581, 20881, 20965, 21810, 21837, 24392, 26743, 26910, 27253, 28118, 28966, 30005, 30047, 30387, 30655, 30680, 31612, 33855, 34144, 36264, 36264, 36265, 38052, 38761

[=34]

BİN BİR GECE: Binbir Gece Masalları:

“Hele Şark'ın, daha doğrusu Şark ve Garbin edebî hikâyesi **Bin Gece** ve **Binbir Gece** tam mânâsıyla bu meraklı hikâyelerin zengin bir tefrikasıdır.”

b. 22148

[=1]

BİN BİR GECE EFSÂNESİ: Binbir Gece Masalları:

“Şehzâde.yi hapseyle-di zâlim peder.i/
Bir kasra ki göz.ler gör-emez gök.le yer.i/
Akset-ti o kasr.ın derüdüvar.ından/
Her sâniye **Binbir Gece efsâne.leri**”

(b. 38079)

[=1]

BİNDİR-: 1. (Bir kimsenin yolculuk yapmak üzere kara, deniz, hava taşıtlarından birine veya bir hayvana) Binmesini sağlamak:

“Oradan derhâl biraderimle beraber bir arabaya **bindirdiler.**”

(b.-diler 208)

2. ***Küplere bindirmek**: Çok kızdırmak, aşırı derecede öfkelenmesine sebep olmak:

“Bu fikirler o zaman bilhassa medeniyetperverleri **küplere bindiriyordu.**”

(b.-iyordu 13624)

b.-di 6367, 34065

b.-diler 479

b.-miş 33566

[=6]

BİNDİRİL-: Başkası tarafından bir şeyin üstüne veya bir taşıta yerleştirilmek:

“Üçüncü mevki bir trene **bindirildim.**”

b.-dim 1436

[=1]

BİNGAAZİ: Libya'nın ikinci büyük şehri. Uzun süre Osmanlı idaresinde kalan Bingazi Trablusgarp Savaşı'ndan sonra 1912 yılında Uşi Anlaşmasıyla İtalya'ya bırakıldı:

“Rodos'un, İstanköy'ün ve diğer adalarımızın işgaali bana Trablus'un işgalinden fazla tâsir etmişti. Trablus ve **Bingaazi**, şöyle böyle, Arap diyarıydı.”

b. 2489

[=1]

BİN GECE: Binbir Gece Masalları:

“Hele Şark'ın, daha doğrusu Şark ve Garbin edebî hikâyesi **Bin Gece** ve Binbir Gece tam mânâsıyla bu meraklı hikâyelerin zengin bir tefrikasıdır.”

b. 22148

[=1]

BİNGÖL: Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir ildir:

“**Bingöl'den**, Harput'dan Bursa ve İzmir'e kadar, oralardan Tuna kıyılarına kadar bütün türküler Türk'ün aşk ve ihtirasını söylerler.”

b.+den 28386

[=1]

BÎ-NİHAYE: Nihayetsiz, sonu olmayan:

“Ben nasıl **bi-nihâyeyî** yazarım?”

b.+yi 2105

[=1]

BİN İKİ YÜZ: Sayı sıfatı:

“Türk ordularının Fâtih'le İstanbul'a girdiği gün olan 29 Mayıs 1453'e kadar **bin iki yüz** sene, Şarkî Roma dediğimiz Rûm ülkesine Hıristiyan Roma hâkim oldu.”

b. 27002

[=1]

BÎ'N-NÂR: Ar. Nâr ile, ateş ile:

“Gör-enler sev-diğin ihraak **bi'nnâr** et-ti san-sınlar/

Kızıl gül.ler yarat-sın câmıgülün nârîhasret.ten”

b. 37599

[=1]

BÎ'N-NETİCE: Ar. Netice olarak, sonuçta:

“Hâsılı devletlerin teklifi **binnetice** değişmezse son iki senelik Yunan fütuhatına bundan mükemmel bir hatime daha olamaz.”

(b. 12636)

b. 4380, 10352, 12869, 13159, 13669, 17897, 22212, 24572, 24590, 24929

[=11]

BÎ'N-NİHÂYE: Ar. Sonuçta:

“Fakat bütün bu faaliyeti hakkında **binnihâye** verilecek hükmü ancak imhâl ettirmeye yarar, ihmâl ettirmeye yaramaz.”

(b. 16341)

b. 14905, 15489, 17416, 34219

[=5]

BÎ-PÂYÂN: Fars. Sonsuz, sınırsız:

“Derd **bîpâyân** devâ bulmak muhâl ender muhâl/

Bir mahallünzivâ bulmak muhâl ender muhâl”

b. 38993

[=1]

BİN ÜÇ YÜZ: Sayı sıfatı:

“Onlar, Kur'an'ı yeryüzünde müdafaa eden o askerler **bin üç yüz** sene Allah ve Peygamber uğrunda doğuşen İslâm ordularının o son kahramanları, onlar da bizi Bursa'da, İzmir'de, Edirne'de Yunan cephesinin arkasında kalanları hatırlayacaklar.”

b. 16898

[=1]

BİN ÜÇ YÜZ KIRK: Sayı sıfatı:

“**Bin üç yüz kırk** seneden fazla bir zamandan beri gözlerimizi kamaştırın son Peygamber dir.”

b. 30962

[=1]

BİN ÜÇ YÜZ ON ÜÇ: Sayı sıfatı:

“Ah o **bin üç yüz on üç** senesi! O güzel bahar!”

b. 16702

[=1]

BİN YEDİ YÜZ: Sayı sıfatı:

“Orada toplanan **bin yedi yüz** meb'us:

Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin/

Bülbül hâmûş havz tehî gülsitan harâb

diyorlar (muş) gibi hem krala mutî' hem de onun

hükümetine karşı isyanla doludurlar.”

b. 25454

[=1]

BİN YÜZ YİRMİ BEŞ: Sayı sıfatı:

“Vakıa İmparator Kostantin'in kurduğundan **bin yüz yirmi beş** sene sonra olan İstanbul fethi bu hakikatin ta kendisi idi. Roma'nın vârisi olmak zihniyeti, battığı saate kadar Bizans'ın kafasından çıkmamıştır.”

b. 4878

[=1]

BİR: 1. Belirsiz sıfat olarak herhangi bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir:

“İstanbul'un fethi ve fâtihi olan millet tarafından kuruluşu hem birbirine bağlı hem de birbirinden ayrı iki bahistir. Beşeriyetin muhayyilesine bir büyü tesiriyle aksetmiş olan fetih, hâlâ tarihin başlıca **bir** vak'ası sayılır.” (b. 4859)

“Sen.a dün **bir** tepe.den bak-tım azîz İstanbul/ Gör-medim gez-mediğim, sev-mediğim hiçbir yer”

(b. 35817)

2. (Değeri ve nitelikleri bakımından) Farksız, eş, aynı, müsâvî:

“Gör-sem de gör-mesem de bu ind.imde **bir** ben.im”

(b. 36306)

3. Ortak, müşterek:

“Dil.i **bir** gönül.ü bir îmân.ı bir insan yığın.ı/ Gör-üyor varlık.inın bir yer.e toplan-dığını”

(b. 35670)

4. Sıfat veya zarf olarak başına geldiği kelimenin anlamına göre söyleyişe kuvvet katar:

“Raks orta.sında bir dur-up oyna-r yürü-r gibi/ **Bir** baş çevirme.siyle bak-ar öldür-ür gibi”

(b. 37055)

5. ***Bir ağızdan**: (Konuşmak, bağırarak, bağırarak, haykırmak vb. ses ve sözle ilgili fiillerle) Hep birlikte:

“Büyük Allâh.ı an-arken **bir ağız.dan** herkes/ Nice bin dalga.lı Tekbîr ol-uyor tek bir ses”

(b. 35673)

6. ***Bir bir**: Birer birer, teker teker:

“Gel-dikti bir zaman Sarı Saltık.la Asya.dan/

Bir bir DiyârıRûm.a dağıl-dık Sakarya.dan”

(b. 36694)

7. ***Bir hâl olmak**: Eskiden görülmeyen değişik bir hâl göstermek, acayipleşmek:

“Sol-du gün.den gün.e sessiz sol-du/

De-diler hep Kız.a **bir hâl ol-du**”

(b. 36972)

b. 6, 12, 15, 16, 17, 27, 27, 28, 32, 33, 34, 35, 41, 44, 47, 49, 52, 64, 66, 66, 69, 72, 78, 81, 85, 85, 88, 91, 93, 93, 97, 98, 104, 111, 114, 115, 117, 117, 118, 119, 123, 125, 125, 131, 137, 143, 145, 146, 146, 147, 149, 152, 158, 159, 160, 164, 165, 167, 171, 174, 180, 182, 184, 185, 186, 192, 192, 204, 204, 206, 208, 212, 213, 215, 226, 229, 230, 230, 233, 238, 241, 243, 244, 245, 246, 248, 253, 254, 265, 267, 271, 274, 275, 278, 281, 283, 283, 288, 293, 294, 295, 297, 299, 301, 304, 307, 316, 316, 317, 319, 319, 321, 322, 323, 324, 326, 327, 327, 328, 329, 333, 334, 342, 342, 345, 347, 353, 357, 362, 364, 364, 367, 372, 373, 374, 377, 380, 383, 383, 386, 389, 390, 394, 395, 411, 412, 417, 417, 418, 419, 426, 430, 438, 438, 440, 441, 443, 445, 447, 450, 451, 455, 457, 460, 461, 464, 471, 479, 479, 480, 483, 484, 485, 487, 487, 488, 491, 493, 494, 497, 502, 505, 506, 506, 507, 511, 514, 518, 519, 522, 528, 543, 546, 547, 553, 561, 564, 565, 568, 570, 570, 571, 572, 576, 584, 585, 587, 589, 589, 593, 594, 595, 598, 598, 599, 602, 618, 620, 622, 622, 624, 630, 636, 638, 639, 642, 645, 649, 649, 651, 664, 667, 668, 671, 672, 685, 687, 691, 696, 696, 698, 700, 702, 707, 707, 714, 718, 720, 721, 722, 732, 734, 735, 742, 743, 748, 750, 755, 755, 756, 756, 757, 768, 770, 770, 772, 776, 777, 779, 780, 783, 787, 788, 791, 792, 793, 794, 796, 799, 799, 809, 817, 819, 820, 820, 821, 822, 827, 831, 835, 836, 837, 838, 839, 843, 844, 845, 848, 852, 855, 856, 856, 857, 869, 871, 885,

889, 895, 899, 900, 901, 910, 912, 913, 926,
927, 932, 933, 935, 939, 946, 951, 953, 954,
957, 958, 962, 962, 969, 972, 976, 976, 977,
979, 983, 987, 988, 988, 992, 998, 1001, 1017,
1020, 1035, 1036, 1038, 1052, 1066, 1073,
1077, 1078, 1079, 1084, 1086, 1088, 1090,
1092, 1092, 1092, 1093, 1096, 1109, 1111,
1111, 1114, 1115, 1118, 1119, 1123, 1126,
1128, 1129, 1129, 1133, 1134, 1136, 1138,
1139, 1145, 1154, 1154, 1155, 1158, 1162,
1163, 1167, 1168, 1170, 1172, 1172, 1173,
1182, 1185, 1189, 1190, 1194, 1202, 1204,
1206, 1209, 1215, 1218, 1219, 1219, 1225,
1228, 1230, 1231, 1237, 1245, 1249, 1252,
1254, 1256, 1260, 1260, 1264, 1269, 1271,
1272, 1273, 1274, 1281, 1289, 1301, 1305,
1306, 1307, 1307, 1311, 1312, 1314, 1314,
1314, 1315, 1317, 1318, 1318, 1319, 1319,
1324, 1325, 1326, 1328, 1333, 1333, 1335,
1339, 1344, 1345, 1348, 1358, 1358, 1359,
1360, 1362, 1363, 1364, 1365, 1371, 1376,
1378, 1379, 1382, 1384, 1387, 1394, 1399,
1407, 1416, 1418, 1420, 1426, 1429, 1433,
1434, 1443, 1448, 1448, 1450, 1458, 1460,
1460, 1466, 1472, 1473, 1474, 1474, 1475,
1476, 1478, 1479, 1480, 1487, 1487, 1489,
1490, 1491, 1497, 1500, 1501, 1502, 1503,
1507, 1530, 1530, 1534, 1537, 1541, 1550,
1552, 1553, 1554, 1556, 1557, 1559, 1563,
1564, 1564, 1568, 1573, 1574, 1579, 1579,
1582, 1585, 1595, 1601, 1607, 1609, 1611,
1616, 1620, 1622, 1623, 1625, 1627, 1627,
1633, 1634, 1634, 1636, 1640, 1642, 1643,
1644, 1645, 1647, 1649, 1656, 1657, 1659,
1660, 1663, 1666, 1667, 1673, 1676, 1677,
1680, 1683, 1686, 1689, 1696, 1725, 1703,
1705, 1710, 1710, 1710, 1715, 1717, 1721,
1723, 1723, 1724, 1728, 1733, 1734, 1736,
1738, 1740, 1743, 1749, 1749, 1755, 1758,
1760, 1760, 1760, 1763, 1766, 1770, 1772,
1775, 1777, 1784, 1790, 1794, 1798, 1804,
1807, 1807, 1808, 1810, 1811, 1811, 1814,
1817, 1818, 1818, 1818, 1820, 1823, 1824,
1834, 1838, 1841, 1848, 1857, 1867, 1869,
1872, 1874, 1875, 1883, 1888, 1891, 1893,
1900, 1904, 1905, 1914, 1915, 1920, 1923,
1924, 1925, 1927, 1928, 1931, 1931, 1934,
1935, 1940, 1946, 1948, 1949, 1956, 1957,
1958, 1963, 1967, 1967, 1967, 1967, 1968,
1968, 1969, 1970, 1972, 1975, 1976, 1977,
1979, 1982, 1985, 1990, 1991, 1992, 1993,
1994, 2001, 2008, 2008, 2009, 2010, 2017,
2018, 2024, 2025, 2025, 2028, 2029, 2030,
2031, 2035, 2041, 2042, 2044, 2045, 2048,
2049, 2050, 2052, 2055, 2061, 2066, 2070,
2071, 2076, 2079, 2080, 2084, 2084, 2085,
2088, 2095, 2097, 2102, 2108, 2109, 2109,
2110, 2110, 2112, 2114, 2114, 2121, 2121,
2124, 2127, 2128, 2130, 2131, 2132, 2136,
2137, 2138, 2141, 2144, 2147, 2147, 2150,
2156, 2160, 2161, 2162, 2165, 2176, 2177,
2179, 2184, 2185, 2187, 2187, 2192, 2208,
2211, 2215, 2216, 2220, 2222, 2224, 2226,
2228, 2229, 2230, 2239, 2241, 2242, 2250,
2251, 2253, 2257, 2259, 2261, 2262, 2266,
2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2277,
2278, 2279, 2279, 2282, 2287, 2292, 2295,
2295, 2297, 2299, 2299, 2299, 2301, 2303,
2304, 2306, 2310, 2324, 2331, 2338, 2340,
2345, 2349, 2351, 2356, 2360, 2362, 2363,
2369, 2372, 2375, 2384, 2387, 2389, 2393,
2397, 2400, 2441, 2408, 2417, 2418, 2419,
2421, 2421, 2425, 2428, 2432, 2437, 2438,
2449, 2451, 2458, 2461, 2463, 2464, 2467,
2473, 2476, 2479, 2485, 2490, 2495, 2499,
2502, 2503, 2504, 2507, 2508, 2512, 2515,
2522, 2524, 2527, 2529, 2530, 2533, 2535,
2537, 2537, 2541, 2543, 2548, 2549, 2552,
2553, 2556, 2557, 2564, 2567, 2567, 2568,
2575, 2578, 2579, 2586, 2587, 2587, 2597,
2599, 2599, 2606, 2614, 2618, 2620, 2620,
2621, 2621, 2625, 2626, 2643, 2665, 2667,
2671, 2674, 2675, 2676, 2681, 2682, 2683,
2683, 2684, 2685, 2701, 2701, 2701, 2704,
2711, 2711, 2712, 2715, 2715, 2717, 2722,
2723, 2726, 2728, 2731, 2731, 2732, 2737,
2738, 2759, 2760, 2767, 2776, 2777, 2778,
2778, 2780, 2781, 2785, 2786, 2789, 2791,
2792, 2795, 2796, 2800, 2800, 2812, 2813,
2816, 2819, 2820, 2821, 2825, 2826, 2828,
2829, 2832, 2832, 2835, 2835, 2838, 2843,
2844, 2850, 2854, 2855, 2865, 2860, 2880,
2880, 2881, 2887, 2889, 2891, 2892, 2902,
2907, 2907, 2909, 2914, 2917, 2923, 2925,
2936, 2941, 2942, 2946, 2953, 2963, 2963,
2966, 2968, 2970, 2974, 2979, 2982, 2984,

2993, 2994, 2994, 2996, 2995, 2997, 2998,
3011, 3012, 3015, 3016, 3017, 3022, 3028,
3029, 3033, 3033, 3034, 3035, 3041, 3042,
3045, 3047, 3048, 3048, 3050, 3050, 3055,
3056, 3057, 3058, 3064, 3064, 3069, 3070,
3073, 3074, 3075, 3082, 3084, 3084, 3085,
3085, 3091, 3094, 3097, 3099, 3103, 3107,
3112, 3121, 3127, 3134, 3140, 3143, 3143,
3146, 3148, 3150, 3161, 3164, 3166, 3168,
3170, 3172, 3173, 3175, 3176, 3176, 3179,
3180, 3193, 3196, 3197, 3211, 3215, 3218,
3219, 3226, 3228, 3233, 3238, 3242, 3243,
3241, 3241, 3247, 3248, 3248, 3249, 3249,
3252, 3261, 3263, 3264, 3266, 3269, 3271,
3271, 3276, 3278, 3278, 3279, 3286, 3290,
3291, 3298, 3304, 3304, 3312, 3324, 3322,
3325, 3327, 3335, 3340, 3344, 3345, 3346,
3347, 3352, 3357, 3358, 3360, 3362, 3362,
3363, 3367, 3374, 3376, 3376, 3378, 3379,
3382, 3385, 3389, 3389, 3390, 3393, 3395,
3399, 3401, 3404, 3405, 3406, 3415, 3416,
3416, 3418, 3419, 3428, 3428, 3442, 3444,
3446, 3448, 3451, 3452, 3453, 3459, 3460,
3462, 3463, 3470, 3472, 3476, 3479, 3482,
3483, 3485, 3485, 3489, 3499, 3505, 3506,
3511, 3514, 3517, 3518, 3522, 3524, 3524,
3528, 3531, 3532, 3534, 3537, 3544, 3547,
3550, 3556, 3558, 3558, 3558, 3562, 3564,
3566, 3568, 3569, 3573, 3574, 3576, 3579,
3581, 3592, 3593, 3596, 3601, 3603, 3605,
3607, 3611, 3615, 3616, 3623, 3628, 3630,
3631, 3633, 3633, 3635, 3638, 3640, 3645,
3648, 3649, 3658, 3659, 3659, 3660, 3664,
3666, 3668, 3670, 3672, 3675, 3677, 3678,
3683, 3687, 3693, 3694, 3694, 3698, 3710,
3711, 3711, 3713, 3714, 3717, 3717, 3717,
3722, 3723, 3725, 3733, 3735, 3738, 3751,
3752, 3752, 3754, 3754, 3755, 3755, 3759,
3762, 3769, 3771, 3772, 3776, 3779, 3784,
3784, 3785, 3787, 3807, 3808, 3809, 3809,
3813, 3815, 3816, 3818, 3821, 3821, 3821,
3823, 3824, 3831, 3835, 3838, 3840, 3843,
3851, 3855, 3860, 3863, 3866, 3870, 3870,
3871, 3872, 3873, 3878, 3887, 3889, 3897,
3898, 3898, 3899, 3900, 3901, 3903, 3903,
3905, 3906, 3911, 3913, 3915, 3918, 3919,
3931, 3931, 3938, 3941, 3949, 3956, 3962,
3966, 3970, 3972, 3972, 3976, 3977, 3979,

3981, 3984, 3985, 3986, 3989, 3993, 3995,
3996, 3999, 4000, 4004, 4007, 4009, 4011,
4011, 4012, 4014, 4015, 4021, 4024, 4026,
4028, 4030, 4034, 4035, 4036, 4037, 4038,
4040, 4041, 4041, 4047, 4050, 4050, 4052,
4053, 4054, 4059, 4063, 4064, 4065, 4069,
4070, 4072, 4072, 4074, 4075, 4079, 4079,
4080, 4082, 4083, 4084, 4089, 4098, 4106,
4115, 4116, 4124, 4124, 4128, 4133, 4134,
4145, 4146, 4146, 4153, 4155, 4165, 4167,
4169, 4173, 4174, 4175, 4175, 4178, 4181,
4183, 4184, 4185, 4186, 4189, 4190, 4192,
4200, 4201, 4205, 4208, 4209, 4214, 4214,
4216, 4219, 4222, 4226, 4228, 4235, 4236,
4238, 4244, 4246, 4249, 4258, 4262, 4263,
4264, 4264, 4267, 4269, 4271, 4275, 4290,
4290, 4290, 4290, 4296, 4300, 4302, 4303,
4303, 4307, 4309, 4317, 4319, 4320, 4320,
4321, 4321, 4321, 4337, 4341, 4341, 4354,
4357, 4359, 4359, 4361, 4365, 4383, 4383,
4384, 4385, 4388, 4388, 4391, 4400, 4406,
4407, 4409, 4411, 4412, 4413, 4414, 4415,
4419, 4420, 4421, 4424, 4427, 4431, 4432,
4435, 4442, 4443, 4444, 4446, 4453, 4456,
4459, 4460, 4461, 4462, 4465, 4466, 4467,
4469, 4471, 4472, 4474, 4480, 4486, 4496,
4505, 4510, 4527, 4529, 4531, 4535, 4536,
4540, 4540, 4545, 4545, 4548, 4568, 4568,
4577, 4581, 4586, 4586, 4588, 4589, 4591,
4593, 4601, 4605, 4611, 4612, 4613, 4624,
4631, 4633, 4638, 4639, 4639, 4645, 4651,
4656, 4661, 4662, 4672, 4682, 4686, 4691,
4692, 4702, 4704, 4706, 4708, 4710, 4711,
4714, 4715, 4715, 4718, 4720, 4723, 4725,
4726, 4728, 4731, 4736, 4736, 4741, 4741,
4743, 4751, 4764, 4764, 4769, 4772, 4773,
4781, 4784, 4789, 4791, 4791, 4796, 4797,
4801, 4808, 4809, 4810, 4811, 4811, 4812,
4815, 4816, 4818, 4818, 4820, 4821, 4834,
4836, 4840, 4841, 4842, 4845, 4849, 4854,
4855, 4857, 4858, 4862, 4863, 4864, 4881,
4884, 4886, 4890, 4895, 4897, 4900, 4906,
4917, 4918, 4924, 4938, 4940, 4945, 4945,
4961, 4962, 4969, 4973, 4976, 4976, 4978,
4980, 4984, 4987, 4997, 4997, 4998, 5001,
5005, 5009, 5009, 5011, 5017, 5025, 5027,
5032, 5032, 5032, 5034, 5043, 5045, 5046,
5047, 5049, 5053, 5059, 5060, 5065, 5071,

5076, 5084, 5087, 5087, 5092, 5100, 5106,
5118, 5123, 5125, 5125, 5142, 5152, 5152,
5156, 5159, 5164, 5166, 5170, 5183, 5185,
5186, 5187, 5192, 5197, 5200, 5202, 5204,
5205, 5206, 5209, 5210, 5213, 5215, 5220,
5223, 5224, 5227, 5234, 5235, 5247, 5257,
5257, 5258, 5258, 5259, 5261, 5262, 5265,
5266, 5272, 5281, 5288, 5291, 5292, 5294,
5294, 5294, 5298, 5301, 5301, 5308, 5311,
5313, 5314, 5315, 5316, 5319, 5320, 5322,
5329, 5338, 5338, 5345, 5347, 5349, 5351,
5355, 5356, 5356, 5357, 5360, 5363, 5372,
5382, 5382, 5384, 5387, 5388, 5392, 5397,
5398, 5405, 5410, 5410, 5412, 5413, 5416,
5421, 5422, 5424, 5427, 5434, 5435, 5436,
5440, 5440, 5441, 5445, 5449, 5455, 5455,
5456, 5457, 5459, 5462, 5464, 5465, 5466,
5470, 5470, 5473, 5475, 5477, 5479, 5483,
5487, 5489, 5489, 5490, 5492, 5495, 5501,
5511, 5512, 5516, 5516, 5526, 5532, 5533,
5534, 5536, 5538, 5538, 5540, 5541, 5543,
5545, 5546, 5547, 5558, 5559, 5562, 5567,
5568, 5573, 5573, 5578, 5579, 5581, 5585,
5587, 5587, 5588, 5590, 5594, 5596, 5598,
5603, 5605, 5618, 5624, 5629, 5644, 5645,
5645, 5648, 5651, 5658, 5659, 5662, 5675,
5679, 5680, 5687, 5696, 5698, 5702, 5704,
5707, 5715, 5718, 5718, 5725, 5727, 5727,
5728, 5732, 5733, 5738, 5738, 5738, 5745,
5754, 5763, 5764, 5766, 5772, 5772, 5773,
5779, 5783, 5786, 5788, 5788, 5791, 5791,
5792, 5795, 5800, 5803, 5808, 5819, 5828,
5829, 5831, 5832, 5836, 5840, 5841, 5841,
5847, 5850, 5853, 5868, 5868, 5872, 5879,
5883, 5885, 5887, 5894, 5896, 5907, 5910,
5910, 5911, 5913, 5918, 5926, 5927, 5931,
5933, 5940, 5944, 5944, 5947, 5949, 5950,
5952, 5953, 5953, 5958, 5961, 5973, 5982,
5984, 5984, 5991, 5997, 5998, 6001, 6002,
6003, 6003, 6009, 6016, 6017, 6030, 6037,
6038, 6040, 6041, 6045, 6046, 6047, 6052,
6053, 6058, 6063, 6065, 6070, 6073, 6075,
6075, 6078, 6079, 6084, 6092, 6093, 6105,
6111, 6113, 6113, 6113, 6118, 6118, 6119,
6123, 6127, 6128, 6129, 6130, 6134, 6145,
6156, 6158, 6160, 6161, 6163, 6166, 6167,
6169, 6172, 6175, 6176, 6178, 6178, 6180,
6182, 6182, 6184, 6185, 6191, 6197, 6198,

6201, 6201, 6207, 6215, 6216, 6218, 6220,
6225, 6226, 6229, 6235, 6240, 6241, 6242,
6244, 6245, 6246, 6249, 6253, 6258, 6259,
6260, 6260, 6261, 6267, 6268, 6276, 6277,
6278, 6281, 6282, 6282, 6284, 6285, 6290,
6294, 6296, 6296, 6300, 6301, 6302, 6309,
6310, 6312, 6315, 6323, 6325, 6326, 6330,
6331, 6334, 6335, 6344, 6346, 6349, 6352,
6356, 6362, 6363, 6373, 6374, 6376, 6377,
6378, 6383, 6384, 6385, 6386, 6388, 6393,
6393, 6393, 6394, 6408, 6413, 6415, 6416,
6418, 6418, 6421, 6422, 6422, 6423, 6424,
6426, 6437, 6439, 6444, 6452, 6453, 6454,
6457, 6458, 6459, 6461, 6462, 6466, 6466,
6467, 6468, 6469, 6470, 6472, 6472, 6473,
6475, 6477, 6487, 6489, 6491, 6503, 6504,
6506, 6507, 6509, 6513, 6514, 6515, 6517,
6518, 6519, 6519, 6524, 6524, 6530, 6531,
6532, 6533, 6533, 6535, 6536, 6536, 6537,
6541, 6544, 6547, 6552, 6555, 6558, 6561,
6561, 6563, 6564, 6566, 6573, 6576, 6582,
6585, 6588, 6590, 6592, 6593, 6596, 6600,
6611, 6613, 6620, 6623, 6638, 6638, 6640,
6653, 6659, 6659, 6661, 6663, 6663, 6665,
6670, 6670, 6671, 6672, 6673, 6675, 6685,
6686, 6687, 6692, 6698, 6698, 6701, 6711,
6715, 6715, 6721, 6728, 6728, 6743, 6757,
6770, 6774, 6774, 6777, 6778, 6783, 6786,
6786, 6786, 6787, 6787, 6788, 6789, 6789,
6791, 6792, 6792, 6792, 6793, 6793, 6795,
6797, 6803, 6803, 6804, 6805, 6810, 6812,
6818, 6828, 6828, 6831, 6840, 6840, 6847,
6847, 6848, 6852, 6855, 6856, 6858, 6858,
6859, 6863, 6864, 6864, 6865, 6865, 6874,
6878, 6880, 6887, 6888, 6889, 6890, 6893,
6898, 6899, 6901, 6902, 6905, 6908, 6908,
6909, 6912, 6915, 6916, 6920, 6922, 6928,
6935, 6937, 6941, 6945, 6953, 6961, 6966,
6969, 6970, 6971, 6976, 6978, 6979, 6990,
6992, 6995, 6997, 6997, 7006, 7008, 7012,
7027, 7035, 7045, 7051, 7051, 7052, 7053,
7055, 7059, 7060, 7061, 7063, 7067, 7068,
7072, 7077, 7080, 7087, 7090, 7116, 7121,
7122, 7125, 7132, 7133, 7134, 7139, 7143,
7143, 7148, 7149, 7153, 7154, 7154, 7160,
7161, 7173, 7173, 7174, 7174, 7175, 7176,
7179, 7181, 7184, 7187, 7189, 7192, 7193,
7194, 7196, 7200, 7201, 7202, 7205, 7209,

7218, 7227, 7231, 7233, 7246, 7249, 7251,
7258, 7258, 7259, 7267, 7270, 7271, 7276,
7281, 7284, 7289, 7303, 7304, 7304, 7308,
7310, 7311, 7313, 7317, 7318, 7321, 7326,
7331, 7334, 7336, 7339, 7340, 7346, 7351,
7353, 7353, 7356, 7360, 7368, 7381, 7393,
7395, 7396, 7397, 7397, 7398, 7400, 7401,
7401, 7402, 7403, 7404, 7412, 7413, 7414,
7419, 7423, 7424, 7426, 7428, 7435, 7439,
7443, 7453, 7454, 7456, 7458, 7466, 7470,
7470, 7474, 7490, 7491, 7500, 7504, 7504,
7505, 7506, 7515, 7517, 7521, 7526, 7543,
7547, 7547, 7548, 7553, 7555, 7560, 7563,
7564, 7566, 7569, 7570, 7576, 7577, 7581,
7583, 7585, 7588, 7590, 7591, 7592, 7595,
7598, 7600, 7601, 7602, 7606, 7609, 7611,
7613, 7614, 7614, 7617, 7618, 7619, 7621,
7625, 7626, 7629, 7636, 7638, 7640, 7648,
7651, 7655, 7657, 7660, 7663, 7663, 7664,
7671, 7674, 7674, 7678, 7680, 7682, 7687,
7695, 7695, 7696, 7697, 7703, 7717, 7718,
7719, 7719, 7720, 7720, 7720, 7722, 7722,
7724, 7724, 7724, 7725, 7726, 7726, 7727,
7731, 7733, 7735, 7737, 7746, 7749, 7749,
7752, 7755, 7757, 7758, 7762, 7763, 7769,
7779, 7782, 7783, 7785, 7787, 7792, 7793,
7794, 7799, 7810, 7812, 7813, 7814, 7814,
7815, 7819, 7819, 7820, 7821, 7821, 7822,
7824, 7824, 7826, 7827, 7833, 7840, 7841,
7843, 7849, 7851, 7857, 7857, 7860, 7862,
7864, 7867, 7872, 7885, 7886, 7886, 7893,
7894, 7895, 7895, 7896, 7902, 7903, 7904,
7906, 7906, 7918, 7920, 7921, 7927, 7932,
7935, 7936, 7941, 7944, 7944, 7945, 7952,
7954, 7957, 7959, 7960, 7960, 7961, 7968,
7971, 7971, 7972, 7973, 7974, 7976, 7984,
7985, 7990, 7992, 8000, 8001, 8004, 8005,
8010, 8011, 8012, 8016, 8016, 8016, 8017,
8017, 8029, 8031, 8032, 8033, 8033, 8034,
8036, 8041, 8043, 8043, 8046, 8047, 8051,
8053, 8055, 8056, 8062, 8065, 8069, 8071,
8072, 8074, 8081, 8088, 8088, 8093, 8099,
8117, 8117, 8124, 8126, 8131, 8138, 8138,
8143, 8151, 8155, 8159, 8160, 8163, 8164,
8164, 8165, 8166, 8168, 8170, 8171, 8173,
8173, 8174, 8174, 8176, 8177, 8181, 8186,
8200, 8205, 8206, 8207, 8208, 8212, 8214,
8214, 8215, 8216, 8226, 8228, 8230, 8232,

8233, 8235, 8240, 8241, 8242, 8246, 8250,
8252, 8254, 8259, 8262, 8264, 8271, 8271,
8272, 8273, 8274, 8280, 8282, 8282, 8283,
8283, 8284, 8284, 8285, 8285, 8286, 8287,
8288, 8291, 8293, 8296, 8298, 8298, 8298,
8304, 8304, 8308, 8311, 8312, 8313, 8316,
8320, 8323, 8323, 8326, 8327, 8335, 8336,
8339, 8342, 8343, 8351, 8358, 8358, 8359,
8360, 8360, 8363, 8364, 8365, 8365, 8365,
8366, 8367, 8371, 8374, 8374, 8376, 8380,
8380, 8381, 8389, 8391, 8395, 8396, 8399,
8405, 8410, 8410, 8412, 8414, 8415, 8422,
8434, 8436, 8436, 8437, 8440, 8443, 8444,
8447, 8451, 8453, 8454, 8455, 8457, 8462,
8463, 8464, 8466, 8474, 8481, 8484, 8485,
8487, 8488, 8490, 8493, 8494, 8495, 8496,
8498, 8498, 8503, 8505, 8506, 8508, 8509,
8512, 8512, 8524, 8529, 8540, 8541, 8545,
8546, 8550, 8550, 8553, 8555, 8559, 8562,
8569, 8572, 8572, 8574, 8579, 8580, 8582,
8583, 8590, 8591, 8594, 8597, 8600, 8602,
8603, 8604, 8610, 8614, 8619, 8621, 8622,
8623, 8624, 8624, 8626, 8629, 8633, 8635,
8636, 8638, 8639, 8642, 8644, 8650, 8653,
8654, 8656, 8661, 8661, 8662, 8664, 8671,
8674, 8676, 8677, 8678, 8680, 8681, 8686,
8690, 8691, 8695, 8700, 8703, 8705, 8706,
8712, 8724, 8724, 8728, 8730, 8737, 8742,
8755, 8757, 8758, 8766, 8769, 8775, 8777,
8778, 8779, 8781, 8790, 8793, 8797, 8803,
8804, 8810, 8811, 8812, 8815, 8815, 8816,
8816, 8818, 8822, 8822, 8824, 8827, 8828,
8830, 8832, 8834, 8840, 8843, 8844, 8846,
8847, 8853, 8857, 8859, 8862, 8865, 8866,
8868, 8869, 8873, 8883, 8888, 8894, 8894,
8895, 8896, 8898, 8901, 8902, 8909, 8912,
8916, 8918, 8931, 8932, 8933, 8938, 8940,
8941, 8943, 8949, 8951, 8960, 8964, 8965,
8979, 8980, 8986, 8987, 8989, 8992, 8994,
8994, 8999, 9000, 9004, 9005, 9006, 9017,
9020, 9024, 9026, 9026, 9028, 9030, 9032,
9035, 9052, 9062, 9062, 9064, 9069, 9071,
9073, 9075, 9078, 9078, 9079, 9083, 9086,
9091, 9097, 9101, 9101, 9102, 9103, 9108,
9109, 9109, 9111, 9113, 9114, 9117, 9118,
9119, 9125, 9128, 9130, 9131, 9134, 9144,
9146, 9146, 9154, 9156, 9156, 9164, 9167,
9169, 9173, 9188, 9191, 9192, 9193, 9196,

9199, 9201, 9202, 9204, 9208, 9210, 9211, 9212, 9213, 9214, 9215, 9226, 9231, 9233, 9236, 9237, 9237, 9243, 9247, 9248, 9250, 9254, 9255, 9257, 9261, 9261, 9266, 9271, 9273, 9277, 9277, 9281, 9283, 9285, 9287, 9296, 9299, 9301, 9301, 9306, 9307, 9308, 9309, 9311, 9312, 9313, 9315, 9318, 9319, 9324, 9332, 9333, 9341, 9345, 9347, 9348, 9353, 9355, 9360, 9361, 9364, 9365, 9371, 9373, 9374, 9374, 9378, 9382, 9392, 9399, 9405, 9408, 9413, 9419, 9420, 9420, 9421, 9425, 9436, 9438, 9449, 9450, 9451, 9454, 9460, 9462, 9463, 9466, 9467, 9474, 9475, 9484, 9487, 9488, 9490, 9490, 9497, 9497, 9499, 9499, 9508, 9509, 9510, 9511, 9518, 9521, 9528, 9532, 9533, 9534, 9537, 9540, 9547, 9547, 9554, 9557, 9557, 9562, 9567, 9568, 9572, 9573, 9574, 9575, 9576, 9577, 9584, 9587, 9592, 9594, 9595, 9597, 9599, 9601, 9602, 9606, 9611, 9611, 9612, 9613, 9614, 9615, 9623, 9624, 9625, 9626, 9632, 9645, 9647, 9649, 9652, 9653, 9653, 9654, 9654, 9658, 9659, 9664, 9667, 9668, 9669, 9673, 9675, 9675, 9677, 9678, 9679, 9680, 9684, 9693, 9695, 9697, 9702, 9703, 9705, 9708, 9721, 9722, 9724, 9728, 9733, 9733, 9736, 9741, 9742, 9746, 9754, 9756, 9756, 9761, 9764, 9767, 9769, 9770, 9771, 9778, 9780, 9784, 9786, 9787, 9789, 9792, 9792, 9795, 9796, 9799, 9801, 9802, 9803, 9805, 9810, 9814, 9815, 9817, 9822, 9823, 9824, 9826, 9829, 9831, 9831, 9834, 9837, 9844, 9850, 9852, 9854, 9854, 9860, 9866, 9870, 9875, 9875, 9880, 9886, 9889, 9894, 9899, 9906, 9907, 9917, 9919, 9929, 9930, 9932, 9936, 9936, 9939, 9945, 9947, 9954, 9955, 9957, 9963, 9964, 9964, 9966, 9974, 9976, 9978, 9980, 9987, 9991, 9993, 9996, 10002, 10007, 10009, 10019, 10026, 10027, 10027, 10029, 10029, 10038, 10038, 10045, 10046, 10049, 10049, 10051, 10052, 10054, 10059, 10071, 10072, 10073, 10078, 10083, 10085, 10086, 10087, 10091, 10095, 10099, 10108, 10121, 10122, 10128, 10128, 10134, 10138, 10140, 10141, 10143, 10145, 10149, 10150, 10152, 10157, 10160, 10161, 10162, 10166, 10174, 10179, 10180, 10185, 10186, 10189, 10190, 10190, 10191, 10193, 10204, 10206, 10207, 10213, 10216, 10221, 10222, 10231, 10240, 10240, 10243, 10244, 10252, 10260, 10267, 10270, 10274, 10276, 10281, 10283, 10285, 10289, 10293, 10297, 10298, 10302, 10309, 10316, 10316, 10319, 10323, 10326, 10330, 10336, 10347, 10352, 10355, 10356, 10358, 10363, 10364, 10371, 10371, 10373, 10374, 10376, 10382, 10388, 10391, 10391, 10396, 10397, 10400, 10403, 10404, 10404, 10410, 10411, 10412, 10413, 10414, 10417, 10420, 10421, 10434, 10435, 10441, 10443, 10446, 10446, 10457, 10458, 10460, 10467, 10474, 10475, 10477, 10485, 10485, 10491, 10493, 10495, 10497, 10498, 10500, 10501, 10502, 10505, 10507, 10510, 10515, 10515, 10516, 10517, 10519, 10523, 10524, 10525, 10530, 10532, 10532, 10533, 10533, 10534, 10535, 10536, 10539, 10540, 10542, 10545, 10549, 10558, 10558, 10562, 10566, 10571, 10574, 10574, 10577, 10580, 10580, 10581, 10581, 10583, 10586, 10590, 10591, 10596, 10597, 10598, 10604, 10606, 10607, 10608, 10612, 10614, 10614, 10615, 10621, 10622, 10624, 10626, 10627, 10636, 10637, 10637, 10637, 10639, 10639, 10641, 10643, 10644, 10647, 10652, 10658, 10658, 10665, 10665, 10669, 10672, 10681, 10682, 10683, 10683, 10684, 10686, 10687, 10688, 10689, 10689, 10690, 10691, 10697, 10699, 10705, 10713, 10715, 10716, 10719, 10726, 10731, 10733, 10737, 10738, 10738, 10739, 10739, 10741, 10741, 10750, 10751, 10754, 10757, 10759, 10761, 10765, 10765, 10770, 10772, 10779, 10780, 10783, 10783, 10785, 10785, 10786, 10792, 10793, 10801, 10804, 10813, 10818, 10819, 10827, 10834, 10844, 10845, 10847, 10849, 10850, 10852, 10852, 10853, 10857, 10859, 10862, 10863, 10863, 10864, 10864, 10869, 10871, 10874, 10879, 10884, 10891, 10894, 10895, 10900, 10901, 10905, 10912, 10912, 10914, 10917, 10919, 10920, 10923, 10925, 10929, 10930, 10932, 10933, 10935, 10937, 10941, 10943, 10946, 10948, 10952, 10955, 10956, 10960, 10962, 10974, 10975, 10976, 10983, 10985, 10986, 10987, 10991, 10992, 10993, 10996, 10997, 10998, 11000, 11002, 11003, 11008, 11008, 11010, 11012, 11015, 11019, 11019, 11023, 11027, 11032,

11035, 11040, 11040, 11041, 11041, 11044,
11045, 11046, 11049, 11049, 11049, 11054,
11056, 11060, 11065, 11066, 11072, 11078,
11078, 11080, 11085, 11090, 11091, 11093,
11094, 11094, 11097, 11097, 11097, 11098,
11100, 11101, 11105, 11107, 11109, 11117,
11119, 11122, 11122, 11128, 11129, 11135,
11136, 11138, 11141, 11145, 11146, 11154,
11160, 11161, 11163, 11168, 11169, 11181,
11182, 11188, 11191, 11192, 11193, 11194,
11195, 11199, 11200, 11200, 11203, 11209,
11210, 11211, 11217, 11220, 11221, 11223,
11224, 11224, 11225, 11235, 11237, 11238,
11240, 11242, 11244, 11250, 11258, 11260,
11261, 11261, 11266, 11268, 11274, 11288,
11288, 11289, 11301, 11306, 11307, 11310,
11311, 11312, 11313, 11319, 11322, 11326,
11328, 11336, 11340, 11341, 11349, 11350,
11354, 11356, 11357, 11361, 11366, 11367,
11372, 11375, 11378, 11383, 11384, 11385,
11385, 11395, 11395, 11401, 11413, 11418,
11428, 11429, 11430, 11434, 11435, 11436,
11438, 11438, 11446, 11451, 11461, 11462,
11464, 11466, 11470, 11471, 11476, 11479,
11488, 11489, 11489, 11490, 11493, 11497,
11497, 11498, 11499, 11502, 11504, 11510,
11515, 11525, 11525, 11526, 11530, 11530,
11534, 11541, 11543, 11547, 11551, 11563,
11573, 11574, 11575, 11576, 11580, 11585,
11603, 11605, 11606, 11619, 11622, 11625,
11625, 11633, 11635, 11635, 11639, 11640,
11641, 11642, 11643, 11644, 11644, 11647,
11648, 11651, 11653, 11662, 11666, 11669,
11670, 11672, 11679, 11684, 11685, 11686,
11688, 11689, 11690, 11702, 11704, 11708,
11710, 11711, 11713, 11713, 11713, 11715,
11716, 11718, 11719, 11723, 11724, 11727,
11728, 11728, 11729, 11732, 11733, 11735,
11737, 11739, 11750, 11753, 11753, 11756,
11760, 11765, 11769, 11770, 11773, 11773,
11773, 11776, 11776, 11778, 11779, 11779,
11780, 11783, 11784, 11784, 11785, 11787,
11788, 11793, 11797, 11803, 11804, 11805,
11806, 11811, 11811, 11817, 11818, 11819,
11822, 11827, 11829, 11829, 11830, 11831,
11831, 11833, 11835, 11842, 11845, 11856,
11857, 11858, 11859, 11862, 11863, 11864,
11868, 11869, 11871, 11871, 11873, 11873,
11875, 11879, 11885, 11898, 11912, 11914,
11917, 11924, 11926, 11927, 11928, 11932,
11939, 11940, 11942, 11952, 11953, 11953,
11954, 11955, 11956, 11960, 11960, 11960,
11964, 11974, 11975, 11978, 11980, 11982,
11984, 11985, 11987, 11992, 11997, 11998,
12004, 12010, 12010, 12012, 12016, 12020,
12022, 12024, 12027, 12028, 12029, 12033,
12036, 12036, 12038, 12039, 12041, 12043,
12044, 12050, 12055, 12060, 12061, 12061,
12062, 12063, 12063, 12066, 12067, 12072,
12072, 12074, 12077, 12084, 12085, 12086,
12087, 12088, 12091, 12092, 12096, 12107,
12109, 12109, 12113, 12115, 12118, 12121,
12122, 12125, 12127, 12129, 12132, 12145,
12154, 12161, 12169, 12173, 12179, 12180,
12191, 12192, 12198, 12203, 12207, 12216,
12216, 12217, 12232, 12233, 12237, 12238,
12238, 12242, 12245, 12249, 12252, 12253,
12254, 12256, 12260, 12261, 12265, 12270,
12275, 12279, 12282, 12293, 12295, 12299,
12307, 12312, 12314, 12315, 12321, 12328,
12329, 12329, 12330, 12331, 12332, 12333,
12334, 12334, 12335, 12336, 12336, 12339,
12342, 12344, 12348, 12348, 12348, 12350,
12350, 12350, 12351, 12355, 12355, 12355,
12359, 12367, 12373, 12374, 12378, 12380,
12382, 12397, 12398, 12398, 12402, 12404,
12406, 12407, 12410, 12413, 12420, 12420,
12428, 12430, 12432, 12437, 12447, 12448,
12452, 12457, 12458, 12459, 12460, 12464,
12465, 12466, 12467, 12473, 12474, 12476,
12484, 12486, 12486, 12487, 12487, 12488,
12490, 12490, 12492, 12492, 12495, 12499,
12500, 12504, 12505, 12508, 12516, 12517,
12519, 12534, 12538, 12539, 12542, 12543,
12549, 12556, 12557, 12568, 12569, 12575,
12578, 12584, 12586, 12590, 12593, 12605,
12608, 12610, 12614, 12616, 12617, 12620,
12622, 12622, 12623, 12625, 12627, 12628,
12631, 12633, 12643, 12646, 12647, 12648,
12658, 12664, 12666, 12674, 12681, 12682,
12684, 12692, 12695, 12696, 12701, 12701,
12705, 12710, 12711, 12716, 12717, 12720,
12722, 12727, 12734, 12738, 12741, 12744,
12746, 12746, 12746, 12747, 12748, 12748,
12749, 12749, 12753, 12755, 12756, 12756,
12757, 12762, 12766, 12770, 12771, 12774,

12784, 12785, 12788, 12789, 12795, 12797, 12800, 12802, 12806, 12808, 12809, 12820, 12823, 12847, 12855, 12880, 12884, 12884, 12885, 12887, 12889, 12890, 12890, 12892, 12896, 12898, 12899, 12902, 12903, 12903, 12909, 12917, 12930, 12937, 12939, 12941, 12942, 12944, 12951, 12953, 12961, 12962, 12968, 12969, 12972, 12977, 12979, 12983, 12989, 12994, 12994, 12995, 12996, 12999, 12999, 13001, 13007, 13007, 13009, 13011, 13012, 13013, 13016, 13017, 13019, 13019, 13022, 13026, 13028, 13035, 13040, 13040, 13044, 13044, 13047, 13047, 13049, 13050, 13051, 13056, 13059, 13060, 13064, 13068, 13069, 13070, 13070, 13072, 13074, 13075, 13086, 13091, 13096, 13099, 13105, 13109, 13113, 13114, 13119, 13127, 13129, 13131, 13133, 13136, 13136, 13137, 13138, 13138, 13138, 13139, 13141, 13143, 13148, 13159, 13162, 13163, 13165, 13167, 13168, 13170, 13173, 13175, 13178, 13179, 13179, 13181, 13185, 13189, 13191, 13192, 13195, 13203, 13205, 13213, 13216, 13221, 13223, 13231, 13232, 13235, 13235, 13236, 13241, 13246, 13248, 13252, 13254, 13258, 13266, 13271, 13273, 13275, 13283, 13285, 13289, 13289, 13295, 13295, 13296, 13297, 13301, 13302, 13305, 13307, 13316, 13317, 13319, 13321, 13322, 13323, 13325, 13326, 13327, 13327, 13332, 13339, 13340, 13341, 13343, 13345, 13347, 13348, 13355, 13358, 13363, 13369, 13374, 13387, 13396, 13402, 13406, 13408, 13410, 13412, 13417, 13420, 13421, 13423, 13424, 13425, 13425, 13429, 13431, 13442, 13442, 13444, 13452, 13456, 13463, 13466, 13482, 13483, 13485, 13485, 13494, 13495, 13496, 13496, 13504, 13505, 13509, 13515, 13519, 13521, 13524, 13526, 13530, 13532, 13541, 13544, 13546, 13552, 13559, 13570, 13575, 13581, 13583, 13584, 13584, 13586, 13602, 13605, 13608, 13609, 13610, 13611, 13612, 13612, 13612, 13612, 13619, 13620, 13620, 13623, 13631, 13634, 13634, 13635, 13640, 13640, 13641, 13648, 13650, 13651, 13652, 13656, 13657, 13657, 13661, 13663, 13664, 13668, 13670, 13672, 13672, 13676, 13680, 13682, 13690, 13692, 13693, 13697, 13699, 13700, 13701, 13703, 13704, 13712, 13714, 13716, 13723, 13728, 13729, 13735, 13737, 13737, 13740, 13743, 13759, 13765, 13766, 13766, 13766, 13769, 13776, 13777, 13777, 13782, 13782, 13783, 13785, 13785, 13786, 13786, 13789, 13789, 13795, 13797, 13801, 13809, 13812, 13819, 13819, 13820, 13827, 13828, 13829, 13837, 13838, 13839, 13840, 13844, 13850, 13856, 13864, 13867, 13868, 13873, 13874, 13875, 13878, 13879, 13880, 13880, 13882, 13884, 13885, 13885, 13886, 13886, 13888, 13888, 13897, 13899, 13908, 13910, 13910, 13919, 13922, 13926, 13927, 13927, 13930, 13935, 13936, 13937, 13938, 13939, 13944, 13946, 13947, 13949, 13950, 13954, 13956, 13959, 13961, 13966, 13970, 13970, 13974, 13982, 13983, 13984, 13994, 13996, 13997, 13998, 14001, 14008, 14020, 14032, 14037, 14040, 14041, 14045, 14052, 14056, 14059, 14063, 14065, 14070, 14071, 14077, 14077, 14089, 14090, 14090, 14107, 14110, 14111, 14112, 14112, 14113, 14113, 14115, 14116, 14124, 14124, 14125, 14127, 14128, 14132, 14133, 14134, 14135, 14138, 14140, 14141, 14145, 14148, 14151, 14155, 14156, 14156, 14158, 14161, 14162, 14165, 14166, 14169, 14171, 14175, 14176, 14176, 14178, 14183, 14184, 14188, 14189, 14194, 14195, 14195, 14195, 14203, 14206, 14219, 14223, 14223, 14227, 14230, 14232, 14233, 14234, 14235, 14236, 14242, 14242, 14250, 14253, 14261, 14262, 14263, 14265, 14266, 14267, 14269, 14271, 14276, 14283, 14285, 14290, 14291, 14292, 14300, 14305, 14306, 14310, 14316, 14317, 14328, 14329, 14329, 14333, 14337, 14340, 14346, 14350, 14355, 14355, 14361, 14362, 14363, 14366, 14371, 14372, 14386, 14387, 14390, 14391, 14391, 14393, 14395, 14397, 14405, 14409, 14415, 14416, 14418, 14421, 14423, 14424, 14425, 14430, 14430, 14431, 14432, 14438, 14441, 14444, 14445, 14446, 14452, 14455, 14460, 14460, 14466, 14471, 14474, 14478, 14479, 14480, 14484, 14488, 14492, 14498, 14501, 14510, 14511, 14513, 14515, 14523, 14526, 14530, 14530, 14532, 14538, 14538, 14539, 14540, 14541, 14544, 14547, 14548, 14549, 14550, 14553, 14554, 14555, 14563, 14563, 14564, 14570, 14572, 14573, 14578,

14579, 14584, 14586, 14593, 14596, 14600,
14609, 14612, 14613, 14614, 14618, 14620,
14625, 14631, 14635, 14638, 14641, 14642,
14644, 14648, 14648, 14649, 14652, 14657,
14657, 14660, 14660, 14663, 14667, 14668,
14672, 14675, 14675, 14675, 14683, 14684,
14690, 14693, 14694, 14695, 14697, 14697,
14698, 14699, 14708, 14709, 14710, 14713,
14721, 14727, 14734, 14738, 14742, 14743,
14744, 14746, 14752, 14752, 14754, 14757,
14761, 14766, 14767, 14768, 14774, 14779,
14779, 14780, 14782, 14784, 14786, 14786,
14789, 14792, 14792, 14793, 14794, 14799,
14800, 14801, 14803, 14805, 14810, 14817,
14819, 14825, 14829, 14831, 14834, 14835,
14839, 14840, 14844, 14844, 14845, 14853,
14855, 14856, 14856, 14856, 14860, 14861,
14863, 14866, 14868, 14869, 14869, 14872,
14880, 14881, 14886, 14890, 14891, 14897,
14899, 14903, 14906, 14914, 14915, 14917,
14918, 14921, 14923, 14930, 14931, 14941,
14946, 14952, 14956, 14980, 14981, 14982,
14984, 14985, 14987, 14988, 14989, 14991,
14998, 15000, 15002, 15004, 15005, 15009,
15010, 15013, 15013, 15016, 15020, 15023,
15035, 15037, 15044, 15047, 15050, 15051,
15061, 15062, 15067, 15073, 15096, 15097,
15097, 15109, 15109, 15111, 15122, 15125,
15132, 15135, 15135, 15140, 15145, 15145,
15148, 15152, 15153, 15156, 15164, 15166,
15170, 15170, 15171, 15174, 15174, 15181,
15186, 15188, 15191, 15191, 15192, 15192,
15193, 15193, 15210, 15211, 15211, 15212,
15214, 15219, 15220, 15227, 15231, 15235,
15235, 15250, 15252, 15252, 15255, 15256,
15258, 15259, 15259, 15264, 15264, 15265,
15268, 15269, 15276, 15278, 15283, 15285,
15288, 15292, 15296, 15310, 15310, 15313,
15314, 15316, 15323, 15331, 15337, 15339,
15353, 15358, 15358, 15359, 15360, 15361,
15361, 15379, 15379, 15380, 15385, 15389,
15391, 15393, 15405, 15406, 15407, 15409,
15412, 15419, 15421, 15427, 15429, 15432,
15433, 15435, 15443, 15445, 15446, 15447,
15448, 15449, 15451, 15453, 15456, 15457,
15457, 15463, 15471, 15471, 15477, 15477,
15478, 15493, 15495, 15497, 15503, 15511,
15512, 15517, 15519, 15522, 15525, 15527,
15530, 15531, 15536, 15544, 15552, 15553,
15555, 15566, 15568, 15571, 15577, 15578,
15580, 15581, 15584, 15586, 15587, 15588,
15593, 15595, 15595, 15597, 15606, 15607,
15609, 15616, 15617, 15625, 15625, 15625,
15626, 15627, 15628, 15630, 15630, 15631,
15633, 15634, 15638, 15645, 15647, 15647,
15647, 15650, 15652, 15664, 15673, 15675,
15682, 15686, 15689, 15690, 15691, 15692,
15693, 15697, 15698, 15701, 15704, 15705,
15706, 15707, 15709, 15717, 15718, 15719,
15721, 15726, 15729, 15742, 15744, 15745,
15747, 15759, 15763, 15767, 15768, 15769,
15773, 15773, 15777, 15781, 15787, 15794,
15801, 15808, 15814, 15822, 15823, 15823,
15825, 15839, 15841, 15842, 15853, 15856,
15859, 15862, 15867, 15868, 15870, 15873,
15892, 15893, 15896, 15903, 15908, 15919,
15921, 15924, 15924, 15925, 15935, 15938,
15941, 15944, 15948, 15948, 15949, 15951,
15953, 15953, 15958, 15959, 15962, 15964,
15970, 15976, 15979, 15980, 15980, 15981,
15981, 15982, 15983, 15988, 15988, 15991,
15991, 15994, 15995, 15999, 16002, 16009,
16010, 16012, 16013, 16014, 16015, 16019,
16028, 16036, 16036, 16041, 16043, 16043,
16044, 16049, 16052, 16055, 16057, 16065,
16066, 16066, 16076, 16082, 16093, 16094,
16095, 16096, 16122, 16126, 16130, 16137,
16141, 16145, 16146, 16147, 16148, 16156,
16158, 16162, 16163, 16166, 16169, 16169,
16172, 16173, 16174, 16176, 16177, 16178,
16181, 16183, 16190, 16190, 16191, 16213,
16213, 16215, 16227, 16228, 16228, 16230,
16232, 16235, 16251, 16252, 16257, 16261,
16263, 16265, 16268, 16280, 16290, 16303,
16304, 16310, 16312, 16312, 16317, 16322,
16323, 16327, 16338, 16355, 16356, 16361,
16362, 16364, 16366, 16367, 16369, 16370,
16380, 16380, 16381, 16394, 16396, 16398,
16400, 16403, 16404, 16406, 16408, 16414,
16415, 16415, 16416, 16417, 16424, 16427,
16428, 16430, 16432, 16437, 16438, 16443,
16445, 16446, 16465, 16473, 16475, 16485,
16504, 16509, 16519, 16519, 16524, 16538,
16548, 16551, 16552, 16561, 16568, 16569,
16573, 16573, 16579, 16580, 16583, 16583,
16585, 16596, 16597, 16598, 16607, 16611,

16613, 16614, 16618, 16647, 16647, 16652, 16662, 16666, 16666, 16668, 16670, 16675, 16692, 16696, 16698, 16702, 16703, 16706, 16706, 16708, 16719, 16722, 16734, 16735, 16737, 16742, 16742, 16753, 16753, 16754, 16755, 16760, 16766, 16769, 16773, 16774, 16775, 16776, 16780, 16780, 16790, 16791, 16794, 16797, 16798, 16798, 16800, 16806, 16806, 16807, 16808, 16810, 16812, 16816, 16816, 16817, 16819, 16821, 16822, 16823, 16830, 16834, 16835, 16837, 16840, 16842, 16842, 16847, 16854, 16856, 16865, 16867, 16867, 16880, 16881, 16882, 16895, 16895, 16898, 16899, 16901, 16902, 16911, 16919, 16923, 16923, 16938, 16943, 16945, 16950, 16953, 16954, 16954, 16954, 16956, 16957, 16958, 16958, 16959, 16960, 16965, 16974, 16976, 16977, 16980, 16981, 16981, 16982, 16986, 16989, 16990, 16994, 17001, 17005, 17007, 17011, 17014, 17014, 17015, 17017, 17020, 17020, 17026, 17030, 17040, 17042, 17044, 17045, 17052, 17053, 17055, 17056, 17056, 17059, 17061, 17062, 17063, 17064, 17067, 17068, 17069, 17072, 17073, 17073, 17074, 17075, 17077, 17078, 17079, 17080, 17084, 17087, 17092, 17093, 17096, 17096, 17098, 17100, 17101, 17103, 17108, 17108, 17112, 17113, 17119, 17119, 17119, 17120, 17120, 17121, 17121, 17122, 17122, 17123, 17124, 17124, 17132, 17132, 17133, 17134, 17135, 17137, 17137, 17138, 17138, 17139, 17139, 17140, 17146, 17147, 17147, 17150, 17157, 17159, 17163, 17164, 17165, 17165, 17172, 17176, 17184, 17187, 17190, 17193, 17194, 17197, 17203, 17210, 17210, 17214, 17218, 17218, 17220, 17222, 17225, 17230, 17231, 17233, 17234, 17234, 17234, 17234, 17243, 17252, 17256, 17256, 17257, 17257, 17258, 17259, 17259, 17263, 17263, 17266, 17269, 17273, 17274, 17275, 17277, 17278, 17279, 17282, 17283, 17286, 17288, 17292, 17296, 17298, 17299, 17302, 17307, 17313, 17320, 17325, 17325, 17333, 17334, 17339, 17340, 17341, 17341, 17341, 17342, 17343, 17346, 17346, 17346, 17347, 17349, 17349, 17351, 17357, 17368, 17369, 17373, 17374, 17378, 17378, 17386, 17388, 17388, 17389, 17391, 17392, 17394, 17394, 17394, 17396, 17396, 17397, 17411, 17413, 17415, 17420, 17422, 17430, 17436, 17436, 17439, 17441, 17442, 17452, 17454, 17462, 17466, 17467, 17467, 17468, 17468, 17473, 17476, 17477, 17484, 17486, 17487, 17491, 17492, 17496, 17498, 17500, 17500, 17510, 17519, 17521, 17522, 17523, 17526, 17532, 17533, 17539, 17539, 17541, 17548, 17553, 17564, 17565, 17565, 17566, 17573, 17576, 17580, 17582, 17583, 17584, 17598, 17600, 17601, 17611, 17613, 17615, 17618, 17619, 17621, 17624, 17626, 17629, 17633, 17634, 17638, 17638, 17640, 17641, 17641, 17642, 17644, 17650, 17659, 17664, 17665, 17666, 17668, 17668, 17674, 17675, 17677, 17677, 17678, 17683, 17683, 17686, 17690, 17694, 17696, 17705, 17707, 17715, 17718, 17720, 17721, 17732, 17736, 17737, 17742, 17743, 17744, 17748, 17756, 17757, 17759, 17759, 17765, 17767, 17768, 17770, 17772, 17774, 17778, 17778, 17781, 17785, 17787, 17791, 17792, 17792, 17793, 17794, 17796, 17798, 17806, 17817, 17818, 17819, 17828, 17830, 17832, 17832, 17833, 17836, 17840, 17841, 17841, 17842, 17844, 17850, 17850, 17854, 17860, 17863, 17865, 17866, 17872, 17874, 17878, 17880, 17888, 17888, 17889, 17890, 17891, 17893, 17896, 17897, 17898, 17898, 17899, 17901, 17901, 17902, 17903, 17904, 17905, 17905, 17906, 17909, 17915, 17916, 17919, 17923, 17926, 17927, 17927, 17928, 17936, 17942, 17944, 17945, 17948, 17949, 17952, 17961, 17962, 17968, 17973, 17978, 17983, 17984, 17984, 17985, 17986, 17987, 17987, 17988, 17991, 17993, 17993, 17997, 18001, 18005, 18007, 18009, 18017, 18017, 18018, 18019, 18020, 18020, 18021, 18022, 18022, 18023, 18024, 18024, 18026, 18030, 18032, 18032, 18037, 18037, 18038, 18041, 18050, 18051, 18054, 18055, 18060, 18062, 18066, 18069, 18070, 18071, 18074, 18085, 18086, 18088, 18088, 18089, 18089, 18090, 18091, 18092, 18093, 18094, 18094, 18096, 18097, 18100, 18111, 18111, 18112, 18114, 18117, 18119, 18127, 18130, 18130, 18130, 18131, 18134, 18136, 18137, 18139, 18143, 18144, 18147, 18149, 18151, 18151, 18151, 18152, 18153, 18156, 18161, 18170, 18176, 18178, 18182,

18185, 18185, 18187, 18189, 18193, 18193,
18195, 18201, 18203, 18203, 18204, 18208,
18210, 18210, 18212, 18213, 18213, 18219,
18219, 18219, 18222, 18223, 18224, 18229,
18232, 18233, 18234, 18242, 18243, 18252,
18257, 18260, 18270, 18280, 18281, 18292,
18296, 18298, 18308, 18309, 18309, 18310,
18314, 18316, 18319, 18321, 18321, 18323,
18324, 18328, 18328, 18331, 18332, 18336,
18339, 18339, 18342, 18344, 18347, 18350,
18366, 18367, 18367, 18367, 18373, 18375,
18375, 18377, 18378, 18388, 18389, 18391,
18396, 18399, 18399, 18402, 18406, 18409,
18412, 18413, 18415, 18419, 18427, 18431,
18431, 18438, 18439, 18440, 18443, 18445,
18445, 18456, 18459, 18460, 18470, 18471,
18471, 18472, 18476, 18477, 18480, 18481,
18482, 18489, 18490, 18493, 18494, 18495,
18495, 18503, 18505, 18506, 18516, 18518,
18518, 18529, 18531, 18533, 18535, 18536,
18540, 18542, 18543, 18543, 18550, 18557,
18559, 18559, 18560, 18565, 18578, 18580,
18583, 18591, 18598, 18600, 18603, 18606,
18607, 18611, 18611, 18612, 18613, 18615,
18616, 18623, 18625, 18629, 18631, 18632,
18640, 18643, 18645, 18645, 18647, 18653,
18655, 18656, 18658, 18660, 18663, 18664,
18665, 18668, 18672, 18673, 18674, 18678,
18680, 18681, 18681, 18688, 18692, 18697,
18699, 18718, 18719, 18722, 18725, 18729,
18732, 18733, 18735, 18740, 18741, 18742,
18745, 18749, 18756, 18763, 18767, 18769,
18771, 18775, 18779, 18781, 18782, 18785,
18787, 18788, 18792, 18798, 18803, 18804,
18806, 18810, 18810, 18811, 18813, 18817,
18821, 18823, 18830, 18832, 18834, 18836,
18839, 18842, 18846, 18851, 18854, 18856,
18862, 18862, 18863, 18871, 18875, 18876,
18882, 18883, 18884, 18889, 18889, 18890,
18892, 18895, 18901, 18901, 18904, 18905,
18908, 18911, 18912, 18912, 18913, 18918,
18919, 18924, 18926, 18928, 18933, 18935,
18935, 18936, 18941, 18941, 18952, 18955,
18956, 18957, 18958, 18959, 18960, 18964,
18966, 18970, 18973, 18977, 18978, 18979,
18980, 18981, 18982, 18983, 18983, 18984,
18995, 19003, 19006, 19011, 19013, 19014,
19017, 19017, 19019, 19023, 19025, 19033,
19035, 19037, 19043, 19056, 19058, 19069,
19070, 19074, 19075, 19083, 19088, 19089,
19092, 19096, 19097, 19099, 19101, 19103,
19103, 19105, 19109, 19110, 19111, 19115,
19115, 19117, 19118, 19121, 19126, 19138,
19140, 19146, 19147, 19148, 19149, 19157,
19164, 19165, 19171, 19174, 19177, 19183,
19184, 19186, 19188, 19193, 19196, 19205,
19208, 19225, 19228, 19228, 19230, 19230,
19236, 19239, 19240, 19240, 19241, 19241,
19242, 19250, 19258, 19268, 19268, 19272,
19276, 19280, 19280, 19282, 19289, 19292,
19294, 19303, 19306, 19312, 19319, 19321,
19323, 19332, 19334, 19336, 19336, 19342,
19343, 19345, 19352, 19355, 19356, 19360,
19360, 19360, 19364, 19367, 19367, 19370,
19372, 19375, 19376, 19381, 19383, 19383,
19387, 19388, 19392, 19393, 19393, 19394,
19396, 19399, 19401, 19405, 19412, 19421,
19423, 19428, 19431, 19432, 19443, 19446,
19451, 19455, 19456, 19458, 19464, 19467,
19476, 19483, 19486, 19489, 19492, 19493,
19503, 19503, 19509, 19512, 19515, 19516,
19521, 19521, 19521, 19537, 19548, 19551,
19551, 19552, 19552, 19553, 19553, 19555,
19556, 19560, 19561, 19562, 19565, 19568,
19570, 19580, 19586, 19588, 19592, 19593,
19595, 19613, 19614, 19615, 19616, 19619,
19620, 19624, 19634, 19635, 19651, 19670,
19672, 19673, 19680, 19680, 19680, 19684,
19685, 19690, 19691, 19698, 19698, 19699,
19703, 19703, 19704, 19706, 19710, 19715,
19717, 19722, 19723, 19724, 19727, 19730,
19733, 19735, 19739, 19740, 19759, 19760,
19761, 19763, 19764, 19765, 19770, 19772,
19772, 19775, 19778, 19782, 19789, 19789,
19794, 19794, 19796, 19800, 19808, 19811,
19812, 19814, 19815, 19819, 19825, 19826,
19829, 19831, 19839, 19839, 19840, 19841,
19843, 19846, 19846, 19847, 19852, 19853,
19854, 19864, 19866, 19870, 19875, 19876,
19881, 19886, 19886, 19894, 19915, 19925,
19927, 19928, 19931, 19942, 19948, 19959,
19966, 19966, 19967, 19973, 19975, 19976,
19977, 19984, 19987, 19989, 19993, 19993,
19995, 19996, 20015, 20018, 20019, 20019,
20019, 20027, 20028, 20046, 20052, 20053,
20054, 20058, 20062, 20062, 20063, 20064,

20068, 20069, 20072, 20072, 20074, 20076, 20081, 20093, 20095, 20098, 20107, 20114, 20115, 20115, 20117, 20118, 20123, 20124, 20125, 20128, 20132, 20135, 20136, 20145, 20146, 20146, 20147, 20150, 20154, 20173, 20184, 20196, 20201, 20204, 20204, 20216, 20217, 20219, 20221, 20224, 20232, 20234, 20234, 20235, 20255, 20255, 20259, 20269, 20270, 20271, 20274, 20276, 20279, 20280, 20283, 20286, 20294, 20295, 20295, 20298, 20300, 20310, 20317, 20318, 20318, 20326, 20331, 20331, 20333, 20334, 20335, 20335, 20341, 20341, 20343, 20351, 20351, 20353, 20355, 20356, 20356, 20357, 20360, 20361, 20362, 20362, 20364, 20366, 20372, 20379, 20382, 20387, 20388, 20393, 20393, 20404, 20407, 20409, 20410, 20410, 20416, 20422, 20423, 20434, 20442, 20444, 20445, 20446, 20452, 20453, 20455, 20455, 20456, 20461, 20469, 20470, 20474, 20479, 20480, 20483, 20484, 20490, 20495, 20495, 20499, 20500, 20502, 20502, 20505, 20525, 20540, 20542, 20547, 20549, 20551, 20551, 20558, 20561, 20568, 20569, 20575, 20580, 20582, 20594, 20596, 20601, 20602, 20627, 20641, 20649, 20650, 20653, 20663, 20663, 20666, 20666, 20669, 20669, 20669, 20670, 20670, 20670, 20677, 20683, 20683, 20684, 20694, 20700, 20702, 20706, 20706, 20712, 20715, 20717, 20725, 20725, 20730, 20735, 20736, 20743, 20746, 20746, 20747, 20748, 20762, 20767, 20768, 20774, 20776, 20780, 20788, 20790, 20790, 20793, 20795, 20799, 20800, 20800, 20802, 20804, 20812, 20814, 20818, 20820, 20823, 20834, 20842, 20849, 20853, 20858, 20859, 20861, 20861, 20864, 20868, 20870, 20874, 20875, 20880, 20883, 20884, 20890, 20892, 20898, 20902, 20902, 20903, 20903, 20904, 20909, 20910, 20911, 20913, 20916, 20917, 20917, 20918, 20919, 20920, 20922, 20923, 20924, 20926, 20927, 20933, 20940, 20940, 20942, 20943, 20947, 20948, 20948, 20950, 20952, 20954, 20962, 20967, 20970, 20984, 20986, 20989, 20994, 20997, 20999, 21007, 21010, 21014, 21018, 21024, 21026, 21027, 21031, 21033, 21035, 21041, 21043, 21045, 21045, 21048, 21058, 21059, 21061, 21062, 21065, 21066, 21066, 21067, 21068, 21074, 21076, 21080, 21091, 21095, 21096, 21097, 21097, 21098, 21098, 21104, 21107, 21108, 21112, 21115, 21118, 21120, 21120, 21133, 21135, 21135, 21138, 21142, 21146, 21150, 21154, 21157, 21171, 21174, 21175, 21184, 21190, 21191, 21202, 21202, 21211, 21213, 21216, 21217, 21219, 21220, 21221, 21222, 21226, 21227, 21227, 21227, 21228, 21229, 21231, 21235, 21237, 21239, 21239, 21243, 21246, 21258, 21259, 21264, 21267, 21279, 21281, 21283, 21286, 21297, 21301, 21301, 21305, 21306, 21307, 21320, 21325, 21328, 21331, 21336, 21340, 21341, 21347, 21348, 21352, 21355, 21364, 21366, 21369, 21372, 21372, 21375, 21377, 21381, 21383, 21384, 21386, 21386, 21387, 21389, 21389, 21393, 21395, 21397, 21398, 21399, 21403, 21417, 21419, 21421, 21422, 21422, 21425, 21426, 21426, 21427, 21427, 21428, 21429, 21429, 21431, 21433, 21434, 21438, 21440, 21447, 21448, 21449, 21449, 21450, 21450, 21451, 21452, 21458, 21459, 21459, 21465, 21467, 21469, 21478, 21478, 21479, 21485, 21489, 21490, 21492, 21494, 21495, 21500, 21501, 21505, 21515, 21520, 21521, 21522, 21522, 21527, 21532, 21532, 21538, 21538, 21541, 21542, 21543, 21545, 21545, 21550, 21551, 21552, 21553, 21557, 21558, 21559, 21561, 21561, 21563, 21563, 21564, 21565, 21566, 21568, 21568, 21570, 21577, 21589, 21590, 21591, 21592, 21593, 21594, 21594, 21595, 21597, 21601, 21604, 21607, 21608, 21611, 21614, 21615, 21616, 21618, 21621, 21627, 21633, 21633, 21635, 21637, 21639, 21640, 21646, 21648, 21652, 21653, 21656, 21663, 21664, 21676, 21682, 21684, 21685, 21687, 21690, 21700, 21701, 21702, 21703, 21705, 21715, 21720, 21723, 21725, 21726, 21726, 21731, 21732, 21740, 21742, 21743, 21748, 21752, 21757, 21761, 21764, 21765, 21772, 21774, 21775, 21783, 21792, 21795, 21796, 21796, 21797, 21798, 21800, 21806, 21812, 21814, 21817, 21818, 21821, 21822, 21828, 21829, 21834, 21838, 21841, 21842, 21843, 21853, 21856, 21858, 21860, 21861, 21862, 21863, 21865, 21872, 21875, 21875, 21876, 21876, 21876, 21877, 21878, 21884, 21885, 21885, 21891, 21892, 21896, 21898,

21900, 21910, 21911, 21911, 21912, 21914, 21916, 21917, 21921, 21927, 21928, 21936, 21940, 21949, 21953, 21955, 21956, 21956, 21957, 21957, 21958, 21962, 21969, 21974, 21975, 21976, 21979, 21983, 21988, 21988, 21992, 21993, 21996, 21997, 22001, 22005, 22009, 22010, 22011, 22011, 22013, 22014, 22015, 22025, 22029, 22031, 22032, 22045, 22053, 22055, 22056, 22066, 22066, 22068, 22072, 22072, 22072, 22073, 22074, 22076, 22077, 22082, 22083, 22083, 22084, 22084, 22084, 22084, 22086, 22087, 22087, 22087, 22089, 22090, 22093, 22098, 22112, 22114, 22115, 22117, 22118, 22118, 22118, 22119, 22119, 22127, 22130, 22134, 22139, 22142, 22148, 22149, 22150, 22155, 22156, 22157, 22158, 22162, 22170, 22175, 22179, 22180, 22180, 22180, 22182, 22182, 22192, 22195, 22200, 22204, 22206, 22211, 22212, 22219, 22224, 22227, 22229, 22229, 22230, 22231, 22233, 22234, 22235, 22236, 22240, 22247, 22247, 22257, 22259, 22265, 22266, 22268, 22268, 22270, 22272, 22273, 22273, 22274, 22275, 22278, 22279, 22279, 22282, 22284, 22286, 22288, 22288, 22293, 22296, 22297, 22298, 22299, 22300, 22300, 22302, 22308, 22310, 22311, 22312, 22314, 22314, 22324, 22329, 22332, 22341, 22343, 22346, 22346, 22356, 22368, 22370, 22371, 22373, 22374, 22375, 22380, 22383, 22389, 22393, 22397, 22401, 22405, 22416, 22425, 22425, 22426, 22426, 22427, 22429, 22431, 22433, 22434, 22438, 22443, 22447, 22450, 22451, 22452, 22456, 22456, 22457, 22461, 22463, 22463, 22469, 22471, 22471, 22473, 22474, 22475, 22476, 22477, 22478, 22481, 22482, 22486, 22489, 22491, 22493, 22494, 22496, 22500, 22501, 22505, 22506, 22510, 22516, 22519, 22522, 22531, 22535, 22536, 22537, 22547, 22550, 22550, 22552, 22561, 22575, 22576, 22578, 22582, 22586, 22587, 22588, 22590, 22597, 22608, 22608, 22609, 22611, 22613, 22617, 22632, 22633, 22633, 22634, 22635, 22639, 22652, 22657, 22659, 22660, 22665, 22666, 22667, 22671, 22674, 22678, 22689, 22691, 22691, 22692, 22696, 22697, 22699, 22699, 22706, 22707, 22709, 22712, 22724, 22725, 22726, 22727, 22729, 22733, 22735, 22737, 22738, 22739, 22740, 22745, 22746, 22746, 22750, 22754, 22756, 22760, 22763, 22764, 22773, 22777, 22778, 22779, 22781, 22781, 22783, 22784, 22786, 22787, 22790, 22792, 22792, 22793, 22794, 22796, 22800, 22803, 22809, 22810, 22813, 22815, 22818, 22821, 22829, 22830, 22830, 22831, 22836, 22836, 22838, 22839, 22844, 22845, 22846, 22853, 22854, 22855, 22857, 22859, 22862, 22863, 22863, 22869, 22870, 22872, 22872, 22874, 22878, 22880, 22883, 22887, 22889, 22894, 22897, 22897, 22898, 22902, 22902, 22903, 22903, 22903, 22917, 22921, 22931, 22933, 22938, 22939, 22942, 22944, 22956, 22959, 22962, 22963, 22964, 22964, 22964, 22965, 22967, 22975, 22976, 22978, 22979, 22983, 22984, 22985, 22989, 22991, 22992, 23009, 23022, 23023, 23031, 23038, 23043, 23055, 23060, 23061, 23065, 23070, 23074, 23074, 23075, 23084, 23096, 23098, 23100, 23110, 23113, 23120, 23123, 23123, 23132, 23132, 23134, 23137, 23147, 23158, 23160, 23163, 23165, 23167, 23167, 23171, 23175, 23180, 23183, 23183, 23190, 23190, 23192, 23194, 23195, 23197, 23197, 23203, 23207, 23208, 23213, 23213, 23218, 23218, 23221, 23227, 23233, 23233, 23234, 23238, 23242, 23242, 23242, 23250, 23252, 23253, 23254, 23254, 23257, 23258, 23266, 23266, 23268, 23273, 23273, 23277, 23278, 23280, 23281, 23281, 23282, 23283, 23285, 23286, 23295, 23296, 23301, 23306, 23307, 23312, 23317, 23322, 23322, 23323, 23325, 23326, 23329, 23334, 23335, 23340, 23343, 23345, 23346, 23348, 23348, 23355, 23355, 23356, 23360, 23366, 23369, 23370, 23383, 23384, 23401, 23409, 23424, 23424, 23432, 23433, 23439, 23440, 23443, 23445, 23447, 23452, 23454, 23455, 23455, 23457, 23459, 23459, 23461, 23473, 23478, 23482, 23487, 23502, 23505, 23510, 23519, 23519, 23527, 23532, 23534, 23536, 23536, 23540, 23544, 23550, 23550, 23556, 23566, 23566, 23569, 23570, 23571, 23581, 23584, 23585, 23587, 23587, 23592, 23592, 23593, 23604, 23606, 23607, 23608, 23609, 23609, 23613, 23615, 23617, 23623, 23624, 23625, 23627, 23631, 23631, 23635, 23636, 23637, 23640, 23640, 23647, 23647,

23648, 23654, 23657, 23657, 23658, 23659, 23659, 23663, 23665, 23668, 23668, 23683, 23684, 23685, 23686, 23688, 23695, 23696, 23705, 23708, 23709, 23710, 23725, 23727, 23735, 23737, 23737, 23753, 23754, 23756, 23762, 23763, 23769, 23779, 23784, 23787, 23808, 23822, 23823, 23829, 23830, 23833, 23835, 23837, 23840, 23843, 23846, 23848, 23853, 23854, 23855, 23857, 23860, 23865, 23867, 23867, 23869, 23870, 23873, 23876, 23876, 23884, 23894, 23903, 23907, 23921, 23926, 23932, 23936, 23937, 23940, 23940, 23944, 23945, 23948, 23951, 23952, 23954, 23955, 23956, 23957, 23957, 23960, 23960, 23961, 23969, 23970, 23970, 23973, 23975, 23975, 23978, 23979, 23980, 23981, 23981, 23984, 23986, 23988, 23988, 23989, 23989, 23995, 23998, 23999, 24000, 24009, 24009, 24018, 24024, 24025, 24027, 24029, 24030, 24033, 24035, 24040, 24045, 24047, 24049, 24050, 24052, 24054, 24054, 24055, 24058, 24061, 24063, 24065, 24068, 24070, 24072, 24073, 24074, 24077, 24079, 24084, 24091, 24094, 24098, 24101, 24103, 24105, 24110, 24111, 24117, 24118, 24122, 24122, 24127, 24131, 24133, 24134, 24135, 24140, 24140, 24141, 24143, 24145, 24148, 24151, 24155, 24157, 24162, 24169, 24173, 24174, 24175, 24181, 24181, 24188, 24191, 24197, 24210, 24213, 24217, 24219, 24220, 24226, 24227, 24228, 24231, 24234, 24236, 24243, 24245, 24248, 24248, 24249, 24253, 24254, 24255, 24256, 24258, 24262, 24264, 24265, 24267, 24269, 24269, 24271, 24272, 24272, 24273, 24285, 24288, 24288, 24289, 24292, 24301, 24301, 24302, 24302, 24304, 24312, 24312, 24312, 24313, 24321, 24330, 24334, 24337, 24351, 24353, 24364, 24365, 24371, 24371, 24372, 24379, 24380, 24382, 24385, 24385, 24387, 24388, 24388, 24390, 24395, 24396, 24398, 24399, 24400, 24401, 24402, 24403, 24404, 24405, 24410, 24411, 24416, 24417, 24420, 24421, 24421, 24423, 24423, 24427, 24439, 24439, 24440, 24446, 24452, 24453, 24458, 24459, 24465, 24468, 24471, 24472, 24473, 24480, 24481, 24481, 24487, 24488, 24494, 24497, 24500, 24501, 24504, 24510, 24512, 24513, 24514, 24517, 24518, 24519, 24520, 24520, 24523, 24525, 24528, 24529, 24533, 24541, 24542, 24546, 24549, 24550, 24552, 24553, 24556, 24557, 24558, 24559, 24566, 24569, 24570, 24578, 24581, 24585, 24587, 24590, 24591, 24592, 24593, 24600, 24607, 24609, 24610, 24611, 24613, 24614, 24621, 24634, 24637, 24638, 24639, 24640, 24652, 24658, 24663, 24667, 24673, 24684, 24688, 24689, 24693, 24697, 24698, 24699, 24700, 24700, 24700, 24700, 24703, 24705, 24707, 24707, 24711, 24711, 24711, 24713, 24714, 24718, 24720, 24722, 24730, 24742, 24742, 24743, 24754, 24757, 24758, 24763, 24766, 24768, 24769, 24769, 24771, 24773, 24774, 24780, 24781, 24783, 24785, 24786, 24788, 24788, 24798, 24798, 24799, 24805, 24806, 24807, 24811, 24814, 24816, 24816, 24817, 24817, 24818, 24819, 24819, 24820, 24820, 24821, 24822, 24823, 24826, 24827, 24828, 24834, 24835, 24836, 24836, 24837, 24839, 24840, 24851, 24856, 24857, 24861, 24863, 24878, 24879, 24882, 24882, 24883, 24889, 24893, 24899, 24899, 24899, 24905, 24934, 24938, 24938, 24944, 24953, 24955, 24959, 24961, 24965, 24970, 24974, 24975, 24976, 24979, 24982, 24983, 24985, 24986, 24992, 24993, 24996, 25002, 25005, 25005, 25008, 25010, 25017, 25017, 25018, 25028, 25031, 25037, 25044, 25047, 25048, 25049, 25051, 25061, 25063, 25064, 25067, 25071, 25072, 25073, 25073, 25078, 25083, 25089, 25109, 25112, 25119, 25120, 25121, 25127, 25129, 25141, 25148, 25152, 25153, 25158, 25158, 25159, 25161, 25163, 25165, 25177, 25178, 25184, 25185, 25186, 25191, 25195, 25197, 25197, 25199, 25209, 25213, 25215, 25216, 25217, 25217, 25220, 25221, 25229, 25231, 25238, 25239, 25239, 25239, 25242, 25245, 25254, 25258, 25273, 25276, 25281, 25291, 25299, 25330, 25336, 25351, 25355, 25357, 25359, 25361, 25362, 25362, 25374, 25374, 25376, 25379, 25380, 25381, 25385, 25389, 25389, 25396, 25397, 25401, 25405, 25406, 25411, 25420, 25425, 25426, 25428, 25429, 25439, 25441, 25455, 25456, 25459, 25461, 25464, 25468, 25478, 25480, 25484, 25487, 25489, 25494, 25496, 25498, 25500, 25501, 25503, 25509, 25521, 25522, 25525,

25531, 25536, 25547, 25547, 25549, 25550, 25551, 25557, 25559, 25561, 25562, 25567, 25571, 25575, 25581, 25582, 25586, 25586, 25589, 25590, 25593, 25598, 25599, 25601, 25606, 25608, 25610, 25617, 25618, 25623, 25624, 25625, 25630, 25631, 25639, 25639, 25645, 25645, 25646, 25646, 25647, 25649, 25649, 25650, 25650, 25653, 25656, 25657, 25661, 25662, 25663, 25667, 25668, 25669, 25670, 25671, 25677, 25679, 25681, 25682, 25684, 25689, 25698, 25700, 25702, 25707, 25707, 25708, 25726, 25731, 25735, 25737, 25746, 25755, 25760, 25766, 25772, 25773, 25775, 25776, 25791, 25794, 25797, 25802, 25805, 25805, 25807, 25808, 25808, 25810, 25812, 25814, 25814, 25815, 25816, 25819, 25820, 25821, 25823, 25823, 25824, 25827, 25827, 25832, 25836, 25838, 25841, 25845, 25847, 25856, 25859, 25865, 25870, 25871, 25874, 25875, 25876, 25877, 25878, 25882, 25889, 25899, 25901, 25903, 25903, 25905, 25909, 25910, 25920, 25922, 25923, 25924, 25926, 25934, 25934, 25934, 25935, 25935, 25937, 25940, 25942, 25943, 25946, 25948, 25949, 25955, 25955, 25957, 25959, 25959, 25961, 25962, 25963, 25964, 25973, 25974, 25981, 25987, 25992, 25995, 26002, 26007, 26010, 26012, 26013, 26015, 26028, 26033, 26036, 26038, 26051, 26057, 26069, 26075, 26077, 26078, 26079, 26080, 26090, 26090, 26092, 26099, 26103, 26105, 26108, 26109, 26123, 26123, 26126, 26127, 26127, 26128, 26128, 26128, 26129, 26129, 26129, 26139, 26140, 26141, 26142, 26143, 26147, 26148, 26148, 26149, 26152, 26154, 26157, 26159, 26160, 26163, 26163, 26165, 26174, 26178, 26182, 26185, 26189, 26190, 26192, 26194, 26198, 26200, 26201, 26209, 26210, 26210, 26211, 26214, 26216, 26217, 26218, 26224, 26226, 26230, 26231, 26236, 26240, 26243, 26245, 26247, 26251, 26254, 26260, 26261, 26262, 26263, 26264, 26267, 26268, 26268, 26269, 26275, 26278, 26282, 26282, 26284, 26294, 26295, 26301, 26302, 26302, 26304, 26311, 26314, 26334, 26337, 26340, 26344, 26349, 26355, 26357, 26359, 26361, 26361, 26370, 26373, 26385, 26387, 26387, 26388, 26389, 26390, 26391, 26396, 26402, 26406, 26414, 26415, 26420, 26421, 26427, 26428, 26433, 26449, 26451, 26452, 26458, 26465, 26468, 26469, 26470, 26470, 26471, 26471, 26472, 26472, 26474, 26474, 26477, 26480, 26480, 26487, 26492, 26493, 26496, 26496, 26496, 26497, 26498, 26499, 26500, 26511, 26514, 26515, 26516, 26517, 26517, 26529, 26534, 26536, 26537, 26542, 26545, 26549, 26551, 26552, 26553, 26553, 26560, 26560, 26570, 26571, 26574, 26578, 26579, 26587, 26588, 26590, 26591, 26591, 26595, 26597, 26601, 26603, 26614, 26616, 26619, 26619, 26622, 26634, 26645, 26653, 26656, 26657, 26661, 26662, 26665, 26665, 26666, 26670, 26670, 26673, 26674, 26683, 26683, 26683, 26684, 26688, 26698, 26702, 26702, 26703, 26704, 26707, 26716, 26718, 26722, 26726, 26729, 26730, 26733, 26736, 26739, 26745, 26749, 26750, 26752, 26753, 26759, 26759, 26760, 26761, 26762, 26767, 26768, 26777, 26780, 26781, 26783, 26784, 26794, 26797, 26799, 26803, 26808, 26816, 26816, 26816, 26817, 26829, 26830, 26835, 26836, 26840, 26844, 26847, 26849, 26853, 26858, 26861, 26865, 26871, 26872, 26872, 26874, 26881, 26882, 26884, 26887, 26889, 26891, 26903, 26905, 26906, 26907, 26912, 26914, 26918, 26920, 26923, 26925, 26927, 26929, 26935, 26936, 26943, 26946, 26950, 26955, 26961, 26963, 26967, 26969, 26987, 26991, 27004, 27011, 27014, 27018, 27019, 27020, 27020, 27021, 27023, 27023, 27023, 27027, 27027, 27029, 27032, 27036, 27037, 27041, 27045, 27047, 27049, 27052, 27063, 27068, 27069, 27075, 27082, 27084, 27086, 27090, 27092, 27099, 27103, 27104, 27110, 27111, 27116, 27117, 27129, 27137, 27148, 27149, 27151, 27153, 27156, 27158, 27159, 27160, 27168, 27182, 27184, 27185, 27188, 27188, 27194, 27200, 27206, 27209, 27213, 27214, 27215, 27217, 27218, 27221, 27230, 27232, 27242, 27244, 27247, 27249, 27252, 27255, 27257, 27258, 27264, 27266, 27266, 27268, 27268, 27269, 27271, 27274, 27275, 27277, 27278, 27279, 27281, 27281, 27282, 27282, 27285, 27286, 27287, 27287, 27289, 27291, 27292, 27292, 27293, 27296, 27300, 27302, 27308, 27310, 27311, 27314, 27314, 27317, 27328,

27330, 27335, 27335, 27337, 27338, 27340, 27342, 27342, 27343, 27346, 27349, 27350, 27357, 27357, 27358, 27358, 27360, 27360, 27365, 27368, 27368, 27369, 27370, 27372, 27373, 27377, 27379, 27380, 27386, 27387, 27394, 27396, 27398, 27399, 27403, 27404, 27404, 27413, 27418, 27420, 27426, 27430, 27430, 27431, 27436, 27439, 27440, 27440, 27441, 27442, 27442, 27443, 27444, 27444, 27445, 27446, 27449, 27451, 27452, 27453, 27455, 27457, 27461, 27462, 27463, 27465, 27466, 27467, 27468, 27468, 27469, 27470, 27473, 27476, 27478, 27482, 27485, 27485, 27487, 27488, 27489, 27492, 27492, 27494, 27495, 27496, 27498, 27502, 27503, 27504, 27506, 27507, 27507, 27509, 27512, 27512, 27513, 27515, 27515, 27518, 27520, 27525, 27526, 27527, 27531, 27533, 27539, 27546, 27547, 27548, 27551, 27553, 27555, 27556, 27560, 27561, 27565, 27568, 27570, 27574, 27577, 27578, 27579, 27580, 27580, 27583, 27587, 27596, 27604, 27608, 27609, 27611, 27612, 27613, 27616, 27618, 27620, 27623, 27634, 27634, 27637, 27644, 27646, 27647, 27651, 27654, 27658, 27665, 27665, 27669, 27670, 27673, 27673, 27679, 27680, 27683, 27683, 27685, 27685, 27687, 27687, 27688, 27689, 27689, 27690, 27691, 27692, 27694, 27694, 27695, 27698, 27699, 27700, 27702, 27706, 27712, 27714, 27715, 27716, 27719, 27721, 27721, 27725, 27726, 27729, 27734, 27735, 27736, 27738, 27741, 27742, 27750, 27753, 27756, 27756, 27758, 27760, 27762, 27762, 27762, 27764, 27768, 27769, 27769, 27775, 27775, 27776, 27778, 27778, 27782, 27784, 27784, 27786, 27788, 27791, 27793, 27797, 27797, 27798, 27803, 27804, 27807, 27808, 27812, 27826, 27826, 27827, 27828, 27830, 27833, 27835, 27836, 27838, 27842, 27845, 27848, 27854, 27857, 27860, 27863, 27866, 27866, 27872, 27873, 27876, 27877, 27879, 27881, 27884, 27888, 27888, 27892, 27898, 27909, 27917, 27925, 27927, 27928, 27930, 27938, 27939, 27959, 27965, 27970, 27972, 27974, 27980, 27986, 27988, 27993, 27994, 27995, 28000, 28010, 28020, 28022, 28023, 28028, 28034, 28034, 28036, 28042, 28044, 28046, 28047, 28048, 28048, 28049, 28051, 28057, 28063, 28070, 28071, 28073, 28073, 28074, 28074, 28075, 28078, 28083, 28084, 28084, 28091, 28093, 28093, 28095, 28097, 28100, 28104, 28106, 28106, 28112, 28113, 28114, 28116, 28116, 28118, 28122, 28122, 28123, 28128, 28135, 28136, 28140, 28145, 28148, 28150, 28154, 28155, 28156, 28158, 28158, 28161, 28163, 28164, 28166, 28166, 28169, 28170, 28172, 28173, 28173, 28174, 28175, 28175, 28179, 28189, 28195, 28197, 28197, 28198, 28200, 28203, 28205, 28206, 28211, 28214, 28221, 28229, 28232, 28236, 28236, 28239, 28239, 28241, 28243, 28245, 28251, 28255, 28256, 28257, 28257, 28260, 28260, 28262, 28263, 28265, 28268, 28271, 28274, 28282, 28284, 28289, 28289, 28290, 28291, 28291, 28292, 28293, 28296, 28302, 28305, 28309, 28312, 28316, 28318, 28318, 28319, 28319, 28322, 28329, 28334, 28338, 28338, 28338, 28341, 28348, 28353, 28354, 28360, 28364, 28371, 28371, 28373, 28379, 28382, 28386, 28391, 28391, 28398, 28399, 28403, 28406, 28427, 28436, 28437, 28438, 28438, 28441, 28442, 28444, 28449, 28471, 28475, 28476, 28479, 28483, 28484, 28495, 33492, 28512, 28517, 28517, 28523, 28525, 28539, 28548, 28556, 28566, 28571, 28576, 28585, 28590, 28606, 28607, 28609, 28613, 28614, 28615, 28617, 28618, 28622, 28630, 28639, 28644, 28652, 28652, 28663, 28663, 28665, 28665, 28666, 28674, 28674, 28675, 28679, 28679, 28686, 28689, 28691, 28694, 28694, 28698, 28700, 28702, 28707, 28708, 28710, 28713, 28713, 28718, 28719, 28719, 28723, 28724, 28726, 28727, 28732, 28733, 28734, 28735, 28736, 28740, 28743, 28745, 28746, 28749, 28750, 28757, 28757, 28758, 28759, 28761, 28763, 28769, 28773, 28773, 28774, 28776, 28780, 28782, 28784, 28784, 28786, 28787, 28788, 28795, 28797, 28804, 28805, 28807, 28808, 28813, 28816, 28817, 28824, 28824, 28825, 28829, 28834, 28835, 28839, 28842, 28844, 28847, 28849, 28858, 28861, 28862, 28869, 28872, 28876, 28876, 28882, 28882, 28882, 28884, 28889, 28895, 28895, 28896, 28900, 28901, 28910, 28913, 28917, 28917, 28918, 28918, 28920, 28920, 28934, 28935, 28941, 28945, 28950,

28951, 28953, 28955, 28956, 28957, 28961,
28962, 28963, 28970, 28971, 28971, 28972,
28973, 28974, 28985, 28994, 28994, 28995,
28995, 28997, 29002, 29005, 29006, 29007,
29018, 29020, 29026, 29026, 29036, 29049,
29052, 29060, 29064, 29078, 29078, 29087,
29089, 29092, 29092, 29099, 29109, 29110,
29113, 29115, 29116, 29121, 29127, 29133,
29140, 29145, 29149, 29154, 29165, 29169,
29170, 29174, 29202, 29205, 29206, 29213,
29216, 29218, 29219, 29222, 29229, 29240,
29241, 29248, 29249, 29250, 29256, 29260,
29262, 29263, 29265, 29268, 29275, 29276,
29276, 29278, 29281, 29286, 29296, 29303,
29308, 29322, 29329, 29330, 29333, 29342,
29343, 29350, 29359, 29366, 29376, 29377,
29380, 29381, 29383, 29385, 29386, 29391,
29392, 29395, 29396, 29400, 29403, 29406,
29408, 29418, 29423, 29427, 29429, 29429,
29435, 29443, 29444, 29451, 29456, 29457,
29461, 29463, 29465, 29467, 29469, 29471,
29480, 29481, 29483, 29484, 29490, 29495,
29495, 29496, 29515, 29516, 29517, 29523,
29526, 29526, 29529, 29536, 29546, 29547,
29547, 29550, 29552, 29566, 29569, 29570,
29574, 29574, 29575, 29576, 29578, 29581,
29596, 29598, 29602, 29610, 29611, 29628,
29632, 29632, 29634, 29636, 29638, 29639,
29642, 29653, 29659, 29660, 29673, 29678,
29680, 29680, 29682, 29683, 29685, 29686,
29686, 29689, 29690, 29690, 29691, 29691,
29692, 29693, 29695, 29696, 29700, 29709,
29710, 29711, 29726, 29738, 29744, 29746,
29748, 29759, 29767, 29770, 29770, 29773,
29773, 29774, 29774, 29775, 29775, 29786,
29787, 29788, 29792, 29798, 29799, 29799,
29810, 29816, 29823, 29828, 29830, 29837,
29838, 29838, 29841, 29847, 29848, 29849,
29850, 29851, 29852, 29853, 29853, 29854,
29855, 29858, 29860, 29861, 29862, 29868,
29868, 29869, 29872, 29878, 29881, 29882,
29883, 29884, 29887, 29891, 29899, 29900,
29907, 29909, 29909, 29910, 29912, 29924,
29929, 29933, 29934, 29936, 29936, 29937,
29938, 29939, 29943, 29946, 29949, 29952,
29959, 29963, 29967, 29971, 29974, 29974,
29975, 29976, 29978, 29979, 29986, 29991,
29992, 29993, 29997, 30001, 30007, 30015,
30017, 30018, 30022, 30026, 30034, 30035,
30042, 30042, 30043, 30045, 30050, 30051,
30052, 30053, 30054, 30055, 30056, 30058,
30059, 30060, 30060, 30063, 30065, 30066,
30068, 30070, 30070, 30070, 30074, 30086,
30086, 30088, 30089, 30099, 30099, 30101,
30106, 30107, 30108, 30109, 30109, 30112,
30115, 30118, 30120, 30120, 30125, 30126,
30127, 30129, 30131, 30131, 30132, 30137,
30138, 30139, 30139, 30152, 30159, 30161,
30163, 30164, 30170, 30172, 30173, 30175,
30175, 30176, 30181, 30184, 30184, 30186,
30188, 30190, 30191, 30204, 30209, 30213,
30215, 30218, 30219, 30221, 30225, 30228,
30231, 30232, 30233, 30236, 30237, 30244,
30248, 30257, 30258, 30259, 30262, 30265,
30266, 30269, 30271, 30276, 30278, 30284,
30287, 30288, 30299, 30305, 30321, 30329,
30331, 30333, 30334, 30335, 30336, 30337,
30339, 30341, 30343, 30351, 30355, 30357,
30368, 30368, 30373, 30375, 30376, 30380,
30380, 30382, 30383, 30384, 30385, 30386,
30389, 30389, 30389, 30392, 30392, 30392,
30393, 30394, 30394, 30397, 30399, 30401,
30402, 30404, 30406, 30408, 30410, 30411,
30412, 30414, 30416, 30418, 30420, 30423,
30428, 30435, 30435, 30436, 30437, 30442,
30446, 30448, 30456, 30461, 30464, 30469,
30470, 30473, 30480, 30480, 30482, 30489,
30490, 30491, 30494, 30498, 30499, 30499,
30503, 30504, 30506, 30506, 30512, 30522,
30525, 30531, 30535, 30544, 30544, 30548,
30548, 30549, 30550, 30555, 30561, 30564,
30566, 30567, 30567, 30572, 30573, 30582,
30584, 30585, 30590, 30594, 30599, 30603,
30607, 30608, 30616, 30618, 30619, 30627,
30637, 30640, 30641, 30641, 30642, 30643,
30646, 30651, 30656, 30658, 30661, 30662,
30665, 30666, 30672, 30673, 30677, 30681,
30683, 30690, 30694, 30694, 30697, 30700,
30700, 30700, 30703, 30706, 30707, 30707,
30709, 30710, 30712, 30717, 30720, 30721,
30732, 30733, 30733, 30734, 30736, 30737,
30738, 30738, 30741, 30744, 30744, 30747,
30747, 30750, 30752, 30752, 30754, 30770,
30771, 30774, 30781, 30788, 30790, 30791,
30791, 30793, 30797, 30799, 30806, 30809,
30810, 30813, 30813, 30820, 30833, 30834,

30843, 30844, 30845, 30849, 30853, 30853,
30854, 30860, 30866, 30868, 30872, 30875,
30876, 30880, 30880, 30881, 30883, 30889,
30890, 30896, 30896, 30916, 30916, 30920,
30921, 30923, 30926, 30928, 30942, 30948,
30950, 30951, 30958, 30960, 30962, 30962,
30970, 30971, 30973, 30985, 31004, 31006,
31007, 31008, 31014, 31024, 31031, 31037,
31040, 31042, 31046, 31047, 31048, 31049,
31053, 31054, 31055, 31058, 31059, 31060,
31066, 31069, 31071, 31078, 31079, 31084,
31085, 31086, 31086, 31092, 31093, 31094,
31095, 31097, 31099, 31104, 31104, 31105,
31106, 31106, 31109, 31109, 31111, 31116,
31120, 31121, 31126, 31128, 31130, 31135,
31136, 31137, 31143, 31143, 31147, 31147,
31150, 31150, 31151, 31155, 31156, 31158,
31163, 31163, 31165, 31173, 31175, 31179,
31183, 31184, 31194, 31194, 31197, 31203,
31205, 31211, 31216, 31216, 31229, 31232,
31236, 31237, 31239, 31240, 31243, 31245,
31245, 31248, 31248, 31259, 31260, 31262,
31262, 31266, 31270, 31273, 31274, 31279,
31286, 31289, 31290, 31291, 31292, 31292,
31293, 31294, 31296, 31298, 31299, 31299,
31300, 31302, 31303, 31306, 31307, 31308,
31314, 31318, 31319, 31319, 31321, 31323,
31324, 31337, 31337, 31338, 31339, 31339,
31346, 31347, 31347, 31350, 31352, 31354,
31356, 31356, 31357, 31361, 31362, 31366,
31368, 31371, 31375, 31381, 31383, 31385,
31387, 31390, 31395, 31396, 31406, 31406,
31410, 31421, 31425, 31435, 31440, 31444,
31446, 31450, 31452, 31457, 31460, 31462,
31463, 31467, 31470, 31482, 31482, 31483,
31484, 31495, 31498, 31501, 31507, 31509,
31511, 31517, 31524, 31525, 31527, 31530,
31531, 31534, 31534, 31539, 31546, 31552,
31553, 31555, 31556, 31557, 31561, 31564,
31565, 31576, 31578, 31583, 31584, 31584,
31584, 31585, 31585, 31590, 31596, 31596,
31605, 31612, 31614, 31615, 31615, 31620,
31622, 31626, 31631, 31632, 31632, 31634,
31635, 31639, 31640, 31640, 31640, 31641,
31642, 31643, 31644, 31645, 31655, 31656,
31659, 31660, 31662, 31664, 31668, 31674,
31676, 31682, 31687, 31692, 31692, 31694,
31694, 31698, 31701, 31704, 31705, 31705,
31706, 31708, 31708, 31709, 31711, 31712,
31713, 31719, 31727, 31729, 31741, 31742,
31743, 31744, 31746, 31749, 31749, 31750,
31753, 31755, 31760, 31761, 31763, 31764,
31766, 31770, 31774, 31785, 31791, 31794,
31799, 31803, 31807, 31809, 31813, 31815,
31817, 31818, 31822, 31822, 31824, 31825,
31826, 31829, 31832, 31834, 31842, 31843,
31844, 31851, 31852, 31853, 31860, 31861,
31861, 31869, 31870, 31877, 31878, 31902,
31904, 31906, 31907, 31908, 31912, 31912,
31915, 31917, 31923, 31926, 31928, 31929,
31929, 31931, 31931, 31933, 31935, 31936,
31940, 31944, 31945, 31946, 31947, 31950,
31955, 31967, 31969, 31970, 31972, 31973,
31973, 31978, 31981, 31983, 31985, 31989,
31990, 31991, 31994, 31996, 31997, 31999,
32003, 32007, 32007, 32010, 32017, 32024,
32041, 32046, 32049, 32053, 32055, 32056,
32057, 32064, 32064, 32067, 32069, 32076,
32077, 32078, 32090, 32098, 32099, 32099,
32101, 32102, 32104, 32107, 32109, 32111,
32113, 32114, 32116, 32122, 32123, 32128,
32129, 32131, 32145, 32147, 32148, 32149,
32150, 32154, 32155, 32156, 32157, 32159,
32162, 32166, 32166, 32167, 32171, 32176,
32182, 32189, 32189, 32192, 32196, 32197,
32198, 32200, 32201, 32205, 32214, 32216,
32217, 32223, 32226, 32229, 32230, 32230,
32231, 32233, 32238, 32238, 32257, 32260,
32266, 32270, 32271, 32274, 32277, 32278,
32278, 32284, 32284, 32285, 32285, 32286,
32289, 32290, 32293, 32296, 32298, 32302,
32303, 32307, 32310, 32311, 32321, 32326,
32329, 32334, 32343, 32344, 32344, 32345,
32346, 32350, 32352, 32354, 32356, 32359,
32360, 32362, 32363, 32369, 32376, 32388,
32391, 32391, 32391, 32399, 32403, 32407,
32410, 32414, 32416, 32416, 32417, 32419,
32420, 32421, 32422, 32424, 32425, 32425,
32432, 32440, 32444, 32446, 32448, 32459,
32462, 32464, 32469, 32476, 32478, 32479,
32485, 32487, 32490, 32491, 32492, 32492,
32501, 32505, 32507, 32518, 32523, 32529,
32531, 32536, 32537, 32540, 32542, 32549,
32550, 32559, 32559, 32560, 32561, 32566,
32570, 32570, 32570, 32571, 32571, 32576,
32576, 32578, 32579, 32580, 32581, 32582,

32584, 32594, 32596, 32596, 32597, 32598, 32598, 32599, 32604, 32610, 32610, 32612, 32620, 32622, 32624, 32633, 32637, 32640, 32643, 32643, 32645, 32646, 32655, 32656, 32669, 32672, 32672, 32674, 32678, 32681, 32684, 32685, 32697, 32698, 32700, 32707, 32708, 32712, 32713, 32714, 32716, 32721, 32722, 32723, 32731, 32732, 32738, 32744, 32748, 32749, 32755, 32758, 32781, 32783, 32784, 32793, 32794, 32797, 32797, 32805, 32813, 32815, 32815, 32817, 32818, 32819, 32819, 32829, 32831, 32834, 32835, 32847, 32847, 32849, 32852, 32855, 32856, 32858, 32864, 32869, 32872, 32874, 32874, 32877, 32877, 32878, 32881, 32887, 32892, 32894, 32895, 32899, 32902, 32902, 32908, 32910, 32915, 32916, 32917, 32925, 32927, 32933, 32935, 32935, 32938, 32939, 32946, 32948, 32952, 32962, 32962, 32963, 32963, 32964, 32968, 32974, 32975, 32975, 32978, 32979, 32980, 32983, 32984, 32985, 32987, 32995, 32995, 32998, 32998, 32999, 32999, 33002, 33005, 33008, 33011, 33012, 33015, 33016, 33039, 33042, 33045, 33048, 33052, 33052, 33055, 33058, 33058, 33064, 33064, 33066, 33078, 33079, 33084, 33091, 33104, 33108, 33108, 33111, 33116, 33119, 33122, 33127, 33128, 33129, 33131, 33139, 33142, 33143, 33144, 33152, 33156, 33160, 33161, 33165, 33166, 33168, 33169, 33172, 33173, 33174, 33174, 33177, 33181, 33185, 33186, 33204, 33205, 33205, 33206, 33206, 33206, 33207, 33213, 33214, 33216, 33217, 33218, 33219, 33219, 33223, 33224, 33231, 33235, 33236, 33240, 33247, 33248, 33251, 33252, 33257, 33258, 33258, 33259, 33271, 33277, 33280, 33280, 33283, 33288, 33290, 33291, 33292, 33293, 33294, 33296, 33300, 33302, 33304, 33307, 33310, 33312, 33316, 33317, 33318, 33325, 33331, 33334, 33338, 33341, 33343, 33344, 33346, 33348, 33350, 33351, 33355, 33357, 33357, 33359, 33360, 33362, 33366, 33371, 33374, 33376, 33378, 33379, 33386, 33393, 33393, 33399, 33400, 33403, 33403, 33404, 33404, 33405, 33406, 33407, 33414, 33414, 33417, 33417, 33419, 33420, 33422, 33423, 33425, 33429, 33437, 33438, 33440, 33441, 33448, 33450, 33453, 33459, 33460, 33477, 33478, 33493, 33498, 33504, 33505, 33505, 33513, 33517, 33517, 33530, 33541, 33544, 33544, 33546, 33552, 33553, 33553, 33554, 33559, 33563, 33563, 33566, 33568, 33580, 33580, 33583, 33593, 33595, 33597, 33597, 33604, 33612, 33616, 33618, 33620, 33635, 33638, 33639, 33639, 33640, 33643, 33645, 33649, 33659, 33676, 33679, 33682, 33686, 33688, 33689, 33690, 33692, 33698, 33705, 33710, 33711, 33715, 33716, 33718, 33732, 33733, 33735, 33735, 33739, 33742, 33742, 33748, 33751, 33752, 33755, 33763, 33765, 33768, 33773, 33773, 33776, 33780, 33789, 33800, 33801, 33806, 33808, 33809, 33813, 33815, 33816, 33824, 33826, 33842, 33848, 33850, 33855, 33858, 33860, 33860, 33861, 33861, 33862, 33869, 33877, 33877, 33880, 33883, 33885, 33887, 33889, 33891, 33895, 33905, 33915, 33916, 33916, 33919, 33923, 33929, 33931, 33932, 33935, 33944, 33945, 33946, 33947, 33951, 33951, 33954, 33959, 33960, 33963, 33972, 33976, 33979, 33983, 33986, 33990, 33992, 33994, 33997, 34002, 34003, 34004, 34009, 34018, 34023, 34024, 34028, 34031, 34032, 34038, 34042, 34043, 34044, 34050, 34054, 34055, 34057, 34059, 34062, 34063, 34064, 34065, 34066, 34072, 34082, 34086, 34088, 34089, 34091, 34094, 34095, 34096, 34106, 34108, 34122, 34123, 34125, 34126, 34127, 34134, 34135, 34141, 34142, 34143, 34144, 34146, 34146, 34146, 34147, 34148, 34149, 34153, 34166, 34167, 34168, 34172, 34179, 34187, 34189, 34191, 34197, 34198, 34200, 34207, 34235, 34237, 34240, 34246, 34247, 34256, 34258, 34260, 34268, 34268, 34270, 34270, 34271, 34283, 34283, 34290, 34299, 34303, 34307, 34310, 34316, 34321, 34322, 34330, 34332, 34337, 34337, 34338, 34340, 34345, 34346, 34347, 34351, 34351, 34353, 34353, 34359, 34360, 34361, 34368, 34369, 34371, 34373, 34374, 34376, 34382, 34383, 34385, 34395, 34398, 34409, 34410, 34411, 34417, 34419, 34435, 34439, 34444, 34450, 34451, 34459, 34461, 34469, 34479, 34483, 34488, 34490, 34496, 34499, 34500, 34501, 34514, 34519, 34522, 34523, 34524, 34525, 34526, 34528, 34530, 34531, 34536, 34539, 34541, 34543,

34550, 34552, 34553, 34555, 34557, 34563,
34564, 34569, 34572, 34574, 34579, 34585,
34587, 34590, 34603, 34605, 34608, 34613,
34615, 34618, 34624, 34633, 34634, 34638,
34639, 34640, 34642, 34642, 34644, 34647,
34651, 34658, 34659, 34660, 34661, 34664,
34666, 34678, 34678, 34680, 34683, 34690,
34697, 34701, 34704, 34718, 34726, 34733,
34735, 34735, 34736, 34745, 34752, 34757,
34759, 34760, 34769, 34770, 34770, 34771,
34776, 34779, 34791, 34795, 34804, 34806,
34809, 34815, 34818, 34829, 34831, 34832,
34833, 34836, 34839, 34841, 34842, 34845,
34846, 34847, 34849, 34855, 34856, 34858,
34861, 34870, 34876, 34900, 34913, 34917,
34918, 34927, 34933, 34935, 34947, 34948,
34952, 34953, 34954, 34955, 34956, 34960,
34972, 34974, 34975, 34977, 34981, 34982,
34982, 34983, 34984, 34985, 34987, 34995,
35001, 35016, 35017, 35024, 35030, 35032,
35037, 35039, 35042, 35055, 35058, 35062,
35067, 35068, 35072, 35073, 35085, 35092,
35092, 35100, 35101, 35110, 35114, 35119,
35121, 35126, 35130, 35155, 35166, 35173,
35178, 35179, 35180, 35182, 35183, 35184,
35188, 35190, 35190, 35196, 35201, 35206,
35207, 35216, 35219, 35220, 35221, 35223,
35229, 35229, 35235, 35236, 35237, 35242,
35245, 35247, 35248, 35253, 35258, 35264,
35268, 35277, 35279, 35280, 35285, 35287,
35292, 35293, 35295, 35296, 35302, 35303,
35307, 35308, 35311, 35313, 35314, 35317,
35319, 35322, 35324, 35329, 35333, 35335,
35338, 35342, 35343, 35364, 35365, 35383,
35394, 35397, 35400, 35402, 35417, 35422,
35426, 35432, 35451, 35452, 35455, 35457,
35458, 35463, 35478, 35479, 35481, 35482,
35484, 35493, 35497, 35502, 35506, 35508,
35518, 35525, 35526, 35527, 35532, 35533,
35539, 35539, 35548, 35549, 35550, 35551,
35553, 35556, 35556, 35557, 35560, 35565,
35571, 35571, 35572, 35583, 35584, 35586,
35587, 35590, 35596, 35596, 35599, 35599,
35606, 35606, 35608, 35615, 35635, 35642,
35650, 35653, 35661, 35663, 35665, 35666,
35670, 35670, 35670, 35671, 35672, 35673,
35674, 35683, 35691, 35699, 35699, 35704,
35704, 35705, 35707, 35722, 35727, 35728,
35730, 35735, 35740, 35743, 35751, 35755,
35756, 35772, 35773, 35780, 35793, 35798,
35799, 35800, 35801, 35804, 35806, 35807,
35808, 35810, 35811, 35816, 35817, 35820,
35820, 35827, 35829, 35830, 35832, 35837,
35843, 35845, 35849, 35849, 35852, 35853,
35856, 35862, 35864, 35866, 35866, 35875,
35884, 35885, 35895, 35903, 35908, 35912,
35914, 35927, 35928, 35930, 35935, 35941,
35943, 35947, 35948, 35956, 35961, 35987,
35988, 35992, 35996, 35997, 36000, 36005,
36008, 36008, 36009, 36011, 36017, 36028,
36033, 36035, 36037, 36044, 36048, 36054,
36058, 36059, 36062, 36075, 36075, 36076,
36079, 36084, 36085, 36088, 36091, 36092,
36097, 36099, 36108, 36112, 36116, 36117,
36119, 36126, 36130, 36131, 36137, 36145,
36148, 36152, 36155, 36163, 36163, 36167,
36167, 36171, 36174, 36175, 36175, 36207,
36208, 36212, 36215, 36217, 36226, 36231,
36233, 36236, 36237, 36253, 36272, 36284,
36286, 36286, 36288, 36290, 36296, 36297,
36306, 36314, 36319, 36323, 36335, 36339,
36344, 36350, 36359, 36360, 36363, 36380,
36387, 36387, 36390, 36395, 36395, 36398,
36409, 36413, 36414, 36420, 36421, 36433,
36435, 36442, 36443, 36447, 36451, 36456,
36457, 36465, 36469, 36472, 36472, 36480,
36481, 36506, 36509, 36511, 36514, 36514,
36515, 36518, 36528, 36529, 36534, 36538,
36542, 36546, 36550, 36551, 36556, 36556,
36562, 36580, 36583, 36587, 36591, 36596,
36596, 36601, 36605, 36611, 36613, 36618,
36623, 36624, 36626, 36628, 36629, 36631,
36585, 36634, 36638, 36639, 36643, 36644,
36645, 36648, 36648, 36654, 36656, 36664,
36669, 36674, 36677, 36679, 36684, 36686,
36687, 36688, 36693, 36694, 36694, 36701,
36708, 36719, 36721, 36724, 36726, 36729,
36730, 36734, 36741, 36743, 36746, 36752,
36753, 36753, 36758, 36762, 36764, 36766,
36768, 36773, 36777, 36779, 36779, 36788,
36789, 36791, 36792, 36793, 36795, 36799,
36801, 36805, 36809, 36809, 36810, 36811,
36815, 36818, 36822, 36822, 36824, 36826,
36829, 36834, 36836, 36843, 36844, 36844,
36845, 36849, 36851, 36853, 36855, 36863,
36865, 36868, 36872, 36879, 36882, 36882,

36883, 36888, 36890, 36894, 36895, 36900, 36901, 36902, 36906, 36907, 36913, 36916, 36917, 36926, 36933, 36947, 36969, 36972, 36974, 36975, 36981, 36982, 36983, 36985, 36990, 37003, 37003, 37004, 37023, 37024, 37054, 37055, 37065, 37074, 37078, 37084, 37086, 37088, 37094, 37100, 37103, 37105, 37112, 37127, 37132, 37133, 37138, 37150, 37151, 37153, 37154, 37157, 37161, 37176, 37179, 37192, 37195, 37216, 37216, 37222, 37224, 37231, 37234, 37234, 37238, 37252, 37257, 37273, 37279, 37284, 37288, 37289, 37293, 37316, 37329, 37330, 37350, 37360, 37362, 37367, 37369, 37378, 37405, 37411, 37411, 37424, 37436, 37453, 37455, 37465, 37465, 37468, 37469, 37470, 37477, 37480, 37483, 37486, 37487, 37492, 37505, 37509, 37521, 37531, 37533, 37536, 37541, 37545, 37551, 37560, 37593, 37603, 37608, 37613, 37614, 37619, 37621, 37622, 37623, 37625, 37626, 37665, 37669, 37671, 37672, 37673, 37674, 37676, 37682, 37694, 37697, 37698, 37714, 37716, 37719, 37719, 37760, 37765, 37765, 37773, 37774, 37776, 37776, 37780, 37780, 37789, 37790, 37813, 37822, 37830, 37838, 37849, 37850, 37851, 37876, 37885, 37891, 37899, 37909, 37909, 37923, 37925, 37942, 37949, 37962, 37969, 37971, 37975, 37977, 37978, 37981, 37999, 38002, 38016, 38019, 38027, 38038, 38042, 38049, 38057, 38068, 38077, 38086, 38091, 38093, 38097, 38106, 38121, 38122, 38128, 38143, 38148, 38151, 38152, 38153, 38159, 38173, 38174, 38186, 38187, 38188, 38192, 38196, 38227, 38235, 38237, 38272, 38274, 38276, 38277, 38280, 38284, 38291, 38304, 38306, 38307, 38314, 38315, 38323, 38323, 38327, 38329, 38337, 38338, 38340, 38346, 38351, 38352, 38352, 38353, 38353, 38353, 38355, 38361, 38361, 38370, 38372, 38389, 38410, 38411, 38414, 38414, 38431, 38435, 38435, 38438, 38439, 38440, 38443, 38470, 38473, 38491, 38493, 38500, 38503, 38505, 38518, 38524, 38537, 38539, 38539, 38542, 38548, 38554, 38555, 38563, 38565, 38574, 38577, 38578, 38582, 38588, 38591, 38592, 38593, 38596, 38597, 38600, 38613, 38619, 38629, 38635, 38640, 38663, 38674, 38675, 38678, 38681,

38683, 38685, 38704, 38706, 38710, 38713, 38719, 38720, 38735, 38738, 38743, 38752, 38753, 38759, 38766, 38790, 38795, 38797, 38798, 38800, 38802, 38802, 38805, 38820, 38850, 38851, 38853, 38854, 38854, 38863, 38889, 38900, 38912, 38914, 38916, 38917, 38918, 38920, 38937, 38938, 38942, 38944, 38988, 38989, 38994, 38995, 38996, 39004, 39040, 39040, 39044, 39046, 39049, 39050, 39050, 39051, 39057, 39058, 39062, 39075, 39079, 39082, 39089, 39093, 39096, 39096, 39100, 39100, 39105, 39112, 39113, 39117, 39120, 39126, 39128, 39130, 39140, 39149, 39151, 39154, 39164, 39170, 39175, 39179, 39184, 39185, 39189, 39192, 39194, 39215, 39224, 39227, 39232, 39234, 39236, 39240, 39241, 39245, 39248, 39251, 39253, 39258, 39262, 39264, 39278, 39297, 39304, 39316, 39316, 39317, 39320, 39326, 39328

b.+bir 3674
b.+birlerinden 15048, 28115
b.+birlerine 9233, 20200
b.+birlerini 9233
b.+de 16277
b.+den 11456, 37046
b.+di 25149, 28223, 29758, 29758, 29759, 29759
b.+diler 4231
b.+dir 13182, 13528, 13530, 14537, 20663, 23692, 24624, 29139, 29758, 29766, 31294, 34205, 37235
b.+dirler 28907
b.+i 29104, 36307
b.+inde 36148
b.+taşlaikikuş 20363
[=12115]

BİRA: *İtal.* Arpa ile şerbetçi otunun mayalandırılmasıyla yapılan bir içki, arpa suyu: “*Bu cendere içinde Beyoğlu birahanelerinde soğuk bir bira içerken, Tepebaşı'nda Traviata'yı dinlerken, Ada'da bir tenis seyrederken, bir karnaval kafilesinin geçtiğini görürken teselli buluyorlardı.*”
(b. 12911)
b. 4078, 7816, 8482
[=4]

BİRÂDER: *Fars.* Erkek kardeş:

“Küçük **biraderim** ise ailemizin feci vaziyetini idrâk edecek bir yaşda değildi.”

(b.+im 122)

“Kurbânâtâcûtaht.ı **birâder.leriyle âh/**

Mes'ûd ol-urdu gel-mese rü'yâ.da rûberü”

(b.+leriyle 37717)

b. 9925

b.+i 1566, 10148

b.+idir 3880

b.+imle 208

[=7]

BİRÂHÂNE: *İtal.+Fars.* Genellikle bira içilen, aynı zamanda çabuk hazırlanan bazı sıcak veya soğuk yemeklerin de yenildiği yer:

“Beş on ağaçlıklı **birahane**de köy orkestraları çalıyor.”

(b.+de 3425)

b.+lerinde 12902

b.+sinde 8481

[=3]

BİRÂZ: Bir parça, azıcık:

“Muhasarada Büyük Gedik namını alan gedik, şimdi Sulukule Kapısı dediğimiz kapının dışarıdan **biraz** solundaydı.”

(b. 5236)

“Bu vatandaş **biraz** ahşap.la biraz kerpiç.ten/ Yap-abilmiş bu güzellik.leri birkaç hiç.ten”

(b. 36070)

b. 173, 306, 442, 604, 760, 769, 854, 1427, 1428, 1561, 1562, 1637, 1783, 1787, 1840, 2089, 2526, 2565, 2683, 2830, 2902, 2911, 2917, 3024, 3400, 4347, 4960, 5232, 5235, 5519, 5600, 5844, 6005, 6313, 6662, 6870, 7566, 7604, 8269, 8457, 8536, 8840, 8866, 8923, 9015, 9069, 9117, 9133, 9161, 9171, 9187, 9227, 9603, 9791, 10253, 10333, 10415, 10433, 10570, 10639, 10730, 10749, 10805, 10816, 11017, 11018, 11138, 11251, 11326, 11358, 11469, 11630, 11668, 12070, 12094, 12603, 12846, 12980, 13026, 13115, 13272, 13441, 13458, 13589, 13706, 13711, 13803, 13807, 13914, 14059, 14114, 14139, 14181, 14201, 14463, 14488, 14497, 14510, 14883, 14899, 14910, 15270, 15827, 15974, 15992, 16112, 16199, 16208, 16288, 16755, 16885, 17495, 17633, 17927, 17992, 18025, 18077, 18398, 18910, 19024, 19221, 19905, 19963, 20114, 20297, 20313, 20433, 20577, 20579,

20732, 20733, 21123, 21142, 21204, 21572, 21625, 21879, 22033, 22952, 23127, 23165, 23174, 23481, 23948, 24000, 24001, 24509, 24509, 24509, 25051, 25160, 25363, 25404, 25460, 25461, 25480, 25543, 25653, 25653, 25847, 25885, 25956, 26297, 26925, 27036, 27119, 27189, 27501, 27720, 28066, 28247, 28317, 28790, 29056, 29310, 29343, 29413, 29444, 29981, 30039, 30058, 30272, 30456, 31061, 31308, 31428, 32034, 32061, 32415, 32639, 32746, 32768, 32941, 32993, 33159, 33215, 33265, 33415, 33536, 33614, 33653, 33833, 33863, 33871, 33956, 34118, 34130, 34132, 34401, 34404, 34439, 34458, 34471, 34484, 34514, 34642, 34652, 34658, 34737, 34785, 34815, 34840, 34948, 35231, 35284, 35425, 35448, 35450, 36070, 36521, 36845, 39022

[=233]

BİRBİRİ: Karşılıklı olarak bir diğeri:

“Kocakarılar, ağlarsam annemin ruhu çok muztarip olacağını halbuki annemin istirahat ettiğini, cennette hepimizin **birbirimize** kavuşarak, mes'ûdâne bir hayat geçireceğimizi, artık orada hiçbir zaman ölmeyeceğimizi, annemin bizi yakında cennette beklediğini söylüyorlardı.”

(b.+mize 170)

“Kimi gök.ten kimi yer.den üşüş-üp her kapı.ya/ Gir-iyor **birbiri** ard.inca ilâhî yapı.ya”

(b. 35649)

b. 5093, 6048, 13703, 15881, 17040, 19459, 24409, 35697, 35858

b.+mize 9198, 9209, 23428

b.+mizi 8532, 21640, 34863

b.+nden 4955, 11907, 13772, 15651, 24434, 25665

b.+ne 6048, 6050, 9035, 11973, 17209, 19101, 19466, 20006, 23655, 23656, 25514, 27216, 35230, 35693

b.+ni 9193, 10176, 27682, 35164

b.+nin 13774, 19325, 22858, 23014

[=44]

BİR BUÇUK: Sayı sıfatı:

“Escorial Madrid'e **bir buçuk** saat Mesafededir.”

(b. 18882)

b. 4110, 14478, 14798, 15940, 17544, 18868, 23716, 23719, 24317, 24365, 24366, 24472, 24523, 24543, 24895, 25172, 25212, 26824, 27075, 32754, 33909, 34207

[=22]

BİR BUÇUK MİLYON: Sayı sıfatı:

“Geçen sene altı yüz bin olan Darülfünun tahsisatı bu sene **bir buçuk milyon** liradan fazlaya çıktı.”

(b. 24209)

b. 24194, 24208, 24224

[=3]

BİRÇOĞU: Çok sayıda olan kimse veya şey:

“**Birçoğu** ömürlerinin sonuna doğru vicdanî arzularıyla ihtida ederek Türk toprağında birer Türk ve Müslüman gibi öldüler.”

(b. 6409)

b. 907, 5825, 21760, 27200, 27503, 29930, 30603, 31789, 32072, 33203, 33230

b.+muz 22009, 22954, 22973, 22995, 31752

b.+ndan 34870

b.+nu 2040, 2240, 34886

b.+nun 12704, 31667, 34671

[=24]

BİRÇOK: Oldukça çok, sayısı belirsiz, bir hayli, müteaddit:

“Selâmlıkta, minderlere, sıra ile komşulardan, eşraftan, hacı ve hocalardan **birçok** misafir dizilmişti, Şerbetler ve kahveler dağılıyordu.”

(b. 466)

“Gece **birçok** fikirâ evlerinin lâmba.ları/ En sahîh ayna.dan aksettir-iyor Üsküdar.ı”

(b. 35916)

b. 56, 234, 234, 350, 446, 620, 632, 768, 865, 946, 1146, 1170, 1204, 1206, 1209, 1269, 1476, 1509, 1578, 1629, 1720, 1726, 1844, 2018, 2096, 2182, 2242, 2293, 2725, 2927, 3020, 3091, 3100, 3159, 3292, 3767, 4063, 4077, 4127, 4137, 4164, 4192, 4508, 4547, 4585, 4911, 5008, 5108, 5204, 5211, 5467, 5467, 5471, 5472, 5503, 5535, 5544, 5565, 5604, 5606, 5771, 5841, 5854, 5989, 6044, 6246, 6377, 6380, 6707, 6897, 7140, 7399, 7403, 7421, 7503, 7619, 7860, 8077, 8085, 8132, 8209, 8267, 8516, 8764, 8885, 8965, 9037, 9048, 9115, 9120, 9174, 9250, 9257, 9441, 9486, 9530, 9612, 9627, 9804, 9887, 9917, 9958, 9965, 10016, 10017, 10075, 10100,

10297, 10355, 10367, 10419, 10454, 10463, 10963, 10978, 11068, 11185, 11665, 11680, 12069, 12070, 12082, 12229, 12918, 13343, 13700, 13763, 13780, 14061, 14303, 14680, 15971, 16003, 16315, 16448, 16459, 17563, 17672, 18377, 18521, 18583, 18603, 18648, 18693, 18751, 18753, 19198, 19419, 19467, 19475, 19630, 19715, 19774, 19983, 20049, 20098, 20272, 20485, 20599, 20696, 21126, 21440, 21535, 21659, 21660, 21925, 22271, 22296, 22515, 22701, 23194, 23620, 23662, 23689, 24013, 24189, 24196, 24547, 24865, 24865, 24866, 24890, 25110, 25150, 25151, 25181, 25325, 25452, 25537, 25939, 25957, 26229, 26387, 26407, 26484, 26513, 26741, 27022, 27225, 27339, 27361, 27437, 27441, 27532, 27671, 27672, 27674, 27674, 28067, 28111, 28117, 28404, 28519, 28561, 28774, 28776, 28851, 28918, 29138, 29171, 29249, 29521, 29783, 29811, 29864, 30002, 30005, 30066, 30523, 30814, 30867, 31017, 31365, 31531, 31787, 31805, 31813, 31920, 32103, 32276, 32318, 32475, 32568, 32569, 32592, 32771, 32853, 32998, 33194, 33194, 33278, 33284, 33298, 33303, 33370, 33397, 33443, 33501, 33514, 33561, 33634, 33635, 33771, 33822, 34010, 34885, 35106, 35916, 37010, 38771, 38843

b.+ları 7753, 18812, 19515, 22944, 31676, 38033

b.+larımızın 3876

b.+larına 34786

b.+larını 6470

[=281]

BİRDEN: 1. Ansızın:

“Sonsuz ufuk.tan âh o ne coşkun gelişt.i o **Birden** nasıl toparlan-arak kükre-mişt.i o”

(b. 35746)

2. Bir anda:

“Tiren koptuğu vakit, adetâ damarlarımın **birden** koparıldığını zannettim.”

(b. 1911)

“**Birden** kamaş-tı göz.lerimiz bak-tık engin.e/ Hulyâli mâvilik.te bu ânî parıldayış”

(b. 36641)

b. 3255, 3860, 13008, 21480, 22866, 23230,

28554, 30292, 31747, 33151, 33152, 35323,

35544, 35746, 35858, 35899, 36893, 37280, 37825

[=20]

BİRDENBİRE: (Ayrılma ve yönelme hâli eklerinin kalıplaşmasıyla bir+den bir+e) Beklenmedik bir sırada, ani olarak, ansızın: “*Filibe yalçın tepeler ortasında, minâreleriyle **birdenbire** bir Müslüman şehri gibi görünüyör.*” (b. 3058)

“*Tanbûri Cemil Bey çal-ıyor eski plâk.ta/ **Birdenbire** mes’ûd.um işitmek heves.iyle/ Gönül.üm dolu İstanbul.un en özlü ses.iyle*” (b. 36041)

b. 311, 769, 1762, 1985, 2402, 2633, 2688, 3042, 3071, 4066, 4327, 4328, 4616, 6028, 6270, 6502, 6511, 6523, 6857, 7167, 7399, 8022, 8365, 8398, 8400, 8404, 8452, 8873, 8908, 8989, 9140, 9177, 9444, 9597, 9660, 9681, 9688, 10219, 10228, 10345, 10369, 10413, 10441, 10516, 10613, 10868, 11086, 11259, 12207, 12417, 12753, 13051, 13269, 13426, 13460, 13711, 14327, 14862, 14961, 15007, 16290, 16676, 16751, 17227, 17316, 17323, 17395, 17600, 17723, 18036, 18097, 18399, 18414, 18851, 18913, 19194, 19343, 19581, 19972, 21580, 22060, 22301, 23065, 23211, 23213, 23399, 23401, 23409, 23508, 23795, 24244, 24605, 25329, 25750, 25813, 25920, 26153, 26253, 26439, 26705, 26852, 27067, 28004, 28149, 28324, 28482, 29272, 29543, 29983, 29997, 30251, 30785, 30942, 30961, 31192, 31417, 32911, 33140, 33412, 33427, 33430, 33462, 33563, 33663, 33807, 33821, 33928, 34044, 34054, 34174, 34239, 34291, 34292, 34433, 34450, 34470, 34476, 34698, 34764, 34828, 36834, 37899

[=144]

BİRER: 1. Bir sayısının, her birine bir veya her defasında bir tane anlamına gelen üleştirme şekli:

“*İstasyonlarda köylü kadınlar küçük sepetlere **birer** çiçek demeti gibi iyi yerleştirilmiş meyvalar sattıyorlar; her yolcunun elinde bir sepet.*”

(b. 3063)

“*Mehlika Sultan.a âşık yedi genç Kara sevdâli **birer** âşık.tı*”

(b. 36707)

2. ***Birer birer:** Teker teker, birbirinin ardından: “*Öt-mekte fecir.e karşı horoz.lar **birer birer/ Geç-tikçe her dakika belir-mektedir seher***” (b. 35953, 35953)

b. 19, 476, 736, 1130, 1131, 2947, 3080, 3163, 3370, 3435, 3440, 3496, 3619, 4467, 4966, 5661, 6341, 6391, 6395, 6405, 6435, 6440, 6590, 6636, 6800, 7191, 7288, 7289, 7377, 7461, 7512, 7543, 8426, 8683, 8748, 9359, 9535, 9656, 10050, 10259, 10608, 10722, 10747, 11284, 11294, 11701, 11706, 11707, 11766, 11774, 11792, 11875, 12150, 13770, 13881, 13980, 15795, 15869, 15943, 16459, 16632, 16941, 17522, 18108, 18109, 18303, 18305, 18351, 18354, 18359, 18487, 18689, 19232, 19933, 20046, 20979, 20983, 21144, 21162, 21186, 21187, 21187, 21189, 21578, 21743, 22040, 22526, 22865, 22888, 23016, 23130, 23271, 23271, 23277, 23639, 23962, 23963, 23968, 23994, 24165, 25298, 25450, 26678, 27455, 27528, 27740, 27931, 28026, 28207, 28656, 28699, 29284, 29368, 30198, 30200, 30200, 30201, 30585, 30695, 31235, 31282, 31499, 31559, 31629, 31731, 31769, 31790, 32505, 32506, 32534, 32865, 34301, 34967, 35489, 35593, 35784, 35784, 35937, 35937, 36002, 36002, 36392, 36392, 36593, 36600, 36600, 36663, 36663, 37145, 37246, 37246, 38726, 38726, 38744, 38744, 39214

[=160]

BİRER BİRER: Teker teker, birbirinin ardından: “*Bu şehirde geçen beş asırlık hayatımızın safhalarını **birer birer** hissettikten sonra gönlüm bir merhalede tevakkuf etti.*”

(b. 6919)

b. 3653, 4302, 6021, 6677, 6912, 11717, 14557, 16612, 16632, 16978, 17380, 17561, 18082, 18371, 18469, 19340, 19715, 23045, 23110, 23265, 24250, 25919, 27868, 28254, 28261, 32667, 33001, 34254

[=28]

[=1]

BİRİ: 1. Bir tanesi:

“*Hakikat budur ki, meclisin son açılışından beri perdeler birer birer açılıyor; bu tecdîd-i intihap şâyiasıyla de o perdelerden **biri** açıldı.*”

(b. 24266)

2. Bir kimse, herhangi bir şahıs:

“Gör-düm ön saf.ta otur-muş nefer esvap.lı biri/
Dinle-yor vecd ile tekrâr al-man Tekbîr.i”
(b. 35676)

3. ***Günün birinde**: Belli olmayan geçmiş
herhangi bir günde:

“Fakat bu hâl, **günün birinde** Sakarya
kenarlarında postu güçle kurtarmaklığımıza
kadar gitmeğe mâni olamadı.”
(b.+nde 25139)

b. 235, 421, 421, 513, 656, 688, 847, 874,
875, 994, 1402, 1543, 1608, 1628, 1748, 1810,
2065, 2154, 2155, 2344, 2373, 2398, 2702,
2754, 2900, 2936, 3349, 3384, 3398, 3777,
3850, 3879, 3890, 3908, 4092, 4615, 4981,
5099, 5379, 5380, 5660, 5689, 5945, 6114,
6114, 6516, 6538, 6538, 6538, 6539, 6541,
6568, 6663, 6663, 6946, 7192, 7330, 7416,
7699, 7700, 7776, 7812, 7891, 8029, 8051,
8063, 8520, 8543, 8558, 8690, 8839, 8864,
8936, 9265, 9275, 9375, 9389, 9498, 9621,
9621, 10155, 10208, 10431, 10538, 10755,
10755, 10789, 11125, 11222, 11250, 12654,
12654, 12839, 13781, 14364, 14484, 15639,
15694, 16253, 16404, 16670, 16674, 17016,
17109, 17188, 17209, 17209, 17209, 17210,
17210, 17210, 17211, 17211, 17306, 17326,
17337, 17448, 17450, 17489, 17652, 18941,
18989, 19018, 19322, 19325, 19474, 19658,
19710, 19730, 19777, 20309, 20610, 20713,
20714, 20965, 21046, 21140, 21542, 21556,
21616, 21681, 21738, 21738, 21792, 22330,
22402, 22416, 22569, 22862, 23176, 23308,
23561, 23561, 23810, 23964, 23982, 24238,
24251, 24393, 24692, 24783, 25086, 25637,
25708, 25960, 26030, 26196, 26213, 26280,
26513, 26519, 26783, 26862, 26962, 27165,
27165, 27246, 27255, 27342, 27793, 27812,
27869, 27898, 27963, 27963, 28037, 28074,
28199, 28199, 28273, 28340, 28343, 28360,
28462, 28462, 29105, 29295, 29390, 29489,
29756, 29756, 29757, 30098, 30099, 30100,
30156, 30210, 30339, 30409, 30580, 30580,
30637, 30765, 30802, 30892, 30935, 31024,
31599, 31800, 31801, 31962, 32226, 32343,
32455, 32455, 32662, 32682, 32759, 32849,
33222, 33434, 33644, 33662, 34009, 34036,
34070, 34266, 34303, 34361, 34397, 34734,
34898, 34919, 34993, 35135, 35198, 35200,

35290, 35290, 35318, 35399, 35422, 35705,
35707, 36442, 36884, 37150, 38068, 39060

b.+dir 4132, 4497, 4565, 4799, 5014, 5201,
5230, 5618, 5711, 10812, 17256, 19016, 20009,
22064, 22593, 24156, 25687, 28966, 33450,
34879

b.+miz 22975

b.+nde 357, 1669, 6037, 6299, 6795, 8523,
10686, 10690, 11239, 11510, 11689, 12298,
12760, 14875, 15235, 16403, 16405, 16827,
17475, 18568, 19842, 20084, 22743, 25125,
25518, 25697, 26452, 26466, 26661, 26664,
26972, 28468, 28917, 29749, 32728, 32998

b.+nden 5741, 6812, 24867, 26433, 36058

b.+ne 867, 2372, 2922, 3874, 8205, 23967,
27257, 27792, 27795, 30741, 31286, 36058

b.+ni 520, 2835, 4386, 6679, 6850, 7026,
7038, 8657, 10278, 15483, 16340, 19381,
19740, 21567, 22365, 25771, 27964, 28712,
29094, 29201, 29207, 29961, 33020, 34327,
34562

b.+nin 1266, 1411, 1422, 1924, 2706, 7180,
8189, 9127, 16167, 17085, 18088, 21372,
22366, 26032, 27765, 27963, 28695, 32247,
34536, 36621, 36937, 36938, 38083

b.+si 8201, 10014, 10492, 24447, 25735,
29104, 32854, 39061

b.+sıdır 19417

b.+ydi 225, 1734, 2940, 10978, 11227,
19398, 20258, 33347, 35060

b.+yle 15404, 21875

b.+ymiş 3171

[=403]

BİRİBİRİ: İki veya daha fazla şey yahut
kimsenin yerini tutar, biri öteki, yekdiğeri
[Genellikle birbirine “biri ötekine”, birbirinden
“biri ötekinden” birbirini “biri ötekini” gibi
çekimli şekilleri kullanılır]:

“Herkes **biribirinin** yüzüne bakıyordu.”

(b. 2820)

b. 3337, 4171, 13280, 22118, 32101

b.+lerinden 29375

b.+lerini 11153, 35542

b.+lerinin 28680, 31961

b.+leriyle 533

b.+mize 170, 6545, 10901, 10959, 10960,
28726, 28729, 33510

b.+mizi 2196, 11157, 28871

b.+nden 4853, 5737, 5774, 7848, 7848, 14622, 19472, 20817, 21373, 24322, 27904, 28087, 28581, 28731, 29168, 29952, 32245, 32990

b.+ne 3600, 3620, 3652, 4853, 5740, 5743, 5744, 5751, 6049, 6495, 10368, 11082, 19368, 27227, 28110, 28230, 28329, 28426, 28449, 28450, 28454, 28848, 29224, 30887, 31333, 31340, 32211, 32548, 33865, 34441

b.+ni 1258, 2285, 3587, 4080, 4244, 4522, 9724, 10919, 22169, 25979, 29366, 31168

b.+nin 158, 2819, 9350, 27471, 28389, 29784, 30116

[=89]

BİRİÇ: İng. Briç. Dört kişi arasında oynanan bir iskambil oyunu:

“... *hapishanelerde, battaniye üstünde oynanan barbuttan salonlarda oynanan birçe kadar derece derece yükselirler...*”

b.+e 21386

[=1]

BİRİK-: Toplanmak, bir araya gelmek, yığılmak, temerküz etmek:

“*Ortada görüşen iki fırka var. Biri Yeni Osmanlılar: Eski muhalefetin kuvâsından birikmiş bir kitle ki bütün âmâli müphem şeyler, yalnız bir gaaye gözetiyor.*”

b.-miş 30421

[=1]

BİRİKİNTİ: *mec.* Duygu ve düşünce yoğunluğu:

“... *Bir müddetten beri içim şiir doludur. Gerçi kuru bir çeşmeyim. Fakat zaman zaman içimde büyük birikintiler oluyor.*”

b.+ler 20080

[=1]

BİRİKTİR-: Birbirine ekleyip çoğaltmak, saklamak üzere ayırıp arttırmak:

“*Birikirdiği bütün parasını harçlık olarak bize, hediye olarak yetim, besleme kızlara, sadaka olarak fukaraya verir, lâkin verdiği kimseye hissettirmezdi.*”

(*b.-diği* 256)

b.-en 926

[=2]

BİRİNCİ: 1. Bir sayısının sıra sıfatı, sırada yeri en başta ve ikinciden önce olan, ilk:

“*Müdür Galib Efendi'nin odasına girdik. Onun emriyle derhâl birinci sınıfa yerleştirildik.*”

(*b.* 593)

2. Herhangi bir hususta en başta, en ileride olan kimse:

“*İbrahim Bey'in âlemlerinin müdâvimlerinden bir Kanunî Arif Bey vardı ki İstanbul'un o zaman birinci derecede mûsikî üstadlarından sayılırdı.*”

(*b.* 1552)

b. 1136, 2415, 3643, 4037, 4403, 4846, 5063, 6067, 8781, 10103, 13598, 15620, 15820, 17142, 17783, 18242, 18337, 19184, 19986, 20039, 21028, 21033, 21122, 21200, 22317, 23734, 24410, 25701, 25781, 25793, 25828, 26056, 26977, 27228, 29304, 32125, 34938

b.+nin 32039

b.+si 19577, 20007, 29300, 31986

b.+sinde 7481, 15810

b.+sini 11292, 19572, 25790, 29999

b.+yi 15642

[=51]

BİRİNCİ FRANÇOİS: 16. yüzyılın başlarında Fransa kralı:

“*Karanlık bir (tayfa) benziyen ikinci Philippe İspanyolluğu, şen ve genç bir gönlü olan Birinci François Fransızlığı, sarı ve deli dolu olan Frederic Barberousse Cermenliği, demirden bir kurbaca benziyen müdhiş İvan Rusluğu, bu milletlerini diğer hükümdarlarından fazla temsil ederler.*”

b. 25684

[=1]

BİRİNCİ İNÖNÜ: Birinci İnönü Meydan Muharebesi:

“... *Birinci İnönü muzafferiyetinden biraz sonra görmedik mi?*”

(*b.* 13467)

b. 11624, 11636, 13458, 13463, 13876, 18337, 18350

b.+nde 16656, 17363

b.+nden 18363, 18368

b.+nün 17641

b.+ye 18428

[=14]

BİRİNCİ İNÖNÜ MEYDAN MUHAREBESİ: 6

Ocak 1921 tarihinde iki koldan taarruza geçen

Yunan kuvvetleriyle İnönü mevzilerinde

savunmada olan Ankara Hükümeti kuvvetleri

arasında yapılan muharebeler:

“İşte **Birinci İnönü Meydan Muharebesini** kazanacak olan kuvvetin ilk mayası o gün Eskişehir İstasyonu'nda atılmıştı.”

(b.+ni 18430)

b.+ni 18331

[=2]

BİRİNCİ İNÖNÜ MUHAREBESİ: Birinci İnönü Meydan Muharebesi:

“Bu küçük **Birinci İnönü Muharebesi**, Fransız ihtilâlcilerinin mürteci Avrupa'ya karşı ilk kazandığı, o küçük Valmy Muharebesi'ni ne kadar hatırlatıyordu.”

b. 18353

[=1]

BİRİNCİ KILIÇ ARSLAN: (1079 – 1107), Anadolu Selçuklu Devleti'nin (Türkiye Selçuklu Devleti'nin) kurucusu olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın oğlu ve İkinci Anadolu Selçuklu Sultanı:

“Selçuk namına ebedî bir şeref vermiş olan **Birinci Kılıç Arslan** o zaman Türk milletinin başında bulunuyordu.”

(b. 4633)

b. 4631, 26560

[=2]

BİRİNCİ KOSOVA: Birinci Kosova Meydan Muharebesi, Sultan I. Murad önderliğindeki Osmanlı ordusu ile Sırp kumandanı Lazar önderliğindeki çok uluslu Balkan ordusu arasında 28 Haziran 1389 tarihinde yapılan muharebe:

“1389'da **Birinci Kosova** muzafferiyeti İslâvlığa kat'î bir darbe oldu.”

(b. 4712)

b. 5113, 5126, 5146, 5303, 6528

b.+da 5114, 5132

[=8]

BİRİNCİ KOSOVA MUHAREBESİ: Birinci Kosova Meydan Muharebesi:

“Ondokuzuncu Asır başlangıcına kadar yeryüzünde **Birinci Kosova Muharebesinin** kılıcından kurtulup da yaşayan bir tek Sırp ailesinin olmadığı Sırbistan'da da müsellemler hakikatlerdendir.”

b.+nin 3916

[=1]

BİRİNCİLİK: Birinci olma durumu:

“... Sultanîden **birincilikle** mezun, çok iyi Fransızca bilmekle ve yazmakla mâruf, zahiren hattâ nümâyîş-kârâne kibar, hakikatte türedi, harîs-i câh, yapmacıklı, koltuk altında yetmişmiş Kafkas mültecisi bir Çerkez babanın çok ikbâlperest bir halefidi;”

b.+le 2720

[=1]

BİRİNCİ MAHMUD: I. Mahmud (2 Ağustos 1696 – 13 Aralık 1754), 24. Osmanlı padişahı ve 103. II. Mustafa'nın oğlu ve III. Ahmet'in yeğeni:

“1755'te **Birinci Mahmud'un** 'Mahmûdiyye' unvanını vermek niyetiyle bina etmeye başladığı ve bitiremediği...”

b.+un 5725

[=1]

BİRİNCİ MARNE MEYDAN MUHAREBESİ: I. Marne Muharebesi, 5-12 Eylül 1914 tarihleri arasında meydana gelen I. Dünya Savaşı'nın bir muharebesi. [Komutan Helmuth von Moltke'nin komutası altında Alman ordusu Fransız-İngiliz ordusuna yenilgisiyle sonuçlandı.]:

“1914 de Kayser'in Almanyası Schlieffen'i plânıyla Belçika yolundan, Fransa'ya hücum etmişti. Bu plân Birinci Marne Meydan Muharebesi'nde taşta çarptı ve iflâs etti.”

b.+nde 26723

[=1]

BİRİNCİ MUSTAFA: (1591, Manisa – 1639, Topkapı Sarayı, İstanbul) 15. Osmanlı padişahı ve 94. İslam halifesi. [Osmanlı tarihinde ilk defa padişahlığın babadan oğula geçmesi kuralını bozarak kardeşinin arkasından tahta çıkmış olan padişah olması özelliğini taşır. İki ayrı defa padişahlık yapmıştır.]:

“İstanbul'un en ruhlu makamlarından biri, Topkapı Sarayı'nın haremindedir, Selîm-i Evvel'in odasıdır..., burası **Birinci Mustafa'nın** kapatıldığı yerdir...”

b.+nın 25657

[=1]

BÎ-RİYÂ: Fars.+Ar. Gizlemeden, açıktan: “Mahfi.ce başla-yan git-erek **bî-riyâ** iç-er/ Her rindiHak dol-up boşal-an bir piyâle.den/ Dünyâ.yı refte refte sar-an bir ziyâ iç-er”

b. 37620

[=1]

BİRKAÇ: Çok olmayan, az sayıda, az:
“... ya beş on mısra’la yahut da **birkaç** sahife nesirle tanınmış...”

(b. 2815)

“İste-rsen esâsîömr.ü muhkem kılmak/

Birkaç günlük hayât.ı bîgam kılmak”

(b. 38295)

b. 130, 173, 305, 413, 459, 511, 631, 816, 926, 1025, 1200, 1580, 1717, 1761, 1788, 1825, 1830, 1837, 1998, 2177, 2356, 2367, 2392, 2393, 2776, 2803, 2827, 2966, 3288, 3320, 3395, 3620, 3621, 3774, 3890, 3952, 3995, 4086, 4100, 4828, 4915, 5039, 5207, 5292, 5460, 5942, 6099, 6157, 6257, 6665, 6680, 6731, 6823, 7081, 7383, 7455, 7461, 7562, 7596, 7808, 7853, 7925, 7926, 8027, 8068, 8195, 8450, 8487, 8497, 8501, 8518, 8528, 8585, 8738, 8929, 8969, 9029, 9245, 9275, 9435, 9522, 9543, 9598, 9836, 10012, 10024, 10053, 10125, 10199, 10253, 10348, 10409, 10492, 10555, 10624, 10651, 10670, 10719, 10729, 10979, 11119, 11169, 11206, 11335, 11369, 11487, 11789, 11789, 11853, 11970, 12333, 12541, 12615, 12824, 12826, 13261, 13264, 13438, 13654, 13715, 14171, 14423, 14525, 14542, 14593, 14623, 14649, 14811, 15039, 15412, 15433, 15461, 15464, 15621, 15770, 16131, 16259, 16274, 16537, 16834, 16871, 16950, 17127, 17179, 17329, 17368, 17369, 18195, 18385, 18520, 18595, 18649, 18679, 18689, 18695, 18720, 18746, 18811, 18814, 18910, 18993, 19022, 19127, 19459, 19754, 19769, 19793, 19829, 19837, 20111, 20144, 20210, 20344, 20350, 20358, 20401, 20417, 20449, 20509, 20591, 20995, 21229, 21333, 21462, 21674, 21717, 21911, 22520, 22698, 22737, 23269, 23286, 23307, 23687, 23805, 23828, 23896, 24056, 24355, 24372, 24608, 24905, 24950, 24971, 24986, 24997, 25290, 25565, 25574, 25609, 25887, 26034, 26036, 26474, 26525, 26615, 26704, 26704, 26762, 27121, 28029, 28112, 28194, 28293, 28583, 28826, 28886, 29260, 29518, 29652, 30104, 30558, 30830, 30830, 30831, 30886, 31568, 31826, 31924, 31966, 31967, 32081, 32148, 32180, 32456, 33071, 33084, 33144, 33309, 33410, 33461, 33503, 33521, 33538, 33697, 33765, 33799, 33843, 33997, 34387,

34489, 34567, 34714, 34738, 34739, 34762, 34793, 34803, 34834, 35345, 35347, 35397, 35433, 36071

b.+1 1275, 2344, 2467, 10590, 11443, 28846, 30697

b.+ına 33211

b.+ını 6772

[=285]

BİRLEŞ-: 1. Ayrı şeyler olmaktan çıkıp bir olmak, bir bütün hâlini almak:

“Vatan, Rumeli ve Anadolu diye iki ayrı kıt'aydı; fetihden sonra bu kıt'alar **birleşmiş**, vatan toprak birliğini bulmuştur.”

(b.-miş 5288)

2. (İki ayrı şey) Birbiriyle temas edecek şekilde yan yana gelmek, bitişmek:

“Transit merkezi olmak ne demektir? Yani limanla şimen diferlerin **birleştiği** noktalan vücuda getirmektir.”

(b.-tiği 8065)

3. Bir araya gelmek, beraber olmak, buluşmak:

“Mamañih bu gece vuku bulan müsademelerde, bu âna kadar İttihatçılıkla Türkçülüğü beraber gütmüş olanlar arasında gizli bir şikak olduğu meydana çıktı. Bir gece sonra tekrar **birleştik**.

Davet ettiğimiz yeni arkadaşlardan yalnız benim tavsiye ettiğim Yusuf Kemal Bey gelmişti.”

(b.-tik 8994)

4. Aynı karar ve görüşte olmak, aynı fikir etrafında toplanmak, mutabakat hâlinde olmak, ittifak etmek:

“İtalya'nın üçüncü ihaneti 1940'da boğulmak üzere bulunan Fransa'ya karşı, Almanya ile **birleşmek** oldu.”

(b.-mek 19600)

“**Birleş-ip** böyle de-yorlardı derin bir ses.le/ Yer.i fethetmek için gel-miş o fâtiñ nesil.e”

(b.-ip 36009)

b.-ecek 30514

b.-emedik 85

b.-erek 5055, 38922

b.-ir 5036, 13623

b.-işim 35592

b.-iyordu 3974

b.-mek 25814

b.-mesinden 20212

b.-meyi 13215, 13250

b.-miş 4810, 21314

b.-mişken 12007
b.-mişler 2358
b.-mişlerdi 9718
b.-ti 18652, 23901
b.-tik 8987, 24010
b.-tikten 1866
b.-tiler 9720

[=27]

BİRLEŞDİR-: Bir araya getirmek:

“Bugün Rumeli’de bilfiil meydana çıkan netice isbât etti ki Türk bu devletin müslüman unsurlarını **birleştirmek** için Allah tarafından bir mevhibe imiş.”

b.-mek 1091

[=1]

BİRLEŞİK AMERİKA: Amerika Birleşik Devletleri, elli tane eyalet ve bir tane federal bölgeden oluşan bir federal anayasal cumhuriyet: “Çünkü Birleşik Amerika da Büyük Britanya da alacakları kadar arazi almışlardır.”

b.+da 19484

[=1]

BİRLEŞİK DEVLETLER: Birleşmiş, bir araya gelmiş, müttehit devletler:

“Napolyon 1808’den sonra bütün Avrupa’yı bir Birleşik Devletler şekline sokmuş ve bu parlak imparatorluğun başına, Charlernagne’dan daha büyük bir azamete kurulmak hülyasına kapıldı.”

b. 26723

[=1]

BİRLEŞTİR-: Bir araya getirmek:

“Vatan coğrafyasının mantıklı bir çerçeve olabilmesi için Anadolu’daki beylikleri ilga etmek, bütün Türkleri birleştirmek, bir tek devlete bağlı kılmak zarurî idi.”

(b.-mek 592)

“Kıy-maz o.na kırmak iste-mez bir bedmest/ Âzâ.sını hangi sevgi **birleştirdi**”

(b.-di 38432)

b.-di 10255

b.-diğimiz 12478

b.-irler 2727

b.-meğe 19176

b.-mek 5915

b.-mıyor 15062

[=8]

BİRLİK: 1. Bir arada olma durumu:

“Yıldırım Bâyezid, ...Anadolu’da Türkler arasında millî ve mülkî **birlik** vücuda getirerek bütün Anadolu’yu bir tek idareye tâbi kılmak siyasetini şaşılacak bir sürat ve şiddetle tatbik ediyordu.”

(b. 4714)

2. Bütünlük, vahdet:

“Ulu mâbed.de karış-tım vatan.ın **birlik.ine**/ Çok şükür Tanrı.ya gör-düm bu saat.lerde yine” (b.+ine 35716)

“Yine **birlik.te** bu mevsim.de AtıkValde.deyiz/ Yine birlik.te bu mevsim.de gez-ip sezme.deyiz” (b.+te 35919)

b. 13454, 24582, 34235

b.+de 33776

b.+e 13451

b.+i 3624, 5986, 8567, 11878, 11921, 12315, 12389, 13675, 19576, 24310, 24312

b.+imizden 24354

b.+imizi 18529

b.+imizle 24580

b.+in 3591, 13470

b.+inde 14432

b.+inden 24578

b.+ini 5285, 12402

b.+inin 11870

b.+iyle 29886

b.+te 35920, 38183

b.+ten 12480, 13468

[=34]

BİRLİKTE: Bir arada, beraberce, hep beraber:

“Zevcesi genç, çocukları sevimli, **birlikte** sabah kahvaltısı ettikten sonra genç anne piyano çalıyor, çocuklar oynuyorlar, genç baba o kadar mesûd ki, bu kadarcık saadetinden ağlıyor.”

b. 3158

b.+te 5049, 5052, 5083, 6462, 8828, 10164, 19788, 25200, 31101, 32853, 33872

[=12]

BİR MİLYON: Sayı adı:

“Fakat bugünkü Türkler Bulgaristan’da **bir milyon** müslümana tatbik edilen muameleye kayıtsız kalarak yeni zihniyete inanabilirler mi?” (b. 3529)

b. 13054, 13061, 31822

[=44]

BİR MİLYON İKİ YÜZ BİN: Sayı adı:

“İnönü askerlerinin yaralarını sardırma için yüz seksen beş bin lira veren bu halk, bir maaş aldı mı hemen Yunan bakkallarına, Yunan mağazalarına koşar, bir aylık maaşın yekûnu olan **bir milyon iki yüz bin** lirayı, hem de her ay, Yunanlılara cephane yetiştiren Yunan teşkilâtının eteğine döker.”

b. 14082

[=1]

BİRTAKIM: Bazı:

“Dört Ağustos gecesi, **birtakım** asilzadeler, kürsiye çıkarak her türlü imtiyazlarından vazgeçtiklerini beyân ediyorlar...”

(b. 25597)

b. 8545, 15479, 22390

[=4]

BÎ-SER Ü BÛN: Fars. İpe sapa gelmez [söz, hareket]:

“Bu yapılacak şeyler herhâlde cetlere düşnâm, onların büyük eserini istihfâf, **bî-ser ü bûn** tarihî mütalâalardan başka şeylerdir.”

b. 14760

[=1]

BİSİKLET: Fr. Tekerlekleri pedal aracılığıyla ayakla döndürülen binek aracı, çiftteker, derrace, velespit:

“**Bisikletle** bir Türk çocuğu geçiyordu.”

(b.+le 791)

b.+i 793

b.+ini 794

b.+ten 793

[=4]

BİSMARCK: Otto von Bismarck (1 Nisan 1815 – 30 Temmuz 1898), Alman devlet adamı:

“... Pitt, Talleyrand, Metternich, Palmerston, Cavour, **Bismarck** gibi şahsiyetlere vâkıf olmaktan ziyade hayrandı.”

(b. 9883)

b. 12201

b.+a 12213

b.+ın 15931, 15932

[=5]

BÎ-ŞEK: Fars.+Ar. Şüphesiz:

“Bir öyle devletin ki hilâfet elindedir,/

Bî-şek devât ü seyf-i hasâfet belindedir.”

b. 30941

[=1]

BÎT-: (I) 1. Perişan olmak, üzüntüden harap olmak, mahvolmak:

“Annem, babamın kalbsizliğinden ziyâde, evlâtlarının bu kayıtsızlığına karşı içli bir hâlde gündün güne fazla üzüliyor ve **bitiyordu**.”

(b.-iyordu 125)

2. Sona ermek, tamamlanmak:

“Nihayet bu son veda' merasiminin **bittiğini** ihsas ettiler, kollarımdan tutarak beni ve kardeşimi oradan çektiler.”

(b.-tiğini 189)

“Bir top gürlüğü.süyle bu sâhil.de **bit-ti** gün/ Top gürlü-yip oruç bozul-an lâhza.dan beri”

(b.-ti 35941)

3. Tükenmek, kalmamak:

“Hiç dön-memek ölüm gece.sinden bu sâhil.e/ **Bit-mez** bir özleyiş.tir ölüm.den beter bile”

(b.-mez 36171)

“Fânî ömür **bit-er** uzun bir sonbahâr ol-ur/ Yaprak çiçek ve kuş dağul-ır târümâr ol-ur”

(b.-er 36398)

BÎT-: (II) (Tohum için) Filizlenip topraktan dışarıya çıkmak, yeşermek, yetişmek, büyümek:

“Ergeç o çemen toprak.ımızdan **bit-ecek**/ Yaş dök-tü bulut çayır çemen.den geç-erek”

(b.-ecek 38309)

b.-ebilirdi 24909

b.-eçeği 17331, 32249

b.-ecek 3500, 16500, 38313

b.-eceklerle 19565

b.-eekti 14849

b.-eektir 17908, 34738

b.-en 1220, 2813, 2984, 5500, 14788, 17039,

25344, 27955, 29652, 31334, 32919, 36022, 36820, 37634

b.-enden 4370, 10385, 13648

b.-eni 33466

b.-enlerle 19565

b.-er 11751, 13603, 14246, 14283, 14542,

17597, 20044, 28258, 33693, 36512, 37557,

38644

b.-erdi 649, 17329

b.-erler 29390

b.-erse 17908, 20259

b.-ince 650, 1948, 10665

b.-inceye 7380

b.-ip 11478, 13192, 15828, 36301

b.-iyor 16408, 22225, 25534, 25556, 31113,
31215, 31407
b.-iyordu 6745
b.-iyorlar 20720
b.-mediğini 10388
b.-medilerse 14544
b.-meğe 35640
b.-meği 36748
b.-mek 8594, 16204, 34145
b.-memiş 22517
b.-memiştir 16329
b.-mese 36165
b.-mesi 4025, 15654
b.-mesini 10747, 13191, 17332, 25802
b.-meye 17331
b.-meyecek 17327, 33638
b.-meyen 16194, 18436, 35756, 38692,
38702
b.-mez 3373, 3542, 6235, 8010, 11753,
14615, 14866, 15998, 16171, 22157, 24622,
26427, 26793, 28690, 29497, 30218, 32975,
33638, 35028, 37613
b.-mez tükenmez 12505
b.-miş 5584, 6181, 6620, 27781
b.-mişken 16894
b.-mişti 2814
b.-miştir 18389
b.-miyecek 38173
b.-miyen 36390, 36460, 36551, 36651
b.-se 13759, 15657
b.-sin 13196, 36428
b.-ti 182, 205, 1862, 2511, 2779, 2896, 2902,
5482, 6353, 6523, 7527, 7960, 9276, 10181,
11466, 12219, 12540, 13196, 16823, 24913,
25571, 25587, 30075, 30893, 32249, 33556,
33623, 35271, 35573, 37093
b.-tiği 853, 1538, 1606, 3252, 4909, 7050,
9056, 12518, 16328, 17330, 22805, 26269,
30696, 36525
b.-tiğimizi 2801
b.-tiğine 5254
b.-tiğini 14341, 30717, 33075
b.-tikten 6626, 6745, 7362, 8021, 17329,
34482
b.-timi 30893
[=186]
BÎTAP: Yorgun, bitkin:

“... *O bitap düştükçe, millî Türk orduları
büyüyor.*”

(b. 12691)

b. 11985, 12685

b.+tır 12684

[=4]

BÎ-TARAF: Fars.+Ar. Tarafsız:

“*Biz **bî-tarafız**. Arzumuz sulhun teessüsüdür.*”

(b.+ız 15884)

b. 2609, 12796, 14416, 24526

[=5]

BÎ-TARAFÂNE: Fars.+Ar. Tarafsızca, herhangi
bir kimseyi ve yanıt tutmaksızın:

“*Mahmut Şevket Paşa katledildiği gün Ali
Kemal'e sözde bî-tarafâne, lâkin İttihat ve
Terakki'nin taziyik ve tedmir siyasetini doğru ve
meşru gösteren bir makale yazdırttı.*”

b. 10141

[=1]

BÎ-TARAFLIK: Bî-taraf olma durumu,
yansızlık, tarafsızlık:

“*Sureta **bî-taraflık** ederek, sözde Yunanistan'la
Türklüğü karşı karşıya bıraktılar.*”

(b. 10339)

b.+la 5100

[=2]

BÎ-TENÂHÎ: Fars.+Ar. Sonsuz:

“*Abdülhalim Memduh, ... Ben nasıl bi-nihâyeyi
yazarım? mısra'ını çarpık, imâleli ve mütenâfir
bulduğu için:*

“*Siz tekrar söyleyebilir misiniz? demişti. Ben de:
Bî-tenâhiyi ben nasıl yazarım? şeklini tavsiye
etmiştim.*”

b.+yi 2106

[=1]

BÎTİK: Yorgunluk veya hastalıktan gücü
kalmamış:

“*Teşbih değil, tam iskelet gibi **bitik**, cansız,
dermansız kemikle deri kesilmiş Şam hurkalı biri
girdi.*”

(b. 23997)

b. 33667, 34022

[=3]

BÎTİR-: 1. Sona erdirmek, tamamlamak:

“*Şâir bütün öteki sanatlara bağlıydı: Dîvânını
yazıp **bitirdikten** sonra hattata veriyordu.*”

(b.-dikten 28212)

“Tâ ki Mecnun **bitir-ir** nutuk.unu Leylâ söyle-r/
Ehliakl anla-maz efsûs lisâmidil.den”

(b.-ir 37659)

2. Perişan etmek, harap etmek, mahvetmek:

“Bir asırlık meşâkk u ıstrâbât, riyâzât-ı
bedeniyyeden de mütebâid bu kavmi büsbütün
bitirdi.”

(b.-di 21113)

b.-di 29860

b.-diği 1322

b.-diğini 5640

b.-dikten 2959, 9230, 10490, 28202, 33940,
34131, 34431

b.-dim 32323

b.-ebildim 32319

b.-emediği 5685, 5722

b.-emediler 14215

b.-emiyor 3195, 3423

b.-emiyorlardı 7519

b.-en 23963

b.-enlerin 7836

b.-ir 14224, 28881

b.-irdi 1340

b.-irken 28477, 31118

b.-iyor 13741, 14030, 29352

b.-iyorlar 14899

b.-mediniz 15573

b.-meğe 34019

b.-mek 8625

b.-meye 14223

b.-mez 28881

b.-miş 2220

b.-seniz 15574

[=38]

BİTİŞİK: Yan yana olan:

“Evlerimiz İshâkiye Câmii'ne hemen **bitişik**
gibi idi.”

(b. 703)

b. 10788, 11588

b.+ti 11671

[=4]

BİTLİS: Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde
yer alan illerinden biri:

“Pek yakında, birkaç gün sonra, Urfa'yı
göreceğiz, ...Kırşehir'i göreceğiz, **Bitlis'i**
göreceğiz...”

b.+i 24364

[=1]

Bİ'T-TABİ: Ar. Tabiatıyla, tabii olarak:

“Abdülhak Hâmid Bey'in mersiyesi maddeden
bu kadar ârî olmakla **bittabi** kuytulaşıyor, yalnız
havâs zümresinin okuyabileceği bir eser
oluyor...”

(b. 31132)

b. 15034, 16545, 18380, 22255, 24214,
27916, 31864

[=8]

Bİ'T-TECRÜBE: Ar. Tecrübe ederek:

“... hepsi eski teşkilâtla Avrupa'dan gelen istilâ
seline karşı duramayacağımızı **bi't-tecrübe**
anlıyorlar.”

(b. 23794)

b. 11712, 12287, 17577, 22336

[=5]

Bİ'T-TEŞRİF: Ar. Teşrif ederek:

“... Bâbü's-Saâde hâricine **bi't-teşrif** 1223 sene-i
kameriyyesinde serîr-i zer-endüd-ı Osmaniye
sâyesâz oldu.”

b. 22042

[=1]

BÎ-VÂYE: Fars. Nasipsiz, kısmetsiz:

“Fer al-muşken tulûkibriyâ.dan/
Bugün **bi-vâ.ye** kal-mış her ziyâ.dan”

b. 37941

[=1]

BÎ-VEFÂ: Fars. +Ar. Vefasız, dostluk ve
muhabbetle sebat etmeyen, sevgide süreklilik,
bağlılık ve sadâkat göstermeyen:

“Ey **bi-vefâ** Kemâl.e şemîmîvefâ yet-er/
Bir hayli mısra.ında kal-an büyükâkül.ün”

b. 37559

[=1]

BİYOGRAFİ: Fr. Öz geçmiş:

“Demek ki bizde **biyografi** nev'i henüz yoktur.”

(b. 30041)

b. 28554, 30026, 30041

[=3]

BİZ: Çoğul birinci şahsı gösterir:

“Erkenden muallim-i evvel Sabri ve muallim-i
sânî Ganî efendiler **bizim** selâmlığa geldiler;
çarşıdan bana savatlı bir divit, 'boyundan
geçirilir, sırmalı bir cüzdanlık alınmıştı.”

(b.+im 14)

“**Biz** şî'r.i böyle söyle-dik ağyâr söyle-sün/
Hem dost söyle-sün bu.nu hem yâr söyle-sün”

(b. 37562)

b. 84, 112, 236, 348, 428, 437, 697, 795, 1030, 1034, 1183, 1184, 1233, 1549, 1720, 2335, 2389, 2593, 2595, 2658, 2691, 2858, 2924, 2932, 2933, 3347, 3350, 3525, 3625, 3708, 3723, 4461, 4955, 4979, 4988, 6119, 6210, 6341, 6455, 6994, 7007, 7044, 7045, 7295, 7359, 7443, 7538, 7567, 7607, 7623, 7749, 7757, 7759, 7805, 8046, 8048, 8085, 8147, 8218, 8225, 8274, 8720, 9163, 9203, 9313, 9316, 9466, 9470, 9935, 10474, 10484, 10525, 10671, 10747, 11102, 11312, 11316, 11317, 11656, 11658, 11710, 11898, 12001, 12049, 12242, 12252, 12255, 12260, 12300, 12305, 12559, 12571, 12594, 12599, 12601, 12650, 12701, 12718, 12749, 12794, 13045, 13091, 13118, 13124, 13145, 13146, 13160, 13206, 13307, 13334, 13595, 13608, 13640, 13656, 13659, 13664, 14178, 14193, 14347, 14352, 14446, 14721, 14730, 14732, 14889, 15187, 15196, 15219, 15233, 15281, 15383, 15412, 15439, 15659, 15662, 15668, 15876, 16141, 16193, 16210, 16272, 16307, 16349, 16453, 16454, 16455, 16457, 16458, 16526, 16768, 16774, 16893, 16896, 16902, 16906, 16944, 16947, 16973, 16995, 17086, 17126, 17127, 17520, 17617, 17619, 17619, 17632, 17650, 17682, 18113, 18206, 18309, 18451, 18513, 18532, 18705, 18746, 18833, 18838, 18949, 19212, 19413, 19525, 19606, 19625, 19631, 19642, 20732, 20901, 20911, 20918, 20921, 20932, 20975, 20984, 21085, 21148, 21158, 21265, 21277, 21376, 21376, 21403, 21448, 21451, 21499, 21505, 21522, 21550, 21677, 21717, 21813, 21945, 22810, 22828, 22897, 22983, 22984, 22997, 23070, 23323, 23324, 23379, 23472, 23473, 23572, 23573, 23576, 23708, 23716, 23720, 23947, 24010, 24011, 24040, 24071, 24095, 24128, 24152, 24233, 24296, 24675, 24846, 24847, 24862, 24864, 24964, 25127, 25317, 25332, 25366, 25421, 25485, 25690, 25783, 25786, 25851, 26426, 26434, 26638, 26814, 26824, 26915, 27217, 27348, 27357, 27438, 27503, 27507, 27511, 27596, 27654, 27929, 28143, 28251, 28299, 28521, 28533, 28634, 28685, 28809, 28825, 28912, 28928, 28996, 29032, 29069, 29143, 29148, 29357, 29476, 29654, 29955, 29992, 29997, 30008, 30009, 30017, 30167,

30259, 30265, 30288, 30376, 30481, 30495, 30509, 30558, 30657, 30848, 31025, 31065, 31209, 31330, 31833, 31918, 31921, 31930, 32097, 32104, 32132, 32159, 32488, 32702, 32980, 32982, 33058, 33175, 33435, 33768, 33798, 35211, 35216, 35340, 35482, 35492, 35509, 35525, 35528, 35535, 35844, 35955, 36051, 36189, 36347, 36697, 36860, 36936, 37450, 37537, 37562, 37848, 37864, 38216, 38269, 38289, 38302, 38312, 38315, 38317, 38356, 38632, 38828, 39048, 39285

b.+ce 1231, 4526, 8194, 17976, 18205, 19277, 19278

b.+de 323, 354, 368, 371, 2008, 3384, 4392, 4587, 5785, 6810, 7736, 7767, 7807, 8077, 8210, 8229, 8289, 8296, 8308, 8342, 9317, 9327, 9347, 9367, 9503, 9506, 10048, 11200, 11798, 12828, 13244, 13246, 13684, 15485, 17049, 17050, 17730, 18310, 19370, 19607, 19889, 20719, 20922, 20974, 20976, 21053, 21255, 21290, 21361, 21446, 21454, 21468, 21582, 21679, 21692, 21906, 21918, 21923, 21961, 21973, 22082, 22128, 22213, 22217, 22519, 22520, 22544, 22988, 23248, 23249, 24114, 24328, 24329, 24596, 24598, 24604, 24890, 24946, 24957, 25843, 25852, 25878, 26783, 26799, 26832, 26847, 27416, 27420, 27436, 27569, 27703, 27714, 27749, 27914, 28091, 28097, 28113, 28299, 28518, 28569, 28585, 28588, 28722, 28938, 29213, 29371, 29656, 29990, 30034, 30080, 30144, 30169, 30303, 30371, 30730, 31016, 31040, 31286, 31300, 31375, 31466, 31521, 31531, 31533, 31571, 31837, 31845, 31864, 31867, 31876, 31905, 31907, 31921, 31973, 31995, 32082, 32087, 32108, 32112, 32116, 32122, 32127, 32399, 32460, 32479, 32628, 32670, 32753, 32795, 32848, 32855, 32856, 32942, 33069, 33262, 35332, 35688

b.+dedir 8188

b.+deki 8357, 24327, 24708, 31836, 37556

b.+demi 31303

b.+den 91, 354, 857, 1191, 2335, 2522, 3339, 3553, 3708, 7409, 7499, 10745, 11502, 12013, 12206, 12907, 13093, 13159, 13438, 13443, 16137, 17018, 17115, 17268, 17626, 17688, 17979, 18206, 19627, 20329, 21442, 22983, 24146, 24151, 25328, 25328, 25870, 27034,

27225, 28541, 28633, 29009, 30189, 30472,
31009, 31808, 31813, 31848, 32167, 35654,
38313, 38370, 38399, 38927, 38943
b.+desin 36347
b.+deydi 38614, 38621
b.+di 36333
b.+dik 35839
b.+e 257, 386, 734, 848, 1193, 1809, 2384,
2583, 2697, 2932, 3466, 4603, 4998, 5229,
5243, 5515, 5524, 5617, 5798, 5826, 6009,
7458, 7563, 7610, 7617, 7621, 7621, 7640,
7657, 7687, 7734, 8088, 8192, 8258, 9163,
10555, 10674, 10749, 11163, 11321, 11519,
11626, 11776, 11804, 11876, 12437, 12440,
12484, 12562, 12574, 12596, 12615, 12630,
12669, 12672, 12831, 12834, 12964, 13036,
13097, 13261, 13265, 13384, 13528, 13644,
13662, 14040, 14091, 14141, 14294, 14418,
14935, 15395, 15430, 15670, 15674, 15731,
15751, 16274, 16275, 16536, 16557, 16767,
16877, 16884, 17312, 17553, 17704, 17740,
17798, 18092, 18226, 18298, 18499, 18592,
19258, 19276, 19321, 19447, 19648, 20108,
20784, 20965, 21448, 21864, 21911, 22051,
22271, 22681, 22810, 22995, 23268, 23293,
23543, 23552, 24018, 24049, 24101, 24301,
24848, 24889, 24974, 24980, 24981, 25060,
25176, 25217, 25227, 25229, 25330, 25384,
26240, 26344, 26356, 26461, 26635, 26651,
26812, 26985, 27221, 27856, 27891, 27895,
27901, 28028, 28083, 28124, 28246, 28249,
28521, 28616, 28646, 28652, 28725, 29071,
29139, 29145, 29295, 29380, 30043, 30301,
30497, 30732, 30869, 31158, 31491, 31497,
31542, 31637, 31764, 31786, 31794, 31795,
31799, 31815, 31835, 31908, 31958, 32112,
32174, 32401, 32789, 33093, 33210, 33768,
33995, 34483, 34793, 34909, 35483, 35515,
35516, 35778, 35788, 36168, 38376, 39296
b.+i 55, 172, 328, 353, 2483, 2704, 3036,
3272, 6965, 7011, 7017, 7064, 7452, 7457,
7754, 7805, 7990, 8168, 8716, 8912, 9119,
9255, 9273, 10395, 10699, 11104, 11673,
11726, 11840, 12173, 12189, 12477, 12503,
12579, 12671, 12675, 12726, 12889, 12905,
13357, 13635, 13752, 13936, 14048, 14109,
14135, 14286, 14304, 14369, 14376, 14472,
15204, 15347, 16130, 16420, 16714, 16888,

16943, 17019, 17679, 17682, 17749, 17763,
18585, 18590, 20100, 20105, 20958, 20961,
20977, 21214, 21257, 21271, 22887, 23190,
23430, 24064, 24069, 24073, 24103, 24966,
25230, 25342, 25486, 25520, 25711, 26423,
26428, 28527, 28601, 28627, 28638, 28685,
28726, 28728, 28789, 28894, 29838, 29955,
30222, 31526, 31790, 31792, 31803, 31829,
31978, 32488, 32969, 33252, 34999, 35011,
35205, 35529, 35769, 35873, 36548, 37128,
37129, 37138, 37533, 38306, 38398
b.+im 14, 61, 180, 276, 374, 385, 474, 554,
557, 671, 887, 1155, 1167, 1181, 1183, 1229,
1300, 1403, 1640, 1645, 1678, 1814, 2115,
2442, 2539, 2627, 2742, 2900, 2905, 2915,
2933, 2950, 3001, 3109, 3174, 3349, 3389,
3394, 3547, 3665, 3668, 3707, 4218, 4762,
4765, 4866, 4996, 5340, 5594, 6012, 6012,
6013, 6192, 6259, 6263, 6478, 7005, 7015,
7025, 7253, 7478, 7591, 7593, 7606, 7620,
7651, 7754, 7758, 7813, 8090, 8106, 8160,
8197, 8200, 8272, 8279, 8427, 8509, 8534,
8622, 8718, 8754, 8777, 8780, 8807, 9451,
9494, 9937, 10169, 10547, 11235, 11295,
11528, 11801, 12172, 12239, 12258, 12482,
12500, 12516, 12578, 13042, 13085, 13087,
13090, 13101, 13146, 13226, 13228, 13303,
13641, 13672, 13680, 13752, 13913, 14132,
14164, 14294, 14321, 14567, 14584, 14727,
14936, 14986, 15079, 15229, 15229, 15231,
15242, 15385, 15394, 15487, 15736, 15775,
16141, 16527, 17461, 17523, 17677, 17689,
17703, 17704, 17707, 18079, 18237, 18274,
18611, 18729, 18945, 19008, 19012, 19163,
19166, 19273, 19320, 19388, 19389, 19454,
19488, 19494, 19498, 19518, 19610, 19736,
19743, 19747, 19878, 19887, 20013, 20042,
20219, 20378, 20392, 20420, 20499, 20507,
20513, 20521, 20617, 21163, 21178, 21232,
21243, 21260, 21443, 21456, 22823, 22825,
22826, 22826, 22828, 22835, 22968, 22971,
23056, 23059, 23133, 23256, 23429, 23562,
23574, 23575, 23578, 23586, 23686, 24137,
24147, 24317, 24583, 24615, 24684, 24869,
24965, 24965, 25051, 25173, 25179, 25196,
25218, 25219, 25222, 25256, 25408, 25415,
25422, 25736, 25754, 25772, 25869, 26220,
26235, 26238, 26239, 26417, 26421, 26421,

26432, 26449, 26450, 26452, 26633, 26839, 26979, 27001, 27033, 27351, 27439, 27441, 27497, 27645, 27646, 27680, 27744, 27770, 27835, 27923, 28023, 28083, 28496, 28569, 28570, 28600, 28632, 28635, 28736, 28739, 28988, 28995, 29005, 29007, 29008, 29013, 29073, 29074, 29079, 29080, 29137, 29215, 29382, 29384, 29384, 29647, 29658, 29849, 29854, 29864, 29922, 29970, 29980, 30008, 30009, 30010, 30011, 30011, 30012, 30013, 30016, 30046, 30050, 30263, 30401, 30511, 30777, 31358, 31401, 31471, 31498, 31610, 31879, 31919, 31949, 31955, 32152, 32157, 32176, 32194, 32277, 32433, 32681, 32686, 32699, 32705, 32711, 32768, 32847, 32857, 32859, 32875, 32899, 32904, 32967, 33024, 33030, 33162, 33178, 33913, 33977, 33992, 33995, 34003, 34115, 34255, 34306, 34319, 34517, 34551, 34600, 34672, 34687, 34689, 34697, 34750, 34754, 34773, 34801, 34813, 35344, 35470, 35511, 35519, 35564, 35759, 35872, 35878, 36332, 36343, 36353, 36495, 38614, 38621, 38652, 38656, 39136, 39161
b.+imdi 36333, 38616, 38623
b.+imdir 19331, 37577
b.+imken 36342
b.+imki 16941, 25059, 34819
b.+imkiler 16853, 21339
b.+imkilere 3392, 16860
b.+imkinde 28037
b.+imkini 29394
b.+imle 7060, 8153, 9312, 10547, 13659, 15059, 19628, 25325, 27653, 34728
b.+iz 22535, 36051
b.+ler 11808, 11829, 13160, 16451, 21796, 22046, 25380, 30641, 30876, 33083, 35854, 36115, 36547, 37136, 38008, 38104, 38774, 39047
b.+lerde 38218
b.+lerden 6264
b.+lere 11808, 24008, 37214
b.+leri 37127, 38782
b.+lerle 38231
b.+se 17696, 28911, 31027, 31430
[=1345]
BİZANS: Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak 330-1453 yılları arasında Balkan yarımadası, Anadolu, Suriye, Filistin ve Mısır'da

hüküm süren ve Doğu Roma diye de anılan imparatorluk:
“Eski **Bizans** harabesi üstüne kurulan Türk İstanbul, selefinden bambaşka bir hüviyetteydi.” (b. 4414)
“Türk.ün âsûde mizâc.iyle **Bizans.ın** keder.i/ Karış-ıp mağfiret iklim.i edin-miş bu yer.i” (b.+ın 36072)
b. 826, 4412, 4450, 4454, 4474, 4476, 4483, 4490, 4510, 4536, 4546, 4579, 4583, 4584, 4584, 4591, 4596, 4597, 4607, 4608, 4666, 4670, 4674, 4685, 4700, 4750, 4754, 4759, 4783, 4868, 4926, 4933, 4946, 5004, 5052, 5054, 5083, 5118, 5252, 5308, 5311, 5318, 5325, 5403, 5479, 5527, 5569, 5847, 5861, 5865, 5917, 5948, 6063, 6074, 6080, 6315, 6330, 6366, 6368, 6539, 6612, 6717, 7073, 7703, 11102, 11103, 11103, 13866, 15127, 19410, 19519, 23111, 23610, 24011, 26994
b.+a 4496, 4501, 4661, 4731, 4945, 5195, 6319, 6341, 6350, 6730, 23117
b.+dan 31553
b.+ı 4495, 4662, 4738, 4752
b.+ın 4417, 4425, 4449, 4486, 4490, 4502, 4684, 4876, 4946, 5121, 5191, 5378, 5387, 5529, 5532, 5884, 5896, 5958, 6112, 38523
b.+la 4518, 4665, 5873, 5905
b.+ta 4941
b.+tan 4415, 4816, 5168, 5909, 6310, 11111, 11113
b.+tı 6024
[=125]
BİZANS DEVLETİ: Bizans İmparatorluğu:
“... **Bizans Devleti'nin** o devirdeki biçareliğine misal olarak...”
b.+nin 4448
[=1]
BİZANS İMPARATORLUĞU: Bizans Devleti:
“**Bizans İmparatorluğu** diye anılan devlet, iklim, din ve dil farklarıyla kendi halkına benzemiş, uzun veya kısa müddetlerle başa geçen imparator hanedanları hep bu muhitten çıkmıştı.” (b. 4932)
b. 4460, 4942, 5018, 5048, 5100, 5846, 5852, 5901
b.+na 5010
b.+ndan 5879

b.+nu 5068, 5394
b.+nun 4513, 4575, 4956, 5951, 6062
[=18]

BİZANS İMPARATORU: 1. Son Bizans İmparatoru XI. Konstantin (Konstantinos Dragosis/Kostantin Dragazes):
“*Topkapı'da telef olan son Bizans İmparatoru Roma'nın da son imparatoru sayılır.*”
(b. 27001)

2. Bizans imparatoru Diogene Romanos:
“*Haçlı Seferlerini kımlıdan sebebini 1071'de Malazgirt'te Türk hakanı Alp Arslan'ın Bizans İmparatoru'nu ora da mağlûp edip esir etmesi olarak gösteriyor.*”
(b.+nu 4534)

3. Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos:
“*İlk (Croisade) Haçlı ordusu 1096'da yola çıktı... Bizans İmparatoru, şerlerinden masun olmak için, onları hemen Anadolu yakasına geçirdi ve onlara ilk hedef olarak Türkleri ve İznik şehrini gösterdi.*”
(b. 4629)

[=3]

BİZANS KAYSERİ: Roma ve Doğu Roma (Bizans) imparatorlarına verilen *Caesar* unvanının İslam ülkelerinde kullanılan biçimi. [Osmanlı sultanları II. Mehmet'ten başlayarak resmi sıfatları arasında **Kayser-i Rum** unvanını da kullanmışlardır.]:
“*Bizans Kayseri Kostantin Dragazes karşı koymaya kalkışır...*”

b. 6613

[=1]

BİZANSLAŞ-: Bizanslı özelliği kazanmak:
“*Bizans tarihinin mütehassısları, imparatorluğun, kaç asır sonra artık Bizanslaştığını tamamıyla kestiremezler.*”

b.-tığını 4931

[=1]

BİZANSLI: Bizans halkından olan kimse:
“*Zağanos Mehmed Paşa ilâhî an'aneye gizliden gizliye sadık kalmış, İseviyyeti münkir, Ortodoks kilisesi ne karşı gayzla dolu bir Bizanslı iken bir gün Bizans'tan çıkarak ihtida etti idi.*”
(b. 6313)

b. 5529, 5539

b.+lar 4498, 4539

b.+lara 5223

b.+ları 26565

b.+ların 4724

[=8]

BİZANS SARAYI: Konstantinopolis'in son kral sarayı:

“*... Fâti'h'in, fethi müteakip Bizans Sarayı'na yerleşmeye tenezzül etmediği için o zaman ücra olan bu Sarayburnu'nda kurduğu ilk bina...*”

b.+na 6811

[=1]

BÎZÂR: Fars. Bıkmış, usanmış, fütur getirmiş:
“*En şevketli bir devrimizde Kara Mustafa Paşa, Viyana seferine çıkmadan önce, karşısına, Cezayir ve Tunus heyetlerini çağırılmış ve artık bu memleketlerin tenbelliğinden devletin bîzâr olduğunu ve ne hâlleri varsa görmelerini söylemişti.*”
(b. 2498)

b. 15146

b.+dır 17800

[=3]

BİZSİZ: Biz olmaksızın:

“*Almanya bîzsiz sulh etmeyecektir!*”

b. 2815

[=1]

BİZZARÛRE: Ar. Zaruri olarak, ister istemez:
“*Saray kapısı kırılıp inkılâp askeri içeri girdikten sonra bîzzarûre sağ kalan Şehzade Mahmud tahta çıkarıldı.*”

b. 23869

[=1]

BİZZAT: Ar. Kendisi, kendi, şahsen:

“*O gece, geceli gündüzlü Kur'ân okunması için bir vazife tertip ederek kırkincısı bîzzat kendi olmak üzere kırk hafız tayin etmiş.*”

(b. 6884)

b. 594, 4111, 4727, 6192, 8057, 8322, 9584, 9729, 11391, 12323, 12548, 12777, 12787, 13345, 13573, 15090, 17535, 18279, 18383, 18470, 18870, 20012, 20281, 20286, 20302, 24483, 25321, 25857, 26043, 26101, 26307, 26327, 26546, 26892, 28863, 30367, 31978, 33993, 34338, 34724, 35044

[=42]

BLÖF: İng. Karşısındaki kişiyi yanıltarak veya yıldırarak bir işten caydırmak için söylenen asılsız söz veya takınılan aldattıcı tavır:

“... bu tecrübeyi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın bir dereceli intihap **blöfü** tâkib etti.”

b.+ü 24263

[=1]

BOCALA-: Ne yapacağına karar verememek, kararsızlık veya çaresizlik içinde şaşırıp kalmak: “Yunan matbuat idaresinin hükümet namına vermek ıztırarında kaldığı tebliği okuyanlar, bugün Kostantin'in Atina'da nasıl **bocaladığını** çok güzel görürler.”

(b.-diğini 14015)

b.-diğimiz 29715

b.-yacağı 16372

b.-yoruz 29919

[=4]

BODRUM: Yun. Bir yapının yol düzeyinden aşağıda kalan bölümü:

“Babiâli vak'ası olduğu gece Ali Kemal Tokatlıyan'da tevkif edildi; ... hattâ Rıza Nur'la beraber Bekirağa Bölüğü'nün **bodrum** katına tkıldı.”

b. 10125

[=1]

BOĞ-: 1. Nefes almasına engel olarak öldürmek:

“Bu namert düşmanı top dumanlarıyla boğamadık, fakat kanla **boğacağız.**”

(b.-acağız 16918)

2. ... İçinde bırakmak, ... ile aşırı derecede doldurmak, ... ile kaplamak, -e gark etmek:

“Bir devir.i lânet.iyle **boğ-an** şâir.in Sis.i/ Vicdan ve rûh elem.lerinin en zehirli.si”

(b.-an 35864)

b.-acağız 16906, 18277

b.-amadı 13578

b.-amadık 16905

b.-an 18281, 18293

b.-ar 30221

b.-du 12937

b.-duğu 12420

b.-duğunu 24340, 38860

b.-duk 16897

b.-dular 15203

b.-mağa 22707

b.-mak 13003, 18219, 30709

b.-maya 13432, 15161

b.-muş 13420, 24167, 26889

b.-muşlar 26111

b.-muştur 32754

b.-uyor 32509

b.-uyorlar 13941

[=27]

BOĞA: Damızlık erkek sığır:

“Dehşet! Yalnız bir **boğa** dört hayvanı öldürdü, karım hastalandı, yukarda yatıyor, sinirlerini hâlâ teskin edemiyorum.”

(b. 19099)

b. 19064, 19109

b.+dan 19091

b.+nın 19116

b.+ya 19108

b.+yı 19453

[=7]

BOĞA DÖĞÜŞÜ: Boğa güreşi:

“İspanya'da '**boğa döğüşü**' yâhud da asıl kendi tesmiyesiyle 'korida' bugünkü beşeriyetin en şedid manzarasıdır.”

(b. 19086)

b.+nü 19104

[=2]

BOĞA GÜREŞİ: İki boğanın çeşitli amaçlarla güreştirilmesini ya da matador adı verilen bir insanın boğayı gittikçe yorup öldürmesini esas alan eğlence ve yarışma biçimi [Katalunya Otonom Bölge Parlamentosunda alınan karara göre 2012 yılından sonra boğa güreşi Katalunya'da yasaklandı]:

“KORIDA (**Boğa Güreşi**)”

b. 19085

[=1]

BOĞAZ: 1. İki kara arasından geçerek iki denizi birbirine bağlayan deniz kolu:

“Boğaziçi artık **Boğaz** değil Baku'den Batum'a gelen gaz borusunun mâbâdidir.”

(b. 7370)

2. Boğaziçi:

“Şerefli kubbe.ler iklim.i Marmara.yla **Boğaz/** Üzer.lerinde bulut.suz ve bit-miyen bir yaz”

(b. 36389)

3. ***Boğaz boğaza gelmek**: Çok şiddetli kavga etmek, kıyasıya dövüşmek:

“Daha mirasımızı taksim etmeden **boğaz boğaza geldiler**, hâlâ da o vaziyettedirler, yarını da Allah bilir.”

(b. 13808)

b. 7363, 13799, 22819, 35774, 36159

b.+a 13799, 19268

b.+boğaza 34965
b.+da 37315
b.+daki 23806
b.+dan 2509, 8978, 22820, 36029, 36215,
36810, 38666, 38846
b.+ın 2503, 2504, 2505, 2868, 4697, 5166,
5831, 39086
b.+ına 22788
b.+ını 24440, 24456
b.+ının 6063
b.+lar 1921, 5293
b.+lara 6164
b.+lardan 2484, 2704, 8989
b.+ları 2703, 5924, 15695
b.+ların 1920, 2861
b.+larına 15715
b.+larının 15058
[=44]
BOĞAZIÇI: İstanbul Boğazi'nin Türk kültür ve sanat hayatında Asya ve Avrupa yakalarındaki yerleşimi ifade etmek üzere kullanılan adı:
“**Boğaziçi doğrudan doğruya Türklerin eseridir.**”
(b. 4481)
b. 1534, 1539, 3901, 4476, 4480, 5408, 5735,
5788, 5818, 5825, 5830, 5959, 6055, 6056,
6595, 7353, 7498, 7713, 7721, 7363, 7392,
7493, 8255, 8276, 8866, 9755, 10520, 17373,
17461, 19838, 28208, 31651
b.+nde 5739, 5762, 5818, 7306, 7379, 7389,
9665, 31249
b.+ndeki 31280
b.+nden 2586, 2992, 27713
b.+ne 4468, 6164, 6836, 7360, 7362, 7525,
19840
b.+ni 4394, 5995, 6669, 7311, 7313, 7327,
7492, 10529
b.+nin 4387, 4476, 5765, 6064, 6711, 7372,
7449, 9689, 17511, 20593, 20598, 33778
[=72]
BOĞAZKESEN HİSARI: Rumeli Hisarı'nın diğer adı:
“**Boğazkesen Hisarı, tepenin sağ kulesinden, kıyının sol duvarına kadar kûfi hatla çizilmiş bir 'Mehmed'tir.**”
(b. 6626)
b.+nın 6608
[=2]

BOĞAZLA-: **teşmil.** Haince, hunharca öldürmek:
“*Fakat 1908'den ilerideki senelere gidilince bil'âhire birbirini **boğazlayan** iki tarafın daha ilk (anda) ayrıldıkları bir merhale göze çarpar.*”
(b.-yan 4246)
b.-yor 35542
[=2]
BOĞAZLAN-: (İnsan ve hayvan) Haince öldürülmek:
“*Serdâr Yağı Siyan meyûsâne bir huruç hareketiyle kurtulduysa da ayağından yaralı olduğu için; bir sırta tırmandığı sırada bir Ermeni tarafından **boğazlandı.** Artık Salihlilere Kudüs yolu açılmıştı.*”
b.-dı 26602
[=1]
BOĞAZLAR: İstanbul Boğazi/Boğaziçi ve Çanakkale Boğazi:
“*... **Boğazlar** bütün alâkadar devletlere açık ve onların vereceği karara tâbidir.*”
(b. 15070)
b. 15912, 15918, 16060, 16376, 17836,
17943
b.+a 16374, 16388, 24297, 26890, 26890
b.+da 2712, 16364
b.+dan 8055, 9024, 16376
b.+ın 17940
[=18]
BOĞDAN: Bugünkü Moldova'ya ve Romanya'nın Moldova'ya komşu olan bazı bölümlerine Osmanlılar tarafından verilen isimdi. [Bu bölgenin halkı öteden beri Moldova ismini kullandıkları hâlde Osmanlılar, bölgeyi 1359-1365 yılları arasında yöneten Voyvoda I. Bogdan'dan dolayı Boğdan ismini kullandı.]:
“*Dâmad Mehmed Paşa Erzurum askerinin başında Eflâk ve **Boğdan** yoluyla Moskof seferine İstanbul'dan gidecekti.*”
(b. 34774)
b. 803, 8127
b.+ın 8133
[=4]
BOĞDUR-: Boğmak işini başkasına yaptırmak:
“*Sultan Mahmud, o zamandan beri bu gürûhu unutmadı. Birer köşede ele geçenlerini hemen **boğdurdu.***”
(b.-du 34313)

b.-amamışlardır 26168
b.-du 23922, 34302, 34890
b.-maya 26156
b.-muş 23847

[=6]

BOĞDURT-: Boğdurtmak işini başkasına yaptırmak:

“Şıpka hâilesini takîb eden devirde bu va'din neticesini bir ecnebi gözüyle görenler, Midhat Paşa gibi fikri uğrunda kendini **boğdurtan**, samimî yalnız bize göre değil, büyük bir insan sıfatıyla bütün insanîyet karşısında tebcile hak kazanmış bir inkılâpkârın hulûsunu mühimsemez garabeti hoş bulur.”

b.-an 24064

[=1]

BOĞDURUL-: Birinin emriyle boğulmak suretiyle öldürülmek:

“Selîm-iSâlis, saray muhasara edilirken **boğdurulmuş** ve Şehzade Mahmud aynı akıbete mâruz bir vaziyetde kaldığı hâlde kurtarılabilmişti.”

(b.-muş 23874)

b.-duğu 21519

b.-ması 26151

b.-muş 25749

b.-urdu 26178

b.-uyor 34305

[=6]

BOĞUCU: **mec.** Sıkıntı ve kasvet veren:

“Ali Kemal, Meşrutîyet heyecanını birkaç ayda turfa eden, hürriyet havasının **boğucu** bir ufunet hâline getiren, nihayet 31 Mart sabahının infulâk ettiren muharrirlerin başlıcası oldu.”

b. 10061

[=1]

BOĞUK: (Ses için) Derinden gelen, kısık:

“Anadolu ve Rumeli köylerinin hasret türküleri bir cumhurun **boğuk** hıçkırıkları gibi her yandan perde perde aksediyor.”

(b. 18075)

b. 10441, 17457

[=3]

BOĞUL-: 1. Nefes alamamaktan dolayı ölmek:

“Kendimi Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına kaptırdım; suyun hızıyla uzaklaştım; muhakkak olarak **boğuluyordum**.”

(b.-uyordum 308)

“**Boğul-anlar** büyük gör-ür deniz.i/
Su.yun üst.ünde sallan-an bir baş”

(b.-anlar 38751)

2. Yok olmak, ortadan kalkmak:

“Evet, memleketimizde otuz kırk sene sonra şiiri hakikî bir anlayışla anlamak iyiden iyiye yerleşirse kuvvetli bir münekkit çıkar ve bugün **boğulmuş** olan hakikati ortaya atar fikrindeyim.”

(b.-muş 8344)

3. **mec.** İçi sıkılmak, bunalmak:

“Biraz daha düşündü, âdetâ **boğuluyordu**. Başında bir belâ dolaştığının vehmine kapıldı.”

(b.-uyordu 34470)

b.-an 38756

b.-anlar 38755

b.-duğumu 310

b.-dukları 35619

b.-duktan 26501

b.-madı 14951

b.-mak 4062, 19584

b.-muş 8337, 10846, 22765

b.-muştı 21356

b.-up 319

b.-ur 17418

b.-uyordu 22604, 34459

[=18]

BOĞUMLU: Boğumu olan:

“Fakat unutmamalı ki çok geniş kafiyeler, basit kafiyelerden daha ziyâde ustalık isterler, çünkü üç **boğumlu** kafiyelere yakın bir külfetle bulunurlar.”

(b. 29829)

b. 29659

[=2]

BOĞUŞ-: Uğraşmak, pençeleşmek, mücadele etmek:

“Dinleyenler ve okuyanlar, o kurt avı hikâyesinde, tek başına **boğuşan** ve aman dilemeksizin, sessizce can veren erkek kurdu ve sonra yavrularını bu faciadan dağa aşırıp, onlara, hiçbir zaman muti hayvanlar derekesine düşmemeyi öğreten dişi kurdu, erkek Türk ordusunun ve anne Türk milletinin timsalleri gibi gördüler.”

(b.-an 16884)

b.-an 27767

b.-urken 13371

[=3]
BOÏLEAU: Nicolas Boileau-Despréaux (1 Kasım 1636 – 13 Mart 1711), Fransız şair ve eleştirmen. Klasisizmin kurucusu olarak kabul edilir:

“Paris Konservatuvarı'nda eski şiir, **Boileau, Moliere, Mornay** gibi en çetin şâirlerin mısraları okutulurdu.”

b. 19263

[=1]

BOÏSSONNIERE SOKAĞI: Paris'te bir sokak: “Sami Paşazade Sezâi Bey Trocadero tarafında, **Boissonniere Sokağında** Villa Michaud nâmiyle çıkmaz bir sokakta, birinci kat bir apartmanda otururdu.”

b.+nda 4037

[=1]

BOÏSSY D'ANGLAS: Fransız inkılâbının ihtilâlcilerinden olan hukukçu ve siyaset adamı: “... Bu acı serzeniş karşısında **Boissy d'Anglas** ayağa kalkmış ve gür bir sesle: ‘Mösyö! Altı yüz seneyi altı senede yürüttük!’ diye bağırması.”

(b. 17350)

b.+ya 17335

[=2]

BOL: 1. İçine girecek şeyin boyutlarından daha büyük veya geniş olan, dar karşıtı:

“... **bol** esvab yerine başka bir makastan çıkan dar bir esvab giydik, Türk çarşısı söndü, bütün bu değişikliğin silsilesi saymakla biter tükenir mi?”

(b. 28263)

2. Nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı:

“Bu toprağa İslâm'ın yeşil nuru niçin böyle **bol** yağmış?”

(b. 7080)

b. 207, 603, 604, 7732, 9833, 17072, 21744, 22474, 30299, 30586, 30755, 30755, 32304

b.+bol 6558

b.+du 1665

b.+dur 16905

[=18]

BOLLUK: Bol olma durumu:

“... bilfarz Fransızcada gördüğümüz o yazı **bolluğunun** esâsı kalitedir.”

(b.+unun 30008)

b. 1805

b.+taki 29982

b.+un 29987

b.+unun 30008

b.+uyle 34779

[=5]

BOLŞEVİZM: Bolşeviklik. Rusya'da XX. yüzyıl başlarında doğan ve Lenin tarafından geliştirilen komünist hareket:

“Şiirde en hafif bir zemîn olan güller ve yapraklarla en ağır zemîn olan **Bolşevizm** aynıdır.”

b. 32526

[=1]

BOLU: Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Halife orduları Düzce'de, Hendek'te, **Bolu'da**, Mudurnu'da mağlûp olup dağılıverince...”

b.+da 10293

[=1]

BOMBA: İtal. Canlı veya cansız hedeflere atılan, içi yakıcı ve yıkıcı maddelerle doldurulmuş, türlü büyüklükte patlayıcı, ateşli silah:

“Topun ve **bombanın** fasılasız bir gürültü ile konuştuğu bu dört senede insanlığın kafa ve ruhları tamâmiyle sustular.”

(b.+nın 19577)

b. 69, 3351, 10175

[=4]

BOMBARDIMAN: Fr. Bombalama:

“Bu devrin **bombardıman** tayyarelerini düşününüz, bir de Roma kartallarını...”

(b. 26695)

b. 25544

b.+ettirerek 18881

[=3]

BOMBOŞ: Büsbütün, tamamen boş:

“Ortalıkta hiç insan yok; **bomboş** bir ovada, bir dev sürüsü gibi, iri tanklar ilerliyorlar.”

(b. 26672)

“**Bomboş** son.u yok dâire her yer merkez/ Hallâk ne cânib.dedir insan bil-emez”

(b. 38201)

b. 2742, 3156, 9117, 36927

[=6]

BOMONTİ: İstanbul'un Şişli ilçesine bağlı, adını 1902 yılında İsviçreli Bomonti Kardeşler

tarafından kurulan Bomonti Bira Fabrikası'ndan alan bir semt:

"*Fakat dün gece Osmanbey Gazinosu'ndan Bomonti'ye doğru, kaldırım üstünde yürürken, bu dümdüz cadde üzerinde Ramazanı, hissettim.*"

b.+ye 7916

[=1]

BOMPARD: Mösyö Bompard ve Madam Bompard:

"*Bompard'larla aleyhimizde yazan Fransız muhbirleriyle aşikâr görüşmeleri Ankara'dan gelenlerin gayzını fazlalaştırıyordu.*"

b.+larla 11512

[=1]

BONAPARTE: Napolyon Bonapart. (1769-1821) Fransız Devrimi'nin generali:

"*Bonaparte o zaman talihin bir sevkiyle İstanbul'a gelemedi...*"

(b. 31583)

b. 26030

b.+ın 24933, 24959, 31574, 31575

[=6]

BONAPARTE SOKAĞI: Paris'te bir sokak:

"*... kendisini Bonaparte Sokağı'nda ve kendi evinde arada sırada görürdüm.*"

(b.+nda 11006)

b.+nda 10929, 20234

b.+ndaki 10935

[=4]

BONCUK: Cam, taş, sedef, tahta, plastik vb. maddelerden yapılan, ortası delik, çoğu yuvarlak ve renkli süs tanesi:

"*... başlarında sikke ve boncuktan görünmeyen feslerle, ağızları ve elleri yaladıkları akideden kıpkırmızı bir hâlde geçiyorlardı.*"

(b.+tan 910)

b. 631

[=2]

BONİVARD: Ortaçağ İsviçre'sinde Chateau de Chillon'da zincirlenerek hapis yatan bir kahraman şair:

"*... Chillon Kalesi'ne gittim, Bonivard'ın zindanına indim...*"

(b.+ın 17461)

b.+ın 17456

[=2]

BONNEVAL: Comte de Bonneval, nâm- diğer Humbaracı Ahmed Paşa:

"*Fâtihi'nin topraklarını döken Urbani, bugünkü harflerimizi döken İbrahim Müteferrika'yı, Belgrad muzafferiyetine muavenet eden Bonneval'i ne kadar ihtiramla yâd ediyorsak onu da öyle yâd ederiz.*"

b.+i 31589

[=1]

BORA: Yun. Birdenbire çıkan çok şiddetli, sert, genellikle arkasından yağmur getiren geçici rüzgâr:

"*Bâzan kader gel-en bora hâl inde zorlu.dur/ Dağ.lar nasıl bak-arsa siyâh ufuk.a öyle bak*"

b. 36445

[=1]

BORÇ: Geri verilmek üzere alınan veya ödenmesi gerekli para veya başka bir şey:

"*Bütün hayatında borç içinde yaşayan asilzade şâirin bu belki ilk şekvası idi.*"

(b. 22773)

b.+a 22765

b.+u 11526

b.+una 22789

[=4]

BORÇLU: Manevi bir yükümlülük altında bulunan:

"*İstanbul fâtihi, büyük hükümdarlığını böyle bir babanın oğlu oluşuna borçludur.*"

(b.+dur 4774)

b. 3768, 26146

b.+yum 318

[=4]

BORİNA: Bulgar bir şair:

"*Sofya'da tâlihin güzel bir tesadüfü olarak hemen şâir Borina ile tanıştım.*"

(b. 3104)

b. 3103, 3118

b.+yı 3114

[=4]

BORİS: Sofya'da bir bahçe:

"*Sofya'nın iç bahçeleri pek kötü, can sıkıcı. Bir de meşhur Boris bahçesi var, bizim eski mezarlıklarımızın yerinde pek ziyâde ütinâ ile yetiştirilmiş bir bahçe.*"

b. 3394

[=1]

BORİVAJ: Beau-Rivage.

İsviçre Lozan'da bir yer adı:
"Farzet ki Sabâ melike.mizdir/
Yalnız **Borivaj.da** rakset-er o"

b.+da 39054

[=1]

BORSA: Yun. Devletin izni ve kontrolüyle belli hukuk kurallarına göre, sarraf ve tüccarlar tarafından kaydı yaptırılan para ve her çeşit menkul değerlerle standart ürünlerin fiyatlarının serbestçe teşekkülüne, alınıp satılmasına imkân veren yer:

"Ali Kemal, kazancı severdi. **Borsayla** alâkadardı, esrarengiz kazanç işleriyle uğraşan adamlar tanırđı."

(b.+yla 9977)

b. 9900, 9958, 9963, 18767

b.+ya 9975

[=6]

BORSACILIK: Borsacının işi, mesleği:

"Yunanlılar Avrupa'dan taklit ettikleri ... bankacılığı, **borsacılığı**, sarraflığı nasıl rezil ettilerse, gazeteciliği, neşriyat ve istihbarat usûllerini nasıl rezil ettilerse; yeni usûl-i harbi de öyle rezil rüsvay, maskara ettiler."

b.+ı 14603

[=1]

BORU: 1. Bir yerden başka bir yere sıvı, gaz vb. aktarmaya yarayan, içi boş, uçları açık, uzun ve dar silindir:

"Boğaziçi artık Boğaz değil Baku'den Batum'a gelen gaz **borusunun** mâbâdidir."

(b.+sunun 7369)

2. Borazan:

"... Çünkü bunda iptidaî milletlerin gürültülü bin bir sesi arasında bir de bizim zurna sesini işitir oluyorum. Orkestra davulu çalan adam zaman zaman eline bir boru alıyor, o **boru** ile danseden çiftlere şevkaşevk nakaratlar söylüyor."

(b. 20507, 20507)

[=3]

BOSNA: Kuzeyinde ve doğusunda Sava ve Drina, güneyinde Pannonia Ovası bulunan Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nin kuzey bölümünü kapsayan tarihsel ve coğrafi bölge:

"Meriç Köprüsü'nü geçtik. Ondördüncü asırdan beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtihi ve muhacir, bu köprüden

kaç milyon Türk geçmiş! Eflâk ve Buğdan, Rusya ve Lehistan, Macaristan ve Almanya, **Bosna** ve İtalya içerilerine yürümüştü!

(b. 804)

b. 1412, 35140

[=3]

BOSNA HERSEK: Balkanlar'da bir ülke:

"... bunun misalini Avusturya eliyle **Bosna Hersek'te** gördüktü..."

(b.+te 18108)

b. 5935, 12193

b.+i 12206

[=4]

BOSNA-SARAY: Saraybosna:

"Tesâlya Yenişehir'indeki şâirin gazelini Diyârbekir konaklarında, Urfalı şâirin kasidesini **Bosna-Saray** konaklarında okuyor, anlıyor, coşuyorlardı."

b. 28233

[=1]

BOSPHORE: La Phare du Bosphore, 1870-1890

yılları arasında İstanbul'da yayınlanan ve Rumların sözcülüğünü yapan gazete:

"İşte bunun içindir ki **Bosphore** gibi Türklüğe hayırhah (!) Beyoğlu gazeteleri, ikide birde "Türk iyi köylü ve mert askerdir" nakaratını tekrar ettikten sonra..."

b. 17698

[=1]

BOSSUET: Jacques Bénigne Bossuet (1627-1704), Fransız başrahip, yazar ve hatip:

"En iyi hatibler, tırâşide cümleler yapan üslûpkârlardır; yoksa halkı evzâıyla coşturanlar değil, Demosten, Cicéron, **Bossuet**, Mirabeau söylemediler, yazdılar, ancak bu yüzden müebbedirler."

b. 31496

[=1]

BOSTAN: Fars. Kavun, karpuz tarlası:

"Şişli toprağını bahçe ve **bostan** hâlinde görenler henüz yaşıyorlar."

b. 7926

[=1]

BOSTANCI: Osmanlılarda sarayın korunmasına ve şehrin güvenliğine bakmakla görevli olan erlerden her biri:

"... **bostancı** baratası yerine Rumeli şubarası giydirmek..."

(b. 23896)

b.+ların 34014

b.+ya 7540

[=3]

BOSTANCIBAŞI: Asıl işi padişah sarayının korunması ve şehirdeki zabıta işleri olan, bunun yanında padişahın saraydan çıkışlarında hizmetinde bulunarak kayığının dümenini kullanmak ve katli emredilenlerin ölüm fermanını yerine getirmek gibi işlerle de görevli olan Bostancı Ocağı'nın başındaki kimse:

*"Belki **Bostancıbaşı** oğluna bu neviden bir kâhya, yâhud da bir dîvan efendisi bulacaktı."*

(b. 34742)

b. 33997, 34586, 34633

b.+nın 33979, 34705

[=6]

BOSTANCIBAŞI AĞA: 17. yüzyılda yaşamış bir yeniçeri ağası:

*"**Bostancıbaşı Ağa'nın** tuttuğunu koparan şedîd bir zât olduğunu anladım."*

(b. +nın 34558)

b. +nın 34566

[=2]

BOSTANCIBAŞI ARİF AĞA: Bostancıbaşı Ârif Ağa:

*"**Bostancıbaşı Ârif Ağa** muhibbimiz, benden oğluna bir hoca istedi, oğlunu çok iyi okutmak istiyor..."*

b. 34538

[=1]

BOSTANCIBAŞI KONAĞI: Bostancıbaşı Ârif Ağa'nın konağı:

*"Artık **Bostancıbaşı Konağı'nın** müdâvimi, ders hocası, mensubu sayılıyordum."*

b. +nın 34628

[=1]

BOŞ: 1. İçinde yahut üzerinde bir şey veya kimse bulunmayan:

*"Önünü **boş** bulan düşmanın savleti müthiş, ric'at müşkül, vaziyet her saat ölümle kalım arasında oynuyordu."*

(b. 18399)

"O güzel çerçeve bomboş/

*Belki kalp.im daha **boş**"*

(b. 36928)

2. ***Boş yere**: Faydasız yere, beyhude, boşu boşuna:

*"Mamañih bir defa daha **boş yere** söylendiğimizi biliriz."*

(b. 15741)

b. 6206, 8305, 15729, 18386, 20199, 21976, 23372, 24891, 28285, 28286, 29931, 38074, 38196, 38197, 38199, 38418

b.+a 17256

b.+tur 38342

[=19]

BOŞA-: Görevden ayrılmak, vazifeyi bırakmak: *"Prens Batenberg Rus zoruyla Bulgar tahtını **boşamışdı.**"*

b.-mişdi 3291

[=1]

BOŞAL-: 1. Boş duruma gelmek, içinde bir şey kalmamak:

*"Üç mezbûhâne saldırıktan, büsbütün **boşalan** hazineden, gündün güne eriyen drahmiden, kaybedilen birçok kandan sonra Yunanistan ne ileriye ne de geriye bir adım atabiliyor."*

(b.-an 17575)

*"İlim.in derin görüş.leri akıl.in hüküm.leri/ Doldur-muyor **boşal-mış** ol-an hisli bir yer.i"*

(b.-miş 36611)

2. Dökülmek. (Mecburi bir sebeple, merakla veya gezmek, eğlenmek maksadıyla) Birçok kimse bir yere gitmek, orada yığılıp toplanmak: *"Eskişehir halkı bayraklarıyla sokaklara **boşaldı**, coşkun bir nümayişle ortalığı sardı."*

(b.-dı 18426)

3. (Topluluk için) Sökün etmek, arkası kesilmeksizin birbiri ardınca gelmek:

*"Tepe.lerden **boşal-ıp** sâikavâriükahhâr/ Et-tiler düşmen.i bir öyle ki iclâyikenâr"*

(b.-ıp 37837)

b.-an 7346, 17542, 17562, 37621, 37916

b.-ıyor 16746, 25529

b.-miş 2800

[=11]

BOŞALT-: 1. Boş duruma getirmek, içindekini dışarı çıkarmak:

*"O dolabı **boşaltmış**, günlerce uğraşarak, eski püskü ne kadar gazete çıkmışsa tasnif etmiş, hepsinden, küçük bir Jöntürk kütüphanesi vücûda getirmiştim."*

(b.-miş 4155)

2. (Tüfek, tabanca vb. şeylerle) Bütün mermileri kullanarak arka arkaya ateş etmek:

“Geçen sene Paris'in muhteşem bir oteli önünde, Arnavut genci Avni Rüstem tabancasını Esat Tarhani'nin kafasına **boşalttığı** gün Arnavut milletinin tarihi başladı.”

(b.-tığ 13929)

b.-an 30399

b.-arak 6924

b.-ır 35391

b.-ıyordu 7165

b.-madan 14458

b.-tı 14459

b.-tılar 7538

[=9]

BOŞAN-: 1. (Baskı altında bulunduğu yerden)

Dışarıya fırlamak, çıkmak, kurtulmak:

“Muharrir işgale uğramış bir Türk şehrinin hapishanesinden mahpusların zincirden **boşanır** gibi çıkışım naklediyordu, bu kadar.”

(b.-ır 3031)

2. Birdenbire ve şiddetle dökülmek:

“Vakıa 1071'den sonra on senede Selçuklu orduları Anadolu içerilerinden Karadeniz sahillerine, Akdeniz sahillerine, Marmara sahillerine kadar her taraftan **boşandılar**.”

(b.-dılar 4560)

3. (At, inek gibi hayvanlar için) Koşum takımından sıyrılmak, kurtulmak:

“Bir gün dolu dizgin **boşan-an** at.larımızla/ Yer.den yedi kat arş.a kanatlan-dık o hız.la”

(b.-an 35832)

4. **meç.** (Bir müddet kendini tutuktan sonra) Birdenbire coşmak, derdini dökmeye veya hüngür hüngür ağlamaya başlamak:

“Garibi bu ki o efkâr ve asap **boşanması** ortasında bir mürteci gibi göründü.”

(b.-ması 9776)

5. Ortaya çıkmak:

“Trampet gürültüsü içinde bütün hâtrularım **boşandı**.”

(b.-dı 22890)

b.-an 7079, 12306, 18257, 21712, 30553

b.-arak 25541

b.-dı 6162

b.-ması 2611

b.-mı 11995, 16792

b.-mıyor 24006

[=16]

BOŞBOĞAZ: Saklanması gereken şeyleri söyleyiveren, sır saklayamayan, geveze, ayran ağızlı:

“... o kadar **boşboğaz** çocuk arasında da vak'ayı bir sır olarak saklamak güçtü.”

b. 320

[=1]

BOŞBOĞAZLIK: Boşboğaz olma durumu:

“Bu devlette her türlü noksânın revâcî vardır. Yalnız safdillik ve **boşboğazlık**, bilhassa bu noksanların ikisi bir arada asla geçmez. İşin başında bulunanlar cin gibi zekî ve taş gibi ketûm olurlarsa en yüksek mertebelere fırlayabilirler.”

b. 33684

[=1]

BOŞLUK: 1. Eksiklik, noksanlık:

“Selçuk padişahı Melik Şâh'ın vuku bulan ölümü ortada tehlikeli bir **boşluk** bırakmış, umumî bir gevşeklik yaratmıştı.”

(b. 5064)

2. Boş kısım:

“Bu Türklerin peyderpey gelmesi, Rumeli çiftçiliğini getirmesi, anî hicretlerin felâketlerinden azade olarak yerleşmesi; vatanın **boşluklarını** doldurması müspet sahada, nasıl bir iş olacağı da kolayca tahmin edilebilir.”

(b.+larını 18553)

3. Yer küresi üzerinde kara ve denizler dışında göz alabildiğine uzanan mekân ve bu mekânın herhangi bir parçası:

“Geniş kanat-ları **boşluk.ta** simsiyâh açıl-an/ Ve arka.sında güneş doğ-mıyan büyük kapı.dan”

(b.+ta 36458)

4. Amaçsızlık, anlamsızlık, tatminsizlik:

“Zevcesinden ayrılıp yeni sevgilisiyle izdivacı müteakip azab-ı vicdanî, hayatta **boşluk**, inkisâr-ı emel başlıyor.”

(b. 22330)

b.+a 10603

b.+tan 36520

b.+u 25886, 38073, 38682

b.+unda 36550

[=10]

BOŞNAK: Bosna halkından veya bu halkın soyundan olan kimse:

“Görürüstünüz ki, Viyana önündeki ordumuzda bizim kadar **Boşnak**, Arnavud, Suriyeli, Mısırlı vesaire vardır.”

(b. 25421)

b. 13180, 25868

b.+lar 14706

b.+tı 3778

[=5]

BOŞO: Boşo Efendi:

“... kıldık ki **Boşo** ve emsali çorbacılar Bank-ı Osmânî kadar da Osmanlı değildiler.”

b. 13131

[=1]

BOŞO EFENDİ: 17 Aralık 1908 – 1912 dönemi

Meclis-i Mebusan üyesi:

“**Boşo Efendi**, nifak ve şikak kodamanlarının gözbebeği, eski Serfiçe'nin İstanbul'daki mebusu nükteperdaz Boşo Efendi...”

(b. 13113)

b. 13114

b.+ler 13164

b.+nin 13117

b.+ye 13112

[=5]

BOUGİVAL: Paris'te bir sayfiye yeri:

“... o tiyatro localarıyla, o **Bougival** sayfiyesiyle, visalleriyle ve aynlıklarıyla gözümde tütüyorlardı.”

b. 1600

[=1]

BOUHNER: Bir mütefekkir:

“Tarz-ı tefekkürüyle Tolstoi'den ziyâde Hayyâm'ı **Bouhner'den** ziyâde Nietzsche'yi andırıyor.”

b.+den 21801

[=1]

BOULEVARD: Paris'te bir tiyatro:

“**Boulevard** piyeslerini ve artistlerini sevmezdik.”

b. 2210

[=1]

BOULEVARD SAİNT GERMAİN: Bir Fransız:

“**Boulevard Saint-Germain**'le **Boulevard Saint-Michel**'in birbirlerini katlettikleri yerde, Şekip'e rastladım.”

b.+le 11157

[=1]

BOULEVARD SAİNT MİCHEL: Bir Fransız:

“**Boulevard Saint-Germain**'le **Boulevard Saint-Michel**'in birbirlerini katlettikleri yerde, Şekip'e rastladım.”

b.+le 11157

b.+in 1886, 11152

[=3]

BOULOGNEA: Fransa'da bir şehir:

“1908' de denizi görmek ve biraz hava almak için tenezzüh tarikiyle **Boulognea**'ya gittim.”

b.+ya 1842

[=1]

BOURBON: Bourbon Hanedanı. 19. yüzyıla dek, Fransa, Napoli ve İspanya'da hüküm sürmüş bir aile:

“İmparatorun sükûtu, Kral'ın **Bourbonlar** tahtına avdeti genç şâire şâhrâh-ı hayâtı açıyor.”

b.+lar 22805

[=1]

BOURGET: Monsieur Paul Bourget:

“**Bourget** askerliği bu nevi' âzâya benzetiyor.”

(b. 22419)

b. 22330, 22369, 22396

b.+den 22364

[=5]

BOURGOGNE VAPURU: Fransız bandıralı La Bourgogne Transatlantiği [Atlas Okyanusu'nda yolculuk yaparken batan bu gemide Koca Yusuf da boğularak vefat etti]:

“Zavallı Yusuf, Amerika'dan dönerken, Bahr-i Muhîr ortasında, bir yelkenli ile müsademe ederek gark olan **Bourgogne** vapurunda boğulmuştu.”

b. 21371

[=1]

BOUTROUX: (1845, Montrouge, Fransa – 1921, Paris, Fransa) Emile Boutroux, Fransız düşünür:

“**Bourget** en nefis asarından biri olan bu nutukta **Boutroux'nun** âsâr ve hayâtı ve bilhassa mesâil-i ahlâkiyyeye ulûm ve fînûnda müstamel usullerin teşmili aleyhindeki cidallerini büyük bir kudret-i üstâdâne ile tedkik ve tahlil ettikten sonra (...) bi'ttecrûbe anlamışolan General Langlois'ya geçiyor.”

(b.+un 22345)

b. 22349, 22364

[=3]

BOY: 1. İnsanın tabanı ile tepesi arasındaki yükseklik, kamet, endam:

“Zât.ımda eğer.çi rengübü zîbâdır/
Ruhsâr.ın lâle.den **boy.um** bâlâdır”
(b.+um 38895)

2. (Nehir, deniz vb. kelimelerle) Kenar, kıyı, sahil:

“Hüseyin, cuma günleri beni ve kardeşimi
Vardar **boylarına** gezintiye götürürdü.”
(b.+larına 344)

3. ***Boydan boya**: Bir uçtan öbür uca kadar:
“**Boydan boya** Türk şehirleri kurmak emeliyle
yaşayan bu mimarla en leziz saatlerimden birini
geçirdim.”

(b.+dan boya 6683)

4. ***Boyunca**: Süresince, müddetince:

“Mevsim **boy.unca** kendi.ni hissettir-ir vedâ/
Artık bu dağdağa.yla uğulda-r deniz ve dağ”
(b.+unca 36400)

b. 19600, 32858

b.+a 6803, 35643, 36757

b.+boy 7940, 29209

b.+dan 6803, 36757

b.+dan boya 3328, 4189, 7355, 17486,

17487, 19601, 23115

b.+ları 35358, 36622

b.+larına 282, 344, 25103

b.+larından 282

b.+larını 958, 12958, 19736

b.+larının 10770

b.+lu 281

b.+luboslu 17490, 23957

b.+u 5684

b.+u bosu 35015

b.+una 1612, 2680, 2733, 2927, 3433, 9566,

19619, 27033, 27228, 28537, 33839, 33965,
34315

b.+unca 4479, 4855, 5207, 5408, 5422, 5780,

6057, 7135, 7276, 7358, 8359, 16844, 36201,
36217, 37489

b.+unda 1928, 16803

b.+undan 15, 5767

b.+unu 17842, 24184, 31771

b.+unun 16172

[=71]

BOYA: **mec.** Kültürel renk:

“Cenab Şehâbeddin gibi Şark'ın süsünü,
boyasını ve oyunlarını idâme edenler vardı.”

b.+sını 32273

[=1]

BOYA-: 1. Boya sürerek renk vermek:

“Romalılar muzafferiyet kazanmış serdarlarına
bir zafer alayı yaptırılar, lâkin o gün zafer
gerdûnesinde, o muzaffer serdarın, Öğünmesin
diye yüzünü kırmızıya **boyarlardı.**”

(b.-rlardı 14363)

2. ***Göz (Gözünü) boyamak**: Bir şeyi
olduğundan daha başka, daha üstün göstererek
karşısındakini aldatmak, kandırmak:

“Ezelî mağfîret.in böyle bir iklim.inde/
Altın.in göz **boya-maz** kalp.ı kadar hâlis.i de”
(b.-maz 35913)

3. ***Kana boyamak (bulamak)**: Çok adam
öldürmek, hunharca davranmak, zulmedip cana
kıymak:

“Balkan Harbi'nde o havaliyi kana **boyayan**
katliâm durmuş...”

(b.-yan 3492)

b.-yorlar 6211, 6214

[=5]

BOYACI: Boyama işini, boyacılığı meslek
edinen kimse:

“... Duvarlarda **boyacı** bir sanatkârın elinden
çıkmuş, tuğra kılıklı, çifte Hâlit'ler göze
çarptıyordu.”

b. 9271

[=1]

BOYALI: Boya sürülmüş, boyanmış veya
boyaya batırılmış:

“Minderin köşesine annemden kalan ceviz
boyalı çekmeceyi yerleştirmiştîm.”

b. 1200

[=1]

BOYANOFÇA: Üsküp'te bir köy:

“Aile öküç arabalarıyla **Boyanofça** istasyonuna
gelir, trene biner, Üsküp'e dönerdik.”

b. 652

[=1]

BOYLA-: İstemeyerek bir yere gitme
durumunda kalmak:

“Devlet işlerine karışanlar, mutlaka birkaç
defâ, hiç olmazsa bir defâ menfâyı **boylar.**”
(b.-r 33318)

“Uğraşma.nın netîce.si Abdülhamîd ile/
Berriatik.i **boyla-dı** BahriCedîd ile”

(b.-dı 39073)

[=2]

BOYLU: 1. Boyu olan:

“Hatırlayabildiğim kadar, annem orta **boy**lu idi.”

(b. 41)

“Arap de-miş ki uzun **boy**lu insan ahmak olur/ Dedim Arap söz.üdüdür doğru iş inanmak ol-ur”

(b. 39019)

2. ***Uzun boy**lu: Uzun müddet:

“... **semtin** çınarlı kahvesinin bahçesinde, yan yana çubuklarını çekerken, **uzun boy**lu konuşur, vakit geçirirlerdi.”

(b. 33636)

“Bu muammâ.yı uzun **boy**lu düşün-düm de yine/ Dikkat.im hâdis.e.nin var-dı derinlik.lerine”

(b. 36109)

b. 941, 1142, 1679, 2766, 3842, 4418, 4445, 6138, 9543, 9757, 11144, 11681, 15995, 18748, 19091, 19461, 20386, 23953, 24818, 25140, 25501, 26363, 30329, 31318, 32678, 33643, 34093, 34303, 34396, 34623, 35126

b.+su 21484

[=36]

BOYNUZ: Bazı hayvanların başında bulunan, tırnaksı bir maddeden, uzun, kıvrık veya çatalı korunma organı:

“Frenk misaliyle ‘boğayı **boynuz**larından yakalamak’ tarif edeceğimiz bu usûl mucibince...”

(b. +larından 194539)

b.+larını 19109

[=2]

BOYUN: Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı:

“Köylü kadınlar **boynularında** sıra sıra sahte altınlar, birkaç boncuk gerdanlıkları, kollarında birçok sırça bilezikler taşırlandı.”

(b. +larında 631)

“Dal-ar huzûzirehâvet.le hâvz.dan havz.a/ Ger-er beyaz kuğu.lar nâzenin **boyn.larını**”

(b. +larını 37124)

b. 10604, 12529, 13325, 14034, 14777, 15851, 17323, 17767, 25502

b.+eğenler 25845

b.+eğer 23814

b.+larına 973, 1138, 35291

b.+larında 631, 907

b.+larındaki 10620

b.+larını 37120

b.+u 1170, 21059, 21110

b.+una 34607

b.+unda 17990, 36754, 38388

b.+undan 229, 10604, 23953, 36841

b.+unu 7109, 14336

b.+unuza 15271

[=33]

BOYUNDURUK: Zulüm ve zorbalık baskısı, esaret:

“İnsaniyetin kadim zamanlarından son zamanlarına kadar, **boyunduruk** altına düşüp de kurtulmak için döğüşmüş milletlerin dillerinde istiklâl sevdasını tarif eden hâr, hasretli sözler vardır.”

(b. 16793)

b. 16832, 17332, 19177

b.+a 13791

b.+u 13809, 19177

b.+umuz 3707

b.+una 14336

b.+undan 3279, 11717, 17433, 24940

b.+unu 13810, 15165

[=15]

BOZ-: 1. İyi ve düzenli bir duruma son vermek, değiştirip kötüleştirmek, ifsat etmek, ihlâl etmek:

“Bu karikatürü seyreden bir insan ‘Acaba o kalabalık nereye gitti?’ derken derhâl hükmeder ki başka bir mesireyi bozmaya gitmiş; rağbet müstevli bir hastalık gibi böyle her yeri **bozuyor**.”

(b.-uyor 7832)

2. ***Oruç bozmak**: Vakti gelince iftar etmek, oruç açmak:

“Hani Bektâşinin meşhur oruç **bozma** hikâyesi vardır.”

(b.-ma 2921)

3. ***İstifini bozmamak**: Bir şey yapması beklenirken aldırış etmeyip durum ve davranışını hiç değiştirmemek:

“Beni ve arkadaşlarımı yabancı hissettiği hâlde hiç istifini **bozmuyor**.”

(b.-uyor 7995)

4. Düşmanı bozguna uğratmak, mağlûp etmek, dağıtmak:

“Hep biliyoruz ki yeni Türk ordusu bir yaşına girerken Yunanlıları **bozdu**, iki yaşına girerken tamamıyla yenecektir.”

(b.-du 13907)

“Hiç esme-yen nesimifütüh es-di nâgehan/
Sağ kol.da **boz-du** bozgun.a uğrat-tı düşmen.i”
(b.-du 37221)

5. Durumunu veya şeklini değiştirmek, başka bir
şekle sokmak:

“Çok zengin kafiye dâima değilse bile ekseriya
budur. Hâmid eski şiirin kaftyesini **bozuyor**,
yenisini bir türlü bulamıyordu.”

(b.-uyor 29689)

b.-acak 35067

b.-acaktır 7807

b.-alım 27303, 27308

b.-amaz 27388, 32465

b.-an 27041

b.-ar 12676, 15857

b.-arak 10486, 34391

b.-arsa 27388

b.-du 7806, 13898

b.-duk 21150, 29051

b.-duktan 32203

b.-dular 20652, 29641

b.-ma 2920, 4924

b.-madı 33540

b.-madılar 14086

b.-maksızın 12726, 34083

b.-makta 28960

b.-maktan 27284

b.-mamak 13253

b.-mamış 32802

b.-maya 7824

b.-mayan 34134

b.-mayayım 33010

b.-maz 11581

b.-muyor 7988

b.-muyorlar 7798

b.-muyorsa 27387

b.-up 8377

b.-uyor 7806, 7806, 7825, 29678

[=42]

BOZDAĞI: İzmir'in Ödemiş ilçesinde bir dağ:

“Hulâsa Siroz yaylâsında ve **Bozdağı'ndaki**
kışlalarda beş sene tâlimden (sonra) yetişmiş
olan bu yeni orduya döneyim.”

(b.+ndaki 35372)

b.+nda 35385

b.+ndaki 35334

[=3]

BOZDOĞAN KEMERİ: Bozdoğan Kemerî ya
da orijinal adı ile Valens Akvadükü. [Romalılar
tarafından İstanbul'da yaptırılan akvadük (su
kemerî). Roma İmparatoru Valens tarafından 4.
yüzyılın sonlarında tamamlandı. Farklı
dönemlerde Osmanlı Sultanları tarafından
restore ettirilen akvadük, şehrin önemli tarihi
eserlerinden birisidir. Akvadük, Orta Çağ'da,
kent su ihtiyacını karşılayan akvadüklerin en
önemlilerindedir.]:

“**Bozdoğan Kemerî** semti tamamıyla
Müslümandır.”

b. 14098

[=1]

BOZDUR-: Büyük bir parayı ufak paralarla
değiştirmek:

“**Para bozdurdum.**”

b.-dum 23979

[=1]

BOZGUN: Savaşta yenilme, yenilgi,
mağlûbiyet, hezimet:

“Şu Viyana **bozgunumuza** dâir okuduklarım
bana bu kanâati verdi ki, târihin cereyanı yalnız
takdirlerden ibaret değildir, takdirler ve
tedbîrler ayan beyan görülecek bir
kılıktadırlar.”

(b.+umuza 25363)

“Bir nakledil-se öğrenil-ir dâsitan ne.dir/
Bir **bozgun** orta.sında yiğitlik ne şan ne.dir”

(b. 38597)

b. 14492, 25298

b.+a 9733, 37221

b.+larımızda 11271

b.+u 12818, 25341, 38553, 38573

b.+una 25341

[=12]

BOZGUNLUK: Bozgun olma durumu,
perişanlık, düzensizlik:

“Ziya Bey Enver'i, en sert bir Müslüman
taassubu ile seviyordu. Ne Sarıkamış ne de
Arabistan cephesinin turfası ne Irak
bozgunlukları ne iaş ve ihtikâr rezaletleri,
hiçbir şey, Ziya Bey'i bu imanında sarısmamıştı.”

b.+ları 9568

[=1]

BOZKIR: İlbahar ve sonbaharda kısa bir süre
otlar ve bodur bitkilerle yeşillenen, senenin diğer
aylarında boz renkli çorak bir hâlde bulunan,

daha ziyade hayvancılığa elverişli ağaçsız ve susuz ova, step:

“Hem tabiat yıkan-ır/

Hem tesellî bul-ur/

Bozkır ve yayla tatlı gel-irler kulak.lara”

b. 38730

[=1]

BOZÖYÜK: Bilecik ilinin bir ilçesi:

“Alevler içinde yanan **Bozöyük!**”

b. 12823

[=1]

BOZÖYÜK İSTASYONU: Bilecik ilinin bir ilçesi olan Bozöyük'te bulunan istasyon:

“Bir sene evvel, bir sonbahar günü **Bozöyük İstasyonu'nda** bekleyen İsmet Paşa etrafını almış mebus, köylü ve halk adamlarından beş on kişiye etrafındaki tepeleri gösteriyor...”

b.+nda 18335

[=1]

BOZUK: 1. Bozulmuş, kötüleşmiş, fesada uğramış:

“İmlâmız, lisânımız düzelince, lisânımız da kafamız düzelince düzelecek, çünkü o da ancak onlar kadar **bozuktur.**”

(b.+tur 29026)

2. ***Sütü bozuk**: *meç.* Soysuz, karakersiz, aşâğılık (kimse):

“Mamañih bir milletin başına böyle günlerde en ziyade şiddetle belâ kesilen ne ruhları çürüklerdir ne **sütü bozuklardır.**”

(b.+lardır 12134)

b. 1993, 35203

[=4]

BOZUKLUK: Asıl niteliğini kaybetme, bozulma:

“... şimdiye kadar yalnız Türkçe kelimelerin imlâsı bir düziye bozuluyordu, kim der ki gelecek senelerde bu **bozukluk** Arap'dan, Acem'den aldığımız kelimelere de sirayet etmez.”

(b. 28961)

b. 28965

b.+u 35147

b.+unda 35218

b.+undan 18677, 28966

b.+unu 35251

[=7]

BOZUL-: 1. Bozguna uğramak, mağlûp olmak:

“Yüzüne baktım, hakikaten Bulgar cephesinin **bozulup** bozulmadığını sordum.”

(b.-up 2791)

2. Şekli değiştirilmek, değişikliğe uğratılmak:

“Lâkin Bâli Efendi, türbesinin **bozulduğu** gece papazı çarpmış, kötürüm etmiş.”

(b.-duğu 3410)

3. İyi ve düzenli olmaktan çıkmak, gidişi aksamak:

“Mâliyemiz zâten bozuk düzendi, her gün de daha ziyâde **bozuluyordu.**”

(b.-uyordu 35215)

4. Geçersiz duruma gelmek, hükmü ortadan kalkmak:

“Hayât.ı bir cam.ın art.ında göster-en tılsım/ **Bozul-muş** anla-yorum çık-tığım sevâhat.te/ Cihan ve ben değil.iz artık eski hâlet.te”

(b.-muş 36364)

“Top gürlle-yip oruç **bozul-an** lâhza.dan beri/ Bir nurlu neş'e kapla-dı kerpiç.ten ev.leri”

(b.-an 35942)

b.-acağını 14500

b.-an 24275

b.-du 20391, 28168

b.-duğuna 2786

b.-duğunu 14481, 28870

b.-duktan 6213, 21240, 21265, 27728

b.-madığını 2790

b.-mak 14490

b.-maktadır 28978

b.-mamış 30203

b.-masının 35354

b.-maya 14373

b.-mayan 28252

b.-muş 27727

b.-ur 13622, 15548, 16268

b.-uyordu 28897, 28954, 30840, 35204

[=30]

BOZUŞ-: Araları açılmak:

“... arkadaşlarıyla ondan **bozuştuğunu** durup durdukları yerde icat ettiler...”

b.-tuğunu 14649

[=1]

BÖBÜRLEN-: Övünerek kabarmak, üstünlük taslamak, kurulmak:

“Zaman geçtikçe meydana çıkıyor ki o tumturaktan, âlâyışden, **böbürlenmekden** âzâde yaşayan Türk milliyeti demirden bir kitleymiş.”

(b.-mekden 1087)

b.-diği 12620, 25717

b.-e 13560, 13560

b.-en 25707

b.-ene 2452

b.-mişler 35343

[=8]

BÖCEK: Hayvanlar âleminin en geniş sınıfı olan, vücutları baş, göğüs, karın olmak üzere eklemli üç parçadan ibaret, başları göğüslerinden biraz ayrı, göğüs kısımları üç halkalı, bacakları altı tane ve çeşitlerine göre zar kanatlı, yarım kanatlı, düz kanatlı, çift kanatlı olabilen eklem bacaklıların ortak adı:

*“Andır-ır bir **böcek** vızıltı.sını/
En mutantan donanma.lar”*

b. 38759

[=1]

BÖĞÜR: İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü:

*“... milyonlarca şehit dulları, öksüz çocukları kucaklarında, elleri **böğründe** bekliyor, ancak İslam’ın tevekkülüyle hayata karşı dişlerini sıkabiliyor.”*

(b.+ünde 13063)

b.+ünde 35319

b.+üne 13724

[=3]

BÖL-: İki veya daha fazla parçaya ayırmak:

*“Bir peynir topunu dörde **böler**, sekize bölerseniz, yine her parçası peynir olur. Halbuki Anadolu bir insandır, ikiye böldüğümüz gibi iki parçası da birer lâşe olur!”*

(b.-er 11882)

b.-düğünüz 11875

b.-düler 27591

b.-en 5181

b.-er 11874, 25975

b.-erseniz 11874

b.-üyordu 769

[=7]

BÖLÜK: Takımlardan oluşan, üçü veya dördü bir tabur oluşturan ve öbür birliklerin temeli sayılan birlik:

*“Geçenlerde bir resimli gazetede bir **bölük** Türk topçu askeri gördüm.”*

(b. 19893)

b. 34938

b.+bölük 11745

b.+e 34938

b.+leri 18406, 18421

b.+ten 34944

b.+ünün 10622

[=8]

BÖN: Budala, saf, avanak, ahmak:

*“Sukutunda o kadar **bönce** hareket ettiğine hemen inanmak doğru olmaz.”*

(b.+ce 13517)

b. 3813

[=2]

BÖNE: Cezayir’de bir şehir:

*“O aralık ikinci bir arkadaş daha edindim. Bu genç Mora’dan Cezayir’in **Böne** şehrine hicret etmiş bir Yunanlı tüccarın oğlu idi.”*

b. 2217

[=1]

BÖREK: Açılmış hamurun veya yufkanın arasına, peynir, kıyma, ıspanak vb. konularak çeşitli biçimlerde pişirilen hamur işi:

*“Yoğurtlu kebab, **börek** ve helva yedik.”*

(b. 814)

b.+çinin 29461

b.+leri 33330

[=3]

BÖREKÇİ: Börek yapan veya satan kimse:

*“Camiin önünde Türk kahveleri, **börekçileri**, kebabçıları...”*

b.+leri 773

[=1]

BÖREKÇİ AHMED USTA: Osmanlı devrinde İstanbul’da bir börekçi:

*“Bir börekçinin tabelasında, Makber’in vezninde: Meşhur **Börekçi Ahmed Usta**... gibi mevzun kitabeler gördüm.”*

b. 29470

[=1]

BÖREKLİ: Börek ikram edilen:

*“Bir zümreye göre Ramazan bir şehrâyîndir. Çörekli **börekli**, davullu dümbelekli, meddahlı karagözlü...”*

b. 1416

[=1]

BÖYLE: 1. Bunun gibi olan, buna benzer, bu türlü, bu tarzda ve sıfatta bulunan:

*“Muallim Naci, arada sırada evliya sezişlerine benzeyen bir şâir sezişiyle, **böyle** günleri idrak*

*edeceğimizi sezmiş gibi, basireti bağlı olanlara
bir hidayet meş'alesi çekmiş:*

Ayrılan millet ittihadından

Kessin ümmîdini muradından!

beytini bir nas kuvvetiyle söylemiş.”

(b. 12122)

“Ada-mış sev-diği Allâh.ına bir böyle yapı/

En güzel mâbed.i ol-sun diye en son dîn.in”

(b. 35653)

2. Bunun gibi, bu türlü, bu tarzda:

“Nice sevdâlı.larla sevgili.ler/

Aşk.ı yol.larda böyle bekle-diler”

(b. 36955)

b. 326, 565, 916, 925, 927, 930, 1066, 1084,

1284, 1285, 1289, 1373, 1755, 1899, 1902,
2086, 2298, 2300, 2390, 2416, 2452, 2593,
2632, 2744, 2765, 2812, 2906, 2917, 2934,
3020, 3091, 3208, 3385, 3440, 3671, 3710,
3870, 3972, 4088, 4111, 4395, 4534, 4593,
4702, 4772, 5194, 5261, 5290, 5521, 5659,
5804, 5948, 5970, 5986, 6015, 6063, 6118,
6129, 6303, 6391, 6466, 6637, 6637, 6637,
6638, 6638, 6638, 6793, 6805, 6886, 6889,
6976, 6994, 7045, 7064, 7075, 7344, 7372,
7421, 7427, 7655, 7671, 7686, 7703, 7725,
7749, 7768, 7775, 7802, 7824, 7833, 7840,
7926, 8005, 8081, 8091, 8208, 8259, 8273,
8286, 8295, 8298, 8298, 8372, 8382, 8464,
8597, 8602, 8693, 8896, 8909, 8921, 9460,
9487, 9488, 9506, 9658, 9664, 9680, 9842,
10228, 10518, 10549, 10690, 10881, 10921,
11051, 11073, 11172, 11341, 11544, 11551,
11658, 11948, 12114, 12125, 12488, 12503,
12517, 12519, 12706, 12722, 12741, 12997,
13011, 13018, 13051, 13056, 13070, 13275,
13410, 13429, 13454, 13524, 13649, 13656,
13703, 13788, 13826, 13834, 13915, 14034,
14065, 14164, 14213, 14237, 14291, 14317,
14395, 14415, 14552, 14576, 14589, 14598,
14608, 14617, 14695, 15013, 15143, 15211,
15211, 15235, 15278, 15462, 15654, 15705,
15930, 15982, 16064, 16110, 16233, 16490,
16597, 16692, 16695, 16697, 16734, 16855,
16907, 16954, 16959, 16968, 16986, 17011,
17026, 17032, 17056, 17062, 17064, 17101,
17112, 17182, 17539, 17777, 17945, 18112,
18295, 18507, 18519, 18559, 18798, 18823,
19149, 19321, 19323, 19361, 19428, 19436,

19503, 19530, 19607, 19608, 19622, 19764,
19765, 19854, 19928, 19942, 20021, 20152,
20192, 20298, 20331, 20357, 20599, 20664,
20719, 20748, 20793, 20853, 20881, 20896,
20913, 21003, 21171, 21228, 21231, 21237,
21281, 21362, 21373, 21459, 21468, 21517,
21615, 21622, 21639, 21800, 21818, 21884,
21974, 21979, 21988, 21995, 22086, 22091,
22114, 22144, 22173, 22181, 22437, 22507,
22647, 22659, 22660, 22791, 22831, 22845,
22886, 22937, 23037, 23043, 23055, 23116,
23165, 23197, 23242, 23280, 23280, 23286,
23409, 23424, 23461, 23486, 23493, 23934,
24007, 24012, 24017, 24114, 24135, 24160,
24161, 24381, 24382, 24441, 24451, 24477,
24534, 24534, 24534, 24534, 24548, 24602,
24684, 24688, 24689, 24698, 24807, 24847,
24874, 25010, 25049, 25168, 25377, 25421,
25454, 25555, 25556, 25645, 25673, 25752,
25766, 25782, 25786, 25843, 26141, 26143,
26162, 26166, 26452, 26464, 26464, 26653,
26704, 26735, 26779, 26829, 26918, 27036,
27059, 27160, 27167, 27174, 27272, 27355,
27362, 27408, 27670, 27840, 27895, 27949,
28189, 28222, 28227, 28245, 28341, 28509,
28516, 28581, 28589, 28927, 28945, 28970,
28971, 28980, 28980, 28993, 29222, 29319,
29383, 29497, 29514, 29528, 29666, 29768,
29830, 29959, 30061, 30169, 30200, 30248,
30325, 30355, 30384, 30432, 30549, 30645,
30662, 30734, 30813, 30904, 30921, 30934,
31066, 31086, 31110, 31161, 31161, 31162,
31196, 31204, 31213, 31215, 31305, 31339,
31385, 31421, 31421, 31555, 31622, 31684,
31699, 31742, 31978, 32090, 32095, 32131,
32156, 32171, 32175, 32231, 32350, 32354,
32451, 32479, 32537, 32835, 32836, 32855,
32856, 32894, 32964, 32978, 33139, 33165,
33216, 33219, 33237, 33250, 33316, 33434,
33463, 33465, 33711, 33732, 33934, 33951,
34043, 34043, 34047, 34258, 34333, 34401,
34469, 34473, 34594, 34632, 34750, 34920,
34922, 34994, 35029, 35044, 35171, 35365,
35456, 35905, 35912, 35951, 36009, 36011,
36167, 36369, 36529, 36572, 36607, 36779,
36892, 36955, 36961, 36978, 37231, 37309,
37446, 37562, 37664, 38272, 38556, 38566,
38585, 38889, 39050, 39297

b.+leri 12705
b.+dir 6014, 10664, 15247, 18901, 19044,
27301, 27375, 31178, 31488, 32082, 33435,
35863, 37619
b.+leri 21943, 25848, 27688, 33246, 34187
b.+lerinin 10487
b.+si 34674
b.+ydi 7525, 8561, 10582, 19732, 28227
b.+ydik 17129
b.+yken 3588, 27377
[=544]

BÖYLECE: En sonunda, böylelikle:

“*Bu terbiyenin tesiri böylece Nâmık Kemal'e kadar kalmış.*”

(b. 28947)

b. 6567, 14029, 15913, 23743, 27518, 29868,
36645, 37011

[=9]

BRACCO: Hikâye yazarı :

“*Hikâyenüvîs Bracco'nun sözlerinden belli ki bizi seviyor.*”

(b. +nun 28608)

b. 28618

b.+nun 28601, 28603

[=3]

BRAVO: *İtal.* “Aferin, yaşa” anlamlarında beğeni bildiren bir söz:

“*Birkaç günden beri çok korktuğum için birdenbire çok cesur olmuştum. Flagé bu tavrımı pek beğeniyor ve elimi sıkıyor, kötü Türkçesiyle: 'Bravo! Jöntürk!' gibi bir şeyler söylüyordu.*”

b. 1764

[=1]

BRETANYA: Bretonya veya Bretanya, Fransa'nın 26 bölgesinden biri. [Adını, bölgede yerleşmiş bulunan ve Büyük Britanya'dan gelen Kelt halkı olan Bretonlardan alır.]:

“*Açık Deniz'i 1910'da Bretanya sahilinde Roscoff şehrinde, oradaki cezir ve med akşamlarında hissetmiştim.*”

b. 32320

[=1]

BRETON: Fransa'nın Breton bölgesindeki Kelt halkından bir bölümüne verilen ad:

“*Bizde lisân-ı mahsusalarıyla mütekellim, başka unsurdan, başka milliyetten cemâatler varsa, Fransa'da da Bretonlar, Provanslılar, Basklar var.*”

b.+lar 21462

[=1]

BRİAND: İngiliz gazeteci :

“*... Loyd George'la Briand'ın son mülakatlarında şarktan bahsettiklerine dair dönen havadis, daha birçok tereşşuhlar, ispat ediyor ki yeni bir anlaşma teklifinin eli kulağındadır.*”

b.+ın 13348

[=1]

BRİEUX: Eugène Brieux. (19 Ocak 1858, Paris, Fransa – 6 Aralık 1932, Paris, Fransa) Oyun yazarı:

“*Nitekim bu sanatı Dumas-zâde'nin an'anesiyle tabheden Bernstein, Brieux makuulesini bizim temâşâ perverlerimiz şiddetle seviyorlar.*”

b.+ye 31408

[=1]

BRİTANYA: Büyük Britanya'ya da Britanya, İrlanda Adası'nın doğusunda yer alan, üzerinde İngiltere, Galler ve İskoçya'nın bulunduğu Birleşik Krallığa bağlı ada:

“*Bazılarımız Kurtuba'da raksları, Britanya'da çanları, Felemenk'te yel değirmenlerini düşünüyor.*”

(b. +da 7734)

“*Britanya Kıyı.ları/*

Sonsuz deniz semâ.sı kadar hür bu ülke.de”

(b. 38626)

b. 22498, 22501

[=4]

BRUGE: Belçika'da bir şehir:

“*Yalnız Venedik, Floransa, Tuleytila, Bruge gibi şehirlerin hayatı binlerce esâtize-i san'atın müşterek enfüsiyetinde mevcuttur. Venedik'in büyük kanalı Bruge'ün siyah suları, Tuleytila'nın sokakları oralarda değil, nerede bulunsak bizde yaşıyor ve ilelebet de böyle payıdardır.*”

(b. 7771)

b.+ün 7766

[=2]

BRUXELLES: Brüksel (Fransızca: Bruxelles): “*1906 sonbaharında Londra'dan Ostende'a geçmiş, oradan da Bruxselles'e gittim.*”

(b. +e 2171)

b.+den 19915

[=2]

BRÜKSEL: Belçika'nın başkenti:

“Ostende’da ve **Brüksel’de** birkaç gün kaldım.
Bir hafta Belçika dâhilinde seyahat ettim.”

(b.+de 1838)

b. 1839

b.+de 4137

[=3]

BRÜKSEL SEFARETİ: Brüksel elçiliği:

“Ali Kemal bu gizli müşavirliğinin mükâfatı
olarak **Brüksel Sefareti’nde** bir kâtiplik elde
etmişti.”

b.+nde 10007

[=1]

BU: En yakında olan kimse veya şeyi işaret
yoluyla belirtir:

“Paris’de ilk sene tanıdığım **bu** genç Stephane
Mallarme’nin muakkibi, decadent bir şâirdi.”
(b. 2224)

“Arzicemâl et-erdi kamer bir perî gibi/
Bedir.in **bu** hâl.i doğru.su yâ şâirâne.dir”
(b. 39228)

b. 4, 20, 48, 58, 63, 64, 71, 74, 75, 75, 81, 84,
87, 124, 144, 152, 154, 158, 159, 166, 166, 173,
189, 207, 218, 222, 239, 268, 276, 279, 293,
321, 328, 343, 346, 367, 375, 399, 410, 424,
428, 431, 431, 442, 446, 449, 449, 450, 453,
458, 467, 476, 477, 492, 501, 505, 507, 510,
525, 530, 537, 542, 544, 545, 548, 550, 561,
563, 566, 573, 575, 577, 578, 580, 582, 587,
590, 608, 622, 635, 651, 659, 662, 672, 685,
687, 694, 705, 716, 717, 717, 738, 743, 744,
745, 796, 802, 806, 818, 825, 839, 847, 865,
875, 886, 886, 888, 890, 898, 904, 914, 923,
928, 930, 932, 935, 937, 938, 939, 951, 959,
969, 970, 976, 978, 990, 992, 998, 1012, 1015,
1018, 1018, 1022, 1028, 1035, 1042, 1047,
1048, 1049, 1052, 1053, 1057, 1063, 1068,
1072, 1078, 1084, 1089, 1094, 1101, 1108,
1112, 1118, 1119, 1120, 1130, 1137, 1145,
1148, 1149, 1175, 1177, 1180, 1180, 1183,
1183, 1193, 1203, 1206, 1216, 1231, 1233,
1234, 1237, 1250, 1252, 1256, 1260, 1262,
1271, 1274, 1277, 1279, 1281, 1283, 1287,
1293, 1293, 1298, 1304, 1307, 1315, 1328,
1329, 1346, 1356, 1359, 1363, 1365, 1367,
1371, 1376, 1377, 1401, 1401, 1406, 1459,
1482, 1521, 1535, 1541, 1552, 1553, 1559,
1560, 1563, 1567, 1568, 1569, 1571, 1580,
1592, 1597, 1606, 1608, 1621, 1630, 1641,

1658, 1664, 1667, 1670, 1670, 1672, 1674,
1675, 1680, 1690, 1692, 1709, 1726, 1735,
1737, 1738, 1748, 1753, 1754, 1757, 1762,
1772, 1775, 1779, 1803, 1807, 1808, 1814,
1815, 1816, 1824, 1884, 1889, 1908, 1912,
1916, 1926, 1929, 1934, 1941, 1950, 1951,
1959, 1960, 1968, 1969, 1976, 1978, 1986,
1987, 1990, 2002, 2009, 2012, 2015, 2018,
2026, 2044, 2051, 2055, 2063, 2070, 2079,
2085, 2091, 2091, 2099, 2103, 2107, 2112,
2122, 2138, 2140, 2145, 2153, 2156, 2159,
2163, 2166, 2180, 2184, 2208, 2214, 2214,
2215, 2223, 2229, 2239, 2268, 2290, 2292,
2305, 2309, 2311, 2333, 2336, 2338, 2342,
2345, 2346, 2347, 2354, 2361, 2363, 2368,
2378, 2386, 2393, 2395, 2396, 2399, 2406,
2407, 2407, 2413, 2422, 2433, 2436, 2439,
2444, 2446, 2448, 2463, 2469, 2475, 2489,
2493, 2494, 2497, 2498, 2500, 2510, 2515,
2517, 2517, 2521, 2523, 2525, 2534, 2572,
2573, 2584, 2585, 2589, 2591, 2594, 2596,
2598, 2600, 2604, 2613, 2619, 2631, 2639,
2643, 2652, 2654, 2656, 2660, 2667, 2679,
2684, 2685, 2689, 2697, 2698, 2706, 2707,
2710, 2714, 2718, 2726, 2743, 2746, 2765,
2815, 2828, 2850, 2859, 2876, 2900, 2908,
2910, 2912, 2914, 2915, 2915, 2918, 2918,
2924, 2925, 2926, 2931, 2932, 2945, 2955,
2965, 2968, 2971, 2972, 2972, 2977, 2979,
2985, 2993, 2999, 3003, 3016, 3022, 3027,
3027, 3028, 3030, 3030, 3035, 3037, 3046,
3067, 3068, 3077, 3078, 3082, 3086, 3088,
3099, 3102, 3109, 3120, 3129, 3134, 3141,
3144, 3145, 3152, 3161, 3163, 3167, 3170,
3172, 3178, 3178, 3183, 3191, 3196, 3197,
3199, 3206, 3209, 3212, 3215, 3227, 3248,
3267, 3268, 3273, 3275, 3276, 3286, 3289,
3305, 3309, 3309, 3321, 3326, 3328, 3329,
3331, 3334, 3339, 3345, 3352, 3355, 3356,
3359, 3379, 3386, 3388, 3390, 3391, 3396,
3397, 3397, 3422, 3423, 3425, 3429, 3434,
3447, 3450, 3451, 3456, 3459, 3463, 3467,
3469, 3473, 3481, 3489, 3497, 3498, 3505,
3507, 3510, 3511, 3512, 3516, 3517, 3521,
3522, 3524, 3531, 3538, 3544, 3545, 3548,
3548, 3573, 3588, 3591, 3592, 3592, 3594,
3622, 3624, 3626, 3634, 3639, 3640, 3646,
3647, 3658, 3666, 3677, 3682, 3691, 3693,

3699, 3704, 3704, 3717, 3721, 3723, 3726,
3744, 3747, 3750, 3760, 3762, 3778, 3839,
3841, 3848, 3855, 3859, 3874, 3876, 3883,
3900, 3913, 3920, 3925, 3931, 3936, 3943,
3968, 3976, 3980, 3981, 3983, 3988, 4066,
4082, 4083, 4084, 4088, 4089, 4091, 4093,
4103, 4117, 4135, 4151, 4156, 4178, 4181,
4185, 4189, 4192, 4218, 4222, 4232, 4238,
4239, 4242, 4255, 4269, 4272, 4276, 4285,
4291, 4295, 4299, 4299, 4300, 4315, 4319,
4334, 4335, 4339, 4342, 4350, 4356, 4364,
4366, 4370, 4371, 4389, 4389, 4390, 4390,
4390, 4391, 4392, 4395, 4396, 4398, 4399,
4407, 4408, 4418, 4423, 4430, 4437, 4438,
4445, 4454, 4457, 4461, 4461, 4492, 4496,
4513, 4516, 4526, 4528, 4534, 4555, 4561,
4561, 4564, 4566, 4577, 4581, 4600, 4608,
4610, 4614, 4618, 4620, 4625, 4640, 4645,
4659, 4660, 4666, 4677, 4681, 4687, 4688,
4691, 4693, 4694, 4695, 4701, 4705, 4717,
4719, 4722, 4730, 4732, 4746, 4748, 4755,
4756, 4762, 4770, 4771, 4774, 4776, 4779,
4784, 4792, 4798, 4800, 4815, 4838, 4841,
4843, 4858, 4864, 4869, 4874, 4882, 4887,
4901, 4902, 4903, 4906, 4918, 4922, 4923,
4931, 4934, 4937, 4938, 4944, 4946, 4962,
4971, 4987, 4988, 5003, 5004, 5014, 5020,
5044, 5061, 5062, 5069, 5072, 5073, 5073,
5080, 5082, 5085, 5094, 5099, 5103, 5107,
5109, 5113, 5116, 5134, 5138, 5156, 5157,
5175, 5182, 5184, 5199, 5201, 5203, 5222,
5239, 5243, 5245, 5255, 5259, 5259, 5264,
5265, 5284, 5296, 5326, 5328, 5339, 5343,
5353, 5359, 5365, 5366, 5366, 5369, 5371,
5376, 5378, 5395, 5401, 5426, 5432, 5432,
5434, 5436, 5449, 5458, 5465, 5469, 5480,
5491, 5494, 5500, 5502, 5505, 5517, 5520,
5523, 5529, 5531, 5541, 5545, 5548, 5561,
5565, 5565, 5571, 5572, 5575, 5579, 5585,
5588, 5588, 5594, 5598, 5599, 5627, 5631,
5636, 5640, 5644, 5646, 5648, 5657, 5674,
5691, 5703, 5720, 5729, 5732, 5744, 5745,
5746, 5747, 5747, 5754, 5767, 5770, 5773,
5776, 5779, 5784, 5790, 5796, 5824, 5825,
5854, 5857, 5865, 5878, 5897, 5900, 5903,
5908, 5913, 5916, 5916, 5921, 5931, 5937,
5939, 5941, 5967, 5969, 5991, 5994, 6000,
6001, 6007, 6015, 6023, 6025, 6031, 6032,

6032, 6032, 6033, 6037, 6038, 6046, 6053,
6061, 6068, 6068, 6091, 6094, 6095, 6096,
6097, 6098, 6108, 6111, 6113, 6114, 6115,
6115, 6117, 6120, 6122, 6123, 6123, 6125,
6127, 6129, 6130, 6140, 6141, 6142, 6143,
6143, 6144, 6144, 6148, 6149, 6153, 6155,
6170, 6173, 6173, 6175, 6176, 6180, 6182,
6184, 6190, 6192, 6204, 6209, 6212, 6213,
6215, 6215, 6217, 6219, 6221, 6228, 6239,
6248, 6257, 6258, 6258, 6273, 6293, 6295,
6297, 6311, 6313, 6318, 6327, 6329, 6330,
6338, 6340, 6342, 6351, 6352, 6359, 6372,
6375, 6391, 6401, 6408, 6409, 6424, 6433,
6444, 6444, 6446, 6447, 6469, 6479, 6497,
6515, 6519, 6525, 6530, 6535, 6538, 6542,
6546, 6546, 6548, 6552, 6553, 6559, 6560,
6567, 6569, 6571, 6574, 6579, 6580, 6583,
6589, 6596, 6600, 6601, 6601, 6618, 6621,
6622, 6624, 6638, 6639, 6641, 6641, 6645,
6648, 6649, 6655, 6658, 6661, 6664, 6678,
6679, 6684, 6686, 6689, 6690, 6693, 6694,
6706, 6708, 6709, 6710, 6713, 6715, 6716,
6725, 6731, 6731, 6737, 6738, 6740, 6743,
6745, 6745, 6746, 6747, 6748, 6749, 6751,
6755, 6763, 6771, 6774, 6783, 6785, 6800,
6807, 6812, 6816, 6835, 6840, 6842, 6843,
6843, 6848, 6852, 6859, 6860, 6860, 6867,
6880, 6880, 6881, 6882, 6883, 6883, 6883,
6884, 6885, 6887, 6892, 6893, 6893, 6894,
6898, 6908, 6911, 6937, 6939, 6950, 6953,
6957, 6965, 6965, 6982, 6986, 6999, 7011,
7011, 7011, 7031, 7037, 7042, 7051, 7067,
7071, 7071, 7074, 7076, 7085, 7091, 7114,
7117, 7140, 7146, 7177, 7191, 7196, 7197,
7201, 7205, 7224, 7227, 7229, 7230, 7232,
7238, 7248, 7253, 7256, 7265, 7270, 7291,
7294, 7295, 7295, 7296, 7304, 7316, 7330,
7344, 7345, 7351, 7379, 7389, 7392, 7395,
7401, 7409, 7409, 7411, 7417, 7418, 7420,
7432, 7454, 7456, 7463, 7464, 7469, 7478,
7479, 7481, 7488, 7514, 7531, 7536, 7539,
7540, 7546, 7550, 7551, 7551, 7562, 7563,
7565, 7567, 7571, 7576, 7576, 7579, 7579,
7583, 7585, 7587, 7595, 7596, 7601, 7616,
7628, 7630, 7630, 7632, 7635, 7639, 7639,
7639, 7650, 7652, 7652, 7666, 7668, 7670,
7672, 7672, 7675, 7681, 7686, 7691, 7694,
7696, 7701, 7702, 7711, 7713, 7714, 7714,

7716, 7716, 7717, 7717, 7731, 7732, 7732,
7733, 7734, 7735, 7735, 7738, 7745, 7745,
7745, 7751, 7754, 7763, 7771, 7775, 7779,
7784, 7786, 7791, 7796, 7796, 7807, 7814,
7822, 7838, 7854, 7862, 7863, 7868, 7870,
7883, 7885, 7891, 7891, 7897, 7898, 7898,
7899, 7908, 7912, 7917, 7920, 7922, 7930,
7932, 7938, 7939, 7944, 7948, 7951, 7961,
7962, 7967, 7982, 7986, 7993, 7996, 8003,
8005, 8008, 8008, 8008, 8008, 8013, 8015,
8022, 8025, 8035, 8036, 8037, 8042, 8046,
8054, 8067, 8071, 8075, 8078, 8078, 8085,
8086, 8086, 8087, 8107, 8112, 8120, 8130,
8134, 8136, 8137, 8145, 8146, 8151, 8160,
8161, 8164, 8166, 8167, 8171, 8189, 8198,
8199, 8208, 8210, 8229, 8241, 8245, 8246,
8256, 8257, 8259, 8260, 8260, 8265, 8267,
8270, 8271, 8286, 8306, 8315, 8322, 8326,
8329, 8329, 8339, 8343, 8344, 8344, 8348,
8349, 8355, 8357, 8357, 8360, 8361, 8362,
8367, 8378, 8396, 8402, 8404, 8405, 8409,
8409, 8413, 8417, 8423, 8449, 8455, 8456,
8456, 8458, 8463, 8473, 8475, 8479, 8488,
8489, 8501, 8506, 8508, 8508, 8517, 8524,
8536, 8547, 8547, 8576, 8581, 8588, 8593,
8609, 8611, 8614, 8632, 8648, 8660, 8671,
8678, 8682, 8685, 8690, 8693, 8703, 8706,
8710, 8720, 8731, 8750, 8751, 8787, 8787,
8801, 8815, 8819, 8820, 8845, 8852, 8857,
8861, 8873, 8875, 8875, 8899, 8901, 8906,
8908, 8913, 8914, 8917, 8920, 8925, 8930,
8937, 8940, 8947, 8970, 8975, 8984, 8984,
8990, 9024, 9025, 9035, 9037, 9048, 9054,
9058, 9065, 9077, 9087, 9106, 9115, 9126,
9144, 9154, 9157, 9170, 9174, 9179, 9183,
9194, 9202, 9203, 9204, 9207, 9210, 9226,
9228, 9235, 9237, 9283, 9298, 9303, 9317,
9318, 9324, 9327, 9341, 9342, 9347, 9355,
9357, 9363, 9364, 9367, 9371, 9373, 9376,
9386, 9387, 9389, 9404, 9409, 9411, 9413,
9417, 9419, 9424, 9425, 9433, 9437, 9438,
9441, 9446, 9448, 9450, 9454, 9473, 9477,
9479, 9483, 9483, 9484, 9485, 9487, 9490,
9496, 9503, 9508, 9516, 9521, 9523, 9532,
9534, 9536, 9538, 9539, 9545, 9547, 9552,
9552, 9564, 9573, 9578, 9584, 9587, 9588,
9588, 9590, 9591, 9603, 9607, 9618, 9620,
9621, 9626, 9638, 9640, 9655, 9675, 9681,

9705, 9714, 9715, 9726, 9729, 9732, 9739,
9741, 9749, 9749, 9761, 9768, 9770, 9789,
9796, 9810, 9823, 9824, 9835, 9849, 9852,
9871, 9877, 9878, 9886, 9906, 9918, 9924,
9926, 9930, 9941, 9948, 9955, 9962, 9967,
9998, 10001, 10015, 10020, 10023, 10023,
10032, 10036, 10039, 10051, 10058, 10061,
10069, 10075, 10080, 10094, 10110, 10112,
10124, 10127, 10130, 10141, 10152, 10153,
10162, 10169, 10183, 10184, 10194, 10196,
10208, 10212, 10221, 10233, 10235, 10236,
10238, 10243, 10278, 10287, 10293, 10309,
10317, 10330, 10348, 10356, 10363, 10364,
10402, 10420, 10422, 10434, 10443, 10449,
10452, 10454, 10456, 10465, 10466, 10473,
10477, 10480, 10488, 10505, 10508, 10518,
10520, 10524, 10525, 10527, 10532, 10542,
10544, 10550, 10550, 10554, 10556, 10558,
10559, 10564, 10587, 10593, 10612, 10613,
10623, 10625, 10626, 10631, 10649, 10652,
10661, 10667, 10667, 10668, 10677, 10678,
10683, 10685, 10692, 10697, 10697, 10702,
10704, 10706, 10709, 10729, 10730, 10732,
10735, 10736, 10742, 10757, 10795, 10804,
10811, 10830, 10842, 10843, 10848, 10853,
10867, 10874, 10887, 10902, 10910, 10914,
10918, 10921, 10966, 10971, 10979, 10984,
10986, 10992, 11002, 11012, 11024, 11032,
11034, 11037, 11040, 11046, 11055, 11059,
11065, 11069, 11071, 11073, 11078, 11079,
11085, 11089, 11096, 11098, 11101, 11105,
11110, 11126, 11129, 11130, 11137, 11141,
11145, 11145, 11170, 11172, 11173, 11178,
11183, 11185, 11187, 11190, 11198, 11199,
11208, 11216, 11216, 11218, 11219, 11226,
11242, 11274, 11285, 11297, 11315, 11316,
11317, 11318, 11320, 11324, 11324, 11333,
11336, 11340, 11344, 11349, 11349, 11356,
11358, 11364, 11366, 11366, 11372, 11375,
11379, 11383, 11389, 11412, 11428, 11435,
11444, 11447, 11453, 11454, 11462, 11464,
11466, 11473, 11479, 11481, 11489, 11494,
11495, 11498, 11506, 11510, 11514, 11531,
11534, 11534, 11536, 11537, 11539, 11542,
11543, 11552, 11554, 11562, 11564, 11567,
11573, 11578, 11586, 11614, 11616, 11622,
11633, 11635, 11636, 11642, 11661, 11670,
11678, 11689, 11690, 11702, 11705, 11707,

11709, 11712, 11718, 11725, 11730, 11734,
11749, 11754, 11761, 11763, 11766, 11767,
11775, 11790, 11791, 11802, 11803, 11806,
11815, 11823, 11828, 11837, 11844, 11853,
11865, 11868, 11868, 11876, 11880, 11903,
11909, 11915, 11918, 11920, 11928, 11933,
11942, 11944, 11949, 11956, 11959, 11961,
11978, 11981, 11988, 11989, 11990, 11992,
11994, 12000, 12003, 12027, 12034, 12043,
12052, 12058, 12087, 12092, 12108, 12123,
12126, 12131, 12134, 12135, 12143, 12156,
12166, 12172, 12192, 12206, 12218, 12228,
12230, 12242, 12246, 12251, 12256, 12266,
12269, 12276, 12291, 12294, 12299, 12299,
12302, 12305, 12305, 12306, 12314, 12315,
12320, 12320, 12325, 12329, 12339, 12342,
12344, 12348, 12353, 12363, 12377, 12379,
12386, 12393, 12395, 12397, 12403, 12404,
12411, 12420, 12443, 12451, 12452, 12458,
12461, 12466, 12471, 12471, 12473, 12479,
12492, 12496, 12499, 12503, 12505, 12506,
12513, 12514, 12524, 12530, 12534, 12534,
12546, 12546, 12549, 12551, 12558, 12561,
12563, 12574, 12575, 12576, 12577, 12580,
12584, 12585, 12587, 12589, 12591, 12596,
12597, 12601, 12603, 12612, 12613, 12626,
12632, 12633, 12654, 12659, 12668, 12671,
12676, 12681, 12682, 12687, 12702, 12709,
12718, 12725, 12729, 12746, 12755, 12759,
12759, 12764, 12765, 12768, 12773, 12774,
12782, 12788, 12793, 12801, 12809, 12818,
12821, 12825, 12828, 12831, 12839, 12844,
12847, 12847, 12849, 12859, 12875, 12877,
12883, 12891, 12902, 12904, 12908, 12911,
12916, 12918, 12929, 12946, 12954, 12963,
12963, 12963, 12966, 12969, 12972, 12972,
12977, 12984, 12988, 12991, 12997, 12999,
13001, 13007, 13008, 13010, 13013, 13014,
13020, 13030, 13039, 13054, 13054, 13060,
13061, 13062, 13063, 13066, 13069, 13073,
13073, 13076, 13077, 13080, 13083, 13084,
13087, 13087, 13094, 13097, 13098, 13100,
13103, 13104, 13108, 13113, 13117, 13124,
13127, 13130, 13134, 13134, 13141, 13148,
13152, 13153, 13161, 13168, 13169, 13182,
13197, 13205, 13206, 13208, 13213, 13215,
13218, 13218, 13219, 13223, 13224, 13224,
13228, 13228, 13228, 13229, 13229, 13236,
13236, 13237, 13240, 13245, 13251, 13251,
13251, 13262, 13265, 13267, 13269, 13275,
13279, 13287, 13289, 13293, 13294, 13295,
13304, 13314, 13318, 13327, 13348, 13349,
13353, 13365, 13369, 13372, 13376, 13378,
13381, 13382, 13394, 13399, 13400, 13401,
13403, 13407, 13407, 13426, 13433, 13434,
13444, 13447, 13450, 13452, 13453, 13454,
13461, 13467, 13472, 13477, 13487, 13488,
13496, 13499, 13508, 13519, 13523, 13524,
13538, 13544, 13546, 13556, 13563, 13565,
13567, 13574, 13577, 13582, 13602, 13605,
13607, 13609, 13614, 13617, 13617, 13621,
13627, 13630, 13643, 13646, 13652, 13656,
13660, 13663, 13666, 13667, 13677, 13678,
13690, 13697, 13699, 13706, 13715, 13732,
13734, 13734, 13740, 13751, 13758, 13758,
13768, 13769, 13773, 13779, 13781, 13789,
13792, 13792, 13794, 13795, 13801, 13806,
13808, 13813, 13816, 13825, 13829, 13831,
13832, 13841, 13860, 13879, 13881, 13883,
13900, 13905, 13907, 13923, 13933, 13949,
13969, 13974, 13977, 13981, 13985, 13992,
13999, 14000, 14013, 14014, 14021, 14022,
14026, 14028, 14032, 14032, 14048, 14059,
14062, 14062, 14066, 14070, 14077, 14077,
14082, 14087, 14087, 14091, 14098, 14099,
14101, 14103, 14105, 14109, 14109, 14115,
14116, 14117, 14122, 14123, 14125, 14126,
14127, 14137, 14137, 14138, 14139, 14141,
14143, 14145, 14148, 14150, 14155, 14160,
14167, 14173, 14174, 14175, 14176, 14177,
14178, 14180, 14184, 14184, 14194, 14200,
14205, 14207, 14209, 14209, 14212, 14213,
14214, 14225, 14225, 14226, 14228, 14231,
14232, 14244, 14245, 14247, 14251, 14251,
14255, 14258, 14261, 14270, 14286, 14289,
14291, 14294, 14295, 14297, 14304, 14315,
14318, 14319, 14323, 14324, 14325, 14336,
14343, 14343, 14345, 14353, 14360, 14371,
14376, 14388, 14391, 14392, 14398, 14399,
14401, 14401, 14410, 14413, 14418, 14420,
14435, 14438, 14454, 14472, 14483, 14487,
14488, 14489, 14494, 14496, 14499, 14506,
14508, 14527, 14528, 14537, 14538, 14542,
14545, 14550, 14551, 14555, 14556, 14579,
14583, 14585, 14594, 14600, 14612, 14615,
14634, 14634, 14637, 14646, 14652, 14653,

14659, 14661, 14667, 14669, 14670, 14673, 14674, 14684, 14696, 14700, 14700, 14701, 14704, 14711, 14713, 14715, 14719, 14748, 14757, 14759, 14762, 14763, 14763, 14764, 14772, 14773, 14782, 14786, 14789, 14790, 14791, 14796, 14800, 14808, 14811, 14817, 14823, 14824, 14828, 14834, 14838, 14841, 14849, 14849, 14849, 14854, 14857, 14860, 14868, 14869, 14875, 14881, 14886, 14890, 14891, 14895, 14897, 14902, 14911, 14920, 14921, 14922, 14940, 14941, 14951, 14954, 14960, 14969, 14972, 14975, 14978, 14979, 14986, 14987, 14989, 15003, 15014, 15015, 15023, 15027, 15030, 15032, 15039, 15042, 15044, 15048, 15049, 15053, 15053, 15057, 15061, 15066, 15068, 15076, 15081, 15084, 15085, 15088, 15089, 15089, 15091, 15092, 15092, 15095, 15101, 15106, 15111, 15111, 15113, 15114, 15114, 15119, 15120, 15121, 15127, 15131, 15133, 15137, 15139, 15139, 15142, 15149, 15151, 15153, 15171, 15174, 15184, 15197, 15200, 15203, 15210, 15217, 15222, 15226, 15232, 15237, 15239, 15243, 15249, 15252, 15255, 15263, 15271, 15271, 15274, 15282, 15292, 15295, 15298, 15302, 15303, 15327, 15341, 15341, 15349, 15352, 15353, 15361, 15386, 15388, 15394, 15399, 15406, 15409, 15409, 15413, 15416, 15416, 15421, 15421, 15423, 15423, 15429, 15432, 15433, 15438, 15440, 15443, 15446, 15453, 15453, 15454, 15455, 15458, 15462, 15465, 15479, 15483, 15486, 15488, 15498, 15499, 15501, 15509, 15516, 15516, 15517, 15528, 15534, 15538, 15540, 15544, 15545, 15546, 15548, 15558, 15564, 15569, 15575, 15576, 15579, 15579, 15582, 15582, 15589, 15591, 15594, 15594, 15602, 15608, 15613, 15613, 15615, 15618, 15625, 15625, 15628, 15633, 15637, 15638, 15639, 15656, 15662, 15669, 15672, 15675, 15680, 15686, 15687, 15688, 15694, 15700, 15703, 15703, 15704, 15712, 15719, 15723, 15727, 15753, 15761, 15761, 15761, 15768, 15769, 15790, 15793, 15800, 15800, 15802, 15806, 15810, 15819, 15820, 15822, 15830, 15832, 15834, 15846, 15848, 15852, 15860, 15861, 15871, 15871, 15890, 15895, 15897, 15903, 15910, 15921, 15944, 15944, 15949, 15961, 15963, 15967, 15973,

15974, 15977, 15978, 15980, 15988, 15991, 15992, 16007, 16008, 16009, 16011, 16014, 16017, 16022, 16024, 16025, 16030, 16037, 16043, 16056, 16057, 16065, 16069, 16076, 16088, 16091, 16101, 16131, 16134, 16136, 16148, 16153, 16158, 16164, 16166, 16168, 16171, 16177, 16183, 16188, 16189, 16194, 16198, 16203, 16208, 16210, 16213, 16214, 16217, 16220, 16223, 16236, 16243, 16244, 16245, 16249, 16253, 16255, 16258, 16264, 16276, 16281, 16288, 16292, 16296, 16299, 16301, 16303, 16304, 16307, 16316, 16322, 16325, 16329, 16332, 16348, 16350, 16357, 16358, 16360, 16363, 16367, 16369, 16383, 16388, 16389, 16394, 16398, 16407, 16407, 16409, 16413, 16417, 16420, 16421, 16432, 16434, 16441, 16442, 16442, 16447, 16449, 16450, 16453, 16460, 16460, 16466, 16469, 16470, 16471, 16475, 16477, 16481, 16483, 16487, 16487, 16492, 16499, 16518, 16523, 16528, 16529, 16534, 16539, 16557, 16584, 16585, 16595, 16604, 16613, 16615, 16617, 16617, 16618, 16620, 16623, 16626, 16631, 16646, 16647, 16655, 16661, 16662, 16663, 16666, 16667, 16667, 16669, 16673, 16677, 16678, 16679, 16684, 16692, 16697, 16699, 16699, 16714, 16718, 16724, 16729, 16732, 16735, 16736, 16741, 16742, 16746, 16746, 16747, 16751, 16754, 16760, 16763, 16782, 16787, 16789, 16793, 16794, 16799, 16804, 16806, 16818, 16818, 16822, 16824, 16826, 16834, 16850, 16851, 16852, 16853, 16854, 16855, 16856, 16858, 16862, 16863, 16864, 16870, 16870, 16873, 16876, 16884, 16891, 16892, 16894, 16901, 16902, 16905, 16906, 16909, 16909, 16911, 16912, 16934, 16948, 16951, 16955, 16956, 16964, 16967, 16976, 16983, 16994, 17003, 17012, 17020, 17022, 17025, 17026, 17027, 17030, 17042, 17049, 17054, 17058, 17063, 17081, 17082, 17084, 17085, 17094, 17107, 17113, 17115, 17129, 17130, 17136, 17141, 17142, 17145, 17149, 17150, 17158, 17159, 17189, 17190, 17193, 17193, 17201, 17209, 17213, 17216, 17222, 17223, 17232, 17236, 17237, 17242, 17243, 17251, 17254, 17254, 17258, 17261, 17266, 17268, 17277, 17279, 17280, 17283, 17289, 17290, 17309, 17309, 17311, 17312, 17313,

17315, 17315, 17323, 17325, 17328, 17329,
17331, 17338, 17341, 17342, 17343, 17344,
17346, 17348, 17350, 17350, 17365, 17369,
17378, 17386, 17392, 17392, 17416, 17418,
17427, 17433, 17435, 17438, 17438, 17440,
17448, 17452, 17457, 17470, 17471, 17475,
17480, 17481, 17482, 17488, 17501, 17506,
17508, 17509, 17517, 17520, 17521, 17531,
17537, 17541, 17547, 17554, 17558, 17560,
17568, 17570, 17574, 17575, 17580, 17586,
17588, 17589, 17593, 17597, 17598, 17610,
17618, 17620, 17628, 17630, 17632, 17634,
17644, 17650, 17651, 17654, 17654, 17660,
17661, 17663, 17664, 17669, 17682, 17685,
17688, 17691, 17693, 17694, 17695, 17702,
17704, 17710, 17716, 17718, 17719, 17723,
17723, 17731, 17731, 17732, 17735, 17740,
17742, 17758, 17766, 17767, 17774, 17775,
17775, 17778, 17779, 17782, 17785, 17801,
17802, 17803, 17810, 17813, 17814, 17817,
17822, 17825, 17830, 17832, 17839, 17853,
17855, 17862, 17864, 17868, 17879, 17882,
17885, 17896, 17903, 17904, 17908, 17915,
17935, 17938, 17958, 17962, 17965, 17966,
17967, 17971, 17974, 17975, 17976, 17979,
17980, 17986, 18000, 18001, 18002, 18003,
18010, 18011, 18014, 18018, 18018, 18023,
18026, 18036, 18039, 18039, 18064, 18067,
18068, 18076, 18079, 18081, 18085, 18086,
18091, 18093, 18098, 18105, 18116, 18130,
18141, 18145, 18147, 18147, 18148, 18162,
18172, 18172, 18181, 18194, 18195, 18196,
18201, 18205, 18216, 18217, 18218, 18222,
18224, 18226, 18226, 18235, 18245, 18248,
18259, 18264, 18275, 18286, 18292, 18301,
18315, 18316, 18317, 18319, 18322, 18336,
18337, 18339, 18353, 18361, 18364, 18375,
18394, 18414, 18424, 18426, 18427, 18447,
18449, 18451, 18452, 18461, 18468, 18479,
18480, 18483, 18486, 18488, 18494, 18503,
18512, 18516, 18519, 18520, 18524, 18528,
18531, 18532, 18538, 18542, 18542, 18543,
18546, 18550, 18551, 18555, 18564, 18575,
18578, 18579, 18580, 18581, 18593, 18610,
18627, 18629, 18631, 18642, 18646, 18649,
18652, 18658, 18664, 18668, 18669, 18674,
18675, 18680, 18682, 18685, 18705, 18713,
18718, 18726, 18738, 18746, 18747, 18755,
18779, 18784, 18789, 18792, 18799, 18805,
18815, 18820, 18825, 18825, 18831, 18833,
18833, 18837, 18838, 18843, 18846, 18855,
18858, 18865, 18884, 18894, 18899, 18904,
18906, 18914, 18920, 18926, 18936, 18939,
18943, 18945, 18948, 18962, 18963, 18965,
18973, 18980, 18982, 18986, 18988, 18992,
18993, 19005, 19007, 19010, 19011, 19015,
19016, 19020, 19033, 19063, 19070, 19076,
19081, 19085, 19087, 19091, 19098, 19102,
19104, 19105, 19109, 19111, 19112, 19114,
19116, 19121, 19126, 19131, 19140, 19152,
19154, 19157, 19160, 19162, 19164, 19172,
19175, 19177, 19181, 19182, 19187, 19189,
19190, 19192, 19196, 19199, 19209, 19209,
19212, 19217, 19218, 19218, 19233, 19234,
19234, 19235, 19241, 19242, 19244, 19247,
19269, 19271, 19274, 19275, 19300, 19305,
19313, 19319, 19322, 19324, 19327, 19345,
19345, 19351, 19353, 19359, 19363, 19371,
19372, 19383, 19383, 19387, 19388, 19395,
19397, 19402, 19411, 19424, 19427, 19428,
19440, 19447, 19448, 19452, 19454, 19456,
19468, 19469, 19486, 19492, 19512, 19515,
19525, 19541, 19547, 19556, 19558, 19562,
19563, 19567, 19567, 19568, 19570, 19577,
19580, 19585, 19589, 19589, 19595, 19598,
19602, 19606, 19617, 19617, 19618, 19619,
19620, 19623, 19655, 19658, 19661, 19664,
19665, 19670, 19672, 19673, 19676, 19685,
19685, 19688, 19701, 19711, 19713, 19715,
19720, 19720, 19740, 19764, 19776, 19781,
19782, 19796, 19809, 19811, 19814, 19816,
19823, 19828, 19831, 19834, 19841, 19844,
19850, 19851, 19852, 19857, 19869, 19880,
19884, 19898, 19902, 19908, 19950, 19972,
19972, 19975, 19978, 19980, 19984, 19990,
19999, 20000, 20004, 20026, 20027, 20030,
20032, 20032, 20036, 20036, 20044, 20047,
20060, 20066, 20075, 20080, 20091, 20094,
20095, 20096, 20097, 20109, 20117, 20122,
20124, 20131, 20134, 20136, 20148, 20154,
20158, 20166, 20190, 20194, 20195, 20216,
20218, 20219, 20226, 20231, 20234, 20271,
20274, 20279, 20294, 20297, 20299, 20308,
20309, 20313, 20318, 20327, 20328, 20330,
20332, 20335, 20349, 20350, 20358, 20377,
20390, 20402, 20411, 20422, 20429, 20435,

20442, 20452, 20454, 20456, 20464, 20467,
20475, 20476, 20479, 20481, 20488, 20501,
20502, 20505, 20506, 20514, 20533, 20541,
20546, 20552, 20562, 20571, 20573, 20576,
20578, 20579, 20579, 20595, 20597, 20600,
20603, 20605, 20609, 20610, 20617, 20620,
20627, 20633, 20636, 20644, 20651, 20656,
20663, 20672, 20673, 20674, 20684, 20696,
20696, 20702, 20712, 20718, 20728, 20728,
20730, 20736, 20737, 20739, 20740, 20745,
20758, 20779, 20797, 20813, 20815, 20818,
20834, 20843, 20850, 20857, 20870, 20885,
20890, 20896, 20898, 20899, 20906, 20918,
20920, 20931, 20944, 20945, 20949, 20952,
20957, 20968, 20975, 20990, 20994, 20998,
20999, 21001, 21004, 21012, 21014, 21015,
21019, 21019, 21034, 21038, 21041, 21043,
21045, 21048, 21070, 21072, 21073, 21076,
21078, 21087, 21092, 21096, 21099, 21099,
21107, 21122, 21123, 21132, 21139, 21142,
21154, 21156, 21157, 21163, 21177, 21181,
21184, 21194, 21195, 21196, 21197, 21199,
21201, 21204, 21208, 21213, 21214, 21216,
21220, 21223, 21223, 21230, 21248, 21249,
21258, 21260, 21265, 21270, 21277, 21279,
21287, 21288, 21290, 21292, 21300, 21302,
21307, 21314, 21325, 21327, 21332, 21347,
21361, 21366, 21368, 21383, 21394, 21410,
21411, 21417, 21422, 21425, 21438, 21471,
21478, 21487, 21489, 21490, 21491, 21494,
21495, 21496, 21496, 21497, 21505, 21506,
21516, 21521, 21522, 21528, 21540, 21544,
21553, 21566, 21566, 21567, 21572, 21580,
21584, 21587, 21596, 21599, 21604, 21613,
21616, 21623, 21624, 21629, 21630, 21632,
21632, 21641, 21645, 21645, 21651, 21653,
21653, 21655, 21656, 21658, 21658, 21660,
21663, 21665, 21665, 21665, 21668, 21671,
21676, 21676, 21678, 21680, 21684, 21690,
21695, 21697, 21701, 21705, 21709, 21715,
21721, 21723, 21728, 21734, 21739, 21741,
21743, 21748, 21753, 21753, 21760, 21774,
21781, 21788, 21794, 21813, 21829, 21830,
21844, 21848, 21848, 21852, 21856, 21859,
21860, 21860, 21868, 21870, 21872, 21877,
21879, 21882, 21891, 21897, 21908, 21916,
21921, 21923, 21931, 21936, 21938, 21953,
21962, 21965, 21975, 21984, 21996, 21997,
22000, 22004, 22012, 22043, 22046, 22048,
22048, 22052, 22061, 22064, 22068, 22081,
22088, 22092, 22093, 22096, 22101, 22102,
22106, 22107, 22114, 22121, 22121, 22124,
22134, 22134, 22136, 22137, 22140, 22144,
22147, 22147, 22158, 22163, 22168, 22174,
22175, 22179, 22183, 22187, 22188, 22217,
22224, 22230, 22232, 22242, 22242, 22243,
22250, 22252, 22252, 22256, 22261, 22269,
22280, 22281, 22283, 22290, 22300, 22314,
22322, 22330, 22334, 22339, 22347, 22349,
22355, 22357, 22369, 22371, 22379, 22383,
22385, 22387, 22391, 22393, 22404, 22424,
22424, 22439, 22442, 22449, 22456, 22458,
22463, 22468, 22473, 22488, 22493, 22497,
22498, 22501, 22503, 22504, 22508, 22516,
22517, 22519, 22535, 22537, 22539, 22542,
22551, 22555, 22564, 22566, 22568, 22582,
22582, 22588, 22612, 22615, 22618, 22623,
22635, 22639, 22647, 22647, 22655, 22657,
22671, 22674, 22681, 22692, 22693, 22695,
22700, 22702, 22702, 22705, 22718, 22722,
22724, 22734, 22736, 22737, 22738, 22739,
22740, 22742, 22744, 22750, 22754, 22755,
22758, 22766, 22771, 22774, 22776, 22778,
22782, 22791, 22794, 22801, 22803, 22805,
22809, 22811, 22812, 22814, 22816, 22817,
22819, 22819, 22823, 22823, 22827, 22829,
22831, 22834, 22836, 22838, 22841, 22843,
22850, 22853, 22858, 22865, 22866, 22870,
22877, 22877, 22878, 22883, 22887, 22892,
22893, 22897, 22899, 22905, 22909, 22913,
22927, 22929, 22935, 22936, 22945, 22949,
22950, 22952, 22952, 22959, 22959, 22965,
22967, 22971, 22978, 22982, 22988, 22990,
22995, 23019, 23019, 23019, 23021, 23022,
23022, 23026, 23030, 23032, 23036, 23039,
23042, 23048, 23051, 23058, 23073, 23078,
23080, 23084, 23087, 23093, 23100, 23100,
23112, 23115, 23121, 23124, 23126, 23130,
23132, 23136, 23136, 23140, 23158, 23162,
23166, 23169, 23173, 23173, 23176, 23177,
23178, 23179, 23181, 23198, 23209, 23212,
23213, 23216, 23218, 23222, 23237, 23238,
23239, 23240, 23249, 23250, 23252, 23252,
23252, 23252, 23254, 23256, 23257, 23264,
23268, 23272, 23276, 23281, 23282, 23284,
23284, 23289, 23294, 23296, 23296, 23305,

23309, 23311, 23312, 23336, 23347, 23358, 23359, 23362, 23365, 23378, 23381, 23396, 23399, 23407, 23416, 23417, 23417, 23422, 23424, 23449, 23481, 23485, 23488, 23488, 23498, 23508, 23520, 23521, 23532, 23551, 23553, 23569, 23570, 23571, 23575, 23576, 23583, 23594, 23597, 23605, 23606, 23609, 23610, 23611, 23615, 23635, 23638, 23685, 23691, 23697, 23700, 23715, 23717, 23722, 23723, 23726, 23735, 23738, 23745, 23750, 23754, 23760, 23762, 23771, 23783, 23783, 23797, 23811, 23821, 23831, 23833, 23865, 23877, 23899, 23909, 23926, 23927, 23934, 23934, 23963, 23977, 23990, 23991, 23995, 23997, 24006, 24007, 24018, 24021, 24021, 24040, 24046, 24047, 24060, 24062, 24064, 24067, 24071, 24071, 24073, 24087, 24091, 24092, 24093, 24094, 24103, 24104, 24109, 24110, 24120, 24130, 24145, 24149, 24155, 24164, 24171, 24179, 24180, 24186, 24190, 24190, 24193, 24196, 24208, 24209, 24216, 24217, 24221, 24227, 24229, 24231, 24235, 24245, 24248, 24251, 24254, 24254, 24255, 24257, 24258, 24269, 24270, 24275, 24279, 24289, 24294, 24297, 24300, 24300, 24301, 24320, 24325, 24328, 24329, 24335, 24338, 24339, 24343, 24346, 24362, 24362, 24362, 24364, 24369, 24370, 24384, 24385, 24391, 24411, 24416, 24427, 24433, 24438, 24443, 24451, 24457, 24463, 24467, 24470, 24470, 24471, 24476, 24478, 24478, 24480, 24483, 24491, 24495, 24496, 24498, 24500, 24515, 24518, 24518, 24520, 24525, 24533, 24538, 24551, 24560, 24561, 24571, 24582, 24588, 24589, 24589, 24603, 24607, 24615, 24620, 24630, 24632, 24643, 24646, 24657, 24660, 24662, 24673, 24681, 24691, 24694, 24695, 24697, 24705, 24708, 24727, 24750, 24753, 24757, 24760, 24782, 24782, 24787, 24792, 24818, 24819, 24821, 24822, 24825, 24829, 24832, 24840, 24846, 24858, 24862, 24863, 24864, 24866, 24870, 24884, 24890, 24892, 24901, 24902, 24906, 24909, 24914, 24920, 24940, 24943, 24944, 24946, 24985, 24989, 24993, 24993, 25013, 25015, 25026, 25037, 25038, 25045, 25048, 25062, 25067, 25076, 25078, 25082, 25086, 25089, 25095, 25095, 25100, 25102, 25112, 25120, 25122, 25125, 25132, 25136, 25141, 25148, 25148, 25157, 25158, 25160, 25165, 25166, 25173, 25177, 25189, 25191, 25194, 25197, 25210, 25214, 25220, 25226, 25236, 25244, 25244, 25252, 25261, 25266, 25270, 25274, 25276, 25283, 25289, 25308, 25321, 25324, 25326, 25328, 25345, 25346, 25349, 25357, 25358, 25366, 25375, 25379, 25395, 25396, 25409, 25417, 25429, 25432, 25433, 25452, 25459, 25468, 25472, 25475, 25487, 25492, 25495, 25499, 25501, 25506, 25508, 25509, 25511, 25512, 25524, 25526, 25531, 25545, 25553, 25553, 25559, 25572, 25585, 25585, 25596, 25597, 25610, 25639, 25640, 25649, 25655, 25656, 25658, 25664, 25672, 25675, 25681, 25689, 25696, 25697, 25701, 25713, 25715, 25720, 25725, 25727, 25728, 25731, 25740, 25749, 25750, 25756, 25762, 25765, 25772, 25777, 25780, 25781, 25782, 25785, 25790, 25799, 25801, 25803, 25809, 25817, 25822, 25824, 25828, 25828, 25828, 25831, 25832, 25835, 25837, 25838, 25840, 25840, 25848, 25849, 25850, 25859, 25860, 25865, 25869, 25874, 25891, 25912, 25919, 25948, 25966, 25977, 25981, 26003, 26005, 26043, 26047, 26047, 26059, 26091, 26095, 26102, 26106, 26123, 26125, 26153, 26155, 26157, 26159, 26159, 26170, 26171, 26180, 26197, 26198, 26202, 26203, 26219, 26222, 26223, 26235, 26242, 26243, 26250, 26259, 26269, 26273, 26290, 26291, 26297, 26324, 26344, 26367, 26375, 26410, 26417, 26419, 26426, 26438, 26441, 26442, 26466, 26468, 26472, 26475, 26478, 26492, 26499, 26502, 26504, 26505, 26514, 26518, 26523, 26523, 26524, 26527, 26529, 26538, 26559, 26596, 26600, 26605, 26606, 26607, 26614, 26619, 26634, 26638, 26642, 26645, 26654, 26660, 26663, 26666, 26669, 26670, 26675, 26679, 26687, 26689, 26693, 26694, 26705, 26712, 26717, 26720, 26720, 26721, 26724, 26726, 26729, 26739, 26748, 26766, 26772, 26775, 26792, 26793, 26798, 26807, 26841, 26843, 26844, 26846, 26847, 26848, 26848, 26861, 26863, 26864, 26868, 26883, 26891, 26903, 26909, 26923, 26926, 26928, 26936, 26941, 26944, 26952, 26956, 26964, 26989, 26995, 27000, 27005, 27013, 27016, 27022, 27029, 27032, 27043, 27044,

27048, 27056, 27060, 27063, 27084, 27103, 27116, 27117, 27139, 27141, 27154, 27173, 27194, 27195, 27196, 27204, 27205, 27205, 27209, 27212, 27213, 27223, 27227, 27231, 27238, 27246, 27248, 27251, 27254, 27264, 27267, 27271, 27291, 27292, 27295, 27295, 27296, 27297, 27303, 27306, 27308, 27310, 27318, 27322, 27323, 27324, 27326, 27327, 27328, 27333, 27333, 27343, 27344, 27348, 27355, 27364, 27364, 27373, 27378, 27380, 27383, 27383, 27403, 27411, 27422, 27422, 27431, 27433, 27433, 27435, 27440, 27441, 27451, 27452, 27453, 27456, 27465, 27473, 27479, 27481, 27483, 27494, 27497, 27499, 27504, 27519, 27522, 27524, 27525, 27526, 27534, 27555, 27556, 27561, 27562, 27565, 27576, 27577, 27578, 27579, 27580, 27584, 27588, 27593, 27610, 27623, 27629, 27629, 27630, 27641, 27646, 27649, 27651, 27655, 27662, 27663, 27680, 27680, 27684, 27692, 27695, 27696, 27711, 27717, 27725, 27734, 27749, 27750, 27766, 27767, 27768, 27772, 27777, 27782, 27785, 27791, 27794, 27796, 27800, 27802, 27802, 27808, 27825, 27828, 27829, 27831, 27832, 27832, 27834, 27837, 27854, 27869, 27871, 27877, 27880, 27898, 27899, 27901, 27904, 27911, 27915, 27915, 27929, 27932, 27935, 27937, 27939, 27946, 27957, 27962, 27967, 27976, 27982, 27990, 27997, 27998, 27999, 28000, 28004, 28017, 28026, 28027, 28028, 28035, 28037, 28054, 28062, 28062, 28080, 28086, 28093, 28095, 28109, 28109, 28110, 28120, 28128, 28132, 28132, 28134, 28135, 28136, 28136, 28139, 28140, 28141, 28143, 28145, 28155, 28160, 28169, 28175, 28176, 28182, 28188, 28189, 28193, 28197, 28198, 28231, 28233, 28235, 28245, 28258, 28261, 28271, 28273, 28273, 28277, 28279, 28281, 28285, 28286, 28288, 28295, 28298, 28300, 28303, 28304, 28309, 28325, 28326, 28339, 28349, 28357, 28360, 28360, 28363, 28364, 28375, 28379, 28382, 28389, 28390, 28392, 28393, 28394, 28398, 28403, 28415, 28417, 28426, 28429, 28432, 28432, 28438, 28444, 28445, 28452, 28452, 28463, 28464, 28468, 28472, 28474, 28481, 28483, 28484, 28486, 28487, 28489, 28495, 28498, 28503, 28507, 28516, 28523, 28539, 28541, 28555, 28566, 28566, 28570, 28590, 28593, 28599, 28603, 28605, 28613, 28614, 28624, 28631, 28638, 28640, 28655, 28663, 28683, 28691, 28692, 28695, 28697, 28697, 28701, 28704, 28705, 28711, 28713, 28721, 28721, 28722, 28727, 28727, 28731, 28735, 28738, 28741, 28742, 28743, 28745, 28746, 28747, 28750, 28751, 28753, 28755, 28766, 28768, 28782, 28786, 28788, 28789, 28789, 28798, 28817, 28819, 28821, 28834, 28839, 28839, 28843, 28850, 28867, 28870, 28874, 28876, 28877, 28893, 28897, 28901, 28907, 28908, 28909, 28910, 28912, 28936, 28937, 28938, 28940, 28941, 28950, 28950, 28951, 28952, 28954, 28956, 28957, 28964, 28965, 28969, 28976, 28980, 28985, 28985, 28986, 28996, 28996, 28999, 29005, 29006, 29019, 29022, 29023, 29025, 29028, 29030, 29033, 29036, 29039, 29039, 29041, 29047, 29047, 29047, 29060, 29062, 29065, 29068, 29075, 29088, 29095, 29097, 29103, 29110, 29122, 29122, 29124, 29126, 29128, 29133, 29134, 29139, 29142, 29152, 29160, 29166, 29171, 29172, 29174, 29207, 29211, 29212, 29215, 29234, 29236, 29241, 29243, 29245, 29250, 29253, 29253, 29253, 29257, 29258, 29259, 29259, 29260, 29266, 29266, 29287, 29289, 29291, 29293, 29299, 29313, 29320, 29335, 29337, 29355, 29360, 29374, 29383, 29390, 29397, 29399, 29399, 29400, 29410, 29418, 29420, 29421, 29424, 29425, 29430, 29436, 29439, 29449, 29451, 29453, 29453, 29453, 29455, 29456, 29474, 29476, 29486, 29486, 29506, 29508, 29510, 29512, 29519, 29523, 29526, 29531, 29534, 29539, 29547, 29568, 29574, 29588, 29594, 29600, 29601, 29607, 29616, 29627, 29632, 29633, 29634, 29640, 29645, 29647, 29648, 29665, 29669, 29673, 29676, 29686, 29687, 29697, 29697, 29699, 29713, 29715, 29723, 29730, 29730, 29735, 29746, 29748, 29755, 29760, 29766, 29777, 29778, 29779, 29783, 29791, 29800, 29811, 29811, 29820, 29823, 29838, 29840, 29847, 29852, 29859, 29865, 29870, 29871, 29881, 29884, 29885, 29889, 29889, 29895, 29895, 29899, 29906, 29908, 29910, 29910, 29917, 29928, 29930, 29931, 29935, 29940, 29943, 29955, 29961, 29963, 29967, 29967, 29968,

29968, 29970, 29971, 29972, 29973, 29978,
29980, 29981, 29984, 29989, 29994, 29999,
30018, 30032, 30035, 30036, 30038, 30040,
30052, 30060, 30063, 30065, 30068, 30073,
30076, 30080, 30086, 30098, 30107, 30108,
30109, 30110, 30111, 30111, 30120, 30121,
30122, 30123, 30128, 30129, 30131, 30138,
30149, 30156, 30164, 30173, 30174, 30177,
30179, 30179, 30184, 30190, 30191, 30193,
30197, 30206, 30219, 30222, 30232, 30235,
30243, 30246, 30247, 30249, 30254, 30261,
30263, 30265, 30287, 30290, 30291, 30292,
30294, 30302, 30310, 30314, 30315, 30316,
30316, 30319, 30321, 30322, 30326, 30334,
30347, 30359, 30359, 30366, 30388, 30396,
30401, 30406, 30408, 30423, 30429, 30433,
30433, 30441, 30446, 30449, 30454, 30454,
30470, 30473, 30490, 30492, 30499, 30504,
30509, 30513, 30555, 30562, 30564, 30569,
30575, 30581, 30583, 30585, 30590, 30595,
30595, 30603, 30618, 30625, 30632, 30639,
30657, 30672, 30673, 30697, 30737, 30739,
30752, 30785, 30789, 30793, 30794, 30797,
30799, 30809, 30810, 30814, 30820, 30828,
30849, 30858, 30859, 30876, 30882, 30887,
30893, 30893, 30894, 30906, 30927, 30931,
30933, 30934, 30941, 30942, 30944, 30947,
30948, 30949, 30949, 30951, 30954, 30960,
30962, 30965, 31015, 31024, 31031, 31033,
31035, 31037, 31039, 31041, 31041, 31053,
31056, 31061, 31070, 31073, 31075, 31078,
31079, 31082, 31083, 31084, 31089, 31091,
31092, 31097, 31099, 31100, 31102, 31104,
31110, 31112, 31116, 31118, 31120, 31123,
31125, 31126, 31135, 31138, 31139, 31144,
31150, 31153, 31159, 31160, 31161, 31162,
31165, 31170, 31171, 31174, 31186, 31187,
31189, 31189, 31190, 31192, 31196, 31198,
31200, 31200, 31201, 31206, 31236, 31239,
31248, 31251, 31257, 31259, 31261, 31272,
31275, 31278, 31283, 31288, 31296, 31299,
31307, 31324, 31346, 31346, 31351, 31351,
31354, 31361, 31363, 31364, 31367, 31369,
31373, 31378, 31380, 31385, 31390, 31391,
31400, 31416, 31418, 31425, 31427, 31432,
31439, 31439, 31453, 31466, 31484, 31490,
31507, 31512, 31515, 31521, 31526, 31528,
31532, 31539, 31542, 31551, 31553, 31554,
31575, 31615, 31616, 31623, 31635, 31636,
31637, 31643, 31643, 31659, 31666, 31669,
31670, 31674, 31676, 31677, 31679, 31681,
31687, 31698, 31702, 31703, 31719, 31721,
31738, 31739, 31744, 31745, 31748, 31751,
31755, 31757, 31761, 31773, 31776, 31776,
31786, 31786, 31799, 31802, 31806, 31809,
31816, 31819, 31823, 31827, 31831, 31833,
31836, 31836, 31854, 31858, 31860, 31864,
31872, 31880, 31884, 31887, 31892, 31894,
31896, 31907, 31914, 31916, 31918, 31927,
31928, 31928, 31930, 31931, 31932, 31936,
31937, 31940, 31942, 31943, 31944, 31947,
31950, 31954, 31957, 31966, 31984, 31985,
31987, 32001, 32025, 32027, 32028, 32031,
32039, 32044, 32045, 32048, 32052, 32060,
32062, 32068, 32082, 32082, 32093, 32097,
32106, 32111, 32132, 32142, 32150, 32151,
32153, 32158, 32163, 32165, 32168, 32169,
32178, 32192, 32199, 32214, 32220, 32237,
32241, 32254, 32257, 32258, 32261, 32268,
32274, 32276, 32286, 32295, 32295, 32299,
32301, 32304, 32306, 32319, 32319, 32332,
32335, 32335, 32341, 32341, 32345, 32347,
32348, 32348, 32351, 32353, 32365, 32381,
32390, 32396, 32404, 32406, 32417, 32420,
32430, 32435, 32445, 32449, 32450, 32451,
32459, 32459, 32461, 32462, 32462, 32475,
32480, 32489, 32490, 32494, 32496, 32507,
32512, 32528, 32531, 32540, 32546, 32552,
32572, 32578, 32579, 32586, 32589, 32595,
32611, 32624, 32628, 32629, 32631, 32631,
32633, 32645, 32657, 32661, 32665, 32673,
32678, 32679, 32680, 32682, 32683, 32689,
32691, 32691, 32694, 32698, 32702, 32707,
32716, 32724, 32725, 32726, 32728, 32729,
32744, 32746, 32751, 32752, 32756, 32758,
32762, 32765, 32766, 32774, 32774, 32781,
32785, 32786, 32792, 32794, 32797, 32849,
32861, 32867, 32868, 32873, 32879, 32884,
32893, 32906, 32911, 32911, 32921, 32928,
32931, 32931, 32941, 32944, 32945, 32948,
32952, 32953, 32959, 32975, 32976, 32992,
32993, 33003, 33016, 33027, 33028, 33037,
33038, 33039, 33041, 33041, 33046, 33051,
33060, 33069, 33082, 33116, 33118, 33129,
33131, 33141, 33141, 33146, 33158, 33165,
33172, 33174, 33175, 33180, 33187, 33200,

33201, 33201, 33203, 33204, 33208, 33209,
33219, 33226, 33230, 33231, 33242, 33249,
33260, 33272, 33296, 33301, 33306, 33307,
33316, 33317, 33319, 33326, 33339, 33340,
33341, 33344, 33360, 33363, 33368, 33376,
33378, 33383, 33398, 33403, 33404, 33406,
33411, 33411, 33412, 33417, 33419, 33420,
33424, 33425, 33428, 33429, 33430, 33432,
33434, 33438, 33457, 33459, 33460, 33467,
33474, 33482, 33485, 33487, 33495, 33511,
33517, 33533, 33536, 33537, 33540, 33546,
33546, 33549, 33554, 33568, 33572, 33575,
33583, 33583, 33584, 33598, 33605, 33606,
33607, 33610, 33619, 33629, 33642, 33644,
33664, 33665, 33671, 33672, 33674, 33675,
33676, 33685, 33691, 33694, 33703, 33703,
33718, 33733, 33735, 33739, 33751, 33756,
33767, 33771, 33784, 33789, 33822, 33827,
33832, 33838, 33844, 33848, 33852, 33865,
33867, 33871, 33873, 33874, 33878, 33879,
33891, 33892, 33893, 33907, 33915, 33924,
33934, 33937, 33939, 33942, 33948, 33950,
33950, 33952, 33954, 33958, 33960, 33963,
33964, 33968, 33971, 33972, 33976, 33983,
33996, 33999, 34014, 34018, 34020, 34022,
34031, 34049, 34050, 34054, 34061, 34068,
34071, 34074, 34075, 34076, 34085, 34088,
34093, 34108, 34109, 34110, 34114, 34115,
34116, 34122, 34123, 34123, 34130, 34150,
34162, 34164, 34173, 34176, 34186, 34196,
34203, 34205, 34206, 34210, 34214, 34220,
34224, 34232, 34233, 34236, 34237, 34247,
34252, 34262, 34267, 34278, 34285, 34292,
34296, 34297, 34300, 34301, 34310, 34318,
34328, 34338, 34339, 34340, 34343, 34347,
34350, 34350, 34367, 34374, 34381, 34383,
34384, 34401, 34405, 34411, 34417, 34419,
34427, 34428, 34430, 34436, 34440, 34446,
34447, 34449, 34452, 34456, 34462, 34466,
34467, 34468, 34486, 34490, 34492, 34532,
34546, 34547, 34556, 34571, 34572, 34576,
34577, 34578, 34579, 34583, 34583, 34594,
34597, 34605, 34611, 34611, 34611, 34619,
34625, 34630, 34631, 34632, 34633, 34654,
34663, 34665, 34676, 34677, 34677, 34680,
34686, 34696, 34701, 34703, 34716, 34717,
34720, 34721, 34725, 34732, 34735, 34736,
34739, 34748, 34749, 34751, 34758, 34761,
34764, 34791, 34808, 34809, 34811, 34813,
34821, 34825, 34835, 34843, 34847, 34850,
34857, 34859, 34865, 34866, 34869, 34901,
34903, 34903, 34908, 34912, 34913, 34919,
34922, 34942, 34942, 34944, 34946, 34967,
34983, 34992, 34995, 34997, 35009, 35030,
35031, 35044, 35048, 35054, 35055, 35061,
35070, 35093, 35097, 35098, 35100, 35101,
35101, 35106, 35108, 35129, 35137, 35157,
35164, 35168, 35173, 35191, 35194, 35198,
35200, 35202, 35209, 35211, 35214, 35236,
35243, 35243, 35253, 35254, 35256, 35261,
35261, 35261, 35263, 35263, 35297, 35301,
35306, 35328, 35333, 35339, 35340, 35344,
35357, 35362, 35363, 35370, 35372, 35375,
35385, 35387, 35390, 35396, 35404, 35405,
35409, 35416, 35432, 35436, 35453, 35456,
35457, 35458, 35482, 35484, 35491, 35496,
35503, 35510, 35524, 35537, 35541, 35547,
35564, 35583, 35585, 35601, 35612, 35614,
35616, 35619, 35619, 35636, 35642, 35644,
35646, 35651, 35657, 35663, 35664, 35667,
35678, 35681, 35687, 35688, 35694, 35697,
35700, 35707, 35710, 35717, 35719, 35754,
35756, 35848, 35868, 35869, 35894, 35896,
35900, 35907, 35919, 35920, 35921, 35922,
35924, 35925, 35929, 35933, 35941, 35944,
35946, 35948, 35962, 35963, 35964, 35978,
35994, 35996, 35998, 35999, 36000, 36004,
36014, 36023, 36033, 36034, 36039, 36039,
36049, 36050, 36061, 36061, 36070, 36071,
36073, 36085, 36101, 36105, 36109, 36111,
36151, 36164, 36166, 36170, 36180, 36184,
36188, 36203, 36204, 36219, 36229, 36231,
36233, 36251, 36269, 36272, 36277, 36292,
36306, 36311, 36311, 36323, 36324, 36328,
36351, 36358, 36360, 36362, 36368, 36380,
36401, 36404, 36414, 36428, 36433, 36436,
36438, 36439, 36455, 36461, 36479, 36495,
36540, 36549, 36564, 36566, 36577, 36602,
36607, 36608, 36623, 36627, 36628, 36642,
36646, 36659, 36684, 36715, 36716, 36728,
36763, 36771, 36781, 36797, 36798, 36815,
36820, 36832, 36860, 36896, 36899, 36903,
36915, 36920, 36952, 36953, 36957, 36964,
36966, 36970, 36976, 36989, 37011, 37013,
37033, 37042, 37045, 37045, 37049, 37049,
37053, 37053, 37061, 37069, 37079, 37112,

37112, 37121, 37122, 37134, 37153, 37159, 37219, 37232, 37255, 37264, 37279, 37285, 37294, 37318, 37342, 37345, 37397, 37435, 37463, 37491, 37519, 37522, 37523, 37527, 37544, 37549, 37552, 37570, 37573, 37592, 37594, 37596, 37601, 37638, 37653, 37663, 37664, 37667, 37694, 37738, 37741, 37765, 37779, 37782, 37810, 37831, 37882, 37918, 37942, 37944, 37954, 37960, 37977, 37984, 38024, 38036, 38113, 38118, 38152, 38166, 38166, 38171, 38229, 38241, 38298, 38303, 38312, 38323, 38340, 38342, 38384, 38385, 38386, 38394, 38428, 38433, 38439, 38443, 38445, 38453, 38455, 38455, 38457, 38466, 38466, 38468, 38468, 38471, 38474, 38474, 38488, 38488, 38490, 38492, 38494, 38501, 38501, 38503, 38504, 38506, 38511, 38531, 38549, 38598, 38600, 38603, 38604, 38605, 38627, 38639, 38649, 38652, 38655, 38656, 38658, 38661, 38665, 38667, 38668, 38684, 38687, 38688, 38723, 38736, 38740, 38745, 38749, 38763, 38773, 38780, 38794, 38797, 38799, 38801, 38804, 38828, 38847, 38893, 38896, 38926, 38951, 38952, 38974, 38977, 39000, 39005, 39070, 39090, 39106, 39107, 39111, 39122, 39144, 39158, 39158, 39228, 39256, 39270, 39270, 39275, 39276, 39277, 39304, 39319, 39319, 39324, 39324, 39324
b.+dur 30, 1222, 2443, 2447, 2870, 3616, 4743, 4764, 5026, 5268, 5476, 5482, 5569, 5817, 7312, 8169, 8186, 8776, 10419, 10502, 11044, 11474, 13558, 15094, 15151, 15689, 15778, 16101, 16314, 16381, 17251, 17606, 17964, 17965, 19313, 19424, 19427, 19623, 24238, 24250, 24396, 24403, 24535, 24653, 26701, 27293, 27767, 27845, 27881, 28105, 28495, 28550, 28661, 28801, 28877, 29198, 29535, 29677, 29827, 31623, 32096, 32233, 32325, 32552, 32680, 32724, 32815, 32849, 32995, 33609, 33924, 34393, 35223, 35266, 35266, 35619, 35655, 36118, 36386, 36424, 36430, 36548, 37193, 38022, 38406, 38407, 38409
b.+muz 31532
b.+na 396, 1651, 1953, 4251, 4821, 6423, 7680, 8045, 9601, 10144, 10498, 10645, 11964, 12551, 12577, 13497, 14000, 15899, 16341, 16917, 16970, 16971, 17226, 19699, 20121,

21691, 22578, 22983, 24452, 24672, 24962, 26398, 27605, 27982, 28080, 28259, 28351, 29553, 29943, 30044, 30138, 32747, 33700, 33789, 34119, 35206, 38019, 38939
b.+nca 7751, 13640, 37306, 38146
b.+nda 3977, 7231, 8165, 8214, 11825, 17750, 20498, 20570, 25056, 25741, 27072, 28689, 29990, 30991, 31497, 32779, 32987
b.+ndadır 15947, 31344
b.+ndan 701, 1018, 2203, 3164, 3612, 3697, 3836, 4418, 5169, 5858, 7310, 8239, 8278, 9314, 9536, 11254, 11453, 11633, 12628, 12835, 14313, 14438, 15130, 15539, 15967, 16674, 17397, 17439, 17477, 17789, 18966, 18993, 19396, 19411, 19516, 19517, 19824, 20044, 20314, 20542, 20571, 20777, 21587, 22235, 22247, 22264, 22352, 22679, 22802, 22943, 23214, 23705, 23730, 24156, 24288, 24817, 26967, 27336, 27670, 27827, 27863, 28075, 28580, 28834, 29311, 29889, 29995, 30073, 30231, 32109, 32241, 32478, 32503, 32552, 32676, 32754, 32830, 32850, 33218, 33325, 33358, 33530, 33810, 33888, 34515, 35576
b.+ndandı 5396
b.+ndandır 9460, 38009
b.+nlar 2228, 3256, 3469, 3805, 4505, 4621, 7263, 7383, 7475, 7908, 8185, 8222, 10620, 12361, 13283, 17091, 18604, 19463, 20171, 20863, 22137, 22401, 22411, 22908, 22962, 25408, 25842, 25852, 27331, 27488, 27685, 30048, 30773, 30780, 32776, 33243, 35150, 35150
b.+nlara 5380, 10312, 22135, 24488, 26058, 27478, 28787, 29195, 32100
b.+nlarda 10724
b.+nlardan 1266, 3262, 3533, 3776, 5230, 16076, 17080, 19059, 22366, 24175, 24208, 27487, 27765, 29153, 30765, 31377, 32226, 32843, 34781, 35084
b.+nları 3831, 3967
b.+nlardır 19948, 20052
b.+nları 6761, 7901, 8147, 8266, 8319, 9491, 13098, 17749, 17925, 20635, 21250, 21289, 22472, 23287, 24896, 25298, 26206, 26382, 30143, 34142, 34422, 35104
b.+nların 1255, 3261, 3765, 4170, 5054, 5998, 7074, 8534, 10835, 11408, 12132, 14364,

16979, 17086, 17262, 17269, 17682, 18623, 19298, 20693, 21629, 22479, 22933, 23249, 23275, 23652, 25356, 25770, 25846, 25853, 26168, 27437, 27472, 27480, 29064, 29809, 29930, 30372, 31172, 31789, 31795, 32410, 32780, 33211, 34316, 35252
b.+nlarınkinden 21754, 30596
b.+nlarla 1261, 5402, 17253
b.+nlarmıdır 32152
b.+nsuz 31888
b.+nu 252, 402, 478, 580, 948, 1051, 1054, 1171, 1374, 1447, 1580, 1617, 1739, 2080, 2121, 2264, 2766, 2811, 2812, 2863, 2990, 3507, 3887, 4423, 5512, 6758, 7040, 7285, 8085, 8095, 8119, 8121, 8156, 8215, 8216, 8225, 8288, 8315, 8323, 8896, 9029, 9194, 9195, 9388, 9578, 9814, 9924, 10237, 10557, 10993, 11338, 11527, 12463, 12567, 13053, 13347, 14357, 14498, 15182, 15297, 15581, 15585, 15714, 16232, 16345, 17283, 17464, 17673, 18144, 18155, 18606, 18686, 18796, 18799, 18808, 19035, 19108, 19214, 19258, 19262, 19490, 19499, 19543, 20295, 20853, 21514, 21905, 22577, 23214, 23282, 23305, 23493, 23530, 23554, 23772, 23867, 24295, 24375, 24401, 24402, 24489, 24847, 25034, 25386, 25397, 26480, 26749, 26752, 27052, 27178, 27215, 27830, 28164, 29029, 29086, 29127, 30045, 30825, 31341, 31496, 31897, 31909, 32056, 32146, 32167, 32225, 32311, 32322, 32422, 32801, 32829, 33484, 33693, 33828, 33838, 33964, 33977, 34199, 34262, 34264, 34279, 34370, 34978, 35220, 35487, 35566, 35755, 35892, 36343, 36409, 36522, 36581, 36702, 37083, 37563, 37565, 37567, 38112, 38554, 38574
b.+nun 289, 1632, 1811, 2503, 3172, 3522, 4228, 4279, 4412, 4510, 4741, 4755, 5761, 5943, 7125, 7212, 7300, 7461, 7568, 7603, 8165, 8373, 8441, 8676, 8683, 8796, 9172, 9176, 9277, 9296, 9759, 10439, 10864, 11072, 11586, 12030, 12135, 12896, 12997, 13036, 13288, 13576, 13686, 14183, 14524, 14534, 14566, 14903, 14905, 14944, 14965, 15634, 15873, 16101, 16533, 16626, 16970, 16971, 17324, 17325, 17698, 18044, 18100, 18342, 18512, 18690, 18786, 18953, 18978, 19366, 20175, 20287, 20472, 20490, 20759, 20775,

20923, 22662, 22955, 23470, 23717, 23789, 23871, 24519, 24553, 24966, 24969, 25435, 25473, 26130, 26154, 26319, 26545, 26653, 26870, 27378, 27394, 27691, 27848, 28617, 28623, 28992, 29355, 29362, 29387, 29702, 30050, 30376, 30417, 30418, 30421, 31814, 31869, 32128, 32344, 32352, 32358, 32582, 32795, 32809, 32872, 32900, 33017, 33137, 33167, 33514, 33824, 33897, 33898, 33931, 34141, 34289, 34770, 35170
b.+nunçün 3256, 22141, 23127, 27433, 31066, 31613
b.+nunçün.dür 27365
b.+nunla 1377, 3920, 6333, 8036, 8198, 9588, 9899, 10036, 16037, 19630, 19948, 20008, 20027, 21279, 21783, 21943, 25935, 28796, 30545, 30628, 31427, 31665, 31674, 31893, 32485, 32686
b.+su 33849
b.+ydu 150
b.+yuz 25851
[=7366]
BUCAK: Kenar, köşe, yer:
“Gariptir ki o zamandan beri bu musahabenin köşede **bucakta** hiç umulmadık yerlerde bazı takdirkârlarına müsadif oldum.”
(b.+ta 18582)
b.+larından 23110
b.+ta 3777, 6838, 7562, 16419, 20091
[=7]
BUCHNER: Karl Georg Büchner. (17 Ekim 1813, Riedstadt, Almanya – 19 Şubat 1837, Zürih, İsviçre) Oyun yazarı:
“Bununla beraber ruhu maddiyûnun rûhu (gibi) yâbis değil, bilâkis pek ziyâde pür-şiiir, tarz-ı tefekkürüyle Tolstoy'dan, ziyâde Hayyam'ı, **Buchner'den** ziyâde Nietzsche'yi andırıyor.”
b.+den 30641
[=1]
BUÇUK: (Tam sayılardan, üleştirme sıfatlarından sonra) Yarım:
“Yavuz Sultan Selim'in devri sekiz **buçuk** seneden az sürdü, bu padişah, babasına bir türbeden başka bir şey yapmaya vakit bulamadı.”
(b. 5577)
b. 6772, 8730, 28931
b.+ta 8840

[=5]

BUDAK: ***Dal budak salmak**: *mec.* Genişleyip yayılmak, her tarafa kol atmak:

“İzzet Bey ise Saray'a öteden beri gelip gittiği için ve Sultan Abdülhamid-i Sâni'nin temayüllerini sezdiği için hilâfet kuvvetini takviye etmeyi, İslâm âleminin her tarafına **budak** salmayı, devletin bütün nüfuzunu halifenin şahsında toplamayı esas olarak gösteren bir lâyiha vermiş.”

(b. 9637)

b. 9630, 11584, 12442, 34964

[=4]

BUDAKLANDIR-: Budaklanmasını sağlamak:

“Efendi, çok vakitte olduğu gibi keyifliydi; bu devlette ikbâl ve idbâr zemini üzerinde açmış olduğu bir bahsi dallandırıyor, **budaklandırıyor...**”

b.-iyor 35425

[=1]

BUDALA: Ahmak, bön:

“Bu **budalalar** farkında olmamışlar ki bizim kanımız o asırlarda, onların kanından birkaç defâ daha sağlamdı.”

(b.+lar 35352)

b. 7218, 12931

[=3]

BUDAN-: Budama işine konu olmak:

“Alttaki ikinci resimde de aynı mesire, ağaçları **budanmış**, otları kırılmış tarhları muntazam bir bahçe olmuş, değirmen yeni bir kılığa girmiş, o bile yeni bir hâlde görünüyordu.”

b.-miş 7823

[=1]

BUDAPEŞTE: Macaristan'ın başkenti:

“Paris'den tirenle Viyana'ya gittim. Bir hafta kadar oturdum. Viyana'dan **Budapeşte'ye** gittim; orada da bir hafta geçirdim.”

(b.+ye 1875)

b.+nin 8082

[=2]

BUDİN: Bugünkü Budapeşte'nin Tuna Nehri'nin güneyinde kalan kısmı [Bir dönem, Macaristan Krallığı'na başkentlik yaptı.]:

“Macarlar, **Budin** toprağını Türklük nişanelerinden âri bir hâle getirmekle fena ettiklerini şimdi anlıyorlar.”

(b. 831)

“Belgrad.dan mı **Budin** Eğri ve Uyvar.dan mı/ Son hudut.larda yücel-miş sıradağ.lardan mı” (b. 35708)

b. 6399, 16519, 16520, 18499

b.+den 743, 21410, 28210, 35765

b.+e 16520

b.+i 16527

b.+in 832

[=13]

BUDİN BEYLERBEYİ UZUN İBRAHİM

PAŞA: IV. Mehmed dönemi beylerbeyi [İkinci

Viyana Muhasarası'nın bozgunla

sonuçlanmasından sorumlu tutulması sebebiyle

Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

tarafından idam edilen beylerbeyi]:

“... saçı sakalı sefer yollarımızda ağarmış bir pîr olan **Budin Beylerbeyi Uzun İbrahim Paşa** söz alarak Beç üzerine hemen yürümemizin aslaa doğru olmadığını...”

b. 25288

[=1]

BUDİN BEYLERBEYLİĞİ: Budin Eyaleti veya

Budin Paşalığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir eyaleti:

“... bizim **Budin Beylerbeyliğimiz'in** tabîi hududu hâricinde olan ve bizim Orta Macar dediğimiz kıt'ada bir Macar vatani vücûde getirmek...”

b.+mizin 25225

[=1]

BUDİN TÜRKLERİ: Osmanlılar döneminde,

bugünkü Macaristan'ın başşehri Budapeşte'nin

bir kısmı olan Buda'da (Budin'de) yaşayan

Türkler:

“**Budin'e** düşman girdiği zaman esir düşen **Budin müftüsünün** kızı söylemiş; şehrin sukutuna ait o faciada ırzımıza sürülen leke, düşman içinde kalan **Budin Türklerinin** feryadı, bütün o acı, bu mısralardadır.”

b.+nin 16534

[=1]

BUGÜN: İçinde bulunulan zaman:

“**Tesalya'da** dövüşenler **bugün** yaşıyorlar.”

(b. 16776)

“**Bugün-se** yeryüzü hep madde her ufuk maddî/ Demek ki âlem.in artık görün-dü serhad.di”

(b.+se 36370)

b. 1088, 1092, 1178, 2300, 2965, 3102, 3276, 3277, 3472, 3503, 3863, 4344, 4360, 5830,

5978, 6025, 6029, 6117, 6165, 6247, 6331,
6452, 6882, 7324, 7416, 7750, 8182, 8279,
8293, 8336, 8839, 8915, 9215, 9492, 9583,
11028, 11729, 11737, 11763, 11912, 11932,
11979, 11984, 12044, 12048, 12189, 12285,
12385, 12419, 12580, 12585, 12639, 12661,
12679, 12702, 12710, 12747, 12749, 12964,
12984, 13030, 13036, 13045, 13064, 13091,
13096, 13101, 13103, 13114, 13146, 13164,
13212, 13298, 13407, 13465, 13490, 13889,
13896, 13917, 14002, 14004, 14035, 14039,
14294, 14318, 14370, 14422, 14435, 14451,
14473, 14495, 14502, 14534, 14545, 14580,
14700, 14721, 14734, 14813, 14896, 14924,
15017, 15042, 15049, 15088, 15092, 15141,
15352, 15407, 15613, 15793, 15889, 15946,
15969, 15972, 15984, 15988, 16008, 16008,
16033, 16034, 16041, 16067, 16076, 16078,
16102, 16128, 16270, 16309, 16368, 16443,
16450, 16544, 16764, 16778, 16942, 17220,
17302, 17304, 17306, 17353, 17611, 17764,
17852, 17853, 17869, 17970, 18150, 18156,
18244, 18263, 18266, 18314, 18369, 18921,
18963, 18974, 19031, 19206, 19678, 19709,
19760, 19785, 19823, 19914, 20025, 20305,
20400, 20433, 20452, 20715, 20789, 20874,
20951, 20956, 20983, 20997, 21173, 21179,
21203, 21380, 21447, 21713, 21719, 21722,
21856, 21887, 22120, 22213, 22301, 22437,
22552, 22649, 22651, 22653, 22684, 23064,
23143, 23237, 23273, 23308, 23576, 23686,
23690, 23706, 24128, 24188, 24229, 24495,
24550, 24618, 24647, 24666, 24703, 24743,
24759, 24769, 24843, 24846, 24877, 25369,
26118, 26331, 26415, 26437, 26631, 27708,
27732, 27923, 27939, 28028, 28481, 28496,
28531, 28539, 28678, 28731, 28810, 28819,
28975, 29122, 29213, 29452, 29549, 29592,
29723, 29959, 29965, 29982, 30085, 30141,
30169, 30263, 30554, 30560, 30563, 30805,
30926, 31019, 31229, 31300, 31477, 31566,
31593, 31636, 31731, 31737, 31749, 31773,
31801, 31897, 31906, 31934, 32110, 32124,
32165, 32178, 32649, 32842, 33180, 33914,
34033, 34161, 34165, 34423, 34815, 35158,
35245, 35504, 35583, 35589, 35665, 35688,
35797, 35834, 35861, 35933, 36114, 36244,
36246, 36342, 36420, 36523, 36547, 36570,

36846, 36953, 37183, 37339, 37348, 37359,
37811, 37842, 37941, 37957, 38388, 38628,
38803, 39012

b.+den 13538, 13978, 17657, 29086, 31012,
31990

b.+dü 18257

b.+e 2226, 4951, 5386, 5420, 5969, 7704,
12328, 12859, 13685, 13952, 14043, 14773,
14927, 15899, 16616, 17310, 18893, 19995,
20432, 20838, 21520, 21773, 22493, 24067,
24428, 24496, 24513, 24626, 24898, 26329,
26599, 27080, 28369, 28671, 28891, 30259,
30541, 30617, 31140, 31445, 31451, 32046,
32845

b.+kü 929, 1037, 2374, 3155, 3281, 3528,
4478, 4563, 4566, 4624, 4845, 4846, 4890,
5787, 5974, 6616, 6712, 6966, 7465, 7610,
7642, 8045, 8116, 9031, 9447, 9674, 11323,
12436, 12499, 12650, 12651, 12778, 12866,
12886, 12919, 12974, 13077, 13080, 13083,
13240, 13241, 13361, 13450, 13453, 13468,
13470, 13529, 13534, 13591, 13653, 13675,
13950, 13985, 14153, 14187, 14189, 14379,
14380, 14549, 14571, 14586, 14738, 15190,
15254, 15450, 15462, 15541, 15554, 15571,
15590, 16024, 16110, 16133, 16234, 16314,
16372, 16373, 16543, 17055, 17283, 17570,
17616, 17739, 17861, 17882, 18098, 18159,
18376, 18445, 18462, 18469, 18469, 18509,
18511, 18560, 18840, 18916, 19080, 19376,
19429, 19842, 20833, 20910, 20971, 21050,
21166, 21174, 21175, 21192, 21197, 21438,
21469, 21903, 22136, 22971, 23299, 23688,
23699, 23701, 23724, 24188, 24425, 24487,
24645, 24648, 24735, 25186, 25347, 25380,
25405, 25421, 25568, 26943, 27087, 27731,
27843, 28792, 28835, 29714, 29958, 30425,
31508, 31579, 31587, 31879, 32117, 32457,
32457, 32464, 32465, 33182, 34574

b.+küler 29556

b.+külerin 28236

b.+künü 15560

b.+lerde 10702, 11743, 13646, 15148, 15167,
24792, 33794, 38882

b.+lerdeki 7478, 13471

b.+lerdendir 10227

b.+lere 8340, 12855, 13018, 13645, 21288

b.+lük 24537

b.+se 13914, 14050, 15764
b.+ün 6978, 6994, 14739, 15868, 16032,
16046, 16049, 16311, 17974, 17977, 29047,
30001

[=557]

BUGÜNLÜK: Bugün için:

“... **bugünlük** en büyük delilimiz Anadolu
cephesidir.”

(b. 16138)

b. 14212, 16093, 16243, 24145

[=5]

BUĞDAY: Buğdaygillerin örnek bitkisi:

“Her kapının üzerinde sağda bir **buğday** demeti
gibi belinden bağlı oklar menkuştur.”

b. 19174

[=1]

BUHAR: Ar. Isı etkisiyle sıvıların ve bazı
katıların dönüştükleri gaz durumu:

“Amerikalılar bilâkis **buhar** ve makine devrinin
gürbüz çocuklarıdır.”

(b. 7652)

b. 7358

[=2]

BUHARA: Orta Asya'nın en eski yerleşim
bölgelerinden olan ve günümüzde Özbekistan
sınırları içinde bulunan tarihî şehir:

“...ordularımızın, mızıkâ çalarak Kırım'a,
Kazan'a, belki **Buhârâ'ya** kadar yürümeğe
serbest olacaklarını...”

b.+ya 2741

[=1]

BUHARLI: Buhar gücü ile çalışan:

“bu sular da yeni türeyen **buharlı** ufak tefek
gemilerden istikrah ediyordu...”

(b. 7322)

b. 7316

[=2]

BUHRAN: Ar. Bunalım, bunluk, kriz:

“**Buhranın** bir İslâm ve Hıristiyan kavgası
olmadığı Balkan Harbi'nin neticeleriyle gün gibi
meydanda.”

(b.+ın 11776)

b. 2629, 9993, 10015, 10023, 14901, 17965,
26327

b.+da 14895, 15041

b.+dan 14890

b.+ı 9722, 14810, 14841, 14868, 26090,
26311

b.+ı+ruh.un 22794

b.+ın 11770, 26312

b.+ından 14752, 14886, 15020

b.+ını 17963

b.+ının 12046, 29601

b.+ıyle 4004

b.+lar 15033, 22077, 30502

b.+ları 9958, 11755

b.+larını 31405

[=33]

BUHRANLI: Sıkıntılı, bunalımlı:

“Genç Türklüğün maruf **buhranlı** senesinde,
Askerî tbbiyesi bu cereyanın en şiddetli merkezi
iken, Paris'e murahhas nev'inden iki memur
göndermek istemiş.”

(b. 10801)

b. 9834, 9901

[=3]

BUHUR: Fars. Özellikle dinî törenlerde kokusu
için yakılan ve tüterek yanınca etrafa güzel bir
koku yayan öd ağacı, amber, günlük gibi
maddeler:

“Seksen sene evvel, dokuz asırdan beri
dimağımızı keskin bir **buhur** kokusuyla bunalan
Asyalılık'tan hicret eden biz, Şark Türkleri,
Bahr-ı Sefid sahilinde çömelmiş, müncî şâirin
gemisini bekliyoruz.”

(b. 30505)

b. 6469

b.+lar 6396

[=6]

BUHURDAN: Fars. İçinde tütsü yakılan kap,
buhurluk:

“Bu belde bugün ilâhî tabiatın ortasında,
cenazevî bir **buhurdan** gibi tütüyor.”

(b. 6336)

“Ölüm âsûde bahâr ülke.sidir bir rind.e/
Gönül.ü her yer.de **buhurdan** gibi yıl.larca tüt-
er”

(b. 36470)

b. 6331, 6342, 6350

b.+ı 25901

b.+larla 34503

[=7]

BUK'A: Ar. Yer, memleket:

“Gençlik mektuplarının birinde bu mektebi nasıl
terk ettiğini naklederken: ‘Eşyam sırtımda, saz
şairleri gibi eski bir şarkı söyleyerek eve yayan

döniyordum, güzel bir **buk'a** gördüğüm zaman yolun bir kenarına oturup, saatlerce temâşâ ediyordum' diyor.”

b. 22761

[=1]

BUKAĞI: Eskiden mahkûmların ayaklarına takılan ve ucuna pranga:

“Bukağılı **Baha'nın** başı ucunda düşman zindanında taşıdığı **bukağılar** vardı.”

b.+lar 983

[=1]

BUKAĞILI BAHA: Üsküplü bir evliya:

“**Bukağılı Baha'nın** başı ucunda düşman zindanında taşıdığı **bukağılar** vardı.”

b.+nın 982

[=1]

BUL-: 1. Arayarak veya rastgele) Bir şey, bir kimse veya bir durumla karşılaşmak:

“Kız esmer ve çok pembe tenli bir şarklı güzeldi. Nitekim vapurda kismetini de **buldu**.”

(b.-du 1669)

“Sarsıntı yer yer uğra-dı/
Erkek kadın çocuk kim.i **bul-duysa** doğra-dı”

(b.-duysa 38522)

2. **mec.** –e ermek, elde etmek, kazanmak:

“**Bul-maz** cihan.da zevkusafâyı ferâgat.i/
Şehrâhuşk.a ez dilücan sâlik ol-mayan”

(b.-maz 37986)

“Dört asır.dır in-erek câmi.e nûr üst.üne nûr/
Yer.de **bul-muş** yaşa-yanlar da ölen.ler de huzur”

(b.-muş 36087)

3. Tedarik etmek, temin etmek:

“Bir Rum hizmetçi kadını **bulduk**.”

(b.-duk 2623)

“Her rûh açıl-ıp da kâinât.a

Keyif.ince semâ.da **bul-sa** mesken”

(b.-sa 36210)

4. ***Fenâ bulmak**: Yok olmak, varlığı ortadan kalkmak:

“Minnet Hudâ.ye devletidünyâ fenâ **bul-ur**/
Elhak gazel.de neşveiBâkî bekaa bul-ur”

(b.-ur 37879)

5. ***Tesellî bulmak**: Avunmak:

“Hem tabiât yıkan-ır/
Hem tesellî **bul-ur**/
Bozkır ve yayla tatlı gel-irler kulak.lara”

(b.-ur 38729)

6. ***Bekâ bulmak**: Ölümsüzlüğe erişmek, ebedî olmak:

“Fânîlik orta.sında yüz-en sâdedil beşer/
Herhangi bir şekil.de um-ar bir **bekaa buluş**”

(b. 36648)

b. 28004

b.-a 14673, 14673, 28559, 28559

b.-abileceği 33080

b.-abilir 11897, 15454, 21594

b.-abilirler 20248, 21763, 30606

b.-abilirmi 13083

b.-abilirsiniz 20882

b.-abiliyoruz 28562, 28821

b.-abilmek 15454

b.-acağı 28485

b.-acağız 21640

b.-acak 5142, 13358, 26907

b.-acaklar 15534

b.-acaksın 6300, 10191

b.-acaktı 26682, 34735

b.-acaktır 14653, 34669

b.-amadı 5574, 14470, 17023, 29670

b.-amadığı 7147, 15534, 28276

b.-amadık 18953

b.-amadıkları 13944, 28284

b.-amadılar 27183

b.-amadım 19188, 20374, 30699

b.-amamış 1688

b.-amamıştı 8403, 9176

b.-amayacaksınız 26052

b.-amayan 7754

b.-amayınca 8903, 18303

b.-amaz 19345, 19346, 22539, 28234, 33078,

36872

b.-amıyacağız 21694

b.-amıyacaksınız 14553

b.-amıyor 21674, 22318, 22967

b.-amıyordu 29678

b.-amıyordum 8899

b.-amıyorlardı 6821

b.-amıyorum 28277

b.-an 2409, 5059, 6184, 18386, 29205, 32465

b.-anlar 30737

b.-anların 31683

b.-arak 3754, 6401, 10891, 24066

b.-du 1668, 3627, 4271, 6306, 6416, 6420,
9345, 9550, 10045, 10928, 11871, 15521,

15602, 19304, 20234, 20662, 22217, 23203,
26012, 26144, 26314, 28809, 34104, 34194
b.-duğu 2105, 2954, 5329, 8959, 10847,
34374
b.-duğuma 10714
b.-duğumuz 21489
b.-duğumuzdur 27648
b.-duğun 33617
b.-duğundan 28897
b.-duk 136, 2622, 11123, 38876
b.-dukça 6098
b.-dukları 4437, 20595
b.-duklarını 9103
b.-duktan 21444
b.-dular 5383, 6572, 14388, 20976, 25931,
28772, 31589
b.-dum 1537, 1864, 2003, 2165, 2171, 6270,
6505, 6662, 9246, 9533, 16817, 19225, 20541,
21648, 23417, 23960, 32380, 34666
b.-dumu 29765
b.-madan 30514
b.-madı 18302
b.-madılar 38252
b.-madım 449, 9150, 11615
b.-mağa 29059
b.-mak 3739, 3747, 10688, 14363, 21966,
22594, 22941, 25028, 27160, 28972, 38093,
38993, 38994
b.-maktadır 33608
b.-maktan 11157
b.-maktı 32224
b.-malarındandır 4522
b.-malı 6727, 15532
b.-mamışlardır 20619
b.-maya 11760, 12924, 27244
b.-mayacağı 8844
b.-mayan 19576
b.-maz 174, 22052, 35528, 37334, 37500
b.-mazsa 26126, 26127, 33718
b.-muş 1676, 3755, 3852, 4861, 5971, 8664,
10134, 10154, 10801, 10892, 11753, 15639,
17420, 18039, 18885, 21207, 21612, 25118,
27356, 28285, 29018, 29332, 30447, 34016
b.-muşdu 19734
b.-muşlardı 5320, 5395
b.-muştı 117, 2486, 2729, 5007, 17442,
27170
b.-muştuk 5930, 27638

b.-muştum 138
b.-muştur 5285
b.-muyor 28847
b.-muyordu 26044
b.-muyorum 31284
b.-sa 13802
b.-salar 29053, 29053
b.-sanız 23235
b.-saydı 24999
b.-sun 33437, 36577
b.-un 30352
b.-unan 434
b.-unca 4066, 8305
b.-unsaydı 24126
b.-unsun 5945
b.-unuz 21565
b.-up 7223, 11200
b.-ur 1258, 5998, 9947, 14674, 16160,
17348, 17595, 18241, 21681, 22054, 23806,
24051, 26130, 30919, 32016, 32408, 36478,
37880, 37881, 37882, 38249, 38249, 38729
b.-urdu 11641, 25979
b.-urduk 540
b.-urdum 17385, 19763
b.-urken 23483
b.-urlar 19193, 27689
b.-urlardı 1125, 13642
b.-urlarsa 35169
b.-ursa 30919
b.-ursanız 6278
b.-ursunuz 23132
b.-uruz 3299, 19462, 22198, 34591, 35220
b.-uşum 23065
b.-uyor 3070, 6492, 11971, 15443, 21929,
22718, 22796, 28278, 34148
b.-uyordu 26892, 28808
b.-uyordum 23194
b.-uyorlar 25465, 25473, 28285, 31678
b.-uyorlardı 12904
b.-uyoruz 21732, 22173, 28827, 30573
[=312]

BULA-: 1. Bir şeyi üstü kaplanacak şekilde bir
şeye batırmak, üstünü o şeyle kaplamak,
belemek:
“Petkof, Sofya'nın şehremini olur olmaz, yaman
bir Avrupa-perestlikle, eski Sofya'yı petrole
bulamış, satranç tahtasına benzeyen bu şehri
açmış, ondan sonra bâniliğine hiçbir diyecek

olmayan Ferdinand îmarâ girişmiş, meydana medeniyet örneği bu ucube çıkmış.”

(b.-miş 3077)

2. ***Elîni (Ellerini) kana bulamak**: Birini öldürmek, katil olmak:

“Yunanlılık ellerini öyle bir kana **buladı** ki Shakespeare'in Macbeth'de dediği gibi Arabistan'ın bütün miskleri temizleyemez.”

(b.-dı 16511)

[=2]

BULAK MATBAASI:

Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'nın 14 Kasım 1821'de Mısır'ın Bulak şehrinde kurduğu matbaa:

“İbrahim Müteferrika'nın muâsırı olan Nedîm'in Divân'ı o zamandan beri bir defa güzel basıldı, o basma da, ta'lik hatla, Mısır'ın **Bulak Matbaası'nın** eseridir.”

b.+nın 30884

[=1]

BULAMAÇ: Karışık, oradan buradan toplanmış:

“Az çok **bulamaç** olan romantizm şiirinin daha inbikden geçmiş taraflarına geldim.”

(b. 2238)

b. 31814

b.+ı 30027

[=3]

BULAN-: 1. Üstü bir şeyle kaplanmak, bir şeye batmış, üstüne bir şey sürülmüş olmak, belenmek:

“Şahadet parmağımla Elifbâ'dan ilk harfleri tekrar ettirdi. Sonra şekere **bulanmış** bir parça mürekkep yalattı.”

(b.-miş 471)

2. ***Gözleri bulanmak**: Görüşü bozulmak:

“Maamâfih asıl romancı hayat dekoru içinde kaynaşan çeşit çeşit insan örneklerini **gözleri bulanmaksızın** gören, (...) hulâsa kendine kapanmayan, başkalarının içinde yaşayıp onları yakından anlayan sanatkârdır.”

(b.-maksızın 31344)

b.-acağına 25085

b.-ındır 28004

b.-ıyorlar 7803

b.-miş 471, 21306

[=6]

BULANDIR-: ***Havayı bulandırmak**: Ortalıkta huzursuzluk yaratacak, şüphe uyandıracak tarzda davranmak:

“Anadolu cephesi bizim ruhlarımıza çelikten bir hava verdi, biz ona o **havayı bulandırıp** uyuşturduktan sonra iade ediyoruz, ne yaptığımızın farkında mıyız?”

(b.-ıp 16154)

b.-abilir 16326

b.-an 11747

b.-ıyor 7788

b.-mişti 14134

[=5]

BULANIK: 1. (Göz için) Donuk, fersiz:

“Bu harita yüzünden üç senedir Yunanlılar dıyık nefes kan ter içinde kalmakla beraber meseleyi yine aynı **bulanık** gözlerle görüyorlar.”

(b. 15981)

2. **mec.** Açık ve belirli olmayan, karışık:

“Ruh da tıpkı hava gibi alçaklarda **bulanık**, yükseklerde saf.”

(b. 17382)

b. 15969, 15978

[=3]

BULANTI: **mec.** İğrendirici durum:

“Hele Vehbi, bir cuma günü ziyâretimize geldi. İçimde öyle bir **bulantı** vardı ki yüzüne bakamıyordum.”

b. 34991

[=1]

BULAŞ-: İstemeden bir işe karışmak, kötü bir işe girmiş bulunmak:

“Orada, kendi aramızda, politikaya **bulaşmış**, ailesini düşünen refikler vardı.”

(b.-miş 8973)

“Kan.lar bu karlı dağ.lara aslaa **bulaş-mamış**/ Hiç gir-memiş hayâl.ine tek gözli giyyotin”

(b.-mamış 37069)

b.-mamış 8946

b.-mayacağı 8705

[=4]

BULAŞTIR-: ***Yüzüne gözüne bulaştırmak**:

(Bir işi) Gerektiği gibi yapamayıp berbat etmek: “Cenuba doğru Romanov'larla Habsbourg'ların atılışları varken iki asır Avrupa muvazenesine nigebânlik edebildiğini ispat etmiş bir Türk devletiyle iki senede bu vazifeyi **yüzüne gözüne**

bulaştırın Yunanistan arasında mukayeseye girişmek idrake giran geliyor.”

b.-an 15739

[=1]

BULDUR-: Bulmak işini başkasına yaptırmak, sağlatmak, temin ettirmek:

*“Genç Fâtiḥ, fethin ertesi günü eski an'aneyi yaşatan ilâhîleri **buldurdu**; uzun uzadıya konuşular.”*

b.-du 6364

[=1]

BULGAR: Slavların güney kolundan olan bir halk:

*“Filibe ovasının çiftçilerindenmiş, toprağını kaybetmiş, **'Bulgar** elimizden toprağı aldı, işleyecek taş kaldı, onu kırıyoruz. Allah millete zeval vermesin!’ dedi.”*

(b. 862)

*“**Bulgar** bıçak.larıyla/
Sükûn iç.inde öl-enler ne bahtiyar.mışlar/
Son istirâhat.e bir gün rahat.ça var-mışlar er-mişler”*

(b. 38535)

b. 786, 792, 825, 847, 2779, 2786, 2790, 2793, 2986, 3008, 3106, 3108, 3112, 3118, 3120, 3130, 3131, 3149, 3151, 3154, 3158, 3162, 3181, 3182, 3223, 3261, 3269, 3270, 3271, 3277, 3282, 3287, 3290, 3291, 3294, 3326, 3327, 3336, 3338, 3361, 3361, 3374, 3413, 3454, 3461, 3509, 3523, 3526, 3539, 4379, 10178, 13620, 14395, 14519, 15166, 15595, 15598, 16368, 16370, 17889, 17897, 17960, 17960, 20780, 20781, 21134, 26280, 26280, 26292, 26441, 26444, 33121, 35500, 35540, 35550

b.+dır 3322, 21401

b.+ın 3343, 3464

b.+la 13772

b.+lar 767, 775, 818, 839, 3004, 3163, 3169, 3226, 3229, 3313, 3407, 3510, 15144, 15163, 23308, 26987

b.+lara 12248, 15154

b.+ları 3206, 3232

b.+ların 3074, 3209, 15596, 32851, 32858

[=107]

BULGARCA: Bulgar dili:

*“Arkadaşım Behçet'le Kuru Bağlar'a gitdik. Türkçe ismi **Bulgarca'da** 'payidar' olan bu*

bağların güzelliğini Evliya Çelebi anlatmakla bitiremiyor.”

(b.+da 3422)

b. 850, 851, 3013

b.+dan 3122

[=5]

BULGAR DEVLETİ: Balkanlarda bir devlet:
*“Makedonya ismiyle yeni bir **Bulgar Devleti** kurmak istiyordu.”*

b. 26282

[=1]

BULGARİSTAN: Batıda Sırbistan ve Makedonya, doğuda Karadeniz, kuzeyde Romanya, güneyde Yunanistan, güneydoğuda Türkiye ile çevrili olan bir Balkan ülkesi:

*“Ruslar Balkanları zapt edip de kalmak niyetini besledikleri senelerde **Bulgarlığın** minnettarlığını ebedileştirmek için*

***Bulgaristan'ın** her köşesine böyle göze çarpan birçok âbideler dikmişler.”*

(b. 3021)

b. 3153, 3285, 3312, 3365, 3472, 3482, 3488, 3498, 3518, 3520, 5934, 11980, 12593, 15602, 16267, 16371, 24025, 24059, 24112, 24118, 24125, 24134, 24151, 26287, 26295, 26324, 26421, 26423, 26428, 26449, 26462

b.+a 2991, 3455, 3458, 3487, 3537, 12784, 13979, 17960, 26281

b.+da 926, 2788, 3328, 3472, 3482, 3528, 3534, 3536, 12786, 18523, 26328, 26331, 26481

b.+dan 18545, 20235, 26477

b.+ı 3231, 3249, 3316, 3448, 3536, 4289, 24125, 24132

b.+ın 873, 3020, 3067, 3255, 3274, 3479, 3503, 3530, 12667, 24136, 26292, 26300, 26430, 26447, 26477

[=79]

BULGARLAR: Slavların güney kolundan olan bir halk:

*“Türk hayatından henüz çıkmamış bâzı **Bulgarlar**, senli benli konuşarak kahve içiyorlar.”*

(b. 775)

b. 26401, 26436

b.+ı 3278

b.+ın 3303

[=4]

BULGARLIK: Bulgar olma durumu:

“Rumeli’de **Bulgarlıkla** Yunanlılığın karşılıklı bir barışıklığına dair açtığı taze bir bahis, gazete sahifelerinin üzerinde olsun, şark sulhunun hakikî sahasını öyle aydınlattı.”
(b.+la 17897)

b. 2998, 3134, 3281, 3371, 3506, 3534

b.+a 3113, 3519, 17899

b.+ın 3002, 3019, 3135, 3265, 3354, 3433, 3454

[=17]

BULGAR PALAS: İstanbul’da bir otel:

“Yalnız bir harp zengini, bir defa İstanbul içinde bir saray yaptırmaya kalkıştı. Umumun lanetine uğradı. Kurduğu binaya **Bulgar Palas** dediler.”

b. 7556

[=1]

BULGUR: Kaynatılıp kurutulduktan ve kabuğu çıkarıldıktan sonra kırılan buğday:

“Fakat sen bizden harp zamanında, aç kaldığın zaman fasulye, patates, **bulgur** aldın...”

b. 17025

[=1]

BULUN-: 1. Var olmak, mevcut olmak:

“Bu Zürcher, harp senelerinde İstanbul’da **bulunmuş** bir mimardı.”

(b.-muş 6671)

“İç bâde ad.ın silin-meden âlem.den/

Bir mest gönül.de toz **bulun-maz** gam.den”

(b.-maz 38351)

2. (Yalın hâlde veya bulunma hâlindeki isimlerden sonra) Olmak, etmek, yapmak:

“Nâgehâni olarak takdim olunduğumuz insanların elini, nezaket mecburiyeti ile, derhâl sıkıdır; çünkü ahlâkları hakkında tetkikatta **bulunmaya** vaktimiz yoktur.”

(b.-maya 8476)

3. Bir yerde olmak:

“Yaşı-yanlarla berâber **bulun-an** ervâh.ı/ Dolu.dur gönül.üm ışık.larla bu bayram sabah.ı”

(b.-an 35718)

“Zahmetli yolculuk.la yaş.im var-dı yetmiş.e/ Zihin.im **bulun-duğum** tepe.den dal-dı geçmiş.e”

(b.-duğum 36590)

4. Belirlenmek, tespit edilmek:

“Tevfik’in annesine ve kardeşlerine kabrin **bulunduğunu** haber vermeye gittim.”

(b.-duğunu 10735)

b. 29823

b.-abileceğini 19499

b.-abilir 14941, 19674, 20022, 22594

b.-abilirdi 9373

b.-acağı 17837

b.-acağım 20548

b.-acağını 13274, 21036, 28477

b.-acak 6717, 6717, 15913, 16377, 17945, 20077, 21283, 22652, 33856

b.-acaklardan 23895

b.-acaktı 32546

b.-acaktık 1788

b.-acaktılar 34800

b.-acaktır 31134, 34352

b.-alım 35182

b.-amayacağı 29949

b.-amaz 28971, 29950

b.-amazdı 35155, 35207

b.-amıyor 17045

b.-an 2654, 2891, 3814, 3840, 4060, 4292, 4493, 4542, 4641, 4647, 4745, 4803, 5333,

5495, 5519, 6020, 6023, 6737, 6743, 8282,

8286, 9637, 10852, 11059, 15071, 15432,

17759, 19082, 19584, 20269, 20276, 21045,

22339, 23809, 24643, 24655, 24822, 25428,

26290, 26296, 26322, 26587, 26827, 26983,

27008, 27744, 27818, 32334, 32356, 33028,

33089, 33101, 34509, 35446

b.-anlar 2577, 2580, 2609, 28146, 33072, 33677

b.-anlara 9004, 33702

b.-anlardan 9268, 32873

b.-anların 16687, 24902, 26792

b.-arak 1776, 2499, 25203

b.-ayım 25116

b.-caya 35090

b.-du 4146, 8717, 9727, 10167, 10319, 10663, 19583, 21029, 21049, 22022, 23891,

31267, 33685, 35209

b.-duğu 671, 1123, 3318, 3584, 4291, 5239,

5289, 5508, 5611, 9941, 14031, 23661, 24531,

25702, 26307, 26321, 30398, 31143, 35381,

35427, 35470

b.-duğum 1616, 1722, 3092, 7068, 8915, 32851

b.-duğumu 8919, 10955

b.-duğumuz 18451, 24229, 27825, 35487

b.-duğumuzu 2556
b.-duğuna 18996
b.-duğundan 19382, 24688, 24729
b.-duğunu 444, 5134, 8798, 10065, 10122,
10728, 14731, 15737, 16204, 16813, 17534,
18717, 21116, 22336, 25646, 25769, 26317,
26795, 33920
b.-duğunuz 34363
b.-duk 12561, 19608
b.-dukça 11716, 15919
b.-dukları 5087, 18082, 18110, 25403, 28063
b.-dular 1671, 2574, 4502, 24573, 34558
b.-dum 2558, 7402, 18830, 26912, 27855,
32614, 33550, 34424, 34666
b.-madığım 25083
b.-madığına 20413
b.-madığını 11210
b.-mağı 19138
b.-mak 552, 936, 4145, 15399, 16352, 19228,
24754, 27430, 34752, 35436
b.-maktadırlar 33456
b.-maktansa 21200
b.-malı 30940
b.-malıdır 20134, 35400
b.-malılar 12137
b.-mamak 35402
b.-mamışlardı 27447
b.-mamıştı 27746
b.-manız 20272
b.-ması 9643, 17940, 35196
b.-masındandır 4766
b.-masının 27073
b.-maya 8469, 10222, 16219
b.-mayan 7826, 24631, 30166
b.-maz 31347
b.-mazdı 33331
b.-mazdık 28714
b.-mazlar 19347
b.-mazsa 15798
b.-muş 1368, 2953, 4140, 5131, 6243, 6665,
8175, 9404, 12786, 23620, 24228, 27484,
30041, 30054, 30078, 33572, 34147, 35078,
35079
b.-muşlar 11444
b.-muşlardır 4747
b.-muştı 9366, 10015, 33074, 35111
b.-muştum 9528, 19899, 33859
b.-muyor 20601
b.-sa 32121
b.-sak 7767
b.-salarđı 8910
b.-saydı 919, 25368, 35152, 35199
b.-saydım 24706
b.-sun 38887
b.-unuz 34660
b.-up 5547, 5776, 18388
b.-ur 4151, 12138, 15847, 15850, 15863,
16003, 16384, 17186, 19778, 20543, 21174,
26369, 27511, 29279, 30698, 31348, 33226,
34771
b.-urdu 623, 1373, 1746, 1941, 11406,
16839, 23544, 25158, 25370, 26575
b.-urduk 11644, 21447, 26828, 30866
b.-urken 4650, 20729, 36775
b.-urlar 5869, 19543, 22246, 29823
b.-urlardı 35166
b.-urmuş 10984
b.-ursa 15798
b.-uşları 15017
b.-uşunu 34556
b.-uşunun 27708
b.-uyor 3102, 3105, 3139, 3318, 3521, 6118,
6766, 12268, 13392, 15090, 15895, 17771,
20602, 21034, 21635, 21677, 21851, 23691,
23697, 23741, 24613, 26120, 28838, 31320,
34157, 35367
b.-uyordu 374, 1498, 2503, 3971, 4556,
4573, 4632, 4686, 4749, 5587, 5604, 6231,
8800, 8999, 10336, 21021, 22600, 22916,
23165, 23866, 25982
b.-uyorduk 1233, 1335, 1928, 2481, 10431,
24041, 24964, 32949
b.-uyordum 1648, 2367, 2579, 4091, 9212,
26932, 34777
b.-uyordun 23466
b.-uyordunuz 23318
b.-uyorken 27094
b.-uyorlar 7054, 14941, 18595, 20111,
21450, 21866, 31557, 32766
b.-uyorlardı 5322, 14940, 18786, 21125,
26564
b.-uyoruz 12702, 24780, 24862, 25572,
25792, 26769, 28998, 30377, 30424, 30435,
31547
[=420]

BULUNDUR-: Hazır veya var olmasını sağlamak, hazır etmek:

“İzmir şehrinde bir müfreze asker

***bulunduracak**, masrafsız ve zevkine doymayan bir nümayiş!”*

(b.-acak 12632)

b.-abileceği 17934

b.-abilirdi 4272

b.-acak 11735, 12623, 15697

b.-an 9626, 18876

b.-anlar 29262

b.-arak 15909, 25876

b.-du 2115, 16707

b.-duğu 14686, 26170

b.-mak 12300, 12306, 16599, 26274

b.-makta 13401

b.-muş 17836, 25475

b.-saydı 35187

b.-ur 19703

b.-uyor 16343

b.-uyordu 5917, 11432, 17728

[=27]

BULUNDURUL-: Bulunması sağlanmak:

*“Kendi milletinin mütefekkirleri ile düşüp kalkan bir rejimin iş âmirleri, tasfiyekâr bir murakabe altında **bulunduruluyorlar**, demektir.”*

b.-uyorlar 20139

[=1]

BULUŞ-: Bulma işi:

*“Kâzım Karabekir'in bir kara kışta bir avuç yiğitle Sarıkamış'tan geçerek ana diyarımız Asya'yı tekrar **buluşunu**...”*

b.+unu 17648

[=1]

BULUŞ-: Belli bir yerde bir araya gelmek, birbirini bulmak:

*“Oniki yaşında bir çocuk olduğum hâlde, babam bunlarla **buluştuğu** vakit, beni de götürürdü.”*

(b.-tuğu 1262)

b.-maya 8723

b.-tuğu 1261, 34021

b.-tuk 764

b.-up 9384

b.-ur 21632

b.-uruz 20548

b.-uyor 22755

[=8]

BULUT: Atmosferdeki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan, biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrılan yığın:

“Vakit gece, ıssız bir ay aydınlığı var.

*Alevlenmiş gibi yanan ayın üzerinden **bulutlar** geçiyor.”*

(b.+lar 13708)

*“**Bulut.lar** dağıl-sın bahâr ol-sun artık/*

Duyul-sun bir engin seher mûsikî.si”

(b.+lar 36027)

b. 10614, 14819, 14825, 18390, 28830, 38310

b.+lar 2033, 31122, 31123, 39158

b.+lara 11817

b.+ların 39189, 39246

b.+larını 6041

b.+larla 36530

b.+suz 36390

[=18]

BULUTLU: Bulutlanmış:

*“Artık güneş görün-mez ol-ur gök **bulutlu-dur**/ Râhat.ça dal ölüm son.u gel-mez bir uyku.dur”*

b.-dur 36586

[=1]

BULVAR: Fr. Şehir içinde ağaçlı, geniş cadde:

*“**Bulvarın** birkaç kahvesinin içinde birkaç yüz kişilik bir muhitte bu derece uzaklaşmalar nasıl olabilir?”*

(b.+ın 2393)

b. 20223

b.+ı 7858

b.+ın 7860, 11138

b.+lardaki 20379

b.+larla 1599

[=7]

BUNAL-: Çok sıkılmak, sıkıntı ve çaresizlikten şaşkın duruma gelmek, darlanmak:

*“Bulgarlığın kırk üç senelik fırka ve siyâset maceralarını dinlerseniz bir yılan hikâyesi dinler gibi **bunalırsınız**.”*

(b.-ırsınız 3268)

*“Bir fâcia.dur böyle bir âlem.de uyanmak/ Gün.den gün.e hicran.la **bunal-mış** gibi*

yanmak”

(b.-miş 36780)

b.-a 23785, 23786

b.-an 3172, 3400, 6396, 14833

b.-dı 23162, 34469

b.-dığı 26158

b.-dikları 26835

b.-dılar 27124

b.-dım 7784

b.-ır 15222, 19108

b.-ırız 29254

b.-ıyor 808, 6332, 27772, 33138

b.-iyoruz 23718

b.-mamış 8637

b.-miş 17793, 18064, 26881

b.-mişti 14555

b.-mıyormuş 24353

b.-sın 5946

[=29]

BUNALT-: Bunalmasına, sıkıntı ve çaresizlikten şaşkın duruma gelmesine sebep olmak:

“Düz ve çapraz ne tarafa bakarsanız bakınız gözleri **bunaltan** hendesi bir sakaalete mârûzsunuz.”

(b.-an 3075)

b.-acaktık 25318

b.-an 3428, 30495

[=4]

BUNALTI: Sıkıntı, iç sıkıntısı:

“Bütün yazdıklarımızın neticesi bir **bunaltı**.”

b. 31932

[=1]

BUNALTICI: Bunaltan, bunaltı veren, sıkıntı veren:

“Hükümet çekilecek! Çekildi, çekilmek üzere ... şayiaları **bunaltıcı** bir sür'atle dolaşıyordu.”

b. 2844

[=1]

BUNCA: (bu zamirinin eşitlik hâli) Bu kadar, çok:

“Devir.inde **bunca** nîmetiuzmâ.ya nâil.iz/
Zirîhimâye.sinde refâh eyle-mekdeyiz”

b. 39286

[=1]

BURA: Bu yer [Burada, buradan, buranın, burası, buraya, burayı, buralara, buraları gibi çekimli hâlleriyle içinde bulunulan, işaret edilen, kastedilen yakın bir yeri ve çevreyi gösterir veya dikkat çekilmek istenen bir hususu belirtir]:

“Ah bu askerler biliyorlar mı ki onların giriştiği bu dev işini **burada** ve cephe arkasında her

şehirde büyükten küçüğe kadar herkes, küçük çocuklar bile nasıl bir hayretle seyrediyor.”

(b.+da 16921)

“Eski mîmâr.a nasıl rahmet okun-maz **bura.da**/
Su.yu cennet.ten akıt-mış bu güzel manzara.da”

(b.+da 35923)

b.+da 507, 1034, 1049, 2344, 2588, 2596,

3058, 3216, 3468, 4761, 4765, 5057, 5407,

6145, 6196, 6198, 6204, 6214, 6260, 6364,

6642, 6746, 6764, 6883, 7070, 7739, 7739,

7740, 7740, 7949, 7973, 7982, 8015, 8027,

8046, 8095, 8217, 8220, 8301, 8633, 9028,

9492, 9983, 10708, 10714, 10723, 11342,

11527, 11627, 11908, 12791, 12796, 13137,

13643, 14023, 16909, 16955, 17632, 18113,

18727, 18751, 18876, 18903, 18930, 18950,

19045, 19055, 19062, 19075, 19120, 19159,

19159, 19160, 19214, 19293, 19870, 19872,

20259, 20463, 20529, 20531, 20568, 20808,

20852, 20858, 20885, 21556, 21648, 21651,

21661, 22122, 22940, 23008, 23021, 23065,

23070, 23101, 23143, 23196, 23304, 23446,

24072, 24145, 25047, 25053, 25059, 25064,

25066, 25641, 25643, 25651, 25653, 25655,

26048, 26051, 26410, 26792, 27263, 28062,

28785, 29531, 30458, 30961, 31112, 31113,

31359, 31371, 31617, 31650, 31756, 31758,

31814, 31834, 31889, 31968, 32722, 33556,

33623, 33841, 33868, 33965, 34194, 34535,

35051, 35271, 35408, 35523, 36048, 36846

b.+dadır 8416, 22216, 27700, 27733, 28553,

29595, 31837, 32144

b.+dadırlar 11244

b.+daki 9857, 19000, 19032, 19041, 20509,

20798, 20808, 34536

b.+dan 1031, 1702, 3537, 6148, 6931, 8110,

8110, 8215, 8428, 8819, 10718, 12906, 19160,

20332, 20579, 22738, 22843, 23111, 23480,

25486, 25499, 28923, 28924, 35661, 35882,

36098, 37014

b.+daydı 5468, 8386, 18825

b.+dayım 20394

b.+lara 1905, 2492, 28763

b.+larda 4729, 6844, 16588, 23108, 20495

b.+lardan 19041, 31245

b.+ları 5759, 7318

b.+nın 20581, 23168, 23364

b.+sı 3405, 3418, 6510, 18999, 20491,
25642, 25642, 26940, 35062, 32730
b.+sıdır 7110, 19960
b.+sında 28821
b.+sını 18975, 25472
b.+ya 4889, 4894, 6031, 7744, 8129, 8130,
8220, 11566, 19824, 20326, 22764, 24003,
25068, 25485, 25591, 30073, 33462
[=245]

BURÇ: Ar. Kale duvarlarından daha yüksek,
yuvarlak, dört köşe veya çok köşeli kale
çıkıntısı:

“Medine nerede? Bizans sarayının **burçları**
nerede? Bunların arasında ne münasebet var?
Bu toprağa İslâm'ın yeşil nuru niçin böyle bol
yağmış?”

(b. +ları 7079)

b.+ları 7091, 19598
b.+ların 6103, 6143
b.+larının 6924
b.+larıyla 6616
b.+un 7121
[=8]

BURGAZ: Bulgaristan'da bir şehir:

“1921'de Çar Ferdinand vapuruyla İstanbul'dan
Burgaz'a çıktım ve orada bir gece kalarak doğru
Sofya'ya gittim.”

(b. +a 1849)

b. 2992, 3005
b.+a 1850
b.+da 9098, 9109
b.+dan 3007
b.+ın 3000, 9099
[=9]

BURGRAVE(S): Fransızca “Derebeyler”
anlamında, Victor Hugo'nun yazdığı bir oyun:
“Hugo'nun **Burgrave'lar'ı** Fransa'nın
cenubunda eski bir şatoda oynandı; pek büyük
muvaffakiyet kazandı.”

b.+ları 31524
[=1]

BURHAN: Ar. Kanıt, delil, hüccet, beyine:

“Şimdiye kadar yaşamaya müstahak
olduğumuza **burhan** olarak İstanbul'da,
Edirne'de, Bursa'daki camilerimizle
minarelerini, Kur'an ciltlerimizle duvar
çinilerimizi, kumaşlarımızla halılarımızı
gösteriyorduk.”

(b. 12326)

b. 12317, 16942, 24133
b.+dır 17696, 27982
b.+ı 24074, 28790
b.+larımızı 12321
[=8]

BURHANEDDİN EFENDİ: Prens Burhaneddin
Efendi:

“Cavit Bey, **Burhaneddin Efendi'nin** zevcesi
hanımla Lucerne Gölü'nün üstünde Rigi
Calitare'de evlendi.”

b.+nin 11477
[=1]

BURHANLI: Kanıtlı, delilli:

“Türk milleti de bu vazifeyi deruhte etmeye
namzettir, hem de namzetliğinin şeraiti delilli,
burhanlı, ispatlıdır...”

b. 16031
[=1]

BURJUVA: Fr. Orta sınıftan olan, kent soylu:
“Şiirinde Fransızların orta sınıfına âit zevkler,
Frenk tâbiri ile **Burjuva** zihniyeti göze
çarpyıyordu.”

b. 32280
[=2]

BURJUVAZİ: Fr. Burjuva sınıfı, kent soyluluk:
“Bizim neslin yalnız şimdiki Fransız
burjuvazisinin edebiyatını bilişi Avrupalılığı
bilmek değildir.”

b.+sinin 33032
[=1]

BURKULU: ***Kalbi burkulu**: Derin bir acıma
hissi duyan; içi, yüreği burkulmuş olan:
“**Kalp-im** zaman zaman bu haber.lerle **burkulu**/
Zihin.im düşünce.den dağınk göz.lerim dolu”

b. 36602
[=1]

BURMA: Burulmuş, burularak yapılmış:
“Bütün o kabirlerin aralarından geçtiğim bir
gün, sahabe Hâlid'in yanında fetih askerlerinden
birinin **burma** kavuklu taşına vecitle uzun uzun
baktım.”

(b. 7185)

b. 1143, 6253, 7415, 35314
[=5]

BURSA: Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer
alan illerinden biri:

“1922'de İstanbul'dan **Bursa'ya** gittim.”

(b.+ya 1852)

“Üsküp ki Şâr Dağı.nda tamâm.ıydı **Bursa.nın**/
Balkan.da bahçe.siydi dökül-müş temiz kan.ın”
(b.+nın 38618)

b. 418, 770, 731, 778, 5469, 5472, 6398,
9159, 10296, 12438, 15503, 16073, 16089,
16115, 19677, 20722, 24348, 24351, 24510,
24514, 24516, 24529, 24537, 28376, 30440,
38763

b.+da 9148, 9156, 15489, 16888, 17352,
18215, 22977, 22978, 23573, 24336, 24513,
26156, 33576

b.+daki 9078, 12317

b.+dan 770, 35234, 35696

b.+dayım 19678

b.+nın 16106, 18427, 28642, 32973, 36334

b.+ya 807, 1868, 4690, 5102, 13421, 13474,
16405, 16410, 16455, 17787, 18370, 21072,
26176, 26888, 33567, 33577

b.+yı 5375, 7649, 17755, 17784, 24347,
24432

[=74]

BURSALI TAHİR BEY: Bursalı Mehmed Tahir
Bey, (d. ? – ö. 1925) Özellikle biyografi ve
bibliyografya içerikli “Osmanlı Müellifleri”
ansiklopedik kaynak kitabı ile tanınmış ve
günümüzde de alanında temel bir referans olarak
kabul edilen Türk yazar, araştırmacı, asker:
“Onun kadar ehemmiyetli diğer bir şahsiyet
olan **Bursalı Tâhir Bey'in Osmanlı Müellifleri**
diye bir kitabı olmasa o da büsbütün
kaybolurdu.”

(b.+in 3569)

b. 1995

[=2]

BURUN: 1. Yüzün ortasında alınla ağız arasında
yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı:

“Bugün Türkler oradan ağızlarını ve
burunlarını mendille kapayarak geçiyor.”

(b.+larını 7332)

2. Karaların denize doğru uzanmış kısmı:

“**Burundan** Marmara sahiline baktım.”

(b.+dan 6535)

3. ***Burun bükmek (kıvırmak)**: Beğenmeyip
küçümsemek, değer vermemek:

“Jean Jacques gibi, hatıratını kendi aleyhinde
yazan bir muharrir kaari'ler derhâl inanır da,
kendini temiz, güzide gösterene inanmaz, hele

böbürlenene, ‘şöyle demiştim, böyle yapmışım’
diyene **burun büker.**”

(b. 2454)

b.+a 10755

b.+larını 7325, 23546

b.+u 26138, 34188

b.+undan 15959

b.+unu 7307, 15373

b.+unun 12277

b.+unuza 30899

[=12]

BURUNLU: Herhangi bir biçimde burnu olan:

“... Refik Hâlit'i o yazıhanede, karşımda
buldum. İnce yapılı, esmer, papağan **burunlu**,
sahte tavırlarla alaycı edaları iyi mezcetmiş,
kalın sesli bir gençti.”

(b. 9251)

b. 22929, 25713

[=3]

BURUNSUZ: Burnu içeriye doğru basık olan.

[“Gazete muhbiri Burunsuz Tevfik, Babıalı'nın
hepinizden üstün temsilcisi.... Bu şamatasız ve
iddiasız, rakı ve pilaki düşkün adamın içeriye
doğru basık burnu da Babıalı'nın sanki tuğrası”].
Bâbüali, Necip Fazıl.]:

“Kadıköy halkının kalabalığıyla her akşam
dolan sahanlık üzerinde **Burunsuz Tevfik'e**
tesadüf ettim.”

(b. 2773)

b. 2774

[=2]

BURUŞ-: Ağızda kekrelik duymak:

“Julyanus Farslarla cenkleşirken öldüğü zaman,
yeisten **buruşmuş** ağızından çıkan son söz
olarak: ‘Galileli, yendin’ dedi.”

b.-muş 23093

[=1]

BURUŞUK: Gerginliği, düzgünlüğü kalmamış,
buruşmuş olan:

“Masaya yaklaştılar, kadın **buruşuk** ve temiz
elini uzattı.”

b. 23978

[=1]

BÛSE: Fars. Öpme, öpüş, öptüçük:

“Siz hamak içinde uyurken her sabah
saçlarınızda benim **busemi** duyarak
uyanacaksınız...”

“*Va’ d.iniz bûse mi vuslat mı unut-dum ne idi/ Hani bir gün.dü gel-irken Yeniköy.den beri.de*”
(b. 38941)

b. 38946

b.+den 37118, 37756

b.+mi 23502

[=5]

BÛS-Î DEHÂN-I YÂR: *Fars.* Yârin ağzını öpmek:

“*Bûsîdehânîyâri taleb meşrebim.cedir HânElest.den beri mest.im Hudâ alîm*”

b.+i 37787

[=1]

BÛSÎŞ-Î NERMÎN-Î DÂMAN: *Fars.* Eteğinin yumuşak öpüşü:

“*Nerdübân.lar bûsîşînermînidâmân.ıyle mest/ İndi bin işve.yle bir kâşâneîfağfûr.dan*”

b.+ıyle 37485

[=1]

BUTEL ÇİFTLİĞİ: Yahya Kemal’in Üsküp’teki akrabalarından Humbaracı Yaşar Bey’in çiftliği:

“*Oradan derhâl biraderimle beraber bir arabaya bindirdiler, Yaşar Bey’in oğulları Emin Bey ve Ekrem Bey’le beraber, doğru Yaşar Bey’in Butel çiftliğine gönderdiler.*”

(b.+ne 210)

b.+nin 1418

[=2]

BUTLAN: *Ar.* Bâtil olma:

“*İslâmiyet’in çok katı, çok maddî âdeti riyazi olan uknumlarının üstünden atlayarak, nehyettiği noktalara yani butlanların zevkine kadar gidiyordum. Bu nevi edebiyattan tam yerli Müslüman olan ruhlar şiddetle hoşlanıyorlardı, lâkin medresenin çok Sünnî yapılı kafaları zevk almazlardı...*”

b.+ların 9421

[=1]

BÛ-YÎ KÂKÛL: *Fars.* Alına düşen kısa saç demetinin, perçemin kokusu:

“*Ey bîvefâ Kemâl.e şemîmîvefâ yet-er/ Bir hayli mısra.ında kal-an bûyîkâkül.ün*”

b.+ün 37560

[=1]

BUYUR-: 1. (Saygılı ifade) Söylemek, demek:

“*Dönüşümde yine bir gün görüşüyorduk; buyuruyordunuz ki seyahat intibalarımı okuyan*

bir iki güzide Bulgar, Türklükle Bulgarlığın muarefesi nâmına, memnun olmamışlar, Bulgaristan’a eski zihniyetle baktığını söylemişler.”

(b.-uyordunuz 3454)

2. (Saygılı ifade) Gitmek:

“*İsmail Hakkı Bey beni görür görmez ayağa kalktı; elimi sıktı ve neferinden yağmurluğunu istedi:*

“*Buyurunuz kabri görmeye gidelim*” dedi.”
(b.-unuz 10719)

3. (Saygılı ifade) “Etmek, eylemek, yapmak” anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır:

“*Herhâlde gerek Mart, gerek Temmuz’da seyahat buyurmak rey-i müşfikânenize vabestedir.*”

(b.-mak 19950)

b.-duğunuz 20267, 20277, 20287, 20753, 34276

b.-duğunuza 20463

b.-dukları 12396

b.-dular 7262

b.-madılar 25723

b.-madınız 20804

b.-manız 34172

b.-mayınız 20029

b.-un 34707

b.-unuz 10712, 19977, 34407

b.-ursanız 19921

b.-ursunuz 19941

b.-uyorlarmı 34117

b.-uyorsunuz 19922, 20280, 20794, 20805

[=25]

BUYURUL-: 1. Denmek, söylenmek:

“*Bu tıynetle bir mendeburun ikbâline ne buyurulur?*”

(b.-ur 35470)

2. (Saygılı ifade) “Edilmek, olunmak, yapılmak” anlamında yardımcı fiil olarak kullanılır:

“*Temmuz’a kadar tehîr-i seyahat buyurulduğu takdirde sekiz ay zarfında seyahat paramı da çıkarabilir, zât-ı müşfikânelerine zerre kadar bâr olmam.*”

(b.-duğu 19960)

“*Alemdar Paşaya makam-ı sadâret ve Arabzâde Arif Efendi’ye ibkaen inayet buyurulduğundan hey’et-i devlet Babîâli’ye geldi.*”

(d.-duğundan 22048)

[=3]

BUZ: Donarak katı duruma gelmiş su:

“... *ayrancı dükkânı, sürâhîlerinin ve satıcılarının beyazlığıyla, tülbendlere sarılı buz kütleleriyle iştiâ verici bir yaz levhası gibi görünüyordu.*”

(b. 35319)

b. 3218

b.+lara 35318

b.+larına 17428

[=4]

BÜCÜR: Kısa boylu, ufak tefek, vücutça gelişmemiş (kimse):

“*Gelip geçen halkın esvapları soluk, vücutları bücür, hâl ü şanları zibidi görünüyordu.*”

b. 2547

[=1]

BÜDCE-LİS: Fr.+Fars. Bütçeyi bitiren, tüketen:

“*Paris Konferansının hakkımızdaki vereceği en müsait karardan sonra bile yine Rum, Ermeni milletleri gibi kendi yağıyla kavrulur bir cemaat olmaya mecburuz, değil mi? Bütçe-lis sınıflarımıza bu tecelli ağır geliyor.*”

b. 11996

[=1]

BÜFE: Fr. Yiyecek, içecek, gazete, dergi vb. nin satıldığı küçük dükkân:

“*Parkda bir de büfe açtırmış.*”

(b. 32824)

b. 32816

b.+yi 32816

[=3]

BÜHTAN: Ar. İftira, bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma:

“... *en ziyade iftira ve bühtanla âlûde olan Ermeni gazeteleri bile, Anadolu Hükûmeti'nin Ermenilere hüsn-i muamele ettiğini yazmak mecburiyetinde kaldılar.*”

(b.+la 15381)

b. 28337, 28337

b.+la 30413

[=4]

BÜK-: 1. Kıvrırmak, burmak:

“*Tırnakla kulak bükme her dakika tatbik edilen bir usuldü.*”

(b.-me 522)

2. ***Dudak bükme (kıvrırmak)**: Bir şeyi beğenmediğini yüz hatlarıyla, davranışlarıyla belli etmek:

“*Hem-sinleriniz olan paşazâdelerden bir iki arkadaşı peydâ etseniz, sinninize göre açılırsınız, eğlenirsiniz. Dudaklarını bükerek: 'Hoşlanmam, sıkılırım' dedi.*”

(b.-erek 34660)

b.-er 2453

[=3]

BÜKLÜM: ***İki büküm**: Öne doğru bükük vaziyette, iki kat:

“*Ak tuğlu Türk şehzadesi, atıyla bir yol ararken yolların ötesinde, iki büküm yürüyen bir ihtiyar gördü.*”

(b. 6289)

b. 3838, 3854, 6292, 35279

[=5]

BÜKREŞ: Romanya'nın başkenti:

“**Bükreş'te** gözümle gördüm; birçok evlerde İstanbul'dan alınmış gelinlik esvaplar, cihaz takımları vardır.”

(b.+te 8137)

b. 4332

b.+de 4137

[=3]

BÜKÜK: Bükülmüş, eğilmiş olan:

“*Kapısından boynu bükük giren eytâmi dokuz on sene köhne bir tarz-ı terbiye verdikten sonra, yine kafası yerde çıkararak o mektepte bir ay zarfında yaptığı inkılâp alkışlara değer.*”

(b. 21066)

b. 1170, 21110, 21110, 21110

[=5]

BÜKÜL-: Kıvrılmak:

“*Zülüfleri halka halka bükülen güzellerin nesliyle beraber böyle mısralar da tükendi.*”

(b.-en 22009)

“*Ve hep civâr.a seril-miş kadife divan.lar/ İç.inde bûse.den öl-müş vücûd.lar bükül-ür*”

(b.-ür 37118)

b.-dü 3857

b.-düğünü 3856

b.-mek 17317

b.-mektense 18478

b.-mez 17249

b.-ür 21990, 21991

b.-üşleri 1576

b.-üyor 17166, 28078

[=12]

BÜKÜM BÜKÜM: İkileme:

“Neslin Bünyâmîn'i Faik bir Şark güzelini böyle kırıtan kafiyelerle târif ediyordu:

Neden o zülf-î semen-bû büküm büküm bükülür
Ki âteş üzre olan mü **büküm büküm** bükülür
fettan bir çift mısra!”

(b. 22006)

b. 21990, 21991

[=2]

BÜLBÜL: Fars. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş:

“Şimdi bahar geceleri, bu Kasr'ın bahçesinde sabaha kadar sâkit geçiyor, sabahleyin yüksek ağaçlardan **bülbüller** ötüyor...”

(b.+ler 8031)

“Ey gül sükût.a varma.ğı emir.eyle **bülbül.e/**
Gülşen.de mestizevk ol-an ahab uyan-masın”

(b.+e 37546)

2. ***Bülbül-i mâtem**: Matem bülbülü:

“Sus-maz mı hevâ.sında öt-en **bülbülimâtem**
Feryâd bu gülşen.deki âhengisiyehden”

(b. 37983)

3. ***Bülbül-i muhrik**: mec. Gönül yakan, yürek sızlatan bülbül:

“Biz **bülbülimuhrik**demişekvâyı firâk.ız/
Âteş kesil-ür geç-se sabâ gülşen.imizden”

(b. 37537)

4. ***Bülbül-i muhrik-dem- i şekvâ-yı firâk**:

Ayrılıktan şikâyet eden bülbülün yakıcı, kavurucu nefesi:

“Biz **bülbülimuhrik**demişekvâyı firâk.ız”

(b.+ız 37537)

5. ***Bülbül-i şeydâ**: Deli, mecnun bülbül:

“Dil uyu-r mestol-arak yârıDilârâ söyle-r/
Gül susa-r şermet-erek **bülbülüşeydâ** söyle-r”

(b. 37657)

b. 2657, 12850, 25442, 29111, 33265, 36467,
36472, 37355, 37422, 38213, 38360, 38423

b.+den 36747

b.+e 19779

b.+ler 8022, 8023

b.+lerini 12958

b.+ü 37761

b.+ün 37552

[=25]

BÜLEND: Fars. Yüksek, büyük:

“Artık Şark için bir intibah devri açıldığını sananlar hep ciddî ulûmun, edebiyatın, fikriyyâtın en **bülend** nev'ilerini tenmiyeye başvurdular.”

(b. 30725)

“Yat-tık **bülend** serv.lerin gölge.sinde şâd/
Dehr.in bu hâyühûy.una mecbûlihande.yiz”

(b. 37737)

b. 6524, 6581, 14362, 18269, 21601, 22647,
22649

[=9]

BÜLEND-ÂVÂZ: Fars. Haykırma, yüksek ses:

“Anadolu'yu tahliye etmiş olmakla olsa olsa seferberlik belâsından kurtulurlar, hafifler fakat Sevres Muahedesinden **bülend-âvâz** ile bahsedemezler...”

b. 14419

[=1]

BÜLEND-HİMMET: Fars.+Ar. Gayretli, çalışmayı seven, faal:

“Maddî imkânsızlığı, bereket versin, Salâhaddin Bey gibi dini bütün, **bülend-himmet**, harikulade teşebbüskâr bir Türkün manevî kudreti telâfi etti de bu müesseseler yüz aklı ile ortada kaldı.”

b. 13078

[=1]

BÜNYAD: Fars. Bina etmek, inşa etmek, kurmak:

“Ferhad'la Şirin'e ve dağlara, Dilşad'la Cânân'a, visal'e, hicran'a, kıskançlığa, **bünyad'la** ümran'la harâbiye kadar sürüklenir.”

(b.+la 29788)

b. 20670, 29775

b.+la 20672

[=4]

BÜNYAMİN: Memduh Paşa'nın bir eseri:

“Neslin **Bünyâmîn'i** Faik bir Şark güzelini böyle kırıtan kafiyelerle târif ediyordu”

(b.+i 22004)

b.+i 21984

[=2]

BÜNYÂN: Ar. Yapı, bina:

“Bu **bünyân** bir sehpadır ki bir ayağı Trakya, bir ayağı İstanbul, bir ayağı da Anadolu'dur.”

(b. 15992)

b.+ı 12977, 13021, 24183

b.+ını 6899

b.+ının 16300

b.+ıyla 14451
[=7]
BÜNYE: Ar. 1. Vücut yapısı, beden:
“Kumraldı; semizliğe meyyal bir **bünyedeydi**.”
(b.+deydi 41)
2. Bir şeyin yapısı, kuruluş biçimi:
“Fetih, vatanın ve devletin **bünyelerinde**, büyük,
geniş ve derin mikyasta tesirler göstermiştir.”
(b.+lerinde 5286)
b.+ce 10770
b.+i+siyasiyye.si 23301
b.+leri 35357
b.+mizde 17237
b.+mize 19513
b.+mizin 28965
b.+si 9809, 12127, 12648, 26750, 26753,
29882
b.+sinde 12121, 20881, 23764, 35202
b.+sine 25694, 29156
[=20]
BÜNYELİ: Bünyesi olan:
“Demek istiyorum ki üç yüz sene evvelki
Yeniçeri Ocağı'nun elhak yüksek olan meziyeti
Hristiyan kanından gelmesinden aslaa değildi.
Neferlerin, devşirilirken, sağlam **bünyeli**
olmalarına pek ziyâde dikkat edildiğindendi.
Onun için de o zaman dağ halkından ve köylü
çocuklarından devşirme yapılırdı.”
(b. 35358)
b. 324
[=2]
BÜRÜ Ü BÂRÛ: Ar. +Fars. Hisar burcu ve kale
duvarı, sur:
“Yüz kerre piyâle yap-tı yüz kerre sebû/
Bir kasr i-di çek-miş gök.e **bürübârû**”
b. 38438
[=1]
BÜRÛDET: Ar. **mec.** Münasebetteki soğukluk,
yakın ve içten olmama:
“Alexandre'a karşı **bürûdeti** bilâhare büsbütün
teb'îdini intâc etti idi.”
b.+i 26121
[=1]
BÜRÛDETLİ: Soğuk, içten olmayan:
“Küçük bir hâdise bu **bürüdetli** münasebeti
müthiş bir kine kalp ediverdi.”
b. 9215
[=1]

BÜRÛ-: Kaplamak, istila etmek:
“Kâğıthane'de şimdi kimsenin geçmediği
kaldırımlarını ot **bürümüş** bir yol vardır ki
bakınca Murâd-ı Râbi devrini, bir levhada görür
gibi görürsünüz.”
(b.-müş 7430)
b.-müş 28717
b.-yen 6423
[=3]
BÜRÛMCÛK: Ham ipekten dokunmuş ince
kumaştan yapılan:
“Kadınları kırmızı canfesden şalvar ve
bürümcük gömlek giyerler.”
(b. 974)
b. 21322
[=2]
BÜRÛN-: 1. Sarılmak, örtünmek:
“Koyu yeldirmelere **bürünmüş**, başları
beyazlarla örtülü, çift çift geliyorlardı.”
(b.-müş 21496)
“San-ırım çarh siyâh atla-sa yer yer **bürün-ür**/
Âh et-üp bâdıseher yol.lara düş-müş sürün-ür”
(b.-ür 37805)
2. (Bir şeyle) Kaplanmak:
“Derhâl şehrin sokakları siyahlara **büründü**.”
(b.-dü 3365)
b.-düm 32889
b.-en 15180
b.-müş 11848, 12032
[=7]
BÜRÛNDÛR-: Bürünmesini sağlamak:
“Devlet ancak zoru bâzû ile türemiş şakileri,
derebeylerini, taşra ağalarını izâle etmekten âciz
olduğu için hil'âtlere **büründürüyor** ve böylece
şekli koruyor, müteselli oluyordu.”
(b.-üyor 23758)
b.-ür 11806
[=2]
BÛSBÛTÛN: İyiden iyiye, iyice, tamamen,
tamamıyla, temelli:
“... büyük validem Âdile Hanım, Rakofça'ya
götürmüştü. Orada şairliğim **büsbütün** coştı.”
(b. 1209)
b. 648, 2167, 3472, 2529, 3569, 4273, 5486,
5597, 5904, 6109, 6984, 8877, 10960, 11147,
12156, 13357, 13762, 14037, 14105, 14212,
14216, 14217, 16068, 16449, 17140, 17562,
18080, 21099, 21133, 21141, 22778, 23410,

23803, 24105, 25659, 26114, 26139, 27463, 28053, 28083, 28253, 28525, 29060, 29546, 29604, 30481, 30701, 32619, 32972, 33193, 34069

[=53]

BÜST: *Ital.* Heykelcilikte başı, göğsü, bazen de omuzları içine alan sanat ürünü:

“Evet orada her büst ve her heykel bu gelen kartal ve bu zavallı kurddan daha canlı görünüyorlardı.”

b. 19241

[=1]

BÜTÇE: *Fr. teşmil.* Mali durum, para vaziyeti, gelir gider:

“Bu son asrın kâmil insanları, istikrazla dolup boşalan bir devlet **bütçesinden**, alâ külli hâl, sayfiyede yaşamak istiyorlardı.”

(b.+sinden 7353)

b. 6576, 11029, 12334, 12429, 13068, 15790, 24215, 24789, 26435

b.+leri 24214

b.+lerin 11074

b.+miz 24191

b.+mizi 2694

b.+nin 24209, 24804

b.+sinden 7346, 13086

b.+ye 24808

[=18]

BÜTGEDE: *Fars.* Putperestlerin ibadethanesi, put hane:

“Şemşîr gibi rüy-i zemini taraf taraf Saldun demür kuşaklu cihan pehlevanları Aldun hezâr **bütgedeyi** mescid eyledün Nâkuus yerlerinde okutdun ezanları mısralarını niyçün seviyormuşuz?”

b.+yi 2308

[=1]

BÜTÜN: 1. Tamamıyla, hep, kâmil:

“Biz.dik o hüçüm.un **bütün** aşk.ıyle kanatlı/ Uç-tuk o sabâh ilk atıl-an saf.ta yüz atlı”

(b. 35839)

“Sev-en kadın.la sev-en erkek.in visâl.i gibi/ **Bütün** saâdet ol-an mevsim.in bu hâl.i gibi”

(b. 36566)

2 (Belirtilmek istenen veya bahsedilen şeyin)

Hepsi, tamamı, tüm, bilcümle, bilumum:

“Baudelaire ve Verlaine'i sıtmalı bir ibtilâ ile seviyordum, gerçi şahsî şairliğim en son

numuneleri olan Maeterlinck, Verhaeren gibi şâirleri yakından biliyordum, lâkin zevkim, **bütün** bu şâirlere nisbetle çok geri sayılan José Maria de Heredia'nın şiiri üzerinde durmuştu.”

(b. 2269)

“Mağlûp.ken ordu yas.lı dur-urken **bütün** vatan/ Rû'yâ.ma gir-di her gece bir fâtihâne zan”

(b. 35729)

“Dağ dağ o güzel ses **bütün** etrâf.ı gezin-di/ Gör-müş ve geçir-miş deniz.in kalp.ine sin-di”

(b. 36814)

3. ***Bütün bütün**: Tamamen, tamamıyla, iyice:

“Meydan.da kimse kal-madı artık **bütün bütün**/ Bir top gürültü.süyle bu sâhil.de bit-ti gün”

(b. 35940, 35940)

b. 95, 101, 101, 188, 191, 239, 252, 256, 476, 530, 553, 612, 625, 735, 844, 910, 958, 1008, 1063, 1101, 1108, 1245, 1312, 1320, 1544, 1610, 1614, 1943, 1946, 2004, 2087, 2179, 2239, 2239, 2268, 2445, 2709, 2741, 2828, 2985, 3044, 3090, 3109, 3130, 3131, 3134, 3167, 3212, 3214, 3222, 3229, 3274, 3279, 3287, 3311, 3315, 3320, 3329, 3354, 3358, 3364, 3368, 3369, 3371, 3372, 3377, 3498, 3576, 3684, 3885, 3963, 3968, 4104, 4113, 4186, 4308, 4309, 4375, 4394, 4402, 4410, 4426, 4462, 4493, 4597, 4619, 4714, 4779, 4781, 4801, 4891, 4923, 4939, 4943, 4991, 4992, 5005, 5066, 5066, 5194, 5220, 5227, 5244, 5351, 5414, 5444, 5475, 5475, 5540, 5558, 5603, 5728, 5770, 5927, 5937, 6013, 6068, 6094, 6127, 6139, 6228, 6257, 6344, 6351, 6354, 6365, 6366, 6373, 6381, 6394, 6406, 6425, 6427, 6432, 6444, 6606, 6609, 6669, 6677, 6681, 6720, 6734, 6740, 6746, 6750, 6758, 6761, 6801, 6809, 6823, 6933, 6937, 7024, 7029, 7086, 7179, 7209, 7237, 7278, 7475, 7488, 7494, 7553, 7575, 7598, 7599, 7602, 7686, 7704, 7724, 7790, 7808, 7808, 7870, 7881, 7882, 7901, 7939, 7969, 7982, 7986, 8134, 8152, 8153, 8331, 8352, 8358, 8359, 8417, 8432, 8491, 8581, 8586, 8756, 8789, 8801, 8806, 8807, 8820, 9137, 9236, 9261, 9328, 9467, 9480, 9609, 9631, 9723, 9745, 9843, 9910, 10237, 10243, 10406, 10441, 10460, 10465, 10466, 10494, 10508, 10512, 10702, 10707, 11065, 11071, 11092, 11131, 11154, 11230, 11230, 11262, 11278,

11282, 11305, 11425, 11440, 11702, 11730,
11765, 11787, 11788, 11790, 11830, 11888,
11902, 11948, 11953, 11954, 12000, 12058,
12062, 12213, 12247, 12250, 12251, 12277,
12284, 12320, 12320, 12325, 12331, 12334,
12343, 12353, 12380, 12391, 12397, 12472,
12485, 12492, 12505, 12513, 12525, 12527,
12553, 12604, 12665, 12667, 12676, 12808,
12826, 12860, 12871, 12886, 12906, 12908,
12921, 12926, 12952, 12987, 12990, 12991,
12996, 13007, 13008, 13015, 13019, 13062,
13071, 13119, 13130, 13133, 13172, 13186,
13215, 13216, 13287, 13295, 13306, 13308,
13387, 13394, 13398, 13409, 13424, 13424,
13453, 13475, 13487, 13508, 13514, 13554,
13555, 13577, 13611, 13617, 13673, 13707,
13719, 13722, 13741, 13758, 13797, 13854,
13859, 13859, 13881, 13916, 13924, 13985,
14021, 14032, 14054, 14146, 14163, 14311,
14355, 14376, 14400, 14418, 14431, 14451,
14468, 14538, 14540, 14541, 14555, 14562,
14584, 14612, 14652, 14662, 14686, 14694,
14703, 14707, 14713, 14740, 14743, 14786,
14795, 14849, 14851, 14873, 14904, 14931,
14953, 14955, 14957, 14967, 14972, 14993,
14997, 15003, 15046, 15046, 15061, 15065,
15068, 15117, 15119, 15141, 15147, 15149,
15158, 15159, 15159, 15159, 15160, 15182,
15237, 15260, 15306, 15334, 15388, 15388,
15392, 15461, 15473, 15533, 15555, 15561,
15579, 15611, 15613, 15632, 15661, 15732,
15783, 15795, 15835, 15873, 15876, 15879,
15921, 15928, 15937, 15966, 15966, 15987,
16034, 16051, 16058, 16065, 16107, 16137,
16138, 16177, 16232, 16329, 16337, 16342,
16361, 16392, 16394, 16396, 16422, 16491,
16497, 16501, 16505, 16515, 16522, 16529,
16557, 16574, 16582, 16588, 16605, 16610,
16689, 16700, 16715, 16719, 16736, 16831,
16832, 16844, 16845, 16904, 16917, 16919,
16963, 16964, 16992, 16992, 17063, 17079,
17094, 17142, 17145, 17145, 17163, 17186,
17201, 17201, 17216, 17221, 17223, 17277,
17321, 17322, 17341, 17352, 17358, 17364,
17385, 17387, 17388, 17414, 17423, 17439,
17543, 17543, 17625, 17637, 17644, 17646,
17655, 17658, 17687, 17688, 17693, 17713,
17717, 17748, 17857, 17865, 17895, 17925,
17955, 17966, 18136, 18163, 18217, 18233,
18238, 18239, 18244, 18311, 18343, 18365,
18370, 18399, 18466, 18468, 18604, 18609,
18623, 18627, 18633, 18747, 18751, 18801,
18801, 18801, 18812, 18815, 18825, 18846,
18894, 18922, 18923, 18923, 18948, 18957,
18984, 19076, 19081, 19161, 19162, 19168,
19250, 19319, 19328, 19335, 19339, 19392,
19404, 19404, 19485, 19540, 19542, 19549,
19549, 19573, 19720, 19835, 19838, 19877,
19916, 19967, 19978, 20375, 20447, 20451,
20483, 20514, 20516, 20532, 20539, 20574,
20602, 20726, 20732, 20777, 20778, 20787,
20830, 20838, 20857, 20863, 20892, 20927,
20950, 20966, 20969, 20974, 21006, 21016,
21021, 21023, 21036, 21069, 21077, 21081,
21110, 21180, 21191, 21205, 21270, 21277,
21320, 21339, 21345, 21348, 21349, 21356,
21376, 21384, 21392, 21418, 21425, 21460,
21469, 21471, 21473, 21475, 21547, 21654,
21681, 21782, 21826, 21831, 21853, 21879,
21963, 21969, 21998, 22100, 22134, 22273,
22298, 22308, 22318, 22356, 22398, 22450,
22490, 22499, 22552, 22559, 22570, 22580,
22586, 22588, 22589, 22589, 22592, 22597,
22625, 22648, 22707, 22708, 22719, 22756,
22766, 22852, 22875, 22902, 22914, 22936,
22937, 22938, 22982, 23120, 23131, 23141,
23176, 23241, 23258, 23264, 23299, 23305,
23326, 23335, 23339, 23339, 23339, 23340,
23351, 23352, 23353, 23378, 23383, 23456,
23461, 23573, 23577, 23602, 23612, 23638,
23681, 23702, 23727, 23795, 23796, 23838,
23869, 23883, 23911, 23929, 24045, 24050,
24063, 24076, 24087, 24168, 24179, 24185,
24208, 24261, 24284, 24302, 24306, 24313,
24313, 24377, 24433, 24436, 24476, 24488,
24492, 24515, 24570, 24577, 24650, 24750,
24755, 24777, 24811, 24812, 24967, 25068,
25074, 25079, 25115, 25178, 25223, 25259,
25260, 25260, 25265, 25273, 25303, 25311,
25354, 25378, 25402, 25408, 25432, 25466,
25483, 25493, 25498, 25503, 25508, 25510,
25540, 25577, 25582, 25667, 25743, 25910,
25918, 25928, 25930, 25969, 26013, 26062,
26104, 26142, 26182, 26293, 26342, 26403,
26413, 26420, 26426, 26480, 26524, 26528,
26533, 26568, 26622, 26640, 26648, 26716,

26719, 26842, 26853, 26859, 26962, 26972, 27216, 27230, 27237, 27287, 27315, 27338, 27355, 27365, 27413, 27417, 27425, 27426, 27428, 27498, 27537, 27542, 27543, 27544, 27547, 27585, 27660, 27679, 27733, 27759, 27830, 27859, 27948, 27955, 27956, 27956, 27957, 27977, 28026, 28188, 28195, 28198, 28202, 28211, 28218, 28220, 28222, 28222, 28231, 28243, 28258, 28270, 28303, 28331, 28349, 28366, 28371, 28375, 28377, 28395, 28399, 28400, 28410, 28414, 28509, 28536, 28630, 28707, 28734, 28744, 28798, 28866, 28871, 28980, 29000, 29034, 29077, 29121, 29153, 29247, 29276, 29287, 29298, 29304, 29336, 29519, 29538, 29554, 29593, 29603, 29665, 29670, 29679, 29871, 29873, 29911, 30059, 30110, 30173, 30197, 30233, 30234, 30240, 30251, 30254, 30390, 30410, 30426, 30428, 30484, 30540, 30544, 30546, 30627, 30670, 30674, 30720, 30729, 30786, 30794, 30810, 30829, 31041, 31112, 31113, 31120, 31263, 31270, 31297, 31391, 31416, 31419, 31426, 31429, 31447, 31449, 31452, 31503, 31623, 31632, 31639, 31646, 31673, 31681, 31688, 31816, 31841, 31913, 31923, 31980, 32006, 32045, 32069, 32120, 32134, 32193, 32213, 32362, 32376, 32555, 32578, 32602, 32605, 32622, 32640, 32646, 32681, 32685, 32838, 32843, 32864, 32919, 32921, 32938, 33083, 33086, 33092, 33340, 33340, 33358, 33496, 33497, 33593, 33607, 33714, 33828, 33850, 33854, 33918, 33984, 34382, 34502, 34506, 34507, 34682, 34797, 34816, 34903, 34920, 34964, 35031, 35048, 35145, 35150, 35170, 35223, 35254, 35441, 35464, 35467, 35582, 35637, 35637, 35768, 35773, 35896, 35900, 35906, 36030, 36044, 36049, 36083, 36263, 36391, 36566, 36742, 36749, 36774, 36813, 36845, 37008, 37042, 37106, 37106, 37923, 37982, 38419, 38671, 38704, 38725, 38809, 38833, 38925, 38962, 39127, 39247, 39247, 39321

[=1060]

BÜYÜ: **mec.** Bir şeyin insan üzerinde bıraktığı, onu şiddetle hükmü altına alacak kadar kuvvetli etki, sihir:

“Arkasından yürüyenler hep onun **büyüsüyle** mütefekkir.”

(b.+süyle 23348)

“Lâkin hakikatte Türk fâtiplerinin oğulları, sarayın **büyüsüne** tutulmuş dışına çıkamıyorlardı.”

(b.+süne 6841)

“İnsan vücûd.u bâzan açık bâzan örtülü/
Her çizgi.siyle san'at.ı canlandır-an **büyü**”

(b. 37038)

b. 2239, 4854, 10514, 12137, 12138, 12216, 21829, 23443, 30673, 31564, 36788, 37096

b.+dür 10510

b.+süne 10513

[=17]

BÜYÜ:- 1. Yetişmek, çocukluğunu geçirmek:

“Sonra, o ölünce, birlikte **büyüdüğü** ve kardeşi makaamında olan Fâzıl Ahmed Paşa'nın sürekli gaybubeti esnasında, on dört sene vekilliğini etmişti.”

(b.-düğü 25214)

2. Gelişmek, inkişaf etmek:

“Devlet **büyür**, büyüdüğüçe diğer vilâyetleri de ilhak ederiz.”

(b.-r 23313)

3. Şiddetlenmek, kuvvetlenmek, etkisini arttırmak:

“Aramızda bu sözlerle kavga **büyüdü**.”

(b.-dü 9503)

“Yüksel-en bir nakarât.ın **büyü-yen** velvele.si/
Nice tuğ.larla karış-muş nice bin at yele.si”

(b.-yen 35674)

“Dalga kıvrım.ları art.ında **büyü-r** tenhalık/
Başka bir çerçeve.dir gitgide dünyâ artık”

b.-dü 2355, 7529, 9496, 14445, 14445, 14515, 19275, 23076, 25259

b.-düğünü 27977, 28871

b.-dük 7044

b.-dükçe 5420, 23298, 25259, 34591

b.-dünüz 20856, 34646

b.-müş 747, 3930, 12845, 30404, 33706, 33842

b.-müştüm 363

b.-müştür 5420

b.-r 36505

b.-rdü 31797

b.-ye 24993, 24993, 27116, 27116

b.-yebüyüye 5976

b.-yecek 17525

b.-yecektir 7532

b.-yelim 26465
b.-yen 256, 6961, 22722
b.-yor 12685, 25463, 29618
b.-yordu 742, 2821, 2826, 10400
b.-yorlar 6979
[=50]

BÜYÜCEK: Biraz büyük, büyüğe yakın:

“... bizim biraz ilerimizde **büyücek** bir parktır.”

b. 25057

[=1]

BÜYÜCÜLÜK: Büyücünün yaptığı iş, bağıcılık, efsunculuk, afsunculuk:

“... bütün propaganda oyunlarında mahir olduğu gibi istatistiği de **büyücülük** derecesine çıkarmış olan düşmanımız Yunan'a rağmen...”

b. 12532

[=1]

BÜYÜK: 1. Çok etkili, etkisi kuvvetli ve yaygın olan:

“Dünyada **büyük** bir iş görmek için doğmuş insanların alınlarında bir yıldız olduğuna dair bir Avrupa itikadı vardır.”

(b. 9661)

“İstanbul'a girmek, orada yaşamak, çok uzun sürmüş Avrupa hayatından kurtulmak, **büyük** bir gayesiydi.”

(b. 10090)

“**Büyük** Allâh.ı an-arken bir ağız.dan herkes/ Nice bin dalga.lı Tekbîr ol-uıyor tek bir ses”

(b. 35672)

2. Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek, daha geniş, daha uzun veya iri olan, azîm, cesim, kebir:

“İstanbul fetih.i Tanrı.nın kutlu iş.i/
Gün doğ-madan evvel o güzel sâat.te/
On bin yiğit.in **büyük** gedik.den giriş.i”

(b.+den 38089)

b. 4, 32, 48, 110, 135, 179, 192, 218, 242, 246, 264, 269, 494, 496, 633, 640, 656, 671, 848, 931, 953, 980, 1034, 1041, 1094, 1096, 1164, 1165, 1207, 1267, 1267, 1269, 1339, 1378, 1394, 1410, 1427, 1431, 1433, 1453, 1500, 1500, 1527, 1641, 1814, 1826, 1927, 2114, 2197, 2256, 2331, 2357, 2381, 2669, 2826, 2860, 2997, 3005, 3010, 3016, 3164, 3168, 3180, 3201, 3206, 3215, 3275, 3283, 3380, 3381, 3385, 3561, 3566, 3605, 3613, 3635, 4021, 4045, 4219, 4246, 4422, 4491,

4493, 4496, 4545, 4614, 4639, 4772, 4781, 4847, 4962, 5049, 5056, 5058, 5148, 5164, 5181, 5182, 5216, 5225, 5282, 5379, 5382, 5432, 5470, 5512, 5623, 5625, 5642, 5685, 5704, 5711, 5849, 5851, 5878, 5982, 6033, 6116, 6137, 6153, 6219, 6234, 6239, 6251, 6268, 6362, 6417, 6468, 6615, 6631, 6757, 6797, 6917, 6929, 6933, 6934, 6978, 6987, 7007, 7008, 7009, 7013, 7093, 7163, 7177, 7283, 7309, 7360, 7473, 7476, 7484, 7515, 7517, 7590, 7766, 7802, 7937, 7938, 7965, 8053, 8240, 8331, 8380, 8395, 8433, 8737, 8827, 8827, 8828, 8832, 9170, 9196, 9307, 9321, 9360, 9653, 9659, 9672, 9731, 9792, 9954, 9959, 9964, 9973, 10051, 10083, 10149, 10186, 10302, 10692, 10702, 10937, 11183, 11191, 11198, 11428, 11576, 11667, 11724, 11915, 12012, 12021, 12038, 12044, 12049, 12230, 12426, 12474, 12497, 12597, 12730, 12804, 12805, 13076, 13195, 13314, 13439, 13493, 13644, 13652, 13662, 13664, 13665, 13735, 13811, 13865, 14023, 14127, 14177, 14292, 14295, 14403, 14438, 14441, 14523, 14612, 14671, 14721, 14727, 14744, 14749, 15130, 15135, 15137, 15139, 15157, 15181, 15196, 15203, 15384, 15538, 15568, 15568, 15580, 15676, 15697, 15777, 15778, 15823, 15849, 15851, 15856, 15863, 15876, 15887, 15891, 15907, 15912, 15914, 15918, 15975, 15983, 16026, 16053, 16059, 16060, 16061, 16138, 16146, 16150, 16153, 16156, 16169, 16178, 16186, 16189, 16246, 16263, 16293, 16294, 16319, 16377, 16379, 16380, 16382, 16396, 16399, 16433, 16509, 16515, 16547, 16610, 16638, 16657, 16666, 16912, 17141, 17251, 17253, 17266, 17310, 17520, 17526, 17530, 17576, 17590, 17613, 17618, 17643, 17647, 17659, 17664, 17674, 17693, 17772, 17824, 17834, 17849, 17878, 17906, 17938, 17943, 18036, 18065, 18065, 18073, 18201, 18239, 18248, 18267, 18317, 18323, 18356, 18366, 18403, 18482, 18559, 18626, 18895, 18928, 18990, 19128, 19146, 19196, 19199, 19239, 19331, 19362, 19362, 19381, 19582, 19592, 19614, 19673, 19723, 19733, 19826, 19864, 20073, 20151, 20166, 20169, 20178, 20180, 20182, 20193, 20378, 20430, 20551, 20690, 20691, 20709, 20778, 20803, 20824,

20946, 20966, 20985, 21024, 21035, 21042, 21083, 21157, 21202, 21211, 21298, 21314, 21431, 21470, 21734, 21822, 21831, 21925, 21953, 22086, 22124, 22149, 22332, 22346, 22391, 22434, 22446, 22471, 22496, 22509, 22513, 22516, 22523, 22539, 22564, 22572, 22593, 22617, 22622, 22625, 22635, 22647, 22659, 22684, 22773, 22773, 22777, 22806, 22912, 22949, 23223, 23252, 23543, 23560, 23587, 23709, 24030, 24037, 24049, 24307, 24345, 24439, 24471, 24488, 24517, 24519, 24626, 24727, 24737, 24740, 24748, 24790, 24791, 24803, 24834, 24974, 25002, 25044, 25071, 25107, 25177, 25259, 25279, 25303, 25354, 25389, 25444, 25459, 25500, 25510, 25546, 25566, 25577, 25582, 25625, 25698, 25816, 25865, 25880, 25928, 26066, 26103, 26116, 26178, 26216, 26245, 26268, 26294, 26302, 26387, 26387, 26419, 26475, 26708, 26718, 26731, 26731, 26733, 26735, 26745, 26818, 27029, 27038, 27154, 27168, 27207, 27249, 27255, 27270, 27320, 27322, 27328, 27336, 27352, 27353, 27562, 27823, 27962, 27968, 28100, 28100, 28273, 28522, 28606, 28643, 28665, 28702, 28790, 29306, 29362, 29363, 29573, 29575, 29578, 29687, 29806, 29807, 29869, 29899, 29987, 30041, 30089, 30131, 30151, 30206, 30239, 30463, 30483, 30575, 30665, 30675, 30724, 30728, 30834, 30850, 30852, 30942, 30949, 31031, 31035, 31052, 31058, 31105, 31110, 31169, 31187, 31272, 31435, 31452, 31466, 31517, 31563, 31564, 31585, 31597, 31638, 31656, 31703, 31732, 31744, 31750, 31756, 31768, 31807, 31938, 32057, 32064, 32080, 32087, 32237, 32258, 32266, 32268, 32326, 32393, 32447, 32461, 32550, 32560, 32606, 32634, 32754, 32775, 32848, 32852, 32855, 32859, 32915, 32961, 32965, 33056, 33073, 33107, 33550, 33568, 33649, 33683, 33718, 33809, 33868, 33923, 33932, 33978, 34165, 34324, 34405, 34510, 34631, 34665, 34700, 34700, 35120, 35303, 35569, 35683, 35684, 35702, 35758, 35881, 35886, 35977, 35990, 36074, 36078, 36184, 36459, 37283, 37309, 38490, 38503, 38651, 38712, 38751, 38755, 39008, 39012

b.+cek 11266

b.+dür 19243, 20545

b.+e 17077

b.+ler 34053

b.+lere 34055

b.+lerimizden 21758, 30600

b.+lerimizi 2948

b.+lerinden 5014

b.+ten 15208, 16910, 18011, 22065, 31041

b.+tü 476, 1427, 4509, 5175, 25205, 27056

b.+tür 4525, 5571, 13084, 16835, 32459, 34533

b.+ü 37, 4463, 11360

b.+üdür 28742

b.+ünü 13422, 13534

[=696]

BÜYÜKADA: Prens Adaları olarak da bilinen İstanbul açıklarındaki adaların en büyüğü:

“*Yâkup Kadri kendi odasının eşyasını Kadıköyü'nde, Hünkârimami'ndeki evinden gönderdi. Ben zâten **Büyükada'da** oturuyordum, önceden naklettim.*”

(b.+da 2625)

b. 2899

b.+da 2624, 2630, 3661, 7019, 8595, 9052, 10130, 10139, 10157, 11401, 11459, 26334

b.+nın 7022, 7034, 9805

b.+ya 8596, 10171

b.+yı 7448

[=20]

BÜYÜKADA KULÜBÜ: Büyük Kulüp. [Tam adıyla Büyük Kulüp Derneği veya Fransızca kullanımıyla Cercle d'Orient]:

“... *bu diplomatları, gerek şu satırlarda bahsettiğim 1914 Temmuzunda, gerek sonraları Harb-i Umûmî içinde, dört sene, her yaz, aynı **Büyükada Kulübü'nün** bahçesinde ve salonlarında kaç defa dinledim.*”

(b.+nün 2664)

b. 11693

b.+nün 20876

[=2]

BÜYÜK ADAMLARIN HAYATI: Plutarque'ın bir eseri:

“*Zağanos Mehmed Paşa, yalnız kaldıkları zaman, Şehzade Mehmed'e Eflatun'un Muhavereler'ini, Plutarque'ın **Büyük Adamların Hayatı'nı**, (...) okur(du).*”

b.+nı 6322

[=1]

BÜYÜKANNE: Nine:

“Müthiş bir çığlıkla annemin yatağına atılmak istedim, (oradakiler)beni susturmağa çalışarak, uzaklaştırdılar. Tâ karşıda **büyükannemin** evine kadar götürdüler.”

(b.+min 162)

b.+m 163

b.+si 1456

[=3]

BÜYÜKBABA: Dede:

“Bu lisan **büyükbabalarımızın** bir vakit Fransa'dan dönen alafranga gençler ağzından, gülümsiyerek işittikleri hoppa bir küstahlık kıratında değildi.”

(b.+larımızın 27501)

b.+m 45, 352, 26353, 26363

b.+ma 26353, 26356

b.+mın 26383, 26398, 26402, 26411

b.+sı 25664, 26215

[=13]

BÜYÜK BRİTANYA: Britanya Adaları'nın en büyüğü:

“Türkiye'nin ... **Büyük Britanya** için nasıl bir istihkâm, hem de bir ticâret sahası olacağını uzun boylu saydım.”

(b. 26368)

b. 19481

b.+da 19477

[=3]

BÜYÜK ÇAMLICA: Büyük Çamlıca Tepesi.

İstanbul'un Anadolu yakasındaki Üsküdar ilçesi sınırlarında yer alan bir tepe:

“Uhrevî Üsküdar'ın yine içinde, onunla et ve deri gibi birbirine yapışık, lâkin o uhreviyetin tam zıddı, ta sahilde başlayarak, tepe tepe yükselerek, ta **Büyük Çamlıca** ve Küçük Çamlıca'ya kadar çıkan bir zevk ve şevk Üsküdar'ı vardı.”

b. 6056

[=1]

BÜYÜK ÇARŞI: Üsküdar'da bir cami:

“1471'de Aksaray'daki Muratpaşa Camii ve Üsküdar'daki Rum Mehmet Paşa Camii, **Büyük Çarşı**, zamanımıza kadar kalmış yahut yan gın ve zelzeleyle kaybolmuş yüzlerce mescit...”

b. 5558

[=1]

BÜYÜKDERE: İstanbul'da bir mesire yeri:

“Cetlerimiz Boğaziçi, Haliç ve Çamlıca'nın sularına ve havalarına bizden fazla aşına idiler. O kadar ki her padişah ismini bir mesireye alem ederdi. Selîm-i Evvel Bebek'te, Süleyman Kandilli'de, Selîm-i Sâni **Büyükdere'de**, Bentler'de, Murâd-ı Râbi Emirgân'da, Ahmed-i Sâlis Kâğıthane'de, Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni birçok mesirelerde devirlerinin ruhlarını bırakmışlardır.”

b.+de 7506

[=1]

BÜYÜK ELÇİLİK: Büyük elçi olma durumu:

“A Münîr.im ne.ne lâzım.dı **büyük elçilik.in**”

(e.+in 39008)

e.+e 39012

[=2]

BÜYÜK FUAD PAŞA: Keçecizade Mehmet Fuat Paşa. Osmanlı devlet adamı:

“**Büyük Fuad Paşa'nın** bir zaman Osmanlı saltanatını tutan kuvveti tarif için söylediği sözü hatırlamamak kabil değil.”

b.+nın 11945

[=1]

BÜYÜK GEDİK: İstanbul'un fethi sırasında surlarda açılan delik:

“... fethin, Lykos Vadisi'nde, **Büyük Gedik'ten** başladığını söylerler. Hakikat de budur.”

b. 5217, 5231

b.+ten 5270

[=3]

BÜYÜK HARP: I. Dünya Savaşı:

“Dünkü Tesalya muharebesinin madalyasını bayramlarda tek tük göğüslerde görebiliyoruz. **Büyük harbin** kırmızı madalyası bile zaman geçtikçe görülüyor.”

b.+in 30064

b.+te 11083

[=2]

BÜYÜK İHTİLAL: Fransız İhtilâli:

“Bu noktada biraz durmak isterim Üçüncü Selim zamanındayız. Fransa'da **Büyük İhtilâl** devam ediyor.”

b. 32755

[=1]

BÜYÜK İSKENDER: (20 Temmuz MÖ 356, Pella, Makedonya – 10 Haziran MÖ 323, Babil) MÖ 336 – MÖ 323 yılları arasında Makedonya kralı ve tarihteki en büyük imparatoru.

[Makedonya kralı II. Filip'in oğlu. Türk tarih literatüründe ayrıca; Büyük İskender, İskender Rumî, İskender Yunanî ve Makedonyalı İskender olarak da bilinir.]:

“**Büyük İskender'in** muzafferiyetleriyle gerileyen ve içine çekilen İran'ın bu zıddiyeti, Roma, Anadolu'ya yerleştikten sonra, tekrar açığa vurdu.”

(b+in 5903)

b.+le 5856, 5873

[=3]

BÜYÜK KATERİNA: (d. 2 Mayıs 1729 – ö. 17 Kasım 1796), 34 yıl boyunca Rusya'yı yönetmiş ve 18. yüzyıl Rusya'sına damgasını vurmuş Çariçe:

“Rostopchine Moskova valisi bulunuyordu.

Evvelce asker, daha sonra **Büyük Katerina** ve Çar Birinci Pavlo devrinde mâbeyn erkânından iken saraydan uzaklaştırılmış, zamanını muhteşem sayfiyesinde ailesiyle, hatıratını yazarak geçiren Rostopchine, Napolyon devrinin vekayii, Rusya'nın müteselsil hezîmetleriyle müteessir yaşamış âteşin bir vatanperverdi.”

b. 25990

[=1]

BÜYÜK LİTVA: Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti:

“Pilsudski Vilno'lu idi yâni Lehistan'ın şimalinden, bizim eski Osmanlıların **Büyük Litva** dedikleri eyâletin merkezlerindendi.”

b. 19751

[=1]

BÜYÜKLÜK: **mec.** Taşdığı nitelikler bakımından üstün olma, ululuk, yücelik, azamet:

“Eğer ırk hâlâ o ırkı ise, ona şimdi o kuvvet ve kudretle Viyana muhasarasına benzeyenlerden tamamen başka, yine o **büyükklükte**, belki ondan da büyük fakat artık sahası başka, yâni kendi hudutları dâhilinde tamamen medenî işler gördürmenin mümkün olduğuna intikaal edilir.”

(b.+te 25106)

“Engin **büyükklük** örnek.i Türk oğul.unun kız.ı/ Sen öl-düğün dakika vatan.dan geç-en sızı”

(b. 38984)

b.+ün 8414

b.+ünden 1287

b.+üne 6177, 7523

b.+ünü 13849, 22583, 22642, 30092

b.+ünün 14296

b.+üyle 13000

[=12]

BÜYÜK MİLLET MECLİSİ: Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 23 Nisan 1920'de Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri'nce işgali sırasında direniş gösteren Türk milletinin oluşturduğu irade ile kurulan ve yine bu iradenin sahibi olan Türk Milletinin anayasa ile verdiği yetki ile yasama görevi yapan Türkiye Cumhuriyeti anayasal devlet organı:

“**Büyük Millet Meclisi'nin** açılacağı binanın üzerinde bile Fransız bayrağı sallanıyor ve içinde işgal müfrezeleri karargâh kurmuş oturuyorlardı”

(b.+nin 18471)

b. 13104

b.+nde 15028, 16794, 25835

b.+nin 10442, 14301, 24641

[=8]

BÜYÜK OKYANUS: Büyük Okyanus veya Pasifik Okyanusu, Amerika, Asya ve Okyanusya kıtaları arasında, dünyanın en büyük okyanusu: “Dağlardan inen sular **Büyük Okyanus'a** karışarak nasıl öürse o beldelerin halkı da her taraftan setleri çözülen büyük insaniyete karıştı.”

b.+a 22918

[=1]

BÜYÜK ORDU: Napolyon dönemi Fransız ordusu:

“Fransız ordusu Napolyon'un verdiği unvanla **'Büyük Ordu'** tâ Moskova'dan başlayan, fecâyii tasvire sığmaz bir ric'atle debelene debelene Paris duvarlarına kadar dayandı.”

(b. 25932)

b.+nun 25965

[=2]

BÜYÜK PAN: Yunan mitolojisinde kırım, satirlerin ve çobanların tanrısı:

“Lâkin bundan dört asır evvel **Büyük Pan** ölmemiş diye bir rivayet çıktı. Hattâ birçokları Akdeniz kıyılarında keçi ayaklı Pan'ın kaval seslerini duydular.”

(b. 22951)

b. 22918, 22921

[=3]

BÜYÜK YUNANİSTAN: Yunanistan:

“Venizelos, Paris'ten Sevr Muahedesi'ni alıp Atina meclisinin kürsüsüne çıktığı zaman **Büyük Yunanistan'ın** haritasını göstermiş, bir taraftan Karadeniz'e bir taraftan Marmara'ya çıktığını, her taraftan Adalardenizi'ni kuşattığını tefahürle söylemiş.”

(b. 17856)

b. 3006, 14396

[=3]

BÜYÜLEN-: **mec.** Çok çarpıcı bir durumun kuvvetle etkisi altında kalmak, bir kimsenin etkisi altına girerek ona bağlanmak:

“Ki varlık.ım **büyülen-mişti** en derin haz.la/ Cihan.da lezzet alın-maz bu duygu.dan fazla”

b.-mişti 36563

[=1]

BÜYÜLÜ: Büyü gücü olan, sihirli, afsunlu, afsunlu: “Bu sihirli, afsunlu, **büyülü** kaidenin aksi varit olamaz.”

b. 12139

[=1]

BÜYÜT-: Daha büyük duruma getirmek, genişletmek, geliştirmek:

“Türklük, 1453'te İstanbul'u fethettikten sonra geniş bir mikyasta **büyütmüştü** de.”

(b.-müştü 4468)

b.-mek 19719

b.-meye 5189

b.-tü 8719

b.-ür 17248

b.-üyor 10276, 25512

[=7]

BÜYÜTÜL-: Abartılmış, mübalağa edilmiş:

“İnsanların hayâlinde dev denilen mahlûk, zâten, evham kuvvetiyle **büyütülmüş** bir mahlûkdan başka bir şey midir?”

b.-müş 26680

[=1]

BYRON: George Gordon Byron, (22 Ocak 1788

– 19 Nisan 1824) Anglo-İskoç şair ve

Romantizm akımının önde gelen simalarından:

“Muhibleri **Byron** vs. nâşını deniz kıyısında yaktılar. Külünü bir sebûya koydular.”

(b. 22999)

“Kalp.imde var.dı **Byron.u** bedbaht et-en melâl/ Gez-dim o yaş.ta dağ.ları hulyâ.m iç.inde lâl”

(b.+u 35723)

[=2]

C

CABA: Fazla olarak, fazladan, üstelik:

“Bir tramvay hâdisesi kadar da ehemmiyetli olmayan, yoktan icâd edilmiş gürültüler de vardır ki, onlar da **caba**.”

(c. 24779)

c. 12269, 32358

[=3]

CABARET: Fr. Kabare: “Comedie Française ve Odeon'dan sonra sevdiğimiz yerler Lune Rousse gibi Fransız zekâ ve zarafetinin en hâlis ayarıyla tecellî ettiği bir **cabaret** idi.”

c. 2211

[=1]

CADDE: Ar. Ana yol:

“Aynı **cadde** üzerinden yürüdük.”

(c. 784)

c. 784, 6514, 7630, 7913, 18223

c.+den 1633, 7618, 7635, 7965

c.+ler 3072

c.+lerde 12249

c.+lere 7638

c.+leri 19051

c.+lerinden 7637

c.+lerinin 1886

c.+lerle 5749

c.+miz 7673

c.+nin 796

c.+si 3121, 7640

c.+sini 7918

c.+sinin 1886

c.+yi 19669

[=23]

CAFER BAHA: Üsküp evliyalarından bir zât:

“Kal'a içinde yatan **Cafes Baha'nın** kabri gülleden bir duvarla örülüydü.”

(c.+nın 984)

c. 985

[=2]

CAFER BEY: Yahya Kemal'in yakın dostlarından biri:

“Aramızda aşılmaz bir uçurum açıldığını, orada, üçümüz de hissediyorduk. **Cafes Bey** kımıldanıp kalktı, çekildi.”

(c. 9601)

c. 9570

[=2]

CAFER TAYYAR BEY: İsmail Hakkı Bey'in ağabeyi:

"... hatırıma garip bir tesadüfle **Cafer Tayyar Bey'in** büyük kardeşi İsmail Hakkı Bey geldi. Bu iki kardeş Tefvik'in gençlik ve Mekteb-i Harbiye arkadaşlarıydı."

c.+in 10691

[=1]

CAFE SOUFFER: Paris'te bir kafe:

"1905 yazında, Paris'te, **Cafe Souffer'nin** taraçasında, Mısır'dan yeni gelmiş bir Türk'le tanıştırdılar."

c.+nin 10980

[=1]

CAFÉ CHANTANT: Müzik türü:

"İstanbul, Selanik, İzmir, Beyrut, Halep, Üsküp, Manastır **Cafe Chantant'ları** sabahlara kadar tekrar ettiler."

c. 14984

[=1]

CAĞALOĞLU: İstanbul Fatih ilçesi sınırlar içinde bulunan tarihi semt:

"Ziya Bey pek ziyade sevindi. **Cağaloğlu'na** doğru hem yürüyor hem konuşuyorduk."

(c.+na 8568)

c.+ndaki 8735, 18095

c.+nun 18808

[=4]

CÂHİD BEY: Hüseyin Câhid Yalçın:

"**Câhid Bey.e** raks.ı öğret-en kız/
Bir sâniye dur-muyor rakssız"

c.+e 39056

[=1]

CÂHİL: Ar. Öğrenim görmemiş, okumamış:

"Türk târihinde teceddüd fikri ilk defa müsellâh bir ordu hâlinde **câhil** ve ümmî bırakılmış milletin evlâdlarını peşinden sürükleyerek görünür."

(c. 23847)

c. 1016, 23278, 23278, 32876

[=5]

CÂHİLÂNE: Ar. +Fars. Cahilce:

"Evvel zaman ulemasının o **cahilâne** tedbirleri nisbeten zararsızdı..."

(c. 13163)

c. 20337

[=2]

CAHİM: Ar. Cehennem:

"Her kul ver-ebilseydi merâm.inca nizam
Her devir.ini eyle-rdi **cahîm** içre **cahîm**"

c. 38124, 38124

[=2]

CÂİZ: Ar. 1. Din ve törece işlenmesi emir veya yasak edilmediği için yapılmasında bir sakınca bulunmayan, izin verilmiş sayılan (şey):

"**Câiz.se** harâbâtulâhî.de de her şeb/
Yâran yine rindânıkirâm ol-sun eren.ler"

(c.+se 37640)

2. Mümkün, olur, olabilir:

"Herhangi bir sahne sanatkârının doğrudan doğruya nesir yolundan yetişmesi **caiz** değildir."

(c. 27426)

c. 3881, 21186, 34445

c.+olmayan 34217

[=6]

CÂİZE: Ar. Şairlerin kasidelerle övdükleri büyükler tarafından kendilerine verilen bahşış:

"Şimdi artık o eski hükümdarlar kalmadı.

San'atkârlara verilen **caizeler** de her şey gibi hendesî kaidelere tâbi."

c.+ler 22541

[=1]

CALCHAS: Yahya Kemal'in "Çamlar Altında Musahabe" adlı yazısında adı geçen genç:

"Genç ath ve ihtiyar **Calchas** böyle konuştu ve ayrıldılar."

(c. 6307)

c. 6289, 6347

c.+a 6307

c.+dan 6304

c.+ın 6444

[=6]

CA'LÎ: Ar. Samimi olmayan, sahte:

"Kırk senelik tecrübeyle görülmedi mi ki kürenin bu parçasında sükûn ancak bir mütarekedir, ittifaklar, dostluklar **calidîr**, muvakkat asayişler ancak birer pusudur."

(c.+dir 13776)

c. 3481, 10596

[=3]

CÂLİB: Ar. Çekici, celp edici:

"Bununla beraber bir ay sonra seyahatinize de zerre kadar başka mâni yokdur. Bilâkis daha ziyâde **câlib-i meserretîr**."

c.+i+meserret.dir 19957

[=1]

CÂLİS: Ar. Oturan (kimse):

“Râmol-du şîr.ler gibi yâvuz nigâh.ına/
Yekser gazâ kılınç.ı kuşan-mış bir ümmet.in”
Câlis bu-dur erikeiâlempenâh.ına”

(c. 37193)

c. 37368

[=2]

CÂM: (I) Fars. **teşmil**. Pencere: “Eşyası alçak
rahleler, yaylı kerevetler, her tarafa saçılmış
minderlerden ibaret. **Camlar** krem.”

(c.+lar 30450)

c.+a 10518

c.+dan 18765

c.+ettin 29427

c.+ı+cem.i 21987

c.+ın 10581, 23941

c.+ında 3034, 29467

c.+ından 740

c.+larda 29492

[=11]

CÂM: (II) 1. Cam veya topraktan yapılmış
bardak, içki kadehi:

“Ömür.ün şu bit-en neşve.si tâm ol-sun eren.ler/
Son meclis.i **câm** üst.üne **câm** ol-sun eren.ler”

(c. 37635)

“Sâkî parîlda-sın şafakimey.le **câm.imız**/
Mutrip de kim cihan.da murâd üzre kâm.imız”
(c.+ımız 38006)

2. ***Câm-ı âteşfâm**: Ateş renkli şarap kadehi:

“Bir el.inde **câmüâteşfâm.a** kalbet-miş gül.ü/
Leyl iç.inde âh et-erken nevbahâr.in bülbül.ü”
(c.+a 37760)

3. ***Câm-ı Cem**: Cam-ı Cem (Cemşid): (İran
mitolojisinde şarabın mucidi olarak gösterilen
Cem’in (Cemşid) kadehinden teşmil yoluyla)

Şarap:

“CâmıCem bir lâhza devret-mez bu zevkâbâd.da/
Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkî.dir gönül
(c.+ı cem 37977)

4. ***Câm-ı fenâ: mec.** Ölüm:

“Şükran.la vedâ et-tiğimiz **câmıfenâ.ya**/
Son pend.imiz ahlâf.a devâm ol-sun eren.ler”
(c.+ya 37636)

5. ***Câm-ı gülgün**: Gül renkli, pembe şarap
kadehi:

“Kızıl güller yaratsın **câmıgülgün** nârıhasretten/
Bu cûşîş âteşiNemrûd.u gülzâr et-ti san-sınlar”
(c. 37600)

6. ***Câm-ı mey**: Şarap kadehi:

“Nevâyıney.dir es-en bâd **câmmey.dir** gül/
Çemen.de eşk ile sahbâ misâlicû dökül-ür”
(c.+ı mey.dir 37704)

7. ***Câm-ı neşve**: Neşe, sevinç veren kadeh:

“Yârin ki her tebessüm.ü dâğ üst.ü bağ ol-ur/
Dest.inde **câmüneşve** semâvî çerâğ ol-ur”

(c. 37690)

8. ***Cam-ı şarab**: Şarap kadehi:

“Her sâha.da yüz mucize izhâr et-erim/
El.ime **câmışarâb** al-dığım gün”

(c. 38885)

9. ***Câm-ı vasl**: Vuslat kadehi:

“Bu şeb mest ol ki tâli’ vâsılıyâr et-ti san-sınlar/
Hurûşmeşve **câmıvasl.ı** serşâr et-ti san-sınlar”
(c.+ı 37597)

c. 36802, 37635, 37713, 37776, 37817,
37870, 37876, 37962, 38169, 38179

c.+a 38405

c.+e 38218

c.+ı 37506, 38273

c.+ın 36363

c.+lardan 35897

c.+ları 35899

c.+ı cem.im 38245

c.+ı cem.ler 37744

c.+ı mey 38308

[=30]

CAMADAN: Fars. Çapraz düğmeli, ipek veya
sırma işlemeli bir tür kısa yelek: “Kısa boylu ve
tıknazdı. Çakşırı, **camadanı**, fermenesi, burma
kuşakları, gümüş kösteği eski Türk kisvesinin en
pahalı ve debdebeli cinsindendi.”

(c.+ı 1144)

c. 1103

[=2]

CAMBRE: Brüksel’de bir orman:

“Bruxselles’e gittim; orada Hüseyin Siyret’le
Kemal Midhat’ı buldum. Beni **Cambre**
ormanında çaya götürdüler.”

c. 2171

[=1]

CAMBRIDGE: Cambridge Üniversitesi,
İngiltere’de bir üniversite: “Heidelberg ve
Cambridge gibi sakin yerlere mukabil Sorbonno
ve Moskova darülfünunları gibi muazzam
şehirlerin ortasında tecellî etmiş, yeni nesilleri
nuruna boğmuş irfan menbâ’ları da var.”
(c. 24172)

- c. 9807
[=2]
CÂMEDAN: Fars. Camadan:
“O Trablus fesler, o Trablus kuşaklar, o sırma cepkenler, o sırma **câmedanlar**, o gümüş köstekler, o Türk debdebesi, o atlar, o düğün alayları!”
c.+lar 21324
[=1]
CAMEKÂN: Fars. Göstermelik, satılık şeylerin sergilendiği camlı bölme veya yer, sergen, vitrin:
“... kitapçı **camekânları** önünde tevakkuf ede ede yürüyordum.”
(c.+ları 6461)
c.+ı 2337
c.+lara 3132
c.+larda 13854, 17614
c.+ları 12363
c.+larında 3115
c.+larındaki 11748
[=8]
CAMEKÂNLİ: Camekâni olan (yer):
“Ganî Efendi'nin dershanesi, geniş, dört köşe bir divanhane idi. Bu divanhanenin arkasında, geniş bir mihrab biçiminde, **camekânlı** bir sofa vardı.”
c. 506
[=1]
CÂMÎ: Ar. Müslümanların ibadet etmek için toplandıkları yer:
“**Camiden** çıktık. Yanındaki harem avlusunda, bir çınar altında İki üç eski mezar taşı ortasında kahve içtik. Kalktık. Aynı cadde üzerinden yürüdük. Solda Yeşilli Cami, tamir göre göre yine yaşının farikasını kaybetmemiş.”
(c.+den 782)
“Bir fetih **câmi.i** yapmak dile-miş İslâm.a Sebep ol-muş bu eser yâd edil-ir bir nâm.a
(c.+i 36084)
2. ***Câmi-i mâmur**: İmar edilmiş, bayındır câmi:
“Bir beyit.i bir de **câmiima'mûr.u** var Kemâl/
Yağ-sun türâbıkabir.ine gufrânümüşkbû”
(c.+u 37719)
c. 756, 770, 960, 3050, 3061, 3171, 3175, 3183, 3185, 5346, 5347, 5349, 5424, 5440, 5455, 5513, 5584, 5620, 5623, 5627, 5652, 5703, 5714, 5724, 5728, 6043, 6183, 6639, 6807, 15419, 18076, 18916, 20004, 34060, 34600
c.+de 5654, 7026
c.+den 5515, 5518, 5536, 5685, 7957, 34440
c.+dir 5499, 5674
c.+e 204, 776, 7023, 7038, 7943, 18081, 33356, 34400, 34407, 36086
c.+i 5441, 5474, 5482, 5506, 5556, 5559, 5672, 5707, 5728, 5893, 6245, 7035, 17685, 18071, 18910, 36077
c.+i+şerif.de 34407
c.+i+şerif.inde 34424
c.+in 405, 434, 493, 705, 763, 772, 777, 781, 4834, 5442, 5443, 5465, 5519, 5628, 5664, 6635, 6648, 7956, 8206, 8208, 18056, 18919, 18922, 18940, 34389, 34399, 34437, 35299
c.+inde 5472
c.+inden 10588
c.+ini 404
c.+inin 18088, 34473
c.+ler 5666, 6799, 6975
c.+lerde 14127, 16914, 35467
c.+lerden 5689
c.+leri 3014, 4822, 4829, 5400, 5402, 5411, 5613, 5613, 6082, 12323, 15102, 34792
c.+lerimiz 28620
c.+lerimizde 14170
c.+lerimizde 16650, 16653, 16932, 18102
c.+lerimizle 12318
c.+lerin 4482, 5674, 23641
c.+lerinde 5471, 10543
c.+lerinden 5468, 8204
c.+lerine 5469, 5636
c.+lerini 5694
c.+lerinin 1413, 2062, 16106, 18078, 28213
c.+leriyle 2062, 5493
c.+lerle 1000
c.+miz 7596
c.+mizden 3175
c.+siz 7923
[=156]
CÂMÎA: Ar. Topluluk, zümre:
“Beyoğlu deyip de geçmeyin, burası Avrupa'dan sanki kopmuş ve Müslüman Türk **camiasının** sinesine yerleşmiş bir parçadır.”
c.+sının 32739
[=1]

CAMÎ BEY: Millî Ahrar Fırkası'nın bir mensubu:

“... İçtima başlayacağı dakikada **Cami Bey** salona girdi.”

(c. 18833)

c. 18815

c.+ler 18803

[=3]

CÂMÎD: Ar. 1.**meç**. Câzibesini kaybetmiş, sönük:

“O yer.ler işte Bağdâd işte Âmid/
Bugün her şûle.den mahrûm **câmid**”

2. Cansız:

“... hissediyorsunuz ki anne tabiat bu **câmid**
duvar kütlelerini insanların endişesinden
kurtarıp kendi hayâtına karıştırmak istiyor.”

(c. 19609)

c. 13723, c. 37957

[=3]

CAMİLE DESMOULİNS: (2 Mart 1760, Guise, Fransa – 5 Nisan 1794, Paris, Fransa) Fransız İhtilali'nin sembolik başlangıcı sayılan Bastille Hapishanesi Baskını'nın müsebbibi kabul edilen gazeteci ve politikacı:

“Muttasıl kaynaşan bu kalabalığın arkasında
Fransız ricâl-ı ihtilâl'inin ilk büyük sîması bir
sandalya üzerine çıkıyor, bu adam uzun boylu,
zayıf bir genç avukat olan **Camille**
Desmoulins'dir.”

(c. 25516)

c. 25503, 25515, 25523

c.+dir 25502

[=4]

CAMİLE MAUCLAİR: (29 Aralık 1872, 5. Bölge, Paris, Fransa – 23 Nisan 1945, Paris, Fransa) Şair:

“Yine bir gün muarızlarından biri onu bir rate
olmakla itham etmiş, bu it hamı bir mecmuada
okuyan genç tilmîzi **Camille Mauclair** üstadının
yanında, bu raté ithamından tehevürle ve
ıztırapla bahsetmiş.”

(c. 27354)

c.+e 27347

[=2]

CÂMÎ'Ü'L-EZHER: Kahire'de, İslâm dünyasının hâlen yaşamakta olan en eski dinî eğitim kurumu durumundaki cami ve etrafındaki külliye:

“**Câmi'ü'l-Ezher'de** ve diğer medreselerde bütün dersler arapça verildi.”

c.+de 35474

[=1]

CAMLİ: Cam takılmış, cam geçirilmiş, camı olan: “Çimenli, çiçekli bir bahçe ortasında üstü **camlı**, mustatil bir bina.”

c. 30443

[=1]

CAN: Fars. 1. Ruh:

“Bu güf tenin mısralarında **can** var, cisim yok, edebî lisânımızın iyi bir numunesi olmadığı için maâteessüf tam bir şaheser değil.”

(c. 30149)

2. İnsanın duygularını taşıyan iç âlemi, gönül, iç, yürek:

“Git-tin ammâ ki ko-dun hasret ile **cân.ı** bile/
İste-mem sensiz ol-an sohbetiyârân.ı bile”

(c. +ı 37798)

2. Kişi, kimse, fert:

“(…) ‘Şeyh Maksûd halifelerinden Yâ Vedûd ismine mazhar düşmüş mecâzîbden bir **can** vardır ta ol merhum olmayınca bu kal'a feth olmak ihtimâli yoktur.’ (…)”

(c. 7234)

3. ***Can atmak**: Bir şeyi çok istemek, şiddetle arzu etmek:

“Eyne 'lmefferr de-yen çöl.e **can at-tı** sûbesû/
Bâkî.sinin de tîg tamâm et-ti kâr.ını”

(c. 37261)

4. ***Can çekişmek**: **meç**. Sonu yaklaşmak:

“Lehistan'ın o kadar uzun süre **can**
çekişmesinde Lehlilerden ne siyasîler zuhur etmedi?”

(c. +çekişmesinde 12168)

5. ***Can havli ile**: Canının tehlikede olduğunu hissetmekten gelen kuvvetli bir tepkiyle, insanın ölüm korkusu karşısında kapıldığı panikten doğan bir güçle:

“Kendimi Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına
kaptırdım; suyun hızıyla uzaklaştım; muhakkak
olarak boğuluyordum, hayli su içmiştim, **can**
havliyle çırpınıyordum.”

(c. +yle 308)

6. ***Can sıkıcı**: İnsanı sıkı, içine sıkıntı veren, müziç:

“Sofya'nın iç bahçeleri pek kötü, **can sıkıcı.**”
(c. 3394)

7. ***Can vermek**: (Bir şey uğruna) Canını feda etmek:

“O Türkler ki bu milletin en sütü temiz, hepimizden faziletli, hepimizden hayırlı, hepimizden halis oğullarıydı; onlar kumandan zabıt, nefer, İnönü'nde muzafferiyet için **can verdiler** onlar muzaffer olduğumuzun haberini bile alamadılar!”

(c. 13446)

“Fetih.in daha bir ülke.yi parlat-tığı gün.dü/ Biz uğur.una **can ver-diğimiz** yer.de görün-dü”

(c. 35844)

8. ***Can pahasına**: Canını ortaya atarak, ölümü göze alarak:

“Gerçi zapt olunan yerlerin her karış toprağını binlerce **can bahâsına** müdâfaa ettik.”

(c. 25138)

9. ***Cân u gönülden**: Büyük bir samimiyetle, içten gelerek:

“Trakya'nın İslâm mebusları da ilhaka **cân ü gönülden** rıza verdiler.”

(c.+den 12777)

10. ***Candan geçmek**: Canının gözünde hiçbir değeri kalmamak, kendi varlığını silmek, yok etmek:

“Bir hıyâban.dır ki hasret küyicânan.dan geç-er Her geç-en cânân.a peyvest ol-madan **can.dan geç-er**”

(c.+dan 37609)

11. ***Canla sarılmak (Canla başla)**: Seve seve, isteyerek, hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan, bütün gücüyle:

“Kadın erkek ana.sından süt emen yavru.muza/ Hep.imiz **can.la sarıl-dık** da vatan duygu.muza”

(c.+la 37827)

c. 3393, 7227, 7247, 7623, 9028, 12762, 13810, 15704, 16063, 25124, 26253, 27953, 30138, 33249, 37081, 37854, 38027

c.+a 3341, 3342, 12573, 14385

c.+çekişiyor 2906

c.+çekişme 6113

c.+çekişmenin 12161

c.+dan 1342, 2294, 3229, 12769, 13589, 14334, 24102, 33762, 33895

c.+den 21346

c.+hevliyle 848

c.+ı 3396, 30147, 34564

c.+ım 3665, 8904, 10486, 19343, 27210, 27213, 27217, 27899, 28140, 30838, 33688, 34071, 34658, 34770

c.+ıma 38935

c.+ımı 8876, 34866

c.+ımız 12175

c.+ımızı 24005

c.+ın 20182

c.+ına 8404

c.+ını 7340, 11970, 13557, 14828, 14830, 15616, 15765, 15962, 34218, 34219, 34251, 34585

c.+ıyla 14807

c.+la 26375

c.+lar 4220

c.+ları 13285

c.+larından 16122

c.+verdi 7777

c.+verdiler 13437, 16601, 34823

c.+verebilir 31616

c.+veren 16873

c.+verir 3509, 16597

c.+verirdi 1062

c.+veririz 16602

c.+veriyorlardı 7487

c.+vermiş 25422

[=95]

CÂNÂN: Fars. Sevgili:

“Ferhâd'la Şîrine ve dağlara, dilşâd'la cânâna, visale, hicrana, kıskançlığa, bünyâd'la ümrandan harâbiye kadar sürüklenir.”

(c.+a 20678)

Sen cânân.inla dur-madan zevk.ine dal/ Yârânıvefâkâr.ı zebûn et-ti ecel”

(c.+inla 38321)

c. 9922, 27870, 27875, 27878, 27883, 27885, 36499, 36632, 36841, 36849, 36852, 38167, 39114

c.+a 20678, 29776, 37609

c.+dan 37708

c.+ıma 38936

c.+ın 8419

c.+la 36189, 36253, 36275, 36299, 36302, 36741, 36773, 37742, 37779

[=29]

CAN-ÂRÂ: Fars. Canı süsleyen:

“Cihan hayrette, can hayrette, **can-ârâ** da hayrette, demezler mi?”

c. 12768
[=1]
CANAVAR: *Fars.* Azgın, vahşî, yırtıcı hayvan:
“Siz sepet koltuğumuza gömülmüş, ben ayaklarınızda munis bir **canavar** gibi yatmış. Uzaklardan konuşacağız.”
(c. 23520)
c. 6397, 12092, 23505, 25505
c.+ca 535, 1134, 1136, 11765
c.+ları 13778
[=9]
CANBAZ: *Fars.* Kurnaz, hileci, hilekâr:
“İki taraflı çok **canbazca**, çok kurnazca, çok hokkabazca oyunların böyle bitmesi mukadderdi
c.+ca 15665
[=1]
CANBAZHÂNE: *Fars.* Cambazlık hünerlerinin gösterildiği yer:
“Denilebilir ki satvetli Roma, civarındaki bahçelerinde kendini yıprattı ve **canbazhanede** battı.”
(c.+de 7483)
c.+de 7475
[=2]
CANFES: *Ar.* Üzerinde desen bulunmayan, ince dokunmuş, parlak, tok, ipekli kumaş:
“... kadınları kırmızı **canfesden** şalvar ve bürümcük gömlek giyerler...”
(c.+den 974)
c. 6804
[=2]
CANHIRAŞ: *Fars.* Yürek paralayan:
“Bugün İstanbul'un bir tramvay hâdisesi, bir sarhoş kavgası Ardahan'da uğradığımız **canhıraş** faciadan daha fazla bahse değıyor ve göze çarpıyor.”
(c. 24777)
c. 12770, 14063
[=3]
CÂNİ: *Ar.* Cinayet işlemiş olan kimse:
“Cezadan kaçarak diyar diyar yalnız gezinen **canileri**...”
c.+leri 23455
[=1]
CÂNİB: *Ar.* 1. Yön, cihet, taraf:
“... Pâdişâh-ı Cihan-penâhı **cânib-i Rûm'a** tergîb ettiresün.”
(c.+i+rum.a 25735)

“Bomboş son.u yok dâire her yer merkez/
Hallâk ne **cânib.dedir** insan bil-emez”
2. ***Cânib-i rahmet**: Allah'ın kullarına öldükten sonra yapacağı ihsanın bulunduğu yer Allah'ın nezdi:
“Her gel-en rind kan-ar zevk.e bu meclis.te Kemâl/
Cânibîrahmet.e son çek-tiği sâgar.le dön-er”
(c.+i rahmet.e 37654)
c.+dedir 38202
[=3]
CANKURTARAN: Havuz veya plajda yüzme bilmeyenleri uyaran ve tehlike anında onları kurtaran kimse:
“Duygusuz şâirler redife tıpkı **cankurtarana** sarılır gibi sarılır, duyguluları ise şevkin en yüksek zirvesine fırlamak için basarlar.”
(c.+a 20682)
c. 35518
c.+a 15994, 29780
[=4]
CANLAN-: 1. Canlılık, hareketlilik kazanmak, hareketlenmek:
“Ancak şehir Rumeli'den ve Anadolu'dan getirilen halkla az zamanda dolmuş, yeniden **canlanmış.**”
(c.-miş 5342)
“Uç-tuk Mohaç ufuk.unda görünmek heves.iyle/
Canlan-dı o meşhûr ova at kişneme.siyile”
(c.-dı 35842)
2. Daha önce olan veya görülen bir şey göz önünde tekrar oluyormuş veya varmış gibi görünmek:
“Gözümün önünde yeni bir Türk vatani **canlandı.**”
(c.-dı 6681)
“Keskin bir ürperiş.le kımıldan-dı anbean/
Bak-tım ve anla-dım ki o ejder.di **canlan-an**”
(c.-an 35744)
c.-an 15668
c.-dı 6919
c.-dıktan 26462
c.-dırıyor 21830
c.-ır 35883
c.-mazmı 28176
c.-miş 5337, 5417, 18411, 32582
c.-miştir 5427
[=14]

CANLANDIR-: 1. Hareketlilik, canlılık kazandırmak: “Yazık ki bu türkü Osmanlı toprağını yalnız bir yaz **canlandırdı**.” (c.-dı 14999)

2. Daha önce olan veya görülen bir şeyi tekrar oluyormuş yahut varmış gibi gözünün önüne veya aklına getirmek:

“Victor Hugo, Napolyon'un son meydan muharebesi olan Waterloo'nun en son safhasında, hâssa alayı'nın, iriyarı neferlerinin, ellerinden tüfeklerini atarak, darmadağın, birer tarafa kaçıklarını hayâlinde **canlandırırken** Waterloo ovasına bakıp: Bu ova, üzerinden, devletin kaçış tıgını gördüğünde beri titriyor, demişti.”

(c.-irken 26689)

3. Temsil etmek, tasvir etmek:

“Vak'a'yı yavaş yavaş inkişâf ettiren, yâni hayâtı kitap sahifesinde **canlandırın** tılsım müellifin bu istidadıdır.”

(c.-an 31358)

“İnsan vücûd.u bâzan açık bâzan örtülü/
Her çizgi.siyle san'at.ı **canlandır-an** büyü”

(c.-an 37038)

c.-abilir 30111

c.-an 33068, 37076

c.-arak 29906, 33093

c.-ırdı 33641

c.-ıversinler 30015

c.-ıyor 30673

c.-ıyordu 9360

c.-mış 13698, 27416

c.-sım 18106

[=16]

CANLI: 1. Canlı olan, yaşamakta olan, diri:

“Ah o eski Türkçe adlar ve lâkaplar! Öyle güzeldir ki, şehit yahut evliya, derviş yahut padişah, halkın mübarek gördüğü bir kişiyi, göze, yüzlerce sene âdeta **canlı** gösterirler.”

(c. 7197)

“Yüz fetih şî'r.i okun-dukça çelik tel.lerden/
Resm.e aksettir-ebilseydin eğer ömür.ünce/
Ebedî ced.leri karşı.nda gör-ürdün **canlı**”

(c. 35982)

2. Hareketli, dinamik, cevval:

“Niçin o şehirler asırlardan beri öyle **canlı** da,
bu güzel şark şehirleri böyle ölü?”

(c. 7782)

3. Kuvvetli, güçlü, etkili:

“O meyanda, o topluluk, o siyah bayraklar, o siyah giyinmiş ızdırap timsali ve onun **canlı** sesi İstanbulluların kalbinde son hatıra gibi hakkedilmiş duruyordu.”

(c. 12378)

c. 962, 2304, 2306, 5221, 6118, 6792, 6935, 7190, 7775, 7973, 8292, 9310, 12369, 14979, 15797, 16741, 17690, 19235, 19410, 19703, 20572, 20936, 21220, 22500, 24763, 25087, 25413, 28264, 28516, 29595, 29760, 30160, 31188, 32477, 32962

c.+ydı 21345

[=38]

CANLILIK: Etkili olma, ilgi uyandırma durumu:

“... bizim edîblerimizin hayatlarını, bizim sanat şehirlerimizi, tıpkı Fransızca mecmualarda gördüğümüz **canlılıkla** ve cazibeyle canlandırıversinler...”

c.+la 30021

[=1]

CANSIZ: 1. Güçsüz, mecalsiz:

“Bir iki dakika sonra kapı bir daha açıldı. Teşbih değil, tam iskelet gibi bitik, **cansız**, dermansız kemikle deri kesilmiş şam hırkalı biri girdi.”

(c. 23997)

2. Etkisiz, sönük:

“**Cansız** bir âlet olan aruz, Fârisî'yi, cedlerimizden Fârisî zevkteki Türkçesini nasıl söylediye bu defa yerli Türkçeyi söyledi.”

(c. 29577)

c. 20743, 23982, 28176, 29367, 29566

[=5]

CANSIZLIK: İlgi uyandırmama, sönük olma durumu:

“Edebiyatın bugünkü kansız ve **cansızlığına** bakarken hatırdan böyle bir manzara geçer.”

c.+ına 29965

[=1]

CANSİPARÂNE: Fars. Canımı verircesine, özveriyle:

“Gerçi etraftı, erkek ve kadın, bu hususta **cansiparane** çalışırlardı.”

c. 11460

[=1]

CÂN Ü CÂNÂN: Fars. Can ve sevgili:

“Karışsın **cânücânân** yükselen bankîenelhak.la/
Şeriat bir dahî Mansûr.u berdâr et-ti san-sınlar”

c. 37602

[=1]

CÂN Ü TEN: Fars. Can ve beden:

“Kan ak-tığı gün.den beri **cânüten.imizden**/
Yâkuut fer al-mış denil-ür ma'den.imizden”

c.+imizden 37529

[=1]

CAPİTOLE: Roma'da Capitol Tepesi :

“Sefarethaneye varır varmaz Suad Bey'le biraz
görüştükten sonra hemen **Capitole'u** görmek
üzre çıkış müsâadesini istedim.”

(c.+u 19229)

c.+a 19224, 19231

c.+u 19231

[=4]

CAPON: Japon:

“Cedlerimiz j harfini bilmezler Frenkçede
görseler bile, C gibi telâffuz ederlerdi, **Japon'a**
Capon derlerdi, biz j harfini pek tabii olarak
telâffuz ediyoruz.”

c. 29155

[=1]

CARCO: Francis Carco. Sanatçı:

“Otuz sene evvel Luxembourg Bahçesi'nin
taraçalarında tanışmış olduğum Francis Carco
yazıyordu. **Carco**, o vakit, Quartler Latin'de
katılmış ve kapılmış olduğumuz şâir ve ressam
zümresinin en tuhaflarından biriydi.”

(c. 2939)

c. 2942, 2956

c.+dan 2969

c.+nun 2959

[=5]

CARCOPİNO: Francis Alexandre Carcopin
(doğ. 1886) son asır Fransız şair, romancı ve
münekkid. [Aslen Korsikalı bir ailenin
çocuğudur.]:

“Pür-gû, serkeş, rind, en ileri edebî fikirleri
gören bir gençti; asıl adı **Carcopino** idi.”

c. 2942

[=1]

CAREME SOKAĞI OTELİ: Paris'te bir otel:

“Hem bu herife hem bir hafta ikamet ettiğim
Careme Sokağı Oteline hem de şimdiki odama
ödemek belâstıyla param kalmadıysa de,
sabredeceğim.”

c.+ne 19980

[=1]

CÂRÎ: Ar. Yürürlükte olan, geçerli:

“Türkler Müslümandılar, fütuhât devirlerinde
temsil ancak dinle **cari** oluyordu, bütün
Hristiyanları Müslüman edebilir, lâkin Türk
edemezlerdi.”

(c. 14708)

“Her sûy.a **câri** sâyeilûtfuavâtıf.ı/
Bilihtimâm eyle-di ihyâ maârif.i”

(c. 39306)

c. 8077, 8296, 27405, 30973, 31019, 34055

c.+dir 27406

c.+oldu 34412

[=10]

CÂRIYE: Ar. Savaşta esir alınan ve sâhibinin
malı sayılan kız veya kadın:

“Mermerden bir saray ve Yûnânî **cariyelere**
sahip.”

(c.+lere 23333)

“Gün.lerce karşı.sında birer armağan diye/
Serhad.lerin ilet-tiği yüz.lerce **câriye**”

(c. 37146)

c.+lerinden 12845

[=3]

CARLSBAD: Kaliforniya'da bir ilçe:

“Evlîya Çelebi'nin, Köstence Kaplıcası yâd
edildiği devirde ziyaret edip suyunda yıkandığı
ve sularının şifâsını uzun uzadıya naklettiği bu
kaplıca şimdi Bulgaristan'ın **Carlsbad'ı** gibi
telâkki ediliyor.”

c.+1 3068

[=1]

CARORCALLA: Lucius Septimius Bassianus,
Caracalla olarak da bilinen, 211 – 217 yılları
arasında tahta çıkmış Roma İmparatoru:

“... Roma'nun inkırazı o kadar gözünü
korkutmuştu ki oğlu ve halefi (**Carorcalla**)
Karakalla'ya...”

c. 26955

[=1]

CAROSSE: Tören arabası:

“Koçt, Rumeli'de **carosse** denilen merasim
arabalarına diyorlar.”

c. 903

[=1]

CASİNO DE PARİS: Paris'te bir gazino:

“Türk pehlivanlarının kazanmasına gönül bağlayan Türklerle her akşam **Casino de Paris**'ye giderdik, güreşleri kalbimizin bütün heyecânıyla seyreder...”

c.+ye 21345

[=1]

CASTİLLE KRALİÇESİ İSABELLE: Isabel I, lakabı Katolik İsaibel, Kastilya ve Aragon kraliçesi:

“Katolik krallar yâni Aragon Kralı Fernando ile **Castille Kraliçesi İsaabelle**, bu yaman çift, eserleri olan İspanyol vahdetinin artık kemâle geldiği ve doğacağı senelerde, hem saray ve hem manastır olan bu bina içinde yaşıyorlardı.”

c. 19161

[=1]

CÂSUS: Ar. Başkalarına ait sırları belli bir maksatla ve başkası hesabına araştırıp öğrenen ve haber veren kimse:

“Halet Efendi bu cinsten değildi. Devleti eli, avucu içine almıştı. Ocaklardan, Devlet kapılarından sarayın en gizli odalarına kadar bütün İstanbul onun **casuslarıyla** doluydu.”

(c.+larıyla 26189)

c. 1620

c.+lar 33467, 34884

c.+lardan 1480

c.+ları 26931

[=6]

CÂSUSLUK: Casusun yaptığı iş, gizlice haber alma işi:

“**Câsuslukta** bile doğruluk lâzımdır; her şeyi doğru olarak haber verenlerin itibarları, kıymetleri vardır. Şem'i Molla onlardandır.”

(c.+ta 33477)

c. 25308, 33475

[=3]

CÂVİD: Câvit Bey:

“İstikraz çâresi kalmamıştır, **Câvid'e** son istikraz işinde edilen muameleyi görmediniz mi?”

c.+e 2696

[=1]

CÂVİT: Câvit Bey:

“**Câvit** ve haremi, İsviçre'de bir dağ oteline çekildiler.”

(c. 11577)

c. 11402, 11499, 11512, 11537, 11542, 11547, 11557, 11565, 11588, 11612, 11669

[=12]

CÂVİT BEY: Maliye Nazırı:

“**Harp bitip de Mütareke olduğu zaman Cavit Bey** kendini diğer iktidar arkadaşlarından farklı bir adam olarak telâkki etti.”

(c. 11488)

c. 10085, 11399, 11415, 11422, 11431, 11439, 11451, 11458, 11464, 11467, 11470, 11472, 11478, 11506, 11574, 11579, 11603, 11617, 11620, 11661, 11668, 11673, 11678, 11681

c.+den 11593

c.+e 10085, 11412, 11601, 11607

c.+i 11400, 11489

c.+in 11408, 11448, 11484, 11488, 11573, 11592, 11671, 11684, 11690, 20517

c.+le 3217

c.+lerin 19925

c.+le 11535, 11596, 11675

[=46]

CAVOUR: (10 Ağustos 1810, Torino, İtalya- 6 Haziran 1861, Torino, İtalya) Camillo Benso, Cavour Kontu, İtalyan devlet adamı:

“Onlar değil onların yerinde **Cavour**, Bismarck ve Beaconsfield'ler de olsaydı dâhi olamazlardı.”

(c. 12201)

c. 9876

[=1]

CÂY-İ MÜBÂHÂT: Fars.+Ar. Övünme yeri:

“Bâlînaht.ı **câyimübâhât** san-mazız/ Pervânevâr şem'imükâfâte yan-mazız”

c. 37865

[=1]

CÂY-SUAL: Fars.+Ar. Sorulacak şey:

“... Bu nokta da **cây-sualdir**.”

c.+dir 16175

[=1]

CAZBAND: İng. Jaz band.

Sadece caz müziği çalan orkestra:

“Her akşam mûsikî var. Ben en ziyâde **'cazband'dan** hoşlanıyorum. Çünkü bunda iptidaî milletlerin gürültülü binbir sesi arasında bir de bizim zurna sesini işitir oluyorum.”

c.+dan 20504

[=1]

CÂZİBE: Ar. Dikkat ve ilgiyi üzerine çekme özelliği, çekicilik, alımlılık, albeni:

“1734'ten Hekimoğlu Ali Paşa Camii millî mimarî inkrâzının kendine mahsus bir güzellik **cazibesine** sahiptir.”

(c.+sine 5722)

“Parla-yan taş yaraş-an dantel.e her süs her renk/

Ve vücûd.unda ipek.ten kumaş.ın **câzibe.si**”

(c.+si 37007)

c. 10583, 18186, 18192, 23623

c.+lerini 1347

c.+nin 20552

c.+si 1925, 3589, 7514, 10578, 12146,

13143, 17491, 18406, 20466, 30106

c.+sini 7529

c.+siyle 1930, 27466

c.+yle 1689, 30014

[=23]

CÂZİBEDÂR: Ar.+Fars. Câzibesi olan, cazibeli, çekici:

“... Murâd-ı Sâni'ye, Fâtih'e ve onların silâh arkadaşlarına tecelligâh olmuş olan Edirne'yi ve beş asır bütün İslâm'ın kalbiyle müteveccih olduğu İstanbul'u feda ettirecek kadar **cazibedar** olabilir?”

(c. 17963)

c. 11455

[=2]

CÂZİBELİ: Dikkat ve ilgiyi üzerine çeken, cazibedar, çekici:

“... şahsen nâmuskâr ve vatanperver, sözü **cazibeli** bir insandı.”

(c. 25222)

c. 1252, 9353, 9611, 10637, 21117, 29682, 30036

c.+ydi 1016

[=9]

CÂZİBESİZ: Câzibesi olmayan:

“Sevilla düzdedir, bunun için de **cazibesizdir**.”

c.+dir 18960

[=1]

CÂZİP: Ar. Etkileyici, ilgi çekici:

“Sarah Bernhardt. Bu **cazip** isim karşısında kalbimiz tahassürle çarpar...”

(c. 22558)

c. 18550, 19279, 26075, 26500

c.+dir 18917

c.+ti 25244

[=7]

CEBÂNET: Ar. Korkaklık, ürkeklik:

“Kendisinin **cebânetine** değil belâhetine hükmetmek daha doğru olur.”

(c.+ine 11068)

c.+le 9736

[=2]

CEBBAR: Ar. Zorlayıcı, zorba:

“Çünkü milletlerin huzâl devirlerinde mütefessih tabaka, rasîn tabakaya karşı **cebbar** bir adüvdür.”

c. 21522

[=1]

CEBEL: Ar. Dağ, yüksek tepe:

“Paris Kongresi'nden sonra bizi bir saltanat sahibi zanneden paşalar:

‘Mevc urmada râyetim **cebeld** Urdukça demek benim bu belde’ diyorlardı.”

(c.+de 12734)

c.+i+abdülaziz.e 23552

c.+i+seman.a 23533, 23535

[=4]

CEBELÜTTARIK: Cebelitarık Boğazı, Akdeniz ile Atlas Okyanusu'nu birleştiren, Avrupa ile Afrika kıtalarını ayıran boğaz:

“Türk ülkesi, Akdeniz'in Nil kıyısı Nice'den Alp eteklerine kadar, oradan Kazan'a, oradan da Asya'nın bütün Türk toprağını havzasına alıyor, Hind'e, Hind'ten de ta **Cebelüttârik'a** kadar dayanıyordu.”

c.+a 6437

[=1]

CEBERUT: Ar. Acımasızlık, merhametsizlik, zorbalık:

“Halk, ecnebi **ceberutunu** İstanbul sokaklarında her gün görüyor...”

(c.+unu 10315)

c.+unun 34859

[=2]

CEBİN-İ SAFVET-İ Şİ'R: Ar. Saflık, saffet şiirinin yüzü:

“Evet o kalbigarâmâşinâ o rûhîGüzin/ Bir iltima 'ışagafriz ile Nezhî.nin/ **Cebînisaftetîşi'r.inde** ra 'şeperver ol-ur”

c.+inde 39329

[=1]

CEBİN-SÂ-Y-I SENÂ: Ar. +Fars. Yüz süren, secde eden sena:

“Sen de mihrâbihilâfet.te **cebinsâyisenâ**/
Kapan-ıp secdeişükrân.a Reşâd eyle duâ”

c. 37843

[=1]

CED: Ar. 1. Ata, dede:

“Sabâhaddin Bey'in **ceddinin** bu saydığımız
şahsiyetler nev'inden olmadığı malûmdur.”

(c. 3926)

“Geç-tik hep.imiz dört nal.a cennet kapı.sından/
Gör-dük ebedî **ced.leri** bir an.da yakın.dan”

(c.+leri 35852)

2. ***Cedd-i ekber**: Büyük ata:

“Ey şanlı **ceddiekber.imiz** âbitîg.inin/
Bihadd i-miş güneş gibi tenvir savlet.i”

(c.+imiz 37444)

c. 3921

c.+i+ekber.i 21841

c.+leri 35982, 38541, 38547

c.+lerimin 35726

c.+lerimiz 36112, 36392

c.+lerin 35669, 38609

c.+lerle 36106

[=14]

CEDİD VALİDE MEDRESESİ: Üsküdar'da bir medrese:

“Üsküdar'da **Cedîd Vâlîde Medresesi'nde** bir
ders vekâletine nâil oldum.”

c.+nde 34623

[=1]

CEDVEL-İ SÎMİN: Cedvel-i sîm. Lâle Devrinde Kâğıthane'de açılmış sun'î dere:

“**CedvelîSîmin** kenâr.ından bu âvâzın Kemâl/
Kop-tu bir fevvâreîzerrin gibi mâhûr.dan”

c. 37491

[=1]

CEFÂ: Ar. Eziyet, sıkıntı, eza, cevir:

“Her cevr her **cefâ** yaraş-ır hüsniân.ına/
Bîdâd kıl kerem.se de şâyân ol-an sen.a”

c. 37331

[=1]

CEFFELKALEM: Ar. Hiç düşünüp taşınmadan, birden, gelişigüzel:

“Kendi medeniyet eserlerinin her bahsinde
olduğu gibi, bu şiir bahsinde de, bizim milletimiz
kadar inkâr düşmanlığına uğramış bir unsur
yoktur. Çünkü Avrupalılar bir şiirimiz olduğunu

bilmezler ve Türk'ün bu bahisde de kaabiliyetini
ceffelkalem inkâr ederler.”

c. 27847

[=1]

CEHÂLET: Ar. Bilgisizlik:

“**Cehalet** gözüme esâretten bin kat fecî
göründü.”

(c. 3388)

c.+i 427, 24926

c.+imizden 15423

c.+ine 19499

[=5]

CEHD: Ar. Azim, gayret:

“Epey bir zamandan beri cihan yalnız başına
hayatını kurtarmaya çalışsan Türk milletinin
cehdini gülünç değil, güzel görüyor ve muvaffak
olmasını yalnız temenni değil, kaviyyen tahmin
ediyor.”

(c.+ini 14939)

c.+etti 26318

c.+ini 21736, 30577

c.+iniz 31439

c.+iyle 26481

[=6]

CEHENNEM: Ar. 1. Günahkârların öldükten
sonra ahirette azap görecekları, cezalarını
çekecekleri yer, tamu, dûzah:

“Ramazan akşamları ölümlerimizin ruhuna Yasin
okumayı ondan öğrenmiştim. Evde bir de
Muhammediyye'miz vardı. Cennetin,
cehennem ve sırat köprüsü'nün resimlerini
onda görmüştüm.”

(c.+in 691)

“Âteş.im geç-ti **cehennem.deki** nûrân.ı bile/
Cûşet-üp söndür-emez gözyaşı tûfân.ı bile”
(c.+deki 37796)

2. **mec**. Çok sıkıcı, azap verici yer veya durum:

“Bu şâir isterdi ki, sefalet şâirleri, Rusların
Dostoyevski'si, Gorki'si gibi hapisanelerde
kemiklerini çürütenlerden yahut da amele
mahallelerinin **cehenneminden** yetişsin.
Sefâletin şiirini ancak böyle ellerin
yoğuracağına kaani'di.”

(c.+inden 30335)

c. 19470, 30271, 38027, 38326

c.+de 13045

c.+di 30120

c.+e 31919

c.+i 146, 206, 3041, 7543, 13839, 14387, 15432, 18394, 31918

c.+in 691, 34329

c.+inden 13283, 24349, 30324

c.+ini 24349

[=23]

CEHENNEMÎ: Ar. Üzücü, yakıcı, cehennem gibi: “Mezarlıktan ayrılırken içimdeki acının **cehennemi** ateşini bir daha duydum.”

(c. 206)

c. 146, 3042, 7550, 13848, 14398, 15444, 18407, 31666

[=9]

CEHÎT: Ar. Cehd:

“... ‘Köprülüzade **cehit** adamı, Yahya Kemal de vecit adamıdır.’ demişti.”

c. 8667

[=1]

CEHL: Ar. Cahillik, bilmezlik, ilimden mahrum olmak:

“Kisbsiz tâ o kadar cehl olmaz, **cehlin** ol mertebesi sehl olmaz.”

(c.+in 20346)

c. 20338

c.+e 21698

[=3]

CEHL Ü VAHŞET: Ar. Cahil ve vahşi olma durumu:

“Edebiyattan maksad ancak edebiyat olabilir. Nasıl ki ahlâkiyattan yalnız ahlâkiyat kasdediliyor. Nazım ve nesir perî-i melahatin iki dudağıdır. Bana ‘Hülâgû’yu, kan kokusunu, **cehl ü vahşeti** sev’ demez.”

c.+i 30770

[=1]

CEHT: Ar. Çaba, çabalama:

“Lâkin o zamana kadar Yunan ıkına sıkına **ceht** edecek, imhamız programını yerine getirmek için biraz daha debelenecek...”

c.+edecek 16118

[=1]

CEKETLÎ: Ceketli olan:

“Martinlerine fişeklerini sürmüş, çakşırlı, zaptiye **ceketli**, beyaz külâhlı, uzun ve yabancı sekiz zaptiye ortasında prangalarını eliyle tutarak yürüyordu.”

c. 1142

[=1]

CELÂDET: Ar. Boyun eğilmemesi gereken yerde gösterilen şuurlu cesaret, yüreklilik, yiğitlik:

“Cenâb-ı Hak ilim ve irfan da vermiş, dedim, baktım ki maşallah epeyce de **celâdeti** var...”

(c.+i 10444)

“Yalnız o.nun **celâdet.i** durdur-du ansızın/

Beç.den kop-up da Üsküb.e var-mış o bozgun.u”

(c.+i 38572)

c. 30136

c.+i 23828, 33902, 38552

c.+in 38976, 38977

c.+inden 10350

c.+le 26619

[=10]

CELÂDETLÎ: Yiğit:

“Hünkâr't, çok cesûr, **celâdetli** bir Pâdişah bilirlir...”

c. 33456

[=1]

CELÂLEDDİN-İ RÛMÎ: Hz. Mevlâna:

“Selçuk hükümdarı ‘Sultân-ı Rum’ diye anılıyordu. Halk arasında ‘Rumeli’ ve ‘Rumelleri’ tabiri geçiyordu. **Celâleddîn-i Rumî**, Eşref-i Rumî isimleri birer misaldir.”

c. 4968

[=1]

CELÂLEDDİN ARÎF: (d. 1875, Erzurum – ö. 1928, Paris) İstanbul Barosu'nun kuruluşunda rol oynamış, daha sonra TBMM'nin kurulması ile birlikte yürütme görevi verilen I. İcra Vekilleri Heyeti ve (ismen) II. İcra Vekilleri Heyeti'nde Adliye Vekilliği ve TBMM 1. Dönemde Erzurum milletvekilliği yapmış hukuk ve siyaset adamı:

“... Ahmed Celâleddin Paşa, Nuri, Lütfü Fikri, **Celâleddin Arif**, Necmeddin Arif, Şerefeddâin Mağmûmî, Bahâeddin Şâkir... Bunlar hâricinde Paris'de oturan, yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

c. 3800

[=1]

CELÂL EFENDÎ: Zabıta memuru:

“İşte Tefvik burada yatıyor!’ Diğer iki lâhdi de göstererek ‘Bunlarda da Yaver Nafiz Bey’le zabıta memuru **Celâl Efendi** yatıyorlar.’ dedi.”

c. 10730

[=1]

CELÂLETTİN: Ahmet Celâlettin:
“Mamañih, sonra gerek **Celâlettin** gerek Muhtar Paña ile tekrar dost oldu.”

c. 9975

[=1]

CELÂL SAHİR: Celâl Sahir Erozan, (29Eylül 1883, İstanbul – 16 Kasım 1935). Türk şair, yazar, yayıncı ve politikacı. Türk Dil Kurumu'nun kurucu dört üyesinden biri:

“**Celâl Sâhir** gerçi o aralık, Talât Bey'in çok mahmîsi, bâzı mühtedî İttihadcılar gibi fazla âteşin olmakla beraber –hakkında bu hakikati söyleyeyim– dostlarıyla görüşürken çok düüsttü.”

(c. 2678)

c. 2677, 8957, 29603

c.+e 20734

c.+i 8607, 8658

c.+in 2699, 8939, 8949, 20187, 29119

c.+le 2686

[=13]

CELÂL SAHİR BEY: Celâl Sahir:

“Ak sakallar başbuğı **Celâl Sâhir Bey'in** gazabından, Türk yurdunda bir köşeye çekilerek José-Maria de Heredia'nın Yunan ve Sicilya madalyonlarını derin gözlerle okuyan Mehmed Ali Tevfik Bey'e sığınarak diyebiliriz ki (...)”

c.+in 30541

[=1]

CELB: Ar. Çekmek:

“Bu kitabın başlıca merakı **celbeden** kısmını ‘Türkçülüğün Tarihi’ diye Yusuf Akçura yazmış.”

(c.+eden 11040)

c.+edecek 27833

c.+etmiş 19131

c.+etmişti 9788, 26514

c.+etmiyordu 26652

c.+etti 22359

c.+le 22033

[=8]

CELÎ: Ar. Açık, aşikâr: “Üstâd-ı târih Albert Sorel'in bizî bir çadır halkı diye vafeden sözüne rağmen, bu vatana yerleşmenin en **celî** burhanı olan asırlarca yıkılmaz edebî bir mîmârî ile yerleşmiş oturuyoruz.”

c. 24081

[=1]

CELÎL: Suriye'de bir köy:

“Suriye'nin Nâsıra kasabasında doğan Peygamberdir ki, ümmeti, **Celîl** köyünde çarmıha gerilmiştir derler, bizse urûc ettiğini biliriz.”

(c. 31033)

c. 30244

[=2]

CELİNE: Yazar:

“Dün bir Fransız arkadaşıla, son zamanlarda çok itibarda olan ve harıl harıl okunan romancı ve nâsir **Celine'den** bahsediyorduk.”

(c.+den 2433)

c. 2435, 2437

c.+in 20434

[=4]

CELLÂD: Ar. Ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse:

“... ya menfâlarda çürüdüler, yâhud da **cellâd** elinde cen verdiler.”

(c. 34831)

c. 34823, 34890

[=2]

CELLÂDÂNE: Fars.+Ar. Cellâda yakışır biçimde: “Yavuz lâkabına çok aşırı mana veren târih müfessirlerinin çizdikleri, **cellâdâne** tasvire hiç benzemez.”

c. 25706

[=1]

CELLİNİ: Benvenuto Cellini. (3 Kasım 1500, Floransa, İtalya – 13 Şubat 1571, Floransa, İtalya) Heykeltıraş:

“Süleyman-ı Kanunî, Mîmar Sinan'a, X. Leon, II. Jules (Raphael, Michel-Ange, Vinci, Tasso, Correggio, Saint-Nazaire, **Cellinilere** XIV. Louis kendi devrinin dühâtına hazînelerini açmasalardı medeniyet şimdi daha fakir görünürdü.”

c.+lere 22535

[=1]

CELSE: Ar. Bir mahkeme, bir kurul veya meclisin bir defada aralık vermeden yaptığı toplantı, oturum:

“Aşağı yukarı üç ay üzüntü daha, Paris Konferansı, celselerini ancak üç ay sonra açabilecekmiş.”

(c.+lerini 11940)

c. 28867

c.+de 24041, 24642
c.+den 3319, 23206, 25487
c.+nin 8315, 8316, 24643
[=10]

CELTES: Keltler. Tarih öncesi ve ilkçağ döneminde Avrupa'da yaşayan ve günümüzde altı ulustan oluşan bir halk:

“Zavallı bilmiyor ki Türk, Cermen, **Celtes** esâtîri gibi, Yunan esâtîri de baştan başa hurafedir.”
(c. 30544)

c. 30508
[=2]

CEM: Cemşid. [İran mitolojisinde şarabın mucidi olarak gösterilen Cem]

“**Cem** bezmicâm.ı kur-duğu gün şâd ol-un de-di/
Ey dilharâb.lar için âbâd ol-un de-di”
(c. 37416)

c. 37352, 37506, 37575, 38066
c.+den 37703
c.+in 37368, 38974
[=8]

CEM': Ar. 1. Çoğul, çokluk: “*Elbâsîn bizim 'beis yok' dediğimiz zaman kullandığımız beis kelimesinden –ki fakr u zaruret demekmiş– ism-i fail **cemi'** ve bu mahallenin fukara semti olduğuna işaret eder bir addır.*”
(c. 19017)

2. Cümle, bütün:

“... **cemi'**-i ulemâ ve sulâhâ ve fuzalâ cesed-i şerîfîni gasletmek murâd edüindikleri mahalde Ayasofya'nın Terler Direk küncünden bir sada zahir olup 'Merhum magsüldür hemen defnedin' diye nida gelince cümle hâzırûn dembeste ve hayran oldular.”
(c.+i+ulema 7271)

3. Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme:

“**Cem'** edil-miş yedi yüz bin lira mal.dan sonra/
Uğra-dın arzivedâ etmek için Çankaya.ya”
(c. 39009)

c. 8014, 18694, 21853
c.+e 6419
c.+eden 18366
c.+ederek 20286, 25797
c.+ederiz 23285
c.+edip 7222
c.+ediyor 28427
c.+i 4045

c.+in 28244
c.-miş 18432
[=16]

CEMAAT: Ar. 1. Bir imama uyup namaz kılan kişiler:

“*Vaiz kürsüde vaaz ediyordu. Ben kapıdan girince bütün **cemaatin** gözleri bana çevrildi.*”
(c.+in 7031)

2. Aynı işi yapanların veya ortak bir tarafı olanların meydana getirdiği topluluk, fırka, taife: “*Evlîya Çelebi, esnaf teşkilatını tasvir ederken 'tâife-i yankesiciyân' diye bir **cemaatten** bahsediyor.*”

(c.+ten 11983)

“*Öl-enler öl-dü kal-anlarla muztarip kal-dık/
Vatan.da hor görül-en bir **cemâat.iz** artık*”
(c.+iz 36350)

c. 934, 937, 1077, 7203, 7885, 7961, 11971, 11982, 11987, 13085, 13088, 13091, 13096, 13159, 13183, 13189, 13203, 13211, 13235, 13244, 13251, 13254, 13258, 14400, 14588, 21187, 27689, 34069, 34094

c.+e 15355, 27688, 34078

c.+i 4087, 7035, 13635, 14127, 15429, 18024

c.+i+islamiyye 14585

c.+i+islamiyye.den 942

c.+i+islamiyye.nin 947

c.+i+islamiyye.sini 14582

c.+in 935, 7024, 7030, 7887, 27512, 34437

c.+ine 3502

c.+inin 7271

c.+iz 11985

c.+le 7957

c.+ler 3192, 13243, 13809, 21455

c.+lere 14582

c.+leri 13804, 15429

c.+lerine 15380

[=62]

CEMÂD: Ar. Cansız:

“*Loti **cemâdı** duyan, vâhimesinde eriten, akıbet, sezebileceğimiz bir şekle sokan bir ressamdır.*”

c.+ı 20946

[=1]

CEMÂHİR: Ar. Cumhuriyetler:

“***Cemâhir-i milliyeden** müteşekkil bir Osmanlı saltanatı göreceğiz.*”

c.+i+milliye.den 30471

[=1]

CEMAL: Cemal Paşa:

“Enver olsaydı, yine aynı şey olurdu; hattâ idare ve inzibat bahsinde emsalsiz bir kudreti olan **Cemal** de olsa yine aynı neticeye varılırdı.”

(c. 3646)

c. 3572, 10200

[=3]

CEMAL BEY: Cemal Paşa:

“**Cemal Bey**, Ali Kemal'i tahsîsât-ı mestureden bir miktar harçlık vererek, İstanbul'dan bir müddet uzaklaştırdı ve Viyana'ya gönderdi.”

(c. 10132)

c. 10125, 11239, 11254, 11259, 11281, 11303, 11306, 11324, 11357, 11364, 11368

c.+i 11246, 11362, 11375, 11388, 11390, 11392

c.+in 11248, 11253, 11257, 11271, 11276, 11350, 11394

c.+le 11243

[=26]

CEMAL PAŞA: Ahmed Cemal (d. 6 Mayıs 1872, Midilli – ö. 21 Temmuz 1922, Tiflis), Osmanlı siyaset adamı ve asker, 1908-1918 döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üç liderinden biri:

“**Cemal Paşa** gibi vatanımızda on sene en şedit bir siyasî hayata karışmış, Osmanlı saltanatını eline geçirmiş olan bir zümrede tagallüp etmiş”

(c. 11225)

c. 2853, 11204, 11205, 11207, 11232, 11438, 11458, 11458, 19667

c.+dan 9123

c.+nın 9118, 9121, 11228, 11235, 11278, 11297, 11423, 11437, 19661

c.+ya 6704, 11218

c.+yı 11440

[=23]

CEMÂLULLAH: Ar. Allah'ın güzellik sıfatıyla tecellisi:

“Yegâne hüsnîlâhî o-dur **Cemâlullah**/ Cihân.a ahsenitakvîm.den ıyân ol-alı”

c. 37398

[=1]

CEMAL YEŞİL: (d. 1900, Bağdat, Osmanlı İmparatorluğu – ö. 27 Kasım 1977), Kürt asıllı Türk bürokrat: “Azîz muhibbimiz **Cemâl Yeşilden** bir mektup almıştım.”

(c.+den 20307)

“**Cemal Yeşil'e**”

(c.+e 38080)

[=2]

CEMİL BEY: Karikatürist:

“O zaman Paris Sefareti ataşesi, yâhud da kâtibi olan, büyük karikatürist Cem'i (**Cemil Bey'i**), Sezâi Bey'in yanında tanımıştım.”

c.+i 4046

[=1]

CEMİL EFENDİ: Zabit:

“Enver elinde o kâğıdı tutarak gayet munis ve iltifatkâr bir işaretle muhafaza bölüğünün zabitanı: ‘**Cemil Efendi** lütfen gelir misiniz?’ diye çağırırdı. O zavallı genç zabit Enver'in bu işaretindeki efsuna tutuldu.”

c. 10627

[=1]

CEMİL PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“Cetlerimizden kalan binaları koruyabilirsek çok kâfi bir medeniyet gayreti göstermiş oluruz. Şimdiye kadar **Cemil Paşa** gibi mütemeddinlerimiz bir yol açmak için Mimar Sinan'ın bir eserini kör kazma ile kökünden yıkar, bir iş yaptığına zâhib olurdu.”

(c. 7618)

c. 31702

c.+ya 6534

[=3]

CEMİYET: Ar. 1. Toplum:

“Şahsen güzide olanlarımızdan bâzıları daha o vakit bile bir Fransız **cemiyetinde** herhangi bir Fransız kadar zekâ, anlayış, vukuf mezîyetleri ibraz ediyordu.”

(c.+inde 3712)

2. Dernek:

“O sırada Paris'teki Talebe Cemiyeti'nde bir konferans verdi. Konferansında İttihat ve Terâkki'ye girmek için tahlif olunanların gösterdikleri heyecanı söyledi; daha ziyade komitacılığa lâzım gelen seciye ve ahlâktan bahsetti. **Cemiyetin** en mutaassıp bir havarisi olduğu anlaşılıyordu.”

(c.+in 10953)

c. 939, 3675, 4880, 11978, 21018, 23667, 24533, 26210, 28231, 28245, 28249, 28251, 29938, 30474

c.+e 3571, 3576, 3589, 10038, 28200

c.+i 938, 3581, 11973, 13661, 18339, 20144,
20151, 20166, 20169, 20180, 20893, 28191,
30260

c.+i+akvam 19087

c.+i+beşeriye.ye 20189, 27476

c.+i+beşeriye 20192

c.+i+umumiyye.i+belediye 24721

c.+imiz 33189

c.+imizin 25869, 27162

c.+in 3614, 9044, 10946, 11277, 11358,
11382, 19666, 20178, 20182, 20183, 25447,
27196, 28198, 28223, 28275, 29937, 30207,
32246, 33199

c.+inde 3711, 3729

c.+inin 24887, 30420

c.+le 1395

c.+ler 3378

c.+lerin 11074

c.+lerinin 14755

c.+te 20181, 27148, 29942

c.+ti 28198

c.+tir 20890

[=72]

CEM-MEZHEB: *Fars.+Ar.* Cemşîd'in
mezhebine mensup, Cemşîd ehli:
“Eyyâm geç-er şâm da sür-mez şeb ol-ur/
Aşk ehil.i huredmend ise **Cemmezheb** ol-ur”

c. 38177

[=1]

CEMŞİD: İran mitolojisinde şarabın mucidi
olarak gösterilen Cem:

“Bir bezm ki er-miş nice bin **Cemşîd.e**/
Bir kasr ki gör-müş nice bin **Behrâm.ı**”

c.+e 38276

[=1]

CENAB-I BÂRÎ: Bir kalıptan döker gibi,
düzgün, tertipli ve güzel yaratan. Aza ve
cihazatları birbirine mütenasip ve kâinattaki
umumî nizama ve gayelere uygun ve
münasebettar olarak halk eden Cenâb-ı Hak
(C.C.):

“mecâzibden Yâ Vedûd Sultan nâm bir budala
var idi derûn-i kafadan fetih olmasın deyu
Cenâb-ı Bârî'den recâ edip du'âsı hayyiz-i
kabalde vâki' olup...”

c.+den 7224

[=1]

CENAB BEY: Cenap Şehabettin:

“... öyle sanıyorum ki **Cenab Bey**, itikadları
bağrına kadar kök salmış bir samîmidir.”

c. 30760

[=1]

CENÂB-I HAK: Allah:

“... *Voltaire*'in **Cenâb-ı Hakkın** vücut-ı
vücûdunu ispat için bir buçuk asır evvel söylemiş
olduğu bir sözü zarafetle tekrarlamakla zarif
görünmeyi kasdetmiyordu, çünkü zarif değildi.”
(c.+ı+hakk.ın 15946)

c. 33794

c.+ı+hak 10438

c.+ı+hak.ka 9517

c.+ı+hakk.ın 34098

[=5]

CENAB-KÂRÎ: Cenap Şehabettin tarzı:

“*Rübâb-ı Şikeste* ve **Cenab-kâri** mısralardan
kurtulmak ne kadar güçlü, yeni çeşitte bir mısra
söylemek ne varılmaz bir hedefti.”

c. 32208

[=1]

CENAB ŞAHÂBEDDİN: Cenap Şehabettin,
1870 –1934 yılları arasında yaşamış, Servet-i
Fünun dönemi şairi ve yazarı:

“*Tevfik Fikret*, **Cenab Şahâbeddin** gibi yeni
imzaları görür ve eserlerinden pek
hazzetmezdim.”

(c. 2078)

c. 2077, 2166, 8918, 11036, 27588, 29681,
32195, 32264, 32281

c.+i 2094

c.+in 2329, 19271

c.+le 29725, 32831

[=12]

CENAB ŞAHÂBEDDİN BEY: Cenap
Şehabettin:

“*Yakup Kadri* ve ben, *Rıza Tevfik* ve **Cenap
Şahâbettin Beylerle** birbirimizi o kadar
anlamıyorduk ki içtimaa kesel ve merâretle
nihayet verdik.”

(c.+lerle 8537)

c. 29304, 29305, 29335, 29350, 29353,
29359, 29377, 29405, 29412, 29416, 29438,
30701, 30714, 30733, 30781, 30790, 31275

c.+i 30736, 30742

c.+in 8525, 8916, 8922, 19273, 28823, 29398

c.+le 8828

[=29]

CENAH: Ar. Taraf, kısım:

“... Bu menfaat ise merkezi İstanbul, sağ **cenahı** Rumeli, sol **cenahı** Anadolu olacak bir Türk devletinin vücudunu tasdik etmekle kabildir.”

c.+1 17887, 17887

[=2]

CENÂZE: Ar. Gömülmek üzere hazırlanmış ceset, ölü, mevta:

“**Cenaze** büyük bir kalabalığın ortasında İâ Bey Câmii'nin mezarlığına sevk olunmağa başladı.”

(c. 192)

c. 191, 489, 2031, 3372, 3373, 7271, 19825, 32015, 32853, 34488, 34495

c.+de 3382

c.+lerinin 34489

c.+nin 3369, 34492

c.+si 6826, 22258

c.+sinden 34480

c.+sini 18737, 34422

c.+sinin 3938

c.+yi 30163

[=23]

CENÂZE NAMAZI: Ar. Cenaze gömülmeden önce musalla taşının üstüne konulan tabutun önünde kılınan namaz:

“Annemin tabutunu musallaya koydular.

Zannedersem o gün Cuma idi, Cuma namazı kılındı; **cenaze namazı** da kılındı.”

c. 200

[=1]

CENÂZEVÎ: Ar. Cenazeye ilgili:

“Bu belde bugün ilâhî tabiatın ortasında, **cenazevî** bir buhurdan gibi tütüyor.”

(c. 6336)

c. 6342

[=2]

CENDERE: Fars. **mec.** İnsanın üzerine baskı yapan sıkıcı yer veya durum:

“...kendi millî muhitimin **cenderesinden** kurtulmak, Tevfik Fikret'in şiirinde ve Hâlid Ziyâ'nın nesrinde ve bu iki müteceddidin peşine takılmış gençlerin eserlerinde, Fransızcadan tercüme edilmiş romanlarda gördüğüm âleme atılmak istiyordum.”

(c.+sinden 1592)

c. 12902

c.+deki 15334

c.+si 17566

[=4]

CENERALLE BOEUF: Fransa'da hükümet bakanı:

“1870'de, **Ceneral Leboeuf**, Fransa'nın ekseriyeti tarafından tel'in edilen bir hükümetin nâzırı idi.”

(c. 27072)

c.+un 27068

[=2]

CENERAL MAUGUÏN: Yabancı bir general:

“İsmet Paşa bu hikâyeyi dinlerken, zabitleri de taşlamışlar, sözü üzerine **Ceneral Mauguin'e**, halk zabitleri de taşa tutmuş, dedi.”

c.+e 10457

[=1]

CENEVİZ: XII. yüzyıldan 1805 yılına kadar İtalya Yarımadası'nın kuzey batısında, bugünkü Cenova civarında hüküm sürmüş bir şehir devleti:

“İstanbul fethedildiği günün sabahı, Fâtih'in lalası Zağanos Mehmed Paşa Galata'ya girmiş ve **Ceneviz** müstemlekesini tesellüm etmiştir.”

(c. 5281)

c. 5197

c.+lerden 5417

[=3]

CENEVİZLİ: Ceneviz devletinin idarecileri:

“Fetihten daha dokuz sene evvel, vatan tehlikeye düştüğü zaman, Manisa'dan Anadolu Hisarı'na gelen ikinci Murad, ordusunu karşıya geçirmek için gemilere muhtaç olmuş ve **Cenevizlilerin** yardımına başvurmuş, nefer başına bir altın cereme vererek Rumeli Hisarı'nın bulunduğu yere geçmiş, Varna Meydan Muharebesi'ne ancak böyle yetişebilmişti.”

(c.+lerin 5291)

c. 5239

c.+ler 5298

c.+lerden 6235

c.+lere 5919

c.+lerle 32716

[=6]

CENEVİZLİ JÜSTİNİANİ: İstanbul'un fethi esnasında Bizans ordusunun kumandanlığını yapmış kaptan:

“Muhasarada Büyük Gedik namını alan gedik, şimdi Sulukule Kapısı dediğimiz kapının

dışarıdan biraz solundaydı. Müdafilerin en cesur, işe yarar ve güvenilir cengâveri, **Cenevizli Jüstiniani**, orasını müdafaa ediyordu.”

c. 5237

[=1]

CENEVRE: İsviçre'de Cenevre Gölü kıyısında yer alan, İsviçre'nin Zürih şehrinden sonra en yüksek nüfuslu ikinci şehri:

“1910'da Paris'den **Cenevre'ye** geldim.”

(c.+ye 1843)

c. 1859

c.+de 4012, 4013, 4136

c.+ye 9987

[=6]

CENGÂVER: Fars. Savaşta kahramanlık gösteren:

“Uğrumuzda ölmüş bu mübarek **cengâveri** sevmemek mümkün müdür?”

(c.+i 25439)

c. 897, 25943, 30521

c.+diler 979

c.+i 5233

c.+in 18354

c.+ler 5228, 6600

c.+leri 5247, 25260

c.+lerimiz 32442

c.+lerini 6612

[=13]

CENGÂVERÂNE: Fars. Cengâvere yakışır bir şekilde:

“Yalnız bir daha gelişi Rumların tecelli edeceği **cengâverâne** değil, sulh perisinin gelişi tarzında belli edeceği zannolunur.”

c. 13532

[=1]

CENGİZ: Cengiz Han:

“Kubilây Han'ın büyükbabası **Cengiz**, daha çok uzak yerleri, daha çok büyük muzafferiyetlerle fethetmiş bir cihangirdi.”

(c. 26222)

c. 25902, 26245

c.+e 30772

[=4]

CENGİZ HAN: (1167 – 1227) Moğol Börçigin ailesinden siyasetçi, asker ve han [Moğol kabilelerini buyruğu altında birleştirerek Moğol İmparatorluğu'nu (1206-1294) kurdu.]:

“Rostopchine Ruslaşmış bir Tatar'dı. Bu vesika kendi ifadesidir: ‘Üç asır evvel Rusya'ya gelip yerleşen Kırimlı bir Tatar ailesinden doğdum. Ailemizin reisi, **Cengiz Han'ın** oğlundan, oğuldan oğula iner.’”

c.+ın 25957

[=1]

CENK: Fars. Silahlı çatışma, savaş, harp, muharebe, kıtal:

“Sen Malazgird ol-u-yorken var.dın/

O zaman.dan beri her **ceng.ine** gir-din vatan.ın/

ne kadar def'a şehîd ol-dun da/

bil-medin kanlı savaş.larda şehîd ol-duğunu”

(c.+ine 38459)

c. 37265, 38564, 38583, 38591

c.+e 38640

c.+i 35889

c.+ine 38483

c.+ten 37302

[=9]

CENKCÛ: Fars. Kavgacı, dövüşçü:

“İki seneden beri Türk birliğini dağıtmak isteyen nifak en ziyade bir nakaratı tekrar edip

duruyordu: ‘Bu hareket **cenkcûdur**,

maceraperesttir, zorbadır.’ Yunan gazeteleri bu

isnadı bir akis gibi alıp cihanın dört köşesine

yayıyordu.”

(c.+dur 12410)

c. 12408, 12415, 12422, 12443, 12543, 12644

c.+dur 12442, 12445

c.+luktan 12555

[=10]

CENKCÛLUK: Kavgacılık, kavgacı olma durumu:

“**Cenkcûluk** isnadı millî siyasetimizi öldürecek bir zehirdi.”

(c. 12413)

c. 12672

c.+a 12671

[=3]

CENKLEŞ-: Savaşmak:

“Julyanus Farslarla **cenkleşirken** öldüğü

zaman, yeisten buruşmuş ağzından çıkan son söz olarak: ‘Galileli, yendin’ dedi idi.”

c.-irken 23093

[=1]

CENNET: Ar. 1. İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükâfat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer:

“Kocakarılar, ağlırsam annemin ruhu çok muztarip olacağını halbuki annemin istirahat ettiğini, **cennette** hepimizin birbirimize kavuşarak, mes'ûdâne bir hayat geçireceğimizi, artık orada hiçbir zaman ölmeyeceğimizi, annemin bizi yakında cennette beklediğini söylüyorlardı.”

(c.+te 170)

“**Cennet.dedir** yan.ında ilâhî şehid.lerin/
Son harb.i kan.larıyla kazan-mış yiğit.lerin”
(c.+tedir 38990)

2. **meç.** Herhangi bir şeyden fazlasıyla bulunan yer:

“1640'tan Üsküdar'da Orta Valide namını alan Kösem Sultanın küçük camii, bir çini **cenneti** olarak göze çarpar.”

(c. 5711)

3. **meç.** Çok güzel, huzur veren (yer):

“Fetihten beri, yumuşak bir Türk söyleyişle 'Eyüb' dediğimiz bu **cennet** bahçesine, en büyük sadrazamlardan en fakir müminlere kadar kabile kabile ruhlar girdiler.”

(c. 7183)

4. ***Cennet-i Âlâ:** En yüksek cennet:

“Ol-sun ilhâm et-enin rûh.una bir tuhfe Kemâl/
Şehper aç-sun bu gazel **Cenneti.Âlâ.ya** kadar”
(c.+ya 37594)

c. 6945, 7177, 7393, 17067, 25438, 35851,
35914, 36175, 38326

c.+e 37300

c.+i 5707, 6813, 18998, 19470

c.+in 21, 691, 698, 7869, 10510, 37103

c.+ine 6829, 16907

c.+inin 7051, 7068, 7175

c.+te 170, 172, 6833, 10511, 13045, 16925,
35834, 36750, 36774, 38132

c.+ten 6829, 35924

[=39]

CENNETU'L-HARİF: Ar. Sonbahar cenneti:

“EI-hamrâ'nın arkasında ve yakınında
(Heneralif), Fransızca (Generalife), Arapça
(**Cennetu'l-harif**), yâni 'bahar cenneti' denilen

ve o zaman sarayın yazlık ilticâgâhu olan bahçeler var.”

c. 19011

[=1]

CENTİLMEN: İng. Saygılı, görgülü, kibar

(erkek):

“Türkler Şark'ın en **centilmen**, en doğru, en temiz, en iyi milletidir.”

c. 26373

[=1]

CENÛB: Ar. Dört ana yönden biri, yüzünü doğuya dönen kimsenin sağ tarafına düşen cihet, güney:

[=1]

CENÛBÎ: Ar. Güney tarafında:

“Ömrümde ilk defa **cenubî** Rumeli'yi baştanbaşa kat'ediyordum.”

(c. 1441)

c. 7859

[=2]

CENÛBÎ AMERİKA: Güney Amerika:

“Hattâ o zaman **Cenubî Amerika'nın** şeker ve pamuk tüccarından, Rusya'nın zadeganından, İngiltere'nin servet sahiplerinden türeyen her dem seyyah sefahatperestler ziyayı, aşkı, huzûzu harıl harıl içmek için buraya koşarlar.”

c.+nın 7746

[=1]

CENÛP/ CENÛB: Dört ana yönden biri, yüzünü doğuya dönen kimsenin sağ tarafına düşen cihet, güney:

“Rumeli'nin Yunan istilâsına uğrayan **cenup** taraflarında ve Adalar'da Türk kalmadı. Oralarda beş yüz senelik bir âlemin üzerine perde indi.”

(c. 18504)

“Hem Şark.ı hem **Cenûb.u** aç-an bir cihâd.dan/
Akset-ti dehr.e nâmütenâhî bir ihtişâm”

(c.+u 37288)

c. 2714, 15819, 18492, 20702, 20770, 23525,
23526, 23565, 28680

c.+a 15724, 15810, 15816, 15844

c.+dan 26284

c.+ta 26982, 35501

c.+taki 3487, 4947, 5981, 15716, 17351

c.+tan 8124, 15715, 23688

c.+un 15759

c.+una 1670

c.+unda 5933, 7242, 18957, 19157, 31517
c.+undaki 19195
c.+undan 19195, 23532
c.+unu 2742

[=36]

CENÛP ARNAVUTLUK: Güney Arnavutluk:
“... Bu Ömer Paşa gençliğinde basit bir aileden,
kimsesiz fakat okumuş, Ömer Efendi nâmında bir
gençmiş. **Cenup** Arnavutluk’tan, gaalibâ Narda
kasabasından gelmiş.”

c.+tan 1462

[=1]

CENYO: Karaköy’de, Yemişçihasan Sokağı’nda
faaliyet gösteren bir birahane ve lokanta:
“Babiâli vak’asından birkaç gün evvel (**Cenyo**)
da o, Satı Bey ve ben kahve içiyorduk.”

(c. 8455)

c. 8484

c.+da 8869, 8880

c.+daki 8478

c.+nun 18766

[=6]

CEP: Ar. Üstte taşınması istenen öte beriyi
koymak için elbisenin üzerine veya iç kısmına
dikilen kese biçimindeki ilâve:

“Gerçi o genç yaşında, **cebimde** para
olmaksızın, sonsuz bir mechule atılıyordum.”
(c.+imde 1791)

c. 19862

c.+i 16952

c.+imde 17383

c.+imdeki 1677

c.+imden 6506

c.+inde 23955

c.+ine 28920

c.+leri 17542

c.+lerimi 23967

c.+lerinde 7861, 14066

c.+lerine 9803

c.+lerini 26

[=14]

CEPHÂNE: Moğ.+Fars. Ateşli silahlarla
atılmak için hazırlanan her türlü patlayıcı madde,
mühimmat:

“Silâhçı dükkânlarına saldırıyor, silâhlaniyor ve
en nihayet Invalides **cephânelerini** bir hücumda
yağma ediyor.”

(c.+lirini 25542)

c. 1247, 14072, 18382, 18408, 25538, 25606
c.+sini 10279

c.+yi 12875

[=9]

CEPHE: Ar. 1. (Binalarda) Yüz, ön taraf:
“1884 Kânûn-i evvelinin 2. sinde, Üsküp’de,
İshâkıyye Mahallesi’nde, büyük vâlidem Âdile
Hanım’ın konağında, bu evin **cepheye** doğru, sağ
tarafındaki arka odada, sabaha karşı
doğmuşum.”

(c.+ye 4)

2. Savaş bölgesi, harp sahası:

“O güzel sonbahar günlerinde, Bulgar **cephesi**
çözülmüş, İstanbul’un semasını ve denizini âteşin
bir endişe sarmıştı.”

(c. 10179)

“Kat’î hücum.a geç-ti nihâyet mücâhidîn/
Mutlak bu harb.e vermek için şanlı bir hitâm/
Birden seril-di hâk.e Ridâniyye **cephesi**”

(c.+si 37280)

3. Taraf, yön, cihet:

“Birkaç senedir, Yakup Kadri, edebiyatın yazı
denilen **cephesini** kaldırarak ruh denilen ötesini
görmeye çalışıyor.”

(c.+sini 12832)

c. 11638, 16128, 16128, 16779, 16910,
17990, 24480

c.+de 3242, 12385, 16934, 38813

c.+den 15875, 17409, 27958, 37821

c.+lerde 9582

c.+lerden 16167

c.+leri 18619

c.+lerimiz 16094, 30047

c.+lerimize 9370

c.-lerimizin 2916

c.+lerinde 16107, 28214

c.+lerindeki 2714

c.+lerini 12582

c.+lerinin 16073, 16089, 16115

c.+miz 11108

c.+mizin 30041

c.+nin 4291, 14454, 16496, 18271

c.+si 2780, 4287, 10173, 16141, 16166,
16181, 18380

c.+sindir 16139

c.+sinde 3161, 3197, 6527, 6537, 6934,
17500, 18408

c.+sinden 15504, 15806, 17746, 24522

c.+sine 17747, 20833, 23886
c.+sini 12824, 14889, 18378, 24482
c.+sinin 2786, 2790, 2793, 9563, 10589,
16170, 16175, 16205, 16889, 18013
c.+ye 4, 8, 9181, 16140, 16931
c.+yi 14621, 14622, 25336
[=80]

CEPHELİ: Cephesi olan:

“Gül-üyor pembe somâk.iyle mücellâ mermer/
üç **cepheli** yüz.lerce kemer”

(c. 38817)

c. 36803

[=2]

CEPKEN: Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçla
işlenmiş bir tür kısa, yakasız üst giysisi:

“İyi işlenmiş, mavi çakşır ve mavi **cepken**
giyerdi.”

(c. 228)

c. 878

c.+in 26516

c.+ler 893, 966, 21317

[=6]

CEPKENLİ: Cepkeni olan:

“Çoğu sivil lâkin basit giyinmiş, bir kısmı da
tam köylü kıyafetinde, sarı poturlu, geniş mor
kuşaklı, sarı **cepkenli** insanlar.”

c. 3249

[=1]

CERÂD: Ar. **mec.** Yağmacılar gürûhu:

“Bütün bu manzara gözüm önüne geliyor; bu
firkadan **cerâdlar** kalkar, Ankara Meydan
Muharebesi'ni millet kazanmış olsaydı bile,
madem ki siyasetsiz bir harbe girmiş, yine idama
lâayık olduğunu bağırlar.”

c.+lar 12512

[=1]

CERBEZE: Ar. Aldatıcı sözlerle kurnazlık etme:

“... illeti ilerledikçe kalbinin harareti kayboldu,
cerbezesi azaldı, kendisi münisleşti, herkesle iyi
olmak ve hayır-hâhâne görüşmek tavrını
gösterdi.”

(c.+si 3859)

c. 23849

c.+si 19662

c.+siyle 2791, 21022

c.+yle 17172, 24488

[=7]

CERBEZELİ: Girgin, kolaylıkla ve inandırıcı
söz söyleyen, dilli: “Bâzı vezirlerin çakırpençe,
şeytan, tecrübeli, **cerbezeli** kâhyaları vardı...”
(c. 34742)

c. 10477, 18733

[=3]

CERCLE D'ORIENT: Büyük Kulüp, tam adıyla
Büyük Kulüp Derneği veya Fransızca
kullanımıyla Cercle d'Orient:

“**Cercle d'Orient**, Büyükkada Kulübü, onun emri
altında müesseselerdi.”

(c. 11701)

c.+ta 10370

[=2]

CEREME: Ar. Suçludan alınan para cezası:

“Cenevizlilerin yardımına başvurmuş, nefer
başına bir altın **cereme** vererek Rumeli
Hisarı'nın bulunduğu yere geçmiş, Varna
Meydan Muharebesi'ne ancak böyle
yetişebilmişti.”

c. 5291

[=1]

CEREYAN: Ar. 1. Olma, oluş, vuku bulma:

“Türk idaresi zamanında Başkım **cereyanı**
türedi.”

(c.+ı 1070)

2. **mec.** Fikir, sanat veya siyaset alanlarında
ortaya çıkan belli bir görüş tarzı:

“Abdül'aziz'in hal'ini, Midhat Paşa'nın
şahsiyetini, Ali Suâvî vakasını, Tâif faciasını
Jön-Türklüğün Avrupa'da zuhurunu, çıkardığı
gazetelerin isimlerini, Murad Bey'in Paris'e
fırlarını ve sonra avdetini, hâsılı Türkiye'deki
liberal **cereyanın** safhalarını Râgıb Efendi'den
doğru dürüst öğrenmiştim.”

(c.+ın 1353)

c. 1265, 3848, 20218, 20727, 25517, 29911,
31664

c.+a 18641, 18704, 18725

c.+da 4232, 10864

c.+dı 4189

c.+dır 6016, 20730, 28093

c.+eden 4679, 20926, 24941, 26244, 31536

c.+ediyor 30349

c.+ediyordu 35536

c.+etmiş 27355

c.+ettiği 31455

c.+ı 1069, 2363, 3725, 4135, 4143, 9132,
9669, 25350, 25508, 32748
c.+ıdır 4199
c.+ımıza 4218
c.+ın 1274, 1352, 3735, 4256, 10194, 10795,
10863, 11066, 32744
c.+ına 1071, 3757, 11765, 21780, 30624,
31969, 32184
c.+ından 4401
c.+ını 24239, 25911, 32754
c.+ının 1324, 2130, 2361, 3758, 4195
c.+ıyla 21993
c.+la 1365, 4256
c.+lar 4277, 22097, 27722
c.+lara 3700, 16384
c.+lardan 11775
c.+lardır 22538
c.+ları 20133, 22543, 25458, 25733, 27724,
31063
c.+ların 11749
c.+larına 3107, 21794, 24851, 30639
c.+larından 32411
c.+larını 1321, 11774, 33130, 33241
c.+larının 8771
c.+larıyla 8935
c.+larıyla 30722
[=91]

CERH: Ar. ***Cerh etmek**: Bir iddia, fikir ve düşünceyi çürütmek, reddetmek, kabul etmemek: “*Fethi Bey'in dün kürsüden söylediği berrak sözler, ifâde ettiği temiz hükümet müddeâsı, saf kanunperverlik, o derece mukni' idi ki, bir muarız safsatâiyye mezhebinin en usta bir hatibi olsa cerhedemezdi.*”

(c.+edemezdi 24645)

c.+etmek 8924

[=2]

CERÎDE: Ar. Gazete:

“*Bu şehirde ufacık tefecik, satışı bini geçmez, yerli lisanlarda sönük cerideler çıkar.*”

c.+ler 15229

[=1]

CERÎHA: Ar. Yara:

“*İki sene evvel Ankara i'tilâfnâmesi akdedilirken eğer müzâkerâta akl-ı selim rehber olsa idi; der idim ki, şimdi ceriha gibi kanayan hudud çizilmezdi.*”

(c. 23538)

c. 23566

[=2]

CERMEN: Bugünkü Almanya, Avusturya, Bohemya ve Polonya'nın batı bölümünü kapsayan Cermanya'da MÖ 3. yüzyıldan 9. yüzyıla kadar yaşayan halk veya bu halktan olan kimse:

“*Cermenlerin, cenup İslâvlarının, Fürs'in, Ehl-i Salib'in menkul ve muharrer destanlarında muhasım kahraman dâima Türk'tür.*”

(c.+lerin 20777)

“*Yûnan Lâtin ve Cermen.i tek cins et-en havâ/ Es-miş bu mâvi sâhil.e bir mûsikî gibi*”

(c.+i 36232)

c. 20337, 27666, 30508, 30537, 36239

[=7]

CERMENLİK: Cermen olma durumu:

“*Karanlık bir (tayfa) benzeyen ikinci Philippe İspanyolluğu, şen ve genç bir gönlü olan Birinci François Fransızlığı, sarı ve deli dolu olan Frederic Barberousse Cermenliği, demirden bir kurbaca benzeyen müdhiş İvan Rusluğu, bu milletlerin diğer hükümdarlarından fazla temsil ederler.*”

c.+i 25677

[=1]

CERRAHPAŞA CAMİİ: III. Mehmed devrinde 1598-1599 yılları arasında dokuz ay kadar sadrazamlık makamında bulunan Cerrah Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilmiş olan cami: “*... 1593'te Cerrahpaşa Camii'ni onun mimarbaşı olduğu devirde yapılmış görüyoruz.*”

c.+ni 5698

[=1]

CERRAR: Ar. Parayı çok seven, paraya çok düşkün (kimse), para canlısı, paragöz:

“*Yeniden ihtida etmiş olanların, az zamanda parlamakla türedi görünmeleri, hâriçten gelmiş Müslümanların saraya yahut meşhate hulul etmeleriyle cerrar, vurguncu, dalkavuk sanılmaları –menfi bir his olarak– her cemiyette görülen tabii bir histir.*”

c. 27147

[=1]

CERVANTES: Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616) İspanyol romancı, şair ve oyun yazarı: “*İspanyol dâhisi Cervantes'in üç asırdan beri ellerde gezen meşhur muhalledesi.*”

c.+in 22132
[=1]
CESÂMET: Ar. Büyüklük, irilik:
“Medeniyet, şimdi o eski devleri ve kartalları
fabrikalarda imâl ediyor, hem de kaç misli
cesametinde, kaç misli dehşetinde imâl ediyor.”
c.+inde 26698

[=1]
CESÂRET: Ar. İnsana, davranışlarında dilediği
gibi ve atakça hareket etmeyi göze aldırın
atılğanlık, cüret:
“Küçük hizbin, Türkçe olarak on beş günde bir
çıkan Şûrâ-yı Ümmet gazetesini Mısır'da Saib
Bey çıkarırdı. Çünkü Fransız mahkemesinin
mahut kararıyla Meşveret, Paris'te kapanmıştı
ve bir daha Türkçe siyasî (gazete) çıkarmaya
kimse **cesaret edememişti.**”
(c.+edememişti 10932)

c.+ediyor 25732
c.+ine 20252
c.+ini 26224
c.+le 26873

[=5]
CESET: Ar. Ölü beden, naaş:
“Ceset mürekkeple oğulmuş gibi siyahdı, siyah
tunçtan bir heykele benziyordu.”
(c. 10757)

“Eğer mezar.da şafak sök-miyen o zindan.da/
Cesed çürü-r ve tahayyül kal-ırsa insan.da/
Cihan vatan.dan ibâret.tir îtikad.imca”
(c. 36384)

c. 24712
c.+e 10419
c.+i 10410, 10750, 34273
c.+i+şerif.ini 7266
c.+in 10412, 10415, 10417
c.+ini 10407, 10491
c.+te 10754

[=13]
CESİM: Ar. Büyük:
“İlk (Croisade) Haçlı ordusu 1096'da yola çıktı.
O zamana kadar Avrupa'da misli görülmemiş
kadar **cesim** bir orduydı.”
(c. 4625)

c. 3166, 25239, 26671, 26683
[=5]

CESTE: Fars. Sıçrayış, atlayış:
“Sandım olmuş **ceste** bir fevvâre-î âb-u hayât”

c. 27972
[=1]
CESUR: Ar. Yürekli:
“Arnavud **cesurdu**, hürdü, azimkardı.”
(c.+du 1062)
c. 3265, 5232, 8601, 26900, 33448
c.+olmuşum 1762

[=7]
CET: Ar. Dede, büyükbaba:
“Avrupa milletlerinin **cetleri** olan bu haçlı
asilzadeler ve halk adamları medenî seviyece, o
asırda, hiç yüksek değillerdi.”
(c.+leri 4626)

c.+di 28412
c.+dim 7207
c.+din 3920
c.+dinin 3925
c.+ler 5818
c.+lere 14749
c.+leri 5931, 22933, 31479, 32605
c.+lerimiz 5592, 6987, 6993, 7491, 7498,
8203, 9315, 9909, 11800, 13127, 14151, 14193,
14743, 16610, 16620, 16623, 16662, 16912,
17997, 19431, 21261, 23358, 23362, 26236,
28433, 28937, 29031, 29077, 29137, 29139,
29146, 29149, 29154, 29157, 29170, 29557,
29559, 30511, 35508

c.+lerimizden 948, 7611, 12571, 35507
c.+lerimize 16649, 17625, 19736, 25681
c.+lerimizin 286, 7010, 7508, 7551, 14172,
14197, 17691, 18088, 18251, 19433, 21241,
21267, 23585, 23591, 23598, 26834, 28498,
28542, 28930, 29136, 29549, 29567
c.+lerimizinki 14190
c.+lerin 960, 9410, 23641, 24974
c.+lerinden 956, 14741, 33347, 34082
c.+lerinin 7367, 14740

[=91]
CEVÂBEN: Ar. Cevap olarak, karşılık olarak:
“... Lâkin bana **cevaben** dedi ki: ...”
(c. 1571)

c. 1571, 20879
[=2]

CEVAB-NÂME: Ar. Cevap yazısı, cevap olarak
gönderilen mektup: “Daha on beş gün kadar
buradayım; mektubuma **cevap-nâme**
lütfederseniz alabilirim.”
(c. 20408)

c.+m 26933
[=2]
CEVAD: Cevad Bey: “**Cevad**, emsalsiz olan fûrûmâyeliğiyle ve müdâhinliğiyle harbin kat’î lüzumunun bir tellâli gibi dolaşıp duruyordu.”
c. 2674
[=1]
CEVAD BEY: Yahya Kemal’in yakın dostlarından biri: “Azîz Kardeşim **Cevad Bey** size Endülüs seyahatimden birkaç manzarayı hulâsa etmeğe çalıştım.”
c. 19035
[=1]
CEVÂHİR: Ar. Elmas, yakut vb. değerli taşlar, mücevher, cevherler:
“**Cevahir**, şekerleme, kitapçı camekânları önünde tevakkuf ede ede yürüyordum.”
c. 6460
[=1]
CEVÂMÎ: Ar. Câmiler:
“Salâ in-er seribâl.înine **cevâmî.den**/
Dur-ur minâreibâlâ derin.de beş növbet”
c.+den 38956
[=1]
CEVÂNİB: Ar. Taraflar, yanlar, canipler:
“Çık-dım seyâhat etme.ğe bir şeb **cevânib.i**/
Gör-düm ki nûr iç.inde yan-ar bedricâzib.i”
c.+i 39224
[=1]
CEVAP/CEVAB: Ar. 1. Bir soruya, bir söz veya yazıya, bir durum ve ihtiyaca söz, yazı veya başka bir ifade yoluyla verilen karşılık, yanıt:
“Çalışkan bir nazırımıza bugünkü dünya işlerini başka gözlerle gören mütefekkir bir Türk’ün sorduğu suale mukabil aldığı bir **cevap** dikkate sayandır.”
(c. 14560)
“Çok haykır-dım **cevâb** et-er yok/
Gökkubbe.de sanki kimse.ler yok”
(c. 38933)
2. ***Cevap vermek**: Cevaplamak, cevaplandırmak, karşılık vermek:
“Bir Rum kadını avam safvetiyle lâkin pek müteheyyc, sevinçli, yanıma sokuldu; Rumca bir şey söyledi. Anlamadım. Yarım Türkçesiyle, Beyoğlu’nda bayrakların asılıp asılmadığını sordu. Yüzüne baktım. **Cevap vermedim.**”
(c.+vermedim 2892)

c. 11612, 12790, 14550, 14858, 15456, 15458, 17063, 17296, 17307, 20331, 21627, 24448, 32357, 32856
c.+a 12639, 16281
c.+ı 1709, 9227, 9236, 9640, 11614, 13196, 14537, 19447, 20301, 21572, 25133, 27378, 31533, 33808
c.+ı+red 13393
c.+ım 10699
c.+ımdan 32348
c.+ın 9230, 20301
c.+ına 25091
c.+ını 15456, 20301, 20303, 24478, 25528, 25719, 31072, 34077, 34738
c.+la 16288
c.+lar 12873, 31287, 32430, 34440
c.+ları 21566, 24905, 31288
c.+ta 6177, 16333
c.+taki 27555
c.+tan 6908
c.+verdi 1055, 2762, 33646, 33670, 33808, 34073, 34118, 35322
c.+verdiğine 18857
c.+verdiğini 34951
c.+verdim 6905, 8457, 9227, 10669, 20155
c.+vereceğim 11598, 20761
c.+vereceğimi 9541
c.+verecektir 16332
c.+veremedi 11669
c.+veremedim 18852
c.+verenler 3300
c.+verileceğine 16241
c.+veriyor 16281, 25560, 25734
c.+veriyordu 8889
c.+vermedi 34107
c.+vermeğe 1759
c.+vermeği 26932
c.+vermek 6702, 29944
c.+vermektir 4427
c.+vermiş 28566, 32812
c.+vermişti 27219
c.+vermiyordu 10683
[=96]
CEVAPSIZ: Cevabı verilmemiş, karşılıksız, yanıtız olarak:
“Acı tarizleriniz eğer doğrudan doğruya şahsıma teveccüh etseydi, emîn olunuz hedef olduğum nice tarizler gibi, **cevapsız** bıraktım.”

c. 20764
[=1]
CEVDET BEY: 1894-1928 yılları arasında günlük olarak yayımlanan siyasi, ilmî gazetenin sahibi Ahmed Cevdet:
“*İkdam sahibi Cevdet Bey'e "İlâhî Cevdet Bey, ilâhîlerle güvey giresin..." hitabıyla âdeta söyler gibi yazı yazardı.*”

(c.+e 9867)

c. 9862

c.+in 30623

[=3]

CEVDET PAŞA: 26 Mart 1822, Lofça – 26 Mayıs 1895, İstanbul), Osmanlı Devleti'nde on dokuzuncu asırda yetişen Türk devlet ve bilim adamı, tarihçi, hukukçu, şair. [*Mecelle*'yi kaleme alarak İslam hukukunu sağlam bir dille kitaplaştıran kişi. *Tarih-i Cevdet* adıyla bilinen ve Osmanlı tarihini anlatan on iki ciltlik eserin ve Türk dilinin Türkçe yazılmış ilk dil bilgisi kitabı kabul edilen *Kavâ'id-i Osmâniyye*'nin yazarı. *Kıyas-ı Enbiya* adlı eserinde bütün peygamberleri ve İslam tarihini sade bir dille okuyuculara aktarmış bir yazar. İlk Türk kadın romancı kabul edilen yazar Fatma Aliye Hanım'ın babası.]:

“*Selim-i Sâlis'in 1792 sulhünden sonra, teşebbüs ettiği ilk sarîh teceddüde Firenk fikirlerinin, İstanbul'un okur yazar tabakasından bâzılarını sarmış olduğunu, Cevdet Paşa, hayli müdekkikaane olarak naklediyor.*”

(c. 33107)

c. 9858, 9910, 26787, 33099

c.+nın 26788

[=5]

CEVELÂN: Ar. Dolaşma, dolanma, gezinme, gezinti: “... *Rusya'da kısa bir cevelandan sonra Mısır'a uğramış, orada Mîzân'ı çıkarmaya başlamış, Gazi Muhtar Paşa'nın müdahalesiyle oradan çekilmeye mecbur kalmış.*”

(c.+dan 9654)

c. 19933

c.+ı 19939

[=3]

CEVHER: Ar. *mec*. İyi yetenek:
“*Ziya Bey'i kaybettik; hem de öyle bir zamanda kaybettik ki kaybettiğimiz başın cevherini havas zümresi bile hakikî bir şuurla anlayamadı.*”

(c.+ini 8765)

c. 20409, 27449, 28161, 32307

c.+dir 28155

c.+i 17092, 20600, 30293

c.+imiz 16628

c.+imizi 17094

c.+ini 17093, 27288, 27318

[=14]

CEVHERLİ: Yetenekli, çok değerli:

“*Bu devletin 'istilâ devri' diye anılan asırlarını yakından okumuş olanlar bilirler ki o zaman, o cevherli fâtihter unsuru, tehlike karşısında toplanıp da, sulhden sonra dağılmıyordu.*”

c. 16687

[=1]

CEVİZ: Ar. 1. Cevizgillerin örnek bitkisi olan, uzun ömürlü, gövdesi kalın, kerestesi değerli, yurdumuzda çok yetişen ağacın dışı kabuklu, içi yağlı ve nişastalı yemişi:

“*Bu devlet o zaman ceviz uru gibi, üstüne çivi çakılmaz bir kütle idi. Çünkü millî cemaat teşkilatına maliktik.*”

(c. 11986)

2. Ceviz ağacının kerestesinden yapılmış olan: “*Minderin köşesine annemden kalan ceviz boyalı çekmeceyi yerleştirmiştim.*”

(c. 1200)

3. **Ceviz kabuğunu dolduramaz*: Çok önemsiz, çok ufak, incir çekirdeğini dolduramaz, fındık kabuğunu dolduramaz: “(...) *Halbuki eserin ismi Mohaçnâme'dir Muharebe, bir müdekkikin ancak zorlanarak cümleler arasında bulabileceği tek tük müşahedelerdedir ki onlar da ceviz kabuğunu dolduramaz.*”

(c.+nu 33091)

[=3]

CEVR: Ar. Haksızlık edip incitme, eziyet, cefa, gadir, zulüm:

“*En sinsi bir ezâ gibi.dir geç-miyen zaman/ Bin türlü başka cevr.i de var.dir ki bâaman*”

(c.+i 36657)

c. 37331

[=2]

CEVRET-: Zulmetmek:

“*Ba'zan da cevret-en nice bir âdem oğul.udur/ Görmek değil düşünme.ğe bigâne kal Bırak*”

c.-en 36447

[=1]

CEVVAL: Ar. Çok işlek:
“*En cevval hecelerimiz de telâffuzda tuntuarak
yapmak için lâstik gibi çekilir.*”

(c. 31611)

c. 31188, 34820

[=3]

CEYŞ: Ar. Asker, ordu:

“*Garkol-du hûna Rûmeli Beğlerbeği.yle ceyş/
Üç Malkoçoğlu eyle-di bir bir fedâyıcan*”

c. 37215

[=1]

CEYYİD: Ar. İyi, güzel, hoş, saf:

“*Her akşam Babîlî'den beli bükük, boynu
bükük, bütün uzviyeti bükük çıkan insanların
yerine başını dik tutan, dimağı ceyyid, vücûdu
metîn ve riyâhatle tirâşide bir millet ikame
edebilirsek; işte o zaman 'Osmanlılık kurtuldu'
diyebiliriz.*”

(c. 21118)

c. 28733

[=2]

CEZÂ: Ar. Uygunsuz davranışlarda bulunanlara
uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya
yaptırım:

“*Cezaların en fecîine uğramasaydı, daha çok
yaşar ve o Cambridge yahut da Heidelberg
talebesi hâlini uzun seneler muhafaza ederdi.*”

(c.+ların 9806)

“*Her suçlu.nun baş.ında hayâlî cezâ.sıyız/
Her âşık aldat-an kadın.in kalb ezâ.sıyız*”

(c.+sıyız 37130)

c. 358, 521, 33514, 34858

c.+dan 23447

c.+larına 22039

c.+larla 13152

c.+mızın 27206

c.+sı 8471, 10418, 26770

c.+sını 10445, 10469, 19590, 34207, 35050

c.+yı+nakdi 14186

[=18]

CEZÂ-YI SALTANAT-I SÜRHSER: Kızılbaş
saltanâtının cezası:

“*Evvel cezâysaltanatsürhser gel-ür/
Kaç fâtihezaman gör-en İranzemin bugün/
Gör-sün kim.inle hangi cüyüşzafer gel-ür*”

c. 37182

[=1]

CEZAYİR: Cezayir Demokratik Halk
Cumhuriyeti, Kuzey Afrika'da ülke, Afrika'nın
en büyük ülkesi: “*En şevketli bir devrimizde
Kara Mustafa Paşa, Viyana seferine çıkmadan
önce, karşısına, Cezayir ve Tunus heyetlerini
çağırmiş ve artık bu memleketlerin
tenbelliğinden devletin bîzâr olduğunu ve ne
hâlleri varsa görmelerini söylemişti.*”

(c. 2497)

“*Barbaros belki donanma.yla sefer.den gel-iyor/
Ada.lardan mı Tunus.dan mı Cezâyir.den mi*”

(c.+den 35712)

c. 2496

c.+e 26230

c.+in 2216

[=4]

CEZBE: Ar. Bir duygu veya bir inanışın
etkisiyle aşırı ölçüde coşup kendinden geçme
durumu:

“*Şâir Vigny hikâyesinin bu noktasında kalmıyor
ve felsefesinin bir cezbesiyle şiirini bitiriyor.*”

(c.+siyle 13741)

c. 31179, 32962

c.+de 28239

c.+dır 19105

[=5]

CEZBELİ: Cezbesi olan:

“*Parmak hesabı bir çâre-i âhenk olamaz
hükümünü kabul edemi yorum. Bir çâre-i ahenk
olmasaydı Türk, dağlarda ve şehirlerde
türkülerini, tekkelerde cezbeli nefes'lerini bu
vezinle asırlarca söyler miydi?*”

c. 29404

[=1]

CEZİR: Ar. Alçalma, medar karşıtı:

“*Açık Deniz'i 1910'da Bretanya sahilinde
Roscoff şehrinde, oradaki cezir ve med
akşamlarında hissetmişim.*”

(c. 32321)

c. 12717, 20927, 25122, 32313

c.+in 12718

[=5]

CEZMÎ: Tanzimat Edebiyatı yazarlarından

Namık Kemal tarafından yazılan roman. Türk

Edebiyatı'nın ilk tarihi romanı: “... gerek

Cezmînin, gerek Târih'inin birçok sabitelerinde
öz Türkçenin mermer mâdenine tesadüf olunur.”

(c.+nin 32600)

c.+de 28808

c.+nin 32590

[=3]

CEZB: Ar. Kendine çekmek, bağlamak, etkilemek: “Mehmed Celâl'in şiirlerinde ise kadim tarzda hissetmediğim yağmurlar, bulutlar, adalar, sonbaharlar dikkatimi **cezbediyordu.**”

(c.+ediyordu 2034)

c.+edebilecek 1696, 25166

c.+edildiğini 1397

c.+ediyor 21140

c.+etmektedir 33872

c.+etti 34195

[=7]

CEZR: Ar. Alçalma, medar (med) karşıtı: “Biz üç asırdır bu **cezrin** tecelli ettiğini görüyoruz.”

(c.+in 12727)

c. 25388

c.+i 19703

[=3]

CEZR Ü MED: Ar. Ay ve güneşin çekim gücünün etkisi ile deniz ve ırmak sularının çekilip kabarması. Med cezir (gelgit) olayı: “Türklük Avrupa'ya doğru **cezr ü meddi** biten bir deniz gibi o dağlardan çekilmiş, lâkin tuzunu bırakmış. Bütün o toprak Türklük kokuyor.”

(c.+di 2985)

c. 25388

c.+den 25153, 25386

c.+leri 144

[=5]

CHAMBERLAIN: İlim adamı:

“Dün akşam şimâl-perest bir âlim olan **Chamberlain'in** On Dokuzuncu Asrın Kitâb-ı Tekvini diye meşhur kitabını okuyordum.”

(c. 7665)

c. 27667

c.+in 7660

c.+nın 31241

[=4]

CHAMPS ELY-SEES: Paris'te ünlü bir cadde: “Paris'ten yeni gelen arkadaşım naklediyor ki **Champs Ely-sees'de** yeni türeyen bir Babil kulesi, yani meşhur Cloridge Oteli, Paris'i yutmuş, karnına indirmiş, hazmetmiş, şimdi Paris bu beynelmîlel sahte cennetin içinde eğleniyormuş.”

c.+de 7871

[=1]

CHARLERNAGNE: Batılı bir devlet büyüğü:

“Napolyon 1808'den sonra bütün Avrupa'yı bir Birleşik Devletler şekline sokmuş ve bu parlak imparatorluğun başına, **Charlernagne'dan** daha büyük bir azametle kurulmak hülyasına kapıldı.”

c.+dan 26725

[=1]

CHARLES BAUDELAİRE: (9 Nisan 1821, Paris, Fransa – 31 Ağustos 1867, Paris, Fransa) 19. yüzyılın en önemli Fransız şairlerinden: “**Charles Baudelaire'den** sonra Paul Verlaine'i daha başka bir zevkle sevmeğe başladım.”

(c.+den 2260)

c. 32066

c.+in 2238, 3116

[=4]

CHARLES DIEHL: Tarihçi: (9 Ocak 1859, Strazburg, Fransa – 1 Kasım 1944, Paris, Fransa):

“Bizans târihinin son müverrihi **Charles Diehl** naklediyor ki biz 857'de İstanbul'a girdiğimiz zaman İstanbul yine böyle harapmış.”

(c. 24018)

c. 4418, 4444

[=3]

CHARLES PEGUY: (7 Ocak 1873, Orléans, Fransa – 5 Eylül 1914, Villeroy, Fransa) Fransız şair, denemeci ve editör:

“1914'te ölen Fransız nâsiri **Charles Peguy** idealist insanın numunesiydi.”

(c. 11089)

c. 2429, 11091

[=3]

CHARLES QUİNTDEN: Habsburg Hanedanı'nın imparatorlarından biri: “... sekiz köşelik bir mahzende dörder dörder ve üst üste sandukalarda **Charles Quint'den** bugüne kadar bütün İspanya kralları gömüldür.”

(c. 18900)

[=1]

CHARLES QUİNT SARAYI: V. Karl Sarayı İspanya'nın Granada şehrinde yer alan bir yapı: “Bugün görülen Elhamrâ eski Gırnata Sarayı'nın ancak harem dâiresidir. İspanyollar burasını feth ettikten sonra, asıl kışlık sarayı yakmışlar ve yerine –el'ân baki kalan– Rönesans üslubunda kaskatı bir **Charles Quint Sarayı** bina etmişler.”

(c. 18984)

[=1]

CHATEAUBRIAND: François-René de Chateaubriand. (4 Eylül 1768, Saint-Malo, Fransa Ölüm tarihi ve yeri: 4 Temmuz 1848, Paris, Fransa) Fransız yazar, politikacı ve diplomat:

“Şiir mûsikînin hemşîresidir, aletsiz tegannî edilemez. Frenk'in **Chateaubriand** ve Loti gibi dehâları serapa hisden, zevkden ve hayâlden ibaret olan büyük insanları şâir değil nâsirdirler. Onlar hislerini tegannî etmediler, doğrudan doğruya söylediler.”

c. 29811

[=1]

CHAT-NOÏR: Paris'te 19. yüzyılda zamanın ressamlarının, şairlerinin müdavimi olduğu eğlence yerlerinden biri:

“Seyret-en oyna-yan kadar hassas/
Chat-Noir neş'e.siyle Lune Rousse da
(c. 37091)

[=1]

CHATTERTON: Thomas Chatterton. (20 Kasım 1752, Bristol, Birleşik Krallık-24 Ağustos 1770, Holborn) Şair:

“O vakitler Yakazât-ı Leyliyye'nin mısralarını heceliyenler, bestekârını bir menfi; hıçkırıklarını boğmak için uzaklarda yaşar, **Chopin, Musset, Chatterton** nev'inden bir mahlûk sanıyorlardı.”

c. 30717

[=1]

CHICAGO: Amerika Birleşik Devletleri'nde, Illinois eyaletinde Michigan Gölü'nün güneybatı kıyısında yer alan şehir:

“Wells, sinîn-i hâzırada **Chicago 'dan** Tokyo'ya kadar en ziyade okunan bir müelîf-i sâhib-zamândır.”

ş. +dan 6482

[=1]

CHILLON KALESİ: Chillon Şatosu ya da Château de Chillon, Veytaux sınırları içerisinde, Cenevre Gölü'nün doğu kıyısında yer alan bir şato:

“Yola çıktığım zaman önce yol üstünde **Chillon Kalesi'ne** gittim, Bonivard'ın zindanına indim.”

c.+ne 17460

c.+nin 17449

[=2]

CHÏMERE: Fransa'da dekadınların çıkardığı bir edebiyat dergisi: “*De Costal'in tavassutıyla yeni neslin şâirlerini tanıdım. Bunlar, **Chimere** unvânıyla bir mecmua çıkarmışlardı. Ona ben de mütercem bir şey yazdım.*”

c. 2229

[=1]

CHOPİN: Frédéric François Chopin (1 Mart 1810, Żelazowa Wola, Polonya – 17 Ekim 1849, Paris, Fransa) Polonyalı piyanist ve besteci:

“O vakitler Yakazât-ı Leyliyye'nin mısralarını heceliyenler, bestekârını bir menfi; hıçkırıklarını boğmak için uzaklarda yaşar, **Chopin, Musset, Chatterton** nev'inden bir mahlûk sanıyorlardı.”

c. 30717

[=1]

CHRİSTOPHE COLOMB: (1451 – 20 Mayıs 1506), Cenovalı denizci, 1492'de Atlantik Okyanusu'nu aşarak Kuzey Amerika'yı keşfeden kaşif: “Coğrafyayı, **Christophe Colomb'dan** yüz derece daha iyi bilen lâkin gemici olmayan bir âlimin Amerika'yı keşfedemeyeceği de ikinci bir bahis olarak gelir.”

c.+dan 27552

[=1]

CHRYSOPOLİS: Üsküdar'ın antik Yunancadaki ismi: “Üsküdar, Bizans devrinde küçük bir **Chrysopolis** şehriydi.”

(c. 4475)

c. 5411

[=2]

CILIZ: 1. Zayıf, çelimsiz, sıska:

“Orada **cılız** ve âlim Paris bir masanın üstüne çıkıyor, bu salonun ismine muzâf olan meşhur yemin ile ittifak andı içiliyor.”

(c. 25481)

2. **mec.** Sönük, hafif, güçsüz:

“Türk medeniyeti inkrızdaydı. Mîmârîde **cılız** eserler vücûda geliyordu.”

(c. 30836)

c. 2117, 23227, 25467, 32195

[=5]

CIVİKLİK: Ciddiyetsizlik, laçkalık:

“Demokrasi mefhumu şerefini kaybetti. Siyaset tahammül-fersâ bir **civıklık** oldu.”

(c. 18143)

c.+ını 27122

[=2]

CIVILDAŞ-: Hep birden cıvıldamak:
“Türbenin arkasında Yeni Mekteb'de Müslüman
çocukları ber-mütâd **cıvıldaşıyorlardı.**”

(c.-iyorlardı 612)

c.-an 4073

[=2]

CİBÂH: Ar. Alınlar:

“İran gerek.tir ağla-sa bahtısiyâh.ina/
Hengâmirez.m.i bildir-en âvâzihâtîfi/
Akset-ti her taraf.ta cibâl.in **cibâh.ina**”

c.+ina 37203

[=1]

CİBÂL: Ar. Dağlar, cebeller:

“Akset-ti her taraf.ta **cibâl.in** cibâh.ina/
SahrâyıÇaldıran.da gazâ var.dır erte.ye/
Ey berk müjde ver felek.in mihr ü mâh.ina”

c.+in 37203

[=1]

CİBÂLİ: İstanbul, Fatih İlçesi'nde,
Unkapanı'ndan Eyüpsultan'a doğru Haliç'in batı
kıyısındaki mahalle:

“Bu son dört asır içinde, **Cibali'den** ta
Kumkapı'ya kadar, kaç ve kaç bü- yük yangın bu
manzarayı kaç defa ortadan kaldırdı.”

c.+den 6037

[=1]

CİBİLLİ: Ar. Yaratılıştan, doğuştan gelen, fitrî,
tabiî, doğal:

“Türk'ün **cibillî** sarayı otağ'dır, Osmanlı Türk
padişahları önce seyyar idiler.
Çocukluklarından ölümlerine kadar, at sırtından
inecek vakit bulamıyorlardı.”

c. 6823

[=1]

CİBRÎL: Cebrail (as):

“**Cibrîl.i** gör-düler nice dem.dir git-er gel-ür/
Derk et-tiler ki merkadipâkiMuhammed.e/
Rûhü'lkudüs.le arşıHudâ.dan haber gel-ür”

c.+i 37172

[=1]

CİCÉRON: Marcus Tullius Cicero (MÖ 106 –
MÖ 43), (Latin) Romalı devlet adamı, bilgin,
hatip ve yazar:

“En iyi hatibler, tirâşide cümleler yapan
üslûpkârlardır; yoksa halkı evzâıyla coşturanlar
değil, Demosten, **Cicéron**, Bossuet, Mirabeau
söylemediler, yazdılar, ancak bu yüzden
müebbedirler.”

c. 31496

[=1]

CİCİ: Güzel, hoş:

“ ‘...kışın Beyoğlu'nda yazın Tarabya'da beyaz,
ferahlı, **cici** bir İngiliz köşkünde yaşayacağım ’
dedi.”

c. 21567

[=1]

CİD: Pierre Corneille'in Le Cid (1637) trajedisi:

“Trajediden, Oedipus, **Cid**, Electre, dramdan
Hamlet, komediden Merdümgiriz, komedinin
diğer nevilerinden yine bu kıratıda çetin eserleri
Türkçeye, lâkin Türkçenin en tabî sesleriyle
almak lâzım geliyor.”

c. 32037

[=1]

CİDÂL: Ar. Savaş, cenk, kavga:

“Zannediyoruz ki Anadolu'da bugünkü cidal
şimdiye kadar birkaç defa maruz kalıp da sonra
şerefle neticelenmiş olan eski **cidallerimize**
benzer.”

(c.+lerimize 13661)

c. 10269, 10494, 13653, 15570, 15593,
16876, 18264, 23084, 30455, 35503

c.+de 9585, 15589, 21291

c.+den 17352

c.+e 11536, 14122, 14820, 14834, 14875,
35502

c.+i 13013, 13860, 16804, 30064, 30432

c.+in 4281, 13902, 15591, 17344, 18217

c.+inde 15353, 25895

c.+ine 10033, 10498, 13009, 16816, 18038

c.+inin 13905, 14117

c.+inizi 15573

c.+iyle 30423

c.+lerden 23085, 24066

c.+lere 11749

c.+leri 9700

c.+lerinden 17051

c.+lerine 19592

c.+lerini 22332

[=49]

CİDALKÂRÂNE: Ar.+Fars. Kavga

edermişçesine:

“Hulâsa hasım fırkanın peşinden-körü körüne
cidalkârâne yürüyen bir hizib.”

c. 30421

[=1]

CİDDEN: Ar.Ciddî olarak, gerçekten, hakikaten, sahiden: “Siz bu devlete **cidden** lâzımsınız.”

(c. 33957)

“Ben mey sat-anın akıl.ına **cidden** şaş-arım/
Bir şey al-amaz sat-tığı şey.den âlâ”

(c. 38236)

c. 8071, 14314, 21981, 24708

[=5]

CİDDÎ: Ar.Gerçeğe uygun: “Bu şüirden bir defa
tadanlar artık sanatın, edebiyatın bütün öteki
safhalarına **ciddî** bir gözle bakamıyorlar.”

(c. 30240)

c. 1714, 6908, 8900, 13346, 16009, 17976,
18169, 18622, 20011, 20018, 21634, 21684,
22028, 22211, 24465, 27483, 28410, 28412,
30718, 30743, 31484, 32077, 32100, 32429

c.+dir 16210

[=26]

CİDDİYET: Ar. Ciddî olma durumu, ciddîlik:
“hevâ vü heveslere kapılmaksızın, tasvîr eden bu
müverrih bizde **ciddiyetin** nâdir bir timsalidir.”

c.+in 26806

[=1]

CİDDİYETSİZ: Ciddî olmama durumu:

“Ancak seneler geçtikçe halkın nazarında şâir
demek toy, küstah, bâlâpervâz, sünepe,
ciddiyetsiz, tufeylî ve bilhassa akılsız ve mektep
kaçkını bir mahlûk olarak tecellî ediverdi.”

c. 27614

[=1]

CÎFE: Ar. **mecc**. Kokmuş bir ceset gibi iğrenç
olan şey: “Müverrihler Roma'nın bu son halkını
kalbi kurumuş, yalnız nefsi kalmış bir beşer
cîfesi gibi görürler.”

(c.+si 30251)

c. 13874

[=2]

CİĞER: Fars. 1. Akciğer: “... gözleri ziya ve
gölge oyunlarından bayılıyordu, **ciğerleri**
rüzgârların en leziziyle doluyordu...”

(c.+leri 7329)

2. ***Ciğeri parçalanmak (parça parça olmak,
sızlamak)**: Çok acımak, büyük bir üzüntü
duymak: “(...) ‘Şu zavallı kadını ve çocuklarını
gördüm. **Ciğeri** parçalandı. Bir şeyden
haberleri yok. Ağlaşıp duruyorlar...’ dedi.”

c.+im 34160

[=2]

CİĞERDELEN: Štúrovo, Slovakya'nın
güneyinde, Macaristan sınırında bulunan bir
kasaba: “Edebiyat, musiki, resim, tarih bize
Budın şehri gibi, Peçevî şehri gibi, **Ciğerdelen**
şehri gibi ... Selânîk'i de, Siroz'u da, Yenice'yi
de, ötekilerini de hatırlatabilir.”

c. 18507

[=1]

CİHÂD: Ar. İslâm nizamını yeryüzünde hâkim
kılma ve bu nizamı savunma maksadıyla din
uğrunda ve Hak yolunda yapılan savaş, gazâ:
“... salâtın-i maziye hazeratından hangileri
cihad yolunda âhirete gitti.”

(c. 22030)

“Hem Şark.ı hem Cenûb.u aç-an bir **cihâd.dan**/
Akset-ti dehr.e nâmütenâhî bir ihtişâm”

(c.+dan 37288)

c. 26648, 39276

c.+a 14123

[=5]

CİHÂN: Fars. 1. Dünya:

“Bu muharebenin, **cihan** tarihini saran böyle
derin bir tesiri olmuştur.”

(c. 4536)

“**Cihân.a** bir daha gelmek hayâl edil-se bile/
Avunmak iste-meyiz öyle bir teselli.ye”

(c.+a 36457)

2. **teşmil**. Bütün insanlar, dünyada yaşayan
herkes:

“Londra Konferansı'nda Amerika dahil olmak
üzre bütün milletlerin iktisadî mütalâalarını
gördük. Diyelim ki bütün **cihanın** bizimle olan
alâkası azdır.”

(c.+in 8160)

3. ***Cihân-ı aşk**: Aşkın dünyası:

“Bir sermedî bahâr i-di gör-düm **cihânıaşk**/
Dildâdegân iç-er dil iç-er dilrübâ iç-er”

(c.+ı aşk 37623)

4. ***Cihân-ı Muhammedî**: Muhammedî dünya.

(Müslüman ülkeler):

“Emrîbüleddin ey
Ezân-ı Muhammedî/
Kâfi değil sadâ.na

Cihân-ı Muhammedî”

(c.+ı Muhammedî 37428)

c. 2307, 4528, 4534, 7986, 12567, 12665,
12762, 13306, 13394, 13563, 14468, 14762,
14780, 14801, 14833, 14874, 14932, 15066,

15474, 15533, 15873, 15947, 15957, 16715, 17745, 21336, 21342, 21350, 24314, 25738, 30841, 36365, 36385, 36616, 36724, 37189, 37542, 37811, 37876, 38342, 38926, 38988, 39220, 39300

c.+a 1883, 10702, 12284, 12644, 14233, 14883, 14931, 18125, 19757, 27542, 35010, 36411, 36456, 37399, 39305

c.+da 11226, 13546, 14786, 20453, 31749, 33616, 36564, 36582, 36634, 36862, 37316, 37500, 37707, 37986, 38007, 38016, 38072, 38248, 38782, 38837, 39116

c.+dır 38274

c.+e 28755

c.+ı 22437, 37364, 39075

c.+ın 7515, 8053, 8153, 11916, 12405, 13554, 14593, 14620, 14838, 14881, 14904, 15960, 15966, 15986, 15987, 16085, 16098, 16305, 16356, 16364, 16472, 18224, 23929, 32636, 34916, 36419, 38258, 38900, 39144

c.+la 34092

[=117]

CİHANGİR: *Fars.* Dünyayı zapt eden büyük hükümdar, büyük fâtih:

“*Murâd-ı Sâni zamanında Balkanlarda Haçlı ordularına karşı Osmanlı muzafferiyeti devam etti. Bir cihangir azmine ve ruh olgunluğuna sahip bu faziletli serdar, Varna'yı ve İkinci Kosova'yı kazandı.*”

(c. 4770)

“*İklîmiRûm.u tut-tu cihangir savlet.i/ Târih o iş.de gör-dü ne.dir şîr savlet.i*”

(c. 37438)

c. 6793, 22249, 32688

c.+den 35894

c.+di 26216

c.+i 35761

c.+in 25919

[=9]

CİHANGİRÂNE: *Fars.* Cihangirlere yakışır şekilde:

“*İspat etti ki bir zaman bir aşiretten cihangirâne bir devlet çıkararak bu millet o cihangirâne bugün bir Türk vatani çıkaracak kudrettedir.*”

(c. 12752, 12753)

c. 14674, 16283, 17409, 18459

[=6]

CİHANGİRLİK: Dünyayı zapt etme, hükmü altına alma durumu:

“*Bir milletin fethettiği ülkelerdeki akvamı temsil etmek siyaseti son asırda türediği hâlde az bir müddette derhâl iflâs etti; bazı cihangirlik istinasına doymayan devletler bu siyaseti tatbikle beyhude yoruldu...*”

(c. 14716)

c. 25381, 25406

c.+i 18116

[=4]

CİHAN HARBİ: Harb-i Umûmî, Birinci Dünya Savaşı: “*İngiltere'de, Almanya'da, Rusya'da, her yerde Cihan Harbi'ni askerler kadar, siviller, orduda nefer olarak bulunmuş edibler binlerce ve binlerce kitapla tasvir ettiler.*”

(c.+ni 30084)

c. 32920

c.+ni 30077

c.+nin 2627

[=3]

CİHANNÜMÂ: *Fars.* Evlerde etrafi seyredilebilmek için çatıların üstüne yapılan taraça veya oda, kule:

“*Bir kumru cihannümâ.sı üst.ünde dur-up/ Her an öt-üyor de-yordu ku ku ku ku*”

c.+sı 38440

[=1]

CİHAT: *Ar.* Cihet, yön, taraf:

“*Ol-sun bu gün sürûr ile pîrâye kâinât/ Dol-sun bu gün hubûrîsââdet.le şeş cihat*”

c. 37091

[=1]

CİHAZ: *Ar.* Gelin olacak kız için hazırlanan her türlü eşya, çeyiz: “*Bükreş'te gözümle gördüm; birçok evlerde İstanbul'dan alınmış gelinlik esvaplar, cihaz takımları vardır.*”

(c.+ı 8138)

c. 8133

[=2]

CİHET: *Ar.* 1. Yön, taraf:

“*Milliyetimizin en büyük abidesi olan Süleymaniye'de kaderin her cihetten mehib ve güzel tecellisini görmemek muhaldir.*”

(c.+ten 5648)

2. Semt, yer, mahal: “*1898 de Karşıyaka cihetinde, kiralık bir eve yerleştiğimiz vakit, Üsküp sevgisini daha iyi idrâk ettim.*”

(c.+inde 1163)

3. Taraf, husus:

“Bu darbenin Bizans'a, bir cihetten korkunç, bir **cihetten** hayırlı olduğunu iddia eden Bizans tarihi mütehasısları, bu yüzden, Bizans'ın daha ziyade derlenip toplandığını, (...) söylerler.”

(c.+ten 4949)

c. 11109, 24755, 34462

c.+ce 19527

c.+çe 14101, 32921

c.+de 33129

c.+i 19424, 23867, 27360, 29198, 31094, 33341, 34696

c.+inde 1162, 1380, 8716, 19753

c.+inden 19768, 25231

c.+ine 6243

c.+ini 28953, 32590

c.+iyle 2436

c.+le 1697, 11601, 18542, 29320, 30547, 34083

c.+leri 8280, 33124

c.+lerinde 5546, 18689

c.+lerine 10808

c.+lerini 34217

c.+lerinin 4844

c.+ten 4945, 4945, 5643, 33694, 33734

c.+tir 7672

[=43]

CİLÂLA-: Cilâ sürmek, cilâ vurmak, parlatmak:

“Meselâ Rumeli Hisarı kalesinin imarı bizim mimarlarımıza tevdi olunsaydı her taşını **cilâlarcasına** temizlerler, kulelerin tepelerine eski kubbelerini takar, zamanın bu taşlara sindirdiği ruhu tamamıyla sıyrarak yepyeni bir hâle koyarlardı.”

(c.-rcasına 7599)

c.-yıp 6841

[=2]

CİLÂLI: Parlak:

“Muayyen bir şahıstan değil, birkaç milyon Türk gencinin kanyıyla suladığı, bakiye kalanların da muztarip çıktığı bu uzun inkılâptan, yüzü ak, alını açık, elleri temiz, turnakları **cilâli**, vicdanı rahat, cebi para ve kalbi vatanperverlikle dolu çıkmış bir nevi şahıstan bahsedeceğim.”

c. 16959

[=1]

CİLT: Ar. 1. Mukavvadan yapılıp üstüne deri, bez, plastik veya kâğıt kaplanan ve

yıpranmaması için dikilmek veya yapıştırılmak suretiyle kitabın üzerine geçirilen kap:

“Sahaflara devam etmiş, elyazması, eski **cilt**, nadir nüsha, nefis hatlar müptelâsı olmuş, nihayet zengin bir koleksiyon vücuda getirmişti.”

(c. 9876)

2. Bir eserin, birbirinin devamı olarak birkaç kitap hâlinde basılan kısımlarından her biri:

“Bu Londra hayatımda okuduğum eserler arasında, ikisi beni fazla sarmıştı: Biri Gustave Flaubert'in Salammbô'su idi; biri de Paul Verlaine'in müntehab şiirlerinden mürekkep bir **ciltti**.”

(c.+ti 2157)

c. 3479, 6467, 6761, 9869, 12465, 12466, 20954, 22004, 22004, 27330, 27330, 27352, 27352, 28658, 28658, 30182, 30388, 30791, 31236, 31805

c.+de 31037, 31078, 32151, 32153

c.+den 26793

c.+e 26793

c.+i 22448, 32156

c.+in 30107

c.+ini 22017

c.+iyle 12042, 20955

c.+le 21876, 30115

c.+ler 6466, 32365

c.+lerden 20435

c.+lerdir 32368

c.+leri 18287

c.+lerimiz 28621

c.+lerimizle 12318

c.+lerinden 27329

c.+lerle 4129, 22219

c.+lik 24199

c.+te 9355, 30111

[=48]

CİLTİLİ: Üzerine cilt yapılmış, cildi olan (kitap):

“Annemin, çocukluğundan beri yanından ayırmadığı, köhne **cildli**, küçük bir mushafı vardı.”

c. 684

[=1]

CİLVE: Fars. **meç**. Hesapta bulunmayan olay, oyun:

“Mamañih her inkırazın tabiatı iktizasındandır, her ne zaman ki devlet kaza ve kaderin **cilvesine** uğrar, yıkılır, parçalanır, dağılır.”

(c.+sine 12128)

c.+leri 7329, 10661, 10664, 33737

c.+lerin 3382

c.+lerinden 1324, 4497

c.+lerine 17618

c.+si 2812, 3476, 10730, 24517, 26739

c.+sidir 21764, 30607

c.+sinden 5004, 12490, 14150

c.+sine 10583, 12120, 12486, 12489, 18429

c.+siyle 16172, 18467, 22709

[=26]

CİLVE-GÂH: Fars. Görünme, tecelli ve zuhur etme yeri, tecelli yeri:

“Her Anadolu şehri kadar Türk, hattâ onlardan ziyâde Türk asarına **cilve-gâh**, Üsküp gibi, Siroz gibi, Manastır ve Selanik gibi şehirler- den çıkdık.”

(c. 21412)

“Ervâh.a pîşdâr ol-arak gir-di cennet.e/ Yekser riyâzihuldiberin ol-du **cilvegâh**”

(c. 37301)

c.+ıydı 11461

[=2]

CİM: Ar. Arap alfabesinin beşinci, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar dokuz-on asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin altıncı harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 3’tür. “ج” harfi, eski tarihlerde seneyi bildiren rakamdan sonra cemaziyülahır ayını gösteren bir rumuz olarak kullanılırdı]:

“(…) U Uzun demek için Şın

Be Gayın

Te Fe

Cim Kaf (...)”

c. 29197

[=1]

CİN: Ar. 1. Dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık:

“Fakat ortada in **cin** yok, yalnız matruş ve fraklı bir garson tek başına ispinoz gibi bir masaya dayanmış müşteri bekliyordu.”

(c. 7820)

“Bir def’a hisset-en biz.i Bil-din mi kim.leriz/ **Cin.ler** veyâhut o.nlara benze-r vehim.leriz”

(c.+ler 37139)

2. Akıllı, zeki, uyanık kimse:

“İşin başında bulunanlar **cin** gibi zeki ve taş gibi ketûm olurlarsa en yüksek mertebelere fırlayabilirler.”

(c. 33685)

c.+ler 37125

c.+lerle 38194

[=5]

CİNÂÎ: Ar. Konusu cinâyet olan:

“Osmanlı kari’leri arasında **cinâî** hikâyelerin revacı yeni bir hâdise değil...”

(c. 22097)

c. 2085, 22077, 22087, 22087, 22090, 22105, 22122, 22136, 22144, 22175, 22187, 22194, 22201, 22214, 31653, 31715, 31735, 31998

[=18]

CİNÂS: Ar. Anlamları ayrı, yazılış veya söylenişleri birbirinin aynı yâhut benzeri olan iki kelimenin bir ibârede (mısra veya beyitte) kullanılması yoluyla yapılan söz sanatı:

“O da, onun tilmizleri Menemenlizâde Tâhir, Ahmed Reşid, Süleyman Fehmi Beyler de, tıpkı Muallim Naci ve onun çığırında yürüyenler gibi, kitaplarında **cinas**, leff ü neşr-i müretteb, iham, icaz gibi bir incir çekirdeği doldurmayan oyunları gösterdiler...”

c. 27909

[=1]

CİNÂYET: Ar. 1. Adam öldürme:

“Cinayetin başlıca sebebi aşk ve alâka idi; türküler **cinayetten** doğardı.”

(c.+ten 1104)

2. **mec.** Öldürme derecesinde ağır suç:

“Yunanlılık Edirne'nin üstüne öyle oturdu.

Edirne'nin sesini işittirmemek için, Edirne'nin bahsini ettirmemek için debelenip duruyor, fakat bu **cinayet** dünyanın en uğrak bir noktasında, Avrupa'nın demir yollarını Asya'ya bağlayan bir cadde üzerinde oluyor.”

(c. 18235)

c. 1108, 1134, 18222

c.+e 1107, 22139

c.+i 1136, 21696

c.+in 1102, 1105, 1106, 1108, 16478

c.+le 1784

c.+ti 1102
c.+idir 3959
[=16]

CİNCİ MEYDANI: İstanbul'un Eminönü ilçesinde Kumkapı tarafındaki Küçük Ayasofya mahallesinde bir meydan:
"Kendisinden yüz sene evvel, İmparator Septimus Severus bu inşâata başlamış hattâ Sirkeci'den Sultan Mahmud Türbesi'ne ve oradan **Cinci Meydanı'na** giden bir sur yaptırmıştır."

c.+na 26950
[=1]

CİNEMATOGRAPHİE: Fr. Sinemacılık:
"Lâkin Amerika'dan gelen bu **cinematographie** tâûnu medenî âlemi daha biraz sararsa yalnız ben değil, bütün temâşâ ebediyyen münkariz olacak!"
(c. 31435)

c. 31428
[=2]

CİNNET: Ar. Delilik:
"Ve o anda bizim mefkuremizi **cinnet** telâkki edenler vardı."
(c. 23582)

c. 12469, 15612
c.+i 26016
c.+imiz 23575
[=5]

CİNS: Ar. 1. Başlıca nitelikleri aynı olan ve aralarında çok yakın benzerlikler bulunan varlık veya nesnelere topluluğu, tür, nevi:
"Dikkat ediniz; görürsünüz ki cihâna gelmiş olan bütün peygamberler hepsi peygamber **cinsindedirler.**"

(c.+indendirler 27553)

2. Çeşit:

"Mûsikîde sesin **cinsi** yâhut cinsleri ve okumak tabiatın iki mevhibesi ise şiirde de tıpkı böyle iki mevhibesidir."

(c.+i 27417)

"Bir **cins.imiz** azâb ise vicdan ve his.lerle/
Bir **cins.imiz** de var ki belâ.dır nefis.lere"
(c.+imiz 37132)

3. Soy, ırk:

"Frenk kitaplarında Avrupalılar gibi Aryanı **cinsinden** olduğunuzu öğrendiniz."
(c.+inden 20884)

"Yunan Lâtin ve Cermen.i tek **cins** et-en havâ/
Es-miş bu mâvi sâhil.e bir mûsikî gibi"
(c. 36232)

c. 295, 1226, 3600, 24044, 27440, 28289,
28289, 34203, 34942
c.+den 2426
c.+i 1062, 15143, 21511, 27407
c.+i+rasin.i 21511
c.+imiz 37133, 37134
c.+imizden 25435
c.+imize 32699
c.+inden 20869, 27541, 27543, 34819
c.+indendi 1144, 27538
c.+inin 31254
c.+lerden 27134
c.+leri 27407
c.+ten 4547, 25423, 26180
c.+tendi 26170
[=35]

CİRİT: Ar. 1. At üzerinde birbirine değnek atmak suretiyle oynanan, büyük cesaret isteyen, çok eski ve meşhur bir Türk oyunu:
"Şüphesiz ki **cirit** gibi, ok gibi, zayı' olan eski Türk oyunları güreşten yüksek bir zevk ve terbiye neşrediyorlardı."

(c. 21389)

2. Bu oyunda kullanılan ve mızrak gibi atılan, ucu demirsiz sopa:

"... vezîrâdeler, Anadolu'da, Rumeli'deki derebey oğulları en büyük zevklerini harekât-ı bedeniyeden alırdı. At koşturur, **cirit** atar, atla nehir geçer, güreş yapar, nişan atarlardı."
(c. 21090)

c. 21087, 21374
[=3]

CİSİM: Ar. Beden, vücut:

"Victor Hugo maruf 'Doksan Üç' romanında Fransız İnkılâbı'nın üç esaslı siması olan Danton, Robespierre ve Marat'yı tarif etmek sadedinde, birincisini arslan, ikincisini kaplan, üçüncüsünü de yılan sıfatlarıyla tasvir ederken üçünün de hem seciye, hem de **cisim** itibariyle, karilerinin muhayyilesinde kuvvetli birer resmini hakketti."

(c. 11300)

c. 11293, 30138
c.+i 3891, 6240, 11257, 26761, 30147, 33664
c.+ini 9149

c.+iyle 4306, 18867
c.+leri 17032, 17034

[=13]

CİSİMLEN-: Cisim durumuna gelmek, tecessüm etmek:

“Bu musahabeye bir hatime olarak ilâve etmek lâzımdır ki 1860’la 1876 arasındaki Genç Osmanlı hayallerinin 1895’le 1908 arasındaki **cisimlenmesi** olan İttihâd ü Terakki, hakikatte, Osmanlı Hânedânı’nın saltanatına nihayet de vermiş, Türkiye’de iktidar mevkiine Merkez-i Umûmî’yi getirmişti.”

c.-mesi 3681

[=1]

CİSİMLEŞTİR-: Cisim durumuna gelmesini sağlamak:

“Ağların hâtıra geldikçe gülüştüklerimiz mısra’ı da böyle Türkçeydi; eski hâtraları bir mûsiki notasını **cisimleştiren** bir lisanda ve bir nazımdaydı.”

c.-en 2300

[=1]

CİSMÎ: Ar. Bedenle ilgili, Bedensel:

“... uzun saçlı, soluk gençler ruhî ve **cismî** işkencelerden hâz duyarlarımı.”

c. 23112

[=1]

CİTOYEN: Fr. Yurttaş, Bir devletin uyruğu olan, aynı yurttta oturan kimselerden her biri, vatandaş:

“Putperestlikte bu yoktu. Romalı, aristokrat olsun, demokrat olsun **çitoyen** Romalı olmalıydı.”

c. 26971

[=1]

CİVÂN: Fars. Genç, canlı, boylu poslu kadın:

“Ammâ yine hicran.la Kemâl an-dığım âfet/
Bağlarbaşı.nın gonca.sı bir yosma **civan.dır**”

c.+dır 37676

[=1]

CİVANMERDÂNE: Fars. Kahramanca, mertçe:

“Bu vaadini de çok **civanmerdâne** ifa etti.”

(c. 11394)

c. 10355, 24562, 24574, 25296

[=5]

CİVANMERT/CİVANMERD: Fars. Mert yaradılışlı, yüce gönüllü yiğit:

“Şimdiye kadar kaç defa bu son felâkete yakın felâketler gördük ve kaç defa da **civanmert**, azimkar, dini bütün müncilerimizin himmetiyle kurtulduk.”

(c. 13021)

c. 6312, 10190, 13826, 19239, 19246, 22434, 25429, 33603

c.+leri 16600

[=10]

CİVANMERTLİK: Civanmert olma durumu, mertlik, asillik, cömertlik:

“Evet eminiz, insanlık, **civanmertlik** hisleri bu âlemde büsbütün zail olmamıştır.”

(c. 16461)

c. 13835, 16449, 24588

[=3]

CİVAR: Ar. 1. Yakın yer, çevre, etraf:

“Halk sokaklardan boşanarak, ihtilâl şarkılarının, kırala, kıraliçeye, asilzadelere karşı bin türlü küfürlü naraların sarhoşluğu ile Paris **civarındaki** Bastille Kal'ası'na doğru koşuyor.”

(c. +ındaki 25556)

“Somâki kurna.larından gümüş su.lar dökül-ür/
Ve hep **civâr.a** seril-miş kadife dîvan.lar”

(c. +a 37117)

2. Yakın, komşu:

“Bir dağ günü geçirdik. Sofya'ya yakın yerlerden gönül alıcı bir burası var. Diğer **civar** köyler pek sıkıntılı.”

(c. 3406)

3. ***Civâr-ı beytü’l-ahzân**: Hüzün evinin etrafı:

(c. +ı beytü’l ahzân.dan 37617)

c.+da 5522, 33362, 34485, 34517

c.+dan 7551

c.+ın 7514

c.+ına 15101

c.+ında 551, 746, 1438, 2469, 3889, 5630, 7812, 23621, 32814

c.+ındaki 7477, 25542

c.+ını 7995

c.+ının 3145, 26553

c.+ları 1623

[=25]

CİYÂDET: Ar. Tazelik, yenilik:

“Nisan geldi, havalar **çiyâdet** kesbetti.”

(c. 19876)

c. 11309

[=2]

CLAUDE FARRERE: Claude Farrère, (Gerçek adı: Charles Frederick Bargone) (d. 27 Nisan 1876, Lyon – ö. 21 Haziran 1957, Paris), Fransız yazar:

“**Claude Farrere**, çoğumuzdan daha iyi bir Osmanlı, civanmerd müdâfi'imiz.”

(c. 22440)

c. 10701, 22495

c.+in 22437

[=4]

CLEMENCEAU: Georges Benjamin

Clemenceau (d. 28 Eylül 1841 – ö. 24 Kasım 1929) Fransız devlet adamı, doktor ve gazeteci. [Fransa başbakanı olarak 1906-1909 ve 1917-1929 yılları arasında görev yaptı. I. Dünya Savaşı'nın son yılında Fransa'ya liderlik etti ve Versailles Barış Antlaşması'nın yapılmasında önemli bir rol oynadı.]

“1918'den sonra, hattâ daha evvelden 1914'de harb patladığından beri bize o harbe girmek bir itham suâli olmuştu. Hattâ **Clemenceau** o sefer harbe girmemizin felsefesini yazdıydı.”

c. 27228

[=1]

COLLEGE DE FRANCE: Fransa kralı I.

François tarafından 1530 yılında Paris'te kurulmuş ve Napolyon Bonapart döneminde bugünkü statüsüne kavuşmuş olan, üniversiteden bağımsız yüksek düzeyde bir öğretim kurumu: “O zaman Saint-Jacques Sokağı'nda Louis-le-Grand lisesiyle **College de France** arasında, nasılsa henüz yıktırılmamış, Louis Philippe yapılarının bakiyesi, sefil bir otel vardı; o otele başyurduk.”

c. 11125

[=1]

CLORİDGE OTELİ: Paris'te bir otel:

“Paris'ten yeni gelen arkadaşım naklediyor ki Champs Elysees'de yeni türeyen bir Babil kulesi, yani meşhur **Cloridge Oteli**, Paris'i yutmuş, karnına indirmiş, hazmetmiş, şimdi Paris bu beynelmilel sahte cennetin içinde eğleniyormuş.”

c. 7872

[=1]

CLUNY KAHVEHANESİ: Paris'te bir kahvehane:

“Biribirimizi bulmaktan çok memnunduk. Orada hemen **Cluny kahvehanesi'ne** oturduk.”

c.+ne 11163

[=1]

CLUNY SQUARE: Paris'te bir mağaza:

“Sorbonne'un ta karşısında **Cluny Square'ının** köşesinde câmekânı geniş ve nâdir sanat eserleriyle dolu bir mağazaya girdik. Bu mağaza Sembolistlerin mâruf Plume Mecmûası'nın basıldığı yerdî.”

c.+nın 2338

[=1]

COĞRAFİ: Ar. Coğrafya ile ilgili:

“Edirne, fütihat devremizin tecelligâhı olan şehirdir. Siyasî, askerî, **coğrafi**, hiçbir ehemmiyeti olmasaydı yalnız fütihat devri dediğimiz altın devrinin büyük hatıralarıyla Edirne bu milletin haşre kadar rüyasına girer.”

(c. 18254)

c. 8906, 12577, 15695, 16264

[=5]

COĞRAFYA: Ar. 1. Yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal yönlerden inceleyen bilim: “**Coğrafyayı**, Christophe Colomb'dan yüz derece daha iyi bilen lâkin gemici olmayan bir âlimin Amerika'yı keşfedemeyeceği de ikinci bir bahis olarak gelir.”

(c. +yı 27552)

2. Bir yeryüzü parçasını, bir bölgeyi, bir ülkeyi belirleyen, niteleyen, fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal gerçekliklerin tümü:

“Herhangi bir **coğrafya** çerçevesi içinde bir Türk devletinin şark sulhüne temel olacak kadar siyasî bir ehemmiyeti olamazdı; bu ehemmiyet ancak tarihin Türk vatanına çizdiği haritadan ileri geliyor.”

(c. 15955)

c. 5292, 14345, 15948, 17945, 28607

c.+da 27100

c.+nın 24960

c.+sı 5939

c.+sının 5926, 5936

[=11]

COMEDİE: Comédie-Française:

“O kaide-perest **Comedie'nin** duvarları arasında boğuluyordu.”

c.+nin 22610

[=1]

COMEDIE FRANÇAÏSE: Comédie-Française veya Théâtre Français Fransız devlet tiyatrosu, aynı zamanda dünyanın en eski ulusal tiyatrosu: “Sarah Paris’in en resmî sahne-i bedâyi’i olan **Comédie Française**’de bulunuyordu.”

(c.+de 22606)

c. 2209

c.+de 9892

[=3]

COMTE D’ARTOÏS: Fransız İhtilali sırasında Fransa kralı olan XVI. Louis’ nin erkek kardeşi:

“... Çünkü kralın kardeşi meşhur **Comte d’Artois** ki, halk aleyhdarlığı ile maruftur...”

c. 25480

[=1]

COMTE DE BONNEVAL: Humbaracı Ahmet Paşa: “Bilâkis bir asır evvel ihtida etmiş bir Fransız asilzadesi, **Comte de Bonneval** ki biz de Humbaracın Ahmed Paşa muanverdir, hâlis bir Fransızdı.”

c. 22991

[=1]

COMTE DEMONE: Fransız bir hatip: “Nasyonalist mitingler, sosyalist nümayişler kadar kendilerini müteheyyc ederd. Jaures’i dinlerken ne kadar tarafdâr olurlarsa muhafazakâr hatip **Comte Demone’u** dinlerken o kadar mest olurlardı.”

c.+u 3704

[=1]

COMTESSE DE NOAILLES: Anna de Noailles. (15 Kasım 1876, Paris, Fransa – 30 Nisan 1933, Paris, Fransa) Yazar: “İçlerinde meşhur şâire ‘... **Comtesse de Noailles** Çin ve Japon âlemlerinin mülhem nâkilesi Judith Gautier’ ki, altmış sene evvel İstanbul’u o harikulade eseriyle tasvir eden, son asrın en büyük sanatkârı Theophile Gautier’in kızıdır...”

c. 22518

[=1]

COMTE STEPHANE: Yahya kemal’in bir yurtdışı gezisinde tanığı kimse:

“Saint-Thomas Manastırı’nın kapısından girdiğimiz vakit refikimiz **Comte Stephane**: ‘Dikkat ediniz, onbeşinci asra giriyoruz!’ demişti.”

c. 19158

[=1]

CON: İkinci Sultan Abdülhamîd devrinde hükümet tarafından şüpheli bulunan insanların sıfatı: “İkinci Sultan Abdülhamîd devrinde halk tabakası **con**, canlar tesmiyesini bilir ve anlardı, hükümet muhiti con sınıfını Farmason gibi, halk tarafından şüpheli bir mânâda kullanırdı. O devirde bu sıfat başı belâ yağmuruna tutulmuş, ya menfada, ya hapiste, yahut da Avrupa’da firarda olan, aforozlu insanların sıfatı idi.”

(c. 4222)

c. 4221

[=2]

CONCORDE MEYDANI: Paris’in 8. bölgesinde Şanzelize Caddesinin başında bulunan meydan:

“... ve ihtilâl o anda Palais Royal Bahçeleri’nden Paris’e boşaltıyor. **Concorde Meydanı’nda** kralın süvari alayı ile bir taş ve dipçik musademesi başlıyor...”

c.+nda 25536

[=1]

CONDORCET: Fransa’da bir lise:

“Monsieur Henri Robert nutkunda bugünkü terbiye-i bedeniyye terakkîyatının vaktiyle 1881’de **Condorcet** ve Louis le Grand liselerinin ittihadından doğduğunu da serdediyordu.”

c. 21058

[=1]

CONGUÏSTADOR: İsp. İspanyolca fetheden, fatih anlamına gelen kelime: “İspanya, onaltıncı asır başında, birdenbire Avrupa ortasında ve cenubundan, Amerika’nın cenubundaki zengin sahillere kadar genişleyiverdi; büyük bir imparatorluk oldu. Bu istilâ işinin başında hiç şüphesiz İspanyol **conquistador’ları** vardı.”

c.+ları 19204

[=1]

CONSCIENCE: İng. İnanç: “Şimdi Almanya’da bazı şehirler şehrin karakterini o kadar muhafaza ediyorlar ki, eskiden bizde bir yalı rengi vardı, şimdi yalı renginde hiçbir pencere görmüyorum. Millî **conscience** azaldı.”

(c. 8314)

c.+a 8098

[=2]

COPERNIC: Nicolaus Copernicu (1473 Toruń – 1543 Frauenburg), Polonyalı astronomi bilgini:

“... bu dönemeyenler arasında Türkçeye Plutarque’ın eserlerini nakleden Fransız Amyot,

meşhur Erasme, **Copernic**, **Montaigne** ve **Galile** vardı.”

c. 6407

[=1]

COPPÉE: François Coppée. Fransız şair ve roman yazarı (1842, Paris, Fransa – 1908, Paris, Fransa):

“Fransızların şâiri François **Coppée** şiiri fukara hayâtınınmenbalarına kadar götürdüğü zaman bilir miydi ki açtığı yeni çığırın en sâdik iki muakkibi İstanbul’da yetişecek.”

(c. 30312)

c. 22221

c.+nin 30309

[=3]

CORCO: Francis Alexandre Carcopin (d.1886). 19. yy Fransız şair, romancı ve eleştirmeni.

[Aslen Korsikalı bir ailenin çocuğudur.]:

“**Corco'nun** yâd ettiği hâtıralarda otuz sene evvelin kahvelerini, gündüz, akşam ve gecelerini, müdavimleri olan ressam ve şâirleri ... o çabalayış senelerinde simâlarıyla gördüm.”

c.+nun 2944

[=1]

CORDOBA: Kurtuba: “Madrid hâricinde, fârikalı olan İspanyol şehirlerinden Kurtuba’yı (**Cordoba**), Gırnata’yı (**Granada**), ... Valencia’yı gördüm.”

c. 19073

[=1]

CORNEİLLE: Pierre Corneille (6 Haziran 1606 – 1 Ekim 1684), Molière ve Racine’le birlikte 17. yy’ın en büyük üç Fransız tiyatrosundan biri

[Corneille, “Fransız trajedisinin kurucusu”

olarak tanındı ve kırk yıla yakın bir süre yapımcılık yaptı.]:

“Onları dinlemeyiniz, **Corneille** kadar milliyetperver olunuz, kâfî.”

(c. 31487)

c.+in 31881

[=2]

COROT: Jean-Baptiste-Camille Corot. (16 Temmuz 1796, Paris, Fransa – 22 Şubat 1875, Paris, Fransa) Ressam: “Bu temhîdat sırasında hükümet-i hâzıraya karşı şiddet-i muhalefetiyle meşhur ressam **Corot’in** ahiren Figaro’da intişâr eden bir resminden bahsetti.”

c.+in 21047

[=1]

CORREGGİO: Antonio Allegri da Correggio. (30 Ağustos 1489, Correggio, Emilia-Romagna, İtalya – 5 Mart 1534, Correggio, Emilia-

Romagna, İtalya) Güzel sanatlar sanatçısı:

“Süleyman-ı Kanunî, Mîmar Sinan’a, X. Leon, II. Jules (Raphael, Michel-Ange, Vinci, Tasso, **Correggio**, Saint-Nazaire, Cellini)lere XIV. Louis kendi devrinin dühâtına hazînelerini açmasalardı medeniyet şimdi daha fakir görünürdü.”

c. 22535

[=1]

COSETTE: Victor Hugo’nun Sefiller romanındaki kahramanlardan biri:

“Jean Valjean: O hazîn kürek mahkûmu, o sefil Thenardier Ailesi, hele **Cosette**, en taş yürekliğin gözlerinden yaşlar getiren o sevgili kızcağız...”

c. 22172

[=1]

COŞ-: 1. Hareketi hızlanmak, şiddetlenmek:

“Bak-tım Yesâri hat.larının bir nefis.ine/ Dal-dım **coş-up** git-en deniz.in mûsikî.sine” (c.-up 36670)

2. Duygu, düşünce ve fikirlerini kuvvetle ve heyecanla dışa vurmak, galeyana gelmek, huruş etmek:

“Orhan **coşmuştu**, hükümeti şiddetle tenkid ediyordu.”

(c.-muştu 2735)

“Keder.ler ol-masa insanlaş-ır mı insan.lar/ **Coş-ar** mı doğruluk.un sevgi.siyle vicdan.lar” (c.-ar 38784)

3. Aşırı derecede duygulanmak, hislenmek:

“Yine bir avdan dönen kıral, kırılıçesiyle beraber ziyafetin verildiği tiyatrunun bir locasından görünüyorlar. Askerler, sevgili efendilerinin yüzünü görür görmez **coşuyorlar**, başlarında istemiyerek taşıdıkları kırmızı ve mavi ihtilâl kokardlarını yere atıyorlar, çiğniyorlar, yalnız kırallığın beyaz kokardını takıyorlar.”

(c.-uyorlar 25616)

c.-an 25553

c.-ar 28324, 30241, 38787

c.-muş 636, 16990, 21330, 36811

c.-muştu 9462, 26348

c.-muştular 27489

c.-muştur 34014
c.-tu 1208, 7961, 10202
c.-tuğu 3728
c.-uyor 14160
c.-uyorlardı 28226
[=22]
COŞKUN: Coşmuş, heyecanlı, galeyana gelmiş:
“Eskişehir halkı bayraklarıyla sokaklara boşaldı, **coşkun** bir nümâyişle ortalığı sardı.”
(c. 18426)
“Sonsuz ufuk.tan âh o ne **coşkun** geliş.ti o/
Birden nasıl toparlan-arak kükre-miştî o”
(c. 35745)
c. 10604, 10627, 16198, 18413, 19328,
20703, 22990, 23009, 24663, 25504, 26804,
28231, 30148, 30153, 30399, 32232, 36828
c.+dur 20659, 29763
c.+ları 27470
[=21]
COŞKUNLUK: Coşkun olma, aşırı derecede hisli veya hareketli olma durumu, heyecan, taşkınlık, galeyan, teheyhüş:
“Beş yıl evvel güneşli bir günde bütün Osmanlılar, şehirlerin sokaklarına meydanlarına dökülmüş, insan olduklarını, cünûna benzeyen bir **coşkunlukla** duymuşlardı. Hürriyet insanî bir duygudur.”
(c.+la 21401)
“Mâruf Rumeli şehirlerimizin, sonra İstanbul'un ve Anadolu şehirlerimizin hürriyetin ilk aylarındaki **coşkunluklarını** idrâk etmiş olanlar henüz yaşıyor.”
(c.+larını 3554)
c. 11801, 31663, 32253, 32669
c.+ken 17138
c.+la 10282, 21828, 22151, 30672, 31056
c.+u 6933, 31664
c.+una 9462
c.+unu 22231, 27928, 31660, 35235
c.+uyla 31612
c.+uyle 21330, 23371, 26365
[=23]
COŞTUR-: Coşmasını sağlamak, coşmasına yol açmak:
“Onun gibi 'iradeli', 'emelli' kahramanların ruhlarını **coşturur**.”
(c.-ur 17253)
c.-anlar 31489

c.-du 31407
c.-ur 30212
[=4]
COTÉ: Fr. ***Coté etmek**: Ekleme, ilâve etmek:
“Burada abide dendiği zaman yalnız Ayasofya veya Sultanahmet değildir; onlar peyzajı da **cote ediyorlar**.”
c. 8223
[=1]
CÖMERT: Fars. Para ve malını esirgmeden veren, eli açık:
“**Cömert** ve insandırlar; Türkler şark muvazenesinde en iyi istinatgah olmak iddiasındadırlar.”
c. 16036
[=1]
CRAC: Mac. Çatlak, kırık, ekonomik kriz :
“Sonra Mısır'da birçok bankerleri yere seren maruf '**crac**' olunca Ali Kemal de iflâs etmiş...”
c. 9970
[=1]
CROISADE: Fr. Haçlı Seferleri:
“İlk (**Croisade**) Haçlı ordusu 1096'da yola çıktı.”
c. 4624
[=1]
CUMA: Ar. Perşembe ile cumartesi arasındaki gün:
“Annemin tabutunu musallaya koydular. Zannedersem o gün **Cuma** idi...”
(c. 199)
c. 344, 1980, 1982, 2464, 3239, 7315, 8606, 19969, 21087, 33776, 34095, 34202, 34982
c.+ları 2075, 33356
[=17]
CUMARTESİ: Cuma ile pazar arasındaki gün:
“... çok vazî' bir mevkide bulunan Kanbur Fazlı Bey'dir. Yirmi yedi sene evvel bu adamı, Paris'de, **cumartesi** günleri Jöntürklerin toplandığı Soufflet Kahvesinde, uzun boylu, yakışıklı, sevimli, nâzik, harareti bir delikanlı olarak tanımuştım.”
c. 3842
[=1]
CUMHUR: Ar. 1. Topluluk: “Hava fena, musibet bir yağmur yağıyor, iliklerine kadar ıslanmış bu **cumhurun** umurunda değil.”
(c.+un 3381)

2. Halk:

“Bugün yalnız Türk kelimesinin etrafında toplanmış koca bir **cumhur** ve bu cumhurun mecmuaları, mahfilleri, şâirleri, vaizleri, hikâyenüvisleri, seyyahları var.”

(c. 21730)

“Kubben altında bu **cumhûra** bakarken şimdi/ Sene.lerden beri rü'yâ.da gör-üp özle-diğim/ Ced.lerin mağfiret iklim.ine gir-miş gibi.yim”

(c.+a 35667)

c. 22080, 30454, 30564

c.+ları 11766

c.+un 3380, 18062, 21723, 21726, 30564, 30567

[=12]

CUMHURCA: Toplu olarak, hep birlikte:

“Bu çocuk kafilesi 'Allah Deyü Deyü' ilahisini **cumhurca** ırlayarak yola düzüldüler.”

c. 24

[=1]

CUMHURİYET: Ar. Millet hâkimiyetine dayanan ve bu hâkimiyetin milletin temsilcisi olarak seçilen milletvekilleri ve başlarındaki cumhurbaşkanı tarafından yürütüldüğü devlet idaresi şekli: “Millet kendi usûl-i idaresine **cumhuriyet** demiş.”

(c. 24281)

c. 3688, 3690, 18347, 18506, 23733, 24266, 24361, 24474, 25144, 25779, 25895, 31969, 31970

c.+den 24485

c.+dir 4203

c.+i 24405

c.+in 18468, 18470, 24183, 24299, 24334, 24339, 24479, 24527, 24641, 24649, 25089

c.+ten 24400

[=28]

CUMHURİYETÇİ: Cumhuriyet yönetimi taraftarı olan kimse:

“Fransa'da İkinci İmparatorluğun çürümüş olduğu son senelerde genç bir **cumhuriyetçi** olan Georges Clemenceau'nun 1870 de Cumhuriyet teessüs etiketten sonra inkisâr-ı hayâl'i ifâde etmek için: ‘Âh Cumhuriyet İmparatorluk devrinde ne kadar güzeldin!’ diye haykırışı bu vaziyeti ifâde ediyor.”

c. 3689

[=1]

CUMHURİYET FIRKASI: Serbest Cumhuriyet Fırkası. Cumhuriyet döneminde kurulan ve çok partili siyasal yaşama geçiş yolunda ikinci deneme olan siyasi parti:

“Halk reyini **Cumhuriyet Fırkası'na** verdiği için Hüseyin Câhid Bey halkdan me'yûs olmuş ve şimdi Cumhuriyet Halk Fırkası'na hak veriyor.”

c.+na 24508

[=1]

CUMHURİYET HALK FIRKASI: 9 Eylül 1923'te Mustafa Kemal (Atatürk) tarafından kurulmuş olan, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasî partisi:

“Evet **Cumhuriyet Halk Fırkası** bu şeraitle çok daha başka türlü hatırı sayılır bir fırka olurdu.”

(c. 24558)

c. 24285, 24372, 24375, 24385, 24560, 24588, 24591, 24596

c.+na 24343, 24444, 24462, 24503

c.+ndan 24494

c.+nın 24337, 24346, 24393, 24460, 24539

[=19]

CUMHURİYETPERVER: Ar. +Fars.

Cumhuriyetçi, cumhurcu:

“Bu genci otuz dört sene sonra Fransa'dan krallığı hal' eden başka bir ihtilâlin serkârında göreceğiz, hem de krallığın makamına bir reîs-i cumhur olarak sevk edilen bir **cumhûriyetperver** gibi!”

(c. 22734)

c. 22727, 24485

[=2]

CUMHURLU: Toplu:

“Her ilâhînin sonunda **cumhur**lu bir âmîn gulgulesi işitiliyor ve ilâhîler tekrar başlıyordu.”

c. 464

[=1]

CÜMÛDİYE: Ar. Büyük buz dağı, buzul:

“Mirliva Mustafa Kemal Paşa İzmir faciası günü bir yeis **cümudiyesi** kesilen payitahtın ortasından geçmiş, tek başına, Babiâli merdivenlerinden çıkmış, orada facianın sadmesiyle benzi sarı nazırlar görmüş. Ellerini nevmidane oğuşturarak: ‘Ne yapalım? Ne yapalım?’ diyen o ricale, kısa bir cevap olarak: ‘Vazifenizi yapınız!’ demiş.”

c.+si 17299

[=1]

CUNBUR CEMÂAT: Cümbür cemaat, toplu olarak, hepsi birden, cumhur cemaat: “*Ganî Efendi ölüye gittiği gün sınıf için düğün bayram olurdu. Çünkü o gün ders görülmedikten başka cunbur cemâat bir eğlence günü geçerdi.*”

c. 528

[=1]

CURCUNA: Gürültülü, karışık durum: “*Madrid İspanyolluğu yazın korida denilen boğa oyunlarından, kışın da flamingo dedikleri Arap mûsikîsinden kalma, çok şarkkârî, bir curcunadan ibarettir.*”

c.+dan 19066

[=1]

CÛŞ: Fars. Coşmak:

“*Vezne, kafiyeye, lisâna karşı zebûn olan bu şâirenin şiiri, metruk bir odada yapılmış, kalbin hür cûşu ile çalınan bir mûsikîyi andırıyor.*”

c.+u 31267

[=1]

CÛŞÂN: Fars. 1. Coşup kaynak, coşkun:

“*Bütün faaliyetinde, cûşân ve musahhar faaliyetinde, Napoleon'unkine benzeyen faaliyetinde idi.*”

(c. 22604)

“*Çal sev-diceğim ağla-sın âhenk.i kemân.in/ Dil.lerdeki sevdâ.ları cûşân et-elim çal*”

(c. 39147)

2. **Cuşân-ı şerâb ü lâle*: Şarap ve lâleyle coşmuş (olan):

“*Ne cûşânı şerâbülâle bir devrîbahâr.tıydı/ Ki hâlâ çeşme.ler pürhûn ol-ur her yâd.a gel-dikçe*”

(c. 37350)

c. 19028

[=4]

CÛŞET-: Coşmak:

“*Gör-düm iki bin testi konuşkan susağan/ Bir testi bu söyleniş.le cûşet-ti heman*”

(c.-ti 38340)

c.-üp 37797

[=2]

CÛŞİŞ: Fars. Coşkunluk, coşma:

“*... bir şahsiyet ki, cûşışden ârî, durgun, hele kat'iyyen sinirsiz.*”

(c.+den 22074)

“*Cûşış.le ak-an hayât rindâne.ydi*”

(c.+le 38067)

c. 15358, 16492, 19228, 22142, 23218, 23224, 26068, 37601, 38166

c.+i 8645, 25549

c.+i+millî 26070

c.+imden 37764

c.+in 23218, 31657

c.+ine 25519

c.+ini 26014

c.+iyle 38787

c.+le 9147, 11191, 21988, 23227

c.+ler 26066

[=25]

CÛŞİŞ-KÂR: Fars. Coşkulu: “*... şâirlerimizin en cûşış-kârî şimdilik Mehmed Emin Bey; bu şâirin dehâsı kalbi kadar büyük değil.*”

(c. 23229)

c. 30389, 30707

c.+dılar 23226

c.+1 23222

[=5]

CÛŞİŞLİ: Coşkun, neşeli, şevkli:

“*Birinci İnönü'nden, İkinci İnönü'ye kadar olan cûşışli ümit, Sakarya'dan sonra muzafferiyete imanla intizar, hep bu müşkül devrelerdeki nikbinliklerimizi hatırlıyorum.*”

(c. 18370)

c. 26006, 26059

[=3]

CÛŞİŞSİZ: Coşkusuz, şevksiz:

“*O zamana kadar tanıdığım cûşışsiz Türk gençleri içinde, böyle Romeo gibi hâr konuşan bu genç beni şaşırttı.*”

c. 21629

[=1]

CÛŞ U HURÛŞ: Fars. 1. Coşma, coşkunluk:

“*Müverrih Michelet, meşhur Fransa Tarihi'nde, Süleymân-ı Kânûnî'nin ordusunu, Macar ovalarını istilâ ettiği zaman bütün teşkilâtı ve idaresiyle tasvir ederken hayretten cûş u hurûşa gelir...*”

(c.+a 17721)

2. **Cûş u hurûş etmek (eylemek)*: Coşmak:

“*Pey.inde cûşuhurûş eyle-sin yemîrahmet*”

(c. 38963)

c.+ederek 27491

c.+ettiler 4334

c.+iyle 112

[=3]

CÛŞ Ü HURÛŞ-I RAHŞ: *Fars.* Gösterişli, güzel atın coşması:

“Titret-ti arşüfers. i Malazgird ön.ündeki/
Cüşhurüşrahş ile şemşîr savlet. i”

c. 37441

[=1]

CÛY: *Fars.* 1. Akarsu, ırmak, çay, dere:

“Gör-müş âyîneisâf.ında o servendâm.ı/
Cûy Gülşen.de bu rü 'yâ.sını hâlâ söyle-r”
(c. 37663)

2. ***Cûy-i bahâr**: Bahar ırmağı:

“Bir **cûyibahâr.in** negamât.iyle dol-ar gûş/
Dil fark.ına var-maz ki ak-an cûyizaman.dır
(c. +ı bahâr.in 37669)

3. ***Cûy-i zamân**: Zaman nehri:

“Bir **cûyibahâr.in** negamât.iyle dol-ar gûş/
Dil fark.ına var-maz ki ak-an **cûyizaman.dır**”
(c. +ı zamân.dır 37670)

c. +lar 37553

[=4]

CÛYBÂR: *Fars.* Nehir, ırmak, akarsu:

“Her yan.da mûsiki.yle ak-ar **cûybâr.lar**/
Her bâdısübhüşâm ile eşcâr söylen-ür”

c. +lar 37680

[=1]

CÛBBE: *Ar.* Elbise üstüne giyilen, bedeni uzun ve bol, yenleri geniş, düğmesiz giyecek:

“... hafiyenin önünden birçok sokak değiştirerek kaçan softa bir köşede bir mahalle kahvesi görmüş, hemen **cübbesini** koltuğuna, sarığını da cebine koyunca bir anda sivil olmuş, orada bir iskemleye oturmuş...”

(c. +sini 28926)

c. 30457

c. +si 33525, 35278

c. +sinin 13460

[=5]

CÛBBELİ: Cübbe giymiş olan: “Hisar'ın iskelesine bir sandal yanaştı; içinden kısa boylu, top sakallı, siyah **cübbeli**, kıyâfetinden imam yâhut hatib olduğu anlaşılan biri çıktı.”

(c. 34404)

c. 10596, 10598

[=3]

CÛCE: Boyu normalden çok daha kısa olan:

“En cesîm dev, bir tank yanında nedir? Bir **cücedir**, değil mi?”

(c. +dir 26690)

“Hayyâma muzâf ol-an rubâî.lerde/
Bir hayli külâah.lar karış-mış görün-ür/
Kaail.leri gâhî **cüce.dir** gâhî dev/
Cin.lerle ilâh.lar karış-mış görün-ür”
(c. +dir 38193)

[=2]

CÛLUS: *Ar.* Hükümdarlık tahtına çıkma, tahta oturma: “... İstanbul'un fethini hazırlamaya koyulmuştu. **Cülusundan** bir sene sonra ordu ve donanma ile Anadolu Hisarı'na geldi.”

(c. +undan 5162)

c. 1927, 23750

c. +eden 5323, 6191

c. +etmeğe 25011

c. +ettirmeğe 34253

c. +ta 5365

c. +u 24991

c. +unda 6231, 6233

c. +uyla 17038

[=12]

CÛMLE: *Ar.* 1. Bir eylem, düşünce ve duyguyu bir hüküm hâlinde anlatan ve içinde çekimli bir fiil veya sonuna cevher fiil getirilmiş bir isim bulunan kelime dizisi, tümce:

“İstanbul, dünyanın yegâne payitahtıdır ki halkı sayfiyede oturur. Bu kısa **cümleyi** bir Türk'ün ağzından İstanbul'a hiç gelmemiş bir ecnebi işitse kim bilir ne zanna düşer?”

(c. +yi 7477)

2. Bütün, hep, tüm: “Ayasofya'nın Terler Direk küncünden bir sada zahir olup ‘Merhum magsüldür hemen defnedin’ diye nida gelince **cümle** hâzırûn dembeste ve hayran oldular.”

(c. 7276)

“Bir kutba bağlı **cümle** gönül.ler bir ol-malı/
Mâdâm kâinât.ta bir.dir Hudâ.ları”

(c. 37234)

3. ***Cümle kapısı**: Büyük binalarda ana giriş kapısı: “Orhan'la Yat Kulüb'ün **cümle kapısı** yanındaki salonunda, karşı karşıya geçtik.”

(c. 2731)

4. ***Cümleten**: Hep berâber, hep birlikte,

cem'an, umûmen:

“Ervâh **cümle.ten** gör-ür AllahüEkber.i/
Akseyle-yince arş.a lisânıMuhammedî”

(c. +ten 37433)

c. 2730, 3147, 6178, 7221, 7269, 7905, 8175, 9004, 9576, 9852, 11543, 14614, 17814, 18057,

18092, 19274, 19572, 25887, 26950, 28495, 29860, 30745, 32578, 32580, 33135, 34847, 37266, 37610, 37649

c.+de 3952, 7663, 9838, 10979, 24337, 25153, 27310, 29345, 29445
c.+ler 5865, 8069, 9838, 10602, 16814, 31488, 33080, 33137, 33252

c.+lerde 29474

c.+lerdeki 29082

c.+lerden 27289, 27897

c.+lere 32591

c.+leri 21937, 28810, 28820, 30698

c.+lerimizi 28826

c.+lerin 30697

c.+lerini 30691, 32690

c.+lerle 32688, 35053

c.+m 33620

c.+mi 27267, 34524

c.+nin 9851, 29749, 29753

c.+si 7245, 8244, 8245, 20524, 27421, 29340, 29441, 32578, 33251, 38189, 38418

c.+sinde 9855

c.+sinden 33958

c.+sini 8516, 10484, 11346, 26024, 34451

c.+siyle 10476

c.+ye 8068, 25663, 33955

c.+yi 1755, 7470, 8518, 12755, 21014, 25756, 27298, 27417, 29340, 29441, 33135

c.+yle 6745, 10213, 17313

[=106]

CÜNHA: Ar. Cezayı gerektiren, kabahatten ağır ve cinayetten hafif olan suç: "... *Zabitanın kaptana müracaat ettiğini fakat kaptanın bir cünha ve cinayete mahkûm olduğuma dâir evrâk-ı müsbite gelmeyince vermekte mazur olduğunu söylediğini ve polislin fazla ısrar etmeyerek vapurdan ayrıldığını haber verdi.*" (c. 1785)

c.+i+giran 31014

[=2]

CÜNÛN: Ar. Delilik: "*Beş yıl evvel güneşli bir günde bütün Osmanlılar, şehirlerin sokaklarına meydanlarına dökülmüş, insan olduklarını, cünûna benzeyen bir coşkunklukla duymuşlardı.*" (c.+a 21392)

c.+ı+intikam.la 25905

c.+ı+şairane.siyle 25906

[=3]

CÜR'A: Ar. Yudum, içim:

"*Mütareke olduğu zaman Wilson'un mahut maddelerine dört elle sarıldık. Bütün mağlûp milletlerden evvel biz bu maddelerin muhtevi olduğu cür'ayı çektik.*"

(c.+yı 15669)

c.+lar 30264

[=2]

CÜR'ET: Ar. 1. Çekinmeden ortaya atılma, cesaret, atılganlık:

"*Hem yaşımın ve hem mizacımın garip bir sevkıyla gemiden çıkarılmam muhatarasına mâruz bulunduğum halde bir cür'et gösterdim.*" (c. 1724)

2. Kendini bilmezlik, küstahlık: "*En soğukkanlı bir mukayese ile denilebilir ki tarihin hiçbir ihtilâl safhasında Ali Kemal'in o zaman gösterdiği hayasızca cür'ete tesadüf edilemez.*" (c.+e 10291)

c. 1723, 2440, 3752, 10264, 10937, 16466, 33944

c.+edecek 17062, 18151

c.+edemiyorlar 26154

c.+ediyor 14187, 24419

c.+ediyorlar 16222

c.+etemiyerek 1759

c.+ettiğimiz 29008

c.+ettiler 22929

c.+ettim 8439

c.+i 3754, 23800

c.+im 6503

c.+in 24940

c.+inden 8457

c.+ini 3524, 17009, 24943, 26043, 33197

c.+le 16303, 18172, 18173, 23868

c.+lerine 24941

c.+leriyle 25609

[=34]

CÜRETKÂR: Ar. +Fars. Kendini bilmez, saygısızca ortaya atılan, küstah:

"*Ümmet-i Muhammed'in başına, iki sene, olmaz işler açan bu validenin dâiresi en zehirli ve cüretkâr müfsidlerle dolu idi.*"

(c. 34304)

c. 4593, 25617, 26607

c.+ca 13721

c.+dı 25963

[=6]

CÜR'ETKÂRÂNE: Ar.+Fars. Cüretkâr olan kimseye yakışır tarzda, cüretkârca:

"Bu iki eserin felsefesi mi **cür'etkârâne** idi? Şiiri mi bu iklime göre aykırı idi?"

(c. 31183)

c. 2410, 3299, 10742, 24937, 26092, 31171
[=6]

CÜR'ETLİ: Atılgan, cüretkâr:

"Pâdişâh'ın tahtında kalmasına bütün kudretleriyle yardım edebilirlerdi; böyle gözü pek, irâdeli, **cür'etli** insanlardı."

c. 35182
[=1]

CÜR'ETSİZLİK: Cür'etsiz olma durumu:

"Toyluk, acemilik, görmemişlik, **cür'etsizlik** hâsılı on sekiz yaşın bütün hâlet-i rûhiyeleri ile zannediyordum ki etrâfımdakiler benim Avrupa'ya firar etmek isteyen bir insan olduğumu anlamak üzeredirler."

c. 1615
[=1]

CÜRME Ü GÜNÂH: Ar. Suç ve günâh:

"DîvânıHak.da mağfiretiKirdigâr.dan/
Şâyeste gör-dü **cürmügünâh.in** şefâat.e"

c.+in 37308
[=1]

CÜRÜM: Ar. Suç: "Diğer çocuklar hakikaten şerir mahlûklardı, biri birleriyle doğuşürken taşla başlarını kanatırlar, gözlerini patlatırlar, **cürüm** vak'aları îkaa ederlerdi."

c. 534
[=1]

CÜSSE: Ar. İnsan gövdesi:

"Bir muhacirdi. **Cüssesi**, yürüyüşü, çatılmış kaşları, çenesinden aşağı akan munis ve sarı bıyıkları ... hâsılı her farikası eski Osmanlı devrinden olduğunu hatırlatırdı."

c.+si 283
[=1]

CÜSSELİ: İri yapılı, iri gövdeli, iri yarı (kimse):

"Hugo'nun dev dediği, iri **cüsseli** askerlerdir."

c. 26688
[=1]

CÜYÜŞ-İ ZAFER: Ar. Askerlerin, orduların zaferi:

"Kaç fâtihezaman gör-en İranzemin bugün/
Gör-sün kim.inle hangi **cüyüşzafere** gel-ür"

c. 37184
[=1]

CÜZ: Ar. 1. Eskiden mahalle mekteplerinde ders kitabı olarak okunan, içinde elifba, elifbaya ait bilgiler, namaz duaları ve bazı süreler bulunan ufak kitapçık: "Babam arada sırada Elifba **cüzünü** açarak, harfleri sorardı."

(c.+ünü 567)

2. Kur'ânın bölündüğü otuz kısımdan her biri: "Sınıfın diğer çocukları dîvanhâne'nin duvarlarında sıra ile dizilmiş, postekilerine diz çökmüş, mütemadiyen sallanarak Amme **cüzü'nü** yeknesak bir tegannî ile okurlardı."

(c.+ünü 517)

3. Aruzda, bir mısraı teşkil eden ve Arapça "fa'l" (فعل) kökünden türetilmiş olan "mefâilün, fâilâtün, müstef' ilün, mef'ûlü" gibi vezin parçalarından her biri, tef' ile:

"Bu mısraın her **cüz'üne** sakın, memdûd ve müteharrik heceler iyi yerleşmiş ve her hassas kulağa bu mısra hoş gelir."

(c.+üne 29464)

c. 558, 34501, 34501

c.+ü 27933, 28265

c.+üleri 23711

[=9]

CÜZDAN: Ar.+Fars. Para, kâğıt vb. koymaya yarayan küçük çanta:

"... bâzan da **cüzdanlarında** pembe muaşaka mektuplarıyla döndüklerini görüyoruz."

c.+larında 21546

[=1]

CÜZDANLIK: Cüzdan koymaya yarayan çanta:

"... çarşıdan bana savatlı bir divit, boyundan geçirilir, sırmalı bir **cüzdanlık** alınmıştı."

c. 16

[=1]

CÜZ'Î: Ar. Pek az, biraz: "**Cüz'î** bir kısmı da Enderun'dan ve müdderislerden çıktı."

(c. 27207)

c. 4034, 31744

[=3]

CYRANO DE BERGERAC: Edmond Rostand tarafından yazılan oyun: "Robinson,

çocukluğumuzun o güzel rüyası, Robinson da öyle. Bizde gayr-i mâruf lâkin Avrupa'da Robinson kadar âlemşümûl meşhur Gulliver'in Seyâhatî, gene o ayarda bir eser olan **Cyrano de Bergerac'ın** Ay'a Seyâhat'i de öyle değil mi?"

c.+ın 22138

[=1]

Ç

ÇABALA-: Güç bir işi yapmak, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için çalışıp uğraşmak, gayret sarf etmek, didinmek:
“Şâir, şiiri ruhunda bulamadığı için, vezinden, kelimeden çıkarmağa **çabalıyor**; "Fikrimi anlatmak için kelime bulamıyorum; bu lisan çok dar! diyor, kaamûsun köşelerinde yeni kelimeler buluyor, bazân da uyduruyor”

(ç.-yor 28287)

ç.-yanlar 6835

ç.-yış 2948

ç.-yor 31961

ç.-yorlar 12614

[=5]

ÇABUK: *Fars.* Alışıldan veya gösterilenden daha kısa bir zamanda, tez, yavaş karşıtı:

“Bir senede, ihtirasın da verdiği bir kuvvetle, Fransızca’yı **çabuk** öğrendim.”

(ç. 2110)

“Keder.ler insan.ı vakit.inden önce yıprat-ıyor/
Bu doğru Kış gün.ü solgun güneş **çabuk** bat-ıyor”

(ç. 38780)

ç. 1248, 1396, 1398, 2109, 2568, 3021, 3673, 4099, 4438, 4688, 4767, 6837, 8385, 8442, 9666, 9833, 13088, 13684, 14903, 15852, 17663, 17761, 18181, 18698, 19193, 19666, 19920, 23462, 24662, 25314, 26140, 32033, 32108, 32243, 32243, 32388, 32585, 32595, 33037, 34134, 35437

ç.+tu 11009

[=43]

ÇADIR: *Fars.* Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ:

“Ömürleri at sırtında ve **çadır** altında geçen fâtipler, 1453'ten sonra yetmiş beş sene içinde bu vatan coğrafyası mantığını gerçekleştirdiler.”

(ç. 5942)

ç. 180, 6825, 7484, 21431, 24073

ç.+ın 183

ç.+ları 6127, 21069

ç.+larıyla 34776

[=10]

ÇAĞ: 1. Hayatın dönemlerinden her biri, yaş:

“Ben gir-meden hayât.ı şafaklandır-an **çağ.a**/
Bir sonbahar.da anne.mi göm-dük o toprak.a”
(ç.+a 36338)

2. Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası, dönem:

“Tahsil **çağımın** daha ilk devresinde târihe şedîd bir meylim uyandı.”

(ç.+ımın 32499)

ç. 37692

ç.+da 36943

ç.+ında 36279

ç.+ını 6650

ç.+ının 6602

[=7]

ÇAĞATAY: Çağatay Türkçesi: “... Hattâ birkaçı her Osmanlı kelimesine mukaabil bir **Çağatay** kelimesini istimali de kâfi bulmuyor.”

ç. 28854

[=1]

ÇAĞATAYCA: XIV. – XV. yüzyıllarda Çağatay devletinin merkezi olan Herat'ta gelişmiş ve XVII. yüzyıla kadar devam edip zengin bir edebiyat meydana getirmiş olan Türk lehçesi:

“Eskiler yalnız Arabî ve Fârisî'den istiâneyi akîde edindiler, yeniler de tamâmiyle **Çağatayca**'ya rücû'u istiyorlar.”

ç.+ya 28864

[=1]

ÇAĞILDA-: (Su için) Akarken kayalara, taşlara çarparak ahenkli sesler çıkarmak, çağlamak:

“Su **çağılda-r** kuzu.lar kır.da mele-r/
Sen.i söyle-r ben.a dağla-r dere.ler”

(ç.-r 37933)

ç.-dı 35733

ç.-r 39268

[=3]

ÇAĞIR-: 1. Bir kimseye gelmesi için seslenmek, bağırarak:

“Kalkacağı sırada garsonu **çağırıp** da kahvenin parasını ödemek istediği sırada garson bedava olduğunu, Veliahd'ın ikram ettiğini söylemiş.”

(ç.-ıp 32831)

2. (Biriyle veya herhangi bir araçla) Bir kimseye gelmesinin istendiğini bildirmek, dâvet etmek:

“Pâdişah, Yeniçeri'nin ileri gelenlerini huzûruna **çağırır**.”

(ç.-ır 35387)

3. Nağme ile söylemek:

“(…) İbni Kemal cevap veriyor:

“Pâdişâhım yolda gelürken leşker halkı Nil’de davarların suvarurken birisi bir türkü **çağırır** ve kıt’ayı okur.”

(ç.-ır 25749)

4. ***Bağırıp çağırarak**: Yüksek sesle, bağıra bağıra konuşmak: “Mel’un senenin sonbaharında Sevr Muahedesi’nin imzalanması ve tabiki, Bursa ve Edirne’nin işgali tahakkuk ederken müddeâsını kazanmış bir adamın hıncıyla yine birçok **bağırır** ve **çağırır**.”

(ç.-dı 10304)

ç.-a 14861

ç.-acağımı 9160

ç.-dı 601, 10356, 10623, 16649

ç.-dık 11566

ç.-dılar 4718

ç.-mış 1768, 2496, 11282

ç.-mıştı 24565

[=16]

ÇAĞIRIL-: Çağırma işi yapılmak, dâvet edilmek: “Gazi Osman Paşa o gün, o saat Rumeli’yi dünya gözüyle bir daha gördü ve akşama girmeden İstanbul’dan şedit bir telgrafla **çağırıldı**.”

(ç.-dı 15021)

ç.-mışlardı 8951

[=2]

ÇAĞIRT-: Çağırma işini başkasına yaptırmak, dâvet ettirmek:

“Bir gece İsmet Paşa salonuna **çağırıtı**. Gittim.”

(ç.-tı 11546)

ç.-tılar 15741

[=2]

ÇAĞLA-: **mec.** Coşkun bir şekilde ortalığı kaplamak, coşmak:

“Yabanî badem kokan bu temiz ve yalçın tabiatı ‘Tell’in peşine takılan Altor köylüleriyle, balıkçıların şarkıları tınnet-sizi bir ses hâlinde **çağlıyordu**.”

(ç.-yordu 17491)

“Üsküp bir Müslüman şehir.di/

Binbir türbe.yle müştehir.di/

Vardar.sa ön.ünde bir nehir.di/

Her an tekbir.lerle **çağla-r**”

(ç.-r 37972)

[=2]

ÇAĞLAYAN/ÇAĞLIYAN: 1. Küçük bir akarsuyun, çok yüksek olmayan bir yerden dökülüp aktığı yer, küçük şelale, çağlar:

“Altor’dan çıktığım zaman ruhum bir **çağlayan** yatağı gibi yıkanmıştı.”

(ç. 17523)

“**Çağlayan.lar** dökül-ür yüksek.ten/ Çeşme.lerden su ak-ar rengârenk”

(ç.+lar 36177)

2. İstanbul’da Kâğıthane’nin güneyinde yer alan mahalle: “Şimdi Türk neşesinin en güzel numunesi olan **Çağlayan** mesiresinden, dere boyunca dekovil hattı geçiyor.”

(ç. 7365)

ç. 7425, 17510, 30910

ç.+a 8005

ç.+lardan 8007

ç.+larına 17429

[=7]

ÇAĞLAYAN KASRI: İstanbul Kağıthane deresi kıyısında Sadabad’da XIX. yüzyıla ait kasır: “Bu bahar Kâğıthane’de **Çağlayan Kasrı’na** karşı, derenin eski rıhtımında bir taş üstünde oturdum.”

(ç.+na 8008)

ç.+nın 8011

[=2]

ÇAĞRIL-: Çağırma işi yapılmak:

“Hatırlardadır ki Londra Konferansı’na **çağrıldığımız** zaman bu keşmekeşin artık bitmek üzere bulunduğunu kaviyyen zannedenler arkasından İnönü Muharebesi’ni daha sonra da Yunan cephesinin arkasındaki faciayı gördüler.”

(ç.-dığımız 16210)

ç.-dığımız 16204

[=2]

ÇAĞRIŞ-: Hep birden bağırarak yaygara etmek: “O gece Şişli’deydim. Sabah Beyoğlu’ndan çıkarken kapılara, pencerelere bayrak asan, bağırıp **çağrısan**, âdeta nümayiş eden insanlar gördüm.”

(ç.-an 2885)

ç.-ıyorlarmış 7102

[=2]

ÇÂK: Fars. ***Çâk olmak**: Yırtılmak, parçalanmak, yok olmak, tükenmek: “Girit, Tesalya, Mora ve Makedonya dağları asker kaçaklarıyla dolu, gün geçmiyor ki Yunan

cephesinden Türk cephesine tahammülü **çâk** olan Yunan neferleri iltica etmesin, Yunan muhiti 'bir ayak evvel sulh!' diye inim inim iniyor."

"Es-dikçe sabâ dâmenigül **çâk ol-muş**/
Bülbül gül.e bak-dıkça tarabnâk ol-muş"
(ç. 38422)

2. ***Çâk eylemek**: Yırtmak:

"Aksâ-yı şeb.de zulmet.i **çâkeyle-yen şafak**/
Bir yer gör-ür mü **çâkigirîbân edilmedik**"
(ç.-yen 37467)

3. ***Çâk-i girîbân**: ***Çâk-i girîbân etmek**:

Sıkıntıdan yakasını yırtmak, üzüntü ve kederle yakasını parçalamak:

"Aksâ-yı şeb.de zulmet.i **çâkeyle-yen şafak**/
Bir yer gör-ür mü **çâkigirîbân edilmedik**"
(ç. 37468)

4. ***Çâk-i nikaab**: Yüz örtüsünü, peçeyi yırtıp açmak:

"Revnağ ver-ince meclis.e **çâkînikaab ile**/
Sâgar gibi bahâneinûşîşerâb ile"
(ç. 37785)

ç. 17754, 38419, 37819
[=7]

ÇAK-: 1. (Kıvılcım ve alev çıkarmaya yarayan şeyleri ve âletleri) Vurmak, basmak, sürtmek vb. yollarla işletmek, alev ve kıvılcım çıkarır duruma getirmek: "Etrafında tek tük birkaç seyirci kalmıştı. Birisi iyi görebilmek için yüzüne bir kibrit **çakmış** bakıyordu."
(ç.-miş 10500)

2. Geçici olarak parıldamak, ışığı görünmek:

"Recâizâde Ekrem Beyin:
'Bu da bir şi'r-i muhzin-î diğër.'
'Bu da bir şi'r-i eltaf-î diğër...'
'Bu da bir şi'r-i müthiş-î diğër.' nakaratlı mısralarıyla kâh sonbahar yapraklarının kâh bir kızın bahçede hırâmını, kâh şimşeklerin **çakmasını** birer şiir olarak tavsif ettiği mâruf manzume, bu vâdîde aldığımız ilk edebiyat dersi idi."
(ç.-masını 27465)

ç.-an 17888
ç.-ıyordu 30364
ç.-masıyle 23834
[=5]

ÇAKA: Çaka Bey:

"**Çaka**, bizde İzmir Kalesi'ni fetheden Selçuk beyi olarak tanınmıştır."

(ç. 4588)
ç. 4583, 4587
ç.+y1 4584
[=3]

ÇAKIL-: Üstüne vurularak bir yere sokulup yerleştirilmek:

"Bu devlet o zaman ceviz uru gibi, üstüne çivi **çakılmaz** bir kütle idi."
(ç.-maz 11987)

ç.-dığı 23103
[=2]

ÇAKIR: Açık mavi:

"Düşman vatandaşlarımız teşkilâtlarını bu halktan saklamadılar, **çakır** gözlü bayraklarını dikmedikleri kapı, sallamadıkları pencere kalmadı."

ç. 14088
[=2]

ÇAKIR PENÇE: Tuttuğunu koparan, ele aldığı şeyi bırakmayan, cerbezeli ve güçlü:

"Atâullah Efendi'nin kâhyâsı Ramazan Efendi **çakır pençe** bir herifmiş."
(ç. 33359)

ç. 33359, 34741
[=1]

ÇAKMAKÇILAR YOKUŞU: İstanbul'un Fatih ilçesinde bir yokuş:

"Orada bu elim ve sessiz manzarayı bir müddet seyrettim. Sonra **Çakmakçılar Yokuşu'ndan** inerek Köprü'ye geldim."

ç.+ndan 18764
[=1]

ÇAKŞIR: Erkeklerin iç donu üzerine giydikleri, belden uçkurlu, diz kapağının altında birden darlaşıp bacağı saran, bazen paçalarına birlikte giyilen bir mest dikilmiş olan, çuhadan yapılma üst giyeceği, bir tür pantolon:

"Kıyafetçe heybetli idi. İyi işlenmiş, mavi **çakşır** ve mavi cepken giyerdi."
(ç. 228)

ç. 878, 1103
ç.+1 1143
ç.+lar 967
[=5]

ÇAKŞIRLI: Çakşır giymiş olan:

“Bu şehrin gençleri de **çakşurlu**, fermeneli;
gençliğin atılğanlığıyla bıçak ve tüfek oyunu
oynar, tanbura çalar ve türkü söyler, âdeta bir
Yeniçeri Ortası'nı andırırdı.”

(ç. 971)

ç. 1141

[=2]

ÇAL-: (I) 1. Başkasına ait olan bir şeyi gizlice
almak:

“O, vaktini bir düziye Avrupa payitahtlarında,
Londra'da, Paris'te geçirirken arkadaşları
Atina'da keyf-â-keyf bir tarzda hüküm sürdüler,
çaldılar, çırptılar, halkı kudurtular.”

(ç.-dılar 13515)

2. (Bir mûsikî eserini) Bir çalgı ile icra etmek:

“Zihin.im bu şehir.den bu devir.den çok uzak.ta/
Tanbûri Cemil Bey **çal-ıyor** eski plâk.ta”

(ç.-ıyor 36040)

3. (Saat için) Saat başlarını, yarım saatleri haber
vermek için vurmak:

“Hiç şaş-mıyan saat gibi işle-r dur-ur kader/
Bir gün saat **çal-ar** Çok uzak.tan gel-ir haber”

(ç.-ar 36585)

4. (Mûsikî âletlerinin veya ses çıkarmaya
yarayan boru, çan, çingirak, kampana vb. nin)

Vurmak, üflemek veya gerekeni yapmak
suretiyle ses çıkarmasını sağlamak:

“El ele horalar başlardı. Horaları ortada
dolaşan iki üç gayda **çalan** sevkedirdi.”

(ç.-an 635)

“Trenyen deniz.inde güneş alçal-ıyordu/
Keçi turnaklı İlah Pan kaval **çal-ıyordu**”

(ç.-ıyordu 38451)

ç. 39138, 39138, 39139, 39140, 39141,
39141, 39142, 39142, 39146, 39147, 39151,
39152, 39152, 39156, 39157, 39162, 39162,
39163, 39163, 39166, 39167

ç.-acağı 17978

ç.-an 635, 3372, 12945, 15740, 19820,
20335, 20500, 20563, 27376

ç.-anın 27374

ç.-anlar 27378

ç.-ar 972, 16819, 29888, 33950, 36776

ç.-arak 2739, 18396

ç.-ardı 293

ç.-arızdı 21086

ç.-arken 23736

ç.-arlar 1548

ç.-dı 5952

ç.-dığı 19820, 29882

ç.-dığını 20842, 32955

ç.-dılar 11850, 13506

ç.-dım 2548

ç.-ınca 33949, 37862

ç.-ışı 27374

ç.-ışıyordu 26281

ç.-ıyor 3424, 14898, 23348, 31102, 36040,
36196, 38715

ç.-ıyordu 23189, 25641

ç.-ıyorlar 13265

ç.-ıyorlardı 23360, 23367

ç.-iyormuş 32799

ç.-madan 26829

ç.-mağa 628, 32801

ç.-mak 16080, 19814, 27379

ç.-ması 29885

ç.-masını 27521

ç.-maz 16819

ç.-miş 20827

ç.-mişti 5150

ç.-miştir 15124

ç.-saydı 29913

[=84]

ÇAL- (II) 1. ***Ayrı telden çalmak**: Ayrı ve başka
başka şeyler söylemek:

“(…) ‘Hayat’ Mecmûası'nı alıyorum; pek kuru.
Zîrâ bir elden çıkmıyor. Mecmua değil, her biri
ayrı bir telden çalan bir makale anbarı.”

(ç.-an 20350)

2. ***Taşa çalmak**: Yere fırlatmak, fırlatıp atmak,
gözden çıkarmak:

“Mey nûş eyle-r ve kâse.sin **tâş.a çal-ar**/
Ecrâm ki âsmân.da rahşan.dırlar”

(ç.-ar 38381)

[=2]

ÇÂLÂK: Fars. Çabuk hareket eden, çevik:

“Elli yaşındayken bile taze ve **çalâk** bir delikanlı
görünürdü.”

(ç. 9808)

ç. 334, 6475, 29570

[=4]

ÇALAKALEM: Gelişigüzel:

“Ali Kemal, yine **çalakalem** işe girişti.”

ç. 10114

[=1]

ÇÂLÂKLİK: Süratle hareket etme durumu, çeviklik:

“Çayı, kahveyi, nargileyi, ağaçlar altında kahve ocağına sürekli bir nağmeyle ısmarlıyorlar, bir tulumbacı **çâlâklığıyla** etrafta dönüyorlar.”

ç.+ıyla 7978

[=1]

ÇALDIR-: Bir mûsikî eserini bir çalgı âletiyle icra ettirmek: “Değil haddimiz gerçi **çaldırma** saz/Gönül bir iki nağme eyler niyâz.”

ç.-ma 27992

[=1]

ÇALDIRAN: Çaldıran Meydan Muharebesi. Osmanlı padişahı I. Selim ile Safevi hükümdarı Şah I. İsmail arasında 23 Ağustos 1514'te, günümüzde İran sınırları içinde olan Maku şehri yakınında yer alan Çaldıran Ovası'nda yapılan savaş. [Muharebe Osmanlı Ordusu'nun kesin zaferiyle sonuçlandı.]:

“Osmanlı Devleti 1473'te Otlukbeli ve 1514'te **Çaldıran** muzafferiyetleriyle İran'ın Anadolu'ya doğru yürüyüşünü bile durdurmuştu.”

(ç. 5880)

“Dinle-yor hepsi büyük hâtıralar rüzgârını/
Çaldıran top.ları ardınca Mohaç top.larını”

(ç. 35703)

ç. 5305, 16117, 33069, 37208, 39102

ç.+a 26233

[=5]

ÇALGI: 1. Çalgı çalma, müzik: “... birçoğunun akılları **çalgıda**, sazda, eğlencededir.”

(ç.+da 34680)

2. Müzik aleti, çalgı aleti, enstrüman:

“Bir gün evde **çalgılar**, davetliler, bir kalabalık peyda oluverdi.”

(ç.+lar 364)

[=2]

ÇALIN-: 1. (Bir mûsikî eseri) İcra edilmek: “Vezne, kaftiyeye, lisâna karşı zebûn olan bu şâirenin şiiri, metruk bir odada yapıyorsunuz, kalbin hür cûşu ile **çalınan** bir mûsikîyi andırıyor.”

(ç.-an 31272)

“Düşül-ür bir hayâl.e zevk alın-ır/

Belki hâlâ o beste.ler **çalın-ır**/

Gemi.ler geç-miyen bir umman.da”

(ç.-ır 35805)

“Bir gün **çalın-dı** nevbetitakdîr rihlet.e/

Ukbâ.da yol görün-dü Hudâ.dan bu dâvet.e”

(ç.-dı 37293)

2. ***Defe (Tefe) koyu(lu)p çal(in)mak**: (Bir kimse için) özelliği herkese yayılmak, hakkında dedikodu yapılmak:

“Yunanlılar asıl acıyı mağlûbiyetlerinin bütün Avrupa'da **tefe konulup çalındığı** bu devrede tattılar.”

(ç.-dığı 13564)

ç.-dığını 22734

ç.-ıyor 3365, 25540

[=7]

ÇALIŞ-: Bir şeyin olması, yapılması, elde edilmesi için gereken gayreti göstermek, çaba sarf etmek:

“Sultan Abdülhamid eski imparatorluğun bakiyesini kurtarmağa **çalışıyordu**.”

(ç.-ıyordu 26415)

2. İş üzerinde olmak, iş yapmak:

“Durup dinlenmeksizin **çalışan** hamarat bir kadındı.”

(ç.-an 245)

3. Bir işle görevli olmak:

“Babam İcra Memuru olduğu için kendisini **çalıştığı** odada görmeğe giderdim.”

(ç.-tığı 1309)

ç. 35587

ç.-a 24568, 24569

ç.-abildim 19867

ç.-abilmek 24158

ç.-acağım 10708, 17290, 27291

ç.-acağımı 9110, 18610

ç.-acağız 26330

ç.-acak 29042

ç.-acaklardır 24223

ç.-acakları 25465

ç.-an 245, 2425, 4240, 6214, 8618, 9409, 10073, 14184, 14932, 21260, 24070, 24843

ç.-anları 17055

ç.-anların 13011, 33872

ç.-arak 161, 1513, 9545, 15396, 19895

ç.-ımız 28611

ç.-ır 15812, 20016, 27511

ç.-ırdı 11592

ç.-ırken 3203, 16468, 22707

ç.-ırlar 20131

ç.-ırlardı 11455

ç.-ırlarmış 8948

ç.-ırlarsa 12356

ç.-ıyor 1003, 6399, 12825, 17166, 18175, 22607, 23992, 31629, 31860
ç.-ıyordu 5465, 10598, 11140, 11142, 12441, 17406, 18174, 23754, 24489, 26284, 26285, 26405
ç.-ıyorduk 18336
ç.-ıyordum 1992, 9144
ç.-ıyorladı 11853
ç.-ıyorlar 944, 13297, 13942, 17704, 17708, 21865, 25705, 27244
ç.-ıyorlardı 9016, 10611, 34298
ç.-ıyorlarsa 26437
ç.-iyormuş 15285
ç.-ıyorum 19951, 20473, 21641
ç.-ma 4360
ç.-madır 519
ç.-mak 2597, 18110, 19905, 20070, 24799
ç.-maktan 20062
ç.-ması 22394, 24788
ç.-miş 5690, 7118, 14132, 19240, 19848, 27028, 33845
ç.-mişken 25989
ç.-mişsa 35559
ç.-miştir 27274
ç.-mıyor 23276
ç.-tı 8093, 10087, 10124, 10360, 13954, 26315, 28974, 34163, 34412
ç.-tığı 842, 1308, 6926, 9212, 27251, 28441
ç.-tığım 2768, 9441
ç.-tığımı 20531
ç.-tığımız 27886, 28743, 29891
ç.-tığımı 1514, 14558, 34341, 34453
ç.-tık 9070, 29654
ç.-tıkları 17706, 33208
ç.-tiklerini 13165
ç.-tikten 21556
ç.-tılar 13577, 14391, 22532
ç.-tım 10483, 14099, 19023, 26925
ç.-tıysa 4709
[=147]
ÇALIŞIL:- Çalışma işine konu olmak:
“Temaşanın asıl ruhu olan timsâller olmazsa bir Dârüttemsil'de **çalışılamaz**.
(ç.-amaz 31877)
ç.-miş 20594
[=2]
ÇALIŞKAN: Gayretli, çalışmayı seven, faal:

“... **çalışkan** bir nâzırımıza bugünkü dünya işlerini başka gözlerle gören mütefekkir bir Türk'ün sorduğu suale mukabil aldığı bir cevap dikkate şayandır.”

ç. 14554

[=1]

ÇALIŞKANLIK: Çalışkan olma durumu, faaliyet: “Türkler, çingenelerin iyiliğine, terakkilerine, tefeyyüzlerine çalışıyorlar; hamiyet-i islâmiyye'lerini, **çalışkanlıklarını**, tesânüd hislerini takdir ediyorlar.”

ç.+larını 945

[=1]

ÇALIŞTIR:- Çalışmasını sağlamak; bir şeyin olması, yapılması için birisine gayret sarf ettirmek, emek verdirmek, iş gördürmek, iş yaptırmak: “Esir Jeminüs esirlerin çalıştırıldığı Ergastula'dan ve **çalıştıran** subaşının boyunduruğundan kaçtıktan sonra, bu küçük sütunu hürriyetin mukaddes muhafızları olan dağlara ithaf etti.”

(ç.-an 17446)

ç.-an 17433, 24818

[=2]

ÇALIŞTIRIL:- Çalışmak işi yaptırılmak: “Gündüz takati tükenesiye kadar, esirlerin **çalıştırıldığı** yerde, Ergastula'da çalışıyordu.”

(ç.-dığı 17418)

ç.-arak 20020

ç.-dığı 17406, 17432

[=3]

ÇALKALA:- (Vücutun kaba etli yerlerini) Sallayıp oynatmak: “Türk raksları yalnız düğünlerde sabaha karşı kafalar tütsülü iken hoş olur, diyenler o raksları kü'ûlden daha ziyâde, müskir göbek **çalkalamadan** başka türlü güzel bir tarzda tecelli etmiş görürler.”

(ç.-madan 31738)

ç.-mak 31707

[=2]

ÇALKALAN:- Herkesin duyacağı duruma gelmek, yayılmak:
“Nâmık Kemal milliyet fikirlerinin Avrupa'da çok **çalkalandığı** bir zamanda yaşadığı hâlde milliyet nazariyesini lâzım gelen vüs'atte anlamiş sayılamazdı.”

(ç.-dığı 32711)

ç.-an 15001

ç.-iyor 25498

ç.-iyordu 112

[=4]

ÇALKAN-: Çalkalanmak. Herkesin duyacağı duruma gelmek, yayılmak:

“Bu entrika bir müddet, kulağı delik olan politikacı muhitlerde **çalkandı**; Ferit Paşa bu haber üzerine bir daha yerinden deprendi.” (ç.-dı 10371)

“İnkılâp.lar şedîd ateş.den ol-ur/
Çalkan.ır nâ'ra.larla meydan.lar”

(ç.+ır 38634)

ç.-an 8771

ç.-arak 19105

ç.-ır 19101

ç.-iyordu 1249

ç.-iyorduk 9224

[=7]

ÇALKANTI: Kargaşa ve bunalımın yol açtığı düzensiz, karışık, sıkıntılı durum:

“... parlamentolarda bilfiil **çalkantularıyla**, onda bir mikyasa olsun bilmezdi.”

(ç.+larıyla 8774)

“Tâ uzak.larda şafak bir bir aç-ar perde.leri/
Mûsikî.siyle bir âlem kesil-ir **çalkantı**/
Ve nihâyet görün-ür gök ve deniz saltanat.ı”

(ç. 36515)

ç.+sında 36532

[=3]

ÇALLI İBRAHİM: İbrahim Çallı (13 Temmuz 1882, Çal – 22 Mayıs 1960, İstanbul) Ressam:

“Hatırımında kaldığına göre orada, aramızda Falih Rıfki, Cem, Namık İsmail, Ahmet Haşim, **Çallı İbrahim**, Ruşen Eşref ve daha birkaç kişi vardılar.”

ç. 18702

[=1]

ÇAM: Çamgiller denen büyük bitki familyasını meydana getiren, iğne yapraklı, reçineli ağaçların ortak adı: “Dün **çamlar** altında seyahatlere dâir konuştuk.”

(ç.+lar 22887)

“Envârıkamer **çam.ların** alt.ında müzeyyen/
Bir sâyeisîminidilâviz ser-erken”

(ç.+ların 39148)

ç.+lar 22880, 23013, 23157

ç.+larının 12914

[=6]

ÇAMAŞIR: Fars. Elbise altına giyilen fanila, don gibi giyeceklerin ortak adı, iç çamaşırı: “Banyoya gitmiş, tıraş olmuş, yeni **çamaşır** giymiş, kendime münasip bir çekidüzen vermişim.”

ç. 4072

[=1]

ÇAMLICA: İstanbul’un Anadolu Yakası’nın Üsküdar ilçesi sınırlarında yer alan tepelik ve yeşil bir semt:

“Cetlerimiz Boğaziçi, Haliç ve **Çamlıca'nın** sularına ve havalarına bizden fazla aşına idiler.”

(ç.+nın 7504)

“Bahar.da bir gece tanbûr.u dinle **Çamlıca.da**/
Bu saz.ların duyul-ur her tel.inde sâde vatan”

(ç.+da 35997)

ç. 4475, 5412, 12841, 12850, 12850, 12878,

36246, 36299, 37561

ç.+da 5760, 8256

ç.+daki 32814

ç.+dan 38606

ç.+lar 38673, 38674

ç.+nın 4696

ç.+ya 5960

[=19]

ÇAMLICA TEPESİ: İstanbul Anadolu Yakası Üsküdar ilçesi sınırlarında yer alan bir tepe:

“Türk edebiyatı yeni unvanını takındığı son elli seneden beri iki tepeden âleme baktı, bu tepelerin biri **Çamlıca Tepesi**, öteki de Tepebaşı'dır.”

(ç. 12848)

ç.+lerine 4477

ç.+nden 12880

ç.+sine 5417

[=4]

ÇAMUR: Su ile karışıp bulaşır ve içine batılır duruma gelmiş toprak, balçık:

“Mihraptan cümle kapılarına kadar, hâkî ve **çamur** lekeli kaputlara sarınmış, sarı benizli mütareke askeri küme küme, küme küme, küme küme oturmuş, yer yer ateşler yantıyor.”

(ç. 18065)

ç. 30764

ç.+dur 30764

ç.+u 30764

[=4]

ÇAN: İçinden sarkan tokmağının kenarlara vurmasıyla ses çıkaran madenden araç: “Bazılarımız Kurtuba’da raksları, Britanya’da **çanları**, Felemenk’te yel değirmenlerini düşünüyor.”

(ç. +ları 7734)

ç. 3143, 3151, 7003, 7004

ç. +lar 3365, 11849

ç. +ları 25540

ç. +larıdır 25525

ç. +ların 3372

ç. +larını 13265

ç. +larının 22734

[=12]

ÇANAK: 1. Toprak, metal vb. bir maddeden yapılmış yayvan, çukurca kap: “... ihtiyarlar şurada burada abdest alıyorlardı, küçük kızlar **çanaklarıyla** yoğurt almaya gidiyorlardı...”

(ç. +larıyla 6647)

2. ***Kan çanağı gibi**: (Gözler ağlamaktan veya başka bir sebeple) Kıpkırmızı olmak, kanlanmak:

“Bir saat sonra Ak Şemseddin secdeden başını kaldırmış, mübarek gözleri **kan çanağını** andırır bir hâlde başında bekleyen genç Fâtih’e: ‘Begüm, hikmet-i Huda, seccademizi ta kabr-i Eyyüb üzre döşemişler. Hemen şu mahalli kazsunlar.’ demiş.”

(ç. +ını 7154)

[=2]

ÇANAKKAL’A: Çanakkale. Kuzeybatı Anadolu’da, kendi adıyla anılan boğazın kıyısında yer alan kent, Çanakkale ilinin merkez ilçesi:

“Gök.te tayyâre.lerinden saç-arak narifiten/ Savlet et-mişti **Çanakkal’a.ya** bahrüberden”

ç. +ya 37824

[=1]

ÇANAKKALE: 1. Çanakkale Savaşı:

“**Çanakkale** müdafaasının bilfiil galibiyetimizle bittiği yazın sonunda Dârülfünûn’a müderris intihap edilmiştim.”

(ç. 9061)

2. Kuzeybatı Anadolu’da, kendi adıyla anılan boğazın kıyısında yer alan kent, Çanakkale ilinin merkez ilçesi: “Harap bir hâlde uyudum. Sabah güneşiyle beraber **Çanakkale** önünde uyandım.”

(ç. 1717)

ç. 9913, 10386, 14269, 17097, 30049

ç. +de 14263

ç. +ye 5102, 8942

ç. +yi 14242, 14246

[=12]

ÇANAKKALE BOĞAZI: Marmara Denizi’ni Ege Denizi’ne bağlayan boğaz:

“Kostantin, rakiplerinden kurtulup da tek başına imparator kaldığı zaman, ilk iş olarak, yeni bir payitaht kurmayı düşünmüş; önce doğduğu şehir olan Niş’i tasarlamış, bu fikirden vazgeçmiş, **Çanakkale Boğazı’nın** Anadolu sahilinde eski Truva harabelerinin yerini beğenmiş, en sonunda İstanbul’u seçmiş ve ‘Yeni Roma’ yı buraya kurmuştur.”

(ç. +nın 4890)

ç. 4692

ç. +mızı 4478

ç. +na 2485

[=4]

ÇANKAYA: Çankaya Köşkü, cumhurbaşkanlarının ikamet ettiği kompleks.

[Bu komplekste ilk inşa edilen yapı Atatürk Müze Köşküdür. Atatürk, bu köşkte 1921 ile 1932 yılları arasında kaldı.]: “Ertesi gün **Çankaya’da** Gazi’nin yanındaydım.”

(ç. +da 9190)

“Uğra-dın arzivedâ etmek için **Çankaya.ya**/ Âkıbet git-di bıyık.lar da sakal.dan sonra”

(ç. +ya 39010)

[=2]

ÇANTA: Kösele, meşin, kumaş vb. hafif malzemeden yapıp büyüklüğüne göre para, evrak, yiyecek vb. koyup taşımaya yarayan kap:

“İkide birde açtığı evrak **çantası** küçük hikâyelerle, çocuk şiirleriyle, ya mizâhâne yahut da şairane mensurelerle dolu idi.”

(ç. +sı 9342)

ç. +sından 9345

[=2]

ÇAP: 1. Bilgi, deneyim ve yeteneklerin tümü, kalibre:

“Nâmık Kemal bu nevidendi ve bu **çaptaydı**.”

(ç. +taydı 32642)

2. **mec.** (Kıymet, miktar, vb. bakımlardan) Ölçü: “Mihrimah Sultan namına, Üsküdar İskelesi karşısında bina ettiği cami, 1548’de medrese,

imaret ve saire, büyük **çapta** eser bırakmaya başladığını haber veren bir manzumedir.”
(ç. +ta 5628)

ç.+ta 8832, 8832, 8832
[=5]

ÇAPA: 1. Tarlalarda toprağı işlemek için kullanılan ağaç veya demir saplı kazı aracı:
“Müslüman âdetince gömülmeleri için müsaade alır, maiyetinde gelen Baba Cafer'le ve diğer üç yüz kadar Müslümanla kazma ve **çapalara** sarılır, bütün şehitleri gömer.”

(ç. +lara 7242)

2. Bir zincirle denize sarkıtılıp dibe gömülmek suretiyle gemiyi olduğu yerde tutmaya yarayan, iki veya daha fazla kollu gemi demiri:

“Nedim'in: 'Hoş geldin eyâ hıdîv-i ekrem' diye sadrazamı karşıladığı o sahilde, Türk temeddününe misal olarak, o 'altın **çapa**' asılı duruyor.”

(ç. 7376)

3. İstanbul iline bağlı fatih ilçesinde bir semt:

“Beyazıd'daki askerî misafirhaneye yerleşen Eczacı-Dişçi Mektebi, **Çapa'daki** nebatat bahçesi, ... ve bütün bunlardan sonra dört beş klinik bu istenilen bir buçuk milyon lira ile ancak idare olunabilir.”

(ç. +daki 24211)

ç. 7373

[=4]

ÇAPKIN: Haylaz:

“Filân mahalle **çapkınlarının**, mektebi filân sokakta bekleyeceği gündüzden kulaktan kulağa fısıldanırdı.”

(ç. +larının 536)

2. Geçici aşklar ve ilişkiler peşinde koşan (kimse), hovarda:

“Külhanbeyi, bıçkın, **çapkın**, tulumbacı, kabadayı, hâsılı Türk İstanbul'unun bütün bu şen unsuru burada.”

ç. 7986

[=2]

ÇAPRAŞIK: Anlaşılması, çözülmesi veya içinden çıkılması güç, karışık, muğlak:

“Bulgar milleti şimdiye kadar harp, kıtal, derme çatma ittifaklar, hâsılı ne kadar **çapraşık** işlere girdiyse ince fikirli siyasileri yüzünden girdi, zarar gördü...”

(ç. 15606)

ç. 12654, 12654, 16251, 17854

ç.+tır 12660, 12671

[=7]

ÇAPRAZ: Fars. 1. Eğik bir biçimde:

“Maamâfih birkaç günden beri mektebe başlayan çocukların göğüslerine çapraz geçirdikleri sırmalı, kâr-ı kadîm, bir kitap kılıfını göstermiştiler.”

(ç. 460)

2. Karşı tarafın yanı:

“Düz ve **çapraz** ne tarafa bakarsanız bakınız gözleri bunaltan hendesî bir sakaalete maruzsunuz.”

(ç. 3074)

3. Eğik olarak birbiriyle keşişen:

“... pencereleri **çapraz** demir kafesli, sarı badanalı Nizâm-ı Cedîd neferlerinin ilk karargâhı olan bu binalardan köşede bucakta birkaç tane daha var.”

(ç. 7565)

[=3]

ÇAPUL: Yağma:

“**Çapullar**, zeametler ve timarlar bugünkü çiftçilik, ticaret ve sinâat yanında tahassürle yâd edilemez.”

ç.+lar 18517

[=1]

ÇAR: Rus. Rus imparatorlarına ve Bulgar krallarına verilen unvan:

“Katerîna'dan sonra I. Pavlo tahta çıktığı zaman Rostopchine'i yanına almıştı. **Çar** az çok mecnundu.”

(ç. 26095)

ç. 3232, 3268, 26065, 26088, 26093, 26102, 26103

ç.+a 26026

ç.+ın 26072, 26109

[=11]

ÇAR BİRİNCİ ALEANDRE: I. Aleksandr. 23 Mart 1801–1 Aralık 1825 tarihleri arasında Rus İmparatorluğu'nun imparatoru:

“Çar Pavlo'yu boğmuşlar, yerine oğlu Alexandre'i getirmişlerdi. **Çar Birinci Alexandre** Rostopchine'i tekrar saraya almak istemişsede muvaffak olamamıştı.”

(ç. 26119)

ç. 25968

[=2]

ÇAR BİRİNCİ PAVLO: Rus çarı:

“Evvence asker, daha sonra Büyük Katerina ve **Çar Birinci Pavlo** devrinde mâbeyn erkânından iken saraydan uzaklaştırılmış...”

ç. 25990

[=1]

ÇAR BORİS: III. Boris (d. 30 Ocak 1894 – ö. 28 Ağustos 1943), 1918-1943 arası Bulgaristan çarı:

“Çar Ferdinand'ın bu ulûm-ı tabîyye merakına bugün oğlu **Çar Boris** de vâris bulunuyor.”

ç. 3103

[=1]

ÇARÇABUK: Çok çabuk, çabucak, hemen:

“Ancak hiç Fransızca bilmediğime Abdullah Cevdet çok teessüf ediyor ve bu lisâmî **çarçabuk** elde etmemi ısrarla istiyordu.”

(ç. 2334)

ç. 480, 2333, 11631, 13572, 13626, 15108, 15418, 16397, 16582, 17601, 20581, 21209, 32372, 35234

[=14]

ÇARDAK: Fars.+Ar. Kameriye:

“... eski Rumeli çiftliklerini hatırlatan çitli evler, **çardaklar**, kendi ördüğünü ve kendi diktiğini giyen köylüler, anatopraktan ayrılmamış insanlar ve hayvanlar lokantalı vagonun her camından gözlerimi eğlendiriyorlardı.”

(ç. +lar 738)

ç. 623, 623

[=3]

ÇÂRE: Fars. 1. Kurtuluş yolu:

“Ölmek kader.de var yaşa-yıp köhnemek hazin/ Bir **çâre** yok mudur bu.na yâ Rabbe 'lâlemîn”

(ç. 38019)

2. İstenen noktaya varmak, bir engeli aşmak için tutulması gereken yol, çıkar yol:

“Arkadaşlarımızdan, dostlukta sadakatın bir timsali olan Halit bir **çare** arıyordu.”

(ç. 10745)

“Hem kendi yap-ar cihan.da nikübed.i/ Hem **çâre** bul-ur herkes.e eyle-r isnâd”

(ç. 38249)

3. ***Çâre-i felâh**: Kurtuluş, selâmet yolu:

“Bilâ tereddüd inan-dık ki sen.dedir ey mey/ Ne var.sa derd.e devâ **çâreîfelâha** kadar”

(ç. 37580)

ç. 10019, 10691, 10738, 10847, 11632, 12541, 13802, 14561, 15470, 15497, 15530, 16002, 16810, 17823, 17825, 17965, 23268, 23960, 25589, 25851, 26961, 28972, 31199, 32035, 33608, 33875, 34124, 34345, 34352, 34588, 35206, 35235, 38019

ç.+leri 13298

ç.+dir 13262, 17817

ç.+i+ahenk 29308, 29395, 29396

ç.+i+hail.i 18856

ç.+i+hal 16144, 16147, 16182, 16217

ç.+i+hal.le 15469

ç.+i+halli 15513, 16148

ç.+i+tesviye.si 1772

ç.+ler 24716, 33586

ç.+lere 14141, 15505

ç.+leri 1083, 13291, 15476, 17970, 18166, 35578

ç.+leridir 16114

ç.+lerinden 13413

ç.+lerini 13331, 15521, 19186, 34353

ç.+nin 15455, 17574, 18051

ç.+si 2695, 3741, 11135, 13609, 15454, 15477, 16838, 17964, 24140, 29438, 34771, 35227

ç.+sine 23856

ç.+sini 17893, 19763

ç.+ye 10689, 15624, 17586, 18142

ç.+yi 12135, 15534, 15625, 33617, 35560

[=93]

ÇÂRESİZ: Çare bulamayan, zavallı (kimse), biçare: “İzmir'e Yunanlılar çıktığı günlerde nasıl perişan, **çaresiz**, kimsesizdik, Paraskevopulos Bursa'ya, Zimbarakakis Edirne'ye saldırdıkları günlerde nasıl ancak Allah'tan imdat umuyorduk, bütün o hazin günleri kalp ve zekâ sahibi Türkler daima tahattur edecek, daima o günlerde yaşıyor gibi yaşayacaktır.”

(ç. 13479)

ç. 26971

[=2]

ÇÂRESİZLİK: Çaresiz olma durumu, bir çıkar yol bulamama, elinden bir şey gelmeme, âciz kalma, zavallılık, biçarelik:

“... dört seneden beri yoksullukla, **çaresizlikle**, parasızlıkla muttasıl bir arslan gibi çarpışan bu büyük kalpli insanın hakkında ne söyleyeceğimizi bilemiyoruz.”

ç.+le 13081

[=1]

ÇAR FERDİNAND: I. Ferdinand, Ferdinand Karl Leopold Maria, Bulgaristan prensi ve bağımsız Bulgaristan'ın ilk çarı: “*Dalgakıranın ucunda, bir İtalyan heykeltıraşının eseri, bir Çar Ferdinand heykeli görünüyor.*”

(ç. 2996)

ç. 1847, 3090

ç.+ın 3474

[=4]

ÇARH: *Fars.* 1. Âlem, dünya:

“*San-ırim çarh siyâh atla-sa yer yer bürün-ür/ Âh et-üp bâdiseher yol.lara düş-müş sürün-ür*”
(ç. 37805)

2. *Çarh-ı felek: *mec.* Talih, baht, kader:

“*Sîne.den derd ile bir âh et-eyim kim dön-sün/ Aks.ine çarhıfelek mihridıraşân.ı bile*”
(ç. 37814)

ç. 38394

ç.+ı 38384

[=4]

ÇARIK: İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı:

“*... kurşunî cübbe ve çarık giyen kadınlar sokak sokak dolaşiyor, orada ders veriyor, burada vaaz ediyor, hastalara koşuyorlar.*”

ç. 30464

[=1]

ÇARIKLI: Çarık giymiş olan, çarık giyen:

“*Ressam, ‘Tell’i gür saçlı ve sakallı, boylu boslu, dizlerine kadar gömlekli, çarıklı köylü bir ilâh gibi, dinî cazibesi olan ulvî bir mahlûk kılığında tasvir etmiş.*”

ç. 17498

[=1]

ÇAR İMPARATORLUĞU: Rus İmparatorluğu:

“*... Asıl düşmanımız olan Çar İmparatorluğu kim bilir kaç devlete inkısam edecektir.*”

ç. 2904

[=1]

ÇARK: *Fars.* 1. *mec.* İşlemekte olan, devam edip giden düzen:

“*Hiç dur-madan hayât öğüt-ür devret-en bu çark/*

“*Ölmek sıra.yladır sıralan-makta var.sa fark*”

(ç. 36608)

2. *Çarkıfelek: *mec.* Talih, baht, kader:

“*Anadolu ile birleşmeyi, hâsılı bu eseri vücuda getirecek bütün malzemeyi beklemek hatadır, feleğin çarkı, murat ettiğimiz gibi, bütün bir devir durmaz, şimdiye kadar durmadığı gibi.*”
(ç. +ı 13222)

[=2]

ÇARLIK RUSYASI: Rusya Çarlığı, 1547 yılında Korkunç İvan'ın Çar unvanı almasıyla başlayan ve 1721'de Çar I. Petro'nun Rusya İmparatorluğu'nu kurmasıyla son bulan Rus devletinin resmi adı:

“*Bulgaristan bizi o zaman tek başına yenmemişti, denizden, karadan üç menfaati vardı, Çarlık Rusyası'nın haricî siyasetindeki hudutsuz kuvvete istinad ediyordu.*”

(ç.+nın 26431)

ç. 11980

[=2]

ÇARMIH: *Fars.* Suçlunun öldürülmek amacıyla çivilendiği haç biçimindeki darağacı:

“*Abdülhak Hâmid Bey "bir diğer tecellî-yi 'ulvî' diyor ve biz kimdir anlıyoruz, besbelli Suriye'nin Nâsıra kasabasında doğan Peygamberdir ki, ümmeti, Celîl köyünde çarmıha gerilmiştir derler, bizse urûc ettiğini biliriz.*”

(ç.+a 31034)

“*De-yordu İnsan.a çarmıh.ta haz ver-ir îman/ De-dim ki Hazretiİsâ da genç i-miş o zaman*”
(ç.+ta 36381)

ç.+ında 36450

[=3]

ÇARP-: 1. Hızla dokunmak, şiddetle vurmak: “*Serseri bir torpilin çarpmasından korkan yolcuların sessiz endişesi ortasında Boğaz'dan girdik.*”

(ç.-masından 2509)

2. (Manevi bir kuvvet bir kimseyi) Gazabına uğratmak:

“*Velîyullâh'ın türbesini de yok etmişler. Lâkin Bâli Efendi, türbesinin bozulduğu gece papazı çarpmış, kötürüm etmiş.*”

(ç.-miş 3410)

3. (Kalp için) Vurmak, hızla atmak:

“*(...) her taraftan sararak yürüyen kolordumuzun trampete velvesiyle hâlâ kalbimiz çarpıyor.*”

(ç.-ıyor 18272)

4. Aksetmek, yansımak:

“Çok yakın.dan mı bu ses.ler çok uzak.lardan mı/
Üsküdar.dan mı Hisar.dan mı Kavaklar.dan mı/
Bursa.dan Konya.dan İzmir.den uzak.tan uzak.a/
Çarp-ıyor birbiri ard.inca o dağ.dan bu dağ.a”
(ç.-ıyor 35697)

5. Atmak, fırlatmak:

“Şopen ne.yi tehçil eyle-r/
Bin kerre öp-üp âlet.i tebcil eyle-r/
Çarp-ar yer.e tezlil eyle-r”
(ç.-ar 39037)

6. ***Göze çarpmak**: Dikkati çekecek görünüşte olmak:

“Kibar yaratılmış, uzun boylu heybetli, güzel yüzlü, bin kişilik bir cemâat arasında **göze çarpar**, şahsına hürmet ettirir bir adamdı.”
(ç.-ar 34105)
“Ona hâlâ gidil-irken geçil-ir bir yol.dan/
Göz.e çarp-ar ölüm âyet.leri sağ.dan sol.dan”
(ç.-ar 36089)

ç.-an 2314, 18647, 24190
ç.-ar 5967, 18245, 22552, 23133, 27328
ç.-ıyor 10518, 18224, 18259, 27562, 29615
ç.-madı 20942
ç.-maz 17127
ç.-miş 3409, 10635
ç.-tı 20946, 26713, 34406
ç.-tığ 23133
[=25]

ÇAR PAVLO: Rus çarı:

“... lâkin hünez menfâ yolunda iken kendini nefy edenler, **Çar Pavlo'yu** boğmuşlar.”

ç.+yu 26118
[=1]

ÇARPIK: Gerektiği gibi olmayan, düzgün olmayan: “(...) ‘Ben nasıl bi-nihâyeyî yazarım?’ mısra'ını **çarpık**, imâleli ve mütenâfir bulduğu için: ‘Siz tekrar söyleyebilir misiniz?’ demişti. Ben de: ‘Bî-tenâhîyi ben nasıl yazarım?’ şeklini tavsiye etmiştim. Artık Abdülhalim Memduh, bu sür'atli tashih hâdisesini istidadımın en yüksek bir hâdisesi gibi ilân etmişti.”

ç. 2105
[=1]

ÇARPINTI: Kalbin hızlı ve sık vurması:

“... .. Bursa'ya girince kim bilir ne yürek **çarpıntılar**ı geçirmiştir.”

ç.+ları 16417

[=1]

ÇARPIŞ-: 1. Birbirine çarpmak:

“Gözleri her zamandan ziyade **çarpışan** kılıçlar gibi kıvılcımlı ve yüzü sertti.”

(ç.-an 18414)

2. **mec.** Mücadele etmek, birbirine üstün gelmeye çalışmak:

“Ağaoğlu Ahmet Bey, korkunç bir Merkez-i Umûmî lisanı kullanarak Halide Edip Hanım'la **çarpışıyordu.**”

(ç.-ıyordu 9009)

ç.-an 13076, 18261, 18401

ç.-ırken 30406

[=5]

ÇARŞAF: Fars. 1. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli sokak giysisi:

“**Çarşaf**ları soluk fakat iyi bir ihtiyar kadında arkasında yirmi yaşlarında yetişmiş genç bir Türk kıızı girdiler.”

(ç.+ları 23976)

“Engin.den uç-tu sanki bir altın kanatlı kuş/
Rüzgâr aç-mıştı siyâh **çarşaf.ını**”

(ç.+ını 38767)

2. Yatağın üstüne serilen veya yorgan kaplanan bez örtü:

“Ali Kemal'in cesedi toplu iğnelerle bir **çarşafa** sarılmış, önünde bir mukavva parçasına ‘Hâin-i din ü vatan Artın Kemal’ yazılmış duruyordu.”

(ç.+a 10415)

ç.+ına 30503

[=4]

ÇARŞAFLI: Çarşaf giymiş olan (kimse):

“Yüzü gözü kapalı, soluk **çarşaf**lı bir kadın... oturduğum masaya doğru yanaştı.”

ç. 23951

[=1]

ÇARŞI: Fars. Dükkânların bulunduğu alışveriş yeri:

“Doğru **çarşıya** çıktık.”

(ç.+ya 766)

“Semt.in oruçlu halk.ı süzül-müş benizli.ler/
Sessiz.ce **çarşı.dan** dön-üyorlar birer birer”

(ç.+dan 35937)

ç. 5552, 8292, 13237, 28229, 28229

ç.+da 23805, 31695, 33986

ç.+dan 15, 5326, 7933

ç.+lar 7337

ç.+ları 2044, 18927

ç.+larından 22890

ç.+larla 1000

ç.+mız 28967

ç.+nın 194, 28256

ç.+sı 1002, 21276, 28257

ç.+sına 73

ç.+sında 77, 78

ç.+sını 4848

ç.+ya 9868, 19692

ç.+yı 23749

[=31]

ÇARŞIKAPISI: İstanbul'un Eminönü ilçesine bağlı bir muhit:

“**Çarşıkapısı'nda**, Ayakapı'da, Şehzadebaşı'na yakın olan On Sekiz Seymenler Mezarlığı'nda, sur diplerinde görülen bütün omerkatlerde en sade mücahitler yatar; onları kudsî görmek an'anesi babadan oğula intikal ediyordu.”

ç.+nda 16694

[=1]

ÇAT-: 1. Birine çıkışmak, hakkında sert şeyler söylemek veya yazmak, saldırmak, hücum etmek:

“Müslümanlığın koyu zamanlarında yeni ihtida etmişlerin ikbâlîne, yahut hâriçten gelmiş Müslümanların devlete **çatışına** karşı içeriden aksülamel olduğuna dâir yüzlerce vesika vardır.”

(ç.-ışına 27154)

2. ***Kaşlarını çatmak**: Alnını buruşturup kaşlarını birbirine yaklaştırarak öfke, düşünce, endişe veya ciddiyetini belli etmek, yüzü asık, somurtkan veya endişeli bir durum almak:

“Efendi, Sâlim Efendi karşısında değişmiş gibiydi. **Kaşlarını çatmış**, ağır ağır konuşuyordu.”

(ç.-miş 35456)

ç.-arak 34670

ç.-arsa 12518

ç.-miş 34048, 35445

ç.-tı 33807

[=6]

CATALCA: İstanbul iline bağlı ilçelerden biri:

“Yunanlıların **Çatalca'dan** İstanbul minarelerini görmesi mi cihanın sulhüne yarar, yoksa bütün cihanın artık sulhun yüzünü görmesi mi?”

(ç.+dan 15986)

ç. 17089

ç.+da 11645, 23306

ç.+dan 23793

[=5]

ÇATALCALI: Çatalca ilçesinden olan kimse: “Dün akşam eski Türklüğü yalnız hissetmedim, ayan beyan gördüm de. Pehlivanları ortaya çıkaran adam, adlarıyla, sanlarıyla, memleketleriyle, köyleriyle haber veriyordu: Şumnulu, Balıkesirli, Nakkaşlı, **Çatalcalı**, Selânikli, Servili derken, Türk diyarının uzak ve yakın isimlerini iştüyordum.”

ç. 21320

[=1]

ÇATALLI: İki veya daha çok ihtimali olan:

“Edirne? O daha **çatallı** bir mesele!”

ç. 12599

[=1]

ÇATI: 1. Bir yapıyı örten ve eğik yüzeyleri olan damın tahtadan iç yapısı:

“Yem dökülürken imâretin geniş saçaklarından, kafeslerinden, damından, **çati** aralarından, belki yüzlerce, diğer güvercinler, galeyanlı bir süzülüşle, havayı kanad gürültüleriyle doldurarak indiler, yem verilen sahanlığı kapladılar.”

(ç. 35294)

2. Bir yapının, bir evin damını kuran parçaların bütünü:

“Hakikaten o zamandan sonra kendi öldü, biz evlatları küçük yaşda dağıldık, perişan olduk, hâsılı o gün bugün bir daha bir **çati** altında birleşemedik!”

(ç. 85)

[=2]

ÇATIK: Çatılmış olan:

“... **çatık** kaşlarla, kıvılcımlı gözlerle baktı.”

(ç. 17009)

ç. 17002, 34539

[=2]

ÇATIL-: Çatma işine konu olmak:

“Cüssesi, yürüyüşü, **çatılmış** kaşları, çenesinden aşağı akan munis ve san bıyıkları, gözlerini örten kaşları, açık göğsü, kabadayı tavrı, gür sesi, hâsılı her farikası eski Osmanlı devrinden olduğunu hatırlatırdı.”

ç.-miş 287

[=1]

ÇATIR: Bir şeyin yıkılır, kırılır, ezilir, sökülür, yanarken veya başka sert bir şeye çarparken çıkardığı sesi anlatır:

“*Vatan **çatır çatır** yıkılırken Ziya Bey muztaripti, lâkin o en fena günlerde bile kurtulacağımızdan ümitvâr olduğunu söylüyordu.*”

(ç. +çatır 8741)

ç. 8733, 13973, 13973

ç.+çatır 14451

[=5]

ÇATIRDA-: Çökmeye, yok olmaya yüz tutmak, tehlikeli duruma düşmek:

“*Son hareketleri gösteriyor ki Arnavutlar kurtulmak azmindedirler, yeni Yunan İmparatorluğu'nun çatır çatır **çatırdadığını** işitiyorlar...*”

(ç.-duğımı 13979)

ç.-yor 14452

[=2]

ÇATKIN: (Yüz, çehre, kaş için) Çatık:

“***Çatkın** kaşlarla bakıyordu.*”

ç. 2809

[=1]

ÇATLA-: *mec.* Hissettiği bir hâlin etkisine dayanamayacak duruma gelmek, bir hâli dayanamayacak kadar kuvvetle hissetmek:

“*(...) ‘Düşünmekten kafatasım **çatladı**, bu memleketin inkırazını durduracak salim bir idare usûlü bulamadım.’ (...)*”

(ç.-dı 19202)

ç.-madan 11943

ç.-rcasına 16225

[=3]

ÇATLAT-: **Ayin (Aynı) çatlatmak:* İçinde ayın harfi olan bir kelimeyi telaffuz ederken ayın sesini Araplar gibi gırtlaktan çıkarmak:

“*Pâdişâhlarımız, müftülerimiz biz bu harfleri iyi söyleyelim diye mahalle mekteplerimize asırlardan beri tecvid dersleri koydurmuşlar, fakat yine bir türlü telâffuz edememiş, hattâ iyi telâffuz edenlerle: ‘**Ayin’ı** iyi **çatlatıyor!**’ diye eğlenmişiz.*”

(ç.-iyor 28924)

ç.-arak 28924

ç.-iyorsun 28926

[=3]

ÇATRA PATRA: Bir dili iyi bilmeyen birinin bozuk, yarım yamalak, yalan yanlış konuşmasını

ifade etmek için kullanılır: “*Bu zât yanına yaklaştı. Benimle tanıştı. **Çatra patra** Türkçe söylüyordu.*”

ç. 1682

[=1]

ÇAVUŞ: Onbaşidan sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş:

“*Muhafız askerin safları arkasından **çavuşlar** geziniyor, intizamı kaybetmemeye çalışıyorlardı.*”

(ç.+lar 10615)

“*Nef’î kasîde.siyle öğül-müş bu bahçe.de/ Zâbit **çavuş** nefer yat-ıyorlar Pilevne.de*”

(ç. 38532)

ç. 15314

ç.+u 1134, 6507

[=5]

ÇAY: (I) İrmaktan küçük, dereden büyük akar su: “*Meriç, dağlardan hızını yeni almış berrak bir **çay** gibi akıyor ve yavaş yavaş büyüyordu.*”

(ç. 742)

ÇAY : (II) Çaygillerden, kokulu, beyaz ve sarımsı çiçekler açan, sert, dişli ve kısa saplı yaprakları olan bir ağaççığın yapraklarının haşlanması ile elde edilen, kırmızı renkli, güzel kokulu içecek:

“*Cumaları, arkadaşlarımla hükümet konağının karşısında bir kıraathanede **çay** içmeğe gider ve orada Servet-i Fünûn nüshalarını okurdum.*”

(ç. 2077)

“*Çini bir kâse.de bir Çin **çay**.ı iç-mekteydi/ Bir güzel yırtıcı kuş göz.leri gör-düm bak-tım*”

(ç.+ı 37003)

ç. 3092, 3324, 4979, 7972, 10371, 11676, 12065, 19680, 20492, 23191, 23195, 23940, 23975

ç.+a 2171, 6555, 11674, 20747

ç.+ı 7970

ç.+lara 19040

[=22]

ÇAY-GEDE: Çay yetişen yer:

“*Hindular Ganj sularından, Çinliler Çin'in rengârenk çarşılarından, Japonlar da bahçelerinde gelincik açan **çaygedelerden** ayrı düşmeği düşünmüyorlar.*”

(ç.+lerden 22906)

ç.+lerinde 28760

[=2]

ÇAYIR: 1. Üzerinde gür ot biten düz ve nemli yer: "... iki tarafı **çayır** olan, içerisinde sandallarla gezilen bu mesirede acaba Avrupa fikrine zıt olan ne vardır?"

(ç. 8270)

"Hazîn hazîn çağıldı-r lââtîf kır.larda/
Koyun.lar ot.lar hazâretnü mâ **çayır.larda**"
(ç.+larda 39269)

2. Yahya Kemal'in çocukluğunda Üsküp'te gezdiği mesire yeri: "Üsküb'ün birçok mesirelerini; Tahta Ilıca'yı, Şeyh Suyu'nu, **Çayır'ı** Hüseyin'le gezerek öğrendim."

(ç.+ı 350)

ç. 8265, 38310

ç.+larda 31649

[=5]

ÇEHİZLİK: Çeyizlik. Çeyiz için hazırlanmış olan, cihazlık: "Babam, karârını merhametsiz bir kalble icra etti. Annemin **çehizlik** eşyasını hamallarla tellallar çarşısına gönderdi, haraç, mezad sattırdı."

ç. 73

[=1]

ÇEHRE: Fars. 1. Yüz, surat, sima:

"Çocukluk hâtıralarım arasında derin bir iz bırakmış olan bu **çehreyi** sonra artık hiç görmedim; nereye gitti?"

(ç.+yi 279)

"Dünyâ yüz.ünde bir sefer ol-sun tanış-madan/
Öz **çehre.nizle** siz.leri gör-mekteyim bu an/
Siz.lersiniz bu ân.ı ışıq.larla Türk et-en"
(ç.+nizle 35962)

2. Yüz ifadesi: "Tevfik, telâşlı ve tuhaf bir **çehre** ile yanıma yaklaştı."

(ç. 2778)

3. Görünüş: "İstanbul genç, dinç bir devletin merkezi oluverdi. Bambaşka bir **çehrede** yeni bir medeniyetin asırlarını gördü."

(ç.+de 5958)

"Yalnız biz.imdi **çehre** ve rûh.iyle biz.di o/
Üsküp ki Şardağ.ında devâm.ıydı Bursa.nın"
(ç. 36333)

4. **teşmil**. Şahsiyet, insan, sima:

"Bu güft ü gûlar Süleyman Nazif'i iyi bir **çehre** olarak göstermiyordu."

(ç. 8860)

5. ***Çehre-i safvet**: Saf, temiz sima:

"Evet bu **çehreisafvet** bu mübtesim sîmâ/
Dehâyısan 'at.ıdır bir dehâyıhassas.ın"

(ç. 39319)

ç. 8853, 10658, 11575

ç.+dir 9306

ç.+ler 10654, 28450

ç.+lerden 8864, 16987

ç.+leri 10595, 13493, 18812

ç.+lerimize 12413

ç.+lerin 12362, 24399

ç.+lerinde 34844

ç.+lerinden 29843

ç.+lerini 31123

ç.+lerle 26912

ç.+n 35814

ç.+si 3897, 6218, 10412, 10558, 12940,
15263, 15274, 17753, 25348, 25761

ç.+sinden 22345

ç.+sine 10757, 13857

ç.+sini 1449, 18125, 25668

ç.+siyle 12415, 13186, 15578, 30455

ç.+ye 6248, 28236

[=47]

ÇEHRELİ: Çehresi olan:

"Bütün gözler ona müteveccih. İri yarı, bayağı **çehreli**, lâkin sevimli."

ç. 3322

[=1]

ÇEK: Slavların batı kolundan olan bir ulusun soyundan gelen kimse: "Lâkin kilise bomboş... İçini Rus ve **Çek** ressamaları birçok eizze resimleri ve dinî sahnelerle donatmışlar."

ç. 3160

[=1]

ÇEK-: 1. (Bir şeyi bulunduğu yerden) Kendine doğru getirmek, kendine yaklaştırmak:

"Mezarçılar artık kabri kapayacaklarını ihtar ettiler. Şevket bir türlü ayrılamıyordu; onu güç **çektik**."

(ç.-tik 10766)

2. (Bir şeyi veya bir kimseyi hareket ettirerek bulunduğu yerden) başka bir yere doğru götürmek, hareket ettirip sürüklemek:

"Helâlî gömlekle kayıkçıların **çektığı** kayığıyla Boğaziçi'ni sahil sahil dolaşiyor, yeni bir hayaleti, Rumeli Hisarı'nın yaşmaklı feraceli son hanımını seyredebilmek için Göksu deresinde saatler geçiriyor."

(ç.-tiği 10536)

3. (Bir şeyi bulunduğu yerden veya diğer şeyler arasından) Çıkarmak:

“Dedi ki İstanbul muhâsara.sı/
Başla-rken al-dığım gazâ yara.sı/
İç.inden çek-tiğim bu altın ok.tu”
(ç.-tiğim 36328)

4. Katlanamamak, tahammül edememek:

“Hüseyin Siret, o zaman, şiir tarafımı
çekemezdi.”
(ç.-emezdi 2175)
“Yalnız duy-an yaşa-r söz.ü de-rler ki
doğru.dur/
Yalnız duy-an çek-er de-rim en doğru söz
bu.dur”
(ç.-er 36424)

5. (Asker, ordu, kuvvet gibi kelimelerle)
Göndermek, sevk etmek:

“Bu fasılada seferberlikten usanan, terhise su
sayan Yunanistan, ordularını Anadolu’dan ve
Trakya’dan çeker, o muntukaların zimâm-ı
idâresini, sulhün tamamıyla akdi ve teessüsüne
kadar büyük devletlerin komiserleri,
kumandanları zabıta ve jandarması ele alır.”
(ç.-er 16197)

6. *Çile çekmek: Dert ve meşakkate katlanmak,
eziyet ve sıkıntıya uğramak:

“Üç asırdan beri çile çeken ve halkın alt ta
bakasına, geniş mikyasta, iyiden iyiye yayılan,
hattâ hükümdarın ailesi içine bile giren yeni bir
din, Hıristiyanlık, çilesini dol durmuştu, ilk önce
serbest bırakılan bu din, devletin resmî dini
olursa imparatorluğun havasına ferahlık
gelecekti.”
(ç.-en 4902)

7. *Çubuk (Çubuğunu) çekmek (içmek): Çubuk
denen ağızlıkla tütün içmek:

“Hava iyi olduğu zaman, he men her sabah,
semtin çınarlı kahvesinin bahçesinde, yan yana
çubuklarını çekerken, uzun boylu konuşur, vakit
geçirirlerdi.”
(ç.-erken 33638)

8. *Dünyâdan el (el etek) çekmek: İnsanlardan
uzaklaşp bir kenara çekilmek, dünyaya ait
meselelerle ilgilenmemek, inzivâyâ çekilmek:

“Yâhud da ikbâlden düşer, o takdirde derhâl
inzivâyâ çekilir dünyâdan elini eteğini çeker ve
kimseyle uğraşmaz.”
(ç.-er 19796)

9. *El (elini) çekmek: Vazgeçmek, ilgisini
kesmek, sarfinazar etmek:

“Hazan da er-se Kemâl el çek-er mi cânan.dan/
Leb.inden ol meh.e îmâyîârzû dökül-ür”
(ç.-er 37708)

10. *Hasret çekmek: İçi, özlediği şey veya
kimseye kavuşma arzusu ile dolu olmak,
kavuşamamanın üzüntüsünü yaşamak:
“Nice milletler istiklâllerini kaybederler. Benî
İsrail gibi asırlarca onun hasretini çekerler,
sonra uyanırlar tekrar kan dökerler ve
kazanırlar.”

(ç.-erler 18474)

11. *Ser çekmek: Yükselmek:

“Çeşme.lerden su ak-ar rengârenk/
Gök.e ser çek-miş ağaç.lar yücel-ir”
(ç.-miş 36179)

ç. 13750, 36559, 36833, 37540, 38308

ç.-diğim 28327

ç.-ecek 13329

ç.-eektir 19590

ç.-elim 1560, 1561, 1562, 1562

ç.-emedi 7547

ç.-emeyenler 13053

ç.-emiyecek 22561

ç.-emiyor 14492, 17913, 17926

ç.-en 1601, 4898, 8182, 12831, 18399,
27959, 28850, 30993, 34500

ç.-enler 16535, 30368

ç.-enlerden 30372

ç.-enlere 30371

ç.-enlerin 23676

ç.-er 1565, 14541, 16002, 16185, 19781,
22974, 32082

ç.-erdi 526, 39192

ç.-erek 6866, 7888, 22848, 31830

ç.-erim 15883

ç.-erken 22846, 33627

ç.-erüz 25728

ç.-eyim 29513

ç.-iverdiler 38323

ç.-iyor 7535, 18193, 25598, 34142

ç.-iyordu 1011, 6407, 6439, 34106

ç.-iyordum 1783

ç.-iyorlar 14730, 17046

ç.-iyorlardı 31607

ç.-me 7224, 38272, 38898

ç.-meden 7275

ç.-medikçe 13386
ç.-mek 490, 16236, 16343
ç.-mekteyiz 37872
ç.-memek 10347, 13357
ç.-meseydi 14034
ç.-meye 12753, 16340, 17917
ç.-meyen 30374, 39120
ç.-mez 31341
ç.-miş 4059, 11484, 12115, 18097, 34037,
35075, 38438
ç.-mişlerdi 10366
ç.-ti 13156, 22261
ç.-tiği 5484, 6137, 10529, 17988, 25129,
37654
ç.-tiğimiz 18496
ç.-tik 10759, 15663
ç.-tikleri 12480
ç.-tiklerini 27033, 27034, 30372
ç.-tiller 190
ç.-tim 20635, 26048
[=1]

ÇEKDİR:- Bir şeyi başka bir yöne doğru sürükletmek, götürmek:

“Göksu bir nahoş hava şimdi Çubuklu pek zihâm/
Sevdiğim tenhâca çekdirsek mi Sa'dâbâd'a dek
(Nedim)”

ç.-sek 7512

[=1]

ÇEKİÇ: Çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti:

“... bir milletin lisânı şiir gibi âteşin bir örs ve
çekic arasında işlenebilirdi.”

ç. 32500

ç.+le 17030

[=2]

ÇEKİDÜZEN: *Çeki düzen vermek: Derleyip toparlamak, düzeltmek, intizama koymak:

“Banyoya gitmiş, tıraş olmuş, yeni çamaşır giymiş, kendime münasip bir çekidüzen vermişim.”

(ç. 4073)

ç. 28974

[=2]

ÇEKİK: Bir yana doğru çekilmiş, gerilmiş gibi olan: “Çekik gözlerin uzun kirpikleri birbirine girift olarak süzülüşü bir eski Türk meclisinde eski Türk gazel-serâsı nasıl bağrından vurulur...”

ç. 28335

[=1]

ÇEKİL:- 1. Ayrılıp gitmek:

“Cafer Bey kınıldanıp kalktı, çekildi. İkimize de birdenbire ağır bir sükûn çökmüştü.”

(ç.-di 9603)

2. Örtülmek, kapatılmak:

“Bir affî âile sessizlik.i var ev.lerde/

Ört-üyor fark.ı asâlet.le çekil-miş perde”

(ç.-miş 36063)

3. (Bir yere) Gitmek, girmek, dönmek:

“Yol.da tek tük görün-enler çekil-ir ev.lerine/
Gece sessizlik.i semt.in yayıl-ır her yer.ine”

(ç.-ir 38579)

4. (Bir işten) Kendi isteğiyle ayrılmak:

“Bu iki paşanın vekilliğinden de kavgalı ve gürültülü olarak çekildi.”

(ç.-di 9969)

5. Daha önce ilgilendiği bir şeyle artık

ilgilenmez olmak, o şeyden kendini çekmek:

“İtilâfçılar nifak ve fesatlarından kesel
getirmişler, hepsi birer tarafa çekilmişlerdi.”

(ç.-mişlerdi 10266)

“Artık çekil-ince söz ve saz.dan/
Ömür.üm İçErenköyü.nde geç-sin”

(ç.-ince 36221)

(ç.-ince 36221)

6. (Askerî bir kuvvet) Bulunduğu yeri terk edip geriye doğru gitmek, gerilemek, ric’at etmek:

“Bir defa Yunan orduları Anadolu'dan ve Trakya'dan çekilsin, Türk milleti ne kadar sulhâr ve ne kadar sulhe lâzım bir unsur olduğunun derhâl ispat edecek”

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

(ç.-sin 15904)

ç.-diği 4434, 4458, 28730
ç.-diğinden 17919
ç.-diğini 1398
ç.-dik 21404
ç.-diler 3674, 11573, 23949, 23980, 26583
ç.-dim 10629
ç.-ebilir 17770
ç.-eceğini 35382
ç.-ecek 2842, 6844
ç.-ecekse 15492
ç.-eçektik 25336
ç.-emez 17772
ç.-en 3352, 5899, 11260, 17217, 21044,
35903
ç.-enler 34893
ç.-erek 6419, 12830, 30531
ç.-ip 17929, 17972, 25319, 30197
ç.-ir 11638, 16134, 19780, 21403, 28180,
30525, 31605, 32619, 33446, 33497
ç.-irken 35429
ç.-irse 14365, 15890
ç.-irsiniz 31921
ç.-iyor 25533, 28840
ç.-iyordu 25967
ç.-iyorlar 21743, 30585
ç.-iyorlardı 10584
ç.-meden 18962
ç.-mediği 28729
ç.-mek 2842, 5237, 11320, 15106, 17920,
32973
ç.-mekle 13491, 14234
ç.-melidirlir 14221
ç.-memek 15504
ç.-memiz 25334
ç.-mesi 8110
ç.-mesini 25811
ç.-mesiyle 16175
ç.-meye 9651
ç.-meyen 2443
ç.-miş 1364, 2985, 3784, 3821, 6158, 7951,
9025, 10414, 11889, 20184, 28298, 28841,
30519, 31195, 34828, 34871, 36063, 36732
ç.-mişti 18644
ç.-miyor 6123
ç.-miyorlar 24374
ç.-sek 7757
ç.-sem 17053
ç.-sin 13997, 15892, 25808, 25808
[=117]

ÇEKİLİŞ: Çekilmek işi:

“Rumeli faciasından sonra Türk devletinin
çekilişine yâr ağladı, hattâ zaman zaman ağyar
da teessüf ediyor; bunu hep biliyoruz.”

ç.+ine 1051

[=1]

ÇEKİN-: (Bir şeyi yapmaktan herhangi bir
koru veya düşünceyle) Geri durmak, kaçınmak,
sakınmak, içtinap etmek, hazer etmek:

“Satılmış olan Gençtürklerle aslaa görüşmez ve
konuşmazdı; hattâ onlarla görüşenlerden de
çekinirdi.”

(ç.-irdi 4029)

ç.-diği 35066

ç.-diğim 11604

ç.-diğine 34077

ç.-diğini 9567, 10066

ç.-dim 26933

ç.-ir 9846, 34320

ç.-irsin 9576

ç.-iyor 15754, 16243

ç.-iyoruz 28812

ç.-medi 35211

ç.-mediği 29556

ç.-medim 33941

ç.-memin 32995

ç.-meyerek 34357

ç.-mezdi 9840

ç.-mişlerdir 26169

ç.-miştim 33836

[=21]

ÇEKİNGEN: Her şeyden çekinen, ürkek, tutuk
(kimse), muhteriz: “Bir insan gençliğinde,
durgun, dalgın, **çekingen** olmamalı, yaşının
icâbı biraz açılmalı.”

ç. 34659

[=1]

ÇEKİNGENLİK: Çekingen olma durumu:

“Rıza Tevfik yayvan ağzıyla yeni bir şiir
tecrübesini, benim tecrübelerimi kendisine
anlatmıştı, lâkin içimde bir **çekingenlik** vardı.
Olduğu gibi dost kalmamızı tercih ediyordum.”

ç. 8499

[=1]

ÇEKİRDEK: 1. *Çekirdekten yetişmek: Bir işi
tâ başından, çiraklıktan başlayarak yapa yapa
öğrenmek: “Muallim bu asırda ancak
çekirdekten yetişebiliyor...”

(ç.+ten 28748)

2. ***İncir çekirdeğini doldurmaz**: (Bir iş veya mesele için) Çok önemsiz, çok anlamsız: “Kitaplarında cinas, leff ü neşr-i müretteb, iham, icaz gibi bir **incir çekirdeği doldurmayan** oyunları gösterdiler.”

(ç.+i 27919)

ç.+ten 3258

[=3]

ÇEKİRGE: Bursa'nın bir ilçesi:

“Bugün bilmem kaçınıcı defa olarak Bursa'dayım. Erkence, **Çekirge'den şehre** indim.”

ç.+den 19686

[=1]

ÇEKİŞ-: Anlaşmazlık içinde bulunmak, tartışmak, münâkaşa etmek:

“Muvazeneli bir hücumkârlıkla **çekişmeye** başladık.”

ç.-meye 11610

[=1]

ÇEKİŞTİR-: **mec.** Dedikodusunu yapmak, aleyhinde konuşmak, kötü taraflarını söylemek:

“... hükümeti dilediği gibi **çekıştirdi.**”

ç.-irdi 17029

[=1]

ÇEKMECE: Masa, dolap vb. nin öteberi koymaya yarayan, dışarıya doğru çekilen gözü, çekme:

“Nesrin üstadı yerinden kalkarak **çekmecedен** bir tutam müsvedde aldı.”

(ç.+den 30697)

ç.+sine 33322

ç.+yi 1199

[=3]

ÇEKOSLAVAKYA: Çekya (Çek Cumhuriyeti). Orta Avrupa'da 1918 ile 1992 arasında varlığını sürdürmüş ülke. [1 Ocak 1993'te Slovakya ve Çek Cumhuriyeti adlı iki bağımsız devlete bölündü.]:

“Macaristan'da bir buçuk asrı tecâvüz eden hükümranlığımız esnasında bizim Avrupa'daki tabii serhaddimiz taayyün etmişti. Bu serhad Estergon'du. Oradan ileriye gitmemiz hatâ olduğu gibi oranın karşısına yâni şimdi **Çekoslavakya** denilen Tuna tarafına da geçmek hatâ idi.”

ç. 25181

[=1]

ÇEKTİR-: 1. ***Zahmet çek(tir)mek**: Sıkıntıya uğratmak: “Söze gelince bu hususta da Müslümanlara **zahmet çektirmiyorlar.**”

(ç.-miyorlar 12784)

2. ***Telgraf çek(tir)mek**: Telgrafla haber göndermek:

“Bu aralık Trakya hakkında, Yunanlılardan başka hiçbir devletin kendi hesabına beyanatta bulunmak, **telgraf çektirmek**, telefon etmek gibi kaygısı olmayacağını idrak ederiz.”

(ç.-mek 16364)

ç.-meye 10597

[=3]

ÇEKTİRİL-: ***Fotoğraf çek(tir)mek**: Bir makine vasıtasıyla bir görüntüyü tespit ettirmek:

“(...) mesainin muhtelif kısımlarından gerek önceden ve gerek sonradan **çektirilmiş** fotoğrafler yanımdadır.”

ç.-miş 6765

[=1]

ÇELEBİ: **teşmil.** Görgülü, kibar, zarif, terbiyeli, nazik kimse:

“Vak'a-i Hayriyye'yi müteakip efendi ve **celebi** bir nesil yetiştirmek gayreti yüzünden eski sporlarımız tamâmiyle zail olmuş.”

(ç. 26497)

ç. 927, 17953, 18249, 26487, 33746

ç.+leri 33373

ç.+siydi 33271

ç.+ydi 33716, 33843

ç.+yi 33844

[=10]

ÇELEBİ SULTAN MEHMED: Altıncı Osmanlı sultanı: “**Çelebi Sultan Mehmed'i** Anadolu'da dağılan topraklarımızı tekrar derler toplarken görseler, henüz Rumeli'de istirdat edilmemiş şehirlerimizin hesabını sorarlar.”

(ç. 12515)

ç. 12493

ç.+i 758, 12509

[=4]

ÇELENK: Çiçek, dal, yaprak veya madenden yapılan ve başa takılan halka: “Yesü'e Galileli diyen bu muhterilerin musâhabeleriyle uyanan Julyanus kayser, **çelengini** başına saracağı gün Galileli'nin mezhebine harb açarak, eski âlemi idâme edeceğine and içti idi.”

(ç.+ini 23088)

“Düş-sün **çeleng.i** Rûm.un eğil-sün serîFirenk/
Vur Türk.ü gönder-en yeditakdir aşk.ma”
(ç. +i 37343)

[=1]

ÇELİK: 1. Demirin yüzde ikiden daha az karbonla meydana getirdiği alaşımdan yapılmış:
“Şi'r.e aksettir-ebilseydin eğer dinle-rdin
Yüz fetih şi'r.i okun-dukça **çelik** tel.lerden”
(ç. 35980)

2. **mec.** Çok kuvvetli, çok güçlü, çok sağlam:
“Ertesi gün işittik ki millî hareketin **çelik**
nefesiyle yürüyen Türk orduları, İnönü'nde, yeni
Yunan imparatorluğunun kartalını yumurtada
iken kırmış, Yunan ejderlerini boğmuş, bir
tarafı Bursa'ya, bir tarafı Uşak'a kadar
paçavra gibi savurmuş.”
(ç. 13427)

“Schiller bu karlı dağ.lara gel-mişti genç iken/
Hürriyet özleyiş.lerinin mûsikî.sini/
Duy-muş ve söyle-mişti **çelik.ten** sadâ ile/
Hürriyet.in o devir.ini idrâk et-enlerin/
Hulyâ.larında var.dı bir efsunlu hâtıra”
(ç. +ten 37063)

ç. 12957, 15341, 24334, 24639, 39074
ç.+in 39110
ç.+ten 16141, 36541

[=11]

ÇELİKLİ: ***Ağzı çelikli**: Sözü nü esirgemeyen:
“Çünkü Râif Efendi yok edilse bile, arkada
Hisar'da, **ağzı çelikli** bir Atâullah Efendi
kalyordu. Onun ağzını kapatmak güç olurdu.”
ç. 34384

[=1]

ÇELİMSİZ: Gücsüz, zayıf:
“Bu caddeden geçen halk kambur, **çelimsiz**,
soluk, zibidi göründü.”

ç. 7640

[=1]

ÇEMBER: ***Çember sakal**: Yüzü çevreleyen
ince ve yuvarlak sakal:
“Taslak, baş altında o yalçın yüze o **çember** hacı
sakalı ne kadar yaraşıyor!”

ç. 21309

[=1]

ÇEMBERLİTAŞ: İstanbul'un Fatih ilçesinde bir
semt:

“Şimdiye kadar **Çemberlitaş'da** Antoine gibi
mübdî' bir nazır, kırtâsiyatda mütehasıs, bizi

maaş-perverlerin akıntısına kürek çekerek nura
çıkardırdı.”

(ç. +da 31836)

ç. 6581

ç.+daki 31821

[=3]

ÇEMEN: Fars. Çimen, yeşillik yer:
“Ergeç o çemen toprak.ımızdan bit-ecek/
Yaş dök-tü bulut çayır **çemen.den** geç-erek”
(ç. +den 38310)

ç. 38309, 38435

ç.+de 37705, 38312, 38313

ç.+deyiz 38230

[=7]

ÇEMENSİZ: Çemeni olmayan:
“Ben âlemi neleyim çemenzâr/
Ben âlemi neleyim **çemensiz?**”

ç. 31227

[=1]

ÇEMENZÂR: Yeşillik, çimenlik, çayır:
“Ben âlemi neleyim **çemenzâr**/
Ben âlemi neleyim çemensiz?”
(ç. 31227)

“Billâh o **çemenzâr** yan-ar dâmen.imizden/
Bir şeb biz.i sevk-et-se felek mev'idi aşk.a”
(ç. 37532)

ç.+a 38369

ç.+da 38308

[=4]

ÇENE: 1. Omurgalılarda, üzerinde dişler
bulunan kemik parçası ile etrafındaki yumuşak
kısımlardan meydana gelen ağzın alt kısmı,
yüzün hareketli olan uç kısmı: “Cüssesi,
yürüyüşü, çatılmış kaşları, **çenesinden** aşığa
akan munis ve sarı bıyıkları, gözlerini örten
kaşları, açık göğsü, kabadayı tavrı, gür sesi,
hâsılı her farikası eski Osmanlı devrinden
olduğunu hatırlatırdı.”

(ç. +sinden 284)

2. ***Çene çalmak**: Gevezelik etmek, oradan
buradan konuşup vakit geçirmek:
“Okumakta tenbel, **çene çalmakta** fa'âl olan
Hâlid Râşid'e de bu merakımı aşıladım.”

(ç. +çalmakta 2214)

ç. 13724, 16133

ç.+si 157

ç.+sinin 154

ç.+siyle 25675

ç.+ye 13939
[=8]
ÇEPÇEVRE: 1. Çepeçevre, bütün yanlarını kuşatan:
“... Türk vatanının Trakya'da, İstanbul'da **çepçevre** bütün Anadolu'da nasıl uyanmaya başladığını izâh ve İstanbul'da kendi hissî bir tecrübesini şerh etti.”
(ç. 23602)
“Bir neş'eli hengâme.de **çepçevre** yamaç.lar/ Hep aynı tahassüs.le meyillen-miş ağaç.lar”
(ç. 36805)
2. Bütün çevresini, her tarafını kuşatacak şekilde, firdolayı:
“Gör-düler Ayna.da bir gizli cihan/ Ufuk.u **çepçevre** ölüm servi.leri”
(ç. 36725)
ç. 818, 1120, 1812, 5660, 6020, 6525, 7716, 7733, 15965, 18920, 19162, 19680, 20802, 23351, 25079, 37111, 38106
[=20]
ÇERÂĞ: Fars. 1. **teşmil**. Işık, alev:
“Yârin ki her tebessüm.ü dâğ üst.ü bağ ol-ur/ Dest.inde câmineşve semâvî **çerâğ** ol-ur”
(ç. 37690)
2. ***Çerâğ-ı elest**: Elest ışığı:
“Millî hareketi bir kıvılcımken söndüremeyen nefesler bir gün bir güneş olduktan sonra söndürmeye çalışırlarsa ne demeli? Nefesle kâbil-i itfa mudır **çerâğ-ı elest**?”
(ç.+ı+elest 12366)
[=2]
ÇERÇEVE: 1. Bir şeyin etrafını kuşatan nesne:
“Bu şadırvan avlusundaki sütun **çerçevesi** Türk mimarîsi içinde doğmuş, onunla hallihamur olmuş bir ustanın eseridir.”
(ç.+si 5547)
2. **mec.** Fikir, görüş, zaman vb. nin alanını belirleyen sınır:
“Sırrı Paşa'nın Mektûbât'ı arasındaki gazelleri, adımı unuttuğum bir şâirin Mülhemât unvanlı bir eseri on beş yaşındaki şiir kâinatının **çerçevesini** teşkil ediyordu.”
(ç.+sini 2027)
“Son yıl.larım artık/ Geç-sin o tahayyül.lerimin **çerçeve.sinde**/ Bir saltanat iklim.ine benze-r bu şehir.de”
(ç.+sinde 36271)

ç. 5378, 5398, 5432, 5926, 5940, 5961, 8351, 12154, 14289, 20208, 22823, 24863, 24863, 24867, 28701, 32069, 32551, 35927, 36052, 36927
ç.+de 11735, 12905, 19225, 20984, 36920
ç.+den 8600
ç.+dir 5651, 36506
ç.+leri 9363
ç.+lerine 28599
ç.+m 36386
ç.+nin 6674
ç.+si 1648, 4469, 4818, 5378, 5397, 5399, 5517, 5542, 5741, 6056, 6513, 6616, 13204, 15073, 15948, 20559, 28167, 28699, 29887, 29927, 38676
ç.+sidir 18876
ç.+sinde 702, 6640, 28703, 31520
ç.+sinden 8614
ç.+sine 5982, 12710, 32534
ç.+sini 2026, 27716
ç.+sinin 31214
ç.+siyle 20927
ç.+ye 26703
[=68]
ÇERÇEVELE-: **mec.** Sınırını çizmek, sınırlamak, hududunu tayin etmek:
“Nâsir taraflı, Nâmık Kemal'in şahsiyetini edebiyatta kat'î olarak **çerçeveliyen** taraftır.”
ç.-yen 32583
[=1]
ÇERÇEVELEN-: Sınırlanmak:
“Cânan.la gez-diğim kıyı.lar sür-düğüm hayat/ Öz mâvilik.le **çerçevelen-miş** o levha.da/ Ömür.ün murâd.umızca geç-en mutlu gün.leri”
ç.-miş 36303
[=1]
ÇERİBAŞI: Çingene topluluklarının başı:
“Çingenelerin ezeli demokrattığı bu âlâyışde de göze çarpıyordu; meselâ çok iyi giyinmiş ve süslenmiş bir çeribaşının yanında, yalınayak, pis gömlekleli bir baldırı çıplak gidiyor ve **çeribaşı** ile senli benli görüşüyordu.”
(ç. 901)
ç.+nın 899
[=2]
ÇERKES KEMAL: Genç Türkler'den biri:
“**Çerkes Kemal**, Abdülhalim Hikmet, Galib Ata, Doktor Re'fet. Bunlar hâricinde Paris'de oturan,

yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

ç. 3805

[=1]

ÇERKEZ: Kafkaslarda yaşayan halklardan olan kimse: “Türk milleti bir dinde ve bir mezhepte olan ve Türkçeyi müşterek lisan telâkki eden, Türk, Kürt, **Çerkez**, Arnavut ve Boşnak unsurlarının Kurûn-ı Vustâ'dan beri terkihiyle vücut bulmuş bir millettir.”

(ç. 13186)

ç. 2187, 2722, 6814, 12844, 35475

ç.+i 1087

ç.+ler 1091, 2738

ç.+lerde 2725

[=10]

ÇEŞİT: Tür:

“Eski üslûpta İstanbul'un yüz sene evveline kadar farikası; mimarî manzumeleri etrafında her biri başka **çeşitte** semtlerdi.”

(ç.+te 5439)

“Taş.lar sokak çocuk.ları geç-sen mahalle.den/ Her piç baş.ında başka **çeşid.den** belâ ol-ur”

(ç.+den 38998)

ç. 617, 4170, 15439, 17507, 26130, 26131, 26280, 28118, 28181, 28354, 30002, 31311, 33485, 35330

ç.+e 5637

ç.+i 618, 6000

ç.+inden 18915

ç.+leri 15250

ç.+te 6439, 10340, 32200

ç.+ti 4170

ç.+tir 5675, 15439

[=27]

ÇEŞİT ÇEŞİT: Türü türü:

“... eski devleti idare etmiş olanlar arasında **çeşit çeşit** gizli şahıslara, hattâ en yoksul tabakadan yetişmiş olanlara tesadüf olunur.”

(ç. 26137)

ç. 26660, 28110, 31332, 32917, 35300

[=6]

ÇEŞİTLİ: Türü:

“Ruh bu kadar **çeşitli** manzaralar arasında sıkılmazdı.”

(ç. 5748)

ç. 23683, 28908

[=3]

ÇEŞM: Fars. Göz:

“Süzme **çeşmin** gelmesün müjgân müjgân üstüne/ Urma zahm-i sîneme peykân peykân üstüne”

(Nedim)

(ç.+in 28339)

“Ne mükedder çıkıl-ır seyr.e ne mahzun yürün-ür/ Bâğ.a sensiz var-amam **çeşm.ime** âteş görün-ür”

(ç.+ime 37808)

ç.+i+ibret.iniz 30998

[=3]

ÇEŞME: Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalıklı su hazinesi veya yapısı, pınar:

“Ecdadımız her sokak başında umûmî çeşmeler hayrat bırakmış.”

(ç.+ler 19899)

“Bir tas ziyâ al-ıp iç-iyorlar o **çeşme.den**/ Allâh.a şükret-ip dur-uyorlar ve kolkola/ Sessiz yavaş yavaş dal-ıyorlardı bir yol.a”

(ç.+den 36624)

ç. 820, 5424, 6183, 12587, 14471, 36618

ç.+de 36668

ç.+den 834, 22841, 36067, 37668

ç.+ler 5697, 8209, 37351, 38747

ç.+lerden 36178

ç.+lerdendir 38745, 38749

ç.+lere 30825

ç.+lerimiz 28620

ç.+lerin 7512

ç.+lerinin 28214

ç.+nin 822, 12587, 12589

ç.+sinin 820

ç.+yim 20072

[=29]

ÇEŞMELİ: Çeşmesi olan: “Rifâî tekkesi, Üsküb'ün eski, güzel, ziyâretgâh, **çeşmeli** ve şadırvanlı, oldukça zengin bir dergâhtıdı.”

ç. 1980

[=1]

ÇEŞMESİZ: Çeşmesi olmayan:

“Bu toprak Türklüğün iman devirlerinden çok sonra temeddün ettiği camisiz, minaresiz, ezansız, şadırvansız; türbesiz, tekkesiz, kabristansız, servisiz, kitabesiz, **çeşmesiz** olduğu için...”

ç. 7930

[=1]

ÇEŞNİ: Bir şeyin kendine has olan özelliği:
“Türkçeye yeni bir **çeşni** vermiş, hemen hemen
daima neşeli ve canlı, görüşte hususiyet ve
yazışta hüner göstermiş bir muharrirdir.”
(ç. 9315)

ç. 9907, 21205, 29053
ç.+de 19445
ç.+den 31658
ç.+leri 28106
ç.+si 1325, 6025, 9906, 18862
ç.+sinde 11032, 27624
ç.+sini 961, 9671, 11374
ç.+yi 6032
[=17]

ÇETE: Yasa dışı işler yapmak veya
etrafındakileri korkutmak amacıyla bir araya
gelmiş topluluk: “Bütün Fransa'da binlerce
eşkiya **çetesi** ortalığı kasıp kavuruyor.”
(ç. +si 25517)

ç. 16043, 18620, 26553
ç.+ler 18619
ç.+siydi 16014
ç.+siyle 16857
[=7]

ÇETE BAŞI: Çete lideri: “... bir diğeri
meşrûiyetin Hânında Arnavud **çete başısı** olarak
kendinden bahsettiren Bayram Fehmi'ydi...”

ç.+sı 2068
[=1]

ÇETELE: Hesap tutmak için çizilen çizgi:
“Bu siyah cildin lisânı bu nâma lâyük bile değil,
çetele gibi âdî bir tarif vâsıtası, lâkin içinde bu
âdî vâsıtayla, derme çatma bir kılıkta tasvir
edilmiş bir âlem var ki bütün bu devrin şiirini,
nesrini, mûsikîsini, resmini, canlandırabilir.”

ç. 30115
[=1]

ÇETİN: 1. Güçlükler ve zorluklarla dolu, güç,
zor, müşkül: “Ben de söz istedim; bu **çetin**
meseleyi alenen bilmediğimi, ancak uzakdan bir
dikkatle nasıl gördüğümü söyledim.”
(ç. 28911)

2. Aşılması zor, sarp:
“(…) ‘Bu defâ da Erzurum... Acem serhaddi...
Çetin yer... Bizim Paşa'yı da hep böyle sarp
yerlere gönderiyorlar.’ (...)”
(ç. 34761)

ç. 856, 4639, 4801, 5071, 5234, 19257,
24112, 27518, 28901, 32031, 34750
[=11]

ÇETREFİL: Telâffuzu güç:
“O zaman **çetrefil**, dar bir lisan olan Türkçe, bu
ulûmun nakli vesilesiyle güzelleşti, genişledi,
zenginlendi.”
(ç. 6378)

ç. 14607, 21807, 30652
[=4]

ÇETREFİLLEŞ-: Çetrefil duruma gelmek:
“Bir naaş nasıl yavaş yavaş solar, çürür, lîme
lîme olur, bir kemik çerçevesi kalırsa Türk
şiirinin de öyle, önce ruhu çekildi, sonra yavaş
yavaş lisânı çürüdü, vezni bozuldu, ahengi
çetrefilleşti.”

ç.-ti 28175
[=1]

ÇETREFİLLİK: Çetrefil olma durumu:
“Bu sefer Türkçesinin **çetrefilliği**, makalelerinin
tatsızlığı, köhneliği mevzû-ı bahs oluyordu.”

ç.+i 9775
[=1]

ÇEVİK: Fars. Kolaylık ve çabuklukla davranan,
tetik, atik:

“Sarışın, iriyarı, **çevik**, sıhhatli bir insandı.”
(ç. 9807)

ç. 9802, 16343, 17215
[=3]

ÇEVİR-: 1. (Bir şeyi) Bir yöne doğru
döndürmek:

“(…) ‘Boğa boynuzlarını hayvanın karnına
geçirirse hemen başını **çevir** bir dakika bakma!
Ondan sonra tekrar seyret!’ (...)”
(ç. 19124)

2. Âdeta ... hâline getirmek, -e benzetmek, -e
döndürmek:

“O kadar şerrine mukaabil bir mucâzât etmedi,
şimdi de bir vuruşta şâfî köpeğine **çevirdi**.”
(ç.-di 34929)

3. Bir şeyi başka bir şey hâline koymak,
değiştirmek, tahvil etmek:
“Şehrin kenarında Kara Camii ilk Bulgar
siyâsilerinden Karavelof kiliseye **çevirmiş**.”
(ç.-miş 3184)

“Sessiz diler fakat Ramazan mâneviyyet.i/
Bir tatlı intizâr.a **çevir-miş** sükûnet.i”
(ç.-miş 35935)

4. (Diğer bir şeyden ayırmak için) Etrafını bir şeyle kuşatmak, sarmak:

“Türklerin rahmetle andığı komserimiz merhum Ali Ferruh Bey de mezarını dört kötü duvarla çevirmiş.”

(ç.-miş 3413)

5. ***Fırıldak çevirmek**: Hile ve düzenle iş görmek, dolambaçlı işler çevirmek:

“İstanbul'da bıraktığı câsuslar Kaymakam'ın, Sadrâzam olmak hırsıyla, birçok **fırıldaklar çevirdiğini**, hattâ ileri gelenlerden birçoğunu mahremiyetine alarak yeminler ettirdiğini, hâsılı Ali Paşa'nun azlini hazırlamış olduğunu haber vermişlerdi.”

(ç.-diğini 34896)

ç. 19110

ç.-di 7356, 10219, 16085, 22708, 34918

ç.-diği 2532, 34338

ç.-dikten 24733

ç.-ebilmek 18550

ç.-ebilmesinin 34923

ç.-ecek 16113

ç.-eceksiniz 23516

ç.-emezler 15815

ç.-en 11310, 21548

ç.-erek 15459, 20134

ç.-ince 15641

ç.-ir 19780, 21116, 35899, 38384

ç.-irken 23439

ç.-irsek 19258

ç.-iyordu 17404, 34234

ç.-iyorlar 15240, 23332

ç.-meden 22882

ç.-meğe 3203

ç.-mek 10071

ç.-meleri 1625

ç.-miş 2826, 3183, 3412, 6864, 6900, 22231

ç.-mişler 3407, 18918

ç.-mişlerdi 6087

[=44]

ÇEVİRME: Çevirmek işi:

“Raks orta.sında bir dur-up oyna-r yürü-r gibi/ Bir baş çevirme.siyile bak-ar öldür-ür gibi”

ç.+siyle 37055

[=1]

ÇEVİRT-: 1. Bir yöne doğru döndürtmek:

“İşte bu kaftıye bahsi bu şüphelyi uyandırarak gözlerimizi gerek aruzlu, gerek heceli eski şüirimize doğru çevirtiyor.”

(ç.-iyor 29738)

2. ***Aleyhine çevirtmek**: Bahsedilen şeye karşı tavır takındırmak:

“L. von Sanders'in o zaman timsali olduğu Alman siyâset-i askeriyyesi bu Türk iştirakini tamamıyla Almanya'nın doğrudan doğruya düşmanı olan devletlerin aleyhine çevirtti.”

(ç.-ti 15335)

[=2]

ÇEVRE: Üstüne nakışlar basılmış, mendil, başörtüsü vb. olarak kullanılan dört köşe tülbent:

“... yüz köylü bâzan el ele, bâzan kol kola, horaya başlarlardı; en başta güzelliğiyle mâruf olan bir kadın, elinde sırmalı bir çevre sallayarak oyunu sevk ederdi.”

ç. 639

[=1]

ÇEVİRİL-: 1. Bir yöne doğru döndürülmek:

“Ben kapıdan girince bütün cemaatin gözleri bana çevrildi.”

(ç.-di 7032)

“Çık-tığın yol.da bugün yelken açık yapayalınız/ Göz.lerin arka.ya çevril-miyerek pervâsız”

(ç.-miyerek 36524)

2. Etrafı bir şeyle sarılmak: “Uzun seneler yüksek binalarla çevrilmiş şehirlerin rü'yetim üzerindeki tesîri devam ediyordu.”

(ç.-miş 2545)

3. Başka bir şey hâline konulmak, değiştirilmek:

“Bu mabet de bir put-perest mabedi değilse bile herhâlde ilk kiliselerden biriymiş, sonra câmî olmuş, beş asır sonra tekrar kiliseye çevrilmiş.”

(ç.-miş 3173)

ç.-dik 194

ç.-en 9440

ç.-memiştir 34226

ç.-meyi 1712

ç.-miş 3172, 4891, 5749, 7244, 7636, 12816,

13167, 16156, 18959, 22839

ç.-mişti 25354

ç.-ir 37046

[=19]

ÇEVİRİLİ: Çevrilmiş:

“Hulyâ.sının yarat-tığı iklim o başka yer/ Gür defne.lerle çevrili afyonlu bahçe.ler”

ç. 37102
[=1]
ÇEYİZ: Gelin için hazırlanan her türlü eşya, cihaz: “Bir Müslüman dükkânından alışveriş ederken bir Müslüman kızının **çeyizine** bir şey zammettiğini...”
ç.+ine 14119
[=1]
ÇEYREK: Dörtte bir: “O anlı şanlı muharebe olalı bu mevsimde tam bir **çeyrek** asır olmuş.”
ç. 16705
[=1]
ÇİFIT: Ar. Yahudi:
“Yeni Mekteb’de iken bir müddetten beri alt alta bir propaganda fısıldanıyordu. ‘Selânik’den bir dönme gelmiş, Müslümanları **çifit** ve gâvur etmek için Yahudi mahallesinde bir mektep açmış!’ diyorlar ve hepimizi korkutuyorlardı.”
ç. 571
[=1]
ÇİĞ: Dağın bir noktasından kopup yuvarlanan ve yuvarlandıkça büyüyen kar kümesi:
“1874’den 1920’ye kadar bir **çiğ** gibi, üst üste gelen felâketlerimizin sebeplerini araştıranlar...”
(ç. 19620)
ç.+dır 15016
ç.+larına 17429
[=3]
ÇİĞİR: 1. **mec.** Tarz, yol, usul:
“Malûmat mecmuasında yeni şiir **çığırında** birçok manzumelerim çıktı.”
(ç. +ında 2097)
2. ***Çığır açmak**: Kendisinden sonra başkalarının da takip edebileceği bir yol açmak, yeni bir tarz başlatmak:
“Şiirin yepyeni bir telâkkisini ortaya sürdükten sonra tahakkuk ettirilmiş şekillerini de göstererek birer **çığır açmış** insanlar Avrupa milletlerinde zuhur ettiler.”
(ç. 27538)
ç. 4183, 8815, 20902, 27574, 27618, 32179, 32245, 32329
ç.+a 826, 20903, 27248, 32277
ç.+da 32334
ç.+dan 24405, 27575
ç.+dı 9347, 9353
ç.+dır 27533

ç.+ı 9367, 27468, 27531, 30314, 32196, 32197
ç.+ıdır 5733
ç.+ın 2368, 3694, 30309, 27571
ç.+ına 2404
ç.+ında 2096, 27908
ç.+ından 23892, 32301
ç.+ını 8785
ç.+lar 28111
ç.+ları 28110, 28586, 31325
ç.+ların 32414
[=41]
ÇİĞİRTKAN: **mec.** Birini veya bir şeyi çıkarı olduğu için aşırı derecede öven, metheden kimse: “Gerçi Ali Kemal, o devrenin en kudretli ve en **çığırkan** muharririydi.”
(ç. 10310)
ç.+ca 16407
[=2]
ÇİĞİRTKANLIK: Bir olayı, bir haberi yüksek sesle çevreye duyuran kimse:
“Halbuki ben sürekli afacanlıkla ve **çığırkanlıkla** koşuşup duruyordum.”
ç.+la 141
[=1]
ÇİĞLİK: Acı, ince ve keskin ses, feryat, figan:
“Müthiş bir **çığlıkla** annemin yatağına atılmak istedim...”
(ç. +la 160)
“**Çığlık**”
(ç. 38650)
ç.+larını 34458
[=3]
ÇİK-: 1. Ulaşmak, erişmek, varmak, vasıl olmak:
“Hızlan-an mevlevî semâ.iyle/
Yedi kat arş.a **çik-mış** Âyîn.i/
O ki bir ihtîşam.lı dünyâ.ya/
Ses ve tel kudret.iyle hâkim.di”
(ç.-miş 35792)
“Ummâna **çikar** burada bugün bekle-diğin yol/
At kalp.ini girdâb.a açıl engin.e rûh ol”
(ç.-ar 36846)
2. Oluşmak, olmak:
“Art-ıyor gökyüzü.nde yıldız.lar/
Gene git-tikçe başka hâl al-ıyor/
Su.yu ürpert-iyor **çik-an** rüzgâr”
(ç.-an 36200)

3. (Bulunduğu yerden) Dışarıya varmak, içeriden dışarıya doğru gitmek:

“Gazi Osman Paşa Selânik'in. Beş Çınar bahçesinden bir kameriyeden mızıkta ve alkış fırtınası ortasında çalkalanan Rumeli halkını selamlamaya **çıkarken** o aralık gelen yaveri eline bir telgraf verdi.”

(ç.-arken 15012)

“Gece şehir.in kapı.sından **çık-tu/** Mehlika Sultan.a âşık yedi genç Kara sevdâli birer âşık.tı”

(ç.-tı 36705)

4. Sonuç olarak belirlemek:

“Dünkü tahminimiz doğru **çıkacak** gibi.”

(ç.-acak 13347)

5. Yükselmek, derece, rütbe ve mevki artmak:

“Orta elçi.ydi bugün **çık-dı** büyük elçilik.e/ Mest iken pâye.si yüksel-di galoş kundura.ya”

(ç.-dı 39012)

6. Yayılmak, duyulmak:

“Bir sektimelîh bahis.i **çık-tu/** Hattâ İzzetMelih bık-tı”

(ç.-tı 39082)

7. (Karaya) Ayak basmak:

“Bu pasaportla vapura girdikten sonra Selânik'e **çıkacaktım** ve doğru Marsilya'ya gidecektim.”

(ç.-acaktım 1632)

“**Çık-tı** Otranto.ya pürvelvele AhmedPâşâ/ Tuğ.lar var.sa gerek.tir Kızilelmâ.ya kadar”

(ç.-tı 37587)

8. Yayınlanmak, neşredilmek:

“Bu şehirde ufacık tefecik, satışı bini geçmez, yerli lisanlarda sönük cerideler **çıkâr.**”

(ç.-ar 15234)

9. (Yüksek bir yere varmak için) Yukarı doğru gitmek, yüksekteki bir yere erişmek, tırmanmak:

“(…) akıbet Pyrenees Dağları'na varmış, en yüksek tepelere **çıkıktan** sonra sevincinden, bir kartal, kanatlarını açar gibi kollarını açmış.”

(ç.-tıktan 17435)

“Cânan.la **çık-tuğım** tepe.ler Baş.ta Çamlıca/ Hâlâ muhayyile.mde parıl-da-r resim gibi”

(ç.-tuğım 36299)

10. ***Ayyûka çıkmak**: teşmil. Etrafa yayılmak, şiddetlenmek:

“Yunanlılar maddeten muztarıptirler, üst üste iki defa İnönü'nde kaçışları cihanın efkârını aleyhlerine çevirdi; mağlûbiyetlerinin rezaleti

günden güne ayyuka çıktığından davalarını kaybetmek üzeredirler.”

(ç.-tığundan 16098)

ç. 36962, 37891, 38041, 38435

ç.-abileceği 17593

ç.-abileceğine 33769

ç.-abilir 15610, 18149

ç.-abiliriz 24809

ç.-abilmişmidir 33198

ç.-acağı 13978, 34805

ç.-acağım 20433

ç.-acağız 14201, 16947, 18859, 22818

ç.-acak 8242, 12989, 13338, 13599, 16848,

18339, 25332, 25871, 26471, 38399

ç.-acaksınız 34656

ç.-ageldi 34807

ç.-alu 29251

ç.-amadı 15012, 32232

ç.-amadığından 26778

ç.-amadık 10762, 24454

ç.-amamış 503

ç.-amamışken 29402

ç.-amamıştı 34101

ç.-amamıştır 20818

ç.-amaz 10843, 13143, 18150, 18150, 29870, 33346

ç.-amazdı 4041

ç.-amazmış 33356

ç.-amıyor 10518

ç.-amıyorlardı 6835

ç.-an 1089, 1239, 1583, 1809, 1811, 1983,

2049, 2682, 3069, 3764, 4711, 5063, 5093,

6052, 6517, 7085, 7398, 7435, 7629, 8348,

8516, 8975, 9454, 9767, 10249, 10401, 10559,

10821, 10843, 10923, 11655, 11657, 11657,

11769, 11848, 12018, 12032, 12796, 13169,

14300, 14811, 14841, 15666, 15931, 16931,

17227, 17537, 18479, 18486, 19792, 19826,

20338, 20356, 20387, 21111, 21300, 21744,

22017, 22297, 22830, 23087, 23279, 23365,

23448, 24414, 24529, 25121, 25305, 25331,

25347, 25375, 25622, 26122, 26519, 28257,

28481, 29127, 29200, 29434, 29499, 29962,

30056, 30065, 30269, 30586, 30882, 32015,

33315, 33569, 34745, 35215

ç.-anın 14094

ç.-anlar 19315, 21770, 30614, 34046

ç.-anlarla 34030

ç.-ar 2406, 2787, 6617, 8336, 11633, 11689,
13205, 13333, 13700, 14195, 14218, 14236,
14485, 14654, 15223, 15259, 15609, 16161,
16191, 16841, 17811, 17822, 20040, 20041,
23296, 26368, 26783, 28730, 28961, 29383,
29869, 30328, 30463, 32932, 33222, 33654,
34583, 35617, 38462, 38479, 38499, 38512,
38915, 39098
ç.-arabilirdim 34587
ç.-arabiliriz 32843
ç.-aracağız 10471
ç.-aracakları 1127
ç.-arak 6310, 22810, 25583, 34572
ç.-aran 32962, 34294
ç.-ararak 443, 20954
ç.-arçıkalmaz 5583, 24275
ç.-ardı 3855, 3986, 9386, 14708, 21097,
21198, 32615
ç.-ardığı 16067
ç.-arinca 24135
ç.-arır 9340, 22191
ç.-ariverirdi 9836
ç.-arız 9604, 23301
ç.-arken 191, 360, 2128, 2559, 2883, 6269,
7036, 10428, 10444, 10577, 11207, 23963,
34608, 34881
ç.-arlar 14211, 15821, 31176
ç.-arlardı 13304
ç.-armak 9400
ç.-armamız 8524
ç.-armış 5019, 14241
ç.-armıştır 8185
ç.-arsa 6774, 14235, 33044
ç.-arsak 12967
ç.-ayım 10517
ç.-dı 3310, 38608, 38823
ç.-dığım 39108
ç.-dık 21406
ç.-dım 8393, 8407, 19692, 38966, 38968,
39224
ç.-ınca 1396, 17371, 24644, 24687, 28398,
30237, 30467, 35617
ç.-ınız 1031, 30217
ç.-ip 3524, 6798, 9244, 12876, 14901, 17368,
23975, 28725, 30035, 32123, 34919, 36501
ç.-ıverdi 24312, 26545
ç.-ıverdim 1637

ç.-iyor 1085, 11970, 17172, 19865, 19866,
24672, 25468, 25480, 25501, 25503, 29031,
29137, 30257, 31924, 35073
ç.-iyordu 312, 10881, 32259
ç.-iyorduk 2859, 8606, 19207
ç.-iyordum 10576
ç.-iyorlar 23278, 25614, 31926
ç.-iyorlardı 8347
ç.-iyorum 2598
ç.-madan 2496, 13977, 26868
ç.-madı 10056, 11617, 19552, 22476, 29035,
34771
ç.-madığından 26778
ç.-madık 27850, 29919
ç.-madılar 33903
ç.-madım 1847
ç.-madıysa 15513
ç.-mağa 29881
ç.-mak 587, 1729, 1768, 5228, 11111, 14436,
15324, 15520, 19226, 20043, 28850, 29916,
32927, 34190, 34549
ç.-makla 17578, 33026
ç.-malıdır 4341
ç.-mamak 7835
ç.-maması 33985
ç.-mamasındaki 20061
ç.-mamasını 10806
ç.-mamasının 32848
ç.-mamış 775, 15660, 16643, 28905, 29136,
32855
ç.-mamıştı 8601
ç.-mamıştır 4876
ç.-manın 32302
ç.-masa 5033
ç.-masalardı 25347
ç.-masaydı 4573, 25345, 31015
ç.-ması 24789, 24804, 34190
ç.-masın 17732
ç.-masına 12424, 17927, 27792, 34259
ç.-masından 26192
ç.-masını 18460, 33770
ç.-masıyle 36287
ç.-maya 1764, 6829, 10931
ç.-mayacağı 13466
ç.-mayacak 28905
ç.-mayan 1733, 10367
ç.-mayayım 9138

ç.-maz 4036, 16841, 17680, 17915, 30463, 33653, 35254
ç.-mazdı 11638, 14785, 26448, 35215
ç.-mazlar 2704
ç.-mazlarına 34047
ç.-mazmış 34957
ç.-miş 23, 114, 1136, 2043, 2125, 3079, 3768, 3834, 3979, 4156, 5161, 5411, 5781, 6194, 6839, 7080, 7153, 7334, 7338, 7857, 7917, 7926, 8214, 8288, 8350, 9266, 9334, 9533, 9542, 9649, 10807, 11370, 12092, 12326, 12379, 12884, 12885, 14959, 14971, 16426, 16651, 16740, 16745, 16750, 16809, 16953, 16984, 17294, 20317, 20644, 21093, 23620, 24221, 24652, 24712, 25755, 26081, 27123, 29240, 29405, 29684, 30694, 32805, 33171, 33227, 33847, 34902, 35512, 35609
ç.-mişler 2600
ç.-mişsa 4155
ç.-mişti 1675, 1703, 3983, 4931, 5307, 5319, 6686, 9425, 9980, 15277, 17299, 23892, 26133, 26782, 26909, 34585
ç.-mıştık 9443
ç.-mıştılar 3574
ç.-mıştım 8436, 9513, 20371, 32298, 32327
ç.-mıştır 8210, 34016, 35243
ç.-mıyor 1029, 20334
ç.-mıyordu 8965, 28895
ç.-sa 7891, 14772, 15608, 15608, 15656, 16794, 28483, 29908, 33771, 35515
ç.-saydı 15607
ç.-sın 24524, 26784, 30011, 33044
ç.-tı 438, 1058, 2097, 2351, 2626, 2710, 2814, 2821, 2853, 3572, 3683, 3879, 3976, 4310, 4623, 6162, 6344, 6512, 6568, 6775, 6835, 8943, 8986, 9035, 9424, 9764, 10199, 10379, 10444, 10940, 11650, 11654, 11668, 11718, 12619, 13198, 13518, 13598, 13686, 13807, 14315, 14337, 14370, 14392, 14516, 15027, 15153, 15642, 15742, 15887, 15938, 17578, 17778, 18339, 18400, 18650, 18664, 18856, 19270, 20571, 20573, 21983, 22004, 22008, 22944, 24194, 24258, 24316, 25295, 25820, 25920, 26021, 26074, 26148, 26402, 26877, 27051, 27201, 28432, 29254, 30331, 30388, 31924, 31952, 32324, 33520, 33980, 34397, 34685, 34716, 34962, 35033, 35281, 37188, 37304

ç.-tığı 8726, 9660, 9701, 9705, 9941, 10272, 12349, 12826, 13473, 14057, 14348, 14424, 14436, 14443, 14444, 14964, 14967, 15864, 16767, 16951, 17849, 18038, 18269, 18302, 22728, 22943, 23327, 24691, 26087, 30404, 30454, 31051, 32934, 32935, 32969
ç.-tığım 1883, 2531, 6504, 17453, 17510, 21669, 30194
ç.-tığımız 9270, 21383, 35594
ç.-tığımızı 7001
ç.-tığın 6318
ç.-tığından 16086, 16616, 16808
ç.-tığını 3446, 3563, 14708, 14983, 16828, 17850, 18459, 34631
ç.-tık 316, 767, 782, 813, 818, 1803, 1813, 2334, 2677, 6188, 7930, 7962, 9554, 9556, 10713, 10763, 11653, 20491, 23311, 29916
ç.-tıkça 23110
ç.-tıktan 19294, 20912
ç.-tıkları 14339, 23336, 31169, 31176, 32083
ç.-tıktan 348, 6100, 6851, 7994, 8234, 17422, 17495, 22820
ç.-tılar 1672, 1733, 6355, 7785, 11244, 12070, 17561, 23085, 34440
ç.-tım 668, 752, 1157, 1443, 1454, 1501, 1535, 1848, 1861, 2528, 2536, 2792, 2830, 6535, 9013, 10629, 11348, 18697, 18709, 18723, 18750, 20480, 25062, 29452, 34550, 34589, 35736
ç.-tıysa 12988, 15937
[=751]
ÇIKAR: Gider. Harcanan para, masraf, sarfiyat:
“Bir sene içinde, feleğin bin türlü germ ü serdine rağmen millî hareket birkaç vilâyetten bir vatan çıkardı; o vatanda geliri **çıkarma** uygun bir bütçe, makine gibi muntazam işler bir idare yaptı.”
(ç.+ına 12342)
ç. 15724, 19377, 22576, 24401
ç.+ına 12428
[=6]
ÇIKAR-: 1. Meydana getirmek, oluşturmak, hâsıl etmek:
“İspat etti ki bir zaman bir aşiretten cihangirâne bir devlet çıkaran bu millet o cihangirâne bugün bir Türk vatanı **çıkarcak** kudrettedir.”
(ç.-acak 12756)
2. Yayımlamak, neşretmek:

“Mektepler mi tesis etmediler, İstanbul'da bir Rus darülfünunu açmaya mı baş vurmadılar, Fransızca gazeteler mi **çıkarmadılar!**”
(ç.-madılar 13232)

3. (Giyilen veya takılan şeyleri) Vücuttan ayırmak: “Camilerimizde potinlerini **çıkaramayanlar**, pantolonları yüzünden diz çökeme-yenler bir gün, hattâ o da değil, iftara kadar ancak birkaç saat açılığa katlanamayanlar, neden seviniyorlar?”
(ç.-amayanlar 14180)

4. (Resim, fotoğraf için) Çektirmek: “Fotoğrafımı **çıkaran** arkadaşım henüz Bruxelles'den gelmedi.”
(ç.-an 19922)

5. (Gizli, kapalı veya örtülü olarak durduğu yerden) Göstermek veya kullanmak üzere almak: “Yataklarımızı gece dolaptan **çıkarpıp** yere serdiğimizizi, sabahleyin tekrar kaldırıp dolaba koyduğumuzu göçebeliğimizin bakiyesinden bir misâl gibi gösterdiler.”
(ç.-ip 21259)

6. Yükseltmek, yükseğe çıkarmak: “Mesnevî şevk.ını eflâk.e **çıkarmış** nây.ız/
Haşret-erek hemnefesîHazretiMevlânâ.yız”
(ç.-miş 37722)

ç.-abildimi 29259
ç.-abilir 19946, 25487
ç.-abiliriz 23283
ç.-acağı 20546, 31912
ç.-acak 11756, 12747
ç.-acaklarmış 20341
ç.-acaktık 3877
ç.-ak 32466
ç.-amadığı 28281
ç.-amamıştı 10381
ç.-amayız 32158
ç.-amazdı 10862, 29257
ç.-amiyordum 589
ç.-amiyorlar 30229
ç.-an 3794, 12746, 14288, 17390, 18113, 19907, 20340, 20908, 21060, 21311, 26759
ç.-anlar 3572
ç.-anları 21738, 21741, 30580, 30583
ç.-anların 33101
ç.-arak 1738, 10498, 34834
ç.-dı 4301, 9697, 10254, 10916, 11022, 11025, 12333, 12611, 14780, 16756, 18173,

18650, 22243, 23533, 24274, 26023, 27946, 28467, 28800, 29236, 32576, 34338
ç.-dığı 1350, 4158, 4159, 4160, 5353, 5913, 10091, 11031, 11755, 12095, 19468, 19966, 21920, 27805
ç.-dığımızı 14722
ç.-dığımızı 35535
ç.-dığını 14559
ç.-dik 8711, 15665
ç.-dikları 647, 15397
ç.-diktan 12740, 16338
ç.-dılar 1452, 2894, 5386, 12313, 12644, 14641, 14644, 26913, 29413
ç.-dım 6506
ç.-ınca 12152
ç.-ımız 17107, 20362
ç.-ip 1574, 21244, 31194
ç.-ır 2407, 15581, 22427, 25776, 28178, 31565
ç.-ırdı 10924, 31830
ç.-ırlar 34672
ç.-iyor 6340, 7304, 14085, 21827, 28281, 30407, 30671
ç.-iyorlar 3170, 30462
ç.-iyorlardı 17758
ç.-ken 15001
ç.-madan 13731
ç.-mağa 1736, 28276
ç.-mak 1765, 3308, 8698, 8700, 8704, 8706, 8708, 9012, 10361, 10802, 10848, 19620, 19705, 20074, 21740, 24143, 24799, 24989, 24991, 26443, 27634, 29001, 30582, 31350, 31367, 31440, 31917, 32197, 32537, 32811, 33900, 34261
ç.-makçün 24016
ç.-makla 4303
ç.-maksızın 13750
ç.-maktan 4322, 10142
ç.-mam 1904
ç.-mamak 4093, 32060
ç.-mamış 32800
ç.-mamışlardı 11486
ç.-mamışmıydın 32808
ç.-mamız 14143
ç.-maya 4013, 4014, 4678, 8719, 8744, 9650, 10925, 10927
ç.-mayan 35012
ç.-mayı 11595

ç.-miş 1020, 2854, 3781, 11363, 12527,
19205, 27669, 29876, 31760

ç.-mişlar 3410

ç.-mişlardı 2228

ç.-mıştı 8434, 10838, 16498

ç.-saydı 24999

[=194]

ÇIKARIL-: 1. Bulunduğu yerden

uzaklaştırılmak, dışarı çıkması sağlanmak:

“Hem yaşımın ve hem mizacımın garip bir
sevkiyle gemiden **çıkartılmam** muhatarasına
mâruz bulunduğum hâlde bir cür'et gösterdim.”
(ç.-mam 1723)

2. Yayınlanmak, neşredilmek:

“**Çıkarılacak** gazetesinin Sultan Abdülhamid'in
aleyhinde sövüntü ve sayıntı ile çıkmamasını şart
olarak koşmuş.”

(ç.-acak 10812)

3. ***Tahta çıkarılmak**: Hükümdarlık makamına
geçmek: “Sultan Mustafa devrilmiş ve Sultan
Mahmud tahta **çıkartılmıştı**.”

(ç.-mıştı 33513)

ç.-abilir 28699

ç.-acağımı 585

ç.-acak 10805, 28366

ç.-amıyoruz 6894

ç.-dı 23862

ç.-dığı 5357

ç.-diğini 10426

ç.-diktan 10433

ç.-ıp 28514

ç.-ır 5364

ç.-iyordu 13819

ç.-mak 1713

ç.-miş 3997, 9044, 13804, 20221, 26110

[=20]

ÇIKART-: Çıkartma işini yapmak:

“Mârûnîleri, hattâ bâzı Müslüman muhiplerini
ayaklandırır, bir alay fitne, gürültü **çıkartır**...”

ç.-ır 35541

[=1]

ÇIKIL-: 1. Çıkmak işi yapılmak: “Beşiktaş bir
tarafından Tophane'ye, diğer taraftan Ortaköy'e
kadar, sahil boyunca, beş yüz sene zarfında bir
düziye mamurlaşmış, basamaklarla **çıkılan**
semtleriyle tepelere kadar yayılmış, her devrin
cami, türbe, çeşme, saray ve konaklarıyla
süslenmiş, tek başına bir şehir olmuştur.”

(ç.-an 5428)

“Ne mükedder **çıkıl-ır** seyr.e ne mahzun yürünür/
Bâğ.a sensiz var-amam çeşm.ime âteş görün-ür”

(ç.-ır 37807)

2. *(**Bir işin**) **İçinden çıkamamak**: Güçlüklerini
yenip halledememek, üstesinden gelememek:

“Yunanistan **içinden çıkılmaz bir işe girdi**.”

(ç.-maz 15619)

ç.-ırmı 32452

ç.-ıyor 20482

ç.-maz 3312, 15522, 15607

[=6]

ÇIKIN: Bir beze sarılarak düğümlenmiş küçük

bohça, çıkı: “... bir anne nasıl daima

çıkınlarında bir ihtiyat akçesi saklarsa...”

ç.+larında 15752

[=1]

ÇIKINTI: Bir metne bir şey eklemek veya bir
yanlışı düzeltmek için satır dışına yazılan yazı,

çıkma, derkenar: “Herhâlde münekkid girinti
çıkıntı içinde birçok mütâlaâttan sonra yine en
büyük meziyeti Refik' Bey'e bahşediyor.”

(ç. 21940)

ç.+ları 30433

[=2]

ÇIKIŞ: Çıkmak işi veya tarzı, huruç:

“Yine Ada'da ve bir vapur **çıkışında** Ali Kemal'i
gördüm.”

(ç.+ında 2867)

ç. 6836, 19222, 29917

ç.+ı 10620

ç.+ını 3030

ç.+ının 12309

ç.+larında 534

[=8]

ÇIKMAZ: Çözümüne ulaşmayan, çözüm yolu
olmayan:

“Hükümdardan mebusa kadar hepsi biliyor ki
Yunanistan fecî bir **çık mazdadır**.”

ç.+dadır 18160

[=1]

ÇIKRIK: Elle çevrilen ve ucuna bağlı olan ipi
sarmak sûretiyle aşağıdaki kovayı yukarı

çıkarak kuyudan su çekmeye yarayan dolap:

“Var-dılar **çıkrik.ı** yok bir kuyu.ya/
Mehlika.nın kara sevdâlı.ları”

ç.+ı 36721

[=1]

ÇILDIR-: 1. Aklını oynatmak, delirmek
tecennün etmek:

“Annem ölmüştü. **Çıldırmuş** bir hâldeydim.”
(ç.-miş 165)

“Annemin na’sını gördümdü/
Bakıyorken bana sâbit ve donuk gözlerle/
Acıdan **çıldıracaktım**”
(ç.-acaktım 36489)

2. Şiddetini çok fazla arttırmak, azgın ve taşkın
bir durum almak:

“En mutantan donanma.lar/
Binbir ufuk.da silin-ir/
Çıldır-ıp haykır-inca fırtına.lar”
(ç.-ıp 38762)

ç.-dı 10251
ç.-iyordu 6576, 21391
ç.-iyordum 6546
ç.-mışçasına 12246
ç.-mıştır 15611
[=9]

ÇILGIN: Sınır tanımayan, ölçüsüz, aşırı coşkun:

“Pek sevgili Beybabacığım. Bugün Asır
Gazetesi'neyazdığınızı haşiyeyi **çılgin** bir
meserretle okudum.”
(ç. 19930)

ç. 19915, 22779
[=3]

ÇILGINCA: Çılgin gibi, deli gibi, delicesine:

“Esir Jeminüs'ü hatırladım; onun Roma
esaretinden, Pyrénées Dağları'na kaçtığı gün,
hürriyetin son ilticagâhı olan tepelerde, kollarını
açarak, **çılginca** bir sevinçle: ‘hürüm!’ diye
bağırıldığını bir daha işittim.”

(ç.+ca 17385)
ç.+sına 26066
[=2]

ÇILGINLIK: Çılgin olma durumu:

“... elleri ve ayakları kınalı genç köçekler, zil ve
defin hudutsuz **çılginlığıyla** sabahlara kadar
raks ederlerdi.”

ç.+ıyle 21331
[=1]

ÇINAR: Fars. İki çeneklilerden, 30 metreye
kadar uzayabilen, gövdesi kalın, uzun ömürlü,
geniş yapraklı bir ağaç (Platanus):

“Camiden çıktık. Yanındaki harem avlusunda,
bir **çınar** altında İki üç eski mezar taşı ortasında
kahve içtik.”
(ç. 783)

“Yedi yüz yıl sür-en hikâye.mizi/
Dinle-miş ihtiyar **çınar.lardan**/
Mûsikî.sinde bir taraf.tan dîn/
Bir taraf.tan bütün hayât ak-muş”
(ç.+lardan 35771)

ç. 35297
ç.+ın 35303
ç.+ların 7945
ç.+larla 35921
[=6]

ÇINARALTI KAHVELERİ: İstanbul'da ve
Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çınar ağaçlarının
altına yapılan kahvehaneler:

“Bu adamlarda, daha elli sene evvelki **çınaraltı
kahvelerimizde**, sakın temiz, eski tarzdaki
Müslümanların, ilk bakışta hissedilen sevimli
hâlleri de yokdu.”

ç. 19693
[=1]

ÇINARALTI KAHVESİ: İstanbul'un Emirgân
semtinde bir kahve [Emirgân'a asıl kimliğini
kazandıran yapılar, I. Abdülhamid tarafından
yaptırılan cami, meydan çeşmesi, hamam ve
dükkanlardır. Camiin önündeki küçük meydan,
bu meydana bir masal güzelliği veren çeşme,
çınar ve Çınaraltı Kahvesi, Yahya Kemal'in
yurtdışındayken en çok özlediği manzaraydı.
bk.Ayvazoğlu, Beşir; EDA, s. 153]:

“Tenhâ Emirgân.in **Çınaraltı.nda** kahve.si/
Poyraz.la söyleş-ir gibi yaprak.ların ses.i”
(ç.+nda 36665)

ç.+nda 37162
[=2]

ÇINARLI: Çınarı olan:

“Hava iyi olduğu zaman, he men her sabah,
semtin **çınarlı** kahvesinin bahçesinde, yan yana
çubuklarını çekerken, uzun boylu konuşur, vakit
geçirirlerdi.”

ç. 33635
[=1]

ÇINARLI KAHVE: İstanbul'da bir kahve :
“Râşid Efendi, **Çınarlı Kahve'de**, her gün
buluştuğu Behlül Efendi'ye: ‘Mehmed Ali Bey'in
demin bu sokaktan geçerken, bitik hâlini
gördünüz, zavallı adamın belli ki bir ayağı
çukurdadır.’ dedi.”

ç.+de 34029
[=1]

ÇINGIRAK: Hayvanların boynuna veya ses çıkarması istenen yerlere asılan, içinde hareket eden küçük taneler bulunan madenî yuvarlak: “Akşam çoban sadâ.ları art-ar güneş sön-er/ Gür **çingirak.larıyla** davar yaylâ.dan dön-er” ç.+larıyle 36579 [=1]

ÇINLAT-: Bir yeri kuvvetli ve tiz bir sesle doldurmak, inletmek: “Halk kadınları mızraklarını havada sallayarak, muzafferâne: Ekmekçiyi, Ekmekçi karısını ve çiraklarını getirdik! Nâralarıyla Paris'i **çinlatıyorlar.**” (ç.-ıyorlar 25648) ç.-an 12074, 31655 ç.-arak 2839 ç.-ıyorlar 7970, 25634 [=5]

ÇIPLAK: 1. Üzerinde gerekli olan veya bulunması bir güzellik verecek olan şeyden bulunmayan, giyecek, örtecek, koruyacak, süsleyecek vb. bir şeyi mevcut olmayan, üryan: “Kardeş kardeşin **çıplak** vücudunu, ne kadar tagayyür etse, tabii bir aşinalıkla tanıyabilir. Ve cesette iki kurşun yarası görünüyordu.” (ç. 10760)

“Süt beyaz omuz.unu **çıplak** gör-düm” (ç. 38768)
2. İçinde gerekli eşya bulunmayan: “Soyulmuş kiliseler **çıplak** bir hâlde bulunuyorlardı.” (ç. 5326)

3. Yalın, süssüz: “Hamdullah Suphi, Türkçenin son merhalesine bir ad bulmuş: **Çıplak** Türkçe.” (ç. 29029) ç. 3084, 5322, 6294, 9783, 10753, 17402, 18971, 21305, 22717, 23946, 24300, 26071, 29028, 29033, 30455, 31460 ç.+lara 30369 [=18]

ÇIPLAKLIK: 1. Fakir, züğürt olma durumu: “Bin defa mübarek olan İstiklal Cidalimiz Anadolu'nun orta vilâyetlerinde, yoksulluğun ve **çıplaklığın** aşırı bir derecesinde başlarken ve bu cidali açanlar Büyük Harb'in fecî netîcesini olduğu gibi görürlerken, İstanbul'da bir gazetede çıkan bu tefrikası Enver Paşa

hayranlığından henüz uyanmamış birçok kaari'ler arasında bir mırıldanma uyandırdı.” (ç.+ın 30074)

2. Yalın, süssüz olma durumu: “Nâmık Kemal Lâtin nesrinin **çıplaklığındaki** güzelliği idrak etmiş olsaydı ne kudrette bir nasır olurdu, bu misâllerden çabuk anlaşılır.” (ç.+ındaki 32605) ç.+ını 32263 [=3]

ÇIRA: Ağacın bu kısmından alınıp ateş tutuşturmakta kullanılan ufak odun parçası: “(Rakofça'da kırçı denilen gece eğlencelerinde meş'aleler) iki çeşit olurdu. Bir çeşidi, içine (konulan) **çıra** ve odun parçalarıyla yanan iptidâi meş'alelerdi.” ç. 618 [=1]

ÇIRAĞ: Fars. ***Çırağ edilmek:** Resmî dairelerde maaşa geçirilmek: “Bir gün Mehmed Bey, Enderûn'a **çırağ edildi**, hazîne odasına alındı.” ç.+edildi 34675 [=1]

ÇİRÂĞAN: Çırağan Sarayı: “İstanbul'dan çıktığım zaman Sultan Murad mahbesi diye herkesin bakmadığı, yüzünü çevirdiği muhteşem **Çırâğan** yanmıştı, karşımızda bir iskelet hâlinde duruyordu.” (ç. 2533) ç.+la 30821 [=2]

ÇİRÂĞAN SARAYI: İstanbul'un Beşiktaş ilçesi, Çırağan Caddesi üzerinde bulunan tarihi saray: “Emsalsiz bir bahar sabahıydı. Vapur **Çırâğan Sarayı** önünde demirledi.” (ç. 2531) ç.+nın 4163 [=2]

ÇIRAK: Zanaat öğrenmek için bir ustanın yanında çalışan kimse: “**Çırak**, kalfa ve ustaların sıfatları, mevkileri, kıyafetleri eskisi gibiydi. Üsküp o kadar eski ve o kadar Türk'tü ki İstanbul'dan ve Selânik'den gelen yeni kelimeleri, yeni eşyayı, hattâ yeni şarkıları alafranga telâkki ederdi.” (ç. 1005)

ç. 2009, 5603, 25593

ç.+ı 28036

ç.+ını 25591

ç.+larını 25633

[=7]

ÇIRAKLIK: Çırac olma durumu, yamaklık:

“Ondan sonra Sinan'ın **çiraklığından** beri güzide bir tilmizi olan Mehmed Ağa mimarbaşılık makamına geçmiştir.”

ç.+ından 5702

[=1]

ÇİRÇİPLAK: 1. Bitki örtüsü bulunmayan:

“Oturduğumuz tepenin karşısında, tıpkı bir ehram **çırçıplak**, çirkin diğer bir tepe vardı.” (ç. 839)

2. Tamamen çıplak, çırılçıplak, anadan doğma, anadan üryan:

“Ruslar istilâ ettikleri zaman Bulgarları bu havuzlara anadan doğma **çırçıplak** girmeye alıştırmışlar.”

ç. 3208

[=2]

ÇİRP-: 1. İki şeyi birbirine çarpmak:

“Hangi Türk, ömründe bir defa, vücûdu çıplak, belinden diz bağlarına kadar kisbetli, zeytin yağına bulanmış bir güzellikte, kollarını sallayarak, ellerini **çırparak**, meydan okuyan bir naranın şevkiyle gürleyerek, bu meydana görünmenin şanlı hissiyle ürpermemiştir?” (ç.-arak 21314)

2. Çalmak, hırsızlık etmek:

“O, vaktini bir düziye Avrupa payitahtlarında, Londra'da, Paris'te geçirirken arkadaşları Atina'da keyf-â-keyf bir tarzda hüküm sürdüler, çaldılar, **çırptılar**.”

ç.-tılar 13512

[=2]

ÇİRPİN-: 1. (İnsan veya hayvan) Duyulan bir acı sebebiyle veya irade dışı vücudun bazı kısımlarını, bilhassa kol ve bacakları şiddetle hareket ettirmek suretiyle sarsılmak, (vücut) hızlı hızlı kıpırdayıp oynamak:

“Kendimi Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına kaptırdım; suyun hızıyla uzaklaştım; muhakkak olarak boğuluyordum, hayli su içmiştim, can havliyle **çırpınıyordum**, ölüm korkusundan kollarım da kesilmişti.”

(ç.-ıyordum 309)

2. Çok istenilen bir şeyi gerçekleştirebilmek için aşırı derecede çaba harcamak:

“Binaenaleyh Yunan erkân-ı harbiyyesi her ne yapıp yapıp önce, bu mağlûbiyetin lekesini silmek için **çırpınıyor**.”

(ç.-ıyor 16100)

ç.-a 17418, 17418, 23785, 23785

ç.-an 27184

ç.-ıp 15241

ç.-ıyoruz 23718

[=9]

ÇİÇEK: Çiçek açan kır veya bahçe bitkisi:

“İstasyonlarda köylü kadınlar küçük sepetlere birer **çiçek** demeti gibi iyi yerleştirilmiş meyvalar satıyorlar.”

(ç. 3063)

“Hayât.ı râyiha sihir.iyle sindir-en toprak/ Bugün ne semt.ine bak-sam **çiçek** çimen yaprak” (ç. 36570)

ç. 7337, 30809, 36399, 39240

ç.+e 30869

ç.+ler 19601, 29282

ç.+leri 36562, 37108

ç.+lerini 22641

[=12]

ÇİÇEKLİ: Çiçeği olan:

“Çimenli, **çiçekli** bir bahçe ortasında üstü camlı, mustatıl bir bina.”

ç. 30443

[=1]

ÇİFT: 1. İki bir takım meydana getirmiş olan, iki taneden ibaret:

“Deli Ahmed arabacıydı. Güzel bir faytonu ve cins bir **çift** hayvanı vardı.” (ç. 295)

2. Tarlayı (iki öküz takımı ile veya sabanla) sürme işi, ziraat:

“İptidâi **çift** âletleri, silâhlar, köylerin kumaş, ağaç ve demir işleri hâsılı bütün Bulgarlık mükemmel bir tasnifle görülüyor.” (ç. 3134)

3. İki, tek olmayan:

“Diğer birçok vezir camiinde Bursa ve Edirne'de görülen **çift** yahut birçok kubbeli plân, İstanbul'da da uzun bir müddet sürdü.” (ç. 5477)

4. ***Çift çubuk**: Ekilip biçilen toprak ve bu iş için kullanılan âlet edevattan ibaret varlık:

“Muahedenin tatbikinden sonra bize en elverişli siyaset cenkcülük değil, sükündür, **çift ve çubuktur**, yeni doğan Türk milliyetini millî temeller üzerine kurmaktadır.”

(ç. 12682)

ç. 3133, 5472, 6137, 12673, 16805, 19154, 21299, 21299, 21318, 21326, 21326, 21481, 21481, 21992, 23436, 23436, 23677, 29393, 29394

ç.+e 7947, 7976, 7988, 7998, 8033

ç.+in 22979

ç.+ler 23424

ç.+lere 20501

[=27]

ÇİFTÇİ: Geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse: “*Filibe ovasının çiftçilerindenmiş...*” (ç. +lerindenmiş 863)

“*Gusûn.u çiftçi.leri kuş.ları et-er hoşgâm/ Riyâh aşkuhayâl bahşet-er nesîmîter.e*”

(ç. +leri 39272)

ç. 1418, 3511, 3514, 26300, 26322, 26323, 26437

ç.+ler 633

ç.+lerimizin 23599

ç.+lerle 3261

ç.+nin 21732, 30574

[=14]

ÇİFTÇİ FIRKASI: Bulgaristan’da bir parti:

“*Malûmdur ki Bulgaristan hükûmet-i hâzırasını mütecanis Çiftçi Fırkası erkânı teşkil ediyor.*”

(ç. 26302)

ç. 3471, 26288, 26308, 26316, 26331

ç.+nın 3246, 26327, 26328

[=8]

ÇİFTÇİLİK: Çiftçinin yaptığı iş:

“*Çapullar, zeametler ve timarlar bugünkü çiftçilik, ticaret ve sînâat yanında tahassürle yâd edilemez.*”

(ç. 18518)

ç.+ini 18538

[=2]

ÇİFTE: Fars. Aynı kimse tarafından çekilen, karşılıklı çift kürekleri bulunan (kayık ve sandal):

“*(...) bir vezirin oğlu her tarafı püsküllü bir atı dere kenarında koşturmuyor, yaşmaklı bir kadın tek çifte bir kayıkla dereden geçmiyor.*”

(ç. 8040)

“*Atla-dı dâmen tut-up üç çifte bir zevrakçe.ye*” (ç. 37487)

ç. 7981, 9267, 13541, 34388

[=6]

ÇİFTE GELİNLER: Eyüp Sultan Camii dış avlusunun kuzeyinde yer alan Çifte Gelinler türbesinde yatan kimseler:

“*Yer altında bir türbede yatan Çifte Gelinler’i görmek için çömeldik, yerle beraber olan pencereden baktık.*”

ç.+i 7951

[=1]

ÇİFTLİK: Ürün elde etmek için ekilip biçilen, hayvan yetiştirilen ve içinde çalışanların oturması için evler ve ahır, kümes gibi hayvan barınakları bulunan geniş arazi, çiftlik:

“*Akşam üstü çiftliğe gittik.*”

(ç. +e 9169)

ç.+e 1215

ç.+i 670, 21434

ç.+idir 12587

ç.+ine 1213

ç.+ler 1415

ç.+lerden 956

ç.+lerin 811

ç.+lerinden 1529, 5821

ç.+lerine 9960

ç.+lerini 738

ç.+te 9158

[=14]

ÇİĞ: Yersiz, tatsız, yakışsız:

“*Garazsız ve ivazsız bir tetkikle çığ hakikati söyleyerek denilebilir ki, Harb-i Umûmî’nin son senesinde bütün millet İttihat ve Terakki’nin aleyhindeydi.*”

(ç. 18645)

ç. 30207

[=2]

ÇİĞNE-: Ayağı altına alarak ezmek:

“*Askerler, sevgili efendilerinin yüzünü görür görmez coşuyorlar, başlarında istemiyerek taşıdıkları kırmızı ve mavi ihtilâl kokordlarını yere atıyorlar, çığnıyorlar, yalnız kırallığın beyaz kokardını takıyorlar.*”

ç.-yorlar 25609

[=1]

ÇİL: *Çil yavrusu gibi dağıtmak: Darmadağınık etmek, dağıtmak:

“Kaçar gibi davranır, oklarını öyle yağdırır, düşman ordusunu **çil yavrusu** gibi dağıtırlardı.” (ç. 25952)

ç. 1091, 12483, 33884

[=4]

ÇİLE: Fars. 1. Zahmet, sıkıntı:

“Bu zavallı toprak **çile** devrini ikmâl ettikten sonra insan muamelesi görecekmış!”

(ç. 3491)

2. **mec. Çile çıkarmak**: Pek çok sıkıntıyla karşılaşmak:

“1929'da, bir akşam üstü Avila'da Sainte Theresa'nın **çile çıkarmış** olduğu ve bu gün her taraftan gelen İspanyol ve ecnebi zâirlerin ziyaret ettiği manastırdan çıkıyorduk.”

(ç. 19212)

3. ***Çilesi dolmak**: Geçirmekte olduğu sıkıntılı devre tamamlanmak, sıkıntıdan kurtulup feraha çıkmak:

“Bir gün **dol-arsa çile.miz** ey Rabbüzü'İCelâl/ Bir şer bırak-ma derkefimizân edilmedik”

(ç. +miz 37469)

ç. 3499, 3500, 3852, 4898

ç.+sini 4900

[=8]

ÇİLLE: Fars. Çile kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli:

“Zannetme ki **çille** doldu şimdi/

Dilhûnuz eğerçi muhtefiyiz/

Canan da muhâcir oldu şimdi/

Isr-i Nebevî'ye muktepiyiz.” (M. Naci)

(ç. +le 9920)

[=1]

ÇİM: Fars. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yedinci harfi ve bu harfin ismi [Arap alfabesinde bu harf yoktur, İranlılar cim (چ) harfine iki nokta ilâve ederek meydana getirmişler, Türkler de İranlılardan alıp kullanmışlardır]:

“Acem bu elifbaya kendinin; je'sini **Çim'ini** ilâve ile kullanıyor. Bizse olduğu gibi almışız.”

(ç. +ini 28917)

ç. 29188

[=2]

ÇİMDİKLE-: Bir kimsenin etini başparmakla işaret parmağı arasında kıstırarak sıkıp acıtmak:

“Bir zaman Ramazan akşamları, çarşıda kadınları **çimdikleme**k, baharda, dere kenarlarından kaba kaba sırtmak, söz ve nâra atmak gibi kabîhalarla malûl bir halk bu bahçede –her nedense– edebiyetle geziniyor.”

ç.-mek 31703

[=1]

ÇİMEN: Fars. Kendiliğinden yetişen çim, yeşil ve kısa ot:

“Bugün ne semt.ine bak-sam çiçek **çimen** yaprak/

İç.inde râhat.a var-mış yat-an azîz ölü.ler/ Demek ki böyle bahâr örtü.süyle örtülü.ler”

ç. 36570

[=1]

ÇİMENLİ: Çimeni olan:

“**Çimenli**, çiçekli bir bahçe ortasında üstü camlı, mustatil bir bina.”

ç. 30443

[=1]

ÇİN: Çin Halk Cumhuriyeti, Doğu Asya'da bir devlet:

“Şimdi bu vak'aya herhangi bir **Çin** ve Moğol hikâyesi kadar ehemmiyet veriyorum.”

(ç. 26257)

“Gel ey mahbûb.e **Çin.den**/

O şîrin köşk iç.inden”

(ç. +den 37016)

ç. 10514, 20848, 20934, 22511, 26243,

37003, 37015, 37023

ç.+de 6411

ç.+den 37030

ç.+e 23121

ç.+in 4494, 22890

[=14]

ÇİNGENE/ÇİNGANE: Menşeleri kesin olarak bilinmeyip Hindistan'dan çıktıkları sanılan, çalgıcılık, falcılık, ayakkabı boyacılığı yapmak ve elek, ızgara, maşa, çiçek gibi şeyleri satmakla geçinen, bütün Avrupa'ya yayılmış, çoğu göçebe topluluk, kıptî, roman:

“Mesireden indik. Şehrin ortasındaki yoldan muazzam bir **çingene** düğünü geçiyordu.”

(ç. 872)

ç. 874, 894, 904, 926, 18952, 29159

ç.+ler 873, 876, 915, 918, 922, 946, 18946

ç.+lere 913, 941

ç.+lerin 898, 919, 928, 943

ç.+lerinin 923

ç.+lerle 912

ç.+ye 29159

[=23]

ÇİNGENELİK: Çingene olma durumu:

“Yaya kaldırımları üzerindeki seyirciler gülümseyerek, gülerek bakıyorlardı;

çingeneliğin aşağı, lâkin sevimli bir unsur telâkkisi verdiği hissediliyordu.”

(ç.+in 885)

ç.+i 927

[=2]

ÇİNİ: Fars. Duvarları kaplayıp süslemek için

kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek

resimleriyle bezeli, pişmiş, balçık levha, fayans:

“Hakikat budur ki Sâdî'nin Gülistan'ı ve Hâfız'ın Dîvânı kütüphanelerde uyur ve yalnız isimleri mevhum bir zevk verir. Avrupalı bu iki şâiri, bir **çini** rüyası olan Şiraz'da, güller arasında görür, fazla anlayamaz.”

(ç. 28670)

“Bu divar.larda saat.lerce temâşâ.ya değ-er/
Çini.den solma-yacak bahçe.ler aç-muş yer yer”

(ç.+den 35926)

ç. 3418, 5707, 7052, 7067, 31805, 37003,
38814

ç.+den 6119, 21253

ç.+leri 12323

ç.+lerimizi 12318

ç.+yle 3417

[=14]

ÇİNİCİLİK: Çinicinin yaptığı iş:

“İhya olunan bir **çinicilik** vardır.”

ç. 8298

[=1]

ÇİNİLİ KÖŞK: Topkapı Sarayı'nın dış surlarının

içinde yer alan 1472 yılından kalma bir köşk.

[Osmanlı sultanı II. Mehmed tarafından yazlık

köşk olarak yaptırıldı. Sırça Köşk ya da Sırça

Saray olarak da adlandırılır.]:

“Millî mimarîmizin Fâtih devrinden kalan binaları Rumeli Hisarı, Yedikule, Topkapı Sarayı dediğimiz –eski tabirle– Yeni Saray'ın etrafındaki sur, sarayın içindeki Hazine Dairesi, **Çinili Köşk**, Topkapı Sarayı'nda daha birkaç eser, nihayet Fâtih Camii'nin harem kısmı, etrafındaki medreseler ve sair vezir camileri onların vakıflarıdır.”

ç. 4830

[=1]

ÇİNİLİ MÜZESİ: Fatih Sultan Mehmed'in 1472 yılında Sarayburnu'ndaki korulukta ve Topkapı Sarayı Suru (Sur-i Sultanî) içinde yaptırdığı köşk [İçini ve dışını süsleyen çinilerinden ötürü “Sırça Saray” veya “Kasr-ı Kâşi” olarak da tanınmaktadır]:

“Tahsin Bey... İkinci Selîm zamanında Mimar Sinan'a atfedilen **Çinili Müzesi'nin** Fâtih devrinde ve Fâtih'in kasrı olan Hazîne binasının hamam kısmı olduğunu keşfetmiş.”

ç.+nin 19808

[=1]

ÇİNKÂRİ: Fars. Çin üslubu, tarzı:

“Son asrın edebiyatına has egzotizm derler bir zevk vardı, Türkkâri, Japonkâri, **Çinkâri** sanatlardan zevk almak gibi, Avrupa'da bu zevkli zatlar hep birer uzak iklimi âdetâ öz vatanları gibi severlerdi.”

(ç. 11710)

ç. 20791

[=2]

ÇİNLİ: Çin halkından veya bu halkın soyundan olan kimse:

“... yalnız puta tapan Hindular Ganj sularından, **Çinliler** Çin'in rengârenk çarşılarından, Japonlar da bahçelerinde gelincik açan çaygedelerden ayrı düşmeği düşünmüyorlar.”

(ç.+ler 22897)

ç. 7859

[=2]

ÇİN Ü HİND: Çin ve Hint:

“Şükür Allah.a ki gör-düm bu mübârek sin.de/
Kahraman ordu.mu serhad.de muzaffer zinde/
Müjde İrân ile Tûrân.a vü **ÇinüHind.e**”

ç.+e 37833

[=1]

ÇİRKİN: Fars. 1. Güzel, çekici ve cazip olmayan kimse:

“Adliye mâmuruydu, fakat iki üç ayda bir defa hırkasını çıkarıp, maaşını almak üzere İstanbul'a inerdi; kadîm dalkavuk nümûnesiydi, dişleri dökülmüş, matruş, **çirkin**, temennâh bükülüşleri içindeydi.”

(ç. 1577)

2. Fena, kötü:

“Maamâfih asıl romancı hayat dekoru içinde kaynaşan çeşit çeşit insan örneklerini gözleri bulanmaksızın gören, birbirine benzemiyen, hattâ zıd seciyelerden ahlâklardan, hırslardan, her gün, köşe köşe, başlayıp biten, bâzan gülünç, bâzan acıklı, bâzan güzel, bazan **çirkin** hayat tiyatrosunu resmeden, hulâsa kendine kapanmayan, başkalarının içinde yaşayıp onları yakından anlayan sanatkârdır.”

(ç. 31347)

“Hilkat.ler eğer güzel.se tahrîb neden/
Çirkin.se bu iş.ten kim edil-sin ta 'yîb”

(ç.+se 38241)

3. Yakışık almayan, hoş gitmeyen, beğenilmeyen:

“(…) çünkü halk ezeli bir ihtiyâcın sevkiyle eğlenir; binâenaleyh “Bırakmaz halkı bir müddet daha böyle **çirkin** ve muzır bir tarzda eğlensin” de demezler.”

(ç. 31753)

ç. 722, 839, 867, 1576, 3400, 10705, 12254, 14147, 16444, 25420, 28292, 28829, 28830, 31335, 31742

ç.+dirler 29828

[=17]

ÇİRKİNLİK: Çirkin olma durumu:

“Fâtih devrinde, yahut Süleyman devrinde, yahut da Köprülü Mehmed Paşa devrinde tıpkı böyle geçmiş ve maziye karışmış nice ayların içinde güzellikler de vardı, **çirkinlikler** de.”

(ç.+ler 24883)

ç. 7356

ç.+e 28234

ç.+ini 16444

ç.+inin 9003

ç.+ler 24883

ç.+leri 5802

ç.+tirler 27362

[=8]

ÇİTLİ: Çiti olan: “... eski Rumeli çiftliklerini hatırlatan **çitli** evler...”

ç. 738

[=1]

ÇİVİ: İki şeyi birbirine tutturmak, bir nesneyi bir yere sabitlemek için çakılan, ucu sivri, başlı, metal veya ağaçtan yapılmış ufak çubuk, mih:

“İstanbul'un küçücük Müslüman dükkânlarında duvarlara dört **çivi** ile tutturulan, al ve yeşil renkli resimlerden bir resim gördüm.”

(ç. 17989)

ç. 11982

[=2]

ÇİVİLEN-: Çivi ile tutturulmak, mihlanmak:

“Lâkin Suriye'nin Celil köyünde Hazret-i Hâlim'in ellerinden ve ayaklarından haça **çivilenerek** asıldığını gören havariler...”

ç.-erek 30252

[=1]

ÇİVRİL: Denizli iline bağlı ilçelerden biri:

“**Çivril** yanında Düzbel'de cereyan eden meydan muharebesini İkinci Kılıç Arslan kazandı.”

ç. 4680

[=1]

ÇİZ-: 1. (Bir şekli) Çizgilerle belirtmek, resmetmek, tersim etmek:

“Bu müverrih 964 senesinde Bizans İmparatorluğu'nun mülki haritasını **çizerken** Balkanlarda Oğuzların, Peçeneklerin, Kumanların hangi yerleri işgal ettiklerini tasrih ediyor.”

(ç.-erken 4516)

“Mânevî varlık.ının resim.ini **çiz-miş** hava.ya/
Ki bugün karşılaş-an benzet-iyor rü'yâ.ya”

(ç.-miş 36113)

2. Canlandırmak, göz önüne sermek, tasvir etmek:

“Milliyet nazariyesi, asıl iklimi olan Avrupa'da birçok yeni milletlere hayat vererek, hudutları, geçmiş asırlarda görüldüğünden daha kat'î ve muayyen bir şekilde **çizdi**.”

(ç.-di 13774)

3. (Bir şeyin üzerinden sert ve sivri bir şey geçirerek) Çizgi hâlinde berelemek, üzerinde çizik peyda olmasına sebep olmak:

“Bonivard'ın zindanına indim, bir sütunda, kahramanın serencamını yazan şâir Bayron'un **çizdiği** satırları okudum, zindanın demir parmaklığından iki adım aşağıda gölün durgun ve yeşil sularını seyrettim, hürriyetin bu boğuk şiirini tattım.”

(ç.-diği 17468)

ç.-diği 3049, 6674, 7391, 12057, 14393, 15950, 17455, 18579, 20094, 31459, 25761

ç.-diğimiz 24849

ç.-diğın 20208
ç.-diğınız 29134
ç.-dikler 25691
ç.-er 15563
ç.-iniz 29134
ç.-iyorlar 32514
ç.-mekle 7519
ç.-miş 12923, 17985, 18844, 27850
[=26]

ÇİZDİR:- Çizme işini yaptırmak:

“Yunanlılar bilhassa bu son senelerde meydana geniş buldular. Avrupa’da, Amerika’da para kuvvetiyle durup dinlenmeksizin yazdırdılar, çizdirdiler.”

ç.-diler 14396
[=1]

ÇİZGİ: 1. Belli başlı özellik:

“İstanbul ufuk.tan/
Sîmâ.sını göster-meden önce/
Kalp.imde görün-dü/
Özentili kalp.imde bütün çizgi.leriyle”
(ç.+leriyle 36263)

2. Yüz ve vücûdun şeklini belirten hatlardan her biri:

“İnsan vücûd.u bâzan açık bâzan örtülü/
Her çizgi.siyle san’at.ı canlandır-an büyü”
(ç.+siyle 37038)

3. Çizilerek veya çeşitli yollarla oluşmuş iz, çizi, hat:

“Lazkiye'nin cenubundan bir çizgi çizilirdi.”
ç. 23532
ç.+nin 28206
ç.+sini 2304
[=5]

ÇİZİL:- Çizme işine konu olmak:

“Boğazkesen Hisarı, tepenin sağ kulesinden, kıyının sol duvarına kadar kûfi hatla çizilmiş bir Mehmed'tir.”
(ç.-miş 6627)

ç.-irdi 23532
ç.-mezdi 23532
[=3]

ÇİZME: Koncu diz kapaklarına kadar çıkan bir ayakkabı türü: “Yunanlıları Alman çizmesi altında kalmaktan koruyordu.”

(ç.+si 15648)
ç.+den 1029
[=2]

ÇOBAN: Fars. Koyun, keçi, manda, sığır gibi ehli hayvan sürülerini güdüp otlatan kimse: “Erzurum Kongresi'nden sonra Türkleri, bir çoban dağılmış sürülerini toplar gibi, küme küme, yavaş yavaş, merhale merhale toplamıştı.”

(ç. 24573)

“Akşam çoban sadâ.ları art-ar güneş sön-er/
Gür çingirak.larıyla davar yaylâ.dan dön-er”
(ç. 36578)

ç.+ın 33235, 33236

ç.+lar 36935, 38094

ç.+lara 3391, 23354

[=8]

ÇOBANLIK: Çobanın gördüğü iş:

“Türk çobanlıkları Türklere has bir sanattı.”
(ç.+ları 6389)

ç. 12963

ç.+ları 30540

[=3]

ÇOCUK: 1. Büyüyünceye kadar olan devresinde insana verilen isim, insan yavrusu:

“Beş dakika sonra kapıdan bir kız çocuk girdi.”
(ç. 24003)

“Ne kadar duygulu engin ve mübârek bu seher/
Kadın erkek ve çocuk gönül.ü dol-anlar yer yer”
(ç. 35701)

2. Bir kimsenin dünyaya gelmesine sebep olduğu oğul veya kız, velet:

“Sabahleyin erken hizmetçilere, çocuklarına, misafirlerine kundaklar dağıttı.”
(ç.+larına 26055)

3. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir yer veya bir memleket halkından olan kimse:

“Yarının Türk çocukları hürriyetin toprağında doğup büyüyecek!”
(ç.+ları 17537)

4. *Çoluk çocuk: Çocuklardan meydana gelen kalabalık, çocuklar:

“Teslîm ol-unca öldürül-enler çoluk çocuk/
Genç ihtiyar ve hasta silâhsız zavallı halk”
(ç. 38533) “Kitabı satın aldım. Bu kıraatin teessürü iliklerime kadar geçti, Zağra müftüsü Râcî Efendi doksan üçde, General Gorfco'nun Eski-Zağra'ya ilk defa nasıl girdiğini Müslümanların çoluk çocuk, kadın, ihtiyar nasıl kesildiklerini, sonra Süleyman Paşa ordusunun

melekü's-siyâne gibi yetişip Eski Zağra'yı nasıl kurtardığını (...) naklediyordu."

(ç. 3040)

ç. 20, 320, 511, 513, 793, 794, 848, 1261, 1263, 1281, 1972, 2230, 6156, 6160, 6915, 7521, 7976, 8558, 9071, 9101, 9337, 12940, 13068, 13873, 13880, 16572, 16917, 19719, 19888, 21586, 21744, 21750, 21752, 21756, 21759, 21762, 22495, 22910, 23988, 23990, 25593, 26469, 29058, 29585, 30586, 30592, 30594, 30598, 30601, 30605, 31141, 31947, 32865, 33215, 34564, 34569, 34583, 34591, 34598, 34632, 38522, 38533, 39231, 39233
ç.+a 850, 20627, 21884, 34568, 34593, 34633
ç.+ça 12959, 16009, 23399, 33906
ç.+da 34578
ç.+ken 213, 1212, 1822, 2246, 3025, 7186, 25698, 31046
ç.+la 22738
ç.+lar 112, 532, 6963, 7101, 12844, 13098, 13105, 16121, 16608, 16911, 20496, 23011, 23012, 24023, 26687, 31102, 35826, 35836
ç.+lara 476, 531, 13689, 16497, 29125, 29571, 31902, 35299
ç.+lardan 520, 31900
ç.+ları 163, 236, 256, 463, 475, 504, 516, 611, 1045, 1579, 6213, 6961, 6978, 6981, 7047, 7133, 7538, 7914, 8432, 9074, 9746, 12849, 13056, 15103, 17514, 17524, 17617, 20246, 20249, 21335, 23666, 23821, 25370, 26820, 28874, 29048, 31100, 32376, 35328, 38997
ç.+larıdır 7578, 13754
ç.+larıdırılar 7647
ç.+larımız 18452, 26198, 26219
ç.+larımıza 17610
ç.+larımızın 888, 21757, 30599
ç.+ların 459, 525, 661, 6983, 11745, 12848, 13069, 13691, 15396, 21063, 31904, 35357
ç.+larına 19, 9751, 11102, 12843, 17023, 20716, 26041, 30291, 31273, 34069
ç.+larından 474, 16464, 21018, 34669, 35328, 35352
ç.+larını 1044, 2916, 8226, 8695, 12847, 13048, 15309, 17258, 19833, 24002, 34152, 34426, 34457
ç.+larının 2978, 9734, 24021, 24215, 24222
ç.+larıyla 38653, 38657, 38659

ç.+larla 31900

ç.+tu 1429, 6491, 34552

ç.+tular 3865

ç.+tum 137

ç.+u 237, 237, 391, 791, 843, 848, 4051, 7993, 16596, 17991, 18049, 22894, 23519, 23830, 23947, 23964, 30381

ç.+un 792, 12946, 21732, 23945, 30573, 34677

ç.+undan 22317

ç.+unu 305, 863, 2567, 11837, 13093, 18456, 12692

ç.+unun 14113, 17489, 17504, 17508

ç.+usunuz 20857

ç.+uydum 1218

ç.+uyla 9227

[=258]

ÇOCUKLUK: 1. İnsan hayatının çocuk durumunda olunan senelerini içine alan devresi: *"Milletimizin Avrupa'ya karşı en şedîd azimlerine şâhid olan o toprakta doğmuş olması ve **çocukluğundan** beri millî varlığımızı o sahilden tahlîl etmesi Nâmık Kemal'in yaradılışında esrarlı bir unsur olmuştur, denilebilir."*

(ç.+undan 32568)

*"Balkan şehir.lerinde geç-erken **çocukluk.um/** Her lâhza bir alev gibi hasret.ti duy-duğum"*

(ç.+um 35721)

2. Çocukça davranış, düşüncesizlik, tecrübesizlik:

*"Refîk Hâlî'ten bugün bir mektup aldım, benimle artık barışıp görüşmeyi arzu ediyormuş, dargınlığımızın daha ne kadar süreceğini soruyor ve artık **çocukluğu** bırakarak barışmamızı, beraber hoşça vakit geçirip eğlenmemizi teklif ediyor!" dedi."*

(ç.+u 9225)

ç. 278, 6964, 6965, 10527, 31248

ç.+larından 6820

ç.+tan 297, 7014, 7289, 23062, 34372

ç.+umda 413, 1825, 1926, 16974, 17374

ç.+umdan 7290, 7336

ç.+umun 718, 1778, 17380, 17511

ç.+umuzda 428

ç.+umuzun 22128

ç.+un 144

ç.+unda 4774, 6230, 20972, 25685

ç.+undan 684, 25207, 32557, 32609, 34522
ç.+unu 25198
ç.+unun 6982
[=38]

ÇOĞAL-: Azken çok olmak, çok duruma gelmek, artmak, fazlalaşmak, ziyadeleşmek: “... acılarımız **çoğaldıkça** ufuklarda sulhun yıldızını değil, istiklâlin yıldızını arıyoruz.” (ç.-dikça 18052)

ç.-an 10628
ç.-ıyor 14400
[=3]

ÇOĞALTIL-: Çoğalması sağlanmak: “... tersânede ve Tophâne'de tâlim ve terbiye gören askerin adedi **çoğaltılsa**, yalnız bu kadarcık bir kuvvetle, azim ve irâde sâhibi bir vezîr, Ocak denilen karga derneğini bir günde yeryüzünden kaldıracaktır.”

ç.-sa 33923
[=1]

ÇOĞU: Çok kimse: “... bir hakikattir ki, şiirleri kafiyeli olarak tecellî eden milletlerin **çoğu**, bu son terakki asırlarında kafiyelerini önce sâdeleştirdiler; sonra az çok bozdular.”

ç. 20658
[=1]

ÇOK: 1. Belli bir ölçünün üstünde: “**Çok** inananlar çok benimserler. Türk milleti Osmanlı saltanatının asırlarında, İslamiyet'e çok fazla inanmıyordu; çok fazla inandığı için de onu çok fazla benimsemişti.” (ç. 26636)

“Ordumillet.lerin en **çok** döğüş-en en sarp.ı/ Ada-mış sev-diği Allâh.ına bir böyle yapı” (ç. 35652)

2. Miktarı, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyade: “Bu bahsi **çok** vecîz ve çok hazîn bir ifâdeyle anlatan bir hâtırayı yâd edeceğim.” (ç. 27344)

3. ***Çoğu**: Ekseriyeti, çoğunluğu: “Akset-miyor **çok-unda** fikir.ler ayan beyan/ Hayyâm i-miş hakikat.i az çok fısilda-yan” (ç.+unda 36597)

ç. 42, 42, 169, 449, 800, 825, 897, 897, 899, 913, 1084, 1166, 1291, 1304, 1304, 1307, 1316, 1331, 1331, 1332, 1332, 1373, 1402, 1423,

1425, 1440, 1486, 1521, 1540, 1667, 1704, 1714, 1761, 1762, 1771, 1797, 1816, 1817, 1819, 1944, 2061, 2073, 2080, 2112, 2148, 2151, 2162, 2163, 2193, 2197, 2220, 2244, 2268, 2270, 2271, 2282, 2332, 2347, 2408, 2432, 2439, 2501, 2548, 2566, 2642, 2668, 2678, 2680, 2720, 2722, 2731, 2732, 2749, 2813, 2955, 2963, 3119, 3416, 3459, 3475, 3564, 3577, 3587, 3613, 3635, 3694, 3708, 3728, 3737, 3751, 3755, 3825, 3840, 3870, 3903, 3906, 3945, 3954, 3979, 4038, 4148, 4151, 4235, 4255, 4270, 4275, 4280, 4281, 4322, 4425, 4438, 4439, 4442, 4475, 4509, 4516, 4524, 4564, 4620, 4635, 4656, 4666, 4688, 4729, 4741, 4808, 4836, 4860, 4869, 4870, 4897, 4907, 5015, 5026, 5086, 5187, 5308, 5397, 5405, 5454, 5502, 5515, 5638, 5676, 5737, 5749, 5790, 5840, 5846, 5961, 5989, 6003, 6016, 6017, 6046, 6237, 6637, 6983, 6983, 7018, 7018, 7045, 7108, 7386, 7568, 7611, 7691, 7700, 7796, 7884, 7923, 8064, 8081, 8082, 8084, 8088, 8094, 8098, 8131, 8145, 8151, 8173, 8184, 8203, 8232, 8270, 8296, 8387, 8391, 8400, 8415, 8426, 8497, 8508, 8514, 8574, 8681, 8799, 8802, 8808, 8827, 8868, 8890, 8909, 9089, 9112, 9127, 9130, 9229, 9271, 9334, 9343, 9358, 9364, 9389, 9394, 9396, 9414, 9414, 9418, 9477, 9572, 9757, 9789, 9806, 9828, 9828, 9829, 9831, 9861, 9939, 9950, 9950, 9968, 10082, 10122, 10158, 10196, 10451, 10637, 10638, 10642, 10690, 10705, 10716, 10742, 10860, 10962, 11008, 11079, 11157, 11182, 11187, 11188, 11337, 11357, 11377, 11389, 11394, 11416, 11512, 11535, 11561, 11587, 11684, 11695, 11780, 11906, 12028, 12215, 12264, 12467, 12597, 12620, 12639, 12733, 12803, 12803, 12875, 12875, 12910, 13102, 13114, 13176, 13452, 13628, 13643, 13659, 13776, 13884, 13899, 13899, 14005, 14100, 14106, 14230, 14339, 14359, 14405, 14546, 14546, 14546, 14580, 14832, 15099, 15122, 15264, 15316, 15341, 15544, 15583, 15615, 15653, 15653, 15653, 15737, 15742, 15773, 15801, 15801, 15801, 15905, 15973, 15988, 16174, 16219, 16229, 16292, 16528, 16668, 16672, 16797, 16834, 16837, 16838, 16997, 17134, 17240, 17268, 17327, 17336, 17548,

17702, 17764, 18090, 18090, 18090, 18187,
18362, 18419, 18506, 18629, 18695, 18813,
18877, 18906, 18917, 18928, 18937, 18970,
19000, 19003, 19007, 19011, 19014, 19053,
19058, 19088, 19106, 19190, 19210, 19242,
19314, 19338, 19359, 19363, 19387, 19440,
19447, 19451, 19531, 19586, 19588, 19625,
19627, 19648, 19674, 19674, 19703, 19737,
19758, 19758, 19844, 20117, 20118, 20156,
20157, 20158, 20159, 20173, 20176, 20204,
20206, 20359, 20372, 20373, 20374, 20380,
20380, 20392, 20406, 20428, 20431, 20466,
20506, 20521, 20523, 20526, 20529, 20530,
20545, 20557, 20561, 20633, 20634, 20638,
20644, 20730, 20735, 20736, 20748, 20791,
21166, 21167, 21167, 21168, 21239, 21241,
21256, 21274, 21359, 21835, 21848, 22555,
22565, 22575, 22582, 22644, 22898, 23683,
23706, 23843, 23865, 23989, 24014, 24169,
24471, 24471, 24550, 24551, 24562, 24562,
24573, 24574, 24607, 24621, 24633, 24729,
24736, 24757, 24882, 24888, 24891, 24914,
24974, 25006, 25021, 25110, 25147, 25154,
25161, 25162, 25170, 25206, 25212, 25227,
25244, 25278, 25291, 25420, 25521, 25660,
25691, 25692, 25693, 25693, 25834, 25861,
25870, 25884, 25887, 26066, 26134, 26138,
26214, 26215, 26216, 26217, 26223, 26234,
26315, 26395, 26595, 26626, 26626, 26627,
26628, 26628, 26635, 26635, 26642, 26750,
26753, 26777, 26782, 26784, 26861, 26879,
26912, 26946, 27042, 27042, 27042, 27050,
27058, 27232, 27238, 27282, 27334, 27335,
27337, 27337, 27340, 27365, 27410, 27430,
27432, 27436, 27436, 27458, 27458, 27491,
27631, 27669, 27684, 27693, 27704, 27769,
27770, 27778, 27789, 27790, 27799, 27832,
27847, 27871, 28093, 28100, 28100, 28127,
28154, 28162, 28181, 28194, 28262, 28277,
28279, 28282, 28391, 28482, 28545, 28546,
28546, 28547, 28549, 28552, 28571, 28595,
28651, 28652, 28661, 28665, 28702, 28887,
28908, 28926, 28939, 29115, 29155, 29163,
29211, 29260, 29361, 29363, 29411, 29420,
29461, 29576, 29579, 29611, 29636, 29657,
29667, 29677, 29698, 29821, 29824, 29828,
29830, 29846, 29852, 29859, 29917, 29939,
29973, 29996, 29997, 30026, 30041, 30048,

30055, 30076, 30190, 30204, 30204, 30204,
30291, 30679, 30769, 30842, 30855, 30859,
30866, 31058, 31105, 31108, 31193, 31193,
31193, 31213, 31237, 31471, 31791, 32052,
32056, 32068, 32075, 32078, 32080, 32080,
32089, 32092, 32093, 32098, 32108, 32111,
32117, 32157, 32178, 32198, 32211, 32214,
32229, 32229, 32253, 32254, 32261, 32290,
32295, 32301, 32309, 32332, 32346, 32354,
32355, 32399, 32426, 32528, 32647, 32652,
32700, 32732, 32750, 32765, 32785, 32836,
32847, 32881, 32884, 32884, 32887, 32897,
32898, 32901, 32903, 33010, 33015, 33017,
33022, 33023, 33031, 33124, 33143, 33156,
33220, 33270, 33288, 33305, 33306, 33307,
33326, 33404, 33418, 33419, 33425, 33425,
33448, 33452, 33476, 33544, 33585, 33585,
33595, 33634, 33644, 33693, 33724, 33739,
33746, 33793, 33800, 33816, 33824, 33827,
33862, 33866, 33866, 33898, 33908, 33952,
33953, 33963, 33981, 33990, 34035, 34035,
34039, 34064, 34076, 34111, 34160, 34213,
34215, 34276, 34282, 34307, 34312, 34334,
34405, 34412, 34413, 34414, 34437, 34491,
34531, 34625, 34638, 34662, 34699, 34712,
34726, 34784, 34814, 34876, 34986, 35060,
35061, 35115, 35157, 35207, 35208, 35293,
35415, 35497, 35517, 35599, 35599, 35600,
35600, 35610, 35652, 35683, 35694, 35694,
35694, 35717, 35779, 35803, 35809, 35824,
35939, 35949, 35951, 35986, 36039, 36081,
36100, 36146, 36346, 36346, 36358, 36442,
36443, 36454, 36482, 36585, 36598, 36606,
36852, 36990, 37013, 37020, 37505, 37882,
38370, 38655, 38933, 38981

ç.+dan 34488

ç.+tan 1384, 1441, 5390, 11621, 12795,
13234, 14291, 14487, 15540, 17582, 22519,
24086, 24848, 28143, 30213, 35689, 38374

ç.+tu 2315, 15789

ç.+tular 10593

ç.+tur 3554, 5549, 8243, 15439, 20163,
31230, 32430, 33232, 33897

ç.+u 3247, 4150, 10590, 14167, 22269,
22412, 29640, 32914, 33216, 34671

ç.+umuzdan 22434

ç.+unu 2012

[=879]

ÇOKLUK: Sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu, çoğul, kesret, ekseriyet, teklik karşıtı: “Siz kimsiniz? Kaç kişisiniz? **Çokluksanız** bile bütün bir Türk milletinin tarihi hatıralarına ne karışırsınız.”

(ç. +sanız 9472)

ç. 26846

ç.+u 24797

ç.+unu 5448

ç.+unun 5454

[=5]

ÇOLUKLU ÇOCUKLU: Çoluk çocuğa karışmış, evli ve çocuk sâhibi:

“Fikret, arkadaşı –bugünkü nâzır– Hüseyin Kâzım Bey’le oturmuş, aylarca, harıl harıl Yeni Zelanda’da bütün kafilenin **çoluklu çocuklu** seyahatini tertip etmiş, orada kurulacak köşkerin plânlarını çizmiş.”

ç. 12922

[=1]

ÇOMAK: ***Çelik çomak:** Çelik denen 10-15 santimlik değneği ucuna bir çomakla vurarak en uzak mesafeye gönderme esasına dayanan ve sayıları değneğin gittiği mesafeye göre hesaplanan çocuk oyunu:

“Bâzan vekil ol-ur ki oyna-r **çelik çomak.la/** Altüst et-er cihân.ı bir zeybek oynamak.la”

ç.+la 39074

[=1]

ÇORAK: Fars. 1. Üzerinde mahsul yetişmeyen, verimsiz (toprak):

“En fakir bir millet, en **çorak** bir toprak olan vatanını, en zengin, münbit ve güzel bir toprakla mübadele edemez.”

(ç. 23607)

2. **mec.** Verimsiz, kısır:

“Biz bugünün Türkleri bilâkis Şişli, Nişantaşı, Kadıköyü, Moda gibi küçücük bir şehri andıran yerlere yerleştik, fakat o yerler Müslüman ruhundan ârî, **çorak** ve kurudur.”

(ç. 7003)

ç. 6996, 23592, 31932, 31943

ç.+tır 28269, 32034

[=6]

ÇORAKLIK: Toprağın verimli olmama durumu:

“Yeni tarzda yaşayışla cedlerimizin diyanetini mezcedip bizi bu **çoraklıktan**, bu karanlıktan, bu

ufunetten kurtaracak mürşitler, şâirler, edipler, hatipler yetişmedi.”

(ç. +tan 7016)

“Bir çöl **çoraklık.ında** hayâl.in susuzluk.u/ Hem uyku ihtiyaç.ları hem uykusuzluk.u”

ç.+ında 36654

ç.+a 14825

[=3]

ÇORAP: Ar. Pamuk, yün vb. nden örülen, ayağa giyilen giyecek:

“Sol ayağındaki **çorap** yeni çekilmiş olduğu için, ayak bembeyazdı, bir tarafından biraz kan sızıyordu.”

(ç. 10419)

ç. 965, 25123, 34337

ç.+ları 35296

[=5]

ÇORBA: Fars. Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek:

“... keskin sirkeli işkembe **çorbasına** kadar, fasılasız içilen çaylara kadar her şey lezizdir.”

(ç. +sına 19047)

“Mercimek **çorba.sı** gel-sin küçük ekmek.lerle”

(ç. +sı 39088)

ç.+ları 33330

[=3]

ÇORBACI: Taşrada halkın Hristiyan ileri gelenlerine verdiği unvan:

“İstasyonda bir **çorbacı** ve köylü kalabalığı kaynaşıyor.”

(ç. 750)

ç.+lar 13125

[=2]

ÇORLULU: Çorlulu Sadrazam Ali Paşa:

“**Çorlulu'nun** katlinden sonra yerine geçen Köprülü-zâde Nûman Paşa Sadâreti....”

(ç. +nun 35008)

ç. 34986

ç.+dan 34977

[=3]

ÇORLULU ALİ PAŞA: (d. 1670, Çorlu – ö. Aralık 1711, Midilli), III. Ahmet saltanatında 3 Mayıs 1706 – 15 Haziran 1710 tarihleri arasında dört yıl on sekiz gün sadrazamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamı:

“Sonra Edirne vak'ası ve hal' oldu. **Çorlulu** Ali Paşa da taşra mansıplarına gönderildi.”

(ç. 34936)

ç.+nın 34925

[=2]

ÇORLULU ALİ PAŞA CAMİİ: İstanbul'un Fatih ilçesinde bir cami:

"...1708'den **Çorlulu Ali Paşa Camii** de onun benzeridir."

ç. 5720

[=1]

ÇORLULU SADRAZAM: Çorlulu Sadrazam Ali Paşa:

"**Çorlulu Sadrâzam** ortadan kalktıktan sonra, Silihdar Ağa, artık adıyla sanıyla Dâmad Ali Paşa olarak, kâh Vefâ'daki sarayında, kâh Eyüb'deki sarayında, parlak bir konak halkıyla, herkesin gözlerini kamaştırıyordu."

(ç. 34978)

ç. 34930, 34962

[=3]

ÇORLULU VEZİR: Çorlulu Sadrazam Ali Paşa:

"Pâdişâh'ın yeni gözdesi, **Çorlulu Vezîr'in** başını yedi, hânümânını söndürdü..."

ç.+in 34974

[=1]

ÇÖK-: 1. Olduğu yerde yıkılmak, yıkılıp yere inmek:

"Bu zelzelede İstanbul'un az veyahut çok, her tarafı yıkılmış, birçok kubbeleri ve minareleri çökmüş yahut zedelenmiş, lâkin Fâtih Camii'nin kubbesi tamamıyla **çöküp**, duvarları yarıldığı için halkın ruhu teşe'ümlerle dolmuştu."

(ç.-üip 5509)

2. **mec.** Etkisi altına alacak ve baskı yapacak şekilde kaplamak, basmak, bastırmak:

"Ankara'da kendisini kâh Meclis'in sâmiîn localarında, kâh politikacıların muhitinde mütevâzîâne hâliyle gördüğüm vakitler içime, insan mukadderatı nâmına, garip bir **hüzün** çökerdi."

(ç.-erdi 3864)

3. Ayakları üstüne oturmak:

"Sonra Resûlullah, devenin **çöktüğü** o yerde bir mescit bina edilmesini arzu etmiş."

(ç.-tüğü 7123)

4. Dinçliğini ve zindeliğini kaybetmek, yıpranmak:

"Menfalara sevk edilmiş, oralarda ya ölmüş yahut da **çökmüş** bütün bir inkılâp neslinin

çocukları ve onların aileleri karşısında Murat Bey, Sultan Abdülhamîd-i Sâni'nin Şûrâ'yı Devlet azalığını kabul etti."

(ç.-müş 9752)

5. ***Diz çökmek**: Dizlerini yere koyup ayaklarını altına alarak oturmak:

"Gel-di köy kız.ları el bağla-dılar/

Diz çök-üp ağla-dılar ağla-dılar"

(ç.-üp 36988)

6. ***Diz üstü çökmek**: Dizler yere gelecek şekilde:

"En son Bektaş Ağa **çök-tü diz üst.ü/** Titrek el.leriyle ger-erken yay.ı"

(ç.-tü 36317)

ç. 37517

ç.-emeyenler 14171

ç.-en 7550, 24712

ç.-erek 28548, 33991

ç.-eriz 10525

ç.-müş 5503, 7108, 7109, 7896, 9783, 11308, 24713, 33651

ç.-müştü 9597, 34831

ç.-tüğü 7116, 12433

ç.-üyor 26060

ç.-üyordu 34150

[=26]

ÇÖKTÜR-: Çökmesine yol açmak, çökmesine sebep olmak:

"Kolumdan tuttular; köşede oturan Hoca Ganî Efendi'nin önünde, diz **çöktürdüler**. Ganî Efendi, benimçün alınan yaldızlı, eski usûl Elifba kitabını açtı."

(ç.-düiler 469)

ç.-en 17077

[=2]

ÇÖKÜNTÜ: Yüzde ve vücutta görülen yıpranma durumu:

"Bâzan **çöküntü.ler** kırışık.lardan türk-eriz/ Bâzan da neş'esiz.ce Vakit geç-miyor de-riz"

ç.+ler 36553

[=1]

ÇÖL: Moğ. Kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra, badiye:

"...yalnız 857 sene evvel Hicaz **çöllerinde** geçmiş bir gazveyi, Bedir gazasını düşünüyordu."

(ç.+lerinde 7092)

“Bir **çöl** çoraklık.ında hayâl.in susuzluk.u/
Hem uyku ihtiyaç.ları hem uykusuzluk.u”
(ç. 36654)

ç. 25743, 34687, 34688, 34692
ç.+de 7126, 18354, 36372
ç.+den 11841
ç.+dür 37851
ç.+e 11841, 37261
ç.+lerinde 22935, 35502
ç.+ünde 21833, 30677
[=17]

ÇÖMEL-: Dizlerini bükerek topukları üzerine oturmak:

“Yer altında bir türbede yatan Çifte Gelinler'i görmek için **çömeldik**, yerle beraber olan pencereden baktık.”

(ç.-dik 7951)
ç.-iyor 13720
ç.-miş 13727, 22821, 22881, 30496
[=7]

ÇÖMEZ: 1. Medreselerde müderrisin hizmetine bakan ve ondan ders alan öğrenci:

“Civarda bir medreseye **çömez** olarak vermiş.”
(ç. 33370)

2. Toy:
“Nasihat almak, irşâd edilmek ise insanı biraz çocuk, acemi ve **çömez** gösteriyor.”

ç. 33223
[=2]

ÇÖMLEKÇİ: Çömlük yapan veya satan kimse:

“**Çömlükçi.ye** uğra-dım dün akşam bir an/
Gör-düm iki bin testi konuşkan susağan”
ç.+ye 38338

[=1]

ÇÖREKLEN-: Bir yerde, orada yaşayanları rahatsız etme pahasına sürekli kalmak, yerleşmek:

“Rumluk tıpkı bizim eski devirlerimizde olduğu gibi, şimdi de Bulgarlığın içinde **çöreklenmiş** sessiz sessiz oturuyor...”

ç.-miş 3004
[=1]

ÇÖREKLİ: Çörek ikram edilen:

“Bir zümreye göre Ramazan bir şehrâyindir.
Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı karagözlü...”

ç. 14163
[=1]

ÇÖZ-: 1. (Bir şeyi) Bağlı, düğümlü, sarılı veya ilikli... durumdan çıkarmak:

“Kavuk bir yanda, göğüs bağır açık olarak bir elinde balmumundan bir mum yakmış ve kuşağını **çözüp** yere bırakmış bir babayığit (...)”
(ç.-üp 26507)

“Âdem.e hürmet et-mez birçok harâmizâde/
Uçkur **çöz-er** haram.a şeyhü'lharem.den evvel”
(ç.-er 38844)

2. **mec.** İnhilâl ettirmek, dağıtmak:

“Hududumuzu **çözerek** üzerimize yürüyen o düşmanlar, otuz sene süren 'Makedonya Sırb'dır', 'Makedonya Bulgar'dır', 'Makedonya Yunanlı'dır' neşriyâtıyla, sermest olmuş gûyâ vatanlarını istirdada koşuyorlardı.”

(ç.-erek 21415)

3. Açmak:

“Lâkin kurt, demir gibi çene kemiklerini **çözmüyor**, köpeği bırakmıyor, nihayet köpeği gebertiyor.”

(ç.-müyor 13734)

ç.-emediğimiz 29980

ç.-emediler 14926

ç.-erler 27893, 29263

ç.-meğe 29891

ç.-mek 29981

ç.-müş 37759

[=11]

ÇÖZDÜR-: Çözme işini yaptırmak:

“İzmir'e gelmek üzere, bavullarını iki defa bağlattı, haberleri alınca iki defa da **çözdürdü.**”
ç.-dü 15630

[=1]

ÇÖZÜL-: 1. (Bir topluluk) Birlik ve bütünlüğünü kaybedip dağılmak, parçalanmak:

“Alasonya hududunda küçük bir müsademeyi, Yunanlılar bütün kâinata, zaferin ilk kanat darbesi gibi haber vermiştiler, fakat göz yumup açınca, Yunan orduları **çözöldüler.**”

(ç.-düler 16733)

2. Bozulmak:

“(…) böyle bir plân, birkaç ay, nihayet birkaç sene parlak neticeler veriyor; derken o plân birdenbire **çözülüyor.** Bu defa, plânı hazırlayanlar ne yapacaklarını şaşırıyorlar.”
(ç.-üyor 26715)

3. ***Dili çözülmek:** Dili açılmak:

“Abdürrahman Bey, uzun uzadıya yüzüme baktı.
Sonra dili çözüldü.”

(ç.-dü 33831)

- ç.-dü 28947, 33820
  - ç.-dügünü 28948
  - ç.-düler 7168, 16721
  - ç.-eceği 13193, 17935, 18211
  - ç.-en 14455, 22912
  - ç.-mek 18154
  - ç.-meye 10177
  - ç.-meyen 7167
  - ç.-müş 10173, 16901
  - ç.-müştü 34837
  - ç.-üp 16175, 28185
- [=19]

ÇUBUK: 1. Ağaç dalından sopa biçiminde dar, ince ve düz parça:

“İhtiyarlarının kılı göğüsleri kışın bile açık, çorap görmeyen ayaklarında uzun kırmızı yemeniler, ellerinde kol kalınlığında kısa kiraz **çubuklar**, omuzlarında cepkenler, bellerinde geniş kuşaklar, bacaklarında çuha çakşırlar, kaşları gözlerini ve bıyıkları ağızlarını, örtecek kadar gürdü.”

(ç.+lar 967)

2. ***Çubuk (Çubuğunu) çekmek (içmek)**: Çubuk denen ağızlıkla tütün içmek:

“Şakirdimle, sarayında, karşı karşıya kahve şerbet, **çubuk** içiyordum.”

(ç. 34721)

- ç. 19737, 34710, 35304
  - ç.+lar 966, 33445
  - ç.+ların 34779
  - ç.+larını 33627
  - ç.+tur 12673
  - ç.+unu 6453
- [=9]

ÇUBUKÇU: Tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık satan kimse:

“Dolap kadar küçük, bir sıra, kahveci, **çubukçu** ve şerbetçi dükkânları, durmayan bir alışverişte kaynaşıyordu.”

ç. 35316

[=1]

ÇUBUKLU: Anadolu yakasında, Kandilli ile Paşabahçesi arasındaki Boğaziçi köyü:

“... Kâğıthane'de, Göksu'da, Bebek'de, **Çubuklu'da** eğlenirdi.”

(ç.+da 30830)

“Kandilli.den **Çubuklu.ya** çık-tık gezinti.ye”

(ç.+ya 36545)

ç. 5740, 7506, 7508, 37539

ç.+ya 36557

[=7]

ÇUBUKOVA: Yıldırım Bayezid ile Timur arasında 28 Temmuz 1402'de yapılan Ankara Savaşının gerçekleştiği ova:

“Timurlenk'in Anadolu'yu istilâsı, **Çubukova** mağlûbiyeti, İstanbul'un fethini bir defa daha geciktiriyor, elli bir sene sonraya atıyordu.”

(ç. 5127)

ç.+da 4763

[=2]

ÇUHA: Fars. Tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş:

“...bellerinde geniş kuşaklar, bacaklarında **çuha** çakşırlar, kaşları gözlerini ve bıyıkları ağızlarını, örtecek kadar gürdü.”

ç. 968

[=1]

ÇUKUR: 1. Vücutta pek derin olmayan girintili yer:

“Ve cesette iki kurşun yarası görünüyordu. Biri sol gözüün buruna yakın **çukurunda** biri de göğüste, sol memenin üzerindeydi.”

(ç.+unda 10760)

2. ***Bir ayağı çukurda**: “Ölüme yaklaşmış, yakında ölebilir” anlamında çok yaşlı kimseler için söylenir:

“... zavallı adamın belli ki **bir ayağı çukurdadır**.”

(ç.+dadır 34031)

[=2]

ÇUKURLAN-: Çukurlaşmak. (Göz için) Derine kaçmış gibi görünmek:

“... gözleri **çukurlanan** yüksek ihtiyarlar da çamlar altında felsefeden konuşuyorlar.”

ç.-an 23020

[=1]

ÇUKUROVA: Adana ilinin bir ilçesi:

“Bülbül ne gezersin **Çukurova'da?**”

(ç.+da 29118)

ç. 29119, 29120

[=3]

ÇUVAL: *Fars*. Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torbanın alabileceği miktarda olan:

“*Halide Edip Hanım, icap ettiği takdirde, fikirâya tevzî edebilmek için beş on çuval un tedarik etmeyi teklif etmişti.*”

(ç. 8979)

ç.+a 10451

[=2]

ÇÜNKÜ: *Fars*. Şundan dolayı, şu sebeple, zira: “*Muallim Naci'nin o güzel beytinde işaret ettiği, nâ-muradlardır. Çünkü medrese tabiriyle hem dâll hem de mudilidirler.*”

(ç. 12136)

“*Tâ ki yüksel-sin ezan.larla müeyyed nâm.ın/ Gaalib et çünkü bu son ordu.sudur İslam.ın*”

(ç. 38024)

ç. 88, 405, 475, 527, 625, 759, 1236, 1363, 1408, 1428, 1523, 1744, 1787, 2173, 2285, 2309, 2356, 2538, 2577, 2703, 3157, 3254, 3508, 3544, 3598, 3877, 3887, 4145, 4182, 4348, 4529, 4660, 4661, 4688, 4703, 4764, 5855, 6010, 6109, 6224, 6264, 6301, 6302, 6312, 6425, 6552, 6640, 6818, 6844, 6850, 6857, 7017, 7054, 7088, 7458, 7532, 7577, 7700, 7702, 7717, 7758, 7775, 7796, 8053, 8071, 8107, 8207, 8301, 8313, 8363, 8383, 8400, 8468, 8470, 8491, 8508, 8812, 8892, 9005, 9031, 9452, 9493, 9717, 9850, 9994, 10038, 10336, 10471, 10879, 10897, 10924, 10970, 11071, 11095, 11125, 11227, 11323, 11429, 11475, 11795, 11822, 11825, 11855, 11971, 11982, 12049, 12060, 12126, 12131, 12286, 12290, 12308, 12540, 12619, 12643, 12671, 12725, 12892, 12993, 13047, 13088, 13104, 13113, 13297, 13310, 13367, 13413, 13534, 13602, 13649, 13927, 14076, 14081, 14213, 14218, 14249, 14354, 14354, 14496, 14513, 14525, 14542, 14683, 14723, 14979, 15210, 15303, 15318, 15382, 15493, 15574, 15748, 15763, 15766, 15912, 15942, 16123, 16176, 16367, 16376, 16382, 16391, 16468, 16540, 16604, 16647, 16766, 16892, 17005, 17111, 17493, 17522, 17543, 17555, 17604, 17627, 17673, 17688, 17786, 17949, 17980, 18046, 18141, 18150, 18156, 18171, 18432, 18514, 18551, 18599, 18699, 18780, 18818, 18852, 18865, 18925, 19260, 19305, 19346,

19349, 19440, 19462, 19477, 19592, 19675, 19698, 19932, 20137, 20173, 20198, 20246, 20498, 20649, 20892, 20975, 20975, 20985, 21000, 21055, 21182, 21186, 21209, 21250, 21395, 21470, 21473, 21475, 21485, 21514, 21518, 21531, 21630, 21820, 21906, 21918, 21931, 22480, 22711, 22781, 22787, 22866, 22991, 23029, 23036, 23042, 23059, 23133, 23224, 23266, 23368, 23369, 23535, 23593, 23608, 23615, 23636, 23665, 23707, 23710, 23784, 23882, 24052, 24088, 24109, 24113, 24127, 24197, 24285, 24364, 24398, 24442, 24471, 24515, 24527, 24535, 24562, 24563, 24585, 24610, 24645, 24662, 25000, 25001, 25003, 25222, 25227, 25299, 25473, 25496, 25570, 25584, 25667, 25864, 25904, 26213, 26224, 26374, 26393, 26395, 26636, 26657, 26726, 26772, 26775, 26875, 27287, 27349, 27379, 27478, 27526, 27610, 27729, 27752, 27772, 27836, 27874, 27971, 28030, 28048, 28054, 28081, 28088, 28455, 28596, 28619, 28639, 28647, 28668, 28691, 28957, 28960, 28964, 28976, 28988, 29016, 29024, 29070, 29088, 29121, 29129, 29289, 29308, 29369, 29389, 29391, 29420, 29615, 29638, 29664, 29679, 29707, 29752, 29758, 29822, 29870, 29921, 29986, 29987, 29987, 30020, 30034, 30203, 30319, 30352, 30367, 30373, 30528, 30664, 30853, 30888, 30966, 31023, 31099, 31146, 31151, 31177, 31182, 31234, 31422, 31470, 31475, 31498, 31500, 31534, 31539, 31547, 31577, 31614, 31617, 31711, 31741, 31743, 31781, 31925, 31935, 31995, 32057, 32168, 32238, 32245, 32346, 32350, 32472, 32475, 32492, 32698, 32725, 32776, 32847, 32857, 32901, 33010, 33070, 33093, 33166, 33177, 33188, 33242, 33252, 33319, 33417, 33476, 33478, 33492, 33638, 33880, 33966, 33970, 34123, 34197, 34205, 34213, 34217, 34232, 34244, 34327, 34375, 34602, 34833, 34992, 35187, 35487, 35515, 35620, 35896, 38424

ç.+sünü 24662

[=448]

ÇÜRÜ:- 1. Çeşitli dış sebeplerin veya mikropların etkisiyle kimyevî değişikliğe uğrayıp bozulmak, dağılmak:

“İnsanlar bilirler ki Yesu'nun naaşı Golgotha'da **çürüdükten** bu kadar yıl sonra bile Akdeniz kıyılarında hâlâ kaval sesleri duyuluyor.”
(ç.-dükten 6278)

“Eğer mezar.da şafak sök-miyen o zindan.da/ Cesed **çürü-r** ve tahayyül kal-ırsa insan.da”
(ç.-r 36384)

2. (Manevi değerler için) Çeşitli tesirlerle bozulmak, asıl hüviyetini kaybetmek:

“İşte bu iki müstehâse, bir milletin edebiyatı tamâmiyle **çürüdüğü** zamanlarda meydana çıkarlar.”

(ç.-düğü 31187)

ç.-dü 28168, 34273

ç.-dükten 6273, 28174

ç.-düler 34822

ç.-medi 13869

ç.-meğe 4292

ç.-müş 3687, 3902, 30217, 30223

ç.-r 28166

ç.-rmüydü 28190

ç.-ye 28271, 28271

ç.-yen 17086, 22941, 23102

ç.-yüp 13868

ç.-yüşündeki 28188

[=22]

ÇÜRÜK: mec. Bozulmuş, kötüleşmiş, gerçek hüviyetini kaybetmiş:

“Mamañih bir milletin başına böyle günlerde en ziyade şiddetle belâ kesilen ne ruhları **çürüklerdir** ne süti bozuklardır.”

ç.+lerdir 12131

[=1]

ÇÜRÜKLÜK: mec. Sağlam bir temele dayanmama:

“Kostantin, kendi adını vererek İstanbul'u kurduğu zaman, Roma İmparatorluğu'nun yalnız hükümet merkezini İtalya'dan kaldırıp Marmara sahiline getirdiğini zannediyordu. İnkırazın **çürüklüğü**, Roma'daki cemiyet üzerinde artık hiçbir devletin temel tutturamayacağı kanaatini vermişti.”

ç.+ü 4882

[=1]

ÇÜRÜKSULU AHMED: Yahya Kemal'in Mühimler Listesi'nde bahsettiği kişilerden biri:

“... Bekir Fahri, Ali Kemal, Süleyman Nazif, Rahmi, **Çürüksulu Ahmed**, Midhat Şükrü...”

ç. 3796

[=1]

ÇÜRÜKSULU AHMET BEY: Çürüksulu Ahmed:

“Onlardan sonra sıra ile **Çürüksulu Ahmet Bey'e**, Ali Kemal'e, İshak Sükûtî'ye, Abdullah Cevdet'e, Süleyman Nazif'e hâsılı o zaman memur veya talebe diye taviz almış kim varsa hepsine karşı dinmeyen bir ateşle köpürürdü.”

ç.+e 10836

[=1]

ÇÜRÜT-: 1. **mec.** (Doğru olduğu kabul edilen veya ileri sürülen bir iddia, fikir, düşünce ve nazariyenin) doğru olmadığını delilleriyle ortaya koymak, cerh etmek:

“Hâsılı islâhat fikirlerimizi âlemin nazarında **çürütmek** için bu vak'a temâşâî bir vesika gibi yâd edilir.”

(ç.-mek 24075)

2. Bozmak, bozuk ve kötü duruma getirmek, gerçek hüviyetini kaybettirmek:

“Lâ-millî ve adem-i merkeziyyet fikirlerinin arkasında ise ya Yunanistan'ı, ya Bulgaristan'ı, ya Sırbistan'ı özleyenler veyahut da bir Arnavud, bir Arap, bir Ermeni, bir Kürd istiklâlî tahayyül edenler bulunduğu için, bu cephenin Türklere göre, ahlâkî mâhiyeti er geç, çürümeğe mahkûmdur. İçinde bulunan Türkleri de **çürüteceği** muhakkaktı.”

(ç.-eceği 4294)

3. Çürümesine, bozulup dağılmasına sebep olmak:

“Bu şâir isterdi ki, sefalet şâirleri, Rusların Dostoyevski'si, Gorki'si gibi hapisanelerde kemiklerini **çürütenlerden** yahut da amele mahallelerinin cehenneminden yetişsin.”

(ç.-enlerden 30335)

[=3]

ÇÜRÜTÜCÜ: Bozan, bozuk ve kötü duruma getiren, gerçek hüviyetini kaybettiren:

“ ‘San'at ahlâk ve ahlâksızlığın fevkindedir, lâkin mâ'teessüf müşahede ediyoruz ki âsâr-ı san'atın kısm-ı âzamını dâima ahlâkî **çürütücü** şeyler teşkil ediyor’ dediğini de haklı buluruz.”

ç. 22204

[=1]

D

DA: Her çeşit ve her gramer şeklindeki kelimedenden sonra gelen ve ilgi kurduğu kelimeyi anlam bakımından güçlendiren, dikkati üzerine çekerek belirten veya onu önceki veya sonraki unsurlara bağlayan, “dahi, bile, esasen, fakat, artık, aynen, üstelik, ise, o kadar, pek, hatta” vb. manalara gelen, kelimedenden ayrı yazılan takı [Sonuna geldiği kelimenin anlamı ve cümledeki görevi üzerinde yaptığı değişiklik kelimenin sıfat, zamir, isim, fiil, zarf... oluşuna göre değişir]:

“Onun oğlu olan Mahmud Paşa, zâten saltanat muhitinde doğmuş, büyümüş ve yükselmişti.

*Karısı **da** Abdülmecid'in en gözde kızlarından bir sultandı.”*

(d. 3931)

“Bir taraf.tan Yakacık mor dağ.lar/

*Bir taraf.tan **da** deniz şûh ada.lar”*

(d. 36917)

d. 51, 79, 81, 102, 112, 115, 131, 151, 159, 159, 200, 232, 235, 261, 265, 309, 321, 374, 405, 423, 444, 475, 504, 542, 597, 599, 613, 624, 641, 642, 650, 676, 854, 926, 931, 941, 977, 978, 985, 1017, 1017, 1028, 1035, 1044, 1051, 1064, 1070, 1120, 1159, 1159, 1166, 1171, 1174, 1195, 1265, 1309, 1311, 1353, 1397, 1403, 1415, 1447, 1475, 1481, 1546, 1555, 1617, 1634, 1638, 1649, 1773, 1792, 1802, 1812, 1816, 1875, 1890, 1929, 1947, 1959, 1966, 1977, 1989, 2013, 2018, 2068, 2089, 2097, 2109, 2170, 2182, 2220, 2225, 2298, 2360, 2362, 2369, 2395, 2402, 2403, 2451, 2483, 2493, 2500, 2568, 2587, 2727, 2776, 2788, 2812, 2869, 2894, 2909, 2926, 2929, 2972, 2999, 3027, 3043, 3051, 3069, 3127, 3135, 3141, 3175, 3177, 3179, 3211, 3247, 3301, 3310, 3311, 3324, 3381, 3395, 3396, 3398, 3400, 3403, 3419, 3436, 3524, 3557, 3563, 3569, 3600, 3601, 3623, 3639, 3642, 3651, 3674, 3674, 3748, 3763, 3805, 3833, 3865, 3883, 3915, 3917, 3930, 3957, 3981, 3984, 3985, 4009, 4045, 4049, 4085, 4086, 4117, 4119, 4146, 4168, 4181, 4223, 4284, 4289, 4302, 4306, 4328, 4387, 4409, 4419, 4447, 4502, 4538, 4701, 4707, 4709, 4713, 4715, 4727, 4738, 4755, 4800, 4807, 4843, 4849, 4860, 4861, 4885, 4902, 4958,

5015, 5057, 5070, 5110, 5134, 5196, 5204, 5206, 5269, 5334, 5340, 5344, 5350, 5355, 5375, 5473, 5523, 5525, 5529, 5532, 5535, 5577, 5581, 5588, 5597, 5599, 5676, 5690, 5733, 5772, 5821, 5826, 5835, 5874, 5897, 5925, 5972, 5984, 6016, 6124, 6180, 6193, 6207, 6257, 6260, 6336, 6339, 6391, 6423, 6431, 6474, 6515, 6518, 6530, 6613, 6628, 6649, 6672, 6676, 6698, 6826, 6836, 6865, 6889, 6891, 6987, 6993, 7017, 7042, 7097, 7113, 7115, 7136, 7206, 7213, 7297, 7299, 7318, 7334, 7362, 7372, 7375, 7462, 7465, 7479, 7496, 7551, 7565, 7582, 7604, 7619, 7775, 7779, 7785, 7834, 7891, 7906, 7944, 8035, 8049, 8056, 8062, 8064, 8079, 8095, 8105, 8112, 8123, 8131, 8158, 8165, 8167, 8199, 8211, 8218, 8222, 8231, 8241, 8262, 8267, 8268, 8269, 8292, 8296, 8328, 8329, 8332, 8342, 8351, 8354, 8364, 8368, 8370, 8373, 8379, 8385, 8388, 8404, 8416, 8421, 8450, 8457, 8470, 8477, 8537, 8554, 8618, 8621, 8646, 8658, 8691, 8703, 8764, 8778, 8887, 8890, 8899, 8922, 8945, 8989, 9023, 9025, 9080, 9174, 9177, 9204, 9244, 9338, 9354, 9385, 9386, 9470, 9485, 9489, 9496, 9498, 9526, 9578, 9611, 9641, 9688, 9715, 9745, 9757, 9807, 9814, 9843, 9853, 9858, 9859, 9871, 9878, 9883, 9889, 9891, 9909, 9913, 9922, 9976, 10008, 10040, 10065, 10117, 10155, 10168, 10205, 10226, 10231, 10252, 10305, 10339, 10372, 10400, 10438, 10527, 10548, 10564, 10584, 10672, 10685, 10696, 10703, 10721, 10722, 10724, 10741, 10776, 10797, 10840, 10850, 10886, 10937, 10982, 10987, 11003, 11004, 11010, 11029, 11048, 11092, 11122, 11177, 11200, 11214, 11228, 11265, 11315, 11336, 11371, 11378, 11475, 11480, 11486, 11489, 11526, 11576, 11589, 11639, 11641, 11649, 11657, 11724, 11738, 11761, 11779, 11807, 11825, 11857, 11858, 11875, 11876, 11882, 11902, 11924, 11949, 12058, 12064, 12105, 12123, 12136, 12138, 12143, 12162, 12193, 12210, 12211, 12214, 12219, 12262, 12269, 12272, 12290, 12292, 12342, 12387, 12515, 12535, 12537, 12562, 12568, 12624, 12656, 12699, 12762, 12766, 12768, 12775, 12782, 12786, 12791, 12794, 12795, 12799, 12876, 12981, 12999, 13000,

13015, 13021, 13042, 13083, 13089, 13110, 13126, 13143, 13155, 13197, 13209, 13214, 13244, 13245, 13279, 13290, 13291, 13346, 13349, 13368, 13394, 13411, 13432, 13444, 13447, 13449, 13450, 13450, 13453, 13457, 13490, 13491, 13497, 13541, 13549, 13549, 13552, 13571, 13654, 13749, 13762, 13799, 13800, 13825, 13841, 13859, 13863, 13877, 13896, 13924, 13931, 13932, 13939, 13949, 13962, 13978, 13978, 13981, 13999, 14018, 14031, 14055, 14074, 14088, 14101, 14103, 14104, 14128, 14139, 14171, 14182, 14198, 14209, 14229, 14233, 14240, 14262, 14267, 14269, 14318, 14324, 14370, 14375, 14392, 14397, 14447, 14464, 14637, 14640, 14668, 14682, 14704, 14748, 14772, 14793, 14850, 14866, 14868, 14901, 14931, 14946, 14981, 15015, 15015, 15023, 15034, 15092, 15197, 15205, 15221, 15259, 15269, 15294, 15299, 15300, 15301, 15322, 15324, 15339, 15348, 15361, 15380, 15391, 15407, 15418, 15418, 15457, 15480, 15484, 15511, 15513, 15523, 15532, 15544, 15551, 15562, 15587, 15607, 15610, 15619, 15619, 15623, 15627, 15634, 15634, 15651, 15652, 15669, 15681, 15698, 15700, 15739, 15739, 15748, 15750, 15790, 15794, 15817, 15843, 15870, 15874, 15883, 15900, 15965, 15970, 15981, 16003, 16005, 16010, 16032, 16035, 16049, 16059, 16065, 16070, 16127, 16168, 16191, 16205, 16229, 16270, 16304, 16324, 16378, 16383, 16389, 16405, 16416, 16431, 16480, 16553, 16572, 16614, 16630, 16643, 16654, 16681, 16692, 16794, 16858, 16867, 16871, 16888, 16889, 16890, 16903, 16946, 16951, 16961, 16963, 16975, 17004, 17024, 17026, 17032, 17035, 17042, 17095, 17095, 17112, 17133, 17133, 17193, 17200, 17239, 17243, 17276, 17365, 17370, 17425, 17476, 17479, 17514, 17520, 17618, 17750, 17759, 17828, 17831, 17833, 17861, 17867, 17908, 17919, 17965, 18079, 18086, 18113, 18118, 18138, 18144, 18160, 18182, 18207, 18212, 18219, 18281, 18303, 18316, 18342, 18388, 18396, 18467, 18499, 18502, 18521, 18525, 18526, 18534, 18541, 18639, 18667, 18675, 18682, 18704, 18731, 18739, 18818, 18890, 18919, 18963, 19025, 19056, 19058, 19072, 19079, 19087, 19099, 19104, 19168, 19177, 19177, 19182, 19344, 19348, 19348, 19351, 19367, 19383, 19414, 19427, 19428, 19469, 19490, 19491, 19491, 19517, 19536, 19536, 19543, 19547, 19560, 19595, 19661, 19683, 19689, 19780, 19790, 19791, 19835, 19846, 19849, 19879, 19907, 19909, 19919, 19926, 19929, 19939, 19946, 19962, 20014, 20070, 20126, 20130, 20167, 20171, 20176, 20180, 20198, 20254, 20285, 20302, 20331, 20415, 20442, 20477, 20482, 20490, 20491, 20496, 20504, 20506, 20510, 20541, 20545, 20561, 20561, 20605, 20663, 20663, 20666, 20666, 20669, 20669, 20669, 20669, 20670, 20670, 20693, 20697, 20704, 20935, 20951, 21052, 21065, 21077, 21135, 21143, 21198, 21224, 21241, 21285, 21292, 21359, 21362, 21369, 21373, 21410, 21411, 21445, 21455, 21456, 21461, 21509, 21511, 21539, 21579, 21638, 21643, 21660, 21676, 21677, 21684, 21701, 21704, 21726, 21744, 21746, 21770, 21797, 21814, 21853, 21886, 21913, 21935, 21942, 21975, 21979, 21995, 22058, 22073, 22083, 22087, 22092, 22125, 22128, 22164, 22209, 22223, 22239, 22254, 22275, 22277, 22284, 22300, 22469, 22537, 22546, 22591, 22595, 22607, 22652, 22668, 22687, 22724, 22891, 22912, 22947, 23010, 23013, 23123, 23129, 23146, 23147, 23160, 23163, 23164, 23168, 23223, 23273, 23305, 23343, 23356, 23462, 23567, 23590, 23597, 23611, 23759, 23784, 23812, 23899, 23955, 23960, 23961, 23968, 23980, 23980, 23987, 23993, 24067, 24084, 24116, 24116, 24129, 24130, 24139, 24168, 24186, 24191, 24216, 24245, 24288, 24288, 24330, 24341, 24370, 24439, 24456, 24468, 24481, 24514, 24515, 24584, 24596, 24603, 24674, 24682, 24684, 24686, 24740, 24741, 24752, 24771, 24772, 24832, 24851, 24859, 24868, 24872, 24873, 24878, 24882, 24923, 24939, 24944, 24968, 24969, 24976, 24979, 24996, 25088, 25098, 25103, 25107, 25175, 25265, 25268, 25269, 25318, 25330, 25354, 25362, 25362, 25363, 25370, 25384, 25390, 25397, 25400, 25417, 25472, 25473, 25551, 25551, 25611, 25681, 25768, 25813, 25815, 25831, 25856, 25857, 25877, 25894, 25894, 25906, 25910, 25981, 25995, 26039, 26102, 26137, 26138, 26177,

26208, 26221, 26239, 26316, 26319, 26335, 26385, 26387, 26433, 26435, 26437, 26546, 26590, 26672, 26695, 26728, 26735, 26745, 26775, 26775, 26789, 26800, 26839, 26847, 26849, 26871, 26876, 26972, 26985, 26994, 26999, 27001, 27073, 27087, 27185, 27201, 27209, 27240, 27244, 27253, 27307, 27309, 27333, 27360, 27379, 27380, 27387, 27398, 27442, 27451, 27452, 27453, 27474, 27490, 27505, 27531, 27550, 27551, 27552, 27554, 27601, 27646, 27656, 27698, 27715, 27762, 27812, 27821, 27840, 27896, 27900, 27906, 27914, 27919, 27943, 27990, 28023, 28097, 28137, 28185, 28185, 28227, 28234, 28278, 28310, 28372, 28394, 28427, 28438, 28458, 28483, 28532, 28534, 28613, 28675, 28679, 28689, 28725, 28761, 28778, 28781, 28783, 28786, 28799, 28852, 28859, 28899, 28919, 28925, 28928, 28942, 28944, 28949, 28959, 28968, 28987, 29015, 29016, 29041, 29041, 29081, 29089, 29099, 29105, 29272, 29288, 29399, 29487, 29495, 29496, 29500, 29502, 29539, 29541, 29556, 29563, 29586, 29617, 29635, 29668, 29675, 29690, 29691, 29708, 29708, 29766, 29766, 29770, 29770, 29773, 29773, 29774, 29774, 29775, 29775, 29809, 29812, 29821, 29830, 29849, 29908, 29912, 29961, 30010, 30011, 30030, 30035, 30048, 30052, 30056, 30075, 30075, 30083, 30088, 30119, 30124, 30126, 30142, 30146, 30183, 30285, 30317, 30324, 30497, 30567, 30586, 30588, 30614, 30642, 30658, 30685, 30704, 30725, 30748, 30751, 30766, 30766, 30794, 30806, 30821, 30830, 30843, 30848, 30852, 30854, 30865, 30876, 30969, 31031, 31049, 31073, 31073, 31115, 31143, 31194, 31241, 31347, 31373, 31374, 31410, 31432, 31439, 31466, 31469, 31487, 31498, 31508, 31513, 31532, 31562, 31571, 31581, 31588, 31593, 31631, 31633, 31661, 31677, 31692, 31706, 31748, 31767, 31781, 31791, 31792, 31800, 31806, 31808, 31812, 31837, 31891, 31894, 31897, 31916, 31919, 31922, 31924, 31936, 31961, 31989, 31993, 32004, 32040, 32044, 32056, 32076, 32113, 32123, 32146, 32155, 32160, 32217, 32226, 32278, 32292, 32308, 32344, 32345, 32356, 32358, 32387, 32396, 32404, 32434, 32451, 32476, 32620, 32639,

32641, 32642, 32766, 32776, 32779, 32780, 32783, 32785, 32789, 32790, 32792, 32793, 32820, 32835, 32847, 32859, 32921, 32931, 32934, 32957, 32964, 32987, 32999, 33081, 33091, 33182, 33189, 33192, 33200, 33209, 33244, 33251, 33256, 33295, 33313, 33322, 33344, 33348, 33356, 33380, 33401, 33459, 33468, 33515, 33567, 33588, 33592, 33605, 33700, 33708, 33733, 33770, 33828, 33837, 33868, 33934, 34085, 34087, 34091, 34181, 34199, 34205, 34244, 34286, 34302, 34316, 34346, 34379, 34383, 34464, 34501, 34545, 34556, 34571, 34593, 34603, 34606, 34629, 34645, 34692, 34706, 34721, 34731, 34731, 34735, 34736, 34749, 34750, 34770, 34771, 34800, 34804, 34815, 34821, 34822, 34827, 34834, 34848, 34849, 34891, 34919, 34928, 34957, 34965, 35017, 35021, 35043, 35047, 35050, 35103, 35139, 35143, 35150, 35184, 35185, 35188, 35193, 35212, 35217, 35224, 35237, 35242, 35245, 35269, 35334, 35355, 35393, 35396, 35454, 35573, 35574, 35592, 35592, 35607, 35796, 35960, 36038, 36054, 36087, 36209, 36291, 36382, 36394, 36419, 36447, 36509, 36554, 36776, 36876, 36917, 36956, 36994, 37091, 37111, 37143, 37639, 37708, 37783, 37802, 37816, 37827, 37887, 37912, 38176, 38231, 38371, 38385, 38409, 38425, 38460, 38484, 38553, 38573, 38586, 38594, 38675, 38940, 39011, 39142

[=1565]

DAD: Ar. Arap alfabesinin on beşinci, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin hem “d” hem “z” sesi veren on sekizinci harfi ve bu harfin adı:

“Hemen her islâm şâiri, dîvânını tertîb ederken, noksan kalmasın diye, şiirde itibârı olmayan üç noktalı se, dad, zı harfleriyle biten kafiyelerle de, zarurî olarak birkaç manzume yazar, eserini tam bir kılığa koyar.”

d. 29658

[=1]

DÂD: Ar. Hak üzere, doğruluk üzere [“Adâlet” ile “dâd” arasında fark vardır; adâlet, binefsihi adâlet edip zulmetmemektir. Dâd ise, başkasının zulmünü def^ç ve izâle etmektir]:

“Beyhûde elem çek-me sakın şâd yaşa/
Bidâd yol.unda **dâd** yaşa”

d. 38899

[=1]

DADALOĞLU: Osmanlı Devleti'nin Anadolu Türkmenlerini iskân politikasına tepkisiyle tanınmış bir halk ozanı:

“Bu ikinci nevi' siir, yeryüzünde bütün halk şâirlerinden daha coşkun olan saz şâirlerimizin Karacaoğlan'ın, Ruhsatî'nin, **Dadaloğlu'nun** benzeri olmayan mısralarında görülür.”

d.+nun 19336

[=1]

DADI: Fars. Evlerde çocuğa bakan kimse, daye: “Nanam, annemin **dadısı** idi.”

(d.+sı 212)

d. 219, 6487, 22157

d.+lar 12845

d.+m 362

d.+ma 372

d.+mdan 366

d.+mı 389

d.+mın 220

d.+sı 214

[=11]

DADIM ZEYNEB: Y. Kemal'in dadısı:

“**Dadım Zeyneb**, ben doğduğum zaman aileye alınmış bir Arnavud kıızıydı.”

d. 362

[=1]

DÂFİA: Ar. (Dâfi kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli.) İten, itici:

“Geçenler, **dâfia** ve cazibe kanunlarının bir cilvesine tutulmuş gibi ya Babiâli'ye koşuyor yahut da yan sokaklara çekiliyorlardı.”

d. 10587

[=1]

DAĞ: Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi:

“On iki sene evvel İsviçre'de seyahat ederken, iki **dağ** ve iki göl ortasında, o şirin 'İnterlaken' şehrine indim.”

(d. 7796)

“Deniz.den ve **dağ.dan** gel-en hüzn.e kan-dık/
Bulut.lar dağıl-sın bahâr ol-sun artık”

(d.+dan 36026)

“Su çağıldı-r kuzu.lar kır.da mele-r/
Sen.i söyle-r ben.a **dağla-r** dere.ler”

(d.+lar 37934)

d. 2974, 3015, 3024, 3404, 7789, 11573, 11893, 11893, 13692, 17368, 17462, 17467, 17485, 19326, 20479, 20482, 20483, 21262, 29112, 35329, 35351, 36401, 36813, 36813, 36875, 36875, 36931, 37689, 37698, 37750, 38093

d.+a 11841, 16874, 35697, 38094

d.+da 36942

d.+dan 11841, 35697, 38094

d.+ı+derun 3460, 7617, 30802

d.+ı+derun.dur 24773

d.+ı+derun.udur 22242

d.+ımız 37848

d.+ın 38763

d.+ına 17481

d.+ında 38617

d.+lar 2459, 6136, 6140, 6172, 14958, 14970, 14977, 14982, 15008, 15013, 16739, 16744, 16749, 18876, 19331, 24780, 29404, 35969, 36002, 36446, 36475, 36576, 36916, 36923, 36923, 36996, 37932, 37938, 37968, 38765

d.+lara 3390, 7736, 13736, 17371, 17401, 17425, 17434, 20671, 29776, 37061, 37069

d.+larda 7398, 11473, 13700, 17472, 29396, 30452, 35690, 38466

d.+lardan 741, 2984, 17501, 17504, 22733, 22911

d.+ları 1844, 3055, 17745, 20515, 35724, 36997, 39254

d.+ların 17468, 22824, 38765

d.+larına 8640, 18129, 36711

d.+larında 7795, 14455, 16802, 17444, 17515, 18129, 30492

d.+larından 14954, 15014, 21120

d.+larının 13930, 38827

d.+larınız 16590

d.+larıyla 23644

d.+larla 18959

[=133]

DAĞDAĞA: Boşuna telâş, beyhude sıkıntı:

“Öl-enler en son.u kurtul-dular bu

dağdağa.dan/

Ve göz kapak.larının arka.sında eski Vatan”

(d.+dan 36351)

d.+yla 36401

[=2]

DAĞDAĞALI: Gürültülü patırtılı:

“Kavgalı, **dağdağalı**, buhranlı bir matbaa hayatı ortasında, başmakale, tarihî makale, kitap faslı, mücadele fikrası, hâsılı bu kabilden dört beş yazıyı birkaç saat içinde çıkarıverirdi.”

d. 9839

[=1]

DAĞIL-: 1. Yavaş yavaş kaybolmak, yok olmak:

“Deniz.den ve dağ.dan gel-en hüzin.e kan-dık/ Bulut.lar **dağil-sın** bahâr ol-sun artık”

(d.-sın 36027)

“Hâyır bu hâl uzun sür-emez sen yakın.dasın/ Hâlâ **dağil-mayan** bu sis.in arka.sındasın”

(d.-mayan 35869)

2. Ortadan kalkmak, kalmamak, zail olmak:

“**Dağil-irken** Nevâ.nın esrâr.ı/

Başla-yor şark ufuk.larında vuzuh”

(d.-irken 35781)

3. Bütünlüğünü ve varlığını devam ettiremeyip varlığı son bulmak, yok olmak, infisah etmek:

“Annemin ıztıraplarında bu noktanın bir dahli varsa da asıl ıztırâbi yuvasının müebbeden **dağıldığını** hissetmesinden geliyordu.”

(d.-dığını 82)

4. **mec.** Bölünmek, parçalanmak, gücünü kaybetmek: “Arnavudlar bilâkis **dağıldılar**, hâkimlerinin millî rekaabeti karşısında derlenip toplanamadılar.”

(d.-dılar 1083)

5. (Toplu hâlde bulunulan yerler için) Faaliyeti sona erip boşalmak, içindekiler ayrılıp gitmek:

“Midhat Paşa'nın mensuplarındandı, o Meclis **dağıldıktan** sonra Midhat Paşa ile Avrupa'ya uzaklaşmış ve bir daha Türkiye'ye dönmemiş.”

(d.-diktan 4208)

6. Yayılmak: “Sultan Cem devrinde Asya'ya **dağılan** Türk ırkının vahdeti vuku buldu.”

(d.-an 6425)

“Gel-dikti bir zaman Sarı Saltık.la Asya.dan/ Bir bir DiyârıRûm.a **dağil-dık** Sakarya.dan”

(d.-dık 36694)

7. Düzenliliği, intizamı bozulmak, toplu ve düzenli durumdan çıkmak, karışık bir hâl almak:

“Bu illet, bu 'yeni' sarasıyla son asır Türkleri kör kazmayı kaptılar, yıkılmadık ne resmî daire

kaldı ne konak; **dağılmadık** ne eşya kaldı ne de dōşeme.”

(d.-madık 7587)

d.-acak 16611

d.-an 6420, 12427, 12460, 12509

d.-dı 9403, 35276

d.-dığımız 12463

d.-dığımızdan 12498

d.-dık 84

d.-dıydı 12458

d.-ınca 16629

d.-ır 3643, 12120, 15843, 22424, 36399

d.-irken 12122

d.-iverince 10289

d.-ıyordu 467, 34078

d.-madı 3588

d.-mağa 34483

d.-mak 2903, 4120, 9027, 25482

d.-malarını 25479

d.-mamış 3580

d.-ması 25937

d.-maya 32739

d.-miş 3051, 21212, 23914, 24179, 24566

d.-mişlar 12483

d.-mişti 24557

d.-miyordu 16681

[=47]

DAĞINIK: Düzeni bozuk, düzensiz, karışık:

“Türk milleti, en âciz ve **dağınık** bir hâlde kalmasına rağmen, Yunanistan'a galiptir...”

(d. 16324)

“Kalp-im zaman zaman bu haber.lerle burkulu/ Zihin.im düşünce.den **dağınık** göz.lerim dolu”

(d. 36603)

d. 4146, 6421, 28735, 31906

[=6]

DAĞISTAN: Rusya Federasyonu'na bağlı, özerk bir cumhuriyet. [20 Ocak 1921'de SSCB'ye bağlı

olarak Dağıstan Özerk Sovyet Sosyalist

Cumhuriyeti adıyla kuruldu. Sovyetler

Birliği'nin dağılmasından sonra, Rusya

Federasyonu içinde Dağıstan Cumhuriyeti adını

aldı.]: “Satırlara göz gezdirdim: ‘Bendeniz

Dağıstan muhâcirin-i islâmiyyesinden olup...’

diye gidiyor.”

d. 23966

[=1]

DAĞISTANLI: Dağıstan'dan olan kimse:

"Bu adam Murad Bey'dir. İstanbul'a geç gelmiş bu **Dağistanlı**, tarih muallimliğiyle, yeni Türk ruhunu yaratanlardan biridir."

d. 17262

[=1]

DAĞIT-: 1. (Bir kalabalığı, birliğini bozmak amacıyla) Bölmek, zor kullanarak veya ikna ederek toplu hâlden çıkarmak, dağılmasını sağlamak:

"Murâd-ı Sâni ile Varna'da ve Kosova'da iki defa Ehl-i Salîb'in zorlu ordularını yenmiş, **dağıtmış**, kaçırmış ve galebenin en sarp zevkiyle mest olmuştu."

(d.-miş 7090)

2. Varlığına son vermek, düzenini bozup yıkmak:

"Şark mes'alesiyle bir devir uğraşan büyük müverrih Albert Vandal'den, en meçhul mütehasıslara kadar hepsi otuz sekiz sene evvel Kanûn-ı Esâsiyi âfâka İlân eden topları Tersane Konferansını **dağıtmak** için tertib edilmiş bir oyun sayar."

(d.-mak 24048)

3. Ayır ayrı yerlere veya kimselere vermek veya göndermek, tevzî etmek, paylaşmak:

"On yedi seneden beri Avrupa'yı ülke ülke dolaşmış, her orduyu doğmuş, her milletin vekaarını kırmış, her devletin hududunu keyfe mâyeşâ değiştirmiş, krallıkları, prenslikleri, kardeşlerine, akrabasına serdarlarına, kendi erkânına **dağıtmış**."

(d.-miş 25931)

d.-an 12411

d.-ıp 12990, 16892

d.-ırlar 17649

d.-ırlardı 25946

d.-ıverdi 24254

d.-mak 12389, 12402, 24033

d.-mamak 3632

d.-miş 7083, 9202, 25916

d.-mişsa 12503

d.-tı 12503, 26041, 34967

d.-tığımızı 10166

[=18]

DAĞITIL-: Dağıtma işi yapılmak:

"Bu askerler tarafından **dağıtılacağı** zannediyor."

(d.-acağı 25603)

d.-dı 20, 33884

d.-ır 30238

[=4]

DAĞLAR KRALI: Edmond About'un bir eseri:

"... dehanın henüz parladığı senelerde, 'Muasır Yunan' ve '**Dağlar Kralı**' gibi insanları müebbeden güldürecek iki şaheserine Yunanlılığın hakikî çehresini cihana gösterdin."

d. 18131

[=1]

DAĞLAR KRALI HACI İSTAVROS: Yunanlı bir dağ eşkiyası:

"Bir de harp hâlinde, şu son üç senelik maceralar ortasında görmeliydin, yetmiş sene evvel **Dağlar Kralı Hacı İstavros**, Yunanistan dağlarına dehşet salıyordu."

d. 18135

[=1]

DAĞLI: 1. Kaba saba, görgüsüz:

"İstanbullular alafrangaya özendikleri gibi, Üsküplüler de Arnavudluğa özenmeğe başladılar; bu **dağlı** kavmin siyâsi itibârından başka kisvesi, silâhı, lehçesi de cazibeliydi."

(d. 1016)

2. Dağlık yer halkından olan kimse:

"Wilhelm Tell güzel ok at-an **dağlı** kahraman"

(d. 37066)

[=2]

DAĞLIK: Birçok dağın bulunduğu, dağlarla kaplı (bölge):

"Tren burada epeyce kalıyor, kalktıktan sonra artık oavadan **dağlık** muntıkaya giriyor..."

(d. 3060)

d. 25081

d.+a 3064

[=3]

DAHA: 1. Cümle başında kullanıldığı zaman anlamı güçlendirir:

"**Daha** ilk nüshalarıyla kendini bütün, erbâb-ı huzûza sevdirdi."

(d. 30681)

"Bak-tım Konuş-urken **daha** bir kerre güzel.din/İstanbul.u duy-dum daha bir kerre ses.inde"

(d. 35810)

2. Henüz, bu ana kadar:

"Enfûsî medeniyete karşı **daha** gözlerini açmadan âfâkî medeniyeti telâkkî eden bir halkın zevkini değiştirmekle, onlara büyük

tabiati makinelerin rü'yetiyle değil, insanların enfüsiyetiyle tattırmağa uğraşacaksınız.”
(d. 31446)

3. Başına geldiği sığata bir karşılaştırmaya dayanarak fazlalık ve üstünlük anlamı katar:
“Her an daha coşkun daha yüksek daha gergin/ Bin.lerce ağız.dan bir ilâhî gibi engin”
(d. 36828)

d. 85, 132, 177, 206, 266, 328, 372, 408, 450, 451, 484, 602, 721, 790, 835, 837, 916, 929, 986, 1025, 1058, 1064, 1097, 1163, 1174, 1289, 1348, 1428, 1444, 1537, 1659, 1771, 1814, 1904, 1905, 1986, 2061, 2072, 2194, 2194, 2195, 2195, 2195, 2215, 2237, 2242, 2259, 2363, 2385, 2402, 2408, 2414, 2421, 2422, 2428, 2529, 2535, 2544, 2557, 2610, 2667, 2685, 2704, 2732, 2788, 2825, 2848, 2863, 2877, 2880, 2902, 2908, 2911, 2919, 2923, 2929, 2946, 2963, 2983, 2989, 3010, 3014, 3015, 3025, 3050, 3054, 3064, 3165, 3243, 3253, 3270, 3377, 3378, 3397, 3480, 3492, 3514, 3566, 3580, 3617, 3663, 3670, 3711, 3737, 3779, 3854, 3883, 3890, 4012, 4137, 4208, 4212, 4244, 4460, 4484, 4499, 4524, 4572, 4576, 4610, 4662, 4689, 4695, 4719, 4774, 4796, 4819, 4828, 4830, 4832, 4884, 4912, 4927, 4946, 4947, 5005, 5020, 5037, 5103, 5123, 5125, 5144, 5156, 5187, 5235, 5258, 5285, 5292, 5296, 5352, 5396, 5398, 5403, 5405, 5417, 5434, 5435, 5436, 5454, 5481, 5487, 5565, 5682, 5735, 5748, 5808, 5823, 5852, 5855, 5961, 5979, 6003, 6115, 6130, 6163, 6167, 6216, 6218, 6230, 6239, 6259, 6263, 6353, 6393, 6401, 6455, 6470, 6470, 6480, 6481, 6489, 6519, 6520, 6570, 6631, 6731, 6739, 6811, 7009, 7025, 7077, 7085, 7126, 7280, 7281, 7282, 7283, 7283, 7300, 7353, 7360, 7421, 7450, 7451, 7532, 7553, 7560, 7562, 7568, 7598, 7618, 7629, 7687, 7707, 7959, 7997, 8001, 8054, 8097, 8099, 8099, 8209, 8380, 8395, 8484, 8487, 8536, 8555, 8571, 8713, 8752, 8808, 8844, 8890, 8892, 8932, 8941, 8978, 8979, 9024, 9031, 9047, 9054, 9201, 9217, 9260, 9275, 9373, 9420, 9492, 9505, 9510, 9537, 9554, 9582, 9598, 9667, 9711, 9741, 9786, 9806, 9988, 10007, 10151, 10240, 10245, 10336, 10364, 10388, 10399, 10419, 10456, 10477,

10491, 10498, 10505, 10507, 10523, 10576, 10628, 10645, 10719, 10731, 10765, 10810, 10810, 10879, 10925, 10945, 10949, 10956, 11015, 11024, 11030, 11063, 11098, 11199, 11202, 11244, 11246, 11266, 11266, 11298, 11342, 11462, 11515, 11642, 11713, 11743, 11783, 11830, 11831, 11921, 11935, 11942, 11943, 11992, 12420, 12447, 12501, 12501, 12502, 12531, 12557, 12566, 12584, 12593, 12608, 12609, 12609, 12610, 12619, 12629, 12661, 12664, 12666, 12669, 12766, 12801, 12819, 12846, 12869, 12938, 12968, 12969, 12972, 12997, 13001, 13002, 13102, 13115, 13206, 13219, 13259, 13278, 13283, 13299, 13307, 13343, 13345, 13349, 13367, 13406, 13412, 13438, 13442, 13443, 13456, 13496, 13515, 13526, 13539, 13573, 13587, 13589, 13602, 13665, 13730, 13764, 13770, 13797, 13798, 13801, 13820, 13843, 13864, 13874, 13880, 14100, 14114, 14119, 14124, 14148, 14181, 14223, 14232, 14235, 14307, 14345, 14361, 14372, 14377, 14377, 14382, 14402, 14455, 14457, 14488, 14488, 14497, 14497, 14510, 14510, 14527, 14552, 14582, 14584, 14586, 14593, 14621, 14626, 14648, 14660, 14731, 14788, 14860, 14861, 14869, 14883, 14900, 14906, 14921, 14990, 14991, 14998, 15009, 15013, 15067, 15077, 15098, 15139, 15156, 15202, 15291, 15386, 15410, 15435, 15439, 15451, 15477, 15493, 15519, 15522, 15552, 15583, 15635, 15702, 15709, 15729, 15750, 15753, 15772, 15919, 15931, 15991, 16065, 16076, 16095, 16096, 16112, 16120, 16131, 16166, 16205, 16216, 16221, 16227, 16257, 16268, 16288, 16394, 16400, 16480, 16486, 16532, 16781, 16881, 16882, 16903, 16905, 17079, 17116, 17253, 17321, 17327, 17329, 17334, 17362, 17378, 17397, 17461, 17555, 17626, 17661, 17662, 17662, 17663, 17665, 17680, 17694, 17791, 17797, 17799, 17810, 17813, 17896, 17927, 17965, 17976, 17976, 17977, 18005, 18012, 18012, 18045, 18071, 18101, 18111, 18208, 18416, 18445, 18481, 18522, 18548, 18550, 18583, 18587, 18622, 18653, 18656, 18660, 18662, 18695, 18724, 18732, 18785, 18792, 18854, 18859, 18861, 18921, 18931, 18960, 19024, 19046, 19103, 19107, 19117, 19152, 19214, 19225,

19226, 19230, 19235, 19281, 19328, 19338, 19346, 19375, 19449, 19457, 19472, 19586, 19625, 19685, 19715, 19767, 19800, 19839, 19858, 19863, 19901, 19905, 19930, 19934, 19949, 19958, 20011, 20011, 20077, 20098, 20102, 20150, 20200, 20201, 20245, 20360, 20393, 20394, 20411, 20426, 20558, 20577, 20596, 20650, 20653, 20818, 20834, 20854, 20972, 21013, 21068, 21124, 21142, 21258, 21267, 21359, 21447, 21449, 21567, 21569, 21667, 21680, 21758, 21759, 21761, 21762, 21821, 21825, 21832, 21843, 21866, 21905, 21930, 21932, 22018, 22056, 22132, 22135, 22158, 22162, 22177, 22226, 22281, 22320, 22375, 22434, 22445, 22459, 22466, 22494, 22507, 22515, 22529, 22545, 22570, 22644, 22644, 22716, 22768, 22774, 22796, 22863, 23113, 23249, 23259, 23260, 23260, 23261, 23278, 23280, 23344, 23356, 23367, 23491, 23501, 23503, 23503, 23503, 23503, 23504, 23504, 23536, 23563, 23565, 23569, 23583, 23583, 23643, 23703, 23706, 23709, 23762, 23837, 23845, 23850, 23932, 23936, 23956, 23957, 23962, 23969, 23978, 23981, 24084, 24149, 24184, 24190, 24196, 24217, 24248, 24285, 24288, 24301, 24302, 24333, 24386, 24388, 24448, 24481, 24481, 24494, 24539, 24542, 24544, 24545, 24545, 24550, 24551, 24583, 24584, 24593, 24677, 24718, 24730, 24734, 24752, 24762, 24770, 24811, 24814, 24893, 24912, 24923, 24946, 24985, 25127, 25224, 25314, 25460, 25461, 25512, 25535, 25571, 25586, 25615, 25665, 25678, 25685, 25718, 25762, 25861, 25902, 25939, 25983, 25997, 26123, 26124, 26215, 26216, 26228, 26231, 26235, 26394, 26402, 26510, 26549, 26575, 26611, 26616, 26636, 26714, 26718, 26803, 26814, 26816, 26865, 26866, 26875, 26884, 26885, 26914, 27058, 27079, 27181, 27220, 27268, 27272, 27387, 27403, 27410, 27418, 27445, 27458, 27461, 27473, 27536, 27545, 27623, 27629, 27651, 27684, 27741, 27774, 27805, 27808, 27857, 27881, 27884, 27886, 27917, 27920, 27957, 27961, 27962, 27977, 28044, 28049, 28104, 28179, 28204, 28205, 28206, 28302, 28353, 28428, 28472, 28497, 28505, 28505, 28540, 28580, 28613, 28613, 28616, 28616, 28616, 28633, 28651,

28653, 28685, 28700, 28704, 28723, 28757, 28790, 28807, 28813, 28834, 28870, 28882, 28946, 28947, 28947, 28984, 29100, 29153, 29257, 29311, 29378, 29481, 29514, 29581, 29639, 29642, 29656, 29685, 29710, 29822, 29896, 29912, 30001, 30008, 30021, 30044, 30159, 30165, 30175, 30176, 30176, 30187, 30201, 30255, 30432, 30484, 30600, 30601, 30604, 30605, 30665, 30669, 30675, 30806, 30868, 30869, 30895, 30944, 31042, 31048, 31071, 31078, 31085, 31086, 31086, 31155, 31213, 31229, 31230, 31232, 31239, 31266, 31289, 31367, 31424, 31428, 31434, 31471, 31491, 31528, 31631, 31664, 31676, 31684, 31726, 31737, 31742, 31764, 31788, 31900, 31925, 31926, 31982, 32003, 32050, 32053, 32159, 32256, 32284, 32297, 32354, 32386, 32388, 32466, 32467, 32549, 32585, 32589, 32639, 32643, 32678, 32721, 32765, 32813, 32839, 32886, 32910, 32916, 32917, 32926, 32941, 32941, 32969, 33011, 33023, 33023, 33045, 33092, 33131, 33141, 33161, 33244, 33246, 33283, 33304, 33335, 33405, 33429, 33536, 33538, 33561, 33589, 33630, 33641, 33756, 33827, 33863, 33872, 33907, 33921, 33928, 33960, 33965, 33973, 33992, 34003, 34046, 34057, 34088, 34118, 34126, 34148, 34170, 34247, 34297, 34299, 34307, 34322, 34347, 34459, 34461, 34461, 34493, 34506, 34525, 34579, 34581, 34599, 34604, 34619, 34634, 34636, 34654, 34674, 34703, 34769, 34809, 34813, 34834, 34858, 34907, 34946, 34949, 34983, 34984, 34985, 35007, 35154, 35156, 35204, 35241, 35258, 35268, 35345, 35359, 35397, 35451, 35457, 35470, 35476, 35487, 35536, 35538, 35544, 35580, 35811, 35843, 35866, 35885, 36456, 36770, 36828, 36828, 36928, 37134, 38235, 38771, 39051
d.+mı 27056, 32241
[=1091]

DAHİ: “Fazla olarak, üstelik, daha, bile, de” anlamlarına gelen kuvvetlendirme sözü: *“Hâl dediğimiz şey yarından sonra "mazi" olacaktır, istikbal dediğimiz gelecek günler dahi, zaman yürürken hâl olacaklar, sonra maziye karışacaklardır. Hakikatte mazi, hâl ve istikbal yoktur. Ortada bir imtidâd vardır.”* (d. 5799)

“Dur-sun bu mûsikîsemâvî iç.inde sâz/
Leylitarab.da bir **dahi** mızrâb uyan-masın”
(d. 37545)

d. 2192, 2448, 5539, 5598, 5644, 5794, 8748,
9795, 9935, 10168, 11257, 12179, 12180,
12195, 12196, 13487, 16798, 16799, 16848,
18308, 19277, 20021, 20315, 21841, 22229,
23554, 23901, 24390, 25341, 25716, 25741,
25752, 26108, 26183, 26294, 26729, 28479,
29551, 29669, 31755, 32472, 33947, 34811,
37603, 37810, 38221, 38261, 38284

d.+den 25955, 28772

d.+dir 9850, 14222, 22149

d.+ler 22531

d.+lerin 27471

d.+lerinin 12199

d.+nin 22257

d.+si 9079, 22125, 22247, 31414, 31578,
31732

d.+yi 22806

d.+ymış 13491

[=66]

DÂHİCE: Dâhiye yakışır bir biçimde, dâhiyane:
“Bu nesil.in orta.da **dâhice.dir** başar-dığı iş/
Vatan nasıl karış-ır mûsikî.yle göster-miş”

d.+dir 35994

[=1]

DÂHİL: Ar. 1. İçinde olduğu hâlde, içinde
olmak üzere:

“Londra Konferansı'nda Amerika **dahil** olmak
üzre bütün milletlerin iktisadî mütalâalarını
gördük.”

(d. 8159)

2. *Yaş(ın)a **dâhil** (olmak): Yaşında (olmak):

“On altı yaş.ma **dâhil** o şûhıSa'dâbâd/
Cihân.ı ver-di i-di ihtilâl.e devir.inde”

(d. 37363)

d. 1677, 1904, 8152, 8256, 8342, 8674,
13739, 14565, 15890, 18466, 21898, 25072,
27578, 32597

d.+de 3677, 4125, 21465

d.+den 33050

d.+e 20834, 26137

d.+i 23745, 35261

d.+inde 1838, 6714, 12190, 12434, 14576,
15682, 18841, 20208, 21677, 22392, 23654,
25108, 28444, 32462, 33946, 34425

d.+indedir 14275

d.+indeki 8125

d.+olarak 19507

d.+olmak 25265, 29099

d.+olmuş 28138

[=45]

DÂHİLÎ: Ar. Bir devletin, bir kurumun, bir
ailenin kendi bünyesiyle ilgili:

“Bulgaristan'ın Türklere karşı yeni zihniyeti
dâhilî siyâsetinde zerre kadar mütecellî değil.”

(d. 3505)

d. 3316, 6564, 12389, 13633, 14226, 14230,
14365, 24108, 26396, 31404, 31406

[=12]

DÂHİL-İ DÂİRE-İ BÂL Ü PER-İ MONLÂ:

Ar.+Fars. Mollanın (Hz. Mevlânâ'nın)

kanatlarının çizdiği dairenin içinde olmak:

“ŞemsiTebrîz hevâ.sıyle semâ' üzre Kemâl/
Dâhilidâireibâlüperi Monlâ.yız”

d.+yız 37731

[=1]

DÂHİLİYE: Ar. (Bir devletin) İç işleri:

“Yıldız Sarayı'yle eski Zabtiye, **Dâhiliye**, Adliye,
Hâriciye (arşivlerinin) ve sefaretlerin
evrakıdır.”

(d. 4140)

d. 10322

d.+de 35082

[=3]

DÂHİLİYE NÂZIRI: Ar. İçişleri bakanı:

“Mustafa Sabri'nin sadrazam, Refik Halit'in
dahiliye nazırı olarak yeni bir kabine
hazırladığını haber verdi.”

d. 10327

[=1]

DÂHİLİYE NÂZIRI MÖSYÖ DİMİTROF:

İçişleri bakanı Mösyö Dimitrof:

“**Dâhiliye Nâzırı Mösyö Dimitrof** ile diğer bir
iki nazır istifa etmişler, kabine buhranı tam üç
ay devam etmiş idi.”

d. 26317

[=1]

DÂHİLİYE NÂZIRI TALAT BEY: İçişleri
bakanı Talat Bey:

“**Dahiliye Nâzırı Talat Bey'in** hafî bir tertibi ile
Celâl Sahir'in evinin alt katında olan “Bilgi
Derneği”nde, Türkçü mütefekkirlerin başlıcaları
mektûm tutulması lâzım gelen bir içtimaa
çağırılmışlardı...”

d.+in 8954
[=1]
DÂHİLİYE NÂZIRLIĞI: İçişleri bakanlığı:
“Ali Kemal son **Dahiliye Nazırlığından** sonra
ortadan kaybolmuştu.”
d.+ndan 18651
[=1]
DÂHİYANE: Ar. Dâhice:
“Cetlerimiz yalnız mimarîde değil, her şeyde,
dâhiyane yapmasını bilmişler, lâkin yazmasını
unutmuşlar.”
(d. 5597)
d. 6684, 8333, 14051, 15645
[=5]
DÂHİYE: Ar. 1. Afet, belâ, musibet:
“Târihe bir yangınla giren Rostopchine
gözümüze bir dâhiden ziyâde **dâhiye** gibi
görünüyor.”
(d. 25963)
2. Harikulade zekâ ve fetanet sahibi:
“Eski Moğol destanını âfâka susamış bir kadın
dâhiye, doğmuş bir çocuğu at sırtında
gezdirerek açtı idi.”
d. 30387
[=2]
DAHL: Ar. Tesir, etki:
“Annemin ıztıraplarında bu noktanın bir **dahli**
varsa da asıl ıztırâbı yuvasının müebbeden
dağıldığını hissetmesinden geliyordu.”
(d.+i 81)
d.+i 34260
d.+i+azim.i 20057, 20064
[=4]
DÂÎ: Ar. Dua eden, duacı:
“Gelen adam sıfatını bildirdi: ‘Hâfız Emin
dâîniz’ ...”
d.+niz 34411
[=1]
DÂİM: Ar. Her zaman, sürekli olarak, daima:
“Kapan-ıp secdeîşükrân.a Reşâd eyle duâ/
Mülkiislâm.ı Hudâ eyle-ye **dâim** me'men”
d. 37845
[=1]
DÂİMÂ: Ar. Her vakit, sürekli olarak:
“Haçlılar, Suriye'yi istilâ ettikten sonra, Bizans
onların yardımı ile Türklüğü Anadolu'dan atmak
gayesini **daima** güttü.”
(d. 4676)

“**Dâimâ** nurlu bir gece.ydi zaman/
Dinle-yen söyle-yen kadar ârif”
(d. 37088)
d. 254, 654, 746, 890, 1258, 1338, 1339,
1972, 2126, 2242, 2798, 2800, 2924, 2934,
3032, 3152, 3438, 3630, 4047, 4209, 4284,
4791, 4797, 5056, 5772, 5792, 5993, 6070,
6071, 6317, 6651, 6882, 7677, 7678, 7999,
8050, 8799, 9310, 9331, 9405, 9448, 9481,
9551, 9679, 9713, 9830, 9865, 9947, 9954,
10050, 10349, 10661, 10713, 10787, 10829,
11006, 11082, 11406, 11500, 11592, 11643,
11655, 11754, 11807, 11807, 11950, 11952,
12012, 12047, 12143, 12304, 12580, 13190,
13246, 13268, 13417, 13472, 13476, 13477,
13550, 13683, 13785, 13960, 13960, 13960,
14006, 14154, 14525, 14636, 14735, 14737,
14738, 14910, 14961, 14962, 14962, 15036,
15250, 15485, 15695, 15744, 15748, 15751,
15752, 15764, 16604, 16604, 16682, 16955,
17606, 17793, 18008, 18192, 18594, 18676,
18956, 19109, 19165, 19400, 19464, 19513,
19879, 20110, 20165, 20169, 20469, 20570,
20607, 20771, 21530, 21626, 21637, 21637,
21645, 21716, 21812, 21937, 22054, 22171,
22197, 22272, 22356, 22389, 22556, 22631,
22631, 22635, 22664, 22729, 23054, 23056,
23181, 23185, 23206, 23407, 23489, 23492,
23498, 23510, 23522, 23523, 23523, 23544,
23545, 23596, 23597, 24015, 24110, 24428,
25186, 25381, 25487, 25686, 25786, 25857,
25867, 25878, 25996, 26084, 26125, 26356,
26620, 26647, 26736, 26738, 26797, 26812,
27141, 27151, 27182, 27417, 27578, 27854,
28104, 28105, 28415, 28435, 28439, 28474,
28722, 28881, 29233, 29677, 29714, 29912,
30182, 30557, 30656, 30700, 30704, 31193,
31329, 31563, 31598, 31772, 32085, 32102,
32333, 32500, 32522, 32523, 32628, 33279,
33288, 33326, 33466, 33548, 33705, 33717,
33772, 33972, 34052, 34419, 34557, 34599,
34629, 34630, 34662, 34753, 34853, 35013,
35062, 35999, 36012, 36143, 36539, 36551,
36717, 37619, 38652, 38656, 38886, 39062
[=255]
DÂİMÎ: Ar. Sürekli:
“Padişah da, bizim Topkapı adını verdiğimiz ve
eskilerin ‘Yeni Saray’ dedikleri, Fâtih'in yazlık

saray olsun diye yaptırdığı saraya taşınmış; o vakitten ta Abdülmecid devrine kadar bu yazlık saray, padişahların esaslı ve **daimî** sarayı olmuş”

(d. 5347)

“Yalnız bu kat.ta mümkün ol-ur **dâimî** uçuş/
Her hamle.siyle rûh o çelik.ten kanatlı kuş”
(d. 36540)

d. 1572, 5100, 5356, 5947, 9784, 19960,
22119, 22660, 31243, 33277

d.+olarak 20494

[=13]

DÂİMÜ'L-BÂKÎ: Ar. Ebedî dâim:

“Aslen Asyalı oldukları ve Küçük Asya'ya pek geç geldikleri hâlde Anadolu'yu, Rumeli'yi Türkleştirdiler, bir Türk toprağı yaptılar, lâkin insandılar **dâimü'l-bâkî** olmak şartıyla her şeyi yapamazlardı.”

d. 14758

[=1]

DÂİR: Ar. Belli bir şey hakkında olan, alâkalı, müteallik:

“İstanbul'un manzarasına Süleyman, İkinci Selim, Üçüncü Murad devirlerinde başka bir revnak veren Mimar Sinan'dır. Ona ve eserlerine **dair** bildiğimiz tamdır denilmekten uzaksa da büsbütün müphem de değildir.”

(d. 5601)

d. 142, 351, 448, 701, 941, 1222, 1338, 1558,
1559, 1742, 1785, 1794, 1805, 1963, 2162,
2380, 2786, 2901, 2912, 3530, 3649, 3781,
4148, 4374, 4374, 5221, 5245, 5529, 6267,
6307, 6450, 6686, 6692, 6916, 7212, 7214,
7320, 7401, 7420, 7437, 7619, 8040, 8074,
8205, 8207, 8326, 8446, 8477, 8642, 8728,
8884, 8901, 8916, 8990, 9378, 9382, 9394,
9407, 9425, 9558, 9654, 9817, 10501, 10746,
10860, 10861, 11043, 11180, 11218, 11378,
11395, 11421, 11628, 11677, 11679, 11680,
11792, 11856, 12095, 12106, 12417, 12784,
12789, 13109, 13290, 13342, 13576, 14031,
14208, 14820, 15053, 15068, 15825, 15954,
15963, 16587, 17244, 17380, 17528, 17560,
17891, 18091, 18092, 18140, 18270, 18376,
18554, 18725, 18996, 19033, 19061, 19096,
19229, 19341, 19415, 19551, 19799, 19837,
20114, 20117, 20208, 20602, 20876, 21145,
22499, 22880, 23832, 24169, 24242, 24581,

24670, 24721, 25064, 25349, 25357, 25682,
26025, 26194, 26774, 26874, 27093, 27145,
27155, 27257, 27263, 27887, 28064, 28065,
28108, 28888, 29083, 29116, 29117, 29120,
29241, 29477, 29852, 29858, 29868, 30043,
30044, 30218, 30226, 30227, 30284, 30758,
31165, 31166, 31286, 31306, 31306, 31307,
31482, 31839, 31912, 32385, 32539, 32607,
32883, 33043, 33221, 33222, 33226, 33278,
33291, 33446, 33604, 33855, 33869, 33972,
34211, 34216, 34323, 35013, 35447, 35536

d.+di 1107, 27869, 35216

d.+dir 8052, 13645, 19253, 30336

d.+miş 29964

d.+se 29846

[=206]

DÂİRE: Ar. 1. Devlet işlerinin yönetildiği bu kısımların içinde çalıştıkları bina ve odalar: “Mektepte, vapurda, tünelde, yolda, resmi **dairelerde**, yalılarda tarih, felsefe ve siyâset-i hâriciyye gibi perdeler arkasından fiilî bir politikacılık yapıyordu.”

(d.+lerde 9701)

2. Büyük bir binanın bölündüğü kısımlardan her biri:

“Bir padişah ölünce ve yerine kardeşi yahut yeğeni geçince ölen padişahın haremli, **dairesleriyle** ‘Eski Saray’ naklolunurlar ve orada itina ile ‘mahfuz’ tutulurlardı.”

(d.+leriyle 5366)

3. Osmanlı Devleti’nde büyük şehir

belediyelerinin ayrıldığı şubelerden her biri:

“Diğer murahhaslar ve bütün hey'et-i murahhasa azasıyla beraber önce Ali Kemal'in cesedini görmeye, ondan sonra belediye **dairesinde** verilecek ziyafete davet etti.”

(d.+sinde 10415)

4. (Tamlamalarda) Sınır içi, -nin hükmünü yürüttüğü alan:

“Yeni hükümet teşekkül edince göreceğiz ki millî hareketin haricî siyasetinde bir şey değişmemiş, Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk cemiyetlerinin Mîsâk-ı Millî **dairesinde** metalibi ne ise Ankara Hükümeti, adalet namına, en basit insanlık hukuku namına, bu talihsiz memlekette sulhun bir an evvel teessüsü namına, onları istiyor.”

(d.+sinde 14766)

5. Çember biçimindeki şekil:

“Bomboş son.u yok **dâire** her yer merkez/
Hallâk ne cânib.dedir insan bil-emez”

(d. 38201)

d. 484, 6863, 7580, 10424, 21597, 33002
d.+de 1553, 6880, 23696, 26460, 26740,
32980, 33008, 33199, 34243

d.+den 18982, 25645, 26461, 27850

d.+deydi 8339

d.+i+belediye.de 31895

d.+i+imkân.a 15077

d.+i+intihabiyye.de 24335, 24511, 24521

d.+i+nasip.i 21598

d.+ler 23011

d.+lere 25651

d.+leri 5369

d.+lerimiz 15797

d.+lerimiz 16796

d.+lerinde 6804

d.+lerini 28684

d.+lermiş 18988

d.+miz 23275

d.+nin 1307, 10589, 26462

d.+si 1307, 15437, 24198, 33192, 33198,
34296

d.+sindir 18975

d.+sinde 1477, 9031, 10408, 10423, 11352,
13615, 14755, 23914, 27465, 28672, 32983

d.+sindedir 17680

d.+sinden 8831, 32556, 34182

d.+sine 26720, 34264, 34274, 34305, 34977

d.+sini 2534, 9619, 18853, 24544, 24558,
24588, 31396, 33793

d.+sinin 3083, 9643, 10600

d.+ye 18982, 24544, 25645

[=82]

DÂİREN-MÂDÂR: Ar. Çepçevre, bütün etrafımı
çevreleyecek şekilde, fırdolayı:

“Meydanın etrafı mermer sütunluklu **dâiren-
mâdâr** mebânî. Artık gözlerim yoruldu.”

d. 6546

[=1]

DÂİYE: Ar. Bahane:

“Bundan yirmi sene evvel Üsküp halkı Belediye
Reîsini, Vâlî Hafız Mehmed Paşa'yı istememek
dâiyesiyle bir ihtilâl çıkarmış.”

(d.+siyle 1021)

d. 23753, 27436

d.+dir 23257

d.+si 23256, 25382, 28118, 35515

d.+siyle 28457

[=9]

DAKÎKA: Ar. 1. Bir saatlik zamanın altmışta
biri:

“Beş **dakika** sonra kapıdan bir kız çocuk girdi.”
(d. 23995)

2. **teşmil**. An, lahza, zaman:

“Tâ Nemçe.den kop-up da Üsküb.e var-mış o
bozgun.u/

Türkoğlu bir **dakika** unut-maz fakat bu.nu”
(d. 38554)

d. 173, 522, 1603, 2832, 3320, 5942, 10650,
14764, 14799, 15145, 16913, 16934, 18402,
19110, 20634, 23951, 23962, 23981, 23988,
25526, 25707, 26893, 29377, 32804, 33414,
33449, 33580, 35954, 36542, 36643, 36664,
37161, 38554, 38574, 38985

d.+cık 36583

d.+da 8703, 9587, 13200, 13408, 18826,
20552, 23485, 34114

d.+lar 19114

d.+larda 3544, 20591

d.+sı 9600

d.+sıyla 7229

[=50]

DAKÎKALIK: Belli bir dakika süresince yapılan
veya olan:

“Bu bir iki **dakikalık** sükût sürerken çok
muztarıptım.”

(d. 33433)

d. 33542

[=2]

DAKÎKA-ŞİNÂSÂNE: Ar. +Fars. Güç şeyleri
anlayana, incelikleri kavrayana yakışacak
şekilde:

“İhya mesaisi kadimden kalma parçaların
nev'inde olmak üzere o kadar **dakika-şinâsâne**
icra edildi ki bu zatın gözleri vücuda gelen eseri
tefrîk edememiş.”

d. 6762

[=1]

DAL: 1. Bir ağaç gövdesinde çıkan kollardan
her biri:

“Çünkü, insan oturduğu **dalı** kesmez, fehvâsınca
Midhat Paşa da riyâset ettiği bir hükümeti
yıkamazdı.”

(d.+ı 35199)

“*Taşır çok yüklü dal.lar/*

Alev.den portakal.lar”

(d.+lar 37020)

2. Ar. Arap alfabesinin sekizinci, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin onuncu harfi ve bu harfin adı [Ebced hesabında değeri 4’tür]:

“*Evliya Çelebi, bu hisarı, halkın imanlı gözleriyle gördüğü için temin eder ki bu Boğazkesen Hisarı, tepenin sağ kulesinden, kıyının sol duvarına kadar kûfî hatla çizilmiş bir ‘Mehmed’tir; hem de bu görüşünü Mehmed isminin miminden Dalına kadar şen şatır tarif eder.”*

(d.+ına 6625)

d. 9630, 11584, 29141, 29190, 34964, 36807, 36807

d.+ın 32416

d.+ından 10374, 38425

d.+lar 36935

d.+ları 954, 12244

d.+larını 13709

[=21]

DAL-: 1. Bir şeyin dibine doğru gitmek, içine doğru sokulmak, gömülmek:

“*En sonra Kasımpaşa’dan bir tahlisiye römorkörüyle dalgıçlar geldiler. Denize daldılar.”*

(d.-dılar 12094)

2. Girivermek:

“*Allâh.a şükret-ip dur-uıyorlar ve kolkola/ Sessiz yavaş yavaş dal-ıyorlardı bir yol.a”*

(d.-ıyorlardı 36626)

3. Uyumaya başlamak:

“*Artık güneş görün-mez ol-ur gök bulutlu-dur/ Râhat.ça dal ölüm son.u gel-mez bir uyku.dur”*

(d. 36587)

4. Kendini düşünce ve duygularına kaptırıp çevresini fark etmeyecek hâle gelmek, dalgın bir durum almak:

“*Fakat Makber, ilk mıs râlarından da anlaşıldığı gibi, ölümün eşiğinden başlayan bir mersiyedir; bu eşiğe bastıktan sonra gözlerimiz ölüme dalyor, sonuna kadar o manzaradan ayrılamıyor; bu mersiye bitirirken, müteselli de olamıyoruz.”*

(d.-ıyor 31129)

5. *mec.* Başka bir şeyle ilgilenmeyecek şekilde kendini bir şeye vermek, yalnız o şeyle ilgilenmek, kendini ona kaptırmak:

“*Belki onlar zannederler ki nasıl hazin bir ramazana girdiğimizi idrak etmiyoruz, hevâ vü heveslere kapılacağız, eğlenceye dalacağız, onları her saat düşünmeyeceğiz.”*

(d.-acağız 16951)

“*Bak-tım Yesâri hat.larının bir nefis.ine/ Dal-dım coş-up git-en deniz.in mûsikî.sine”*

(d.-dım 36670)

6. *Seyre dalmak: Baktığı, seyrettiği şeye başkasını göremeyecek, düşünemeyecek şekilde kendini kaptırmak:

“*Mâzî köy.ünde hâtıra.lar gölge.sinde kal/ Yaklaş-tığın tabîat.i gün.lerce seyir.e dal”*

(d. 36575)

d. 38203, 38321

d.-an 37541, 38600

d.-ar 3837, 6038, 12700, 30241, 32619, 35911, 37123, 37164

d.-arak 8435

d.-ardım 531

d.-arız 20549, 29847

d.-dı 6829, 11618, 13875, 34107, 36590

d.-dığı 11155, 15975

d.-dığım 2058

d.-dığın 36507

d.-dık 30853, 33803

d.-dıkları 10510, 12373, 12599, 15606

d.-dılar 12086, 12599, 38253, 38301

d.-dım 152, 1912, 6541, 23942, 23956, 25766, 26694, 30270, 34749, 38607

d.-dım 38467

d.-ıyor 25704, 28286, 31117, 36193

d.-iyordu 7801

d.-mayın 2007

d.-maz 6038

d.-miş 6500, 6864, 10764, 18348, 27186, 29850, 37158

d.-mişsa 36755

d.-mıştım 2073

d.-sın 36422, 36635

[=65]

DALÂLET: Ar. Sapkınlık, doğru yoldan ayrılma:

“... millî târihimizi iyi bilmemek yüzünden kapıldığımız dalâletlerin ve bu **dalâletler** yüzünden görmüş olduğumuz felâketlerin hududunu Allah bilir.”

(d.+lerin 26257)

d.+e 9448

d.+imi 563

d.+ler 26250

d.+lere 6007, 9486

d.+lerin 24917

d.+te 20899, 27516

d.+tir 1181, 9490

[=11]

DALGA: 1. Deniz, göl vb. geniş suların rüzgâr veya deprem etkisiyle hareketlenip köpürerek kabarmasından meydana gelen su kütlesi:

“Şimdi sâhil boyunca Maltepe.yi/
Köpür-en mavi **dalga.lar** yala-yor”

(d.+lar 36202)

2. **mec.** Bir yeri veya kimseyi baskısı altına alan, kendini kuvvetle hissettiren maddî veya manevî tesir:

“O zamana kadar, hisarlarından bütün barbar akınlarının **dalgaları** kırılan bu beldeye girdiği gün, bu toprakta yaşayanlar hep anladılar ki âlemde bir karn daha bitti.”

(d.+ları 6351)

“Her renk.i iste-mez göz.ümüz şimdi al.dadır/
İspanya **dalga dalga** bu akşam bu şal.dadır”

(d. 37049, 37049)

d. 22025, 22025, 36505, 36533

d.+lar 23481

d.+lara 17496, 36991

d.+larına 31081

d.+lı 35673

d.+sı 6125, 8894, 36532

d.+yı 36533

[=17]

DALGA DALGA: Dalgalar hâlinde, arka arkaya:

“Alay daha sabahleyin, Sultanın Yerebatan'daki sarayından başlamış, öğle namazında, Bâyezid Câmii'nin musallâ taşına kadar devâm etmiş, orada cenâze namazı kılınmış, sonra oradan, Fâtih'de Mesîh Ali Paşa Câmii mezarlığına kadar, bir insan deryâsı hâlinde **dalga dalga**, yavaş yavaş, saatlerce yürümüştü.”

d. 34508

[=1]

DALGAKIRAN: Kıyıdaki yapıları, tekneleri, dalgaların yıpratıcı etkisinden korumak veya gemilerin yük alıp boşaltmasını sağlamak amacıyla liman ve iskele önlerine yapılan uzun set:

“**Dalgakıranın** ucunda, bir İtalyan heykeltıraşının eseri, bir Çar Ferdinand heykeli görünüyor.”

d.+ın 2995

[=1]

DALGALAN-: 1. Dıştan gelen bir etkiyle hareket etmek:

“Maarif Vekili yarınki "İstiklâl Müzesi"nin bugünden ilk banisi olabilir; İstiklâl Muharebesinin meydanlarında **dalgalanmış** bütün bayraklarımızı, silâh, kisve, hâsılı bin türlü ufak eşyayı toplamaya başlarsa büyük bir eser vücuda getirebilir.”

(d.-miş 17671)

2. Dalga dalga etkisini hissettirmek, yayılmak:

“Ve seslen-ir büyük İtrî semâ.yı ört-en rûh/
Peş.inde **dalgalan-ır** beste.siyle Seyyid Nûh”

(d.-ır 35991)

3. Harekete gelmek, kıpırtılı bir hareket hâlinde olmak:

“Füsûnnevîm ile gör-mez bu âteş.in ravza/
İç.inde **dalgalan-an** reng ü bû oyun.larını”

(d.-an 37122)

d.-an 7312, 7713, 39129

d.-ır 31161

d.-ıyor 16592

d.-ıyordu 23147

d.-mıyor 14468

[=7]

DALGALI: Üslup veya söyleyiş bakımından hareketli, canlı ifâde:

“**Dalgalı** bir Namık Kemal cümlesi yarattı.”

d. 32586

[=1]

DALGALI: 1. (Ses için) Alçalıp yükselerek tonunu ve şiddetini değiştiren:

“İç.imde **dalgalı** Tekbîr.i en güzel dîn.in/
Zaman zaman da NevâKâr.ı doğ-sun İtrî.nin”

(d. 36393)

2. Dalga biçiminde:

“Yüce tuğ.larla alev **dalgalı** bayrak.larla/
Gök kılıç.larla teber.lerle ve mızrak.larla”

(d. 38611)

[=2]

DALGIÇ: 1. Deniz dibine inilebilecek özel donanımla su altında çalışmayı meslek edinen kimse, balık adam:

“Nihayet **dalgıçlar** tam dört saat uğraştıktan sonra zinciri kopardılar...”

(d.+lar 12109)

2. ***Dalgıç Kuşları**: Omurgalı hayvanlar sınıfından, iyi dalan, ayakları perdeli, gagaları bir kılıfla örtülü, kısa kuyruklu veya kuyruksuz, kısa kanatlı kuşları içine alan kuşlar takımı:

“Semâ **dalgıç.larıyle**/

Ya mektup yolla Çin.den/

Ya gel hulyâ.m iç.inden”

(d.+larıyle 37029)

d.+lar 12085, 12101

[=4]

DALGIÇ AHMED: Dalgıç Ahmed Ağa. (ö. 1016/1607) Osmanlı Hassa baş mimarı:

“Mimar Davud'un ölümünden sonra bir müddet

Dalgıç Ahmed, mimarbaşı olmuş; sebiller, çeşmeler, türbeler bırakmıştır.”

d. 56700

[=1]

DALGIN: Çevresinde olup bitenleri fark edemeyecek kadar düşünceye dalan:

“O gün herkese durgun ve **dalgın** bir hâlde vedâlarımı ifâ ediyordum.”

(d. 1895)

“Körfez.deki **dalgın** su.ya bir bak gör-eceksin/ Geç-miş gece.lerden biri dur-makta derin.de”

(d. 36883)

d. 2829, 7183, 9599, 9600, 10632, 16884, 16884, 18348, 18360, 18360, 28046, 33666, 34106, 34402, 34432, 34443, 34561, 34651, 34697, 35410, 36807, 37894

d.+ca 33615

d.+dalgın 12088, 12932

d.+dım 33918

[=28]

DALGINLAŞ-: Dalgın duruma gelmek:

“Neş'esini kaybetti. **Dalgınlaştı**.”

d.-tı 33413

[=1]

DALGINLIK: Dalgınca davranış:

“... bir akşam ben ve arkadaşım Hippolyte Stamos, acemilik ve **dalgınlıkla**, Paul Verlaine

ve Stephane Mallarme'nin isimlerini yâd etmiştik.”

(d.+la 2378)

d. 21163

d.+a 19210

d.+ıma 1989

d.+ından 33427, 33670

[=6]

DALKAVUK: Kendisine çıkar sağlayacak olanlara aşırı bir saygı ve hayranlık göstererek yaranmak isteyen kimse, huluskâr, yağcı:

“... kadîm **dalkavuk** nümûnesiydi...”

(d. 1576)

d. 27148

d.+lar 33706

d.+larını 2442

[=4]

DÂLL: Ar. Dalalette olan:

“Çünkü medrese tabiriyle hem **dâll** hem de mudilidirler.”

d. 12136

[=1]

DALLANDIR-: Bir işi, bir sorunu büyütüp karışık duruma getirmek. [“Genişletip yaymak, mübalağa edip karışık duruma sokmak” anlamına gelen dallandırıp budaklandırmak söyleyişinde geçer.]:

“Efendi, çok vakitte olduğu gibi keyifliydi; bu devlette ikbâl ve idbâr zemini üzerinde açmış olduğu bir bahsi **dallandırıyor**,

budaklandırıyor...”

d.-ıyor 35425

[=1]

DAM: 1. Bir binanın dış etkilerden korunması için yapılan en üstündeki örtü kısmı, çatı:

“Uzun, sürekli, fecî muhaceretler, riyazi bir kat'iyetle meydana koydu ki bu milletin değil bir cemaati hattâ bir ferdi ancak istiklâl bayrağının altında nefes alabilir, biraz kuru ekmeğe yiyebilir, soyunu sopunu idame edebilir, bir **dam** altında barınabilir.”

(d. 18039)

2. ***Damdan düşer gibi**: Beklenmedik bir zamanda söylenen veya yapılan şeyler karşısında “hiç münasebeti yokken, birdenbire, ani olarak” anlamında kullanılır:

“... son günlerde Gonaris'in, Trakya şehirlerini tane tane sayarak, **damdan düşer gibi** vatandaşlarına verdiği teminat bunu gösterir.”

(d.+dan 16351)

d. 18026

d.+dan 16344, 33226

d.+ından 35286

[=4]

DÂMÂD: Fars. 1. Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, güveyi:

“Bu genci sonra İstanbul'da tanımuştum; yirmi sene sonra işittim ki Ahmed Râsim Bey'e **dâmad** olmuş...”

(d. 2057)

“Ol-sun serâyıduhterirez hâbgâh.ınız/
Pîrimugaane her gece **dâmâd** ol-un de-di”
(d. 37421)

2. Padişah soyundan kız almış olan kimse:

“**Dâmad** Mehmed Paşa'yı Rakka'ya göndermekten maksad, **dâmad** olması münâsebetiyle paşa etmek, diğer damadların sırasına sokmaktı.”

(d. 34703)

d. 2056, 3927, 9665, 33339, 33369, 34634, 34685, 34695, 34821, 35008, 35021

d.+ı 109, 424, 1487, 1499, 11409

d.+ın 35011

d.+ını 25574

d.+lar 33370, 34819

d.+ların 34695

[=23]

DÂMÂD ALİ PAŞA: Şehid Ali Paşa (ö. 1128/1716) Osmanlı sadrazamı [Kaynaklarda Silâhdar unvanıyla da anılır]:

“1716'da **Dâmâd Ali Paşa**, Varadin Seferi'ne gittiği vakit, Pâdişah da, saray takımıyla beraber Edirne'ye çekilmiş, İstanbul, birdenbire garib bir âsûdeliğe kavuşmuştu.”

(d. 34835)

d. 34971

d.+nın 34859, 34873, 34878, 34976, 34989, 35005, 35038, 35044

[=10]

DÂMÂD İBRAHİM PAŞA: Pargalı İbrahim Paşa, Makbul İbrahim Paşa, Frenk İbrahim Paşa. (1493, Parga – 15 Mart 1536, İstanbul) Kanuni Sultan Süleyman Han'ın ikinci sadrazamı:

“**Dâmâd İbrahim Paşa** samimî idi, irticâkâr tabakaya mağlûb oldu.”

d. 24085

[=1]

DÂMÂDLİK: Damat olma durumu:

“Mehmed Paşa'nın paşalığı, **dâmadlığı**, İstanbulluluğu, kıyâfeti ve bunlardan ziyâde vakuurâne sükûtu Erzurum beğlerini mehâbet içinde bıraktı.”

(d.+ı 34788)

d.+ının 33375

d.+lara 27135

[=3]

DÂMÂD MAHMUD PAŞA: (1853-1903)

Osmanlı devlet adamı, Sultan Abdülmecid'in kızı Seniha Sultan'ın eşi:

“**Dâmad Mahmut Paşa'ya** yazdığım bir mezar kitabesini Abdülhalim Memduh pek kuvvetli buldu.”

(d.+ya 19302)

d. 3775

d.+nın 2635, 3846, 3853

[=5]

DÂMÂD MEHMED PAŞA: Damad Mahmud Celâleddin Paşa. (1853-1903) Osmanlı devlet adamı, Sultan Abdülmecid'in kızı Seniha Sultan'ın eşi:

“**Dâmad Mehmed Paşa'yı** Rakka'ya göndermekten maksad, **dâmad** olması münâsebetiyle paşa etmek, diğer damadların sırasına sokmaktı.”

(d.+yı 34702)

d. 34478, 34521, 34766, 34807, 34810

d.+nın 34480, 34746

d.+ya 34516

[=9]

DÂMÂD PAŞA: Damad Mehmed Paşa:

“Ama, bizim **Dâmad Paşa** bu müşkilden de çok kolay kurtulabilirdi.”

(d. 34822)

d. 34707, 34800

[=3]

DAMAK: ***Tadı damağında kalmak**: Hoşa giden, zevk alınan bir şeyi unutamamak:

“Yalnız gözü büyük parada idi. Mısır'da talihin sevkiyle bir defa nasılsa kazanmış olduğu paranın tadı **damağındaydı**.”

(d.+ındaydı 9980)

d.+ımdadır 30183
[=2]
DÂMÂN: *Fars.* Elbise eteği:
“Göklere açılmasun eller ki **dâmânundadır**
mısra'ı yine bu nevidendi, lâkin Türkçeydi...”
d.+ımdadır 2306
[=1]
DÂMÂN-I GÜL: *Fars.* Gülün eteği:
“*Esvâb.ı benefşe.nin ne dem renk.e dal-ar/*
Dâmânügül.e bâdisabâ pençe sal-ar”
d.+e 38379
[=1]
DAMAR: 1. Canlı varlıkların vücudunda kan
veya lenf dolaşımını sağlayan kanal:
“*Tiren koptuğu vakit, âdeta damarlarımın*
birden koparıldığını zannettim.”
(d.+larımın 1911)
“*Gür bir îman.la damar.larda ateş.ten bir kan/*
Birleş-ip böyle de-yorlardı derin bir ses.le”
(d.+larda 36008)
2. ***Can damar**: En önemli, en hassas, en hayati
nokta:
“*Bu payitahtla bu vilâyete bağlı olan Türk*
milleti tabiatıyla sulhun ahengine can
damarından bağlı bir vaziyette kalmaz mı?”
(d.+ından 15716)
d.+ları 24176
d.+larımızda 17091
d.+larına 30413, 31473
d.+larında 21993, 23091
d.+larından 16063
[=10]
DÂMÂD BÂLİ PAŞA: XV. yüzyıl Osmanlı
vezirlerinden (ö. 1494):
“**Dâmâd Bâli Paşa** ve İskenderpaşa camileri de
İkinci Bâyezid devrinin son güzel eserleridir.”
d. 5567
[=1]
DÂMEN: *Fars.* Etek:
“*Atla-dı dâmen tut-up üç çifte bir zevrakçe.ye*”
(d. 37487)
d.+imizden 37532
[=2]
DÂMEN-İ GÜL: *Fars.* Gülün eteği:
“*Es-dıkçe sabâ dâmenigül çâk ol-muş/*
Bülbül gül.e bak-dıkça tarabnâk ol-muş”
d. 38422
[=1]

DÂMEN-İ ÜLFET: *Fars.* Ülfetin eteği:
“*Hârifirkat.le Neşâtühazîn.in vâhayf/*
Dâmenüülfet.i çâkol-du giribân.ı bile”
d.+i 37819
[=1]
DÂMET-İ MAHFÛKATEN: *Ar.* Zorlukların
devam ediyor olmasıyla ilgili:
“*... ‘Devlet-i Osmânîyye dâmet-i mahfûkaten*
bil-inâyeti'l-Rabbânîye idi.”
d.+i+mahfukaten 22027
[=1]
DAMGA: 1. Bir şeyin hangi çağa ve kime ait
olduğunu belli eden nişan, üzerine sinmiş olan
özellik, iz:
“*Heyhat bir defa da o sıraya girerlerse şairliğin*
damgası alınlarında bir mahkûm işareti gibi
durur.”
(d.+sı 32087)
2. *(**Kendi**) **Damgasını basmak (vurmak)**: Bir
şeye şahsiyetini aksettirmek, o şeyde kendine ait
özelligi belli etmek:
“*Çeşme en aşağı üç asırlık bir eserdi. O*
mesireye, tek başına, bir Türk damgası gibi
vurulmuş duruyordu.”
(d.+sı 821)
d. 9656, 23124
d.+sı 9221
[=5]
DAMGALAN-: 1. Bir şeyin üzerine damga ile
işaret yapmak, damga vurma işine konu olmak:
“*Esir Jeminüs kim bilir Roma'nın hangi*
şehrinde esirdi, binlerce esirin içinde
kaybolmuş, eti damgalanmış, çıplak ve kimsesiz,
her türlü insanlık hakkından mahrum, kırbaç
altında değirmen taşı çeviriyordu.”
(d.-miş 17409)
2. Birine yüz kızartıcı bir suç yükleme işine
konu olmak:
“*Ahmet Celâlettin Paşa konağının bir müdavimi*
olmak şaibesıyla damgalanarak tevkif edilmiş,
Erzincan'a sürülmüş...”
(d.-arak 10993)
d.-dı 3676
[=3]
DAMGALI: Kendisine yüz kızartıcı bir suç
yüklenmiş olan:
“*Yüzüncü senesini kutlamaya vakit bulmayan*
İtalya'nın millî birliği üç ihanetle damgalıdır. Bu

iharetlerin birincisi İtalyan Millî Birliği'ni vücuda getiren Fransa'ya karşı Üçlü Bir-leşiş'e girmesi idi.”

d.+dır 19584

[=1]

DAMLA: 1, Çok küçük miktarda sıvı:

“Bu büyük iklimi bu kadar su sulayamaz, bu kadar az bir suyu bu geniş toprağın üstüne döküyoruz. Her **damlasını** bir ova emiyor...”
(d.+sını 23260)

2. ***Damla damla**: Damlalar hâlinde:

“Sin-miştî şî'r.i rûh.uma ulvî keder gibi/
Absent.e **damla damla** sız-an bir şeker gibi”
(d. 37100, 37100)

d. 17388, 17417, 17417

[=6]

DAMLA-: Damla durumunda tane tane düşmek:

“Cetlerimiz iyi yazan bir kimseye ‘kaleminden kan **damlıyor!**’ derler ve geçerlerdi; biz hemen hemen aynı görüşle: ‘Allah için fevkalâde üslûbu var!’ diyoruz.”

(d. 9320)

d.-yor 12166

[=2]

DANA: İneğin, sütten kesildikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu:

“... Sizin gıdâ-yı hâlisü'l-hassınız olan **dana** eti bile yalnız kış günleri ara sıra yenilir, fakir, zengin herkes kuzu ve koyun eti ile tegaddî eder.”

d. 19896

[=1]

DANIŞ-: Bir iş için bilgi veya yol sormak, görüş almak, istişare etmek, müracaat etmek, meşveret etmek:

“Bir daha doğmam mümkün olsa önce Kâzım Şinasi'ye **danışmadan** ve onun nasihatlerini almadan yer yüzüne bir adım atmam.”

d.-madan 32062

[=1]

DANIŞIKLI: ***Danışıklı döğüş**: Başkalarını aldatmak amacıyla önceden gizlice düzenlenen davranış, muvazaa:

“Bu rivâyetlere bakılırsa o baskının nasıl bir **danışıklı döğüş** olduğunu anlamak kolaydır.”

d.+döğüş 34246

[=1]

DANİMARKA: Kuzey Avrupa'da, İskandinavya'da, başkenti Kopenhag olan ülke: “Orhan Şemseddin, ...harb içinde tufeyli diplomatlarımız İstanbul'da pineklerken, o, çok dolgun harcırahlarla, fevkalâde maaşlarla, gizli vazifelerle kaç defa İsveç, **Danimarka** ve Felemenk gibi harb etmediğimiz devletlerin payitahtlarına gönderildi.”

(d. 2751)

“Yahyâ.yı sar-an âteşisârî i-di Şark.a/
Mahvol-du o âteş.le nihâyet **Danimarka**”

(d. 39065)

d.+nın 15631

[=3]

DANİMARKALI PETERSEN: Güreşçi:

“Rus Padobni, **Danimarkalı Petersen**, Zibesko gibi devler güreş meydanında kalmadılar.”

d. 21350

[=1]

D'ANNUNZİO: Gabriele D'Annunzio. (12 Mart 1863, Pescara, İtalya – 1 Mart 1938, Gardone Riviera, İtalya) Şair:

“Bir Fransız, bir İngiliz İran'ın eski Hâfız'ını, yahut da Hind'in yeni Tagore'unu bir hevâ üi heves şevkiyle seviyorlar, yoksa İbsen'i, **D'Annunzio** 'yu, Gorki'yi anladıkları gibi anhyamıyorlar.”

d.+yu 28683

[=1]

DANS: Fr. Müzik temposuna uyularak yapılan ve estetik değer taşıyan düzenli vücut hareketleri:

“Şimdi buralarda **dans** sâri bir hâldedir.”

(d. 20502)

d.+eden 20500

d.+ediyorlar 20493

d.+iyorlar 20497

[=4]

DANSİNG: Fr. Dans etmek için gidilen, halka açık yer:

“Mâruf İspanyol raksı bile **dansinglere** ecnebi metâ'ı olarak girer.”

d.+lere 19070

[=1]

DANTEL: Fr. Elde veya makinede iplikle örülen ve kumaştan bir zemîni bulunmayan, delikli, ince ağımsı örgü:

“Parla-yan taş yaraş-an **dantel.e** her süs her renk/

Ve vücûd.unda ipek.ten kumaş.in câzibe.si”
d.+e 37006

[=1]

DANTELE: Fr. **mec.** Üzerinde sanatkârane çalışılmış olan:

“Hâlis bir şiiire, onu söylemiş olan şâir, mısra mısra, ifâde **dantelesinin** eksiksiz bir şeklini vermiştir.”

(d.+sinin 27287)

“O mutlu devre.de Itrî.ye en yakın bir dost/ Işıklı **dantele.ler** bestekâr.ı Hâfız Post”

(d.+ler 35993)

d.+siydi 30118

[=2]

DANTON: Georges Jacques Danton. (26 Ekim 1759, Arcis-sur-Aube, Fransa – 5 Nisan 1794, Paris, Fransa) Avukat:

“... **Danton'un** heykeli önünden geçerken hemen durur, bir daha hayretle bakar: ‘İşte ben medeniyet âleminde yalnız buna hayranım!’ derdi.”

(d.+un 10649)

d. 11296, 27074

d.+un 27079, 27089

[=5]

DAR: 1. Ensiz, genişliği az:

“İki taraf çiçek demeti gibi köyler, o köylerde küçük çarşılar, ağaçlar altında kahveler, güzel **dar** yollar, hevâ vü hevesin elin den çıkmış bir üslûpta yalılar, hâsılı zamandan başka kimsenin ibda edemeyeceği bir güzellik, en ârif ve kâmil insanların canını sıkıyordu.”

(d. 7345)

2. (Zihnî ve rûhî yetenekler için) Kuşatıcı olmayan, belli bir sınırı aşacak güce sâhip bulunmayan:

“Ziya Bey'e benim uslanmış düşüncelerim **dar** ve tatsız göründü.”

(d. 8581)

3. Genişliği, içine girecek şeye göre yetersiz olan, içine sığılmayan veya sığılması zor olan, geniş ve bol olmayan:

“Ertesi gün Refîk Hâlit bizi **dar** ve kâr-ı kadîm bir konak lândoniyle Fener gezintisine götürdü.”

(d. 9280)

4. **mec.** Sınırlı, mahdut, yeterli olmayan, yetersiz:

“Böyle bir ders.i al-an rûh.a vatan **dar** görünür/

Dâimâ başka sefer başka ufuk.lar görünür”

(d. 36011)

d. 3584, 3655, 4467, 5431, 5746, 6374, 6386, 6492, 6640, 7338, 7734, 8574, 9273, 12696, 13067, 14519, 15109, 15973, 16550, 20145, 20164, 24544, 28257, 28278, 29529, 31628, 32212, 33314, 35295, 35309, 36499, 36839

d.+dı 16550, 32771

d.+dır 21597

[=36]

DARA: İtal. Bir nesnenin içine konarak tartıldığı kabın boş durumdaki ağırlığı:

“Elli sene evvelki zariflerden Âlî Bey'in dediği gibi ‘Şiir **darası** alınmış sözdür.’ (...)”

(d.+sı 32378)

d.+sı 32367, 32367

d.+ya 26443

[=3]

DARACIK: Çok dar:

“Kaldırılmaz **daracık** eğri sokak doğru sokak/ Her geçil-dikçe basıl-mış ve düzel-miş toprak”

d. 36064

[=1]

DARAĞACI: İdam cezası alanları asmak için kurulan sehpa:

“... bir tarafında mahkeme, bir tarafında **daracağı** bir sahne gibi gösteriyor.”

d. 22190

[=1]

DARAL-: 1. Sınırlı duruma gelmek, yetersiz bir hâl almak:

“Türkçenin geçirdiği bu son on senelik hayırlı inkılâpla beraber kafiyelerimiz de **daraldı**.”

(d.-dı 29711)

2. **mec.** Bunalmak, sıkılmak:

“Eskişehir'in düştüğünü yazdıkları gün ufuklarımız **daraldı** idi, İstanbul'un o melûl gününü soğuk bir ürperme ile daima hatırlayacağız.”

(d.-dı 13425)

d.-a 21598, 21598

d.-dı 13416

d.-ıyor 1780

[=5]

DARALT-: Küçültmek:

“*Şu 1939 harbine girmedik. Tarafsız durmamız üç buçuk seneyi geçti. Bu defa girmeyişimiz harbin musibetlerini azaltmadı mı? Sahasını daraltmadı mı?*”

d.-madımı 27235
[=1]

DARB/DARP: Ar. 1. ***Harp darp**: Savaşma, mücadele:

“*Kuvâ-yı İnzibâtiyye İzmit'te mağlûp olunca Ali Kemal de tavrını değiştirdi, tekrar **harp ve darp** aleyhdarlığına girişti.*”
(d. 10299)

2. ***Darbimesel**: Atasözü:

“*Diğer ülkelerde Türk gençleri gibi kahraman, Türk kadınları gibi güzel, Türk kızları gibi ince, Türk gibi hür yollu **darbimeseller** vardı.*”
(d. +i+mesel.ler 6448)

d. 22802, 10292, 12416
d.+i+mesel 9928, 9929, 11858, 28177
d.+i+mesel.i 18476
d.+i+mesel.ine 21105
d.+ler 15943
d.+i+mesel.lere 19391
d.+i+şesper.le 29434, 29499
[=14]

DARBE: Ar. 1. Vuruş, çarpış:

“*(...) onların son Sakarya muzafferiyetini kalplerinin en saf ateşiyle seyredenler, onların Yunan ordularını bir taraftan Marmara'ya bir taraftan Adalardenizi'ne kadar dipçik **darbesiyle** kovalayacaklarına inanıyorlar.*”
(d. +siyle 16936)

2. **mec.** Çok üzücü, yıkıcı bir etki yapan olay:

“*Babam, kararını merhametsiz bir kalble icra etti. Annemin çehizlik eşyasını hamallarla tellallar çarşısına gönderdi, haraç, mezad sattırdı. Bu **darbe** annemi yatağa serdi.*”
(d. 74)

d. 74, 4236, 4545, 4710, 7165, 11998, 15881, 18673, 25604, 25940, 27065, 27496, 33978
d.+de 3050, 24254, 25934, 25935
d.+den 18688, 31156
d.+i+hükümet 23853
d.+ler 5095, 26066, 29491
d.+lerden 26724
d.+nin 4944, 18705, 18714, 18751
d.+si 10580, 16720, 18634, 18679, 18728

d.+sine 15843, 34856

d.+sini 10226

d.+sinin 18615, 33042

d.+siyle 5087, 12458, 12460, 12463, 13542, 16924, 18268, 18639, 24080, 34068

d.+yi 4266, 6163, 13561, 18718

[=52]

DARBE-İ GÎRAN: Ar. +Fars. Sıkıntı veren darbe:

“*İndir-di yıldırım gibi bir **darbeğiran**/ Pâ-mâl-i rahşı kıldı Acem tâc ü tahtını*”
d. 37224

[=1]

DARBET: Ar. ***Darbet-i şemşîr ü sinân**: Kılıç ve mızrak vuruşu, çarpması:

“*Hamle-î saf-şiken-î can-fiken-î pîl-i demân/ Savlet-î gürz-i giran **darbet-i şemşîr ü sinân***”(Nef'i)

d.+i+şemşîrüsünan 29514

[=1]

DARBUKA: Fars. Toprak veya madenden yapılan, bir yanı açık, vurmali çalgı:

“*İnsan dinledikçe maziye karışıyor, ruh bir çocuk sevinciyle ürperiyor, çifte nara ve **darbuka** ile artık Türk şevki içinde kayboluyor.*”
d. 7982

[=1]

D'ARCURE KAHVESİ: Paris'te bir kahvehane:

“*Quartier Latin'de hür bir insan olduğum orada cıvıldaşan binlerce gence karışacağım o günün akşamı, ilk defa **D'arcure kahvesine** girdim.*”
(d. +ne 4075)

d.+nin 4101

[=2]

DARGIN: Darılmış olan, küskün:

“*Çünkü üvey annemle ve babamla **dargın** olduğum için akrabamızdan Humbaracı-zâde Yaşar Bey'in Serava kenarındaki konağında ikaamet ediyordum.*”

(d. 1409)

d. 8870, 9035

[=3]

DARGINLIK: Dargın olma durumu:

“*Refik Hâlit'ten bugün bir mektup aldım, benimle artık barışıp görüşmeyi arzu ediyormuş, **dargınlığımızın** daha ne kadar süreceğini soruyor...*”

(d. +ımızın 9222)

d.+la 3820
d.+lar 11007
d.+larla 3825
[=4]

DÂR-I KÖHNE: Ar.+Fars. Köhne dünya:
“Âdem bu **dâriköhne.de** bir kerre sâğ ol-ur/
Ahdîvefâ.yı va 'ditehî san-masun ki dost”
d.+de 37694
[=1]

DÂR-I KÜFFÂR: Ar.Kâfir memleketi:
“**Dâriküffâr.da** meşhûr kenîsâ.ya kadar/
Garkınûr ol-malı îmâm Muhammed.le firenk”
d.+da 37590
[=1]

DARIL-: Hoşa gitmeyen bir tutum, davranış
veya söz dolayısıyla gücenip görüşmez olmak,
gücenmek, küsmek, ilgiyi kesmek:
“Nanamın hiç çocuğu olmamıştı... Son derece
huysuz olan büyük validemin muhitinde yüksek
insanlığın emsalsiz bir numunesi olarak
yaşıyordu. Sinirlenmek, **darılmak**, kin taşımak
ne olduğunu bilmezdi.”
d.-mak 244
[=1]

DARILT-: Darılmasına sebep olmak:
“Âli Paşa gibi birkaç vezir, İrfan Paşa gibi
birkaç münşiden başka kimseyi **darıltmayan** bu
teceddüt mübeşşirinin bütün ruhlara aynı
hararetle bu derece nüfuzundaki muzafferiyet
nedir?”
d.-mayan 11798
[=1]

DARLIK: 1. Geçim zorluğu:
“Paris'te ve İstanbul'da, maişet **darlığı** içinde,
zaafına delâlet eder bir iki vak'asına şahit
olmuştuk.”
(d.+ı 9983)

2. Dar olma durumu:
“İstanbul içinde Kocamustâpaşa, Hekimoğlu Ali
Pa şa, Davutpaşa semtleri de birbirine komşu,
lâkin birbirine benzemez semtlerdi... bu semtler
ne kadar dar sahadaydılar; yangınlar bu
semtleri silip süpürdükten sonra bu sahalının
darlığı daha ziyade göze çarptı.”
(d.+ı 5751)
[=2]

DARMADAĞIN: Çok dağınık ve karışık,
darmadağınık, tarumar:

“Muzafferiyetten çok emin buldukları bir
sırada, Türk ordularının anî bir darbesiyle
yenilmişler, **darmadağın** olmuşlar, Karadeniz
limanlarına dökülmüşlerdi.”
(d. 5091)

d. 13456, 16898, 18094, 18372, 18381,
18507, 18615, 18631, 26678
d.+etmiş 12478
d.+ettirler 4600, 13896
d.+oldu 25927
[=14]

DARMADAĞINIK: Çok dağınık, çok karışık,
karmakarışık, tarumar:
“... bu ordular mütarekeden sonra, biz
ordusuzken, topsuz ve tüfeksizken,
darmadağınikken, harp bitmişken Anadolu'ya ve
Edirne'ye girdiler...”
(d.+ken 16903)

d. 32047
[=2]

DARPHÂNE/DARBHÂNE: Ar.+Fars. Para
basılan yer:
“Bir gün, Mehmed Ali Bey bir **darphâne** bahsi
açtı.”
(d. 33871)

d.+de 33859
d.+yi 19846
[=3]

DÂRÜ'L-BEDÂYİ: Ar. Güzel Sanatlar kuruluşu
[1914 yılında İstanbul'da açılan konservatuarın,
daha sonra da şehir tiyatrosunun ismi olmuştur]:
“**Dârübedâyî**, milletin bütün inkılâpkâr
unsurunu sevindirdi.”
(d. 31684)

d. 31687, 31714, 31739, 31754, 31761,
31777, 31779, 31827, 31843, 31902, 31907,
31986, 32037

d.+de 31994
d.+e 31870
d.+i 31721, 31831
d.+i+osmani.nin 31983
d.+in 31676, 31701, 31747, 31818, 32012,
32017, 32025, 32028
d.+ini 31878
[=28]

DÂRÜ'L-EYTÂM: Ar. Osmanlı İmparatorluğu
devrinde türlü nedenlerle ana babalarını
kaybeden bakılmaya muhtaç ya da yoksul

çocukların korunmaları ve eğitilmeleri için kurulmuş olan kurum:

“Evet bugün İstanbul **Dârü'l-eytamları** gibi muhteşem bir unvan taşıyan müesseselerde ancak dört bin öksüz vardır.”

(d. +ları 13074)

d. +lar 13059, 13099

d. +ları 13089, 13103

d. +ların 13080

[=6]

DÂRÜ'L-EYTÂM MÜDÜRÜ SALAHATTİN:

Yetimler yurdunun, yetimhanenin müdürü

Salâhattin Bey:

“**Dârü'l-eytâm Müdürü Salâhattin** ve Muhacirin Müdürü Hamdi Beyler gibi gençler birer müdüriyetin başında değil, birer işin başında çalışmak itikadında buldukları için imkânsızlıkları yendiler.”

d. 18117

[=1]

DÂRÜ'L-FÜNÛN: Ar. Üniversite [Bu kurum

1933 reformuyla İstanbul Üniversitesi'ne

dönüştürülmüştür]:

“Üç senedir vakit buldukça bazan yalnız başıma, bazan **Darülfünun'dan** birkaç gencin refakatıyla Topkapı tramvayına bindim.”

(d. 6103)

d. 3138, 3141, 6556, 6776, 8588, 10221, 10233, 18570, 19651, 20017, 20048, 20053, 20063, 20064, 20086, 21519, 22564, 24028, 24155, 24162, 24163, 24169, 24181, 24183, 24185, 24189, 24193, 24219, 24233, 24235, 26459, 26908, 32874, 28750

d. +a 9056, 9383, 18722, 20026, 24210, 24228, 24236

d. +da 8689, 9528, 18735

d. +daki 19271

d. +dan 18750

d. +ı+mezkure 19985

d. +ı+resmi 20058

d. +lar 17680

d. +ları 24166

d. +ların 19996

d. +larına 20014

d. +larında 6399

d. +larından 3438

d. +larının 27497

d. +u 10354, 13222, 19983

d. +un 9389, 9398, 18738, 23713, 24196, 24227, 33140

d. +una 8590

d. +unda 32878

d. +undan 6415, 20060

[=70]

DÂRÜ'L-HİKMETÜ'L İSLÂMİYYE: Ar. 12 Ağustos 1918 tarihinde VI. Mehmed Vahîdüddin ve Şeyhülislam Musa Kazım Efendi zamanında "Bab-ı Meşihat" (Şeyhülislamlık) dairesine bağlı olarak açılmış, "Yüksek İslam Şurası" benzeri dini teşkilat:

“... İkinci bir zümre başta **Dârül- Hikmetü'l-İslâmiyye** ve bütün müttakiler Ramazanı böyle anlayışa sinirleniyorlar...”

d. 14172

[=1]

DÂRÜ'L-KARÂR: Ar. Karargâh:

“İmamıgaalibiyet için şanlı pâdişah/ Mısır içre kurmak iste-di **dârü'lkarâr.ını**”

d. +ını 37268

[=1]

DÂRÜ'L-MESÂÎ: Ar. Çalışma yeri, mesâi yeri, atölye:

“... Beyazıd Medresesi'ne yerleşen Dişçi Mektebi, Zeyneb Hanım Konağı'nda kalan Fen Fakültesi, yine oraya mülhakkimiyâ-yı uzvî **dârülmessâisi...**”

(d. +si 24212)

d. +si 24213

[=2]

DÂRÜ'L-MUALLİMİN: Ar. Sultan

Abdülmeccid döneminde 1847'de, rüştiyelere erkek öğretmen yetiştirmek üzere açılan okul:

“Binâenaleyh, muallim yetiştirecek bir **Dârülmualimîn**, ilmi Türkçeleştirilecek bir Darülfünun, işte bu iki müessesenin lüzumu, bu kurtuluş işinde her şeyden evvel göze çarpıyor.”

(d. 28760)

d. +ı+ali.de 22303

[=2]

DÂRÜ'L-MÛSİKÎ: Ar. İstanbul'da kurulan özel

Türk musikisi mektebi:

“Bir üçüncüsü, bu evvelkilerden daha muhteşem, **Dârü'l-Mûsikî**. Daha yürü düm, gözlerimi siliyor, gördüklerime inanmıyordum.”

d. 6524

[=1]

DÂRÜ'N-NAFAKA: Ar. Nafaka evi:

“Binlerce dâiremiz var, içinde memura benzer yüz memur çalışmıyor. Bu müessesâtin hepsi birer **dârü'n-nafakadır**. Mekteplerimizin kapısından bir türlü câhil girenter, başka türlü, daha muzır bir kafa ile câhil çıkıyorlar.”

d.+dır 23287

[=1]

DÂRÜ'S-SAÂDE: Ar. Genel olarak Topkapı Sarayı'nın Harem kısmına verilen ad [Osmanlılarda Dârüssaâde tabiri, yaklaşık 380 yıl padişahların ve ailelerinin ikametgâhı olan Topkapı Sarayı'nın Harem Dairesi için kullanılmıştır]:

“Ordumuzun başında **dârüssaâde** ağalarının serdarlık ettikleri oluyor...”

d. 23767

[=1]

DÂRÜ'Ş-ŞAFKA: Ar. Şefkat Yuvası.

İstanbul'da kuruluşu 1873 yılına dayanan parasız yatılı, karma öğretim kurumu:

“... o meyanda Yusuf Akçura ve Halide Edip Hanım benim ismimi de öne sürmüşler. Esrarengiz davetnamelerini muallimlik ettiğim **Dârüşşafaka'da** aldım ve gittim.”

(d.+da 8959)

d.+da 9021, 21066

d.+ya 21058

[=2]

DÂRÜ'Ş-ŞAFKALI SABRİ BEY:

Jöntürklerden biri:

“Sabâhaddin Bey'i, Paris civarında, Surene'deki köşkünde tanıdım. 1904 senesinin bir Pazar günüydü. Yanında birkaç ziyaretçi daha vardı. Biri, sonraları ismi ve cismi ortadan zail olan Doktor Rıfat'dı, diğeri de Fazlı gibi, Jöntürlük kazazedelerinden, **Dârüşşafakalı Sabri Bey'di**.”

d.+di 3893

[=1]

DÂRÜ'Ş-ŞİFÂ: Ar. Şifa evi, hastahane:

“İstanbul'u her tarafından, selâtin camileri, vezir camileri, mescitler, medreseler, türbeler, imaretler, **dârüşşifâlar**, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, sebiller, mekteplerle dona mıştı.”

(d.+lar 5618)

d. 5667

d.+sı 5618

[=3]

DÂRÜ'T-TÂLİM: Ar. Öğretim kurumu, okul, mektep [II. Abdülhamit devri]:

“... ‘Sâti' Bey Dârüşşafaka' da bir sene kalırsa bir İngiliz lisesi gibi mükemmel, bir müslüman **dârüttâlîmi** kazanacağız’... diyordu.”

d.+i 21077

[=1]

DÂRÜ'T-TEMSİL: Ar. Tiyatro:

“Temaşanın asıl ruhu olan timsâller olmazsa bir **Dârüttemsîl'de** çalışılmaz.”

(d.+de 31880)

d. 31862

d.+in 31857, 31890

[=4]

DÂRÜ'T-TERBİYE: Ar. Çocukların terbiye edilmesi için açılan kurum:

“Saint Cyr'de Fransız kızlarını terbiye için açtığı **dârütterbiye**, semerât-ı nefisesini verdiği gün, ‘Eyvah bir şeyi unutmuşuz: Bu kızlara zevce yetiştirmeği’ demiş.”

(d. 21613)

d.+de 22742

[=2]

DÂRÜ'T-TIB: Ar. Tıp fakültesi:

“Mülhak binalar, imaret, bimârhâne, **dârüşşifâ**, **dârüttib** ayrı ayrı değerdedirler.”

d. 5667

[=1]

DÂSİTÂN: Fars. Hikâye, masal, destan:

“... ‘Sökün’ muanven Türk dasitanı asırdan asıra dilden dile gidiyor, gündün güne beşeriyetin en güzel abidesi gibi görünüyordu.”

“Bir nakledil-se öğrenil-ir **dâsitan** ne.dir/ Hanlık ne kahraman.ca asâlet ne şan ne.dir”

(d. 38588)

d. 38596

d.+ı 6393

[=3]

DÂSTÂN: Fars. Hikâye, masal, destan:

“Döğüştüğü yere ismi verilecek kadar celâdet göstermiş olan Kaymakam Kemâl Bey'in askerlerine marş güftesi olarak söylediği bir **dâstân-ı âteşpâresi** buna bir misâldir.”

(d.+ı+ateşpare.si 30148)

“Devret-se murâd.inca cihân.in son.u ne/ Hatmet-sen eğer o **dâstân.in** son.u ne”

(d.+in 38259)

d. 37395

d.+ı+musiki 30544
[=4]
DÂÛ'S-SILA: Ar. 1. **teşmil**. Hasret:
"Mütarekeden sonra maziye karşı **daüssulam**
arttı. Kendimi avutmak için tek başıma
İstanbul'da geziniyordum."
(d.+m 6915)
2. Sıla hastalığı, memleket hasreti, yurdunu
özleme:
"Bin beş yüz sene oluyor ki, genç, ihtiyar,
hepimizin bağrında böyle bir **daüssıla** var."
(d. 22897)
d. 22887, 22898, 22935, 22948, 22996,
23061
d.+lardan 23492
d.+mı 6901
d.+nın 22806
d.+sından 30481
d.+yı 22899, 22909, 22937, 22952
d.+yla 7727, 30385
[=18]
DÂVÂ: Ar. 1. Hakkını elde etmek veya
korunmasını sağlamak yâhut bir anlaşmazlığın
çözümü için mahkemeye baş vurma:
"Hattâ Doktor Nâzım Bey'in biraderi, harp
içinde büyük bir servet edinip yine harp içinde
mahveden maruf defterdar Fazıl Bey, İstanbul
defterdarlığı tarafından bir **dava** icat etmiş, Ali
Kemal'den binlerce lira talep etmeye kalkışmış."
(d. 10157)
2. **teşmil**. Anlaşmazlık, mücadele:
"İstanbul'da Şûrâ-yı Ümmet'i çıkardı,
beceremedi. Ali Kemal'le gürültülü bir **davaya**
girişti. 'Fedâkârân-ı Millet' matbaasını
bastırdı."
(d.+ya 11030)
3. Doğruluğuna inanılıp gerçekleşmesine
uğraşılan görüş, ülkü, ideal:
"Mümessillerimizden millî **davamızın** söz ve
kalemle müdafaasını deruhte eden adamlarımıza
kadar herkes Edirne meselesinin taze bir
galeyanla şerhine lüzum görüldüğünü
hissetmiyorlar mı?"
(d.+mızın 18241)
"Memlûk pâdişâh.ı bu **dâvâ.yı** fasl için/
Sarfet-ti azmücezm ile bilcümle vâ.r.ını"
(d.+yı 37255)

d. 4015, 10150, 10841, 12505, 13923, 14667,
15895, 16395
d.+da 11514, 15903, 15921, 16136, 16394
d.+dan 15890
d.+dır 15525, 16178
d.+lar 35468
d.+ları 13925, 31399, 35029
d.+larında 12575
d.+larını 11721, 16086, 31399
d.+larının 11752
d.+mızın 9934, 18228
d.+nın 10842, 13327, 23617
d.+sı 13324, 15524, 15675, 16177, 27742,
27789
d.+sıdır 16395
d.+sında 15724, 19475
d.+sındadır 13176, 14830
d.+sını 11701
d.+yı 4016, 11515, 14667, 27749
d.+yı+bimana.mızın 9935
d.+yı+mahabbet.de 28015
[=50]
DÂVÂCI: Dava eden kimse, savlayıcı, müddei:
"Lâkin böyle meş'um bir **davacı** fırkasına
çatarsa bittiği gündür..."
(d. 12527)
d.+ları 11703
d.+sı 10190
[=3]
DÂVÂCILIK: Davacı olma durumu:
"Şark meselesine birer milletin **davacılığıyla**
karışan meşhur siyasilere de bu nev'iden."
d.+yla 11716
[=1]
DAVALACIRO: Abdülhak Hamit'in Finten adlı
eserinde ki Hintli uşak karakteri:
"Garip olan bu idi ki bu meftunların yüzde
doksan dokuzu Finten'i ellerine alıp baştan
sonuna kadar okumazlardı; yalnız
Davalaciro'nun maruf narasıyla bilirlerdi."
d.+nun 8350
[=1]
DAVAR: Koyun ve keçiye verilen ortak ad:
"Pâdişâhım yolda gelürken leşker halkı Nil'de
davarların suvarurken birisi bir türkü çağırır ve
kıt'ayı okur..."
(d.+ların 25744)

“Akşam çoban sadâ.ları art-ar güneş sön-er/
Gür çingirak.larıyla **davar** yaylâ.dan dön-er”
(d. 36579)

[=2]

DÂVET: Ar. 1. Çağırma, gelmesini isteme,
çağrı:

“Abdülmeçîd Efendinin beni Bağlarbaşı'ndaki
köşkünde görmek istediğini haber veriyor ve bir
gün öğleden sonra vuku' bula cak bir mülâkaatın
dâvetini tebliğ ediyordu.”

(d.+ini 26917)

2. ***Dâvet etmek (eylemek)**: Çağırma:

“KasrıSa'dâbâd gülzârîhümâyunsâyına/
Eyle-dim mehtâb.ı hem **dâvet** düğün âlay.ına”
(d. 37758)

d. 20847, 37762, 37766

d.+e 9159, 37294

d.+eden 1361, 26006

d.+eder 19399

d.+ederdi 11420, 11590

d.+ederse 11212

d.+edilerek 26178

d.+edilirmiş 32726

d.+edilmem 9178

d.+edişinin 34529

d.+ediyor 9158

d.+ediyordu 8609, 10948

d.+ediyorlardı 26930

d.+etmeğe 33744

d.+etmiş 1027, 2844

d.+etmişdi 19709

d.+etmişti 2718

d.+etti 1854, 6555, 9066, 9255, 10216,

10408, 10937, 11307, 11674, 23875, 34115

d.+ettiği 33328

d.+ettiğimiz 8987

d.+ettiğini 4701

d.+ettiğiniz 9011

d.+ettik 8984

d.+ettiniz 9011

d.+i 10029

d.+ine 19317, 34486

d.+le 2844

d.+lere 11419

d.+olunmuştu 18802

[=49]

DÂVETİYE: Ar. Bir kimseyi bir toplantıya
çağırma için gönderilen kâğıt, toplantının yerini

ve zamanını bildiren ve girişte gösterilen basılı
kart, davetname:

“Memleketde ne kadar müessese varsa
duvarlara matem **dâvetiyeleri** yapışdırmış...”

d.+leri 3369

[=1]

DÂVETLİ: Çağrılı:

“... kırcı gecesi bütün Rakofça köylüsünden
başka diğer köylerin köylüleri de **dâvetli**
gelirlerdi.”

(d. 626)

d.+ler 25, 364

d.+leri 627, 19400

[=5]

DÂVETNÂME: Ar. +Fars. Dâvet yazısı,
davetiye:

“Şimdi sekiz sene oluyor, Maârif Nâzırı'nun yarı
resmî bir **dâvetnâmesini** aldım.”

(d.+sini 28872)

d.+lerini 8953

[=2]

DAVOS: İsviçre'nin doğusunda, Graubünden
kantonunda kasaba [Davos Vadisinde, denizden
1.560 m yüksekte, Landwasser Irmağı üzerinde
yer alır.]:

“1916'da Yakup Kadri teverrüm etti ve
İsviçre'de **Davos** sanatoryumuna gitti. Harb-i
Umûmî'nin sonuna kadar orada kaldı.”

d. 9211

[=1]

DAVRAN-: Bir kimseye veya bir şeye karşı
belli tavır takınmak:

“Gıyaben hakkımda çok teveccühkâr **davrandığı**
kulağıma gelirdi.”

(d.-dığı 11427)

d.-anlar 34845

d.-arak 33527

d.-dı 1997, 9302, 10122, 11131, 11575,
34116

d.-dık 846

d.-ır 16199, 25945, 26760, 28960

d.-ırdı 4032

d.-ıyor 22001

d.-ıyordu 2523, 11512

d.-ıyorlardı 33588

d.-maz 26760

[=20]

DAVRANMA: Davranmak işi:

“1453 Şubat’ında, Edirne’den ordunun ve Gelibolu’dan donanmanın yürüdüğü görülmüyordu. İstanbul’un muhasarası, Nisanın ilk haftasından 29 ihtiyat. İleriyi düşünerek ölçülü **davranma**.”

d. 5173

[=1]

DÂVÛD: Hz. Davut peygamber:

“Hemşehrimey ol ki milkiMahmûd bu.dur/
Âvâzeiçeng.i dinle **Dâvûd** bu.dur”

(d. 38407)

d.+u 37605

[=2]

DÂVUD: Dâvud Ağa (ö. 1007/1598 [?]) Türk mimarı:

“Sinan’ın ölümünden sonra en güzide tilmizi **Dâvud**, mimar başı olmuştu.”

d. 5682

[=1]

DÂVUD PAŞA SAHRASI: Davutpaşa Kışlası. Rumeli’ye sefere çıkan Kapıkulu birliklerinin ilk menzili ve ordugahı:

“**Dâvud Paşa** sahrâsına Sancâk-ı Şerifin çıkacağı günün sabâhı, Sâliha Sultan’ın kâhyası Osman Ağa, İstanbul’dan yeni bir haberle çıkageldi.”

(d. 34816)

d. 5743, 25022, 34796, 34805

[=4]

DAVUL: Ar. Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değneklerle çalınan çalgı:

“Sabaha karşı Müslüman ve Hıristiyan, kapı kapı herkesi uyandıran **davulundan** başka ramazanlık bir şeyi olmayan bu semte, İslâm’ın nuru hafif bir ışık gibi sinmişti.”

(d.+undan 7927)

“SultanSüleyman ordu.sunun hür **davul.ları**/
Nef’î kasîde.siyle öğül-müş bu bahçe.de”

(d.+ları 38530)

d. 636, 886, 18455, 21297, 21304, 21319, 21321, 21326, 21330, 24383

d.+lar 627, 885

d.+larına 12059

d.+u 20499

d.+un 7927

[=17]

DAVULLU: Davul çalınan:

“Çörekli börekli, **davullu**, dümbelekli, ... bir şehrâyîn.”

d. 14166

[=1]

DAVUTPAŞA CAMİİ: Kocamustafapaşa’da Davut Paşa Mahallesinde, H. 890/M. 1485’de Gazi Davud Paşa tarafından kendi adına yaptırılmış olan cami:

“İkinci Bâyezid devrinde, 1485’te **Davutpaşa Camii** ve medresesi, ... mimarî manzumesiyle İstanbul’u süsler.”

d. 5560

[=1]

DAYA-: Yaslamak:

“Biz arkamızı birer mezar taşına **dayamış**, ameliyenin bitmesini müteheyyiç bekliyorduk.” (d.-miş 10754)

d.-miş 10747, 17504

d.-yan 23199

d.-yor 13732

[=4]

DAYAK: 1. ***Dayak atmak**: Dövmek, sopa atmak:

“Şâir Heine’nin Prusyalalılar hakkında dediği gibi: ‘Bir zaman Çavuş Kral Frederic’in **dayak attığı** bastonu yutmuş gibi!’ dimdik yürür...” (d. 15324)

2. ***mec. Dayak yemek**: Mağlup olmak, yenilmek:

“Yunanlıların Londra Konferansı karşısında vaziyetleri daha iyiydi. İlk İnönü **dayağını yemiş**, lâkin keşif taarruzudur diye, mağlûbiyetlerini mümkün mertebe örtbas etmiş bir mevkide idiler.”

(d.+ını 13309)

d.+ı 32739

[=3]

DAYAN-: 1. Varmak, ulaşmak, erişmek:

“Hulâsa Peçenek orduları 1090’da İstanbul surlarına **dayandılar**.”

(d.-dılar 4597)

2. Sabırla katlanmak, çekmek, tahammül etmek: “Cenevizli müdafî ağır bir yara almıştı. Biraz daha **dayanmasını** rica etmek için oraya kadar gelen imparatora ‘Allah’ın Türklere açtığı yoldan...’ çekilmek istediğini söyledi ve fikrinde ısrar etti.”

(d.-masını 5240)

3. Bir şeyin üzerine kurulmuş olmak, temel teşkil edecek bir şey üzerine oturmak, ona bağlı olmak, istinat etmek:

“Camide kubbe, **dayanacağı** yerlere yüklenmiş değil, âdeta gökten inmiş de konmuş zannedilir.” (d.-acağı 5659)

“Allah.adır tevekkül.ümüz îtimâd.ımız/
Biz müttekâyizerkeşi câh.e **dayan-mazız**” (d.-mazız 37864)

4. Bir yere yaslanmak, kendini dayamak:
“Fakat ortada in cin yok, yalnız matruş ve fraklı bir garson tek başına ispinoz gibi bir masaya **dayanmış** müşteri bekliyordu.” (d.-mış 7829)

d.-amadı 8455, 22608
d.-amadım 33462
d.-amamış 32154
d.-amayarak 10378
d.-an 7086
d.-arak 33255, 33668, 35049
d.-dı 11834, 13028, 24026, 24119, 24152, 24995, 25927, 26714
d.-dığı 5019, 29747
d.-dığını 25826
d.-ip 14531
d.-ır 24176, 25654, 28182
d.-ıyor 13703, 19364, 28745
d.-iyordu 6433
d.-mağa 2693
d.-maz 6136, 6141, 6172
d.-mıyor 18590, 20105
[=39]

DAYANILMAZ: Çekilmez, katlanılması, dayanılması güç, tahammül edilmez, tahammülfersâ:

“Sızlatır bâzı saatler **dayanılmaz** bir acı/
Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı”
d. 36119
[=1]

DAYAT-: * **Dayatıp döşetmek**: Her şeyi tamam olacak şekilde itina ile döşetmek, teşrif ettirmek:
“Lâkin Berrîzâde'lerin belki elli altmış seneden beri kapıları kapalı duran konağını tâmir ettirmiş, yeniden **döşetmiş, dayatmış, ramazanlarda, bayramlarda, kandillerde yüzlerce ziyâretçiye açmış.**”

d.-mış 33400
[=1]

DAYI: Annenin erkek kardeşi:

“Dikkat edilecek hâlâtındandır ki, inkılâp devrinde milletin âteşin cehdini matbuâtta tüketti. Temmuz'dan sonra, peder müdür, oğul sermuharrir, **dayı** bey muhasebe memuru, hemşire hanım mütercime olarak ailece gazete çıkaranları gördük.”

(d. 21747)
d. 30578
[=2]

DAYI MESUD: İttihâd ü Terakkî devri kabadaylarından biri:

“İttihâd ü Terakkî'nin en mensi fedaîleri ortaya atıldılar, milletçe alkışlanan kahramanlar oldular. Siroz'da o kadar kötü bir nâm bırakan edîbden bir Sarı Efe tipi, zenci **Dayı Mes'ud'dan**, İstanbul civarının müdafii bir çete reisi, Edhem'den ise âdeta şerefli bir kumandan zuhur ediverdi.”

d.+dan 26562
[=1]

DÂYİN: Ar. Borç veren, alacaklı, ödünç para veren:

“... **dâyinlerimize** vereceğimiz faizlerin altın lira yerine iki buçuk kâğıt lira ile ödenmesi için hazırladığı teklifi izah etti.”
d.+lerimize 11539
[=1]

DE: “Da” takısının ince sesle biten kelimelerin sonundaki şekli:

“İşitenlerin çehrelerinde **de** hiçbir teessür görülüyordu.”
(d. 34855)

“Hiç yolcu.su yok.muş gibi sessiz.ce al-ır yol/
Sallan-maz o kalkış.ta ne mendil ne **de** bir kol”
(d. 36435)

d. 56, 77, 93, 121, 136, 150, 150, 177, 240, 247, 315, 329, 341, 342, 348, 421, 427, 453, 455, 467, 478, 479, 490, 494, 512, 514, 619, 620, 626, 627, 647, 649, 650, 657, 675, 680, 691, 699, 708, 875, 881, 897, 898, 920, 923, 936, 939, 970, 1015, 1016, 1030, 1034, 1068, 1107, 1130, 1153, 1157, 1196, 1231, 1254, 1261, 1276, 1284, 1285, 1291, 1292, 1375, 1391, 1426, 1470, 1473, 1486, 1487, 1559, 1563, 1601, 1608, 1629, 1668, 1674, 1684, 1759, 1807, 1818, 1878, 1903, 1940, 1944, 1972, 1987, 2002, 2013, 2031, 2055, 2059,

2071, 2084, 2106, 2152, 2155, 2168, 2176,
2194, 2195, 2213, 2214, 2215, 2220, 2228,
2263, 2264, 2331, 2341, 2389, 2429, 2450,
2462, 2465, 2467, 2473, 2476, 2499, 2522,
2535, 2564, 2585, 2595, 2620, 2629, 2655,
2683, 2686, 2689, 2845, 2878, 2900, 2918,
2934, 2949, 2968, 2979, 3002, 3018, 3021,
3031, 3048, 3071, 3102, 3113, 3135, 3150,
3154, 3155, 3161, 3170, 3183, 3184, 3197,
3199, 3212, 3218, 3228, 3230, 3264, 3282,
3287, 3295, 3298, 3302, 3312, 3313, 3317,
3339, 3350, 3383, 3392, 3393, 3408, 3411,
3444, 3450, 3469, 3474, 3524, 3546, 3556,
3577, 3597, 3610, 3616, 3619, 3625, 3626,
3628, 3631, 3633, 3645, 3647, 3677, 3677,
3681, 3686, 3697, 3708, 3731, 3734, 3740,
3744, 3762, 3772, 3831, 3857, 3869, 3883,
3884, 3891, 3908, 3932, 3937, 3950, 3959,
4008, 4017, 4028, 4044, 4065, 4163, 4170,
4228, 4275, 4282, 4292, 4317, 4343, 4343,
4343, 4346, 4360, 4392, 4392, 4463, 4466,
4467, 4498, 4511, 4528, 4653, 4743, 4746,
4771, 4805, 4847, 4853, 4866, 4994, 5004,
5077, 5169, 5204, 5268, 5299, 5379, 5380,
5449, 5450, 5483, 5485, 5488, 5545, 5563,
5585, 5598, 5606, 5635, 5649, 5653, 5655,
5716, 5731, 5743, 5785, 5786, 5790, 5805,
5805, 5806, 5825, 5836, 5952, 5981, 6081,
6086, 6098, 6105, 6116, 6118, 6127, 6191,
6215, 6228, 6242, 6244, 6245, 6313, 6364,
6371, 6432, 6495, 6505, 6509, 6538, 6574,
6624, 6639, 6640, 6641, 6663, 6708, 6725,
6736, 6773, 6810, 6810, 6823, 6830, 6841,
6843, 6843, 6851, 6854, 6882, 6886, 6905,
6997, 7030, 7041, 7052, 7064, 7076, 7110,
7202, 7212, 7278, 7289, 7298, 7299, 7310,
7327, 7327, 7381, 7399, 7401, 7414, 7452,
7464, 7482, 7515, 7532, 7569, 7581, 7590,
7590, 7620, 7632, 7652, 7678, 7693, 7722,
7736, 7767, 7776, 7785, 7786, 7818, 7840,
7842, 7872, 7890, 7893, 7901, 7901, 7904,
7954, 8043, 8051, 8060, 8069, 8082, 8085,
8092, 8093, 8109, 8138, 8143, 8168, 8194,
8205, 8228, 8229, 8239, 8255, 8278, 8316,
8333, 8368, 8378, 8383, 8383, 8385, 8386,
8413, 8452, 8497, 8522, 8526, 8528, 8549,
8561, 8576, 8641, 8663, 8667, 8676, 8683,
8689, 8693, 8720, 8727, 8757, 8770, 8792,
8792, 8796, 8801, 8810, 8827, 8871, 8885,
8921, 8952, 9007, 9010, 9012, 9016, 9045,
9049, 9078, 9082, 9093, 9111, 9119, 9130,
9139, 9158, 9161, 9167, 9168, 9194, 9199,
9213, 9223, 9254, 9296, 9322, 9344, 9353,
9367, 9402, 9449, 9460, 9472, 9506, 9511,
9540, 9563, 9596, 9597, 9621, 9657, 9719,
9754, 9759, 9762, 9762, 9763, 9818, 9820,
9842, 9858, 9880, 9886, 9897, 9915, 9938,
9941, 9949, 9962, 9966, 9999, 10018, 10025,
10029, 10050, 10085, 10107, 10153, 10192,
10268, 10274, 10279, 10291, 10325, 10333,
10335, 10356, 10439, 10447, 10449, 10450,
10459, 10461, 10469, 10483, 10532, 10535,
10556, 10654, 10662, 10678, 10720, 10724,
10755, 10771, 10776, 10816, 10834, 10872,
10907, 10965, 11049, 11060, 11096, 11103,
11107, 11112, 11131, 11170, 11206, 11212,
11227, 11229, 11230, 11275, 11292, 11293,
11293, 11374, 11379, 11380, 11389, 11391,
11413, 11421, 11422, 11455, 11462, 11478,
11481, 11586, 11590, 11614, 11618, 11619,
11648, 11652, 11663, 11675, 11707, 11722,
11731, 11733, 11755, 11760, 11761, 11867,
11879, 11883, 11906, 11942, 12020, 12025,
12089, 12131, 12132, 12135, 12139, 12142,
12145, 12151, 12187, 12196, 12209, 12213,
12225, 12264, 12275, 12288, 12293, 12302,
12375, 12395, 12429, 12437, 12471, 12479,
12482, 12484, 12499, 12503, 12504, 12514,
12526, 12532, 12533, 12533, 12534, 12547,
12604, 12605, 12605, 12620, 12636, 12637,
12638, 12654, 12687, 12695, 12703, 12735,
12736, 12757, 12790, 12794, 12795, 12799,
12834, 12839, 12890, 12892, 12895, 12896,
12933, 12933, 12973, 12974, 12989, 13033,
13041, 13044, 13073, 13077, 13101, 13120,
13138, 13139, 13145, 13151, 13192, 13196,
13198, 13199, 13200, 13201, 13226, 13245,
13256, 13267, 13267, 13268, 13281, 13305,
13372, 13376, 13397, 13409, 13441, 13454,
13471, 13500, 13507, 13520, 13522, 13534,
13539, 13558, 13561, 13566, 13581, 13588,
13589, 13599, 13611, 13629, 13631, 13633,
13635, 13664, 13677, 13678, 13694, 13710,
13712, 13781, 13782, 13784, 13827, 13833,
13838, 13848, 13880, 13883, 13888, 13893,
13899, 13907, 13993, 14002, 14019, 14023,

14072, 14095, 14097, 14101, 14106, 14123, 14133, 14143, 14144, 14154, 14166, 14192, 14200, 14208, 14212, 14242, 14253, 14260, 14294, 14295, 14342, 14347, 14354, 14364, 14364, 14367, 14371, 14374, 14375, 14402, 14415, 14418, 14430, 14485, 14488, 14490, 14515, 14534, 14545, 14585, 14605, 14632, 14639, 14674, 14676, 14681, 14809, 14811, 14812, 14812, 14813, 14832, 14839, 14840, 14848, 14870, 14871, 14897, 14928, 14944, 14964, 15003, 15014, 15027, 15079, 15084, 15172, 15178, 15187, 15214, 15247, 15287, 15295, 15296, 15303, 15318, 15322, 15347, 15355, 15359, 15369, 15382, 15387, 15398, 15412, 15426, 15426, 15438, 15439, 15440, 15492, 15560, 15597, 15614, 15617, 15625, 15652, 15655, 15678, 15681, 15690, 15735, 15770, 15776, 15776, 15828, 15833, 15846, 15861, 15889, 15896, 15904, 15938, 15944, 16002, 16019, 16022, 16023, 16049, 16083, 16129, 16136, 16151, 16169, 16175, 16179, 16188, 16190, 16202, 16207, 16210, 16220, 16233, 16256, 16276, 16309, 16349, 16381, 16446, 16454, 16456, 16457, 16458, 16526, 16574, 16577, 16585, 16605, 16626, 16641, 16669, 16673, 16673, 16753, 16753, 16786, 16790, 16824, 16855, 16860, 16860, 16937, 16948, 16961, 16970, 16970, 16972, 16973, 16977, 17017, 17029, 17037, 17046, 17046, 17052, 17053, 17062, 17097, 17105, 17128, 17158, 17175, 17175, 17211, 17245, 17269, 17366, 17392, 17396, 17450, 17459, 17463, 17489, 17493, 17503, 17564, 17589, 17627, 17632, 17632, 17669, 17684, 17690, 17718, 17724, 17727, 17769, 17790, 17798, 17826, 17844, 17876, 17894, 17918, 17927, 17995, 18085, 18113, 18117, 18127, 18143, 18145, 18152, 18155, 18173, 18208, 18255, 18315, 18318, 18319, 18326, 18351, 18352, 18367, 18373, 18397, 18461, 18502, 18502, 18503, 18524, 18565, 18585, 18628, 18645, 18686, 18690, 18734, 18749, 18786, 18862, 18887, 18941, 18954, 18978, 18992, 19023, 19041, 19044, 19104, 19124, 19189, 19216, 19236, 19251, 19273, 19296, 19298, 19300, 19313, 19315, 19321, 19326, 19370, 19402, 19427, 19466, 19474, 19477, 19489, 19493, 19501, 19520, 19583, 19589, 19610, 19628, 19645, 19646, 19648, 19648, 19650, 19658, 19658, 19659, 19660, 19664, 19673, 19674, 19687, 19706, 19711, 19730, 19803, 19812, 19851, 19857, 19871, 19898, 19900, 19920, 19941, 19941, 19949, 19973, 19974, 19986, 19987, 19997, 20008, 20018, 20045, 20068, 20074, 20081, 20100, 20152, 20165, 20167, 20171, 20175, 20176, 20176, 20216, 20251, 20274, 20308, 20318, 20330, 20343, 20362, 20363, 20365, 20367, 20373, 20407, 20452, 20469, 20490, 20499, 20502, 20526, 20532, 20543, 20582, 20600, 20639, 20645, 20655, 20681, 20686, 20696, 20701, 20704, 20719, 20729, 20774, 20775, 20821, 20821, 20837, 20850, 20864, 20886, 20895, 20906, 20932, 20936, 20956, 20962, 20978, 21010, 21046, 21053, 21099, 21133, 21135, 21141, 21186, 21203, 21203, 21203, 21223, 21277, 21295, 21311, 21361, 21376, 21403, 21433, 21446, 21468, 21470, 21540, 21582, 21587, 21597, 21628, 21643, 21663, 21667, 21672, 21697, 21698, 21717, 21725, 21739, 21739, 21762, 21771, 21830, 21877, 21896, 21898, 21923, 21931, 21940, 21952, 21953, 21954, 22007, 22093, 22108, 22120, 22131, 22159, 22182, 22190, 22198, 22211, 22213, 22217, 22224, 22225, 22289, 22296, 22303, 22361, 22365, 22398, 22401, 22415, 22415, 22417, 22437, 22476, 22518, 22519, 22520, 22534, 22544, 22544, 22547, 22599, 22641, 22675, 22726, 22741, 22774, 22835, 22857, 22868, 22869, 22979, 22983, 22985, 22991, 23015, 23022, 23127, 23133, 23169, 23171, 23183, 23193, 23215, 23219, 23226, 23227, 23234, 23280, 23285, 23295, 23298, 23384, 23454, 23469, 23472, 23473, 23479, 23503, 23513, 23525, 23556, 23663, 23668, 23698, 23703, 23726, 23728, 23746, 23756, 23774, 23789, 23810, 23818, 23871, 23886, 23933, 23946, 23955, 23961, 23999, 24010, 24040, 24055, 24069, 24091, 24130, 24130, 24152, 24164, 24173, 24228, 24243, 24251, 24258, 24269, 24273, 24289, 24328, 24329, 24344, 24391, 24402, 24404, 24450, 24495, 24505, 24529, 24532, 24553, 24596, 24598, 24604, 24609, 24615, 24624, 24624, 24625, 24629, 24644, 24658, 24674, 24741, 24741, 24741, 24754, 24758, 24772, 24788, 24808, 24818, 24820, 24865, 24866,

24876, 24876, 24886, 24888, 24914, 24915, 24916, 25001, 25054, 25067, 25095, 25112, 25117, 25131, 25142, 25149, 25149, 25153, 25166, 25169, 25227, 25247, 25250, 25256, 25289, 25336, 25366, 25388, 25395, 25407, 25418, 25422, 25431, 25443, 25456, 25521, 25576, 25579, 25595, 25624, 25681, 25717, 25783, 25794, 25795, 25800, 25819, 25820, 25828, 25829, 25848, 25851, 25880, 25936, 25954, 25956, 25962, 25963, 25977, 25978, 26028, 26047, 26070, 26072, 26113, 26116, 26142, 26197, 26237, 26256, 26281, 26296, 26315, 26361, 26371, 26395, 26410, 26434, 26472, 26474, 26581, 26605, 26619, 26628, 26629, 26688, 26691, 26700, 26739, 26741, 26743, 26760, 26783, 26822, 26861, 26875, 26878, 26881, 26890, 26914, 26932, 26944, 26962, 26966, 26977, 26977, 26979, 26987, 26991, 27006, 27023, 27027, 27065, 27141, 27165, 27178, 27217, 27229, 27240, 27256, 27277, 27285, 27330, 27338, 27340, 27374, 27388, 27406, 27408, 27416, 27428, 27442, 27480, 27510, 27511, 27513, 27528, 27533, 27547, 27556, 27556, 27567, 27567, 27570, 27573, 27573, 27575, 27634, 27653, 27661, 27676, 27689, 27701, 27719, 27768, 27777, 27785, 27785, 27804, 27814, 27835, 27837, 27849, 27880, 27895, 27898, 27907, 27913, 27919, 27933, 27942, 27993, 28030, 28037, 28038, 28091, 28097, 28099, 28102, 28114, 28124, 28135, 28167, 28232, 28274, 28286, 28290, 28293, 28297, 28299, 28306, 28308, 28308, 28370, 28383, 28384, 28417, 28418, 28421, 28444, 28462, 28513, 28518, 28532, 28548, 28569, 28570, 28574, 28574, 28576, 28581, 28596, 28608, 28623, 28628, 28636, 28654, 28655, 28673, 28684, 28695, 28699, 28736, 28766, 28770, 28774, 28776, 28780, 28822, 28822, 28847, 28848, 28855, 28857, 28891, 28900, 28938, 28947, 28951, 28952, 28955, 28968, 28975, 28976, 28981, 28996, 28999, 29001, 29013, 29022, 29025, 29082, 29092, 29105, 29109, 29155, 29156, 29157, 29200, 29206, 29209, 29218, 29226, 29267, 29296, 29357, 29362, 29371, 29376, 29383, 29387, 29394, 29424, 29436, 29485, 29522, 29525, 29529, 29531, 29558, 29569, 29577, 29594, 29605, 29625, 29644, 29652, 29654, 29662, 29669, 29687, 29699, 29707, 29709, 29711, 29727, 29729, 29738, 29743, 29744, 29746, 29754, 29757, 29759, 29760, 29787, 29790, 29796, 29801, 29811, 29814, 29817, 29828, 29845, 29867, 29883, 29902, 29918, 29947, 29950, 29967, 29970, 29979, 29993, 30008, 30008, 30009, 30010, 30017, 30028, 30069, 30082, 30100, 30102, 30111, 30114, 30128, 30147, 30169, 30186, 30195, 30198, 30199, 30257, 30286, 30314, 30351, 30374, 30397, 30412, 30420, 30421, 30479, 30498, 30509, 30511, 30538, 30558, 30566, 30581, 30581, 30605, 30615, 30673, 30716, 30721, 30730, 30776, 30777, 30783, 30788, 30821, 30886, 30886, 30908, 30922, 30976, 31032, 31032, 31055, 31066, 31070, 31100, 31108, 31118, 31121, 31174, 31177, 31178, 31191, 31196, 31240, 31265, 31282, 31292, 31329, 31360, 31372, 31412, 31421, 31443, 31446, 31454, 31457, 31487, 31496, 31516, 31521, 31539, 31542, 31549, 31559, 31578, 31604, 31607, 31611, 31642, 31670, 31681, 31700, 31713, 31717, 31743, 31754, 31762, 31765, 31776, 31780, 31797, 31801, 31845, 31849, 31889, 31890, 31905, 31916, 31934, 31942, 31958, 31975, 31978, 31978, 31996, 32000, 32013, 32019, 32033, 32035, 32036, 32037, 32039, 32042, 32070, 32082, 32082, 32104, 32113, 32116, 32122, 32127, 32129, 32151, 32174, 32208, 32221, 32280, 32332, 32344, 32354, 32364, 32391, 32401, 32409, 32420, 32436, 32437, 32443, 32450, 32455, 32463, 32480, 32490, 32495, 32532, 32546, 32571, 32596, 32597, 32600, 32614, 32627, 32654, 32680, 32721, 32726, 32730, 32748, 32759, 32781, 32794, 32811, 32811, 32815, 32819, 32847, 32849, 32853, 32923, 32938, 32945, 32954, 32966, 32980, 32995, 33060, 33066, 33073, 33087, 33119, 33129, 33151, 33178, 33191, 33223, 33224, 33232, 33295, 33300, 33341, 33353, 33353, 33357, 33368, 33378, 33380, 33386, 33393, 33420, 33424, 33434, 33435, 33478, 33483, 33484, 33552, 33571, 33598, 33598, 33611, 33615, 33637, 33654, 33663, 33680, 33692, 33710, 33744, 33753, 33801, 33841, 33854, 33861, 33875, 33891, 33905, 33911, 33912, 33923, 33950, 33995, 34046, 34058, 34063, 34078, 34093, 34107,

34122, 34157, 34162, 34163, 34171, 34197, 34203, 34210, 34252, 34262, 34273, 34279, 34368, 34373, 34391, 34407, 34417, 34430, 34485, 34512, 34513, 34532, 34555, 34586, 34593, 34600, 34665, 34676, 34682, 34684, 34716, 34728, 34731, 34813, 34844, 34855, 34866, 34867, 34875, 34893, 34904, 34918, 34930, 34940, 34947, 34975, 34979, 34980, 35007, 35009, 35014, 35021, 35043, 35055, 35059, 35107, 35132, 35136, 35152, 35169, 35176, 35204, 35219, 35227, 35228, 35256, 35257, 35261, 35262, 35332, 35333, 35351, 35354, 35434, 35436, 35449, 35481, 35482, 35498, 35519, 35528, 35533, 35539, 35548, 35574, 35619, 35665, 35689, 35834, 35908, 35913, 36077, 36082, 36087, 36109, 36189, 36306, 36306, 36439, 36509, 36521, 36645, 36657, 36667, 36701, 36781, 36795, 36930, 37012, 37133, 37136, 37262, 37332, 37422, 37479, 37502, 37502, 37625, 37625, 37628, 37640, 37719, 37764, 37776, 37843, 37918, 37989, 38007, 38061, 38148, 38182, 38212, 38293, 38315, 38335, 38355, 38357, 38360, 38361, 38365, 38399, 38723, 38724, 38883, 38893, 38913, 38915, 38917, 38919, 38938, 38939, 38944, 38945, 38949, 39046, 39178
[=2038]

DE-: 1. Söylemek, söz söylemek:

“Şâir Lamartine’in **dediği** gibi: ‘Vatan, cedlerimizin küllerinden masnû’dur.’ En fakir bir millet, en çorak bir toprak olan vatanını, en zengin, münbit ve güzel bir toprakla mübadele edemez.”

(d.-diği 23606)

“Kuru ekmele bayat peynir.i lezzet.le ye-yen/ Çeşme.den her su iç-erken Şükür Allah.a **de-yen**”

(d.-yen 36067)

2. Bir şey anlamına gelmek:

“Bugün memleketin mukadderatı etrafında çalışan her Türk bilsin ki, Türk elinde politika asıl mânâsındadır. Yâni iktisadiyat **demektir.**”
(d.-mektir 24859)

3. Saymak, kabul etmek:

“Bana öyle görünüyor ki cemiyet-i beşeriyye denilen iri kütle böyle insanları yaratmaya yarar. Senin büyük mefhumlar **dediğin** ışıkları

ise ağaçlarda ve sebzelerde görmek kabil değildir.”

(d.-diğin 20208)

4. ... diye adlandırmak, ... diye vasıflandırmak:

“Gör-düm deniz **de-dikleri** bin baş.lı ejder.i”

(d.-dikleri 35741)

d.-di 443, 451, 452, 852, 862, 1053, 1098, 1570, 1703, 1708, 2326, 2437, 2685, 2780, 2785, 2789, 2791, 2867, 2892, 2911, 3385, 3870, 3882, 6197, 6202, 6272, 6279, 6281, 6348, 6362, 6364, 6509, 6548, 6559, 6570, 6848, 6862, 6868, 6883, 6902, 6944, 6948, 7040, 7305, 7572, 7575, 7783, 8398, 8405, 8422, 8424, 8456, 8459, 8464, 8504, 8511, 8513, 8533, 8563, 8874, 8875, 8908, 9159, 9188, 9214, 9219, 9226, 9253, 9444, 9447, 9524, 9538, 9553, 9574, 9599, 9604, 9858, 9919, 9925, 10020, 10169, 10183, 10196, 10211, 10432, 10437, 10441, 10450, 10472, 10474, 10483, 10487, 10489, 10516, 10668, 10676, 10709, 10712, 10725, 10739, 10753, 10899, 11172, 11208, 11243, 11324, 11345, 11515, 11537, 11546, 11568, 11612, 11661, 11668, 11686, 11814, 11844, 11865, 11873, 12094, 12284, 12954, 14138, 14616, 16587, 16727, 17002, 17897, 18075, 18334, 18377, 18678, 18713, 19776, 19894, 20781, 20923, 21035, 21353, 21488, 21558, 21561, 21564, 21565, 21570, 21571, 21575, 21584, 21585, 21621, 21626, 21631, 21644, 22013, 22832, 22884, 22910, 22918, 22920, 22982, 23004, 23020, 23027, 23034, 23040, 23044, 23070, 23073, 23087, 23150, 23154, 23158, 23182, 23196, 23309, 23313, 23973, 23987, 23992, 23993, 24045, 25648, 25829, 26023, 26046, 26364, 26416, 26927, 26940, 26951, 27099, 27174, 28873, 29613, 29613, 29619, 29663, 29855, 29855, 29860, 30688, 30696, 30743, 30746, 30750, 31205, 31207, 32343, 32350, 32794, 32855, 33429, 33439, 33441, 33475, 33534, 33545, 33609, 33646, 33741, 33775, 33796, 33817, 33878, 33957, 34026, 34072, 34117, 34125, 34130, 34132, 34136, 34162, 34268, 34280, 34348, 34407, 34484, 34522, 34530, 34548, 34595, 34610, 34612, 34649, 34658, 34661, 34728, 34763, 34955, 35056, 35134, 35424, 35428, 35434, 36321, 36833,

36837, 36964, 37273, 37416, 37417, 37419,
37421, 37423, 37425, 38333
d.-diği 721, 4397, 6572, 6572, 6653, 7366,
7713, 12666, 13009, 13122, 13448, 13686,
14223, 14299, 14852, 15314, 15939, 16298,
16505, 16841, 16976, 17799, 17930, 20867,
20905, 22192, 23591, 24330, 26399, 26681,
30492, 30894, 30895, 30962, 31681, 32366,
32695, 33537, 34166
d.-diğim 221, 457, 8693, 20410, 22868,
27963, 28986, 29709, 29785, 32060, 32270,
32499, 33383, 33520, 35223, 35258
d.-diğimi 2763, 2764, 2765, 34595
d.-diğimiz 903, 4826, 4959, 5024, 5232,
5792, 5793, 5978, 6965, 7119, 7176, 7273,
7274, 7277, 8612, 9295, 12175, 12491, 12660,
13081, 13834, 14061, 14121, 14232, 14636,
14869, 15151, 15349, 15461, 16259, 16394,
16546, 16792, 17908, 17966, 18041, 18203,
18248, 18426, 19008, 21832, 23686, 23870,
24396, 25220, 26993, 27004, 27190, 28179,
29933, 29989, 30144, 30676, 33184, 33684
d.-diğin 20193, 35528, 36841
d.-diğini 19272, 22197, 33614, 34597
d.-diğinin 16828
d.-diğiniz 9470, 23211, 23217, 23224
d.-diğinizi 32340
d.-dik 4974, 16307, 27012, 27014, 27218,
36646
d.-dikleri 342, 3414, 5341, 7070, 7577, 7786,
8192, 8667, 9374, 10337, 10776, 12257, 12346,
12530, 12561, 12591, 12732, 13178, 16854,
17187, 19050, 19058, 19365, 19623, 19744,
20001, 21185, 24542, 25012, 25448, 25467,
25490, 25627, 25684, 26445, 26835, 26835,
27609, 27936, 28154, 28530, 29318, 29688,
30216, 32317, 32329, 32723, 34540
d.-diklerine 15283, 34166
d.-diklerini 3486, 4989, 26706
d.-diklerinin 18423
d.-dikten 15261
d.-diler 1065, 3181, 3468, 3486, 6345, 6416,
6424, 7265, 7549, 12231, 12266, 12524, 12529,
13680, 13992, 13999, 15105, 15248, 15471,
16621, 21208, 21845, 23547, 25051, 27919,
28065, 28066, 28970, 34415, 34430, 34841,
36715, 36739, 36972, 36992, 38151, 38152,
38154
d.-dim 753, 1695, 1754, 2960, 3867, 6131,
6271, 6276, 6280, 6446, 6510, 6548, 6550,
6908, 7573, 7793, 7890, 8396, 8399, 8406,
8458, 8461, 8472, 8845, 8874, 8877, 8903,
9013, 9447, 9465, 9593, 9918, 10020, 10435,
10438, 10440, 10444, 10706, 10896, 10969,
11064, 11103, 11339, 11547, 11596, 11607,
11611, 11617, 11623, 12500, 16969, 17003,
17020, 17628, 19211, 19893, 20155, 20598,
20727, 21485, 21527, 21569, 21570, 21576,
21585, 21619, 21624, 21628, 22882, 22940,
23003, 23028, 23035, 23041, 23072, 23166,
23182, 23187, 23951, 25143, 26669, 27172,
27478, 27508, 28508, 28902, 29388, 29855,
29858, 30046, 30123, 30291, 30743, 31197,
31915, 32152, 32347, 32350, 32500, 33464,
33519, 33531, 33615, 33815, 33819, 33839,
33953, 34523, 34611, 34645, 34657, 34660,
34670, 34736, 34740, 34914, 35452, 35735,
35949, 36382, 36555, 36790, 37012, 38794,
38799, 38801, 39022
d.-dimi 10518
d.-diniz 23210, 36951
d.-dinizmi 9491
d.-me 11646
d.-meden 28362
d.-medim 33544
d.-meğe 24575, 24699, 26811
d.-meği 34352
d.-mek 937, 1289, 1694, 2576, 3651, 4272,
4752, 4976, 5020, 5149, 5803, 5972, 5975,
6028, 7786, 8095, 8130, 8213, 8228, 8239,
8412, 8464, 8825, 9373, 9857, 10474, 11617,
11647, 12238, 12551, 12729, 13455, 13457,
13746, 13747, 14214, 15318, 16285, 16641,
17013, 18090, 18253, 19085, 19161, 19262,
19516, 19631, 19639, 19706, 20037, 20076,
20134, 20137, 20355, 20737, 21155, 21644,
21731, 21756, 21760, 22279, 22522, 23643,
23694, 23699, 24530, 24877, 25005, 25008,
25028, 25046, 25047, 25055, 25384, 25401,
25847, 26261, 26499, 26562, 26708, 26812,
26813, 26843, 26980, 27015, 27214, 27274,
27307, 27314, 27370, 27538, 27606, 27734,
27752, 27805, 28144, 28349, 29100, 29132,
29146, 29178, 29184, 29394, 29939, 30034,
30048, 30572, 30598, 30602, 30847, 30854,
30936, 31162, 31232, 31320, 31498, 31740,

32091, 32350, 32406, 32926, 33020, 33197,
33913, 34115, 35107, 35156, 35191, 35267,
35347, 35507, 35586, 35588
d.-mekdir 19251
d.-mekle 6751, 15045, 27880, 32568
d.-mekmiş 19009
d.-mekten 27211
d.-mektense 3514
d.-mekteyiz 4958
d.-mekti 1337, 19278, 34836
d.-mektir 8058, 8219, 9487, 13314, 15168,
15519, 16249, 16251, 19117, 20043, 20124,
20662, 21441, 24601, 24844, 27003, 27006,
27007, 27276, 27313, 27402, 27423, 27755,
27781, 29766, 29981
d.-meleri 26969
d.-meli 12356, 25056, 27973, 29066, 33166
d.-meliydi 8409
d.-mem 35553
d.-memek 2601, 8107
d.-memiş 9856
d.-menizle 9475
d.-mesi 3716
d.-mesin 38781
d.-mesini 31150, 34370
d.-mesinler 8048
d.-metir 26980
d.-meye 14867, 16835, 27124
d.-meyeceğim 24442
d.-meyi 8702
d.-meyiz 16209
d.-mez 10776, 30763
d.-mezdi 1061
d.-mezdik 16437
d.-mezler 31743
d.-mezlermi 12764
d.-miş 2924, 3273, 3294, 7111, 7115, 7152,
8175, 9636, 12754, 12790, 15277, 17045,
17106, 17297, 17308, 17337, 18745, 21045,
21047, 21121, 21605, 24266, 26100, 26519,
26521, 27354, 27680, 27770, 28926, 31070,
32355, 32358, 39019, 39031
d.-mişdi 24158
d.-mişiz 4958
d.-mişler 3300, 28336
d.-mişlerdi 3397, 24319
d.-mişlerdir 19856

d.-mişti 2105, 4342, 7063, 8008, 8663, 8667,
9938, 11036, 13813, 14556, 15925, 16822,
17626, 18350, 19151, 19186, 21466, 22579,
22700, 22765, 25132, 26065, 26680, 31211,
32416, 32617, 32837, 33141, 33334
d.-miştik 10495, 14887, 15021
d.-miştım 1568, 2452, 4816, 8668, 19275,
20879, 27266
d.-miştir 27021, 27899
d.-miyor 3507, 35545
d.-miyorlarmı 12218
d.-miyormu 24470
d.-miyorum 33020, 35555
d.-nebilir 29895
d.-nen 38683
d.-nilir 11
d.-r 1061, 3893, 4389, 6039, 7652, 10775,
12168, 12299, 12804, 13138, 15214, 15271,
15754, 15824, 17213, 17309, 17432, 18290,
18307, 19343, 23531, 24374, 24526, 27794,
28954, 29386, 29735, 30344, 30348, 30775,
31561, 31939, 32971, 33448, 33589, 35877,
37513, 38358, 38360, 38664, 38664, 38892
d.-rdi 3910, 6317, 6325, 6572, 7832, 9324,
9846, 9849, 10016, 10646, 12937, 18388,
20140, 20656, 20695, 20718, 22155, 22250,
22733, 22774, 22803, 22894, 25869, 26000,
27113, 27683, 29645, 29667, 29811, 33164,
34100, 38810
d.-rdik 236, 2943
d.-rdim 31927, 33544, 38058
d.-rim 10994, 20678, 29793, 29959, 29996,
31000, 31019, 31021, 32454, 32522, 33692,
33952, 35823, 36424
d.-riz 12176, 22046, 27405, 27426, 32499,
36554, 37380
d.-rken 3349, 3877, 4980, 7823, 8651, 8721,
9927, 10469, 12263, 17130, 17136, 17179,
21151, 21313, 26400, 26705, 26722, 28183,
29152, 33376, 33447, 34173, 34317, 35039,
35535
d.-rler 4550, 5869, 6409, 6770, 8080, 8297,
9315, 9850, 11704, 11806, 11830, 11858,
12132, 13497, 14658, 15266, 19423, 19999,
21426, 23115, 23135, 24505, 25851, 26166,
26334, 27660, 27987, 28351, 28381, 28451,
31027, 31532, 31918, 32350, 32521, 33938,

34119, 35758, 36117, 36423, 36595, 37367,
38256, 38687, 38887, 39033
d.-rlerdi 996, 18168, 18478, 24888, 25809,
29148, 29160, 34201
d.-rlerse 13308, 38056
d.-rmiş 11905, 19729, 27159, 27164, 27259
d.-rneklere 11070
d.-rse 7626, 15263, 31106, 38057
d.-rsek 13647
d.-rsem 34198
d.-rsin 33688
d.-rsiniz 25075, 28001, 34912
d.-se 3507, 28373, 28391, 28484, 29296
d.-seler 29968
d.-sem 15554, 20404, 33673, 39033
d.-seydi 15610, 27814
d.-sün 37947
d.-yebileceğimiz 27860
d.-yebilecek 7556
d.-yebilir 7067, 14739, 20774, 27750, 27759,
28361, 29989
d.-yebilirdik 11758
d.-yebilirim 680, 729, 7417, 8634, 18776,
19075, 20411, 28109, 32063, 32786
d.-yebiliriz 4190, 4428, 4441, 4865, 11822,
11994, 12666, 13044, 15691, 16743, 18312,
19260, 19366, 21113, 21439, 21608, 21837,
22065, 22187, 22212, 24071, 24139, 26252,
27362, 27864, 28365, 28409, 30533, 30680,
31754, 31773, 32725, 32979
d.-yebilirler 29840
d.-yebilirsiniz 31533
d.-yebiliyordu 8251
d.-yebiliyoruz 28813
d.-yeceği 8491
d.-yeceğim 7343, 9462, 20339, 21510,
21673, 23238, 23249, 23488, 23522, 29308,
29411, 29670, 31370, 32290
d.-yeceğine 29294
d.-yeceğini 12930, 24386
d.-yecek 3077, 7392, 16099, 20656, 24391,
28719, 29645
d.-yecekdimki 24426
d.-yecekler 16890
d.-yeceklerdir 14912, 16664
d.-yeceklerine 5863
d.-yeceksin 22951
d.-yeceksiniz 20419
d.-yecektim 24441
d.-yelim 3643, 8153, 13208, 15204, 15485,
16394, 19446, 25182, 27306, 27309, 28528,
30022, 32949
d.-yemem 35978
d.-yemeyen 8910, 8917, 8925
d.-yemeyiz 21607, 24237
d.-yemiyordum 34197
d.-yemiyorum 30773
d.-yen 6412, 7312, 17296, 18278, 18587,
19331, 20102, 20681, 21219, 21607, 23071,
23080, 27466, 27507, 27596, 28769, 29050,
29052, 29796, 32488, 32669, 33706, 36067,
37261, 38128
d.-yene 2453
d.-yenler 21239, 21450, 22653, 25002,
25844, 30776, 31314, 31616, 31715, 31722,
31726, 31739, 32871, 33663
d.-yenlerden 25781, 25784, 25787, 25789,
27503
d.-yerek 9517, 15632, 18272, 25315, 28716,
30838, 30839, 32891
d.-yerekten 36248
d.-yeyim 3515
d.-yince 6110, 6112, 7223, 10480, 27654,
28925, 32808
d.-yiniz 27884, 27886
d.-yip 1905, 5731, 19618, 29657, 29658,
32730, 34050, 34845
d.-yiş 31150
d.-yişi 32669
d.-yişinde 27358
d.-yiverdim 1279
d.-yor 2873, 3322, 3513, 3255, 4505, 4985,
7217, 7239, 7663, 8069, 8088, 9856, 11900,
12320, 12353, 12384, 12390, 12421, 12669,
13507, 13733, 13741, 14008, 14176, 14305,
14319, 14321, 14323, 14324, 14488, 14628,
15280, 15882, 15885, 15946, 15993, 16170,
16776, 17196, 17783, 19566, 20963, 21877,
22089, 22159, 22344, 22369, 22445, 22747,
24415, 24446, 24461, 24683, 24699, 25451,
25485, 25504, 25710, 25717, 25721, 25740,
25758, 28218, 28278, 28280, 28480, 28490,
28604, 29204, 29305, 29337, 29352, 29438,
30886, 30914, 30952, 31025, 31028, 31196,
31257, 31639, 33006, 36100, 36606, 36697,
37057, 38416, 39014

d.-yordu 1009, 1237, 2698, 2877, 6199, 8174, 10205, 10963, 11215, 11473, 13364, 14091, 14333, 15516, 15536, 15637, 15878, 16815, 17016, 17169, 17554, 17630, 19095, 19888, 21067, 21867, 22865, 24474, 26031, 29101, 32842, 32874, 33296, 34393, 34451, 34475, 34760, 34921, 36381, 38441

d.-yorduk 12619, 14891, 14901, 16217, 24333, 26273, 27319, 28260

d.-yordum 6708, 7710, 9522, 20786, 21861, 23180, 29534, 29593, 32546, 33027, 34719, 34744, 34755, 34771, 34979, 35167, 36788, 36796

d.-yordunuz 11631, 32499

d.-yorlar 572, 903, 4490, 4752, 6483, 7463, 7736, 7753, 7863, 11071, 11989, 12325, 12670, 13503, 13543, 14164, 14362, 14461, 14899, 14935, 15683, 15876, 16863, 17054, 17327, 18209, 21833, 22182, 22269, 22500, 24119, 25510, 25520, 27752, 27934, 28193, 28798, 28950, 29218, 30676, 31351, 31938, 34129, 34167

d.-yorlardı 369, 2897, 3471, 6149, 6167, 11056, 12259, 12322, 12730, 13609, 16494, 16853, 20713, 23094, 24477, 24962, 25971, 28567, 36009

d.-yorlarmış 1815, 25443

d.-yorlarmış 3166

d.-yorlarsa 4181

d.-yormuş 16976

d.-yormuşuz 16564

d.-yorsun 6004, 22973, 33671

d.-yorsunuz 9493, 20762, 21686, 23248, 25150, 25152, 25153, 25320, 25376, 32909

d.-yorum 3254, 6960, 10484, 12308, 16763, 25388, 28668, 29676, 30316, 33001, 33021, 39059

d.-yoruz 8240, 9317, 12750, 14939, 15188, 16777, 16933, 17949, 18141, 24364, 24514, 24933, 25385, 27037, 27930, 27966, 28267, 28784, 31918, 32145, 32552, 33251

d.-yüp 37945

[=1590]

DE BANVILLE: Théodore Faullain de Banville (14 Mart 1823 – 13 Mart 1891) Fransız şair ve yazar:

“Şiire kafiye san'atı ve kendisine de kafiyeçi diyen şâir **De Banville** kadar mübalâğa etmeyeceğim.”

(d. 29806)

d.+i 2236, 2265

[=3]

DEBATS: 1900'lerde Avrupa'da bir gazete:

“Bugün aldığımız Avrupa gazeteleri de bu mânânın tefsirleriyle dolu, herbiri bir telden çalıyor, mamañih başta *Temps* ve **Debats** olmak üzere hepsi nağmelerini bir nakaratla bitiriyorlar; diyorlar ki: Yunanistan biraz daha beklerse tepesi üstü gelecektir.”

d. 14907

[=1]

DEBDEBE: Ar. Görkem, haşmet:

“... o Türk **debdebesi**, o atlar, o düğün alayları!”

(d.+si 21328)

d. 904, 33077

d.+siyle 21418

d.+yle 11439, 34492

[=6]

DEBDEBE-İ MÂNÂ: Ar. Mananın haşmeti, ihtişamı:

“Şebilâhut.da manzûmeiecrâm gibi/
Lâfzıbişnev.le doğ-an **debdebeîmânâ.yız**”

d.+yız 37727

[=1]

DEBDEBELİ: Görkemli, haşmetli:

“**Debdebeli** manzaralara meftun olanlar, ikide birde soruyorlar; ‘Genç Fâtih hangi kapıdan İstanbul'a girdi?’ ...”

(d. 6149)

d. 1144, 6145, 13220, 26389

[=4]

DEBELEN-: **mec.** Uğraşıp durmak, canını dışına takıp çırpınmak:

“Yunan ordusu henüz Anadolu ovalarında **debelendiği** için, şark sulhunu bir Anadolu meselesi hâlinde müşahede etmek bu fetret devresinin bir şiarı oldu.”

(d.-diği 17915)

d.-diği 14251, 17902

d.-e 14250, 14250, 25926, 25927

d.-ecek 16112

d.-eceklerdir 15110

d.-eceklerini 16135

d.-en 13114
d.-ip 18222
d.-irken 13975
d.-iyor 12690
[=13]

DECADENT: Dekadan. "Gerilemiş, çökmüş" anlamına gelen kelime, Fransa'da XIX. yüzyıl sonlarında edebiyatın çöküş dönemine rastladıkları için Baudelaire ve onun izinden giden sembolist şairler için kullanılmıştır. Bizde de Ahmed Midhat Efendi, alışılmamış tabirler kullandıkları ve dili bozdukları için Edebiyat-ı Cedîde yazarlarına dekadan adını takmış ve kelime o dönemde bu anlamda yazı diline girmiştir:

"Bir üçüncü arkadaşım Guy (de) Rober de Costal'di. Paris'de ilk sene tanıdığım bu genç Stephane Mallarme' nin muakkibi, **decadent** bir şâirdi."

d. 2225
[=1]

DE COSTAL: Guy (de) Rober de Costal. Yahya Kemal'in Paris'te tanıştığı arkadaşı: "**De Costal'in** tavassutıyla yeni neslin şâirlerini tanıdım."

d.+in 2228
[=1]

DEDE: 1. Bir kimsenin babasının veya annesinin babası, büyük baba:

"Zâten kapıları kapanmış olan koca konakta Atâullah Efendi, yaz, kış bir odada yatarmış; yürümeğe mecâli olmadığı için, cumâları da câmie çıkamazmış. **Dedelerden** kalma bacılar, bir de Efendi'nin evlât diye benimsediği şirin bir Anadolu kızcağızı... Bütün Berrîzâde hânedânı bundan ibâretmiş."

(d.+lerden 33367)

2. Mevlevilikte çilesini doldurmuş Mevlevî dervişlerine, diğer tarikatlarda ise şeyh adayı durumundaki dervişlere verilen unvan:

"Sırma pûşîdelerle örtülü bir altun hazînesini andıran tabut, taşıyanların parmakları üstünde sağa sola sallanıyordu; etrâfında, bir taraftan Tekbir çeken **dedeler**, bir taraftan da yolda yeni baştan cüz cüz okuyarak hatim indiren kırk hâfızın sesleri bütün şehri dolduruyordu."

(d.+ler 34511)

"Yüz sür-dü hâkipây.ine çok müslüman **dede**/ MollâyıRûm gör-medi sen.den YamanDede"
(d. 38981)

3. Şeyh Gâlib:

"Eğer Loti, Nedîm'in gazellerine ve **Dede'nin** semaîlerine kadar nüfuz edebilseydi, Türklük'ten taktîr edeceği şiir, şimdiye kadar gördüğümüz yazılarından daha çok kuvvetli olurdu."

(d.+nin 28659)

d.+dir 23176
d.+lerin 2296
d.+nin 36003, 37721
d.+sinin 2295

[=9]

DEDEAĞAÇ: Yunanistan'da Batı Trakya'da Evros İlinde bir liman kenti:

"**Dede ağaç'dan** gemiye bir Türk genci geldi."

(d.+dan 1718)

d. 14402
d.+a 15163
d.+da 1716

[=4]

DEDİKODU: Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma, kov, gıybet: "**Haber yayıldıkça dedikodular** da arttı."

(d.+lar 34859)

d. 33568, 34466
d.+lar 4374, 34848
d.+lara 33823, 34838
d.+lardan 33596
d.+larını 33804
d.+ya 33731
d.+yu 34467

[=10]

DEDİKODULU: Dedikodusu olan:

"Nitekim bu eserler, az çok **dedikodulu** ve garazkârâne olmadıkları vakit zerre kadar merak uyandırmazlar."

d. 30042

[=1]

DEDİRT-: Demek zorunda bıraktırmak:

"Gittikçe onlara benzemiş, kendisine Berrîzâde **dedirttikten** sonra bir de, adının sonuna, 'Molla' unvânını eklemişti."

(d.-tikten 33397)

d.-meğe 32142

[=2]

DEF: Ar. Zilli bir kasnağa geçirilmiş kursak zarından oluşan çalgı:

“... karşısında, yerde, bin bir şehrin bin bir halısı üzerinde, ney, tanbur, rebap, **def** ve İstanbul'un en güzel, en gür sesleriyle, en halis lehçesiyle okuyan hanendeleri Türk zevk ve şevkini fasıl fasıl teganni ederlerdi.”

d. 8018

[=1]

DEFA: Ar. 1. Sayı sıfatları ile ve ilk, son, her, bazı, bu, çok... gibi sıfatlarla kullanıldığında bir şeyin oluş, yapılış ve tekrarlanış sayısını, zamanını, sırasını bildirir, kere, kez, sefer:

“Tevfik Fikret'i ilk **defa** 1912 yazında, arkadaşım Şefik Esat'ın delâleti ile tanıdım.” (d. 8435)

“Nitekim o zamandan beri birkaç **defa** daha devir değişti.” (d. 33549)

“Bir bir açıl-ırken gök.e son **def'a** yarış-tık/ Allâh.a git-en yol.da melek.lerle karış-tık” (d. 35849)

2. Karşılaştırma anlamı taşıyan cümlelerde sayı sıfatlarıyla kullanıldığı zaman bahsedilenin karşılaştırıldığı şeye göre nitelik ve nicelik bakımından derecesini bildirir, kere, kez:

“Şevk akşam.ında Endülüs üç **def'a** kırmızı” (d. 37043)

d. 114, 115, 182, 207, 244, 304, 360, 375, 408, 574, 593, 744, 1138, 1262, 1440, 1470, 1574, 1633, 1634, 1810, 1825, 1870, 1926, 1927, 1931, 1945, 1984, 1985, 1990, 2091, 2150, 2251, 2356, 2357, 2400, 2498, 2658, 2663, 2750, 2901, 3039, 3051, 3220, 3395, 3448, 3647, 3668, 3670, 3885, 3978, 3981, 3989, 4074, 4200, 4204, 4303, 4341, 4469, 4559, 4562, 4564, 4591, 4639, 4717, 4722, 4861, 4903, 5000, 5001, 5002, 5123, 5125, 5152, 5152, 5152, 5156, 5156, 5257, 5351, 5365, 5376, 5433, 5434, 5436, 5781, 5781, 6034, 6070, 6093, 6131, 6170, 6182, 6535, 6665, 6827, 6931, 6939, 6940, 7038, 7052, 7082, 7466, 7517, 7547, 7833, 8062, 8176, 8314, 8323, 8360, 8395, 8397, 8401, 8487, 8506, 8518, 8546, 8738, 8751, 8753, 8848, 9033, 9114, 9130, 9354, 9432, 9521, 9543, 9558, 9817, 9974, 9987, 10125, 10240, 10524, 10575, 10737, 10786, 10800, 10905, 10941,

10956, 11094, 11097, 11142, 11150, 11216, 11313, 11375, 11400, 11489, 11489, 11534, 11557, 11718, 11779, 11802, 11830, 11831, 11992, 12192, 12495, 12496, 12658, 12674, 13014, 13015, 13108, 13197, 13307, 13353, 13354, 13387, 13466, 13546, 13654, 13684, 13730, 13751, 14032, 14049, 14177, 14203, 14232, 14306, 14383, 14423, 14541, 14542, 14586, 14623, 14844, 14904, 15015, 15115, 15116, 15218, 15231, 15423, 15461, 15475, 15521, 15521, 15544, 15602, 15623, 15623, 15625, 15626, 15627, 15666, 15711, 15729, 15768, 15769, 15848, 15862, 15892, 16048, 16084, 16214, 16235, 16259, 16396, 16430, 16707, 16731, 16759, 16871, 16871, 16897, 16898, 16898, 16901, 16968, 17011, 17039, 17331, 17345, 17365, 17392, 17413, 17654, 17755, 17776, 17868, 18144, 18208, 18391, 18401, 18419, 18533, 18779, 18955, 19096, 19098, 19108, 19112, 19115, 19219, 19336, 19448, 19449, 19459, 19589, 19648, 19678, 19715, 19733, 19837, 19839, 19873, 20412, 20455, 20480, 20591, 20635, 20820, 21056, 21305, 21333, 21624, 21649, 21956, 22242, 22290, 22825, 23165, 23398, 23763, 23840, 23884, 23932, 24149, 24245, 24258, 24289, 24600, 24603, 24718, 24918, 24918, 25039, 25076, 25076, 25095, 25136, 25274, 25290, 25326, 25431, 25472, 25476, 25641, 25903, 25973, 26231, 26370, 26394, 26538, 26705, 26816, 26866, 26874, 26885, 26914, 27140, 27168, 27209, 27223, 27231, 27263, 27580, 27591, 27639, 27744, 27747, 27882, 27884, 27978, 28507, 28629, 28713, 29388, 29430, 29565, 29568, 29607, 29682, 29828, 29875, 29889, 29902, 30035, 30061, 30105, 30232, 30252, 30329, 30355, 30454, 30872, 30876, 31194, 31236, 31356, 31670, 31823, 32076, 32182, 32192, 32199, 32257, 32391, 32613, 32672, 32678, 32745, 32788, 33038, 33039, 33108, 33309, 33310, 33320, 33397, 33461, 33735, 33735, 33795, 33832, 33843, 33881, 34261, 34263, 34318, 34328, 34362, 34387, 34568, 34569, 34581, 34716, 34717, 34720, 34721, 34725, 34736, 34749, 34811, 34869, 34925, 34953, 34955, 34983, 35056, 35269, 35340, 35345, 35347, 35357, 35443, 35596,

35607, 35933, 36362, 36753, 37138, 38460, 38484

d.+da 13155

d.+dır 5151

d.+ki 11245, 13349, 14594

d.+lar 5108, 19962

d.+larca 53, 8881

d.+larla 13346, 13356, 31968

d.+olarak 22625

d.+sında 5217

d.+ya 9027, 33016

[=450]

DEFACIK: Kere, kez:

“Teşekkül etti edeli Yunanistan en müfrit emellerinde bir **defacik** olsun inkisâr-ı hayâle uğramadığı için kendi isteğiyle ondan kolay kolay vazgeçemez.”

d. 13384

[=1]

DEFEDİL-: Kovulmak:

“Bu intizarlarındaki muammanın iki mânâsı vardır, biri malûm, istilâ kör ve sağır bir hayvandır, sokulduğu yerden ancak **defedilmekle** çıkar, tehlikeyi ne görür ne de işitir...”

d.-mekle 14494

[=1]

DEFET-: Savmak, savuşturmak:

“Yunanlıları Alman çizmesi altında kalmaktan koruyordu; Almanlardan tâli'-i harb yüz çevirince, hemen sahneye ikinci oyuncu çıktı, birinciyi **defetti**, meydana kılıç elde atıldı!”

(d.-ti 15652)

d.-eceğiz 33517

d.-ecek 7550, 24674, 35560

d.-mekle 16308

[=6]

DEF'İ SÂİL: Ar. Dilencinin, fakir fukaranın uzaklaştırılması :

“Abdülhak Hâmid Bey'in Kanbur'u diyor ki: İster o memlekette havâs ü avâm-ı nâs/ Bir dest-i âhenin ile bir re's-i hak-şinâs/ Kuvvetle ma'delet yetişir **def'-i sâile**/ İllâ hitâma ermiyecektir o hâile.”

d.+i+sâile 30927

[=1]

DEFİN: Ar. Ölüyü gömme:

“Mezarın kazılması, **defin**, örtülme, Kur'an, duâ, her şey bitti.”

(d. 205)

d. 21323, 31222

[=3]

DEFİNE: Ar. **teşmil**. ve **mec**. Büyük değer sâhibi olan insan veya şey:

“O eser.ler bugün **defne** midir/ Ebediyet.te bir hazîne midir”

d. 35797

[=1]

DEFNE: Yun. İki çeneklilerden, yağı veteriner hekimliğinde ve tuvalet sabunlarında, sert, yeşil, güzel kokulu ve baharlı yaprakları et ve balık yemeklerinde kullanılan, açık sarı ve üzüksü meyvesinde ve kabuklarında mide düzeltici, bağırsakları yumuşatıcı, idrar söktürücü ve terletici hassalar bulunan, yaz kış yeşil, taflan cinsinden ağaç veya ağaççık:

“Ajans Wolffun her haberini müteakip Beyoğlu ve Galata'nın Rum dükkânları Kayserin **defne** dalları içindeki resimleri ve siyah haçlı Alman bayraklarıyla donanıyordu.”

(d. 12252)

“Hulyâ.sının yarat-tığı iklim o başka yer/ Gür **defne.lerle** çevrili afyonlu bahçe.ler”

(d.+lerle 37102)

[=2]

DEFNEDİL-: Defnetme işi yapılmak:

“Râif Efendi'nin cenâzesini bana teslim ettiler... Her şey usûl dâhilinde oldu. Silivri Kapı hâricinde **defnedildi**.”

(d.-di 34436)

d.-iyor 7277

d.-meyi 7656

[=3]

DEFNET-: (Ölüyü) Gömmek, mezara koymak: “Ayasofya'nın Terler Direk küncünden bir sada zahir olup 'Merhum magsûldür hemen **defnedin**' diye nida gelince cümle hâzırûn dembeste ve hayran oldular.”

(d.-in 7273)

“Toprak sen.i **defnet-meden** evvel iç.ine/ Meks et su kenâr.ında çemenzâr.a yakın”

(d.-meden 38368)

[=2]

DEFOL-: Savuşmak, çekilip gitmek:

“Hele o gün hayırlısıyla **defoldu**, gitti.”

(d.-du 35009)

d.-urlar 35555

[=2]

DEFTER: *Fars.* Yapıştırılarak veya dikilerek kitap biçimine sokulmuş kâğıt destesi:

“İlahi mecmuası şeklinde bir **defterim** vardı, manzume doluydu.”

(d.+im 2042)

“Bir ricâ.m ol-du söz.ün gel-di münâsip yer.i de/ Öbür entârî.dedir şimdi o not **defter.i** de”

(d.+i 38945)

d.+de 15295

d.+dir 15263

d.+e 1204, 4361, 15292, 16525

d.+i 20389

d.+i+amal.ini 30431

d.+i+hakani.dir 15437

d.+inizde 20276, 20283

d.+iyile 15282

d.+lerimize 15736

d.+lerini 25580

d.+lerle 25580

[=17]

DEFTERDÂR: *Fars.* 1. Osmanlılarda maliye işlerinin en yüksek yetkilisi veya illerde maliye işleriyle uğraşan görevli:

“Ne gariptir ki o müverrihlerin bir çoğu **defterdarlar** ve muhasebecilerdi.”

(d.+lar 27210)

2. Eyüp Defterdar Mahallesi:

“**Defterdarda** Semaî kahvesine gittik.”

(d.+da 7970)

d. 1557, 10150

d.+a 5392

d.+da 7972

[=6]

DEFTERDAR İSKELESİ: İstanbul’un Eyüp İlçesindeki Defterdar Mahallesindeki iskele [Haliç’teki fabrika yıkımları sonrasında kapatıldı]:

“Eyüb’de **Defterdar İskelesi’nde**, Defterdar Mahmud Çelebi namına bina ettiği cami ve türbe ise 1545’tendir.”

(d.+nde 5623)

[=1]

DEFTERDARLIK: İllerin maliye işlerine bakan daire, defterdar dairesi:

“... defterdar Fazıl Bey, İstanbul **defterdarlığı** tarafından bir dava icat etmiş.”

(d.+ı 10155)

d.+ın 10152

[=2]

DEFTERDAR MAHMUD ÇELEBİ: Kanuni Sultan Süleyman Han devri Osmanlı maliyesinde, yaklaşık yedi yıl maliye bakanlığı yapmış devlet adamı:

“Eyüb’de Defterdar İskelesi’nde, **Defterdar Mahmud Çelebi** namına bina ettiği cami ve türbe ise 1545’tendir.”

d. 5624

[=1]

DEFTERHÂNE: *Fars.* Osmanlı Devleti’nde araziye ait bütün kayıtları içine alan tahrir defterlerinin saklandığı ve bu topraklara ait muamelelerin yürütüldüğü daire:

“**Defterhâne’den** Hacı Arif Efendi merhum komşumuzdu.”

(d.+den 34873)

d.+deki 34874

[=2]

DEĞ-: 1. Herhangi bir nitelikte olmak:

“Türk toprağı Eski Edebiyat’ta yoktur, Yeni Edebiyat’ta ise o kadar soluk bir hâldedir ki bahse **değmez**.”

(d.-mez 7447)

2. ... değerinde olmak, bedeli ... olmak:

“Sâde bir semt.ini sevmek bile bir ömür.e **değer**”

(d.-er 35820)

3. ***El değmemiş**: Hiç dokunulmamış, ilk ve asıl hâliyle kalmış:

“Sarmaşık.larla yüklü vâdî.de/ Hiçbir **el değ-memiş** ağaç.larda”

(d.-memiş 36674)

4. **mec.** Şu veya bu noktaya veya zamana kadar gelmek, ulaşmak, erişmek:

“Şehir.in elem.inden bir uzak merhale.deydim/ Fânî.leri gök.ten ayır-an perde.ye **değ-dim**”

(d.-dim 36825)

5. ***Nazar değmek**: Göze gelmek, nazara gelmek, nazara uğramak:

“**Nazar değmemiş** bir beyazlık içinde, bir sülüs yazı sarmaşığı gülümser bir güzellikle bütün duvarları sarmış.”

(d.-memiş 18997)

6. ***Nazarı değmek**: Bazı kimselerin/varlıkların bakışlarının bir şey veya kimse üzerinde meydana getirdiği etkiyle kötü hâdiselere sebep olmak:

“*Bedrîtemâm.uma nazar.ın değ-mesün felek*”
(d.-mesün 37781)

d.-ecek 33331

d.-er 30965, 35925

d.-iyor 24770

d.-mesün 37685

d.-mez 7440, 14810, 16955, 17825, 20361, 24510, 27766, 32873, 37548, 38684

d.-mezdi 13014, 37875

d.-mezmiş 17541

[=23]

DEĞER: 1. Yüksek meziyetlere veya vasıflara sâhip kıymetli kimse:

“*Şimdi Fransız edebiyatından şiddetle bezgin. Rus edebiyatının değerlerini hummalı bir aşinalıkla biliyor.*”

(d.+lerini 3112)

2. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet:

“*Maamâfih bu adamın millete nisbetle olan değeri henüz teayyün etmemiş ve edemiyecektir de*”

(d.+i 3937)

d. 4736, 5631, 8675, 9325, 12343, 13267, 13500, 14780, 18147, 20479, 21061, 24165, 24541, 28389, 28445, 31542, 32120, 33344

d.+de 30038, 32396

d.+dedirler 5664

d.+e 32144

d.+i 2436, 3936, 9789, 12893, 16997, 17666, 17743, 24834, 24959, 27756, 28425, 31321, 32276, 32352, 32446, 32900

d.+im 27514

d.+imiz 16942

d.+in 28444

d.+indedir 25390

d.+inden 8937, 15430, 28429, 32287, 32900

d.+ini 3181, 3921, 9883, 28442, 31240, 32094

d.+iyle 18105

d.+ler 30006, 30006, 32146, 32161, 32447

d.+lerimiz 28446

d.+lerini 2278, 3111

d.+mi 29425

[=63]

DEĞERLİ: Değeri olan veya değeri yüksek olan, kıymetli, kıymetli:

“*O bereketli edebiyatın arkasında vaktiyle, birçok değerli insanın, hayatları bahâsına binbir zahmetle mayalandırılmış oldukları değerler vardır.*”

(d. 30015)

d. 7456, 8590, 8694, 19785, 20275, 28107

d.+lerin 32105

[=8]

DEĞERSİZ: Değeri olmayan veya değeri çok az olan, önemsiz, kıymetsiz:

“*Avrupa'nun asıl ilmi bizi hiç değersiz görmez, ancak asıl ilmin revacı darülfünunlar dairesindedir...*”

d. 17689

[=1]

DEĞİL: Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarını olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem olumsuz çekimini sağlayan kelime:

“*Fazla fırtınalı ve seyr ü seferli bir ömür sürdüğü hâlde anlayışında rint değildi.*”

(d.+di 9953)

“*Ölmek değil.dir ömür.ümüzün en fecî iş.i/ Müşkül bu.dur ki öl-meden evvel öl-ür kişi*”

(d.+dir 36429)

2. ***Farkında olmamak**: Fark etmemek, farkına varmamak:

“*Fark.ında değil.dik gök.e er-miş ser.imiz/ Şimdengerü güzârısuhan.dir yer.imiz*”

(d.+dik 38206)

d. 734, 919, 928, 936, 1043, 1065, 1065, 1096, 1194, 1285, 1316, 1390, 1744, 1991, 2564, 2604, 2696, 2715, 2868, 2873, 3072, 3122, 3136, 3191, 3196, 3248, 3296, 3340, 3380, 3392, 3474, 3481, 3505, 3707, 3857, 4212, 4262, 4764, 4866, 4991, 5397, 5593, 5655, 5976, 6109, 6114, 6470, 6510, 6788, 6788, 6811, 6853, 7002, 7184, 7286, 7290, 7308, 7363, 7497, 7511, 7565, 7566, 7604, 7606, 7673, 7722, 7732, 7767, 7802, 7808, 7850, 8077, 8079, 8085, 8197, 8211, 8461, 8682, 8695, 8820, 9180, 9188, 9328, 9661, 9682, 9882, 9912, 9926, 10508, 10508, 10509, 10509, 10510, 10525, 10533, 10533, 10541,

10704, 11058, 11063, 11065, 11256, 11521, 11629, 11645, 11709, 11718, 11771, 11799, 11809, 11816, 11818, 11826, 11828, 11829, 11887, 11916, 11924, 11941, 11988, 12023, 12036, 12142, 12195, 12258, 12285, 12291, 12298, 12300, 12305, 12308, 12340, 12348, 12350, 12352, 12382, 12408, 12409, 12444, 12564, 12582, 12662, 12672, 12688, 12892, 12940, 12948, 13019, 13019, 13044, 13086, 13092, 13116, 13286, 13314, 13362, 13430, 13470, 13526, 13659, 13663, 13671, 13672, 13897, 13900, 13917, 14024, 14171, 14180, 14258, 14296, 14379, 14447, 14467, 14572, 14583, 14627, 14715, 14725, 14836, 14850, 14933, 14934, 14964, 15016, 15097, 15173, 15235, 15295, 15299, 15348, 15424, 15499, 15524, 15561, 15585, 15592, 15690, 15750, 15780, 15897, 16118, 16151, 16162, 16177, 16237, 16244, 16272, 16288, 16308, 16311, 16362, 16455, 16457, 16458, 16633, 16648, 16731, 16815, 16950, 17007, 17008, 17054, 17187, 17245, 17346, 17346, 17347, 17412, 17505, 17653, 17664, 17709, 17841, 17865, 17883, 17904, 17932, 17938, 17959, 18024, 18041, 18046, 18050, 18104, 18109, 18204, 18227, 18238, 18470, 18559, 18912, 18925, 18995, 19363, 19607, 19706, 19877, 19889, 19944, 19963, 19995, 20131, 20243, 20335, 20381, 20496, 20604, 20690, 20703, 20715, 20782, 20831, 20882, 20893, 20907, 20910, 20924, 20933, 20937, 21073, 21100, 21147, 21240, 21361, 21362, 21396, 21463, 21517, 21531, 21535, 21582, 21592, 21628, 21629, 21784, 21795, 21851, 21875, 21893, 21906, 21930, 22031, 22091, 22131, 22140, 22211, 22221, 22235, 22287, 22321, 22323, 22472, 22557, 22591, 22592, 22705, 22786, 22797, 22829, 22895, 22963, 22964, 22974, 22994, 22994, 23126, 23220, 23223, 23231, 23248, 23257, 23274, 23361, 23381, 23384, 23396, 23470, 23556, 23559, 23585, 23640, 23687, 23738, 23756, 23773, 23777, 23981, 24005, 24049, 24055, 24114, 24259, 24327, 24460, 24515, 24599, 24642, 24646, 24760, 24775, 24836, 24856, 25038, 25074, 25104, 25131, 25158, 25340, 25372, 25377, 25493, 25508, 25520, 25569, 25789, 25907, 25910, 25936, 25936, 25957, 26137, 26207, 26266, 26292,

26303, 26505, 26576, 26829, 26848, 26848, 26850, 26853, 27415, 27458, 27475, 27498, 27532, 27682, 27749, 27842, 27914, 27932, 27937, 27985, 28083, 28101, 28236, 28251, 28268, 28289, 28300, 28343, 28348, 28508, 28609, 28617, 28653, 28679, 28737, 28738, 28765, 29016, 29024, 29289, 29291, 29351, 29365, 29422, 29425, 29457, 29548, 29701, 29708, 29740, 29747, 29755, 29784, 29806, 29832, 29848, 29891, 29902, 30108, 30116, 30140, 30181, 30209, 30266, 30412, 30449, 30476, 30479, 30481, 30506, 30549, 30628, 30640, 30716, 30744, 30760, 30781, 30790, 30876, 30883, 30997, 31022, 31035, 31108, 31136, 31172, 31234, 31282, 31372, 31379, 31418, 31429, 31436, 31489, 31505, 31525, 31534, 31539, 31714, 31717, 31815, 31823, 31931, 31966, 31973, 31974, 31977, 32000, 32112, 32157, 32196, 32279, 32391, 32470, 32651, 32690, 32864, 32945, 32978, 32984, 33059, 33220, 33230, 33345, 33699, 33773, 33913, 34156, 34188, 34320, 34329, 34521, 34611, 34689, 34729, 34740, 34754, 35002, 35153, 35355, 35552, 36053, 36343, 36380, 36448, 37428, 37802, 37809, 38222, 38614, 38621

d.+di 123, 248, 603, 1330, 1377, 1608, 1693, 2270, 2699, 2813, 3573, 3717, 3951, 3977, 4042, 4216, 4238, 4277, 5441, 5773, 6080, 6316, 6437, 8770, 8779, 8828, 9706, 9731, 9899, 9946, 10039, 10090, 10451, 10735, 10860, 11004, 11288, 15927, 15934, 15942, 17206, 19519, 19536, 20363, 23849, 23871, 24927, 25006, 25170, 26180, 26261, 26445, 27496, 30081, 30081, 31172, 31236, 31615, 32209, 32226, 32269, 32285, 32835, 33404, 33758, 33787, 34057, 34445, 34583, 34641, 34689, 35349, 35353

d.+dik 10961, 14732, 34513

d.+diler 678, 3644, 3704, 7885, 7997, 8836, 12028, 13126, 13895, 17161, 17229, 18455, 19688, 21261, 26434, 26846, 27474, 30186, 30823

d.+dim 2348, 2576, 8566, 20070, 24689

d.+dir 1706, 2608, 2736, 4524, 4701, 4740, 5107, 5598, 5910, 6019, 6019, 7114, 7763, 8054, 8137, 8173, 8188, 8200, 8213, 8218, 8222, 8224, 8247, 8289, 8306, 8327, 8350,

8351, 8437, 8508, 8729, 8827, 9291, 9858,
9970, 10667, 11580, 11873, 13025, 13324,
13517, 13867, 14044, 14081, 14533, 15572,
15888, 15961, 15978, 16038, 16655, 17334,
18017, 18210, 18996, 19122, 19280, 19281,
19412, 19425, 19707, 19874, 19928, 20014,
20045, 20137, 20194, 20205, 20356, 20421,
21214, 21448, 21459, 22389, 23695, 23700,
24215, 24453, 24455, 24668, 24775, 24861,
24879, 24975, 25120, 25350, 25375, 25402,
25418, 26146, 26152, 26166, 26213, 26299,
26374, 26804, 27100, 27141, 27298, 27299,
27326, 27359, 27419, 27519, 27843, 27940,
28150, 28158, 29166, 29174, 29307, 29633,
29689, 29935, 29991, 29995, 30051, 31146,
31739, 32068, 32114, 32294, 32423, 32453,
32581, 32954, 32977, 33025, 33937, 34074,
35333, 35495, 35557
d.+dirler 7006, 11559, 13943, 16081, 17355,
21237, 24800, 29270, 29364, 29580
d.+im 6508, 8472, 9009, 9484, 9552, 11171,
11333, 15271, 20190, 23159, 25114, 25410,
27175, 28983, 30194, 31495, 31500, 32416,
32879
d.+iz 7607, 8045, 12455, 12644, 12645,
12645, 12645, 13097, 13649, 15319, 16350,
18317, 19618, 21376, 21857, 22383, 24675,
32020, 36365, 38053
d.+ken 13467
d.+ler 16496
d.+lerdi 1188, 2646, 4626, 8814
d.+lerdir 15298, 15814, 16029, 19064,
19639, 20149, 20170, 27352, 27817, 32424,
33181
d.+lerse 22380
d.+mi 24498, 24827, 25366, 26683, 28290,
28341, 29966, 29971, 30061, 30350, 30352,
30780, 30922, 30990, 32112, 33465, 33646,
34157
d.+miş 5141, 12552, 13034, 34555, 34753
d.+se 682, 3170, 3932, 6979, 11322, 11680,
12190, 13230, 13523, 17353, 20199, 21731,
23271, 24092, 29677, 30572, 32072, 32271,
32957, 33548, 33678
d.+seler 4110
d.+seniz 31363
d.+sin 6903, 6904, 8665, 8666, 24575,
28014, 28015, 28016, 28017

d.+siniz 21529, 33007
[=895]
DEĞİRMEN: İçinde öğütme işi yapılan yer:
“Bizim iç Göksu’muza benzeyen bu köhne
mesirede eski bir **değirmen**, rüyalı bir ağaçlık
vardı...”
(d. 7819)
“Âhir öğül-en öğ-en söğ-en birlik.te/
Hep aynı **değirmen.de** karış-mış döğül.ür”
(d.+de 38184)
d. 7819, 15434, 17404, 31822
d.+di 346
d.+in 346
d.+inde 15433
d.+lerini 7730
d.+leriyle 18357
[=10]
DEĞİRMİ: Yuvarlak:
“Babıâli Caddesi’nin kaldırımı üstünde Paris
arkadaşım doktor Nâzım Bey’e tesadüf ettim;
yanında şişman, **değirmi** yüzlü, hâl ve şanı
taşralı ve çocuk gibi mahcup biri vardı.”
d. 8563
[=1]
DEĞİŞ-: 1. Yerine başka şey veya kimse
gelmek:
“Hükümet **değişmiş**, sokaklarda çehreler de
değişmişti.”
(d.-miş 10661)
2. Başka bir biçim veya duruma girmek,
tahavvül etmek:
“İşte bu Charles Peguy önceleri sosyalistti.
Sonra birdenbire **değişti**, rasyonalist ve
Hıristiyan oluverdi, mamafih neşriyatına aynı
ateşle devam etti.”
(d.-ti 11093)
d.-di 19300
d.-ebilir 8172, 8315, 14814
d.-ebiliyordu 4282
d.-ebilsin 11933
d.-eceği 25371
d.-eceğiz 11845
d.-emediği 29376
d.-emeyeceğini 15427
d.-emez 14815, 14944, 31327
d.-en 1547, 8875, 10921, 22070, 23671,
28271, 29548
d.-ince 26978

d.-ip 26977
d.-ir 5742, 15357, 31325, 31325, 31326,
31326
d.-irdi 24742, 25369
d.-irse 8048
d.-iş 26203
d.-işi 1075
d.-iverdi 4335
d.-iyor 3060, 17129, 29011, 32782
d.-iyordu 22797, 35014
d.-iyorlar 11726
d.-iyoruz 23721
d.-medi 26715, 29549, 29591
d.-mediği 8388
d.-mek 28439
d.-memek 10778
d.-memi 2112
d.-memiş 410, 581, 5780, 3485, 14754,
30283, 30289
d.-memişti 11090
d.-mesi 14378
d.-mesinde 8749
d.-mesine 4932
d.-mesini 4336
d.-mesinin 10229
d.-mesiyle 32218
d.-meyen 32872
d.-mez 15870, 27314, 27879, 27880, 28876,
34205
d.-mezse 12628
d.-miş 2370, 8747, 8747, 8748, 10654,
11089, 13423, 20373, 21166, 21205, 24523,
28763, 34699, 35445, 35597, 35597, 35597
d.-mişiz 30289
d.-mişmi 30288
d.-mişti 9177, 10655
d.-miştım 30283
d.-miştir 8140
d.-se 26378
d.-ti 5786, 8453, 10241, 10921, 11086,
11932, 18414, 20578, 27588, 29590, 29591,
29591, 31079, 32006, 33539, 35570
d.-tiği 11711, 11898, 23669, 29697
d.-tiğini 11164, 29135
d.-tik 28259
d.-tikçe 32548
d.-tikleri 8386
d.-tim 20372

[=121]
DEĞİŞİKLİK: Amaca uygun biçime getirmek
için yapılan değiştirme, tadil:
“*Abdülaziz devrinde Müşir Nâmık Paşa bu
binaları tamamıyla ortadan kaldırarak Bâb-ı
Ser-askeri'yi bina etmiştir. Bu **değişiklikler**
yüzünden Fâtih'in İstanbul'da bina ettiği ilk
sarayın, kitaplarda okuduğumuz satırlardan
başka bir hatırası kalmamış ve enkazı kaldı ise
toprak altında kalmıştır.*”
(d.+ler 5376)

d. 4907, 5353, 5817, 32258, 32279
d.+e 9179
d.+i 8314
d.+idir 8257
d.+in 28258
d.+ler 5371, 29009

[=11]
DEĞİŞTİR:- 1. Başka bir biçime sokmak,
değişikliğe uğratmak:
“*Bu vak'adan altı sene sonra Avrupa tarihinin
en büyük hareketlerinden biri olan Haçlı
Seferleri, Türklüğün Anadolu'daki
mukadderatını birdenbire **değiştirdi.***”
(d.-di 4618)
2. Bir şeyi veya bir kimseyi bulunduğu yerden
başka bir yere götürmek:
“*Bir iki defa lojman **değiştirmekle** beraber
daima Pantheon semtinde otururdu.*”
(d.-mekle 10793)

d.-di 2111, 4616, 4661, 4903, 8829, 10219,
10292, 10992, 11355, 11804, 12661, 20232,
21271, 23858, 29155, 33134, 34436
d.-diğini 10912
d.-dikleri 19432
d.-dikten 28922
d.-diler 29683
d.-dim 10440, 20635
d.-ebileceğini 31574
d.-emez 14884
d.-emezler 28368
d.-en 4903, 10245, 35221
d.-enler 8831
d.-erek 28918
d.-iniz 27879, 27882, 27884
d.-ir 22964, 26370, 28962
d.-irlermi 27944
d.-iyorlar 14359

d.-medi 15379
d.-mek 4911, 8281, 14042, 17540, 19442,
24595, 26854
d.-mekle 10786, 31435
d.-memiş 32833
d.-mesi 26956
d.-meye 9638
d.-meyeceğim 6713
d.-meyi 15738
d.-miş 3154, 20728, 25915
d.-miyoruz 27177

[=58]

DEĞİŞTİRİL-: Değiştirme işi yapılmak:

“Çok büyük şiddetle denildiği vakit eski şiirin ve eski nesrin yalnız zemini değil lâkin malzemesi, şekilleri ve nevileri de tamâmiyle **değiştirilerek** yeni ufuklara koşmak susamışlığını ifâde etmek istiyorum.”

d.-erek 28112

[=1]

DEĞME: Seçkin, seçme:

“İstanbul'un iç mahallelerinde, camilerinde, mezarlıklarında gezinen bu mucizeli şâiri en **değme** medenîlerimiz tanıyıyorlardı...”

(d. 10549)

d. 22203, 33330

[=3]

DEĞNEK: Elde taşınacak incelikte düzgün ağaç,

sopa, çomak:

“... Rahlesinin üstünde diviti, kitapları ve **değnekleri** dururdu.”

(d.+leri 510)

d.+i 25658, 29975

d.+inden 23984

d.+ine 33668

d.+ini 29977

[=6]

DEHÂ: Ar. 1. Çok üstün zekâ, olağanüstü

yetenek, dâhilik:

“Millî hareket bilâkis Türk milletinin **dehasına** iman ediyordu.”

(d.+sına 13546)

2. Dâhi, üstün zekâlı kimse:

“O **dehâ** öyle topla-mış ki biz.i/
Yedi yüz yıl sür-en hikâye.mizi”

(d. 35769)

3. ***Dehâ-yı hassas**: Titiz, dikkatli, dehâ:

“Evet bu çehreisafvet bu mübtesim sîmâ/
Dehâyısan 'at.ıdır bir dehâyıhassas.ın”

(d.+ın 39320)

4. ***Dehâ-yı sanat**: Sanat dehâsı:

“Evet bu çehreisafvet bu mübtesim sîmâ/
Dehâyısan 'at.ıdır bir dehâyıhassas.ın”

(d.+ıdır 39320)

d. 8246, 13482, 13497, 18422, 31577, 31785,
32858

d.+i+nisvi 31253

d.+lar 22594

d.+lara 22539

d.+lardan 22569

d.+ları 20689, 29804, 31759

d.+ların 13538

d.+larını 31796

d.+m 18586, 20101

d.+mızın 19813

d.+nın 18123, 18324

d.+sı 12453, 14348, 23125, 23223, 29587,

31082

d.+sına 2178, 12214, 13481, 13547, 22775,

30751

d.+sından 2425, 22273

d.+sını 13491, 15931, 19809, 22281, 22804,

31461, 31472, 31833, 31952

d.+sının 5637, 5676, 14233, 22163, 22641,

22771

d.+ya 37039

d.+yı 22558

d.+yı+temaşa.nın 22581

[=57]

DEHÂN: Fars. Ağız:

“Bu aralık, velev ki havaî olsun, bir hâdiseye ihtiyaç vardı; gazeteler, telgraf ajansları, politika adamlarının ağzı kuruyordu, siyasî sema o kadar ıssızdı ki bir bulut geçse bin **dehân** açılır!”

d. 14828

[=1]

DEHLİZ: Ar. Üstü kapalı, dar ve uzun geçit:

“Mihrabın sağ tarafında, **dehliz** gibi kuytu bir köşeye açılan bir kapı vardır. O kapıdan geçtim, orada o kuytu köşede bir nefer diz çökmüş, ellerini kavuşturmuş, gözlerini kapamış ağlar gibi derin bir vecitle dua ediyordu.”

d. 7899

[=1]

DEHR: Ar. Zaman, devir:

“İri firûze.ye benze-r nice gök kubbe.yle/

Dehr.e aksettir-iyor gerçi büyük mîmârî”

(d.+e 35977)

d.+den 37765

d.+e 37289, 38298

d.+in 37693, 37738

[=6]

DEHŞET: Ar. 1. Bir tehlike veya korkunç bir şey karşısında duyulan ürküntü, yığı:

“Hattâ bu beş sadrâzâmın üçünü katl ettirerek **dehşetini** cihâna hissettirdi.”

(d.+ini 35021)

2. Olağanüstü şeyler karşısında şaşma anlatan bir söz:

“M. Sato'yu gece gördüm; asabiydi:

“**Dehşet!** Yalnız bir boğa dört hayvanı öldürdü, karım hastalandı, yukarda yatıyor, sinirlerini hâlâ teskin edemiyorum. Aman İspanyol refiklerimizden kimse işitmesin” diyordu.”

(d. 19106)

“Lâkin **dehşet.le** bas-dığı/

Kırbaç kılıç ve tolga.yı tâ Arş.a as-dığı”

(d.+le 38557)

d. 18129

d.+i 1482

d.+inde 26691

d.+ini 14594, 15196, 35010

d.+iyle 11888

d.+le 3492, 15432, 16497, 27086

d.+ten 34880

[=15]

DEHŞETLİ: Çok fazla:

“Bu sene-i tedrisiyye zarfında Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi'ne vereceğim gayretle Edebiyat Darülfünununu yaparsam bir sene **dehşetli** bir sa'yden sonra, gelecek teşrinisani imtihanlarında diploma almak kabildir.”

d. 20003

[=1]

DEK: Bir işin, bir durumun sona erdiği zaman veya yer, kadar, değin:

“... çocukların muharebe oyunlarından, sokaktan her an bölük bölük geçen tepeden tırnağa **dek** millî alâmetlere bezenmiş izcilere kadar...”

(d. 11754)

“Gece.den tâ şafak sök-ünceye **dek**/

Yüksel-ir perde perde içli ses.i”

(d. 36675)

d. 7507, 23619, 36353, 37779, 38307, 39279, 39295

[=9]

DEKADAN: Fr. XIX. yüzyıl sonlarında Fransa'da natüralistlere karşı çıkan sembolizm akımına öncülük etmiş olan sanatçı [“Gerilemiş, çökmüş” anlamına gelen kelime, Fransa'da XIX. yüzyıl sonlarında Baudelaire ve onun izinden giden sembolist şairler için kullanılmıştır]:

“İmlâmımız bilhassa **dekadan** edebiyatının revaç bulduğundan beri muttasıl bozuluyordu...”

d. 28906

[=1]

DEKOR: Fr. Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen perde, aksesuar vb. öğelerin bütünü:

“**Dekorlu** sahnelerde müelliflerin dehâsını tamâmiyle görmek kaabil olamıyor; gözler, eserden ziyâde âfâkî bir **dekorla**, âfâkî bir ziyanın oyunlarıyla kamaşıyor.”

(d.+la 31475)

d. 5657, 31459, 31508, 31529

d.+a 31457

d.+da 31464

d.+lar 31511

d.+larımız 31532

d.+u 31331, 31530

[=11]

DEKORCU: Mesleği dekor yapmak olan sanatçı:

“Beyazıd Câmîinin önünde kahveler arkasında Sahaflar Çarşısı vardır. Bilhassa Sahaflar Çarşısını ele alalım. Bu manzara hiçbir **dekorcunun** îcad edemeyeceği kadar güzeldir.”

(d.+nun 19712)

d.+ları 3223

[=2]

DEKORLU: Dekorlu olan:

“Avrupa'da **dekorlu** sahneden bezenler, yirmi seneden beri tabiat temaşasını ihya için uğraşıyorlar.”

(d. 31524)

d. 31461, 31514

[=2]

DEKOVİL: Fr. Ray aralığı 60 santimetre veya daha az olan, araçları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen küçük demiryolu:

“Çağlayan mesiresinden, dere boyunca **dekovil** hattı geçiyor.”

d. 7363

[=1]

DEL-: 1. Üzerinde delik açmak:

“Şüh Şirin.ler yüz.ünden dağ **del-en** Ferhâd.lar”
(d.-en 37750)

2. **mec.** Nüfuz etmek:

“Arthur Rimbaud'nun “mâverâî,, “sôfi,,
“muabbir,, “falci,, hâsılı öteki âlemi **delmeğe**
çalışan dehâsından fıskırmış Paul Claudel, hiç
umulmadık bir yenilikle geliyordu.”

(d.-meğe 2426)

[=2]

DELÂİL: Ar. Deliller, burhanlar:

“Hâsılı aklın, mantığın, hakikatin bütün **delâilini**
öne sürüyorlar.”

d.+ini 17868

[=1]

DELÂLET: Ar. ***Delâlet etmek**: Bir şeyin şöyle veya böyle olduğuna delil ve alâmet olmak:

“Validesi hanımın onu bir hamlede bu kıyâfete sokuşu, dirâyetine, mârifetine ve zevkine **delâlet ediyordu.**”

(d.+ediyordu 34713)

d. 27421, 31093

d.+eder 1378, 9978, 17057, 21254

d.+ederdi 3929

d.+ederler 17689

d.+etmeyen 33789

d.+etmezmi 27938

d.+i 8431

d.+iyle 2094, 10876

[=14]

DE LAUNAY: Bastille hapisanesinin muhafızlarından biri:

“Halk ihtilâlcileri Bastille muhâfızı **De Launay'in** bir muavinin ve diğer bir muhafızın başlarını kesiyorlar ve mızraklarının ucuna takarak bir kan cûşişi ile Şehremaneti (Belediye) meydanına geliyorlar...”

d.+in 25556

[=1]

DELİ: Aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun:

“... bir gün bir buhranı müteâkıb **deli** Çar İngiltere'ye îlân-ı harb edilmesini ferman etmiş...”

(d. 26100)

d.+yi 167

d. 274, 286

[3]

DELİ DOLU: Çok hareketli, aktif, enerjik:

“Çünkü her milletin etten ve ruhtan çehresini – bilhassa– temsil eden bir hükümdarı vardır:

“Karanlık bîr (tayfa) benziyen ikinci Philippe İspanyolluğu, sarı ve **deli dolu** olan Frederic Barberousse Cermenliği, demirden bir kırbaca benziyen müdhiş İvan Rusluğu, bu milletleri diğer hükümdarlarından fazla temsil ederler. Selîm Türklüğe böyle benzer.”

(d. 25679)

[=6]

DELİ AHMED: Yahya Kemal'in süt ninesi Halime'nin kardeşi:

“**Deli Ahmed** arabacıydı.”

(d. 294)

d. 273, 281, 287, 290, 304, 309, 328, 331

d.+e 298, 318

d.+i 300

d.+le 324

[=13]

DELİ AHMED AĞA: Deli Ahmed:

“Deli lâkabını bir yeniçeri neferi gibi taşıyan **Deli Ahmed Ağa**, ailemizin sâdıklarından bir halk adamıydı.”

d. 274

[=1]

DELİCE: 1. Coşkun:

“... Müslümanların cehennemî bir matemden birden bire **delice** bir sevince nasıl geçtiklerini...”

(d. 3043)

2. Çılgınca:

“Acı, **delice** emeller peşinden koştuğumuz hayaldi.”

(d. 11997)

[2]

DELİ HÜSREV PAŞA TÜRBESİ: Osmanlı beylerbeyi ve veziri Deli Hüsrev Paşa'nın (ö. 951/1544) Fatih ilçesinin Yenibahçe vadisine (günümüzde Vatan Caddesi) inen yamacında

bulunan ve XVI. yüzyılda Mimar Sinan tarafından yapılan türbesi:

“Yenibahçe civarında, **Deli Hüsrev Paşa Türbesi** ise inşa ettiği türbelerin en güzeli olduğu için ayrıca zikredilmeye değer.”

d. 5634

[=1]

DELİK: 1. Dar, küçük çukur:

“Sarmaşıklar tente hâlinde boydan boya taşları sarmış, **deliklerde** bayağı güzel çiçekler açmış, hissediyorsunuz ki anne tabiat bu câmid duvar kütlelerini insanların endişesinden kurtarıp kendi hayâtına karıştırmak istiyor.”

(d.+lerde 19616)

2. ***Kulağı delik**: Her şeyden çabucak haberdar olan (kimse):

“Bu entrika bir müddet, **kulağı delik** olan politikacı muhitlerde çalkandı.”

(d. 10370)

3. ***Delik deşik**: Her tarafı delikler içinde, baştan aşağı delinmiş:

“O köpeğin gırtlığına dişlerinin bütün savletiyle sarılıyor, avcılar üstüne vira ateş ediyorlar, vücudunu **delik deşik** bir hâle sokuyorlar, bıçaklarını böğrüne üşürüyorlar.”

(d. 13732)

4. ***Kaçacak delik aramak**: Çok güç durumda kalıp o anda hemen gizlenecek, kaçacak bir yere ihtiyaç duymak:

“Bugün Atina'da iktidarda olan muhasım fırka perişandı, **kaçacak delik arıyordu.**”

(d. 14514)

d. 13543, 14503, 17553

d.+deşik 13723

d.+e 30353

d.+i 26765, 33903

d.+lerinden 30349

[=10]

DELİKANLI: Çocukluk çağından çıkmış genç erkek:

“Çâlâk bir **delikanlı** idi.”

(d. 334)

d. 3843, 9803, 10099, 26357, 26517

d.+lar 774, 19420, 34611

d.+lara 21018

d.+lardan 847, 35379

d.+ları 894

d.+larını 23838

d.+sı 847, 1680

d.+sına 33375

d.+ya 35321

d.+ydı 577, 9334, 10975, 34624

d.+yı 26522, 33360, 33361

[=25]

DELİL: Ar. 1. İnsanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, emare:

“Enine boyuna birçok **delil** serdetti.”
(d.+ler 2929)

2. Yol gösteren, kılavuz, rehber:

“Şimdi bu Harem'de bir odadan bir odaya geçerken genç **delilim** haber veriyordu: Bu pencerenin yanında mahlû' Selîm-i Sâlis ney çalıyordu.”

(d.+im 25648)

d. 34902

d.+im 25648, 25656

d.+imiz 16139

d.+iz 15421

d.+ler 14023

d.+lere 28486

d.+leri 24812

[=9]

DELİLLİ: Delili olan:

“Türk milleti de bu vazîfeyi deruhte etmeye namzettir, hem de namzetliğinin şeraiti **delilli**, burhanlı, ispatlıdır.”

d. 16033

[=1]

DELİ MUSTAFA: Prens Mehmed Ali Paşa'nın yeğeni:

“Bu kümeye mülhak, bizim **Deli Mustafa'nın** amcası, mâruf Mustafa Fâzıl Paşa'nın oğlu, Abdülhamid'in evhamı yüzünden İstanbul'dan çıkarılmış bir Prens Mehmed Ali Paşa vardı ki, SezâîBey'le bir apartmanda otururdu...”

d.+nın 20230

[=1]

DELİ ORMAN: Bulgaristan'da bir bölge

[Deliorman Aşağı Tuna Ovası'nda yer alan; Rusçuk, Razgrad, Silistre, Şumnu ve Dobriç şehirlerini de kapsayan geniş bir bölgedir]:

“Tuna, **Deli Orman**, Koca Balkan ve Rodop köylerinin, genç ve dinç çocukları Yusuf, Kara Ahmed, Nurullah, Kurtdereli o sahnelerde güreştiler.”

(d. 21344)

d. 855, 23852
d.+ın 3264, 23837
[=5]
DELİ PETRO: (10 Haziran 1672 – 8 Şubat 1725), Rusya'yı 7 Mayıs 1682'den ölümüne kadar yöneten Rus Çarı:
“**Deli Petro** ile nedimi Lefort, aynı tabiatta oldukları için birleşmişlerdi.”
(d. 9723)
d. 15808
d.+nun 9713
[=3]
DELİŞMEN: Davranışları durumuna göre hafif kaçan, ölçsüz, uçuk kaçık, delidolu, hoppa:
“Bizim aramızda uzun boylu, narin yapılı, şaşı, sarı ve sivri sakallı, altın gözlüklü **delişmen** bir Fransız delikanlısı dolaşıyordu.”
d. 1680, 7829, 17445
[=3]
DELLÂL-İ ACÛL: Ar. Çok aceleci dellâl:
“**Dellâliacûl** de sat-tı dun kıymet.ten/
Sen kendi.ni endîşe.ye kaptır-ma sakın”
d. 38365
[=1]
DELOS: Delos Adası:
“**Delos'da** mabedi olan Apollon'un rebâbını kırarak, bağ bozumlarının ilâhı Dionysos'un son sebûlarını boş bırakıyorsunuz.”
(d.+da 23381)
d. 23097, 23356
[=3]
DELOS ADASI: Yunan takımadalarından Mykonos adası yanında kayalık küçük bir ada:
“Zağanos Mehmed Paşa: ‘Unutma Roma'nın vârisi sensin. Trakya avlarında kaybolduğun bir gün **Delos Adası'nda** mabedi olan Apollon'un kâhini Calchas ne söyledi; hatırla!’ dedi.”
(d.+nda 6351)
d.+nda 6291, 6296
[=3]
DEM: Fars. Zaman, an:
“Er-diler yolculuk.un son **dem.ine**/
Bir hayâl âlem.i peydâ ol-du”
(d.+ine 36733)
d. 37167, 37383, 37651, 37736, 37780, 37850, 38314, 38315, 38378, 38834
d.+de 37918
d.+dir 37172, 37739, 37740

d.+ler 37349, 39070, 39071
[=18]
DEM-Â-DEM: Fars. Her vakit, sık sık:
“Ömür.ünde meyîsâf.dan ayrıl-ma sakın/
İste-rsen eğer zevk.i **demâdem** kılmak”
d. 38297
[=1]
DEMAGOGLUK: Kendine destek sağlamak ve bundan yararlanmak amacıyla hassas noktasına hitap ederek halkı öven, kendini halka beğendirerek onun hoşuna gidecek tarzda konuşan kimsenin durumu:
“İttihatçı olmayan bir insanın milliyetperver ve Türkçü olamayacağını şedit bir **demagoglukla** dermeyen etti.”
d.+la 9012
[=1]
DE MAX: Fransız sanatçı:
“Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir, Trophie, Paul Mounet, Ogne, **De Max**, Guitry, Gemier, Bernard, Sarah Bernardt, Bartet, Pierre Soune, Lecomte, Berthe Cerny adetâ rü'yâlarımıza girerdi.”
(d. 2207)
d.+ın 2255
[=2]
DEM-BESTE: Fars. Sesi soluğu kesilmiş, susmuş:
“... ‘Merhum magsüldür hemen defnedin' diye nida gelince cümle hâzırûn **dem-beste** ve hayran oldular.”
(d. 7274)
“Dur-urdu rind.ler dembeste ney **dembeste** vecd.inden”
(d. 37354, 37354)
[=3]
DEMEK: 1. ... diye adlandırmak, ... diye vasıflandırmak:
“İlhâm et-en vücûd.un edâ.sıyle mest i-miş/
Heykeltraş **demek** o zaman putperest i-miş”
(d. 37036)
2. ***Demek ki**: Demek, şu hâlde, öyleyse:
“Bugün-se yeryüzü hep madde her ufuk maddî/
Demek ki âlem.in artık görün-dü serhad.di”
(d. 36371)
d. 36572, 39044
[=4]

DEMET: Yun. Çiçek veya bitkilerin bir araya getirilip bağlanmış şekli, tutam, deste, bağ, bağlam:

“İstasyonlarda köylü kadınlar küçük sepetlere birer çiçek **demeti** gibi iyi yerleştirilmiş meyvalar satıyorlar.”

(d.+i 3064)

d.+i 7337, 19174

[=3]

DEMETRİYUS KANTEMİROĞLU: Tarihçi, yazar:

“Yanlışlarla dolu bir tarih bırakan **Demetriyus Kantemiroğlu** kitabında, eski Fâti̇h Camii'nin mimarının o devirdeki Bizans mimarlarından 'Kristodulos' olduğunu söyler.”

d. 5530

[=1]

DEM-İ İNTİZÂR: Fars.+Ar. Bekleme anı:

“Yeniçerinin bile **dem-i intizârında** Nizâm-ı Cedîd'e fırlattığı itiraz: 'Biz destiye kurşun atar, keçeğe kılıç çalarız'dı.”

(d.+i+intizar.ında 21100)

d. 7742, 13360, 25939, 28031

d.+ini 27954

d.+lerinde 15398

[=7]

DEMİN: Az önce, demincek:

“**Demîn Râif Efendi**'nin karısını dinlerken içim kan ağlıyordu.”

(d. 34355)

d. 7668, 9465, 13137, 21525, 22809, 22814, 23526, 24001, 28196, 29913, 29933, 31028, 34022, 34344

d.+ki 29999

[=15]

DEMİR: 1. Dövülüp şekillendirilmesi, çekilip uzatılması, inceltilmesi kolay ve döküme elverişli olduğu için kullanılış yeri çok geniş olan, yoğunluğu 7,8, erime derecesi 1510, atom ağırlığı 55,85, atom numarası 26 ve sembolü Fe olan element:

“Kurşunlu Han, şadırvanıyla, turnasıyla, **demir** parmaklıklı pencereleriyle, menkıbeleriyle, türküleriyle, tanburalarıyla, karadüzenleriyle, Üsküplülerin gözünde tüterdi.”

(d. 1152)

2. **mec.** Demir madeni gibi sert, katı, dayanıklı, kuvvetli:

“Seciyeleri ve sıhhatleri **demir** gibi olan bu ihtiyarları gören bir İstanbullu, Naîmâ Târihi'nin sabitelerinden fırlamış zannederdi.” (d. 969)

3. ***Demir almak**: (Gemi) Yola çıkmak üzere çapasını denizden çıkarmak:

“Artık **demir almak** gün.ü gel-mişse zaman.dan/ Meçhûl.e git-en bir gemi kalk-ar bu liman.dan” (d. 36432)

d. 968, 1151, 1789, 3056, 3133, 3312, 4319, 6141, 6187, 6774, 7560, 7726, 7737, 10578, 11260, 11271, 11974, 12071, 12122, 13724, 14501, 17031, 17305, 17313, 17455, 17486, 18223, 18768, 22874, 24292, 25675, 27491, 35278

d.+atdık 1732

d.+den 1086, 3334, 3601, 13088, 16836, 23011, 25671, 27469

d.+i 15652

d.+ini 2526

d.+le 16834

d.+ler 6606, 16565

d.+lere 16564

[=49]

DEMİRLE-: Gemi demir atmak, çapasını denize bırakmak:

“O günün akşamı Dedeâğaç'ta **demirledik** ve birkaç saat kaldık.”

(d.-dik 1718)

d.-di 1803, 2531

d.-dik 2510

[=4]

DEMİRLİ: İçinde demir bulunan:

“Karşımızda bekleyen külhanbeylerini ellerinde uçları **demirli** sopalarla meydan okuma vaziyetinde bulurduk.”

d. 539

[=1]

DEMİR YOLU: Lokomotif, vagon vb. demir tekerlekli taşıtların üzerinde hareket ettiği, paralel iki ray döşenerek kurulan yol türünde yapılan taşımacılık sistemi:

“Bulgar demiryollarını hükümet işlettiği için, her yerde resmî idareye tabî' **demiryollarında** görüldüğü gibi intizamsızlıkları, bakımsızlıkları gördüm.”

(d.+larını 3009)

2. Lokomotif, vagon vb. demir tekerlekli taşıtların üzerinde hareket ettiği, paralel iki ray döşenerek yapılan bir yol türü, tren yolu, demir hat:

“Ali Kemal'i İzmit'te **demiryolu** üzerindeki köprüde sehpada gördüm.”

(d. 10397)

d. 3348, 24756

d.+larında 3009

[=5]

DEMLE-: Kıvamını bulmasını sağlamak, olgunlaşmasını beklemek:

“Asıl düşündüklerimi anlatmaya fırsat bulamayınca Nazîfe dedim ki: Canım, aruzla ‘seviyorum’ **demlemiyor**; halbuki şiirinen geniş zamanı aşktır. ‘Anadolu’, ‘Karadeniz’, ‘Adalardanizi’ demlemiyor; hâlbuki bu coğrafi isimler vatan şiirimiz de kullanılmazsa artık Türk vatanı şiirde nasıl ifade edilir?”

(d.-miyor 8911)

d.-miyor 8904

[=2]

DEMOKRASİ: Fr. Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık:

“Muayyen kanunlar bir devre göre şeref, diğer bir devre göre leke iseler bu bizdeki **demokrasi** bahsini anlamak cidden güçleşecek.”

(d. 24718)

d. 1806, 16446, 18135, 24703

[=5]

DEMOKRAT: Fr. Demokrasi yanlısı:

“Yaratılışında **demokrattı**.”

(d.+tı 10782)

d. 3253, 26964

d.+ça 19637

[=4]

DEMOKRATLIK: Demokrat olma durumu:

“Çingenelerin ezeli **demokratlığı** bu âlâyişde de göze çarpıyordu; meselâ çok iyi giyinmiş ve süslenmiş bir çeribaşının yanında, yalınayak, pis gömlekli bir baldırı çıplak gidiyor ve çeribaşı ile senli benli görüşüyordu.”

d.+ı 899

[=1]

DEMOSTEN: Atinalı hatip ve devlet adamı:

“En iyi hatibler, tırâşide cümleler yapan üslûpkârlardır; yoksa halkı evzâıyla coşturanlar değil, **Demosten**, Cicéron, Bossuet, Mirabeau

söylemediler, yazdılar, ancak bu yüzden müebbedirler.”

d. 31499

[=1]

DEM-SÂZ: Fars. Dost, sırdaş, uygun arkadaş:

“**Demsâz** ol-up da nağmeinâyürebâb ile/ Gâhî hurûşışevk ve gâhî hicâb ile”

d. 37783

[=1]

DEMÜR: Demir:

“... Şemşîr gibi rûy-i zemini taraf taraf saldun

Demür kuşaklu cihan pehlevanları/

Aldun hezâr bütgedeyi mescid eyledün

Nâkuus yerlerinde okutdun ezanları’ mısralarını

niyçün seviyormuşuz? Çünkü bu mısralar

Acemlerin şiir lisânından Türkçeye bir açılışı

hissettiriyor.”

d. 2308

[=1]

DEN-: (... Sözü) Söylenmek, söylenilmek:

“Bu nu bile bir abide sayıyorlar. Burada abide

dendiği zaman yalnız Ayasofya veya

Sultanahmet değildir; onlar peyzajı da cote

ediyorlar.”

(d.-diği 8224)

d.-di 3935, 27488

d.-ebilir 5317

d.-en 26727

d.-ince 8142

d.-ir 31005

d.-miş 4052

[=8]

DENE-: Bir şey veya kimsenin aranan niteliklere

sâhip olup olmadığını anlamak için gerekeni

yapmak, vasıflarını anlamak için ölçüp biçmek,

sınamak, tecrübe etmek:

“Fırkamızın kuvve-i kahiresi kendini geçen

intihabatta olduğu gibi bu geçirdiğimiz büyük

intihabatta da bir an **denedi mi?**”

(d.-dimi 24449)

d.-yecek 18144

[=2]

DENEME: Denemek işi, tecrübe:

“Siyâsî bir roman **denemesinden**”

d.+sinden 35474

[=1]

DENÎ: Ar. Alçak, bayağı, aşağılık:

“Mamañih o sabah da Meclis-i Ayan'da **deni** hilkatinin bir marifetini göstermiş, arkadaşları olan bir eski ayan azası tevkif edilirken, protestoya mâni olmuş.”

(d. 18750)

d. 30979

[=2]

DENİL:- 1. Adı verilmek, ... diye isimlendirilmek:

“İdealist, hattâ tufeylice olmasa bile bir fikr-i sabit peşinde koşan adama **denilmez**.”

(d.-mez 11088)

“Ced.lerin şanlı akın.lar dolu dört yüz sene.si/ Tâ Kızılelma.ya gitmek **denil-en** an'ane.si”

(d.-en 38610)

2. (... Sözü) Söylenmek, söylenilmek:

“Kan ak-tığı gün.den beri cânüten.imizden/ Yâkuut fer al-mış **denil-ür** ma'den.imizden”

(d.-ür 37530)

d.-di 4963

d.-diği 15480, 25056, 26686, 26810, 27713, 28101, 29072, 33660

d.-ebilecek 19690

d.-ebilir 2641, 3226, 3971, 4731, 5733, 5955, 5995, 6148, 7476, 9727, 9832, 9976, 10046, 10145, 10262, 10283, 12610, 13242, 13652, 15545, 16552, 17164, 17441, 17859, 17911, 17912, 18633, 20661, 22476, 24343, 24493, 24857, 26144, 26189, 29597, 29721, 29736, 29750, 29764, 30232, 31192, 31601, 31671, 31704, 32239, 32559, 32838, 34226

d.-ecek 12960, 14563, 16608, 21943, 23776, 25454, 30704, 32894

d.-emez 8925, 27755, 30894, 33938

d.-en 248, 617, 719, 903, 1193, 1734, 3406, 3919, 3933, 5250, 5337, 5513, 5544, 5930, 8072, 11741, 12824, 12825, 16993, 16994, 17157, 17230, 17285, 18998, 19037, 19057, 19403, 20192, 20656, 22145, 23876, 23891, 24170, 24881, 25047, 25097, 25175, 25195, 25438, 26489, 26672, 26860, 26880, 26893, 27781, 28309, 28526, 29313, 29645, 30279, 32424, 32753, 33111, 33916, 35886, 36620, 37157, 38288

d.-erek 26982

d.-ince 5731, 5966, 17125, 32475

d.-ir 21233, 25058

d.-irdi 1300

d.-irse 33045

d.-meğe 26998

d.-mekten 5597

d.-mesin 20471

d.-se 35006

d.-sin 33045

[=145]

DENİZ: Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi:

“Bu muzafferiyetle Anadolu'nun kapıları **denizlere** kadar açılmış bulunuyordu. Vakıa 1071'den sonra on senede Selçuklu orduları Anadolu içerilerinden Karadeniz sahillerine, Akdeniz sahillerine, Marmara sahillerine kadar her taraftan boşandılar.”

(d.+lere 4556)

“Ses.ler **deniz.in** ufuk.unu uç.tan uç.a sar-dı/ Beniz.im ölüm.ün şi'r.i yayıl-dıkça sarar-dı”

(d.+in 36830)

d. 1804, 1845, 2984, 4590, 5191, 5192, 5295, 5672, 6004, 6019, 6514, 7353, 12083, 17417, 21354, 22992, 24160, 25702, 28830, 30357, 32317, 32335, 35710, 35720, 35741, 35753, 36249, 36280, 36401, 36477, 36500, 36516, 36531, 36639, 36821, 36822, 36835, 36838, 36917, 36925, 36925, 36998, 38627, 38672, 38675, 38687, 38691, 38692, 38700, 38758, 39094, 39247

d.+de 7333, 17670, 22902, 24340, 25975, 28597, 36528, 36543, 39214

d.+den 14396, 23008, 26423, 33565, 36026, 36191, 37922, 37924, 37928, 38714

d.+e 117, 1276, 1714, 2620, 5389, 6537, 7571, 7965, 8214, 8215, 12086, 16898, 18212, 33408, 34103, 34861, 35414, 35973

d.+i 1840, 7400, 12669, 26033, 28830, 33033, 38751, 38755

d.+in 1224, 19366, 22812, 22819, 33193, 36183, 36670, 36814, 38683

d.+inde 38450

d.+inden 15964

d.+ini 10174

d.+ler 21636

d.+lerde 26731, 36934, 38466

d.+lerden 37896

d.+lere 34721

d.+lerin 6415, 20911, 20972, 32315, 35738

d.+lerinde 31212

- d.+lerinden 2029
d.+lerine 4812
d.+lerini 16845
d.+lerinin 12808
[=127]
DENİZ AYGIRI: Denizlerde yaşayan bir tür vahşi hayvan:
“Lisânı baltayla yarar gibi bir imlâsı olan Doktor Abdullah Cevdet (olacaktır, batarakdan) gibi kelimeler yazıyor, bizim kulağıımıza bu kelimeler saldıran bir gergedan, şaha kalkmış bir **deniz aygırı** gibi bağıyor.”
d. 29015
[=1]
DENİZ KUMU: Maro Elder'in bir hikâyesi:
“Bu senenin mükâfatını Maro Elder'in Britanya balıkçılarının sarp hayatına dâir **Deniz Kumu** muanven hikâyesi kazandı.”
d. 22509
[=1]
DENK: (Kıymeti veya niteliği bakımından) Aynı değerde olan şey:
“... Onlar maddeten mesut olurlardı, biz de manen müteselli olurduk; hayatta nasiplerimiz, bir dereceye kadar **denk** olurdu.”
d. 16984
[=1]
DEPO: Fr. Korunmak, saklanmak veya gerektiğinde kullanılmak için bir şeyin konulduğu yer, ardiye:
“İnsan bu medfende kendisini büyük bir sanduka mağazasının **deposunda** zannediyor.”
(d.+sunda 18905)
d. 7368, 7372
d.+lar 7364, 15418
d.+ları 7305
d.+su 7559
[=7]
DEPOY: Fr. Depo:
“Kapanın altında gaayet sıhhî harç **deppoyları** bir de buz fabrikası olan geniş bir mahzen var.”
d.+ları 3219
[=1]
DEPREN-: Kimildamak, hareket etmek:
“Ferit Paşa bu haber üzerine bir daha yerinden **deprendi**.”
(d.-di 10370)
d.-di 14488
- d.-ir 14487
[=3]
DEPRENİŞ: Deprenme işi:
“... muahedenin bir defa tasdikinden sonra bizi harap edecek olan İzmir ve Edirne'nin hasretiyle ikide birde **deprenişimiz** bütün bu sükûn programını bozar, yine ummadığımız uçurumlara düşürür.”
d.+imiz 12685
[=1]
DER-İ DEVLET: Fars.+Ar. Devlet kapısı:
“Üsküdar'da yalnız şiir söyleyip nargile içen müstağni bir şâir, gözü önünde geçen bu vak'alara bakmış da:
'Niceler pest ü bülend oldu **der-i devletde** Kûşe-gîrân-ı kanâat yine bir hâldedir' demiş.”
d.+i+devlet.de 17053
[=1]
DERÂĞUŞ: Fars. Kucaklama, sarma:
“Cavit Bey istikbaline gitmiş ve bütün istikbal edenlerin önünde Cemal Paşa'yı şedit hasretlerini ifade eden **der-âğuşlarla** kucaklamış.”
d.+larla 11449
[=1]
DER-AKAP: Fars.+Ar. Hemen, hemen arkasından, arkası sıra, akabinde:
“Yaşım ilerledikçe **der-akab** inanılacak gibi görünen bu iki kazıyyeden şüpheleniyorum.”
d. 24899
[=1]
DERBEDER: Fars. Dağınık, perişan:
“Hazin gün.lerin **derbeder** mûsikî.si”
d. 36025
[=1]
DERC: Ar. ***Dercetmek**: Yazmak, kaydetmek, derç etmek:
“Bu baharda şiire temayüllerim artmıştı. Eski ilâhi mecmuaları şeklinde bir deftere –aruzdan– birçok manzumelerimi **dercetmiştim**. Yaşım on dörtlü.”
(d.+etmiştim 1205)
d.+ettiği 12784
[=2]
DERD: Fars. İnsana ızdırıp veren her türlü hâl, sıkıntı, zorluk, üzüntü:
“Zevki **derdinden** alan her rûh dermandan geçer”
(d.+inden 37611)

d. 37813, 38004, 38004, 38004, 38993
d.+e 37580
d.+i 38003, 38003
d.+ime 35948
[=10]

DERD-ÂŞİNÂ: *Fars.* Dert görmüş dertten anlayan, dertli:

“*Âlem.de ehliderd ile derdâşinâ iç-er*”

d. 37632

[=1]

DERDEST: *Fars.* (*Hukuk*) Görülmekte olan:

“*Üsküp'ten İstanbul'a yeni muhaceret eden pederim, Mahmut Şevket Paşa'nın katlini takip eden vak'alar arasında çok korkmuş, evhama kapılmış, benim tevkifimin derdest olduğuna dair güya bir şayia da işitmiş.*”

d. 11384

[=1]

DERE: *Fars.* 1. Genellikle kışın akan küçük akar su:

“*Cedlerimiz göçebe değildiler, fethettikleri memleketlerde yerleştiler. Şehir, mahalle, sokak, semt, dere, tepe, dağ, nehir isimlerini Türkçeleştirdiler.*”
(d. 21277)

“*Gez-diğim duygulu vâdi.lerde/
Seni söyle-r ben.a dağ.lar dere.ler*”
(d.+ler 37938)

2. **Bin dereden su getirmek*: Türlü bahaneler, mazeretler öne sürmek, kırk dereden su getirmek:

“*Rıfat Paşa gibi tutumlu ve terbiyeli bir zât bile bin dereden su getirir, harb siyâsetimizi medhederdi.*”
(d.+den 2666)

3. **Dereden tepeden konuşmak (sohbet etmek...)*: Gelişi güzel, şuradan buradan konuşmak:

“*Promete gibi Ziya Bey de kafası ile ilme zincirlenmişti; o zincirinden bir an ayıramıyordu, hayata, tabiata, havaiyata dair, dereden tepeden konuşmak nedir bilmiyordu.*”
(d.+den tepeden konuşmak 8650)

d. 7358, 8032, 21262, 31695

d.+den 8033, 12095, 16135

d.+ler 37932, 37934

d.+nin 8003, 8028, 30273

d.+sinde 10531

d.+sinin 1538

[=18]

DEREBEYİ: Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyıldan itibaren büyük bir kısmı fiilen kendi başlarına buyruk kesilen ve birer hanedan kurarak devlete bile kafa tutan büyük toprak sahiplerinden her biri:

“*Devlet ancak zoru bâzû ile türemiş şakileri, derebeylerini, taşra ağalarını izâle etmekten âciz olduğu için hil'âtlere büründürüyor ve böylece şekli koruyor, müteselli oluyordu.*”
(d.+lerini 23752)

d. 21082

d.+lerinin 21091

[=3]

DERECE: *Ar.* Ölçü, miktar, kerte, radde:

“*Son derece basit kafalıydı. İyi okumuş değildi ve okumaya da istidadı yoktu.*”
(d. 11011)

d. 49, 242, 478, 1374, 1623, 2203, 2284, 2311, 2393, 2565, 2811, 3600, 4243, 4359, 5758, 6485, 7432, 7510, 8121, 8270, 8343, 8499, 8697, 8749, 9370, 9490, 9624, 9764, 11004, 11092, 11180, 11198, 11305, 11685, 11791, 12574, 14014, 15096, 16435, 16718, 17141, 17141, 17206, 17320, 17321, 17486, 17763, 17823, 18517, 19567, 19568, 19624, 19830, 19921, 19984, 20007, 20172, 20349, 20996, 21250, 21371, 21371, 21975, 22172, 24068, 24359, 24637, 24715, 25271, 26075, 26504, 26745, 26745, 27320, 27383, 27545, 28721, 29144, 30369, 30475, 31662, 33237, 33454, 33595, 34122, 34164

d.+de 44, 52, 136, 630, 1379, 1507, 1532, 1551, 1656, 1982, 2261, 2349, 2668, 3447, 3466, 3643, 3735, 3787, 3809, 3810, 4209, 4403, 4846, 5836, 5898, 6962, 7697, 8227, 8291, 8764, 8779, 8781, 9544, 9767, 11451, 11794, 13005, 13205, 14062, 14523, 14571, 14583, 14698, 15022, 15254, 15285, 16019, 17143, 17565, 17647, 17727, 18240, 18242, 18297, 19072, 19184, 19621, 19832, 20810, 21115, 21135, 21138, 22231, 23293, 23824, 23869, 23871, 23906, 24937, 25182, 25863, 26428, 27286, 27550, 27779, 28388, 28576, 28631, 28695, 29007, 29545, 31049, 31079, 31083, 31138, 31147, 31821, 32271, 33102, 33123, 33181

d.+dedir 5449, 17743, 18232, 24758
d.+den 30303
d.+deydi 7863, 18647
d.+dirler 27320
d.+i+nihaiye.de 20476
d.+i+tahsil 20038
d.+lerde 18663
d.+lerdeyse 15775
d.+lere 27851, 34630
d.+lerle 21373
d.+ne 27021
d.+si 1330, 8830, 9317, 18011, 24941, 32918
d.+sinde 2667, 11311, 17674, 19631, 21729,
30063, 30215, 30570, 32709, 33120, 35086
d.+sindedir 17650
d.+sinden 7345, 19515
d.+sine 5750, 12527, 26148, 32702, 32869,
33204, 33788
d.+sini 1518, 5582, 18855, 34627, 35444
d.+ydi 5758
d.+ye 1627, 1743, 5913, 8159, 9765, 9773,
9773, 9969, 10074, 10287, 13519, 13836,
16974, 18373, 20867, 21198, 22523, 23772,
26208, 26325, 27946, 28262, 30237, 30474,
30700, 31484, 31496, 31540
[=254]
DERECELİ: Mevkili, makamlı:
“O vakit, Selânik’de orta veya küçük **dereceli**
me’murlardan fakat kimi eşrafzâde, kimi de edeb
ve iktidarı ile tanınmış bir havas zümresi vardı.”
(d. 1254)
d. 24248, 24256, 24257, 24288, 24387,
24388, 24402, 24468
[=9]
DEREKE: Ar. Aşağı derece, aşağı seviye:
“Bu dönüş, Jön Türklüğü halkın nazarında
derekelerin en fecîne düşürmüştü.”
(d.+lerin 9747)
d.+de 31926
d.+dedir 14122, 23756
d.+sinde 29610
d.+sinden 31926
d.+sine 15195, 16875, 22262, 28414
d.+ye 18135, 18137, 18138, 28872
[=14]
DERGÂH: Fars. 1. Tarikatlarda dervişlerin zikir
ve ibadet ettikleri ve içinde tarikatın gerektirdiği
biçimde yaşadıkları yer, tekke:

“Bulgarlar istilâda Bâli Efendi’nin **dergâhını**
hemen kiliseye çevirmişler.”
(d.+ını 3408)
“Bu şek bağır.ında hergün gâhübîgâh/
Dolaş-tım Hû de-yüp **dergâh dergâh**”
(d. 37945, 37945)
2. ***Dergâh-ı hakk**: Allah’ın huzûru:
“Zîrîhimâye.sinde refâh eyle-mekdeyiz/
DergâhıHakk.a arzımünâcât eyle-riz”
(d.+a 39288)
3. ***Dergâh-ı vahdet**: Allah’a ulaşım Allah’la bir
olma katı:
“Ref’et-ti ermegaan.ını **dergâhıvahdet.e**”
(d.+e 37298)
d. 9143, 18574, 19270
d.+da 32324
d.+nın 2296, 28703
d.+ıydı 1980
[=12]
DERGÂH MECMUASI: 1921-1923 yıllarında
yayımlanan fikir, sanat ve edebiyat dergisi:
“İleri’ye başmuharrir olmuşum, **Dergâh**
Mecmuasını millî hareketin edebî bir nefhası
gibi sevk etmeye çalışıyordum.”
(d.+nı 9148)
d.+da 19280
d.+na 3453, 18584, 20090
[=5]
DERHÂL: Fars.+Ar. O anda, hemen:
“Padişah hanedanına ait bir türbe olduğu,
mermerlerin zenginliğinden ve duvarların
metinliğinden **derhâl** anlaşılır.”
(d. 420)
d. 208, 420, 593, 1030, 1508, 1741, 1903,
2451, 2762, 3095, 3363, 3463, 3549, 4236,
4421, 4553, 5295, 5575, 5966, 6571, 6735,
7823, 8142, 8468, 8889, 9730, 9918, 10102,
10321, 10379, 11085, 11262, 11273, 11343,
14221, 14308, 14701, 14710, 14857, 15011,
15023, 15051, 15457, 15589, 15664, 15891,
15894, 16161, 16167, 16265, 16373, 16842,
17107, 17208, 17220, 17238, 17692, 17759,
18162, 18391, 18626, 19224, 19752, 19780,
21202, 22347, 22679, 23234, 23814, 23990,
24131, 24256, 24276, 24373, 24399, 24558,
24635, 25371, 25551, 26185, 26810, 27328,
27681, 28382, 28414, 28460, 28882, 29050,

29970, 30238, 31182, 33486, 34184, 35239, 35392, 35393

[=96]

DERHÂTİR: Fars.+Ar. 1. Hatırda:

“Gurbet.te dost kadir.ini **derhâtur** et Kemâl”
(d. 37631)

2. ***Derhâtur buyurmak**: Hatırlamak, hatırına getirmek:

“(…) **beni derhâtur buyurduğunuza teşekkür ederim.**”

(d. 20473)

d. 13990

[=3]

DERİ: 1. İşlenerek kullanılır duruma getirilmiş hayvan postu:

“Şâir bütün öteki sanatlara bağlıydı: Dîvânını yazıp bitirdikten sonra hattata veriyordu, hattat o dîvandan ta'lik hattın son kıvraklığıyla bir sanat eseri daha yaratıyordu, mücellid **deriden**, sahtiyandan temasın bir hazzına daha misâl gösteriyordu”

(d.+den 28214)

2. İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten:

“Bir iki dakika sonra kapı bir daha açıldı. Teşbih değil, tam iskelet gibi bitik, cansız, dermansız kemikle **deri** kesilmiş şam hurkalı biri girdi.”

(d. 23992)

“Gör-düm deniz de-dikleri bin baş.lı ejder.i/
Gör-düm güzel vücûd.unu zümrütle-yen **deri**”

(d. 35742)

d. 6050, 8285

d.+lerine 6138

d.+mize 18658

d.+sine 14486

[=8]

DERİN: 1. Kendi ölçülerine göre yüzeyi, ağız veya cephesiyle dibi arasındaki mesafesi fazla olan, enine ve boyuna oranla üçüncü boyutu daha uzun olan:

“Türk azmi bu sarp sahilde, tabi atın yalçın bağrını yarmış, bu surların, bu burçların, bu kulelerin **derin** temellerini atmış, bu kaleyi göğe yükseltmiş.”

(d. 6149)

2. İçe işlenmiş, içte yer etmiş, köklü, esaslı:

“Bu müthiş yokluğa, bu **derin** acıya tahammül edemiyordum.”

(d. 167)

3. ***Derin göz**: Bakışları çok manalı göz:

“Bu nefer miydi **derin göz.leri** yaş.larla dolu/
Yüz.ü dünyâ.da yiğit yüz.lerinin en güzel.i”

(d. 35681)

4. Çok, derecesi ve niteliği belli bir ölçünün üstünde bulunan, az olmayan, fazla, ziyade:

“Bir ziyâretçi **derin** zevk al-arak manzara.dan/
Unut-ur semt.ine yollanma.yı artık bura.dan”

(d. 36097)

5. Yüzeve veya bulunulan yere göre aşağıda ve uzakta olan yer, dip:

“Gel-en bu ses ki yer alt.ında çeşme.lerdendir/
Derin su.larda gülüşme.lerdendir”

(d. 38746)

6. ***Derinden**: Uzaklardan, uzak bir yerden:

“Bu sâhil.lerin seslen-ir her yer.inden/
Derin.den derin.den derin.den/
Hazin gün.lerin derbeder mûsikî.si”

(d.+den 36024)

d. 166, 248, 278, 1155, 1274, 1948, 1987,

2084, 2159, 2222, 2430, 3443, 3447, 3557,

3898, 4535, 5200, 5282, 5785, 6079, 6120,

6144, 6158, 6485, 6698, 6888, 6979, 7059,

7311, 7404, 7687, 7886, 7893, 7896, 8772,

8782, 9231, 9594, 9647, 9686, 12364, 13751,

13751, 14426, 14540, 16882, 17068, 17315,

17466, 18347, 18877, 18970, 19246, 19279,

19355, 19356, 19811, 19830, 20007, 20272,

20442, 20524, 20544, 20800, 20968, 21875,

21877, 22170, 22200, 22475, 22830, 23207,

23231, 23392, 23397, 23401, 23410, 23438,

23465, 23468, 23468, 23497, 23583, 23871,

24227, 24481, 25146, 26529, 27358, 27961,

28522, 28616, 30276, 30277, 30532, 30543,

31193, 31585, 32640, 33050, 33417, 33417,

33748, 33752, 33861, 34832, 36009, 36117,

36188, 36563, 36594, 36610, 36753, 36974,

36980, 37677, 38750, 39126, 39170

d.+de 35156, 36884, 38636, 38957, 38959

d.+dedir 36159, 36345

d.+den 4863, 6272, 6588, 6771, 6856, 8637,

9300, 11904, 13012, 13851, 14006, 18489,

19819, 20986, 23330, 23705, 25454, 26896,

28059, 29162, 30780, 31076, 31330, 31909,

31946, 33630, 33865, 35692, 36021, 36021,

36021, 36024, 36024, 36024, 36037, 36480, 36854, 37113, 37912
d.+denderine 5997, 6365, 30789, 35219
d.+derin 15173, 34138
d.+di 4808, 4907
d.+dir 14440, 19190, 21231, 27959
d.+e 6272, 6589, 6771, 8637, 9300, 11904, 13012, 14007, 18490, 20987, 23331, 23643, 23705, 25454, 29162, 31076, 31331, 31909, 33865, 35090, 35692
d.+i 32058, 35789
d.+lerdedir 4870
[=204]

DERİN DERİN: ***Derin derin düşündürmek**: Çözümü kolay olmayan bir mesele üzerinde uzun boylu düşünülmesine sebep olmak: “*Hakikaten bu müşahede havasdan avama kadar herkesi derin derin düşündürebilir.*” (d. 24130)
d. 13760, 15182, 23478, 24130, 34149
[=6]

DERİNLEŞ-: 1. **mec.** Bir konu üzerinde geniş bilgi sâhibi olacak şekilde durmak, derinine gitmek: “*Yüz seneden beri, sırasıyla, her milleti saran milliyet sevdâsı'nın sevgiyle, başta târih ve lisan ilimleri olmak üzere, milletlerin hüviyetlerini tenvir etmeğe yarayan bütün ilimler açıldıkça açıldı, derinleştikçe derinleşti.*” (d.-tikçe 27248)

2. Sıkıntı verici, bunaltıcı, kasvetli bir durum almak: “*Git-tikçe derinleş-ir saat.ler/ Rikkat.le yavaş yavaş ve yer yer*” (d.-ir 36141)
d.-ti 27238
[=2]

DERİNLİK: 1. Bir yerin bulunulan yerden görülmeyen veya iyi seçilmeyen uzaktaki kuytu kısmı: “*Avrupa'dan Asya'nın derinliklerine kadar birçok insan kitlelerinin kımıldandıkları, yerlerini deyiş tirmek zorunda kaldıkları, daha mamur ve zengin ülkelerle yü rüüdükleri görülyordu.*” (d.+lerine 4914)

2. **mec.** Bir şeyin gün ışığına çıkmamış tarafı, bilinmeyen, gizli kalmış yönü: “*Ömür.ün derinlik.inde sür-en kaygı gün.leri/ Yıl.larca fakr iç.inde hayât.in hüzüün.leri*” (d.+inde 36652)
d. 3907
d.+i 32944
d.+inde 7152
d.+inden 887, 7295, 17313
d.+ine 5990
d.+lerine 18985, 36110
[=11]

DERK: Ar. ***Derk etmek**: Anlamak, kavramak, idrak etmek: “*Derk et-tiler ki merkadipâki Muhammed.e/ Rûhü 'lkudüs.le arşı Hudâ.dan haber gel-ür*” (d. 37173)
d. 38178
[=2]

DER-KÂR: Fars. Belli, aşikâr: “*Sen toprak.a bas-tıkça yavaş bas her bâr/ Pek çok.tan olun-muş ol-acaklar derkâr*”
d. 38374
[=1]

DER-KEF-İ MÎZÂN: Fars.+Ar. Elde avuçta olanın tartılması: “*Bir gün dol-arsa çille.miz ey Rabbüzü 'lCelâl/ Bir şer bırak-ma derkefimizân edilmedik*”
d. 37470
[=1]

DERLE-: ***Derleyip toplamak** (toparlamak): Düzenlemek, çeki düzen vermek: “*Milliyet fikirleri (...) bizi de bir millet olarak derleyip toplamak, medenileştirmekten ibâretti.*” (d.-yip 13644)
d.-r 12510, 13094
d.-yip 25218, 31959, 32178
[=6]

DERLEN-: 1. Bir araya gelmek, bir amaç için toplanmak: “*Musikişinaslarımız da bir hamlede derlendi, toparlandılar; esâtizeden bir muallim sınıfı teşekkül etti bile.*” (d.-di 32000)
2. ***Derlenip toplanmak** (toparlanmak): Düzeltilmek, düzene konulmak: “*Padişah esir; şehzadeler firarda, şehir şehir bütün Anadolu Türkleri ölümün her cilvesine*”

maruz, bir asırdan fazla bir himmetle **derlenip toplanan** o koca devlet lime lime, o güzel Türk vahdeti bir günde bir efsane olmuş.”

(d.-ip 12495)

d.-diler 13220

d.-ip 1082, 4947, 10586, 24557

[=7]

DERLİ TOPLU: Düzenli, dağınık olmayan, intizamlı:

“Tevakkuf devrinde, İstanbul **derli toplu** bir şehirken cetlerimiz yine sayfiyelere gidiyorlardı.”

(d. 7496)

d. 1348, 2196, 2273, 3577, 18508, 18964, 27465, 27853

[=9]

DERMAN: Fars. Çare, hâl yolu, çıkış yolu:

“İspanya'da geçirdiğim üç senede, her gün, her tarafta İspanya'nın inkırazını düşünen ve bu eski memleketin **dermanını** arayanlara tesadüf etmiştim.”

(d.+ını 19196)

“Zevk.i derd.inden al-an her rûh **derman.dan** geç-er”

(d.+dan 37611)

d. 12562, 14538, 18047, 38932, 38931

d.+dır 28295

d.+ı 3545

d.+ına 13084

[=10]

DERMANSIZ: 1. Bitkin:

“Hoca Neşet Efendi ile yanyana, yorgun, terli, **dermansız** bir hâlde, Dâmad Mehmed Paşa'nın cenâzesinden dönüyorduk.”

(d. 34490)

2. Kuvvetsiz, güçsüz:

“Eski Osmanlı devleti Karlofça'dan Küçük Kaynarca'ya, Küçük Kaynarca'dan Edirne Muahedesi'ne kadar her zararlı muahededen **dermansız** çıkıyor, (...) ayağa kalkıyordu.”

(d. 11978)

d. 4941, 23982, 28177, 28180

[=6]

DERME ÇATMA: 1. Gelişigüzel, şuradan buradan toplanmış, itina ve özen gösterilmeden bir araya getirilivermiş:

“Şimdi yalnız köşede bucakta güvenin didikleği perdeler, pamukları çıkmış minderler, **derme çatma** levhalar duruyor.”

(d. 6846)

2. **teşmil**. Gerekli vasıfları taşımayan, değersiz:

“Bu günden itibaren **derme çatma** mûsikî mektepleri yerine, Türk mûsikîsinin millî bir mahfili var.”

(d. 32002)

d. 4948, 6839, 8585, 9815, 14657, 14736, 15598, 21397, 30109, 34439

[=11]

DERMEYÂN: Fars. ***Dermeyân etmek**: Ortaya koymak, ileri sürmek, bildirmek, açıklamak:

“Ankara murahaslarını görmeyi kendine Mevlâ nasip ederse bu talebini **dermeyan** edecek.”

(d. 14253)

d. 13364, 20280, 20287

d.+ederek 9735

d.+ediliyordu 9028

d.+edince 10844

d.+etmeğe 2745

d.+etmek 3617, 9620

d.+etmiş 8920

d.+etmişti 33141

d.+etti 9007

[=13]

DERNEK: Belirli ve ortak bir amacı

gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk, cemiyet:

“Balkan Harbi'nden sonra Türkçülük İstanbul'da galeyanlı ve heyecanlı bir sene geçiriyordu. Ocaklar, **dernekler**, yurtlar, mecmualar, bir tekevün devrinde olduğu gibi, kaynaşıyorlardı.”

(d.+ler 8584)

d. 11099

d.+ini 33916

d.+inin 9025

d.+lerini 20187

[=5]

DER-NİYÂM: Fars. Kın içine konmuş, kında:

“Memlûk.ler bakıyye.si pürgayz et-üp kıyâm/ Mısır içre kal-masun de-di bir tîg **derniyâm**”

d. 37273

[=1]

DER-PÎŞ: Fars. ***Derpiş etmek**: Göz önünde bulundurmak, dikkate almak, öngörmek:

“**Derpîş et-ince** ömriazîz.in hudûd.unu”

d. 37627

[=1]

DERS: Ar. 1. Öğretmenin öğrenciye belirli bir sürede verdiği bilgi:

“Orada: Sciences Politigues mektebine girdim. Müverrih Albert Sorel mâruf târih **derslerini** o mektepte veriyordu.”

(d.+lerini 32197)

2. ***Ders almak**: Bir kimseden belli bir konuda bilgi öğrenmek:

“Böyle bir **ders.i al-an** rûh.a vatan dar görünüür”

(d.+i 36011)

d. 408, 490, 528, 6972, 9052, 9384, 12044, 12588, 13106, 19867, 22356, 30458, 34528,

34551, 34600, 34602, 34615, 34618, 34620

d.+e 34557, 34579, 34581, 34597, 34642

d.+i 13754, 27457, 34601

d.+im 34617

d.+in 24018

d.+ini 20576

d.+le 19984

d.+ler 34619, 35467

d.+lerden 9443, 9892

d.+lere 33707

d.+leri 28913, 31903

d.+leridir 31894

d.+lerinden 9814, 9891

d.+lerine 19835

d.+lerini 2069, 9873, 11011, 32186

d.+te 34552, 34556, 34557, 34598

d.+teki 34577

d.+ten 11012, 34557, 34560

d.+vermiştim 34522

[=56]

DERSHÂNE: Ar. Öğrencilerin bir öğretim kurumunda ders okudukları yer, derslik, sınıf:

“Ganî Efendi'nin **dershanesi**, geniş, dört köşe bir divanhane idi. Bu divanhanenin arkasında, geniş bir mihrab biçiminde, camekânlı bir sofa vardı.”

d.+si 505

[=1]

DERTLİ: Fars. 1. İnsana ızdırap veren her türlü hâl, sıkıntı, zorluk, üzüntü:

“Saltanatın elim mirasından bir sahne olan bu muhacereti, esas muhaceretlerimiz gibi, müzmin

bir **derlî** hâlinde bırakmaktansa bir hamlede halletmek, mübadele içinde çektiğimiz bin türlü sıkıntıya rağmen hayırlı oldu.”

(d. 18508)

2. ***Dert ortağı**: Aynı derdi paylaşanlardan her biri, hâldeş:

“Ziya Paşa ki Namuk Kemal'in hemfikri, **derlî ortağı** ve menfa arkadaşıdır. Onun da bütün şiirinde ve bütün nesrinde bu menfi hâlet-i rûhiyye göze çarpar.”

(d. 17212)

d. 6569, 10689, 13084, 14573, 14735, 17200, 18495, 19658, 20179, 22938, 24934, 27894, 34012, 34585

d.+e 11957, 13034, 21107, 28295

d.+edinmiş 27742

d.+i 125, 4021, 6569, 10827, 10875, 15998, 16578, 19190, 23209, 23216, 23237, 31602, 32224, 32695

d.+im 16573

d.+imi 1678

d.+imin 1989

d.+imizdir 23241

d.+imizi 27648

d.+imizin 16838, 22949

d.+in 3545

d.+ine 13605, 14538, 15530

d.+ini 6568, 23184, 28949, 29513, 35621

d.+iyle 21740, 30582

d.+lerden 35519

d.+leri 19216

d.+lerimize 24733

d.+lerimizi 14737

d.+lerini 32604

d.+leriyle 23527, 32623

d.+oldu 31199

d.+tir 17866

[=60]

DERTLİŞ-: Birine derdini anlatıp içini dökmek: “(...) külhanbeyi lehçesiyle **derlîleşmeğe** başlar.”

d.-meğe 30350

[=1]

DERDLİ: (1772 – 1846) Halk ozanı:

“Yünus Emre'den, Eşref Oğlu'na, Âşık Ömer'e, **Derdlî'ye** kadar bütün halk şâirlerinin aruzdan manzumeleri var.”

d.+ye 29257

[=1]

DERUHTE: Fars.+Ar. ***Deruhte etmek**:
Üzerine almak, üstlenmek, yüklenmek:
“Mecmuanın maddî işlerini **deruhte ederek** yazı
ve fikir cihetinde bizi tamamıyla müstakil
bırakmak teklifinde bulundu.”

(d.+ederek 8721)

d. 18229

d.+eden 25090, 27427

d.+ederek 32565

d.+etmeye 16023

d.+etti 10200

[=7]

DERÛN: Fars. İç, iç taraf, dâhil. ***Derûn-i kal'a**: Kalenin içi:

“Evliya Çelebi, İstanbul muhasarasının günden
güne uzadığını kendine has tefsirleriyle
anlattıktan sonra diyor ki:

“Zira **derûn-i kal'ada** mecâzibden Yâ Vedûd
Sultan nâm bir budala var idi derûn-i kafadan
fetih olmasın deyu Cenâb-ı Bârî'den recâ edip
du'âstı hayyiz-i kabulde vâki' olup günden güne
kal'anın fethi müştâd olup (...)

(d.+i+kala.da 7223)

d.+i+kafa.dan 7219

d.+i+kala.da 7218

[=3]

DERÛN-I NEY: Fars. Neyin içi:

“Bir meclis.e var-dık ki sebûyimey boş/
Sus-muş nefes erbâb.ı **derûnney** boş”

d. 38197

[=1]

DERÛN-I SAZ: Fars. Çalgının içi:

“Bin türlü râziâşk ile pür.dür **derûnsâz**”

d. 37684

[=1]

DERÛNÎ: Fars. İçten, kalbî, ruhi:

“İzmir'e Yunanlıların çıktığı günlerde, o ne anî
elem ne **derunî** yeis ve ne vakarlı bir ıztıraptı.”

(d. 14434)

d. 238, 1638, 6002, 27295, 27306, 27312,
27609, 27631, 27638, 27638, 27645, 27655,
28151, 31664, 32995

[=16]

DER Ü DİVÂR: Fars. Kapı ve duvar:

“Akset-ti o kasr.ın **derüdivar.ı**ndan/
Her sâniye BinbirGece efsâne.leri”

d.+ından 38078

[=1]

DERVÂZE-İ MÂZÎ: Fars.+Ar. Mazinin giriş
kapısı:

“Vehlet-en **dervâzeimâzî** açıl-muş âb.dan”

d. 37908

[=1]

DERVÎŞ: Fars. Bir tarikata girmiş, onun
kurallarına ve törelerine bağlı kimse:

“Âh, târihin garabetleri, Bâyezîd-i Velî'nin
kızının türbesi, türbedâr Hindli bir **dervîş**,
Sırbistan altında bir Üsküp...”

(d. 441)

d. 7189, 32515

d.+e 442

d.+miş 7249

[=5]

DERYA: Fars. Deniz:

“Aklıma bir suâl geldi: Aşka dâir fikrinizi
sorabilir miyim üstad? Aşk nedir? Onu bana
sormayınız! Ben nasıl bileyim: ‘mahiler ki **derya**
içredir deryayı bilmezler...’ ”

(d. 32349)

“**Deryâ.yı** dinle her dem es-en bâd.ı gûş kıl”

(d.+yı 38834)

d. 4980, 36508, 38186

d.+sı 34496

d.+yı 32338, 37683, 39211

[=9]

DERYÂDİL: Fars. Sadrı geniş, her şeyi hoş
görüp hoş karşılayan, anlayışlı:

“Deli Ahmed, zekî ve hoş bir adamdı; yalnız rind
ve **deryadildi.**”

(d.+di 288)

d. 27466

[=2]

DERYÂ-KEŞ: Fars. Derya gibi şarap içen:

“İran'a seyahat eden bir şâirimiz:
'Bir zaman Rûm'da **deryâ-keş** idik ey sâkî/
Şimdi İran'da kanâat ederiz çay ile biz' derken
(...)”

d. 4981

[=1]

DERYÂ-YI LÂCİVERT: Fars. Lâcivert deniz:

“Envârıtehni'et saç-an ezhârıhandefâm/
Deryâyülâcivert.e bir levhaîgarâm”

d.+e 39175

[=1]

DERYÂ-YI ZÎ-SÜKÛN-I SAFÂ: Fars.+Ar.

Huzur sahibinin denizi:

“**Deryâyizsükûnisafâ** şâirâne.dir”

d. 39213

[=1]

DES-CARTES SOKAĞI: Fransa’da bir sokak:
“*Son ikâmet ettiği lojman şâir Paul Verlaine’in
Descartes Sokağı’nda öldüğü eve bitişik olan
evin üçüncü katındaydı.*”

d.+nda 10793

[=1]

DESENCHANTEES KIZLAR: Les
Désenchanteés. Pierre Loti’nin Türkçeye bezgin
kadınlar adıyla çevrilmiş romanı:
“*Pierre Loti Desenchantees Kızlar derken
alafrangalaşarak İslâm hareminin sihr ü
efsununu kaybeden Türk kızlarından
bahsediyordu.*”

(d. 21161)

d. 21158

[=2]

DES HUTTES: Fransız İhtilâli sırasında sarayı
basan ihtilâlcı kadınlar tarafından öldürülen bir
saray görevlisi:
“*Sarayın kapılarını zorluyorlar, önlerine ilk
çıkan saray adamlarından Des Huttes’ün başını
koparıyorlar (...)*”

d.+ün 25631

[=1]

DESİSE-BÂZLIK: Hilebazlık, hilekârlık,
düzenbazlık, desisekârlık, entrikacılık:
“*(...) kurnazlığı, desise-bâzlığı tıpkı eskisi gibi.*”

d.+ı 18143

[=1]

DESSAS: Ar. Karşısındakini hile ve düzenle
aldatmaya çalışan (kimse), hilekâr, entrikacı,
desisekâr:

“*(...) bilhassa dessor bir insan olarak tasvir
ederdi.*”

(d. 9092)

d. 14785, 24399

[=3]

DEST: Fars. El:

“*Dest.inde câmîneşve semâvî çerâğ ol-ur*”
(d.+inde 37690)

“*Al dest.e piyâle.yle sebû ey dîlcü*”
(d. 38434)

2. ***Dest-i âhenîn**: Demir el; eli demir gibi
kuvvetli, güçlü:

“*Abdülhak Hâmid Bey’in Kanbur’u diyor ki:*

“*İster o memlekette havâs ü avâm-ı nâs/
Bir dest-i âhenîn ile bir re’s-i hak-şinâs’ (...)*”

d.+i+âhenîn 30926

[=3]

DESTAN: Fars. 1. Milletlerin eski çağlardaki
din, fazilet ve millî kahramanlık maceralarını,
başlarından geçenleri dile getiren büyük
manzum hikâye, dasitan, epepe:
“*Yunanlı hilkatên kurnazdır. Bu kavmin eski
Yunanîlere ırkan ve harsen bir nispeti olduğunu
zannetmeyen âlimler yalnız Homeros’un
destanındaki kurnazlık kahramanı Ulysse’le bir
müşabebetini görürler.*”

(d.+ındaki 17750)

2. **teşmil**. Ancak destanlarda görülebilecek
nitelikte çok tesirli, olağan üstü kahramanlıklar
ve olaylar dizisi:

“*1071’de, Malazgirt muzafferiyetinden sonra,
Anadolu’nun ve Suriye’nin her tarafına,
Marmara’ya, Adalardenizi’ne, Akdeniz’e kadar,
Türk aşiretlerinin yürüyüşü tarih destanlarının
en büyüklerin den biridir.*”

(d.+larının 5018)

3. ***Dillere destan (olmak)**: Herkes tarafından
sözü edilir durumda (olmak), çok meşhur
(olmak):

“*Bilhassa Arnavud kardeşlerimizin millî
faziletleri dillerde standı.*”

(d. 1061)

d. 1063, 2163, 5014, 13493, 17634, 18344,
22084, 22142, 25918, 30218, 30386, 32441,
33525

d.+da 5046, 30542

d.+dı 1060, 16459

d.+dır 12142

d.+ı 2161, 16461, 20769, 20769, 22804,
22805, 32442

d.+ıdır 4640

d.+ımıza 30043

d.+ın 2167, 17618, 28772

d.+ını 18453, 30380, 30382

d.+ları 21808, 22123, 29267, 30653, 32562,
33262

d.+larında 20771

d.+larınıı 29232

d.+larının 5014, 16555

d.+larla 18357, 28230, 28404

[=47]

DESTÂNÎ: *Fars.* Destan gibi, olağanüstü, destanlardaki gibi, destanlara has, dastânî, epik: “**Destanî** şiirse, beşerin en destanî milleti olan Türk'ün lisanına has gibi bir şey sayılıyordu.” (d. 6391)

d. 6391, 31487, 32012

[=4]

DESTANLI: Destanı olan, içinde destan bulunan:

“Maamâfih dediğim gibi Acem'den meşk ettiğimiz tarzın son senelerine bir Muallim Naci'yle peyrevleri, **destanlı**, mânili şiirlerimizin de son senelerine bir Rızâ Tevfik ve peyrevleri mukaddermiş.”

d. 29797

[=1]

DESTÂR: *Fars.* Sarık:

“Fatihin büyük tabutunun cephesinde duran **destârı**, Bellini'nin meşhur resmi kadar canlı bir tasvirin vehmini veriyordu.”

(d. +ı 6940)

d.+dan 17071

d.+ın 28255

d.+ıyle 34700

[=4]

DESTE: *Fars.* 1. Elde tutulabilecek şekilde bir araya getirilmiş şeylerden meydana gelen bağ, demet, tutam, bağlam:

“Bâb-ı Âlî Caddesi'nin sert rüzgârına bir **deste** kâğıt atanlar, birer kenara çekiliyorlar.”

(d. 30594)

2. Yağlı güreşte pehlivanların ayrıldığı beş dereceden en küçüğü:

“Ben de Saraçhânebaşı'ndaki güreş meydanına gittim. (...), **desteden**, küçük ortaya, büyük ortaya, başa kadar, vücutları zeytin yağından parıl parıl, çift çift meydana gelen pehlivanları seyrettim.”

(d.+den 21307)

d. 21742

[=3]

DESTEK: *Fars.* 1. Bina, duvar, ağaç vb. şeylere dik durmaları, yıkılmamaları için dayanan şey, dayanak, dayak, dayangaç:

“Bu parçaların oraya muvakkaten konulduğunu, o sütunların ve o sütun başlıklarının **destek** yerine kullanılmadıklarını (...) anlamak için ne âlim ne de sanatkâr olmaya lüzum vardır.”

(d. 6738)

2. ***Destek olmak**: Yardımcı olmak, kuvvet vermek:

“(…) şark muvazenesine en sağlam bir **destek olacak** siyasî, dür-bîn, ahlâkı ve bünyesi metin bir milletiz.”

(d. 12657)

d. 11925

d.+ler 6728

[=4]

DESTERE: Testere kelimesinin eski metinlerde geçen ve bugün halk ağzında kullanılan asıl şekli:

“Rûh.u bir **destere** gibi kes-en yalnızlık”

d. 39117

[=1]

DESTGÎR: *Fars.* Elden tutan (kimse), yardımcı, muin:

“En sâdık **destgîr.imiz** say câm.ı”

d.+imiz 38273

[=1]

DESTÎ: *Fars.* Testi, Geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen, toprak, cam, metal vb. maddelerden yapılan su kabı:

“Yeniçerinin bile dem-i intizârında Nizâm-ı Cedîd'e fırlattığı itiraz: ‘Biz **destiye** kurşun atar, keçeğe kılıç çalarız’ dı.”

(d.+ye 21095)

d.+yi 2922

[=2]

DESTRES: *Fars.* ***Destres olmak**: Erişmek, elde etmek, kazanmak, nail olmak:

“Balkan harbini kapayan muahedelerin Balkanlar'da bu neticeye **destres olmadıkları** meydandadır.”

(d. 13840)

d. 12547, 12564

[=3]

DESTÛR: *Fars.* 1. İzin, ruhsat, müsaade:

“Huzûrundan çıkmak için **destûr** istememe vakit bırakmadı.”

(d. 34560)

2. Tarikat geleneğinde bir işe başlanırken söylenir:

“De-sün **Destûr** mihrâbıhafâ.dan”

(d. 37947)

[=2]

DETHIER: Dr. Phillip Anton Dethier. Müze-i Hümayun'un, Sadrazam Edhem Paşa'nın oğlu Osman Hamdi Bey'den önceki Alman müdürü: "**Dethier** gibi, ihtiyar Mordtmann gibi nicesi ömürlerinin en güzel senelerini bu surların dibinde ge çirmiş, bu efsunlu vak'anın hazzına doyamamış."

d. 6099

[=1]

DEV: *Fars*. 1. Çok iri ve kuvvetli, korkunç masal tipi:

"Ortaçağın'ın sâdedil insanları, cesîm şeyleri **devlere** benzetirlerdi."

(d.+lere 26681)

2. Olağandan çok büyük:

"(... vücudları zeytin yağından parıl parıl, çift çift meydana gelen pehlivanları seyrettim. En sonra meydana çıkan Deveci Eyüb kalbimi gururla doldurdu. Bu **devin** ne güzel bir vücudu, ne güzel bir başı var yarabbi!

(d.+in 21300)

3. ***Dev gibi**: Çok büyük, çok kuvvetli, çok iri:

"Bin atlı akın.larda çocuk.lar gibi şen.dik/
Bin atlı o gün **dev** gibi bir ordu.yu yen.dik"

(d. 35827)

d. 857, 1112, 1131, 4836, 6138, 6181, 6516, 6670, 6899, 14942, 16909, 17636, 18306, 21016, 21328, 23954, 26665, 26672, 26675, 26681, 26683

d.+den 31086

d.+ler 21344

d.+lere 5166, 26671

d.+leri 26700

d.+lerle 18461

[=32]

DEVÂ: *Ar*. 1. Çare, tedbir:

"Gördük ki ne silâhlarımızın muzafferi-yeti, ne de Avrupa siyaset-i hâriciyyesinin müzaheretini o derde **deva** değilmiş."

(d. 13043)

"Derd bîpâyân **devâ** bulmak muhâl ender muhâl"

(d. 38993)

2. ***Devâ-yı mutlak**: Kesin, kat'î çare:

"Gönül hem bir **devâyımutlak** iste-r hem kabûl et-mez"

(d. 37849)

d. 13034, 23210, 23217, 23229, 37580

d.+dır 11957

[=7]

DEVÂİR: *Ar*. Daireler:

"Bugün bu kadar felâkete karşı elimizde muntazam işler yegâne müessesese Hilâl-i Ahmer'dir. O da beynelmilel bir şirkettir. Halbuki bütün **devâirimiz** onun gibi muntazam işler birer müessesese olmak mecburiyetindedirler."

d.+imiz 15805

[=1]

DEVAM: *Ar*. 1. Bir durum üzere sürüp gitme, sürme, kesilmeme:

"Tiryaki bir ocak ihtiyarının vücudunu haber veren o metin taş, ölümün ortasında kavuğu yıkmış, hâlâ fetih rüyasını görüyor gibi dalgın duruyordu. Zaten Eyüb, o rüyanın toprakta mücessem bir **devamı** değil mi?"

(d.+ı 7191)

2.1. ***Devam etmek**: (Bir işe veya yere) Sürekli gitmek, devâmı bırakmamak, müdavemet etmek:

"Babam, Selanik Adliye Müfettişliğinde bir me'mûriyet almıştı. Gündüz me'mûriyetine **devam ediyordu**."

(d.+ediyordu 120)

2.2. ***Devam etmek**: Sürüp gitmek, sürmek, kesilmemek:

"Türklüğün Bursa devrindeki Müslümanlığından bir sükûn âlemi, olduğu gibi, yerinde kalmış. Ortada bir havuz. Murad Hudâvendigâr devri **devam ediyor** gibi."

(d.+ediyor 780)

"Ey tatlı ve ulvî gece Yullar.ca **devâm et**"

(d. 36784)

d. 14098, 19900, 34302, 36976, 37637

d.+edebildiği 15006

d.+edebilir 5949

d.+edeceğim 31427

d.+edecek 8038, 23486, 32164

d.+edecekler 12783

d.+eden 4376, 5856, 5873, 14060, 18528, 23096, 25922, 32256

d.+ederdi 717, 8627, 10237

d.+ederek 8406, 9519, 10468, 11113, 34440

d.+edermiş 10886, 10981

d.+ederse 11688, 27758, 33422

d.+edilebilir 2414

d.+ediliyordu 26999

d.+edip 26675
d.+ediyor 780, 10564, 14200, 19658, 24452, 25418, 28264, 30921, 32747
d.+ediyordu 120, 2545, 3325, 6521, 8741, 9137, 28263, 30282, 32251, 33756, 34742, 35049, 35307
d.+ediyorlar 27821, 29627
d.+ediyormuş 24716
d.+eterek 22396
d.+etiyor 22354
d.+etmek 6502, 17556
d.+etmekle 17559
d.+etmemi 34580
d.+etmesi 33913
d.+etmeyi 7142
d.+etmiş 2381, 3351, 9868, 26312, 32802, 34495
d.+etmişti 10850
d.+etmiştir 5271
d.+etseydi 21173
d.+etti 1825, 4018, 4769, 5305, 9752, 11088, 11665, 14047, 20433, 24913, 26029, 28582, 32589, 32719, 32757, 33480, 33536, 33540, 34178, 35045, 35053
d.+ettiği 24404
d.+ettiğim 5885
d.+ettiğini 18717, 25825
d.+ettik 1721, 8962
d.+ettikleri 11185
d.+ettikten 15006
d.+ettim 6535, 34582, 34650
d.+ettirmiş 32729
d.+ettirmişti 8672
d.+ı 7184, 8932, 12559, 37693
d.+ıdır 17334
d.+ına 23628
d.+ından 33756
d.+ını 14672, 23626
d.+ıydı 36334
[=123]
DEVAMLİ: Sürekli, daim:
“Devlet **devamlı** bir kudret olduğuna göre kudretli adamlar tarafından sevkedilir.” (d. 35259)
“Yüz.lerce ağız.dan koro hâl.inde **devamlı**/ Bir erganun âhenk.i yayıl-makta derin.den” (d. 36036)
d. 15575

[=3]
DEVAMSIZ: Devam etmeyen, süreksiz:
“Bu işler için siyâsi gazeteleri kullanmak pek ehemmiyetsiz, pek **devamsız** bir tesîr yapar.”
d. 28625
[=1]
DEVÂ-SÂZ: Ar.+Fars. Çare bulan:
“Her şeyi yapıyor, devletin zaaflına bir türlü **devâ-sâz** olamıyorlardı.”
d. 6570
[=1]
DEVÂT Ü SEYF: Ar. Divit ve kılıç. ***Devât ü seyf-i hasâfet**: Hükümde kuvvet ve olgunluğun divit ve kılıcı:
“Kanbur acıklı güft ü gûsundan sonra bu felsefede duruyor:
‘Bir öyle devletin ki hilâfet elindedir,/ Bî-şek devât ü seyf-i hasâfet belindedir.’ (...)”
d.+i+hasafet 30939
[=1]
DEVE: Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan:
“Resûlullah, **devenin** çöktüğü o yerde bir mescit bina edilmesini arzu etmiş, bu mescit bina edilirken ashabıyla beraber çalışmış, kendi mübarek elleriyle kerpiç taşımış.”
(d.+nin 7121)
d. 20866, 32452
d.+de 24602
d.+dir 32453
d.+nin 7111
d.+sinin 7103, 9427
d.+yi 3507
[=9]
DEVECİ EYÜB: Yahya Kemal’le çağdaş bir pehlivan:
“Ben de Saraçhânebaşı’ndaki güreş meydanına gittim. (...) En sonra meydana çıkan **Deveci Eyüb** kalbimi gururla doldurdu.”
d. 21310
[=1]
DEVERÂN: Ar. Dönme, dolaşma. ***Deverân etmek**: Dönüp dolaşmak, dönmek:
“Son harbden beri ağızlarda umûmî bir söz **deveran** ediyor.”
(d.+ediyor 24127)
d.+eden 5245

- d.+ederken 7257
d.+etmiş 27632
[=4]
- DEVİR: Ar. 1. **teşmil**. Zaman:
“*O devirde şehrin kendi vatan evlâdı olan müte hassıslar tarafından imar edilebileceğine dair bir kanaat yoktu.*”
(d.+de 8080)
“*Bir devir.i lânet.iyle boğ-an şâir.in Sis.i/ Vicdan ve rûh elem.lerinin en zehirli.si*”
(d.+i 35864)
“*Çık tayyızamân et açıl-ır her perde/ Bir devr geç-ir iste-diğin her yer.de*”
(d. 38042)
2. ***Devr-i alem**: Dünya seyahati:
“*Jules Verne gemilerde kazadan kazaya uğrayarak devr-i âlem yapan bir çocuktü.*”
(d. 6496)
- d. 1148, 4184, 5183, 5183, 5356, 6808, 6808, 12472, 12492, 13216, 17132, 18350, 21522, 21522, 22956, 22959, 23113, 23710, 24030, 24100, 24985, 24985, 24986, 25017, 26997, 27780, 27780, 28034, 28094, 28141, 28807, 28813, 28834, 28835, 28946, 30086, 30731, 31590, 32190, 32190, 32961, 33177, 33181, 33538, 37092, 38325
- d.+de 3066, 3526, 3705, 3751, 4222, 4319, 5106, 5168, 5374, 5680, 5695, 5805, 6786, 7514, 7600, 8073, 8073, 9726, 12455, 13056, 13194, 13620, 17039, 17203, 19428, 19816, 20457, 22160, 22162, 22463, 23074, 24047, 24099, 24103, 24934, 24937, 25780, 26143, 26492, 26837, 27677, 28050, 28519, 28788, 29994, 31245, 31375, 32098, 32249, 33185, 35456
- d.+deki 964, 1581, 4447, 5527, 9360, 26173, 32244
- d.+den 5561, 6393, 16984, 22956, 24895, 26599, 28136, 28795, 31410, 33312, 35417, 36039
- d.+devir 6788
- d.+dir 4201, 21577, 23117, 30089
- d.+e 6393, 6408, 21936, 21936, 24707, 24707, 26957, 30829
- d.+i 780, 4820, 5521, 5572, 6409, 6787, 7481, 7719, 9867, 13398, 13987, 14987, 16192, 16679, 18247, 19148, 21501, 21577, 22225, 22465, 22692, 22718, 22970, 24849, 26508, 27558, 27559, 27559, 27694, 27901, 30717, 30810, 30813, 31591, 33155, 33169, 36003
- d.+idir 12492, 21578, 23084, 33164
- d.+imiz 12717, 17621
- d.+imizde 2495, 27441, 30402
- d.+imizin 1114, 27440, 27442, 28688, 34324
- d.+in 1075, 1474, 3971, 4838, 5113, 5201, 5423, 5730, 6184, 7488, 7540, 7567, 8036, 9074, 10002, 11229, 11235, 11952, 12112, 13191, 13192, 14539, 16955, 17342, 18451, 19192, 19419, 20947, 22780, 23764, 23771, 23778, 24934, 26500, 26687, 28128, 28135, 28145, 28146, 28273, 28297, 28473, 30028, 30110, 30383, 30868, 31541, 31591, 33112, 33156, 33165, 33166, 33485, 33657, 33881, 34086, 37954
- d.+inde 777, 953, 1038, 1063, 3613, 3690, 3731, 4220, 4474, 4689, 4705, 4883, 4897, 5104, 5112, 5117, 5339, 5365, 5369, 5479, 5507, 5516, 5550, 5555, 5577, 5648, 5831, 5888, 5958, 5980, 6078, 6413, 6419, 6489, 6492, 7491, 8005, 8565, 8580, 13207, 13464, 13917, 14271, 16361, 19496, 19659, 19802, 21735, 21932, 22091, 23127, 24822, 24873, 24873, 24874, 25794, 25810, 25862, 25895, 25983, 26197, 26406, 26767, 26811, 27707, 28194, 28345, 28838, 29897, 30576, 30804, 31503, 32675, 32743, 35256, 37075, 37362, 37364, 37366, 37368, 37372, 37373, 37375, 37377, 37379, 37511, 39281, 39286
- d.+indedir 13917, 18157, 19804, 23734, 30819
- d.+indeki 778, 6484, 15546, 35359
- d.+inden 286, 418, 770, 4191, 4825, 6718, 7202, 7253, 12988, 12989, 15152, 22972, 23126, 24645, 24651, 27159, 28197, 29612, 29614, 29620, 29621, 31140, 33115
- d.+ine 4319, 5342, 6328, 6372, 9314, 13514, 14200, 16682, 16752, 21460, 21581, 22464, 26260, 26618, 29622, 30007, 30510, 31540, 32964
- d.+ini 3110, 3489, 4189, 5441, 5445, 5638, 7080, 7424, 9606, 12963, 21583, 21706, 25019, 25777, 25778, 25778, 25779, 28513, 30497, 32104, 33513, 37064, 38124, 38169
- d.+inin 705, 962, 976, 3598, 5426, 5564, 6170, 6225, 6228, 6593, 7418, 7647, 8011, 9264, 15152, 17332, 18248, 18564, 19397,

20080, 21581, 22529, 24079, 25802, 26266, 26400, 26604, 31547, 31566, 31690, 32420, 32955, 33091, 35059, 36374
d.+ininin 25986
d.+iydi 4820, 32962
d.+iyle 22030
d.+iymiş 1073
d.+ler 4855, 5354, 5799, 5836, 5847, 14732, 17628, 27562, 32560, 32965, 33548
d.+lerce 2914
d.+lerde 5359, 5401, 5402, 5428, 5428, 5911, 6140, 12141, 12141, 12142, 12220, 14722, 15360, 17668, 19437, 19520, 19635, 21081, 27674, 29654, 29656, 32477, 32507, 35098, 35107
d.+lerdeki 19539, 26685
d.+lerden 25398, 25418, 31648, 35106
d.+lerdi 3729
d.+lere 4123
d.+leri 6338, 19749, 31548, 32714
d.+leridir 27563
d.+lerimiz 30812
d.+lerimizde 3002
d.+lerimizdeki 14188
d.+lerimizde 18074
d.+lerin 2262, 22138, 24845, 27557, 29036, 32549, 36235
d.+lerince 4916
d.+lerinde 3344, 5596, 6429, 14702, 15358, 15359, 19519, 21166, 21515, 25880, 26623, 31395
d.+lerinden 757, 7923, 31324
d.+lerini 27731
d.+lerinin 7093, 7503, 7849, 28170
d.+i+alem 22119
d.+i+alem.den 22609
d.+i+hazır.da 22534
d.+i+hükümet.i 22668
d.+i+intibah 30540
d.+i+istibdat.da 21958
d.+i+tekamül.ünü 22047
[=532]

DEVİR-: 1. (Dik veya ayakta duran bir şeyi) Düşürüp yatık duruma getirmek:
“Aşk ruhun yanıklığı ve uzun bir susamak olduğu için bütün o şâirler şiirlerinde Cem'in şarap küplerini devirirler.”
(d.-irler 28254)

2. **mec.** (Bir kimseyi veya hâkim durumda olan bir kuvveti) Mevkiinden düşürmek:

“Arnavutluk isyanı ve Halaskar vukuatı İttihat ve Terakki'yi devirince Ali Kemal, derhâl İstanbul'a döndü.”

(d.-ince 10109)

“Ne pehlivan.ları bir bir kap-ıp devir-miş ölüm”
(d.-miş 38539)

3. ***Gözlerini devirmek:** Öfkeyle dik dik bakmak:

“Onun ıztırâbı karşısında lala ve haremağası bana düşman gibi gözlerini deviriyorlardı.”
(d.-iyorlardı 34577)

d.-dikten 4183, 23610, 33885

d.-diler 10332

d.-ebildi 26150

d.-edevire 7817

d.-en 25936

d.-enlerin 26616

d.-meye 5206

d.-miş 11729

[=14]

DEVLET: Ar. 1. Belli bir toprakta bir hükümet idaresi altında teşkilatlanmış bulunan bağımsız siyasi topluluk, milletin hukuki şahsiyet kazanmış şekli:

“Türk askerdir, intizam, inkıyad ve itaati fitraten sever. Bu devlet onun bu meziyetinden çıktı.”

(d. 28442)

“Kur-duğun devlet asır.larca muzaffer yürü-dü”
(d. 35971)

2. ***Devlet-i dünyâ:** Dünya devleti, dünyaya ait devlet:

“Minnet Hudâ.ye devletidünyâ fenâ bul-ur”
(d. 37879)

d. 1058, 1466, 1515, 1568, 1570, 2585, 2586, 2706, 2760, 3276, 3446, 4345, 4693, 4779, 4811, 4822, 4891, 4895, 4929, 5099, 5291, 5303, 5821, 5853, 5919, 5984, 6561, 6574, 7346, 7354, 7474, 8747, 10041, 10869, 11530, 11576, 11787, 11981, 12051, 12120, 12121, 12133, 12172, 12192, 12487, 12516, 12705, 12707, 12709, 12745, 12746, 12845, 12968, 12979, 12984, 12984, 12988, 13882, 13970, 13983, 14055, 14724, 14761, 15079, 15862, 16150, 16263, 16322, 16367, 16369, 16791, 16800, 16805, 16820, 17314, 17948, 18134, 18245, 18252, 18339, 18459, 18478, 18842,

19529, 19655, 19774, 19775, 21096, 21433, 21449, 21471, 23296, 23298, 23301, 23568, 23741, 23750, 23762, 23777, 23881, 23925, 24025, 24035, 24118, 24143, 24152, 24184, 24487, 24646, 24914, 24927, 25229, 25355, 26126, 26134, 26143, 26174, 26181, 26421, 26449, 26465, 26533, 26795, 26808, 26855, 26979, 27121, 27175, 28432, 30058, 32474, 32613, 32710, 33282, 33309, 33311, 33438, 33630, 33633, 33693, 33717, 33770, 33782, 33862, 34036, 34047, 34142, 34227, 34343, 34411, 34419, 34434, 34506, 34798, 34823, 34837, 34935, 35004, 35096, 35099, 35115, 35125, 35168, 35175, 35228, 35247, 35255, 35367, 37195, 38519, 39112

d.+e 1251, 2904, 5297, 5298, 5928, 9614, 11549, 12191, 12253, 12504, 13863, 13886, 13983, 17164, 18745, 21428, 26805, 27144, 33714, 33869, 33895, 33948, 34818, 35028, 35124, 35507

d.+i 3283, 4572, 4691, 4696, 4923, 4938, 5136, 7482, 7486, 10187, 11954, 11978, 12050, 12458, 12494, 12502, 12514, 12710, 12980, 13007, 13034, 13173, 13237, 14258, 14265, 14276, 15527, 15718, 15913, 15926, 15937, 15938, 16046, 16058, 16061, 16262, 16370, 16382, 16383, 16385, 16398, 17442, 17830, 17832, 17832, 17833, 18190, 18251, 18846, 19158, 21096, 23256, 25250, 26130, 26170, 26180, 26230, 26471, 26621, 26806, 26853, 26989, 32609, 33047, 33512, 33750, 33771, 33911, 35183

d.+i+islamiyye 2597, 21471

d.+i+osmaniyye 15821, 15834, 15845, 15849, 16159, 21426, 21427, 22020

d.+i+osmaniyye.nin 15837, 15854, 24126

d.+i+osmaniyye.ye 16150

d.+i+osmaniyye.yi 15817, 15829, 15839, 23199, 23201, 23304

d.+idir 12051

d.+imizi 26422, 26450

d.+in 1089, 1221, 1449, 2497, 2499, 2600, 2805, 3928, 4247, 4411, 4688, 4880, 4901, 4937, 5103, 5114, 5146, 5282, 5301, 5321, 5461, 5483, 5602, 5916, 5918, 5943, 5952, 6562, 6566, 6568, 6953, 9588, 9631, 9698, 11407, 11526, 12143, 12179, 12971, 12977, 13030, 13132, 13237, 13872, 13999, 14266,

14580, 15074, 15922, 15951, 16351, 16619, 16679, 17779, 17830, 17834, 18194, 18383, 18460, 18463, 19665, 21971, 23209, 23216, 23237, 23297, 23755, 23763, 23809, 24089, 24182, 24573, 24654, 24728, 24740, 24776, 24896, 24920, 24937, 25194, 25230, 25248, 25694, 25768, 25820, 25914, 26138, 26144, 26599, 26633, 26680, 26795, 26837, 26857, 27136, 27230, 27601, 30928, 32604, 33061, 33277, 33280, 33293, 33395, 33419, 33446, 33484, 33550, 33571, 33583, 33683, 33690, 33702, 33765, 33772, 33855, 33856, 33874, 33892, 33942, 34224, 34964, 34973, 35001, 35120, 35202, 35223, 35247, 35389

d.+inde 16265

d.+inden 14257

d.+ine 5029, 12750, 14256, 15911, 16250, 16260, 16379, 16399, 17835

d.+ini 15908, 16609, 20838, 24838, 24970, 26996

d.+inin 1041, 1050, 6160, 14274, 14787, 14835, 15682, 15948, 15953, 16054, 16364, 16388, 17840, 17881, 18234, 18234, 30863

d.+iyle 13661, 15727

d.+iz 21449

d.+ken 21427

d.+le 16712, 30933

d.+ler 1033, 5068, 11527, 11528, 11610, 11855, 13314, 14711, 15849, 15876, 15959, 16053, 16244, 16295, 16331, 16388, 16399, 17824, 17835, 17937, 17938, 18603, 18784, 18835, 19583, 21444, 23929, 24037, 25930

d.+lerce 12549

d.+lerden 12689

d.+lerdir 16293

d.+lere 2711, 12447, 12638, 12681, 15065, 15157, 15851, 15856, 15887, 15951, 16059, 16319, 17590, 19475, 19476

d.+leri 8085, 10246, 12148, 12273, 14514, 17938, 18833

d.+lerin 1230, 2751, 2868, 4378, 5946, 11608, 11915, 12151, 12292, 12430, 12444, 12446, 12531, 12532, 12550, 12627, 12650, 13392, 14020, 14515, 15060, 15092, 15328, 15538, 15550, 15550, 15670, 15685, 15697, 15907, 15912, 15914, 15919, 16060, 16146, 16153, 16156, 16159, 16178, 16187, 16189, 16216, 16219, 16226, 16232, 16255, 16260,

16263, 16271, 16280, 16376, 16377, 16397,
17878, 17943, 17968, 19582
d.+lerinden 5098
d.+lerine 2703, 16382
d.+lerini 15837, 20839, 26719
d.+lerinin 7002, 8154, 11719, 12662, 15863,
15909
d.+leriyle 23746
d.+lerle 2870, 15716, 15891, 16026, 16379
d.+te 14761, 19777, 26124, 33301, 33307,
33487, 33675, 34630, 35405, 35416
d.+ten 6816, 11523, 11555, 18339, 21433,
34091
d.+tir 21476
d.+tirler 26210
[=607]

DEVLETÇİ: Devletçilik sistemine taraftar olan,
birtakım işlere devletin müdahale etmesini
isteyen, bu işlerin devlet elinde daha verimli
olacağına inanan kimse:

“(…) biz asırlardan beri **devletçi** ve ordu
hâlinde bir millet olduğumuz için milletin timsali
olan bir fert bizde fırtınanın fevkinde tecelli
etti.”
(d. 18319)
d. 10451, 11977, 27848
[=4]

DEVLET EFENDİ: Cavit Bey'in

yakın dostlarından biri :

“(…) Cavit Bey'in en yakın ve mahrem dostları
Kaptan Paşazade Mahmut Bey, Sait Paşa'nın
damadı Nuri Bey, **Devlet Efendi** ve Hallaçyan
Efendi ve erkekli kadınlı Lorando ailesi idi. Bu
âleme uzak bakar ve temas etmezdim.”
(d. 11418)
d. 11461
[=2]

DEVLETLİ: Nimet ve mutluluğa ermiş ulu
(kimse) [Mevki ve rütbe sâhiplerine, büyük
kimselere hitap sözü olarak da kullanılırdı]

***Devletlü**: Osmanlı Devleti'nde vezir, müşir gibi
büyük rütbe sâhiplerine verilen unvan:
“Pâdişâhı ve nice **'devletlü'**leri kendine bir
müddet hayrân edebilir miydi?”
(d.+leri 33700)
d.+lerin 12707
[=2]

DEVLET MATBAASI: III. Selim zamanında
kurulmuş olan Osmanlı devlet matbaası:
“Şu musahabemizde bahsi geçen Viyana
seferini, harikulade güzel ve canlı olarak
nakleden ve son senelerde **Devlet Matbaası'nda**
basılıp neşrolunan Silâhtar Mehmed Ağa'nın
târihinden okuyunuz.”
d.+nda 25422
[=1]

DEVİRAN: Ar. 1. Zaman, çağ:

“(…) kendileri kadar devirden ve **devrandan**
memnûn olmayan Molla da onlara yüz
veriyordu.”
(d.+dan 33323)
“**Devran** nice mehrû.ların endâm.ından/
Yüz kerre piyâle yap-tı yüz kerre sebû”
(d. 38436)

2. Bazı tarikatlarda dervişlerin halka teşkil
ederek dönmek suretiyle yaptıkları zikir:

“Cuma günleri zikir ve **devran** olduğu saatlerde
seyircilerle dolar, erkek mahfilleri gibi,
kadınlara mahsus kafeslerinde iğne atılsa yere
düşmez derecede kalabalık olurdu.”
(d. 1981)
d. 1980, 28005, 28005, 37507, 37645, 38120,
38122, 38346
d.+a 28024
d.+ın 35023
[=12]

DEVRE: Ar. Başı sonu belli zaman parçası,
dönem:

“Hasretle hastalıklar arasında geçmiş nakıs bir
tahsil **devresinden** sonra Üsküb'e döndüm ve
biraz sonra da İstanbul'a gönderildim.”
(d.+sinden 2089)
“O mutlu **devre.de** İtrî.ye en yakın bir dost/
Işıklı dantele.ler bestekâr.ı Hâfiz Post”
(d.+de 35992)

d. 1915, 8611, 10141, 13974, 15848, 15852,
15863, 17611, 18280, 23114, 23926, 23934,
24781, 33195, 36895, 39047
d.+de 9761, 10061, 10088, 10110, 10234,
10257, 11489, 13556, 13868, 14773, 15832,
15848, 18094, 18428, 18520, 18636, 18640,
18642, 18798, 21428, 24350, 25828, 25885,
26887, 28743, 30408, 30808, 30820, 32261,
32273, 32761, 34207, 36220
d.+dedir 13949, 15868, 16036, 27629

d.+deki 10058, 32254
d.+den 29881, 37107
d.+deydi 12194
d.+dir 8613, 15865, 23927
d.+i+cuşış.ten 23228
d.+lerde 14725, 14737, 15485
d.+lerdeki 18365, 19358
d.+lerinde 10552, 23374, 27803, 27806,
31646, 34055
d.+lerini 4173, 4193
d.+mizde 18516, 21163
d.+mizin 18246
d.+nin 9200, 10304, 15847, 17740, 23934,
26903, 28193
d.+si 2367, 2390, 2390, 2416, 2417, 4133,
14579, 21665, 22467, 22850, 23218, 23489,
24519, 24782, 24955, 28733, 29879, 29880,
31641, 31643, 31659, 32256, 34126, 34168
d.+sidir 10142
d.+sinde 2481, 2571, 8765, 10685, 14316,
14791, 14951, 15462, 18318, 21509, 21651,
22716, 22845, 23609, 23636, 23791, 24252,
24265, 24347, 26620, 27798, 31412, 32178,
32388, 32949
d.+sindeki 25368
d.+sinden 2088, 3499, 22748, 22768, 28572
d.+sine 2418, 12540, 12891, 15162, 18319,
21714, 28572, 30501, 30555
d.+sini 18205, 21658, 23225, 24797, 31358,
31958, 32369
d.+sinin 17903, 24795
d.+siydi 14580
d.+ydi 32414
d.+ye 13396, 15806, 18733
d.+yi 4265, 10238
[=167]
DEVREDİL:- Bir yerden bir yere aktarılmak,
nakledilmek:
“Sön-mez seherîhaşr.e kadar şî'rikadîm/
Bir meş'ale.dir **devredil-ir** el.den el.e”
d.-ir 38049
[=1]
DEVRE-Î ŞÎ'R-ENGÎZ: Ar.+Fars. Şiiri
karıştıran devir:
“Bu **devreîşi'ringîz** ooh bu hoş hengâm/
Saç-ar guyûsiemel hâkdânihândever.e”
d. 39270
[=1]

DEVRET:- 1. Dolaşmak:
“İlk eserinden beri iklim iklim dünyâyı **devretti**,
lâkin kalbi Türklerde kaldı. Loti'yi bize bağlayan
bin bir sebep var.”
(d.-ti 20974)
2. Baştan sona değin okumak, bitirmek:
“Kari'den sarf-ı nazar Abdülhak Hâmid'e dâir
yazı yazanlar(dan) onun külliyâtını **devretmiş**
kaç kişiye tesadüf olunur.”
(d.-miş 19352)
3. Dönmek, kendi mihveri etrafında hareket
etmek:
“Hiç dur-madan hayât öğüt-ür **devret-en** bu
çark”
(d.-en 36608)
d.-en 37425
d.-mez 37977
d.-miş 8778
d.-se 38258
d.-tiği 38318
[=8]
DEVRİL:- 1. İktidardan uzaklaştırılmak:
“Sultan Mustafa **devrilmış** ve Sultan Mahmud
tahta çıkarılmıştı.”
(d.-miş 33513)
2. Dik ve ayakta iken yatık duruma getirilmek,
düşürülüp yere yıkılmak:
“Araba **devrildikten** sonra yol gösterenler çok
olur.”
(d.-dikten 25030)
d.-dikten 15333, 26181
[=4]
DEVREYLE:- Dönmek, kendi mihveri etrafında
hareket etmek:
“Seyreyle-diğın semâiMevlânâ.dir/
Devreyle-yen ecrâmicihânârâ.dir”
(d.-yen 38162)
d.-sün 37574
[=2]
DEVR-Î AHMED HÂN: Ahmed Hân devri:
“Neşve ver-dim cûşış.imden **devriAhmedHân.e**
de”
d.+e 37764
[=1]
DEVR-Î BAHÂR: Ar.+Fars. Bahar vakti:
“Ne cûşânışerâbülâle bir **devribahâr.ıydı**”
d.+ıydı 37350
[=1]

- DEVR-İ FÛTÛH: Ar.Fetih zamanı:
 “**Devrîfûtûh.u SûrîSirâfl müjdele-r**”
 d.+u 37169
 [=1]
- DEVRİLİŞ: Devrilme işi, kendiliğinden yatkın duruma gelme:
 “İşve.yle **devriliş** saçılış örtünüş.leri”
 d. 37047
 [=1]
- DEVR-İ MECLİS: Ar.Toplanma vakti:
 “**Devrimeclis ben.a girdâbîbelâ.dır sensiz**”
 (d. 37803)
 [=1]
- DEVR-İ SULTAN SELİM: Sultan Selim zamanı:
 “**DevriSultanSelim.i** yazmak için/
 Seyfimeslûl kıl-dı hâme.sini”
 d.+i 38011
 [=1]
- DEVRIYE: Ar. Dolaşarak güvenliği sağlayan nöbetçi:
 “Sağında Silâhçı Tahsin, solunda Fedaî Eyüb'le, bir ihtilâl **devriyesi** gibi geziniyordu.”
 d.+si 10663
 [=1]
- DEVŞİR-: 1. Toplamak, dermek:
 “Harb-i Umûmî senelerinde, kitap **devşirmek** merakını edinmiş, muttasıl çarşıya; Sahafalara devam etmiş.”
 (d.-mek 9874)
2. Osmanlı Devleti'nde yeniçeri ocağında asker olarak yetiştirmek, saray hizmetlerinde kullanmak üzere reâyâ çocuklarını toplamak:
 “O vakit bu neferleri Hristiyan'dan **devşirirlermiş.**”
 (d.-irlermiş 35351)
 d.-di 10163
 d.-eceğiz 35340
 d.-ir 13611
 d.-meyi 35341
 d.-mezsek 15418
 d.-miş 26790
 [=8]
- DEVŞİRİL-: (Osmanlı Devleti'nde reaya çocukları) Yeniçeri ocağında yetiştirilmek üzere toplanmak:
 “Neferlerin, **devşirilirken**, sağlam bünyeli olmalarına pek ziyâde dikkat edildiğindendi.”
 (d.-irken 35361)
 d.-eceğine 35346
 d.-seydi 35347
 [=3]
- DEVŞİRME: Osmanlı Devleti'nde Hristiyan tebaa arasından, bu husustaki kanuna göre yeniçeri ocağına alınacak çocukları seçme ve toplama işi:
 “Onun için de o zaman dağ halkından ve köylü çocuklarından **devşirme** yapılırdı.”
 (d. 35363)
 d. 11105
 d.+den 27133
 d.+nin 35352
 [=4]
- DEVVÂR: Ar. Çok dönen, daima dönen, devreden:
 “Gerdun da murâd.inca ol-urmuş **devvâr**”
 d. 38371
 [=1]
- DEV-VÂRİ: Dev gibi:
 “(...) yalçın dağların ortasında kuytu bir körfez, kıyılarında **dev-vârî**, kaya sütunları dikili duruyor.”
 d. 17479
 [=1]
- DEYİŞ: Bir konuyla ilgili olarak anlatılan şeyler, ifade:
 “**Hâfız.Dan Deyiş**”
 d. 38005
 [=1]
- DEYR-İ KÜFR: Ar. Kilise:
 “Vur **deyriküfr.ün** üst.üne rekzîhilâl için”
 d.+ün 37341
 [=1]
- DEYÛ: Diye:
 “Nevbahârıvuslat.ın bas-sun **deyû** ilk ây.ına”
 (d. 7219)
 d. 22, 22, 24, 24, 699, 699, 7224, 7228, 37755
 [=10]
- DÉBATS: Journal des Débats.
 1789 ile 1944 yılları arasında çeşitli isimlerle yayımlanmış haftalık bir Fransız gazetesi :
 “**Débats'nun** muharriri bir genç Lacretelle vardı.”
 (d.+nın 11505)
 d.+ya 11498

[=2]
DİL': Ar. Köşe:
"Üsküp Adliyesi'nin, lâakal yüz senelik bir mimarîyi andıran ve eski zamanları çok hatırlatan bir dâiresi vardı. Polis idaresi bu dâirenin bir **dil'ında** idi."
(d.+ında 1308)
d.+ı 1120
[=2]
DIRAĞŞÂN: Fars. Parlayan, parlak, ışıklı, aydınlık:
"Ne rütbe mihr.i **dırağşân** ol-ur gönül gönül.e"
d. 37388
[=1]
DIŞ: 1. Cisimlerin çevreye bakan tarafları, içte bulunmayan yüzleri:
"İçi, **dışı** resimli bir Ortodoks ibadethanesi."
(d.+ı 3149)
2. Bir kimsenin gözle görünen cephesi, görünüşü, sureti:
" Mouffetard Sokağında fakirane bir odada yaşardı; içi marazî derecede temiz, **dışı** marazı bir derecede pisti, ömründe yıkanmazdı."
(d. 3810)
d. 6729, 14074, 18286, 18941, 29617
d.+a 17218, 17230
d.+ı 3148, 3809, 31173
d.+ımıza 28259
d.+ına 5419, 6835, 10517, 13867
d.+ında 7186, 7565, 8793, 8818, 32173,
32881
d.+ındaki 22044
d.+ından 4537, 10649, 14481, 14495, 15313,
18457
[=28]
DIŞARI: 1. Bulunulan sınırlı veya kapalı bir yere göre dışta kalan yer:
"**Dışarıda**, bahçede, meydana bekleyen mektep çocuklarına birer külah şeker dağıtıldı."
(d.+da 19)
2. Yurt dışı:
"Çünkü Jöntürklük içeride müthiş bir baskı altında, **dışarıda** da pek dağınık bir hâlde bulundu."
(d.+da 4147)
d. 6504, 6833, 9044, 11053, 12906, 20136,
22669, 34549

d.+da 19, 4119, 4146, 17546, 24852, 25656,
35066, 35102
d.+dan 5232, 5310, 10593, 19679, 33008,
33064
d.+sı 34934
d.+ya 8601, 10587, 12908, 17680, 27123,
28232
[=29]
DIŞLI: *İçli dışlı olmak: Çok teklifsiz olmak, kaynaşmak:
" Bizans ve Selçuk bu iki asır zarfında o kadar içli dışlı olmuşlardı ki, Konya'dan İstanbul'a Selçuk şehzadelerinin firar ettikleri, İstanbul'dan Konya'ya Kayserzadelerin iltica hattâ ihtida ettikleri görülmüştür."
d. 4668
[=1]
DIVÂR: Duvar:
" Âhîret öyle yakın seyredil-en manzara.da/
O kadar komşu ki dünyâ.ya divar yok ara.da"
(d. 36057)
d.+larda 35925
[=2]
DIYK: Ar. *Diyk-ı nefes: Nefes darlığı:
" Bu harita yüzünden üç senedir Yunanlılar **diyk-ı nefes** kan ter içinde kalmakla beraber meseleyi yine aynı bulanık gözlerle görüyorlar."
d.+ı+nefes 15978
[=1]
DİCLE: Dicle Nehri, Türkiye'de doğan, Irak topraklarına geçip orada Fırat'la birleşerek Şattü'l-Arap'ta Basra Körfezi'ne dökülen nehir:
" (...) aruz ve hece, iki kardeş nehir, Fırat ve **Dicle** gibi yan yana akıyorlar."
(d. 29233)
d. 2037
[=2]
DİDÂR: Fars. Cenâb-ı Hakk'ın müminlere vadettiği görünüşü, tecellisi:
" Naci'nin:
' Bakmayın bağda fevâreye dildâre bakın/
Dalmayın Kevser'e Firdevs'de **dîdâre** bakın/
Hüsn ü aşk etdi kemâl üzre tecellî bizde/
Göreceğ göz var ise bir bana bir yâre bakın'
gazelini tahmis ettim."
d.+e 2008
[=1]

DÎDÂR-I FAHR-I ÂLEM: Fars.+Ar. (Âlemin, kâinatın iftihar kaynağı, övünme sebebi olan)

Hz. Muhammed (sav)'in yüzü, çehresi:

“*DîdârîFahrîÂlem.i görmek.ti gaaye.si*”

d.+i 37303

[=1]

DÎDÂR-I KİBRİYÂ: Fars.+Ar. Allah'ın, güzellik sıfatıyla tecelli ettiği cemâli:

“*DîdârîKibriyâ.yı kemâl.iyle göster-en/*

Şeydâ gönül.den özge bir âyîne bil-medik”

d.+yı 37452

[=1]

DÎDE: Fars.Göz:

“*Dide-i hûnîn şöyle dursun, dîde, hûn, sirişk, dümü' kelimeleri yerine göz, kan, gözyaşı diyebiliyoruz.*”

(d. 28822)

d.+i+hun.in 28822

[=2]

DİDİKLE-: 1. Hırpalayarak, çekiştirerek parçalamak, didik didik etmek, ditmek:

“*Şimdi yalnız köşede bucakta güvenin*

didiklediği perdeler, pamukları çıkmış minderler, derme çatma levhalar duruyor.”

(d.-diği 6843)

2. Huzursuzluk vermek:

“*Bu devleti Rumeli'de, hattâ bugün kaybolmak üzere olduğumuz yeni Bulgaristan, eski Tuna'da asırlarca didikleyen Çarlık Rusyası bir türlü yerimizden söküp atamıyordu.*”

d.-yen 11988

[=2]

DİDİN-: Çok güçlük çekerek sürekli çalışmak:

“*muttasıl mahkeme karşısına sürüklenmekten, kurtuluş çâreleri araya araya didinmekten, mahkûm sıralarına oturmuş...*”

(d.-mekten 35590)

d.-me 14824

[=2]

DİDİNTİ: Güçlük içinde ve sürekli olarak çalışıp çabalama, didişme:

“*Selîm-i Sâlis samîmi idi. Rusya, Fransa, İngiltere ve Avusturya ile o didintiler olmasaydı eserini daha az bir zamanda tarsîn ederek halk karşısında da muvaffak olacaktı.*”

d.+ler 24093

[=1]

DİDİŞ-: (Biriyle veya bir şeyle) Uğraşıp çekişmek, mücadele etmek:

“*İşte Türkiye'nin iki asırlık sergüzeşti! Bu sergüzeştin ilk iki asrını Rusya ile, son iki senesini de Yunanistan'la didişmekle geçirir.*”

(d.-mekle 15871)

d.-iyoruz 16946

[=2]

DİEPPE NEW-HAVEN: Fransa'nın Seine-Maritime şehrinde yer alan bir ilçe:

“*1906 Temmuzunun on dördünde Paris'den Dieppe-New-Haven tarihiyle Londra'ya gittim.*”

d. 1835

[=1]

DİĞER: Başka, öteki, öbür, sair:

“*Vachette'e, diğer kahvelere uğradığım vakit, artık bu akşam İstanbul'a, döneceğimi haber almış olanlar da elimi sıkarlarken, simalarında hüznle gülümser bir şey görüyordum.*”

(d. 1890)

“*Diğer arap kasîdeserâ.lar da muttasıl/ Yâlel terennüm.üyle oku-rmuş fasıl fasıl*”

(d. 37143)

d. 377, 378, 475, 504, 516, 531, 532, 556, 612, 626, 636, 688, 695, 827, 839, 1250, 1388, 1547, 1601, 1725, 1889, 1999, 2084, 2094, 2279, 2339, 2413, 2486, 2558, 2567, 3168, 3333, 3405, 3568, 3573, 3615, 4109, 4264, 4317, 4712, 4757, 4787, 4822, 5380, 5403, 5421, 5466, 5471, 5587, 5606, 5671, 6009, 6010, 6180, 6441, 6753, 6865, 6873, 7237, 7906, 8109, 8111, 8171, 8231, 8330, 8352, 8417, 8618, 8634, 8691, 8778, 9362, 9401, 9460, 9472, 9480, 9501, 9887, 10029, 10073, 10119, 10406, 10721, 10724, 10808, 10912, 10993, 11136, 11205, 11448, 11478, 11785, 12342, 12615, 13042, 13162, 13214, 13277, 13636, 13962, 14000, 14567, 14570, 14660, 14661, 14677, 15064, 15301, 15457, 15478, 15631, 15843, 15859, 15891, 15951, 16342, 17252, 17687, 17693, 17729, 18019, 18580, 18817, 18902, 18907, 18924, 19073, 19117, 19173, 19227, 19250, 19385, 19545, 19588, 20014, 20095, 20359, 20618, 20667, 20884, 21021, 21143, 21250, 21445, 21703, 22265, 22471, 23176, 23298, 23567, 23696, 23855, 24037, 24123, 24307, 24480, 24482, 24515, 24707, 24808, 24939, 25035, 25127, 25298,

25336, 25430, 25547, 25624, 25650, 25672, 26028, 26084, 26228, 26311, 26460, 26463, 26501, 26812, 26827, 26969, 27034, 27087, 27115, 27203, 27525, 27600, 27821, 27856, 27970, 27971, 28091, 28289, 28384, 28391, 28441, 28464, 28654, 28682, 28724, 29505, 29520, 29753, 29771, 29924, 30521, 31025, 31303, 31453, 31768, 31780, 32030, 32113, 32155, 32217, 32281, 32785, 32915, 32976, 32995, 33019, 33086, 33124, 33733, 33778, 34240, 34340, 34432, 34606, 34681, 34695, 34776, 34793, 34932, 35287, 35334, 35466, 35474, 35494, 36517

d.+i 619, 2066, 2702, 3398, 3891, 5661, 5946, 7699, 7702, 18992, 19326, 19777, 22476, 28038, 30415, 33224, 35136, 35400

d.+inden 5737

d.+ine 5738, 22373, 26314

d.+ini 30765

d.+inin 22368, 29749, 32247

d.+leri 13507, 24970, 27501

d.+lerinden 24786, 29318

d.+lerine 21629

d.+lerini 15219

d.+lerinin 21753, 30595, 33151

[=276]

DİK: 1. Bulunduğu yere göre insanın ayakta durma biçimine benzer şekilde dosdoğru vaziyette duran, bir tarafa doğru eğikliği olmayan:

“Her akşam Babiâli'den beli bükük, boynu bükük, bütün uzviyeti bükük çıkan insanların yerine başını **dik** tutan, dimağı ceyyid, vücûdu metîn ve riyâhatle tirâşide bir millet ikame edebilirsek; işte o zaman ‘Osmanlılık kurtuldu’ diyebiliriz.”

(d. 21126)

2. ***Dik başlı:** Başkasına boyun eğmeyen (kimse), inatçı, dik kafalı, direngen, isyankâr: “Hemen muvaffakiyetsizliğin sebeplerini, hem de an-samîmü'l-kalb, muarızlarının **dik kafalılarında** görürler.”

(d. 12147)

d. 13960, 16945, 21111

d.+ine 3607

[=5]

DİK-: 1. (Biçilmiş kumaş veya deri parçalarını) İğne iplikle birbirine tutturmak suretiyle

giyilecek veya kullanılacak bir şey meydana getirmek:

“Birer minaresi kalmış bu şehirler, eski Rumeli çiftliklerini hatırlatan çitli evler, çardaklar, kendi ördüğünü ve kendi **diktğini** giyen köylüler, ana topraktan ayrılmamış insanlar ve hayvanlar lokantalı vagonun her camundan gözlerimi eğlendiriyorlardı.”

(d.-tiğini 739)

2. (Bir şeyi) Dikine duracak şekilde yere koyup yerleştirmek:

“Ramazanın topları patlarken, anne

Anadolu'nun bağına mavi bayraklarını **diken** Yunan orduları karşısındaki askerlerimizi bir daha hatırlayacağız.”

(d.-en 16892)

“Ok at-an ihtiyar Bektaş Subaşı/

Bu yüksek tepe.ye **dik-ti** bu taş.ı”

(d.-ti 36311)

3. ***Göz dikmek:** Bakmak:

“Cenk orta.sında giy-diği zencirli tolga.ya/ Bir **göz dik-en** gör-ürdü zafer şehsuvâr.ını”

(d.-en 38565)

“Her **göz dik-en** gör-ürdü zafer şehsuvâr.ını/ Kaç kerre gez-di böyle geniş Rus diyâr.ını”

(d.-en 38584)

4. ***Gözünü (gözlerini) (bir şeye) dikmek:**

Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak:

“Lâkin bu asırda Devlet-i Osmâniyye için varit olan Rus tehlikesi eksilmez, bilâkis artar, bütün mümanaatlara rağmen Rusya sarkar, **gözlerini** Akdeniz kıyılarına **diker**, kendi eseri olan Balkan devletlerini Devlet-i Osmâniyye'nin üzerine saldırır.”

(d.-er 15848)

d.-erlerdi 2594

d.-medikleri 14083

d.-miş 10611, 13467, 17426

d.-mişler 3021

d.-ti 33414, 38362

d.-tikleri 3017

[=15]

DİKBAŞLI: Kurumlu:

“**Dikbaşlı** ve sözünü esirgemez bir insan olduğundan, bir polis komiserliğine olsun yükselememiş, orada bir köşede, küçük bir kâtip kalmıştı.”

d. 1318
[=1]
DİKEN: Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri:
“(…) elleri bağlı ve başında **dikenden** bir taç olduğu hâlde, getirirler, öldürülmesini isterler.”
(d.+den 15278)

d. 8666
[=2]
DİKENLİ: ***Dikenli gonca: mec.** İğneleyici, kinâyeli, dokunaklı söz:
“Hâlid Ziya Bey, Rûşen Eşrefe, kitap hâlinde de çıkan meşhur mülakatlarında, aruz yahut hece, iki vezinden birini henüz tercih edemediğini kendine hâs zarafetle söylerken bana **dikenli bir gonca** atıyor ...”

d. 29212
[=1]
DİKİL-: 1. Ayakta durmak, dinelmek:
“Gözlerinde ve dudaklarında tese’ülden ziyâde tel’ine benzeyen bir ifâde ile karşıma **dikildi.**”
(d.-di 23999)
2. (Bina için) Kurulmak, yapılmak, inşa edilmek:
“Heredia kaldı ve son senelerde, Heredia'nın nâmına Luzeinbourg Bahçesi'nde bir âbide **dikilirken**, eski muarızları bile hayranlık ifâde eder şeyler yazdılar.”
(d.-irken 2288)
3. (Göz) Belli bir noktaya ısrarla bakmak, saplanıp kalmak:
“Köprü'de her yerde, bıçkın takımından sözde güzide zümreye kadar eski Şark'ın göreneklerini kollayan binlerce insan tarafından **dikilen** bakışları beni isyan ettiriyordu.”
(d.-en 1591)

d.-ecek 32757
d.-emezdi 17478
d.-en 1590, 3233
d.-ir 31460
d.-meyeceğine 7061
d.-miş 16992, 17395
d.-mişlerdi 4894
[=11]

DİKİLİ: Dikilmiş:
“Kapımızın önünde yüksek bir mezar taşı **dikili** dururdu.”

(d. 707)
d. 707, 3016, 3023, 6195, 6207, 16599, 17469, 17475, 23030, 23103

[=10]
DİKİŞÇİ: Terzi:
“(…) işte bu gençler orada aşçı, kapıcı, **dikişçi** Frenk kızlarıyla evleniyorlar.”
d. 21609

[=1]
DİKKAT: Ar. 1. Düşünceyi bir nokta üzerinde toplama, bir şey üzerinde düşüncesini toplayarak durma:
“Sizin yazılarınızdan, musahabelerinizden kazandığım **dikkat** de bu hasrete inzimam edince Sofya'ya kadar gittim.”
(d. 3451)

“**Dikkat.im** hâdise.nin var-dı derinlik.lerine”
(d.+im 36110)

2. ***Dikkat etmek**: Bir husus gözüne çarpıp ilgisini çekmek, bir şeyi farkedip görmek:
“Makber'i okurken bâzı mısraların altına çekilmiş hâşiyelere **dikkat ettim.**”
(d.+ettim 31208)

3. ***Dikkatini cezbetmek (Dikkatini celp etmek, çekmek)**: İlgi toplamak, ilgiyi üzerinde toplamak:
“Mehmed Celâl'in şiirlerinde ise kadîm tarzda hissetmediğim yağmurlar, bulutlar, adalar, sonbaharlar **dikkatimi cezbediyordu.**”
(d.+imi 2034)

d. 3450, 8404, 8938, 10421, 20803, 33396
d.+e 4736, 12342, 13498, 14480, 14550, 25104, 33331

d.+eden 8542
d.+ederdim 3699
d.+ederim 25380
d.+ederlerse 29263
d.+ederseniz 8205
d.+edildiğindendi 35351
d.+edilecek 10058, 21735, 29746, 30576
d.+edilince 13890
d.+edilirse 27696, 35018
d.+edilmeğe 24164, 28262
d.+edilmeye 13267
d.+ediniz 13455, 27541, 32348, 32489
d.+ediyor 10313, 29065
d.+ediyorduk 8347
d.+ediyorum 20185, 28979

d.+eşayan 1573
d.+et 10193, 26375
d.+etiniz 19151
d.+etmek 11964, 28188
d.+etmekle 3442
d.+etmeye 8403
d.+etmiş 1028, 13170, 14106, 26518
d.+etmişlerdir 10256
d.+etmiyorlardı 8427
d.+etti 15374
d.+ettiği 2111
d.+ettiğim 33395
d.+ettiğimiz 28788
d.+ettiğinizi 20884
d.+ettim 3481, 2590, 8460, 10630, 16991,
19831, 20382, 26398, 31196
d.+imi 2033, 26513
d.+iyle 10452
d.+le 4173, 8001, 8498, 14315, 17221,
19340, 19356, 20448, 25459, 26383, 28902,
29673, 29675, 33129
d.+olunacak 11044
[=85]

DİKKATLİ: 1. Düşüncelerini bir nokta üzerinde toplayan, bir şeyin üzerinde itina ile duran:
“(...) okumakta daha muntazam ve daha **dikkatli** idim.”

(d. 2197)

2. Bir şeyi fark edip görececek, ilgisini çekecek şekilde incelemek:

“Her ne ise bir defa rıhtımı caddeden ayıran parmaklık yanında, bir defa da vapurun merdiveni başında **dikkatli** bir pasaport muayenesine uğradık.”

(d. 1635)

d. 13035, 19013

[=4]

DİKKATSİZLİK: Dikkatli davranmama, yaptığı işe kendini vermeme, çevresinde olup bitenleri fark etmeme durumu, dalgınlık:

“Biraz **dikkatsizlik** fena neticeler veriyor.”

(d. 19973)

d.+inin 19351

[=2]

DİKTATÖRLÜK: Diktatör olma durumu:

“Cavit Bey o zaman hem Maliye Nazırı hem de şiddetle muhalifti. Cemal Paşa'nın Suriye'deki **diktatörlüğüne**, (...) Talat Paşa'nın

programsızlığına ve lâubaliliğine irili ufaklı taşlar, hattâ bazan mütehevvirane kayalar yuvarlardı”

d.+üne 11431

[=1]

DİL: (I) Büyükada'daki mesire yerlerinden biri:
“Ziya Bey şevki, cuşışı, ihtirası severdi. Kendi aramızda, bazan onun evinde, bazan da Ada'nın Yorgolo, **Dil**, Viranbağ, Hiristos mesirelerinde (...) şevklenir...”

d. 8651

DİL: (II) 1. Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya, besinleri ağız içinde evirip çevirmeye, yutmaya ve sesleri çıkarmaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ:

“Hâlâ **dil.imdedir** tuz.u engin deniz.lerin”

(d.+dedir 37044)

2. Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş sistem, lisan:

“Teceddüdü'n yavuz mübeşşiri Namık Kemal bir uçtan bir uca giden memâlik-i mahrûsa-i şahaneye 'vatan', yetmiş iki **dilde** konuşan tebaa-i devlete 'millet' dedi.”

(d.+de 11821)

“Aşk.ın sihirli şarkı.sı yüz.lerce **dil.dedir**”

(d.+dedir 37044)

3. ***Dil uzatmak**: (Bir kimse veya bir şey hakkında) İleri geri konuşmak, haddini aşarak kötü ve saygısızca sözler söylemek:

“Yeniçeri zorbaları, böyle bir ordu yetiştiriyorlar diye Sirozlu İsmail Bey'e ve Kara Osman Oğluna **dil uzatsalar** bile, el uzatamazlar.”

(d.+uzatsalar 35377)

4. ***Dile (Dillere) düşmek**: Herkes tarafından hakkında kötü söz söylenmek, dedikodusu yapılmak, kötü şöhret kazanmak:

“Büyük kızı bir şekercinin karısıydı, güzelliği ve hafifmeşrepliğiyle **dile düşmüştü**.”

(d.+e düşmüştü 495)

5. ***Dile gelmek**: (Müsikî âletleri için) Konuşur gibi ses çıkarmaya başlamak:

“Vâkıâ ney kudüm **gelince dil.e**”

(d.+e 35790)

6. ***Dilden dile** (–nin dilinde, dillerde) **dolaşmak** (gezmek vb.): Herkes tarafından konuşulur olmak:
“Almanya bizsiz sulh etmeyecekmiş! haberi dilden dile geziyordu.”
 (d.+den dile 2816)

7. ***Dili tutulmak**: Çok kuvvetli bir duygunun etkisiyle hiçbir şey söyleyememek, konuşamaz duruma gelmek:
“Karacaahmet’ten bir müddet ayrılamadık, ölümün o siyah bahçesinden çıkamadık. Sonra öyle gönlümüz kapanmış, dilimiz tutulmuş, başımız eğilmiş, yola çıktık.”
 (d.+imiz 10770)

8. ***Dillere destan** (olmak): Herkes tarafından sözü edilir durumda (olmak), çok meşhur (olmak):
“Zamân o gül gibi gül gör-memiş zamân ol-alı/ Gül.ün güzellik.i dil.lerde dâstân ol-alı”
 (d.+lerde 37395)
 d. 4929, 4956, 5849, 9066, 27951, 28014, 32214, 35465, 37461, 37624, 37656, 37670, 37739, 37993, 38902, 38908, 39111
 d.+de 11813, 27647, 27734, 29971, 31294, 31298, 31305, 31308, 31322, 38806, 38830
 d.+den 26002
 d.+den dile 6389
 d.+e 8604, 26003, 31294, 36408
 d.+i 4895, 7158, 8262, 16835, 17019, 24575, 30085, 30085, 30134, 30143, 33820, 34126, 34842, 35670
 d.+im 35965
 d.+imdedir 32315, 35738
 d.+imden 16983, 28504, 30186
 d.+ime 11309
 d.+imi 34997
 d.+imizi 30199
 d.+in 19157
 d.+inde 1119, 1969, 16518, 19434, 23338, 29969, 34867
 d.+inden 7210, 8913
 d.+ine 35021
 d.+ini 20717, 27413, 30447, 32937
 d.+inin 27414, 33674, 33687, 33933
 d.+inizle 16594
 d.+iyle 13729, 34785
 d.+le 4918, 4924, 32208, 34574

d.+lerde 1060, 8146, 12142, 14790, 15272, 27291, 28660, 29961, 29991, 32276
 d.+lerdeki 39147
 d.+lere 13493
 d.+leri 6973, 34837
 d.+lerinde 5015, 5016, 16787
 d.+lerine 5866
 d.+lerini 4551, 14924
 d.+lerinin 27893
 d.+leriyle 4758
 [=112]
 DİLÂRÂ: *Fars.* Gönlü süsleyen (güzel), sevgili:
“(…) ‘Eğer Rûm’un revânında görürsem ben dilârâyı’ diye hâlâ mânâsını pek iyi kavrayamadığım ve makamla okunduğunu o zaman öğrendiğim bu ilâhî’yi o Muhammediyye’de görmüştüm.”
 d.+yı 693
 [=1]
 DİLÂVER: *Fars.* Yürekli, cesur (kimse), yiğit, kahraman:
“Kaptan Paşa’nın divânhânesi kapısında en güzel cübbesi ve destân ile ipekler içinde Şem’i Molla’yi, Tuna’dan gelmiş dilâverlerle senli benli görüşür ve gülüşür görmez miyim!”
 d.+lerle 33537
 [=1]
 DİLÂVER BEY: Yahya Kemal’in anne tarafından dedesi (annesinin babası):
“Annem Üsküb’ü bütün kalbiyle seviyordu. Orada ölmek, orada, İsa Bey mezarlığında, babası Dilâver Bey’in yanında gömülmek istiyordu.”
 (d.+in 96)
 d.+i 45
 d.+in 36, 96
 [=2]
 DİLBER: *Fars.* Gönlü kendine çeken, güzel:
“Bu.na şahid.i kayık.dan iki Rûm dilber.i de”
 (d.+i 38939)
 d. 39243
 d.+inin 38943
 [=3]
 DİL-BESTE: *Fars.* Gönül bağlamış, gönlünü vermiş, âşık:
“Dilbeste.yiz ahbâb.e esîr.iz yâr.e”
 (d.+yiz 38051)
 d.+yiz 38870

[=2]
DİL-CÛ: *Fars.* Dil-cû (-cuy). Gönül çeken:
“*Al deste piyâle.yle sebû ey dîlcû*”
d. 38434

[=1]
DİLDÂDEGÂN: *Fars.* Dildâdeler, âşıklar:
“*Dîldâdegân iç-er dil iç-er dilrübâ iç-er*”
d. 37624

[=1]
DİLDÂR: *Fars.* Gönlü kendine bağlamış olan kimse, sevgili:
“*Hâsılı devrâna, kedere karşı kayıtsızlığa, meyhane levhasına, lâfzı murâd olan kadehe, dîldâra, Vamık'a, Azra'ya kadar bütün kelimeler bu manzumede birer nakarat kabilindendirler.*”
(d.+a 28035)
d.+e 2007, 28024

[=3]
DİLE-: 1. Bir şeyin gerçekleşmesini veya olmasını istemek, ummak, temenni etmek, niyaz etmek:
“*Yâran.la tarab yâr ile vuslat dîle-riz*”
(d.-riz 38214)
2. *mec.* Kendi düşünce, görüş ve isteğini yapmak:
“*Onlara bütün Anadolu'yu ve bütün Suriye'yi diledikleri gibi fethetmeyi, oralarda diledikleri gibi küçük devletler kurmayı ve ancak Bizans İmparatorluğu'nu metbu tanımayı teklif etmişti.*”
(d.-dikleri 5071)
d.-di 4729
d.-diği 3316, 10340, 17021, 25799, 25817, 33281, 33712, 35008, 35009
d.-diğin 10189
d.-diğiniz 23228, 28875
d.-dikleri 5067, 5067, 13551, 26531
d.-diklerini 17174
d.-me 38932, 38932, 38932
d.-meksizin 16873
d.-mem 38929, 38930, 38931
d.-mezdim 36426
d.-miş 36084
d.-r 36956, 37333, 37729
d.-rim 33770, 38158
d.-riz 38211, 38212
d.-yor 7727, 22978
[=37]

DİLEK: Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, temenni:
“*Beş sene evvel ne kadar dîleklerimiz vardı ki hepsine bir nevhada vücûd verebilmek arzûsuyle yanyorduk.*”
(d.+lerimiz 31637)
d.+inin 9558
d.+lerimize 12641
d.+lerine 16283
d.+leriyle 32623

[=5]
DİLEN-: Kendisini acındırarak bir kimseden bir şey istemek:
“*(...) öteki pek küçük yaşta, fakat dîlenmekten zevk almış olduğunu hissettirir gibi, sahte sahte sızlanıyordu.*”
(d.-mekten 23976)
d.-en 24021
d.-iyor 24010
d.-iyoruz 24010

[=4]
DİLENCİ: Geçimini dilenerek sağlayan kimse:
“*Sokak kaldırımları dîlenci sürüleriyle dohuymuş.*”
(d. 24023)
d. 7651, 7652
d.+yi 7657

[=4]
DİL-GÎR: *Fars.* Gücenmiş, kırgın, gönlü incinmiş:
“*(...) Merhum Ziya Bey benim hilkatimin unsurlarını tenkîd eder dururdu ve ezcümle derdi ki: 'Vefâdan mütehassis ve vefâsızlıktan dîl-gîr oluyorsun, hele dostlukla inkisâr-ı hayâllere dîcâr olduğun zaman fazla yaralanıyorsun.'* (...)”
d. 20151

[=1]
DİL-HARÂB: *Fars.+Ar.* Gönlü yıkılmış, gönlü kırılmış:
“*Ey dîlharâb.lar için âbâd ol-un de-di*”
d.+lar 37417

[=1]
DİL-HÛN: *Fars.* Kalbi yaralı, mükedder:
“*Neysel bu bahsi şimdilik kapayalım, çünkü bu yüzden dîl-hûnum.*”
(d.+um 34134)
d.+uz 9921

[=2]
DİL-İ BÎTAB: *Fars.* Yorgun gönül:
“Var-sın bu uyku.dan **dilibûtâb** uyan-masın”
d. 37549
[=1]
DİL-İ DÎVÂNE: *Fars.* Deli gönül:
“Biz.ler **dilidvâne.ye** uy-duk git-tik”
d.+ye 38104
[=1]
DİLİR: *Fars.* Yürekli, cesur, yiğit (kimse):
“Meraş.la Kayseriyye.yi fethet-ti bir **dilir**”
d. 37238
[=1]
DİL-İ ŞEYDÂ: *Fars.* Deli gönül:
“Bahşeyle-sün sükûn **dilişeydâ.na** der Kemâl”
d.+na 37513
[=1]
DİL-MESTİ-İ RÜ’YET: *Fars.+Ar.* Cemâlullâh’ı
görmekle mest olmuş gönül:
“Bir kerre gör-enlerse o RabbiEzel.i/
Dilmestirü’yet.le enelhak de-diler”
d.+le 38154
[=1]
DİLİR-ÂNE: *Fars.* Yiğitçe, mertçe:
“Saf saf guzât kıl-dı **dilir-âne** iktihâm”
d. 37277
[=1]
DİL-RÛBÂ: *Fars.* Gönül kapan, herkesi kendine
bağlayan, âşık olunan (güzel):
“Dildâdegân iç-er dil iç-er **dilrübâ** iç-er”
d. 37624
[=1]
DİLSİZ: Konuşma merkezi veya konuşma
organlarının doğuştan arızalı olması sebebiyle
veya hiç işitmediği için konuşamayan (kimse),
lâl, ebkem. [İstanbul’da Osmanlı sarayında,
dünyada ilk çağlardan beri devam edegelen
saltanat ananelerine uyularak Enderun zülflü
ağaları denilen saray iç oğlanları arasında dilsiz
gençler de bulundurulmuştur. *Reşat E. Koçu*]:
“**Dilsizlerden** biri bir nakkaşın eseri olan Ebü’l-
Feth tasvirini eline geçirmiş, Pâdişâha
gösteriyor.”
d.+lerden 25717
[=1]
DİLŞÂD: *Fars.* 1. Gönlü sevinçle dolu, sevinçli
(kimse):

“**Dilşâd** olsak da bir, olmasak da bir Ferhâd
olsak da bir, olmasak da bir.”
(d. 20679)
“**Dilşâd** ol-ur ve kır.lara doğru şikesteper”
(d. 39257)
2. Abdülhak Hâmid Tarhan’ın “Ruhlar” adlı
eserindeki kahramanlardan biri:
“Abdülhak Hâmid Bey işte o günlerde Rûhlar’ı
yazıyormuş; eserde Kambur’un rûhuyla
Dilşâd’ın rûhu böyle konuşuyorlar.”
(d.+ın 30913)
d. 30943, 30947, 39291
d.+ın 30907, 30934
d.+la 20671, 29776
[=11]
DİL Ü CÂN: *Fars.* Gönül ve can:
“Şehrâhîaşk.a ez **dilücan** sâlik ol-mayan/
Emlâk.i ol-mayan kişi.den bahtiyâr.dır”
d. 37987
[=1]
DİMAĞ: *Ar.* 1. Şuur, bilinç, akıl:
“Milletin sıhhati, **dimağı**, terbiyesi, aile hayatı,
sokak ve mahfil hayatı, hayât-ı umûmiyyesi bu
inkılâbın yüzü suyu hürmetine tebeddül etti.”
(d.+ı 6584)
2. Beyin:
“Yarın Türk edebiyatının âteşin, feyyaz, ceyyid
bir devresi açılırsa, millî ruhu, bir elektrik
seyyâlesi gibi bütün o **dimağlar** ve kalblerden
geçirerek, bu dağınık kitleyi yekpare bir hâlde
ayağa kaldırır.”
(d.+lar 28744)
d. 8638, 22051, 25514, 28622
d.+a 27993, 28732
d.+dan 28732
d.+dır 22051
d.+en 3107, 20467
d.+ı 8759, 21015, 21111, 22176, 22177,
24728, 24740, 24776
d.+ı+beşer.in 6489
d.+ım 23162
d.+ıma 20036
d.+ımda 19354
d.+ımız 30494
d.+ına 17865
d.+ında 14394
d.+ının 19838
d.+ınızla 28021

d.+ıyle 21063
d.+la 21108, 28027
d.+lara 17668
d.+larda 8349
d.+ları 22918
d.+larını 6328
[=36]

DİMDİK: Çok dik bir biçimde:

“Bu gençler başlarını yerlere matuf değil ufuklara müteveccih, **dimdik** tutuyorlar ve mes'ûd bir küşâyış-i maddî ve manevî içinde şarkılarını söyleyerek gidiyorlardı.”
(d. 21074)

d. 543, 11093, 15315
[=4]

DİN: Ar. İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu:

“Lirizm Türk milletinin başlıca hassasıdır. Türk **dinde**, harbde, şiirde bu meziyetini en yüksek dereceye çıkardı.”
(d. 27955)

“En güzel mâbed.i ol-sun diye en son **dîn.in**”
(d.+in 35654)

d. 1226, 2129, 3952, 4900, 4901, 4906, 4929, 4996, 5849, 6426, 9450, 13795, 13823, 19535, 21423, 22712, 23021, 23700, 25907, 26961, 26972, 27739, 28684, 29758, 30503, 31153, 35772, 38519

d.+ce 946, 23698
d.+de 13179, 19522, 27945, 28433, 28936
d.+deki 27946
d.+dir 20888, 20893
d.+e 2128, 3191, 22467, 30257, 31336,

32510

d.+i 4901, 4921, 5906, 5906, 6110, 7208, 8331, 12452, 13015, 13071, 13139, 13158, 16916, 21969, 28671

d.+i+mübin.e 697
d.+i+müslimin 31019
d.+im 38331
d.+imden 30185
d.+imizin 7892, 15354, 15366
d.+in 4904, 6976, 7885, 14184, 19169, 20967, 27972, 31031, 36393
d.+inden 3330, 17198

d.+ine 1794, 17222
d.+ini 5932, 7005, 9468, 26971
d.+inide 4903
d.+inizdedir 16593
d.+le 14702
d.+lerden 14680
d.+lere 9460, 23689
d.+leri 6410, 9480
d.+lerin 11070
[=94]

DİN-: Sona ermek, kesilmek, durmak, devam etmemek:

“Bu sürekli, büyük ve hudutsuz felâketin asıl başlangıcı olan Balkan Harbi **dindikten** sonra bütün ağızlarda bir söz dolaşıyordu.”
(d.-dikten 26430)

“Ben kal-dım uzak.larda gün.ün ses.leri **din-di**”
(d.-di 37000)

d.-di 387
d.-diler 14544
d.-meyen 10834
d.-mez 11045
[=6]

DİNAMİT: Fr. 1. Nitrogliserin ile yapılan patlayıcı bir madde:

“Murad Hüdâvendigâr Türklerinin kaplıcaya yerleştirdikleri büyük kesme taşları kazma koparamamış, **dinamit** atamamış.”
(d. 3202)

2. **mec.** Şiddetli, etkili:

“Büyük Pierre Loti son kitabının üzerine About'nun **dinamit** kuvvetinde bir hakikati ifade eden sözünü kinâye olarak zarafetle kaydetmiş.”
(d. 12815)

d. 17401, 18298
[=4]

DİNCİ: Dinî görüşleri her alana yaymak isteyen kimse:

“Şiir bir kuvvet olduğu için beşerî birer maksad güdenler: **Dinciler**, ihtilâlciler, milliyetperverler, (...) bilhassa bu son devirlerde şiirin bir vazifesi olduğunu vaaz ediyorlar ve kendilerine iktifa etmeyen şâirleri hiçe sayıyorlar.”

d.+ler 32515
[=1]

DİNÇ: 1. Gücü kuvveti yerinde, sağlam, diri, zinde, tüvana:

“Genç ve **dinç** yeniçeriler, Topkapı ve Edirnekapı arasındaki Lykos vadisinin ortasında Kostantaniyye'nin içine girdiler.”

(d. 7173)

d. 7168, 17635, 18250, 21334, 23295, 23956, 31262

2. **mec.** Güçlü, kudretli:

“İstanbul genç, **dinç** bir devletin merkezi oluverdi.”

(d. 5956)

[=9]

DİNDAR: Ar. +Fars. Dinin emir ve yasaklarına hakkıyla uyan, dinine kuvvetle bağlı olup gereğini yerine getiren (kimse), mütedeyyin:

“**Dindar** adam tevekkül.ü rikkat.le herkes.e/ İså.yı çarmıh.ında uzak.tan hatırlat-ır”

d. 36449

[=1]

DİNDARÂNE: Ar. +Fars. Dindar bir kimseye yakışacak tarzda:

“Topkapı Sarayı kâtiplerinden Darülfünun mezunu genç arkadaşım Lütfi Bey orada millî hatıralarımıza **dindarane** bir vazife ile nigezbândır.”

d. 6782

[=1]

DİNDİR-: Dinmesini sağlamak, sona erdirmek, teskin etmek:

“Lâkin bir milletin ıztıraplarını ölüm **dindiremez**. Çünkü bir milletin hayatı süreklidir.”

(d.-emez 13056)

“**Dindir-emez** anla-dım bu.nu hiçbir güzel kıyı/ Bir bitme-yen susuzluk.a benzer bu ağrı.yı”

(d.-emez 35755)

d.-dikten 31803

d.-ebiliyorsa 13762

[=4]

DİNE: Fr. Dine diplomati-que:

“(…) bu **'dine'ler** farklı, en sıkı kıvamda, tabî, hendeseli şeyler olduğu için çok eğlenceli olmuyorlar.”

d.+ler 20515

[=1]

DİNE DİPLOMATIQUE: Fr. Diplomatik yemek:

“Bu yevmî eğlenceler hâricinde bir de **'dine diplomati-que'ler** oluyor. Şimdiye kadar Fransızlar, İngilizler, İtalyanlar verdiler.”

d.+ler 20513

[=1]

DİNEN: Ar.Din bakımından, dine göre:

“**Dinen** ve mezheben size mâruz iken vîfâk/ Cârî miyânenizde leimâne bir nîfâk”

d. 30982

[=1]

DİNÎ: Ar.Dinle ilgili, din üzerine, dinsel:

“Yalnız **dinî** bir görüşle değil aklî bir görüşle de diyebiliriz ki o bahtiyar şehitler cennette, biz kalanlar bugün cehennemde yaşıyoruz.”

(d. 13053)

d. 1062, 2726, 3160, 17094, 17491, 19144, 19445, 21183, 21804, 22262, 22410, 22465, 22741, 23692, 30446, 30649

[=17]

DİNÎYE: Ar. Dînî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı mânâdaki müennes şekli:

“Bütün Osmanlı Hristiyanlara şâmildir: Çünkü Şark'ta onların mevcûdiyet-i ırkîye ve **dînîyesine** hürmetkar ilk ve son devlettir.”

d.+sine 21486

[=1]

DİNLE-: 1. İşitmek için kulak vermek, isteyerek duymak:

“Fransız mekteplerinde çocuklara şâir Alfred de Vigny'nin ‘Kurdun Ölümü’ diye meşhur bir şiiri okutulur. Bu şiiri **dinlerken** çocukların gözleri dolar, gönüllerinde saf bir dağ rüzgârı eser.”

(d.-rken 13699)

“**Dinle-yor** vecd ile tekrâr al-ınan Tekbîr.i”

(d.-yor 35677)

2. Bir şeyi birinden işitmek, ondan duymuş olmak:

“Madem Yunanlılar seviniyor ki kuvvetler müsavidir, bu müsavilik namuna yalnız onların kendi lehlerine irat edeceği sulh şartları mesmu olmaz, bir de müsavi derecede Türk milletini **dinlemek** gerektir.”

(d.-mek 16031)

d. 35997, 37683, 38407, 38834

d.-di 6632, 6634, 29523, 30095, 33785, 34316

d.-dik 3894, 10665, 11682, 21493, 37955

d.-dikçe 7975, 36681

d.-dikleri 12851, 19817, 22415
d.-diklerini 34390
d.-dikten 2605, 2930, 6647, 9594, 33927,
33965, 35133, 35570
d.-diler 6976
d.-dim 2663, 3883, 7882, 8852, 16584,
19840, 21297, 23207, 26383, 30329, 33610,
35753, 35779
d.-dinse 35996
d.-meğe 34601, 34603
d.-meği 30443
d.-mek 11006, 11185, 16553, 27663, 30429,
33228, 34458, 34486
d.-mekçün 37616
d.-mekten 1756, 11437, 31071, 33005, 34316
d.-memek 30221
d.-memeli 20122
d.-mesini 28888
d.-meyiniz 31480
d.-mez 8886, 38002, 38004
d.-miş 3851, 9873, 19648, 25689, 33927,
35771
d.-miştım 32609, 34663, 34908
d.-miyor 7810
d.-r 3266, 8887, 8887, 11799, 27510, 27895,
33004, 33723, 36752
d.-rdi 33326
d.-rdik 1156, 1558, 30130
d.-rdim 337, 720, 2954
d.-rdin 35979
d.-rken 1709, 2132, 2476, 3114, 3425, 3702,
3703, 6940, 7889, 10449, 10641, 12822, 12903,
13690, 21367, 26363, 30219, 30249, 33619,
34345, 35410
d.-rlerdi 7096
d.-rsek 29254
d.-rseniz 3266, 27508
d.-rsiniz 30219
d.-se 7892, 8629, 18446
d.-ye 3886, 3886, 30460, 30460
d.-yeceğime 10198
d.-yeceğiz 16884, 22159, 30795
d.-yecekler 18453
d.-yecektiniz 23432
d.-yedinleye 341
d.-yemem 27259
d.-yen 7028, 31024, 31069, 37089
d.-yenler 16871, 19797, 27523, 28200

d.-yenlerden 11443
d.-yenleri 11618, 33636
d.-yeni 36678
d.-yiniz 11630, 21657, 23236
d.-yiş 9815
d.-yor 3672, 7788, 8463, 34106, 34712,
35702
d.-yorduk 18333, 30684
d.-yordum 2135, 6870, 22862, 28890, 33439,
34950
d.-yorlardı 7889
d.-yormuşum 2956
d.-yormuşuz 30692
d.-yorum 3115
d.-yoruz 3651, 30446, 31032, 33249
[=176]
DİNLEN-: Yorgunluk gidermek, gücünü
yeniden toplamak için çalışmaya ara verip
durmak, hareketsiz kalıp istirahat etmek:
“Durup **dinlenmeksizin** çalışan hamarat bir
kadındı.”
(d.-meksizin 245)
“Durgun su.da **dinlen-en** yamaç.lar”
(d.-en 36129)
d.-dim 6103
d.-elim 34484
d.-ir 35425
d.-iyordu 25653
d.-mek 7980
d.-meksizin 245, 12298, 14389, 14879,
28238
d.-mezse 30390
[=12]
DİNLENİL-: Dinlenme işi yapılmak:
“Söylenmiş ve **dinlenen** bir şiir değildi, bilâkis
yazılmış ve okunan bir şiirdi.”
(d.-en 32296)
d.-mediler 13628
[=2]
DİNLET-: 1. Dinlenmesini sağlamak:
“İyi söz söyler, kendini iyi **dinletir**, lâtif bir
çelebiydi.”
(d.-ir 33727)
2. (Sözlerini, nasihat ve emirlerini) Kabul
ettirmek, söz geçirmek:
“Harbe girmemizin fena olacağını, o zaman biz
söyledik, âh lâkin **dinletemedik!**”
(d.-emedik 2659)

d.-en 17088
[=3]
DİNLETTİR-: Dinlenmesini sağlamak:
“*Türk içtimaiyatının bir bahsini tutturur, muttasıl söyler, önce lezzetle **dinlettirir**, bir yumağı açar gibi bahsi sıkı bir silsilede muttasıl açar, uzatır.*”
d.-ir 8628
[=1]
DİNSİZ: Hiçbir dine inanmayan (kimse), inançsız, imansız:
“*(...) o sarahatla **dinsizdir** ve maddîdir.*”
(d.+dir 9458)
d. 3582
[=2]
DİNSİZLİK: Dinsiz olma durumu, imansızlık, inançsızlık:
“*Halife'ye isyanın, şakiliğin, **dinsizliğin** her nev'i ile itham ediliyorlardı.*”
(d.+in 18403)
d. 2135
d.+im 2129
d.+in 7014, 18393
d.+inden 9452
[=5]
DİN Ü DEVLET: Ar. Din ve devlet:
“*Yâhud bulur, bulursa temâşâ-geran hitâm!/ Son perde **dîn ü devlete** bir inhilâl-i tâm!*”
d.+e 30930
[=1]
DİN Ü MİLLET: Ar.Din ve millet:
“*İşte **dîn ü milletimize** ihanet edenlerin cezası budur...*”
d.+imize 10423
[=1]
DİOGENE: Diyojen. MÖ 412 – MÖ 323 yılları arasında yaşamış Kinik felsefesinin öncüsü olan filozof:
“*(...) **Diogene** gibi, fiçımın içinde yaşıyorum.*”
d. 23163
[=1]
DİOGENE ROMANOS: Romen Diyojen. IV. Romanos. 1068 ile 1071 arasında hüküm süren Bizans Roman imparatoru:
“*O sırada Bizanslılar hükümdarlık tacını, imparatorluğun en tecrübeli bir generali, en muzaffer bir serdarı olan **Diogene Romanos'a** giydirdiler.*”

(d.+a 4542)
d. 4542
[=2]
DİONYSSOS: Yunan Mitolojisi'nde Nysa Dağı'nda yaşayan “şarap tanrısı” [Şarap, bitki büyütme, bereket ve tiyatro tanrısı olan “Bacchus (Baküs)”]:
“*Bu çorak toprakta **Dionysos'un** oyunlarını uyandırmak için kendi geldi.*”
(d.+un 31955)
d. 23351, 30521, 31505
d.+dan 31501
d.+un 23365, 23372, 31383, 31438, 31914, 31932
[=11]
DİP: 1. Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı veya bunun hemen yanı başı:
“*Mayıs'ın yirmi dokuzuncu gününü, sabahtan güneş batın caya kadar, Topkapı'dan Eğrikapı'ya giden surların **dibinde** gezine gezine geçirdim.*”
(d.+inde 6095)
2. Çukur bir yerin en aşağı kısmı, en alt bölümü:
“*Mâzî yosun.la örtülü bir göl ki yok **dibi***”
(d.+i 36890)
d.+e 17371
d.+inde 6090, 6097, 7879, 34188, 35299, 39094
d.+indeki 26138
d.+ine 7902, 19366, 26527, 34329
d.+lerinde 16689
[=14]
DİPÇİK: Tüfek vb. ateşli silâhların ateş sırasında omuza dayanan namlu gerisindeki ağaç kısmı:
“*Türkler kırbaç, sopa, **dipçik** altında kalan en ücra köylerde bile azimlerinden şaşmadılar, reylerini yine Müslüman kutusuna attılar.*”
(d. 1081)
d. 16924, 25531
d.+inden 17546
[=4]
DİPDİRİ: Canlı canlı, diri diri:
“*Lâkin indirilmek, hapishanelere tıklamak, nefyolunmak, hâsılı hayatta **dipdiri** yanmak belâsından da kurtulmuşum.*”
(d. 1793)
d. 2705
[=2]

DİPLOMA: *İtal.* Bir kimseye herhangi bir okulu veya öğrenim programını başarıyla tamamladığını, bir derece veya unvanı kullanmaya hak kazandığını, bir iş, sanat veya meslek dalında çalışabilme yetkisi elde ettiğini belirtmek için bir öğretim kurumu tarafından düzenlenip verilen resmî belge, icazetname, şahadetname:

“*Sorbonne Dârülfünûnu **diplomasi** gibi Fransa Hükûmeti'nin en makbul en mükemmel bir resmî **diplomasi** ile temîn-i istikbâl etmek kabil olabilecek.*”

(*d. +sı 19999*)

d. 19994

d.+dan 20054

d.+nın 20056

d.+sı 19990, 19995, 20053

d.+sına 20035

d.+sından 20052

[=9]

DİPLOMASİ: *Fr.* 1. Uluslararası ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü:

“*Türk davası maatteessüf **diplomasi** pazarlığına elverişli değil, hadd-i asgarî hukuka müstenit bir davadır.*”

(*d. 15534*)

2. *mec.* Güç bir müzâkerede gösterilen manevra ustalığı:

“*Böyle bir işin icra edilmesi ne kadar zekâ ve **diplomasiye** muhtaçtır.*”

(*d. +ye 4596*)

d. 2826, 3951, 9874, 9878, 20508

d.+leri 5948

d.+si 26294

[=9]

DİPLOMAT: *Fr.* Dış politikayla uğraşan ve ülkesini temsil etmekle görevlendirilen kimse:

“*Hepsi ölmüş bulunan bu sefirlerin ve **diplomatların** aleyhinde söylememek istiyorum.*”

(*d. +ların 2655*)

d. 12206, 13682, 13783, 15925, 18235, 19208, 27212

d.+ı 12205, 14785, 15823

d.+lar 12211, 13308, 13328, 15470, 15956, 16360, 17924, 23557, 26869

d.+lara 23559

d.+ları 2661, 12203, 12211, 12229, 15550, 25181, 26721

d.+larımız 2748, 12175

d.+ların 12219, 15929

d.+larını 15550

d.+larının 12665

[=34]

DİRÂYET: *Ar.* Çabuk kavrama yeteneği, temkin ve tecrübeye dayanan akıl:

“*Erzurum beğlerinin, ağalarının ve onların oğullarının hemen hepsi çok yontulmuş insanlardı. Gerçi serhad diliyle, biraz Fârisî edâ ile konuşuyorlardı. Ancak nezâket ve **dirâyet** bahsinde birçoklarına hayran kaldım.*”

d. 34121, 34785

d.+i 33661

d.+ine 34702

d.+ini 26801

d.+inin 34627

d.+te 34560

[=7]

DİREK: Destek veya taşıma vazifesi görmek üzere bulunduğu yere dikine yerleştirilen uzun ve kalın ağaç, demir vb.:

“*Kurşunlu Han önce bir hanmış, sonraları hapishane olmuş. İçini gezmedim. Yalnız üç kat **direklerle** muhkem kapanmış olan parmaklıklı kapısından gördüm.*”

(*d. +lerle 1118*)

d. 23953

d.+ler 620

d.+ten 7200, 7203

[=5]

DİREKLERARASI: İstanbul'un Fatih ilçesinde, 1728-1729'da Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın yaptırdığı külliye'nin bir parçası olan sütunlu çarşıya ve bu çarşının üzerinde bulunduğu caddeye (bugünkü Şehzadebaşı Caddesi) verilen ad:

“*(...) yazın çayırarda, kışın **Direklerarası'nda** eğlentiyi, Boğaziçi mehtap âlemini, kasvetiyle sıkıyor (...)*”

d.+nda 31660

[=1]

DİRİ: Yaşamakta olan, yaşayan, canlı, ölü karşısı:

“*Lâkin Ankara mebusu Beypazarlı Hilmi Bey, sükûtu bozarak, ‘Canım pek iyi olmuş. Böylelerinin ölüsü **dirisinden** az kokar!’ dedi.*”

(*d. +sinden 10492*)

d. 23103, 23103

[=3]

DİRİL-: 1. (Halsiz, yorgun veya hasta iken)

Tekrar güçlenmek, kuvvet kazanmak, canlanmak:

“Babamdan, her ay Paris'e gelebilecek bu yüz frankı bulunca, birdenbire öyle **dirilmiş** ve öyle mes'ûd olmuştum.”

(d.-miş 4068)

2. **meç.** (Üzerinden bir zaman geçtikten sonra)

Tekrar canlılık kazanmak, ortaya çıkmak, geçerli duruma gelmek:

“Biz cetlerimiz kadar Müslüman, onların diyanetine sahip, onlar kadar imanı hararetli olursak bu mübarek ay yeni bir şaşaa ile **dirilir.**”

(d.-ir 14204)

d.-di 12461, 14952, 25818

d.-diler 16620, 20558

d.-ebileceğini 33766

d.-ebilir 12517

d.-eceğini 26360

d.-emez 12518

d.-en 5570

d.-ir 12968, 14194

d.-mek 27498

d.-meye 4819, 5962

d.-miş 4067, 5005, 5435, 16649

[=19]

DİRİLİŞ: **meç.** Bir şeyin yeniden canlanması, hayat kazanması:

“Hulâsa bu sür'atli **dirilişe** en büyük misal: İstanbul'un Fâtih tarafından fethi, Ankara'da dağıldığımızdan tam elli sene sonradır.”

(d.+e 12506)

d. 2418, 12490

d.+imiz 12490

d.+lerini 19556

[=5]

DİRİLT-: **meç.** (Üzerinden zaman geçen ve eski kuvvetini kaybeden bir şeyi) Tekrar ortaya çıkarmak, geçerli duruma getirmek:

“Bahaeddin Şakir, Nâzım'la sıkı dost olduktan sonra göze çarpan bir farkla değişti; lâkin böyle değişen bu adam Paris'te uyumuş kalmış olan Genç Türklüğü **diriltmeye** başladı.”

(d.-meye 10929)

“Gönül.üm iste-rdi ki mâzî.ni **dirilt-en** san'at/ Sen.a târîh.ini her lâhza hayâl ettir-sin”

(d.-en 35983)

d.-emez 33167

d.-emiyor 28170

d.-emiyoruz 33169

d.-en 33257

d.-irdin 30358

d.-mek 4939

d.-mesi 33160

d.-miş 12515

d.-ti 10999, 31416, 32576

d.-tiğini 33153

[=14]

DİRSEK: 1. Kolun orta yerindeki eklem dış tarafı:

“Hemen hemen aynı masalarda, **dirseklerin** bile dokunduğu topluluklarda bu ayrılıklar ve ilerlemeler yahut da geriye dönüşler, nasıl samimî ve gerçek sayılır?”

(d.+lerin 2395)

2. Bir yol veya akar suyun köşe meydana getirecek şekilde kıvrıldığı kısım:

“Babîâlî cephesinin görüldüğü **dirseğe** gelince gördüm ki dairenin önünde çoğu sivil, birkaçı sarıklı, fakat adetçe az bir nümâyîş kalabalığı bağırtıyordu.

(d.+e 10594)

3. ***Dirsek çevirmek:** (Ortaya çıkan bir sebep yüzünden veya artık ihtiyacı kalmadığı için) Bir kimse veya şeye karşı tavrını değiştirip soğuk davranmak, ilgisini kesip yüz çevirmek:

“İtilâfçılara **dirsek** çevirdi.”

(d. 10219)

[=3]

DİŞ: 1. Üst ve alt çene kemikleri üzerinde karşılıklı sıralanmış olan ve ağza alınan şeyleri koparıp çiğnemeye yarayan sert, beyazımtırak parçalardan her biri:

“Yirmi yaşına girdiğimden –herkeste olduğu gibi– yeni **dişim** çıkıyor.”

(d.+im 19880)

2. ***Dişini (Dişlerini) sıkmak:** Güç bir şeye dayanmak, sabretmek, katlanmaya çalışmak:

“Milyonlarca şehit dulları, öksüz Çocukları kucaklarında, elleri böğründe bekliyor, ancak İslam'ın tevekkülüyle hayata karşı **dişlerini sıkabiliyor.**”

(d.+lerini 13067)

3. ***Diş bilemek**: *mec.* Kötülük yapmak ve ölç almak için fırsat kollamak:

“*Âteşin bir ihtiras uyandırdı, kendine hayranlar buldu, İttihat ve Terakki'nin en ziyade diş bilelediği ve ürktüğü bir adam oluverdi.*”

(d.+bilelediği 10053)

d. 6101, 6101, 9261, 17035, 21521

d.+bilelediği 34334

d.+bileyordu 2878

d.+i 13753

d.+imden 19864

d.+imizi 2902

d.+ini 13749, 14915

d.+leri 1576, 20705

d.+lerini 13058, 16132

d.+lerinin 13722

[=19]

DİŞÇİ MEKTEBİ: Diş hekimliği fakültesi:

“*Dün Paris Dişçi Mektebi'nde ameliyat yaptılar. Evvelkine nisbetle ıstırahım tahaffüf etti.*”

(d.+de 19877)

d. 24210, 24214

[=3]

DİŞİ: Canlıların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten, erkeği tarafından döllenecek ve neslini üretecek biçimde yaratılmış olanı, erkeğin karşıt cinsi:

“*Zannettim ki şâir Vigny 'bizi', bizim maceramızı anlatmış! O erkek kurt, ölen ordudur; o dişî kurt, anne Anadolu'dur; o kurdun yavruları İnönü ve Dumlupınar çocuklarıdır ki dul annelerinden aldıkları dersi tekrar ediyorlar:*

‘*Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl*’ “

(d. 13762)

“*Gör-düm Dişi bir pars.ın elâ göz.leri var.dı*”

(d. 36789)

d. 13758, 16875, 17215, 17230

d.+dir 6812

d.+si 13715

[=7]

DİŞLEK: *mec.* İsteddiğini yaptıran, tuttuğunu koparan, dişli:

“*Sultan Selim Devri'nin sonunda, Ocak'ın bir hırlamasıyla, o kadar zahmetle kurulan ordu çil yavrusu gibi dağıtıldı. Alemdar Paşa'yı*

devirdikten sonra, Ocak yeniliğe karşı dişlek bir garezle, ne varsa mahvetti, yüzbinlerce kese sarf edilerek yapılan o güzel kışlaları bile, yakıtı yıktı.”

(d. 33896)

“*Lâkin bu cins.imiz daha dişlek ve zorlu.dur*”

(d. 37134)

d. 7601, 16996

[=3]

DÎVÂN: *Fars.* 1. Divan. Eskiden şairlerin aruz vezniyle yazdıkları şiirlerini, nazım şekillerine ve kafiyelerinin son harfine göre belli bir sıraya bağlı kalarak düzenledikleri şiir mecmuası:

“*Zaten bir divan bu mücevher gibi parıldayan – Fuzûlî'de ve Nedim'de görüldüğü gibi– yüzlerce mısradan yahut da Esrar Dede'de görüldüğü gibi dört beş mısradan ibaretti.*”

(d. 8374)

2. Aruz vezninin

“*fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün*” kalıbı ile yazılan ve kendine mahsus bestesi olan bir halk edebiyatı nazım şekli:

“*Yalnız arada sırada, kıranetle çifte naranın kalbimize verdiği şevkin tesirini yüzümüzde gördükçe, göz ucuyla bakıyor, bizi külhanbeyliğinin mânâ ile dolu sevimli bir bakışıyla süzüyor. Divandan sonra semaîye sıra geldi. 'Ayrancı' okuyordu.*”

(d.+dan 7999)

3. Üstünde süslü örtüleri ve yastıkları bulunan sedir, kol koyacak yeri olmayan bir nevi kanep:

“*Ve hep civâr.a seril-miş kadife divan.lar*”

(d.+lar 37117)

4. ***El pençe divan durmak**: Emre hazır vaziyette beklemek, her şeyi kabule hazır olmak, divan durmak:

“*İstanbulün denilen Osmanlı kisvesinin altında, o hükümetin tam istediği gibi, uslu, akıllı, elpençe divan durur, mütebasbıs, başı aşağıda, sessiz, erkekliğin her türlü gösterişinden, yürüyüşünden ve hareket edişinden mahrum bir kâtip nesli yetişmişti.*”

(d. 26500)

5. ***Dîvân-ı harp**: Askerler tarafından işlenen suçlara bakan olağanüstü askerî mahkeme:

“*İstanbul'un an-kasdin tedhişi, sonra polis müdiriyeti- dairesinde o fecî Dîvân-ı Harb, Beyazıt Meydanı'nda o idamlar, İttihat ve*

Terakki Cemiyeti'nin hükümeti taze bir tedmîrle ele almaları memleketteki manzarayı tamamıyla değiştirdi."

(d. +i+harb 11358)

d. 7977, 8367, 26490, 32784, 32861, 32864, 34735

d.+dan 7992, 28203

d.+ı 2019, 2022, 28462, 28662, 30848, 30871

d.+ı+asaf 25273

d.+ı+harb.lerinde 18439

d.+ı+hümayun 23775

d.+ı+hümayun.un 23767

d.+ı+muhasebat 18809

d.+ma 27704

d.+ında 17207, 27710, 29077, 29227

d.+ındaki 28207

d.+ından 20317

d.+ını 28202, 29650, 30797, 30801, 30805

d.+lar 27325, 32362

d.+larda 8369, 29648

d.+lardan 28463, 34643

d.+ları 8778, 27321, 28464, 28465, 31073

d.+larımızın 8372

d.+ların 8363

d.+larına 29647, 32364

d.+larında 8370

d.+larından 28481, 30817

d.+larını 28698, 32235

d.+larıyla 6778

[=55]

DÎVANÇE: *Ar.+Fars.* Küçük şiir mecmuası, küçük dîvan:

"Eğer kadîm şâirlerimizin en hâlisleri öz şiirlerini toplasalardı o koskoca dîvanlar bir dîvançe olabilirdi."

d. 32373

[=1]

DÎVÂNE: *Fars.* Çılgın, deli, mecnun:

"Türkler sonradan bu şekildeki kelimeleri, Fârisî'de olduğu gibi, pervane, dîvâne telâffuz eder oldular."

d. 29171

[=1]

DÎVAN EDEBİYATI: *Fars.+Ar.* Türk edebiyatının İslâm medeniyeti dairesinde Arap ve Fars edebiyatları yanında meydana getirdiği büyük edebiyat kolu:

"Son devirdeki âlimlerimizin Dîvan edebiyatı ve Halk edebiyatı diye birbirinden farklı gösterdikleri iki çığır hakikatte aynı şeydir."

d. 32255

[=1]

DÎVÂNELİKLERİM: Abdülhak Hâmid'in bir şiiri:

"Abdülhak Hâmid'in Dîvaneliklerim ve Sahra gibi en munis eserlerinde Sünbülzade Vehbi'nin yahut da Enderûnî Fâzıl'ın senli benli Türkçesindeki Fârisî edâ vardır."

(d. 29573)

d.+i 19344

[=2]

DÎVÂNHÂNE: *Fars.* Eski Türk evlerinde, saray ve konaklarda büyük sofa, salon:

"Ganî Efendi'nin dershanesi, geniş, dört köşe bir dîvanhane idi."

(d. 505)

d.+den 507

d.+nin 506, 516, 18990,

d.+si 33525

d.+ye 25467

[=7]

DÎVÂN-I CEM: Cem'in meclisi:

"Dîvânı Cem.de rindiserâzâd ol-un de-di"

d.+de 37419

[=1]

DÎVAN-I HAK: *Fars.+Ar.* Divan-ı ilâhî.

Mahşer günü kurulacak olan, Cenâb-ı Hakk'ın kullarını yargılayacağı büyük meclis:

"Dîvânı Hak.da mağfireti Kirdigâr.dan/ Şâyeste gör-dü cürmügünâh.in şefâat.e"

d.+da 37307

[=1]

DÎVÂN-I KİBRİYÂ: *Fars.+Ar.* Divan-ı hak,

Divan-ı ilâhî. Mahşer günü kurulacak olan, Cenâb-ı Hakk'ın kullarını yargılayacağı büyük meclis:

"Yâ FahrıKâinaat sen iyfâ et ecir.ini/

Dîvânı Kibriyâ.da bu Şark ercümend.inin"

d.+da 37527

[=1]

DÎVANYOLU: **Dîvanyolu (Caddesi):* Osmanlı

İmparatorluğu'nda kullanılan protokol yolu.

[Osmanlı sarayında toplanan Divan-ı

Hümayun'a gelen vezirler, elçiler, askerler ve

diğer yöneticiler buradan geçtiği için
"Divanyolu" denmiştir.]:

"**Divanyolu'nda** Şefik Esad'ın evi önünde
durduk. Kapıyı çaldım. Eşyayı bıraktım."
(d.+nda 2548)

d.+na 2542
d.+ndaki 5686
d.+nu 18701
[=4]

DÎV-Î ÂHEN: Fars. Dev gövdeli:
"Cephe.den top.ları ejder gibi bârûefken/
Arka.sından gemi.ler bir sürü **dîvîâhen**"
d. 37822

[=1]

DİVÎT: Ar. Hakkadaki mürekkebe batırılarak
yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir
kalem türü:

"Ganî Efendi kalem açtı, **divitin** mürekkebine
batırdı, bir Rabbi yessir yazdı."

(d. 16)

d.+i 509
d.+in 16
[=3]

DİYAMANDİDİ: Yunanistan'da hapisane:
"İşte o zaman hep kendimizin olan o
hapishaneler, o menfalar o demirler şimdi
Yunan adalarında **Diyamandidi**
hapishanelerinde olan Türklere kim bilir ne
kadar güzel ve ne kadar iyi görünür?"

d. 16576

[=1]

DİYÂNET: Ar. 1. Dindarlık, dinin hükümlerine
uyuma ve bu hükümlerin gerektirdiği gibi hareket
etme:

"Yeni tarzda yaşayışla cedlerimizin **diyanetini**
mezcedip bizi bu çoraklıktan, bu karanlıktan, bu
ufunetten kurtaracak mürşitler, şâirler, edipler,
hatipler yetişmedi."

(d.+ini 7017)

2. Din:

"Çocukluktan beri **diyanet** yolundan ayrılmamış
olan kardeşlerimiz bizim gibi rücu hislerini itiraf
edenlere henüz inanmıyorlar."

(d. 7022)

d. 30215
d.+in 27243
d.+ine 14193
d.+ini 9469

d.+inin 2427

d.+ten 24394

[=8]

DİYÂR: Ar. Memleket, ülke, belde, el:
"Artık bu **diyar** dünya durdukça Türk
kalacaktır."

(d. 4397)

"Git-tim o son **diyâr.a** ki serhad.didir yer.in"
(d.+a 35737)

d. 4396, 20204, 20204, 20725, 23447, 23448,
31355, 31355, 35736, 35736, 36353

d.+a 4089, 32314, 34967

d.+da 11336, 19465, 25049

d.+daki 4982

d.+dan 1442, 3507, 3512, 19083

d.+ı 98, 3499, 4627, 4843, 19047, 20603,
24351, 26984

d.+ıdır 36330

d.+ı+gurbet.te 25728

d.+ı+hülya.ya 24706

d.+ı+islam.a 16881

d.+ı+islam.in 30837

d.+ı+rum 4963, 4992, 26998, 27003

d.+ı+rum.da 30430

d.+ı+rum.un 25744

d.+ı+türk.e 30958, 30961

d.+ımız 17640

d.+ın 17282, 24764, 37105

d.+ını 36296, 36613, 37252, 37443, 38556,
38566, 38585

d.+ının 21313

d.+ıydı 2488

d.+larda 21850

d.+lardan 916, 18531, 35766

d.+ların 20704

d.+larında 26998

[=63]

DİYARBEKİR: Diyarbakır ili:

"Urfa'nın en ulvî oğlu Nâbî, doksan yaşına
girdiği sıralarda, **Diyarbakır'de** yeni yetişen
Hâmî'nin şöhretini işitmiş ve Hâmî'ye Urfa'dan,
büyük gönlünün harâretiyle, sitâyîş mısraları
göndermişti."

(d.+de 20718)

d. 20721, 23542, 24358, 28225

d.+de 8599, 8744, 32165

d.+den 8544, 17281

d.+e 17282, 30832

d.+in 6902
[=12]
DİYARBEKİRLİ: Diyarbakır ilinden olan kimse:
“Rumeli toprağına ömründe ayak basmamış bir **Diyarbakırlı Türk** de aynı hasretle bu türküyü söylemiyor mu?”
(d. 2980)

d. 30832
[=2]
DİYÂR-I ÇEMEN: Ar.+Fars. Yeşillik yer:
“Her dem otâğı **Cem.le diyârîçemen.deyiz**”
d.+deyiz 37736
[=1]

DİYÂR-I RÛM: Anadolu:
“**Diyâr-ı Rûm Ne Demektir**”
(d. 26943)
“Bir bir **DiyârıRûm.a** dağıl-dık Sakarya.dan”
(d.+a 36694)
d.+a 37951
[=3]

DİYE: 1. Diyerek, deyip:
“Halk Resûlullah'ın devesinin yularına sarılıyormuş, fakat Resûlullah, onları: ‘Ona dokunmayınız, Allah tarafından memur olduğun mahalle gidiyor, durunuz bakalım nereye gidecek?’ **diye** men ediyormuş.”
(d. 7112)
2. Biri sebebi, biri sonucu bildiren iki cümleyi birbirine bağlar:
“Gör-ebilsin **diye** sonsuzluk.u her yer.den iyi/ Seç-miş İstanbul.un ufuk.unda bu kudsî tepe.yi”
(d. 35656)

d. 27, 560, 578, 693, 940, 1031, 1191, 1218, 1338, 1510, 1539, 1621, 1933, 2021, 2293, 2532, 2595, 2660, 2766, 2826, 2844, 2867, 2907, 3350, 3350, 3568, 3666, 3669, 3690, 3978, 4084, 4681, 4929, 4964, 4966, 5215, 5283, 5341, 5483, 5530, 5760, 5790, 5827, 5849, 5852, 5868, 6356, 6379, 6922, 7105, 7132, 7148, 7201, 7208, 7252, 7268, 7368, 7370, 7434, 7661, 8299, 8812, 9283, 9371, 9412, 9527, 9610, 9611, 9755, 9767, 10072, 10382, 10402, 10623, 10782, 10833, 10844, 10907, 10967, 10976, 11027, 11031, 11035, 11054, 11067, 11093, 11494, 11596, 11714, 11822, 11841, 11975, 12033, 12512, 12864, 13275, 13276, 13300, 13623, 13672, 13679,

13682, 13690, 13820, 13951, 14161, 14166, 14352, 14390, 14511, 14696, 15332, 15611, 15687, 15783, 15784, 16272, 16273, 16679, 16735, 16869, 17340, 17378, 17423, 17748, 17776, 18742, 18901, 19422, 19741, 19746, 19852, 20130, 20131, 20160, 20164, 20179, 20235, 20316, 20329, 20365, 20387, 20619, 20670, 20923, 20970, 21129, 21573, 21613, 22068, 22102, 22544, 22922, 22944, 23202, 23650, 23850, 23908, 23924, 23959, 24029, 24070, 24073, 24314, 24689, 24720, 24827, 24833, 25286, 25419, 25545, 25884, 25942, 26049, 26228, 26933, 27350, 27565, 27591, 27612, 27659, 27701, 27706, 28177, 28912, 28915, 29170, 29651, 29775, 30071, 30158, 30158, 30188, 30352, 30353, 30738, 31493, 31531, 31729, 31822, 31929, 31930, 32244, 32431, 32432, 32438, 32439, 32445, 32800, 32808, 32810, 32812, 32856, 33188, 33357, 33364, 33370, 33454, 33593, 34230, 34241, 34524, 34635, 34675, 34707, 34709, 35365, 35526, 35557, 35654, 35814, 36787, 36939, 37145, 38247, 38829, 39030

[=238]

DİZ: 1. Bacakta uylukla baldırın birleştiği oynak kısım:

“Uzun bir istiğraktan sonra, elleriyle yüzünü kapadı, hıçkırıklarını zapt eder gibi, **dizleri** üstüne düştü, uzun bir müddet de öyle kaldı; (d.+leri 7911)

2. ***Diz çökmek**: Dizlerini yere koyup ayaklarını altına alarak oturmak:

“O kapıdan geçtim, orada o kuytu köşede bir nefer **diz çökmüş**, ellerini kavuşturmuş, gözlerini kapamış ağlar gibi derin bir vecitle dua ediyordu.”

(d. 7902)

3. ***Diz üstü çökmek (beklemek, kapanmak, oturmak, sürünmek)**: Dizler yere gelecek şekilde:

“En son Bektaş Ağa **çök-tü diz üst.ü/ Titrek el.leriyle ger-erken yay.ı**”

(d. 36317)

d. 14171, 17005, 17077, 21305, 26060, 35295, 36988, 37517

d.+çökmüş 517

d.+çökmüştü 34556

d.+çöktürdüler 469

d.+çöküp 7028
d.+den 37714
d.+imi 3185
d.+inden 34637
d.+leri 908, 7904, 25712
d.+lerim 23435
d.+lerine 17491, 23042
[=23]

DİZ-: Belirli bir düzene göre sıraya koymak, sıralamak:
“Mecmua sahîfesinde mürettibin **dizdiği** gibi kalan, gözle tâkîb edilen, daha açık bir tâbirle okunan bir şüirdi.”

(d.-diği 32294)
d.-erler 29624
d.-iniz 2397
d.-mek 24798
d.-mekte 29627
[=5]

DİZDAROĞULLARI: Sivas’ın köklü ailelerinden biri:
“Keçecizâde İzzet Molla, Sivas’da kadılıkla menfî yaşadığı senelerde (...) **Dizdarogullarının** konağını kirâlamıştı.”
d.+nın 33283
[=1]

DİZGİN: 1. ***Dizginini tutmak**: Bir kimsenin davranışlarını kontrolü altında buldurmak:
“(…) Bu şüphe dolaştıkça, o, Ocak zorbalarının **dizginlerini** daha iyi tutar ve onların müdâfîi gibi geçinir.”

2. ***Dolu dizgin**: Son hızla, son süratle:
“Bir gün **dolu dizgin** boşan-an at.larımızla/ Yer.den yedi kat arş.a kanatlan-dık o hız.la”
(d. 35832)
d. 35847, 36769
d.+lerini 33984
[=4]

DİZİL-: Dizi hâline gelmek, sıralanmak:
“Selâmlıkta, minderlere, sıra ile komşulardan, eşraftan, hacı ve hocalardan birçok misafir **dizilmişti**.”
(d.-mişti 466)
d.-ecekleri 6738
d.-miş 516, 872
[=4]

DİZÜSTÜ: ***Dizüstü çökmek**: Dizler yere gelecek şekilde ayaklarını altına alarak oturmak:

“Çok az yazı yazmamızın sebebi, medrese'nin Arap kitaplarını **dizüstü** çökerek okumak itiyâdına affolunur.”
d. 28558

[=1]

DOBRA: Bulgar. ***Dobra dobra**: Çekinmeden, açık açık (konuşmak, söylemek...):
“Yol intibalarımında bu görüşümü istişmâm eden güzide Bulgar komşularımıza **dobra dobra** îzâh etmiş oluyorum.”
(d.+dobra 3540)

d.+dobra 15473
[=2]

DOBRİCE: Bosna Hersek’te bir şehir:
“İstanbulof (...) Bulgarları bir taraftan Rus boyunduruğundan kurtararak bir taraftan bütün **Dobrice'de**, Makedonya'da ve Trakya'da hâkim unsur hâline koymağı nasıl düşünmüş.”
d.+de 3280

[=1]

DOCTEUR ES LETTRE: Paris Darülfünunu (Edebiyat Darülfünunu-Edebiyat fakültesi)’nun doktora mezunlarına verdiği unvan:
“Edebiyat Fakültesi ikiderece-i tahsil üzerine müessesedir. Birinci ‘lisans’ ikincisi ‘doktora’. Lisansını yapan ‘lisansîye’ yâni mektepten mezun çıkar. Lisansdan sonra doktorasını verir. **‘Docteur es lettre’** yâni edebiyat doktoru çıkar.”
d. 20051

[=1]

DOĞ-: 1. (İnsan veya hayvan yavrusu) Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak, dünyaya gelmek, tevellüt etmek:
“O mübarek muhitten çok sonra ayrıldık, biz böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz. Fakat minaresiz ve ezansız semtlerde **doğan**, Frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlayamayacaklar!”
(d.-an 7054)

“Lâkin kal-acak **doğ-duğumuz** toprak.a biz.den/ Şimşek gibi bir hâtıra nal ses.lerimizden”
(d.-duğumuz 35855)

2. (Güneş, ay, yıldızlar) Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek, tulû etmek:
“Medeniyetimizin şekillerine hayran ve ismimizden müteneffir olan Victor Hugo Şark manzumelerini yazarken, Paris ufuklarından

doğ an güneşi örnek alacağına İstanbul'a kadar gelseydi hiç şüphesiz ki, o manzumeler, bu gün kaldığı gibi, kuru birer çerçevede kalmaz, bir ruh ihtiva ederlerdi.”

(d.-an 20997)

“Yeni **doğ-muş** ay.a bak-tıkları yer.den gel-iyor”

(d.-muş 35714)

3. Var olup ortaya çıkmak, zuhur etmek:

“En müsbet ve en temiz bir hava içinde **doğ an** Millî Hareket'in şu'uru 1908'den önce, ilim ve tedkik yoluyla Genç Türklerin kafasında doğmuş olsaydı, Meşrûtiyeti tâkib eden seneler de hâdiselerin alacağı istikaamet bambaşka olurdu.”

(d.-an 26268)

4. ***Gün doğmak**: Gece sona erip gündüz

aydınlığı ortalığa yayılmak:

“İstanbul fetih.i Tanrı.nın kutlu iş.i/

Gün doğ-madan evvel o güzel sâat.te”

(d.-madan 38088)

d. 38029, 39098
d.-abilecek 15758
d.-abilsin 12154
d.-acağı 7779, 19156, 23586
d.-acağına 32491
d.-acak 16827, 31778
d.-an 222, 240, 255, 5074, 6961, 7047, 7522,
12673, 13908, 15013, 16508, 20719, 20982,
21781, 23130, 25713, 26254, 28043, 30625,
30931, 31026, 32363, 36504, 37727
d.-ar 7832, 20661, 20718, 27978, 29765
d.-ardı 1103, 25370
d.-arken 6967, 30720, 32963
d.-arlar 8826, 32070
d.-du 4566, 5492, 8524, 12980, 13031,
14387, 18457, 23075, 23367, 26078, 28769,
28802, 31263, 31502, 32553, 36726
d.-duğu 34, 2217, 2245, 4617, 4886, 12122,
17451, 17476, 19146, 23585, 26936, 32540,
32544, 32936
d.-duğum 362, 3449, 7411, 22860, 22861,
23060
d.-duğumuz 23586
d.-duğuna 1963, 24313, 33041
d.-duğunu 1953, 21052, 23377, 27976,
32066, 32458, 38467, 38859
d.-duk 32098

d.-dukları 19655, 32555
d.-duktan 7937, 8023
d.-dular 6967, 30318
d.-dum 25950
d.-dunuz 20855
d.-ma 3207
d.-madan 29055, 36029
d.-madı 22993, 23257
d.-madıkça 23228
d.-mam 32053
d.-mamış 19251
d.-mamışlardı 3865
d.-mamıştır 33053, 33054
d.-manın 32080
d.-ması 29896
d.-maz 32065
d.-mıyan 36459
d.-muş 7, 453, 1961, 3930, 5542, 7072, 8247,
9654, 9663, 12845, 14778, 17075, 18005,
22084, 22483, 22699, 22876, 22976, 25196,
25215, 25914, 26255, 30380, 30402, 31385,
32403, 32557, 33705, 33842, 35511, 36757
d.-muşsunuz 19894
d.-muştı 3788, 4318, 8700, 8892, 18825,
26834, 26844, 32567, 36854
d.-muştum 2952
d.-muştur 21268, 29896, 33049
d.-muşum 5, 40, 22982
d.-muşuz 12951
d.-muyor 20674, 29779
d.-muyoruz 36122
d.-sun 36394
d.-unca 214
d.-up 7060, 7294, 17525
d.-uşlarıyla 12848
d.-uşta 1966
d.-uşu 33015
d.-uşunda 6223
d.-uşunu 17644
d.-uyor 7487, 17567, 22776
d.-uyordular 22900
d.-uyorlar 6979
[=188]

DOĞANCILAR: İstanbul'un Anadolu Yakası'nda bulunan Üsküdar ilçesine bağlı bir semt:

“Erzurum askeri Üsküdar'a geldi. Bizim paşamız, vilâyetinin askerini karşılamak üzere,

Sâliha Sultan'ın, Üsküdar'da Doğancılar'daki sarayına geçti."

d.+daki 34785

[=1]

DOĞRA-: (Bir şeyi) Keserek parçalamak, parça parça kesmek:

"Erkek kadın çocuk kim.i bul-duysa doğra-dı"

d.-dı 38522

[=1]

DOĞRAMACI: Yapılarda dülger işi olan kaba ahşap kısımlar dışındaki kapı, pencere, raf vb.

ağaç işlerini yapan kimse:

"Zeyneb'i o gün doğramacı Mustafa Ağa'ya nikahladılar."

d. 369

[=1]

DOĞRU: 1. "Evet" anlamında tasdik sözü:

"Orada geçen hayâtın ilk devresinde bir gayem vardı: Huzûz içinde hüçâl! Doğru, böyle bedmestâne kürek çekerken bir gün gözlerim açıldı."

(d. 22860)

2. Akla, mantığa ve duruma uygun, yerinde, münasip:

"Lâkin bu kadar doğru bir fikri birdenbire tatbik, yırtıcı bir inkulâp olur."

(d. 23228)

"Yalnız duy-an çek-er de-rim en doğru söz bu.dur"

(d. 36424)

3. -e yönelmiş olarak, -e karşı, -e müteveccihen:

"Yavaş yavaş inkişâf eden şâiriyeti ruhunu nazma doğru sürüklüyor."

(d. 22785)

"Her yaz şimâl.e doğru asır.larca bir koşu"

(d. 35727)

d. 4, 8, 102, 106, 178, 200, 209, 646, 765, 794, 817, 848, 1185, 1450, 1606, 1609, 1631, 1649, 1660, 1764, 1782, 1848, 1858, 1875, 1917, 2310, 2374, 2700, 2771, 2829, 2984, 3043, 3160, 3245, 3252, 3718, 3736, 3932, 3976, 4181, 4194, 4358, 4499, 4501, 4510, 4536, 4546, 4644, 4703, 5238, 5242, 5346, 5486, 5660, 5712, 5855, 5859, 5874, 5876, 5892, 5990, 6162, 6168, 6169, 6188, 6196, 6250, 6306, 6350, 6367, 6404, 6407, 6531, 6572, 6943, 7023, 7078, 7276, 7357, 7696, 7905, 7911, 8124, 8157, 8289, 8409, 8563,

8729, 8790, 9032, 9260, 9367, 9496, 9514, 9717, 9773, 9786, 9969, 10137, 10144, 10239, 10397, 10398, 10579, 10584, 10588, 10600, 10630, 10667, 10678, 10716, 10739, 10744, 11063, 11474, 11612, 11617, 11650, 11656, 11820, 11884, 12037, 12105, 12162, 12221, 12263, 12603, 12964, 13037, 13278, 13338, 13450, 13508, 13511, 13533, 13580, 13643, 14209, 14268, 14910, 14936, 14943, 14954, 14955, 14968, 15036, 15036, 15140, 15271, 15316, 15343, 15449, 15470, 15614, 15725, 15773, 15782, 15820, 15934, 15977, 16010, 16215, 16273, 16276, 16538, 16828, 16841, 17118, 17199, 17217, 17218, 17230, 17298, 17561, 17608, 17832, 17860, 17860, 17921, 17967, 17996, 18050, 18386, 18508, 18509, 18549, 18696, 18708, 18722, 18771, 18781, 18792, 19168, 19311, 19420, 19647, 19672, 19673, 19690, 19692, 20120, 20317, 20353, 21093, 21154, 21412, 21549, 21717, 21783, 21805, 21829, 21901, 21917, 22054, 22095, 22162, 22417, 22501, 22611, 22769, 22810, 22845, 22870, 22923, 22957, 22974, 23213, 23240, 23489, 23498, 23516, 23522, 23572, 23635, 23809, 23839, 23948, 23949, 23974, 24232, 24298, 25078, 25283, 25353, 25467, 25472, 25516, 25543, 25967, 26023, 26034, 26195, 26204, 26261, 26366, 26652, 26818, 26877, 26890, 26890, 27117, 27387, 27425, 27517, 27519, 27557, 27686, 27741, 27828, 27959, 28108, 28310, 28373, 28475, 28685, 28746, 28753, 28816, 28817, 28841, 28858, 29100, 29196, 29296, 29362, 29481, 29693, 29721, 29731, 29906, 29952, 30069, 30469, 30505, 30513, 30558, 30627, 30651, 30672, 30800, 31095, 31233, 31236, 31237, 31320, 31373, 31527, 31539, 31831, 31960, 32149, 32160, 32182, 32466, 32488, 32772, 32934, 33036, 33039, 33407, 33466, 33470, 33566, 33673, 33692, 33776, 33800, 33980, 33982, 34028, 34066, 34067, 34079, 34354, 34388, 34398, 34400, 34441, 34443, 34482, 34487, 34512, 34947, 35054, 35092, 35107, 35317, 35319, 35556, 36064, 36623, 37188, 37629, 38780, 39020, 39257

d.+dan 4480, 13592, 14719, 14728, 16177, 17603, 18700

d.+dandoğruya 411, 1172, 3782, 4468, 5605, 11972, 12237, 12567, 12938, 13105, 13128, 13600, 13606, 14716, 15185, 15328, 15445, 15508, 15715, 15905, 16146, 16193, 16245, 16648, 17528, 17536, 17550, 17567, 17571, 17583, 17591, 17607, 19643, 20655, 20691, 20756, 23547, 23549, 23550, 23581, 23585, 23598, 23739, 24753, 25694, 26236, 27419, 27754, 28415, 29644, 29807, 30305, 30314, 31201, 31301, 32018, 32382, 33136, 33189, 34360

d.+dur 1963, 2874, 3625, 5021, 6621, 7213, 8750, 9368, 9607, 10028, 12939, 13139, 14208, 14281, 17158, 19085, 19111, 19345, 19424, 20698, 21250, 24427, 25321, 26208, 26276, 27400, 27805, 27971, 28395, 28452, 28987, 29451, 29813, 29832, 30847, 31258, 31644, 32068, 32091, 32524, 32926, 32935, 33463, 33537, 33975, 35143, 35150, 35252, 35253, 36423

d.+dürüst 1353, 15754, 15814, 19306, 20683, 28537, 29799

d.+su 6570, 7025, 8776, 8899, 9711, 10456, 11523, 12166, 12759, 14221, 14345, 17006, 17899, 18548, 18961, 19103, 21449, 21930, 22133, 24416, 26383, 27181, 27881, 31676, 32004, 32237, 32430, 33674, 33893, 34461, 34461, 37791, 39203, 39228

d.+sunu 33569, 34170

d.+ya 4481, 13593, 14720, 14729, 16178, 17604, 18701, 24666

d.+yu 83, 14910, 33469

[=529]

DOĞRUL-: 1. (Bir yere doğru) Yönelmek, teveccüh etmek:

“**Doğrul-duğumuz** ufuk.a git-erken/
Sevdâlı yüzüş.lerle yunus.lar/
Yol göster-iyordu”

(d.-duğumuz 36257)

2. (Bozulmuş olan gidişi) Düzelmek, kendine gelmek:

“(...) Türklerin eline de Temmuz İnkılâbı'ndan, ebediyyen **doğrulmak** için bir fırsat geçti, bir sarhoşluk devresi yüzünden bu saadeti kaybettiler.”

(d.-mak 31653)

[=2]

DOĞRULT-: 1. Düzeltmek:

“(...) Siz yeni gelenlerin zihniyetlerini **doğrultarak**; o, onları harbe hazırlıyarak.”

(d.-arak 22360)

2. ***Belini doğrultmak**: Durumunu düzeltmek:

“(...) bu vatanda en bedbaht, en fakır, en düşkün Türk kavminin de **belini doğrultur**, dinç bir millet yaparlar.”

(d.-ur 23305)

[=2]

DOĞRULUK: Doğru hareket etme, dürüstlük, sıdk:

“Geçmişte sevdiğimiz, hayran olduğumuz ve bağlandığımız şeyler yalnız güzellikler, iyilikler, **doğruluklardır**.”

(d.+lardır 5807)

“Coş-ar mı **doğruluk.un** sevgi.siyle vicdan.lar”

(d.+un 38784)

d. 21214, 28739, 33470

d.+a 30284

d.+una 19795, 29648

d.+undan 10351

d.+unu 24659

[=10]

DOĞRU YOL: Gazete adı:

“Ali Kemal, seciyece kuvvetli değildi; nitekim Paris'te o günlerde bir iki nüsha çıkardığı **Doğru Yol** gazetesinde İttihat ve Terakki erkânından bazılarını methetmek zaafını göstermiş.”

d. 10096

[=1]

DOĞU: Doğu medeniyeti:

“Biri bedbin bir feylesof, biri ümitvâr bir şâirdir; hâsılı biri batıdır biri de **doğu**.”

(d. 17221)

d. 32116, 32162, 32163

d.+nun 32217

[=5]

DOĞUM: Doğma işi, dünyaya gelme, velâdet, tevellüt:

“Bu akşam bizim **doğum** yıldönümünün, arkadaşlar arasında malûm toplantısını yapıyoruz.”

d. 20627

[=1]

DOĞUR-: 1. (Doğum yoluyla) Dünyaya getirmek, (hayvan) yavrulamak:

“Kadınlar yalnız ve yalnız **doğurmak** anne olmak çocuk büyütme için yaratılmışlardır.”
(d.-mak 19734)

2. **meç.** Meydana getirmek, ortaya çıkarmak, tevlit etmek:

“Hâsılı böyle bir timsâl, bir zaman edebî, felsefî, ahlâkî, ilmî musâhabeleriyle Fransız inkılâbını **doğuran** salonlarda fermanfermâ oldu.”
(d.-an 22131)

d.-an 13909

d.-du 65, 1040, 4179

d.-duğu 14292, 15122

d.-ur 26481

d.-ursa 18456

[=10]

DOKSAN: Sayı sıfatı:

“Paleolog’lar, o viraneyi, yüz **doksan** sene süren hâkimiyetleri zamanında mamur edemediler.”
(d. 4438)

d. 3038, 4436, 7637, 8344, 11844, 20708, 28558, 30816

d.+ına 13470

d.+ını 26443

[=10]

DOKSAN ÜÇ: 1. 93 Harbi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı padişahı II. Abdülhamit ile Rus çarı II. Alexander döneminde yapılmış olan Osmanlı-Rus Savaşı:

“Kırım muharebesinin madalyalarını şimdi görmek kabil mi? **Doksan üç** madalyası nerede? Dünkü Tesalya muharebesinin madalyasını bayramlarda tek tük göğüslerde görebiliyoruz.”
(d. 16648)

2. Victor Hugo’nun “Doksan Üç İhtilâli” isimli romanı:

“Victor Hugo maruf “**Doksan Üç**” romanında Fransız İnkılâbı’nın üç esaslı siması olan Danton, Robespierre ve Marat’ı tarif etmek sadedinde, birincisini arslan, ikincisini kaplan, üçüncüsünü de yılan sıfatlarıyla tasvir ederken üçünün de hem seciye, hem de cisim itibariyle, karilerinin muhayyilesinde kuvvetli birer resmini hakketti.”
(d. 11297)

[=2]

DOKTOR: Fr. Hekim, tabip:

“Annem hasta yatıyordu. **Doktorlar** muayene ettiler.”

(d. 86)

d. 503, 1476, 1477, 8540, 8564, 10996, 26510, 26511, 28970, 32794, 33221

d.+du 1472

d.+dur 20131

d.+la 2335

d.+lar 89, 12918, 30356, 30358

d.+u 20041

d.+umuz 26455

[=21]

DOKTORA: Fr. Bir fakülte veya yüksekokulu bitirdikten sonra o bilim dalında sınav ve bilimsel bir eserle erişilen derece, basamak:

“Edebiyat Fakültesi iki derece-i tahsil üzerine müessesdir. Birincisi ‘lisans’ ikincisi ‘**doktora**’.”
(d.+sını 20049)

d. 20039, 20044

d.+da 20042

d.+sının 4025

[=5]

DOKTOR ABDULLAH CEVDET: Abdullah Cevdet Karlıdağ, (d. 9 Eylül 1869, Arapgir, Malatya – ö. 29 Kasım 1932, İstanbul), Siyasetçi, düşünür, göz hekimi, şair, çevirmen: “O günün akşamı Luxembourg Bahçesi’nde, yapayalnız gezinirken, **Doktor Abdullah Cevdet’e** tekrar tesadüf ettim.”

(d.+e 2324)

d. 2139, 29003

d.+i 2321

d.+in 2342, 8847

[=6]

DOKTOR ABDULLAH CEVDET BEY:

Doktor Abdullah Cevdet:

“Müellifinin kim olduğunu senelerden sonra, Paris’de **Doktor Abdullah Cevdet Bey’den** öğrendim.”

d.+den 1367

[=1]

DOKTOR ADNAN: Dr. Adnan Adıvar:

“Bu içtimalardan birbirine dargın iki hizip çıktı. Bir hizbin içinde Halide Edip Hanım ile Yusuf Akçura, **Doktor Adnan**, Mehmet Emin Beyler vardı.”

(d. 9041)

d. 8957

[=2]

DOKTOR ADNAN BEY: Dr. Adnan Adıvar:

“Bu mülakatımızdan birkaç gün sonra Hilâl-i Ahmer merkezinde **Doktor Adnan Bey**’i gördüm.”

d.+i 8502

[=1]

DOKTOR ARNOUS: Yahya Kemal’i Paris’te tedavi eden doktor:

“Tedaviden çok memnunum. Tedâvî eden **Doktor Arnous** altı şırıngada kan hastalığının hem esâsını keşfetti hem de kanı durdurdu.”

d. 20648

[=1]

DOKTOR BAHAEDDİN: (1874, İstanbul – 17 Nisan 1922, Berlin, Almanya) Doktor, siyaset adamı, İttihat ve Terakki Cemiyeti kurucu üyesi: “Meşrutiyet oldu. **Doktor Bahaeddin** (artık ismi **Bahaeddin Şakir** olmuştu) öteki Jön Türklerle beraber İstanbul’a döndü.”

(d. 11025)

d. 10904, 10978, 10980, 10991, 10994, 10998

d.+di 10974

d.+le 10898, 10906

[=10]

DOKTOR BAHAEDDİN BEY: Doktor Bahaeddin:

“1905’te Paris’e **Doktor Bahaeddin Bey** namında sarışın, yakışıklı, iyi giyinen, iyi yemeye, iyi eğlenmeye, kumar oynamaya, kadın takip etmeye düşkün hafif ruhlu bir zat gelmişti.”

(d. 10889)

d. 10882, 10910

d.+in 10899

[=3]

DOKTOR BAHAEDDİN ŞAKİR: Doktor Bahaeddin:

“Ada vapuruna bindim. Ada’ya gittim. Kulübün taraçasında **Doktor Bahâeddin Şâkir** geziniyordu; beni görür görmez yanıma geldi.”

(d. 2784)

d. 3642

[=2]

DOKTOR FAİK MUHİDDİN: Yahya Kemal’in

Büyükkada’da görüştüğü dostlarından biri:

“(…) muallime Nezihe Muhiddin Hanım, kardeşi **Doktor Faik Muhiddin**, Ada Kaymakamı Bedirhanzâde Abdurrahman Bey ve bu dostların kadınlı erkekli aile rükünleri, hemen hepsi,

denilebilir ki İttihâd ü Terakki Cemiyeti’ne muarız duyguda insanlardı.”

d. 2639

[=1]

DOKTOR GASSEND: Ziya Gökalp’in vefat ettiği Fransız Hastahanesi’nin müdürü:

“**Ziya Bey**’i son defa Fransız Hastahanesi’nde gördüm ve hastahanenin müdürü dostum **Doktor Gassend’e** onun bizim ne kıymette millî bir hazinemiz olduğunu söyledim”

d.+e 8759

[=1]

DOKTORLUK: Hekimin yaptığı iş:

“**Abdullah Cevdet**, (...) **Viyana Sefâreti’nin doktorluğunu** iyi bir maaşla almış”

(d. +unu 3996)

d. 20048

d.+ta 1470

d.+u 11013

[=4]

DOKTOR MENTCHİKOV: Rus bir doktor:

“(…) Osmanlılığın derdini, tıpkı **Doktor Mentchikov’un** insanları dâima genç bırakmak için ihtiyarlığın mikrobunu aradığı gibi (...)”

d.+un 23194

[=1]

DOKTOR NAZIM: (1870 – 26 Ağustos 1926).

Siyasetçi, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin önderlerinden biri:

“**Doktor Nâzım** ve **Bahaeddin Şakir**, **Ali Kemal’in** azılı düşmanlarındandı.”

(d. 10039)

d. 2871, 3641, 3760, 3990, 3998, 4250, 10766, 10771, 10992, 20212

d.+a 10894

d.+dı 20228

d.+ı 2321, 4019, 10994, 32378

d.+ın 4152, 11240

d.+la 2831, 3602, 3991

[=22]

DOKTOR NAZIM BEY: Doktor Nazım:

“**Doktor Nâzım Bey** beni ona tanıttı: ‘Sana Paris’ten gelmiş eski bir Türkçü takdim edeyim, konuşunuz ve anlaşınız!’ dedi.”

(d. 8568)

d.+e 8557

d.+in 10148

[=3]

DOKTOR PAŞA: Doktor :

“(…) en sonra kapıdan **Doktor (…)** Paşa, o günlerde ferikliğe terfi ettiği için, yeni üniformasıyla, nişanlarıyla girmiş.”

(d. 12936)

d.+nın 12936

[=2]

DOKTOR REFET: Paris'teki Genç Türkler'den biri:

“(…) **Doktor Re'fet**. Bunlar hâricinde Paris'de oturan, yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

d. 3806

[=1]

DOKTOR RIFAT: Paris'teki Genç Türkler'den biri:

“(…) **Doktor Rifat**, (...) Abdülhalîm Hikmet, Galib Ata, Doktor Re'fet.”

(d. 3803)

d.+dı 3891

[=2]

DOKTOR TEVFİK RÜŞDÜ: Tevfik Rüştü Aras. (1883, Çanakkale Ölüm tarihi ve yeri: 5 Ocak 1972, İstanbul) 1920-1938 yılları arasında beş dönem milletvekilliği, 1925-1939 yılları arasında Türkiye Dışişleri Bakanlığı yapmış, öncesinde İttihat ve Terakki'nin önemli isimlerinden biri olmuş, sonrasında da gazete yazıları yazarak hayatını sürdürmüş Türk siyasetçi:

“(…) demirden seciyeli bir adam olan Doktor Nâzım'la seciyesizliği temsil etmiş olan **Doktor Tevfik Rüşdü'yü** bir arada, senelerce halhamur etmek mucizesini gösteren büyük bir politikacı, zamanında ne kadar sihir-kâr olursa olsun öldükten sonra istikbâlin nesillerine tesîr edemez.”

d.+yü 3604

[=1]

DOKU-: * **İnce eleyip sık dokumak**: Bir işi büyük bir titizlikle ele almak:

“Siyasiyatla meşgul kaç güzide Türk'le görüştüsem bugünkü işleri ne kadar **ince eleyip sık dokuduğuna** şaşım.”

(d.-duğuna 15552)

d.-r 14478

[=2]

DOKUN-: 1. El ile değmek:

“Bulgar cephesinin bozulduğuna dâir bir haber dolaştığını söyledim. Eliyle omuzuma **dokundu**: ‘Kalbini pek tut! Ondan ne çıkar? Bulgaristan da aleyhimize dönsün, daha iyi olur, o da Romanya'ya döner! Başka bir haber var mı?’ dedi.”

(d.-du 2788)

2. İçine işleyip duygulandırmak veya üzme, tesir etmek:

“Sözlerim pek ziyade **dokundu**, teessürle elimi sıkı.”

(d.-du 10678)

3. **mec.** Değiştirmek, üzerinde işlemek [Bu anlamda fiilin daha çok olumsuz şekli kullanılır]:

“Bundan anlaşıldı ki Sultan Selim'in Yeniçeriye **dokunmayarak**, onun karşısında bir Nizâm-ı Cedid ordusu yetiştirmesi hatâ imiş.”

(d.-mayarak 33889)

d.-amazdı 5453

d.-an 13606, 23335

d.-du 6471

d.-duğu 2395, 31832

d.-duğumu 2280

d.-duğumuzu 25875

d.-dum 6256

d.-dunuz 33943

d.-mak 8661

d.-mayınız 7104

d.-maz 28958

d.-muş 33420, 33806

d.-ur 13605

d.-urdu 35071

d.-uyordu 9183

[=21]

DOKUNDUR-: * **Dudaklarını şiire**

dokundurmak: Şiir zevkine varmak:

“İngiltere'de, Amerika'da, Fransa' da mahdud bir havas zümresi Hayyâm'ın şiirini tanımakla **dudaklarını** –az çok– Şark'ın şiirine **dokundurdular.**”

d.-dular 28678

[=1]

DOKUNUL-: Zarar verilmek:

“İşittiğime göre, hayâtına **dokunulmayacağına** dâir, kendilerine Pâdişah tarafından bir ferman da verilmiştir.”

d.-mayacağına 33615

[=1]

DOKUZ: Sayı sıfatı:

“On üç sene evvel Diyarbekir'den Rumeli'ye ve İstanbul'a gelip **dokuz** sene oturduktan sonra tekrar Diyarbekir'e dönen o diyarın nuranî bir oğlu, bu toprağa, esrarengiz bir ikinci gibi ne ekti? Bunu bugünkü muhit idrak edemiyor.”

(d. 17293)

“**Dokuz** asır.ında bütün halk.ı bütün memleket.i/ Yer yer aksettir-iyor mâvileş-en manzara.dan”

(d. 35637)

d. 1915, 1918, 1885, 1898, 2355, 2479, 5285, 7747, 11327, 11899, 15121, 15123, 15123, 15124, 15138, 15153, 17281, 19046, 19873, 21059, 27587, 29164, 29841, 30494, 36490, 37080, 38466

d.+u 8344

[=29]

DOKUZ BİN: Sayı sıfatı:

“Şehrin **dokuz bin** hanesinden altı bini yanmıştı, üç milyarlık bir ziyan vardı.”

d. 26071

[=1]

DOKUZUNCU: Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada yeri sekizinciden sonra, onuncudan önce olan:

“(…) **dokuzuncu** hamle Cumhûriyet'dir.”

d. 4204

[=1]

DOKUZ YÜZ: Sayı sıfatı:

“Hissettim ki asıl Türkçeyi, **dokuz yüz** seneden beri yaza yaza değil, söylye söylye yaratmışız.”

d. 32481

[=1]

DOKUZ YÜZ DOKSAN DOKUZ: Sayı sıfatı:

“Bilâkis binde **dokuz yüz doksan dokuzu** müttehit, bir ordu kadar muntazam yaşamaya şayan, şark muvazenesine en sağlam bir destek olacak siyasî, dūr-bîn, ahlâkı ve bünyesi metin bir milletiz.”

d.+u 12655

[=1]

DOL-: 1. İçine yeterince insan girmek, kalabalık duruma gelmek:

“Kadıköy halkının kalabalığıyla her akşam **dolan** sahanlık üzerinde Burunsuz Tevfik'e tesadüf ettim.”

(d.-an 2773)

“Tanrı.nın mâbed.i her bir taraf.ından **dol-uyor**/ Bu saat.lerde Süleymâniye târîh ol-uyor”

(d.-uyor 35650)

2. ***Çilesi dolmak**: Geçirmekte olduğu sıkıntılı devre tamamlanmak, sıkıntıdan kurtulup feraha çıkmak:

“Bir gün **dol-arsa çille.miz** ey Rabbüzü'lCelâl”

(d.-arsa 37469)

3. ***Gözleri dolmak (dolu dolu olmak)**: Çok duygulanıp ağlayacak duruma gelmek, gözleri yaşarmak:

“On sene bir hayattan sonra İstanbul'a döneceğimi işiten kahve garsonlarının **gözleri dolmuş**, benim de ayrılacağıma inanamıyorlardı.”

(d.-muş 7849)

4. ***Kalbi dolmak**: Kederlenmek:

“Ah bu vadilerin güzelliği! Tâ Budin'den gelen bir muhacir türküstünü hissettiren hüznü! Bu yoldan kaç defa geçtimse **kalbim doldu**.”

(d.-du 744)

d.-an 27722

d.-anlar 13060, 35701

d.-ar 1981, 5991, 7836, 8659, 13692, 29501, 30241, 37669

d.-ardı 629, 633, 1323, 33274

d.-du 266, 745, 7033, 9920, 16414, 20522, 37295

d.-dukça 37295

d.-dur 38074

d.-madan 38268

d.-mak 11984

d.-masun 37976

d.-muş 5337, 7842, 16883, 30363, 35890, 37916

d.-muştı 3897, 5505

d.-muştular 2820

d.-sun 39276

d.-up 7346, 37621

d.-uverdi 1208

d.-uyor 7949, 17975

d.-uyordu 2133, 7324

d.-uyorlar 25616

[=50]

DOLA-: ***Diline dolamak**: Bir kimseyi her yerde kötölemek, tenkit etmek:

“**Diline dolamadığı** takımın da *Dâmad* indinde makbul kimseler oldukları hemen anlaşılıyordu.”

d.-madığı 35032

[=1]

DOLAK: Ayak bileğinden diz kapağının hemen altına kadar baldıra sımsıkı dolanan, dört beş parmak eninde çuha, aba veya şayaktan kuşak gibi uzun kumaş parçası:

“(…) *Kâzım Karabekir'i soğuktan korumuş eldivenler, İsmet'in harita çizdiği pergel, Gök Bayrak Taburu'nun dolakları* (…)”

d.+ları 12065

[=1]

DOLAMBAÇLI: 1. Anlaşılması, içinden çıkılması güç, çapraşık:

“*Cavit Bey* tekrar zayıf ve **dolambaçlı** müddeâlara daldı, beni ve etrafımızda dinleyenleri de pek ikna edemedi.”

(d. 11626)

2. Dolanarak, döne döne giden; dolambacı olan:

“*Küçüksu vadisinde* gezerken; biraz istirahat etmek arzusuyla, derenin aktığı ağaçlığa girdimdi; yeryüzünde, akan suların en incesi olan o su, kırmızı, beyaz ve mavi taşlarla döşeli küçük ve **dolambaçlı** yatağından, rü'yâ görür gibi derin bir fısıltı ile akıyordu.”

(d. 30286)

d. 26250

[=3]

DOLAN-: Kendi üstüne beline sarmak:

“*Eski Osmanlılar* gibi cepken, çakşır, ökçeli rujan kunduralar giyiyorlar, iri gümüş köstekler taşıyorlar, geniş kuşaklar **dolanıyorlar**, kehribar ve yasemin ağızlıklardan sigara içiyorlar.”

d.-iyorlar 881

[=1]

DOLAP: Ar. İçine eşya, giyecek ve öteberi konmak üzere yapılmış raflı, çekmeceli, kapaklı mobilya veya duvara oyulmuş raflı, kapaklı göz:

“*Yataklarımızı gece dolaptan çıkarıp yere serdiğimizizi, sabahleyin tekrar kaldırıp dolaba koyduğumuzu göçebeliğimizin bakiyesinden bir misâl* gibi gösterdiler.”

(d.+tan 21244)

d. 35307

d.+a 21245

d.+ı 4153, 4154

d.+larında 9673

[=6]

DOLAŞ-: 1. Gezinmek, gidip gelmek:

“*El ele* horalar başlardı. Horaları ortada **dolaşan** iki üç gayda çalan sevk ederdi.”

(d.-an 635)

2. (Görmek, bir şey aramak vb. bir maksatla) Bir yeri gezmek:

“*Yunanistan'ı* çepçevre **dolaşarak** Patras körfezine girdik.”

(d.-arak 1813)

“*Eski Sofya'yı* hatırlatan birkaç eski ev görebilmek için mahalle içlerinde **dolaşmak** lâzım.”

(d.-mak 3175)

“**Dolaş-tum** *Hû de-yüp dergâh dergâh/*

Ümîd et-tim ki pîrîdilâgâh/

De-sün Destûr mihrâbıhafâ.dan”

(d.-tum 37945)

d.-an 635, 1620, 4368, 11067, 11407, 14449,

16452, 18619, 18674, 18825, 20236, 22124,

22452, 23378, 24718, 25143, 27703, 28785,

32276, 32561, 33596, 34911, 35298, 35498

d.-anlar 11456

d.-arak 1747, 1812, 21415, 31358

d.-ıp 2674, 9721, 11162, 18752

d.-ır 3816, 13059, 14179, 15272

d.-ırdık 2199

d.-ıyor 10530, 19572, 22705, 23377, 23905, 25590, 28229, 30458, 31359

d.-iyordu 1680, 2702, 2813, 2835, 2843,

26420, 33575, 34142, 34867, 34032

d.-iyordum 122, 1655, 2160

d.-iyorlar 752, 3231

d.-iyorlardı 4079, 18763

d.-iyoruz 14179, 23170

d.-mağa 1642

d.-mamıştır 16743

d.-maya 1761

d.-miş 22787, 25913, 27620, 34446

d.-sın 33972

d.-tı 19773, 21851

d.-tığından 1324

d.-tığımı 147, 2786

d.-tığının 34459

d.-tık 9554

d.-tıkça 33972, 38925

d.-tıkları 1624, 27972

d.-tıktan 7399, 20974, 23963

d.-tılar 2834

d.-tım 131

[=91]

DOLAŞTIR-: Gezdirmek:

“Sonsuz hüznüm ve hasretim üç dört gün sürdü;
üç dört gün, bizim evle Zeyneb'in evi arasında
dolaştırdılar.”

(d.-dılar 386)

d.-mak 19231

[=2]

DOLAYI: –den ötürü, sebebiyle, yüzünden,
hasebiyle:

“O âna kadar görüşüp konuşmadığım Ziya
Gökalp'ın intihap edilmemde reyî hayli müessir
olmuştu; gıyaben gördüğüm bu gayr-ı muntazır
hareketinden **dolayı** tabii Ziya Gökalp'a karşı
mütehassis olmuşum.”

(d. 9066)

d. 11186, 11890, 14314

d.+sıyla 9825

d.+sıyle 946, 26239, 33381

[=8]

DOLDUR-: 1. Bol bol koymak, almak,
yerleştirmek:

“Davetliler vardı, onlar şerbet içtiler,
kuşaklarını ve ceplerini şeker külâhlarıyla
doldurdular.”

(d.-dular 26)

2. (Bir şey bir yeri) Kaplamak:

“Kalp.i çok **doldur-an** imân ile gel-miş vecd.e”
(d.-an 36081)

“Ne Şam semâ.sını yâlel.le **doldur-an** şarkı”

(d.-an 36377)

3. (Boş bir şeyi) Dolu hâle getirmek, dolmasını
sağlamak:

“İlim.in derin görüş.leri akıl.in hüküm.leri/
Doldur-muyor boşal-muş ol-an hisli bir yer.i”
(d.-muyor 36611)

4. **mec.** Canlandırmak, neşe vermek, hayat
vermek, can katmak:

“Göz.ler kamaştır-an şal.a meftûn et-en gül.e/
Her kalp.i **doldur-an** zil.e her sîne.den Ole”
(d.-an 37059)

d. 38279, 38279

d.-acak 22804

d.-acaktır 20273

d.-alım 38269

d.-an 6028, 34008,

d.-arak 35288

d.-du 10615, 21300, 32052, 38550, 38599

d.-duğum 1610

d.-durduk 111

d.-dular 26, 17519, 27731

d.-maktadırlar 26667

d.-ması 18540

d.-maya 18484

d.-mayan 27910

d.-maz 33081

d.-mazsa 28158, 32294

d.-muş 2367, 4127, 24811

d.-muşlar 18920, 27325

d.-muşlardı 2887

d.-muştı 4824, 4900

d.-muştur 5110

d.-up 37961

d.-ur 21319, 27695, 29122, 29865

d.-urdu 501

d.-urlar 28245, 32363

d.-uyor 10528

d.-uyordu 22812, 34502

d.-uyorlar 20185

d.-uyorlardı 1150, 7918

[=51]

DOLDURUL-: Dolu hâle getirilmek:

“(Rakofça'da kırçı denilen gece eğlencelerinde
meş'aleler) iki çeşit olurdu. Bir çeşidi, içine
(konulan) çıra ve odun parçalarıyla yanan
iptidâi meş'alelerdi. Diğeri de içi petrolle
doldurulmuş uzun tüpler üzerinde bir sıra fitilli
memeler olan nevîdi.”

d.-muş 619

[=1]

DOLGUN: 1. (Hisle) Dolu, bir duygunun
etkisiyle yüklü, ... ile kaplı, ... ile kaplanmış:

“Karşıdan siyah adalara **dolgun** gözlerle
bakarken kumral saçlı gençle kalp ağrılarına
dair konuşa konuşa döndük!”

(d. 6454)

“Akşamları, sofalarında kızlar şarkı söyleyen
beldede şarkılar durduğu an, kahkahalar koptu.
Kumral saçlı gence:

-Neredeyiz?... dedim. **Dolgun** gözlerle baktı,
dedi ki:

-Bilmiyor musunuz? Akşamları sofalarında kızlar şarkı söyleyen beldede! Sevinçten ürperdim.”

(d. 23019)

2. Yüksek, fazla:

“Harb içinde tufeyli diplomatlarımız İstanbul'da pineklerken o, çok **dolgun** harcırahlarla, fevkalâde maaşlarla, gizli vazifelerle kaç defa İsveç, Danimarka ve Felemenk gibi harb etmediğimiz devletlerin payitahtlarına gönderildi.”

(d. 2750)

d. 2749, 6293, 6449, 22882, 23004, 23155, 23392, 23510, 26017

d.+du 16718

[=10]

DOLGUNLUK: ***Kulak dolgunluğu**: Bir şeyler duymuş olmaktan ileri gelen, işitmekle elde edilen bilgi:

“Siyâsî fikirlerle ilk **kulak dolgunluğum**, 1897 de, Selânik'de oldu.”

(d.+um 2456)

d.+u 17613, 19849

[=3]

DOLU: 1. İçinde, alabileceği kadar veya ona yakın derecede kimse veya şey bulunan, dolmuş olan, boş yeri bulunmayan, memlû:

“Kurşunlu Han, mahkûm ve mahpusla lebâleb **dolu** olduğu için bulunduğu semtin ortasında uğuldardı.”

(d. 1123)

2. Bir yerde bahsedilen şeyin çok bulunduğunu, çok olduğunu anlatır, çok, pek çok:

“Bir geliş var ne mübârek ne garîb âlem bu/ Hava boy.dan boy.a bin.lerce hayâlet.le **dolu**”

(d. 35643)

3. Bir duygunun etkisiyle yüklü, ... ile kaplı, ... ile kaplanmış:

“Ben içim hüznle **dolu** yavaş yavaş gittim.”

(d. 7035)

4. ***Dolu ağız** = **Ağız dolusu**: Çok, pek çok, bol bol [Özellikle küfür için kullanılır]:

“Vak'adan 1908'e yani Meşrutiyet'in ilânına kadar Nâzım'ın bir derdi vardı: O işte satılanlar! Satılanlara gece gündüz, evde, sokakta, lokantada, daima **dolu ağız** söverdi.”

(d. 10836)

d. 1884, 2338, 2457, 2470, 2858, 3368, 5526, 6002, 6305, 6309, 6657, 6657, 6967, 7028, 7629, 7905, 7957, 7966, 7982, 7990, 9338, 9937, 10424, 10814, 10829, 11431, 12756, 14897, 16701, 16953, 17494, 17746, 17989, 18055, 18782, 18867, 19097, 19286, 19335, 20590, 21700, 21792, 22299, 22553, 22816, 22924, 23047, 23062, 23516, 25453, 25994, 26038, 27810, 28657, 30259, 30261, 30302, 30487, 30637, 30716, 31269, 31875, 32026, 32217, 33271, 33306, 33502, 33523, 34296, 35681, 35832, 35847, 36042, 36501, 36535, 36603, 36713, 36769, 36842, 38397, 38609

d.+dur 6301, 6700, 16454, 17242, 18251, 18515, 20072, 20967, 23844, 25497, 26007, 27583, 28634, 29132, 35719, 36632, 36881

d.+durlar 6277, 7774, 18357, 25444, 27322

d.+su 5920

d.+ydu 725, 1585, 2042, 10633, 18759, 26182

d.+ydular 24723

d.+ymuş 24014

[=114]

DOLUDİZGİN: **mec.** Son hızla, son süratle:

“Meselâ millî harekete karşı **doludizgin** makale yazarken kendi fikirlerini bir türlü anlatamadığını telehhüf etmek vadisine girer.”

d. 9937

[=1]

DOLULUK: Maddî ve manevî değerleri bakımından zengin, yüklü:

“Biz içinde bulunduğumuz için bu devrin **doluluğunu** hissedemiyoruz. Lâkin çocuklarımız bu dört senenin muazzam destanını hayranı ile dinleyecekler.”

d.+unu 18461

[=1]

DOMUZ: 1. İslâmiyet'te eti haram olan, kalın derili, eti, yağı ve derisi için beslenen, ağır, hantal, memeli evcil hayvan, hınzır:

“Şâir İvan Vazof. Elli seneden beri Bulgarlığın **domuzundan** kırmızı biberine kadar bütün millîlikleriyle tegannî eden bu ihtiyar şâiri (...)”

(d.+undan 3355)

2. ***Domuzluk**: Hainlik, haince inatçılık:

“Bu sözler hiç şüphesiz Celâl Sâhir'in değildi; zoruna **domuzuna** harbe sokulmamız için havaya atılmış mantıklardı.”

(d.+una 2700)

[=2]

DON-: 1. Donakalmak, şaşırıp ne yapacağını ne söyleyeceğini bilememek:

“Camiin kapısından girerken hayretten

dondum: Ya Rabbî o ne manzara idi!”

(d.-dum 18067)

2. **mec.** Hareketsiz kalmak, hareket edemez duruma gelmek:

“**Don-muş** sükût iç. inde güneş gör-miyen cihan”

(d.-muş 36616)

d. 38800

d.-muş 9594, 33610

[=5]

DONAN-: 1. Süslenmek, bezenmek, donatılmak:

“Kahve leba- lep dolu. Tavan ve duvarlar

donanmış.”

(d.-miş 7988)

2. (Gerekli âlet ve malzemesi) tamam hâle getirilmek, teçhiz edilmek, donatılmak:

“Hürr ufuk.larda **donan-muş** iki yüz pâre gemi”

(d.-miş 35713)

d.-dikça 39219

d.-ır 36772

d.-ırdı 718

d.-ıyordu 12245

[=6]

DONANMA: Bir devletin deniz kuvvetleri:

“Üstelik Barbaros Hayreddin Paşa'nın

himmetiyle mükemmelleşen **donanma**, yenilmez bir kuvvet hâline geldi.”

(d. 5304)

“En mutantan **donanma.lar**/

Binbir ufuk.da silin-ir”

(d.+lar 38760)

d. 2303, 4589, 4779, 4792, 4795, 4800, 5159, 5188, 5190, 5191, 5203, 5310, 6918, 8942, 26388

d.+ları 19199, 36192

d.+larından 13549

d.+larının 8990

d.+larıyla 17413

d.+nın 4796, 5171

d.+sı 5193, 6604, 9025

d.+sına 5198, 17795, 20916

d.+sının 23802

d.+ya 12099

d.+yla 35711

[=33]

DONANMASIZ: Donanması olmayan:

“İsveç, Norveç ise ordusuz ve **donanmasız** rahat yaşayabiliyorlar ve hiçbir istilâ endişesine dûçâr değillerdir.”

d. 19648

[=1]

DONAT-: (Güzel ve göz alıcı şeylerle)

Süslemek, gösterişli duruma sokmak:

“Bu devrin mimarları İstanbul'u abidelerle **donattılar.**”

(d.-tılar 4841)

d.-mişlar 3160

d.-mişti 5615

[=3]

DONATIL-: (Göz alıcı şeylerle) Süslenmek, donanmak:

“Birçok direkler de envâî kır çiçekleriyle **donatılırdı.**”

d.-ırdı 621

[=1]

DONDUR-: **mec.** Millileştirmek, ifâde kalıbı veya klişe haline getirmek:

“Çok millî olduğu için Türkçede kaynatıp

dondurduğu kelimeler hemen Türkçeleştiler.”

d.-duğu 32664

[=1]

DON JUAN: Don Juan Tenorio. Avrupa'da edebiyat, tiyatro ve müzik alanında birçok yapıta konu olmuş masal kahramanı:

“Menfâdan, **Don Juan** kadar güzel, bir şâirin avdetini bekleyen kadınlar inkisâr-ı hayâle uğradılar.”

(d. 30723)

d. 30706

[=2]

DONLU: Don giymiş olan:

“(…) sol eliyle de sarı saçlı, basma **donlu**, çıplak ayaklı, takunyalı beş yaşlarındaki biz kız çocuğu elinden tutarak oturduğum masaya doğru yanaştı.”

d. 23956

[=1]

DON QUICHOTTE: Don Kişot, İspanyol romancı Miguel de Cervantes Saavedra'nın ve aynı zamanda bu romandaki baş kahramanın adı: “**Don Quiehotte** etiyle, kemiğiyle muazzam bir tefrika hikâyesinden başka nedir?”

(d. 22136)

d. 22142

[=2]

DONUİK: *meç*. Durgun, cansız, soğuk, ruhsuz, camit:

“Bakıyorken bana sâbit ve *donuk* gözlerle/
Acıdan çıldıracaktım”

d. 36488

[=1]

DOPDOLU: Büsbütün dolu:

“Salon tanınmış edîblerimiz, âlimlerimiz ve
muallimlerimizle *doppdoluydu*.”

(d.+ydu 28875)

d. 2881, 3224, 5574, 34031

[=5]

DOSDOĞRU: Sağa sola sapmadan:

“Ben, onun kâtibi, öteki uşak, *dosdoğru*
Galatasaray Müdürü Abdurrahman Şeref Bey'i
görmeğe gittik.”

(d. 1517)

d. 13560, 14211

[=3]

DOST: *Fars*. 1. Birini rıyasız ve samimi
duygularla seven, her bakımdan kendisine
güvenilir kimse, enis:

“Cavit Bey Prens Burhaneddin Efendi'nin en
samimî *dostu* idi.”

(d.+u 11475)

“O mutlu devre.de İtrî.ye en yakın bir *dost*/
Işıklı dantele.ler bestekâr.ı Hâfız Post”

(d. 35992)

2. *Dost olmak: Aralarında yakınlık, anlaşma ve
arkadaşlık kurulmak:

“Nâzım'ı 1903'te, Paris'te, Ahmet Rıza Bey'in
Monge Meydanındaki salonunda tanıdım. Yavaş
yavaş *dost olduk*.”

(d.+olduk 10789)

d. 304, 1937, 2575, 2645, 2646, 2803, 8495,
10550, 10637, 11462, 11494, 13667, 16595,
17165, 33529, 33752, 35952, 35958, 36101,
36499, 37563, 37631, 37695, 38271

d.+a 9154, 18863, 36629

d.+ça 15952

d.+lar 1911, 16863

d.+lara 20149

d.+lardır 10704

d.+ları 164, 8332, 10365, 10681, 10701,
11409, 13700, 20176, 22749, 30851, 33601,
33612, 35074

d.+larım 18569, 20085

d.+larıma 6699, 21208

d.+larımı 8555, 11490

d.+ların 2639

d.+larına 9733, 33290, 33622

d.+larından 10701, 10789

d.+larını 8694

d.+larının 1939

d.+larınıza 16595

d.+larıyla 1533, 2536, 2679

d.+oldu 9129, 9971

d.+olduğum 30194

d.+olduğumuz 1521, 8890

d.+olduk 2193, 2198, 2568, 8442, 10782

d.+oldukları 9193

d.+olduktan 10920

d.+olmamız 9195

d.+olmasına 10110

d.+olmuş 10636, 10918

d.+olursak 3963

d.+oluverdik 9204

d.+tan 20295

d.+tular 9232

d.+tum 1428

d.+u 1323, 1423, 2549, 3819, 3845, 8503,
8688, 9365, 10360, 10569, 11465, 16861,
18730, 25731, 31068, 33276, 33399, 33616,
33617

d.+um 1695, 8754, 19211, 33552

d.+umla 836

d.+umuz 15594, 34893

d.+umuza 27214

d.+umuzun 33827

d.+un 34346

d.+una 3341, 35062

d.+unuza 20430

[=117]

DOSTÂNE: *Fars*. Dosta yakışır şekilde, dostça:

“(…) *hatır için dinliyor ve dostâne*
güliümsüyordu.”

(d. 3673)

d. 2347, 9572, 10908, 20267, 20279, 20288,
27209

[=8]

DOSTÇA: Dosta yakışır, dost gibi:

“O kadar **dostça** bir tahassüsle hareket ediyordu ki mütehayyir kaldım.”

d. 9523

[=1]

DOSTLUK: Birine veya bir şeye karşı duyulan riyasız, samimi ve güvenilir sevgi, böyle bir sevgi duyma, dost olma durumu:

“Aramızda yolculuk tesânüdü ve **dostluğu** teessüs etmişti.”

(d.+u 1799)

d. 663, 1941, 3463, 3624, 3630, 8487, 10550, 11466, 20142, 20145, 20164, 20201, 28614, 33510

d.+a 20431

d.+la 20141, 20196

d.+lar 13770, 20198

d.+lara 20149

d.+lardan 20158, 20172, 28630

d.+ları 20157, 20168

d.+larına 9234

d.+larla 3973, 15547

d.+ta 10738

d.+u 10571

d.+umuz 2568, 8442, 9068, 9129, 9204, 9276, 9304

d.+una 20544

d.+undan 2401, 15915

d.+unuzun 20441

[=42]

DOSTOYEVSKİ: (d: 11 Kasım 1821, Moskova – ö: 9 Şubat 1881, S. Petersburg), Rus roman yazarı:

“**Dostoyevski** namında bir Rus'un, bu siyah kitap kadar siyah bir kitabını okudumdu.”

(d. 30193)

d.+si 30323

d.+yi 33270

[=3]

DOSTSUZ: Dostu olmayan:

“**Bulgaristan** Balkanlar'da eşsiz, **dostsuz** kalmış bir unsurdur.”

d. 3519

[=1]

DOVER-OSTENDE: Dover: İngiltere'de bir yerleşim yeri. Ostende: Belçika'da bir yerleşim yeri:

“O senenin sonbaharında **Dover-Ostende** tarihiyle Belçika'ya gittim.”

d. 1837

[=1]

DOY-: **mec.** İhtiyacı yeterince karşılanmış olmak, arzu ve istekleri giderilmiş olmak, kanmak, tatmin olmak:

“**Azerî Fuzûlî ile Osmanlı Nâilî-i Kadîm bir tek adam olsalardı eski şiirimizin zevkine **doyamazdık.****”

(d.-amazdık 19740)

d.-amadığım 6130

d.-amadığımız 30696

d.-amadık 17492

d.-amadım 6674, 30181

d.-amamış 6097

d.-mak 16257

d.-mayan 14711

[=9]

DOYUL-: Yeter bulunmak, doymuş ve kanmış duruma gelmek, tatmin olunmak:

“**Nâbî'nin: 'Sen dur ey bülbül biraz gülşende yârim söylesün' mısraı, güzelliğine **doyulmaz,** berceste mısradır.**”

(d.-maz 33277)

d.-mayan 12623

d.-maz 3823, 13429, 30265

d.-mazdı 6109, 13123

[=7]

DOYUM: Eldekinden hoşnut olma durumu:

“**Ah bu da hakikaten doğru ise bugünkü sükûna, birliğe, sevince **doyum** olmaz!**”

d. 13460

[=1]

DOYUR-: Yemek yemek, doymak:

“**Bu şehirde ufacak tefecik, satışı bini geçmez, yerli lisanlarda söniük cerideler çıkar, muharrirleri ancak karınlarını **doyurabilir.****”

(d.-abilir 15233)

d.-uyordu 2861

[=2]

DÖĞME: Dövme. Vücut derisi üzerine iğne vb. sivri bir araçla çizilmek ve içine renk veren maddeler konulmak yoluyla yapılan yazı veya resim:

“(...) **kollarının sert derilerine iğnelerle yazdırır, barutla ovdurur, 'döğme' yaparlardı.**”

d. 6143

[=1]

DÖĞÜL-: 1. Dövülmek, istenen şekle sokulmak, işlenmek:

“(...) millî hareketin örsü üzerinde **döğülmüş** en metin seciyelerle, yekpâre bir demir kitlesi gibi meclise gelir.”

(d.-muş 24301)

2. **meç.** Bir kimsenin istenen kıvama gelmesi için imtihanlardan geçmesi:

İkbâl.e geç-en hayli taraf.tan öğül-ür/

İdbâr.e düş-en de her taraf.tan söğül-ür/

Âhir öğül-en öğ-en söğ-en birlik.te/

Hep aynı değirmen.de karış-mış **döğül.ür**”

(d.+ür 38184)

[=2]

DÖĞÜŞ: Karşılıklı tokat, tekme, yumruk vurma, can yacacak saldırılarda bulunma şeklinde yapılan kavga, arbede:

“Mektep çıkışlarında, ancak zaptiyelerin men'ettiği fecî', canavarca **döğüşler** olurdu.”

(d.+ler 535)

d. 540

[=2]

DÖĞÜŞ-: Savaşmak, çarpışmak:

“Tevhîd için bu halk.ı **döğüş-müş** yiğit.lerin”

(d.-müş 37232)

d.-en 35652

d.-enler 39099

d.-enlerdensin 38464, 38481, 38514

[=6]

DÖĞÜŞKEN: Kavgacı, mücadeleci:

“Bu devirde Osmanlı nesline bakan bir ecnebi, eski **döğüşken**, gür sesli ve erkek Osmanlıların oğullarını tanımazdı.”

d. 26503

[=1]

DÖK-: 1. Serpmek, koymak:

“Ganî Efendi kalem açtı, divitin mürekkebine batırdı, Bir Rabb-ı yessir yazdı. Sonra üstüne şeker **döktüler**.”

(d.-tüler 18)

2. Yok etmek üzere atmak:

“Yürü-yen düşman.ı son hamle.de **dök-tün** deniz.e”

(d.-tün 35973)

3. (Sıvı veya tane hâlindeki şeyleri)

Buldukları yerden başka bir kaba veya yere boşaltmak:

“Meyi peymânebepeymâne **dök-en** sâkî.den”

(d.-en 37728)

4. (Erimiş maden, alçı, çimento, balçık gibi şeyleri) Bir kalıba akıtmak suretiyle istenen şeyi elde etmek:

“... ‘Zorlara dağlar dayanmaz!’ Türk sözüdür ki top **döken** eski ustalar, elli çift mandanın çektiği büyük fetih toplarının üzerine, kitabe kılıklı kazarlardı.”

(d.-en 6141)

5. **meç.** (Para vb. ni) Çok sarf etmek, çok harcamak:

“İmparator Aleksî, Peçenekleri yalnız Bizans orduları ile püskürtemeyeceğini anladığı için Bizans hazinelerinin bütün altınını **dökerek** Peçeneklerin Rumeli de hasmı olan Kuman Türklerinin beyleriyle anlaştı.”

6. ***İçini dökmek**: Ferahlamak ihtiyacıyla derdini anlatmak:

“Evet Celine berbad bir küülle zilzurna sarhoş olup **içini döken** bayağı bir sarhoş nasıl konuşursa öyle yazıyor.”

(d.-en 2439)

7. ***Kan dökmek**: (Bir şey uğruna) Kendini feda etmek, ölmek:

“İstanbul'un fethinde **kanını dökdükten** sonra Haliç kenarında Üsküplü Mahallesi'ni kurmakla İstanbul'a ilk Türk mayasını veren bu şehir, o zamanlar bir medeniyet merkeziymiş.”

(d.-dükten 997)

d. 38281

d.-ebilirdi 31194

d.-ecekleri 1127

d.-en 2438, 28794, 31579, 31580

d.-er 14074, 24946, 28179, 31796, 33640

d.-erdi 32620

d.-erek 4598, 13484, 24954, 32803

d.-erken 29837

d.-erler 18474

d.-erlerdi 8130

d.-erse 24397

d.-me 6301

d.-medi 12267

d.-meğe 35283

d.-mek 9351, 10970, 24143

d.-memize 3297

d.-meyen 34086

d.-müş 5042, 6447

d.-müşlerdi 5208

d.-sün 24397, 38960

d.-tü 32577, 38310

d.-tüğü 28295

d.-tüğümüz 30045

d.-tükleri 22524

d.-tükten 14482

d.-tüler 14066

d.-üp 34216

d.-üyordu 33714

d.-üyorlar 25599, 29724

d.-üyorlardı 26438

d.-üyormuş 7146

d.-üyoruz 23253, 23273

[=54]

DÖKTÜR-: *Kan döktürmek: Kan akıtmak işini başkasına yaptırmak:

“Yunanistan tebaası kafile kafile intihabat sandıklarına koştular, bir mucize göstermek azmiyle beyhude **kan döktüren** Venizelos'u düşürdüler.”

(d.-en 12291)

d.-üyordu 26172

[=2]

DÖKÜK: *Kırık dökük: Düzgün olmayan, derme çatma (eşya, söz vb.):

“Yeni nesil, alafranga edebiyatın **kırık dökük** manzumelerinden (...) okumadıysa zevk, lisan ve hayal sahasında bir düziye tecelli eden inkılâptandır.”

d. 12862

[=1]

DÖKÜL-: 1. Akarsular/çağlayanlar göl veya denize akmak:

“Çağlıyan.lar **dökül-ür** yüksek.ten”

(d.-ür 36177)

2. (Diş için) Yerinden çıkmak, düşmek:

“Kadîm dalkavuk nümünesiydi, dişleri **dökülmüş**, matruş, çirkin, temennâh bükülüşleri içindeydi.”

(d.-müş 1577)

3. Düşüp veya taşıp bütünden ayrılmak:

“Ayağın sakınarak basma aman sultânım **Dökülen** mey kırılan şîşe-i rindân olsun mısralarındaki tavır, klâsik lisânın içinde Türkçeliği zorlamış gibidir. Hâsılı fazla saymak istemiyorum.”

(d.-en 2313)

4. (Mecburi bir sebeple) Birçok kimse bir yere gitmek, orada yığılıp toplanmak:

“İstanbul'dan ve menfalardan kaçanlar, parasız iseler, Mısır'a **dökülürlerdi**.”

(d.-ürlerdi 3834)

5. Kırılmak, helâk olmak:

“Etrafındakiler, ya ahlâk, yâhud da sinir zaafı yüzünden birer birer **döküldüler**, ortada bir sütün gibi o kaldı.”

(d.-düler 4304)

6. (Kan için) Akıtılmak:

“Okuduklarım bana o saltanatın istilâsından vâsî miyasta müşterek bir kanın **döküldüğünü** gösterdi.”

(d.-düşünü 25425)

“Bir lâle bahçe.siydi **dökül-müş** temiz kan.ın”

(d.-müş 38613)

7. Yok edilmek üzere atılmak:

“Yunan ordusu ya kendi kendine çözüleceği yahut da İzmit'te olduğu gibi, her yerden denize **döküleceği** gün bir Anadolu meselesi kalmayacak.”

(d.-eçeği 18225)

8. (Yaprak, kıl, tüy, kaplama, boya, yıldız vb. şeyler) Bulunduğu yerden kendini atmak, bulunduğu yerden düşmek:

“Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri/ Yaprakların **döküldüğü** hicranlı günleri”

(d.-düşü 36662)

d.-dü 7489, 7527, 12089, 34676

d.-düler 4302, 6164

d.-düm 34568

d.-düydü 7475

d.-en 2312, 10292, 16677, 17086, 24116, 27294, 27299, 27299, 27305, 27309, 29511

d.-meğe 28180, 34765

d.-mesi 12155

d.-mezdi 13667

d.-müş 282, 1576, 3974, 21385, 36335, 38618

d.-müşlerdi 5089

d.-müştü 24948

d.-müştür 2371

d.-üp 38425

d.-ür 2404, 19758, 37116, 37700, 37701, 37703, 37705, 37707, 37709

d.-ürdü 9095

d.-ürken 35285

d.-üyor 17814, 23329

[=52]

DÖKÜLÜŞ: Kır, sokak vb. yerlerde insanlar çokça birikme işi:

“*Fakat bu fakir halkın da vaktiyle sayfiyeye dökülüşü aynı sefahat arzuları yüzündendi.*”

d.+ü 7485

[=1]

DÖKÜNTÜ: Bir şeyin asıl kitlesinden veya bütününden ayrılmış parça hâlindeki şeyler, dökülmüş parçalar:

“*Çünkü onlar, kendi küfleri, kendi yırtık pırtıkları, kendi döküntüleriyle haşrolarak yaşayabiliyorlar.*”

d.+leriyle 6850

[=1]

DÖMEKE: Atina ile Tesalya arasındaki bölge [Bugün Yunanistan'ın Ftiotis ilinde kasaba ve aynı isimli belediyenin merkezi]:

“*Bu mağlûbun dönüşü Sultan Abdülhamîd-i Sâni'nin yüzünü Dömeke muzafferiyetinden daha kuvvetli bir neş'eyle güldürdü.*”

(d. 9745)

d. 14975

d.+ye 14991, 16696, 16722, 16747

d.+yi 1277

[=7]

DÖN- (I): 1. (Bir yere) Geri gitmek veya geri gelmek, avdet etmek:

“*Cemâl Paşa Suriye'den dönüp Bahriye Nezâreti'ni idare ettiği vakit Kasımpaşa Vapur İskelesi karşısında, şimdiki caddeyi kapayan dükkânları bir tek emirle evvelâ yıktırması.*”

(d.-üp 19683)

“*Dön-sem vatan semâ.sına artık bu ülke.den*”

(d.-sem 36251)

2. Benzer hâl almak, ... gibi olmak, benzemek, andırmak:

“*Okumaktan bıktım. Son haftalarda bir düziye Celine'in kitaplarını okudum; kafam mezbeleye döndü.*”

(d.-dü 20450)

3. (Belli bir yerde) Dolaşmak, gidip gelmek:

“*Eğer, ana yurdu, kalblerimizde yoksa, emin olabiliriz ki, küre-i arz üzerinde, hiçbir yerde yoktur; onu dönüp dolaşarak aramak beyhudedir.*”

(d.-üp 21430)

4. (Bir iş veya konuyu) Yeniden ele almak:

“*(...) Şimdi yukarıda geçen misâlime dönüyorum.*”

(d.-üyorum 23287)

5. Değişmek:

“*Demek ki 1808 de sırf bir pâdişâhın katli yüzünden millî talih dönmüştü.*”

(d.-müştü 25023)

DÖN- (II): Kendi mihveriyi veya başka bir şey etrafında hareket etmek:

“*Seyret şu dön-en kubbeibed ef'âl.i*”

(d.-en 38282)

d.-dü 133, 1704, 4018, 8455, 9115, 9660, 9737, 10102, 10570, 10721, 11021, 11774, 12089, 15011, 19773, 20435, 22792, 26364, 27595, 34067, 34151, 34600, 34776, 35323, 35431, 35449, 38526

d.-dügü 10375, 10797, 12694, 15492, 31800, 33996, 34004, 34891, 35972

d.-dügüm 2115, 3427, 8555, 10646

d.-dügümüzden 23053

d.-dügünü 2477, 29541, 35023

d.-dük 1295, 1866, 6450, 11583

d.-dükleri 17117

d.-düklerini 21539

d.-dükten 9208, 9782

d.-düler 1487, 12608, 12950, 15116, 26689, 33981

d.-düm 1828, 1830, 1839, 1846, 1851, 1858, 1867, 1871, 1876, 1877, 1878, 2089, 2183, 2804, 2818, 7632, 8866, 11328, 22849, 32373, 33961, 33991, 36107, 37106, 38645

d.-ebiliriz 7046

d.-eceğim 20396, 21557, 21560

d.-eceğimi 1890, 7841

d.-eceğimizi 3546

d.-eceğini 11213, 12945

d.-eceğiz 7009, 7013, 7463

d.-ecek 16098, 21914

d.-ecekler 16613

d.-eceklerdir 15118

d.-ecekleri 7048

d.-elim 27317, 36833

d.-emeyenler 6402

d.-emiyorlardı 6401

d.-en 1670, 2808, 3235, 3696, 13342, 15432, 17282, 21537, 21598, 22724, 25121, 25600,

27494, 34224, 34935, 35012, 36443, 36591,
37553, 38282
d.-enler 16729, 21407, 21540
d.-enlerde 21411
d.-enlerle 21541, 21551, 21555
d.-er 2403, 2789, 3852, 7445, 12696, 12700,
18067, 31835, 34888, 35404, 36579, 37645,
37646, 37648, 37650, 37652, 37654
d.-erdi 9806, 22907, 28341
d.-erdik 653, 21340
d.-erek 10489, 11346, 23434, 26024, 26042,
33428, 34151
d.-erim 19942
d.-eriz 25742
d.-erken 2523, 6306, 11143, 11404, 11442,
15118, 21354, 21363, 29541, 30515, 31914,
36623
d.-erler 33237
d.-erlermiş 1092
d.-ersem 8844, 38852
d.-eyim 2959, 11170, 18660, 33148, 35362
d.-meden 30021
d.-medi 25864
d.-mediğini 33990
d.-meği 133, 32978
d.-mek 650, 5081, 19104, 19373, 25727,
29934, 30024, 32144, 32955, 32970, 34662,
36214
d.-mekle 32135
d.-meksizin 7631
d.-mekten 5082
d.-mektense 12699
d.-memek 4242, 12946, 36170
d.-memi 1750
d.-memiş 4209, 18637, 25428
d.-menin 3543
d.-mesi 11179
d.-meyecekler 36441
d.-meyecektim 1659
d.-meyi 11330, 16570
d.-mez 18067, 24290, 25295, 34888
d.-mezse 22907
d.-müş 807, 1370, 3114, 3430, 7786, 9648,
10359, 11176, 11187, 13442, 33829, 34446
d.-müştü 2725, 9988, 10010, 25009
d.-se 36211
d.-sün 2788, 37813
d.-ünce 7518, 38995

d.-ünceye 8932
d.-ünüz 16608, 20746, 28380
d.-üp 3561, 19668, 21415
d.-üş 651, 9741, 12698, 28294, 28303
d.-üşler 2396
d.-üşlerinde 12337
d.-üşte 20385
d.-üşü 54, 9739
d.-üşüm 2563
d.-üşümde 3452
d.-üşünde 7649, 8743, 11012, 25557, 34879
d.-üşünden 33430
d.-üşünü 30832
d.-üverdi 26722
d.-üyor 22789, 24463, 25715, 28376, 29337,
30300, 30301, 30395
d.-üyorduk 34480
d.-üyordum 1919, 10690, 22745, 33591,
36255
d.-üyorlar 7972, 35937
d.-üyorlardı 23902
d.-üyorlarmış 853
d.-üyoruz 21407, 21409
[=292]
DÖNDÜR-: Rücû ettirme, döndürme:
“*Râhibâne bir terbiyeden sonra JeanJacques'la muhâdderat şâiri, şüphesiz mecrâ-yı fitrîsine döndürüyor.*”
(d.-üyor 22776)
d.-dü 30712
d.-en 12074
[=3]
DÖNDÜRÜCÜ: ***Baş döndürücü**: 1. İnsana aşırı derecede hayret veren, şaşırtıcı:
“*O günlerin baş döndürücü galeyanları arasında (...)*”
(d. 8549)
2. (Sürat ve hız gibi kelimelerle) Çok aşırı derecede:
“*(...) fakat bu zeval göz önünde baş döndürücü bir sür'atle vuku buluyor!*”
(d. 15453)
d. 13350, 19639, 20259, 20943
[=6]
DÖNEK: Sözüde durmayan (kimse), sebatsız, kaypak:

“(…) seciyesi zayıf, inkılâba esasen inanmamış, **dönek** bir hüviyette olduğunun ifâdesi olarak gösteriyorlar.”

d. 27101

[=1]

DÖNEKLİK: Dönekçe davranış:

“Sonra birdenbire değişti, rasyonalist ve Hristiyan oluverdi, mamefih neşriyatına aynı ateşle devam etti; hâlinde hiçbir **döneklik** görülmedi.”

(d. 11093)

d.+lerin 2754

[=2]

DÖNEM: Sonu belli zaman süresi, devre:

“Sakarya'ya kadar **dönem** bir medd ü cezir!”

d. 25385

[=1]

DÖNEMEÇ: Bir durum, tutum, davranış ve düşüncedeki aşama:

“İkinci Sultan Abdülhamid devrini idrak edenler, 1895 senesini bir **dönemeç** yeri addederler.”

(d. 9612)

d. 26862

[=2]

DÖNME: Başka bir dindeyken Müslüman olan, mühtedi:

“Bir Müslüman gencinin şapka giymesinin en müthiş bir manzara olduğu o senelerde, vapurdaki **dönme** gençleri ve diğer Türkleri hayrette bırakmak için, Etienne Flagé'nin bir şapkasını başıma geçirdim.”

(d. 1725)

d. 571, 577, 1663, 1675

[=5]

DÖNÜL-: Geri gelmek veya gidilmek, avdet edilmek:

“Şem'i Molla'nın da adı geçti: ‘Şem'i Molla mel'ununu Afrika'da yahut Arabistan'da en **dönülmez** bir yere defedeceğiz.’ yollu bir söz sarf etti.”

(d.-mez 33527)

“**Dönülmez** akşam.ın ufuk.undayız Vakit çok geç”

(d.-mez 36454)

d.-mez 38229

[=3]

DÖNÜM: ***Dönüm noktası**: Süregelen bir şeyin gidişinin değişmesine ve yeni bir seyir takip etmesine sebep olan olay ve bu olayın oluş zamanı:

“Bu Türk muzafferiyetini Avrupa müverrihleri de ayrıca cihan tarihinin bir **dönüm noktası** sayarlar.”

(d. 4530)

d. 1523, 18359, 24501

[=4]

DÖNÜŞ (I): Geri gelme işi, geri gelme zamanı, avdet:

“Git-tik bahs aç-madık **dönüş.ten**”

(d.+ten 36127)

[=1]

DÖNÜŞ (II): Dönmek işi ve tarzı, dönme:

“Yelpâze çevril-ir gibi bir.den **dönüş.leri**”

(d.+leri 37046)

d. 36208, 36223, 36269, 36269, 38135

[=6]

DÖRDÜNCÜ: Dört sayısının sıra sıfatı, sırada yeri üçüncüden sonra, beşinciden önce olan:

“O semtte “Ortolan” diye kasvetli bir iç sokakta, **dördüncü** katta, bir küçük lojmanda, kendi eşyası içinde, tek başına yaşardı.”

(d. 10790)

d. 1457, 4196, 4429, 4452, 4684, 10783,

17785, 25788, 25873, 27762, 29496, 29512

d.+sü 21564

[=13]

DÖRDÜNCÜ MEHMED: (2 Ocak 1642,

İstanbul – 6 Ocak 1693, Edirne), 19. Osmanlı padişahı ve 98. İslam halifesi:

“Yeni Cami, Mimar Davud'un bıraktığı duvarlar üzerinde, Köprülü Mehmed Paşa tarafından, **Dördüncü Mehmed'in** validesi Hatice Turhan Sultan namına yükseltilmiş, halis millî üslûpta son büyük abidelerden biridir.”

d.+in 5713

[=1]

DÖRDÜNCÜ MUSTAFA: (d. 8 Eylül 1779 – ö. 17 Kasım 1808), 29. Osmanlı padişahı ve 108. İslam halifesi:

“Hiç şüphe yoktur ki Mustafa Paşa, Sultan Selîm-i Sâlis'in kafeste idam edilmesine razı olarak **Dördüncü Mustafa'ya** samîmi bir müzaheret vâdetseydi, Kabakçı Mustafa'ları ve

Atâullah Efendileri bertaraf etmek ve tekrar islâhata başlama teşebbüsü vâki olurdu.”

(d. 27138)

d. 25025

d.+ya 27128

[=3]

DÖRT/DÖRD: 1. Sayı sıfatı:

“Nihayet dalgıçlar tam dört saat uğraştıktan sonra zinciri kopardılar.”

(d. 12112)

2. Üçten sonra, beşten önce gelen sayının adı:

“Dört asır.dır in-erek câmi.e nûr üst.üne nûr”

(d. 36086)

3. ***Dört nala**: Dört nala zf. (Yönelme hâli ekinin kalıplaşmasıyla) Büyük bir hızla:

“Geç-tik hep.imiz dört nal.a cennet kapı.sından”

(d. 35851)

d. 385, 385, 494, 505, 771, 1110, 1120, 2662, 3173, 3412, 4516, 5127, 5930, 6032, 6048, 6094, 6663, 6890, 6948, 7019, 7294, 7380, 7570, 7574, 7881, 7893, 7975, 8369, 9836, 10742, 12086, 12104, 12105, 12405, 13074, 13148, 14089, 14093, 14260, 14593, 15020, 15230, 15661, 16428, 16989, 17982, 18185, 18188, 18190, 18435, 18446, 18449, 18452, 18460, 18592, 19092, 19570, 19709, 19711, 19711, 19919, 19998, 20000, 20016, 20108, 20406, 20547, 20603, 20605, 21153, 21364, 21617, 21742, 21907, 22006, 22682, 22686, 22943, 22950, 23206, 23367, 24208, 24712, 24805, 24808, 25394, 25780, 25780, 25790, 26714, 26856, 28711, 28711, 29075, 29341, 29341, 29346, 29430, 29442, 29442, 29446, 29455, 29455, 29741, 29785, 30431, 30887, 31424, 31785, 32639, 33980, 35062, 35559, 35560, 35560, 255591, 36086, 36769, 38602, 38609

d.+e 11873, 37080

d.+er 18893, 18893, 20049, 29341, 29442, 32778

d.+ler 11937

d.+te 26030

d.+tebiri 16048

d.+tebiridir 16038

d.+ü 19711, 23176, 36959

[=136]

DÖRT BİN: Sayı sıfatı:

*“Evet bugün İstanbul dârü'l-eytamları gibi muhteşem bir unvan taşıyan müesseselerde ancak **dört bin** öksüz vardır.”*

(d. 13074)

d. 13063, 13065, 13066, 13092

[=5]

DÖRT CANTON GÖLÜ: İsviçre'de bir göl:

*“Sonra Alpler'in silsilesi üzerinden **Dört Canton Gölü'ne** geçtim.”*

(d.+ne 17468)

d.+nde 17450, 18572, 20088

d.+nün 17443, 17462

[=6]

DÖRTLÜ: Dört mısralı olan:

*“Türk şiirini alalım Asya'daki babalarımızdan miras kalan, millî vezinli şiirimizin manzum şekillerinde vâhid-i kıyası beyit değil bilâkis **dörtlü** kıt'a'dır.”*

d. 29751

[=1]

DÖRT YÜZ: Sayı sıfatı:

*“Bu gece, bu saat, ben burada bu satırları yazarken Hırka-i Saadet Dairesi'nde Kur'ân okunuyor! Siz bu saat benim bu satırlarımı okurken Hırka-i Saadet Dairesi'nde Kur'ân okunuyor! Tam **dört yüz** seneden beri de böyle fasılasız okunmuş.”*

(d. 6893)

d. 6258, 6869, 6886, 6892, 12006, 18450, 24171, 33065

[=8]

DÖRT YÜZ ELLİ: Sayı sıfatı:

*“Benim gibi fetihten **dört yüz elli** sene sonra doğup yaşayan bedbahtlar bile bu sesi kalplerinin derinliğinden işittiler.”*

(d. 7301)

d.+si 8194

[=1]

DÖŞE-: Bir şeyi bir yere sermek, yaymak:

*“Begüm, hikmet-i Huda, seccademizi ta kabr-i Eyyüb üzre **döşemişler**. Hemen şu mahalli kazsunlar.”*

(d.-mişler 7156)

d.-diği 20860

[=2]

DÖŞEK: Yatak:

“Şem'i Mollalar onun tynetinde olanlar, onun hizmetini görenler, devirler geçtikçe ayakta

kalırlar; dâimâ değilse bile ekseriyâ rahat dōšeklerinde ölürler.”

d.+lerinde 33560

[=1]

DÖŞELİ: Döşenmiş, tefriş edilmiş, mefruş:

“Odalari Türk halılarıyla **döşeli**.”

(d. 30448)

d. 3417, 30275

[=3]

DÖŞEME: **teşmil**. Bir yeri döşemeye yarayan her türlü eşya, mefruşat:

“(…) yıkılmadık ne resmî daire kaldı ne konak; dağılmadık ne eşya kaldı ne de **döşeme** (...)”

d. 7586

[=1]

DÖŞEMECİ: Binalarda tabanları tahta, parke, çini vb. malzeme ile kaplayan kimse:
“Meb'uslar bir sabah içtimâ' mahallinin kapısına geldikleri zaman kapıyı kapalı buluyorlar. İçerde **döşemeciler** çalışacakları için Meclis mesdüddur.”

d.+ler 25474

[=1]

DÖŞEMESİZ: Eşyası, mefruşatı olmayan:

“Son asırda Türk padişahı bu saraydan çıktı; lâkin Boğaziçi'ne gitmek için. O çıkış da sayfiyeye gider gibi, o kadar hürmetsizce, o kadar çabuk olmuş ki saray, **döşemesiz**, eşyasız tamtakır kalmış.”

d. 6842

[=1]

DÖŞEN-: 1. (Birine söz veya yazı ile)

Yüklenmek, verıştirmek, iyice çıkışmak:

“Ali Kemal, gazetesinde Ferit Paşa aleyhinde **döşenmeye** başlamışken Vahideddin'in emriyle mesele örtbas edildi.”

(d.-meye 10332)

2. Serilmek, yayılmak:

“Selîm-i Sâlis... o sarışın padişah, şarkın 'Cem' şeklinde tahayyül ettiği hükümdar, burada, bu bahçede, ağaçların arasında, bin bir şehrin bin bir halısıyla **döşenmiş** bir otağ üstünde, herkesten yüksek otururdu.”

(d.-miş 8021)

[=2]

DÖŞET-: (Ev, dükkân vb. oturacak bir yeri)

İçine eşya koyup yerleştirmek, tefriş ettirmek:

“Berrîzâde'lerin belki elli altmış seneden beri kapıları kapalı duran konağını tâmir ettirmiş, yeniden **döşetmiş**, dayatmış, ramazanlarda, bayramlarda, kandillerde yüzlerce ziyâretçiye açmış.”

d.-miş 33400

[=1]

DÖV-/DÖĞ-: 1. Birine canını acıtmak maksadıyla) Üst üste vurmak, dayak atmak, darp etmek:

“O Rum'u, bütün vatanperver palikaryalar çıldırıştır diye kısıvrak eder, **döve döve** o saat tumarhaneye sokarlardı.”

(d.-e döve 15624)

2. (Bir şey bir yere) Arka arkaya vurmak, üst üste, tekrar tekrar çarpmak:

“Türk milletinin ancak dörtte biri olan, Kuvâ-yı Milliye, Yunanistan'ı iki defa İnönü'nde inlete inlete **dövdü**.”

(d.-dü 16061)

d.-dügü 18324

d.-düydü 11793

d.-en 18702

d.-enler 30152, 32439

[=7]

DÖVÜL-/DÖĞÜL-: (Birisi tarafından) Bir yerine vurulmak:

“Silâhşor Arnavutların Küçük Çamlıca'da bir tecâvüzüne maruz kalmış; onlar tarafından sopalarla **dövülmüş**.”

d.-müş 10993

[=1]

DÖVÜŞ-: Döğüş. Karşılıklı tokat, tekme, yumruk vurma, can yakacak saldırılarda bulunma şeklinde yapılan kavga, arbede:

“Mektep çıkışlarında, ancak zaptiyelerin men'ettiği fecî', canavarca **döğüşler** olurdu.”

d.+ler 535

[=1]

DÖVÜŞ-/DÖĞÜŞ-: 1. Savaşmak, çarpışmak:

“İzmir rıhtımından Sakarya siperlerine kadar adım adım **dövüşen**, Erzurum'dan Kars'a kadar Kâzım Karabekir'le bu kara kısta yürüyen askere madalya az bir mükâfattır.”

(d.-en 16657)

2. **mec**. Mücadele etmek, çekişmek:

“Benim siyâsîlerle birleşim; yâhud da ayrılışım, **döğüşüm**, yâhud da anlaşışım hep birer izzet-i nefis sevkıyla olmuş.”

(d.-üşüm 35603)

d.-e 17088, 17088, 24569, 24569, 30520, 30520

d.-en 4367, 16445, 16451, 16617, 16645, 16887, 16942, 18250, 25218

d.-enler 16764, 25178

d.-erek 5262, 5273

d.-meğe 22392, 22392, 23664

d.-melerini 25226

d.-memiş 16642

d.-mesi 9581

d.-meye 27218

d.-müş 4567, 5133, 6243, 16786, 20828

d.-selderdi 23672

d.-seydi 16899

d.-tü 14520, 14916, 15627

d.-tüğü 30135

d.-tüğünden 17773

d.-tüğünü 16859, 35603

d.-tük 16897

d.-tüler 15339, 16621, 16622

d.-tünüz 6958

d.-üp 16235, 25230

d.-ürken 533, 16429

d.-üyor 15627, 20834

d.-üyorsunuz 12260

d.-üyoruz 15332

[=54]

DÖVÜŞTÜR-/DÖĞÜŞTÜR: Çarpıştırmak, savaşmalarına sebep olmak:

“İngilizlerin, Irak'a ve Rusların Kafkasya'ya ordularla Müslüman asker sevk ederek yine bize karşı **dövüştürmeleri** bile 1916-17'ye doğru kimsenin hayretini celb etmiyordu.”

(d.-meleri 26661)

d.-üyorlardı 4279

[=2]

DÖVÜŞTÜRÜL-/DÖĞÜŞTÜRÜL-:

Çarpıştırılmak:

“Bu deftere bir insan kemâl-i safyetle baksa, zanneder ki Alman hey'et-i askeriyyesi memleketimizin hudutlarında o zaman, esir kalmış da zorla **dövüştürülüyor**muş!”

d.-üyormuş 15306

[=1]

DR. ADNAN: Abdülhak Adnan Adıvar. (1881 – 1 Temmuz 1955). İlim ve fikir adamı [Tıp eğitimini Berlin'de tamamladı. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda İstanbul milletvekili olarak yer aldı. 1917'de Halide Edip'le evlendi]:

“**Dr. Adnan.a**”

d.+a 38085

[=1]

DRAGALEVS: Sofya'da bir manastır:

“**Dragalevs manastırına** gittik. Bir dağ günü geçirdik. Sofya'ya yakın yerlerden gönül alıcı bir burası var.”

d. 3405

[=1]

DRAHMİ: Yun. Yunanistan'ın para birimi:

“Yunan ordusunun itibarı düştü, **drahmi** düştü, şimdi de Gonaris düşüyor.”

(d. 14384)

d. 14456

d.+den 17563

d.+nin 13341, 14503, 17743

d.+sine 16231

d.+yi 14619

[=8]

DRAM: Fr. Sahneye konulmak üzere yazılmış eser, drama:

“Frenk şiirinin ‘vâhid-i kıyâsî’ manzume olduğuna göre, onda da manzume bir terkip hâlinde görülecekti; daha büyük bir manzume olan drama gelince o artık hayale, tıpkı Frenk **dramları** gibi, bir maceranın terkihi gibi nakşolunacaktı.”

(d.+a 8386)

d. 3228, 16477, 31449, 31862

d.+da 31868

d.+dan 32029

d.+ı 17479

d.+ın 15656, 26727

d.+ına 16500

d.+ında 15648, 31459

d.+lar 29258

d.+ları 8351, 8381, 31736

d.+ların 8348, 31522

d.+larında 17244, 29667, 30891

d.+larını 2149, 8352, 31716

d.+larınıı 29230

[=26]

DRAMA: Yunanistan'da Doğu Makedonya bölgesinin en büyük şehri ve aynı adı taşıyan ilin (nomos) merkezi:

“(…) çok zengin ve güzel topraklar olduğunu çoktan beri işittiğim Siroz'u, **Drama'yı**, İskeçe'yi geçtik.”

(d.+yı 1443)

d. 35080

[=2]

DRAMALI İBRAHİM BEY: İstanbul'da yerleşmiş olan Drama eşrafından biri:

“**Dramalı İbrahim Bey** söze karıştı; eski kafaydı, gözü kapalı, müteassıp bir pâdişah tarafdarıydı.”

d. 35129

[=1]

DRESDEN: Almanya'nın Saksonya eyaletinin merkezi olan şehir:

“Bu makalelerin en güzeli hangisidir, bilmiyorum, fakat en aşağısı ve cahilane Cermen tasallütununun numunesi şu ‘**Dresden'den M. Mermi**’ imzâsıyla çıkan müzahrefatdır.”

d.+den 20347

[=1]

DREUX-BREZE: Fransız İhtilali sırasında kralın teşrifat dairesinin âmiri:

“Kral çıkıyor, biraz sonra teşrifat nâzırı **Dreux-Breze** elindeki uzun asâ ile görünüyor.”

d. 25490

[=1]

DUA: Ar. Güçsüzlük ve ihtiyacını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, bir şeyin olmasını veya olmamasını isteme, yakarış, niyaz:

“Acaba niçin bu kadar istiğrakla **dua** ediyor?” (d.+ediyor 7905)

“Yüksel-di Rabbi İzzet.e şükran **duâ.ları**” (d.+ları 37239)

d. 205, 19129, 37844

d.+edebildiler 12344

d.+edenler 7879

d.+edermiş 7251

d.+edildi 472

d.+ediyordu 7897, 7908, 16920

d.+etmiş 22876

d.+lar 604, 14429, 36035

d.+ları 13853, 13879, 34481

d.+larımızı 22826

d.+larını 26821

d.+m 34745

d.+sı 7220, 7255

d.+yı 2931

[=25]

DUC DE LIANCOURT: Fransız kralının yâverlerinden biri:

“Kral, Versailles'da, bir av dönüşünde vak'ayı işitiyor. **Duc de Liancourt'a** soruyor: Bu âdeta bir isyan!”

d.+a 25567

[=1]

DÛÇAR: Fars. ***Dûçar olmak**: Uğramak:

“Mamañih bu millet, **duçar olduğu** bu müthiş musibet devresinde bile muvazenesini kaybetmedi.”

(d. 14801)

d. 11344, 13865, 15095, 15249, 17027, 19639

d.+ı+ceza 19971

d.+ı+felaket 22362

d.+ı+tereddüd.i+hicab 19903

d.+olduğum 19961

d.+olduğun 20141

d.+olduktan 20065

d.+olmuş 21079

[=14]

DUDAK: Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri:

“Kasrın kafesleri arkasında Şehrinaz, Mihriyar, Nurmahal el aynalarında saçlarını düzeltip **dudaklarına** allık sürmüyorlar.”

(d.+larına 8038)

“Donmuş kal-an **dudak.ları** yalnız bir âh aç-ar”

(d.+ları 38800)

d. 31946

d.+ıdır 30762

d.+lardaki 36760

d.+ları 906, 12930, 23049, 23330

d.+larım 23046

d.+larıma 23484

d.+larımın 23507

d.+larımıza 30263

d.+ların 27278

d.+larına 8031, 27269, 33546, 33637

d.+larında 10566, 12704, 17167, 23983,

36243, 36301

d.+larını 28667, 33807, 34649, 35523

d.+larımız 23391, 23402

d.+larımızda 30900

d.+larıyla 39109

d.+tan 31192

[=32]

DUDAKLI: Dudağı olan:

“(…), evlerde al **dudaklı**, al şalvarlı, bürümçük gömlekli, elleri ve ayakları kınalı genç köçekler, zil ve defin hudutsuz çılgınlığıyla sabahlara kadar raksederlerdi.”

(d. 21332)

“Gül tenli kor **dudaklı** kömür gözlü sürmeli”

(d. 37056)

[=2]

DUDU: Fars. Yaşlı Ermeni kadını: “Onların karşısında elli yaşında tombul bir Ermeni **dudusu** ile kızı battaniyelerini sermişlerdi.”

(d.+su 1667)

d. 1796

[=2]

DUHTER-İ REZ: Fars. “Üzüm ağacının kızı”

Şarap: “Gülrenk leb.inden öpül-ür **duhterirez**”

d. 38204

[=1]

DUHÛL: Ar. Giriş:

“Şerâit-i duhûl îdâdî mezunu olmak yâhud **duhûl** imtihanını verebilmektir.”

d. 20009

[=1]

DUKALIK: Bir duka tarafından yönetilen yer:

“Kudüs'ü fethedip orada bir krallık kurmuşlar, Suriye'de, zapt edebildikleri yerlerde de Avrupa'da olduğu gibi, prenslikler, **dukaliklar**, markilikler, kontluklar, baronluklar vücuda getirmişlerdi.”

d.+lar 5080

[=1]

DUKAS: (ö. 1481'den sonra) Bizans tarihçisi:

“Türkler şehre bu açık kapıdan girmişler. Bu rivayet bir tek kişinin, tarihçi **Dukas'ın** rivayetidir.”

(d.+ın 5263)

d.+ın 5267

[=2]

DUL: Eşi ölmüş kadın: “Şehitlerimiz arkada karılarını, çocuklarını bıraktılar. Hem onları öyle bir zamanda **dul** ve öksüz bıraktılar ki en müreffeh, en talihli Müslüman aileleri

maişetlerinin iki yakasını bir araya getiremiyorlardı.”

(d. 13058)

d. 13734, 13754, 15761, 21606, 21686

d.+ları 13056

d.+larımız 15788

d.+larımıza 15784

[=9]

DUMAN: 1. Yanan bir maddeden çıkan, içinde tamamıyla yanmamış katı zerrelere ve buğu bulunan gaz:

“Bu namert düşmanı top **dumanlarıyla** boğamadık, fakat kanla boğacağız.”

(d.+larıyla 16917)

2. Sis veya tozların havada meydana getirdiği bulanıklık, sis, pus:

“Kalkıyor toz.lu **duman** perdesi her ân aradan”

(d. 35639)

d. 18060, 31791

d.+ı 24254

d.+ını 7303

d.+ları 2980

[=7]

DUMANSIZ: **mec.** Açık, âşikâr, ayan beyan, olduğu gibi, gölgesiz: “(...) doğrudan doğruya Avrupa'dan aldığı haberlerle, dünya işlerini tütsüsüz, **dumansız** bir havada görebiliyor.”

d. 15195

[=1]

DUMAS: Alexandre Dumas: “Halkı taddığı hikâyeden uzaklaştırmak değil, Walter Scott gibi, **Dumas**, Coppee gibi, hikâyenüvislerin zevkiyle mütehassis etmek, nâfi' olabilir.”

(d. 22231)

d. 22168, 31403

d.+dan 22156

d.+ın 22206

[=5]

DUMAS FİLS: Alexandre Dumas Fils. (27 Temmuz 1824, Paris, Fransa – 27 Kasım 1895,

Marly-le-Roi, Fransa) Alexander Dumas Pere'nin oğlu: “(...) düşünülüşü zaman göz önüne **Dumas Fils'den** evvel Sarah gelir, Rostand'ın o nefis eserlerini insan, yalnız Sarah'ın temsil etmesi için yazılmış zanneder.”

d.+den 22639

[=1]

DUMAS-ZÂDE: Alexandre Dumas'ın oğlu. (27 Temmuz, 1824 – 27 Kasım, 1895) Fransız yazar:

“Herkes temaşayı **Dumas-zâde'nin** eserleriyle bitiyor sanırken, İbsen'le başlıyor gördü.”

(d.+nin 31417)

d.+nin 31410

[=2]

DUMLUPINAR: Ege Bölgesi'nin doğusunda, Kütahya ilinin güneyinde yer alan bir ilçe:

“Yunan ordularını önce İnönü'nde sonra da **Dumlupınar'da** çifte bir yıldırım darbesiyle vurup kaçırmak musâlâhayı müşkülleştirmiş.”

(d.+da 13550)

d. 13754, 13877, 18285

d.+a 1878, 17517, 18280

d.+da 13550, 13554, 13562, 18293, 18325

d.+daki 18266

d.+ın 14420, 18259

[=15]

DUMLUPINAR MEYDAN MUHAREBESİ:

Kütahya'yabağı Dumlupınar yakınında 30 Ağustos 1922'de Türk ve Yunan orduları arasında meydana gelen savaş. [Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından şahsen yönetildiği için Başkomutanlık Meydan Muharebesi olarak anılır]:

“**Dumlupınar Meydan Muhârebesi'nin** tes'idi için İstanbul'dan Dumlupınar'a gittim. Ve o sonbaharda Ankara'ya döndüm.”

d.+nin 1877

[=1]

DÛN: Ar. Aşağı:

“Bugün müslümanlar garblıların yalnız, mâlen, iktisâden değil kuvâ-yı bedeniyyece pek hem pek ziyâde **dûnundadırlar.**”

(d.+undadırlar 21111)

“Dellâliacûl de sat-tı **dûn** kıymet.ten”

(d. 38365)

d. 14696, 21135, 21754, 22275, 23128,

30596, 30859, 33122

d.+du 8764

[=10]

DÛR: Fars. Uzak:

“Katre-i eşk gibi gerçi nazardan **dûruz.**”

(d.+uz 17188)

“Semt.inden **dûr** i-mişler ammâ pek dûr”

(d. 38413)

d. 37309, 37463, 38889, 38893

d.+dan 37355, 37490

[=9]

DUR-: 1. Dikilmek, ayakta beklemek:

“Kral isyanı kendi huzûrıyla batırmak lüzumunu hissediyor ve hükümdârâne bir haşmetle kendini Millî Meclis ilân eden Meclis'e geliyor, meb'uslara dağılmalarını emrediyor. Müttefik meb'uslar sâkit bir mukaavemetle yerlerinde **duruyorlar.**”

(d.-uyorlar 25494)

2. Bir yerde olmak, bir yerde bulunmak:

“Körfez.deki dalgın su.ya bir bak gör-eceksin/ Geç-miş gece.lerden biri **dur-makta** derin.de”

(d.-makta 36884)

3. Yapmakta olduğu hareketi kesmek, hareketsiz kalmak:

“Raks orta.sında bir **dur-up** oyna-r yürü-r gibi”

(d.-up 37054)

4. Sona ermek, kesilmek:

“Bu yüzden şehirden şehire erzak ve zahire nakliyâtı **durmuştur.**”

(d.-muştur 25527)

“Yârab Hele kalb ağrı.larım **dur-du** de-yordum”

(d.-du 36796)

5. Var olmakta devam etmek, varlığını sürdürmek, berdevam olmak:

“Eski şiirimizin kâinatı yerli yerinde **dururken** bir şiir meselesi yoktu.”

(d.-urken 28081)

4. Üzerinde düşünmek, incelemek:

“Benim için mısra üzerinde günlerce, haftalarca **durmak** zarureti hâsıl olmuştur.”

(d.-mak 28169)

6. (Hareket hâlinde olan bir şey) Bir noktada kalmak, karar kılmak: “Loti gibi bize çok yaklaşmış bir rûh bile ruhumuza yakın bir merhalede **durdu**, daha ileriye varamadı.”

(d.-du 28663)

d. 16621, 33265

d.-abildiler 16901

d.-abilir 12569

d.-abilirler 16900

d.-abilmek 33049

d.-acağı 32249

d.-acağız 12002

d.-acak 4792

d.-acaktı 26846

d.-acaktır 34341, 34452

d.-alım 25786, 29981
d.-amayacağımızı 23787
d.-amayacağız 18253
d.-amazlar 34189
d.-an 2869, 4789, 5512, 6363, 6618, 6934,
6970, 7467, 8926, 10721, 13727, 16932, 17108,
17475, 19737, 21253, 21613, 21895, 22881,
23030, 23484, 23799, 27076, 33388, 34070,
34399, 34630
d.-anlar 196
d.-arak 1675
d.-du 197, 443, 750, 2179, 7036, 9516,
10720, 12078, 13847, 14822, 18400, 19558,
21625, 22108, 23083, 24951, 28653, 32249,
33980, 34216, 34314, 34413, 35425, 39076
d.-duğu 10395, 10401, 12095, 14517, 17685,
22968, 23000, 33222, 37885
d.-duğum 9020, 10182, 23457, 34584
d.-duğumuz 6192, 11365
d.-duğunu 7239
d.-duğunuz 27211
d.-duk 2507, 2547, 6503, 6946
d.-dukça 4397, 19405
d.-dukları 10147, 14643
d.-dular 15241, 18306, 19618, 22967, 23147
d.-dum 131, 7628, 7663, 8000, 10726,
27036, 36837, 37160, 37950
d.-mada 31006
d.-madan 26976, 35647, 36193, 36196,
36608, 37700, 38321
d.-madığı 13217
d.-mak 28159, 32305, 32746, 34346
d.-maksızın 33415
d.-makta 38415
d.-maktadır 5162, 5382
d.-malıydı 25179
d.-mamış 6890, 7108
d.-mamıştık 33300
d.-mamız 27223
d.-masıyle 34946
d.-mayacaksın 10185
d.-mayan 35308, 36534
d.-maz 13217, 16267, 28965
d.-mazdı 35201
d.-muş 3491, 5874, 6968, 7059, 7555, 7625,
7860, 11272, 13402, 15405, 20828, 31223,
35892, 36615
d.-muşdu 1001
d.-muştı 1606, 2269, 26675
d.-muştum 19189
d.-muştur 25513, 33211
d.-muyor 14238, 39057
d.-muyordu 168
d.-salar 6262
d.-sun 3753, 4511, 7622, 8147, 8155, 12185,
12566, 13178, 14377, 14687, 16236, 19770,
26139, 28537, 28812, 32346, 33021, 33316,
36245, 37544
d.-unuz 7105
d.-up 245, 8462, 9019, 10147, 10182, 11365,
12095, 12298, 13618, 14389, 14517, 14643,
14878, 27210, 28238, 33222, 34584, 36016,
36615, 38440
d.-updurdukları 8993
d.-ur 520, 1565, 8146, 9791, 10644, 14539,
16059, 19101, 23103, 23304, 25867, 26490,
28439, 29863, 32077, 35201, 36584, 38957
d.-urdu 56, 510, 569, 687, 707, 723, 981,
1119, 1202, 3816, 10016, 10877, 11602, 11645,
12173, 12200, 13193, 14742, 15754, 17333,
20140, 23673, 25863, 27152, 37354
d.-urdum 25722
d.-urken 8156, 8462, 9117, 13289, 13618,
14839, 28071, 28841, 35729
d.-urlar 14316, 19656, 35540
d.-urlardı 8129
d.-ursa 7106, 16125
d.-uruz 15234, 25737
d.-uşumuz 4765
d.-uşuna 10688
d.-uşundan 20833
d.-uşunu 9428
d.-uyor 1003, 3052, 3069, 3086, 3161, 3412,
5800, 6042, 6208, 6747, 6839, 7051, 7274,
7371, 7654, 7683, 13710, 13718, 14494, 16663,
17469, 17986, 17989, 18087, 18222, 21274,
30098, 30927, 36886
d.-uyordu 439, 822, 822, 2533, 2674, 6507,
7183, 7419, 8914, 10412, 10430, 10434, 12370,
12403, 15245, 34712
d.-uyordum 138, 141
d.-uyorlar 3023, 7915, 14512, 14930, 15040,
16092, 16103, 18973, 25480, 34153, 36625
d.-uyorlarmış 11162
d.-uyormuş 7330, 16830
[=335]

DÛRÂ-DÛR: *Fars. Uzun uzadıya: "Fransız milletinin dÛrâ-dÛr, âlemşümül edebiyatını hep Paris Edebiyat Fakültesi cami' olduğundan bu mektep Fransa'nın mâbi-hul-iftihârı olmuştur."*

d. 20013

[=1]

DURAK: Türk mûsikisinde bir makamın karar verilen son sesi, karar:

"MünirNüreddin'in en üstün meziyeti, son iki yüz yıl içinde, Itrî'den, Zekâî Dede'ye kadar millî mûsikînin –kâr, beste, semâî, nakış, **durak** ve sâir şekillerde– en hâlis eserlerini mükemmel bir ifâde ile tegannî etmeği bilmek olmuştur."

d. 19817

[=1]

DURALA-: Yavaşlamak: "Cemâl Paşa'nın Suriye'deki idaresinde kırtasiyecilik âmirin cerbezesi karşısında **durahıyordu.**"

(d.-ıyordu 19673)

d.-dı 8908, 10625

d.-dılar 1280

d.-rdım 8910

[=4]

DÛRANLI: Savaş adı :

"Yol arkadaşım söyledi ki bu sütun Rusların meşhur **Dûranlı** müsademesinde düşen askerlerine diktikleri bir âbideymiş."

(d. 3018)

d. 3024

[=2]

DÛR-BÎN: *Fars. Uzağı gören, ileri görüşlü:*

"(...) şark muvazenesine en sağlam bir destek olacak siyasî, **dûr-bîn**, ahlâkı ve bünyesi metin bir milletiz."

(d. 12657)

d. 14473, 14922, 15451, 15470, 15744

[=6]

DÛR-BÎNÂNE: *Fars. İleri görüşlü hareket etmek: "Şark muvazenesine istinatgah olacak devleti elbette 'bugün'ün takdiriyle taharri etmek **dûr-bînâne** olmaz."*

d. 16057

[=1]

DURDUR-: 1. Sona ermesini sağlamak:

"Fâzıl Mustafa Paşa'dan yüz sene evvel, Sadrâzam Dâmad İbrahim Paşa, Macaristan'da başlayan karışıklığı **durdurmak** için yine bu i'tilâf-ı anâsır siyâsetine başvurmuş."

(d.-mak 3751)

"Yalnız o.nun celâdet.i **durdur-du** ansızın/ Beç.den kop-up da Üsküb.e var-mış o bozgun.u" (d.-du 38572)

2. (Birinin veya bir şeyin) Hareketine son veya ara vermesine sebep olmak, durmasını sağlamak: "Osmanlı Devleti 1473'te Otlukbeli ve 1514'te Çaldıran muzafferiyetleriyle İran'ın Anadolu'ya doğru yürüyüşünü bile **durdurmuştu.**" (d.-muştu 5882)

3. ***Akılları durdurmak**: İnsanı düşünemeyecek kadar hayret ve şaşkınlık içinde bırakmak: "Bütûn o ateş hattının arkasında İzmir'de, Bursa'da, Edirne'de Türk bayraklarını görüyorduk. Ve o anda bizim mefkuremizi cinnet telâkki edenler vardı. Fakat bizim bu cinnetimiz onları şaşırttı, o **akılları durdurdu.**" (d.-du 23591)

d.-abilir 13805

d.-abilmek 25427

d.-abilmesi 17028

d.-acak 18397, 19188

d.-amadı 4695

d.-amayacaktır 23579

d.-amiyacağız 28969

d.-du 20640, 23576, 26561, 29815, 38552

d.-duk 16891

d.-mağa 24239, 28956, 35235

d.-mak 3750, 4695, 27090

d.-malı 28898, 28950

d.-manın 3741

d.-ması 19550, 19567

d.-ur 12513

[=28]

DURDURUL-: Durdurma işi yapılmak:

"Bu facianın **durdurulması** için bütûn bütûn siyasî imkânlarla baş vurmadan evvel gösterdiğimiz tevekkül, bir taraftan islâm'ın şiarına muhaliftir, bir taraftan da esassızdır."

d.-ması 15388

[=1]

DÛR-ENDİŞ: *Fars. İleriyi düşünen, uzağı gören, her işin sonunu ölçüp biçen, tedbirli (kimse), müdebbir:*

"İhtiyarî bir hicreti ise insanlar ne kadar **dûr-endiş** olurlarsa olsunlar, yine tereddütle, batâetle göze aldırırlar."

(d. 18554)

d. 30852
[=2]
DÛR-ENDİŞÂNE: *Fars*. Tedbirli bir kimseye yakışan: “*Mübadele, İmar ve İskân Encümeni'nin faziletkâr reisi Muammer Bey, geçen gün kürsüden, iskân işlerimize dair izahat verirken dÛr-endîşâne mütalâalar serdetmişti.*”
d. 18565
[=1]
DURGUN: 1. Hareketi az, hareketsiz, kıpırtısız, sâkin: “*Durgun su.da dinlen-en yamaç.lar*”
(d. 36129)
2. Neşesiz, düşünceli, keyifsiz: “*Söylediğimi aslaa anlamıyordu. Durgun ve dalgın kitaba bakıyordu.*”
(d. 34572)
3. Doğuştan işlek bir zekâsı ve canlılığı olmayan: “*Durgun, alık, okumaktan canı sıkılan bir çocuk olduğu belliydi.*”
(d. 34574)
d. 1893, 6040, 17456, 22067, 28441, 34561, 34563, 34651, 34697, 35281, 36835, 37018
[=13]
DURGUNLAŞ-: Durgun ve hareketsiz duruma gelmek: “*Süleyman Nazîf birdenbire durgunlaştı.*”
(d.-tı 8403)
“*Durgunlaş-ıp bir ayna kadar parla-yan su.da*”
(d.-ıp 36155)
[=2]
DURGUNLUK: 1. Gerektiği kadar canlı ve hareketli olmama, sönüklük: “*Bu toplulukta üzücü bir durgunluk hissettim.*”
(d. 19695)
2. Alışverişin azlığı vb. nedenlerle piyasanın durgun olması, resesyon: “*Alışverişin durgunluğu elle tutulur gibi hissediliyordu.*”
(d.+u 19703)
d.+unu 17750
[=3]
DURUL-: **Suların durulması*: *meç*. Karışıklığı sona ermek, sükûn bulmak: “*İkinci asrın başlangıcından biraz sonra, Fransız ihtilâli ve Napoleon macerası bitip de sular durulduğu zaman 'Pitt'in söylediği sözün hikmeti anlaşılır.*”
(d.-duğu 15838)

2. Kalınmak, oturulmak, ikamet edilmek: “*Çünkü bir kıt'ada askerle değil, milletle durulur.*”
(d.-ur 4766)
[=2]
DURUM: Bir şeyin içinde bulunduğu şartların bütünü, vaziyet, hâl: “*(...) sonra, edebî muharrirlerimiz, ekseriyetle Fransa'nın son durumunun edîb ve feylesoflarından bahis makaaleler getirirler.*”
d.+unun 29876
[=1]
DÛŞ: *Fars*. Omuz: “*Gördüm ol meh dâşuna bir şâl atup lâhûrdan*”
(d.+una 37483)
d. 37476, 37512
d.+unda 37775
[=4]
DUT: *Fars*. [**Dut yemiş bülbüle dönmek*: Neşe ve konuşkanlığını yitirmek, susmak.] **Dut yemiş bülbüle çevirmek*: –Bir kimsenin– Neşe ve konuşkanlığını kaybetmesine sebep olmak: “*Bu mübarek devlette yalnız iki mevki' vardır. Biri ikbâl diğeri inzivadır. Üçüncüsü yoktur. Bir insan ya ikbâlde bulunur o âlemin keyfini sürer, felekden kâm alır, düşmanlarını susturur, dut yemiş bülbüle çevirir.*”
(d. 19789)
[=1]
DUVAR: *Fars*. 1. Bir binanın bedenini meydana getirmek, bir yeri çevrelemek, bölmek, bir ağırlığa dayanak sağlamak, toprak veya suyu tutmak gibi amaçlarla taş, tuğla, kerpiç, ahşap vb. malzemeden gereken kalınlıkta örülen ve diklemesine yükselen yapı: “*Bu şehirde yenilikten bunalan gözler bunun gibi bir eski dört duvar görünce mahzûz oluyor.*”
(d. 3174)
2. **Duvar gibi (sağır)*: Hiç duymayan: “*Hükümet sağır bir duvar gibi idi. Müracaatlara cevap vermiyordu.*”
(d. 10689)
d. 987, 2252, 5240, 5490, 6102, 6208, 7383, 7733, 10682, 10688, 12318, 17488, 19602
d.+a 25674
d.+daki 3224
d.+ı 3186, 10600, 17487, 35299
d.+ın 35278

d.+ına 6623, 11287
d.+la 983, 3412, 11673
d.+lar 771, 5708, 7983, 21251
d.+lara 3367, 17982
d.+larda 9266, 16846, 19172
d.+ları 5504, 5684, 18984, 22604, 34230,
34232
d.+larımızda 21278
d.+ların 420, 25704
d.+larına 20802, 25927
d.+larında 516, 979, 3184
d.+larıyla 15740

[=50]

DUVARLI: Duvarı olan:

“Kurşunlu Han eski Üsküp’ün içinde dört köşeli,
yassı **duvarlı**, kurşun kubbeli, tabiate bir külçe
gibi muhkem yaslanmış, her türlü âfetlere karşı
pervasız bir dev eseri idi.”

d. 1111

[=1]

DUY-: 1. İşitmek:

“Kaval seslerini **duyuyor** musun? dedim.”

(d.-uyor 6276)

“Kalp.inin var-dı derin bir kırık.ı/
Yat-tı bir ses **duy-uyormuş** gibi lâl/
Yat-tı ay.larca devâm et-ti bu hâl”

(d.-uyormuş 36975)

2. Bir ruh hâlinin etkisini üzerinde hissetmek, o
hâl içinde olmak:

“Herkes gençliğinde, hattâ benim gibi pek erken
olarak, aşkı **duyar**.”

(d.-ar 1955)

“Yalnız **duy-an** yaşa-r söz.ü de-rler ki
doğru.dur/

Yalnız **duy-an** çek-er de-rim en doğru söz
bu.dur”

(d.-an 36423, 36424)

3. **mec.** Çok açık, ortada ve belirli olmayan bir
şeyi sezme, var olduğunu fark etmek, anlamak:

“O günden beri hilâfetin Türk kalbinde ne kadar
derin bir temeli olduğunu **duydum**.”

(d.-dum 6896)

d. 36521

d.-abilmek 4144

d.-acağım 23515

d.-acağımız 24743

d.-acağız 31780

d.-acak 29925

d.-acaksınız 23508

d.-amadı 20971

d.-amadığımız 20932

d.-amadım 7421

d.-an 19820, 20939, 20972, 29925, 30393,
31568, 32435

d.-anlar 14953, 21442, 36116, 36742, 36774

d.-anların 30134

d.-ar 1954, 6003, 6361, 6652, 6771, 13053,
17439, 20749, 20968, 26795, 27283, 28239,
29920, 30149, 31654, 36408, 36756

d.-arak 9413, 12365, 23495, 38906

d.-arken 32931

d.-arlar 11801

d.-arlardı 7688

d.-arlarmış 23105

d.-arsa 4065, 7400

d.-du 13878, 21391, 32636

d.-duğu 5175, 16532, 17431, 22343, 26751,
26754, 27292

d.-duğum 7291, 7420, 19243, 19269, 20544,
27512, 28279, 35722, 36661

d.-duğumuz 9191, 33542

d.-duğunu 33240

d.-duğunuz 22692

d.-duk 13422, 14150, 30689, 31825, 32006

d.-dukça 24738, 36567, 36581

d.-duklarımı 2572, 20477

d.-duklarımızı 30699

d.-duklarını 20748

d.-dular 22945

d.-dum 207, 6889, 8425, 19266, 21495,
22817, 31208, 32052, 32189, 32323, 35726,
35754, 35811, 36343

d.-dumsa 36038

d.-madan 29920, 36558

d.-madık 38774

d.-madılarımı 30216

d.-madım 36912

d.-mağa 20246, 31737

d.-mak 9884, 19813, 27315

d.-makla 36522

d.-maktan 33059

d.-maktaydı 24730

d.-mayan 32825

d.-mayanlar 28312

d.-maz 6361, 21309, 31654, 36414

d.-mazdı 22900

d.-mıyacağım 21498
d.-muş 16559, 30215, 32937, 36013, 36939,
37063
d.-muşlardı 21386
d.-muyorsak 30265
d.-up 2987
d.-uşla 20596
d.-uşlarının 17274
d.-uşuna 12128
d.-uyor 6271, 13851, 22731, 36807
d.-uyordu 8405, 34337, 34565
d.-uyorlar 6121, 19479, 30152
d.-uyorlardı 23061
d.-uyorsunuz 23469
d.-uyorum 22838, 23469
d.-uyoruz 21441, 22019, 22898
[=154]

DUYGU: 1. Nesnelere veya olayları ahlaki ve estetik yönden değerlendirme yeteneği:

“Şiir **duygusunu** lisan hâline getirinceye kadar yoğurmak ve en çok toplu bir madde hâline sokmak, o kadar ki mısra gıyâ hissini ta kendisi imiş gibi kaarie bir vehim vermek... İşte bunu özliyorum.”
(d.+sunu 28172)

2. Bir şeyin insanın iç dünyasında uyandırdığı etki, his, ihtisas:

“Duyduğum şükran **duygusunun** yüzde birini edâ etmekden âcizim.”
(d.+sunun 19253)

“Hicret.lerin bakıyye.si hicran.lı **duygu.lar/** Mahzun hudud.ların öte.sinden akan su.lar”
(d.+lar 35731)

“Hep.imiz can.la sarıl-dık da vatan **duygu.muza**”
(d.+muza 37827)

d. 32698, 32698
d.+da 2642
d.+dan 30118, 36564
d.+dur 13909, 17164, 21387, 26224
d.+lardadır 36539
d.+larım 35951
d.+larımızın 2120
d.+larına 5144
d.+larını 17391
d.+nuz 22836
d.+su 5016, 22834, 23647
d.+sunu 22816, 28171, 29904, 32307, 32309

d.+suyle 22815
d.+suz 28131
d.+yla 35930
d.+yu 22838
[=31]

DUYGULU: Çabuk duygulanan, duygu dolu, içli, his dolu, hisli, hassas:

“**Duygusuz şâirler redife tıpkı can kurtarana sarılır gibi sarılır, duyguluları ise şevkin en yüksek zirvesine fırlamak için basarlar.**”
(d.+ları 29781)

2. Gönülde iyi ve ince duyguların uyandığı, coşkun, his dolu:

“Nisan günü en **duygulu** bir günümüz olduğu için bir noktayı hatırlatmak isteriz.”
(d. 18471)

“Ne kadar **duygulu** engin ve mübârek bu seher”
(d. 35700)

d. 3046, 37937
d.+ları 20686
[=6]

DUYGUSUZ: İnce duygulara karşı hassasiyeti olmayan, katı, hissiz: “(...) onların beceriksiz hattâ **duygusuz** insanlar olduklarını (...)”
(d. 28141)

d. 20685, 29790
[=2]

DUYGUSUZLAŞ-: Katı yürekli, umursamaz, hissiz olmak:

“Hayat uza-rdı fakat **duygusuzlaş-ırdı** beşer”
d.-ırdı 38786
[=1]

DUYUL-: 1. İşitilmek:

“Bütün o devirlerde topların ve kolların şiarı bu Türk sözüydü: ‘Zorlara dağlar dayanmaz!’ İşte azmin demir lehçesinden kurtulmuş bu kısa ve şedit söz, Rumeli Hisarı'nda aks-i sadâ hâlinde **duyuluyor.**”
(d.-uyor 6147)

“Gece.nin bitme.ğe yüz tut-tuğu an.dan beri.dir/ **Duyul-an** gök.te kanad yer.de ayak ses.leridir”
(d.-an 35641)

2. (Bir ruh hâlinin) Etkisi hissedilmek:

“Orada sevinç ve melal birlikte **duyulur.**”
(d.-ur 6467)

“Ova ufuk.unda huzur/ Deniz ufuk.unda tesellî **duyul-ur**”
(d.-ur 36477)

3. (Haber, havâdis vb.) Öğrenilmek, yayılmak:
“Evlendirilen diğer üç sultanla berâber, Sâliha Sultan'ın nâmzedliği de bütün İstanbul'da **duyuldu.**”

(d.-du 34693)

d.-an 36051, 36100

d.-madıkça 37409

d.-maksızın 28152

d.-mamış 4863

d.-mayan 38795, 38798

d.-maz 6275

d.-sun 36028

d.-ur 6462, 10519, 35998, 36480

d.-urdu 5739, 5762

d.-uyor 6274

d.-uyordu 6268

[=21]

DUYUR-: 1. Hissettirmek:

“Şiirin ve nesrin yazı marifetinden başka bir mâhiyeti var, duymayanlar lisanda ne kadar üstâd olsalar **duyuramazlar.**”

(d.-amazlar 28323)

2. Duymasını sağlamak: “Yeni mektebe başladığım gün güzel bir sonbahar günüydü. Dediğim gibi, beş yaşındaydım. Evde, bu işin olacağını bana **duyurmamışlardı.**”

(d.-mamışlardı 458)

[=2]

DUYUŞ: Bir ruh hâlinin etkisini üzerinde hissetme, o hâl içinde olma işi:

“Bu **duyuş** var-mış akın.lardaki at.larda bile”

(d. 36014)

d. 36599, 37013

d.+ta 36001

[=4]

DÛZAH: Fars. Cehennem, tamu:

“**Dûzah.de** niçün yak-mağt kıl.sun tedbir”

d. 38401

[=1]

DÛ BEYİT: Fars.+Ar. İki beyit: “Acem beyit'e o kadar bağlıdır ki rubâi'ye bile **dü beyit** der.”

d. 29745

[=1]

DÜĞME: 1. Giyecek, yorgan vb. nin bazı yerlerine ilikleyici veya süs olarak dikilen kemik, metal, sedef gibi sert maddelerden yapılmış küçük tutturma aracı:

“Bu Nazır Meclis kürsüsünden ordunun bir tek **düğmesi** (bile) eksik olmadığını söylemişti.”
(d.+si 27059)

2. Çevrilmek veya üzerine basılmak yoluyla bir elektrik akımını açan, kapayan, herhangi bir makineyi işleten veya durduran parça:

“Hemen zaman-nü-mâya baktım, tarih: 15 Haziran 1595, birdenbire korktum. Yola devam etmek cür'etim kırıldı. Bir **düğmeye** bastım, durduk.”

(d.+ye 6507)

d.+nin 27068

[=3]

DÜĞÜM: **mec.** Çözülmesi, halledilmesi güç mesele: “Zekâsını tesirlerden âzâde bulunduranlar bir noktaya dikkat ederlerse muammanın bir **düğümünü** çözerler.”

(d.+ünü 29273)

“Nice gün.ler bu şeâmetli ölüm/

Ol-du çok kimse.ye bir gizli **düğüm**”

(d. 36990)

d. 17935

d.+ü 17935

[=4]

DÜĞÜN: 1. Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan şenlik, velime, sût:

“İki ay sonra annem Karşıyaka'da bir **düğüne**, yatıya gitmek hazırlığında bulunuyordu.”

(d.+e 373)

2. ***Düğün alay**: Düğüne katılanların hep birlikte oluşturduğu kalabalık:

“Eyle-dim mehtâb.ı hem dâvet **düğün âlayına**”
(d. 37758)

d. 374, 527, 883, 903, 1931, 1944, 1948, 7102, 21318, 34683, 34779, 37762, 37766

d.+de 1946

d.+den 34705

d.+e 377, 378

d.+ler 21325

d.+lerde 31725, 32014

d.+leri 882, 21316, 31649

d.+lerinde 290

d.+lerinden 21436

d.+lerini 881

d.+ü 872, 875

d.+ün 22546

d.+ünü 1943

[=32]

DÜHÂT: *Ar.* Dâhiler, üstün akıllılar:
“İşte edebiyatın böyle **dühâtını** halk için hikâye yazmış buluyoruz.”

(*d.+ını* 22183)

d. 22147

d.+ı+sahne.ye 22289

d.+ı+sanat 22105

d.+ına 22529

d.+ını 22237

[=6]

DÜK: *Fr.* Avrupa ülkelerinde prenten sonra gelen en yüksek soyluluk unvanı:

“(…) *bu makamlardan biri, Léman Gölü'nde, Alpler'in eteğinde, Savoie **düklerinin** Chillon Kalesi'nin alt katında, kahraman Bonivard'ın mahpus yattığı zindandı.*”

d.+lerinin 17459

[=1]

DÜKA: *İtal.* Duka. Dük unvanının eskiden kullanılan biçimi:

“*Hattâ müttetikler, Kahlenberg tepelerinde göründükleri zaman bile kale kumandanı Ştranberg'in Lutheringen **dükasına** (…)*”

d.+sına 25323

[=1]

DÜKKÂN: *Ar.* İçinde perakende öteberi satılan veya küçük imalat yapılan iş yeri:

“*Dolap kadar küçük, bir sıra, kahveci, çubukçu ve şerbetçi **dükânları**, durmayan bir alışverişte kaynaşıyordu.*”

(*d.+ları* 35319)

d.+a 35319, 35324

d.+ı 394, 2341, 14090, 14093, 35310

d.+ın 26516

d.+ında 26515

d.+ından 14112

d.+ının 35313

d.+lar 7634, 14094, 26027

d.+lara 14098

d.+larda 1106, 10631, 19694

d.+lardan 14075

d.+ları 786, 11161, 12244, 12360, 14096,

14100, 19670, 35308

d.+ların 12363

d.+larına 15588, 25535

d.+larında 1257, 17982, 18001, 18049

d.+larından 13854

[=35]

DÜMBELEKLİ: Dümbelek çalınan (eğlence vb.): “*Bir zümreye göre Ramazan bir şehrâyindir. Çörekli börekli, davullu **dümbeekli**, meddahlı karagözlü, kahveli nargileli, şuruplu şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehrâyîn.*”

d. 14167

[=1]

DÜMDÜZ: Üzerinde girinti çıkıntı, iniş yokuş bulunmayan arızasız çok düz yer:

“*Fakat dün gece Osmanbey Gazinosu'ndan Bomonti'ye doğru, kaldırım üstünde yürürken, bu **dümdüz** cadde üzerinde Ramazanı, hissettim.*”

(*d.* 7920)

d. 841, 7568, 7913, 15109, 23451

[=5]

DÜMEN: *İtal.* Deniz ve hava taşıtlarında, taşıtı gitmesi istenen yöne çevirmeye ve istenen doğrultuda götürmeye yarayan hareketli parça:

“*Nihayet anlaşıldı ki Bebek şamandırasının zinciri yatın **dümenine** sarılmış.*”

(*d.+ine* 12088)

d.+e 12083

[=2]

DÜMÜ‘: *Ar.* Dumu‘. Göz yaşları:

“*Dide-i hûnîn şöyle dursun, dide, hûn, sirişk, **dümû'** kelimeleri yerine göz, kan, gözyaşı diyebiliyoruz.*”

d. 28822

[=1]

DÜN: İçinde bulunulan günden bir önceki gün:
“*Şişli'de gündüz Ramazan hissedilmiyor. Fakat **dün** gece Osmanbey Gazinosu'ndan Bomonti'ye doğru, kaldırım üstünde yürürken, bu dümdüz cadde üzerinde Ramazanı, hissettim.*”

(*d.* 7917)

“*Sen.a **dün** bir tepe.den bak-tım azîz İstanbul*”

(*d.* 35817)

d. 1052, 2432, 2957, 7302, 7308, 7558, 7660, 7910, 11330, 11842, 12371, 12375, 13583, 13587, 14091, 14869, 15173, 15206, 17373, 17511, 19867, 19897, 20293, 20377, 20540, 21310, 21363, 21532, 21864, 21932, 22076, 22880, 23340, 24335, 24448, 24608, 24615, 24622, 24636, 24669, 28593, 29122, 30286, 31911, 31942, 31982, 34446, 36173, 36921,

36946, 36949, 37329, 37773, 37810, 37913, 37915, 37919, 37921, 37925, 38338

d.+den 14050, 15111, 27032, 34445, 35570
d.+e 12534, 12661, 15166, 16074, 19429,

35577

d.+kü 2950, 13338, 13412, 16636, 21395, 22427, 29109

d.+lerinden 12977

[=82]

DÜNYA: Ar. 1. İçinde yaşamakta olduğumuz yeryüzü, yer küresi, arz, cihan:

“Mimarisini bu şehrin her tepesine, her sahiline, her köşesine kurarken güya:

“Artık bu diyar **dünya** durdukça Türk kalacaktır.” dediği hissedilir.”

(d. 4399)

“**Dünyâ.da** sevil-miş ve sev-en nâfile bekle-r/
Bil-mez ki git-en sevgili.ler dönme-yecekler
(d.+da 36440)

“Nice revnaklı şehir.ler görül-ür **dünyâ.da**”
(d.+da 35821)

“**Dünyâ** ve âhiret.te vatandaş.larım ben.im”
(d. 35966)

2. Bütün herkes, insanlar:

“Filhakika iki seneden beri bütün **dünyanın** şahit olduğu vakâyi hadisat, düşüncelerimde isabet ve milletin azim ve imanında hakikî salâbet olduğunu ispat etti.”

(d.+nın 14322)

3. ***Dünya gözüyle**: Ölmeden:

“Ayasofya kubbesini, Üsküdar'dan, **dünya** gözüyle gören ilk Türk ordusu budur.”

(d. 5029)

d. 4397, 5025, 10630, 13864, 14549, 14794, 15009, 15186, 16256, 16759, 19851, 20294, 20471, 20782, 35961, 36147, 36156, 36506, 36708, 37557, 38037, 38066, 38097, 38187, 38221, 38868

d.+da 140, 827, 2243, 5475, 5956, 6536, 7700, 8299, 9653, 12217, 12266, 13552, 14016, 15254, 15915, 20781, 33250, 33616, 34206, 34418, 35682, 35862, 36484, 37136, 37638, 37871, 38029, 38211, 38242, 38839, 39098

d.+dan 3866, 17066, 19781, 33377, 34037, 34156, 38323

d.+mızı 38172

d.+nın 6074, 7469, 7937, 8233, 14110, 14311, 15230, 15407, 16473, 18222, 20844,

21153, 22501, 24800, 24830, 28443, 32874, 33630, 36406, 38142

d.+sında 2430

d.+sının 15416

d.+ya 4065, 29624, 32067, 32890, 35793, 35847, 36057, 36495, 36984

d.+ye 38262

d.+yı 6459, 14827, 20964, 26702, 34656, 36094, 36775, 37622, 38073, 38669

[=110]

DÜNYÂ-YI DÛN: Ar. Alçak, sefil dünya:

“Bâş eğ-meziz edâni.ye **dünyâyidûn** için”
(d. 37859)

d.+u 37418

[=2]

DÜNYEVÎ: Ar. Dünya ile ilgili, dünya işlerine ilişkin:

“Uhrevî olsun, **dünyevî** olsun, bütün bu semtlerin mimarileri gayet basitti; ahşaptı.”

(d. 5774)

“**Dünyâyidûn.u** bahşet-erek **dünyevî.lere**”
(d.+lere 37418)

d. 13158, 14169, 15360, 17093, 17277, 27795, 31031

[=9]

DÜRRÎ EFENDİ: Dürrî Ahmed Efendi. (ö. 1135/1722) İran'a elçilikle gönderilen Osmanlı devlet adamı ve divan şairi: “O İstanbul ki İran'un şehri sefirimiz **Dürrî Efendi'ye**, bir çocuk gibi merakla şaşasını soruyordu.”

d.+ye 7528

[=1]

DÛR Ü DIRÂZ: Fars. Uzun uzadıya:

“Demin söz alan Mersin Meb'ûsu Niyazi Bey vatanın, cenup Türklerinin derdleriyle muztarip, bir âşık gibi o kadar **dûr ü dirâz** bahsettiler ki, bana, onu yalnız te'yid etmek kalıyor.”

d. 23542

[=1]

DÜRÜST: Fars. Sözüde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse):

“Yalnız ağırbaşlı değil, hiç şüphesiz çok ahlâklî ve **dürüstü.**”

(d.+tü 1317)

d. 245, 546, 1446, 1509, 1735, 3254, 3337, 10772, 10900, 19544, 27917, 33040

d.+tü 2680

[=14]

DÜRZÎ: Suriye'nin Havran bölgesinde, Lübnan'ın bazı bölgelerinde ve buralara yakın bölgelerde yaşayan ve kendilerine özgü mezhepleri olan bir topluluk: “**Dürzî şeyhinin tagallübünden Arnavut elifbasından, sakal vergisinden, Şeyh İdris'in sihirbazlığından bahsederek bizi kırk senedir "vatan, vatan!" diye dağdan dağa, çölden çöle koşturanlar nerede?**” (d. 11846)

d. 35534

[=2]

DÜSTUR: Ar. Genel kural:

“Bugün şark milletlerinin istidadında bir şey mi değişti ki bu **düstur** değişebilsin.”

(d. 11941)

d.+a 11715

d.+larından 13836

d.+unu 15830

[=4]

DÜŞ: Uyurken zihinde beliren hayaller ve düşünceler, rüyâ:

“**Düş.de** gör-düm gece endâm.ını pîrâhensiz”

d.+de 37800

[=1]

DÜŞ-: 1. (Kendi ağırlığının etkisiyle)

Bulunduğu yerden ayrılıp yukarıdan aşağıya doğru inmek:

“Beş kuruş yere **düştü**, kalktım, kendim aldım.”

(d.-tü 24000)

“Yaprak nasıl **düş-erse** ak-ıp kaybol-an su.ya/ Rûh öyle yollar-ır uyanıl-maz bir uyku.ya”

(d.-erse 36412)

2. İsâbet etmek:

“Her yan.dan bir merak sar-dı alay.ı/

Ok uç-tu hedef.in kalp.ine **düş-tü**”

(d.-tü 36320)

3. (Bir şey bir yerde) Var olmaya, varlığını göstermeye başlamak, belirlemek, peyda olmak:

“O gülüş kalp.ime akset-tiği an/

Duy-madım ilk ateş.in **düş-tüğünü**”

(d.-tüğünü 36912)

4. Yer çekiminin etkisiyle yukarıdan aşağıya inmek:

“**Düş-sün** çeleng.i Rûm.un eğil-sün serîFirenk”

(d.-sün 37343)

5. Kazanmış olduğu belli nitelikleri, sâhip olduğu imkânları kaybetmek:

“**Ahbâb.ını iste-r iyi iste-r kötü seç/ İdbâr.a düş-ersen** seçil-irler er geç”

(d.-ersen 38032)

6. Yere devrilmek, yere serilmek:

“Kim.lerdir atıl-mış döğüş-enler/

Kim.lerdir o bir bir yaralan-dıkça **düş-enler**”

(d.-enler 39100)

7. (Değeri) Azalmak, eksilmek, inmek:

“Ada'da köşk fiyatları böyle vakitsiz olarak birdenbire **düştü**.”

(d.-tü 2634)

8. ***Gözden (Gözünden) düşmek**: Başkalarının gözündeki değerini yitirmek, itibarını kaybetmek:

“Bu şaşkınlık yüzünden yeni inkılâbın failleri milletin **gözünden düştüler**.”

(d.-tüler 25028)

9. ***Sevdâya düşmek (tutulmak)**: Sevmek, âşık olmak:

“Kim ki der **sevdâ.ya düşdüm** âteş işler cânıma/ Kork-arım zîrâ ki sevdâlan-masın cânân.ıma”

(d.-düm 38935)

10. ***Şehit düşmek (olmak)**: İmanı, vatanı ve kutsal bir amacı uğrunda savaşırken ölmek:

“Bu muharebede **şehit düşen** Türklerin mezarlığı, Hisar'ın üstündedir.”

(d.-en 4786)

11. ***Yola düşmek** (düzülmek, koyulmak): Bir yere gitmek üzere yola çıkmak:

“Yol.a **düş-müş** birer birer gece.den/ Yürü-yor fecir.e elli milyon rûh”

(d.-müş 35784)

d.-dük 37899

d.-dün 34855

d.-ebilmek 34977

d.-eceğimizi 28872

d.-ecek 15493

d.-ecekmişiz 18705

d.-en 3017, 3097, 5274, 6262, 7938, 11124,

13809, 16520, 18260, 18268, 20959, 23342,

23954, 29021, 29036, 29474, 30422, 38182

d.-enler 13040

d.-enlere 16660

d.-enlerin 7235, 16657, 33616

d.-er 7471, 14376, 16344, 17660, 18612,

19780, 22541, 26370, 28325, 28414, 31322,

32029, 32236, 33226, 33488, 37327

d.-erdi 20848

d.-erken 6287, 18440

d.-erler 12766, 15123, 33681

d.-erlerse 33680
d.-meden 13440, 28459
d.-medi 8913, 27463
d.-mediği 14914
d.-mediğidir 20776
d.-mediler 31666
d.-meğe 21198
d.-meği 22891
d.-mek 10365, 13408, 19289, 29826
d.-mekle 2856, 36636
d.-memek 4105
d.-memeyi 16875
d.-memiști 10287
d.-mesi 4871, 7250, 35497
d.-mesin 38732
d.-mesinin 9661, 33686
d.-meyen 6498, 28495
d.-meyenler 16634
d.-mez 1982
d.-müș 2360, 2417, 4089, 4108, 5058, 6102,
6207, 7191, 7226, 7298, 9448, 10693, 12276,
12859, 15002, 16129, 16832, 17155, 17753,
18445, 18981, 22713, 22934, 23520, 23622,
23624, 26010, 26849, 26946, 31651, 33831,
34200, 37806
d.-müșdü 33732
d.-müșler 35030
d.-müșlerdi 35176
d.-müșlerdir 22376
d.-müști 7092, 9046, 9763, 9765, 9967,
10794, 29526
d.-müyormuş 21751, 30593
d.-se 17147, 16957
d.-seler 34205
d.-tü 2633, 4554, 4654, 4655, 6425, 7904,
8536, 9661, 10252, 10363, 10574, 10957,
11061, 12145, 13967, 14374, 14375, 14375,
14457, 15522, 16524, 18135, 20359, 21633,
22471, 23985, 25254, 26073, 26376, 26582,
28814, 29687, 31417, 32096, 34413, 34801
d.-tüğü 2851, 5286, 5845, 10083, 12284,
12466, 13894, 14044, 19310, 23343, 26045,
30154, 35018, 34179
d.-tüğünü 13416, 17719, 25870, 32089,
33737, 35603
d.-tük 7018, 24917
d.-tükçe 12685
d.-tükleri 28127

d.-tüler 1072, 4599, 6567, 12849, 14687,
18371, 24605, 25014, 28301, 34168
d.-tüm 1990, 2002, 2213, 20075, 32197
d.-ünce 17770, 25269
d.-ünceye 34816
d.-üp 646, 2566, 8522, 12831, 14286, 16485,
16786, 20123, 22732, 30154, 34199
d.-üpkalkıyormuş 9242
d.-üren 33922
d.-üşler 14376
d.-üşü 13341, 19738
d.-üyor 14375, 17166
d.-üyorlar 25611, 29818
d.-uyoruz 16278
[=236]

DÜŞKÜN: 1. Eski durumunu kaybetmiş, geçim sıkıntısı içine düşmüş, refahını ve mutluluğunu yitirmiş (kimse), menkûp: *“Zavallı, arabasını ve atlarını satmış ve **düşkün** bir hâldeydi.”* (d. 301)

2. Bir şeye karşı aşırı ilgi duyan, kendini aşırı derecede kaptırmış olan, tutkun, müptelâ: *“1905'te Paris'e Doktor Bahaeddin Bey namında sarışın, yakışıklı, iyi giyinen, iyi yemeye, iyi eğlenmeye, kumar oynamaya, kadın takip etmeye **düşkün** hafif ruhlu bir zat gelmişti.”* (d. 10891)

3. Güçsüz, kuvvetsiz kalmış, vücutça düşmüş, kuvvetini kaybetmiş (kimse): *“Tanzimat'dan sonra –evvelkine nisbeten– irfânen yükseldiler, lâkin beden en **düşkün** bir seviyeye indiler.”* (d. 21119)

4. Seviyesi düşmüş, değerini ve şerefini kaybetmiş, adi: *“(…) Yıldız'a memleketin ahlâkça en **düşkün** mahlûklarını, kâtip, mabeyinci, musâhib vesâir unvarlarla cem' ederek bir merkez vücûda getirdiğini, (...)”* (d. 25811)

d. 301, 7472, 10884, 10913, 19045, 19064,
21102, 21104, 22777, 23294, 25796, 31273,
31420, 34491
d.+leri 33783
d.+lerinin 33311
d.+ü 31353
[=17]

DÜŞMAN: *Fars.* 1. (Birine karşı) İyi duygular beslemeyen, kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, yağı, hasım, adû:

“İbrahim Paşa'nın yakıp da **düşmanlarının** söndürdüğü meş'ale sönmeseydi hiç şüphesiz şimdi çok başka bir vaziyette bulunurduk.”
(d.+larının 30877)

2. Kendisiyle savaşılan devletin askerleri ve halkı: “Moğollar da tıpkı Türkler gibi Ural-Altay fasilesine mensupturlar, lâkin başka bir millet, başka bir cemiyet, başka bir devlettirler. Hattâ o târihlerde Türk milletinin bî-aman bir **düşmanı** idiler.”

(d.+ı 26225)

“Yürü-yen **düşman.ı** son hamle.de dök-tün deniz.e”

(d.+ı 35973)

d. 981, 983, 1048, 2645, 2834, 2880, 3283, 4632, 5195, 5294, 6127, 8946, 8962, 8989, 9025, 9154, 9398, 10174, 10285, 11128, 12431, 12519, 12815, 13029, 13667, 14081, 14596, 15578, 16520, 16522, 17727, 18275, 18396, 18439, 18458, 18728, 20190, 22723, 22749, 23306, 24340, 24436, 24978, 25138, 25905, 25945, 26018, 26070, 26526, 26850, 27181, 31713, 33046, 34184, 34382, 34566

d.+a 5295, 5894, 12876, 16138, 18286, 18286, 23758, 23828, 24429, 26079, 26845, 33048

d.+dan 12519, 26888

d.+dı 11198

d.+dık 26635, 26636

d.+dılar 22486

d.+dım 384

d.+dır 16595

d.+e 13427

d.+ı 2777, 2799, 3516, 3746, 4000, 4087, 4090, 5256, 5263, 9164, 9287, 11498, 12740, 13848, 15328, 16028, 16905, 17675, 18277, 22720, 22723, 25131, 25224, 25976, 26084, 26211, 35114, 35233, 36356

d.+ıdır 11104

d.+ımız 2903, 12527

d.+ın 16620, 17998, 18386, 18395, 19310, 19315, 19487

d.+ına 3342

d.+i+din.in 27954

d.+la 18383

d.+lar 21400, 23600, 30978
d.+ları 4026, 5140, 13714, 14237, 27084, 33611, 33715

d.+larıdır 14214

d.+larımız 12319, 18002, 35540

d.+larımıza 11893

d.+larımızın 1327, 18629, 24146

d.+ların 12391

d.+larına 9658, 34216

d.+larından 10035

d.+larını 19779

d.+larının 6360, 14279, 15203, 16161, 26109, 26723, 30865

d.+larınıza 16595

d.+sın 8909

[=152]

DÜŞMANLIK: Düşmanca duygu veya davranış, yağılık, hasımlık, adavet, muhasamat, husumet, antagonizm: “1904 senesi Paris'de kilise ve din **düşmanlığının** azdığı ve sosyalist cereyanının sert bir rüzgâr gibi estiği bir seneydi.”

(d.+ının 2131)

d. 3510

d.+ı 5016, 28526

d.+ına 27835

[=5]

DÜŞMEN: *Fars.* Düşman kelimesinin eski metinlerde bilhassa nazımda rastlanan bir şekli:

“Sağ kol.da boz-du bozgun.a uğrat-tı **düşmen.i**”
(d.+i 37221)

d. 37835

d.+i 37838

[=3]

DÜŞNÂM: *Fars.* Sövme, sövüp sayma, ta'n:

“Bu yapılacak şeyler herhâlde cetlere **düşnâm**, onların büyük eserini istihfâf, bî-ser ü bun tarihî mütalâalardan başka şeylerdir.”

d. 14758

[=1]

DÜŞÜL-: 1. Düşmek işi yapılmak:

“Çok saat.ler geç-ince hicran.da/
Düşül-ür bir hayâl.e zevk alın-ır”
(d.-ür 35804)

2. *Şüpheye **düş(ül)mek**: Kuşkulanmak işi yap(ıl)mak: “Tûran'da menba'-ı evvel kadındır. Yeni Tûran destanını yine bir kadın açıyor! Bir devrin mebdeinde mi yaşıyoruz? Halide Hanımın

hikâyesini okurken böyle bir şüpheye düşülmüyor.”

(d.-üyor 30394)

[=2]

DÜŞÜN-: (Zihnî melekeleri çalıştırarak) Bir şey üzerinde bir sonuca varmak amacıyla durmak, bir şeyi fikren incelemek, teemmül etmek:

“*Hazîne bahsi, Ordu bahsi, Tersâne bahsi, Tophâne bahsi, Taşraları idâre bahsi, Frenk elçileriyle müzâkere bahsi, Hâslar bahsi açılırsa, birkaç gün düşündükten sonra, Sultan Mahmud'a en musîb bir rey getiriyordu, işlerin halledilmesine yardım ediyordu.*”

(d.-dükten 33708)

2. (Birini veya bir şeyi) Hatırlamak, hatırına getirmek, tahattur etmek: “*Benden oğluna bir hoca istedi, oğlunu çok iyi okutmak istiyor, liyâkatli, himmetli bir hocanın intihâbını bana bıraktı. Ben de sizi düşündüm. Bu vazîfe sizin feyzinize sebep olur.*”

(d.-düm 34543)

3. (Bilinenlerden hareket ederek) Bir varlığın bilinmeyen yönlerini, özünü, mahiyetini anlamak için kafa yormak, aslını anlamaya çalışmak, tefekkür etmek:

“*Nanamı tanımasaydım Ernest Renan'ın naklettiği Hazret-i İsa'yı ve Balzac'ın tavsîr ettiği Baba Gorio'yu iyi anlamazdım. Tabiatın hangi nâdir mâdeninden yaratılmıştı? Bunu bütün hayâtımda düşüneneğim.*”

(d.-eceğim 252)

“*Bu muammâ.yı uzun boylu düşün-düm de yine*”

(d.-düm 36109)

d. 39096

d.-dü 7591, 10880, 11181, 22291, 24563, 33954, 34118, 34459, 34469, 35051

d.-dügü 9842, 16113, 24574, 38695

d.-dügüm 25137

d.-dügümden 2686

d.-dügümü 11543, 29487, 33795, 33940

d.-dügümüz 11659

d.-dügümüzü 29836

d.-dügünü 4103, 11388, 11843, 12776, 15334, 16587, 18348, 26838, 33298, 33411

d.-dügünüzü 28611

d.-dük 22971

d.-dükçe 10553, 18361, 19373, 32755, 33921, 34463

d.-düklerimi 2572, 8898, 8902

d.-düklerimizi 28149

d.-düklerinden 34349

d.-düklerini 19731, 27166

d.-dükten 21292, 33697

d.-düler 15340

d.-düm 3387, 6637, 7667, 7901, 10691, 12499, 12516, 17027, 17131, 17513, 23165, 24004, 25140, 27032, 28595, 30076, 30179, 32327, 33802, 34173, 34532, 35157, 37012

d.-dürmüş 4127

d.-ebilirim 28985

d.-eceğini 33961

d.-eceğiz 27172

d.-ecek 27174, 35155

d.-eceklerini 16334

d.-eceklermiş 13587

d.-emiyeceği 20311

d.-emiyordu 34435

d.-en 8966, 19181, 19598, 19703, 20174, 21532, 21699, 33378

d.-eni 6314

d.-enler 2812, 13012, 17064, 21517, 22755, 26472

d.-enlere 12707

d.-enleri 17101, 25847

d.-enlerin 925

d.-enlerse 27920

d.-erek 5173, 19489, 20443, 34525

d.-me 25766

d.-medi 8696, 34322

d.-mediği 10086

d.-mediğim 20568

d.-medik 15397

d.-medikti 16776

d.-mediler 35478

d.-medim 11296

d.-meğe 19569, 25773, 27173, 33928, 35181

d.-meği 32180

d.-mek 4103, 6081, 8248, 8323, 13760, 18498, 19147, 19229, 21789, 27023, 27061, 30634, 33159, 34980

d.-mekdeyim 38628

d.-mekle 565, 33421

d.-meksizin 19609

d.-mekte 256, 13649

d.-mektteki 32870
d.-mekten 19187, 21789, 30634
d.-melidir 8315
d.-meliyiz 5830
d.-memek 25188
d.-memişken 4305
d.-memişler 5315
d.-memiştim 18808
d.-mesini 33905
d.-meye 7076, 10331
d.-meyeceğiz 16940
d.-meyecek 16044
d.-meyen 15958, 20197, 22612
d.-meyenler 28313
d.-meyerek 22620
d.-meyiz 4955, 27005
d.-mezdi 32224
d.-mezler 32108
d.-mezlerdi 35476
d.-miyerek 4032
d.-müş 3281, 4886, 7322, 8945, 9615, 9626,
12924, 22484, 31978
d.-müştü 268
d.-müştür 4495, 32147
d.-müyör 22780
d.-müyordu 10143
d.-müyörler 22892
d.-müyörüz 16935
d.-se 25775
d.-seler 13013
d.-seydi 24549
d.-sün 13413, 17810
d.-ünüz 26688, 27725, 29127, 32481, 33259
d.-üp 8163, 13582, 19189
d.-ür 6435, 9601, 14316, 15233, 15562,
16594, 21289, 24001, 24091, 24534
d.-ürdü 4030, 19186
d.-ürdüm 23056
d.-ürken 808, 7870, 10655, 10764, 12463,
13656, 16763, 17212, 18504, 18583, 20098,
27036, 28687, 33231, 34142, 35538
d.-ürler 17839, 27189
d.-ürsek 24940, 35219
d.-ürsem 11662
d.-ürsünüz 11343
d.-üş 2383, 29994, 32929, 33254
d.-üşle 15690, 24589, 26798, 29876
d.-üşlere 35093

d.-üşte 2138
d.-üşü 28191
d.-üşüme 2140, 9009
d.-üşün 32956
d.-üşünde 2988
d.-üşünden 19374
d.-üşünü 10218, 17150
d.-üyor 4362, 7730, 17180, 17972, 21799,
30644, 32041, 34390, 34631
d.-üyordu 2863, 6305, 7088, 34048, 34138,
34443, 34457
d.-üyorduk 8964, 30363
d.-üyordum 176, 1715, 1949, 4084, 7313,
10635, 11633, 18338, 23202, 23419, 32544,
33587
d.-üyorlar 7466, 14409, 31909
d.-üyorlardı 6413, 17162, 26473
d.-üyormuş 19218
d.-üyorsam 9579
d.-üyorsun 22882
d.-üyorum 1174, 16607, 18593, 19897,
20109, 21695, 26206, 29528, 32566, 33672,
34344, 34351, 35585
d.-uyoruz 2920, 16948, 22998
[=308]
DÜŞÜNCE: 1. Zihnin bir şey hakkında edindiği
düşünme ürünü olan kavram, fikir:
“Toprak işlerinden sonra **düşünce** devri geldi.”
(d. 22985)
“Bir tek **düşünce** ol-du teselli bu dert.ime/
Az çok ferahla-dım ve de-dim kendi kendi.me”
(d. 35948)
2. Bir kimse veya topluluğa has görüş, fikir: “Bu
garip mütefekkirin bu sâde **düşüncesi** beynime
bir iğne gibi girmiş, beni düşündürüyordu.”
(d.+si 23327)
3. Tasa, kaygı:
“Zihin.im **düşünce.den** dağınk göz.lerim dolu”
(d.+den 36603)
4. ***Düşünceye dalmak**: Derin derin, dalgın
dalgın düşünmek:
“Oradaki dostlar, gar, her şey gözümün
önünden silindikleri vakit, **düşünceye daldım.**”
(d.+ye 1913)
d. 1286, 1780, 6887, 12087, 12722, 14821,
22970, 22971, 24836, 36416
d.+de 7402
d.+den 17379, 17840
d.+ler 21288, 24164, 24164

d.+lerde 34150
d.+lerden 31166
d.+lere 19857
d.+leri 925, 16255, 21555, 30783
d.+lerim 8574
d.+lerimde 14312
d.+lerimi 11547
d.+lerimizin 6269
d.+lerin 10466, 29873
d.+lerinden 19599, 23067
d.+lerini 18829, 30095
d.+mi 23977
d.+min 38742
d.+mizi 13412
d.+nin 29648, 31687
d.+si 1376, 11597, 23312, 26891, 31644,
33930, 36361
d.+sinden 12579, 22910
d.+sini 21681, 22885, 32049, 33791
d.+siyle 12364
d.+ydi 4084
d.+ye 1912, 17379, 18348, 26662, 26694,
34749, 36549
[=62]
DÜŞÜNCELİ: 1. Düşüncesi olan:
“Ki biz Türk’üz bizi Türkî gerektir diyen doğru
düşünceli insan bile, dikkat ediniz, bu mısraı
Acem şivesiyle söylüyordu.”
(d. 32499)
2. Tasalı, sıkıntılı, kaygılı:
“İsmet Paşa çok **düşünceli** idi.”
(d. 11569)
d. 2526, 11561, 11668, 12265, 21613, 23307,
32488, 34106
d.+ydım 566
[=9]
DÜŞÜNDÜR-: Düşünmesine yol açmak:
“Babasının bir feragati yüzünden Osmanlı
tahtına daha çocukluğunda muvakkaten oturmuş
olması, bu genç hükümdarı, tahtın tam sahibi
olacağı zaman neler yapmak lâzım geldiği
üzerinde **düşündürdü**.”
(d.-dü 4778)
d.-dü 10706, 12468, 13751, 14109, 14304,
19623, 20118, 20526, 22269, 28604, 30076
d.-düşü 35460
d.-ebilir 21123, 24121, 32969
d.-ecek 12947, 13778, 15173, 18491
d.-emezler 28314

d.-en 5025, 24231, 29859, 32884
d.-meğe 31979
d.-müştü 26468
d.-müyor 6216, 7065
d.-ür 5649, 12094, 14440
d.-ürdü 34375
d.-üyor 5138
d.-üyordu 2827, 23313
d.-üyorsunuz 32568
[=37]
DÜŞÜNDÜRÜCÜ: Düşünmeye sebep olan,
düşünmeye yol açan: “Bu büyük imparatorun
bir gün Bizans'a vâris olacak Türkleri
keşfetmesi, tarihin ne kadar **düşündürücü**
civvelerinden biridir.”
(d. 4498)
d. 18090, 24823, 28517
d.+dür 19008
[=5]
DÜŞÜNGEN: Düşünceli. Bir şey düşünmekte
olan, zihni bir düşünce ile meşgul bulunan:
“Şimdi 93'ü hatırlar gibi **düşüngen** duruyor.”
(d. 3053)
“Kordon Boyu'nda 'Zito Venizelos' naraları
işitilmiyor, bilâkis **düşüngen düşüngen** dolaşan
Yunan generalleri var.”
(d. 14458)
d. 14458, 24509
[=4]
DÜŞÜNME: Düşünmek işi, tefekkür:
“Görmek değil **düşünme.ğe** bigâne kal Bırak”
d.+ğe 36448
[=1]
DÜŞÜNÜL-: 1. Zihinde canlandırılmak,
tasavvur edilmek:
“Biraz **düşünülmünce** eski Roma'nın adının bile
ne kadar silinmez bir kuvvette olduğu anlaşılır.”
(d.-ünce 4964)
2. Tasarlanmak:
“1902 de Paris'de akdolunan mâruf kongrede,
idâre-i Hamîdiyye'ye nihayet vermek için
düşünülen başlıca tedbîr, büyük bir devletin,
meselâ İngiltere'nin müdâhalesini istemek
mevzû-ı bahs olunca kongre iki hizbe ayrıldı.”
(d.-en 4248)
d.-düşü 22628
d.-düşünü 1285
d.-ecek 29750
d.-en 4246, 26632

d.-meyen 31992
d.-müş 377, 5347
d.-müyor 34304
d.-sün 24819, 24820
d.-ür 14366, 31993
d.-ürse 22136, 22279
[=16]

DÜŞÜNÜŞ: Düşünme işi: “**Duyuş ve Düşünüş**”
d. 36588, 36599
[=2]

DÜŞÜR-: 1. Makam ve mevkiinden çekilmek
zorunda bırakmak, ayırmak, indirmek:
“İzzet Paşa’yı **düşürmek** ve yerine Ferid
Paşa’nın geçmesine sebep olmak, zaman
itibariyle meş’um oldu.”
(d.-mek 4315)

2. ***Birbirine düşürmek**: Aralarında anlaşmazlık
çıkarmak, şiddetli çekişme başlatmak:
“Âlemler Arasında Harp hikâyesinde küre-i arz
halkıyla Merih halkını **birbirine düşürdü.**”
(d.-dü 6501)

3. (Savaşta bir yer) Ele geçirmek, teslim almak,
bozguna uğratmak: “Son taarruza girişirken
arkada bir ric’at yolu bırakmadılar; Eskişehir’i
düşürüp dosdoğru Ankara’ya gireceklerini
böbürlene böbürlene ilân ettiler.”
(d.-üp 13568)

4. Kapılmasına sebep olmak, ... içinde
bırakmak: “Daha ziyade amelî bir politikacıydı.
Meşrutiyet’ten biraz evvel, vapurla İstanbul
önünden geçmiş ve Sultan Abdülhamid’i biraz
telâşa **düşürmüştü.**”
(d.-müştü 11025)

d.-dü 6008, 17102, 26566
d.-düler 12283, 16412, 18138
d.-dülerse 18137
d.-ebilir 29528
d.-ecek 14916
d.-en 6723, 12285
d.-mek 4313, 8900, 25240
d.-mekle 25248, 35119
d.-memekti 4094
d.-memizi 25284
d.-mesin 12467
d.-meyî 10329
d.-müşler 27676
d.-müştü 134, 582, 9742, 11018
d.-müyor 8507

d.-üp 13559, 14376
d.-ür 9743, 12677
d.-ürdü 9085
d.-üyor 6222
d.-üyorlardı 17859
[=34]

DÜŞÜRÜL-: Aşağı düşmesine sebep olmak,
fırlatmak: “Düşman Üsküp’ü sardığı zaman topa
tutmuş, Cafer Baha da şehrin üstüne **düşürülen**
gülleleri daha havadayken elma tutar gibi eliyle
tutar, üst üste yığar, kabrinin etrafına gülleden
bir duvar örermiş.”
(d.-ülen 986)

[=1]

DÜTTÜRÜ: Açık saçık, tuhaf ve hafif giyimli
(kadın): “İstanbul’un yarattığı ‘sünepe, zibidi,
düttürü Leylâ’ gibi sıfatları çok kullanırdı.”
d. 9866

[=1]

DÜVEL: Ar. Devletler: “Bulgaristan’ın bütün
komşuları, hattâ Balkanlar siyâsetiyle
kendilerini menfaatedâr bilen **düvel-i muazzama**
diplomasisi dahî büyük bir alâkadarlıkla
bekliyorlar.”
(d.+i+muazzama 26304)

d.+i+müttefika 22710

[=2]

DÜYÛN: Ar. ***Düyûn-ı Umûmiyye**: Osmanlı
İmparatorluğu’nun XIX. yüzyılın ikinci
yarısından (1854) itibaren başlayan dış
borçlarının ödenmesine ayrılan gelirleri
toplamak için kurulan, yabancı memurların
yönetimi altındaki teşkilat ve bu teşkilatın
çalıştığı yer:

“İstikraz, istikraz derken o şaşaalı Abdülazîz
devrinin sonunda Türk mâliyesi topu attı,
arkasından Sırp ve Bulgarlar ayaklandılar,
Rus harbi çıktı. Tecrübeli büyük babamın
fikirlerini bir daha hatırladım. **Düyûn-ı**
Umûmiyye teessüs etti.”

(d.+i+umumiyye 26413)

d.+i+umamiyye 29466
d.+i+umumiye 11608
d.+i+umumiye.de 1488
d.+i+umumiye.de 9698
d.+i+umumiyye.den 11694
d.+i+umumiyye.ye 12737

[=7]

DÜYÛNÂT: Ar. Borçlar:

“Tahakkuk edecek **düyûnâtımızın** şerâit-i tesviyesi de bu esasata mugayir olmayacaktır.”

d.+ımızın 15092

[=1]

DÜZ: 1. Üzerinde girinti çıkıntı, iniş yokuş bulunmayan arızasız yer, düzlük, ova:

“Sevilla **düzdedir**, bunun için de cazibesizdir.” (d.+dedir 18967)

2. Girintisi çıkıntısı olmayan, müstevi:

“**Düz** ve uzun caddeler üzerinde Avrupakârî lâkin zevksiz bir bina silsilesi.”

(d. 3073)

d. 810, 816, 3072, 3073, 7618, 9049, 35277

d.+dür 12654, 12678

[=10]

DÜZ:- Düzene sokmak, düzene koymak, sıralamak, elverişli, uygun bir duruma getirmek: “Sultan Mehmed ordusunu **düzdü**. İlâhî tabiatın ortasında bir buhurdan gibi tüten Bizans'a doğru yürüdü.”

d.-dü 6353

[=1]

DÜZBEL: Denizli ili Çivril ilçesine bağlı bir köy:

“Çivril yanında **Düzbel'de** cereyan eden meydan muharebesini İkinci Kılıç Arslan kazandı.”

d.+de 4680

[=1]

DÜZCE: Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Halife orduları **Düzce'de**, Hendek'te, Bolu'da, Mudurnu'da mağlûp olup dağılıverince (...)”

d.+de 10293

[=1]

DÜZEL:- 1. Kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek:

“İmlâmız, lisânımız düzeline, lisânımız da kafamız düzeline **düzelecek**, çünkü o da ancak onlar kadar bozuktur.”

(d.-ecek 29026)

2. Düz hâle gelmek:

“Her geçil-dikçe basıl-mış ve **düzelmış** toprak”

(d.-miş 36065)

d.-di 34247

d.-ebileceğini 33765

d.-eceğini 26263

d.-emedi 27729

d.-emezdi 35214

d.-ince 29015, 29015

d.-ir 15547, 27518

d.-mesi 1430, 32676

d.-meyecek 18154

d.-miş 20810

[=15]

DÜZELT:- 1. Bozuk, aksak ve yanlış tarafını gidermek, tashih etmek:

“Nâdir bir istîdad sâhibi olan Mustafa Şem'i az zaman içinde, lisânını **düzeltilmiş**, İstanbul lehçesini epeyce benimsemiş.”

(d.-miş 33383)

2. Düzgün ve muntazam duruma getirmek, düzene sokmak, tanzim etmek:

“Kasrın kafesleri arkasında Şehrinaz, Mihriyar, Nurmahal el aynalarında saçlarını **düzeltilip** dudaklarına allık sürmüyorlar.”

(d.-ip 8038)

d.-emez 14621

d.-ir 12604

d.-mek 2694

d.-meyerek 7589

[=6]

DÜZELTİL:- Düzeltme işine konu olmak veya düzeltme işi yapılmak:

“Nihayet yol tezkerem yapıldı; üstüm başım **düzeltildi**.”

d.-di 1434

[=1]

DÜZEN: 1. Bir devletin belli başlı ilkeleri bakımından yönetimde tuttuğu yol, yönetim biçimi, rejim:

“Gözü hâlâ arkadadır. Böyleleri sanıyor ki devlet bir kazaya uğradı, yoksa eski **düzenle** yine yaşar giderdi.”

(d.+le 12715)

2. Tertip, intizam:

“Hisar'ın temeli gibiydi; cedlerinden kalan eski bir yalının hiçbir cihetle **düzenini** bozmaksızın, müstağni ve haysiyetle yaşıyordu.”

(d.+ini 34094)

3. ***Bozuk düzen**: Düzensiz, düzeni bozuk: “Aruzla, **bozuk düzen** bir ku'a söylemeğe muvaffak olmuştum.”

(b. 1994)

d. 9964, 18790

d.+de 12968, 12972, 28098

d.+di 35203

[=9]

DÜZİNE: *Ital.* Aynı cinsten nesnelere on iki tanesinin meydana getirdiği takım:

“Fransızca, uzun senelerden beri şarkta ancak küçük milliyetlerin müdafii oldu. Mütareke'den sonra Beyoğlu'nda **düzineyle** çıkan gazetelere bakmak kâfi.”

(d.+yle 12026)

[=1]

DÜZİYE: ***Bir düziye**: Kesintisiz, sürekli, arda arkası kesilmeksizin:

“Yol sahilden Filibe'ye kadar oviden geçiyor. Şimalden **bir düziye** Balkan tepeleri görünüyor.”

(d. 3012)

d. 3011, 4124, 5032, 5184, 5422, 5841, 8627, 9308, 10534, 10779, 12855, 13060, 13504, 14515, 15409, 16769, 20434, 22964, 24379, 24512, 27892, 27995, 28271, 28954, 29401, 30289, 30389, 32148

[=28]

DÜZLÜK: *mec.* Süssüz, gösterişsiz sade olma durumu:

“(…) hendesinin yeknesaklığı, hiç şaşmayan **düzlük**, her tarafın birbirine benzeyişi, ruhu ne kadar sıkır.”

d. 5755

[=1]

DÜZME: Gerçek olmayıp hiç yoktan uydurulan veya aslına benzetilerek taklit edilen, uydurma, yapma, sahte:

“Olabilir ki, **düzme** haberler, binde bir olsun, bir işe yararlar.”

(d. 24255)

d. 10510, 11851

[=3]

DÜZÜL-: ***Yola düzülme**: Gidilecek yere doğru yola çıkmak:

“Ordu bütün ağırlığıyla Mısır'dan kalkıyor. Çöl yoluyla Diyâr-ı Rûm'un **yollarına düzülüyor.**”

(d.-üyor 25753)

d.-düler 25

d.-ecekler 17994

d.-müştüm 10656

[=4]

E

E: 1928 harf inkılâbından sonra kullanılmaya başlanan Latin asıllı Türk alfabesinin altıncı harfi: “Yeni ve tam Türkçe bir elifba tertib etmek iktizâ ederse bu harflerle teşekkül edebilir.

Kalın A

ince A

Kalın I Kır, sır, yıl demek için.

ince I

O Olgun

Ö Ölüm

Ü Üzüm”

e. 29190

[=1]

EBÂ EYYÛB: Hâlid bin Zeyd.

Peygamberimizin (aleyhisselâm) mihmandarı.

[Peygamberimiz (aleyhisselâm) Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde onun evinde kalmıştır. Ensar'dan olduğu için “Ensari” lakabıyla anılır.]: “Akşemseddin gibi o zamanın millî hislerine agâh bir mürşid ise bilâkis devamına kail olmuş, fakat ekalliyette kalmış, o günlerde Türk askerinin sevdiği alemdar-ı Resûlullah, **Ebâ Eyyûb'un** kabrini mânâda görmüş ve keşfetmiş.”

(e.+un 23645)

e.+un 9427, 9429, 9430, 9434, 23630, 23630

[=7]

EBÂ EYYÛB ENSÂRÎ: Ebâ Eyyûb:

“O mübarek hayvan gitmiş, önce hali arsada çökmüş, lâkin çok durmamış, kalkmış, tavus gibi süzülerek Hâlid yani **Ebâ Eyyûb Ensârî'nin** evi önünde çökmüş ve sonra boynunu uzatmış, bağırarak, Resûl-i Ekrem de ‘İnşallah konağımız burasıdır!’ demiş, Hâlid'in evine girmiş.”

(e.+nin 7116)

[=1]

EBÂ EYYÛB HALİD: Ebâ Eyyûb:

“Bu toprakta Medine'de doğmuş, Muhammed'le görüşmüş ve konuşmuş olan bir sahabi yatıyor ki ismi **Ebâ Eyyûb Hâlid!** Medine nerede? Bizans sarayının burçları nerede?”

e. 7080

[=1]

EBÂ EYYÛB-İ ENSÂRÎ HÂLİD: Ebâ Eyyûb:

“Fetih askerleri, **Ebâ Eyyûb-i Ensârî Hâlid'i** bir Türk temâyülüyle severlerdi. Çünkü bu sehâbî, asker idi.”

e.+i.ensari halid+i 23625

[=1]

EBÂTIL: Ar. Bâtil, faydasız ve boş şeyler:
“Şiirin timsâli nevi'ni havass-ı milliyyesinden en yüksek bir şey sayan Fransız kavmi Mounet Sully gibi sahne dühâtını mefahiri meyânında sayarken bile pek eski **ebâtuln** esiridir.”

e.+a 9461

e.+in 22238

[=2]

EBCED: Ar. Arap alfabesi, harfleri belli bir düzene göre sekiz gruba ayrılarak sıralandığında, birinci gruptaki harflerin okunuşundan meydana gelen kelime ve bu sıralanışta harflere sırasıyla bir rakam değeri verilmesinden meydana gelen hesaplama sistemi [Özellikle tarih bildirmek için kullanılır. Tarih, kelimenin harflerinin sıra ile rakama çevrilmesiyle elde edilir]: “Üsküb'ün karşı yakasındaki Sadî Dergâhı'nın semâhânesi yeni yapılmıştı. Ona bir târih söylemek hevesine düştüm. Bu münâsebetle de **Ebced** hesabı'nı öğrendim.”

e. 2003

[=1]

EBED: Ar. Sonu olmayan gelecek zaman:
“Meselâ Rumeli Türklerini ezelden **ebede** kadar muhacir telâkki etmeğe alışmış olan İstanbul ve Anadolu milletdaşlarımız bu itikadlarında ne kadar yanılıyorlar.”

(e.+e 1180)

e.+e 16793, 28726

[=3]

EBEDÎ: Ar. 1. Sürekli, devamlı: “(...) lâkin her şeyi cetlerinden tevarüs etseydiler, **ebedî** bir tekâmül olan hayat dururdu.”

(e. 147451)

2. Sonsuzluğa, ölümsüzlüğe ulaşmış:

“Gör-dük **ebedî** ced.leri bir an.da yakın.dan”
(e. 35852, 35982)

e. 2358, 4631, 6302, 7735, 10830, 15338, 15353, 16434, 16662, 21485, 22270, 22271, 23061, 25976, 30535, 31029, 31444, 31468, 31874, 31935, 32025, 32560

e.+dir 6274

[=26]

EBEDÎLEŞTİR-: Ebedî duruma getirmek, ölümsüzleştirmek: “Ruslar Balkanları zapt edip de kalmak niyetini besledikleri senelerde

Bulgarlığın minnettarlığını **ebedileştirmek** için Bulgaristan'ın her köşesine böyle göze çarpan birçok âbideler dikmişler.”

e.-mek 3020

[=1]

EBEDİYET: Ar. Ebedîlik, sonsuzluk, ölümsüzlük: “**Ebediyet.te** bir hazîne midir”

e.+te 35798

[=1]

EBEDİYYEN: Ar. Ebedî olarak, sonsuza kadar:
“O kadar ki, millet, hürriyet, meclis, vatan kelimeleri gibi **ebediyyen** benimsediğimiz kelimâtın bile mukaabillerini kullanıyorlar.”
(e. 28855)

“Bir bit-miyecek şevk ver-irken beste/
Bir tel kop-ar âhenk **ebediyyen** kesil-ir”
(e. 38174)

e. 25095, 28845, 31429, 31642

[=6]

EBED-MÜDDET: Ar. Ebedî olan, sonsuz:
“İstanbul'un anne vatana, devletin hakikaten **ebed-müddet** olduğuna iman ettiği göz önünde bir hâdisedir.”

e. 13881

[=1]

EBEDÜ'L-ÂBÂD: Ar. +Fars. Asla, hiçbir zaman: “Deva nazariyeniz beni korkutmadı, lâkin hurûf-ı hâzıramızı birdenbire ilga ve yerine dediğiniz hurûfu kabul İslam'ın bu bedbaht ülkesini **ebedü'l-âbâd** temeddün edebilir.”

e. 23227

[=1]

EBE MEKTEBİ: 1900'lü yıllarda İstanbul Kadırga'da hizmet veren Ebelik Okulu:
“(...) Kadırga'daki velâdethâne, yine Kadırga'daki **Ebe Mektebi**, Tıp Fakültesi'nin merkez binası, Tıp Fakültesi'ndeki teşrihhane, Emrâz-ı Ayniyye Mektebi ve bütün bunlardan sonra dört beş klinik bu istenilen bir buçuk milyon lira ile ancak idare olunabilir.”

e. 24220

[=1]

EBHÂR U CİBÂL: Ar. Denizler ve dağlar:
“Oh Bak bak Bütün **ebhârucibâl**”

e. 39127

[=1]

EBLEH: Ar. Akli kıt, ahmak, alık, bön (kimse):
“Medenileştikçe Müslümanlıktan çıktığımızı

tabii ve hoş gören eblehler uzağa değil Balkan devletlerinin şehirlerine kadar gitsinler.”

e.+ler 7007

[=1]

EBNÂ-YI DEHR: (İçinde bulunulan zamanın insanları). *mec.* Her devrin her şekline uyabilen kimseler, zamâne insanları:

“*Ebnâyudehr iç.inde bilcümle tövbekârân*”

e. 38841

[=1]

EBR: *Fars.* Bulut:

“*Denizi deniz kelimesiyle; ebrî, sehâbî bulut kelimesiyle; tîğî, seyfi, şemşîri, kılıç kelimesiyle; (...) hissedebiliyoruz.*”

e.+i 28840

[=1]

EBU'L-FETH: *Ar.* “Fetihlerin (ve gazâların) babası” Fâtih Sultan Mehmet için kullanılmıştır: “*Dilsizlerden biri bir nakkaşın eseri olan Ebü'l-Feth tasvirini eline geçirmiş, Pâdişâha gösteriyor. Selîm tasvire bakıyor, ressam hakkında diyor ki: 'Filhâl merhum Sultan Mehmed Hazretlerini tasvir etmek istemiş. Ama ancak benzememiş' (...)*”

(e. 25717)

e. 7221

[=2]

EBUSSUÛD: Mehmed Ebussuud Efendi, (30 Aralık 1490, İskilip – 23 Ağustos 1574, İstanbul), Osmanlı döneminde görev yapmış bir Şeyhülislam:

“*Türk vatanperverlerinin vatan şarkılarını ise bizde muhafazakâr ve ahrar herkes aynı hazla dinler, hattâ yalnız muasırların her sınıfı değil, cetlerimiz Ak Şem-seddin, Yavuz Sultan Selim, Ebussuûd, Gazi Giray, Neft bile işitseler bizim kadar coşkunculuk duyarlar.*”

e. 11808

[=1]

EBÜ'L-HEVL: Mısır'da Cizre'de bulunan ve Avrupalılarca Sphinx adı ile bilinen aslan vücutlu, insan başlı ünlü anıt:

“*İnönü'nde Ebü'l-hevl'in gözleri gibi esrarlı iki mağara ağzını, ilerideki nesiller, en göz kamaştırıcı birer dönüm noktası bilerek dalgın dalgın seyredeceklerdir.*”

e.+in 18368

[=1]

EBÜ'L-ÜLLÂ: Bir Arap mütefekkeri:

“*Servetsiz memlekette maârif ergeç Ebü'l-Üllâ ve benim gibi düşünen asabına kadar merâretle dolu bir nesil yetiştirir.*”

(e. 21709)

e. 21705

[=2]

EBÜZZİYA: Ebüzziya Mehmet Tefvik Bey (d. 17 Şubat 1849, İstanbul – ö. 27 Ocak 1913),

Türk gazeteci, yazar, yayıncı, hattat:

“*Bazıları Muallim Naci'yi, bâzıları da Ebüzziyâ'yı asıl addederek inhilâle kaanûnî bir had vermeği öne sürdürdüler.*”

e.+y1 28909

[=1]

EBVÂB-I RAVZÂ-İ NEBEVÎ: Hz.

Muhammed'in Medîne'deki kabrinin kapısı:

“*Ebvâbı Ravzâi Nebvî.den firîştegân/ Cibrîl.i gör-düler nice dem.dir git-er gel-ür*”

e.+den 37171

[=1]

ECDAD: *Ar.* Atalar, dedeler, cedler:

“*Ecdadımız her sokak başında umûmî çeşmeler hayrat bırakmış.*”

(e.+ımız 19901)

e.+1 25948

e.+ımız1 14738

e.+ımız2 26000

e.+ımız3 30982, 31001

e.+ımız4 22360

[=7]

ECDÂD-I PÂK: *Ar.+Fars.* Temiz atalar, dedeler, cedler:

“*Ecdâdpâk.imiz gibi vakfet-ti millet.e*”

e.+imiz 37524

[=1]

ECEL: *Ar.* 1. Hayatın sonu, ölüm zamanı:

“*O kadar seneden beri uzlette yaşayan böyle uslu bir adamın böyle, birdenbire, Saray'a götürülmesi, hele eceli geldiğine bir işaret olarak, Kapı Arası'na alınması neden icâb ediyordu?*”

(e.+i 34055)

“*Yârânıvefâkâr.ı zebûn et-ti ecel*”

(e. 38322)

2. **Ecel teri dökmek:* Çok korkup bunalmak:

“*İsmail Safa, ecel teri dökerek beş on dakika kadar bekledikten sonra istiskaal edildiğinin*

farkına varmış ve beyninden vurulmuş bir hâlde konaktan çıkmış.”

(e. 32814)

e. 37429

e.+iyle 34244

[=5]

ECFÂN: Ar. Kirpikler. **Ecfân-ı hun-çegân*:

Kendisinden kan damlayan kirpikler:

“Ecfân-ı hun-çegân terkîbini kâğıt üzerine koymaktan çekiniyoruz.”

e.+ı+hun-çegan 28821

[=1]

ECHO DE BULGARIE: Kitap adı:

*“Nutuklarının tercümelerini Fransızca **Echo de Bulgarie'de** okuyorum.”*

e.+de 3337

[=1]

ECİR: Ar. Manevi karşılık, sevap:

*“Yâ FahriKâinaat sen iyfâ et **ecir.ini**”*

e.+ini 37526

[=1]

ECNEBÎ: Ar.1. Yabancı:

*“(…) **ecnebî** kelimeler artık Türkçeye **ecnebî** kılığında girip yerleşebiliyor.”*

(e. 19451)

2. (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak)

Yabancı bir millete, yabancı bir devlete ait, yabancı bir devletle ilgili:

*“Vatan toprağı bizde de **ecnebî** memleketlerinde de her hissedene bu vehmi veren topraktır.”*

(e. 4394)

e. 1446, 2372, 2517, 3069, 3435, 3873, 4392, 4848, 5477, 6059, 7471, 7570, 7572, 7687, 7783, 7791, 7802, 7855, 7860, 7862, 8069, 8089, 8092, 8092, 8092, 8233, 8235, 8245, 10310, 10533, 10540, 10701, 10842, 11210, 11336, 11549, 11864, 12253, 12553, 13346, 14135, 14137, 14333, 14469, 14473, 14473, 14739, 15297, 15536, 15594, 16028, 16863, 17530, 18533, 19063, 19084, 19096, 19100, 19109, 19112, 19118, 19183, 19206, 19437, 19440, 19441, 19485, 19532, 19682, 20381, 21045, 22088, 23746, 24046, 24047, 24525, 24534, 26005, 26005, 26075, 26493, 26848, 27841, 27854, 27892, 28674, 29838, 29842, 29850, 29968, 29970, 29991, 31023, 31615, 31884, 32023, 32138, 32175, 33019, 33064, 35297

e.+den 8097, 8099

e.+ler 2630, 7796, 7850, 8220, 13676, 14346, 15711, 16861, 18752, 22641

e.+lerden 15668, 19431

e.+lere 4030, 6045, 7850, 10855, 18599, 18896, 19983, 22640, 32141

e.+lerin 7794, 14133, 14295, 15564, 17126, 19082

e.+lerle 10858, 11553

e.+nin 19099, 23132

e.+ye 16028, 18951, 21046, 29840, 29847

e.+yi 7851

[=141]

ECNEBİLİK: Yabancılık: *“Bugün en güzel Türkçeyi kadınlarımız söylüyorlar; aile henüz lehçeye ârız olan **ecnebiliklerden** masundur.”*

e.+lerden 31910

[=1]

ECOLE DESROCHES: École des Roches, Fransa'da 1899 yılında Edmond Demolins tarafından kurulan yeni eğitim sisteminde kurulmuş ilk liselerden biri:

*“Kafam, Le Play, Edmond Desmoulins, Anglo-Sakson fâikiyyeti, **Ecole Desroches**, sınıât-ı cesîme, ticâret-i şedîde lûgatleriyle dolmuştu.”*

e. 3897

[=1]

ECRÂM: Ar. Cansız cisimler [Dilimizde özellikle gök cisimleri için kullanılmıştır]:

*“**Ecrâm** ki âsmân.da rahşan.dırlar”*

e. 38382

[=1]

ECRÂM-I CİHÂN-ÂRÂ: Ar.+Fars. Cihanı süsleyen yıldızlar:

*“Devreyle-yen **ecrâmicihânârâ.dır**”*

e.+dır 38162

[=1]

ECRÂM-I LÂMÎ'A: Ar. Parlayan, parıldayan yıldızlar:

*“**Ecrâmlâmi'a.yla** donan-dıkça âsmân”*

e.+yla 39219

[=1]

ECZA: Ar. 1. Çeşitli amaçlarla kullanılan kimyasal madde:

*“(…) büyük devirlerimizin mübarek günlerinin namazlarında misk ü anberden bir havası olan okubbenin altı **ecza** kokuyordu.”*

(e. 18085)

2. Bütüne ait her bir özellik:

“Bu yeni unsurda eski Jöntürklüğün bütün **eczâ** ve anâsırı yoktu.”

e. 4187

[=2]

ECZÂCI: Eczacılık fakültesinden mezun olarak eczacılık mesleğini yapmaya hak kazanmış kimse:

“Çocuğun, kadının, çiftçinin, **eczacının**, zabita memurunun, her sınıf efradın, zevkine göre münteşir bu kadar mecmua... Ne büyük bereket!”

(e. +nın 21743)

e.+nın 30574

[=2]

ECZÂCI-DİŞÇİ MEKTEBİ: 1900’lü yıllarda İstanbul hizmet veren Eczacılık-Dişçilik Okulu:

“Beyazıd’daki askerî misafirhaneye yerleşen **Eczacı-Dişçi Mektebi (...)**”

e. 24214

[=1]

ECZÂCILIK: Eczacının mesleği, ecza yapma ve satma sanatı:

“Bu Rahmi, Tıbbiye’den bir türlü doktor çıkamamış, **eczacılıkla** Arabistan’a atılmış”

e.+la 503

[=1]

ECZÂLI: İçi kimyasal madde ile doldurulmuş mermi atan ateşli silah:

“Güzel bir bıçak, bir de **eczalı** dedikleri tabanca satın almıştım.”

e. 342

[=1]

ECZÂ-YI KADEH: Ar. Kadehin parçaları:

“Akıl.inla bu gün bil-mediğin mânâ.yı/
Kabir.inde mi idrâk et-eceksin heyhat/
Eczâyıkadeh ki artık ol-muş peyvest/
Kıy-maz o.na kırmak iste-mez bir bedmest

e. 38430

[=1]

ECZÂ-YI TEN: Ar. +Fars. Tenin parçaları:

“Bir bir kop-up ayrıl-madan **eczâyiten.in**”

e.+in 38352

[=1]

EDÂ: Ar. 1. Tarz, üslûp, anlatış biçimi:

“(…) ‘Geçdi Gaalib Dede candan yâhû’ musra’, eski **edâda** olmakla beraber Türkçeydi ve bir Mevlevî dedesinin öldüğünü, bir Mevlevî

dergâhının sabahında, münzevî ve mu’tekif dedelerin odalarına, hâlis bir şiir sesiyle haber veriyordu.”

(e.+da 2295)

2. Üzerine borç olan veya borç hükmünde bulunan şeyi yerine getirme, yapma, ifa etme, icra etme:

“**Edâ-yı salâtı** bedenî bir fâide temîn etmeğe vâsıta değil, Müslüman sıfatıyla en mukaddes bir fariza bilen bizler, bir taraftan idmanı emreden ehâdis-i Nebeviyyeyi yâd ediyor(uz).”

(e.+yı+salat.ı 30651)

3. Naz, işve, cilve:

“Haz.zıyle harâb i-dim **edâ.nın**”

(e.+nın 36856)

e. 547, 19243, 20842, 21862, 21884, 22048, 22073, 29565, 29565, 33440, 33739, 34785, 35017

e.+lara 29083

e.+ları 9247

e.+ların 2005

e.+nın 30782

e.+sı 26527, 32694

e.+sını 2520, 29269

e.+sıyla 15319

e.+sıyle 30749, 37035

e.+yı 29225

e.+yı+pirane.siyle 21883

e.+yı+salat.in 30639

e.+yı+selat.ı 21795

e.+yı+selat.in 21794

e.+yu 29252

[=33]

EDÂNİ: Ar. Çok aşâğılık, çok bayağı, pek alçak kimseler:

“Bâş eğ-meziz **edâni.ye** dünyâyıdûn için”

e.+ye 37859

[=1]

EDAT: Ar. Tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer kelimeler arasında ilişki kuran kelime türü, ilgeç:

“Çok zaman kullanıldığını gördüğümüz bu en **edatu** hangi mukayesenin mantığına dayanıyor.”

(e.+ı 19374)

e.+ıyle 19375

[=2]

EDEB: Ar. 1. İnsanın hatâya düşüp utanılacak şeyler yapmasını önleyen, yerinde ve ölçülü

davranmasını sağlayan meleke, söz ve davranışlardaki ölçülülük, her hususta haddini bilip sınırı aşmama, terbiye, nezâket, zarâfet: “*Edîb bir kimseydi. Üsküp'ün öteki Haydamak eşrafına benzemekten uzaktı. Konağında edeb, ahlâk, sükûnet ve vakar hiss olunurdu.*” (e. 1422)

“*Hep eski âlem eski edeb meşreb.imcedir*” (e. 37768)

2. ***Edebini takınmak**: Terbiyesizce davranmayı bırakıp edepsizlikten vazgeçmek, yola gelmek: “*Padişaha karşı edebini takınmış bir zat olduğundan, bu gelen genç tıbbiyelilerin şedit lisanlarından biraz ürkmüş.*” (e.+ini 10811)

e. 591, 1421, 1254, 12858, 22068, 31951

e.+iyle 31698

[=9]

EDEBÎ: Ar. Edebiyatla ilgili:

“*Şâirin şâir olarak doğduğuna dâir eski bir itikad vardır ki doğrudur; hiçbir edebî terbiyeye muhtâc olmaksızın yetişebileceğini iddia edenlerin sözleri ise efsânedir.*” (e. 1964)

e. 701, 1325, 2281, 2283, 2285, 2446, 2936, 2940, 2959, 2967, 3114, 3435, 4864, 6379, 8435, 8529, 8861, 9144, 9166, 9305, 9325, 9347, 9667, 9892, 9894, 9908, 17138, 19387, 20275, 20760, 20765, 20778, 21782, 22084, 22115, 22133, 22198, 22743, 24074, 27694, 27772, 27891, 28172, 28690, 28694, 29098, 29107, 29240, 29356, 29549, 29558, 29559, 29598, 29865, 29962, 29962, 30017, 30114, 30139, 30144, 30144, 30292, 30627, 31063, 31286, 31287, 31305, 31312, 31483, 31534, 31653, 31736, 31860, 31860, 31870, 31887, 31890, 31923, 31969, 32046, 32089, 32096, 32113, 32114, 32133, 32166, 32384, 32391, 32474, 33058, 33171

e.+dir 22207, 22741

[=94]

EDEBİYAT: Ar. Duygu, düşünce ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı, yazın:

“*Maamâfih şiirde devirlerin bir tekâmülünü gözeten edebiyat müverrihleri hem kendileri aldantıyorlar hem de kaari'lerini aldatıyorlar.*” (e. 2263)

e. 1311, 2017, 2067, 2069, 2191, 2197, 2262, 3119, 5590, 6391, 7374, 8519, 9317, 9333, 9334, 10508, 12875, 12878, 12889, 12891, 15385, 16544, 17054, 18499, 18589, 18710, 19998, 20002, 20041, 20104, 20116, 20415, 20908, 20996, 22124, 22432, 22446, 27457, 27595, 27862, 28135, 28171, 28268, 28288, 29540, 29939, 29944, 29991, 30028, 30042, 30128, 30303, 30376, 30761, 30773, 31173, 31837, 31845, 32096, 32118, 32125, 32130, 32171, 32458, 32767, 32782, 32931, 32939, 33019

e.+a 2444, 7453, 8445, 9342, 9360, 19836, 20948, 22563, 28195, 29846, 29852, 29933, 29997, 31064, 32254, 32750, 32760

e.+daki 28369

e.+dan 19370

e.+ı 9312, 9351, 12831, 12838, 12894, 14980, 16543, 22067, 22619, 23168, 23580, 24764, 24775, 27967, 28128, 28143, 28310, 28319, 28320, 28606, 29214, 29938, 29993, 30133, 30294, 31175, 32175, 32620, 32869, 33065, 33092

e.+ı+cedide 11202, 19304, 20740, 27464, 27575, 29279, 29706, 29717, 32193, 32301

e.+ı+cedide.den 9843

e.+ı+cedide.nin 1583, 8931, 32398

e.+ı+milliyye 30776

e.+ıdır 32177

e.+ımız 6015, 24773, 24775, 28408, 28572, 29909, 29971, 32124, 32145, 32173, 33200

e.+ımıza 8795

e.+ımızda 6012, 28437, 28445, 29912, 30047, 30050, 32711, 32759, 32768, 32771, 32827

e.+ımızı 26789, 32160, 32400

e.+ımızın 8794, 27626, 27721, 27727, 32147, 32149, 32158, 32202, 32844

e.+ın 7462, 8783, 10546, 11826, 12824, 12828, 12843, 12852, 12893, 12906, 12937, 12947, 12952, 19409, 20408, 20862, 22173, 22186, 26848, 27431, 27901, 27902, 27915, 28296, 28307, 28418, 28425, 28553, 28681, 29896, 29910, 29936, 29958, 30004, 30015, 30141, 30169, 30233, 30296, 30718, 32097, 32134, 32935, 29907, 33150

e.+ına 4049, 6370, 8720, 8792, 9666, 11704, 19319, 22174, 23843, 32157, 32406, 32664

e.+ında 2348, 3047, 20274, 20907, 22509, 27333, 28034, 28036, 28354, 28355, 29884, 31186

e.+ından 3111, 12861, 28292

e.+ını 8725, 20004, 28145, 28291, 29887, 32862, 33024

e.+ının 1357, 3108, 3111, 3818, 8179, 12836, 17148, 27559, 28141, 28298, 28401, 28658, 28687, 28733, 28896, 29926, 33119

e.+ınızı 28610

e.+la 3825

e.+lar 28098, 31297

e.+ları 30214, 32142

e.+ların 32859

e.+larına 6011, 33026

e.+larında 32672

e.+larından 33020

e.+larının 3107, 32138, 32402, 32965

e.+ta 6014, 9325, 9899, 12866, 15132, 17133, 19412, 20910, 27592, 28875, 29850, 29893, 29916, 31889, 32574

e.+tan 1996, 9417, 19839, 20409, 27076, 28417, 30147, 30760, 32619, 33052

e.+tır 7374

[=307]

EDEBİYAT DARÜLFÜNÜ: Paris Darülfünunu'nun Edebiyat Fakültesi:

"Edebiyat Darülfünunu diploması bugüne kadar değil bir Türk'e, hiçbir Osmanlıya nasib olmadı."

(e. 20010)

e. 19995, 20005, 20013, 20034

e.+dur 19997

e.+na 20051

e.+nu 19993

[=7]

EDEBİYAT FAKÜLTESİ: Bir üniversitenin, duygu, düşünce ve hayallerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatının kurallarını veren ve bu sahada ortaya konan eserleri inceleyen öğretim kolu:

"1921-22 arasında, Zeynep Hanım Konağı'nın Edebiyat Fakültesi olan katında, o vakit, fakültenin kâtib-i umumiliğini eden Behçet'in odasında, felsefe müderrisi Ahmet Naim Beyle, İslâmiyet'in telâkkisine dair, sertçe bir kavgamız oldu."

(e. 9386)

e. 20037

e.+nin 24178

[=3]

EDEBİYÂT-I CEDİDE: Ar. Servet-i Fünun Edebiyatı. II. Abdülhamid döneminde Servet-i Fünun adlı derginin çevresinde toplanan sanatçıların Batı etkisinde geliştirdikleri bir edebiyat hareketi:

"Meaux kolejinden döndüğüm zaman bizim Edebiyat-ı Cedide şiirini asla sevmiyordum. Hüseyin Siyret'in o zaman Paris'de basılan Leyâl-i Girizân'ı gözümde cılız ve zavallı görünüyordu."

(e. 2117)

e.+yi 2074

[=2]

EDEBİYÂT-I MANZUME: Ar. Manzum edebiyat:

"Ve eğer işitmiş olsa idiler ki altı asırdan beri edebiyât-ı manzumesi evzân-ı aruza tevâfuk eden bir millet içinde parmak hesabını tercih ve kabule mail bir firka-i şuarâ vardır."

(e.+si 29340)

[=1]

EDEPSİZLEŞ-: Edebini kaybetmek, davranışları edepsiz duruma gelmek, terbiyesizleşmek, şirretleşmek:

"Gerçi Vak'a-i Hayriyye'den evvel, edepsizleşen asker ocaklarının tesiri altında, Türk genci it ve bıçkın bir şekil almıştı."

e.-en 26505

[=1]

EDEPSİZLİK: Edepsiz olma, edebe yakışmayacak tarzda davranma, edep terbiye noksanı, hayasızlık, şirretlik:

"Bu muazzam ocağın ise ilk asırlardaki bütün şan ve şerefi zail olmuş ve hatırlarda son birkaç asırdaki edepsizliği, yağmacılığı, düşman karşısından kaçaklığı, ırza ve nâmûsa taarruzu, itliği kalmıştı."

e.+i 26535

[=1]

EDGAR POE: Edgar Allan Poe. (1809 – 1849), ABD'li şair, kısa öykü yazarı, editör ve edebiyat eleştirmeni: *"Baudelaire'cilik üstümde uzun zaman bir sıtma gibi kaldı. Edgar Poe'yu ona ibtilâmın sevkiyle anlamıştım."*

(e. 2258)

e.+nun 2085, 3116

e.+yu 3118

[=4]

EDGAR QUÏNET: (1803 – 1875) Fransız yazar, tarihçi ve politikacı:

“(…) bir zaman Fransa'daki irtica baskısı altında Jules Michelet ve **Edgar Quinet'nin** verdiği idealizm çeşnisini vermiş (...)”

e.+nin 9675

[=1]

EDHEM: Çerkez Ethem. (ö. 1949) Millî Mücadele'de önce hizmetleriyle, daha sonra muhalefetiyle tanınan kuvâ-yı seyyâre kumandanı:

“İttihâd ü Terakkî'nin en mensi fedâileri ortaya atıldılar, milletçe alkışlanan kahramanlar oldular. Siroz'da o kadar kötü bir nâm bırakan edîbden bir Sarı Efe tipi, zenci Dayı Mes'ud'dan, İstanbul civarının müdafîi bir çete reisi, **Edhem'den** ise âdetâ şerefli bir kumandan zühur ediverdi.”

e.+den 26563

[=1]

EDHEM PAŞA: Osmanlı Paşası. (d. 1851 Trabzon – ö. 1909 İstanbul), [Trabzon'da doğdu. 1868 yılında Askerî Rüştiye'ye girdi. Teğmen rütbesiyle mezun oldu. Harp Akademisi'nden Kurmay Yüzbaşı olarak mezun oldu. Daha sonra Plevne Savunması'nda Müşir Gazi Osman Paşa'nın yardımcılığını yaptı. Uzun süre karşı koysa da Plevne'yi Ruslara teslim etti.]:

“**Edhem Paşa'nın** geniş gövdesi üzerinde o aslan başını andıran başı!”

(e.+nın 16713)

e.+nın 14989

[=2]

EDİL-: Olunmak, yapılmak, kılınmak anlamında yardımcı fiil:

“İvranya'dan Üsküb'e **hicret edildiği** zaman annem on üç yaşında imiş.”

(e.-diği 38)

e.-di 13853, 22676

e.-diğini 3651, 8083

e.-dikçe 32351

e.-ebileceğini 9005

e.-ebilecek 11044

e.-ebilir 18236

e.-eceğini 18077

e.-ecek 3883, 16551, 21512

e.-eekti 34694

e.-emez 11784, 15710

e.-en 2696, 2948, 3882, 11068, 11754, 13244, 14514, 14653, 22681

e.-esiyle 29304

e.-ince 16225

e.-inenlerdir 14574

e.-irken 3184

e.-iştten 10243

e.-iyor 13069

e.-iyordu 10422, 26323

e.-iyorlar 24513

e.-mediğini 5267

e.-medik 37462, 37464, 37466, 37468, 37470

e.-melerini 5936

e.-melidirler 10480

e.-memiş 16303, 18995

e.-memişken 25311

e.-memiştir 24887

e.-mese 15426

e.-meseydi 5704

e.-mesi 9167, 31816

e.-mesine 9494

e.-mesini 7117, 26091

e.-mez 16176, 18193, 19767

e.-miş 3131, 3913, 5184, 9547, 12394, 28464

e.-mişti 4620, 11053, 11267

e.-miyordu 33317

e.-se 15708

e.-sin 13198, 13407

[=70]

EDİLLE: Ar. Deliller, bir davayı ispata yarayan belgeler:

“Heyhat ki bütün bu **edilleden** daha hayırlı bir müdafimiz varsa, o da Anadolu'da bir avuç Türk'ün bir sene içinde Yunanistan'a karşı çıkardığı kuvvettir.”

(16075)

e. 16138

e.+den 16032

[=3]

EDİN-: 1. Kendini bir şeyin sâhibi ve maliki kılmak, ... sahibi olmak: “Bu hittalar, fütuhât kudretimizin feyezanlı olduğu bir asırda, kendi başına hareket eden Osmanlı Fâtihleri'nin **edinmiş** olduğu topraklardı.”

(e.-miş 2492)

“Türk.ün âsûde mizâc.iyle Bizans.ın keder.i/
Karış-ıp mağfîret iklim.i **edin-miş** bu yer.i”
(e.-miş 36073)

2. ... Durumuna getirmek, devamlı yapar olmak:
“Son senelerde ise, ben, İstanbul'un birçok
semtlerinde gezmeyi ve oralarda, tıpkı senin
usûlünde, eski mimarî eserlerinin tarihini
araştırmayı itiyat **edindim**.”
(e.-dim 9538)

3. Elde edip hazırında bulundurmamak, araştırıp ele
geçirmek, sağlamak, temin etmek, iktisap etmek:
“(…) bu eser şairane bir nesirle alafranga
hassasiyetler ifade eden Edebiyât-ı Cedîde'nin
daha yontulmuş bir devamı gibi görünmüştü;
İstanbul'a dönünceye kadar hakkında başka bir
fikir **edinememiştim**.”
(e.-ememiştim 8940)

e.-di 10062, 10735, 24366, 26388
e.-diği 3774, 13913, 28417, 31046, 33338,
34012, 36537
e.-diğim 3463
e.-dik 26825
e.-diler 28857
e.-dim 1357, 2011, 2019, 2215, 22018,
24893, 32388
e.-dükleri 7267
e.-ebilirdi 1346
e.-eceği 32214
e.-en 10816
e.-enler 36048
e.-ip 10149
e.-ir 15562
e.-irler 1962, 10706
e.-irlerdi 1937, 5457
e.-irsek 26842
e.-iyor 25538
e.-mek 33007
e.-mekle 32946
e.-mektir 33895
e.-memektir 27195
e.-miş 2491, 4367, 5009, 5346, 9868, 10550,
19776, 23679, 33856
e.-mişdim 2016
e.-mişlerdir 5264
e.-mişti 3815, 8776, 8783
e.-miştim 1220, 2185
[=56]

EDİNİL-: Sâhip olunmak, elde edilmek:

“İstanbul'un 1453 muhasarası esnasında,
ansızın vuku bulacak bir Macar müdahalesinden
endişe edenlerin görüşlerini, geçmiş tecrübelerine,
edinilmiş ihtiyat duygularına hamletmek daha
insaflı olur.”

(e.-miş 5148)

e.-miş 5144, 8360, 26797, 35092

[=4]

EDİP: Ar. Edebî yazılar yazan kimse, edebî nesir
yazarı: “O tarihlerde Avrupa'ya meftun olan
Edebiyât-ı Cedide **edip** ve şâirlerinden daha
müfrit bir şekilde Avrupa-perestti.”
(e. 11207)

e. 1420, 1489, 2100, 9349, 19722, 21885,
29866, 30025, 30035, 32616

e.+den 26552

e.+i 4602, 22435

e.+imiz 19343, 20922

e.+in 2441

e.+ler 7012, 12266, 12325, 28136, 28741,
30078, 31053

e.+lere 28140

e.+leri 9362, 28135, 30002

e.+lerimiz 8886, 9328, 19349, 28864, 30011

e.+lerimizin 30010, 30013, 32770

e.+lerin 29886

e.+lerinden 22293

e.+lerini 9359, 32750

e.+lerinin 15133, 32168

e.+ten 9692

[=43]

EDİPLİK: Edip olma durumu:

“Bu nevî ‘edebî raportörlük’ü, herhâlde bizde
yeni bir çığırdı; bahusus ki **edipliğin** ‘köşklü’
tarzıydı, Ruşen'e bir eldiven gibi iyi geliyordu.”

e.+in 9353

[=1]

EDİRNE: Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer
alan illerinden biri: “857 senesinin baharında
Edirne'den Kostantaniyye surlarına doğru
boşanan Türk ordusu, anlı şanlı ve kuvvetli idi.”
(e. 7083)

“Bir gün o gel-meseydi Kırım.dan **Edirne.ye**”
(e.+ye 38578)

e. 6104, 6163, 6398, 6929, 10592, 10602,
10618, 10618, 12522, 12541, 12575, 12593,
12634, 12798, 13352, 13385, 13388, 13885,
14055, 14218, 14543, 15885, 15903, 15918,

16106, 16135, 16392, 16395, 18217, 18229, 18233, 18241, 18244, 18246, 18248, 18249, 18255, 19435, 20722, 34928, 36697
e.+de 453, 5154, 5472, 6244, 12317, 12528, 12772, 13319, 15489, 16888, 17352, 18245, 23574, 25034, 34925
e.+dedirler 12446
e.+deki 5469, 5604
e.+den 4792, 5170, 6913, 6914, 7078, 11861, 11870, 11913, 13323, 14057, 14249, 14963, 15506, 15516, 15702, 15900, 15910, 15913, 17950, 26996, 34890
e.+deyim 12754
e.+dir 12438, 15694, 15904, 15921, 18214
e.+lerinden 15700
e.+mizi 13863
e.+mizin 19309
e.+nin 10296, 12609, 12675, 12764, 12770, 13359, 14282, 17875, 17923, 18220, 18221, 18221, 28642, 32973
e.+sine 16127
e.+siz 15921
e.+ye 807, 5155, 6231, 6627, 12525, 12533, 12544, 12562, 12752, 13474, 13882, 15511, 15709, 16404, 16456, 16894, 17787, 18188, 25033, 34828, 34879, 34888
e.+yi 5376, 12576, 12655, 12679, 14204, 14645, 15496, 15532, 15911, 15916, 17955, 18195, 24432
[=139]

EDİRNEKAPI: İstanbul'un sur kapılarından biri. [Fatih ilçesindeki semte adını vermiştir]:
“Elli üç gün çetin bir muhasaradan sonra ordu, **Edirnekapı** ile Topkapı arasındaki münhat yerde bulunan beşinci askerî kapıdan Mayıs 'ın 29. Salı sabahı İstanbul'a girdi.”
(e. 4803)

e. 5214, 6628, 6924, 7168, 7406
e.+dan 5178
e.+sı+na 23605
e.+sı+nda 5667
[=9]

EDİRNE MUÂHEDESİ: Edirne Antlaşması, 14 Eylül 1829 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ve Rus İmparatorluğu arasında Edirne şehrinde imzalanmış bir antlaşma:
“Eski Osmanlı devleti Karlofça'dan Küçük Kaynarca'ya, Küçük Kaynarca'dan **Edirne**

Muahedesi'ne kadar her zararlı muahedededen dermansız çıkıyor, birkaç, sene sonra eski kanını, eski canını buluyor, ayağa kalkıyordu.”

e.+ne 11976

[=1]

EDİRNESİZ: Edirne olmaksızın:

“İşte yakın veya uzak, herhâlde mukadder olan sulh **Edirnesiz** bir Türk devleti bırakmakla tecelli ederse İstanbul'un gözlerine o dört minare ortasındaki gök kurşunî kubbe, uzaktan muttasıl öyle görünecek.”
(e. 18202)

e. 18189, 18251

[=2]

EDİŞ: Etmek işi, etme:

“Ancak bir şiiri anlayış ve temyiz **ediş** tarafı kalır. İşte şiiri iyi anlayan bir Avrupalı bu sahada üstündür.”

e. 19409

[=1]

EDMOND ABOUT: Edmond François Valentin

(d. 14 Şubat 1828 yılında ö. 16 Ocak 1885)

Yazar, gazeteci, sanat eleştirmeni, Fransız Akademisi üyesi: “Rabelais'nin, Voltaire'in, Paul-Louis Courier'nin, Veuillot'nun, **Edmond About'nun**, Anatole France'ın zekâ ve zarafeti zaman ve mekân şeraitine tâbi değildir.”
(e.+nun 9295)

e. 12041, 12803, 12810, 13811, 15130, 15137, 18122

e.+nun 12045

[=9]

EDMOND DES MOULİNS: Camille

Desmoulins (2 Mart 1760 – 5 Nisan 1794)

Fransız İhtilalî'nin sembolik başlangıcı sayılan Bastille Hapishanesi Baskını'nın müsebbibi:

“Kafam, Le Play, **Edmond Desmoulins**, Anglo-Sakson fâikiyyeti, Ecole Desroches, sînâât-ı cesîme, ticâret-i şedîde lûgatleriyle dolmuştu.”

e. 3896

[=1]

EDMON DE MOULİNE: Fransız bir yazar:

“Te'lîfât-ı cedîdenin bu nev'ini Rusya'da en ziyade okunan Schopenhauer felsefesiyle, Osmanlı şübbânının elinden düşmeyen **Edmonde Mouline'e** tercih ederim.”

e.+e 6505

[=1]

EDVÂR: Ar. Devirler, zamanlar: “*Mahmûd-ı Evvel, Tanzimat ve müceddidini bütün bu edvâr-ı inkulâbîye birer birer akîm oldu.*”

(e. +ı+inkulabi.ye 23275)

e.+ı+salife 22030

[=2]

EFENDİ: Yun. 1. Terbiyeli, edepli, ölçülü, temkinli (kimse): “*Bu çocuklar, İstanbul kibar efendilerinin Çerkez cariyelerinden doğmuş, dadılar ve lalalar elinde büyümüş, devlet rüyasını daha beşikte iken görmüş, biraz şehzade ruhluydular.*”

(e. +lerinin 12853)

2. Erkekler için kullanılan hitap sözü:

“(…) hiçbir zaman İttihatçı olmamış ben vardım; ayağa kalktum: ‘**Efendiler** ben İttihatçı değilim, lâkin kendi düşüncüme göre Türkçüyüm; (...)’ dedim ve kapıdan çıktım.”

(e. 9016)

3. Şeyh, pîr:

“Ak Şemseddin’i bu murakebede görenler: ‘**Efendi** kabr-i Eyyûb’u bulamadığı için hicabından hâba vardı’ diye tariz etmişler.”

(e. 7154)

4. Sahip durumunda olan, buyruğu geçen, hükmünü yürüten, kendisine uyulan kimse, sahip:

“Bu münasebetle Tüfekçi Arnavutlar Bahaeddin Bey’e, Küçük Çamlıca’da, sopalarla taarruz etmişler, sözde **efendilerinin** intikamını almışlar ve kendisini Erzincan’a nefyettirmişler.”

(e. +lerinin 10897)

5. Erkek isimlerinden sonra bey yerine kullanılan unvan sözü:

“Bu yalının sahibi Ferruh **Efendi** devrinin en güzide adamlarından biriydi.”

(e. 19412)

e. 996, 1752, 6508, 7147, 18071, 21092, 23779, 26487, 34177, 34542, 34897, 35415, 35425, 35429, 35445, 35460

e.+den 3259

e.+ler 9009, 15542, 21032, 23541, 23549, 24044

e.+leri 924, 15813

e.+lerin 14167, 15539

e.+lerinden 33632

e.+lerine 34566

e.+lerini 23768, 33490

e.+lerinin 10890, 12844, 25601, 34940

e.+leriniz 15559

e.+m 6547, 6560, 6690, 8040, 19911, 20129, 20371, 20424, 20440, 21577, 21655, 21685, 21701, 23991, 26096, 32768

e.+miz 9458, 9637, 10020, 24044, 25314, 34117, 34127, 34163, 34171, 34272, 35455

e.+mize 34173

e.+mizi 34240, 34299

e.+mizin 34171

e.+nin 508, 33357, 33570, 34131, 34940

e.+nize 25485

e.+si 10359, 25430, 34735

e.+sine 34024, 34926, 35048

e.+sini 26760, 33353

e.+sinin 6233, 34931, 34959, 35013

[=85]

EFENDİ HAZRETLERİ: Atâullah Efendi:

“Aziz Efendi söze davrandı: **Efendi Hazretleri!** Bu felâketin sebebi acabâ nedir? Efendimiz tahmin buyuruyorlar mı?” dedi.”

(e. 34127)

e. 34129, 35453

[=3]

EFENDİM: Saygı, nezâket ve sevgi ifadesi olarak kullanılır: “**Efendim**, bizim edebiyatımızda Garb tesiri, biraz evvel söylediğim gibi, Tanzimat’la başlamıştır.”

(e. 32779)

e. 20240, 20262, 20290, 28923

[=4]

EFÎ-İ MELÂNET: Ar. Alçak, mel’un yılan:

“Tıynet.lerindedir sok-an **efîmel’anet**”

e. 37456

[=1]

EFKÂR: Ar. 1. Fikirler, düşünceler:

“Anadolu’ya geçmek ve orada milletin **efkâr** ve hissiyatını bir defa daha yoklamak ve menâbi-i memleketi takip etmek istiyordum.”

(e. 14318)

“Eflâk.e perr ü bâl aç-an **efkâr** söyle-sün”

(e. 37569)

2. ***Efkârı boşanmak**: Sinirleri boşanmak. (Büyük bir gerginlik ve sinirlilik sonunda)

Kendini tutamayıp gülmek, ağlamak veya bağırarak: “Garibi bu ki o **efkâr** ve asap **boşanması** ortasında bir mürteci gibi göründü.”

(e. 9775)

3. ***Efkâr-ı umûmiyye**: Bir memleket halkının bir mesele üzerindeki görüşü, kanaat ve düşüncesi, halk oyu, kamuoyu: “*O kadar ki son zamanlara kadar Avrupa **efkâr-ı umûmiyyesi** millî harekete bir azgınlık, millî çehrelerimize zebani kılıkları veriyordu.*”

(e.+ı+umumiye.si 12421)

e. 9768, 13245, 16190, 18236, 18670

e.+a 11849, 11922, 16327

e.+ı 12237

e.+ı+hürriyet.in 25992

e.+ı+inkılabiyye.ye 21791, 30636

e.+ı+milliyetperverane.nin 22406

e.+ı+umumiye.den 25252

e.+ı+umumiye.nin 25015

e.+ı+umumiye.si 24263, 26292

e.+ı+umumiye.sine 3523

e.+ı+umumiye.sini 26007, 26296

e.+ı+umumiye.yi 23546

e.+ı+umumiyye 9697, 16358, 16469, 24422

e.+ı+umumiyye.nin 18796, 22263, 24314, 24326

e.+ı+umumiyye.si 12412, 13388, 13924, 15183, 17603, 17607

e.+ı+umumiyye.sine 16098, 24259, 24267

e.+ı+umumiyye.sini 15062

e.+ı+umumiyye.ye 10282, 24318

e.+ı+umümiyye.nin 14045

e.+ına 14904

e.+ını 13941, 14620, 14874, 16085

e.+ının 22356

[=49]

EFLÂK: 1. Romanya'nın tarihî ve coğrafi bölgelerinden biridir. [Tuna Nehri'nin kuzeyi ile Güney Karpatlar'ın güneyinin arasında bulunur]:

“*Meriç Köprüsü'nü geçtik. Ondördüncü asırdan beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtih ve muhacir, bu köprüden kaç milyon Türk geçmiş! **Eflâk** ve Boğdan, Rusya ve Lehistan, Macaristan ve Almanya, Bosna ve İtalya içerilerine yürümüş!*”

(e. 803)

2. Felekler, gökler:

“*Hâmid Bey:*

Çıkdım **eflâke** hâk-ber-ser

İndim **eflâk** ile beraber

demeliydi.”

(e.+e 8414)

“**Eflâk.den** o dem ki peyâmikader gel-ür”

(e.+den 37167)

e. 803, 8127, 8133, 8408, 34767, 38969

e.+den 37167

e.+e 8407, 18097, 30993, 37569, 37722, 38968, 39207

[=14]

EFLÂTUN: MÖ 427 – MÖ 347), Antik klasik Yunan filozofu, matematikçi ve batı dünyasındaki ilk yüksek öğretim kurumu olan Atina Akademisinin kurucusu:

“**Eflâtunun** mükâlemelerini okurken, eski Atina'da, bir meydanda ve yahut bir ziyafet masasının etrafında, bâzı feylesofların ne zeminde konuştuklarını can kulağıyla dinliyoruz.”

(e.+un 33258)

e. 8620

e.+un 6322, 33247

[=4]

EFRAD: Ar. Fertler, kişiler, kimseler:

“*Çocuğun, kadının, çiftçinin, eczacının, zabıta memurunun, her sınıf **efradın**, zevkine göre münteşir bu kadar mecmua... Ne büyük bereket!*”

(e.+ın 21744)

e.+ı 14565

e.+ı+saire.yi+millet 22396

e.+ın 30574

e.+ını 16035

[=5]

EFSÂNE: *Fars*. Halkın hayal gücünden doğan ve dilden dile söylenirken bu hayal gücüyle şekil değiştirerek olağan üstü nitelikler kazanan hikâye:

“*Altör'un küçük satıcıları ağaçtan ve alçıdan Altör yadigârı bin bir çeşit ufak tefek eşya satıyorlar, hepsinin üzerinde Guillaume Tell'le çocuğunun resmi var; bu şehir yedi asırdan beri bu adamın **efsanesi** içinde yaşamış ve yaşıyor!*”

(e.+si 17522)

“*Hep dal-dılar **efsâne** oku-rken hâb.e*”

(e. 38253)

e. 1131, 6127, 12150, 12488, 17521, 30200,

32341

e.+dir 1965, 8690

e.+ler 2836, 7712, 9450

e.+lerde 17523

e.+leri 38079

e.+lerimizden 31811

e.+si 4970, 17509, 25899

e.+ye 6248, 32341

[=21]

EFSÂNELİ: 1. Efsaneyle dolu:

“Bu resim Tell'in **efsaneli** hayatından üç safhayı gösteriyor ki biri de çocuğunun başındaki elmaya ok attığı meşhur safhaydı.”

(e. 17498)

2. Asılsız, hayal mahsulü: “Ankara buhranı o kadar **efsaneli** tefsirlere değmez. Nitekim bir haftaya kalmaz bu tefsirler de şimdiye kadar birkaç kere çıkan güft ü gülar gibi kapanır.”

(e. 14819)

[=2]

EFSER: Fars. Taç, ikkil:

“Alın.larında da çepçevre gül.den **efser.ler**”

e.+ler 37111

[=1]

EFSÛN: Fars. 1. Büyü, sihir, tılsım, afsun, arpag, rukye: “Jaures'i dinlerken kendinden geçer, bir **efsuna** uğramış gibi olurdu.”

(e.+a 10648)

2. **mec.** İnsanı hükmü altına alıp kendinden geçirecek kadar kuvvetli tesir, büyüleyici etki, câzibe: “O zavallı genç zabıt Enver'in bu işaretindeki **efsuna** tutuldu.”

(e.+a 10631)

“Sevmek.teki **efsûn.u** duy-ar her nefes.iyle”

(e.+u 36756)

e. 12216, 13895, 16842, 35565

e.+lar 12349, 12816, 16327

e.+u 3327, 6130, 12159

e.+una 36783

e.+unu 21207, 24389

[=16]

EFSUNLU: **mec.** Büyüleyici, insanı etkisi altına alan, kendine çeken:

“Gece her yer.deki **efsunlu** sükûn.undan iyi”

(e. 36103)

e. 35822, 37065, 37103

[=4]

EFSUNCU: **mec.** Kuvvetli tesire, büyüleyici etkiye, cazibeye sahip (kimse): “Tabii **efsuncu** siyasiler, devletleri hakkında kaza ve kader hükmünü tamamıyla icra edinceye kadar

atıldılar, bağırıldılar, uğraştılar, kaza ve kader hükmünü icra etti.”

e. 12154

[=1]

EFSUNLA-: **mec.** Kuvvetle etki altına almak, teshir etmek: “(...) *eminiz ki Yunanlıların ve gayretkeşlerinin neşriyatı gayreti, hileleri bütün insaniyetin gözlerini **efsunlamadı.***”

e.-madı 16433

[=1]

EFSUNLU: **mec.** Büyüleyici, insanı etkisi altına alan, kendine çeken:

“İstanbul'un fethinde tarih masaldan daha güzel, daha büyük, daha **efsunludur.** O kadar ki İstanbul'un fethini âteşin bir merakla okumuş olanlar artık masal tarzında okumak istemezler, bunu nefsimde tecrübe ettim.”

(e.+dur 7288)

e. 4862, 6097, 12134, 12135

[=5]

EFSÛS: Fars. Yazık, eyvah:

“O kadar melali bestelerle dolu **efsûs**, Adalar'da bütün asabiyle yaşamış on sekiz yaşında bir Türk kızının mecmuâ-ı eş'ârıdır.”

(e. 31279)

“Ehliakl anla-maz **efsûs** lisânîdil.den”

(e. 37660)

e. 38226, 38286, 38416, 38416, 38928

[=7]

EFZÛN: Fars. Fazla, çok: “Hayli şeb encüm.den **efzûn** câmîCem.ler gör-müşüz”

e. 37744

[=1]

EGZOTİZM: Fr. Bir sanat eserinde uzak, tanınmamış ülkelere ait manzaraları, oralarda yaşayanların töre, inanç ve âdetlerini dile getirme: “Son asrın edebiyatına has **egzotizm** derler bir zevk vardı”

e. 11712

[=1]

EĞ-: 1. (Düz duran bir şeyi) Biraz öne veya bir yana doğru meylettirmek, çevirmek, eğik duruma getirmek, bükmek: “Genç kız başını **eğdi.** Annesinin arkasından yürüdü.”

(e.-di 23989)

2. ***Baş eğmek:** Karşısındakinin üstünlüğünü kabul edip ona boyun eğmek, itaat etmek:

“Bâş **eğ-meziz** edâni.ye dünyâyıdûn için”

(e.-meziz 37859)

3. ***Boyun eğmek**: Güçlü olanın emrine uymayı kabul etmek, itaat etmek:

“İttifâk-ı murabba mağlûp olduğu zaman Türk milleti mağlûbiyetinin neticesini tevekkülle kabul eden yegâne millet oldu, kazaya **boyun eğdi**.”

(e.-di 14789)

e.-di 13325, 14778

e.-diği 25503

e.-eceği 17767

e.-emediği 17323

e.-eriz 12529

e.-meye 15852

e.-mezdi 14034

e.-mişti 18273

[=11]

EĞER: Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, şayet:

“**Eğer** bugünkü ibadetlerimiz cetlerimizinki gibi pür-iman olsaydı, Yunan Hükümeti aksine hareket ederdi.”

(e. 14198)

“Son zevk.in **eğer** aşk ise ummân.a karış tat”

(e. 36840)

e. 410, 693, 1919, 6296, 7615, 7652, 7736, 8210, 8218, 8777, 9592, 12055, 12199, 12723, 12966, 13115, 13141, 13396, 13403, 13671, 13734, 13824, 14052, 14180, 14527, 14651, 14679, 14719, 15128, 15137, 15140, 15456, 15487, 15491, 15496, 15500, 15910, 15925, 15938, 16145, 16617, 16824, 16927, 17087, 17306, 17669, 17766, 17815, 17823, 18210, 19824, 19853, 20756, 21138, 21153, 21198, 21414, 21917, 22379, 22416, 23530, 23665, 23671, 24525, 24541, 24723, 24740, 24765, 24952, 24998, 25066, 25104, 25109, 25114, 25116, 25838, 26097, 26252, 26271, 26572, 26607, 26681, 28251, 28452, 28539, 28648, 28944, 29214, 29217, 29220, 29293, 29328, 29513, 29516, 29529, 29750, 29845, 29960, 30208, 30800, 30806, 30868, 31010, 31201, 31366, 31663, 31833, 31926, 32055, 32060, 32285, 32356, 32360, 32536, 32707, 32751, 32990, 33231, 33422, 34176, 34359, 34718, 35145, 35561, 35979, 35981, 36383, 36426, 37400, 37531, 38240, 38259, 38297, 38427, 38555

e.+çi 9921, 36322, 38894

e.+lerle 891

[=127]

EĞİL-: 1. (İnsan) Vücudunun belden yukarısını aşağıya doğru eğmek:

“Uşak önde, İbrâhim Salim Efendi arkada göründüler. Uşak **eğilip** çekildi.”

(e.-ip 35450)

“Düş-sün çeleng.i Rûm.un **eğil-sün** serîFirenk”

(e.-sün 37343)

2. Karşısındakinin baskısına teslim olmak, pes etmek, boyun eğmek: “Mamañih Cemal Bey bildiğinden asla şaşmıyordu. İstanbul'un büyüğü küçüğü, karşısında **eğilmışti**; kendisine, makamında, sokakta, eğlence yerlerinde olan tekâpu sâri bir hâl almıştı.”

(e.-mişti 11367)

e. 2459, 2459, 14958, 14958, 14970, 14970, 14977, 14977, 14982, 14982, 15008, 15008, 15013, 16739, 16739, 16744, 16744, 16749, 16749, 29404, 29404

e.-di 35442

e.-erek 21524, 32855

e.-mez 13960

e.-miş 10763, 21094

[=30]

EĞİL DAĞLAR: 1. Yahya Kemal'in İleri gazetesinde 24 Mayıs 1337 (1921) tarihli sayısında çıkan “Eğil Dağlar” başlıklı yazısı [Yahya Kemal'in Dergâh mecmuasıyla İleri, Tevhid-i efkâr ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerinde çıkan Millî Mücadele yazılarının bir araya getirildiği kitaba da “Eğil Dağlar” adı verilmiştir] (Avazoğlu EDA, s. 152)

2. Türkü:

“Ah o bin üç yüz on üç senesi! O güzel bahar! Vatanın bir ucundan bir ucuna akseden o '**Eğil dağlar!**' türküsü. Edhem Paşa'nın geniş gövdesi üzerinde o aslan başını andıran baş! O kumandanlar! O askerler! O güzel yaz!”

(e. 16715)

e. 11698, 14945

[=3]

EĞLEN-: 1. (Zevk ve neşe veren şeylerle) Hoşça vakit geçirmek:

“Payitaht halkı sayfiyede **eğleniyor**, fakat şehirde ikâmet ediyordu.”

(e.-iyor 7523)

“Bahâr.in neş'e.sinden/

Uç-an kuş.larla **eğlen**”

(e. 37027)

2. Bir kimsenin (topluluğun) kusurlu veya zayıf noktasını bulup alay etmek, zevklenmek, istihza etmek: “*Tevfik Fikret, basit bir görüşün kurbanı olarak, tezyif ediyordu; alafranga edebiyatın pudra ve lavantasından mütehassis olan yeni nesil, bizim küflerimizi sevmekle, Loti'nin bizimle eğlendiğini zannediyor, kızıyordu da.*”

(e.-diğini 10555)

e.-di 38133

e.-dik 9276

e.-dikçe 31738

e.-diler 31592

e.-ebilirler 31725

e.-en 2145, 30833

e.-erek 934, 31738

e.-ir 29046, 30820, 31709, 31709, 31716,

31741

e.-irdi 9931, 30823

e.-irsiniz 34648

e.-işte 21205

e.-iyor 7516, 20492, 28270, 31717, 36224

e.-iyordu 11694

e.-iyorlar 16772, 31711

e.-iyormuş 7869

e.-iyoruz 14179, 16936, 23380

e.-mekten 31715, 35066

e.-memizi 9219

e.-meye 10883

e.-mişiz 28915

e.-miştiler 10694

e.-sin 31740, 31743

[=41]

EĞLENCE: 1. Eğlenmek işi:

“*Bir millet iyi yahut fena eğlenir, lâkin mutlaka eğlenir, bir milleti eğlencesinden hiçbir kuvvet, hiçbir nasihat alıkoyamaz.*”

(e.+sinden 31721)

2. Neşeli ve hoş vakit geçirilen toplantı, âlem:

“*Arif Ağa kaşlarını çatarak:*

“*O hânedan-zâdelerin çoğu kuş beyinlidirler, birçoğunun akılları çalgıda, sazda, eğlencededir. (...)' diye soğukluk etti.*”

(e.+dedir 34683)

“*Bülbül.den o eğlence.de feryâd işitil-mez*”

(e.+de 35743)

3. ***Eğlence yeri**: Eğlenmek için genellikle geceleri gidilen gazino, bar, kulüp vb. yer:

“*Müeddeb, kibar ve terbiyeli arkadaşlarla konuşup gülmek, mesirelere gitmek, İstanbul seyir ve eğlence yerlerini görmek, insana karışmak lâzımdır.*”

(e. 34664)

e. 120, 296, 367, 528, 633, 7738, 7852, 11361, 18896, 20381, 31657, 31657, 31657, 31929, 34653, 35898, 36245

e.+dir 30232

e.+ler 20502, 30239, 30823

e.+lerde 17415

e.+lerden 31648

e.+leri 616, 617, 31717

e.+lerimi 1988

e.+lerinde 290, 617, 30840

e.+lerine 2143, 13875

e.+lerini 31719, 31746

e.+lerle 30256

e.+si 542, 19059, 22113, 26469, 31730

e.+sine 10913

e.+sini 38862

e.+siydi 38544, 38546

e.+ye 16939, 19044

e.+yi 30235

[=50]

EĞLENCELİ: Eğlendirici tarafı olan, oyalayıcı:

“*Bu saatler en eğlenceli saatlerimiz olurdu.*”

(e. 8665)

e. 20506, 20514

[=3]

EĞLENDİR-: Eğlenmesini, hoşça vakit geçirmesini sağlamak, avutmak, neşelendirmek:

“*Evet Antoine kıratında bir üstad bizden memleketine birçok zevkler götürecektir, bunun için onu burada Beyoğlu'nun o bulamaç âleminde değil, aramızda eğlendirelim.*”

(e.-elim 31826)

e.-iyorlardı 741

[=2]

EĞLENİL-: Hoşça vakit geçirilmek:

“*Hayır Romalıların en şakrağı; sayfiyesinde, güneş battıktan sabaha karşı ufuklar ağıncaya kadar eğlenen, üstâd-ı huzûz bir genç (...)*”

e.-en 23332

[=1]

EĞLENİŞ: Eğlenme işi:

“*Geçmiş.de bağbozum.larının belki yâd.ıdır/ Garb âlem.inde eğleniş.in bir misâl.i bu*”

e.+in 36231

[=1]

EĞLENTİ: Topluca yapılan eğlence, cümbüş:
“(…) düğünleri, orta oyunlarını, yazın
çayırarda, kışın Direkler Arası'nda **eğlenti**,
Boğaziçi mehtap âlemini, kasvetiyle sıkıyor, son
zamanların zevki olan matbuatta, edebî hurıltı ve
gürültüleri, cinâî tefrikayı kapatıyordu.”

e.+yi 31661

[=1]

EĞRİ: 1. 1596-1687 yılları arasında Osmanlı
eyalet merkezi olan bugün Macaristan'ın Heves
iline bağlı şehir:

“Belgrad.dan mı Budin **Eğri** ve Uyvar.dan mı”
(e. 35708)

2. Eğri kalesinin fethedildiği Haçova Meydan
Muharebesi: “Mehmed-i Sâlis'i, **Eğri** muharebe
meydanında, ancak eski ruhlu bir hoca at
sirtında tutabiliyordu.”

(e. 6836)

[=2]

EĞRİ KAPI: İstanbul'un Fatih ilçesinde bir
semt: “Zaganos Paşanın elli yedi gün Türk
hamlesiyle yıkmaya çalıştığı **Eğri Kapı** ve Haliç
kulelerini gezindim.”

(e. 6931)

e. 7091, 23621

e.+ya 6090

[=4]

EH: “Peki, olur, artık, şöyle böyle” anlamlarına
gelen ve sesin tonuna göre beğenme, gıpta, razı
olma, kabul, yarı memnuniyet, bezginlik, bıkmak,
çaresizlik, öfkelenme gibi duyguları belirten
ünlem:

“Artık istikraz mümkün değil, **eh**, olmayınca...
Bu memleketi nasıl îmâr edeceğiz?”

(e. 2697)

e. 8223, 33600

[=3]

EHÂDİS: Ar. Ahâdis. Hadisler, Hz.

Muhammed'in (sav) sözleri:

“Edâ-yı selâti, bedenî bir fâide temin etmeğe
vâsıta değil, Müslüman sıfatıyla en mukaddes bir
farıza bilen bizler, bir taraftan idmanı emreden
ehâdis-i nebevîyyeyi yâd ediyor (...)

(e.+i+nebeviye.yi 21807)

e.+i+nebeviyye.yi 30642

[=2]

EHEM: Ar. Çok (daha, en, pek) önemli, en
ehemmiyetli: “Binâenaleyh diyebiliriz ki
şehremaneti bugün bu ihtiyâcımızı **ehem** bir
noktasından tedkik etmiş.”

(e. 31775)

e. 31773

[=2]

EHEMMİYET: Ar. Maddî ve manevî bakımdan
üzerinde durulacak hâl ve değerde olma durumu,
mühim oluş, önem: “İlk tecrübemin bu tesiri
hâsıl etmesi şiiirdeki kudretime verdiğim
ehemmiyeti kendi gözümde meşru gösterdikten
başka beni fazla hayâlâta da saptırıyordu.”

(e. 2182)

e. 2284, 2385, 2861, 3779, 5637, 7448, 9085,
9322, 12872, 13548, 14361, 14720, 15950,
16381, 16437, 16441, 16441, 17979, 19299,
24821, 26155, 26244, 27037, 31458, 31464,
34946, 35099

e.+e 2348

e.+i 3776, 11447, 15949, 16380, 18247,
22338, 24473, 30543, 34249

e.+i+siyasiye.sini 26332

e.+inden 6425

e.+ini 17647

e.+iyle 18244

e.+le 2598, 4821, 19307, 25278, 27229,
31486, 32458

e.+te 8056

e.+ten 17874

[=51]

EHEMMİYETLİ: Üzerinde durulacak durumda
ve değerde olan, önemli, mühim: “Teferruatı bir
tarafa bırakarak, yalnız Türklüğün Anadolu'da
baki kalabilmesi bahsine taallük eden
ehemmiyetli noktaları zikredeceğiz.”

(e. 4674)

e. 3567, 4673, 18925, 24175, 24771

e.+si 31995

[=6]

EHEMMİYETSİZ: Üzerinde durulmaya
değmeyen, küçük, basit, önemsiz:

“Bu işler için siyâsî gazeteleri kullanmak pek
ehemmiyetsiz, pek devamsız bir tesîr yapar.”

(e. 28625)

e. 19772, 28615, 33307

e.+dir 24538

[=4]

EHİL: Ar. 1. Bir işin ustası, o işte becerikli, maharetli, ehliyetli, muktedir, yeterli kimse:

“(…) kendisinin altına çekilen ata bir hamlede sahip olan **ehil** bir süvari gibi, iktidarını fevkalâde bir istidatla benimsemişti.”

(e. 11266)

2. Sâhip:

“Derd **ehil.i** gayr.a derd yan-ar derd dinle-mez”

(e.+i 38004)

e. 2445, 11261, 28126

e.+i 8224, 38177, 38380, 38347

e.+idir 8223

e.+inin 17147

[=10]

EH(İ)L: Ar. [Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar.] 1. ***Ehl-i dil**: Gönül adamı, gönlünde birlik ve huzur zevkini bulan, gerçeği idrak etmekten gelen gönül zenginliği ve müsamahaya sâhip (kimse), irfan sâhibi, arif:

“Bizim Nef'i bu hükmü işitseydi derhâl Schiller'e hak verirdi: '**Ehl-i dil** birbirini bilmemek insâf değil' derdi.”

(e.+i+dil 27692)

2. ***Ehl-i Salib**: Haçlılar: “Fakat birkaç sene evvel o padişahın babası Murâd-ı Sâni ile Varna'da ve Kosova'da iki defa **Ehl-i Salib'in** zorlu ordularını yenmiş, dağıtmış, kaçırmış ve galebenin en sarp zevkiyle mest olmuştu.”

(e.+i+salib.in 7087)

3. ***Ehl-i kitap**: Kur'an-ı Kerim'de genellikle Yahudiler ve Hristiyanlar için kullanılan tabir:

“Bir Türk kızı **ehl-i kitaptan** yalnız Müslüman olan bir ferdle evlenebilir.”

(e.+i+kitap.dan 21609)

e.+i+fesad ü şer 22040

e.+i+hayat.ını 31099

e.+i+kemal.in 34853

e.+i+kitap 21592

e.+i+salib.e 20832

e.+i+salib.in 20770

[=9]

EHLLEN: Ar. ***Ehlen ve sehlen**: “Hoş geldin, merhaba, nasılsın?” anlamında hatır sorma sözü:

“**Ehlen ve sehlen**, ey ebedî mefhar-i 'Arab!// Görmekteyim ki pek mütehevvir Habîb-i Rab!”

e. 31039

[=1]

EHL-İ AKL: Ar. Akıl ehli:

“**Ehliakl** anla-maz efsûs lisâmıdil.den”

e. 37660

[=1]

EHL-İ CİHÂD: Ar. Din uğruna savaşanlar:

“Tevhîd.e koş-muş **ehlicihâd.in** birer birer”

e.+ın 37246

[=1]

EHL-İ DERD: Ar. Dert ehli:

“Âlem.de **ehliderd** ile derdâşinâ iç-er”

e. 37632

[=1]

EHL-İ HÂL: Ar. Bir manevi derecenin tecellisini

ve zevkini ruhunda hisseden(ler), sözde kalmayıp maneviyat zevkini, ilâhî tecellileri ve vahdet neşesini bizzat yaşayan(lar), vecd sâhipleri, hakikat ehli:

“Yok.tur rehâ Kemâl.e de her **ehlihâl.e** de”

e.+e 37502

[=1]

EHL-İ İSLÂM: Ar. İslam topluluğu:

“**Ehliislâm.in** iki hasmıkavîsi birden”

e.+ın 37825

[=1]

EHL-İ TECEMMÜL: Ar. Süslenme ehli, süse düşkünler:

“Yaklaş-mayız simât.ına **ehlitecemmül.ün**”

e.+ün 37991

[=1]

EHLİYETLİ: Belli bir işi başarmaya yetecek ustalığı, yetenek ve becerikliliği olan, ehil, kifayetli:

“O vakit iş başına geçen en meziyetli, en yüksek ve en **ehliyetli** şahsiyetlerimizin bile ileriye doğru görüşleri yoktu ve olamıyordu da.”

(e. 25361)

e. 30035

[=2]

EHLİYETSİZ: Usta ve hünerli olmayan, beceriksiz, yeteneksiz, yetersiz, kifayetsiz:

“Sırbistan'ın küstahlığından, günden güne beliren Rus tehlikesinden bahsetti; bu tablo karşısında **ehliyetsiz**, fazla olarak müfsid olan Pâdişâh'ın hal'inden başka yapacak bir şey kalmadığını söyledi.”

e. 35140

[=1]

EHLİYETSİZLİK: Ehliyeti olmama durumu, yetersizlik: “Mâliyenin bozukluğu, idârenin perişanlığı, Rusya'nın Rumeli'de başımıza açtığı işler, Rus tehlikesinin yaklaştığı, Pâdişâh'ın hafiflikleri ve **ehliyetsizliği**...”

e.+i 35160

[=1]

EHL Ü İYÂL: Ar. Aile fertleri:

“(…) bazı kuşelerde sedler üzre mezarlar vardır cümlesi ol asırda şehîd olan sahâbe-i kiram zevi'l-ihtirâm ve **ehl ü iyâlleridir** ki anlardan bir cân halâs olmamıştır!”

e.+leridir 7251

[=1]

EHRAM: Ar. Tabanı üçgen, dörtgen veya çok kenarlı olan ve yukarıya doğru gittikçe daralarak bir noktada sona eren şekil, piramit:

“Filiba, düz ova üstünde **ehramlar** gibi sivrilmiş birkaç yalçın tepenin ortasında, eteklerinde, sırtlarında bir şehirdir.”

“Ne görmek iste-diğim Nil ne köhne **Ehramlar**”
(e.+lar 36373)

e. 838

e.+lar 816

[=3]

EHREMEN: Fars. Zerdüşterin iki tanrısından kötülüğü temsil edeni, şeytan, dev [İyiliği temsil edeni Hürmüz'dür]:

“Râgıb Efendi'ye göre bir Hürmüz ve **Ehremen** mücâdelesinde bulunuyorduk. Hürmüz, Nâmik Kemal'di, Ehremen de Abdülhamid'di.”
(e. 1336)

e.+de 1337

[=2]

ELHAMRA: El-Hamra Sarayı. [Temeli 1232 yılında, Gırnata Emirliği zamanında atılmıştır. Saray, aynı sülaleden gelen çeşitli hükümdarlar (III. Ebu Abdullah Muhammed, I. Ebu'l-Haccac Yusuf, V. Muhammed) tarafından yapılan ilavelerle genişletilmiştir]: “(…) *Burası beni, Elhamrâ'dan sonra çok sarmadı.*”

(e.+dan 19010)

e.+nın 19007

[=2]

EİMME: Ar. Fikir önderi:

“(…) bütün bir halk, Tûran **eimmesinin** sözünü dinlemek için bu zaviyelere koşuyorlar.”

e.+sinin 30439

[=1]

EÏZZE: Ar. Azizler:

“Hepsinin üzerinde yeni mozaikten **eizze** resimleri. İçi, dışı resimli bir Ortodoks ibadethanesi.”

(e. 3148)

e. 3160

e.+den 20539

e.+si 4608

e.+sinden 18882

e.+sinin 6336

[=6]

EJDER: Fars. 1. Milletlerin hayal gücüne göre değişik şekillerde tasarlanan, genellikle kanatlı, gövdesi aslana, kuyruğu yılan benzeyen, ağzından ateş püsküren korkunç masal canavarı:

“Açık Deniz'i 1910'da Bretanya sahilinde Roscoff şehrinde, oradaki cezir ve med akşamlarında hissetmişim.

Gittim o son diyara ki serhaddidir yerin/
Hâlâ dilimdedir tuzu, engin denizlerin

Yahut:

Gördüm deniz dedikleri bin başlı **ejderi**/
gibi birçok mısraları o zamandandır.”

(e.+i 32328)

“Cephe.den top.ları **ejder** gibi bârûefken”

(e. 37821)

2. ***Ejder gibi**: Çok iri, çok korkunç:

“Kostantaniyye fethine dair bir hadisin müjdesini hisseden o asker, tarihin en büyük faslını açmaya gelmiş olan o **ejder gibi** toplar, Gelibolu'dan gelen o bin yelkenli beyaz donanma hasılı o safha kalbimde canlandı.”

(e. 6922)

e. 20767

e.+di 35744

e.+i 35741

e.+lerini 13420

[=7]

EJDERHÂ: Fars. Ejder. Çok iri, çok korkunç:

“Ortalıkta hiç insan yok; bomboş bir ovada, bir dev sürüsü gibi, iri tanklar ilerliyorlar. Bu **ejderhâlar** ilerlerken kim bilir havayı ne yirtici bir gürültüyle doldurmaktadırlar; lâkin resimde âdeta sessiz gibi görünüyorlar.”

(e.+lar 26676)

“Şanlı nâm.tyle Büyük Top denil-en **ejderha**”

(e. 35886)

[=2]

EK-: Bir şeyin başlamasına yol açacak sebepleri hazırlamak:

“On üç sene evvel Diyarbekir'den Rumeli'ye ve İstanbul'a gelip dokuz sene oturduktan sonra tekrar Diyarbekir'e dönen o diyarın nuranî bir oğlu, bu toprağa, esrarengiz bir ikinci gibi ne **ekti?**”

(e.-ti 17295)

e.-tiklerim 11710

[=2]

EKALLİYET: Ar. Azınlık:

“Türkler çok milliyetperver olduğu için **ekalliyetlerin** milliyetlerine hürmetkardırlar.”

(e.+lerin 13189)

e. 31059

e.+den 3470

e.+i 3534, 26986

e.+ini 3532

e.+inin 17802

e.+ler 11766, 13177, 15720, 17588

e.+lerinin 13186, 15085

e.+te 23628

[=14]

EKÂNİM: Ar. Esaslar, asıllar, unsurlar, rükünler. ***Ekânîm-i selâse**: Hıristiyanların tanrı mefhumunda yer alan üç asıl; baba (Allah), Rûhü'l-kudüs ve oğul (Hz. İsa) şeklinde ifade edilen üçlü tanrı anlayışı, teslis:

“Victor Hugo, Dumas, Eugene Sue avamî hikâyenin bu **ekanîm-i selâsesi** son asır zarfında halka öyle şiddetle nüfuz ettiler ki (...)”

e.+i+selase.si 22178

[=1]

EKİNCİ: Ekin ekip biçmekle uğraşan kimse, çiftçi, rençper:

“On üç sene evvel Diyarbekir'den Rumeli'ye ve İstanbul'a gelip dokuz sene oturduktan sonra tekrar Diyarbekir'e dönen o diyarın nuranî bir oğlu, bu toprağa, esrarengiz bir **ekinci** gibi ne **ekti?**”

e. 17293

[=1]

EKLE-: Katmak, ilave etmek, zamm etmek:

“Gittikçe onlara benzemiş, kendisine Berrîzâde dedirttikten sonra bir de, adının sonuna, ‘Molla’ unvânını **eklemiştir.**”

e.-mişti 33398

[=1]

EKLEN-: Ekle tamamlanmak:

“Topkapı Sarayı yekpare değil, hattâ bir bina bile değil; devir devir, parça parça, **eklene eklenen** vücut bulmuş.”

e.-e 6794, 6794

[=2]

EKMEK: Tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek, nan:

“Kuru **ekmekle**, peynirle geçinen bir halkın mamuriyete ne ihtiyacı vardır?”

(e.+le 8325)

“Kuru **ekmek.le** bayat peynir.i lezzet.le ye-yen”

(e.+le 36066)

e. 18025, 26393, 30214, 30236, 30238, 30375, 30456

e.+e 13737

e.+i 15397, 17993

e.+ine 14279

e.+lerle 39088

[=14]

EKMEKÇİ: Ekmek satan kimse [Fransız İhtilali sırasında Kraliçe Maria Antoinette'nin “Ekmekleri yoksa pasta yesinler” sözü üzerine “ne zaman ekmeğimiz olacak?” haykırıışlarıyla Versailles'e yürüyen kadınların krala taktığı lakap]:

“Açlığa bir çâre olmak üzere Palais Royal Bahçeleri'nde müthiş bir söz dolaşıyor: ‘Versailles'a gidelim! Ekmeği'yi, Ekmekçi karısını ve çırağını buraya getirelim!’ **Ekmekçi, XVI. Louis'dir. Ekmekçi karısı, Kraliçe Marie Antoinette'dir, Çırak, henüz bir çocuk olan velîahd'dir.**”

(e. 25606)

e. 25591, 25592, 25592, 25633

e.+yi 25591, 25633

[=6]

EKMEKÇİ KADIN: Xavier De Montepin'in (1823, Apremont, Fransa- 1902, Paris, Fransa) bir romanı:

“Son neslin yazıları sarfen büsbütün Türkçeleşti; maamâfih halk bu kadar Türkçe bir üslûbu Monte Kristo, **Ekmekçi Kadın**, Tunçtan Kızlar romanlarındaki üslup kadar kolay söktüremiyor.”

e. 29071

[=1]

EKREM: Recâizâde Mahmut Ekrem:
“Bu şâirler manzumelerini eski kalıplarda ve zincirleme kaftiyelerle döküyorlar. Acabâ Hâmid, **Ekrem**, Fikret ve Cenab Şehâbeddin'le arkadaşları aruzun eski manzume şekillerini yeni bir ihtiyaçla bırakmadılar mı?”

e. 29736

[=1]

EKREM BEY: Recâizâde Mahmut Ekrem:
“Muallim Naci'nin **Ekrem Bey'le** olan husûmeti onda dokuz bir mikyasa şahsî münâferet yüzündendi.”

(e.+le 27596)

e. 1427, 32799, 32813, 32819, 32822, 32825

e.+in 32806

e.+le 209, 1428

[=10]

EKSER: Ar. Genellikle, umumiyetle, ekseriya:
“**Ekser** sarayları, muayyen bir devirde, muayyen bir bani için, muayyen bir mimar kurmuş.”

(e. 6790)

e. 6843, 7702

[=3]

EKSERİ: Ar. Çok defa, çok zaman, çoğunlukla, ekseriya:

“Bütün bu Anadolu cidaline, **ekseri** gazetelerin dediği gibi (...)”

(e. 13018)

“Sükût.u kullan-ırız bir tepe.de **ekseri** nişan yer.ine”

(e. 38720)

e. 9898, 14688, 15926, 19694, 24057, 28707, 29216, 34692, 34819

e.+si 19446, 19446

e.+ya 2493

[=13]

EKSERİYA: Ar. Çok defa, çok zaman, çoğunlukla:

“Hüseyin, cuma günleri beni ve kardeşimi Vardar boylarına gezintiye götürürdü; **ekseriya** gittiğimiz yer, Vardar'ın karşı yakasında, eski bir değirmendi.”

(e. 345)

e. 113, 487, 1949, 7242, 7564, 8392, 9339, 9386, 9539, 15499, 17253, 18566, 20082, 20223, 20989, 21941, 21942, 22384, 22476, 22540, 22637, 22939, 23463, 24095, 25183, 25408, 27361, 27438, 27488, 29677, 29829,

30748, 31215, 31287, 31296, 31536, 31712, 31966, 31973, 32047, 32226, 32286, 32632, 32933, 33276, 33311, 33549, 33640, 33722, 34039, 34087, 34945, 34949, 35097, 35616

[=56]

EKSERİYET: Ar. Çoğunluk:

“(…) fakat iyi hissediyordum ki Türklerden büyük bir **ekseriyetin** ehemmiyet verdiği nokta, Boğazların nasıl açılacağı ve müttefiklerin İstanbul'a ne şekilde gireceği idi?”

(e. 2862)

e. 5933, 9954, 10051, 10190, 11927, 12542, 16170, 18626, 24514, 24549, 26308

e.+den 25890

e.+i 4924, 12144, 13167, 13678, 15431, 15438, 15527, 15885, 18844, 24253, 24325, 24326, 24530, 26986, 27062, 25888

e.+i+nüfus 12528, 13389

e.+imizle 7610

e.+in 2861, 15090, 18631, 25879, 27066, 31052, 31059, 31169

e.+inden 24262, 24621

e.+indir 15045, 24598

e.+ine 12522, 15437, 24259

e.+ini 3618, 24599, 26303

e.+inin 12548, 17921

e.+iyle 14760, 15071

e.+le 6978, 11725, 11911, 13172, 13652, 15181, 15693, 16569, 19614, 21540, 24067, 24312, 24341, 24528, 25158, 26302, 26306, 29393, 29866

e.+lerle 24512

e.+tedir 16541

e.+tedirler 947

e.+ti 10051, 26268

[=77]

EKSİK: Mevcut olmadığı için ihtiyaç duyulan (kimse veya şey), noksan:

“Yalnız mersiyeyi, o matem âyininde hazır bulunmayan Baki söyleyebildi. Ve o matemî biz hâlâ Baki'nin mersiyesinden hissedebiliyoruz. Bugün bizde **eksik** olan ne edebiyatın ruhû ne de hüneridir. Böyle bir şâirdir.”

(e. 30179)

e. 13842, 18076, 27049, 27051, 27068, 27275, 27298, 29375

e.+di 20925

e.+i 11198

e.+tir 23650
[=12]
EKSİKLİK: Eksik olma durumu:
“İstanbul'da millî **eksikliklerimize** dair bir yazım çıkmıştı.”
(e.+lerimize 6690)
e. 8845
[=2]
EKSİKSİZ: 1. Mükemmel, kusursuz:
“Hâlis bir şiire, onu söylemiş olan şâir, mısra, mısra, ifâde dantelesinin **eksiksiz** bir şeklini vermiştir.”
(e. 27291)
2. Eksiği olmayan, tam:
“Ancak bu ikinci sanat eserinde mükemmeliyetin yegâne şartı bestenin hüviyetin **eksiksiz** ve fazlasız ifadesidir.”
(e. 27391)
[=2]
EKSİL-: 1. Eskisinden az duruma gelmek, azalmak, tenakus etmek:
“Hâlâ, bugün, yaz kış ve bilhassa her yaz, devlet hesabına Avrupa'ya seyahat edenlerin sayısı, **eksilmedi**, arttı, her gün de artıyor.”
(e.-medi 4348)
2. Yok olmak [Bu anlamda olumsuz şekli kullanılır]:
“**Eksil-mesin** şu mutlu şafak.lar bu ülke.den”
(e.-mesin 35964)
e.-ecek 22403
e.-mekle 20378
e.-meyen 1546, 33275, 37747
e.-mez 15835
[=8]
EKŞİT-: ***Yüzünü ekşitmek**: Yüzüne öfke ve hoşnutsuzluk gösteren bir biçim vermek:
“**Yüzünü ekşitmiş**, bir şey söylememişti.”
(e.-miş 10960)
e.-erek 1705
e.-ti 9161
[=3]
EL: 1. Kolun, bilek mafsalından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı:
“Kayık hemen İstanbul'a doğru açıldı; kadın bir müddet kayığa baktı; sonra kızının ve küçük oğlunun **elinden** tutarak evine doğru döndü.”
(e.+den 34078)

“Titrek **el.leriyle** ger-erken yay.ı”
(e.+leriyle 36318)
“**El.de** bir kırmızı kâse.yle ufuk.tan çekil-en”
(e.+de 35903)
2. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Güç, kudret, tasarruf, tesir:
“Az çok gözü açık ve kulağı delik olanların hepsi biliyordu ki, Pâdişâh ve devlet, sımsıkı, Dâmad Ali Paşa'nın **elindedir**.”
(e.+indedir 35016)
3. ***Elî kulağında**: [Bu deyim, ezan okumaya hazırlanan müezzinin elini kulağına götürmesinden gelmiştir] Çok yakında, nerede ise olacak şeyler için kullanılır; ha oldu ha olacak, ha geldi ha gelecek:
“Ne ise şimdilik Sûriye'de ve diğer Arap kıt'alarında Arap milliyetinin sevdâları henüz baş göstermiş değildir, lâkin bu iddiâların **eli kulağındadır**.”
(e.+ikulağındadır 35496)
4. ***El altından**: Gizlice, gizliden gizliye:
“Fransa da **el altından**, para kuvvetiyle kendi adamlarını saldırır, bilfarz kendine âşık olan Lübnanlıları, Mârûnîleri, hattâ bâzı Müslüman muhiplerini ayaklandırır.”
(e.+altından 35541)
5. İyelik ekleriyle kullanıldığında sahiplik, mülkiyet ifade eder:
“Filibe ovasının çiftçilerindenmiş, toprağını kaybetmiş, “Bulgar **elimizden** toprağı aldı, işleyecek taş kaldı, onu kırıyoruz. Allah millete zeval vermesin!” dedi.”
(e.+imizden 862)
6. *(**Bir şey birinin**) **Eline geçmek**: (O kimse o şeyi) Elde etmek, ona sâhip olmak:
“Çok uzun sürmeyen bir muhasaradan sonra Kudüs Haçlıların **eline geçti**.”
(e.+ine 4659)
7. ***El pençe dîvan durmak**: Emre hazır vaziyette beklemek, her şeyi kabule hazır olmak, divan durmak:
“İstanbul'den denilen Osmanlı kisvesinin altında, o hükümetin tam istediği gibi, uslu, akıllı, **elpençe divan durur**.”
(e.+pençe 26500)
8. ***El ele**: Beraberce, iş birliği yaparak, birlikte:
“Hakikat bu ki Anadolu'da ve Rumeli'de bin seneden beri İslâm medeniyeti kendi akaidince

Hristiyan milletlerle Müslüman milletleri el ele yaşatabildi.”

(e.+ele 11771)

e. 7621, 7914, 8030, 8466, 11763, 13674, 13987, 17077, 21269, 23952, 23991, 25003, 26587, 27125, 28463, 29886, 33967, 35366, 35367, 36674, 36987, 37708, 37713, 37894, 38272, 38323, 38743, 38951
e.+altından 16337, 17571, 34288, 35526
e.+de 15642, 15652, 16175, 26827, 30773, 35903, 36791, 36818, 37052, 39103
e.+de.etmemi 2333
e.+de edeceğimizi 2669
e.+de edeceğini 16286
e.+de edemediği 14808
e.+de edilen 22542
e.+de edilir 1967
e.+de edilmediğini 5262
e.+de etmeğe 1739, 35099
e.+deetmek 12610, 12689, 15497
e.+deetmişti 10002
e.+deettiğim 15880
e.+deettikleri 8128
e.+den 8470, 10168, 19203, 20334, 24752, 25998, 26002, 28007, 28013, 28019, 28077, 29509, 38049, 38163
e.+e 7914, 11763, 15160, 16187, 17109, 19701, 22040, 25110, 25974, 26002, 26144, 26533, 28077, 29509, 30355, 32762, 33125, 34254, 34301, 37817, 37870, 37894, 38049
e.+ealmaları 11354
e.+ealmaya 32235
e.+ele 634, 637
e.+elevermiş 462, 35317
e.+evermek 4164
e.+i 4641, 8876, 9581, 11278, 13344, 13457, 14130, 16999, 24239, 25850, 26180, 26543, 33353, 35319, 35507
e.+idir 34167
e.+im 8967, 23484
e.+imde 17384, 38886, 38890
e.+imden 30105
e.+ime 1433, 2020, 2091, 2966, 6767, 19356, 23955, 23958, 30104, 32148, 38885
e.+imi 1763, 1890, 2779, 7037, 9602, 10671, 10711, 11348
e.+imizde 7607, 8200, 13638, 14731, 15432, 15663, 15793, 17653, 17655, 35480

e.+imizdedir 7606, 13258
e.+imizden 861, 14721, 26421, 26449, 30263
e.+imize 16896, 31048
e.+imizide 26432
e.+imizin 12643
e.+imizle 17698, 21178
e.+imle 2280, 6256
e.+in 6260
e.+inde 363, 638, 711, 3063, 3317, 4647, 6018, 6448, 8102, 8834, 10615, 10621, 12199, 12579, 12845, 13570, 14230, 14322, 14501, 15093, 15697, 15713, 15918, 16304, 17111, 17262, 18093, 20133, 20846, 21829, 22011, 23741, 23794, 23988, 24406, 24647, 24844, 25795, 26170, 26497, 26608, 27469, 27768, 27992, 28665, 29546, 29592, 29974, 30042, 30673, 31564, 31981, 32121, 32205, 33451, 34823, 35280, 37407, 37760, 39077
e.+indedir 30928, 35005
e.+indeki 25481, 26271
e.+inden 201, 207, 863, 1320, 1773, 4618, 4650, 4738, 5019, 6498, 7338, 9266, 10279, 10447, 13969, 14191, 14695, 23279, 23689, 23946, 23947, 26522, 31759, 32427, 34067, 37353, 38424, 38839
e.+indeydi 5293
e.+ine 4654, 4657, 5986, 6075, 6507, 7250, 8070, 8090, 8104, 8245, 8272, 8718, 9854, 11221, 11318, 13967, 15002, 16266, 16957, 17147, 17413, 18612, 20500, 22762, 23289, 23986, 25708, 27678, 27994, 28126, 29977, 31042, 31043, 31641, 32166, 33869
e.+ini 53, 1449, 1453, 8458, 8459, 8460, 8467, 8470, 8874, 8876, 10405, 11143, 17503, 19781, 21523, 23971, 23999, 25772, 34037, 34269, 34609, 35074, 36325
e.+inizde 1754, 30221
e.+inizdeki 20780, 20786
e.+inizi 23484
e.+iyle 986, 1750, 1142, 1358, 2787, 4166, 6197, 7380, 14035, 18100, 23817, 23944, 23946, 30876, 35319
e.+le 3339, 15661, 19466, 19693, 21269, 28488
e.+ler 2304, 16992
e.+lerde 22126, 28370, 28462, 38108

e.+leri 910, 6842, 7272, 7861, 8461, 8465,
13057, 13442, 15268, 16952, 20247, 21323,
22375, 23539, 31724, 34433
e.+lerim 23474, 23479, 34346
e.+lerime 34579
e.+lerimi 15266, 15277, 15280
e.+lerimizi 10721
e.+lerimle 23513
e.+lerin 6278, 30325
e.+lerinde 539, 965, 2514, 2838, 6354,
18814, 25394, 27823, 30445, 34503
e.+lerindeki 22380, 29325
e.+lerinden 12326, 13174, 23102, 26678,
30245
e.+lerine 4278, 8344, 13512, 15031, 24108,
31734
e.+lerini 196, 1434, 6339, 6946, 7896, 9803,
10720, 10722, 10722, 13012, 15270, 15350,
16504, 16809, 17295, 21307, 23984, 24009,
33427, 34131, 35323
e.+lerinin 974, 30349
e.+leriniz 23474
e.+lerinizden 20536, 23513
e.+lerinizi 20261, 20289,
e. 20396, 20423, 20437, 21652, 23478
e.+lerinizle 23515
e.+leriyle 6971, 7118, 7903, 23042, 27258,
31281
e.+lerle 37887
e.+letutulur 4577
e.+verdi 12399
e.+verdiği 11823
e.+veren 1182, 34936
e.+verir 13240, 21707, 30795, 30933
[=455]
ELÂ: (Göz için) Sarıya çalan kestane rengi:
“**Elâ** gözlü muhibbe, kesik hıçkırıklardan sonra,
derin bir mûsikî tarzında birdenbire sustunuz.”
(e. 23410)
“Yum-du dünyâ.ya **elâ** göz.lerini”
(e. 36984)
e. 6814, 23388, 23406, 23413, 23419, 36789,
37889
[=9]
EL-ADL: Ar. Osmanlı İmparatorluğu'nda 23
Ocak 1913 günü Enver Bey ve Talat Bey'in
başını çektiği bir grup İttihat ve Terakki üyesi
tarafından, hükûmet binası Bâb-ı Âli'nin

basılmasıyla gerçekleştirilen askerî darbe zamanı
yayımlanmakta olan gazete:
“Oradaki **el-Adl** gazetesinin demir parmaklıklılı
sofasından sokağa atlayanlar Babiâli'ye doğru
koşuyorlardı.”
e. 10583
[=1]
EL-AMAN: Ar. “Bıktım, yeter artık, illallah”
anlamında şikâyet sözü:
“Siyâsî ahlâkdaki cıvıklığı o kadar şiddetle
dışarıya verdi ki onun sayesinde tahta çıkmış
olan Dördüncü Mustafa ve adamları bile
bunaldılar, **el-aman** demeye başladılar.”
e. 27134
[=1]
EL'AN: Ar. Şimdi, şu anda:
“**El'an** da büyük bir ekseriyetle bu
fikirdedirler.”
(e. 11732)
“Âh o sâbit bakış **el'an** yara.dır kalp.imde”
(e. 36491)
e. 1789, 3649, 4426, 4789, 6531, 6881, 7199,
7769, 8291, 11724, 13211, 14787, 15318,
17578, 18976, 19148, 19170, 21471, 21511,
22148, 22151, 23696, 25315, 26335, 28263,
29138, 31466, 31594, 31711, 32766, 35082
[=32]
ELÂSTİKÎ: **mec.** Esnek, istenen tarafa
çekilebilen:
“İttihadcılığın hem çok derlitoplu, hem de
elâstikî oluşu reisinin yaratılışından geliyordu.”
(e. 3579)
“Bu şedîd şahsiyetlerin zıdlarını yâni hem
mutedil hem de **elâstikî** olanlarını alsak bu defa
şahsiyet kifayetsizliğinden aynı iflâsın vâki'
olacağını görürüz.”
(e. 3648)
[=2]
ELÂSTİKİYET: **mec.** Görüş ve tutumlarında
katı olmama:
“Bulgar tab'an politikacı, gaayet hırslı. Bizden
aldığı beşyüz senelik **elastikiyet** de bu unsuru
elle tutulmaz bir kaplan etmiş.”
(e. 3340)
e.+i 11289
[=2]
ELBÂSÎN: Endülüs Emevi devletinin Gırnata
şehrinde bir mahalle:

“Elhamrâ ve bu bahçeler Gırnata şehrinin arkasında olan bir vâdiye ve o vâdinin sırtlarında olan **Elbâsîn** mahallelerine bakar. Bu manzara çok hazin ve düşündürücüdür. **Elbâsîn** bizim ‘beis yok’ dediğimiz zaman kullandığımız beis kelimesinden –ki fakr u zaruret demekmiş– ism-i fail cemi’ ve bu mahallenin fukara semti olduğuna işaret eder bir addır.”

e. 19017, 19018

[=2]

ELBE ADASI: İtalya'nın Toskana eyaletine bağlı bir ada:

“(…) düşmanlarının tâ Paris'e girişleri, üst üste gelen bu darbelerden sonra Napolyon soluğu **Elbe Adası'nda** aldı.”

e.+nda 26735

[=1]

ELBET: Ar. Şüphesiz, muhakkak, mutlaka:

“(…) bir milletin **elbette** şiir, nesir ve mûsikî gibi dimağ ve kulakla anlaşılır eserleri de olur.”

(e.+te 28632)

e.+te 10210, 11750, 14041, 14262, 14635, 16002, 16046, 16447, 26653, 27511, 28442, 28622, 28683, 29881, 31392, 33602, 34473, 35372

[=18]

ELBİSE: Ar. Dış giyeceği, giysi, libas:

“Mustafa Kemal'in, son senelerde giydiği sivil **elbise**.”

(e. 12064)

e. 21044

e.+si 589

[=3]

ELCEZİRE: Alzira. Günümüz İspanya'nın Valencia şehrinde bulunan bir yerleşim yeri: “Madrid hâricinde, fârikalı olan İspanyol şehirlerinden Kurtuba'ya (Cordoba), Gırnataya (Granada), Tuleytule'yi (Toledo), İşbiliye'yi yâni Sevilla'ya, **Elcezire'yi**, Avila'ya, Segovia'ya, Valencia'ya gördüm.”

e.+yi 19077

[=1]

ELÇİ: 1. Bir devleti diğer bir devlet katında temsil eden kimse, sefir:

“IV. Mehmed devrinde, XIV. Louis'ye **elçi** olarak giden Mütferrika Süleyman Ağa Versailles

Sarayı'nın o zamanki haşmetine yüksekten bakmış.”

(e. 19506)

2. ***Orta elçi**: Büyükelçiden önceki elçilik aşaması:

“**Orta elçi.ydi** bugün çık-dı büyük elçilik.e”

(e.+ydi 39012)

e. 664, 19645

e.+dir 7233

e.+lerine 19128

e.+leriyle 33696

[=7]

ELÇİLİK: Bir yabancı ülkede, kendi devletlerini temsil eden elçi ve yanındaki görevlilerin çalıştıkları ve devletlerini temsil ettikleri bina, sefarethane:

“Çünkü kira bedeli gelmediği hâlde **elçilik** dâiresini nakletmek sıkıntısı içindeyim.”

e. 18862

[=1]

ELDİVEN: Elleri dış etkilerden korumak için giyilen, deri, yün, kumaş veya kauçuktan el giyeceği:

“Eğer bir gün olur, Askerî Müze'ye Mustafa Kemal'in, son senelerde giydiği sivil **elbise**; Kâzım Karabekir'i soğuktan korumuş **eldivenler**, İsmet'in harita çizdiği pergel, Gök Bayrak Taburu'nun dolakları konulursa, (...) sipahi eyerleri ve sūr-i hümâyûn davullarına yakın bir mevkie yerleşsin.”

(e.+ler 12064)

e. 9348, 26781

[=3]

ELE-: 1. **mec.** İnceden inceye, dikkatle elden geçirmek, gözden geçirmek:

“Şimdi bu encümenin âzası resmî Encümen-i Dâniş'e aleyh-dar on hikâyenüvîsdir ki, bir senenin hikâyelerini bütün kemâl-i ihtimamla, inceden inceye **eledikten** sonra gayet keskin bir adâletkârî ile nevi' mübdi'inin şahsına en ziyâde mahsus, en güzide hikâyeye Goncourt'lardan metruk atıyyeyi takdim ediyorlar.”

(e.-dikten 22505)

2. ***İnce elemek (eleyip sık dokumak)**: Bir işi büyük bir titizlikle ele almak:

“Siyasiyatla meşgul kaç güzide Türk'le görüştümsen bugünkü işleri ne kadar **ince eleyip sık dokuduğuna** şaşım.”

(e.-yip 15553)

e.-r 14478, 35122

e.-yip 16338

[=5]

ELEBAŞI: Bir ayaklanmada veya kötü bir işte ön ayak olan, diğerlerini arkasından sürükleyen kimse, sergerde:

“Fırka müessislerinin **elebaşlarından** olan Bekir Sami ve Cami Beyler, –küştattan ancak bir saat evvel– ânî bir teşebbüsle, içtimai benim açmamı rica ettiler.”

(e.+larından 18812)

e.+lardan 2045

e.+sı 23846

[=3]

ELECTRE: Elektra. Sophokles'in bir tragedyası: “Bu heyet-i temaşanın Kral Oedipus, Oedipus Colonne Şehrinde, Antigone, Kuşlar, Yediler Thebai Kar şısında, İphigenie, **Electre**; Hamlet, Lear, Macbeth, Merdümgiriz vesâire gibi ebedî ve metin timsâllerle dolu eserlerini Türkçeye almağa koyulur.”

(e. 31884)

e. 32029

[=2]

ELEK: ***Elekten geçirmek**: Araştırma sonunda doğruyu yanlış, iyiyi kötüyü ayırmak:

“(…) yalnız vesikaya, istinâd etmek, vesikayı da bin bir **elekten geçirmek**, kılı kırk yararcasına tesbît etmek ütikaadını esas olarak koymuştu.”

(e.+ten 27263)

e.+lerden 27093

[=2]

ELEKTRİK: Maddenin elektron, pozitron, proton vb. parçacıklarının hareketleriyle ortaya çıkan enerji türü:

“Bu sözler **elektrik** cereyanı gibi işliyor. Yalnız Paris değil, bütün Fransa o senenin o aylarında müthiş bir korku içindedir.”

(e. 25517)

e. 25508, 28734

[=3]

ELEM: Ar. İztırap, keder, gam, tasa, hüzn:

“İzmir'e Yunanlıların çıktığı günlerde, o ne anî **elem**, ne derunî yeis, ve ne vakarlı bir ıztıraptı.”

(e. 14434)

“Vicdan ve rûh **elem.lerinin** en zehirli.si”

(e.+lerinin 35865)

e. 7224, 8250, 16614, 38898

e.+i 31156

e.+inden 36824

e.+lerini 30094

e.+ü+dert.ini 1560

[=10]

ELEMAN: Fr. Birleşik bir şeyi meydana getiren basit unsurlardan her biri, öge, unsur:

“Zannediyorum ki bu Alman mütehasısının da birçok **elemenları** Fransızlara hitap etmiyor.”

e.+ları 8273

[=1]

ELEMLİ: 1. Üzgün, üzüntülü, kederli, gamlı, tasalı, hüznü:

“Rıhtım.da kal-anlar bu seyâhat.ten **elemli**”

(e. 36436)

2. Kederlendirici, gam verici:

“**Elemli** şüphelere alışan kalpler kolay kolay kurtulamıyorlar, yine şüphe ediyorlar.”

(e. 10739)

7321

[=3]

ELENİZMOS: Mütâreke yıllarında Yunan hükümetinin başbakanı:

“**Elenizmos** başka, Yunanistan başkadır! dediler.”

(e. 14001)

e. 13992, 15142, 15147, 15165, 15993, 16285

e.+u 16258

e.+un 14001, 14133, 15124, 15613, 15992

[=13]

ELEZZ-Î LEZÂİZ: Ar. Lezzetlerin en lezzetlisi:

“Bir cihan.da **elezzîlezâiz.in**/
Her mısraigüzîde.si FârûkNâfîz.in”

e.+in 38016

[=1]

EL-FÂTİHÂ: Ar. Hazır bulunanları bu isimdeki sureyi –Fatiha suresi– okumaya dâvet etmek için kullanılır:

“Gavrî Baba'nın taşı üzerinde: ‘Melikü'l-Mısr Sultan Gavrî ruhuna **El-Fâtiha**’ yazılıydı.”

e. 710

[=1]

ELHAK: Ar. Doğrusu, gerçekten, hakikaten:

“**Elhak** daha şimdiden mehîb bir vezire benziyordu.”

(e. 34715)

“**Elhak** gazel.de neşveiBâkî bekaa bul-ur”
(e. 37880)

e. 12166, 25840, 33843, 34947, 35348
[=7]

ELHAMDÜLİLLAH: Ar. Allah’a hamdolsun, şükürler olsun: “Mahalle mektebinde diğer bir ilâhî öğrenmiştim. Bir ilmihâl kitabının başında matbû’du: **Elhamdülillah** biz müslümanız Dîn-i mübîne ser-beste-gânız mısralarıyla başladı.”

e. 697
[=1]

EL-HAMRA: El-Hamra Sarayı:

“**Elhamrâ** şehrin arkasında bir tepededir.”
(e. 18970)

e. 18960, 18974, 19005
e.+dan 19000
e.+nın 18977
e.+ya 18978
e.+yı 19014
[=7]

EL-HAMRA PALAS: İspanya, Granada’da bir otel:

“Bu tepede **Elhamrâ Palas** unvanlı ve ovaya nazır bir otelde kaldım.”
e. 19030
[=1]

EL-HAMRA SARAYI: İspanya’nın Endülüs bölgesindeki Granada kentinde yer alan, Arap mimarisinin Qalat Al-Hamra örneğinde yapılan saray ve kale yapısı:

“Bu tepede şimdi Tarık’la geçen Arapların, muzafferiyeti-ni müteakip inşâ ettikleri bir hisarla, bundan yediyüz sene sonra, Abdullahü’s-Sagîr’le Afrika’ya hicret etmiş olan son Arapların **Elhamrâ Sarayı** var.”

e. 18982
[=1]

ELHAN: Ar. Nağmeler, ezgiler, melodiler:

“**Elhan** duyul-madıkça belâgat giran gel-ür”
(e. 37409)

e. 38343
e.+ı 37997
[=3]

ELHÂN-I MÜRĞ-İ ZEMZEMESÂ: Ar.+Fars.

Kuş sesi gibi nağmeler:

“**Elhânümürgizemzemesâ** şâirâne.dir”
e. 39201, 39218
[=2]

ELHÂN-I SİHİRKÂR: Ar.+Fars. Sihirli, büyü, büyüleyici nağmeler:

“**Elhânsihirkâr.umı** perrân et-erekden”
e.+ını 39150
[=1]

EL-HİSAR: Alkazar. Endülüs’te bulunan ve en önemlileri Sevilla Alkazarı olan müstahkem Ortaçağ sarayları:

“Burada Araptan kalan Alkazar’ı, yâni **El-Hisar’ı** önce valilerin daha sonra müte-gallib emirlerin sarayını gördüm.”

e.+ı 18945
[=1]

EL-HÜKMÜ Lİ’L-GÂİB: Ar. Kuvvetli olan haklıdır, kuvvet kimin elinde ise hüküm ve hak onundur:

“Memduh Paşa’nın yine bir eseri çıktı. Yarım asır evvelki Osmanlı şuârası mahfilinin Memdûh Paşa Bünyâmîn’i idi. Bu mahfilde Nefî’den mahlûl kalan evrengin **El-hükmü li’l-gaib** fetvâsiyle vârisi Şeyhti’ş-Şuâra Leskofçalı Galib Bey görüliyorken, Kâzım Paşa Kerbelâyî hıçkırıklarla ağlıyorken, Avni Bey câm-ı Cem’i rindâne bir cuşişle içiyorken, neslin Bünyâmîn’i Faik bir Şark güzelini böyle kırtan kafiyelerle târif ediyordu”

e. 21985
[=1]

ELİF: Ar. Arap alfabesinin ve Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin ilk harfi ve bu harfin adı:

“Onlar **Elif’ten** Yâ’ya kadar bütün kafiye silsilesini doldururlar, kalblerinden doğan mısralara bir sürü sun’î mısralar ilâve ederek dîvanlarına vücûd verirlerdi.”
(e.+ten 32373)

“Bu güzide zümreden biri bu suâl karşısında diyebilir ki;

Henüz **elif** demeden hilkatın kitabından/
Gönül sorar bu kitâbın sonuncu bâbından.’

(...)”
(e. 28372)

e. 29649
[=3]

ELİFBA: Ar. Türklerin Araplardan aldıkları ve 1928’de Latin asıllı harflerin kabulüne kadar 9-

10 asır boyunca kullanılmış oldukları alfabeyi öğreten okuma kitabı:

“*Ganî Efendi, benimçün alınan yaldızlı, eski usûl **Elifba** kitabını açtı.*”

(e. 470)

e. 566, 595, 28903, 28988, 28994, 28995, 29128, 29174, 29198

e.+da 28908, 28909, 29126

e.+dan 470, 19430

e.+mız 19429, 29132

e.+mıza 29134

e.+mızda 28988

e.+mızı 28928

e.+nın 29125

e.+sı 1041

e.+sından 11839

e.+sını 29133

e.+sının 3154

e.+ya 28910

e.+yı 559, 29133

e.+yi 595, 596

[=30]

ELİM: Ar. Çok ıztırap veren, çok acıklı, çok üzücü:

“*Müsellem ve mâruf olan nâtıkası benim üzerimde **elim** bir tesir bırakmıştı.*”

(e. 3905)

e. 2797, 3824, 4058, 6471, 8476, 10684, 18494, 18756, 20393, 24213, 30938

e.+dir 22582

[=13]

ELİT: Fr. Seçkin, güzide, mümtaz:

“*(...) yazı âlemi bir Sormagir Mahallesi hâlinden çıkıp da bir **elit** kadrosu olsa, emînim ki edebiyatımız, bugün bile başka olurdu.*”

e. 32123

[=1]

ELLİ: Sayı adı:

“*Hemen aynı zamanda, Rumeli ordusundan **elli** nefer, Tekfur Sarayı'nın yanında Kerkopoorta-Cambazhane kapısı denilen kapıdan girmişler oradaki kuleyi zapt etmişlerdi.*”

(e. 5252)

e. 1193, 1665, 1901, 3108, 3275, 3353, 5125, 5174, 5249, 5268, 5314, 5548, 5735, 5777, 6077, 6079, 6137, 6647, 6919, 7228, 7250, 7263, 7294, 7681, 7809, 8047, 8312, 8314, 9802, 11946, 11948, 12041, 12498, 12838,

12842, 16536, 17137, 17143, 17150, 17236, 19686, 19879, 21068, 21124, 21181, 21564, 22091, 22233, 22853, 24156, 24935, 25189, 26340, 26631, 27649, 27901, 31046, 31587, 31998, 32366, 32525, 33387, 33723

e.+nci 7264

[=64]

ELLİ BEŞ: Sayı adı:

“*Tam **elli beş** yaş.ında ve Biblos.dayım bugün*”

(e. 38803)

e. 35785, 35879, 35882, 36002, 36078, 36490

[=7]

ELLİ BİN: Sayı adı:

“*Evlâdının **elli bini** san'ata vakf-ı nefis eden bir memlekette bir mükâfat fakir bir san'atkârı az çok zengin etmekle kalmaz, bir günde, zulmetten nura çıkarır.*”

e.+i 22439

[=1]

ELLİ ÜÇ: Sayı adı:

“*1453 Şubat'ında, Edirne'den ordunun ve Gelibolu'dan donanmanın yürüdüğü görülüyordu. İstanbul'un muhasarası, Nisanın ilk haftasından 29 Mayıs sabahına kadar **elli üç** gün sürmüştür.*”

e. 5177

[=1]

ELLİ YEDİ: Sayı adı:

“*Frenk hâkimiyeti İstanbul'da yalnız **elli yedi** sene sürebildi. 1261'de Lâtin İmparatoru, hükümeti ve ordusuyla çekildiği vakit arkasında bir virane bıraktı.*”

(e. 4435)

e. 4457, 6925

[=3]

ELMA: Gülgillerden, çiçekleri pembe veya beyaz ağacın kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi:

“*Bu yol üstünde, şu sepetlerle **elma** ve üzüm satılan Saranbey civarında dâima yaşayabileceğimi zannettim.*”

(e. 745)

e. 986

e.+lar 21545

e.+ya 17489

[=4]

ELMAS: Ar. Yerin derinliklerinde bulunan, billurlaşmış arı karbon:

“Kaç bin güneş gömül-müş o ufuk.una
Kutup.ta **elmas** şoven.leri”

e. 38698

[=1]

ELSİNE: Ar. Diller, lisanlar. ***Elsine-i ecnebiye**:

Yabancı diller:

“Muasırları meyanında en anane perest bir
Moskoflu idi. Rusya'ya da giren ‘Yeni
fikirler’den müteffir, dâima: ‘Gençlerimiz,
Fransız gençlerinden daha berbad, artık
kimseden yılmıyor, kimseye itaat etmiyorlar;
Rusluk elden gidiyor, **elsine-i ecnebiyyeyi**
öğrenerek, ecdadımızın ahlâkını kaybettik’
derdi.”

e.+i+ecnebiye.yi 256008

[=1]

ELVÂN-I BEDR: Ar. Ayın renkleri:

“**Elvânbedr** doğru.su yâ şâirâne.dir”

e. 39203

[=1]

ELVEDA: Ar. Bir daha kavuşulmayacağı
düşünülen bir şeyden ayrılırken kullanılan bir
söz:

“Bütün bu güzel şeylere **elveda**.”

(e. 21280)

e. 21652, 26023

[=3]

ELVER-: Yetmek, kâfi gelmek, kifayet etmek:

“Ey kimse.sizler **elver-iniz** kimsesiz.lere”

(e.-iniz 38788)

e.-ecek 38789

[=2]

ELVERİŞLİ: Uygun, müsait, münasip:

“Bu muharrirler, Türk milletinin, sulh-i umûmî
muvazenesine en **elverişli** bir uzuv olabileceğini
söyleye söyleye dillerini kuruttular.”

(e. 14932)

e. 8170, 12609, 12672, 13941, 14858, 14863,
14923, 15524, 15856, 16095, 17968, 19055,
19443, 24371, 29378, 29398, 29484, 29534,
31312

e.+dir 15714, 29301, 29489

e.+dirler 29369

e.+ydi 21255, 24584

[=25]

ELVERİŞSİZ: Elverişli olmayan, uygun
bulunmayan:

“Kimi eski imlâmındaki intizâmı methediyordu;
kimi de o imlânın bugüne göre **elverişsiz**
olduğunu öne sürüyor, intizâmının nakisalarını
misâllerle gösteriyor, kötülüyordu.”

(e. 28901)

e. 17854

[=2]

ELVERİŞSİZLİK: Elverişsiz olma durumu,
uygun olmama:

“(…) bu tenkidde La Fontaine'in kıssalarını
önce hece vezniyle tercümeyle nasıl başladığını,
sonra Fârisî izafetlerin bu vezne **elverişsizliği**
yüzünden aruzla tercümeyle mecbur kaldığını,
misâllerle anlatıyor.”

e.+i 29243

[=1]

ELVİYE: Ar. Livalar, sancaklar, idari teşkilatta
vilâyetle kaza arası kabul edilen mutasarrıflıklar.

***Elviye-i selâse**: “Üç liva” Osmanlı Devleti'nde
Kars, Ardahan, Artvin hakkında kullanılan tabir:

“Programın bu maddelerini, Hıristiyan
ekalliyetlerinin hukukunu ve garbî Trakya'da
elviye-i selâsede ahalinin ârâsına müracaatı
kabul eden maddeler takviye etmektedir.”

e.+i+selase.de 15095

[=1]

ELYAZI: Elle yazılan ve herkese göre değişik
bir karakter gösteren yazı:

“Annemin, çocukluğundan beri yanından
ayırmadığı, köhne cildli, küçük bir mushafı
vardı. Bu mushafın son sahifesinin başında,
babamın **elyazısıyla**, benim ve kardeşlerimin
velâdetlerimizin târihi yazılı dururdu.”

(e.+style 6869)

e.+sına 28486

[=2]

ELYAZMA: Baskı tekniğinin gelişmediği
zamanlarda elle yazılmış (kitap), yazma:

“Ali Emiri Efendi Hazretleri, bu **elyazması**
divânları ayrı ayrı okuduktan sonra Nedim'in
şimdiye kadar hiç tab' edilmemiş ve hiç meşhur
olmayan gazellerini meydana çıkardı.”

(e.+sı 28475)

e.+larına 35087

e.+sı 9869

[=3]

ELYEVM: Ar. Bugün, bugünkü günde:
“Bunun sebepleri ve marazları ise mu'dil,
mufassal esbaba müstenid bulunduğu için
elyevm mün'akid bulunan Çiftçi kongresinin
in'ikadına intizâr ediliyordu.”

(e. 26332)

e. 26323

[=2]

ELZEM: Ar. Çok gerekli, vazgeçilmez:
“(…) bir Türk devletinin bekası yalnız insaniyet
namına değil, şarkta sulhun idamesi namına
elzemdir.”

(e.+dir 14846)

e. 19920

e.+dir 8107, 8281, 11529

[=5]

E. M.: Fransızca İstanbul gazetesinin 28
Kânunusani 1921 tarihli nüshasında, “Hisar'a
Dair” adlı makaleyi yazan kişinin parafı:
“Bu yazıyı Fransızca İstanbul'da **E. M.**
imzasıyla yazı yazan bir zat naklederek Rumeli
Hisarı'ndaki ihya işinden kendi nokta-i nazarına
göre ithamkârâne bahsetmiş.”

(e. 6691)

e. 6696

e.+ye 6702

[=3]

EM-: 1. (Bir şeyi) Dudak, dil ve nefes yardımı
ile içine çekmek:
“Bugün, anne kucağında Müslüman sütü **emen**,
beşikte sallanan, sokakta oynayan yavrular; (...)
(e.-en 17625)

“Kadın erkek ana.sından **süt emen** yavru.muza”
(e. 37826)

2. (Bir şey) Bir sıvıyı içine çekmek, içine almak,
massetmek:
“Bu büyük iklimi bu kadar su sulayamaz, bu
kadar az bir suyu bu geniş toprağın üstüne
döküyoruz. Her damlasını bir ova **emiyor**, tabii
semere vermiyor.”

(e.-iyor 23268)

e.-di 23456

e.-ebildiği 3003

e.-iyor 3004

e.-miş 31952

[=7]

EMÂNET: Ar. ***Emânet etmek**: Koruması için
bırakmak, koruyuculuğuna vermek, tevdi etmek:

“Şiirleriyle küçük bir kahraman yaptığı oğlunu
İskoç illerinde medeniyete **emânet ederken**
tavsiyelerini söyledikten sonra bir gün
memlekete, esatirin gökten ateşi çalan
kahramanı gibi döneceğini tahayyül ediyordu.”

(e.+ederken 12952)

e. 14409, 24198, 30095

e.+edemezler 12136

e.+ediyorum 34544

e.+etmişti 30092

e.+etseydi 35186

e.+ettiği 15733

e.+ettiğini 473

e.+i+mübareke.yi 6873

[=11]

EMANUEL KARASU EFENDİ: (d. 1862
Selanik – ö. 1934, Trieste), Yahudi asıllı avukat
ve siyasetçi:

“Meşrûtiyetten sonra iştihar eden **Emanuel
Karasu Efendi'yi** o zaman, yakışıklı, genç,
pürgü bir avukat olarak bu zümre içinde
görmüştüm. On iki yaşında bir çocuk olduğum
hâlde, babam bunlarla buluştuğu vakit, beni de
götürürdü.”

(e.+yi 1260)

e. 2469

[=2]

EMÂRE: Ar. Belirti, iz, alâmet:

“Darülfünun'dan çıktım. Beyazıt Meydanı'na
geldim. Burada darbenin bütün **emareleri**
vardı.”

(e.+leri 18761)

e. 25357

e.+ler 8990, 18686

[=4]

EMÂRET: Ar. Bir emir, bir bey yönetiminde
bulunan yer: “Bilâkis Devlet-i Osmâniyye bir
emaret, küçük bir devletken manen, maddeten
bir devlete benziyordu.”

(e.+ken 21437)

e. 21427

[=2]

EMEK: 1. Beden ve kafa gücü harcanarak
yapılan uzun ve zahmetli çalışma, mesai, sa'y,
ceht: “Onlara ana vatanda, **emeğine** mukabil,
yemek usulüyle kurulacak bir devlet zindan gibi
görünüyor.”

(e.+ine 12753)

2. ***Emek vermek**: (Bir şey üzerinde) Uzun zaman çalışmak, uğraşmak:
“Paris Edebiyat Darülfünunu mezunu olduktan sonra Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi mezunluğunun zerre kadar hükmü kalmayacağından üç sene **emek verdiğim** ve hâlâ bugün imtihanlarını hazırladığım bu mektebi bırakarak Dârülfünûn'a girmeyi tasaddî ediyorum.”

(e. 20040)

e. 15791, 17757

e.+in 34759

e.+iyle 12688

e.+ten 856

[=7]

EMEKDÂR: Uzun müddet aynı yerde hizmet etmiş, emeği geçmiş (kimse):

“Onu aileye âit bir **emekdar** sayarlardı.”

(e. 299)

e.+ları 35027

[=2]

EMEL: Ar. Gönülde yaşatılan ve gelecekte gerçekleşmesi istenen şey, istek, arzu:

“En büyük **emeli** olan İstanbul fethini, bitmez tükenmez bir azimle neticeye erdirmiş.”

(e.+i 6238)

“Yüz yıl **emel.ince** geç-se mes'ûd ol-san”

(e.+ince 38260)

e. 5008, 5465, 10735, 15061, 16391, 16979, 17350, 31629, 36716

e.+de 36792, 36817

e.+den 18825, 29929

e.+e 31630

e.+i 3548, 3579, 3871, 3874, 5471, 10144,

15066, 15907, 17234, 22349

e.+i+fikir.i 22398

e.+imdir 20570

e.+in 12659

e.+inden 35527

e.+indeyim 19906

e.+ini 3876

e.+iniz 3444

e.+iyle 1674, 6678

e.+ler 11989

e.+lerden 35549

e.+leri 19172, 25809, 28315, 31638

e.+lerimizi 18365

e.+lerimizle 24234

e.+lerinde 13374

e.+lerini 35565

e.+leriyle 30089

[=42]

EMELLİ: İstekli: “Bu son elli senenin iradeli, arzulu, **emelli** insanlarını tetkik edeceğim.”

(e. 17161)

e. 17246

[=2]

EMEVÎ: Emeviler:

“Kurtuba'nın **Emevî** pâyitahtlığından kala kala meşhur camii, ötede beride birkaç yapı harabesi ve biraz hisar bakiyesi kalmış.”

e. 18919

[=1]

EMEVÎLER: Dört Halife Dönemi'nden (632-661) sonra Müslüman Arap İslam Devleti'ne egemen olan hanedan: “Yüksek sınıf ve halk sınıfı ikisi de Romalıydı yâni Roma vatandaşı şerefini taşıyordu. Bundan gerisi Barbar'dı yâni bir nevî Acem'di. Arapların **Emevîler** zamanında İslamiyet'i inhisara alarak, Araplara asıl vatandaş ve diğer Müslümanlara Acem demeleri kabilinden bir şeydi.”

e. 26974

[=1]

EMİLE ZOLA: Émile François Zola (2 Nisan 1840 – 29 Eylül 1902), Fransa'da Natüralizm akımının öncüsü olan yazar: “Malûmdur ki Paul Verlaine ölmeden biraz önce demişti ki: ‘Ben sembolist değilim, ben bir dalın üstünde öten bir kuşum, nitekim **Emile Zola** da bir öküzdür’ (...)”

e.+da 32417

[=1]

EMİN: Ar. 1. Güvenilir, inanılır, itimat edilir (kimse), inak:

“Pâdişâh'ın en **emin** adamlarındandı.”

(e. 34234)

2. Herhangi bir konuda tereddüt ve şüphesi olmayan, kesin olarak kanaat getirmiş bulunan (kimse): “Bu seferde Haçlılar Ankara'yı zapt etmişler ve Sivas üzerine yürümeye başlamışlardı. Muzafferiyetten çok **emin** buldukları bir sırada, Türk ordularının anî bir darbesiyle yenilmişler, darmadağın olmuşlar, Karadeniz limanlarına dökülmüşlerdi.”

(e. 5090)

3. ***Emin olmak**: İnanmak: “Eğer, ana yurdu, kalblerimizde yoksa, **emin olabiliriz** ki, küre-i

arz üzerinde, hiçbir yerde yoktur; onu dönüp dolaşarak aramak beyhudedir.”

(e.+olabiliriz 21429)

e. 5086, 15146, 16053, 19666, 20756, 31018, 33277, 33613, 34223, 34229, 34992

e.+dim 2681, 33611

e.+dir 14187

e.+dirlere 16469

e.+i 10233

e.+im 7889, 10437, 15516, 16667, 16826, 30197, 32123, 33243, 33551, 33600, 34339

e.+iz 13471, 16419, 16420, 16421, 16448, 31781

e.+ol 10662, 30776, 33554

e.+olabilirsiniz 22419

e.+olacak 35194

e.+olan 24911

e.+olduğu 35062, 35085

e.+olmadığı 35232

e.+olunuz 9475, 10707, 20463, 21504, 21710

[=48]

EMİN BEY: Yahya Kemal'in Üsküp'teki akrabalarından Humbaracı Yaşar Bey'in oğlu:

“Oradan derhâl biraderimle beraber bir arabaya bindirdiler, Yaşar Bey'in oğulları **Emin Bey** ve Ekrem Bey'le beraber, doğru Yaşar Bey'in Butel çiftliğine gönderdiler.”

(e. 209)

e. 1427

[=2]

EMİNÖNÜ: İstanbul iline bağlı ilçelerden biri:

“**Eminönü'ne** geldim. Bebek tramvayına bindim.”

(e.+ne 18775)

e.+nde 5684

e.+ne 13854,

[=3]

EMİNÖNÜ İSKELESİ: İstanbul'da bir iskele :

“Yâ Vedûd'un cenaze alayının hikâyesi geliyor. Bir gazi cemaatinin elleri üstünde giden tabut – şimdi Yeni Cami dediğimiz– Şehitkapısı'ndan geçerek –şimdi Köprü dediğimiz– **Eminönü İskelesi'nde** duruyor.”

e.+nde 7279

[=1]

EMİN RECEB: Emin Receb Gürel. (1899, Selanik – 1970). Dergâh Mecmuası çevresindeki şairlerden biri:

“İdris Sabih'in çiçekler için, **Emin Receb'in** kırlar için, Necmeddin Halil'in harb hâtralar için, Ahmed Hamdi'nin İsfahân için birer manzumesini hatırlıyorum ki nâdir söylenebilir şiirlerdendir.”

e.+in 29288

[=1]

EMİR: Ar. 1. Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen zorlayıcı söz, buyruk:

“Oradaki zabıtlar, askerler ve halk onun yüzünün ve sözlerinin sihrine tutulmuş, canlanmış, harekete gelmiş, sağa ve sola koşmaya başlamış, **emirleri** harfiyen icraya sarılmış bir hâle geldiler.”

(e.+leri 18424)

2. ***Emir vermek**: (Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını) Buyurmak, emretmek: “1914 Harbi'nde Alman İmparatoru ikinci Wilhelm'in Fransa'ya taarruz plânı olan Schlieffen Plânı'nı bozan bir **emir vermesi** yüzünden harbi Almanya'nın kaybettiği çok yazıldı, çok yayıldı.”

(e. 27051)

e. 10478, 10481, 10483, 11570, 11573, 22043

e.+de 34952

e.+e 13111, 13165

e.+i 11693, 13116, 16648, 17108, 25527, 27522, 35429

e.+in 18988

e.+inde 4702, 19936

e.+ine 18302, 25475

e.+ini 3099, 14859, 34131, 35424

e.+iyle 592, 10327, 25425

e.+le 19670

e.+ler 18404

e.+leri 17106, 18404, 18411, 23879

e.+lerin 18931

e.+lerini 5607

[=37]

EMİRGÂN: İstanbul'un Sarıyer ilçesine bağlı, Boğaziçi'de bir semt:

“Murâd-ı Râbi **Emirgân'da**, Ahmed-i Sâlis Kâğıthane'de, Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni birçok mesirelerde devirlerinin ruhlarını bırakmışlardır.”

(e.+da 7507)

“Sâkin **Emirgân.in** Çınaraltı.nda kahve.si”

(e.+ın 37162)

e.+ın 36665

[=3]

EMİRÎ EFENDİ: Ali Emîrî. (d. 1857, Diyarbakır – ö. 1924 İstanbul). Araştırmacı ve tezkire yazarı. Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lügâti’t-Türk isimli eserini Türk kültür hayatına kazandıran kişi. Millet kütüphanesinin kurucusu:

“Bir gün **Emîrî Efendi**, yeni usulde şiir söylemek gibi bir hevese kapıldı.”

(e. 27872)

“Diz çok ön.ünde şimdi **EmîrîEfendi.nin**”

(e.+nin 37517)

[=2]

EMLÂK: Ar. Mülkler, ev, tarla, arsa gibi taşınmaz mallar, gayrimenkul, mallar:

“Müslüman **emlâkinin** ve hayatının muhafazasından dem vuracaktır.”

(e.+inin 13369)

“**Emlâk.i** ol-mayan kişi.den bahtiyâr.dır”

(e.+i 37988)

e. 15432, 15435, 33339

e.+in 13257

e.+ine 33377

e.+ini 14142

e.+inin 5450

[=9]

EMNİYET: Ar. 1. İnanma, güvenme, güven, itimat:

“Benim ona hayranlığım, onun da bana **emniyetini** arttırmıştı.”

(e.+ini 1355)

2. Tehlikeden uzak bulunma, korkusuzluk, güvenlik: “Gerek seyyahlara **emniyet** bahşetmek için, gerek de Türklüğün aleyhinde hilekârâne neşriyatı menettirmek için, bu tercümanlara ve rehberlere liyakat vesikası vermek hükümete terettüp eden bir hak ve bir vazifedir.”

(e. 7699)

e. 1358, 2850, 7692, 9004, 9012, 10965, 14265, 14266, 14275, 15067, 15724, 15952, 16191, 16382, 24656, 33245

e.+i 15056, 15381

e.+i+dahiliyye 24654

e.+imiz 2703

e.+ine 15373

e.+le 13325, 32049

e.+lerine 33491, 33492

e.+te 11209, 34752

[=28]

EMNİYETSİZLİK: Güvenmeme durumu, güven duymama: “Lâkin Türk devleti bu **emniyetsizliği** Avrupa’ya dört sene gösterdi ise ondan evvel iki yüz sene de aksini ispat etti, şarkın ve âlemin sulhüne en sadık bir nigehbân oldu.”

e.+i 14268

[=1]

EMNİYYET: Ar. Tehlikeden uzak bulunma, korkusuzluk, güvenlik: “Enver de İstanbul’dan giderken bu kâğıdı bırakmıştı:

“Burada şahsım için **emniyyet** kalmadı, yeni bir devlet-i islâmiyye kurmaya çalışmak için hârice çıkıyorum!” (...)

e. 259

[=1]

EMN Ü ÂSÂYİŞ: Ar. Eminlik ve rahatlık, korkusuzluk, tehlikesizlik, güvenlik:

“Oralar bize kalırdı ve o sahada gayet büyük mikyasa bir aşâir temevvücâtı bulunurdu ve hududda **emn ü âsâyiş** dâima bakî kalırdı.”

e. 23554

[=1]

EMRÂZ: Ar. Hastalıklar. ***Emrâz-ı ayniyye mektebi**: Göz hastalıkları: “Tıp Fakültesi’ndeki teşrihane, **Emrâz-ı Ayniyye Mektebi** ve bütün bunlardan sonra dört beş klinik bu istenilen bir buçuk milyon lira ile ancak idare olunabilir.”

e.+ı+ayniyye mektebi 24217

[=1]

EMRET-: (Yapılması istenen şeyi) Kesin olarak bildirmek, buyurmak:

“Çatıkkaşlı, bıyığı balta kesmez dedikleri neviden, mevkiini iyi benimsemiş, **emretmeğe** alışmış olduğu belli olan bir zâtı.”

(e.-meğe 34552)

“**Emret-se** de ben.den bu dûr ol-sun”

(e.-se 38893)

e.-en 21797, 30642

e.-er 38888

e.-erdi 547

e.-iyor 17314, 25479

e.-mek 22577

e.-meleri 27521

e.-sin 38888

e.-ti 3869, 34514

e.-tiği 15354
e.-tiğini 15366
[=15]

EMREYLE-: (Yapılması istenen şeyi) Kesin olarak bildirmek, buyurmak:
“Ey gül sükût.a varma.ğı **emir.eyle** bülbül.e”
e.+eyle 37546
[=1]

EMR-İ BÜLEND: Ar.+Fars. Yüce, ulu buyruk:
“**Emrübülend.sin** ey ezâmıMuhammedî”
e.+sin 37427
[=1]

EMSAL: Ar. Benzer:
“(…) ve ‘Sinan’ ismini almasını da kabul etmek, birçok **emsalini** gördüğümüz için, kabildir.”
(e.+ini 5539)
e.+i 3787, 8774, 13125
e.+ine 20996
e.+leriyle 27905
[=6]

EMSALSİZ: Benzersiz:
“**Emsalsiz** bir bahar sabahıydı.”
(e. 2531)
e. 243, 901, 1507, 1805, 2305, 2673, 3645, 3821, 4818, 5310, 9438, 9736, 9822, 10285, 10844, 11366, 19407, 19555, 20333, 20608, 26267, 27583, 33250, 33723
[=25]

EMSİLE: Ar. Arapça gramer öğretiminde ilk okutulan ve içinde fiil çekimleri bulunan kitap:
“**Emsile'den** öğrettiğim ilk fiillerden birini sorduğum vakit bir kabâhat işlemiş gibi susuyordu.”
e.+den 34569
[=1]

EMTİA: Ar. Metalar, mallar, satılacak eşyalar:
“Taassup gayet şedîd olmakla beraber Avrupa **emtiyası** her taraftan girip eski tezgâhları, eski çarşığı taraf taraf iflâs ettiriyor.”
(e.+sı 23759)
e.+sı 30778
[=2]

EMTİACA: Emtia bakımından:
“Türk dükkânları bilâkis ötekilerden çok daha temiz, mal ve **emtiaca** da ötekilere faik, muamele de pek iyi.”
e. 14109
[=1]

EMVÂC: Ar. Dalgalar. ***Emvâc-ı safa**: Safa dalgaları: “Enderûnî Vâsîf, yüz otuz sene evvel, Boğaziçi'nin iki yakasında, iki köşeyi, neş'enin bir fiskiye yükselişiyile:
‘Bahrin bu şeb **emvâc-ı safa** aştı boyundan/ Vâsîf gidelim Göksu'ya İstinye Koyu'ndan’ mısralarında terennüm ediyordu.”
(e.+ı+safa 5767)

“**Emvâc** ile bir şî'riter et-tikçe teât.i”
(e. 39154)
[=2]

EMZİR-: Yavrusunu memesindeki sütü emdirmek suretiyle beslemek:
“Kurdun dişisi, bu tehlike karşısında, bir zamanlar Roma'nın banileri Remus ve Romulus'u **emzirdiği** için Romalıların taptığı heykel gibi camit duruyor.”
e.-diği 13726
[=1]

EN: 1. Başına geldiği sıfatın o sıfatın ifade ettiği anlamın en üstün derecesinde olduğunu belirtir:
“**En** soğukkanlı bir mukayese ile denilebilir ki tarihin hiçbir ihtilâl safhasında Ali Kemal'in o zaman gösterdiği hayasızca cür'ete tesadüf edilemez.”
(e. 10289)
“Yüz.ü dünyâ.da yiğit yüz.lerinin **en** güzel.i”
(e. 35682)

2. ***Enine boyuna**: Adamakıllı, iyice ölçüp biçerek (düşünmek, hesaplamak, konuşmak...):
“İstanbul'da, çok zaman yaşamış, yaşadıkça birçok semtleri sevmiş, sevdikçe onları, zamanın derinliğine doğru, **enine boyuna** öğrenmiş bir insan, yaşı ilerledikçe, öğrendikleriyle o kadar dolar ki, bu şehrin sonu gelmez güzellikleri olduğuna inanır.”
(e.+ineboyuna 5995)

e. 32, 34, 37, 48, 152, 292, 399, 412, 554, 561, 638, 702, 820, 873, 936, 1054, 1054, 1054, 1080, 1107, 1129, 1144, 1184, 1246, 1314, 1401, 1411, 1474, 1500, 1522, 1528, 1607, 1623, 1647, 1723, 1806, 1914, 1915, 1956, 2074, 2107, 2211, 2267, 2274, 2361, 2398, 2410, 2435, 2446, 2446, 2481, 2495, 2578, 2664, 2671, 2707, 2716, 2754, 2940, 2940, 3047, 3054, 3088, 3121, 3201, 3229, 3240, 3275, 3283, 3306, 3343, 3351, 3415, 3440, 3441, 3565, 3574, 3582, 3583, 3583, 3584,

3584, 3590, 3655, 3655, 3695, 3776, 3849,
3919, 3930, 4020, 4106, 4162, 4309, 4310,
4400, 4404, 4404, 4422, 4422, 4422, 4463,
4463, 4463, 4531, 4540, 4540, 4565, 4601,
4614, 4635, 4636, 4639, 4753, 4791, 4798,
4831, 4856, 4857, 4888, 4933, 5014, 5020,
5073, 5080, 5148, 5174, 5179, 5214, 5221,
5232, 5246, 5344, 5347, 5394, 5475, 5478,
5631, 5642, 5678, 5688, 5736, 5832, 5832,
5892, 5908, 5912, 5958, 5982, 6013, 6022,
6022, 6086, 6096, 6116, 6116, 6120, 6153,
6190, 6227, 6229, 6234, 6295, 6314, 6379,
6387, 6390, 6409, 6476, 6497, 6536, 6536,
6631, 6678, 6715, 6720, 6757, 6917, 6982,
7083, 7177, 7177, 7312, 7322, 7324, 7336,
7340, 7343, 7357, 7417, 7456, 7515, 7537,
7537, 7679, 7700, 7710, 7713, 7837, 7839,
7937, 8018, 8018, 8019, 8041, 8053, 8067,
8117, 8167, 8182, 8182, 8201, 8234, 8331,
8332, 8346, 8374, 8395, 8433, 8449, 8559,
8559, 8590, 8601, 8601, 8625, 8660, 8676,
8689, 8725, 8725, 8729, 8729, 8730, 8734,
8771, 8782, 8822, 8825, 8839, 8863, 8905,
9198, 9242, 9306, 9333, 9562, 9565, 9585,
9726, 9733, 9742, 9742, 9806, 9813, 9821,
9844, 9871, 9901, 9957, 10040, 10043, 10046,
10058, 10064, 10203, 10208, 10294, 10302,
10302, 10303, 10303, 10304, 10305, 10305,
10341, 10544, 10558, 10558, 10618, 10634,
10635, 10640, 10661, 10778, 10795, 10829,
10946, 11122, 11141, 11198, 11220, 11222,
11229, 11229, 11236, 11363, 11408, 11446,
11446, 11465, 11523, 11576, 11667, 11691,
11691, 11692, 11696, 11782, 11829, 11831,
11833, 11835, 11864, 11869, 11884, 11916,
11926, 11949, 11949, 11962, 11986, 11997,
12044, 12084, 12125, 12128, 12166, 12364,
12372, 12381, 12402, 12426, 12448, 12497,
12647, 12656, 12672, 12694, 12759, 12871,
12893, 12926, 12940, 12940, 12941, 12964,
13005, 13028, 13029, 13036, 13041, 13041,
13049, 13050, 13103, 13152, 13161, 13200,
13205, 13205, 13267, 13346, 13374, 13422,
13430, 13432, 13432, 13434, 13439, 13461,
13462, 13466, 13472, 13493, 13498, 13643,
13647, 13682, 13695, 13704, 13721, 13877,
13891, 13959, 13959, 13959, 13966, 13967,
14022, 14042, 14063, 14076, 14221, 14261,
14269, 14270, 14272, 14327, 14459, 14473,
14473, 14500, 14520, 14599, 14612, 14665,
14724, 14724, 14736, 14756, 14784, 14801,
14833, 14834, 14895, 14916, 14923, 15096,
15097, 15129, 15129, 15135, 15208, 15258,
15312, 15312, 15374, 15436, 15470, 15471,
15508, 15574, 15574, 15593, 15617, 15618,
15701, 15718, 15778, 15895, 15929, 15929,
15962, 16021, 16030, 16036, 16055, 16063,
16069, 16069, 16069, 16070, 16070, 16123,
16138, 16172, 16193, 16193, 16254, 16264,
16317, 16360, 16360, 16361, 16433, 16489,
16597, 16599, 16631, 16690, 16722, 16788,
16788, 16788, 16788, 16789, 16895, 16896,
16922, 16984, 16987, 16987, 16999, 17015,
17024, 17025, 17037, 17093, 17113, 17139,
17148, 17251, 17251, 17310, 17310, 17311,
17395, 17417, 17419, 17421, 17438, 17441,
17442, 17443, 17511, 17532, 17608, 17620,
17620, 17620, 17620, 17636, 17692, 17714,
17756, 17766, 17767, 17772, 17836, 17898,
17924, 17936, 17967, 17967, 17967, 17968,
17984, 17988, 18014, 18028, 18029, 18029,
18041, 18065, 18123, 18168, 18168, 18169,
18222, 18359, 18471, 18479, 18505, 18536,
18556, 18869, 18869, 18871, 18882, 18882,
18939, 18942, 18943, 19015, 19017, 19027,
19032, 19055, 19068, 19071, 19071, 19071,
19080, 19113, 19114, 19146, 19207, 19233,
19247, 19256, 19259, 19267, 19315, 19338,
19362, 19362, 19363, 19364, 19366, 19397,
19398, 19400, 19419, 19444, 19462, 19468,
19498, 19523, 19537, 19558, 19637, 19666,
19690, 19746, 19772, 19785, 19790, 19794,
19806, 19808, 19989, 19989, 19996, 20009,
20010, 20060, 20119, 20119, 20161, 20198,
20199, 20203, 20281, 20281, 20336, 20336,
20383, 20388, 20390, 20463, 20497, 20505,
20676, 20678, 20707, 20740, 20741, 20741,
20747, 20749, 20755, 20781, 20783, 20823,
20920, 20961, 20963, 21020, 21035, 21042,
21054, 21062, 21082, 21092, 21104, 21124,
21170, 21179, 21235, 21235, 21299, 21328,
21443, 21467, 21470, 21484, 21484, 21485,
21485, 21486, 21524, 21576, 21673, 21765,
21796, 21811, 21812, 21854, 21925, 21941,
21961, 22012, 22086, 22098, 22148, 22150,
22165, 22186, 22203, 22206, 22217, 22236,

22246, 22248, 22262, 22294, 22318, 22330, 22391, 22415, 22463, 22468, 22481, 22491, 22492, 22509, 22513, 22523, 22568, 22569, 22572, 22573, 22575, 22596, 22599, 22615, 22618, 22622, 22641, 22676, 22684, 22706, 22773, 22815, 22857, 22864, 22916, 22949, 22990, 23046, 23046, 23050, 23090, 23222, 23294, 23294, 23294, 23321, 23328, 23427, 23427, 23431, 23592, 23592, 23592, 23605, 23609, 23609, 23620, 23696, 23767, 23769, 23779, 23803, 24008, 24031, 24074, 24155, 24222, 24226, 24279, 24290, 24291, 24323, 24325, 24347, 24394, 24395, 24497, 24638, 24663, 24692, 24953, 25086, 25254, 25265, 25288, 25352, 25352, 25352, 25399, 25536, 25607, 25637, 25662, 25770, 25770, 25770, 25796, 25823, 25959, 25995, 26088, 26115, 26116, 26131, 26135, 26173, 26181, 26212, 26253, 26254, 26279, 26348, 26366, 26366, 26366, 26366, 26373, 26500, 26550, 26601, 26604, 26605, 26643, 26677, 26682, 26742, 26789, 26794, 26818, 26838, 26858, 26861, 27085, 27094, 27102, 27256, 27263, 27320, 27359, 27366, 27447, 27464, 27476, 27483, 27530, 27560, 27562, 27572, 27573, 27575, 27596, 27613, 27621, 27627, 27692, 27693, 27701, 27708, 27717, 27738, 27742, 27773, 27791, 27817, 27823, 27826, 27851, 27857, 27867, 27927, 27946, 27992, 27999, 28054, 28056, 28057, 28066, 28067, 28136, 28138, 28158, 28162, 28169, 28186, 28264, 28287, 28364, 28372, 28420, 28541, 28600, 28627, 28717, 28742, 28746, 28753, 28793, 28822, 28826, 28826, 28866, 28987, 28994, 29065, 29071, 29084, 29198, 29354, 29398, 29471, 29537, 29562, 29575, 29577, 29595, 29614, 29620, 29660, 29781, 29788, 29793, 29833, 29899, 29905, 29906, 29936, 29985, 29985, 29985, 29985, 30024, 30028, 30036, 30152, 30177, 30202, 30273, 30309, 30311, 30312, 30312, 30320, 30356, 30436, 30443, 30483, 30527, 30550, 30576, 30608, 30641, 30655, 30656, 30718, 30726, 30850, 30852, 30888, 30979, 30979, 30987, 31067, 31109, 31118, 31136, 31137, 31144, 31144, 31151, 31186, 31200, 31203, 31273, 31273, 31274, 31276, 31277, 31279, 31310, 31310, 31312, 31326, 31326, 31347, 31369, 31430, 31431, 31446,

31452, 31488, 31522, 31598, 31603, 31633, 31637, 31646, 31688, 31703, 31732, 31749, 31756, 31775, 31836, 31897, 31903, 31953, 31955, 31962, 31976, 31995, 32000, 32031, 32058, 32058, 32060, 32072, 32080, 32129, 32151, 32210, 32235, 32236, 32268, 32274, 32292, 32320, 32324, 32361, 32369, 32392, 32418, 32429, 32430, 32464, 32518, 32519, 32556, 32661, 32680, 32685, 32687, 32851, 32874, 32876, 32882, 32914, 32914, 32930, 32942, 32951, 32965, 33036, 33056, 33073, 33132, 33143, 33144, 33147, 33276, 33276, 33277, 33329, 33330, 33332, 33332, 33401, 33441, 33441, 33450, 33456, 33484, 33485, 33507, 33516, 33525, 33575, 33656, 33660, 33674, 33677, 33690, 33691, 33697, 33718, 33868, 33893, 33929, 33935, 33947, 33947, 34111, 34206, 34223, 34229, 34296, 34510, 34844, 34936, 34942, 34943, 34992, 35016, 35042, 35081, 35091, 35098, 35106, 35117, 35209, 35258, 35456, 35602, 35613, 35652, 35652, 35654, 35654, 35682, 35739, 35789, 35789, 35823, 35848, 35865, 35917, 35972, 35992, 36042, 36068, 36181, 36182, 36279, 36284, 36316, 36317, 36351, 36393, 36421, 36424, 36429, 36563, 36656, 36672, 36677, 36689, 36728, 36759, 36881, 36885, 36895, 36944, 37008, 37051, 37068, 37165, 37406, 37914, 38086, 38271, 38273, 38543, 38545, 38561, 38580, 38590, 38758, 38760, 39026
e.+ineboyuna 2680, 2733, 2927, 3433, 5990, 9566, 19619, 27033, 27228, 28536, 33838, 33965, 34315, 35438

[=1166]

ENÂFİS: Ar. En nefis olan şeyler. **Enâfis-i âsâr*: Sanat değeri olan güzel eserler: “*Sarah, bütün büyük artistler gibi, iki defa olarak temsil ettiği enâfis-i asardaki bâzı simaları kendi mevcudiyetine o kadar rabtetmiştir ki (...)*”

e.+i+asar.daki 22636

[=1]

ENÂM: Ar. **En'âm-ı takdir*: Halkın takdiri: “*Umarız ki kari'lerimiz bu satırları lâyük olduğu en'âm-ı takdire mazhar kılarak o refik-i şebâbımızı böyle mes'ûd iştigallere ister istemez sevk ederler.*”

e.+i+takdir.e 21017

[=1]

ENCAM: *Fars.* Son, nihâyet:
 “Bu harbin **encamı** zaten *Türk hudutlarını kendiliğinden çizmiş oldu.*”
 (e.+ı 18853)
 “Lâkin az sonra *lezîz uyku bir encâm.a var-ır*”
 (e.+a 36511)
 e.+ı 38171
 e.+ım 38245
 e.+ımız 38316
 [=5]

ENCÜM: *Ar.* Yıldızlar, nücüm: “Hayli şeb **encüm.den** *efzun câmıCem.ler gör-müşüz*”
 e.+den 37744
 [=1]

ENCÜMEN: *Fars.* 1. Bir kuruluşun belli bir konuyu incelemek, bir konu üzerinde çalışmak üzere oluşturulan kolu, alt kurul, komisyon:
 “Böyle bir eser yalnız o **encümene** değil *bugünkü meclise müebbet bir şeref bahşederdi.*”
 (e. 18569)
 2. ***Encümen-i Dâniş**: İlim meclisi, akademi:
 “İşte bu kadar *hürmetler içinde yaşarlar. Lâkin bu an'ane yüzünden Encümen-i Dâniş'e giremezler.*”
 (e.+i+daniş.e 22267)
 e. 21896, 21901, 21942, 22286, 22288, 22435, 22440, 22487, 22493, 22545
 e.+den 31824
 e.+i 18556, 21954, 22432, 24210, 24817
 e.+i+daniş 6523, 22442, 26119
 e.+i+daniş.e 22252, 22328, 22439, 22486, 22489
 e.+i+daniş.in 19652
 e.+i+daniş.lerin 22424
 e.+i+danişi.nindir 22480
 e.+i+edebi.nin 22294
 e.+i+temyiz 22510
 e.+imiz 24218
 e.+in 21905, 22482, 22488, 24212
 e.+inde 21928
 e.+ine 21950
 e.+lere 21945
 e.+lerin 21939, 24831
 e.+lerinde 21939
 e.+lerinden 21930
 [=43]

ENCÜMEN-İ AHBÂB: *Fars.+Ar.* Dost meclisi:
 “Fânûs i-diler **encümenâhbâb.e**”

e.+e 38251
 [=1]

ENCÜM-İ ÂVİZE-NÜMÛN: *Fars.* Yıldız topluluğunu gösteren:
 “Titreş-en dalgalan-an **encümiâvîzenümûn**”
 e. 39129
 [=1]

ENDÂM: *Fars.* Vücut biçimliliği, boy bos, kamet:
 “**Endâm.ını** *zannet-er gör-enler/ Bir beste.si eski bestekâr.in*”
 (e.+ını 36289)
 e.+ından 38436
 e.+ını 37800
 [=3]

ENDAMLİ: Boylu boslu, boyu bosu biçimli ve düzgün olan, mütenasip vücutlu:
 “(...) *kumral ve endamlı, cazibesi ve güzelliği mâruf, bir Redîfe Hanım vardı.*”
 (e. 1926)
 “Sessiz harem.de her biri **endamlı bir peri**”
 (e. 37150)
 e. 23954
 [=3]

ENDER: *Ar.* 1. Çok nadir, pek az, çok seyrek:
 “Aynı zamanda *hürriyet ve vatan aşkı ile dolu kalbler maateessüf enderdir.*”
 (e.+dir 26004)
 2. ***Muhâl-ender-muhâl**: “İmkânsız içinde imkânsız” Asla mümkün olmayan: “*Derd bîpâyân devâ bulmak muhâl ender muhâl*”
 (e. 38993)
 e. 29984, 38994
 e.+olarak 35084
 [=5]

ENDERUN: [Enderun Mektebi]. II. Murat zamanında kurulup, zamanla çeşitli değişikliklere uğramakla beraber Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar (1908) varlığını sürdüren bir saray okulu:
 “Ne *gariptir ki o müverrihlerin birçoğu defterdarlar ve muhasebecilerdi. Cüz'i bir kısmı da Enderun'dan ve müdderislerden çıktı.*”
 (e.+dan 27207)
 e. 6850, 33706, 33707
 e.+a 34664
 e.+da 33934, 34673
 e.+daki 34158, 34676

e.+ı+hümayun.da 34667

[=10]

ENDERÛNÎ FÂZİL: (1759 – 1810) 18. yüzyıl Divan şairi. [Enderun mektebinde yetiştiği için "Enderunlu" lakabını almıştır.]:

“Şark terbiyesiyle yetişmiş olan Abdülhak Hâmid'e kadar Fârisi zevk Türkçede zail olmadı. Abdülhak Hâmid'in Divaneliklerim ve Sahra gibi en munis eserlerinde Sünbülzade Vehbi'nin yahut da **Enderûnî Fâzıl'ın** senli benli Türkçesindeki Fârisî edâ vardır, ilk defa olarak Tevfik Fikret'in lisânında Fârisî edâ zail olur ve yerine yerli lehçe geçer.”

e.+ın 29569

[=1]

ENDERÛNÎ VÂSİF: (d. ?, İstanbul – ö. 1824, İstanbul), Muhammes, gazel ve şarkılarıyla tanınan 19. yüzyıl Divan şairi. [Çocukluğunda saraya alınıp Enderun'da yetiştiği için bu isimle anılır]: “**Enderûnî Vâsîf**, Selîm-i Sâlis'in devrinde, böyle bir bahar günü belki bu taşta oturmuş, Çağlayan'a bakarak:

‘Sirişk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan’ demişti.”

(e. 8009)

e. 5764

[=2]

ENDERÛNÎ VÂSİF BEY: Enderûnî Vâsîf: “Bir yaz mevsimini Hisar'da geçiren **Enderûnî Vâsîf Bey**, ondan bahsederken:

“İskele Câmii'nde, Cenâb-ı Hakk'ın mehâbetinden sonra Atâullah Efendi'nin mehâbeti geliyor.’ derdi.”

e. 34108

[=1]

ENDİŞE: Fars.Tasa, kaygı: “İstanbul'un semasını ve denizini âteşin bir **endişe** sarmıştı.”

(e. 10179)

“Sen kendi.ni **endişe.ye** kaptır-ma sakın”

(e.+ye 38366)

e. 4378, 9703, 10174, 15265, 18624, 18760,

22602, 23445, 24180, 33455

e.+den 22720

e.+dir 17803

e.+edenlerin 5143

e.+ediyordum 34770

e.+etmemesini 34236

e.+ler 23375

e.+lerden 12380

e.+lere 582

e.+leri 142, 19289

e.+lerim 24281

e.+m 13366

e.+miz 24180

e.+si 2509

e.+sinden 18807, 19603

e.+sine 19639

e.+sini 21492

e.+sinin 26863, 26883

e.+siyle 9573, 12864, 28939

e.+ye 17155

e.+yle 949, 15393, 28046

[=37]

ENDİŞELEN: Tasalanmak, kaygılanmak:

“**Endişelenme!** Her saltanatın huzûz devrelerinde arada beliren **endişeler** görülür.”

(e.-me 23384)

e.-ir 15234

e.-iyoruz 12594

e.-miyorlar 12595

[=4]

ENDİŞELİ: Tasalanmak, kaygılanmak:

“Bu kalabalık gürültüsüz, **endişeli**, fısıldaşır gibi konuşuyordu.”

(e. 34038)

“Ev.i rüzgâr gibi bir sır gez-di/

Herkes **endişeli** bir şey sez-di”

(e. 36982)

e. 19091, 23450, 24278, 24278, 26899,

26903

e.+sin 23358

e.+yi 36104

e.+yim 23368

[=11]

ENDÛH-I MUHÂL: Fars.+Ar. Gerçekleşmesi mümkün olmayan gam, keder:

“**Endûhumuhâl** et-meye hulyâ.na akın”

e. 38367

[=1]

ENDÛLÛS: Müslümanların İspanya'ya verdikleri isim. Günümüzde, İspanya'nın güneyinde bir eyaletin adı (bk. Unutulan Dönem Endülüs Tarihine Kısa Bir Bakış, Zafer ŞEN) [Müslümanların İber Yarımadasındaki varlığı Morisko'ların 1609 yılında İspanya'dan sınırışı edilmesiyle son bulmuştur.]:

“Fakat size gördüğüm diğer şehirlerden bahsedeyim: **Endülüs**, kendi başına bir kıt'adır. Geçen Mayıs sonlarında gittim.”

(e. 18917)

“Şevk akşam.ında **Endülüs** üç def'a kırmızı”

(e. 37043)

e. 12150, 18961, 19022

e.+de 30986

e.+den 25116

e.+e 7437

e.+te 37041

e.+ü 15352

e.+ün 2602, 12141, 26632

[=13]

ENDÜLÜS ARAPLARI: Endülüs'te yaşayan Araplar: “İspanyol milleti, İspanya gibi hududu muayyen bir çerçeve içinde, doğabilsin için **Endülüs Araplarının** Afrika kıyasına dökülmesi mukaddermiş.”

e.+nım 12163

[=1]

ENDÜLÜSKÂRİ: Endülüs tarzı, usulü:

“Bir kapısından girince birdenbire hududsuz vehmini veren, bir sütun ormanı içinde kaldım. Bu sütunlar ikiz ve incedirler. Hemen hemen mermerin her çeşidinden ve her nev'indendirler, başlıkları **Endülüşkârî** kavimli ve her tarafda müsâvî inşâ edilmiş başlıklardır.”

e. 18929

[=1]

ENDÜSTRİ: Fr. Sanayi:

“**Endüstri** tarafından, sanayi tarafından hakikatte hiçbir mahzuru olmamalıdır.”

e. 8283

[=1]

ENÊ: Truva:

“Fakat bilâhire İstanbul'u görünce Truva'da yâni eski **Enê**'de yaptırdığı inşâatı yıktırdı.”

e.+de 26939

[=1]

ENE'L-HAK: Ar. Ben Hakk'ım [Hallâc-ı Mansur'un vecd hâlinde söylediği ve dâra çekilmesine sebep olan meşhur söz olup edebiyatımızda vahdet görüşünün ve taşkın cezbenin ifadesi olarak çok kullanılmıştır]: “Dilmestîrî yet.le **enelhak** de-diler”

(e. 38154)

e. 36696, 38128

[=3]

ENFÂS-I CAN-NİSÂR-I SABÂ: Ar.+Far. Saba rüzgârının can dağıtan nefesleri:

“**Enfâsıcannîsârîsabâ** bil-meyiz ne.dir”

e. 38881

[=1]

ENFÂS-I MESİHÂ: Ar.Hz. İsa'nın ölülere diriltlen nefesleri, can bahşeden nefesleri:

“**Bâd hüküm.ün sür-üp enfâsıMesîhâ.ya kadar**”

e.+ya 37585

[=1]

ENFÛSÎ: Ar. Şahsî anlayış ve duygulara dayanan, sübjektif, öznel:

“(…) **dünyâ enfûsî** ve itibarîdir, değil mi? **Mecnûn'a** göre en güzel kadın **Leylâ'dır**.

Mecnun'un aşkındaki şiddet Leylâ'yı yalnız isminin sihriyle, bize bile güzel gösteriyor.

(e. 20792)

“**Bil-mem ne.dir enfûsî ne.dir âfâkî**”

(e. 38071)

e. 7709, 31434, 31465

e.+dir 7761

[=5]

ENFÛSİYET: Ar. Sübjektiflik, öznellik:

“**İzdivacın saadetini şekilde değil ruhta, hayat arkadaşının enfûsiyetinde arayan gençler ve genç kızlar için işte bir kitâb-ı teselli**”

(e.+inde 22334)

e.+i 22279

e.+inde 7765

e.+ini 30703, 31254, 31611

e.+iyle 31436

[=7]

ENGEL: Bir şeyin önünü kapayan, ileriye

görmeye veya ileriye geçmeye mâni olan şey, hail, mânia:

“**Yunanistan Türklerin vatan ve millet varlığını inkâr ve imha eden bir engeldir.**”

(e.+dir 16168)

e. 16158

[=2]

ENGİN: Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, göz alabildiğine uzanan, sınırsız, vâsi: “**O vakit Türkçede hiç tecrübe edilmemiş olan engin şiir tarzını, yâni Fransızların sonsuzluk dedikleri hislerle başka bir çığır açmak hevesinde idim.**”

(e. 32335)

“**Ervâh açıl-ır engin.e yelken yelken**”

(e.+e 38139)

e. 5106, 11992, 11992, 12178, 32315, 35660,
35700, 35738, 36028, 36187, 36216, 36273,
36451, 36482, 36493, 36770, 36810, 36829,
36943, 37241, 38494, 38506, 38607, 38616,
38623, 38984, 39097

e.+den 38766

e.+e 36641, 36847

e.+in 36695

[=33]

ENGİNLEŞ-: Ucu bucağı görünmeyecek kadar geniş, göz alabildiğine uzanmak; sınırsız, vâsi olmak:

“Artık **enginleş-ince** mâvi sükûn”

e.-ince 36197

[=1]

ENGİZİSYON: Fr. Ortaçağ'da Katolik memleketlerinde dînî inançlara karşı gelenleri bulup cezalandırmak üzere kurulan ve akıl almayacak derecede korkunç cezalar veren kilise mahkemelerinin adı:

“Ziya Bey, o zamandan beri idealsiz, mütereddit diye Yusuf Akçura'yı bir **engizisyon** hüsnüyle takip ediyordu.”

e. 11060

[=1]

ENGİZİSYON MAHKEMESİ: Ortaçağ'da Katolik memleketlerinde dînî inançlara karşı gelenleri bulup cezalandırmak üzere kurulan ve akıl almayacak derecede korkunç cezalar veren kilise mahkemesi. [İspanyol Engizisyonu, Roma Engizisyonu, Hırvat Engizisyonu vb.]:

“**Engizisyon Mahkemesi'nin** ateşleri gözlerimiz önünden gitmiyordu.”

e.+nin 26643

[=1]

ENGÜŞT: Fars. Parmak. ***Engüşt-i hatâ**:

Hatayı gösteren parmak:

“Eğer Makber yalnız bu mısralar gibi, hissin, fikrin doğrudan doğruya lisan hâlinde müebbeden tasallûb ettiği mısralardan ibaret olsaydı, **engüşt-i hatânın** en küçük bir işaretine bile bigâne olurdu.”

e.+i+hata.nın 31209

[=1]

ENHÂR: Ar. Nehirler:

“**Enhâr** söylen-ir bütün eşcâr söylen-ir”

e. 38833

[=1]

ENÎN: Ar. İneleme, inilti:

“(…) söylediğim mısralarda hürriyetin ve onun uğrunda vatandan ayrılmanın **enînleri** vardı.”

e.+leri 19301

[=1]

ENÎN-İ SÎNE: Ar.+Fars. İnleyen gönül:

“**Enînisîne.yi** gûş eyle-riz keman yer.ine”

e.+yi 38722

[=1]

ENÎS: Ar. Dost, arkadaş, yâr, hemdem:

“*Filhakika Ağa'dan, Hanımefendi'den, orada hepsinden ikram görüyordum. Onlara **enîs** ve mûnis olmuştum.*”

(e. 34629)

e. 21842

[=2]

ENÎS BEHÎÇ: Enis Behiç Koryürek, (d. 11 Mart 1891, İstanbul – ö. 18 Ekim 1949, Ankara), Şair: “O sıralarda Orhan Seyfî ve **Enis Behiç** gibi yeni Türk şiirinin mümessilleri, neşrettiğim derme çatma birkaç eserdeki lisânı ve zevki Ziya Gökalp'ın, bütün ayrılıklara rağmen, pek ziyade beğendiğini ve gençlere numune olarak gösterdiğini söylüyorlardı.”

e. 8584

[=1]

ENÎŞTE: Fars. Kadın akrabalarından birinin kocası: “Babamın arkadaşları Selânik Hükümet Konağı'nın bâzı genç mâmurları, an-asıl Selânikli olan **enîstemiz** Nail Bey'le onun gibi şehrin eşrafından birkaçı, bir de uzun firenk sakallı, zayıf, pür-gû, şen, mâruf avukatlardan Emanuel Karasu Efendi idi.”

(e.+miz 2468)

e.+si 2831, 9078, 10126, 12231

[=5]

ENKAZ: Ar. Yıkılan bir şeyin kalıntısı, yıkıntı: “Bu değişiklikler yüzünden Fâtih'in İstanbul'da bina ettiği ilk sarayın, kitaplarda okuduğumuz satırlardan başka bir hatırası kalmamış ve **enkazı** kaldı ise toprak altında kalmıştır.”

e. 10161

e.+dır 7566

e.+1 5373

e.+ından 7559, 32002

e.+ını 7511, 7681

e.+ıyla 7703

[=8]

ENLİ: *mec.* ***Enli boylu**: Uzun uzadıya, bütün ayrıntısıyla, geniş ve ayrıntılı olarak, etraflıca, uzun uzun:

“*Mademki kuvvetler müsavidir Kuvâ-yı Milliyye ile enli boylu bir pazarlığa girişilebilir.*”

e. 16005

[=1]

ENSÂL: Ar. Nesiller, soylar, kuşaklar:

“*Yok bir gel-en ensâl.i git-er gör-medeyim*”

e.+i 38337

[=1]

ENSE: Boynun arka kısmı:

“*Köprü başında bekleyen bir Bulgar jandarması yanına yaklaştı, bilmem niçin çocuğun ensesine bir tokat vurdu, bisikletten indirdi, çocuk ağlıyordu, jandarma bisikleti aldı.*”

(e.+sine 792)

“*Soğuk ay öp-tü beyaz ense.sini*”

(e.+sini 36968)

e.+den 21365, 29021

e.+leri 19887

e.+mde 311, 23496

e.+ne 30352

e.+sine 12815, 16728

[=10]

ENTÂRİ: Kadınların genellikle evde ve yatakta, erkeklerin eskiden evde, sokakta veya yatakta giydikleri kollu, çoğunlukla bol ve uzun giyecek:

“*Cemal Bey'in Üsküdar mutasarrıfı olduğunu, orada entariyle gezmeyi kaldırdığını Meşrutiyet'in ilk ıslahatından biri olarak işittim.*”

(e.+yle 11255)

“*Öbür entâri.dedir şimdi o not defter.i de*”

(e.+dedir 38945)

e.+de 38940

e.+siyle 1545

[=2]

ENTÂRİLİ: Entari giymiş olan:

“*Hâlit Bey, entarili, kürklü, söyleyişi, yiyişi, keyiflenişi ve muamele edişi ile avamdan olduğu pek belli, İttihat ve Terakki'ye ve daha doğru ve şümullü bir tabirle bütün inkılâp nesline dış bileyen bir menkûbdu.*”

e. 9263

[=1]

ENTRİKA: *İtal.* Bir amaca erişmek için kurulan gizli düzen, dolap, hileli tertip, desise, dalavere:

“*Bu entrika bir müddet, kulağı delik olan politikacı muhitlerde çalkandı.*”

(e. 10363)

e.+lar 15543

e.+lardan 10367

e.+ları 33278

e.+larından 35127

e.+larını 15201

e.+larıyla 5946

e.+sından 18628

[=8]

ENTRİKALI: Entrikası olan:

“*Gençtürklüğün fikirlerinden ziyâde entrikalı işlerinde koşuşurdu.*”

(e. 3831)

e. 9993

[=2]

ENVÂ: Ar. 1. Neviler, çeşitler, türler:

“*Kralların medfeni olan mahzene gelince somaki mermerin envândan vücûda getirilmiş sekiz köşelik bir mahzende dörder dörder ve üst üste sandukalarda Charles Quintden bugüne kadar bütün İspanya kralları gömülüdür.*”

(e.+ından 18906)

2. ***Envâ-yı edebiyeye**: Edebî türler:

“*Tiyatro diğer envâ-yı edebiyeye gibi okunan bir nevi' şiidir.*”

(e.+yı+edebiyeye 22281)

3. ***Envâ-ı nefis**: Çok hoş a giden çeşitte:

“*(...) Bir barakanın kapısında, Şehnâme'nin vezninde:*

Düyûn-ı umâmîyye me'murluğu

Bir tathicinin camunda:

Envâ-ı nefis tatlılar var.' (...)”

(e.+ı+nefis 29479)

e.+ı 28993

e.+ından 18892

e.+ını 26743

e.+ıyle 31449

[=6]

ENVÂÎ: Ar. Çeşitli: “*Birçok direkler de envâî kır çiçekleriyle donatılırdı.*”

e. 620

[=1]

ENVÂR-I KAMER: Ar. Ayın ışıkları:

“*Envârikamer çam.ların alt.ında müzeyyen*”

e. 39148

[=1]

ENVÂR-I TEHNIYET: Ar. Kutlama ışıkları:
“*Envârtehniyet saç-an ezhârhandefâm*”

e. 39174

[=1]

ENVER: Enver Paşa:

“*Ziya Bey Enver'i, en sert bir Müslüman taassubu ile seviyordu. Ne Sarıkamış ne de Arabistan cephesinin turfası ne Irak bozgunlukları ne iâşe ve ihtikâr rezaletleri, hiçbir şey, Ziya Bey'i bu imanında sarsmamıştı.*”
(e.+i 9567)

e. 2595, 2711, 2746, 3644, 9571, 9579, 9589, 10200, 10615, 10621

e.+e 2714, 2928

e.+i 2724, 9562, 9565, 10616

e.+in 2728, 2756, 10620, 10623

[=20]

ENVER PAŞA: İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucu ve önderleri arasında bulunmuş, 1913'te Bâb-ı Âli Baskını adı verilen askeri darbeyle cemiyetin iktidara gelmesini sağlamış, 1914'te Almanya ile askeri ittifaka önayak olarak Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesine öncülük etmiş, savaş yıllarında "Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili" sıfatıyla askeri politikayı yönetmiş olan devlet adamı ve asker:

“*Enver Paşa başka bir devlet teşkil etmek üzere uzak bir tarafa gitmişti. Hâsılı Sarıkamış bütün mânâsıyla tarihe karışmıştı.*”

(30064)

e. 3562, 9561, 9575, 30058, 30071

e.+nın 9580, 11424, 25167, 25367, 30082

e.+yı 2806

[=11]

EPEY: Az denmeyecek kadar, oldukça, hayli, epeyi, epeyce, epeyce:

“*Epey bir zamandan beri cihan yalnız başına hayatını kurtarmaya çalışan Türk milletinin cehdini gülünç değil, güzel görüyor ve muvaffak olmasını yalnız temenni değil, kaviyyen tahmin ediyor.*”

(e. 14940)

e. 7058, 7213, 7663, 9151, 9153, 9645, 9896, 9952, 10335, 10415, 11670, 12949, 14000, 14931, 15036, 15628, 15924, 20719, 24231, 24781, 31887, 32346, 33644, 34084

e.+ce 3058, 9048, 9625, 9788, 9886, 9993, 10439, 13367, 13499, 13538, 19902, 19908, 20251, 26297, 31535, 31590, 33372

e.+i 2140, 2507, 3883, 4160, 10717

[=46]

EPİLOGUE: Epilog. Edebî eserlerde sonuç bölümü:

“*Çünkü o işin bu safhası bir dramın ancak epilogue denen kısmıydı.*”

e. 26733

[=1]

EPİR: Yunanistan'ın önemli Arnavut nüfusu bulunan batı kesimi. [Günümüz Çameria bölgesidir. Çam Arnavut'larının ülkeden tamamen atılması amacı ile Çamerya Soykırımı gerçekleştirilmiş fakat Arnavutlar hâlen tamamen Çameria'dan atılamamıştır.]:

“*İşte o Arnavutların Mora ve Epir'de olanları bir asırdan beri tedricî tedricî Rumlaştılar, kayboldular.*”

(e.+de 13970)

e. 6294, 13934, 17874

e.+de 13961, 17330, 35541

e.+deki 13940

e.+i 15154, 26284, 35549, 35551, 35552

[=12]

EPİRLİ: Epir'den olan kimse: “*Eski mecliste Epirli politikacı bütün bir hizbin alkışlarıyla ayağa kalkar, alkışlarla yerine otururdu.*”

e. 13128

[=1]

EPİY: Epey. Oldukça fazla, bir hayli, az denemeyecek kadar: “*Victor Hugo'un kaba saba taraflarını aşmıştım. Asıl şiiri olan Asırların Masalı'nda epiy müddet kaldım.*”

(e. 2235)

e. 2351

e.+ce 1552, 1564, 1974, 1986

[=6]

ER: 1. Rütbesi olmayan asker, nefer:

“*İmdâd.a yıldırım gibi gel-miş bu harb er.i*”
(e.+i 38549)

2. Velî, ermiş, Allah'a manen yakın olan, Allah katında şefaati kabul edilen kimse:

“*Ceddîm Türk-i Türkân Hâce Ahmet Yesevî diye öğündüğü gibi, Horasan erlerinin soyundandır, dini bütün bir Türk'tür.*”
(e.+lerinin 7213)

e. 293, 21387, 27018, 27020, 36316, 37170,
37948, 38032

e.+i 543, 21303, 28549, 38598

e.+inden 16118

e.+ine 16920

e.+iydi 38591

e.+ler 23662

e.+leri 5132, 5165

e.+lerinden 37949

[=21]

ER-: 1. İstenen veya özlenen bir duruma, belli bir merhaleye ulaşmak, kavuşmak, nail olmak:

“Eyüb, bir sütçü köyü iken, fethin ruhanî hatıralarının etrafında, millî mimarînin bütün güzellikleriyle bezenmiş, zamanla genişledikçe genişlemiş, ölümü güzel gösteren nazirsiz bir ölüm şehri mertebesine **ermiştir**.”

(e.-miştir 5421)

“Rûh **er-er** varlık.ının zevk.ine duymak.la bu.nu”

(e.-er 36522)

2. Belli bir yere, bir noktaya varmak, vasıl olmak, erişmek:

“Fark.ında değil.dik gök.e **er-miş** ser.imiz”

(e.-miş 38206)

3. ***Aklı ermek**: Doğru düşünür olmak, iyiyi kötüden ayıracak yetenekte olmak:

“Devrin siyasiyatına **aklı erdiğini** hiçbir vesika ile bilmediğimiz Muallim Naci, arada sırada evliya sezişlerine benzeyen bir şâir sezişiyile, böyle günleri idrak edeceğimizi sezmiş gibi, basireti bağlı olanlara bir hidayet meş'alesi çekmiş:

Ayrılan millet ittihadından

Kessin ümmîdini muradından!

beytini bir nas kuvvetiyle söylemiş.”

(e.-diğini 12120)

4. ***Nihayete ermek**: Son bulmak, bitmek:

“İki günlük dostluğumuz **nihayete ermişti**.”

(e.-mişti 9311)

e.-di 4219, 28666

e.-diği 10170

e.-diğini 1913, 5858

e.-dik 37472

e.-dikleri 23119

e.-diler 36733

e.-diyse 36634

e.-eceğini 34631

e.-ecekmi 26770

e.-emediler 13632

e.-er 7705, 17780

e.-erdi 21326

e.-erler 35336

e.-erse 16147

e.-ince 36685

e.-ir 2924

e.-iyor 25495

e.-meden 36133, 38265

e.-medi 33295

e.-mek 9795, 15226, 16131, 32928

e.-mesi 24784

e.-mesini 24345

e.-mez 34916

e.-mezdi 34279

e.-miş 4059, 5367, 5808, 38276

e.-mişiz 14045

e.-mişler 38537

e.-miştiler 32964

e.-miştir 5416, 19794

e.-miyecektir 30918

e.-miyordu 75

e.-se 5460, 37708

e.-üp 38250

[=49]

ERASME: Desiderius Erasmus. (1466 – 1536, Basel, İsviçre) Filozof: “(...) uzun süren tahsillerinden sonra ilâhî Türkçeyi, Rumeli ve Anadolu'nun beyaz beldelerini daha hoş bularak vatanlarına dönemiyorlardı; bu dönemeyenler arasında Türkçeye Plutarque'ın eserlerini nakleden Fransız Amyot, meşhur **Erasmus**, Copernic, Montaigne ve Galile vardı.”

e. 6407

[=1]

ERBÂB: Ar. Bir işten iyi anlayan, o işte becerikli, usta, mahir olan kimse: “Bereket versin başka kafada birkaç kişi söz istediler, hükümetin imlâ meselesini ilim **erbabına** sormakla çok iyi hareket ettiğini söylediler.”

(e.+ına 28893)

“Sus-muş nefes **erbâb.ı** derûnney boş”

(e.+ı 38197)

e. 15513

e.+1+huzuz.a 21826, 30670

e.+1+iktidar.dan 17016

e.+1+istirahat.i 22096

e.+1+safa.nındır 28005

e.+ı+sanat.in 22540
e.+ı+zevk.ini 22120
e.+ını 34208
[=11]
ERBÂB-I DİL: *Ar.+Fars.* Gönül erbabı:
“*Hâtırlat-ır erbâbudil.in sîne.leri/
Yekdiğer.e akseyle-yen âyîne.leri*”
(*e.+in 38081*)
e.+e 38128
[=2]
ERBÂB-I GÜNEH: *Ar.* Günahkâr kimseler:
“*Gel-miş ve gel-enler bütün erbâbügüneh.den*”
e.+den 37982
[=1]
ERBÂB-I NEŞVE: *Ar.* Sarhoş kimseler:
“*Erbâbineşve mest git-er nâhudâ iç-er*”
e. 37630
[=1]
ERBÂB-I TEMÂŞA: *Ar.* Maddî ve manevî
âlemlerdeki ilâhî güzellikleri, Allah’ın
tecellîlerini seyretme ehli:
“*Erbâbitemâşâ.ya sehergâhibahârân*”
e.+ya 37535
[=1]
ERBÂB-I ZÂHİR: *Ar.* Sade dış yüzü görenler,
dinin sâdece şeklinde kalan kimseler:
“*Erbâbızâhir anla-yamazlar murâd.ımız*”
e. 37878
[=1]
ERBÂB-I ZEKÂ: *Ar.* Zekâ sahibi kimseler:
“*Erbâbizekâ riyâ.yı mezhep bil-di*”
e. 38103
[=1]
ERBÂB-I ZEVK: *Ar.* Hoşa giden bir şeyden
duyulan beğenme duygusuna sahip kimseler:
“*Erbâbizevk şî’r.imi her bâr söyle-sün*”
e. 37571
[=1]
ERCÜMEND: *Fars.* Şerefli, haysiyetli, itibarlı,
muhterem:
“*Yâ FahriKâinaat sen iyfâ et ecir.ini/
DîvânıKibriyâ.da bu Şark ercümend.inin*”
e.+inin 37527
[=1]
ERCÜMEND BEY: Yahya Kemal’in Karaçi’de
iken mektuplaştığı bir dostu:
“*Ercümend Bey'i görürseniz yazdığt mektuba
teşekkürlerimi ve işi için çalıştığımı söyleyiniz.*”

(*e.+i 20540*)
e.+in 20528
[=2]
ERDİR-: Ermesini sağlamak, ermiş, erişmiş
duruma getirmek:
“*Eserleri de meydandadır. Bu milleti siyâseten
değilse bile fikren selâmete erdirdiler.*”
(*e.-diler 24107*)
e.-ecek 15512
e.-emediği 17076
e.-ememiş 2999
e.-emiyordu 34051
e.-iyordu 33694
e.-mek 18162
e.-meleri 34047
e.-miş 6235
[=9]
EREN: *Erenler: Dervişler arasında hitap ve
selâm sözü olarak kullanılır:
“*Ömürün şu biten neşvesi tâm olsun erenler*”
(*e.+ler 37634*)
e.+ler 37635, 37637, 37639, 37641, 37643
[=6]
ERENKÖY: İstanbul’un Kadıköy ilçesinde bir
mahalle: “*Bir akşam Erenköyü’nde hâr bir
zaviyede bulunuyoruz.*”
(*e.+ünde 30441*)
e. 9264
e.+ünde 2753
[=3]
ERENKÖYÜ: İstanbul’un Kadıköy ilçesinde bir
mahalle:
“*Zan.nımca Erenköyü.nde artık/
Gör-mez felek öyle bir bahâr.ı*”
(*e.+nde 36867*)
e.+nde 36848
e.+ndeki 36252
[=3]
ERFURT DARÜLFÜNUNU: Erfurt
(Almanya’da bir şehir) Üniversitesi:
“*İşte o devirde, Erfurt Dârülfünûnu’nda
profesör olan şâir Schiller, İlyada’yı eline almış,
baştan sonuna kadar okumuş ve eserin aslını
anladıktan sonra, bütün âlimlerin hilâfında bir
hüküm vermiş: (...)*”
e.+nda 27687
[=1]
ERGANUN: *Fars.* Org denen çalgı:

“Bir **erganun** âhenk.i yayıl-makta derin.den”
e. 36037

[=1]

ERGANÛNÎ LAMARTİNE: Org çalan
Lamartine: “**Erganûnî Lamartine** ve lisantrâş
Thiophile Gautier gibi iki ilâhîyi Abdülmecid
şahane bir aşinalıkla bize âşinâ etti.”

e. 31808

[=1]

ERGASTULA: Lat. Antik Roma'da, genellikle
kölelerin ve bazen de tutuklu suçluların
konulduğu yeraltı yapısına verilen isim. [İşçi
olarak kölelerin çalıştırıldığı çiftliklerin içinde
sıklıkla bulunan bir yapıdır. Ergastula terim
olarak bazı küçük Roma hapisaneleri için de
kullanılırdı]:

“(…) esirlerin çalıştırıldığı yerde, **Ergastula'da**
çalışıyordu, sonra gece toprak üstünde talih
arkadaşları binlerce esirle yan yana, katı yürekli
muhafızların sert gözleri altında uyuyordu.”
(e.+da 17418)

e.+dan 17432

[=2]

ER GEÇ: Erken de olsa geç de olsa, neticede,
eninde sonunda:

“Bizde henüz idrak edilmemiş lâkin **er geç** idrak
edeceğimiz bu miyar, yalnız Refik Hâlit için
değil, bütün ediplerimiz için varittir.”

(e. 9334)

“**Er geç** o çemen toprak.ımızdan bit-ecek”
(e. 38309)

e. 1126, 1333, 1403, 4263, 4287, 4291, 8736,
9327, 9341, 11755, 12127, 13213, 13500,
15938, 16367, 16480, 17882, 17967, 21699,
21852, 24848, 25327, 25358, 28035, 33551

[=25]

ERGÖTZ: Alman şehir plânlamacısı:

“**Ergötz** diyor ki: ‘Bir şehrin inkişafı yalnız
ecnebi mütehassıslar eline bırakılamaz.’ (…)”
(e. 8093)

e. 8087

e.+e 8316

e.+ün 8068, 8244, 8260

[=6]

ERGUVAN: Fars. İki çenekliler sınıfının
baklagiller familyasından, eflâtun ile kırmızı
arası morumsu pembe renkte, çok güzel çiçekler
açan süs ağacı:

“Özlemem vakitini dağ dağ kızaran **erguvanın**”
e.+ın 36875

[=1]

ERGUVÂNÎ: Fars. Erguvan renginde olan.
[Erguvan rengi: Erguvan çiçeği rengi, parlak
morumsu pembe]:

“Muhibbimiz nisâî, bu beş kız mevkibine
erguvanî gözlerle baktı baktı baktı.”

e. 21497

[=1]

ERÎ-: 1. Isı etkisiyle daha akışkan hâle gelmek:
“Meriç kumsal adacıklarla parçalanmış, yazın
sıcağından erimiş bir nehir gibi akıyordu.”
(e. 809)

2. (Para için) Değer kaybetmek:

“Üç mezbûhâne saldırıştan, büsbütün boşalan
hazineden, gündün güne **eriyen** drahmiden,
kaybedilen birçok kandan sonra Yunanistan ne
ileriye ne de geriye bir adım atabiliyor.”

(e.-yen 17576)

e.-diler 6435

e.-miş 809

e.-yecek 31439

[=4]

ERÎKE-İ ÂLEM-PENÂH: Ar.+Fars. Âlemin
dayandığı taht:

“Câlis bu-dur **erîkeiâlempenâh.ına**”

e.+ına 37193

[=1]

ERİŞ-: ***Ahdine erişmek**: Bir hükümdarın
saltanat devrini görmek:

“Bu sözleri söyledikten sonra Selîm, Ahî
Çelebi'ye dönüyor, resmi veriyor:

“Sen dahi merhum **ahdine erişüp** onları
görmüşsün, gör! diyor. (…)”

e.-üp 25725

[=1]

ERİT-: 1. **mec.** Kendi varlığını hâkim kılarak bir
şeyin varlığını hissedilmeyecek duruma
getirmek, silip yok etmek:

“(…) sardığı İstanbul'u, oğlu Murad sarar, iki
defa salîb seferlerini **eritir**.”

(e.-ir 12505)

2. **mec.** Gitgide azaltıp yok olmasına sebep
olmak, ortadan kaldırmak:

“Loti cemâdı duyan, vâhimesinde **eriten**, akıbet,
sezebileceğimiz bir şekle sokan bir ressamdır.”

(e.-en 20950)

e.-en 30086

[=3]

ERKÂN: Ar. 1. Bir topluluğun başlıca kimseleri, ileri gelenler, devletin, ordunun sayılı kimseleri, üstler:

“1452'de bu genç hükümdar, bütün devlet **erkânıyla** ve donanma ile Gelibolu'dan Anadolu Hisarı'na geldi.”

(e.+iyle 4781)

2. ***Erkân-ı Harbiye**: Kumanda heyeti, kurmay heyeti:

“Binaenaleyh Yunan **erkân-ı harbiyesi** her ne yapıp yapıp önce, bu mağlûbiyetin lekesini silmek için çırpınıyor.”

(e.+i+harbiye.si 16099)

e. 12858, 33321, 33778

e.+ı 716, 4044, 4085, 10224, 21021, 26288, 34798

e.+i+harb 20043

e.+i+harbiye 10274

e.+i+harbiye.si 16087, 21006

e.+i+harbiye.sine 18217

e.+i+harp.i 15482

e.+i+matbuat.ı 22429

e.+ımız 25268

e.+ına 25916

e.+ından 10092, 25273, 25984, 35017

e.+ının 26105

[=26]

ERKEK: 1. Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dışısını dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dışının karşıt cinsi, er:

“Türbenin içinde yan yana iki mükemmel lâhid vardır. Biri kadın, biri de **erkek** lâhididir.”

(e. 421)

2. Yetişkin adam, bay, er kişi:

“Kadın **erkek** ve çocuk gönlü dolanlar yer yer”

(e. 35701)

3. ***Erkekçe**: Mertçe, yiğitçe:

“Bu köşk tam manâsıyla bir Müslüman Türk sarayını andırıyor. Güzel, lâkin eskiliği hiç mahsus değil. Harem ruhundan âri. Meclisleri de muharebeleri gibi **erkekçe** geçmiş olan Murâd-ı Râbi'in tam bir timsali.”

(e.+çe 6861)

e. 421, 462, 661, 1981, 3208, 6811, 7940, 11454, 11696, 13719, 13752, 16082, 16873, 16875, 19061, 19710, 19717, 20492, 21230,

21511, 21682, 22314, 22659, 23011, 23504, 23945, 25498, 26493, 31253, 31900, 31902, 36354, 37826, 38522

e.+e 423, 21233

e.+i 13224

e.+in 22516, 36565

e.+ini 13051, 13734

e.+iyle 21593

e.+ler 3210, 21669, 23009

e.+lerden 19714

e.+leri 21192, 33157

e.+lerimiz 21680, 21683, 31277

e.+lerimize 13079

e.+lerimizi 21507

e.+lerin 22296

e.+lerini 21186

e.+lerinin 13055, 30422

[=59]

ERKEKLİ: ***Erkekli kadınlı**: İçinde kadınların ve erkeklerin birlikte bulunduğu (toplantı, kalabalık vb.):

“Bunların arasında Cavit Bey'in en yakın ve mahrem dostları Kaptan Paşazade Mahmut Bey, Sait Paşa'nın damadı Nuri Bey, Devlet Efendi ve Hallaçyan Efendi ve **erkekli kadınlı** Lorando ailesi idi.”

(e. 11420)

e. 2640, 11372, 11410

[=3]

ERKEKLİK: Erkek olma durumu, recüliyet:

“Hiçbir şahısta **erkeklik** o kadar sevimli, zekâ o kadar temiz, neşe o kadar sâri hassalarla mezcedilmemiştir sanırım.”

(e. 10572)

e.+in 26491

[=2]

ERKEN: 1. Alışılmış veya kararlaştırılmış belli bir zamandan önce: “Sabah **erken** uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyumadım.”

(e. 7026)

2. Sabahın ilk saatlerinde:

“Nice bayram.ların sabâh **erken**/ Gök.ü top ses.leriyle gürle-rken”

(e. 35762)

e. 1436, 1443, 1954, 2805, 3007, 8328, 9789, 10037, 20621, 24571, 26040, 28357, 34387, 38137, 38232

e.+ce 19678

e.+den 13, 765
[=20]
ERKETE: *Rum*. Gözcü :
“*Tırnova'dan Turhala'ya, Turhala'dan
Yenişehir'e, Yenişehir'den Golos'a en sonra
Dömeke'ye kadar bir 'Erkete!' feryadı koptu.*”
e. 16732
[=1]
ERKETEIO: *Rum*. “Kahrolsun, yok olsun”
manasında kullanılan bir hakaret sözü:
“*Yüz yirmi bin kişilik bir ordu ile tutunan o
ordunun ilk saflarında zaman zaman fecî:
'Erketeo Türkos', 'Kato Venizelos!' sesleri
iştiliyor.*”
e. 14462
[=1]
ERMEEAAN: *Fars*. Armağan sözünün eski
metinlerde rastlanan asıl şekli:
“*Ref'et-ti ermeeaan.ını dergâhıvahdet.e*”
(e. +ını 37298)
e. 37195
[=2]
ERMENİ: Hint-Avrupa ailesinden,
Ermenistan'da yaşayan Hristiyan bir kavim ve
bu kavme mensup kimse: “*On yaşında bir
Rumeli çocuğuydum. İstanbul'u bilmiyordum.
Ermeni diye bir nevi reayamız olduğunu gaayet
mübhem bir malûmat olarak edinmiştim.*”
(e. 1219)
e. 1213, 1218, 1666, 1675, 1796, 2794, 3636,
3954, 3955, 4258, 4290, 4379, 4550, 8963,
10062, 10298, 11251, 11432, 11701, 11987,
13138, 13619, 14582, 15374, 15428, 17328,
18028, 21134, 21138, 26386, 26591, 27933,
32000
e.+den 19521
e.+ler 1217, 9045, 10064, 13087, 18752
e.+lere 4031, 15375, 26814
e.+lerin 9063
e.+lerinden 2644
e.+lerle 9092, 26987
e.+nin 3966, 10210
[=48]
ERMENİ KATOLİKLERİ: Katolikliğe mensup
Ermeniler:
“*Fakat Suriye'nin Rum ve Ermeni Katolikleri –
ki dâima burunlarını Şark Mes'alesi'ne sokarlar–
onlar efkâr-ı umûmiyeyi idlâl etdiler.*”

e. 23555
[=1]
ERMENİLİK: Bütün Ermenilerin meydana
getirdiği topluluk:
“*Ermeni meselesi Abdülhamîd'le Ermenilik
arasında bir mücâdeledir.*”
(e. 3957)
e.+e 10060
[=2]
ERMENİSTAN: Asya'da bir ülke:
“*Bu ordular sayesinde şarkta Ermenistan
muzafferiyetini kazandık ve garpta da
Yunanlıları mağlûp ettik.*”
(e. 12396)
e.+m 16843
[=2]
ERMENİSTAN KRALLIĞI: Ermeni Krallığı,
MÖ 190 ila MS 387 yılları arasında bağımsız
krallık, akabinde 428 yılına kadar Roma ve Pers
imparatorluklarına bağlı devlet olarak hüküm
sürmüştür. Hazar Denizi'nden Akdeniz'e
yayılmıştır. Başkenti günümüzde Türkiye
sınırları içerisinde kalan Diyarbakır iline bağlı
Silvan'dı:
“*Diogene Romanos, 1071'de, İmparatorluğun
himayesinde bulunan Ermenistan Krallığı'nı
korumak ve Selçuk Türklerini Anadolu
serhatlerinden kat'i bir darbe ile atmak için
büyük bir ordu ile İstanbul'dan Van'a doğru
hareket etti.*”
e.+nı 4544
[=1]
ERNEST RENAN: (d. 28 Şubat 1823 – ö. 2
Ekim 1892) Fransız filozof ve yazar:
“*Nanamı tanımasaydım Ernest Renan'ın
naklettiği Hazret-i İsa'yı ve Balzac'ın tavsir ettiği
Baba Gorio'yu iyi anlamazdım.*”
(e. +m 250)
e. 31793
e.+m 8673
[=3]
EROL BEYLER: Yahya Kemal'in dostlarından
biri:
“*Haldun ve Erol Beyler'e muhabbet ve
hürmetlerimi söyler misiniz?*”
e.+e 20653
[=1]

ERTE: Ertesi. Bir günün, haftanın, ayın, mevsimin, yılın ardından gelen (gün, hafta, ay, mevsim, yıl), ferdası:

“*Ertesi günün öğleye doğru olan saatlerini iple çekiordum.*”

(e.+si 1783)

“*SahrâyıÇaldıran.da gazâ var.dır erte.ye*”

(e.+ye 37204)

e.+si 600, 765, 1802, 2833, 2845, 2897, 6358, 8236, 8976, 8978, 8983, 9021, 9185, 9273, 10649, 10731, 11264, 11302, 13418, 20371, 24949, 25284, 30238, 30240, 32805, 32824, 33983, 33988, 34004, 34354, 34384, 34387, 34538, 34551, 35245

[=37]

ERTUĞRUL: [Ertuğrul Gazi]. Osmanlı Beyliği'nin kurucusu olan Osman Bey'in babası: “*Ertuğrul'un türbesini yıktıklarını duyanlar Küçük Asya'nın bütün dağlarından yavaş yavaş iniyor, Söğüt'e doğru yürüyor.*”

e.+un 14962

[=1]

ERTUĞRUL MUHSİN: Muhsin Ertuğrul (d. 28 Şubat 1892, İstanbul – ö. 29 Nisan 1979, İstanbul) Türk tiyatrocusu, yönetmen, oyuncu, yapımcı:

“*(...) Türkçede hayrânîye şayan bir Hamlet timsâli yaratan Ertuğrul Muhsin, Selim-i Sâlis'in o kadar mümtaz mümessili Nureddin Şefkati Bey'ler ve arkadaşları bu vazifeyi hiç şüphesiz, sanatın verdiği şevkle pek âdilâne yaparlar.*”

e. 31860

[=1]

ERTUĞRUL YATI: Osmanlı padişahlarının deniz gezileri için 1903'te İngiltere'nin Armstrong-Elswick tezgâhlarında yaptırılan yat: “*Abdülhak Hâmid'e hemen her sabah o lokantada tesadüf etmek zevkine nail olurdum. Bir sabah yine karşısında idim. Konuşurken, karşımızda lenger-endâz Ertuğrul Yatı'na birçok muş yaklaştı.*”

e.+na 12077

[=1]

ERVÂH: Ar. Ruhlar. *mec.* Karakter, yaratılış (sahipleri):

“*Cemiyet-i beşerîyyeye düşman değilim, fakat şu ve bu insanın ışıklı kafasını milyarlarca ham ervaha tercih ederim.*”

(e.+a 20201)

“*Ervâh.a pîşdâr ol-arak gir-di cennet.e*”

(e.+a 37300)

e. 37189, 37433, 37638, 38139

e.+1 35718, 37514

[=8]

ERVÂH-I MAKAAMAT: Ar. Ruhların makamları, mevkileri:

“*Cümle ervâhımakaamât açıl-ır arş.a kadar*”

e. 37649

[=1]

ERVAHLIK: Ruhluluk, karakterlilik:

“*Nazîfi eski lisandan ayırmaya kalkmak, bir müteceddide göre, ham ervahlık gibi bir şeydi yahut bunu ben böyle telâkki ediyordum*”

e. 8900

[=1]

ERZAK: Ar. Uzun müddet saklanabilen yiyecekler, zahire:

“*O küçük vatanperver cephesi darmadağın olduktan başka, top, tüfek, mitralyöz, cephane, araba, hayvan, erzak hâsılı ne varsa gitti.*”

(e. 18392)

e. 25512

[=2]

ERZİNCAN: Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“*Kars, Kazan'a hayli mesafede bir şehir ise de, Harb-i Umûmî ortasında Erzincan'da olan Kafkas cephemiz nev'inden, Kars vesairenin cihet itibariyle olsun, Kazan'a bir nisbeti vardı.*”

(e.+da 11113)

e.+a 10890, 10988

e.+dan 10891

[=4]

ERZURUM: Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki en büyük ili:

“*Edirne'den Adana'ya, Erzurum'a kadar Türk vatani ayrılmaz, kopmaz, parçalanmaz bir kütledir.*”

(e.+a 11869)

“*Erzurum Gazeli*”

(e. 37688)

e. 13850, 25833, 34749, 34753, 34760,
34766, 34772, 34775, 34778, 34782, 34783,
34800, 34810

e.+a 11870, 11914, 34747, 34748, 34762,
34763, 34768

e.+da 18622, 32165

e.+dan 14974, 16646, 18280, 18282

e.+un 20716

[=28]

ERZURUM KONGRESİ: 23 Temmuz – 7
Ağustos 1919 tarihleri arasında Erzurum'da
toplanan kongre:

“**Erzurum Kongresi'nden** sonra Türkleri, bir
çoban dağılmış sürülerini toplar gibi, küme
küme, yavaş yavaş, merhale merhale
toplamaştı.”

e.+nden 24576

[=1]

ERZURUMLU: Erzurum ilinden olan kimse:

“**Makarr-ı irfan İstanbul iken Türkçeyi, biri**
Erzurumlu ve biri **Urfalı** olan iki taşralı, yâni
Nefî ile Nâbî, başka bir hâle koydular.”

(e. 20724)

e. 29105

[=2]

ES-: (Hava için) Bir yönden bir yöne doğru
hissedilir şekilde hareket etmek:

“**Saray Guadarrama Dağı –Arapça Vadîü'l-**
Emâre yâhud Vadîü'l-A'mâra kelimesinden
muharref olsa gerek– eteğindedir. Kâin olduğu
saha sert rüzgârların estiği sarp bir tabiat,
insanı gayr-i ihtiyari ledünnî istiğrak içinde
bulunduran bir dağlar çerçevesidir.”

(e.-tiği 18889)

“**Vatan üst.ünde hürr es-en rüzgâr**”

(e.-en 35767)

e.-di 37220

e.-dikçe 38422

e.-en 834, 15868, 16751, 16548, 16560,
17447, 21297, 34932, 36069, 36121, 36746,
37087, 37578, 37704, 37896, 38834

e.-er 35999, 38137, 38635

e.-erken 37935

e.-ince 37900

e.-iyor 6251, 7975, 12210, 24334, 33205

e.-iyordu 7832, 9280, 16748, 35196

e.-mektedir 25457

e.-mesi 9610

e.-meye 4690, 24338

e.-meyen 37220

e.-miş 2458, 17040, 25686, 36233

e.-ti 9277

e.-tiği 2130, 7196, 11749, 18875, 34028,
35226

e.-tiğini 16538

e.-tiğini 33402

[=50]

ESAD EFENDİ: Vakanüvis:

“**Hulâsa yenileşmek bahsi hazırlanmış, ruhlara**
yayılmış bir felsefeden, bir edebiyattan
doğmamıştır. O kadar doğmamıştır ki Vak'a-i
Hayriyye'yi nakleden, o vaktin meşhur bir nâsiri
Vak'anüvis Es'ad Efendi'nin, ve nazımla tes'îd
eden o vaktin en büyük şâiri İzzet Molla'nın
nesir ve nazımlarına şöyle bir bakan kaari' anlar
ki, biz 1826'da edebî bir inkılâptan değil, onun
ihtiyâcını duymaktan bile fersah fersah uzaktık.”

e.+nin 33066

[=1]

ESAD PAŞA: Sakızlı Ahmed Esad Paşa. (1828,
Sakız Adası, Yunanistan-
1875, İzmir) Osmanlı devlet adamı.

[Abdülaziz'in saltanatında iki dönem
sadrızamlık yapmıştır. Darüşşafaka'nın
kurucularındandır. Sanat tarihçi Celal Esad
Arseven'in babasıdır]:

“**Önce Âli Paşa'nın ölümünden hal' vak'asına**
kadar, beş sene içinde gelen sadrızamları
gözden geçirelim: Mahmud Nedim Paşa, Midhat
Paşa, mütercim Rüştü Paşa, Esad Paşa, Şirvânî-
zâde Rüşdü Paşa, Hüseyin Avni Paşa, tekrar
Esad Paşa, tekrar Mahmud Nedim Paşa, tekrar
Mütercim Rüştü Paşa...”

(e. 35172)

e. 35173

[=2]

ESÂME: Ar. Adlar, isimler:

“**Devlet Rumeli'ye hâkimken Türk'ün esâmesi**
okunmazdı. Bilhassa Arnavud kardeşlerimizin
millî faziletleri dillerde standı.”

e.+lerini 23895

e.+si 1059

[=2]

ESÂRET: Ar. Kölelik, tutsaklık, esirlik:

“**Ah esaret ne fecî cilvelerin vardır!**”

(e. 3383)

e. 17332, 18482, 22610, 30371, 31646
e.+den 3388
e.+e 14687, 20776, 22376
e.+i 5003, 18009
e.+inden 17375
e.+leri 26747
e.+ten 31645

[=15]

ESÂRETLİ: Sonucu kölelik olan:

“(…) *esaret ve imha devrinin bitmesini bekler dururdu; o zaman görürdü ki esaretli bir sulh asla sulh değildir.*”

e. 17343

[=1]

ESAS: Ar. Bir şeyi meydana getiren ana unsur, asıl yapı, temel: “İyi yazmak edebiyatta *esastır*, ancak edebî değer yazı istidadından sonraki merhalelerdedir.”

(e. +tır 9332)

e. 5857, 7302, 9626, 9631, 15057, 15067, 15901, 15921, 16057, 18494, 19274, 22136, 23897, 25080, 26955, 26962, 27254, 32221

e.+ı 3743, 3969, 4227, 5440, 6363, 9841, 11273, 14015, 16054, 18831, 22388, 27162, 30001

e.+ından 64

e.+ını 20639, 30989

e.+ları 12748, 18846, 28443

e.+larını 18535, 23777, 23909, 25570

e.+larla 26858

e.+ta 4231

e.+tan 15874, 15906

e.+tır 15904, 32115

[=48]

ESÂSÂT: Ar. Esaslar:

“Halbuki sizin Tevhîd-i Efkâr'da bir seneden beri çıkan bu yazularınız İslâm akaidini ve *esâsâtını* baştan başa tahrif ediyor.”

(e. +ını 9460)

e. 23686

e.+a 15084

e.+ını 26328

[=4]

ESÂSEN: Ar. Esasında, gerçekte, aslında:

“Keder sevinçten daha derin görüldüğü için Fuzûlî, Nedim'den daha büyük görünür. Fakat bu fark esasen azdır.”

(e. 27968)

e. 5308, 9026, 9845, 10275, 10874, 15889, 19926, 21467, 22446, 27091, 29291, 29316, 29529, 29588, 32846

[=16]

ESÂS-I ÖMR: Ar. Ömrün temeli:

“İste-rsen *esâsiömr.ü* muhkem kılmak”

e.+ü 38294

[=1]

ESASLI: 1. Kendini kabul ettirecek güce, kuvvet veya meziyete sâhip:

“Ordunun *esaslı* bir kısmını ise Rumeli'den gelmiş olan Peçenek ve Oğuz Türkler teşkil ediyorlardı.”

(e. 4550)

2. Köklü, hakkıyla yapılan, hatalı, ciddi:

“*Esaslı* islâhat, mektep ticâret nedir anlamaz, ahâli için, Türkler için bir şey yapmaz, Türkler, Müslümanların en sâdik tebaası olduğu için bilhassa onlar umurunda değildir.”

(e. 26382)

e. 2274, 3738, 3760, 3771, 3871, 4145, 4548, 4682, 4897, 5179, 5343, 5489, 5964, 9705, 10040, 11291, 15873, 16668, 17705, 17936, 18629, 19111, 19794, 23232, 24091, 25211, 26372, 26847, 27390, 27514, 27700, 28552, 28580, 29596, 31657, 31861, 31892, 32001, 32291, 32650, 33015, 33033, 35089, 35166, 35484

[=45]

ESASSIZ: Aslı olmayan, gerçek dışı, doğru olmayan:

“Bu facianın durdurulması için bütün bütün siyasî imkânlarla baş vurmada evvel gösterdiğimiz tevekkül, bir taraftan İslâm'ın şiarına muhaliftir, bir taraftan da *esassızdır.*”

(e. +dır 15403)

e. 31658

[=2]

ESÂTİR: Ar. Tarih öncesi tanrıların efsaneli serüvenlerini anlatan ve bir topluluğun duygularını, anlayışını ve özlemlerini göstermesi bakımından değeri olan hikâyeler, mitoloji:

“(…) *esatirin* gökten ateşi çalan kahramanı gibi döneceğini tahayyül ediyordu.”

(e. +in 12953)

e.+deki 24378

e.+e 25902, 30536

e.+i 30528, 30533, 30537, 30538

e.+i+yunaniyan 30522
e.+in 12944, 30543
[=10]
ESÂTİZE: Ar. Üstatlar:
“Türk müverrihleri, münekkitleri, lisanşinasları, feylesofları, bir devirden bir devire geçtikçe daha ziyade yükselen bir **esâtize** silsilesi idi.”
(e. 6398)
e. 31734
e.+den 31990
e.+i+sanat 7777
e.+i+sanat.in 7765
[=5]
ESAT TARHANİ: Arnavut genci Avni Rüstem’in suikast düzenlediği kimse:
“Avni Rüstem tabancasını **Esat Tarhanî'nin** kafasına boşalıtığı gün Arnavut milletinin tarihi başladı.”
e.+nin 13929
[=1]
ESBAP/ESBAB: Ar. Sebepler:
“Bu eserler dâima büyük bir kâr temin etmezler, fakat **esbaba** istikbâli açarlar.”
(e.+a 22645)
e. 25939
e.+a 26320
e.+ı 16060
e.+ına 19212, 20206
e.+tan 14692
[=7]
ESCHYLE: (Elefsis, Yunanistan-Gela, Sicilya, İtalya) Oyun yazarı:
“Ben vatanperver **Eschyle'e**, derviş Yûnus Emre'ye, haydut François Villon'a, vezîr bendesi Nedim'e, ihtilalci Auguste Borbier'ye mezheplerinden mesleklerinde hesap sormam.”
e.+e 32522
[=1]
ESCORİAL: El Escorial. Madrid Özerk Bölgesi içinde, Sierra de Guadarrama dağının eteklerinde manastır, saray, kütüphane ve diğer bölümlerden oluşan, İspanya Kralı II. Felipe'nin ikâmetgâhı olarak kullanılmış dinî-kültürel yapı:
“**Escorial** Madrid'e bir buçuk saat mesafededir; yeni zamanların en karanlık ve en muammalı hükümdarı sayılan İkinci Philippe'in bizzat inşâ ettirdiği ve kendisine en hakîkî tasviri kadar benzeyen bir saraydır.”

(e. 18878)
e. 18887
e.+dan 18865
e.+in 18867
[=4]
ESEF: Ar. 1. ***Esef etmek**: Olmaması, yapılmaması gereken veya elden çıkan bir şey için üzölmek, acınmak, yerinmek, hayıflanmak, teessüf etmek:
“**Esef et-mez güneş.in şimdi ne.ler yık-tığına**”
(e. 35910)
2. [Üzöntü, kaygı, tasa]. ***Esef olunur ki**: Ne yazık ki:
“**Lâkin eseş olunur ki târih'deki meşiyeti yalnız iyi okumak ve iyi anlamaktan ibâretti.**”
(e. 35095)
[=2]
ESER: Ar. 1. Sarf edilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt:
“Kurtuba Camii muazzam bir eserdir, fakat yekpare değıl, mürekkep bir eserdir.”
(e.+dir 18926)
“Kimdi Bânî.si mi mîmâr.ı mı ulvî eser.in”
(e.+in 35679)
2. Kitap, telif: “Daha uzağına gitmeyelim şâirlerimiz arasında en çok eser sahibi olan Abdülhak Hâmid'in bütün kitaplarını ibtidâdan intihaya kadar, dikkatle birer birer okumuş kaç Hâmid-perest kari' vardır.”
(e. 19353)
3. Bir davranış, fikir veya olayın doğurduğu sonuç, yarattığı tesir, geride bıraktığı iz [Bu anlamda isim tamlamalarının ikinci ögesi durumundadır]: “**Lâkin Ulûm-ı Siyâsiyye'deki muvaffakiyetsizlik şâhidlerim söyliyeyeğı gibi sırf bir talihsizlik eseri idi.**”
(e.+i 20083)
4. ***Eser olmamak**: İzi görölmeyecek şekilde silinip gitmek, yok olmak:
“**O gülüş.ten bir eser yok yalnız**”
(e. 36926)
e. 781, 1332, 2081, 3166, 3693, 3694, 4129, 4828, 4858, 4907, 5382, 5390, 5500, 5588, 5623, 5631, 5644, 5646, 5659, 5691, 5760, 5941, 6469, 6770, 8099, 8190, 8192, 8193, 8197, 8211, 8930, 9075, 9364, 9674, 9894, 10503, 10518, 12296, 12344, 12348, 12850,

13080, 13083, 13692, 14325, 15463, 15845, 17659, 17844, 18559, 18578, 18993, 19171, 19338, 19552, 20094, 20259, 20286, 20416, 20747, 21739, 22005, 22085, 22130, 22451, 22463, 23709, 24839, 25400, 26003, 26005, 27680, 28120, 28350, 28406, 28630, 29496, 29903, 30198, 30388, 30581, 30882, 30883, 30887, 30888, 31055, 31126, 31138, 31165, 31637, 31694, 31802, 31834, 31845, 31892, 32081, 32240, 32350, 33887, 35788, 36085, 37950
e.+deki 8585
e.+den 9675, 31462
e.+di 821, 9359, 31058
e.+dir 419, 5715, 5718, 5719, 18911, 18912, 20047, 20958, 28517, 30548
e.+dirler 31139
e.+e 12452, 19332, 20310, 31960, 33161, 33162
e.+i 833, 1109, 2026, 2028, 2080, 2177, 2995, 3135, 4286, 4406, 4858, 5495, 5587, 5599, 5612, 5640, 5964, 6723, 6756, 8238, 9340, 9365, 10502, 11356, 12803, 12834, 13215, 13520, 14144, 14672, 15113, 15836, 15838, 17148, 17251, 17279, 18007, 19333, 19705, 20068, 20956, 20956, 21931, 21960, 21983, 22007, 22013, 23022, 23695, 23819, 24052, 25708, 26570, 27379, 27718, 27810, 28204, 28358, 28695, 29660, 30721, 30850, 31039, 31053, 31084, 31744, 31755, 31897, 32704, 33155, 33826
e.+i+hame.i+ahmedcevdet 29464
e.+i+himmat.i 22223
e.+i+kaza 10651
e.+i+tali.dir 12269
e.+i+tetebbu 21875
e.+idir 3281, 3957, 4468, 4481, 5543, 5626, 6061, 12347, 12354, 12782, 14320, 14978, 18316, 18463, 23022, 23361, 24931, 25397, 27380, 27680, 29635, 30873
e.+im 2048, 2173, 14297, 20254
e.+imi 20547
e.+imiz 7379
e.+imize 28588
e.+imizi 13090, 30043
e.+in 1951, 3048, 6728, 6750, 9675, 9823, 18996, 21019, 21877, 27376, 27678, 28121,

31126, 31139, 31165, 31170, 31674, 32048, 33079, 33160
e.+inde 4603, 26793, 27380, 27669, 27808, 30470, 32268
e.+indedir 31530
e.+inden 9082, 20964
e.+ine 2274, 6721, 17863, 21938, 22472
e.+ini 1359, 6619, 6748, 7614, 8359, 8727, 8792, 13077, 14749, 17175, 18536, 19508, 20281, 21055, 21916, 22300, 22427, 22516, 24084, 26543, 26808, 26828, 29652, 31276, 31409, 32105, 32945
e.+inin 1120, 6173, 12208, 18325, 20282, 23137, 27683, 32547
e.+inizdir 32348
e.+iydi 1112, 1114, 5853, 17093, 32347
e.+iyle 12339, 22513, 31703, 32683
e.+ler 828, 1298, 2079, 2154, 2340, 4817, 4893, 5557, 5565, 5734, 7435, 7437, 8239, 9308, 9668, 10504, 12325, 17688, 20047, 21921, 22135, 22445, 22635, 22639, 28127, 28132, 28705, 30032, 30824, 31040, 31044, 32026, 32846, 35797, 35978
e.+lerdedir 28370
e.+lerden 8201, 8204, 32945
e.+lerdi 5381
e.+lerdir 829, 21253, 22638
e.+lere 22634
e.+leri 1331, 1357, 5549, 5730, 8293, 9359, 9887, 11030, 12848, 13134, 19154, 19347, 21813, 24082, 24091, 27326, 27352, 27562, 27602, 27603, 28195, 28423, 28623, 29307, 30012, 30295, 30297, 30657, 30851, 31042, 31065, 31539, 32022, 32031, 32170, 32762
e.+leridir 5564
e.+lerimi 20243
e.+lerimiz 28835, 32152, 36391
e.+lerimize 28635
e.+lerimizi 17687, 26825
e.+lerimizin 19415, 27841, 28555
e.+lerin 1346, 5606, 6720, 19594, 22676, 23711, 27245, 27333, 28616, 30526, 31189, 31369, 32151, 33153
e.+lerinde 1594, 12850, 17186, 21171, 29562, 32242
e.+lerinden 2078, 5618, 5703, 27627, 31145, 31276
e.+lerine 5597, 8730, 22003, 31865

e.+lerini 5798, 5866, 6336, 6402, 6477, 7690, 12863, 14293, 18969, 19808, 22629, 23557, 24077, 24293, 24892, 28617, 28688, 29670, 30003, 30029, 31355, 31537, 31875, 32075, 32953
e.+lerinin 5628, 9531, 22170, 27834, 32169, 32173, 32365

e.+lerinize 32352
e.+leriyle 2338, 31407
e.+lerle 12327
e.+se 32356
[=472]

ESER-İ BÎ-MENEND: Ar.+Fars. Benzersiz, eşsiz eser:

“Hayrân.ı ol-du halk **eserîbîmenend.inin**”
e.+inin 37525
[=1]

ESER-İ KÎNE: Ar.+Fars. Kininin eseri:
“Ey çarh bu tahrîb **eserîkîne.ndir**”
e.+ndir 38394
[=1]

ESHÂB: Ar.Ashâb. 1. Peygamber Efendimiz (sav)’in sohbet arkadaşları:
“Mîmârîsi muntazam bir türbe idi. Kitabesinin ilk mısraını hatırlıyorum:
‘**Eshâbdan Zeyd ibni Erkanı olduğu mervî bu zât**’ Bu mısradan sonra kitabe devam ederdi.”
(e.+dan 716)

2. Sâhipler. ***Eshâb-ı hayır**: Hayır sahipleri:
“Bu atâyâyı Encümen-i Dâniş’e **eshâb-ı hayır** vakfeder ve mükâfat vakfın nâmını taşır.”
(e.+ı+hayır 22449)
e.+ı+huzuz.una 30536
[=3]

ESİR: Ar.1. Savaşta düşman eline düşen kimse, tutsak: “**Esir Jemînüs kim bilir Roma’nın hangi şehrinde esirdi, binlerce esirin içinde kaybolmuş, eti damgalanmış.**”
(e.+in 17414)

2. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir şeye aşırı derecede bağlı olan kimse:
“Yunanlılar ister harbe atılğan olsunlar ister harpten meyus, bugünkü zihniyetlerinin **esiridirler.**”
(e.+idirlen 14392)
“Dilbeste.yiz ahhâb.e **esîr.iz** yâr.e/
O.nlardır aç-an gönül.de binbir yâr.e”
(e.+iz 38051)

3. ***Esir etmek**: Düşmanı ele geçirmek:
“Haçlı Seferleri tarihini en yeni bir usûlde yazan müverrih Grousset, Haçlı Seferlerini kımlıdanan sebebin 1071’de Malazgirt’te Türk hakanı Alp Arslan’ın Bizans İmparatoru’nu ora da mağlûp edip **esir etmesi** olarak gösteriyor.”
(e. 4535)

4. ***Esiri olmak**: **mec.** Kendini kaptırıp müptelâ olmak, buyruğu altına girmek: “Gazetelerimizin gayr-i iradî, sırf Babîâlî Caddesi’nde gazetecilik an’anesinin körü körüne **esiri olarak** duçar olduğu bu gafletlerin çeşitleri, daima zararımıza olarak, bin bir türlüdür, saymakla tükenmez.”
(e.+i 15260)

5. ***Esir olmak**: Savaşta düşman eline düşmek:
“RomanosKayseri görmüşdün **esîr olduğu gün**”
(e. 38465)

e. 3912, 4554, 10957, 11651, 12485, 12737, 15293, 16107, 16484, 16520, 17321, 17322, 18268, 24264, 30879, 38482, 38487, 38516
e.+de 30903
e.+di 17402
e.+dir 15183, 30252
e.+i+harb 2864
e.+idir 22238
e.+idirlen 14381, 14401
e.+isiniz 15574
e.+iz 15205, 38632
e.+ken 17419
e.+le 17407
e.+lerden 22899
e.+lerin 17406, 17432
[=39]

ESİRGE:- 1. Korumak, himâye ve muhafaza etmek, siyânet etmek:

“Eğer şehremaneti Ardahan’da ve Allah **esirgesin**, Ardahan’ın uğradığı âfet İstanbul’da olsaydı şehremaneti bahisleri ile onulmazdık ve zelzelenin vurduğu vatandaşların ıstıraplarını iliklerimize kadar hissederek, mustarip olurduk.”
(e.-sin 24739)

2. Vermekten kaçınmak, vermemezlik etmek, diriğ etmek: “Milletin ketm-i nüfûs itiyadını, artık kötü bir itiyat gibi mütalâa edemeyiz, çünkü hudutlarımızın müdafaasına yetecek kadar asker verdiğini daima gördük, bugünse ırzını, malını, canını kurtaran Anadolu

Hükûmeti'nden hiçbir şeyini esirgemediği, varını, yoğunu hâhişle bezlettiği meydanda.”
(e.-mediği 15777)

3. ***Sözünü esirgememek**: Düşündüğünü olduğu gibi söylemek, karşıdaki kırılır endişesiyle susmamak, lâfını esirgememek: “*Dikbaşlı ve sözünü esirgemez bir insan olduğundan, bir polis komiserliğine olsun yükselmemiş, orada bir köşede, küçük bir kâtip kalmıştı.*”

(e.-mez 1319)

e.-di 28541

e.-medi 35448

e.-meyen 15744

e.-miş 22685

e.-sin 7672, 24724, 33794

[=9]

ESİR-İ RÜKÛD: Ar. Durgunluğun, durgun olmanın esareti:

“*Semâ esîrîrükûd.uyle mestüşî 'rengiz”*

e.+uyle 39260

[=1]

ESİRÎ: Esir maddesi gibi hissedilmesi, duyulması zor olan:

“*Hayyâm'ın yalnız fikirleri ve felsefesi anlaşılmağa Şark'ın o kadar esîrî olan şiirine nüfûz etmek mümkün olur mu?”*

(e. 28675)

e. 28669, 30896, 30949

[=3]

ESİR JEMİNÛS: Romalı esir:

“*Dün bir başıma Boğaziçi tepelerinde gezerken, nereden nereye, çocukluğumda okuduğum küçük bir manzumenin kahramanı Esir Jeminüs'ü hatırladım.*”

(e.+ü 17385)

e. 17399, 17401, 17419, 17432, 17512, 20079, 18573

e.+ün 17430, 17445, 18571, 20087

[=12]

ESKİ: 1. Geçmiş zamana ait olan:

“*Eski muharebelerde askere cetlerimiz yeşil bayraklarla, yeşil sarıklarla görünürdü.*”

(e. 16634)

“*Her ufuk.tan bu geliş eski sefer.lerdendir*”

(e. 35644)

2. Şimdikinden önce olan, önceki, sabık:

“*O gün eski Rumeli'nin son güzel günüydü.*”

(e. 16773)

3. Geçmiş zamanda yapılmış veya teşekkür etmiş olup bir devrin üslûbunu aksettiren, klasik bir değer kazanmış olan (sanat eseri):

“*Bu devirde yaşayan ihtiyar, orta yaşlı, genç vatandaşlar eski mûsikîmizin bestelerini Münir Nûreddin'den dinledikleri için talihlidirler.*”
(e. 19831)

“*Azerî Fuzûlî ile Osmanlı Nâilî-i Kadîm bir tek adam olsalardı eski şiirimizin zevkine doyamazdık.*”

(e. 19739)

“*Çok insan anla-yamaz eski mûsikî.mizden/ Ve o.ndan anla-mayan bir şey anla-maz biz.den*”
(e. 35986)

4. Zamanın etkisiyle veya kullanıla kullanıla yıpranmış, bozulmuş, yeniliğini kaybetmiş, köhne: “*Her günün saatlerini bir taraftan yüklendiği ağır mesûliyetli idarenin başında bir taraftan da merakla sarıldığı en eski kumaşların târih sırasıyla tasnîfiyle, İstanbul'daki eski binaların tamir projeleri ile yâhud da saray sandıklarından çıkan vesikaları okumakla geçirir.*”

(e. 19806)

“*Rum vezîr eski manastır.da et-erken secde*”
(e. 36080)

5. Şimdikinden önce olan, önceki, sabık:

“*Eski ikametgâhımı taht-ı isticâre alan yeni otelci pek münasebetsiz bir herif olduğundan çıkardığı haksız bir vesile yüzünden evi terke mecbur oldum.*”

(e. 19980)

e. 137, 233, 265, 285, 294, 302, 345, 387, 401, 403, 469, 530, 613, 665, 738, 763, 776, 783, 800, 819, 844, 844, 865, 868, 869, 869, 876, 878, 881, 903, 919, 921, 923, 929, 954, 1005, 1045, 1110, 1144, 1148, 1203, 1214, 1306, 1411, 1502, 1573, 1589, 1823, 1924, 1946, 1963, 1979, 2005, 2161, 2246, 2287, 2288, 2291, 2292, 2294, 2299, 2315, 2406, 2442, 2635, 2636, 2666, 2675, 2854, 3002, 3076, 3083, 3155, 3162, 3173, 3174, 3187, 3205, 3239, 3394, 3429, 3455, 3458, 3469, 3512, 3526, 3536, 3536, 3814, 3950, 4130, 4138, 4153, 4154, 4185, 4385, 4412, 4424, 4741, 4826, 4844, 4888, 4892, 4906, 4909, 4917, 4920, 4932, 4938, 4960, 5318, 5361, 5428, 5435, 5438, 5511, 5513, 5514, 5523,

5527, 5536, 5590, 5782, 5783, 5786, 5810,
5818, 5825, 5837, 6014, 6053, 6136, 6183,
6187, 6190, 6212, 6214, 6277, 6299, 6325,
6337, 6341, 6358, 6433, 6529, 6537, 6576,
6717, 6719, 6720, 6778, 6779, 6831, 6998,
7041, 7188, 7405, 7465, 7510, 7517, 7534,
7582, 7594, 7596, 7622, 7643, 7653, 7654,
7684, 7715, 7771, 7773, 7773, 7814, 7816,
7828, 7854, 7870, 7871, 7872, 7968, 7973,
8003, 8028, 8081, 8263, 8342, 8362, 8363,
8374, 8562, 8648, 8746, 8746, 8777, 8780,
8803, 8813, 8814, 8894, 9129, 9232, 9409,
9478, 9509, 9531, 9820, 9824, 9828, 9869,
9882, 9910, 10131, 10162, 10214, 10349,
10359, 10515, 10524, 10554, 10571, 10837,
10929, 10953, 11722, 11786, 11794, 11796,
11805, 11805, 11808, 11809, 11809, 11814,
11833, 11967, 11970, 11970, 11980, 12059,
12173, 12275, 12479, 12480, 12483, 12494,
12494, 12499, 12700, 12706, 12707, 12755,
12826, 12833, 12843, 12857, 12857, 12858,
12858, 12858, 12878, 12898, 12900, 12937,
12968, 12971, 12972, 12977, 12982, 13009,
13021, 13021, 13021, 13022, 13023, 13032,
13036, 13107, 13109, 13118, 13119, 13232,
13270, 13628, 13629, 13654, 13661, 13693,
13779, 13838, 13843, 13943, 14161, 14166,
14181, 14182, 14188, 14197, 14199, 14426,
14469, 14721, 14722, 14737, 14779, 14893,
14908, 14989, 15539, 15558, 15858, 16622,
16673, 16761, 16765, 17065, 17068, 17121,
17125, 17210, 17276, 17324, 17396, 17735,
18505, 18506, 18593, 18741, 18790, 18853,
18928, 18940, 18974, 19003, 19053, 19125,
19181, 19224, 19256, 19384, 19388, 19389,
19529, 19539, 19675, 19686, 19690, 19724,
19740, 19743, 19790, 19791, 19811, 19816,
19819, 19965, 20076, 20109, 20143, 20156,
20165, 20374, 20376, 20381, 20384, 20410,
20490, 20623, 20721, 20731, 20731, 20731,
20801, 20881, 20890, 21090, 21167, 21206,
21251, 21256, 21256, 21266, 21277, 21310,
21315, 21361, 21374, 21375, 21412, 21502,
21621, 21996, 21998, 21999, 22019, 22046,
22058, 22073, 22073, 22073, 22074, 22137,
22238, 22410, 22533, 22745, 22750, 22821,
22864, 22884, 22899, 22900, 22929, 22959,
23022, 23077, 23078, 23079, 23079, 23079,

23082, 23088, 23089, 23091, 23091, 23092,
23092, 23095, 23098, 23134, 23137, 23143,
23172, 23225, 23257, 23707, 23713, 23714,
23714, 23715, 23747, 23749, 23749, 23769,
23786, 23925, 24182, 24184, 24197, 24378,
25004, 25070, 25250, 25319, 25817, 25930,
26006, 26068, 26124, 26130, 26144, 26359,
26370, 26392, 26404, 26488, 26493, 26538,
26541, 26542, 26643, 26674, 26690, 26694,
26759, 26773, 26832, 26939, 26998, 27043,
27180, 27183, 27195, 27241, 27241, 27242,
27242, 27243, 27243, 27256, 27303, 27459,
27585, 27592, 27604, 27609, 27628, 27628,
27715, 27773, 27799, 27822, 27855, 27860,
27903, 27911, 27922, 27935, 27940, 28069,
28070, 28082, 28097, 28101, 28101, 28177,
28178, 28178, 28178, 28180, 28191, 28254,
28255, 28261, 28275, 28301, 28301, 28301,
28329, 28330, 28476, 28499, 28500, 28502,
28503, 28577, 28598, 28621, 28675, 28689,
28694, 28766, 28890, 28916, 28934, 28965,
28966, 28967, 28967, 28991, 29001, 29030,
29079, 29163, 29173, 29268, 29268, 29293,
29353, 29353, 29354, 29378, 29412, 29529,
29530, 29555, 29590, 29636, 29678, 29702,
29702, 29724, 29726, 29731, 29731, 30026,
30048, 30052, 30204, 30207, 30233, 30269,
30380, 30393, 30393, 30409, 30415, 30510,
31043, 31052, 31064, 31089, 31098, 31167,
31422, 31468, 31517, 31605, 31638, 31658,
31942, 31965, 32003, 32011, 32097, 32125,
32158, 32209, 32235, 32239, 32249, 32275,
32275, 32441, 32525, 32580, 32584, 32588,
32608, 32659, 32899, 32901, 32973, 33067,
33187, 33187, 33189, 33199, 33247, 33511,
33529, 33640, 33642, 34082, 34258, 34276,
34282, 34898, 34981, 35027, 35075, 35110,
35118, 35280, 35363, 35368, 35388, 35390,
35391, 35397, 35417, 35923, 35985, 36000,
36040, 36135, 36228, 36290, 36352, 36365,
36378, 36396, 36468, 36604, 36898, 37034,
37039, 37073, 37074, 37082, 37084, 37768,
37768, 37913, 37915, 37919, 38955, 39118
e.+den 767, 2934, 5544, 5757, 8140, 8308,
13818, 14553, 20381, 20607, 20873, 27420,
27727, 32253, 32654, 33434, 33645, 34307,
34427, 34521, 35482, 35533
e.+dir 27847, 29895, 38791

e.+ler 6485, 23071, 23715, 28305, 28856,
29253, 29679, 33435, 35758
e.+lerden 29052
e.+lere 19275, 27927
e.+leri 7825
e.+lerimizi 6671
e.+lerin 2009, 5341, 8207, 23109, 28284,
29009, 29658, 30229, 32405, 32581, 32903
e.+püskü 1607
e.+si 1004, 2122, 5729, 6747, 6979, 7552,
8913, 9209, 10532, 10959, 11558, 11639,
12719, 14087, 14255, 14468, 15780, 18133,
20377, 20715, 25838, 26461, 27902, 28580,
28763, 32304, 32717, 34183, 34673
e.+sinden 5816, 23270, 34170
e.+sine 4441
e.+sini 19255
e.+sinin 4904, 32250
e.+ye 9551, 23720, 32526
e.+yi 13019
[=772]

ESKİ-: 1. Üzerinden zaman geçmek:

“*Mamañih dün dediğimiz gibi, bir hafta sonra bu hâdise de eskiyecek yıpranacak, tamamıyla zail olacaktır.*”
(e.-yecek 14881)

2. Zaman etkisiyle yeniliğini, etkisini kaybetmek:

“*Çünkü şiirde lisan, zevk, fikir, mazmun, her şey eskir, yalnız aşk eskimez her dem tazedir.*”
(e.-mez 28041)

3. Üzerinden zaman geçtiği için artık rağbet görmez olmak, zamanı geçmek, modası geçmek:
“*İşte bir şiir ki eskimiyor, altın gibi değerini de, parlaklığını da muhafaza ediyor.*”

(e.-miyor 31252)
e.-mez 32522
e.-r 28031
e.-yen 15924
[=6]

ESKİ EDEBİYAT: Divan Edebiyatı:

“*Eski edebiyat baştan başa kavâide tabî olduğu için birinci sınıfa yükselenler o kaaidelerin imtihanından geçerek yükselirdi.*”
(e. 32132)

e.+mızın 32165
e.+ta 6018, 7444
[=4]

ESKİLİK: Eski olma durumu, eski olan şey veya kimsenin hâli:

“*Saraya yakın Mahmud Paşa Câmii müze olmuş. Onu da bir otel kumpanyası kaldırıp yerine büyük bir otel kurmak istiyor. Eskiliklerin değerini takdir eden yeni Bulgar mimarları manî oluyorlarmış, dediler.*”

(e.+lerin 3181)

e.+i 6853
e.+in 6721
e.+ine 22009
e.+ini 18930
e.+ler 768
e.+lerin 3180, 31413
e.+lerini 7806

[=8]

ESKİ MİZAN: Gazete adı:

“*Eski Mîzân muharriri, gazete diye çıkan yüzlerce varakpare arasında, üçüncü derecede bir muharrir gibi, kervana karıştı.*”

e. 9771

[=1]

ESKİMO: Eskimolar ya da İnuit ve Yupikler, Arktik bölgedeki dört ülkeye dağılmış olarak, Doğu Sibiryâ, Alaska, Kanada ve Grönland'da yaşayan ve Eskimo –Aleut dillerini konuşan Eskimo– Aleut dillerini konuşan Aleut halklarının en büyük grubunu oluşturan avcı ve toplayıcı halk:

“*Öyle sanırım ki bu aralık Eskimo kabileleri bile şiirle çok fazla meşgulseler bu bahisde mutlakaa vezin den başka farklarla iki fırkaya ayrılmış bir hâldedirler.*”

e. 29211

[=1]

ESKİ ROMA: Antik Roma, MÖ 9. yüzyılda İtalya Yarımadası'nda kurulan Roma şehir devletinden doğarak tüm Akdeniz'i çevreleyen imparatorluğun kurduğu medeniyetin adı:
“*Zannedirim ki yenileşmiş edebiyatımızın, nümüne olarak gördüğü en yakın Fransız eserlerinden kurtularak, Avrupa'nın tâ menbâlarına, yâni Eski Roma'ya ve eski Atina'ya kadar uzandığı ilk tecrübe bu devrededir. Ben, o vakit, bu anlaşmamızın, daha ziyâde şiir tarafı ile uğraşıyordum.*”

(e.+ya 27634)

e.+dan 4938

e.+lı+lar 21266
e.+nın 4909, 4963
e.+yı 4895
[=6]

ESKİ SARAY: Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'da 1454 yılında yaptırdığı ilk saray. [Topkapı Sarayı yapılmadan önce, şimdi İstanbul Üniversitesi merkez binasının bulunduğu sahada inşa edilmişti ve devlet buradan idare edilmekte idi. Kısa bir zaman sonra, Sarayburnu'nda Topkapı Sarayı inşa edilmiştir. Bu sebeple önceki saraya Eski Saray (Sarayı Atık), sonradan yapılan da Yeni Saray (Sarayı Cedîd) denmiştir. Eski Saray bugün ortadan kalkmıştır]:

"Kanunî Süleyman kendi namına bir cami yaptırmayı istediği zaman da Eski Saray'ın Haliç'e bakan arka sahası ayrılmış Süleymaniye, bütün mimarî manzumesiyle oraya kurulmuş.

Eski Saray bir defa daha küçülmüş."

(e. 5356)

e. 5337, 5351, 5367, 5550
e.+da 5363
e.+daki 30826
e.+dan 116
e.+ın 5346, 5350

[=10]

ESKİŞEHİR: Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde bir ili: *"Eskişehir'in, Afyonkarahisar'ın, Kars'ın genç askerleri siz bu kadar iki güzel şey için döğüşünüz!"*

(e.+in 6962)

e. 4642, 14860, 16097, 16803, 17615, 18395, 18412
e.+de 1865, 4644, 16170, 18215, 18398, 18415, 26567
e.+den 16778
e.+e 14802, 16099, 17304, 18395
e.+i 13559, 17784
e.+in 13416, 13893, 17642, 18299, 19310,
[=27]

ESKİŞEHİR MEYDAN MUHAREBESİ: [Kütahya-Eskişehir Muharebeleri], 10 Temmuz 1921 ile 24 Temmuz 1921 tarihleri arasında Yunanistan ile Ankara Hükûmeti ordusu arasında gerçekleşen muharebe. [Muharebeyi kaybeden Ankara Hükûmeti kuvvetleri Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmek zorunda kaldı.]:

"Bütün müverrihler müttefik olarak söylüyorlar ki Salıblılar Eskişehir Meydan Muharebesi'ni kaybetmek üzere iken bir talih eseri olarak kazanmışlardır."

e.+ni 26575

[=1]

ESKİT-: Yeniliğini kaybetmiş duruma getirmek: *"Yeni Türk ruhu derken bu 'yeni' kelimesini ne kadar eskittiğimizi düşündüm."*

e.-tiğimizi 17140

[=1]

ESKİ TÜRKÇE: Osmanlı Türkçesi:

"Çocukken İstanbul'un sur içinde ve sur dışında yatan evli yasını adlarıyla bilirdim. Onların yalnız adları içime yeşil bir nur gibi aksederdi. Ah o Eski Türkçe adlar ve lâkaplar! Öyle güzeldir ki, şehit yahut evliya, derviş yahut padişah, halkın mübarek gördüğü bir kişiyi, göze, yüzlerce sene âdeta canlı gösterirler."

(e. 7193)

e. 29179

e.+de 32337
e.+den 26169

[=2]

ESKİ TÜRKLER: Osmanlı bünyesindeki Türkler:

"Eski Türklerin ruhları ile yeni Türklerin ruhları arasındaki farkı anlamak isterseniz bu son asırda peyda olan semtlerle İstanbul içlerini mukayese ediniz. Medenileştikçe Müslümanlıktan çıktığımızı tabii ve hoş gören eblehler uzağa değil Balkan devletlerinin şehirlerine kadar götsinler."

(e.+in 7003)

e. 13822

e.+in 28318

[=2]

ESKİ YUNANCA: Grekçe veya Antik Yunan dili, Antik Yunanistan'da ve Doğu Akdeniz havzasında MÖ 9. yüzyıldan MS 6. yüzyıla kadar konuşulmuş olan ölü bir dil:

"Biz, Bizans İmparatorluğu'nun Eski Yunanca'yı millî dil olarak benimsemiş ve Ortodoks olan halkına 'Rum' demişiz; hâlâ da demekteyiz."

(e.+yı 4959)

e.+dan 4924

e.+nın 4919

[=3]

ESKİ ZAĞRA: Bulgaristan'ın Eski Zağra ilinin idarî merkezi olan bir şehir. [Bölgenin ekonomik merkezi olmasının yanında Bulgaristan'ın altıncı büyük şehridir. Osmanlı döneminde nüfusun büyük çoğunluğu Türk olan şehirde günümüzde 15000'e yakın Türk yaşamaktadır.]:

“Zağra müftüsü Râcî Efendi doksan üçde, General Gorfo'nun Eski Zağra'ya ilk defa nasıl girdiğini Müslümanların çoluk çocuk, kadın, ihtiyar nasıl kesildiklerini, sonra Süleyman Paşa ordusunun melekü's-siyâne gibi yetişip **Eski Zağra'yı** nasıl kurtardığını, Müslümanların cehennemi bir matemden birden bire delice bir sevince nasıl geçtiklerini, mağlûbiyetten sonra da ikinci ve son felâketi, İstanbul'a doğru o acıklı hicreti bütün sahneleriyle naklediyordu.” (e. +yı 3042)

e. 3024

e.+dan 3053

e.+ya 3038, 3049

[=5]

ESLÂF: Ar. Bizden öncekiler, bizden evvel geçmiş kimseler, eskiler: “Rachel kendi tarzının nasıl hârikası ise Sarah da öyle kendi san'atının en mucize-nümâ mümessilidir. Hattâ onda **eslâfına** hiç ma'kes olmayan bir kuvvet vardı.” (e. +ına 22606)

“Eslâf kapıl-dıkça güzel.den güzel.e”

(e. 38046)

e. 37516

e.+ı 25905

e.+ının 22773

[=3]

ESLİHÂ: Ar. Silâhlar:

“Hele o aralık bir sinema şeridi vardı ki Rumlar seyrettikçe çıldırmuşçasına alkışlıyorlardı: Bu sinema şeridi, Kavala'dan fırkasını bütün **eslihasıyla** beraber Alman ve Bulgarlara teslim edip Almanlar tarafından kemâl-i debdebe ile Almanya'ya götürülen ve oradaki garlarda, caddelerde alkışlanan bir Yunan generalini, serencâmının bütün safahatıyla gösteriyordu.”

e.+sıyla 12255

[=1]

ESLİHÂ-İ BÎ-ŞÜMÂR: Sayısız silâhlar:

“Gavgaa.ya sal-dı **eslihaibîşümâr.ını**”

e.+ını 37258

[=1]

ESMÂR: Ar. Meyveler, semereler. ***Esmâr-ı memleket**: Memleket meyveleri:

“Mîmâr-ı san'at eylemiş îmâr-ı memleket;/ Olmuşdu lü'lü ü güher **esmâr-ı memleket**”

e.+ı+memleket 31009

[=1]

ESMER: Ar. Teni ve saçları karaya çalan, koyu buğday rengi olan (kimse), yağız:

“Refik Hâlî'ti o yazıhanede, karşımda buldum. İnce yapılı, **esmer**, papağan burunlu, sahte tavırlarla alaycı edaları iyi mezcetmiş, kalın sesli bir gençti.”

(e. 9251)

e. 908, 1667, 1735, 4077, 18899, 21637, 35320

[=8]

ESNÂ: Ar. Bir işin yapıldığı an, sıra:

“Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri **esnasında** Trakya'da bulunan Türkler de kendi ırklarından bu kuvvete karşı mukavemet etmemiş, aksine, yardımda bulunmuşlardır.”

(e. +sında 4746)

e.+sında 2681, 4734, 4745, 5142, 5257, 10468, 10494, 13402, 14631, 23613, 23625, 25173, 25201, 30054, 30081, 32322, 32854, 34223, 34602, 34895, 35048

e.+sındaki 13510

[=22]

ESNAF: Ar. Küçük sermaye ve zanaat sahibi: “Namık Kemal'i bilâkis vezirinden hademesine kadar bütün bir devlet şebekesi, eşrafından **esnafına** kadar bütün bir ümmet ittifakla seviyordu.”

(e. +ına 11796)

e. 11974, 15927, 15928, 23892, 26339, 31399

e.+ının 1045

e.+tan 390

[=9]

ESNE-: Uykulu, sıkıntılı veya yorgunluk duyulan bir anda ağzı genişçe açarak soluk alıp vermek: “Şark güneşi altında **esneyen** biz fâniler sıkıntılarımızda daha masumuz.”

(e.-yen 6459)

“Bir arslan **esne-yor** gibi engin vakar ise”

(e.-yor 36451)

e.-yerek 24433

[=3]

ESPERANTOCU: Polonyalı doktor L. Zamenhof tarafından bütün milletlerce kullanılmak için 1887'de hazırlanmış, dil bilgisi on altı kurala dayanan bir yapma dilin savunucusu: “Bütün ömründe bir cereyanın arkasından koşan insanlara, meselâ sulh kongreleri peşinden payitaht payitaht dolaşan ve passifiste diye yâd edilen kimi süpürge sakallı, kimi Alman gözlüklü birçok tatsız hatiplere, yine bu neviden **esperantoculara**, kü'ül aleyhdarlarına, (...) hâsûl dinlerin tevhidî vaizlerine idealist diyorlar.”

e.+lara 11074

[=1]

ESPRİ: Fr. Bir eser, söz veya davranışın taşıdığı ince ve derin anlam:

“Frenk'in gözleriyle şiirimizin künhüne bakmağa alıştıkça, Frenk lügatlerini de kullanmak zarurî oldu. Bizde yeni lirizm, **esprî** yahut da sembolizm değil, bilâkis edebiyatın bu kıymetlerini takdîr eden görüşür.”

e. 27920

[=1]

ESRÂR: Ar. 1. Yahya Kemal'in bir dönem kullandığı mahlas: “Selanik idâdîsi'nde şiirle iştihaal ettiğim, şâyi'di; o zaman kullandığım **Esrar** mahlasını bütün talebe bilirdi.”

(e. 2088)

2. [Gizli olan, herkesçe bilinmeyen şeyler, herkese açık olmayan gizlilikler, sırlar].

“Deryâyı dinle gör nice **esrâr** söylenür”

(e. 37683)

3. ***Esrar perdesi**: Bir şeyi örten gizlilik:

“Zavallılar ağlaşırken, âdeta bu birkaç aylık **esrar perdesinin** kalktığından biraz müteselli oldular.”

(e. 10734)

e. 38835

e.+1 34364, 35781

e.+1+ahenk.e 29326

e.+1+ilahiyye 7231

e.+ina 6785

e.+ıyla 10539

[=11]

ESRAR DEDE: (1748-1797) Divân Edebiyatı şairi: “Zaten bir divan bu mücevher gibi parıldayan –Fuzûlî'de ve Nedim'de görüldüğü

gibi– yüzlerce mısradan yahut da **Esrar Dede'de** görüldüğü gibi dört beş mısradan ibaretti.”

e. 8373

[=1]

ESRÂRENGİZ: Ar. Sırlı, gizli, esrar dolu, esrarlı, gizemli:

“**Esrarengiz** davetnamelerini muallimlik ettiğim Dârüşşafaka'da aldım ve gittim.”

(e. 8958)

e. 2607, 3821, 9733, 9972, 11461, 16580, 16698, 17283, 21640, 22056, 22370, 22818, 28819, 28834, 31382

[=16]

ESRÂR-I EZEL: Ar. Ezel sırları:

“**Esrârîezel** ki saklı sen.den ben.den”

e. 38354

[=1]

ESRÂR-I NAZM: Ar. Şiirin sırları:

“**Esrârınazm.ı** şerhet-emez aklidünyevî”

e.+1 37568

[=1]

ESRARLAŞTIR-: Gizemli, sırlı hâle getirmek:

“Halet Efendi'nin katli üzerinden yüz yirmi sene geçti. Yeni çıkan vesikalar bu vak'ayı bir taraftan aydınlatıyor, bir taraftan daha ziyâde **esrarlaştırıyor.**”

e.-ıyor 26134

[=1]

ESRARLI: Sırlarla dolu, açık ve net olmayıp gizli ve akıl erdirilemeyen tarafları bulunan, bilinmeyen, gizemli, sırlı:

“Kaza ve kaderin **esrarlı** bir hükmü, Türklüğü Bizans'ın ve rasetine asırlarca sevk etmiştir.”

(e. 4487)

e. 4486, 6620, 16799, 18358, 26709, 26728, 32559

[=7]

ESTERGON: Macaristan'ın başkenti

Budapeşte'nin 60 km kuzey batısında Tuna nehri kıyısında yer alan kale: “Macaristan'da bir buçuk asrı tecâvüz eden hükümranlığımız esnasında bizim Avrupa'daki tabii serhaddimiz taayyün etmişti. Bu serhad **Estergon'du.**”

(e.+du 25183)

e.+un 25176

[=2]

ESTİR-: ***Rüzgar estirmek**: Kuvvetli bir etki sahibi olmak:

“Hava Yunan neşriyatının imtiyazında bir sahaydı, **rüzgârları** Yunanlılar **estiriyordu.**”
(e.-iyordu 12416)

e.-di 12207

[=2]

ESVAP/ESVAB: Ar. Giyecek, elbise:

“Gelip geçen halkın **esvapları** soluk, vücudları bücür, hâl ü şanları zibidi görünüyordu.”
(e.+ları 2547)

“Gör-düm ön saf.ta otur-muş nefer **esvap.lı** biri”
(e.+lı 35676)

e. 28256, 28257, 31529, 31811, 35330

e.+a 31464

e.+ı 844, 33643

e.+ıyle 31541

e.+ıma 6542

e.+lar 963, 8133, 12858

e.+ları 628, 629, 3259, 19683

e.+larından 29022

[=20]

ESVÂB-I BENEFSÊ: Ar.+Fars. Menekşenin elbisesi:

“**Esvâb.lı benefşe.nin** ne dem renk.e dal-ar”

e.+nin 38378

[=1]

ESVAPÇİBAŞI: Hükümdarın ve saraydakilerin giyim işleriyle görevli olan esvapçılardan başı,

seresvâbî: “Muhasaraya dair en canlı hatıraları bırakan –Kayser’in **esvapçıbaşısı** ve öteden beri saray adamı– Phrantzes, bu üç günlük istirahatın ne kadar mehîb bir sükût olduğunu ve Bizanslılara ne kadar şêâmetli göründüğünü ne tesirli bir lisanla anlatır.”

e.+sı 5225

[=1]

ESVAPLI: Kıyafetli:

“Gemici **esvaplı**, kısa pantolonlu, başı açık Türk çocukları el ele vermişler küme küme geçiyorlar, arada sırada duruyorlar, fişenkler patlatıyorlar, gülüşüyorlar, koşuyorlardı.”

(e. 7918)

e. 23945, 31650

[=3]

ESVÂT: Ar. Sesler, sedalar: “Sordum, son senelerin en ber-güzide eseri, bir kitâb-ı nesir, dedi. Memdûh Paşanın **Esvât-ı Sudûr'ı** idi.”

e.+ı+sudur.ı 22014

[=1]

EŞ: Nitelikleri bakımından denk değerde, tam benzeri, aynı: “Burundan Marmara sahiline baktım. Bu saha da, berikinin mutantan bir **eşi.**”
(e.+ı 6534)

e.+dir 20796

[=2]

EŞ'AR: Ar. Şiirler: “Nîran, Aks-i Sadâ, Safahât-ı Kalb **eş'ârını** yazan bu büyük kadın, en muvakkar bir aile sâhibesi, çocuklarına düşkün, en güzide bir vâlîde idi.”

(e.+ını 31277)

“**Eş'ar** başka şey.miş ÂşıkKerem.den evvel”
(e. 38840)

[=1]

EŞ'AR-I ZİYA: Ziya Paşa'nın şiir kitabı:

“Ziya Paşa'nın *Terkîb-i Bend'i* ve *Tercî-i Bend'i* ile **Eş'âr-ı Ziya** diye ilk ve kötü basılmış dîvânı, Abdülhak Hâmîd'in *Makber'i*, (...) onbeş yaşındaki şiir kâinatının çerçevesini teşkil ediyordu.”

e. 2022

[=1]

EŞCÂR: Ar. Ağaçlar:

“*Enhâr söylen-ir bütün eşcâr söylen-ir*”
(e. 38833)

e. 37681

[=2]

EŞEK: Tek parmaklılardan, uzun kulaklı, attan küçük binek ve yük hayvanı, merkep: “Türkçeden herkesi bi-hakkın soğutan bu zavallılar şiirin nasıl olduğunu tarif edecekler de, genç istidat sahipleri bu tariflere göre şiir söyleyecekler, bu da şiir olacak! Böyle rehberlerle yola çıkılır mı? **Eşekler** deve katarlarının önünde rehberlik edebilirler, lâkin arkadan gelenler devedir, şâir değildir.”

e.+ler 32459

[=1]

EŞHAS: Ar. Kişiler, şahıslar, kimseler:

“**Eşhas** değişebilir. Türk milletinin müdafaa vekillerine verdiği vekâlet değişemez.”

(e. 14823)

e. 15047, 15648

e.+dandır 3879

e.+ını 30884

e.+la 30895

e.+tan 30892

[=7]

EŞİK: Başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını:
“Nitekim Halet Efendi bu cinstendi. Devleti
elinde bulundurduğu günlerde kellesini kimseye
vermezdi. Bu muhaldî. Lakin devrildikten sonra,
ölümün **eşiğinde** bile kendini sürdüren Pâdişâh'a
ter döktürüyordu.”

(e.+inde 26182)

e.+e 31116

e.+inden 31116

[=3]

EŞKÂL: Ar. Bir kimsenin tanınmasını sağlayan
dış görünüşü: “(...) demek ki bu mecmuaların
birçoğu ayrı ayrı heba olup gideceklerine bir
araya gelseler, musavver, renkli, **eşkâli** zengin,
mündericâtı daha mükemmel çocuk mecmuaları
vücûda gelir.”

(e.+i 30610)

e.+i 21761

[=2]

EŞK: Fars. Göz yaşı:

“Çemen.de **eşk** ile sahbâ misâlicû dökül-ür”

e. 37705

[=1]

EŞKIYA: Ar. Şehir dışında dağlarda yol kesen
hırsızlar, şakiler, haydutlar; haydut, soyguncu,
çeteci: “Bütün Fransa'da binlerce **eşkiya** çetesi
ortalığı kasıp kavuruyor.”

(e. 25520)

e. 12512, 16014

e.+sından 34692

[=4]

EŞK-İ FİRÂK: Fars.+Ar. Ayrılık göz yaşı:

“Dol-dukça dol-du göz.leri **eşkîfirâk** ile”

e. 37295

[=1]

EŞKPUS: İranlı şâir Firdevsî'nin yazdığı
Şehnâme'nin kahramanlarından biri:

“(...) onun hafif ve tatlı bir yağmur ahengini:
'Küçük, muttarid, muhteriz, darbeler kafeslerde,
camlarda, pür-ihtizâz...' tarzında anlatmak için
kullandığı vezni Firdevsi, Şehnâme'de, Rüstem'le
Eşkpus'un güreşini anlatmak için kullanmış.”

e.+un 29500

[=1]

EŞRAF: Ar. İleri gelenler, şerefli, itibarlı
kimseler, âyan: “Selâmlıkta, minderlere, sıra ile
komşulardan, **eşraftan**, hacı ve hocalardan
birçok misafîr dizilmişti.”

(e.+tan 466)

e. 1028, 1936

e.+ı 1027, 1124, 8129

e.+ına 1420

e.+ından 552, 951, 1977, 2467, 11787, 35080

e.+ıyle 34778

e.+tan 1417, 80

[=16]

EŞRAFZÂDE: İleri gelenlerin, itibarlı
kimselerin çocuğu/oğlu:

“O vakit, Selânik'de orta veya küçük dereceli
me'murlardan fakat kimi **eşrafzâde**, kimi de edeb
ve iktidarı ile tanınmış bir havas zümresi vardı.”
(e. 1255)

e.+leriyle 34778

[=2]

EŞREF-İ RUMÎ: Eşrefoğlu Abdullah Rûmî (ö.
1469), Türk şair, mutasavvıf:

“Selçuk hükümdarı 'Sultân-ı Rum' diye
anılıyordu. Halk arasında 'Rumeli' ve
'Rumelleri' tabiri geçiyordu. Celâleddîn-i Rumî,
Eşref-i Rumî isimleri birer misaldir.”

e. 4968

[=1]

EŞREF HANIM: Yahya Kemal'in annesinin
yakın arkadaşlarından Üsküplü bir hanım:

“**Eşref Hanım**, Üsküp'ün mâruf beylerinden
birinin kızıydı; **Eşref Hanım**, annemin çok
samîmi dostu ve arkadaşıydı.”

(e. 1429, 1424)

e.+ın 1426

[=3]

EŞREFOĞLU: Eşref-i Rumi:

“Yûnus Emre'den, **Eşref Oğlu'na**, Âşık Ömer'e,
Derdli'ye kadar bütün halk şâirlerinin aruzdan
manzumeleri var.”

e.+na 29252

[=1]

EŞREFOĞLU RUMÎ: Eşref-i Rumi: “Hâtâ
Eşrefoğlu Rumî de Romalı Eşref demektir.”
(r. 27015)

e. 4965

[=2]

[=1]

EŞREF PAŞA: Üsküp'ün ileri gelenlerinden bir
kimse: “Redîfe Hanım'ın zevci Şeyh Sâdeddin
Efendi güzide bir zattu; o zaman Üsküp'de
yaşayan Bursalı Tâhir Bey gibi, **Eşref Paşa** gibi

fâzıllarla görüşürdü, onlarla tasavvufdan ve edebiyattan bahsederdi.”

e. 1996

[=1]

EŞSİZ: Eşi ve benzeri olmayan, görülmemiş, müstesna, emsalsiz, yektâ: *“Bu ordu 1396'da, Tuna kenarında, Niğbolu'da Yıldırım Bâyezid'in eşsiz bir muzafferiyeti ile tarumar edildi.”*

(e. 4721)

“Eşsiz Boğaz Şerefli hayâl.in derin.dedir”

(e. 36159)

e. 3518, 19809, 39063

[=5]

EŞYA: Ar. Yiyecek ve içecek dışında insan için gerekli olan her türlü şey, nesnelere:

“Annem Üsküb'den, evinden, eşyasından, güç bâlâ ile kurduğu yuvasından ayrılmak istemiyordu.”

(e.+sından 70)

e. 6719, 7580, 12054, 12058, 17507, 21247, 21253

e.+larımızı 7584

e.+m 22744

e.+mı 1534, 1641, 2548, 26050

e.+mız 86

e.+nın 17665, 30827

e.+sı 79, 9917, 10784, 11139, 21255, 21267, 30438, 30826

e.+sına 2350

e.+sından 781

e.+sını 73, 2622

e.+sının 77, 7582

e.+yı 1006, 17659

[=33]

EŞYASIZ: Eşyası olmayan:

“O çıkış da sayfiyeye gider gibi, o kadar hüremetsizce, o kadar çabuk olmuş ki saray, döşemesiz, eşyasız tamtakır kalmış.”

(e. 6844)

e. 25659

[=2]

ET: İnsan ve hayvan vücudunun kas ve yağdan meydana gelen, kemikle deri arasında bulunan kısmı:

“Kurt, etine, kabzasına kadar saplı duran bıçaklarla çömelmiş kanlar içinde avcılara bir bakıyor.”

(e.+ine 13736)

“Hem büyük yurtu kuran hem koruyan kudretimiz/ Her zaman varlık.ımız hem kan.ımız hem et.imiz/ Vatan.in hem yaşa-yan vâris.i hem sâhib.i o (e.+imiz 35685)

e. 6050, 26393, 31229

e.+e 32889

e.+i 472, 13467, 14265, 17402, 19890, 19891, 26166, 34543

e.+imiz 39110

e.+inde 16541

e.+inden 185, 16132

e.+ine 16339

e.+iyle 22126

e.+lerine 16833

[=25]

ET-: Türkçede birçok kelimenin sonuna gelerek birleşik fiiller teşkil eden, sonuna geldiği kelimeye göre değişik fonksiyonları olan, geçişli veya geçişsiz fiiller, ayrıca çeşitli deyimler yapan fiil: *“Zaten insan tarihe biraz dikkatli bir bakışla baksa görmez mi ki o saltanat iki buçuk asır evvel Viyana'da mağlûp olduktan sonra merhale merhale dayandı, lâkin en vâsi hudutlarını bir türlü koruyamadı, düşman istilâsı gele gele en sonra Osmanlı'nın mezarına, bu devletin ilk teşekkül ettiği ovaya kadar geldi ve bugün orada tekrar doğdu.”*

(e.-tiği 13038)

“Tenvîr et-er ufuk.ları bir necmihoşgüzâr”
(e.-er 39215)

e. 10197, 35586, 36783, 36784, 37526, 37631, 38024, 38041, 38056, 38278, 38369, 38402, 38409, 38445, 38892, 39156, 39164

e.-di 2007

e.-dikçe 39211

e.-e 31508, 31508, 38961

e.-ebildiği 14921

e.-ebildiğini 15726

e.-ebileceğimi 19971

e.-ebileceğini 35384

e.-ebilir 14703, 18026, 18179, 23248

e.-ebilirim 3953

e.-ebiliriz 15792

e.-ebilirler 3609, 4439, 20248, 32453

e.-ebiliyorlar 14646

e.-ebilmek 10204

e.-ebilmesi 3621

e.-ebilseydi 26574

e.-eçeği 5049, 15042, 18179, 29086
e.-eçeğim 19729, 21691, 27164
e.-eçeğimizi 15780
e.-eçeğini 7322, 13391
e.-eçeğiniz 19933
e.-ecek 3854, 7604, 9731, 11050, 11770,
12038, 12876, 14244, 14527, 15453, 17268,
17841, 25182
e.-eekdir 28968
e.-eekken 14451
e.-eekler 18727, 39029, 39030
e.-eeklerini 13303
e.-eeksın 38429
e.-eektik 25318
e.-eektir 37195
e.-eli 13374, 16025, 23162
e.-elim 10965, 15235, 38420, 39142, 39147,
39162, 39145
e.-emedi 14123
e.-emediğim 62
e.-emedik 28538
e.-emediler 16577
e.-emedim 1609
e.-ememiş 34284
e.-emeyeceğini 11052
e.-emeyecek 11722
e.-emeyen 14053
e.-emeyenlere 14126
e.-emeyerek 17171
e.-emez 26237, 38063
e.-emezdi 20610
e.-emezlerdi 14704
e.-emiyecektir 3937
e.-emiyor 17007
e.-emiyorlar 13547
e.-en 164, 1088, 1669, 2537, 2538, 2717,
3345, 4946, 9380, 11094, 11712, 11926, 12807,
13287, 13358, 14495, 16224, 18229, 19087,
21020, 21508, 21517, 22098, 22364, 22425,
22590, 22687, 25309, 28532, 31581, 35723,
35914, 35963, 36203, 36232, 37035, 37058,
37299, 37505, 37506, 37508, 37510, 37512,
37514, 38778, 38782, 39096, 39159, 39160,
39231, 39233, 39254
e.-enin 37593
e.-enler 3564, 8331, 15683, 30151, 30987,
38864
e.-enlere 37265
e.-enlerin 12303, 16502, 37064
e.-er 500, 7377, 9323, 10791, 15234, 15612,
16805, 19113, 19942, 24150, 31094, 34634,
35905, 36104, 36699, 37446, 37576, 38061,
38064, 38933, 39075, 39190, 39215, 39226,
39272, 39318, 39323
e.-erdi 7500, 9940, 11062, 16754, 20847,
33717, 38805, 39176, 39197, 39227
e.-erek 1751, 10333, 10388, 10979, 14099,
15410, 16899, 18918, 20360, 39155, 39191
e.-erekden 39150
e.-erim 19873, 19904, 38884
e.-eriz 2909, 38721
e.-erken 2059, 9976, 11010, 18314, 36080,
37761, 38398, 39209
e.-erler 1549, 13990, 14658, 19482, 19797,
21169, 38842
e.-erlerdi 12514
e.-ermiş 14017, 38838
e.-erse 3535, 13601, 21502
e.-ersek 24007
e.-ersem 10197
e.-eyim 11597, 21697, 35259, 37813, 38889
e.-ilecek 1622
e.-ince 12158, 12178, 13576, 37405, 37627
e.-indik 19643
e.-ip 9012, 10180, 13812, 30953, 37105,
37194, 37458, 37989, 38043
e.-işi 3591, 9259, 28054
e.-işinden 26492
e.-iverdi 9211
e.-iyor 4362, 15407, 16289, 16317, 19569,
20393, 21795, 28968, 29206, 34201, 34302,
36099, 39130, 39136
e.-iyordu 10546, 13364, 17086, 18308,
22141
e.-iyorduk 11511
e.-iyorken 38828
e.-iyorlar 7513, 8218, 8308, 13782, 14076,
20451, 25579
e.-iyorlardı 1447, 2505, 10456, 11932,
12773, 14983, 21366
e.-iyormuş 7103
e.-iyorum 8240, 8438, 20127, 20542, 21630
e.-iyoruz 23272, 24647
e.-me 38408, 38902, 38903, 38905, 38906,
38907, 38908, 38909, 38911
e.-medi 11576, 37367

e.-mediği 8901
e.-mediğim 9011
e.-mediğimiz 2751
e.-mediler 13490, 13513, 15526, 20691
e.-meğe 2809, 19023, 37790, 39028, 39224
e.-meği 19809, 38888
e.-mek 572, 7586, 8976, 10459, 11057,
11058, 11061, 17876, 19990, 20824, 22621,
25187, 25397, 25627, 27277, 34695, 35240,
35383, 38138, 38330, 39010, 39048
e.-mekde 30959
e.-mekden 19244
e.-mekle 13829, 18236, 22426
e.-meksizin 4441, 13731
e.-mekten 8094, 11631, 25667
e.-mektir 16306
e.-meleri 29915
e.-meliydik 24916
e.+mem 8471
e.-memek 9012, 24624, 38178
e.-memiş 3937
e.-memişim 8405
e.-memiști 10094, 11459
e.-menin 13881
e.-mesi 4534, 4640, 34995, 38239
e.-mesin 17604
e.-mesine 24807
e.-meye 8329, 10216, 10457, 13380, 14498,
14862, 18151, 38367
e.-meyeceğim 10197, 10994, 29797
e.+meyeceğimizi 12523
e.-meyeceğini 10180
e.-meyecekse 17362
e.-meyeeekmiş 2815
e.-meyelim 16209
e.-meyen 15422, 18667
e.-meyerek 34578
e.-meyi 11341, 12573, 13737, 14464
e.-meyüp 37679
e.-mez 9758, 24634, 31226, 35910, 36415,
36583, 37628, 37848, 37849, 37850, 37851,
37852, 38843
e.-miş 2057, 3340, 3409, 10151, 12789,
14357, 14844, 17534, 18736, 21825, 22405,
27145, 27290, 30669, 30925, 30930, 32998,
34931, 36082, 36255, 37141, 38399
e.-mişdik 7265
e.-miști 9040, 9989, 24840, 25202, 37824
e.-miștik 33509
e.-miștim 1730, 8475
e.-miștir 5371, 29913, 38256
e.-miyeceğim 20682
e.-miyen 20911
e.-miyor 8187, 9446, 28587
e.-miyordu 1779, 4054, 33713
e.-miyorlar 15817
e.-se 10754, 13993, 21078, 38562
e.-sek 30028, 39295
e.-seydik 11651
e.-seydiler 14742
e.-seydiniz 30981
e.-sin 18106, 21287, 39289
e.-ti 604, 2792, 6654, 10993, 13879, 14038,
21014, 21960, 22647, 33529, 34675, 36976,
37262, 37285, 37287, 37296, 37596, 37597,
37599, 37601, 37603, 37605, 37716, 37839,
38322, 38433, 38897, 39291
e.-tiği 1169, 3191, 6244, 7252, 11449,
11723, 14523, 16162, 21959, 23821, 35655,
36526, 38359
e.-tiğim 2087, 2221, 8953, 11490, 19721
e.-tiğimiz 9566, 10425, 19314, 19625,
37636, 38116
e.-tiğimizi 2669
e.-tiğini 8751, 9581, 13112, 14560, 14863,
15376, 18325, 27422
e.-tiğiniz 9446, 20429, 21667
e.-tik 11535, 14204, 29051, 31209, 35847,
36930, 37860
e.-tikçe 18226, 20596, 35883, 35905, 39154
e.-tikleri 12553, 12867, 15195, 16364,
17834, 23757, 27324
e.-tiklerini 832, 15135
e.-tikten 6761, 12788, 15109, 15594, 24549,
28324, 31101
e.-tiler 10759, 12273, 12558, 21788, 28895,
30983, 37173, 37838
e.-tilerse 14605
e.-tim 2931, 3463, 11539, 16961, 17467,
19969, 37946
e.-tin 30353
e.-tiniz 24475, 31222
e.-tinizse 30976
e.-tirdiğini 34886
e.-tirdikten 13494
e.-tirir 13121

e.-üp 37272, 37282, 37806, 38327
[=596]

ETAT: Devlet:

“(…) bir Macar vatani vücûde getirmek, bu vatani Almanlığın istilâsına karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun bir **etat** tamponu gibi, bizim himayemizde, teşkil etmek istiyordu.”

e. 25231

[=1]

ETATS GENERAUX: [Genel Meclis] Fransa'da Fransız Devrimi'nden önceki dönemde görev yapmış bir parlamento: “Üçüncü Selim'in ilk işi –Fransa'nın ondan dört sene önce, Versailles'da **Etats generaux** toplaması gibi– devletin hangi esaslarla, hangi şartlarla, hangi kaaidelerle en iyi bir teşekküle sâhip olacağını, memleketin âlim, vezîr, tecrübedîde, hulâsa bütün havas zümresine sormak oldu.”

e. 26863

[=1]

ETEK: 1. Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik:

“Hazîne.sinden **etek.lerle** rengübû dökül-ür”
(e.+lerle 37701)

2. Elbisenin belden aşağı kısmı:

“Kara Çelebi Abdülaziz Efendi nasıl birdenbire hortladı, cübbesinin **eteklerini** havalandırarak nasıl meydana atıldı.”
(e.+lerini 13470)

3. Dağ, tepe, yığın gibi yüksekliği olan şeylerin aşağı kısmı:

“Filibe, düz ova üstünde ehramlar gibi sivrilmiş birkaç yalçın tepenin ortasında, **eteklerinde**, sırtlarında bir şehirdir.”
(e.+lerinde 817)

4. ***Etekleri tutuşmak**: Büyük bir telâşa kapılmak, çok telâşlanmak:

“Yunanlı fâatihlerin fistanellâlarının **etekleri tutuştu.**”
(e.+leri 13945)

e.+i 17462, 17467

e.+inde 3015, 3024, 17448, 17485, 31477

e.+indedir 18873

e.+ine 2759, 14074

e.+ini 11484, 19781, 34037, 35075, 35443

e.+leri 36227

e.+lerime 34154

e.+lerinden 2975

e.+lerine 6431, 33186

e.+lerini 13461, 26062

[=25]

ETEKLİ: ***Üç etekli**: Belden aşağı kısmı önde iki, arkada bir olmak üzere üç ayrı parça hâlinde olan ve şalvar üstüne giyilen eski bir entari biçimi ve bu biçimdeki entari:

“Kanburu çıkmış, başı yerlere doğru eğilmiş, her önüne gelene yerden **üç etekli** temenna verir, yerlere geçercesine tevâzûlar gösterir bir nesil yetişmeğe başladı.”

e. 21094

[=1]

ETİBBÂ: Ar. Tabipler, tıp ilmini bilenler, doktorlar:

“Fitraten inkulâpkâr muktedir idare adamlarımız da muallimlerimiz de, **etibbâmız** da, siyâsilerimiz de var.”

e.+mız 24140

[=1]

ETIENNE FLAGÉ: Yahya Kemal'in Fransa'ya ilk gidişinde gemide karşılaştığı Fransız genç:

“**Etienne Flage**'ye kâğıdı verdim. Okudu. Hayretle yüzüme baktı.”

(e.+ye 1694)

e. 1699

e.+nin 1709, 1725

[=4]

ETIENNE LAMY: Encümen-i Dâniş üyelerinden biri : “Bu sene, Encümen-i Dâniş âzasından ve kâtib-i daimî **Etienne Lamy** fasîh bir hutbe-i tenkidîyye ile mükâfatı tevzî etti.”

(e. 22452)

e. 22449

[=2]

ETLİ: 1. İçinde et bulunan:

“Çorbaları, balıkları, **etlileri**, börekleri, tatlıları, meyvaları en değme sofralarda bulunmazdı.”

(e.+leri 33330)

2. ***Etilye sütlüye karışmamak**: Kimsenin işine müdahale etmemek, şuna buna karışmamak:

“(…) o vakitten beri de etliye, sütlüye karışmamış, sâkin bir insandı.”

(e.+ye 34067)

e.+ye 33301

[=3]

ETMEYDANI: Yeniçeri askerlerinin ve komutanları (Sanadid-i Bektaşiyân) Ağa ve Çorbacıları'nın toplanıp Cem ettikleri, Seğirtme denen yarışmaları ve talimlerini yaptıkları zaman zaman koyun keserek yedikleri meydan:
“(…) ‘Artık bu devlette Orta Câmî ve **Etmeydanı** gibi nifak merkezleri kalmamalıdır.’ (…)”
(e. 35413)

e.+nda 23821

[=2]

ETNOGRAFYA MÜZESİ: İnsan topluluklarının kültürlerine, âdet, töre ve yaşayışlarına ait eserlerin toplandığı şehir müzesi: “*Şâir Borina ile **Etnografya Müzesi’ni** görmeğe gittik.*”
e.+ni 3130

[=1]

ETRAF: Ar. 1. Bir yer veya şeyi kuşatan, çevreleyen yerler, çevre:
“*Cami bugünkü hâliyle yine çok câzipdir. Fakat İspanyollar fethettikten sonra katedrale çevirmişler ve XVI. asır ibtidâsında bir mimarî şuursuzluğu ederek ortasına Rönesanskârî bir kilise yapmışlar, camii **etrafını** da çepçevre Hristiyan mihraplarıyla doldurmuşlar.*”
(e.+ını 18933)

“*Hilkat.in gör-düğü rü’yâ bit-er **etrâf** ağar-ır*”
(e. 36512)

2. **meç.** İnsanın öz varlığının, benliğinin oluşturduğu dünya:

“***Etrâf.ını** ger sar-arsa gam tûfân.ı*”
(e.+ını 38404)

e. 1780, 19707, 25284

e.+a 2090, 2857, 10218, 11427, 11577, 21805, 30650, 36562

e.+ı 544, 3236, 6539, 7554, 10582, 10823, 11437, 11454, 11481, 17466, 18959, 22831, 23311, 25081, 35957, 36813, 38112

e.+ıma 4075, 7710, 22816, 22852

e.+ımda 1747, 2559, 20412

e.+ımdakiler 1615

e.+ımızda 11743

e.+ımızda 7759, 11618, 27177

e.+ın 933

e.+ına 404, 987, 3619, 7171, 7968, 8545, 9151, 10597, 11190, 11413, 12932, 12981, 17167, 18260, 18443, 23107, 23347, 23633, 23765, 23868, 26604, 31980, 32048, 32393, 32749, 36963

e.+ında 145, 255, 987, 1310, 2411, 3353, 3663, 3952, 4378, 4823, 5414, 5439, 5660, 7444, 7715, 7952, 8610, 9411, 9440, 9623, 10190, 10492, 10817, 11456, 11676, 12331, 12398, 12640, 13658, 15492, 18617, 18906, 18923, 18993, 21020, 21351, 21723, 21895, 22452, 22537, 23323, 23355, 23425, 23851, 24843, 25037, 25230, 25886, 26068, 28375, 29597, 30456, 30502, 30514, 30564, 31300, 32253, 32463, 33157, 33248, 33402, 33772, 34500, 34941, 36069

e.+ındaki 2482, 4827, 4829, 4939, 5627, 7419, 7900, 11304, 18330, 20352, 21319, 24810, 26462, 33708, 33782

e.+ındakiler 3669, 4301, 9618, 10402, 10616

e.+ından 15270, 24627

e.+ındandı 10885

e.+ındaydı 35070

e.+ını 255, 4077, 5385, 9999, 12620, 13728, 17907, 18329, 18403, 18919, 21548, 34010

e.+ının 10836, 14406

e.+ınızdan 10020

e.+ıyla 13002

e.+ıyle 28607

e.+ıyle 21492

e.+larında 1620, 27689

e.+ta 249, 7971, 25630, 34502

e.+tan 7772, 26037

[=184]

ETRAFLI: Ayrıntılı, tafsilatlı, geniş ve taferruatlı:

“*Biraz ağırbaşlı, biraz düşüngen, biraz **etraflı** görür insanlara göre şu Bursa intihabı ne kadar gürültüye değmez bir vak'a idi.*”
(e. 24524)

e. 12472, 24509, 25089, 25163

[=4]

ETRAFLICA: Etraflı bir şekilde, bütün ayrıntılarıyla, detaylı biçimde:

“*Bunun için fikrimi **etraflıca** anlatayım.*”
(e. 33024)

e. 25790

[=2]

ETRÜKSLER: İtalya'nın Tiber ile Arno nehirleri arasında yer alan Etruria bölgesinde yaşamış ve MÖ 6. yüzyıla dek varlığını sürdürmüş bir halk:
“*Petrone, bilâkis gülüyordu. Cedlerimiz*

Etrüksler bu havariden ne kadar asır evvel
Asya'dan geldiler.”

e. 23368

[=1]

ETTİR-: “Başkası vasıtasıyla yapmak veya başkasının yapmasına yol açmak, yapmaya zorlamak” anlamında yardımcı fiil:

“Şahadet parmağımla Elifbâ'dan ilk harfleri
tekrar ettirdi.”

(e.-di 471)

“Eski Şîrâz.ı hayâl ettir-en âhenk.iyle”

(e.-en 36468)

e.-di 11569

e.-ecek 7674

e.-en 36894

e.-meğe 4017

e.-memek 18221

e.-meye 16330, 16330

e.-mişti 580

e.-sin 35984

[=11]

EUGENE SUE: Joseph Marie Eugène Sue.
(1804, Paris, Fransa – 1857, Annecy-le-Vieux)
Fransız romancı:

“Paris Esrârî'nin müellifi **Eugene Sue** de o
devirde onun kadar hissiyatı tahrik etti.”

(e. 22174)

e. 22159

[=2]

EUPEN: Belçika'nın Valon Bölgesi'ne bağlı
Liège ilinde bulunan bir şehir:

“1910'da Paris'den Cenevre'ye geldim. Yazı
geçirdim. İsviçre'de seyahat ederek, **Eupen**,
Montreux, Inter-laken, Lucerne, Rigi Kaltbad,
Uri, Lugano, Zürih, Schawyz şehirlerini ve
birçok gölleri ve dağları gördüm.”

e. 1844

[=1]

EURİPİDES: (MÖ 480 – MÖ 406), Eshilos ve
Sofokles'ten sonra Atina'nın yetiştirdiği üçüncü
büyük trajedi şairi: “Tâ Aeschylus'dan,
Sophocles'den, **Euripides'den** başlayarak, bütün
Fransız, İtalyan, İngiliz, Alman, İspanyol
temâşâsını, tragedia, komedyâ, fars, dram,
vodvil, hâsılı bütün envayle Türkiyemiz'e almak
için bir irtişad hazzına muhtacız.”

e.+den 31453

[=1]

EV: 1. Bir ailenin oturması için yapılmış yapı,
içinde yaşanılan, ikamet edilen yer, konut,
mesken, hane, ikametgâh:

“**Evi**, Sultan Murad Câmî'nin kapısı

yanındaydı; bu ev gaalibâ Evkafa âit ve camiin
müezzinlerine mahsustu.”

(e.+i 491)

“Gurbet yol.unda bir **ev.e** uğra-r mı bir garîb”

(e.+e 37465)

2. **teşmil**. Aynı yerde yaşayan aile fertleri, aile:

“Ganî Efendi evden bir tepsi tatlı gönderilmesini
sıklmaksızın dürüst bir eda ile emrederdi. Eve
gelir, tatlının yapılmasını söyledim. Tatlı
küfürlerle yaptırılır ve Gani Efendi'nin evine
gönderilirdi. Bu küfürlerin sebebi, Gani
Efendi'nin gassâllığıyla herkesin **evine** verdiği
korkuydu.”

(e.+ine 549)

3. ***Ev bark**: Çoluk çocuk, aile:

“İzdivaç etmiş erkeğe ve kadına evli denilir, **ev
bark** hayatta en güzel bir kıymeti ifâde eder.”

(e.+bark 21248)

4. ***Ev kadını (hanımı)**: Dışarıda çalışmayan
kadın:

“**Ev kadını** kadınlığa izafe edilen en yüksek
sıfattır.”

(e. 21250)

e. 116, 117, 492, 1195, 3174, 9547, 9917,
9947, 19909, 21229, 21235, 21240, 21255,
21286, 24069, 28476, 28476, 33443, 33801,
35082

e.+ceğiz 2619

e.+de 7, 10, 145, 265, 321, 364, 374, 458,
563, 691, 1988, 2618, 2626, 9135, 10828,
11588, 12063, 21224, 24069, 29073, 29544,
29836, 32208, 34861, 36060

e.+dekileri 9104

e.+den 191, 546, 2553, 23904, 32544, 36985

e.+e 180, 547, 1162, 1169, 9428, 10162,

10788, 22745, 23904, 33961, 34513

e.+i 386, 491, 2547, 3494, 7109, 7111, 7120,

7490, 7590, 14089, 19966, 21224, 21240,

21265, 21282, 21283, 28473, 28488, 34484,

36981

e.+im 21227, 21239

e.+ime 21363

e.+imi 26049, 26051

e.+imizin 134, 147, 1275

e.+in 4, 8, 118, 191, 276, 473, 554, 688,
1168, 1490, 1572, 2245, 9263, 10788, 21284,
35064
e.+inde 763, 1373, 1382, 8528, 8646, 9331,
9427, 9947, 10785, 11001, 11002, 11419,
11492, 12925, 17021, 18692, 18708, 23616,
28477, 32392, 32727, 34006, 34876
e.+inden 70, 179, 2623, 10057, 18260, 23327
e.+ine 162, 376, 380, 548, 549, 1438, 1535,
2857, 5832, 7111, 8735, 9241, 9647, 11592,
12694, 18698, 19753, 21279, 27098, 30686,
34038, 34067, 34079, 34443, 34477, 34487,
34512, 34780
e.+ini 1173, 11263, 13074, 21266, 23619
e.+inin 7119, 8621, 8939, 8949, 11493,
11673, 34906
e.+inizden 37921
e.+inize 20621
e.+iydi 381
e.+le 385
e.+ler 738, 869, 5771, 18716, 29622
e.+lerde 1106, 8132, 21265, 21322, 21673,
32015, 36062
e.+lerden 5772
e.+lere 7646, 30826
e.+leri 2506, 7677, 11462, 21267, 35943
e.+lerimiz 703
e.+lerimizde 15232, 21247
e.+lerimize 21340
e.+lerimizin 706
e.+lerin 22422, 24712
e.+lerinde 16127, 21251
e.+lerindedirler 16109
e.+lerinden 14142, 23448
e.+lerine 9349, 21320, 36095
e.+lerinin 6968, 35916
e.+lerinize 16608
e.+leriyle 6681
[=222]

EVÂMİR: Ar. Buyruklar, emirler.

*Evâmir-i lâzime: Gerekli buyruklar:

“Moskova valisi, nâ-mağlûb düşman karşısında
ne yapacağını soğukkanlılıkla tasarlamış, her
şeyi hazırlamış, *evâmir-i lâzimeyi* vermişti.”

e.+i+lazime.yi 26029

[=1]

EVÂNÎ: Ar. Yemek, çay, kahve takımları, kâse,
testi, ibrik vb. kaplar, kap kakak:

“Eski şark, garp lisanlarına birçok güzel şal,
meyva, *evânî* isimleri verirken yeni şark ancak
iki kelime verdi: *Biri komitacı, öteki de
Balkanizasyon.*”

(e. 13789)

e. 12329

[=2]

EVC-İ FELEK: Ar. Gökyüzünün, semanın en
yüksek noktası:

“*Evcifelek.de* şa 'şaaperdâz ol-ur kamer”

e.+de 39205

[=1]

EVET: 1. Cevap olarak kullanılan tasdik sözü:

“(…) sarıklı softaya sormuş: ‘— Efendim
buradan bâzı sarıklı kimselerin kaçtığını
gördünüz mü? ’Softa ‘— *Evet* gördüm (Aynları
çatlatarak) bâzıları buradan, bâzıları da
şuradan kaçtılar.’ deyince hafıye yakasına
yapışmış.”

(e. 28934)

2. (Genellikle söze ara verildikten sonra)

Konuşmaya başlanırken kullanılan başlangıç
sözü:

“*Evet, Efendiler! Fırat'ın beri tarafında kalan
saha, o saha ki, Diyarbekir, Siverek, Urfa,
Mardin, Siirt ahâlisi ağnamının mer'alarıdır.*”

(e. 23556)

3. Bir söze cevap teşkil etmediği hâlde “doğru,
tabii, tabiatıyla” anlamında ifadeye kuvvet
katmak için kullanılır:

“*Evet, bütün bu Osmanlı inkulâpkârları samimi
idiler.*”

(e. 24102)

“*Evet bu eski nesil bir şerefli âlem aç-ar*”

(e. 36000)

e. 1695, 2407, 2437, 2656, 2736, 2763, 2790,
2874, 2906, 4338, 4391, 4420, 4450, 6013,
6272, 7343, 7411, 7761, 8334, 8457, 8459,
8466, 8874, 8876, 9477, 11612, 11628, 11630,
11633, 11635, 12326, 12524, 12524, 12528,
12733, 12734, 12799, 12807, 13064, 13429,
13646, 14477, 14609, 14852, 15121, 16077,
16285, 16426, 16448, 16766, 16977, 17047,
17095, 17328, 17774, 17935, 17965, 18022,
18316, 18449, 19104, 19234, 19446, 19553,
19553, 19567, 19622, 19857, 20526, 20784,
21046, 21527, 21683, 22144, 22571, 22897,
22908, 22940, 22952, 23182, 23325, 23338,

23362, 23473, 23541, 24087, 24294, 24338, 24364, 24441, 24477, 24533, 24551, 24632, 24639, 25051, 25406, 25652, 26523, 26693, 27159, 27348, 27359, 27399, 27822, 28558, 28608, 28767, 28801, 28803, 28837, 28924, 29030, 29051, 29081, 29233, 29253, 29594, 29986, 29989, 29994, 30775, 31203, 31429, 31775, 31813, 32095, 32350, 32474, 32525, 32665, 32772, 32895, 33027, 33037, 33093, 33233, 33475, 33492, 33537, 34163, 34202, 34310, 34522, 35214, 35486, 35589, 39319, 39327

[=150]

EVHAM: Ar. Vehimler, kuruntular, kuşkular, sebepsiz zan ve korkular: “*Halkın evhamı bu korkuyu daha ziyâde büyütüyor.*”

(e. +ı 25520)

e. 6850, 26673, 33816

e.+a 11377

e.+ı 20221

e.+ına 11387

e.+iyle 11379

[=8]

EVHAMLI: Zihninde yarattığı şeylerin, zan ve kuruntuların etkisinde kalıp huzursuz olan, her şeyi kurup meraklanan, olmayacak şeyleri büyüten, vehimli, vesveseli:

“*Sezâî Bey marîz bir zâtdı. Evhamlıydı.*”

(e. +ydt 4042)

e. 1619

[=2]

EVHAMPEREST: Ar. +Fars. Evham düşkünü: “*(...) evhamperest romantizm ediplerinin bu unsura siyasî bir vücut vermekle insaniyete en büyük bir fenalık ettiklerini söyledi.*”

e. 15142

[=1]

EVKAF: Ar. 1. Vakıflar idaresi: “*(...) evkafın o kadar parası yokmuş, hâsılı Sultan Süleyman'ın bu camie bıraktığı vakıflar, buldukları eyaletlerle beraber, birer birer kaybolmuş.*”

(e. +ın 180890)

2. Vakıflar, vakfedilmiş olan mallar:

“*Karesi havalisine, Arapça bir vakıfnameyle birçok evkaf bırakmış, kendi ve karısı orada ayrı ayrı türbelerde yatıyorlar.*”

(e. 6251)

e. 18093, 18098

e.+a 492, 948

e.+ın 18103

e.+ına 959

e.+ını 34437

[=9]

EVKAF MÜSTEŞARLIĞI: Vakıflar idaresi istişare heyeti:

“*(...) Kadri Bey'in dostları yaşı altmıştı geçmiş, hattâ yetmiş aşmış, elini eteğini hükümetten çekmiş adamlardı. (...) Evkaf Müsteşarlığında bulunmuş Arif Efendi idi; (...).*”

e.+nda 35086

[=1]

EVLÂ: Ar. Daha uygun, daha iyi, daha lâynık, yeğ, müreccah: “*Türkçenin böyle bir işkence ile hurdehâş oluşunu görmektense birdenbire ölümünü görmek evlâdır.*”

e.+dır 33147

[=1]

EVLAT /EVLAD: Ar. Bir anne baba için kendi oğulları veya kızları: “*Hakîkaten o zamandan sonra kendi öldü, biz evlatları küçük yaşda dağıldık, perişan olduk, hâsılı o gün bugün bir daha bir çatı altında birleşemedik!*”

(e. +ları 84)

“*Asker evlâd.larımın pişgehâzım.inde*”

(e. +larımın 37834)

e. 33357, 37425

e.+ı 1463, 8074, 8098, 22903, 30437, 30509, 31970, 33348

e.+ı+fatihan.dan 1416

e.+ı+inkılap.ın 21778, 30622

e.+ıdır 31275

e.+ını 21828, 22659, 30671

e.+ının 22425

e.+ları 16121, 16618, 23659, 24571, 26880

e.+larım 32842

e.+larımızın 23586

e.+larını 23841

e.+larının 124

[=29]

EVLÂD-I FÂTİHÂN: Ar. Rumeli fethinde bulunanların kendilerine birçok hak ve muafiyet tanınmış olan nesilleri:

“*Üsküp ki Yıldırım Beyazıt Han diyâr.ıdır/*

EvlâdıFâtihân.a o.nun yâdigâr.ıdır”

e.+a 36331

[=1]

EVLÂTLİK: Küçük yaşta, ev işlerine yardım etmesi için eve alınıp büyütülerek yetiştirilen kimse, ahretlik, besleme: “*Nanam, annemin dadısı idi. Sarışın, kuru, ince bir kadındı. Henüz çocukken, Vranya'nın bir köyünden, Vranya'daki konağa evlatlık olarak getirilmiş.*”

(e. 213)

e. 33338, 33381

[=3]

EVLEN-: Erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek:

“*Biliyorum ki, yalnız Paris'de değil, Avrupa'nın birçok köşelerinde yaşayan gençlerimiz evleniyorlar.*”

(e.-iyorlar 21546)

e.-di 330, 392, 1978, 10139, 11469

e.-diğini 21534

e.-ebilir 21593, 21595

e.-ebilirim 21582

e.-ecek 11476

e.-emeyen 15762

e.-en 23678

e.-eyim 21565

e.-iniz 21569, 21576

e.-iyorlar 21600

e.-meğe 325

e.-mek 21232, 21561, 21678, 26509

e.-memişler 11160

e.-mesini 21589

e.-miş 40, 217, 6234, 23656, 31095

e.-sem 21691

[=30]

EVLENDİR-: Evlenmesini sağlamak, tezviç etmek: “*Bu düşünüyü de o ağalardan biri, oğlunu evlendirmek münâsebetiyle, yapıyormuş.*”

(e.-mek 876)

e.-di 26117

e.-emediği 9785

[=3]

EVLENDİRİL-: Evlenmesi sağlanmak:

“*Evlendirilen diğer üç sultanla berâber, Sâliha Sultan'ın nâmzedliği de bütün İstanbul'da duyuldu.*”

e.-en 34688

[=1]

EVLİ: Evlenmiş bulunan (erkek veya kadın):

“*İstanbullu güzel ve güzide bir hanımla evliydi.*”
(e.+ydi 1531)

e. 11160, 19710, 21233

[=4]

EVLYÂ: Ar. Allah'ın sevgilisi olan, hâli, davranışları, çok üstün vasıfları ve gösterdiği kerametler sebebiyle bu husus halk tarafından da kabul edilmiş bulunan seçkin ve has kul ermiş, veli: “*Bu şehir Fâtih devrinin ruhanî bir mezarlığıydı. Her köşesinde bir evliya yatarı.*”

(e. 977)

“*Horâsân er.lerinden bir haber yok/
Uzun yol.larda dur-dum hiç eser yok/
DiyârıRûm.a gel-miş evliyâ.dan*”

(e.+dan 37951)

e. 977, 7189, 12113, 13870, 25661

e.+ları 979

e.+sını 991, 7186

e.+ya 427, 707

e.+yı 21895

[=13]

EVLYÂ ÇELEBİ: (d. 25 Mart 1611, İstanbul – 1682, Mısır), 17. yüzyıl Osmanlı gezgini. [Kırk yılı aşkın süreyle Osmanlı topraklarını gezmiş ve gördüklerini “Seyahatnâme” adlı eserinde toplamıştır]: “*Evliya Çelebi ki ikide birde hâlis muhlis Türk olduğunu söyler.*”

(e. 28417)

e. 3422, 6621, 7205, 7206, 7215, 7238, 7256, 11974, 19417, 28560

e.+de 19507

e.+nin 3065, 3189, 7492

[=15]

EVİRÂD: Ar. Okunması âdet edinilmiş olan belli ayet, sure ve dualar: “*Gitti, abdest aldı; Evrâd-ı Şerifini açtı. Biraz okudu. Ferahladı.*”

e.+ı+şerif.ini 34478

[=1]

EVİRÂK: Ar. 1. Ağaç ve bitki yaprakları:

“*Hazan ki dur-madan evrâk.ı sûbesü dökül-ür*”
(e.+ı 37700)

2. Bir konu üzerinde muamele görmüş kâğıtlar:

“*Mösyö Flage gerçi tesliye ediyordu ve kaptanın bir müddetten beri gevşediğini, yâni, beni isterlerse derhâl vermeyeceğini ve polisten teslim olunmamın lüzumuna dâir ailem tarafından musaddak evrak isteyeceğini söylüyordu.*”

(e. 1743)

3. Kitap sayfaları, kâğıtlar: “*O zaman arkadaşım Doktor Nâzım'ın, Ortolan Sokağındaki küçük*

lojmanında, bir eski **evrak** dolabı vardı. O dolabı boşaltmış, günlerce uğraşarak, eski püskü ne kadar gazete çıkmışsa tasnif etmiş, hepsinden, küçük bir Jöntürk kütüphanesi vücûda getirmiştin.”

(e. 4154)

4. ***Evrak hazinesi (evrak mahzeni)**: Arşiv: “Eski **evrak hazînelerini** açıyorlar, eski yazıları başka bir ihtimamla okuyorlar, eski sanatların, eski tasavvuf ve diyanetin, eski şiirin, eski mimarînin mâhiyetlerinde kendi varlıklarını bulmaya çalışıyorlar.”

(e. 27252)

e. 1742, 1745, 4153, 9337, 14559, 21910, 27241

e.+ı+eyyam 30683, 30734, 30751
e.+ı+eyyam.ı 30698, 30723, 30791
e.+ı+milliye.nin 21912
e.+ı+müsbet.e 1785
e.+ıdır 4139
e.+ın 4130, 21914
e.+ında 25316
e.+ından 23775

[=21]

EVRENG-İ SALTANAT: Fars.+Ar. Saltanat tahtı: “**Evrengisaltanat.ta** ile 'lâhirü'zzaman”

e.+ta 39283

[=1]

EVRENG: Fars.Taht:

“Bu mahfilde Nefî'den mahlûl kalan **evrengin** El-hükmü li'I-gaib fetvâsiyle vârisi Şeyhti's-Şuâra Leskoğçalı Galib Bey görüliyyorken, Kâzım Paşa Kerbelâyî huçkırıklarla ağlıyorken, Avni Bey câm-ı Cem'i rindâne bir cuşişle içiyorken, neslin Bünyâmîn'i Faik bir Şark güzelini böyle kırtan kafiyelerle târif ediyordu:

e.+in 22000

[=1]

EVRENOS-ZÂDE: Evrenosoğulları:

“Arabalarla doğru Yılan Mermeri'nde **Evrenos-zâdelerden** Faik Bey'in konağına gittik.”

e.+lerden 107

[=1]

EVRENOS-ZÂDE FÂİK BEY: Üsküp'ün eşrafından bir kimse:

“Babamın kardeşi Ali Bey, **Evrenos-zâde** Faik Bey'in damadı ve iç güveyisi idi.”

e.+in 109

[=1]

EVŜÂF: Ar. Nitelikler, vasıflar:

“Mallarme kapalı, müphem, akîm, daha fazla mûsikîye sapıtmış, hâsılı her ne olursa olsun, meziyyet veyahut nakîsa telâkki olunan bütün **evsâfiyle** beraber muhakkak ki şâirdi.”

e.+ıyle 27543

[=1]

EVŜİZ: Yaşamını sokaklarda sürdüren:

“Paris'in sisli bir gecesinde **evsîz** barksız sefiller, halka mahsus bir gezinti mahalli olan Mantholon bahçesinde titreşirken (...).”

e. 30343

[=1]

EVVEL: Ar. 1. Zaman bildiren kelimelerden ve zaman zarflarından sonra kullanıldığında şimdiki vakitle bahsedilen olayın oluşu arasında ne kadar vakit geçmiş olduğunu gösterir:

“Filibe, yüz sene **evveline** kadar, Bursa ve Eyüp gibi iliklerine kadar Türklük sinmiş bir şehirdi.”

(e.+ine 731)

2. Karşılaştırma yoluyla bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce: “İnsanlar İstanbul fethinden **evvel** ve o fetihten sonra vuku bulmuş lâkin az zaman sürmüş nice fetihleri ya hiç hatırlamazlar yahut da şöyle böyle az yâd ederler.”

(e. 5976)

“Müşkül bu.dur ki öl-meden **evvel** öl-ür kişi”

(e. 36430)

e. 1019, 1188, 1919, 2552, 2907, 2937, 2956, 3071, 3193, 3560, 3611, 3698, 3748, 3749, 3841, 3872, 4110, 4151, 4419, 4489, 4492, 5050, 5285, 5765, 5929, 5970, 6023, 6124, 6261, 6326, 6561, 6637, 6658, 7019, 7039, 7058, 7081, 7087, 7311, 7393, 7455, 7564, 7570, 7588, 7598, 7608, 7789, 7827, 8350, 8450, 8551, 8556, 8570, 8930, 9353, 9413, 9436, 9527, 9988, 10012, 10024, 10396, 11017, 11035, 11241, 11314, 11385, 11487, 11520, 11586, 11907, 12038, 12041, 12052, 12091, 12177, 12350, 12457, 12488, 12603, 12711, 12826, 12830, 12842, 13027, 13098, 13148, 13157, 13331, 13335, 13345, 13413, 13414, 13611, 13662, 13669, 13671, 13706, 13771, 13977, 14219, 14260, 14458, 14460, 14463, 14684, 14757, 14886, 14950, 14960, 14967,

15020, 15021, 15112, 15130, 15389, 15402, 15564, 15605, 15621, 15662, 15668, 15771, 15925, 15940, 16217, 16228, 16293, 16333, 16395, 16507, 16516, 16528, 16532, 16547, 16568, 16900, 16989, 17161, 17281, 17329, 17439, 17544, 17748, 17751, 17763, 18054, 18122, 18128, 18257, 18328, 18435, 18679, 18688, 18803, 18814, 19047, 19127, 19166, 19396, 19484, 19563, 19627, 19829, 19849, 19958, 19961, 20315, 20788, 20791, 20875, 20909, 20921, 20960, 21102, 21119, 21280, 21384, 21442, 21617, 21683, 21712, 21719, 21775, 22098, 22120, 22123, 22247, 22364, 22421, 22512, 22589, 22629, 22650, 22651, 22672, 22682, 22685, 22686, 22698, 22704, 22802, 22830, 22899, 22914, 22944, 22984, 23101, 23174, 23308, 23359, 23465, 23530, 23569, 23710, 23837, 24014, 24032, 24075, 24156, 24248, 24485, 24486, 24543, 24700, 24799, 24810, 25363, 25726, 25802, 25949, 25991, 26242, 26334, 26495, 26929, 26941, 27151, 27336, 27616, 27640, 27671, 28137, 28197, 28400, 28738, 28751, 28757, 28803, 28807, 28814, 29037, 29164, 29240, 29258, 29271, 29614, 29717, 29722, 30074, 30270, 30284, 30327, 30494, 30515, 30553, 30560, 30619, 30711, 30811, 30821, 31051, 31169, 31354, 31384, 31424, 31443, 31485, 31512, 31573, 31587, 31626, 31654, 31663, 31668, 31912, 31934, 31998, 32010, 32109, 32208, 32296, 32369, 32478, 32481, 32754, 32760, 32768, 32830, 32850, 32876, 33027, 33048, 33368, 33415, 33481, 33810, 33910, 34057, 34179, 34661, 34795, 35152, 35231, 37182, 37643, 38088, 38317, 38325, 38368, 38455, 38468, 38474, 38475, 38488, 38495, 38501, 38507, 38837, 38838, 38840, 38842, 38844
e.+ce 5155, 18932, 19898, 19997, 22042, 25982, 31681, 34259
e.+de 24935
e.+den 27220, 27888, 31445, 34194
e.+e 6493, 29222, 34901
e.+in 2944, 7353, 17154
e.+inde 27864
e.+ine 731, 5438, 5735, 5777, 8086, 12180, 12201, 12327, 17120, 17128, 21124, 24735, 27016, 27828, 28097, 28840, 30706, 32942, 32983, 33134

e.+ki 224, 1383, 2386, 3471, 4860, 5357, 6189, 7813, 8105, 10520, 12802, 13456, 14788, 15521, 15629, 15750, 17306, 18368, 18608, 19686, 20258, 21081, 21289, 21366, 21983, 22950, 23126, 24317, 24365, 25885, 25929, 26202, 26273, 27863, 28810, 29076, 29303, 29683, 29709, 31094, 31667, 32092, 32100, 32366, 32409, 32714, 33503, 35348, 35450, 35901, 36411

e.+kiler 27444, 27474, 32776, 32790

e.+kilerden 6519

e.+kilere 12748

e.+kilerin 33186

e.+kine 19868, 21103

e.+kinin 32102

[=436]

EVVELÂ: Ar. İlk önce, ilk olarak:

“İşte *evvelâ* Arap orduları sonra Türk orduları bu Rûm devleti ile asırlarca mücadele ettiler.”
(e. 26995)

e. 7359, 8120, 11492, 12541, 13334, 14254, 14266, 14305, 15033, 15153, 15620, 15683, 15775, 15781, 15875, 17196, 17731, 18622, 19106, 19670, 20052, 20359, 22154, 23119, 23296, 24008, 24144, 24874, 25150, 25154, 26813, 28697, 29655, 31610, 31614, 32159

[=37]

EVVEL-BE-EVVEL: Ar. Her şeyden önce, ilk, evvelâ: “Bu millet *evvel-be-evvel* Yunan pençesinden kurtulmadıkça ne bir millet ne bir devlet olabilir.”

(e. 13978)

“*Evvel be-evvel* itirâf ederim ki sahne sanatını ehemmiyetle telâkki etmiyorum.”

(b. 31497)

[=2]

EVZA': Ar. Haller, durumlar:

“Birçok *evzâ'* temsil eden oyunculuk fânidir.”
(e. +ı 22281)

e. 21884

e.+ıyle 31489

[=3]

EVZÂN: Ar. Manzum yazılarda heceler belli şekil ve sayıda sıralanışından meydana gelen ölçüler, vezinler. *Evzân-ı aruz: Aruz vezinleri: “Ve eğer işitmiş olsa idiler ki altı asırdan beri edebiyât-ı manzumesi *evzân-ı aruz*a tevâfuk

eden bir millet içinde parmak hesabını tercih ve kabule mail bir fırka-i şuarâ vardır.”

e.+ı+aruz.a 29335

[=1]

EY: Hitap edilen kimsenin dikkatini çekmek veya anlamı güçlendirmek için kullanılır:

“Geçen sene bugün Rumluğun ordularıyla, Türk orduları karşı karşıya, yüz yüze geldiler. Ey ulvî cidal! Ey güzel gün! Seni bu halk binlerce sene sonra bile unutulabilir mi?”

(e. 18277)

“Ey gurbet ey gurûb.u ufuk.larda bit-miyen”
(e. 36651)

e. 915, 4978, 6287, 6655, 9470, 12097, 13742, 18197, 18264, 18264, 20156, 20176, 20189, 21674, 24023, 27812, 28014, 28470, 30451, 30453, 30964, 31029, 33265, 34854, 35867, 36205, 36455, 36607, 36651, 36781, 36782, 36783, 36784, 36896, 36995, 37016, 37022, 37181, 37205, 37211, 37218, 37284, 37325, 37339, 37417, 37427, 37444, 37446, 37469, 37494, 37503, 37510, 37546, 37559, 37575, 37579, 37610, 37742, 37763, 37889, 37922, 37924, 37928, 37960, 37965, 38117, 38118, 38278, 38279, 38281, 38394, 38396, 38434, 38692, 38692, 38693, 38694, 38702, 38702, 38788, 38806, 38830, 39078, 39084, 39230, 39231, 39233, 39235, 39310, 39311, 39314

[=92]

EYÂ: Fars. Ey, hey: *“Nedim'in: ‘Hoş geldin eyâ hıdv-i ekrem’ diye sadrazamı karşıladığı o sahilde, Türk temeddününe misal olarak, o ‘altın çapa’ asılı duruyor.”*

(e. 7374)

e. 30964

[=2]

EYÂLET: Ar. Osmanlı Devleti’nde bir beylerbeyinin yönetiminde bulunan en büyük idari bölge [Tanzimat’tan sonra eyaletlerin yerini vilâyetler almıştır]:

“Sultan Süleyman’ın bu camie bıraktığı vakıflar, buldukları eyaletlerle beraber, birer birer kaybolmuş, şimdi mütarekeden sonra asker iskânı yüzünden, yıpranıp atılan hasırlarını yerine koyamıyormuşuz!”

(e.+lerle 18095)

e.+i+mümtaze.sini 3286

e.+in 13365, 19744

e.+inde 15266

e.+lerdeki 25881

e.+lerinde 19052

e.+tedir 19050

[=8]

EYER: Binicisinin, üzerine oturması için binek hayvanlarının sırtına konulan nesne: *“(…) isterdim ki Bebek şamandırası da eski yeniçeri kazanları, sipahi eyerleri ve sûr-i hümayûn davullarına yakın bir mevkie yerleşsin.”*

e.+leri 12067

[=1]

EYERLEN-: (Binek hayvanı) Üzerine eyer vurulup binişe hazırlanmak:

*“Zannediyorsunuz ki **eyerlenmiş** atı yanı başındaki kapıda beklemektedir.”*

e.-miş 6801

[=1]

EYLAU: Eylau Muharebesi. Avrupa’da Napoléon’a karşı oluşturulan Dördüncü Koalisyon güçleri arasında geçen bir çarpışma (7-8 Şubat 1807): *“1807’de Rusya, Napolyon’a **Eylau** muharebesinde mağlûb olduğu zaman Rostopchine şiddet-i heyecanından bir hicviye yazdı.”*

e. 26011

[=1]

EYLE-: “Etmek, yapmak” anlamında yardımcı fiil [Eski yazı dilinde yaygın iken zamanla yerini etmek yardımcı fiiline bırakmıştır. Bugünkü Türkçede ancak eskimiş bir söyleyiş olarak kullanılmaktadır]: *“Şiiri hem söylemek hem duymak, yaratılışında yoktu.*

*‘Ne söylesem ki harâbım ne **eyleşem** ki harâb’ mısraı onundur, epeyce bir ifade zevkindedir de.”*

(e.-sem 9892)

*“Üç Malkoçoğlu **eyle-di** bir bir fedâyıcan”*

(e.-di 37216)

e. 7230, 37844, 39294

e.-di 21038, 37828, 37835, 39307

e.-dik 12385, 37454

e.-diler 25722

e.-dim 37758, 37762, 37766

e.-dün 2308

e.-meden 38284

e.-mekdeyiz 39287

e.-memek 38311
e.-meyen 38361
e.-mez 38832
e.-meziz 37869
e.-miş 25719, 31002, 37253
e.-mişler 28337
e.-r 27986, 38238, 38249, 38381, 39035,
39036, 39037, 39210, 39305
e.-rdi 38124
e.-riz 37735, 38722, 39288
e.-rken 38136
e.-se 30969
e.-sin 38963
e.-ye 37845
e.-yelim 39126
e.-yen 30990, 37222, 37748, 39252
e.-yiniz 38228
e.-yip 7229, 7230
e.-yorum 39184
[=53]

EYLÜL: Ar. Yılın ağustos ve ekim ayları arasındaki 30 gün çeken dokuzuncu ayı, sonbahar aylarının ilki: “1903 senesinin **Eylül'üydü**. O zaman on dokuz yaşındaydım.” (e. +üydü 4058)
“Yalnız görün-en sen.din o **Eylül gece.sinde**” (e. 39115)

e. 20301, 20611, 26887, 35863, 36161, 36557
e.+e 19895
e.+ü 25965
e.+ünde 1828, 19295, 25154
e.+ünden 18527
e.+ünün 2319
[=15]

EYNE'L-MEFERR: Ar. “Nereye gidilebilir, nereye kaçılabilir, kaçacak yer var mı?” anlamında bir söz:
“**Eyne'lmeferr de-yen çöl.e can at-tı sûbesü**”
e. 37261
[=1]

EYTÂM: Ar. Yetimler:
“**Sâtı' Bey, Darüşşafaka'ya müdür olalı henüz bir ay olmadı. Kapısından boynu bükük giren eytâmu dokuz on sene köhne bir tarz-ı terbiye verdikten sonra, yine kafası yerde çıkararak o mektepde bir ay zarfında yaptığı inkılâp alkışlara değer.**”

e.+ı 21069
[=1]

EYTAMHÂNE: Ar. Yetimlerin barındığı yer:
“**Eytâmhânelerimizin adı ve kendi var diye bütün yetimlerimizi barındırdığımızı, dullarımıza maaş veriyoruz diye onları iâşe ettiğimize, hâsılı geçmiş siyasetin kurbanı olmuş ne kadar bîçaremiz varsa meh-mâ-emken ikdâr ettiğimize kanaat etmek fecî bir gaflettir.**”

e.+lerimizin 15793
[=1]

EYÜB: İstanbul ilinin Avrupa yakasında yer alan bir ilçesi: “**Türklük, 1453'te İstanbul'u fethettikten sonra geniş bir mikyasta büyümüşü de. Fetihden önce Eyüb küçük bir köydü, Üsküdar ise dar bir kasabaydı, fetihden sonra ikisi de birer şehir oldular.**” (e. 4468)

e. 731, 4442, 4466, 4472, 5413, 5479, 5735, 5758, 7050, 7050, 7054, 7059, 7062, 7064, 7176, 7184, 7414, 7951, 9425, 23634
e.+de 5619, 5633, 5687, 7193, 7406, 7430, 7875, 20926
e.+deki 34972
e.+den 23605
e.+e 5478, 5960, 6926, 7276, 7933, 9425
e.+te 4473
e.+ü 4387, 7440, 7931
e.+ün 5476, 7067, 7077, 7929, 7962, 9487
[=46]

EYÜB CAMİİ: Eyüp Sultan Camii, İstanbul'da Eyüp semtinde Haliç kıyısında bulunan cami:
“**Daha 1453'te yapılan Eyüb Türbesi'nin karşısında temeli atılan Eyüb Camii 1458'de bitti. Türk İstanbul'un ilk camii budur.**” (e. 5486)

e.+nden 5490
[=2]

EYÜB SULTAN TÜRBESİ: Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'in ordusunda sancaktarlık yapan ve İstanbul'un muhasarası sırasında şehit olan Hz. Eyyub El-Ensari'nin mezarı. [Mezar fetihden sonra bulunmuş ve üzerindeki türbe 1459 yılında cami ile birlikte inşa edilmiştir.]:
“**Fâti'h'in ilk temelini attığı yapılar Eyüb Sultan Türbesi ve Camii oldu.**”

e. 5478
[=1]

EYÜB TÜRBESİ: Eyüb Sultan Türbesi:
“İlk Eyüb Camii'nden ve **Eyüb Türbesi'nden** bir duvar bile kalmadı.”

(e.+nden 5494)

e.+nde 26194

e.+nin 5481

[=3]

EYÜP MEZARLIĞI: İstanbul'un Eyüp ilçesinde, Haliç kıyısında bulunan mezarlık.
[Eyüp Sultan Mezarlığı olarak da bilinir.]:
“Bu toprakta “ölüm” bile Türk'tür. **Eyüp Mezarlığı** bütün rengiyle rûhâniyeti ile İstanbul muhasarası esnasında Fetih askerlerinin gördükleri bir rüyanın tarz-ı mücessemidir.”

e. 23622

[=1]

EYÜP SULTAN: Ebu Eyyûb Halid bin Zeyd veya Ebu Eyyûb El-Ensârî (ö. 672).

[Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'i Mekke'den Medine'ye göç ettiği zaman evinde ilk misafir eden sahâbi. Bu sebeple kendisine bu olaydan sonra Mihmandar-ı Nebevî dendiği de olmuştur.]

e.+da 13852

[=1]

EYVAH: Kötü bir haber veya olay karşısında duyulan üzüntüyü, korku, panik, pişmanlık, esef, hayıflanma gibi duyguları ifade etmek için kullanılan söz: “Bizim dünkü gençliğimiz bile târihe karışmış, **eyvah!** Zamanın geçtiğinin ne kadar farkında olmamışım.”

(e. 2952)

“Git-tin **eyvâh** cihan zulmet.e garkol-du bugün”
(e. 37811)

e. 8419, 8420, 21604, 30922, 38288, 38325

[=8]

EYYÂM: Ar. 1. Zaman, devir:

“Ey Kemâl **eyyâm** gör-düm meslekîşûhâne.de”
(e. 37763)

2. ***Eyyâm-ı hayât**: Hayatın günleri:

“Makber'in sekiz mısralık çerçevesinin son beyti ekseriyâ böyle nefis mısralarla bitiyor:
Bir tatlı bakışla, bir gülüşle/
Eyyâm-ı hayâtımu temâm et!' (...)”

(e.+ı+hayatımu 31229)

e. 38166, 38176

[=4]

EYYÂM-I DEVLET: Ar. Saltanat süresi:

“**Eyyâmüdevlet.inde** el üst.ünde gez-di câm”

e.+inde 37713

[=1]

EYYÂM-I HAZÂN: Ar. +Fars. Hazan günleri:

“Gâh ak-arken hüzün.ü **eyyâmıhazân.ın**

Göksu.dan”

e.+ın 37996

[=1]

EYYÂM-I ŞİTÂ: Ar. Kış günleri:

“Geç-se **eyyâmışitâ** gel-se bahâr olsa da sayf”

e. 37816

[=1]

EYYÛB: Ebâ Eyyûb-i Ensârî:

“**Eyyûb'un** kabri etrafına ilk şehîdler gömülmüşler ve Eyüp şehri o günden itibaren yavaş yavaş tekevün etmiş.”

(e.+un 23648)

e.+un 9431, 9437, 9440

[=4]

EZ: Fars. ***Ez-dîl ü can**: Candan ve gönülden:

“Şehrâhışk.a **ez-dîl ü can** sâlik ol-mayan”

e. 37987

[=1]

EZ-: 1. Yenmek, mahvetmek:

“Romalılar devlet kuvvetleriyle, eski Yunan'ı **ezdikleri** zaman hâl tıpkı böyle idi.”

(e.-dikleri 19544)

2. Üzerine baskı yaparak hükmü altında

inletmek, tahakküm edip sindirmek:

“Bir inkılâp fikrine meş'ale olan her siyasî, milletin bir tabakasını kurtarıırken diğer bir tabakasını mutlaka **ezer**, yeni fikirleri yayarken eski fikirleri mutlaka kudurtur.”

(e.-er 11793)

e.-en 6282

[=3]

EZÂ: Ar. Eziyet, sıkıntı verme, üzüntü, cefa,

cevir: “Çünkü matbuat için Türk semâsı altında en kanunî bir kayıd bile coşkun muhaliflerimize **ezâ** veriyor!”

(e. 24673)

“Hulyâma bir **ezâ** gibi aksetti bir daha”

(e. 35866)

e. 34337, 36656

e.+sı 20634

e.+sını 17012

e.+sıyız 37131

[=7]

EZAN: Ar. Müslümanlara namaz vaktini bildirmek ve namaza çağırmak için müezzin tarafından genellikle minareden yüksek sesle yapılan davet:

“Bir gün Ayasofya minaresinden **ezan** okunduğunu işittim. 857 senesinin o sabahından beri asırlarca günde beş defa okunmuş olan ezan, hâl-i vâki idi. Bu ezanı dinlerken Fatih’i asıl mânâsıyla ilk defa idrak ettim!”

(e. 6943)

“Sarâyîâhîret ol-muş mekân.ı şimdi **ezan**”

(e. 38958)

e. 490, 6944, 6954, 6968, 6989, 7044, 16914

e.+1 6940

e.+ında 16524

e.+ından 33979, 35306

e.+ının 35276

e.+lar 6963, 22825

e.+ları 2308, 16884

e.+larımı 720, 6634, 6648

e.+larla 38023

[=22]

EZÂN-I MUHAMMEDÎ: Ar. Ezan:

“Emrîbüend.sin ey ezânıMuhammedî”

(e. 37427)

e. 37426

[=2]

EZANSIZ: Ezan sesi duyulmayan:

“Fakat fazla medenîleşen üst tabakanın çocukları **ezansız** yeni semtlerde alafranga terbiye ile yetişirken Türk çocukluğunun en güzel rüyasını göremiyorlar.”

(e. 6986)

e. 7047, 7923

[=3]

EZBER: Fars. Hâfıza, bellek: “Bu mecmuaların birçok parçaları **ezberimde** idi.”

(e.+imde 1207)

e. 560, 2012, 2240

[=4]

EZBERLE-: (Çok tekrar edilen bir şeyi) İyice öğrenmiş olmak, bellemek:

“Bu kitapta “İlâhî Dağlara” unvanlı bir sonnet vardı ki, bermutat tekrar ede ede, farkına varmadan **ezberlemiştim**.”

(e.-miştim 173897)

e.-miş 31134

e.-r 33461

[=3]

EZCÜMLE: Fars.+Ar. Özellikle, bilhassa, hassaten:

“Merhum Ziya Bey benim hilkatimin unsurlarını tenkîd eder dururdu ve **ezcümle** derdi ki (...)”

e. 20150

[=1]

EZEL: Ar. 1. Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik:

“Bizi **ezelden** ebede kadar bir millet hâlinde koruyan, birbirimize bağlayan bu Türkçedir.” (e.+den 28732)

2. ***Ezelden**: (Ayrılma hâli ekinin kalıplaşmasıyla) Yaratılışından itibaren, yaratıldığından beri:

“Bu taraf sanki bu halk.ıyle **ezel.den** meskûn” (e.+den 36061)

e.+den 254, 1178, 1187, 4389, 16793, 27187, 32658, 33128, 36531, 38376, 38793, 38796

[=14]

EZELÎ: Ar. **teşmil**. Ezelden beri devam ediyormuş gibi eski olan, çok eski:

“Bu hazırlık yalnız bu milletin istiklâle olan **ezelî** itiyadından mı geliyordu?”

(e. 18050)

“**Ezelî** mağfiret.in böyle bir iklim.inde”

(e. 35912)

e. 898, 15337, 16434, 22243, 23060, 23787, 26728, 28022, 31468, 31741, 31928, 32424, 35662, 35753, 36478, 36745, 37925, 38126, 38797

[=22]

EZHAN: Ar. Zihinler:

“Dün, bir zevk sahibi yana yakıla, geçen seneden beri **ezhanda** buhranlar koparan, meşhur cinâî bir hikâyenin Şehzâdebaşı'nda sahneye vaz'edilmesi münâsebeti ile kazandığı muvaffakiyeti naklediyordu.”

(e.+da 22086)

e.+1 22117

[=2]

EZHÂR-I HANDE-FÂM: Ar.+Fars. Ağzının gülüşünün çiçekleri:

“Envârîtehniyet saç-an **ezhârhandefâm**”

e. 39174

[=1]

EZHÂR-I MÜZEHEB: Ar. Yaldızlanmış çiçekler:

“Me'vâ.mızı tarsi' et-en **ezhârmüzehheb**”

e. 39159
[=1]
EZİCİ: Eziyet veren, işkence eden:
“Romalılar (...), muhakkir, **ezici**, kahhar ve zâlimdiler.”
e. 19554
[=1]
EZİL-: 1. (Üstüne bastırılan bir kuvvetin etkisiyle) Yassılmak, çiğnenmek, parçalanmak:
“Şunun bunun ölümüne bir sineğin **ezilmesi** kadar ehemmiyet vermeyen bu hükümdarla veziri, Halet Efendi'yi, Bursa'da misafir olduğu Mehmed Paşa'nın konağında boğdurmaya bir türlü karar veremiyorlar.”
(e.-mesi 26168)
“Güyâ bir tâsîsernigûn.dur devran/
Alt.ında **ezil-mektedir** ehli iz'an”
(e.-mektedir 38347)
2. **mec.** Baskı altında tutulup sindirilmek:
“Fransız edebiyatına ve siyasetine da pek iyi vâkıftı; yalnız hayatta **ezilmiş** ve bezgin bir adamdı.”
(e.-miş 4050)
3. **mec.** Bir şeyin baskısı, ağırlığı altında bunalmak, sıkılmak:
“(…) daima sandılar ki Türk halkı parasızlık, sefalet, açlık ve sürekli bir harple **ezilirse**, akıbet esareti istiklâle müreccah görür.”
(e.-irse 18022)
e.-ir 38372
e.-miş 4049, 34443
[=7]
EZİYETLİ: Aşırı sıkıntı veren, huzursuz eden, bunaltan: “Büyük roman-Dünden beri havam değişti. Mahkemenin hükmünü dinledikten sonra **eziyetli** bir rüyâdan uyanır gibi oldum.”
e. 35578
[=1]
EZVÂK: Ar. Zevkler:
“(…) orada yorulmadan **ezvâk-ı şöhret** içinde yüzebilir, hiçbir sergüzeşte atılmadan, omuzlarına hiçbir mes'ûliyet yüklenmeden, hiçbir endîşe ile muztarib olmadan yaşayabilirdi.”
(e.+ı+şöhret 22610)
“**Ezvâk.a sarıl-dılar kadehnûş ol-arak**”
(e.+a 38299)
[=2]

EZVÂK-I HAYAT: Ar. Hayatın zevkleri:
“**İlhâm et-erek rûh.uma ezvâkîhayât.ı**”
e.+ı 39155
[=1]
EXPRESS ORİENT: Şark Ekspresi, 1883 ile 1977 yılları arasında Paris İstanbul arasında sefer yapan tren:
“**İstanbul'dan Express Orient'la doğru Lozan'a gittik.**”
(e.+la 1859)
e.+la 1863, 1872
[=3]
EXTERNE: Fr. Dışsal:
“Roman ‘interne’ mi olmalı, ‘**externe**’ mi? İkisi de olur.”
e.+mi 31340
[=1]
F
FÂCİA: Ar. Çok acıklı olay, musibet, afet:
“Bir **fâcia.dır** böyle bir âlem.de uyanmak”
(f.+dır 36779)
f. 39079
[=2]
FAHRET-: Övünmek, iftihar etmek:
“**Alın.ından öp-tü fahret-erek FahriKâinât**”
f.-erek 37305
[=1]
FAHREYLE-: Övünmek, iftihar etmek:
“**Fahreyle-sin a.nınla selâtinirûzigâr**”
f.-sin 39298
[=1]
FAHR-I KÂİNÂT: Ar. (Âlemin, kâinatın iftihar kaynağı, övünme sebebi olan) Hz. Muhammed:
“**Yâ FahriKâinât sen iyfâ et ecir.ini**”
(f. 37526)
f. 37305
[=2]
FAHRİ CELÂL: Dr. Fahri Celal Göktulga (1895 – 3 Haziran 1975, İstanbul). XX. yy. hikâyecilerinden:
“**Ara-r FahriCelâl.i LamartinCaddesi.nde**”
f.+i 39069
[=1]
FÂİDE: Ar. İşe yarama, işe yaramanın meydana getirdiği iyi durum, olumlu sonuç, yarar, nefi:
“**Gam fâide bahşet-erse bilmem ne.yedir**”
f. 38391
[=1]

FÂİKİYET: Ar. Üstünlük, rüçhan. ***Fâikiyet-i müdhîse**: Çok güzel, mükemmel üstünlük: “Edebiyat Darülfünunu mezunluğunun Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi yâhud Hukuk Darülfünunu diplomasına müsellemlü'l-âlem **fâikiyet-i müdhîsesi** olmasa bu fikir dimağıma bile girmezdi.”

(f.+i+müdhîse.si 20050)

f. 13228

f.+i 3895, 9460, 19629, 20055

f.+ini 14663

[=7]

FÂİL: Ar. Yapan, işleyen kimse:

“Bu şaşkınlık yüzünden yeni inkılâbın **fâilleri** milletin gözünden düştüler.”

(f.+leri 25023)

f.+diler 24066

[=2]

FÂİLÂTÜN: Ar. Aruz veznini teşkil eden sekiz tef'ileden bir tanesi:

“(…) bu mısralarda **fâilâtün'ün** dört defa tekerrürü aslaa hissedilmiyor.”

f.+ün 29436

[=1]

FÂİZ: Ar. Belli şartlarla ödünç verilen paradan muayyen zaman sonunda alınan kâr, ribâ:

“Bu da mühim **faizlerle** istikraz edilmiş paraların Beyoğlu'na akmasına sebep oldu.”

(f.+lerle 8118)

f.+leri 11517

f.+lerin 11532

[=3]

FÂİZCİ: Fâizle para veren kimse, tefeci, murâbahacı:

“(…) hâsılı bir **faizci** hırslıyla, her emek için ayrı bir taviz istiyorlardı.”

f. 17767

[=1]

FAKAT: Ar. Zıt hüküm ifade eden iki cümleyi birbirine bağlar, ancak, yalnız, ama, lâkin:

“Sabâhaddin Bey'i bütün hayatımda üç defa görmüştüm. **Fakat** Fazlı Bey'den dinleye dinleye onu âdeta yakından tanır gibiydim.”

(f. 3886)

“Türkoğlu bir dakîka unut-maz **fakat** bu.nu”

(f. 38554)

f. 990, 1254, 1284, 1298, 1319, 1325, 1328, 1375, 1384, 1394, 1397, 1402, 1438, 1460,

1498, 1523, 1574, 1609, 1628, 1644, 1649, 1652, 1683, 1688, 1691, 1692, 1704, 1726, 1768, 1784, 2860, 3260, 3459, 3469, 3481, 3528, 3712, 3747, 3772, 3787, 3884, 3885, 3927, 3944, 4218, 4238, 4243, 4254, 4262, 4276, 4281, 4284, 4739, 4753, 4758, 5079, 5816, 6151, 6649, 6937, 6980, 6988, 6996, 7007, 7008, 7012, 7020, 7046, 7067, 7081, 7103, 7193, 7207, 7235, 7281, 7344, 7348, 7373, 7377, 7384, 7438, 7479, 7516, 7648, 7677, 7696, 7785, 7802, 7809, 7820, 7833, 7882, 7910, 7932, 8009, 8044, 8064, 8104, 8104, 8108, 8109, 8117, 8154, 8194, 8196, 8210, 8223, 8225, 8232, 8251, 8289, 8312, 8425, 9140, 9161, 9199, 9373, 9730, 10168, 10517, 10525, 10590, 10732, 11011, 11050, 11058, 11077, 11079, 11089, 11098, 11110, 11486, 13601, 13890, 14412, 14540, 14567, 14693, 14988, 15219, 15225, 15443, 15458, 15744, 15822, 16008, 16223, 16244, 16329, 16509, 16550, 16579, 16631, 16641, 16655, 16720, 16730, 16826, 16828, 16839, 16891, 16905, 16955, 16960, 16965, 17012, 17017, 17027, 17033, 17049, 17064, 17110, 17125, 17142, 17163, 17164, 17182, 17229, 17236, 17247, 17267, 17284, 17320, 17354, 17363, 17552, 17579, 17597, 17630, 17654, 17660, 17672, 17684, 17706, 17770, 17774, 17785, 17797, 17847, 17852, 17885, 17917, 17958, 17966, 17977, 18027, 18077, 18098, 18131, 18156, 18203, 18216, 18222, 18227, 18275, 18280, 18297, 18566, 18578, 18638, 18686, 18749, 18881, 18888, 18898, 18901, 18907, 18911, 18917, 18938, 18953, 19027, 19055, 19102, 19106, 19115, 19131, 19167, 19419, 19422, 19440, 19865, 20073, 20082, 20094, 20122, 20176, 20190, 20243, 20330, 20336, 20342, 20418, 20462, 20489, 20653, 20658, 20682, 20684, 20757, 20813, 20859, 20864, 20882, 20891, 20996, 21142, 21146, 21175, 21194, 21210, 21342, 21344, 21346, 21377, 22577, 22585, 22594, 22603, 22635, 22640, 22674, 23240, 23545, 23551, 23554, 23559, 23575, 23628, 23659, 23745, 23960, 23966, 23969, 24004, 25056, 25107, 25125, 25206, 25239, 25294, 25340, 25356, 25390, 25392, 25439, 25452, 25455, 25472, 25496, 25531, 25572, 25580, 25588, 25615, 25659, 25707,

25727, 26319, 26535, 26543, 26548, 26935, 26938, 26946, 26980, 26987, 27590, 27906, 27943, 27956, 27962, 27967, 28152, 28367, 28405, 28413, 28435, 28438, 28646, 28684, 28722, 28732, 28737, 28746, 28869, 28876, 28895, 28913, 28927, 28941, 28950, 29075, 29080, 29105, 29113, 29153, 29171, 29378, 29390, 29416, 29422, 29524, 29528, 29554, 29558, 29573, 29579, 29625, 29629, 29632, 29642, 29656, 29689, 29701, 29755, 29762, 29788, 29797, 29800, 29821, 30248, 30283, 30299, 30356, 30369, 30372, 30376, 30769, 30855, 30860, 30896, 30980, 31056, 31115, 31126, 31153, 31158, 31181, 31208, 31213, 31231, 31235, 32052, 32252, 32304, 32367, 32662, 32737, 32747, 32753, 32760, 32772, 32782, 32784, 32791, 32828, 32832, 32836, 32846, 33230, 33295, 33539, 33617, 35182, 35906, 35934, 36076, 36180, 36358, 36417, 36479, 38574, 38655, 38786, 38964, 38965

[=438]

FAKİR: Ar. 1. Yoksul (kimse), muhtaç, fukarâ:
“Orta hâlli ve **fakir** halkın maişeti ise daha basit yollardan, bahçivanlıktan balıkçılığa, kayıkçılığa kadar işlerdendi.”
(f. 5827)

“Zengin.ler o cennet.te **fakir.lerle** müsâvi”
(f.+lerle 36750)

2. **mec.** Yetersiz, kifâyetsiz:

“Îtirâf ederiz ki Türk temaşası pek **fakirdir**, Türkçede hiçbir nev'in muhalledeleri yok.”
(f.+dir 31877)

f. 438, 3694, 3742, 5395, 5822, 5963, 7177, 7479, 11563, 14067, 19890, 21568, 21860, 22423, 22426, 22530, 22730, 23294, 23354, 23592, 26644, 29323, 30351, 31385, 31388, 31955, 35520, 35909, 36046

f.+dir 27967, 31866

f.+ler 22455

f.+lerde 13617

f.+leri 30320

[=35]

FAKİR-ÂNE: Ar.+Fars. Fakir olana yakışır şekilde:

“Mouffetard Sokağında **fakir-âne** bir odada yaşardı.”
(f. 3810)

f. 6795

[=2]

FAKİR-Î REVENDE: Ar.+Fars. Giden, yürüten fakirler:

“Rindîabâbedûş **fakîrîrevende.yiz**”

f.+yiz 37734

[=1]

FAKİRLEŞ-: Yoksul duruma gelmek, fakir düşmek, yoksullaşmak:

“Türkler o fırsat devrinde yeni bir millet olamadılar ve günden güne fakirleşiyorlardı.”

f.-iyorlardı 26412

[=1]

FAKİRLİK: Fakir olma durumu, yoksulluk, yokluk, fukarâlık: “Türkler iki yüz kırk dokuz sene sonra İstanbul'a girdikleri zaman bir virane bulmuşlardı: Yanmış ve yıkılmış semtler, devletin ve halkın **fakirliği** yüzünden, öyle hâli bırakılmışlardı.”

f.+i 5324

[=1]

FAKR: Ar. Fakirlik, yoksulluk:

“Fransızların meşhur sefalet şâiri Jehan Rictus bu şâirlere burjuva nazariyle bakardı. Çünkü o **fakrı** ve fakirleri, altmış sene şüirinde ve nesrinde, en asil mevzu telâkki eden Victor Hugo'yu bile, bu sınıftan olduğu için, tam bir sefalet şâiri saymazdı.”

(f.+ı 30330)

“Yıl.larca **fakr** iç.inde hayât.ın hüziün.leri”
(f. 36653)

f. 21802, 30647

f.+a 21697, 38871

f.+dan 21079

f.+ı+bedeni.ye 21079

f.+ı+esna.sında 27786

f.+lar 2961

[=10]

FAKR U ZARÛRET: Ar. Şiddetli yoksulluk:

“Ağnekyan Efendi, kuru kara, ihtiyarlamış, dâima **fakr u zarurette** bir İstanbul Ermenisiydi.”

(f.+te 4048)

f. 9792, 19009

[=3]

FAKÛLTE: Fr. Bir üniversitenin, öğretimini yaptığı ders konuları bakımından ayrılmış olduğu kollardan her biri:

“1921-22 arasında, Zeynep Hanım Konağı'nın Edebiyat Fakültesi olan katında, o vakit, **fakültenin** kâtib-i umumîliğini eden Behçet'in odasında, felsefe müderrisi Ahmet Naim Beyle, İslâmiyet'in telâkkisine dair, sertçe bir kavgamız oldu.”

(f.+nin 9387)

f. 9399, 19999

f.+den 20000

f.+leridir 20003

f.+nin 9399

f.+sine 1887

[=7]

FAL: Ar. 1. ***Fâl-i hayr**: Hayır alâmeti, hayra yorulan durum:

“*Temps'in başmakalesindeki fikri yalnız hak namına olduğu için değil, Fransız siyaseti namına da bir fâl-i hayr telâkki ettik.*”

(f.+i+hayr 11932)

2. ***Gözleri fal taşı gibi açılmak**: (Şaşkınlık, korku vb. sebeplerle) Gözleri alabildiğine açılmak:

“*Vak'adan gözleri fal taşı gibi geçen halk bize bakıyordu.*”

(f. 10681)

f.+i+hayr.dır 21383

f.+i+hayr.ı 21516

f.+i+şer 21517

f.+i+hayr.dır 21715, 30556

[=7]

FALAKA: Ar. Ceza olarak ayak tabanlarına vurmakta kullanılan, ayakları uygun bir durumda sıkıştırıp tutan, kalınca bir sopa ile bunun iki ucuna bağlı bir ipi olan cezalandırma aracı:

“*Falaka azamî ceza idi.*”

(f. . 521)

f. 521

f.+ya 490, 520

[=4]

FALAN: Ar. 1. Bir şahıs veya nesneyi bildiren kelimelerden sonra ona benzer şeyleri ayrıca saymamak için kullanılır:

“*Henüz nümayiş falan yoktu.*”

(f. 2897)

2. Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler:

“*Beyefendi! İslâmiyet'te ölümlere ibadet, mezarlara muhabbet, ölmüş insanları filân veya*

falan semtte hâzır ve nazır zannetmek gibi itikatlara yer yoktur.”

(f. 9464)

f. 9457, 9473, 14379, 27520, 33168

[=6]

FALCI: Fala bakmayı kendine geçim yolu yapan kimse:

“*Aynı senelerde Arthur Rimbaud'nun 'mâverâî, 'sôfi, 'muabbir, 'falci, hâsılı öteki âlemi delmeğe çalışan dehâsından fıskırmış Paul Claudel, hiç umulmadık bir yenilikle geliyordu.*”

f. 2424

[=1]

FALÎH RIFKI: Falih Rıfkı Atay(1894-20 Mart 1971). Yazar. [Yahya Kemal'le tanıştıktan sonra iyi dost olmuşlar ve Büyükkada'da sık sık bir araya gelerek şiir, sanat, tarih sohbetleri yapmışlardır.]:

“*Nesri gibi güzel bir ruhu olan Falih Rıfkı, Türk gazeteciliğini bir vatan hizmeti telâkki etmiş ve kudsî bir vazife gibi ifa ediyor.*”

(f. 15179)

f. 3045, 10164, 18694, 18697

f.+nın 15205, 18697, 18708

[=8]

FALÎH RIFKI BEY: Falih Rıfkı Atay:

“*Bu mektup galiba, bu defa Falih Rıfkı Bey'in neşrettiği Zeytin Dağı unvanlı bir kitapta intişar etmiş.*”

(f.+in 11223)

f.+i 11207

[=2]

FALSO: İtal. Bir mûsikî parçasının icrasında yapılan nota yanlışlığı:

“*Hakîkî sahne sanatkârı ise şiirin kendisindeki âhenkten fazla bir âhengi falso addeder.*”

f. 27400

[=1]

FALSOSUZ: Bir mûsikî parçasının icrasında yapılan nota yanlışlığının olmaması:

“*Hâlis bir şiiri okumak demek ona şâirinin verdiği musikî, fazla ve eksik bir ses ilâve etmeksizin, mûsikîden anlayanların tabiriyle, falsosuz okumak demektir.*”

f. 27282

[=1]

FÂNÎ: Ar. (Ölümlü olan) İnsanoglu:

“İstanbul için, fetihten bir sene evvel şehit düşen Mahmud Çelebi ve onun gibi şehitlerin taşları dursalar, onların yerine bizim gibi **fâniler** fenâyâb olsalar, daha iyi olurdu.”

(f.+ler 6267)

“**Fâni.yse** semâ.lar gibi engin ise rûh”

(f.f.+yse 39097)

f. 11226, 19561, 22274, 28629, 34205, 36398, 36496, 38028, 38072

f.+dir 7386, 22271, 22280, 35907

f.+ler 6455

f.+leri 36825

[=17]

FÂNİLİK: Fâni olma durumu, ölümlülük, fena:

“Murâd-ı Sâni, bu âlemin **faniliğine** bakarak kendi arzusuyla tahtından inmiş, yerini henüz bir çocuk olan oğluna bırakmış.”

(f.+ine 6159)

“**Fânîlik** orta.sında yüz-en sâdedil beşer”

(f. 36647)

f. 22284

f.+e 17066

f.+ini 6256

[=5]

FANTEZİ: Fr. Çağrışımın tabii akışına uyan yaratıcı hayal gücü, sınırsız hayal:

“Bu manzume hiç **fantezi** değildir, çok doğrudur, şâirin kaderini bütün gerçekliğiyle bir çerçeve içinde gösterir.”

(f. 32075)

f.+si 9535

[=2]

FÂNÛS: Ar. 1. Bir ışık kaynağının etrafına geçirilen cam mahfaza:

“Galib Dede aşkı öyle bir cezbede duyar ki gözler kamaşır:

Bir şu'lesi var ki şem'-i cânın

Fânusuna sığmaz âsmânın!”

(f.+una 28248)

2. **mec.** Mahfaza:

“**Fânûs** i-diler encümeniahbâb.e”

(f. 38251)

f.+una 27926

[=3]

FARAZA: Ar. Farz edelim ki, tualım ki, diyelim ki, söz gelişi, bilfarz:

“1825'den 1908'e kadar biz, **faraza** ettiğimiz terakkiden daha çok terakki etseydik, o

târihlerden sonra uğradığımız felâketlerden masun mu olurduk?”

(f. 19635)

f. 19625, 35185, 35524

[=3]

FARAZİYE: Ar. Bir iddiayı açıklayabilmek için ileri sürülen, farz etmeye ve tahmine dayanan, hükmü kesin olmayan düşünce, kurgu:

“Acaba en insafsız bir **faraziyeyle** hangi hülya Türkler için Edirne'den ve İstanbul'dan daha muazzez olabilir?”

(f.+yle 15711)

***Faraziye yürütmek**: Tahmine dayanan fikirler ileri sürmek:

“(…) gördüğüm vaziyete göre **faraziye yürütüyorum.**”

(f.+ye 25084)

f. 14660

f.+de 25328, 35182

f.+dir 16174, 31498

f.+nin 14662

f.+ye 14507, 24325

f.+yi 14660

[=11]

FÂRE: Ar. ***Fâre deliği**: **mec.** Saklanacak yer:

“Alemdar Paşa, Sultan Selim'i tekrar tahta çıkarmak için İstanbul'u bastığı zaman, Rumeli'den getirdiği askerin celâdeti karşısında, yeniçeriler korkudan **fâre deliği** aradılar.”

(f. 33910)

“(…) hâtıra-nüvis Mâbeyn kâtibi kaçacak **fare deliği** aradı ve hâtıraları neşreden gazete bu kabîl neşriyattan tövbe eder gibi bahsi kesti.”

(f. 26771)

[=2]

FARFARA: Ar. Ağzı kalabalık, gürültücü, taşkın, şamatacı (kimse), farfaracı:

“Dal-mış gül-üp konuşma.ğa yüz.lerce **farfara**”

f. 37158

[=1]

FÂRİĞ: Ar. ***Fâriğ olmak**: Vazgeçmek, terk etmek:

“Ancak satış farkının lezzetinden de **fâriğ** olamadığı için, Nurettin Bey'in ısrarıyla, Ali Kemal'e İkdam'ın baş sütununu, yarım yamalak bir açışla, yine açtı.”

(f. 10112)

[=1]

FÂRİK: Ar. Ayıran, tefrik eden:

“Bu fikirlerin ve bu adamların aslaa **fâriki** değildiler.”

(f.+ı 3705)

[=1]

FÂRİKA: Ar. Bir şeyi ayırt etmeye yarayan özellik, ayırıcı alâmet:

“Saatlerce Loti'nin İstanbul'a dair son kitabını okudum. Halis bir şâirin **farikası** bence yalnız budur.”

(f.+sı 10507)

f. 6048, 9656, 16652, 17674, 27561, 27562, 28221

f.+ları 1391, 28353

f.+larından 19549

f.+sı 285, 3677, 5438, 6046, 6722, 8724, 8885, 9708, 10502, 10778, 11040, 11451, 17163, 17189, 19051, 19794, 28384, 28392, 29216

f.+sıdır 28170

f.+sını 785, 5492, 20823

f.+yı 6049

f.+yla 9342

[=35]

FÂRİKALANDIR-: Farklılaştıran:

“Bir ecnebi münekkid, dışarıdan umûmî bir gözle şu dört yüz senelik nesrimize bakarsa, edebiyatı her asırda **fârikalandıran** iki noksan yanında bir de muhayyile noksanı görür.”

f.-an 33073

[=1]

FÂRİKALI: Farklı:

“Son devrin en **fârikalı** hâli orijinal olmak'dır.”

(f. 19429)

f. 932, 19065, 19419

f.+dır 18929

f.+sı 19072

[=5]

FÂRİSAN: İrânlılar:

“Pürzûr saldır-an Kölemen **fârisân.ını**”

f.+ını 37276

[=1]

FÂRİSİ: Fars. İrân diliyle ilgili:

“İlk defa olarak Tevfik Fikret'in lisânında **Fârisî** edâ zail olur ve yerine yerli lehçe geçer.”

(f. 29571)

f. 8780, 12299, 12351, 20872, 28082, 28082, 28083, 28958, 28980, 28998, 29000, 29225,

29243, 29550, 29551, 29552, 29555, 29561, 29565, 29565, 29711, 29751, 31178, 32472, 32503, 32902, 34785

f.+de 20810, 29160, 29750, 29757

f.+deki 29165, 29167

f.+den 28806, 28856

f.+nin 32473

f.+yı 9897, 19386, 28942, 28946, 29567

[=42]

FÂRİS-İ MEYDÂN: Ar. Meydanın atlısı:

“Suhande **fârisimeydân** ol-ur gönül gönül.e”

f. 37392

[=1]

FARÎZA: Ar. İslâm dininin kula farz kıldığı mükellefiyet, şer'an yapılması zorunlu olan Allah emri:

“Edâ-yı selâtu, bedenî bir fâide temin etmeğe vâsuta değil, Müslüman sıfatıyla en mukaddes bir **farıza** bilen bizler (...)”

(f. 21806)

f. 21796, 30641

[=2]

FARK: Ar. 1. İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık:

“Mizâc ve ahlâk **farklarımız** çok büyük olduğu hâlde, yalnız edebiyat hevesi yüzünden, Hâlid Râşid'le dost olduk.”

(f.+larımız 2197)

“Bu mülk.ün **farık.ı** yok bir tengnâ.dan”

(f.+ı 37942)

2. ***Farkına varmak**: Anlamak, sezmek, inceliğini kavramak:

“Veznin hayliden hayliye **farıkına vardım**.

Aruzun diğer vezinlerini tecrübe etmeğe başladım.”

(f.+ına 2000)

“Dil **farık.ına var-maz** ki ak-an cûyizaman.dır”

(f.+ına 37670)

3. ***Farkında olmak**: Fark etmek, farkına

varmak [Daha çok olumsuz şekli kullanılır]:

“Bu budalalar **farıkında olmamışlar** ki bizim kanımız o asırlarda, onların kanından birkaç defâ daha sağlandı. Yeniçeri, bilfarz, Fâtih ve Sultan Selim asırlarında Hristiyan'dan devşirileceğine Müslümandan devşirilseydi,

birkaç defâ meziyetli olurdu.”

(f.+ında 35355)

4. ***Fark etmek**: (Bir şeyin varlığını) Açık bir delil olmaksızın hissetmek, anlamak, sezme, farkına varmak:

“Benim çocukluğumdan beri, nereden geldiğini **fark etmeyerek** içimde duyduğum bu *Yâ Vedûd!* nidası *Hârûnü'r-Reşid* zamanından fetih sabahına kadar süren yedi yüz senede, zaman zaman işitilmiş.”

(f.+etmeyerek 7298)

f. 3716, 5809, 8106, 8819, 9313, 12633, 12633, 12848, 13378, 14103, 19274, 19276, 19853, 21368, 21668, 22030, 23132, 26241, 26442, 27060, 27700, 27811, 27962, 28084, 28580, 32247, 32479, 35605, 36415, 36609

f.+a 27390

f.+edemediler 14340

f.+edemez 17631

f.+edemezlerdi 17632

f.+edemiyorum 20373

f.+edemiyoruz 17633

f.+ederler 33469

f.+ediliyorlar 28461

f.+etmedim 1523

f.+etmezler 29169

f.+etmiyor 14076

f.+etmiyordum 10466

f.+ettiğimiz 28267

f.+eyler 28492

f.+ı 353, 5470, 5570, 6999, 8007, 8576, 14356, 15192, 16962, 17208, 18079, 18131, 18182, 18706, 19876, 22397, 24754, 24822, 26441, 27807, 28089, 29172, 29234, 30858, 32480, 36063

f.+ı+kanuni 22397

f.+ın 4283

f.+ına 1030, 1989, 1999, 2290, 6031, 8479, 8626, 9303, 10857, 11807, 17387, 18979, 20421, 22847, 23458, 29388, 32804, 34242, 35597, 36362, 38289

f.+ında 2951, 5849, 8236, 14296, 15815, 16143, 16495, 20421, 27777, 28623, 31045, 33773, 34001, 34574, 35344, 38206

f.+ındaydım 566, 33481

f.+ındayım 33545

f.+ını 5521, 19449, 26785

f.+ının 481, 10106

f.+ıyla 9686, 13090

f.+la 10921, 15274, 19085, 20835, 22137, 25371, 26159

f.+lar 26438, 27378

f.+ları 25367, 27022, 28089

f.+larından 13795

f.+larını 24565, 26203

f.+larıyla 4929, 5850

f.+larla 12451, 29212

[=142]

FARKLI: Ayırt edilmesine sebep olan bir başkalığı bulunan, farkı olan, değişik, başka: “*Daha elli sene evveline kadar İstanbul, Eyüb, Üsküdar ve Boğaziçi semtleri yeryüzünde görülmüş semtlerin en güzelleriydi; her biri diğerinden başka, kendine benzer, şekli ve havası birbirinden çok farklı semtlerdi.*” (f. 5742)

f. 6422, 11479, 16118, 17269, 17522, 18526, 20505, 21168, 29052, 29318, 31079, 32245

f.+dır 5432, 5518, 19314

f.+ydılar 3708

[=17]

FARKSIZ: Aralarında ayırt edilmelerine sebep olan bir başkalık bulunmayan, aynı nitelikte olan:

“*Rum Bey Oğlu Fahreddin ise o vakitler en kâselîs bir ittihadcı sefirinden zerre kadar farksızdı.*”

(f.+dı 2674)

f. 27550

[=2]

FARMASON: Fr. Mason, firanmason:

“*Zamanımızda muhafazakârların mütecedditlere atfettiği Farmason, mülhid ve zındık sıfatları aynen Selîm-i Sâlis devrinde (de) telâffüz olunuyordu.*”

(f. 3731)

f. 4221

[=2]

FARRÉRE: Claude Farrère. (1876, Lyon, Fransa – 1957, Paris, Fransa)

Fransız yazar:

“*Lamartine ve Gautier'den sonra Loti ve Farrère Garb'e bizden bâzı şeyler götürdüler.*” (f. 31814)

f. 7644, 20978

[=3]

FARS: 1. Hint–Avrupa ırkından olan İran milletinin adı ve bu millettten olan kimse:
“Bizans müverrihleri –Türklük o zaman İran'a hâkim olduğu için– Türk orduları diyeceklerine İran orduları tabirini kullanırlar. Meselâ **'Farslar** yahut **Acemler** Konya'ya girdiler... Sivas'a girdiler... Üsküdar'a kadar geldiler...’ gibi cümleler yazarlar.”

(f.+lar 5867)

2. Hafif konulu, yer yer şarkılı, basit ve kaba komedi unsurlarının yer aldığı güldürücü temsil:
“Fransız, İtalyan, İngiliz, Alman, İspanyol temâşâsını, tragedia, komedyâ, **fars**, dram, vodvil, hâsılı bütün envayile Türkiyemiz'e almak için bir irtişad hazzına muhtacız.”

(f. 31455)

f. 31863

f.+lar 5871

f.+larla 23086

[=5]

FART: Ar. Haddinden fazla olma, aşırılık.

***Fart-ı namus**: Namusuna aşırı düşkün:

“(...) mütevazı, **fart-ı namusla** mütehallî bir aile sahibi, pek vazîfe-perest, vicdanlı bir memurdu.”

f.+ı+namus.la 25969

[=1]

FART-I GAYZ: Ar. Aşırı öfke, hiddet:

“Saldır-dı **fartıgayz** ile ifrîtirâfîzî”

f. 37213

[=1]

FARUK BEY: Faruk Nafiz Çamlıbel :

“Evvelâ fıkracılık çok ibtizâle düştü. Diğer fıkracılarla lâubalîlikler ederek günün mevzularını bir daha tefsire girişerek yazmaya değmez. Başka şekilde bir sütün îcad ediniz ve her gün siz bilhassa kendiniz yeni bir bahis çıkarınız. Bir de mahcubiyeti bertaraf ediniz. ‘Bir Taşla İki Kuş’ unvânı iyi değildi, hem iddiâkârâne idi hem de her gün kendinizi bir taşla iki kuş vurmaya oyununa mahkûm etmek kari’i de ‘acaba **Faruk Bey** iki kuş vurdu mu?’ diye havaya baktırmak gibi bir külfeti vardı.”

f. 20375

[=1]

FARUK NAFİZ: Faruk Nafiz Çamlıbel (18 Mayıs 1898, İstanbul – 8 Kasım 1973, İstanbul), Türk şair, siyasetçi, öğretmen. [Hecenin Beş Şairi’nden biridir. TBMM’de VIII. , IX. , X. ve

XI. Dönem İstanbul Milletvekili olarak görev yapmış bir siyasetçidir. En ünlü eseri, “*Han Duvarları*” adlı şiiridir. Behçet Kemal Çağlar ile Onuncu Yıl Marşı’nın sözlerini yazmıştır.]:

“Azîz **Faruk Nafiz**. Bu sabah aldığım güzel mektubunuzdan ne derece mütehassis olduğumu birkaç satırla anlatamam”

(f. 20359)

“Bir cihan.da elezzîlezâiz.in/

Her mısraigüzîde.si **FârûkNâfiz.in**”

(f.+in 38017)

f. 20324, 20349, 20368, 20741

f.+in 29275

[=6]

FARZ: Ar. 1. **teşmil**. Şart ve gerekli olan şey:

“Refîk Hâlit’in zarafetinde asıl gıcıklayan taraf ‘şahsı ima, şahsa taş atma’ dediğimiz nevi nüktelerdir. Bunun için de Babiâli Caddesi’nden aşına bir insan gibi geçmiş olmak **farzdır**.”

(f.+dır 9304)

2. ***Farz etmek**: (Aslında olmamış ve gerçekleşmemiş bir şeyi) Bir hükme varmak için dayanak olarak kabul etmek üzere var saymak, öyle imiş gibi kabul etmek:

“1389’da Birinci Kosova’da yirmi yaşlarında iken doğmuş ve seksen beş yaşlarında İstanbul fethini görmüş ihtiyarların da bulunduğunu **farz etmek** mümkündür. Bu iki yahut üç nesil ne işler başarmıştı!”

(f.+etmek 5138)

“Bu hâl.i yaş.ta değil baş.ta **farzet-en** bir zât”

(f.-en 36380)

3. ***Farz eylemek**: (Aslında olmamış ve gerçekleşmemiş bir şeyi) Bir hükme varmak için dayanak olarak kabul etmek üzere var saymak, öyle imiş gibi kabul etmek, öyle saymak:

“Bahâr mevsim.i **farzeyleriz** bizim.dir hep”

(f.+eyleriz 37577)

f. 20029, 21966

f.+dır 9297, 35405

f.+edelim 8090, 15693, 16357, 29377

f.+eden 6224

f.+edenler 925, 29945

f.+eder 36409

f.+ederek 33961

f.+ederler 25853

f.+edilmiştir 9955

f.+edip 38901

f.+ediyor 24469
f.+ediyorlar 25948
f.+et 38293, 39053
f.+etelim 27760
f.+etiniz 24671
f.+etiyorum 20325, 25406
f.+etmek 5134, 19501, 19673, 27707, 32988,
33154, 34868
f.+etmeyiz 29955
f.+etmiştim 34969
f.+ettiğimiz 13399
f.+ettikleri 18813
f.+ettim 25142
f.+ı+muhal 4405, 15699
f.+olunan 1734
f.+olunur 5525, 5610, 25082
[=44]

FARZIMUHAL: Ar. Turalım ki, sayalım ki, varsayalım ki: “*Bugün, İstanbul'un tamâmiyle alafranga, kibarlıkta en ziyâde mümtaz hanımlarını göz önüne getirdim. Farzimuhal bütün Türk kadınları bu hanımlar gibi olsalardı, Türk milleti kırk elli sene sonra küre-i arz üzerinde yok olurdu. Çünkü yetişecek nesil Türkçeyi unutuyor.*”
(f. 21190)

f. 32119
[=2]

FASIL: Ar. 1. Mesele, husus: “*Devlet Efendi ile Madam Devlet'in salonu ve daha bu kabil dost evleri de başka bir fasıldır.*”
(f.+dır 11473)

2. Mûsikîmizde aynı makamdan eserlerin belli bir sıraya göre icra edildiği konser: “*(...); karşısında, yerde, bin bir şehrin bin bir halısı üzerinde, ney, tanbur, rebap, def ve İstanbul'un en güzel, en gür sesleriyle, en halis lehçesiyle okuyan hanendeleri, Kâğıthane vadisinde şafak sökünceye kadar Türk zevk ve şevkini fasıl fasıl teganni ederlerdi.*”
(f. 8027)

3. Bölüm, kısım; devre: “*Bu son fasıldır ey ömür.üm nasıl geçersen geç*”
(f.+dır 36455)
f. 8027, 37144, 37144
f.+ı 9835, 10679, 11715, 13234, 13981,
14783, 14787, 15386, 23195, 26575, 37691,
38230

f.+ımızın 38168
f.+ına 9271
f.+ından 15629, 15631
f.+ımı 6917
f.+ları 521
f.+larında 15629
[=25]

FÂSILA: Ar. İki oluş arasındaki zaman aralığı: “*Bu sahnede fasılayla opera, komedi ve dram oynanıyor.*”

(f.+yla 3228)

f. 17325, 20467, 20641, 23994, 30210, 30210
f.+da 16183
f.+i+saltanat 12491
f.+i+saltanat.da 12495
f.+ları 4192
f.+sı 12979, 16183
f.+sına 18482
f.+yı 12979
[=15]

FÂSILALI: Belli aralıklarla, ara ara:

“*Yakup Kadri İsviçre'den döndükten sonra bana tamamıyla bigâne bir hâldeydi. Birbirimize eskisi gibi hararetleli olmaksızın fasılalı olarak tesadüf ediyorduk.*”

(f. 9214)

f. 1926, 3372, 10961, 24716
[=5]

FÂSILASIZ: Aralıksız, kesintisiz, ara vermeden, biteviye: “*(...)fasılasız içilen çaylara kadar her şey lezizdir.*”

(f. 19050)

f. 639, 2479, 4821, 6886, 8610, 19570, 25825
f.+ca 2126
[=9]

FASİH: Ar. Güzel, âhenkli, açık ve anlaşılır şekilde düzgün ve yanlışsız söylenen (söz), fesâhatle söylenen (söz): “*Milletlerin dillerinde istiklâl sevdasını tarif eden hâr, hasretli sözler vardır. Bu sözlerin en güzeli, en şedidi, en fasihi, en âteşini Türkçededir.*”

(f.+i 16798)

f. 22443
[=2]

FÂSİLE: Ar. Âile: “*Moğollar da tıpkı Türkler gibi Ural-Altay fasilesine mensupturlar.*”

f.+sine 26219
[=1]

FASL: Ar. Çözme, halletme, hükme varma:

“Memlûk pâdişâh.ı bu dâvâ.yı **fasl** için”

f. 37255

[=1]

FASLET-: Çözmek, halletmek: “Alexandre Dumas-zâde ve peyrevleri sahnede talâk, zina, mîras, intihar, vasiyet dâvaları gibi esnaf hayâtının o bayağı dâvalarını **faslediyorlardı.**”

f.-iyorlardı 31405

[=1]

FASL-I BEYÂTÎ ARABAN: Mûsikîmizde, beyâtî ve araban makamlarının birleşmesinden meydana gelen ve düğâh (la) perdesinde karar kılan, çok eski bir birleşik makamdan eserlerin belli bir sıraya göre icra edildiği konser:

“Her saat.i bir **faslıBeyâtîAraban.dır**”

f.+dır 37672

[=1]

FASL-I HAZAN: Ar.+Fars. Hazan mevsimi:

“Son merhale bir **faslıhazan.dır** ki sür-er”

f.+dır 38188

[=1]

FASL-I SULTÂNÎ YEGÂH: Ar.+Fars.

Mûsikîmizde, buselik makamının yegâh

perdesinde şeddi olan, XIX. yüzyılda İsmail

Dede Efendi'nin besteler yaptığı ve Sultan II.

Mahmud'a ithafen adlandırdığı, günümüzde de

sevilen ve kullanılan bir şed makam:

“Mevkibîzevrak.la gel-miş **faslı Sultânî Yegâh**”

f. 37905

[=1]

FASSÂL: Ar. Herkesin ayıbını söyleyen,

kusurunu bulup çekiştiren (kimse), dedikoducu:

“Emsalsiz bir **fassâl** ve bir zemmâmıdı.”

f. 3822

[=1]

FASULYE: Yun. İki çenekliler sınıfının

baklagiller familyasından, sırık fasulye, bodur

fasulye, ayşekadın, ferasetsiz, barbunya, çalı,

horoz, çerkes, soya vb. birçok çeşidi bulunan, bir

yıllık sarılgan bitkisinin sebze olarak kullanılan,

proteince zengin, besleyici, lezzetli yeşil ürünü

ve tanesi: “Fâzıl Ahmed'e, sukut etmiş erbâb-ı

iktidardan biri diyordu ki: Sen de aleyhimize

iğneli bir lisan kullanıyorsun. Fakat sen bizden

harp zamanında, aç kaldığın zaman **fasulye,**

patates, bulgur aldın.”

(f. 17030)

f. 17018, 17024

f.+yi 17020, 17022, 17029

[=5]

FAŞİST: Fr. Faşizme bağlı olan, faşizm taraftarı (kimse, görüş vb.): “En şedîd siyâsî mücâdelelerin başında bulunan nice milliyetçi, komünist, **faşist** alemdarlar görüliyor ki asıl şiiri yerinde rahat bırakıyorlar.”

(f. 27824)

f. 19232

[=2]

FAŞİZM: Fr. İlk olarak Benito Mussolini tarafından Ulusal Faşist Parti'nin kurulmasıyla ortaya çıkan, 20. yüzyılın başlarında Benito Mussolini'nin sistemini örnek alarak doğan nasyonal sosyalizm ve falanjizm gibi akımlarla güçlenen; otoriter devlet üzerine kurulu bir radikal milliyetçi yönetim sistemi:

“Bu harb çıkmadan Önce, faşizmi'nin (faşizmin) hazırlıklarını tahmîn eden bâzı diplomatlar, bilhassa küçük milletleri ürkütebilecek sözler söylüyorlardı.”

f.+in 26874

f.+inin 26874

[=2]

FATALİZM: Fr. Kadercilik:

“Artık Kara Mustafa Paşa'nın kader sevkiyle başımıza geçmiş olduğunu söylemek de fazla **fatalizm** olur değil mi?”

f. 25380

[=1]

FÂTIMÎ: Mısır'da kurulan Şii hanedanı:

Şöyle ki islâm'ın Haçlılara karşı müdafii olan Türkler, aynı zamanda Antakya'da Haçlılar tarafından, Kudüs'te de **Fatimî** ordusu tarafından muhasara altındaydılar.”

(f. 4653)

f. 26575

[=2]

FÂTIMÎLER: Mısır'da kurulan Şii hanedanı:

“Kudüs düştü. **Fâtümîlerin** eline geçti.”

(f.+in 4655)

f.+i 4650

[=2]

FÂTİH: Ar. 1. Fetheden, açan, ülkeler zapt eden

kimse: “Cetlerimiz **fâti**h bir milletin malik olabileceği bütün meziyetlere malik oldukları gibi, büyük bir temsil kudretini haizdiler.”

(f. 14754)

“Kaç **fâtiḥ.in** altın kan.ı mermer.le karış-mış”
(f.+in 35815)

2. Fâtiḥ Sultan Mehmed: “Edirne Gazi
Hünkâr'la, Bayezid'le, Çelebi padişahlarla genç
ve dinç Murâd-ı Sâni ile **Fâtiḥ'le** beraber
döğüşen cetlerimizin hayaletleriyle doludur.”
(f.+le 18263)

f. 704, 802, 952, 976, 1043, 1113, 3778,
4783, 4787, 4820, 4825, 4867, 4868, 4997,
5328, 5399, 5521, 5544, 5546, 5550, 5645,
5888, 5932, 6026, 6146, 6228, 6358, 6362,
6372, 6447, 6598, 6602, 6606, 6610, 6627,
6915, 7162, 7483, 7953, 12497, 13319, 13321,
14684, 14693, 14743, 16610, 17624, 19801,
19803, 24873, 24974, 25290, 25399, 26709,
26722, 26737, 30478, 35345, 35377, 36010
f.+de 34495, 34608
f.+den 3033, 35238
f.+e 5199, 7150, 7554, 12359, 17954, 26720,
26954

f.+i 1414, 4570, 4612, 4772, 4852, 5023,
5332, 6822, 6940, 7224, 15402, 25249, 25664,
25705, 36106

f.+in 3922, 5152, 5189, 5193, 5194, 5277,
5339, 5341, 5371, 5474, 5495, 6091, 6104,
6128, 6191, 6230, 6355, 6805, 6913, 6934,
6954, 7254, 7379, 7616, 7623, 11844, 13853,
13860, 14990, 15411, 16075, 16658, 17631,
19802, 25699, 26702, 26745, 31579

f.+ini 25699

f.+inin 25700

f.+le 7416, 13326, 18250, 26991

f.+ler 5938, 7481, 16680, 19164

f.+leri 1412, 32716

f.+lerimizin 19163

f.+lerin 5037, 13936, 16916, 26235

f.+lerinden 30477

f.+lerinin 2491, 6834, 11930

f.+lerle 18969

f.+te 15438

f.+ten 4835, 6361, 6366, 7704

[=152]

FÂTİHA: Ar. Kur'an-ı Kerim'in ilk süresinin
adı:

“Çarşının iki taraf kaldırımlarında duranlar
ellerini açmış, **fatiha** okuyor sonra yüzlerine
götürüyorlardı.”

(f. 196)

f. 6254, 10720, 10722

f.+sı 22104

f.+sına 14653

[=6]

FÂTİHÂNE: Ar.+Fars. Fâtiḥ bir kimseye
yakışır biçimde:

“Bu mühtedi, vakta padişahlık ricalinin en
ziyade **Fâtiḥâne** düşüneni idi.”

(f. 6319)

“Rü'ya.ma gir-di her gece bir **fâtiḥâne** zan”
(f. 35730)

f. 6314, 16238

[=2]

FÂTİH CAMİİ: İstanbul'un Fatih ilçesinde Fatih
Sultan Mehmed tarafından yaptırılmış olan cami
ve külliye: “Yeni **Fâtiḥ Camii**, hayli masrafla ve
himmitle yapılmış ve –kendine göre– güzel
olmakla beraber, eski Fâtiḥ Camii'nin bir
gölgesi bile olamamıştır.”

(f. 5513)

f.+ni 5522

f.+nin 4828, 4833, 5504, 5511, 5527

[=7]

FÂTİH-İ ZAMAN: Ar. Zamanın fâtihi:

“Kaç **fâtiḥzaman** gör-en İrânzemin bugün”

f. 37183

[=1]

FÂTİHLİK: Fetheden, açan, ülkeler zapt eden
olma durumu:

“Tabiatın kaanunlarında her nedense, birçok
şasılacak şeyler olduğu gibi, **fâtiḥlik** de var. İlk
bakışta hak ve adalet nazariyesine zıd olan
fâtiḥliğin en uzak asırlardan zamanımıza kadar
bin bir tecellisi görülmüştür.”

(f. 26747)

f.+in 22832, 26685, 26742

f.+ine 12627

[=5]

FÂTİHLİ TEVFİK PAŞA: Yahya Kemal'in

Büyükada'da iken görüştüğü dostlarından biri:

“(…) **Fâtiḥli Tevfik Paşa**, Şahab, Tahsin Nâhid,
(…) Ada Kaymakamı Bedirhan-zâde

Abdurrahman Bey ve bu dostların kadınlı erkekli
aile rükünleri, hemen hepsi, denilebilir ki İttihâd
ü Terakki Cemiyeti'ne muarız duyguda
insanlardı.”

f. 2635

[=1]

FÂTİH SULTAN MEHMED: II. Mehmed/Fatih Sultan Mehmed, (d. 30 Mart 1432 – ö. 3 Mayıs 1481) 7. Osmanlı padişahı. Sultan II. Murad ve Hüma Hatun'un oğlu: “*Bu târihten sonra **Fâtih Sultan Mehmed** Türk devletini payitahtını Edirne'den İstanbul'a nakletti ve Roma topraklarının Türk olduğu devir başladı.*” (f. 27001)

f.+e 16928

f.+in 6417

[=3]

FATMA HANIM: Yahya Kemal'in dadısı: “*Dadımın adı **Fatma Hanım'dı.***”

f.+dı 220

[=1]

FATMA SULTAN: I. Murat'ın kızı: “*Sultan Murad'ın kızı **Fatma Sultan'la** evlenmiş.*”

f.+la 6238

[=1]

FAVORİ: *Fr.* Kulak hizasından yanağa doğru bırakılan, etrafı tıraş edilmiş sakal demeti: “*Yanlarında bir mösyö vardı, çok tüylü silindir şap kasının ön tarafında gümüş bir toka parlıyordu; bıyıkları matruş ve **favori** sakallı idi.*”

f. 35301

[=1]

FAYDA: *Ar.* 1. Olumlu sonuç, yarar:

“*Sultan Mustafa'nın, hapsedildiği dâirede, eceliyle vefât ettiği şâyi' oldu da ortalık hemen yatıştı. Çünkü yeryüzünde Âl-i Osman'dan yalnız Sultan Mahmud kalmıştı. Artık patırdının **faydası** yoktu.*”

(f.+sı 34257)

2. ***Fayda vermek:** İyi tesir etmek, yaramak, yarar sağlamak: “*Menfî bir tarzda tenkidi uzatmak **fayda** vermez.*”

(f. 21200)

f. 15447, 15557, 15557, 15601, 15680

f.+dan 26299

f.+sı 10302, 12586, 14041, 24018, 31684

[=13]

FAYDALI: Faydası olan, işe yarayan, yararlı, istifadeli, nafi:

“*Liman von Sanders'in Hatıra Defteri, Türk milletine en **faydalı** bir siyasî ilmihâl olur.*”

(f. 15267)

f. 6707, 8287, 15258, 21880, 26457

[=5]

FAYDASIZ: Faydası olmayan, bir fayda sağlamayan, işe yaramayan, yararsız:

“*İstanbul muhasarası esnasında ulemâ uzun bir tecrübeden sonra muhasaranın devamını **faydasız** görmüşler ve artık ref' ini talep etmişler.*”

(f. 23636)

f.+dır 14571, 29921

[=3]

FAYTON: *Fr.* Dört tekerlekli, körüklü, karşılıklı oturma yerleri olan atlı binek arabası, payton:

“*Deli Ahmed arabacıydı. Güzel bir **faytonu** ve cins bir çift hayvanı vardı.*”

f.+u 294

[=1]

FÂZİL: *Ar.* Ahlâkı, ilmi ve sâhip olduğu meziyetler bakımından üstün (kimse), fazilet sâhibi, erdemli, faziletli:

“*(...) yalısına o zamanın en **fâzıl** insanlarını davet eder, kâh ilimden ve kâh şiirden bahisler açarak hoş bir vakit geçirir idi.*”

(f. 19408)

“*Biri bîmezhebûîman **Fâzıl/ Biri.si orta.da şişman Fâzıl***”

(f. 39061)

f. 3743, 22304, 39060

f.+ı 6184

f.+ına 34992

f.+larla 1995

[=8]

FÂZİL AHMED: Fazıl Ahmed Bey:

“*Bir de **Fâzıl Ahmed** gibi ve sizin gibi asaleti müsellemler birkaç arkadaştan mâada ülfetlere girmiyeyeğim.*”

(f. 20353)

f. 9268, 11227

f.+e 17016

f.+i 11225

f.+in 17019, 29679

f.+le 8660

[=8]

FÂZİL AHMED: Fâzıl Ahmet Aykaç (24

Temmuz 1884 – 4 Aralık 1967). Yazar, şair:

“*Hudâ Dâvûdu bâlâdan negamkâr etti sansınlar/ **FâzılAhmed.e***”

f.+e 37606

[=1]

FÂZIL AHMED PAŞA: Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa. (ö. 1087/1676) Osmanlı sadrazamı: “Çocukluğundan beri önünde nümüne gördüğü **Fâzıl Ahmed Paşa'nun** bıraktığı şöhrete gıpta ile bakardı.”

(f.+nın 25217)

f. 25204

f.+nın 25201, 25280

f.+ya 25241

f.+yı 25249

[=6]

FÂZIL AHMED BEY: Fazıl Ahmed Yenisey. (24 Temmuz 1884 – 4 Aralık 1967). Yazar, şair. [Fecr-i Ati topluluğunun da üyelerinden olan Fazıl Ahmet, Kemal'in çok yakın arkadaşlarındandır.]:

“Mektubun sonunda da: Yahya Kemal Bey'e ve **Fazıl Ahmed Bey'e selâmlarımı söyleyiniz!**” diyordu.”

f.+e 11219

[=1]

FÂZIL BEY: İstanbul defterdarlarından:

“Hattâ Doktor Nâzım Bey'in biraderi, harp içinde büyük bir servet edinip yine harp içinde mahveden maruf defterdar **Fazıl Bey**, İstanbul defterdarlığı tarafından bir dava icat etmiş, Ali Kemal'den binlerce lira talep etmeye kalkışmış, daha garibi bu münasebetle defterdarlığın resmî bir kâğıdını hakâret-âmîz ibarelerle Ali Kemal'e göndermişti.”

f. 10155

[=1]

FÂZIL BEYEFENDİ: Fazıl Ahmed Yenisey:

“Güzide Meslekdaşımız **Fâzıl Beyefendi**, Gerek şahsıma, gerek manzumelerime karşı öteden beri ibraz buyurduğunuz dostâne hassasiyete bilhassa teşekkür ederim.”

f. 20276

[=1]

FÂZIL MUSTAFA PAŞA: Köprülüzâde Fâzıl Mustafa Paşa (ö. 1102/1691) Osmanlı sadrazamı:

“**Fâzıl Mustafa Paşa** Belgrad'ı aldıktan sonra Avusturya musâlâhaya meyletti.”

(f. 24919)

f.+dan 3748

f.+nın 3739

[=3]

FAZÎHA: Ar. Rezillik, rüsvâlık:

“*Yûnânî an'aneye tâbi*' tragedya ve komedyâ maruf üç vahdete malik ve umumi temâsîli mümessil iken bile, XVIII. asırda Voltaire'in bir heves sâikasıyle dekorlar içinde oynamak **fazîhasına uğradı.**”

f.+sına 31518

[=1]

FAZÎLET: Ar. 1. Dürüstlük, iffet, namus, merhamet, alçak gönüllülük, yiğitlik, sadâkat, adâlet, kerem ve ihsan gibi ahlâkî meziyetlerin hepsine birden verilen isim, erdem:

“*Bilhassa Arnavud kardeşlerimizin millî faziletleri dillerde dstandı.*”

(f.+leri 1061)

2. Deli Ahmed'in sevgilisi:

“*Deli Ahmed bu yüzden bizi terk etti ve bir daha görünmemek üzere kayboldu. Sevgilisi Fazilet de bir küçük kâtiple evlendi.*”

(f. 329)

f. 1401, 4299, 16667, 17026, 22456, 30297, 34208

f.+di 324

f.+i 16667

f.+in 325

f.+ine 13230

f.+lerden 13229

[=14]

FAZÎLETKÂR: Ar.+Fars. Faziletli, fazilet sahibi:

“*Mübadele, İmar ve İskân Encümeni'nin faziletkâr reisi Muammer Bey (...)*”

(f. 18563)

f. 3787, 26763

f.+dı 1402

[=4]

FAZÎLETKÂRÂNE: Ar.+Fars. Fazilet sahibine yakışır biçimde:

“*Hiç şüphe yok ki, temâsîlin basitliğine rağmen, cinâî hikâyeler faziletkârânedir.*”

f.+dır 22204

[=1]

FAZÎLETLİ: Fazilet sâhibi, erdemli, fazıl:

“*(...) her vak'ayı bir satırda zikredişi var ki faziletli ruhların şanı olan icazdır.*”

(f. 12392)

f. 4770, 4881, 13435, 15450, 26946

[=6]

FAZLA: Ar. Her zamankinden veya gerekenden çok, ziyâde:

“Annem, babamın kalbsizliğinden ziyâde, evlâtlarının bu kayıtsızlığına karşı içli bir hâlde günden güne **fazla** üzülüyor ve bitiyordu.”

(f. 125)

“Cihan.da lezzet alın-maz bu duygu.dan **fazla**”

(f. 36564)

f. 125, 145, 177, 306, 600, 977, 1329, 1623, 1786, 1802, 1915, 2080, 2154, 2182, 2314, 2435, 2447, 2483, 2487, 2489, 2494, 2524, 2525, 2678, 2716, 2919, 3434, 3477, 3610, 3849, 4031, 4032, 4297, 4343, 4370, 4379, 4484, 5366, 5448, 5715, 5727, 5773, 5923, 6010, 6225, 6264, 6840, 6980, 7043, 7064, 7499, 7576, 7718, 7763, 7855, 7943, 8157, 8165, 8328, 8346, 8633, 8770, 8863, 9094, 9151, 9306, 9333, 9390, 9743, 9751, 9759, 9838, 9874, 9913, 9945, 10075, 10203, 10346, 10384, 10668, 11480, 11544, 11578, 11920, 12009, 12013, 12344, 12486, 13115, 13347, 13536, 13797, 14115, 14361, 14497, 14497, 14511, 14759, 14872, 14994, 15435, 15494, 15539, 15742, 15974, 16027, 16059, 16076, 16077, 16078, 16122, 16228, 16229, 16862, 16935, 17170, 17555, 17557, 17694, 17813, 18045, 18581, 18667, 18722, 18862, 19032, 19152, 19233, 19411, 19479, 19712, 19812, 19902, 20097, 20142, 20182, 20183, 20385, 20575, 20808, 20899, 20969, 21131, 21759, 21905, 22244, 23563, 23815, 24216, 24540, 24770, 25167, 25366, 25370, 25399, 25660, 25673, 25757, 26136, 26433, 26518, 26627, 26628, 26628, 26636, 26655, 27043, 27044, 27072, 27275, 27297, 27394, 27536, 27570, 27572, 27573, 27584, 27768, 27790, 28540, 28541, 28556, 28584, 28664, 28883, 28926, 28946, 29016, 29131, 29211, 29411, 29415, 29415, 29704, 29846, 30156, 30165, 30386, 30601, 30950, 31310, 31310, 31617, 32099, 32129, 32132, 32643, 32661, 33255, 33300, 33596, 33660, 33738, 33797, 33852, 33867, 34212, 34367, 34420, 34485, 34946, 34986, 35129, 35202, 35476, 35975, 37698, 38148

f.+dır 18524, 18538, 24269, 24754, 29375, 29751, 32900

f.+sı 13259, 24522

f.+sını 23751, 25083

f.+ya 15720, 24194

f.+ydı 8752, 11457, 30058

[=245]

FAZLALAŞ-: Artmak, çoğalmak, ziyâdeleşmek:

“(…) fakat medeniyetin en ziyâde cûşân olduğu Amerika'dan ve şimalî Avrupa'dan gelen zâirleri günden güne **fazlalaş**ıyor.”

f.-ıyor 19039

[=1]

FAZLALAŞTIR-: Çoğaltmak, artırmak:

“Bompard'larla aleyhimizde yazan Fransız muhbirleriyle aşikâr görüşmeleri Ankara'dan gelenlerin gayzını **fazlalaştır**ıyor.”

f.-ıyordu 11514

[=1]

FAZLASIZ: Tam:

“Ancak bu ikinci sanat eserinde mükemmeliyetin yegâne şartı bestenin hüviyetin eksiksiz ve **fazlasız** ifadesidir.”

f. 27387

[=1]

FAZLI: Fazlı Bey:

“Konuşurken, nefsi mütekellim-i vahde hâli vardı. Sabâhaddin Bey'in babası Mahmud Paşa'yı tanırdım. **Fazlı** derdi ki Sırttan mühtedi bir babanın oğluymuş.”

(f. 3911)

f. 3796, 3891

[=3]

FAZLI BEY: Prens Sabâhaddin Bey'in

dostlarından biri:

“**Fazlı Bey** o vakit Sabâhaddin Bey'in sütkardeşi unvânıyla anılır ve onun başlıca dostu ve adamı telâkki olunur ve onunla beraber yaşardı.”

(f. 3844)

f. 3771, 3845, 3867

f.+den 3886

f.+in 3876

[=6]

FAZLİPAŞA: İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde bir cadde:

“Doğru **Fazlıpaşa'da** Besim Ömer Paşa konağına gittim.”

(f.+da 1451)

f.+daki 1482, 9135

[=3]

FAZL Ü FAZÎLET: Ar. Erdem:

“**Fazlüfazilet**.iyle bu neclibülend.inin”

f.+iyle 37519
[=1]
FE: Ar. Arap alfabesinin yirminci, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi üçüncü harfi ve bu harfin adı: “(...) *Te Fe Cim Kaf* (...) *Bunlara muavin harfler olarak lisân-ı Kur'ân'ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler doğru yazılabilsin.*”
f. 29196
[=1]
FECAAT: Ar. Çok acıklı, yürekler acısı durum: “*Elenizmos ucubesinin bütün fecaatıyla fermân-fermâ olduğu bugünlerde ölümünü haber vermeyi bir keramet zannedenler ne kadar aldanırlar.*”
f.+iyle 15156
[=1]
FECÂYİ: Ar. Çok acıklı şeyler, musibetler, belâlar: “*Hâsılı bir yandan fecâyie bir Müslüman tevekkülüyle baktı, bir yandan da Hıristiyan cemaatlerine asırlardan beri İslâm'ın bahşettiği hürriyeti ve emniyeti verdi.*”
(f.+e 15389)
f.+den 22756
f.+i 15505, 25926
[=4]
FECİ: Ar. 1. Çok acıklı, yürek parçalayıcı, trajik: “*1788'de Rusya ve Avusturya'ya Koca Yûsuf Paşa sırf gafleti, cehaleti yüzünden harb açtı; netice feci oldu.*”
(f. 24940)
“*Ölmek değil.dir ömür.ümüzün en feci iş.i*”
(f. 36429)
2. Dehşet verici: “*Bir halk çocuğu gibi saf, ümmî, kasabada olan bu kuvvet sahibini irticam rezil ve feci hikâyeleri ile teceddüdün rehâkâr iyiliklerine dâir fikirlerle vaziyetten haberdâr ederler.*”
(f. 23846)
3. Sanat değeri olmayan, kötü, kalitesiz: “*Ah bu Jehan Rictus, şimdi hâlâ yaşıyor mu bilmem, on beş sene evvel Paris'in garip şarkular ve feci şiirler söylenen gece mahzenlerinde, gece yansından sonra sahneye çıkar, şiirlerini okurdu.*”
(f. 30338)

f. 94, 99, 122, 535, 1180, 1759, 1776, 2820, 2825, 3306, 3382, 3388, 3825, 3975, 4255, 5594, 7143, 7234, 7843, 8234, 11352, 14339, 14453, 14860, 14911, 14937, 15283, 15377, 15787, 18010, 18023, 18069, 18073, 18153, 18283, 18435, 19101, 19704, 21290, 21389, 21955, 22281, 23368, 23760, 23762, 23831, 23844, 24912, 24926, 25017, 25276, 25305, 25885, 26835, 28138, 28495, 28499, 28525, 30064, 30163, 30327, 31595, 32918, 33599, 34446, 35401
f.+di 34769
f.+i 7837, 14042
f.+ine 9742, 9806
[=73]
FECİA: Ar. Âfet, belâ, musîbet, fâcia: “*Fecianın derecesi arttıkça bu milletin istiklâl hissi arttı.*”
f.+nın 18020
[=1]
FECR: Ar. Güneş doğmadan önce ortalığın ağarmaya başladığı vakit, tan vakti: “*Kabında, sabahın fecrinden akşamın fecrine kadar, ilâhlarla dolu ormanları inim inim inleterek, omuzunda ok ve yay, üryan kızlarla koşuşan avcı ilahe Artémise mürtesem, bir kitâb-ı esâtîr intişâr etti.*”
(f.+inden 30498)
“*Meşrutiyet ilân edildiği zaman, fecir kuşları gibi, Paris'e ilk gelen Türkler arasında, Selanik'ten gelmiş bir doktor Ali Agâh vardı.*”
(f. 8544)
f.+ine 30493
[=3]
FECİR: Ar. Güneş doğmadan önce ortalığın ağarmaya başladığı vakit, tan vakti: “*Sen nerde o fecir.in ağar-an dağ.ları nerde*”
(f.+in 36997)
f.+e 35785, 35953, 36205, 37658, 37926, 38108, 38718
f.+i 35955
f.+ini 36874
[=10]
FECR-İ HÜCUM: Ar. Hücümün fecri: “*Son savlet.inle vur ki açıl-sın bu sûr.lar/ Fecrîhücûm iç.indeki Tekbîr aşk.ına*”
f. 37346
[=1]

FEDÂ: Ar. 1. Bir şey uğruna değerli bir şeyden vazgeçme, uğruna verme:

“Et-tik **fedâ** zavâhir.i şevkîderûn için”

(f. 37860)

2. ***Fedâ etmek (kulmak)**: Bir şeyi diğer bir şey uğruna vermek:

“Ondan evvel başardığımız inkılâbı da yalnız ve yalnız bu milletin selâmeti uğruna, kendimizi **fedâ ederek** vücuda getirmiştik.”

(f.+ederek 11323)

f. 9580, 37454

f.+dır 39015

f.+edebilsinler 15917

f.+eden 31644, 35621

f.+edercesine 34219

f.+ediliyor 29338

f.+ediyor 17176, 29439

f.+ediyordu 12735

f.+etmek 22621

f.+etmez 26805

f.+etmiyor 19509

f.+etti 27120

f.+ettirecek 17956

[=18]

FEDÂÎ: Ar. Bir kimseyi veya bir yeri koruyan kimse:

“Biz onunla kolkola, arkamızdan da iki maruf **fedâî** heybetli bir mevkib hâlinde Köprü'den Bahçekapı'ya kadar gelmişiz.”

(f. 10677)

f. 10619, 11277, 26539

f.+leri 26550

[=5]

FEDÂÎ EYÛB: İstanbul'un eski muhafızlarından:

“Aramak için yola düzülmüştüm, köprü üzerinde Ömer Naci göründü. Sağında Silâhçı Tahsin, solunda **Fedâî Eyüb'le**, bir ihtilâl devriyesi gibi geziniyordu.”

f.+le 10662

[=1]

FEDÂİLİK: Fedaice davranış, serdengeçtilik:

“Nitekim bunun bizzat İttihâd ü Terakki bile zararını gördü ve nihayet o da –Yâkub Cemil vak'ası münasebetiyle– **fedailiği** bertaraf etti.”

f.+i 26553

[=1]

FEDÂKÂR: Ar. Özverili:

“Hep sevinenlerin bir kısmı bildiği gibi öteki kısmı da bilmeli ki, bu şehitler millî harekete gönül veren **fedakârlardı.**”

(f.+lardı 13454)

f. 1327, 16985, 18379, 18384, 25265, 25423

f.+dır 3508

[=8]

FEDÂKÂRÂN: Ar.+Fars. ***Fedâkârân-ı Millet**: Milletin fedakârları [Matbaa adı]:

“Ali Kemal'le gürültülü bir davaya girişti **'Fedâkârân-ı Millet'** matbaasını bastırdı.”

f.+ı+millet 11031

[=1]

FEDÂKÂRLIK: Özverlilik:

“Yeryüzünde yegâne ihtirasım milletimin lisanında istediğim gibi birkaç manzume vücuda getirmektedir; bu mısraları ecnebi bir diyarda da söyleyebilirim. Paris'teki hür hayata çok alıştım. Tevkif olunmak, hapsedilmek hayatta razı olmadığım **fedakârlıklardır.**”

(f. 11343)

f. 9731, 18885, 22368, 25585

f.+a 3305, 17312, 25971

f.+etmek 35615

f. etmeli 35617

f.+ı 12265, 20664, 29767

f.+ına 12556

f.+ını 11494, 35115

f.+la 31745

f.+lardır 11338

f.+ları 21512, 22377

f.+tan 16284

[=20]

FEDÂ-YI CÂN: Ar.+Fars. Canını bir şey uğruna vermek:

“Üç Malkoçoğlu eyle-di bir bir **fedâyıcan**”

(f. 37216)

f. 11052, 11057, 11058, 11061, 37877

[=6]

FEDÂ-YI HAYAT: Ar. Hayatını bir şey uğruna vermek:

“Râyât.ı gölge.sinde **fedâyıhayât** et-en”

f. 37299

[=1]

FEHMET-: Anlamak, idrak etmek:

“**Fehmet** habîr isen nice esrâr söylen-ir”

f. 38835

[=1]

FEHMEYLE-: Anlamak, idrak etmek:

“*Fehmeyle söz.ün son.unda encâm.ımız*”

f. 38316

[=1]

FELVÂ: Ar. *Fehvâsınca: Gereğince, ... sözü gereğince:

“*Çünkü, insan oturduğu dalı kesmez fehvâsınca Midhat Paşa da riyâset ettiği bir hükümeti yıkmazdı.*”

f.+sınca 35195

[=1]

FELÂH: Ar. Kurtuluş, selâmet:

“*Yeni Yunan İmparatorluğu mevcut iken Arnavut milleti için felah tasavvur edilemez.*”

f. 13974

[=1]

FELÂKET: Ar. Büyük sıkıntılara sebep olan çok üzücü durum, büyük dert, yıkım, belâ:

“*Bazan felâket bir işe yarar derler. İzmir faciası da Avrupa'nın bir şeyi anlamasına yaradı.*

Osmanlı Devleti'nin saltanat kısmını teşkil eden toprakları gittikten sonra tavazzuh etti ki Edirne'den Adana'ya, Erzurum'a kadar Türk vatani ayrılmaz, kopmaz, parçalanmaz bir küttedir.”

(f. 11866)

“*Büyük felâket.i hiçbir zamân unut-mayarak*”

(f.+i 38651)

f. 147, 2808, 11226, 14285, 14511, 16834, 19294, 22190, 27186, 30868, 33986, 34050, 34740

f.+e 3315, 13014, 13017, 15793, 21837, 22341, 25971, 26117, 30680, 33924, 34002, 37218

f.+i 3043, 16509, 18065, 33827, 34161, 34346

f.+imiz 30867

f.+imizde 33554, 33614

f.+imize 163

f.+in 2782, 14046, 14946, 16992, 17334, 18428, 26419, 34109, 34116

f.+inden 12504, 33585

f.+ine 3256, 34113

f.+ini 22341, 33598

f.+inin 12011

f.+le 14423

f.+ler 3613, 9120, 9203, 13015, 21287, 24086, 30836, 31637

f.+lerden 5136, 19626, 19630, 26881

f.+lere 11345, 17170, 19634, 19639

f.+leri 17028

f.+lerimizin 19613, 25156, 30900

f.+lerin 14919, 26251, 26257, 27187, 27187, 35250

f.+lerinden 18539

f.+lerini 1037

f.+lerinin 4849

f.+ten 14912, 16532

f.+ti 34468

f.+tir 33933

[=87]

FELÂKETLİ: Sıkıntı verici, dert dolu, çok kötü:

“*Selânik'ten gelen Ömer Naci, arkadaşları Husrev Sami, Recep, Sicilya'da felâketli bir firari hayatı sürerken getirilen Mülâzim Kenan Beyler Bonaparte Sokağı'ndaki lojmanda bir hayat uyandırdılar.*”

f. 10938

[=1]

FELÂSEFE: Ar. Felâsife. Felsefe ile uğraşanlar, feylesoflar, filozoflar:

“*Bundan başka bâzı felâsefe, sahne san'atını bir san'at saymıyorlar.*”

(f. 22275)

f.+nin 22101

f.+yi 22755

[=3]

FELÂTUN: (Yun. Platon'dan bozma): Sokrat'ın talebesi, Aristo'nun hocası olan Eflâton:

“*Sokrat'ca Felâton'ca rubâî.miz var*”

f.+ca 38147

[=1]

FELÇ: Ar. **Felc-i mütehassis*: Duyguların kaybolması:

“*Saniyen gelelim sizin fikrinize, bu devletin derdi felc-i mütehassisdır.*”

f.+i+mütehassis.dir 23217

[=1]

FELEK: Ar. 1. Dünya, âlem, devran:

“*Zan.nımca Erenköyü.nde artık/ Gör-mez felek öyle bir bahâr.ı*”

(f. 36868)

2. Gök katlarında yer alan yıldızların insan kaderi üzerinde yaptığı kabul edilen etki, kadere hâkim olduğuna inanılan güç, talih, baht:

“**Felek** müstesna bir talih olmak üzere Yunanistan’ı karşımızda bir defa, tek başına bulundurdu.”

(f. 16718)

f. 26990, 28233, 36868, 37152, 37251, 37533, 37555, 37759, 37781, 37795, 38302, 38306, 38921, 38960

f.+den 19779, 37850

f.+e 28233

f.+in 12332, 13216, 13870, 15121, 15123, 16714, 26768, 34068, 34856, 37205

f.+te 30924, 36799

f.+ten 34185, 36379, 36633, 37322, 38243, 38318

[=36]

FEELEMENK: Hollanda, Belçika ve Kuzeydoğu Fransa’ya eskiden verilen isim:

“**Felemenk** sarrafları ve tüccarları ise Amerika’nın altınlarını ve mahsüllerini, kendilerine mühim hisseler ayırarak, elden geçirip ticâret ediyorlardı.”

(f. 19211)

f. 2750

f.+te 7730

[=3]

FELSEFE: Ar. 1. Akla, akıl yürütmeye dayanılarak kavramlar düzeyinde ifade edilen, her aşamasında eleştiriye açık gerçek arayışı; her türlü kabulden ve peşin hükümden, uzak hür bir şekilde konuları inceleyen aklı bilgi disiplini, hikmet:

“Ziya Gökalp, Fransızca şiiri hiç bilmezdi, Farisî şiiri ve bizim eski şiirimizi birinci derecede anlardı; ilimde ise payansız bir kudret sahibiydi; garp **felsefesini** Sokrat’tan Bergson’a kadar en derin ve yeni telâkkisiyle edinmişti.”

(f.+sini 8787)

2. Dünya görüşü:

“Şâir Vigny hikâyesinin bu noktasında kalmıyor ve **felsefesinin** bir cezbisiyle şiirini bitiriyor.”

(f.+sinin 13749)

f. 3946, 8414, 9381, 9695, 9883, 10638, 17185, 22521, 23668, 24720, 24811, 27489, 27490, 28038, 28119, 30881, 31164, 31179, 33140

f.+de 17065, 19420, 29545, 30927

f.+deki 22360

f.+den 2029, 23013, 33052

f.+dir 20664, 29767

f.+i+mahsusasıyle 25961

f.+leriniz 23209, 23231

f.+min 23310

f.+nin 13696, 23092, 27487

f.+si 9781, 12464, 24741, 25145, 28669

f.+sidir 28023

f.+simi 31170

f.+sinden 4343, 33190

f.+sine 13122, 17207, 27718

f.+sini 9811, 13697, 27222, 28394, 30754, 32246

f.+sinin 8806, 14920

f.+siyle 6498, 12106

f.+ye 19837, 24071, 26077

f.+yi 8636, 26794

f.+yle 25186

[=66]

FELSEFÎ: Ar. Felsefe ile ilgili, felsefeye ilişkin: “Nâmık Kemal’in, **felsefî** bir manzumesini mi?”

(f. 29235)

f. 22115, 22410, 22743

[=4]

FEN: Ar. Fizik, kimya, matematik ve biyolojiye verilen ortak ad:

“Kafasında şiir, felsefe, tarih, **fen** karmakarışık, çok hoş ve biraz gülünç bir nâtıka-perdâzı.”

(f. 10643)

f. 19376, 22283, 26878, 29023, 29026,

32750, 32929

f.+nin 5753

[=9]

FENÂ: Ar. 1. Hoşa gitmeyecek durumda olan, istenen veya gereken nitelikte bulunmayan, kötü, bet:

“Kimi çok iyi giyinmişti, kimi de çok **fena**. Çingenelerin ezeli demokratlığı bu âlâyışde de göze çarpıyordu.”

(f. 899)

2. Üzücü:

“Paris’in havası Şark havası gibi değil. Biraz dikkatsizlik **fena** neticeler veriyor.”

(f. 19979)

3. ***Fenâ bulmak**: Yok olmak, varlığı ortadan kalkmak:

“Minnet Hudâ.ye devletidünyâ **fenâ** bul-ur”

(f. 37879)

f. 832, 898, 1735, 2527, 2593, 2657, 2779, 2810, 2818, 2820, 2925, 3379, 3466, 3881, 7796, 8250, 8734, 9075, 9321, 9322, 9323, 9942, 10698, 10716, 10962, 11013, 11563, 11829, 11829, 11830, 11831, 16780, 16837, 16838, 17369, 18054, 18726, 18820, 19657, 19706, 19964, 20858, 20966, 21952, 22088, 22089, 22288, 22915, 22918, 22923, 23281, 24095, 24354, 25058, 25059, 25067, 25853, 25863, 25865, 25871, 26316, 26777, 27266, 27269, 27390, 29657, 29667, 30514, 30994, 31645, 31709, 31711, 32822, 35226

f.+ettiğimizi 10165

f.+sı 11199, 22216, 22217, 23282

f.+ya 7390

f.+yı 20967

[=82]

FENÂFİLLÂH: Ar. Kulun benliğinin Allah'ın varlığında yok olması durumu: "*Bilhassa Türk'ün manzumeleri denilebilir ki adetâ rediften doğar; Türk, redifî buldu mu, şiirin asıl özünü söylemiş demektir. Meselâ redif: "Olsak da bir olmasak da bir" dir; bu redif muayyen bir felsefedir, fenâfillâhı, fedâkârlığı, kayıtsızlığı söyletir.*"

(f.+ı 20674)

f.+ı 29767

[=2]

FENÂLAŞ-: Fenâ duruma gelmek, kötüleşmek: "*Ertesi gece tekrar toplandık. Boğaz'dan gelen haberler daha ziyade fenalaşmıştı.*"

f.-mıştı 8984

[=1]

FENÂLİK: 1. Kötülük, şer:

"*Lisanda yapacağı fenalığı inkılâpkârane hareketleriyle tazmîn edebilir.*"

(f.+ı 30670)

2. *Fenâlık etmek (yapmak): Zarar vermek, kötülük etmek:

"*İspanyollara bu yüzden çok düşmandık. Hattâ bize çok fenalık etmiş olan bâzı İslâv milletlerinden daha fazla düşmandık.*"

(f.+etmiş 26641)

f. 15135, 33306

f.+ı 21815, 22121, 30659, 31638

f.+ına 19674

f.+larında 11760

[=9]

FENÂ-YÂB: Ar.+Fars. Fena bulan, mahvolan: "*İstanbul için, fetihten bir sene evvel şehit düşen Mahmud Çelebi ve onun gibi şehitlerin taşları dursalar, onların yerine bizim gibi fâniler fenâyâb olsalar, daha iyi olurdu.*"

f. 6267

[=1]

FENER: Yun. 1. İstanbul'un Haliç kıyısındaki tarihi semtlerinden biri:

"*Ertesi gün Refik Hâlit bizi dar ve kâr-ı kadîm bir konak lândoniyile Fener gezintisine götürdü. Fener'de arabayla gösteriş, bayıldıği şeylerden biri idi.*"

(f. 9279)

2. İçinde fitil, mum veya elektrik ampülü gibi ışık kaynağı bulunan, önü veya etrafı bu ışığı aksettirecek şeffaflıkta bir malzeme ile çevrili aydınlatma aracı:

"*Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı karagözlü, kahveli nargileli, şuruplu şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehriyîn.*"

(f.+li 14167)

f.+de 9274

f.+ler 7989

[=4]

FENERBAHÇE: İstanbul'un Anadolu yakasında, Marmara Denizi kıyısında, Kadıköy ve Moda'nın güneyinde, Kızıltoprak ve Çiftelhavuzlar semtleri arasında kalan tarihi semt: "*1081'de Türk atlıları ilk defa İstanbul'un karşı sahilinde Fenerbahçe'yle Üsküdar arasında göründüler.*"

(f.+yle 4560)

"*Dün Fenerbahçe.de gör-düm*"

(f.+de 36173)

f. 36172

f.+lerini 7449

[=4]

FENERLİ: Fener patrikhanesi civarında oturan Rumlar: "*Mora isyânı, Tepedelenli Ali Paşa vakasının neticeleri, Fenerlilerin ihânetleri, uzun sürmüş bir ikbâlin herkese verdiği kesel, onun yüzünden îdâm edilmiş, yâhut sürülmüş olanların taallûkaatından yükselen bedduâlar, daha birçok sebepler, Hâlet Efendi'nin sonu geldiğini her tarafta sezdiriyordu.*"

(f.+lerin 33565)

[=1]

FENER YENİ ŞEHİRİ: Yenişehir-i Fener. Yunanistan'da tarihî bir şehir [Bugün Larissa adıyla bilinmektedir; bir liman şehri olan Volos'un (Golos) 50 km. kuzeybatısında Tesalya ovasında yer alır]:

"Halbuki eski Türklükte Bağdad gibi, Diyarbekir gibi, Urfa gibi, Antakya gibi, Bursa gibi, Edirne gibi, **Fener Yenişehir** gibi irfan merhaleleri olan şehirler vardı."

f. 20732

[=1]

FEN FAKÜLTESİ: Teknolojik düzeyde teorik bilgiye, bilimsel düşünme ve uygulama yeteneğine sahip bilim adamı ve alanında uzman bireyler yetiştirmek amacıyla kurulan fakülte:

"Zeyneb Hanım Konağı'nda kalan **Fen Fakültesi** (...)"

f. 24211

[=1]

FENNÎ: Ar. Fenle ilgili:

"Rumeli Hisarı'ndaki mesai en büyük **fennî**, inşâî ve sınaî bir ihtimamla icra edildi."

(f. 6762)

f. 6480, 27637

[=3]

FER: Fars. Canlılık, parlaklık, aydınlık, nur:

"Lâkin düşmekle beraber üstünden ve yüzünden **feri** gitmişti."

(f.+i 2857)

"Yâkuut **fer al-muş** denil-ür ma'den.imizden"

(f. 37530)

f. 37940, 38047

[=4]

FERÂCE: Ar. Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi:

"Koçılarda çingene hanımları al, siyah, pembe, mor **feraceler** giymişler, beyaz yaşmaklar tutunmuşlar."

f.+ler 906

[=1]

FERÂCELİ: Ferace giymiş olan:

"Rumeli Hisarı'nın yaşmaklı **feraceli** son hanımını seyredilemek için Göksu deresinde saatler geçiriyor."

f. 10535

[=1]

FERAÂGAT: Ar. Hakkından kendi isteğiyle vazgeçme: "Babasının bir **feragati** yüzünden Osmanlı tahtına daha çocukluğunda muvakkaten oturmuş olması, bu genç hükümdarı, tahtın tam sahibi olacağı zaman neler yapmak lâzım geldiği üzerinde düşündürdü."

(f.+i 4774)

(f.+edilir 13751)

[=2]

FERÂĞ: Ar. Vazgeçme, çekilme, el çekme, feragat etme:

"Arzu ile saltanatı **ferâğ** eyliyenleri ve yine o makam-ı muhteşeme gelenler oldu mu?"

f.+eyleyenleri 22034

[=1]

FERAH: Ar. Kalp, gönül, iç vb. nin sıkıntısız, tasasız olma durumu:

"Bu eski Türk mesiresini Filibe Belediyesi birçok paralar sarf ederek Avrupa şehirlerinde gördüğümüz uydurma ve uydurma oldukları için göze, kalbe hiçbir **ferah** vermeyen çirkin parklarından birine benzetecek."

(f. 868)

f. 3400, 8515

[=3]

FERAHLA-: Sıkıntısı, tasası dağılmak:

"Evrâd-ı Şerifini açtı. Biraz okudu. **Ferahladı.**"

(f.-di 34478)

"Az çok **ferahla-dım** ve de-dim kendi kendi.me"

(f.-dım 35949)

f.-di 34478, 34598

f.-dik 8991

f.-dım 387

[=5]

FERAHLAN-: Rahatlamak, üzüntü veya sıkıntısı kalmamak, açılmak, genişlemek:

"Şâkirdimin **ferahlanması**, dersi artık dinlemeğe başlaması vâlidesini memnûn ettiğini seziyordum."

f.-ması 34608

[=1]

FERAHLANDIR-: Ferahlamasını sağlamak:

"İsmet Paşa çok düşünceli idi. Bana, muhakemenden pek memnun oldum, beni **ferahlandır**dın, lâkin bu adamları uyandırmak lâzımdır (...), dedi."

f.-dın 11570

[=1]

FERAHLI: 1. İç açıcı, aydınlık, ferah:

“İlk Osmanlı devirlerinden kalma, yekpare, metin, **ferahlı** bir yapı idi.”

(f. 757)

“Yârab nasıl **ferahlı** bu âlem nasıl temiz”

(f. 35944)

2. Sıkıntısız, tasasız, rahat:

“Kaza ve kaderin bu kadar cilvesinden sonra istiyoruz ki Ramazanı cetlerimiz gibi **ferahlı** bir Müslüman kalbiyle idrak edelim.”

(f. 14160)

f. 2126, 3425, 6533, 10417, 11434, 14151, 21560, 25751, 25751, 32049, 33430, 34307

[=13]

FERAHLIK: Ferah olma, sıkıntısız ve tasasız olma durumu: “Hıristiyanlık, çilesini dol durmuştu, ilk önce serbest bırakılan bu din, devletin resmî dini olursa imparatorluğun havasına **ferahlık** gelecekti.”

(f. 4905)

“Hüzün.ün **ferahlık**.ın biz.im ol-sun kışın yazın”

(f.+ın 35872)

f.+ında 36557

[=3]

FERÂSET: Ar. Hemen anlama, çabuk kavrama, zihin uyanıklığı, anlayış, sezgi, izan:

“Gazetecilikte temayülleri kollamak **feraseti** de vardı.”

(f.+i 9943)

f. 13272, 15548

f.+i 15551, 34454

f.+i+sadıka.i+padişahi 25758

[=6]

FERAUDY: Maurice de Feraudy. (1859-1932)

Fransız sahne sanatçısı, Comedie Française artistlerinden:

“Tiyatroyu sahne arkasında ömrünü geçiren meraklılar gibi seviyorduk. Mounet-Sully, Le Bargy, **Feraudy**, Lelöir, (...)adetâ rü'yâlarımıza girerdi.”

f. 2206

[=1]

FERD: Ar. İnsanlardan her biri, belirli olmayan şahıs, kişi, kimse, birey:

“Menkûb isen kelam.ını bir **ferd** dinle-mez”

(f. 38002)

f.+i 39120

[=2]

FERDÂ: Fars. 1. Erte, sonra, yarın: “Geceyi istasyon civârında, Selanik Oteli'nde geçirdim.

Ferdası sabah İstanbul tirenine bindim.”

(f.+sı 1440)

2. Gelecek, gelecek zaman:

“**Ferdâ** ile âti.ye sakın kur-ma temel”

(f. 38910)

f. 38903, 38904, 38909

f.+dan 38907

f.+sı 1439, 1769, 8617, 15236, 25471, 25535, 25539, 25562, 25606

f.+ya 11953

f.+yı 38285

[=16]

FERDÎ: Ar. Ferde ait, fertle ilgili, bireysel:

“Bir zaman Türk idaresinde **ferdî** kaabiliyetle o kadar büyük adamlar yetiştiren bu unsur, kendi başına kalınca şaşırıldı.”

(f. 10934)

f. 2446, 14576, 18047, 20158, 27187, 30142

[=7]

FERDİNAND: Çar Ferdinand: “Bulgaristan'ı **Ferdinand** dilediği gibi idare eder.”

(f. 3317)

f. 3078, 3085, 3310, 3316, 3512

f.+a 3516

f.+ın 3082, 3176, 3317, 3484

f.+la 3162

[=12]

FEREİN: Siyâset adamı: “Reîs-i vükelâ o

muhâlif-i şedîd **Ferein'e** karşı bu münâsebetle lâtif bir râsime-i ihtiramda bulundu.”

f.+e 21058

[=1]

FERGANA: Orta Asya'da coğrafi bir bölge.

[Genellikle Fergana vadisi şeklinde anılan ve Tanrı dağları ile Altay dağları arasında yer alan bölgenin toprakları Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan arasında bölünmüştür; bunlardan Özbekistan Cumhuriyeti'nde kalan kısım idarî bir birim teşkil eder ve buranın merkezi olan şehrin adı da Fergana'dır.]:

“Türklerin Asya'daki şarap nehri olan

Fergana'dan tutturur, ilk şölenlere geçer,

pederşahî aileden asr-ı hâzıra kadar

uzanıverirdi.”

f.+dan 8657

[=1]

FERHÂD: Ferhat ile Şirin halk hikâyesinin erkek kahramanı:

“Kafiye âbâd'dır, artık şâir diğer kıt'alarda kendini kafiyenin kanatlarına bırakır:

*Dilşâd olsak da bir olmasak da bir/
Ferhâd olsak da bir olmasak da bir/
Bünyâd olsak da bir olmasak da bir/
diye söyletir. **Ferhad'la** Şirin'e ve dağlara,
Dilşad'la Cânân'a, visal'e, hicran'a, kiskançlığa,
bünyad'la ümran'la harâbiye kadar sürüklenir.”*
(f.+la 29787)

“Şüh Şirin.ler yüz.ünden dağ del-en **Ferhâd.lar**”
(f.+lar 37750)

f. 20669, 29774, 38107

f.+la 20671

[=6]

FERHAT PAŞA TÜRBESİ: İstanbul Eyüp'te XVI. yüzyılın sonuna ait türbe:

“Ayasofya'daki Üçüncü Murat Türbesi, Divanyolu'ndaki Koca Sinan Paşa Türbesi ve medresesi, Eyüb'de süslü üslûbun bir numunesi olan **Ferhat Paşa Türbesi** onundur.”

f. 5692

[=1]

FERÎD: Ar. Eşi bulunmayan kimse:

“Yâni bütün ulûm-ı dîniyyeyi hatmetmiş bir mutasavvıfın ümmî olan Muhammed gibi yahut da ondan farksız derecede tahsilsiz olan İsâ gibi peygamber olmayacağı, yahut da ulûm-ı askeriyede asrının **ferîdi** olan âlim bir askerinin İsveç Kralı XII. Charles veyahut da Yavuz Sultan Selim gibi ordular sevk edemeyeceği meselesini ikinci ve katmerli bir bahis olarak tedkik etmeniz lüzumu da vâridir.”

f.+i 27561

[=1]

FERÎD ABDÛLHALİM MEMDUH: (1866-1905) Edebiyat tarihçisi, şair ve yazar:

“Hulâsa bu kümenin azası ilk önceleri Ahmed Rızâ, Lübnanlı ve Mârûnî Halil Ganem ve Doktor Nâzım'dı; 1903'e kadar Yûsuf Akçura, **Ferid Abdülhalim Memduh** idiler.”

f. 20244

[=1]

FERÎD BEY: Ferid Abdülhalim Memduh:

“Bu gazete **Gençtürk**, Abdülhamîd aleyhdârı değildi, sâdece bir Türk gazetesi idi. Bunda ilk defa olarak Üç Siyâset diye, Ali Kemal, Yûsuf

Akçura ve **Ferid Bey** arasında bir fikir münâkaşası oldu.”

f. 3979

[=1]

FERÎD PAŞA: Damad Ferid Paşa. (1853-1923) Osmanlı sadrazamı: “**Ferid Paşa**, sukutundan sonra iflâs ettiğini idrak eden bir adam hâliyle Baltalimanı'na çekilmişti.”

(f. 18656)

f. 2670, 12308, 12345, 18642, 18654

f.+nın 4313, 18730

[=8]

FERÎDÜ'L-ASR: Ar. Zamanında eşi bulunmayan kimse:

“Yazılarının hayranları kudema sınıfında olanlardı; onlar Ali Kemal'i "**ferîdü'l-asr**" addederler, arada sırada gazetesindeki odasında ziyarete gelirler, hürmetle görüşürlerdi.”

f. 9911

[=1]

FERİKLİK: Fırka kumandanlığı:

“Hayât-ı Muhayyel'in bütün arkadaşları gelmiş, en sonra kapıdan Doktor (...) Paşa, o günlerde **ferikliğe** terfi ettiği için, yeni üniformasıyla, nişanlarıyla girmiş.”

f.+e 12936

[=1]

FERİŞTE-İ NÂSUT: Fars.+Ar. Melek gibi

insan: “Ey tıflıter **Ferîşteinâsut** musun Ne.sin”

f. 39235

[=1]

FERİŞTE-PESENDÂNE: Fars.Meleklerin beğeneceği gibi olan:

“Pek tatlı pek **ferîştepesendâne**.dir ses.in”

f.+dir 39237

[=1]

FERÎT BEY: Damad Ferid Paşa:

“Cavit Bey ve Fransız muhitinde bu işte başlıca rolün Paris mümessili **Ferit Bey** tarafından oynandığı söyleniyordu.”

(f. 11515)

f.+e 11508

f.+in 10227

[=3]

FERÎT PAŞA: Damad Ferid Paşa:

“1918 mütarekesi olunca Naim Bey, sarahatla, **Ferit Paşa** safına geçti.”

(f. 9402)

f. 9397, 9980, 10217, 10245, 10260, 10264, 10266, 10268, 10314, 10323, 10326, 10328, 10339, 10364, 10372, 10376

f.+nın 10257

f.+yı 10318, 10331

[=19]

FERİT PAŞA HÜKÜMETİ: Damad Ferid Paşa Hükümeti: “İngilizler **Ferit Paşa Hükümetinin** beceriksizliğini ve halk nazarındaki haysiyetsizliğini görmüşler, artık onu düşürmeyi ve yerine mülayim bir kabineyi getirmeyi ve bu suretle Anadolu’yu uyuşturmayı düşünmeye başlamışlardı.”

(f.+nin 10333)

f.+nden 9979

[=1]

FERİT PAŞA KABİNESİ: Damad Ferid Paşa Hükümeti: “Ali Kemal, ihtirasının ateşiyle, ikinci ve asıl yaman olan **Ferit Paşa Kabinesini** mevki-i iktidara geçirmiş yegâne adamdır.”

(f.+ni 10271)

f.+ni 10385

[=2]

FERMAN: Fars. Yazılı padişah emri, berat, yarlık, buyrultu: “Paşa’nın Rakka’dan Kandiye Beğlerbeğliği’ne nakline **ferman** çıktı.”

(f. 34727)

f. 13152, 19330, 33605, 34685

f.+daki 33605

f.+ediyor 25489

f.+etmiş 26091

f.+ettiği 17110

f.+hümayun.un 10271

f.+kaza 34412

f.+kaza.ya 34878

f.+ın 35386

f.+ını 26609

f.+ıyla 26135

f.+lar 26139

f.+lardan 23775

[=17]

FERMAN-FERMÂ: Fars. Hüküm süren, hüküm ferma:

“(…) vatanda inkılap fikirleri **ferman-fermâdir** ve teessüsünü inkılâpkârlar istiyor.”

(f.+dır 31790)

f. 15147, 22116, 28096

[=4]

FERMAN-FERMÂLIK: Emir veren, emir buyuran olma durumu:

“*Cemal Paşa'nın Suriye'deki diktatörlüğüne, Rahmi Bey'in İzmir'deki **ferman-fermâliğine**, Enver Paşa'nın şahsından maada bütün işlerine, hattâ Talat Paşa'nın programsızlığına ve lâubaliliğine irili ufaklı taşlar, hattâ bazan mütehevvirane kayalar yuvarlardı.*”

(f.+ına 11432)

f.+a 23917

f.+ı 23884

[=3]

FERMAN-DİH-İ ZAMAN Ü MEKÂN:

Fars.+Ar. Zaman ve mekâna hüküm geçeri:

“**Fermandihzamânümekân** ol-du tûğ.lar”

f. 37291

[=1]

FERMÂN-I AŞK: Fars.+Ar. Aşkın fermanı, buyruğu:

“**Fermânaşk.a cân ile.dir** inkıyâd.ımız”

f.+a 37854

[=1]

FERMÂN-I BÎ-EMAN: Fars.+Ar.

Emniyetsizlik fermanı:

“**Fermânbîemân** ile kalk-an hü mâ gibi”

f. 37198

[=1]

FERMENE: Yun. Eskiden bilhassa esnafın, avamın, tulumbacıların giydiği, çuha veya abadan, harç veya kaytan işlemelerle süslü kolsuz bir nevi yelek: “(…) **fermene**, camadan, çakşır, Trablus kuşağı, uzun püsküllü Tunus fesi, yüksek topuklu rugan kunduralar, gümüş tokmâklı köstekler cinayetin kisvesiydi.”

(f. 1104)

f.+si 1143

[=2]

FERMENELİ: Fermene giymiş olan(kimse):

“Bu şehrin gençleri de çakşırlı, **fermeneli**; gençliğin atulganlığıyla bıçak ve tüfek oyunu oynar, tanbura çalar ve türkü söyler, adetâ bir Yeniçeri Ortası'nı andırırdı.”

f. 972

[=1]

FERRUH AHMED EFENDİ: 1900'lü yılların İstanbul'unda Ortaköy'ün ileri gelenlerinden biri:

“Bu küçük vak'ayı **Ferruh Ahmed Efendi**, vukuundan otuz sene sonra naklediyordu.

f. 34832
[=1]
FERRUH EFENDİ: Ferruh Ahmed Efendi:
“Bu yalının sahibi **Ferruh Efendi** devrinin en
güzide adamlarından biriydi.”
(19407)
f. 19396, 19400
[=3]
FERSAH: Ar. 1. 3 millik uzaklık ölçüsü
[Yaklaşık 5 kilometre olup kullanıldığı yere ve
zamana göre uzunluğu değişmiştir]:
“Şehirden çıkıp birkaç **fersah** uzaklaştıktan
sonra, bir dağ tepesinde birkaç saat geçiren
insan, bu zamanlarda, fena bir rüyadan uyanır
gibi oluyor.”
(f. 17378)
2. ***Fersah fersah**: Çok, pek çok:
“Kerbela ve Endülüs’ü **fersah fersah** geçen bu
facia karşısında, bugün ve bu saat, yegâne
kudretimiz, İslâm’ı hayat cidalinde ebedî bir
mukavemetle muvazzaf eden dinimizin emrettiği
tevekküldür.”
(f.+fersah 15362)
f. 13627, 13627, 33059, 33059
[=6]
FERSİZ: Donuk, cansız:
“(…) âdetâ gözleri **fersiz**, aç kalmak korkusuyla
telâşlı ve mükedderdi.”
(f. 11123)
f. 23965
[=2]
FERT/FERD: Ar. İnsanlardan her biri, belirli
olmayan şahıs, kişi, kimse, birey:
“Mustafa Kemal İzmir’e ezunlar çıktığı günden
evvel bir **fertti**. O günden beri artık bir fert değil
bir timsaldir.”
(f.+ti 12359)
f. 4226, 8441, 8749, 12350, 14399, 14563,
18310, 20143, 20184, 23685, 31140
f.+e 15355, 32672
f.+i 4341, 18024
f.+i+ziruh 31130
f.+in 14570, 22065, 32334
f.+ine 3502
f.+ini 18012
f.+le 21595
f.+ler 14317, 27188
f.+leri 18303, 18303

f.+lerin 10496, 18308, 21611
f.+lerine 32667
f.+lerini 26805
[=32]
FERYÂDNÂME: Fars. Halden şikâyet
mektubu:
“Atina’daki Trakya mebuslarının İstanbul’a
gelen son **ferâyâdnâmelerini** görenler bu hayretin
bir müntehası daha varsa oraya kadar da
düşerler.”
(f.+lerini 12774)
f.+leri 12778
[=1]
FERYÂT/FERYÂD: Fars. 1. Yüksek sesle ve
kuvvetle bağırma, bağırma, haykırış, çılgılık, âvâze,
figan:
“Kenardan kardeşimin ve arkadaşlarımın
feryadlarını işitiyordum. Nihayet akıntudan
kurtulduk.”
(f.+larını 315)
2. **teşmil**. Şikâyet etme, sızlanma, inleme:
“**Feryâd**.ı gel-mez ol-du bu gülşen.de bülbül.ün”
(f.+ı 37552)
3. ***Feryat etmek**: **teşmil**. Şikâyet etmek,
sızlanmak, inlemek:
“Bütûn sanatkârlar, bütûn zevk sahipleri, elli
seneden beri, göğe kadar **feryat ediyorlar**. Fakat
beynelmilel ruh, sağır ve kör bir afet gibi,
dinlemiyor, giriyor, yerleşiyor.”
(f.+ediyorlar 7816)
f. 36747, 37984, 38839, 38839, 38903,
38907, 38909, 38954
f.+a 37355
f.+dır 26761
f.+eden 6174
f.+ı 13940, 13991, 15255, 16522, 16723
f.+ımız 7342
f.+ımızı 15253
[=21]
FES: Eskiden yurdumuzda ve birçok İslâm
ülkesinde şapka yerine giyilen, kalın kırmızı
çuhadan baş giyeceği:
“İstasyonda bir çorbacı ve köylü kalabalığı
kaynaşiyor. Rengi solmuş setre pantolonla
mintan giyen ve kalıpsız **fes** taşıyan Türkler
dolaşıyorlar.”
(f. 752)
f. 2553, 3302, 3302, 22060

f.+i 1104
f.+inden 230
f.+ine 893
f.+ini 774
f.+ler 21316
f.+lerle 909
f.+li 13154

[=12]

FESÂHAT: Ar. İfadede, kelimelerden her birinin ve bu kelimelerden meydana gelen cümlelerin lafız, mana, ahenk ve kurallara uygunluk bakımından yerinde, düzgün ve doğru olması durumu; dilin söylenmesi güç, ahenksiz, alışılmamış kelimelere, yadırganacak yabancı sözlere, kusurlu cümle, mecaz ve terkiplere yer verilmemesi suretiyle açık, duru ve doğru kullanılması:

“Eski şiirimize vukufu vardı. Ancak o şiirin, şiirini değil, **fesahatini** yahut da felsefe ve zarafete nisbeti olduğu kadar değerini anlardı.”
(f.+ini 9887)

f. 19389, 31173
f.+ine 29107
f.+iyle 21023
f.+tan 12557

[=6]

FESÂD/FESÂT: Ar. Kargaşalık, karışıklık, fenalık, kötülük, bozgunculuk, fitne:

“İtilâfçılar nifak ve **fesatlarından** kesel getirmişler, hepsi birer tarafa çekilmişlerdi.”
(f.+larından 10264)

“Çek-mekteyiz kavâfiliuşşâk.a meş’ale/
Tut-tu eğerçi âlemikevn’i **fesâd.ımız**”
(f.+ımız 37873)

f. 12121, 22043, 23904, 30413, 33513, 34279
f.+larını 35251

[=9]

FESHEYLE-: Feshetmek. Hükümünü bozmak, iptal etmek: “(...) *Sobranya'daki ekseriyetini muhalif fırka mebuslarından on üç âzânın meb'usluklarını siyâsî birtakım sergüzeşterle **feshyledikten** sonra sekiz İslâm mebusun yardımıyla, üç rey ekseriyetle temin etmektedir.*”

f.-dikten 26315

[=1]

FESLİ: Fes giymiş olan (kimse):

“Vapur rıhtuma yanaşırken pejmürde kıyafetli, **fesli**, kalpaklı bir hamal kalabalığı bağırsıyor, tıpkı bir şark şehri.”

(f. 2997)

f. 893, 3264, 3384, 30440, 30440

[=6]

FETÂNET: Ar. Yaratılıştan gelen çabuk anlama yeteneği, zihin açıklığı, anlayış, kavrayış:

“Bütün **fetânetiyle** berâber o da bunu aylarca anlıyamamış, yalnız anlamamakla kalmamış, dönmüş olan tâliini zorlamış.”

(f.+iyle 33835)

f.+i 33662

f.+ini 33847

[=3]

FETÂVÂ: Ar.Fetvalar:

“Fermân-ı Hümâyûnun **fetâvâ-yi şerîfenin** ve beyannâme-i hükümetin çıktığı, kuvâ-yı inzibâtiyyenin, halife ordularının teşekkül ettiği günlerde millî harekete saldıran ihanet kuvvetinin hem kumandanı hem de erkân-ı harbiye reisi gibi bir vaziyet aldı.”

f.+yi+şerife.nin 10276

[=1]

FETH: Ar.Bir memleket, şehir veya mevkii savaşla düşman elinden alma, ele geçirme, zapt etme:

“Tâ **feth.den** beri mü'min mütevekkil yoksul”

f.+den 36047

[=1]

FETHA: Ar.Arap ve Osmanlı alfabesinde üstüne konduğu sessiz harfi kısa “a” veya “e” sesiyle beraber okutan hareke; üstün:

“Cedlerimiz ne kesrede ne **fethada**, ne de zammede med'din ne olduğunu bilirlerdi.”

f.+da 29163

[=1]

FETHEDİL-: Ele geçirilmek, zapt edilmek:

“İstanbul onun zamanında **fethedildi**.”

(f.-di 4779)

“**Fethedil-miş** uzak diyar.lardan”

(f.-miş 35766)

f.-di 5979

f.-diği 4815, 5277, 5308

f.-dikten 4985, 19167

f.-en 25408

f.-erek 5299

f.-işini 9439

f.-meden 409
f.-mekle 5921
f.-meksizin 5941
f.-memiş 5027
f.-mesine 4611
f.-miş 5020
f.-miştir 8139
[=17]
FETHET-: Ele geçirmek, zapt etmek:
“Bu hücumu, Marmara'nın Anadolu kıyılarından, Selçuk beylerinden İzmir'i **fethetmiş** olan Çaka sevk ediyordu.”
(f.-miş 45824)
“Hepsi der Hangi şehir gör-müş o.nun gör-düğünü/
Biz.im İstanbul.u **fethet-tiğimiz** mutlu gün.ü”
(f.-tiğimiz 35878)
f.-ebileceğimizi 25285
f.-ebilirlere 14693
f.-ecek 18509
f.-elim 26464
f.-en 951, 4587, 19736, 37335
f.-er 5036, 36292
f.-erek 4936
f.-inceye 4842
f.-ip 5076
f.-işlerindeki 4743
f.-iyor 6239
f.-iyordu 18509
f.-meden 4627, 5139
f.-meğe 23621, 24136
f.-mek 8137, 13484, 23304, 25389, 25390,
36010
f.-mektir 24144
f.-meleri 26231
f.-meliydi 37430
f.-meye 4716, 7054, 9432
f.-meyi 5067, 5083
f.-miş 958, 14658, 23864, 26199, 26216
f.-mişlerdi 25392, 25393
f.-ti 4562, 37238, 37252
f.-tiği 4967, 6824, 14709, 18471
f.-tiğimiz 1187, 38044
f.-tiğimizi 26221
f.-tiğin 35968
f.-tikden 18917
f.-tikleri 14658, 17692, 19432, 21261
f.-tiklerini 26220

f.-tikten 4465, 4962, 5973, 14674, 18975
f.-tiler 1278
f.-tilerse 30985
f.-tiniz 25383
[=68]
FETHİ BEY: Ali Fethi Okyar. (1880-1943)
Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın arkadaşı, Türk siyaset adamı:
“**Fethi Bey Trablusgarp'tan yeni gelmiş, Balkan Harbi'ne iştirak etmiş ve nihayet cemiyetin kâtib-i umûmî'si olmuştu.**”
(f. 11387)
f. 10087, 11397, 11391, 24634
f.+e 11383
f.+i 10084, 11380
f.+in 3177, 24627, 24636, 24639
[=12]
FETHİ BEYEFENDİ: Ali Fethi Okyar:
“Nurettin Paşa, bu nâgehânî mütalâa karşısında, mütehayir ve müteessir bir sesle, ‘Yâ! Demek ki biz kuttâ-ı tarîk olduk!’ dedi ve Ankara'ya bir taş atarak, ‘Ali Kemal'i bıraksaydık şüphesiz ki **Fethi Beyefendi** orada kurtarırdı!’ cümlesiyle fikrini itmam etti.”
f. 10483
[=1]
FETHİ BEY HÜKÜMETİ: Ali Fethi Okyar hükümeti:
“**Fethi Bey Hükümeti** mer'i olan bu maddeyi tatbik ettiği için kürsüden izahat vermek ıztırârında kalıyor.”
(f. 24667)
f.+ni 24629
[=2]
FETHİYE: İstanbul'da bir yerleşim yeri:
“Evlîya Çelebi kendi zamanında bu mezarların durduğunu temin ederek diyor ki: Hâlâ İslambol içre Saraçhane kurbünde ve Keskin Dede kurbünde ve Kariye ve **Fethiye** râhları üzerinde (...)”
f. 7241
[=1]
FETHOL-: Fetholunmak:
“(…) derûn-ı kal'ada Şeyh Maksûd halîfelerinden Yâ Vedûd ismine mazhar düşmüş mecâzîbden bir can vardır ta ol merhum olmayınca bu kal'a **fetholmak** ihtimâli yoktur.”
(f.-mak 7235)

f.-masına 7263
[=2]
FETHOLUN-: Fethedilmek:
“İstanbul'dan Gaazî Osman Paşa'nun gelişi ve onun geldiği gün de Yenişehir'in **fetholunduğu** haberi bu heyecanı şedîd bir hava hâline getirdi.”
(f.-duğu 2464)
f.-an 13998
f.-du 8116
[=3]
FETİH: Ar. Bir memleket, şehir veya mevkiî savaşla düşman elinden alma, ele geçirme [Bilhassa İslâm ordularının bir yeri İslâm topraklarına katmaları hakkında kullanılmıştır]:
“Yine zerre kadar mübalâğa etmeksizin diyebiliriz ki Türkler **fetih**ten sonra İstanbul'u, eskisine nisbetle çok genişlettiler. Meselâ Eyüb fetihden önce küçük bir köydü.”
(f.+ten 4442)
“Şu **fetih** vak'a.sı yârab Ne büyük mu'cize.dir”
(f. 36074)
f. 4854, 4860, 4867, 4869, 4871, 5170, 5282, 5291, 5482, 5569, 5975, 6105, 6137, 6138, 6224, 6601, 6633, 6634, 6648, 6931, 7100, 7155, 7160, 7172, 7180, 7182, 7219, 7255, 7292, 7405, 7418, 9410, 22383, 23200, 23201, 23607, 23608, 23613, 23614, 23622, 23631, 25686, 35980, 36018, 36084
f.+den 24014
f.+e 5188, 7214, 12309, 20849, 24016, 35813
f.+i 4525, 4722, 4732, 4808, 4810, 4852, 4862, 4874, 5092, 5113, 5141, 5187, 5255, 5840, 5966, 6120, 6805, 7096, 7220, 7223, 7278, 9583, 12497, 19158, 32532, 38087, 38569
f.+in 5150, 5261, 5267, 5413, 5842, 5964, 6358, 7285, 35843
f.+inde 957, 996, 5587, 5776, 6242, 7282, 16686
f.+inden 4860, 5928, 5937, 5970, 5981, 5984, 6077, 7199, 32715, 34878
f.+ine 4539, 5117, 5127, 5137, 5204, 6315, 6596, 6916, 7212
f.+ini 4789, 5008, 5096, 5125, 5133, 5158, 6115, 6234, 7205, 7229, 7264, 7283, 35874
f.+inin 4725, 4805, 5114, 5854, 5915, 5942, 6227, 36294
f.+ler 36388

f.+leri 5971
f.+te 5181, 5387, 5547, 36340
f.+ten 4398, 4441, 4466, 4467, 4479, 4482, 4819, 5284, 5285, 5331, 5374, 5406, 5463, 5567, 5570, 5659, 5776, 5971, 6236, 6261, 6637, 6658, 7171, 7176, 7191, 7206, 7294, 7588, 9435, 9439, 13869, 24017
[=175]
FETRET: Ar. İki olay arasındaki zaman:
“Yunan ordusu henüz Anadolu ovalarında debelendiği için, şark sulhunu bir Anadolu meselesi hâlinde müşahede etmek bu **fetret** devresinin bir şiarı oldu.”
(f. 17913)
f.+i 33050
[=2]
FETTAN: Ar. Gönlü kendine çeken, kendine hayran eden, câzibeli:
“(…) **fettan** bir çift mısra!”
f. 22002
[=1]
FETVA: Ar. Bir mesele hakkında şeriatın hükmünü anlamak için sorulan soruya müftü tarafından muhatap zikredilmeden verilen cevap, sorunun şer'i cevabı:
“Bu zât Boşnaktı ve Fâtih medreselerinde tahsil görmüş (Genç Türkler) arasında daha o zaman bir ehemmiyet kazanmış, nihayet Mısır'a kaçmış, orada Kanûn-ı Esasi gazetesini çıkarmış, Abdülhamîd'in hal'ine dâir **fetvalar** neşretmiş, nihayet, yavaş yavaş neşriyâtdan ve doğrudan doğruya hareketten bezmiş, Paris'de ücra bir sokağa çekilmiş bir zâtdı.”
(f.+lar 3782)
f. 13152, 26779, 26780, 35131
f.+larla 12396
f.+sına 26648
f.+sıyla 26641
f.+siyle 21985
[=9]
FETVÂ-YI RÂHİBÂN: Ar+Fars. Rahiplerin fetvası:
“**Fetvâyırâhibân** ile peymâne berkef.iz”
f. 38874
[=1]
FEVC/FEVÇ: Ar. ***Fevc fevc**: Akın akın, bölük bölük, akan bir kalabalık hâlinde:

“İstanbul'a Anadolu paşalarının ve sancak beğlerinin askeri **fevc fevc** dökülmeğe başladı.” (f. 34772)

“HalkıSa'dâbâd iki sâhil boy.unca **fevc fevc**/ Va'deîteşrif.ine alkış tut-arken dür.dan” (f. 37489, 37489)

f.+fevc 6402, 25526, 25526, 34765
[=7]

FEVERÂN: Ar. 1. (Maddî olmayan şeyler, duygular için) Coşma, galeyâna gelme:

“Nihayet Jön-Türklüğüün **feveranı** sıralarında Paris'e gelmişti.” (f.+ı 9998)

2. ***Feveran etmek**: Kaynayıp fişkırmak:

“Bir gün çay ziyafetinde bulunduğum sabık İstanbul sefiri Mösyö Koloşef nakletti ki, Vezüv **feveran ettiği** zaman o Roma'da sefirmiş.” (f.+ettiği 3094)

f. 3095
f.+etti 18036
f.+ettiniz 20853
f.+ına 10378
f.+ından 10241, 16864
f.+iyle 24055, 35596
f.+ları 18621
[=11]

FEVK: Ar. Daha ileri, daha öte, daha üst: “Paris hayâlimin **fevkinde** bir yıldız gibi parlıyordu.” (f.+inde 1596)

“Dünyâ.nun güftügü.su **fevk.inde** yaşa-r” (f.+inde 38142)

f.+in 25962
f.+inde 3909, 6577, 9464, 18308, 18311, 18623, 21347, 22479, 22588, 22645, 25916
f.+indedir 22196, 37286
f.+indeydi 11696
f.+ine 3574
[=18]

FEVKALÂDE: Ar. Çok güzel, mükemmel, her zaman görülenden başka:

“İstanbul'un **fevkalade** güzel bir akşamıydı.” (f. 1644)

f. 152, 2749, 8473, 9316, 9653, 10586, 11261, 11418, 11540, 12424, 18642, 18922, 20329, 25700, 27543, 28413, 29280, 29559, 31108
f.+olur 19931
[=21]

FEVKALÂDELİK: Fevkalâde olma durumu, değişik durum, görülmedik hâl, olağanüstülük: “Sabah, öğleye doğru kalktım, sokağa çıktım, sokakta hiçbir **fevkalâdelik** yoktu.” (f. 18719)

f. 146, 18730
f.+e 31093
[=4]

FEVKA'L-BEŞER: Ar. İnsan gücünün üstünde, insanüstü:

“Türk unsurunda da bir **fevka'l-beşer** doğacağı gün bu şe hirlere ruh verecek!” (f. 7784)

f. 7779, 22141, 31085
f.+leri 7777
[=4]

FEVKA'L-HAYAL: Ar. Hayal ötesi:

“Magosa, Midilli ve Sakız'ı Nâmık Kemal'i görmüş mucizeli yerler gibi görürdü. Hele Kemal'in Paris'deki hayâtına **fevka'l-hayal** bir mâhiyet verirdi.”

f. 1345
[=1]

FEVKA'T-TABİA: Ar. Tabiat üstü:

“Fâtihi milletler toprağı fethedebilirler, fakat tabiatı yenemezler, bir milletin bütün öteki milletleri temsil edişi **fevkat-tabia** bir şey olur.”

f. 14703
[=1]

FEVT: Ar. 1. ***Fevt etmek**: Kaybetmek:

“Arş silâh başına! Bir dakika **fevt etmeğe** gelmez!” (f.+etmeğe 25535)

2. ***Fevt eylemek**: (Bir fırsatı) Kaçırarak, kaybetmek, yitirmek:

“Bir an dahi **fevt eyle-meden** zevk.ine bak” (f. 38284)
[=2]

FEVVÂRE: Ar. Fıskiye:

“Nedim, bilâkis **fevvâre** gibidir, suları havaya atar, şevk içindedir.” (f. 27966)

“**Fevvâre** ka'rıhavz.a düş-er şermsâr ol-up” (f. 37327)

f.+dir 27963
f.+i+ab.u+hayat 27965
f.+ye 2006
[=5]

FEVVÂRE-İ ZERRÎN: Ar. Altından yapılmış fiskiye:

“Kop-tu bir *fevvâreîzerrin* gibi mâhûr.dan”

f. 37492

[=1]

FEVZÎ: Fevzi Paşa:

“1922’de İstanbul’dan Bursa’ya gittim. Orada Gazi Mustafa Kemal, İsmet, **Fevzi**, Kâzım Kara Bekir, Fahreddin, Kemâleddin Samî, Âsim Paşa’ları gördüm.”

f. 1853

[=1]

FEVZÎ PAŞA: Mareşal Fevzi Çakmak Paşa.

(1876 İstanbul, Rumeli Kavağı – 1950 İstanbul)

Türkiye’nin Mustafa Kemal Atatürk’ten sonraki ikinci ve son mareşali. İlk Millî Savunma Bakanı ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Cumhuriyet dönemindeki ilk genelkurmay başkanı:

“Cepheye gitmemiş olanların Gazi ile, İsmet Paşa ile, **Fevzi Paşa** ile görüşüp konuşmaları, onlardan hüsn-i muamele görmeleri Halide Edip Hanım’a dokunuyordu.”

(f. 9187)

f. 14324, 14893

f.+nın 15093

[=4]

FEYEZÂN: Ar. Haddinden fazla olma:

“Millî mimarînin *feyezân* hâlinde bulunduğu o asırda Sinan’ın uzun sürmüş olan ömrüne sığmayacak kadar eseri görülmüyor.”

(f. 5615)

f. 31412

f.+da 7855

f.+ı 1250, 9119, 30146

f.+ıyla 7960

[=7]

FEYEZANLI: Coşkun, fazla:

“Bu hıttalar, fütühat kudretimizin *feyezanlı* olduğu bir asırda, kendi başına hareket eden Osmanlı fâtihterinin edinmiş olduğu topraklardı.”

f. 2491

[=1]

FEYLESOF: Ar. Filozof:

“Bu Şekip Bey, İbrahim Bey ailesinin gençlerini etrafına alır, Avrupa *feylesoflarının* fikirlerini söyler, Paris’ten büyük bir cuşişle bahsederdi.”

(f.+larının 11196)

“De-rler bil-ir hakikat.i yüz.lerce *feylesof*”

(f. 36595)

f. 17210, 23170, 30890, 31241

f.+lar 12324, 22444, 23671, 24458, 35250

f.+ları 6392, 23698

f.+ların 15194, 32429, 33248

f.+larından 29867, 32943, 32951

f.+larının 22754

f.+tur 20130

f.+u 24845, 29476

f.+un 23647, 23668, 23675, 29275

[=26]

FEYLESOFÂNE: Ar. +Fars. Filozofa yakışır

biçimde: “Herhâlde Ziya Bey’in bu sitemlerden *feylesofâne* tegafül ettiğini görüyor ve memnun oluyordum.”

(f. 8755)

f. 9907, 12087, 13778, 18090, 31135

[=6]

FEYLESOF CHAMBERLAİN: Houston

Stewart Chamberlain. (1855, Southsea, Portsmouth, Birleşik Krallık – 1927, Bayreuth, Almanya): “*Feylesof Chamberlain’in* ne güzel bir sözü vardır: Sanat dâima yenidir.”

f.+ın 31247, 32530

[=2]

FEYLESOF RIZA: Rıza Tevfik Bölükbaşı.

(1869- 31 Aralık 1949). Şair, yazar, filozof:

“Hece vezninden nefret edenler yalnız bir istisna gözetirler: *Feylesof Rıza’nın* koşma’ları.”

f.+nın 29271

[=1]

FEYLESOF TAİNE: Hippolyte Adolphe Taine

(21 Nisan 1828 – 5 Mart 1893) 19. yüzyıl

Fransız olguculuğunun önde gelen adlarından, düşünür, eleştirmen ve tarihçi:

“*Feylesof Taine’in* muhite atfettiği büyük rol, vatanımızın bu son teşekkülünden sonra, ne kadar kendini hissettiriyor.”

f.+in 24737

[=1]

FEYYÂZ: Ar. Çok verimli, bereketli:

“Türk edebiyatının âteşin, *feyyaz*, ceyyid bir devresi açılırsa, millî ruhu, bir elektrik seyyâlesi gibi bütün o dimağlar ve kalblerden geçirerek, bu dağınık kitleyi yekpare bir hâlde ayağa kaldırır.”

(f. 28739)

- f. 18099, 20273, 24155, 28802, 30089, 32674
[=7]
FEYZ: Ar. Ruha huzur verici mübarek ve uğurlu tesir:
“Bu vazife sizin **feyzinize** sebep olur.”
(f.+inize 34540)
“Hüsniüşk iklim.inin **feyz.iyle** sermestîbahâr”
(f.+iyle 37746)
f.+i 8275
f.+ini 12213
f.+im 13775
f.+iyle 18904
[=5]
FEYZÂ: Ar. ***Feyzâ-feyz**: Baştan başa feyizle dolu: “Fakat şehrin Prado diye bir müzesi var ki harikuladedir. Avrupa'nın diğer yerlerinde teker teker görülebilen Velasquez'ler, Goya'lar, Rubens'ler burada salon salon **feyzâ-feyziyle** bir manzarada görülür.”
f. 18914
[=1]
FEYZÎ-Yİ HİNDÎ: (1547-1595) Ekber Şah tarafından “şâirler şâhi” unvanıyla ödüllendirilen Hintli şair. [Agra'da doğdu ve öldü]:
“**FeyzîyiHindî.den/**
Dilbeste.yiz muhabbet.e”
(f.+den 38869)
f.+den 37990
[=2]
FEZÂ: Ar. Gök, gökyüzü:
“İşte bu muhavere sırasında, ruhların konuştuğu na-mütenahi **feza**, birdenbire büyük bir ışıkla nurlanıyor.”
(f. 309487)
“Engin görün-dü Mısr ü Hicâz.ın **fezâ.ları**”
(f.+ları 37241)
f.+nın 39196
f.+larında 20766
f.+sı 37966
[=5]
FEZÂHAT: Ar. Rezillik, edepsizlik, rüsvâlık:
“Neşriyat vasıtalarının her **fezâhati** örtbas etmekte gösterdiği maharet Yunanlılara, baştan başa köyleri yakmakta, çocuklarından kadınlarına, hastalarına kadar köylüleri kesmekte önüne geçilmez bir cür'et bahşetti.”
f.+ı 16473
[=1]
FEZÂİL: Ar. Faziletler:
“Rostopchine **fezâil-i ahlâkiyesi** yüzünden bütün sarayın kinine ma'ruzdu, saray erkânının aleyhinde zehirnâk bir münekkiddi”
(f.+i+ahlakiye.si 26114)
f. 22390
f.+i 22190
[=3]
FEZÂİL Ü ÂDÂB: Ar. Faziletler ve yol yordam, yol erkân:
“O.nlar ki er-üp **fezâilüâdâb.e**”
f.+e 38250
[=1]
FEZÂ-Yİ AŞK: Ar. Aşkın uçsuz bucaksız genişliği:
“Bu yer.lerdir **fezâyüşk.a perrân ol-duğum dem.ler**”
f.+a 39070
[=1]
FEZLEKE: Ar. Bir konuyu ayrıntıya girmeden ana hatları ile veren ifade, özet, hulâsa, icmal:
“Hiç olmazsa evrâk-ı millîyyenin tasnifi hakkında bir **fezleke** yapmalı idiler.”
f. 21922
[=1]
FÉTES GALANTES: Paul Verlaine'nin çıkardığı bir dergi:
“Paris'de Paul Verlaine'nin **Fêtes Galantes** mecmuasını hararetle okudum.”
f. 32534
[=1]
FIÇI: Uzunluğuna kesilmiş ensiz tahtaların çemberlerle tutturulması suretiyle yapılmış, altı üstü aynı genişlikte, karın kısmı şişkin büyük kap:
“(…) Diogene gibi, **fiçimin** içinde yaşıyorum.”
f.+mın 23173
[=1]
FIKARÂ: Ar. Fukara. Fakirler, yoksullar:
“Harikulade güzel bir nesri olan Victor Hugo nesire **fikara** şiiri derdi.”
(f. 29817)
“Bakkal.da bekleş-en **fikarâ** kızcağız.ları”
(f. 35938)
f. 22176, 35916
f.+sına 34042
f.+ya 8973
[=6]

FIKİR: ***fıkır fıkır**: İçten içe, gizli gizli:
“Lehistan'da **fıkır fıkır** kaynayan ihtilâl hareketlerinin müretteplerindendi.”

f. 16590, 16590

[=2]

FIKIRDA-: **mec.** Aktif, faal:

“İşte o zaman politikacılığın için için **fıkırdayan** propagandası, bu suâl karşısında kendini hemen gösteriyor.”

f.-yan 1235

[=1]

FIKRA: Ar. Bir düşüncüyü, bir olayı en kısa ve etkili yoldan anlatan özlü, nükteli, mizah ve hiciv unsurları taşıyan küçük hikâye, kıssa:
“Câhil İstanbullu da Üsküp'ü bir Arnavud şehri zannediyordu; hâlâ da öyle zannedenler vardır. Bu tuhaf **fıkra** bu bahsi güzel tenvir eder.”

(f. 1019)

f. 2500, 4009, 15603, 19604, 25701, 27769,

29853, 32351

f.+da 7232, 12466, 25724

f.+daki 10910

f.+dan 20949, 32345

f.+lar 32342, 33271

f.+lardan 25690, 25697, 26513, 34327

f.+ları 1558, 25762, 28396, 28927

f.+ların 4366

f.+larından 25696

f.+larını 25688, 33723

f.+nın 25720

f.+nızı 32353

f.+sı 9835, 17103

f.+sını 3345, 19760

f.+ya 32350

f.+ydı 11686

f.+yı 15596, 19491, 27665, 32347, 32884,

34663

[=43]

FIKRACI: Fıkra yazarı:

“Diğer **fıkra**cularla lâubalilikler ederek günün mevzularını bir daha tefsire girişerek yazmaya değmez.”

f.+larla 20360

[=1]

FIKRACILIK: Fıkra yazarlığı:

“Evvelâ **fıkra**cılık çok ibtizâle düştü.”

f. 20360

[=1]

FINDIKLI SARAYI: İstanbul Kandilli'de Adile Sultan Sarayı: “Muhteşem Çırâğan yanmıştı, karşımızda bir iskelet hâlinde duruyordu. Yolcular **Fındıklı Sarayı'nı**, yeni Meclis-i Meb'ûsan dâiresini gösteriyorlardı.”

f.+nı 2535

[=1]

FIRAT: Türkiye topraklarından doğup Irak'ta Dicle ile birleştikten sonra denize ulaşan akarsu:
“(…) aruz ve hece, iki kardeş nehir, **Fırat** ve Dicle gibi yan yana akıyorlar.”

(f. 29229)

“Mâvi Tunca.yla gür **Fırat** ak-mış”

(f. 35775)

f. 2037, 23540, 23552

f.+dan 23534

f.+ı 23535

f.+ın 23541

[=8]

FIRILDAK: 1. **mec.** Hile, düzen:

“O vak'a esnâsında, Saray'da, dönen **fırıldakların** künhünü Allah bilir.”

(f.+ların 34231)

2. ***Fırıldak çevirmek**: Hile ve düzenle iş görmek, dolambaçlı işler çevirmek: “Bu devletin geçirmiş olduğu karışıklıkların hiçbirinde, o vak'ada olduğu kadar **fırıldak çevrilmemiştir**.”

(f. 34232)

f. 34182, 34339

f.+ı 34234

f.+ımı 34923

f.+lar 16113, 34885

f.+lara 35013

[=9]

FIRILDAKÇI: **mec.** Hilekâr, düzenbaz kimse:

“Saray **fırıldakçılarının** bir işaretiyle 'nizâm-ı âlem' bir daha düzeldi.”

f.+larının 34253

[=1]

FIRKA: Ar. 1. İnsan topluluğu, bölük, cemaat, taife:

“Lâkin Bâyezid'in o felâketinden sonra bir **fırka** zuhur edip de devlete, millete, o harbe girdikleri için bitmez tükenmez bir dava açsaymış!”

(f. 12513)

2. Siyasi parti:

“(…) bilâkis Sobranya'daki ekseriyetini muhalif **fırka** mebuslarından on üç âzânın

meb'uslukların siyâsî birtakım sergüzeşterle fesheyledikten sonra sekiz İslâm mebusun yardımıyla, üç rey ekseriyetle temin etmektedir.” (f. 26317)

f. 248, 3248, 3265, 10930, 12420, 12504, 13424, 14502, 14809, 18152, 18405, 18776, 18802, 18820, 24256, 24271, 24367, 24380, 24453, 24467, 24467, 24495, 24550, 24552, 24558, 24565, 24573, 24599, 24618, 24619, 26303, 26312, 30402, 30409, 330422

f.+da 24619, 24620

f.+dan 12506

f.+i+şuara 29330

f.+lar 3254, 3315, 24596, 24604

f.+lara 1084

f.+ları 3250

f.+ların 24580, 24586, 24594

f.+larının 15287

f.+mız 24430

f.+mızın 24426, 24428, 24434, 24437

f.+nın 4264, 14373, 18780, 18787, 18799, 18800, 18814, 18818, 18826, 18832, 18846, 24253, 24313, 24369, 24463, 24482, 24512, 24585, 24630, 26290, 30405, 30414, 30431, 30442

f.+nızın 24418

f.+sı 11271, 18158, 24497, 24542, 24542, 30417

f.+sına 12518, 23913

f.+sından 24350

f.+sını 12247, 30407

f.+sının 3252, 23920

f.+ya 24267, 24463, 29213

f.+yı 18816, 24489

[=97]

FIRKACILIK: Bir topluluğun, taifenin görüşlerine çok bağlı olma durumu:

*“Vezin **firkacılığı** ile malûl olanları dinlersek bunalmırız. Onlar hecenin zuhûrundaki iyiliği ve kötülüğü şahıslara atfederler.”*

f.+ı 29260

[=1]

FIRKALI: Partili:

*“Lâkin o birlik bu şimdiki **firkalı** ve tefrikalı manzaramızdan daha güzeldi.”*

f. 24593

[=1]

FIRLA-: 1. (Bir kimse) Bulunduğu yerden hızla (dışarı) çıkmak, hızla kalkmak, sıçramak, koşmak, atılmak:

*“Yerinden **firlayarak** gitti, lala ve harem ağası da arkasından koştular.”*

(f.-yarak 34581)

2. (Bir şey) Bulunduğu yerden hızla ayrılıp çıkmak, başka bir yana doğru gitmek:

*“Ömer Naci, sendeler gibi coşkun, atıldı; yakalığı boynundan **firlamış**, boyun bağı bir yana gitmiş, ağzı köpüklü, yanından iki kişi meneder gibi tutuyorlar.”*

(f.-miş 10611)

f.-dılar 2865

f.-dım 155

f.-mak 12900, 20676, 29781

f.-mamış 2759

f.-miş 970

f.-sa 29977

f.-yabilirler 33678

f.-yan 17218, 33493

f.-yıp 32969

[=14]

FIRLAT-: 1. Hızla atmak, kaldırıp atmak:

*“Ekrem Bey fena hâlde sinirlenmiş ve kendisini hiç kimsenin parasız kahve içmeğe mecbur edemeyeceğini söyledikten sonra masanın üzerine parayı **firlatıp** gitmiş.”*

(f.-ıp 32835)

*“Kimi yay.ı öp-tü kimi **firlat-tı**”*

(f.-tı 36315)

2. Bulunduğu seviyeden yukarıya çıkmasına, yükselmesine sebep olmak:

*“Acaba maksatları nedir? Drahmiyi **firlatmak**, kralın tahtını sarsıntıdan kurtarmak; cihanın efkârını oyalamak, hâsılı her şeydir.”*

(f.-mak 14630)

f.-ır 34635

f.-tı 10484

f.-tığı 17436, 21085

f.-tığınız 20761

[=8]

FIRSAT: Ar. Bir şeyin yapılması için uygun düşen, elden kaçırılmayacak durum ve zaman, vesile:

*“Bu devlet için kurtuluş **firsatı** tam manâsıyla bir defa zuhur etti.”*

(f.+ı 12200)

“*Rikkat.le bak-arken bile bir fırsat.ı öze-r*”
(f.+ı 36843)

f. 3852, 8903, 9794, 10186, 12193, 13162,
13982, 14579, 22682, 24066, 25118, 26403,
26405, 26578, 31642, 35244, 35389

f.+ı 4777, 9384, 12192, 12194, 13949

f.+ın 2737

f.+ına 13531

f.+ını 17420, 32755

f.+la 2915, 9386, 11364, 20331, 27077

f.+ta 12668

f.+tı 24101

f.+tır 13974

f.+vermemeği 35437

[=36]

FIRTINA: *Ital.* 1. Şiddetle esen ve şiddet derecesine göre karada ve denizde etrafı birbirine katarak bazen can ve mal kaybına sebep olabilen sert rüzgâr:

“*Sonbahar at kestânesi fırtınasıyla kendini fazla hissettirmeye başlamış, göç zamânı gelmişti.*”

(f.+style 33808)

“*Binbir ufuk.da silin-ir/*

Çıldır-ıp haykır-inca fırtına.lar”

(f.+lar 38762)

2. *mec.* Kırıp geçirici olay veya olaylar dizisi,

kötü ve güç durum: “*Çünkü Paris nihayetsiz bir ihtilâl fırtınası ile doludur.*”

(f.+sı 25511)

f. 1324, 18309, 25588, 28442, 31640, 38021

f.+da 17495

f.+dan 30843

f.+lar 30406

f.+nın 18310

f.+sı 15000, 15005, 18946

f.+sıdır 13767

f.+sında 16723

f.+sını 31803

f.+sıydı 26347

f.+yı 28282

[=21]

FIRTINALI: *mec.* Güç olay ve durumlarla dolu, karışık: “*Temizliği sever ve temiz giyinirdi.*

Fazla fırtınalı ve seyr ü seferli bir ömür sürdüğü hâlde anlayışında rint değildi.”

(f. 9950)

f. 9945, 12381, 32393

[=3]

FISILDA-: 1. Başkalarının duyamayacağı kadar hafif sesle söylemek: “*Maziye karşı daüssılamı hararetle söylediğim bir gün dedi ki:*

Harâbîsin hârâbatı değilsin,

Gözüün mazidedir âti değilsin.

Ben de mazinin kulağıma fısıldadığı bir sesle cevap verdim:

Ne harâbî ne harâbâtıyım,

Kökü mâzide olan âtiyim, dedim.”

(f.-dığı 6912)

2. *teşmil.* Gizlice duyurmak, sezdirmek:

“*Hayyâm i-miş hakikat.i az çok fısıl-da-yan*”

(f.-yan 36598)

f.-dı 16699

f.-mak 13278

f.-ması 26185

f.-miş 33620

f.-yan 20920

f.-yor 14625

f.-yordu 21844

[=8]

FISILDAN-: (Bir söz) Yavaş bir sesle fısıltı hâlinde söylenmek:

“*Yeni Mekteb'de iken bir müddetten beri alttan alta bir propaganda fısıldanıyordu.*”

(f.-ıyordu 571)

f.-ırdı 537

[=2]

FISILDAŞ-: (İki veya daha fazla kimse) Fısıltı hâlinde konuşmak, birbirine fısıldamak:

“*Ramazan gecesinin neşesini hisseden bazı aileler sokağa çıkmış, genç kızlar aralarında*

fısıl-daş-ıyorlar, bu Avrupa caddesini bir Müslüman ruhuyla dolduruyorlardı.”

(f.-ıyorlar 7922)

f.-a fısıl-daşa 6211

f.-ır 34031

f.-ıyor 8037

[=4]

FISILTI: 1. Güçlkle duyulabilen ses, çok hafif ses: “*Geçende yine Küçüksu'daydım; yine o yere gittim, oturdum; o temiz su, o temiz yatak-tan yine aynı fısıltı ile akıyordu.*”

(f. 30287)

2. *mec.* Esere sinmiş ifade: “*Aynı kalb, aynı zevk, aynı fikirler, bu muharririn kitabında, Küçüksu gibi aynı fısıltıyla akıyor.*”

(f.+yle 30296)

3. Gizli gizli, ağızdan ağıza yayılan dedikodu:
“Bir gün konakta kulaktan kulağa bir **fıslıdır**
koptu: Mehmed Bey, Sâliha Sultan'a nâmzed
gösterilmiş!”

(f.+dır 34685)

f. 30277, 30282, 33733

f.+dır 33983

f.+lar 34464

[=8]

FİSKİYE: Ar. Havuzların ortasına konan ve suyu muhtelif şekillerde yukarıya fıskırtmaya yarayan, bazen üzerine fırıldak da takılan borudan ağızlık, fevvere: “Enderûnî Vâsıf, yüz otuz sene evvel, Boğaziçi'nin iki yakasında, iki köşeyi, neş'enin bir **fıskiye** yükselişiyle: ‘Bahrin bu şeb emvâc-ı safa aştı boyundan/Vâsıf gidelim Göksu'ya İstinye Koyu'ndan’ mısralarında terennüm ediyordu.”

(f. 5770)

“Sonsuz gibi bir **fıskiye** âhenk.ini dinle-r”

(f. 36752)

[=1]

FİSK U FÜCÛR: Ar. [Fısk: Hak yoldan çıkıp her türlü günâhı işlemeyi huy hâline getirme, sefahate dalma, fenalık, ahlâksızlık. Daha çok fücür kelimesiyle birlikte fisk u fücür şeklinde kullanılır.] [Fücür: Ahlâk kurallarına aykırı yaşama, fuhuş ve zinaya dalma, sefahat.]:

“Ey ümmet-î Muhammed! Eyâ kavm-i ser-nigûn!
Senden değer kızarsa bu âfâk-ı nilgûn!

Siz çünkü inhimâk ederek ayş ü işrete,

Fisk u fücûra, sefk-i dem ü nehb ü gaarete”

f.+a 30979

[=1]

FİŞKİR-: Birden ortaya çıkmak:

“Son zamanlara kadar bu vezinden bir düziye köy ve şehir türküleri **fışkırdı**.”

(f.-dı 29407)

f.-dığı 1101

f.-madığı 28268

f.-miş 2425, 19600, 28402

[=6]

FİTRAT: Ar. İnsanın yaratılışında var olan hususlar, huy, tıynet, mizaç, maya:

“Her millet için tabîi olan bu türlü harp Yunanlığın **fıtratına** mugayirdi.”

f.+ına 16743, 16743

[=2]

FİTRATEN: Ar. Yaratılıştan, karakter, huy ve mizaç bakımından: “Türk askerdir, intizam, inkiyad ve itaati **fıtraten** sever.”

(f. 28438)

f. 24114, 24129

[=3]

FİTRÎ: Ar. Yaratılıştan olan, doğuştan ve tabîi olarak var olan, tabîi, cibillî:

“Bir itibarla bu millette istiklâl fikri **fıtrîdir**.”

(f.+dır 18028)

f. 28402, 28446, 34702

[=4]

FİDAN: Yun. Ağaç veya ağaççıkların yeni yetişmekte olan tâze hâli: “Hasta bir **fıdan** gibi nahifdi, son derecede halimdi.”

f. 19842

[=1]

FİGÂN: Fars. İztırapla bağırma, haykırmaya, feryat: “(...) mahfillerde Asya'nın mensî **figaanyile** hutbeler bile okuyorlar.”

f.+ıyle 28849

[=1]

FİGARO: Fransız dergisi: “Bu temhîdat sırasında hükûmet-i hâzıraya karşı şiddet-i muhalefetiyle meşhur ressam Corot'in ahiren **Figaro'da** intişâr eden bir resminden bahsetti.”

f.+da 21051

[=1]

FİHRİST: Fars. Bir yerde mevcut kitapların isimlerinin kaydedildiği defter veya kitapçık, katalog: “Beş sene beş yüz senelik bakir evrak içinde yaşayan bir mütebahhirin zümresi bize bir **fihristle** birkaç târihî hikâyeden başka bir şey, hiç olmazsa evrâk-ı millîyenin tasnifi hakkında bir fezleke yapmalı idiler.”

(f.+le 21926)

“Şark'ın bütün kitapları cem' olunur da umûmî bir Türk kütüphanesi teessüs ederse, hâfız-ı kütüblüğüne en **fihrist** âşinâ namzet Köprülüzâde Mehmed Fuat Bey olabilir.”

(f. 21864)

[=2]

FİİL: Ar. İş, eylem, faaliyet:

“1903' de Gençtürklük, fikir sahasında hiç, **fîil** sahasında yine hiçti.”

(f. 3949)

f. 4032, 4123, 4304, 4318, 8682, 9702, 17289, 26530, 27801, 29753

f.+de 17353
f.+e 4677, 25515
f.+ler 29749
f.+lerden 34562
f.+lerdense 29753
f.+lerinin 28960
f.+leriyle 17144
[=19]

FİİLEN: Ar. Yapmak ve işlemek suretiyle, işleyerek, amelî olarak, bilfiil: “Cihad fetvasına, Almanların yardımıyla bütün İslâm milletlerine gönderdiğimiz beyannamelere **fülen** hiçbir icabet görmemek, bilakis İngilizlerin, Irak'a ve Rusların Kafkasya'ya ordularla Müslüman asker sevk ederek yine bize karşı dövüştürmeleri bile 1916-17'ye doğru kimsenin hayretini celb etmiyordu.” (f. 26655)

f. 15150
[=2]

FİİLÎ: Ar. İş olarak yapılan, sözde kalmayıp iş hâline geçen: “Mektepte, vapurda, tünelde, yolda, resmi dairelerde, yalılarda tarih, felsefe ve siyâset-i hâriciyye gibi perdeler arkasından **fiilî** bir politikacılık yapıyordu.” (f. 9700)

f. 23247
[=2]

FİKİR: Ar. 1. Düşünce, zihinde tasarlanan şey, düşün: “İstanbul şehri Türk **fikirlerini** gerek İslâm âlemine gerek Türk âlemine gerek de Avrupa âlemine kolay yayabilecek bir merkezdedir.” (f.+lerini 24187)

2. Bir kimsenin herhangi bir hususta kendine göre vardığı hüküm, görüş, kanaat: “Fırkamızın kuvve-i kahiresi her yerde olduğu gibi, irfan merkezimiz olan İstanbul gazetelerimizin başından düşman sansürünü kaldırdıktan sonra bütün **fikirleri**, kendi aleyhinde hurûşân olabilmek şartıyla hür bıraktı.” (f.+leri 24451)

“Akset-miyor çok-unda **fikir.ler** ayan beyan” (f.+ler 36597)

3. ***Fikr-i sâbit**: Değiştirilemeyecek kadar kuvvetle yerleşmiş fikir, insanın kendini kurtaramadığı düşünce, saplantı, sâbit fikir,

idefiks: “İdealist, hattâ tufeylice olmasa bile bir **fikr-i sâbit** peşinde koşan adama denilmez.” (f.+i+sabit 11086)

f. 271, 1302, 1401, 2071, 3558, 3608, 3754, 3948, 3949, 3979, 3981, 3987, 4111, 4123, 4261, 4275, 8088, 8165, 8258, 8259, 8260, 8273, 8296, 8314, 8595, 8644, 8686, 8694, 8698, 8716, 8933, 9620, 9669, 9686, 9711, 9715, 10705, 10862, 10867, 10874, 11007, 11098, 11233, 11665, 11915, 11960, 13663, 14386, 14684, 15614, 16977, 16978, 16991, 16995, 17032, 17051, 17054, 17055, 17058, 17284, 17288, 17568, 18017, 18032, 18036, 19038, 19245, 19380, 19558, 19572, 19718, 19721, 19977, 20036, 20118, 20125, 22318, 22347, 23218, 24024, 24175, 25455, 26261, 26452, 26475, 26844, 26844, 26846, 26847, 26861, 28021, 28031, 28429, 28439, 28442, 31179, 31184, 31191, 31484, 31539, 32225, 32785, 32976, 38889

f.+ce 4024, 14062

f.+de 2650, 2919, 3600, 9552, 12605, 16813, 20818, 27997

f.+dedirler 11725, 12472

f.+den 2710, 4887, 7435, 26341, 27967

f.+desiniz 12091

f.+deyim 21196, 27524, 27684

f.+di 7435, 18017, 26263

f.+dir 8165, 8166, 12606, 17668, 28740, 30225, 31362

f.+e 12919, 14115, 21717, 26412, 28971, 30394, 30557, 33234

f.+en 10860, 13627, 13650, 14121

f.+i 2019, 3269, 3597, 3738, 3988, 6708, 8260, 8360, 8524, 8629, 8980, 10221, 10227, 11044, 11923, 15613, 17704, 18018, 19512, 19549, 21208, 21281, 22347, 23213, 23839, 23864, 23870, 24048, 24370, 24394, 26259, 26260, 26847, 26851, 26852, 27566, 27768, 28722, 28723, 28739, 28753, 29831, 29899, 30463, 30739, 31046, 31136, 31188, 31927, 33141, 33891, 35408

f.+idir 8258, 23647

f.+im 8067, 32062

f.+imce 8411, 19930, 29931, 29980, 32115, 33598

f.+ime 6713, 20164, 32536

f.+imi 2930, 3460, 6860, 8924, 9590, 10867,
11629, 21506, 21697, 23235, 25160, 26353,
27534, 28277, 31482, 32707, 33017
f.+imin 33243
f.+imiz 7739
f.+imizdir 28746
f.+imize 13169, 17878
f.+in 3755, 4227, 4237, 4268, 4318, 9789,
11072, 17050, 18007, 21714, 22782, 23833,
26816, 30555, 31174, 31200, 31201, 31237,
31484, 32116
f.+ince 35099
f.+inde 5237, 13517, 17883, 27175, 27817,
30287, 32879
f.+indedir 13386
f.+indedirler 33218
f.+inden 13625, 26091
f.+indeyim 8043, 8337, 11560, 25158,
25168, 25424, 27443
f.+ine 8266, 11784, 13626, 16354, 31166,
35195
f.+ini 2690, 4226, 4276, 7438, 10071, 10132,
10476, 13630, 16819, 18028, 19182, 24237,
24477, 28724, 28736, 28885, 29477, 29663,
32833, 33011, 33223, 33918, 38200
f.+inin 2231, 4240, 9319, 10811, 11921,
18035, 26265, 28725
f.+iniz 30743, 31366
f.+inizden 25154
f.+inize 23216, 25148, 25317
f.+inizi 3447, 20326
f.+iyle 2253
f.+le 21798, 22346, 30643, 34347, 35100,
35101
f.+ler 3654, 5809, 7446, 8048, 8534, 8545,
8610, 13606, 13614, 13630, 13643, 17362,
21901, 24492, 24531, 24798, 24799, 24932,
30289, 32253, 32522, 33906, 34024, 36552
f.+lerde 3706, 6694, 11803, 21225, 29935
f.+lerden 24258, 25996, 27154, 27155
f.+lerdir 28001
f.+lere 1042, 8541, 8542, 8548, 8674, 8680,
11794, 12869, 14391, 19830, 20884, 22098,
25142, 28000, 30693, 31381
f.+leri 2763, 2941, 3709, 3715, 3719, 3774,
3786, 6007, 8294, 8550, 9359, 11005, 11082,
11785, 11786, 11900, 12859, 13607, 13628,
13633, 13663, 13664, 13683, 13685, 14646,

15141, 17680, 18007, 18015, 19720, 20151,
21216, 21260, 22369, 24177, 24436, 24671,
24783, 24933, 25143, 26004, 28316, 28669,
29116, 29121, 30745, 31782, 32622, 35092
f.+leridir 8535
f.+lerim 25144
f.+lerimi 29117, 29523, 31913
f.+lerimiz 3719, 27177, 35597
f.+lerimizde 21719, 30560
f.+lerimizi 8529, 14737, 24060, 27176
f.+lerimizin 3693
f.+lerimle 26384
f.+lerin 3704, 3725, 3728, 3736, 8609, 8618,
9723, 19565
f.+lerinde 9682, 22414
f.+lerinden 3830, 4095, 11186, 14647,
26407, 31379
f.+lerine 6666, 24514, 24515, 27446, 29898,
30393, 33120
f.+lerini 2762, 4368, 8886, 9932, 10077,
11191, 11199, 13624, 13647, 13692, 17223,
22414, 22648, 24172, 26383, 26402, 26790,
27505, 29305, 29698, 30794, 31044, 31193,
33006, 33130, 33714, 35477
f.+lerinin 1471, 4288, 24497, 32700, 33098,
33113
f.+lerinize 3715
f.+leriyle 4107, 17144, 25453, 26357
f.+lerle 2455, 6707, 7745, 9683, 10875,
12336, 12849, 12879, 24617, 23832
f.+i+imar 21429
f.+i+istila 21428
[=515]
FİKİRLİ: Fikir sahibi:
“Siyasiyatta *ince fikirlileriniz çok.*”
(f.+leriniz 15544)
f. 9201, 12918, 15590, 15597, 15597, 15599,
30300
[=8]
FİKREN: Ar. Fikir bakımından:
“Onun *şeklen ve fikren yeni olan eserlere kalbî*
bir temâyülü vardır.”
(f. 22644)
f. 13907, 22658, 24092
[=4]
FİKRET: Tevfik Fikret (24 Aralık 1867 – 19
Ağustos 1915) Türk şair, öğretmen, yayıncı:

“**Fikret** de hiç büyük bir şâir değildi, lâkin –Cenap Şahabettin’le birlikte– Türk şiirinin bediîni, usûlünü, havasını tamamıyla değiştirdi.”
(f. 8833)

“**Fikret** bu beyit.imi/
İnşâd et-erdi sev-diği bir mûsikî gibi”
(f. 38804)

f. 8536, 8771, 8872, 12916, 12919, 21832, 29237, 29725, 29814, 30676, 31070, 32834, 32837

f.+e 12941

f.+i 12937

f.+in 8452, 8503, 8763, 8776, 8785, 12911, 12925, 12929, 29232, 29433

f.+le 29693

f.+ten 8808

[=29]

FİKRÎ: Ar. Fikirle ilgili, düşünce ile alakalı:
“Şark milletleri idarî bir murakabeden çok ziyade, **fikrî** bir murakabeye muhtaçtırlar.”
(f. 11788)

f. 9626, 21743, 23247, 30585

[=5]

FİKR-İ VAHDET: Ar. Fikir, görüş birliği:
“İslâm **fikrivahdet.inin** kârzâr.ını”

f.+inin 37254

[=1]

FİKRİYÂT: Ar. Bir kimsenin veya topluluğun fikirlerinin bütünü, fikrî cephesi:
“Bâbiâlî Caddesi'nin **fikriyatına** özeniyor da, siz de her hafta bu vesile ile bir mecmua çıkarmak istiyorsanız yazık!”

f.+ın 30718

f.+ına 31923

[=2]

Fİ'L: Ar. Fiil. Olup gerçekleşmiş iş, yapıp gerçekleşmiş hareket veya davranış, kasıtlı kasıtsız her türlü iş, eylem, amel:

“Biz.den çık-acak **fi'li** de et-miş takdir”

f.+i 38399

[=1]

FİLAN: Ar. Falan. Belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler:

“**Filan** zamanda şu fikirler yokmuş, ondan şu ıslâhat yapılmamış diyoruz.”

(f. 24941)

f. 535, 536, 9457, 9473, 14379, 24932, 31714, 33168

[=8]

FİLHAKİKA: Ar. Gerçekten, hakikatte, doğrusu: “**Filhakika** her yerde bu mükâfatlar hedefini bulamaz.”

(f. 22549)

f. 14311, 22804, 25123, 34621

[=5]

Fİ'L-HÂL: Ar. Haddizatında, aslında, esasen: “**Filhâl** merhum Sultan Mehmed Hazretlerini tasvir etmek istemiş. Ama ancak benzememiş.”

f. 25719

[=1]

FİLİBE: Bulgaristan'ın ikinci büyük şehri: “**Filibe**, yüz sene evveline kadar, Bursa ve Eyüp gibi iliklerine kadar Türklük sinmiş bir şehirdi.

Filibe'yi görmeyi özlerdim. 1921'de görmek kısmet oldu.”

(f. 731)

f. 816, 860, 3056, 3057, 26432, 26446

f.+de 730, 889, 4136

f.+nin 418, 748, 753, 834

f.+ye 747, 755, 758, 1849, 3011, 3427

f.+yi 732, 767, 1850

[=23]

FİLİBE BELEDİYE REİSİ: Filibe belediye başkanı: “Çeşmenin kitabe yeri yeni bir yara gibi açık duruyordu. **Filibe Belediye Reisi** yerinden yeni söktürmüş, 'âsâr-ı atıkadandır, müzey'e' tesellisiyle kaldırmıştı.”

f. 823

[=1]

FİLİBE BELEDİYESİ: Bulgaristan'ın güney kesiminde bugünkü adı Plovdiv olan eski bir Osmanlı şehri belediyesi:

“Bu eski Türk mesiresini **Filibe Belediyesi** birçok paralar sarf ederek Avrupa şehirlerinde gördüğümüz uydurma ve uydurma oldukları için göze, kalbe hiçbir ferah vermeyen çirkin parklarından birine benzetecek.”

(f. 866)

f. 823, 865

[=2]

FİLİBELİ: Filibe halkından olan(kimse): “Lâkin o gün orada bir tahta sedir üstünde oturup **Filibeli** dostumla konuşurken daha hazin bir manzaraya şahit oldum.”

(f. 836)

f. 762, 815

f.+lerle 941

[=4]

FİLİBELİZÂDE NİZAMÎ: Şair:

“Şiiri neşreden mecmuanın başmuharriri **Filibelizâde Nizamî** bir de takdir mektubu göndermişti.”

f. 2055

[=1]

FİLİBE OVASI: Filibe şehrinin bulunduğu ova:

“Eski Zağra'dan sonra irili ufaklı bâzı köyler istasyonlar daha, en nihayet **Filibe Ovası**...”

f. 3055

[=1]

FİLİSTİN: Akdeniz'in güneydoğu ucunda, Asya ile Afrika arasında köprü konumunda bulunan tarihî bölge:

“Önce Roma sonra Bizans İmparatorluğu, İran'a asırlarca seferler açtı. Sasanlılarla İran'ın Üsküdar'a kadar gelişi ve **Filistin'e** kadar yürüyüşü bu zıddiyetin son haddini gösterir.”

(f.+e 5907)

f.+de 19139

f.+den 4943

[=3]

FİLİZ: Rum. ***Filiz vermek: mec.** Etkisi, semeresi görülmeye başlamak:

“Kök salmış ve **filiz vermiş** bu yeni irfanı beslemek yegâne endişemiz olsa yalnız bu endişe İstanbul'u bir darülfünun şehri olarak yükseltmeğe kâfi bir sebeptir.”

f. 24189

[=1]

FİLORİLİK: İlk olarak Floransa'da basılan, sonradan Avrupa'da ve Osmanlı ülkesinde kullanılan, üzeri zambak çiçekli altın para değerinde: “İlk menzile vardıkları zaman İbni Kemal'e muntazır mücâzâta bedel Selim'in beş yüz **filorilik** bir hediyesi geliyor.”

f. 25770

[=1]

FİNLANDİYALI: Finlandiya ülkesinden olan kimse: “Avrupa akvamı arasında Macarlar ve **Finlandiyalılar** gibi aryânî olmayan milletler var.”

f.+lar 237003

[=1]

FİNTEN: Abdülhak Hamid Tarhan'ın bir tiyatro eseri: “Garip olan bu idi ki bu meftunların yüzde doksan dokuzu **Finten'i** ellerine alıp baştan sonuna kadar okumazlardı.”

f.+i 8349

[=1]

FİRAKLI: İçer işleyici, dokunaklı, tesirli, hüznün verici: “Atina Hükümeti devletlerin kararına **fıraklı** name üslubunda bir cevap veriyor.”

f. 16290

[=1]

FİRÂR: Ar. ***Firâr etmek**: Kaçmak:

“Bir sene sonra da Paris'e **fırâr ettim**. 1903 senesinin kışında, Paris'de, Sami Paşazade Sezai Bey'i, Hüseyin Siyret'i, Abdullah Cevdet'i ve Abdülhalim Memduh'u tanıdım.”

(f.+ettim 2098)

“Kadrühaysiyyet.i pâmâl ol-arak **et-ti firâr**”
(f. 37839)

f. 22738

f.+da 4224, 12485

f.+eden 711, 10817, 26247

f.+ediyorum 1752

f.+etmeyen 5240

f.+etmek 1615, 11201

f.+etmemde 11183

f.+etmiş 3817, 11186

f.+etmişti 3829

f.+etmiştim 32185

f.+ettiğim 19285

f.+ettiğinden 11206

f.+ettikleri 4668

f.+ettiklerini 1266

f.+t1 3934, 10201

f.+ımdan 1736, 4058

f.+ımın 4112

f.+ın 16728

f.+ından 3934, 10080

f.+ımı 1351, 22987

f.+ları 10816

f.+larından 10202

[=33]

FİRÂRÎ: Ar. Kaçan, kaçmış olan:

“Gençtürklük heveslerine kapılmış ve bu diyara düşmüş bir **firariydim**.”

(f.+ydim 4090)

f. 3853, 4116, 10934, 25861

f.+lere 11128

f.+nin 11125

[=7]

FİRAVUN-SİMA MUSA PAŞA: Osmanlı devlet adamı: “*Firâvun-sîmâ Mûsâ Paşa'nın mahâll-i ikameti istidasına binâen evvelce İzmir'e tahvil kılınmıştı.*”

f.+nin 22051

[=1]

FİRDEVS: Ar. Firdevs cenneti [Kelime, Hz. Peygamber'e nisbet edilen ve cennetten söz eden çeşitli hadislerde de geçmektedir. Bu hadislerde belirtildiğine göre firdevs cennetin ortası, en yüksek ve en değerli bölgesi olup arşın altındadır.]: “*Naci'nin:*

'Bakmayın bağda fevvâreye dildâre bakın/ Dalmayın Kevser'e Firdevs'de dîdâre bakın/ Hüsn ü aşk etdi kemâl üzre tecellî bizde/ Görecek göz var ise bir bana bir yâre bakın' gazelini tahmis ettim.”

(f.+de 2008)

“*Firdevs bu şehrin şebürûzunda tyan.dır/ Her çeşme.den âbıŞerefâbâd revan.dır*”

(f. 37667)

f. 38411

[=3]

FİRDEVSÎ: Firdevsî (d. 940, Tus – ö. 1020), Samanîler ve Gazneliler dönemlerinde yaşamış olan Fârisî şair: “*Beyefendi, Firdevsî destanı yazdı, Türkler destanı yaptılar, Cermenlerin, cenup İslâvlarının, Fûrs'in, Ehl-i Salîb'in menkul ve muharrer destanlarında muhasım kahraman dâima Türk'tür.*”

(f. 20779)

f. 29493

f.+nin 20829, 20866, 20878, 20880

f.+ye 3392

f.+yi 20767

[=8]

FİRENGİ: Fr. Çoğunlukla cinsel ilişki veya irsiyet yoluyla geçen, tedavi edilmediği takdirde çok tehlikeli çıbanlar, lekeler, cilt bozuklukları, saç dökülmesi, deride ve kemiklerde şişler, sağırılık, körlük, felç, sara, menenjit gibi kötü sonuçlar doğuran ve neslin bozulmasına sebep olan hastalık, sifilis: “*Baudelaire'ci bir arkadaşım vardı, adı sâde Philippe'di, romatizmadan, firengiden ve daha birçok*

hastalıklardan muztarip, dâima öfkeli ve bedbîn bir adamdı.”

f.+den 22

[=1]

FİRENK: Fars. Frenk. Avrupalı:

“*Sofya'dan tirene bindim. Bize değil firenklere bile hâlâ bir Türk yolu olduğunu hissettiren yoldan, bütün bir gün geçtim.*”

(f.+lere 734)

“*Garkınûr ol-malı îmânıMuhammed.le firenk*” (f. 37591)

f. 1488, 1668, 2468, 2518, 9845, 26820, 33098, 33103, 33105, 33111

f.+den 35332

f.+ler 4180

f.+lerin 25012

[=15]

FİRİFTE: Fars. Aldatılmış, kandırılmış:

“*Anadolu Türkleri henüz eski beylerine meftun, bu beyler de millî birlikten zevk almaktan ziyade eski beyliklerine hasret çektikleri için Timurlenk'e firifte imişler.*”

(f. 12490)

f. 12481, 25181, 14699

[=3]

FİRİŞTEGÂN: Fars.Melekler, melâike:

“*EbvâbıRavzaîNebevî.den firışteğân*”

f. 37171

[=1]

FİRKAT: Ar. Ayrılık, ayrılış, firak:

“*O manzumemde kafiye yoktur, çünkü: Ric'at, hil'at, firkat kelimeleri kafiye sayılmazlar, secîdirler, kafiye ancak mukayyed olur*”

f. 29670

[=1]

FİRUZ AĞA: II. Bayezid'in baş hazinedarı:

“*Hisar bittikten sonra içine toplar yerleşir ve Fîruz Ağa muhafız olarak başında kalır.*”

(f. 6632)

f. 5556

[=2]

FİRUZAGA CAMİİ: İstanbul Sultanahmet'te XV. yüzyıl sonlarında yapılmış cami:

“*İkinci Bâyezid devrinde: 1485'te Davutpaşa Camii ve medresesi, 1491'de Fîruzağa Camii, 1497'de Hadım Ali Paşa Camii, medresesi, ham ve ona mülhak eserler.*”

(f. 5561)

FİRÛZE: Fars. Gök rengi, açık mavi:
“**Firûze** kubbe.lerle biz.im şehir.imizdi o”
(f. 36332)

f. 35861
f.+ye 35976
[=3]

FİSTANELLÂ: Yun. Fistan. Yunanistan,
Arnavutluk, İskoçya gibi bâzı yerlerde
erkeklerin giydiği kısa ve plili eteklik:
“Tabanları ensesine vurarak kaçan düşman...
Fistanellâları tersine çevrilmiş şemsiyeler gibi
kaçan efzunlar. Alevler içinde yanan Bozöyük!”
(f.+ları 12824)

f.+larını 13952
f.+larının 13936
[=3]

FİSTANELLÂLİ: Fistanellâ giymiş olan:
“Bir de Belediye Dâiresi önünde beyaz
fistanellâlî bir heykel gördüm. Bu heykelin
Yunan istiklâlinde bize karşı çıkan kahraman
palikaryalardan biri olacağını anladım.”

f. 1809
[=1]

FİŞEK: 1. Donanma, şenlik ve işaretlemelerde
kullanılan, havaya atıldığında çeşitli renk ve
şekiller alan, yanıcı veya patlayıcı madde: “Geç
vakte doğru hava fişekleri atılırdı. **Fişekler**,
samanlıklara düşüp yangın çıkardıkları için hem
az hem de itinâ ile atılırdı.”
(f. 646)

2. Tabanca, tüfek gibi silâhlarda kullanılan, içi
barut dolu bir kovanla ucunda bir çekirdekten
meydana gelen cephaneye, kurşun, fişenk:
“Martinlerine **fişeklerini** sürmüş, çakşırlı,
zaptiye ceketli, beyaz külâhlı, uzun ve yabanî
sekiz zaptiye ortasında prangalarını eliyle
tutarak yürüyordu.”
(f.+lerini 1141)

f.+ler 646
f.+leri 646
[=4]

FİŞEKLİK: Kullanılacak fişekleri üstte taşımak
için bele sarılan veya omuzdan bele doğru
çaprazlama asılan, üstünde fişeklerin
yerleştirildiği sıra sıra yuvalar bulunan bez veya
deri kemer: “Boynunda **fişeklik** asılı bir köylü
kadını ile, önünde, kırmızı kuşaklı çocuğu

oturmuş, viran köyün yanında biraz istirahat
ediyorlar.”

f. 18001
[=1]

FİŞENK: Fişek:
“Gemici esvaplı, kısa pantolonlu, başı açık Türk
çocukları el ele vermişler küme küme geçiyorlar,
arada sırada duruyorlar, **fişenkler** patlatıyorlar,
gülüşüyorlar, koşuyorlardı.”

f.+ler 7920
[=1]

FİTİLLİ: Mum, kandil ve lambalarda içtiği yağ
veya gazın yanmasıyla aydınlanmayı,
çakmaklarda benzinin yanması suretiyle bir şeyi
yakmayı sağlayan bükülmüş, dokunmuş pamuk
ip veya şerit: “(Rakofça'da kırçı denilen gece
eğlencelerinde meş'aleler) iki çeşit olurdu. Bir
çeşidi, içine (konulan) çıra ve odun parçalarıyla
yanan iptidâi meş'alelerdi. Diğeri de içi petrolle
doldurulmuş uzun tüpler üzerinde bir sıra **fitilli**
memeler olan nevidi.”

f. 620
[=1]

FİTNE: Ar. Karışıklık, fesat, kargaşa:
“Aynı nazariye Balkanlar'a sirayet edince,
şimdiye kadar milletler arasında görülmemiş bir
gayz, bir **fitne**, bir menfaatperestlik fırtınasıdır
kopardı.”
(f. 13775)

f. 12121, 23904, 33513, 34278, 35533
f.+den 13466
f.+siyle 26109
f.+yi 12389, 13426
[=10]

FİTNE-İ NİGÂH: Ar. +Fars. Karışıklığa sebep
olacak kadar güzel kadının bakışı:
“Nizâmüâlem.i bir **fitneînigâh.ıyle**/
Ver-ir gibi.ydi o şüh ihtilâl.e devir.inde”
f.+ıyle 37378

[=1]

FİYASKO: İtal.Bir girişimde başarısız sonuç:
“O adam bilfarz, o konserde yerinden fırlasa ve
orkestra şefinin aynı değneğini eline alsın,
konseri idareye başlasa, müzikinin nasıl bir
maskaralığı tecellî ederse, bu hayâlin tatbiki de
fiyasko bir netice verir.”

f. 29985
[=1]

FİYAT: Alım veya satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri, eder, paha:

“Ada'da köşk **fiyatları** böyle vakitsiz olarak birdenbire düştü.”

(f.+ları 2632)

f.+ı 14503

f.+ına 7332

f.+ını 23992, 35321

[=5]

FİZAN: Libya'da bir idarî bölge. [Libya'nın güneyinde yer alan ve ülkeyi meydana getiren üç bölgeden –diğer ikisi Trablus ve Berka– biri olan Fizan (Fezzân) rivayete göre adını Fezzân b. Hâm b. Nuh'tan alır.]:

“Şekip'in bu söyleyişinden üzülererek, önce orduya avdet etmek bahsinde serdettiği mahzurun tamamıyla saçma olduğunu ve Meşrutiyet usûl-i idaresinden beri vatana kimi Yemen'den, kimi **Fizan'dan** dönmüş, siyasî sebepler yüzünden ordudan matrut ve menfi nice gençlere hangi adalet tatbik olunuyorsa onun da o adalete mazhar olabileceği ve şayet bu mümkün olmazsa yine Avrupa'ya dönmesi mümkün olduğunu söyledikten sonra (...)”

f.+dan 11176

[=1]

FLAGÉ: Etienne Flage :

“**Flagé** bu tavrımı pek beğeniyor ve elimi sıkıyor, kötü Türkçesiyle:

“Bravo! Jöntürk! gibi bir şeyler söylüyordu.”

(f. 1763)

f.+yi 1768

[=2]

FLAMİNGO: İng. Flamenko. Akademik olmayan Avrupa müzik formlarından biri, Endülüs halk müziği ve bu müzik eşliğinde yapılan dansın adı:

“Madrid İspanyolluğu yazın korida denilen boğa oyunlarından, kışın da **flamingo** dedikleri Arap mûsikîsinden kalma, çok şarkkârî, bir curcunadan ibarettir.”

f. 19068

[=1]

FLANDRE ALAYI: Flandre asker topluluğu:

“O aralık Versailles'a, kirala sadâkatiyle mâruf olan **Flandre Alayı** geliyor.”

f. 25605

[=1]

FLESSELLES: Fransız İhtilali sırasında öldürülen Paris belediyesi âzası:

“Halk ihtilâlcileri Bastille muhafızı De Launay'in bir muavinin ve diğer bir muhafızın başlarını kesiyorlar ve mızraklarının ucuna tarak bir kan cuşışı ile Şehremaneti (Belediye) meydanına geliyorlar, orada mütereddid bir Belediye âzası olan **Flesselles'in** başını da derhâl koparıyorlar, onu da bir mızrağın ucuna takıyorlar.”

f.+in 25565

[=1]

FLORANSA: İtalya'da bir şehir. [Kuzey İtalya'daki Toskana bölgesinin başkentidir ve kendi ismini taşıyan ilin merkezidir. Kısa bir dönem, İtalya Krallığına da başkentlik yapmıştır.]:

“Hisar'da bir gezintinin bu tesirleri altındayken namıma iki mektup buldum. Pullara baktım:

Floransa'dan.”

(f.+dan 6666)

f. 7764, 7773, 30526

f.+da 6368, 6689, 32960

f.+mdaki 6764

f.+ya 23111

[=9]

FLORANSALI: Floransa şehrinde olan (kimse):

“**Floransalılar** eski Floransa ile, Venedikliler eski Venedik ile iliklerine kadar doludurlar.”

f.+lar 7778

[=1]

FOLKESTONE: Londra'da bir yerleşim yeri:

“Jöntürklük, târihin bir devresi sırasına geçdi. (...) Bu cereyanı tahlil ve terkîb etmeğe yarayacak vesikalar, Paris'de, Londra'da, **Folkestone'da**, Mısır'da, Cenevre'de, Filibe'de, Palermo'da, Atina'da, Bükreş'de, Roma'da, Brüksel'de ve daha birçok yerlerde intişâr etmiş gazeteler ve risalelerdir.”

(f.+da 4137)

f.+da 3826

[=2]

FORUM: Lat. Antik Roma döneminin şehir

merkezi: [Adaletin sağlandığı ve ticari faaliyetlerin yürütüldüğü, siyasî, ekonomik ve dini işlerin karara bağlandığı, kısacası devlet işlerinin toplu olarak yerine getirildiği kompleks

bir yapı. Orijinal ismi Forum Romanum olan yapı, Palatine ve Capitoline tepeleri arasında yer alır]: “Tepeyi daha yüksek zannedirdim, daha alçak gördüm. Ma'mâfih oraya çıkmak, oradan **Forum'a** ve imparatorluğun diğer âbidelerine bakmak, hulâsa oralarda bulunmak hayâlime öyle bir cüşiş vermişti ki, bir müddet kendi kendime yalnız düşünmek, Roma'ya dâir okuduklarımın ve bildiklerimin bir muvâzenesini icra etmek, muhayyilemi bir daha o sahalarda dolaştırmak istiyordum.”

f.+a 19242

[=1]

FOSFOR: Fr. Tabii hâlde iken beyaz, ışık saçıcı, yoğunluğu 1,83, atom ağırlığı 30,98, atom numarası 15, sembolü P olan element: “Hâsılı bu büyük adamın ismi ve cismi Anadolu'nun ve Rumeli'nin her yerinde bir **fosfor** gibi parlıyor.”

f. 6245

[=1]

FOTOĞRAF: Fr. Çeşitli araç ve malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme yöntemiyle aktararak çoğaltılan resim, foto:

“**Fotoğrafımı** çıkaran arkadaşım henüz *Bruxelles'den gelmedi.*”

(f.+ımı 19918)

f. 22283, 26661

f.+ı 6743

f.+isine 26693

[=5]

FOTOĞRAFI: Fr. Fotoğraf: “Bunu isbat eden bütün vesikalar, mesainin terakkisi hakkında her ay alınmış notlar, mesainin muhtelif kısımlarından gerek önceden ve gerek sonradan çektirilmiş **fotoğraflar** yanındadır.”

f.+ler 6766

[=1]

FOULLUNO: Versailles Sarayının mutfak sorumlusu:

“Halk açtır, birkaç gün sonra iâşe işlerinden mes'ül **Foullun'u** ve damadını halka saman yedirmek gibi bir söz tefevvüh etmeleri şayiast üzerine, tepeliyor ve ikisinin de başını mızraklara takarak Paris sokaklarında gezdiriyor.

f.+u 25583

[=1]

FRAKLI: Frak giymiş olan (kimse):

“*Fakat ortada in cin yok, yalnız matruş ve **fraklı** bir garson tek başına ispinoz gibi bir masaya dayanmış müşteri bekliyordu.*”

f. 7826

[=1]

FRANCİSCARCO: Francis Alexandre Carcopin (doğ. 1886) son asır Fransız şair, romancı ve eleştirmeni. [Aslen Korsikalı bir ailenin çocuğudur.]:

“*Aynı günde iki edebî hayat hâtırası okudum. Biri haftalık bir Paris gazetesindeydi. Otuz sene evvel Luxembourg Bahçesi'nin taraçalarında tanışmış olduğum **Francis Carco** yazıyordu.*”

f. 2938

[=1]

FRANÇOİS COPPÉE: (1842 Paris, Fransa – 1908 Paris, Fransa) Şair:

“*Fransızların şâiri **François Coppée** şiiri fukara hayatının menbalarına kadar götürdüğü zaman bilir miydi ki açtığı yeni çığırın en sâdik iki muakkibi İstanbul'da yetişecek.*”

(f. 30313)

f. 28057

[=2]

FRANÇOİS VİLLON: (1431 Paris, Fransa – 1463 Fransa) Orta Çağ'ın en tanınan Fransız lirik şairi:

“*Ben vatanperver Eschyle'e, derviş Yûnus Emre'ye, haydut **François Villon'a**, vezîr bendesi Nedim'e, ihtilalci Auguste Borbier'ye mezheplerinden mesleklerinde hesap sormam.*”

f.+a 32523

[=1]

FRANK: Fr. Fransa, İsviçre, Belçika vb. ülkelerin para birimi:

“*Paris'de tahsil etmek üzere her ay yüz **frank** gelebilmesini temin etmiştim.*”

(f. 4062)

f. 19899

f.+a 19901, 20022

f.+ı 4066

f.+ın 4106, 19901

[=7]

FRANKLAR: Birinci Haçlı Seferi'nin (1096-1099) yapıldığı tarihlerde Fransızlara verilen ad: “*İlk Salib Seferi'ni Fransızlar –o zamanki tâbiri ile– **Franklar** icra ettiler.*”

f. 26562

[=1]

FRANKLIK: Frank değerinde:

“Bu teşebbüsler müsmir olmayınca Ali Kemal nevmi oldu. Şerif Paşa'ya yanaştı; ayda iki yüz **franklık** bir maaşa mukabil ve kötü muamelelere tahammül ederek, Şerif Paşa'nın Meşrutiyet gazetesine yine şedit yazılar yazmaya girişti.”

f. 10100

[=1]

FRANSA: Batı Avrupa'da bir ülke:

“**Fransa'da** vesâir Avrupa kıt'aatında su içmek âdet değildir. Herkes günde bir kadeh şarap yâhud mâdensuyu ile iktifa ediyor.”

(f.+da 19889)

f. 1639, 1702, 2647, 2906, 4728, 5120, 6397, 9354, 9675, 10408, 10842, 11641, 11823, 12035, 14516, 15829, 15936, 16150, 16387, 19127, 19134, 22555, 22557, 22559, 22572, 22637, 22648, 22662, 23589, 24083, 24101, 25509, 25577, 25930, 25989, 35204, 35559

f.+da 3437, 3686, 4116, 4369, 8076, 8191, 10845, 18879, 19874, 19996, 21016, 21455, 22095, 22198, 22405, 22444, 22563, 22580, 22649, 22797, 23219, 23781, 24306, 24317, 24677, 25493, 25510, 25953, 26116, 27532, 28040, 28666, 30015, 30076, 30310, 30724, 31571, 31934, 32273, 32396, 32460, 32747, 35530

f.+daki 4366, 9669, 19606

f.+dan 3438, 11517, 11519, 11521, 22725, 27494

f.+nın 1670, 11147, 11518, 11856, 11886, 11895, 12177, 12439, 19120, 19124, 19136, 19141, 20005, 20010, 20060, 21005, 21028, 22410, 22560, 22570, 22583, 22592, 22642, 22658, 22685, 22698, 24307, 24967, 25451, 25492, 25506, 26368, 26856, 27062, 27248, 27256, 29866, 31517, 35525

f.+ya 1918, 1694, 1697, 5081, 11894, 12013, 15933, 19121, 19578, 19584, 22574, 22647, 22710, 22986, 25581, 26712, 27039

f.+yı 12010, 12042, 22552, 22589, 22644, 22707, 27065

[=152]

FRANSA KRALI XV. LOUIS: 1715-1774 arasında Fransa Kralı: “*Mustafâ-yı Sâlis*

hayırhâh fakat safderun bir pâdişâhtı. Fransa Kralı XV. Louis'den usturlâb âletleri istiyordu.”

f.+den 30873

[=1]

FRANSA KRALI IX. CHARLES: IX. Charles. Ağabeyi II. François'in ölümüyle tahta geçmiş, ölene kadar Fransa Krallığı yapmıştır:

“**Fransa Kralı IX. Charles** bir gün: ‘Ben en çok şâirlere gıpta ediyorum. Hükümdarlıktan ne çıkar, ahâliye, bir kütle-i nâsa tahakküm? Bunu kim kral olsa yapar. Fakat ruhlara emretmek hissîyata hükümrân olmak... İşte buna ancak bir şâir muvaffak olur.’ demişti.”

f. 22590

[=1]

FRANSA SEFARETHANESİ: Fransa büyükelçiliği:

“(...) fakat şimdi avdet etmeği münâsîp görmüş ve avdeti de meccânen **Fransa Sefarethanesi** tarafından te'mîn edilmişti.”

f. 1684

[=1]

FRANSIZ: 1. Fransızlara ait olan (şey):

“**Fransız** ordusu Moskova'ya girmiş, soğuktan, zahiresizlikten barınmamış, ric'at yolunu tutmuştu.”

(f. 26067)

2. Fransa halkından olan (kimse):

“Bundan kırk beş sene evvel ölen büyük **Fransız şâiri** Stephane Mallarme çok az manzume ve çok gürültülü bir isim bıraktı.”

(f. 27346)

f. 1677, 1680, 2210, 2231, 2347, 2427, 2430, 2432, 2732, 2885, 2897, 3106, 3111, 3221, 3244, 3711, 3711, 4048, 4364, 5082, 6403, 7519, 7648, 7853, 7861, 7863, 8771, 8826, 10279, 10285, 10430, 10924, 11083, 11132, 11154, 11171, 11194, 11500, 11505, 11506, 11863, 11865, 11876, 11884, 11896, 11897, 11924, 11931, 12000, 12001, 12003, 12006, 12010, 12015, 12021, 12023, 12025, 12029, 12030, 12034, 12037, 12039, 12043, 12047, 12048, 13689, 13776, 13802, 14613, 16867, 16868, 17212, 17335, 17340, 17382, 17539, 18307, 18340, 18464, 18762, 19128, 20003, 20014, 20907, 20917, 20920, 20924, 20950, 21007, 21022, 21025, 21348, 21352, 21451, 21467, 22115, 22120, 22237, 22247, 22293,

22341, 22353, 22463, 22509, 22516, 22572, 22641, 22984, 23559, 23560, 23564, 23589, 24309, 24325, 25447, 25469, 25483, 25500, 25569, 25925, 25931, 25978, 25996, 26036, 26053, 26106, 26119, 26721, 27053, 27336, 27627, 27917, 28036, 28055, 28674, 28793, 29323, 29324, 29392, 29394, 29952, 29956, 29982, 30001, 30523, 31106, 31442, 31448, 31799, 31806, 31879, 31984, 32168, 32216, 32263, 32387, 32400, 32401, 32404, 32409, 32466, 32660, 32765, 32971, 33006, 33024, 33062, 33110, 33113, 33115, 33118, 33119, 33119, 33137

f.+dan 21468

f.+dı 2218, 4212, 22985

f.+ın 29385

f.+inkılabı.nın 33130

f.+lar 3706, 4380, 5002, 5309, 7856, 8268, 8269, 11538, 11700, 12027, 20218, 20503, 21008, 21357, 21456, 22163, 22983, 23561, 23562, 24320, 25931, 26047, 26556, 27047, 27052, 28420, 28795, 28796, 31442, 31885

f.+lara 8268, 11567, 24959, 31292

f.+larca 12028, 21012

f.+lardan 6380

f.+ları 12008, 22640

f.+ların 8191, 10846, 11795, 15129, 18688, 21020, 22335, 22976, 30300, 30307, 30318, 32272, 32329, 32942, 26807, 29383

f.+larla 21588, 26588

[=237]

FRANSIZ BAŞVEKİLİ MÖSYÖ BRIAND:

Fransa başbakanı Mösyö Briand:

“Bekir Sami Bey bütün arkadaşlarıyla beraber, konferansın tahkik komisyonu teşkil etmek teklifine karşı, hâhişle, "evet" dediği zaman Temps'in anlattığı gibi, konferans salonunun bir köşesinde Yunan baş murahhası, **Fransız Başvekili Mösyö Briand'a**: “Bu adamları Anadolu'dan bir hamlede süpüremez miyiz zannedersiniz!” yollu bir ağız kullanıyordu.”

f.+a 14865

[=1]

FRANSIZCA: Hint-Avrupa dil ailesinin İtalic diller dalına, yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren, Fransa'da ve Fransızların hâkim olduğu ülkelerde kullanılan dil, Fransız dili:

“Bir senede, ihtirasın da verdiği bir kuvvetle, **Fransızca'yı çabuk öğrendim.**”

(f.+yı 2110)

f. 1503, 1582, 1669, 2095, 2221, 2332, 2342, 2352, 2720, 3122, 3336, 3763, 4023, 4048, 4257, 6687, 6691, 7699, 7702, 8780, 8802, 10847, 11857, 11891, 12017, 13169, 13222, 18997, 19385, 20069, 20216, 20224, 22637, 28774, 29316, 29385, 29751, 29960, 30013, 30043, 30044, 32203, 32374, 32403, 33112, 33133, 33135, 33136

f.+da 9864, 27640, 27641, 27647, 27649, 29987, 30000, 33031, 32022

f.+dan 1594, 12023, 30046

f.+nın 2119, 12020, 29084, 33113, 33132

f.+sı 2193, 8776

f.+ya 2110, 11848, 12032, 31886

f.+yı 9812, 11194, 28793, 31277, 32382, 32403

[=78]

FRANSIZ EDEBİYATI: Fransızca kullanılarak ortaya çıkan edebiyat ürünleri:

“*Fransız şâirlerinin, mütefekkirlerinin ve sanatkârların bahsine hasredilmiş yazıların üstüne **Fransız Edebiyatı** serlevhası koyarsak isabet olur.*”

(f. 29960)

f. 33178

f.+nı 29952, 33019, 33022

[=5]

FRANSIZ ENCÜMEN-İ DÂNİŞİ: Fransız akademisi:

“**Fransız Encümen-i Dânişi** mutantan bir râsime ile senevi mükâfatlarını tevzî etti.”

f. 22453

[=1]

FRANSIZ HASTAHANESİ: İstanbul Beyoğlu'ndaki Fransız Hastanesi [Ziya Gökalp'ın vefat ettiği hastane]: “*Ziya Bey'i son defa **Fransız Hastahanesi'nde** gördüm.*”

f.+nde 8760

[=1]

FRANSIZ İHTİLÂLİ: (1789-1799), Fransa'daki mutlak monarşinin devrilip, yerine cumhuriyetin kurulması için Roma Katolik Kilisesi'nin ciddi reformlara gitmeye zorlanması sonucu yaşanan ihtilal. [Avrupa ve Batı dünyası tarihinde bir dönüm noktasıdır. Milliyetçilik akımını başlatan

en büyük etkendir.]: “O kanlı **Fransız ihtilâlinin** ilk perdesi Versailles denilen o cennet gibi şehirde bir bahar günü açılıyor, fakat ne kadar ağır bahar?”

(f.+nin 25452)

f. 10670, 15827, 18307, 18308, 25436, 25571

f.+ni 10642

f.+nin 10663, 23736, 23760

[=11]

FRANSIZ İNKİLÂBİ: Fransız ihtilali:

“**Fransız İnkılâbı'nın** milliyet nazariyesini kabul eden milletler, en ziyâde bizim zararımıza olarak, devletler teşkil ettiler.”

(f.+nın 21457)

f. 23217, 25495, 25929, 33125

f.+na 25333, 27093

f.+nı 23779

f.+nın 11290, 19317, 24941, 26699, 33126

[=13]

FRANSIZLIK: Fransız olma durumu: “Meselâ, Yunan, Bulgar, Sırp, hele Romanyalılarla mukaayese edilince Türklerin hakîkî **Fransızlığa** vukuufu dîn bir derecede olduğu sabit olur.”

(f.+a 33129)

f.+ı 25670, 32275

f.+ın 7829, 12019, 25990, 32528

[=7]

FRANSIZ MOLİÈRE: Jean-Baptiste Poquelin, daha bilinen adıyla Molière (15 Ocak 1622 – 17 Şubat 1673). Fransız oyun yazarı ve oyuncu: “Bizim ırka tapanlarımızdan çok daha ziyâde ırkının dehâsını taşıyan Romalı Plautus, İspanyol Calderon, iliklerine, damarları na kadar **Fransız Molière** hep o ilahın mezhebindedirler.”

f. 31479

[=1]

FRANSIZ RİYAZAT-I BEDENİYYE

CEMİYETİ: Fransız Jimnastik Cemiyeti:

“**Fransız Riyâzât-ı Bedeniyye Cemiyeti** muanven bir cemiyet küçük mektep çocuklarından tâ delikanlılara, genç kızlara kadar bu terbiyeyi teşmil etti.”

f. 21032

[=1]

FREDERİC BARBEROUSSE: I. Friedrich. 12. yüzyılda yaşamış Alman kralı ve Kutsal Roma Cermen İmparatoru: “Karanlık bir (tayfa)

benziyen ikinci Philippe İspanyolluğu, şen ve genç bir gönlü olan Birinci François Fransızlığı, sarı ve deli dolu olan **Frederic Barberousse** Cermenliği, demirden bir kurbaca benziyen müdhiş İvan Rusluğu, bu milletlerini diğer hükümdarlarından fazla temsil ederler.”

f. 25685

[=1]

FRENK: Fars. Osmanlı'da Avrupalılara, özellikle de Fransızlara verilen ad:

“Bu genç bizim gençlerimizin geçirdiği bütün **frenk** sembolistlerine, natüralistlerine hayranlık devrini geçirmiş.”

(f. 3110)

f. 3109, 4433, 4457, 4866, 5015, 6987, 6993, 7020, 7047, 7391, 7599, 8226, 8258, 8378, 8381, 9690, 19453, 19484, 19495, 20246, 20858, 20868, 21144, 21542, 21553, 21592, 21600, 27591, 27891, 27913, 28941, 29081, 29333, 29897, 31064, 32257, 32258, 32261, 32272, 33194, 33696, 35089, 35290

f.+den 28124, 29688

f.+in 20860, 27912, 29803, 31753

f.+ler 7623, 13145, 13782, 14166, 14180, 15187, 35341

f.+lerde 28113, 32082, 33851

f.+lerden 7581, 8258, 8309

f.+lerin 7443, 13145, 21185, 25873, 27935, 28154, 29657, 29817

f.+lerinden 2645

f.+lerle 5418

f.+te 6810, 27714

f.+ten 8376

[=75]

FRENKÇE: Fransızca:

“Cedlerimiz j harfini bilmezler **Frenkçede** görseler bile, C gibi telâffuz ederlerdi.”

(f. 29153)

f. 7412, 13623, 27897, 27930, 30026

f.+de 3267, 29147

[=7]

FRENKLİK: Avrupalılık: “Türklük lehinde ve **Frenklik** aleyhinde zerre kadar mübalâğa olmaksızın denebilir ki, eski Bizans payitahtı, işte o zaman yıkılmış ve soyulmuş, muhteşem bir şehir olmaktan çıkmıştı.”

f. 5320

[=1]

FRONDE: Fransa'da 1648 – 1653 yılları arasında yaşanmış iç savaş:

“*Tıpkı Fransa'da Fronde inkılâbını Kardinal Reç, büyük inkılâbı da Youne'dan okuduğumuz gibi.*”

f. 30730

[=1]

FUAD: Fuad Köprülü:

“*Şevkli zamanlarında içimizden birini ya beni ya Fuad'ı ya Celâl Sahir'i lâkin tercihen Hamdullah Suphi veyahut da Ağaoğlu Ahmet'i parmağına dolar, kızdırır, tasniplerin ağı içine alırdı.*

(f.+ı 8664)

f.+a 8661

[=2]

FUAD: Fuad Bayramoğlu:

“*Kemâl Hâfiz.a hayran Fuad Hayyâm.a/ Suhande fârisimeydân ol-ur gönül gönül.e*”

f. 37391

[=1]

FUAD BAYRAMOĞLU: (1912 – 30 Haziran 1996). Diplomat ve şair [Hacı Bayram-ı Veli'nin torunlarından olan ve rubai şairi olarak tanınan Fuat Bayramoğlu, 1945 yılında Ankara Palas'ta Yahya Kemal ile tanışır. Bu tanışma sırasında Fuat Bayramoğlu, Hariciye'de memur olduğunu ve bütün şiirlerini ezbere bildiğini, hatta sürekli yanında taşıdığını söyleyip kırmızı maroken kaplı şiir defterini gösterince çok duygulanan Yahya Kemal'in gözlerinden birkaç damla yaş süzülür. Hacı Bayram soyundan olduğu için Yahya Kemal Fuat Bayramoğlu'na ayrı bir değer verir ve ona bir rubaisini ithaf eder]:

“*Fuadbayramoğlu.na*”

f.+na 38125

[=1]

FUAD BEY: Fuad Köprülü:

“*Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey'i yalnız yazılarındaki tavrıyla tanıyanlar cedd-i ekberi dahî Arnavut gibi, aksakallı bir pîr sanırlar. Bilâkis Fuat Bey mavi gözlerle bakan enîs munis bir gençdir ki, daha geçen seneye kadar ağzında bir nây-ı zümridîn tutarak neşîdeler fisıldıyordu.*”

(f. 21857)

f. 21861, 21893, 21929, 21946

[=5]

FUAD BEYEFENDİ: Yahya Kemal'in bir arkadaşı:

“*9 Ağustos 1948 – Karaçi Aziz Fuad Beyefendi; 29 Temmuz tarihli mektubunuzu dün aldım, dünyâ bana verildi.*”

f. 20308

[=1]

FUAD ÖMER: (1905-1967)

Yahya Kemal'in “Eslaf kapıldıkça güzelden güzele” mısrayla başlayan ünlü rubaisini ithaf ettiği dostu:

“*Fuad Ömer.e*”

f.+e 38045

[=1]

FUAD PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“*Yetmiş sene evvel İngiltere ve Fransa'nın siyaseti Osmanlı saltanatını o engin hudutlarıyla korumayı murat edince, Âli ve Fuad Paşalar tamtakır bir devletin başında bedava hemen dâhi kesildiler.*”

f. 12176, 17191

f.+lar 24104

[=3]

FUAD ŞEMSİ: II. Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinden:

“*Kulüpdeki oda komşum Fuad Şemsi'nin yanına gittim. İtilâfçı olmaksızın dâima ittihadcı düşmanı, lâkin dâima hamiyetli bir adam olan Fuad Şemsi, sınırları boşalmış bir hâldeydi.*”

(f. 2801)

f.+nin 2799

[=2]

FUAR: Fr. Belli zamanlarda, belli yerlerde ticari mal sergilemek amacıyla açılan büyük sergi:

“*Fuarlarda seyyar bir dükkânları varmış, kasabadan kasabaya, köyden köye dolaşıp duruyorlarmış.*”

(f.+larda 11166)

f. 11147

f.+larında 11137

[=3]

FUAT BEY: Fuat Bayramoğlu (1912 – 30 Haziran 1996). Diplomat ve şair:

“*Bilâkis Fuat Bey mavi gözlerle bakan enîs munis bir gençdir ki, daha geçen seneye kadar ağzında bir nây-ı zümridîn tutarak neşîdeler fisıldıyordu.*”

(f. 21842)

f. 21845, 21870, 21916, 21934, 21981
f.+in 21952
[=7]
FUHUŞ: Ar. Namusa aykırı, meşru olmayan
cinsî münasebet, zina, sefahat:
“(…) yine bu neviden esperantoculara, kü’ül
aleyhdarlarına, genç kızları **fuhuştan** kurtarma
dernekleri azalarına, hâsılı dinlerin tevhidi
vaizlerine idealist diyorlar.”
(f.+tan 11075)
f.+unu 22199
[=2]
FUKARÂ: Ar. Fakirler, yoksullar:
“Fransızların şâiri François Coppée şiiri **fukara**
hayâtının menbalarına kadar götürdüğü zaman
bilir miydi ki açtığı yeni çığırın en sâdik iki
muakkibi İstanbul’da yetişecek.”
(f. 30313)
f. 19010, 20695
f.+ya 258
f.+y1+ibad.ına 30995
[=5]
FUKARÂLIK: Fukara olma durumu, yoksulluk,
fakirlik:
“Verlaine’in Londra’da geçirdiği **fukaralık** ve
gurbet günlerinin intibâlarını Green Park ve St.
James’s Park içinde yakından anladım.”
f. 2158
[=1]
FUSTEL DE COULANGES: Numa Denis
Fustel de Coulanges. (1830, Paris, Fransa –
1889, Paris, Fransa) Fransız tarihçisi:
“Otuz sene evvel, târih ilminde, dâima **Fustel de**
Coulanges’in bir sözü tekrür eder dururdu:
‘Bir kâğıt parçanız var mı?’ dermiş. Evet
Söğüt’te Gaazî Ertuğrul devrinden bir kâğıt par-
çası bulmak mucizedir.”
(f.+in 27157)
f. 27247, 27258
[=3]
FUZALÂ: Ar. Fâzıllar, ahlâk, ilim ve meziyetçe
üstün, faziletli kimseler:
“(…) hemen cemi’-i ulemâ ve sulâhâ ve **fuzalâ**
cesed-i şerifini gasletmek murâd edündükleri
mahalde (…)”
(f. 7271)
f.+mızdan 22547
[=2]

FUZÛLÎ: (ö. 963/1556) Klasik Türk
edebiyatının en büyük şairlerinden:
“Türk edebiyatı fikirden yana fakirdir, bu
nakısayı itirâf ederiz. Fakat hiçbir millet **Fuzûli**
ve Nedim ayarında iki büyük lirik şâir
gösteremez.”
(f. 27974)
f. 995, 4969, 4970, 7497, 20249, 20779,
21897, 27008, 27602, 27896, 27927, 27957,
27957, 27958, 27961, 28237, 28697, 28702,
30091, 32236
f.+de 8367, 32331
f.+ler 32857
f.+nin 17276, 20790, 20819, 27899, 27988,
27995, 28706, 31073
f.+yi 3385, 28382
[=34]
FUZÛLÎ DÎVANI: Fuzuli’nin şiirlerinin
toplandığı eser:
“Kalbinde o ateşten bir kıvılcım olmayan bir
kaari, **Fuzûlî Dîvânı’ni**, eline alsın, zanneder ki
Fuzûli’nin o kadar metholunan gazelleri bir
düziye tekrar eden aynı kelimelerden, aynı
mazmunlardan ibarettir.”
f.+nı 28000
[=1]
FÜAYYE: Fr. Fuaye. Sinema, tiyatro ve
toplantılarda temsil veya toplantı arasında
çıkılan dinlenme yeri:
“Tiyatro dopdolu. **Füayye’ye**, duvardaki oyun
ilânlarına, Paris tiyatrolarında olduğu gibi,
tolgalı itfaiye neferlerine kadar şöyle böyle bir
Paris gecesi denilebilir.”
f.+ye 3225
[=1]
FÛLK-İ VAHDET: Ar. Birlik gemisi:
“Dil lenger.iyle sevket-eriz **fûlkivahdet.i**”
f.+i 37993
[=1]
FÜNÛN: Ar. Fenler, bilim dalları:
“Sorbonne muazzam binasının sağ kanadı
‘Edebiyat’, sol kanadı **Fünûn** fakülteleridir.”
(f. 20018)
f. 6395
f.+da 22331
f.+1+haziran.ın 6481
f.+una 6371
[=5]

FÜNÛN DÂRÜLFÜNÛNU: Fen Bilimleri
Fakültesi:

“Zevci bir âlim ki, şimdi Dârülmualimîn-i Âlî’de
müdür-i sâni, pederi de **Fünûn**

Dârülfünûnu’nun şeyhülmuallimîni meşhur,
fâzıl Monsieur Abel’dir.”

f.+nun 22318

[=1]

FÛRS: Ar. Eski Fars halkından olan kimse(ler):

“Cermenlerin, cenup İslâvlarının, **Fürs’in**, Ehl-i
Salîb’in menkul ve muharrer destanlarında
muhasım kahraman dâima Türk’tür.”

f.+in 20780

[=1]

FÜRÛG: Fars. ***Fürûg-ı tal’at**: Yüzünün ışığı:

“Şâmil **fürûg-ı tal’ati** mağrib’le maşrik’a.”

f.+ı+talat.i 30952

[=1]

FÜRÛMÂYE: Fars. Aşağı, alçak karakter:

“Viyanâ seferi açıldığı vakit Kara Mustafa Paşa
sekiz seneden beri sadrâzamdı. O vakit ki azîm
devletin yegâne âmiri ve sahibi bu adamdı.
Mehmed-i Râbi’ denilen **fürûmâye** solda sıfıra
yakın bir gölge idi.”

f. 25195

[=1]

FÜRÛMÂYELİK: Alçak karakterlik, sütü
bozukluk: “Cevad, emsalsiz olan

fürûmâyeliğiyle ve müdâhinliğiyle harbin kat’i
lüzumunun bir tellâli gibi dolaşım duruyordu.”

f.+iyle 2674

[=1]

FÜRÛZAN: Muallim Naci’nin şiir kitabı:

“Zemzeme’ leri, Makber’i, Âteşpâre, Şerare,
Fürûzan’ı âteşin bir ihtirasla okurdum.”

(f.+ı 1206)

f.+ımı 2011

[=2]

FÛSÛN-I NEVM: Ar. Efsunlu uyku:

“**Fûsûnnevme** ile gör-mez bu âteş.in ravza”

f. 37121

[=1]

FÛSUNLU: **mec.** İnsanı büyü gibi etkisi altına
alan, sihirli, büyüleyici:

“Bir ukalâ zümresi de hemen hemen **fûsunlu**
siyasetin cazibesine tutuldu.”

f. 12154

[=1]

FÛTÂDEGÂN: Fars. Düşkünler:

“**Fûtâdegân.ına** son bir piyâle devir.inde”

f.+ına 37362

[=1]

FÛTUHÂT: Ar. Fetihler, zaferler: “(...) bu
binayı Murad Hudâvendigâr mı yaptırmıştı?
Yıldırım Beyazıd mı? İkinci Murad mı? Fâtih
mi? iyi bilmiyorum, lâkin herhâlde Rumeli’de
fütuhât devrimizin müdhiş bir eseriymi.”

(f. 1115)

f. 282, 2490, 6593, 12445, 12645, 12687,
13174, 14702, 16236, 17346, 17716, 17729,
17768, 18246, 18247

f.+a 14783

f.+ı 2716, 12688, 22723

f.+ın 14721

f.+ına 4699, 12628, 14493, 15472

f.+ında 12569

f.+ından 12802

f.+ımı 15138, 15474, 16021

f.+ının 12663

f.+la 13968

f.+tır 35547

[=33]

FÛTUHATÇI: Fetih yapmaya azmetmiş kimse:

“Bütün Rumeli, gönüllüleriyle, ruhunun bütün
fütûhatçı galeyânı ile Tesalya’ya doğru
akıyordu.”

(f. 102)

f. 15121

[=2]

FÛTUR: Ar. Bezginlik, umutsuzluk, usanç:

“Fakat o zaman o derhâl aciz ve **fütur**
gösterdi.”

(f. 9736)

f. 14917

f.+dan 22000

[=3]

FÛTURSUZ: Hiçbir şeye aldırmayan, önem

vermeyen, çekinip korkmayan, pervasız:

“(...) bu kadar **fütursuz** ve özençsiz bir kitleyi ne
diye aşağı görüyoruz?”

f. 9340

[=1]

FÛYÛZ: Ar. Feyizler, füyûzat:

“Muhtâc isen **füyûz.una** eslâf pend.inin”

f.+una 37516

[=1]

G

GÂİB: Ar. Gözle görünmeyen âlem:

“*Gaaib.de bir muhâvere geç-miş de pek hâfi*”

(g.+de 36701)

g. 36131

g.+iz 36698

[=3]

GÂLİB: Ar. Üstün gelen, yenen, galebe çalan (kimse):

“*Gaalib et çünkü bu son ordu.sudur İslam.ın*”

g. 38024

[=1]

GÂLİBÂ: Ar. Öyle görünüyor ki, görünüşe göre, anlaşılan, zannediyorum ki:

“*Gaalibâ yol görün-dü sevda.ya*”

g. 36905

[=1]

GÂSİBÂNE: Ar. Gasp edene, zorla alana yakışır tarzda: “*Hem gaasibâne tâc.ını hem tâcdâr.ını*”

g. 37260

[=1]

GÂSİB-I DİYÂR-I ARAB: Ar. Arap diyarlarını gasp eden:

“*Ey gaasıbdıyârıArab bekle vakit.ini*”

g. 37181

[=1]

GÂYE: Ar. Erişilmek istenen hedef, amaç, erek, maksat:

“*DidârıFahrıÂlem.i görmek.ti gaaye.si*”

g.+si 37303

[=1]

GÂYET: Ar. *Gâyetle: (Araç hâli ekinin kalıplaşmasıyla) Aşırı derecede, çok fazla, son derece:

“*Mahkûmizeval et-mesi gaayet.le garib*”

g.+le 38239

[=1]

GÂZÎ HÜNKÂR: Yavuz Sultan Selim Hân:

“*O Gaazî Hünkâr.ın mutlu gün.ünde*”

g. 36312

[=1]

GÂZÎ SELİM GİRAY: Kırım Han'ı Selim Giray:

“*En sev-diğim Kırım Han.ı GaazîSelimGiray*”

(g. 38543)

g. 38540, 38545, 38560, 38561, 38580,

38590

[=7]

GABARDİN: Fr. Özellikle manto ve pardösü yapımında kullanılan, ince ve sık dokunmuş, yünlü veya pamuklu kumaştan yapılmış:

“*Nurettin Paşa, başında güzel bir kalpak, sırtında şık bir gabardin palto, sakalı taranmış, güler yüzlü olarak İsmet Paşa'nın elini sıktı.*”

g. 10409

[=1]

GABÂVET: Ar. Kalın kafalılık, bönlük, anlayışsızlık:

“*Nâzım fikirce mahdutdu. Paris Tıp Fakültesi'ne mukayyetti; doktorasının bitmesi uzun sürdüğü için düşmanları tarafından gabâvetle itham edilirdi; sinirli bir adamdı.*”

g.+le 4027

[=1]

GABİLEŞ-: Akılsızlaşmak, ahmaklaşmak:

“*Maamafih Mehmed Bey yaşı ilerledikçe gûya daha ziyâde gabileşiyordu.*”

g.-iyordu 34644

[=1]

GÂFİL: Ar. Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse), basiretsiz, aymaz:

“*Bu gafiller kâinatı sırf siyaset gözlüğüyle seyrettikleri için bedbin olurlarsa yaman bedbin oluyorlar.*”

(g.+ler 12978)

g. 3384, 33925

g.+dir 3473

g.+ler 12969, 24305, 24327

[=7]

GAFLET: Ar. Çevresinde olanları fark edememe, açık gerçeği görememe, dalgınlık, dikkatsizlik, basiretsizlik, aymazlık, gafillik: “*Biraz iz'anı olan bir Türk, İstanbul halkının bu hazin günlerimizde bile devam eden gafletine baka baka teessüründen verem olur gider.*”

(g.+ine 14068)

Hussâd.ı bigünâh say-ıp kîn.e bil-medik/

Gaflet veyâ tegaafül et-ip bak-madık Kemâl (g. 37458)

g. 14697, 15566, 16675, 24465, 27138,

28717, 28742

g.+i 24925

g.+imizden 15423

g.+imizin 15395

g.+in 14063, 14077

g.+inin 24930

g.+iniz 15592

g.+inizden 15564

g.+inizin 15575

g.+le 15570, 32399, 37828

g.+lerimize 15172

g.+lerimizin 28742

g.+lerin 15250

g.+te 15255, 21450

g.+tedirler 20686, 29802

g.+ten 20874, 24705

g.+tir 15788

[=31]

GÂH: Fars. * **Gâh gâh – Geh geh:** Vakit vakit, bâzı bâzı, ara sıra:

“*Mâil nigâhı Âlem-i İslâm'a gâh gâh/Ancak diyâr-ı Türk'e gazûbâne bir nigâh*”

(g. 30964, 30964)

“*Gâh ak-arken hüzüün.ü eyyâmihazân.ın Göksu.dan/*

Tek tesellî mutrib.in elhân.ı nây.ından gel-ür/

Gâh aksendâz ol-ur âyîneî hâtır.da şevk”

(g. 37998)

g. 37996

[=4]

GÂHÎ: Fars. Ara sıra, bâzan, bâzı defa:

“*Gâhî geç es-er o bād gâhî erken*”

(g. 38137)

g. 37380, 37784, 37784, 38102, 38102, 38137, 38193, 38193

[=9]

GÂH Ü BÎ-GÂH: Fars. Vakitli vakitsiz:

“*Bu şek bağır.ımda hergün gâhübîgâh*”

g. 37944

[=1]

GÂİLE: Ar. Sıkıntı veren uğraştırıcı durum, halli güç mesele ve olay:

“*(...) Karaman Beyliği'ni mağlûp etmişti; bu gaileyi savdıktan sonra, yalnız İstanbul'un fethini hazırlamaya koyulmuştu.*”

(g.+yi 5160)

g.+lerle 6565, 6565

[=3]

GÂİP/GÂİB: Ar. Görünmez âlem:

“*Bütün bu ülkenin üzerinde dolaşan gaibden haber vericiler var.*”

(g.+den 23389)

g. 34968

g.+den 22915, 22924

g.+ten 7192

[=5]

GALATA: İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde tarihî bir semt: “*Ah! Büyük cetlerimiz! Onlar da Galata, Beyoğlu gibi Frenk semtlerinde yerleşirlerdi, fakat yerleştikleri mahallede Müslümanlığın nuru belirir, beş vakitte ezan işitilir, asmalı minare, gölgeli mescit peyda olur, sokak köşesinde bir türbenin kandili uyanır, hâsılı o toprağın o köşesi imana gelirdi.*”

(g. 6992)

g. 5417, 5959, 11407, 32717, 34506

g.+da 18767

g.+dan 6037, 18765, 18769

g.+nın 12243, 15588

g.+ya 5196, 5278, 32721

g.+yı 6236, 6991

[=17]

GALATA GÜMRÜĞÜ: İstanbul'un tarihî bir semti olan Galata'daki gümrük idaresi:

“*Vapura binecektim. Messagerie Maritime kumpanyasının Memphis vapuru Galata Gümrüğü'nün Köprü'ye doğru, bittiği yerde durmuştu.*”

g.+nün 1606

[=1]

GALATASARAYLI: İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde bulunan Galatasaray semtinden olan kimseler:

“*1913-14 senelerinde, Galatasaraylılar muhitinde, Tevfik Fikret'in evinde, Rıza Teyfik ve Selim Sırrı Beylerin peşinde daima mütebessim ve mütelâşi bir hâlde görülen Ruşen Eşref, o vaktin edebiyat nev-hevesleri arasında en fazla göze çarpan bir delikanlıydı.*”

g.+lar 9335

[=1]

GALATASARAY LİSESİ: (Galata Sarayı Enderûn-u Hümayûnu/Mekteb-i Sultânî).

Galatasaray semtinde bulunan lise:

“*Charles Diehl, 1453'ten Önce İstanbul'un ne kadar harap bir hâlde olduğunu uzun boylu tasvir etmiş ve bu tetkikini 1822'de, İstanbul'da, Galatasaray Lisesi'nde (Sultanisi'nde) vermiş olduğu bir konferansta da izah etmiş.*”

(g.+nde 4447)

g. 1686

g.+ne 1682

[=3]

GALATASARAY MEKTEBİ: Galatasaray Lisesi: “*Bu hareketi Galatasaray Mektebinden çıkmış bir şâirle, İzmir’de bir Hıristiyan mektebinden çıkmış bir nasirin sanatı sananlar ne kadar aldanır.*”

g.+nden 12893

[=1]

GALATASARAY MÜDÜRÜ

ABDURRAHMAN ŞEREF BEY: Galatasaray Lisesi müdürü Abdurrahman Şeref:

“*Galatasaray Müdürü Abdurrahman Şeref Bey, Bey’i görmeğe gittik. Abdurrahman Şeref Bey, tahsilimin derecesini sordu.*”

g.+i 1518

[=1]

GALATÜ’T-TABİ’A: Ar. Galat-ı tabiat.

Tabiata, yaradılışa aykırı: “*Bu kanun maddesi sene 1329’dandır. Aradan on bir sene geçtikten sonra Hüseyin Câhid Bey bu kanun maddesine leke ve şaibe sıfatlarını az görüyor: ‘Bu madde kendi kendiliğinden sakıt olmuş bir galatü’t-tabî’a ahkâm gibi metruk ve mühmel kalmayıp böyle tatbik edildikçe ben hür bir memleketin hür bir vatandaşım demeğe utanırım!’ diyor.*” (g.+a 24697)

“*On bir sene evvel bir leke, bir şaibe bir galat-ı tabiat olmayan bir kanun maddesi (...)*”

(g.+ı+tabiat 24710)

[=2]

GALEBE: Ar. 1. Üstün gelme, üstün olma, bastırma: “*Abdülhamid’in Kemal’e galebese, şerrin hayra galebese demektir.*”

(g.+si 1338)

2. Savaşta yenme, galip gelme, galibiyet, zafer: “*Fakat birkaç sene evvel o padişahın babası Murâd-ı Sâni ile Varna’da ve Kosova’da iki defa Ehl-i Salîb’in zorlu ordularını yenmiş, dağıtmış, kaçırmış ve galebenin en sarp zevkiyle mest olmuştu.*”

(g.+nin 7088)

3. ***Galebe çalmak:** Yenmek, mağlûp etmek:

“*Genç atlı ve yayan ihtiyar uzaktan uzağa seslendiler: Ben Varna’da galebe çalan Türk’ün oğluyum!*”

(g.+çalan 6291)

g. 3345, 10350, 12273, 14038, 14844, 18325, 23923, 29913, 29914

g.+leri 16179

g.+nin 5857

g.+si 1338, 5874, 7128, 24537

g.+sinden 2913, 33904

g.+sine 16318, 31502

g.+sini 5857, 18347, 23726

g.+yi 17766

g.+çalacak 24122

g.+çalardı 24747

g.+çaldı 25922

g.+çalınca 22255

g.+ediyor 23720

g.+etmiş 4128

g.+ettiğini 10050

[=33]

GALERİ: Fr. Bir yapının aynı kattaki çeşitli bölümlerini birbirine bağlayan geniş geçit:

“*Versailles Sarayı’nın kapıları sökülüyor, ihtilâlciler kadınlar büyük bir gulgule ile o mutantan sarayın galerilerinde koşuyorlar.*”

(g.+lerinde 25635)

g.+leri 6753

g.+nin 1887

[=3]

GALEYAN: Ar. *mec.* Coşma, coşkunluk, taşkınlık:

“*(...) yutkundu, şaşırılmış bir hâldeydi; sinirinin galeyanına dayanamadı, acı ve yabancı bir bakışla bana döndü: Bu adamı tanır mısınız? dedi.*”

(g.+ına 8459)

g. 7155, 10376, 10815, 18363

g.+da 26013

g.+etti 17324

g.+ı 102, 901, 14337, 24035, 31376, 35596

g.+ın 10243

g.+ına 10355, 10810

g.+la 18013, 18230

g.+lar 30142

g.+ları 8543

g.+larına 10076

[=21]

GALEYANLI: *mec.* Coşkulu: “*Balkan Harbi’nden sonra Türkçülük İstanbul’da galeyanlı ve heyecanlı bir sene geçiriyordu.*”

(g. 8583)

g. 35287

[=2]

GÂLİB: Şeyh Gâlip (1757, İstanbul – 1798), Türk Divan edebiyatı şairi, mutasavvıf: “*Türk’ün edebî semâlarında Sadî ve bütün İran şâirleri kadar büyük yıldızlar vardır: Fuzûlî, Ruhî, Nedîm, Galib, Hâmid.*”

(g. 20789)

g.+i 3386

g.+in 20904, 31073

[=4]

GÂLİBA: Ar. Zannediyorum ki, anlaşılan: “*Galiba şîir eskiden ve yeniden, dâima söyleyişden ibaretti.*”

(g. 20617)

g. 115, 446, 474, 492, 759, 1222, 1414, 1461, 2918, 5719, 6230, 6239, 8441, 8800, 8939, 9010, 9073, 9375, 9424, 9504, 9791, 11123, 11216, 11256, 11485, 12759, 18748, 18829, 19330, 19488, 20373, 20611, 24934, 25053, 25395, 26735, 26813, 27365, 30054, 30075, 33246, 33532, 33832, 34034, 34124, 34411, 34574

[=48]

GÂLİBÂNE: Ar. Muzaffer ve galib olana yakışacak şekil ve surette: “*Bugün, bu hâlde iftihar edecek acaba kahramanane ve galibane döğüşen bizler miyiz?*”

(g. 16460)

g. 2521, 16450

[=2]

GÂLİB ATA: Fransa’daki Jöntürklerden biri : “*(...) Galib Ata, Doktor Re’fet. Bunlar hâricinde Paris’de oturan, yâhud da Paris’e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.*”

g. 3805

[=1]

GÂLİB BAHTİYAR BEY: Yazar: “*İşte Galib Bahtiyar Bey’in eser-i himmeti Gökbayrak da Güzel Prenses kadar okunuyor.*”

g.+in 22233

[=1]

GALİB DEDE: Şeyh Galip: “*Galib Dede aşkı öyle bir cezbede duyar ki gözler kamaşır.*”

(g. 28246)

g. 2294, 28703

g.+nin 9793, 29119

[=5]

GÂLİB EFENDİ: Yahya Kemal’in ilkokulu okuduğu “Yeni Mekteb”in müdürü Ali Galib Efendi:

“*Müdür Galib Efendi’nin odasına girdik. Onun emriyle derhâl birinci sınıfa yerleştirildik.*”

(g.+nin 592)

g. 594

[=2]

GÂLİBİYET: Ar. Üstün gelme, üstünlük kazanma, yenme, yengi, galebe:

“*Çanakkale müdafaasının bilfiil galibiyetimizle bittiği yazın sonunda Dârülfünûn’a müderris intihap edilmişim.*”

(g.+imizle 9060)

g.+e 13280

g.+in 14778, 26429

g.+inden 6169

[=5]

GALİÇYA: İspanya’da bulunan özerk bir bölge. [Başkenti Santiago de Compostela şehridir. 1981 yılında bu bölgeye özerklik verilmiştir.]:

“*Liman Paşa Galıçya’ya Türk fırkalarının gönderilişine muterizmiş.*”

(g.+ya 15297)

g. 15329

g.+da 12208

g.+lara 15307

g.+nın 15760

[=5]

GALİLE: Galileo Galilei (d. 15 Şubat 1564 – ö. 8 Ocak 1642), İtalyan astronom, fizikçi, mühendis, filozof ve matematikçi:

“*Rumeli ve Anadolu’nun beyaz beldelerini daha hoş bularak vatanlarına dönemiyorlardı; bu dönemeyenler arasında Türkçeye Plutarque’ın eserlerini nakleden Fransız Amyot, meşhur Erasme, Copernic, Montaigne ve Galile vardı.*”

g. 6407

[=1]

GALİLELİ: (Celile). Antik Filistin’in kuzey bölgesinden olan kimse:

“*Julyanus kayser, çelengini başına saracağı gün Galileli’nin mezhebine harb açarak, eski âlemi idâme edeceğine and içti idi.*”

(g.+nin 23091)

g. 23080, 23087, 23094, 23139

g.+nin 23085, 23140

[=7]

GÂLİP: Ar. Üstün gelen, yenen, galebe çalan:
“Mağlûp olarak hak talep eden bir fâtihle, **galip**
olarak vatanını isteyen bir millet arasında vaki
olan bu davanın bir numunesi şimdiye kadar
görülmediydi.”

(g. 13335)

2. ***Gâlip gelmek**: Yenmek:

“Kumanlar, Peçeneklerin üzerine düştüler, **galip**
geldiler, onları darmadağın ettiler.”

(g. 4601)

g. 806, 2909, 3958, 7785, 7788, 12260,
12271, 12430, 12447, 13326, 15589, 15670,
15855, 15891, 16159, 16260, 16263, 16399,
17641, 17937, 18269, 18290, 18835, 25007,
27204

g.+inin 6310

g.+lerimiz 21395

g.+lerin 12267

g.+lerinden 25608

g.+leriyle 16426

g.+ti 14939, 15930

g.+tir 16318

g.+tirlere 16151

[=35]

GALİZ: Ar. Kaba, çirkin, nezaket ve terbiye
dışı:

“Terbiyece çok yontulmuş bir adam olmakla
beraber, zaman zaman kabalıklar ederdi; **galiz**
sözler söylerdi.”

g. 9945

[=1]

GALOŞ: Fr. Potinin sokakta kirlenmesini
önlemek için üstüne giyilen, arkalıklı terlik
biçiminde yarım kundura [Kaloşun içi potin
tabanına tıpatıp uyar, ayrıca ökçe hizasına konan
bir yay ile potinle kenetlenirdi. II. Mahmud
devrinde giyilmeye başlanan kaloş sonraları
yerini lastiğe bırakmıştır]:

“Mest iken pâyeye si yüksel-di **galoş** kundura.ya”

g. 39013

[=1]

GAM: Ar. Kaygı, tasa, keder, iç darlığı:

“Şeyh Galib bu müseddesini bir vecid saatinde
söylemiş: (...) Âşıkda keder neyler **gam** halk-ı
cihanındır.”

“Yurt.un bu iftar.indan uzak kalma.nun **gam.ı**”

(g. +ı 35946

g. 28006, 28011, 28012, 28017, 28018,
37466, 37802, 38257, 38391, 38393, 38404

g.+den 38351

g.+ın 38772

[=14]

GAM-HÂR: Ar. +Fars. Gam çeken, kederlenen,
tasalanan, üzülen:

“Pek nâfile.dir uğraş-ıp olmak **gamhâr**”

g. 38377

[=1]

GAMLI: Gam veren, sıkıntı ve üzüntü veren:

“Bu **gamlı** gün.leri hiçbir zaman unut-mayarak”

(g. 38661)

g. 36035, 36601, 36605

g.+yı 36104

[=5]

GAMSIZ: Kaygısının ve sıkıntının yaşanmadığı:
“Güllü Agop'un alkışlandığı devir milletin
epeyce bir **gamsız** devri idi.”

g. 31598

[=1]

GANÂİM: Ar. Ganimetler, savaşta düşmandan
alınan mallar:

“Asya ordularının başına geçeceğin gün
seferlerinin birinde, eski zamanların
ganâiminden binlerce sebû arasında bir sebû
bulacaksın.”

(g. +inden 6304)

“Fevk.indedir zafer.den alın-muş **ganâim.in**”

(g. +in 37286)

[=2]

GANÎ: Ar. 1. Bol, çok fazla:

“Aşk ve ihtirası **ganî** olan milletlerde zekâ ve
zarafet ikinci derecede kalır.”

(g. 28398)

“Sen hâlisü'lyâr o **ganî** mâden ol-masan”

(g. 37501)

2. ***Ganî ganî**: Bol bol:

“Bugünün Fransız edîbleri, nesirde, o birçok
çeşit ve her gün **ganî ganî** verdikleri eserlerini
verebilmek için kalite'den kantite'ye yâni,
keyfiyet'den kemmiyet'e geçmişlerdir.”

(g. +gani 30013)

g. 508, 20747, 28388, 30022

[=6]

GANÎ EFENDİ: Yahya Kemal'in ilk eğitim
aldığı yer olan Yeni Mektep'in ikinci hocası
(Muallim-i sâni):

“**Ganî Efendi**, benimçün alınan yaldızlı, eski usûl Eliba kitabını açtı.”

(g. 469)

g. 16, 485, 519, 527, 546, 555, 602

g.+nin 29, 493, 504, 505, 512, 523, 548, 549, 596

g.+yi 600

[=18]

GANÎMET: Ar. Savaşta düşmandan alınan savaş esirleri, sivil esirler, menkul ve gayrimenkul mallar: “Eğer Viyana zapt olunmuş olsa idi netice olarak birçok **ganimetler** ele geçer (...)”

(g.+ler 25119)

g. 25507

g.+ler 25150

[=3]

GANJ: Hindistan'ın kuzey topraklarından ve Bangladeş'ten geçen 2.700 km uzunluğundaki akarsu:

“(...) yalnız puta tapan Hindular **Ganj** sularından, Çinliler Çin'in rengârenk çarşılarından, Japonlar da bahçelerinde gelincik açan çaygedelerden ayrı düşmeği düşünmüyorlar.”

g. 22900

[=1]

GAR: Fr. Yolcu ve eşya ulaşımını sağlamak için kurulmuş, demir yolu tesislerinin bulunduğu yer, büyük tren istasyonu: “Hulâsa ömrümün dokuz senesini geçirdiğim Quartier Latin'den ayrılışım böyle oldu. Lion **garına** vardık.”

(g.+ına 1901)

g. 1911

g.+da 7844

g.+ında 3068

g.+ının 2469

g.+larda 12249

[=6]

GARÂBET: Ar. Gariplik, tuhafılık, acayıklık:

“Âh, târihin **garabetleri**, Bâyezîd-i Velî'nin kızının türbesi, türbedâr Hindli bir derviş, Sırbistan altında bir Üsküp... İnsan kendini masal içinde sanır.”

(g.+leri 440)

g.+i 18779, 24051

g.+le 8937

g.+lerden 11227

[=5]

GARÂMÎ: Ar. Aşkı ve duyguları coşkun bir dille anlatan (sanat eseri), lirik:

“**Garâmî** şiir, Acem'in dar müşahedesinden kurtularak kalbin bin bir ihtizası, tavrı, tahassüsüyle belirdi.”

(g. 6390)

g. 6385, 30542, 31487

[=3]

GARAZ: Ar. 1. Birine karşı beslenen kötü niyet, gizli düşmanlık, hınç, kin:

“İfratla lehinde olanlar hal' vak'asını Hüseyin Avni Paşa'ya yükletirler. Bu Paşa'nın intikam, **garaz** ve hurs hislerine kapılarak o Pâdişâh'ı hal' ettiğini söylerler.”

(g. 35145)

2. Gaye, maksat:

“Mey.den safâyâtını hum.dur **garaz** heman”

(g. 37874)

g. 30411, 35103

g.+ında 35217

g.+ından 35260

[=6]

GARAZKÂRÂNE: Ar.+Fars. Garaz ve düşmanlıkla, maksatlı olarak, kindarca, kötü niyetle:

“Nitekim bu eserler, az çok dedikodulu ve **garazkârâne** olmadıkları vakit zerre kadar merak uyandırmazlar.”

g. 30039

[=1]

GARAZSIZ: Gizli bir maksadı olmadan:

“**Garazsız** ve ivazsız bir tetkikle çiğ hakikati söyleyerek denilebilir ki, Harb-i Umûmî'nin son senesinde bütün millet İttihat ve Terakki'nin aleyhindeydi.”

g. 18642

[=1]

GARB/GARP: Ar. 1. Batı:

“Rumeli'nin **garbında** ve cenubunda bir ekseriyet olmuşlardı.”

(g.+ında 5938)

2. **teşmil**. Avrupa:

“**Garbin** herhangi bir şehrinde hayatı tahayyül ederken mest oluyoruz.”

(g.+ın 7769)

“**Garb** âlem.inde eğleniş.in bir misâl.i bu”

(g. 36231)

g. 4537, 4663, 5813, 6016, 8782, 12323, 12886, 13779, 15863, 15909, 16262, 16382, 16390, 17938, 18006, 18216, 20970, 20971, 20975, 21199, 21536, 21556, 21598, 22894, 26819, 28266, 28687, 28798, 29824, 31283, 31591, 31688, 31723, 31787, 31870, 32042, 32733, 32736, 32752, 32759, 32761, 32768, 32771, 32795, 32796, 32827, 32844, 32925

g.+a 16063, 32786

g.+da 22146, 22421, 24028, 31549

g.+dan 31552

g.+de 23533

g.+den 28564, 31815

g.+e 31587, 31808

g.+ı 20847, 32375, 32770, 32789

g.+ı+cınai 22091

g.+ın 6437, 7762, 9850, 21509, 21544, 22895, 31785, 32742

g.+in 22133, 28688, 31013, 35739

g.+la 21507

g.+ta 11909, 11928, 12387

g.+taki 8631

g.+tan 4928

[=85]

GARB CEPHESİ: Yunanistan Ordusu'nun 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmasıyla başlayıp aynı kentten 9 Eylül 1922'de Türkiye'nin TBMM Hükümeti Ordusu tarafından geri alınmasıyla biten savaş/Kurtuluş Savaşı'nın cephelerinden birine verilen ad:

“Garp Cebhesi'nin galip kumandanı der ki: ‘Muzafferiyeti kazanabilmek için ordu lâzımdı, orduyu yaratabilmek için muzafferiyet lâzımdı! İşte bu iki zıt ucu bir yere getirdik!’ (...)”

(g.+nin 18300)

g. 18404, 18420

[=3]

GARB CEPHESİ KUMANDANI: Batı cephesi kumandanı:

“Garp Cephesi Kumandanı'nın bu manzara karşısında nazik ve mütehassis bir ruhu olduğuna dikkat ediliyordu.”

g.+nın 10420

[=1]

GARBÎ: Ar. Garba ait olan, garpla ilgili, batı tarafında bulunan:

“Programın bu maddelerini, Hıristiyan ekalliyetlerinin hukukunu ve garbî Trakya'da

elviye-i selâsede ahalinin ârâsına müracaatı kabul eden maddeler takviye etmektedir.”

g. 15095

[=1]

GARBLI: Batılı, Avrupalı:

“Antoine gibi Garplılar bizi az ziyaret etti; yahut da şehirlerimizden hayâl yolcuları hâlinde sessiz geçtiler.”

(g.+lar 31798)

g. 32777, 32845

g.+lar 31567

g.+lara 31803

g.+ların 21100

g.+lerin 22968, 22971

[=8]

GARBLILAŞMA: Batılılaşma, Avrupalılaşma:

“Şu hâlde, garblılaştırma hareketi ilk defa olarak orduda başlamıştır.”

g. 32752

[=1]

GARDE DE FRANCE: Fransız, askerî bir alay:

“Palais Royal'deki halkın yanına yavaş yavaş asker kuvvetleri fevc fevc yanaşıyorlar, cereyan umûmîleşiyor. Günün birinde Garde de France alayları geliyorlar, oradaki halkın cuşuşine karışarak: ‘Bizi Kıral değil, millet besliyor. Sizinle beraberiz! diyorlar.’”

g. 25528

[=1]

GARE SAİNT-LAZARE: Saint-Lazare Garı

veya resmî adıyla Paris Saint-Lazare Garı,

Fransa'nın başkenti Paris'te bulunan bir gar:

“Figaro'da intişâr eden bir resminden bahsetti. Bu vatanperverine ‘karikatür’ Paris'in en büyük mevkîflerinden Gare Saint-Lazare'de bir kalabalığı tasvir ediyormuş.”

g.+de 21053

[=1]

GAREZ: Ar. Birine karşı beslenen kötü niyet,

gizli düşmanlık, hınç, kin:

“Alemdar Paşa'yı devirdikten sonra, Ocak yeniliğe karşı dişlek bir garezle, ne varsa mahvetti, yüzbinlerce kese sarfedilerek yapılan o güzel kışları bile, yaktı yaktı.”

(g.+le 33893)

g.+ler 27723

[=2]

GARİB/GARİP: Ar. 1. Yadırganan, şaşırtıcı, değişik, tuhaf (şey), acayip:

“*Ganî Efendi'nin garip bir ailesi vardı.*”

(g. 493)

2. Gurbet ellerde kalmış, kendi ilinden ayrılmış, bulunduğu yerde yabancı olan (kimse), yabancı:
“*Kendi evi Ravza-i Mutahhara olduktan sonra Kostantaniyye'de bir burcun yanında garip bir şehit olarak vücudunu bırakan Hâlid, Yeniçerinin Rumeli ve Anadolu ocaklarının gözlerinde tütüyordu.*”

(g. 7129)

3. İçe dokunan, dokunaklı, müessir:

“*Ankara'da kendisini kâh Meclis'in sâmiîn localarında, kâh politikacıların muhitinde mütevâzîâne hâliyle gördüğüm vakitler içime, insan mukadderatı nâmına, garip bir hüznün çökerdi.*”

(g. 3864)

4. Kimsesiz, zavallı, biçare:

“*Bir garib kuş musun zavallı gönül*”

(g. 38713)

5. Kolay anlaşılamayan, gizli tarafları bulunan, anlaşılmaz (şey), sırlı:

“*Bir geliş var Ne mübâreke ne garib âlem bu*”

(g. 35642)

g. 132, 449, 493, 561, 687, 1301, 1487, 1537, 1689, 1721, 1811, 2189, 2449, 2819, 3200, 3299, 3476, 3818, 3863, 4024, 7069, 7122, 7329, 7796, 8343, 8488, 8545, 8555, 9109, 9754, 9837, 10013, 10391, 10691, 12229, 13148, 14037, 15943, 16558, 16776, 18664, 18699, 18719, 19424, 20382, 20502, 20842, 20917, 20989, 21872, 22709, 23235, 23311, 24590, 24609, 24610, 24760, 25425, 25429, 26768, 26919, 27771, 28046, 29839, 30327, 30720, 33300, 33317, 33737, 26088, 28105, 32399, 34108, 34829, 37465, 38239

g.+di 34449

g.+dir 21407, 26116, 28134

g.+i 9768, 10152, 16586, 24811, 33092

g.+tir 1754, 2052, 4267, 8182, 8442, 9320,

9948, 10951, 14665, 14735, 17012, 18574, 20090, 22208, 22263, 26640, 26980, 27199, 27563, 28390, 29635, 31557, 31687, 32080, 32091, 32106, 32674, 32686, 33082, 35474

[=117]

GARİBÜ'D-DİYAR: Ar. Memleket garibi:

“*O siyasetin sihriyle Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne'yi kurtarabilirse ne âlâ, kurtaramazsa elimizde mine'l-ezel ve ile'l-ebed sadık Türk milleti ve onun hür toprağı kalırdı, vatanımız bir Türk ili olurdu, biz bir Türk milleti olurduk, bunca garibü'd-diyar Müslümanlar bizim toprağımızda hür bir nefes alacak melce bulurlardı.*”

g. 13649

[=1]

GARİPLİK: Dokunaklı, içe dokunma hâli:

“*Bu uzun Avrupa hayâtından dönerken, Müslümanlarmış, kendi vatandaşlarım için fazla mütehassis bir ruha rücû' etmiştim. Orada, akşamın o garipliği içinde bu hâlden fazla düşünceli kaldım.*”

(g.+i 2526)

“*İstinye körfezinde bu akşam gariplik.i*”

(g.+i 36151)

g.+leri 16151

[=3]

GARK: Ar. ***Gark olmak**: 1. **mec.** ... ile dolmak: “*Nihayet büyük Köprülünün ve Fâzıl Ahmed Paşa'nın seferlerinde şân ve şerefe gark olarak kademe kademe yükselmiş (...)*”

(g.+olarak 25289)

2. (Suya) batma: “*Zavallı Yusuf, Amerika'dan dönerken, Bahr-i Muhît ortasında, bir yelkenli ile müsademe ederek gark olan Bourgoigne vapurunda boğulmuştu.*”

(g.+olan 21365)

3. ***Gark etmek**: **mec.** (Birine bir şeyi) Bol bol vermek, ... ile doldurmak, -e boğmak:

“*Hattâ Temmuz İnkılâbı'nın başka bir hayrı olmasa, yalnız Avrupa'ya gidip gelmeyi serbest kıldığı için, evet yalnız bu hayrı ile milletimizi nura gark edeceğine herkes kaani'di.*”

(g.+edeceğine 4341)

“*Ye's.e garketti felek külbeiahzân.ı bile*”

(g.+etti 37795)

“*Git-tin eyvâh cihan zulmet.e garkoldu bugün*”

(g.+oldu 37811)

g.+olan 2948

g.+ettiğini 8688

g.+ettiler 14143

g.+oldu 37215, 37310

g.+olur 37431

[=11]

GARK-I HÛŞÛ: Ar. Hûşû ile dolmuş:

“**Garkıhuşû**’ çık-tı huzûrîRisâlet.e”

g. 37304

[=1]

GARK-I NÛR: Ar. Nûr ile dolu:

“**Mehtâb et-erken âlemibâlâ.yı garkınûr**”

(g. 37591)

g. 39210, 39211, 39212

[=5]

GARSON: Fr. Lokanta, pastane ve

kahvehanelerde müşterilere hizmet eden,

yiyecek içecek götüren kimse:

“**Kahve garsonları** bile benim artık gözleri

önünden kaybolup gideceğime

inanamıyorlardı.”

(g. +ları 1892)

g. 7821, 8229, 32821

g. +ları 1897

g. +larının 7842

g. +u 32820

[=7]

GASB: Ar. ***Gasbedilmek**: Zorla ele geçirilmek,

sâhibinin elinden zorla alınmak:

“**Üçüncü sınıfa gelelim: Bunlar, bizde, iktidar mevkiinin mutlaka fena adamlar tarafından gasbedildiğini farz ederler.**”

(g. +edildiğini 25863)

g. +edilmiş 6411

[=2]

GASEYAN: Ar. **mec.** Mide bulantısı:

“**Yalnız bu devrenin neticeleri olan Sırp ve Rum milletlerinin gaseyanlarıyla uğraşmağa mecbur olduk.**”

g. +larıyla 23945

[=1]

GASİL: Ar. Ölüyü cenaze namazı kılınmadan

önce dînî usûllere göre yıkama:

“**Nihayet gasil bitti.**”

(g. 182)

g. +inde 34424

[=2]

GASLEDİL-: Yıkamak:

“**Bu satırlardan sonra, nurdan bir vücut olduğu için gasledilmeyen Yâ Vedüd'un cenaze alayının hikâyesi geliyor.**”

g. -meyen 7275

[=1]

GASLET-: Ölüyü yıkamak:

“(…) **fuzalâ cesed-i şerifini gasletmek murâd edindikleri mahalde Ayasofya'nın Terler Direk küncünden bir sada zahir olup (…)**”

g. -mek 7271

[=1]

GASLOL-: Yıkamak:

“**Bahçenin ortasına bir çadır kurulmuştu.**

Annem gaslolunacaktı.”

g. -unacaktı 181

[=1]

GASSAL: Ar. Ölü yıkayıcı:

“**Ekseriya kirlice beyaz bir sarık sarardı; aynı zamanda Sultan Murad Câmî'nin baş müezzini idi. Müdhiş bir gassaldı.**”

g. +dı 489

[=1]

GASSALLİK: Ölü yıkama işi:

“**Ganî Efendi'nin gassallığıyla herkesin evine verdiği korkuydu; bu yüzden herkes kendisinden müteneffirdi.**”

g. +iyle 549

[=1]

GASTON DESCHAMPS: (1861, Melle, Fransa – 1931, Paris, Fransa) Arkeolog:

“**Fahrederiz ki, bizi seven ruhlar Lamartine, Gerard de Nerval, Loti, Farrere gibi öz ruhlar, sevmiyenler de Gaston Deschamps kıratında İstanbul minarelerini sönmüş birer şamdan gibi görecektir kadar kör ruhlardır.**”

g. 20993

[=1]

GAŞYET-: Büyük zevk vererek kendinden geçirmek, mest etmek:

“**GAşyet-er yeryüzü.nde dinle-yeni**”

(g. -er 36678)

(g. -en 36203)

[=2]

GAŞYOL-: Çok zevk alıp kendinden geçmek:

“**Ben de benim Akınlar'ımdan birkaç parçayı Abdülhak Hâmid'in yeni bir eseri olarak gösterdim. Hüseyin Siyret gasyoldu.**”

(g. -du 2179)

“(…) bir zaman Sultanahmet Meydanı'nda daldıkları hüznü rüyadan uyandılar, milletin timsali Mustafa Kemal'in bir zamandır resimleriyle gasyoluyorlardı, dün sözünü de işittiler, şimdi yalnız kendini görmek kaldı.”

(g. -uyorlardı 12384)

“**Gaşyol-ur** dinle-dikçe yıldız.lar”

(g.-ur 36681)

[=3]

GAUTİER: Pierre Jules Théophile Gautier (30 Ağustos 1811 – 23 Ekim 1872) Fransız şair, oyun yazarı, romancı, gazeteci ve edebiyat eleştirmeni. Parnasizmin kurucusu:

“Lamartine ve **Gautier'den** sonra Loti ve Farrère Garb'a bizden bâzı şeyler götürdüler.”

(g.+den 31814)

g.+yi 2265, 7313

[=3]

GÂV: Fars. Öküz, sığır:

“Ziya Bey şevki, cuşişi, ihtirası severdi. (...) sofraya otururken bu eski beyti söylerdi:

İçelim içelim şarâb içelim

Nice bir **gâv** gibi âb içelim”

g. 8655

[=1]

GAVÂMİZ: Ar. Kolay anlaşılmayan, güç ve karışık şeyler:

“Yalnız Wells daha fennî, fînûn-ı haziranın **gavâmızına** daha aşına addolunuyor.”

g.+ına 6485

[=1]

GAVGAA: Ar. Kavga kelimesinin eskiden kullanılan asıl şekli:

“**Gavгаа.ya** sal-dı eslihaîbîşümâr.ını”

g.+ya 37258

[=1]

GAVRİ BABA: Memluk Sultanı Gansu Gavri, 1440 yılında doğdu. Baybirdi tarafından köle olarak satın alındı. Azat edildikten sonra birçok görevde bulundu. 1458'de Halep'te başlayan bir isyanı bastırarak tanındı. Kayıtbay'ın yetiştirdiği Gansu Gavri, 60 yaşından sonra saltanata geçti: “Karşımızda **Gavrî Baba** ve Yeşil Baba yatarlardı. Gavrî Baba'nın taşı üzerinde: ‘Melikü'l-Mısr Sultan Gavri ruhuna El-Fâtiha’ yazılıydı.”

g. 709

g.+nın 709

[=2]

GAVROCHE: Victor Hugo'nun Sefiller romanındaki karakterlerden biri:

“Jean Valjean: O hazîn kürek mahkûmu, o sefil Thenardier ailesi, hele Cosette, en taş yürekliğin gözlerinden yaşlar getiren o sevgili

kızcağız, **Gavroche**, o sevimli Paris haşarısı, müebbeden yaşayacak temâsildendir.”

g. 22176

[=1]

GÂVUR: Ar. Müslüman olmayan kimse, özellikle hristiyan:

“Selanik ise, bilâkis, yahudi ve **gâvurla** karışık bir ağyar diyârı idi.”

(g.+la 98)

g. 572

[=2]

GÂVUR İMAM: Bafli İbrahim Ağa:

“Çünkü Ferid Paşa sadaretinin, Anzavur'la **Gâvur İmam'ın** Anadolu'yu fethe çıkışının Bâb-ı Seraskerî Meydanı'nda Kuvâ-yı İnzibâtiyye resmî geçitlerinin henüz senesine bile girmedik.”

g.+ın 12318

[=1]

GÂVURLUK: Gâvur olma durumu, Müslüman olmama:

“Sekiz yaşuma girdiğim zaman bir sonbahar günü artık YeniMekteb'den çıkarılacağımı, hakikaten yeni bir mektep olan Mekteb-i Edeb'e verileceğimi söylediler. Hüznüme ve kederime pâyân olmadı. Bu bana Müslümanlıktan çıkmak, **gâvurluğa** karışmak gibi bir şey göründü.”

g.+a 587

[=1]

GAYBÎ: Sun‘ullah Gaybî. (ö. 1087/1676'dan sonra) Mutasavvıf-şair:

“**Gaybî.ve** söyle-miş bu.nu İdrîsiMuhteî”

g.+ye 36702

[=1]

GAYBÛBET: Ar. Göz önünde olmama, hazır ve görünürde bulunmama: “Hükümet sağır bir duvar gibi idi. Müracaatlara cevap vermiyordu. Bir şehir içinde bu tarzda bir **gaybubetin** ne elim bir tesiri olduğunu tecrübe ettim.”

(g.+in 10689)

g.+i 25201

[=2]

GAYBÛBİYET: Ar. (Ortadan) Kaybolmak, çekilip gitmek, görünmez olmak:

“Bu münakaşanın üzerinden on üç sene geçti. 1934'te uzun bir **gaybubiyetten** sonra, İstanbul'a avdet etmiştim.”

g.+ten 9514

[=1]

GAYDA: *Bulg.* Üflenerek çalınan tulumlu çalgı, tulumlu zurna:

“Kırçı gecesi davullar, zurnalar çalmağa başlar, her taraftan **gayda** sesleri kopar, yollar yortu esvapları giymiş köylülerle dolardı.”

(g. 628)

g. 635

g.+ların 637

[=3]

GÂYE: *Ar.* Erişilmek istenen hedef, amaç, erek, maksat:

“Haçlılar, Suriye’yi istilâ ettikten sonra, Bizans onların yardımı ile Türklüğü Anadolu’dan atmak **gayesini** daima güttü. Lâkin muvaffak olamadı.”

(g.+sini 4676)

g. 12024, 13882, 20833, 22186, 25266, 29921, 29922, 30411, 30759, 31441, 31973, 32507

g.+den 14763

g.+i+emel 30984

g.+i+emel.inin 22416

g.+i+hayal 6667, 13786, 14472

g.+i+hayal.ine 22620

g.+i+hayali 13785

g.+leri 23182

g.+lerin 15091

g.+m 22845

g.+niz 31372, 31927

g.+si 3950, 13533, 13786, 14812, 14812, 15907, 17234, 20831, 20831, 21779, 25163, 30412, 30417, 30623, 31597

g.+siydi 10083

g.+siyle 15193, 31841

g.+ye 12941, 13883, 13916, 15800, 28743, 31373, 31527, 31831, 35594, 35600

[=54]

GÂYESİZ: Bir amaca matuf olmayan:

“Timurlenk’e açtığı o harp mânâsız, menfaatsiz, **gayesiz** bir harpmiş.”

g. 12486

[=1]

GÂYET: *Ar.* Çok, pek, pek çok, son derece:

“Uhrevî olsun, dünyevî olsun, bütün bu semtlerin mimarîleri **gayet** basitti; ahşaptı.”

(g. 5775)

“Saklıdır kalp.ime **gayet.le** yakın bir yer.de”

(g.+le 38850)

g. 293, 346, 496, 1219, 1359, 1379, 1730, 1748, 2331, 2189, 3013, 3218, 3268, 3334, 3339, 3343, 3786, 5770, 6544, 7012, 8298, 9085, 10596, 10621, 11088, 12892, 13067, 14242, 14845, 14845, 14845, 15174, 15227, 16730, 17944, 18679, 19932, 20020, 20871, 21255, 21634, 22063, 22329, 22480, 22491, 23198, 23543, 23748, 24371, 25239, 25266, 25449, 25450, 26185, 26452, 27992, 28151, 28526, 29536, 29975, 32106, 33588

[=63]

GAYIN: *Ar.* Arap alfabesinin on dokuzuncu, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi ikinci harfi ve bu harfin adı:

“(…) U Uzun demek için.Şın

Be

Gayın

Bunlara muavin harfler olarak lisân-ı Kur’ân’ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerifler doğru yazılabilsin.”

g. 29195

[=1]

GAYR: *Ar.* 1. Başına geldiği Arapça sıfatlara olumsuzluk anlamı katarak Farsça usulüyle çeşitli tamlamalar meydana getirir:

“Mimarîmiz 1730 senesine kadar Türk ustalarının elinde idi. O zaman İstanbul’un manzarası, asaleti tam yerinde idi. 1730’dan sonra tamamıyla **gayr-i millî** fakat yerli ustaların eline geçti.”

(g.+i+millî 8109)

2. Başka bir kimse, başkası:

“Derd ehil.i **gayr.a** derd yan-ar derd dinle-mez” (g.+a 38004)

g.+i+ihtiyari 19097

g.+i+kabil.i+inkar.dır 28837

g.+i+kabil.i+tasvir 26013

g.+i+kabil.i+telif 26314

g.+i+makbul 19883

g.+i+maruf 27596

g.+i+matbu 28481

g.+i+meri 30895

g.+i+mesullük.ünü 11435

g.+i+meşru 25829

g.+i+millî 12891

g.+i+muayyen 28182

g.+i+muntazar 24054

g.+i+muntazır 9058
g.+i+münkir.dir 25359
g.+i+müslim 23292
g.+i+mütecanis 21448
g.+i+mütecanis.iz 21453
g.+i+resmi 11028, 11028, 26797
g.+i+şuuri 4298, 9714, 19528, 25405, 32705
g.+i+tabii.dir 25829
g.+i+faal 15707
g.+i+ihtiyari 7949, 12088, 16589, 18164,
18875, 23958, 24001
g.+i+iradi 15209, 15248
g.+i+kabil 24467
g.+i+kabil.i+ictinab 15276
g.+i+kabil.i+teelif 15686
g.+i+kabil.i+tevakki 22371
g.+i+maruf 22129
g.+i+memnun 24447
g.+i+memnun olan 23898
g.+i+mesul 15309
g.+i+muntazır 14637
g.+i+mümkün 16347
g.+i+siyasi 15445, 15459
g.+i+tabii 14789
g.+i+varid.dir 20798
[=53]

GAYRET: Ar. 1. İçten gelerek çalışma, belli bir şey için çabalama, didinme, çaba, ceht:

“Bu beşer bin genç, bir kısmı Siroz yaylâsındaki kışlada, diğer kısmı da Bozdağı'ndaki kışla da, beş senede, geceli gündüzlü bir **gayretle**, iyi bakılarak, iyi beslenerek, mükemmel tâlim görerek yetişirler, kemâl çağına ererler.”
(g.+le 35346)

2. (Bir kimsenin) Tarafını tutma, kayırma duygusu:

“Orada, mavi denizin arkasında, uzak bir adada, Rumların, Müslümanları her gün kestiklerini, Müslüman kadınlarımızın namuslarına saldırdıklarını, Avrupalıların cins ve din **gayretleriyle** Rumlara yardım ettiklerini işitiyordum.”
(g.+iyle 1228)

3. Aziz ve mukaddes bir şeye yabancıların el uzattığını, göz diktiğini görmeye tahammül edememe duygusu:

“Hâsılı orduları eşkıya, vatanperverleri haydut diye aforoz ederler, bütün millî **gayreti**

durdurur, bu milleti tam manâsıyla münhezim ederlerdi.”

(g.+i 12522)

g. 4941

g.+e 35492

g.+etmeleri 18232

g.+i 5080, 7612, 12513, 16422, 24819,
26488, 26512, 35520

g.+i+cahilane.siyle 18589, 20104

g.+imle 10707

g.+ini 15461

g.+iyle 3446, 25004, 34318

g.+le 4424, 6225, 19992, 34985

g.+leriyle 1227

[=24]

GAYRETKEŞ: Ar.+Fars. Yapmaya mecbur olmadığı işler için biraz da gereksiz gayret gösteren, üstüne vazîfe olmayan şeyler için koşuşturan, gereksiz yere taraf tutan:
“Yunan bakkallarına hiç olmazsa bu Anadolu cidalinin nihayetine kadar uğramasa, göz göre göre Yunan ordularına levazım yetiştiren Yunanlılık **gayretkeşlerine** yardım ve daha Türkçe söyleyelim, kemâl-i safvetinden yataklık etmese.”

(g.+lerine 14128)

g.+lerinin 15962, 16422, 16424

[=4]

GAYRETKEŞLİK: Gayretkeş olma durumu:
“1826'da devletlerin yüzü suyu hürmetine Yunan Devleti meydana çıktı. 1878'de Fransa murahhası Waddington'un **gayretkeşliği** ile durup durduğu yerde Tesalya'yı aldı, 97'de Yunan ordusu Türk ordusu önünden Atina'ya kadar dar kaçtığı hâlde, Girit'e yerleşti.”

g.+i 14517

[=1]

GAYRETLİ: Gayret sâhibi, çalışkan, azimli, azimkâr:

“Taksîm-i a'mâlin yokluğu yüzünden resmî dairelerimiz başlarında tesadüfen **gayretli**, canlı, kanlı müdürler bulunursa iyi işliyorlar, bulunmazsa yalnız maaş istihlâk eder, aczi yüzünden halkı başından savar imarethanelerdir.”

g. 157807

[=1]

GAYRI: Ar. Başka, dışında:

“Loti'nin son kitabını okurken gözlerim bir daha kamaştı, ondan **gayrı** bütün edebiyat tenk göründü.”

(g. 10512)

g. 28188

[=2]

GAYRILIK: *Ayrı gayrılık: Birer birer, teker teker, her biri kendi başına:

“Türklüğün millî varlığında en büyük bir iş olan Anadolu beyliklerinin **ayrı gayrılıkları** ortadan kaldırılıp yekpare bir devlet ve yekpare bir vatan olması da İstanbul fethinden sonradır.”

g.+ları 5987

[=1]

GAYRİ: Ar. Başka, diğer: “Bu vazifelerinden **gayri** bütün işleri ve fikirleri haşviyatdır.”

(g. 19730)

g. 3250, 16990, 20560

[=4]

GAYR-İ ŞUURİ: Ar. Şuur dışı, şuursuzca:

“Ali Kemal, Rumluğa ve Ermeniliğe karşı muhabbetini ve her türlü Türk milliyetperverliğinden nefretini bu kısa devrede, **gayri-şuuri** olarak edindi.”

(g. 10066)

g. 25381

[=2]

GAYYUR: Ar. Çok gayretli:

“III. Selim, Nizâm-ı Cedîd'in tecrübe devresinde faaldir, **gayyurdur**, inkılâpçudur.”

g.+dur 237801

[=1]

GAYZ: Ar. Öç alma arzusu ile bilenmiş öfke, kızgınlık, hiddet, hınc: “Fakat sonra düşündüm ki, kin, **gayz**, intikam Türklerin kârı değil.”

(g. 24014)

g. 13766

g.+dan 23998

g.+ını 11506, 34312

g.+ının 24360

g.+la 6309

g.+lar 27723

[=8]

GAYZ Ü FESÂD Ü ŞERR: Ar. Hınc,

bozgunculuk ve kötülük:

“**Gayz ü fesâd ü şerr**.i ne bil-dik ne bil-medik”

g.+i 37459

[=1]

GAZ: Fr. Mekânda her tarafa yayılan ve bulunduğu kabı tamamen dolduran cisimlerin ortak adı, cismin üç hâlden sıvı veya katı olmayanı:

“Boğaziçi artık Boğaz değil Baku'den Batum'a gelen **gaz** borusunun mâbâdidir.”

(g. 7371)

g. 7305, 7327, 7327, 7329

g.+ın 7332

g.+lerini 31387, 31420

[=8]

GAZÂ: Ar. İslâm dini uğruna yapılan savaş, cihat: “Bahusus ki Hâlid, Resûlullah'ın Bedir **gazasında** yeşil sancağını taşımış.”

(g.+sında 7129)

“Yekser **gazâ** kılınç.ı kuşan-mış bir ümmet.in”

(g. 37192)

g. 16926, 36327, 37204

g.+da 7129

g.+larda 23620

g.+ları 37247

g.+sı 7127

g.+sında 7098, 9429

g.+sından 6526

g.+sını 7088

g.+ya 37217

[=14]

GAZANFER AĞA: Osmanlı sarayında

Harem'de kadınlara ait kısımdan sorumlu olan görevlilerden [Kızlar Ağası]:

“Vakit.iyle kızlarağlığı et-miş **GazanferAğa/ Meclis.lerinde Nâbiga Anter ve Şenferâ**”

(g. 37141)

g. 37153

[=2]

GAZAP: Ar. Aşırı hiddet, intikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık, hışım:

“Hâlâ safdilliğini bırakmayan, ağzını pek tutmayan sâdik nedimine karşı, Pâdişâh'ın **gazabı** coşmuştur.”

(g.+ı 34021)

g. 34014

g.+a 13630

g.+ı 34014

g.+ına 9044, 34870

g.+ından 30530

g.+la 10052

[=8]

GAZÂÛÎ: Kırım hanlarından, aynı zamanda şair olan Selim Giray'ın şiirde kullandığı "Ey Gâzil!" anlamına gelen mahlası: "Gaazi Giray'ın: 'Olmuşuz cân ile billâh **Gazâyî** teşne/ İçeriz düşmen-i dînin deminî sû yerine' maktâyile biten gazeli bütün misâllerden iyi gösterir."

g. 27959

[=1]

GAZEL: Ar. Divan edebiyatının, konusu genellikle aşk ve duygusal söyleyişler olan, ilk beytinin mısraları birbiriyle, diğer beyitlerinin ikinci mısraları birinci beyitle kafiyeli, 5 ilâ 15 beyitten ibaret ünlü nazım şekli:

"O mecmuadaki **gazelleri** yüksek sesle okurken eski şiir lehçemizdeki belîğ ve rindâne edaların zevkine varıyordum."

(g.+leri 2005)

"Fer ver-miş o neşve.yle **gazel.den** gazel.e"

(g.+den 38047)

g. 2302, 27705, 28399, 29727, 29734, 32004, 32525, 32534, 37336, 37371, 37404, 37411, 37437, 37482, 37515, 37584, 37594, 37607, 37618, 37644, 37666, 37710, 37732, 37846, 38976

g.+de 8365, 28349, 37880

g.+e 27711, 38047

g.+i 27706, 27710, 27955, 27956, 28328, 28348, 37313, 37493, 37539, 37550, 37561, 37572, 37633, 37688, 37699

g.+in 12299, 28334

g.+ini 2009, 28225, 28477, 29250, 37793, 37853

g.+iyle 28338

g.+le 37319

g.+leri 2025, 27995, 28707

g.+lerin 28468

g.+lerine 28649

g.+lerini 2020, 27899, 28209, 28246, 28466

g.+lerle 28405

[=68]

GAZELHANLIK: Gazel okuma işi, gazel okuyuculuğu: "Büyük oğlu Rahmi İstanbul'da Tıbbiye'de tahsilde idi. Gaayet güzel sesli, yakışıklı, ayyaş, ahlâksızlıkla maruf bir kimse idi, İstanbul'da mektepler âleminde **gazelhanlıkları**yle nâm vermişti."

g.+ları 498

[=1]

GAZEL-SERÂ: Ar.+Fars. Gazel tarzında eser veren, gazel yazan (kimse): "Eski **gazelserâlar** lirizmi aşk kelimesiyle târif ederlerdi."

(g.+lar 27929)

"Bir tek gazel bırak-sa yet-er bir **gazelserâ**"

(g. 37411)

g. 37154, 37712

g.+lar 28400

g.+lara 38979

g.+ları 38980

g.+larımızın 27941

g.+sı 28330

[=9]

GAZEL-SERALAŞ-: Gazel yazan bir şair olmak:

"Nedim, kafiyeyi terk edinceye kadar pür-gülük ettikten sonra birdenbire coşar ve kasîde içinde **gazel-serâlaşır** ve bu girizgâha düşer."

g.-ır 28332

[=1]

GAZETE: İtal. Okuyucularına çeşitli konularda haber ve bilgi vermek için genellikle günlük olarak çıkarılan yayın organı, ceride:

"Nâmık Kemal gibi büyük bir adamın İstanbul'dan Paris'e kaçtığını, peşinden birçok gençleri sürüklediğini, Avrupa'dan memlekete gizli gizli **gazeteler** girdiğini mübhem ve tahlil edemediğim bir sır olarak, öğrenmişim."

(g.+ler 1271)

g. 3772, 3976, 3986, 4013, 4150, 4151, 4154, 4162, 4303, 4321, 8346, 9144, 9351, 9767, 10498, 10681, 10801, 10843, 10925, 10929, 11027, 12230, 14478, 14584, 14890, 15235, 17533, 17891, 18801, 21738, 21755, 24272, 24304, 24344, 24655, 26473, 26766, 27432, 29853, 29861, 29870, 30580, 30597, 32996

g.+de 760, 9592, 10650, 19886, 26759, 30065

g.+den 14080

g.+dir 17893

g.+ler 2846, 2857, 3368, 4138, 4156, 12032, 13222, 13306, 14817, 17703, 17975, 19037, 19826, 21715, 22653, 24383, 24612, 24659, 29863, 30344, 30556

g.+lerde 11022, 11253, 11268, 11328, 13059, 13264, 15664, 17033, 26909, 28866

g.+lerden 1239

g.+lere 2659, 2833, 11997, 12019, 24719

g.+leri 4257, 9213, 10298, 11769, 11848, 11886, 11894, 12236, 12404, 12554, 13346, 13554, 13570, 13578, 14008, 14012, 14897, 15038, 15237, 15375, 15677, 16934, 17535, 17699, 17801, 19842, 24306, 24307, 24766, 28614

g.+lerimiz 15243
g.+lerimizde 15232
g.+lerimizden 15230
g.+lerimize 15229
g.+lerimizi 16931, 24341
g.+lerimizin 15207, 15248, 24435
g.+lerin 1351, 12034, 12796, 13009, 24530, 24760, 27597
g.+lerinde 8863, 11508, 13566, 13569, 13575, 15035, 15226, 24608
g.+lerinden 15178, 15231, 24759
g.+lerine 10004, 12776, 12780
g.+lerini 8841, 20392, 24309
g.+lerinin 4157, 11896, 15247, 15488, 16239, 17530, 22104
g.+leriydi 4167
g.+lerle 8768
g.+me 15213
g.+miz 15212
g.+nde 10194
g.+nin 10805, 15191, 15238, 18646, 20216, 24607, 24711, 26451, 26466, 29862, 29864
g.+si 2966, 3976, 3977, 10145, 10156, 10263, 10325, 18645, 18646, 24312
g.+sinde 10091, 10326, 17227
g.+sindeki 9904
g.+sindeydi 2937
g.+sine 10005, 10074, 10097, 15477
g.+sini 3780, 3994, 6645, 8841, 10142, 10923, 15175, 29872, 29877
g.+sinin 6691, 10578, 15214, 17889, 29861
g.+siydi 10306
g.+ye 15210, 23951, 23956, 24342
g.+yi 10306, 10843, 20232, 29854, 29855
[=219]

GAZETECİ: Gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi veya gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse:
“*Gazeteci, edipten ve politikacı ihtilâlciden başka mahiyette bir adamdır.*”
(g. 9697)

g. 10286, 18235, 22607, 26444, 27213, 30733
g.+ler 10396, 15446, 19559, 22454, 30345
g.+lerden 31823
g.+lere 14799, 15447
g.+lerinki 31918
g.+nin 23948
[=17]

GAZETECİLİK: Gazetecinin yaptığı iş:
“*Nesri gibi güzel bir ruhu olan Falih Rıfkı, Türk gazeteciliğini bir vatan hizmeti telâkki etmiş ve kudsî bir vazife gibi ifa ediyor.*”
(g.+ini 15179)
g. 9976, 10180, 10197, 15190, 15249, 18703, 31656
g.+e 32598
g.+i 9810, 9996, 14604, 15187, 15211, 15255, 30702
g.+te 9938, 10048
[=18]

GÂZÎ: Ar. Gazâ eden, İslâm dini ve vatan uğruna elde silâh düşmanla savaşıp, gazâdan şehit olmadan dönen kimse:
“*Fetihten beri toprağına sinmiş olan padişah, gazi, evliya ruhları İstanbul’u, feleğin her türlü germ ü serdine karşı, Müslüman ve Türk olarak yaşatıyor.*”
(g. 13879)
“*Gazî vezîriâzam.ı a’dâ şehîd et-üp*”
(g. 37282)
g. 988, 7271, 9181, 9185, 13870, 16619, 16651, 16807, 16927, 25129
g.+leri 12990, 35658
g.+nin 7953, 9185, 25132
g.+yi 16758
[=17]

GAZİANTEP: Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:
“*(...) onlardan niceleri şehir şehir tüten isyanları bastırdılar, Gaziantep ve Urfa gibi şehirlerimizi kurtardılar, birer avuç yiğitle dev gibi ordulara karşı durdular.*”
(g. 18315)
g. 17616
g.+in 17640
[=3]

GAZİ BABA: Üsküp evliyalarından bir zat:

“**Gaazî Baba** etrafında binlerce gaazî ile bir tepede yatarı.”

g. 988, 989

[=2]

GAZİ EDHEM PAŞA: (1851, Trabzon- 1909, Mısır) Türk asker ve devlet adamı. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Osmanlı Orduları Başkomutanı: “Yine böyle bahardı... **Gazi Edhem Paşa'nın** Alasonya'da Yunan hududunu trampete velvelesiyle geçerek bir hamlede Dömeke'ye gittiği zaman yine böyle bahardı. On anlı şanlı muharebe olalı bu mevsimde tam bir çeyrek asır olmuş.”

(g.+nın 16695)

g.+nın 11468

[=2]

GAZİ ERTUĞRUL: Ertuğrul Gazi veya Ertuğrul Bey. 13. yüzyılın ortalarında Oğuzların Kayı boyunun lideri; Osmanlı Beyliği'nin kurucusu olan Osman Bey'in babası: “Evet Söğüt'te **Gaazî Ertuğrul** devrinden bir kâğıt parçası bulmak mucizedir.”

g. 27165

[=1]

GAZİ GİRAY: (1523-1524) Kırım hanı: “Türk vatanperverlerinin vatan şarkılarını ise bizde muhafazakâr ve ahrar herkes aynı hazla dinler, hattâ yalnız muasırların her sınıfı değil, cetlerimiz Ak Şemseddin, Yavuz Sultan Selim, Ebussuûd, **Gazi Giray**, Neîî bile işitseler bizim kadar coşkunluk duyarlar.”

(g. 11809)

g.+ın 27949

[=2]

GAZİ HÜNKÂR: I. Murad, Murad-ı Hüdevendigâr: “Edirne **Gazi Hünkâr'la**, Bayezid'le, Çelebi padişahlarla genç ve dinç Murâd-ı Sâni ile Fâtih'le beraber döğüşen cetlerimizin hayaletleriyle doludur.”

g.+la 18259

[=1]

GAZİ İSA BEY: Osmanlı akıncılarından biri: “Humbaracı-zâde Yaşar Bey, büyük annemin halası oğluydu, Üsküb'ün en eski hanedanlarından birinin reisiydi; Sırbistan ve Bosna fâtipleri **Gaazî İshale Paşa'nın**, onun oğlu **Gaazî İsa Bey'in** Üsküb'deki mâruf camilerinin mütevellisi idi.”

g.+ın 1413

[=1]

GAZİ İSA BEY CAMİİ: Üsküb'te XV. yüzyılın ikinci yarısında yapılan cami:

“Mezarlığa doğru gittik. Ben, akrabamızdan Humbaracı Yaşar Bey'in elinden tutmuştum. Yaşar Bey, **Gazî İsa Bey Câmii'nin** mütevellisi ve vâkıfının ahfâdındandı.”

g.+nın 202

[=1]

GAZİ İŞHALE PAŞA: Rumeli'de fetihler yapmış Osmanlı paşası: “(...) Sırbistan ve Bosna fâtipleri **Gaazî İshale Paşa'nın**, onun oğlu **Gaazî İsa Bey'in** Üsküb'deki mâruf camilerinin mütevellisi idi.”

g.+nın 1413

[=1]

GAZİ MUHTAR PAŞA: (1839, Bursa – 1919, İstanbul) 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Kafkasya cephesi komutanı, asker, gökbilimci, yazar, eğitimci ve devlet adamı:

“(...) Rusya'da kısa bir cevelandan sonra Mısır'a uğramış, orada Mîzân'ı çıkarmaya başlamış, **Gazi Muhtar Paşa'nın** müdahalesiyle oradan çekilmeye mecbur kalmış ve Paris'e hareket etmiş.”

g.+nın 9655

[=1]

GAZİ MUSTAFA KEMAL: Mustafa Kemal Atatürk (d. 19 Mayıs 1881, Selânik – ö. 10 Kasım 1938, İstanbul), Türk siyasetçi, asker ve devlet adamı. [Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına önderlik yapmış ve TBMM tarafından Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçilmiştir. Osmanlı miralvası ve Türkiye'nin iki mareşalinden biridir. 1919 yılında başlattığı Kurtuluş Savaşı'nın önderliğini yapmış; daha sonra, modern Türkiye'yi oluşturan devrim ve reformları gerçekleştirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk Osmanlı ordusunda subay olarak görev yapmış; Türk Orduları Başkomutanı olarak Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki başarısından dolayı 19 Eylül 1921 tarihinde, “Gazi” unvanını almış ve mareşalliğe yükselmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'ni kurmuş ve ilk genel başkanı olmuştur. 1938 yılındaki vefatına kadar arka arkaya 4 kez cumhurbaşkanı

seçilen Atatürk, bu görevi en uzun süre yürüten Cumhurbaşkanımız olmuştur.]:

“1922de İstanbul'dan Bursa'ya gittim. Orada **Gazi Mustafa Kemal**, İsmet, Fevzi, Kâzım Kara Bekir, Fahreddin, Kemâleddin Samî, Âsim Paşa'ları gördüm.”

g. 1853

[=1]

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA: Gazi Mustafa Kemal:

“İki hafta sonra **Gazi Mustafa Kemal Paşa** Ankara'ya davet etti. Onunla Ahu Dağları'nı geçtim; Karaköy istasyonuna geldim.

Karaköy'den trenle Ankara'ya gittim.”

(g. 1855)

g.+nın 1865

g.+yı 11620

[=3]

GAZİNO: İtal. Yemek yenilip belli bir program seyredilen eğlence yeri: “Fakat dün gece Osmanbey **Gazinosu'ndan** Bomonti'ye doğru, kaldırım üstünde yürürken, bu dümdüz cadde üzerinde ramazanı, hissettim.”

(g.+sundan 7916)

g.+da 3467

g.+suna 9066

[=3]

GAZİ OSMAN PAŞA: Osman Nuri Paşa (1832, Tokat – 1900, İstanbul), 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndaki Plevne Savunması ile tanınan Osmanlı paşası: “Plevne'yi rüyada gören Rumeli, **Gazi Osman Paşa'nın** Tesalya'ya gideceğini haber aldığı zaman Selânik'e aktı.”

(g.+nın 16767)

g. 14999, 15009

g.+nın 2462, 16757

g.+yı 14995

[=5]

GAZÛB: Ar. Öfkeli, kızgın, hiddetli:

“Mehmed Tefrik Paşa, harb ilâhı **gazûb** Ares'in hizmetine ithaf edilmiş silâhlarını bıraktıktan sonra, Adalar'da köşküne çekilmiş, Hind'den, Yunan sahiline kadar vuhûşla dögüşe dögüşe gelen Dionysos ve diğer cengâver ilâhların hayâtını yazmış.”

g. 30523

[=1]

GAZÛBÂNE: Ar.+Fars. Öfkeliye yakışır şekilde:

“Ancak diyâr-ı Türk'e **gazûbâne** bir nigâh/ Nasb eyliyor ki gökleri etmekte ra'şedâr”

(g. 30964)

g. 30958

[=2]

GAZVE: Ar. Hz. Muhammed'in kumandan olarak bizzat katıldığı savaş: “(...) yalnız 857 sene evvel Hicaz çöllerinde geçmiş bir **gazveyi**, Bedir gazasını düşünüyordu.”

(g.+yı 7093)

g.+de 7088

g.+lerini 7095

[=3]

GAZZE: Güneybatı Filistin'de bulunan ve bugün Gazze şeridi denilen bölge ve merkezi: “Tesalya gibi, Çatalca gibi, Çanakkale gibi, **Gazze'ler** gibi, Kûtü'l-Amâre gibi hârikalar gösterdikse, bunlar asıl meziyetimiz olan askerliğin damarlarımızda kalan son cevheri sayesinde tecelli etmiş vak'alardı.”

g.+ler 17100

[=1]

GEBERT-: Öldürmek: “Lâkin kurt, demir gibi çene kemiklerini çözmüyor, köpeği bırakmıyor, nihayet köpeği **gebertiyor**.”

g.-iyor 13735

[=1]

GEBZE: Kocaeli'nin bir ilçesi:

“Bütün ömrünü seferler de yıpratıktan sonra fethettiği şehrin içinde olsun ölemedi; **Gebze'de** Sultançayırı'nda çadır altında öldü.”

(g.+de 6829)

[=1]

GECE: 1. Güneş battıktan sonra başlayan ve gün ağarınca kadar süren karanlık zaman:

“Bazı **geceler** rüyada kendimi İstanbul'da görür, sonra sabahleyin gözlerimi açıp da Paris'te olduğumu hissedince çocuk gibi sevinirdim.”

(g.+ler 16583)

“**Gece.den** tâ şafak sök-ünceye dek/ Yüksel-ir perde perde içli ses.i”

(g.+den 36675)

2. Bu zaman içinde, geceleyin, gece vaktinde:

“**Gece** bülbül ağar-an vakit.e kadar ağla-rmuş/ Eski Şîrâz.ı hayâl ettir-en âhenk.iyle”

(g. 36467)

g. 145, 148, 150, 389, 599, 617, 764, 1710, 1769, 1848, 1946, 2113, 2202, 2797, 2804, 2828, 2882, 3069, 3220, 3230, 3409, 5226, 5996, 6874, 6878, 6883, 7022, 7910, 7932, 7943, 8236, 8654, 8955, 8976, 8978, 8980, 8984, 8987, 9251, 9255, 9267, 10118, 10828, 11541, 12925, 13701, 14134, 14146, 15232, 17228, 17407, 17421, 18252, 18708, 19017, 19092, 19165, 19895, 20382, 21244, 21363, 22258, 23009, 23052, 23189, 24790, 25005, 25136, 25539, 25586, 25617, 25765, 30327, 30328, 30353, 30364, 31339, 32634, 33273, 33717, 33877, 33960, 33979, 34073, 34080, 34347, 34390, 34446, 34449, 35110, 35407, 35409, 35660, 35730, 35887, 35916, 35997, 36044, 36093, 36096, 36103, 36123, 36204, 36297, 36460, 36472, 36508, 36580, 36613, 36671, 36705, 36714, 36743, 36784, 36959, 37329, 37421, 37773, 37800, 37923, 38706, 38707, 38710, 38717, 38854, 39122, 39176, 39184

g.+de 3007, 23424, 36687
g.+den 35784, 36148, 38108, 38252
g.+dir 25586
g.+ki 31338
g.+ler 2719, 16571, 34863, 36187, 36403, 37010, 37894, 38068, 38696
g.+lerce 259, 19401, 21341, 30241
g.+lerde 1154, 1556, 36273
g.+lerden 33804, 36884
g.+lere 34216
g.+leri 120, 334, 717, 988, 2200, 7533, 8025, 11405, 34673
g.+lerini 2944
g.+leriyle 23645
g.+lerle 17076
g.+leyin 105
g.+min 1882
g.+miz 9271
g.+nin 7930, 7951, 21295, 31337, 35640, 36033, 38860, 38862, 38863
g.+si 625, 627, 1931, 2825, 3226, 7160, 7166, 7726, 7933, 18691, 20711, 23908, 25583, 25765
g.+sinde 3814, 7020, 30336, 34243, 38953, 39115
g.+sinden 12882, 36170
g.+sinin 7916

g.+siydi 1927
g.+siyle 36265
g.+ydi 2527, 37088
g.+ye 8983
g.+yi 1436, 1438, 1776, 1796, 31339
g.+yle 23386
g.+yse 36395
[=217]
GECELİ: ***Geceli gündüzlü**: Hiç ara vermeden hem gece hem gündüz:
“*Rehberime sordum:*
“*Hırka-i Saâdet önünde Kur’ân ne zaman okunur?*” *Dedi ki:*
“*Dört asırdan beri her saat! Geceli gündüzlü.*”
(g. 6954)
g. 1940, 2198, 6869, 6878, 9642, 12829, 18148, 30239, 33930, 35334
[=11]
GECELİK: (Sayı bildirilen kelimelerle) ... gece sürecek olan veya üzerinden ... gece geçmiş bulunan:
“*Boğaz.da üç gecelik mâhtâb.dan başka*”
g. 37315
[=1]
GECİK-: Belirlenmiş veya alışılmış olan zamandan sonraya kalmak, belli zamanı aşmak, geç kalmak:
“*Ben şiirdeki birkaç parçamdan memnunum; fakat okuyacak şeyleri okumakta geciktiğime nadimim.*”
(g.-tiğime 20433)
g.-eceğinden 15515
g.-ecek 13365
g.-eektir 16166
g.-irdi 24924
g.-irim 20570
g.-iyordu 26910
g.-meden 16219
g.-medi 136, 33978
g.-medim 34561
g.-meksizin 24633
g.-mesine 16165
g.-meyercekler 12215
g.-miş 2270, 2373, 4732, 6584, 11118, 12264
g.-miyor 25521, 25595
g.-ti 26587
g.-tim 23467
[=24]

GECİKTİR-: Gecikmesine sebep olmak, geç bırakmak:

“Timurlenk'in Anadolu'yu istilâsı, Çubukova mağlûbiyeti, İstanbul'un fethini bir defa daha **geciktiriyor**, elli bir sene sonraya atıyordu.”

(g.-iyor 5128)

g.-ecek 17555

g.-ir 7835

[=3]

GEÇ: 1. Belirtilen, istenen veya alışılan zamandan sonra:

“**Gâhî geç** es-er o bâd gâhî erken”

(g. 38137)

2. Belli bir zamandan sonra olan:

“Dört arkadaş Karacaahmet'e gittik. Anlaştığımız mezarcılar, kabri ancak akşama, **geç** vakte doğru açabileceğimizi söylediler.”

(g. 10751)

“**Geç** vakit semt.ime dön-düm Koca

Mustâpaşa.dan”

(g. 36107)

g. 645, 2086, 2538, 2852, 5952, 8012, 8028, 9090, 9104, 9272, 9599, 10744, 13643, 13644, 13899, 14745, 14910, 15384, 15386, 17254, 18857, 19020, 20523, 20578, 21388, 21439, 23462, 24571, 32061, 32308, 32752, 34347, 36454, 36455, 38032

g.+di 764

g.+iyor 16783

[=41]

GEÇ-: 1. Bir yerden başka bir yere gitmek:

“Türk iradesi, önüne geçilmez bir kuvvet gibi, Balkan'a **geçmek** istiyordu.”

(g.-mek 4706)

2. (Bir kimse) Mensup olduğu yerden ayrılıp başka bir yere girmek:

“Oğuzlar ve Peçenekler, karşılarında kendi dillerini konuşan ve kendi soylarından olan Alp Arslan'ın Türkmenlerini görünce onlarla anlaştılar ve derhâl onların tarafına **geçtiler**.”

(g.-tiler 4555)

3. (Rüzgâr için) Bir yerin yakınından veya içinden gitmek:

“Âteş kesil-ür **geç-se** sabâ gülşen.imizden”

(g.-se 37538)

4. Son bulmak, hükmü ve etkisi kalmamak:

“**Geç-se** eyyâmûsîâ gel-se bahâr olsa da sayf”

(g.-se 37816)

5. Bırakmak, vazgeçmek:

“O.nlar sen.a küs-meden sen o.nlardan **geç**”

(g. 38034)

6. Yaşanıp tükenmek, tükenip bitmek, yaşanmak:

“O kuş.un ömür.ü bir güzel gece.de/

Bir güzel beste söylemek.le **geç-er**”

(g.-er 36688)

7. ***Candan geçmek**: Ölmek:

“Her geç-en cânân.a peyvest ol-madan **can.dan geç-er**”

(g.-er 37609)

8. ***Canından geçmek**: Hayâtından bezmek, artık yaşamak istememek:

“Eski şâirlerimizden mısra'-ı berceste diye kalan birçok mısraların güzelliklerindeki hikmeti anlıyordum: ‘**Geçdi** Gaalib Dede candan yâhû’ mısra'ı, eski edada olmakla beraber Türkçeydi.”

(g. 2295)

9. *(**Bir şey birinin**) **Eline geçmek**:

(O kimse o şeyi) Elde etmek, ona sâhip olmak:

Çok uzun sürmeyen bir muhasaradan sonra Kudüs Haçlıların eline **geçti**.”

(g.-ti 4659)

10. (Bir olay, bir iş) Vuku bulmak, cereyan etmek:

“(…) o vakitten ta Abdülmecid devrine kadar bu yazlık saray, padişahların esash ve daimî sarayı olmuş, Osmanlı tarihinin en mühim kısmı da orada **geçmiştir**.”

(g.-miştir 5349)

11. Devrolmak, intikal etmek:

“Bir padişah ölünce ve yerine kardeşi yahut yeğeni **geçince** ölen padişahın haremeleri, daireleriyle ‘Eski Saray’ naklolunurlar ve orada itina ile ‘mahfuz’ tutulurlardı.”

(g.-ince 5365)

12. Bir yer veya makamın gerektirdiği işi üstüne almak: “Birkaç ay devletin başına **geçmiş** olan İbşir Paşa'nın hiçbir vakfi olmaması başlıca bir ayıbı gibi kaydolunmuştu.”

(g.-miş 5466)

g.-di 4133, 27712, 28873, 38723, 39067, 39087

g.-dikçe 33760

g.-ebilecek 23239, 23855

g.-eceği 3370, 34088

g.-eceğin 6299

g.-eceğine 28117

g.-ecek 12914, 12923, 13501, 14162, 16131, 17645, 17781, 23804, 25445, 28684, 31618, 36919, 38726
g.-eceklerini 8969
g.-ecekmiş 2824
g.-eceksiniz 11320
g.-ecekti 668, 34677
g.-ecektim 272
g.-emedi 34414
g.-emediğini 10255
g.-emem 37791
g.-emeyeceğimi 18764
g.-emeyeceğiz 15596
g.-emez 28447
g.-emiyeceğini 35380
g.-emiyeceğiz 22508
g.-emiyen 30597, 31707
g.-emiyorum 24682
g.-emiyoruz 11872
g.-en 432, 541, 806, 1056, 1072, 1184, 2545, 2575, 2992, 4278, 4744, 4846, 4915, 4930, 5116, 5938, 6037, 6384, 6526, 6697, 6911, 7232, 7635, 7668, 8460, 8479, 9303, 9652, 10257, 10674, 10898, 11329, 11746, 11996, 12060, 12063, 12440, 12632, 12665, 12821, 13002, 13060, 13167, 13377, 13378, 13456, 13480, 13919, 14940, 15352, 15644, 15646, 16011, 16012, 16043, 16593, 16779, 16814, 16846, 16897, 17042, 17269, 17343, 17515, 17529, 17532, 17574, 17645, 17782, 18116, 18263, 18266, 18297, 18554, 18908, 18965, 19083, 19713, 19837, 19955, 19971, 20490, 20809, 21065, 21525, 21533, 21611, 21647, 21843, 22076, 22293, 22477, 22844, 23116, 23134, 23272, 23823, 23955, 24002, 24108, 24193, 24252, 24286, 24305, 24305, 24438, 24609, 24621, 24686, 24790, 24838, 25352, 25412, 26300, 26698, 27210, 27227, 27230, 27263, 27642, 27974, 28124, 28148, 28196, 28593, 29659, 29844, 29914, 30392, 30535, 31249, 31482, 31525, 31640, 31966, 32018, 32372, 32385, 32533, 32540, 32541, 33397, 33489, 33644, 33666, 33818, 33821, 33835, 33868, 34271, 35000, 35008, 35097, 35198, 35300, 35452, 36163, 36285, 36304, 36558, 36861, 37079, 37107, 37609, 37922, 37924, 37928, 38181, 38985
g.-ende 14480, 17534, 17628, 19881, 26307, 30280
g.-eni 23942
g.-enin 23033
g.-enler 6120, 10582, 26566, 27731
g.-enlerde 12767, 12783, 19885, 22327
g.-enlere 11947, 14888
g.-enleri 17040, 23048
g.-enlerin 30748
g.-enlerini 34301
g.-er 5034, 6229, 6607, 8146, 8277, 8653, 10641, 13521, 14256, 15229, 15853, 15858, 17274, 17636, 17820, 21084, 21934, 22502, 25110, 28043, 29566, 29959, 30227, 30896, 31820, 32108, 33600, 33653, 34186, 35928, 36058, 36404, 36510, 36688, 37608, 37609, 37611, 37613, 37615, 37617, 38176
g.-ercesine 21095
g.-erdi 292, 529, 545, 10908, 11402
g.-erdiniz 20332
g.-erek 105, 807, 1869, 2470, 6532, 6847, 6851, 7274, 9707, 11675, 16696, 17639, 18042, 25062, 32126, 34803, 38310
g.-eriz 28952
g.-erken 1168, 2543, 2608, 2806, 2846, 2969, 3033, 5738, 5742, 6790, 7323, 8871, 10491, 10644, 16930, 18765, 23781, 25639, 25645, 26060, 34022, 35721
g.-erler 38127
g.-erlerdi 9316, 20172
g.-erlerse 947
g.-erse 13515, 15610, 16266, 21142, 25864, 33423
g.-ersek 3347
g.-ersen 36455
g.-ersin 30775
g.-eyim 28524, 28524
g.-ici 25385
g.-ince 1985, 5360, 20834, 26852, 35803, 36460
g.-iniz 28378
g.-ip 3071, 5109, 7166, 7651, 10279, 13409, 17606
g.-ir 38042
g.-iren 3918
g.-irilir 15
g.-irip 9218

g.-iş 1442, 2110, 2111, 2279, 4575, 5107,
12880, 12890, 18706, 26242, 26523
g.-işi 883, 5107, 5109, 26623
g.-işim 606, 607, 1442
g.-işin 5110
g.-işler 5108
g.-işleri 4745, 26225
g.-işte 28184
g.-iverdi 19582, 27069
g.-iyor 769, 1236, 1320, 3011, 3056, 6509,
7326, 7358, 7861, 7890, 8026, 13702, 16746,
22337, 23331, 23736, 24827, 25455, 26201,
27713, 31122, 33734, 33754, 34002, 34740,
36922
g.-iyordu 791, 872, 934, 1248, 2047, 2797,
2968, 3326, 3357, 4965, 5820, 6506, 7629,
9053, 9072, 11534, 11589, 18406, 19836,
24521, 30361, 38742
g.-iyordum 1171, 2837, 10903, 22921
g.-iyorlar 6167, 7915, 16979, 22412, 34792
g.-iyorlardı 910, 6441, 22874
g.-iyormuş 26518
g.-iyorsa 7890
g.-meden 1486, 5419, 6237, 19643, 21119,
21848, 25835, 31791, 32785, 35208
g.-medi 12208, 13017, 23943, 23962
g.-mediği 4148, 7423
g.-mediğine 20803
g.-mediğini 2387
g.-medikçe 16545
g.-medimi 27225
g.-mediydi 23951
g.-mediyse 33683
g.-meğe 2484
g.-meği 4304
g.-mek 4704, 5918, 5919, 6150, 6164, 6563,
9229, 10103, 10358, 11019, 13519, 14306,
17297, 18772, 24398, 25175, 27401, 36204
g.-mekle 17545, 17807, 17808, 17822,
20986, 35200
g.-meksizin 33981
g.-meleriyle 27451
g.-memeli 24536
g.-memiş 5538, 35098
g.-memişdi 19733
g.-memişti 5039, 10199
g.-memiştir 2444
g.-meseler 22415
g.-meseydi 32710
g.-mesi 8111
g.-mesine 4313
g.-mesini 5338, 11948, 11952
g.-mesiyle 18480, 38542, 38548
g.-meye 8944
g.-meyen 12613, 19754
g.-meyin 32730
g.-mez 2713, 7665, 8277, 13519, 15223,
15988, 16292, 20790, 28043, 33676, 34186,
38419
g.-mezdi 261
g.-mezler 11656
g.-miş 705, 803, 1280, 2088, 2170, 2237,
2589, 2972, 3293, 3429, 4365, 4699, 5143,
5155, 5289, 5461, 5739, 5797, 5799, 6172,
6233, 6363, 6780, 6854, 7087, 7666, 8791,
8999, 9297, 9761, 10368, 10911, 11017, 12035,
13706, 13764, 15194, 15785, 17293, 17326,
17506, 17782, 18104, 18356, 18409, 18972,
18980, 19148, 19596, 21349, 21612, 22015,
23258, 23689, 24860, 24868, 24874, 24891,
25115, 25365, 25399, 25858, 25879, 26530,
26600, 28050, 28732, 29844, 29878, 31759,
32526, 33168, 33299, 33630, 33632, 34281,
35001, 35074, 35881, 35888, 36235, 36517,
36558, 36701, 36878, 36884, 38189, 38408,
38902, 38906, 38908
g.-mişler 2357
g.-mişlerdir 30004
g.-mişlerin 25867
g.-mişte 5801
g.-mişteki 35072
g.-mişti 371, 558, 2020, 5149, 5848, 8483,
8756, 9047, 9125, 35109
g.-miştir 5344, 5699, 8136, 8363, 19361
g.-miyen 21755, 35806, 36615, 36656
g.-miyor 2840, 8033, 15543, 17746, 21955,
36554, 36601
g.-miyordu 3548, 5302, 26391
g.-se 4867, 5968, 13530, 14819, 33816,
36346, 37010, 37538, 37816, 38260
g.-sek 37531
g.-seler 22415, 25855, 25857
g.-sen 38997
g.-sin 6462, 13999, 17634, 25864, 29114,
35662, 36222, 36271

g.-ti 162, 597, 843, 1731, 2091, 2535, 2579,
2849, 2966, 3037, 3334, 3373, 3649, 4654,
4657, 5906, 6031, 6567, 6649, 7446, 7481,
7800, 8104, 8451, 8483, 8870, 8915, 8941,
9099, 9131, 9237, 9271, 9397, 9508, 9777,
9959, 10901, 10902, 10942, 11248, 11280,
11582, 11623, 11670, 12829, 14001, 14825,
14991, 16584, 16769, 16847, 18103, 18519,
19773, 20331, 20483, 22614, 22695, 22844,
22873, 23031, 23038, 23046, 23161, 23934,
24099, 24366, 26122, 26509, 26814, 27223,
28507, 30280, 31642, 31929, 32148, 32811,
33515, 33545, 33644, 33799, 33992, 34127,
34272, 34317, 34608, 34612, 34680, 34714,
34774, 35929, 36443, 36490, 36737, 36808,
36944, 37074, 37084, 37085, 37278, 37488,
37796, 38091, 38092, 38094, 38286, 38287,
38289, 38986
g.-tiği 1599, 3838, 4761, 7617, 7825, 7843,
9279, 9291, 11415, 14990, 21120, 22644,
24627, 27075, 29354, 31123, 32412, 32560,
32970, 33711, 35831, 36078, 36503
g.-tiğim 1974, 6586, 7179, 7792, 34618,
35933
g.-tiğimi 2969
g.-tiğin 37190
g.-tiğinden 14303, 19798
g.-tiğine 19957, 32910
g.-tiğini 1265, 8480, 12904, 16671, 17613,
17619, 18517, 18721, 26748, 34233, 38178
g.-tiğinin 2951
g.-tik 194, 673, 801, 1442, 2730, 7933,
11039, 14322, 18720, 35829, 35851
g.-tikçe 1085, 1097, 2356, 3580, 5354, 6393,
9298, 16638, 17101, 18983, 26632, 27001,
27606, 28571, 30048, 33548, 35011, 35954,
36619
g.-tikleri 14972
g.-tiklerini 3042
g.-tikten 370, 2774, 8922, 10113, 17665,
18615, 22718, 24694, 25032
g.-tikti 28630
g.-tiler 847, 2286, 2840, 4553, 6976, 9142,
17549, 23024, 23045, 27911, 29287, 29410,
31793, 34254
g.-tim 735, 1856, 6508, 6511, 7895, 17379,
17458, 32411, 36921, 37913, 37915, 37919
g.-timse 744

g.-tiyse 4702, 13499
[=905]
GEÇİCİ: Az sürüp geçen, muvakkat:
“Maamâfih bu tesir **geçici** oldu.”
(g. 1294)
g. 7797, 10496, 14895, 15869, 22274, 27471,
31967
[=8]
GEÇİL-: 1. Geçme işi yapılmak:
“Her **geçil-dikçe** basıl-mış ve düzel-miş toprak”
(g.-dikçe 36065)
2. (Bir yerden başka bir yere) Gidilmek:
“Bu devletin başında daha ikinci hükümdar olan
Orhan devrinde, İstanbul'un karşısında, Maltepe
Meydan Muharebesi kazanılmış, Maltepe'den
hudut kesilmişti. Aynı devirde Rumeli'ye
geçilmiş, Türklüğe, tarihin engin bir ufku
açılmıştı.”
(g.-miş 5110)
g.-di 5299
g.-ebilecek 28095
g.-ecek 31985
g.-en 6812
g.-ir 36088
g.-iyor 2992, 6791
g.-mez 4704, 7139, 14956, 15164, 16465,
19105, 25924
g.-miş 5106, 26102
[=18]
GEÇİM: Yaşamak için lâzım olan şeyler,
geçinme, geçimlik, dirlik, maişet, nafaka:
“Feylesoflar milletlerin uğradıkları felâketlerin
sebeplerini ararken ahlâkın bozukluğunu, **geçim**
zarûretlerini, idârenin fesatlarını ihtilâllerin
menbaı olarak görürler.”
(g. 35258)
g. 5782
[=2]
GEÇİMSİZ: Çevresindekilerle iyi geçinemeyen,
çetin huylu, kavgacı, huysuz, imtizaçsız:
“Yalnız gaayet alıngan, marazı bir derecede
izzet-i nefis sahibi ve **geçimsizdi**.”
g.+di 1381
[=1]
GEÇİN-: 1. Yaşamak için gerekli şeyleri
sağlayıp hayatını sürdürmek:
“Kuru ekmekle, peynirle **geçinen** bir halkın
mamuriyete ne ihtiyacı vardır?”
(g.-en 8327)

2. Birlikte yaşadığı kimselerle anlaşmak, uyuşmak:

“Ali Kemal, bu devrede Mahmut Muhtar Paşa ile dost olmasına rağmen Muhtar Paşa kabinesi ile **geçinememişti.**”

(g.-ememişti 10111)

3. Öyle olmadığı hâlde kendini öyle imiş gibi görmek, kendini ... saymak, ... imiş gibi davranmak:

“Bizde temaşada, gerek edebiyat gerek temsil itibarıyla hemen herkes mütehassıs **geçinir.**”

(g.-ir 31849)

g.-ememeye 10160

g.-emiyerek 1396

g.-en 30797, 31431

g.-ir 33974

g.-irdi 10785

g.-me 11135

g.-meğe 32710

g.-mesi 8231

g.-miş 1688

[=13]

GEÇİR-: 1. Yaşamak, yaşayıp tüketmek:

“Bu suâlinizle bana, geçen sene, onun doğduğu yerde, **geçirdiğim** bir saati hatırlattınız.”

(g.-diğim 32551)

“Tevhîd maksadıyla **geçir-miştî** ömür.ünü”

(g.-miştî 37297)

2. Bir makama gelmesine sebep olmak, bir işi üstüne vermek, üstüne almasını sağlamak:

“Hal'den biraz evvel, softaların nümâyişi karşısında, kirli turnağı kadar sevmediği, aslaa emîn olmadığı, düşmanı olarak bellediği Hüseyin Avni Paşa'yı, uzaklaştırdığı Bursa'dan, telâşla çarçabuk getirtmesi, seraskerliğe **geçirmesi**, softaların coşkunu durdurmağa ancak onunla bir çâre araması şaşkınlığının bir alâmetidir.”

(g.-mesi 35245)

“Tâli' **geçir-di** ced.leri taht.ında hanlık.a”

(g.-di 38541)

3. Bir yerden bir yere geçmesini sağlamak:

“Beni büyük annemin evinden tekrar bizim eve **geçirdiler.**”

(g.-diler 180)

4. (Bir şeyi bir yere veya kendine mahsus olan yere) Yerleştirmek, koymak, takmak, sokmak:

“Bir Müslüman gencinin şapka giymesinin en müthiş bir manzara olduğu o senelerde, vapurdaki dönme gençleri ve diğer Türkleri hayrette bırakmak için, Etienne Flagé'nin bir şapkasını başıma **geçirdim.**”

(g.-dim 1727)

5. ***Gözden geçirmek**: Okuyarak incelemek, okumak:

“Fakat edebi yata temas etmeden evvel Tanzimat'a kadar olan devrede Garb tesirinin memleketimize girmesini kolaylaştıran hâdiseleri tedkik etmek bu mevzuu ele alan eserleri **gözden geçirmek** lâzımdır.”

(g.-mek 32774)

6. ***Gözden geçirmek**: Durumu anlamak için incelemek, kontrol etmek:

“Mehmed Ali Bey her mêmûr olduğu işte becerikli çıkmış, fetânetini göstermiş, yalnız göstermekle kalmamış, meselâ bir Tophâne hesabını **gözden geçirmeğe** gönderilmiş.”

(g.-meğe 33859)

7. ***Hatırından geçirmek**: Hiç düşünmemiş olmak, hiç aklına gelmemek:

“Pâdişâh'a sâdik, devlete bağlı bir insanın düşmanları olabileceğini **hatırından bile geçirmiyordu.**”

(g.-miyordu 33727)

8. ***Kılıçtan geçirmek**: Kimseyi bırakmadan hepsini kılıçla kesmek, öldürmek:

“İlk Haçlı ordusunu kılıçtan geçirdi.”

(g.-di 4636)

g. 38905, 38911

g.-di 4629, 4783, 6631, 9785, 10163, 15160, 19750, 26614, 31358, 32642, 33810, 34818, 34921, 38547

g.-diği 2157, 3109, 3811, 5918, 11282, 11345, 13250, 16339, 18201, 18989, 23143, 25866, 26327, 26329, 29699, 32639

g.-diğim 1295, 1779, 1898, 2355, 2234, 10609, 11242, 19017, 19180, 19294

g.-diğimi 20414, 20465

g.-diğimiz 2912, 3542, 4123, 18361, 24385, 24408, 24439, 24472

g.-diğini 1221, 2744

g.-dik 1797, 3404, 8616, 19712

g.-dikleri 460, 16132, 19594

g.-diklerinden 13512

g.-dikten 3852, 4265

g.-diler 34169
g.-dim 1439, 1527, 1726, 1777, 1841, 1842,
1872, 1875, 2145, 6091, 6679, 6773, 6897, 8840
g.-ebildiler 16512
g.-ebilecekti 4812
g.-ebiliyordu 6823
g.-ebilseydi 26609
g.-eceği 32548
g.-eceğimizi 171
g.-eceğini 33574
g.-eceğiz 20509
g.-ecektir 33812, 34669
g.-elim 14254, 32714, 32767
g.-emedi 16534
g.-emediğimiz 18103
g.-emediklerini 16512
g.-emeyen 18089
g.-emez 19717
g.-emiyor 17871
g.-en 2204, 3193, 4062, 6588, 6771, 10280,
17369, 21938, 23191, 25985, 29686, 32381,
33157, 34096
g.-erek 9781, 28735
g.-iniz 20820, 31155
g.-ip 17585, 19203, 26410
g.-ir 3785, 3808, 6650, 15861, 19400, 19792,
26804, 30836, 31891, 33722, 34956, 34967
g.-irdi 1258, 1533, 12066, 20158
g.-iriz 35530
g.-irken 6471, 9914, 13505, 17238, 17394
g.-irler 1436
g.-irlerdi 22965, 33628
g.-irse 19110, 24186, 30891
g.-iverdi 10348
g.-iyor 10531, 14537, 14537, 18205, 22753,
30893
g.-iyordu 2219, 2506, 3821, 7961, 8579,
10099, 34161
g.-iyorduk 1215, 35208
g.-iyordum 19267, 33720
g.-iyorlar 20488
g.-iyorlardı 7483
g.-iyormuş 7143
g.-iyorum 6849, 19013, 20407
g.-meğe 389, 2618, 2676, 3419, 20487,
22153, 28374, 33848

g.-mek 1861, 5287, 7348, 8596, 10361,
16574, 21562, 25241, 26528, 27253, 29984,
32763, 34321
g.-mekle 1915
g.-mektedir 36548
g.-mekteyiz 36547
g.-meliyim 36418
g.-memiş 25378
g.-mesi 3613, 35234, 35270
g.-mez 1955
g.-miş 849, 912, 2961, 3110, 4058, 4842,
6097, 6124, 6801, 8894, 10266, 11221, 17413,
19800, 22080, 23137, 24185, 24585, 25290,
25709, 26145, 27414, 30204, 34224, 35583,
34235, 36814, 39086
g.-mişdi 26115
g.-mişler 17109
g.-mişti 48, 25199
g.-miştik 10637
g.-miştim 32370
g.-miştir 10234, 16410
g.-se 1955
g.-sin 5947
[=241]
GEÇİRİL:- 1. Geçmek işi yaptırılmak, bir
yerden bir yere geçmesi sağlanmak:
“Şehre hücum Haliç tarafındaki surlardan daha
kolay olabileceği için donanmanın bir kısmı
karadan Haliç'e **geçirildi**.”
(g.-di 4799)
2. Bir işi üstüne alması veya belli bir yere
geçmesi sağlanmak: “Vatanımın başına
geçirilmek teklifine maruz kalsam bile bu şerefi
uhdeme almaktan istinkâf ederim.”
(g.-mek 11340)
3. Yaşanmak, yaşanıp tüketilmek:
“Ben ona İstanbul dedikodularını götürdüm, o
bana köyde **geçirilen** gecelerden bahisler açtı.”
(g.-en 33815)
g.-en 18446, 35060
g.-ip 22041
g.-ir 35394
g.-iyor 27093
g.-miş 2277, 4800, 25426
[=11]
GEÇİŞ: Geçmek işi, mürur:
“Bir başka mûsikî.ye **geçiş** farz et-er bu.nu”
(g. 36409)

g. 36573

[=2]

GEÇİT: 1. Geçiş yeri, geçilecek yer:

“Lâkin dünyanın **geçit** yeri olan bir şehirde sayfiyelik sahillere bile depolar, tezgâhlar, siyah fabrikalar yerleşirken, bu ruhanî vazifeyi bir düziye ifa edebilecek mi?”

(g. 15419)

2. İki dağ arasında geçişe elverişli dar yol, derbent:

“Viyananın etrafı dağlık olduğundan, bilhassa **geçit** yerlerinin tutulması muhasarayı temine kâfi farz olunur.”

(g. 25095)

“Dağ silsile.sinde bir **geçit** bulmak için”

(g. 38093)

g.+i 1246

g.+in 12892

g.+lerden 11038

g.+lerinin 12311

g.+te 11036

g.+ten 16611

[=9]

GEÇMİŞ: Yaşanıp bitmiş, bugüne göre geride kalmış zaman, mezi:

“Zihin.im bulun-duğum tepe.den dal-dı **geçmiş.e**”

(g.+e 36590)

g.+de 36230

g.+i 36592

[=3]

GEDİK: Bir şey üzerindeki yıkık yer, büyük çentik, yarık, rahne:

“Muhasarada Büyük Gedik namını alan **gedik**, şimdi Sulukule Kapısı dediğimiz kapının dışarıdan biraz solundaydı.”

(g. 5234)

g. 5218

[=2]

GEDİK AHMED PAŞA: Gedik Ahmet Paşa (d. ? – ö. 18 Kasım 1482 Edirne). Fatih Sultan Mehmet saltanatında 1474-1476 yılları arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:

“**GedikAhmedPaşa.ya** Gazel”

g.+ya 37583

[=1]

GEDİKLER: Uşak ilinin Ulubey ilçesine bağlı bir köy:

“Rumeli, Plevne'den beri; Anadolu, **Gedikler'den** beri mahzundular.”

(g.+den 16718)

g. 17089

[=2]

GEDİK PAŞA: Gedik Ahmet Paşa (d. ? – ö. 18 Kasım 1482 Edirne), Fatih Sultan Mehmet saltanatında 1474-1476 yılları arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:

“Bugünkü sahne taslaklarımız, elli sene evvel Garb'e temâsımızın ilk semereleri idi; lâkin her nedense terakkî edemediler, hattâ onlar da inkıraz buldular. Meselâ **Gedik Paşa** tiyatrosunu hâlâ harâretle yâd edenler var.”

g. 31596

[=1]

GEL-: 1. (Bir şey veya kimse) Konuşana göre uzak bir yerden daha yakın bir yere doğru yol almak, bir mesafe kat edip uzak bir yerden daha yakın bir yere varmak:

“Fâtih'in topları ve ordularıyla **geldiği** Edirne yollarını seyrettim.”

(g.-diği 6109)

“O şüh ağla-r bugün KasrıŞerefâbâd.a **geldikçe**”

(g.-dikçe 37348)

2. Doğmak, yaşamak, dünyaya gelmek:

“Birleş-ip böyle de-yorlardı derin bir ses.le/ Yer.i fethetmek için **gel-miş** o fâtiş nesil.e”

(g.-miş 36010)

3. (Koku, ses ve sesle ilgili şeyler için)

Duyulmak:

“Revan Köşkü'nde gezerken kulağıma derinden bir Kur'ân sesi **geldi**.”

(g.-di 6863)

“Feryâd.ı **gel-mez** ol-du bu gülşen.de bülbül.ün”

(g.-mez 37552)

4. (Bir yer veya makamın) Sorumluluğunu üstüne almak:

“Sultan Cem'den sonra **gelen** padişahların devirlerinde merhale merhale genişleyen Türk ülkesi, Akdeniz'in Nil kıyısı Nice'den Alp eteklerine kadar, oradan Kazan'a, oradan da Asya'nın bütün Türk toprağını havzasına alıyor, Hind'e, Hind'ten de ta Cebelüttârik'a kadar dayanıyordu.”

(g.-en 6434)

5. (Zaman bildiren kelimeler veya zamana bağlı şeylerle) Çatmak, girmek, erişmek, başlamak:

“Sabah erken uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyumadım. Vakit **gelince** abdest aldım, Büyükkada'nın mahalle içindeki sâkit yollarından kendi başıma camie doğru gittim.”
(g.-ince 7029)

“Artık demir almak gün.ü **gel-mişse** zaman.dan/ Meçhûl.e git-en bir gemi kalk-ar bu liman.dan”
(g.-mişse 36432)

6. Ortaya çıkmak, baş göstermek, zuhur etmek:
“Bâzan kader **gel-en** bora hâl.inde zorlu.dur”
(g.-en 36445)

7. (Bir maksatla) Bir yere uğramak, ziyaret etmek:
“Epey seneler evvel İstanbul'u görmeye **gelen** şâir Henri de Regnier, Eyüb mezarlıklarının bir yokuşunda durmuş, Türk ölümünün derin bir vecdiyle, Türk ırkından doğup, bizimle beraber yaşayıp, öldükten sonra mezarına sarıklı bir taşın dikilmeyeceğine acımış.”
(g.-en 7065)

“Schiller bu karlı dağ.lara **gel-mişti** genç iken/ Hürriyet özleyiş.lerinin mûsikî.sini/ Duy-muş ve söyle-mişti çelik.ten sadâ ile”
(g.-mişti 37061)

8. Başlamak, ortaya çıkmak:

“Kış **gel-di** bahârîşâdmânî geç-ti”
(g.-di 38287)

9. ***Gel – Gelin**: İstek bildiren bir cümlenin başında, “Haydi direnme, kabul et” anlamında kullanılır:

“Mâdem ki deniz rûh.una sır ver-di ses.inden/ **Gel** kurtul o dar varlık.ının hendese.sinden”
(g. 36839)

10. ***Gözünün önüne gelmek**: Zihninde canlanmak, görüyormuş gibi olmak:

“Kulesinde bu hazin manzarayı gördükten sonra Zağanos Paşa'nın, tarih perdesinde o yarı ışıklı, yarı karanlık görünen çehresi bir daha **gözümün önüne geldi.**”
(g.-di 6224)

11. ***İleri gelenler**: Bir topluluk içinde önde gelen, sayılan kimseler: “(...) ihtiyarlar şurada burada abdest alıyorlardı, küçük kızlar çanaklarıyla yoğurt almaya gidiyorlardı, kahvenin ağaçları altında köyün **ileri gelenleri** konuşuyorlardı.”
(g.-enleri 6650)

12. ***Vücûda gelmek**: Hâsıl olmak, meydana gelmek:

“Beş ayda **vücuda geldikten** sonra beş asır gözümüz önünde duran bu Türk eserini halk, esrarlı bir rakamın zevkiyle kırk günde bitmiş bilir ki kısalığı ifade etmek kasdıyla doğrudur.”
(g.-dikten 6624)

g. 1560, 1562, 25739, 28470, 34483, 34728, 37016, 37031, 38664, 38664, 39078, 39084, 39122, 39122

g.-di 387, 765, 1718, 1783, 1799, 2607, 2784, 3369, 3665, 4780, 5160, 5301, 6219, 6509, 6856, 7101, 7585, 7873, 7992, 8846, 9022, 9124, 9730, 10656, 10659, 10692, 10739,

10741, 11030, 11103, 11303, 11309, 13030, 13218, 14134, 14160, 14207, 14238, 14251, 15446, 16416, 17513, 18055, 18071, 18400, 18653, 19774, 19838, 19869, 20235, 20718, 21863, 22038, 22970, 23100, 23350, 23925, 23937, 25930, 26196, 26391, 27644, 30250, 30345, 31786, 31944, 32150, 32913, 33665, 33671, 33672, 33675, 33838, 34149, 34358, 34573, 34603, 34772, 34796, 34911, 34982, 35036, 36987, 37377, 38287, 38938, 38944

g.-diği 499, 1556, 2050, 2462, 4736, 4737, 6104, 6862, 7032, 8854, 9104, 9722, 11303, 13991, 16813, 18455, 19156, 22682, 23101, 25022, 25268, 30246, 33462

g.-diğim 1850, 1919

g.-diğime 2560

g.-diğimi 7041, 22859

g.-diğimiz 3958, 35500

g.-diğin 30344

g.-diğinden 27500, 30362

g.-diğine 34044

g.-diğini 6547, 6861, 6943, 7027, 7290, 9515, 10383, 11240, 16882, 17857, 18628, 25024, 26160, 27981, 28096, 32302, 33562, 34577, 34909

g.-dik 791, 2981, 8221, 9548, 10718, 10732, 10749, 13018, 25441, 27217, 29987, 37894, 38264

g.-dikçe 2298, 29507, 34324, 37348, 37349, 37351, 37353, 37355, 37357, 37359

g.-dikleri 3439, 7097, 8220, 9102, 12337, 14745, 25464, 36767

g.-diklerini 31795

g.-dikten 8617, 23792

g.-dikti 36693
g.-diler 15, 1747, 2676, 4600, 5865, 9016, 10745, 11604, 12085, 13799, 16896, 17381, 18264, 18412, 18641, 20237, 21544, 23097, 23359, 34129, 34965
g.-dim 1613, 1842, 1850, 1850, 1856, 1863, 1870, 1871, 2237, 8012, 9011, 16099, 18750, 18757, 18764, 26385, 26412, 34404
g.-din 7369, 35808
g.-ebileceğini 1291
g.-ebilecek 4066, 14285, 24168, 26190
g.-ebilenlerin 5243
g.-ebilir 17276
g.-ebilirler 25893, 25894
g.-ebiliyor 6493, 23759
g.-ebilmesini 4061
g.-ebilmiş 3852
g.-ebilmişti 18285
g.-eceğim 34132, 34136
g.-eceğimiz 2540
g.-eceğinden 2914
g.-eceğini 20991, 22459, 23099, 31941
g.-ecek 5793, 5796, 5836, 7392, 8315, 12292, 13351, 14418, 14926, 16044, 16848, 16885, 17119, 18546, 18598, 19930, 19969, 19994, 20301, 20326, 20327, 22289, 23313, 23502, 24217, 24328, 24330, 24867, 28952, 28954, 29117, 29625, 29907, 30265, 30507, 31751, 31957, 36558, 38157, 38189
g.-ecekler 10703, 16851, 20150
g.-ecekti 4902, 12717
g.-ecektir 14900, 34674
g.-egele 13029
g.-elim 3571, 8770, 13384, 19450, 23216, 23229, 25211, 25373, 25842, 25852, 25873, 25883, 25892, 27285, 35536
g.-emedi 2626, 31577
g.-emeyeceğim 9229
g.-emeyen 14881
g.-emez 19476
g.-emezdi 10265, 17349, 25007
g.-emezler 30149
g.-en 103, 447, 743, 1006, 1223, 1249, 1529, 1865, 2030, 2796, 3462, 3565, 3698, 3771, 4034, 4039, 4051, 4098, 4375, 4507, 4561, 4646, 4731, 4971, 5094, 5128, 5195, 5229, 5236, 5286, 5386, 5932, 6200, 6398, 6429, 6595, 6604, 6632, 6918, 7054, 7058, 7197, 7236, 7248, 7364, 7769, 7772, 7782, 7864, 7866, 8233, 8539, 8978, 8982, 9203, 9432, 9775, 10085, 10222, 10396, 10784, 10804, 10932, 11883, 12765, 12936, 13558, 14140, 14177, 15001, 15377, 15670, 15891, 15991, 16337, 16537, 16799, 17106, 17134, 17313, 17553, 17624, 17800, 18140, 18487, 18512, 18593, 19028, 19039, 19206, 19234, 19327, 19516, 19613, 19696, 19880, 20109, 20230, 20703, 20735, 20917, 21299, 21321, 21462, 22466, 22519, 22666, 22857, 22868, 22961, 23106, 23136, 23362, 23377, 23552, 23786, 24188, 24260, 25103, 25183, 26308, 26531, 26724, 27008, 27773, 27981, 29045, 29457, 29784, 29830, 29863, 30477, 30520, 30831, 31028, 31056, 31427, 31445, 31451, 31788, 32645, 33009, 33061, 33105, 33507, 34402, 34864, 34952, 34978, 35159, 36026, 36138, 36154, 36445, 36546, 36606, 36899, 36903, 36973, 37653, 37958, 38337, 38408, 38725, 38745, 38749
g.-ene 21094
g.-eni 18702, 23941
g.-enler 1506, 2793, 3377, 3707, 6164, 8231, 9074, 17161, 20449, 20487, 20489, 22024, 24990, 27589, 30472, 32453, 37982
g.-enlerden 34885
g.-enlere 24992
g.-enleri 6644, 25725, 33743, 35065
g.-enlerin 11505, 18805, 22350
g.-enlerindendi 33626
g.-enlerine 12753
g.-enlerisiniz 28875
g.-enleriyle 33274
g.-enlerle 33518
g.-erek 1748, 3158, 22917
g.-eyim 2675, 20189, 20811, 27535, 33711
g.-ince 2336, 3293, 4468, 5405, 7022, 7268, 7645, 8160, 8381, 8897, 9725, 10589, 11939, 12615, 12630, 12774, 13084, 16409, 16454, 17588, 18788, 18891, 20743, 21921, 21960, 22186, 22202, 24857, 27649, 27655, 28334, 28552, 29313, 32780, 32789, 33995, 35790, 39040
g.-inceye 9683, 28407
g.-inecek 24506
g.-iniz 10709

g.-ip 541, 1711, 1879, 2545, 2824, 2875, 5777, 6526, 7797, 9628, 9999, 10472, 10496, 13145, 17281, 18753, 19104, 19296, 20236, 20523, 22015, 24450, 25385, 25949, 27256, 27471, 30263, 31640, 34148, 35008, 35198, 35299
g.-ipgeçici 3451
g.-ir 63, 276, 347, 547, 652, 2909, 2923, 3301, 3302, 3592, 4317, 6067, 6603, 7234, 8052, 8144, 11125, 11170, 12064, 13174, 13229, 14660, 15482, 15610, 15810, 16125, 16180, 17063, 17213, 17261, 17714, 19516, 19517, 19937, 20171, 20902, 22629, 23177, 23793, 24175, 24270, 24292, 24755, 26441, 26444, 27547, 27685, 27739, 27782, 28431, 28697, 28903, 28957, 29386, 29455, 29750, 29753, 29802, 29884, 29995, 30339, 30354, 32427, 32996, 33323, 34264, 34537, 35404, 36003, 36585, 36682, 36683, 38393, 39050, 39055
g.-irdi 651, 1554, 1555, 6991, 7192, 11417, 19034, 23535, 24746
g.-irdim 1822
g.-irgelmez 111, 137, 13219, 24008
g.-irken 25044, 28055, 32067, 33531, 36769, 38551, 38571, 38942
g.-irler 8129, 9905, 15944, 32115, 33263, 36764, 38730
g.-irlerdi 626, 33234
g.-irmisiniz 10623
g.-irmiş 7201, 18078
g.-irse 1774, 3301, 4065, 12109, 12261, 19282, 33552
g.-iş 20482, 31091, 33822
g.-işi 2462, 5024, 5902, 6128, 10524, 13526, 13527, 25297, 31575, 34014
g.-işinden 30356
g.-işine 30336
g.-işini 9427, 9430
g.-işiydi 26477
g.-işler 64
g.-işte 33963
g.-iyor 750, 2505, 2656, 2958, 6944, 7271, 7734, 8244, 8245, 8306, 8613, 8819, 9985, 10524, 11988, 12506, 12596, 12834, 13720, 13837, 14103, 14957, 15728, 15951, 16448, 16627, 16977, 17052, 17773, 18862, 20339, 20844, 23731, 23784, 24506, 25463, 25479,

25596, 25760, 26781, 27060, 27378, 27895, 28081, 28140, 28417, 28474, 28631, 29074, 29594, 30473, 30899, 31112, 31167, 32097, 32961, 33231, 34099, 35699, 35704, 35705, 35710, 35711, 35714, 35715, 36827
g.-iyordu 50, 82, 302, 408, 843, 2426, 2644, 2793, 3578, 3612, 4692, 7081, 9349, 13795, 17096, 18040, 23064, 26845, 26896, 27488, 27497, 30825, 34999
g.-iyordum 7637
g.-iyordunuz 22810
g.-iyorlar 887, 17115, 25518, 25550, 25632, 30446, 32931
g.-iyorlardı 21482
g.-iyorlarmış 34758
g.-iyormuş 854
g.-iyorum 8247, 22765, 22864, 25317, 25524
g.-iyoruz 2415, 35567
g.-me 323
g.-meden 12603, 12760, 25024, 36411
g.-medi 15291, 17013, 19908, 20331, 20985, 37401, 38903, 38909
g.-mediği 18852, 29384
g.-medik 9314
g.-medikçe 38907
g.-mediler 2631, 36737
g.-mek 2630, 6105, 9228, 15484, 15621, 20326, 20611, 26352, 29933, 31574, 36456
g.-mekçün 36207
g.-mekten 2540, 18548, 34639
g.-mektir 16230
g.-meleri 29926
g.-meli 14222
g.-mem 9178
g.-memeği 34089
g.-memiş 7470, 14695
g.-memiz 35501
g.-meniz 20620
g.-mese 37718
g.-meseydi 38555, 38578
g.-meseydim 18900
g.-mesi 2708, 18538, 24837, 31555
g.-mesinden 35349
g.-mesine 10332, 10338
g.-mesini 2651, 13520, 24966, 26902, 31552
g.-mesün 28332
g.-meyen 5033, 5056, 5062, 5093, 5123, 23977, 33919

g.-meyi 4338
g.-meyince 1785, 29257
g.-mez 2923, 5745, 5992, 36587, 18356,
19517, 20585, 25526, 27113, 29090, 31908,
32235, 32695, 36661, 38392, 38538, 38688
g.-mezdi 3835
g.-mezini 34122
g.-mezler 33070
g.-mezse 38343
g.-miş 311, 571, 850, 854, 890, 1026, 1215,
1461, 2325, 2540, 2631, 3705, 3998, 4488,
4548, 4696, 4824, 4884, 6077, 6231, 6592,
6917, 7039, 7091, 7113, 7299, 8540, 8544,
8562, 8791, 8946, 9102, 9664, 9967, 9987,
10171, 10532, 10799, 10892, 10974, 10990,
11381, 12467, 12926, 16417, 16849, 17254,
17938, 18283, 18323, 18389, 18411, 19403,
21349, 22150, 22519, 22722, 23345, 23621,
23662, 24525, 25184, 25399, 25453, 26336,
27143, 27146, 27542, 27704, 28020, 33501,
33526, 33779, 33879, 36010, 36081, 36408,
36410, 37129, 37342, 37840, 37905, 37951,
37982, 38549
g.-mişdi 19087
g.-mişim 8423, 31206
g.-mişiz 8535, 10673
g.-mişken 32813
g.-mişler 35028
g.-mişlerdi 23664, 33106
g.-mişleri 33780
g.-mişse 25063
g.-mişti 1214, 1603, 6086, 6219, 7131, 8988,
9600, 9993, 10298, 10884, 10978, 11116,
11439, 18793, 22669, 26894, 32743, 33798,
35025
g.-miştiler 475, 24989
g.-miştim 2261
g.-miştir 8258, 10186, 24587, 28754, 34019
g.-miyecekmiş 36739
g.-miyor 11027, 15182, 32929
g.-miyordu 17085, 30864, 34003
g.-miyorlardı 8387
g.-se 17085, 31577, 37816, 39104
g.-seler 21761, 30604, 32864
g.-selermiş 28521
g.-seydi 12271, 20982
g.-sin 14406, 16095, 19147, 25809, 32863,
35428, 39088

g.-üp 28010, 38298
g.-ür 37167, 37168, 37170, 37172, 37174,
37176, 37178, 37180, 37182, 37184, 37409,
37997, 37999, 39104
g.-ürken 25734
[=1111]
GELECEK: Daha gelmemiş, ileride yaşanacak
zaman, ati:
“**Gelecekte** de aynı şeyleri seveceğiz, aynı
şeyleri sevmeyeceğiz.”
(g.+te 5811)
“**Kâmil.dir o insan ki yaşa-r hâtıra.larla/
Bir başka kerem bekle-mez artık gelecek.ten**”
(g.+ten 36631)
g. 11918, 12536
g.+i 6297
[=5]
GELİBOLU: Çanakkale'nin bir ilçesi:
“**Gelibolu' dan gelen o bin yelkenli beyaz
donanma hasılı o safha kalbimde canlandı.**”
(g.+dan 6923)
g. 15972, 16393
g.+da 2057, 32553
g.+dan 4780, 4793, 5171, 6604, 16004
g.+nun 16355, 16379
g.+ya 4698, 6232, 6237, 17808
[=16]
GELİN: Evlenmek üzere süslenip hazırlanmış
genç kız veya yeni evlenmiş kadın:
“**Küçük, bir muhacir eviydi. Zeyneb oradaydı.
Yeni gelinler gibi giyinmişti. Onu görünce
kucağına atıldım. Ben ağlıyordum, o ağlıyordu.**”
(g.+ler 381)
“**Bâzan kamer bulut.ların alt.ında bir gelin/
Vaz'ıvakuruşûh.unu tanzîr et-er gibi**”
(g. 39189)
g.+i 33381
g.+lerin 7947
[=4]
GELİN-: Gelmek işi yapılmak:
“**Lakin Sofya'nın en güzel kaplıcası Banki'dir,
Sofya'dan bir saat uzakda kötü bir trenle gidilip
geliniyor.**”
(g.-iyor 3417)
g.-eceğinden 19937
[=2]

GELİNCİK: Yazın kırlarda, özellikle ekin tarlalarında yetişen, kırmızı ve otsu bitki, gün gülü:

“*Hindular Ganj sularından, Çinliler Çin'in rengârenk çarşılarından, Japonlar da bahçelerinde **gelincik** açan çaygedelerden ayrı düşmeği düşünmüyorlar.*”

g. 22901

[=1]

GELİNLİK: Gelinin giysisi: “*Bükreş'te gözümle gördüm; birçok evlerde İstanbul'dan alınmış **gelinlik** esvaplar, cihaz takımları vardır.*”

(g. 8138)

g. 24002

g.+ini 6659

[=3]

GELİR: Belli zamanlarda belli yerlerden ele geçen para, îrat, varidat:

“*(...) üstelik Bizans İmparatorluğu'nun arazisini aralarında taksim etmişler, onun yerine kurdukları Lâtin İmparatorluğu'nu yaşatacak bir **gelir** menbai bırakmamışlar.*”

(g. 5317)

g.+i 7790, 10793, 12333, 12428, 21564

g.+im 21558

g.+ine 35064, 35447

g.+ini 4507

g.+leri 5820

[=11]

GELİRLİ: Geliri olan:

“*Vakıfların çokluğunun asıl sebebi çok daha güzeldir. Zengin ve **gelirli** olanlar bir cami yahut bir hayır müessesesi yapmakla vatan toprağının bir köşesine adlarını verirlerdi.*”

g. 5459

[=1]

GELİRSİZ: Belli zamanlarda belli yerlerden ele geçen parası, iradı, varidatı olmayan:

“*En son sülâle Paleologlar, Bizans İmparatorluğu'nu yıkılmış, taksim edilmiş, **gelirsiz** ve fakir bulmuşlardı.*”

g. 5399

[=1]

GELİŞİGÜZEL: Uzun uzun üzerinde durmadan, ayrı bir dikkat ve itina göstermeden: “*(...) hâlbuki ben beni anlayan bir dosta **gelişigüzel** gördüklerimi anlatmaktan hoşlanıyorum.*”

(g. 18874)

g. 2123, 9839, 15927, 18570, 18864, 20086, 20706, 25161, 31043, 32943, 34619

[=11]

GEMİ: Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt, sefine:

“***Gemi** gaayet yavaş yol alıyordu.*”

(g. 1731)

“*O mübârek **gemi.ler** hangi seher.den gel-iyor*”

(g.+ler 35715)

g. 1697, 6605, 12075, 12081, 22870, 28832, 33997, 35713, 35888, 36431, 36433

g.+den 1722

g.+dir 36438

g.+ler 5920, 35806, 37822

g.+lerde 6490

g.+lerden 7317, 38680, 38681, 38686

g.+lerdeydi 4782

g.+lere 5287

g.+leri 22888

g.+lerini 5195

g.+nin 1608, 1690

g.+si 33438

g.+sin 12100

g.+sine 5238, 10290

g.+sini 12103, 12876, 26080, 30496

g.+siyle 22917

g.+ye 1717, 4726, 33566, 34720

g.+yi 5199, 17494

g.+yle 2030, 6238, 22921, 31091

[=48]

GEMİCİ: Gemide çalışan veya gemi işleten

kimse: “*İtalyan **gemicileri**, Alman merce-naire'leri imparatorluğu kuruyorlardı.*”

(g.+leri 19210)

g. 7913, 22917, 22920, 27546

g.+ler 23056

g.+nin 22926, 22927

[=8]

GEMİER: Firmin Gémier. (1865, Aubervilliers,

Fransa - 1933, Paris, Fransa) Fransız sahne sanatçısı [Odeon Tiyatrosu müdürlüğünde

bulunmuş ve özellikle klâsik eserlerde başarı göstermiştir]:

“*Tiyatroyu sahne arkasında ömrünü geçiren meraklılar gibi seviyorduk. Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir, Trophie, Paul Mounet, Ogne, De Max, Guitry, **Gémier**, (...) âdeta rü'yâlarımıza girerdi.*”

- g. 2207
[=1]
GENCİNE: *Fars. Hazine:*
“*Nâdîde mücevherât gencîne.leri*”
g.+leri 38084
[=1]
GENÇ: 1. Çocukluktan çıkmış yetişkin kimse, delikanlı:
“*O zaman Acemi Oğlanlar Kışlası'nın, Mimar Sinan olacak, bu genç gibi bir sanatkâr yetiştirecek seviyede bir mimarî ocağına da sahip olması ordu terbiyesinin derecesini gösterir.*”
(g. 5584)
“*Genç ihtiyar ve hasta silâhsız zavallı halk*”
(g. 38534)
2. *teşmil.* Yeni gelişmekte olan, uzun bir geçmişi bulunmayan:
“*İstanbul genç, dinç bir devletin merkezi oluverdi.*”
(g. 5957)
3. Canlı, hareketli, dinç, terütaze:
“*Nefer Kara Hüseyin'in hasretli ve genç karısı Şebben'i tanıdıktan sonra nice hikâyelerimizdeki kadınlar bana birer kukla gibi güründüler.*”
(g. 7466)
g. 951, 1053, 1209, 1259, 1357, 1766, 1790, 1926, 1945, 1960, 2059, 2216, 2223, 2282, 2324, 2372, 2466, 3107, 3109, 3375, 3442, 3687, 3699, 3705, 4083, 4111, 4235, 4239, 4691, 4693, 4774, 4779, 4868, 5163, 5177, 5193, 5579, 5952, 6091, 6134, 6146, 6176, 6186, 6191, 6285, 6291, 6302, 6307, 6315, 6332, 6355, 6358, 6361, 6446, 6602, 6610, 6629, 6659, 6667, 6776, 6957, 7150, 7162, 7168, 7253, 7460, 7815, 7838, 7861, 7917, 7949, 7978, 8098, 8547, 9240, 9915, 10527, 10598, 10598, 10623, 10804, 11070, 11141, 11497, 12759, 12841, 13848, 14550, 15332, 16073, 16073, 16089, 16089, 16104, 16104, 16560, 16574, 16588, 17260, 17308, 17516, 17516, 17517, 17518, 17629, 17635, 18250, 19044, 19350, 19709, 19710, 19816, 19823, 19829, 20271, 20746, 20911, 20994, 21019, 21045, 21323, 21334, 21526, 21568, 21623, 21645, 21655, 21674, 21706, 21844, 22113, 22298, 22311, 22314, 22324, 22478, 22693, 22697, 22700, 22709, 22751, 22752, 22779, 22784, 22798, 22800, 22803, 22810, 22843, 22886, 23020, 23043, 23049, 23067, 23076, 23079, 23106, 23145, 23185, 23322, 23386, 23389, 23404, 23411, 23415, 23421, 23438, 23463, 23465, 23609, 23815, 23882, 23956, 23970, 23973, 25497, 25501, 25639, 25647, 25670, 26222, 26377, 26451, 26509, 26760, 27343, 27395, 27617, 28062, 29209, 29681, 29727, 29967, 30427, 30440, 30684, 30707, 31059, 31095, 31100, 31101, 31102, 31142, 31383, 31385, 31561, 31912, 31933, 32013, 32103, 32157, 32381, 32387, 32450, 32456, 32585, 32611, 32803, 32809, 33363, 34687, 34689, 35290, 35333, 35375, 35593, 36354, 36366, 36382, 36704, 36706, 36736, 36738, 36952, 37061, 37097, 38806, 38821, 38830
g.+dir 21842
g.+e 4073, 7862, 11188, 20737, 21885, 23002, 23025, 23148, 27507, 31915, 31940, 35586
g.+i 1717, 2055, 5764, 6007, 11229, 13919, 18055, 20905, 22693, 22724, 23100, 26495, 30406, 31275, 32409, 35081
g.+in 2388, 2709, 4098, 6099, 8547, 10542, 10559, 10979, 11200, 20702, 21014, 21572, 21577, 21608, 23099, 30099
g.+inden 19681
g.+ine 4115
g.+ini 20728
g.+inin 1723, 6784, 9818, 16950, 20712, 21534, 21588, 23117, 23805
g.+iydim 1582
g.+ken 2248, 9664, 17219, 17382, 19352, 20243, 33844
g.+le 951, 1052, 6266, 6449, 18385, 21632, 23045
g.+ler 4366, 7815, 8581, 10425, 10978, 16549, 18108, 20340, 20495, 20726, 20731, 21073, 21599, 21609, 21727, 21820, 21864, 21865, 22324, 22874, 23015, 23105, 23339, 26533, 27438, 27488, 27495, 27612, 29218, 29720, 29817, 30416, 30427, 30455, 30568, 30664, 31057, 31390, 32106, 32113, 34640
g.+lerde 19370, 22656, 27691
g.+lerden 2229, 10818, 19322, 21062, 29960
g.+lere 1587, 8517, 8587, 8684, 9202, 11177, 21599, 22568, 28866, 29293

g.+leri 970, 1270, 1724, 3119, 3708, 4101, 6441, 8492, 10809, 12871, 12878, 12882, 19318, 19319, 20729, 21381, 21566, 21605, 21622, 21659, 21667, 21675, 23270, 25259, 27193, 27262, 28066, 30790, 31619, 31771, 31850, 31856, 31984, 33706

g.+lerim 3120

g.+lerimiz 19321, 21536, 21686, 25996, 26219

g.+lerimize 26238

g.+lerimizin 3109, 20608, 26205, 32193

g.+lerin 1593, 2053, 4371, 8730, 11124, 20252, 20573, 21072, 21537, 21639, 21825, 21868, 22563, 22877, 27602, 29687, 30669, 32099

g.+lerinden 1265, 25997, 33894

g.+lerine 7929, 12872

g.+lerini 11190, 21359, 31757

g.+lerinin 4365, 16599, 21549, 26908, 30094

g.+leriyle 26229

g.+lerle 1547, 9054, 24290, 30133

g.+miş 1461

g.+sin 26364

g.+te 21891

g.+ti 1305, 2192, 2221, 2941, 5190, 5578, 8541, 9247, 34222

[=464]

GENÇ ALMANYA: 19. Yüzyıl Almanya'sı:

“Ondokuzuncu Asrın ilk nısfındaki **Genç Almanya**, **Genç İtalya**, **Genç Fransa** tesmiyelerinin bizim teceddüd ve halk cereyanımıza tatbiki idi.”

g. 4218

[=1]

GENÇ FRANSA: 19. Yüzyıl Fransa'sı:

“(…) **Genç Fransa** tesmiyelerinin bizim teceddüd ve halk cereyanımıza tatbiki idi.”

g. 4217

[=1]

GENÇ İTALYA: 19. Yüzyıl İtalya'sı:

“Ondokuzuncu Asrın ilk nısfındaki **Genç Almanya**, **Genç İtalya**, **Genç Fransa** tesmiyelerinin bizim teceddüd ve halk cereyanımıza tatbiki idi.”

g. 4218

[=1]

GENÇLİK: İnsan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi:

“Çingenelerle bir ömür geçirmiş olan şâir Albert Glatigny'yi **gençlikte** iyi anlamış ve çok sevmiştim.”

(g. 9143)

g. 2362, 2960, 7834, 8554, 10693, 13631,

17445, 21892, 22743, 24233, 26536, 32178

g.+e 21023, 21583, 21652, 21678

g.+i 9201, 21821, 30665

g.+imde 33858

g.+imden 18867, 32994

g.+imin 1912, 7843, 23055, 32412

g.+imiz 2950

g.+imizde 18585, 20100

g.+in 971, 4096, 9287, 21591, 23467

g.+inde 1459, 1954, 4583, 9889, 31035, 31042, 34651

g.+inden 10523

g.+ine 32607

g.+ini 9671, 22697, 22702

g.+inin 1581, 3860, 10354, 10653, 19246, 19323, 22796

g.+le 21668

g.+lerinde 32073

g.+ten 1884

[=57]

GENÇ OSMAN: II. Osman (3 Kasım 1604, İstanbul – 20 Mayıs 1622, İstanbul); 16. Osmanlı padişahı ve 95. İslam halifesi: “*Mehmed-i Sâlis'i, Eğri muharebe meydanında, ancak eski ruhlu bir hoca at sırtında tutabiliyordu. Genç Osman ile Murâd-ı Râbi o cennette; o rüyadan uyanıp dışarı uğrayan iki nedrettir.*”

g. 6837

[=1]

GENÇ OSMANLI: Jön Türk:

“*Bu musahabeye bir hatime olarak ilâve etmek lâzımdır ki 1860'la 1876 arasındaki Genç Osmanlı hayallerinin 1895'le 1908 arasındaki cisimlenmesi olan İttihâd ü Terakki, hakikatte, Osmanlı Hânedânı'nın saltanatına nihayet de vermiş, Türkiye'de iktidar mevkiine Merkez-i Umûmî'yi getirmişti.*”

g. 3680

[=1]

GENÇ OSMANLILAR: Jön Türkler:

“(…) üçüncü hamle Tanzimat-ı Hayriyye'dir, dördüncü hamle Sultan Abdül'azîz'in son

senelerinde zuhur eden **Genç Osmanlılar** hareketidir.”

g. 4197

[=1]

GENÇ TÜRK: Jön Türk:

“**Genç Türk** inkılâbının yüksekte tuttuğu meş'ale hür riyet fikri idi.”

(g. 26273)

g. 3967, 3976, 4041, 4378, 26259

g.+tü 3813

[=7]

GENÇ TÜRKLER: Jön Türkler:

“Bunlar hâricinde Paris'de oturan, yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış **Genç Türkler** vardı.”

(g. 3807)

g. 3779, 3974, 4023, 4052, 4055

g.+den 10798

g.+e 4374, 10841

g.+i 3982

g.+in 3951, 4020, 4095, 4109, 4372, 25862, 26255

g.+le 1374, 4027, 4093

[=20]

GENÇ TÜRKLÜK: Jön Türklük:

“1903'de, **Genç Türklük** cereyanına kapılarak Paris'e gitmiştim.”

(g. 32191)

g. 2774, 3835, 3948, 3980, 3987, 4054, 4089, 10845, 19290, 32184, 35580

g.+e 4000, 10850, 10932

g.+ü 3815, 10922, 10999

g.+ün 3830, 10794, 10810, 10818, 10848

[=22]

GENE: Yine, tekrar:

“Türklük, millî şuuruna sahip olursa, hayat ve varlık manzarası, eskisinden başka üslûpta, fakat **gene** güzel olabilir.”

(g. 5821)

g. 4954, 5205, 5402, 5521, 5522, 5561, 5648, 5715, 5788, 5816, 19746, 19803, 21522, 22096, 22103, 22130, 29846, 31529, 31809, 32080, 32102, 32260, 35438, 36195, 36347, 36811

[=23]

GENELKURMAY: Silahlı kuvvetlere komuta etmek için kurulan en üst düzey kuruluş:

“Demek ki büyük tabiatın kendisine mahsûs olan esrarlı kaanunlarını hiçbir fâtil, hiçbir

genelkurmay hey'eti kendi plânına râm edemiyor.”

g. 26715

[=1]

GENERAL: Alm. Orduda albayla mareşal arasındaki yüksek rütbeli subaylara verilen ortak ad: “O sırada Bizanslılar hükümdarlık Tacını, imparatorluğun en tecrübeli bir **generali**, en muzaffer bir serdarı olan Diogene Romanos'a giydirdiler.”

(g. 4542)

g. 14530, 22361

g.+i 4540, 14613, 15349, 15482

g.+in 12254, 15263

g.+ini 12250

g.+leri 14449, 15302

[=11]

GENERAL ANTRANİK: Ermenilerin Türk düşmanı komutanı:

“İslâm tevekkülüne tam manâsıyla sarıldı, dinimizin emrettiğini gücü yettiği kadar ifa etti, vilâyât-ı şarkıyye Müslümanların! **General Antranik'in** turnaklarından kurtardığı gibi, vilâyât-ı garbiyyede de General Paraskevopulos'la General Papulas'ın giriştiği imha işini tehdit edebildi.”

g.+in 15378

[=1]

GENERAL DUSMANİS: Yunanlı bir general: “Dün bir telgraf haber veriyordu ki Gonaris Teotokis, **General Dusmanis'den** mürekkep bir heyet mühim birşûrâ-yı faalinin akdinden sonra hemen İzmir'e hareket etmiş.”

g.+den 13593

[=1]

GENERAL GORFCO: Rus bir general:

“Kitabı satın aldım. Bu kıraatin teessürü iliklerime kadar geçti, Zağra müftüsü Râcî Efendi doksan üçde, **General Gorfco'nun** Eski-Zağra'ya ilk defa nasıl girdiğini Müslümanların çoluk çocuk, kadın, ihtiyar nasıl kesildiklerini, (...) naklediyordu.”

g.+nun 3039

[=1]

GENERAL GOURAUD: Fransız bir general:

“(…) bir Fransız generali **General Gouraud**, Londra'da Yunan murahhaslarına müfit ve muhtasar bir cümle söyledi.”

(g. 14622)

g. 14613, 16168

[=2]

GENERAL LIFE: EI-hamrâ Sarayı'nın arkasındaki bir bahçe: "EI-hamrâ'nun arkasında ve yakınında (Heneralif), **Fransızca** (**Generalife**), **Arapça** (Cennetu'l-harif), yâni 'bahar cenneti' denilen ve o zaman sarayın yazlık ilticâgâhı olan bahçeler var."

g. 19008

[=1]

GENERAL LA FAYETTE: Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında İngilizlere karşı Amerikalıların yanında savaşan Fransız aristokrat. Fransız Devrimi'nin ilk yıllarında, devrimci burjuvazinin saflarında yer alarak Fransa'nın en güçlü kişilerinden biri olmuştur: "General La Fayette araya giriyor. Kiralın, kraliçenin veliahdin halkla beraber Paris'e gitmesi tekarrür ediyor!"

g. 25637

[=1]

GENERAL LANGLOIS: (1839, Besançon, Fransa – 1912, Paris, Fransa) Subay: "General Langlois'ya yaklaşılabilecek olursa bakışından, çehresinden, bir büyük fikirle meşbû münevver ve vazih bir ruha mâlik olduğu derhâl anlaşılırdı."

(g.+ya 22355)

g. 22417

g.+ın 22358

g.+nın 22352

g.+ya 22334, 22337

[=6]

GENERAL PAPULAS: Anastasios Papulas. (1857, Mesolongi, Yunanistan – 1935, Atina, Yunanistan) 1919-1922 Türk-Yunan Savaşı'nda Anadolu'daki Yunan kuvvetlerinin başkomutanlığını yapmış korgeneral: "General Antranik'in turnaklarından kurtardığı gibi, vilâyât-ı garbiyyede de General Paraskevopulos'la **General Papulas'ın** giriştiği imha işini tehdit edebildi."

g.+ın 15380

[=1]

GENERAL PARASKEVOPULOS: Yunan bir general: "General Antranik'in turnaklarından kurtardığı gibi, vilâyât-ı garbiyyede de **General**

Paraskevopulos'la **General Papulas'ın** giriştiği imha işini tehdit edebildi."

g.+la 15380

[=1]

GENERAL TOWNSEND: Charles Vere Ferrers Townshend. (1861, Londra, Birleşik Krallık – 1924, Paris, Fransa) I. Dünya Savaşı sırasında Bağdat'a doğru düzenlenen ve felaketle sonuçlanacak ilk Britanya Harekatı'nı gerçekleştiren Britanya Hint Ordusu'nda görev yapan bir subay:

"Ada'da esîr-i harb olarak yaşayan **General Townsend** ve **Rauf Bey İstanbul'dan** fırladılar."

g. 2865

[=1]

GENERAL TRİKOPİS: (1868, Mesolongi, Yunanistan – 1956) Yunan asker. [Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan Ordusu'nda 1. Kolordu Komutanı olarak görev yaptı]:

"O günün darbesiyle Uşak'ta esir düşen Yunan başkumandanı **General Trikopis** galip başkumandanın karşısına çıktığı zaman, meydan muharebesine dair kısa bir mükâlemeden sonra "Nasıl Mareşal! muharebe olurken siz orada cephenin önünde mi idiniz?" diyerek şaşmış"

g. 18279

[=1]

GENİŞ: 1. Alanı büyük olan, çok yer kaplayan, içine çok şey alabilen, dar olmayan: "Malazgirt önünde dövüşmüş olan asker, Marmara kıyılarını, İzmir'i, Antakya'yı, Kudüs-i Şerifi bir bir zapt ettikten sonra **geniş** Anadolu'nun iç taraflarında başlıca şehirlere ve başlıca kalelere yerleştiler."

(g. 4570)

"Bil-memiş var mı **geniş** yeryüzü.nün serhad.di/ Yıkılmış ufukunda durup karşı koyan her seddi"

(g. 36015)

2. Kısıtlı olmayan, yetecek kadar çok olan: "Fetih, vatanın ve devletin bünyelerinde, büyük, **geniş** ve derin mikyasta tesirler göstermiştir."

(g. 5286)

3. Kendi ölçülerine veya alışılmış ölçülere göre enli olan, genişliği fazla olan, vüs'atlı, vâsi: "Çok geniş sahalarda bina edilmiş, **geniş** caddelerle çevrilmiş, mamuriyetin son derecesine numune olan son asrın şehirlerinde hendesenin yeknesaklığı, hiç şaşmayan düzlük,

her tarafın biribirine benzeyişi, ruhu ne kadar sıkar.”

(g. 5754)

“**Geniş** kanat-ları boşluk.ta simsiyâh açıl-an”
(g. 36458)

g. 228, 505, 506, 706, 748, 799, 818, 880, 967, 1502, 2132, 2337, 3197, 3219, 3247, 3583, 3655, 3970, 4228, 4465, 4568, 4899, 5026, 5282, 5333, 5398, 5405, 5432, 5487, 5559, 5749, 5749, 5785, 5829, 5961, 6003, 6131, 6421, 6799, 8905, 9624, 9996, 10767, 11153, 11702, 11713, 12908, 14388, 16507, 16530, 16703, 16965, 17073, 17436, 17818, 18959, 22450, 22610, 23242, 23253, 23583, 23683, 23709, 24115, 24127, 24127, 24131, 24589, 24734, 24841, 24938, 26661, 26853, 27458, 27848, 28229, 28522, 29661, 29821, 29849, 29871, 29910, 30834, 31091, 31193, 31946, 33273, 33793, 35058, 35286, 35291, 35295, 35508, 35571, 35780, 36015, 36111, 36534, 38556, 38566, 38585

g.+geniş 12712

g.+ti 18506

g.+tir 19359

[=107]

GENİŞLE-: Büyük bir alana yayılmak, yaygınlaşmak, tevessü etmek:

“Eyüb, bir sütçü köyü iken, fethin ruhanî hatıralarının etrafında, millî mimarînin bütün güzellikleriyle bezenmiş, zamanla **genişledikçe** genişlemiş, ölümü güzel gösteren nazirsiz bir ölüm şehri mertebesine ermiştir.”

(g.-dikçe 5420)

g.-di 4475, 6375, 7529

g.-diğini 35123

g.-dikçe 27460

g.-mek 24556

g.-memişti 32829

g.-mesi 29696

g.-mesine 5466

g.-miş 5415

g.-mişti 25237, 33782

g.-ye 5647, 5647

g.-yecekti 27460

g.-yen 6430

g.-yiverdi 19196

[=18]

GENİŞLEME: Genişlemek işi:

“Bu yayılma ve **genişleme**, yerleşme, yalnız Fâtih cihetlerinde, ne kadar az bir zamanda olmuştu.”

g. 5549

[=1]

GENİŞLET-: 1. Genişlemesini sağlamak, geniş duruma getirmek, enini, hacmini arttırmak, tevssî etmek:

“(…) o köşede tek başına Çelebi Sultan Mehmed'i hatırlatıyordu. Filibe'ye seyahat eden vatan Türklerinden son gören gaalibâ ben oldum; çünkü İstanbul'a avdet ettikten biraz sonra, yolu **genişletmek** için, yıkıldığını gazetede okudum.”

(g.-mek 760)

2. Yayararak geniş duruma getirmek, büyütmek:

“Türkler fetihten sonra İstanbul'u eskisine nisbetle çok **genişlettiler**.”

(g.-tiler 4443)

g.-irdi 33038

g.-mek 8980

[=4]

GENİŞLETİL-: Genişletme işi yapılmak:

“Filibe'yi, eskiden kalmış lâkin Bulgarlar tarafından sağda ve solda birçok eskilikler kaldırılarak **genişletilmiş**, uzun bir yol tam ortasından geçiyor, (ikiye bölüyordu.)”

g.-miş 768

[=1]

GENİŞLİK: Geniş olma durumu, geniş bir yer kaplamış olma, enlilik, vüsat:

“Bu tahribat yapılmasaymış bugün bile gözleri kamaştıran **genişlik** daha fevkalâde olurmuş. Artık İslâm zamanında, camiin bütün kandilleri, zemininde bütün halıları, etrafında bütün şamdan, rahle ve kürsüleri varken nasıl bir harikaymış Allah bilir.”

(g. 18931)

g.+ine 14732

[=2]

GEORGES CLEMENCEAU: Georges Benjamin Clemenceau. (1841, Mouilleron-en-Pareds, Fransa – 1929, Paris, Fransa) Fransız devlet adamı, doktor ve gazeteci:

“Fransa'da İkinci İmparatorluğun çürümüş olduğu son senelerde genç bir cumhuriyetçi olan **Georges Clemenceau'nun** 1870'te Cumhuriyet teessüs ettikten sonra inkisâr-ı hayâl'i ifâde

etmek için: 'Âh Cumhuriyet İmparatorluk devrinde ne kadar güzeldin!' diye haykırışı bu vaziyeti ifâde ediyor.

g.+nun 3689

[=1]

GER: Eger edatının nazımında kullanılan şekli:

"Yahya **ger** varsa sende insaf/

Göster bana bî-dürüğü u bî-lâf"

(g. 20773)

"Etrâfını **ger** sar-arsa gam tûfân.ı"

(g. 38404)

[=2]

GER-: 1. (Vücutun dış organları ve özellikle kol ve bacak için) Açabileceği kadar açıp, uzatabileceği kadar uzatıp dümdüz ve dimdik tutmak:

"**Ger-er** beyaz kuğu.lar nâzenin boyun.larını"

(g.-er 37120)

2. (Bir şeyi) Kenarlarından veya uçlarından çekilebileceği kadar çekerek gelebileceği en düz duruma getirmek:

"Çünkü burada ipleri bilmem kaç metre uzunluğunda **germek** mecburiyetinde olduğumuz için mi Türk milletinin tarihinde ve Avrupa'da yerleşmiş bir sahifeyi yırtıp atmak?"

(g.-mek 8307)

"Titrek el.leriyle **ger-erken** yay.ı"

(g.-erken 36318)

3. ***Göğüs germek**: (Bir güçlüğe) Karşı koyup dayanmak:

"İslâm'ın hararetli devirlerinde ibadet bir zevk, bir cuşış iken, sönük devirlerinde mihaniki bir vazife hâline girdiği gibi, tevekkül de ilk devirlerde dünyevî meşakatlere yenilmez bir mukavemetle **göğüs geren** bir meziyetti."

(g.-en 15371)

g.-er 37124

[=5]

GERARD DE NERVAL: (1808, Paris, Fransa – 1855, rue de la Vieille-Lanterne) Fransız; şair, yazar ve gezgin:

"Fahrederiz ki, bizi seven ruhlar Lamartine,

Gerard de Nerval, Loti, Farrere gibi öz ruhlar, sevmiyenler de Gaston Deschamps kıratında İstanbul minarelerini sönmüş birer şamdan gibi görecektir kadar kör ruhlardır."

g. 20987

[=1]

GERÇEK: 1. Aslı olan, uydurma olmayan, doğru, sahil:

"Lâkin **gerçek** vesikalara bağı olan tarihçiler, bu rivayetin varit olmadığını, bir kapıyı nasılsa açık bırakmak gibi tehlikeli bir hata irtikâp edilmediğini, fethin, Lykos Vadisi'nde, Büyük Gedik'ten başladığını söylerler."

(g. 5268)

2. İnkâr edilmeyecek şekilde var olan, var olmuş bulunan, hakiki, vaki, reel:

"(...) bu manzara karşısında Fikret'in gözleri kararmış, dudakları yeisten kül olmuş, ne diyeceğini şaşırılmış, bir an zannetmiş ki Yeni Zelanda seyahatini, ötekilerin hepsi hayal, yalnız o, budala gibi **gerçek** görüyor."

(g. 12941)

"Vatan.da korkulu rü'yâ iç.indeyiz **gerçek**"

(g. 36357)

g. 2396, 4385, 4391, 5264, 8327, 8334, 12932, 23648, 26238, 27659, 27700, 27714, 28589, 28589, 29841, 29905, 31323, 31339, 32064, 32070, 32085, 32146, 32161, 32278, 35884, 36181, 38303, 38312, 38654

g.+dir 38471, 38490, 38503

g.+in 29941

g.+se 32936

g.+ten 26672, 33770

g.+tir 29994, 32940

[=39]

GERÇEKLEŞTİR-: Uygulama alanına koyarak gerçek durumuna getirmek, tahakkuk ettirmek:

"1453'ten sonra yetmiş beş sene içinde bu vatan coğrafyası mantığını **gerçekleştirdiler**."

g.-diler 5944

[=1]

GERÇEKLİK: Gerçek olma durumu, hakikat, vakia, realite:

"Bu manzume hiç fantezi değildir, çok doğrudur, şâirin kaderini bütün **gerçekliğiyle** bir çerçeve içinde gösterir."

g.+iyle 32079

[=1]

GERÇİ: 1. Her ne kadar... ise de, vakia:

"**Gerçi** benim babam da me'murdu."

(g. 79)

2. Aslına bakılırsa, aslında, filvaki:

"Az sür-er **gerçi** fakîr Üsküdar.ın saltanat.ı"

(g. 35909)

g. 1166, 1740, 1790, 2164, 2264, 2265, 2265, 2266, 2491, 2677, 3673, 3943, 4088, 4215, 4251, 4316, 4476, 4736, 5107, 5979, 7206, 8257, 8362, 8493, 8797, 9284, 9550, 10304, 10822, 11046, 11454, 17178, 17660, 18951, 19027, 20072, 24156, 25124, 26494, 26540, 26643, 26737, 27604, 27847, 27985, 31293, 31297, 32116, 32252, 32572, 32579, 32880, 33318, 33336, 33682, 33764, 33930, 34167, 34331, 34371, 34638, 34768, 34784, 34812, 35977, 36116, 37753, 37954, 38490, 38503

[=72]

GERD: *Fars.* Toz, toprak:

“**Gerd-i haşyetle dolar günbed-i vârûne-i cev**”

g.+i+haşyet.le 29507

[=1]

GERDAN: *Fars.* Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü:

“*Geçenlerde bir resimli gazetede bir bölüm Türk topçu askeri gördüm. Neferlerin **gerdanları**, enseleri yakalarına sığmıyor.*”

g.+ları 19897

[=1]

GERDANLIK: Çoğu değerli taş ve madenlerden veya altın paradan yapılmış, boyna takılan takı:

“*Köylü kadınlar boyunlarında sıra sıra sahte altınlar, birkaç boncuk **gerdanlıkları**, kollarında birçok sırça bilezikler taşırlardı.*”

g.+ları 632

[=1]

GERDEN-İ YÂR: *Fars.* Yârin, sevgilinin gerdanı:

“*Boyun.unda bugün şu gör-düğün kulp o zaman/ Bir kol.du ki sarmaş-tığı yer **gerdeniyâr***”

g. 38389

[=1]

GERDUN: *Fars.*Dünya, sema, felek:

“**Gerdu**n da murâd.inca ol-urmuş devvâr”

(g. 38371)

g.+e 36769, 37478, 38275

[=4]

GERDÛNE: *Fars.*Araba:

“*Romalılar muzafferiyet kazanmış serdarlarına bir zafer alayı yaptırırlar, lâkin o gün zafer **gerdûnesinde**, o muzaffer serdarın, öğünmesin diye yüzünü kırmızıya boyarlardı.*”

g.+sinde 14360

[=1]

GEREK: 1. Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan (şey), lâzım:

“*Ahdeyle-dik bu sohbet.i cânan.la subh.a dek/ Bir ömriâşıkane.ye bir dem rehâ **gerek***”

(g. 37780)

2. “Hem” gibi başına geldiği kelimelerin hepsinin birden düşünüldüğünü anlatır:

“*Bu kâbustan ancak **gerek** Anadolu'da **gerek** de daha sonra Dedeâğaç, Kavala ve Selanik limanlarında tecelli edecek olan büyük hakikatten sonra kurtulacaklardır.*”

(g. 14410, 14411)

3. ***Gerektir**: Yerindedir:

“*İran **gerek.tir** ağla-sa bahtisiyâh.ına*”

(g.+tir 37201)

g. 675, 675, 1013, 1246, 1246, 1363, 1364, 2661, 2661, 3609, 3610, 4454, 4454, 4498, 4498, 4805, 4805, 5139, 5140, 5241, 5241, 5468, 5469, 5896, 5896, 5937, 5937, 6760, 6760, 7653, 7692, 7693, 8575, 8575, 8726, 8727, 8746, 9657, 9657, 9820, 9820, 9898, 9899, 9970, 9970, 10592, 10592, 11779, 12795, 12795, 13225, 13226, 13397, 13397, 13411, 13633, 13633, 14097, 14097, 14168, 14208, 14208, 14264, 14264, 14277, 14564, 14565, 14631, 14632, 15296, 15296, 15297, 16168, 16168, 16188, 16188, 16190, 16190, 16207, 16207, 16220, 16220, 16641, 16641, 17128, 17128, 17769, 17769, 18140, 18140, 18286, 18286, 18501, 18501, 18873, 19494, 19495, 19520, 19520, 19934, 19934, 20021, 20021, 20056, 20057, 20266, 20266, 21770, 21771, 22282, 23774, 23774, 23819, 23819, 23820, 24172, 24173, 24173, 24850, 24850, 24852, 24852, 26152, 26152, 26629, 26629, 26629, 26997, 26997, 27057, 27058, 27187, 27187, 27570, 27570, 27616, 27616, 28286, 28286, 28673, 28673, 29387, 29540, 29730, 29731, 29742, 29743, 30316, 30614, 30615, 31765, 31765, 31837, 31837, 31849, 31849, 32134, 32134, 32281, 32281, 32592, 32592, 32600, 32600, 33087, 33087, 33310, 33311, 34046, 34046, 35131, 35131, 35132, 36323, 36964, 36966, 37245, 37780

g.+se 1013, 14277, 15297

g.+ti 34724

g.+tir 5430, 13353, 14669, 15874, 16020, 24348, 26768, 29363, 30082, 32488, 34252, 37588

[=197]

GERGEDAN: *Fars.* Tek parmaklılardan, burnunun üstünde bir veya iki boynuzu bulunan, sıcak ülkelerde yaşayan, kalın derili, manda iriliğinde, saldırgan memeli hayvan:

“(…)bizim kulağımıza bu kelimeler saldıran bir **gergedan**, şaha kalkmış bir deniz aygırı gibi bağırıyor.”

g. 29011

[=1]

GERGİN: 1. Çekilebileceği kadar çekilmiş, uzayabileceği kadar uzamış olup olabileceği en düz durumda olan, sarkık olmayan:

“*Yelken.ler açıl-sın ufuk.a gergin*”

(g. 36218)

2. **mec.** Can sıkıcı şeylerle tatsız bir durum almış, huzursuz: “*Günler geçerken gergin olan sınırlarımız gevşemeğe başladı.*”

(g. 2848)

g. 17069, 36828

[=4]

GERGİNLİK: **mec.** Sınırlı ve huzursuz olma durumu, huzursuzluk, gerilim: “*Gerginlik, başarıları Merkez-i Umûmî'ye bağlamış olan Türkçülerle, hiç İttihatçı olmamış ve olmaya lüzum görmeyen Türkçüler arasında idi.*”

(g. 9001)

g. 31657

[=2]

GERİ: 1. (Bir yerin veya şeyin ön kabul edilen kısmına göre) Arkada bulunan taraf, arka taraf: “*Üç mezbühâne saldırdıktan, büsbütün boşalan hazineden, gündün güne eriyen drahmiden, kaybedilen birçok kandan sonra Yunanistan ne ileriye ne de geriye bir adım atabiliyor.*”

(g.+ye 17577)

“*İki Rum dilber.inin sandal.ı biz.den geri.de*”

(g.+de 38943)

2. Kâfi derecede gelişmemiş: “(…) *lâkin zevkim, bütün bu şâirlere nisbetle çok geri sayılan José Maria de Heredia'nın şiiri üzerinde durmuştu.*”

(g. 2269)

3. Eski zaman, geçmiş zaman, mazi:

“*Hâsılı siyâsî fikirlerin menbâlarını aramak için daha çok gerilere kadar gitmek lüzumludur.*”

(g.+lere 3738)

4. ***Geri kafalı:** Yeniliklere ayak uydurmayan, eskiye bağlı kalmakta direnen (kimse):

“*O vakit Nizâm-ı Cedîd'i imha etmeğe ön-ayak olmuş olan Atâullah Efendi, Mûsâ Paşa, İsmail Paşa gibi adamları, bir asır zarfında, geri kafalı olarak telâkki etmenin sebebinin de müteceddid cereyanın mürtecelere verilen bir hükmü (kabul ettirecek) derecede kuvvetli olmasına hamletmek doğru olur.*”

(g. 3735)

5. ***Geri çekilmek:** (Askerî birlikler için)

Düşman karşısındaki mevziini bırakıp daha içerideki başka bir mevziye hareket etmek:

“*Birinci İnönü sıralarında bu içtihadınız kabul edilip musâlâha olsaydı tabî bilâhare muzafferiyyet olmazdı ve Yunanistan Trakya'dan çıkmazdı, belki cephe hattından geri çekilir yalnız İzmir şehrinde bir şekilde kalırdı.*”

(g. 11646)

6. ***Geri almak:** (Bir yeri) Düşmandan tekrar ele geçirmek, istirdat etmek:

“*Selim-i Salis, Mahmûd-ı Sâni kaptırdıkları uzak ülkeleri geri almak için ilk padişahlarımız kadar azîmkardılar.*”

(g. 12724)

g. 2282, 3734, 8298, 10366, 11169, 11638, 12715, 16004, 17900, 20195, 23718, 23797, 23798, 25123, 32881, 35389

g.+de 3119, 18449

g.+si 26967

g.+ye 1712, 2396, 17564

[=25]

GERİL-: 1. Çekilebileceği kadar çekilip alabileceği en düz duruma getirilmek:

“*Şâh-diller gezer elden ele peymâne gibi mısraındaki şevk bükülüyor, açılıyor, gerilmiş bir yay gibi okunu atıyor.*”

(g.-miş 28088)

2. ***Çarmıha germek (gerilmek):** (Suçlu bir kimse için) Kollarından ve bacaklarından haç biçimindeki darağacına çivilenmek suretiyle öldürülmek:

“*Suriye'nin Nâsıra kasabasında doğan Peygamberdir ki, ümmeti, Celîl köyünde çarmıha gerilmiştir derler, bizse urûc ettiğini biliriz.*”

(g.-miştir 31039)

g.-ir 17366

g.-miş 17305, 28078, 28080

[=5]

GERİLE-: Daha aşağı dereceye düşmek, tedenni etmek:

“Büyük İskender'in muzafferiyetleriyle **gerileyen** ve içine çekilen İran'ın bu ziddiyeti, Roma, Anadolu'ya yerleştikten sonra tekrar açığa vurdu.”

g.-yen 5903

[=1]

GERİLİK: Geri kalmış olma durumu:

“O devrede Fransa'da Paul Verlaine'in şiiri en şedîd tesîrini icra ederken bu manzara herhâlde aşîkâr bir **gerilikti**.”

g.+ti 32282

[=1]

GERMÎ: **mec.** Hararetlendirmek, kızıştırmak:

“Rusya'nın an'anevî siyasetiyle daima körüklediği veçhile küçük milletler Fransa'ya bizden fazla yaklaştılar, Paris mahâfilinde, matbuatında siyasî müddeâlarına iyiden iyiye **germî** verdiler.”

g. 12023

[=1]

GERM Ü SERD: **Fars. mec.** İyilik ve kötülük, acılık ve tatlılık gibi hayatın her çeşit tecellisi:

“Bir sene içinde, feleğin bin türlü **germ ü serdine** rağmen millî hareket birkaç vilâyetten bir vatan çıkardı.”

(g.+ine 12341)

g.+ine 13871

[=2]

GETİR-: 1. (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesini sağlamak, gelmesine sebep olmak, iletmek, nakletmek:

“Esir Jeminüs kim bilir Roma'nın hangi şehrinde esirdi, binlerce esirin içinde kaybolmuş, eti damgalanmış, çıplak ve kimsesiz, her türlü insanlık hakkından mahrum, kırbaç altında değirmen taşı çeviriyordu, Roma yapılarında kullanılacak mermer kütlelerini sırtında şehre **getiriyordu**.”

(g.-iyordu 17417)

2. Eriştirmek, ulaştırmak: “Buranın bin bir zahmeti arasında bir de hava postalarının muntazam mektup **getirmemesi** var.”

(g.-memesi 20598)

3. (Bir yere) Bir kimse veya şeyle birlikte gelmek, gelirken o kimse veya şey yanında olmak:

“Bir yaz günü, ada hanımlarına zevcesini **getireceğini** tebşir etti.”

(g.-eceğini 21558)

“Her cenk.ten **getir-diği** bin.lerce râyet.e”

(g.-diği 37302)

4. (Gözyaşı için) Akıtmak:

“Jean Valjean: O hazîn kürek mahkûmu, o sefil Thenardier Ailesi, hele Cosette, en taş yürekliğin gözlerinden yaşlar **getiren** o sevgili kızcağz, Gavroche, o sevimli Paris haşarısı, müebbeden yaşayacak temâsildir.”

(g.-en 22181)

5. (Seçim veya tayin yoluyla) Bir yer veya makamın sorumluluğunu üstüne vermek:

“Çar Pavlo'yu boğmuşlar, yerine oğlu Alexandre'ı **getirmişlerdi**.”

(g.-mişlerdi 26125)

6. ***Ateh getirmek**: Bunamak:

“Kara Mustafa Paşa hiddetini yenemedi. İbrahim Paşa'nın yaşla **ateh getirmiş** olduğuna kanâatini ifâde etmekten kendini alamadı.”

(g.-miş 25301)

7. ***Göz (Gözünün) önüne getirmek**: Nasıl olacağını düşünmek, tasavvur etmek:

“Bugün, İstanbul'un tamâmiyle alafranga, kibarlıkta en ziyâde mümtaz hanımlarını **göz önüne getirdim**.”

(g.-dim 21195)

8. ***Vücûda getirmek**: Ortaya çıkarmak, meydana getirmek, hâsıl etmek, yapmak:

“Maarif Vekili yarınki 'İstiklâl Müzesi'nin bugünden ilk banisi olabilir; İstiklâl Muharebesinin meydanlarında dalgalanmış bütün bayraklarımızı, silâh, kisve, hâsılı bin türlü ufak tefek eşyayı toplamaya başlarsa büyük bir eser **vücûda getirebilir**.”

(g.-ebilir 17672)

9. ***Yâde getirmek**: Anmak, hatırlamak:

“Dünyâ ile ukbâ.yı **getir-mez** yâd.e”

(g.-mez 38037)

g.-di 2464, 8841, 18279, 31835, 34004, 39049

g.-diği 1709, 8242, 15363, 19594, 20864, 22926, 22927, 32758, 32773, 32785, 33504, 33523, 33902, 34229

g.-diğımız 18525, 19823
g.-diğine 16013
g.-diğini 4879
g.-dik 10745, 18292, 25633
g.-dikleri 10374, 16405, 18006, 23711
g.-diklerinden 19464, 35266
g.-diklerine 4351
g.-dikten 24139, 24452
g.-diler 4423, 18031, 30164, 32737, 34791
g.-dim 21180, 22864, 27035
g.-ebilir 1959
g.-ebilmek 18551
g.-eceğini 1751, 21543
g.-ecek 7552, 15872
g.-eceediler 23435
g.-eceklerini 16136, 18739
g.-elim 25592
g.-emediğımız 15444
g.-emediğini 20416
g.-emedik 3877
g.-emedim 20546
g.-emeyen 29799
g.-emez 1956
g.-emiyeceğim 27433
g.-emiyen 20684
g.-emiyorlardı 13051
g.-en 78, 4231, 8376, 10054, 10314, 10395,
16561, 16858, 22166, 23384, 27522, 27700,
32669, 33042, 34176
g.-enle 27699
g.-enler 28584
g.-erek 4200, 4714, 8101, 29904, 33787
g.-ince 26600, 28175
g.-inceye 28162, 32309
g.-iniz 29126
g.-ip 5166, 6950, 10469, 16080
g.-ir 15554, 17392, 30769, 33448, 33938
g.-irdi 19740, 34375
g.-irken 17208
g.-irler 15269, 29867
g.-irlerdi 23058
g.-iyor 29629, 31816, 35418
g.-iyordu 13630, 17405, 33698
g.-iyorduk 12096
g.-iyorlar 819, 7973, 27717, 32366
g.-iyorlardı 2794
g.-iyormuş 3220
g.-medi 1705, 14917

g.-mediler 17707
g.-meğe 19649, 27721, 34298
g.-mek 8064, 8706, 16112, 18519, 18526,
25220, 27724, 27725, 35332, 35429
g.-mekle 832, 16411
g.-meksizin 30892
g.-mekten 16431
g.-meleri 29927
g.-memiş 32783
g.-mesi 4849, 18539
g.-mesidir 32130
g.-mesini 27137
g.-meye 15461, 18336
g.-meyi 8596, 10330, 32223
g.-mez 11477
g.-miş 6874, 9635, 24839, 25287, 32789
g.-mişdi 19653
g.-mişler 2358, 10259
g.-mişmi 28407
g.-mişti 3682, 5137, 10074, 10943, 23848,
27531
g.-miştir 3589
g.-miyerek 4033
g.-miyordu 8815
g.-se 12205
g.-seymiş 25303
[=175]

GETİRİL:- 1. (Daha uzak bir yerden) Bulunulan yere gelmesi sağlanmak:

“*Nanam, annemin dadısı idi. Sarışın, kuru, ince bir kadındı. Henüz çocukken, Vranıya'nın bir köyünden, Vranıya'daki konağa evlatlık olarak getirilmiş, sonra annem doğunca onun dadısı olmuş.*”

(g.-miş 214)

2. (Seçim veya tayin yoluyla) Bir yer veya makamın sorumluluğu üstüne verilmek, seçilmek veya tayin edilmek:

“*Mâlûm olduğu üzere Ali Paşa, Mora seferine çıkarken Rikâb-ı Hümayûn Kaymakamlığına İmrahur Mehmed Ağa, vezârete getirilerek tâyin edilmişti.*”

(g.-erek 34893)

g.-diği 6827
g.-diğini 10400, 10425
g.-dikten 35373
g.-dim 11331
g.-eceği 9122

g.-en 5052, 5336, 10934
g.-ir 5364, 35331, 35375
g.-irse 4483
g.-mesini 35241
g.-miş 214, 11472
g.-se 21976
g.-seydi 19825
[=19]

GETİRT-: Getirme işini yaptırmak:
“Ramazan Efendi, köyünden, yeğeni, bir delikanlıyı **getirtmiş.**”

(g.-miş 33367)
g.-esiye 1745
g.-mesi 35234
g.-ti 10135
g.-tim 10433
[=5]

GEVELE-: **mec.** Söyleyeceği şeyi bir türlü söyleyemeyip döndürüp dolaştırmak, dolambaçlı yollardan söylemek:

“Ziya Bey'i hiç tanımamış olan bir taraf onun, fikir arkadaşlarını ve tilmizlerini, hükümetteki nüfuzu sayesinde, nimetlere gark ettiğini yazdılar ve muttasıl **gevelediler.**”
(g.-diler 8693)

g.-diği 24315
g.-mesi 14980
g.-r 13289
[=4]

GEVŞE-: 1. Sakinleşmek, yatışmak, yumuşamak:

“Günler geçerken gergin olan sinirlerimiz **gevşemeğe** başladı.”

(g.-meğe 2848)

2. **mec.** Direnme gücü azalmak, kendini bırakmak:

“Rumeli ordusundan elli nefer Kerkoporta'ya harp ederek almışlar, yahut da müdafaa **gevşeyip** kaçış başladığı zaman kırıp oradan girmişlerdir.”

(g.-yip 5273)

3. Şiddetli etkisi azalmak:

“Milliyetperver matbuat, sansürün **gevşemesinden** epey istifade ettiyse de Ali Kemal daha kuvvetli bir mevkide bulunuyordu.”
(g.-mesinden 10342)

4. **mec.** Eski kuvvetini kaybetmek, disiplini bozulmak, zayıflamak:

“Eski İslâm medeniyeti söndükten sonra İslâm imanı da **gevşedi.** İbadet bile ancak bir teamül hâline girdi.”

(g.-di 14192)

g.-di 14046
g.-medi 13532, 14047
g.-meğe 22946, 27459
g.-mek 13886
g.-memek 13885
g.-menin 14047
g.-meyeceklerdir 14056
g.-mez 24290
g.-r 7139, 13891, 23797
g.-sin 16094
g.-yen 13351, 15245
g.-yince 16134
g.-yor 17005, 17175, 23208, 30466
[=25]

GEVŞEK: 1. Zayıf, etki alanı az olan, yoğun olmayan:

“Silahdar Mehmed Ağa'nın naklettiği bu fıkra da gösterir ki, o vaktimizde bile Afrika ile rabitalarımız çok **gevşekti.**”
(g.+ti 2502)

2. **mec.** Tuttuğu işe sınıksız sarılmadan, ilgisizce, ihmalkârca:

“Fakat ondan sonra bir Frenk lisânı bu işe müdâhale etmiş, Arabi'yi, Fârisî'yi **gevşek**, o yeni lisânı da sıkı öğrenmeye başlayınca (...)”
(g. 28952)

g. 13451, 16096, 16108, 28942, 29831
[=5]

GEVŞEKLİK: 1. **mec.** Gayretsizlik, kendini bırakma, irâde zayıflığı, tembellik:

“Selçuk padişahu Melik Şâh'ın vuku bulan ölümü ortada tehlikeli bir boşluk bırakmış, umumî bir **gevşeklik** yaratmıştı.”
(g. 5060)

2. ***Dili gevşek:** Geveze, boşboğaz:

“Sözün en doğrusu: Safdilliğinden ve **dilinin gevşekliğinden** bu hâle geldi.”
(g.+inden 33685)

g.+i 33933
g.+indendi 33687
g.+ini 27122
[=5]

GEVŞET-: 1. **mec.** Eski şiddetini azaltmak:

“Nihayet Ferit Paşa'yı devirdiler ve Teyfik Paşa Kabinesi'nin gelmesine müsaade ettiler; sansürü de biraz **gevşettiler**.”

(g.-tiler 10340)

2. ***Âsâbı (sinirleri) gevşetmek**: Sakinleştirmek:

“Yay-ar bu mahfil.e **âsâb.ı gevşet-en bir bû**”

g.-en 37112

g.-en 13266

g.-iğini 1741

g.-mek 14376

g.-ti 16340

g.-tiler 22957

[=7]

GEYİK: Geyiklilerden, erkeklerinin başında uzun ve çatalı boynuzları olan memeli hayvan:

“Demın, bu yokuşları, bir **geyik** postunu omuzuna atmış, sarı saçlı genç bir ilâh gibi çıkarak bize doğru geliyordunuz.”

g. 22819

[=1]

GEYLÂN: Arnavut kasabası:

“**Geylân**, 1912'den evvelki Sırp hududunda aslen Arnavud, fakat çoktan beri Türkleşmiş bir hudud kasabasıydı.”

g. 1384

[=1]

GEYLÂNLI: Geylan kasabasından olan:

“O vaktin zihniyeti ile **Geylânlılar** pek Arnavud telâkki olunmazlardı, artık Müslümanlarmış, yâni Türkler gibi Müslümanlık içinde kaynamış ve muti' bir unsur telâkki olunurlardı.”

(g.+lar 1385)

g. 1383

g.+lar 1388

[=3]

GEYVE BOĞAZI: Marmara Bölgesi'nde dar bir boğaz:

“Şarkta bir Türk devleti baki kalacaksa bu devletin hududu ya Rumeli'de Meriç'te olur yahut da Anadolu'da **Geyve Boğazı'nda**.”

g.+nda 17841

[=1]

GEZ-: 1. (Belli bir amacı olmadan hoş vakit geçirmek, oyalanmak veya hava almak için) Bir yere gitmek, dolaşmak:

“Dün bir başıma Boğaziçi tepelerinde **gezerken**, nereden nereye, çocukluğumda okuduğum küçük

bir manzumenin kahramanı Esir Jeminüs'ü hatırladım.”

(g.-erken 17385)

“Çık-tum sürekli gurbet.e **gez-dim** diyar diyar”

(g.-dim 35736)

2. (Belli bir kıyafet veya durumla) İnsan içine çıkmak, ortada dolaşmak:

“Cemal Bey'in Üsküdar mutasarrıfı olduğunu, orada entariyle **gezmeyi** kaldırdığını

Meşrutiyet'in ilk ıslahatından biri olarak işittim.

(g.-meyi 11256)

3. (Bir yeri görmek, incelemek için veya belli bir maksatla) Dolaşmak:

“(…) Horasan erlerinin soyundandır, dini bütün bir Türk'tür, okumuş, yazmış, **gezmış**, görmüş olmakla beraber zihniyetçe halk tabakasındandır.”

(g.-miş 7216)

4. ***Dilden dile (-nin dilinde, dillerde)**

dolaşmak (gezmek vb.): Herkes tarafından konuşulur olmak:

“Nitekim onlardan evvel vatan acılarını hissettiren nice türkülerimiz vardı; hiçbiri halkın dilinde **gezmiyordu**.”

(g.-miyordu 16530)

5. ***Ellerde gezmek**: Elden ele dolaşmak:

“İspanyol dâhisi Cervantes'in üç asırdan beri **ellerde gezen** meşhur muhalledesi. Don Quihotte etiyle, kemiğiyle muazzam bir tefrika hikâyesinden başka nedir?”

(g.-en 22141)

g. 38435

g.-di 36981, 37520, 37713, 38556, 38566, 38585

g.-diği 20969

g.-diğim 36302, 37937

g.-diğini 10898

g.-dik 30453, 37900, 38924

g.-dim 7403, 35724

g.-ecek 38313

g.-emiyor 18198

g.-en 1119, 10540, 12336, 28370

g.-er 21593, 27292, 28017, 28077, 28463, 28660, 29509

g.-erdim 17384

g.-erek 351

g.-erken 6847, 6856, 17373, 30272, 36367

g.-ersin 29111

g.-ip 35920
g.-işinde 3251
g.-iyor 14790, 20492, 27870, 27875, 27878,
27883, 29074

g.-iyordu 2815
g.-iyordum 2148, 6183
g.-iyorlar 7691
g.-iyorum 6293
g.-iyoruz 16935
g.-medeyiz 38312
g.-mediğim 35818
g.-medim 1116
g.-meğe 2830, 36287
g.-meye 7398, 7408, 7930, 9604
g.-meyi 9530, 11249
g.-miyordu 2784, 16518
[=71]

GEZDİR:- 1. (Bir kimseyi) Hoş vakit geçirmesini sağlamak için bir yere götürmek, dolaştırmak:

“Kıbrıslı zade Tevfik böyle bir neslin safından ayrılarak Loti'yi sevmiş, dost edinmiş, **gezdirmiş.**”

(g.-miş 10557)

2. İnsan içine çıkarmak, ortada dolaştırmak:
“Halk açtır, birkaç gün sonra iâşe işlerinden mes'ûl Foullun'u ve damadını halka saman yedirmek gibi bir söz tefevvüh etmeleri şayiası üzerine, tepeliyor ve ikisinin de başını mızraklara takarak Paris sokaklarında **gezdiriyor.**”

(g.-iyor 25591)

3. ***Göz gezdirmek:** Şöylece bakmak, derin derin incelemeden gözden geçirmek, göz atmak:

“Masaya yaklaştı, arzuhâl gibi bir kâğıt uzattı.

Gayr-i ihtiyarî elime aldım. Satırlara **göz gezdirdim.**”

(g.-dim 23973)

g.-en 28772, 28935
g.-erek 30381
g.-meyi 815

[=7]

GEZİL:- Gezme işi yapılmak, dolaşılmak:

“Kuşdili'nin tam Türk üslûbuna uygun bir şey olarak mavi suyunun iki tarafı çayır olan, içerisinde sandallarla **gezilen** bu mesirede acaba Avrupa fikrine zıt olan ne vardır?”

(g.-en 8270)

“En sevil-miş ve **gezil-miş** yer.i var”

(g.-miş 36182)

[=2]

GEZİN:- 1. (Hoş vakit geçirmek, oyalanmak veya hava almak için) Bir yerde dolaşmak:

“Rumeli Hisarı'nda, Zağanos Paşa Kulesi'ne giden yokuşun üzerinde Müslüman ölümünün serin havasında yaşayan bir genç arkadaşla Hisar'dan Şehitlik'e kadar **gezindim.**”

(g.-dim 6140)

“Uyu-duk kır.da **gezin-dik** dağ.da”

(g.-dik 36942)

2. Kısa ve sınırlı bir mesafe içinde gidip gelmek, gezip durmak:

“Kulübün taraçasında Doktor Bahâeddin Şâkir **gezinliyordu.**”

(g.-iyordu 2785)

g.-di 15131, 21548, 22980, 26075, 36813

g.-diği 26514

g.-diğim 2990

g.-dikdi 36947

g.-dikleri 27873

g.-dim 1726, 2183, 3217, 6926, 36614

g.-egezine 6090

g.-en 5778, 10544, 21674, 23448, 26003, 28757, 31650

g.-enler 36619, 36999

g.-enlerin 7793

g.-erek 27928

g.-ip 15245

g.-ir 17395, 22762, 26499, 31355

g.-irken 2323, 17511

g.-iyor 10610, 22925, 23036, 31698

g.-iyordu 10658

g.-iyordum 6911, 22859

g.-iyorlar 21574

g.-iyorum 22878

g.-meyor 37040

g.-miş 6194

[=47]

GEZİNİL:- Dolaşılmak:

“Yunanlılar son zamanlarda Edirne'de yalnız vesika ile **gezinilebileceğini** ilân ediyorlardı.”

g.-ebileceğini 12782

[=1]

GEZİNTİ: (Eğlenmek, oyalanmak, hoş vakit geçirmek veya hava almak amacıyla) Uzak

olmayan bir yere yapılan gezme, tenezzüh, teferrüç, seyir, cevelân:

“Vardar boyunda bir araba **gezintisinde** bulunuyorduk.”

(g.+sinde 1929)

“Kandilli.den Çubuklu.ya çık-tık **gezinti.ye**”

(g.+ye 36545)

g. 6587, 16735, 30337, 36544

g.+ler 2200

g.+lerde 20352

g.+lerimde 6953, 7409

g.+lerimdeki 7432

g.+lerinden 7650

g.+lerine 21479

g.+nin 6661

g.+sine 9274

g.+ye 344, 7926, 8606, 32327, 34640

[=20]

GÉRANT: Müdür, idareci:

“Vachette ve Sopha'nun **gérant'ları** ve garsonları yaya kaldırım üzerindeydiler, yüzlerinde o hüznü gülümsemeyle beni teşyî' ediyorlardı.”

g.+ları 1897

[=1]

GEZME: Eğlenmek, oyalanmak, hava almak için yapılan gezinti:

“Bir başka semt.e doğru dön-erken bu **gezme.den**”

g.+den 36623

[=1]

GICIKLA-: **mec.** Hoşa gidecek şekilde etki uyandırmak:

“Yabancı bir diyarda böyle bir Türk parkının kelimesi bile insanı az çok **gıcıklamak** kaabil mi?”

(g.-mamak 25059)

g.-yan 9300

[=2]

GIDA: Ar. **mec.** Hayat kaynağı, kuvvet ve güç veren şey, besleyici unsur:

“Paris mecmuasının müdürü Jean Phineau, bütün ulemâ, üdebâ, ahlâkîyün ve felâsifenin reylerine müracaat ederek bu sırada halka manevî **gıda** diye verilen bu hikâyeleri beynennâs terzil etti.”

(g. 22111)

g.+y1+halisülhas.sınız 19889

[=2]

GIDALAN-: **mec.** Beslenmek:

“Harpte hülya ile gıdalananan Yunanlılar, sulhte de hülya ile **gıdalanıyorlar**.”

(g.-ıyorlar 14649)

g.-an 14639

[=2]

GILL Ü GIŞ: Ar.+Fars. Gönül fesadı:

“Bu hizmette **gill ü gışlardan** muztarip olduğu gibi, gafletlerimize de mütehammil değil.”

g.+lardan 15181

[=1]

GILL Ü GIŞSIZ: Gizli kin ve düşmanlık hissi taşımayan:

“Adana itilâfi, meydana koydu ki Ankara ile musâlâha **gill ü gışsız**, sarih, kolay, çabuk olur.”

g. 18190

[=1]

GINÂ: Ar. 1. Zenginlik:

“Kafiyelerin eski **ginası**, eski manzumelerin ilk mısraından son mısraına kadar lâzımdı.”

(g.+sı 29708)

“Gir-dik tarîk-i fakr.a **ginâ** bil-meyiz ne.dir”

(g. 38871)

2. ***Ginâ vermek**: Usandırmak:

“(…) ‘Orada iki ay bir seyahat, kadından bir sene için **gina verir**’, dedi.”

g. 21573

[=3]

GINÂÎ: Ar. [Bir ara Mütareke devrinde lirik karşılığı kullanılmıştır]:

“Lirik şiire de **ginâî** şiir yahut da rebâbî şiir dediler.”

g. 27925

[=1]

GINÂİYYET: Ar. Lirizm:

“Lirizm, daha dürüst bir Fransız telâffuzuyla lyrisme kelimesini bâzı âlimlerimiz **ginâiyyet** bâzı âlimlerimiz rebâbiyyet kelimeleriyle tercüme ettiler.”

g. 27924

[=1]

GIPTA: Ar. 1. Başkasında olan bir şeyin kendisinde de olmasını isteme, kıskanmadan imrenme, özenme:

“Sen.i **gıpta.yla** hatırla-r vatan.ın her şehir.i”

(g.+yla 35876)

2. ***Gıpta Etmek**: İmrenmek, özenmek:

“Fransa Kralı IX. Charles bir gün: ‘Ben en çok şâirlere **gıpta ediyorum**. Hükümdarlıktan ne çıkar, ahâliye, bir kütle-i nâsa tahakküm? Bunu kim kral olsa yapar. Fakat ruhlara emretmek hissiyata hükümân olmak... İşte buna ancak bir şâir muvaffak olur.’ demişti.”

(g.+ediyorum 22586)

g. 20126, 20996, 21548, 24559, 25208

g.+ettiği 25248

g.+ettim 7873

[=9]

GİRÎV-BÂR: Fars. Bağrışma, feryat dağıtan, yayan:

“Pejmürdehâl ağaç.ların üst.ünde rüzgâr/
Bazen lâtif bâzı **gırîvbâr** muhtazır”

g. 39250

[=1]

GIRNATA: İspanya-İspanya'da bir şehir:

“Kurtuba'yı, Sevilla'yı ve **Girnatayı** gördüm.”

(g.+yı 18919)

“Gögüs.ünde yosma **Girnata.nın** en güzel gül.ü”

(g.+nın 37051)

g. 15419, 18955, 18956, 19005, 19019

g.+dır 19068

g.+nın 2601

g.+ya 18955

g.+yı 18909, 19014, 19066

[=12]

GIRNATA SARAYI: Elhamrâ Sarayı [Elhamra Sarayı, Girnata şehrine ve yanından geçen Darro nehrine yukarıdan bakan, 736 m. uzunluğunda ve yaklaşık 200 m. genişliğinde yayvan bir tepe üzerinde yükselmektedir] bkz. TDV İslam Ansiklopedisi Elhamra Sarayı mad. Engin Beksaç:

“Bugün görülen Elhamrâ eski **Girnata Sarayı'nın** ancak harem dâiresidir.”

g.+nın 18984

[=1]

GIRTLAK: 1. Boynun ön tarafında derinin hemen altında bulunan nefes borusunun üst kısmı, hançere:

“Erkek kurt anlıyor ki bütün yollar kapalı, ric'at tariki kesilmiş, geliyor, ön ayaklarının tırnaklarıyla kumluğa saplanarak çömeliyor, üzerine atılan köpeklerin en ziyade cür'etkârca saldırısını seçiyor, o köpeğin **gırtlağına** dişlerinin bütün savletiyle sarılıyor,

(g.+ına 13731)

2. ***Gırtlak gırtlağa gelmek**: mec. Çetin bir mücadeleye girişmek:

“Şimdi Makedonya'da **gırtlak gırtlağa geldiğimiz** Bul gar, Sırp, Yunan komiteleriyle, yarın cenupta Araplarla gelmemiz mukadderdir.”

(g.+gırtlağa 35511)

g. 35500

g.+gırtlağa 23997

g.+ına 13722, 14793

g.+ından 13774

[=6]

GIYÂB: Ar. ***Gıyabında**: Arkasından, kendisi yokken:

“Rızâ Tevfik de bir gün **gıyabında**: ‘Çok güzel, çok yeni ama üç mısırâyla güzde bahar olmaz!’ demiş.”

g.+ımda 32361

[=1]

GIYÂBEN: Ar. Görmeden, uzaktan, başkalarından duyarak:

“Beni **gıyaben** biliyormuş.”

(g. 9253)

g. 8520, 9058, 11416

[=4]

GIYÂBÎ: Ar. Bir kimsenin gıyabında olan, kendisi mevcut olmadığı hâlde hakkında verilen (hüküm, karar vb.):

“Sizin hakkınızda Büyük Millet Meclisi'nin **gıyabî** bir hükmü vardı.”

g. 10447

[=1]

GİBÎ: Benzerlik bildirir; benzer, benzeyen:

“Vekar ve haysiyet bahsinde müfrit bir derecede hassasdı. Rencîdeliklerini onulmaz yaralar **gibi** saklardı.”

(g. 44)

g. 44, 57, 66, 69, 89, 167, 174, 175, 248, 274, 288, 381, 430, 447, 458, 489, 511, 587, 622, 659, 731, 742, 776, 779, 780, 786, 795, 799, 810, 816, 821, 822, 834, 838, 846, 849, 855, 863, 869, 878, 882, 896, 931, 953, 956, 958, 964, 969, 986, 1001, 1003, 1007, 1008, 1014, 1032, 1034, 1111, 1171, 1172, 1182, 1200, 1269, 1299, 1314, 1341, 1343, 1364, 1386, 1388, 1389, 1418, 1511, 1546, 1579, 1585, 1596, 1630, 1637, 1664, 1728, 1760, 1763,

1900, 1930, 1937, 1939, 1954, 1966, 1976,
1977, 1981, 1985, 1991, 1995, 1995, 1997,
2038, 2077, 2093, 2108, 2122, 2130, 2204,
2210, 2233, 2239, 2250, 2257, 2267, 2291,
2301, 2306, 2317, 2359, 2368, 2369, 2370,
2374, 2381, 2443, 2445, 2450, 2467, 2515,
2523, 2549, 2568, 2576, 2578, 2582, 2614,
2644, 2664, 2669, 2674, 2678, 2716, 2739,
2750, 2768, 2785, 2838, 2850, 2934, 2948,
2957, 2984, 3002, 3009, 3022, 3030, 3040,
3045, 3052, 3057, 3063, 3068, 3090, 3107,
3119, 3172, 3197, 3205, 3225, 3229, 3266,
3274, 3288, 3316, 3322, 3357, 3429, 3452,
3527, 3536, 3547, 3556, 3576, 3584, 3596,
3636, 3648, 3672, 3706, 3716, 3719, 3733,
3776, 3891, 3894, 3903, 3917, 3921, 3923,
4030, 4048, 4092, 4102, 4124, 4141, 4158,
4160, 4167, 4190, 4222, 4259, 4268, 4274,
4279, 4284, 4296, 4301, 4302, 4332, 4357,
4360, 4409, 4418, 4471, 4478, 4546, 4609,
4704, 4744, 4757, 4790, 4792, 4798, 4811,
4847, 4873, 4980, 4996, 4997, 5011, 5067,
5067, 5077, 5092, 5131, 5192, 5195, 5227,
5266, 5298, 5354, 5388, 5390, 5462, 5514,
5520, 5532, 5579, 5591, 5604, 5605, 5644,
5645, 5702, 5729, 5785, 5798, 5804, 5865,
5879, 6006, 6007, 6045, 6050, 6065, 6074,
6074, 6084, 6095, 6096, 6119, 6123, 6166,
6207, 6209, 6214, 6216, 6241, 6257, 6257,
6262, 6263, 6331, 6350, 6388, 6390, 6405,
6414, 6441, 6441, 6442, 6442, 6442, 6452,
6469, 6470, 6475, 6485, 6487, 6517, 6518,
6519, 6537, 6564, 6593, 6598, 6617, 6651,
6653, 6658, 6670, 6724, 6731, 6747, 6792,
6799, 6822, 6836, 6854, 6858, 6887, 6895,
6899, 6899, 6900, 6917, 6920, 6923, 6928,
6945, 6960, 6971, 6987, 6995, 7006, 7007,
7008, 7015, 7025, 7042, 7051, 7053, 7108,
7139, 7161, 7163, 7183, 7187, 7191, 7192,
7200, 7208, 7251, 7278, 7289, 7293, 7300,
7304, 7319, 7337, 7412, 7418, 7424, 7430,
7441, 7461, 7461, 7473, 7483, 7521, 7526,
7543, 7552, 7582, 7601, 7602, 7613, 7619,
7634, 7634, 7638, 7644, 7655, 7669, 7670,
7682, 7724, 7726, 7746, 7751, 7764, 7783,
7786, 7808, 7810, 7821, 7824, 7827, 7837,
7849, 7851, 7883, 7894, 7896, 7904, 7906,
7921, 7948, 7952, 7973, 8029, 8137, 8139,

8150, 8226, 8248, 8284, 8288, 8340, 8355,
8365, 8367, 8368, 8369, 8381, 8382, 8398,
8405, 8421, 8426, 8432, 8440, 8495, 8511,
8539, 8552, 8558, 8567, 8568, 8580, 8584,
8600, 8612, 8621, 8624, 8639, 8641, 8650,
8674, 8685, 8689, 8693, 8709, 8846, 8886,
8888, 8894, 8895, 8898, 8901, 8913, 8932,
8992, 9125, 9144, 9146, 9150, 9174, 9180,
9209, 9268, 9285, 9296, 9299, 9302, 9321,
9321, 9348, 9374, 9413, 9446, 9447, 9450,
9457, 9466, 9468, 9516, 9583, 9589, 9595,
9601, 9612, 9617, 9688, 9695, 9701, 9730,
9756, 9768, 9769, 9827, 9853, 9861, 9863,
9876, 9898, 9909, 9909, 9910, 9910, 9910,
9910, 9911, 9949, 10090, 10093, 10099, 10189,
10216, 10244, 10274, 10277, 10309, 10340,
10413, 10517, 10524, 10532, 10555, 10583,
10604, 10605, 10614, 10616, 10634, 10642,
10658, 10674, 10682, 10688, 10701, 10701,
10703, 10751, 10765, 10791, 10826, 10959,
10998, 11051, 11100, 11102, 11105, 11136,
11141, 11146, 11160, 11195, 11195, 11220,
11224, 11235, 11250, 11261, 11266, 11271,
11318, 11322, 11335, 11356, 11485, 11512,
11516, 11558, 11615, 11639, 11663, 11705,
11706, 11708, 11716, 11725, 11728, 11728,
11732, 11750, 11755, 11768, 11776, 11778,
11782, 11788, 11789, 11792, 11832, 11875,
11876, 11908, 11982, 11987, 11995, 12022,
12035, 12037, 12093, 12114, 12154, 12170,
12181, 12195, 12224, 12257, 12258, 12278,
12285, 12334, 12361, 12367, 12370, 12382,
12405, 12432, 12457, 12459, 12461, 12474,
12483, 12517, 12526, 12565, 12568, 12591,
12601, 12656, 12660, 12666, 12683, 12684,
12688, 12695, 12699, 12700, 12704, 12719,
12745, 12753, 12792, 12816, 12823, 12836,
12851, 12857, 12858, 12858, 12881, 12899,
12932, 12945, 12952, 12968, 12979, 13005,
13009, 13011, 13042, 13064, 13069, 13071,
13075, 13079, 13082, 13085, 13099, 13142,
13149, 13150, 13165, 13174, 13175, 13209,
13216, 13217, 13236, 13255, 13270, 13277,
13283, 13297, 13303, 13306, 13330, 13338,
13356, 13402, 13421, 13423, 13425, 13444,
13448, 13477, 13482, 13514, 13551, 13552,
13554, 13571, 13575, 13576, 13605, 13611,
13635, 13670, 13677, 13694, 13701, 13717,

13724, 13749, 13782, 13803, 13810, 13811, 13834, 13859, 13946, 13956, 13984, 13991, 13994, 14002, 14045, 14061, 14087, 14094, 14103, 14121, 14131, 14151, 14154, 14162, 14179, 14184, 14188, 14190, 14192, 14198, 14200, 14206, 14232, 14242, 14256, 14321, 14327, 14328, 14372, 14386, 14428, 14430, 14431, 14441, 14446, 14468, 14470, 14477, 14490, 14494, 14501, 14562, 14567, 14567, 14568, 14575, 14584, 14602, 14606, 14607, 14608, 14637, 14663, 14667, 14668, 14684, 14744, 14768, 14778, 14812, 14814, 14825, 14830, 14831, 14853, 14856, 14867, 14869, 14877, 14889, 14951, 14963, 15007, 15079, 15170, 15171, 15172, 15216, 15243, 15274, 15281, 15283, 15285, 15306, 15314, 15315, 15349, 15355, 15359, 15368, 15382, 15429, 15462, 15480, 15481, 15488, 15490, 15497, 15497, 15531, 15543, 15549, 15555, 15573, 15594, 15631, 15633, 15637, 15677, 15763, 15780, 15795, 15867, 15927, 15928, 15994, 16027, 16137, 16162, 16168, 16198, 16199, 16222, 16259, 16259, 16323, 16328, 16344, 16347, 16352, 16359, 16394, 16447, 16455, 16456, 16458, 16500, 16505, 16528, 16572, 16577, 16582, 16585, 16586, 16594, 16594, 16596, 16605, 16619, 16642, 16672, 16674, 16720, 16748, 16772, 16773, 16800, 16807, 16830, 16832, 16832, 16836, 16854, 16863, 16876, 16898, 16912, 16913, 16963, 16964, 16966, 16999, 17006, 17015, 17021, 17022, 17036, 17036, 17036, 17069, 17088, 17088, 17088, 17089, 17089, 17089, 17089, 17089, 17090, 17090, 17090, 17110, 17127, 17150, 17159, 17178, 17179, 17184, 17185, 17187, 17188, 17224, 17232, 17246, 17257, 17270, 17283, 17288, 17305, 17315, 17329, 17330, 17331, 17362, 17365, 17370, 17370, 17420, 17423, 17437, 17463, 17491, 17510, 17514, 17524, 17532, 17560, 17576, 17598, 17611, 17616, 17621, 17625, 17628, 17636, 17641, 17641, 17643, 17644, 17670, 17677, 17683, 17684, 17687, 17698, 17720, 17742, 17798, 17801, 17805, 17828, 17843, 17844, 17872, 17874, 17874, 17874, 17908, 17973, 18015, 18041, 18062, 18108, 18118, 18124, 18133, 18147, 18154, 18167, 18212, 18227, 18261, 18288, 18295, 18303, 18305, 18306, 18316, 18325, 18342, 18352, 18356, 18358, 18385, 18390, 18402, 18403, 18407, 18455, 18473, 18489, 18495, 18500, 18500, 18500, 18500, 18502, 18513, 18522, 18533, 18558, 18574, 18577, 18577, 18585, 18590, 18595, 18658, 18678, 18729, 18745, 18752, 18782, 18785, 18806, 18821, 18837, 18890, 18937, 18971, 18981, 19052, 19053, 19053, 19088, 19140, 19149, 19164, 19174, 19189, 19216, 19237, 19256, 19365, 19372, 19377, 19381, 19444, 19467, 19468, 19492, 19500, 19510, 19512, 19542, 19554, 19613, 19642, 19683, 19688, 19693, 19703, 19737, 19748, 19772, 19832, 19865, 19963, 19989, 20013, 20045, 20068, 20090, 20093, 20093, 20100, 20105, 20111, 20143, 20145, 20146, 20147, 20168, 20173, 20175, 20184, 20185, 20213, 20252, 20255, 20295, 20297, 20343, 20344, 20351, 20366, 20378, 20379, 20406, 20410, 20415, 20450, 20452, 20457, 20471, 20525, 20569, 20590, 20675, 20689, 20693, 20696, 20715, 20721, 20721, 20721, 20722, 20722, 20722, 20722, 20757, 20762, 20774, 20775, 20800, 20817, 20823, 20828, 20843, 20869, 20874, 20897, 20902, 20903, 20905, 20929, 20949, 20953, 20966, 20968, 20971, 20976, 20978, 20979, 20983, 20986, 21027, 21066, 21105, 21108, 21149, 21159, 21161, 21175, 21181, 21221, 21224, 21246, 21247, 21255, 21272, 21273, 21273, 21273, 21274, 21277, 21283, 21297, 21315, 21330, 21343, 21357, 21374, 21374, 21376, 21395, 21403, 21405, 21405, 21405, 21449, 21452, 21496, 21500, 21503, 21504, 21532, 21573, 21574, 21614, 21623, 21636, 21636, 21637, 21695, 21699, 21769, 21778, 21784, 21798, 21832, 21834, 21841, 21850, 21878, 21899, 21936, 21943, 21980, 21997, 22001, 22003, 22009, 22012, 22074, 22111, 22112, 22142, 22149, 22157, 22181, 22189, 22190, 22192, 22221, 22221, 22229, 22230, 22237, 22239, 22257, 22266, 22308, 22318, 22364, 22374, 22375, 22398, 22405, 22417, 22418, 22422, 22502, 22531, 22534, 22580, 22591, 22625, 22666, 22697, 22727, 22732, 22735, 22745, 22755, 22786, 22787, 22810, 22811, 22814, 22821, 22825, 22838, 22839, 22854, 22859, 22868, 22874, 22876, 22876, 22877, 22881, 22887, 22897, 22962,

22963, 22983, 22994, 23010, 23016, 23039, 23050, 23054, 23064, 23065, 23072, 23094, 23115, 23123, 23163, 23170, 23186, 23192, 23195, 23197, 23198, 23217, 23219, 23220, 23230, 23300, 23306, 23312, 23316, 23334, 23349, 23360, 23375, 23376, 23383, 23440, 23443, 23451, 23455, 23459, 23473, 23505, 23519, 23527, 23531, 23536, 23559, 23590, 23591, 23596, 23608, 23627, 23638, 23693, 23696, 23700, 23702, 23708, 23751, 23753, 23780, 23799, 23830, 23868, 23870, 23884, 23891, 23919, 23937, 23957, 23966, 23982, 23989, 24001, 24003, 24048, 24061, 24072, 24111, 24112, 24134, 24163, 24165, 24166, 24227, 24286, 24287, 24292, 24303, 24304, 24318, 24318, 24330, 24334, 24370, 24378, 24398, 24404, 24422, 24423, 24435, 24438, 24446, 24458, 24472, 24487, 24532, 24542, 24568, 24598, 24600, 24634, 24639, 24641, 24698, 24740, 24743, 24755, 24757, 24764, 24780, 24825, 24829, 24863, 24884, 25018, 25038, 25073, 25098, 25123, 25145, 25146, 25174, 25177, 25189, 25198, 25199, 25222, 25223, 25227, 25283, 25354, 25435, 25438, 25443, 25454, 25462, 25484, 25508, 25515, 25522, 25573, 25575, 25606, 25654, 25658, 25659, 25665, 25679, 25700, 25721, 25752, 25794, 25799, 25838, 25877, 25901, 25902, 25905, 25906, 25940, 25945, 25946, 25956, 25957, 25958, 25970, 26033, 26075, 26084, 26108, 26134, 26192, 26209, 26301, 26324, 26337, 26342, 26371, 26399, 26417, 26435, 26453, 26461, 26462, 26465, 26473, 26481, 26485, 26490, 26500, 26511, 26622, 26665, 26667, 26695, 26741, 26766, 26781, 26857, 26864, 26876, 26915, 26976, 27003, 27018, 27020, 27027, 27052, 27067, 27069, 27103, 27156, 27161, 27185, 27188, 27304, 27372, 27396, 27398, 27400, 27401, 27410, 27416, 27420, 27427, 27444, 27462, 27474, 27491, 27496, 27500, 27504, 27518, 27549, 27550, 27552, 27568, 27598, 27653, 27686, 27701, 27719, 27724, 27735, 27740, 27789, 27793, 27804, 27810, 27834, 27838, 27849, 27866, 27867, 27872, 27873, 27897, 27902, 27908, 27909, 27933, 27941, 27963, 27988, 27989, 27990, 28029, 28036, 28041, 28057, 28058, 28077, 28078, 28091, 28158, 28164, 28174, 28194, 28227, 28236, 28285, 28296, 28338, 28404, 28404, 28453, 28458, 28489, 28518, 28575, 28575, 28580, 28582, 28609, 28621, 28622, 28624, 28652, 28654, 28661, 28678, 28718, 28724, 28734, 28738, 28740, 28758, 28761, 28763, 28770, 28773, 28774, 28774, 28776, 28785, 28799, 28825, 28836, 28845, 28876, 28906, 28906, 28906, 28907, 28911, 28938, 28945, 28979, 28986, 29002, 29003, 29006, 29014, 29026, 29030, 29059, 29065, 29073, 29074, 29077, 29113, 29116, 29143, 29147, 29153, 29161, 29162, 29216, 29223, 29275, 29295, 29316, 29351, 29368, 29370, 29377, 29384, 29391, 29414, 29422, 29473, 29505, 29509, 29518, 29524, 29541, 29544, 29547, 29547, 29553, 29553, 29562, 29573, 29577, 29586, 29596, 29605, 29629, 29667, 29668, 29671, 29679, 29688, 29689, 29696, 29709, 29719, 29729, 29751, 29756, 29780, 29783, 29785, 29804, 29809, 29812, 29827, 29828, 29849, 29861, 29869, 29875, 29882, 29900, 29909, 29912, 29924, 29933, 29946, 29949, 29949, 29964, 29971, 30000, 30007, 30025, 30027, 30030, 30048, 30056, 30064, 30090, 30091, 30091, 30091, 30105, 30107, 30108, 30141, 30161, 30172, 30180, 30192, 30198, 30214, 30216, 30228, 30230, 30244, 30264, 30265, 30271, 30276, 30290, 30323, 30341, 30369, 30375, 30387, 30395, 30399, 30449, 30492, 30500, 30506, 30509, 30537, 30546, 30549, 30612, 30622, 30628, 30643, 30676, 30678, 30707, 30725, 30732, 30733, 30734, 30755, 30777, 30783, 30784, 30810, 30817, 30818, 30848, 30858, 31055, 31080, 31091, 31115, 31122, 31130, 31131, 31131, 31137, 31146, 31148, 31164, 31164, 31168, 31201, 31240, 31253, 31290, 31292, 31316, 31352, 31357, 31374, 31388, 31399, 31406, 31440, 31487, 31493, 31494, 31499, 31503, 31549, 31557, 31560, 31584, 31585, 31604, 31606, 31640, 31681, 31684, 31690, 31696, 31722, 31723, 31734, 31755, 31758, 31762, 31765, 31781, 31791, 31794, 31798, 31805, 31806, 31828, 31842, 31851, 31852, 31867, 31874, 31876, 31908, 31919, 31920, 31933, 31947, 31951, 31955, 31969, 31979, 31986, 32043, 32060, 32077, 32108, 32122, 32127, 32128, 32196, 32229, 32232, 32234, 32236,

32241, 32253, 32264, 32269, 32270, 32277,
32283, 32294, 32304, 32311, 32318, 32366,
32376, 32393, 32405, 32409, 32427, 32469,
32484, 32492, 32499, 32522, 32526, 32561,
32649, 32656, 32688, 32688, 32706, 32717,
32769, 32776, 32790, 32803, 32865, 32877,
32884, 32896, 32929, 32960, 32967, 32974,
32978, 33000, 33004, 33015, 33033, 33033,
33068, 33071, 33135, 33193, 33205, 33205,
33206, 33206, 33206, 33207, 33217, 33226,
33241, 33254, 33270, 33281, 33370, 33373,
33383, 33435, 33488, 33495, 33527, 33583,
33590, 33597, 33610, 33637, 33638, 33645,
33658, 33670, 33677, 33677, 33684, 33712,
33806, 33816, 33843, 33850, 33865, 33884,
33906, 33947, 33951, 33967, 33973, 34032,
34061, 34121, 34126, 34134, 34169, 34171,
34183, 34184, 34190, 34191, 34260, 34271,
34276, 34332, 34356, 34443, 34444, 34482,
34542, 34552, 34555, 34563, 34566, 34592,
34638, 34639, 34640, 34673, 34712, 34789,
34837, 34842, 34846, 34846, 34868, 34927,
34935, 34954, 34961, 34974, 34984, 35001,
35008, 35073, 35186, 35189, 35196, 35224,
35225, 35242, 35268, 35284, 35311, 35316,
35342, 35368, 35378, 35394, 35401, 35402,
35406, 35415, 35425, 35441, 35442, 35455,
35456, 35480, 35484, 35489, 35493, 35528,
35533, 35571, 35602, 35606, 35687, 35690,
35722, 35728, 35751, 35808, 35826, 35827,
35830, 35831, 35836, 35837, 35854, 35856,
35866, 36035, 36091, 36099, 36233, 36273,
36279, 36300, 36341, 36414, 36434, 36451,
36470, 36517, 36565, 36566, 36584, 36639,
36643, 36666, 36708, 36732, 36752, 36757,
36766, 36780, 36793, 36797, 36801, 36809,
36816, 36823, 36829, 36832, 36836, 36850,
36861, 36879, 36888, 36935, 36965, 36970,
36975, 36981, 36999, 37001, 37005, 37046,
37054, 37055, 37093, 37100, 37176, 37191,
37198, 37224, 37394, 37405, 37406, 37408,
37410, 37412, 37414, 37445, 37492, 37506,
37507, 37524, 37553, 37726, 37774, 37786,
37821, 37898, 37898, 37899, 37914, 37918,
38027, 38033, 38097, 38527, 38549, 38555,
38629, 38664, 38769, 38792, 38795, 38796,
38798, 38805, 38807, 38831, 38845, 38886,

38988, 38989, 39097, 39117, 39190, 39227,
39323
g.+dir 2314, 2450, 11041, 13873, 18897,
19051, 19061, 19821, 20682, 25758, 27105,
27960, 29058, 29797, 30374, 30887, 31777,
35969, 36656, 36762
g.+ler 2919, 7754, 23079, 26841, 27510
g.+lere 16971, 16971, 16972
g.+leri 33466
g.+lerin 27695, 27696, 33204, 33468
g.+ydi 186, 225, 484, 704, 705, 963, 1004,
1228, 2361, 2780, 2782, 4366, 4414, 6372,
6642, 7962, 9337, 9757, 10626, 10846, 11363,
13192, 17499, 21367, 27001, 33413, 33956,
34082, 34110, 34625, 34955, 35445, 36615,
36627, 37379
g.+ydiler 1131, 4510, 18792
g.+ydim 1617, 2543, 3430, 3886, 33921
g.+yim 35669
[=2240]
GİDER-: Ortadan kaldırmak, yok etmek:
“*Bir şey sıkıntımı gideremiyordu.*”
(g.-emiyordu 6462)
g.-mek 5506, 21798, 30643, 32480
g.-mesini 33740
[=6]
GİDİL-: Gitmek işi yapılmak:
“*Bir de meşhur Boris bahçesi var, bizim eski mezarlıklarımızın yerinde pek ziyâde ütinâ ile yetişdirilmiş bir bahçe. Birkaç defa gidilince o da nazarda ilk te'sirini kaybediyor.*”
(g.-ince 3396)
“*Ona hâlâ gidil-irken geçil-ir bir yol.dan*”
(g.-irken 36088)
g.-ip 3416
g.-iyor 3415
[=4]
GİDİŞ: Gitmek işi, gitme, azimet:
“*Gidiş.in seç-tiğin akşam saat.inden belli*”
(g.+in 36502)
g.+inden 38477, 38497, 38509
[=4]
GİNE: Yine:
“*(...) gözlerinizden öper, yazacak hiçbir şey yoksa bile gine yazmanızı rica ederim.*”
g. 20331
[=1]

GİR-: 1. (Dışarıdan içeriye) Geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak, duhul etmek:

“Bozdoğan Kemeri semti tamamıyla Müslümandır. Orada karşılıklı dört bakkal dükkânı var: İkişi Türk, ikisi Yunanlı. Yunanlı dükkânlar makine gibi işliyor. **Girenin** çıkanın haddi yok, müşterilerin hepsi de Müslüman” (g.-enin 14104)

“Ervâh.a pîşdâr ol-arak **gir-di** cennet.e” (g.-di 37300)
“Aşk.ın irşâd.iyle **gir-dik** manevî bir gülşen.e” (g.-dik 37975)

2. (Kuvvet kullanarak) Bir yeri ele geçirmek, zapt etmek, işgal etmek:

“Daha kırk sene evvel Ruslar Hıristiyan kardeşleri kurtarmak iddiasıyla Balkanlar'a **girdikleri** zaman Bulgar'la Sırbı birbirinden ayıramıyorlardı.” (g.-dikleri 13781)

3. Ulaşmak, erişmek, vasıl olmak:

“Yarın içimizde bir gurbet hissiyle bir daha **gireceğimiz** mübarek Ramazan bu mukaddes mücadeleye ne güzel bir mebde olur.” (g.-eceğimiz 14134)

4. ***Cenge girmek**: Savaşmak:

“O zaman.dan beri her **ceng.ine gir-din** vatan.ın” (g.-din 38459)

5. ***Rüyâsına (Rüyâlarına) girmek**: Çok tesir edip rüyâsında görünmek:

“**Gir-diğinden** beri rü'yâ.larına/ Hepsi meshûr o muammâ güzel.i/ Git-tiler gör-meğe Kaf dağ.larına” (g.-diğinden 36709)

6. ***Yoluna girmek**: Gereken ve istenilen şekilde gelişmek, istenilen şekli almak:

“(…) hâsılı vicdanı pak olduğunu, işlerin tamamıyla **yoluna girebilmesi** için ancak sulhun teessüsünü çare olarak göstermişti.” (g.-ebilmesi 14572)

g.-di 2514, 2855, 3313, 3320, 4804, 5907, 6147, 6828, 9401, 10033, 10127, 10660, 10733, 10938, 14183, 15362, 15600, 15607, 15664, 15889, 18826, 19356, 23957, 23983, 23988, 24914, 25013, 25821, 26060, 26618, 26810, 26926, 27120, 30804, 31508, 32254, 33529, 33684, 34127, 35422, 35730

g.-diği 384, 3190, 3206, 6352, 6464, 7254, 8947, 10247, 11151, 11740, 12710, 12752, 15359, 15520, 16455, 16520, 17787, 17843, 19107, 20708, 25167, 26347, 26992, 27007, 32799

g.-diğim 584, 2347, 20069, 20419

g.-diğimden 19865

g.-diğimiz 2346, 12540, 16210, 17132, 18733, 19150, 20443, 24012, 24899

g.-diğimize 21714, 30555

g.-diğimizi 7564, 11681, 16938, 17317

g.-diğın 35970, 36517

g.-diğinde 32807

g.-diğinden 2689

g.-diğini 60, 1271, 2418, 3039, 4267, 6111, 17915, 27760

g.-dik 592, 776, 778, 796, 1443, 1813, 2338, 2509, 6187, 7980, 9546, 10718, 13144, 14448, 15162, 17499, 23190, 25646, 27215, 29917, 30501, 35846, 38871

g.-dikden 26411

g.-dikleri 5320, 12505, 13772, 22906, 23470, 26738

g.-diklerini 19439

g.-dikten 1223, 1631, 7130, 18980, 19152, 23117, 23861

g.-dikti 6852, 16455, 16456, 16457, 16459

g.-diler 5864, 5864, 5869, 5982, 6328, 6976, 7170, 7178, 15519, 16894, 18160, 23853, 23964, 23971, 23978, 26589, 30214, 31394, 34408

g.-dim 398, 729, 1917, 2108, 4074, 6466, 6532, 6930, 16959, 18758, 19680, 23941, 26385, 32186, 32382, 33528

g.-dimdi 30273

g.-din 38483

g.-diniz 27205, 27211, 27214

g.-diyse 4707, 13396, 15599

g.-ebileceğimden 1632

g.-ebilecek 21950

g.-ebilir 10686

g.-ebilirdi 18397

g.-ebilirler 27690

g.-ebilmesidir 32132

g.-eceği 2862, 5169, 35435

g.-eceğimi 1883

g.-eceğimiz 2629, 14124, 23173, 27264

g.-eceğini 35181

g.-eceğiz 6319
g.-ecek 2511, 3238, 13359, 21946
g.-eceklerini 13560
g.-eceksiniz 20456
g.-ecekti 12228
g.-ecektir 456, 12990
g.-eli 25899
g.-elidenberi 21871
g.-emedi 25395
g.-emediği 17074
g.-emez 14615
g.-emezdiler 18393
g.-emezler 12701, 22252
g.-emezlerdi 15325
g.-emezsiniz 6199
g.-emiyeceğini 35379
g.-emiyorlar 16546
g.-en 2515, 2517, 2688, 4868, 4900, 5065,
5247, 6517, 7687, 9026, 10522, 12006, 13495,
14037, 17263, 21059, 25924, 25955, 25995,
26005, 27204, 34446, 36145, 37626
g.-enler 7052, 23278
g.-enleri 23995
g.-er 9933, 15548, 18249, 19063, 22404,
23823, 33324
g.-erden 9856
g.-erdi 2208, 21331
g.-erek 33595
g.-ergirmez 8962
g.-erken 7101, 7633, 8357, 10056, 12703,
13898, 13898, 14201, 15411, 16937, 16948,
18056, 18979
g.-erler 27353, 27518, 33490
g.-erlerdi 6485
g.-erlerse 2704, 32076
g.-erse 6844, 22300, 28120
g.-esin 9862
g.-ince 7024, 16410, 18912, 28179
g.-ip 4163, 7202, 7979, 15770, 19441,
21573, 23749, 24998, 34720
g.-iş 5255
g.-işi 9959, 23802
g.-işimin 30, 32336
g.-işini 4750, 11485
g.-işler 16459
g.-işleri 26724
g.-iverdi 9346
g.-iverdiler 4328
g.-iyor 2993, 3059, 3212, 7810, 14342,
15035, 22716, 25615, 25628, 35649
g.-iyordu 1629, 4811, 17478, 30827
g.-iyordum 2456
g.-iyorlar 7485, 21631
g.-iyorlardı 13588, 23995
g.-iyoruz 3064, 19151, 23418
g.-me 1492, 9857
g.-meden 9857, 13005, 15010, 36338
g.-medi 3668
g.-mediğine 34143
g.-medik 12311, 27223
g.-meğe 3207
g.-meği 20027
g.-mek 4095, 5208, 10082, 10944, 11844,
15077, 17536, 20052, 22610, 26351, 27221
g.-mekde 20758
g.-mekden 22751
g.-mekle 2668, 27205, 27230
g.-meksizin 25341
g.-mekten 5196
g.-memekle 27232
g.-memiş 32664, 37070
g.-memiz 26642, 27227
g.-memizin 2657, 27222
g.-memizle 27227
g.-menin 5212
g.-mese 6843
g.-meseydi 10236
g.-meseydik 25149
g.-mesi 9608, 19579
g.-mesinden 33062
g.-mesin 36907
g.-mesini 8795, 10011, 32761
g.-meyecektir 25395
g.-meyeyim 34979
g.-meyı 11594, 19896
g.-meyiniz 31919
g.-meyişimiz 27224
g.-mezden 9856
g.-mezdi 20036
g.-miş 1466, 2142, 2576, 3153, 3847, 5092,
5132, 5240, 5278, 6095, 6193, 7111, 7416,
7819, 7948, 9665, 9963, 10375, 10809, 11441,
11488, 12508, 12929, 15683, 20914, 21538,
23312, 23633, 24901, 25767, 26053, 26314,
26888, 27580, 27873, 29146, 30405, 31729,
35669

g.-mişdi 19628
g.-mişiz 16781
g.-mişler 5252, 5259, 27216
g.-mişlerdir 5270, 30007
g.-mişti 5464, 26083, 33394, 33695, 34056,
34623
g.-mişti 2583, 4319, 8462, 8592, 9383
g.-mişti 6931, 8995
g.-miştım 1987
g.-miştir 4470, 32724
g.-miyeceğim 20345
g.-miyecek 22382
g.-miyor 13070
g.-se 14615, 27765, 37628
g.-seler 30198, 33233
g.-seydi 11062, 32648
g.-seydik 25149, 25150, 25155, 25317,

25340

g.-sin 27761, 27764

[=471]

GİRÂN: *Fars.* 1. **mec.** Sıkıcı, sıkıntı veren:
“Emellerimizle hakikat-ı hâl arasında bir tefâvüt
olduğunu bilhassa bu Darülfünun bahsinde
kabul etmek **girandır.**”

(g. +dır 24246)

2. ***Girân gelmek:** **mec.** Gücüne gitmek, ağırlına
gitmek:

“Sonra, "Arkadaşlarım artık birkaç rütbe
ileridedirler, onlardan geri bir üniforma taşımak
bana **giran gelir**; hem de ben vatana artık niçin
döneyim? Bu hayata alıştım... Ben artık Türk
değilim, Fransız oldum... Hayatımın zarı
atılmıştır, sonuna kadar bu böyle gitsin." dedi.”

(g. 11175)

“Elhan duyul-madıkça belâgat **giran** gel-ür”

(g. 37409)

g. 15738, 16458

[=5]

GİRAN-BAHA: *Fars.* Kıymeti çok olan:

“Temyiz mesâisi henüz bitmemiş, bu **giran-bahâ**
şerefi kazanacak muharrirden de bahsederiz.”

g. 22527

[=1]

GIRDAP: *Fars.* 1. Suyun kendi etrafında
firdolayı burgu gibi dönmesi ve döndüğü yer, su
çevrintisi, çevrinti, burgaç, eğrim:

“Fuzûlî suları kalbine doğru çeken kuvvetli bir
girdaba benzer, derindir ve içlidir.”

(g.+a 27965)

“At kalp.ini **girdâb.a** açıl engin.e rûh ol”

(g.+a 36847)

2. **mec.** İçinden çıkılmaz tehlikeli veya zor
durum:

“(…) artık sulhe susayanların arzusunu tatmin
edip de, etrafında döndüğü **girdaptan**
çekilecekse, rakibinden daha berbat bir vaziyete
düşecek; çünkü Yunanlılığı şarkta rakibinden
fazla kırdırıp rezil ettikten sonra aynı neticeyi
istihsal etmiş bir kılıkta görünecek.”

(g. +tan 15502)

g. 27969

g.+larına 31081

[=5]

GİRDÂB-I BELÂ: *Fars.+Ar.* Belâ girdabı:

“Devrimeclis ben.a **girdâbıbelâ.dır** sensiz”

g.+dır 37803

[=1]

GİRDİBÂD: *Fars.* Döne döne esen rüzgâr,
kasırğa, hortum:

“(…) Hâlâ mukaavemette fena **girdibâdına**/
Ükşûde Hâlikın fukarâ-yı ibâdına”

g.+ına 31002

[=1]

GİRİBÂN: *Fars.* Elbise yakası:

“Dâmenüülfet.i çâkol-du **giribân.ı** bile”

g.+ı 37819

[=1]

GİRİFT: *Fars.* Karışık, çapraşık, kompleks,
komplike:

“Amelî bir faide ifade etmeyen **girift** birçok
mütalâalardan bir netice çıkmıyordu.”

(g. 8970)

g.+olarak 28329

g. 6193

[=3]

GİRİFTÂR: *Fars.* ***Giriftar olmak:**

Yakalanmak, tutulmak, dûçar olmak:

“Tâ'ûn.a **giriftâr ol-arak** Mînâ.da”

g. 38026

[=1]

GİRİL-: 1. Dışarıdan içeriye geçilmek, dâhil
olunmak:

“Fethin göğüs göğüse döğüşerek elde
edilmediğini, nasılsa açık bırakılmış bir kapıdan
girilerek kazanıldığını isbat etmek isteyen Türk

düşmanı muharrirler, Dukas'ın bu rivayeti ni sermaye edinmişlerdir.”

(g.-erek 5267)

2. (Bir yer) Kuvvet kullanılarak ele geçirilmek, zapt edilmek, işgal edilmek:

“Fâtih'in bütün himmetine rağmen, Halic'e girilemediği gibi, Bizans'a yardıma gelen düşman gemilerini Halic'e girmekten alı koymak da kabil olamadı.”

(g.-emediği 5199)

3. Belli bir işi yapmak maksadıyla o işle ilgili yerde bulunulmak:

“Ruslar istilâ ettikleri zaman Bulgarları bu havuzlara anadan doğma çırçıplak girmeğe alıştırmışlar. O zamanlar kadın erkek Rus usûlü, böyle giriliyormuş. Lâkin ırkça Turanlı, mizaçça şarklı olan Bulgarların midesi bu kadar hürriyeti kaldıramadığı için sonraları kadınlar kısmı erkekler kısmından ayrılmış.”

(g.-iyormuş 3209)

g.-eçeğinin 18979

g.-ir 18188

g.-işince 14670

g.-iyor 18979

g.-mez 11599

[=8]

GİRİNTİ: **Girinti çıkıntı: mec.:* Karmaşık durum:

“Herhâlde münekkid girinti çıkıntı içinde birçok mütâlaâttan sonra yine en büyük meziyeti Refik Bey'e bahşediyor.”

(g. 21935)

g. 30438

[=2]

GİRİŞ: Girmek işi ve tarzı, duhul:

“On bin yiğit.in BüyükGedik.den giriş.i”

g.+i 38089

[=1]

GİRİŞ-: 1. Bir şeyi yapmaya başlamak, koyulmak, başlamak üzere hazırlık yapmak, teşebbüs etmek:

“Ferdinand îmâra girişmiş, meydana medeniyet örneği bu ucube çıkmış.”

(g.-miş 3079)

2. **Kavgaya girişmek (tutuşmak)* Kavgaya başlamak:

“Ferit Paşa Hükûmeti'nden Peyâm-ı Sabah'a tahsisat aldığı ise, Ferit Paşa ile bir aralık giriştiği kavga sırasında meydana çıkmıştı.”

(g.-tiği 9987)

g.-ebilirler 15529, 35169

g.-eçeği 24543

g.-eçeğimiz 35503

g.-eçeğini 13398

g.-eçeğiz 35503

g.-eceklerdi 25330

g.-emedi 16734

g.-erek 20360

g.-ip 24491

g.-ir 6609, 15458,

g.-irken 13558

g.-irler 27397

g.-irlerdi 35165

g.-iyor 23764

g.-iyorlar 26707, 27245

g.-iyorlardı 34838

g.-meden 28888

g.-mek 2871, 13483, 15728, 15782, 18039, 27096

g.-mekten 10261

g.-mez 9758

g.-miş 2823, 3078, 3744, 4585, 10011, 14416, 24936

g.-mişlerse 35563

g.-mişti 2103, 4699, 4716, 27249, 35101

g.-miştım 32183

g.-miştir 17768

g.-ti 2767, 3669, 9128, 9527, 10097, 10109, 10292, 10319, 10553, 10665, 10939, 11023, 11371, 15365, 24577, 25234, 26578

g.-tiği 8784, 9980, 10220, 15370, 15983, 16909, 25033, 32751, 34879

g.-tiğimiz 26475

g.-tik 27218

g.-tikleri 15104

g.-tiler 10746, 16895

g.-tim 8787

[=75]

GİRİŞİL-: Yapılmaya başlanmak, teşebbüs edilmek:

“Jöntürklük, ne idi? Târih devrelerini sıkı bir dikkatle tasnif etmek isteyen bir tarihçiye göre: Berlin Muâhede'si'nin yaraları kapandıktan sonra, kendine göre bir siyâset tutan ve bir idare

usûlü kuran Sultan Abdülhamîd-i Sâni'ye karşı İstanbul'un yüksek mekteplerinde ve sonra Paris'de bir zümre tarafından **girişilen** muhalefet hareketi idi.”

(g.-en 4179)

g.-di 5204

g.-diğini 17573

g.-ebilir 15996

g.-emezdi 5188

g.-miş 5117

g.-mişti 5210

[=7]

GİRİT: Yunanistan'ın en büyük, Akdeniz'in beşinci büyük adası. [Ege Denizi'nin güneyinde yer alır]:

“Yunanistan bermutat küstahtı, azgındı, mütecavizdi. İzmir, İstanbul ve Selanik limanlarında keyfine göre ticaret ediyor, **Girit'te** keyfine göre kıtal yapıyor, hem öldürüyor, hem gülüyordu; devletle hem münasebetteydi hem muharebede!”

(g.+te 16721)

g. 1240, 17745, 17873

g.+de 1238

g.+e 14519

g.+i 3958

g.+te 17330

[=8]

GİRİT İHTİLALİ: XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Girit'te çıkan isyanlar: [1867'de Girit'te Yunanlıların desteğiyle yeni bir isyan çıkaran Rumlar, önce ıslahat istediklerini deklare ettiler. Daha sonra Osmanlı'nın zaafını görünce Girit'i Yunanistan'a ilhak ettiklerini ilan ettiler. Babîâli çözüm olarak Girit'e muhtariyet verilmesini önermişse de Rumlar Yunanistan'a katılma fikrinden vazgeçmemiştir. Olayların yatıştırılması için 1868'de Rumlara birçok fayda sağlayan nizamname hazırlandı. bk. Osmanlı Gazetesinin (1897-1904) Girit İsyânlarına Bakışı Gülser OĞUZ]:

“**Girit** ihtilâli, Müslümanların kalblerinde işleyen bir yâra gibiydi.”

(g. 1229)

g.+nin 1223

[=2]

GİRİTLİ: Girit Adası'ndan olan:

“Kral Kostantin tahtına, Gonaris kabinenin başına geçmekle Yunanistan, içeride **Giritli** sopolasından, dışarıda Türk dipçiğinden kurtulur.”

(g. 17555)

g. 17568, 17868

[=3]

GİRİT MÜSLÜMANLARI: Girit'te yaşayan Müslümanlar:

“*Girit Müslümanlarının sürekli bir Kerbelâ faciasını andıran hâli yürekleri yakıyordu.*”

g.+nın 16718

[=1]

GİRİVE: Fars. **meç**. İçinden çıkılması zor durum, güçlük, müşkülât:

“Tarihin felsefesi kadar itibarî, münasebetsiz, gülünç bir şey olamaz; Murad Bey'in cilt cilt üstüne düştüğü bu **gıriveye** Allah insanı bir fikrada bile düşürmesin.”

(g.+ye 12475)

g.+den 10366

[=2]

GİRİZAN: Fars. 1. Kaçış:

“Ancak bu fark, İzmir ve Edirne acılarını hazmetmekle kaim olduğu için **gırızandır.**”

(g.+dır 12644)

2. ***Gırızan olmak**: Kaçmak:

“A'mâkileyl iç.inde **gırızân ol-ur** tuyûr”

(g. 39193)

[=2]

GİRİZGÂH: Fars. Bir şey anlatmaya

başlamadan önce sözü asıl konuya getirmek için söylenen giriş sözleri, söz başlangıcı:

“Sözüme bir **gırizgâh** artıyordum.”

(g. 34651)

g. 4190, 6547, 23203

g.+a 28325

g.+lar 21365

g.+lardan 9839

[=7]

GİRİYÂN: Fars. ***Giryân olmak**: Ağlamak:

“Kaval sedâ.ları **giryân ol-ur** bayır.larda”

g. 39266

[=1]

GİRİYE: Fars. Göz yaşı:

“**Girye.yle** biz vedâ et-iyorken bu belde.ye”

g.+yle 38828

[=1]

GİRİYE-KÜNÂN: Fars. Ağlayan:
 “Sultan Selîm.e *giry-e-künân ol-du tûğ.lar*”
 g. 37312
 [=1]

GİRİYE-NİSÂR: Fars. Göz yaşı saçan:
 “Çal *giryenisâr et o mugaşşî negamât.ı*”
 g. 39156
 [=1]

GİT-: 1. Varmak, ulaşmak, dayanmak:
 “Allâh.a *gît-en yol.da melek.lerle karış-tık*”
 (g.-en 35850)

2. Gönderilmek, götürülmek, sevk edilmek:
 “Fermânübîemân ile *kalk-an hümâ gibi/ Tuğrâlu nâme gît-ti Kızılbaş şâh.ına*”
 (g.-ti 37199)

3. (Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesafe kat edip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak, azimet etmek:
 “Yine böyle bahardı... Gazi Edhem Paşa'nın Alasonya'da Yunan hududunu trampete velvelesiyle geçerek bir hamlede Dömeke'ye *gittiği zaman yine böyle bahardı.*”
 (g.-tiği 16709)
 “*Gît-tim o son diyâr.a ki serhad.didir yer.in*”
 (g.-tim 35737)

4. Bir yere belli bir sıfat veya görevle varmak:
 “Reşid Paşa doğrudan doğruya işin başına geçmeden, yâni sadrazam olmadan önce, senelerce Pâris'de ve Londra'da orta elçi olarak *gittiği vakit (...)*”
 (g.-tiği 19660)

5. (Belli bir maksat için) Bir yerde bulunmak:
 “Birkaç gün sonra Salacak'da ziyaretine *gittim.*”
 (g.-tim 19784)

6. *mec.* Ölmek:
 “(...) İptidâ-yı teessüsünden beri kaç pâdişâhın taht ü hükm-i fermanında bulundu, salâtîn-i maziye hazerâtından hangileri cihad yolunda âhirete *gitti.*”
 (g.-ti 22038)
 “Sevdik.lerim göç-üüp *gît-iyorlar birer birer*”
 (g.-iyorlar 36600)

7. *Geri gitmek: Kötüleşmek, kötüye gitmek:
 “Filhakika ondan sonra çorap söküğü gibi *geri gittik.* Gerçi zapt olunan yerlerin her karış toprağını binlerce can bahâsına müdâfaa ettik.”

(g.-tik 25137)

8. **Gözünün önünden gitmemek*: Zihninden hiç çıkmamak, hiç unutmamak, hep görür gibi olmak:
 “(...) Çünkü Engizisyon Mahkemesi'nin ateşleri *gözlerimiz önünden gitmiyordu.*”
 (g.-miyordu 26647)

9. *Kurban gitmek: Bir şey yolunda harcanmak:
 “Hakikat budur ki o ve onun gibi niceleri mazmuna *kurban gittiler.*”
 (g.-tiler 32245)

10. *Menfi gitmek: Sürgün edilmek, sürgüne gönderilmek:
 “Lirik şiir her millette sazla beraber doğar, kendini ilk defa mızrab ve telle ifâde eder, mûsikîyle ikizdir. İzzet Molla, Keşan'a *menfi gittiği zaman, İstanbul'dan bir şâirin geldiğini işitir işitmez sazlarını kapıp karşısına gelen âşıkların hitabesi buna burhandır.*”
 (g.-tiği 27990)
 g. 34416, 35894
 g.-di 39011, 39014
 g.-dik 3421
 g.-ebildiğini 13510
 g.-ebilecekleri 17997
 g.-ebiliriz 3748
 g.-ebiliyordu 7509
 g.-eceği 17623
 g.-eceğim 1697, 21559, 21563
 g.-eceğime 1892
 g.-eceğimiz 6342, 23188
 g.-eceğinden 33479
 g.-eceğini 9110, 15617, 16758, 20307, 25563, 33138, 33998
 g.-eceğiz 23167, 23518, 34737, 34763
 g.-ecek 6798, 7105, 13369, 16628, 26098, 34717, 34799, 36606
 g.-eceklerdi 1667, 19090
 g.-ecekleri 17995
 g.-eceklerine 21760, 30603
 g.-ecepti 34355, 34748, 34768
 g.-eceptik 25319
 g.-eceptim 1632
 g.-eceptir 30953, 34726
 g.-egele 558, 558
 g.-egide 14331
 g.-elden 38283

g.-elim 4988, 5768, 9599, 10712, 25591,
25739, 26457, 33161, 34483
g.-ememişlerdir 32840
g.-emeyeceğimi 9112
g.-emiyeceğim 21581
g.-emiyordu 7307
g.-en 78, 1539, 1629, 1663, 1887, 1902,
4350, 4503, 4890, 4967, 5179, 5392, 5892,
6090, 6101, 6118, 6133, 6803, 6929, 7071,
7273, 7405, 7638, 7721, 7940, 7965, 9908,
11811, 13914, 15618, 16844, 17256, 17464,
18809, 19096, 19108, 19496, 19507, 19510,
20523, 21065, 21421, 22055, 22821, 23121,
24002, 25665, 26261, 26664, 26943, 26955,
28475, 30880, 31406, 34757, 34951, 35309,
35850, 35860, 36079, 36433, 36438, 36441,
36501, 36670, 37643, 39226
g.-enin 36442
g.-enler 1436, 3419
g.-enlerden 3828, 36053
g.-enlere 35298
g.-enlerin 31554, 34085
g.-er 63, 277, 1822, 2076, 6603, 6627, 6836,
8235, 8237, 14060, 15211, 15433, 19118,
19939, 23286, 24405, 24504, 26338, 28185,
29650, 29737, 30840, 33460, 37172, 37630,
38337, 39055, 39258
g.-erdi 519, 551, 8892, 9907, 12706, 15139,
24745, 27449, 32538, 33316
g.-erdik 650, 21338, 27099
g.-erdim 389, 1309, 4020, 4038, 8445, 9088
g.-erek 3095, 10954, 11010, 15343, 25562,
33023, 34384, 34858, 37620, 38317
g.-erken 1447, 2596, 2807, 9738, 15514,
18439, 19098, 23689, 36257, 36513, 36557,
37841
g.-erler 8184, 15124, 16134, 23830
g.-erse 1091, 2923, 14552, 27829, 34467
g.-ersek 2924
g.-ersem 19841
g.-ersiniz 34426
g.-eyim 15586
g.-gide 1040, 4117, 4923
g.-i 19851
g.-ilen 34723
g.-ilince 4243
g.-in 6411
g.-ince 12994

g.-inceye 23976, 30835
g.-iniz 8254, 10444, 25485, 34537, 34659
g.-ip 64, 68, 143, 1871, 4338, 6493, 7587,
11392, 14649, 17196, 20449, 20482, 26221,
26230, 26351, 34639, 34968, 35606
g.-iş 9420, 26224
g.-işden 33758
g.-işi 5120, 33764
g.-işinde 19100
g.-işinden 33630, 33746
g.-işine 19469
g.-işini 2642, 26386, 35105
g.-işle 7379, 7602
g.-iyor 900, 3245, 3486, 6389, 6531, 7105,
7276, 9938, 14108, 16237, 18052, 20580,
22026, 23960, 25998, 31104, 35538
g.-iyordu 1146, 1793, 2032, 2465, 8123,
8384, 11865
g.-iyorduk 2470, 10394, 18366
g.-iyordum 7408, 8523, 8736, 9416, 9511
g.-iyordun 9524
g.-iyorlar 17116, 23452, 25472
g.-iyorlardı 895, 6643, 7492, 18753, 21072,
21075, 27186
g.-iyormuş 2810
g.-iyorsunuz 916, 26921
g.-iyorum 22862
g.-iyoruz 17627, 18202, 18319
g.-me 29056, 36101
g.-meden 34748
g.-medi 33784
g.-mediği 5608
g.-medim 1438, 11245
g.-meğe 3740, 23187, 25126, 32734, 34477,
34641
g.-meği 33801, 34080
g.-mek 65, 88, 126, 373, 1651, 1694, 2113,
3737, 4363, 5832, 6365, 6836, 9350, 10797,
18758, 19102, 19906, 21783, 22883, 23327,
23643, 25745, 30627, 34653, 34724, 34741,
34757, 34810, 34866, 34909, 35090, 35392,
38610
g.-mekden 99
g.-meksizin 1914
g.-mekten 18550
g.-meleri 26234
g.-meli 3507, 3513
g.-melidir 37589

g.-mem 477, 26909
g.-meme 9016
g.-memi 3361, 9111
g.-memiş 9181
g.-memiştı 9080
g.-memiz 25174
g.-memizi 18056, 18073
g.-mesi 24815, 25629, 32586, 33932, 34768,
34769
g.-mesini 2541, 10242
g.-mesinler 826
g.-meye 7020, 10797
g.-meyeceğiz 7009
g.-meyecek 2649
g.-meyelim 19338
g.-meyen 38691, 38701
g.-meyı 1713, 8176, 15451
g.-mez 31722
g.-miş 1524, 1765, 2845, 3021, 3346, 3607,
4071, 4585, 5647, 6157, 7107, 7824, 8477,
9645, 10012, 10605, 10917, 11440, 12946,
16811, 17298, 17652, 18738, 28686, 32525,
32798, 32824, 34535, 34841, 36132, 38208
g.-mişler 2362
g.-mişlerdi 1485
g.-mişti 91, 115, 2856, 5306, 30059
g.-miştiik 18699
g.-miştiim 1826, 1983, 10953, 32184, 32851,
33877
g.-miyecekti 34690
g.-miyen 36650
g.-miyor 14108, 26095
g.-miyordu 2062, 26637, 33735
g.-se 17307, 30956
g.-seler 33236
g.-sem 29676, 39059
g.-seniz 8248
g.-seydi 10497
g.-seydim 1903
g.-seymişiz 18701
g.-sin 11172, 27829
g.-sinler 7002
g.-ti 279, 479, 864, 1557, 1704, 1759, 2857,
2893, 4013, 4018, 4728, 6683, 7823, 8108,
9114, 9206, 10321, 10373, 10378, 11569,
11877, 15092, 15644, 15652, 16725, 17468,
17468, 18383, 21869, 21954, 22023, 23987,
26035, 26662, 31199, 34079, 34103, 34137,

34348, 34389, 34443, 34470, 34570, 34930,
34979, 34998, 35449, 36644, 37199
g.-tiği 291, 527, 3344, 7315, 7525, 9042,
9628, 10962, 16697, 19645, 22764, 25978,
27980, 31107, 34827, 34946
g.-tiğim 725, 1166, 1472, 11301, 18566,
20082, 32372, 32374, 32383
g.-tiğimi 20474, 22859
g.-tiğimin 22847
g.-tiğimiz 345, 2375, 27208, 31343
g.-tiğimizi 25266
g.-tiğine 3289, 34392
g.-tiğini 14340, 34390
g.-tik 107, 200, 592, 1493, 1517, 1859, 3129,
3404, 6250, 7943, 7965, 9067, 9162, 9249,
9600, 10423, 10490, 10743, 18056, 18073,
18952, 25123, 33777, 34660, 36127, 38101,
38102, 38104, 38264
g.-tikçe 3060, 5681, 10628, 24869, 28118,
28160, 32306, 32720, 33046, 33385, 33753,
33754, 33825, 35179, 36141, 36199, 36406,
36507, 36771, 38665, 38717, 38845
g.-tikleri 4372
g.-tiklerini 28060
g.-tikten 8741, 11668, 11860
g.-tikti 12521
g.-tiler 2865, 6975, 11572, 23112, 23975,
32234, 33981, 36711, 36713
g.-tim 378, 433, 610, 1451, 1535, 1827,
1829, 1830, 1831, 1835, 1836, 1837, 1841,
1849, 1851, 1857, 1862, 1863, 1868, 1870,
1872, 1874, 1874, 1877, 1879, 1880, 2146,
2170, 2553, 2562, 2783, 2798, 2887, 3220,
3232, 3451, 7023, 7028, 7929, 8486, 8954,
9024, 10168, 10695, 10710, 10729, 10963,
11243, 11381, 11394, 11541, 17453, 18722,
18866, 18908, 18955, 19011, 19769, 19858,
21295, 26353, 28864, 30280, 32314, 33522,
33588, 33802, 34528, 34539, 34588, 34756,
35737, 35932
g.-timdi 17446
g.-timse 25137
g.-tin 12933, 37798, 37811
g.-tiniz 25383
[=700]

GİT BAHÂR: Halide Nusret Zorlutuna'nın bir
şiiri:

“Halide Nusret’in *Git Bahâr’ını* senelerden beri yeni bir lezzetle tekrar okurum.”

g.+ını 29292

[=1]

GİTGİDE: Zaman ilerledikçe, zaman geçtikçe, gittikçe:

“Başka bir çerçeve.dir *gıtgide* dünyâ artık”

g. 36506

[=1]

GİY-: Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek:

“Kıyafetçe heybetli idi. İyi işlenmiş, mavi çakşır ve mavi cepken *giyirdi*.”

(g.-erdi 228)

“Tekrâr o alev gömlek.i *giy-miş* gibi yan-dım”

(g.-miş 36816)

g.-diği 12056, 38564, 38583

g.-diğim 32353

g.-dik 28257

g.-direcektik 25323

g.-en 739, 752, 22061, 30457

g.-er 963

g.-erler 973

g.-iyorlar 879

g.-meğe 1819

g.-mek 1726

g.-mekle 18097

g.-mesinin 1723

g.-meye 4592

g.-miş 629, 893, 2515, 4071, 35296

g.-mişler 905, 35290

[=27]

GİYDİR-: 1. (Bir giyeceği) Başka birinin vücuduna veya organına kendi eliyle geçirmek:

“Bir gün sarı şayaktan bir mektep elbisesi *giydirdiler*.”

(g.-diler 590)

2. Giymesini istemek, giymeye mecbur etmek:

“Bu çocukları, şehir ihtilâfindan uzak, o dağ havası içinde, o kışlalara yerleştirirler; bir çeşit esvab *giydirirler*.”

(g.-irler 35341)

3. *Kisve giydirmek: mec. Görünüş

kazandırmak:

“Mimarîyi yalnız mimarî ve hendese nokta-i nazarından adiyle ihya etmek bir hatâdır. Çünkü mimarîye zamanın *giyirdiği* bir *kisve* vardır.”

(g.-diği 19713)

g.-dik 11810

g.-diler 4541

g.-dim 37756

g.-ir 11805

g.-mek 23890

[=8]

GİYDİRİL-: Giydirmeye işi yapılmak:

“Anadolu'ya geçecek olan yeni askerden birkaç Karadeniz gencinin *giydirdikleri* kaputları çarşıda teşhîr etmeleriyle irtica infîlâk etmek vesilesini bulur.”

(g.-dikleri 23805)

g.-mesinin 26246

g.-miş 34552

[=3]

GİYECEK: Giysi:

“Dostum Canonco'ya dedim ki:

—Biz, bu asrın adamları her türlü temizlik ve istirahat esbabına mâlikiz. *Giyeceğimiz*, *yiyeceğimiz*, *içeceğimiz* var. Banyomuz, sabunumuz var. Lâkin ruh istirahatimiz yoktur.”

g.+imiz 19223

[=1]

GİYİM: Giysi:

“Kuvâ-yı Milliyye Türk milletinin dörtte biridir, belki o bile değildir, yalnız işgal edilmemiş Türk vilâyetlerinin ahalisinden mürekkeptir, son iki senede topunu tüfeğini, *giyimini* kuşamını, mühimmatını, nakliyesini nasıl tedarik etti, Allah bilir!”

g.+ini 16050

[=1]

GİYİN-: Üstüne elbise vb. şeyler giymek, kendi kendini giydirmek:

“Temizliği sever ve temiz *giyinirdi*.”

(g.-irdi 9950)

g.-en 10883, 11141

g.-ip 13239

g.-işinde 2987

g.-işine 21275

g.-iyordu 26064, 34638

g.-meğe 33373

g.-meye 13150

g.-miş 899, 3247, 6354, 12368, 12369, 19681, 33780, 34699

g.-mişti 381, 897, 2854

[=21]

GİYİNDİR-: Giydirmek, giyme işini yaptırmak:

“(…) kırk bin şehit çocuğunu, derler, toplar, **giyindirir**, kuşandırır, besler ve okuturduk ve bu iş hiç güç olmazdı.”

g.-ir 13103

[=1]

GIYOTİN: Fr. Fransa'da ölüm cezasına çarptırılanların başını kesmek için kullanılan araç:

“Danton'un 94'te **giyotini**, tedhişi hülâsa inkılâbı durdurmak istemekle kalp sahibi bir insan telâkki edilmesinin hatâ olduğunu, bilâkis seciyesi zayıf, inkılâba esasen inanmamış, dönecek bir hüviyette olduğunun ifâdesi olarak gösteriyorlar.”

g.+i 27095

[=1]

GIYYOTİN: Fr. Giyotin. Fransa'da ölüm cezasına çarptırılanların başını kesmekte kullanılan âlet [Özellikle XVIII. yüzyılda büyük Fransız ihtilâlinde kullanılmıştır]:

“Hiç gir-memiş hayâl.ine tek gözli **giyyotin**”

g. 37070

[=1]

GİZLE-: 1. Bir şeyi) Başkasından gizli tutmak, bilerek, isteyerek saklamak, başkasına duyurmamak veya hissettirmemek, ketmetmek: “**Gizlemek** kârlı ol-urken avanaklık.larını” (g.mek 39027)

2. **meç.** Korumak amacıyla saklamak, tehlikeden esirgemek, muhafaza etmek:

“Kıskan-ıp **gizle-miş** kazâ ve kader/
Belki bin.den ziyâde beste.sini”

g.-miş 35786

[=2]

GİZLEN-: Gizlenmek, gizli tutulmak:

“Nemçe seferi, asıl adı efkâr-ı umûmiyeden itinâ ile **gizlenen** bu sefer, 1683 kışında hazırlanıyordu.”

g.-en 25261

[=1]

GİZLİ: 1. Açıkça bilinmeyen, görülmeyen, açık ve aşikâr olmayan, meçhul:

“**Gizli** bir his ben.a hâtif gibi ihtâr et-iyor”

(g. 36099)

2. Saklı olarak, saklayarak:

“Bu silâhları babamdan **gizli** olarak taşıyordum.”

(g. 343)

g. 1264, 2643, 2749, 8985, 9301, 9303, 10001, 15576, 15882, 16102, 17428, 18148, 18679, 21633, 23091, 23167, 23853, 23900, 25266, 26131, 26147, 26181, 33279, 33419, 35096, 35237, 36194, 36195, 36724, 36990, 37899, 38629, 38721, 38721

g.+ce 38853

g.+den 23077

g.+dengizliye 2039, 6308, 13291, 14462, 22189, 22995, 26958, 34843

g.+dir 9716

g.+gizli 1270

g.+olarak 343

g.+ye 23078

[=49]

GLATIGNY: Joseph Albert Alexandre Glatigny (1839, Lilleborne, Seine Inférieure – 1873, Sèvres'te), Fransız şair, komedyen ve oyun yazarı:

“Şâir **Glatigny'ye** göre tabîati henüz anlayan insanlar arasında yalnız çingeneler kalmıştı.”

(g.+ye 918)

g. 919

[=2]

GOETHE: Johann Wolfgang von Goethe (28 Ağustos 1749, Frankfurt – 22 Mart 1832, Weimar), Alman edebiyatçı, politikacı, ressam ve doğa bilimci:

“**Goethe**, Cumhuriyet ordularının galebesini görünce derin bir düşünceye dalmış ve öyle dalgın ne düşündüğünü soranlara:

‘Zannediyorum ki; Valmy Meydan

Muharebesi'yle insaniyetin tarihinde yeni bir devir açılıyor!’ demişti.”

g. 18357

[=1]

GOLGOTHA: Kudüs surlarının hemen dışında yer alan ve Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inanılan tepe:

“Ben dedim ki:

“Evet, biliyorum, ilk İseviler **Golgotha'da** naşı çürüyen Mesih'in üstüne takıldığı haçı bulmak için bir zaman Suriye'ye koşuyorlardı.”

(g.+da 22956)

g.+da 6273, 23102

[=3]

GOLOS: Yunanistan'ın en eski yerleşim bölgelerinden biri olan Antik Magnesia bölgesinde yer alan bir liman şehri:
“Yenişehir'den **Golos'a** en sonra Dömeke'ye kadar bir 'Erkete!' feryadı koştun.”

g.+a 16732
[=1]

GONARİS: Yunan başbakanı:
“Kral ve **Gonaris** harp kozunu oynadılar, yenildiler, sulh kozunu oynarlarsa yine yenileceklerdir.”

(g. 14229)
g. 13339, 13412, 13600, 14364, 14375, 14215, 15514, 15516, 17545, 17547, 17550, 17876

g.+e 13309, 14229
g.+in 13410, 13558, 13592, 14370, 16343
[=20]

GONARİS TEOTOKİS: Gonaris:
“Dün bir telgraf haber veriyordu ki **Gonaris Teotokis**, General Dusmanis'den mürekkep bir heyet mühim bir şûrâ-yı faalinin akdinden sonra hemen İzmir'e hareket etmiş.”

g. 13592
[=1]

GONCA: Fars. Henüz açılmamış veya açılmak üzere olan çiçek, tomurcuk:

“Küşâd-ı **gonca**-i dil kaldı bir bahara dahî.”
(g. 24400)
“Bağlarbaşı'nın **gonca.sı** bir yosma civan.dır”
(g.+sı 37676)

g. 29209
[=2]

GONCA-İ GÜL: Fars. Gül goncası:
“Bir hayli yıl.dır aç-tığı yok **goncaîgül.ün**”

g.+ün 37551
[=1]

GONCOURT: Goncourt Kardeşler, Edmond de Goncourt (1822-1896) ve Jules de Goncourt (1830-1870) adlı Fransız iki kardeş romancı:
“Mükâfatını pek güç bir temyizden sonra bahşeden meşhur **Goncourt'lar** Encümeni edebiyat âlemine her sene meçhul nâmi, âlemşümül bir şöhretle tetvîc ederek salıveriyor.”

(g.+lar 22447)
g.+lar 22432, 22480
g.+lardan 22492

g.+ların 32531
[=4]

GORKİ: Aleksey Maksimoviç Peşkov, daha çok bilinen adı ile Maksim Gorki (d. 28 Mart 1868 – ö. 18 Haziran 1936). Sovyet/Rus yazar, 1 Mayıs Marşı'nın söz yazarı, sosyalist gerçekçi yazımın öncüsü, politik eylemci:

“Bu şâir isterdi ki, sefalet şâirleri, Rusların Dostoyevski'si, **Gorki'si** gibi hapisanelerde kemiklerini çürütenlerden yahut da amele mahallelerinin cehenneminden yetişsin.”

(g.+sı 30329)
g.+yi 28683
[=2]

GORNOBUNA: Sofya'da bir kaplıca:
“Bulgar köylülerinin Bâli Efendi'ye itikaadi var. Balı Efendi mesiresinin arkasından **Gornobûnâ** dedikleri kaplıcaya gidiliyor.”

g. 3415
[=1]

GOTHS: Güney İskandinavya'nın Gotland bölgesinde oturan eski bir Cermen kavmi:
“(…) bir gün gelecek Nâsıralı Mesih'in ölümünden sonra ilâhların toprağına yerleşen Cermen, **Goths**, Vandales, Lombards, Celtes göçebelerinin evlâdı gibi biz de uyanacağız.”

g. 30516
[=1]

GOYA: Francisco José de Goya y Lucientes. (1746 – 1828) Romantizm akımının önde gelen isimlerinden olan İspanyol ressam ve gravür sanatçısı:

“İspanya'nın ressamlarına merak sardurdum. Bu millette resim bir kâinattır. Hepsinin en İspanyol'u Velasquez, en Hristiyanı Greco, en halk ve tabiat fârikalı da **Goya'dır**.”
(g.+dır 19083)

g.+lar 18903
[=2]

GÖBEK: 1. Şehir, ülke vb. nin orta kısmı:
“O zaman göreceğiz ki anayurdu Asya'nın bir ucundan Avrupa'nın **göbeğine** kadar, kurşun kubbeler, narin minareler, muhkem kulelerle yükselerek giden bir hattadır.”
(g.+ine 21431)

2. ***Göbek çalkalamak**: Göbeğini sağa sola, yukarı aşağı hareket ettire ettire oynamak:

“Türkçe olmayan millî bir temaşayı, **göbek çalkalamak** zevkini geçemiyen raksları toplayıp tasfiye ve tenemmüv ettirerek, millî bir terbiye âmili yapmak istiyor.”

(g. 31715)

3. ***Göbek taşr**: Çarşı hamamlarının sıcaklık denilen orta kısmında yıkananların vücutlarını ovdurmak ve terlemek için üzerine yattıkları, zeminden yüksekte, altından ısıtılan mermer set:

“Gel ey Hamâmizâde/
Şenlen-sin **göbek taşr**”

(g. 39085)

g. 31727

g.+i 3142, 7936

g.+inde 3380, 5550, 7967, 17100, 17720

[=11]

GÖÇ: Evden eve taşınma, nakil:

“İkinci Bâyezid ‘Yeni Saray’a **göç ettikten** sonra, kendi namına bir cami yaptırmayı murat edinmiş.”

(g.+ettikten 5349)

g. 33798

g.+eder 19753

g.+ettiği 33822

g.+ettiğini 19768

g.+lerden 21225

[=6]

GÖÇ-: 1. Ölmek:

“Derken Atâullah Efendi mihnetten başka birşey görmediği bu dünyâdan ötekine **göçmüş**.”

(g.-müş 33384)

2. **mec.** Ölmek:

“Sevdik.lerim **göç-üp** git-iyorlar birer birer”

(g.-üp 36600)

g.-en 28251

g.-erse 37424

g.-müş 28347

g.-tü 19852

g.-tüler 36735

g.-üverdik 38265

[=8]

GÖÇEBE: Değişik şartlara bağlı olarak belli bir yöre içinde çadır, hayvan ve öteki araçlarla yer değiştiren, yerleşik olmayan (kimse veya topluluk), göçer, göçkün:

“Cedlerimiz **göçebe** değildiler, fethettikleri memleketlerde yerleştiler.”

(g. 21271)

g. 21237, 21243, 21254, 21257

g.+lerinin 30508

[=6]

GÖÇEBELİK: Göçebe olma durumu, göçerlik:

“Yataklarımızı gece dolaptan çıkarıp yere serdiğimizizi, sabahleyin tekrar kaldırıp dolaba koyduğumuzu **göçebelüğimizin** bakiyesinden bir misâl gibi gösterdiler.”

g.+imizin 21256

[=1]

GÖĞÜS: 1. Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer gibi organları içine alan bölümü, bağır, dös, sine:

“Ve cesette iki kurşun yarası görünüyordu. Biri sol göziün buruna yakın çukurunda biri de **göğüste**, sol memenin üzerindeydi.”

(g.+te 10763)

“**Göğüs.ünde** yosma Gurnata.nın en güzel gül.ü”

(g.+ünde 37051)

2. Vücudun ön tarafı:

“Dünkü Tesalya muharebesinin madalyasını bayramlarda tek tük **göğüslerde** görebiliyoruz.”

(g.+lerde 16649)

3. **mec.** Yürek, kalp:

“Ya lâle aç-malıdır **göğüs.ümüzde** yâhud gül”

(g.+ümüzde 36463)

4. ***Göğüs geçirmek**: Derin derin içini çekmek, üzüntü ile derin nefes almak:

“Oyunun temaşasına halk küme küme koşmuş, saatlerce **göğüs geçirmiş**, ağlamış, her temaşada aynı cumhur, aynı muvaffakiyet görülüyoruz.”

(g. 22095)

5. ***Göğüs germek**: (Bir güçlüğe) Karşı koyup dayanmak:

“Tevekkül de ilk devirlerde dünyevî meşakkatlere yenilmez bir mukavemetle **göğüs geren** bir meziyetti.”

(g. 15372)

6. ***Göğüs göğüse**: Çok yakından, karşı karşıya:

“Bu Türk muzafferiyetini Avrupa müverrihleri de ayrıca cihan tarihinin bir dönüm noktası sayarlar. Çünkü Türklerin Avrupa ile **göğüs göğüse** asırlarca sürmüş olan mücadelesi oradan başladı.”

(g.+göğüse 4532)

g. 15360, 26496

g.+göğüse 5261

g.+leri 964

g.+lerin 16643
g.+lerindeki 22560
g.+lerine 460, 16632
g.+ü 285, 23328
g.+ümüze 22652
g.+ünde 6152
g.+üne 16640, 22553, 22684
g.+ünün 17423
[=22]

GÖK: Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk, gök kubbe, sema:
“Camide kubbe, dayanacağı yerlere yüklenmiş değil, âdeta **gökten** inmiş de konmuş zannedilir.”

(g.+ten 5659)

“Duyul-an **gök.te** kanad yer.de ayak ses.leridir”
(g.+te 35641)

g. 18120, 18185, 18191, 21636, 24160, 35636, 35776, 35976, 36516, 36530, 36586, 36639, 36749, 36772, 37431, 38612, 39247
g.+den 39241
g.+e 6144, 7304, 7809, 11363, 13310, 17927, 20654, 22943, 29643, 30175, 35849, 36179, 38206, 38438, 39131

g.+le 7311, 7322, 18184, 38077

g.+lerden 38602

g.+lere 2304, 6630

g.+leri 30959

g.+lerin 33034

g.+te 35641, 35692, 35704, 36194, 36543, 37823, 38234

g.+ten 5655, 12944, 35648, 35691, 36825, 37652

g.+ü 35763

g.+ün 39186

[=57]

GÖKALP: Mehmet Ziya Gökalp (23 Mart 1876, Diyarbakır – 25 Ekim 1924, İstanbul), yapıtları ve görüşleriyle Türkçülüğü ve Türk milliyetçiliğini önemli ölçüde etkileyen Osmanlı ve Türk toplumbilimci, yazar, şair ve siyasetçi:
“**Gökalp**, Yusuf Akçura'yı dinmez bir kinle takip eder, idealsiz ve tereddüdün timsali bir adam olarak tarif ederdi.”

(g. 11050)

g.+ın 30481

g.+in 21808, 30653

[=4]

GÖKBAYRAK: Galib Bahtiyar'ın bir eseri:
“İşte Galib Bahtiyar Bey'in eser-i himmeti **Gökbayrak** da Güzel Prenseler kadar okunuyor.”
g. 22233

[=1]

GÖKBAYRAK TABURU: Milli Mücadele zamanında görev yapmış olan tabur:

“**Gök Bayrak Taburu'nun** dolakları konulursa bütün bu eşya arasında isterdim ki Bebek şamandırısı da eski yeniçeri kazanları, sipahi eyerleri ve sûr-i hümayûn davullarına yakın bir mevkie yerleşsin.”

g.+nun 12065

[=1]

GÖKDEMİR: Haçlı ordularının zırhlara bürünmüş olarak gelemesine telmihen kullanılan bir ifade :

“İşte o zaman, Türk devletinin başında bir çocuk kaldığını gören Avrupa'nın ortasından, **gökdemir** içinde, bir salib ordusu Tuna'dan Balkanlar" a doğru boşandı.”

g. 6165

[=1]

GÖKKUBBE: Kubbe biçiminde görüldüğü için göğe verilen isim, gökyüzü:

“Çok haykır-dım cevâb et-er yok/
Gökkubbe.de sanki kim.se.ler yok”

(g.+de 38934)

g.+yle 35976

[=1]

GÖKSU: Göksu Deresi. İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında, Anadoluhisarı yakınında Boğaz'a dökülen dere:

“Müteselli yatın! Mes'ud ölüler!/
Göksu'nun aktığı yeşil Hisar'da.”

(g.+nun 7882)

“Kandilli **Göksu** Kanlıca İstinye nerde.ler”
(g. 35859)

g. 6589, 6592, 6595, 6651, 7506, 10531

g.+da 7429, 8282, 30822

g.+daki 8301

g.+dan 37996

g.+muza 7813

g.+ya 5768

[=15]

GÖKYÜZÜ: Göğün gündüz mavi, gece karanlık olan ve üzerinde güneş, ay, yıldızlar, gezegenler

gibi gök cisimleri bulunan, yerden görünen yüzeyi, gök kubbe, sema, asuman, felek:

“Uhrvî bir kapı açmış buradan **gökyüzü.ne**”

(g.+ne 35661)

g. 35740

g.+nde 36198, 36679, 38716

[=5]

GÖL: Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb.

olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü:

“(…) **gölün** durgun ve yeşil sularını seyrettim, hürriyetin bu boğuk şirini tattım.”

(g.+ün 17466)

“Eylül son.unda böyle.dir İsviçre **göl.leri**”

(g.+leri 35863)

g. 1001, 7721, 7721, 7789, 17417, 36890

g.+de 22896

g.+ler 23386

g.+leri 1844

g.+lerinden 21849

[=12]

GÖLGE: 1. Güneş ışınlarından korunacak yer:

“Sonra camie gittik. Bahar, ramazan, gece, namaz vakti, fazla olarak da yağmurdan sonra serin bir saat, bu muhite anlatılmaz bir renk vermiş; o ışıklı avlu, o bin senelik çınarların **gölgesi!**”

(g.+si 7952)

2. Işığın geçmesine engel olan bir cismin ışıklı yer üzerinde meydana getirdiği karaltı, sâye:

“Üçüncü Mustafa devrinde asıl millî üslûpta Türk mimarîsi münkâriz bulunduğu için yeni Fâtih Camii, hayli masrafla ve himmetle yapılmış ve –kendine göre– güzel olmakla beraber, eski Fâtih Camii'nin bir **gölgesi** bile olamamıştır.”

(g.+si 5516)

“Bu çınar.larla siyah servi.lerin **gölge.sini**/ Bu şadırvan.da su.yun sanki ledünnî ses.ini”

(g.+sini 35921)

3. **mec.** Koruma, himaye, sahip çıkma:

“Yarın da Allah'ın karşısına onların şefaatinin **gölgesinde** çıkacağız.”

(g.+sinde 16958)

“Mâzî köy.ünde hâtıra.lar **gölge.sinde kal**”

(g.+sinde 36574)

4. *(**Bir şey veya kimseyi**) **Gölgede bırakmak**:

Ondan daha başarılı, daha üstün olmak:

“Ahmet Ha-şim teşbihleri ile Çin, Hint, İran ve eski Türk ressamlarını **gölgede bırakır** bir sanatkârdı.”

(g.+de 10522)

g. 7323, 22859, 23440, 23447, 23452, 23459, 23461, 25196, 35303

g.+de 25208, 25249, 33658

g.+den 38825

g.+leri 13712, 22907

g.+miz 22811

g.+si 2119, 3360, 5511, 7945

g.+sinde 12914, 37299, 37737

g.+sindeydim 1640

g.+siydim 1888

g.+yi 22853

[=30]

GÖLGELER TİYATROSU: Karagöz.

Geleneksel Türk seyirlik sanatlarının önde gelenlerinden biri:

“O devir **GölgelerTiyatrosu.nun**/ Karar-an perde.sinde bit-ti gibi”

g.+nun 37092

[=1]

GÖLGELİ: Gölgesi olan:

“(…) yerleştikleri mahallede Müslümanlığın nuru belirir, beş vakitte ezan işitilir, asmalı minare, **gölgeli** mescit peyda olur, sokak köşesinde bir türbenin kandili uyanır, hâslılı o toprağın o köşesi imana gelirdi.”

g. 6994

[=1]

GÖLGELİK: Güneş ışınlarına mâruz olmayan yer, gölge altındaki yer:

“O yapraklar, o yeşil **gölgelik**, o temiz su, o fisilti, o derin istirahat saati bana ihsas ediyordu ki, anne tabiatın kalbinde yakın bir yerdeydim.”

g. 30283

[=1]

GÖLGESİZ: Gölgesi olmayan:

“Altı yüz yıl var, yabancı illerde, irak yollarda, susuz yaylalar, **gölgesiz** dağlarda gezdik.”

g. 30458

[=1]

GÖL SAATLERİ: Ahmet Hâşim'in ilk şiir kitabı:

“Fuat Bey henüz o zamanlar ‘İlâhî ve Rustâî Oyunlar’ ve ‘Göl Saatleri’ nin seyyâl şâirlerini okuyordu.”

g.+nin 21856

[=1]

GÖM-: (Ölüyü) Toprağa yerleştirip üstünü toprakla örtmek, defnetmek:

“Müslüman âdetince gömülmeleri için müsaade alır, maiyetinde gelen Baba Cafer'le ve diğer üç yüz kadar Müslümanla kazma ve çapalara sarılır, bütün şehitleri **gömer**.”

(g.-er 7243)

“Bir sonbahar.da anne.mi **göm-dük** o toprak.a”

(g.-dük 36339)

g.-düler 3381, 10677

g.-emez 15757

g.-meğe 34510

g.-mek 10687

g.-üyordu 12736

[=8]

GÖMLEK: Vücudun üst kısmına giyilen kolları veya yarım kolları, yakalı giysi:

“(…) kadınları kırmızı canfesden şalvar ve bürümcük **gömlek** giyerler, boyunlarına sıra sıra Mahmudiyeler takarlar, ellerinin ve ayaklarının parmaklarını kınasız bırakmazlardı.”

“Tekrâr o alev **gömlek.i** giy-miş gibi yan-dım”

(g.+i 36816)

g. 973

g.+le 30339

g.+ler 11369

[=4]

GÖMLEKLİ: Gömleği olan:

“(…) çeriba-şının yanında, yalınayak, pis **gömleklî** bir baldırı çıplak gidiyor ve çeribaşı ile senli benli görüşüyordu.”

(g. 901)

g. 10529, 17491, 21323

[=4]

GÖMÜL-: 1. Gömme işi yapılmak veya gömme işine konu olmak:

“Annem Üsküb'ü bütün kalbiyle seviyordu. Orada ölmek, orada, İsa Bey mezarlığında, babası Dilâver Bey'in yanında **gömülmek** istiyordu.”

(g.-mek 96)

2. Yerleşmek, oturtulmak, kendini gömmek:

“Kuru, sarı bir çehresi, uzun parmakları, nâdir tesadüf olunur biçimde kesilmiş kıvrırcık bir saçı, derin bir koltuğa **gömülmüş** sıska bir vücudu, hâsılı şâir Stephane Mallarme'nin, 'güllerin

ihtiyarlamasından süzölmüş...’ bir inceliği olan bu prens, (...)”

(g.-müş 3899)

3. Batmak, batıp kaybolmak:

“Kaç bin güneş **gömül-müş** o ufuk.una”

(g.-müş 38697)

4. ***Tarihe gömülmek (karışmak)**: Sadece adı kalmak:

“Vakıa 1453 yılının 29. Mayıs sabahı, son imparator Kostantin Dragazes, Topkapı'nın – içeri taraftan biraz sağında– maktul düştüğü saat, Bizans İmparatorluğu **tarihe gömülmüştü**.”

(g.-müştü 5851)

g.-dü 32553

g.-düğü 2249, 5444

g.-dükten 34481

g.-düler 7171

g.-eceğimiz 7659

g.-meleri 7236

g.-memiş 10680

g.-müş 3898, 5498, 9410, 16765, 23505, 31093, 31723, 36091

g.-müştü 5846, 7137

g.-müşler 23634

g.-üdü 18894

g.-üşünü 9431

[=23]

GÖMÜLÜ: 1. Oturur durumda tam yerleşmiş:

“Sepet koltuklarımıza **gömülü**, bir saat dinledik.”

(g. 21502)

2. Gömülmüş olan, toprak altında saklanmış olan, medfun:

“(…) üst üste sandukalarda Charles Quintden bu güne kadar bütün İspanya kralları **gömülüdür**.”

(g.+dür 18904)

g. 21488

[=2]

GÖNDER-: 1. Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek:

“Antakya'yı müdafaa eden Selçuk beyi Yağısıyan, orada Haçlı ordusuna karşı nazirsiz ve şerefli müdafaaada bulunurken, Mısır Fâtımîleri, Kudüs-i Şerifi Türklerin elinden

almak için Kudüs'e bir ordu **gönderip** oradaki Türkleri muhasara ettiler.”

(g.-ip 4653)

2. Yetki vererek gitmesini sağlamak:

“Şimdi Mescid-i Nebevi dediğimiz yer Hâlid'in evinin yeri imiş; Allah'ın insanlara **gönderdiği** son peygamber orada yatıyormuş.”

(g.-diği 7127)

3. (Belli bir yere, belli bir işi yapmak üzere)

Gitmesini sağlamak, bir görevle yollamak:

“Vur Türk.ü **gönder-en** yeditakdir aşk.ına”

(g.-en 37344)

4. ***Ültimat** göndermek: Bir devletin başka bir devlete verdiği ve hiçbir tartışma veya karşı koymaya yer bırakmaksızın, tanıdığı sürede isteklerinin yerine getirilmesini istediği notayı yollamak:

“Bir taraftan bizi Anadolu'da bilmem kaçınıc taaruzla tehdit ediyorlar, bir taraftan Arnavut Hükümeti'ne tafrâfürûşâne bir **ültimat** **gönderiyorlar.**”

(g.-iyorlar 13947)

g.-di 73, 2623, 10129, 14997, 16756, 28246, 33977

g.-diği 7120, 7233, 7296, 8214, 8742, 10224, 23817, 24265

g.-diğim 2049, 20481,

g.-diğimi 34538

g.-diğimiz 26649

g.-diğinden 34466

g.-diğiniz 19959, 20253, 20441

g.-dikten 34133

g.-diler 210, 1492, 23076, 26930

g.-dim 9228, 10447, 33992, 34003

g.-ebileceği 4105

g.-eçeğimi 20443

g.-eçeğine 18140

g.-ecekti 34691, 34722

g.-emez 15761

g.-erek 26579, 34890

g.-ilmek 16932

g.-ir 20645

g.-irdi 526, 1567, 24707

g.-irdik 554

g.-irken 2917, 4982

g.-irler 6614

g.-irmiş 12873

g.-iyor 22785, 23768

g.-iyorlar 7755, 13938, 34751

g.-iyorum 20535

g.-meğe 128, 20621

g.-meği 3657

g.-mek 377, 10796, 18167, 33577, 34015

g.-mekle 10800

g.-mekten 26933, 34017, 34694

g.-meniz 34172

g.-mesi 34448, 34834

g.-mesine 26586

g.-mey 9114

g.-miş 20461

g.-mişler 20340

g.-mişsiniz 20308

g.-mişti 1026, 2055, 10153, 10948, 20710

g.-miştik 2493

g.-miştim 11628

g.-miştiniz 11625

g.-miştir 8216

[=87]

GÖNDERİL:- Gönderme işi yapılmak veya gönderme işine konu olmak:

“Hükümet tarafından Belgrad'a dostluk muahedesini akdetmek için **gönderilmişim.**”

(g.-miştim 664)

g.-di 2751, 34929, 35035

g.-diğinden 22043

g.-dim 2060, 2090

g.-en 23780

g.-ip 1430

g.-ir 20215

g.-irdi 548, 34329

g.-işine 15287

g.-iyor 34688

g.-iyormuş 376

g.-mediğine 34289

g.-melidirler 10479

g.-mem 1406

g.-memiş 410

g.-mesine 26176

g.-mesini 546

g.-mezdi 34724

g.-miş 1683, 10028, 33848

[=25]

GÖNÜL: İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların kaynağı olduğu kabul edilen kalbin mânevî yönü, yürek, dil:

“Halk türkülerini gözünüzün önünden geçirmeğe başlayınız, zannedersiniz ki bütün bu şiir, **gönül** kelimesi etrafında dönüyor.”

(g. 28381)

“Dil.i bir **gönül.ü** bir îmân.ı bir insan yığın.ı”

(g. +ü 35670)

g. 2243, 3405, 10523, 12315, 12962, 13445, 20146, 21337, 27940, 27986, 28363, 35819, 36205, 36462, 37164, 37372, 37381, 37382, 37383, 37384, 37386, 37388, 37390, 37392, 37471, 37472, 37473, 37475, 37477, 37479, 37481, 37581, 37598, 37849, 37978, 38143, 38326, 38327, 38329, 38713, 39005

g.+de 38052, 38351

g.+dedir 37052

g.+den 12306, 12769, 13589, 37453, 37696, 37812

g.+dendir 7342, 7343

g.+e 37383, 37384, 37386, 37388, 37390,

37392

g.+le 21340

g.+ler 36438, 36782, 37234

g.+lerde 3611

g.+lere 4857

g.+leri 3622, 12300, 12305, 12307, 12427, 37498

g.+lerimiz 16413

g.+lerinde 13692

g.+lerini 3629, 12352, 12987, 12991

g.+lerinin 930, 27928

g.+ü 7343, 25670, 33606, 35701, 36470

g.+üm 6912, 7043, 16700, 20522, 35719, 35802, 35965, 35983, 36042, 36798, 38711

g.+ümce 36906

g.+ümde 35733, 36858

g.+ümden 28507

g.+üme 36555

g.+ümler 9236, 36994, 37001, 37923

g.+ümü 1600, 2010, 7406, 10909

g.+ümün 27113, 32695, 35634

g.+ümüz 10762, 14149

g.+ümüzden 2977

g.+ümüzü 28600

g.+ünde 2974

g.+ün 36581

g.+üne 35497

g.+ünü 30536

g.+ünün 20710, 33241

[=122]

GÖNÜL KERESTESİ: **mec.** İnsanların gönlünü alıcı ve yapıcı her şey, her vasıta:

“İşte o zaman Osman Gazi, Söğüt yaylalarında bir türkü söylüyordu:

Gönül kerestesiyle bir Yenişehir ve bazar yap!”

g.+le 12971

[=1]

GÖNÜLLÜ: Kendi isteğiyle orduya katılmış asker:

“Bütün Rumeli, **gönüllüleriyle**, ruhunun bütün fütûhatçı galeyamı ile Tesalya'ya doğru akıyordu.”

(g.+leriyle 101)

g. 1247, 20959

g.+sü 16985

[=4]

GÖR-: 1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek:

“Sultan Murad Câmî'ne gittim. Beyanbaba Türbesi'ni **gördüm.**”

(g.-düm 610)

“Cennet.te bugün gül.leri aç-mış **gör-ürüz** de”

(g.-ürüz 35834)

2. Gezmek:

“Filibe, yüz sene evveline kadar, Bursa ve Eyüp gibi iliklerine kadar Türklük sinmiş bir şehirdi. Filibe'yi **görmeyi** özlerdim. 1921'de görmek kismet oldu.”

(g.-meyi 732)

3. Ziyaret etmek:

“Babam İcra Memuru olduğu için kendisini çalıştığı odada **görmeğe** giderdim.”

(g.-meğe 1310)

4. Bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek:

“(…) ve nihayet şerhini dâima Kemal'in lehine bitirirdi. Meselâ İrfan Paşa, İbrahim Efendi veya Muallim Nâcî gibi Nâmık Kemal'in bâzı lisan hatâlarını öne sürmüş muarızlarını candan ve yürekten tezyif ederdi. Magose, Midilli ve Sakız'ı Nâmık Kemal'i görmüş mucizeli yerler gibi **görürdü.**”

(g.-ürdü 1344)

5. Yaşamak, geçirmek:

“Zan.nımca Erenköyü.nde artık/
Gör-mez felek öyle bir bahâr.ı”

(g.-mez 36868)

6. ***İş görmek:** İş yapmak, işe yaramaya elverişli olmak:

“Hayatda mevkî sahibi olmak, terakki etmek, büyük işler görmek istediğine delâlet eder bir şüphe vermezdi.”

(g.-mek 1379)

“Çok büyük bir iş.i görmek.le yorul-muş belli”
(g.+le 35683)

7. ***Münâsip görmek:** Uygun ve yerinde bulmak, tensip etmek:

“Fransız hükümeti tarafından Galatasaray Lisesi'ne gönderilmiş, orada bir müddet tedris etmiş, fakat şimdi avdet etmeği münâsip görmüş ve avdeti de meccânen Fransa Sefarethanesi tarafından te'mîn edilmişti.”

(g.-müş 1685)

8. ***Tahsil görmek:** Öğrenim görmek, okumak:
“Bu mektepte Arnavudlar, Karadağlılar meccani tahsil görürlerdi.”

(g.-ürlerdi 1037)

g. 25716, 34416, 37683

g.-dü 2748, 4308, 5484, 5954, 6285, 6630, 7316, 7649, 9505, 10769, 13115, 14990, 15010, 15600, 16759, 22092, 24635, 26116, 26546, 28645, 31266, 31357, 31408, 32740, 33682, 34352, 34390, 36960, 37308, 37439

g.-düğü 1013, 5365, 5549, 6177, 6622, 7189, 8567, 9892, 10248, 10879, 10995, 15312, 17426, 25207, 27232, 27626, 30055, 30902, 32560, 32886, 33368, 33724, 34220, 35880, 36512

g.-düğüm 156, 157, 331, 408, 544, 1594, 1950, 1991, 2349, 3362, 3462, 3862, 6295, 6937, 7311, 7412, 9058, 10633, 10650, 11141, 18907, 21578, 21669, 22746, 25084, 26682, 36627, 39169

g.-düğümü 1916, 18067, 28902

g.-düğümüz 866, 4256, 4574, 5535, 7056, 7308, 7441, 11313, 12362, 14865, 15665, 18325, 19061, 19170, 19363, 21107, 21520, 23449, 25018, 26257, 26697, 28650, 29969, 29982, 30000, 30000, 30014, 30038, 30141, 30484, 30848, 33095, 34169

g.-düğün 35969, 38388

g.-düğünde 26680

g.-düğünden 11058, 18933

g.-düğünü 3562, 12813, 14558, 15934, 17341, 29975, 33240, 35117, 35877

g.-düğünün 33481

g.-düğünüz 6560, 20821, 20850, 20874, 22819, 23115

g.-dük 2070, 6993, 7539, 8153, 8214, 9506, 9548, 10491, 10495, 10748, 11520, 11557, 13015, 13032, 13371, 13669, 13776, 13869, 14064, 14374, 14381, 14543, 14708, 15241, 15615, 15748, 15764, 19605, 21342, 21738, 24499, 25019, 25367, 25832, 25836, 26744, 27178, 27472, 30580, 32952, 33598, 34747, 34821, 35852, 36645, 37040, 37505, 38106, 38107, 38109, 38682, 38688, 38925, 39017

g.-dükçe 7989, 9755, 17614, 21566, 39161

g.-dükleri 3438, 3439, 7055, 10511, 14566, 17266, 19160, 23613, 24860, 26880, 27204, 30529, 35364, 36745

g.-düklerime 6520

g.-düklerimi 2571, 2614, 18864

g.-düklerimin 23996

g.-düklerimiz 11727

g.-düklerimize 26701

g.-düklerimizi 13043

g.-düklerine 7026

g.-düklerini 13710, 17117, 30061, 30247, 32727, 33275, 33635, 35111, 35421

g.-dükten 6217, 18955, 23896, 27022, 33680, 33873

g.-dükütü 18101

g.-düler 6166, 6969, 7259, 12214, 12368, 13443, 13531, 16206, 16876, 17708, 31694, 32585, 33883, 36724, 37172

g.-düm 145, 157, 185, 253, 265, 360, 432, 610, 1118, 1438, 1808, 1839, 1845, 1850, 1853, 1860, 1931, 1946, 1984, 2011, 2093, 2151, 2537, 2580, 2753, 2807, 2866, 2884, 2949, 3010, 3088, 3475, 3537, 3856, 6857, 7034, 7039, 7403, 7854, 7907, 8132, 8190, 8250, 8502, 8753, 8849, 9464, 9515, 9918, 10393, 10589, 10628, 10647, 10765, 10898, 10904, 10912, 10956, 11126, 11137, 11207, 11375, 11491, 14309, 16099, 16828, 17014, 17476, 17983, 18419, 18767, 18831, 18909, 18932, 19067, 19092, 19226, 19838, 19843, 19867, 19886, 20013, 20388, 20392, 20529, 20560, 20622, 20754, 21310, 21567, 21573, 22011, 22700, 23014, 23440, 24933, 25045, 26365, 26381, 26386, 26661, 28924, 29068, 29274, 29473, 30043, 30288, 30329, 32053, 32192,

32317, 32495, 33477, 34152, 34528, 34698,
34761, 34931, 35676, 35717, 35741, 35742,
36173, 36425, 36613, 36789, 36795, 37004,
37156, 37483, 37623, 37763, 37800, 37831,
37917, 38339, 38414, 38743, 38768, 39038,
39186, 39225
g.-dümdü 7812, 10575, 36296, 36487
g.-dümse 16969
g.-dünüz 34023
g.-dünüzümü 23468, 24373, 28923, 32794
g.-düyse 15601
g.-e 15440
g.-ebildiği 5568, 22833
g.-ebildikleri 28620
g.-ebileceği 4323
g.-ebilecekleri 8971
g.-ebilir 5548, 27684, 29053
g.-ebilirdik 24744
g.-ebiliriz 18101, 29994
g.-ebilirler 33679
g.-ebilirlerdi 9420
g.-ebilirsiniz 28606
g.-ebiliyor 12868, 15186
g.-ebiliyoruz 16638
g.-ebilmek 3174, 4144, 10492
g.-ebilseymişiz 28522
g.-ebilsin 35656
g.-eceği 8791, 34754
g.-eceğimi 26923
g.-eceğimiziz 12612, 15417, 25957, 34536
g.-eceğimizi 11743, 19587
g.-eceğine 27732
g.-eceğini 30343, 33514
g.-eceğiniziz 26928
g.-eceğimiz 11614, 13864, 14148, 14753,
15523, 15617, 15634, 16136, 16883, 18326,
21419, 21524, 22726, 24328, 24339, 24356,
24356, 24356, 24357, 24357, 24357, 24358,
24358, 24358, 24359, 24360, 24403, 24851,
25964, 26327, 26866, 26885, 28445, 30465,
31777
g.-ecek 2008, 12980, 14289, 16661, 17522,
20979, 23887, 30849, 31619, 39106
g.-ecekler 17269
g.-eceklerdir 17969, 28050
g.-ecekmiş 3490
g.-eceansin 23172, 36883
g.-eceansiniz 16908, 23399, 25181, 26922

g.-eceptik 34759
g.-egöre 785, 4329, 13963, 14118, 14331,
15205, 15440
g.-elim 18112
g.-emedi 4801, 8796, 12052
g.-emediği 28419
g.-emediler 18002
g.-emedim 3470, 9147
g.-emeyeceğini 14419
g.-emeyeceklerini 13598
g.-emeyeceptik 13078
g.-emeyeceptir 13414, 14205
g.-emeyen 31819
g.-emeyince 28129
g.-emeyiz 15220
g.-emez 3538, 8296, 14676, 15960, 20471,
28235, 38077
g.-emezdi 5194, 9818
g.-emezler 8223, 14317, 14411, 17223,
17647
g.-emezlerdi 28423
g.-emiyecekleri 23663
g.-emiyor 8310, 30299, 31464
g.-emiyordum 10715
g.-emiyorlar 6982
g.-emiyorlardı 11825
g.-emiyoruz 5797, 24132, 27964, 28498,
28499, 28500, 28501, 28504, 28505
g.-en 759, 969, 2871, 2941, 3402, 4239,
4263, 4425, 4561, 4608, 4717, 5026, 5080,
5181, 5254, 5880, 6160, 6486, 6842, 7518,
7587, 7731, 12312, 12866, 14549, 15471,
15571, 16359, 16724, 16757, 17015, 17357,
17719, 21105, 21672, 22427, 23429, 24340,
25828, 26721, 26823, 28700, 29438, 29610,
30246, 31141, 31332, 31499, 31690, 31693,
32343, 32801, 32875, 33915, 34957, 35874,
35927, 37183, 38326
g.-enler 7147, 7922, 11555, 12765, 12870,
22565, 22582, 23036, 24048, 25770, 27636,
27977, 30786, 33548, 35875, 36289, 36594,
36978, 37599
g.-enlerden 26032, 30367
g.-enlerdir 25846
g.-enlere 935, 2591, 24813
g.-enleri 7136
g.-enlerse 38153

g.-erek 177, 1401, 15414, 18636, 22566,
26946, 26960, 27248, 28139, 34436, 35336
g.-eyim 34136, 34548, 36962
g.-icek 37190
g.-me 19666
g.-meden 7759, 8556, 9520, 19104, 34010
g.-medeyim 38334, 38335, 38337, 38344
g.-medi 9760, 11576, 34819, 37231, 37507,
38235, 38982
g.-mediği 33376, 34896, 35087
g.-mediğim 2052, 2513, 31914
g.-mediğimiz 2885, 10966
g.-mediğimize 19492
g.-mediğini 26924
g.-medik 11703, 13458, 19552, 20792
g.-medikçe 31538
g.-medikleri 13569, 23663
g.-mediklerini 34490
g.-mediler 12027, 14369, 16363
g.-medim 262, 279, 654, 679, 681, 2173,
2615, 3029, 3536, 8941, 11150, 11218, 11246,
17059, 19694, 21587, 21668, 23466, 29858,
32053, 32494, 32495, 34848, 35818, 36305,
39063
g.-medin 10192
g.-mediniz 2696, 21573
g.-meğe 216, 1309, 1517, 1554, 2316, 3129,
4020, 19337, 22677, 25773, 26035, 31736,
32160, 33540, 33743, 34128, 34355, 34358,
34755, 34999, 35025, 35065, 36711
g.-meği 3448, 18942, 22561, 26473
g.-mek 114, 140, 183, 733, 797, 1033, 1378,
1840, 1917, 2652, 3362, 4284, 4402, 5731,
6129, 6182, 7040, 7112, 7511, 7690, 7946,
8199, 8237, 8390, 8487, 8505, 9490, 9510,
9513, 9526, 9653, 10737, 11554, 11776, 12048,
12185, 12376, 14696, 14998, 15036, 15585,
15975, 15978, 16207, 16446, 16447, 16597,
16635, 16653, 16690, 17114, 18072, 18868,
18944, 18950, 18964, 18969, 19060, 19062,
19222, 19512, 20194, 20858, 24155, 24498,
24603, 24679, 25621, 25679, 25700, 25839,
26906, 27024, 27245, 27695, 29345, 29445,
31462, 31602, 32405, 32665, 33140, 33519,
33783, 34457, 34654, 34706, 34958, 35425,
35432, 36373, 36448, 39104
g.-mekle 302, 20203, 20256, 20442, 20512,
29537, 35928, 35956, 38980

g.-meksizin 4331, 10379, 17907
g.-mekten 4347, 7568, 12760, 28234, 31716,
31736
g.-mektense 7568, 33139
g.-mekteyim 31030, 35962
g.-mekti 19495, 35105, 37303
g.-meleri 9183
g.-melerine 18590, 20105
g.-melerini 2498
g.-meliydin 18128
g.-meliydiniz 7309
g.-memek 5643, 13043, 26650, 35426
g.-memesindedir 35356
g.-memi 11393
g.-memiş 4408, 6060, 9405, 19143, 30116,
31131, 32443, 33295, 33527, 33709, 37394,
37154
g.-memişmi 6751
g.-memiştim 8550, 9396
g.-memiştir 2445
g.-mesem 36306
g.-mesi 15986, 15987
g.-mesini 34357
g.-meye 7058, 8231, 8486, 8523, 8613, 8736,
9022, 9074, 9088, 10407, 10523, 10695, 10708,
10712, 10963, 11380, 12825, 14701, 16481,
17447, 25856
g.-meyeceğim 16826
g.-meyeceğimi 8484
g.-meyecek 13336, 23352
g.-meyeceksin 10192
g.-meyecektir 34025
g.-meyelim 35499
g.-meyen 965, 8997, 17619, 18666, 19217,
19521, 27776, 29850, 38700, 39094
g.-meyenler 6071, 22593
g.-meyerek 27647
g.-meyi 732, 7350, 13525, 14243
g.-mez 3786, 8280, 10345, 10711, 10995,
11104, 11148, 13026, 17679, 20874, 25253,
25602, 35516, 37121
g.-mezdi 11129
g.-mezler 7378, 36744
g.-mezlerdi 298, 19337, 19546
g.-mezmi 30998
g.-mezmiyim 33527
g.-miyen 31948, 36616

g.-müş 1343, 1531, 1684, 2139, 3105, 3779, 3846, 5007, 5037, 5134, 5260, 5962, 6070, 6124, 6151, 6730, 7136, 7136, 7209, 8791, 8850, 9171, 9646, 9664, 10541, 11246, 11390, 12162, 12846, 17295, 17473, 18426, 18682, 19135, 20800, 21120, 21597, 21718, 23630, 24022, 25213, 25686, 25706, 25768, 25774, 25884, 26251, 26258, 26355, 26398, 26851, 26991, 27009, 27665, 28584, 28593, 28919, 30204, 30558, 32618, 33587, 33600, 33895, 33899, 34489, 34869, 35378, 35877, 35891, 36814, 37662, 37904, 37906, 37910, 38053, 38277

g.-müşdün 38465, 38487

g.-müşler 10329, 19159, 19166, 21358, 23626

g.-müşlerdi 34787

g.-müştün 25716

g.-müştü 4237, 5136, 8704, 9041, 10853, 16479, 30248, 33075

g.-müştük 2203

g.-müştüm 692, 695, 1140, 1260, 1597, 2256, 2719, 3117, 3885, 4111, 7932, 10164, 10954, 18407, 18687, 31250, 33319, 33506, 34528, 34925

g.-müştün 18126, 38482, 38516

g.-müştür 14606, 25779, 33519

g.-müştüz 37744, 37745, 37747, 37749, 37751, 37753, 38008

g.-müyor 35802

g.-müyordu 7087, 7306, 7438, 7852, 17459, 25811, 33509

g.-müyorlar 949, 11559, 14512, 15577

g.-müyorum 3533, 8309, 20385, 21571, 27975, 34124, 34345

g.-müyörüz 14354, 16276, 16635, 25555

g.-se 4342, 9674, 18448, 22052, 28945

g.-sek 24677

g.-seler 12510, 29147, 34207

g.-sem 36252, 36306

g.-seydi 26682, 28341

g.-seydim 19033

g.-sün 18113, 34417, 37184, 37264

g.-sünler 28612

g.-ülür 6

g.-ün 37022

g.-ünce 266, 381, 3146, 3173, 4005, 4552, 5193, 7414, 10255, 10658, 12483, 13494, 17006, 17471, 17769, 18347, 19850, 20129, 20136, 20829, 20830, 26938, 30045, 30286, 30339, 30359, 35092, 37385

g.-ünüz 17027

g.-üp 923, 5242, 7258, 11050, 11388, 12302, 16129, 19146, 23726, 25342, 29594, 30186, 33993, 35426, 35668, 37200, 39044

g.-ür 2078, 3855, 7235, 7400, 7424, 7651, 7669, 8237, 8238, 8238, 9676, 10345, 10643, 10711, 10765, 11772, 12696, 14318, 14485, 14500, 14564, 14672, 16571, 17058, 17191, 17265, 17396, 18009, 18186, 19393, 19524, 20800, 20900, 22430, 23907, 24401, 24509, 24534, 24736, 25253, 25602, 26864, 27759, 28664, 28763, 29633, 29839, 30276, 31461, 31857, 33066, 33444, 34130, 34167, 34821, 36094, 36369, 37356, 37380, 37433, 37468, 38751, 38755, 38973

g.-ürdü 960, 1343, 9792, 9827, 9859, 10084, 15129, 16583, 17333, 19523, 24553, 28762, 33911, 35191, 38565, 38584

g.-ürdük 14885, 25231

g.-ürdüm 9091, 11002, 31368

g.-ürdün 35982

g.-ürgörmez 310, 2784, 9516

g.-ürken 12904, 12973, 12973, 15506, 16421, 17906, 29836

g.-ürler 5859, 6964, 7003, 8183, 12140, 14005, 16439, 16674, 17225, 17738, 19351, 24859, 30244, 30829, 31164, 31729, 32074, 35252, 36770

g.-ürlerdi 1014, 1036, 19485, 19532, 19534, 26672

g.-ürlerken 30064

g.-ürse 12695, 35533

g.-ürsek 32978, 38785

g.-ürsem 693, 9537, 33795

g.-ürsen 34547, 37890

g.-ürseniz 19979, 20530

g.-ürsünüz 6041, 7424, 7493, 19332, 19934, 20759, 27541, 28382, 29135, 29136, 31155

g.-ürüm 8295, 20550, 29479, 34590

g.-ürüsünüz 25415

g.-ürüz 3648, 13683, 17237, 17682, 21204, 22373, 23910, 31994, 35360

g.-üşüm 1832

g.-üşümde 1986

g.-üşümdü 1781

g.-üyor 2543, 7183, 8751, 10311, 12241, 12823, 12879, 12932, 13705, 13711, 14933, 16913, 17846, 17875, 21803, 22092, 24696, 30648, 32169, 35671

g.-üyordu 1450, 10233, 10244, 10856, 10873, 11011, 19502, 22555, 25226

g.-üyorduk 12254, 23574, 30361

g.-üyordular 23122

g.-üyordum 148, 154, 1586, 1811, 1891, 2029, 3356, 8492, 8583, 8743, 10906, 11022, 11595, 18401, 19289, 21315, 32375, 34622

g.-üyorlar 8181, 12597, 13173, 15969, 18833

g.-üyorlardı 6079, 10458, 11556, 11724, 16549, 21129, 23894, 30074

g.-üyormusunuz 23021

g.-üyormuş 83, 24354, 33364

g.-üyorsak 25678

g.-üyorsunuz 15246, 20541, 20865, 21496, 32817

g.-üyorum 8102, 15536, 16861, 16863, 17137, 20793, 26202, 28977, 29617, 35591

g.-üyoruz 940, 5641, 5695, 5799, 7546, 8059, 12653, 12718, 16668, 18169, 19371, 19450, 19473, 19540, 21540, 21741, 21778, 21922, 22321, 22762, 22779, 22793, 22800, 23357, 23578, 24081, 24825, 27964, 28948, 30135, 30455, 30583, 30622, 31668, 35218

[=1469]

GÖRDÜR:- Bir işi başkasına yaptırmak:

“(…) kendi hudutları dâhilinde tamamen medenî işler **gördürmenin** mümkün olduğuna intikaal edilir.”

g.-menin 25117

[=1]

GÖRE: Bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince:

“1904 senesi hayâtımda yeni bir başlangıçtı. Yirmi yaşında idim. Meaux kolejinden çıkmış ve Quartier Latin'e yerleşmiştim. O semtte fasulasızca, 1912 ye kadar, kâh ferahlı ve kâh sıkıntılı, lâkin dâima zevkime **göre** bir ömür sürdürdüm.”

(g. 2128)

“Yine bâkî kal-acaklar ölüm.ünden sonra/ Kısa bir ömür.e **göre**”

(g. 38470)

g. 403, 494, 840, 917, 933, 1126, 1128, 1198, 1480, 1606, 1653, 1681, 2127, 2165, 2194,

2281, 2553, 2578, 2714, 2918, 3386, 3389, 3390, 3517, 3935, 4084, 4115, 4174, 4175, 4291, 4636, 4794, 4813, 5184, 5243, 5359, 5469, 5509, 5588, 5609, 5805, 5808, 5814, 6180, 6229, 6673, 6688, 6713, 7092, 7478, 7505, 7666, 7994, 8184, 8379, 8443, 8895, 9005, 9009, 9175, 9421, 9477, 9494, 9497, 9906, 9911, 9991, 10004, 10379, 10542, 10646,

10648, 10873, 10937, 11040, 11233, 11256, 11257, 11270, 11339, 11418, 11599, 11642, 12198, 12222, 12320, 12328, 12436, 12476, 12477, 12522, 12550, 12580, 12707, 12985, 12997, 13040, 13111, 13385, 13528, 14156, 14268, 14330, 14432, 14532, 14796, 15030, 15107, 15355, 15355, 15381, 15382, 15513, 16283, 16294, 16397, 16467, 16467, 16579, 16711, 16712, 17058, 17080, 17565, 17592, 17731, 17783, 17878, 17879, 18279, 18524, 18683, 18693, 18857, 18884, 19043, 19101, 19242, 19275, 19371, 19609, 19611, 20164, 20656, 20783, 20950, 21282, 21285, 21288, 21448, 21733, 22051, 22278, 22775, 22780, 23597, 23691, 24049, 24377, 24496, 24509, 24533, 24673, 24701, 24707, 24708, 24795, 24822, 25057, 25060, 25077, 25084, 25176, 25388, 25777, 25792, 25875, 26012, 26033, 26729, 27228, 27360, 27361, 27403, 27446, 27487, 27618, 27905, 27927, 27937, 28119, 28494, 28520, 28545, 28678, 28821, 28891, 28907, 28962, 29010, 29039, 29108, 29139, 29360, 29380, 29418, 29451, 29484, 29525, 29530, 29606, 29645, 29701, 29701, 29711, 29741, 30575, 31094, 31105, 31171, 31288, 31292, 31292, 31293, 31678, 31702, 31764, 31859, 31984, 32100, 32112, 32182, 32260, 32451, 32514, 32650, 32869, 32870, 32870, 32871, 32910, 33108, 33204, 33237, 33237, 33603, 33732, 33926, 33968, 34166, 34648, 34722, 34752, 35064, 35066, 35072, 35176, 35191, 35248, 35489, 35510, 35513, 35514, 38491

g.+dir 5451, 11662, 14245, 17316, 20675, 29780

[=271]

GÖRENEK: Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet:

“(…) **görenekten** ziyâde teceddüdden bahsediyorlardı.”

(g.+ten 22072)

g. 477, 22259

g.+ine 675

g.+lerini 1589

[=5]

GÖRGÜ: Bir toplum içinde var olan ve uyulması gereken saygı ve incelik davranışları, terbiye:

“**Görgüsü** büyüktü, şahsiyeti, vardı.”

g.+sü 25215

[=1]

GÖRGÜLÜ: Görgüsü olan:

“**Görgülü** bir müdekkik, Türkiye’de er geç, milliyetperver mizacda bir tarafla, beyne’l-anâsır tesâmuh gören bir mizacda diğer bir fırkanın türeyeceğini sezebilirdi.”

(g. 4263)

g. 25770

[=2]

GÖRMEMİŞLİK: Görmemiş olma durumu, görgüsüzlük:

“Toyluk, acemilik, **görmemişlik**, cür’etsizlik hâsılı on sekiz yaşın bütün hâlet-i rûhiyeleri ile zannediyordum ki etrâfımdakiler benim Avrupa’ya firar etmek isteyen bir insan olduğumu anlamak üzeredirler.”

g. 1615

[=1]

GÖRÜL-: 1. Göz yardımıyla bir şey, bir varlık algılanmak, seçilmek:

“Bu tahtgâhın iç cephesinde de Ferdinand’la son kraliçenin, eski Bulgar krallarının kıyafetinde, mozayikten birer resmi **görülüyor**.”

(g.-üyor 3164)

“Nice revnaklı şehir.ler **görül-ür** dünyâ.da”

(g.-ür 35821)

2. (Oluşu veya var olduğu) Gözlenmek, müşâhede edilmek, şahit olunmak:

“Elli üç gün.de o hengâme **görül-müş** bura.dan”

(g.-müş 35882)

3. Kabul edilmek, sayılmak:

“Bir şâire hayranlık, bizde, eski zamanlar da dahil olmak üzere, hiçbir zaman bu derece kayıtsız ve şartsız bir tassupla, **görülmemiştir**.”

(g.-memiştir 8350)

4. ***Hor görülmek**: Önem verilmemek, küçümsenmek:

“O kadar ki, hiçbir vak fi olmayan zat, resmî sıfatıyla, yüksek mertebelere erse bile hor **görülürdü**.”

(g.-ürdü 5465)

5. ***Mazur görülmek**: Kusuruna bakılmamak, affedilmek:

“O tehlike sırasında babasının bu sahile bir hisar yapılmasını ahdettiğini söylemiş, bir genç hışımıyla verdiği bu cevapta, ancak sonra gördüğü işlerin büyüklüğüne bakılınca **mazur görülen** gururlu bir cümle kul lanmış.”

(g.-en 6183)

g.-dü 4703, 4706, 5938, 13761, 19660, 21873, 22948, 25010, 32674, 33114, 33194

g.-düşü 3009, 7542, 8150, 8368, 8369, 14718, 16642, 19689, 23638, 24448, 25112, 27410, 28194, 29414, 29576, 31723, 31951, 32122

g.-düşünden 13764

g.-düşünü 12819, 18230

g.-ebilecek 6536

g.-ebilen 417, 18902, 20312

g.-ebilir 14767

g.-eceği 29311

g.-ecek 24878, 25351, 25617, 34793

g.-ecekti 4576, 8380

g.-ecektir 14878

g.-emez 19929, 23684, 26430, 28451

g.-en 1540, 5472, 5682, 5757, 6178, 9265, 9332, 16685, 16689, 18001, 18049, 18974, 22656, 26466, 26502, 27149, 27460, 27622, 27690, 27780, 28643, 30131, 30505, 31264, 32153, 33147, 34388, 35089, 36051, 36350

g.-medi 11088, 13768

g.-medik 12092

g.-medikten 528

g.-mediydi 13328

g.-mek 14895

g.-mektir 26739

g.-memiş 4624, 5043, 5065, 13766, 14682, 15630, 16730, 19423, 21189, 25197, 25258, 26428, 26468, 27693, 28106, 34488

g.-memişine 14920

g.-memiştir 28450

g.-mesi 8177, 8180

g.-meyecek 14683

g.-meyen 17033, 27327, 27460

g.-mez 6962, 14567, 24614, 28027

g.-mezdi 230, 18820
g.-müş 2435, 4564, 5037, 5736, 20170
g.-müştü 4941, 26738, 32628
g.-müştür 4669, 4873, 26743, 27271, 27410,
28383, 34018
g.-müyor 16639, 16982, 22651, 33110
g.-müyordu 34844
g.-ür 3683, 3787, 3839, 4453, 4485, 5407,
5898, 6628, 7770, 8178, 10551, 13890, 16954,
18904, 19119, 19330, 22474, 23375, 26618,
27603, 27705, 28196, 28450, 28599, 28659,
29334, 29756, 32078, 32455, 33126, 33390,
33497
g.-ürdü 1121, 4477, 5460, 19335, 20211,
35197, 35469
g.-üyor 3134, 3163, 3168, 3215, 3503, 5612,
7379, 12532, 12782, 15274, 15395, 15900,
15961, 17864, 19161, 19511, 21133, 21172,
21751, 22004, 22050, 24005, 24499, 25699,
25724, 25903, 26816, 27819, 28589, 28618,
28928, 29010, 29173, 30223, 30963, 31635,
32443
g.-üyordu 3587, 4913, 5171, 5229, 11239,
18721, 18754, 23848, 34677
g.-üyorken 21986
g.-üyorlar 22119
g.-üyormuş 22081
[=227]

GÖRÜN-: 1. Görülür duruma gelmek, görülür
olmak, gözükmek:

“*Ve cesette iki kurşun yarası **görünüyordu.**”*
(g.-üyordu 10762)

“*Yalnız **görün-en** sen.din o Eylül gece.sinde”*
(g.-en 39115)

2. İzlenim uyandırmak:

“*Ziya Bey'e benim uslanmış düşüncelerim dar ve
tatsız **göründü.**”*
(g.-dü 8581)

g.-dü 588, 857, 2508, 2565, 2828, 3360,
3388, 3396, 4403, 5377, 7077, 7397, 7634,
7635, 7636, 8574, 9248, 9769, 10508, 10616,
10657, 14424, 14431, 14889, 18937, 19467,
20525, 23066, 26540, 29524, 30716, 30810,
32195, 32257, 32469, 34063, 34620, 34797,
34928, 34976, 35844, 36156, 36262, 36371,
36819, 36905, 37197, 37214, 37241, 37294,
38988

g.-düşü 3340, 6617, 9153, 10589, 11579,
27612, 27961, 28029
g.-düşünü 5224
g.-düşünüzden 23459
g.-dükleri 25313, 33244
g.-düler 463, 902, 2588, 2897, 4560, 7461,
20380, 35439
g.-düm 32527, 32890
g.-dünüz 23456
g.-düyse 29727
g.-ebilirmi 24877
g.-ecek 15495, 17611, 18191, 21136, 24603,
28030
g.-en 659, 1778, 1901, 1956, 2825, 3299,
6056, 6119, 6218, 7173, 9030, 9701, 10649,
12832, 13535, 13662, 15806, 16619, 18147,
19233, 19679, 22405, 24470, 24884, 27079,
27771, 28570, 28577, 28814, 29683, 29973,
30025, 30949, 31685, 31760, 36392
g.-enler 36095
g.-enlere 31754
g.-erek 11850, 12779, 15273, 16346, 23920
g.-meden 19751, 37126
g.-medi 9691
g.-mediği 9153
g.-meğe 33743, 36537
g.-mek 27691, 33213, 33316, 35841
g.-mekden 29547
g.-mekle 28704
g.-meksizin 33812, 34102, 36542
g.-mekte 298
g.-meleri 27146
g.-memek 329, 18807
g.-memesi 33986
g.-menin 21308
g.-mesi 32986, 34056
g.-mesin 38663
g.-meye 13297, 18783
g.-meyecekmi 29728
g.-meyen 909
g.-meyerek 33956
g.-meyi 15941
g.-meyince 38705, 38709
g.-mez 5325, 7571, 19753, 24957, 33323,
33654, 36586
g.-mezdi 278, 34085
g.-mezlerdi 32171
g.-müş 6075, 6171, 19491, 27217, 30842

g.-müşlerdi 1299
g.-müştü 4297, 8932, 17753, 26720, 29901
g.-müştür 6046
g.-müyor 3413, 5835, 16725, 25357, 36247,
36248
g.-müyordu 2550, 34840
g.-seler 36250
g.-selerdi 28510
g.-sün 24397, 28700, 36216, 37815
g.-ür 291, 2392, 4384, 7281, 7422, 7571,
7630, 8888, 9680, 10503, 11100, 12699, 12897,
16567, 16652, 17080, 17216, 17410, 17637,
20157, 23197, 23841, 24864, 24872, 24942,
27693, 27962, 28356, 28984, 29547, 30818,
31617, 33322, 34190, 35687, 36011, 36012,
36176, 36285, 36405, 36516, 37536, 37808,
37936, 38083, 38122, 38129, 38186, 38187,
38189, 38192, 38194, 38396, 38453, 38457
g.-ürdü 530, 989, 1302, 2283, 2955, 8784,
9803, 11196, 11819, 16623, 22530, 26500,
30870, 33638, 34041
g.-ürken 5093
g.-ürler 12170, 15232, 24104, 28704, 30859
g.-ürlerdi 21722, 30563
g.-ürse 159, 7641, 18048, 24397
g.-üş 10505
g.-üşe 12477, 23196, 28657, 33732
g.-üşte 15929, 33692
g.-üşümden 31484
g.-üşümüz 17129
g.-üşüne 16579
g.-üşünü 9435
g.-üşüyle 20936
g.-üyor 787, 810, 2965, 2995, 3012, 3024,
3057, 3263, 3353, 6236, 6860, 7618, 7640,
11776, 12035, 12218, 12502, 12745, 12749,
12881, 13986, 15674, 16558, 16765, 17989,
18227, 18986, 19448, 20191, 21361, 21822,
22786, 23334, 23725, 24735, 24737, 25481,
25956, 26476, 28656, 28825, 28830, 29071,
29635, 30593, 30666, 30732, 32360, 35484
g.-üyordu 671, 870, 1251, 2118, 2120, 2317,
2547, 2851, 3543, 3904, 6189, 6390, 7820,
10403, 10596, 10755, 11299, 11587, 14137,
15671, 16992, 17444, 22856, 22861, 24764,
26033, 31628, 33659, 34445, 34701, 35312
g.-üyorlar 3014, 25601, 26668, 28718
g.-üyorlardı 17475, 19235

g.-üyorsa 21814, 30658
g.-üyorsunuz 31369
[=377]
GÖRÜŞ: 1. Görme işi:
“1902 Nisan ’ında, tirenle, Üsküp’den İstanbul’a
gittim. İstanbul’u ilk **görüşüm** ve Üsküp’den son
ayrılışımdı.”
(g.+üm 1833)
2. Olmuş ve olmakta olan hâdiseler hakkında
varılan hüküm, ele alış tarzı, şahsî fikir:
“**Bu görüş** ömür.üne nisbet.le hakikat görün-ür”
(g. 38453)
g. 4864, 8693, 9607, 10757, 12221, 17785,
17785, 19424, 19492, 27139, 27141, 27686,
28108, 28571, 29449, 35262, 38471, 38490,
38503
g.+e 29852, 32260
g.+le 9316, 9880, 10643, 11703, 12977,
13044, 13044, 15471, 17633, 17860, 19690,
28195, 29876, 31135, 32063, 32160
g.+ler 19839, 32130
g.+leri 19831, 25353, 27664, 36610
g.+lerimde 19858
g.+lerimi 11219
g.+lerimizde 24744
g.+lerimizi 27618
g.+lerimizle 26202
g.+lerinde 35094
g.+lerine 931, 6666, 19831
g.+lerini 5143, 8630
g.+lerinin 17273
g.+te 9310
g.+tür 11635, 27915, 32975
g.+ü 13139, 17099, 27291, 27338, 27915,
29852, 30913
g.+üm 31078
g.+ümdür 28109
g.+ümü 3539, 28108
g.+ümüz 26203, 31338
g.+ün 10545
g.+ünde 13138
g.+üne 8891, 12129, 15973
g.+ünü 6624, 10453, 12045, 17149, 24409,
27686, 33016
g.+ünüz 11616
g.+üyle 4839, 6008, 10643
[=89]

GÖRÜŞ-: 1. Buluşup konuşmak, konuşup sohbet etmek:

“Üsküp eşrafından bir gençle **görüştüm**. Bu genç Rumeli'yi fetheden ilk Türklerin torunlarındandı.”

(g.-tüm 952)

2. Dostluk, ahbaplık etmek:

“Redife Hanım'ın zevci Şeyh Sâdeddin Efendi güzide bir zattu; o zaman Üsküp'de yaşayan Bursalı Tâhir Bey gibi, Eşref Paşa gibi fâzullarla **görüştü**.”

(g.-ürdü 1996)

g.-düm 1053

g.-eceği 17595

g.-eceğiz 20386, 20516, 20612

g.-ecek 34193

g.-emedik 8577

g.-emeyeceğini 10896

g.-emeyiz 17626

g.-en 30409

g.-enlerden 4028

g.-erek 13593

g.-mediğimiz 8588

g.-medik 9131

g.-meğe 1703, 34404, 34999

g.-mek 3859, 4163, 9066, 9558, 33866,

34199

g.-mekten 4044, 34200

g.-meleri 11505

g.-melerimiz 33755

g.-memeye 10192

g.-memi 9521

g.-memizi 8526, 8575

g.-meye 9135, 11421

g.-meyeceğim 8845

g.-meyi 9216, 11593

g.-mez 4027, 34039

g.-müş 6666, 7072, 10636, 14302

g.-müşler 4969

g.-müşlerdi 2359

g.-müştü 10013

g.-müyordum 34202

g.-tü 10125, 25642

g.-tüğü 21682

g.-tüğüm 3464, 10951

g.-tüğümü 2871, 11144

g.-tüğümüz 10790, 25141, 26914, 34934

g.-tüğümüzden 9156

g.-tüğümüzün 20371

g.-tüğünü 4971

g.-tük 941, 8739, 8882, 9156, 10942, 34756

g.-tükçe 35023

g.-tüklerim 2633

g.-tükten 19221

g.-tüler 10369

g.-tüm 951, 1706, 8181, 10950, 21353, 21541, 21551, 21555, 27503

g.-tümse 15541

g.-tür 4865

g.-üp 9057, 9182

g.-ür 7234, 20303, 32301, 33527

g.-ürdü 289, 1503, 1995, 8504, 34113

g.-ürdük 10791

g.-ürken 2680, 32831

g.-ürlerdi 4024, 9905

g.-ürüz 34407

g.-üşümüz 8474

g.-üyor 31959

g.-üyordu 901, 10908

g.-üyorduk 3453, 9099, 9130, 10894, 29854

g.-üyordum 2245, 8391, 9054, 10959, 18570, 20086, 20781

g.-üyorsun 10898, 11545

g.-üyorum 10907

g.-üyoruz 21649

[=118]

GÖRÜŞÜL-: Ahbaplık edilmek:

“Abdülhamid devrinin ilk senelerinde toplanılan, **görüülen** çok iyi vakit geçirilen İstanbul konaklarından biriydi.”

(g.-en 35066)

g.-en 7738, 12020

[=3]

GÖSTER-: 1. Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak:

“Ben de benim Akinlar'ımdan birkaç parçayı Abdülhak Hâmid'in yeni bir eseri olarak **gösterdim**.”

(g.-dim 2178)

“Simâ.sını **göster-meden** önce/

Kalp.imde görün-dü”

(g.-meden 36261)

2. Belirtmek, açıkça ortaya koymak:

“Şimdiye kadar yaşamaya müstahak olduğumuza burhan olarak İstanbul'da, Edirne'de, Bursa'daki camilerimizle

minarelerini, Kur'an ciltlerimizle duvar
çinilerimizi, kumaşlarımızla halılarımızı
gösteriyorduk.”

(g.-iyorduk 12328)

“Bu eser.ler sen.i **göster-meğe** kâfi de-yemem”

(g.-meğe 35978)

3. Herhangi bir biçimde değerlendirmeye yol
açmak:

“Mütareke'nin ilk senesi, eli bayraklı Yunan
taşkınlığı, yapılacak her alâyiş gibi
yapılmayacak her nümâyîşi yapmış, İstanbul'u
yâr ü ağyara bir Yunan şehri olarak **göstermeye**
çalışmış, bizim gibi ecnebilerin gözlerini de uzun
bir müddet Elenizmos'un tütsüsüyle
bulandırmıştı.”

(g.-meye 14142)

4. ***Meşrû göstermek**: Meşrulaştırmak, meşru
duruma getirmek:

“İlk tecrübemin bu tesiri hâsıl etmesi şiiirdeki
kudretime verdiğim ehemmiyeti kendi gözümde
meşru gösterdikten başka beni fazla hayâlâta da
saptırıyordu.”

(g.-dikten 2182)

5. ***Mûcize göstermek**: Kendisinden olağanüstü
bir hâl zuhur etmek:

“Yunanistan ba'de'l-mütâreke muzaffer olmak
gibi tarihte hiç vaki olmamış bir **mucize**
göstermek istedi, muvaffak olamadı.”

(g.-mek 12288)

6. ***Yol göstermek**: Kılavuzluk etmek:

“Sevdâhî yüzü.ş.lerle yunus.lar/

Yol göster-iyordu”

(g.-iyordu 36259)

g. 7231, 16640, 20764, 20806
g.-di 88, 595, 798, 1771, 2151, 3525, 3859,
4630, 7575, 8589, 9220, 9731, 10079, 10086,
10723, 11208, 11307, 11575, 11679, 13000,
13534, 13865, 14234, 14260, 14779, 14921,
15934, 16269, 16877, 17112, 17594, 17722,
18683, 21461, 23872, 23900, 24255, 24430,
24928, 24952, 24986, 25411, 27436, 27594,
28882, 35009, 39292

g.-diği 3403, 5680, 8499, 8521, 10284,
11226, 12342, 12426, 12826, 12954, 14025,
14027, 14633, 15348, 16463, 33233

g.-diğimiz 15389, 17729, 21291

g.-diğinden 2382

g.-diğine 34219

g.-diğini 8587, 9167, 12836

g.-diğiniz 19241, 33943

g.-dik 27852

g.-dikçe 33863

g.-dikleri 10945, 13906, 14690, 17693,
21249, 32245

g.-dikse 17091

g.-dikten 2181, 9361

g.-diler 11305, 15117, 15201, 21246, 27910,
29573

g.-dim 1723, 1997, 2177, 3046, 9184

g.-din 18126

g.-ebileceği 4274

g.-ebilir 13236, 19471, 28711

g.-ebilirim 7422

g.-ebiliriz 12798, 21292

g.-ebilirse 7705

g.-ebilmek 18548

g.-eceğiz 16667

g.-ecek 8994, 10316, 12682, 15777, 22282,
27443, 28419, 28424, 31772

g.-ecekleri 31856

g.-eekti 34801, 34803

g.-emedi 9732, 24944

g.-emediğini 9585

g.-emediler 24263

g.-ememiş 12315

g.-emeyeceğine 17031

g.-emeyiz 31868

g.-emez 6793, 27969, 29574

g.-emezler 14691

g.-emiyordu 19664

g.-en 3605, 4471, 4725, 5415, 5626, 6073,
9365, 9632, 10138, 11076, 11077, 12905,
15221, 17232, 19210, 21257, 24785, 26660,
27686, 28598, 30813, 31092, 32893, 36363,
37452, 38329

g.-ene 2452

g.-enler 25021, 28717, 33181, 34939

g.-erek 1368, 4228, 6147, 9450, 10724,
20169, 22082, 27528, 29903

g.-eyim 20777

g.-ilen 25545

g.-ince 27257

g.-ir 2501, 5404, 5437, 5441, 5582, 5637,
5726, 5775, 5889, 5903, 6744, 10026, 12774,
14146, 14678, 16327, 16345, 18163, 18476,
19439, 21095, 22658, 23565, 23799, 24983,

27955, 28394, 28410, 29039, 29113, 29655,
30835, 31341, 32069, 32638, 34399, 35556
g.-irdi 293, 9756, 20219
g.-irken 1510
g.-irler 7190, 17273, 19541, 26750, 26753,
27958, 27971, 33491
g.-irlerse 35395
g.-irsin 34591
g.-iverirdi 11131
g.-iyor 1235, 2440, 4534, 7462, 13100,
13500, 13972, 14908, 16111, 17114, 17489,
17798, 18330, 20784, 22181, 24944, 25272,
25302, 25332, 25709, 25763, 28892, 29376,
29789, 30302, 30846, 31197, 32510, 32634,
33215
g.-iyordu 1686, 2044, 2304, 2517, 2551,
2630, 3129, 7813, 7858, 9362, 10277, 12250,
14329, 26664, 28205, 34985
g.-iyorlar 12670, 14931, 17855, 27092,
29221, 31498, 32449, 34428
g.-iyorlardı 2534, 11504, 14985
g.-iyorum 3295
g.-iyoruz 24133
g.-medi 14696, 27570
g.-mediler 1079
g.-meğe 19408, 24379, 33228
g.-meği 19546
g.-mek 490, 1077, 1678, 2153, 3582, 4613,
8488, 12279, 12282, 14141, 14879, 16348,
16472, 18225, 18588, 20103, 20268, 22205,
24184, 27437, 28984, 31846, 35258
g.-mekde 1033
g.-mekdedir 31850
g.-mekle 5715, 15036, 33847
g.-mektedir 4578, 4593, 5122, 5521, 5677,
25312, 27084
g.-mekten 2017, 13884
g.-mekti 4844
g.-mektir 32958
g.-memek 31103
g.-memekten 34434
g.-memiști 9684
g.-memiştir 9833
g.-mese 19408
g.-mesin 21562
g.-mesiyle 14268, 23761
g.-meye 14132, 14252
g.-mez 14942, 17711, 28304, 32895, 34399

g.-mezken 14996
g.-miş 3752, 7612, 9281, 9311, 9627, 10092,
10823, 14611, 15177, 17011, 17608, 17849,
18740, 20430, 21220, 22506, 24484, 26572,
28354, 28484, 28720, 30136, 32120, 33179,
33197, 33847, 34267, 35995
g.-miști 1426, 3754, 5057, 6080, 10009,
10040, 10376, 13510, 14561, 26729
g.-miștiler 461
g.-miştir 5283, 32786
g.-miyordu 8853
g.-seymiș 24954
[=397]
GÖSTERİL-: 1. Görülmesi sağlanmak:
“Bilfarz, o zaman, Racine'den veyahut
Baudelaire'den bahseden bir zata bu iki şâirin
iki mısraı **gösterilse** zevk almazdı.”
(g.-se 32959)
“Mızrak.ta halk.a **gösteril-en** kanlı kelle.ler”
(g.-en 37071)
2. ***Parmakla gösterilmek**: Sayılabilecek kadar
az olmak:
“Kurun-ı Vustâ'nun istibdad timsâli diye
parmakla gösterilen bu büyük şato yakılıyor,
yıkılıyor.”
(g.-en 25559)
g.-ebilir 29497, 31213
g.-en 14015, 28506, 28514
g.-irdi 29087
g.-iyordu 8859
g.-memiș 37072
g.-mesi 22676
g.-miş 34679
g.-sin 21286
[=13]
GÖSTERİŞ: Kendini beğendirmek,
karşısındakini etki altında bırakmak için
olduğundan başka türlü görünme, göz boyama,
sükse:
“Fener'de arabayla **gösteriş**, bayıldığı şeylerden
biri idi.”
(g. 9280)
g. 3287, 32196
g.+inden 26491
g.+ten 33393, 33404
[=6]
GÖTÜR-: 1. (Bulunulan yerden daha uzak bir
yere) Ulaştırmak, iletmek:

“Beni ve kardeşimi annemin yüzünü son bir defa görmek üzere çadırın altına **götürdüler.**”

(g.-düler 183)

“Vatan üst.ünde hürr es-en rüzgâr/
Ses **götür-müş** bütün bahar.lardan”

(g.-müş 35768)

2. (Bir kimseyi bir yere giderken) Beraberinde bulundurmak, onunla birlikte gitmek, refakatine almak:

“Bir defa Deli Ahmed beni, kardeşimi, dost ve komşu ailelerin arkadaşımız olan birkaç çocuğunu islahane önünde, Vardar'da yıkanmağa **götürmüştü.**”

(g.-müştü 306)

g. 753

g.-dü 794, 3627, 3988, 9115, 9274, 9344,
24077

g.-dügü 12947, 30308

g.-dügümüzü 34510

g.-dügünden 34831

g.-dükleri 16404

g.-dükten 10723

g.-düler 162, 183, 380, 2171, 31808

g.-düm 33804

g.-ebilmek 17023

g.-eçeğim 23158, 23484, 23520

g.-ecek 7618, 16193, 22888, 23433, 25488,
31809, 31814

g.-eceksiniz 11321

g.-emediler 34822

g.-en 3946, 20627

g.-erek 23016, 33546

g.-mediler 30096

g.-meyen 29886

g.-mez 3913

g.-müş 853, 34662, 35324

g.-müştü 306, 1207

g.-selderdi 30096

g.-üp 12478

g.-ür 31389

g.-ürdü 345, 1262

g.-ürken 23394

g.-ürler 5855, 7839

g.-üyor 17216

g.-üyordu 34148

g.-üyorlardı 197

[=57]

GÖTÜRÜ: **mec.** İrdelemeden, şuursuzca:

“Bir esere hayran olmuş kari'ler görürsünüz ki, hayranlıklarını ifade ederken o eseri iyi okumadıkları hemen göze çarpar, **götürü** hayranlık Şark medeniyetinde umûmî bir hâldi.”

(g. 19343)

g. 19333, 26163, 30225

[=3]

GÖTÜRÜL-: Götürmek işi yapılmak:

“Babiâli vak'ası olduğu gece Ali Kemal Tokatlıyan'da tevkif edildi; diğer İtilâfçı ve muhaliflerle beraber, Bekirâğa Bölüğü'ne **götürüldü.**”

(g.-dü 10127)

g.-dü 10120, 10958

g.-en 12249

g.-memiş 34832

g.-mesi 34044

g.-müş 34033

g.-müştüm 11303

g.-üp 33573

g.-ürken 1140, 25011

g.-üşün 33983

[=11]

GÖVDE: 1. Bir şeyin asıl bölümü:

“Türkçenin çekilmediği yerler vatandır, ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi **gövde** ve ruhu Türkçedir.”

(g. 28736)

2. Yapı, oluşum:

“Çünkü Osmanlı saltanatı diye ortada bir **gövde** vardı. İngiltere ile Fransa bu gövdeyi o zaman siyasetlerine elverdiği için, parçalanmaktan koruyorlardı.”

(g. 11830)

g. 11822

g.+nin 28188, 28189

g.+si 16704

g.+sini 28249

g.+yi 11823

[=7]

GÖVDELİ: Yapılı, cüsseli:

“Kendisi seyrek sakallı, geniş **gövdeli**, azametli, altun gözliklü bir zâtdı.”

(g. 1503)

g. 19600

[=2]

GÖVDESİZ: Gövdesi olmayan:

“Sez-dim ki **gövdesiz.di** hayâli.ydi boy.ları”

g.+di 36622

[=1]

GÖZ: 1. İnsanda ve hayvanda görme organı:
“Ayrancı dükkânının tâ önünde orta yaşlı ve kır saçlı bir yeniçeri burma kavuğunu küçük bir iskemle üstüne koymuş, ayak ayak üstüne atmış, rehâvet içinde, **gözlerini kâh yumarak ve kâh açarak, nargilesini içiyordu.**”

(g.+lerini 35326)

“Parla-rdı yaşlı **göz.lere** bayram sabah.ları”
(g.+lere 36337)

2. **teşmil.** Bakış:

“Durgun **gözlerle**, güvercinlerin yemlendiği sahanlığa kadar yürüdü.”

(g.+lerle 35292)

3. ***Gözden (Gözünden) düşmek:** Başkalarının gözündeki değerini yitirmek, itibarını kaybetmek:

“Nihâyet olacak oldu... Mehmed Ali Bey yeryüzünde yegâne bağlandığı kuvvet olan Pâdişâh'ın **gözünden düşmüş.**”

(g.+ünden 33842)

4. ***Gözden geçirmek:** Durumu anlamak için incelemek, kontrol etmek:

“Mehmed Ali Bey her mêmûr olduğu işte becerikli çıkmış, fetânetini göstermiş, yalnız göstermekle kalmamış, meselâ bir Tophâne hesabını **gözden geçirmeğe** gönderilmiş.”

(g.+den 33859)

5. ***Göze almak:** Bir işi yapmaya kalkışırken başına gelebilecek şeyleri peşinen kabul etmek, tehlikesine rağmen yapmaya cesaret etmek:

“Beş yüz senelik Yeniçeri Ocağı'nı, her tehlikeyi **göze alarak** senelerce korudu.”

(g.+ealarak 33613)

6. ***Göze çarpmak:** Dikkati çekecek görünüşte olmak:

“1640'tan Üsküdar'da Orta Valide namını alan Kösem Sultanın küçük camii, bir çini cenneti olarak **göze çarpar.**”

(g.+eçarpar 5712)

7. ***Göz kulak olmak:** Kollayıp korumak, dikkat etmek:

“İşbaşında olanlar yetiştirmek istedikleri mensuplarını üç bölüğe ayırırlarmış: Birinci bölük, işlerden anlayanlar, yol gösterenler, iyi re'y, verenlermiş; ikincisi kendilerini ortaya atıp efendilerinin âletleri olanlarmış. Üçüncüsü de

efendi'nin ikbâli etrâfında **göz kulak olanlar, ona her şeyi haber verenlermiş.**”

(g.+kulakolanlar 34952)

8. ***(Gözleri) kamaşmak:** (Gözüne giren bir ışık veya parlaklık sebebiyle) Kısa bir zaman için başka bir şey göremeyecek şekilde görüşü bulanmak:

“Birden **kamaş-tı göz.lerimiz bak-tık engin.e**”

(g.+lerimiz 36641)

9. ***Gözlerini devire devire bakmak (devirmek):** Öfkeyle dik dik bakmak:

“Onun ıztırâbı karşısında lala ve haremağası bana düşman gibi **gözlerini deviriyorlardı.**”

(g.+lerini 34577)

10. ***(Birinin) Gözüne girmek:** (Bir kimsenin)Sevgi ve güvenini kazanmak:

“Sultan Mahmud'un bu cihetten pek ziyâde **gözüne girmişti.**”

(g.+üne 33706)

11. ***Gözünü (Gözlerini) dikmek:** Bakışlarını ayırmadan bir yere devamlı bakmak, dikkatle bakmak:

“Neş'esini kaybetti. Dalgınlaştı. Susarak bir noktaya **gözlerini dikti.**”

(g.+lerini 33425)

12. ***Gözü pek:** Çok cesur, tehlikeye aldırmayan, korkusuz, gözü kara:

“Midhat Paşa ve Hüseyin Avni Paşa, bu iki devlet adamı, icâb ederse ve zamânı müsâit bulurlarsa hem Pâdişâh'ı hal' etmeğe girişebilirler, hem de, bunun tam zıddı olarak, Pâdişâh'ın tahtında kalmasına bütün kudretleriyle yardım edebilirlerdi; böyle **gözü pek**, irâdeli, cür'etli insanlardı.”

(g.+üpek 35182)

g. 2008, 3877, 5774, 6019, 7306, 7637, 7653, 7989, 9505, 11599, 12452, 13467, 13487, 13711, 13963, 14118, 14507, 15440, 15852, 16720, 18359, 18787, 19101, 28813, 28935, 29713, 30333, 31460, 31820, 31946, 32229, 35535, 35913, 36352, 37916, 38565, 38584

g.+alabildiğine 6101

g.+atamaz 15720

g.+atayım 23951

g.+de 2980, 3930, 19666, 26103

g.+den 6471, 8900, 9781, 14241, 14254,

14780, 15665, 20820, 26010, 26803, 28814, 29685, 30285, 31155, 32236, 32684, 32714,

32762, 32767, 33732, 33737, 33848, 33922,
34179, 35018, 37696
g.+dengeçirelim 35159
g.+dengeçirseler 17222
g.+dikmişti 25322
g.+e 867, 7190, 9152, 17410, 18545, 27328,
28570, 28962, 29546, 29701, 36089
g.+ealarak 11183, 33602, 34905
g.+ealdırdık 10742
g.+ebatmıyor 16980
g.+eçarpan 3020, 6001, 9333, 10778, 10920,
24169, 24182, 24194, 27566, 28372
g.+eçarpanıdır 27718
g.+eçarpar 3756, 4245, 5707, 5730, 5951,
17202, 19333, 26511, 27567, 27808, 28387,
32243, 32695, 32705, 34094
g.+eçarpardı 17717, 35094
g.+eçarparlar 17143
g.+eçarpiyor 3187, 4281, 17125, 24540,
24771, 28403, 28574, 28752
g.+eçarpiyordu 898, 3468, 9267, 18769,
18820, 32273, 33781, 35104
g.+eçarpiyorlardı 10619
g.+eçarpmayan 6002, 18995
g.+eçarpmaz 927
g.+eçarpmıyor 29707
g.+eçarpmıyordu 18722
g.+eçarptı 5748
g.+egirdi 13496
g.+egirdiği 35019
g.+egirdiler 34169
g.+gezdirdim 23958
g.+gezdirmek 4842
g.+gezdirmişim 30102
g.+göre 25427
g.+göregöre 10030
g.+iyle 33899
g.+kamaştırıcı 5841
g.+le 3683, 4759, 16929, 16930, 18950,
18951, 28027, 29679, 30233, 30901, 32283,
32986, 33065, 33589
g.+ler 3172, 3320, 3329, 4840, 5841, 7949,
12866, 25039, 25354, 28239, 31462, 36492,
36842, 37058, 38077
g.+lerde 38848
g.+lerdedir 36758
g.+lerden 36147
g.+lerdir 4561

g.+lere 3400, 4384, 17114, 36406, 36749,
38620, 38668
g.+leri 184, 266, 487, 907, 1892, 3073, 4371,
4402, 4561, 4834, 4856, 5500, 5658, 6216,
6593, 6755, 7025, 7149, 7281, 7323, 7466,
7637, 7836, 7842, 8804, 10673, 11118, 11747,
12929, 12992, 12993, 13000, 13432, 13442,
13692, 14065, 14293, 14838, 14881, 16326,
17408, 18186, 18358, 18401, 18921, 18972,
19501, 21636, 22838, 23012, 23050, 23330,
24157, 24305, 26430, 27772, 28205, 28289,
28373, 29850, 30119, 30714, 31332, 31425,
31530, 31595, 34109, 34699, 35681, 35890,
36437, 36632, 36789, 36938, 37004, 37295,
37889
g.+lerim 2051, 2090, 2133, 6293, 6540,
6870, 7033, 7902, 10507, 10577, 17458, 22846,
23046, 23510, 30104, 32395, 36368, 36422,
36603, 37396, 39106
g.+lerimden 1661, 20560
g.+lerime 7077, 7633, 23155, 23952, 32469
g.+lerimi 437, 741, 2366, 2931, 6520, 6586,
7039, 16572, 17512, 18981, 23513, 32191
g.+lerimin 2575, 23456, 32911, 36786
g.+lerimiz 5162, 21072, 21418, 25677,
26637, 27964, 28841, 31084, 31117
g.+lerimize 15206, 17637, 18245, 30813
g.+lerimizi 7520, 10553, 14937, 22074,
24732, 29730, 30808, 30951
g.+lerimizin 6710, 24535, 30688
g.+lerimizle 26697
g.+lerimle 2580, 10727, 36948
g.+lerin 6865, 28329, 36524
g.+lerinde 7123, 10566, 23983, 29452, 36286
g.+lerinden 18546, 19910, 20554, 20565,
20613, 22166, 27803
g.+lerine 7172, 18190, 22701, 27078, 30358
g.+lerini 284, 533, 967, 4404, 4411, 6340,
6947, 7097, 7873, 7896, 7907, 8023, 10611,
12957, 12980, 13043, 13440, 13731, 14053,
14133, 14952, 15836, 16423, 17618, 18445,
19113, 19738, 21935, 22103, 22882, 23363,
25654, 25681, 27247, 28717, 28944, 30528,
31038, 31434, 31914, 33414, 34566, 34972,
35315, 36984
g.+lerinin 22833, 23039, 35441
g.+lerinizde 23402

g.+lerinizden 20320, 20346, 20367, 20586,
20626, 20646
g.+lerinizi 6027, 15284, 28381, 30897
g.+lerinizin 2397, 23392, 23397, 23485,
23520
g.+lerinle 23443
g.+leriyle 5242, 5568, 6622, 7459, 10594,
14592, 16420, 16653, 18261, 21620, 25774,
27912, 28620, 37113
g.+lerle 6279, 6449, 7096, 7646, 7675, 8009,
12973, 14549, 15003, 15969, 16883, 17002,
17191, 17926, 21488, 21842, 22181, 22873,
23004, 23392, 23410, 23438, 23465, 24526,
28810, 29633, 30363, 30532, 30749, 30829,
33666, 35281, 36488, 36723, 36980
g.+önünde 8155, 8156, 8926, 13873, 15443,
15505, 16202, 17684, 19703, 23683, 25876,
26274
g.+önündedir 15150, 17322, 17719, 28124
g.+önünden 16628, 17238
g.+önünde idi 24554
g.+önüne 4483, 8101, 12204, 17208, 21180,
22628, 24138, 26439, 26600, 28175, 28473,
28584, 29126
g.+ü 7306, 7355, 9973, 11585, 12258, 12696,
12705, 12992, 14081, 15244, 15688, 15978,
17042, 18087, 23781, 23944, 24117, 24969,
28921, 30176, 32959, 33852, 34167, 35525
g.+üaçık 17194, 17553, 18629, 35003
g.+ükapalı 35118
g.+üm 12467, 12506, 16847, 16967, 17003,
28977, 29410, 38868
g.+ümde 1600, 2181, 2354, 2358, 3449,
10653, 12107, 20515, 21315
g.+ümden 34953
g.+üme 2117, 2314, 3034, 3387, 6467,
16965, 22861, 29615, 30121
g.+ümle 331, 3448, 3856, 8132, 10912
g.+ümü 168
g.+ümün 1911, 6219, 6675, 7872, 16977,
16978, 17380, 17513, 27035
g.+ümüz 4789, 5494, 5512, 6023, 6618,
10966, 13089, 15422, 16447, 16778, 17655,
24132, 33070, 37048
g.+ümüzde 18262, 35835
g.+ümüzden 32459
g.+ümüze 23133, 24602, 24864, 24877,
25955, 28829

g.+ümüzün 13218, 25445
g.+ün 6904, 8666, 10755, 25072
g.+ünde 1153, 6093, 12703, 21873, 30752
g.+ünden 17859, 25014, 26072, 33831,
34168
g.+üne 15727, 15914, 16472, 17126, 18224,
18647, 23133, 27796, 33695
g.+ünü 8136, 15976, 22717, 26948, 31958
g.+ünün 17002, 34149
g.+ünüz 15246
g.+ünüzün 28374
g.+üyle 3358, 5026, 5260, 13864, 14499,
15009, 15220, 16759, 18388, 20673, 24048,
25705, 26851, 28645, 29778
g.+yummak 28112
g.+yummazdı 34373
[=655]
GÖZBEBEĞİ: 1. Gözde iris tabakasının
ortasında bulunan ve ışığın azalıp çoğalmasına
göre küçülüp büyüyen delik:
“*Bâzan ezil-ir bir güzel.in gözbebeği/
Sen toprak.a bas-tıkça yavaş bas her bâr*”
(g. 38372)
2. *mec.* Çok sevilen, çok kıymetli kimse veya
şey:
“*Sarayın gözdesi, milletin gözbebeği olan
Arnavudlar medeniyetin bu iltifatlarıyla de mest
oldular.*”
(g. 1069)
g.+i 13107
g.+lerimiz 16109
[=4]
GÖZCÜ: Takipçi, bağlı, mürit:
“*Çünkü bu zât, ilmîne ve fazlına rağmen Ali
Paşa'nın en emîn gözçülerinden biri olarak
mâruftu.*”
g.+lerinden 35000
[=1]
GÖZDE: Benzerleri arasında nitelikleri
sebebiyle üstün tutulan, beğenilen, önem verilen
(kimse) favori:
“*Karısı da Abdülmecid'in en gözde kızlarından
bir sultandı.*”
(g. 3931)
g. 1012, 26136, 33689, 33728, 34961
g.+de 26129
g.+leri 33970
g.+lerin 26084

g.+leriydi 33658
g.+si 1067, 23325, 33683, 34324, 34633, 34966
[=15]
GÖZET-: Göz önünde tutmak, dikkat etmek, önem vermek, nazariitibara almak:
“Maamâfih şiirde devirlerin bir tekâmülünü **gözeten** edebiyat müverrihleri hem kendileri aldanyorlar, hem de kaari'lerini aldanyorlar.” (g.-en 2263)
“Ferdâ.yı unut sen **gözet** ancak hâl.i” (g. 38285)
g.-eceğim 28690
g.-emiyorlardı 16551
g.-en 30396
g.-erek 10116, 24460
g.-irler 29265
g.-iyor 30411, 34955
g.-iyorum 20470
g.-medi 29234
g.-mediği 20930
g.-meksizin 24565
g.-melerini 29043
g.-memişti 26530
g.-miyor 33787
g.-ti 10221
g.-tiği 13268
g.-tiler 7451
[=20]
GÖZETİL-: Göz önünde tutulmak, nazariitibara alınmak:
“Hâsılı san'atın iklimlere ayrılmasını müteakip hayatta da tenevvü' **gözetildi.**” (g.-di 23145)
g.-en 29515, 31374
g.-erek 15330
g.-meli 6716
[=5]
GÖZ KAPAK(ĞI): Göz yuvarlaklarının önünde bulunan ve birbirine yaklaşp kapanmak suretiyle gözü perde şeklinde örten organ:
“Heredia bu sergüzeşti, küçücük manzumesinde, **göz kapaklarından** kalbine akan gizli gözyaşlarıyla söyler.”
g.+larından 17437
[=1]
GÖZLE-: Bir şeyin olmasını veya bir kimsenin gelmesini beklemek, intizar etmek:

“Hatırlatmak lâzımdır ki, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bu intihabat devresinde kaybetmesini için için özleyenler en ziyâde Bursa'yı **gözlüyorlardı.**”
g.-yorlardı 24358
[=1]
GÖZLÜ: Herhangi bir biçimde veya renkte gözü olan:
“Sarışın, mavi **gözlü**, gürbüz, sıhhatli bir delikanlydı.” (g. 10980)
“Ey mâi **gözlü** yavru melekîtlıhandekâr” (g. 39230)
g. 6813, 6814, 6814, 14082, 23026, 23388, 23400, 23406, 23413, 23419, 23965, 26182, 30684, 36727, 37056, 37070, 37148, 39243
[=20]
GÖZLÜK: Bakış açısı, nokta-i nazar:
“Bu gafiller kâinatı sırf siyaset **gözlüğüyle** seyrettikleri için bedbin olurlarsa yaman bedbin oluyor.”
g.+üyle 12979
[=1]
GÖZLÜKLÜ: Gözlük kullanan:
“Kendisi seyrek sakallı, geniş gövdeli, azametli, altun **gözlüklü** bir zâtdı.” (g. 1503)
g. 1489, 1679, 11068, 12853, 23199
[=6]
GÖZTEPE: Anadolu yakasında, Kadıköy ilçesine bağlı, Çamlıca eteklerinden Marmara kıyılarına kadar uzanan bir semt:
“**Göztepe Gazel.i**”
g. 37550
[=1]
GÖZ UCU: ***Göz ucu ile bakmak**: Başı döndürmeden sâdece gözleri yana çevirmek suretiyle sezdirmeden bakmak:
“Bunu **göz ucuyle** gören üstad piyano çalmağa devam etmiş, istifini bile bozmamış ve sanki odada hiç kimse yokmuş gibi hareket etmiş.”
g.+yle 32808
[=1]
GÖZÜK-: Görünmek:
“Tatar Pazarcığı, İhtimân tek kalan câmi ve minâreleriyle **gözüküyorlar.**”
g.-üyorlar 3063
[=1]

GÖZ YAŞ(I): Ağlarken gözlerden akan berrak sıvı, yaş:

“Selanik tirenine **göz yaşları** içinde bindik.”

(g. +ları 100)

“Cüşet-üp söndür-emez **gözyaşı** tûfân.ı bile”

(g. 37797)

g. 28813

g. +ları 11995, 14429

g. +larına 387

g. +larından 16519

g. +larını 31103

g. +larıyla 15005, 17428, 38986

g. +larıyla 207, 268, 25586

[=14]

GRANADA: Gırnata veya Granada, İspanya'nın Endülüs eyaletinde bulunan bir şehir:

“**Granada** nar demek olduğundan, bütün sütunların nakışlarında çepçevre bu kırmızının eyvanın resmi var.”

(g. 19172)

g. 19066, 19178

g. +nın 19158

g. +ya 19159

g. +yı 19164

[=6]

GRANİT: Fr. Feldspat, kuvars ve mikadan meydana gelen, yapı ve döşeme taşı, sütun, kaldırım, kenar taşı, mezar taşı olarak ve heykelticilikte çok kullanılan, çeşitli renklerde çok sert volkanik kaya:

“İki kısımdan mürekkep ulu mabedin şadırvan tarafı, üstü açık, 24 sütun üzerinde yükselen 28 küçük kubbeli muhteşem bir çerçevedir.

Sütunları 10'u beyaz mermerden, 12'si pembe **granitten**, cami kapısında olan ikisi de somakidendir.”

g. +ten 5656

[=1]

GRAZİELLA: Alphonse de Lamartine'in kendi yaşamında önemli bir yer tutan, İtalya'da görüp beğendiği, gönül verip sevdiği genç bir kız [Alphonse de Lamartine'in Graziella isminde bir de romanı vardır] bk. Edebiyat bilgileri, Numan Kartal, Birsen Yayınları, 1990:

“**Graziella** belki Napoli sokaklarının bir âlüftesi idi.”

(g. 22800)

g. 22691

g. +yı 22699

[=3]

GRECO: El Greco. (1541 – 1614 Toledo, İspanya) Maniyerist ressam, heykeltıraş ve mimar:

“İspanya'nın ressamlarına merak sardırırım. Bu millette resim bir kâinattır. Hepsinin en İspanyol'u Velasquez, en Hristiyanı **Greco**, en halk ve tabiat fârikalısi da Goya'dır.”

g. 19081

[=1]

GREEN PARK: Birleşik Krallık'ın başkenti Londra'nın Westminster semtinde bulunan bir park:

“Verlaine'in Londra'da geçirdiği fukaralık ve gurbet günlerinin intibâlarını **Green Park** ve St. James's Park içinde yakından anladım.”

g. 2159

[=1]

GREV: Fr. İş bırakımı:

“Lodos yüzünden vapurlar, **grev** yüzünden tramvaylar işlemediği ak şamlarda payitaht halkının açıkta kaldığını görüyoruz.”

g. 7549

[=1]

GRİTTİ BEY: Alois Gritti:

“**Gritti Bey** dedikleri adam budur. Türkiye'ye alafrangalık, bu İtalyan ailesi vasıtasıyla girmiştir diyebiliriz.”

g. 32730

[=1]

GROUSSET: René Grousset. (1885, Aubais, Fransa –1952, Paris, Fransa) Fransız tarihçi, Cernuschi Müzesi ve Guimet Müzesi'nde küratör ve Fransız Akademisi üyesi:

“Haçlı Seferleri tarihini en yeni bir usûlde yazan müverrih **Grousset**, Haçlı Seferlerini kımlıdanan sebebin 1071'de Malazgirt'te Türk hakanı Alp Arslan'ın Bizans İmparatoru'nu ora da mağlûp edip esir etmesi olarak gösteriyor.”

g. 4532

[=1]

GUADARRAMA DAĞI: Sierra de Guadarrama dağı. Madrid Özerk Bölgesi içinde bir dağ:

“Saray **Guadarrama Dağı** –Arapça Vadü'l-Emâre yâhud Vadü'l-A'mâra kelimesinden muharref olsa gerek– eteğindedir.”

g. 18882

[=1]
 GUFRÂN: Ar. Affetme, yarlıgama, merhamet etme:
 “**Gufrân** gel-mez günâhkâr ol-mayana”
 g. 38392
 [=1]
 GUFRÂN-I MÜŞK BÛ: Ar.+Fars. Misk kokulu af:
 “Yağ-sun türâbıkabir.ine **gufrânümüşkû**”
 g. 37720
 [=1]
 GUÏDE: Fransız yazar:
 “Gider görür, neyi görür? **Guide'in** tavsiye ettiği on beş eseri görür. Ma'lûm-ı âlîiniz İstanbul'da bundan başka eserler de vardır.”
 g.+in 8243
 [=1]
 GUÏLLAUME TELL: Guillaume [Giyom] Tell. Wilhelm Tell:
 “Dün Boğaziçi'nin kırlarında gezinirken çocukluğumun en güzel iki hatırası olan Esir Jeminüs ve **Guillaume Tell** gözlerimi yaşarttılar.”
 (g. 17522)
 g. 17444, 17505
 g.+in 17494, 17501
 g.+le 17508
 [=6]
 GUÏTRY: Lucien Guitry.
 (1860-1925)
 Fransız sahne sanatkârı.[Sacha Guitry'nin babası]:
 “Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir, Trophie, Paul Mounet, Ogne, De Max, **Guitry**, Gemier, Bernard, Sarah Bernardt, Bartet, Pierre Soune, Lecomte, Berthe Cerny adetâ rü'yâlarımıza girerdi.”
 g. 2207
 [=1]
 GULGULE: Fars. Dalga dalga ortalığa yayılan gürültülü ses, her ağızdan bir ses çıkmasından meydana gelen karışık gürültü, velvele:
 “Her ilâhînin sonunda cumhurlu bir âmîn **gulgulesi** işitiliyor ve ilâhîler tekrar başlıyordu.”
 (g.+si 464)
 g. 25626
 g.+si 464, 10591, 25498

[=4]
 GULGULELİ: Gürültülü, velveleli:
 “Hoca hazırken kulakları yırtan, **gulguleli** bir çalışmadır giderdi.”
 g. 519
 [=1]
 GÛNÂ-GÛN: Fars. Türlü türlü, çeşit çeşit:
 “Askerî Müze'de tarihî günlerimizi hatırlatan **gûnâ-gûn** eşya var.”
 (g. 12062)
 g. 14166, 18287
 [=3]
 GURBET: Ar. Memleketinden uzak olma, vatanından ayrı yaşama hâlinin verdiği duygu, gariplik, yabancılık:
 “Herhâlde önümde senelerce sürecektir sert bir **gurbet** vardı.”
 (g. 1661)
 “**Gurbette** duyduğum sonu gelmez hüznüleri”
 (g.+te 36661)
 g. 2157, 14124, 14149, 31092, 35947, 36649, 36650, 36651, 37465, 38701, 38702, 39103
 g.+de 38630, 38632, 38773
 g.+e 29251
 g.+in 19288
 g.+ini 21616
 g.+inin 36716
 g.+te 35754, 37631
 g.+ten 14201, 36255
 [=26]
 GURÛB: Ar. Güneşin batması, gün batımı:
 “Ey gurbet ey **gurûb.u** ufuk.larda bit-meyen”
 (g.+u 38702)
 g. 35894
 g.+a 36461
 g.+u 36651
 [=4]
 GURUP: Fr. Aralarında herhangi bir yönden benzerlik veya ilgi bulunan şey veya kimselerin meydana getirdiği topluluk, küme, öbek, takım:
 “Güvertede yolcu olarak Selânik'e giden dönme talebeler bir **gurup** hâlinde idiler.”
 (g. 1664)
 “Bu müteferritlik hassasını Mütareke sıralarında kendinin bağlanabileceği **guruplara** da göstermişti.”
 (g.+lara 10045)
 g. 1648, 1663, 3763, 25835

g.+a 20233
g.+ıyle 1655
g.+u 8184, 31167
g.+una 1677
g.+undan 1675
[=12]

GURUR: Ar. 1. Kendini beğenme, büyüklük taslama, boş şeylerle övünme, benlik, enaniyet, kibir, azamet:

“Bu fırka bir fırka değil, âdeta bir tarikat, bir ordu, başlı başına bir kuvvet, Bulgaristan'ı öyle benimsemiş ki kendinden gayri fırkaları tufeyli sayıyor; meclisde oturduğunda, gezişinde, söyleyişinde o **gurur**, o tahakküm, o tavır var.”
(g. 3252)

2. Kendine güvenmekten gelen iftihar, övünç:
“Halbuki İngilizlerin **gururu nezâket** kaidelerinden asla ayrılmaz bu da şüphesiz müstesna bir meziyettir.”
(g.+u 19562)

“İnsanlık.ın **gurûr.una** gurbet.de sâhip.iz”
(g.+una 38630)

g. 11428, 16945, 22581
g.+la 6193, 19592, 21300
g.+u 19500
g.+umuz 3751
g.+una 11418
g.+undan 19509
g.+unu 19510, 21309
g.+unun 11431
g.+uyla 14355
[=17]

GURURLU: Büyüklük taslayan, kibirli:

“(…) bir genç hışmyla verdiği bu cevapta, ancak sonra gördüğü işlerin büyüklüğüne bakılınca mazur görülen **gururlu** bir cümle kullanmış.”

g. 6182
[=1]

GUSTAVE FLAUBERT: (12 Aralık, 1821 – 8 Mayıs, 1880) Fransız romancı ve gerçekçilik akımını başlatan yazar:

“Bu Londra hayatımda okuduğum eserler arasında, ikisi beni fazla sarmıştı: Biri **Gustave Flaubert'in Salammbô'su** idi; biri de Paul Verlaine'in müntehab şiirlerinden mürekkep bir ciltti.”

(g.+in 2155)

g. 31793
[=2]

GUSTAVE SCHLUMBERGER: M. Gustave Schlumberger. (1844-1929) Fransız tarihçisi, nümismat:

“Vardar Türkleri hakkında müverrih **Gustave Schlumberger** diyor ki:

“Bunlar haşin bir millettir, işgal ettikleri yerin gelirini Kayser'e vermezlerdi. Ancak Tuna ötesinden gelen kavimlerin hücumlarına mâni oldukları için imparatorluğu birçok belâlardan koruyorlardı.”

g. 4505
[=1]

GUSÛN: Ar. Ağaç dalları, budaklar:

“**Gusûn.u** çiftçi.leri kuş.ları et-er hoşgâm”
(g.+u 39272)

g. 39264
[=2]

GÛŞ: Fars. 1. Kulak:

“Bir cûyibahâr.ın negamât.iyle dol-ar **gûş**”
(g. 37669)

2. ***Gûş etmek**: İşitmek, dinlemek, kulak vermek:

“Devri Sultan Selîm.i yazmak için/
Seyfimeslül kıl-dı hâme.sini/
Halk Yahyâ Kemâl.e rahmet oku-r/
Gûşet-erken Selîmnâme.sini”

(g.-erken 38014)

g. 37510, 37881, 38445, 38722, 38834
[=7]

GÛŞEYLE-: İşitmek, dinlemek, kulak vermek:

“Pîr ol-ur Ya'kuub bir savtceres **gûşeyle-se**”
g.-se 37614

[=1]

GÛŞ-İ CİHÂN: Fars. Cihânın kulağı:

“**Gûşicihân.e** velveleîbâl ü per gel-ür”
g.+e 37168

[=1]

GÛŞ U FEM: Fars. Kulak ve ağız:

“O can çekişmenin son senelerine yetişen Kâzım Paşa yine bir şâir sezîşîyle hakikati ne kadar doğru görmüş, ne kadar da sarahatle ifade etmiş:

‘Bîçâre Leh'in şimdi aleyhinde lehinde
Halkın nice sözler olunur **gûş u feminden**’
(…)”

g.+inden 12173

[=1]

GUTENBERG: Johannes Gutenberg (1398 – 3 Şubat 1468), 1447 yılında hareketli parçalar ile yazı baskısını Avrupa'da başlatan, kuyumcu, matbaacı ve yayıncı. [Gutenberg'in buluşu modern dönemin en önemli olayı ve matbaa devriminin başlangıcı, kendisi de modern matbaacılığın babası kabul edilir]:

“Nazım bir mûsikî âleti, nesir **Gutenberg'in** makinesinden biraz önce muhtaç olduğumuz bir vâsitadır. Eski Türklerin manevî bir hayâtı varken bir edebiyatı vardı. Yeni Türklerin ancak manevî bir hayâtı olursa edebiyatı olur.”

g.+in 28323

[=1]

GÛYÂ: Fars. Sözde, sanki:

“Bir müddettir Atina gazeteleri Yunanistan'a karşı husumet besleyen mahâfuden havadis alıyorlarmış, **güya** Yunanistan Anadolu meselesini muslihane halletmeye mütemayılmış.”

(g. 14020)

“Bin bir gece.den bir.inde **gûyâ**/

Başla-r rü'yâ iç.inde rü'yâ”

(g. 36148)

g. 2745, 3242, 21402, 22412, 22584, 28163, 28489, 28755, 30115, 32310, 34114, 34636, 35442, 35444, 37283, 37801, 38346, 39220, 39206

[=20]

GUY (DE) ROBER DE COSTAL: Yahya Kemal'in gençlik yıllarında Paris'teki bir arkadaşı:

“Bir üçüncü arkadaşım **Guy (de) Rober de Costal'di**. Paris'de ilk sene tanıdığım bu genç **Stephane Mallarme'nin** muakkibi, decadent bir şâirdi.”

g.+di 2224

[=1]

GÛYENDE: Fars. Söyleyen kimse, söyleyici:

“Böyle beş beyit.i bu **gûyende** redif üzre Kemâl”

g. 37664

[=1]

GUYÛS-İ EMEL: Fars.+Ar. İstek, arzu yağmurları:

“Saç-ar **guyûsiemel** hâkdânhânde.e”

g. 39271

[=1]

GUZÂT: Ar. Gaziler:

“Sarayburnu'nda vâsi bir meydan, ortasında bülemler bir tâk-ı zafer, çepeçevre mevâkib-i müheykele ile tevşih olunmuş bu mevkibeler ta Söğüt gazasından son zamanlara kadar gelip geçen Osmanlı **guzâtı** idi.”

(g.+ı 6532)

“Saf saf **guzât** kıl-dı dilirâne iktihâm”

(g. 37277)

[=2]

GÛBRE: Yun. Verimi arttırmak için toprağa karıştırılan hayvan dışkısı, çürümüş organik veya kimyevî madde:

“Paris'in lâğımlarından taşan bu sel bütün Garb akvamının terbiye, an'ane, hukuk gibi mustalah lisânını da alta atarak, **gübreyi** yâni halkı, kaba terbiyesi, kaba lisânıyla üste çıkardı. Evet hakikat budur, sel çekildi **gübreye** kaldı. Lâkin o **gübreden** tabiat doğdu! Hugo'nun lisânı o feyyaz **gübrenin** mahsûlüdür.

g. 28801

g.+den 28801

g.+nin 28802

g.+yi 28800

[=4]

GÛCEN-: (Bir söz veya davranışından dolayı) Bir kimseye kırılmak, darılmak, incinmek, alınmak:

“Biribirimize **gücendik** ve ayrıldık.”

(g.-dik 10906)

g.-di 6365

g.-meyiniz 15565

[=3]

GÛCENDİR-: Gücenmesine, darılmasına sebep olmak, darılmak, hatırını kırmak, küstürmek:

“İttihat ve Terakki erkânından bazılarını methetmek zaafını göstermiş ve orada kendi gibi menkûb muhalifleri **gücendirmekten** pervaya etmemişti.”

(g.-mekten 10098)

g.-diğime 9536

[=2]

GÛÇ: 1. Yapılması zor olan, yorucu, zor, müşkül, çetin:

“Zavallı, beni kurtardıktan sonra heyecanından sersem bir hâlde idi. İkinci bir korkusu vardı; boğulup kurtulduğumu babamın işitmesi idi; o

kadar boşboğaz çocuk arasında da vak'ayı bir sır olarak saklamak **güçtü.**"

(g. +tü 321)

"Elhamrâ'yı ve Gırnata'yı bir mektuba sıkıştırmak çok **güçtür.**"

(g. +tür 19029)

2. Bir iş veya hareketi sağlayan maddî ve fizikî kuvvet:

"Gerçi zapt olunan yerlerin her karış toprağını binlerce can bahâsına müdâfa ettik. Fakat bu hâl, günün birinde Sakarya kenarlarında postu **güçle** kurtarmaklığımıza kadar gitmeğe mâni olamadı."

(g. +le 25140)

3. ***Güç belâ (güç bâlâ)**: Büyük güçlkle, zahmetle, zorlukla, güç hâlde:

"Annem Üsküb'den, evinden, eşyasından, **güç bâlâ** ile kurduğu yuvasından ayrılmak istemiyordu."

(g. 70)

g. 70, 1037, 2392, 3101, 4151, 4285, 9173, 9812, 10348, 10759, 10775, 11520, 13095, 13367, 13546, 13899, 14580, 16575, 16838, 17083, 17280, 18517, 18600, 18782, 18964, 19827, 20007, 20066, 20543, 21439, 21868, 22431, 22481, 23709, 24976, 25344, 27356, 27356, 27658, 28160, 29279, 32075, 32178, 32306, 32308, 32360, 32685, 32930, 33228, 33897, 34306, 34377, 35333

g.+müş 18077

g.+tü 321, 32200, 33570, 34980

g.+tür 9750, 19015, 19062, 19451, 19452, 24888, 25020, 25840, 32296, 33159, 33160, 33212

g.+ü 11905, 15366

g.+ümüz 7569

g.+ümüzü 35492

g.+ünü 17856

[=76]

GÜÇLEŞ-: Güç duruma gelmek, çetinleşmek, zorlaşmak:

"Muayyen kanunlar bir devre göre şeref, diğer bir devre göre leke iseler bu bizdeki demokrasi bahsini anlamak cidden **güçleşecek.**"

g.-ecek 24719

[=1]

GÜÇLEŞTİR-: Güç duruma getirmek, zorlaştırmak, çetinleştirmek:

"Eski Saray denilen kışlık sarayın o zaman mevcut olan surları, halkın bir taraftan bir tarafa geçmesini **güçleştirmiş.**"

g.-miş 5343

[=1]

GÜÇLÜ: Gücü olan, kuvvetli, kavi:

"**Güçlü**, kuvvetli, akıllı, bilgili Türk erkeklerinin para kazanamadığı böyle bir devirde, milyonlarca şehit dulları, öksüz çocukları kucaklarında, elleri böğründe bekliyor, ancak İslam'ın tevekkülüyle hayata karşı dışlerini sıkabiliyor."

(g. 13064)

g. 855, 24143

[=3]

GÜÇLÜK: Zahmet, çetinlik, müşkülât:

"Murad Hüdâvendigâr Türklerinin kaplıcaya yerleştirdikleri büyük kesme taşları kazma koparamamış, dinamit atamamış. En nihayet bin **güçlülkle** ancak küçük parçalar hâlinde imha edilebilmiş."

(g. +le 3203)

"**Güçlük.le** çık-dığım tepe.nin tâ baş.ındayım"

(g. +le 39108)

g. 13329, 28961

g.+e 18068

g.+le 4042

g.+ler 5921

g.+ün 34577

g.+üne 29063

g.+ünü 665, 32199

[=11]

GÜFTE: Fars. Mûsikî eserlerinin söz kısmı:

"**Güftesinin** üslûbu gibi bestesinin zevkenden de nereden çıktığı belli değil; her türkünün iklimi şivesinden az çok belli olur, bunun bilâkis menşei Rumeli midir, Anadolu mu anlaşılamıyor o kadar millî!"

(g. +sinin 14974)

g. 16742

g.+den 27367

g.+dir 27369

g.+nin 30138

g.+si 1559, 14006, 30137

g.+sini 1949

g.+siyle 28386

g.+yi 32011

[=11]

GÜFTESİZ: Güftesi olmayan:

“**Güftesiz Beste**”

g. 36945

[=1]

GÜFT Ü GÜ: *Fars.* Dedikodu kıl ü kal:

“*Konuşula konuşula yorgun düşen bu bahsi son devirlerin bir **güft** ü **gûsu** zannedenler aldanırlar.*”

(g.+su 29043)

“*Dünyâ.nın **güftügû.su** fevk.inde yaşa-r*”

(g.+su 38142)

g. 15234, 15448, 23197, 24723, 25269, 30880

g.+dan 19038

g.+lar 8852, 9968, 14812, 21859

g.+lara 14850

g.+lardan 23396

g.+lardır 23162

g.+larını 34486

g.+larıyla 30891

g.+larla 9352

g.+su 8595

g.+sundan 29119, 30927

g.+sunu 21882, 31546

g.+ya 30503

g.+yu 21872, 22243

[=27]

GÜHER: *Fars.* Cevher, mücevher, elmas, inci:

“*Ey hâk yarıl-san görün.ür ibret.le/*

*Kıymetli **güher.ler** dolu yer sîne.ndir*”

g.+ler 38397

[=1]

GÜL: *Fars.* Gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği:

“*Saz bittikten sonra ney başlar; padişah, herkes susar, bu istiğrak içinde birdenbire bülbüller öter, ney susar, padişah ve herkes gözlerini açar (oğar) ağlardı. Bülbüller güneş doğduktan sonraya kadar öter, **güller** açılırdı.*”

(g.+ler 8031)

“*Aşk.ın **gül** aç-an bülbül öt-en vakit.inde*”

(g. 38213)

g. 7526, 8027, 17388, 18945, 35690, 35845, 36241, 36376, 36463, 36465, 36472, 36748, 36791, 36818, 36970, 37042, 37056, 37394, 37394, 37484, 37546, 37657, 37704, 37976, 38133, 38169, 38230, 38358, 38424, 38851, 38950

g.+de 38854

g.+dedir 37053

g.+den 36877, 37111, 37450, 37578

g.+dür 38949

g.+e 37058, 37396, 37817, 38423

g.+ler 8024, 11750, 22811, 22814, 28664, 32519, 36763, 36885, 36965, 37473, 37600, 38794, 38799, 38801, 39109

g.+leri 35834

g.+lerin 3899, 36243

g.+lerinden 17388

g.+leriyle 12958

g.+lerle 37352

g.+u 6654

g.+ü 8029, 37051, 37760, 37852

g.+ün 37395

[=70]

GÜL-: İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak:

“*Halbuki biraz evvel ne kadar neş'eliydi, durmaksızın **güliyor**, konuşuyordu.*”

(33423)

“***Gül-erdi** tahtızerîn üzre Cem Gülşen.de gül.lerle*”

(g.-erdi 37352)

g.-dü 6575, 13563, 21550, 29859, 34913, 35055

g.-düğümüz 22827

g.-dük 9249, 9272, 23324

g.-düm 1752, 8424, 31207, 32856, 33518, 38964, 38965

g.-ecek 13308

g.-eceklerdi 29332

g.-en 22827, 23039

g.-enmi 30912

g.-er 7829, 9391, 12206, 30343, 33270, 39242

g.-erdi 9829

g.-erek 884, 3664, 10166, 10969, 27099, 32812, 33440, 33464, 33473

g.-erken 15639

g.-eryüzle 2346

g.-meğe 32809, 33428

g.-mek 34653

g.-meyen 13913

g.-müyorduk 3670, 13125

g.-ümsüyordu 3673

g.-üp 34629, 37158, 38133
g.-üyor 12101, 21504, 23369, 28275, 31157,
38816, 38818
g.-üyordu 1907, 3871, 16712, 23358, 33472,
33480, 34679, 34843
g.-üyordum 34606
g.-üyorlardı 3669, 8710
g.-üyorsun 32810
g.-üyorum 18586, 20101, 25100
g.-üyoruz 9294, 16936
[=76]

GÜLBANK: *Fars.* Dua ve zikir: [Gülbank, ilk anlamıyla Farsça birleşik bir kelime olup “gül sesi, bülbül şakıması” demektir. Çiçek adı olan “gül” ile “ses, seda, haykırma” manasına kullanılan “bang” kelimelerinden meydana gelmiştir]:

“**Gülbang-i aşmân.ı** tut-an pîr aşk.ına”
g.+i 37338
[=1]

GÜLBANG-İ CERES: *Fars.* Çıngırağın gülbangi:

“*Şâh.ım hani gülbangiceres nâleikûs*”
g. 38417
[=1]

GÜL-BE-GÜL: *Fars.* ***Gül-be-gül açılmak**: (Gül bahçesi için) Hep gül açmak, her yeri gül tomurcuğu vermek:

“*Mümkün müdür hayât.ımız ey mey sen ol-masan/*
İç-tıkçe gülbegül açıl-an gülşen ol-masan”
g. 37495
[=1]

GÜLDESTE: *Fars.* Seçki:

“*Beş sene evveline kadar Don Juan şâirini, meşhur bir güldestedeki resminden münteşir bir resmi gibi, gür saçlı cûşişkâr bir genç biliyorduk.*”

g.+deki 30712
[=1]

GÜLDÜR-: Gülmesine sebep olmak, gülmesini sağlamak:

“*Bu hikâyedeki hayatı en değerli hikâyeye-nüvislerimiz tasvir etselerdi bizi güldürürlerdi.*”
(g.-ürlerdi 7464)

g.-dü 9741, 13914
g.-ebiliyor 3335
g.-ecek 18125

g.-en 13124, 16714

g.-mek 28416

g.-meyen 34629

g.-üp 11949

[=10]

GÜLDÜRÜCÜ: Gülmeyi sağlayan, gülmeye yol açan, komik:

“*Külüplerde, hususî mahfillerde oyunculuğunun epey gülünç ve güldürücü sahneleri olmuştur.*”

g. 9957

[=1]

GÜLERYÜZLÜ: Yüzü daima gülen, mütebessim olan, asık suratlı olmayan:

“*Nurettin Paşa, başında güzel bir kalpak, sırtında şık bir gabardin palto, sakalı taranmış, güleryüzlü olarak İsmet Paşa'nın elini sıktı.*”

g. 10410

[=1]

GÜLHÂNE BAHÇESİ: Osmanlı İmparatorluğu döneminde Topkapı Sarayı'nın dış bahçesi

[Günümüzde İstanbul'un Fatih ilçesinin Eminönü semtinde yer alan tarihî bir park, Gülhane Parkı]:

“*(...) o köşelerde ne güzel İstanbul manzaraları vücuda geldi. Gülhane Bahçesi'nin kapısı karşısındaki manzara bu nev'indedir. Ah bütün İstanbul böyle kalabilseymiş!*”

(g.+nin 7690)

g. 31722

[=2]

GÜLHÂNE PARKI: İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan tarihî bir park. [Alay Köşkü, Topkapı Sarayı ve Sarayburnu arasında yer alır.]:

“*Bu mütemeddinlere Gülhane Parkı methalinde Fâtih'in geçtiği kapıyı yıkmamak bir dâğ-ı derûn oldu.*”

(g. 7621)

g. 31560

[=3]

GÜL-İ HANDÂN: *Fars.* Gülen, şen, neşeli gül:

“*Gülühandân.ı değil servihurâmân.ı bile*”

g.+ı 37809

[=1]

GÜLİSTÂN: (I) *Fars.* Gül bahçesi, gülü çok olan yer, gülşen, gülzar:

“*Bak-tıkça gülistan.da hurâmân ol-an sen.a*”

g.+da 37328

[=1]

GÜLİSTÂN: (II) *Fars.* Sâdî-i Şîrâzî'nin bir eseri: "Hakikat budur ki Sâdî'nin **Gülîstan'ı** ve Hâfîz'in *Dîvânı* kütüphanelerde uyur ve yalnız isimleri mevhum bir zevk verir."

g.+ı 28668

[=1]

GÜL-İ ÜMMÎD: *Fars.* Ümit gülü:

"Artık ne açıl ey **güliümmîd** ne sol"

g. 38117

[=1]

GÜLLE: *Fars.* Eskiden som taş veya demirden, yuvarlak bir biçimde yapılırken, günümüzde çelikten silindir biçiminde, bir ucu sivri olarak yapılan top mermisi:

"Kal'a içinde yatan Cafer Baha'nın kabri **gülleden** bir duvarla örülüydü."

(g.+den 984)

"Bâran misâl.i **gülle** yağ-ıp kıl-dı hâksâr"

(g. 37259)

g. 6731, 18260

g.+den 987

g.+leri 985

g.+leriyle 17989

[=7]

GÜLLÜ AGOP: Agop Vartovyan (1840, İstanbul – 1902, İstanbul), Osmanlı dönemi tiyatro oyuncusu ve yönetmeni. [Türk tiyatrosunun kurucularındandır]:

"**Güllü Agop'un** alkışlandığı devir milletin epeyce bir gamsız devri idi. O devrin haz sâhipleri şüphesiz *Garb* tiyatrosunun ilk şevkiyle pek ziyâde eğlendiler."

(g.+un 31597)

g.+dan 31451

g.+un 31613, 31998

[=4]

GÜLNÂME: *Fars.* Sevgiliye yazılan mektup, kaside:

"Şu kadar var ki hikâyâta olan meyl-i beşer hâlâ **gülnâme** ve bahname devrindeki gibi; o derece derin."

g. 6488

[=1]

GÜLNUŞ EMETULLAH SULTAN: Emetullah Râbia Gülnuş Valide Sultan (1647 – 6 Kasım 1715) Osmanlı İmparatorluğu'nda iki padişahın annesi (II. Mustafa ve III. Ahmet) ve Sultan IV. Mehmet'in eşi:

"1710'da Üsküdar'da, sahilden az içeriye doğru, Üçüncü Ahmed'in validesi **Gülnuş Emetullah Sultan** namına bina edilen 'Yeni Valide' namını alan cami, mimarîde inkıraz alâmeti sayılan süs iptilâsını fazla göstermekle beraber gene millî üslûpta bir eserdir."

g. 5717

[=1]

GÜL-RENK: *Fars.* Gül renkli, pembe:

"**Gülrenk** sebû.lardan ak-an sahbâ.dır"

(g. 38164)

g. 38204

[=2]

GÜLSİTAN: *Fars.* Gülîstan. Gül bahçesi:

"Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin/ Bülbül hamûş havz tehî **gülsitan** harâb"

g. 25451

[=1]

GÜLŞEN: *Fars.* Gül bahçesi, gülîstan, gülzar:

"Nâbî'nin: 'Sen dur ey bülbül biraz **gülşende** yârim söylesün' mısraı, güzelliğine doyulmaz, berceste mısradır."

"İdrâk.ini yor-ma zevk.e dal **gülşen.de**"

(g.+de 38203)

g. 37495

g.+de 33272, 37352, 37547, 37552, 37663

g.+deki 37984

g.+e 37474, 37975, 37981

g.+imizden 37538

[=12]

GÜLŞENSİZ: Gül bahçesiz:

"Gam değil kal-sa da iklimiçemen **Gülşensiz**"

g. 37802

[=1]

GÜLÜMSE-: Ağzını açmadan iki yana doğru yaymak suretiyle ve ses çıkarmadan sâdece yüz ifadesinin aldığı mana ile memnuniyetini, hoşnutluğunu belli etmek, hafifçe ve sessizce gülmek, tebessüm etmek:

"Yüzünü açtılar. Kendisini ruhsuz, gözleri açık ve **gülümser** bir hâlde gördüm."

(g.-r 185)

"**Gülümse-r** bir resim.din"

(g.-r 37024)

g.-di 6676, 11340, 23961, 29613, 33532, 34589

g.-dim 1802

g.-me 9602

g.-meğe 35450
g.-meksizin 231
g.-meyle 1897
g.-miş 27347
g.-mişlerdir 15238, 19850
g.-miyeceklerdir 33183
g.-r 185, 253, 1891, 9391, 10566, 16969,
18984, 24410, 25695, 36492
g.-rdi 254
g.-rken 22700, 34114
g.-rler 37113
g.-yen 104, 23334
g.-yenler 26468
g.-yerek 884, 6868, 12102, 18261, 27495,
34609, 35292
g.-yiş 17190
g.-yişle 17993
g.-yor 16966, 24415, 25740, 30755, 35442
g.-yordu 2856, 10905, 26363, 33767, 34109,
35460
g.-yorlardı 26470
g.-yoruz 33176
[=55]
GÜLÜMSET:- Gülümsemesine sebep olmak,
gülümsemesini sağlamak:
“Balkan Harbi’ni müteakip gazetenin birinde
görülen bu makale bâzılarını **gülümsetmiş**,
bâzılarını kızdırmış, bâzılarını düşündürmüştü.”
(g.-miş 26477)
g.-iyor 16589
g.-iyordu 9120
g.-mek 32351
[=4]
GÜLÜNÇ: Gülünecek, alay edilecek durumda
olan, tuhaf, komik:
“Kafasında şiir, felsefe, tarih, fen karmakarışık,
çok hoş ve biraz **gülünç** bir nâtika-perdâzdi.”
(g. 10646)
g. 9117, 9153, 9952, 10289, 10639, 12465,
12858, 13187, 13275, 13289, 13311, 14609,
14697, 14863, 14930, 14931, 14933, 15555,
17743, 18134, 18145, 21161, 23779, 24315,
26722, 27636, 31334, 32002
g.+olmuş 28416
g.+olur 28414, 29382, 33000
g.+tür 14255, 16376, 17847
[=35]

GÜLÜŞ: Gülmek işi ve tarzı, yüzdeki gülme
ifadesi, gülümseme, tebessüm, hande:
“**Gülüştünün** hoşluğunu kendini tanımış olanlar
daima yâd ederler.”
(g.+ünün 9835)
“O **gülüş** kalp.ime akset-tiği an”
(g. 36911)
g.+le 31216
g.+ler 36225
g.+lerle 30880
g.+ten 36926
g.+ün 36910
[=7]
GÜLÜŞ:- Karşılıklı gülmek, birlikte gülmek:
“Avusturyalı olan muhataplarımla **gülüştüğ** ve
ayrıldık.”
(g.-tük 25070)
g.-en 23354
g.-erek 21549
g.-tüklerimiz 2298, 29507
g.-ür 33527
g.-üyor 7815
g.-üyorlar 7916, 10631
g.-üyorsunuz 23316
[=10]
GÜLÜŞME: Gülüşmek işi:
“Gel-en bu ses ki yer alt.ında çeşme.lerdendir/
Derin su.larda **gülüşme.lerdendir**”
(g.+lerdendir 38746)
g.+ler 38748
g.+lerdendir 38746, 38750
[=3]
GÜLÜŞMEK: Karşılıklı gülmek, birlikte
gülmek:
“İçmek **gülüşmek** eski zaman îtiyâd.ıdır”
g. 36228
[=1]
GÜLYAĞI: Kokulu güllerin yapraklarının
kaynatılıp imbikten geçirilmesi sonunda elde
edilen suyun üstünde toplanan yağ kıvamındaki
keskin gül kokulu sıvı:
“Mübarek günlerin akşamları bir minderin
köşesinden okunan Kur’ân’ın sesini işittiler, bir
raf üzerinde duran Kitâbullah’ı indirdiler,
küçük elleriyle açtılar, **gülyağı** gibi bir ruh
olan sarı sahifelerini kokladılar.”
g. 6976
[=1]

GÜLZÂR: *Fars.* Gül bahçesi, gül tarlası:

“**Gülzâre** açılmış geziyor nâz ile cânan”

(g.+e 27889)

“**Gülzâr** pürmelâl ise bülbül de lâl ise”

(g. 37422)

g. 37601

g.+ın 37852

[=4]

GÜLZÂR-I HÜMÂYUN-SÂY: *Fars.* Padişah
gölgesinin gül bahçesi:

“*KasrıSa*’dâbâd **gülzâr**hümâyunsâyına/
Eyle-dim mehtâb.ı hem dâvet düğün âlay.ına”

g. 37757

[=1]

GÜLZÂR-I SUHAN: *Fars.* Sözün, kelamın gül
bahçesi:

“*Şimdengerü* **gülzâr**ısuhan.dir yer.imiz”

g.+dir 38207

[=1]

GÜMBÜRTÜ: Birdenbire yankılı ve derinden
gelen patlama, yıkılma, çarpma sesinin adı:

“*Ah bu zurna sesleri, bu davul* **gümbürtüleri!**

*Bizim kulaklarımıza kaç asrın derinliğinden
geliyorlar. Alafranga yetişen çocuklarımızın
kalblerinde bu akisler kalabilecek mi?”*

g.+leri 888

[=1]

GÜMRÂH: *Fars.* Doğru yoldan sapmış, dalâlete
düşmüş, azgın:

“*En temiz kalplerden, en* **gümrah** vicdanlara

*kadar hepimizi sevindiren bu haberlerden yalnız
bazı Türklerin nasibi yokmuş!”*

g. 13442

[=1]

GÜMRÜK: *Yun.* Ülkeye girip çıkan malları
kontrol etmek ve bu husustaki mevzuatı
uygulamakla görevli devlet teşkilatının çalıştığı
yer:

“*Büyük* **gümrük** binaları yarı kapalı kalmış.”

(g. 2998)

g. 1932, 35446, 35447, 35456

g.+den 34038

[=6]

GÜMÜLCİNELİ: Gümülcine halkından olan
(kimse):

“*Bu bâdirede Vehbi hayli müddet ortadan gaâib
oldu.* **Gümülcineli** idi.”

g. 34979

[=1]

GÜMÜLCİNELİ EYÜB: Gümülcineli bir fedâi:

“*Sahanlık üzerinde en ziyade Silâhçı Tahsin ve
fedâi* **Gümülcineli Eyüb** göze çarpıyorlardı.”

g. 10624

[=1]

GÜMÜLCİNELİ İSMAİL: Yahya Kemal’in
dostu Şefik Esat’ın iş arkadaşı:

“*Şefik Esat’ın, postahane karşısında,*

Gümülcineli İsmail’le şerik olarak tuttuğu bir
avukat yazıhanesi vardı.”

(g.+le 9248)

g.+ın 10230

[=2]

GÜMÜŞ: Atom numarası 47, atom ağırlığı
107,88 yoğunluğu 10,5 olan, 960 °C’ye doğru
sıvı durumuna geçen, parlak beyaz renkte, kolay
işlenir ve tel durumuna gelebilen elementten
yapılmış:

“*Çakşırı, camadanı, fermenesi, burma kuşakları,
gümüş* kösteği eski Türk kisvesinin en pahalı ve
debdebeli cinsindendi.”

(g. 1144)

“*Ve neden sonra* **gümüş** bir yüzük.ü/
Parmak.ından sıyrıp at-tı su.ya”

(g. 36730)

g. 229, 340, 880, 894, 1104, 1105, 21317,

25073, 35293, 35296, 35319, 37116

g.+ten 36126, 36513, 37903

[=17]

GÜMÜŞHÂNE: Türkiye’nin Karadeniz
Bölgesi’nde yer alan illerinden biri:

“*Pek yakında, birkaç gün sonra, Urfa’yı
göreceğiz, Kırkkilise’yi göreceğiz, Aydını
göreceğiz, Gümüşhane’yi göreceğiz.*”

g.+yi 24367

[=1]

GÜN: 1. Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki
zaman parçası, gündüz:

“*Eskişehir’in düştüğünü yazdıkları gün
ufuklarımız daraldı idi, İstanbul’un o melîl
gününü* soğuk bir ürperme ile dâima
hatırlayacağız.”

(g.+ünü 13426)

“*Bir şafak sök-tüğü* **gün/**

Sen.den evvel bu vatan var.dı bu millet var.dı”

(g. 38500)

2. Dünyanın kendi yörüngesi etrafında bir defa dönmesinden ibaret 24 saatlik zaman parçası:

“Cemal Paşa ile muarefemiz, *Harb-i Umûmî'nin son günlerinde*, Türkiye'ye göre iki mütefekkir sayıldığımızdan, fikir adamı sıfatıyla olmuştu. (g.+lerinde 11239)

3. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) bu zaman parçasının belli bir olayı göstereni:

“Kandil **günleri**, Ramazanlar, bayramlar tatil içinde geçerdi.” (g.+leri 545)

4. Çağ, devir, zaman, ahd:

“Topkapı Sarayı kâtiplerinden Darülfünun mezunu genç arkadaşım Lütfi Bey orada millî hatıralarımıza dindarane bir vazife ile nîgeh-bândır. Orada bir odası var. Eski şâirlerin divanlarıyla, vak'a-nüvislerin kitapları arasında, eski **günlerimizi** yaşıyor.” (g.+lerimizi 6786)

5. ***Günden güne**: Her gün biraz daha, gün geçtikçe, gün günden:

“Şehzâdebaşı'nda cinâî dramları görmeğe koşan halk, temaşanın edebî nevilerini görmekten **günden güne** daha ziyâde haz duymağa başlarlar.” (g.+dengüne 31748)

6. ***Kara gün**: Kötü gün, üzüntülü, sıkıntılı zaman:

“Bu şehirde yalnız biz, bu **kara günlerin** zavallı Türkleri yaşamıyoruz, Allah'ın bu şehre gönderdiği insanlar da, son Peygamber'in Bedir Gazası'nda yeşil sancağını taşımış olan sahabi Hâlid de, onunla yan yana şehit düşmüş sahabiler de, Yâ Vedûd'dan önce ve ondan sonra gelmiş ruhlar da yaşıyorlar.” (g.+lerin 7303)

7. ***Gün görmek**: İyi günler yaşamak:

“Hiç değilse yerlerinde tutunabilirler, kaderlerinin müsâadesi nisbetinde **gün görebilirler**, bir gün düşerlerse bile, hayli gün gördükten sonra hem de yüksekten düşerler.” (g. 33690)

8. ***Günün birinde**: Belli olmayan geçmiş bir günde, herhangi bir günde:

“O vakit Paris'te idim. **Günün birinde** Paris'e Doktor Nâzum'ın geldiğini ve Paris'in sağ sahilinde bir otele indiğini öğrendim.” (g.+ün 11246)

9. ***Günlerce**: Günler boyunca, uzun zaman, birçok günler:

“O dolabı boşaltmış, **günlerce** uğraşarak, eski püskü ne kadar gazete çıkmışsa tasnif etmiş, hepsinden, küçük bir Jöntürk kütüphanesi vücûda getirmiştim.” (g.+lerce 4155)

g. 6, 53, 84, 85, 199, 359, 364, 369, 370, 385, 385, 455, 457, 476, 527, 528, 551, 589, 594, 596, 655, 735, 836, 889, 889, 918, 1215, 1225, 1358, 1490, 1568, 1710, 1746, 1837, 1841, 1861, 1863, 1893, 1920, 2179, 2355, 2462, 2538, 2539, 2569, 2675, 2676, 2686, 2701, 2717, 2833, 2845, 2880, 2897, 3033, 3091, 3193, 3212, 3235, 3318, 3369, 3382, 3452, 3485, 3550, 3714, 3784, 3866, 3878, 3893, 3989, 3990, 4003, 4028, 4039, 4100, 4346, 4360, 4368, 4496, 4794, 4801, 4868, 5174, 5220, 5224, 6171, 6296, 6299, 6302, 6310, 6318, 6342, 6344, 6347, 6352, 6588, 6607, 6671, 6680, 6701, 6770, 6823, 6827, 6848, 6868, 6902, 6919, 6925, 6937, 6941, 7111, 7179, 7204, 7221, 7264, 7318, 7397, 7455, 7541, 7583, 7621, 7651, 7752, 7757, 7779, 7792, 8220, 8221, 8236, 8327, 8340, 8348, 8391, 8422, 8450, 8460, 8495, 8499, 8501, 8528, 8594, 8661, 8664, 8869, 8940, 9021, 9042, 9062, 9073, 9101, 9109, 9156, 9185, 9189, 9212, 9273, 9424, 9436, 9510, 9511, 9645, 9824, 9854, 9917, 9936, 10012, 10023, 10024, 10136, 10179, 10199, 10311, 10346, 10348, 10375, 10396, 10515, 10572, 10575, 10650, 10689, 10689, 10708, 10731, 10739, 10739, 10740, 10894, 10898, 10917, 10951, 10963, 11035, 11056, 11119, 11136, 11145, 11206, 11280, 11319, 11443, 11461, 11487, 11498, 11508, 11515, 11531, 11603, 11670, 11777, 11853, 12055, 12091, 12094, 12108, 12109, 12284, 12355, 12788, 12821, 12832, 12917, 12935, 12944, 13042, 13167, 13192, 13416, 13418, 13447, 13895, 13899, 13920, 13923, 14171, 14321, 14323, 14339, 14339, 14339, 14341, 14351, 14423, 14443, 14455, 14497, 14767, 14868, 14886, 14894, 14901, 15002, 15009, 15020, 15236, 15377, 15435, 15570, 15621, 16217, 16601, 16601, 16607, 16607, 16759, 16761, 16773, 16808, 16808, 16817, 16822, 16834, 16846, 16899, 16901,

17014, 17119, 17300, 17307, 17348, 17377,
17394, 17463, 17746, 17780, 18037, 18064,
18069, 18070, 18212, 18264, 18279, 18281,
18338, 18375, 18399, 18418, 18419, 18420,
18423, 18424, 18554, 18565, 18611, 18679,
18688, 18718, 18746, 18811, 18814, 19117,
19180, 19186, 19761, 19767, 19769, 19825,
19826, 19862, 19895, 19938, 19939, 19967,
20081, 20180, 20332, 20354, 20356, 20361,
20364, 20394, 20452, 20532, 20547, 20568,
20577, 20633, 20790, 20875, 21020, 21065,
21079, 21100, 21120, 21418, 21501, 21547,
21566, 21604, 21611, 21618, 21633, 21639,
21642, 21680, 21922, 22010, 22314, 22519,
22575, 22608, 22678, 22713, 22728, 22738,
22750, 22754, 22764, 22796, 22805, 22830,
22846, 22870, 22872, 22967, 23081, 23100,
23300, 23409, 23439, 23478, 23822, 24300,
24355, 24799, 24805, 24806, 24807, 24808,
24810, 24996, 25005, 25061, 25112, 25268,
25454, 25487, 25503, 25562, 25565, 25569,
25573, 25574, 25702, 25772, 25802, 26035,
26036, 26090, 26300, 26340, 26474, 26474,
26514, 26634, 26725, 26783, 26907, 26992,
27001, 27099, 27342, 27769, 27866, 27898,
28862, 28870, 28973, 28977, 29055, 29483,
29660, 29709, 29837, 29854, 29855, 29963,
30002, 30042, 30056, 30240, 30271, 30279,
30404, 30461, 30499, 30506, 30535, 30699,
30741, 30791, 31069, 31130, 31205, 31211,
31334, 31482, 31770, 31902, 31904, 31980,
32148, 32326, 32343, 32354, 32385, 32623,
32798, 32806, 32819, 32824, 32831, 32835,
32874, 33089, 33210, 33303, 33334, 33503,
33505, 33521, 33563, 33589, 33679, 33680,
33680, 33682, 33697, 33768, 33785, 33800,
33810, 33860, 33863, 33871, 33976, 33988,
33992, 34004, 34021, 34024, 34231, 34234,
34265, 34354, 34384, 34425, 34526, 34537,
34538, 34551, 34603, 34633, 34642, 34658,
34664, 34678, 34697, 34745, 34777, 34778,
34792, 34793, 34803, 34833, 34948, 34998,
35009, 35011, 35025, 35025, 35039, 35204,
35245, 35391, 35735, 35827, 35832, 35837,
35879, 35930, 35941, 36049, 36079, 36208,
36407, 36466, 36494, 36637, 36764, 36820,
36822, 36882, 36888, 36892, 36914, 36918,
36934, 36941, 37105, 37283, 37293, 37416,

37424, 37469, 37531, 37626, 37898, 38088,
38307, 38361, 38428, 38465, 38482, 38487,
38516, 38524, 38537, 38555, 38578, 38644,
38652, 38656, 38658, 38678, 38723, 38724,
38885, 39040, 39087, 39275, 39276
g.+de 1817, 2936, 3762, 4303, 4321, 6620,
6939, 7228, 7250, 7263, 7264, 7663, 7898,
8183, 10923, 11224, 11491, 12487, 13068,
13603, 14283, 14593, 17349, 19875, 21384,
22427, 22825, 26437, 26911, 26920, 27182,
33916, 35560, 35882, 39277
g.+den 218, 459, 1761, 3682, 4951, 6818,
6880, 6887, 6888, 7305, 7411, 8759, 10482,
11740, 12194, 12350, 12350, 12379, 12835,
13002, 13422, 14057, 14348, 14399, 14796,
15039, 15184, 15279, 16767, 17118, 17562,
17594, 19655, 19863, 21132, 21519, 22878,
23101, 23440, 23634, 24608, 24628, 24731,
25855, 27947, 28069, 28723, 30104, 31545,
31785, 36780, 36971, 37529, 38263
g.+dengüne 125, 215, 1158, 2040, 2629,
2919, 5569, 6332, 6390, 6483, 7215, 7220,
7222, 7554, 7855, 10307, 12566, 14551, 14925,
16086, 17086, 17331, 19029, 19046, 19442,
21716, 21793, 23325, 23494, 23801, 25514,
26406, 28766, 30556, 30638, 31396, 31737,
34772, 35007, 35128, 35176
g.+dü 1609, 4059, 4354, 9238, 10962, 26344,
34028, 35843, 36820, 38937, 38942
g.+dür 6092, 12518, 13264, 14437, 24301,
24518
g.+e 6738, 7203, 7525, 10217, 14345, 14400,
15279, 15865, 17119, 17563, 27576, 30238,
33997, 35477, 36780, 36971, 38263
g.+kü 1522, 4009, 8419, 8420, 9213, 9905,
10647, 11667, 11682, 12521, 14888, 15215,
17617, 18747, 25757, 27186
g.+ler 1164, 1221, 2744, 2840, 2846, 5793,
6639, 9914, 11582, 14160, 20465, 22459,
22827, 23328, 23407, 26048, 29790, 30241,
34002, 34740, 34869, 36162, 36165, 36403,
36989, 36991, 38068, 38725, 39118
g.+lerce 1930, 4154, 8913, 13580, 14098,
15032, 19401, 21613, 23171, 28159, 32305,
32992, 32992, 32996, 36437, 36575, 36712,
36795, 37145, 38858
g.+lerde 291, 1245, 1628, 2161, 2746, 3187,
3269, 4340, 4355, 5362, 7143, 8734, 8890,

9223, 9242, 9386, 9441, 9657, 10027, 10070, 10091, 10170, 10196, 10244, 10273, 10382, 10464, 10694, 10698, 10732, 11265, 11270, 11300, 11678, 11863, 12125, 12366, 12734, 12927, 12954, 13473, 13475, 13477, 13995, 14064, 14087, 14116, 14425, 14433, 14504, 14802, 14862, 15931, 16343, 16619, 16755, 16915, 17000, 17552, 17560, 17752, 17813, 18103, 18383, 18455, 19296, 19309, 19312, 19314, 23629, 24950, 25432, 26170, 26189, 26265, 26908, 27209, 30101, 30269, 30882, 30903, 33476, 33505, 34040, 34334, 34618, 34684, 34705, 34867, 35687, 36078, 36765, 38044

g.+lerdeki 12122, 18334

g.+lerden 7489, 10179, 11993, 13595, 18719

g.+lerdeydi 8883, 11152, 11847, 33500

g.+lerdi 12732, 12733

g.+lere 2688, 11339, 13431, 18683, 18775, 24790

g.+leri 344, 489, 545, 1980, 2805, 2840, 3841, 6042, 6652, 6963, 7004, 8606, 12114, 12732, 13476, 16619, 17409, 18608, 18608, 18653, 19890, 23843, 31895, 32383, 33503, 36304, 36652, 36662, 36995, 38408, 38661

g.+leridir 2684, 35033

g.+lerimi 6897

g.+lerimiz 9072, 9099

g.+lerimizde 2753, 10554, 14059, 20957

g.+lerimizdeki 18068

g.+lerimizi 6779, 12054

g.+lerimizin 12499

g.+lerin 6641, 6969, 7296, 8543, 10203, 11510, 20990, 21392, 23601, 24861, 33631, 36025

g.+lerinde 1939, 2319, 2461, 3937, 6181, 7172, 7932, 10173, 11232, 12071, 12598, 13454, 14992, 16508, 17419, 18436, 21390, 24571, 25725, 25884, 28041, 31630, 32326, 33276, 33655, 34210, 34307, 34518, 35024

g.+lerindeki 11298, 30234

g.+lerinden 6772, 8839, 24626

g.+lerine 2675, 10115, 15650, 18300

g.+lerini 9785, 11852, 19267

g.+lerinin 2158, 6973, 18074

g.+lerinizde 15570

g.+lerinizden 34369

g.+leriydi 101, 10010

g.+lerle 12463

g.+ü 5, 30, 92, 528, 551, 584, 600, 1534, 1802, 1982, 2464, 2540, 3404, 4354, 6091, 6105, 6180, 6358, 6603, 6615, 6633, 7504, 8005, 10521, 10710, 11264, 12365, 12812, 14050, 14435, 16613, 17292, 18035, 18054, 18203, 18243, 18328, 18471, 18600, 18800, 19089, 19559, 19969, 20371, 21087, 21382, 21543, 22872, 24808, 24811, 25439, 25533, 25535, 25539, 25556, 25562, 25606, 26020, 30683, 31248, 31389, 32577, 33168, 33552, 33776, 33983, 34796, 34982, 35752, 35829, 35878, 36314, 36432, 36605, 36944, 37742, 38780, 38902, 38906, 38908

g.+üdür 25539

g.+üm 39067

g.+ümü 8840

g.+ümüz 18471, 20483

g.+ün 357, 1716, 1782, 2322, 4073, 5277, 6037, 9081, 9249, 9276, 9683, 10575, 10686, 10690, 11239, 11302, 11689, 12760, 14875, 15235, 16403, 16405, 16827, 18268, 19788, 19792, 20360, 22104, 24949, 25125, 25518, 25630, 26972, 32728, 32998, 34243, 34805, 35889, 36714, 37000, 38178, 38862, 38863, 38864, 38865

g.+ünde 6119, 26903, 36312

g.+ünden 3256, 5271, 14773, 15275, 15335, 18447, 21773, 30617

g.+üne 10201, 10521, 14050, 15335, 18243, 18447, 19559, 32577

g.+ünü 3808, 6089, 13417, 18260, 18608, 20157

g.+ünün 17306, 18598, 25471

g.+üydü 457, 3890, 16762

[=1201]

GÜNAH: *Fars.* 1. Dince suç olduğu açıklanmamış olsa da insanlara zarar verdiği, vicdanları incittiği, doğrudan uzaklaştığı için suç sayılabilecek iş ve davranış, suç, yazık:

*“Bu hakikati idrak edenler, henüz edemeyenlere mahallelerde, camilerde, mescitlerde telkin etse, bu cemaati büyük bir **günah**tan kurtarmakla beraber bir sevaba da nail ederler.”*

(g. +tan 14136)

*“Ben hüküm.üne ma'kûs **günâh** işle-medim”*
(g. 38400)

2. ***Günâha girmek**: Dinî bakımdan suç sayılan bir şey yapmak, günahkâr olmak:

“Derpîş et-ince ömriazîz.in hudûd.unu/
İnsan **günâh.a gir-se de et-mez hatâ iç-er**”
(g.+a 37628)

g. 565, 19704, 38390, 38393
g.+ı 13409, 15270, 34316, 34607
g.+ına 34979
g.+ından 37612
g.+larını 34315
g.+tan 15265
g.+tır 31364
[=16]

GÜNAHKÂR: Fars. Günah işleyen, günah işlemiş (kimse):

“(…) eski amaline karşı pür-kîn, bir zaman yıktığı fikre baş açık, yalın ayak, bir **günahkâr** gibi dönüyor.”
(g. 30401)

“Gufrân gel-mez **günâhkâr** ol-mayana”
(g. 38392)
g. 16654, 31922
[=4]

GÜNÂH Ü TAAT: Fars.+Ar. Günah ve Allah’ın emirlerine uyma, emredilene yapma:

“Müstağnî.dir **günâhütâat.den Hak**”
g.+den 38320
[=1]

GÜNBED: Fars. Kümbet. ***Günbed-i vârunê-i cev**: Kubbesi ters dönmüş gök:

“Gerd-i haşyetle dolar **günbed-i vârunê-i cev**”
g.+i+varune.i+cev 29507
[=1]

GÜNDELİK: Her gün olan, her günkü, günlük, yevmî:

“Bu harbde fikir nâmuna en kabadayı mevkii **gündelik** yazı yazan gazeteciler işgal ediyorlar.”
g. 19568
[=1]

GÜNDÜZ: Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman, gün:

“Şişli’de **gündüz** ramazan hissedilmiyor.”
(g. 7915)
“Hür ve engin vatan.in hem gece hem **gündüz.üne**”
(g.+üne 35660)

g. 120, 723, 2837, 2944, 10175, 10828, 15220, 15233, 17405, 18253, 19165, 23009, 24158, 33717, 35887

g.+den 536, 537
g.+ler 36187
g.+leri 20487, 34674
[=22]

GÜNDÜZLÜ: ***Geceli gündüzlü**: Hiç ara vermeden hem gece hem gündüz:

“(…) ‘Hırka-i Saâdet önünde Kur’ân ne zaman okunur?’ Dedi ki:
“Dört asırdan beri her saat! **Geceli gündüzlü.**”
(g. 6954)

g. 1940, 2198, 6869, 6878, 6959, 18148, 30239, 33930, 35335
[=10]

GÜNEŞ: 1. Dünya ve diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayatın devamı için:

“Avrupa’da ne yapacaktım? Nasıl yaşayacaktım? Vapur, **güneşin** gurûbıyla beraber hareket edecekti.”
(g.+in 1656)

“Bir merhale.den **güneş.le** deryâ görün-ür/
Bir merhale.den her iki dünyâ görün-ür”
(g.+le 38186)

2. ***Güneş batmak**: Güneş gün sonunda batı ufkunda kaybolmak, gurup etmek:

“Bu ziyârette vakit geçti **güneş battı** yazık/
Haz ve duyguyla AtikValde.de bir gün yaşadık”
(g. 35929)

3. ***Güneş doğmak**: Güneş sabahleyin doğu ufkundan çıkıp yükselmek, tulû etmek:

“Ve arkasında **güneş doğmıyan** büyük kapıdan/
Geçince başlayacak bitmiyen sükûnlu gece”
(g. 36459)

4. ***Güneşi balçıkla sıvamak**: Herkesin bildiği bir gerçeği yalan yanlış sözlerle değiştirmek, örtbas etmek:

“Lâkin dünyada her şey gibi yalanın da bir haddi vardır. Son aylarda **güneşi balçıkla sıvayamadılar.**”
(g.+i 13561)

g. 6089, 6413, 7133, 7541, 8023, 11842, 12224, 12356, 12565, 14446, 15396, 15867, 17644, 20953, 23008, 23024, 23036, 23145, 23321, 23394, 24160, 27067, 35929, 36005, 36005, 36029, 36191, 36459, 36578, 36586,

36616, 36998, 37052, 37147, 37445, 38450, 38486, 38515, 38697, 38699, 38714, 38723, 38780, 39094

g.+den 18935

g.+dir 20795

g.+e 7664, 14447

g.+i 6454, 13552, 13568, 20982, 26021

g.+in 1655, 17470, 17470, 28423, 30952, 35897, 35910, 38467, 38682, 38685, 38859

g.+inden 30449

g.+inin 19209

g.+iyle 1715

g.+siz 39062

g.+te 38529

[=69]

GÜNEŞLİ: Güneş ışınları ile aydınlanmış:

“Şarkın **güneşli** ufuklarını her taraftan sarmış olan Selim burada biraz dinleniyordu.”

(g. 25661)

“**Güneşli** bir nisan gün.ü ok at-tı”

(g. 36314)

g. 21384, 22699, 22822, 25539, 25652, 39245

[=7]

GÜNEŞSİZ: (Hava için) Kapalı, bulutlu:

“1904 Teşrin-i sânisinin 28. günü, Paris'te **güneşsiz** bir gündü.”

g. 4355

[=1]

GÜNLÜK: 1. Her gün yapılan, her gün çıkan, her gün olan, gündelik, yevmî:

“Heyhat ki, yalnız edebiyatımız değil **günlük** matbuatımız bile öyledir.”

(g. 24786)

2. (Sayı bildirilen kelimelerle) ... gün sürecek olan veya üzerinden ... gün geçmiş bulunan:

“O münâsebetle Belgrad'dan Üsküp'e bir **günlük** bir seyahate çıktım.”

(g. 667)

“Birkaç **günlük** hayât.ı bîgam kılmak”

(g. 38295)

3. Tütsü için kullanılan bir çeşit ağaç sakızı:

“1453 deyince bilâkis Bizans'ın Türklere mağlûp oluşu idrak olunuyor, bu rakamda bilâkis bir can çekişme, bir ufunet, bir **günlük** kokusu var.”

(g. 6118)

“Nihayet cenazenin kalkacağı gün geldi. Bütün şehir kapalı, tıs ses yok. Tabutun geçeceği

yolların köşesinde birer siyah sütun ve önlerinde **günlük** yanıyor.”

(g. 3372)

g. 667, 3305, 5222, 6647, 9304, 14177, 14649, 17325, 20474, 24775, 32049

[=14]

GÜPEGÜNDÜZ: Gündüz vakti, her yer iyice aydınlık iken:

“O gün **güpegündüz** İstanbul'un üstünde düşman tayyareleri dolaştılar.”

(g. 2835)

g. 2880, 2921

[=3]

GÜR: Bol ve güçlü olarak çıkan:

“(...) kaşları gözlerini ve bıyıkları ağızlarını, örtecek kadar **gürdü**.”

(g.+dü 969)

“Mâvi Tunca.yla **gür** Fırât ak-mış”

(g. 35775)

g. 285, 293, 486, 7314, 7958, 8019, 10553, 17028, 17339, 17430, 17490, 17894, 21319, 23316, 23354, 25484, 26493, 28762, 30707, 30711, 32293, 32575, 36008, 36531, 36579, 37075, 37102, 38758

[=31]

GÜRBÜZ: İyi gelişmiş, serpilmiş, sağlam bir bünyeye sâhip: “Sarışın, mavi gözlü, **gürbüz**, sıhhatli bir delikanlıydı.”

(g. 10980)

g. 7647, 21381

[=3]

GÜREŞ: Belli kurallar içinde, güç kullanarak iki kişinin türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere

getirmeye çalışması: “Ben de Saraçhânebaşı'ndaki **güreş** meydanına gittim.”

(g. 21305)

g. 21084, 21328, 21344, 21348, 21351, 21356, 21359, 21360, 21377

g.+i 21328, 21364

g.+in 21309

g.+ini 29494

g.+iyle 21326, 21327

g.+leri 21338

g.+ten 21363, 21374

[=19]

GÜREŞ-: 1. İki kişi türlü oyunlarla birbirinin

sırtını yere getirmeye çalışmak: “Tuna, Deli Orman, Koca Balkan ve Rodop köylerinin, genç

ve dinç çocukları Yusuf, Kara Ahmed, Nurullah, Kurtdereli o sahnelerde **güreştiler.**”

(g.-tiler 21347)

2. **mec.** Mücadele etmek, savaşmak: “On sekizinci asır harblerinde sırtımızda Avusturya olduğu hâlde Rusya ile **güreşmiştik**, Avusturya bertaraf olsaydı başka türlü güreşirdik.”

(g.-miştik 25349)

g.-irdik 25349

g.-ti 18461

g.-tikten 32999, 32999

g.-tiler 6565

[=7]

GÜRLE-: Hiddetle, yüksek sesle bağırarak, çıkışmak: “Bağdaş kurduğu yerden **gürler** gibi: ‘Bak Efendi! Benim on iki yaşında bir oğlum var. İyi okumasını istiyorum. (...)’

(g.-r 34549)

“Top **gürle-yip** oruç bozul-an lâhza.dan beri”

(g.-yip 35942)

g.-di 11992

g.-mesi 18120

g.-mesidir 29435

g.-miş 35885

g.-rken 35763

g.-yecek 18120

g.-yen 24473

g.-yerek 21307

[=10]

GÜRÜH: Fars. Topluluk: “Ferit Paşa ve nazır olabilecek **gürüh**, artık bir kabine teşkil etmekten, tekrar işe girişmekten ümitsizdiler.”

(g. 10265)

g.+tan 34303

g.+tu 34300

g.+u 12126, 34301

g.+un 33467, 33773

[=7]

GÜRÜLTÜ: Aralarında uyum bulunmayan düzensiz seslerin bütünü, patırtı, şamata: “Bâzan Ganî Efendi hiddetlenir, çocuklardan birini falakaya yatırır, o zaman **gürültü** durur, tıss ses olmazdı.”

(g. 520)

“Bir top **gürültü.süyle** bu sâhil.de bit-ti gün”

(g.+süyle 35941)

g. 520, 13063, 13288, 19570, 24518, 26427, 27669, 30353, 35533

g.+eden 28866

g.+ler 11025, 13577, 24772, 31952

g.+lerden 24289

g.+lere 34277

g.+leri 270, 10068, 12630, 31653

g.+lerinden 19793, 24277

g.+leriyle 32103, 35288

g.+sü 2411, 8333, 10275, 22875, 36534

g.+sünden 20183

g.+süne 6921

g.+sünü 23394, 23481

g.+ye 9766, 16349, 24510, 28883, 35374

g.+yle 26667

g.+yü 31392

[=41]

GÜRÜLTÜCÜ: Gürültü çıkaran, gürültü yapan, patırtıcı, şamatacı: “Hikâye-nüvislerimizin Hüseyin Rahmi Bey gibi heccâv olanları Türk kadını tramvaylarda yaygaracı, İstanbul'un iç mahallelerinde **gürültücü**, konaklarda gülünç; Hâlid Ziya Bey gibi şâir olanları ise, Avrupa bebekleri kılığında birer hayâl-ı mahlûk olarak tahayyül ediyorlardı.”

(g. 21171)

g. 21715, 30556

[=3]

GÜRÜLTÜLÜ: 1. Gürültüsü olan:

“Biraz daha rahat çalışmak için tatilde Paris'in **gürültülü** sokaklarından tebâüden İsviçre'ye gitmek emelindeyim.”

(g. 19920)

“Garb.in uç.unda son kıyı.dan en **gürültülü**/ Bir med zamân.ı gökyüzü kurşun.la örtülü”

(g. 35739)

2. Karışık olaylarla dolu:

“Bu iki paşanın vekilliğinden de kavgalı ve **gürültülü** olarak çekildi.”

(g. 9969)

g. 370, 3937, 9699, 9962, 11023, 11151, 12082, 13294, 13294, 19905, 20498, 27337, 35372

[=14]

GÜRÜLTÜSÜZ: Gürültü çıkarmayan:

“Bu kalabalık **gürültüsüz**, endişeli, fısıldaşır gibi konuşuyordu.”

(g. 34038)

g. 35372

[=2]

GÜT-: 1. (Bir veya birçok hayvanı) Önüne katıp sürmek ve olatmak: “*Keşke Bulgarlık oradaki Türklüğe, Türkçe bir meselle “Ya deveyi **gütmeli** ya bu diyardan gitmeli! dese.”*”

(g.-meli 3508)

2. Peşini bırakmayarak devam ettirip yürütmek, tâkip etmek, sürdürmek: “*Bu zihniyetin siyâsette **güttüğü** mantığı bir Türk iştirken lâl olur.*”

(g.-tüğü 3518)

g.-ebilmek 15773

g.-en 10049, 11511, 13234, 13630, 14173

g.-enler 29928, 32505, 32507

g.-enlerimiz 24227

g.-erdi 4298, 13637

g.-erdik 32004

g.-mek 8361, 19125

g.-mezler 33216

g.-müştü 8985, 26793

g.-müştü 4215

g.-tü 4675, 30511

g.-tüğü 3517, 19124, 23617

g.-tükleri 4426, 15750, 27533

g.-tüler 30511

g.-üyor 11701

g.-üyorlar 23450

[=31]

GÜVE: Kurtçukları kumaş, kürk, deri, yapağı ve odunları yiyen pul kanatlı böcek: “*Bütün zevk ve kalp sahibi Frenk sanatkârlarının öğürürcesine iğrendiği ‘tatlı su’ binaları bilhassa son devirde tıpkı **güve**, güzel bir kumaşı yer gibi İstanbul manzarasını dişlek bir savletle yiyor.*”

g. 7605

g.+in 6843

[=2]

GÜVEÇ: Yemek pişirmeye mahsus yassıca, geniş ağızlı toprak kapta pişirilmiş yemek: “*(...) nefis bir **güveci** (...) yedik, bir hayli konuştuk.*”

g.+i 2732

[=1]

GÜVEN-: (Bir şey veya kimsenin) Kendisinden bekleneni vereceğine veya yapacağına inanmak, (ona) güven duymak, emin olmak, itimat etmek: “*Devletin bizzat kendi, düşmanla müttefik olduğu günlerde, yalnız şahıslarına **güvenerek** vazifelerini ifa etmek isteyen fedakâr kumandanlarımızdan Kâzım Paşa, benim gibi birkaç gençle içeriye doğru ric'at ediyordu.*”

(g.-erek 18394)

g.-diği 9813, 12481, 24545, 25289

g.-diğimiz 15435, 15437, 35209

g.-erek 21691

g.-mek 28112

[=10]

GÜVENİL-: (Bir kimsenin) Kendisinden bekleneni vereceğine veya yapacağına inanılmak, emin olunmak, itimat edilmek:

“*Sultan Abdülaziz'in hercâî, maymun iştihâli, **güvenilmez**, ipi ile kuyuya inilmez bir hükümdar olduğuna kanâatleri vardı.*”

(g.-mez 351859)

g.-mez 35264

[=2]

GÜVENİLİR: Güvenilen, kendisine itimat edilen:

“*Muhasarada Büyük Gedik namını alan gedik, şimdi Sulukule Kapısı dediğimiz kapının dışarıdan biraz solundaydı. Müdafilerin en cesur, işe yarar ve **güvenilir** cengâveri, Cenevizli Jüstiniyani, orasını müdafaa ediyordu.*”

g. 5236

[=1]

GÜVENLİK: Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet:

“*Bu farklar serdedilirken birdenbire göz önüne o zamanki Osmanlı idâresinin **güvenliği** ile şimdiki Bulgar idâresinin intizâmı hatıra gelir; bu farkı inkâr etmek abes olur, bu fark bedihidir; yalnız Tuna'dır.*”

g.+i 26445

[=1]

GÜVERCİN: Güvercingillerden, hızlı ve uzun zaman uçabilen, kısa vücutlu, sık tüylü, evcilleşmiş birçok türü bulunan, yemle beslenen bir tür kuş (Columba):

“*Durgun gözlerle, **güvercinlerin** yemlendiği sahanlığa kadar yürüdü.*”

(g.+lerin 35289)

g. 7633, 35284

g.+ler 35287

g.+leri 35292

[=5]

GÜVERTE: *Ital.* Gemilerde ambar, kamara vb. kapalı yerlerin tavanını meydana getiren,

yolculara açık olan ve bazı gemi âletlerinin, sandalların bulunduğu kısımların ortak adı:
“Yol paramdan tasarruf edebilmek için güverte almıştım.”

(g. 1663)

g. 1800, 1813

g.+de 1655, 1663, 1760, 1796

g.+deki 2516

g.+nin 1637, 1641

g.+sinde 3851

g.+ye 2528

[=12]

GÜVEY: ***Güvey girmek**: (Erkek için)

Evlenmek: “İkdam sahibi Cevdet Bey'e ‘İlâhî Cevdet Bey, ilâhîlerle **güvey giresin** ...’ hitabıyla âdeta söyler gibi yazı yazardı.”

g. 9867

[=1]

GÜYA: Fars. Sözde, sanki:

“**Güya** bu ihtilâlin sırrı o aralık askerinin bir hareketine bağlı gibiydi.”

(g. 10630)

g. 4396, 5256, 6127, 9735, 11378, 13620, 14010

[=8]

GÜZ: Sonbahar: “Rızâ Tefkik de bir gün gıyabımda: ‘Çok güzel, çok yeni ama üç mısraıyla **güzde** bahar olmaz!’ demiş.”

(g.+de 32364)

[=1]

GÜZÂR: Fars. ***Güzâr (Güzer) etmek**: Geçmek:

“Lâkin ona pek şebâbetin var/
Bir kerre daha bugün **güzâr et!**”

g. 31235

[=1]

GÜZEL: 1. Taşıdığı üstün nitelikler veya isteğe uygun olması sebebiyle insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran: “Türkçe bu son on seneden beri **güzel** bir lisandır.”

(g. 32472)

“En **güzel** mâbed.i ol-sun diye en son dîn.in”

(g. 35654)

2. (Hava için) Açık, sakın, hoş:

“Şehirde Beykoz’lu ahbablarımızdan hiç kimseye tesâdüf etmedim. Bahara doğru, bir gün hava çok **güzeldi**.”

(g.+di 33811)

3. İnsanda hoşça giden bir etki ve estetik duygu uyandıran şeyin niteliği:

“Kibar yaratılmış, uzun boylu heybetli, **güzel** yüzlü, bin kişilik bir cemâat arasında göze çarpar, şahsına hürmet ettirir bir adamdı.”

(g. 34105)

g. 117, 294, 342, 413, 457, 496, 630, 1018,

1441, 1530, 1607, 1643, 1794, 1914, 1979,

2684, 2818, 2824, 2963, 3028, 3085, 3088,

3103, 3116, 3121, 3134, 3191, 3191, 3193,

3196, 3215, 3224, 3240, 3391, 3398, 3401,

3415, 3416, 3425, 3429, 3459, 3870, 4167,

4422, 4462, 4798, 4830, 4835, 5174, 5229,

5415, 5510, 5564, 5643, 5688, 5774, 5810,

5816, 5838, 6013, 6096, 6116, 6294, 6379,

6390, 6442, 6696, 6853, 6958, 6982, 7282,

7312, 7322, 7338, 7353, 7357, 7390, 7517,

7572, 7575, 7600, 7618, 7681, 7684, 7710,

7713, 7763, 7775, 7827, 7848, 7871, 8018,

8081, 8099, 8117, 8131, 8171, 8174, 8178,

8203, 8212, 8213, 8436, 8702, 8730, 9235,

9236, 9237, 9440, 9829, 10173, 10404, 10558,

10765, 11452, 12130, 12315, 12487, 12893,

12910, 12963, 13248, 13510, 13734, 13776,

13780, 13879, 14005, 14125, 14475, 14520,

14579, 14625, 14918, 14933, 14978, 14992,

15170, 15348, 16508, 16527, 16566, 16601,

16613, 16666, 16702, 16705, 16751, 16760,

16762, 16780, 16797, 17148, 17251, 17398,

17419, 17441, 17442, 17443, 17477, 17511,

17620, 17627, 17628, 17630, 17660, 17687,

18262, 18264, 18480, 18567, 19015, 19033,

19053, 19248, 19272, 19400, 19601, 19711,

19713, 19758, 19934, 20083, 20198, 20270,

20349, 20445, 20514, 20572, 20590, 20694,

20740, 20783, 20784, 20799, 21117, 21203,

21235, 21270, 21277, 21280, 21287, 21301,

21301, 21392, 21484, 21485, 21511, 21521,

21667, 21812, 22128, 22229, 22481, 22746,

22916, 23051, 23330, 23503, 23593, 24169,

24333, 24360, 24541, 24763, 24877, 24974,

25412, 26223, 26335, 26838, 27999, 28062,

28092, 28282, 28336, 28338, 28344, 28406,

28590, 28599, 28826, 28826, 29110, 29116,

29274, 29280, 29306, 29362, 29363, 29514,

29660, 29810, 29833, 30007, 30113, 30527,

30655, 30712, 30766, 30767, 30810, 30843,

30872, 31086, 31112, 31237, 31335, 31446,

31630, 31727, 31729, 31897, 31980, 32095,
32152, 32355, 32369, 32461, 32523, 32766,
32816, 32894, 33270, 33373, 33525, 33887,
33950, 34094, 34638, 34789, 34791, 35184,
35742, 35755, 35924, 36049, 36079, 36108,
36156, 36279, 36284, 36393, 36486, 36509,
36687, 36688, 36813, 36871, 36885, 36902,
36920, 36927, 36961, 37004, 37011, 37051,
37066, 37406, 38088, 38358, 38600, 38639,
38658, 38988, 38999, 39000, 39243

g.+den 38046

g.+di 1656, 1668, 1986, 21203, 24583, 33800

g.+din 3690, 35810

g.+dir 5454, 7188, 18897, 19702, 29208,

30011

g.+dirler 29829

g.+e 38046

g.+i 5479, 5631, 5958, 16788, 19068, 20336,
23046, 29251, 35682, 36708, 36710

g.+idir 18479, 32058

g.+im 19871, 39122, 39182

g.+in 38372

g.+ini 21988, 31370

g.+le 38291

g.+leri 36238, 36239, 36240, 37149

g.+lerin 21994, 27872, 29452, 38886

g.+lerini 21486

g.+lerinin 18899

g.+leriydi 5736

g.+se 38240

[=378]

GÜZELCE HİSAR: Anadolu Hisarı.

[İstanbul'un Anadolu Hisarı semtinde, Gökso
Deresi'nin İstanbul Boğazı'na döküldüğü
yerdedir. Anadolu hisarı, 7. 000 metrekarelik bir
alan üzerine, Boğazın en dar noktası olan 660
metre mesafedeki bölgesine 1395 yılında,
Yıldırım Beyazıt tarafından inşa edilmiştir]:
“Anadolu Hisarı'nda bir gün geçiren insan Türk
ruhunu derinden derine öğrenir. **Güzelce Hisar,**
Gökso, Otağ Tepesi... Yalnız bu isimler başlı
başına birer resimdirler.”

(g. 6593)

g. 6595

[=2]

GÜZELLEŞ-: Güzel olmak, güzel duruma
gelmek: “*Vâkıâ Türk hâkimiyetinin son*
senelerinde Sofya pek münkariz, sokaklar birer

batak mecrası, binalar berbatmış, lâkin yazık ki
*yeniden kurulurken **güzelleşmemiş.**”*

(g.-memiş 3082)

“*Göz.lerde hayâl.inle **güzelleş-miş** o yaz.dan”*

(g.-miş 38848)

g.-miş 38668

g.-ti 6375

[=4]

GÜZELLEŞTİR-: Güzel duruma getirmek,
güzellik vermek:

“*(...) edebî lisânı o zamanki fesahatine ve*
*tabîatine göre **güzelleştirdiler.**”*

(g.-diler 29114)

g.-di 8720, 29155

g.-en 5476

g.-irler 17272

[=5]

GÜZELLİK: 1. Güzel olan şeyin niteliği, göze,
kulağa hoş gelen veya taşıdığı üstün niteliklerle
insanda iyi etki bırakan, takdir uyandıran şey
veya hâlin durumu, hüsün, cemal, behçet:
“*Mısır saraylarındaki kadınlar İstanbul'u*
tahayyül ederler; İstanbul kadını İslâm
*âleminin **güzellik** numunesi olarak severlerdi.”*
(g. 21184)

“*Gül.ün **güzellik.i** dil.lerde dâstân ol-alı”*

(g.+i 37395)

2. Yumuşak, tatlı söz veya davranış: “*Rumeli'de*
*Türk idâresinin iyiliklerini, **güzelliklerini** yana*
yakula anıyorlardı, Türkler lehinde işittiğim
mütâlâaları toplasam bir cild olur.”

(g.+lerini 3479)

g. 4406, 5718, 5998, 7340, 21169, 22557,
27359, 27360, 27361, 28121, 28739, 30756

g.+çe 7280

g.+den 19713

g.+e 31713

g.+i 436, 495, 743, 1925, 4472, 5741, 6840,
7732, 17637, 19069, 20919, 22317, 24171,
27349, 28234, 32594, 37152

g.+in 1108, 6000, 22568, 26533, 29034,
36862

g.+inde 29024, 29025

g.+inden 14138

g.+ine 500, 18948, 33266, 35041

g.+ini 3194, 3422, 6660, 7359, 8257, 17631,
17633, 22642, 27424, 29069, 31239

g.+inin 8179, 32463

g.+iydi 36863
g.+iyle 530, 638, 5500
g.+le 18984, 29682, 36819, 37098
g.+ler 5802, 24876
g.+leri 5433, 5992, 7376, 21125, 28621,
35822, 36071
g.+lerimizi 7443
g.+lerin 4400
g.+lerindeki 2293
g.+lerini 3478, 20731, 23107, 24158
g.+leriyle 5414, 14200
g.+te 6075, 21306, 37039
g.+tedir 4834, 5662
g.+ten 17690, 30759
[=92]

GÜZEL PRENSES: Hans Christian Andersen'in (1805-1875) 'Güzel Prenses ve Bezelye' masalı: "İşte Galib Bahtiyar Bey'in eser-i himmeti Gökbayrak da 'Güzel Prenses' kadar okunuyor."

g. 22233
[=1]

GÜZERGÂH: Fars. Tâkip edilen yol, yol boyu: "(...) İstanbul'dan tahtgâh-ı kadîmimiz Bursa'ya yayan gidiyorlardı. Bu gençlerin güzergâhında gözlerimiz yaşardı."

(g.+ında 21082)
g.+ı 14110
[=2]

GÜZİDE: Fars. Seçkin, seçilmiş, mümtaz, elit: "Ziyaretine gelenler, güzide insanlardı."

(g. 1507)
g. 1458, 1530, 1555, 1588, 1994, 2451, 3177,
3217, 3240, 3351, 3402, 3454, 3539, 3710,
3931, 4404, 4601, 5533, 5678, 5698, 7891,
7929, 9585, 9949, 11185, 15540, 18016, 18711,
19397, 20204, 20266, 21170, 21674, 21674,
21749, 22492, 22497, 23289, 23768, 24221,
25146, 25960, 26603, 26607, 27194, 28360,
29985, 30041, 30591, 31066, 31104, 31273,
32885, 32895, 32938, 32952, 33977
g.+ler 26610, 28590
g.+lerden 1476, 23780
g.+lere 26620
g.+leri 15537, 27196, 28879
g.+lerimiz 28867, 31067, 32906
g.+lerin 26621, 26623
g.+lerinden 11782

g.+lerine 28949
g.+lerinin 15556
g.+leriniz 15561, 15590
g.+si 30436
[=77]

GÜZİDELİK: Seçkin olma durumu, seçkinlik: "Bu kadar az malzemeyle birbirinden güzel ve göz alıcı tablolar yaratmak İstanbul'un Türk ve Müslüman halkının millî güzideliğini gösterir."
g.+ini 5779
[=1]

H

HA: 1. Ar. (ح). Arap alfabesinin altıncı, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin sekizinci harfi ve bu harfin adı [Ebcd hesabında değeri 8'dir]:

"Türk'ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve çıkmayacak sesler vardı: (peltek) Se, Zâd (dâd), Zı, Zel, Ayın gibi... Bâzıları: Te, Ti, gibi, Sad, Sin gibi ikiz, bâzıları; **Ha**, Hı, He gibi üçüzdüler, Türk'e göre bu sesler birdirler."
(h. 28917)

2. Bir şeyin o anda akla geldiğini göstermek için kullanılır:

"Tevfik Fikret yine bir gün Makber'i okuyormuş, karşısında dinleyen Mehmed Rauf: '**Ha!** Ben bu mısraları biliyorum!' demiş, Fikret de: 'Mademki tekrar dinlemekten zevk alıyorsun, niçin bir daha okumuyorsun?' cevâbını vermiş."
(h. 31082)

"**Ha**, aklıma gelmişken Ekrem. Bey hakkında bir hikâyecik daha nakledeyim: (...)"
(h. 32823)

h. 28907, 29189
[=4]

HÂB: Fars. Uyku:

"Ak Şemseddin'i bu murakabede görenler: "Efendi, kabr-i Eyyûb'u bulamadığı için hicabından **hâba** vardı" diye tariz etmişler."
"Sür-sün sabâhıhaşr.e kadar **hâb** uyan-masın"
(h. 37543)

h. 38224, 38224
h.+a 7152
h.+dan 37323, 37909
h.+e 38253
[=7]

HABÂSET: Ar. Habislik, kötülük, alçaklık:

“Bütün bu bâdireler esnâsında Vehbi, efendisine dayanarak her türlü **habâseti**, icrâya devâm ediyordu.”

h.+i 35056

[=1]

HAB-ÂVER: Fars. Uyku getiren:

“Nice muztariplerin anlattıkları vatan hikâyesi ‘**hâb-âver**’ oluyordu.”

h. 16564

[=1]

HABBE: Ar. **teşmil**. En ufak şey, zerre:

“Bir Ardahan zelzelesini başka bir hassasiyetle duyacağımız gibi bugün, bir **habbe** iken kubbe yapılan nice meseleleri hakikî hüviyetleriyle görebilirdik.”

(h. 24753)

h.+yi 34265

[=2]

HABER: Ar. 1. Olmuş veya olmakta bulunan bir şeye dair orada olmayanlara erişen bilgi, ondan ona nakledilen söz: “Bir gün konakta kulaktan kulağa bir fisıldır koptu: ‘Mehmed Bey, Sâliha Sultan'a nâmzed gösterilmiş!’ Lâlasının yüzü gülüyordu. Herkes memnundu. Aradan az bir zaman geçti. Bu **haber** teyyüd etti.”

(h. 34691)

“Rûhü 'lkudüs.le arşîHudâ.dan **haber** gel-ür”

(h. 37174)

2. ***Haber almak**: Bir şey hakkında kendisine bilgi ulaşmış olmak, bir şeyi duymak, öğrenmek: “Bir gün hayli mühim bir hâdise olduğunu **haber aldım**.”

(h.+aldım 9069)

3. ***Haber vermek**: Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek:

“Râif Efendi'nin haremîni ve çocuklarını görmek, kara **haberi vermek**, onların çığlıklarını dinlemek ona bırakılmıştı.”

(h.+vermek 34469)

“Cennet ne cehennem ne gör-en yok a gönül/ Bir avdet et-üp **haber ver-en** yok a gönül”

(h. 38327)

4. ***Haberi olmamak**: (Bir husus hakkında) Bilgisi olmamak, duymamış, işitmemiş olmak: “Şu zavallı kadını ve çocuklarını gördüm. Ciğerim parçalandı. Bir şeyden **haberleri yok**.”

(h.+leri 34164)

5. ***Haber Verici**: Bir şeyi bildiren, bir şey hakkında bilgi veren: “Bütün bu ülkenin üzerinde dolaşan gaibden **haber vericiler** var.”

(h.+ler 23389)

h. 1705, 2779, 2786, 2789, 2811, 2866, 3835, 6571, 8989, 10364, 13575, 15111, 16226, 18140, 18147, 19843, 20921, 23109, 25315, 26247, 30955, 33450, 33563, 33568, 33995, 34002, 34004, 34032, 34680, 34842, 34848, 34912, 35054, 36585, 36601, 37949, 38327

h.+alan 11995, 14463, 15034

h.+aldığı 16758

h.+aldık 14218

h.+aldım 379, 9062

h.+aldınız 15587

h.+alırım 33593

h.+alırken 12594

h.+alırlar 10705

h.+alırlarken 26199

h.+almadan 30313

h.+almış 1890, 6690, 14983

h.+den 22927, 30347

h.+dir 14209

h.+e 34911

h.+i 366, 1213, 1216, 2463, 2782, 2815, 2893, 10652, 12736, 13285, 13289, 13894, 14207, 14209, 14225, 15237, 15243, 16761, 19850, 20462, 22926, 34458, 34749, 34843, 34911

h.+im 377

h.+in 12789, 13576, 24243, 33999, 34847, 34913, 35055

h.+inden 13281

h.+ini 2794, 2808, 12243, 13277, 13437, 13574

h.+inin 13294

h.+iniz 18713

h.+iyle 10681

h.+le 34806

h.+ler 1250, 4375, 8978, 13277, 14022, 15228, 15228, 15377, 15962, 17529, 22915, 24245, 25605

h.+lerden 13433, 17976, 29856

h.+lerdir 15963

h.+lere 2828, 17531, 29856

h.+leri 2648, 2848, 2857, 2863, 7155, 11997, 12603, 12788, 12791, 13580, 14013, 15623, 16846, 17974, 24759, 34153, 35031

h.+lerin 11998, 12787, 13194, 13265, 13267,
14014, 14022, 15233, 17537
h.+lerinden 3465, 3466
h.+lerini 6646, 10312, 16338, 20352
h.+lerinin 26298
h.+leriyle 104, 3465, 14636
h.+lerle 6646, 12781, 15186, 15222, 17975,
22918, 36602
h.+uçurulmuştur 34010
h.+vedi 6568
h.+verdi 1787, 8547, 10323, 12827, 23377,
34990
h.+verdiği 8547, 15247
h.+verdiğimize 15421
h.+verdikleri 16493
h.+verdiler 10398, 14596, 19762, 31941,
34910
h.+verebiliriz 24392
h.+verecek 2778
h.+vereceklerini 20618
h.+veren 430, 5624, 6569, 7181, 7643,
13271, 16882, 22924
h.+verenlerin 33470
h.+verenlermiş 34941
h.+verildi 26037
h.+verilen 6297, 14651
h.+veriliyor 15478
h.+verirdi 30239
h.+verirlerdi 14598
h.+verirsek 15383
h.+veriyor 13274, 13706, 22459, 25563,
26906, 30952
h.+veriyordu 2297, 2419, 10652, 11891,
12814, 13583, 16509, 21312, 21534, 25640,
32482
h.+veriyorlar 18118, 31935
h.+veriyorlardı 27499
h.+vermedik 15383
h.+vermek 11849, 22922, 23345, 32956,
34865
h.+vermelerinde 14617
h.+vermesidir 20357
h.+vermeye 10729
h.+vermeyi 15148
h.+vermiş 3274
h.+vermişlerdi 34887
h.+vermiştiler 16720
h.+vermiyorlardı 34233

h.+versin 34418
[=238]
HABERDÂR: *Ar.+Fars.* 1. Haberi olan, haberli,
vâkîf:
“*Zavallı kadın! Dünyâdan haberdar değil.*”
(*h.* 34163)
2. ***Haberdâr olmak**: Haberi olmak, bilmek,
öğrenmek, vâkîf olmak:
“**Haberdâr ol-maz ol-muş maverâ.dan**”
(*h.* 37959)
h. 10324, 13649, 20070, 21930, 24688,
29671
h.+ederek 10366
h.+ederler 23833
h.+eyledi 12395
h.+olanlar 15105
h.+olduğu 10250
h.+olmayı 4370
h.+olunurlar 27517
[=15]
HABER-İ NEŞVE: *Ar.+Fars.* Sevinç, neşe
haberi:
“*Git-miş haberîneşve.si Hayyam.a kadar*”
h.+si 38208
[=1]
HABEŞİZÂDE ABDÜRRAHİM EFENDİ:
Mektupçu Habeşîzâde Abdürrahîm Efendi:
“**Habeşîzâde Abdürrahîm Efendi'nin adı, tek**
başına bin türlü mânâyı hâizdi.”
h.+nin 35002
[=1]
HÂB-GÂH: *Fars.* Uyku yeri:
“**Ol-sun serâyıduhterirez hâbgâh.unuz**”
h.+ınız 37420
[=1]
HÂB-I MESTÂN-I HARÂB: *Fars.* Bitik,
perişan sarhoşların uykusu:
“**Ol hâb ne hâb hâbimestâniharâb**”
h. 38224
[=1]
HABÎB: *Ar.* Sevgili. ***Habîb-i Rab**: Allah'ın
sevgilisi Hz. Muhammed(sav):
“*İşte o peygamber demin gelen sadâ-yı ra'd*
edâ'ya diyor:
Ehlen ve sehlen, ey ebedî mefhar-î 'Arab!'
*Görmekteyim ki pek mütehevvir **Habîb-i Rab!***”
h.+i+rab 31042
[=1]

HÂBÎDE: Fars. Uykuya dalmış:

“Âgûşinevbahâr.da **hâbîde.dir** cihan”

h.+dir 37542

[=1]

HÂBÎDE-İ HULYÂ-Yİ SÜKÛN: Fars.+Ar.

Sükûn (iç huzuru) hülyâsının (hayâlinin)

uykusuna dalmış:

“Oh Bak bak Bütün ebhârucibâl/

Bir beyaz aşk ile **hâbîdeihulyâyisükûn**”

h. 39128

[=1]

HABÎR: Ar. Haberi olan, haberli, haberdar,

vâkıf:

“Bir bilmece.dir ne ben **habîr.im** ne de sen”

h. 38835

h.+im 38355

[=2]

HABÎS: Ar. Kötü, alçak, fesat (kimse):

“Bu cins adamlara ikbâlde de olsalar, idbâra da düşseler benim muâmelem birdir; değişmez, çünkü bu fânî dünyâda şerre me'mur **habislerdir.**”

(h.+lerdir 34213)

h.+ler 34213

[=2]

HÂBNÂME: Fars. Rüya kitabı:

“İlk satırdan son satıra kadar muhkem bir lisan, müellif gelip geçmiş sadrâzamları naklederken tahkiye **Hâbnâme-i Veysi'yi** andırıyordu.”

(h.+i+veysi.yi 22027)

h. 22029

[=2]

HABSBURG: Habsburg Hanedanı. Avrupa'nın çeşitli ülkelerini yüzyıllar boyunca yönetmiş bir hanedan:

h. 3308, 12158, 23750, 25241

h.+lar 25225, 25229, 25329

h.+lara 15811, 17676, 25325

h.+ların 3081, 15725

[=12]

HABSBURG HANEDANI: Avrupa'nın çeşitli ülkelerini yüzyıllar boyunca yönetmiş bir hanedan:

“Yalnız Orta Macar şehirlerini kurtarmak nâkâfî bir tedbirdi; Avusturya'ya sürekli seferler açmaktansa bir, fakat pir bir sefer açmak gaayet hazırlıklı, cesîm bir ordu ile Viyana'ya düşürmek, **Habsburg Hanedanını** oradan

kovmak, **Habsburg tahtına Tökeli'yi Macar Kralı** olarak geçirmek, (...)

h.+mı 25254

[=1]

HÂCE RIZA TEVFİK: Rıza Tevfik Bölükbaşı

(1869 – 31 Aralık 1949). Şair, yazar, filozof ve devlet adamı:

“Sun-dum bu rubâi.sini naklen Cem.in/

Allâmeikül **HâceRızâTevfik.e**”

h.+e 38975

[=1]

HÂCET: Ar. ***Hâcet görmemek**: Gerekli bulmamak:

“Fazla tafsilâta **hacet görmüyorum**, dönüşte uzun boylu görüşeceğiz.”

(h. 20395)

h. 3297, 5703, 11276, 13394, 14249, 14850, 15635, 16005, 16962, 17724, 19674, 22108, 24382, 25366, 25833, 26176, 26726, 28380, 28957, 31318, 33485

[=22]

HACI: Ar. Hac farizasını yerine getiren, hacca giden kimse:

“Selâmlıkta, minderlere, sıra ile komşulardan, eşraftan, **hacı** ve hocalardan birçok misafir dizilmişti.”

(h. 466)

h. 2511, 21302

[=3]

HACI ÂRİF EFENDİ: Kanuni Hacı Ârif Bey (1862-1911). Kanun virtüözü, bestekar:

“Defterhâne'den **Hacı Ârif Efendi** merhum komşumuzdu.”

(h. 34869)

h. 34871, 34893, 35051

h.+nin 34894

[=5]

HACI FERHAD BEY: Üsküp'de Vâlî Hafız Mehmed Paşa aleyhinde çıkan isyanın elebaşlarından biri:

“O hareketteki elebaşılardan İdris Hoca'nın, **Hacı Ferhad Bey'in**, Husmen Ağa'nın isimleri geçiyordu.”

h.+in 2047

[=1]

HACI İSMAİL PAŞA: Yemen'de kumandanlık yapmış olan bir Osmanlı paşası :

“(…) Yemen’de uzun zaman kumandanlık etmiş **Hacı İsmâil Paşa** idi.”

h. 35084

[=1]

HACIYAĞI: Gül yağından çıkarılan ve bilhassa hacılar tarafından kullanılan keskin ve ağır koku: “Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı karagözlü, kahveli nargileli, şuruplu şerbetli, amberli **hacıyağlı**, kandilli kâğıt fenerli bir **şehrâyîn**.”

h.+lı 14167

[=1]

HACİL: Ar. Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan, küçük düşüp utanmış, mahcup olmuş (kimse):

“Gördüm ki memleketin ve milletin temayülüti istiklâl müdafaasında tereddüt edenleri **hacil** mevkiinde bırakabilecek bir mahiyet-i âliyyededir.”

h. 14319

[=1]

HACİM: Ar. Bir cismin mekânda kapladığı yerin üç boyutlu ölçüsü:

“Türk sarayları, hanları, evleri daima küçük **hacimdeydiler**.”

(h.+deydiler 7682)

h.+indemi 13083

h.+ine 19242

h.+ini 24796

[=4]

HACİVAD: Geleneksel Türk gölge oyununun baş karakterlerinden biri:

“Karagöz’ün, Bekrî Mustafa, Beberühî, **Hacivad** gibi müebbed timsâllerini bizde mevcûd dramda, komedide parmakla gösteremeyiz.”

h. 31874

[=1]

HACİZ: Ar. Bir alacağa karşılık borçlunun bu alacağı karşılayacak miktardaki mal, para veya aylığına icra dairesince el konulması:

“Türkiye’de vakıfların Müslüman ve Hıristiyan her memlekette fazla, çokluğunu **haciz** ve müsadere korkusuna atfetmek harc-ı âlem bir iddiadır.”

h. 5452

[=1]

HACLE: Ar. Gelin odası:

“Burada Turhan Sultan ihtiyar Köprülüyle ilk defa görüştü, burası Murad-ı Sâlis’in **haclesiydi**, burası Birinci Mustafa’nın kapatıldığı yerdir, burada Mehmed-i Râbî otururdu...”

h.+siydi 25651

[=1]

HACLEGÂH: Ar.+Fars. Gelin odası, hacle:

“Sâliha Sultan’ın **haclegâhından** bu defâ dahî ayrılmıyordu.”

h.+ından 34819

[=1]

HAÇ: Fars. Birbirini dik olarak kesen iki doğru parçasından meydana gelen ve Hz. İsa’nın çarmıhtaki duruşunu temsil eden Hıristiyanlık sembolü, istavroz, salıp:

“(…) Kostantaniyye’ye, Ayasofya’nın **haçına**, dikili taşlara bakmış.”

(h.+ına 6199)

h. 23089, 23095, 23103

h.+a 4617, 4627, 30245, 30355

h.+ı 22941

h.+lar 6354

[=10]

HAÇLI: Haçlı seferlerine katılan Hıristiyan orduları, ehl-i salıp:

“Latinler, dördüncü **Haçlı** ordusuyla 1204’te İstanbul’u zapt ettiler ve şehre kendileri yerleştiler.”

(h. 4430)

h. 4429, 4623, 4625, 4634, 4634, 4640, 4644, 4646, 4647, 4649, 4659, 4708, 4718, 4768, 5060, 5063, 5065, 5069, 5072, 5094, 12244

h.+lar 4653, 4655, 4674, 5073, 5085

h.+lara 4652

h.+ların 4642, 4657

[=30]

HAÇLI SEFERİ: Haçlı Seferleri:

“Evet, Bizans 1204 senesinde, dördüncü **Haçlı Seferi’nde**, Lâtinlerin istilâsına uğramıştı.”

h.+nde 4453

[=1]

HAÇLI SEFERLERİ: Haçlı Seferleri, Haçlı Savaşları ya da Haçlı Akınları, 1095-1272 arasında, Avrupalı Katolik Hıristiyanların,

Papa’nın talebi ve çeşitli vaatleri üzerine, genellikle Müslümanların elindeki Ortadoğu toprakları (Kutsal Topraklar) üzerinde askeri ve

siyasi kontrol kurmak için düzenledikleri
akınlar:

“Grousset, **Haçlı Seferlerini** kımlıdanan sebebin
1071'de Malazgirt'te Türk hakanı Alp Arslan'ın
Bizans İmparatoru'nu orada mağlûp edip esir
etmesi olarak gösteriyor.”

(h.+ni 4533)

h. 4573, 4615

h.+nin 4617

[=5]

HAD: Ar. 1. Sınır:

“Lâkin hâle ve istikbale bakarken son **hadde**
hakikatperest olmak en sağlam bir akidemizdir.”

(h.+de 18518)

“Yürü Hür mâvilik.in bit-tiği son **had.de** kadar”
(h.+de 36525)

2. ***Hadd-i asgarî**: En az, en düşük derece:

“Türk davası maatteessüf diplomasi pazarlığına
elverişli değil, **hadd-i asgarî** hukuka müstenit bir
davadır.”

(h.+i+asgari 15537)

3. ***Hadd-i âzamî**: En yüksek derece:

“Ben de işimde **hadd-i âzamî** intizam ve sa'y
gözetiyorum, tâ ki bir şâir, vatan işlerini lâzım
olduğu gibi göremez denilmesin.”

(h.+i+azami 20484)

4. ***Hadd-i mâruf**: Herkesçe kabul edilmiş olan
ölçü ve sınır:

“Gerek şâir ve gerek de naşirlerimizin zaman
zaman ayrılışları yine çıktırım **hadd-i**
ma'rûf'unda kaldı.”

(h.+i+maruf.unda 27582)

h. 1272, 2481, 4265, 13494, 15868, 28900,
37555

h.+de 15097, 15688, 18498, 18505

h.+di 1196, 13552, 14094, 17800, 24673,

25407

h.+dimiz 27985

h.+dinde 13816

h.+dini 5903

h.+i+azami.i+yesare 22385

h.+i+asgari 14793, 15525

h.+i+azam.ını 16478

h.+i+azami 14503, 14787, 15096, 19437,
20469, 31138, 31147

h.+ine 37857

h.+i+tabii.sinde 15719

h.+i+tedib 4010

[=34]

HADDE: Ar. 1. ***Haddeden geçmek**: İncelmek:

“Son saray incelmışliğin, **haddeden geçmiş**
temeddünün ve zevkin gözleri kamaştırın bir
nümûnesidir.”

(h.+den 18986)

2. ***Haddeden geçirmek**: *meç.* En ince
ayrıntısına kadar incelemek:

“Tahsin Bey Topkapı Müzesinin başına
geçtiğinden beri oradaki binaların inşâ târihine
dâir öteden beri zihinlere yerleşmiş bilgileri bir
daha tedkik **haddesinden geçirmiş.**”

(h.+sinden 19815)

[=2]

HADD-İ TE'ÂLÎ: Ar. En yüksek sınır, nokta:

“Çal ol-masın âmâlimize **haddite'âlî**”

h. 39166

[=1]

HADDİZÂT: Ar. Aslında, esasen:

“Biraz sonra tercüme-i hâlinde de göreceğimiz
gibi **haddizatında** harikulade bir insan değil.”

(h.+ında 25967)

“Frenkcede Balkan lâfzına volkan mânâsını
veren bu siyâsî maceralar **haddizâtında** gaayet
basittir.”

(h.+i+zatında 3269)

h.+ında 7763, 24537, 25957

h.+i+zat.ında 16482, 21043, 27288, 30022

[=8]

HADEME: Ar. Resmî dairelerde, bürolarda
hizmet eden kimse(ler):

“Şimdi hayaletlere hizmet eden **hademenin** ayak
seslerinden başka hiçbir ses işitilmeyen bu ücra
ve metruk sarayda yalnız arada sırada bir Türk
gencinin “ney”i işitiliyor.”

(h.+nin 6787)

h.+sine 11787

[=2]

HADIM ALİ PAŞA CAMİİ: Macaristan'da

Osmanlı hâkimiyetinin yerleşmesinde rol
oyunayan Budin beylerbeyi Hadım Ali Paşa'nın
(ö. 965/1558) Çatalca/İstanbul'da yaptırdığı
cami:

“1491'de Firuzğa Camii, 1497'de **Hadım Ali**
Paşa Camii, medresesi, ham ve ona mülhak
eserler.”

h. 5561

[=1]

HADİM İBRAHİM PAŞA: (ö. 1563, İstanbul), Anadolu ve Rumeli beylerbeyliği ile Kubbealtı vezirliği görevlerinde bulunmuş Osmanlı devlet adamı:

“(…) ‘Bu gün Silivri Kapı’da **Hadım İbrâhim Paşa Câmî-i Şerîfi**’nde gaslinde, tekfîninde hazır bulundum.’ (…)”

h. 34434

[=1]

HADİKA: Ar. Ağaçları ve suyu bol bahçe:

“**Hadîka.larda** nevâgîr iken şadırvan.lar”

(h.+larda 37115)

h.+larda 37119

[=2]

HÂDİM: Ar. ***Hâdim olmak**: Hizmet etmek, bir şeyin olmasına yardım etmek:

“*Sulh teessüs ederse ancak şark muvazenesine **hâdim olacak** bir haritayla teessüs edecektir.*”

(h. 15989)

h. 12035, 16163

[=3]

HADİS: Ar. Hz. Muhammed (sav)’in sözleri ve davranışları ile başkaları tarafından yapılan, kendisinin tasvip ettiği hareketlere verilen isim:

“*Edirne’den İstanbul üzerine o yürüyüş yirmi iki yaşında bir çocuk olan o Fatih, Kostantaniyye fethine dair bir **hadisin** müjdesini hisseden o asker, tarihin en büyük faslını açmaya gelmiş olan o ejder gibi toplar, Gelibolu’ dan gelen o bin yelkenli beyaz donanma hasılı o safha kalbimde canlandı.*”

(h.+in 6923)

h. 27749

h.+i+şerif.ler 29196

[=3]

HÂDİS: Ar. Meydana çıkan, zuhur eden (şey):

“*Yalnız bizde değil, her millette **hâdis** olmuş bu dâvayı muhakeme edecek olan munsif bir insan diyebilir ki: — Bu ithamcılar ne demek istiyorlar?*”

h. 27759

[=1]

HÂDİSÂT: Ar. Hâdiseler, olaylar:

“*Filhakika iki seneden beri bütün dünyanın şahit olduğu vakâyi **hadisat**, düşüncelerimde isabet ve milletin azim ve imanında hakikî salâbet olduğunu ispat etti.*”

(h. 14321)

h. 3631, 16272, 26481

h.+ın 14887, 16199

h.+ını 22291

h.+ıyle 26295

h.+tan 16274

[=9]

HÂDİSE: Ar. Olan, ortaya çıkan, vuku bulan her türlü hâl, keyfiyet ve oluş, vaka, olay:

“*Timur badiresi esnasında Anadolu’daki arazisini muvakkaten kaybeden Osmanlı Türklerinin Rumeli’de sıkı tutunmaları tarihin dikkate değer bir **hadisesidir.**”*

(h. 4737)

“*Bir uzun **hâdise.dir** menkıbe.dir varlık.unın târih.i*”

(h.+dir 38493)

h. 152, 158, 327, 1293, 1968, 2564, 4128, 4255, 4369, 4726, 4808, 5057, 5062, 5436, 5872, 6074, 8505, 8644, 9062, 9210, 9568, 10811, 11580, 12144, 12997, 13001, 13013, 13499, 14870, 17138, 17927, 17928, 22090, 22552, 22674, 23884, 24538, 24681, 25012, 25037, 25823, 26178, 27886, 28035, 28122, 29696, 30076, 30498, 32459

h.+de 10881

h.+den 7042, 8475, 10032, 11349, 33184

h.+dir 4527, 13873, 17135, 17232, 19483, 20989, 21748, 24982, 28787, 28859, 30590, 38505

h.+i+ebediye.si 21860

h.+ler 5033, 5093, 12093, 13891, 24602, 27189, 35616

h.+lere 12860, 27189, 35614

h.+leri 15221, 32762

h.+lerin 1212, 2573, 4771, 16781, 25582, 26256, 26748, 35090

h.+lerinden 8541, 10812, 27257

h.+lerini 18606

h.+lerle 16200

h.+nin 1482, 4285, 5950, 8476, 9303, 10902, 15149, 16982, 17115, 17141, 18375, 18717, 26269, 28148, 36110

h.+si 2108, 4008, 5123, 5255, 9195, 12881, 23673, 24769, 24771, 31239

h.+sidir 4736

h.+sinden 1727, 8321

h.+sini 2107, 18657

h.+sinin 12974, 17160

h.+siyle 8484
h.+ye 6685, 8485, 12087, 12095, 14817,
18725, 24600
h.+yi 6893, 8101, 8437, 9065, 14099, 14868,
17137, 21157, 21157, 22081, 24536, 27272,
27670, 27802, 28839, 31584, 32825
[=151]

HADSİZ: Sınırsız, hesapsız, çok:

“Rumeli’de ve Anadolu’da kopardığı öz Türk vatanının parçaları, **hadsiz**, hesapsız imtiyazlar ve tefevvük Lâkin Yunanistan’ın derdi nedir?”

(h. 16007)

“**Hadsiz** yaşat-tı rûh.uma bir gurbet akşam.ı”

(h. 35947)

[=2]

HAFAKAN: Ar. Sıkıntı, afakan:

“Bazan kilise tasavvufunun **hafakan** devirleri tutuyor, bu ilâhîlerin bazılarını nefy, bazılarını idam ediyor.”

h. 6342

[=1]

HAFÂYÂ-YI MEMAT: Ar. Gizli ölüm:

“Anla-rdı eğer var.sa **hafâyâyımemât**”

h. 38427

[=1]

HAFÂYÂ-YI NÂİM: Ar. Güzel, lâtif sırlar:

“Manzûr ol-an fezâ.nın **hafâyâyınâim.i/**
Meshûrî’r et-erdi semâyıhayâl.imi”

h.+i 39196

[=1]

HAFFAF: Ar. Ayakkabı, terlik vb. şeyler yapan ve satan esnaf, kavaf:

“Çarşısı, kazzazları, bezzazları, **haffafları**, hallaçları, bakırcıları, kuyumcuları, silâhçileriyle olduğu gibi duruyor, çalışıyor ve işliyordu.”

h.+ları 1003

[=1]

HÂFİZ: Ar. 1. Kur’an-ı Kerîm’i bütünüyle ezberlemiş olan ve ezberden okuyabilen kimse:

“Yeşil, yemyeşil, ruhanî yeşil bir daire. Pencereye arkasını çevirmiş bir **hafız**, öteki âleme dalmış bir ruhun istirahatıyla okuyor; diğer bir hafız da gözlerini yummuş bir köşede tespîhini çekerek bekliyor.”

(h. 6871)

2. ***Hâfız-ı kütüb**: Kütüphane memuru:

“Sofya’da tâlihînin güzel bir tesadüfî olarak hemen şâir Borina ile tanıştım. Borina millî kütüphanenin **hâfız-ı kütüb** muavinliğinde bulunuyor.”

(h. +ı+kütüb 3105)

h. 6864, 6865, 6879, 6946, 6951, 29548

h.+ı 34787

h.+ı+kütüb.ü 3126

h.+ı+kütüblük.üne 21854

h.+ın 6883, 28659, 28662, 34502

h.+ını 28675

h.+lar 6881

[=16]

HÂFİZ: Hâfız-ı Şîrâzî. Hâce Şemseddin Muhammed (ö. 792/1390 [?]) İrân’ın önde gelen lirik şairlerinden:

“**Hâfız.ın** kabir.i ol-an bahçe.de bir gül var-mış”

(h. +ın 36465)

h. 35993, 36091, 37748

h.+a 37391

h.+dan 38005

[=6]

HÂFİZA: Ar. İdrak edilen, algılanan, öğrenilen şeyleri zihinde tutma ve hatırlama hassası, bellek:

“Filibe’nin tepesindeki çeşmeden sökülmüş o kitabenin yeri kendisinden daha belîğ bir şekilde, **hafızamda** kaldı.”

(h. +mda 835)

h.+larda 5200

h.+mda 6887, 19247, 20261, 31248

h.+mı 16560

h.+mıza 12833

h.+mızdan 24869

h.+sı 2971, 29224, 30260

h.+sına 3596, 9357

h.+sında 4791

h.+sından 29400

[=16]

HÂFİZ EMİN: Silihdar Ali Beyefendi

Dâiresi’nin imamı:

“Aziz Efendi bu meçhûl zâirin böyle ânî ziyâretinden biraz şüpheliydi; dalgın bekliyordu. Gelen adam sıfatını bildirdi:

‘**Hâfız Emin** dâîniz... Silihdar Ali Beyefendi

Dâiresi’nin imamı... Biraz görüşmeğe geldim...’

Bu sözleri çok büyük hilm ile söylediği hâlde Aziz Efendi'nin yüreği çarptı; ürktü."

h. 34414

[=1]

HÂFİZ EMİN EFENDİ: Hâfiz Emin:

"Hâfiz Emin Efendi, onun bu hâlini görerek bahsi değiştirdi, ne zamandan beri imâmet ettiğini, câmiin evkaafını, cemâatin çok olup olmadığını sordu."

(h. 34447)

h. 34408, 34436

[=2]

HÂFİZ OSMAN: (ö. 36742/1698) Aklâm-ı sittede (İslâm hat sanatında, aynı yazının farklı tarz ve üslûpları manasında "şeş kalem" diye de adlandırılan altı hat) devir açan Türk hattatı:

"Hâfiz Osman gibi hattat.la gömül-müş bir ışık"

(h. 36091)

[=1]

HÂFİZ OSMAN: Musullu Osman Dede Efendi. (1840-1920) Bestekâr ve hanende:

"Hafiz Osman ve udun, Şark'ın yegâne üstadı Nevres gibi esâtize, sanatkâr ellerine alır ve ruhunu milletin her tabakasına ifâza ederler."

h. 31740

[=1]

HAFÎ: Ar. Gizli:

"Dahiliye Nâzırı Talat Bey'in hafî bir tertibi ile, Celâl Sahir'in evinin alt katında olan "Bilgi Derneği"nde, Türkçü mütefekkirlerin başlıcaları mektûm tutulması lâzım gelen bir içtima çağırılmışlardı."

(h. 8954)

"Gaaib.de bir muhâvere geç-miş de pek hâfi"

(h. 36701)

h. 29819

[=3]

HAFÎF: Ar. 1. Tartıda ağırlığı az gelen:

"Biri genç, biri yaşlıca iki Frenk kadını, beyazlar giymişler, başlarını örten hafif ve geniş şapkalar, kurdeleyle boyunlarına bağlı, gülümseyerek güvercinleri seyrediyorlardı."

(h. 35302)

2. Belli, tabîi veya kabul edilmiş bir ölçüye göre şiddeti, etkisi az olan, az miktarda, biraz:

"Yaşar Bey, Gazî İsbâ Bey Câmî'nin mütevellisi ve vâkîfinin ahfâdındandı; annemi ailemize âit

bir camie bıraktığımız için hafif (ve) uhrevî bir teselli hissediyordum."

(h. 204)

3. Ağırbaşlı ve ciddî olmayan:

"1905'te Paris'e Doktor Bahaeddin Bey namında sarışın, yakışıklı, iyi giyinen, iyi yemeye, iyi eğlenmeye, kumar oynamaya, kadın takip etmeye düşkün hafif ruhlu bir zat gelmişti."

(h. 10891)

4. Belli belirsiz:

"Kostantin İzmir'i ve Anadolu'yu gözden çıkarmış, yalnız Çanakkale'yi gayet hafif bir hudutla, bir de Trakya'yı olduğu gibi istiyor."

(h. 14252)

5. (Ses ve sesle ilgili kelimeler için) Tonu kuvvetli ve yüksek olmayan, düşük tonda:

"Mısraın ayakları yerden kopmazsa ve uçmazsa yahut da ister en hafif perdeden olsun, ister İsrâfil'in Sûr'u kadar gür olsun, kulağı bir ses gibi doldurmazsa hâlis şüir değildir."

(h. 32304)

h. 204, 7830, 7921, 8182, 9709, 9837, 9857, 10884, 10913, 10991, 11097, 14242, 17015, 19000, 22637, 24717, 28158, 29323, 29489, 32293, 32518, 34683, 34699, 35291

h.+hafif 25457

[=25]

HAFİFLE:- 1. Üstündeki ağırlık ve sıkıntı gitmek, rahatlamak, ferahlamak:

"Mahzun olmak şöyle dursun, sırtındaki yükü atmış, hafiflemiş bir insan hâliyle pek keyifliydi."

(h.-miş 19785)

2. Kolaylaşmak, zor ve yorucu hâlden çıkmak:

"Vaziyeti biraz hafiflemiş telâkki ettim. Çünkü herhâlde birkaç saate kadar kalkmış bulunacaktık. Vâkiâ öğleyin vapur demir aldı ve kalktı."

(h.-miş 1788)

h.-miş 19770

h.-rler 14412

[=3]

HAFİFLİK: Akli başında bir kimseye

yakışmayacak bir davranış:

"Rusya'nın Rumeli'de başımıza açtığı işler, Rus tehlikesinin yaklaştığı, Pâdişâh'ın hafiflikleri ve ehliyetsizliği..."

h.+leri 35156
[=1]
HAFİFMEŞREPLİK: Hafifmeşrep olma durumu:
“Büyük kızı bir şekercinin karıydı, güzelliği ve **hafifmeşrepliğiyle** dile düşmüştü.”
(h.+iyle 4959)
h.+idir 31645
[=2]
HAFİYE: Ar. Bir kişi veya bir mesele hakkındaki gizli şeyleri araştırıp ilgililere haber veren kimse, dedektif: “*Vapur civarları, hafiyelerin en fazla sokuldukları, dolaştıkları ve iş aradıkları yerlerdi.*”
(h.+lerin 1624)
h. 1758, 28917, 28921, 28925
h.+ler 1756
h.+lerle 10897
h.+nin 28917
[=8]
HAFİYELİK: Hafiye olma durumu:
“Genç Türklüğün daha ziyade galeyanına, **hafiyeliğin** daha ziyade azmasına sebep olan bu hâdise Türkiye’de hürriyet fikrinin sayılı hâdiselerinden biridir.”
(h.+in 10815)
h. 1586, 9611
[=3]
HAFRİYAT: Ar. **mec.** Eski eserleri meydana çıkarmak için araştırma işi:
“(…) bir taraftan da yer altında kalmış eserlerin bakiyelerini görmek için **hafriyata** girişiyorlar.”
h.+a 27251
[=1]
HAFTA: Fars. Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem:
Bir **hafta** Belçika dâhilinde seyahat ettim.”
(h. 1839)
“Artık bu **hafta.dan** beri yetmiş yaş.ındayım”
(h.+dan 36226)
h. 1853, 1857, 1869, 1874, 1875, 2320, 9237, 11918, 12038, 12292, 14752, 14774, 14869, 14886, 14890, 15020, 16214, 18851, 19866, 19973, 21004, 22293, 23176, 24335, 24339, 27181, 30017, 31916, 31941, 35871, 38855, 38857, 38861
h.+da 1554, 13308, 15124, 15437, 21649, 24805, 24806, 31902, 32391

h.+dan 34839
h.+dır 14752, 14840
h.+larca 277, 22672, 28159, 32305, 34683
h.+larda 12547, 15112, 15113, 20434
h.+ların 24861
h.+nın 21882, 24808
h.+sı 3367
h.+sında 16833, 30015
h.+sından 5172, 20375
h.+ya 14811, 23313
[=67]
HAFTALIK: 1. Haftada bir kez yayımlanan:
“Aynı günde iki edebî hayat hâtırası okudum. Biri **haftalık** bir Paris gazetesindeydi.”
(h. 2937)
2. Herhangi bir hafta süren:
“Bu fakir memleketin, bu **haftalık** bir hâdise-i ebedîyesi sayılır.”
(h. 21870)
[=2]
HAHAMBASI: Bir ülkedeki Yahudi topluluğunun dinî başkanı:
“Hâmit Bey, **Hahambaşı**, Paris’e gittiler.”
h. 11579
[=1]
HÂHIŞ: Fars. Fazla arzu, isteyiş:
“Halide Edip Hanım’ın ismini, artık millîleşmiş bir isim gibi, hanımlığını bir tarafa atarak, **hâhiş** ve **cuşişle** yâd ediyordum.”
(h. 9151)
h. 13907, 22093
h.+i 9343, 13907
h.+in 22093
h.+le 9875, 13393, 14852, 15766, 24233
h.+ler 27723
[=12]
HÂHIŞKÂR: Fars. İstekli, arzulu:
“İsyânı bastırmağa lüzumundan fazla **hâhişkâr** ve hazır olan Nizâm-ı Cedidin genç taburlarını vazifelerinden alıkoyar.”
(h. 23825)
h.+sanız 20819
[=2]
HAHIŞKÂRÂNE: Fars. İstekli biçimde:
“Lamartine **hâhişkârâne** bir silsile-i mütâlaâttan sonra Jean Jacques Rousseau’da tevakkuf ediyor.”
h. 22766

[=1]
HÂHİŞLİ: İstekli, arzulu: “Harbiye gençlerine ehemmiyet verir, onlardan aldığı mektuplara **hâhişli** cevaplar gönderirmiş.”

h. 12881

[=1]

HÂİL: Ar. Engel:

“Buhranın **hâili** için fırka, Mösyö Stamboliski'nin avdetini bekledi.”

(h.+i 263132)

h.+i 31377

h.+olabilecek 24138

[=3]

HÂİLE: Ar. Fâcia, içler acısı hâdise:

“Kuvvetle ma'delet yetişir def'-i sâile/ İllâ hitâma ermiyecektir o **hâile**.”

(h. 30923)

h.+sini 24047

[=2]

HÂİLE-BAZ: Ar.+Fars. Faciaların, içler acısı hadiselerin müsebbibi:

“Kartaca'yı bir ölüm buhurdanı gibi yakan Romalı Scipio, şair-kayser Néron, barbar Alaraic ve hepsinden daha yaman Cengiz gibi esatire karışmış bir **hâile-bâz** kılığında görülmüyor.”

h. 25913

[=1]

HÂİLE FİLOSU: Fâcia filosu:

“**Hâile Filosu** denilen Bahr-ı Muhit-i Atlâsî Filosu gelmişti.”

h. 26899

[=1]

HÂİN: Ar. Hıyânet eden, sadâkat göstermeyen, güveni kötüye kullanan (kimse):

“(…) milliyetperver olanlar bu cereyanda Türkcü iseler müfsid, müslüman iseler mürteci, sosyalist iseler **hain** sayılıyorlardı.”

(h. 4234)

h. 6260, 6260, 10478, 11559, 11819, 12271, 12273, 22187, 24569

h.+i+dinüvatan 10411

h.+ler 13986

h.+lerin 12391

[=13]

HÂİZ: Ar. Herhangi bir niteliği taşıyan:

“İstanbul'un fethi manevî bir hâdise olarak çok derindi; siyasi, askerî, millî ve medenî tesirleriyle hudutsuz bir kıymeti **haizdi**.”

(h.+di 4810)

h. 2348, 9621, 12028, 13324, 24381, 26434, 32908

h.+di 3776, 11275, 24473, 34992

h.+diler 14744

h.+dir 6260, 14262, 16380, 20918, 24481, 25676, 32351

h.+dirler 12637

h.+i+ehemmiyet 22339

h.+olduğu 448, 24375

h.+olduklarını 24383

[=25]

HAK: Ar. (I) 1. Doğru, gerçek:

“İşte devletlerin gelecek hafta Londra'da hem Türklerin lehine, hem Yunanlıların lehine, hem **hakkn** lehine, hem de şarkta müebbet bir sulhun lehine verecekleri hüküm bu kadar tecrübeden sonra süzölmüş bir hükümdür.”

(h.+kın 12302)

2. Hukukun veya geleneğin bir kimseye tanıdığı şey, hisse, pay:

“Bütün bu yedi senelik sergüzeşt, bu yaz, **hakka**, adalete, insanlığa yaraşır bir sulhle bitse bile, Balkanlar'da, Küçük Asya'da asıl asayişin teminini düşünmek kalır.”

(h.+ka 13767)

3. Üzerine, için, hususunda, dair, müteallik:

“1913'te olan Babiâli vak'asına kadar Cemal Bey **hakkındaki** malûmatım bundan ibaretti.”

(h.+kındaki 11261)

4. *(**Birine**) **Hak vermek**: (Birin) Haklı olduğunu kabul etmek:

“Bu görüşlerine **hak veren** Loti gibi büyük insanlar da var.”

(h.+veren 932)

h. 3399, 6252, 7695, 11525, 11567, 11923,

11928, 11928, 12439, 12985, 13324, 13326,

15152, 15674, 15675, 15675, 15903, 16136,

17841, 17957, 17985, 19970, 23865, 24050,

24503, 26741, 27681, 29815, 33383

h.+etmiş 25663

h.+ettiği 17248

h.+ka 13756, 15659, 15669

h.+kı 3388, 7745, 13677, 13824, 15143,
15624, 15741, 16839, 17688, 20654, 29643,
30375, 31241
h.+kıdır 13756, 20281
h.+kım 19979
h.+kımda 6750, 8520, 9252, 11383, 11388,
11396, 11416, 11679, 34210
h.+kımdaki 8516
h.+kımızdaki 11986
h.+kımız 12339
h.+kımızmıdır 22594
h.+kın 12293, 15164
h.+kına 26973, 28336, 33007
h.+kında 69, 271, 2271, 2679, 3338, 3693,
3850, 3880, 3882, 4504, 4620, 6226, 6571,
6759, 7523, 7691, 8468, 8507, 8933, 9083,
9341, 9575, 9579, 9589, 9968, 10460, 10705,
11543, 12042, 12148, 13076, 13302, 13389,
13397, 13811, 15059, 15314, 15468, 16159,
16188, 16329, 16350, 17102, 17586, 18728,
18827, 18970, 19898, 20446, 20963, 21857,
21901, 21912, 22031, 23200, 24088, 24476,
24763, 25710, 25887, 26076, 26086, 26876,
27086, 28220, 28482, 29831, 30743, 30997,
31044, 31152, 32613, 32813, 33187, 33200,
33298, 33411, 34303, 34334, 34411, 34907,
35327, 35407
h.+kındaki 6694, 8512, 9350, 10452, 11219,
11254, 13353, 13355, 21697, 22648, 26443,
26780
h.+kından 11927, 15905, 17403
h.+kını 11564, 12316, 12327
h.+kınız 32836, 33957
h.+kınızda 1705, 10442
h.+kıyla 16868
h.+kıyla 26456, 30932
h.+la 24450
h.+lar 15431
h.+ları 13310, 24222, 24824, 24825, 25889,
35514
h.+larımızı 15399
h.+tan 15673
h.+tır 15903
[=190]
HAK: Ar. (II) Allah, Cenâbıhak, Tanrı, Hudâ:
“**Hak.dan** ilhâm ile bir gün o güzel semt.e git-
en”
(h.+dan 36079)

h. 38320
h.+a 37249
h.+dan 37170
h.+ın 37463, 37868
[=6]
HÂK: Fars. Toprak:
“Ey **hâk** yarıl-san görün.ür ibret.le/
Kıymetli güher.ler dolu yer sîne.ndir”
(h. 38396)
h. 38334, 38335, 38425
h.+e 37280
[=5]
HÂKAN: Türklerde ve Moğollarda
hükümdarlara verilen unvan:
“Haçlı Seferleri tarihini en yeni bir usûlde yazan
müverrih Grousset, Haçlı Seferlerini kimıldatan
sebebin 1071'de Malazgirt'te Türk **hakanı** Alp
Arslan'ın Bizans İmparatoru'nu orada mağlûp
edip esir etmesi olarak gösteriyor.”
(h.+ı 4534)
“O ne hanlık bil-ir artık ne de **hâkaan.a** bak-ar”
(h.+a 38883)
g. 37179
h.+m 208009
h.+ı+rum.un 28757
[=4]
HÂKAN-I RUM: Anadolu Hakanı:
“**HâkaanıRûm** leşker.i yaklaş-tığın gör-üp”
h. 37200
[=1]
HÂKANÎ: ***Hâkanî-i Fûrs**: Acemlerin hakanı:
“Acem şâirlerinden sonra Türk şâirlerinin böyle
bir muzafferiyetini ben yakın görüyorum.
Buyuruyorsunuz ki:
Hâkanî-i Fûrs bir güneşdir/
Hâkanî ki zannetme eşdir.”
(h.+i+fûrs 20809)
h. 20796
[=2]
HAKÂRET: Ar. Küçük düşürme, horlama;
küçük düşürücü söz veya davranış:
“(…) bu milletin en yüksek simasına en aşağı
hakaretleri savurduktan sonra (...)”
(h.+leri 13471)
h. 25569
h.+i 22681
h.+lerin 4236
h.+lerle 2516, 15268

[=6]

HAKÂRET-ÂMÎZ: Ar.+Fars. Hakaretle karışık, hakaret taşıyan:

“Ali Kemal'den binlerce lira talep etmeye kalkışmış, daha garibi bu münasebetle defterdarlığın resmî bir kâğıdını **hakâret-âmîz** ibarelerle Ali Kemal'e göndermişti.”

h. 10157

[=1]

HAKÂYIK: Ar. Hakikatler, gerçekler:

“Bugünkü Arnavut Hükümeti bütün bu **hakâyıki** idrak etmiş görünüyor.”

(h. +ı 13994)

h.+ı+mahzar.dır 23232

[=2]

HÂK-BER-SER: Fars. Toprak başına. [Klasik Türk şiirinin yüzyıllara yayılan ortak kelime kadrosunda atasözü, deyim, alkış ve kargış gibi sözlü gelenek unsurları önemli bir yer tutar. Şiiri sözlü gelenekle buluşturan bu tür yapılardan biri de “toprak başına” kargışıdır. XII. yüzyıldan itibaren yazılı örneklerine rastlanan bu kargışın yayılma sahasını, hem Türkçe hem de Farsça edebî metinlerle takip etmek mümkündür. Genel olarak kargışın kullanımı, Türklerde “toprak başına”, İranlılarda ise “hâk ber-ser” ve “hâk ber-fark” şeklindedir. bkz. “Toprak Başa, Baş Toprağa” Tarihi Bir Türk Kargışının Klasik Türk Şiiri'ne Yansımaları, Millî Folklor, 2014, Yıl 26, Sayı 101, s. 171]:

“Hâmid Bey:

‘Çıkdım eflâke **hâk-ber-ser/**

İndim eflâk ile beraber’ demeliydi.”

(h. 8412)

“İn-dim semevât ile berâber/

Çık-dım eflâk.e **hâkberser**”

(h. 38968)

h. 8393

[=2]

HAK-DÂN-I HANDE-VER: Fars. Gülen dünya:

“Saç-ar gıyûsiemel **hâkdânihânde-ver.e**”

h.+e 39271

[=1]

HAKEM: Ar. Bir alanda uzman olan kişi:

“Bizim hocamız müverrih Albert Sorel,

‘Alexandre Dumas'nın Üç Musketer'i (Les Trois Mousquetaires) tamâmiyle Onüçüncü Louis

devridir.’ (derdi.) Muazzam bir **hakemin** söylediği bu sözü böyle anlamalı: ‘O devrin vesikalarına uyar.’ demeli. Çünkü bir devrin zail olan havası vardır ki onu kimse diriltilmez. Bunun tecrübesi kolaydır.”

h.+in 33172

[=1]

HAKEMLİK: Hakem olma durumu:

“Evvelâ musâlâhadan sonra Yunanistan'ın hâlâ şark muvazenesine **hakemlik** etmek iddiası gülünçtür.”

h.+etmek 14264

[=1]

HAK GAZETESİ: İstanbul'da yayımlanan bir gazete:

“(…) Kapdan Rızâ (Hak gazetesinin sahibi ve nâmuskâr) (…)

h.+nin 3798

[=1]

HÂKÎ: Fars. Yeşile çalan toprak renginde olan (şey):

“Mihraptan cümle kapılarına kadar, **hâkî** ve çamur lekeli kaputlara sarınmış, sarı benizli mütareke askeri küme küme, küme küme, küme küme oturmuş, yer yer ateşler yanıyor.”

h. 18068

[=1]

HAKÎKAT: Ar. Asıl olan durum ve şekil,

gerçek, asıl, küh:

“Büyük validem ölmüş, hattâ ailemize o âlemi zehir etmiş olan iç güveyi Tefik Bey de ölmüş, bana ve teyzezadelerime Rakofça ve Lapardinçe'nin tapu kâğıtları miras kalmıştı. Satılması muahede mucibince kaabil gibi görünen bu arazi, **hakikatte** kaybolmuştu.”

(h.+te 660)

“Zannet-me mecaz.dır bu **hakikat** gerçek”

(h. 38303)

h. 4111, 5268, 6909, 6953, 7279, 7280, 7290, 8186, 8820, 9831, 11761, 11806, 11881, 11989, 12036, 12156, 12534, 12568, 12749, 12750, 13096, 13801, 14212, 14391, 14474, 14668, 15045, 15867, 15870, 15896, 16233, 16310, 16870, 18196, 18834, 19467, 24105, 24250, 24975, 26165, 26480, 26700, 26701, 27568, 27845, 28145, 28661, 28801, 28896, 29848, 32233, 34304, 35608, 36055, 38418, 38453, 38457

h.+a 12564
 h.+de 19565, 23917
 h.+dir 3276, 19586, 28770
 h.+e 12911, 17597, 17976, 18150, 23065,
 26698, 28112, 29973, 31326
 h.+en 2789, 3398, 14146
 h.+ı+hâl 3522, 24234
 h.+i 1178, 2655, 2679, 3510, 3592, 3717,
 6130, 8337, 8927, 9749, 12052, 12152, 12162,
 12284, 12329, 12643, 12711, 12806, 13569,
 13650, 13776, 13944, 14080, 14126, 15139,
 15240, 15346, 17342, 18002, 18235, 18632,
 19461, 19782, 22387, 24443, 25877, 28188,
 28367, 28452, 29602, 32872, 36595, 36598
 h.+i+hâl.den 14840
 h.+i+hâl.e 3933, 13789, 17823
 h.+i+hâl.i 3538, 18164
 h.+in 4874, 13578, 17857, 18092, 24415,
 27161, 28550
 h.+ler 27598
 h.+lerden 27517
 h.+lerdendir 3917
 h.+leri 3971, 22385, 26162, 29755
 h.+lerin 30220
 h.+miş 6128
 h.+se 7288
 h.+te 402, 660, 1320, 2607, 2721, 3643,
 3680, 5795, 5870, 6834, 8279, 8333, 8383,
 9642, 9735, 10857, 11073, 12730, 13357,
 13361, 13629, 17709, 17904, 18824, 18888,
 18946, 19044, 23275, 23737, 25496, 27273,
 27702, 29548, 30823, 31177, 32245, 32297,
 33251, 35479
 h.+ten 12395, 14403
 h.+ti 12238
 h.+tir 3556, 11689, 11990, 16366, 19782,
 20650, 27791, 29639, 31552
 [=195]
 HAKÎKAT-BÎN: Ar.+Fars. Hakikati, doğruyu
 gören, doğru görüşlü:
 “Yunanlılara **hakikat-bîn** olmalarını söylüyor.”
 (h. 17879)
 h. 8148, 8149, 17866
 [=4]
 HAKÎKATEN: Ar. Gerçek şu ki, gerçekten,
 doğrusu:

“Cavit Bey mektubunda diyordu ki: ‘Belki bu
 dağlarda kıyılan ilk ve son Müslüman nikâhı
 budur.’ **Hakikaten** doğru.”
 (h. 11482)

h. 83, 156, 370, 532, 578, 585, 932, 1153,
 1477, 3085, 3088, 3423, 3534, 3744, 6170,
 6542, 7053, 8177, 8498, 8638, 8910, 9254,
 9535, 10087, 10968, 11062, 11545, 11853,
 11878, 12542, 13396, 13450, 13490, 13596,
 13872, 13983, 14875, 15072, 16774, 17540,
 17673, 17911, 18683, 19427, 20148, 21031,
 22473, 22673, 22954, 24119, 24280, 25066,
 25289, 27573, 27590, 27688, 29634, 30751,
 31362, 32229, 32615, 32674, 32951, 33209,
 33256, 33724, 33942, 34414

[=69]

HAKÎKAT-PEREST: Ar.+Fars. Hakikati seven:
 “Lâkin hâle ve istikbale bakarken son hadde
hakikatperest olmak en sağlam bir
 akidemizdir.”
 (h. 18515)

h. 13811, 15129

[=3]

HAKÎKAT-PERESTÎ: Ar.+Fars.

Hakikatperestlik:

“**Hakikatperestî** nâmına itirâf edelim ki, biz
 henüz o encümenlere girecek mütebahhirlerden
 mahrumuz.”

h. 21955

[=1]

HAKÎKÎ: Ar. 1. Gerektiği gibi olan, taşıması
 gereken nitelikleri taşıyan, aranılan nitelikleri
 kendinde toplamış olan, gerçek, hâlis:

“Eski mezar, cami, çeşme, medrese, hamam
 kitabelerimizi bulan, bu devrin **hakikî** bir fazılı
 Halil Bey, Hisar'ın Bebek tarafındaki kulesinin
 kapısında Zağanos Paşa namına bir kitabe yi
 işaret etmişti.”

(h. 6189)

2. Asıl olan, uydurma olmayan, doğru:

“On ay evvel, Yunan orduları "Ankara!
 Ankara!" vaveylâ-sıyla koşarak artık sulha
 kavuştuklarını zannettikleri günlerde Atina
 Hükümeti'nin maskesi düşmüş ve **hakikî** çehresi
 görünmüştü.”

(h. 17766)

h. 158, 159, 3575, 3598, 3920, 4300, 6184,
 6698, 6793, 8335, 8426, 8758, 11076, 11078,

11256, 11449, 12188, 12415, 12977, 13002, 13910, 13542, 14233, 14313, 15125, 15145, 15168, 15221, 15463, 16461, 17753, 17892, 17984, 18050, 18125, 18148, 18871, 19772, 21054, 22642, 22642, 22643, 23291, 23648, 24244, 24466, 24535, 24744, 25199, 25203, 25213, 27324, 27326, 27326, 27330, 27357, 27393, 27400, 28300, 28310, 30200, 30361, 32035, 32365, 32418, 32827, 33122, 35368
[=68]

HÂKİM: Ar. 1. Hükmeden, buyruğunu yürüten, hâkimiyet kurmuş olan, egemen:

“Arnavud’u, Çerkez’i, Kürt’ü, **hâkim** ve metîn bir millet kitlesi eden Türk mayasıymış.”

(h. 1089)

2. Yargı yetkisini kullanarak yasaya aykırı davranışları ve anlaşmazlıkları hukuka göre halletmek ve adâleti gerçekleştirmek üzere devlet tarafından tayin edilen kimse, yargıç:

“Bu iyisi içinden bir sınıf iyi memur, küçük bir sınıf iyi muallim, iyi tabîb, iyi mühendis, iyi **hâkim** çıkarabiliriz.”

(h. 23298)

3. Nüfûz etmiş olan:

“**Hâkim.di** yer.de ufuk.a kadar uhrevî vakar”

(h.+di 36617)

4. ***Hâkim olmak:** Buyruğunu dinletmek, sözünü yürütmek, hükmü altına almak, hükmetmek:

“Eski Türkler şarka beş asır keyfe-mâ-yeşâ **hâkim oldular.**”

(h.+oldular 13831)

h. 1088, 3280, 3287, 4812, 5862, 5943, 12809, 12860, 14002, 14687, 14732, 15295, 15693, 15709, 15715, 16388, 22908, 22926, 23283, 25063, 25158, 26585

h.+di 14629, 35794

h.+dir 14630

h.+dirlere 16152, 16389

h.+e 23246

h.+etti 4663

h.+i 13820, 13827, 23029, 23327

h.+ken 1058, 29606

h.+leri 30524

h.+lerinin 1082

h.+olabilirler 12261

h.+olabilmek 24963

h.+olan 19665, 24666, 25069, 34291

h.+oldu 26993

h.+olduğu 23926

h.+olmak 24963

h.+olması 19259

h.+olmuştur 31342

[=50]

HÂKİMİYET: Ar. Hâkim olma, buyruğunu yürütme durumu, hükümlerlik, egemenlik: “Eski Türkler şarka beş asır keyfe-mâ-yeşâ **hâkim oldular**, lâkin **hâkimiyetleri** altındaki milletlere, din, mezhep, lisan hürriyetlerinden başka her türlü ticaret ve inkişaf hakkı verdiler.” (h.+leri 13832)

h. 1056

h.+i 1063, 1077, 4433, 16062, 24980, 25395, 27278

h.+imizin 35484

h.+ini 24036

h.+inin 1056, 3079, 5146, 5922

h.+iyle 4939

h.+leri 1073, 4436

h.+lerini 13824

[=22]

HÂKİMİYET-İ MİLLİYYE: Ar. Kurtuluş Savaşı sırasında başkanlığını Mustafa Kemal Paşa’nın yaptığı Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi’nin yayın organı olarak 10 Ocak 1920’de Ankara’da yayın hayatına başlayan Türkçe gazete:

“(…) çünkü yüksekte yalnız bir adam olmanın pest gururuyla, satıhta bütün bir milletle hem-vücut olmanın bülemlend zevki arasındaki farkı temyiz etmiş; **Hâkimiyet-i Milliye** refikimize söylediği sözlerden bunu hissettik.”

(h. 14366)

h. 1430, 025779

h.+i+milliye.nin 24298

[=4]

HÂK-İ PAY: Fars. Ayağının toprağı:

“Yüz sür-dü **hâkipây.ine** çok müslüman dede”

h.+ine 38981

[=1]

HAKK: Ar. Allah, Cenabıhak, Tanrı, Huda:

“O erkek kurt, Ölen ordudur; o dişi kurt, anne Anadolu’dur; o kurdun yavruları İnönü ve Dumlupınar çocuklarıdır ki dul annelerinden aldıkları dersi tekrar ediyorlar:

Hakkıdır Hakk’a tapan milletimin istiklâl!

(h.+a 13765)

h.+ı 1062

h.+ı+hayat.ı 13945

h.+ı+hayat.ını 13969

h.+ı+hayat.larını 14192

h.+ı+riyaset.i 30940

h.+ı+serzeniş.in 19956

h.+ı+sükut 1369

h.+ı+tabii.leri 15163

h.+ın 11996, 11999, 13804

[=12]

HAKKAA: Ar. Gerçekten, doğrusu, elhak [Daha çok hakkâ ki şeklinde kullanılır]:

“**Hakkaa** ki serfirâzicihân ol-du tuğ.lar”

h. 37290

[=1]

HAKKÂK: Ar. Mâden, taş veya tahta üzerine şekiller, özellikle mühür kazan sanatkar:

“(…) taşçı kitabe taşını kesiyor, hattat kitabeyi yazıyor, **hakkâk** oyuyordu.”

h. 28222

[=1]

HAKKEDİL-: (Maden, taş veya tahta üzerine)

Bir yazı veya şekil kazılmak, oyulmak:

“Çünkü bu son askeri, resmî bir seferberlik emri değil, doğrudan doğruya Allah'ın sadası silâh altına çağırırdı. İstiklâlimizi müdafaa etmek için dirilmiş cetlerimize benziyorlar, adları camilerimizin sütunlarına **hakkedilmelidir**.”

(h.-melidir 16660)

h.-mesini 16797

h.-miş 12370, 27076

h.-sin 16659

[=5]

HAKKET-: Kazımak:

“Victor Hugo maruf ‘Doksan Üç’ romanında Fransız İnkılâbı'nın üç esaslı siması olan Danton, Robespierre ve Marat'ı tarif etmek sadedinde, birincisini arslan, ikincisini kaplan, üçüncüsünü de yılan sıfatlarıyla tasvir ederken üçünün de hem seciye, hem de cisim itibariyle, karilerinin muhayyilesinde kuvvetli birer resmini **hakketti**.”

(h.-etti 11301)

“Biz bugün bu mânâyı idrâkimize **hakketmeğe** mecburuz.”

(h.-meğe 24857)

h.-erek 12657

h.-mişti 8792

h.-ti 11294, 12833

h.-tiler 18267

[=7]

HAKKI BEY: Sadrâzam:

“**Hakkı Bey** Üsküp'e gelmiş, pâdişâh nâmına... eşrafi davet etmiş, nasihate koyulmuş.”

(h. 1027)

h.+i 1025

[=2]

HAKKI HÂLİD: Darbhâne müdürü :

“Ve kendi kendilerine: ‘Hey gidi dünyâ hey.

Hakkı Hâlid de bu vatan toprağında iyi bir

insan diye tezkiye edilip göçtü. Acaba bu

vatanda iyi insanla, kötü insan arasında bir fark yok mudur?’ demişlerdir.”

(h. 19861)

h.+i 19849

h.+in 18684, 19857

[=4]

HAKKI PAŞA: İbrahim Hakkı Paşa. (1863-1918) Osmanlı sadrazamı:

“(…) bana **Hakkı Paşa** Berlin'de tecrübesine müstenit bir söz söylemiştir.”

h. 11695

[=1]

HAKLI: Hakka uygun, doğru, yerinde:

“Cenap Sahabettin, benim vaktiyle **haklı** bir itirazda bulunduğumu tekrar ediyordu.”

(h. 8923)

h. 948, 1627, 13833, 14557, 21879, 22198, 27066, 28484, 28527, 31288

h.+olduğunu 20404

h.+ydılar 14432

[=13]

HÂK-PÂY: Fars. Büyük bir kimsenin huzuru

[Bu anlamda kelime bir nezâket ve saygı ifadesi olarak hâkipây-i devletleri, hâkipây-i âlîleri... gibi klişeleşmiş söyleyişlerde kullanılır]:

“Bir aralık iççağ'lardan biri girdi, yanına yaklaştı:

“- İbrâhim Sâlim Efendi bendeniz, **hâk-i pây-i devletinize** yüz sürmeği ricâ ediyorlar!” dedi ve emrini bekledi.”

(h.+i+pay.i+devlet.inize 35434)

“Bu gaaye, gaayet gizli tutulmuştu. Osek'de

Tökeli İmre '**hâk-i pây-i âsafi**' ye yüz sürmeğe

geldiği gün, Beç lâkırdısı da sızdı. Lâkin ordu erkânımız arasında hayret uyandırdı.”

(h. +i+âsafî.ye 25276)

[=2]

HAKSIZ: Hakka uygun olmayan, gerçeğe aykırı:

“Nasûhî Bey, bilâkis, Serasker'in meziyetlerini, devlet uğrunda fedâkârlığını, aleyhindeki ithamların çok **haksız** olduğunu öne sürdü.”

(h. 35126)

h. 11904, 12437, 18996, 19966, 21879, 21882

[=7]

HÂK-SÂR: Fars. Toz toprak içinde kalmış, hâli perişan:

“Bâran misâl.i gülle yağ-ıp kıl-dı **hâk-sâr**”

h. 37259

[=1]

HAKSIZLIK: Hakka ve adalete uygun olmama, adaletsizlik:

“Geçmişte sevdiğimiz, hayran olduğumuz ve bağlandığımız şeyler yalnız güzellikler, iyilikler, doğruluklardır; yoksa çirkinlikleri, kötülükleri ve **haksızlıkları** sevmiyoruz.”

(h. +ları 5807)

h. 15152

h.+ediyorlar 13113

h.+ettiğime 9534

h.+ı 15473

h.+la 20402

h.+lar 22542, 22542

[=8]

HAK-ŞİNÂS: Ar.+Fars. Karşısındakinin hakkını kabul eden, hakka saygı gösteren (kimse):

“Vakıa bu sözleri daha şimdiden söyleyen **hakşinas**, dûr-bîn ve insan muharrirler var.”

h. 14931

[=1]

HAK-ŞİNÂSÂNE: Ar.+Fars. Karşısındakinin hakkını kabul eden, hakka saygı gösteren kimseye yakışır biçimde:

“Çok namuskâr, çok temiz, çok vazifeşinas, hükümet kapısına kul oldu olalı tercüme-i hâline küçücük bir leke kondurmamış, umûr-ı ibâdî **hakşinâsâne** tesviye eder, çalışkan bir nazırımıza bugünkü dünya işlerini başka gözlerle gören mütefekkir bir Türk'ün sorduğu

suale mukabil aldığı bir cevap dikkate şayandır.”

h. 14557

[=1]

HAKŞİNÂSLIK: Hakşinas olma durumu:

“Asıl sebep dediğimiz gibi, şarkın küçük milletlerinin milliyet nazariyesini, her türlü insaniyet, civanmertlik, **hakşinaslık** düsturlarından azade, azami dereceye kadar menfaatperestçe bir telâkkiyle kabul edişlerinden ileri geliyor.”

(h. 13845)

h. 27480

[=2]

HÂK Ü BERSER: Fars. Toprak başta:

“Çık-dım semevât.a **hâküberser/** İn-dim eflâk ile berâber”

h. 38966

[=1]

HAL: Ar. 1. Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum:

“Annem öldükten sonra Deli Ahmed'i uşak olarak aldık. Zavallı, arabasını ve atlarını satmış ve düşkün bir **haldeydi**.”

(h.+deydi 301)

“O zaman orta.da her sâniye gerçek bir **hâl**”

(h. 35884)

2. Geçmiş ile gelecek arasındaki içinde bulunulan, yaşanmakta olan zaman:

“Yeni Türk ruhunu nefheden Namık Kemal az üzülür, çok özler, nikbindir, şevklidir, arzuludur, inanır, sever, ister, maziye, **hâle**, istikbale karşı bakarken kalbi bu hislerle doludur.”

(h.+e 17253)

3. ***Hâl-i hâzır**: Şimdiki durum:

“Evvelâ **hâl-i hâzır** üç cepheden mütalâa edelim: (...)”

(h.+i+hazır.ı 15887)

h. 225, 1408, 1657, 3214, 3257, 3683, 5199, 5339, 5395, 5790, 5792, 5794, 5795, 5796, 6014, 7222, 7347, 7802, 8357, 8361, 8362, 8558, 9254, 9918, 10919, 11194, 11361, 11903, 12108, 14935, 15104, 15423, 15476, 15477, 17650, 18414, 18594, 18600, 18649, 19361, 19529, 19632, 20110, 20715, 21361, 21590, 22242, 22383, 22657, 25125, 25344, 25379, 25681, 28415, 30317, 31126, 32082, 32114, 33733, 33784, 34333, 35044, 35111, 35137,

35143, 35153, 35158, 35195, 35214, 35242,
35257, 35397, 35868, 36199, 36972, 36976,
37285, 38717

h.+de 125, 185, 316, 319, 392, 856, 858, 910,
1175, 1233, 1261, 1273, 1710, 1715, 1722,
1795, 1893, 1937, 2197, 2390, 2410, 2550,
2792, 2796, 2876, 3170, 3488, 3769, 3958,
4146, 4444, 4737, 4737, 4938, 5322, 5329,
5495, 5513, 5636, 5805, 6118, 6562, 6725,
7149, 7608, 7749, 7782, 7820, 7988, 8173,
8256, 8463, 8529, 8588, 8639, 8766, 8807,
8808, 8914, 9011, 9292, 9332, 9400, 9442,
9586, 9678, 9917, 9946, 10019, 10115, 10158,
10290, 10434, 10779, 11082, 11149, 11168,
11395, 11430, 11456, 12256, 12337, 12539,
12625, 13293, 13345, 13456, 13470, 13820,
14519, 14523, 14583, 14646, 14667, 14687,
14690, 14710, 14745, 14749, 14771, 15268,
15449, 15633, 16317, 16406, 16450, 16453,
16817, 16902, 17045, 17602, 17685, 17986,
18161, 18189, 18396, 18409, 18431, 18789,
18852, 19472, 19509, 19883, 19903, 19934,
19936, 21447, 21589, 21720, 21754, 21870,
21880, 22201, 22210, 22216, 22225, 22779,
22793, 23683, 23860, 23934, 24018, 24505,
24714, 24972, 25003, 25030, 25071, 25217,
25337, 25769, 26278, 26314, 26630, 27075,
27465, 27745, 27786, 28087, 28126, 28132,
28573, 28735, 28854, 29527, 30343, 30561,
30596, 31470, 31500, 31593, 31906, 32701,
32745, 32752, 32805, 32822, 33294, 33302,
33396, 34063, 34405, 34479, 34513, 34987,
35324

h.+dedir 2907, 7440, 13348, 15686, 17044,
20495, 27110, 27732, 31084, 33116, 31996

h.+dedirler 26882, 29213

h.+den 2525, 35231

h.+deydi 301, 2277, 2360, 2801, 2882, 5328,
5393, 5533, 8454, 9209, 11199, 32881, 34031

h.+deydiler 1345, 18788

h.+deydim 165, 2829

h.+deyiz 1237, 15673

h.+deyken 16990

h.+di 19334, 19486, 34055

h.+dir 14318, 16194, 24837, 27690, 31243

h.+e 831, 2261, 2914, 4200, 4849, 4884,
6342, 6546, 7596, 9026, 10298, 13494, 14609,
16095, 17241, 18412, 18504, 18551, 19464,

19562, 20150, 20715, 22261, 23848, 23937,
26015, 30970, 33234, 33665, 33671, 33672,
33674, 33838, 34605, 35126, 35132, 13723,
18388, 25186

h.+i 394, 923, 928, 1239, 1552, 1685, 1804,
2567, 3628, 3814, 3909, 4409, 5321, 5331,
6248, 7093, 7107, 7872, 8419, 8560, 10635,
10647, 12762, 16358, 16709, 17322, 19419,
19544, 26299, 27597, 28139, 29103, 33596,
33751, 34087, 34974, 34984, 35154, 35244,
36292, 36380, 36566, 37231, 38285, 39228

h.+i+faaliyet.te 22389

h.+i+harp.e 15689

h.+i+hazır.da 6742

h.+i+ruhi.yi 22566

h.+i+tabii.nin 13214

h.+i+terkib.etmeğe 3593

h.+i+tufulliyet.imizde 25712

h.+i+vaki 6939, 18225, 18226

h.+i+vaki.in 17883

h.+i+vakii 18231

h.+i+vakü 10246

h.+idir 1818

h.+im 8420

h.+ime 36663, 37160

h.+imde 9926

h.+imize 7478

h.+imizi 39161

h.+in 3970, 14033, 17826, 19285, 30938,
35142, 35145, 35156, 35199, 35216, 35222

h.+inde 895, 989, 1026, 1664, 2390, 2533,
2820, 3202, 3979, 4318, 4415, 4501, 4588,
4644, 4818, 4905, 5316, 5611, 5618, 5800,
5804, 5917, 6142, 6145, 6189, 6232, 6421,
6436, 6529, 6600, 6680, 6708, 6709, 6966,
7203, 7251, 7331, 7427, 7750, 7831, 7922,
7975, 8036, 8347, 8380, 9030, 9193, 9372,
10193, 10673, 10837, 11088, 11500, 11727,
12173, 12399, 12657, 13077, 13168, 13189,
13231, 13620, 14148, 14498, 14981, 16624,
16919, 17258, 17265, 17273, 17301, 17470,
17484, 17505, 17634, 17903, 17906, 18127,
18309, 18495, 18595, 19534, 19601, 20111,
20210, 20215, 20251, 20277, 20645, 21184,
21187, 21341, 22778, 23009, 23022, 23460,
23684, 23840, 24480, 24578, 25492, 25677,
26469, 26779, 28148, 28149, 28726, 29200,
29422, 29913, 30201, 30387, 30388, 30791,

31202, 31246, 31792, 32536, 33667, 34496, 36036, 36445, 36758
 h.+indedir 4134, 13243, 14471, 24831, 29415, 29421
 h.+indeki 39238
 h.+inden 63, 8456, 10942, 14632, 16373, 29413, 32123, 32576, 34260, 35109, 35130, 35296, 35320, 38113
 h.+indeydi 4816
 h.+ine 58, 819, 890, 1751, 1958, 2463, 3280, 3288, 3501, 3781, 4422, 5301, 5940, 9924, 10054, 10373, 11000, 13485, 14183, 15359, 15664, 15943, 16373, 16490, 16546, 17391, 18031, 19282, 21957, 22371, 23234, 23925, 24452, 24587, 24836, 24839, 25924, 25974, 26415, 26530, 28020, 28162, 28163, 29414, 29904, 29927, 30312, 31719, 31747, 32223, 32309, 32310, 32677, 33042, 33767, 33879, 35191, 35267, 36411, 37151
 h.+ini 1349, 3662, 6383, 7405, 7828, 8822, 9547, 9807, 11129, 12735, 12771, 14446, 15675, 18775, 23648, 25891, 30359, 34023, 34365, 34436, 34574
 h.+iyle 799, 2063, 3862, 4477, 6744, 18643, 18916, 19770, 33751, 34625, 34631, 35318, 36396
 h.+ler 6892
 h.+leri 1231, 2498, 19687
 h.+lerimiz 17654
 h.+li 2621, 5826, 7479, 22722, 30324, 31353
 h.+linde 13329
 h.+lini 17588
 h.+oldu 34928
 h.+olmuş 25188
 h.+olunmazdı 35153
 h.+ü+san.indan 1417
 [=676]

HAL': Ar. 1. (Hükümdarı)Tahttan indirme:
 "Midhat Paşa ve Hüseyin Avni Paşa, bu iki devlet adamı, îcâb ederse ve zamânı müsâit bulurlarsa hem Pâdişâh'ı **hal' etmeğe** girişebilirler, hem de, bunun tam zıddı olarak, Pâdişâh'ın tahtında kalmasına bütün kudretleriyle yardım edebilirlerdi."
 (h. +etmeğe 35180)
 "Selîm-i Sâlis'in **hal'iyle** başlayan ve Mahmûd-ı Sâni'nin cülûsuyla biten o karışık devirde ikbâl ve idbâr rüzgârları, beş on defa zıt esmiş, birbiri

arkasından ikbale geçenleri az bir zaman sonra yere sermiş."

(h. +iyle 17048)

2. ***Hal' edilmek**: Tahttan indirilmek:

"(...) **hal' işine teşebbüs eden ve onu icrâ eden serasker Hüseyin Ayni Paşa'dır; eğer, o, hal'in aleyhinde olsaydı, bütün hükûmet lehde bile olsa Sultan Abdülaziz'in hal' edilmesi mümkün olmazdı.**"

(h. +edilmesi 35155)

h. 35154

h.+edilmesine 35165

h.+edilmezdi 35187

h.+ettiğini 35139

[=6]

HAL'LER, İCLÂSLAR: II. Abdülhamid dönemi Dahiliye nâzırı Mehmed Memduh Paşa'nın (1839-1925) Hal'ler ve İclâslar (İstanbul 1329) isimli eseri [Daha ziyade derleme olan ve kısmen gözlemlerine dayanan eserde I. Murad'dan itibaren Osmanlı saltanatında meydana gelen hal'ler ve cülûslar anlatılmaktadır. bkz. Zekeriya Kurşun TDVİA]:
 "Memdûh Paşanın *Esvât-ı Sudûr'ı idi. Beraber okuduk. Asil bir üslûp. İlk satırdan son satıra kadar muhkem bir lisan, müellif gelip geçmiş sadrâzamları naklederken tahkiye Hâbnâme-i Veysi'yi andırıyordu. Ahiren Memdûh Paşanın, **Hal'ler, İclâslar ünvanıyla çıkan cildini tehalükle edindim.**"*

(h. 22032)

h. 22045

[=2]

HALA: Ar. Babanın kız kardeşi [Ar. "hâle" "annenin kız kardeşi"den. Eski metinlerde asıl manasıyla geçen hâle kelimesi son dönemlerde ses değişikliğiyle birlikte anlam değişikliğine de uğramıştır]:

"Validem, **halam**, teyzelerim, çocukluktan kalma bir îtiyad sevkiyle Deli Ahmed'e sâdece başörtüleriyle görünmekte beis görmezlerdi."

(h. +m 297)

h.+m 678

h.+mı 28716, 28719

h.+mın 1255

h.+sı 1411

[=6]

HÂLÂ: Ar. Bu zamana kadar, daha, henüz, şimdi bile, hâlen:
“Fâtih, hepsini birden bir mart sabahı karşıya geçirdi. Oradaki Bizans müfrezeleriyle bir muharebe başladı. Bu muharebe şehit düşen Türklerin mezarlığı, Hisar'ın üstündedir. **Hâlâ** Şehitlik ismiyle yâd olunur.”

(h. 4787)

“**Hâlâ** dil.imdedir tuz.u engin deniz.lerin”
(h. 35738)

h. 234, 279, 395, 402, 454, 482, 693, 734, 963, 1017, 2112, 2282, 2743, 2980, 4150, 4180, 4344, 4455, 4785, 4854, 4958, 4966, 5162, 5200, 5310, 5382, 5488, 5494, 5842, 6117, 6123, 6152, 6274, 6333, 6484, 6586, 6658, 6891, 6954, 6955, 7182, 7240, 7277, 7520, 7753, 8349, 8713, 9003, 9279, 10564, 12286, 12535, 12705, 12996, 13198, 13652, 13799, 14198, 14254, 14328, 14469, 14470, 14470, 14828, 14829, 14830, 15038, 15125, 15407, 15431, 15673, 16439, 16495, 16495, 16729, 17083, 17125, 17361, 18160, 18257, 18259, 18262, 18369, 18442, 19093, 19414, 19598, 20025, 20030, 21077, 21358, 21689, 22000, 22006, 22092, 22264, 22722, 22936, 22942, 22966, 23317, 23608, 24116, 24147, 24374, 24495, 25087, 25105, 25572, 25588, 26738, 27053, 27211, 27339, 27532, 27604, 27707, 27713, 28265, 28573, 28785, 28786, 29150, 29171, 29206, 29415, 29636, 29697, 29919, 30024, 30167, 30183, 30326, 30440, 30994, 31359, 31513, 31573, 31589, 31636, 31650, 31661, 31752, 31924, 31966, 31993, 32010, 32011, 32278, 32308, 32315, 32716, 32860, 33472, 33577, 33579, 33582, 33599, 33873, 34012, 34637, 35152, 35805, 35835, 35869, 35883, 36088, 36247, 36248, 36285, 36300, 36857, 36881, 36952, 37351, 37663, 39184

[=192]

HALÂL: Ar. ***Helâl olsun**: “Yaptıklarımın, verdiklerimden dolayı bir karşılık beklemiyorum, isteye isteye yaptım” anlamında kullanılır:

“O gençlik senelerimde, Quartier Latin'de geçirmiş olduğum fakrlar, zaruretler, yoksulluklar, hicranlar, hepsi bir daha **halâl olsun**. Çok güzel bir âlem içinde yaşamışız.”

h. 2964

[=1]

HALÂS: Ar. Kurtulma, kurtuluş, necat:
“Çok zaman geçse bile rahatsızlığından **halâs** olacağını ummam.”

(h. 33824)

h. 7247

[=2]

HALÂSKÂR VUKUATI: Bâbîâli Baskını. Balkan Harbi sırasında İttihatçılar tarafından gerçekleştirilen kanlı hükümet darbesi (23 Ocak 1913). [Halaskar Zabitan Olayı]:

“Ali Kemal, bu son firarından **Halaskar vukuatına** kadar Paris'te menkûb yaşadı.”

(h.+na 10085.)

“Arnavutluk isyanı ve **Halaskar vukuatı** İttihat ve Terakki'yi devirince Ali Kemal, derhâl İstanbul'a döndü, yine İkdâm'ın başına geçmek istedi.”

(h. 10107)

h. 25863, 35581

[=4]

HÂLÂT: Ar. Haller, durumlar:
“Dikkat edilecek **hâlâtdandır** ki, inkılâp devrinde milleten âteşin cehdini matbuâtta tüketti.”

h.+dandır 21745

[=1]

HALÂVET: Ar. Hoşluk, tatlılık:

“Bu îzâhâtı her zamanki samimî **halâvetiyle** veriyordu.”

h.+iyle 23190

[=1]

HALÂYIK: Ar. Para ile satın alınmış kız, kadın, cariye:

“Nihayet bir Nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşta olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir arap **halâyık**, bir de refakatimize verilen Ali Zaîm, Üsküb'den ayrıldık.”

h. 93

[=1]

HALBUKİ: Anlam bakımından karşıt olan iki cümleyi birbirine bağla; oysa, oysa ki:

“Kocakarılar, ağlarsam annemin ruhu çok muztarip olacağını **halbuki** annemin istirahat ettiğini, cennette hepimizin birbirimize kavuşarak, mes'ûdâne bir hayat geçireceğimizi, artık orada hiçbir zaman ölmeyeceğimizi,

annemin bizi yakında cennette beklediğini söylüyorlardı.”

(h. 169)

h. 140, 1186, 1237, 2742, 2955, 2956, 3704, 4318, 4958, 5326, 5746, 5780, 6123, 7863, 8382, 8535, 8904, 8906, 9453, 9492, 9852, 10146, 11092, 11520, 11609, 11874, 13633, 14268, 15579, 15768, 15772, 15794, 15903, 16076, 16471, 17689, 18322, 18863, 19546, 19870, 19929, 20142, 20248, 20250, 20301, 20720, 23583, 23658, 24209, 24594, 24731, 24760, 24951, 25038, 25799, 25810, 26215, 26306, 26575, 27046, 27050, 28260, 29342, 29392, 29431, 29517, 29542, 29913, 32289, 32400, 32834, 33079, 33088, 33415, 33449, 33898, 34909

[=78]

HALCE-Î SEFÎD: *Fars.* Beyaz liman:

“Arzılıkâyı hüsn et-erek saklan-ır hazîn/

Bir halceîsefîd.e çek-erdî sahâib.i”

h.+e 39192

[=1]

HALDUN: Yahya Kemal’in yakın dostlarından biri:

“Haldun ve Erol Beyler'e muhabbet ve hürmetlerimi söyler misiniz?Bu kısa ayrılıkta sizi çok özledim; tekrar yazarım.”

h. 20653

[=1]

HALEB BEĞLERBEĞİSİ BALTACI

MEHMED PAŞA: Baltacı Mehmed Paşa. (ö. 1124/1712) III. Ahmed devri sadrazamlarından:

“Nûman Paşa'dan mühür alındı; Haleb Beğlerbeğisi Baltacı Mehmed Paşa'ya gönderildi.”

h.+ya 35042

[=1]

HALECÂN: *Ar.* Çarpıntı, titreme, yürek çarpıntısı:

“Gönül.üm bu sevinç.in halecân.iyle kanatlı”

h.+iyle 36798

[=1]

HALEF: *Ar.* Sonradan gelen ve birinin yerine geçen kimse, ardıl:

“Halefi olan hükümdar, Abdülhamîd-i Evvel, hassas, temiz, milletin matemiyile perişandı, felâketlere fazla tahammül edemeyerek, kederinden ölüyordu.”

(h.+i 17179)

h. 10966, 23669

h.+i 5112, 5339, 5722, 14375, 17169, 26613, 26948

h.+in 31184

h.+iydi 2723

h.+ler 20713

[=13]

HALEL: *Ar.* Eksiklik, noksan:

“Marmara Denizi'nin emniyeti her türlü halelden masun olmalıdır.”

(h.+den 15065)

h. 23917

[=2]

HALELDÂR: *Ar.* +*Fars.* Zarara uğramış, bozulmuş:

“Edebiyatta mâruf eski inzibatın tamâmîyle haleldar oluşu Balkan Harbi'nden sonradır.”

(h. 27598)

h. 27590

[=2]

HALEP/HALEB: Suriye'de bir şehir:

“Nihayet Haleb'e nefyedilmiş, orada, zamanın nefy ü teb'id modasına göre hem menfi ve hem vilâyet maiyetinde memur olarak bir ömür sürmüştü.”

(h.+e 9995)

h. 14973

h.+de 25737, 26585, 35529

h.+te 9889, 9896

[=7]

HÂLET: *Ar.* Hal, nitelik, keyfiyet:

“Dikkat edilecek halettendir ki inkılâp devrinde millet en âteşin cehdini matbuatta tüketti.”

(h.+tendir 30587)

“Cihan ve ben değil.iz artık eski hâlet.te”

(h.+te 36365)

h. 33570

h.+i+ruhiye.leri 1614, 2700

h.+i+ruhiye.sinden 27442

h.+i+ruhiyye 11947, 17201, 22751

h.+i+ruhiyye.leri 18488

h.+i+ruhiyye.mdeydiler 16575

h.+i+ruhiyye.nin 11237

h.+i+ruhiyye.si 20132

h.+i+ruhiyye.sinden 16231

h.+i+ruhiyye.sini 24281, 24409

h.+i+ruhiyye.ye 3698, 20298

h.+i+ruhiyye.yi 7857, 17801

h.+i+rühiye.mize 25380

[=21]

HÂLET EFENDİ: (1790-1823). II. Mahmut döneminde Müsteşar-ı Has-ı Saltanat. (Devlet Kahyası, padişahın müşaviri) [Asıl adı Mehmed Said olan Halet Efendi, devlet idaresinde son derece etkili olmuş ve sonunda boğdurularak öldürülmüştür.]:

“Anlaşıyor ki **Halet Efendi'nin** sürüldükten sonra bile boğdurulması kolay bir iş değildir. Gerek Pâdişâh, gerek Sadrâzam telâştırdılar.” (h.+nin 26161)

h. 19762, 26121, 26145, 26170, 26173, 26180, 33279, 33286, 33298, 33412, 33427, 33431, 33451, 33464, 33472, 33473, 33479, 33533, 33536, 33576, 33966, 33968, 33970

h.+den 26617

h.+miz 33455

h.+nin 17187, 26122, 26143, 26191, 26616, 33276, 33284, 33399, 33402, 33461, 33540, 33556, 33562, 33564, 33581, 33611, 33615, 33620, 33738, 33826, 33963, 35413, 35443

h.+ye 33406

h.+yi 26155, 33566

h.+yle 33421, 33424

[=54]

HÂLET HANIM: Celâl Sâhir'in eşi:

“Tekrar 1914' ün o günlerine geleyim. Bir gün Ada' ya Celâl Sâhir, eski karısı **Halet Hanım'la**, bana, bir gün geçirmeğe geldiler.”

h.+la 2677

[=1]

HALHAMUR: 1. ***Hallihamur olmak**: Bir şeyin içinde erimek, onunla kaynaşmak:

“Bilhassa Râşid Efendi devlet işleriyle **halhamur olmuş**, çok insan tanımış, zamânında birçok idbârların ve birçok ikbâllerin künhüne vâkıf olmuş bir adamdı.”

(h.+olmuş 33641)

2. ***Hallihamur etmek**: Bir bütün meydana getirecek şekilde iyice birbirine karıştırmak, kaynaştırmak, içinde eritmek:

“Bu kıt' alardaki halkı kendimize benzetebilir miyiz? Onları Türkçe konuşturabilir miyiz, kendi ırkımızla **halhamur edebilir miyiz?**”

(h.+edebilir 35497)

h.+etmek 3603

h.+olarak 11135

h.+olur 10924

[=5]

HALI: Yere veya mobilya üzerine serilmek, duvara süs olarak gerilmek üzere yün veya iplikten dokunmuş kısa tüylü yaygı:

“Bu meydanın bir tarafında ailemizin seyir yeri olan çardak bulunurdu; çardak **halılarla** süslenirdi.”

(h.+larla 623)

h. 6719

h.+ları 18923

h.+larımız 28620

h.+larımızı 12319

h.+larını 22864

h.+larının 7583

h.+larıyla 30438

h.+sı 8018

h.+sıyla 8016

[=10]

HÂLIK: Ar. Yaratıcı, yaratan, esmâ-i hüsnâdandır (Allah'ın en güzel isimlerindedir):

“Yem koy-du tuzak kur-du o **Hâlık** sayyâd”

(h. 38246)

h.+in 39051

[=2]

HÂLIK-I MUTLAK: Ar. Mutlak, kat'i, şüphesiz

Yaratıcı:

“Bir zümre o.dur **HâlıkıMutlak** de-diler”

h. 38151

[=1]

HÂLIK-I VEHHÂB-I GİRDİGÂR: Ar. Kudret sahibi, çok bağışlayan, çok veren Yaratıcı:

“Zîrâ biz.e o **Hâlıkvehhâbigirdigâr**”

h. 39296

[=1]

HÂLÎ: Ar. Boş:

“Ahbâb git-elden beri her yer **hâlî**”

h. 38283

[=1]

HALIÇ: İstanbul'un Avrupa yakasını kaplayan Çatalca Yarımadası'nın güneydoğu ucunda, Boğaziçi girişinde, İstanbul ve Beyoğlu platolarını birbirinden ayıran deniz girintisi:

“Şehre hücum **Haliç** tarafındaki surlardan daha kolay olabileceği için donanmanın bir kısmı karadan **Haliç'e** geçirildi.”

(h. 4796, h.+e 4798)

“Kara.dan sevk edil-en yüz gemi geç-miş
Halic.e”

(h.+e 35888)

h. 997, 5185, 5241, 6926, 7275, 7353, 7362,
7498, 7715, 7720, 9430

h.+e 5176, 5195, 5196, 5199, 5203, 5350,
5660, 6101, 6117, 6803, 7134, 7355, 7359

h.+i 4795, 5197

h.+in 7056, 8062, 32719

h.+te 7389

h.+ten 5186, 5219

[=35]

HÂLİD: Hâlid bin Zeyd (r.a.) [Eyüp Sultan]:

“Resûl-i Ekrem de ‘İnşallah konağımız
burasıdır!’ demiş, **Hâlid’in** evine girmiş.”

(h.+in 7116)

h. 7098, 7108, 7124, 7127, 7129, 7173, 7298,
9842

h.+i 7126, 7155, 23615

h.+in 7116, 7119, 7157, 7171, 7179

[=17]

HÂLİD EBÂ EYYÛB: Hâlid bin Zeyd(r.a.):

“Muhasarının ref ine temayül arttığı günlerde
Ak Şemseddin fecî bir sıkıntı geçiriyormuş; bir
zaman murakabeye varmış, Resûlullah’ın
alemdarı **Hâlid Ebâ Eyyûb’un** mezarını
keşfetmek için ter döküyormuş.”

(h.+un 7150)

h. 7089

[=2]

HÂLİDE EDİP: Halide Edip Adivar. (d. 1884 –
ö. 9 Ocak 1964) Yazar, siyasetçi, akademisyen,
öğretmen. [Halide Onbaşı olarak da bilinir.]:

“Adnan Bey ve **Halide Edip** Ankara’ya
geçtiler.”

(h. 9147)

h. 7457, 9050, 9153, 9175, 9186, 12827,
14428, 16985

h.+i 12366, 12829

h.+in 7455, 12361

[=13]

HÂLİDE EDİP HANIM: Halide Edip:

“Burgaz’da bir gün **Halide Edip Hanım** yeni ve
garip bir projeden bahsetti.”

(h. 9114)

h. 8928, 8936, 8952, 8956, 8973, 8998, 9036,
9039, 9060, 9063, 9070, 9081, 9083, 9109,
9122, 9126, 9162, 9164, 9169, 9173

h.+a 9106, 9183

h.+ı 8929, 8940, 9084, 9088, 9092

h.+ın 9077, 9095, 9100, 9145, 9187, 30379

h.+la 9001, 9017, 9068, 9098, 9138

[=39]

HÂLİDE HANIM: Halide Edip Adivar:

“**Halide Hanım’ın**, bu eserinde pek mükemmel
bir terkîb-i mantıkî var.”

(h.+ın 30476)

h. 9157

h.+ım 30383

h.+ın 30396, 30424, 30465, 30470, 30484

h.+la 21812, 30656

[=10]

HÂLİDE NUSRET: Halide Nusret Zorlutuna

(1901, İstanbul – 10 Haziran 1984, İstanbul),
Türk şair, yazar, öğretmen. [‘Kadın yazarların
annesi’ olarak anılır. Romancı Emine İşınsu’nun
annesidir.]:

“**Halide Nusret’in** ‘Git Bahâr’ını senelerden
beri yeni bir lezzetle tekrar okurum.”

h.+in 29292

[=1]

HÂLİD FAHRİ: Halit Fahri Ozansoy (d. 12

Temmuz 1891 – ö. 23 Şubat 1971), Türk şair:

“Baykuş şâiri **Hâlid Fahri** Kadıköyü’ndeki edebî
hâtıralarını nakletmek arzûsıyla bir yazı
yazmış.”

(h. 2968)

h.+nin 29278

[=2]

HÂLİD RAŞİD: Yahya Kemal’in Paris’teki
akadaşlarından:

“**Hâlid Râşid’le** dost olduk; aramızdan su
sızmaz oldu. Geceli gündüzlü beraber yedik,
müzeleri beraber dolaşırdık. Paris sokaklarında
uzun gezintiler yapardık, muttasıl hararetle
konuşurduk, geceleri tiyatroların önünde
saatlerce bekliyerek ucuz yerlere yerleşirdik,
sevdiğimiz piyesleri seyrederdik.”

(h.+le 2199)

h.+di 2186

h.+e 2213, 2219

[=4]

HÂLİD ZİYA: Halid Ziya Uşaklıgil. (1866 – 27

Mart 1945), Servet-i Fünun dönemi yazarı. [Bazı
edebi yazılarını Hazine-i Evrak dergisinde
Mehmet Halit Ziyaeddin adıyla yayımlamıştır.

Servet-i Fünun edebiyatının en büyük nesir ustası kabul edilir. Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun Sultan Reşat devri Mabeyin Başkatibi (1909-1912) ve Ayan Meclisi üyesidir.]:

“Bir devir sonra **Hâlid Ziya** ve **Tevfik Fikret Arabî ve Fârisî'yi daha fazla unuttular.**”
(h. 28952)

h. 17262

h.+nın 1592, 2329, 17275, 27588

[=6]

HÂLİD ZİYA BEY: Halid Ziya Uşaklıgil:

“Mevzulara göre vezin kullanmak vehmine **Hâlid Ziya Bey** de düşmüştü, hikâyelerinin meşhur bir kahramanına bu tarzda bir nazariye yürüttürüyordu.”

(h. 29531)

h. 7447, 21161, 28273, 29200

h.+den 22000

h.+in 21813, 30657

[=8]

HALİFE: Ar. Hz. Muhammed'den sonra onun vekili olarak din ve dünya işlerinde bütün Müslümanların önderi, aynı zamanda devletin reisi olan kişi, emirü'l-müminin:

“İslâm âleminin her tarafına dal budak salmayı, devletin bütün nüfuzunu **halifenin** şahsında toplamayı esas olarak gösteren bir lâyiha vermiş.”

(h.+nin 9636)

h. 3965, 9223, 10272, 10288, 11972, 18298

h.+leri 16926

h.+lerinden 7226

h.+ye 18393

[=10]

HALİFE HÂRÛNÛ'R-REŞİD: Hârûnürreşîd.

Ebû Ca'fer Hârûn er-Reşîd b. Muhammed el-Mehdî-Billâh b. Abdillâh el-Mansûr (ö. 193/809) Abbâsî halifesi (786-809):

“Bu fıkrada ismi geçen **Şeyh Maksûd, Halife Hârûnû'r-Reşîd'in** Rum kayserine gönderdiği bir elçidir ki Kostantaniyye'de sakin Müslümanların uğradığı fecî katliam üzerine gelir, kayserle görüşür.”

h.+in 7237

[=1]

HALİFE-İ PÜR-LUTF U MADELET: Lütuf ve adâletle dopdolu halife:

“*Ahrâ.dır ey **Halifeipürlûtfuma'delet***”

h. 39314

[=1]

HÂLİK: Ar. Yaratıcı, yaratan:

“Sizlerce hiç mi olmaya manzûr u mültefet/
Eflâke ser çeken o mebânî-i mârifet?/
Hâlâ mukaavemette fena girdibâdına/
Ükşûde **Hâlıkın** fukarâ-yı ibâdına”

(h.+ın 31001)

h.+ına 3358

[=2]

HALİL: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“(…) **Doktor Rıfat, Refik Nevzad, Halil, kardeşi Murad** (…)”

h. 3804

[=2]

HALİL BEY: İstanbul'un fazıl şahsiyetlerinden biri:

“Eski mezar, cami, çeşme, medrese, hamam kitabelerimizi bulan, bu devrin hakikî bir fazılı **Halil Bey**, Hisar'ın Bebek tarafındaki kulesinin kapısında Zağanos Paşa namına bir kitabeyi işaret etmişti.”

h. 6188

[=1]

HALİL BEYEFENDİ: Müze-i Hümayun müdürü:

“Bütün bunları tasnif edip ciltlettikten sonra Müze-i Hümayun müdürü **Halil Beyefendi'ye** takdim edeceğim.”

h.+ye 6767

[=1]

HALİL EFENDİ: III: Selim dönemi

mollalarından:

“Sultan Selîm-i Sâlis dermiş ki: ‘Şeyhülislâm edeceğim molla varsa **Halil Efendi'dir**. Lâkin mübareğin iki kusuru var: Biri işrettir, biri de düşündüklerini işret âleminde söylemesidir.’
Vakıa Halil Efendi böyle idi”

(h.+dir 27171)

h. 19732, 27167

h.+dir 19730

[=4]

HALİL EFENDİZADE EMİN BEY: 1900'lü yıllarında başlarında Üsküp'te yaşamış ve Paris'e kaçmış şahsiyetlerden biri:

“Aynı zamanda da Selanik gençlerinden bazıların Paris'e firar ettiklerini ve bunlardan

birinin **Halil Efendizâde Emin Bey** olduğunu
(...) öğrenmiştim.”

h. 1268

[=1]

HALİL GÂNEM: Paris'teki Jön Türklerden biri:
“(…) İsmail Kemal, Fazlı, **Halil Gaanem**,
Ahmed Sâib (...)”
(h. 3798)

h. 4204, 4205, 4251

h.+in 10846

[=5]

HALİL MENTEŞE: (1874, Milas – 1948) Türk
siyasetçi:

“(…) **Halil Menteşe**, Konsolos Şefik, Serasker
yaveri Şefik, Çerkes Kemal (...)”

h. 3804

[=1]

HALİL MUVAFFAK: Paris'teki Jön Türklerden
biri:

“(…) Çürüksulu Ahmed, Midhat Şükrü, **Halil**
Muvaffak, Nazım Verdâni (...)”

h. 3797

[=1]

HALİM: Ar. Yumuşak huylu (kimse):

“Güzide olduğu kadar sakin ve **halim** olan bu
arkadaş yanıma yaklaştı.”

(h. 18722)

h. 25693, 26927, 27346

h.+di 14329, 19832

[=6]

HALİME: Yahya Kemal'in süt ninesi:

“Deli Ahmed Ağa, ailemizin sâdıklarından bir
halk adamıydı. Südnem (Süt ninem) **Halime'nin**
kardeşiydi.”

h.+nin 276

[=1]

HALİM SÂBİT: Halim Sâbit Şibay. (1883-
1946) Son devir din âlimi ve II. Meşrutiyet
döneminin önemli yayın organlarından İslâm
Mecmuası'nın naşiri:

“Cuma günleri İstanbul'daki arkadaşları
Ağaoğlu Ahmet'i, Hamdullah Suphi'yi, Celâl
Sahir'i, Köprülüzade Fuad'ı, Necmeddin Sadık'ı,
Halim Sabit'i yemeğe davet ediyordu.”

(h. +i 8613)

h. 8957

[=2]

HÂLİS: Ar. Saf, temiz, samimi:

“Bir iklimin manzarası, mimarîsi ve halkı
arasında **halis** ve tam bir ahenk varsa, orada,
gözlere bir vatan tablosu görünür.”

(h. 4384)

“Altın.ın göz boya-maz kalp.ı kadar **hâlis.i** de”
(h. +i 35913)

h. 1054, 2121, 2211, 2297, 5401, 5710, 7319,
8019, 10501, 10502, 10504, 11364, 13142,
13436, 17466, 19099, 19250, 19250, 19252,
19326, 19354, 19808, 20243, 20589, 20741,
22985, 24302, 24639, 26619, 26839, 27266,
27268, 27271, 27274, 27279, 27282, 27314,
27355, 27364, 27399, 27404, 27741, 27752,
27753, 27992, 28037, 28155, 28158, 28411,
28517, 29067, 29085, 29267, 32280, 32291,
32294, 35328

h.+leri 32361

h.+lerini 16643

[=61]

HÂLİS TURGUT BEY: Sivas milletvekili:

“**Hâlis Turgut Bey'e** göre, bu şeni' savleti yine
hürriyet-i matbuat defedecek.”

h.+e 24683

[=1]

HÂLİSÜ'L-IYAR: Ar. Saf ayar:

“Sen **hâlisü'lyâr** o ganî mâden ol-masan”

h. 37501

[=1]

HÂLİT: Yahya Kemal'in yakın arkadaşlarından
biri:

“Arkadaşlarımızdan, dostlukta sadakatın bir
timsali olan **Halit** bir çare arıyordu.”

(h. 10743)

h.+ler 9272

[=3]

HALİTA: Ar. İki veya daha fazla şeyin
karışmasından ortaya çıkan terkip:

“Çünkü yetişecek nesil Türkçeyi unutuyor.

Türklüğün dînî, millî, ursî her türlü

hassalarından mahrum olarak yetişir, renksiz bir
halita hâlinde tecellî ederdi.”

(h. 21194)

h. 24398, 26988

h.+dır 24396

h.+ya 21184, 24398

h.+yı+beşer 21505

[=7]

HÂLÎT BEY: Refik Hâlit Karay'ın babası
Maliye baş veznedarı Mehmet Halit Bey:
"Hakikaten de bir gece sonra Refik Hâlit, bizi
Kozyatağı'ndaki köşküne davet etti. Orada
babası **Hâlit Bey**'le, kardeşi Niyazi ile
tanıştırdı."

(h.+le 9261)

h. 9258

[=2]

HÂL-İ ZEHEB: Ar. Altın ben:

"Sîmin ten üzre **hâlizעהب** meşreb.imcedir"

h. 37770

[=1]

HALK: Ar. 1. Bir milleti meydana getiren insan
topluluğu:

"Onlar bu İstiklâl Muharebesi'ni, bu biçare
milletin yoksul tabakasının ruhundan doğmuş bir
hareket saymadılar, bilâkis nispeten daha
müreffeh, okur yazar, garp irfanıyla yontulmuş
Türklerin, Avrupa'dan getirdikleri hürriyet ve
meşrutiyet fikirleri kabilinden bir fikrin eseri
addettiler ve daima sandılar ki Türk **halkı**
parasızlık, sefalet, açlık ve sürekli bir harple
ezilirse, akıbet esareti istiklâle müreccah
görür."

(h.+ı 18021)

2. Aynı ülkede, aynı devlete bağlı vatandaşların
bütünü, ahali:

"Namık Kemal nesrini, Abdülhak Hâmid
tiyatrolarını sokak ve köy lehçesiyle yazsalar
yine büyük vatanın bütün **halk** tabakalarına
nüfuz edemezlerdi."

(h. 16527)

"**Halk** YahyâKemâl.e rahmet oku-r"

(h. 38013)

h. 275, 335, 872, 963, 994, 1146, 2043, 2048,
2512, 3357, 4218, 4220, 4222, 4389, 4625,
4824, 4918, 4920, 4964, 5254, 5776, 5784,
5930, 6031, 6034, 6505, 6509, 6619, 7103,
7210, 7333, 7635, 7987, 8043, 8125, 9436,
9573, 9706, 9755, 10310, 10328, 10429, 10431,
10444, 10450, 10465, 10632, 10674, 10771,
11782, 12062, 12077, 12985, 12996, 13873,
14062, 14070, 14077, 14110, 14116, 14426,
14551, 14556, 15447, 16512, 16515, 16629,
16760, 17640, 18041, 18264, 18329, 18410,
18422, 18760, 19072, 19328, 19523, 20274,
20744, 21665, 22079, 22172, 22173, 22225,

22872, 23830, 24084, 24260, 24501, 24774,
25466, 25474, 25535, 25540, 25546, 25567,
25569, 25573, 25631, 25632, 26509, 26900,
26966, 27083, 27605, 27740, 27783, 27791,
28186, 28227, 28252, 28374, 28625, 28763,
28792, 28803, 28854, 29060, 29062, 29068,
29233, 29234, 29245, 29247, 29248, 29414,
30143, 30240, 30247, 30362, 30402, 30428,
31014, 31595, 31636, 31654, 31698, 31716,
31736, 31738, 31740, 31741, 32211, 32212,
32241, 32635, 37525, 38534, 38652, 38656,
38658

h.+a 4925, 5488, 5507, 5584, 7638, 7646,
9487, 10417, 15175, 15447, 15616, 16534,
19526, 21551, 22101, 22162, 22169, 22182,
22202, 22211, 22212, 22215, 22839, 22928,
23333, 23870, 25504, 25523, 25575, 25604,
27773, 27782, 27788, 28022, 28303, 28804,
30247, 30337, 31635, 31767, 32040, 32638,
32667, 32697, 32816, 33013, 33782, 35687,
37071, 37185, 37318

h.+da 3238

h.+dan 1013, 19526, 23881, 24462, 24502,
27790

h.+ı 977, 1019, 2844, 3352, 3357, 4383,
4917, 5963, 7111, 7469, 7472, 7515, 7546,
7551, 7771, 8120, 8134, 8948, 8972, 9451,
12335, 13128, 13255, 13506, 13877, 14121,
15003, 15406, 15799, 16530, 17412, 18008,
18412, 21243, 22220, 22292, 22912, 23075,
24065, 24073, 25515, 25734, 25738, 26986,
28252, 28761, 28800, 30234, 30235, 31489,
31715, 31742, 34075, 34782, 34976, 35485,
35637, 35760, 35936, 37232

h.+ı+cihan.ındır 28006, 28012, 28018

h.+ımız 36391

h.+ımıza 26779

h.+ın 427, 721, 1150, 2546, 2834, 4398,
4898, 5321, 5338, 5430, 5436, 5456, 5483,
5505, 5822, 6542, 6621, 7005, 7189, 7210,
7213, 7479, 7615, 8044, 8048, 8110, 8320,
9741, 9757, 9937, 9984, 10424, 10447, 11433,
11995, 12165, 12394, 13867, 14067, 16511,
16518, 17859, 18016, 19833, 21666, 22088,
22108, 22161, 22175, 22191, 22199, 22212,
22218, 23758, 24055, 24465, 24715, 24776,
24938, 25498, 25511, 25516, 25518, 25533,
25570, 25732, 25858, 26059, 26072, 26916,

27606, 27772, 27796, 28294, 28767, 28804, 29372, 30216, 30236, 31435, 31743, 31746, 31953, 32074, 32667, 33759, 35465, 35518, 35880

h.+dan 26017

h.+ına 4930, 4958, 14556, 15421, 21431, 34626, 35521, 36101

h.+ınca 1800

h.+ından 3188, 8230, 19199, 35351

h.+ındandı 34926

h.+ını 3753, 6495, 8945, 14659, 15001, 30243, 31648, 32042

h.+ının 2772, 3445, 5775, 7545, 8042, 12734, 12738, 14059, 14538, 15037, 15403, 17547, 17570, 18767, 19909, 25002, 25483, 31719, 35914

h.+ıyla 6494, 7475, 12484

h.+ıyla 34972, 36061

h.+la 5336, 8084, 25629

h.+ta 31361

h.+tan 4390, 14082, 28397

h.+tı 5777, 17302, 30256

[=422]

HALKA: Ar. 1. Vücutun kulak, parmak, bilek gibi yerlerine takılan, genellikle değerli madenden daire biçimine süs eşyası:

“Türk kızlarına bir nişan **halkası** kadar yaraşan bu ünvânı pek münâsip bulduğumuz için susduk.”

(h.+sı 21504)

2. ***Halka halka**: İç içe halkalar biçiminde, kıvrım kıvrım:

“Alın.ında halka **halka.dır** âşüfte kâkül.ü”

(h.+dır 37050)

h. 21538, 21994, 21994, 37050

h.+sından 30502

h.+sını 21553

[=8]

HALKA-İ ŞEHPER: Ar.+Fars. Kuş kanadının en uzun tüyüyle yapılmış halka:

“Yer.e gök.ten süzül-üp **halkaişehper.le** dön-er”

h.+le 37652

[=1]

HALK EDEBİYATI: Halkın edebî zevkini karşılamak üzere sözlü olarak ortaya konan, kendine has bir dile ve üslûba sahip edebiyat kolu:

“Son devirdeki âlimlerimizin Dîvan Edebiyatı ve **Halk Edebiyatı** diye birbirinden farklı gösterdikleri iki çığır hakikatte aynı şeydir, çünkü aynı cemiyetin felsefesi ni, bediini, hissiyatını ifâde ederler ve aynı maddedirler.”

h. 32251

[=1]

HALKETME-: Yaratmak:

“Hâlık.in bir daha **halketme.si**”

h.+si 39051

[=1]

HALK EVİ: Halkevleri veya Halkevleri Derneği. Türkiye genelinde barınma, sağlık, eğitim, çevre, kadın ve engelli haklarının savunulması ve genişletilmesi için faaliyet gösteren ve kamu yararına çalışan dernek:

“**Halk Evi'nde** verdiğiniz konferansta gençlerimizin emsâlsiz heyecânından bahsetmişsiniz.”

h.+nde 20618

[=1]

HALK FIRKASI: Cumhuriyet Halk Partisi.

[“Halk Fırkası” adıyla kurulan partinin adının başına 1924'te “Cumhuriyet” sözcüğü eklenmiş, 1935'teki 4. Kurultay'da da bugünkü

“Cumhuriyet Halk Partisi” adı benimsemiştir.]:

“İstanbul'da **Halk Fırkası'nın** harekât ve icrââtına karşı gayr-i memnun birisi görüldüğü vakit verilecek cevap artık pek sadedir.”

(h.+nın 24457)

h.+nın 24459

[=2]

HALK-I SÂ'DÂBÂD: Sâ'dâbâd halkı:

“**HalkıSa'dâbâd** iki sâhil boy.unca fevc fevc”

h. 37489

[=1]

HALLÂK: Ar. Yaratma gücü sınırsız olan, devamlı olarak yaratan, Allah, Tanrı:

“**Hallâak** ki hilkat.leri eyle-r terkîb”

(h. 38238)

“**Hallâk** ne cânib.dedir insan bil-emez”

(h. 38202)

h.+ı 38028

[=3]

HALLÂK-I AVÂLİM: Ar. Yaratılmış âlemler:

“**Hallâakiavâlim** görün-ür her yer.den”

h.+im 38129

[=2]

HALLAÇ: Ar. Pamuk veya yünü bu iş için yapılmış bir aletle tokmak ve yay ile kabartan kimse, pamuk atıcısı:

“Çarşısı, kazzazları, bezzazları, haffafları, **hallaçları**, bakırcıları, kuyumcuları, silâhçılarıyla olduğu gibi duruyor, çalışıyor ve işliyordu.”

h.+ları 1003

[=1]

HALLAÇYAN: Bedros Hallaçyan (1871 İstanbul – 1915 ?) [Ermeni Asıllıdır. Osmanlı Devleti'nde Bayındırlık Bakanı olarak görev yaptı. 1908 İkinci Meşrutiyet Meclisinde ve 1914 Meclisinde olmak üzere iki dönem İstanbul Milletvekilliği vazifesini ifa etti]:

“Büyükkada'da **Hallaçyan'ın** köşkü, Sinbus arabesk maskara kâşanesi, Şişli'de Gazi Ethem Paşa'nın konağı hemen her gün esrarengiz bir mülâkatın cilvegâhıydı.”

h.+ın 11467

[=1]

HALLAÇYAN EFENDİ: Hallaçyan:

“Cavit, **Hallaçyan Efendi'nin** (köşkünde) ikâmet ederdi.”

(h.+nin 11410)

h. 11418

[=2]

HALLEDİL-: Çözüm bulunup sonuca bağlanmak:

“Trakya işi **halledilirse** denilebilir ki şark sulhu akdedilmiştir.”

(h.-irse 17925)

h.-diğini 20429

h.-ir 23822, 26843

h.-irse 17816

h.-memiş 28070

h.-mesi 4897

h.-mesine 33698

h.-mesinin 26605

h.-mez 2795, 24961, 26149, 30248

h.-miş 28144, 34270

[=15]

HALLET-: Çözüm yolu bulup sonuca bağlamak:

“Saltanatın elim mirasından bir sahne olan bu muhacereti, esas muhaceretlerimiz gibi, müzmin bir dert hâlinde bırakmaktansa bir hamlede **halletmek**, mübadele işinde çektiğimiz bin türlü sıkıntıya rağmen hayırlı oldu.”

(h.-mek 18509)

h.-ebilir 13333

h.-ebilmek 26140

h.-ebilseydi 11757

h.-emediği 13332

h.-emediğim 18375

h.-emediğini 34162

h.-ememiş 978

h.-emiyorlar 31575

h.-er 6895, 17963

h.-mek 1492, 18496, 26135, 26139

h.-mekle 12975

h.-meye 14011

h.-meyi 6009, 15509

h.-miş 3303

h.-miştir 35260, 35261

h.-miyor 28878

h.-seler 24228

h.-ti 11906

h.-tikçe 26147

h.-tikleri 24831

h.-tiler 6564

[=27]

HALLİHAMUR: ***Hallihamur olmak**: Bir şeyin içinde erimek, onunla kaynaşmak:

“Bu şadırvan avlusundaki sütun çerçevesi Türk mimarîsi içinde doğmuş, onunla **hallihamur olmuş** bir ustanın eseridir.”

(h. 5547)

h. 23656

[=2]

HALLOLUN-: Halledilmek:

“Kerratla dediğimiz gibi bir daha diyelim ki bütün bu davada her şeyden evvel **hallolunacak** dava Edirne davasıdır.”

(h.-acak 16407)

h.-duğu 22713

h.-masına 17930

[=3]

HALT ET-: İş yapmak:

“Rindân ne **halt et-ermiş** sahbâyı Cem.den evvel”

h. 38838

[=1]

HALUK: Ar. İyi huylu, geçimli (kimse):

“Metresi, çok **haluk** bir Madam Ester ve kendisiyle beraber oturan Salih Fuad Bey,

hemen her gün ziyaretine gelen Mısırlı Mehmed Ali Paşa, orada bir muhit teşkil etmişlerdi.”

h. 4039

[=1]

HALUK BEY: Yahya Kemal Karaçi’de görev yaparken yanında bulunan dostlarından biri :
“*Bu mektubu iki saat sonra tayyare ile kalkacak olan Halûk Bey’le gönderiyorum, onun için kısa yazdım.*”

h.+le 20544

[=1]

HALÛK ŞEHSUVAROĞLU: Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu (1912-1963) Yazar [Yahya Kemal’in dostluğunu kazanmış böylece kendisi tarafından bir rubai ile ödüllendirilmiştir]:

“*Halûkşehsuvaroğlu.na*”

h.+na 38040

[=1]

HÂL Ü ŞÂN: Ar. Vaziyet ve şöhret:

“*İstanbul’da henüz Türk kadınlığı beğeniliyorsa, bu tercih iki sebepten ötürüdür: Biri, Türk kadını henüz merakı cezbediyor, öteki de ne kadar olsa mazideki hâl ü şânını büsbütün kaybetmemiştir.*”

(h. +ını 21151)

h.+ları 2547

h.+larını 21144

[=3]

HALVET: Ar. Gözlerden uzak olacak şekilde bir yerde birileriyle baş başa kalma:

“*Bu mısralar Nedim’indir. Bu mısralarda onun, yalnız onun ruhu var, onun Beşiktaş’daki evi, o akşam ve o akşamki halveti, neş’esi elle tutulur gibi hissediliyor.*”

h.+i 28494

[=1]

HAM: Fars. 1. Yeterince olgunlaşmamış:

“*Namık Kemal’in muasırları vatani belki acı, lâkin doğru mehfumunda anlayabilmek için pek hamdular.*”

(h. +dılar 11820)

2. Boş, abes, gerçekleşmesi mümkün olmayan:

“*Yunanlıların son plânları, son oyunları, son manevraları, son ham hülyaları budur, bu karmanyola plândır.*”

(h. 16112)

h. 5557, 8895, 14708, 16100, 17098, 19634, 20191, 29949, 33891

[=10]

HAMAK: Fr. İki ağ veya yatak arasına kurulan ağ yatak:

“*İlâhî adaların yaz bahçelerinde... Hamakta konuşuyoruz.*”

(h. +ta 23400)

h. 23494

h.+ında 9103

h.+lar 6478

[=4]

HAMÂKAT: Ar. Ahmaklık, budalalık, bölük:

“*1768 de Rusya’ya açılan harbi Mustafâ-yı Sâlis sırf hamâkati ve hırsı yüzünden açtı.*”

(h. +i 24932)

“*Dedim Arap söz.üdür doğru iş inanmak ol-ur hamâkat.ini*”

(h. +ini 39021)

h.+leri 24903

[=3]

HAMAL: Ar. Ücretle yük taşıyan kimse:

“*Annemin çehizlik eşyasını hamallarla tellallar çarşısına gönderdi, haraç, mezad sattırdı.*”

(h. +larla 73)

h. 2512, 2996

h.+ın 1611, 7029

h.+la 1611

[=6]

HAMAM: Ar. Yıkılacak yer, banyo:

“*O güzel kaplıca ki her dine mensup cemâatler için ayrı ayrı hamamları varmış.*”

(h. +ları 3193)

h. 3195, 3198, 3786, 5442, 5552, 6183, 19802

h.+ı 3212

h.+ın 3203, 3205, 3211, 3214

h.+lar 5615

h.+larla 17071

[=15]

HAMÂMÎ: Hamamizade Mehmed İhsan:

“*Gün geç-di Peyâmî.yle Hamâmî ara.sında*”

h. 39087

[=1]

HAMÂMÎZÂDE: Hamamizade Mehmed İhsan

(1885-1948) Şair, yazar ve araştırmacı:

“*Gel ey Hamâmîzâde*”

h. 39084

[=1]

HAMARAT: *Erm.* Çalışkan, elinden iyi ev işi gelen, becerikli (kadın):

“Durup dinlenmeksizin çalışan **hamarat** bir kadındı.”

(h. 246)

h. 324

[=2]

HAMARATLIK: Hamarat olma durumu, çalışkanlık, beceriklilik:

“Yalnız **hamaratlığı** kimseyi sıkmazdı.”

h. +ı 246

[=1]

HAMÂSÎ: *Ar.* Kahramanlık ve yiğitliğe ait olan, bunlarla ilgili, epik:

“Vatan edebiyatı Türkçede Nâmık Kemâl'den beri Doğrudan doğruya askeri, **hamasî**, siyâsî bir mâhiyette idi.”

h. 23591

[=1]

HAMDÎ BEY: Viyana elçilerimizden:

“Benim fikirlerim Cumhuriyet sütunlarında zaman zaman Per-ü bâl açan M. Nermî Beyin yüksek felsefesi gibi şaşaalı veyahut Viyana'daki güzide sefirimiz **Hamdi Bey'in** siyasiyatı gibi derin şeyler olmadığından sizi çok sıkamaz ümidindeyim.”

h. +in 25160

[=1]

HAMDÎ CAN: Hamdi Efendi:

“Üsküp'de gümrük memurlarından, mevkii küçük lâkin şahsı sevilmiş, ileri gelenlerin işret meclislerinde “**Hamdi Can**” diye mâruf, bir Nişli Hamdi Efendi vardı.”

h. 1934

[=1]

HAMDÎ EFENDİ: Üsküplü bir devlet memuru:

“Bu **Hamdi Efendi'nin** karısı Naîme Hanım, kalbi ve zekâsıyla, yüksek bir kadındı; vâlî ailelerinden, eşraf haremlerine kadar mevkî'ce yüksek kadınlar Naime Hanım'ı dost edinirlerdi.”

(h. +nin 1934)

h. 1942

[=2]

HAMDÎ PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“Muhalefet için muhalefet yapan amcası **Hamdi Paşa'nun** yanında büyümüş, Mekteb-i

Mülkiye'nin kapısından çıktığı gün siyâsî bir fırkanın kapısından girmiş ve orada kalmış.”

(h. +nin 30414)

h. 30432

h. +yı 30407

[=3]

HAMDOL-: ***Hamd olsun**: Allah'ın nimetlerine ve lütuflarına minnet ve teşekkürü bildirmek üzere kullanılır, Allah'a şükürler olsun, elhamdülillâh:

“Üç sene evvel dúcâr olduğum romatizma zaman zaman ıstırabı bâdî oluyorsa da **hamdolsun** sıhhatim mükemmeldir.”

(h. -sun 19972)

h. -sun 2896, 2897, 7038, 9517, 31823

[=5]

HAMDULLAH: Hamdullah Suphi Tanrıöver (1885-1966) Hatip, şair ve yazar:

“**Hamdullah Hamdullah** dur-du”

h. 39076, 39076

[=2]

HAMDULLAH SUPHÎ: Hamdullah Suphi Tanrıöver (1885, İstanbul – 10 Haziran 1966, İstanbul), Türk edebiyatçı, yazar, öğretmen, milletvekili, siyasetçi:

“(…) bu son devirden yüklü çıkmış kaç kişi, millî hareketin on seneden beri en fedakâr iki gönüllüsü olan Halide Edip ve **Hamdullah Suphi** kadar dişlek ithamlara uğradılar?”

(h. 16995)

h. 8658, 8956, 9049, 21280, 29018

h. +nin 29028, 29115

h. +ye 18674

h. +yı 8607

[=10]

HAMDULLAH SUPHÎ BEY: Hamdullah Suphi:

“**Hamdullah Suphi Bey'in** bin bir mev'izesi, hâsılı, Türkçenin arada sırada en güzel üslûbunu belirten Halide Hanım'la; dâima en müz'ic bir üslûba sahip Halid Ziya Bey'in eserleri hep orada.”

(h. +in 30660)

h. +in 21810

[=2]

HÂME: *Fars.* Kalem:

“Seyfimeslül kıl-dı **hâme.sini**”

h. +sini 38012

[=1]

HÂMÎ: Ar. Himâye eden, koruyan, sâhip çıkan: “Başta Bahr-ı Sefid hâkimiyetini Osmanlı tamâmiyeti üzerine istinad ettiren İngiltere, diğer büyük devletler, İslâv ittihadının aleni **hâmisi** Rusya Hristiyan teb'anın menfaatine bâzı mahallî ıslâhatın temini için İstanbul'da bir mü'temer açtılar.”

(h.+si 24048)

h. 30835

h.+leri 1230

h.+nin 20709, 30832

h.+si 22902, 23567

h.+sidir 1700

h.+ye 20709

[=9]

HÂMÎD: Abdülhak Hamid Tarhan (2 Ocak 1852 – 13 Nisan 1937) Tanzimat'tan sonraki yenileşme devri Türk edebiyatının tanınmış şair ve tiyatro yazarı:

“**Hâmîd** bahsinde bizim onlarla ayrıldığımız nokta buradan başlıyordu.”

(h. 8433)

“O yer.lerden gel-en son yolcu **Hâmîd**”

(h. 37958)

h. 8396, 17249, 20779, 29236, 29657, 29667, 29678, 29725, 32789

h.+e 8417, 29047, 32789, 37732

h.+i 3386

h.+in 2178, 8350, 8352, 8395, 29229, 29665, 37979

[=23]

HÂMÎD BEY: Abdülhak Hamid Tarhan:

“Lâkin o zamana kadar, belki otuz seneden beri binlerce defa zikrettiği bu iki mısradâ, **Hâmîd Bey'e** meftunluğunun hummalı şiddetinden, lisan yanlışına dikkat etmeye vakit bulamamıştı.”

(h.+e 8407)

h. 8406, 30894

[=3]

HÂMÎD-PEREST: Abdülhak Hamid Tarhan aşırı seven:

“Abdülhak Hâmîd'in bütün kitaplarını ibtidâdan intihaya kadar, dikkatle birer birer okumuş kaç **Hâmîd-perest** kari' vardır.”

(h. 19350)

h.+ler 8348, 8417

[=3]

HÂMİLEN: Ar. Taşımakta olduğu hâlde, beraberinde götürerek:

“İdmancı üniformasıyla, çadırları, yemekleri bütün levâzım-ı seferiyyesini **hâmilen** bu ketîbe İstanbul'dan tahtgâh-ı kadîmimiz Bursa'ya yayan gidiyorlardı.”

h. 21080

[=1]

HÂMİLİK: Koruyuculuk:

“İspanya hükümeti şarkta, Fransa'nın katolik **hâmiliğini** asırlardan beri kabul etmemiş ve mülga kapitülasyonlar mucibince katlananların himaye olunmasını hoş görmemiş olduğundan Lozan muahedesinden sonra yeni Türkiye'de her türlü dinî imtiyazların izi kalmamasına taraftardır.”

(h.+ini 19151)

h. 19129

h.+i 19125

h.+ine 19137

h.+ini 10838

[=5]

HÂMİSEN: Ar. Beşinci olarak:

“Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi'ni bırakıp Edebiyat Darülfünununa girmek menâfîi bunlardır: Evvelâ: (...) **Hâmîsen:** Fransa'nın bu en mükemmel darülfünunundan şimdiye kadar hiçbir Türk çıkmamasındaki rüchâniyet.”

h. 20070

[=1]

HÂMÎT BEY: Siyaset adamı:

“Zekâi, Ankara müddeâsını asıl güden arkadaş olmakla beraber çok objektif davranıyordu; ötekiler gibi Cavit ve **Hâmît Beylerin** şahıslarına hücum etmiyordu.”

(h.+lerin 11521)

h. 11571

h.+ler 11499, 11513, 11538, 11542, 11548, 11557, 11565

[=9]

HÂMİYÂNE: Ar. Himâye eden, koruyan, sâhip çıkan kimseye yakışır biçimde:

“(...) benim mülâhazalarımı **hâmîyâne** bir müsamaha ile dinledi.”

h. 29529

[=1]

HAMİYET: Ar. Milletinin, yurdunun, yakınlarının şerefini koruma gayreti, millî şeref ve haysiyet, fazilet:

“(…) vicdanları da üstleri başları gibi, apartmanları gibi, bakkal ve kasapla hesapları gibi tertemiz, **hamiyetleri** de en yüksek ayarda...”

(h.+leri 17047)

h. 18160, 18163, 18164, 18169, 30760

h.+i 26573

h.+i+islamiye.lerini 944

h.+ini 18157, 18174

h.+inin 18171

[=11]

HAMİYETLİ: Millet, vatan ve ailesinin şeref ve haysiyetini koruma gayretine sâhip olan, millî şerefine ve haysiyetine düşkün, vatanperver:

“*Mamañih o saatte tam **hamiyetli** bir Müslüman olduğu aşikâr oluyordu.*”

(h. 18742)

h. 2800

[=2]

HAML: Ar. Yorma, atıf ve isnat etme:

“*Ve dâhilden patlayan Rum fetreti herkese verdiği derin korku ile bu vak'anın **haml'ine** sebep olmuştur.*”

h.+ine 33058

[=1]

HAMLE: Ar. 1. Düşmana karşı yapılan saldırı, saldırma, savlet, hücum:

“(…) bu siyâset hakîkaten de az zamanda semere vermiş ve ordularımız ilk **hamlede** muvaffak olarak Şarköy'den, Üsküp'ten, Niş'den ve Kosova'dan kovmaya başladıkları düşmanı tâ Belgrad'ın ötesine atmışlardı.”

(h.+de 3746)

“*Zaganos Paşanın elli yedi gün Türk **hamlesiyle** yıkmaya çalıştığı Eğri Kapı ve Haliç kulelerini gezindim.*”

(h.+siyle 6932)

“*Yürü-yen düşman.ı son **hamle.de** dök-tün deniz.e*”

(h.+de 35973)

2. İleriye doğru atılma, atılış:

“*Hâlet Efendi'yi, bir **hamlede**, gemiye bindirmiş; doğru Mudanya'ya, oradan da Bursa'ya sevk etmiş.*”

((h.+de 33577)

3. **mec.** İlerleme gayretiyle atılan adım, atılım: “*Sâti' Bey daha ilk **hamlede** elli talebeden müteşekkil bir ketîbe teşkil etti.*”

(h.+de 21083)

h. 4194, 4195, 4196, 4197, 4198, 4199, 4201, 4203, 17349, 17349, 17349

h.+de 655, 3745, 5294, 8603, 10808, 11260, 13485, 14855, 16696, 17641, 18496, 21068, 21923, 23853, 23854, 25624, 25839, 26139, 26160, 26873, 29986, 30018, 31989, 32576, 32655, 33144, 33566, 34701

h.+i+safşiken.i+canfiken.i+pil.i+deman 29503

h.+leriyle 12894

h.+si 4798, 8188

h.+siyle 36541

[=46]

HAMLE-İ CENÂH: Ar. Kanadın, kısmın hamlesi:

“*Uç-up açıl-malı son **hamleîcenâh.a** kadar*”

h.+a 37582

[=1]

HAMLET: William Shakespeare tarafından 1599 ile 1601 yılları arasında yazılan trajedi türünde bir oyun:

“*Trajediden, Oedipus, Cid, Electre, dramdan **Hamlet**, komediden Merdümgiriz, komedinin diğer nevilere yine bu kıratta çetin eserleri Türkçeye, lâkin Türkçenin en tabî sesleriyle almak lâzım geliyor.*”

(h. 32037)

h. 15631, 31853, 31874

h.+ler 31876

[=5]

HAMLET-: (Bir iş veya sözü) Bir sebebe yormak, bir sebebe bağlayıp ondan ileri geldiğini kabul etmek, -e yüklemek:

“*Macar müdahalesinden endişe edenlerin görüşlerini, geçmiş tecrübelerine, edinilmiş ihtiyat duygularına **hamletmek** daha insaflı olur.*”

(h.-mek 5147)

h.-erlerdi 34628

h.-ersiniz 10525

h.-mek 3736, 35342

[=5]

HAMLOLUN-: (Bir iş veya söz) Bir sebebe bağlanıp ondan ileri geldiği kabul edilmek, -e yorulmak:

“Siyâsî hayatındaki son rolü sû-i niyetinden ve hürsından ziyâde sû-i tâliine **hamlolunabilir.**”

h.-abilir 4313

[=1]

HAMMAL: Ar. Hamal:

“Onlar Arap'tan battal, bakkal, **hammal** kelimelerini aldıkları zaman bu kalın L ile almışlar.”

h. 29148

[=1]

HAMUR: Ar. ***Hamuruyla yoğrulmak: mec.**

Devamlı olarak maruz kaldığı bir şeye göre şekillenmek:

“Türk devleti aslı olan Müslüman tabakanın **hamuruyla** tekrar **yoğurulmadıkça** tam bir sıhhatle yaşayamazdı.”

h.+uyla 13044

[=1]

HÂMÛŞ: Fars. Susmuş, sessiz:

“Orada toplanan bin yediyüz meb'us:
'Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin/
Bülbül **hâmûş** havz tehi gülsitan harâb'
diyorlar(mış) gibi hem kirali mutî' hem de onun
hükümetine karşı isyanla doludurlar.”

(h. 25451)

“Rindân.ı sihrişâniha.sından **hamûş** et-en”

(h. 37508)

h.+uz 37554

[=3]

HAMZA BİN RÜSTEM: İstanbul'un fethi sırasında Seymen başı olan asker:

“(…) yalnız Seymenler başı **Hamza bin Rüstem'in** adını, yazılı olan mezar taşından biliyoruz.”

h.+in 5278

[=1]

HAN: Fars. Şehirlerde, kasabalarda veya yolların geçit yerlerinde yolcuların konaklaması, kendilerinin ve hayvanlarının geceleme için yapılmış bina:

“Türk sarayları, **hanları**, evleri daima küçük hacimdeydiler. Fakat hem şirin hem de metindiler.”

(h. +ları 7684)

h. 6795, 29093

h.+da 29093, 29094

h.+ında 2066

h.+lar 5614, 18097

h.+ları 5054

h.+larının 28213

h.+mı 1115

[=11]

HAN: Türklerde hakana bağlı devlet başkanlarına veya müstakil beyliklerin başkanlarına verilen isim, emir:

“En sev-diğim Kırım **Han.ı** GaaziSelimGiray”

(h. +ı 38543)

h. 36330, 37176, 37226

h.+ı 38545, 38561, 38580, 38590

h.+ın 36309

[=9]

HANÇERE: Ar. Gırtlak:

“Kur'an'da 'Rum' suresinden beri bellediğimiz 'Rum' kelimesi, Türkçeye verilmiş, o günden bugüne kadar kullanılmaktadır. Arap **hançeresinin** 'Roma' kelimesindeki 'o'yu 'u' telâffuz edişinden Arapların Roma'yı nasıl tesmiye ettikleri bellidir.”

(h. +sinin 4956)

h.+si 27278

h.+sinde 26981

[=3]

HANDÂN U ŞÂM-DÂN: Fars. Gülen, şen, neşeli ve benli:

“Âmâlişk.ı titre-di **handânuşamdân**”

h. 39172

[=1]

HANDE-GÜZÂR: Fars. Gülüşlerin geçişi:

“Hissîbehîc **handegüzâr** ol-du Kalp.imin”

h. 39171

[=1]

HANDE- NÜMÂ: Fars. Gülüşe benzeyen:

“Sen neşüküfte **hande-nümâ** bir çiçek misin”

h. 39240

[=1]

HÂNE: Fars. 1. Ev:

“IV. Mehmed devrinde, XIV. Louis'ye elçi olarak giden Müteferrika Süleyman Ağa Versailles Sarayı'nın o zamanki haşmetine yüksekte bakmış, kralın leğen takımlarının bizim en âdi **hanemizde** bulunabileceğini söylemiş.”

(h. +mizde 19513)

2. Kısımlara ayrılmış bir şeyin bölümlerinden her biri:

“Sulhun asıl istinat edeceği kaideyi hatırdan geçiremiyor, Marmara'dan Meriç'e kadar olan

araziyi 'askerlikten tecrit' gibi bir safsata ile kapatıp kazanç **hanesine** kaydedeceğini zannediyor.”

(h.+sine 17886)

h. 20666

h.+i+viran.ımız 28471

h.+sinden 26057

[=5]

HÂNEBAN: Fars. Köklü, asil ve büyük aile, tarihteki tanınmış bir kimseye dayanan soy: “Humbaracizâde'ler adıyla anılan ailesi Fâtih devrinde Üsküp toprağına kök salmış, o toprakda büyük bir meşe gibi kocamış, ayrı ayrı **hanedan** dalları vermiş eski bir aile idi.”

(h. 955)

h. 954, 3933, 12847, 12849, 19197, 25630, 26977, 33343, 34668

h.+dan 3775

h.+ı 4914, 24475, 25619, 26974, 33358

h.+ın 3968, 13693, 22750

h.+ına 419, 32612

h.+ından 3966, 5883, 5887

h.+ının 4670, 23813, 23854, 35027

h.+ıyla 7939

h.+la 34519

h.+ları 4931, 20841

h.+larından 1411, 1924

h.+larının 1464, 5498

[=35]

HÂNEBANZÂDE: Fars. Hanedan çocukları:

“Arif Ağa kaşlarını çatarak: ‘O **hanedan**zâdelerin çoğu kuş beyinlidirler, birçoğunun akılları çalgıda, sazda, eğlenmededir.’ (...)”

h.+lerin 34682

[=1]

HANEFÎ: Ar. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe mezhebine mensup olan kimse:

“Darülfünun'un Türkçü müderrislerinden biri olduğum için bu çok Sünnî ve **Hanefi** müderrisimizin fazla teveccühüne muntazır olamazdım.”

h. 9397

[=1]

HÂNE-HARÂB: Fars.+Ar. Evsiz barksız (kimse), müflis, züğürt:

“Meselâ redif: Olsak da olmasak da bir'dir; bu redif artık muayyen bir felsefedir, fenafillâhı,

fedâkârlığı, kayıtsızlığı söyletir, koşma böyle başlar:

‘Yıkılmış, yapılmış **hâne-harâbız**

Âbâd olsak da bir, olmasak da bir!’

Kafiye âbâd'dır, artık şâir diğer kıt'alarda kendini kafiyenin kanatlarına bırakır.”

h.+ız 29780

[=1]

HÂNEDE: Fars. Şarkı okuyan kimse, şarkıcı, okuyucu:

“Bu Arif Bey'den başka bir de Mazhar Bey vardı ki Mâliye kâtiplerindendi ve epiyce iyi bir **hanendeydi**.”

(h.+ydi 1565)

h. 28209

h.+ler 1555

h.+leri 8019

[=4]

HANGÎ: Adı geçen hususla, iki veya daha fazla şeyden neyin veya kimin kastedildiği öğrenilmek istendiği zaman kullanılan soru sıfatı:

“Bu satırların ne muharririni tanyordum ne de **hangi** kitaptan alındığını biliyordum, maamâfih dâima yüreğimde tesirini hissettim.”

(h. 3032)

“O mübârek gemi.ler **hangi** seher.den gel-iyor”

(h. 35715)

h. 251, 401, 1652, 3031, 3597, 4515, 6147, 8045, 8794, 9336, 9342, 10025, 11177, 12810, 13407, 13568, 13844, 14960, 14960, 14961, 15073, 15701, 15915, 15977, 16698, 16813, 16851, 17401, 17775, 17939, 17951, 18461, 19364, 19369, 20250, 20758, 20759, 20967, 21279, 21304, 21304, 21308, 22693, 22693, 22841, 22909, 22975, 22981, 24618, 24618, 24619, 24620, 24648, 25377, 25377, 25893, 25894, 26752, 26755, 26857, 26858, 26858, 26878, 27915, 28468, 29210, 29378, 31303, 31940, 32501, 32568, 34995, 35505, 35877, 36764, 37184, 38432, 38433

h.+leri 22023

h.+miz 18859

h.+mizin 20899

h.+si 12796, 12797, 13538, 16980

h.+sidir 20336

h.+sinde 16981

h.+sinden 16982

h.+sine 916, 16981

h.+sini 7509, 12682
h.+sinin 15713, 17767, 27764
h.+siyse 16254
[=97]

HÂN-I YAĞMA: *Fars.+Ar.* Yağma sofrası.
Eskiden büyükler ve zenginler tarafından düğün,
bayram gibi günlerde kurulan yemeğin sonunda
örtü, çatal, kaşık vb. bütün eşyanın dış kirası
olarak yiyenler tarafından kapışıldığı büyük
ziyafet sofrası:

“*Ne inkrâzıbahâran ki hânıyağmâ.da*”

h.+da 37702
[=1]

HANIM: 1. (Kibar konuşmada) Kadın:
“*Avrupalılar artık Türk hanımlarını görmekle
hayret etmiyorlar.*”

(*h.+larını 20527*)

2. Eş, karı, zevce:

“*Cavit Beyle haremi, Nuri Bey'le hanımı
Suphiye Hanım ve oğlu Şefkatî ve ben çay
masasının etrafında toplandık.*”

(*h.+ı 11683*)

h. 216, 19710, 20561, 21737, 30578
h.+dandır 21701

h.+ı 11675, 19088, 20509, 20510, 20510,
20511

h.+ım 2030

h.+ımın 1930, 34575, 34701

h.+ımı 10531

h.+ımın 21542, 31262

h.+la 1530, 9186, 10983, 11467, 19711

h.+lar 21181, 21480, 21525

h.+lardan 19713

h.+ları 905, 21124, 21143, 21548, 22516

h.+larımız 21550

h.+larımızdan 31431

h.+larımızı 21123

h.+larımızın 21146

h.+larımızla 21506

h.+larına 21543

h.+larını 20512, 21180

[=41]

HANIMEFENDİ: Kibar konuşmada saygı
ifâdesi olarak kadın isimlerinden sonra getirilen
veya ismin yerine kullanılan unvan sözü:

“*Hanımefendiye hürmetlerimi söylemenizi rica
eder, gözlerinizden öper, yazacak hiçbir şey*

*yoksa bile gine yazmanızı rica ederim. Yahya
Kemâl*”

(*h.+ye 20335*)

h.+den 34621

h.+miz 34129

h.+mizi 34128

[=4]

HANIMLIK: Hanım olma durumu, hanım gibi
davranma:

“*Bu gazete ve mecmuaya yazdığım yazılarda
Halide Edip Hanım'ın ismini, artık millîleşmiş
bir isim gibi, hanımlığı bir tarafa atarak,
hâhiş ve cuşişle yâd ediyordum.*”

h.+ımı 9153

[=1]

HANI: Karşısındakine daha önceden bildiği bir
şeyi hatırlatmak için kullanılır, biliyorsun ya:
“*İyi nesir, hani Yûnânîlerin bilhassa ve bilhassa
Lâtînlerin nesir dedikleri nesir, nihayet vârisleri
olan Avrupalılara mîras bıraktıkları nesir,
hulâsa bugün aydınlığının hududsuzluğuyla
insanları insan eden nesir Araplarda da yoktu,
Acemlerde de yoktu.*”

(*h. 28539*)

“*Hani bir gün.dü açıl-dık Yeniköy.den beri.de*”
(*h. 38937*)

h. 2920, 12206, 25363, 28529, 34119, 38417,
38942

[=8]

HANLIK: Bir hanın yönetimindeki ülke:

“*Karadeniz'den ve Azak'tan Cenevizliler
tamamıyla atıldığı gibi Kırım Hanlığı devlete
tâbi bir hanlık oldu.*”

(*h. 5302*)

“*Hanlık ne kahraman.ca asâlet ne şan ne.dir*”
(*h. 38589*)

h. 38883

h.+a 38541, 38547

[=5]

HÂNÜMÂN: *Fars.* Ev bark, yuva, aile:

“*Pâdişâh'ın yeni gözdesi, Çorlulu Vezîr'in başını
yedi, hânümânını söndürdü, sâdık mensuplarını
birer diyâra dağıttı.*”

h.+ımı 34973

[=1]

HAPİS: *Ar.* Suçluların kapatıldığı yer,
hâpishane, cezaevi:

“O devirde bu sıfat başı belâ yağmuruna tutulmuş, ya menfada ya **hapiste** yahut da Avrupa'da firarda olan, aforozlu insanların sıfatı idi.”

h.+te 4224

[=1]

HAPİSHANE: Ar. Cezaevi:

“Bu şâir isterdi ki, sefalet şâirleri, Rusların Dostoyevski'si, Gorki'si gibi **hapishanelerde** kemiklerini çürütenlerden yahut da amele mahallelerinin cehenneminden yetişsin.”

(h.+lerde 30329)

h. 1115, 1158, 3186, 16561, 22719

h.+de 1139

h.+i+umumi.de 11490

h.+ler 16565

h.+lerde 21370

h.+lere 1791

h.+leri 4126

h.+lerimize 16562

h.+lerinde 16566

h.+nin 35583

h.+sinde 3851

h.+sinden 3029

h.+siydi 1100

[=18]

HAPS: Ar. 1. ***Haps olmak**: Bir yerde dışarı çıkamayacak şekilde kapalı kalmak:

“**Haps ol-anlar** sene ay hafta ne.dir bil-mezler”
(h. 38855)

2. ***Hapselemek**: Bir yere kapatıp çıkmasına izin vermemek, kapatmak, alıkoymak:

“Şehzâde.yi **hapseyle-di** zâlim peder.i”
(h.-di 38076)

[=2]

HAPSEDİL-: Hapsetme işi yapılmak:

“Sokakta Sultan Mustafa'yi isteyen nâralar işitildiği günün gecesinde Sultan Mustafa'nın, **hapsedildiği** dâirede, eceliyle vefât ettiği şâyi' oldu da ortalık hemen yatıştı.”

(h.-diği 34250)

h.-mek 11337

h.-miş 34033

[=3]

HAR: ***Har vurup (vurulup) harman savurmak (savurulmak)**: Elindekini avcundakini düşüncesizce, hesapsızca harcamak:

“Eğer Viyana zapt olunmuş olsa idi netice olarak birçok ganimetler ele geçer, orada kalındığı müddetçe alınan birçok vergilerle **har vurulup harman savrulurdu** ve nihayet mâbâdinde görüldüğü üzere bir gün bu şehir de sahiplerine terk olunarak ricat edilirdi.”

h.+vurulup harman savrulurdu 25125

[=1]

HÂR: Ar. 1. Sıcak, hararetili:

“Bir akşam Erenköyü'nde **hâr** bir zaviyede bulunuyoruz. Yurdların en güzidesi.”

(h. 30446)

2. **meç**. Yakıcı, İçe işleyen, tesir eden, dokunaklı, etkili:

“İnsaniyetin kadim zamanlarından son zamanlarına kadar, boyunduruk altına düşüp de kurtulmak için döğüşmüş milletlerin dillerinde istiklâl sevdasını tarif eden **hâr**, hasretli sözler vardır.”

(h. 16799)

3. **meç**. Sıcak, sevgi ve şefkat dolu, cana yakın, içten, dostça:

“Ben bütün bu hareketlere uzak yaşıyordum, hattâ bazı gençler arasında muarız bir Türkçü telâkki ediliyordum, hareketi sevk edenler arasında yalnız Yusuf Akçura Bey'den **hâr** bir teveccüh görüyordum.”

(h. 8590)

h. 14432, 21620, 21623, 23391, 24155, 24497, 31352

[=9]

HARÂB: Ar. Perişan, hüznü, kederli, gamlı:

“Ya şevk iç.inde **harâb** ol ya aşk iç.inde gönül”
(h. 36462)

h. 36355, 36856

[=3]

HARÂBÂT: Ar. 1. Ziya Paşa'nın 1875'te yayınlanan, içerisinde Türk, Arap, İran ve Çagatay sahasında yazılmış şiirlerden seçmeler bulunan 3 ciltlik divan edebiyatı antolojisi:

“Ancak o Ziya Paşa'nın **Harâbât'daki** manzum edebî nazariyelerinden ne kadar ayrıldıysa biz de onun nazariyelerinden o kadar ayrılıyoruz.”
(h.+daki 29362)

2. Hayatın katı gerçekleri karşısında rintlerin teselli aradığı, neşe, zarafet, zevk ve sanat mahalli olarak kabul edilen içkili eğlence yeri:

“Ben de arzu ettim ki İstanbul'un fethi
sabahından son **harâbat** şâirimiz Leskofçalı
Galib Bey'e kadar geçen asırlarımızı, zevk ve
haz hususiyetlerini parça parça, birer gazel
çerçevesine sığdırarak tegannî edeyim.”

3. Tekke ve hankah anlamında kullanılan bir
tasavvuf terimi, hangâh:

“Rûhûzekâ.nı ne.ydi **harâbat.e** düş et-en”
(h.+e 37512)

h. 32539

[=4]

HARÂBÂT-I İLÂHÎ: Ar. İlâhî hangâh:

“Câiz.se **harâbâtulâhî.de** de her şeb”

h.+de 37640

[=1]

HARÂBÂTÎ: Ar. Vaktini meyhanede geçiren,
meyhane müdavimi, içkiye düşkün (kimse):

“Ne **harâbî** ne **harâbâtîyim**/Kökü mâzide olan
âtîyim”

(h.+yim 8674)

“Ne **harâbî** ne **harâbâtî.yim**/

Kök.ü mâzî.de ol-an âtî.yim”

(h.+yim 39091)

h. 8665

h.+ı 6908

h.+yim 6906, 8669

[=5]

HARÂBÂTÎ-İ DİVÂNE: Süflî, pejmürde deli:

“Seslen-di **harâbâtîüdivâne.mize**”

h.+mize 38267

[=1]

HARÂBE: Harap, yıkılmaya yüz tutmuş
binaların, çok harap evlerin olduğu yer,
harabelik:

“Eski Bizans **harabesi** üstüne kurulan Türk
İstanbul, selefinden bambaşka bir hüviyetteydi”

(h.+si 4413)

“Ne Bâlebek.de lâtin devir.inin **harâbe.leri**”

(h.+leri 36374)

h. 5316, 6680, 6709

h.+de 17986

h.+leri 7569

h.+lerimizin 23598

h.+lerinin 4888

h.+nin 26070

h.+si 4412, 5388, 7070, 7368, 18910

h.+sine 6212

h.+ye 11774, 26056, 26059

[=19]

HARÂBEZÂR: Viran yer, viranelik:

“(…) ‘Misafirim vatanın bir **harâbezârında**’
diyen şâir, son zamanların Türkünü ne kadar
canlı bir levhada göstermiş.”

(h.+ında 21229)

h.+ında 21221

[=2]

HARÂBÎ: Perişan durumda olan (kimse):

“**Harâbîsin** **harâbâtî** değilsin!/
Gözün mâzidedir âtî değilsin!”

(h.+sin 8670)

“Ne **harâbî** ne **harâbâtî.yim**/

Kök.ü mâzî.de ol-an âtî.yim”

(h. 39091)

h. 6906, 8669

h.+sin 6903

h.+ye 7665, 20672, 29777

[=8]

HARAÇ: Ar. ***Haraç mezat** (satmak,

sattırmak): Açık arttırma ile satmak (sattırmak):

“Annemin çehizlik eşyasını hamallarla tellallar
çarşısına gönderdi, **haraç mezad sattırdı.**”

h. 74

[=1]

HARAC-GÜZAR: Ar.+Fars. Haraç verici:

“**Harac-güzar** bir Türkiye müstakil bir devlet
sayılamaz.”

h. 11538

[=1]

HARÂM: Ar. 1. Dinin kesin bir delille

yasakladığı, işlenmesi azabı, inkâr edilmesi

küfrü gerektiren (şey, hareket veya davranış):

“İslâm'da yeisten intihar ferde göre olduğu gibi
cemaate göre de **haramdır.**”

(h.+dır 15366)

“Her zevk.i bir **harâm** ol-an efsunlu cennet.in”

(h. 37103)

2. ***Haram edilmek**: Yararlanılacak şey

olmaktan çıkarılmak, ziyan edilmek:

“Asıl şiirin **haram edildiğini** ve şiirin bütün
kuvvetiyle artık bir müddeânun hizmetine

girdiğini farz edelim.”

(h.+edildiğini 27769)

h. 37576, 38256

h.+a 33466, 38844

[=7]

HARAMEYN: Ar. Harameyn-i Şerifeyn. Mekke'deki Kâbe ile Medine'deki Ravza-i Mutahhara:
“(…) birkaç güne kadar bir gemi ile Hicaz'a gideceğini, **Harameyn** muhâsesini teftişe memûr edildiğini, maamâfih bu haberin mektûm tutulmasını ricâ ettiklerini söyledi.”

(h. 34005)

h. 34022

[=2]

HARÂMÎ: Ar. Haydut, yol kesen kimse, şaki:
“Zavallı Hâmî, Üsküdar'dan memleketine gidinceye kadar konak konak, ne felâketler geçirir, tâûna uğrar, **harâmîlere** soyulur.”

h.+lere 30842

[=1]

HARÂMÎZÂDE: Ar. Haydudun, yol şakisinin çocuğu, yavrusu:

“Âdem.e hürmet et-mez birçok **harâmîzâde**”

h. 38843

[=1]

HARAP: Ar. 1. Yıkık dökük, yıkılmaya yüz tutmuş, viran:

“İstanbul, fethedildiği zaman çok **harap** bir şehirdi.”

(h. 53011)

2. Perişan, hüznü, kederli, gamlı:

“**Harap** bir hâlde uyudum. Sabah güneşiyle beraber Çanakkale önünde uyandım. O günün akşamı Dedeoğaç'da demirledik ve birkaç saat kaldık.”

(h. 1716)

3. ***Harap etmek**: Çok üzme, perişan duruma getirmek:

“Muahedenin bir defa tasdikinden sonra bizi **harap edecek** olan İzmir ve Edirne'nin hasretiyle ikide birde deprenişimiz bütün bu sükûn programını bozar, yine ummadığımız uçurumlara düşürür.”

(h.+edecek 12684)

4. ***Harap olmak**: Harap duruma gelmek, yıkılmak:

“(…) Lâkin tamirler yüzünden ilk şeklini de kaybetti. Nihayet, XVIII. asır sonlarına doğru büsbütün **harap oldu**.”

(h.+oldu 5491)

5. ***Harap olmak**: Kötü duruma düşmek, perişan olmak:

“İstanbul'da da, Avrupa medeniyetine susamış, Paris'i rü'yâda göre göre hasretten **harâb olmuş** nice alafrangalarımız, pasaport almaya bile lüzum görmeksizin vapurlara ve trenlere atılarak Paris'e koşmaya, Viyana'ya, Berlin'e açılmaya başladılar.”

(h.+olmuş 4332)

h. 1711, 2792, 4416, 4444, 6616, 6708, 7426, 7546, 7568, 7590, 7714, 9885, 12852, 24300, 25442

h.+ız 20666

h.+ederek 15348

h.+edildi 8078

h.+etmişti 8961

h.+ım 9885

h.+mış 24012

[=26]

HARAPLIK: Harap olma durumu, viranelik:

“İstanbul'un bilhassa eski cihetlerinin bugünkü **haraplığı** başka bir bahistir.”

(h.+ı 4848)

h.+ı 4849

[=2]

HARAP MABETLER: Halide Edip Adıvar'ın bir hikâye kitabı:

“Halide Edip Hanım'ı Harb-i Umûmî başlangıcında tanıdım. Birkaç sene evvel Paris'te **Harap Mabretler'ini** okumuştum.”

h.+ini 8935

[=1]

HARÂRET: Ar. **mec.** Coşkunluk, şevk, ateşlilik:

“Paris sokaklarında uzun gezintiler yapardık, muttasıl **hararetle** konuşurduk, geceleri tiyatroların önünde saatlerce bekliyerek ucuz yerlere yerleşirdik, sevdiğimiz piyesleri seyrederdik.”

(h.+le 2201)

h. 11097, 14445, 22687

h.+i 3858, 4771, 11094, 11606, 27238, 28305, 35014

h.+i+hayal.le 6479

h.+im 2142

h.+imi 3480

h.+ini 16094, 31405

h.+iyle 20710, 33918

h.+le 1339, 2134, 2200, 3120, 3509, 6902, 8883, 11783, 11791, 12236, 12240, 13838,

15711, 16441, 21352, 21664, 24693, 29046, 31589, 32528, 32577, 33788, 33935, 35410

h.+lerini 28307

h.+ti 14444

[=43]

HARÂRETLİ: Coşkun, canlı, ateşli:

“Çok okuyordum. Malûmatım artmıştı.

Maamâfih o seneler Servet-i Fünûn'un en

hararetli seneleri iken Edebiyyât-ı Cedîde'yi idrâk etmemiştim.”

(h. 2075)

h. 100, 702, 3843, 5491, 8897, 9111, 9209, 9252, 9668, 9844, 10267, 11193, 13874, 14194, 14573, 15358, 28616

h.+ydi 8861

[=19]

HARB: Ar. 1. Devletlerin birbirleriyle diplomatik münasebetlerini keserek yaptıkları silahlı çarpışma, savaş, cenk:

“İmdâd.a yıldırım gibi gel-miş bu **harb** er.i”

(h. 38549)

2. ***Harp açmak**: (Bir devlet diğer bir devlete karşı) Savaş durumuna geçtiğini resmen bildirmek, savaş açmak:

“En kahraman Kırım Hanı Gaazî Selîm Giray/ Her **harb** açınca tuğ yatağan kargı ok ve yay/ Benzerdi şevk içinde kopan bir kasırgaya”

(h. 38581)

h. 38562, 38598

h.+e 37279

h.+i 38991

h.+in 36336, 38619

[=8]

HARBCÛ: Ar. +Fars. Savaş arayan, kavga çıkarmaya istekli olan:

“Yunanistan bin türlü manevrayla hayatına kasdettiği milleti **harbcû** olarak cihana kabul ettirse ancak biraz daha zaman kazanır, lâkin sulhun zeminini değiştiremez.”

(h. 14892)

h. 14879

h.+dur 14828

[=3]

HARBCÛLUK: Savaş arayan, kavga çıkarmaya istekli olma durumu:

“Bekir Sami Bey'e isnat edilen sulhkârlıkla, ondan başka bütün Türklere isnat olunan

harbcûluk mahzâ cihan efkârını aldatmak için icat edilen kasdî tefrikdirler.”

(h. 14883)

h.+una 14629

[=2]

HARBEN: Ar. Harp ederek, savaş yoluyla, dövüşerek:

“Ecdâdınız o sayede olmuştu nâmdâr/

Harben ve sulhen ettiler isbât-ı iktidar.”

h. 30989

[=1]

HARBÎ: Ar. Doğru, hilesiz:

“(…) ‘Âlemde hiç gülen mi olur ağlayan kadar?’ İşte Abdülhak Hâmîd Bey'in **harbî** görüşü.”

h. 30919

[=1]

HARBÎYE: Ar. 1. İstanbul'un Şişli İlçesi'ne bağlı bir semt:

“Dün gece güreşten sonra; evime dönerken, **Harbiye** tramvayında, güreşi seyretmiş dört beş kişi, yüksek sesle, karmakarışık bir mübâhase tutturmuşlar, pehlivanlardan, enseden, sırttan, girizgâhlar açarak yaygara ediyorlardı.”

(h. 21373)

2. (Mekteb-i Harbiye'den kısaltma yoluyla)

Subay yetiştiren askerî yüksek okul, kara harp okulu:

“(…) İstanbul'un Tıbbiye, **Harbiye**, Mülkiye gibi yüksek mekteplerinde tutulmuş kâğıtlardır.”

(h. 4141)

h. 12880

[=3]

HARBÎYE MEKTEBİ: (Mekteb-i Harbiye).

Subay yetiştiren askerî yüksek okul, kara harp okulu:

“Toplantı, Pangaltı'da, eski **Harbiye**

Mektebi'nin karşısında (Façyo) Lokantası'nda olacaktır.”

h.+nin 20633

[=1]

HARBÎYE NÂZIRI: Osmanlı Devleti'nde Millî Savunma Bakanı:

“Balkan Harbi'nden biraz önce **Harbiye Nâzırı** olan Nâzım Paşa'nın, eski bir aile dostluğu yüzünden, yaverliğine katlandı.”

h. 10576

[=1]

HARBİYE NAZIRI CENERAL LEBOEUF:

Fransız generali:

“Halbuki 1870 Harbi'ni sevine sevine îlân etmeğe sebep olan **Harbiye Nâzırı Ceneral Leboeuf** u Fransızlar, bir türlü affedememişlerdi.”

h.+u 27057

[=1]

HARBİYE NÂZIRI ZİYA PAŞA: Osmanlı Devleti'nde Millî Savunma Bakanı:

“**Harbiye Nâzırı Ziya Paşa** o kara günlerimizdeki güçlüğü rağmen, bu fecî manzarayı muttasıf olduğu Müslüman himmetiyle bir gün içinde kaldırmış.”

h. 18078

[=1]

HARBİYE NEZARETİ: Osmanlı Devleti'nde Millî Savunma Bakanlığı:

“**Harbiye Nezareti'nin** işgal edildiğini, vâsi miyasta evler basıldığını, Meclis-i Meb'usân'ın ve Meclis-i Âyân'ın kordon altında bulunduğunu ve hâdisenin devam ettiğini nakletti.”

(h.+nin 18725)

h.+ne 24197

h.+nin 18754

[=3]

HARB KABİNESİ: Harp bakanlar kurulu :

“**Harb kabinesinin** düştüğü akşam Ada Kulübü'nün bahçesindeydim.”

h.+nin 2852

[=1]

HARBSBOURG: Harbsbourglar:

“Devlet-i Osmâniyye Romanov ve **Harbsbourg** istilâsı karşısında bir başına kalır.”

h. 15832

[=1]

HARC: Ar. Kumun çimento veya kireç ile karıştırılmasından meydana gelen ve yapılarda taş ve tuğla örgüsünün yapıştırılmasında, duvarların sıvanmasında kullanılan, koyu bulamaç kıvamındaki madde:

“Taşı-mış **harcını** gazî.leri serdâr.ıyle”

h.+ını 35658

[=1]

HARCA-: Elden çıkarmak, sarf etmek:

“(…) bu uğurda devletin varını yoğunu **harcamış**, öldüğü zaman devleti dermansız bir hâlde bırakmıştı.”

h.-miş 4940

[=1]

HARCEDİL-: Harcanmak, sarf edilmek:

“Eski geçim şartlarına uygun yaşayan, kazanılan para ile **harc edilen** para arasında tabii bir nisbet olan, eski muaşeretin zevklerine kanaat eden halk bu semtleri yaratabiliyordu.”

h.-en 5786

[=1]

HARCET-: **mec.** Yoluna vermek, feda etmek:

“Binâenaleyh hangi hedef uğrunda kendimizi **harc edeceğiz?**”

h.-eceğiz 35513

[=1]

HARCIRAH: Ar. +Fars. Görevle bir yere

gönderilen kimseye yol masraflarına karşılık verilen para, yolluk:

“Bu dört mecmûa Türk zevkinin dört safhasını iyi gösterebilir. Avrupa'ya kendimizi tanıtmak için ödediğimiz **harcırahlardan** birini bir defa bu işe versek, zannederim ki zararlı bir tecrübede bulunmazdık.”

(h.+lardan 28718)

h. 10816

h.+larla 2749

[=3]

HARC KAPANI: Osmanlı Devleti'nin ilk

devrinden beri un, tahıl, yağ, bal vb. malların tartıldığı ve toptan alınıp satıldığı devlet kontrolündeki pazar yeri:

“Hamamın karşısında bütün Sofya'nın **Harc Kapanı...** olan yeni hâl görülüyor.”

h. 3215

[=1]

HARÇ: Ar. 1. Kumun çimento veya kireç ile karıştırılmasından meydana gelen ve yapılarda taş ve tuğla örgüsünün yapıştırılmasında, duvarların sıvanmasında kullanılan, koyu bulamaç kıvamındaki madde:

“Anadolu Hisarı'nın karşısında büyük bir kale inşa etmek için lâzım gelen bütün taş, kireç ve **harç**, usta, kalfa, amele, mühendis, herkes gemilerdeydi.”

(h. 4782)

“Kapanın altında gaayet sıhhî **harç** deppoyları bir de buz fabrikası olan geniş bir mahzen var.”

(h. 3219)

2. Resmî dairelerce görülen işler için devlet veznesine ödenen para:

“(…) milletin verdiği sekiz yüz bin lira maârif harcına mukabil bu gün her fakr'dan ziyâde hüküm-fermâ fakr-ı bedenîye düçâr olmuş koca bir milleti tefessühden kurtarsa”
(h. +ına 21088)

3. Malzeme, unsur:

“Bizde ve Frenk'te, bir kısım gerçek şâirler yalnız şahsiyetleriyle tecellî ediyorlar ve sanatlarında eski **harcı** kullanıyorlar, bir kısım da şahsiyetleriyle beraber yeni bir sanatın çerçevesini beraber getiriyorlar.”
(h. +ı 27721)

“Bahusus kafiyeler, Şark kafasının yoğurmayı düşünemeyeceği kafiyelerdendir. Bâzi musrâlarda üslûp var, ancak Türkçede alafıranga şiirin tecellisinden sonra görülebilen **harçdandır.**”

(h. +dandır 20322)

[=5]

HARCIÂLEM: Ar. Herkesin kullanabileceği, herkesin alabileceği, herkese göre olan:

“Hattâ yeni cülus eden kayserlerin yahut yeni seçilen patriklerin şerefine Ayasofya'da yapılan ayinlerde, mantoları ve taçları mücevherden görünmez olması Bizans an'anesince zarurî imiş, hâlbuki hazineler tamtakır kaldığından bu manto ve taçlara, çarşıdan toplatılmış, **harciâlem**, sahte mücevherler takılmış.”

(h. +ı+alem 5331)

h. +ı+alem 4077, 5448, 19446, 19456, 27779, 34846

[=7]

HARÇLIK: 1. Ufak tefek masraflar ve şahsî ihtiyaçlar için harcanacak para:

“Bütün bu çocuklara külahlarla şeker ve birer gün **harçlığı** verilmişti.”

(h. +ı 477)

“Yalnız Mısır hazinesinin hükümdara ait **harçlığı** ile Eflâk ve Boğdan taraflarındaki beyliklerden elde ettikleri paralarla istihlâk edip dururlardı.”

(h. +ı 8132)

h. 257, 10133

[=4]

HAREKÂT: Ar. 1. Hareketler, davranışlar:

“Muâdât böyle, her yaşa has evzâ', **harekât**, eda var. Küçük bir çocuğa edib bir tavırdan ziyâde afacan kakkahalar, bir gence pîrâne hutbelerden ziyâde munis musahabeler, ak saçlılara da ağır refîâr u güftâr yakışıyor.”

(h. 21899)

2. Askerî birlikler tarafından belli bir amaç gözetilerek yapılan yürüyüş, çarpışma, çevirme, kovalama, manevra gibi savaşa ait her türlü faaliyet:

“İkinci İnönü'de, Sakarya'da, daima **harekâtı** kollayarak galebe millî ordularda olunca Türk celâdetinden, lâkin Yunan ordularında olunca müddeâsının doğruluğundan bahisler açarak, binnetice inadında berdevam olduğunu isbat eder bir üslûp kullandı.”

(h. +ı 10356)

h. 24447

h. +ı+bedeniye.den 21083

h. +ı+cuşışkarane.ye 22708

h. +ına 3770

h. +ından 13681

h. +ının 21054

h. +ıyle 22273

[=9]

HAREKET: Ar. 1. Davranış, davranma:

“Şimdi onunla hem de pek dostane görüşüyordu. Bana nazı geçerdi. **Hareketinde** yanıldığını söylemeye yanaşmaksızın gönlümü aldı. Barıştk.”

(h. +inde 10915)

“Tâlî' dön-ünce her **hareket** bir hatâ ol-ur”

(h. 38995)

2. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Belli bir amaca erişmek veya bir fikri yerleştirmek için girişilen ve yürütülen faaliyetler dizisi:

“O zamanki vaziyeti ne ihzar ne de istismar ettiler. Lâkin zerre kadar siyasî olsalardı o vaziyette hakikî siyaset olan maarif ve ikinci kademedede iktisat **hareketleriyle** bizi bugün, hiç değilse 'Misâk-ı Milli' ile taayyün eden hududumuz dahilinde mükemmel bir devlete benzetirlerdi.”

(h. +leriyle 12197)

3. ***Hareket etmek**: Yola çıkmak:

“Nihat Reşat Bey Londra'ya **hareket etti.**”

(h. +etti 11580)

h. 1918, 2715, 4179, 4250, 4369, 4620, 7454,
12329, 12333, 12339, 12403, 12828, 12908,
12982, 12982, 12999, 13005, 13111, 13537,
13675, 13862, 13912, 13926, 14441, 14443,
14463, 14492, 14763, 14859, 14902, 14908,
16213, 16854, 16854, 17119, 17288, 17289,
17357, 18005, 21703, 22108, 22272, 24548,
26492, 27801, 28303, 31381, 31385, 31466,
32976, 35394

h.+çe 3263

h.+di 1360

h.+e 1236, 9407, 9931, 10273, 12343, 12413,
12431, 13445, 13906, 14377, 14942, 17096,
18411, 19979, 24546, 25463, 28843, 33106

h.+edeceği 35390

h.+edeceğimizi 15776

h.+edeceksiniz 31433

h.+eden 2491

h.+eder 8630, 24634

h.+ederdi 3528, 14191

h.+ederek 8049

h.+ediniz 31441

h.+ediyor 30398, 31158

h.+ediyordu 588, 9518

h.+ediyorlar 11544, 11563, 15649, 18743,
33452

h.+etdim 1435

h.+etecekti 1655

h.+eter 21966

h.+eterek 21972

h.+etmek 12074, 17460, 24832

h.+etmekte 11558

h.+etmekten 16222

h.+etmiş 1746, 3146, 9651, 13585, 32803

h.+etmişler 19160

h.+etmiştik 2595

h.+etti 2535, 4546, 11572, 12105, 15382

h.+ettiği 3521, 7845, 15382

h.+ettiğine 13511

h.+ettiğini 8693, 28887

h.+ettiklerine 11538

h.+ettiler 21702

h.+i 1367, 4178, 4295, 4633, 8582, 9759,
10022, 10742, 12355, 12415, 12441, 12883,
13003, 13431, 14504, 17355, 17776, 19045,
23836, 24936, 25946, 26548, 26832, 32745,
34796

h.+i+fikriye.nin 21822, 30666

h.+i+milliye 9234

h.+i+milliye.dir 4202

h.+i+milliye.ye 10383

h.+i+milliye.yle 20085

h.+i+milliyeye 9235

h.+i+milliyeye 4316

h.+i+milliyeye.yle 18569

h.+idir 4197

h.+imizden 1783

h.+imizmiş 103

h.+in 1789, 8138, 9143, 9611, 10578, 12383,
12426, 12978, 13418, 13425, 13536, 13847,
13851, 13858, 13859, 14367, 14465, 14490,
14754, 14759, 14764, 14768, 14888, 14896,
14927, 14929, 16984, 17100, 17343, 17344,
17358, 18036, 24291, 24353, 24626, 26891,
30499

h.+inde 10456, 10822, 10908, 13271, 25638

h.+indedir 14797

h.+inden 9059, 14387

h.+ine 3847, 6329, 9729, 10626

h.+ini 2922, 10219, 10314, 13924, 13940,
14843, 24693

h.+inin 10014

h.+iyle 13510, 26590

h.+le 8081, 10597, 12980, 25466, 27506

h.+ler 9048

h.+lerden 15307

h.+lere 8581, 16469, 26088

h.+leri 3259, 4378, 10235, 13972, 22583,
25514

h.+lerin 14599

h.+lerinde 11559, 32631

h.+lerinden 4615

h.+lerine 28287

h.+lerini 2802, 10745

h.+lerinin 16581, 17163

h.+leriyle 2192, 10601, 12189, 21816, 30659

h.+lerle 22025

h.+te 3100

h.+teki 2045

h.+ten 3782, 12079

h.+ti 10026, 17097

h.+tır 12828, 29693

[=254]

HAREKETÇİ: Toplu olarak harekete geçenlerin
her biri:

“İtilaf-ı anâsır aleyhdarlığının ve millî fikrin ilk atılan **hareketçisi** olan bu adam bir mütefekkir değildi.”

h.+si 4239

[=1]

HAREKETLİ: Canlı, faal:

“Genç, kanı **hareketli**, eğlenceye düşkün, hareketi seven insanlar burada rahatsız olabilirler.”

h. 19054

[=1]

HAREKET ORDUSU: Otuzbir Mart Vak‘ası’nı bastırmak üzere Selânik’ten İstanbul’a gelen ordu “**Hareket Ordusu'nun** İstanbul'a girdiği gürültülü günlerdeydi (...)”

(h.+nun 11156)

h. 9776, 10056

[=3]

HAREKETSİZ: Hareket etmeyen, kımıldamayan:

“Dışından kansız görünen bu ihtilâlde Tefvik'i kaybettiğimizi ertesi gün gazetede gördüğüm dakika kederimden **hareketsiz** kaldım.”

h. 10655

[=1]

HÂRELEN-: Kımıldadıkça üstünde hâreler görünmek:

“Elime alıp okudukça, gözlerim, ateş karşısında gibi **hârelendi**.”

h.-di 30111

[=1]

HÂRELİ: Üzerinde hâreler bulunan, dalga dalga çizgiler olan:

“Mermer.den nâ'ş.ı **hâreli** bir tül.le örtülü”

h. 38820

[=1]

HAREM: Ar. 1. Müslüman saraylarında yalnız kadınlara mahsus bölümde olan kadınların hepsi:

“Bir padişah ölünce ve yerine kardeşi yahut yeğeni geçince ölen padişahın **haremleri**, daireleriyle ‘Eski Saray’a naklolunurlar ve orada itina ile ‘mahfuz’ tutulurlardı.”

(h.+leri 5366)

2. Müslüman saray, konak ve evlerinde yabancı erkeklerin giremediği, yalnız kadınlara mahsus bölüm:

“Bu yıpranmış binanın alt katı selâmlık üst katı **haremdi**.”

(h.+di 1543)

“Sessiz **harem.de** her biri endamlı bir peri”

(h.+de 37150)

3. (Câmilerde) Avlu [Şadırvan avlusu duvarları içinde kalan alana iç harem, bunu çevreleyen avlu kısmına dış harem denir]:

“Camiin **haremi** namaz saatinin hürmetiyle sessiz. Teravih kılınıyor.”

(h.+i 7963)

4. Bir erkeğin karısı, eş, zevce:

“Râif Efendi'nin **haremini** ve çocuklarını görmek, kara haberi vermek, onların çığlıklarını dinlemek ona bırakılmıştı.”

(h.+ini 34468)

h. 782, 4828, 4833, 5357, 5513, 6800, 6842, 6848, 6853, 18950, 18974, 21203, 23914, 34127, 34133, 34639, 35276

h.+de 25639

h.+deki 25678

h.+den 6851, 7962, 34151, 34575

h.+e 225, 5359, 6817, 6843, 34132, 34137, 34348

h.+i 3933, 7956, 11572, 11603, 11675, 18941, 34128, 34171

h.+in 25645, 35101

h.+ine 7951, 34350, 34431

h.+ini 34416, 34426, 34457

h.+inin 18987, 21151

h.+iyle 18989, 25257

h.+lerine 1936

[=55]

HAREM AĞASI: Eskiden yabancı erkeklerin girmesi yasak olan harem dairesine ve kadınların yanına rahatça girip çıkabilmesi, hizmet görebilmesi için hadım edilip erkekligi yok edilmiş çoğu zenci köle, hadım ağası:

“Yerinden fırlayarak gitti, lala ve **harem ağası** da arkasından koştular.”

(h. 34578)

h. 34503, 34555, 34565, 34572, 34598, 34604

h.+nda 26128

h.+nın 34604

[=8]

HARF: Ar. 1. Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyle meydana getiren işaretlerden her biri:

“*Ganî Efendi, benimçün alınan yaldızlı, eski usûl Elifba kitabını açtı. Şahadet parmağımla Elifbâ'dan ilk harfleri tekrar ettirdi.*”

(h.+leri 470)

2. ***Harfi harfine**: Aynen, tam olarak, tastamam, harfiyen:

“*İşte bugün Ankara Hükûmeti'nin haricî siyaseti, harfi harfine bu maddelerin bahsedilmesini talep eden bu siyaset tir.*”

(h.+ine 15099)

h. 29126, 29139, 29154, 29156, 29170, 29171

h.+i 14036, 15460, 23724, 26981, 28910, 29847, 33618

h.+imizi 29154

h.+in 29172

h.+inden 29649

h.+ine 14036, 15088, 15460, 23724, 29649, 29847, 33619

h.+ini 29147, 29148

h.+inin 26982

h.+ler 28903, 29137, 29146, 29195

h.+lerden 29130

h.+lerdi 28904

h.+leri 470, 567, 28909, 28912, 28937, 29196

h.+lerimi 28909

h.+lerimizi 31579

h.+lerin 28993

h.+lerini 4921, 28939, 29126

h.+lerinin 28992

h.+leriyle 29651

h.+lerle 4919, 8843, 17476, 28902, 29131, 29175

[=53]

HARF-BE-HARF: Ar.+Fars. Aynen, aslı gibi, olduğu gibi:

“*Ben sana bunu, uzunboylu, istediğin zaman, harf-be-harf isbât ederim! diye yeni bir safsataya girişti.*”

h. 2767

[=1]

HARFİYYEN: Ar. Olduğu gibi, hiçbir değişiklik yapmadan, aynen, harfi harfine:

“*Cümleler harfiyyen hatırımda değil, aynen nakledemeyeceğim.*”

(h. 16824)

h. 10198, 18412, 27002, 27005, 27013, 34422

[=7]

HÂR-I FİRKAT: Ar. Ayrılık diken:

“*Hârîfirkat.le Neşâtühazîn.in vâhayf*”

h.+le 37818

[=1]

HARIL HARIL: 1. Müşterisi kesilmemek:

“*Bir tek Rum evi olmayan İslâm mahallelerinde yeni, üç dört Rum dükkânı harıl harıl işliyor.*” (h. 14099)

2. Aralıksız olarak, durmaksızın:

“*Bugün politikayla harıl harıl uğraşanlar, O Trablusgarb'e sevk olunduğu zaman, henüz doğmamışlardı.*” (h. 3865)

h. 2433, 6614, 6876, 7743, 12920, 21641

[=8]

HÂRİC: Bir şeyin sınırları dışında kalan yer, dış, dışarı:

“*Yol bul-madılar hâric.e muzlim gece.den*”

h.+e 38252

[=1]

HARİCÎ: 1. Dışarıya ait olan, dış ile alâkalı:

“*Bir havuzun durgun suyuna bakarsınız içinde oraya aksetmiş haricî bir âlemin ağaçlarını, bulutlarını görürsünüz. İşte Üsküdar'ın maneviyetinde İstanbul muhasarasının günleri öyle duruyor.*” (h. 6044)

2. Dış ülkelerle ilgili:

“*Reşid Paşa ve muakkibleri samîmi, azîmkâr, isteklerinde kavî idiler. Elllerine geçen o kadar iktidardan, tâli'den, haricî ve dahilî siyâsetin müsâadelerinden istifâde edemediler, çünkü inkulâp bu memlekette dâima küçük bir hizibin uhdesinde idi.*” (h. 24123)

h. 3316, 3526, 3527, 6565, 11956, 11957, 11959, 12400, 12421, 12429, 12450, 12518, 12640, 13213, 13633, 14231, 14754, 14759, 14774, 14896, 14902, 15030, 15042, 15049, 15088, 15547, 15590, 23932, 26396, 26424, 28284, 28287, 28306, 30820, 31404, 35517

[=38]

HÂRİCİYE: Dış işleri:

“Bu zevat arasında, ma'zûl sefirler veyahut tâyin edilmek için yol arayan **hâriciye** memurları vardı.”

(h. 2654)

h. 4139, 15538, 15813, 23778

h.+de 32607

h.+deki 20428

h.+sini 24654

[=8]

HÂRİCİYE NÂZIRI: Dış işleri bakanı:

“**Hâriciye nâzirından** telgrafla kralın bir irâdesini telâkki etmiş.”

h.+ndan 3095

[=1]

HÂRİCİYE VEKÂLETİ: Dış işleri bakanlığı:

“Çünkü **Hâriciye vekâletine** kapulanması için müracaat ettiğim bir gün, karşıma tufeylilerden biri çıktı: (...)”

h.+ne 3879

[=1]

HÂRİÇ: Ar. 1. Bir şeyin sınırları dışında kalan yer, dış, dışarı:

“Osmanlılar, Türk olmayan topraklar **hâricinde**; meselâ Mısır'ı fethetmişlerdi, fakat orada bilfil üç yüz sene kalmışlardı ve Mısır hazînesini İstanbul'a üç asır taşımışlardı (h.+inde 25405)

2. Bir ülkenin sınırları dışında kalan yabancı memleket:

“Fakat itiraf etmeli ki aşlamaya çalıştıkları mikrobu **hâriçten** yeni getirmediler.”

(h.+ten 17720)

3. Bir şey için tayin edilmiş sınırın dışında kalan:

“Samimî bir eserin ne yaman bir kudreti vardır. Eski Zağra'ya Râcî Efendi'nin çizdiği levha **hâricinde** bakamadım.”

(h.+inde 3050)

h. 3654, 12239, 17551, 17556

h.+de 3677, 4125, 25783

h.+e 2598, 8126, 9648, 10244, 10816, 12900, 20468, 23301, 26137

h.+ede 3125

h.+i 4017

h.+in 17599, 20407

h.+inde 2609, 3765, 3805, 4201, 4472, 6242, 9053, 9879, 11041, 11621, 11978, 13905, 15896, 16235, 19065, 19836, 20502, 22637,

24548, 25219, 25391, 29587, 30834, 31847, 31893, 32180, 33185, 34086, 34425

h.+indedir 4622, 14588

h.+indeki 3482, 19636, 32463

h.+inden 26147

h.+indeydi 18671

h.+ine 3997, 6100, 11691, 15821, 22034, 24454, 29402, 30217, 33198

h.+le 25079

h.+te 3974, 7731, 21465, 21942, 32038

h.+ten 27143, 27146

h.+tirler 25299

[=76]

HARİK: Ar. Yangın, ateş:

“**Harikin** üzerine de bu kitabeyi vaz' ettirdi.”

h.+in 26057

[=1]

HÂRİKA: Ar. 1. Her zaman rastlanamayacak derecede hayret ve hayranlık uyandıran, alışılmışın üstünde olan (şey, hâdisе veya kimse), fevkalâde, olağanüstü:

“Bu hâl, Fâtih'e, yetmiş parça gemiyi, karadan Halic'e indirmek **hârikasını** ilham etti.”

(h.+sını 5204)

2. Çok mükemmel, çok güzel, harikulade:

“Artık İslâm zamanında, camiin bütün kandilleri, zemininde bütün halıları, etrafında bütün şamdan, rahle ve kürsüleri varken nasıl bir **hârikaymış** Allah bilir.”

(h.+ymış 18938)

h. 5201, 6898, 30944

h.+dır 22231, 24122

h.+lar 17090

h.+ları 27852

h.+larıdır 5656

h.+larıyle 30089

h.+larla 22553

h.+sı 22595

h.+sından 14679

h.+yı 14683, 28833

[=16]

HÂRİKALI: Fevkalâdelikleri, olağanüstülükleri olan:

“İstiklâl Muharebesi'ni, en ulvî, en güzel, en **hârikali**, en âteşin bir devrimiz gibi hatırlayacağız.”

(h. 17630)

h. 4566

[=2]

HÂRİKULÂDE: Ar. Çok güzel, mükemmel, harika:

“Beyan Baba Türbesi, İstanbul'da bile misli nâdir görülebilen **harikulade** asil bir mimarîde yapılmış bir türbedir.”

(h. 417)

h. 1656, 1793, 2361, 6030, 8091, 8138, 8291, 13072, 13223, 14611, 14675, 14698, 14770, 16790, 18897, 18979, 20694, 22512, 23218, 24321, 25412, 25957, 26212, 26231, 29570, 29810

h.+dir 10542, 18902, 20933, 26235

h.+dirler 19027

h.+leri 8204

[=33]

HARÎM: Ar. Girilmesi yabancıya yasak olan yer:

“1908'de Selanik'te teşekkül eden İttihat ve Terakki Cemiyeti, Paris hizbini **harimine** davet etti.”

(h.+ine 10942)

h.+i+ismet.inde 18277

h.+imden 30687

h.+ine 2575, 23173

[=5]

HARÎS: Ar. Bir şeyi elde etmek hususunda aşırı derecede istekli olan, hırslı:

“Bununla beraber bu adam hiç **haris** değildi.”

(h. 1378)

h. 9085, 9151, 11332, 14634, 22561, 34191, 35182, 35183

h.+di 25206

h.+i+cah 2721

h.+ler 13468

h.+lerine 3623

[=13]

HARÎTA: Ar. 1. Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. konularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı:

“Herhangi bir coğrafya çerçevesi içinde bir Türk devletinin şark sulhüne temel olacak kadar siyasî bir ehemmiyeti olamazdı; bu ehemmiyet ancak tarihin Türk vatanına çizdiği **haritadan** ileri geliyor.”

(h.+dan 15960)

2. ***Haritadan silmek**: Ortadan kaldırmak, yok etmek, saf dışı bırakmak:

“Zülkadr.i sil-di tîgiSelimî **harîta.dan**”

(h.+dan 37240)

h. 12057, 15673, 15967, 17846, 17855, 23737, 24736

h.+da 19170

h.+lar 16846

h.+mız 15669

h.+mıza 15669

h.+sı 16843, 16844, 16845

h.+sına 18446

h.+sında 3005

h.+sını 4514, 17849, 23778

h.+yı 17853, 17855

h.+yla 15980

[=24]

HARP/HARB: Ar. Savaş:

“Bu işi **harple** başaramadı, şimdi de bermutat beynelmilel siyasî vasıtalara sığınacak.”

(h.+le 13386)

h. 1967, 2476, 2485, 2643, 2665, 2711, 2711, 2712, 2748, 2750, 2768, 2801, 2896, 2900, 2910, 2924, 2998, 3087, 3141, 3153, 3587, 3673, 4636, 4677, 4849, 5132, 5271, 5374, 5907, 6494, 6664, 7327, 7547, 7585, 9369, 9571, 9573, 10148, 10149, 10292, 11478, 11959, 12275, 12276, 12416, 12476, 12500, 12989, 13196, 13196, 13510, 13606, 14220, 14599, 14605, 14646, 14783, 14787, 14789, 14812, 14813, 14866, 15598, 15731, 15862, 15881, 16145, 16640, 16669, 16715, 16715, 16732, 16735, 16764, 16766, 16862, 16894, 16912, 17018, 17346, 17347, 17559, 17743, 17807, 18127, 18130, 18137, 19552, 19553, 19553, 20830, 20850, 21287, 22083, 22388, 22802, 23082, 23582, 23754, 23755, 23760, 24909, 24913, 24923, 24926, 24930, 25344, 25917, 25969, 26093, 26283, 26646, 26669, 26694, 26868, 27065, 27179, 27217, 27217, 27220, 29283, 29403, 30011, 30039, 30047, 30050, 30080, 30517, 32915, 32915, 32916, 35195, 35581

h.+de 19558, 19635, 24531, 24920, 27945, 30041

h.+deki 27948

h.+den 3010, 19563, 24117, 26647

h.+e 2583, 2628, 2657, 2668, 2687, 2699,
3153, 7141, 12228, 12264, 12504, 12508,
13483, 14208, 14380, 14382, 15290, 15325,
15683, 15840, 15889, 16734, 16895, 17555,
17843, 22351, 22782, 24914, 27204, 27210,
27213, 27221, 27222, 27230

h.+edebilirlerdi 15323

h.+edemez 2908

h.+edemiyecek 2914

h.+eden 12386, 16727, 19582, 23997

h.+ederek 5269, 25290

h.+ederiz 2934

h.+ederken 13464

h.+edersek 35210

h.+edip 16660

h.+ediyordu 16732

h.+ediyorlar 27216

h.+en 14215, 14223

h.+etmeğe 23754

h.+etmemize 10387

h.+ettik 30008

h.+ettiler 11901

h.+ettilerse 30984

h.+i 655, 1287, 2594, 4681, 10971, 12288,

12384, 12469, 12502, 13399, 14829, 16669,
16735, 16736, 17346, 17346, 17740, 17843,
18832, 19159, 20828, 21776, 22371, 24541,
24906, 24922, 26402, 27041, 27205, 30620,
35212

h.+i+cihanşümul 31015

h.+i+umumi 269, 2662, 2813, 8929, 9200,
9867, 10154, 10165, 10170, 10552, 11107,
11400, 12217, 12225, 14631, 15759, 25368,
32371

h.+i+umumi.de 9913, 14521, 14611, 15095,
15155, 15637, 15840, 15890, 16319, 17937

h.+i+umumi.den 11520, 11521, 15886,
16426, 16447

h.+i+umumi.nin 9206, 9369, 11232, 15157,
15650, 15809, 15841, 15864, 18633

h.+i+umumi.ye 11680, 11681, 12225, 12288,
12501, 14258, 25167

h.+i+umumi.yi 14530, 30901

h.+i+umumiye 15320

h.+imiz 2912, 2926, 2932, 12503

h.+imizdir 2911

h.+in 1248, 2461, 2584, 2664, 2674, 2812,
2900, 2926, 2932, 7329, 10962, 11429, 11432,

11949, 12263, 12289, 12559, 12977, 13332,
13483, 13660, 14228, 14634, 14637, 14788,
14972, 15306, 15329, 15331, 15335, 16638,
16763, 16864, 17764, 17778, 18843, 19469,
19549, 19567, 25096, 26092, 26102, 26344,
26660, 26873, 26878, 27224, 32326

h.+inde 16641, 16768, 17771, 29403

h.+inden 17845, 24916

h.+ine 16777, 17768, 26641, 27222

h.+ini 16466, 24919, 26796

h.+iydi 16777

h.+le 13032, 15507, 16182, 18009, 20828

h.+ler 4937, 32917

h.+lerde 24902, 26698

h.+leri 25332

h.+lerimiz 30048

h.+lerin 5908, 24899, 26799, 32913

h.+lerinde 22335, 25337

h.+lerine 13878

h.+miş 12477

h.+se 15115

h.+te 3509, 5100, 11649, 12267, 12709,
13195, 13401, 14025, 14281, 14639, 15305,
15750, 17774

h.+ten 3471, 7784, 11907, 11920, 11942,
12966, 13662, 13669, 13671, 14380, 14778,
15324, 15771, 16415, 16615, 16626, 16651,
18119, 18139, 26334

h.+tir 13509, 16779

[=407]

HARPSİZ: Savaşsız:

“(…) o dâirenin etrafındaki vilâyetlerimizi
topsuz, tüfeksiz, **harpsiz** ve kansız, ahâlisi olan
diğer Türklerin alkışları orta- sında kolaycacak
fethedelim.”

h. 26469

[=1]

HARPUT: Elazığ'ın bir ilçesi:

“Bingöl'den, **Harput'dan** Bursa ve İzmir'e
kadar, oralardan Tuna kıyılarına kadar bütün
türküler Türk'ün aşk ve ihtirasını söylerler.”
(h. +dan 28383)

h. 29257

[=2]

HARPUTLU: Elazığ'ın Harput ilçesinden olan
kimse:

“Halk seviyeli bir **Harputlu'dan** memleketinin
türkülerini istinsah ediyordum.”

h.+dan 29254
[=1]
HÂRR: Ar. Harâretli, coşkun, canlı:
“O zaman, muhayyile bu kadar yâbis değil, pek ziyâde **hârrdi**.”
h.+dı 22150
[=1]
HARS: Ar. “Tarla sürülür gibi insan zihninin işlenmesi ve alınan ürün” anlamında Ziyâ Gökâlp tarafından “kültür” kelimesi karşılığı olarak teklif edilmiş ve bir müddet kullanılmıştır:
“Ziya, tutuk lisânıyla **hars'ti** bir defa daha anlatmaya başladı.”
(h.+ı 3671)
h. 3667, 3673, 5850, 8299, 8721
h.+ı 24178
h.+ın 5515
h.+ına 17222
h.+ının 5913, 32387
h.+inin 19436
[=13]
HARSEN: Ar. Kültür bakımından:
“Yunanlı hilkaten kurnazdır. Bu kavmin eski Yunanilere ırkan ve **harsen** bir nispeti olduğunu zannetmeyen âlimler yalnız Homeros'un destanındaki kurnazlık kahramanı Ulysse'le bir müşâbehetini görürler.”
h. 17746
[=1]
HÂRUNÜ'R- REŞİD: Harun Reşit (d. 17 Mart 763 – ö. 24 Mart 809) Beşinci Abbâsi halifesi:
“Terler Direk'ten zaman zaman Yâ Vedûd diye bir ses gelirmiş. Bu ses ta **Hârunü'r-Reşid** devrinden Türklerin Ayasofya'ya girip de silâhlara bezenmiş bir cemaat hâlinde ilk namazı kıldıkları güne kadar Terler Direk'ten işitilmiş.”
(h. 7206)
h. 7201, 7253, 7292
[=3]
HAS: Ar. Özgü:
“Destanî şiirse, beşerin en destanî milleti olan Türk'ün lisanına **has** gibi bir şey sayılıyordu.”
(h. 6392)
h. 4183, 5888, 6385, 6388, 11704, 11739, 11796, 12432, 12820, 13878, 14918, 17865,

20924, 21501, 21884, 23687, 29202, 31506, 31970, 32003, 32432
h.+lar 34693
h.+lara 33855
h.+tı 22901
h.+tır 32699
[=25]
HASÂİS: Ar. Kötü huylar, fena tabiatlar:
“(...) zeki, **hasâisden** beri, mütevazı, fart-ı namusla mütehallî bir aile sahibi, pek vazîfe-perest, vicdanlı bir memurdu.”
(h.+den 25968)
h.+i+mevhume.lerini 21889
[=2]
HASAN CAN: Yavuz Sultan Selim Hân'ın nedimi, sohbet arkadaşı:
“Selim'in yanında nedimi, **Hasan Can'la**, Fâtih'i gözüyle görmüş, Bayezid'in sarayında yetişmiş, âdâb-ı mülûke vukuufıyla böbürlenlen, fakat her dakika bir pot kıran tuhaf bir Ahî Çelebi var.”
(h.+la 25714)
h. 25721
h.+dan 25720
h.+ın 25687
[=4]
HASAN HAYRİ: Yahya Kemal'in Üsküp'teki komşularından biri:
“Öteki de komşumuz nüfus müdürü Nişli Selim Bey'in oğlu **Hasan Hayri** idi.”
h. 515
[=1]
HASAN MELLÂH: Ahmet Mithat Efendi'nin bir romanı:
“Herhâlde tercümelerin de devri bitiyor. Kendi muhitimizden halk hikâyenüvislerine muhtacız. Yazık ki **Hasan Mellâh** müellifinin daha yüksek bir muakkibi zuhur edemiyor.”
h. 22236
[=1]
HASAN PAŞA: Yedi Sekiz Hasan Paşa. II. Abdülhamid dönemi Beşiktaş karakol komutanı [Ali Suavi'yi sopa darbesiyle öldüren Osmanlı paşası]:
“(...) yeni İstanbul muhafızı, vaktiyle Suavi'yi öldürdüğü kanlı sopasını otuz sene ikamet ettiği karakoldaki makamının duvarına asan Beşiktaş muhafızı **Hasan Paşa** nevinden bir zat değildi.”
h. 11293

[=1]
HASAN RIZÂ: Hasan Rıza Soyak (37520
Üsküp- 37602 İstanbul) Bürokrat ve siyasetçi:
“**Hasanrızâ.ya** Sesleniş”
(h.+ya 37964)

h.+sı 37965

[=2]

HASBÎHÂL: Ar. Söyleşi, sohbet:
“*Sonra o **hasbihâli** Dergâh Mecmûası'na olduğu
gibi yazdım.*”

(h.+i 20099)

“*Pek ruhlu bir beşâset.i var **hasbihâl.inin**”*
(h.+inin 39236)

h. 3432, 31032

h.+e 30122

h.+de 8489

h.+i 18573

h.+iyle 21611, 25730

[=9]

HASEKÎ CAMİİ: Haseki Hürrem Sultan Camii.
[İstanbul Suriçi Aksaray Haseki semtinde Haseki
caddesine cephele olarak 1539 yılında Kanuni
Sultan Süleyman'ın karısı Haseki Hürrem Sultan
tarafından Mimar Sinan'a inşa ettirilmiştir.]:
“*Bize kadar kalabilen, Aksaray'daki **Haseki
Camii**, medresesi, dârüşşifâsı, imaretiyle, bir
manzume hâlinde ilk eserlerinden bi ridir;
1534'tendir.*”

h. 5621

[=1]

HASET: Ar. Kıskançlık, çekememezlik:
“*Evvelâ Erzurum'da sonra Sivas'ta daha sonra
Ankara'da beliren ciddî bir teşekkül, Hey'et-i
Temsiliyye ve bütün bunların fevkinde kimine
endişe, kimine kin, kimine **haset**, kimine ümit,
kimine muhabbet hisleri veren bir isim, Mustafa
Kemal Paşa'nın ismi.*”

(h. 18634)

h.+ler 24745, 27723

h.+lerinden 30359

[=4]

HÂSİL: Ar. 1. ***Hâsıl etmek**: Peyda etmek, elde
etmek, edinmek:
“*Tecrübe **hâsıl etmiş**, efendisinin mukadderâtına
bağlanmış, Saray'dan ve diğer nüfuzlulardan
esen rüzgârların mânâsını anlamış, artık ikbâl
zevkini almış bir adama benziyordu.*”

(h. 34942)

2. ***Hâsıl olmak**: Meydana gelmek, ortaya
çıkılmak, peyda olmak:

“***Hâsıl olan** galeyan ilk tedmîrleri, tazyikler de
harice firarları intaç etmiş.*”

(h.+olan 10822)

h. 1730, 3535, 8475, 9989, 10458, 11539,
11712, 12553, 13828, 19721, 19797, 20212,
20248, 20393, 20610, 26469, 27277, 27324,
28310, 34931

h.+edeede 1959

h.+etmesi 2180

h.+ettikçe 1354

h.+olabilir 32044

h.+olacağı 17348

h.+olacağına 25865

h.+olacak 7566, 13660, 13660, 18548

h.+olan 15871, 23929, 25886, 28819, 28834

h.+oldu 9553, 21871, 24590, 29481

h.+olduğu 3292, 14767

h.+olmaz 15447

h.+olmuş 18021, 18022

h.+olmuştu 32306

h.+olmuştur 28160

h.+olsa 25244

h.+olur 15449, 21466, 29366, 31767

h.+olurdu 24745

h.+oluşunu 9438

h.+oluyor 13839, 16251, 21226, 27613,
32974

[=59]

HÂSILATSIZ: Bir yerden elde edilen gelir,
semere, mahsul:

“*Lâkin Rakka'nın ekseri ahâlîsi çöl
eşkıyâsından, toprağı da **hâsulatsız** olduğundan,
karşılık olarak Sâliha Sultan'a bâzı hâslar ihsan
edilecekti.*”

h. 34699

[=1]

HÂSILI: Ar. Sonuç olarak, sözün kısası,
velhâsıl, hulâsa:

“*Edirne'den İstanbul üzerine o yürüyüş, yirmi iki
yaşında bir çocuk olan o Fatih, Kostantaniyye
fethine dair bir hadisin müjdesini hisseden o
asker, tarihin en büyük faslını açmaya gelmiş
olan o ejder gibi toplar, Gelibolu' dan gelen o
bin yelkenli beyaz donanma **hâsılı** o safha
kalbimde canlandı.*”

(h. 6923)

“Sertâbepây **hâsılı** hep meşreb.imcedir”
(h. 37772)

h. 67, 84, 86, 285, 553, 718, 725, 1352, 1543,
1614, 1767, 1792, 1806, 1968, 2249, 2314,
2423, 2604, 3133, 3497, 3736, 3742, 3754,
3899, 4007, 5212, 5444, 6239, 6990, 7339,
7981, 8747, 8859, 9047, 9081, 9174, 9450,
9835, 9898, 9910, 10276, 10390, 10509, 10512,
10833, 10845, 10916, 10930, 11070, 11283,
11385, 11433, 11514, 11581, 11641, 12512,
12627, 13150, 13215, 13382, 13407, 13425,
13630, 13850, 13857, 13862, 13981, 14021,
14277, 14560, 14620, 15103, 15290, 15329,
15379, 15599, 15785, 16014, 16107, 16269,
16337, 17079, 17211, 17360, 17558, 17658,
17756, 17821, 17857, 17900, 17931, 18081,
18382, 18408, 18414, 18444, 18488, 18501,
18527, 18885, 18900, 18937, 19105, 20201,
20318, 20732, 20856, 21006, 21117, 21126,
21286, 21728, 21810, 22114, 22140, 22967,
23129, 23298, 23680, 23890, 23922, 24060,
24734, 25151, 25243, 25256, 25298, 25461,
25476, 25620, 26427, 26456, 26459, 26632,
26647, 27136, 27536, 27560, 27675, 27780,
27795, 27859, 28024, 28121, 28222, 28282,
28384, 28386, 28671, 28826, 28934, 28962,
29046, 29173, 29244, 29486, 29590, 29843,
29961, 30015, 30037, 30059, 30114, 30401,
30429, 30541, 30569, 30655, 30828, 30837,
31108, 31142, 31449, 31525, 31737, 32119,
32222, 32239, 32506, 32512, 32938, 32981,
33391, 33403, 33851, 34815, 34886, 35198,
35420, 35469, 35534

[=193]

HASIM: Ar. Düşman:

“İmparator Aleksî, Peçenekleri yalnız Bizans orduları ile püskürtemeyeceğini anladığı için Bizans hazinelerinin bütün altınını dökerek Peçeneklerin Rumeli de **hasmı** olan Kuman Türklerinin beyleriyle anlaştı.”

(h. +ı 4599)

h. 16487, 30413

[=3]

HASIR: Ar. 1. Saz ve kurumuş bitki saplarından örülmüş taban örtüsü:

“Selâtin camilerinin **hasırları** vaktiyle Mısır'dan gelirmiş.”

(h. +ları 18088)

2. Hasır örgüsü tarzında yapılmış olan veya içinde böyle örülmüş bir kısmı bulunan:

“Şapka giymeğe çok heveskârdım. Marsilya'yı beklemiyerek orada pahalı ve kötü bir **hasır** şapka almaya karar verdim ve aldım.”

(h. 1821)

h. 1819, 18089, 18102

h.+ları 18076

h.+larını 18083

[=7]

HÂSİR: Ar. Zarar ve ziyana uğrayan (kimse):

“Padişah kapu halkıyla bir de bize tâbi Sırplarla ortada **hâsır** kalmış.”

h. 12493

[=1]

HASİS: Ar. Alçak, değersiz, kıymetsiz, insanı /insanları küçülten:

“Lâkin Türkiye'nin lüzumunu ancak cihan sulhüyle alâkadar olanlar anlayabilir, kendi **hasis** menfaatlerinden başka bir şey düşünmeyen ufak tefek türedi devletler anlayamaz.”

(h. 15968)

h. 1507, 11127, 21798, 30643

[=5]

HÂSLAR: Seçkinler :

“Taşraları idâre bahsi, Frenk elçileriyle müzâkere bahsi, **Hâslar** bahsi açılırsa, birkaç gün düşündükten sonra, Sultan Mahmud'a en musib bir rey getiriyordu, işlerin halledilmesine yardım ediyordu.”

h. 33704

[=1]

HASLET: Ar. Yaratılıştan gelen özellik, huy, tabiat:

“Bir gençte yüksekte tutma **hasleti** bahusus bu memlekette mücib-i zarar bir noksandır.”

(h. +i 21901)

“Ol şâhibîmisâliHamid **haslet.in** ki biz”

(h. +in 39285)

[=2]

HASM-I BÎ-AMÂN: Ar. +Fars. Amansız, insafsız düşman:

“Alman nüfuzunun aleyhinde çalışmışken, Fransa inkılâbından sonra Fransızlığın **hasm-ı bîamâni** kesilmişti.”

h.+ı 2600

[=1]

HASM-I KAVÎS: Ar. Yay gibi düşman:

“Savlet et-miştî Çanakkal’a.ya bahrüberden/
Ehliüslâm.ın iki **hasmıkavîsi** birden”

h.+İ 37825

[=1]

HAS MURAD PAŞA: Fatih Sultan Mehmet döneminde vezirlerinden [Uzun Hasan’la yapılan savaşta şehit olmuştur]:

“**Has Murad Paşa**, Paleolog hanedanından, Müslümanlığı ve Türklüğü kabul etmiş bir prensti.”

(h. 5890)

h.+nın 5882

[=2]

HAS ODA: Osmanlı sarayında Enderun’un en muteber dairesi:

“Lâkabı olan ‘has’ kelimesi, Fâtih devrinde, sarayda, **Has Oda**’dan yetişmiş olduğunu gösterir.”

(h.+dan 5893)

h.+da 33934

[=2]

HAS ODALI MEHMED ALİ BEY: Osmanlı devlet adamı:

“(…) ‘**Has Odalı Mehmed Ali Bey**’ denildiği vakit yıldızı en fazla parlayan, dirâyeti ve fetâneti müsellemler, ileride vezîr olabileceklerden biri anlaşılırdı.”

h. 33667

[=1]

HASR: Ar. Yalnız bir şeye mahsus kılma, bir şey için ayırma ve sarfetme:

“İcrâ-yı adle **hasr** ile subh û mesâsını/
Kimlerdi vaz’ eden medeniyyet esâsını?”

h. 30994

[=1]

HASREDİL-: Yalnız bir şey için ayrılmak, ona tahsis edilmek:

“Fransız şâirlerinin, mütefekkirlerinin ve sanatkârların bahsine **hasredilmiş** yazuların üstüne Fransız Edebiyatı serlevhası koyarsak isabet olur, bu tasrih sayesinde, biz onları Türk farz etmeyiz yahut onlar bizi Fransız zannetmezler.”

h.-miş 29959

[=1]

HASRET: Ar. Ayrı kalınan veya elden kaçırılan bir şeye karşı duyulan istek, tekrar görme ve kavuşma arzusu, özleyiş, özlem, iştîyak:

“İki kilometre bile tutmayan bir uzaklıktan Üsküp’ün **hasreti** kalbimi yakıyordu.”

(h.+i 1165)

“Balkan şehir.lerinde geç-erken çocukluk.um/
Her lâhza bir alev gibi **hasret.ti** duy-duğum

(h.+ti 35722)

“Geç-miş gün.ü **hasret** duy-arak yâd et-me”

(h. 38906)

h. 1565, 2977, 11163, 12480, 18062, 21230, 37608, 37798

h.+e 3450, 30208

h.+i 14160

h.+im 385, 20315

h.+imi 1166

h.+in 30205

h.+inden 9734

h.+ini 18474

h.+inin 16821

h.+iyle 2072, 12675, 21158

h.+le 2088, 2979, 17271, 20437, 20586, 20613, 20614, 20646, 20776, 21193

h.+leri 28315

h.+lerini 11441

h.+leriyle 30088

h.+se 13252

h.+ten 4329, 18252

[=40]

HASRET-: (Bir şeyi yalnız belli bir şeye)

Ayırmak, ona tahsis etmek:

“Erkek neslin terbiyesine edilecek maddî ve mânevi fedâkârlıkları tamâmiyle kızlarımızın yetişmesine **hasretsek** Osmanlı saltanatı müebbeden kurtulur.”

(h.-sek 21523)

h.-eceğim 27195

h.-mek 25078, 35491

h.-tiği 24819

[=5]

HASRETLİ: Hasreti, özlemi dile getiren:

“Milletlerin dillerinde istiklâl sevdasını tarif eden hâr, **hasretli** sözler vardır.”

(h. 16797)

h. 2037, 7459, 20703, 21227

[=5]

HASSA: Ar. Bir şeye veya bir kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hâl, keyfiyet:

“Türklüğün dînî, millî, ırsî her türlü **hassalarından** mahrum olarak yetişir, renksiz bir halita hâlinde tecellî ederdi.”

(h. +larından 21193)

h. 26374, 26677, 30737
h.+i+farika 6712
h.+i+nazım 29345
h.+i+nazm 29445
h.+lar 20143
h.+ları 9710, 12170, 19551
h.+larını 13243
h.+larla 10568
h.+nın 28398
h.+sı 8388, 10919, 16213, 27989, 29744,

34625

h.+ıdır 27945
h.+sına 27999
h.+sından 11007
h.+sını 3204, 10039, 22581, 27191, 32351
h.+sıyla 15935
[=29]

HASSA ALAYI: Kralı ait, onu korumakla görevli alay:

“Kıralın **Hâssa Alayı** İsviçreliler bu sabah üzerimize yürüyüş emri aldılar. Arş silâh başına!”

h. 25535
[=1]

HASSAS: Ar. 1. Duyarlı:

“Çok kuvvetli mûtekiddi. Beş vakit namazını kılardı. Vekar ve haysiyet bahsinde müfrit bir derecede **hassasdı**.”

(h. +dı 44)

“Seyret-en oyna-yan kadar **hassas**”

(h. 37090)

2. Dış dünyâdan gelen etkileri en ince noktasına kadar duyabilen, zaptedebilen:

“Bu mısraın her cüz'üne sakin, memdûd ve müteharrik heceler iyi yerleşmiş ve her **hassas** kulağa bu mısra hoş gelir.”

(h. 29465)

h. 4385, 4391, 8559, 9957, 11579, 17169, 17182, 19126, 19239, 20119, 20705, 23503, 29348, 29448

h.+olan 23804
[=18]

HASSASİYET: Ar. Hassas olma durumu, hassaslık, duyarlılık:

“Bâzı sâkit gecelerde, Kurşunlu Han'ın türkülerini bizim konağın pencerelerinden, derin bir **hassasiyetle** dinlerdik.”

(h. +le 1157)

h.+e 9577, 20268
h.+i 249, 9107
h.+ime 1779
h.+imizi 24738
h.+imizin 24777
h.+ini 10669, 33158
h.+le 24742
h.+ler 8931
h.+lerine 10496
[=13]

HASSATEN: Ar. Bilhassa, hususi olarak, özellikle:

“**Hassaten** mümkinat tarafdârıyım.”

(h. 23215)

h. 21016, 22338, 23118, 24088
[=5]

HASTA: Fars. 1. Sağlığı bozuk olan, sıhhati yerinde olmayan kimse:

“Annem **hasta** yatıyordu. Doktorlar muayene ettiler. Müteverrim olduğunu söylediler.”

(h. 86)

“Genç ihtiyar ve **hasta** silâhsız zavallı halk”
(h. 38534)

2. ***Hasta düşmek**: Hastalanmak:

“Artık **hasta düşüp** de Aşiyân'ın üst katındaki odasında yatarken yine kendisini görmeye gidiyordum.”

(h. 8529)

3. ***Hasta olmak**: mec. Bozuk ve uyumsuz, sakat olmak:

“(…) ancak **hasta olan** bütün bir zihniyet idi, teceddüd fikri ise, dediğimiz gibi halka vecd verecek derecede derin ve işlenmiş değildi.”

(h. +olan 23884)

h. 86, 118, 148, 8522, 8536, 19114, 19831, 22793, 23991, 27894

h.+dır 22182
h.+lar 28296
h.+lara 30459
h.+ları 30358
h.+larına 16465, 27894
h.+olduğu 1483
h.+olmak 19876
h.+sı 22456

[=21]

HASTA ÇOCUK: Tevfik Fikret'e ait manzum hikâye:

"*Tevfik Fikret'in François Coppee gi bi, en pes ve içtimâi bir programla söylemiş olduğu Balıkçılar, Nesrin, Hasta Çocuk gibi manzumelerini okurlarsa Türklerin iyiden kötüye, derinden sathîye, yüksekten pese gittiklerini zannedeceklerdir.*"

h. 28064

[=1]

HASTAHÂNE: Ar. Hastaların yatırılıp tedavi edildiği yer:

"(...) gençken yaşadığı Pimodan Oteli'ni, öldüğü **hastahâneyi**, gömüldüğü Montparnasse Mezarlığı'nı, hâsılı temas ettiği neresi ve ne varsa hepsine bir karasevdalı gibi âşinâ idim."

(h.+yi 2250)

h.+lerde 22106

h.+nin 8754

h.+ye 3855

[=4]

HASTALAN-: Sağlığı bozulmak, hasta olmak:

"*Vapurda hastalandım; yolda çok zahmet çektim; Paris'de şimdiye kadar beş defa otel değiştirdim.*"

(h.-dım 20644)

h.-arak 1830

h.-dı 19093

[=3]

HASTALIK: Canlılarda organların yapılarında ve işleyişlerinde görülen bozukluk, sağlık durumu bozuk olma hâli:

"*Hastalıklarımızda gecelerce uyumazdı, başımız ucundan ayrılmazdı.*"

(h.+larımızda 259)

h. 2667, 7824, 17865, 22794, 28970, 31111

h.+ı 1294, 3854

h.+ının 20639

h.+la 33653

h.+lar 2088

h.+lardan 2242

h.+larımızın 14735

h.+larında 1939

h.+tır 27691

[=16]

HASTALIKLI: Sık sık hastalanan, hastalıktan hiç kurtulmayan, sağlığı bozuk, mariz:

"*Son Berrîzâde Atâullah Efendi, **hastalıklı**, konağından değil odasından bile çıkamaz bir adamdı.*"

h. 33352

[=1]

HASUT: Ar. Çok kıskanç, haset eden, kıskanan (kimse):

"*Şan ve şöhret meselesinde fazla haris ve etrafına karşı epey **hasut** olduğu hissediliyordu.*"

(h. 9156)

h. 3824

[=2]

HÂŞÂ: Ar. Dine aykırı görülen bir ihtimalden söz edilirken kullanılan bir söz:

"(...), bir taraftan da Huzûr-ı İlâhî'de **hâşâ** semeni gidermek gibi hasis bir fikirle yatıp kalkamıyacağımızı düşünüyor, şaşırıyoruz."

(h. 21808)

h. 21798, 29553, 30643

[=3]

HAŞARI: Ar. Ele avuca sığmaz, rahat durmaz, çok yaramaz:

"*Ben azamî derecede **haşarı** ve uçan bir çocuktum.*"

(h. 137)

h.+lar 543

h.+sı 22167

[=3]

HAŞIR NEŞİR: ***Haşır neşir olmak**:

kaynaşmak, bir arada bulunup uğraşmak:

"*Bir milletin başına gelebilecek ne kadar felâket varsa hepsiyle **haşır neşir** olduğumuz bu senelerde (...)*"

(h. 14295)

"*Yaz.dan kal-an ne var.sa ol-urken **haşır neşir***"

(h. 36402)

[=2]

HÂŞİM: Ahmed Hâşim:

"*Ahmed **Hâşim.in**/*

Piyâle Şiir.inin Tashîh.î"

h.+in 38947

[=1]

HAŞİN: Ar. İnsanın üzerinde sert bir etki bırakan, kaba, kırıcı:

"*Medeniyetleriyle sarhoş olarak o medeniyetleri bir vâsita-ı zevk ve müsâlemet gibi kullanan*

milletler bir av gibi, daha kavi ve **haşin** milletlerin elleri arasına düşmüşlerdir.”

(h. 22385)

h. 4235, 4505, 34783

[=4]

HAŞİV: Ar. Yazı ve konuşmada gereksiz yere kullanılan fazla ve doldurma söz:

“(…) manzumeyi her türlü **haşivden** âzâde bir terkip hâline getirmeyi hiç düşünmezdi.”

(h.+den 32230)

h. 24269

[=2]

HÂŞİYE: Ar. Bir sayfanın kenarlarına veya altına, metnin herhangi bir noktasıyla ilgili olarak yazılan açıklama ve ekleme, çıkma:

“Pek sevgili Beybabacığım. Bugün Asır Gazetesi'ne yazdığınız **haşiyeyi** çılgın bir meserretle okudum.”

(h.+yi 19925)

h.+lere 31195

h.+sinde 19959

[=3]

HAŞLA-: **mec.** Şiddetle azarlamak, paylamak: “Rum kamarot, bir amiral gibi kasketini giymiş, bu giren Türklere lüzumlu lüzumsuz hakaaretlerle, bağırarak **haşlıyor** ve onlara ambarda ve güvertedeki yerlerini gösteriyordu.”

h.-yor 2517

[=1]

HAŞMET: Ar. Görkem:

“IV. Mehmed devrinde, XIV. Louis'ye elçi olarak giden Müteferrika Süleyman Ağa Versailles Sarayı'nın o zamanki **haşmetine** yüksekte bakmış, kralın leğen takımlarının bizim en âdi hanemizde bulunabileceğini söylemiş.”

(h.+ine 19507)

h.+le 25478

[=2]

HAŞMET-MEÂB: Ar. Haşmet sâhibi anlamında unvan sözü:

“(…) **Haşmetmeâbınızın** hoşuna gidecek her şeyi yaparım...”

h.+ınızın 26108

[=1]

HAŞR: Ar. Cenabıhakk'ın kıyamet gününde, dünya hayâtında işlediklerinin hesabını sormak üzere ölüleri diriltip bir araya toplaması:

“Süleymân-ı Kanunînin nâmını **haşre** kadar yaşatacak Bâkî'nin sözündeki âb-ı hayat olduğunu söyleyen şâir bir kasîde-gû natıkası gösteriyor.”

(h.+e 30850)

“Yâ Rabbi **haşr.e** dek yaşa-sın pâdişâh.ımız”

(h.+e 39279)

h.+e 12604, 12618, 12618, 18248, 28225, 30852, 37723

[=9]

HAŞROL-: Bir arada beraber yaşamak, haşir neşir olmak:

“Çünkü onlar, kendi küfleri, kendi yırtık pırtıkları, kendi döküntüleriyle **haşrolarak** yaşayabiliyorlar.”

h.-arak 6850

[=1]

HAŞR Ü NEŞR: Ar. 1. Toplanıp dağılma:

“Gönül hem aşk.a yan hem **haşrüneşr** ol şüleîmey.le”

(h. 37598)

2. ***Haşir neşir olmak**: Çok sıkı ilişki kurmak, hep bir arada bulunmak, kaynaşmak: “Diyorlar ki: ‘zevklerimizi burada sürer, paramızı burada bırakır, hep burada **haşr ü neşr oluruz.**’ (…)”

(h. 7745)

[=2]

HAŞVİYAT: Ar. Yazı ve konuşmada gereksiz, fazla ve doldurma sözler:

“Bu vazifelerinden gayri bütün işleri ve fikirleri **haşviyatdır.**”

h.+dır 19730

[=1]

HAT: Ar. 1. İslâm âleminde Arap alfabesiyle güzel yazı yazma sanatı ve bu şekilde yazılmış yazı [XV. – XX. yüzyıllar arasında çok üstün bir Türk sanatı olarak gelişmiştir]:

“Çünkü Nazif, ‘münşi’ doğmuştu; Osmanlı yazısının **hattından** ayıramazdı, o yazının satırındaki nahvi ruhuna bir nazım dalgası gibi geçirmiş bir naşirdi.”

(h.+tından 8900)

“Bak-tım Yesârî **hat.larının** bir nefis.ine”

(h.+larının 36669)

2. Savaşta askerî birlikler ve savaş vâsıtalarında meydana gelen düzen ve bu düzenin düşman tarafına bakan cephesi:

“Bu hâl karşısında Yunan orduları Eskişehir’de muhtemel bir tecemmuu nazar-ı dikkate alarak daha ziyade ilerleyemediler, Kestel **hattında** kakılıp kaldılar.”

(h. +tında 18429)

h. 7312, 7713, 13205, 16172, 21422, 33364, 35253, 35253

h.+dan 3252

h.+la 6623, 7153, 28462, 30872

h.+lar 6713, 9869

h.+ları 23364

h.+ların 31969

h.+larının 37165

h.+ta 3246

h.+tadır 21421

h.+tı 7358, 15109

h.+tın 7323, 23553, 28203

h.+tında 17914, 18416

h.+tından 8893, 11638

h.+tını 4642, 23552

h.+tının 5796, 23573

[=34]

HATÂ: Ar. İstemeyerek ve bilmeyerek yapılan kusur, bir kasıt olmadan yapılan yanlışlık, yanılma:

“Üsküdar’ın bu şiarı çok bariz bir farikası olmakla beraber onu yalnız bir uhrevî şehir zannetmek **hata** olur.”

(h. 6051)

“Bul-duk rehîsevâb.ı **hatâ** bil-meyiz ne.dir”

(h. 38876)

h. 5266, 7609, 8825, 14672, 19673, 25174, 25176, 27031, 27037, 27037, 27090, 33889, 35561, 37628, 38995

h.+da 10319, 35494

h.+dan 33762

h.+dır 13216, 19698, 20824, 22523

h.+etmiş 17026

h.+lar 27031, 27033

h.+lara 25695

h.+lardan 15306

h.+ları 12133

h.+larıma 8330

h.+larımıza 21460

h.+larımızdır 12174

h.+ların 14042

h.+larımı 1341, 1998

h.+larla 15547

h.+nın 27056, 27069

h.+nız 27515

h.+sı 9855, 27055, 27071

h.+sıdır 8412

h.+sına 29826

h.+sından 27043, 27056

h.+sımı 8396

h.+ya 8404

h.+yı 8329, 14673

[=51]

HATALI: Hatası olan, yanlışlığı bulunan:

“(…) bir taraftan da sürüklendiğimiz **hatalı** yolu düşündüler.”

h. 15350

[=1]

HATIR: Ar. 1. Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfıza, yâd:

“Ne elini açan Rus’un yüzünde bir hicap, ne de küçük bir sadakayı uzatan Türk’ün **hatırında** maziden kalma biraz toz vardı.”

(h. +ında 24015)

“**Hâtır.da** ne cânan ne serencâm kal-ır”

(h. +da 38167)

2. ***Hatırda kalmak**: Hâfızada (Hâfızasında) yer etmek:

“**Hatırında kaldığına** göre, orada, aramızda Falih Rıfkı, Cem, Namık İsmail, Ahmet Haşim, Çallı İbrahim, Ruşen Eşref ve daha birkaç kişi vardılar.”

(h. +ımda 18707)

3. ***Hatırı sayılır**: Hesaba katılacak,

küçümsenmeyecek derecede, oldukça çok veya kuvvetli:

“Vehbi’yi ne zaman tanımuştı, onu böyle himâye etmesinin sebebi neydi? Paşa’sının maiyyetine masraf kâtibi etmesi **hatırı sayılır** bir âtifetti.”

(h. +ısayılır 35006)

h. 3672

h.+a 2298, 4317, 15482, 17276, 19696, 22519, 24168, 26441, 27782, 28697, 29507, 32645, 32931, 33231, 33263, 34122, 34264, 34978

h.+aları 16652

h.+da 37998

h.+dan 5302, 16782, 17871, 35011

h.+ı 17356, 21582, 24552, 34995

h.+ıma 10655, 10691, 11103, 11125, 17013, 17213, 20717, 26196

h.+ımda 1370, 1807, 3035, 11038, 11683, 16815, 18693, 25063

h.+ımdan 29958, 35452

h.+ımıza 8982

h.+ımızdan 16769, 17732

h.+ın 20167

h.+ına 4032, 8945, 14140, 17084, 17085, 30864, 33918, 34323

h.+ından 261, 1955, 2444, 17574, 17606, 33715

h.+ınıza 20844

h.+ınızda 20875

h.+larda 3940, 17322, 26525

h.+lardadır 16203, 16853

h.+larını 1012

[=76]

HÂTİRÂ: *Ar. Yaşanmış şeylerden zihinde kalan her türlü iz, hatırda kalan, hâfızada yaşamaya devam eden şey:*

“Hareket-i Milliye’yle beraber benim peşime takılmış ve dostlarım olmuş darülfünun

talebesiyle görüşüyordum; onlara gelişi güzel

*bazı tahassüsler ve seyahat **hatıraları***

anlatırken, Esir Jeminüs’ün Pyrénées

Dağları’nda bıraktığı kitabeden ve Dört Canton

Gölü’nde Wilhelm Tell’in kasabasını ziyaretten

bahsettim.”

(h.+ları 18584)

*“O bahar akşam.ının **hâtıra.sı/***

Saklı.dır kalp.ime gayet.le yakın bir yer.de”

(h.+sı 38849)

h. 2051, 2659, 2935, 5970, 6258, 7864, 8142,

9378, 12370, 12459, 13252, 13951, 14438,

15282, 19248, 19740, 21345, 21377, 30473,

35835, 35856, 36137, 36660, 36882, 37065

h.+da 1909, 2567, 10993

h.+dan 1960, 35881

h.+dır 18959

h.+i+tarihiye 6552

h.+lar 834, 10500, 10764, 14439, 23653,

24351, 35702, 36574

h.+lara 6841, 8097, 15410, 20353

h.+larda 2943, 15273, 15298, 22232

h.+lardadır 13478

h.+lardan 30262

h.+ları 1169, 2299, 2576, 4149, 5221, 5243, 9410, 10550, 10561, 16763, 16916, 17380,

17655, 17662, 17666, 18571, 18963, 20087, 23077, 26765, 30050, 31122, 32190

h.+larıdır 4144

h.+larım 278, 7197, 22875, 31246

h.+larımı 11218

h.+larımıza 6777

h.+larımızın 15413

h.+larımızla 12572

h.+ların 1780, 10526, 15290, 15319

h.+larına 9468, 14914, 33287

h.+larında 15346

h.+larından 7563, 16543

h.+larını 2605, 2959, 2967, 10521, 10534, 15302, 16075, 18547, 21353, 22688, 23679, 25688, 26758, 31043

h.+larının 5414, 17952

h.+larıçün 29283

h.+larıyla 6002, 7975, 15731, 18248

h.+larıyla 2972, 26835, 30259, 32397

h.+larla 36630

h.+mı 32849, 33498

h.+mızı 22697

h.+n 36897

h.+nın 608, 21345, 21347

h.+sı 2936, 5229, 5372, 5827, 7213, 17512, 18427, 21356, 31248, 31791, 25088, 36185, 38849

h.+sına 16121, 25423, 27052, 30270, 34427

h.+sından 412, 1952

h.+sını 1970, 7930, 13860, 16665, 18377,

26345

h.+sıyle 36811

h.+ya 17379

h.+yı 3659, 6696, 8000, 16782, 22665, 22667, 27335, 27364, 30053

[=162]

HÂTİRÂ DEFTERİ: İçine unutulmamak istenen olay ve duyguların yazıldığı defter:

*“Liman von Sanders’in **Hatıra Defteri**, Türk milletine en faydalı bir siyâsî ilmihâl olur.”*

h. 15267

[=1]

HÂTİRÂLI: Hatırası olan:

*“Selim-i Sâlis’in Halic’e nazır bir boydan bir boya giden ışıklı dairelerinde ayna, kadife, canfes ve bahardan mürekkep **hatıralı** bir havası var.”*

h. 6809

[=1]
HÂTİRANÂME: *Ar.+Fars.* Hâtıra kitabı:
“*En zengin hâtırânâmeler üslûbsuz oluyor.*”
h.+ler 30732

[=1]
HÂTİRANÜVİS: *Ar.+Fars.* Hâtıra yazan:
“*(...) üslûbkâr bir hâtırânüvisdi.*”
(*h.+di* 25972)

h. 26765, 30736
h.+e 26108
h.+ler 30729

[=5]
HÂTİRÂT: *Ar.* Bir kimsenin bizzat yaşadığı veya şahit olduğu olayları, bunlar hakkındaki duygu ve düşüncelerini yazdığı eser, hâtıra:
“*Zamanını muhteşem sayfiyesinde ailesiyle, hatıratını yazarak geçiren Rostopchine, Napolyon devrinin vekayii, Rusya'nın müteselsil hezîmetleriyle müteessir yaşamış âteşin bir vatanperverdi.*”
(*h.+ını* 25997)

h. 2431, 2443, 2449, 28554
h.+ını 2450, 25985

[=6]
HÂTİR-I NÂŞÂD: *Ar.+Fars.* Üzüntülü, gamlı, mükedder gönül:

“*O nûşânûş dem.ler hâtırânâşâd.a gel-dikçe*”
h.+a 37349

[=1]
HATIRLA-: (Daha önce yaşanmış bir durumu, görülüp duyulmuş veya öğrenilmiş bir şeyi) Zihinde yeniden canlandırmak, akla getirmek:
“*Tecrübeli büyük babamın fikirlerini bir daha hatırladım.*”

(*h.-dım* 26410)
“*Bir bir hatırla-makta geç-en sonbahar.ları*”
(*h.-makta* 36163)

h. 6298, 6348
h.-dı 34451
h.-dığı 15281
h.-dığıma 494
h.-dığımız 24792
h.-dık 18141, 21055
h.-dıkça 11123, 14731, 34336
h.-diklerimi 1908
h.-dım 3025, 6664, 8921, 12096, 16585, 16604, 17375, 19760, 30799, 33614, 39188
h.-dıysa 14344

h.-madan 35595
h.-mağa 27183
h.-mak 10050, 22686, 25336, 29890
h.-maksızın 19612
h.-makta 27830
h.-malıyız 18204
h.-mamak 11941, 12351, 25840
h.-masaydım 33543
h.-ması 11225, 34448
h.-maya 27034
h.-maz 21849
h.-mazlar 5972
h.-mişlerdir 6071
h.-mıştı 33533
h.-mıyorlar 33899
h.-mıyorum 1610, 2833, 18800, 18829
h.-nmazdı 5974
h.-r 3052, 15015, 20841, 33645, 35876
h.-rım 1789, 2374, 11144, 11151, 18565, 20081, 29461
h.-rız 29270
h.-rken 16881, 29684
h.-rlar 8145, 8373, 10809, 27632
h.-rmısınız 33962
h.-rsa 6660
h.-yabildiğim 40
h.-yabildiklerimden 8955
h.-yabilirler 22504
h.-yabiliyordum 22860, 31246
h.-yabiliyoruz 21745, 30587
h.-yacağı 18956
h.-yacağım 890, 16604
h.-yacağız 13418, 15282, 16881, 17621
h.-yacaklar 16889
h.-yacaklardır 14344
h.-yamadığım 2024, 3663
h.-yamadıklarımın 1908
h.-yamayacakla 7048
h.-yamıyorum 33, 1951, 2625, 8939, 32830
h.-yamıyoruz 12834
h.-yan 32278
h.-yanlar 3554, 4340
h.-yarak 23475
h.-yıp 11228
h.-yışlarımı 9433
h.-yor 6660, 19597, 28350
h.-yorlar 3313
h.-yormuş 24351

h.-yorum 8, 61, 715, 1212, 2072, 8655, 8976, 18365, 28566, 29285, 29451

h.-yoruz 36932
[=122]

HATIRLAN-: Akla gelmek, zihinde canlanmak:
“1453 Mayısının 29. Salı sabahı olan vak'a ve o gün Bizans payitahtına giren genç Fâtih **hatırlanır.**”

(h.-ır 4871)

h.-mamıştır 4864
[=2]

HATIRLAT-: 1. Hatırlamasını sağlamak, anımsatmak:

“Cüssesi, yürüyüşü, çatılmış kaşları, çenesinden aşağı akan munis ve san bıyıkları, gözlerini örten kaşları, açık göğsü, kabadayı tavrı, gür sesi, hâsılı her farikası eski Osmanlı devrinden olduğunu **hatırlatırdı.**”

(h.-ırdı 286)

2. Aklına getirmesini, düşünmesini istemek:

“Safsatasını hazmedemediğimden –1914 de Yat Kulübü'ndeki– fikirlerini **hatırlattım** ve yüzüne baktım.”

(h.-tım 2763)

“Birden **hatırlat-ır** unutulmuş kalp.e sevgi.yi”

(h.-ır 36893)

h.-abilir 18503

h.-acak 38169

h.-an 738, 1307, 3173, 4790, 5662, 7681, 9796, 12054, 12963, 18946, 26486, 36853, 36887

h.-arak 17629

h.-ır 6611, 7005, 7564, 19810, 26224, 29043, 32697, 36450, 38081

h.-ırdı 286, 652

h.-ırsa 3473

h.-ıyor 800, 24465, 31065, 35420

h.-ıyordu 758, 4892, 9377, 12820, 18342

h.-mak 10206, 17664, 18472, 24346, 24792

h.-miş 6175, 16797

h.-saydı 27815

h.-tı 29029

h.-tılar 1291

h.-tım 2762, 10207, 34569

h.-tınız 32541

[=52]

HATIRLATICI: (Bir şey veya bir kimse birini veya bir şeyi) Benzeyen bir tarafı sebebiyle akla getiren:

“Bugünkü Unkapanı'ndan Lânga Bostanı'na kadar giden bir kara suru ile çevrilmiş olan "Yeni Roma"da, bütün devlet binaları, mabetler, abideler, meydanlar, her şey eski Roma'yı hatırlatıyordu. Zaten **hatırlatıcı** eserler, sütunlar ve heykeller, Akdeniz medeniyeti ile parlamış şehirlerden koparılıp buraya dikilmişlerdi.”

h. 4896

[=1]

HÂTİR-NEVAZLIK: Gönül okşamak, hatırmaz olmak:

“(…) küçükten büyüğe müteselsil bir hürmetle, diz çöktüren, el öptüren, ağız açtırmaksızın dinleten bir tevazu ile, **hâtir-nevazlık** ve hâtir-şinaslık, irsî bir ağırbaşlılıkla hâsılı daha uzun sayamayacağım- bütün bunlardan mürekkep bir manzara olarak görünür.”

h. 17088

[=1]

HÂTİR-ŞİNASLIK: Gönül alıcı olmak:

“(…) hâtir-nevazlık ve **hâtir-şinaslık**, irsî bir ağırbaşlılıkla hâsılı daha uzun sayamayacağım- bütün bunlardan mürekkep bir manzara olarak görünür.”

h. 17088

[=1]

HATİCE TURHAN SULTAN: (1627 – 4

Ağustos 1683) Osmanlı padişahı I. İbrahim'in eşi ve IV. Mehmet'in annesi:

“Yeni Cami, Mimar Davud'un bıraktığı duvarlar üzerinde, Köprülü Mehmed Paşa tarafından, Dördüncü Mehmed'in validesi **Hatice Turhan Sultan** namına yükseltilmiş, halis millî üs- lûpta son büyük abidelerden biridir.”

h. 5714

[=1]

HÂTİF: Ar. Gaybdan seslenir gibi haber veren melek:

“Vak'adan evvel Akdeniz kıyılarında kurulu bütün mâbedlerin **hatifleri** gaibden fena haberler veriyordular.”

(h. +leri 22925)

“Gizli bir his ben.a **hâtif** gibi ihtâr etiyor”

(h. 36099)

h. 38266

h.+i 23098
 [=4]
 HATİFÎ: Ar. Hâtifle ilgili, gaybdan gelen:
 “İskenderiyeli gemici dedi ki: Gemiyle Suriye kıyılarından geçiyordum, **hatifi**, bir ses ‘Büyük Pan öldü’ diye haykırdı.”
 h. 22931
 [=1]
 HATİM: Ar. Kur’ân-ı Kerîm’i başından sonuna kadar ezberden veya yüzünden okuma:
 “(...) bir taraftan da yolda yeni baştan cüz cüz okuyarak **hatim** indiren kırk hâfızın sesleri bütün şehri dolduruyordu.”
 (h. 34508)
 h. 6868, 34481
 h.+e 6342, 20903
 h.+ler 6873
 [=6]
 HÂTİME: Ar. Son, nihâyet, encam:
 “Altıyüz senelik bir devletin **hatimesi** olan bu sözler ne seviyede kafalardan çıkmışlar, dememek mümkün müdür?”
 (h.+si 2601)
 h. 3678, 12629, 14431, 18489, 22261, 23142
 h.+si 13660, 14430, 15634, 18322, 18436, 23368
 h.+sidir 18315
 h.+sinde 18317
 h.+sinden 12181
 h.+sine 23376, 30505, 31160
 h.+sini 2602, 13194, 14637, 15634, 23370
 h.+siyle 34447
 h.+ye 18162
 [=26]
 HATİP/HATİB: Ar. Güzel söz söyleyen, hitabet yeteneği olan kimse:
 “Bu ufunetten kurtaracak mürşitler, şâirler, edipler, **hatipler** yetişmedi.”
 (h.+ler 7017)
 h. 3703, 4278, 22352, 32625, 34397
 h.+i 24638
 h.+i+müdafî 21025
 h.+ler 25515, 31488
 h.+lere 11069
 h.+leri 14427
 h.+lerimizin 19654
 h.+lerin 4367
 h.+lerini 19645, 19646

[=16]
 HATİB TAURES: Hatip :
 “Benden en ziyade istediği şey **Hatib Taures’in** söz söylediği mitinglerde refakatti.”
 h.+in 10645
 [=1]
 HATMET-: Tamamlamak, bitirmek, sona erdirmek:
 “Bu şâirlerin muttasıl îrâd edilen beş on berceste musraını bilenler artık onları **hatmettiklerine**, derinden derine anladıklarına kaani' olmuyorlar mı?”
 (h.-tiklerine 31082)
 “**Hatmet-sen** eğer o dâstân.ın son.u ne”
 (h.-sen 38259)
 h.-miş 27548
 [=3]
 HAT-ŞİNAS: Ar.+Fars. Yazı sanatından anlayan (kimse), yazı mütehasısı:
 “Gerçi **hat-şinaslar** eskiye itibar ettiklerinden daima Şeyh Hamdullah’tan vecitle bahsederler.”
 h.+lar 9555
 [=1]
 HATT: Ar. 1. ***Hatt-ı fâsıl**: İki şeyi ayıran çizgi, sınır çizgisi:
 “Osmanlılık’la Habsburglar arasında yeni bir devlet **hatt-ı fasıl** olunca ve bize karşı muttasıl döğüşüp bizi yoran Macarlar o devletin etrafında toplanınca Avrupa cihetinden külli bir mikyasta rahat yüzü görürdük.”
 (h.+ı+fasıl 25243)
 2. ***Hatt-ı Hümâyûn**: (Hattihümâyûn): Padişahın el yazısı bulunan ferman, hatt-ı şerif:
 “Sultan Mahmud, **Hatt-ı Hümâyûn’la** senedi kerhen tasdik etti ise de o anda itibaren irtica cephesine meyletti.”
 (h.+ı+hümayun.la 23900)
 3. ***Hatt-ı müdâfaa**: Savunma, müdafaa hattı:
 “Yunan ruhuna vâkıf ve siyasetinden haberdar olanlar dediler ki: Yakında İzmir **hatt-ı müdâfaasına** çekilmek üzeredirler, bu savletleri ona alâmettir.”
 (h.+ı+müdafaa.sına 15117)
 h.+ı+fasıl.dır 13661
 [=4]
 HATTA: Ar. “Bile, dahi, üstelik, bundan başka, hem de” gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır:

“Nâmık Kemal, yaratılışı ile, siyâsî idi. Bütün hayatında, **hatta** 1876'dan sonra nisbeten uslanmış olduğu senelerde bile, siyâsî ihtirasları içinde idi.”

(h. 32609)

“Yârab ne müsâvât.ı ne hürriyet.i ver/
Hattâ ne o yol.dan gel-ecek şöhret.i ver”

(h. 38157)

h. 657, 927, 1006, 1051, 1311, 1346, 1375, 1626, 1954, 1955, 2092, 2152, 2160, 2574, 2585, 2609, 2720, 2734, 2945, 3123, 3275, 3610, 3644, 3813, 3877, 4028, 4332, 4336, 4669, 4899, 5001, 5323, 5468, 5539, 5778, 6426, 6726, 6788, 6891, 7286, 7590, 7679, 7740, 7884, 8184, 8581, 9153, 9252, 9320, 9399, 9419, 9489, 9505, 9859, 10077, 10085, 10120, 10148, 10455, 10533, 11080, 11082, 11132, 11150, 11151, 11163, 11197, 11222, 11390, 11425, 11426, 11448, 11502, 11513, 11799, 11979, 12584, 12668, 13120, 13150, 13259, 13267, 13481, 13592, 13891, 13994, 14011, 14047, 14167, 14171, 14208, 14347, 14361, 14498, 14691, 15123, 15150, 16118, 16170, 16227, 16361, 16480, 16483, 16642, 17617, 17809, 17946, 18024, 18949, 19113, 19252, 19425, 19522, 19745, 19764, 20010, 20130, 20197, 20802, 20932, 21128, 21131, 21147, 21404, 21672, 21948, 22096, 22098, 22153, 22208, 22256, 22335, 22379, 22411, 22558, 22596, 22773, 22944, 22963, 23120, 23220, 23286, 23293, 23697, 23699, 23778, 23826, 23868, 24014, 24068, 24350, 24497, 24813, 24979, 25103, 25166, 25312, 25321, 25397, 25952, 26068, 26098, 26106, 26131, 26137, 26168, 26176, 26210, 26229, 26244, 26249, 26293, 26635, 26938, 26942, 26987, 27006, 27015, 27026, 27036, 27044, 27081, 27138, 27209, 27220, 27221, 27270, 27322, 27743, 27786, 27808, 27820, 27839, 27842, 27853, 27856, 27880, 28110, 28131, 28299, 28343, 28406, 28426, 28486, 28586, 28632, 28846, 28914, 29064, 29161, 29322, 29334, 29408, 29411, 29555, 29599, 29622, 29784, 29986, 30027, 30057, 30060, 30116, 30418, 30474, 30721, 30782, 31021, 31067, 31150, 31333, 31340, 31464, 31492, 31551, 31588, 31717, 31768, 32073, 32204, 32251, 32714, 32972, 33020, 33023, 33061, 33072, 33136,

33156, 33158, 33161, 33161, 33221, 33293, 33708, 33761, 33767, 33779, 33785, 33897, 33986, 34173, 34604, 34848, 34858, 34885, 34955, 35009, 35069, 35074, 35153, 35189, 35229, 35236, 35332, 35364, 35388, 35488, 35489, 35504, 35532, 38212, 38223, 39083

[=286]

HATTAT: Ar. Hat sanatkârı, bunu meslek olarak seçen kimse:

“Dîvânını yazıp bitirdikten sonra **hattata** veriyordu.”

(h. 28209)

“Hâfız Osman gibi **hattat.la** gömül-müş bir ışık”

(h.+la 36091)

h. 28215

h.+a 28203

[=4]

HÂTUN: Fars. Eş, karı, zevce:

“Meraktaydım. Bizim **hâtonu** bir daha gönderdim. Döndüğü vakit bambaşka bir haber getirdi.”

(h.+u 34010)

h. 33996

h.+u 34003

[=3]

HATVE: Ar. Adım:

“İşte o hatve, o Sakarya hatvesi, son **hatvedir** de...”

(h.+dir 17800)

h. 17789, 17789

h.+de 17783, 17784, 17784, 25623

h.+dedir 17785

h.+lerin 23798

h.+leriyle 21017

h.+si 17790, 22790

[=12]

HAVA: Ar. 1. Dünyayı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyla alıp verdikleri, çok miktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş renksiz, kokusuz, hafif gaz tabakasının belli bir yer ve zamandaki meteorolojik durumu:

“Babiâli ile Karacaahmet arasında bir münasebet göremiyordum. Mezarlığa doğru yürüdük. **Hava** çok fena idi. Kötü bir yağmur yağıyordu.”

(h. 10723)

“Al-dum Rakofça kır.larının hüir **havâ.sını**/
Duy-dum akıncı ced.lerimin ihtirâsını
(h.+sını 35725)

2. Canlılar üzerindeki etkisine göre hava
yuvarının durumu:

“Nihayet sıhhatçe ihtiyacı arttı, razı oldu, ona
Ada'da, Dil'e yakın, bahçeli bir köşk tuttuk,
ailesiyle beraber nakletti; **havadan**, manzaradan
ve süikândan hoşlandı.”

(h.+dan 8612)

3. Bir kimsede veya bir yerde hâkim olan ve
kendini başkalarına hissettiren manevi durum ve
etki:

“Fikret de hiç büyük bir şâir değildi, lâkin –
Cenap Şahabettin'le birlikte– Türk şiirinin
bediûni, usûlünü, **havasını** tamamıyla
değiştirdi.”

(h.+sını 8836)

4. Yeryüzünden yukarıya doğru bakıldığında
görülen boşluk:

“Halk kadınları mızraklarını **havada** sallayarak,
muzafferâne:

-Ekmekçiyi, Ekmekçi karısını ve çıraklarını
getirdik! Nâralarıyla Paris'i çınlatıyorlar.”

(h.+da 25646)

5. Gökyüzü, semâ:

“**Hava** boy.dan boy.a bin.lerce hayâlet.le dolu”
(h. 35643)

6. **meç.** Bir yerde hâkim olan ve kendini
hissettiren etki, durum:

“Es-er azgın bir ihtilâl **hava.sı**”

(h.+sı 38635)

7. ***Hava almak:** Açık havada gezmek:

“Refik Hâlit orada o gece hazır bulunanlardan
Şefik Esat ve Fazıl Ahmed gibi zekâ ve
zarafetleri müsellemler arkadaşlarımı,
müşahedelerinde yalnız bırakacak kadar toy
olmadığı için, bahçeye **hava almaya** çıktığımız
zaman, köşkün ve babasının faslına şetaretle
iştirak etti.”

(h. 9277)

8. ***Havâ-yı nesîmî:** Atmosfer:

“Yalan, **havâ-yı nesîmî** gibi bir ihata kudretine
sahip olsa, yine yalandır, hükmü çok sürmez.”
(h.+ı+nesîmî 14841)

h. 646, 1840, 2463, 2782, 3060, 3379, 4335,
5476, 5480, 5636, 5675, 5752, 6005, 6550,
7430, 7506, 7831, 7975, 8816, 10716, 12405,

16141, 17370, 17899, 19870, 20204, 20433,
20558, 20582, 20590, 22923, 24264, 24334,
26254, 30349, 32567, 32624, 32631, 32644,
32704, 33402, 33626, 33800, 36232, 36538,
39261

h.+da 833, 2813, 12420, 15186, 15500,
18673, 18824, 25632, 27703, 33789, 39090

h.+dan 8605, 16551, 34133

h.+dayken 986

h.+dır 5477

h.+lar 19869, 35226

h.+larda 16935

h.+ların 19871

h.+larına 7499

h.+larından 32976

h.+larıyla 16540

h.+larıyla 3373

h.+m 35570

h.+mızda 27708

h.+nın 4356, 5762, 16751, 24338, 30174

h.+sı 2231, 2643, 2644, 3630, 4335, 5737,

5741, 5813, 5837, 6251, 6805, 6966, 8992,

9279, 12850, 12937, 15189, 16140, 16538,

16539, 16548, 17479, 18075, 19242, 19653,

19793, 19963, 19963, 20350, 20445, 21704,

25686, 26099, 30220, 32566, 32982, 33166,

33205, 35196, 35329

h.+sına 4902

h.+sında 6134, 12445, 12645, 13858, 15215,

15868, 16742, 17481, 19038, 23677, 26892

h.+sından 1586, 24178, 28043, 29945,

30702, 33740

h.+sını 1795, 7065, 8829, 17459, 23679,

23905, 24313, 32563, 34791, 35067, 35564

h.+sının 29944

h.+sıyla 5811, 7799

h.+sıyla 111, 725, 2470, 2474, 2689, 23644

h.+siyle 27694

h.+ya 113, 2700, 16409, 17436, 18423,

20365, 27872, 27960, 28296, 36113

h.+yı 1619, 2836, 14831, 16141, 26666,

35288, 36054

[=177]

HAVÂDİS: Ar. 1. Olup biten vakalar, hadiseler,
olaylar:

“Harb-i Umûmi bitmişti!O akşam sulh
havadisleri çıktı.”

(h.+leri 2815)

2. İlgiliye karşılanan haber:

“Türk gazeteciliği bir zaman böyle kurulmuş, böyle gider; bir gazetemiz meşkük yahut uydurma olduğunu bildiği bir **havadisi** koymaktan vazgeçemez.”

(h.+i 15223)

h. 2785, 2820, 11851, 13343, 14009, 15176, 16272, 33592, 33596

h.+i 10399, 15214, 16274, 16198

h.+lerden 15178

h.+leri 2814, 15176, 16200

h.+lerin 15176, 15189, 15208, 15217

h.+lerine 15187

h.+lerinin 16140

h.+leriyle 1224

h.+lerle 15239

[=26]

HAVAGAZI: Mâden kömüründen çıkarılan, ısınma veya aydınlatmada kullanılan yanıcı gaz:

“Bu genç, fakîr, alt tabakada doğmuş, âvâreler arasında yaşar, **havagazı** şirketinin sabahları Paris'de gazlarını söndürmek için kullandığı, Antoine nâmında bir hizmetkârı idi.”

h. 31392

[=1]

HAVÂÎ: Ar. **mec.** Ciddî şeyleri umursamayıp keyif ve arzuya göre hareket etmek:

“Ömrünü *Quartier Latin*'de Montparnasse Caddesi üzerinde Türk talebe arasında, bir delikanlı gibi, **havâî** geçiriyordu.”

(h. 10106)

h. 10099, 14817, 20145, 20186, 22791, 27871, 30227, 34440, 35221, 35264

[=10]

HAVÂİYÂT: Ar. Havadan sudan sözler, ciddî bir değer taşımayan işler:

“(…) hayata, tabiata, **havaiyata** dair, dereden tepeden konuşmak nedir bilmiyordu.”

h.+a 8647

[=1]

HAVALAN-: Havaya kalkmak, uçmak, yükselmek:

“Yere konup yemlenen beş on güvercin, ansızın ürkmüş gibi yerden biraz yukarıya **havalandılar** ve tâzelenen bir işihâ ile hepsi yine yere kondular.”

h.-dılar 35291

[=1]

HAVALANDIR-: **mec.** Kibirli, gururlu, çalımlı bir biçimde (eteklerini) kaldırmak:

“Kara Çelebi Abdülaziz Efendi nasıl birdenbire hortladı, cübbesinin eteklerini **havalandırarak** nasıl meydana atıldı.”

h.-arak 13470

[=1]

HAVÂLE: Ar. ***Havâle etmek**: Bir işin yapılmasını birine devretmek, birine

ısmarlamak, onun sorumluluğuna bırakmak:

“Daima dediğimiz gibi, bu harbin hatimesini, kaza ve kadere yahut da gayr-i muntazır bir müdahaleye **havale etmiştir**.”

(h.+etmiştir 14647)

h.+etmiş 5610, 14039

[=3]

HAVALI: Havası olan (yer):

“Bu edebiyat, çok sıhhatli, temiz **havalı**, çok sıcaktı.”

h. 12884

[=1]

HAVÂLİ: Ar. Çevre, civar, yöre:

“Balkan Harbi'nde o **havaliyi** kana boyayan katliâm durmuş, bakiye kalan Müslümanlar daha yavaş ve tatlı bir dehşetle topraklarından koğuluyor (...)”

(h.+yi 3492)

h.+sine 6245

h.+yi 15107

[=3]

HAVANE: Ar. Havene. Hainler, hıyanet edenler:

“Sultan Selîm'in katline pençezan olan **havaneyi** tutmak ve serîan cezalarına bakılmak zamanı hulul etmesiyle şu ehl-i fesad ü şer birer ikişer ele geçirilip idâm olundular.”

h.+yi 22049

[=1]

HAVÂRİ: Ar. 1. Yardımcı:

“Cemiyetin en mutaassıp bir **havarisi** olduğu anlaşılıyordu.”

(h.+si 10952)

2. Hz. İsa'nın, fikirlerini yaymakla

görevlendirdiği yakın dostu ve tilmîzi olan on iki kişiden her biri:

“Suriyeli **havariler** şehirlerin meydanlarında halka va'z etmeğe cür'et ettiler.”

(h.+ler 22938)

“Yaşa-yorlardı **havârî.leri** ashâb.ıyle”
(h.+leri 36485)
h. 3357, 8551, 11100, 20168, 21781, 23347,
23359, 23384, 25658, 30625, 31932, 31942
h.+den 23345, 23359
h.+ler 22956, 23383, 30246, 31945, 31961,
31977, 32512
h.+lere 22953
h.+leri 22948, 23141
h.+lerin 22892
h.+lerinin 31794
h.+si 30481
[=30]

HAVÂRİLER KİLİSESİ: Havariyun Kilisesi,
İstanbul'da 550 yılında inşa edilmiş Hristiyan
bazilikası:

“**Havariler Kilisesi**, fetihle, bir viraneydi.”

(h. 5391)

h. 5384

[=2]

HAVÂRİLİK: Havari olma durumu:

“Halide Edip Hanım bu sefer Suriye'deki
havarîliğin tam zıddı olarak, Robert College'de,
Amerikalı muhibbelerinden birinin bıraktığı çok
konforlu bir köşke yerleşti.”

h.+in 9131

[=1]

HAVÂS: Ar. İleri gelenler, seçkinler:

“O vakit, Selânik'de orta veya küçük dereceli
me'murlardan fakat kimi eşrafzâde, kimi de edeb
ve iktidarı ile tanınmış bir **havâs** zümresi vardı.”
(h. 1255)

h. 8758, 11954, 21750, 24891, 26603, 26859,
28226, 28381, 28398, 28667, 29233, 29244,
29351, 30592, 31125, 33018, 33022, 33112

h.+dan 4299, 24120, 28624

h.+ı+milliye.sinden 22236

h.+ı+rical.in 22059

h.+ında 7722

h.+ının 10054

h.+sımı 2239

h.+sın 28818, 29371

h.+sında 31264

h.+sıyle 22309

h.+tan 20125

[=32]

HAVÂS-ÂŞİNA: Ar. +Fars. Duygulara dair
malumatı olan:

“Bu bestelerden **havâs-âşinâlar** hazzedebilir.”

h.+lar 31267

[=1]

HAVÂS Ü AVÂM: Ar. İleri gelenler ve halk,
herkes:

“Abdülhak Hâmid Bey'in Kanbur'u diyor ki:
İster o memlekette **havâs ü avâm-ı nâs**/Bir dest-i
âhenîn ile bir re's-i hak-şinâs.”

h.+ı+nas 30921

[=1]

HAVÂYÎ: Ar. Havadan sudan, ciddî bir hava
taşımayan (söz, konuşma vb.):

“Harem ağasını gönderdikten sonra, Aziz
Efendi'yle havadan ve **havâyî** şeylerden
bahsetti.”

h. 34141

[=1]

HAVLA-: Köpek bağırarak, ürümek:

“**Havlamasını** bilmeyen köpek sürüye kırt
getirir, derler.”

h.-masını 33945

[=1]

HÂVÎ: Ar. İhtiva eden, kaplayan, şamil:

“Ve hep mehâsin.e bir irtibât.ı **hâvî.dir**”
(h.+dir 39326)

h.+dir 39325

[=2]

HAVİL: Ar.[Ar. “hevl (korku)"] ***Can havli**:

Can korkusuyla:

“Eğer 1919'dan sonra, vatanın mahvolmak
tehlikesi karşısında, can **havliyle**, birdenbire, en
müsbet ve en temiz bir hava içinde doğan Millî
Hareket'in şu'uru 1908'den önce, ilim ve tedkik
yoluyla Genç Türklerin kafasında doğmuş
olsaydı (...)”

h.+ıyle 26263

[=1]

HAVLA-: (Köpek) Hav hav diye bağırarak,
ürümek:

“**Havla-r** zaman zaman gece ufuk.unda bir
köpek”

h.-r 36580

[=1]

HAVLU: Vücudun çeşitli yerlerinin

kurulanmasına yarayan dokuma bez:

“Bağdaş kurmak şilteyi, minderi; sahandan elle
yemek leğenle, ibriği, el silecek sırma **havluları**
icâd etmişti.”

h.+ları 21270
[=1]
HAVRA: İbr. *mec.* Çok gürültülü yer:
“*Madrid.de kahvehâne.yi gör-düm ki havra.dır*”
h.+dır 37156
[=1]
HAVSALA: Ar. Zihnin bir şeyi anlama ve kavrama yetisi:
“*O yaşımnda tevkif edilmeği, İstanbul'a geriye çevrilmeyi, ondan sonra menfaya gitmeyi havsalam almıyordu.*”
h.+m 1714
[=1]
HAVUZ: Ar. Su biriktirme, yüzme, çevreyi güzelleştirme vb. amaçlarla altı ve yanları mermer, beton benzeri şeylerden yapılarak içine su doldurulan, genellikle üstü açık yer:
“*Ortada bir havuz. Murad Hudâvendigâr devri devam ediyor gibi.*”
(h. 780)
“*Sevdâ.ları hulyâlı havuz.larda serinle-r/ Sonsuz gibi bir fiskiye âhenk.ini dinle-r*”
(h.+larda 36751)
h.+lara 3207
h.+ları 3206, 3417
h.+larını 10511
h.+un 6040
[=7]
HAVUZLU: Havuzu olan:
“*Biri Elçiler Salonu nâmını alan büyük divanhanenin önündeki havuzlu avludan, diğeri de Aslanlar Avlusu nâmını alan avludan ibaret olan bu saray bakiyesinin etrafında birkaç muhteşem oda var.*”
h. 19000
[=1]
HÂ VÜ HUY- I FELEK: Fars.+Ar. Dünyanın oyalamaları, meşgaleleri :
“*Bu hayâtın elem ü derdini tâkey çekelim/ Âh gel bari Kalender'de biraz mey çekelim/ Hâ vü hüy-î feleğin rağmına heyhey çekelim.*”
h.+i+felek.in 1562
[=1]
HAVZ: Ar. Hususi suretle yapılan su havuzu:
“*Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin/ Bülbul hamûş havz tehî gülsitan harâb*”
(h. 25451)
“*Hayâl.inden bak-ar pûşîdeîevrâk ol-an havz.a*”

(h.+a 37358)
h.+a 37123
h.+dan 37123
[=4]
HAVZA: Ar. 1. Samsun iline bağlı ilçelerden biri:
“*Nihayet Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın meşhur Havza nutkundan haberdar olduğu zaman kabına sığamadı, hiddetinden âdeta çıldırdı.*”
(h. 10255)
2. Dergi adı:
“*Artık hasta düşüp de Aşîyan'ın üst katındaki odasında yatarken yine kendisini görmeye gidiyordum. O musahabelerimizin birinde Havza namıyla bir mecmua çıkarmamız fikri doğdu.*”
(h. 8528)
3. Bölge, mıntıka:
“*İttihâd-ı İslâm ve Tûran mevhumelerinden uzak, kendi lisanı ve örfü havzasında inkişaf ederek yeni bir devlet olmak kaygısındadır.*”
(h.+sında 18852)
4. Bir şeyin sınırının içi:
“*Sultan Cem'den sonra gelen padişahların devirlerinde merhale merhale genişleyen Türk ülkesi, Akdeniz'in Nil kıyısı Nice'den Alp eteklerine ka dar, oradan Kazan'a, oradan da Asya'nın bütün Türk toprağını havzasına alıyor, Hind'e, Hind'ten de ta Cebelüttârik'a kadar dayanıyordu.*”
(h.+sına 6436)
h. 7734
h.+nın 30518
h.+sı 30519
h.+sına 23307
h.+sında 11740
[=9]
HAY: Başına geldiği kelime veya cümlenin anlamını kuvvetlendirir:
“*Nurettin Paşa, Hilmi Bey'e dönerek: 'Hay Allah sizden razı olsun!' dedi.*”
h. 10494
[=1]
HAYÂL: Ar. 1. Aslı olmadığı hâlde zihinde kurulan şey, düş:
“*İstanbul'un fethinin gerek Türklerin gerek de Avrupalıların hayalinde bıraktığı tesirler zamanımıza kadar sürmüştür.*”

(h.+inde 4807)
 “Eşsiz Boğaz Şerefli **hayâl.in** derin.dedir”
 (h.+in 36159)
 2. ***Hayal edilmek (olunmak)**: Düşünölmek, tasavvur edilmek:
 “Cihân.a bir daha gelmek **hayâl edil-se** bile/ Avunmak iste-meyiz öyle bir teselli.yle”
 (h. 36456)
 3. ***Hayal etmek (eylemek)**: (Gerçekleşmesi arzu edilen bir şeyi) Zihinde tasarlayıp canlandırmak, düşünmek:
 “En güzel mâbed.i ol-sun diye en son dîn.in/ Bu.dur öz şekil.i **hayâl et-tiği** mîmârî.nin”
 (h. 35655)
 h. 662, 2827, 2954, 3682, 3971, 4167, 12033, 12748, 12750, 12854, 12911, 12915, 12931, 20910, 22318, 26478, 29973, 31251, 31792, 35655, 35883, 35893, 35905, 35967, 35984, 36082, 36128, 36421, 36456, 36468, 36526, 36537, 36583, 36690, 36691, 36699, 36734, 36735, 36866, 36894, 36907, 37557, 38116, 38644, 39112
 h.+dedir 14545
 h.+den 20689, 23065, 29805, 31326
 h.+di 11990
 h.+e 5955, 5966, 8381, 12916, 19414, 21280, 35804, 36144, 36268, 38703
 h.+ediyorlardı 12879
 h.+etmediler 11912
 h.+ettiği 5137
 h.+ı+mahluk 21162
 h.+i 7718, 18262, 21287, 29972, 30174, 13096, 36294, 36344
 h.+i+hâli.yle 14648
 h.+i+ham.ına 9032
 h.+i+hanım.dandır 14496
 h.+imde 1817
 h.+imdedir 25713
 h.+imdi 36366
 h.+ime 188, 1198, 19228, 36664, 37161
 h.+imi 1926
 h.+imin 1595
 h.+imizde 32649, 36852
 h.+in 29979, 36654
 h.+inde 1130, 4797, 19405, 26672, 26679, 26684, 35892, 36504
 h.+inden 12712, 19406, 37358

h.+ine 4395, 5967, 5975, 6059, 6068, 20573, 21284, 29976, 37070, 37152
 h.+ini 2983, 8566, 12834, 17822
 h.+inle 38668, 38848
 h.+le 14983
 h.+lerde 19412
 h.+lere 8351
 h.+lerinde 24858
 h.+lerinin 3679
 h.+meyal 7, 2529, 5592, 6012, 6592, 8766, 9816, 18095, 22861, 28544, 31124
 [=134]
 HAYÂLÂBÂD: Ar.+Fars. Hayâlin hâkim olduğu yer:
 “**Hayâlâbâd**”
 h. 38075
 [=1]
 HAYÂLÂT: Ar. Hayaller:
 “İlk tecrübemin bu tesiri hâsıl etmesi şîirdeki kudretime verdiğim ehemmiyeti kendi gözümde meşru gösterdikten başka beni fazla **hayâlâta** da saptırıyordu.”
 h.+a 2183
 [=1]
 HAYÂLEN: Ar. Zihinde canlandırmak suretiyle:
 “Bu müdevven elifbayı bir tarafa bırakınız, Türk’ün kendi elifbasını **hayâlen** çiziniz.”
 h. 29140
 [=1]
 HAYÂLET: Ar. Maddî bir gerçekliğı bulunmadığı ve gerçekte var olmadığı hâlde varmış gibi canlanan görüntü, hayalî sûret:
 “Şimdi **hayaletlere** hizmet eden hademenin ayak seslerinden başka hiçbir ses işitilmeyen bu ücra ve metruk sarayda yalnız arada sırada bir Türk gencinin ‘ney’i işitiliyor.”
 (h.+lere 6787)
 “Gönül.ümle **hayâlet** gibi ben kal-dım o yer.de”
 (h. 37001)
 h. 23455, 23459, 23473, 35647, 36708
 h.+i 10530, 25656, 38518
 h.+le 35643
 h.+ler 6844, 23376
 h.+leriyle 18251
 [=14]
 HAYALHÂNE: Ar.+Fars. Hayal kurma gücü, kuruntu ve tasavvurların merkezi, muhayyile:

“Bu cami orada bina edilmeseydi millî hayalhanemizde ne kadar büyük bir noksan olurdu.”

(h.+mizde 5708)

“Başka.dır çünkü bu akşam bütün akşam.lardan/ Güneş.in vehm.i saray.lar yarat-ır cam.lardan/ O ilâh iste-yip eğlence hayalhâne.sine/ Çevir-ir cam.ları birden peri kâşâne.sine”

(h.+sine 35898)

[=2]

HAYÂLÎ: Ar. Hayal niteliğinde olan, hayal ürünü olan:

“Korida'ya ilk defa giden bir ecnebi, hayâlî İspanya'ya dâir bildiği şeyler arasında irkiliyor, ateşten dolu olarak gayr-ı ihtiyarî bir asabiyete tutuluyor.”

(h. 19110)

“Her suçlu.nun baş.ında hayâlî cezâ.sıyız”

(h. 37130)

h. 6680, 37140

h.+ydi 36622

[=5]

HAYÂLÎ BEY: (1500, Yanniça, Yunanistan – 1557, Edirne) Türk Divan edebiyatı şairi:

“Sultan Süleyman 1535'de Bağdad'a girdiği vaki orada bulunan Fuzûlî ordumuzla gelen iki mârûf şâirimiz Hayâlî Bey'le Yahya Bey'i görmüş Leylâ ve Mecnûn mukkadimesinde: (...)”

h.+le 27015

[=1]

HAYÂL-İ YÂR: Ar.+Fars. Yârin, sevgilinin hayali:

“Pür.dür hayâlîyâr ile her lâhza yâd.umuz”

h. 37855

[=1]

HAYÂLPEREST: Ar.+Fars. Hayal kuran, hayal peşinde koşan, kendini hayal ve tasavvurlarına kaptırmış olan (kimse):

“Hüseyin Câhid Bey de sapa yollardan ve ters yürüdüğü hâlde yine gelinecek yere geliyor. Ben mi hayalperest imişim, yoksa, o mu? Pek iyi anlayamadım.”

(h. 24516)

h. 13565

[=2]

HAYAL SULTAN: Teodor Kasab'ın 30 Ekim 1873'te yayımlamaya başladığı, son sayısı 18 Haziran 1877'de çıkan “Hayal” mizah gazetesi:

“Nitekim Hayâl Sultan Abdülhamîd'e karşı bir mizah mecmûasıydı.”

h. 4170

[=1]

HAYÂSIZ: Utanma duygusu olmayan, utanmaz, arlanmaz (kimse):

“Tarihin hiçbir ihtilâl safhasında Ali Kemal'in o zaman gösterdiği hayasızca cür'ete tesadüf edilemez.”

h.+ca 10289

[=1]

HAYAT: Ar. 1. Hayat biçimi, içinde yaşanılan şartların bütünü, yaşantı:

“Babamla on iki sene kadar iyi bir hayat geçirmişti.”

(h. 47)

2. Doğumdan ölüme kadar geçen süre, yaşanan, yaşanmakta olan veya ileride yaşanacak zaman, ömür:

“Âteşin bir merakla çok okumak, hemen her gece tiyatroya gitmek, şiir inşâd edilen müsâmereleri kaçırmamak, büyük şâirlerin hayatlarını öğrenmek beni az bir zamanda başka bir kâinat içinde bulundurdu.”

(h.+larımı 2115)

“Hayat uza-rdı fakat duygusuzlaş-ırdı beşer”

(h. 38786)

3. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Belli bir yer veya işte geçirilen ömür:

“Bu Londra hayatımda okuduğum eserler arasında, ikisi beni fazla sarmıştı: Biri Gustave Flaubert'in Salammbô'su idi; biri de Paul Verlaine'in müntehab şiirlerinden mürekkep bir ciltti.”

(h.+ımda 2154)

4. Geçim şartları, geçim:

“Cenevre'de hayat daha ucuzdu.”

(h. 4013)

5. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bahsedilen şeyle ilgili faaliyetlerin bütünü:

“1903 de bir Türk gencine göre siyâsî hayat neydi? Nâmık Kemal'in bırakmış olduğu bir an'aneydi.”

(h. 4116)

h. 171, 1807, 2936, 3821, 4012, 4115, 5757, 5785, 5788, 5812, 5813, 5815, 6038, 6264, 6302, 6326, 6440, 6461, 6984, 7374, 8747, 10935, 12578, 13763, 14742, 14952, 14987,

15353, 16962, 17092, 18906, 20407, 21290, 21291, 21537, 21556, 22323, 22502, 22506, 22841, 22854, 23009, 23102, 23110, 23116, 23144, 23365, 23402, 23476, 23490, 23500, 23713, 24404, 25981, 26076, 26935, 28259, 31331, 31335, 31364, 31832, 32908, 35613, 35773, 36302, 36608, 37086, 37094, 37321, 38067, 39278
h.+a 4113, 6976, 7564, 7837, 8435, 8612, 8642, 8682, 8694, 8697, 11170, 11220, 11337, 12701, 12829, 12831, 12989, 13058, 14287, 16654, 16959, 17696, 18445, 21205, 22181, 23141, 23418, 23489, 23498, 23522, 28222, 28232, 28233, 30512, 30693, 32554, 36207, 37249
h.+ça 8612
h.+da 1377, 35605
h.+ı 811, 3755, 4116, 5679, 6384, 6462, 6578, 6579, 7456, 7719, 7727, 7762, 7764, 8602, 8602, 9834, 10157, 10934, 11955, 12703, 13048, 14153, 14181, 17215, 17272, 19035, 20382, 20453, 20936, 22179, 22273, 22331, 22495, 22828, 22965, 22971, 23079, 23106, 23107, 23131, 23136, 23143, 23191, 26078, 28264, 28318, 28319, 28348, 28859, 31322, 31345, 31963, 32252, 32381, 32547, 32709, 32930, 33256, 33293, 33929, 35606, 35607, 36338, 36363, 36444, 36569, 36593, 38295
h.+ı+dahiliye.lerinden 30471
h.+ı+milliye.de 21709
h.+ı+milliye.sinde 26325
h.+ı+muhayyel 12910
h.+ı+muhayyel.in 12926
h.+ı+resmiye.ye 22801
h.+ı+rustai 22732
h.+ı+tahsil.imi 19978
h.+ı+umumiyye.si 6579
h.+ım 22843, 23160, 31928
h.+ıma 1579, 387
h.+ımda 152, 252, 1961, 1970, 1984, 2124, 2153, 2355, 2754, 3885, 4091, 10905
h.+ımı 8554, 11379, 32320, 35583
h.+ımın 32, 317, 1405, 1522, 1915, 2274, 11171, 18609, 19267, 35589
h.+ımız 16068, 37494
h.+ımıza 24584
h.+ımızda 24850, 29911, 32712
h.+ımızdan 13146, 20677, 29792, 35580

h.+ımız 21225, 28570, 28576, 39081
h.+ımızın 6911, 17131, 20731, 23789, 28520, 33168
h.+ın 1560, 5761, 5763, 8601, 8614, 10772, 11955, 12923, 21528, 21645, 22318, 22500, 22844, 22849, 22939, 23107, 23474, 23639, 26162, 28217, 28270, 31122, 31404, 31405, 31422, 32078, 36427, 36439, 36653
h.+ına 60, 1344, 2189, 2260, 6673, 8597, 9964, 12696, 12698, 12703, 12942, 14882, 19603, 20929, 21254, 21282, 22499, 29693, 31362, 31970, 32063, 33604, 37105
h.+ında 2408, 3358, 5355, 5540, 9192, 10058, 10141, 10237, 11092, 11132, 11145, 11688, 17134, 18706, 20829, 22766, 22982, 25692, 25988, 27356, 28646, 31110, 31563, 32057, 32597, 32602, 36499, 36607
h.+ındaki 4311
h.+ından 774, 2523, 10083, 12698, 14829, 17488, 18296, 20448, 21237, 22233, 22352, 29630, 29905
h.+ını 3101, 5831, 12696, 14932, 17278, 20160, 22027, 22311, 22503, 22621, 23134, 24089, 26115, 29871, 30521, 30728, 31851, 31929, 31939, 31981
h.+ının 1145, 2250, 7020, 7481, 10013, 11209, 11581, 13360, 15011, 22153, 22739, 25029, 28349, 30307, 31357, 31399, 31411
h.+ınız 31439
h.+ınızı 1569
h.+ıyle 39321
h.+ları 11589, 11708, 28306, 30005, 30010
h.+larımız 16961
h.+larında 3607, 11072, 26829
h.+larından 29845, 30028, 30117
h.+larını 2114, 4124, 22563, 30013, 30025, 30029
h.+larının 15373
h.+ta 254, 1648, 1792, 3942, 4049, 11338, 13053, 16866, 16973, 18051, 19855, 20058, 20128, 20280, 20749, 20895, 21227, 21234, 21267, 21286, 21639, 21889, 22005, 22315, 23129, 23438, 24536, 24850, 26505, 27523, 28054, 29115, 30744, 31157, 31251, 31545, 32432, 32661, 33220, 35614
h.+taki 32870

h.+tan 272, 776, 6440, 7452, 7841, 11383,
13741, 14181, 15568, 20678, 21630, 23342,
24818, 28247, 28268, 29793, 38409

h.+tır 13663, 21378

[=455]

HAYATÎ: Ar. Hareketli ve zevkli yaşayışın,
canlılık ve hareketliliğin olduğu hayat:

“Akdeniz kıyılarında yaşayanlar, uzun süren bu
hayatî medeniyetten sonra ateh devrine
girdiler.”

h. 6331

[=1]

HAYÂTİYET: Ar. Canlılık, yaşama ve devam
etme gücü:

“Galata, Cenevizlerden alındıktan sonra daha
ziyade canlanmış, Frenklerle ticaret işlerimizin
merkezi olmuş, **hayatiyeti** arttıkça artmış.”

(h.+i 5422)

h.+i 27781

h.+in 5406

h.+inden 14716

h.+ine 14720

h.+ini 5437

h.+lerinin 14730

[=7]

HAYAT MECMUASI: 1900’lerde yayımlanan
bir dergi :

“**Hayat Mecmûası’nı** alıyorum; pek kuru. Zîrâ
bir elden çıkmıyor. Mecmua değil, her biri ayrı
bir telden çalan bir makale anbarı.”

h.+nı 20344

[=1]

HAYDAMAK: Haydut, eşkıya:

“Edîb bir kimseydi. Üsküp’ün öteki **Haydamak**
eşrafına benzemekten uzaktı.”

h. 1421

[=1]

HAYDARÂBÂD: Hindistan’da bir şehir:

“Menşeyini sorduk ‘**Haydarâbâd**’ dedi.”

h. 452

[=1]

HAYDAR BAHA: Üsküp evliyalardan:

“**Haydar Baha’nun** türbesi Kosova Meydan
Muhârebesi’nin yolu üzerindedir.”

h.+nın 990

[=1]

HAYDARPAŞA: İstanbul’un Kadıköy ilçesinde
Haydarpaşa Garı ve çevresindeki alana verilen
ad:

“Dört sene evvel bir ecnebi mimarla

Haydarpaşa vapurunda idim, vapur denize
açıldıktan sonra Anadolu sahili görünür
görünmez bu ecnebi mimar ‘ne güzel mimarî!’
dedi.”

(h. 7575)

h. 7542, 8065, 18768

[=4]

HAYDARPAŞA GARI: 1908’de İstanbul-
Bağdat Demiryolu hattının başlangıç istasyonu
olarak inşa edilen tren garı. TCDD’nin ana
istasyonu:

“Ben, **Haydarpaşa Garı’ndan** bahsediyor
sandım. ‘Son senelerde yeni yapıldı’ dedim.
Yüzüme hayretle baktı. ‘Hayır o müstekreh
anbarı kasdetmiyorum. Şu dört köşe kuleli bina
güzel’ dedi ve Selimiye Kışlası’nı gösterdi.”

(h.+ndan 7577)

h.+nda 11452

[=2]

HAYDÎ: İsteklendirmek, çabukluk belirtmek
için kullanılan bir söz, hadî:

“Bir gün sulh olacağını düşünüyorum. O gün
istiklâl ordusunun askerlerine denilecek ki:
‘**Haydî** çocuklar evlerinize dönünüz! Kur’ân’ın
devletini kurtardınız! Allah, Peygamber, Osman
Gazi, Fâtihi, Selim bütün büyük cetlerimiz sizden
hoşnutturlar!’ (...)”

(h. 166018)

h. 1902, 6004, 6004, 34547, 34727

[=6]

HAYD PARK: Abdülhalim Memduh’un bir
manzumesi. [Y. Kemal Fransa’ya gittiğinde yeni
tanıştığı Abdülhalim Memduh, “Hayd Park” adlı
uzun bir manzume yazar. Abdülhalim, şiirinin
bir mısramında geçen, fakat kulak tırmalayıcı
bulduğu: “Ben nasıl bî-nihâyeyi yazarım?”
mısramının daha güzel ve pürüzsüz bir şekilde
yeniden söylenmesi için Y. Kemal’den yardımcı
olmasını rica eder.]:

“Abdülhalim Memduh, istidadıma o kadar
hayrandı ki **Hayd Park** unvanlı uzun bir
manzumesini benimle beraber tashihe
girişmişti.”

h. 2102

[=1]
HAYDUT: *Bulg.* Silahlı soygun yapan, dağlarda, kırlarda yol kesen kimse, şaki:
“Daha geçen sene millî hareketi boğmak için **haydut** Anzavur ve Kuvâ-yı İnzibâtiyye'nin zibidi sürüleri sevk olundu.”
(h. 13012.)

h. 3918, 12512, 32515

h.+ça 33760

[=5]

HAYF: *Ar.* Eyvah, yazık:

“Sad **hayf** o sayd olun-mayan âhû.ya dûş ol-up”

h. 37476

[=1]

HAYIFLAN-: Üzülme, yerinme, esef etme:
“Râif Efendiyi çok severmiş, uğradığı âkibetin önüne geçemedi, hakîkaten çok **hayifland**ı.”

h.-dı 34422

[=1]

HAYIR: *Ar.* 1. İyi, hayırlı, yararlı, faydalı:

“İnsanlığın **hayırına**, çalıştıkları anlaşılan bu adamların her biri hakîkaten yazdıklarına inanıyorlar mı?”

(h. +ına 33215)

2. “Yok, öyle değil, olmaz” anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz:

“Romeo gibi hâr konuşan bu genç beni şaşırttı:
-Bu hikâyeyi ilk defa mı okuyorsunuz? dedim.

Biraz durdu:

-**Hayır**, dâima... dedi.”

(h. 21641)

“**Hâyır** bu hâl uzun sür-emez sen yakın.dasın”
(h. 35868)

h. 604, 928, 2764, 2790, 2929, 2929, 3507, 5455, 6019, 6291, 6469, 7007, 7537, 7537, 7574, 8225, 9552, 10191, 10441, 11615, 14572, 14578, 16285, 16432, 16856, 17161, 17914, 18014, 20924, 21514, 21581, 21626, 22838, 23150, 23152, 23154, 23321, 23407, 23549, 24330, 24382, 24498, 25561, 25828, 29267, 29289, 29619, 29855, 30780, 32775, 32808, 34842

h.+a 1337, 17057, 33789

h.+ayormayan 4336

h.+ı 4337, 4339, 13279, 14946, 15549

h.+ımız 7620

h.+ına 33893

h.+la 31682

h.+lar 4347

[=67]

HAYIRHÂH: *Ar. +Fars.* Herkesin iyiliğini isteyen, iyilik sever (kimse):

“Devlete **hayırhah**, millete dost bir hükümdar olan Mustafâ-yı Sâlis bir müddet uyanıyor, çalışıyor, uğraşılıyor, sonra yorgun düşüyor.”

(h. 17174)

h. 14460, 17699, 24102, 30860

h.+ımızdır 3961

h.+lar 7736

h.+tır 3508

[=8]

HAYIRHÂHÂNE: *Ar. +Fars.* Hayırhah olan kimseye yakışacak şekilde:

“Mensûb olduğu mâruf hanedanına yakıştırmayacak bir lisanla devlet hakkında ağır sözler söylerdi; kaç defa **hayırhâhâne** nasihatte bulundum.”

(h. 32620)

h. 3859

[=2]

HAYIRHÂHLİK: Herkesin hayrını isteme durumu, iyilikseverlik:

“Acaba bedhahlığından muztarip oldukları Kont Sforza'nın akıbet **hayırhahlığına** inandılar mı?”

h.+ına 13302

[=1]

HAYIRLI: 1. Faydalı, makbul, iyi:

“O Türkler ki bu milletin en sütü temiz, hepimizden faziletli, hepimizden **hayırlı**, hepimizden halis oğullarıydı.”

(h. 13444)

2. ***Hayırlısıyla**: Bir şeyin hayırla sonuçlanmasını temenni etmek için söylenir, hayırlı olarak:

“Bit-sin **hayırlı.style** bu beyhûde sonbahar”
(h. +style 36428)

h. 2222, 4945 7454, 8332, 14539, 15288, 15721, 16065, 16312, 16835, 18497, 19217, 20125, 20446, 26204, 26645, 26837, 27232, 29699, 31665, 31674, 31925, 34347

h.+dırlar 14578

h.+olur 35402

h.+sıyla 24799, 34998

h.+ymış 15751

[=30]

HAYIRPERVER: Ar.+Fars. İyilik yapmayı seven (kimse), hayır sever:

“(…) *ciddî, hayirperver zevattandı.*”

h. 27489

[=1]

HAYIRSIZ: Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olmayan hâl ve iş:

“*Bu değişiş hayırlı mı oldu? Hayırsız mı oldu? Doğru mu oldu? Yanlış mı oldu?*”

h. 26214

[=1]

HÂYÎDE: Fars. Ağızlarda dolaşa dolaşa eskimiş, müptezel olmuş (söz, eser, mana, fikir vb.):

“*Şeyh Galib bu müseddesini bir vecid saatinde söylemiş. Fikirlerine bakınız. Dersiniz ki asırlardan beri hâyîde fikirlerdir.*”

(h. 28007)

h. 8370, 11051, 28028

h.+dirler 28021

[=5]

HÂYÎDELEŞ-: Bayatlamak:

“*Türklerin ‘Misâk-ı Millî’ ile istedikleri ikinci vilâyet İzmir'dir; bin defa yazılmış, bilhassa ecnebler tarafından hararetle müdafaa edilmiş bu bahis hâyîdeleşti bile.*”

h.-ti 15722

[=1]

HAYKIR-: Çok yüksek sesle bağırarak:

“(…) *akın akın Sirk'e dolar, günler ve gecelerce oyunlara dalar, çoşar, haykırır, mest olur, Sirk'in basamaklarından ayrılamazdı.*”

(h.-ır 30247)

“*Ak tolgalı beylerbeyi haykır-dı İlerle*”

(h.-dı 35828)

h.-an 32102

h.-dı 22922

h.-dığı 27811

h.-dım 38933

h.-ınca 38762

h.-ış 3690

h.-ışlarının 32673

[=9]

HAYKIRIŞ: Haykırma sesi, çok kuvvetli bağırış, feryat:

“*Her yan.da haykırış ve gülüş.ler*”

(h. 36225)

h. 36535

[=2]

HAYLİ: Oldukça fazla, çokça, epey:

“(…) *muhakkak olarak boğuluyordum, hayli su içmişim, can hevliyle çırpınıyordum, ölüm korkusundan kollarım da kesilmişti.*”

(h. 308)

“*Bir hayli yıl.dır aç-tığı yok goncağül.ün*”

(h. 37551)

h. 197, 542, 708, 1273, 1466, 1671, 1704,

2732, 2747, 4741, 4917, 5509, 5952, 8765,

8943, 8991, 9058, 9062, 9391, 9514, 9943,

10818, 11019, 11038, 11107, 11181, 11379,

11453, 11481, 18857, 18930, 19652, 19749,

20251, 20254, 20410, 24896, 24923, 25165,

25389, 26814, 27032, 27439, 27485, 27505,

27654, 27745, 33099, 33212, 33530, 33651,

33671, 33680, 34248, 34375, 34962, 34967,

35460, 36484, 36596, 36667, 37153, 37560,

37744, 38181, 38192, 38677, 38708

h.+denhayliye 1999

h.+ye 33475

[=72]

HAYMANA: Ankara'nın bir ilçesi:

“*Biz o milletiz ki, Yunan topları Haymana'dan Polatlı'ya doğru patlarken biz, bütün o ateş hattının arkasında İzmir'de, Bursa'da, Edirne'de Türk bayraklarını görüyorduk.*”

h.+dan 23582

[=1]

HAYME: Ar. Çadır. *Hayme-i haşeb: Ahşap çadır:

“*Siz kurmadan derim iki üç hayme-ihaşeb/ Ecdâdınız himâyesi altında rûz u şeb*”

(h.+i+haşeb 31006)

“*Hayyâm ki dik-ti hayme.ler hikmet.ten*”

(h.+ler 38362)

[=2]

HAYRAN: Ar. 1. Çok beğenen, hayranlık duyan (kimse):

“*Türk tarihine meftun, Selim, Fâtih, II. Murad, Alparslan gibi Türklüğe meş'ale olmuş bütün cetlerimize hayrandı.*”

(h.+dı 17637)

2. *Hayrân olmak: Çok beğenmek:

“*Hayrân ol-arak bak-arsınız da/*

Hulyâ.nızı fethet-er bu hâl.i”

(h. 36291)

h. 2178, 3894, 5478, 5801, 6666, 10611, 10612, 14023, 17410, 20980, 25685, 28644, 37326, 37391
h.+dı 2101, 9877, 38979
h.+dılar 8418, 13482, 19531, 21358, 28643
h.+dırlar 38385
h.+edebilirmiydi 33690
h.+edecek 1154, 7670
h.+eden 26222
h.+ederlerdi 544
h.+ettiller 15117
h.+hayran 30301
h.+ı 1323, 12232, 18453, 20351, 21127, 21171, 31055, 37525
h.+ım 10646, 23208, 29634, 32680
h.+ımız 20629
h.+ınıza 20430
h.+ıyız 9935
h.+ız 9313
h.+kaldım 23201, 34786
h.+lar 10045
h.+ları 8332, 9903
h.+ların 30751
h.+larına 9657
h.+larını 28111
h.+olabilir 27854
h.+olan 3773, 7320
h.+olanlar 28659
h.+olanların 28453
h.+olduğu 11601
h.+olduğunu 9187
h.+oldukları 13536
h.+oldular 3046, 7269, 32584, 33789
h.+oldum 1315, 28894
h.+olmamak 14044
h.+olmazlar 7648
h.+olmuş 9641, 19332
h.+olmuştum 26242
h.+olmuyor 28269
h.+olur 27248
h.+olurlardı 3700, 31090
h.+oluyor 34391
h.+oluyorlar 26222
h.+oluyorlardı 32591
h.+oluyorsunuz 20829
[=83]

HAYRÂNÎ: Ar. Hayranlık:

“Bütün hürmetle **hayrânîmi** takdim ederim.”

(h.+mi 20527)

h. 21526
h.+ye 28817, 31852
h.+yle 22156
[=5]

HAYRANLIK: Hayran olma durumu:

“Bu genç bizim gençlerimizin geçirdiği bütün Frenk sembolistlerine, natüralistlerine **hayranlık** devrini geçirmiş.”

(h. 3111)

h. 2288, 8342, 9703, 19334, 20565, 26223, 27582

h.+ı 32646, 32689

h.+ım 1353

h.+ından 30066

h.+ını 2179, 32689

h.+la 2474, 5200, 6070, 8547, 9713, 24859, 32394

h.+ları 9234

h.+larını 19332

[=23]

HAYRAT: Ar. Sırf hayır maksadıyla herkesin faydalanması için yapılan câmi, köprü sebil, çeşme vb. tesisler, başkalarının yararlanması için vakıf ve tahsis edilmiş olan gayrimenkuller veya mallar:

“Ecdadımız her sokak başında umûmî çeşmeler **hayrat** bırakmış...”

(h. 19903)

h.+ı+asrdide 30996

[=2]

HAYRATPERVER: Ar.+Fars. Hayra sebep olan:

“Faaliyet kolları kin, garaz, hırs; millî bir gaayesi olmadığı için de **hayrât-perver** değil, avamın damarlarına yalnız fesad, yalan bühtanla işliyebiliyor.”

h. 30419

[=1]

HAYRET: Ar. 1. Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık: “Babam ve misafirleri benim bu mütâlâam karşısında **hayretten** ve korkudan duraladılar.”

(h.+ten 1281)

“Gün.den gün.e ol-du **hayret.im** bîgaaye”

(h.+im 38263)

2. ***Hayrette kalmak**: Şaşırarak:

“Başımızdan geçmiş olan macerayı anlatmak sadedinde bu ricalin söylediklerine ve yazdıklarına dikkat ettim ve **hayrette kaldım.**” (h.+te 2591)

3. ***Hayret etmek**: Şaşırıp kalmak, hayret duymak:

“Bulgar toprağına ayak bastıktan sonra, yalnız İstanbul'dan gelen bir Türk sıfatıyla gördüğüm hüsn-i kabule **hayret ettim.**”

(h.+ettim 3464)

h. 1720, 3462, 8294, 18982, 18982, 25269
h.+ediyorum 19885
h.+etmediler 32583
h.+etmiyorlar 20512
h.+etti 2561
h.+ettim 6662, 8548, 11324
h.+imi 6535
h.+in 12766
h.+ini 12794, 26652
h.+le 1693, 2100, 2350, 2397, 2892, 7303,
7574, 7862, 9559, 10645, 10896, 10904, 13869,
16911, 18714, 19508, 19831, 24682, 27606,
33475

h.+leri 26792
h.+lerinden 34048
h.+te 1725, 2590, 12762, 12762, 12763,
21935, 29145
h.+tedirler 16729
h.+ten 1280, 6870, 12757, 17714, 18057,
25269, 25680

h.+teyim 34163
[=56]

HAYRET-BAHŞÂ-YI EHL-İ İZ'AN: Ar.+Fars.

Hayret veren, şaşırtan iz'an ehli:

“Ecrâm ki âsmân.da rahşan.dırlar/

Hayretbahşâyiehlüz'an.dırlar”

h.+dırlar 38383
[=1]

HAYRET EFENDİ: Mehmed Bahâeddîn Hayret Efendi. (d. 1264/1847-48 – ö. 1331/1913) Divan şairi, yazar, mütercim:

“(…) Recâizâde'nin oğlu için söylediği şiirlerini mi? **Hayret Efendi'nin** destanlarını mı? Fikret'in Şermin'ini mi zikretmeli? Binlerce misâl var.”

h.+nin 29238
[=1]

HAYRÎ EFENDİ: Mustafa Hayri Efendi. (1867-1921) Osmanlı şeyhülislâmı:

“Gerek Hüseyin Avni Paşa'yı, gerek fetvâ veren şeyhülislâm **Hayri Efendi'yi** gerek de hal'e iştirâk eden nâzırları ve kumandanları öğdü” (h.+yi 35141)

h. 18094
h.+nin 26640
h.+yi 3601, 35132
[=4]

HAYSİYET: Ar. Şeref, onur, itibar:

“Beş vakit namazını kılarđı. Vekar ve **haysiyet** bahsinde müfrit bir derecede hassasdı.” (h. 43)

h. 1231
h.+i 77, 6722
h.+ini 327, 16434
h.+iyle 552, 15520
h.+le 34083, 35016
[=10]

HAYSİYETSİZLİK: Haysiyetsiz olma durumu:

“İngilizler Ferit Paşa hükümetinin beceriksizliğini ve halk nazarındaki **haysiyetsizliğini** görmüşler, artık onu düşürmeyi ve yerine mülayim bir kabineyi getirmeyi ve bu suretle Anadolu'yu uyuşturmayı düşünmeye başlamışlardı.”

h.+ini 10334
[=1]

HAYTA: Serseri, haylaz (kimse):

“Yeniçeri denilen ocak zâten iki asırdan beri çığırından çıkmıştı; esnaf, rencber, kahveci, **hayta** binlerce adam kendilerini yeniçeri yazdırmış ve sokakta hür olarak işlerini görüyorlardı.”

(h. 23903)
h.+lara 33105
[=2]

HÂY Ü HÛY: Fars. Her ağızdan bir ses çıkmasından meydana gelen gürültü:

“Sebilürreşâd'ın refiki İslam Mecmûası dîni akidesine sıkı sıkıya bağı olanlara, arkaya ve etrafa bakınmayarak, âlemin **hây ü huyuna** karşı lâkayd, ileriye doğru bir mücâhede açacağına vaadetti.”

(h.+una 30658)
“Dehr.in bu **hâyühûy.una** mecbûlihande.yiz” (h.+una 37738)

h.+una 21805, 30650

[=3]

HAYVAN: Ar. 1. Hareket edip yer değiştirebilme ve hissetme yeteneği olan, insan dışındaki canlı yaratık:

“Eski Rumeli çiftliklerini hatırlatan çitli evler, çardaklar, kendi ördüğünü ve kendi diktiğini giyen köylüler, anatopraktan ayrılmamış insanlar ve **hayvanlar** lokantalı vagonun her camundan gözlerimi eğlendiriyorlardı.”

(h.+lar 740)

“Deniz en gür sedâli **hayvan.dır**”

(h.+dır 38758)

2. Hizmete yarayan at, eşek, katır cinsinden yaratık:

“Deli Ahmed arabacıydı. Güzel bir faytonu ve cins bir çift **hayvanı** vardı.”

(h.+ı 295)

h. 7107, 13747, 18382, 24714, 29610

h.+cadır 17411

h.+dır 14484

h.+ı 19093

h.+ın 19110, 19235

h.+lar 740, 13742, 16874

h.+lara 891

h.+ların 13738

[=16]

HAYVANÂT: Ar. Hayvanlar:

“Hakîkaten Balkanlar'ın en güzel sarayı olabilecekmış. Bu arsanın arkasında kralın husûsî **hayvanat** ve nebatat bahçesi var.”

h. 3090

[=1]

HAYY: Ar. Diri, canlı, hayat sâhibi:

“Târihte **hayy** ve muhyî bir insaniyet var: Bahr-ı Sefîd havzası.”

h. 30520

[=1]

HAYYAM: Ömer Hayyam:

“**Hayyam** çok muktedir ve zevk-âşinâ bir mütercimim elinde büyük bir mazhariyete erdi.”

(h. 28671)

“**Hayyâm** i-miş hakîkat.i az çok fısıl-da-yan”

(h. 36598)

h.+ı 21785, 30630, 34787, 38059, 38130,

38131, 38290, 38362, 38390

h.+a 37391, 38208

h.+ı 38056

h.+ın 20789, 28667, 28668, 31804

[=18]

HAYYİZ: Ar. ***Hayyiz-i husul**: Olma sahası:

“Bilâkis sulh ve müsâlemeti tercih eder.

Bilhassa insanî ve medenî mefkurelerin **hayyiz-i husule** çıkmasına fevkalâde taraftardır!”

(h.+i+husule 12433)

h.+i+kabul.de 7220

[=2]

HAZ: Ar. Bir şeyin insana verdiği hoş giden tatlı duygu, zevk:

“Azîz ve vefakâr muhibbim efendim, Okyanus'un öteki tarafından gönderdiğiniz ilk mektubu aldım. Zamanı tayyeden dostluğunuzun mekânı da tayyettiğini görmekle derin bir **haz** hissettim.”

(h. 20457)

“**Haz** ve duygu.yla AtikValde.de bir gün yaşadık”

(h. 35930)

h. 20442, 23105, 27283, 31591, 31737, 32052, 32052, 32534, 32963, 32964, 36381, 37095, 38209

h.+dan 23053, 29429, 36880

h.+dı 37078

h.+la 11799, 22496, 23207, 36563, 37010

h.+lar 28121, 29759

h.+lara 9949

h.+lardan 3902

h.+ları 23092

h.+ların 32058

h.+larında 12693

h.+larını 10512, 12952, 32262, 32387

h.+larının 32870

h.+zı 36743

h.+zın 6098, 23130, 23370, 28331, 30702

h.+zına 6097, 6674, 28205, 30696, 31450

h.+zından 31724

h.+zının 32961

h.+zıyla 21524, 31384, 36856

[=51]

HÂZÂ: Ar. Arapçada “bu” işaret zamiri olarak yerini tuttuğu en yakındaki şeyi gösterir:

“Toprak üç zira' derinliğinde kazıldıktan sonra, üzerinde kûfî hatla '**Hâzâ** kabriü Ebi Eyyüb' kitabesi olan bir sanduka çıkmış.”

h. 7160

[=1]

HAZAN: Fars. Güz, sonbahar:

“Ezelden beri gerek ferdi felâketlerin gerek millî felâketlerin şaşmaz bir kaaidesi vardır; fertler ve milletler bir **hazan** yaprağı gibi yalnız ve yalnız hâdiselere tâbi olarak düşünürler.”

(h. 27195)

“**Hazan** ki dur-madan evrâk.ı sûbesü dökül-ür”
(h. 37700)

h. 23350, 23352, 37699, 37708, 37913,
37915, 37919, 38165

h.+a 31957

[=11]

HAZÂRET-NÜMÂ: Ar. +Fars. Yakınlık gösteren:

“Koyun.lar ot.lar **hazâretnüma** çayır.larda”

h. 39269

[=1]

HAZELE: Ar. Kalleş, bayağı, alçak kimseler, reziller, namertler:

“İtilâfçı **hazelesinin** atılışlarını saymıyorum.”

h.+sinin 11491

[=1]

HAZERÂT: Ar. Hazret'in çokluk anlamı. Büyük sayılan kimselerin adlarının sonuna getirilir:

“(…) salâtîn-i maziye **hazerâtından** hangileri cihad yolunda âhirete gitti.”

h.+ından 22033

[=1]

HAZFEDİL-: Ortadan kaldırılmak, çıkarılmak, silinmek:

“Üçüncü Osman tarafından ikmal olunan ve asıl banisinin ismi **hazfedilerek**, hem yanlış, hem mânâsız ‘Nur-u Osmaniye’ unvanını alan cami, üslûpta millî şuuruzluğun bir numunesidir.”

(h.-erek 5727)

h.-ince 30815

[=2]

HAZFET-: Kaldırmak, silmek:

“Zevk ve irfan nâmına hiçbir değeri olmayanlar, bir mısraın zevkine varama yanlar büyük küçük her ne kadar değerler varsa bir kalemde **hazfediyorlar**, akıllarınca yeni yollar gösteriyorlar.”

(h.-iyorlar 32457)

h.-er 29075

[=2]

HAZIMSIZLIK: **mec.** Benimseyememe, katlanamama, kabullenememe:

“Kaç defâ bir sinir galeyânı ile, bir **hazımsızlık** fevriyetiyle yolumuz değişmiş, arkadaşlarımız değişmiş, fikirlerimiz değişmiş ve farkına varmamışız.”

h. 35605

[=1]

HAZIR: Ar. 1. Bir yerde mevcut olan, bizzat bulunan, huzurda, göz önünde olan:

“Artık sayamıyacağım: Sadrâzam, Şeyhülislâm, Kızlarağası, Kapudan Paşa, Yeniçeri Ağası, kazaskerler, Nakîbü'l-Esrâf, İstanbul ve Galata kadıları, mansûb ve ma'zûl bütün devlet adamları, daha kimler bilmiyorum, bütün Âl-i Osman Devleti orada **hazırdı**.”

(h.+dı 34518)

2. (**Bir yerde**) **Hazır bulunmak**: (Orada) Bizzat bulunmak:

“Cumhuriyetin ruhuna uymaz gibi iddialar, Büyük Millet Meclisi'nin ortasında serdedilirken yalnız milletvekilleri değil, sâmi'ler, celsede **hazır bulunan** memurlar ve herkes şaşırıyor.”

(h. 24658)

3. Hazır durumda bulunmak:

“Yalnız yekdiğerinin varlığına her an kıymaya **hazır** bu insan kitlelerini bir çerçevede bulunduracak ne var.”

(h. 11742)

“Uzun zaman **hazır.ım** ıztırâb.a pervâsız”

(h.+ım 38662)

h. 2178, 3814, 8528, 9004, 9248, 9267, 9457,
10454, 11734, 12265, 13524, 14740, 14792,
16686, 16727, 16816, 17595, 18039, 18388,
19082, 19139, 21034, 21036, 21259, 22392,
24643, 25427, 25449, 25475, 27708, 28996,
30041, 30166, 33072, 33074, 33089, 33788,
34424, 34509, 34556, 34558, 34665, 34777,
34800

h.+dı 13196, 14334, 34507

h.+dılar 4628, 25261, 34599

h.+dır 11627, 13351, 16341

h.+dırlar 12669

h.+ız 25971

h.+ken 518

h.+lar 22189

h.+mış 16817

h.+olan 23815

[=60]

HAZIRLA:- 1. Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek:

“Annemin **hazırlamış** olduğu bir şilteyi, muallim Ganî Efendi'nin hoca makaamı olan, yarım kavis, mihrâbımsı yerin arkasına koydular. Maârif âlemine girişimin ilk günü budur.” (h. 28)

2. (Bir şeyi) Yapıp ortaya koymak, vücuda getirmek, tertiplemek:

“Vaziyetimin düzelmesi için İstanbul'a gönderilip tahsil etmem projesini Yaşar Bey **hazırladı.**” (h.-dı 1432)

3. Bir kimseye, bir şeyi kabul etmesini veya iyi karşılmasını sağlamak için peşinen telkinde bulunmak, ruh hâlini uygun duruma getirmek için gerekeni yapmak:

“Harpten doğmuş, galibiyetin zevki gibi mağlubiyetin acısını tatmış eski bir millet olduğu için samimî bir teslimiyet gösterdi, cihan değer kıt'aları gözden çıkardı, kendini mağlûbâne bir sulhe önceden **hazırladı.**” (h.-dı 14792)

4. (Yapılacak işi) Uygun duruma sokmak, istenildiği zaman faydalanılmak üzere hazır etmek, hazır hâle getirmek:

“Evin sâhibi, kendi gelirine göre ikrâm etmekten hoşlanır, kendisini görmeğe gelenleri ağırlamağı bilir, yiyecek içecek bakımından sofrasını iştihâlara göre **hazırlardı.**” (h.-rdı 35077)

- h.-dı 1431, 14324, 26093, 33808
- h.-dığı 11533
- h.-dığım 20026
- h.-dikları 26703
- h.-dılar 13507
- h.-ma 4777
- h.-mak 15874
- h.-makla 6631, 25581
- h.-mamış 15275
- h.-maya 5158
- h.-mazlardı 18657
- h.-miş 5851, 26019, 34887
- h.-mişlar 19159
- h.-mıştı 26648
- h.-rsın 29055
- h.-sak 18535
- h.-sın 18559

h.-yacak 13845

h.-yan 1037, 20021, 33378

h.-yanlar 26706

h.-yarak 22351

h.-yor 5606, 31703

h.-yorlar 13708

[=35]

HAZIRLAN:- 1. Kendini hazırlamak, hazır duruma gelmek:

“Deli Ahmed'le Fazîlet'in muaşakada oldukları ve evlenmeğe **hazırlandıkları** anlaşıldı.” (h.-dikları 325)

2. (Bir şey) Yapılacak işe uygun ve hazır duruma getirilmek, hazır edilmek:

“Oyunlar için ortada meydan gibi bir yer **hazırlanırdı.**” (h.-ırdı 622)

3. (Bir şey) Yapılıp ortaya konmak, vücuda getirilmek, tertiplenmek:

“Bu Nazır Meclis kürsüsünden ordunun bir tek düğmesi (bile) eksik olmadığını söylemişti. Halbuki çok iyi **hazırlanmış** olan Rusya ordusuna karşı, her şeyi eksik çıktı.” (h.-miş 27060)

h.-an 25604

h.-dığını 10323, 11749

h.-diklarım 2739

h.-dılar 13367

h.-ır 23836

h.-ırken 18444, 35430

h.-ırlardı 538, 1127

h.-ıyor 3127, 25567, 31776

h.-ıyordu 25253

h.-mamıştır 17870

h.-ması 22394

h.-miş 33043, 33052

h.-mıştı 5213

h.-mıştır 13245

h.-sın 13275

[=24]

HAZIRLAT:- Hazır duruma getirtmek, hazır ettirmek:

“Sultan Hazretleri, merhum Paşa'sını âhirete teşyi' ettirirken, tantana nâmına ne mümkünse **hazırlatmıştı.**” (h.-mıştı 34520)

h.-ip 34354

h.-miş 2731

h.-mıştı 11050, 34509

[=4]

HAZIRLIK: Hazırlanmak için gereken şey veya durumların bütünü:

“Fâtih, ilkbahar **hazırlıkları** için Edirne'ye gider.”

(h.+ları 6631)

h. 18039

h.+ı 375, 7158, 34742

h.+ına 25357

h.+ında 374

h.+ıyla 18379

h.+larımız 34738

h.+ların 292

h.+larını 26868

[=11]

HAZIRLIKLI: Önceden hazırlık yapmış, hazırlanmış:

“Avusturya'ya sürekli seferler açmaktansa bir, fakat pir bir sefer açmak gaayet **hazırlıklı**, cesîm bir ordu ile Viyana'yı düşürmek (...)”

(h. 25249)

h. 16370

[=2]

HÂZİRÛN: Ar. Hazır olanlar, bir yerde bizzat bulunanlar:

“Merhum magsûldür hemen defnedin' diye nida gelince cümle **hâzırûn** dembeste ve hayran oldular.”

h. 7274

[=1]

HAZİN: Ar. Hüzün veren, acıklı:

“Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret ettiği o **hazîn** senenin hikâyesi fetih askerlerinin kalbindeydi.”

(h. 7104)

“Budur âlemde hudutsuz ve **hazîn** öksüzlük”

(h. 36118)

h. 651, 837, 1598, 2036, 2752, 6201, 6215, 6215, 6217, 10524, 10536, 10558, 11226, 11236, 11690, 12306, 13476, 13958, 14059, 14087, 14109, 14918, 15742, 16938, 17301, 17303, 18067, 18090, 18091, 19007, 19825, 21146, 21147, 21653, 22164, 23973, 26927, 27335, 28869, 30360, 36025, 36196, 36728, 37160, 37160, 37887, 38018, 38649, 38711, 39089, 39191, 39268, 39268

h.+di 249

h.+dir 7132, 25887, 38615, 38622

h.+iyle 7839

[=61]

HAZİNE: Ar. Toplu hâlde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü:

“Hulâsa Peçenek orduları 1090'da İstanbul surlarına dayandılar. İmparator Aleksî, Peçenekleri yalnız Bizans orduları ile püskürtemeyeceğini anladığı için Bizans **hazînelerinin** bütün altınını dökerek Peçeneklerin Rumeli de hasmı olan Kuman Türklerinin beyleriyle anlaştı.”

(h.+lerinin 4599)

2. Devlet malı, devlet parası ve bunların saklandığı yer:

“Yavuz Sultan Selim'in devri sekiz buçuk seneden az sürdü, bu padişah, babasına bir türbeden başka bir şey yapmaya vakit bulamadı. Lâkin bıraktığı dopdolu **hazînelerle**, oğlu Sultan Süleyman, İstanbul'u imar etmeye derhâl koyuldu.”

(h.+lerle 5579)

3. **mec.** Maddî veya manevî büyük servet değerindeki şey:

“O eser.ler bugün defîne midir/ Ebediyet.te bir **hazîne** midir”

(h. 35798)

4. ***Hazîne odası**: Osmanlı saraylarında para ve kıymetli eşyaların bulunduğu iç hazineyi bekleyen iç oğlanlarından meydana gelen teşkilât:

“Ve her bir oda böyle Fâtih'in, fethi müteakip Bizans Sarayı'na yerleşmeye tenezzül etmediği için o zaman ücra olan bu Sarayburnu'nda kurduğu ilk bina, cami ve **hazine odasından** başlayarak padişah padişah, devir devir ta Abdülmecid'e kadar taraf taraf, köşe köşe, bütün Osmanlı tarihi belli.”

(h. 6814)

h. 18093, 19802, 23880, 33695, 34664

h.+de 37455

h.+den 11984, 17562, 28514

h.+i+bedayi.i 22525

h.+i+evrak.dan 33044

h.+i+evrak.ların 27095

h.+i+irfan.dır 20995

h.+ler 5326, 5919

h.+lerine 25322
h.+lerini 5042, 22529, 27241
h.+miz 8755, 18093, 18098
h.+si 24014, 39005
h.+sinden 37701
h.+sini 25393, 34499
h.+sinin 5822, 8127, 17926
h.+yi 18105
[=35]

HAZİNE DAİRESİ: [Hazine Odası]. Osmanlı saraylarında para ve kıymetli eşyaların bulunduğu iç hazîneyi bekleyen iç oğlanlarından meydana gelen teşkilât:

“*Millî mimarîmizin Fâtih devrinden kalan binaları Rumeli Hisarı, Yedi Kule, Topkapı Sarayı dediğimiz –eski tabirle– Yeni Saray’ın etrafındaki sur, sarayın içindeki **Hazine Dairesi**, Çinili Köşk, Topkapı Sarayı’nda daha birkaç eser, nihayet Fâtih Camii’nin harem kısmı, etrafındaki medreseler ve sair vezir camileri onların vakıflarıdır.*”

h. 4830
[=1]

HAZİNLEŞ-: Hazin bir durum almak:

“*Gün.ler **hazinleş-ir** gece.ler uhrevîleş-ir*”
h.-ir 36403
[=1]

HAZİRAN: Ar. Yılın mayıs ve temmuz ayları arasındaki 30 gün çeken altıncı ayı, yaz aylarının ilki:

“*Bu **haziran** içinde İstanbul’a gelecek olan Antoine’ın ne yapacağını birçoğumuz hâlâ takdir edemiyoruz.*”

(h. 31762)

h. 6122
[=2]

HAZİRE: Ar. Câmi, türbe ve tekke bahçelerinde etrafı parmaklık veya duvarla çevrili mezarlık:

“*Bir öyle memleket ki yapılmaz nazîresi/ Olmuş denir o nesl-i definin **hazîresi***”

h.+si 31013
[=1]

HAZÎZ: Ar. ***Hazîz-i sefâlet**: Alçaklığın sefaleti: “*Sür’atle ettinizse de yağmâ-yı Beyt-i mâl/ Hep oldunuz **hazîz-i sefâletle** pâyimâl*”

h.+i+sefalet.le 30985
[=1]

HAZMET-: 1. **mec.** (İyice kavrayarak veya hallederek) Bir şeyi benimsemek, onu kendine mâl etmek, sindirmek:

“*Ziya Bey ilmi, yirminci asırdaki telâkkisiyle anlamış ve benimsemiş bir adamdı. Sokrat’tan Bergson’a kadar süzülen felsefeyi tam bir kudretle kavramış, derinden derine **hazmetmiş**, o yükün altında bunalmamış, berrak bir dimağ sahibi idi.*”

(h.-miş 8644)

2. **mec.** (Hoş olmayan bir duruma) Ses çıkarmadan katlanmak, tahammül gösterip susmak:

“*Bize gelince, siyasî gürültüleri aleyhimizde bile olsa yine insafa tercih etmeyen açık kalpli bir millet olduğumuz için itiraf ederiz ki geçen yaz altına imza koyduğumuz muahede ile, bu kış tadili teklif olunan muahede arasında bir fark vardır. Ancak bu fark, İzmir ve Edirne acılarını **hazmetmekle** kaim olduğu için girizandır.*”

(h.-mekle 12643)

h.-emediğimden 2761

h.-ememişler 11486

h.-emiye 21683

h.-emiyor 16862

h.-emiyorum 30753

h.-iyor 23282

h.-mek 35601

h.-miş 7868

h.-tik 13647

h.-tikten 32928

[=12]

HAZRET: Ar. 1. Kişi veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına saygı, yüceltme ve övgü amacıyla getirilir:

“*Nanamı tanımasaydım Ernest Renan’ın naklettiği **Hazret-i İsa**’yı ve Balzac’ın tavsîr ettiği Baba Gorio’yu iyi anlamazdım.*”

(h.+i+isa.yı 250)

2. İsim veya unvanların sonuna saygı sözü olarak getirilir [Yahya Kemal’in de kendi babasına hitap şekli.]:

“*Ev halkının, kardeşlerimin gözlerinden operim, baki afiyet, peder-i müşfikim efendim **hazretleri**. Paris’den oğlunuz Kemâl*”

(h.+leri 19922)

h.+i+adem.den 564, 17009, 17310

h.+i+adem.i 562

h.+i+halim 30245
h.+i+isa 14328, 30338
h.+i+isa.nın 30336, 30361, 35602
h.+i+isa.ya 30331
h.+i+isa.yı 250, 15267
h.+leri 10477
h.+lerinin 9459
[=16]

HAZRET-İ ABDÜLHAMİD HÂN: II.

Abdülhamid Hân:

“*Yâ Rabbi haşr.e dek yaşa-sın pâdişâh.ımız/ Nâmîcelîl.i HazretiAbdü'lHamidHan*”

h. 39280

[=1]

HAZRET-İ İSÂ: Hz. İsa peygamber:

“*Dedim ki Hazretiİsâ da genç i-miş o zaman*”

h. 36382

h.+ya 37592

[=2]

HAZZET-: Hoşlanmak, zevk almak:

“*Servet-i Fünûn nüshalarını okurdum. Tevfik Fikret, Cenab Şahâbeddin gibi yeni imzaları görür ve eserlerinden pek hazzetmezdim.*”
(h.-mezdim 2079)

h.-ebilir 31269

h.-erdi 11453, 22905

[=4]

HE: Ar. Arap alfabesinin yirmi yedinci,

Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin otuzuncu harfi ve bu harfin adı, güzel he:

“*Türk'ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve çıkmayacak sesler vardı: (peltek) Se, Zâd (dâd), Zı, Zel, Ayın gibi... Bâzıları: Te, Ti, gibi, Sad, Sin gibi ikiz, bâzıları; Ha, Hi, He gibi üçüzdüer, Türk'e göre bu sesler birdirler.*”

h. 28914

[=1]

HEBÂ: Ar. * **Hebâ olmak**: Zıyan olmak, boşa harcanma:

“*(...) bu mecmuaların birçoğu ayrı ayrı heba olup gideceklerine bir araya gelseler.*”

(h.+olup 21771)

h.+oldu 24116

h.+olup 30603

h.+oluyor 24116, 30126

[=5]

HEBENNEKA: Ar. Kendini akıllı sanan kimse, ahmak, idraksiz:

“*Devlete bir tek vazife görmedi. Senin anlayacağın ekseri dâmadlar, şu bizimki cinsinden hebenneka oluyorlar.*”

h. 34829

[=1]

HECÂ: Ar. Hece. ***Hecâ-i kavi**: Kuvvetli hece:

“*Hecâ-i kavi dedikleri hece bile diğerlerinden pek az farklı telâffuz olunur.*”

(h.+i+kavi 29326)

h.+i+kavi.lerin 29324

[=2]

HECCAĞ: Ar. Hicâ-gû–Hecâ-gû. Hicveden, şiddetle yeren kimse, yergici:

“*Bu hakikati daha o zaman idrak eden bu büyük heccavın müşahedeleri şark siyaseti için ne doğru bir rehberdi.*”

(h.+ın 15148)

h. 21159, 26076, 26106, 30342

[=5]

HECCAĞVÂNE: Ar.+Fars. Heccava yakışır biçimde:

“*Halka karşı, için için, heccâvâne gülümseyen bir heykel gibi sâmit görünüyor.*”

(h. 23345)

h. 8885

[=2]

HECCAĞLIK: Yergicilik:

“*Yedik içtik, güldük, birçok heccavlık ettik; yıldızlarımız barıştı. Beni sıcak ve acul bir arkadaşlıkla benimsedi.*”

h.+ettik 9255

[=1]

HECE: Ar. 1. En az bir sesliden, bazen bir sesliyle birlikte söylenebilen bir veya birkaç sessizden meydana gelen ve kelimeyi oluşturan ses öbeklerinden her biri:

“*Fakat Cenab Şehâbeddin Bey ahengi ancak ‘Memdud ve maksur, sâkin ve müteharrik heceler münâvebe-i muntazamasına istinâd eder’ bir keyfiyet olarak telâkki ediyor. Bu telâkkiye göre aruz âhenge çok müstaidir, çünkü bu vezinde kısa ve ince, uzun ve ağır heceler yerleri kalıp hâlinedir.*”

(h.+lerin 29432)

“*Mest ol-up söz.lerinde her hece.den*”

(h.+den 35783)

2. Hece vezni. [Mısralardaki hece sayısına dayanan nazım ölçüsü, parmak hesabı]:
“*Türkçede Fârisî edayı terennüm eden Nevâi'den tâ Tevfik Fikret'e kadar her aruz şâiri heceden de şiirler söylüyordu.*”

(h.+den 29236)

h. 28186, 28186, 29201, 29204, 29223, 29242, 29258, 29263, 29272, 29287, 29291, 29293, 29296, 29298, 29300, 29306, 29318, 29337, 29364, 29367, 29383, 29403, 29421, 29436, 29583, 39029

h.+de 29341, 29442

h.+denmi 29217

h.+dense 29217

h.+ler 29316, 29421, 29454, 29458

h.+lere 32001

h.+leri 29422

h.+lerimiz 31604

h.+lerin 29310, 29365, 29417, 29421, 29437

h.+nin 29255

h.+yle 29390

[=46]

HECELE:- 1. (Bir kelimeyi) Hecelerini ayrı ayrı telaffuz ederek söylemek:

“*San-ırım isim.ini kuş.lar hece.ler*”

(h.+ler 37931)

2. **mec.** Söylemek:

“*O vakitler Yakazât-ı Leyliyye'nin mısralarını*

heceleyenler, *bestekârını bir menfî;*

hıçkırıklarını boğmak için uzaklarda yaşar,

Chopin, Musset, Chatterton nev'inden bir

mahlûk sanıyorlardı.”

h.-yenler 30717

[=2]

HECELİ: 1. Herhangi bir sayıda hecesi olan:

“*Bir de beklenmeyen nâdir kafiyeler vardır,*

ekseriya güzeldirler. Üç yahut da iki heceli

kelimelere gelen bir heceli böyle kafiyeler kulağı çok iyi okşuyorlar.”

(h. 29841)

2. Hece ölçüsüyle yazılmış olan:

“*Gerek Acem'den aldığımız aruzlu şiirin gerek de babalarımızdan kalan heceli şiirin müşterek bir hâssası vardır.*”

(h. 29755)

h. 8807, 8900, 29238, 29372, 29387, 29392, 29393, 29394, 29662, 29721, 29731, 29744, 29830, 29830

h.+dir 29341, 29442

[=16]

HEDEF: Ar. 1. Nişan alınan yer, nişangâh:

“*Ok uç-tu hedef.in kalp.ine düş-tü*”

(h.+in 36320)

2. ***Hedef olmak**: Maddî veya manevî bir etki veya saldırıya konu olmak, maruz kalmak:

“*İstanbul kaç defa, kaç milletin hedefi olmuş, kaç hücumu uğramış.*”

(h.+i 5003)

h. 4629, 5182, 5209, 10852, 16551, 18242, 19168, 20757, 31321, 35505, 35506

h.+e 13914

h.+i 4282, 5179, 5216, 15330, 23858, 25972

h.+in 10853

h.+ine 3720, 35606

h.+ini 22539

h.+leri 13266

h.+ti 32201

h.+tir 13268

[=27]

HEDER: Ar. Boşa gitme, yok yere harcanma, ziyan olma:

“*Kederli.ler de-mesin Ömür.ümüz heder.dir hep/ Cihan.da biz.leri insan et-en keder.dir hep*”

(h.+dir 38781)

h. 38928

[=2]

HEDİYE: Ar. Armağan:

“*Hele temiz adamdı, rüşvet değil, hediye almak nedir bilmezdi.*”

(h. 33708)

h. 257, 604, 12689

h.+lerle 14514

h.+si 25760

h.+yi 34430

[=7]

HEİDELBERG: Güney-batı Almanya'da bir şehir:

“**Heidelberg** ve Cambridge gibi sakin yerlere mukabil Sorbonno ve Moskova darülfünunları gibi muazzam şehirlerin ortasında tecelli etmiş, yeni nesilleri nuruna boğmuş irfan menbâ'ları da var.”

(h. 24180)

h. 9807, 24165

h.+den 21914

[=3]

HEİNE: Christian Johann Heinrich Heine.
(1797, Duesseldorf, Almanya – 1856, Paris,
Fransa) 19. yüzyılın en ünlü Alman şairlerinden
biri:

“Cenab Şehâbeddin Bey, Nigâr Hanım'ın bu
eserini en iyi eserlerinden sayıyor. Kadınlarımız
ve erkeklerimiz meyânında Fransızca'yı en iyi
konuşan bu ince şâire, Almanlarla, **Heine'den**,
Almanca bahsedebiliyor.”

(h.+den 31290)

h.+nin 15313

[=2]

HEKİM: Ar. İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve
onları ilaçlarla veya bazı araçlarla tedavi eden
kimse, doktor, tabip:

“Bâzı bilgiç **hekimler** dillerinin makarasını
çözerler, tıbdan anlamayan hastalarına, tıbbî
istilahlar kullanarak derd anlatırlar.”

h.+ler 27903

[=1]

HEKİM ALİ PAŞA: Hekimoğlu Ali Paşa. (ö.
1171/1758) Osmanlı sadrazamı:

“**Hekim Ali Paşa** ve Koca Râgıb Paşa gibi
vezirler bu muhakemede İbrahim Paşa'ya çok
dün görünürler.”

h. 30870

[=1]

HEKİMOĞLU ALİ PAŞA: Hekimoğlu Ali Paşa
semti:

“İstanbul içinde Kocamustâpaşa, **Hekimoğlu
Ali Paşa**, Davutpaşa semtleri de birbirine
komşu, lâkin birbirine benzemez semtlerdi.”

h. 5748

[=1]

HEKİMOĞLU ALİ PAŞA CAMİİ: İstanbul'un
Fatih ilçesinde, Davutpaşa mahallesinde
Kızılelma caddesi ile Hekimoğlu Ali Paşa
caddesi kavşağında Osmanlı döneminden kalma
bir cami:

“1734'ten **Hekimoğlu Ali Paşa Camii** millî
mimarî inkrarının kendine mahsus bir güzellik
cazibesine sahiptir.”

h. 5722

[=1]

HELÂLÎ: Ar. El tezgâhlarında dokunan ve
özellikle gömlek yapmakta kullanılan, çözgüsü
ham ipek, atkısı pamuktan, buruşuk görünümlü
bez kumaştan yapılmış:

“*Loti bilâkis, bu yaşında da pek genç,
Kandilli'de misafir olduğu Türkkârı, kırmızı
yalıyı neşesiyle dolduruyor. **Helâlî** gömleklî
kayıkçıların çektiği kayığıyla Boğaziçi'ni sahil
sahil dolaşıyor, yeni bir hayaleti, Rumeli
Hisarı'nın yaşmaklı feraceli son hanımını
seyredebilmek için Göksu deresinde saatler
geçiriyor.*”

h. 10535

[=1]

HELE: Fars. 1. Bir kimse veya şey diğer kimse
veya şeylerin içinde ayrıca belirtilmek istendiği
zaman bunu ifade eden kelimenin başına veya
sonuna getirilir, özellikle, bilhassa, her şeyden
önce:

“Bu yollardan biri, babama vâdettiğim gibi,
Paris'de sâdece tahsil etmek ve ses çıkarmamak,
hele Gençtürklerle ihtilât etmemek ve bu yüzden
taahhüd edilen talebe tahsisatını tehlikeye
düşürmemektir.”

(h. 4094)

2. Nihayet, sonunda:

“**Hele** heyecanlı dakika gelmişti. Vapura
binecektim.”

(h. 1604)

“Yârab **hele** kalb ağrı.larım dur-du de-yordum”
(h. 36796)

3. ***Hele hele**: “Haydi söyle bakalım” anlamında
bir kimseyi söyletmek, anlatmaya teşvik etmek
için kullanılır:

“(…) '**Hele hele** o camileri, o minareleri, o
çinileri bizzat siz Türkler mi yaptınız?’ (…)”
(h. 12331)

h. 1343, 1603, 1731, 1904, 2452, 4005, 4093,
6397, 9812, 11127, 11599, 12156, 12221,
12232, 12245, 13173, 13196, 13197, 13618,
16684, 17633, 17647, 18868, 19930, 20141,
20294, 21973, 22067, 22116, 22132, 22165,
24023, 24023, 24099, 24965, 25401, 25873,
27189, 28050, 30818, 31838, 32288, 32840,
33121, 33699, 34044, 34347, 34513, 34796,
34855, 34982, 34998, 37685, 37869, 38278

h.+hele 12322

[=57]

HELECÂN: Ar. Halecan, çarpıntı, titreme, yürek
çarpıntısı:

“Rûh.umda ra 'şever **helecân.larla** bir deriâ”

h.+larla 39170

[=1]
HELLASE: Yunanistan:
“O zaman kadîm Yunan şuurine ve dînine dâir
hiçbir vukuufum olmadığı hâlde **Hellase**
ustûresinin havasını hissediyordum.”

h. 1795

[=1]

HELVA: Ar. Un veya unlu maddelerle şeker ve
yağdan yapılan, muhtelif şekil ve çeşitleri olan
tatlı:

“Hudâvendigâr Câmii'nin önündeki
kırathaneye çıktık. Yoğurtlu kebab, börek ve
helva yedik.”

(h. 814)

h. 814, 30821

[=2]

HEM: Fars. 1. Birden fazla şeyin birlikte
bulunduğunu veya birden fazla işin birlikte
yapıldığını gösterir [Bu anlamda genellikle
tekrar edilerek kullanılır]:

“Bu son on senenin muharebelerinde vatani
müdafaa için şehit düşenler iki türlü
bahtiyardırlar: Bir taraftan bir Müslümana göre
ölümlerin **hem** en mübareği **hem** de en kolay
olan ölümle öldüler.”

(h. 13050)

“Hür ve engin vatanın **hem** gece **hem**
gündüzüne”

(h. 35660, 35660)

2. Kullanıldığı cümleye “üstelik, bir de, şu da
var ki, zâten” manaları katarak anlamı
kuvvetlendirir:

“Zavallı Revue de Paris muharriri bu muhbirin
marifetine şaşmış da hayretini yazıyor. Biz
şarklılar şaşmıyoruz. **Hem** de pek çoktan beri
herhangi bir Avrupalıya gerek Avrupa'da gerek
de burada çıkan gazetelerin sayfelerindeki
telgrafların hangisi bitaraf bir menbadandır,
hangisi Yunan parasının şişirdiği balondur
gösterebiliriz.”

(h. 12803)

h. 77, 77, 467, 467, 647, 647, 1196, 1196,
1473, 1473, 1721, 1721, 1944, 1944, 2263,
2263, 2429, 2429, 2429, 2949, 2949, 3021,
3281, 3282, 3297, 3312, 3312, 3523, 3546,
3546, 3577, 3577, 3646, 3647, 4422, 4422,
4422, 4463, 4463, 4463, 4852, 4853, 5449,
5449, 5723, 5723, 5951, 6001, 6081, 6116,

6116, 6624, 7041, 7041, 7278, 7278, 7515,
7636, 7678, 7678, 7807, 8249, 8249, 8413,
8564, 8564, 8688, 8689, 8757, 9139, 9139,
9352, 9353, 9754, 9754, 9884, 9884, 9991,
9991, 10024, 10025, 10274, 10274, 10531,
10771, 10907, 10971, 11170, 11293, 11293,
11422, 11422, 11613, 11619, 11619, 11652,
11652, 11731, 11731, 11867, 11879, 11879,
12020, 12025, 12131, 12131, 12139, 12292,
12292, 12293, 12293, 12437, 12437, 12636,
12637, 12687, 12687, 12734, 12735, 12735,
12736, 12794, 13041, 13041, 13049, 13101,
13101, 13409, 13520, 13520, 13628, 13628,
13629, 13678, 13678, 14072, 14294, 14295,
15287, 15303, 15303, 15346, 15347, 15438,
15903, 15904, 16023, 16136, 16136, 16179,
16179, 16276, 16276, 16446, 16712, 16712,
16712, 16713, 17825, 17826, 18155, 18155,
18461, 18887, 18887, 18887, 18887, 19156,
19156, 19315, 19315, 19931, 19931, 19972,
19972, 19973, 19986, 19986, 19987, 20018,
20018, 20068, 20363, 20363, 20639, 20639,
20701, 20701, 20905, 20906, 20932, 21101,
21528, 21923, 21938, 22006, 22087, 22249,
22296, 22392, 22726, 22991, 23183, 23190,
23191, 23191, 23227, 23668, 23703, 23728,
23728, 24055, 24243, 24243, 24289, 24344,
24344, 24411, 24411, 24658, 25247, 25247,
25431, 25431, 25443, 25443, 25829, 26140,
26140, 26142, 26142, 26238, 26361, 26371,
26371, 26395, 26395, 26434, 26618, 26619,
26691, 26875, 26875, 27225, 27226, 27388,
27388, 27442, 27575, 27575, 27675, 27676,
28098, 28098, 28336, 28336, 28512, 28513,
28628, 28628, 28999, 29082, 29662, 29902,
29993, 29993, 30111, 30147, 30147, 30478,
30478, 32151, 32793, 32847, 32923, 32923,
32966, 32966, 33060, 33060, 33073, 33073,
33177, 33178, 33680, 33801, 33801, 34279,
34279, 34367, 34368, 34485, 34485, 34975,
35169, 35169, 35257, 35257, 35528, 35528,
35684, 35684, 35685, 35685, 35686, 35686,
35688, 35689, 35780, 35780, 36051, 36051,
36509, 36509, 36655, 36655, 36667, 36667,
36817, 36819, 36851, 36851, 37013, 37249,
37249, 37260, 37260, 37288, 37288, 37563,
37563, 37565, 37567, 37567, 37598, 37598,
37758, 37762, 37766, 37849, 37849, 37978,

37978, 37978, 38179, 38179, 38248, 38249, 38703, 38703, 38728, 38729, 38866, 38867, 39034, 39034

[=358]

HEM-ÂGÛŞ: *Fars.* Kucak kucağa, sarmaş dolaş:

“*Son uyku.ya dal-dılar hemâgûş ol-arak*”

h. 38301

[=1]

HEMÂN: *Fars.* Acele olarak, çabucak, hiç vakit geçirmeden:

“*Devlete hayırhah, millete dost bir hükümdar olan Mustafâ-yı Sâlis bir müddet uyanıyor, çalışıyor, uğraşılıyor, sonra yorgun düşüyor, bükülüyor, etrafına bakmıyor, dudaklarında bedbinliğin siyah köpüğüyle:*

‘*İşimiz kaldı hemân merhamet-î Lemyezeli’e*’
diyordu.”

(h. 17180)

“*Bir testi bu söyleniş.le cûşet-ti hemân*”

(h. 38340)

h. 37874

h.+ı 29021

[=4]

HEM-ÂVÂZ: *Fars.* Sesleri birbirine uygun, aynı sesi çıkararak; arkadaş:

“*Mürgânı muganni.ye hem-âvâz ol-alım çal*”

h. 39139

[=1]

HEM-ÂVÂZ-I HAMÂMÎZÂDE İHSAN: *Fars.* Hamamizade İhsan ile arkadaş olma:

“*Hem-âvâz-ı Hamâmîzâde İhsân ol-duğum dem.ler*”

h. 39071

[=1]

HEMCİNS: *Fars.+Ar.* Aynı cinsten olan (şey veya kimse):

“(…) ‘*insanın, mağara devrinden beri sıyrılmadığı şeyler arasında en evvel turnakları ve saçları gözüme çarpıyor, çünkü şayet onları zaman zaman kestirmese tamâmiyle öteki hemcinslerine benzeyecek*’ (…)”

h.+lerine 29627

[=1]

HEM-ÇÜ: *Fars.* Gibi:

“*Sîmürgîfeth hemçü nesîmîseher gel-ür*”

h. 37178

[=1]

HEM-DEM: *Fars.* Sıkı fıkı, canciğer arkadaş:
“*İşret.de ara-r rûh muvâfık hem-dem*”

h. 38198

[=1]

HEMEN: *Fars.* 1. Acele olarak, çabucak, hiç vakit geçirmeden:

“*Muazzez Abdü'lhak Şinâsi. Adresinizi bugün öğrendim ve hemen yazıyorum.*”

(h. 20410)

“*Hemen yayılma.ya başla-r sadâ ve nûr akın.ı*”
(h. 35989)

2. Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben:

“*Bu meclisin bir işe yaramayacağına İstanbul'daki milliyetperverler hemen hepsi kaildi.*”

(h. 18675)

3. ***Hemen hemen**: Aşağı yukarı, yaklaşık olarak:

“*Bu sütunlar ikiz ve incedirler. Hemen hemen mermerin her çeşidinden ve her nev'indendirler.*”

(h. 18924)

h. 175, 567, 597, 703, 728, 1235, 1235, 1451, 1824, 1951, 2112, 2426, 2559, 2625, 2641, 3103, 3269, 3345, 3407, 4039, 4629, 5058, 5249, 5374, 6171, 6474, 6501, 6507, 6568, 6573, 6574, 6797, 6848, 7151, 7223, 7230, 7261, 7265, 7268, 7388, 7415, 8357, 8887, 8888, 8955, 9138, 9408, 9491, 9877, 9878, 10644, 10660, 10752, 11157, 11284, 11461, 11495, 11498, 11508, 11589, 12066, 12078, 12121, 12138, 12179, 12614, 12826, 12836, 12981, 13511, 13585, 13707, 13858, 13893, 14045, 14070, 14670, 15219, 15498, 15641, 16102, 18665, 18702, 19059, 19110, 19222, 19231, 19333, 19657, 19876, 19877, 20125, 20129, 20248, 20954, 21009, 21116, 22242, 22888, 23232, 24063, 24645, 24893, 25283, 25342, 25523, 25718, 26178, 26519, 27258, 27405, 27473, 27696, 27793, 27862, 28884, 28919, 28950, 28973, 29011, 29033, 29217, 29650, 31838, 31840, 32085, 32193, 32653, 32697, 32704, 33126, 33143, 33277, 33323, 33489, 33495, 33626, 33646, 33713, 33785, 34065, 34066, 34072, 34244, 34302, 34304, 34336, 34487, 34514, 34784, 35019, 35022, 35387, 35395, 35543, 35555

h.+hemen 363, 2394, 8146, 8436, 9310,
9316, 10258, 12146, 12494, 20225, 21902,
28542, 28765, 34816

[=173]

HEM-FİKİR: *Fars.+Ar.* Aynı düşüncede, aynı fikirde olan, aynı şekilde düşünen (kimse):
“Ziya Paşa ki Namık Kemal'in **hem-fikri**, dert ortağı ve menfa arkadaşısıdır.”

(h.+i 17210)

h.+lerine 12031

[=2]

HEM-HAL: *Fars.+Ar.* Aynı hâlde olan, durumları birbirine benzeyen, hâlde:

“(…) bu romanı okuduktan beri o zencilerle, kanım karışmış gibi, **hem-hâlim**.”

h.+im 30200)

[=1]

HEM-HUDUT: *Fars.+Ar.* Sınırları bitişik olan, bitişik (komşu):

“Türkler cenuptan doğrudan doğruya, İstanbul boğazlarına hâkim olan devletlerle **hem-hudutturlar**.”

h.+turlar 15726

[=1]

HEM-NEFES-İ HAZRET-İ MEVLÂNÂ:

Fars.+Ar. Hazret-i Mevlâna ile arkadaş olma:

“Mesnevî şevk.inî eflâk.e çıkar-mış nây.ız/
Haşret-erek **hemnefesîHazretiMevlânâ.yız**”

h.+yız 37723

[=1]

HEM-RÂZ: *Fars.* Sırdaş, dost:

“(…) masam üstünde günlerce duran bu mektupları açmak için muâşıklarla **hem-râz** bir rahibin hücresi gibi sessiz böyle bir saat bekliyordum.”

h. 21625

[=1]

HEM-SÂYE: *Fars.* Komşu:

“Zahir değil mi şimdi de, eyvâh! O inhilâl?/
Hem-sâye-î kevâkib iken bir zaman hilâl”

h.+i+kevâkib 30931

[=1]

HEM-SİN: *Ar.+Fars.* Aynı yaşta olan kimse, yaşı:

“**Hem-sinleriniz** olan paşazâdelerden bir iki arkadaş peydâ etseniz, sinninize göre açılırsınız, eğlenirsiniz.”

h.+leriniz 34656

[=1]

HEMŞEHRİ: *Fars.* Memleketli:

“Tesalya harbinde biz muzafferdik ne katliam ettik ne köyleri yaktık, ne ırza taarruz etmek hatırımızdan geçti; orada bir düziye ordularımız yürüyordu, Rum **hemşehrilerimiz** İstanbul, Anadolu ve Rumeli şehirlerinden şen ve şatır alışveriş ediyorlar, kahvelerinde, meyhanelerinde eğleniyorlar, istedikleri gibi konuşuyorlardı.”

h.+lerimiz 16770

[=1]

HEMŞEHRİLİK: Hemşehri olma durumu:

“Roma'nın inkırazına âlimler bin bir sebep gösterdikleri hâlde, tebaasını tamamıyla temsil etmediğini bir sebep olarak gösteremezler; hattâ **hemşehrilik** hukukunun tevsii Roma'nın bilâkis inkırazını tesri eden esbaptan ma'duddur.”

h. 14700

[=1]

HEM-ŞEHRÎ MEY: *Fars.* Meyin memleketlisi:

“**Hem-şehrî mey** ol ki milkiMahmûd bu.dur”

h. 38406

[=1]

HEMŞERİ: *Fars.* Hemşehri:

“Râgıb Efendi'de **hemşerilerinin** farikaları aynen mevcuddu.”

h.+lerinin 1392

[=1]

HEMŞİRE: *Fars.* Kız kardeş, bacı:

“Nihayet bir Nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşta olan **hemşirem** Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir Arap halayık, bir de refakatimize verilen Ali Zaîm, Üsküb'den ayrıldık.”

(h.+m 93)

h. 21737, 30578

h.+ler 21672

h.+lerinden 50, 139

h.+lerine 46

h.+leriyle 22752

h.+si 4601, 5045

h.+sidir 20688, 29803

h.+siydi 1455, 1457

[=14]

HEM-VÜCUD: *Fars.+Ar.* Tek vücut, bir:

“Çünkü yüksekte yalnız bir adam olmanın pest gururuyla, satıhta bütün bir milletle **hem-vücut**

olmanın bülemlend zevki arasındaki farkı temyiz etmiş; Hâkimiyet-i Milliyye refikimize söylediği sözlerden bunu hissettik.”

h. 14365

[=1]

HEM-ZAMAN: Fars.+Ar. Çağdaş, muasır, aynı çağda yaşayan insan veya geçen hâdiselerin her biri:

“Bir iki lâle tut-up şimdi **hem-zaman** yer.ine”

h. 38719

[=1]

HENDEK: Ar. Şehir, hisar, kale, tarla vb. yerlere girilmesini önlemek, arazide, yol kenarlarında suların akmasını sağlamak için kazılan, iki tarafı yüksek, uzunlamasına derin çukur:

“Halbuki bu sur ondan evvel neler görmüş, neler geçirmiş, taşlarında ne kadar Barbar hücumlarının dalgası kırılmış, bu **hendeklere** ne kadar başka başka ırkların kanları akmış, (...).”

(h.+lere 6129)

h.+te 10288

[=2]

HENDESE: Ar. 1. Geometri:

“Mimarîyi yalnız mimarî ve **hendese** nokta-i nazarından adıyla ihya etmek bir hatâdır. Çünkü mimarîye zamanın giydirdiği bir kisve vardır. İşte o millî peyzaj'dır.”

(h. 19708)

2. **meç**. Bir şeyi sınırlayan, kuşatan şekil, ölçü:

“Gel kurtul o dar varlık.ının **hendese.sinden**/ Son zevk.in eğer aşk ise ummân.a karış tat/ Boyun.undan o cânan de-diğün lâşe.yi silk at”

(h.+sinden 36839)

h.+den 35666

h.+nin 5751, 5753

[=5]

HENDESELİ: Düzgün ve muntazam, hendese kurallarına uygun (bina, şekil...):

“Japonların da sırf Türk hey'et-i murahhası şerefine bir ziyafeti oldu, bu 'dine'ler farklı, en sıkı kıvamda, tabii, **hendeseli** şeyler olduğu için çok eğlenceli olmuyorlar.”

h. 20517

[=1]

HENDESİ: Ar. **meç**. Hesap kitapla dolu:

“Diplomasi âleminin sun'iyeti içinde iki üç **hendesî** saat geçireceğiz.”

(h. 20520)

h. 3070, 3074, 22534

[=4]

HENERALİF: “Bahar cenneti” denilen bahçe: “EI-hamrâ'nın arkasında ve yakınında (**Heneralif**), Fransızca (Generalife), Arapça (Cennetu'l-harif), yâni 'bahar cenneti' denilen ve o zaman sarayın yazlık ilticâgâhı olan bahçeler var.”

h. 19008

[=1]

HENGÂME: Fars. 1. Savaş:

“Şimdi beşyüz sene geç-miş o büyük hâtıra.dan/ Elli üç gün.de o **hengâme** görül-müş bura.dan”

(h. 35882)

2. Patırtı, gürültü, kavga:

“Akıntıya kapılmış, kurtulmak için kollarını açmış, çırpınan bir insan, o **hengâmede**, o andaki heyecandan başka bir şey idrâk edemediği gibi, onlar da, yalnız felâket seylâbının her günkü akışına dalmış gidiyorlardı.”

(h.+de 27191)

“Bir neş'eli **hengâme.de** çepeçevre yamaç.lar/ Hep aynı tahassüs.le meyillen-miş ağaç.lar”

(h.+de 35749)

h. 35882

h.+de 5245, 36832

h.+den 37219, 38559

[=7]

HENGÂM-I İMTİHAN: Fars.+Ar. İmtihan zamanı:

“Andır-dı rûzımahşer.i **hengâmuımtihan**”

h. 37212

[=1]

HENGÂM-I REZM: Fars. Savaş vakti:

“**Hengâmurezm.i** bildir-en âvâzihâtifi”

h.+i 37202

[=1]

HENRİ DE REGNIER: (d. 28 Aralık 1864 – ö. 23 Mayıs 1936) Yazar, romancı ve şair. Fransız sembolist:

“Hugo'nun son oğlu büyük **Henri de Regnier** Şark'dan yalnız bir seyyah gibi geçmekle Türkleri öyle derinden derine sevmiş ki, mezarının siyah servi ve beyaz minare arasında olmasını istiyor.”

(h. 20996)

h. 2369, 2399, 7058, 7649, 22976

h.+nin 7441

[=7]

HENRİ ROBERT: Fransız bakan:

“**Henri Robert** Fransız vükelâ-yı deâvîsi içinde cerbezisiyle fesâhatiyle, vicdaniyle ve bütün mezâyâsına inzimâmen gençliğe, âteşin bir vatanperveriye meyelâniyle meşhur o büyük hatîb-i müdafî' ilk nutku söyledi.”

(h. 21033)

h.+in 21029

[=2]

HENRY BECQUE: (1837, Lille, Fransa – 12 Mayıs 1899, Paris, Fransa) Oyun yazarı:

“Sevdiğimiz piyesleri seyrederdik. **Henry Becque'in** Parisli Kadın'ını üç gece sıra ile görmüştük.”

h.+in 2203

[=1]

HENÜZ: Fars. (Olumsuz cümlelerde) Daha, hâlâ, şimdiye kadar, elan:

“Siyâsî hâdiselerin, **henüz** çocukken, kafama ilk akislerini hatırlıyorum.”

(h. 1213)

“Mehlîka Sultan.a âşık yedi genç/ Sene.ler geç-ti **henüz** gel-mediler”

(h. 36737)

“Ferdâ ki **henüz** gel-medi feryâd et-me”

(h. 38903)

h. 212, 559, 775, 917, 978, 1149, 1706, 1766, 1945, 2238, 2372, 2896, 3157, 3488, 3553, 3693, 3865, 3865, 3936, 4090, 4387, 5027, 5190, 5586, 5587, 6081, 6082, 6156, 6966, 7016, 7199, 7628, 7828, 7849, 7851, 7922, 8091, 8093, 8188, 8198, 8200, 8327, 8339, 8549, 9049, 9280, 9314, 9317, 9327, 10178, 10366, 10461, 10464, 11040, 11121, 11182, 11548, 11613, 11635, 12311, 12434, 12479, 12510, 12538, 12613, 12808, 12957, 13257, 13258, 13608, 14126, 14293, 14466, 14466, 14467, 14936, 14939, 15291, 15506, 15818, 15976, 16242, 16328, 16890, 16913, 16914, 16915, 17219, 17266, 17629, 17655, 17788, 17901, 17970, 17973, 18123, 18215, 18317, 18749, 19306, 19512, 19908, 20069, 20301, 20303, 20331, 20418, 20700, 21058, 21139, 21140, 21679, 21683, 21845, 21945, 22137, 22435, 22517, 22611, 22704, 22843, 23077, 23328, 23773, 23951, 24020, 24430, 24604,

24886, 25310, 25395, 25496, 25593, 25848, 26133, 26614, 26846, 27099, 27351, 27828, 28266, 28362, 28585, 28656, 28674, 28739, 28782, 28840, 28998, 29001, 29013, 29034, 29201, 29204, 29610, 29620, 29629, 29715, 29919, 30026, 30034, 30066, 30203, 30206, 30304, 30376, 30506, 31052, 31057, 31094, 31534, 31819, 31898, 32008, 32020, 32104, 32105, 32424, 32702, 32925, 32949, 33112, 33844, 33990, 34221, 34526, 34927, 35037, 35109, 35495, 35802, 38909

[=195]

HEP: 1. Her zaman, daima:

“Bilhassa Yunanlılar kendi siyasetlerini **hep** bu küçük havadislerle çeviriyorlar.”

(h. 15250)

“Mahzun hudud.ların öte.sinden akan su.lar/ Gönül.ümde **hep** o zan.la beraber çağıldı-dı”

(h. 35733)

2. Hiçbiri veya hiçbir kimse dışarıda kalmamak üzere, bütün:

“**Hep** biliyoruz ki yeni Türk ordusu bir yaşına girerken Yunanlıları bozdu, iki yaşına girerken tamamıyla yenecektir.”

(h. 13906)

“Bugün-se yeryüzü **hep** madde her ufuk maddî”

(h. 36370)

h. 979, 1049, 1051, 1247, 1284, 1376, 1457, 1805, 1866, 1948, 2710, 2990, 3138, 3309, 3467, 3960, 4931, 5824, 6352, 6360, 6435, 7464, 7740, 8353, 10642, 10790, 11495, 11706, 11774, 12534, 13019, 13116, 13444, 13897, 14022, 14496, 15233, 15239, 15467, 15475, 16564, 16916, 17182, 17234, 17465, 17478, 17485, 17560, 17578, 17599, 17974, 18202, 18364, 18522, 20004, 20143, 20976, 21196, 21197, 21247, 21409, 21411, 21442, 21506, 21541, 21638, 21639, 21719, 21767, 21813, 22960, 22968, 23094, 23333, 23446, 24142, 24163, 24646, 26206, 26319, 26733, 26736, 28003, 28384, 28745, 28962, 29047, 29734, 29857, 30560, 30610, 30657, 30718, 30977, 30984, 31073, 31203, 31231, 31473, 31603, 31658, 31776, 31959, 32489, 32871, 33685, 34750, 34997, 35044, 35070, 35520, 35592, 35733, 36052, 36735, 36806, 36923, 36924, 36972, 37117, 37577, 37768, 37772, 37935, 38158, 38184, 38221, 38253, 38603, 38666,

38781, 38782, 39131, 39136, 39158, 39161, 39325, 39326
 h.+den 17579
 h.+imiz 3892, 3953, 8656, 8877, 8977, 10408, 10705, 11583, 12530, 18333, 18406, 20508, 21220, 21640, 22969, 23203, 23436, 24339, 24487, 30056, 30331, 31067, 35575, 35851, 36940, 37827
 h.+imizde 32007
 h.+imizden 13435, 13435, 13435, 31843, 35453
 h.+imize 11195, 18301, 23238
 h.+imizi 573, 13433, 18432, 18489, 30504
 h.+imizin 170, 3718, 16578, 18433, 18829, 18837, 21425, 22886, 31747
 h.+inize 20612, 23230
 h.+inizi 23207
 h.+inizin 23207
 h.+isiyle 24148
 [=194]
 HEPİMİZ: Ben ve benimle berâber olanlar:
 “Geç-tik **hep.imiz** dört nal.a cennet kapı.sundan”
 h.+dir 36700
 [=1]
 HEPSİ: (Bahsedilenlerin) Bütünü, tamâmı:
 “Dinle-yor **hepsi** büyük hâtıra.lar rüzgâr.ını”
 (h. 35702)
 h. 106, 177, 893, 2285, 2342, 2470, 2641, 2654, 2664, 2963, 3223, 5478, 6224, 6334, 6435, 6569, 7464, 8181, 8256, 9408, 9638, 10259, 10478, 11570, 12082, 12931, 13528, 13748, 14095, 14898, 15192, 15648, 15869, 18153, 18155, 18424, 18665, 20125, 21629, 21638, 21730, 21831, 22720, 22749, 22749, 22855, 22857, 22857, 22889, 22908, 23270, 23277, 23786, 23787, 24031, 24307, 24572, 24645, 25456, 25616, 27542, 27582, 27816, 27862, 28554, 29033, 29390, 30460, 30572, 30674, 30699, 31047, 31789, 31840, 32072, 32572, 33152, 33230, 33359, 34784, 35003, 35252, 35285, 35543, 35877, 35908, 36710, 36712, 38003, 38790
 h.+nden 3263, 4155, 4162, 17958, 25902, 28646, 34622, 36240
 h.+ne 2250, 4028, 10834, 22866, 24917, 30887, 31626

h.+ni 265, 1278, 1286, 3653, 4236, 4783, 7529, 11264, 11283, 11284, 12076, 15161, 18143, 20286, 20522, 21903, 28573, 30292, 33354, 34282, 34316
 h.+nin 681, 3147, 4079, 4080, 4080, 9007, 11263, 12365, 13570, 15225, 15442, 17508, 17529, 19068, 19071, 19301, 22824, 22931, 23017, 23116, 23329, 25916, 32094, 32410, 34576, 35081
 h.+siyle 14285
 [=154]
 HER: *Fars.* 1. Tekil kelimelerin önüne getirilir ve o kelime için verilen hükmün aynı cinsten olan şeylerin hepsi için teker teker geçerli olduğunu gösterir, -nin hepsi, bütün, cümle:
 “Vardar, **her** sene Üsküb'den beş on kurban alan bir nehirdi.”
 (h. 317)
 “**Her** ilâhînin sonunda cumhuriyet bir âmin gulgulesi işitiliyor ve ilâhîler tekrar başlıyordu.”
 (h. 463)
 “İsâ Bey Câmî'nde annemin ruhuna hemen **her** akşam Yasin okumaya başladım.”
 (h. 728)
 “**Her** lâhza bir alev gibi hasret.ti duy-duğum”
 (h. 35722)
 2. ***Her biri**: Teker teker, hepsi:
 “Birçok git-enin **her biri** memnûn ki yer.inden/ Birçok sene.ler geç-ti dön-en yok sefer.inden”
 (h. 36443)
 h. 53, 60, 205, 285, 317, 463, 522, 628, 728, 740, 827, 976, 1034, 1111, 1225, 1232, 1425, 1447, 1448, 1547, 1588, 1620, 1620, 1633, 1824, 1911, 1937, 1966, 2027, 2113, 2278, 2320, 2339, 2349, 2355, 2494, 2510, 2608, 2648, 2662, 2709, 2772, 2847, 2923, 3000, 3008, 3020, 3063, 3128, 3145, 3146, 3170, 3191, 3212, 3230, 3328, 3344, 3402, 3509, 3547, 3637, 3683, 3700, 3784, 3789, 3824, 3902, 4003, 4039, 4061, 4066, 4105, 4142, 4227, 4327, 4341, 4345, 4346, 4360, 4368, 4369, 4392, 4395, 4396, 4396, 4546, 4547, 4547, 4558, 4627, 4712, 4847, 4864, 4892, 4895, 4932, 5012, 5217, 5219, 5225, 5254, 5365, 5423, 5447, 5492, 5502, 5532, 5570, 5593, 5599, 5606, 5607, 5613, 5642, 5680, 5729, 5732, 5751, 5761, 5785, 5804, 5962, 5995, 5995, 5996, 5996, 6004, 6008, 6019,

6240, 6256, 6391, 6414, 6563, 6566, 6714,
6735, 6747, 6759, 6773, 6791, 6805, 6848,
6868, 6869, 6949, 7003, 7043, 7085, 7193,
7243, 7319, 7326, 7350, 7427, 7433, 7499,
7541, 7581, 7593, 7608, 7651, 7655, 7671,
7737, 7742, 7749, 7825, 7852, 7925, 8032,
8037, 8054, 8076, 8077, 8176, 8177, 8225,
8285, 8301, 8340, 8348, 8566, 8594, 8605,
8606, 8643, 8643, 8711, 8778, 8879, 8881,
8888, 9138, 9262, 9308, 9365, 9413, 9434,
9510, 9571, 9630, 9783, 9905, 10060, 10077,
10077, 10181, 10311, 10399, 10424, 10504,
10518, 10689, 10689, 10772, 10881, 11130,
11182, 11278, 11434, 11461, 11498, 11508,
11534, 11584, 11601, 11711, 11734, 11745,
11748, 11764, 11773, 11784, 11799, 11844,
11874, 11905, 11957, 11968, 12029, 12064,
12067, 12076, 12119, 12119, 12243, 12264,
12377, 12377, 12378, 12382, 12486, 12538,
12554, 12555, 12625, 12636, 12900, 12981,
13042, 13042, 13042, 13068, 13085, 13092,
13098, 13136, 13151, 13208, 13243, 13257,
13293, 13470, 13552, 13576, 13677, 13824,
13835, 13868, 13870, 13912, 13945, 13955,
14072, 14101, 14105, 14130, 14131, 14161,
14191, 14195, 14198, 14200, 14288, 14341,
14341, 14454, 14497, 14508, 14583, 14620,
14624, 14625, 14646, 14667, 14741, 14747,
14748, 14867, 14964, 14975, 14993, 15032,
15056, 15079, 15150, 15173, 15225, 15377,
15435, 15449, 15468, 15469, 15469, 15570,
15624, 15633, 15723, 16078, 16087, 16113,
16333, 16394, 16406, 16463, 16601, 16601,
16615, 16626, 16665, 16685, 16685, 16727,
16732, 16737, 16747, 16772, 16798, 16804,
16840, 16884, 16910, 16913, 16934, 16940,
17025, 17050, 17132, 17311, 17315, 17360,
17403, 17519, 17617, 17685, 17757, 17778,
17837, 17838, 17850, 17907, 17908, 17946,
17948, 18012, 18062, 18142, 18142, 18142,
18161, 18189, 18212, 18240, 18240, 18258,
18300, 18387, 18393, 18397, 18401, 18462,
18534, 18542, 18639, 18789, 18845, 18855,
18914, 18915, 18916, 18935, 18956, 18977,
18985, 18986, 19040, 19059, 19059, 19084,
19112, 19115, 19144, 19173, 19180, 19180,
19206, 19212, 19216, 19234, 19234, 19250,
19252, 19258, 19260, 19359, 19374, 19374,
19427, 19472, 19508, 19527, 19530, 19607,
19608, 19673, 19691, 19707, 19732, 19739,
19788, 19855, 19891, 19903, 19923, 19934,
19935, 20010, 20157, 20174, 20180, 20282,
20354, 20356, 20361, 20364, 20406, 20445,
20485, 20497, 20532, 20559, 20577, 20590,
20598, 20634, 20919, 20954, 21027, 21044,
21079, 21087, 21094, 21109, 21127, 21183,
21205, 21283, 21336, 21338, 21350, 21371,
21404, 21424, 21516, 21551, 21555, 21562,
21589, 21594, 21731, 21733, 21739, 21754,
21791, 21824, 21870, 21880, 21884, 21922,
22065, 22080, 22142, 22164, 22201, 22210,
22216, 22216, 22225, 22313, 22349, 22365,
22392, 22394, 22395, 22432, 22453, 22473,
22494, 22519, 22534, 22539, 22546, 22546,
22557, 22557, 22632, 22644, 22645, 22677,
22677, 22683, 22713, 22812, 22900, 22912,
22924, 22958, 22963, 22974, 22987, 23179,
23253, 23284, 23350, 23374, 23495, 23563,
23648, 23648, 23685, 23739, 23747, 23749,
23824, 23865, 23872, 23879, 23880, 23930,
23998, 24018, 24072, 24079, 24370, 24370,
24394, 24394, 24434, 24504, 24510, 24587,
24591, 24598, 24614, 24667, 24671, 24678,
24693, 24729, 24737, 24766, 24800, 24807,
24830, 24843, 24870, 25029, 25124, 25343,
25346, 25459, 25460, 25513, 25573, 25580,
25583, 25605, 25652, 25667, 25707, 25837,
25844, 25871, 25913, 25914, 25914, 25931,
25962, 25971, 26016, 26019, 26077, 26098,
26166, 26183, 26189, 26222, 26263, 26340,
26389, 26394, 26395, 26397, 26425, 26434,
26435, 26473, 26486, 26491, 26630, 26632,
26706, 26740, 26817, 26893, 26975, 27051,
27053, 27077, 27078, 27148, 27161, 27162,
27167, 27181, 27181, 27186, 27212, 27235,
27251, 27301, 27332, 27360, 27373, 27374,
27375, 27416, 27422, 27501, 27536, 27566,
27580, 27690, 27690, 27700, 27718, 27734,
27740, 27741, 27749, 27803, 27834, 27933,
27978, 27988, 27990, 28031, 28031, 28051,
28082, 28193, 28224, 28354, 28398, 28401,
28508, 28508, 28518, 28518, 28520, 28522,
28595, 28659, 28682, 28751, 28790, 28803,
28846, 28854, 28854, 28870, 28938, 28977,
28989, 29125, 29129, 29137, 29206, 29226,
29341, 29370, 29386, 29442, 29453, 29454,

29484, 29489, 29517, 29520, 29521, 29527, 29550, 29633, 29650, 29836, 29870, 29897, 30002, 30056, 30077, 30118, 30119, 30123, 30145, 30150, 30160, 30160, 30257, 30304, 30426, 30426, 30427, 30439, 30497, 30503, 30528, 30534, 30547, 30572, 30574, 30581, 30596, 30636, 30668, 30786, 30884, 30953, 30956, 31006, 31054, 31130, 31136, 31137, 31140, 31145, 31161, 31191, 31225, 31252, 31290, 31294, 31294, 31298, 31298, 31305, 31308, 31334, 31374, 31389, 31470, 31500, 31540, 31541, 31541, 31564, 31588, 31593, 31598, 31607, 31630, 31654, 31654, 31658, 31668, 31698, 31699, 31716, 31735, 31821, 31832, 31842, 31862, 31863, 31894, 31908, 31916, 31950, 31965, 31971, 31985, 32008, 32011, 32028, 32090, 32096, 32134, 32179, 32218, 32223, 32393, 32409, 32418, 32447, 32471, 32563, 32563, 32564, 32623, 32628, 32629, 32752, 32753, 32801, 32819, 32837, 32883, 32921, 32979, 32981, 33032, 33065, 33077, 33105, 33185, 33197, 33234, 33251, 33270, 33273, 33303, 33320, 33374, 33410, 33449, 33455, 33470, 33486, 33512, 33562, 33601, 33626, 33675, 33703, 33762, 33764, 33773, 33846, 33857, 33863, 33871, 33881, 33893, 33946, 33949, 34021, 34284, 34424, 34557, 34777, 34778, 34778, 34792, 34833, 34905, 34941, 34948, 34952, 35027, 35049, 35123, 35203, 35380, 35381, 35473, 35497, 35620, 35634, 35639, 35644, 35648, 35650, 35656, 35685, 35688, 35698, 35699, 35705, 35707, 35727, 35730, 35774, 35783, 35809, 35845, 35876, 35884, 35914, 35915, 35950, 35954, 35960, 35984, 35998, 36016, 36023, 36065, 36067, 36075, 36083, 36096, 36103, 36105, 36121, 36145, 36153, 36160, 36185, 36186, 36186, 36209, 36217, 36225, 36234, 36287, 36287, 36297, 36298, 36307, 36319, 36370, 36387, 36407, 36442, 36466, 36470, 36472, 36472, 36496, 36498, 36508, 36541, 36593, 36606, 36618, 36621, 36632, 36637, 36658, 36714, 36718, 36746, 36749, 36756, 36772, 36778, 36817, 36819, 36828, 36876, 36880, 36880, 36880, 36969, 37006, 37006, 37038, 37048, 37052, 37052, 37059, 37059, 37087, 37103, 37130, 37131, 37150, 37203, 37209, 37210, 37217, 37219, 37236, 37248,

37302, 37329, 37331, 37331, 37351, 37406, 37412, 37421, 37473, 37502, 37571, 37609, 37611, 37621, 37640, 37653, 37668, 37671, 37672, 37673, 37674, 37678, 37680, 37681, 37685, 37689, 37691, 37736, 37830, 37855, 37876, 37936, 37941, 37944, 37953, 37957, 37972, 38017, 38041, 38042, 38068, 38079, 38083, 38122, 38123, 38124, 38129, 38131, 38141, 38171, 38182, 38187, 38199, 38201, 38283, 38336, 38373, 38375, 38416, 38441, 38459, 38483, 38581, 38584, 38593, 38606, 38644, 38773, 38812, 38834, 38862, 38862, 38863, 38863, 38864, 38865, 38884, 38890, 38978, 38995, 38998, 39232, 39301, 39306, 39313

[=1090]

HER-BÂR: *Fars.* Her defa, daima:

“Söylen-di söz.lerin yine **her-bâr** söylen-ir”

h. 38836

[=1]

HER BİRİ: Ayrı ayrı, teker teker, hepsi:

“Ya tıpkı Avrupa milletlerinde olduğu gibi, bizde de her şehirde ve her devirde birçok ressamlarımız olsaymış ve o ressamlar, **her biri** kendi ihtisasına göre, millî ve şahsî hayâtımızın her safhasını tasvîr etselermiş ve o tasvirler bize kadar gelselermiş, biz onlara bakarak, büyük, geniş ve derin târimimizi her an görebilseymişiz.”

(h. 28526)

h. 5439, 5674, 5736, 6792, 11700, 12212, 14897, 18296, 20335, 24219, 27301, 28699, 29341, 29442, 31971, 33208, 33210

h.+nde 22192

h.+ni 18362

h.+nin 5741, 21369, 33232, 33233, 35590

[=25]

HERCÂÎ: *Fars.* Hiçbir şeyde kararlı olmayan veya konudan konuya geçiveren (kimse), yelték, gelgeç:

“Lâkin bu iki Paşa niçin bu aleyhdarlığa kapılmışlardır? Sultan Abdülaziz'in güvenilmez, **hercâî**, havâî bir Pâdişah olduğuna kanâat getirdiklerinden. İşte sebeblerin sebebi budur; asıl sebep budur.’ Kadri Bey'in o sohbette sözü burada bitti.”

(h. 35273)

h. 17617, 35221, 35264

[=4]
HERCÂİLİK: Hercai olma durumu:
“Üç sene muvaffakiyetsizlikten sonra **hercâilik** sevkiyle tekrar bir mektebe başlamak istediğimi farz buyurmayınız.”

h. 20039

[=1]

HERC Ü MERC: Ar. Karışıklık, kargaşa:
“Çünkü bir milletin artık uzun bir **herc ü merceden** sonra kurtuluşunun başlangıcıydı.”
(h.+den 13936)

h. 13783, 14849, 22959, 29051

h.+den 13806, 13813, 28773

h.+eden 8377

h.+i 1398

h.+inden 15945

[=11]

HERÇİ-BÂD-ÂBÂD: Fars. Her ne olursa olsun:
“Bir taraftan da ReşidPaşa an'anesine sâdik gençler **herçi-bâd-âbâd** Osmanlılığa taraftar, vatanın necatını Tanzimat'ın tekâmülünden bekliyorlar.”

(h. 21738)

h. 14239, 25968, 30576

[=4]

HEREM-DÎDE: Ar.+Fars. Yaşlanmış, kocamış, ihtiyarlamış:

“Asr-ı inkilâbın ilk senelerini ihtiyarlığında gören nesle Alexandre Dumas **herem-dîde**, zenciyye bir dadı gibi kahraman ve korsan masalları nakletti.”

h. 6491

[=1]

HERGELE: Fars. Binmeye veya yük taşımaya alıştırılmamış eşek:

“Çingeneler beygir ve **hergele** ticâreti ile Bulgaristan'ın en fa'âl unsurlarından biri olmuşlar.”

h. 874

[=1]

HERHALDE: Büyük bir ihtimalle:

“**Herhâlde** mecmualarının birkaçı, yâhud biri burada basılmıştı.”

(h. 2345)

h. 1114, 1607, 1649, 1659, 1689, 1788, 2713, 3618, 3928, 5718, 7391, 8186, 8750, 9347, 9625, 9774, 11012, 11574, 15977, 19015, 21856, 21892, 21924, 22204, 22207, 22791,

23271, 25396, 27651, 28972, 32072, 32266, 32274, 34211, 34214, 34383, 35408

[=38]

HERHANGİ: Belli olmayan, özellikleri iyice bilinmeyen, rastgele:

“Hâsılı şâirin dünyevî mertebelerden **herhangi** birine yükselmesi halkın gözüne batar.”

(h. 27802)

h. 959, 2557, 3537, 3711, 4386, 4388, 5293, 5294, 5301, 7576, 7762, 9299, 9312, 9318, 9497, 12795, 13099, 13809, 13850, 14219, 14305, 14333, 14829, 14872, 15698, 15948, 17342, 17343, 17949, 18234, 18321, 18839, 19392, 19521, 21927, 26164, 26243, 26247, 26433, 27386, 27418, 27765, 29489, 30068, 30156, 31143, 32157, 32166, 32708

[=50]

HERHANGİ BİR: Rastgele bir:

“**Herhangi bir** şekil.de um-ar bir bekaa buluş”

h. 36648

[=1]

HERİF: Ar. Adam:

“Zâten ilmiyle, irfâniyle sıfır, ahlâkiyle mânâsız **herifin** biriydi.”

(h.+in 33356)

h. 1755, 6508, 9926, 10209, 15291, 19966, 32688, 34553

h.+e 10212, 19972

h.+i 10216, 19971

h.+in 1751, 1758, 10677, 12789, 35432

h.+ler 8223

h.+miş 33352

h.+ti 1573

[=21]

HERKES: Fars. İnsanların bütünü, cümle âlem:
“**Herkes** memnundu.”

(h. 34689)

h. 550, 582, 1229, 1346, 1953, 2819, 2833, 2841, 4339, 4782, 8021, 8023, 11799, 12228, 12755, 13001, 14469, 15208, 16494, 16553, 16910, 16917, 16990, 17057, 17521, 17551, 17762, 18229, 18585, 18797, 19189, 19422, 19875, 19890, 20100, 20492, 20501, 21710, 22994, 23338, 23428, 24309, 24643, 24644, 25278, 26063, 26653, 26899, 27173, 29574, 30149, 30738, 31148, 31375, 31407, 31838, 32436, 32642, 33446, 33583, 33896, 34035, 34293, 34510, 34868, 36982, 38001

h.+çe 3585, 13668
h.+den 3477, 27509
h.+e 247, 1192, 1735, 1893, 10204, 11030, 11495, 17664, 33050, 33396, 33560, 36449, 38249
h.+i 177, 1361, 1938, 2827, 3589, 5340, 7919, 13645, 15946, 17083, 19361, 23976, 24120, 24524, 26767, 32449, 33873, 34835, 35621, 38811
h.+in 227, 549, 2532, 2841, 3205, 3908, 6575, 6736, 8864, 12022, 14599, 15244, 16354, 17121, 17749, 18647, 21154, 22242, 22611, 23338, 24559, 25275, 29935, 31146, 32131, 33838, 34867, 34912, 34972, 35054
h.+le 3859, 7979, 10777, 32642
h.+te 8938, 19865
h.+ten 2581, 3510, 7907, 8017, 8690, 16618, 19388, 20120, 22244, 24560, 26655, 35455
[=154]
HERKÜL: Yunan mitolojisinde Herakles, Roma Mitolojisi'nde Herkül, Zeus ile Miken kralının kızı Alkmene'nin oğlu:
“(…) eski esatirdeki kahraman **Herkül** gibi imtihandan imtihana, bir düziye kudretini göstermeğe mahkûmdur.”
h. 24389
[=1]
HERMOEUM PROMONTORIUM: Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'a girdiği tepe:
“İkide birde soruyorlar; ‘Genç Fâtih hangi kapıdan İstanbul'a girdi?’ Rumeli Hisarı'nı göstererek: ‘İşte buradan’ denilebilir. Bu tepe ki Romalılar ‘**Hermoeum Promontorium**’ diyorlardı.”
h. 6154
[=1]
HERODOTOS: (MÖ 484, Halikarnas – MÖ 425), Yunan tarihçi ve antik yazar. [Tarihin babası olarak anılır.]:
“**Herodotos'dan** Bir Meçhûleye Mektublar ile ikinci Fransız İmparatorluğu'nun kibar hayâtını tersim eden büyük üslûbkâr Prosper Mérimée'ye kadar bütün hâturanüvisler üslûplarının kuvvetiyle yaşıyorlar.”
h.+dan 30735
[=1]

HERRYOT: Édouard Herriot. (1872, Troyes, Fransa – 26 Mart 1957, Lyon, Fransa) Fransız siyasetçi:
“**Herryot** gibi siyâsî başlar *efkâr-ı umûmîyyeye demişlerdi ki; "İsimplere rey vermeyiniz! Listelere rey veriniz!"*”
(h. 24329)
h.+un 24308, 24310
[=3]
HERSEK: Bosna Eyaleti. Osmanlılar zamanında Balkanlar'da önce sancak beyliği iken 1580'den itibaren beylerbeylik olan bir idarî birim [XVII. yüzyıl ortalarına ait kaynaklarda Bosna eyaleti Bosna, Hersek, Klis, İzvornik, Kırka (Lika), Zaçasna ve Bihke (Bihaç) sancaklarından ibaret gösterilir ve 2280 kılıç tımar ve cebelüleriyle birlikte 8000 askere sahip bulunduğu belirtilir. bkz. TDVİA]:
“*Aleyhte olan taraf da işlerin sarpa sardığını, mâliyenin müthiş perişanlığını, Tuna'yı, Bosna ile **Hersek'i**, Sırbistan'a konulan Rus kundaklarını ve yaklaşan Moskof tehlikesini öne sürerler ve hal'in zarûrî olduğuna inanırlar.*”
(h.+i 35149)
h.+deki 35127
[=2]
HERZE: Fars. Saçma söz:
“*Eski Tezkirelerdeki gibi kof, lâf bulamacı, hattâ **herzeden** ibaret şâir hayatlarından sarf-ı nazar etsek.*”
h.+den 30035
[=1]
HESÂBÂT: Ar. Hesaplar:
“(…) bir Tophâne hesâbını gözden geçirmeğe gönderilmiş, o, bu işi **hesâbâtından** başka Tophâne'nin temelinde kadar, imâlâtı, şusu, busu bütün ihtiyaçlarıyla, tıpkı bir ilim gibi, benimsemiş, topçuluğun frenklerde mazhar olduğu terakkiye kadar ta'mik etmiş.”
h.+ından 33858
[=1]
HESAP/HESAB: Ar. 1. ***Hesap sormak** (**hesabını sormak**): (Birini bir işten, bir hareketten) Sorumlu tutarak açıklama yapmasını istemek:
“*Çelebi Sultan Mehmed'i Anadolu'da dağılan topraklarımızı tekrar derler toplarken görseler,*

henüz Rumeli'de istirdat edilmemiş şehirlerimizin **hesabını sorarlar.**”
(h. +ını 12520)

2. ***Hesap vermek:** (Sorumlu olduğu bir husus hakkında) Açıklama yapmak:
“Rıza Nur Bey'in sabrı tükendi; önüne bakarak, lâkin Nurettin Paşa'ya hitaben: 'Onu İnebolu'dan yola çıkaracağız, çünkü Ankara'ya gelip mahkeme karşısında **hesap vermesi** lâzımdır.' dedi.”
(h. 10479)

3. ***Hesap etmek:** Düşünmek, zihnen ölçüp biçmek:
“Bu samimî Türk muharriri lalettayin bir İstanbul gazetesini açmış, mündericatını, halka verdiği havadisleri **hesap etmiş.**”
(h. 15187)

4. ***Kendi hesabına:** Kendi için:
“Vatanı hesabına değilse bile **kendi hesabına** bu kadar oyun oynayan bu adamın önünde yine böyle hazır bir oyun sahnesi vardır.”
(h. 13532)

5. ***Parmak hesabı:** Parmaklarla saymak suretiyle yapılan hesap. (Alay yoluyla) Hece vezni, parmak usulü:
“**Parmak hesabı** bir çâre-i âhenk olamaz hükümünü kabul edemiyorum.”
(h. +ı 29406)

h. 4029, 9959, 10472, 16982, 27206, 32518
h.+a 5032, 5056, 5062, 5093, 5123
h.+edilse 27057
h.+etmiş 15176
h.+ettikten 13744
h.+ı 6084, 14410
h.+ıma 21695, 24685, 33239
h.+ına 3091, 4345, 8515, 11029, 11538, 11774, 13319, 13523, 13523, 16351, 25225, 33969, 35175, 35547
h.+ında 29439
h.+ını 2002, 9765, 33848, 33853
h.+iyle 1185
h.+lar 26475
h.+ları 17036
h.+larına 23746, 32512, 35176
h.+larını 11212
h.+ta 25012
h.+vereceğini 10835
[=48]

HESAPSIZ: Sayılamayacak kadar çok:
“Hâsılı milyonlarca fedâkârlık ve **hesapsız** usta ve amelenin himmetiyle saray vücûde getirilmiş.”
(h. 18896)
h. 15997
[=2]

HESTÎ-Î ŞÂD: Fars. Sevincin varlığı:
“Âhır var.inca hadd.ine **hestîşâd.umuz**”
h.+ımız 37857
[=1]

HEVÂ: Ar. (I) 1. İstek, arzu, heves, meyil.
“Sus-maz mı **hevâ.sında** öt-en bülbülîmâtem/ Feryâd bu gülşen.deki âhengisiyehden”
(h. +sında 37983)

2. Aşk, sevgi, tutkunluk:
“ŞemsiTebrîz **hevâ.sıyle** semâ' üzre Kemâl/ Dâhilidâireibâlûperî Monlâ.yız
(h. +sıyle 37730)

3. ***Hevâ-yı fîz-fer:** İstemenin, arzusunun parlak aydınlığı:
“Galib Dede'nin:
'Fırsat ki **hevâ-yı fîz-ferdir**/ Ermek ona bir dahî hünerdir'
beytini bu adamın talihi kadar hatırlatan bir talihe nadir tesadüf edilir.”
HEVÂ: (II) Hava. Dünyayı belli bir yüksekliğe kadar kaplayan, bütün canlıların nefes yoluyla alıp verdikleri, çok miktarda oksijen, azot ve az miktarda asit, su buharı ve başka gazlardan meydana gelmiş renksiz, kokusuz, hafif gaz tabakasının belli bir yer ve zamandaki meteorolojik durumu:
“Bâzan güneşli bâzı ratîb sisli bir **hevâ**/ Solgun bulut.ların mevecât.iyle cilve-rîz”
(h. 39245)
h. 38878
h.+yı+tizfer.dir 9799
[=5]

HEVÂDAR: Ar. +Fars. Taraftar, kafadar, dost:
“Onun, bizzat, onun çevirdiği bir fııldak olduğundan eminim. Ancak bu işe, Saray'da, **hevâdarlarından** diğer bir müfsidi âlet olarak kullanmıştır.”
(h. +larından 34348)
h.+larının 34318
[=2]

HEVA VÜ HEVES: Ar. Boş ve geçici şeyler:

“(…) mısra’dan mısra’*a geçişte, heva vü hevese tâbi’ müstezadlarda da kalma, serbest nazma kadar çözülp gider, o da olmaz, hece veznine heveslenir, en sonra, hece vezninin halk türkülerindeki şekillerine sevdalanır.*”

(h.+e 28191)

h. 20860, 28676
h.+e 22705, 28184
h.+i 7509
h.+imle 121, 7403
h.+in 1048, 7338
h.+ine 7398, 10914, 10991, 22787
h.+ini 30252
h.+iyle 32156
h.+le 29092
h.+ler 30293
h.+lerden 29097
h.+lere 16939, 26798
h.+leri 10540
h.+lerinde 30125
h.+lerinden 29824
h.+lerine 2143, 13875
h.+lerini 29095, 30094, 30305
h.+lerinin 131, 12693

[=30]

HEVÂ VÜ HEVES-İ HÛR: Ar. Hurilere duyulan zevk ve istek:

“Baş.ında *hevavühevesihûr ol-sun*”

h. 38891

[=1]

HEVÂ-Yİ ŞEVK: Ar. Şiddetli arzu:

“Âzâdelik.in *hevâyışevk.inde yaşa-r*”

h.+inde 38144

[=1]

HEVES: Ar. İstek, arzu, meyil:

“İztrâbımı bir şiirle söylemek *hevesine düştüm.*”

(h.+ine 1991)

“Uç-tuk Mohaç ufuk.ında görünmek *heves.iyle*”

(h.+iyle 35841)

h. 1042, 2214, 14985, 21196, 21197, 21208, 31511, 31928

h.+e 27866, 28294, 28299

h.+etmişti 33333

h.+ettiği 24556

h.+ettiğim 26195

h.+ettiler 13155

h.+ettiniz 20863

h.+i 2197

h.+im 32421

h.+imle 2004

h.+inde 7348, 32330

h.+ine 2002, 7980, 20075, 21201, 26352, 29818, 32197

h.+ini 877, 1302, 22219

h.+inizden 31367

h.+inle 36879

h.+iyle 31904, 36041

h.+lenir 28186

h.+ler 26125

h.+leri 2363, 21359, 28171, 32179

h.+lerim 2135

h.+lerimi 4114

h.+lerinden 13174

h.+lerine 4089

h.+lerini 355

h.+lerinin 5764

h.+lerivle 2191

[=50]

HEVESKÂR: Ar.+Fars. Hevesli, istekli:

“Dinlerken yeni spor âleminin, *heveskârlarına verdiği ruhla bu ruhu mukayese ediyordum; fark ne kadar azîmdi.*”

(h.+larına 21378)

h. 10105

h.+dım 1819

h.+lar 3699

[=4]

HEVESKÂRLIK: Heveskâr olma, istekli ve arzulu olma durumu:

“Okumakta olduğu gibi, yazıda da edebiyat *heveskârlığından uzağım.*”

h.+ından 20426

[=1]

HEVESLEN-: İstemek, arzulamak:

“Yakup Kadri ile anlaşmış, yaşlı ve genç bâzı arkadaşlara görüşlerimizi anlatmaya koyulmuş ve kendimize göre yeni bir çıkır açmağa *heveslenmiştik.*”

(h.-miştik 27626)

h.-diği 15488, 15496

h.-diler 9077

h.-dim 2039, 17146

h.-irsek 32140

h.-mişti 19649

[=8]

HEVESLİ: Bir şeyi elde etmeye, öğrenmeye veya onunla uğraşmaya istekli olan, arzulu, meraklı:

“O yaşta olan gençler gibi, gezintiye, mesireye gitmeğe **hevesli** değildi.”

(h. 34650)

h. 352, 8770

[=3]

HEVESSİZ: İsteksiz:

“Ancak zannederim ki fakir Türk milletinin Alman ittifakını hayırlı bir ittifak olarak benimsenmemesi, bu ittifakla açılan harb ateşine **hevessiz** başlaması, İslâm ittihadına aslaa inanmaması, hâsılı o harbden dâima teşe'üm etmesi iukisâr-ı hayâli zâten hazırlamıştı.”

h. 26653

[=1]

HEVİ: Ümit:

“Suriye'den gelen Yahûdî, Mesih'in doğduğunu haber verdi vereli **hevi** içinde yaşıyorsunuz.”

h. 23389

[=1]

HEVL: Ar. Korku:

“Lâkin İsevî kilisenin verdiği **hevl** ile hepsi bir kenara sinmiş yaşıyorlar.”

h. 6338

[=1]

HEY: 1. Seslenmek ve bir kimsenin dikkatini çekmek için kullanılır:

“**Hey** testi yap-an testi al-an testi sat-an”

h. 38341

2. ***Hey gidi (...)** hey: Kullanıldığı cümledeki çeşitli duyguları kuvvetlendirir ve geçmişe hasret bildirir:

“Bu zümrenin Ramazan geldi mi hasreti coşuyor, **hey gidi** günler **hey!**”

(h. +gidi 14170, 14170)

h. 19851, 19851

[=5]

HEYAMOLA: İtal. Eskiden denizcilerin yelken açarken, kürek veya gemi demirini çekerken gayrete gelmek ve el birliğini sağlamak için hep bir ağızdan yüksek sesle ve belli bir makamla söyledikleri söz. ***Heyamola ile**: Herkesin ortak gayretiyle ve büyük zorluklarla:

“Kadını, erkeği okumakla malûl olan bu milletin muhacirleri, bu son sene Beyoğlu matbaalarında o kadar Rusça kitap bastırıldı ki gerek adedi

gerek de müfâdı itibariyle bizim son beş senede bin **heyamolayla** Matbaa-i Âmire'de bastırduğumuz kitaplara faiktir!”

h.+yla 13236

[=1]

HEYBE: Ar. Yolculukta binek hayvanlarının eyerine geçirilerek iki yana sarkıtılan veya omuzda taşınan, kilim, deri, kıl veya meşinden, içine öteberi koymaya mahsus iki taraflı torba:

“Hacı, hoca, hamal, köylü, şehirli, telâşlı bir halk, benim on seneden beri görmediğim vatandaşlarım, sırtlarında **heybeleri**, katlanmış yatak ve yorganları, ellerinde nevale sepetleriyle vapura girdi.”

h.+leri 2514

[=1]

HEYBELİ: Heybeliada:

“Büyükada'nın Nizam Koyu'ndan açılır, rahat bir yüzüyle **Heybeli'yi** tutar dönerdi.”

h.+yi 9810

[=1]

HEYBET: Ar. İnsanda korku ve saygı duygusu uyandıran etkili görünüş, ululuk, azamet:

“Kakır Ali mahkemeye bile **heybetini** sirayet ettiriyordu.”

(h. +ini 1148)

“An-ıyor her biri bir vak'a.yı **heybet.le** bu an”

(h. +le 35707)

h. 11350, 26500, 34626

h.+i 35011

h.+inden 34434

h.+ini 14989

h.+te 14424

[=9]

HEYBETLİ: 1. Görünüşü korku ile karışık bir saygı uyandıran, böyle bir duygu uyandıracak büyüklük ve görünüşte olan:

“Kibar yaratılmış, uzun boylu **heybetli**, güzel yüzlü, bin kişilik bir cemâat arasında göze çarpar, şahsına hürmet ettirir bir adamdı.”

(h. 34103)

“Sez-dim bir âşinâ gibi **heybetli** hüzn.ünü”

(h. 35751)

2. Büyük:

“Seyahatinden döndüğü gün Mustafa Kemal Paşa İzmir'e girmiş ve İstanbul, **heybetli** bir galeyan göstermişti.”

(h. 10381)

h. 227, 2044, 5500, 5626, 10376, 10672, 18769

[=9]

HEYECAN: Ar. 1. Ani ve beklenmeyen değişiklikler ve duygulanmalar sebebiyle hislerde meydana gelen şiddetlenme, aşırı hareketlilik ve telâş:

“Hayâtımın bakiyesini Deli Ahmed'e borçluyum. Zavallı, beni kurtardıktan sonra **heyecanından** serserm bir hâlde idi.”
(h. +ından 319)

2. Ruhi coşkunluk, duygulardaki coşup taşma:
“Midhat Şükri Bey'den sonra edebiyat derslerini Muallim Cûdî Efendi'den gördük. Maamâfih bu hocalardan ne bir fikir ne de bir **heyecan** aldığımı hatırlıyorum.”
(h. 2073)

“Kalp.im **heyecan.dan** de-di Artık dön-elim çek”
(h. +dan 36833)

h. 2050, 2072, 2280, 2461, 6153, 20609, 24518, 28122, 30347

h.+a 13014, 24605, 32042, 34104

h.+dadır 22421

h.+dan 1613, 15013, 27185

h.+ı 2463, 9725, 10403, 10945, 22161, 22272

h.+ın 1641

h.+ından 319, 2562, 14139, 20609

h.+ını 1789, 10053

h.+ıyla 19108

h.+iyle 21339, 22085

h.+la 538, 1361, 10612, 29695, 33047

h.+lar 27724

h.+lardır 30142

h.+ları 21714, 30555

h.+larından 21714, 30554

h.+larıyla 12252

h.+larla 4128, 22292

[=48]

HEYECANLI: 1. Heyecan uyandıran, heyecanlandırıcı:

“Hele **heyecanlı** dakika gelmişti. Vapura binecektim.”
(h. 1604)

2. Coşkun, arzulu, istekli:

“Galata'da bir borsa halkının **heyecanlı** topluluğu vardı.”
(h. 18778)

h. 1603, 3935, 8579, 13579, 13579

[=6]

HEYET: Ar. Bir işi yapmak veya yönetmekle görevlendirilmiş kimselerden meydana gelen topluluk:

“Mamañih Halide Edip Hanım ve arkadaşlarına karşı Ziya Gökalp'ın **heyetine** iştirak etmedim.”
(h. +ine 9066)

h. 1026, 3158, 13584, 15030, 15285, 18884, 24265, 28271, 31860, 31870, 32048

h.+e 31860, 31887, 31890

h.+i 4043, 6365, 19847, 26710

h.+i+askeriye.ye 10436

h.+i+askeriyye.si 15284, 15293

h.+i+askeriyye.siyle 15336

h.+i+devlet 22038

h.+i+ıslahiyye.sine 15732

h.+i+ictimaiyye.nin 14726

h.+i+ictimaiyye.si 13657

h.+i+maarif.le 6576

h.+i+mecmua.sı 15072

h.+i+murahha.sı 20504

h.+i+murahhasa 10406, 10423, 20507

h.+i+murahhasa.dan 11500, 20511

h.+i+murahhasa.sının 12414

h.+i+murahhasa.sıyla 10394

h.+i+mümeyyize.ye 22299

h.+i+tahririyye 15207, 15227

h.+i+talimiyye 21063

h.+i+tedrisiyye.lerinde 9691

h.+i+temaşa.nın 31872

h.+i+temsiliyye 18623

h.+i+vekil.edeniz 10484

h.+i+vekile 14868, 14871, 14892, 15025, 24648

h.+i+vekile.nin 14928, 24647

h.+i+vekile.sinin 14907, 15031

h.+in 3873, 28251, 28261

h.+ine 9061, 19507, 31983

h.+ini 10222

h.+inin 23816

h.+iyle 33854

h.+le 32046

h.+ler 2498

h.+leri 3383

h.+lerini 2496

h.+lerinin 19245

h.+ti 26218

[=68]

HEYHAT: Ar. Elden gitmiş bir şeye karşı duyulan hasret, üzüntü ve esefi bildirir, ne yazık:

“**Heyhat** bu mantık yalnız kuru bir mantıktır.”

(h. 3523)

“Akıl.inla bu gün bil-mediğin mânâ.yı/
Kabir.inde mi idrâk et-eceksin **heyhât**”

(h. 38429)

h. 168, 2443, 2928, 6011, 6446, 7385, 10696, 13062, 13062, 16065, 18905, 18943, 21342, 21907, 21993, 22236, 22313, 24775, 26828, 27789, 28736, 28996, 32076, 32151, 36379

[=27]

HEYHEY: ***Heyhey çekmek**: Umursamamak:

“Ben de bu mısraları yazmıştım: Bu hayâtın elem ü derdini tâkey çekelim Âh gel bari
Kalender'de biraz mey çekelim Hâ vü hûy-î feleğin rağmuna **heyhey** çekelim Âh gel bari
Kalender'de biraz mey çekelim.”

h. 1563

[=1]

HEYKEL: Ar. Mermer, tunç, taş, pişmiş toprak vb. şeylerden yapılan insan veya hayvan şekli:

“Ömrümde ilk defa bir şehir ortasında **heykel** görüyordum.”

(h. 1811)

h. 1808, 6719, 13717, 19234, 23334, 26045, 29024, 29030

h.+de 17501

h.+e 10751

h.+i 2995, 10644, 17501, 29021, 29023, 32757

h.+i+izam 31006

h.+in 1809, 29025

h.+ine 23030

h.+ler 4893, 22271, 22606

h.+lerimizi 2594

h.+lerini 6337, 13856

[=27]

HEYKELTIRAŞ: Ar. +Fars. Heykel yapan sanatkâr:

“Kaç defa Montparnasse Mezarlığı'nda, yattığı duvar köşesindeki mezarını ve **heykeltıraş** Joze de Charmoie'nın tam bir Baudelaire'ci fikriyle, o mezar üstünde yoğurduğu kaskatı vücûdu ve o vücûdun üstünde –De Max'ın kafasından kopye ettiği– büyük yarasa'yı görmüştüm.”

(h. 2254)

“Yont-arken eski Bergama **heykeltıraş.ları**”

(h.+ları 37034)

h. 32963, 37036, 38639

h.+ın 22272

h.+ının 2995

h.+lar 6369, 22238, 23108

h.+ları 37032

[=11]

HEYKELTRÂŞÎ: Ar. +Fars. Heykeltıraşlık:

“Her resim, **heykeltrâşî** ve diğer şekli sanatlara taalluk eden, ufak tefek nâdir eserler satan bir mağaza olmakla (beraber) aynı zamanda kitapçı ve tâbi' dükkânı idi de.”

h. 2340, 22270, 23114, 31548, 31690

h.+den 27736

h.+si 23122, 30540

h.+sinden 23068

[=9]

HEYKELTRAŞLIK: Heykeltıraşlık. Heykel yapma sanatı, heykelcilik:

“(…) ‘Sanat yalnız insanları islâh etmeğe yarar bir vâsıta’dır’ diyenler, şiirle, mûsikîyle, resimle, **heykeltraşlıkla** ancak müddeâlarını neşredebiliyorlar, lâkin tiyatro ve romanla, iki kere iki dört eder gibi isbât edebiliyorlar.”

h.+la 31323

[=1]

HEYULA: Ar. Ürkütücü hayal, ürkütücü hayâlî şey:

“Vâsi' bir harita üzerinde olan Osmanlı saltanatı hakikatte bir **heyuladır**.”

h.+dır 23749

[=1]

HEZAR: Fars. Bin:

“Şemşîr gibi rûy-i zemini taraf taraf Saldun demür kuşaklu cihan pehlevanları Aldun **hezâr** bütgedeyi mescid eyledün Nâkuus yerlerinde okudun ezanları mısralarını niyçün seviyormuşuz?”

h. 2308

[=1]

HEZARFENLİK: Çok yetenekli olup elinden çok iş ve sanat gelen, çok şey bilen ve yapabilen (kimse) olma durumu:

“Bir sisteme dahil olmayan fikirlere değer vermezdi, **hezârfenliği** sevmezdi, nazarında malûmatın vesikadan yüksek bir meziyeti yoktu.”

h.+i 8680

[=1]

HEZEL: Ar. Neşelendirmek amacıyla yazılan veya söylenen söz, şaka, latife, mizah:

“İnkılâbın, manzum **hezeller** yazmak gibi en hafif bir hizmetini gören Fâzıl Ahmed'e, sukut etmiş erbâb-ı iktidardan biri diyordu ki (...)

h.+ler 17025

[=1]

HEZİMET: Ar. Büyük ve kesin mağlûbiyet, bozgun, yenilgi:

“Çölde o mübarek Bedir gazası! O yeşil sancak! Müşriklerin o **hezimeti!** İslâm'ın o ilk galebesi...”

(h.+i 7132)

h. 14235, 14455, 18390, 25309

h.+e 13576, 15618, 32735

h.+i 13562, 15247

h.+inden 24065

h.+ine 24064

h.+ini 3741

h.+leri 13513, 23803

h.+lerini 13572

h.+leriyle 25987

h.+te 13567

h.+ten 14463, 15245, 15617

[=21]

HÉRÉDIA: José María de Heredia (1842, La Fortuna, San Carlos, Kosta Rika – 1905, Bourdonné, Fransa): Şair:

“Sanattan bilâ-vâsita mahzûz, Racine Musset hattâ **Hérédia** gibi sanatkârlar mümessilleri mübdi' diye alkışlıyorlardı.”

(h. 31501)

h. 2269, 2286, 17387, 17394, 17427

h.+nın 2273, 2278, 2286, 2315, 17425

h.+yı 2282, 2284, 2288

[=14]

HI: Ar. (ح) Arap alfabesinin yedinci, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin dokuzuncu harfi ve bu harfin adı:

“Türk'ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve çıkmayacak sesler vardı. (...); Ha, **Hi**, He gibi üçüzdüler.”

h. 28914

[=1]

HIÇKIRIK: Mide doluluğu veya asabî gerginlik sebebiyle diyaframın kasılması sonuncu sıkışan havanın ses tellerinde meydana getirdiği ve

titreşimle ağızdan “hık hık” diye düzenli aralıklarla çıkan ses:

“Uzun bir istiğraktan sonra, elleriyle yüzünü kapadı, **hıçkırıklarını** zapt eder gibi, dizleri üstüne düştü.”

(h.+larını 7908)

“Tâ iç.indendi gel-en **hıçkırık.ı**/
Kalp.inin var-dı derin bir kırık.ı”

(h.+ı 36973)

h. 21527, 38792, 38795, 38798

h.+a 31156

h.+lar 30880

h.+lardan 23401

h.+ları 18062

h.+larını 851, 30709

h.+larla 21987, 23512, 23514

h.+tı 29276

[=12]

HIDIRELLEZ: Rumi Nisan ayınının 23. gününe verilen ad. [Bu tarih 6 Mayıs'a tekabül eder.

Doğrusu Hızır ve İlyas'tır]:

“**Hidirellez** günü mektep, Üsküp civarında Tahta Ilıca'ya tenezzülle giderdi.”

(h. 550)

h. 29720

[=2]

HIDÎV-İ EKREM: Fars.+Ar. Cömert, lütuf ve kerem sahibi vezir:

“Nedim'in: 'Hoş geldin eyâ **hidiv-i ekrem**' diye sadrazamı karşıladığı o sahilde, Türk temeddününe misal olarak, o 'altın çapa' asılı duruyor.

h. 7374

[=1]

HIFZEYLE-: Korumak, süregelen bir durumun değişikliğe uğramasını önlemek:

“Gerdûn.e iğbirâr.ını **hıfzeyle-din** müdâm”

h.-din 37478

[=1]

HINCAHINÇ: Çok kalabalık, ağzına kadar (dolu):

“Vapur iskelesi **hincahunç** doluydu.”

h. 18770

[=1]

HINÇ: Düşmanlık veya kızgınlıktan gelen öc alma duygusu, intikam hissi:

“Esasen Bizans payitahtını 1204'te Latinler yani Fransızlar ve İtalyanlar, içeriden ve dışarıdan

zapt ederken ve zapt ettikten sonra, hâlâ yâd edilen emsalsiz bir **hunçla** yakmışlar, yıkmışlar.”

(h. +la 5314)

h.+ın 26889

h.+ıyla 10297

h.+ları 27183

h.+larını 27180

[=5]

HINÇLI: Hıncı olan:

“(…) Pâdişâha, hükümete karşı âdeta **hunçli** idiler.”

(h. 2476)

h. 18734

[=2]

HINZIR: Ar. Domuz:

“Azizim bizde **hunzir** değil... sizin gıdâ-yı hâlisül-hassınız olan dana eti bile yalnız kış günleri ara sıra yenilir, fakir, zengin herkes kuzu ve koyun eti ile tegaddî eder.”

(h. 19900)

h. 19882

[=2]

HIRÂM: Fars. Salına salına, naz ve eda ile yürüme:

“Recâizâde Ekrem Beyin: ‘Bu da bir şi'r-i muhzin-î diğér,’ ‘Bu da bir şi'r-i eltaf-î diğér,’ ‘Bu da bir şi'r-i müthiş-î diğér’ nakaratlı mısralarıyla kâh sonbahar yapraklarının kâh bir kızın bahçede **hurâmını**, kâh şimşeklerin çakmasını birer şiir olarak tavsif ettiği mâruf manzume, bu vâdide aldığımız ilk edebiyat dersi idi.”

h.+ını 27462

[=1]

HIRÂMÂN: Fars. Salına salına, naz ile, eda ile yürüyen:

“Bak-tıkça gülistan.da **hurâmân** ol-an sen.a”

h. 37328

[=1]

HIRÇİN: Sert, incitici, haşin:

“Bu devrin nasıl bir edebiyat istediğini en **hurçin** bir ifâdeyle beyân eden bu edîbler (...)”

h. 28143

[=1]

HIRED-MEND: Fars. Akıllı, anlayışlı:

“Aşk ehil.i **huredmend** ise Cemmezheb ol-ur”

h. 38177

[=1]

HIRGÜR: Kavga, gürültü, geçimsizlik:

“Mamañih unutmamalı ki bu Anadolu ve Trakya macerası Yunanistan'ın dahilî **hurgürüyle** iyiden iyiye karıştı.”

(h. +üyle 14235)

h. 14230

[=2]

HIRILTI: **mec.** Geçimsizlik, çekişme:

“Bizim İstanbul gazetelerini gördüm; siyâsî **hurultularımız** uzaktan çok elim bir te'sir hâsıl ediyor. Vatana bir daha acıdım.”

(h. +larımız 20403)

h. 31653

[=2]

HIRILTILI: **mec.** Geçimsizce, çekişmeli:

“Bütün bu nimetlerden başka biz nifak ve şikak, **hurultu**, gürültülü hâsılı saymakla bitmez bir karışıklık içinde püyandık; Bulgaristan bizi misâli görülmemiş derecede müsait bir vaziyette yendi.”

h. 26434

[=1]

HIRİSTİYAN: Hıristiyanlık. Hıristiyan dini, İseviyet, nasrâniyet:

“Konstantin **Hristiyan** dinini serbest bıraktıktan sonra, çaresiz olarak, günün birinde resmî dîn olarak da kabul etti.”

(h. 26978)

h. 3741, 3753, 3954, 4260, 4657, 4756, 4757, 4758, 4924, 5447, 5906, 5946, 7533, 7919, 7937, 10858, 10879, 11087, 11762, 11777, 12884, 13149, 13186, 13771, 13951, 15085, 15264, 15380, 18920, 18939, 26277, 26376, 26971, 26991, 27023, 19495, 21464, 23700, 24039, 24068, 35341, 35349, 35545

h.+a 3751, 13137

h.+dan 35340, 35341, 35346

h.+ı 19502, 19071

h.+ın 13136

h.+ını 1251

h.+lar 2631, 13135, 13843, 15280, 26394, 30255

h.+lara 10856, 21475

h.+ları 14703, 19485, 19491, 26580

h.+ların 15372

h.+larla 10858

[=66]

HIRİSTİYANLAŞ-: Hıristiyan dinini kabul etmek:

“Fakat Bizans tarihleri 1300 senesinde artık Peçenek, Oğuz ve Kumanlardan bahsetmiyorlar. Bunun da sebebi bu Türk unsurların Trakya ve Balkanlarda **Hıristiyanlaşmış** olmalarıdır.”
(h.-miş 4757)

h.-miş 26958

[=2]

HIRİSTİYANLIK: Hıristiyan dini, İseviyet, nasrâniyet:

“Müverrih Mommsen **Hıristiyanlık** zuhur ettiği zaman şarklılarda ahlâk namına yalnız zabıta korkusu kalmış olduğunu söylüyordu.”
(h. 11744)

h. 4900, 5016, 26960, 26976

h.+a 9460

h.+ı 2429, 9480

h.+ın 26957, 26962

[=10]

HIRİSTİYAN ROMA: Doğu Roma

İmparatorluğu:

“Türk ordularının Fâtih'le İstanbul'a girdiği gün olan 29 Mayıs 1453'e kadar bin iki yüz sene, Şarkî Roma dediğimiz Rûm ülkesine **Hıristiyan Roma** hâkim oldu.”

h. 2700

[=1]

HIRİSTOS: İstanbul'da, Burgazada'da tepelik mesire yeri:

“O senenin baharında ve yazında Halide Edip Hanım'la Burgaz'da görüşüyorduk. Burgaz'ın **Hıristos'unda** iyi ve hoş günlerimiz geçti.”

(h.+unda 9104)

h.+a 9102

h.+un 9103

[=3]

HIRKA: Ar. Özellikle elbise üstüne giyilen, ceket boyunda, yün veya pamukludan yapılmış, önden açık, kollu giyecek.

1. ***Hırka-i Saadet**: Peygamberimiz Hz.

Muhammed(sav) 'in Topkapı sarayında bulunan hırkası:

“Yavuz Sultan Selim'in **Hırka-i Saâdet'i** Mısır'dan getirip bu odadaki mevkiine koyduğundan beri kırk hafız nöbetle Kur'ân sesi kesilmemiştir.”

(h.+i+saadet.i 6957)

2. ***Hırka-i şerif**: Peygamberimiz Hz.

Muhammed'in (sav) Veysel Karanî'ye hediye ettiği, hâlen Fatih'te bu isimle anılan semtteki Hırka-i Şerif câmiinde bulunan hırkası:

“Sultan Selim hilâfetin âlâmâtı olan **Hırka-i Şerif**, Sancak-ı Şerif ve diğer emânât-ı mübârekeyi Mısır'dan İstanbul'a hatim ler indirterek getirmiş.”

(h.+i+şerif 6879)

3. ***Hırka-i Saadet Dairesi**: Topkapı Sarayı'nda Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (sav)

hırkasının bulunduğu daire:

“Ve bu Kur'ân sesinin nereden geldiğini sordum. **'Hırka-i Saadet Dairesi'nden!**” dedi.”

(h.+i+saadetdaresi.nden 6867)

h.+i+şerif.deki 5693

h.+i+barika 22033

h.+i+saadet 6948, 6955

h.+i+saadet.de 6867

h.+i+saadetdaresi.nde 6884, 6885

h.+i+saadetdaresi.nden 6944

h.+sını 1574, 6945

[=13]

HIRKALI: Hırka giymiş olan:

“Demin masamın önünden geçen Türk çocuklarını, annesi arkasından giden o gelinlik Türk kızını, o iskelet gibi şam **hırkalı** ihtiyarı buraya sürükleyen bilhassa Rusya oldu.”

(h. 24014)

h. 23982

[=2]

HIRLA-: Sözle saldırmak, hücum etmek:

“Sultan Selim Devri'nin sonunda, Ocak'ın bir **hırlamasıyla**, o kadar zahmetle kurulan ordu çil yavrusu gibi dağıtıldı.”

h.-masıyle 33892

[=1]

HIRPALA-: Kötü davranmak, ağır söz söylemek:

“Ada'dan Köprü'ye indiği bir sabah Cemal Paşa'nın Suriye'deki ahvalini etrafı dinlemekten korkutacak bir lisanla **hırpaldıktan** pek az bir müddet sonra Cemal Paşa Suriye'den debdebeyle İstanbul'a gelmişti.”

(h.-dıktan 11446)

h.-mak 20388

h.-maya 11620

[=3]

HIRS: Ar. Bir şeyi elde etmek için duyulan, önüne geçilmez derecede kuvvetli istek:

“Ramazan nefsimizle, dünyevi **hurslarımızla** mücadele ettiğimiz bir aydır.”

(h.+la 14178)

“Mızrak.ta halk.a gösteril-en kanlı kelle.ler/ Meydan.larında **hurs** ile hiç gösteril-memiş”

(h. 37072)

h. 3695, 3729, 17600, 30412, 35138, 37257

h.+ı 24906, 24922, 33216, 35015

h.+ım 8448

h.+ına 9580, 25247

h.+ından 4312, 25606

h.+ıyla 12898, 16342, 17757

h.+ıyla 34885

h.+la 3906, 11014, 12941, 34936

h.+lardan 31334

h.+ları 11958, 13838, 24903, 35195

h.+larımızla 14169

h.+larına 1127

h.+larını 4366

h.+tan 12378

[=34]

HIRSİZ: Başkasının malını çalan kimse, uğru:

“Rafla mâruf **hirsiz** oyunu Londra, Paris, Berlin, Viyana gibi şehirlerin kibar âlemlerinde bir kibar eğlencesi oldu.”

h. 22122

[=1]

HIRSLAN-: Kızmak, öfkelenmek:

“Lâkin o muharriri ve gazeteyi merakla takip eden kariler günden güne sinirleniyor ve **hurslanıyorlar.**”

h.-ıyorlar 10312

[=1]

HIRSLİ: Bir şeye karşı aşırı derecede istekli olan, haris:

“Bulgar tab'an politikacı, gaayet **hırslı.**”

(h. 3340)

h.+ları 35613

[=2]

HIRVAT: Hırvatistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse:

“Bir zaman sonra Şark âleminde, Rum, Ermeni, Bulgar, Sırp, **Hırvat** kadınlarıyla bir safta, belki de onlardan da dün bir derecede görünecek.”

(h. 21145)

h.+tan 3921

[=2]

HIRZ: Ar. ***Hırz-ı cân etmek**: Can gibi saklamak:

“Lâkin Antoine bize Garb'den bir şey getiriyor ki, bu itibarla **hırz-ı cân edilmesi** bütün inkılâbkâr Türklere bir vazifedir.”

h.+ı+can 31825

[=1]

HİSN MANSÛR: Adıyaman'ın eski isimlerinden biri:

“Hüseyn Siyret, Transval muzafferiyetini tebrik etmek için İngiltere Sefaretine gidenlerden olduğu için Sultan Abdülhamîd tarafından **Hısn Mansûr'a** nefyedilmiş ve oradan firar etmişti.”

h.+a 3830

[=1]

HİŞİM: Fars. *(**Birinin**) **Hışmına uğramak**:

(Birinin) Öfke, kızgınlık ve gazabına maruz kalıp maddî, manevî zarar görmek:

“Nûman Paşa'nın azlinden, Baltacı Mehmed Paşa'nın idâmından sonra Sadrazam olan Hoca İbrâhim Paşa da onun **hışmına uğrayarak idâm edildi.**”

(h.+ına 35056)

h.+ına 1479

h.+ıyla 6176

h.+ıyla 11055

[=4]

HİTTA: Ar. Memleket, ülke, diyar:

“Cezayir, Tunus ve Trablus'a hiçbir zaman fazla bağlı kalmamıştık. Bu **hıttalar**, fütihat kudretimizin feyzanlı olduğu bir asırda, kendi başına hareket eden Osmanlı fâtipleri'nin edinmiş olduğu topraklardı.”

(h.+lar 2491)

h. 28771, 28771

h.+da 14699

h.+hıtta 15365

h.+sım 23287

[=6]

HIYÂBÂN: Fars. İki tarafı ağaçlı yol:

“Erkek çocuklar, **hiyâbanlarda** demirden dâireler atarak üryan koşuşurken, kız çocuklar üryan, bahçelerde raks ediyor, gözleri çukurlanan yüksek ihtiyarlar da çamlar altında felsefeden konuşuyorlar.”

(h.+larda 23022)

“Çık kuytu **hiyâban.lara** al bir kuru yaprak”

(h.+lara 37891)

h.+dır 37608

[=3]

HIYÂNET: Ar. İhânet etme, hâinlik:

“İznik'i Rum **hiyaneti** düşürdü.”

(h.+i 26573)

h.+ine 23845

[=2]

HIZ: 1. Hareketteki çabukluk, sürat:

“Kendimi Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına kaptırdım; suyun **hızıyle** uzaklaştım.”

(h.+ıyle 307)

“Zil şal ve gül Bu bahçe.de raks.in bütün **hız.ı**/ Şevk akşam.ında Endülüs üç def'a kırmızı”

(h.+ı 37042)

2. **teşmil**. Gayret, şevk, çaba:

“Yer.den yedi kat arş.a kanatlan-dık o **hız.la**”

(h.+la 35833)

h. 24301

h.+ı 282, 13425, 17213, 18430, 23795, 24297

h.+ın 24299

h.+ımı 741

h.+ıyle 307, 4010

h.+la 26890

h.+larını 15038

[=15]

HIZLAN-: Hızı artmak, süratlenmek:

“**Hızlan-an** Mevlevî semâ.ıyle”

h.-an 35791

[=1]

HIZLI: Çabuk, süratli, seri:

“Vagondan indikten bir dakika sonra etrafını alan büyük ve küçük askerlere yıldırım gibi **hızlı** ve sürekli emirler veriyordu.”

(h. 18414)

h. 26534

[=2]

HİBE: Ar. Malını karşılıksız olarak verme, bağışlama, bağış:

“Fakat akla, mantığa, hakikate tamamıyla uygun olan bu tarz tesviyeye Yunanistan gibi, bir asırdan beri, hep haricin yardımıyla, **hibesiyle**, atıyyesiyle teşekkül etmiş, hilkatene tufeyli bir hükümet birdenbire yaşanamıyor, hırs ve istinasının tatmini hülyasından çarçabuk vazgeçemiyor, zebun bir hâlde yine yerinde sayıyor.”

h.+siyle 17610

[=1]

HİCAP/HİCAB: Ar. Utanma, sıkılma, mahcubiyet:

“Öyle bir hâle gelmişti ki yazıları Rum ve Ermeni gazeteleri tarafından sevimli ve ihtiramkâr sernâmelerle iktibas ediliyor ve o **hicap** hissetmiyordu.”

(h. 10304)

“Gâhî hurûşîşevk ve gâhî **hicâb** ile”

(h. 37784)

h. 9752, 15387, 23999

h.+ı 16424

h.+ından 7147

h.+ımı 16428

[=8]

HİCAZ: Arap Yarımadası'nda, günümüz Suudi Arabistan'ının batısında bir bölge:

“(…) yalnız 857 sene evvel **Hicaz** çöllerinde geçmiş bir gazveyi, Bedir gazasını düşünüyordu.”

(h. 7092)

“Engin görün-dü Mısır ü **Hicâz.in** fezâ.ları”

(h.+ın 37241)

h. 35480

h.+a 33998, 34015, 34016

[=6]

HİCİV: Ar. Bir kimse veya toplumun

kusurlarını, hatalarını, gülünç taraflarını nazım ve nesir yoluyla ortaya koyma, kötüleyip taşlama, yerme:

“Cenab Şehâbeddin Bey, İstanbul'da, saçlarını kısa kesmiş, gözleri şüirin yaşlarıyla değil, **hicvin** parültularıyla dolu göründü.”

(h.+in 30724)

h.+in 18123

[=2]

HİCRAN: Ar. 1. İnsanın içinde yer eden, unutulmaz, onulmaz, dinmez acı:

“Resimsizlik yüzünden cedlerimiz yüzlerini göremiyoruz. Ah bu ne fecî **hicrandır!**”

(h.+dır 28509)

“Hepsi sırt.ında abâ gün.lerce/ Git-tiler iç.leri **hicran.la** dolu”

(h.+la 36713)

2. Ayrılık, ayrılık acısı:

“O gençlik senelerimde, Quartier Latin'de geçirmiş olduğum fakrlar, zaruretler,

yoksulluklar, **hicranlar**, *hepsi bir daha halâl olsun.*”

(h. +lar 2963)

“*Ammâ yine **hicran.la** Kemâl an-dığım âfet/
Bağlarbaşı.nın gonca.sı bir yosma civan.dır*”

(h. +la 37675)

h. 28322, 36345, 36888, 36892

h.+a 20671, 29776

h.+da 35803

h.+la 36267, 36713, 36780

h.+lı 35731

[=14]

HİCRANLI: İnsana hüznün veren, ayrılık acısı taşıyan, gamlı, kederli:

“**Hicranlı** hayât.ın ne de son mâtem.idir bu”

(h. 36439)

h. 36662

[=2]

HİCRET: Ar. 1. Bir yerden başka bir yere göç etme:

“*Ancak bu iş, bu son mübadele işinden her cihetle başkadır. O bir ıztırârî **hicretti.***”

(h. +ti 18556)

“**Hicret.lerin** bakıyye.si hicran.lı duygu.lar”
(h. +lerin 35731)

2. Miladi 622 tarihinde Hz. Muhammed’in Mekke’den Medine’ye göçü [İslâm takviminde tarih başı olarak kabul edilmiştir]:

“*Fetih senesi bu köy, kahramanlık çağının kemalindedir. **Hicretin** 856 senesinin baharında, genç Fâtih ikide birde gelir gider.*”

(h. +in 6608)

2. ***Hicret etmek**: Göç etmek:

“*Balkan Harbi oldu. Rumeli’yi kaybettik. Büyük validem İstanbul’a **hicret etti.***”

(h. +etti 264)

h. 18543, 31553, 38043

h.+e 30218

h.+edecek 18531

h.+eden 30495

h.+edildiği 38

h.+ediyor 31553

h.+etmek 11210

h.+etmiş 2216, 3052, 18967

h.+etti 269

h.+ettiği 2036, 7099

h.+ettikleri 218

h.+i 3044, 9428, 18543

h.+in 6602, 7055, 18535, 19598, 23607

h.+inde 23616

h.+ini 31554

h.+lerin 18539, 18547

h.+lerinin 13219

h.+te 9426

h.+ten 4492

[=34]

HİCRÎ: Ar. Hz. Muhammed (sav)’in Mekke’den Medine’ye hicretini (M. 622) başlangıç kabul eden (tarih vb.):

“*Yazık ki bu sene-i devriyeyi **hicrî** takvimle tam mevsiminde idrak etmek kabil değil, yoksa zevkine büsbütün doyulmazdı.*”

h. 6113

[=1]

HİCVET-: Nazım ve nesir yoluyla bir kimsenin kusurlu ve hatalı taraflarını ortaya koymak, yermek, kötölemek, zemmetmek:

“*Onların nüktelerini zaman geçtiği hâlde, içinde yaşadıklarını bilmezken ve **hicvettikleri** insanları şahsen tanımazken bile anlıyoruz ve gülüyoruz.*”

(h.-tikleri 9300)

h.-en 25961

[=2]

HİCVİYE: Ar. [Türkçede türetilmiştir] Bir kimseyi, toplumu veya bir olayı yermek için yazılan özellikle manzum yazı:

“*Birinci makale gülümser bir yeisle yazılmış, hem ince ve hem acı bir **hicviyedir.***”

(h. +dir 24426)

“**Hicviye.ler**”

(h. +ler 39007)

h. 1362, 26002, 34849

h.+de 9281, 24411

h.+dir 30335

h.+lerdi 4171

h.+leri 23335

h.+sini 30360

[=11]

HİÇ: Fars. 1. Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı güçlendirir, kesinlikle, katiyen, asla:

“*Paris’de eski tadı **hiç** bulamadım.*”

(h. 20389)

“**Hiç** yolcu.su yok.muş gibi sessiz.ce al-ır yol”

(h. 36434)

2. Varlığı olmayan veya hesâba katılmayacak kadar değersiz, önemsiz olan şey:

“Bu vatandaş biraz ahşap.la biraz kerpiç.ten/ Yap-abilmiş bu güzellik.leri birkaç hiç.ten”
(h.+ten 36071)

3. ***Hiç değilse**: En az, en azından:

“Çünkü en kuru kalbli ve en boş kafalı insanlara bile insanlığın –hiç değilse– vehmini verir ve onları birbirlerine karşı kanunlardan daha sağlam bağlarla bağlar.”
(h. 20214)

h. 237, 279, 1194, 1316, 1377, 1546, 1582, 1700, 2052, 2332, 2348, 2379, 2406, 2425, 2446, 2472, 2612, 2648, 2690, 2698, 2756, 2909, 3360, 3573, 3671, 3948, 4020, 4626, 5015, 5049, 5608, 5751, 5972, 6060, 6071, 6316, 6853, 7022, 7214, 7470, 7631, 7988, 8230, 8255, 8364, 8511, 8588, 8686, 8773, 8780, 8813, 8814, 8814, 8828, 8886, 8890, 8900, 8997, 9010, 9084, 9188, 9358, 9568, 10112, 10346, 10872, 11142, 11148, 11149, 11329, 11921, 12092, 12189, 12279, 12594, 12891, 13061, 13094, 13359, 13749, 13932, 14117, 14174, 14283, 14649, 14919, 15734, 15853, 16118, 16130, 16200, 16226, 16259, 16436, 16530, 16570, 17028, 17050, 17578, 17679, 18040, 18575, 18994, 18994, 19197, 19368, 19422, 19504, 19751, 19995, 20091, 20161, 20162, 20199, 20374, 20444, 20983, 21102, 21911, 21980, 22193, 22355, 22596, 22651, 22791, 22867, 23159, 23274, 23570, 23776, 24452, 24521, 24966, 25006, 25067, 25400, 25692, 25722, 26096, 26165, 26223, 26468, 26609, 26662, 26664, 26804, 26924, 27127, 27198, 27561, 27756, 27776, 27820, 28189, 28466, 28466, 28679, 29014, 29057, 29669, 29712, 29919, 30032, 30201, 30283, 30743, 30760, 30866, 30912, 30992, 30997, 31108, 31131, 31340, 31341, 31706, 31855, 32068, 32114, 32168, 32169, 32223, 32328, 32342, 32614, 32802, 32822, 32957, 32965, 33113, 33308, 33309, 33465, 33653, 33678, 33702, 33704, 33712, 33746, 33758, 33764, 33785, 33799, 33918, 34239, 34544, 34577, 34593, 34711, 34957, 34957, 35355, 35755, 36170, 36534, 36584, 36608, 36674, 37070, 37072, 37220, 37950, 37989, 38242, 38243, 38245, 39052

h.+e 17580, 28123, 32508

h.+im 38244

h.+ler 21897

h.+mi 26096, 33704

h.+ti 3948, 3949

h.+tir 28409, 30769

[=240]

HİÇBİR: Olumsuz cümlelerde ismin başına getirildiği zaman o cinsten olan şeylerden birinin bile cümlede verilen hükmün dışında kalmadığını, bu hükmün o şeyin bütününe ait olduğunu anlatır:

“Edebiyat Darülfünunu diploması bugüne kadar değil bir Türk’e hiçbir Osmanlıya nasib olmadı.”

(h. 20010)

“Gör-medim gez-meddiğim, sev-meddiğim hiçbir yer”

(h. 35818)

h. 46, 171, 249, 406, 409, 867, 1289, 1795, 1951, 1963, 2152, 2489, 2494, 2945, 3077, 3484, 3558, 3654, 3888, 4268, 4304, 4701, 4880, 4996, 5459, 5461, 6782, 6985, 7420, 7420, 7440, 7531, 7546, 7622, 7930, 7963, 8111, 8279, 8295, 8299, 8309, 8342, 8549, 8560, 8796, 9008, 9225, 9564, 9585, 9683, 9728, 9832, 9981, 9994, 10004, 10283, 10286, 10566, 10859, 11077, 11088, 11149, 11522, 11721, 11815, 11887, 11959, 11994, 12049, 12112, 12123, 12168, 12314, 12314, 12408, 12409, 12588, 12654, 12678, 12738, 13366, 13465, 13731, 13739, 13947, 13975, 13987, 14368, 14684, 14695, 14764, 14823, 14914, 15399, 15567, 15744, 15765, 15922, 16082, 16318, 16351, 16387, 16391, 16874, 16964, 17035, 17035, 17458, 17671, 18078, 18205, 18207, 18247, 18254, 18709, 18776, 18777, 18836, 19120, 19385, 19407, 19414, 19532, 19639, 19694, 19701, 20061, 20128, 20135, 20137, 20152, 20197, 20321, 20472, 20513, 20738, 20817, 20831, 21138, 21415, 21531, 21572, 22275, 22382, 22601, 22601, 22602, 22609, 22620, 22653, 22895, 23578, 23640, 23667, 23674, 23674, 23675, 24085, 24211, 24536, 24576, 24933, 24956, 25104, 26174, 26397, 26606, 26649, 26709, 26709, 26777, 27492, 27570, 27697, 27800, 27847, 27968, 28221, 28383, 28446, 28459, 28606, 28905,

28970, 29063, 29100, 29348, 29448, 29488, 29518, 29549, 29949, 31096, 31097, 31097, 31322, 31710, 31710, 31866, 32064, 32208, 32439, 32442, 32446, 32663, 32777, 32871, 33221, 33274, 33295, 33306, 33508, 33969, 34082, 34107, 34261, 34381, 34844, 34896, 35873, 38651, 38661

h.+i 4861, 5261, 10509, 16518, 20970, 23249, 26145, 27297, 27297, 28647, 28992, 31172, 32226, 33194, 34050

h.+imiz 24490, 31758

h.+inde 22893, 25356, 27800, 30031, 34225

h.+inden 21739, 30581

h.+ine 6179, 28455

h.+ini 6712

h.+isi 8310

[=251]

HİDÂYET: Ar. Doğru yolu gösterme, hakka sevk etme:

“Devrin siyasiyatına aklı erdiğini hiçbir vesika ile bilmediğimiz Muallim Naci, arada sırada evliya sezişlerine benzeyen bir şâir sezişyle, böyle günleri idrak edeceğimizi sezmiş gibi, basireti bağlı olanlara bir **hidayet** meş'alesi çekmiş.”

h. 12123

[=1]

HİDDET: Ar. Öfke, kızgınlık:

“Nihayet Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın meşhur Havza nutkundan haberdar olduğu zaman kabına sığamadı, **hiddetinden** âdeta çıldırdı.”

(h.+inden 10256)

h. 4004, 11005

h.+i 34317

h.+in 27067

h.+ine 34580

h.+ini 11130, 25287, 34180

h.+ten 25606, 27492

[=11]

HİDDETLEN-: Öfkelenmek:

“Üsküplülerin Amavud olmadıklarının farkına varmış ve derhâl **hiddetlenmiş**.”

(h.-miş 1031)

h.-ir 519

[=2]

HİDDETLİ: Öfkeli, kızgın:

“Bir gün Doktor Nâzım'a Luxembourg Bahçesi'nin kapısında tesadüf ettim, **hiddetli** bir tavırla artık benimle görüşemeyeceğini söyledi.” (h. 10900.)

h. 288, 9942

[=3]

HİFFET: Ar. Onurlu ve vakarlı olmamak:

“(…) bu manzarada biraz **hiffet** ve gülünç bir şey vardı.”

h. 9122

[=1]

HİKÂYÂT: Ar. Hikâyeler:

“İnsaniyet günden güne maddîleşiyor, diyorlar. Şu kadar var ki **hikâyâta** olan meyl-i beşer hâlâ gülnâme ve bahname devrindeki gibi; o derece derin.”

h.+a 6488

[=1]

HİKÂYE: Ar. 1. Belli bir yer ve zamanda geçmiş olan olayların anlatıldığı romandan daha küçük edebî tür, öykü:

“Dumas'ın timsâlleri edebîdir. Üslûp herhâlde hikâyenin lâzım-ı gayr-i müfâriki addolunmaz; hattâ gariptir ki, amiyane **hikâye** yazan Hugo, Sefillerinde o kadar üslûpkârdır da kalb-i beşerin, secâyânın o müthiş ressamı Balzac kitâbet-i resmîyye üslûbuyla yazar.”

(h. 22223)

3. Sırasıyla ve etraflıca anlatılan olay:

“Bizde Garb tesirinden bahseder ken Recâizâde Ekrem Bey'i unutmamak lâzımdır. Bu vesîle ile müsâadenizle size bir **hikâye** nakledeyim: Bir gün İsmail Safa üstadı ziyarete gitmiş. (...)”

(h. 32808)

“Naklet-tiğim **hikâye** hazin.dir ne sor ne bil”

(h. 38622)

2. ***Hikâye etmek**: Anlatmak:

“O gün galiba Tevhîd-i Efkâr'da, ‘Eyüb’e dair bir nesrim çıkmıştı. Bu nesirde Eyüb şehrinin nasıl tekevvin **ettiğini hikâye ediyordum**.”

(h.+ediyordum 9433)

h. 2084, 3563, 6461, 9441, 13697, 22048, 22084, 22087, 22105, 22110, 22173, 22208, 22212, 22215, 22296, 22448, 22485, 22521, 29584, 30075, 30335, 30392, 30399, 30431, 32797, 33439, 33623, 38445, 38615

h.+de 6480, 21628, 21630, 22504, 30397, 31975

h.+deki 7456, 34120
 h.+den 21911, 22220, 36594
 h.+dir 14161, 26597, 32321, 33344, 33939
 h.+eder 4605
 h.+edilen 1107, 7095
 h.+ediyordu 11471
 h.+etmiyordu 18748
 h.+etti 11682
 h.+i+muhalde.sine 22436
 h.+ler 22122, 22136, 22194
 h.+lerde 22183, 22188, 22202
 h.+lerdir 22187
 h.+lere 22092
 h.+leri 22102, 22175, 23832
 h.+lerimizdeki 7460
 h.+lerimle 23418
 h.+lerin 22090, 22092, 22121, 22134, 22136,
 22144, 31595
 h.+lerinde 30367, 30484
 h.+lerine 23582
 h.+lerini 22490
 h.+lerinin 22109, 29526
 h.+lerinizle 23408
 h.+leriyle 337
 h.+lerle 9337
 h.+mi 6500
 h.+mizi 35770
 h.+nin 2085, 22077, 22145, 22168, 22201,
 22207, 22217, 22305, 30469, 30483
 h.+nizi 23414
 h.+si 2920, 3266, 6459, 6584, 7100, 7271,
 9412, 13751, 15847, 16554, 21621, 22088,
 22133, 22146, 22297, 22499, 26243, 30379,
 30465, 31097, 33292, 34120, 36592, 36909
 h.+sinde 6494, 16872
 h.+sinden 18878, 22127, 30424
 h.+sini 7456, 12911, 22151, 22163, 22503,
 30383
 h.+sinin 13740, 22452
 h.+ye 22211, 22215, 22294, 22492, 33440
 h.+yi 2955, 10449, 16870, 16876, 21624,
 21629
 [=144]
 HİKÂYECİK: Küçük hikâye:
 “*Ha, akluma gelmişken Ekrem. Bey hakkında bir
 hikâyecik daha nakledelim.*”
 h. 32822
 [=1]

HİKÂYEGÛ: Ar.+Fars. Hikâye anlatan:
 “*Bununçün o hikâyegûlar, o hikâyevîvisler her
 şeyi Don Quichotte gibi pür cuşîş bir destan
 yapıyorlardı.*”
 h.+lar 22152
 [=1]
 HİKÂYENÜVİS: Ar.+Fars. Hikâye yazan,
 hikâyeci:
 “*Sefalet şiirinin bu keskin tarzı ancak Rus
 hikâyevîvislerinin hikâyelerinde var; çünkü
 sefaleti karşıdan görenlerden ziyâde bizzat
 çekenler anlıyorlar.*”
 (h.+lerinin 30374)
 h. 6479, 22505, 28601, 31109
 h.+dir 22489
 h.+i 6472, 28592, 28623
 h.+inin 7459, 16957
 h.+ler 21215, 21708, 22142, 22199
 h.+leri 21724, 30565
 h.+lerimiz 7457
 h.+lerimizizin 21159
 h.+lerin 22222
 h.+lerine 22226
 h.+lerinin 22172
 [=22]
 HİKÂYET-İ HALÂT-I ŞEMS Ü MEVLÂNA:
 Şems ve Mevlana'nın hâllerini, durumlarını
 anlatan hikâye:
 “*Yet-er hikâyeti hâlâtü Şemsü Mevlânâ*”
 h. 37387
 [=1]
 HİKMET: Ar. 1. Allahu Teâlâ'nın her şeyi yerli
 yerince yaratma, her şeyi lâyük olduğu yere
 koyma sırrı, âlemin insanlar tarafından
 anlaşılamayan gizli amacı:
 “*Allahın hikmetine akıl ermez.*”
 (h.+ine 34925)
 2. Hak ve hakikate uygun, kısa ve manalı söz:
 “*Hikmet sayıl-ır bu.nca rubâî.miz var*”
 (h. 38146)
 h. 9680
 h.+i 2293, 15829, 15924, 15984, 26596
 h.+i+huda 7150
 h.+ini 12242
 h.+ten 38148, 38362
 [=12]
 HİKMET BEY: Belgrad büyükelçilerinden:

“Hükümet tarafından Belgrad'a dostluk muahedesini akdetmek için gönderilmiştim. İyi bir tesadüf olmak üzere oradaki elçi **Hikmet Bey** eski arkadaşımdı.”

h. 664

[=1]

HİKMETULLAH: Ar. Allahu Teâlâ'nın hikmeti: “(...) İslâmbol'un elli günde feth olmasına bâis bunlar idi ki **hikmetullah** ile İslâmbol'un fethini ellinci günde recâ edip ol gün rûh teslim eder.”

h. 7268

[=1]

HİLÂF: Ar. Zıt olma, zıddiyet:

“Aşk ve ihtirası ganî olan milletlerde zekâ ve zarafet ikinci derecede kalır. Bu iki değer birbirinin zıddıdır. Gariptir ki Türk, bu kaaidenin **hilâfındadır**.”

(h. +ındadır 28397)

h.+ı+mutad 9163

h.+ına 1464

h.+ında 11575, 18727, 27679

[=6]

HİLÂFET: Ar. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'den sonra onun vekili, din ve dünya işlerinde bütün Müslümanların önderi, aynı zamanda devletin başı olan zatın görevi ve makamı:

“Sultan Selim **hilâfetin** alâmâtı olan Hırka-i Şerif, Sancak-ı Şerif ve diğer emânât-ı mübârekeyi Mısır'dan İstanbul'a hatimler indirterek getirmiş.”

(h. +in 6877)

h. 6889, 9629, 30928

h.+i 24475

h.+i+islamiye.nin 20835

h.+in 6888

[=7]

HİLÂL: Ar. Ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki durumu:

“Zahir değil mi şimdi de, eyvâh! O inhilâl?/ Hem-sâye-i kevâkib iken bir zaman **hilâl**”

(h. 30931)

h.+i+ahmer 8501, 13910

h.+i+ahmer.dir 15794

h.+i+ahmer.in 14066

[=5]

HİLÂLÎ: Ar. Yeni ay biçiminde olan:

“Ortada şayak cübbeli, **hilâlî** sakallı bir hoca gayet ca'li bir hareketle kollarını kaldırıyor, etrafına tekbir çektirmeye çalışıyordu.”

h. 105601

[=1]

HİL'AT: Ar. Yüksek makamdaki zatların beğendiği kimseye ve takdir edilen zevata giydirdiği kıymetli, süslü elbise, kaftan: “Bebek'de Abdülhak Hamid'in yanındaydım; en güzel eseri olan Türbe-î Selimi Ziyâret'in, o kadar geniş ilhamlı mısralarını kısa heceli hem de yeknesak Arabî masdarlardan mürekkep kafiyelerle yazmaktaki fikrini sordum, dedi ki: “O manzumemde kafiye yoktur, çünkü: Ric'at, **hil'at**, firkat kelimeleri kafiye sayılmazlar, secîdirler, kafiye ancak mukayyed olur!”

(h. 29672)

h.+lere 23743

[=2]

HİLE: Ar. Bir kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak amacıyla yapılan tertip, düzen:

“Osmanlı Kanûn-ı Esâsîsi'ni siyâsî bir **hile** eseri sayabilirler.”

(h. 24063)

h. 16529, 24029, 33466, 33700

h.+i+harbiyye 25943

h.+leri 16422

[=7]

HİLE-İ FUKAHÂ: Ar. Fakihlerin hilesi:

“Şer'î.ce **hileîfukahâ** bil-meyiz ne.dir”

h. 38875

[=1]

HİLEKÂR: Ar.+Fars. Hile yapan (kimse), hileci, hilebaz:

“Nurullah Ataç, bu içtihadı tefsir ederken beni Homeros'un ince ve **hilekâr** kahramanı Odusseus gibi, Sirene'lerin sesini kendi dinler, lâkin yol arkadaşlarını dinlemekten men'eder bir kılığa sokuyor.”

h. 33013

[=1]

HİLEKÂRÂNE: Ar.+Fars. Hilekara yakışır biçimde:

“Gerek seyyahlara emniyet bahşetmek için, gerek de Türklüğün aleyhinde **hilekârâne** neşriyatı menettirmek için, bu tercümanlara ve rehberlere liyakat vesikası vermek hükümete terettüp eden bir hak ve bir vazifedir.”

h. 7698

[=1]

HİLEKÂRLIK: Hilekâr olma durumu:

“Yedi sene evveline kadar Avusturya'nın siyaseti inceliğiyle, ustalığıyla, **hilekârlığıyla** anılırdı.”

h.+ıyla 12210

[=1]

HİLKAT: Ar. 1. Yaratma, yaratılma, yaratılış:

“Bir yıldızın zevâlini gör-dük de böyle.ce/
Yârab de-dik nedir bu muammâ.sı **hilkatın**”
(h.+ın 36646)

2. Yaratılıştan gelen, sonradan kazanılmayan hâl, tabiat:

“Bu çocukların sütü çok temiz, **hilkatleri** çok metin olmalı ki ileride alafranga hayat Türklüğü büsbütün sardıktan sonra milliyetlerine bağlı kalabilsinler.”

(h.+leri 6988)

“Halkının **hilkatini** her semtini bir cennet et-en”

(h.+i 35914)

h. 37678

h.+çe 27859

h.+en 13694

h.+i 17323

h.+imin 20139

h.+in 28362, 36512, 39123

h.+inde 8682, 10038

h.+inden 27788

h.+inin 3576, 18740

h.+ler 38240

h.+leri 38238

h.+lerin 3633

h.+leriyle 9481, 31882

h.+te 1376, 4271, 23074

[=24]

HİLKATEN: Ar. Yaradılışça:

“Bütün mücidler icâdlarının nevilerine **hilkaten** mensupturlar.”

(h. 27551)

h. 4269, 9688, 17600, 17735, 21781, 21870, 25215, 25990, 27346, 30625

[=11]

HİLKATLİ: Yaradılışlı:

“Bütün esnaf **hilkatiler** gibi tecrübepereşti.”

(h.+ler 15938)

h.+ydi 15928

[=2]

HİLM: Ar. Huy yumuşaklığı, yumuşak huyluluk, öfke ve hiddet gerektiren durumlarda kendini yenerek sakin ve serinkanlı olma:

“Bu sözleri çok büyük **hilm** ile söylediği hâlde Aziz Efendi'nin yüreği çarptı.”

(h. 34415)

h. 9636

[=2]

HİLMİ BEY: Ankara milletvekili:

“Hilmi Bey'in asıl bahse taallük etmeyen bu mütalâası üzerine Nurettin Paşa, **Hilmi Bey'e** dönerek: ‘Hay Allah sizden razı olsun!’ dedi.”
(h.+e 10494)

h.+in 10487

[=2]

HİLYE: Ar. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'in üstün yaratılışını, dış görünüşünü, vücut yapısını ve güzel sıfatlarını anlatan manzum ve mensur eserlere verilen:

“(…) ‘**Hilye**’ sinin mısralarını pâdişâhlarımızın eski sarayında zarif bir köşkün duvarlarına, talik hatta çepçevre yazmışızdır.”

h.+sinin 20812

[=1]

HİMALAYA: Dünyanın en büyük ve en yüksek sıradağları:

“Bu manzumede beyitler, **Himalaya silsilesi** gibi birbirinden yüksektir.”

(h. 20828)

h. 3386

[=2]

HİMÂYE: Ar. 1. Koruma, esirgeme, sâhip çıkma:

“Bu heyetler, bilmem kaçınıcı defa tövbe ve istiğfarda bulunarak, ağlaşıyor, devletin bir de **himayesini** rica etmiştiler.”

(h.+sini 2500)

2. ***Himâye etmek**: Korumak, esirgemek, koruması altına almak:

“Devleti yıkılmış, **himaye edecek** kimsesi kalmamış olan Türklüğü müdafaa etmek için ortaya atılırsan yâr ü ağyâr nazarında muazzam bir şahsiyet olursun.”

(h.+edecek 10192)

h. 19143

h.+ederek 1738

h.+ediyordu 24969

h.+etmeği 3532

h.+etmesinin 34994

h.+ettiği 2822

h.+mizde 25222

h.+si 31001

h.+sinde 4542

h.+sine 17802

h.+sini 1697, 2499

h.+siyle 34534, 34988

[=15]

HİMMET: Ar. Çalışma, gayret, emek:

“Padişah esir; şehzadeler firarda, şehir şehir bütün Anadolu Türkleri ölümün her cilvesine maruz, bir asırdan fazla bir **himmetle** derlenip toplanan o koca devlet lime lime, o güzel Türk vahdeti bir günde bir efsane olmuş...”

(h.+le 12495)

“Şâbâş sun-du sarfedil-en bu.nca **himmet.e**”

(h.+e 37306)

h. 4798, 20849

h.+e 20848

h.+etmiş 33854

h.+i 13011, 17663, 18731, 30547

h.+ine 5194, 24424

h.+ini 23266

h.+iyle 3177, 5300, 13016, 18069, 18886, 24586

h.+le 5167, 5509

h.+lere 13082

h.+lerinden 5202

[=23]

HİMMETLİ: Himmet sâhibi olan, himmet eden:

“(…) oğlunu çok iyi okutmak istiyor, liyâkatli, **himmetli** bir hocanın intihâbını bana bıraktı.”

h. 34540

[=1]

HİND: Hindistan:

“Hicretten yüz sene evvel, bu ihtişamlı ve bütün manâsıyla büyük hükümdar, Asya ortasında bulunan Türklere istinat ederek **Hind** ve Çin'in ticaret yollarını onlarla açmayı ve Bizans'ı İran'ın tavassutundan onlarla kurtarmayı düşünmüştür.”

(h. 4495)

h. 2029, 20848, 20934, 10560

h.+den 30520

h.+e 6432, 8423, 26351, 31206

h.+in 28675

h.+ten 6432

h.+teyken 17249

[=13]

HİNDİSTAN: Güney Asya'da bulunan bir ülke. [Dünyanın en büyük yedinci coğrafi alanı ve en büyük ikinci nüfusuna sahip olan ülke]:

“Suriye, Mısır, Tunus, Kafkas, İran hattâ **Hindistan** şehirlerinin Müslüman kadınları örnek diye İstanbul kadınına görüyorlardı.”

(h. 21139)

h.+a 7437, 24963

h.+da 4966, 25976

h.+daki 25394

h.+dan 31091

h.+m 31107, 31212

[=9]

HİNDLİ: Hindistan halkından olan kimse:

“Âh, târihin garabetleri, Bâyezîd-i Velî'nin kızının türbesi, türbedâr **Hindli** bir derviş, Sırbistan altında bir Üsküp...”

(h. 440)

h. 438, 440, 442, 442, 449

h.+ye 450

[=6]

HİNDU: Hindistan'ın Mecusi halkından olan kimse:

“Bu ikinci faraziyenin lehinde ise, **Hindu**-Avrupaî ırkın bütün ırklar üzerindeki faikyetini bir uknum gibi kabul eden nice Avrupalıların kitapları şahadet ederler.”

(h. 14671)

h.+lar 22890

[=2]

HİND Ü SİND: Hindistan ve Sind Eyaleti (Pakistan'ın 4 eyaletinden birisi):

“Ettik biz o anda, nîm-zinde/Nefretle vedâ' **Hind ü Sind'e**/Kaldım mı, demişti, yolda bir gün/Hindistan'ın denizlerinde?”

h.+e 31218

[=1]

HİPODROM: Fr. Yunanistan ve Roma'da at ve araba yarışlarının yapıldığı yer:

“Bizans'ın meşhur **Hipodrom'u** yıkılmıştı, harabesi bir taş ocağı gibi kullanılıyordu.”

(h.+u 5392)

h.+un 5701

[=2]

HİPPOLYTE STAMOS: Yahya Kemal'in Paris'teki akadaşlarından biri:

“1910’ a doğru Jean Moreas’ın, Vachette Kahvesi’ndeki köşesine gittiğimiz bir akşam ben ve arkadaşım **Hippolyte Stamos**, acemilik ve dalgınlıkla, Paul Verlaine ve Stephane Mallarme’nin isimlerini yâd etmiştik.”

h. 2378

[=1]

HİRALDA KULESİ: Giralda. İspanya’nın Sevilla şehrinde bulunan dünyanın üçüncü en büyük kilisesi olan ve Gotik ve barok mimari tarzının güzel örneklerinden Sevilla Katedrali’nin çan kulesi:

“Câmi’in mîmarîsinden, minâre olan **Hiraldâ Kulesi** bir de yanında dış kapılarından biri ve bir haremî kalmış.”

h. 18952

[=1]

HİRİSTOS: Büyükada’daki mesire yerlerinden biri:

“Burgaz’ın **Hiristos’unda** iyi ve hoş günlerimiz geçti.”

h. 9104

[=1]

HİS: Ar. Dış dünyaya ait herhangi bir şeyin insanın iç dünyasında, gönlünde uyandırdığı etki, duygu:

“Bu **hissini** sezdiğim için kendisine azamî mahviyet gösterdim.”

(h. +sini 9189)

“Artık kederli **his.leri** bir bir iç.inden at”

(h. +leri 36556)

h. 5458, 8437, 8445, 9669, 10866, 11413, 16561, 18606, 19101, 19105, 19218, 19512, 19516, 20196, 21223, 21394, 22141, 22318, 25420, 26529, 27148, 30208, 30279, 32225, 32443, 33493, 36099, 36797, 37095

h.+den 21717, 28280, 29804, 30257, 30386, 30557

h.+di 21429, 26529

h.+le 7443, 8488, 16509, 17615, 30221

h.+ler 16545, 20164, 20166, 24006, 35103

h.+lerden 18584, 20099

h.+lerdir 20165

h.+leri 5755, 16449, 18625, 20164, 22768, 28178, 30149, 30208, 32435

h.+lerimiz 25680

h.+lerimizdir 32433

h.+lerin 21201, 35261

h.+lerinden 1952, 3510, 9710

h.+lerine 23627, 35138

h.+lerini 945, 7016, 20684, 20690, 22648, 29373, 29799, 29806

h.+leriyle 11416, 17144, 20272, 20967, 24589, 27582, 32622, 33510

h.+lerle 17242, 30209, 30302, 32329, 37132

h.+se 17265

h.+sen 14121

h.+si 1449, 2035, 3459, 3907, 4987, 6802, 8436, 8489, 8662, 10758, 14439, 15777, 16418, 16789, 16824, 16824, 16829, 18011, 18970, 19103, 19549, 21199, 21605, 22296, 23788, 25401, 25406, 31147, 31159, 32441, 32994

h.+simi 2239, 18674

h.+simin 18675

h.+simiz 18045, 30203

h.+simize 26643

h.+simizin 16864

h.+sin 20299, 21713, 28148, 28163, 30554, 31201, 32310

h.+sinden 9253, 11765

h.+sini 1292, 1968, 2301, 2544, 8551, 9680, 10780, 19515, 22218, 25484, 29429

h.+sinin 2306, 6015, 31160

h.+siyle 6698, 14061, 14124, 16414, 21308, 24832

h.+ten 20674, 20689, 29779, 31151

h.+tir 20201, 27149

h.+i+istikrah.la 22639

h.+i+kablelvuku 18672

h.+i+seva.dan 21824

h.+i+siva.dan 30668

[=170]

HİSAR: Ar. 1. Fatih Sultan Mehmed’in yaptırdığı Boğazkesen Hisarı, Rumeli Hisarı: “**Hicretin 856 senesinin baharında, genç Fâtih ikide birde gelir gider. Nihayet o Mart’ın yirmi altıncı günü Hisar önünde, Gelibolu’dan gelen Balta Oğlu Süleyman Bey’in donanması, Karadeniz Boğazı’ndan taş ve kireç yüklü binlerce gemi ve mavna Hisar önünde demirler.**”

(h. 6612)

“Üsküdar.dan mı **Hisar.dan** mı Kavaklar.dan mı”

(h. +dan 35695)

2. Bir yerin korunması için yapılan yüksek duvarlı, kuleli, bazen etrafı hendeklerle çevrili küçük kale, kerman:

“Kurtuba'nın Emevî payitahtlığından kala kala meşhur camii, ötede beride birkaç yapı harabesi ve biraz **hisar** bakiyesi kalmış.”
(h. 18925)

3. ***Hisarca**: İstanbul'un Sarıyer ilçesinde bulunan Rumeli Hisarı semti sakinleri ile toplu biçimde:

“(…) ‘Bu adamı kurtarmak için **Hisarca** bir tarafa baş vurulamaz mı?’ dedi.”
(h.+ca 34081)

h. 6175, 6589, 6603, 6606, 6614, 6626, 6649, 6650, 18970, 34075, 37493

h.+a 6152, 6692, 34188, 34329

h.+da 6182, 6661, 7877, 34052, 34084, 34096, 34111, 34124, 34141, 34143, 34159, 34168, 34186, 34277, 34311, 34321, 34362, 34376, 34410, 34420, 34463

h.+daki 6247, 34037, 34192

h.+dakiler 34198

h.+dan 6135

h.+dır 6596

h.+ı 5167, 6621, 6680, 6708, 34104, 34149

h.+ın 4785, 6184, 6612, 6630, 6655, 6712, 34042, 34082, 34395, 34473

h.+ını 6147

h.+ının 6741

h.+la 18966

h.+larda 7428

h.+ları 7587

h.+ların 6531

h.+larında 7408

h.+larından 6351

[=69]

HİSARLI BEY: Yahya Kemal'in Rumeli'den göç eden muhacirlere yardım eden, İstanbul'daki bir arkadaşı:

“Anlıyorduk, kızcağız pek ziyade korkuyordu. Arkadaşım, arada sırada gelen **Hisarlı Bey** olduğunu anlatınca kapıyı açtı.”

h. 6204

[=1]

HİSLİ: Duygulu, içli:

“Çok **hisli** ve asabiydi.”

(h. 42)

“Doldur-muyor boşal-muş ol-an **hisli** bir yer.i”

(h. 36611)

h. 2548

[=3]

HİSSE: Ar. 1. Bölünen bir bütünden bir kimseye düşen kısım, pay:

“Yani düne nisbetle bugün Yunanistan şarkta Avrupa devletlerinin medeniyet vekili değil bilâkis fütuhâtının üstüne oturmuş, **hissesini** kendi müdafaa etmeye mecbur bir vaziyettedir.”
(h.+sini 12671)

2. ***Hissesine düşmek**: (Bir şey bir kimseye) Verilmek, onun hakkı olmak, payına düşmek: “Filhakika her yerde bu mükâfatlar hedefini bulamaz. Büyük dehâlara isabet edeceğine ekseriya şöyle böyle erbâb-ı san'atın **hissesine düşer.**”

(h.+sine 22540)

h.+i+tahrik.i 22170

h.+ler 19202

h.+si 1736, 10555, 11429, 14641

h.+sini 10556, 12621, 12663, 19583

h.+siyle 16945

[=12]

HİSSEDİL-: Duyulmak, sezilmek:

“Haydi oradan, haydi azizim; her deniz sahili aynı mıdır diyorsun? Biraz rutubetli toprak, **hissedilmeyecek** kadar tuz, serin hava, mavi su gibi şeylerden ibaret midir sanıyorsun?”

(h.-meyecek 6009)

h.-diği 27427

h.-diğini 24791

h.-en 7417, 15149, 19687, 23990, 26187, 32233, 33825, 33963

h.-ir 4397, 23607, 31161

h.-irdi 11429, 35073

h.-iyor 16967, 17193, 17993, 24807, 28489, 30146, 33738

h.-iyordu 885, 936, 5225, 9152, 19693, 26893, 35297

h.-memişken 24272

h.-memiştir 20898

h.-meyecek 16540

h.-meyen 23487, 27368

h.-mez 6963

h.-miyor 7910, 19591, 29431, 33253

[=40]

HİSSE-İ ENÂM: Ar. Halkın payı, nasibi:

“Dünyâ.da ne.dir **hisseien**'âm.ın hiç”

- h.+ın 38242
[=1]
HİSSE-İ VERÂSET: Ar. Miras payı:
“*Cihan.da ol-madı bir hisseîverâset.imiz*”
h.+ımız 37316
[=1]
HİSSE'L-YAKÎN: Ar. His yoluyla tam ve doğru şekilde bilme:
“*Hâsılı, Atına Hükümeti, Trakya bahsinin kapanmadığını hisse'l-yakîn değil sem'e'l-yakîn olarak bilir.*”
h. 17943
[=1]
HİSSEN: Ar. His bakımından, duyguca:
“*Yunanlılar zannediyorlar ki Anadolu sahnesine kralı getirmekle Türkleri korkuttular, ye'se düşürdüler, üzdüler, hissen, kalben perişan ettiler.*”
(h. 16422)
h. 22817, 30545
[=3]
HİSSET-: 1. Sezmek, fark etmek:
“*Gazeteye bir göz atayım dedim. Henüz iki dakika geçmediydi, gözlerime uzanmış bir el hissettim. Başımı kaldırdım baktım.*”
(h.-tim 23966)
“*Birdenbire hisset-tim ufuk.tan bir atılma*”
(h.-tim 36834)
2. Dıştan gelen etkileri beş duyu vâsıtasıyla idrak etmek:
“*Bir bahar yağmur.u yağ-muş da açıl-muş hava.yı/ Hisset-en kimse hakikat san-ıyor hulyâ.yı*”
(h.-en 36055)
3. Gönülde duymak:
“*Büyük harbde, on cephemizin ateşinde hazır bulunmuş çok güzide ve edebiyat meraklısı bir askerimizin elinde bir gün Çanakkale destanımıza dâir Fransızca, mâruf bir eserimizi gördüm; yine bize dâir ve yine Fransızca olmak üzere, buna benzer daha kitapları vardı. Bunu görünce kalbimde bir acı hissettim. Döktüğümüz kanın bile manzarasını Fransızcadan seyretmeğe mahkûmuz, dedim.*”
(h.-tim 30055)
h.-dim 19685
h.-ebilir 14486
h.-ebilirler 23564
h.-ebiliyor 7927
h.-ebiliyordu 31061
h.-ebiliyoruz 28833, 30168
h.-eceği 16831
h.-eceğim 23497
h.-eceğiz 23502
h.-ecek 18192, 31131, 31149
h.-eceklerine 17185
h.-eede 6120
h.-emediği 16424, 29131
h.-emiyor 16444
h.-emiyorlardı 16531, 29245, 29246
h.-emiyorsunuz 15581, 16596
h.-emiyoruz 18452
h.-en 6916, 7916, 14433, 18488, 31054, 37138
h.-ene 4392
h.-enler 16538, 16550
h.-er 20297, 23597, 24726, 38757
h.-erdi 21223, 31185
h.-erek 25886
h.-eretmez 35543
h.-erim 9567
h.-erler 15387, 24802
h.-erlermi 29050
h.-ince 16572, 36951
h.-ip 32490
h.-iyor 25477, 30370, 32564
h.-iyordu 1447, 1948, 8515, 19834
h.-iyorduk 3544, 9596
h.-iyordum 142, 204, 375, 749, 1222, 1796, 2038, 2281, 2356, 2805, 2860, 4099, 7031, 17012, 18674
h.-iyorlar 6980, 7954, 16425, 16539, 19595, 20457, 24295, 29034
h.-iyorlardı 7030, 10262, 17162, 17185, 18821, 34833
h.-iyormuydu 22807
h.-iyorsunuz 19602
h.-iyoruz 6111, 18314, 18316, 29069, 29070
h.-mediğim 2033
h.-mediğimi 9188
h.-mediler 16428
h.-medim 2153, 21310
h.-meğe 21393
h.-mekle 10065
h.-meksizin 9752, 28095
h.-memiş 16542

h.-mesinden 82
h.-meye 9760
h.-mez 7211
h.-miş 1332, 4104, 7156, 8271, 16541,
17154, 17188, 18609, 20417, 24718, 30204,
32132
h.-mişiz 14347
h.-mişlerdir 25404
h.-mişti 16737
h.-miştım 1265, 32313
h.-miştir 31140
h.-miyeceğiz 29712
h.-miyelim 38073
h.-mıyor 19215, 29064
h.-miyordu 10300
h.-miyordum 9284
h.-mıyorlar 18230
h.-seniz 15582
h.-sin 29069
h.-ti 9300, 10063, 10357, 14994, 21333,
30252, 30307, 34386
h.-tiği 6153, 7987, 10122, 18051, 19834
h.-tiğime 9175
h.-tiğimiz 3543, 29323
h.-tiğinizi 20454, 28611
h.-tik 8960, 14357, 18301
h.-tikçe 10494
h.-tikleri 7053, 23596
h.-tikten 6912
h.-tiler 16834
h.-tim 312, 1445, 1884, 1931, 2051, 2477,
2990, 3032, 6909, 6914, 6934, 7063, 7913,
8843, 10017, 19021, 20204, 20257, 20442,
23952, 25647, 26927, 29019, 30045, 32469,
35572

[=187]

HİSSETTİR:- 1. Duyurmak:

“Biriktirdiği bütün parasını harçlık olarak bize,
hediye olarak yetim, besleme kızlara, sadaka
olarak fukaraya verir, lâkin verdiğini kimseye
hissettirmezdi.”

(h.-mezdi 258)

2. Sezilmesini sağlamak, sezdirmek:

“Sofya'dan tirene bindim. Bize değil firenklerle
bile hâlâ bir Türk yolu olduğunu **hissettiren**
yoldan, bütün bir gün geçtim.”

(h.-en 735)

“Ah bu vadilerin güzelliği! Tâ Budin'den gelen
bir muhacir türküsünü **hissettiren** hüznü! Bu
yoldan kaç defa geçtimse kalbim doldu.”

(h.-en 744)

“Mevsim boyunca kendi.ni **hissettir-ir** vedâ”

(h.-ir 36400)

h.-di 13923, 35010

h.-diği 33195

h.-diler 12638

h.-emez 6986

h.-en 2557, 16516, 20737, 32230

h.-ir 23966, 24848, 30211

h.-irdi 1508

h.-iyor 2310, 3185, 18987, 20736, 24728

h.-iyordu 2796

h.-meden 12780

h.-medi 11578, 18298

h.-mediği 29541

h.-meğe 33797

h.-meksizin 24702

h.-mektedir 24796

h.-meye 9302, 15197

h.-mez 29542

h.-miştir 4489

[=34]

HİSSETTİRT:- Hissettirmek, hissetmesine
sebep olmak, duyurmak, sezdirmek:

“Rumluk tıpkı bizim eski devirlerimizde olduğu
gibi, şimdi de Bulgarlığın içinde çöreklenmiş
sessiz sessiz oturuyor, bu limanı emebildiği
kadar emiyor; kendini **hissettirtmiyor.**”

h.-mıyor 3005

[=1]

HİSSÎ: Ar. Hisle, hislerle ilgili, varlığı hisle
anlaşılan:

“Bizimki yeryüzünde kalp sahibi birer insan
olduğumuza yegâne burhan olan değerimiz,
Anadolu'da bugün dövüşen İslâm ordularına
karşı beslediğimiz **hissî** rabıttır.”

(h. 16953)

h. 12007, 20444, 20927, 22183, 23604,
23605, 31282

[=8]

HİSS-İ BEHÎC: Ar. Güzel, şen, güler yüzlü his:
“**Hissîbehîc** handegüzâr ol-du Kalp.imin”

h. 39171

[=1]

HİSSİYÂT: Ar. Hisler, duygular:

“Şüphem yoktur ki bu teklifi bana olan dostâne **hissiyatınızın** bir iradesi olarak dermeyân buyuruyorsunuz.”

(h. +ınızın 20290)

h. 16190

h.+a 22578

h.+ı 22160, 29371, 29583

h.+ı+islamiyye 21800, 30645

h.+ı+milliye.mizden 16148

h.+ı+musıkıyye.den 29343, 29444

h.+ı+musıkıyye.nin 29331

h.+ımı 14306, 32246

[=14]

HİSSİZ: Duygusuz, katı, histen mahrum:

“Milliyetperver kalkıyor aşk ve tabiat şâirlerini kayıdsız ve **hissiz** ilân ediyor.”

(h. 32520)

h. 23219, 30223, 30225, 30246, 30256

h.+dir 17411

[=7]

HİSSİZLİK: Hissiz olma durumu:

“Gençliğin kısır tefekküründen, kansızlığından, **hissizliğinden** bir nümüne değil mi?”

(h. +inden 21602)

h.+imizden 30266

h.+ten 15424

[=3]

HİSSOLUN-: Hissedilmek:

“Konağında edeb, ahlâk, sükûnet ve vakar **hissolunurdu.**”

(h.-urdu 1422)

h.-ur 2609

h.-urdu 1483

h.-uyordu 2628, 2769, 4357, 4380, 9335

[=8]

HİSTOİRE: Fr. Tarih :

“Türk doğmuş olmak, Türk ismi taşımak kâfi değildir. Türk gibi düşünmek lâzımdır.

Avrupa'da **histoire'a** gitseniz kendinizi hem Varşova'da hem Berlin'de zannedersiniz.”

h.+a 8253

[=1]

HİTÂB: Ar. Sözü birine veya birilerine

yöneltme, seslenme:

“Makbûl isen **hitâb.ına** herkes kulak tut-ar”

(h. +ına 38001)

h. 37329

[=2]

HİTÂBE: Ar. Dinleyicilere belli bir fikir ve heyecanı aşlamak için yapılan uzunca konuşma, nutuk:

“Bu nutuk ilk satırından son satırına kadar her türlü tumturaktan, her türlü benlikten, her türlü hırstan ârî bir **hitabe** idi.”

(h. 12387)

h. 22011

h.+den 913, 19526

h.+lerinizde 28612

h.+si 27982

h.+yi 31024

[=7]

HİTÂBEN: Ar. Sözü birine yönelterek, hitap yoluyla:

“Abdullah Cevdet, o günkü kavganın hızıyla, açık mektup tarzında, Hadd-i Te'dîb unvânıyla Ahmed Rızâ Bey'e **hitaben** bir risale neşretti.”

(h. 4012)

h. 10471, 21046, 21462, 26094, 27017

[=6]

HİTÂBET: Ar. Güzel ve etkili söz söyleme sanatı ve yeteneği:

“Rızâ Tefvik'in bu sözü, felsefesinden de, şiirinden de, **hitabetinden** de fazla ömürlü imiş.”

(h. +inden 4344)

h. 31487

h.+ine 3337

[=3]

HİTÂM: Ar. Son, nihâyet:

“Bu harp bir fütihat harbi değil, bir politika harbi değil, bir ittifak harp değil, yalnız ve yalnız bir İstiklâl Harbi'dir ve Türk vatanının istiklâli hâsıl olacağı gün **hitam** bulur.”

(h. 17358)

“Mutlak bu harb.e vermek için şanlı bir **hitâm**”

(h. 37279)

h. 8311, 30919

h.+a 17780, 30918

[=6]

HİTAN Ü VELİME: Ar. Sünnet ve evlenme:

“A'yâd-ı dîniyyemizden sonra pâdişâhlarımızın sarayında icra edilen **hitan ü velîme** düğünlerinden başka a'yâd-ı milliyyemiz olmadı.”

h. 21447

[=1]

HİTAP/HİTAB: Ar. 1. Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme:

“İspanya şehirlerine âid tahassüslerimi risale kılıklı yazmayı tavsiye ediyorsun. Benimse şu mektup tarzı tabiatıma daha uygun geliyor. Risalede meçhûl bir kalabalığa **hitap** çeşnisi, bir de fazla malûmat serdetmek külfeti var.”
(h. 18875)

2. ***Hitap etmek**: mec. (Bir şey birinin) Üzerinde etki meydana getirmek:

“Vicdana **hitap** etmektense, zevke **hitap etmek** millî varlığı mızı müdâfaaya daha ziyade yarar sanırım.”

(h. +etmek 7712)

h. 9906, 12756, 18862, 25452, 32638

h.+da 30963

h.+eder 27993

h.+ediyordu 28224

h.+ediyorum 23231, 23560

h.+etmekle 21750, 30592

h.+etmektense 7706

h.+etmiyor 8268

h.+etti 850

h.+ım 1754

h.+ın 28145

h.+ında 21028

h.+ıyla 9862

h.+larından 17431

[=21]

HİTLER: Adolf Hitler (d. 20 Nisan 1889, Braunau am Inn – ö. 30 Nisan 1945, Berlin), Avusturya asıllı Alman politikacı, siyasi lider, devlet adamı:

“Birçok ihtiraslardan sonra **Hitler'in** mezhebi, ırkperestliği en yüksek mertebesine çıkardığı gibi bu üç buçuk sene içinde yıprandı da.”

(h. +in 19478)

h. 19483

[=2]

HİZA: Ar. Doğru bir çizgi üzerinde aynı seviyede bulunma durumu:

“(…) meclis dairesinin duvarı **hizasınca**, şaşkın şaşkın bakan askere doğru yürüyor, kolunun şedit hareketleriyle, "Asker, Allah, Muhammed, İslâm, Edirne" sözleriyle karışık cümleler söylüyordu.”

(h. +sınca 10605)

h.+sınca 6118

h.+sında 10588

h.+sındaki 26027

[=4]

HİZB: Ar. Bir topluluk içinde ayrı bir grup teşkil eden küçük topluluk, grup, fırka:

“İngiltere'nin müdâhalesini istemek mevzû-ı bahs olunca kongre iki **hizbe** ayrıldı.”

(h. +e 4249)

h.+i+ıslahat 23266

h.+i+kalil 23266

[=3]

HİZİP: Ar. Bir topluluk içinde ayrı bir grup teşkil eden küçük topluluk, grup, fırka, klik:

“Cavit, Hâmit ve Hüseyin Cahit beyler bir **hizip** hâlinde Heyet-i Murahhasa'dan ayrılmışlardı.”

(h. 11507)

h. 9035, 9051, 11499, 21896, 21898, 24091, 24093, 24110, 24130, 28766, 30414, 31772

h.+e 31062

h.+i 23922, 31054, 31622

h.+in 8999, 9035, 10922, 13119, 24110, 31056

h.+inden 3819

h.+ini 10937

h.+leri 10368, 10369

[=26]

HİZMET: Ar. 1. Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev:

“Bir gün sonra Süleymaniye **hizmetinde** olan kayyum efendi geldi, tahliye edilip temizlenen camii bir daha görmek için gitmemizi arzu ediyordu.”

(h. +inde 18084)

2. ***Hizmet etmek**: İş görmek, çalışmak, başkalarının işini yapmak:

“Deli Ahmed Ağa, ailemizin sâdıklarından bir halk adamıydı. Südnem (Süt ninem) Halime'nin kardeşiydi. Bu münâsebetle bizim evin selâmlığına gelir gider, bâzan haftalarca kalır, **hizmet eder**, bâzan kaybolur, aylarca görünmezdi.”

(h. +eder 277)

h. 8223, 8224

h.+eden 6364, 6782

h.+edenlerin 32675

h.+ediyor 31682

h.+etmediler 11894

h.+etmekten 32670

h.+etmesini 27788
h.+etmiş 22418
h.+etmişlerdir 27028
h.+etti 8720
h.+ettiği 33483
h.+i 12867, 15171, 15705, 21794, 21959,
30639, 32039, 34248
h.+i+akseriyye.nin 21037
h.+i+askeriye.den 20054
h.+i+filiyye.de 23895
h.+i+hükümet.e 22751
h.+in 11495, 34996
h.+inde 13129, 18070, 26183, 31319, 34147
h.+indedir 33543
h.+ine 1466, 20914, 27760, 27761, 27764,
27765, 30517, 33490, 33534, 34143
h.+ini 17015, 33548
h.+le 13129
h.+ler 4323, 12038, 22647, 27731, 31894
h.+leri 22574
h.+lerin 22650
h.+te 9365, 15172, 24228
h.+ten 16284, 22986, 30524, 35404
[=61]

HİZMETÇİ: Çeşitli ev işlerini görmek üzere ücretle tutulan kimse:

“**Hizmetçilerin** temizliği bahsinde de saatlerce üzülür, dururdu.”

(h.+lerin 55)

“**Hizmetçi.ye** Gel de-r gibi Azrâil.e Gel de-r”

(h.+ye 38664)

h. 2620, 2622

h.+lere 26041

[=5]

HİZMETKÂR: Ar.+Fars. Hizmet eden kimse:

“(…) vatanda bir ecnebi heyetin **hizmetkârı** vaziyetinden kurtulmak ve Vekâletlerden birine kapılanmak, emeli bu idi.”

(h.+ı 3874)

h.+ı 31387

[=2]

HOCA: Fars. 1. Dinî hizmetlerde görevli kimse, din görevlisi:

“**Hacı, hoca, hamal, köylü, şehirli, telâşlı bir halk, benim on seneden beri görmediğim vatandaşlarım, sırtlarında heybeleri, katlanmış yatak ve yorganları, ellerinde nevale sepetleriyle vapura girdi.**”

(h. 2513)

2. Bir öğretim kurumunda ders okutan kimse, öğretmen, muallim:

“**İşte hoca karşısında ilk defa ders gördüğüm yer, daha İstanbul fethedilmeden önce vücûda gelen ve o zamandan beri hiçbir şeyi değişmemiş olan bu lâtif yerdî.**”

(h. 408)

h. 29, 408, 518, 2512, 6832, 10596, 18097, 25684, 34530

h.+lar 32396

h.+lardan 466, 2070

h.+ları 463, 3635, 27901, 28451, 32390

h.+larımız 2064

h.+larından 1021

h.+larının 33707

h.+m 34707

h.+mız 2065, 2068, 33162

h.+mızın 34607

h.+nın 25689, 34532, 34572

h.+sı 481, 3598, 9713, 25748, 33102, 34590, 34617, 34620

h.+sından 33365

h.+sının 25751

h.+ya 473

h.+ydı 485, 487

[=41]

HOCA AHMED YESEVÎ: (d. 1093, Sayram – ö. 1166, Türkistan [Yesi]), Türk mutasavvıf ve şair. [Tarihte bilinen ilk büyük Türk mutasavvıf]:

“**Evlîya Çelebi ki ikide birde hâlis muhlis Türk olduğunu söyler, ceddî Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî ile öğünür.**”

h. 28419

[=1]

HOCA GANÎ EFENDÎ: Yahya Kemal’in çocukluğunda gittiği Yeni Mekteb’in ikinci hocası –Muallim-i Sâni Ganî Efendi–:

“**Kolumdan tuttular; köşede oturan Hoca Ganî Efendi'nin önünde, diz çöktürdüler.**”

h.+nin 468

[=1]

HOCA İBRAHİM PAŞA: III. Ahmet dönemi sadrazamlarından:

“**Nûman Paşa'nın azlinden, Baltacı Mehmed Paşa'nın idâmından sonra Sadrazam olan Hoca**

İbrâhim Paşa da onun hışmına uğrayarak *îdâm edildi.*”

h. 35056

[=1]

HOCA KADRİ: Paris'teki Genç Türkler'den biri :

“*İnkulâb olduğu zaman Paris'i güç terk ettiler.*

Hoca Kadri gibi bazıları edemediler de orada kaldılar ve orada öldüler.”

(h. 16587)

h. 3791, 3806, 25860

h.+nin 4160

[=5]

HOCA KADRİ EFENDİ: Hoca Kadri:

“**Hoca Kadri Efendi** her gün öğleden akşama kadar bir kahve köşesinde vaktini geçirir ve orada ziyaret olunurdu.”

(h. 3785)

h. 3778

[=2]

HOCALIK: Hoca olan kimsenin durumu ve mesleği:

“*Allah'ın bâzı kulları böyle terbiye olur. Bu hocalıktan ayrılma, Molla, dediğimi yap.*”

(h.+tan 34603)

h.+ı 1669, 16960, 34572

h.+ıyla 9668

h.+ta 21959

[=6]

HOCA NEŞET EFENDİ: İstanbul'un fazıl şahsiyetlerinden biri:

“**Hoca Neşet Efendi'nin** evine doğru yürürken, *ikimiz de susuyorduk.*”

(h. 34521)

h. 34479, 34483, 34717

h.+nin 34512

[=5]

HOCA SADEDDİN: Hoca Sâdeddin Efendi, (ö. 1008/1599) Osmanlı şeyhülislâmı ve tarihçisi:

“*O da cetlerimiz İbni Kemal gibi, **Hoca Sadeddin** gibi, Peçevî gibi, Naîmâ gibi, Râşid gibi, Cevdet Paşa gibi, hâsılı bütün eski naşirler gibi yazının zemin ve zamanına göre, 'irsâl-i mesel' usûlüyle beyitler söylerdi.*”

h. 9914

[=1]

HOCA SADEDDİN EFENDİ: Hoca Sadeddin:

“*İbni Kemal'in, Mısır fethedildikten sonra, Yavuz Sultan Selim'e, askerinin artık memleketlerini, yani Anadolu'yu, Rumeli'yi ve İstanbul'u özlediklerini ve bu hissi ifade eden bir koşma nazmettiklerini, bu koşmanın nakaratı olarak: 'Beyim biz gidelim Rum illerine' dediklerini, **Hoca Sadeddin Efendi** Selimnâme'sinde nakleder.*”

h. 4992

[=1]

HODBİN: Fars. Yalnız kendini düşünen (kimse), bencil, egoist, kibirli:

“**Hodbin** ve *hodgâm bir insandı.*”

h. 4055

[=1]

HODGÂM: Fars. Kendi keyfini düşünen:

“*(...) maamâfih en temiz yürekli insanlar bile, zannederim, bu kadarlık **hodgâmdırlar.***”

(h.+dırlar 30186)

h. 4054

h.+dı 1508, 2728

[=4]

HODGÂMLIK: Bencilik, egoizm:

“*Bu **hodgâmlığımıza** bakıp bizi baştan başa çürümüş, kalbsiz, hissiz insanlar sanıyorlar.*”

(h.+ımıza 30231)

h. 25419

h.+ına 8692

h.+tan 22622

h.+tandır 15425

[=5]

HODKÂM: Fars. Sâdece kendini düşünen (kimse), bencil, hodbin, egoist:

“**Hodkâm** *hepsi derd.i ol-an derd.i ol-mayan*”

h. 38003

[=1]

HOKKABAZ: Ar.+Fars. **mec.** Hilekâr, yalan dolanla iş gören kimse:

“*İki taraflı çok canbazca, çok kurnazca, çok **hokkabazca** oyunların böyle bitmesi mukadderdir.*”

h.+ca 15663

[=1]

HOL: İng. Büyük otellerin girişinde müşterilerin kabûlüne ve oturmalarına mahsus salon:

“*Lozan Palas'ın **holünde**, ayrı bir köşede oturuyorlardı.*”

(h.+ünde 11512)

h.+ünde 11518

[=2]

HOMEROS: Antik Çağ'da yaşamış İyonyalı ozan. İlyada ve Odysseia destanlarının derleyicisi. [Smyrna (İzmir) bölgesinde yaşamış olduğu sanılmaktadır]:

“Çok sonra anladım ki o zaman okuduğum eser, **Homeros'un Türkçeye yarım yamalak tercüme edilmiş İlyada'sı** imiş.”

(h.+un 2082)

h.+dan 30541

h.+un 6324, 17737, 27671, 29382, 33003

[=7]

HOMURDAN-: Öfkeyle ve boğuk bir sesle kolay anlaşılabilir şeyler söylemek, hoşnutsuzluğunu belli edecek tarzda söylenmek: “İtilâfçılar bu hareketleri yüzünden Ali Kemal'e **homurdanıyorlardı.**”

h.-iyorlardı 10240

[=1]

HOPLA-: ***Hoplaya zıplaya**: Çok sevinerek, neşeyle:

“Beyoğlu'nda bayrakların asıldığı haberi yayılmıştı. Ada Rumları zıplayarak, **hoplayarak** müttefiklerin bayraklarını çıkardılar; onlar da asmaya koyuldular.”

(h.-yarak 2895)

h.-dı 16227

[=2]

HOPPA: Fazla düşünmeden aklına eseni yapan, davranışları yaşına uymayan, ciddi ve ağırbaşlı olmayan (kimse), delişmen:

“Bu lisan büyükbabalarımızın bir vakit Fransa'dan dönen alafranga gençler ağızından, gülümsüyerek işittikleri **hoppa** bir küstahlık kıratında değildi.”

h. 27502

[=1]

HOR: Fars. 1. ***Hor görmek**: Önem vermeme, küçük görmek, aşağı ve bayağı görmek: “Az çok mal ve mülk sahiplerinde vakfetmek arzusu mutlaka vardı. Bu his bir an'ane olmuştu. O kadar ki, hiçbir vakfi olmayan zat, resmî sıfatıyla, yüksek mertebelere erse bile **hor görülürdü.**”

(h. 5464)

2. ***Hor görülme**: Önem verilmeme, küçük görülme, aşağı ve bayağı görülme:

“Öl-enler öl-dü kal-anlarla muztarip kal-dık/ Vatan.da **hor görül-en** bir cemâat.iz artık”

(h. 36350)

h. 17682, 19485, 19491, 19495, 19512, 19524, 20759, 20865

[=10]

HORA: Rum. El ele veya kol kola tutuşup dizilmek ve belli bir ahenge uyararak ayakları yere vurup zıplamak suretiyle toplu olarak oynanan bir halk oyunu:

“El ele horalar başlardı. **Horaları** ortada dolaşan iki üç gayda çalan sevkederdi.”

(h.+ları 635)

h.+dan 644

h.+lar 634, 639

h.+ya 637

[=5]

HORACE: Horatius Flaccus. (MÖ 65 – MÖ 8) İmparator Augustus dönemi lirik şairi:

“Ben, Fransız klâsiklerinden daha yukarılara doğru çıkararak Lâtinleri, **Horace'i**, Tacite'i ve onların daha arkasında olan Yûnânîleri Sophocle'u ve Theocrite'i anladığım zaman kendi ana dilim gözlerime beyaz bir mermer gibi göründü.”

h.+ı 32476

[=1]

HORASAN: ***Horasan Erenleri**: Horasan

Erenleri. [Ahmet Yesevi'nin yetiştirip Anadolu'ya gönderdiği Horasan Erenlerinden Şeyh Edebalı Söğüt-Domaniç bölgesinde, Somuncu Baba Bursa'da, Sarı Saltuk Niğde – Bor– Bursa arasında, Hacı Bektaşî Veli Nevşehir'de, Mevlâna da Konya bölgesinde dergâhını kurup kültürel açıdan gittikleri yöreleri Türkleştirme ve İslamlaştırmak ile görevlendirildiler. bk. İdris Yavuz, Ahmet Yesevi ve Horasan Erenleri]:

“Gerçi Evliya Çelebi fetihten iki yüz sene sonra yaşar, fakat ikide birde: ‘Ceddim Türk-i Türkân Hâce Ahmet Yesevî’ diye öğündüğü gibi, **Horasan erlerinin** soyundandır.”

(h. 7213)

“**Horasan er.lerinden** bir haber yok”

(h. 37949)

[=2]

HOROZ: Fars. “Her horoz kendi çöplüğünde öter” (herkes ancak kendi çevresinde bir değer

taşır ve sözünü orada geçirebilir) atasözünden mülhem:

“Fransa ve bütün devletler eski hududu buldular, Fransız **horozu** her payitahtın üstünde öterken Fransızlar kendi payitahtlarında senelerce Moskof Kazaklarının zabıtası altında kaldılar.”

h.+u 25942

[=1]

HORTLA-: Ortaya çıkmak:

“Kara Çelebi Abdülaziz Efendi nasıl birdenbire **hortladı**, cübbesinin eteklerini havalandırarak nasıl meydana atıldı.”

h.-dı 13469

[=1]

HOŞ: Fars. 1. Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif:

“O senenin baharında ve yazında Halide Edip Hanım'la Burgaz'da görüşüyorduk. Burgaz'ın Hıristos'unda iyi ve **hoş** günlerimiz geçti.” (h. 9106)

2. ***(Bir şey birine) Hoş gelmek**: (Yapılan, olan bir şey birinin) Hoşuna gitmek:

“Buradaki hudutsuz uzletim içinde İstanbul'un en fazla sevdiğim semtlerine dâir güzel bir rüya görseydim kalbime ancak bu kadar **hoş gelirdi**.” (h. 19047)

3. ***Hoş görünmek**: (Bir şey bir kimseye) Güzel gelmek, hoşuna gitmek:

“Yalnız yarım ya malak ıslâhat tedbirlerine inanmaktansa kazaya rızâ göstermek bana daha **hoş görünür**.” (h. 28994)

4. ***Hoşuna gitmek**: (Birini, bir şeyi) Beğenmek, hoşlanmak:

“Eğer nasîb olsaydı Rıtl-ı Giran unvanlı böyle bir şiir mecmuası çıkarmak **hoşuma giderdi**.” (h.+uma 32549)

5. ***Hoş geçmek**: Hoş vakit geçirmek, eğlenmek:

“Halide Edip Hanım Kitâb-ı Mukaddes'ten Kıssa-i Yûsuf'u bir çocuk tiyatrosu olarak iktibas etmişti; ben sahneye vaz' ediyordum; günlerimiz **hoş geçiyordu**.”

(h. 9079)

“Hulyâ gibi **hoş geç-en zaman.da**”

(h. 36861)

h. 288, 412, 2910, 3229, 3334, 3345, 6401, 7369, 8350, 9072, 9099, 9152, 9532, 10638,

10991, 14369, 15336, 17027, 19033, 19143, 19399, 20157, 20863, 21236, 24051, 26476, 28984, 29455, 29486, 29629, 32528, 32698, 33011, 33496, 34619, 35823, 37079, 38419, 39270

h.+a 9080

h.+gören 7001

h.+görürler 34282

h.+olur 31726

h.+tu 20515

h.+uma 2032, 2062, 8892, 32538

h.+una 2649, 9907, 9937, 26095, 26098, 33460, 33784

[=56]

HOŞ-BÛY: Fars. Güzel kokulu:

“**Hoş-bây** şerâb o râhatîcan nere.de”

h. 38255

[=1]

HOŞÇA: Hoş olarak, iyice, güzelce:

“(…) artık çocukluğu bırakarak barışmamızı, beraber **hoşça** vakit geçirip eğlenmemizi teklif ediyor.”

(h. 9223)

h. 36547

[=2]

HOŞ-GÂM: Fars. Güzel düşünceli (mutlu):

“Gusûn.u çiftçi.leri kuş.ları et-er **hoş-gâm**”

h. 39272

[=1]

HOŞ-HÂL: Fars.+Ar. Durumu iyi, mesut,

bahtiyar, memnun:

“**Hoş-hâl** geçir ömür.ünü berbâd et-me”

(h. 38905)

h. 38911

[=2]

HOŞLAN-: Zevkine veya arzusuna uygun bulup beğenmek, zevk almak, hoş bulmak:

“Nihayet sıhhatçe ihtiyacı arttı, razı oldu, ona Ada'da, Dil'e yakın, bahçeli bir köşk tuttuk, ailesiyle beraber nakletti; havadan, manzaradan ve sükûndan **hoşlandı**.”

(h.-dı 8605)

h.-an 35302

h.-dığımız 31880

h.-ır 33970, 35064

h.-ırdı 11428, 26604

h.-ırdım 11590

h.-ışında 11428

- h.-iyor 8614
h.-iyordum 9463
h.-iyorlardı 9418, 34599
h.-iyorum 18864, 20498
h.-madım 18937
h.-mam 34649
h.-mazdı 34720
h.-miş 10918
h.-mıyordum 34197
h.-mıyorum 34658
[=21]
- HOŞLUK: Hoş olma durumu, letafet:
“Gülüşünün **hoşluğunu** kendini tanımış olanlar daima yâd ederler.”
h.+unu 9835
[=1]
- HOŞNUT: ***Hoşnut etmek**: Memnun etmek, günlünü hoş etmek, râzı etmek:
“İslâm'ın tarihinde rûh-ı Peygamberi en ziyade **hoşnut eden** şan ve şerefi onlar kazandılar.”
(h.+eden 16134)
h.+olarak 27027
h.+turlar 16610
[=3]
- HOTEL BALTIMOR: Paris'te bir otel:
“Hayranınız Yahya Kemâl
Adresim: **HOTEL BALTIMOR**
7 Haziran 1957, Paris”
h. 20642
[=1]
- HOVARDALIK: Hovarda olma durumu:
“Bir yandan park ve büfe, öbür yandan **hovardalık**.”
(h. 32827)
h.+a 339
[=2]
- HOYRAT: Rum. Kaba, kırıcı ve hırpalayıcı:
“Yol tezkerelerini muayene eden komiser ve polisler dürüst ve **hoyrattılar**.”
(h.+tılar 1447)
h. 4041, 5070, 35189
h.+ça 25425
[=5]
- HÛ: Ar. Allah:
“Dolaş-tım **Hû** de-yüp dergâh dergâh”
h. 37945
[=1]
- HÛB: Fars. Güzeller:
“Nigârhâneîrân.e zeyn ol-an **hûb.ân**”
h.+an 37376
[=1]
- HUBB: Ar. ***Hubb-i vatan**: (Hubbü'l-vatan)
Vatan sevgisi:
“Çamur, velev ki vatanın çamuru olsun yine çamurdur; **hubb-i vatan** başka, selâmet-i zevk başka.”
h.+i+vatan 30772
[=1]
- HUBÛR-I SAÂDET: Ar. Mutluluğun aşırı sevinci:
“Dol-sun bu gün **hubûrisaâdet.le** şeş cihat”
h.+le 39276
[=1]
- HUC CET: Ar. Şeriat mahkemeleri kadıları tarafından düzenlenen resmî belge:
“Bu gazellerin birinde Nedim, kendi zamanında İstanbul'un hangi semtinde oturduğunu söylüyor:
Münâsibdir sana ey tıfl-ı nâzım **hucetin** al gel/ Beşiktaş'a yakın bir hâne-i viranımız vardır.”
h.+in 28477
[=1]
- HUDÂ: Ar. Allah, Tanrı, Cenab-ı Hak:
“Her kangı semte gitse **Hudâ** sanki râhber!/
Mâil nigâhı Âlem-i İslâm'a gâh gâh”
(h. 30964)
“Minnet **Hudâ.ye** devletidünyâ fenâ bul-ur”
(h.+ye 37879)
h. 37605, 37788, 37845
h.+dan 37294
h.+nındır 28009
h.+ları 37235
h.+ya 37629
[=9]
- HUDÂVENDİGÂR: Fars. Hükümdar, sâhip, efendi [Sultan I. Murad'ın unvanı]:
“Yunanlılar bin seneden beri **Hudâvendigâr** toprağına kök salmış olan Türklüğün köklerini koparmaya savaşırken o topraklar altında yatan ilk Türk beylerini, İlk İslâm şehitlerini, ilk Osmanlı padişahlarını uyandırdılar.”
(h. 14956)
h. 8858, 14947, 15016, 15101, 15392, 15531, 16802
h.+da 16050
h.+dan 16001

h.+ı 15497
[=11]
HUDÂVENDİGÂR CAMİİ: I. Murad tarafından Filibe’de yaptırılan cami:
“Öğleyin Türk kebabçısında yemeği arzu ettim.
Hudâvendigâr Câmii’nin önündeki kıraathaneye çıktık.”

h.+nin 813
[=1]
HUDÂVENDİGÂR GAZİ: Hükümdar anlamında bir tabir, Osmanlı padişahlarından I. Murad’ın unvanı. (29 Haziran 1326, Bursa – 1389, Kosova), Osmanlı Devleti’nin üçüncü padişahı:
“Lâkin hangi sergüzeştin vaat edebileceği menfaat Türklerin nazarında, ilk payitahtları ve millî hatıralarının mukaddes bir makamı,
Hudâvendigâr Gazi’ye, Yıldırım Bayezid’e, Çelebi padişahlara Murâd-ı Sâni’ye, Fâtih’e ve onların silâh arkadaşlarına tecelligâh olmuş olan Edirne’yi ve beş asır bütün İslâm’ın kalbiyle müteveccih olduğu İstanbul’u feda ettirecek kadar cazibedar olabilir?”

h.+ye 17964
[=1]
HUDUT/HUDUD: Ar. 1. **mec.** Bir şeyin varabildiği en son derece, en son mertebe:
“1899’da, Üsküp’deki ev kiradan kurtulup da, avdet ettiğimiz vakit, saadetimin haddi ve **hududu** yoktu.”
(h.+u 1197)
“Bir yan.da boşluk.unda **hudûd** olma-yan semâ”
(h. 36550)

2. Bir devletin topraklarını diğer komşu devletlerden ayıran çizgi, sınır:
“Eski Sırp **hududumuz** üzerinde, Zıbıçça yanında, Rakofça’da ailece yazı geçiriyorduk.”
(h.+umuz 1215)

h. 1384, 3997, 4017, 5105, 17835, 17922, 22957, 23532, 23533, 23533, 23534, 23555, 23654, 33443
h.+a 2460, 23556
h.+da 23544, 23551
h.+dur 23556
h.+la 14242, 14393
h.+lar 28728
h.+ları 1042, 8569, 12731, 13764, 15682, 25107, 28728

h.+larımız 4327
h.+larımıza 15751
h.+larımızın 15763
h.+ların 4334
h.+larına 5281, 14459
h.+larında 15293
h.+larından 5280, 12908
h.+larını 11722, 12725, 13028, 15288, 18843, 24679
h.+larıyla 12178, 14672
h.+larla 13167
h.+suz 27461
h.+u 3482, 4526, 5293, 8122, 11719, 12154, 13947, 14274, 17830, 17834, 17942, 20552, 23553, 25219, 25930, 27067, 34658
h.+umuz 2906, 12190, 32462, 32463
h.+umuzdaki 23536
h.+umuzdan 23525
h.+umuzun 21399
h.+umuzun 1823
h.+una 5923, 23565, 26054
h.+unda 1384, 13934, 16718
h.+undan 5922
h.+unu 3548, 13804, 16696, 25914, 26251
h.+uyla 16156
h.+ı+tabii 23537, 23540
h.+ı+tabiiyye.lerini 21444
[=96]

HUDÛD-I AKL: Ar. Aklın sınırı:
“**Hudûdiaklı** aş-an mânevî sefer.lerde”
h.+ı 37389
[=1]

HUDUTLU: Belli ölçülerin dışına çıkma imkânı olmayan, sınırlı, sınırlanmış, mahdut:
“Çünkü bugünkü medeniyet dairesinde daha **hudutlu** bir Türkçülüğün, doğru tabirle, Tûran hayâl-i hamına karşı milliyetperverliğin müddeasını müdafaa edenler, ilk defa, ağızlarını açıp söz söyleyebildiler.”

h. 9036
[=1]
HUDUTSUZ: Sınırsız, sonsuz:
“O gün üzerimde **hudutsuz** bir tevekkül vardı.”
(h. 18729)
“Budur âlemde **hudutsuz** ve hazîn öksüzlük”
(h. 36118)
h. 1333, 1657, 3314, 3366, 4809, 5646, 8846, 8865, 12994, 14679, 17065, 18913, 18985,

19032, 19035, 21324, 25136, 26419, 26425,
28387, 30205, 30213, 33505, 35502

h.+dur 8044, 27363

h.+luğuyile 28531

[=29]

HUGO: Victor Hugo:

“**Hugo’dan** sonra *Theophile Oautier*’yi ve *De Banville*’i sevdim.”

(h.+dan 2236)

h. 22208

h.+nun 20696, 20985, 26681, 28802, 29811,
31516, 31905

h.+yu 2264

[=10]

HUKUK: Ar. 1. Toplumun yaşayışını düzenleyen, devlet müeyyidesiyle güçlendirilmiş yasa ve kuralların bütünü:

“**Hukuktan**, fedakârlıktan, hizmetten bahis o şarlatanca mukaddimeden sonra, Elenizmos ‘evet’ yahut ‘hayır’ demek için önce şartları ve Anadolu’daki mağlûbiyetlerine mükâfaten ne kazanç elde edeceğini sarahaten öğrenmek istiyor.”

(h.+tan 16295)

2. Konusu bu yasalar ve insanlara ait haklar olan ilim:

“Yanında sarışın, iri yarı bir genç vardı. Sadreddin Maksudof Efendi, Kazan Müslümanlarından, Paris’de **hukuk** tahsil etmeğe gelmiş! dedi ve bana tanıttı.”

(h. 2326)

3. Haklar:

“Bizans Devleti’nin o devirdeki budiyetinin misal olarak, imparatorun parasızlık yüzünden, Bizans’ın Selanik şehri üzerindeki **hukukunu** Venedik Cumhuriyeti’ne satmış olduğunu zikretmişti.”

(h.+unu 4451)

4. **mec.** Dostluk, ahbaplık:

“(…) hattâ hemşehrilik **hukukunun** tevsii Roma’nın bilâkis inkırazını tesri eden esbaptan ma’duddur.”

(h.+unun 14702)

h. 2325, 3951, 15883, 16004, 16298, 19998,
28799

h.+a 15525

h.+ı+avam.1 22171

h.+ı+beynelmilel 20032

h.+ı+esasiyye 24261

h.+ı+ırkıyye 15070

h.+ı+siyasiyye.nin 15430

h.+u 12007, 14757, 15880

h.+un 12007, 24811

h.+una 4933, 14834, 15720

h.+unu 4449, 15085, 16308

[=26]

HUKUKÇU: Hukuk fakültesinde okumuş ve hukuk işlerini meslek edinmiş kimse:

“Doktor, şâir, âlim, **hukukçu**, birçok güzidelerden mürekkep bir zümrenin dâiresinde mütâz olarak yaşardı.”

h. 1477

[=1]

HUKUK DARÜLFÜNUNU: Hukuk fakültesi:

“Edebiyat Darülfünunu mezunluğunun Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi yâhud **Hukuk Darülfünunu** diplomasına müselle mü’l-âlem fâikiyet-i müdhişesi olmasa bu fikir dimağuma bile girmezdi.”

(h. 20046)

h.+ndan 20011

[=2]

HUKUKEN: Ar. Hukuksal olarak:

“**Hukuken** sahibi olduğumuz İstanbul’a maddeten de sahip olmak için henüz her türlü levazıma malikiz, emlâkin kısm-ı a’zâmı henüz elimizdedir.”

h. 13265

[=1]

HUKUKÎ: Ar. Hukuka uygun yasal:

“Eğer sulh hakikaten teessüs edecek bir devreye girdiyse Trakya ve İzmir hakkında gerek siyasi gerek de **hukukî** nokta-i nazardan bütün pazarlıkların devri kapanmıştır.”

h. 13406

[=1]

HUKUK-ŞİNÂS: Ar.+Fars. Hukuk ilmini bilen (kimse):

“Tanıdığım **hukuk-şinâslar** bu şen adamdan daha bahtiyar değildiler.”

h.+lar 8001

[=1]

HULÂSÂ: Ar. Sözüün kısası, sonuç olarak, hâsıl-ı kelâm:

“Vachette ve Sopha’nın gérant’ları ve garsonları yaya kaldırım üzerindeydiler, yüzlerinde o

hüzünlü gülümsemeye beni teşyi' ediyorlardı. Hulâsa ömrümün dokuz senesini geçirdiğim Quartier Latin'den ayrılışım böyle oldu.”
(h. 1899)

h. 1191, 2907, 3953, 4097, 4361, 4595, 4665, 4895, 8239, 9364, 9411, 9439, 9474, 10979, 11368, 12496, 13953, 14028, 16805, 19023, 19227, 19392, 20226, 20824, 20916, 21102, 21697, 23247, 23597, 26129, 26859, 27089, 27133, 27252, 27694, 28531, 28586, 29880, 29940, 30413, 32161, 32281, 32287, 33032, 33051, 33060, 34959, 35259, 35361, 35470
h.+edeyim 8274
h.+etebilir 22069
h.+ettim 25120, 25375
h.+sı 15689, 29121
h.+sını 14729
[=58]

HULÂSATEN: Ar. Hulâsa olarak, kısaca:
“**Hulasaten** denilebilir ki o zaman vatan ızdırabı aile arasında bir sıkıntı idi.”
(h. 16562)
h. 28567, 31336, 35409
[=4]

HULUL: Ar. ***Hulul etmek: mec.** Etkisi altına almak, gücünü, etkisini hissettirmek:
“Bir gün Şark Türklerine has lisân-ı şiirin devri **hulul** ederse, şimdi onların konuştuğu beste ile yazacağız.”
(h. 21513)

h. 28688
h.+ederek 34298
h.+etmeleriyle 27147
h.+etmesiyle 22040
h.+ettiler 15200
h.+ünden 24270
[=7]

HULÛS: Ar. Hâlis ve saf olma, kalp temizliği:
“**Hulûsunun**, sadâkatinin, budiyetinin derecesini gûyâ isbât etti.”
(h.+unun 35453)

h. 34587
h.+ı+mahremane 22309
h.+uma 33953
h.+una 35454
h.+unu 24051
[=6]

HULYÂ: Yun. Gerçekleşmesi özlenerek zihinde kurulan ve insanı oyalayıp avutan hayal, tatlı kuruntu, tahayyül:

“**Hulyâma** bir ezâ gibi aksetti bir daha”
(h.+ma 35866)
h. 36128, 36153, 36273, 36861, 36999
h.+larında 37065
h.+m 35724, 37031
h.+ma 36341
h.+mı 36788
h.+na 38367
h.+nızı 36292
h.+sı 36427
h.+sının 37101
h.+yı 36055, 36539
[=17]

HULYÂLI: İnsanı hulya âlemine çeken, hayal kurmaya sürükleyen:
“**Hulyâli** mâvilik.te bu ânî parıldayış”
(h. 36642)

h. 36751
[=2]

HÛM: Fars. Şarap küpü:
“**Mey.den safâyıbâtını hûm.dur** garaz heman”
h.+dur 37874
[=1]

HUMÂR: Ar. Sersemlik:
“**Bununla beraber kuvvetli inkılâplar o bed-mestînin humârıyla** yorgun düşmediler.”
h.+yle 31675
[=1]

HUMBARACI AHMED PAŞA: (ö. 1160/1747)
Humbaracı Ocağı'nı ıslah etmekle görevlendirilen Fransız asıllı Osmanlı zabiti:
“**Bilâkis bir asır evvel ihtida etmiş bir Fransız asilzadesi, Comte de Bonneval ki biz de Humbaracı Ahmed Paşa** muanverdir, hâlis bir Fransızdı.”
h. 22996
[=1]

HUMBARACI YAŞAR BEY: Yahya Kemal'in Üsküp'teki akrabalarından:
“**Mezarlığa doğru gittik. Ben, akrabamızdan Humbaracı Yaşar Bey'in elinden tutmuştum. Yaşar Bey, Gazî İsâ Bey Câmii'nin mütevellisi ve vâkıfının ahfâdındandı.**”
h.+in 201
[=1]

HUMBARACIZÂDELER: Üsküp'ün köklü ailelerinden biri:

“Üsküp eşrafından bir gençle görüştim. Bu genç Rumeli'yi fetheden ilk Türklerin torunlarından.

Humbaracı-zâde'ler adıyla anılan ailesi Fâtih devrinde Üsküp toprağına kök salmış, o toprakda büyük bir meşe gibi kocamış, ayrı ayrı hanedan dalları vermiş eski bir aile idi.”

h. 953

[=1]

HUMBARACI-ZÂDE YAŞAR BEY: Y.

Kemal'in bir akrabası:

“Üvey annemle ve babamla dargın olduğum için akrabamızdan **Humbaracı-zâde Yaşar Bey'in**

Serava kenarındaki konağında ikaamet ediyordum. Humbaracı-zâde Yaşar Bey, büyük annemin halası oğluydu, Üsküb'ün en eski hanedanlarından birinin reisiydi; Sırbistan ve Bosna fâtipleri Gaazî İshale Paşa'nın, onun oğlu Gaazî İsa Bey'in Üsküp'deki mâruf camilerinin mütevellisi idi; gaalibâ Üsküp fâtihi Paşa Yiğit'in ahfâdındandı; mütevelliliğinden başka ayrıca da çiftlikler sahibi idi. Tam mânâsıyla Osmanlı, Müslüman ve Üsküplü bir adamdı.”

(h. 1411)

h.+in 1410

[=2]

HUMMÂ: (I) Ar. Sıtma:

“Can ver-di cehennem gibi bir **hummâ.da**”

h.+da 38027

[=1]

HUMMÂ: (II) **mec.** Şiddetli arzu, ihtiras:

“Bu **hummâ** ile bizi ve memleketi özendikleri çerçevede gösteren romanlar yazdılar.”

(h. 12914)

h. 13768, 22763

h.+larına 32607

h.+larla 12894

h.+sı 1642

h.+sıyla 30395

h.+sıyla 30271

h.+ya 14444

[=9]

HUMMÂLI: **mec.** Fazlaca, Gereğinden biraz daha çok olarak, bir hayli, çokça:

“Rus edebiyatının değerlerini **hummalı** bir aşinalıkla biliyor.”

(h. 3113)

“Biri.nin göz.leri **hummâlî.ydı**”

(h. +ydy 36938)

h. 3112, 8402, 18060, 21713, 30261, 30554, 37896

[=8]

HÛN: Fars. Kan:

“Dide-i hûnîn şöyle dursun, dide, **hûn**, sirişk, dümû' kelimeleri yerine göz, kan, gözyaşı diyebiliyoruz.”

“Yalnız o kal-mış orta.da âsî ve bağır.ı **hûn**” (h. 35749)

h. 28819, 37219

h.+a 37215

[=4]

HUNEYN: (Huneyn gazvesi). Mekke-i Mükerrremeye üç mil mesafede ve Mekke ile Taif arasında vadide gerçekleşen gazve:

“O zamanki Yeniçeri ortalan kendi büyük ve müthiş maceralarından zevk almazdılar, kışlalarda kendilerine hikâye edilen Bedir, Uhud, **Huneyn** gazvelerini, İmam Ali'nin yararlıklarını, kamaşmış gözlerle dinlerlerdi.”

h. 7100

[=1]

HÛN-FEŞÂN: Fars. Kan saçan:

“Her tîgibîdirîğ parılda-rdı **hûnfeşan**”

h. 37210

[=1]

HÛR: Ar. Hûri:

“Bir zümre.nin istek.leri firdevs ile **hûr**”

h. 38411

[=1]

HURÂFE: Ar. Dine sonradan girmiş yanlış inanç:

“O İstanbul ki içinde doğan, yaşayan İstanbullular bile tamamıyla ihata edemezler; büyüklüğü ne şaşarlar, hakkında **hurafeler** naklederlerdi.”

(h. +ler 7529)

h. 16726

h.+dir 30538

[=3]

HURÂFEPEREST: Ar.+Fars. Hurafe düşkünü:

“Yunanlılar yalnız, maddiyetperest olsaydılar, maneviyata hiç ehemmiyet vermeseydiler bir şey demezdik. Lâkin zavallılar Kurûn-ı Vustâ kafalı bir unsurdurlar, **hurâfe-perestirler.**”

h.+tirlir 16448

[=1]
HURDA: *Fars. mec.* İşe yaramayan, edebi değeri olmayan:
“Çok nâdir bir mevzu üzerinde bir tedkîkde bulunmak isterdim. Ancak bu mevzuu, edebiyatın **hurda** neşriyatına meraklı olup birçok gazete ve mecmuada makalelerini toplamış olanlar benden iyi ifâ ederler.”
(h. 27438)

h. 28287

[=2]

HURDEHÂŞ: *Fars. mec.* Paramparça, kırık dökük:
“Türkçenin böyle bir işkence ile **hurdehâş** oluşunu görmektense birdenbire ölümünü görmek evlâdır.”

h. 33148

[=1]

HURET: Jules Huret. (1863 – 1915) Fransız gazeteci:
“Ruşen Eşrefin **Huret'ye** yaklaşmadığını söylemek ne kadar doğru ise bizde de bu çığırı onun kadar iyi ifa edecek kimse olmadığı o kadar doğrudur.”

h.+ye 9371

[=1]

HÛRÎ: Ar. Cennet kızı:
“El.imde dâimâ üzüm su.yu ol-sun baş.imda **hûri** gibi güzel.lerin”

h. 38886

[=1]

HURMA: Ar. Hurma ağacının tatlı, besleyici, etli meyvesi:
“Ne gül ne lâle ne zambak ne muz ne **hurma** ve nar”

h. 36376

[=1]

HURRA: Genellikle Batılı uluslarda hep bir ağızdan "yaşa" anlamı destek vermek amacıyla kullanılan bir söz:
“Londra'da Türk sefirinin arabası parlâmento binasının avlusuna girdiği zaman oradaydım, o ne nümâyîş ne alkış ne **hurra** fırtınasıydı bilmezsiniz.”

h. 26354

[=1]

HURUÇ: Ar. 1. Dışarı çıkma, çıkış:

“İznik'in düşman tarafından muhasarasını beklemeyerek bir **hurûc** hareketi icra etti.”
(h. 4634)

2. Kaçış:

“Türkleri katliâm ettiler. Serdâr Yağı Siyan meyûsâne bir **huruç** hareketiyle kurtulduysa da ayağından yaralı olduğu için bir sırta tırmandığı sırada bir Ermeni tarafından boğazlandı.”
(h. 26597)

h. 12897

[=3]

HURÛF: Ar. Harfler:

“Bonaparte Sokağı'nda bir eski lojman kiraladı; orasını gazete idarehanesi ve bir nevi firka merkezi yaptı. Hâsılı **huruf**, mürettip, ne lazımsa peyda etti.”
(h. 10935)

h.+ı+hazıra.dır 23210

h.+ı+hazıra. mızı 23211

h.+u 23211

[=4]

HURÛŞ: *Fars. *Hurûş etmek*: Coşmak, gürlemek:

“Gör-dük neşâtıcâm ile birçok **hurûş** et-en”
h. 37505

[=1]

HURÛŞÂN: *Fars. *Hurûşân olmak*: Serbest olmak:

“Fırkamızın kuvve-i kahiresi her yerde olduğu gibi, irfan merkezimiz olan İstanbul gazetelerimizin başından düşman sansürünü kaldırdıktan sonra bütün fikirleri, kendi aleyhinde **hurûşân olabilmek** şartıyla hür bıraktı.”

h.+olabilmek 24448

[=1]

HURÛŞ-I NEŞVE: *Fars.* Coşkunluğun neşesi:

“**Hurûşineşve** câmıvasl.ı serşâr et-ti san-sınlar”
h. 37597

[=1]

HURÛŞ-I ŞEVK: *Fars.+Ar.* Şevkin coşkunluğu:
“Gâhî **hurûşışevk** ve gâhî hicâb ile”

h. 37784

[=1]

HURÛŞ-İ KAHR: *Fars.+Ar.* Perişan etmenin artması:

“Var-sın **hurûşikahr.ına** had bil-mesün felek”
h.+ına 37555

[=1]
HURÛŞ-U CÛŞ: *Fars. Coşma ve gürültü:*
“**Hurûşucûş** et-e pây.ında bin yemirahmet”
h. 38961

[=1]
HUSMEN AĞA: Üsküp'te Vâlî Hafız Mehmed Paşa aleyhinde çıkan isyanın elebaşlarından biri:
“O hareketteki elebaşılardan İdris Hoca'nın, Hacı Ferhad Bey'in, **Husmen Ağa'nun** isimleri geçiyordu.”
h.+nın 2047

[=1]
HUSREV SAMÎ: Paris'teki Genç Türkler'den biri:
“Selânik'ten gelen Ömer Naci, arkadaşları **Husrev Sami**, Recep, Sicilya'da felâketli bir firari hayatı sürerken getirilen Mülâzim Kenan Beyler Bonaparte Sokağı'ndaki lojmanda bir hayat uyandırdılar. .”
(h. 10938)
h. 3801, 20237

[=3]
HUSSÂD: *Ar. Hasetçiler, kıskanç kimseler:*
“**Hussâd.ı** bigünâh say-ıp kîn.e bil-medik”
h.+ı 37457

[=1]
HUSÛL: *Ar. *Husûl bulmak:* Olmak, meydana gelmek:
“Erkeklerimiz kadını daha iyi anlayacakları gün bu, şüphesiz kendiliğinden **husul bulur.**”
(h. 21692)
h.+üne 12659

[=2]
HUSÛMET: *Ar. Hasımlık, düşmanlık:*
“Bununla beraber onlar bu **husumete** başlamasaydılar yine aynı husumet, pek erken olarak başlardı.”
(h. 10041)
h. 14009
h.+e 10036
h.+i 10036, 27586
h.+ini 34905
h.+le 20388

[=7]
HUSÛN Ü HİSÂR: *Ar. Kaleler ve hisar:*
“Sûriyye aç-tı cümle **husûnühisâr.ını**”
h.+ını 37266

[=1]
HUSUS: *Ar. Konu:*
“Bu **hususta** İstanbul diğer şehirlere faiktir.”
(h.+ta 8176)
h.+da 32494
h.+iyle 24104
h.+ta 9620, 10697, 11454, 12775, 15544, 19908, 20358, 26297, 28605, 32837
h.+u 34576
h.+un 34428
h.+unda 11654, 15479, 32770
h.+undaki 32384

[=19]
HUSUSÎ: *Ar. Birine, bir şeye, belli bir zamana veya tarza mahsus olan, umuma ait olmayan, özel:*
“İdâre-i Hâmîdiyye'nin Ali Kemal'e **hususî** bir itimadı olduğu daha o zamandan anlaşılır.”
(h. 10013)
h. 3089, 3211, 3417, 3489, 3493, 3493, 9221, 9912, 9952, 10006, 10125, 11372, 15011, 15265, 16297, 18612, 19830, 20019, 20052, 20054, 20062, 23759, 25692, 26077, 27505, 27972, 28449, 28633, 29550, 29550, 29587, 32130, 32429

[=33]
HUSUSİYET: *Ar. Özellik:*
“En tabii muhaverelere varıncaya kadar Türkçenin bütün **hususiyetlerini** ifâde ediyor.”
(h.+lerini 29546)
h. 9310, 22632
h.+i 9833, 9930, 18605
h.+leri 3130, 29090
h.+lerini 9350, 9983, 29538, 32534

[=11]
HUŞU': *Ar. Varlığının farkında olamayacak derecede kendini karşısında bulunduğu şeyin heybet ve câzibesine kaptırma:*
“Maamafih her taşralının kalbinde İstanbul'a karşı bir **huşu'**, bir tâzîm hissi vardı.”
(h. 1449)
h. 1448, 2356

[=2]
HUŞÛNET: *Ar. Kırıcılık, kabalık, sertlik:*
“(…) ‘Tayyâreye binmiş geziyor naz ile cânan’ asrın şiddet, sür'at ve **huşunetinden** ne kadar uzak bir manzaradır.”
(h.+inden 27883)

h.+i 34100

[=2]

HUTBE: Ar. Cuma namazından önce ve bayram namazlarından sonra hatîbin minberde yaptığı, Arapça ve Türkçe olmak üzere iki kısımdan meydana gelen dinî konuşma:

“Küçük bir çocuğa edîb bir tavırdan ziyâde afacan kahkahalar, bir gence pîrâne **hutbelerden** ziyâde munis musahabeler, ak saçlılara da ağır refîâr u güftâr yakışıyor.”
(h.+lerden 21901)

h.+de 7032

h.+den 21027

h.+i+tenkidiyye 22443

h.+ler 28843, 30312

h.+lerle 8768, 26006

h.+sinde 22443

h.+yi 30390

[=10]

HUY: Fars. Doğuştan olan tabiat, yaratılış, mizaç:

“Benim kötü bir **huyum** vardır: Sevdiklerime özlediğim gibi uzun mektuplar yazmak emelimdir; bunda dâima gecikirim.”

h.+um 20580

[=1]

HUYSUZ: Geçimsiz, aksi, hırçın:

“Asabi, **huysuz**, su ve hamam görmez, gaayet pis, fikirleri karışık, fakat emsali nâdir görülür derecede fazîletkâr bir insandı.”

(h. 3787)

h. 242, 48

[=3]

HUZME: Ar. Bir noktadan çıkıp etrafa deste hâlinde dağılan şey:

“Bir ihtilâlin darbesi inerken bir sokak, tıpkı ortasından bir sadmeyle zedelenmiş bir camın **huzme huzme** olan kırıklarına benziyor.”

h. 10587, 10587

[=2]

HUZUR: Ar. 1. İç rahatlığı, hâlimden memnun olup gönlünde rahatlık duyma, kendini rahat ve memnun hissetme durumu:

“Millî cereyana muhalif olan bu adamlar benim oradaki **huzurumu** fena telâkki edecekler sanıyordum.”

(h.+umu 18740)

“Dört asır.dır in-erek câmi.e nûr üst.üne nûr/ Yer.de bul-muş yaşa-yanlar da ölen.ler de **huzur**”

(h. 36087)

2. ***Huzur vermek**: Gönül rahatlığı vermek. İç rahatlığı, hâlimden memnun olup gönlünde rahatlık duyma, kendini rahat ve memnun hissetme durumu:

“Bunlar iddiasız ve müddeâsız oldukları için yahut da öyle göründükleri için bana daha ziyâde emniyet ve **huzur** verirler.”

(h. 33258)

3. ***Huzura kabul edilmek**: Büyük bir kimsenin yanına çıkmak:

“Murat Bey ise lâyihasının makbul olacağını epey müddet ümit ettikten sonra bir gün saraya gitmiş; **huzura kabul edilmemiş**, mabeyincilerden ağır ve soğuk muamele görmüş.”

(h.+a 9652)

4. ***Huzûr-ı İlâhî(Hak Kibriyâ, Rabbü'l-âlemin...)**: Cenabıhakk'ın her şeyin üstünde olan katı:

“Müslüman sıfatıyla en mukaddes bir farıza bilen bizler, bir taraftan idmanı emreden ehâdis-i ne-bevîyyeyi yâd ediyor, bir taraftan da **Huzûr-ı İlâhî'de** hâşâ semeni gidermek gibi hasis bir fikirle yatıp kalkamıyacağımızı düşünüyor, şaşırıyoruz.”

(h.+ı+ilahi.de 21813)

h.+da 10015, 10017, 36476, 36577, 37322

h.+ı+ilahi.de 30643

h.+ı+şefkat.i+pederi.ye 19859

h.+ıyle 25477

h.+un 37810

h.+una 9634, 15267, 33528, 34572, 34588, 35376

h.+undan 34549

h.+unuza 33531

h.+unuzla 26049

[=23]

HUZÛR-I HAZRET-İ DÂMÂD: Ar.+Fars.

Hazret-i damadın huzuru:

“Kadeh berkef **huzûriHazretiDâmâd.a** gel-dikçe”

h.+a 37357

[=1]

HUZÛR-I RİSÂLET: Ar. Peygamberimizin (Hz. Muhammed sav) huzûru, katı, yanı:

“*DidâriFahriÂlem.i görmek.ti gaaye.si/ Garkıhuşû’ çık-tı huzûrîRisâlet.e*”

h.+e 37304

[=1]

HUZÛZ-I REHÂVET: Ar. Rehavetin verdiği hazlar, zevkler:

“*Dal-ar huzûzirehâvet.le hâvz.dan havz.a*”

h.+le 37123

[=1]

HUZÛZ: Ar. Hazlar, zevkler:

“*Etrafıma bakındım, bütün huzûzu varlıktan alanların arasında benim varlığım bir gölgeyi andırıyordu.*”

(h.+u 22863)

h. 22845, 23369, 23374, 31388

h.+ı+fıkriyye.sinin 22312

h.+u 7743, 7746, 30501

h.+unu 32003

[=10]

HUZZÂR: Ar. Hazır olanlar, hazır bulunanlar, huzurda ve gözönünde olanlar:

“*O beliğ nutkunda huzzâra karşı: ‘Efendiler (...)*”

(h.+a 21043)

h.+ı+saire.nin 20049

[=2]

HÜCRE: Ar. 1. Eski binalarda el altında bulunması gereken öteberiyi koymak için duvar içinde bırakılan, genellikle raflı oyuk kısım:

“*Dükkânlar mahalle attarlarının hücreleri gibi küçük göründü.*”

(h.+leri 7641)

2. Dışarı ile ilgisi mümkün mertebe az olan küçük oda, odacık:

“*Hükümdarlarla lâubâlî konuşurlar;*

hücrelerine meşâhiri ziyaretçi sıfatıyla kabul ederler, merasimde en muhterem mevkilerde bulunurlar.”

(h.+lerine 22260)

h.+i+mesai 23191

h.+lerde 6209

h.+lere 6205

h.+lerinde 31964

h.+lerine 6208, 22245

h.+si 21614

[=8]

HÜCUM: Ar. 1. Kesin sonuç almak için düşman üzerine yapılan sıçrama hareketi şeklindeki saldırı:

“*Yunan ordularının ilk hücumunda Akhisar'dan Bursa'ya, Mudanya'ya kadar bütün şehirlerimiz birer birer düştüler.*”

(h.+unda 18393)

“*Biz.dik o hücum.un bütün aşk.ıyle kanatlı*”

(h.+un 35839)

2. ***Hücum etmek**: Sert şekilde eleştirip hırpalamak:

“*Zekâi, Ankara müddeâsını asıl güden arkadaş olmakla beraber çok objektif davranıyordu; ötekiler gibi Cavit ve Hâmit beylerin şahıslarına hücum etmiyordu.*”

(h.+etmiyordu 11521)

h. 4795, 5213, 5219, 7158, 25544

h.+a 5000, 5049, 37209, 37278

h.+da 5208, 25536

h.+dan 8990

h.+edecek 10464

h.+eden 5894

h.+etmiş 10445

h.+etmişti 26712

h.+etti 5235

h.+ettiğim 26484

h.+ettiler 27748

h.+lar 11509

h.+lara 32648

h.+lardan 5213

h.+larına 4508

h.+larından 21882

h.+larının 6125

h.+u 4581, 4581, 23632

h.+un 5215, 5225

h.+una 5047

h.+unu 4590

h.+unun 33047

[=36]

HÜCUMKÂRLIK: Hücumkâra yakışır biçimde: “*Muvazeneli bir hücumkârlıkla çekişmeye başladık.*”

h.+la 11613

[=1]

HÜKEMÂ: Ar. Hakîmler, filozoflar:

“*Göreceksin kadîm Şark, eski hükemâsından âri kalmamış.*”

(h.+sından 23183)

h. 23220, 23306

h.+sı 23181

h.+sından 23174

[=5]

HÜKM: Ar. (Bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı). ***Hükm-i adâlet**: Adaletin hükmü:

“Yunanistan Türklerin vatan ve millet varlığını inkâr ve imha eden bir engeldir; bu engel ortadan kalkarsa galip devletlerin Mağlûp Devlet-i Osmâniyye hakkında vereceği **hükm-i adâlet** yerini bulur.”

(h.+i+adalet 16172)

h.+i+bedayi.i 21845

[=2]

HÜKMEDİL-: Hakkında bir kanaate varılmak, zannedilmek:

“Bir milletin uyandığına, kalbinde irade denilen arslan kükrediğı zaman **hükmediliyor**.”

(h.-iyor 17168)

h.-ebilir 25067

[=2]

HÜKMEN: Ar. Verilen hükme göre, alınan karara göre:

“Hukûk-ı ırkıyye ve içtimâiyeleriyle şerâit-i muhîtalarına tamamiyle riayetkar Osmanlı ekseriyetiyle meskûn bulunan aksamın hey'et-i mecmuası hakikaten veya **hükmen** tefrik kabul etmez.”

h. 15081

[=1]

HÜKMET-: Bir kimseye veya topluluğa sözünü geçirmek:

“Nanamın kocası Ali Zaim iki yüz sene evvelki konaklarda selâmlığa ve hareme **hükmeden** kâhyalardan biriydi.”

(h.-en 225)

h.-ecek 29332

h.-er 7823, 34974

h.-ersiniz 29128

h.-iyoruz 33177

h.-mek 9712, 11063, 16130, 31312, 35608

h.-mişti 5254, 24309

[=13]

HÜKM-İ KAZÂ: Ar. Kazanın hükmü. Her hususta Allah tarafından evvelce verilmiş olan hüküm:

“**Hükmi-kazâ**.ye zerre kadar yok inâd.umuz”

h.+ye 37858

[=1]

HÜKMOLUN-: Hakkında bir kanaate varılmak, zannedilmek:

“Geçen seneye kadar Yunanistan'ın talihi öyle parlak gitti ki siyaset namına dâhiyane bir oyun oynadığına **hükmolunabilirdi**.”

h.-abilirdi 15655

[=1]

HÜKÛMÂT: Ar. Hükümetler. ***Hükûmât-ı müttehede**:

“Siyâsî akîdesi adem-i merkezîyet, hattâ bunun bir Osmanlı **hükûmât-ı müttehidesine** varan bir şekli; millî akîdesi de Tûran, Türk cemiyetinin intibahı; zâten adem-i merkezîyeti de bunun için istiyor.”

(h.+ı+müttehede.sine 30431)

h.+ı 21776

h.+ı+müttehede.si 30620

[=3]

HÜKÛMET: Ar. Devletin, ülkeyi içeride ve dışarıda yönetmesinde yetkili olan yürütme organı, yönetme, yürütme kuvveti ve bu kuvveti temsil eden bakanlar kurulu:

“Nurettin Paşa, **hükümet** zihniyetinin bu tecellisi karşısında: ‘Hükümet ne zaman emir vermiş? Ben Ali Kemal'i on yedi günden beri kendi adamlarımla tevkif etmeye çalıştım!’ dedi.”

(h. 10487)

h. 663, 2075, 2816, 2842, 2845, 3008, 3155,

3251, 3364, 4221, 4878, 6244, 6679, 7586,

8059, 8164, 8705, 9170, 9609, 10467, 10480,

10481, 10483, 10654, 10667, 10682, 10697,

12431, 12636, 13129, 13175, 13246, 13255,

14003, 14185, 14546, 14753, 15032, 15448,

16796, 17600, 18151, 18152, 19139, 22674,

24619, 24634, 24637, 25843, 26302, 26412,

26415, 27063, 28877, 28879, 33042, 35145

h.+çe 10735

h.+e 1389, 2475, 2817, 3508, 3789, 7695,

10358, 11270, 13129, 18666, 18788, 18793,

24398, 25844, 25867, 28885

h.+i 2733, 3154, 3526, 4434, 9168, 10315,

10431, 10964, 10970, 11313, 11354, 12390,

12422, 13657, 15731, 15759, 16234, 17021,

17540, 19134, 19141, 23291, 23803, 24142,

26367, 26375, 26386, 26390, 26392, 26396,
26399, 26415, 28963, 35189
h.+i+hazıra.sını 26287
h.+i+hazıra.ya 21039
h.+i+merasim.de 19135
h.+i+mülkiye.nin 10463
h.+i+osmaniyye.nin 15064
h.+idir 13323
h.+imiz 15455
h.+imizin 1327, 3526
h.+in 2642, 2648, 2650, 2743, 4087, 4090,
8161, 8162, 8275, 8719, 9092, 10452, 10688,
12651, 13085, 17219, 17226, 17777, 19133,
24692, 25871, 26489, 27063, 28877, 28886,
31895
h.+ine 11890, 25443, 26388
h.+ini 3332, 12684
h.+inin 2801, 10328, 16844, 19126, 19130,
26385, 26573, 27179
h.+inizin 14144
h.+iyle 3531, 17721
h.+le 2574, 12636
h.+leri 18027, 26367
h.+lerin 11074, 22559
h.+lerinin 18238, 24261
h.+te 10965
h.+teki 8687
h.+ten 1013, 4086, 8998, 9040, 10666,
11695, 35075
h.+tir 18177
[=178]
HÜKÜMET KONAĞI: İl veya ilçelerde başta
vali veya kaymakam olmak üzere devlet
memurlarının çalıştığı bina:
“Fakat bu şehrin bin bir evliyasını
sayamayacağım. Tanzimat bu şehrin yanına bir
hükümet konağı kurmuş.”
(h. 993)
h.+ndan 360
h.+nı 797
[=3]
HÜKÜM: Ar. 1. Bir şeyin şöyle veya böyle
olduğu hakkında verilen karar:
“İşte devletlerin gelecek hafta Londra'da hem
Türklerin lehine hem Yunanlıların lehine hem
hakkın lehine hem de şarkta müebbet bir sulhun
lehine verecekleri hüküm bu kadar tecrübeden
sonra süzülmüş bir **hükümdür**.”

(h.+dür 12304)
“İlim.in derin görüş.leri akıl.in **hüküm.leri**/
Doldur-muyor boşal-mış ol-an hisli bir yer.i”
(h.+leri 36610)
2. Emir, buyruk:
“Ben **hüküm.üne** ma'kûs günâh işle-medim”
(h.+üne 38400)
3. ***Hüküm vermek**:
“O devir siyasetinin bütün künhüne, etraflı
vesikaların yardımı olmaksızın, vâkıf olmadan
bir **hüküm vermek** bu asrın kafasına uymaz.”
(h. 12482)
4. ***Hüküm sürmek**: Hâkim olmak, iş başında
bulunmak:
“Nihayet kaza ve kaderin bu muvakkat
cilvesinden de kurtulmuş, tekrar Bizans
payitahtı olarak dirilmiş ve imparatorluğun
bütün sülâlelerinden daha uzun bir müddet
hüküm sürmüş olan Paleologların asra yakın
maceralarını görmüş ve son Paleolog Kostantin
Dragazes ile nihayet bulmuştu.”
(h. 5010)
5. ***Hüküm yemek (giymek)**: Bir mahkeme
tarafından belli bir cezaya çarptırılmak, mahkûm
olmak:
“Günün birinde Şeyh Suyu'nda kabadayılardan
bir kasabı revolverle katletti. Üsküb'ün ceza
mahkemesinde on beş sene **hüküm yedi**.”
(h. 358)
h. 358, 359, 3616, 3625, 3718, 4389, 5006,
5948, 11548, 12047, 12294, 12473, 13489,
13506, 16244, 17158, 19367, 19620, 25399,
25847, 26252, 27257, 27679, 27827, 28047,
28360, 28365, 29874
h.+de 4423
h.+den 12447
h.+e 12444, 13303, 25373, 26729
h.+le 15595, 32238
h.+ler 25188, 32354
h.+leri 9422, 26803, 32873
h.+lerin 23669
h.+lerinden 29335
h.+lerine 19391
h.+lerini 16421, 33486
h.+leriyle 11446, 27802
h.+lerle 11759
h.+ü 3735, 4391, 4486, 4488, 5355, 5366,
10443, 10443, 11764, 12523, 13486, 14832,

16189, 16330, 16334, 20024, 20377, 24653,
26728, 27680, 32911, 33282, 35585
h.+üdür 25159, 32500
h.+ün 11546, 19623, 37585
h.+üne 4088, 24829, 25844, 34056
h.+ünü 3850, 10313, 11275, 12148, 12149,
23936, 26802, 28113, 29395, 29409, 33200,
35570

h.+üyle 12440

[=97]

HÜKÜMDÂR: *Ar.+Fars.* Bir devletin başkanı olan ve hükmetme, emretme hakkını elinde bulunduran kimse, padişah, hakan, kral:

“Halefi olan **hükümdar**, Abdülhamîd-i Evvel, hassas, temiz, milletin matemiyile perişandı.”
(h. 17179)

“Türk tehlikesinin yaklaştığını gören Macarlar, bu defa Papa’yı ve Avrupa **hükümdarlarını** imdatlarına çağırdılar.”

(h. +larını 4719)

h. 4493, 4591, 4670, 4779, 4871, 5103, 8015,
12760, 17165, 17171, 18151, 22675, 26872,
35178, 35222, 35223

h.+a 8127

h.+dan 18152

h.+dı 26946

h.+ı 2601, 4579, 4775, 4963, 18870, 25668,
26576, 30889

h.+ımız 3296

h.+ın 4899, 8110, 12759, 24085, 26849,
26876

h.+ından 6538

h.+ının 3098

h.+la 26155

h.+lar 22533

h.+ları 13270

h.+ların 22530

h.+larına 25970

h.+larından 25673

h.+larla 22244

[=45]

HÜKÜMDÂRÂNE: *Ar.+Fars.* Hükümdara yakışır biçimde:

“Hâsılı Kral isyanı kendi huzûriyle batırmak lüzumunu hiss ediyor ve **hükümdârâne** bir haşmetle kendini Millî Meclis ilân eden Meclis'e geliyor.”

h. 25488

[=1]

HÜKÜMDÂRLIK: Hükümdar olma durumu:

“İstanbul fâtihi, büyük **hükümdarlığını** böyle bir babanın oğlu oluşuna borçludur.”

(h. +ını 4773)

h. 4539

h.+larıdır 19176

h.+tan 22576

[=4]

HÜKÜMFERMÂ: *Ar.+Fars.* Hüküm süren:

“Makber otuz yedi sene evvel ilk çıktığı zaman memleketimizde henüz eski şiirin zevki **hükümfermâ** idi.”

(h. 31060)

h. 13361, 21079, 22086, 25189, 31052

h.+dır 2448

[=6]

HÜKÜMRÂN: *Ar.* ***Hükümrân olmak**: Hâkim olmak:

“Fakat ruhlara emretmek hissiyata **hükümrân** olmak... İşte buna ancak bir şâir muvaffak olur.”

(h. +olmak 22589)

h. 25455, 26974, 31971

h.+dı 27578

h.+olan 3471

h.+olduğu 3609

[=7]

HÜKÜMRANLIK: Hükümrân olma durumu:

“(…) pâdişâhın başında merkezde bulunarak hakikî **hükümrânlığın** keyfini sürmüştü.”

(h. +ın 25213)

h.+a 27585

h.+ımız 25172

h.+ını 9118

[=4]

HÜLÂGÛ: (ö. 663/1265) İlhanlı Devleti'nin kurucusu ve ilk hükümdarı (1256-1265):

“Nazım ve nesir perî-i melahatin iki dudağıdır. Bana '**Hülâgû**'yu, kan kokusunu, cehl ü vahşeti sev!' demez.”

(h. +yu 30770)

h. 30763

[=2]

HÜLYÂ: *Yun.* Gerçekleşmesi özlenerak zihinde kurulan ve insanı oyalayıp avutan hayal, tatlı kuruntu, tahayyül:

“Düine kadar hep bu hülyadaydık. Belki de bu **hülyanın** bir hakikat olmak için hâlâ da talihi vardır.”

(h. +nın 12543)

h. 9139, 14494, 14639, 14639, 15702, 17863, 35493

h.+dan 4940, 14399, 18150

h.+daydık 12534

h.+dır 19635, 33891

h.+lar 3623

h.+lara 13210

h.+ları 915, 16101

h.+larım 915

h.+ların 13210

h.+larında 19165

h.+larından 12743

h.+mızla 15672

h.+sı 23753

h.+sına 9421, 10363, 17592, 17783, 17847, 26718

h.+sında 13160, 19167

h.+sından 17601

h.+sını 13332, 17547

h.+sıyla 19444

h.+sıyle 1672

h.+ya 15698

[=38]

HÜLYÂLİ: İnsanı hulyâ âlemine çeken, hayal kurmaya sürükleyen:

“Sanatta Türk zevki yavaş yavaş bozuluyordu. Hâsılı bu devre **hülyâh** gözlerle bakmayanlar, için için inkırâzı görürler.”

(h. 30837)

h. 17565

[=2]

HÜLYÂPERESTLİK: Lüzumsuz hayalleri olan:

“Benim **hülyâperestliğimle** asıl hakikatin arasındaki mesafeyi ölçerek gülümsüyor.”

h.+imle 24425

[=1]

HÜMÂ: Kafdağı’nda ve daimî karlar bölgesinde yaşadığı kabul edilen, boz renkli, kanatları zümrüt yeşili, gölgesinin bir kimsenin üzerine düşmesi o kimsenin başına devlet kuşu konacağına alâmet sayılan, çok büyük, yırtıcı, efsanevi kuş:

“Bu talih, Paris’te onun **hümâ** gibi geldi, başına kondu.”

(h. 9735)

“Gönül ki özge **hümâ.dır** kalır mı yer.de Kemâl”

(h. +dır 37581)

h. 37198

h.+dır 38143

h.+ları 37230

[=5]

HÜNERNÂME: Seyyid Lokmân’ın (ö. 1010/1601’den sonra) şehnâme tarzında yazdığı tezhip ve minyatürleriyle ünlü eseri:

“**Hünernâme**, Üçüncü Sultan Murad zamanında, Sokollu Mehmed Paşa sadrâzamken, bir Türk ressamının hem kendi devrini hem de – Hazîne’den çıkarılıp kendine gösterilen mâzîye âit resimleri kopye ederek– mâzîyi tasvir edişinden ibarettir.”

h.+nin 28518

[=1]

HÜNER: Fars. Bir şeyi iyi bilmekten, iyi yapabilmekten gelen üstün durum, marifet:

“Son nesil nihayet anlıyor ki, bir millet edebiyatını başka bir milletin edebiyatından saman kâğıdıyle meşk ederse çirkin bir şey oluyor, birkaç sanatkârın **hüneriyle** îmal etmek de imkânsızdır, yeni bir hevese kapılıyor.”

(h. +iyle 28303)

h. 9311, 20766, 27698, 29569, 29574

h.+dır 9795

h.+e 32230

h.+i 30145

h.+idir 30169

h.+inden 30119, 31173

h.+inin 20850

h.+le 28314

h.+ler 29588

h.+lerine 29587

[=16]

HÜNERLİ: Hüneri olan, marifet ve maharet sâhibi, usta:

“Siyâset oyunlarında gaayet **hünerli**.”

h. 3344

[=1]

HÜNERVER: Fars. Hünerli, marifet ve ihtisas sâhibi (kimse), usta:

“Çünkü Mesnevî’ de Fârisî selâset itibâriyle böyledir, mazmûndan ârî, baştan nihayete kadar bir cezbe, fikir felsefe telâtumudur. O

hünerverler Mesnevî'yi niçin tenkîd edemiyorlardı?"

(h.+ler 31187)

h. 29518, 29576

[=3]

HÜNERVERÎ: Fars. Hünerverlik, artistlik:

"Herhâlde bir timsâl yaşatmak tedkikat-ı rûhiyyede **hünerverî** göstermek san'atından en yüksek bir meziyet sayılır."

h. 22215

[=1]

HÜNKÂR: Fars. "Sultan, hükümdar" anlamında olup Osmanlı padişahları için kullanılırdı:

"**Hünkâr'ın**, her gün biraz daha teveccühünü kazanmış."

(h.+ın 33872)

"O Gaazî **Hünkâr'ın** mutlu gün.ünde"

(h.+ın 36312)

h. 5656, 16106, 33452, 33700, 33739, 36321

h.+a 33447, 34360, 34374, 34380, 34634

h.+dan 33787

h.+ı 33448

h.+ın 17109, 33479, 33837, 33852, 34361,

34413, 34802

[=22]

HÜNKÂRBEĞENDİ: Et yemeğinin yanında yenen sade yağlı patlıcan ezmesi, beğendi:

"Benzet-di sofrasındaki **hünkârbeğendi.ye**"

h.+ye 39024

[=1]

HÜNKÂRİMAMI: İstanbul'un ilçesi

Kadıköy'de Hünkârimamı Mahallesi:

"Yakup Kadri kendi odasının eşyasını

Kadıköyü'nde, **Hünkârimamı'ndaki** evinden gönderdi."

h.+ndaki 2624

[=1]

HÜR: Ar. 1. Yasal hakları ve toplum kuralları sınırları içinde, hiçbir baskı altında bulunmadan istediği gibi davranma hakkına sâhip olan (kimse):

"Quartier Latin'de **hür** bir insan olduğum orada cıvıldaşan binlerce gence karışacağım o günün akşamı, ilk defa, D'arcure kahvesine girdim."

(h. 4073)

2. Kendi kendine hareket etme, karar verme ve davranma gücü olan (kimse):

"İkinci yol ise Gençtürklerin muhitine girmek, Nâmık Kemal'in fikirlerinden beri gençliğin idrâk ettiği sekr ile ortaya atılmak, **hür** konuşmak, hür söylemek, hür yazmak, hulâsa mevcut idarenin baskısından ayrılmaktı."

(h. 4097)

3. Herhangi bir şeyle kayıtlı ve bağlı olmayan, serbest, özgür:

"Türk ülkesinde hayat **hür**, saf, nefis idi. Türkler hayattan birer şarkı gibi geçiyorlardı."

(h. 6445)

"**Hür** insan ol cihan.da nasıl iste-rsen öyle ol"

(h. 39116)

4. (Millet ve ülke için) Yabancı bir gücün boyunduruğu ve baskısı altında olmayan, bağımsız, özgür:

"Bugün bütün bu milletleri hem milliyetlerinde inkişaf edebilmekte **hür** hem de aynı insaniyet havzasında insan gibi yaşatacak bir Osmanlı saltanatı yok."

(h. 11739)

h. 1639, 1640, 2189, 3962, 4072, 4096, 4096, 4097, 6312, 6412, 6440, 6442, 8705, 8712, 9754, 10341, 10846, 11337, 11731, 12470, 13184, 13639, 13641, 13847, 13930, 13932, 13959, 17074, 17436, 18475, 18479, 18487, 21174, 23110, 23134, 24360, 24437, 24698, 24699, 24703, 25890, 27589, 27590, 29458, 31260, 31390, 31408, 31970, 32655, 32668, 35660, 35713, 35725, 35767, 36525, 36543, 36543, 36543, 37085, 38530, 38627, 38632, 38660

h.+dü 1061

h.+olarak 23893

h.+olmak 32668

h.+üm 17378, 17423

[=69]

HÜRMET: Ar. 1. Bir şeye veya bir kimseye değer vermektan ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve itina gösterme duygusu, saygı:

"Camiin haremi namaz saatinin **hürmetiyle** sessiz."

(h.+iyle 7961)

2. ***Hürmet etmek**: Saygı göstermek, saymak:

"Eski zarifler, şuarâ dedikleri vakit, rindâne yaşar insanları derûnî bir tezyifle karşıladıkları vakit bile zahiren **hürmet ederlerdi**."

(h.+ederlerdi 27620)
 “Âdem.e **hürmet** et-mez birçok harâmîzâde”
 (h. 38843)
 h. 6802, 7688, 11371, 11555, 20565, 20614,
 22677, 27582, 28999, 30772, 33752
 h.+e 21552
 h.+eden 8440
 h.+ediyoruz 28999
 h.+ettirir 34095
 h.+i 6841, 26116, 27579
 h.+im 10436
 h.+in 21524
 h.+ine 14516, 16663
 h.+inedir 16917
 h.+inete 6580
 h.+ini 5456, 31283
 h.+le 1146, 6311, 9905, 17077, 20516,
 20554, 20586, 22683, 24559, 28436, 29685,
 33326
 h.+ler 22250
 h.+lerimi 20320, 20643
 h.+lerle 22646
 h.+tir 21035
 [=46]
 HÜRMETEN: Ar. Saygı göstermek maksadıyla:
 “Orada geçmiş, neşeli yahut hüznü saatlerin
 zevkini tattıktan sonra Selîm-i Sâlis'in ruhuna
hürmeten ney üflemeği öğrenmiş.”
 (h. 6786)
 h. 7933
 [=2]
 HÜRMETKÂR: Ar.+Fars. Hürmet gösteren,
 sayan, saygılı:
 “O kadar nazik ve **hürmetkar** bir muamele
 gösterdi ki tevkîf olduğumdan beri üzerime
 çökmüş olan kasvet zail oldu.”
 (h. 11312)
 h. 18813, 21476
 h.+dır 15721
 h.+dırlar 13177
 h.+ların 6842
 [=6]
 HÜRMENTSİZ: ***Hürmetsizce**: Hürmetsiz bir
 biçimde, saygısızca:
 “Son asırda Türk padişahu bu saraydan çıktı;
 lâkin Boğaziçi'ne gitmek için. O çıkış da
 sayfiyeye gider gibi, o kadar **hürmetsizce**, o

kadar çabuk olmuş ki saray, döşemesiz, eşyasız
 tamtakır kalmış.”
 h.+ce 6842
 [=1]
 HÜRMENTSİZLİK: Hürmetsizce davranış,
 saygısızlık:
 “İsmail Safa tabî **hürmetsizlik** olur diye
 paltosunu çıkarmamış veya unutmuş.”
 (h. 32813)
 h.+le 22009
 h.+te 32001
 [=3]
 HÜR MÜZ: Zerdüşterin iki tanrısından iyiliği
 temsil eden:
 “Râgıb Efendi'ye göre bir **Hürmüz** ve Ehremen
 mücâdelesinde bulunuyorduk. **Hürmüz**,
 Nâmık Kemal'di, Ehremen de Abdülhamid'di.”
 h. 1336, 1336
 [=2]
 HÜR RİYET: Ar. 1. Hür olma durumu, köle ve
 esir olmama, yasa ve toplum kuralları dışında
 kendinden üstün bir kuvvetin boyunduruğu
 altında bulunmama hâli:
 “Geniş ve mutlak bir **hürriyet** tahayyül
 ediyordu.”
 (h. 3971)
 “**Hürriyet.in** o devir.ini idrâk et-enlerin/
 Hulyâ.larında var.dı bir efsunlu hâtra”
 (h.+in 37064)
 2. 1908 II. Meşrutiyet hareketine verilen isim:
 “**Hürriyet** inkılâb.ı ol-an vak'a.dan beri/
 Gurbet.de hür vatan.da esîr.iz zavallı biz”
 (h. 38631)
 h. 2551, 3546, 3548, 3817, 4106, 6363, 6410,
 9997, 10053, 10811, 11327, 11371, 12864,
 13693, 16013, 18007, 18015, 21203, 21386,
 21652, 23229, 24177, 24433, 25277, 25993,
 26259, 26260, 26264, 26271, 28844, 32626,
 32641, 32647, 32655, 37062, 37068, 38625
 h.+e 355, 17380, 26772, 26786, 32621
 h.+i 1701, 3209, 3962, 15381, 16445, 17514,
 17523, 21387, 21776, 24674, 30620, 38156
 h.+i+fikriyye.yi 21787, 30631
 h.+i+matbuat 24674
 h.+i+matbuat.ı 24669, 24674
 h.+i+matbuat.ın 24670, 24679

h.+in 3552, 3553, 3556, 10838, 17377,
17434, 17438, 17447, 17457, 17524, 19290,
22086, 32618

h.+ine 17399, 21959

h.+ini 3270, 17424

h.+le 11769, 26784, 35062

h.+lerinden 13823

h.+ten 9996

h.+tir 35546

[=87]

HÜRRİYET GAZETESİ: Türkiye'de yayınlanan
günlük gazete:

“İmparator Septimus Severus bu inşâata
başlamış hattâ Sirkeci'den Sultan Mahmud
Türbesi'ne ve oradan Cinci Meydanı'na giden
bir sur yaptırmıştır. (Bugünkü **Hürriyet**
Gazetisi'nin temeli de bu sura istinad eder.)”

h.+nin 26951

[=1]

HÜRRİYETPERVER: Ar.+Fars. Hürriyet
tarafı, hürriyet sever (kimse):

“İsmi ve cismi istibdada alem olmuş bir
pâdişâhın lehinde birkaç satırlık neşriyata bile
tahammül edemiyen fazîletkâr
hürriyetperverlerimiz öyle acı acı bağırdılar ki
hâtırâ-nüvis Mâbeyn kâtibi kaçacak fare deliği
aradı.”

(h.+lerimiz 26770)

h. 21821, 30665

h.+lere 16448

[=4]

HÜRRİYETPERVERLİK: Hürriyet tarafı
olma durumu:

“(…) Mekteb-i Harbiye'ye girmiş, orada ilk
hürriyetperverlik hareketine karışmış.”

(h. 3848)

h.+inin 4215

[=2]

HÜRRİYETSİZLİK: Hürriyetsiz olma durumu:

“On aydan beri Beyoğlu'nda tam bir hürriyetle
çıkan gazeteleri tetkik edecek insaniyetli bir
siyasî, buhranın ne Türk idaresinden ne
adaletsizlikten ne **hürriyetsizlikten** değil, ancak
milliyet nazariyesinin şarktaki telâkkisinden
ibaret olduğunu görür.”

(h.+ten 11779)

h. 21389

[=2]

HÜRRİYET Ü İTİLÂF: Siyasi parti:

“İttihâd ü Terakki içinde çok kozmopolit
şahıslar ve **Hürriyet ü İtilâf** içinde çok millî
zihniyette adamlar göze çarpıyor.”

h. 4281

[=1]

HÜSEYİN: Yahya Kemal'in aile konağında
çalışan uşak:

“Tesalya Harbi'nden önce uşağımız bir **Hüseyin**
vardı.”

(h. 333)

h. 339, 344, 354, 2174, 2178

h.+i 353

h.+le 351

[=8]

HÜSEYİN AVNİ PAŞA: (1819 – 1876) Sultan
Abdülaziz döneminde 15 Şubat 1874 – 26 Nisan
1875 tarihleri arasında bir yıl iki ay dokuz gün
sadrızamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:

“Sultan Abdülaziz'i **Hüseyin Avni Paşa** hal'
etmiştir; şahsî gara zından mı?”

(h. 35268)

h. 35161, 35168, 35189, 35243

h.+nın 35112, 35241

h.+ya 35137

h.+yı 35117, 35131, 35193, 35233, 35239

h.+dır 35144

[=14]

HÜSEYİN CÂHİD: Hüseyin Cahid Yalçın, (7
Aralık 1875, Balıkesir – 18 Ekim 1957,
İstanbul), Türk gazeteci, yazar, çevirmen, siyaset
adamı:

“**Hüseyin Câhid** de bu yazısıyla o muharebeyi
yâd ediyor.”

(h. 26207)

h. 11499

h.+i 10047

h.+in 9854, 26194, 12911

h.+le 1861

[=7]

HÜSEYİN CÂHİD BEY: Hüseyin Cahid
Yalçın:

“**Hüseyin Câhid Bey** şu geçirdiğimiz intihabat
tecrübesi karşısında kendi görüşünü ve hâlet-i
rûhiyyesini, birbiri arkasından, iki başmakale ile
ifâde etti.”

(h. 24419)

h. 4265, 4268, 4275, 24408, 24443, 24451, 24457, 24463, 24485, 24493, 24500, 24502, 24505, 24682, 24691, 24695, 24706

h.+e 24702

h.+i 24496

h.+in 20510, 24425, 24441, 24483, 24491, 24681, 24701

[=27]

HÜSEYİN DÂNİŞ BEYEFENDİ: İstanbullu bir beyefendi:

“*Hüseyin Dâniş Beyefendi, siz İstanbul'da doğdunuz İstanbul'da büyüdüünüz.*”

h. 20866

[=1]

HÜSEYİN KADRİ BEY: Mahmut Şevket Paşa'nın yaveri:

“*Ali Kemal'in eniştesi, Mahmut Şevket Paşa'nın sabık yaveri Hüseyin Kadri Bey, bu itilâf mülakatlarında araya girdi.*”

h. 10131

[=1]

HÜSEYİN KÂZİM BEY: Bakan:

“*Fikret, arkadaşı –bugünkü nâzır– Hüseyin Kâzım Bey'le oturmuş, aylarca, harıl harıl Yeni Zelanda'da bütün kafilenin çoluklu çocuklu seyahatini tertip etmiş.*”

h.+le 12929

[=1]

HÜSEYİN RAHMİ BEY: Hüseyin Rahmi Gürpınar:

“*Bu devrin iki büyük simâsı var: Biri Hâlid Ziya Bey ki bu inhilâlden tiksinererek yeni bir âlemi özlüyor, öteki de Hüseyin Rahmi Bey ki eski cemiyetin inhilâli karşısında gülüyor.*”

(h. 28281)

h. 21159

h.+e 28407

h.+i 8727

[=4]

HÜSEYİN SİRET: Hüseyin Siret Özsever (d. 1872, İstanbul – ö. 1959), Türk şair:

“*Bütün o neslin çocukları gibi şedîd bir alafranga temâyülüyle malûldüm, orada Ahmed Rızâ Beyi, Sami Pasazâde Sezai Bey'i, Doktor Nâzım'ı, Hüseyin Siret'i, Abdullah Cevdet'i, Abdülhalim Memduh'u buldum.*”

(h.+i 32387)

h. 3792, 3827, 19307

h.+i 2098, 2322, 19297

h.+in 2116

h.+le 2170

[=9]

HÜSEYİN TOSUN: Paris'teki Jön Türklerden: “*Murad Bey, Ahmed Rızâ, Sabâhaddin, Mahmud Pasa, Hoca Kadri, (Sâmipaşazâde) Sezâyî, Hüseyin Siret, Kemal Midhat, Hüseyin Tosun, (...) Bunlar hâricinde Paris'de oturan, yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.*”

h. 3794

[=1]

HÜSEYİNZADE ALİ: Bilgi Derneği'nde toplanan Türkçü mütefekkirlerden biri:

“*İçtima, hemen o gece oldu. Orada, hatırlayabildiklerimden, Halide Edip Hanım, Hamdullah Suphi, Ziya Gökalp, Köprülüzade Fuad, Celâl Sahir, Halim Sabit, Hüseyinzade Ali, Doktor Adnan, Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik, Ömer Seyfettin Beyler vardı.*”

h. 8962

[=1]

HÜSEYN: Hz. Hüseyin (ra). Hz. Muhammed (sav)'in torunu:

“*Asırlardan beri her sene Kerbelâ'da icra edilen âyinde Hüseyin için vaveyla edenler, ağlayanlar, vücutlarını büyük ve keskin bıçaklarla döğenler en ulvî bir ıztırab duyuyorlar.*”

(h. 30158)

h. 30150, 30152, 30160, 30160

h.+i 30156, 32438

h.+in 30154

[=7]

HÜSN: Ar. (Güzel).

1. ***Hüsn-i idâre**: Güzel yönetim:

“*Balkanlarda Hristiyan unsurların iste dikleri ne adâlet, ne hüsn-i idâre, ne hürriyettir, yalnız ve yalnız milliyetleri hesâbına fütuhattır.*”

(h.+i+idare 35555)

2. ***Hüsn-i niyet**: Gizli veya kötü bir tarafı bulunmayan hâlis ve temiz niyet, yürek temizliği, iyi niyet:

“*Biz hüsn-i niyetle hareket etmiştik.*”

(h.+i+niyet.le 2596)

“*Dinin rahmetine susamış bir cemaat bu vaizlerin kürsüleri karşısında oturmuş, derin bir hüsn-i niyetle bir şey söylemelerini bekliyordu.*”

(h.+le 7891)

3. ***Hüsn-i kabul göstermek**: Güler yüzle karşılama:

“Shakespeare'in başlıca dramlarını Montagu'nün tercümesinden biliyordum; orada Abdülhak Hâmid'i bir iki defa gördüm; çok iyi **hüsn-i kabul gösterdi.**”

(h.+i+kabul 2152)

4. ***Hüsn-i zan**: Bir kimse hakkında iyi ve güzel kanaat besleme, iyi fikir besleme:

“Heyhat ki, dört sene-i mesâiden sonra o zevat bu **hüsn-i zannı** bile teyîd edemediler.”

(h.+i+zan.nı 21923)

5. ***Hüsn-i nazar**: İyi gözle bakma, takdir etme, iltifat:

“Yalnız sevk-i tabiümle bigâne idim. Bazı bigânelikler **hüsn-i nazar** uyandırır. Ömrümüzün beraber geçtiği o muhitte benim bigâneliğime karşı Cavit Bey samimî teveccüh hisleriyle mukabele etti.”

(h.+i+nazar 11424)

6. ***Hüsn-i tesir**: İyi etki:

“Murahaslarımızın konferans karşısında hâsıl ettikleri **hüsn-i tesiri** bütün ecnebi gazeteleri yazdılar.”

(h.+i+tesir.i 12562)

h.+i+ahlak.ı 22186

h.+i+dil 7231

h.+i+ifa.sına 16026

h.+i+kabul 2151, 3561

h.+i+kabul.e 3462

h.+i+muamele 9183, 15375

h.+i+niyet 4226, 15442

h.+ler 24113

h.+i+siyaset 12543

h.+i+suret.le 18856

h.+i+şahadet.ten 12337

h.+ü 22557

[=21]

HÜSN ET-: Güzelleştirmek:

“Bâzan kamer bulut.ların alt.ında bir gelin/ Vaz'ıvakuruşûh.unu tanzîr et-er gibi/ Arzılıkâyı **hüsn** et-erek saklan-ır hazîn”

(h. 39191)

h. 36850

[=2]

HÜSN-İ BEKÂRET: Ar. Genç kızlığının güzelliği:

“**Hüsnîbekâret.inle** o yeldâyı mukmir.e”

h.+inle 39177

[=1]

HÜSN-İ İLÂHÎ: Ar. İlâhî güzellik:

“Yegâne **hüsnülâhî** o-dur Cemâlullah”

h. 37398

[=1]

HÜSNÜ: Üsküp'teki gümrük memurlarından Hamdi Efendinin oğullarından biri :

“İşte bu Hamdi Efendi ile Naîme Hanım, oğulları Ruhsar ve **Hüsnü'nün** sünnet düğününü yapmıştılar.”

h.+nün 1943

[=1]

HÜSN Ü ÂN: Ar.+Fars. Güzellik:

“Cânan ara.mızda bir ad.ındı/ Şîrin gibi **hüsn ü ân.a** unvan”

(h.+a 36850)

h. 37401

h.+ın 37936

h.+ına 37331

h.+ından 37374

[=4]

HÜSN Ü AŞK: (I) Ar. Güzellik ve aşk:

“**Hüsnüaşk** orta.da bin mâh bin ahter.le dön-er”

(h. 37648)

h. 37746

[=2]

HÜSN Ü AŞK: (II) Şeyh Galip tarafından yazılan mesnevi:

“Şeyh Galib **Hüsn ü Aşk** başlangıcında Acem'den uzaklaşmak ve Türkçeye yaklaşmak gibi sarîh bir tecceddüd iddia etmiyor mu?”

(h. 32492)

h. 2007, 28404, 31073

h.+ı 28709

h.+ın 29045

h.+ındaki 29119

[=7]

HÜSNÜ FUAD: Bugünkü Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda bir bölge olan Deliorman milletvekili:

“Deliorman'ın imanlı, temiz ve cesur mebusu **Hüsnü Fuâd.**”

h. 3266

[=1]

HÜSREV-İ LEŞKER-İ AŞK: *Fars.+Ar.* Aşk askerlerinin padişahı:

“*Hüsrevileşkeriaşk ol-du bugün.lerde Selîm*”
h. 38882

[=1]

HÜVİYET: *Ar.* 1. Kimse, kişi:

“*O kaynaşma arasında aşına olduğum hüviyetlerden biri Halide Edip Hanım oldu.*”
(*h.+lerden 8941*)

2. Kimlik, herhangi bir kimseyi o kimse yapan özelliklerin bütünü:

“*Eski Bizans harabesi üstüne kurulan Türk İstanbul, selefinden bambaşka bir hüviyetteydi.*”
(*h.+teydi 4414*)

h. 5773, 10009, 29924, 32099, 32980

h.+i 6057, 16866, 19820, 27399, 29881,

29883, 31191, 32980

h.+in 27381, 32572

h.+inde 10540, 10541, 25838, 26144

h.+indedir 32683

h.+inden 4907, 27377

h.+ine 10067

h.+ini 4388, 9984, 31127, 32938, 33432

h.+leri 17239

h.+lerin 27241

h.+lerini 21396, 23703, 27237

h.+leriyle 24744

h.+te 27092, 32984, 32985

h.+tedir 32289

[=40]

HÜVİYETLİ: Kimlikli, özellikli:

“*Bunların ikisi de zikri geçen Ötekiler gibi, müspet hüviyetli ve iradelidirler.*”

h. 17280

[=1]

HÜZÂL: *Ar.* 1. Bitkinlik:

“*Orada geçen hayâtın ilk devresinde bir gayem vardı: Huzûz içinde hüzâl.*”
(*h. 22856*)

2. Zayıflık:

“*Çünkü milletlerin hüzâl devirlerinde mütefessih tabaka, rasîn tabakaya karşı cebbar bir adüvdür.*”
(*h. 21525*)

h. 22861

h.+iyle 6452

[=4]

HÜZÜN: *Ar.* Gönülde hissedilen gariplik ve burukluk, arzulan bir şeyin elden kaçması veya istenmeyen bir şeyin başa gelmesi yüzünden duyulan tasa, üzüntü, gam, keder: “*İçim hüznle dolu idi.*”

(*h.+le 1885*)

“*Sez-dim bir âşinâ gibi heybetli hüzn.ünü*”
(*h.+ünü 35751*)

h. 144, 253, 672, 3863, 4357, 7852, 8010, 16890, 36660, 38629

h.+den 28209

h.+e 36026, 39090

h.+le 1891, 3384, 7028, 7905, 16882, 18513, 36621

h.+leri 36653, 36661

h.+lerimizdir 32433

h.+i+umumi.dir 27112

h.+ü 744, 796, 6840, 7901, 18054, 22702, 27357, 34150, 36048, 36404, 36977, 37996

h.+üm 385, 39066

h.+üme 586

h.+ümüz 35777

h.+ün 30205, 35872, 38704

h.+ünü 20704, 36604

h.+üyle 21654

[=48]

HÜZÜNLÜ: İnsana hüzn veren, gamlı, üzüntülü: “*(...) yüzlerinde o hüznlü gülümsemeyle beni teşyi' ediyorlardı.*”
(*h. 1898*)

h. 1909, 6780, 12374, 23053

[=5]

I

IHLAMUR KÖŞKÜ: Beşiktaş ve Nişantaşı arasındaki vadide yer alan Ihlamur Mesiresi'ndeki kasır:

“*Bu beyti okuduktan sonra dâima tahayyül ettim ki, Beşiktaş'ın Ihlamur Köşkü'ne doğru giden yolunda, bir katlı, medhali sofalı, eski üslûpda bir ev vardır, o ev Nedim'indi.*”

1.+ne 28482

[=1]

IKIN-: * *Ikına sıkına*: Büyük gayret göstererek, kendini zorlayarak, zorla: “*Lâkin o zamana kadar Yunan ikına sıkına ceht edecek.*”

1.-a 16034, 16111

[=2]

İLİCA: Şifalı suyu yerden sıcak olarak çıkan tabî hamam, kaplıca, kaynarca:

“*Deli Ahmed, ailemizin düğünlerinde, eğlencelerinde, ilcalara ve mesirelere gittiği günlerde görünür, merdâne lâübâliliğiyle yiyecek ve içeceğe müteallik hazırlıkların başına geçerdi.*”

1.+lara 290

[=1]

İLİK: Sıcakla soğuk arası, az sıcak:

“*Kesif, ılık ve hummalı bir duman içinde sütunlar, kitabeler, kandiller ancak seçilebiliyor.*”

1. 18071

[=1]

INCİDENCE: Andre Gide'in, bir kitabı:

“*Yeni çıkan kitaplardan Andre Gide'in, Incidence'lar diye bir kitabını gördüm. İçinde Türklüğü en zehirli husûmetle hırpalamak isteyen bir seyahat defteri münderiç.*”

1.+lar 20398

[=1]

İNTELLİGENCE: Fr. İstihbarat:

“*Refik Hâlid'in kendisinin ve kardeşi Hakkı Hâlid'in İngiliz 'Intelligence' adamlarıyla sıkı fika münasebetlerini işitmiştik.*”

1. 18695

[=1]

INTERNATİONAL: Fr. Enternasyonal.

Orijinali Fransızca olan ve birçok dile çevrilen şarkı, marş [Marş, Komünist Enternasyonal (Komintern)'de işçi sınıfının marşı olarak kabul edilmiştir.]:

“*Sokaklarda 'International' i dinlerken kalbim geniş bir insanlık sevgisiyle doluyordu ve gözlerim yaşarıyordu.*”

1.+i 2133

[=1]

İNVALİDES: Les Invalides ya da Hôtel national des Invalides. 1670 tarihinde, XIV. Louis'nin emriyle gazi askerler için inşa edilen yapı:

“*Silâhçı dükkânlarına saldırıyor, silâhlaniyor ve en nihayet Invalides cephanelerini bir hücumda yağma ediyor.*”

1. 25546

[=1]

İRAK: Ar. 1. Uzak:

“*Altı yüz yıl var, yabancı illerde, irak yollarda, susuz yaylalar, gölgesiz dağlarda gezdik...*”

(i. 30460)

2. Aşağı Mezopotamya bölgesinde kurulmuş bir devlet:

“*Ziya Bey Enver'i, en sert bir Müslüman taassubu ile seviyordu. Ne Sarıkamış ne de Arabistan cephesinin turfası, ne Irak bozgunlukları, ne iaşe ve ihtikâr rezaletleri, hiçbir şey, Ziya Bey'i bu imanında sarsmamıştı.*”

1. 35480

1.+a 26650

1.+da 35472

[=5]

İRK: Ar. Kalıtımsal olarak ortak fiziksel ve

fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu:

“*Roma ile bizim aramızda din, irk, an'ane gibi hiçbir alâka yoktur.*”

(i. 4999)

“*O.nların meşrep.i iklim.i ve irk.indansın*”

(i.+indansın 36102)

1. 5931, 6421, 8567, 13233, 13241, 19456,

19458, 19460, 19460, 19462, 19465, 19465,

19470, 19475, 20701, 23547, 23555, 23701,

25105, 27666, 30504

1.+a 19461, 31471

1.+an 21456

1.+ça 3208, 23698

1.+dır 23550, 23551

1.+ı 13229, 25105, 28672

1.+ımıza 32194

1.+ımızın 21341, 32139

1.+ımızla 35486

1.+ın 14662, 35812

1.+ına 23548

1.+ında 14673, 14675

1.+ından 7060

1.+ındandır 13230

1.+ının 3130, 6420, 20451, 23695, 24966, 25102, 27666, 31471, 32937

1.+lar 14662

1.+lara 13231, 14680

1.+lardandır 25417

1.+ları 14677

1.+ların 6126, 23689

1.+larından 4746

1.+larımı 14705

1.+larının 22936
 1.+tan 4547, 13229, 13242
 [=66]
 İRKAN: Ar. Irk bakımından:
 “**Irkan** Fransızlar da bizim kadar yabancı, lâkin kalben müttahidirdir.”
 (i. 21467)
 1. 17735
 [=1]
 İRKÇILIK: İnsanların toplumsal özelliklerini biyolojik, irksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğretisi, rasizm: “Herhâlde daha şimdiden Hitler **irkçılığının** biribirinden kudretli iki aksülamelini görüyoruz.”
 1.+ının 19483
 [=1]
 İRKDAŞ: Aynı ırktan olan kimse:
 “Peçeneklerle ve Oğuzlarla Türkler arasında bir tanışıklık olmuş, bunların hanları Bizans ordusundan ayrılıp **irkdaşları** olan Türklerle birleşerek Alp Arslan'ın muzafferiyetine yardım etmişlerdi.”
 (i. +ları 5057)
 1.+ları 4606
 1.+larının 5932
 [=3]
 İRKİYAT: Ar. Irk bilimi, etnoloji:
 “Tarih ve **irkiyat** meraklısı idi.”
 (i. 1506)
 1. 21850, 30544
 [=3]
 İRKÎ: Ar. Irka ait, ırkla ilgili:
 “(...) şâirenin yalnız **irkî** değil, hissî asâletinden de birer nümûnedir.”
 (i. 31290)
 1. 23123, 23692, 28770
 [=4]
 İRKPEREST: Ar.+Fars. İrkını çok fazla seven:
 “Harbin bu gidişine bakılırsa **irkperest** Almanlara cenneti vâdeden ırk itikadını ancak cehennem yolunu gösterebilir.”
 1. 19481
 [=1]
 İRKPERESTLİK: Irkperest olma durumu:
 “Birçok ihtiraslardan sonra Hitler'in mezhebi, **irkperestliği** en yüksek mertebesine çıkardığı gibi bu üç buçuk sene içinde yıprandı da.”

1.+i 19479
 [=1]
 İRLA-: Şarkı/ilahi söylemek, terennüm etmek, teganni etmek:
 “Nihayet bu çocuk kaafilesi
 ‘Şol cennetin ırmakları,
 Akar Allah deyû deyû...
 Çıkmış Tanrı melekleri
 Bakar Allah deyû deyû.’
 ilâhîsini cumhurca **‘ırlayarak’** yola düzüldüler.”
 1.-yarak 24
 [=1]
 İRMAK: Doğrudan doğruya denize dökülen büyük akarsu:
 “Şol cennetin **ırmakları** akar Allah deyû deyû ilâhîsini de Muhammediyye'den mi nereden, pek iyi bilmiyorum, bir yerden işitmişim. Yedi sekiz yaşuma kadar Müslümanlığa dâir edebî malûmatım bundan ibaretti.”
 (i. +ları 698)
 1.+ları 21
 [=2]
 İRSÎ: Ar. Kalıtımla, soya çekimle ilgili, kalıtsal:
 “Çünkü yetişecek nesil Türkçeyi unutuyor. Türklüğün dînî, millî, **ırsî** her türlü hassalarından mahrum olarak yetişir, renksiz bir halita hâlinde tecellî ederdi.”
 (i. 211894)
 “Şimdi: ‘Ah bir evim olsa!’ diyenler çok **ırsî** bir arzuyu ifâde ediyorlar.”
 (i. 21251)
 1. 3283, 17079, 19819, 21239, 22900
 [=7]
 İRZ: Ar. Bir kimsenin başkaları tarafından dokunulmaması ve kirletilmemesi gereken namusu, iffet, şeref ve haysiyeti:
 “Budin'e düşman girdiği zaman esir düşen Budin müftüsünün kızı söylemiş; şehrin sukutuna ait o faciada **ırzımıza** sürülen leke, düşman içinde kalan Budin Türklerinin feryadı, bütün o acı, bu mısralardadır.”
 (i. +ımıza 16531)
 1.+a 498, 16768, 26526
 1.+ını 15616, 15764
 1.+larının 15373
 [=7]
 İSEVÎ: Hristiyan:

“**Isevîler**, ondan sonra taraf taraf eski mâbedlere haç taktılar, kitapları yırttılar, ilahelerin nâmına muzaaf menba'ları kuruttular.”

1.+ler 23100

[=1]

ISEVİYET: Hristiyanlık:

“**Isevîyetin** ilâhlara muzaffer olduğu bir devirde doğdu.”

(i. +in 23085)

1.+e 23095

[=2]

ISFAHAN: İran'ın dördüncü büyük şehri ve aynı adı taşıyan eyaletin merkezi:

“**İsfahan.da** Mezar Kitâbe.si”

1.+da 38225

[=1]

ISIN-: **mec.** Yakınlık duymak, alışmak:

“Bize birkaç gün içinde **ısındılar**.”

(i. -dılar 34803)

1.-dık 6545

1.-dım 33753

[=3]

ISINDIR-: **mec.** Birinin bir kimseye ısınmasını, yakınlık duymasını sağlamak, alıştırmak:

“Onlar orada ilk muntazam hükümeti, ilk hakîki mektepleri te'sîs ederler, bataklıkları kurutur, yolları açar, gayr-ı müslim tebamızı saltanat-ı metbûalarına **ısındırır** (...) en düşkün Türk kavminin de belini doğrultur, dinç bir millet yaparlar.”

1.-ır 23304

[=1]

ISIR-: Dişler arasına alıp sıkırmak, dişlemek:

“Yunanlıların Selânik'e soktukları bir krallarını günün birinde palikaryanın biri vurdu, Edirne'ye götürdükleri krallarını bir maymun **ısırdı**.”

1.-dı 16415

[=1]

ISITIL-: Sıcak duruma getirilmek:

“Şimdi makinelerle **ısıtılan** suda yıkanılıyor.”

1.-an 3205

[=1]

ISLÂH: Ar. 1. İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme:

“Mehmed Ali Bey'in Yeniçeri Ocağı'nın **ıslahı** hakkında, o gece, bana serdettiği fikri, burada size iyi naklettim mi? Bilmiyorum.”

(i. +ı 35418)

2. ***İslâh etmek**: Düzeltmek:

“Milletlerin şairlerini **ıslâh etmiş** ve başka bir istikamete sürüklemiş olanlar mutlaka o milletin en iyi şairleridir, demek hata olur.”

(i. +etmiş 8829)

1. 15752, 24127, 31573, 35407, 35490

1.+edecek 15776

1.+edeyim 15753

1.+edileceğini 11166

1.+edilmesini 24866

1.+etmeğe 31314, 33672

1.+etmeği 35183

1.+etmek 11252, 33512, 33870

1.+etmekten 33875

1.+etmesini 33891

1.+etmesiydi 8836

1.+etmiş 19846

1.+ı 35327

1.+ı+tarz.ı+alem 30987

1.+ına 19848

[=23]

ISLÂHAT/ISLÂHAD: Ar. Bir şeydeki aksaklık ve eksiklikleri düzeltmek için yapılan işler, yenilikler, reform:

“Osmanlı tarihinde **ıslahat** ve inkılâplar bir değil, on değil bütün bir silsiledir.”

(i. 13028)

1. 9617, 9627, 10802, 19847, 23258, 23766, 23774, 23877, 24060, 24061, 24067, 24076, 24079, 24089, 24543, 24932, 26376, 26377, 28881, 28983, 33873, 33876, 35520

i. 26368, 26372

1.+a 11370, 23290, 24142, 32741, 27130

1.+ı 9635, 23267, 23269, 24086, 24113, 24139, 25033

1.+ın 24039, 24046, 24148

1.+ından 11249

1.+ını 35524

1.+ta 24093

1.+tan 26472, 33887

1.+tır 28987

[=47]

ISLÂHATÇI: Islahat yapan, değişiklik ve yenilik taraftarı kimse, reformcu:

“Kendisinden ufukta yeni beliren bir **ıslahatçı** gibi bahsolumuyordu.”

1. 11255

[=1]

ISLÂHATÇILIK: Islahat taraftarı olma, reformculuk:

“Tezli roman ve tezli tiyatro en fazla işlenmiş ve en fazla tutmuş iki çeşit olduklarına bakılırsa avukatlığa, mantıkçılığa ve **islâhatçılığa** en elverişli edebî nevilerin roman ve tiyatro olduğuna hükmetmek lâzım gelir.”

1.+a 31319

[=1]

ISLÂHATKÂR: Ar. +Fars. Islahat yapma yeteneği olan, islahat yapan:

“Çünkü islâhatı hüsniniyetler değil, fitraten **islâhatkâr** insanlar yapar.”

(1. 24125)

1. 24092

[=2]

ISLAHHÂNE: Ar. +Fars. Suçlu çocukları islah eden, eğiten kurum, islah evi:

“Bir defa Deli Ahmed beni, kardeşimi, dost ve komşu ailelerin arkadaşımız olan birkaç çocuğunu **islahhane** önünde, Vardar'da yıkanmağa götürmüştü.”

1. 305

[=1]

ISLAN-: Islak duruma gelmek:

“Hava fena, musibet bir yağmur yağıyor, iliklerine kadar **islanmış** bu cumhurun umurunda değil.”

1.-miş 3380

[=1]

ISLIK: Bir şeyin çıkardığı ince ve tiz ses:

“Karşıda ilâhî adalar siyah, rüzgâr bin **ıslık** çalyordu.”

1. 23200

[=1]

ISMARLA-: 1. Bir şeyin hazırlanmasını, alınmasını veya getirilmesini bir kimseden istemek, sipariş etmek:

“Bir kanepeye oturdum; bir sütlü kahve **ismarladım**.”

(1.-dim 4076)

2. Birinin veya bir şeyin korunmasını yahut bakılmasını birine bırakmak, emanet etmek, tevdi etmek:

“**İsmarla-yup** vezîr.ine tanzîmiâlem.i”

(1.-yup 37715)

1.-yorlar 7971

[=3]

ISPA(SPA): Belçika'nın Liège ilinde bulunan bir kasaba:

“Bir hafta Belçika dâhilinde seyahat ettim; Anvers, Liege ve **Ispa (Spa)** yı gördüm.”

1.+yı 1840

[=1]

ISR: Ar. Ahd, sözleşme, yemin:

“Muallim Naci'den bir kut'a okudu:

Zannetme ki çille doldu şimdi

Dilhûnuz eğerçi muhtefiyiz

Canan da muhâcir oldu şimdi

Isr-i Nebevî'ye muktepyiz.”

1.+i+nebevi.ye 9928

[=1]

ISRAR: Ar. 1. İstedığinin olması için bir şeyin veya kimsenin durmadan üstüne düşme, arzusunu kabul ettirmek için tekrar tekrar üstünde durma, üsteleme:

“1897 baharında, Yunanistan'a karşı ilân-ı harb ettiğimizden pek az sonra ailece Üsküb'den Selânik'e nakletmiştik. Babamın **ısrarı** üzerine vâki' olan (ahvâl) annemin teverrüm etmesine sebep olmuş ve zavallı kadını az bir vakitte yatağa sermişti.”

(1.+ı 1244)

2. ***İsrar etmek**: İstedığinin olması için bir şeyin veya kimsenin durmadan üstüne düşme, arzusunu kabul ettirmek için tekrar tekrar üstünde durma, üsteleme:

“Fazla da **ısrar etmedim**.”

(1.+etmedim 1803)

1.+edeceğiz 24088, 24124

1.+ediyordu 8708, 11596

1.+ediyorlardı 10736

1.+etmiş 35494

1.+etmiyeceğim 23551

1.+etmiyerek 1786

1.+etti 5238, 8482, 8710, 9112

1.+ettiğimiz 8160

1.+ına 8710

1.+ıyla 10107

1.+ıyla 27157

1.+la 2333, 26039

1.+lara 9019

[=21]

ISSIZ: Kimsenin bulunmadığı, boş, تنها (arazi, yer):

“**İssiz** bir ada hayatı...”

(i. 6466)

“Dal-dım engin vatan.ın seyir.ine **ISSIZ**
kaya.dan”

(h. 38607)

1. 13701, 14824, 38731

1.+d1 4478, 14819

[=5]

ISTILÂH: Ar. Sâdece bir ilim ve sanat dalına
mahsus olan kelime, terim:

“Bâzı bilgiç hekimler dillerinin makarasını
çözerler, tıbdan anlamayan hastalarına, tıbbî
istilahlar kullanarak derd anlatırlar.”

(i. +lar 27901)

1.+dan 28766

1.+1 22050

1.+lardan 18330

1.+larıyla 11101

1.+larla 27505

[=6]

ISTILÂHÂT: Ar. İstilahlar, terimler:

“Bu iki rakîb şâirin Tâlîm-i Edebiyyat ve
İstilahât-ı Edebiyye'lerini edinmiş (dim.)”

1.+1+edebiyelerini 2016

[=1]

ISTILÂHPERDÂZLIK: İstilah, terim üreten:

“Tam alafranga görünen şüirimizde, eski Şark
şüirinin nakısa tarafları olan, lûgatfürüşlük,
istilahperdazlık, zorâkî teşbih ve istiare
oyuncakları, son zamanlara kadar, başlıca
marifetler sayılıyor.”

1. 28585

[=1]

ISTIRAP: Ar. İztırap. Maddî veya manevî acı,
azap, eziyet, zahmet, sıkıntı:

“Yedi sekiz gündən beri dışımden büyük bir
istirâb-ı elim içindeyim.”

1.+1+elim 19875

[=1]

İSTİŞMAM: Ar. İstişmam. Uzaktan ve bazı
ipuçlarından mana çıkarma, karine ile anlama,
hissetme, sezinleme:

“Bu **istişmam** dünden beri mevsuklaşan bir
haber oluyor; bu haftalarda tahakkuk edeceğine
bile ihtimal verilebilir.”

1. 15120

[=1]

İŞİK: 1. Cisimlerin görülebilmesini sağlayan
enerji türü, aydınlık, ziya:

“Sabaha karşı Müslüman ve Hıristiyan, kapı
kapı herkesi uyandıran davulundan başka
ramazanlık bir şeyi olmayan bu semte, İslâm'ın
nuru hafif bir **ışık** gibi sinmişti.”

(i. 7928)

“Bu sükûnet.te karış-tıkça karanlık.la **ışık**/
Yürü-yor, dur-madan insan ve hayâlet karışık”
(i. 35646)

2. Aydınlatma aracı:

“Selânik'in karşıdan görünen **ışıkları**,
çocukluğumun o kadar senesini içinde
geçirdiğim bu şehir hassasiyetime (akis) bile
etmiyordu.”

(i. +ları 1779)

“Etrâf.ı okşa-yor mayıs.ın tâze rüzgâr.ı/
Karşı.mda köhne Üsküdar.ın dost **ışık.ları**”
(i. +ları 35958)

3. **mec.** İnsanın yolunu, düşünce ve duygularını
aydınlatan, yol gösterici mânevî güç:

“Mamañih kafalarında hiçbir **ışık** olmayan, hattâ
düşünmeyen insanlar arasındaki dostluklar da
güzel rabitalardır.”

(i. 20212)

“Yaşı-yanlarla berâber bulun-an ervâh.ı/
Dolu.dur gönül.üm **ışık.larla** bu bayram
sabah.ı”

(i. +larla 35719)

1. 7250, 7921, 17474, 20197, 29116, 35904,
36091, 36870, 36913

1.+1 17470

1.+ıdır 9782

1.+ın 30947

1.+la 30942

1.+ları 1778, 20193, 23174, 35952

1.+larıyla 8807

1.+larla 35963

1.+tan 30942, 36767

[=24]

İŞIKLANDIR:- Işıklı duruma getirmek,
aydınlatmak:

“Bana dünyâ.yı **ışıklandır-dı**”

1.-d1 38669

[=1]

İŞIKLI: 1. Aydınlık, aydınlanmış:

“Selîm-i Sâlis'in Halic'e nazır bir boydan bir
boya giden **ışıklı** dairelerinde ayna, kadife,
canfes ve bahardan mürekkep hatıralı bir havası
var.”

(i. 6808)

2. **mec.** Parlak, çok başarılı, göze çarparcak kadar muvaffakiyetli: “*Bu şahsiyet ışıklı bir zekâ olduğundan başka, hilkatene rehber doğmuş.*”

(i. 25225)

“*O mutlu devre.de İtrî.ye en yakın bir dost/
Işıklı dantele.ler bestekâr.ı Hâfız Post/
Bu nesil.in orta.da dâhice.dir başar-dığı iş/
Vatan nasıl karış-ır mûsikî.yle göster-miş*”

(i. 35993)

1. 1328, 6218, 7939, 7945, 7953, 20190

[=9]

ITLAK: Ar. 1. Deme, denilme, ... diye adlandırma, tabir etme: “*Yunanlılar neyi bekliyorlar? Evet neyi? Temps gibi siyâsî meseleleri ince eler sık dokur bir gazete bir buçuk seneden beri Anadolu-Trakya macerasını şaheser ıtlakına şayan bir silsile makaleyle teşrih ettikten sonra, geçende ne kadar dikkate şayan bir istifham işareti kullandı.*”

(i. +ına 14490)

2. ***İtlâk etmek**: Koyuvermek, salıvermek:

“*Mahpûs.unu ıtlak et-emez zevk.inden*”

(i. 38063)

3. ***İtlak olunmak**: Denmek, denilmek, adlandırılmak: “*Vatan edebiyatı Türkçede Nâmık Kemâl'den beri Doğrudan doğruya askerî, hamâsî, siyâsî bir mâhiyette idi. Vatan şartlarına, harb hikâyelerine, kahramanlık menkıbelerine ıtlak olunurdu.*”

(i. +olunurdu 23594)

1. 1302

[=4]

ITNAP: Ar. Sözü uzatma, gereksiz ayrıntıya boğma:

“*Burada tafsil etmek can sıkıcı bir itnap olur.*”

(i. 9033)

1.+etmiyeyim 32486

1.+olur 21836, 30679

1.+tan 9839

[=5]

İTRÎ: Buhurizade Mustafa Itri Efendi (d. 1640, İstanbul – ö. 1712). 17. yüzyıl büyük Türk bestekârı:

“*1680'e doğru İstanbul'da en büyük Türk bestekârı olan İtrî yaşarken Garb mûsikisinde kullanılan nota usûlü Beyoğlu'nda vardı.*”

(i. 26825)

“*Büyük İtrî.ye eski.ler de-rler/*

Biz.im öz mûsikî.mizin pîr.i”

(i. +ye 35758)

1. 20558, 26818, 26826, 35757, 35990

1.+den 19806, 26824

1.+nin 36394

1.+ye 35992

1.+yi 20559

[=12]

İYÂN: Ar. ***Ayan (Iyan) olmak**: Görünür hâle gelmek, belli olmak, açıkça meydana çıkmak:

“*Tekbîr.lerle halk.a iyân ol-du tûğ.lar*”

(i. 37185)

1. 37399

1.+dır 37667

[=3]

İZMÂR: Ar. ***Izmar etmek (eylemek)**: İçinde gizlemek, saklamak:

“*Hilkat lisânihâl ile her bâr söylen-ür/*

MânâyıRabb.ı et-meyüb izmâr söylen-ür”

1. 37679

[=1]

IZRAR: Ar. Zarara sokma, zarar verme:

“*Nakdîne-î erâmil ü eytâmı müddahir, Izrâr-ı yekdigerle mübâhî vü müftahir.*”

1.+ı+yekdiger.le 30983

[=1]

IZTIRAP/IZTIRAB: Ar. Maddî veya manevî acı, azap, eziyet, zahmet, sıkıntı:

“*Bu sükût beni derin bir azap, derin bir ıztırab içinde bıraktı.*”

(i. 33426)

“*Lâkin vatan.dan ayrılış-ın ıztırâb.ı zor*”

(i. +ı 36169)

1. 1645, 8422, 8960, 12367, 12369, 13750,

23601, 23676, 30152, 30213, 30254, 31205,

34565

1.+a 38662

1.+dan 37321

1.+ı 81, 16552, 16605, 19961, 30159, 33542,

34565

1.+ım 168, 176, 19868

1.+ımı 1990

1.+ın 14428

1.+ımı 16550, 16559, 24729, 30157

1.+ıyle 36356

1.+la 12770, 27345

1.+lar 14541, 14543, 30148

1.+lardan 13741, 30128
 1.+ları 48, 10494, 18564, 20080, 28314,
 30195
 1.+larımıza 18047
 1.+larımızı 30228, 30229
 1.+ların 17046, 30126
 1.+larına 27753
 1.+larında 81
 1.+larından 30191
 1.+larını 13047, 23596, 24726, 24738, 30124,
 30216
 1.+tan 7845
 1.+tı 14425
 [=59]
 IZTIRAPLI: İztırâbı olan, acı ve üzüntü dolu:
 “Makber'in başlangıcından hatimesine kadar bu
 bekaa hissini **ıztraplı** telâtumu hissedilir.”
 (i. 31168)
 1. 17139, 19267
 [=3]
 IZTIRAR: Ar. Çaresiz kalma, çaresizlik,
 mecburiyet:
 “Bu **ıztırara** onlar acı hakikat diyorlar.”
 (i. +a 11997)
 “Son zamanlarda şarka yakından yakına, bilfiil,
 büttecrübe vukuf hâsıl eden bu siyasilerin
 bazıları bir millet için tarafgirliklerini
 bırakarak, daha geniş bir mikyasta bir şark
 insaniyetine meyletmek **ıztırarında** kalyorlar.”
 (i. +ında 11721)
 1.+ı 18855
 1.+ına 18160
 1.+ında 11211, 11984, 12011, 14004, 15324,
 24658
 1.+ındadır 3634
 1.+ındadırlar 7363, 11733, 15820
 1.+ından 18519
 1.+ını 35595
 1.+ıyla 31922
 [=17]
 IZTIRARÎ: Ar. Mecburi:
 “O bir **ıztırarî** hicretti.”
 (i. 18554)
 1. 15705, 32380
 1.+dir 31888
 [=4]

İ

İ-: i- (er-) fiili [i- fiili Eski Türkçede er- şeklinde idi. Normal bir yardımcı fiil olan ve bütün kipleri bulunan er- fiilinin Batı Türkçesine geçerken r'si düşmüş, e-i değişmesi ile vokali de değişerek i- şekli ortaya çıkmıştır]:

“Yine yürüdük. İki taraf Bulgar dükkânları. Maamâfih Türkiye zamanındaki gibi. Solda bir yeşillik görünüyor. Neresi olduğunu sordum. Şahâbeddin Paşa Türbesi ve imareti **imiş**. Rûhânî bir mimarî bakıyyesi, otlar ve sarmaşıklar içinde kalmış.”

(i.-miş 788)

i.-di 9, 37, 41, 98, 109, 113, 158, 199, 212,
 227, 231, 235, 319, 320, 331, 334, 402, 403,
 482, 483, 485, 488, 496, 497, 505, 513, 515,
 522, 544, 631, 661, 681, 714, 757, 842, 954,
 1102, 1206, 1246, 1308, 1363, 1376, 1383,
 1413, 1415, 1418, 1473, 1474, 1505, 1711,
 1744, 1885, 2010, 2015, 2051, 2155, 2211,
 2217, 2261, 2273, 2303, 2341, 2457, 2469,
 2705, 2707, 2717, 2816, 2858, 2862, 2941,
 3035, 3224, 3526, 3576, 3591, 3619, 3718,
 3765, 3778, 3823, 3824, 3874, 3977, 4001,
 4021, 4051, 4117, 4173, 4178, 4214, 4218,
 4224, 4875, 4905, 5062, 5081, 5100, 5179,
 5470, 5586, 5601, 5601, 5616, 5819, 5914,
 5928, 6025, 6267, 6283, 6310, 6314, 6394,
 6406, 6410, 6440, 6527, 6562, 6900, 6939,
 7056, 7079, 7219, 7263, 7585, 7599, 7792,
 7855, 8103, 8103, 8126, 8132, 8209, 8228,
 8282, 8291, 8344, 8491, 8543, 8638, 8694,
 8777, 8834, 8899, 8998, 9175, 9223, 9265,
 9275, 9338, 9342, 9343, 9388, 9538, 9682,
 9685, 9704, 9717, 9813, 9822, 9825, 9828,
 9871, 9913, 9950, 9973, 10144, 10178, 10203,
 10229, 10294, 10341, 10424, 10462, 10570,
 10648, 10683, 10716, 10777, 10792, 11412,
 11420, 11465, 11561, 11669, 11826, 11828,
 11833, 11856, 11974, 11982, 12108, 12199,
 12208, 12378, 12621, 12759, 12804, 13087,
 13416, 13567, 13628, 13833, 14651, 14723,
 14997, 15042, 15236, 15514, 15768, 15955,
 16553, 16756, 16766, 17623, 18057, 18130,
 18171, 18280, 18309, 18458, 18807, 18831,
 18867, 18943, 19168, 19172, 19276, 19286,
 19290, 19301, 19322, 19400, 19530, 19579,
 19637, 19658, 19676, 19688, 19743, 19920,

19984, 20068, 20318, 20363, 20788, 20831, 20832, 20927, 20960, 21009, 21089, 21131, 21131, 21168, 21238, 21357, 21461, 21484, 21511, 21526, 21968, 21984, 21997, 22014, 22021, 22097, 22124, 22147, 22248, 22348, 22436, 22598, 22668, 22674, 22701, 22704, 22708, 22712, 22735, 22767, 22772, 22775, 22781, 22791, 22792, 22816, 22982, 22993, 23062, 23074, 23082, 23087, 23096, 23099, 23140, 23189, 23353, 23489, 23531, 23540, 23581, 23615, 23870, 23965, 24035, 24054, 24078, 24082, 24085, 24091, 24110, 24471, 24510, 24519, 24571, 24637, 24691, 24692, 24913, 24937, 24964, 24968, 25101, 25109, 25176, 25182, 25196, 25244, 25757, 25860, 25879, 25973, 25982, 25995, 26013, 26035, 26038, 26114, 26214, 26259, 26312, 26847, 26851, 26899, 26988, 27063, 27142, 27167, 27457, 27481, 27576, 27864, 28082, 28083, 28217, 28223, 29122, 29558, 30280, 30381, 30516, 30685, 30712, 30984, 31052, 31171, 31171, 31183, 31187, 31248, 31264, 31274, 31388, 31502, 31577, 31588, 31591, 31596, 31633, 31659, 31804, 31939, 31950, 32217, 32220, 32226, 32326, 32591, 32602, 32603, 32604, 32898, 32947, 33034, 33111, 33341, 33435, 33502, 33504, 33524, 33568, 33719, 34036, 34093, 34297, 34330, 34383, 34485, 34488, 34574, 34625, 34710, 34711, 34809, 34852, 34923, 34968, 35077, 35078, 35079, 35114, 35294, 35409, 35427, 35465, 35678, 35879, 35880, 37329, 37364, 37365, 37375, 37623, 37712, 37801, 38438, 38439, 38941, 38946, 39062, 39064

i.-dik 3036, 4978, 7035, 8656, 9137, 10960, 11229, 11671, 12094, 17087, 17675, 24077, 24470, 26344, 38314, 38317

i.-diler 106, 160, 1010, 1138, 1664, 2475, 2664, 2797, 3389, 3466, 3706, 5185, 5186, 5925, 6395, 6413, 6426, 6429, 6819, 7348, 7499, 7510, 10613, 13301, 13303, 13446, 17156, 20229, 21103, 21913, 22857, 22903, 23060, 24077, 24082, 24087, 24102, 24107, 24604, 25117, 25713, 26016, 26211, 26415, 26437, 28797, 29328, 29759, 29930, 30695, 31058, 32151, 33505, 36484, 38251

i.-dim 478, 1627, 1710, 2124, 2196, 2250, 2792, 7570, 8431, 9286, 11239, 11414, 12068,

22563, 23531, 25154, 31226, 32330, 33477, 36856, 37097, 37098

i.-din 39178, 39182

i.-diniz 18271, 22416

i.-dir 21472, 22155

i.-diyse 22284, 29549

i.-diysek 32987

i.-miş 5, 39, 788, 852, 978, 1091, 1523, 2082, 2593, 2594, 2604, 3913, 4102, 4343, 5325, 6572, 6813, 7119, 12221, 14022, 16841, 17226, 17285, 18079, 18989, 19566, 21848, 22854, 23102, 25309, 25746, 28164, 28346, 32311, 33889, 34276, 34841, 34842, 34901, 34957, 36382, 36486, 36598, 37035, 37036, 37086, 37094, 37095, 37445, 39118

i.-mişim 24506

i.-mişler 12481, 38413

i.-nip 6817

i.-sen 6297

[=599]

İÂDE: Ar. 1. Alınan bir şeyi geri verme:
“*Mektubu okudum ve hiçbir şey söylemeksizin Yakup Kadri'ye iade ettim.*”
(i.+ettim 9230)
“*Bu vilâyetlerden biri Edirne'dir ki, tekrar Türklere iade edilse coğrafi vaziyeti itibariyle daima Boğazları taht-ı murakabelerinde bulunduracak olan büyük devletlerin elinde bir rehine Makamındadır.*”
(i.+edilse 156705)

2. Karşılık olarak yapma:
“*(...) geçerken yalnız beni selâmladı, ben de selâmını iade ettim.*”
(i.+ettim 8877)
“*Ancak katı ve kırıcı bazı kelimelerini tahammülün fevkinde gördüm ve aynı sert tavırla ve söyleyişle iade etmeyi zarurî addettim.*”
(i.+etmeyi 9470)

3. Tekrar eski durumuna gelme, getirme:
“*Bulgar elifbasının mücidleri olan Kyrille ve Methode'un ismini vermiş bugünkü hükümet de tekrar eski ismini iade etmiş.*”
(i.+etmiş 3157)

i.+edemiyorduk 1232, 1233

i.+edildi 10958

i.+edilecek 12440

i.+ediyoruz 16152

i.+etmek 17962
i.+etmeye 17842
i.+i+ziyaret 4350
i.+olunması 24981
i.+olunmasının 11172
i.+olunuyordu 1690
i.+si 12559, 15899, 16379, 23733, 12568
i.+sini 16347

[=21]

İÂNE: Ar. Yardım için toplanan para:
“(...) bu fakir halkın **ianesinin** yekûnu tuta tuta,
şimdiye kadar, yüz seksen beş bin lira tuttu.”
(i.+sinin 14076)

i. 1688, 13286, 21740, 30582

i.+lerle 14514

i.+sine 13910

i.+sini 16035

i.+siyle 1689, 9169

[=10]

İÂRE: Ar. Verme, ödünç verme:
“Hârice de kitap **iare ediyor.**”

i.+ediyor 3126

[=1]

İÂŞE: Ar. Yedirip içirme, yiyip içmesini
sağlayıp geçindirme: “(...) bu kadar **bîçareyi**
bütçe tertibinden iâşe, infak ve terfi edemeyiz.”
(i. 15800)

i. 9564, 11432, 25574

i.+ettiğimize 15785

[=5]

İBÂDET: Ar. Bir dinin buyruklarını yerine
getirme:
“Bugünkü Müslümanların ibadeti o eski iman
devirlerimizdeki **ibadet** gibi bir iman olmaktan
uzak ve sadece bir teamüldür.”
(i. 14197)

i. 726, 5440, 9456, 14183, 15358

i.+ediyorlardı 4758

i.+i 14197

i.+lerimiz 14190

i.+lerine 14192

i.+lerini 4757

[=11]

İBÂDETHÂNE: Ar.+Fars. İbadet edilen yer,
tapınak, mabet, ibadethane:

“İçi, dışı resimli bir Ortodoks **ibadethanesi.**”

i.+si 3149

[=1]

İBÂHA: Ar. Bir şeyin haramlığını kaldırıp
yapılıp yapılmamasını serbest bırakma, mubah
kılma: “Millî muhitimizde **maatteessüf** böyle bir
ibâha telâkkisi vardı.”

i. 11559

[=1]

İBÂRE: Ar. Bir düşünceyi anlatan bir veya
birkaç cümlelik söz:

“Bu romanın müellif ismi yerinde ‘Âziyâde
müellifi tarafından’ **ibaresi vardı.**”

(i.+si 20956)

i.+lerle 10153

i.+si 6534

[=3]

İBÂRET: Ar. 1. Oluşan, meydana gelen:
“Akşam üstü önümüzden bir Türk çocuğu geçti.
Yedi sekiz yaşında, pembe yüzlü, sıhhatli, bütün
esvabı eski bir mintan ve eski bir pantolondan
ibaretti.”

(i. 846)

2. ***İbâret olmak**: Ancak -den meydana gelmek,
-den oluşmak:

“Cihan vatan.dan **ibâret.tür** îtikad.umca”

(i.+tir 36385)

i. 2712, 3594, 4524, 4940, 5440, 6006, 7791,
8798, 8868, 8972, 9199, 10566, 11772, 12023,
13141, 15166, 16519, 18936, 18992, 20689,
22399, 25350, 25824, 25827, 27082, 27457,
29689, 30027, 30031, 30439, 31202, 31204,
32213, 33002, 33393, 33404, 33772, 35369

i.+diler 19564

i.+ken 29736

i.+miş 33358

i.+olamıyacağımı 29945

i.+olan 29806

i.+ti 701, 3836, 5772, 8369, 9732, 11255,
12896, 13636, 14505, 20607, 25153, 25809,
31174, 35084, 35089, 26841

i.+tir 5589, 14269, 15547, 17905, 18211,
18994, 19059, 19898, 20861, 21468, 22771,
24956, 25789, 27996, 28515, 32231, 32248,
32552

[=79]

İBDA’: Ar. 1. Yeni ve güzel bir şeyi ilk defa
meydana getirme: “Bütün bir hayâtı mecmu
harekâtiyle temsil eden san’atkârın san’atı
geçici, fânî bir şey olsa bile, **ibda** itibariyle

hiçbir vakit bir müverrihin tarz-ı ibdâ'ından da dün sayılamaz.”

(i. 22289)

2. ***İbdâ' etmek**: Meydana getirmek, ortaya çıkarmak:

“Hâsılı zamandan başka kimsenin **ibda edemeyeceği** bir güzellik, en arif ve kâmil insanların canını sıkıyordu.”

(i. +edemeyeceği 7345)

i. 31883

i.+daki 31835

i.+etmiş 17687

[=5]

İBHÂM: Ar. Belirsiz olmak:

“(…) marazilikden, **ibhâmdan**, muammâlıktan uzaktı.”

(i. +dan 2169)

i.+la 23166

[=2]

İBKA: Ar. ***İbkâ etmek**: Yerinde bırakmak, değiştirmemek:

“İngilizlerin tazyiki ile **ibka edilen** Ferit Paşa sansüründen yana da müsterihtti.”

(i. +edilen 10344)

i.+yı+can 11062

[=2]

İBKÂEN: Ar. Yerinde bırakılarak:

“Alemdar Paşaya makam-ı sadâret ve Arabzâde Arif Efendi'ye **ibkaen** inayet buyurulduğundan hey'et-i devlet Babîâli'ye geldi.”

i. 22048

[=1]

İBLÂĞ: Ar. Bir şeyin miktarını belli bir ölçüye çıkarma:

“Bugün Yunanistan ıkına sıkına, kendi mülkünden maada, bütün Türk topraklarındaki Rumların da efradını, parasını, teşkilâtını, ianesini, propagandasını en zorlu bir yekûna **iblâğ ettiği** bir devrededir.”

i.+ettiği 16046

[=1]

İBLİS: Ar. Şeytan:

“İnsanların bağrında bu datüssılayı hangi **iblis** uyandırdı?”

i. 22920

[=1]

İBNİ KEMAL: (Kemalpaşazade Ahmed Şemseddin Efendi) (d. 1468, Edirne – ö. Mayıs

1536, İstanbul]), Osmanlı devleti Şeyhülislamı. Fakih (hukukçu), tarihçi, müfessir, kelimci, edebiyatçı ve şair:

“**İbni Kemal** ki müstesna bir yaratılıştı, aynı zamanda da devrinin bütün edebiyatı ve ilmiyle mücehhezdi.”

(i. 33100)

i. 9909, 25730, 25734, 25744, 25750, 25757, 33074, 33089

i.+den 25732

i.+e 25730, 25759

i.+in 4985, 4990, 25740, 25748

[=16]

İBNÜL GAAZAN: Mûsâ b. Ebü'l-Gâzân yahud Hamiyyet (İstanbul 1299). Muallim Naci'nin, Endülüs Emevîlerinin son kumandanı Mûsâ b. Ebü'l-Gâzân'ın savaşlarını ve şehadetini dramatik bir dille anlattığı 266 beyitlik bir mesnevisi:

“Muallim Nâcî gönlümü sarmıştı. Şerâre'sinden sonra Âteşpâre'sini **İbnül Gaazân'ını**, Fûrûzân'ını gördüm.”

i.+ını 2012

[=1]

İBRAHİM: Hz. İbrahim (as):

“Yalnız Âdem, İdris, Nûh, Salih, İshak, **İbrahim**... diye' paygamberlerin isimlerini ezber öğrenmiştim.”

i. 560

[=2]

İBRAHİM BEY: Y. Kemal'in annesi Nakiye Hanım'ın teyze oğlu:

“1318 (1902) kışını Sarı Yar (Sarıyer) da, **İbrahim Bey'in** köşkünde geçirdim. İbrahim Bey, validem Nakıye Hanım'ın büyük teyzezâdelerindendi.”

(i. +in 1527)

i. 1527, 11190

i.+di 35081

i.+i 1554, 1567

i.+in 1537, 1543, 1550, 1553

[=9]

İBRAHİM CEHDİ: Süleyman Nazif'in müstear adı:

“Ondan önce Servet-i Fünûn koleksiyonunda **İbrahim Cehdî** nâm-ı müsteârıyla şiirlerini görmüş, lâkin şahsını öğrenmemiştim.”

i. 8854

[=1]

İBRAHİM EFENDİ: İbrahim Şinasi:

“Meselâ İrfan Paşa, **İbrahim Efendi** veya Muallim Nâcî gibi Nâmîk Kemal'in bâzı lisan hatâlarını öne sürmüş muarızlarını candan ve yürekten tezyif ederdi.”

i. 1341

[=1]

İBRAHİM MÜTEFERRİKA: Osmanlı devletinde basımevi kurup Türkçe kitap yayımlayan ilk kişi:

“Fâtih'in toplarını döken Urbani, bugünkü harflerimizi döken **İbrahim Müteferrika'yı**, Belgrad muzafferiyetine muavenet eden Bonneval'i ne kadar ihtiramla yâd ediyorsak onu da öyle yâd ederiz.”

(i. +yı 31589)

i.+nın 30871

[=2]

İBRAHİM PAŞA: 1. III. Mahmut saltanatı zamanında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:

“Zîrâ onun gibi Sırp'tan veyahut Hırvat'tan mühtediler arasında Fâtih'in Mahmud Paşa'sı, Süleyman'ın Rüstem ve Piyâle Paşaları, Mehmed-i Sâlis'in **İbrahim Paşa'sı** gibi şahsiyetler millî mukadderatımıza şeref bahşetmiş şahsiyetlerdendir.”

(i. +sı 3924)

2. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa. (d. 1662 ? – ö. 1730, İstanbul), III. Ahmet saltanatı zamanında, 9 Nisan 1718 – 1 Ekim 1730 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Türk asıllı Osmanlı devlet adamı:

“(…) Ahmed-i Sâlis ve veziri **İbrahim Paşa**, Mustafâ-yı Sâlis ve veziri Koca Râgıb, Selîm-i Sâlis ve inkılâpperver arkadaşları, Mahmûd-ı Evvel, Tanzimat ve müceddidini bütün bu edvâr-ı inkulâbîye birer birer akîm oldu.”

(i. 23273)

i. 5633, 25362, 30815, 30842, 30857

i.+nın 25287, 29041, 30846, 30850, 30865

i.+ya 30859

[=13]

İBRAHİM PAŞA MEDRESESİ: (Esekapısı Mescidi ve Medresesi). İstanbul'da Cerrahpaşa semtinde XVI. yüzyılda mescide çevrilen bir

Bizans kilisesi ve yanındaki Mimar Sinan yapısı medrese:

“**İbrahim Paşa Medresesi'nin** arkasından, تنها sokaklardan, Şehzadebaşı'na çıktık.”

i.+nin 9559

[=1]

İBRAHİM SALİM EFENDİ: Osmanlı devleti zamanında içâğalardan biri:

“Bir aralık iç-ağa'lardan biri girdi, yanına yaklaştı: '**İbrâhim Sâlim Efendi** bendeniz, hâk-i pâ-y-i devletinize yüz sürmeği ricâ ediyorlar!' dedi ve emrini bekledi.”

(i. 35432)

i. 35435, 35439, 35456

[=4]

İBRAM: Ar. Bıktırıcaya kadar üstüne düşme, can sıkacak şekilde ısrar etme, zorlama:

“Yazdıklarını, **ibrama** mahal bırakmaksızın ve ekseriya muhatabının keyfini sormaksızın, çantasından çıkarır, okumaya koyulur, eseri hakkında kat'i bir rey almadıkça ayrılmazdı.”

i.+a 9344

[=1]

İBRÂNÎ: Eski Yahudi Sülâlesi veya o soydan olan:

“Suriyeli havarilerin uğramadığı bu Asya ülkelerinde, bedbaht, bahtiyar insanların hiçbirinde bu **İbranî** daüssıla yok.”

(i. 22904)

i.+ler 22936

[=2]

İBRÂZ: Ar. Ortaya koyma, gösterme:

“Dehasını da tam zamanında çekilmekle **ibraz etmiş.**”

(i. +etmiş 13500)

i. 20267

i.+ediyordu 3712

[=3]

İBRE: Ar. Gösterge:

“Lâkin millî siyasetimizin **ibresini** Yunan ahvaline baka baka değiştirmek siyasî hataların en fecû olur.”

i.+sini 14050

[=1]

İBRET: Ar. Bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders:

“Bu canhıraş gafletin en ziyade **ibrete** şayan bir numunesini şu son günlerde gördük.”

(i. 14072)

“Ey hâk yarıl-san görün.ür **ibret.le/**
Kıymetli güher.ler dolu yer sine.ndir”

(i.+le 38396)

i. 14091, 17227

i.+e 14063

i.+le 12947

[=4]

İBRETİLİ: İbret alınacak bir yanı olan, insana
ders veren:

“Bu **ibretli** dersin herhâlde bize bir faydası
yoktur.”

i. 24029

[=1]

İBRİK: Ar. Su koymaya yarayan kulplu, emzikli
kap:

“Bağdaş kurmak şilteyi, minderi; sahandan elle
yemek leğenle, **ibriği**, el silecek sırma havluları
icâd etmişti.”

i.+i 21280

[=1]

İBSEN: Henrik Ibsen, (20 Mart 1828, Skien,
Norveç – 23 Mayıs 1906, Christiania (Oslo).

Norveçli oyun yazarı ve şair. [Eleştirel
rasyonalizm edebiyat anlayışının tiyatrodaki
öncüsü, çağdaş tiyatronun kurucularındandır]:

“Bir Fransız, bir İngiliz İran'ın eski Hâfız'ını,
yahut da Hind'in yeni Tagore'unu bir hevâ vü
heves şevkiyle seviyorlar, yoksa **İbsen'i**,
D'Annunzio'yu Gorki'yi anladıkları gibi
anlyamıyorlar.”

(i.+i 28683)

i.+i 31403

i.+le 31408

[=3]

İBŞİR PAŞA: IV. Mehmet saltanatı zamanında
28 Ekim 1654 – 11 Mayıs 1655 tarihleri arasında
altı ay on dört gün sadrazamlık yapmış bir
Osmanlı devlet adamı:

“Naimâ ise **İbşir Paşa'yı** bütün bayağılığıyla
tasvîr ettikten sonra hakkında hiçbir kasîde
yazılmadığını mühim bir farika olarak
kaydediyor.”

(i.+yı 28227)

i.+nın 5461

[=2]

İBTİDÂ: Ar. Başlangıç:

“Tezkiretü'ş-Şuarâların hepsi **ibtidadan** intihaya
kadar hayranlık, hürmet, takdir hisleriyle
doludur.”

(i.+dan 27589)

İBTİLÂ: Ar. Bir şeye karşı gösterilen aşırı
düşkünlük, kendini alamayacak kadar tutkun
olma:

“Edgar Poe'yu ona **ibtîlâmın** sevkiyle
anlamıştım.”

(i.+mın 2258)

i. 2266, 28288

i.+m 27511

i.+sı 27691, 31641

[=6]

İBTİSÂM: Ar. Gülümseme, gülümseyiş:

“Ey **ibtîsâm.ı** rûh.umu ra'sân et-en çocuk”

i.+ı 39233

[=1]

İBTİZÂL: Ar. Çokluğu sebebiyle bir nimetin
kıymetini bilmeyip, hor kullanmak:

“Evvelâ fıkraçılık çok **ibtizâle** düştü.”

i.+e 20370

[=1]

İBZÂL: Ar. Esirgemedi bol bol verme:

“Beş altı sene oluyor, zengin bakkallara bile
ibzal edilen Legion d'honneur'ü Fransa bu
san'atkâra çok görüyordu.”

i.+edilen 22565

[=1]

İCÂBET: Ar. * **İcâbet etmek**: Bir çağrıyı yerine
getirme, bir çağrıya gitme:

“Hem fazla yorulmamak hem de onun lezzetine
pâyân olmayan güft-ü gûlarını dinlemek
arzûsuyla bu dâvetine hemen **icâbet ettim.**”

(i.+ettim 34496)

i. 26649

[=2]

İCAP: Ar. * **İcap etmek**: Gerekmek, lâzım
gelmek:

“Halide Edip Hanım, **icap ettiği** takdirde,
fıkarâya tevzî edebilmek için beş on çuval un
tedarik etmeyi teklif etmişti.”

(i.+ettiği 8978)

i.+eder 8237, 10971

i.+ederdi 15926, 15939, 17029, 32280

i.+edermiş 32812

i.+ederse 35168

i.+ediyor 32930

i.+ediyordu 34045

i.+eter 22395

i.+etmeyen 9582

i.+etmezdi 15985

i.+ettirecek 32775

i.+ettiren 11384

i.+ı 34652

[=17]

İCÂRE: Ar. Kira:

“Onbeş gün ikamet etmeksizin bütün bir ay **icâre** istediğinden Beşinci Belediye Dâiresi Sulh Mahkemesi'ne dâva ettim. Gelecek cuma günü muhakeme olunacaktır.”

(i. 19978)

i.+si 30770

[=2]

İCAT: Ar. 1. Yeni bir şey bulma, ortaya koyma, varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme:

“Bu ince donanma Halic'e indirildikten sonra, şehrin o taraftan fethine –birçok **icatların** da yardımı ile– girişildi ise de bir neticeye varılamadı.”

(i. +ların 5208)

2. *İcat etmek: Yeni bir şey meydana getirmek: “Cetler Boğaziçi'nde yalıyı ve kayığı **icat etmişlerdi.**”

(i. +etmişlerdi 5823)

i. 10150

i.+edemeyeceği 19702

i.+eden 9687, 24675

i.+ederler 15228

i.+edilen 14875

i.+edilmiş 24772

i.+ediyordu 2836

i.+ediyorsunuz 9451

i.+etiniz 20361

i.+etmek 10309, 22605

i.+etmişti 21270

i.+ettiği 16489

i.+ettiler 14643

i.+larının 27544

i.+olunduktan 29626

[=19]

İCAZ: Ar. 1. Sözü kısa ve özlü söyleme, az sözle çok şey anlatma:

“(...) kitaplarında cinas, leff ü neşr-i müretteb, iham, **icaz** gibi bir incir çekirdeği doldurmayan oyunları gösterdiler.”

(i. 27916.)

2. Mucize:

“(...) her vak'ayı bir satırda zikredişi var ki faziletli ruhların şanı olan **icazdır.**”

(i. +dır 12392)

i.+ı 12451

i.+la 12400

[=4]

İCÂZET: Ar. Eskiden tahsilini veya bir sanattaki ehliyetini tamamlayan bir kimseye, ders okutacak veya sanatını yapabilecek seviyeye geldiğini göstermek üzere verilen izin kâğıdı, bir çeşit diploma, şahadetname:

“(...) Bir müddet sonra ben **icâzet aldım.**”

(i. 34622)

i. 34526, 34534

[=3]

İ'CAZKÂR: Ar. +Fars. Herkesi âciz bırakan, bu yolda eser meydana getiren (kimse):

“Her **i'câzkârın** zuhurunda görüldüğü gibi sanatta uknum, ahlâk, edeb, an'ane nâmına kopan gürültüler ortasında sahneye çıktı.”

i.+ın 31959

[=1]

İCLÂL: Yahya Kemal'in “Çamlar Altında Musahabe” adlı yazısında geçen bayan ismi:

“—Kahkahalardan sonra yollardan, kollarını kavuşturmuş bu kadar melûl geçeninin adı nedir? —**İclâl**, dedi.”

(i. 23045)

i.+mi 23151

[=2]

İCLÂL Ü ŞÂN: Ar. Tazim ve itibar:

“**İclâlüşân** ile yaşa-sın pâdişâh.ımız”

i. 39284

[=1]

İCLÂS: Ar. Tahta çıkarma, cülûs ettirme:

“Hailler, **iclâslar** hakkında yeni bir şey söylemek için değil, onları vesâik-i mârûfeden, belîğ bir inşâ ile be-tekrar meşk ediyor.”

(i. +lar 22042)

i.+a 21777, 30621

[=3]

İCLÂ-YI KENÂR: Ar. +Fars. Kenara sürme, dışarı atma, kovma:

“Et-tiler düşmen.i bir öyle ki **iclâyikenâr**”

i. 37838

[=1]

İCMÂ: Ar. *İcmâ-i ümmet: Aynı asırda yaşayan İslâm müçtehitlerinin Kur'an ve sünnette açıkça belirtilmemiş olan şer'î bir meselede ittifak etmeleri:

"Ali Kemal'in ihaneti hakkında bütün milletin ittifakı, bir nevi icmâ-i ümmet vardı."

i.+ı+ümmet 10466

[=1]

İCRÂ: Ar. 1. Bir şeyi fiil hâline getirme, yapma, yürütme, uygulama:

"El'an siyâsî usullere, inkılâplara dâir bir bahis açılrsa o bahsin İttihâd ü Terakki Merkez-i Umûmîyesinde yâ müzâkere edildiğini, yâhud da icrasına teşebbüs edildiğini dinliyoruz."

(i.+sına 3652)

2. *İcrâ etmek: Yapmak, uygulamak:

"Babam, karârını merhametsiz bir kalble icra etti."

(i.+etti 72)

i. 24665

i.+dan 26089

i.+edebilir 27726

i.+edebiliyor 33968

i.+edebilmek 10438

i.+edeceğini 14036

i.+edecek 355

i.+eden 3955, 33255, 35144

i.+eder 34365

i.+ederek 23632

i.+ederken 3099, 32274

i.+edildi 6755, 6758, 23854

i.+edildiğini 15330

i.+edilebilmesini 19132

i.+edilen 21435, 30150

i.+edilmesi 25813

i.+edilmesine 4594

i.+edilmiş 23606

i.+edilmişti 16497

i.+edilmiyor 3156

i.+edinceye 12148

i.+ediverdi 2185

i.+ediverelim 29969

i.+ediyorlar 23716

i.+etmek 19230, 27579, 35244

i.+etmekle 16467, 24610

i.+etmekte 34302

i.+etmekten 24613

i.+etmesini 11384

i.+etmiş 1647

i.+etmişti 8433, 11574

i.+etseler 33233

i.+etselerdi 2765

i.+etti 72, 4633, 12150, 26657, 28702, 32579

i.+ettiği 4869, 9774, 14024, 17275, 32601

i.+ettikten 23936

i.+ettiler 26557

i.+ettirirdi 15499

i.+ettiriyor 17174

i.+ettirmek 18442

i.+ettirmekten 26157

i.+ettirmiş 25304

i.+olunan 21088

i.+olunmuştur 5366

i.+olunur 31454

i.+sı 23206, 23232, 23234, 29334, 35527

i.+sına 3651, 25244, 34559

i.+sından 22034

i.+sını 19130, 26153

i.+ya 4723, 18412, 21057, 35049

i.+yı+adl.e 30988

i.+yı+hükümet.e 26947

i.+yı+tesir 18666

[=82]

İCRAAT: Ar. Yapılan işler:

"(...) mamefih vatanda âdil bir mahkeme teessüs eder de kendisini davet ederse, icraatının hesaplarını vermek üzere maalmemnuniye vatanına döneceğini ifade ediyordu."

(i.+ının 11217)

i. 24693

i.+a 15457, 35101

i.+dan 34879

i.+ına 11236, 24447

i.+ta 35101

[=8]

İCRA MEMURU: Mahkemenin verdiği icra kararını uygulamakla görevli memur:

"Babam İcra Memuru olduğu için kendisini çalıştığı odada görmeğe giderdim."

i. 1309

[=1]

İCRÂ-YI FISK: Ar. Fisk işleme:

"İcrâyıfisk et-erler naks.in kase.mden evvel"

i. 38842

[=1]

İCTİHÂDÂT: Ar. İçtihatlar:

“Ayrı ayrı hepinizin **ictihâdâtına** hayranım.”

i.+ına 23218

[=1]

İÇ: 1. Oyuk cisimlerin boşluğu veya boşluğa bakan cidarı:

“Başla-rken al-dığım gazâ yara.sı/

İç.inden çek-tiğim bu altın ok.tu”

(i.+inden 36328)

2. Bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dahil:

“1912 ilkbaharında Paris-Marsilya ve deniz yolundan, Paquet kumpanyasının Medié vapuruyla İstanbul'a döndüm. On sene İstanbul'un **içinden** çıkmadım.”

(i.+inden 1848)

“Yeni temâşâ'yı Atina'da Dionysos anfiteatrısında değil Katolik kilisesine hâs bir temâşâ nev'i olan barakalar **içinde** oynadılar.”

(i.+inde 31519)

“Gel ey mahbûb.e Çin.den/

O şîrin köşk **iç.inden**”

(i.+inden 37017)

“Hayâl **iç.inden** yaşa-r/

Hayâl **iç.inden** öl-ür”

(i.+inde 36690)

3. Bir kimse veya meselenin dıştan görünmeyen tarafı, mana cephesi:

“Bunun için mazinin perdeleri Selanik'ten gelen bu son kafîle münasebetiyle olduğu gibi, hüznle kapanırken biz yine nikbiniz, çünkü **içimiz**, maziye ait millî tahassürle olduğu kadar, istikbale ait medenî iştiyaklarla doludur.”

(i.+imiz 18527)

“Az sür-er gerçi fakîr Üsküdar.ın saltanat.ı/

Esef et-mez güneş.in şimdi ne.ler yık-tığına/

Servi.ler şehir.i dal-ar kendi **iç** aydınlık-ına”

(i. 35911)

4. Gönül, kalp, yürek, vicdan:

“**İç.inden** dalgalı Tekbîr.i en güzel din.in”

(i.+imde 36393)

5. (İnsan veya nesnelere meydana getirdiği topluluklarda) Ara:

“Maamâfih asıl romancı hayat dekoru içinde kaynaşan çeşit çeşit insan örneklerini gözleri bulanmaksızın gören, birbirine benzemiyen, hattâ zıd seciyelerden ahlâklardan, hırslardan, her gün, köşe köşe, başlayıp biten, bâzan gülünç, bâzan acıklı, bâzan güzel, bazan çirkin hayat

tiyatrosunu resmeden, hulâsakendine kapanmayan, başkalarının **içinde** yaşayıp onları yakından anlayan sanatkârdır.”

(i.+inde 31348)

6. ***İçi kan ağlamak**: İçinde belli etmediği büyük bir üzüntüsü olmak, belli etmeden çok üzülme, yüreği kan ağlamak:

“Şimdi ne yapabileceğimi düşünüyorum. Demin Râif Efendi'nin karısını dinlerken **içim kan ağlıyordum.**”

(i.+im 34356)

7. ***İçini dökmek**: Ferahlamak ihtiyacıyla derdini anlatmak:

“Evde, sokakta, her yerde, işlerimizi görürken, düşündüğümüzü anlatırken, **içimizi dökerken** konuştuğumuz Türkçe, acaba bir gün, bizi ifâde eden bir yazı kâinatı olacak mıdır?”

(i.+imizi 29848)

8. ***İç yüzü**: Bir şeyin görünmeyen tarafı, derûn, bâtın:

“Bu içtimalardan birbirine dargın iki hizip çıktı. Bir hizbin içinde Halide Edip Hanım ile Yusuf Akçura, Doktor Adnan, Mehmet Emin Beyler vardı. Bu iftirakın **iç yüzünde** birçok şahsiyat ve politika zehiri vardı.”

(i.+yüzünde 9044)

9. *(**Bir işin**) **içinden çıkamamak**: Güçlüklerini yenip halledememek:

“Yunanistan **içinden çıkılmaz** bir işe girdi.”

(i.+inden 15619)

i. 3161, 3373, 3393, 3460, 4568, 4620, 6737, 7813, 9086, 10041, 10206, 10543, 10783, 13543, 13591, 14074, 15260, 15554, 17411, 17487, 18286, 21160, 23197, 29617, 31340, 32286, 38257, 38350, 38424

i.+erilerine 804

i.+i 619, 3148, 3809, 5467, 6206, 17989, 31173, 34333

i.+im 1884, 7028, 20072, 20552, 33430, 34345, 36889

i.+imde 1930, 7291, 7404, 8010, 8494, 11606, 20073, 33300, 34982, 34997, 36568, 36854

i.+imdeki 206

i.+imden 2179, 2931, 8425, 31208, 33518, 34606, 34742, 36100, 38964, 38965

i.+ime 3863, 7187, 33991, 34739, 34801

i.+imi 146, 1947, 16614, 33401, 34346

i.+imiz 18514, 26633
 i.+imizde 10757, 14124, 30363
 i.+imizden 8657, 28259
 i.+imize 1183, 10732, 33257
 i.+imizi 16937, 29837
 i.+in 88, 114, 116, 188, 204, 221, 1725,
 1829, 3770, 7925, 8640, 13036, 22673, 23871,
 31384
 i.+ind 27710
 i.+inde 48, 100, 117, 152, 215, 312, 400, 413,
 421, 441, 545, 790, 832, 938, 982, 1110, 1135,
 1249, 1260, 1335, 1387, 1537, 1648, 1657,
 1720, 1778, 1807, 1817, 1948, 2104, 2115,
 2158, 2232, 2313, 2393, 2525, 2573, 2582,
 2662, 2748, 2782, 2825, 2954, 2963, 3002,
 3125, 3156, 3194, 3554, 3582, 3621, 3630,
 3643, 3833, 3971, 4082, 4083, 4100, 4147,
 4280, 4281, 4292, 4482, 4771, 4776, 5271,
 5273, 5379, 5397, 5398, 5399, 5432, 5542,
 5545, 5742, 5796, 5811, 5813, 5817, 5939,
 6003, 6033, 6040, 6050, 6053, 6056, 6062,
 6067, 6079, 6161, 6433, 6461, 6478, 6500,
 6513, 6542, 6546, 6591, 6616, 6824, 6892,
 6975, 7035, 7159, 7186, 7243, 7249, 7253,
 7288, 7522, 7534, 7548, 7690, 7718, 7733,
 7771, 7869, 7887, 7977, 8022, 8292, 8351,
 8363, 8418, 8422, 8551, 8552, 8569, 8595,
 8611, 8654, 9035, 9293, 9305, 9359, 9672,
 9753, 9784, 9792, 9836, 9958, 9978, 9993,
 10027, 10149, 10149, 10233, 10403, 10431,
 10465, 10683, 10784, 10863, 11209, 11279,
 11400, 11402, 11447, 11577, 11945, 12009,
 12154, 12329, 12330, 12331, 12332, 12494,
 12816, 12902, 13204, 13259, 13316, 13664,
 13728, 13983, 14177, 14178, 14289, 14454,
 14554, 14680, 14787, 14951, 14952, 15189,
 15948, 15968, 16051, 16066, 16522, 16780,
 17236, 17402, 17509, 17566, 17646, 17670,
 17793, 18060, 18065, 18069, 18126, 18308,
 18449, 18451, 18456, 18459, 18460, 18465,
 18517, 18535, 18747, 18760, 18876, 18913,
 18983, 18996, 19032, 19157, 19272, 19469,
 19793, 19806, 19933, 20120, 20129, 20135,
 20351, 20356, 20388, 20432, 20492, 20494,
 20508, 20558, 20559, 20711, 21020, 21022,
 21075, 21329, 21622, 21666, 21717, 21752,
 21802, 21910, 21924, 22179, 22250, 22457,
 22502, 22564, 22601, 22732, 22766, 22845,
 22875, 22959, 23042, 23076, 23096, 23115,
 23144, 23163, 23275, 23276, 23281, 23366,
 23369, 23378, 23395, 23428, 23474, 23482,
 23484, 23494, 23498, 23515, 23652, 23785,
 23903, 23989, 24017, 24136, 24151, 24459,
 24497, 24761, 24862, 24863, 24870, 24876,
 24996, 25136, 25308, 25345, 25882, 25965,
 26013, 26058, 26254, 26267, 26275, 26427,
 26654, 26847, 26955, 27098, 27386, 27426,
 27515, 27574, 27712, 27815, 27825, 28325,
 28700, 28700, 28817, 29113, 29330, 29715,
 29924, 30080, 30108, 30174, 30184, 30188,
 30402, 30406, 30449, 30455, 30558, 30594,
 30647, 30697, 30879, 31120, 31205, 31331,
 31336, 31507, 31511, 31667, 31724, 31751,
 31833, 31936, 31954, 31980, 32069, 32146,
 32163, 32425, 32567, 32591, 32603, 32610,
 32925, 32982, 33008, 33192, 33193, 33283,
 33294, 33353, 33372, 33417, 33449, 33526,
 33584, 33989, 34018, 34241, 34782, 34794,
 35159, 35164, 35315, 35329, 35572, 35724,
 36149, 36462, 36462, 36529, 36552, 36571,
 36616, 36653, 36691, 36866, 37118, 37122,
 37219, 37330, 37544, 37761, 37876, 38106,
 38536, 38563, 38582, 38841, 38853, 39169,
 39193, 39199, 39208, 39217, 39225, 39264,
 39299
 i.+indedir 14489, 19274, 25509, 27961,
 28145, 33455
 i.+indeki 435, 688, 4827, 5378, 6205, 7023,
 7486, 12244, 19148, 22823, 23240, 27095,
 27161, 32525, 35058, 37346
 i.+inden 1847, 2859, 3312, 4536, 8612, 8826,
 11434, 11653, 12078, 13143, 13304, 13518,
 13867, 13977, 13978, 14373, 14481, 14490,
 14492, 14495, 15277, 15312, 15607, 18400,
 18427, 18457, 19833, 20468, 21417, 21491,
 23282, 24473, 25483, 25939, 26141, 33980,
 34060, 34396, 35870, 36328, 36556, 36726,
 37031, 38360
 i.+indendi 8790, 8818, 8830, 36973
 i.+indeydi 491, 672, 1576, 1641, 2461, 4536,
 9540, 9723, 11436, 33569, 36174
 i.+indeydik 17479
 i.+indeydiler 10261
 i.+indeydim 18982, 33473
 i.+indeydür 13537
 i.+indeyim 18853, 19864, 20032

i.+indeyiz 13652, 35956, 36357, 38654
i.+ine 618, 1610, 2347, 3313, 4144, 4899,
5899, 5958, 6626, 6842, 6858, 7027, 7032,
7064, 7169, 7687, 7979, 8659, 9706, 10319,
11260, 18371, 18979, 19107, 19599, 21924,
23479, 23853, 24257, 25069, 26180, 26458,
27729, 29887, 31342, 32529, 32552, 32955,
34149, 35619, 38368
i.+ini 1115, 2437, 3159, 17803, 34142
i.+iniz 34136
i.+inizden 12324, 29295
i.+inizi 6027
i.+leri 36713
i.+lerimiz 16933
i.+lerinde 1371, 3174, 3264, 4157, 8599,
11030, 22510, 23060
i.+lerinden 6568, 10455, 17109, 21745,
22412, 30588, 34070
i.+lerine 7450, 17217, 18781, 25103
i.+lerini 7000, 7836
i.+li 125
i.+ten 17230
i.+yüzüne 33446
[=694]

İÇ-: 1. (Bir sıvıyı) Ağza alıp yutmak:
“Kasem ederim ki dokuz aydan beri ya iki ya üç
defa su içtim. Fransa'da vesâir Avrupa
kıt'aatında su içmek âdet değildir.”

(i.-tim 19889)

“Kuru ekmek.le bayat peynir.i lezzet.le ye-yen/
Çeşme.den her su iç-erken Şükür Allah.a de-
yen”

(i.-erken 36067)

2. (Sigara, puro, nargile, çubuk vb. şeylerin
dumanını) Nefesle içe çekmek:

“Eski Osmanlılar gibi cepken, çakşır, ökçeli
ruga kunduralar giyiyorlar, iri gümüş köstekler
taşıyorlar, geniş kuşaklar dolanyıyorlar, kehribar
ve yasemin ağızlıklardan sigara içiyorlar.”

(i.-iyorlar 882)

i. 36228
i.-diğimiz 20540
i.-dim 19680
i.-e 641, 641, 30460, 30460
i.-ecek 36276
i.-eektik 23426
i.-elim 8649, 8649, 8649, 8650, 33429,
34484, 38922

i.-emez 12684
i.-en 642, 17041, 35320, 37619
i.-enler 23975, 38126, 38232, 38952
i.-enlere 35297
i.-er 10785, 12065, 30107, 34041, 37619,
37620, 37622, 37624, 37624, 37624, 37626,
37628, 37630, 37632
i.-erdi 9947
i.-erek 23191, 35304
i.-eriz 27954
i.-erken 2921, 6453, 12902, 33410
i.-erler 1548
i.-erlerdi 634
i.-erlerken 1276, 33290
i.-iniz 6279
i.-işine 21275
i.-iyor 3325, 9570, 20493, 21273, 22733,
23348, 23360, 27885
i.-iyordu 35316
i.-iyorduk 8451, 8482
i.-iyordum 34710
i.-iyorken 21988
i.-iyorlar 775, 881, 4078, 7817, 30457, 36624
i.-iyorum 23171
i.-meden 10320, 38921
i.-medi 9163
i.-meğe 600, 1805, 2039, 2076, 32823
i.-mek 7743, 19874, 19882, 23940, 30908,
36228
i.-mekle 20866
i.-mekten 19737, 19876
i.-mekteydi 37003
i.-memi 2552
i.-menin 19876
i.-mesini 59
i.-meye 8647, 9067
i.-mez 28336, 38039
i.-miş 13240, 18695, 19117, 30172, 32819
i.-miştim 308
i.-ti 600, 33546, 38133
i.-tiği 3190, 35902
i.-tiğim 36253
i.-tiğince 37693
i.-tiğini 61, 4980
i.-tik 784, 814, 9163, 9249, 9275, 9598,
33431, 36166, 36792
i.-tikçe 37495
i.-tikleri 38300

i.-tikten 23195

i.-tiler 25

i.-tiniz 22841

i.-ürdi 13427

[=130]

İÇAĞA: İç Ağaları. Osmanlı padişahlarının hizmetiyle görevli olan kapı ağası, saray ağası, hazînedarbaşı, kilercibaşı gibi ağalar [Enderun ağaları da denirdi]:

“Bir aralık **ıçağa'lardan** biri girdi, yanına yaklaştı: (...)”

i.+lardan 35431

[=1]

İÇECEK: Su ihtiyacını gidermek, serinlemek veya zevk almak için içilen sıvıların ortak adı:

“Gıyeceğimiz, yiyeceğimiz, **ıceceğimiz** var.

Banyomuz, sabunumuz var. Lâkin ruh istirâhatimiz yoktur.”

(i.+imiz 19224)

i. 35065

i.+e 292

i.+i 58

i.+ini 25978

i.+leri 1665

[=6]

İÇERENKÖYÜ: İçerenköy. Erenköy.

İstanbul'un Kadıköy ilçesine bağlı bir semt [Kadıköy, Şehremaneti tarafından 1860 yılında Kızıltoprak ve Erenköy olarak ikiye ayrılmıştır. 1872'de Haydarpaşa-İzmit demiryolu Tellikavak mevkiinden geçirilip Bostancı'ya uzatılırken yapılan istasyonun çevresindeki bölgeye Erenköy, istasyondan uzakta kalan asıl yerleşim yerine de İçerenköy (Nefsi Erenköy) adı verilir]:

“Ömür.üm **İçErenköyü.nde** geç-sin”

i.+nde 36222

[=1]

İÇERİ: 1. İçte kalan yer, iç kısım, iç taraf:

“Arkamdan Yusuf Akçura ve Ömer Seyfettin geldiler; gitmeme mâni olmaya çalışıyorlardı.

İçeride de Halide Edip Hanımla Ağaoğlu Ahmet Bey arasında zehirli bir müsademe olmuş.”

(i.+de 9023)

2. Yurt içi:

“Çünkü Jöntürklük **ıçeride** müthiş bir baskı altında, dışarıda da pek dağınık bir hâlde bulundu.”

(i.+de 4146)

i. 4163, 5844, 6199, 23861

i.+de 4116, 4119, 6946, 9016, 17545, 25465, 35102

i.+deki 10813

i.+den 5246, 5309, 6197, 10592, 10614, 27144, 28232, 34952

i.+lere 25967

i.+lerinde 25333, 32876

i.+lerinden 4557, 18475

i.+lerine 15605

i.+sinde 8265

i.+ye 3239, 5712, 18385, 23964, 32799, 32807, 34951

[=35]

İÇ GÜVEYİ: Ayrı bir ev açmayı evlendiği kadının ailesiyle oturan damat:

“Ev kadını kadınlığa izafe edilen en yüksek sıfattır. Bilâkis bekâr ve **ıçgüveyisi** hoş telâffuz olunur kelimelerden değildirler.”

(i.+isi 21247)

i.+i 657

i.+isi 109

i.+si 1489

[=4]

İÇ HAZÎNE DAİRESİ: Osmanlı sarayında Enderun hazinesi dairesi:

“Keza **İç Hazine Dâiresi** de gene Fâtih devrindedir.”

i. 19814

[=1]

İÇİL-: 1. İçme işi yapılmak:

“(…) keskin sirkeli işkembe çorbasına kadar, fasılasız **ıçilen** çaylara kadar her şey lezizdir.”

(i.-en 19051)

2. ***And (ıçmek) ıçilmek**: Yemin etmek:

“Orada cılız ve âlim Panis bir masanın üstüne çıkıyor, bu salonun ismine muzâf olan meşhur yemin ile ittifak **andı ıçiliyor**. Artık Fransız milleti kırallık karşısında başını kaldırmış ve yekparedir...”

(i.-iyor 25479)

i.-ir 19879, 33445

[=4]

İÇİM: Bir defada içilecek miktar:

“Sevres Muahedesi öyle bî-kerân bir ummandır ki yanında Versail-les, Saint Germain, Neuilly Muahedeleri bir **ıçim** su kalır.”

i. 12626

[=1]

İÇİN: 1. Sebep bildirir; sebebiyle, -den ötürü, -den dolayı:

“Rus muhacirleri bu şehre gelir gelmez, Asya'nın en asil milleti olduğumuz için, evvelâ bizlere ellerini uzattılar.”

(i. 24023)

“Dünyâ.da korku nâm.ına biz.ler de ol-masak/ Bil-mezdi âdem oğlu ne-dir şerr için yasak”

(i. 37137)

2. Amaç bildirir, maksadıyla, gayesiyle:

“Çok iyi bir aileden olduğu derhâl hissedilen bu çocuk yumuşak ve temiz sesle: ‘El işidir efendim, bey babam hasta, bu tığları yapmak için yatağında çalışıyor!’ dedi.”

(i. 24006)

“Yer.i fethetmek için gel-miş o fâtilh nesil.e”

(i. 36010)

3. Hakkında:

“HüseyinCâhid Bey fırkaya dönüyor, firkanın bu muzafferiyete inanması ne kadar tehlikeli bir gaflet olacağını hatırlatıyor, ma'mâfih halkın ciddî surette kalbini kazanmak, itimâdını hakîki surette muhafaza etmek, fırka için gayr-i kabil olmadığımı söylüyor.”

(i. 24482)

4.-e göre:

“Hüseyin Câhid Bey için bu küçük intihap bir uyanıklık safhası ve bir dönüm noktasıdır.”

(i. 24515)

5. Yararına:

“İstanbul hükümeti, kendinin dahilî ve haricî bir şaşaası için her şe yi yapıyor, Türkler için hiçbir şey yapmıyordu.”

(i. 26407)

i. 35, 129, 238, 247, 289, 366, 439, 527, 572, 614, 621, 647, 648, 663, 708, 760, 846, 853, 866, 1024, 1073, 1077, 1090, 1122, 1140, 1308, 1406, 1408, 1425, 1430, 1483, 1492, 1520, 1567, 1632, 1662, 1761, 1767, 1840, 1876, 1878, 1879, 1917, 1944, 1969, 2010, 2105, 2141, 2144, 2179, 2212, 2217, 2219, 2244, 2427, 2428, 2446, 2484, 2503, 2524, 2538, 2549, 2563, 2564, 2566, 2596, 2597, 2650, 2653, 2700, 2755, 2824, 2867, 2876, 2900, 2917, 2933, 3008, 3019, 3048, 3085, 3090, 3128, 3152, 3174, 3192, 3210, 3212, 3271, 3284, 3297, 3305, 3308, 3324, 3330, 3362,

3437, 3438, 3439, 3439, 3449, 3484, 3485, 3509, 3521, 3560, 3619, 3640, 3672, 3689, 3721, 3737, 3740, 3747, 3750, 3827, 3828, 3878, 4026, 4043, 4105, 4147, 4148, 4163, 4228, 4240, 4246, 4259, 4286, 4291, 4318, 4338, 4402, 4432, 4508, 4510, 4545, 4597, 4628, 4651, 4655, 4722, 4727, 4759, 4781, 4796, 4882, 4922, 4936, 5208, 5236, 5287, 5291, 5329, 5450, 5484, 5505, 5506, 5508, 5520, 5535, 5585, 5590, 5631, 5732, 5840, 5862, 5883, 5905, 5905, 5919, 5926, 5934, 5942, 6115, 6131, 6151, 6250, 6261, 6366, 6418, 6459, 6563, 6622, 6627, 6682, 6696, 6706, 6736, 6739, 6786, 6806, 6836, 6878, 6910, 6958, 7052, 7096, 7112, 7125, 7146, 7147, 7212, 7236, 7250, 7270, 7300, 7318, 7406, 7476, 7532, 7559, 7565, 7569, 7590, 7614, 7652, 7659, 7690, 7693, 7694, 7743, 7748, 7778, 7802, 7826, 7835, 7871, 7946, 7995, 8000, 8047, 8092, 8165, 8174, 8187, 8201, 8216, 8237, 8262, 8263, 8283, 8303, 8304, 8312, 8386, 8388, 8437, 8441, 8499, 8514, 8596, 8614, 8661, 8676, 8681, 8683, 8692, 8704, 8725, 8725, 8726, 8796, 8887, 8888, 8900, 8974, 8999, 9010, 9015, 9044, 9093, 9104, 9105, 9119, 9132, 9153, 9153, 9176, 9184, 9229, 9233, 9270, 9279, 9296, 9316, 9328, 9328, 9389, 9404, 9565, 9569, 9628, 9629, 9635, 9643, 9653, 9689, 9698, 9705, 9718, 9719, 9749, 9759, 9826, 9842, 9845, 9851, 9996, 10042, 10076, 10084, 10086, 10107, 10122, 10147, 10159, 10186, 10188, 10204, 10212, 10225, 10248, 10316, 10347, 10358, 10414, 10438, 10443, 10446, 10478, 10492, 10516, 10531, 10654, 10656, 10659, 10666, 10714, 10767, 10778, 10797, 10856, 10873, 10944, 10966, 10970, 10993, 11072, 11109, 11185, 11237, 11313, 11319, 11320, 11379, 11430, 11532, 11552, 11566, 11580, 11586, 11599, 11601, 11652, 11659, 11713, 11729, 11821, 11824, 11834, 11838, 11844, 11849, 11867, 11871, 11909, 11916, 11924, 11926, 11941, 11996, 12030, 12072, 12077, 12081, 12135, 12153, 12155, 12192, 12207, 12253, 12300, 12306, 12322, 12345, 12389, 12437, 12480, 12505, 12535, 12539, 12541, 12546, 12551, 12556, 12578, 12592, 12631, 12634, 12690, 12711, 12715, 12733, 12734,

12739, 12741, 12877, 12896, 12925, 12927, 12938, 12940, 12941, 12954, 12970, 12997, 13001, 13003, 13020, 13039, 13043, 13086, 13101, 13110, 13177, 13189, 13212, 13213, 13244, 13248, 13257, 13272, 13288, 13321, 13324, 13328, 13347, 13349, 13352, 13357, 13366, 13375, 13437, 13439, 13521, 13537, 13546, 13569, 13586, 13717, 13790, 13852, 13868, 13883, 13886, 13895, 13949, 13965, 13974, 14012, 14014, 14027, 14056, 14069, 14141, 14230, 14245, 14267, 14367, 14368, 14391, 14395, 14408, 14410, 14421, 14438, 14491, 14524, 14533, 14534, 14556, 14561, 14566, 14571, 14577, 14579, 14587, 14589, 14633, 14659, 14779, 14828, 14830, 14835, 14874, 14903, 14905, 14915, 14944, 14986, 14998, 15079, 15108, 15140, 15227, 15241, 15289, 15315, 15332, 15388, 15504, 15517, 15527, 15569, 15585, 15674, 15702, 15756, 15773, 15781, 15801, 15834, 15910, 15936, 15937, 15940, 15970, 15976, 16002, 16061, 16067, 16078, 16082, 16088, 16091, 16101, 16112, 16119, 16131, 16135, 16232, 16238, 16285, 16356, 16367, 16445, 16472, 16485, 16533, 16540, 16560, 16597, 16599, 16616, 16626, 16632, 16643, 16649, 16655, 16668, 16674, 16682, 16732, 16786, 16789, 16804, 16856, 16858, 16859, 16912, 17004, 17023, 17028, 17049, 17093, 17105, 17116, 17163, 17184, 17253, 17323, 17324, 17356, 17357, 17397, 17536, 17543, 17604, 17623, 17755, 17755, 17756, 17756, 17757, 17763, 17771, 17782, 17804, 17818, 17837, 17855, 17899, 17902, 17924, 17939, 17957, 17966, 18039, 18051, 18072, 18110, 18141, 18162, 18176, 18221, 18222, 18291, 18291, 18310, 18321, 18335, 18335, 18431, 18442, 18451, 18472, 18483, 18512, 18531, 18557, 18610, 18662, 18698, 18760, 18786, 18813, 18882, 18935, 18954, 18978, 19047, 19074, 19099, 19258, 19263, 19292, 19305, 19307, 19347, 19380, 19466, 19560, 19585, 19606, 19633, 19719, 19755, 19817, 19876, 19900, 19905, 19931, 20054, 20145, 20149, 20152, 20175, 20179, 20206, 20277, 20287, 20333, 20409, 20489, 20490, 20506, 20531, 20535, 20595, 20611, 20676, 20780, 20785, 20819, 20833, 20896, 20925, 21000, 21008, 21188, 21248, 21291, 21412, 21490, 21562, 21563, 21568, 21569, 21582, 21589, 21603, 21614, 21644, 21682, 21772, 21966, 22031, 22088, 22158, 22173, 22176, 22267, 22287, 22313, 22324, 22381, 22449, 22488, 22500, 22535, 22547, 22572, 22572, 22605, 22619, 22631, 22671, 22681, 22883, 22898, 22923, 22931, 22941, 22955, 22987, 22997, 23060, 23091, 23098, 23119, 23185, 23327, 23339, 23339, 23339, 23340, 23340, 23345, 23368, 23471, 23562, 23563, 23571, 23619, 23654, 23659, 23660, 23664, 23666, 23683, 23717, 23743, 23789, 23835, 23873, 23940, 23991, 24008, 24033, 24040, 24060, 24100, 24127, 24158, 24283, 24284, 24284, 24371, 24375, 24416, 24467, 24494, 24500, 24502, 24520, 24556, 24574, 24607, 24611, 24656, 24657, 24662, 24680, 24715, 24787, 24792, 24804, 24814, 24907, 24963, 24966, 24969, 24989, 25084, 25095, 25327, 25422, 25427, 25452, 25462, 25465, 25475, 25532, 25585, 25627, 25731, 25756, 25819, 25882, 25981, 26030, 26043, 26048, 26077, 26080, 26140, 26295, 26312, 26315, 26322, 26323, 26361, 26372, 26373, 26374, 26376, 26388, 26397, 26397, 26408, 26471, 26591, 26628, 26684, 26703, 26707, 26773, 26808, 26880, 26936, 26979, 26981, 27095, 27184, 27228, 27232, 27245, 27277, 27323, 27324, 27331, 27340, 27341, 27367, 27482, 27638, 27664, 27691, 27804, 27805, 27944, 27961, 28155, 28159, 28231, 28232, 28233, 28243, 28267, 28268, 28276, 28277, 28279, 28281, 28365, 28419, 28440, 28533, 28534, 28607, 28614, 28617, 28712, 28744, 28746, 28850, 28968, 29042, 29178, 29184, 29231, 29282, 29282, 29284, 29309, 29333, 29344, 29355, 29383, 29387, 29445, 29493, 29494, 29505, 29600, 29603, 29623, 29669, 29688, 29696, 29707, 29708, 29712, 29713, 29713, 29781, 29892, 29984, 30003, 30121, 30139, 30150, 30152, 30236, 30321, 30398, 30403, 30412, 30421, 30429, 30497, 30616, 30709, 30717, 30722, 30732, 30736, 30791, 30825, 30849, 30906, 30954, 31079, 31103, 31154, 31176, 31181, 31191, 31257, 31283, 31299, 31300, 31361, 31373, 31377, 31387, 31395, 31421, 31450, 31515, 31556, 31562, 31573, 31595, 31602, 31604, 31627, 31642, 31747, 31763,

31774, 31814, 31818, 31858, 31861, 31870, 31879, 31886, 31888, 31892, 31934, 31944, 31975, 32033, 32033, 32035, 32037, 32037, 32094, 32117, 32125, 32149, 32207, 32212, 32213, 32229, 32255, 32279, 32305, 32341, 32387, 32501, 32503, 32505, 32514, 32653, 32734, 32816, 32832, 32839, 32862, 32902, 32928, 32966, 32969, 32985, 33012, 33017, 33244, 33244, 33349, 33356, 33363, 33436, 33458, 33512, 33513, 33522, 33536, 33552, 33576, 33586, 33587, 33712, 33783, 33866, 33874, 33900, 33911, 33929, 34015, 34072, 34287, 34314, 34491, 34517, 34549, 34865, 34891, 34920, 34946, 34977, 35067, 35166, 35195, 35205, 35244, 35258, 35262, 35298, 35351, 35389, 35436, 35527, 35559, 35594, 35600, 35618, 36017, 36164, 36421, 36659, 37129, 37417, 39010, 39104, 39229

i.+di 11324

i.+dir 1961, 4279, 4613, 12952, 13064, 13686, 13861, 14183, 17325, 17698, 17925, 18044, 22662, 26130, 27394, 27709, 28125, 32582, 33406

i.+mi 24519, 26916, 26918, 29288, 33399, 33400

i.+se 6259

[=1127]

İÇİN İÇİN: (Araç hâli ekinin kalıplaşmasıyla iç+i+n) Açığa vurmadan, dışarıya aksettirmeden, belli etmeden:

“Yunanistan takatsiz bir hâldedir, **için için** sulhu istiyor.”

(i. 13357)

“Vakit.iyle öz vatan.da biz.imken bugün niçin/ Üsküp biz.im değil Bu.nu duy-dum **için için**”

(i. 36343, 36343)

i. 1234, 1482, 6459, 7333, 13348, 14383, 16241, 17582, 20958, 21498, 21659, 22089, 23334, 24347, 26319, 30146, 30829

[=19]

İÇKİ: 1. İçinde alkol bulunan içecek:

“Kocasının bu hâline mütevekkilen onun akşamları içeceği kadar **içkiyi** karşısında içmesini ve öyle yemek yemesini isterdi.”

(i. +yi 58)

2. İspirtolu içecek, mûskirat:

“İç-tik bu nâdir **içki.yi** yıl.larca kan-madık”

(i. +yi 36166)

i. 120, 1532, 17075, 30910, 36241

i.+lerden 21369

i.+sini 61

[=9]

İÇLEN-: Kimseye belli etmeden bir şeyi kendine dert etmek, duygulanmak:

“Benim ve kardeşimin mektep veya sokak dönüşü kirliliklerimiz yüzünden **içlenirdi.**”

(i.-irdi 54)

“Bundan yüz sene evvel bütün Avrupa milletlerinin şiiirleri bu sert tahassütle **içleniyordu;** denilebilir ki şiiir yalnız o zaman bir müddet en güzel sesini bulmuştu.”

(i.-iyordu 17451)

(i.-iyordu 17451)

“**İçlen** Soğuk el.lerle hazîn alın.tını sar da”

(i. 37887)

[=3]

İÇLİ: 1. Kolay duygulanıp incinen, duygulu, hisli:

“Annem, babamın kalbsizliğinden ziyâde, evlâtlarının bu kayıtsızlığına karşı **içli** bir hâlde günden güne fazla üzüliyor ve bitiyordu.”

(i. 125)

“Yüksel-ir perde perde **içli** ses.i”

(i. 36676)

2. ***İçli dışlı olmak**: Çok teklifsiz olmak, kaynaşmak:

“Bizans ve Selçuk bu iki asır zarfında o kadar **içli dışlı olmuşlardı** ki, Konya'dan İstanbul'a Selçuk şehzadelerinin firar ettikleri, İstanbul'dan Konya'ya Kayserzadelerin iltica hattâ ihtida ettikleri görülmüştür.”

(i. 4668)

i.+dir 27960

[=2]

İÇRE: İçinde, arasında, -de:

“Akluma bir suâl geldi: Aşka dâir fikrinizi sorabilir miyim üstad? Aşk nedir? Onu bana sormayınız! Ben nasıl bileyim: Mahiler ki derya **içredir** deryayı bilmezler...”

(i.+dir 32347)

“Mısır **içre** kal-masun de-di bir tîg derniyâm”

(i. 37273)

i. 7240, 7241, 37268, 37369, 38124, 38335

[=8]

İÇTİHAT: Ar. Bir iş hakkında şahsî görüş açısına göre verilen hüküm:

“O mektupta diyordunuz ki: Artık çarçabuk, ne bahaya olursa olsun sulh etmekten başka çare yoktur. Evet, bundan ne çıkar? O zaman öyle düşünüyordum, bu bir içtihatır. Evet, bu bir içtihatır, bir görüştür.”

(i. +tır 11643)

i. 4013, 11662, 18729, 30612, 30617, 21769, 21773

i.+da 33027

i.+ı 11648, 11650, 11655, 11656, 11657, 24681, 33003

i.+ı+havas.la 21976

i.+ım 10435

i.+ımı 23205, 23233

i.+ımızın 8718

i.+ın 21786, 30630

i.+ını 11652

i.+ınız 11636, 11647, 11649, 11653, 11654

i.+ınıza 11642

i.+ınızı 11650

i.+la 27672

i.+ları 22175, 35133

i.+ların 31840

i.+larınızın 11611

i.+tır 11634, 11635

[=37]

İÇTİMA: Ar. 1. Toplantı:

“Esrarengiz davetnamelerini muallimlik ettiğim Dâruşşafaka'da aldım ve gittim. İctima, hemen o gece oldu.”

(i. 8962)

2. Toplanmak:

“Mamañih ertesi gece tekrar içtima etmek üzere ayrıldık.”

(i. +etmek 8983)

i. 8529, 8951, 8955, 8976, 8979, 9021, 12925, 18735, 18826, 19086, 24782, 24797, 24805, 24806, 25464

i.+a 8532, 9024, 28863

i.+da 8992, 15534

i.+daki 3944

i.+dan 8974

i.+edildiği 24807

i.+etemiyeceğini 24226

i.+ı 18804

i.+ınızda 21034

i.+in 28867

i.+ini 25456

i.+larda 11075

i.+lardan 9035

i.+ları 9133

i.+larına 24791

i.+larında 1262, 11099

i.+larını 20187

[=35]

İÇTİMÂÎ: Ar. Toplumsal:

“Frenk'den bize de geçen sanat sanat içindir nazariyesiyle sanat içtimâidir nazariyesi, taban tabana zıd oldukları hâlde, ehil ve yaratıcı sanatkârların eline düştükleri vakit çok kuvvetli eserler verdiler.”

(i. +dir 28132)

i. 80, 3893, 8740, 11370, 14734, 15465, 21596, 21702, 21782, 25155, 25462, 26315, 27744, 27797, 27810, 27811, 28038, 28057, 28777, 30142, 30423, 30626, 31377

i.+lerimiz 21708

i.+yi 22397

[=26]

İÇTİMÂİYÂT: Ar. Sosyoloji, toplum bilimi:

“Ziya Bey, Akademos Bahçeleri'nin ağaçları altında konuşan Eflâtun gibi, ya kendi evinin yahut da Ada Kulübü'nün bir köşedeki ağaçları altında, bizim ortamızda, söylemeye koyulur, Türk içtimaiyatının bir bahsini tutturur, muttasıl söyler, önce lezzetle dinlettirir, (...) iki saat tahliline ve terkibine devam ederdi.”

(i. +ının 8627)

i. 12220, 21850

i.+ın 13233

i.+tan 8654

[=5]

İÇTİMÂİYYE: Ar. İctimâî kelimesinin

taamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli:

“Hukûk-ı ırkıyye ve içtimâiyeleriyle şerâit-i muhîtarına tamamıyla riayetkar Osmanlı ekseriyetiyle meskûn bulunan aksamın hey'et-i mecmuası hakikaten veya hükmen tefrik kabul etmez.”

i.+leriyle 15079

[=1]

İÇTİNÂP: Ar. *İctinap etmek: Kaçınmak, çekinmek:

“Ziya Bey'i tanımış diğer bir taraf da, onun maddî iyiliklerden **ıçtınap etmesini** ahlâkî hodkâmlığına verirler.”

(i.+etmesini 8696)

i.+edebilirdik 24901, 24916

i.+etmemizi 24278

i.+etmezdi 4044

i.+ettiğini 20879

[=6]

İÇÜN: İçin. Amacıyla, maksadıyla:

“Ben Eylül ortalarında gelmek **ıçün** müsâde istiyeceğim.”

(i. 20622)

“Tevhîd **ıçün** bu halk.ı döğüş-müş yiğit.lerin”

(i. 37232)

i. 28762, 37255, 37265, 37267, 37279, 37341, 37548, 37692, 37817, 37859, 37860, 37861, 37862, 37867, 37877, 38011, 38057, 38093, 38098, 38138, 38264, 38390, 38393

[=24]

İÇ YÜZ(Ü): Bir şeyin görünmeyen tarafı, derûnu:

“Millî, siyâsî hâtıraları ancak idare başında bulunanlar yazabilir, çünkü işlerin **ıçyüzünü** ancak onlar bilirler.”

(i.+ünü 2578)

i.+lerini 33702

i.+ünde 9037

i.+üne 33278

i.+ünü 2580, 26124, 33256

[=7]

İDÂDÎ: Ar. Osmanlı eğitim sisteminde yüksek okullara öğrenci yetiştiren orta dereceli okul, lise:

“Ben de o aralık Selanik îdâdîsi'ne) Üsküp'den Selânîk'e gönderildim ve oranın **ıdadisine** leyli olarak verildim.”

(i.+sine 2060, 2060)

i. 1035, 1973, 19999, 20021

i.+deki 2064

i.+sinde 1829, 2086

[=9]

İDAM: Ar. 1. Kânun hükmünce öldürme, vücudunu yok etme:

“(...) o fecî Dîvân-ı Harb, Beyazıt Meydanı'nda o **ıdamlar**, İttihat ve Terakki Cemi-yeti'nin hükümeti taze bir tedmîrle ele almaları memleketteki manzarayı tamamıyla değıştirdi.”

(i.+lar 11360)

2. *İdam etmek: (Bir kimseyi) Hakkında verilen ölüm cezasını yerine getirmek suretiyle öldürmek:

“(...) bu müzâkerelerde Sultan Mustafa tarafdarlarının Sultan Selîm-i Sâlis'i **ıdam ederek** Alemdar'la pâdişâh arasında bir itilaf zemini bulmak teklifi vâki' olmuştu.”

(i.+ederek 25041)

i. 3850, 16806, 33282

i.+a 12508, 17696, 33580

i.+edecek 3752

i.+edildi 35048

i.+edildiğini 33571

i.+edileli 33286

i.+edilemezdi 34379

i.+edilmek 33571

i.+edilmemesinin 26192

i.+edilmesine 27128

i.+edilmiş 33560

i.+ediyor 6339

i.+etmekte 33578

i.+ın 26153

i.+ına 33586

i.+ından 25885, 35046

i.+ını 26185

i.+olundular 22041

i.+olunur 33488

i.+olunurdu 26176

[=27]

İDÂME: Ar. Sürdürme, devam ettirme, devamlı kılma:

“(...) bir Türk devletinin bekası yalnız insaniyet namına değil, şarkta sulhun **ıdamesi** namına elzemdir.”

(i.+si 14845)

i. 18025, 22381, 23098

i.+de 23121

i.+edebileceğimiz 8712

i.+edeceğine 23082

i.+eden 14675

i.+edenler 32265

i.+edilmiş 18947

i.+ediyor 22006

i.+ediyorlar 923

i.+ediyorlardı 235

i.+etmeğe 24070

i.+etmek 23930, 24089

i.+eyliyebileceğini 26326

[=17]

İDÂRE: Ar. 1. Devletin ve devlete bağlı kamu tüzel kişiliklerinin devlet düzeni içinde teşrii ve kazâî olmamak üzere yaptıkları faaliyetler, yönetim:

“Devletin 1774'den beri, harbini ve sulhunu, intizâmını ve ihtilâlîni, **idaresini** ve siyâsetini dâima resmî ve gayr-ı resmî vesikalardan edinilmiş bir düşünüşle, hevâ vü heveslere kapılmaksızın, tasvîr eden bu müverrih bizde ciddiyetin nâdir bir timsalidir.”

(i.+sini 26806)

2. *İdâre etmek: Yönetmek, çekip çevirmek:

“Devlet, kendini **idare edecek** adamı bir pâdişâhın şahsında bulmazsa bir sadrâzâmın şahsında arar.”

(i.+edecek 26140)

i. 1093, 2577, 2609, 3493, 3590, 3617, 3644, 3962, 4175, 9613, 10002, 12334, 13021, 13208, 13622, 13912, 13915, 14450, 14565, 14576, 15064, 15224, 17701, 17703, 17726, 17898, 19188, 19660, 19676, 24129, 25805, 26359, 33696, 35514, 35537, 35540, 35586

i.+de 22062, 25206

i.+deki 13503

i.+den 11829, 34730

i.+edebileceğini 26622

i.+edecek 14552, 26126

i.+edeceksiniz 11321

i.+edecekti 34688, 34691, 34731

i.+edecektim 8525

i.+edemedik 19616

i.+edemez 8823

i.+eden 10124

i.+eder 3316, 33433

i.+ederken 7938

i.+edilen 644

i.+edilsin 26461

i.+edişinin 25845

i.+ediyordu 12238, 15630, 35611

i.+ediyorlardı 35509

i.+ediyormuş 3489, 33354

i.+ediyorum 20533

i.+ediyoruz 35483

i.+etmeğe 3594, 35587

i.+etmek 3630, 14587, 35595

i.+etmekle 35611

i.+etmeye 11332

i.+etmiş 2586, 2605, 3256, 26130

i.+ettiği 19668

i.+ettiğini 3628, 25799

i.+ettikleri 15334

i.+ettiler 17548, 20840

i.+i+hamidiyye.nin 10006

i.+i+hamidiyye.ye 4246

i.+i+muntazama 15078

i.+i+örfiye.nin 25825

i.+i+örfiye.si 25830

i.+i+örfiyye 25823

i.+lerinin 4100

i.+miz 28967, 35482

i.+mizi 800, 19615

i.+nin 4097, 10741, 14567, 18111, 19789, 35148, 35217, 35251

i.+olunabilir 24209

i.+olunduğu 11834

i.+olunmaktan 26611

i.+olunurdu 26611

i.+si 1069, 1307, 1618, 3123, 3960, 13025, 13191, 14008, 14985, 17897, 25015, 26445, 35472

i.+sinde 1093, 15238, 19662, 19664, 35247, 35469

i.+sindeki 25092, 27121

i.+sinden 3232, 11770, 14332

i.+sine 25794, 33750

i.+sini 1490, 6767, 8718, 26796, 33282, 35125

i.+sinin 1511, 3478, 11759, 14003, 14023, 19675, 26439, 26441, 26442

i.+siyle 9047, 14768, 17714, 35465

i.+ye 3008, 4714, 10008, 11809, 13909, 20116, 23250, 23250, 23765, 29978

i.+yi 11805, 14334, 25795, 25851

[=166]

İDÂREHÂNE: Ar.+Fars. Gazete, dergi vb. yayınların yazı işlerinin yürütüldüğü yer:

“Yeni Mecmua'nın Merkez-i Umûmî alandaki **idarehanesinde** buluşmaya başladık.”

(i.+sinde 8727)

i.+lerinde 11897

i.+si 10930

[=3]

İDÂRÎ: Ar. İdareyle ilgili, idareye ait:

“Avrupa'nın değil medeniyetinin esaslarını,
idâri usullerini, devlet şekillerini, hattâ siyâsî
haritasını bile iyi bilmiyorlar.”

(i. 23788)

i. 11779, 12428, 18099, 23741, 24093,
26601, 28777

[=8]

İDBÂR: Ar. Talihin insana yüz çevirmesi, ters
dönmesi, talihsizlik, bahtsızlık:

“(…) **ikbâle** ermedi ise de, hiçbir vakit **idbar** da
görmemiş, fakat muammâ telâkki edilmiş bir
zattı.”

(i. 33304)

“**İdbâr.a** düş-ersen seçil-irler er geç”

(i.+a 38032)

i. 17039, 19749, 19773, 25880, 31936,
34055, 34168, 34209, 34368, 35416

i.+a 31601, 34205

i.+e 38182

i.+ı 9968

i.+ma 31597

i.+ların 33634

[=18]

İDDİA: Ar. İleri sürülen ve savunulan düşünce:
“Sultan Selim Camii, Sinan üslûbunun bir
müjdecisi olduğu için Sinan'a atfedilmişse de bu
iddia yanlıştır.”

(i. 5590)

i. 4945, 8812, 23700, 25463, 28123, 29895,
29902, 29946

i.+da 13178, 24705, 29949, 32873

i.+dadır 34220

i.+dır 5449

i.+edebilir 33180

i.+edebilirler 25421

i.+eden 2855, 8378, 9787, 12410, 27573

i.+edenler 15678, 28778, 31551

i.+edenlerden 29534

i.+edenlerin 1964, 15678, 32873

i.+ederdi 25801

i.+ederdim 24690

i.+ederek 21759, 30601

i.+ederim 8193

i.+ediliyordu 29165

i.+edilmiş 24813

i.+ediyor 16155

i.+ediyordu 2421, 11649, 22855, 27635

i.+ediyorlarmış 13935

i.+etmekle 27667

i.+etmiyormu 32485

i.+ettiği 16300, 28794

i.+lar 24641

i.+ları 14707, 21258, 27448, 35143

i.+ların 15689, 15896, 35496

i.+larını 24387

i.+larla 15895

i.+nın 31319

i.+sı 14255, 24370, 27450

i.+sına 28459

i.+sında 8415, 9023, 11767, 14349, 25115

i.+sındadır 16375

i.+sındadırlar 16030

i.+sındasın 20177

i.+sıyla 13771, 15753

i.+ya 29166

i.+yı 3640, 10153, 29539, 29928, 30814

[=77]

İDDİÂKÂRÂNE: Ar.+Fars. İddia eder bir
biçimde:

“Bir de mahcubiyeti bertaraf ediniz. ‘Bir Taşla
İki Kuş’ ünvanı iyi değildi, hem **iddiâkârâne** idi
hem de her gün kendinizi bir taşla iki kuş
vurmak oyununa mahkûm etmek kari’i de ‘acaba
Faruk Bey iki kuş vurdu mu?’ diye havaya
baktırmak gibi bir külfeti vardı.”

i. 20374

[=1]

İDDİALİ: Abartılı:

“Öz şiir tesmiyesini ise gülünç ve **iddialî**
görenler vardı.”

i. 27643

[=1]

İDDİASIZ: Bir iddiası olmayan:

“Kendi kafasının ve gönlünün cereyanlarını
nakledenleri severim. Çünkü bu yolda yazı
yazanların karşısında fikrimin istiklâlinden
eminim. Bunlar **iddiasız** ve müddeâsız oldukları
için, yahut da öyle göründükleri için bana daha
ziyâde emniyet ve huzur verirler.”

i. 33252

[=1]

İDEAL: Fr. Fikrî planda mevcut olup henüz dış
gerçeklikte yer almayan, fakat kendi fiil ve
çabalarımızla gerçekleştirmeyi hedef
edindiğimiz en yüksek amaç, ülkü, mefkûre:

“Ya bir aşk veya bir **ideal** (Bir harb, bir isyan hâsılı bu nevi'den bir hâdise) bir şâirin inkişâf etmesine, hissini ifâde etmek için dilinde bir kudret aramasına vesile olabilir.”

(i. 1968)

“Eski Pâris.de bir ömür geç-ti/
İdeal rüzgar.iyle hür geç-ti”

(i. 37085)

i. 9722

i.+i 19290, 32959

i.+in 24626

i.+inin 24361

i.+lere 20145

i.+leri 20169

i.+lerini 27740

[=10]

İDEALİST: Fr. Bir ideale bağlı olan, bir ülkü peşinde koşan (kimse):

“Nice **idealistler** vardır ki muhtelif ve hattâ birbirine zıt fikirleri takip ettikleri hâlde daima **idealist** kalmışlardır.”

(i.+ler 11086)

i. 11065, 11071, 11080, 11082, 11084,
11085, 11090, 11094, 11095

i.+e 11078

i.+olmak 20163

[=12]

İDEALİSTLİK: İdealist olma durumu:

“Ahmet Rıza Bey, bir defa olsun bir **idealist** harareti veremedi. Çünkü **idealist** yaratılmamıştı. Yusuf Akçura'nın **idealistliği** de bu nevidendir.”

i.+i 11100

[=1]

İDEALİZASYON: Fr. İdealize etmek:

“Millî hükümet arzu eder ki tamamıyla sınaî bir şehir olsun, bu beledî bir fikir olamaz, millî bir fikirdir. Bunun için bunda da fazla **idealizasyon** sahası yoktur.”

i. 8171

[=1]

İDEALİZM: Fr. Bilgide temel olarak düşüncüyü alan ve varlığı insan düşüncesinin kurduğunu kabul eden öğretilerin genel adı:

“(…) bir zaman Fransa'daki irtica baskısı altında Jules Michelet ve Edgar Quinet'nin verdiği **idealizm** çeşnisini vermiş, zamanının

mektepe gençliğini sürüklemiş, az zaman içinde büyük mikyasta parlamıştı.”

i. 9676

[=1]

İDEALSİZ: İdeali olmayan:

“Ziya Bey, o zamandan beri **idealsiz**, mütereddit diye Yusuf Akçura'yı bir engizisyon hüsnüyle takip ediyordu.”

(i. 11059)

i. 11045

[=2]

İDHÂL: Ar. ***İdhâl etmek**: Dâhil etme, getirme:

“Tâlim-i târihi ilk defa bir Türk mektebine o **idhâl etti**.”

i.+etti 21968

[=1]

İDLÂL: Ar. 1. Doğru yoldan çıkarma, saptırma, dalâlete düşürme, azdırma:

“Beni bir lâhza müsaîit bul-amaz **idlâl.e**”

(i.+e 36872)

2. ***İdlâl etmek**: Saptırmak, dalâlete düşürmek:

“Fakat Suriye'nin Rum ve Ermeni Katolikleri –ki dâima burunlarını Şark Mes'ele'sine sokarlar– onlar efkâr-ı umûmiyeyi **idlâl etdiler**.”

(i.+etdiler 23558)

[=2]

İDMAN: Ar. 1. Vücut gücünü arttırmak için yapılan hareketler:

“Edâ-yı selâti, bedenî bir fâide temin etmeğe vâsıta değil, Müslüman sıfatıyla en mukaddes bir fariza bilen bizler, bir taraftan **idman**ı emreden ehâdis-i ne-bevîyyeyi yâd ediyor, bir taraftan da Huzûr-ı İlâhî'de hâşâ semeni gidermek gibi hasis bir fikirle yatıp kalkamıyacağımızı düşünüyör, şaşırıyoruz.”

(i.+ı 21812)

2. Beden eğitimi, jimnastik, spor:

“Her sene cihan pehlivanlığının müsabakası açıldıkça **idman** mecmuaları, güreş sahnesi etrafında mübâhase edenler, yine hararetle Yusuf u anarlardı.”

(i. 21365)

i. 21350, 21372, 21835, 30678

i.+ı 21797, 30642

i.+ın 21034

[=7]

İDMANCI: (XX. yüzyıl ortalarında) Jimnastikçi:

“**İdmancı** üniformasıyla, çadırları, yemekleri bütün levâzım-ı seferiyyesini hamilen bu ketibe İstanbul'dan tahtgâh-ı kadîmimiz Bursa'ya yayan gidiyorlardı.”

(i. 21080)

i.+sı 21028

[=2]

İDMANCILIK: Jimnastikçi olma durumu:

“Reîs-i Vükelâ ve Maârif Nâzırı Monsieur Barthou ki –**idmanlılığıyla** pek mârûfdur– hakikaten bir sahîfe-i belagat okudu.”

i.+ıyle 21041

[=1]

İDRÂK: Ar. 1. Olgunlaşma, kemâlini bulma:

“Madeniyette bütün **idrâk**ler ihtirasla mümkündür.”

(i.+ler 12895)

2. ***İdrâk etmek**: Bir şeyi anlamak, niteliğinin ne olduğunu kavramak, algılamak:

“Akıl.inla bu gün bil-mediğın mânâ.yı/
Kabir.inde mi **idrâk et-eceksin** heyhat”

(i. 38429)

3. ***İdrâk etmek**: Bir zamana veya olaya erişmek, ulaşmak:

“Kaza ve kaderin bu kadar cilvesinden sonra istiyoruz ki Ramazanı cetlerimiz gibi ferahlı bir Müslüman kalbiyle **idrâk edelim.**”

(i.+edelim 14161)

“Hürriyet.in o devir.ini **idrâk et-enlerin**/
Hulyâ.larında var.dı bir efsunlu hâtıra”

(i. 37064)

i. 26601, 37835, 38429

i.+e 8377, 15728

i.+edebiliriz 27844

i.+edebilmesi 32117

i.+edeceği 29790

i.+edeceğimiz 9327

i.+edeceğimizi 12114

i.+edecek 13827, 14115

i.+edelim 30017

i.+edemedi 10556

i.+edemediği 27185

i.+edemediğini 2743

i.+edemedik 13100

i.+edemediler 25036

i.+edemedim 29630

i.+edemeyecekler 18599

i.+edemedik 11643, 12888

i.+edemezdim 18900

i.+edemezler 20732

i.+edemezse 27661

i.+edemiyor 13002, 17284

i.+eden 10383, 15139, 18643

i.+edenler 7828, 9606, 13685, 14126

i.+eder 12981, 28743

i.+ederiz 16353, 17284

i.+edilirse 32704

i.+edilmemiş 9327

i.+ediyordu 32963

i.+ediyordum 1913

i.+ediyorlar 17366

i.+ediyorum 20414

i.+etecek 123

i.+etmedi 9934

i.+etmediği 1007

i.+etmediyse 25035

i.+etmek 6109, 13650, 24671, 30020

i.+etmekle 27425

i.+etmemiştim 2075

i.+etmiş 3278, 3553, 13625, 13985, 18653, 27569, 28342, 30376, 32278, 32594

i.+etmişti 9816

i.+etmiyor 23782

i.+etmiyordu 1008

i.+etmiyordum 9288

i.+etmiyoruz 16939

i.+etti 14487, 14952, 28673

i.+ettiği 4096, 29789

i.+ettiğimden 28494

i.+ettiğimiz 15991, 18837, 27464

i.+ettik 11475

i.+ettikten 6894

i.+ettiler 21057

i.+ettim 153, 1163, 2950, 6940, 9523, 19075, 33966

i.+imize 24846

i.+in 13619

i.+inden 13880

i.+ine 11061, 17316, 20573

i.+ini 38203

i.+le 13880

i.+ler 13008

i.+olunuyor 6113

i.+tir 13161

[=102]

İDRİS: Hz. İdris (as):

“Yalnız Âdem, **İdris**, Nûh, Salih, İshak, İbrahim... diye' peygamberlerin isimlerini ezber öğrenmiştim.”

(i. 559)

“Rehber İmâmı Âzam.ı bil-miş aşâir.in/
İdris asâlet.inde gerek rehnümâ.ları/
Tevhîd.e koş-muş ehlicihâd.in birer birer/
Zerhat.la tâkıArş.a yazıl-sun gazâ.ları”

(i. 37245)

[=2]

İDRİS HOCA: Midhat Paşa'nın ihtilâlcı

hocalarından biri:

“Bu isyanı tasvir eder bir manzume söylemiştim.

O hareketteki elebaşılardan **İdris Hoca'nın**,
Hacı Ferhad Bey'in, Husmen Ağa'nın isimleri
geçiyordu.”

(i. +nın 2047)

i. +nın 1021

[=2]

İDRİS-İ MUHTEFÎ: (ö. 1024/1615) Melâmî-
Hamzavî kutbu:

“Gaybî.ye söyle-miş bu.nu **İdrisi Muhtefi**”

i. 36702

[=1]

İDRİS SABİH: Şâir :

“**İdris Sabih'in** çiçekler için, Emin Receb'in
kırlar için, Necmeddin Halil'in harb
hâtıralarıçün, Ahmed Hamdi'nin İsfahân için
bire manzumesini hatırlıyorum ki nâdir
söylenbilir şiirlerdendiler.”

i. +in 29290

[=1]

İFÂ: Ar. 1. Bir işi yapma, yerine getirme, iş
hâline koyma, icra:

“Tanzîmat'dan evvel, Tanzîmat'dan sonra
ifâsına koyulduğumuz bütün ıslâhat
tecrübelerinde samimî idik.”

(i. +sına 24091)

2. ***İfa etmek**: Bir işi yapma, yerine getirmek,
icra etmek:

“Bu serdar İznik'in müdafasını imkânının
ötesine kadar **ifa ettikten** sonra, eli altında
bulunan küçük Türk ordusuyla Haçlıların
muhasara hattını yardı ve Eskişehir önlerine
kadar çekildi.”

(i. +ettikten 4642)

i. 12396, 14559, 21035

i. +edebilecek 15409

i. +edeceği 21038

i. +edeceğini 21794, 30639, 34573

i. +edecek 9367

i. +edemeyeceğini 13381

i. +edemiyorlar 13406

i. +eden 19663, 26456

i. +ederdi 260

i. +ederken 2522

i. +ederler 6882, 27433

i. +edilecek 32039

i. +edilmesini 33606

i. +edip 15383

i. +ediyor 15171

i. +ediyordu 15406

i. +ediyorduk 14733

i. +ediyordum 1894

i. +et 13749

i. +etemiyeceği 22574

i. +etmek 18384, 35429

i. +etmekle 22401

i. +etmiştir 16025

i. +etti 11389, 15367

i. +ettiğini 15345

i. +ettiler 27731

i. +kılındı 22036

i. +olunaldan 6551

i. +sı 31888

[=39]

İFÂDE: Ar. 1. Anlatış, anlatma yolu ve tarzı:

“O günlere göre serbest bir lisanla olan bu
ifadeye karşı gülümsedi.”

(i. +ye 11345)

2. ***İfade etmek**: Söylemek, bildirmek:

“Yakup Kadri sözünü bitirdikten sonra verdiği
cevabın asaletini nasıl muhakeme ettiğimi derin
bir samimiyetle kendisine **ifade ettim**.”

(i. +ettim 9236)

i. 1958, 9886, 11043, 11871, 12557, 12806,

18529, 19561, 19808, 19814, 20277, 21258,

23984, 25129, 27280

i. +dir 16791

i. +edebilecek 27424

i. +edebilir 19368, 30159

i. +edebiliyor 32444

i. +edeceğinden 8912

i. +edecek 13904, 27413

i. +edecektir 24477

i. +edemedi 31255

i.+edemez 29129, 32478
i.+eden 2602, 4987, 8931, 11441, 11685,
12561, 17150, 17341, 19305, 20704, 25887,
26506, 27302, 27929, 29838, 29939, 31137,
31322, 32496, 32632, 32982
i.+edenler 32689
i.+eder 2288, 3459, 12910, 21235, 27735,
27979, 28282, 32530
i.+ederdi 13131, 19528
i.+ederken 19333, 24488
i.+ederler 12364, 32246
i.+edeyim 32707
i.+edilen 32297
i.+edilir 8907
i.+ediliyor 32090
i.+edilmek 29894
i.+edilmez 10519
i.+edilmiş 15045
i.+edilmişse 28151
i.+edişimiz 28150
i.+ediyor 3691, 15347, 27939, 29538
i.+ediyordu 2301, 3717, 9107, 11213, 19840
i.+ediyorlar 21240, 31148
i.+ediyorlardı 18729, 29718
i.+ediyoruz 25382
i.+etmeğe 27274, 28307, 29588
i.+etmeği 1955, 27427
i.+etmek 1969, 3689, 6621, 7395, 16789,
22309, 28103, 28155, 28279
i.+etmekde 29573
i.+etmekdir 29584
i.+etmekten 25288
i.+etmektir 27278
i.+etmemiş 8926
i.+etmemişlerdi 27445
i.+etmesinden 32248
i.+etmeyen 8965, 27492
i.+etmez 14806, 32781
i.+etmiş 1770, 9252, 12163, 20478, 28405
i.+etmiştir 19811, 27293, 27418
i.+etmiyordu 603, 11163
i.+etti 268, 8497, 24410, 35120
i.+ettiği 24492, 24636, 27300, 27655
i.+ettiğim 3456
i.+ettiğimiz 3627
i.+ettiğine 1681
i.+ettiğini 19810, 25420
i.+ettikleri 31146

i.+ettikten 12418, 30160
i.+ettiller 17345, 17345, 24281
i.+ettim 11181
i.+ler 32487
i.+olunur 21233
i.+si 1358, 2120, 4414, 11237, 11539, 20525,
25132, 27069, 27092, 27161, 29937
i.+sidir 8415, 15047, 25949, 27382
i.+sine 25740
i.+sini 28778, 30777
i.+siydi 26524
i.+siyle 18332, 26982, 27920
i.+ye 5683, 30157
i.+yle 3512, 3514, 8873, 25689, 27335,
27930, 28136, 29570
[=177]
İFÂZA: Ar. *İfâza etmek (eylemek): Feyiz
vermek:
“(…)Tanbûri Cemil, Hafız Osman ve udun,
Şark'ın yegâne üstadı Nevres gibi esâtize,
sanatkâr ellerine alır ve ruhunu milletin her
tabakasına ifâza ederler.”
i.+ederler 31744
[=1]
İFFET: Ar. Dürüstlük, temizlik, kendi malı
olmayan ve yasak edilen şeylere el uzatmama:
“Bâzıları da yine marazî bir iffetle dâima
mes'ûliyetten korkarlar, iktidara ya bizzat
geçseler yâhud da geçmiş olanlara yardım
etseler halkın nazarında kirleneceklerini
zannederler.”
(i.+le 25867)
i.+e 498
[=2]
İFHÂM: Ar. Tartışmada karşısındakini ağızını
açamayacak duruma getirme, susturma:
“Derinlik ve ihata hissi veriyordu. İhsas ettiği
şeylerden biri de yaratılışıyla, anlayışıyla, ifhâm
edişiyile, herkesin fevkinde olduğuydu.”
i.+edişiyile 3909
[=1]
İFHÂM-I MEÂLÎ: Ar. Yüksek, derin fikirleri
anlatma:
“Bir şî'r ile et rûh.uma ifhâmume'âlî”
i. 39164
[=1]
İFLÂS: Ar. 1. Önemini ve geçerliliğini
kaybetme:

“İşte bir taraftan sembolizmin ilk devresi böyle **iflâs** hâlinde olduğu hâlde, ikinci devresi 1905’den sonra, Jean Royer’nin ve arkadaşlarının azmiyle tekrar açılıyordu.”
(i. 2391)

2. ***İflas etmek**: (Tüccar/iş adamı için) Borçlarını ödeyemediği mahkeme kararı ile tespit ve ilan olunmak:

“Mısır’da **iflâs ettikten** sonra Paris’e dönmüştü.”
(i.+ettikten 10015)

- i. 9958
- i.+a 18143
- i.+eden 8833, 31954
- i.+etmiş 9966
- i.+etti 14710, 16249, 26713, 31418
- i.+ettiği 32414
- i.+ettiğini 18643
- i.+ettiler 19460
- i.+ettiriyor 23750
- i.+ın 3648
- i.+ından 9721, 13210
- i.+ını 14374, 32102, 32105
- i.+ının 8833
- [=22]

İFNÂ: Ar. Yok etme:

“Bir kasd.ı var ilhâk ile **ifnâ.muza** dek”
i.+mıza 38307
[=1]

İFRÂĞ: Ar. Başka bir şekle sokma, şekillendirme, şekil verme:

“Harbin tam son senelerinde harbe girişmek, bir avuç kan dökerek o kadar memleket fethetmek, küçük Yunan krallığını bir hamlede bir imparatorluk hâline **ifrağ**, (...)bütün bu muvaffakiyetler göz kamaştırıyordu.”

- i. 13494
- [=1]

İFRAT: Ar. Aşırı gitme, ölçüyü aşma, gereğinden fazla ileri gitme:

“Lâkin her meziyetinin fevkinde **ifratla** vatanperver, vataperverliğinde de cür’etkârdı.”
(i.+la 25973)

- i.+la 9254, 11127, 21789, 30400, 30634, 35136, 35136, 35136
- i.+larına 11433
- [=10]

İFRAZ: Ar. ***İfraz etmek**: Ayırmak, bölmek:

“Çünkü bu güruhu bir milletin bünyesi er geç **ifraz eder**.”

(i.+eder 12135)

“Hâsılı iki buçuk senelik vakâyi gösterdi ki Yunanistan’ı Anadolu’dan kânûn-ı tabiat ifraz etti. Trakya’dan da **ifraz edecektir**.”

- (i.+edecektir 16280)
- i.+eterler 22401
- i.+etti 16270
- i.+ettiğini 10244
- [=5]

İFRÂZÂT: Ar. Vücuttan dışarı çıkan kan, ter, irin, idrar vb. şeyler, salgılar:

“**İfrazattan** biri eksilecek olursa muvâzene-i hayâtıyye muhtell olur ve sıhhat taht-ı tehlikeye girer.”

- i.+tan 22413
- [=1]

İFRÎT: Ar. **mec.** Çok kötü ve zararlı (şey):

“Fakat irtica denilen o **ifrit** bizde her yenilik cereyanını boğmuştur.”

- i. 32764
- [=1]

İFRÎT-İ RÂFİZİ: Ar. ***mec.** Çok kötü ve zararlı kimse:

“Andır-dı rûzımahşer.i hengâmümtihan/
Saldır-dı fartıgayz ile **ifritürâfizi**”
i. 37213
[=1]

İFŞÂ: Ar. ***İfşa etmek**: Açığa vurmak, açıklamak, faş etmek:

“Mezarlılar geldiler, bizden hareketlerini **ifşa etmeyeceğimize** dair tekrar teminat aldıktan sonra işe giriştiler.”

- (i.+etmeyeceğimize 10751)
- i.+eden 27328
- i.+edeyim 8489, 32996
- i.+ediyor 18002
- i.+ediyorlar 17801
- i.+etse 34328
- [=7]

İFŞAÂT: Ar. Gizli bir şeyi ortaya koyacak tarzdaki açıklamalar:

“Boşo Efendi’nin bu **ifşaatına** biz şaşmadık, belki eski refiklerinden sadedil olanlar şaşar.”
i.+ına 13127
[=1]

İFTAR: Ar. 1. Oruçlu bir kimsenin orucunu açması:

“Yurt.un bu **iftar.indan** uzak kalma.nın gam.ı/
Hadsiz yaşat-tı rûh.uma bir gurbet akşam.ı”
(i.+ından 35946)

2. Güneş batıp oruç müddeti sona erdikten sonra yenen yemek, verilen ziyafet:

“Eyüb'ün güzide ve mütefekkir gençlerine **iftara** gittim.”

(i.+a 7934)

“**İftar.dan** önce git-tim AtikValde semt.ine”

(i.+dan 35932)

i.+a 14171

i.+dan 7929

i.+ı 35939

[=6]

İFTİHAR: Ar. 1. Bir şeyden dolayı haklı olarak övünme, övünç:

“(…) ah zavallılar bilmiyorlar ki gönüllerimiz onların bu nümayişleri yüzünden bir **iftihar** hissiyle doldu bile.”

(i. 16426)

“Var.dır yer.i kıyâmet.e dek et-sek **iftihâr**”

(i. 39295)

2. ***İftihar etmek**: Bir şeyden dolayı kendini yücelmiş saymak, göğsü kabarmak, övünmek:

“Rusya (...) Balkan Harbi'nin kendi eseri olduğuyla **iftihar eder**.”

(i.+eder 15848)

i. 16414, 20862

i.+edecek 16450

i.+ediyorlar 3165

i.+ettiği 22684, 26773

i.+ı+müebbed.i 22581

[=8]

İFTİRA: Ar. Bir kimseye aslı olmayan bir suç yükleme, bir kabahat yakıştırma:

“(…) en ziyade **iftira** ve bühtanla âlûde olan Ermeni gazeteleri bile, Anadolu Hükûmeti'nin Ermenilere hüsn-i muamele ettiğini yazmak mecburiyetinde kaldılar.”

(i. 15384)

i. 33467

i.+dan 27082

i.+edildiği 13173

i.+etmediğini 27089

i.+ları 12401

[=6]

İFTİRÂK: Ar. Dağılma, ayrılma:

“Bu **iftirakın** iç yüzünde birçok şahsiyat ve politika zehiri vardı.”

(i.+ın 9042)

i. 12121

[=2]

İGNATİEV: Rus devlet adamı:

“(…) **İgnatiev'in** mel'un entrikalarından Tuna ve Hersek' deki faciâlardan, Sırbistan'ın küstahlığından, günden güne beliren Rus tehlikesinden bahsetti.”

i.+in 35136

[=1]

İĞBİRÂR: Ar. Gücenme, darılma:

“İki yüz sene gırtlak gırtlığa harb eden Türk ve Rus Şehzâdebaşı'nın bu kiraathanesinde her türlü gayızdan, **iğbirardan**, serzenişten âzâde bir ülfettediler.”

(i.+dan 24009)

“Bir kerre neşveyâbımurâd ol-madın gönül/
Gerdun.e **iğbirâr.ını** hıfz-eyle-din müdâm/
Afveyle-yüp de rindnihâd ol-madın gönül”

(i.+ını 37478)

[=2]

İĞFÂL: Ar. Gaflete düşürüp yanıltma, kandırma, aldatma:

“İhlâl ve **iğfal** edilmiş olan ahaliyi irşat ve tenvir ederek halkın tabaka-i câhilesini de hakikatten haberdar eyledi.”

i. 12402

[=1]

İĞNE: 1. İki şeyi birbirine tutturmak için kullanılan ince, uzun, sivri uçlu çelik âlet:

“Ali Kemal'in cesedi toplu **iğnelerle** bir çarşafa sarılmış, önünde bir mukavva parçasına “Hâin-i dîn ü vatan Artin Kemal” yazılmış duruyordu.”

(i.+lerle 1045)

2. Altında göğse veya başa takılmak üzere bir iğnesi bulunan altın veya mücevherli süs eşyası:

“Ne güzel kayık Hanım **iğne.si**”

(i.+si 38999)

3. ***İğne (atsa) atılsa yere düşmemek**: Çok kalabalık yerler için söylenir:

“Cuma günleri zikir ve devran olduğu saatlerde seyircilerle dolar, erkek mahfilleri gibi, kadınlara mahsus kafeslerinde **iğne atılsa yere düşmez** derecede kalabalık olurdu.”

(i. 1982)

i. 23312
i.+lerle 6139
[=5]
İĞNELİ: *mec.* Kinayeli, dokunaklı, incitici:
“*Sen de aleyhimize iğneli bir lisan kullanıyorsun.*”
i. 17017
[=1]
İĞRELTİLİK: Eğreltilik. Bir şeyin aslından olmayıp sonradan ilâve edilmiş bulunan, takma, ekleme durumu:
“*Vaktiyle hiç tahrîb edilmemiş ve sonradan hiç ‘restore’ edilmemiş değil lâkin iğreltilikler göze çarpmayan bir mikyasdadır.*”
i.+ler 19006
[=1]
İĞREN-: *mec.* Kötü bulup nefret etmek, ikrah etmek:
“*Güzelliği görmekten, çirkinliğe bakıp da iğrenmeğe vakit bulamaz.*”
(i.-meğe 28241)
i.-diği 7600
i.-iyor 28269
i.-iyorlardı 7452
[=4]
İĞRENDİR-: İğrenmesine sebep olmak, tiksindirmek, ikrah, istikrah ettirmek:
“*Yalnız rehberleri maddî zevkti, onlar mahallî hayattan iğreniyorlardı, bizi de iğrendirdiler.*”
i.-diler 7457
[=1]
İĞRETİ: *Ar.* Eğreti. Bir şeyin aslından olmayıp sonradan ilâve edilmiş bulunan, takma, ekleme:
“*Frenk târihçilerinde görülen esaslı mezîyet: Hâdiselerin asıl sebeplerini buluncaya kadar derine gitmek, iğreti rivâyetlerden kaçınmak, en sağlam vesikalara inanmak, öteden beri edinilmiş fikirleri, bir doğru vesika görünce bir tarafa atmak, indî düşünlere bağlanmamak... İşte bu mezîyet Kadri Beyin görüşlerinde pek ziyâde göze çarpardı.*”
i. 35099
[=1]
İĞRİ: Doğru ve kırık çizgi biçiminde olmayıp yönünü değiştirerek devam eden, aynı istikamet üzere gitmeyen, çarpık:
“*Kaldırılmaz daracık iğri sokak doğru sokak*”
i. 36064

[=1]
İĞRİKAPI: (Eğirkapı). İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunan Fatih ilçesinde bir semt:
“*İğrikapı, girmek için, başlıca bir hedef olmuştu, oradan lâğımlarla suru yıkmaya girişilmişti.*”
i. 5211
[=1]
İĞTİNÂM: *Ar.* Ganimet sayma, fırsat bilme, zahmetsiz kazanç olarak kabul etme:
“*Mü'min.ler et-ti vahdetiislâm.ı iğtinâm*”
i. 37287
[=1]
İĞTİŞAŞ: *Ar.* Karışıklık, kargaşalık:
“*Şimdiye kadar zannediliyordu ki bu kanlı iğtişaş ancak şarklıların din ve medeniyet farklarından geliyordu.*”
(i. 13803)
i. 13783, 15051, 15862, 16162
[=5]
İĞVÂ: *Ar.* Baştan çıkarma, yolunu şaşırtma, ayartma:
“*İğvâdan tevakki ettim.*”
i.+dan 21563
[=1]
İHAM: *Ar.* İki veya daha çok anlamlı bir kelimeyi en az bilinen manasını kastederek kullanma sanatı. Tevriye:
“*(...) kitaplarında cinas, leff ü neşr-i müretteb, iham, icaz gibi bir incir çekirdeği doldurmayan oyunları gösterdiler.*”
i. 27916
[=1]
İHÂNET: *Ar.* 1. Hainlik etme, arkadan vurma:
“*Türklükten gaflet ve veyahut tegaafül, hattâ Türklüğe ihanet şeklinde tefsir ediyorlar.*”
(i. 27146)
2. (Aralarında evlilik veya aşk bağı bulunan kadın veya erkekte biri) başka bir erkek veya kadınla ilişki kurma, sevdiğini başkası ile aldatma:
“*Kirpik.leri süzgün o ihânet dolu göz.ler*”
(i. 36842)
3. *Ihanet etmek: Arkadan vurma, alçaklık, hainlik etmek:
“*İşte dîn ü milletimize ihanet edenlerin cezası budur.*”
(i.+edenlerin 10423)

i. 10269, 10273, 10368, 10869, 16478,
19589, 31017
i.+etmeğe 2734
i.+etmiş 27389
i.+etti 15154, 15156, 15157
i.+ettiklerine 11548
i.+i 6611, 10460, 19580, 19584, 19588,
26644, 26656
i.+in 19585, 19590
i.+inden 22320
i.+ine 3298
i.+inizi 10437
i.+le 19577, 19580, 23821
i.+leri 33558
i.+lerin 19577
[=33]

İHÂTÂ: Ar. 1. Etraflı şekilde kavrama ve
anlama, geniş ve etraflı bilgi:
“Bu güzel ve masum sevinci bir de bir çocuk
idrakinden daha yüksek bir idrakle **ihata**
etmenin lüzumu vardır.”

(i. 13889)

“Yalnız okuduklarını çok şedid bir hırsla
benimsemiş olduğu anlaşılıyordu. Derinlik ve
ihata hissi veriyordu.”

(i. 3908)

2. ***İhata etmek**: Kuşatmak, çevrelemek:

“Kendisini **ihata edenler** devletin veznesiyle
Galata vezneleri arasında dolaşan maruf
simalardı.”

(i.+edenler 11414)

i. 3907, 14831, 32904
i.+edemezler 7523
i.+edemiyorsunuz 20830
i.+etmemişti 9880
i.+ettirdiğin 20559
i.+sına 25072
[=10]

İHÂTALI: Kavrayışlı, anlayışlı, geniş bilgili:
“Şiirin ve edebiyatın –ilim bakışıyla– tariflerine
giriştiği vakit Bergson kadar **ihatalı**
görünürdü.”

(i. 8789)

i. 28371, 28391
[=3]

İHBAR: Ar. Yasa dışı suç işleyen veya işlediği
zannedilen bir kimseyi ilgili mercilere haber
verme:

“O **güruhtan biri** hakkında bir **ihbar** vâki' oldu
mu, uzun boylu düşünülüyor, hakikat ve adâlet
araştırılmıyor, yakalanan hemen boğduruluyor.”
(i. 34312)

i. 15252
i.+etmektir 22387
[=3]

İHDÂS: Ar. ***İhdâs etmek**: Ortaya koymak:
“Mârûnileri, hattâ bâzı Müslüman muhiplerini
ayaklandırır, bir alay fitne, gürültü çıkartır,
lüzum görürse bir de, eskiden yaptığı gibi,
Mârûnî-Dürzî mukaatelesi **ihdâs eder**,
müdâhaleye kalkışır, hâsılı biz, kaş yapayım
derken göz çıkardığımızı anlarız.”

i.+eder 35543
[=1]

İHLÂL: Ar. Bozma, sakatlama, hâle getirme:
“Tanzîmât-ı Hayriyye'den İnhiraf, nüfus
dairelerinde müseccel Osmanlılık vahdetini **ihlâl**,
milliyet nazariyesini ortaya sürmekle tebaa-i
sâdikayı ayrılığa teşvik!”

(i. 13625)

i. 12393
i.+edebilecek 24654
[=3]

İHLÂS: Ar. Riyasız ve yapmacıksız biçimde,
samimiyetle:

“(…) bir haftadır Ankara buhranı münasebetiyle
ortaya çıkan bu telâkkiyi **ihlâsla** mütalâa
edelim.”

i.+la 14851
[=1]

İHMÂL: Ar. Üstüne düşeni zamanında
yapmama, gereken ilgiyi göstermeme, önem
vermeyip kendi hâline bırakma:

“Güya o kapı, muhasara esnasında bir defa, bir
lüzum üzerine açılmış, teessüf olunacak bir
ihmal yüzünden bir daha kapanmamış ve
Türkler şehre bu açık kapıdan girmişler.”

(i. 5261)

“Varlık.ta bütün zevk.i o cennet.te duy-anlar/
Dünyâ.yı unut-muş bulun-urken o su.larda /
Zâlim saat **ihmâl** edil-en vakit.i çal-ar da/
Bir ân uyan-ırlarsa lezîz uyku.larından/
Baş.tan baş.a her yer kesil-ir kapkara zindan”
(i. 36776)

i. 15141, 16288, 16330, 18255
i.+edemezlerdi 27611

i.+ediyoruz 15398

i.+etmek 13254, 25402

i.+inin 33129

[=11]

İHRÂCÂT: Ar. Bir ülkeden başka bir ülkeye ürün ve mal satma işi, dış satım:

“Fransa'nın bütün limanlarımıza, bilhassa Suriye'ye **ihracâtı** mühim mikyasta idi.”

i.+1 24978

[=1]

İHRAÇ: Ar. ***İhraç edilmek**: İlişkisi kesilmek, çıkarılmak:

“(…) ordudan **ihraç edilmiş**; çok ahlâklı, çok seciyeli, lâkin Avrupalılaşmış, Şekip Bey namında bir gence tesadüf ettim.”

(i.+edilmiş 11192)

i.+etmeyi 9402

[=2]

İHRAK BÎ'N-NÂR: Ar. Bir insanı diri diri ateşte yakma cezası:

“Gör-enler sev-diğın **ihraak bi'nnâr** et-ti san-sınlar”

i. 37599

[=1]

İHSÂN: Ar. 1. Bağışlanan şey, bahşiş, atıye:

“O günlerde Ali Kemal'in bir kırmızı kese içinde bir miktar **ihsan** aldığı doğrudur.”

(i. 10034)

“**İhsan** dile-me servetüsâmân dile-me derman dile-me”

(i. 38932)

2. ***İhsân etmek**: Bağışlamak, armağan etmek, vermek, bahşetmek:

“Lâkin Rakka'nın ekseri ahâlîsi çöl eşkiyâsından, toprağı da hâsılsız olduğundan, karşılık olarak Sâliha Sultan'a bâzı hâslar **ihsan edilecekti**.”

(i. 34702)

i. 38929

i.+a 38065

i.+1+şahane.leriniz 10022

[=6]

İHSAN ŞÜKRÜ: İhsan Şükrü Aksel (1899 – 1 Nisan 1987) [Yahya Kemal'in iki rubaisini ithaf ettiği Ord. Prof. Dr. İhsan Şükrü Aksel, nöropsikiyatrinin ülkemizde gelişmesinde önemli katkıları bulunan dünyaca tanınmış bir tıp profesörüdür]:

“**İhsanşükrü.ye**”

i.+ye 38115

[=1]

İHSÂS: Ar. Duyurma, hissettirme:

“O yapraklar, o yeşil gölgelik, o temiz su, o fisiltı, o derin istirahat saati bana **ihsas ediyordu** ki, anne tabiatın kalbinde yakın bir yerdeydim.”

(i.+ediyordu 30286)

i.+edeceği 15951

i.+eden 6787, 11686, 11796, 17813

i.+eder 23239

i.+ederdi 11435

i.+ederek 2839

i.+ediyor 12040

i.+ediyordu 10170

i.+etmesi 8961

i.+etmiş 1767, 4267, 10453

i.+ettiği 3907

i.+ettiler 189

[=17]

İHTÂR: Ar. 1. Hatırlatma:

“(…) baba, Ramazanda güpegündüz, destiyi kaldırıp su içerken, Ramazan olduğunu **ihtar eden** birine (…)”

(i.+eden 2923)

2. ***İhtar etmek (eylemek)**: Hatırlatmak, dikkatini çekip uyarmak:

“Gizli bir his ben.a hâtîf gibi **ihâtâr** et-iyor”

(i. 36099)

i. 10758

i.+edebiliriz 24146

i.+ederken 10213

i.+ediyor 14419

i.+ettikten 22369

i.+ıydı 7795

[=8]

İHTİDÂ: Ar. * **İhtida etmek**: Başka bir dinden çıkıp İslâm dinine girme, Müslümanlığı kabul etme:

“İstanbul'dan Konya'ya Kayserzadelerin iltica hattâ **ihtida ettikleri** görülmüştür.”

(i.+ettikleri 4669)

i. 27145

i.+ederek 6405

i.+etmesini 5534

i.+etmiş 22984

i.+etmişlerin 27143

i.+etti 6310
i.+ettiğini 5530
i.+ettiler 6360
i.+ettirilerek 35332
i.+yı 21905
[=12]

İHTİFAL: Ar. Büyük bir kalabalıkla yapılan anma töreni:

“Gariptir ki görüştüğüm gün merhum Ahmet Samim'in mezarında arkadaşları tarafından tertip edilmiş bir **ihtilfal** vardı. O ihtifale gitmişim.”

(i. 10957)

i. 21007
i.+de 10954
i.+e 10952
i.+i 19118
i.+ine 21019
[=6]

İHTİFÂLGÂH: Ar.+Fars. Anma yeri, mekânı:

“Bu son hafta, Paris'de Sorbonne Dârülfünûnu'nun a'yâd-ı ilmiyyeye muhtas o mutantan **ihtilfâlgâhında**, Fransa'nın ricâl-i siyâsiyyesi, kibâr-ı ulemâsı, erkân-ı harbiyyesi hâsılı bütün zübde-i havassı muhteşem bir ihtifal ile Fransız terbiye-i bedeniyyesini tes'îd ettiler.”

i.+ında 21016
[=1]

İHTİKÂR: Ar. Gerekli maddeleri kâr amacıyla toplayıp ihtiyaç arttığı, fiyat pahalandığı anda yüksek fiyata satma, vurgunculuk:

“(…) ne Irak bozgunlukları ne iaşe ve **ihtikâr** rezaletleri, hiçbir şey, Ziya Bey'i bu imanında sarsmamıştı.”

i. 9569
[=1]

İHTİLÂF: Ar. 1. Anlaşmazlık, uyuşmazlık:

“Bu **ihtilâflara** karşı kayıtsızdım.”

(i. 9059)

2. Farklı olma, uymama:

“Nazar-ı dikkate daha şimdiden çarpan bu taazzuvla bu seneki bütçemiz arasında nasıl bir **ihtilâf** olduğunu da söylemenin sırasındır.”

(i. 24202)

i. 11534, 11583, 24828, 26319, 29222, 29253, 29291
i.+ı 9047, 26314, 29245, 29257, 29259, 29259

i.+ımızı 29215
i.+ın 11546, 29261
i.+ına 7802
i.+ından 35329
i.+lar 26309
i.+ları 4373
i.+ta 7799
i.+tan 9754
[=24]

İHTİLÂL: Ar. Mevcut düzeni ortadan kaldırmak için zor kullanılarak yapılan değişiklik, devrim:

“İstanbul'un yüksek mekteplerinde **ihtilâl** ruhunun esmesi, Paris'te "Jön Türklük" diye cazibeli bir hareketin belirmesi, İstanbul'da "hafiyelik" diye bir mesleğin zuhuru gibi birçok amillerin bir arada tecelli etmesiyle siyaset ve idare yeni bir istikâmet aldı.”

(i. 9615)

“Es-er azgın bir **ihtilâl** hava.sı”

(i. 38635)

i. 1020, 1364, 4157, 9680, 10283, 10607, 10658, 11797, 12988, 16580, 17231, 17257, 17337, 22083, 25453, 25496, 25499, 25528, 25533, 25541, 25564, 25573, 25587, 25603, 25608, 25819, 27798, 27803, 29143, 35254, 35564, 35619

i.+de 10649, 27800, 30851, 33105

i.+den 1022, 10631, 17336

i.+e 37364, 37379

i.+i 25822, 39068

i.+in 10580, 10625, 10661, 10664, 22718, 22725, 25457, 25570, 25572, 25585

i.+inde 16598

i.+ini 26796, 33100

i.+inin 797, 26806

i.+le 17341

i.+ler 6892, 25347

i.+lerde 22170

i.+leri 11755, 37068

i.+lerin 17820, 35252

[=68]

İHTİLÂLCİ: İhtilâl yapan kimse:

“Gazeteci, edipten ve politikacı **ihtilâlciden** başka mahiyette bir adamdır.”

(i. 9697)

i. 1021, 2142, 3770, 17220, 25554, 25625, 25631, 30854, 32516

i.+ler 32506

i.+lere 25803
i.+leri 25546
i.+lerin 22717
i.+lerinden 17335
i.+lerinin 18340

[=16]

İHTİLÂLCİLİK: İhtilâlcî olma durumu:

“Dinsizlik ve **ihtilâlcilik** heveslerim arta arta anarşist jean Grave’ın Temps Nouveaux Gazetesi’nin ateşli bir kaari’i ve müfrit bir tilmizi oluverdim.”

i. 2136

[=1]

İHTİLÂT: Ar. ***İhtilât etmek**: Karşılaşıp görüşmek, görüşüp temas etmek:

“Hayâtımda iki yolun başında bulunuyordum. Bu yollardan biri, babama vâdettiğim gibi, Paris’de sâdece tahsil etmek ve ses çıkarmamak, hele Gençtürklerle **ihtilât etmemek** ve bu yüzden taahhüd edilen talebe tahsisatını tehlikeye düşürmemekti.”

(i.+etmemek 4094)

i.+etmekten 4107

i.+ların 27225

[=3]

İHTİMAL: Ar. Mümkün olma, olabilirlik, olasılık:

“İstiklâl Harbi’nin hatırasını her türlü nisyan **ihtimalinden** kurtarmak yalnız büyük bir minnet namuna mı lüzumludur?”

(i.+inden 16675)

i. 2918, 6639, 15112, 15516, 16003, 16655, 18685, 24217, 27072, 29143, 30739, 32878, 33216, 33946, 34011

i.+e 14650

i.+i 4119, 6222, 7228, 14490, 14804, 35398

i.+leri 24329

i.+lerini 16202

[=25]

İHTİMAM: Ar. İyi ve dikkatli bakma, bakımına itina gösterme:

“Meselâ bir askerî paşa’ya kiraladığımız bizim evin önünden bir yabancı sıfatıyla geçerken, merhume annemin hâtraları, onun o eve ettiği **ihtimam**, onun oradaki orta salonda ölümü, ilâ-âhir birçok şeyler zihnimi sarıyor, oradan boynu bükük bir insan gibi geçiyordum.”

(i. 1170)

i. 20469, 34428

i.+ı+tam 7230

i.+ını 5484

i.+iyle 3240, 19003

i.+la 6758, 11419, 16122, 27242

i.+larını 260

[=12]

İHTİMAN: Bulgaristan’ın orta kesiminde Osmanlılar tarafından kurulmuş bir kasaba:

“Hava değişiyor, gittikçe soğuyor. Tatar Pazarcığı, **İhtimân** tek kalan câmi ve minâreleriyle gözüküyorlar.”

(i. 3062)

i. 736

[=2]

İHTİRAM: Ar. Saygı, hürmet:

“Belgrad muzafferiyetine muavenet eden Bonneval’i ne kadar **ihtiramla** yâd ediyorsak onu da öyle yâd ederiz.”

i.+la 31590

[=1]

İHTİRÂMÂT: Ar. Saygılar, hürmetler [Özellikle mektuplaşmalarda kullanılırdı]:

“Roma’daki ‘Prusya Sanâ-yi-i Nefise Akademisi’ şimdilik sakat İtalyan askerlerinin işgalinde bulunuyor. Tahliye edilirse, bilâhare onun idaresini elime alacağım. **İhtirâmât...**”

i. 6775

[=1]

İHTİRAMKÂR: Ar. +Fars. Saygılı:

“Öyle bir hâle gelmişti ki yazıları Rum ve Ermeni gazeteleri tarafından sevimli ve **ihtiramkâr** sernâmelerle iktibas ediliyor ve o hicap hissetmiyordu.”

(i. 10304)

i. 10434

[=2]

İHTİRAS: Ar. Çok şiddetli arzu, hadden aşırı hırs derecesindeki istek:

“Bir senede, **ihtirasın** da verdiği bir kuvvetle, Fransızca’yı çabuk öğrendim.”

(i. 2110)

“Duy-dum akıncı ced.lerimin **ihtirâsını**”

(i.+ını 35726)

i. 8677, 10045, 12894, 21196, 21197, 28380, 28425, 26751, 26754

i.+dan 30736

i.+ı 8645, 8885, 17234, 28379, 28388, 30397

i.+ım 11335
i.+ımı 32299
i.+ın 21204, 32386
i.+ına 21201
i.+ını 10915, 28377, 28404
i.+ının 10265
i.+ıyla 18652
i.+la 1206, 3932, 8683, 10158, 10301, 12886,
12887, 14633, 21962, 28447
i.+lar 12896
i.+lara 30693, 35517
i.+lardan 19467
i.+ları 31882, 32603
i.+larımız 24852
i.+larımızdır 32434
i.+larımızın 33146
i.+ların 8731
i.+larından 4253
i.+larıyla 17144
i.+larla 24783
i.+sa 12893
i.+taki 28387
i.+tan 2271
i.+tır 28373, 28385
[=56]
İHTİRÂSÂT: Ar. İhtiraslar, aşırı istekler,
şiddetli arzular:
“Hâsılı itirafnâmesiyle târihe bir sır tevdi eden
bu timsâl, bizim devrimizde, asabi fırka
ihtirâsâtıyla malûl bir halk içinde doğmuş.”
i.+ıyla 30410
[=1]
İHTİRASLI: Aşırı istekli ve arzulu:
“Anladığını, hakikaten anlamış insanlar gibi,
kolay, bariz, şeffaf ve **ihtiraslı** bir hâlde
anlatırdı.”
(i. 8645)
i. 8639, 12381, 32598, 19848
[=4]
İHTİRASSIZ: İhtirası olmayan:
“Yeni usûl şiirimiz, Fransızcanın gölgesi,
ihtirassız, zevksiz, köksüz, acemice
görünüyordu.”
(i. 2120)
i. 9749
[=2]

İHTİSÂR: Ar. Kısaltma, anlama zarar vermeden
açıklama ve ayrıntıları çıkararak maksadı daha
kısaca ifade etme:

“İlk Haçlı seferini bu kadar **ihtisarla** olsun
zikretmeye lüzum vardı. Çünkü bu sefer,
Anadolu'da Rum Selçuklularının mukadderatını
değiştirdi.”

i.+la 4660

[=1]

İHTİSAS: Ar. Bir ilim, fen, sanat hakkında veya
belli bir hususta derinleşme, o konuda geniş bilgi
ve tecrübe sâhibi olma, bu yolla kazanılmış bilgi,
uzmanlık:

“Bunun için de, memleketin en malûmatlı
kafalarından ziyade bir bahiste ihtiras ve **ihtisas**
sahibi olanlarını severdi.”

(i. 8682)

i. 8677, 11567, 22308, 33120

i.+a 24826, 24829

i.+ı 11042, 14588

i.+ına 28520

i.+ınız 1569

i.+la 15562

i.+larından 11566

[=12]

İHTİŞAM: Ar. İnsanı etkisi altına alan gösterişli
görünüş, debdebe, görkem:

“Bani Sultan Süleyman'ın türbesi, camiin
ihtişamı ayarındadır.”

(i. 5668)

“Hem Şark.ı hem Cenûb.u aç-an bir cihâd.dan/
Akset-ti dehr.e nâmütenâhî bir **ihtişâm**”

(i. 37289)

i. 22377, 29680, 30953

i.+da 34490

i.+ı 5664

[=7]

İHTİŞAMLI: Görkemli:

“Bir asır sonra, o zamanki Avrupa'nın hem en
büyük hem en **ihtişamlı** hem en güzel şehri
hâline getirdiler.”

(i. 4423)

i. 4492, 5379, 34699, 35793

i.+sıydı 4464

[=6]

İHTİVA: Ar. *İhtiva etmek: içinde
bulundurmak:

“Onların zarafetlerini **ih̄tiva eden** berceste mısraları zaman zaman söylüyoruz.”

(i.+eden 28254)

i.+eden 32321

i.+ederlerdi 20984

i.+ederse 11807

i.+ettiği 16118

[=5]

İHTİYAC: Ar. Gereği duyulan şey:

“Zemin ve zamanı münasebetsiz bulanların serdettiği itiraz ise şehrin daha ziyâde âcil **ih̄tiyaçları** varken böyle Dârülbedâyî gibi faydası –mu'terizlerine– mahdud görünen müesseselerin lüzumsuzluğuna matuf kalıyor.”

(i.+ları 31695)

“Bir çöl çoraklık.ında hayâl.in susuzluk.u/ Hem uyku **ih̄tiyaç.ları** hem uykusuzluk.u”

(i.+ları 36655)

2. ***İhtiyaç hissetmek (duymak)**: Bir şeyin kendisi için gerekli olduğunu hissetmek, bir şeyi kendisi için gerekli saymak:

“Uzun bir tahlîle **ih̄tiyaç hissetmeksizin**, bu fermanfermâ yenilik incizâbının nereden geldiğini tesbît etmek kolaydır.”

(i. 28105)

i. 3740, 5755, 7700, 9638, 9851, 13205, 14817, 19972, 24587, 24807, 26141, 28095, 29370, 29754, 29932, 31767, 32117, 32230

i.+a 24240, 35510, 35514

i.+ı 8056, 8290, 8320, 8598, 8603, 9584, 14880, 15868, 24197, 28099, 29371, 29880, 29919, 29925, 31508, 31861, 31880, 32007, 32368, 32975

i.+ı+tabii.si 22213

i.+ıdır 15297

i.+ım 1690, 19907, 20591, 30176

i.+ımıza 31839

i.+ımızı 24237, 31773

i.+ın 5353, 31741

i.+ından 6702, 29894, 33049

i.+ını 8096, 14805, 22343, 31780, 33059

i.+ının 29883, 33041

i.+ıyle 29373

i.+la 29726

i.+ları 23930, 31684, 34418

i.+larıdır 24216

i.+larını 24767, 27499

i.+larıyla 9482

i.+larıyla 33850

[=73]

İHTİYAR: Ar. 1. Yaşlı kimse:

“Kal-anlar orta.da genç **ih̄tiyar** kadın erkek”

(i. 36354)

2. Yaşlı, kocamış:

“Bu müzakerede söz söyleyen bâzı **ih̄tiyar** âlimlerimizin lisâna vukuflarına hayran oldum, mantıklarıyla bizi lâl ettiler.”

(i. 28900)

“Yedi yüz yıl sür-en hikâye.mizi/

Dinle-miş **ih̄tiyar** çınar.lardan”

(i. 35771)

3. **mec.** Etkisini, cazibesini kaybetmiş:

“Bu merhalenin ilk kısmında Türk şiiri kansız, cansız, dermansız, **ih̄tiyardır**, eski mazmunları darb-ı mesel diye söyler, eski ahenkleri mırıldanır.”

(i.+dır 28184)

i. 1382, 1458, 2636, 3039, 3355, 3375, 4693, 4726, 5118, 5163, 6096, 6285, 6285, 6288, 6303, 6919, 6969, 7953, 8438, 9785, 14986, 16758, 16917, 19816, 20429, 21381, 22229, 22701, 22886, 22896, 23970, 23978, 25290, 25498, 25641, 25718, 26417, 28893, 29209, 30441, 32112, 33102, 33625, 33642, 34869, 34908, 35279, 36310, 36325, 38534

i.+a 22365

i.+dı 4317, 26340, 26356

i.+ı 11341, 21868, 24003

i.+ın 1522, 26344

i.+ına 19681

i.+ımı 23171

i.+ımın 7181

i.+la 10112

i.+lar 774, 6642, 21979, 23013, 34490, 34832

i.+lara 6636

i.+larda 22656

i.+lardan 22560, 22561

i.+ları 641, 969, 15102, 35387

i.+ların 5134

i.+larına 20601

i.+larının 964, 30094

[=85]

İHTİYARÎ: Ar. Mecburi olmayan, insanın kendi irade ve isteğine bırakılmış olan:

“Bu bir **ih̄tiyarî** hicret olacak.”

(i. 18554)

i. 7949, 18554, 19102, 20560, 31954, 32380, 32709

[=8]

İHTİYAR KARACA BEY: Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki beylerinden biri:

"İhtiyar Karaca Bey'in Rumeli askerlerini yıldırım gibi boşaltarak kırdığı Edirnekapı ve Tekfur sarayı burçlarının üstünde oturdum."

i.+in 6928

[=1]

İHTİYARLA-: Yaşı ilerlemek, ihtiyar olmak: *"Henüz vakit var mı diyeceksiniz? Onu pek zannetmiyorum. Girdiğim yaştan iniş aşağı bakmaya başladım, bizim nesil ihtiyarladı ve ihtiyarladığının pek farkında değildir; ben farkına vardım."*

(i.-dı 20431)

"Bu def'a farkına var-dım ki ihtiyarla-muşım"

(i.-muşım 36362)

i.-dı 28249

i.-dığının 20420

i.-dıktan 34147

i.-dımı 21981

i.-masından 3900

i.-miş 2949, 4047, 30889, 33651

[=11]

İHTİYARLIK: İhtiyar olma durumu, yaşlılık:

"Zamanımızda Bizans'ın son senelerine dair yazı yazanların bazıları da bu Bizanslı mimarın ihtiyarlığında ihtida ettiğini, 'Koca Sinan' diye anılan mimarın bu adam olduğunu söylerler."

(i.+ında 5534)

"Son devre.de ihtiyarlık.ımda/ Artık çekil-ince söz ve saz.dan"

(i.+ımda 36220)

i. 21668

i.+ın 23185, 36577

i.+ında 5530, 5539, 6486, 22286, 22986

i.+larında 32073

[=10]

İHTİYAT: Ar. Olabilecek şeyleri hesaba katarak tedbirli ve ölçülü davranma:

"Baş olmanın yegâne farikası olan tek başına kalmak, mes'ûliyet yükünü hafif taşımak, ihtiyat ve tereddüt hislerinden azat olmak hassaları onda yoktu."

(i. 9714)

i. 2666, 5144, 5172, 9618, 15745, 19489, 28484, 28485, 33786, 34955

i.+ı 15749

i.+ının 26187

i.+la 24900, 24914, 35281

i.+ların 4100

[=17]

İHTİYATKÂR: Ar.+Fars. İhtiyatlı, tedbirli:

"Ali Kemal'in milliyetperverliğe öyle uluorta ve ihtirasla saldırışının aksülâmel kabilinden büyük bir faydası oldu; en zayıfları, en müteredditleri, en ihtiyatkârları, en mutedilleri bile yavaş yavaş milliyetperverlere temayül ettirdi."

(i.+ları 10303)

i. 19757, 28960

[=3]

İHTİYATKÂRÂNE: Ar.+Fars. Tedbirli bir biçimde:

"Bu devirde reis olacak bir insana Monge Meydanı'nda yirmi sene sakin bir mukaavemetten, ihtiyatkârâne bir yaşayıştan, on beş günde bir, küçük bir gazete çıkarmaktan çok başka meziyetler lâzımdı."

i. 4322

[=1]

İHTİYATLI: Tedbirli, ölçülü:

"Talât, Enver ve Cemal paşalarla arkadaşlarının firarı gününe kadar ihtiyatlı yazılar yazdı."

(i. 10206)

i. 33588, 34844, 35241, 35243

[=5]

İHTİYATSIZLIK: İhtiyatsız olma durumu, tedbirli ve ölçülü davranmama:

"Ayrıca aralarında geçmiş olan sözlerin bir çocuk kafası üzerindeki tesirine ve ihtiyatsızlıklarının bu neticesine şaşıyorlardı."

i.+larının 1282

[=1]

İHTİZAZ: Ar. 1. *mec.* Titreme:

"Garâmî şiir, Acem'in dar müşahedesinden kurtularak kalbin bin bir ihtizazı, tavrı, tahassüsüyle belirdi."

(i.+ı 6386)

2. *İhtizaz etmek: *mec.* Titreşmek:

"(...) ve ben şimdi sükûtun ihtizaz ettiği bu tepelerde, kimsenin kirletemediği geniş ve saf

havaya, hür bir insanın fırlattığı bir nidayı işitir gibi oluyorum.”

(i. +ettiği 17446)

i.+ettiren 14890

[=3]

İHYÂ: Ar. 1. Bir sanat eserini büyük ölçüde tamir edip yeniden canlandırma:

*“Bu mimara hükümet, Rumeli Hisarı'nın **ihyası** işini verdi.”*

(i. +sı 6685)

2. ***İhyâ etmek**: Bir sanat eserini tamir edip canlandırmak:

“Hisarları gidip gören bu mimar, Türklerin İstanbul toprağında fetihten bir sene evvel kurduğu o mimarî muhalledesini asla düzeltmeyerek yalnız takviye etmek usulüyle ihya edeceğini söyledi.”

(i. +edeceğini 7596)

3. ***İhyâ etmek**: Canlandırmak, hayatıyet kazandırmak:

*“Sarah Bernhardt'ın Legion d'honneur'ü bende bir hâtırayı, tâkîb-i seri'-i şûûn ile artık pek uzak bir mâzîye karışmış gibi gelen bir hâtırayı **ihya etti.**”*

(i. +etti 22682)

*“Bilîhtimâm eyle-di **ihyâ** maârif.i”*

(i. 39307)

i. 6688, 6754, 31515, 31565

i.+edebilirdi 30133

i.+edeceğine 30733

i.+edeceğini 6673, 7589

i.+eden 6748

i.+edeydi 30734

i.+edildi 6743

i.+edilmesinden 35339

i.+edilmiş 19005

i.+ediverdi 6035

i.+etmek 19698, 21267

i.+etti 18098, 22667

i.+ettikten 31457

i.+olunan 8293

i.+sı 6679, 6694, 6706, 30864

i.+sında 6720

i.+sını 31521, 31610

[=28]

İHZAR: Ar. Hazır etme, hazır bulundurma, hazırlama:

*“O zamanki vaziyeti ne **ihzar** ne de istismar ettiler.”*

(i. 12195)

i. 15279

[=2]

İKA: Ar. ***İka etmek**: Meydana getirmek, yapmak:

*“Ondan önce Namık Kemal şâir ruhlu idi, uzakta yaşayarak yazıyordu, tesirini derin lâkin mesafe farkıyla **ika ediyordu.**”*

(i. +ediyordu 9691)

i.+edebileceği 31675

i.+edeceğiniz 31466

i.+edenlerin 10022

i.+ederek 21703

i.+ederlerdi 534

i.+edilen 6843

i.+ediliyordu 24056

i.+ediverdi 26619

i.+etmek 14804, 31381

i.+etmekteki 24943

i.+etmiş 4126, 21883

i.+etmiyeceğim 21696

i.+etti 21696, 25964, 31385

i.+ettiği 1134, 1139, 10015, 15789, 22161, 22177, 27576, 28772, 31186

i.+ettikten 16478

i.+ettiler 6563

[=29]

İKÂME: Ar. ***İkame etmek**: Meydana koymak, ortaya koymak:

*“Her akşam Babî'li'den beli bükük, boynu bükük, bütün uzviyeti bükük çıkan insanların yerine başını dik tutan, dimağı ceyyid, vücûdu metîn ve riyâhatle tirâşîde bir millet **ikame edebilirsek**; işte o zaman ‘Osmanlılık kurtuldu’ diyebiliriz.”*

(i. +edebilirsek 21123)

i.+edecek 15778

i.+edemeyiz 32497

i.+etmek 31188

i.+etti 21092

i.+ettiler 6574

[=6]

İKÂMET: Ar. ***İkamet etmek**: Bir yerde yerleşip oturmak, mukim olmak:

“On beş gün **ikamet etmeksizin** bütün bir ay icâre istediğinden Beşinci Belediye Dâiresi Sulh Mahkemesi'ne dâva ettim.”

(i.+etmeksizin 19968)

i.+eden 3761
i.+eder 12064
i.+ederdi 1383, 1826, 11403
i.+ediyordu 7516, 23538, 34277
i.+ediyordum 703, 1410
i.+eteceğim 1535
i.+ettiği 10787, 11287, 11626
i.+ettiğim 9052, 19973
i.+im 19900
i.+imin 20374
i.+ine 1173
i.+ini 24069
i.+ten 2479
[=22]

İKÂMETGÂH: Ar.+Fars. İçinde ikamet edilen, yerleşilip oturulan yer, mesken, ev:

“Şimdilik daimî **ikametgâhım** burasıdır.”

(i.+ım 19971)

i.+ımı 19965
i.+ına 3853
[=3]

İKÂMETGÂHSIZ: ***İkâmetgâh kâğıdı (senedi, ilmühaberi) olmayan (kimse)**: Bir kimsenin nerede oturduğunu göstermek üzere mahalle muhtarınca verilen belgesi olmayan (kimse): “**Tetikte bulun! Çünkü polisler, ikaametgâhsiz diye, ensene yapışırılar, seni deliğe sokarlar.**”

i. 30360
[=1]

İKBAL: Ar. 1. Talih ve baht açıklığı, mutluluk, saadet:

“Sonra Mısır'da birçok bankerleri yere seren maruf ‘crac’ olunca Ali Kemal de iflâs etmiş ve Mısır mahkemelerinde bir ilişik bırakarak tekrar Paris'e gelmiş, zaruretlere düşmüştü. Bu **ikbal** ve idbarı münasebetiyle hakkında çok güft ü gûlar olmuştur.”

(i. 9974)

“Ömür.ün bütün **ikbâl.ini** vuslat.ta duy-anlar”
(i.+ini 36742)

2. ***İkbal görmek**: İyi ve parlak mevkilerde bulunmak, gün görmek:

“(…) aynı günlerde yeni padişahın, ‘Eski Saray’da mahfuz olarak yaşayan validesi, parlak

bir alayla oradan çıkarılır, ‘Yeni Sa ray’a getirilir, vaktiyle kocası zamanında **gördüğü ikbale** bu defa oğlu devrinde tekrar kavuşurdu.”
(i.+e 5370)

i. 1939, 9967, 17039, 19773, 19777, 26508, 33391, 33503, 33685, 34144, 34324, 34933, 35416, 35420, 35450, 37867, 38211
i.+de 19778, 33705, 33711, 34203
i.+den 19780, 33488
i.+di 33686
i.+e 5365, 6233, 17040, 26426, 30407, 33294, 34631, 35418, 38181
i.+i 1040, 34940
i.+imiz 25879
i.+in 2728, 33560, 33737, 34183, 35015
i.+inde 33395, 34336
i.+ine 27143
i.+inene 35458
i.+lerin 33635
i.+lerini 34821
[=48]

İKBÂL-PEREST: Ar.+Fars. İkbâle, mevkiye çok düşkün olan, mevki ve yükselme peşinde koşan (kimse):

“(…) Sultanîden birincilikle mezun, çok iyi Fransızca bilmekle ve yazmakla mâruf, zahiren hattâ nümâyiş-kârâne kibar, hakîkatte türedi, harîs-i câh, yapmacıklı, koltuk altında yetişmiş Kafkas mültecisi bir Çerkez babanın çok **ikbâlperest** bir halefiydi.”

i. 2723
[=1]

İKDÂM: Ar. Bir şeyi elde etmek için sebatla ve gayretle çalışma, sürekli çaba gösterme:

“Üstâd al-arak belki yeditedkik.e/
İkdâm.umı şâyeste gör-ür tasdik.e”

i.+ımı 38973
[=1]

İKDAM: Siyasî, ilmî Türk gazetesi, günlük (İstanbul 5 Temmuz 1894 – 31 Aralık 1928). Sahibi ve başyazarı: Ahmet Cevdet:

“Bir gün **İkdam'da** Yakup Kadri'nin çalıştığı odada bulunuyordum.”
(i.+da 9217)

i. 3433, 9861, 10005
i.+dan 10576
i.+ın 10032, 10044, 10102, 10105, 10108
[=10]

İKDAM MÜDÜRÜ AHMED CEVDET BEY:
Gazeteci (İstanbul 1862 – Ankara 1935):

“Bu son zeminde en ziyâde nesâyihde bulunmuş olan **İkdâm Müdüri Ahmed Cevdet Bey**'in tarif ettiği şiire bir şekil vererek, Refik Hâlid hayli muvaffak bir nesir neşretmişti.”

i.+in 27492

[=1]

İKEN: Ek fiil:

“Bizim İspanyol addettiğimiz bu şal, gül ve zil mucizesi ve şevk fırtınası hakikatte Arap raksı **iken**, Arabi hatırlatan Çingeneler tarafından idâme edilmiş ve Avrupa'ya İspanyol raksı olarak yayılmış.”

(i. 18960)

“Schiller bu karlı dağlara gel-miştii genç **iken**”
(i. 37061)

i. 145, 570, 1134, 2074, 2410, 2417, 2668, 2688, 2826, 2952, 3141, 3176, 3363, 3418, 3468, 3551, 3819, 4111, 4164, 4579, 5027, 5133, 5413, 5480, 6014, 6075, 6230, 6310, 7090, 7173, 7199, 8748, 9284, 9680, 9889, 10017, 10795, 10885, 10980, 11091, 11182, 12074, 12846, 13149, 13269, 13285, 13363, 13420, 13457, 13965, 14845, 14981, 15358, 15627, 15713, 16043, 16780, 17655, 17866, 18097, 18431, 18946, 19871, 20413, 20713, 22754, 22843, 24743, 25310, 25655, 25747, 25984, 26110, 26147, 26432, 26570, 27018, 27059, 27801, 29102, 30923, 30924, 30972, 31157, 31412, 31510, 31726, 31890, 32182, 33280, 33316, 33768, 34150, 34333, 35041, 35116, 35413, 35456, 35464, 35490, 35492, 36366, 37097, 37115, 37119, 37356, 37511, 37778, 37840, 37952, 38293, 38349, 39013, 39112

[=115]

İKİ: Birden bir artık:

“Bu **iki** bina yan yana duruyorlar. Bugün görülen Elhamrâ eski Gırnata Sarayı'nın ancak harem dâiresidir.”

(i. 18987)

“Bak-tım süzül-üp geç-ti açık.tan **iki** sandal”
(i. 36808)

i. 51, 114, 195, 373, 421, 481, 481, 494, 529, 597, 617, 635, 676, 747, 783, 786, 846, 847, 934, 1130, 1137, 1138, 1163, 1426, 1574, 1592, 1628, 1849, 1853, 1861, 1955, 2015, 2118,

2150, 2273, 2278, 2538, 2539, 2543, 2569, 2620, 2702, 2727, 2832, 2838, 2918, 2935, 2936, 3012, 3050, 3060, 3071, 3192, 3374, 3398, 3445, 3453, 3760, 3838, 3854, 4091, 4156, 4162, 4190, 4244, 4248, 4272, 4276, 4301, 4469, 4476, 4479, 4521, 4643, 4665, 4666, 4728, 4812, 4853, 4968, 4971, 5134, 5151, 5189, 5239, 5283, 5330, 5379, 5408, 5419, 5616, 5650, 5661, 5765, 5765, 5828, 5916, 5917, 5924, 5925, 6049, 6057, 6063, 6174, 6189, 6208, 6284, 6292, 6378, 6479, 6537, 6661, 6710, 6730, 6771, 6800, 6833, 6848, 6851, 6882, 6915, 6946, 6953, 6958, 7029, 7037, 7082, 7206, 7305, 7314, 7337, 7379, 7492, 7633, 7699, 7789, 7789, 7812, 7830, 7858, 7953, 7972, 7978, 8183, 8220, 8221, 8265, 8396, 8397, 8402, 8444, 8485, 8496, 8551, 8627, 8685, 8706, 8860, 9035, 9158, 9304, 9621, 9621, 9633, 9813, 9837, 9851, 9852, 9860, 9878, 9889, 9962, 9978, 10091, 10446, 10588, 10605, 10672, 10681, 10692, 10721, 10724, 10754, 10786, 10796, 10830, 10902, 10918, 10941, 10956, 10999, 11139, 11223, 11233, 11236, 11280, 11588, 11875, 12091, 12204, 12280, 12303, 12307, 12308, 12327, 12400, 12402, 12419, 12451, 12496, 12546, 12577, 12596, 12628, 12652, 12654, 12803, 12829, 12838, 12938, 13040, 13050, 13155, 13279, 13280, 13315, 13371, 13492, 13706, 13707, 13711, 13734, 13736, 13773, 13780, 13898, 14029, 14035, 14049, 14203, 14223, 14270, 14311, 14373, 14445, 14472, 14483, 14489, 14499, 14506, 14506, 14651, 14715, 14768, 14808, 14868, 14878, 14886, 14893, 14904, 14950, 15091, 15112, 15176, 15176, 15434, 15457, 15475, 15528, 15533, 15605, 15615, 15622, 15623, 15638, 15651, 15651, 15653, 15655, 15725, 15727, 15805, 15810, 15844, 15860, 15860, 15861, 15861, 15881, 15974, 16040, 16048, 16084, 16164, 16182, 16190, 16214, 16217, 16314, 16321, 16325, 16339, 16363, 16424, 16430, 16452, 16678, 16805, 16985, 16999, 17209, 17213, 17261, 17266, 17268, 17279, 17305, 17431, 17447, 17456, 17498, 17511, 17755, 17767, 17988, 18037, 18054, 18125, 18159, 18292, 18336, 18353, 18354, 18358, 18468, 18580, 18592, 18602, 18604, 18639, 18646,

18688, 18725, 18973, 19101, 19105, 19112, 19173, 19178, 19235, 19237, 19294, 19294, 19319, 19325, 19387, 19472, 19572, 19730, 19777, 19787, 19873, 19897, 20037, 20044, 20047, 20096, 20108, 20259, 20364, 20365, 20403, 20474, 20479, 20507, 20508, 20534, 20540, 20593, 20683, 20714, 20810, 20836, 20872, 20897, 20912, 21012, 21139, 21563, 21649, 21652, 21691, 21750, 21935, 22218, 22365, 22484, 22625, 22742, 22758, 23170, 23308, 23465, 23468, 23473, 23494, 23530, 23560, 23570, 23752, 23809, 23811, 23891, 23916, 23951, 23964, 23978, 23981, 24025, 24112, 24118, 24121, 24132, 24135, 24151, 24387, 24409, 24491, 24624, 24702, 24808, 24810, 24821, 24884, 24949, 24970, 24996, 24996, 25137, 25148, 25370, 25431, 25598, 25650, 26279, 26280, 26311, 26394, 26421, 26422, 26449, 26453, 26453, 26457, 26458, 26476, 26653, 26661, 26663, 26929, 27008, 27056, 27060, 27099, 27165, 27227, 27407, 27408, 27703, 27956, 27958, 27968, 27986, 28062, 28094, 28157, 28198, 28273, 28389, 28425, 28426, 28460, 28462, 28495, 28539, 28539, 28541, 28573, 28663, 28750, 28766, 28806, 28985, 29103, 29105, 29112, 29139, 29201, 29207, 29212, 29223, 29303, 29345, 29345, 29374, 29445, 29445, 29551, 29553, 29620, 29622, 29659, 29666, 29736, 29746, 29748, 29799, 29828, 29830, 29875, 29995, 30116, 30198, 30309, 30312, 30313, 30409, 30592, 30762, 30799, 31000, 31039, 31084, 31138, 31139, 31139, 31151, 31153, 31168, 31170, 31175, 31189, 31310, 31798, 31799, 31800, 31802, 31946, 32091, 32245, 32291, 32358, 32455, 32461, 32832, 32891, 32948, 32948, 33033, 33066, 33235, 33260, 33320, 33414, 33425, 33432, 33446, 33541, 33625, 33642, 33777, 33808, 33881, 33992, 34166, 34295, 34388, 34417, 34431, 34560, 34581, 34604, 34647, 34901, 34964, 35135, 35143, 35168, 35173, 35200, 35263, 35269, 35277, 35279, 35281, 35290, 35317, 35324, 35399, 35713, 36770, 36802, 37489, 37825, 37890, 38187, 38221, 38231, 38325, 38339, 38719, 38939, 38943, 39014, 39038, 39058

i.+de 16276

i.+debirde 62, 662, 842, 2934, 3325, 3420, 3695, 3806, 3834, 3854, 6146, 6600, 6603, 7207, 12175, 12675, 12786, 15241, 17528, 17568, 17699, 18260, 27341, 28411, 32106, 34330, 35221, 35230

i.+kereikidörteter 31316

i.+ler 11938

i.+miz 315, 9203, 10872, 11229, 11230, 16959, 18705, 20373, 23479, 23513, 33409, 34512, 34513, 36792

i.+mize 2214, 9597

i.+mizi 2215

i.+mizin 9192, 9198, 18706

i.+niz 22349

i.+si 2154, 4467, 5653, 6993, 7786, 8787, 12636, 14093, 14093, 17269, 18351, 19236, 19251, 19710, 20001, 20045, 26966, 31329, 32781, 33676, 34407, 35164, 35167, 35323

i.+sinde 29206, 29744

i.+sinden 21930, 35198

i.+sine 3760

i.+sini 10830, 24133, 25506, 25697, 30102

i.+sinin 7785, 7954, 11295, 21753, 25576, 30114, 30595, 31996, 35261

i.+şer 22040, 23994, 24146

i.+şerli 6882

i.+ye 769, 3729, 5180, 8043, 11875, 15913, 16253, 25832, 25975, 27591

[=726]

İKİ BİN: Sayı sıfatı:

“Bu vak'a olalı, şimdi iki bin seneye yaklaşıyor.”

(i. 22925)

i. 21689, 24714, 26826

[=4]

İKİ BİN ALTI YÜZ: Sayı sıfatı:

“İki bin altı yüz sene evvelden bugüne kadar gelen o silsileyi en güzel bir lisân-ı şî'r olan Türkçemizde uyandırdınız.”

i. 31454

[=1]

İKİ BUÇUK: Sayı sıfatı:

“Bir İngiliz ailesi yanında iki buçuk ay pansiyoner kaldım.”

(i. 2148)

i. 1859, 4574, 11532, 12286, 12565, 13027, 16269, 16273, 16289, 18528, 25155

[=12]

İKİDE BİR: Sıklıkla, sürekli:

“Babam, **ikide birde** Selânik'e gider gelir oldu.”

(i. +de 62)

i. 9337, 9521

i.+de 12217, 17537, 18209, 26088

[=6]

İKİLİ: İki mısra ile/beyitle yazılmış olan:

“Türk **ikili**, üçlü, beşli şekil bilmez, ona göre manzume şekli dört mısralı kıt'a'dır.”

i. 29750

[=1]

İKİLİK: Birbirine kötülük etmeye kadar varan sürekli anlaşmazlık, tefrika:

“Üçüncü Selim'in yeni ordusu ve diğer yenilikleriyle beraber memlekette bir **ikilik** vücûda geldi.”

(i. 27123)

i. 27123

[=2]

İKİ MİLYON: Sayı sıfatı:

“Buraya hâkim olan adam kendini âdeta Viyana'yı avucunun içine almış sayabilir. Eski zamana nisbetle Viyana şimdi **iki milyon** nüfuslu büyük bir şehir olduğu hâlde bile.”

(i. 25081)

i. 2709, 12736, 15755, 18522, 18537, 25369

i.+dan 15758

[=8]

İKİNCİ: İki sayısının sıra sıfatı, sırada yeri birinciden sonra, üçüncüden önce olan:

“Üsküp idâdi mektebinin **ikinci** sınıfına geçtiğim sene yazıya istidâdım epiyce inkişaf etmişti.”

(i. 1975)

“Gelmek için **ikinci** bir hayât.a”

(i. 36207)

i. 236, 319, 1931, 1945, 1973, 1990, 2215, 2390, 2417, 2708, 3043, 4094, 4194, 4645, 4646, 4688, 4897, 5103, 5189, 5449, 5495, 5555, 5559, 5562, 6233, 7131, 7447, 7818, 8999, 9051, 9608, 9641, 10040, 10265, 10469, 10812, 10852, 10854, 11375, 12189, 12552, 12561, 12678, 13599, 14162, 14465, 14661, 14786, 14789, 15027, 15231, 15642, 15710, 15832, 15848, 16297, 16392, 17783, 19072, 19103, 19327, 19482, 19580, 20422, 20797, 20848, 20943, 21122, 21896, 22469, 22617, 23031, 24228, 24441, 24752, 25031, 25076, 25211, 25317, 25623, 25724, 25782, 25833,

25835, 25842, 26567, 26568, 27229, 27308, 27380, 27547, 27553, 27685, 27717, 28388, 28403, 28524, 28524, 28630, 28987, 29508, 29533, 31844, 31930, 32256, 32738, 33711, 33763, 34260, 36219, 39047

i.+si 6518, 8051, 16256, 20039, 24784,

29301, 34939

i.+sinde 7486

i.+sinden 20007

i.+sini 11292, 17810, 19575

[=124]

İKİNCİ ALEKSANDR: Aleksandr Nikolayeviç 1855 – 1881 yılları arasında hüküm sürmüş Rus İmparatoru:

“Bulgarları Türk idaresinden âzâd eden Çar **İkinci Aleksandr'a** dikilen âbideyle karşı karşıya sakil bir meclis binası.”

i.+a 3234

[=1]

İKİNCİ BÂYEZİD: Sultan Bayezid-î Velî (d. 3 Aralık 1447 – ö. 26 Mayıs 1512). Osmanlı İmparatorluğu'nun sekizinci padişahı:

“Damat Bâli Paşa ve İskenderpaşa camileri de **İkinci Bâyezid** devrinin son güzel eserleridir.”

(i. 5567)

i. 4835, 5339, 5345, 5563, 6078

[=5]

İKİNCİ BÂYEZİD CAMİİ: Edirne'de II.

Bayezid Külliyesi içinde yer alan cami:

“Nihayet **İkinci Bâyezid Camii** 1505'te, kendine mülhak bütün bir mimarî manzumesiyle, ikinci selâtin camii olarak, geniş bir sahada İstanbul'u süsler.”

i. 5562

[=1]

İKİNCİ FRANSIZ İMPARATORLUĞU:

Fransa'da 1852-1870 yılları arasında uygulanan imparatorluk yönetimi:

“Şüûnun babası Herodotos'dan Bir Meçhûleye Mektublar ile **ikinci Fransız**

İmparatorluğu'nun kibar hayâtını tersim eden büyük üslûbkâr Prosper Mérimée'ye kadar bütün hâtranüvisler üslûblarının kuvvetiyle yaşıyorlar.”

i.+nun 30736

[=1]

İKİNCİ İMPARATORLUK: Fransa'da 1852-1870 yılları arasında uygulanan imparatorluk yönetimi:

“Fransa'da **İkinci İmparatorluğun** çürümüş olduğu son senelerde genç bir cumhuriyetçi olan Georges Cle-menceau'nun 1870 de Cumhuriyet teessüs ettikten sonra inkısâr-ı hayâl'i ifâde etmek için:

“Âh Cumhuriyet İmparatorluk devrinde ne kadar güzeldin!” diye haykırışı bu vaziyeti ifâde ediyor.”

i.+un 3688

[=1]

İKİNCİ İNÖNÜ: İkinci İnönü Muharebesi:

“Birinci İnönü, sonra **İkinci İnönü**, en sonra da Dumlupınar muzafferiyetlerini, İstanbul halkı, istiklâl harplerine has bir tecessüsle duydu, sevindi.”

(i. 13885)

i. 16921

i.+de 10349

i.+nde 16656, 17364

i.+nden 15621

i.+nün 17642

i.+ye 18363

[=8]

İKİNCİ KÂTİP REFET BEY: Roma

büyükelçiliğinin kâtibi:

“Yanıma refakat etmek üzere **İkinci Kâtip Refet Bey'i** verdi. Otomobile atladık, derhâl Capitele'a vardık.”

i.+i 19234

[=1]

İKİNCİ KILIÇARSLAN: İzzeddin Kılıç Arslan (d. 1113 – ö. 1192) Türkiye Selçuklu Devleti'nin sultanı:

“Çivril yanında Düzbel'de cereyan eden meydan muharebesini **İkinci Kılıç Arslan** kazandı.”

(i. 4681)

i.+a 4677

[=2]

İKİNCİ KOSOVA: (17 Ekim-20 Ekim 1448) Sultan II. Murat önderliğindeki Osmanlı ordusu ile Macar kumandanı János Hunyadi önderliğindeki bir müttefik ordusu arasında yapılmış bir muharebedir. Osmanlı Devleti'nin zaferiyle sonuçlanmıştır:

“Devletin Rumeli'ye hâkimiyetinin temelleri Birinci Kosova, Niğbolu, Varna ve **İkinci Kosova** muzafferiyetleriydi.”

(i. 5150)

i. 5129, 5304

i.+dan 5148

i.+yı 4770

[=5]

İKİNCİ MAHMUD: (20 Temmuz 1785 – 1 Temmuz 1839), 30. Osmanlı padişahı ve 109. İslam halifesi:

“Türbeye de **İkinci Mahmud** esaslı bir tarzda yeni bir şekil verdi.”

i. 5492

[=1]

İKİNCİ MURAD: (20 Temmuz 1785 – 1 Temmuz 1839), 30. Osmanlı padişahı ve 109. İslam halifesi:

“İki defa Yıldırım, bir defa Mûsâ Çelebi, bir defa Fâtih'in babası **İkinci Murad** şehri muhasara etmişlerdi.”

(i. 5156)

i. 1113, 5153, 5154, 5286

[=4]

İKİNCİ NİZAM-I CEDİD: Sekban Ocağı

[Nizam-ı Cedid ordusu yerine kurulan askeri ordu. 1808 yılında Bayraktar Mustafa Paşa tarafından kurulmuştur. Avrupa standartlarına göre kurulan bu ordu Üsküdar'daki kışlalarda askeri eğitim ve öğretime başladı. Sekizinci ocak olarak tanımlandı ve tuğ ve sancak verilerek bağımsız bir ocak hâline getirildi. 1808 yılında Yeniçerilerin isyanı ve Mustafa Paşa'nın öldürülmesiyle Sekban-ı Cedit ocağı ortadan kaldırıldı]:

“Galebe irtica'da kaldıktan sonra **İkinci Nizâm-ı Cedîd** diye yâd edilen Sekban Ocağını lağvetdi.”

i. 23936

[=1]

İKİNCİ OSMAN: Genç Osman. Divan edebiyatındaki mahlasıyla Farisî. (3 Kasım 1604, İstanbul – 20 Mayıs 1622, İstanbul); 16. Osmanlı padişahı ve 95. İslam halifesi:

“**İkinci Osman** zamanında Lehistan Kralı'na sefer açılacağı zaman düşmanın kuvvetini ve galiba bizim o inkıraz senelerindeki

kuvvetsizliğimizi de düşünerek ihtiyat tavsiye eden bir paşayı kızlarağası paylamış.”

i. 19499

[=1]

İKİNCİ PHİLİPPE: II. Philippe Augustus. (1165, Gonesse, Fransa – 1223, Mantes-la-Jolie, Fransa) 1180 yılından ölümüne kadar Fransa Kralı. Capet Hanedanı üyesi:

“İkinci Philippe, Fransa’da Saint Quentin şehrini muhasara ettiği vakit şehri ancak Sabit Lorenzo Manastırı’nı bombardıman ettirerek zabt edebilmiş.”

(i. 18891)

i. 18879, 25669

i.+in 18870

[=3]

İKİNCİ SELİM: (28 Mayıs 1524, İstanbul – 15 Aralık 1574, İstanbul), 11. Osmanlı padişahı ve 90. İslam halifesi. [Sarı Selim olarak anılır.]: *“Onu İkinci Selim ve Sokullu Mehmed Paşa, Mimar Sinan’a mükemmel bir şekilde tamir ve takviye ettirdiler.”*

(i. 5387)

i. 5595, 19800

i.+in 5673

[=4]

İKİNCİ SULTAN ABDÜLHAMİD: (d. 21 Eylül 1842 – ö. 10 Şubat 1918), Osmanlı İmparatorluğu’nun 34. padişahı ve 113. İslam halifesi:

“İkinci Sultan Abdülhamid devrini idrak edenler, 1895 senesini bir dönemeç yeri addederler.”

(i. 9611)

i. 4188, 4220

i.+in 25793, 26757

[=5]

İKİNCİ SULTAN MAHMUD: II. Mahmut: *“Onun halefi İkinci Sultan Mahmud, 1801’den 1826’ya kadar padişahlıkta bir acimilik merhalesi geçirdi.”*

i. 26621

[=1]

İKİNCİ TEODOS: Roma imparatoru:

“Hanedan değişip de birinci ve İkinci Teodos zamanında siyâset de değişince Roma’nın şarkında yâni Anadolu’da, Rumeli’de Rumca

yayılmış lisan olduğu için devlet de ‘bizim tâbirimizle’ Rumlaştı.”

i. 26985

[=1]

İKİNCİ VİYANA MUHASARASI: II. Viyana Kuşatması. IV. Murat döneminde 1683 yılında Osmanlı Devleti’nin Viyana’yı kuşatması ile gerçekleşen kuşatma:

“İkinci Viyana Muharasası”

i. 25134

[=1]

İKİNDİ: 1. İkinci namazı:

“Ayasofya’da, ikindiden sonra, yerle beraber ve yüksek merdivenli kürsülerden vaaz eden dört vaizi kalbimin bütün samimiyetiyle ayrı ayrı dinledim.”

(i.+den 7885)

2. ***İkinci ezan**: İkinci namazı vakti girdiği zaman okunan ezan:

“Bâyezid Câmii’nin sol köşedeki minâresinden yükselen ikinci ezanın akisleri Sahaflar Çarşısı üzerinde dağıldı.”

(i. 35287)

i. 34395, 34482, 35275, 35306

[=5]

İKİ YÜZ: Sayı sıfatı:

“Her cülusta, bu an’anenin hükmü, iki yüz seneden fazla, icra olunmuştur.”

(i. 5370)

i. 224, 10095, 14260, 15804, 15808, 15838, 16025, 19806, 23996, 24009, 27729, 28350, 30801

[=14]

İKİ YÜZ ALTMİŞ: Sayı sıfatı:

“Bu gördüğünüz terakkiyat, ümran, servet iki yüz altmış senelik bir tekâmülün semeresidir.”

i. 6564

[=1]

İKİ YÜZ BİN: Sayı sıfatı:

“Yunan mağazalarına koşar, bir aylık maaşın yekûnu olan bir milyon iki yüz bin lirayı, hem de her ay, Yunanlılara cephane yetiştiren Yunan teşkilâtının eteğine döker.”

(i. 14081)

i. 24199

[=2]

İKİ YÜZ ELLİ: Sayı sıfatı:

“Eğer **iki yüz elli** seneden beri, dövüşe dövüşe, ric'at ederken, Prut gibi Belgrat gibi, Akka gibi, Silistre gibi, Plevne gibi, Gedikler gibi, Tesalya gibi, Çatalca gibi, Çanakkale gibi, Gazze'ler gibi, Kütü'l-Amâre gibi hârikalar gösterdikse, bunlar asıl meziyetimiz olan askerliğin damarlarımızda kalan son cevheri sayesinde tecelli etmiş vak'alardı.”

(i. 17098)

i. 17087, 21409

[=2]

İKİ YÜZ KIRK: Sayı sıfatı:

“**İki yüz kırk** sene evvel söylenmiş bu türkü gibi çok samimî vatan türkülerimiz söylenip kayboluyorlar.”

i. 16539

[=1]

İKİ YÜZ KIRK BEŞ: Sayı adı:

“Ekseriyetine güvendiğimiz nüfusun haftada **iki yüz kırk beşi** ölüyor.”

i.+i 15449

[=1]

İKİ YÜZ KIRK DOKUZ: Sayı sıfatı:

“Türkler **iki yüz kırk dokuz** sene sonra İstanbul'a girdikleri zaman bir virane bulmuşlardı.”

i. 5322

[=1]

İKİZ: Birbirinin eşi olan, iki taneden meydana gelmiş:

“Bu sütunlar **ikiz** ve incedirler.”

(i. 18926)

i. 17075, 22483, 22483, 22484, 28906

i.+dir 27980

[=7]

İKLİL: Ar. Taç.

***İklil-i muzafferiyât**: Zafer kazanma tacı:

“Napolyon tacını, ‘Büyük ordu’ **iklil-i muzafferiyâtını**, bütün Fransız inkılâbı şeref-i gaalibânesini kaybetti.”

i.+i+muzafferiyatını 25940

[=1]

İKLİM: Ar. 1. Yeryüzünün herhangi bir yerinin hava şartlarına göre uzun yılların ortalamasına dayanan durumu:

“Valencia da portakal bahçeleri ve **iklimin** güzelliği ile üzerimde unutulmaz bir te'sir bıraktı.”

(i.+in 19083)

2. Ülke, diyar:

“Bir **iklimin** manzarası, mimarîsi ve halkı arasında halis ve tam bir ahenk varsa, orada, gözlere bir vatan tablosu görünür.”

(i.+in 4385)

“Her kimsenin kendi âleminde pâdişâh olduğu bir **iklim** varsa sanattır.”

(i. 31983)

“Irk.in sen.i **iklim.ine** benze-r yarat-ırken/ Kaç fetih.e koş-an tuğ.lar ufuk.larla yarış-mış”

(i.+ine 35812)

3. **mec.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak)

Bir şeyin kuvvetle hâkim olduğu ortam:

“Ced.lerin mağfiret **iklim.ine** gir-miş gibi.yim”

(i.+ine 35669)

i. 4929, 7718, 7751, 20964, 20964, 22964,

22969, 22969, 23124, 23124, 29938, 31972,

37101

i.+de 4389, 8083, 13789, 13792, 21505, 32564

i.+den 4385

i.+e 4390, 7755, 31171, 32560

i.+i 11706, 13763, 14965, 23125, 23252, 36073, 36102, 36389

i.+imizin 32140

i.+in 4383, 19069, 29937

i.+inde 31971, 35912

i.+ine 36272

i.+ini 4903, 23679, 32937

i.+inin 10539, 27014, 28792, 28803, 28855, 28855, 37746

i.+le 4398, 8083

i.+lerden 20969

i.+lere 7725, 23129

i.+leri 7788, 32190

i.+lerinde 20934

i.+lerinden 22961

[=60]

İKLİMÎ: Ar. Memlekete has:

“O inkılâbdan beri hepimizde **iklimî** bir tahassüs, iklimî bir lehçe ihtiyâcı var.”

(i. 32017)

i. 28770, 32017

[=3]

İKLİM-İ ÇEMEN: Ar.+Fars. Çimenlik yer:

“Gam değil kal-sa da **iklimiçemen** Gülşensiz”

i. 37802

[=1]
İKLİM-İ DÜŞMEN: Ar. +Fars. Düşman ülkesi:
“Hâkan ki at sür-ünce bir **iklîmidüşmen.e**”
i.+e 37179

[=1]
İKLİM-İ İLÂHÎ: Ar. İlâhî mekân:
“**İklîmülâhî.ye** rücû etmek için”
i.+ye 38138

[=1]
İKLİM-İ MAHABBET: Ar. Sevgi ülkesi:
“Yan-ar bir çöl.dür **iklîmîmahabbet nem kabûl et-mez**”
i. 37851

[=1]
İKLİM-İ RUM: Ar. Anadolu:
“**İklîmiRûm.u** tut-tu cihangîr savlet.i”
(i.+u 37438)
i.+u 37520

[=2]
İKMÂL: Ar. ***İkmal etmek**: Eksikliklerini tamamlayıp tam hâle getirmek, tamamlamak:
“Milletlerin asırlarda bir doğurduğu büyük insanlar henüz eserlerini **ikmal etmemişken** bile gözleri kamaştırırlar.”
(i.+etmemişken 142303)

i. 5722
i.+e 20062
i.+edilmemişti 20258
i.+edilmiş 20285
i.+etmeli 1510
i.+etmemiş 32104
i.+etmiştir 5691
i.+etti 20955, 26543
i.+etikten 3490
i.+ettiler 15114, 23557

[=13]
İKMÂL-İ ÖMR: Ar. Ömrü tamamlama:
“Değ-mez Kemâl uyanma.ğa **ikmâliömr** için”
i. 37548

[=1]
İKNÂ: Ar. ***İkna etmek**: İnandırmak, inanmasını sağlamak:
“Lâkin beni **ikna edemedi.**”
i.+edemedi 11674
i.+edeceğini 11602
i.+edemedi 11619
i.+edemez 18373
i.+etebilmişti 10134

i.+etmişlerdi 14827

[=6]
İKNA-KÂR: Ar. +Fars. İnandırıcı:
“Cavit **iknâ-kâr** bir cevap veremedi.”
i. 11669

[=1]
İKRAM: Ar. 1. Ağır lama, kıymet vererek hürmet etme, misafirperverlik gösterme:
“Aşırı riâyetleriyle, **ikramlarıyla**, iltifatlarıyla yalısına cezbetti, ülfetine iyiden iyiye alıştırdı.”
(i.+larıyla 34206)

2. Hürmet, şefkat ve sevgi ifadesi olarak gönül hoşluğu için bir şeyler verme, sunma, takdim etme:
“Çünkü bu adamın saygısını ve **ikramlarını** görmüştüm.”
(i.+larını 33330)

3. ***İkram etmek**: İhsan etmek, kerem etmek:
“Velâhd Yusuf İzzeddin Çamlıca'daki konağının civarında Avrupâi bir park yaptırmış. Türkiye'de yapılan ilk park budur. Parkda bir de büfe açtırmış. İyi güzel ama büfeyi halka bedava **ikram etmek** için yapmış.”
(i.+etmek 32827)

i. 33443, 34622
i.+edemiyorum 30687
i.+etmek 32816, 34605
i.+etmekten 35064
i.+etti 9163
i.+ettiğini 32821
i.+ındaki 33331

[=11]
İKRÂZ: Ar. ***İkraz etmek**: Borç vermek, ödünç olarak vermek:
“Bize nasıl **ikraz** edebilir?”
i.+edebilir 11527

[=1]
İKSİR: Ar. **mec.** Bir şeyi, bir hâli meydana getiren fevkalâde tesirli sebep:
“Hisler zaman süzgecinden geçmedikçe şiir dediğimiz **iksir** hâline giremiyorlar.”
(i. 16557)

“Son pend.imiz ahlâf.a devâm ol-sun eren.ler/Dünyâ.da bu **iksir** ile mes'ûd ol-an ervâh”
(i. 37638)
i. 16546, 30373
i.+den 16994
i.+i 3399, 6301, 6447, 22841, 38126

i.+in 37610
i.+ini 6279
i.+le 6277, 6301, 6305
i.+lerinden 23068
[=15]
İKSİR-İ İLHAM: Ar. İlham iksiri:
“*Alî.den doldur-up iksîrülhâm*”
i. 37961
[=1]
İKTİBAS: Ar. *İktibas etmek: Bir söz veya fikrayı aynen veya anlam olarak kendi söz veya yazısına aktarmak:
“*Halide Edip Hanım Kitâb-ı Mukaddes'ten Kısza-i Yûsuf'u bir çocuk tiyatrosu olarak iktibas etmişti.*”
(i. +etmişti 9076)
i.+ediliyor 10299
i.+edilmesi 9166
[=3]
İKTİDÂ: Ar. *İktidâ etmek: Birini örnek alıp ona uyma, örnek tutma, tâbi olma:
“*Bunun içindir ki Türk milleti şimdiden sonra yalnız ve yalnız onlara iktidâ edecektir.*”
i.+edecektir 13696
[=1]
İKTİDAR: Ar. 1. Bir şeyi yapabilmeye gücü yetme durumu, muktedir olma; kuvvet, kudret, güç:
“*O vakit, Selânik'de orta veya küçük dereceli me'murlardan fakat kimi eşrafzâde, kimi de edeb ve iktidarı ile tanınmış bir havas zümresi vardı.*”
(i. 1255)
2. Ülke yönetimini elinde bulundurma:
“*Asıl İttihâd ü Terakki'ye, 1908'den sonra teselsül eden vak'alarla peyderpey yoğurulan Cemiyet'e gelelim. Onun asıl reisleri 1909 irticâmdan sonra onu iktidar mevkiine çıkaranlar arasından çıktı.*”
(i. 3573)
3. *İktidara geçmek: Ülke yönetimini ele almak, hükûmet olmak:
“*Nihayet Talât Paşa isti'fâ etti, İzzet Paşa Kabinesi iktidara geçti.*”
(i. 2850)
i. 2690, 3572, 3622, 3681, 10231, 10380, 11479, 13630, 16993, 18182, 24902, 25774, 25781, 25782, 25785, 25788, 25819, 25823, 25845, 25850, 25852, 25855, 25864, 25893,

26124, 26135, 26144, 26599, 28135, 28146, 32605
i.+a 3347, 2849, 10112, 10264, 11656, 12194, 13515, 13519, 13521, 24128, 24621, 24627, 25857, 30407, 30411, 30461, 30463
i.+da 14502, 18170
i.+dan 4200, 17024, 24108, 24374
i.+t1 1254, 1463, 13512
i.+t1+tam 23289
i.+mın 10049, 12136, 12137
i.+mını 11261
[=62]
İKTİFÂ: Ar. Olduğu kadarını yeterli bulma, kâfi görme, fazlasını istememe, yetinme:
“*Akıllı olanlar yalnız anlamakla iktifa etmelidirler.*”
(i. +etmelidirler 32069)
i. 26191, 33197
i.+edeceğim 27434
i.+ediyor 19875
i.+etmişken 4304
i.+etmiyen 32508
i.+eyliyoruz 26332
i.+ya 29327
[=9]
İKTİHÂM: Ar. 1. Hücum ve istilâ eylemek:
“*Pür-zür saldır-an Kölemen fârisân.ını/ Saf saf guzât kıl-dı dilîr-âne iktihâm/ Kat'î hücum.a geç-ti nihâyet mücâhidîn*”
(i. 37277)
2. *İktihâm etmek: Mülâhaza etmeden bir işe başlamak:
“*Antoine şimdi bütün bu teşebbüs uğrunda lâzım gelen sa'yi iktihâm edecek edebî bir heyetle işe başlamak istiyor.*”
(i. +edecek 32056)
i.+etmiş 24421
[=3]
İKTİSÂDEN: Ar. İktisadi bakımdan:
“*Bugün Müslümanlar garblıların yalnız, mâlen, iktisâden değil kuvâ-yı bedeniyyece pek hem pek ziyâde dünüdadırlar.*”
i. 21112
[=1]
İKTİSÂDÎ: Ar. İktisada bağlı, iktisatla ilgili:
“*Viyana'ya 1683 Eylül'ünde girseydik şu son iki buçuk asırlık siyâsi, askerî, içtimaî, mâlî,*

iktisadî felâketlerimizin lâakal onda sekizi vâki olmazdı.”

(i. 25166)

i. 3893, 4621, 7536, 8134, 8140, 8152, 11869, 11916, 11920, 11958, 11965, 12186, 12577, 12588, 12722, 12725, 14099, 14123, 15077, 15417, 15465, 15564

[=23]

İKTİSADİLEŞ-: Bir devlet veya kuruluşun mali durumuyla ilgili olmak, ekonomiyle ilgili bir anlam kazanmak:

“Osmanlı vatanında şöyle böyle dört yüz yaşına giren Fransız hukuku, önceleri hukukun Türkedeki hissî manâsıyla birleşmişken zamanla **iktisadîleşti**, maddîleşti.”

i.-ti 12016

[=1]

İKTİSADİYÂT: Ar. Bir devletin iktisadi durumu, ekonomi:

“Yakın bir zamanda da göreceğiz ki, gerek meclisde ve gerek dışarda siyâsî ihtiraslarımız yalnız **iktisadiyat** yatağından akacaktır.”

(i. 24865)

i. 15591, 24844

i.+a 15452

i.+ına 15714

i.+ını 15561

i.+ta 11556

i.+tır 15558

[=8]

İKTİSAD-ŞİNAS: Ar.+Fars. İktisattan anlayan, iktisat bilen:

“Yirminci asırda, böyle geniş bir ülkede oturan bir millet ancak bir Alman milleti kadar muallime (...), o kadar hâkime, o kadar **iktisadşinâsa**, hulâsa o kadar fi'lî ve fikrî ameleye sahip olursa, temîn-i hayat edebilir.”

i.+a 23259

[=1]

İKTİSAP: Ar. Kazanma, edinme, edinim:

“Bugünkü adaletine nasıl bir ırk noksanı denilebilir ki Rusya'da aynı ırktan milyonca insan yeni medeniyetin her türlü hassalarını **iktisap** etmiş cemaatler hâlidir.”

(i. +etmiş 13252)

i.+a 31364

[=2]

İKTİSAT: Ar. Bir ülke, toplum ve kuruluştaki mal ve hizmetlerin dağıtım ve tüketimine ait hususların bütünü, ekonomi:

“Millî bir mektep, millî bir vicdan, millî bir **iktisat**, millî bir taksîm-i a'mâl sahibi olurlarsa kurtulurlar.”

(i. 13621)

i. 11552, 11664, 12189, 15416, 15432, 19183, 24845, 24849, 24850, 27490

i.+ı 15600, 26414

[=13]

İKTİTÂF: Ar. Bir çalışma ve gayretin sonucundan faydalanma:

“Bizde Naimâ'yı yaşatan ne müşahede ne de **iktitâf** itibariyle bıraktığı vesikalardır.”

i. 30740

[=1]

İKTİZA: Ar. ***İktiza etmek**: Gerekmek:

“Yeniden sefalete düşmemek için, babamın memlekette her ay gönderebileceği yüz frankın kesilmemesiyçün, en basit bir akılla hürriyet ve vatan fikirleriyle ihtilât etmekten kaçınmam **iktiza ederdi**.”

(i.+ederdi 4108)

i.+eden 3950, 19641, 20282, 24784, 32887

i.+eder 17950, 19100, 25741

i.+ederdi 24603, 29915

i.+ederse 27973, 29174

i.+ediyor 9229

i.+sındandır 12119

[=14]

İL: 1. Ülke, yurt, memleket, diyar:

“Selîm, İbni Kemal'den ordunun ve halkın arasındaki cereyanları öğrenmek istiyor ve soruyor: ‘İlde ne söz kelecî var?’ İbni Kemal cevap veriyor: (...)”

(i.+de 25747)

“Şiirleriyle küçük bir kahraman yaptığı oğlunu İskoç **illerinde** medeniyete emânet ederken tavsiyelerini söyledikten sonra bir gün memlekete, esatirin gökten ateşi çalan kahramanı gibi döneceğini tahayyül ediyordu.”

(i.+lerinde 12952)

2. Bir ülkenin bir vali yönetimindeki en önemli idari bölümü, vilâyet:

“Bu geniş ülke.de bin.lerce lâtif **il.lerde**”

(i.+lerde 36111)

i. 12098

i.+i 6416, 12312, 13640, 20395

i.+lerde 30452

i.+leri 4990

i.+lerin 22935

i.+lerinde 35493

i.+lerine 4989, 25739

[=14]

İL-: ***İler tutar yeri kalmamak**: Berbat bir durumda olmak, işe yarayacak tarafı bulunmamak:

“Böyle yarım yamalak bir sûret-i tesviyeye girmiş olan bitaraf bir Yunan kabinesinin artık vatandaşları nazarında **iler** tutar yeri kalmaz.”

i.-er 14427

[=1]

İLÂ: Ar. Yüceltme, şanını, şöhretini arttırma:

“Hâriçte vatanî, ahlâkî, millî târîhi **ilâ** nâmına ifâ edilecek temâşâ hizmeti de ancak bu birincinin vücûduyle kaabil olabilir.”

(i. 32049)

i.+dan 22536

i.+eten 22147

i.+eterken 21948

[=4]

İLÂ-ÂHİR: Ar. Diğerleri de böyledir, sonuna kadar böyledir, vb., vs.:

“Merhume annemin hâtraları, onun o eve ettiği ihtimam, onun oradaki orta salonda ölümü, **ilâ-âhir** birçok şeyler zihnimi sarıyor, oradan boynu bükük bir insan gibi geçiyordum.”

(i. 1171)

i.+ihi 2707, 6528, 11665, 35562

i.+ini 6523

[=6]

İLÂ-ÂHİRE: Ar. Diğerleri de böyledir, sonuna kadar böyledir, vb., vs.:

“İstanbul.a dön-ersem **ilââhire** kal-acak”

i. 38852

[=1]

İLÂÇ: Ar. Bir hastalığı, bir yarayı iyi etmek üzere içilmek, herhangi bir yolla vücuda verilmek veya dışarıdan sürülmek suretiyle kullanılan maddelere verilen isim, em:

“**İlâçlar** tavsiye eder, sıhî ve rejim programı verir.”

(i.+lar 33233)

i. 19876, 35557

i.+ı 30107, 30172, 30173

[=6]

İLÂH: Ar. Çok tanrılı dinlerde erkek tanrılardan her biri:

“Ressam, ‘Tell’i gür saçlı ve sakallı, boylu boslu, dizlerine kadar gömlekle, çarıklı köylü bir **ilâh** gibi, dinî cazibesi olan ulvî bir mahlûk kılığında tasvir etmiş.”

(i. 17503)

“Her çizgi.siyle san’at.ı canlandır-an büyü/ Artık dehâ.ya eski güzellik.te sinme-yor/ Gör-dük ki yeryüz.ünde **ilâh.lar** gezin-meyor”

(i.+lar 37040)

i. 12276, 22810, 22902, 23330, 31940, 32962, 35898, 36521, 36762, 38451

i.+ı 12275, 21348, 22229, 23372, 30517, 31383, 31501, 31914, 38821

i.+ın 23355, 31470, 31473, 35906

i.+ına 37195

i.+ını 38827

i.+lar 6297, 23316, 37040, 38194

i.+lara 23074, 23382

i.+lardan 23354

i.+ları 22901, 22957, 23078

i.+ların 6292, 22821, 23077, 23345, 23350, 30507, 30521

i.+larından 30544

i.+larını 31416

i.+larla 30487

i.+larını 30492

i.+tı 37076

[=48]

İLÂHE: Ar. Çok tanrılı dinlerde dişi tanrılardan her biri, tanrıça:

“Her kavmin esâtiri vardır. Çünkü insanlar gözlerini açarken tabîatte ve tabîatin müşahidi kendilerinde gördükleri kuvvetleri **ilâhe** sandılar.”

(i. 30538)

i. 30489

i.+i+zafer.i 30539

i.+lerin 23090

i.+nin 22903

i.+si 23043

[=6]

İLÂHÎ: Ar. 1. İslâm dininde Allah’a, Peygamber’e ve manevi büyüklere karşı duyulan aşkı, tarikat esaslarını ve adabını, dinî

heyecanları, dua ve yalvarmaları dile getiren ve besteyle okunan manzume:

“Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ı **ilâhî** ve nefeslerden mürekkep bir tekke mecmûası.”

(i. 28718)

2. **mec.** Olağanüstü, mükemmel:

“Bununla beraber orada hâlâ insaniyetin **ilâhî** an'anesine sadık insanlar var.”

(i. 6337)

i. 241, 696, 698, 1203, 2041, 6266, 6308, 6326, 6331, 6333, 6349, 6400, 9862, 17400, 20909, 22800, 22812, 22883, 23073, 23136, 23157, 23189, 23311, 23390, 23455, 23459, 24100, 25129, 28710, 30499, 31357, 31382, 31467, 31474, 31568, 31786, 31945, 31987, 32240, 33533, 33545, 33655

i.+ler 463, 464, 474, 7961, 23104

i.+lere 28378

i.+leri 6358

i.+lerin 6338

i.+lerle 9862, 22937, 28405

i.+nin 464

i.+sini 24, 699

i.+yi 695, 31798

[=58]

İLÂHÎ: Ar. Allah'la ilgili, Allah'a ait, Allah'a has, Allah'tan gelen, Tanrısal:

“Cennet.dedir yan.ında **ilâhî** şehid.lerin”

(i. 38990)

i. 35649, 36827, 36829, 37886, 37888, 37892

[=7]

İLÂHİYÂT: Ar. Din ilimleri:

“İhtimâl Yûnus Emre bir Amerika Darülfünununda **ilahiyat** okusaydı, o inceliğini kaybederdi.”

i. 32889

[=1]

İLÂHLAŞ-: İnsan üstü özellikler göstermek:

“Hulâsa Cemal Bey, Beyazıt Meydanı'ndaki sehpalara ve beyaz gömlekler manzarasından sonra insanlıktan birkaç kademe yukarıya çıkmış, **ilâhlaşmıştı**.”

i.-mişti 11376

[=1]

İ'LAM: Ar. ***İ'lam etmek**: Bildirme, anlatma:

“Şarkta Fransız büyük elçilerine ve konsoloslarına, Katolik kiliselerinin âyinlerinde hâmilik sıfatını **i'lam eden** merasim ve dúa

icrasını te'min etmeleri İspanya hükümetinin nazar-ı dikkatini celb etmiş.”

i.+eden 19141

[=1]

İLÂN: Ar. 1. Duyuru:

“Füaiyye'ye, duvardaki oyun **ilânlarına**, Paris tiyatrolarında olduğu gibi, tolgalı itfaiye neferlerine kadar şöyle böyle bir Paris gecesi denilebilir.”

(i.+larına 3226)

2. ***İlân etmek**: Bir yayın organı aracılığıyla herkese duyurmak:

“Hükümet resmî matem **ilân etti**.”

(i.+etti 3365)

3. ***İlân etmek**: Açıklamak:

“Yunanlılar son zamanlarda Edirne'de yalnız vesika ile gezinilebileceğini **ilân ediyorlardı** ki bu vilâyetin sulh ü sükûnu ne kadar iyi bir zabt u rabt altına alındığını gösterir.”

(i.+ediyorlardı 12782)

i. 14861, 24474

i.+da 29469

i.+edecek 12272

i.+eden 24032, 25478

i.+ederek 2725

i.+edersek 3962

i.+edildi 16715

i.+edildiği 8539, 16715

i.+edileceğini 3546

i.+edilse 3957

i.+ediyor 32512

i.+ediyorlar 13815

i.+etmeğe 27046

i.+etmek 3524, 26963

i.+etmekteki 17762

i.+etmiş 14018, 32106

i.+etmişti 2108

i.+etti 3364, 12274

i.+ettikten 14594

i.+ettiler 13560, 13572

i.+ettilerdi 12767

i.+ı 24046

i.+ı+harb 26090

i.+ı+harb.ettiğimizden 1242

i.+ına 10827, 11429, 11432, 26344, 32757

i.+ında 24299

i.+ından 10012, 10028, 15306

i.+ını 24029

i.+ıyla 11164
i.+lardaki 9080

[=45]

İLÂ-NİHÂYE: Ar. Sonuna kadar, sonsuza kadar:

“Orestes'ler, Oedipus'lar, Hamlet'ler, Alceste'ler gibi örnekler olmazsa bizde **ilânihâye** mümessil yetişemez.”

(i. 31887)

“Yan-dın **ilânihâye** remâd ol-madın gönül”

(i. 37481)

[=2]

İLÂVE: Ar. 1. Bir şeyin yanına başka bir şey daha koyma, ekleme, katma; eklenme, katılma:

“Acem bu elifbaya kendinin je'sini Çim'ini **ilâve** ile kullanıyor.”

(i. 28920)

2. ***İlâve etmek**: Söylediklerine bir şey daha eklemek:

“Sözüme hitam vermeden şu mülâhazayı **ilâve edeyim**. Bir plân yirmi beş sene, elli sene için yapılır.”

(i.+edeyim 8318)

i. 28910, 29196, 29322, 29408

i.+edemez 27282, 27289, 27319

i.+eden 33467

i.+ederek 9575, 11544, 25397, 32364

i.+edilerek 25568

i.+ediyor 25756

i.+eterken 404

i.+etmek 3628, 3678, 19346, 24976

i.+etmeksizin 27275

i.+etmeliyim 25088

i.+etmeye 4432

i.+etmişti 405

i.+etti 9448, 9576, 11346, 26025

i.+ettiler 23367

i.+ettim 9189

i.+ettirmeye 12614

i.+si 19902

[=32]

İLBAS: Ar. Giydirme:

“Ordularımızı az zamanda âdeta yeniden teşkil, teslîh, teşhiz, **ilbâs** eyledik.”

i. 12394

[=1]

İLE: 1. İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar:

“Ancak şimdiden sonra Türkçe yazıda Türk Edebiyatı **ile** Fransız Edebiyatı'nı birbirinden ayırmak doğru bir tedbirdir.”

(i. 29962)

“Müjde İrân **ile** Tûrân.a vü ÇinüHind.e”

(i. 37833)

2. İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refakat, vâsita, araç, hâl, tarz, ilişki vb. anlamlarda zarflar yapar:

“En güzel kafiye mısra **ile** samîmi olarak müteazzî olan Kafiyeledir.”

(i. 29844)

“Dünyâ.da bu iksîr **ile** mes'ûd ol-an ervâh”

(i. 37638)

i. 27, 70, 102, 186, 187, 238, 282, 335, 348, 429, 465, 516, 518, 547, 555, 647, 662, 687, 796, 873, 900, 901, 988, 1254, 1293, 1310, 1347, 1385, 1463, 1557, 1615, 1625, 1666, 1686, 1688, 1772, 1858, 1942, 2021, 2202, 2219, 2266, 2273, 2501, 2539, 2617, 2677, 2777, 2780, 2807, 2905, 2991, 3103, 3129, 3278, 3332, 3394, 3496, 3562, 3599, 3601, 3664, 3722, 3725, 3950, 3962, 4044, 4096, 4103, 4192, 4208, 4210, 4230, 4236, 4282, 4339, 4529, 4545, 4545, 4574, 4596, 4674, 4720, 4779, 4802, 4810, 4891, 4893, 4969, 4979, 4996, 5007, 5016, 5044, 5100, 5159, 5178, 5204, 5214, 5362, 5570, 5782, 5856, 5871, 5873, 5891, 5906, 5962, 6057, 6171, 6173, 6252, 6319, 6332, 6334, 6365, 6465, 6495, 6525, 6544, 6628, 6656, 6715, 6777, 6785, 6832, 6967, 6979, 6981, 6998, 7021, 7082, 7163, 7260, 7264, 7334, 7598, 7614, 7773, 7774, 7831, 7840, 7843, 7977, 7990, 8055, 8065, 8111, 8125, 8127, 8140, 8242, 8299, 8394, 8408, 8431, 8468, 8477, 8480, 8525, 8572, 8641, 8661, 8719, 8812, 8855, 8934, 8942, 8949, 8968, 8970, 8992, 9004, 9036, 9101, 9130, 9152, 9182, 9182, 9182, 9204, 9232, 9256, 9260, 9320, 9562, 9602, 9636, 9718, 9719, 9786, 9799, 9820, 9852, 9970, 9980, 10081, 10110, 10111, 10164, 10166, 10275, 10283, 10315, 10318, 10338, 10354, 10370, 10387, 10514, 10715, 10806, 10831, 11028, 11030, 11043, 11182, 11232, 11406, 11435, 11449, 11462, 11532, 11721, 11727, 11823, 11903, 12066, 12075, 12088, 12112, 12173, 12190, 12217, 12248, 12391,

12632, 12761, 12769, 12772, 12783, 12803, 12805, 12905, 13021, 13068, 13069, 13073, 13131, 13214, 13250, 13340, 13378, 13417, 13582, 13768, 14011, 14135, 14194, 14302, 14392, 14405, 14413, 14450, 14452, 14517, 14639, 14639, 15055, 15261, 15265, 15584, 15686, 15705, 15710, 15808, 15861, 15978, 15995, 16060, 16181, 16218, 16237, 16265, 16326, 16326, 16326, 16385, 16400, 16446, 16457, 16657, 17053, 17075, 17078, 17205, 17271, 17349, 17528, 17532, 17567, 17571, 17583, 17589, 17591, 17595, 17603, 17613, 17637, 17646, 17651, 17691, 17764, 17768, 17828, 17833, 17863, 17872, 17896, 17909, 17982, 17985, 17991, 18016, 18049, 18063, 18080, 18180, 18181, 18233, 18250, 18393, 18441, 18453, 18529, 18534, 18634, 18682, 18697, 18731, 18784, 18840, 18844, 19069, 19081, 19148, 19153, 19208, 19232, 19272, 19284, 19324, 19400, 19570, 19585, 19593, 19604, 19647, 19722, 19724, 19738, 19773, 19791, 19808, 19812, 19814, 19847, 19850, 19875, 19880, 19891, 19927, 19990, 20006, 20017, 20019, 20123, 20136, 20230, 20356, 20452, 20488, 20500, 20534, 20590, 20687, 20714, 20780, 20824, 20842, 20847, 20848, 20849, 20859, 20869, 20889, 20889, 20889, 20889, 20891, 20893, 20948, 20996, 21007, 21044, 21115, 21127, 21150, 21216, 21258, 21281, 21328, 21355, 21428, 21502, 21526, 21541, 21548, 21551, 21740, 21742, 21774, 21790, 21800, 21862, 21964, 22023, 22032, 22048, 22048, 22072, 22078, 22309, 22333, 22335, 22349, 22387, 22438, 22443, 22458, 22475, 22491, 22515, 22520, 22536, 22583, 22602, 22605, 22607, 22666, 22703, 22707, 22751, 22763, 22839, 22938, 22948, 22977, 22996, 23113, 23181, 23254, 23278, 23296, 23343, 23452, 23589, 23612, 23632, 23669, 23691, 23697, 23727, 23742, 23753, 23788, 23795, 23811, 23824, 23829, 23832, 23864, 23894, 23902, 23920, 23931, 23984, 23994, 24075, 24082, 24083, 24209, 24231, 24275, 24383, 24410, 24414, 24417, 24649, 24720, 24723, 24725, 24750, 24788, 24995, 25000, 25025, 25130, 25163, 25208, 25234, 25240, 25252, 25285, 25326, 25339, 25344, 25469, 25474, 25481, 25497, 25498, 25531, 25542,

25549, 25626, 25821, 25869, 25893, 25921, 25943, 25994, 26017, 26038, 26102, 26230, 26296, 26310, 26332, 26439, 26499, 26530, 26556, 26631, 26654, 26759, 26919, 26931, 26950, 26989, 27140, 27278, 27417, 27503, 27588, 27617, 27630, 27782, 27810, 27870, 27875, 27878, 27883, 27885, 27953, 28151, 28348, 28412, 28425, 28613, 28759, 28806, 28869, 28910, 28994, 28995, 29007, 29031, 29034, 29142, 29144, 29254, 29327, 29333, 29345, 29347, 29427, 29445, 29447, 29455, 29523, 29659, 29666, 29711, 29818, 29819, 29833, 29860, 29896, 29902, 29951, 30276, 30281, 30343, 30432, 30549, 30582, 30584, 30615, 30618, 30635, 30645, 30684, 30727, 30857, 30916, 30988, 31041, 31055, 31067, 31106, 31253, 31260, 31262, 31274, 31359, 31548, 31549, 31598, 31825, 31826, 31917, 32010, 32011, 32020, 32028, 32051, 32217, 32272, 32297, 32473, 32479, 32561, 32586, 32602, 32635, 32635, 32669, 32718, 32718, 32718, 32735, 32797, 32849, 32902, 32903, 32916, 32990, 33050, 33130, 33139, 33153, 33440, 33509, 33526, 33739, 33780, 33998, 34064, 34215, 34405, 34479, 34753, 34754, 34756, 34785, 34832, 34961, 34997, 35002, 35017, 35023, 35140, 35178, 35285, 35420, 35596, 35677, 36079, 36081, 36896, 37063, 37072, 37121, 37198, 37213, 37256, 37257, 37295, 37383, 37386, 37402, 37441, 37461, 37505, 37632, 37650, 37678, 37681, 37682, 37684, 37687, 37705, 37740, 37775, 37783, 37784, 37785, 37786, 37798, 37813, 37842, 37855, 37981, 38037, 38099, 38107, 38179, 38179, 38214, 38307, 38328, 38411, 38868, 38874, 38904, 38910, 38954, 38967, 38969, 39072, 39073, 39126, 39128, 39152, 39154, 39157, 39164, 39179, 39206, 39222, 39251, 39253, 39258, 39275, 39284, 39294, 39328

i.+dir 22623, 37854

[=762]

İLE'L-ÂHİRÜ'Z-ZAMAN: Ar. Ahir zamana kadar:

“Evrengisaltanat.ta ile'lâhirü'zzaman”

i. 39283

[=1]

İLELEBET: Ar. Ebediyete kadar, ebedî olarak, sonsuza kadar:

“Türk milleti her türlü nâ-revâ sû-i zan altında kalsa, yalnız bu vaziyeti siyasî davasında **ilelebet** emniyet bahşetmez mi?”

(i. 15735)

“Âmid o şehrinür öğün-sün **ile’lebed**”

(i. 37518)

i. 7767, 13260, 13639, 16305

[=6]

İLERİ: 1. Bir yerin veya şeyin arka kabul edilen kısmına göre önde bulunan taraf, ön taraf:

“İki sahife üzerinde bu manzara, ağaçsız ve tümseksiz Rusya ovalarının birinde, **ileriye** giden tankları gösteriyordu.”

(i.+ye 26674)

“Som gümüş.ten su.lar üst.ünde git-erken **ileri**”

(i. 36513)

2. Gelecek zaman:

“Fakat 1908’den **ilerideki** senelere gidilince bil’âhire birbirini boğazlayan iki tarafın daha ilk (anda) ayrıldıkları bir merhale göze çarpar.”

(i.+deki 4245)

3. Önde olan, önde bulunan:

“Millî ordunun **ileri** karakollarındaki nöbetçiler, Keşiş’den Uşak’a kadar, ufuklara rahat Türk gözleriyle bakıyorlar.”

(i. 14602)

4. **mec.** Benzerlerinden daha seçkin olan:

“Üsküp’de gümrük memurlarından, mevkii küçük lâkin şahsı sevilmiş, **ileri** gelenlerin işret meclislerinde ‘Hamdi Can’ diye mâruf, bir Nişli Hamdi Efendi vardı.”

(i. 1934)

5. *(-den) **İleri** gelmek: -den doğmuş olmak, kaynaklanmak, neşet etmek:

“Herhangi bir coğrafya çerçevesi içinde bir Türk devletinin şark sulhüne temel olacak kadar siyasî bir ehemmiyeti olamazdı; bu ehemmiyet ancak tarihin Türk vatanına çizdiği haritadan **ileri geliyor.**”

(i. 15962)

i. 2371, 2940, 3377, 3612, 5809, 6644, 12752, 13837, 14103, 14591, 15950, 18805, 22412, 22414, 25725, 28431, 28875, 31056, 31631, 32840, 33274, 33625, 33743, 34885

i.+de 6983, 13471, 14288, 16006, 17267, 19833, 20245, 21643, 24468, 24582, 25862, 26783, 27440, 28045, 31771, 31985, 32898, 33662, 33923, 34656

i.+dedirler 11169

i.+deki 4243, 18359, 29599, 32458

i.+gelenlerin 1933

i.+gelenlerini 35376

i.+mizde 25051

i.+ye 3289, 5855, 9143, 11321, 12992, 17564, 19858, 21805, 25174, 25353, 26261, 26664, 28303, 28653, 30650, 33023, 33161, 34858

i.+yi 5172

[=72]

İLERLE:- 1. İleriye doğru gitmek, ön tarafa doğru yol almak:

“Süleyman Paşa Rumeli’ye geçtiği ve Murâd-ı Hudâvendigâr burada **ilerlediği** zaman işte bu Türk kavimlerle karşılaşmışlardı.”

(i.-diği 4764)

2. (Zaman süreci içinde) Daha ileri bir noktaya gelmek:

“Maamafih Mehmed Bey yaşı **ilerledikçe** gûya daha ziyâde gâbileşiyordu.”

(i.-dikçe 34647)

3. Artmak:

“Sessizlik dâimâ **ilerle-r/** Ürperme ver-ir hayâl.e sık sık”

(i.-r 36143)

4. **mec.** Bulunduğu seviyeden daha yüksek, daha ileri bir duruma gelmek, yükselmek, terakki etmek:

“Harareti artan bu tedkik şevkine, ilimde çok **ilerlemiş** milletlerin âlimlerinden sonra yeni uyanan milletlerin müdekkikleri de tutuldular; onlar da artık kendi kendilerinin hüviyetlerin araştırıyorlar.”

(i.-miş 27249)

i. 35828

i.-di 2579

i.-diğini 22658

i.-dikçe 3857, 5296, 5991, 6425, 10398, 18390, 23702, 24884, 31295, 31299, 34636

i.-dikten 7195

i.-diler 4836, 35317

i.-mişti 1671, 6554

i.-rken 26666

i.-rse 20244

i.-yemediler 18416

i.-yen 5273, 29026

i.-yip 29625

i.-yorlar 22414, 26666
[=30]
İLERLEME: Gelişme, terakki:
“Bir yenileşme ve bir **ilerleme** merhalesinde, Türklerin asıl şiiirden daha pes ve sathî bir şiiire geçmiş olduklarını görecektir.”
(i. 28056)
i.+ler 2395
[=2]
İLERLET-: 1. **mec.** Derinleştirmek, Bir konuyu en ince noktalarına kadar inerek incelemek, uzun uzun üzerinde durup araştırmak, tamik etmek:
“Tahkikatımı her noktadan **ilerlettim.**”
(i.-tim 14114)
2. (Bulunduğu seviyeden) Daha yüksek, daha ileri bir seviyeye çıkartmak, terakki etmesine sebep olmak:
“Bu son zümredeki kafaları, küçük bir seviyede olsalar bile, takdir ve teşvikle **ilerletmek** isterdi.”
i.-mek 8684
[=2]
İLET-: 1. Götürmek, ulaştırmak, eriştirmek:
“Beni bir araba ile, ayrı bir yoldan, Saat Bayırı'ndan mektebe **ilettiler.**”
(i.-tiler 28)
2. Bir yerden bir yere göndermek:
“Gün.lerce karşı.sında birer armağan diye/ Serhad.lerin **ilet-tiği** yüz.lerce câriye”
(i.-tiği 37146)
[=2]
İLGA: Ar. Ortadan kaldırma, hükümsüz bırakma, lağvetme ve feshetme:
“Anadolu'daki beylikleri **ilga** etmek, bütün Türkleri birleştirmek, bir tek devlete bağlı kılmak zarurî idi.”
(i.+etmek 5931)
i. 6573, 21776, 22465, 23211, 30620
i.+edildi 10156
i.+edilmiş 5368
i.+etmekle 23896
i.+sı 31700
i.+sına 31483, 31500
i.+sını 21091
[=13]
İLHÂD: Ar. Dinden çıkmak, dinsizlik:

“(…) muhalefet ise en koyu diyanetten en keskin **ilhâda** kadar bin türlü zihniyetten teşekkül etmiş bir halitadır.”
i.+a 24407
[=1]
İLHAK: Ar. 1. (Bir yeri) Kendi topraklarına katma, hâkimiyeti altına alma:
“Yunanlılar Edirne mebuslarının **ilhaka** rıza verdiklerini neşrettikleri zaman da inanmadık.”
(i.+a 12807)
“Bir kasd.ı var **ilhâk** ile ifnâ.mıza dek”
(i. 38307)
2. ***İlhak etmek**: (Bir yeri) Kendi topraklarına katmak, hâkimiyeti altına almak:
“Bir harb komitesi Makedonya'nın şimal kısmını Sırbistan'a **ilhak etmeğe** çalışıyordu.”
(i.+etmeğe 26298)
i. 5935, 23300
i.+a 12768, 12769
i.+ederiz 23298
i.+edip 14450
i.+ettiği 3488
i.+ına 13359
i.+etmeğe 26281
[=12]
İLHAM: Ar. 1. Allah tarafından ilâhî feyz yoluyla peygamberlerin ve seçkin kulların gönlüne verilen ilâhî düşünce, hâlet ve duygular:
“Benim Hâkanî'm Peygamberimizin mübarek yüzünü, güzel bir rüyada görür gibi, saf bir **ilhamla** görmüş ve derin bir samimiyetle tasvir etmiş.”
(i.+la 20815)
2. ***İlham etmek**: İçe doğmasına sebep olmak:
“Bu hâl, Fâtih'e, yetmiş parça gemiyi, karadan Halic'e indirmek hârikasını **ilham etti.**”
(i.+etti 5203)
“**İlhâm et-erek** rûh.uma ezvâkthayât.ı”
(i. 39155)
i. 31231, 33101, 36079, 37035, 37593
i.+dan 2270
i.+etiyor 22066
i.+etti 31940
i.+ı 17393, 35906
i.+ı+edebi.siyledir 21392
i.+ımı 29269, 32531
i.+la 16755, 20800
[=17]

İLHAMKÂR: Ar.+Fars. İlham sahibi:

“O kadar **ilhamkâr** ki hâtıramızı tahrik etti.”

i. 22708

[=1]

İLHAMLI: Ruhta meydana gelen ve yaratıcılığa iten coşku, içe doğma, esin bulunduran:

“Geçen yaz, bir gün, *Bebek'de Abdülhak*

*Hamid'in yanındaydım; en güzel eseri olan Türbe-î Selimi Ziyâret'in, o kadar geniş **ilhamlı** mısralarını kısa heceli hem de yeknesak Arabî masdarlardan mürekkebe kaftiyelerle yazmaktaki fikrini sordum.”*

i. 29670

[=1]

İLHAN: Abdülhak Hamit Tarhan'ın aruzla yazılan (manzum) bir tiyatro eseri:

“O zaman en fazla okunan gazete *Tanin'di.*

İlhan, *Turhan Tanin'de tefrika hâlinde çıkıyorlardı.”*

(i. 8352)

i.+daki 30893

[=2]

İLİK: 1. ***İliklerine (İliğine) sinmek(işlemek)**:

Üzerine iyice yerleşmek, geçmek:

“*Filibe, yüz sene evveline kadar, Bursa ve Eyüp gibi **ilıklarına** kadar Türklük **sinmiş** bir şehirdi.”*

(i.+lerine 731)

“*Teşrin.lerin bu hüznü.ü geç-er tâ **ilik.lere**”*

(i.+lere 36404)

2. ***İliğine (İliklerine) kadar**: En ince, en ufak noktasına kadar:

“*Hava fena, musibet bir yağmur yağıyor,*

ilıklarına kadar ıslanmış bu cumhurun umurunda değil.”

(i.+lerine 3380)

i.+ine 11976, 25564

i.+lerime 3037, 30279

i.+lerimize 24726, 28936, 30360

i.+lerine 226, 731, 3379, 5516, 5538, 7774, 12233, 15193, 17274, 21800, 30341, 30645, 31472, 31952, 32204, 33898

[=24]

İLİKLİ: İliklenmiş durumda olan:

“*Üslûbu büyükten küçüğe kadar her ferdin karşısında önü **ilikli** ağır ağır, mustallâh konuşan bir şahsiyeti ilham ediyor.”*

(i. 22078)

i. 22066, 26508, 28883

[=3]

İLİM: Ar. Evrenin ve olayların bir bölümünü deneye ve gerçeklere dayanarak inceleyen ve bunlara ait yasaları çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, bilim:

“(Türkler), **ilmi** Çin'de bile olsun gidin arayın, ilim Müslümanın gasbedilmiş malıdır, diyen Peygamberlerinin mukaddes sözüyle amel, hür ve insanî idiler.”

(i.+i 6415)

“**İlim.in** derin görüş.leri akıl.in hüküm.leri”

(i.+in 36610)

i. 829, 3135, 6415, 8783, 8797, 8821, 9617, 9813, 10438, 19245, 19376, 19458, 20872, 24214, 26255, 27661, 27663, 28435, 28440, 28877, 28886, 32643, 33142, 33850

i.+de 8760, 8781, 9898, 19522, 27238, 27849, 28875

i.+den 19399, 27992

i.+e 4356, 8641, 21903, 22563, 23765,

24225, 27662, 27662, 29845, 32230, 32750

i.+en 13626

i.+i 6379, 8634, 14153, 17679, 24846,

26779, 28434, 28750

i.+i+elsin.e 32494

i.+i+tarih.i 21906

i.+i+terbiye 21757, 30599

i.+in 8683, 11826, 15897, 17679, 24232, 30501

i.+inde 27151

i.+ine 26789, 34992

i.+ini 9811

i.+inin 17895

i.+iyle 33092, 33346

i.+le 21242, 29756

i.+ler 27237

i.+lerde 19184

i.+leri 27236

[=77]

İLİŞ-: *(**Bir şey**) **Gözüne ilişmek**: Tesadüfen görüvermek, gözü ilişmek:

“*Senelerden sonra bir gün Fâtih'den geçerken bir mahalle bakkalının camunda bir kitap **gözüme ilişti.**”*

(i.-ti 3035)

i.-en 30121

i.-ti 6467

[=3]

İLİŞİK: İliştirilmiş, eklenmiş, bağlanmış, merbut (belge):

“Sonra Mısır'da birçok bankerleri yere seren maruf 'crac' olunca Ali Kemal de iflâs etmiş ve Mısır mahkemelerinde bir **ilişik** bırakarak tekrar Paris'e gelmiş, zaruretlere düşmüştü.”

i. 9971

[=1]

İLK: 1. (Sıra, zaman ve yer bakımından) En önce olan, en önde gelen:

“Selim-i Salis, Mahmûd-ı Sâni kaptırdıkları uzak ülkeleri geri almak için **ilk** padişahlarımız kadar azimkardılar.”

(i. 12724)

2. En önce, en başta, birinci olarak:

“Göksu vadisinden Boğaziçi sularına **ilk** gelen Türklere ta İstanbul'un fethine kadar bu köy anlı şanlı bir hisardır.”

(i. 6601)

“Uç-tuk o sabâh **ilk** atıl-an saf.ta yüz atlı”

(i. 35840)

3. ***İlk bakışta**: Hemen, görür görmez:

“Bu adamlarda, daha elli sene evvelki çınaraltı kahvelerimizde, sakın temiz, eski tarzdaki Müslümanların, **ilk bakışta** hissedilen sevimli hâlleri de yokdu.”

(i. 19702)

4. ***İlk fırsatta**: Öne çıkan ilk uygun zamanda, bir an önce, hemen:

“Yunanistan kendi başına bütün Adalardenizi iskelelerinin üstüne oturamaz, Bulgaristan'ın, hattâ Sırbistan'ın kulağı kirıştedir, **ilk fırsatta** bu iskelelere sarkmaya hazırdırlar.”

(i. 12677)

5. ***İlk adım**: Başlangıç:

“Dârüttemsîl'in teessüsü için atılacak bu **ilk adımdan** sonra repertuar meselesi kalır.”

(i. 31869)

6. ***İlk önce (evvel, peşin)**: En başta, ilk olarak:

“Hem Türklere hem de Avrupalılara sulh bahşedecek bu mantığın intişarına **ilk önce** teşebbüs eden bazı Amerikalılar oldular.”

(i. 11888)

i. 30, 39, 220, 237, 338, 408, 470, 544, 574, 593, 655, 689, 714, 727, 756, 771, 951, 961, 997, 1212, 1213, 1222, 1262, 1292, 1302, 1317, 1357, 1365, 1440, 1442, 1470, 1537, 1810, 1832, 1927, 1949, 1950, 1970, 1985, 2021,

2048, 2180, 2223, 2319, 2367, 2368, 2389, 2398, 2399, 2400, 2455, 2461, 2573, 2897, 3035, 3039, 3171, 3182, 3220, 3340, 3395, 3480, 3493, 3552, 3575, 3636, 3676, 3745, 3770, 3847, 3942, 3977, 3980, 3983, 3989, 4051, 4068, 4068, 4074, 4159, 4165, 4200, 4204, 4205, 4210, 4216, 4237, 4244, 4266, 4268, 4468, 4491, 4559, 4561, 4562, 4591, 4623, 4629, 4630, 4634, 4640, 4644, 4659, 4885, 4900, 4943, 5026, 5060, 5064, 5073, 5073, 5091, 5107, 5114, 5172, 5247, 5372, 5388, 5469, 5474, 5482, 5485, 5490, 5522, 5618, 5625, 5894, 5915, 6192, 6231, 6250, 6486, 6538, 6580, 6595, 6608, 6807, 6811, 6827, 6899, 6900, 6931, 6940, 6972, 7127, 7171, 7203, 7561, 7883, 8187, 8430, 8439, 8440, 8506, 8539, 8546, 8548, 8550, 8566, 8568, 8576, 8616, 8652, 8713, 8718, 8842, 8848, 8974, 8990, 9033, 9130, 9240, 9354, 9410, 9439, 9678, 9855, 9987, 10155, 10257, 10342, 10409, 10538, 10723, 10800, 10807, 10808, 10809, 10815, 10905, 11124, 11134, 11249, 11295, 11300, 11473, 11474, 11557, 11802, 11880, 12267, 12377, 12598, 12668, 12715, 12825, 12843, 12935, 12978, 13030, 13199, 13246, 13300, 13354, 13521, 13533, 13578, 13624, 13684, 13825, 14130, 14367, 14452, 14949, 14949, 14949, 14967, 14978, 15168, 15279, 15335, 15359, 15602, 15666, 15672, 15808, 15847, 15848, 15860, 15931, 16214, 16255, 16292, 16295, 16719, 16731, 16919, 16920, 16991, 17093, 17153, 17205, 17459, 17657, 17789, 17893, 17951, 18313, 18341, 18369, 18401, 18418, 18419, 18533, 18615, 18703, 18705, 18810, 18828, 18969, 18970, 19096, 19098, 19100, 19108, 19296, 19348, 19355, 19465, 19518, 19687, 20226, 20374, 20412, 20422, 20441, 20443, 20448, 20507, 20579, 20701, 20744, 20902, 20928, 20956, 20964, 21025, 21056, 21068, 21382, 21476, 21624, 21781, 21825, 21923, 21956, 22015, 22018, 22123, 22136, 22316, 22688, 22739, 22766, 22770, 22771, 22776, 22776, 22790, 22845, 22872, 22940, 22981, 23056, 23165, 23290, 23291, 23302, 23363, 23398, 23618, 23633, 23763, 23792, 23840, 23884, 23963, 24041, 24477, 24483, 24563, 24585, 24626, 25154, 25209, 25418, 25438, 25445,

25454, 25457, 25500, 25533, 25622, 25641, 25759, 25839, 25878, 25903, 26195, 26355, 26444, 26524, 26556, 26559, 26596, 26615, 26741, 26793, 26856, 26873, 27065, 27456, 27589, 27590, 27628, 27639, 27744, 27978, 28176, 28435, 28572, 28704, 28930, 29132, 29565, 29592, 29635, 29682, 29702, 29856, 29875, 29876, 29914, 30252, 30255, 30304, 30468, 30625, 30669, 31051, 31067, 31115, 31156, 31169, 31323, 31353, 31357, 31379, 31411, 31587, 31592, 31844, 31858, 31962, 32074, 32182, 32192, 32199, 32254, 32336, 32348, 32388, 32607, 32672, 32745, 32770, 32788, 32815, 32886, 32956, 32960, 32961, 33038, 33097, 33107, 33168, 33391, 33490, 33493, 33568, 33655, 33795, 34185, 34552, 34556, 34557, 34562, 34809, 34879, 34888, 34922, 34925, 34952, 34978, 35056, 35059, 36323, 36640, 36912, 37081, 37755

i.+i 19654

[=463]

İLKA: Ar. İlham etme, kalbe yerleştirme:

“Ali Kemal, bu illetini Mütareke'ye kadar şöyle böyle saklamış, nihayet İstanbul işgal edildiği günlerde alenen izhar etmiş Urfânîdis namında sinsî bir Rum'un Ayasofya'yı kiliseye çevirmek fikrini **ilkâ eden** bir yazısını, Toprakdaşlık diye Yunan istilâsını meşrulaştırmaya çalışan diğer bir Rum muharririn makale silsilesini gazetesine koyacak dereceye kadar getirmişti.”

(i.+eden 10077)

“Antoine kendi gibi fakîr, lâkin huzûz sahibi arkadaşlarına temâşâ zevkini **ilkaa eder**, onları her pazar günü kırlara götürür, onlarla yeni bir temâşâ tarzını tecrübe ederdi.”

(i.+eder 31398)

i.+ederek 26015

i.+eten 10072

i.+etti 30740

[=5]

İLKBAHAR: Kuzey yarım kürede mart, nisan ve mayıs aylarını içine alan, 21 Mart-22 Haziran arası zaman aralığı, bahar, erken bahar, evvel bahar, ilkyaz:

“1912 **ilkbaharında** Paris-Marsilya ve deniz yolundan, Paquet kumpanyasının Medié vapuruyla İstanbul'a döndüm.”

(i.+ında 1846)

i. 6627

i.+da 6628, 6632, 18435

[=5]

İLLÂ: Ar. Ne olursa olsun, hangi şartta olursa olsun, herhâlde, ille, illaki:

“Kuvvetle ma'delet yetişir def'-i sâile/
İllâ hitâma ermiyecektir o hâile.”

i. 30926

[=1]

İLLALLAH: Ar. Usanç ve bezginlik anlatan bir söz:

“İstiklâlinden vazgeçmişti, **illallah** diyordu.”

i. 14343

[=1]

İLLET: Ar. 1. Hastalık:

“İkide birde hastahâneye yatırılır, bir müddet tedavi görür ve çıkardı. Bu levend insanın yirmi senede yavaş yavaş nasıl büküldüğünü gözümle gördüm; yalnız uzviyetçe değil manen de muttasıl büküldü; **illeti** ilerledikçe kalbinin harareti kayboldu.”

(i.+i 3858)

2. Bir şeyin var olmasını sağlayan sebep:

“Kabli hükümlerle meselenin **illetini** muttasıl Türk idaresinin fenalıklarında aramak ne bir sûret-i tesviye bulmaya yaradı, ne de âlemin sulhuna.”

(i.+ini 11767)

3. Hastalık, bozulma durumu, bozukluk:

“Siyasete, bir sihir, efsun, bir büyü kuvveti atfetmek bilhassa son asrın **illetlerinden**di.”

(i.+lerindendi 12225)

i. 7579, 17193

i.+i 3857, 32001

i.+in 10066

i.+ine 11953

i.+ini 10069, 11759, 30052

[=10]

İLMEN: Ar. İlmî olarak:

“Milliyet fikrine çarçabuk varmış ve Tanzimatperestlerden **ilmên**, fikren fersah fersah müterakki insanlardı.”

(i. 13635)

i. 28484

[=1]

İLMÎ: Ar. İlimle ilgili:

“Bizde **ilmî** manasıyla siyاسiyatı ilk defa olarak idrak edenler, millî fikirleri neşredenlerdir.”

(i. 13693)

i. 1325, 8631, 8816, 11100, 11965, 13684, 15456, 17716, 21900, 21917, 21918, 22115, 22412, 22475, 23686, 27094, 30490, 30503, 32702

[=19]

İLMİHÂL: Ar. 1. Din kurallarını öğretmek üzere yazılmış kitap:

“Mahdûmuna başka bir sarf ü nahiv hocası buluruz, sen şimdilik yalnız **ilmihâl** gösterirsin.” (i. 34601)

2. Siyaset kurallarını öğretmek üzere yazılmış kitap:

“Liman von Sanders'in Hatıra Defteri, Türk milletine en faydalı bir siyasî **ilmihâl** olur.” (i. 15269)

i. 696, 34591

[=3]

İLM Ü FAZL: Ar. İlim ve fazilet:

“Konuşulurken Selim ânî bir suâl soruyor: ‘Molla Lûtfî Tokadî sizin üstadınız imiş. **İlm ü fazl** mâruf iken katline bâis ne oldu?’ (...)”

i.+1 25758

[=1]

İLTİCA: Ar. Sığınma, himâyesi altına girmeyi isteme:

“İstanbul'dan Konya'ya Kayserzadelerin **iltica** hattâ ihtida ettikleri görülmüştür.”

(i. +etmeyi 4670)

“Zühdüsalâh.a eyle-meziz **ilticâ** hele” (i. 37869)

i.+edeceğimiz 7017

i.+ederek 10824

i.+etmesin 17747

i.+etmiş 26037

i.+etti 22765

i.+ya 29320

[=9]

İLTİCÂĞÂH: Ar.+Fars. Sığınacak yer, melce:

“EI-hamrâ'nun arkasında ve yakınında (Heneralif), Fransızca (Generalife), Arapça (Cennetu'l-harif), yâni ‘bahar cenneti’ denilen ve o zaman sarayın yazlık **ilticâğâhı** olan bahçeler var.”

(i. +1 19011)

“Toprak.tan başka **ilticâğâh** olamaz” (i. 38444)

i.+1 17377

[=3]

İLTİFAT: Ar. 1. Bir kimseye gönlünü alacak şekilde davranma, güler yüz gösterme, hatırını sorma, ilgilenme, teveccüh:

“Adresiniz ve **iltifatınız** hafızamda kalacaktır.”

(i. +ınız 20273)

“Bîgâne kal-ır o **iltifât.a**”

(i. +a 36213)

2. Bir şeye alâka gösterme, onunla ilgilenme, rağbet gösterme:

“San'atta; marifet **iltifata** tâbidir.”

(i. +a 22534)

i. 34449

i.+a 24455

i.+ederek 34708

i.+ımı 34448

i.+larda 21866

i.+larımı 35448

i.+larıyle 1068, 34195

[=11]

İLTİFATKÂR: Ar.+Fars. İltifat eden, karşısındakine hoş davranan, ilgi gösteren (kimse):

“Beni çok **iltifatkâr** bir hâlde kabul etti.”

(i. 11403)

i. 10622

[=2]

İLTİFATKÂRÂNE: Ar.+Fars. Karşısındakine iltifat eder, gönül alır şekilde:

“Ayağa kalktı ve **iltifatkârâne** elimi sıktı.”

i. 11353

[=1]

İLTİHAK: Ar. 1. Katılma, eklenme, ilâve olma:

“Gonaris Londra Konferansı'na giderken Venizelos: ‘İzmir'in anavatana **iltihakının** gecikeceğinden korkuyorum. Lâkin Edirne'den eminim!’ diyordu.”

(i. +ının 15526)

2. Kendini bir topluluğa katmak, bu topluluğun arasına girmek, dâhil olmak:

“Erzincan'a sürülmüş; oradan Mısır'a kaçmış, Ahmet Celâlettin Paşa'ya **iltihak etmiş**; nihayet onunla beraber Paris'e gelmiş.”

(i. +etmiş 10994)

3. Katılmak, kendini bir topluluğa katmak, bu topluluğun arasına girmek, dâhil olmak:

“Cavit Bey evinin peronundan seslendi, bizi kendi bahçesinde çaya davet etti. Zarurî olarak öteki bahçeye geçerek ben de **iltihak ettim.**”
(i.+ettim 11683)

i.+edeceğiz 7010
i.+etmek 1878, 23550
i.+etti 20236, 32722
i.+ın 10383
i.+ından 22801
i.+ını 6360
[=11]

İLTİMÂ-I KAMER: Ar. Ayın parıldaması:
“Ol-muşdum **İltimâ'ıkamer** zıllibtisâm”
i. 39180

[=1]

İLTİMÂ-I ŞAGAFRİZ: Ar.+Fars. Sevgi saçan parıldama:

“Bir **iltima'ışagafiriz** ile Nezîhî.nin”
i. 39328

[=1]

İLTİMAS: Ar. Haksız yere, yasa ve kurallara uymaksızın kayırma, arka çıkma:
“Mehmet Emin Bey (de) Ermeniler lehinde **iltimasları**, kabak tadı veren inşatları yüzünden itibardan düşmüşü.”

i.+ları 9051
[=1]

İLTİSAK: Ar. Bitişme, birleşme:
“Boğazlar'dan Avrupa'nın Asya ile **iltisaka** ne kadar ihtiyacı varsa İstanbul da ancak o ehemmiyette bir transit merkezi yaratmayı arzu etmekle kendisi bizzat yaratamaz.”

i.+a 8060
[=1]

İLTİZAM: Ar. Gerekli bulma, lüzumlu sayma ve buna göre gereğini yapma:
“Tevfik'in mezarı nerededir bilmiyorum, hükümet bu hususta kat'î bir sükût **iltizam ediyor.**”

(i.+ediyor 10702)

i.+ı+sükut 29206
i.+olunursa 8276
[=3]

İLYADA: Homeros'un Troya Savaşı'nı anlatan destanı:
“Erfurt Dârülfünûnu'nda profesör olan şâir Schiller, **İlyada'yı** eline almış, baştan sonuna kadar okumuş ve eserin aslını anladıktan sonra,

bütün âlimlerin hilâfında bir hüküm vermiş: Demiş ki: ‘Bu eser, bir tek insanın eseridir!’ (...)”

(i.+yı 27686)
i.+nın 27673, 29379, 29381
i.+sı 2082
i.+sını 6324, 27671
[=7]

İLYAS: Homeros'un İlyada adlı eseri [Yahya Kemal, gençlik yıllarında okuduğu bu eserin İlyada'dan “İlyas” şeklinde tercüme edildiğini söylüyor]:

“O aralık okuduğum eserler arasında **İlyas** unvanlı, mütercem bir şiir okumuştum. Bu şiir beni fazla sarmıştı. Bunu bir Kumun eseri zannediyordum. Çok sonra anladım ki o zaman okuduğum eser, Homeros'un Türkçeye yarım yamalak tercüme edilmiş İlyada'sı imiş.”

i. 2080

[=1]

İMÂ: Ar. 1. Açıkça söylemeden üstü kapalı olarak anlatma, dokundurma:

“Saatlerce süren sohbetlerinde kimseyi kıracak bir sözden hattâ **imâdan** sakınırdı.”
(i.+dan 35079)

2. ***İma etmek**: İşaret etmek:

“Orada o meşhur facianın geçtiğini **ima eder** fazla bir şey göze çarpmıyordu.”
(i.+eder 18733)

i. 9288, 9295
i.+eden 28260
i.+ediyor 4981
i.+ediyordu 18682
i.+etmiş 33959
i.+ettiğim 33955
i.+larda 1776

[=10]

İMAL: Ar. 1. ***İmal etmek**: Yapmak, işleyip yapmak:

“Fakat anlattı ki biraz güçmüş, selâtin camilerinin hasırları vaktiyle Mısır'dan gelirmiş, başka hiçbir yerde **imal edilemezmiş**, bu sıralarda da pek pahalı imiş, bizim liranın farkı ile satın almak büsbütün imkânsızmış.”
(i.+edilemezmiş 18092)

2. ***İmal etmek**: Üretmek, meydana getirmek:
“Son nesil nihayet anlıyor ki, bir millet edebiyatını başka bir milletin edebiyatından

saman kâğıdıyla meşk ederse çirkin bir şey oluyor, birkaç sanatkârın hüneriyle **imal etmek** de imkânsızdır.”

(i.+etmek 28303)

- i.+edilemez 29436
- i.+edilmiş 20309
- i.+ediyor 26691, 26692
- i.+etmeye 13133
- i.+i+fikir 24006
- i.+i+fikr 8901

[=9]

İMÂLÂT: Ar. İşlenerek yapılan üretim:

“O, bu işi hesâbâtından başka Tophâne'nin temeline kadar, **îmâlâtı**, şusu, busu bütün ihtiyaçlarıyla, tıpkı bir ilim gibi, benimsemiş, topçuluğun Frenklerde mazhar olduğu terakkiye kadar ta'mik etmiş.”

i.+1 33859

[=1]

İMÂLE: Ar. Bir tarafa doğru eğme, çevirme, meyletirme:

“Lâz Mustafa Efendi, Kara Mustafa Paşa'yı **imâleye** başladı.”

(i.+ye 25247)

“Acem-perestî-i Rûmun **imâle** devrinde”

(i. 37366)

[=2]

İMÂLELİ: İmalesi olan (hece). [İmale: Aruzda vezne uydurmak için kısa bir heceyi uzun hece sayılacak kadar uzun okuma veya sessiz harf ile biten kapalı heceyi bir kapalı ve bir açık hece gibi okuma.]:

“Bu manzume içinde: Ben nasıl bi-nihâyeyî yazarım? mısra'ını çarpık, **imâleli** ve mütenâfir bulduğu için: ‘Siz tekrar söyleyebilir misiniz?’ demişti.”

i. 2105

[=1]

İMÂLET: Ar. Bir tarafa doğru eğme, çevirme, meyletirme:

“Her şeb ben o yâri secdelerle/
Etmez mi idim sana **imâlet**?”

i. 31235

[=1]

İMÂLİ: Anlatmak istenen şeyi üstü kapalı bir şekilde anlatan, içinde bir ima bulunan (söz, işaret vb.):

“Biri.nin söz.leri **îmâlî.ydı**”

i.+ydı 36937

[=1]

İMAM: Ar. Cemaatle kılınan namazlarda en önde duran ve namaz kılınırken kendisine uyulan kimse:

“Evrâd-ı Şerifini açtı. Biraz okudu. Ferahladı.

Kendi kendine teselli vermeğe koyuldu:

‘Hisarın başlıca câmiinin **imamıyım**, elbette başıma böyle külfetler yüklenebilir; tahammül etmeliyim, metîn olmalıyım. Ondan ötesi Allah'ın takdir ettiğidir.’ diyordu.”

(i.+ıyım 34483)

i. 11476, 34397

i.+1 11472, 34403

i.+larında 30395

[=6]

İMAM ALİ: Dördüncü İslâm halifesi Hz.

Ali(ra):

“O zamanki Yeniçeri ortaları kendi büyük ve müthiş maceralarından zevk almazdılar, kışlalarda kendilerine hikâye edilen Bedir, Uhud, Huneyn gazvelerini, **İmam Ali'nin** yararlıklarını, kamaşmış gözlerle dinlerlerdi.”

i.+nin 710

[=1]

İMAM AZİZ EFENDİ: 1814'te İstanbul'da İskele Câmii imamı:

“**İmam Aziz Efendi**, yemeğini yedikten sonra kimseye görünmeksizin Atâullah Efendi'nin yalısına gitti.”

(i. 34112)

i. 34389

i.+ye 34071

i.+yi 34398

[=4]

İMAM EFENDİ: İmam Aziz Efendi:

“İçlerinden biri kalabalığın ortasında duran İmam Aziz Efendi'ye ‘Canım! **İmam Efendi!** Bu adamı kurtarmak için Hisarca bir tarafa baş vurulamaz mı?’ dedi.”

i. 34081

[=1]

İMÂMET: Ar. İmamlık:

“Hâfız Emin Efendi, onun bu hâlini görerek bahsi değiştirdi, ne zamandan beri **imâmet ettiğini**, câmiin evkaafını, cemâatin çok olup olmadığını sordu.”

i.+ettiğini 34447

[=1]

İMAM HÜSEYN: Hz. Hüseyin (ra):

“Şiiri ne o hisleri duyan herkes ne de onun sanatını iyi kullananlar söyleyebiliyor. **İmâm Hüseyin'i** sevip de kendini bıçaklarla ve zencirlerle, Yâ Hüseyini diye diye döğenler onun mersiyesini söyleyemiyor, kendini hiçbir işkenceye sokmayan bir Muhteşem Kâşânî söylüyor.”

i.+i 32447

[=1]

İMÂM-I ÂZÂM: Ebû Hanîfe. Hanefî mezhebinin imamı, büyük müçtehit:

“Rehber **İmâmı Âzam.ı** bil-miş aşâir.in”

i.+ı 37244

[=1]

İMAMLIK: İmamın görevi:

“Devlet hizmetine girmedigine, Hisar'da bir **imamlıkla** kanâat ettiğine, mühimsenmeyen bir adam olduğuna bin bir şükür ediyordu.”

i.+la 34153

[=1]

İMÂN: Ar. Allah'a inanma, dinî inanç:

“Bu gayeye varmak için de kalp kuvveti, **iman** kuvveti ve yeni zamanların çok meşhur bir tabiriyle sinir kuvveti göstermekten bir an bıkmamak, bir an gevşememek lâzım gelir.”

(i. 13892)
“Kalp.i çok doldur-an **imân** ile gel-miş vecd.e”

(i. 36081)
i. 7093, 7922, 14188, 14189, 17523, 36381, 38091, 38257

i.+a 6991, 38670

i.+dan 38912, 38914, 38916, 38918

i.+edenlerdeniz 15659

i.+ediyordu 13538

i.+etmişti 3550

i.+ettiği 13873

i.+ı 3620, 6110, 14182, 14194, 23727, 35670

i.+ım 2928, 34279

i.+ında 9564, 14313

i.+la 3547, 12304, 18364, 36008

[=34]

İMÂN-I MUHAMMED: Hz. Muhammed'e olan iman:

“Garkınûr ol-malı **imânı Muhammed.le** firenk”

i.+le 37591

[=1]

İMÂNLI: İman eden, inanan, dinî inancı olan, inançlı, itikatlı:

“İçlerinde bir de fesli var: Deliorman'ın **imanlı**, temiz ve cesur mebusu Hüsnü Fuâd.”

(i. 3265)

“Beni **imanlı** Türk et-en”

(i. 38778)

i. 8602

[=3]

İMÂR: Ar. * **İmâr etmek**: Bir yeri bayındır duruma getirme işi, bayındırlık:

“Fâtih devri, Anadolu'da ve Rumeli'de bir sürü seferler devriydi. Buna rağmen İstanbul fasılasız bir ehemmiyetle **imar ediliyordu.**”

(i.+ediliyordu 4822)

i. 4408, 4438, 4818, 5169, 5314, 5375, 5376, 5575, 5603, 7603, 8040, 8042, 8048, 8096, 8121

i.+a 3078, 5398

i.+edeceğiz 2697

i.+edecek 7607

i.+edemedi 4460

i.+edilebileceğine 8074

i.+edilmedi 7597

i.+etmek 6670, 7607

i.+etmekten 8094

i.+etmeye 4421, 5575

i.+ı 5374, 7532, 7593, 8050, 8120

i.+ı+memleket 31002

i.+ım 5403

i.+ından 7608

i.+ımı 8322

[=37]

İMÂRÂT: Ar. İmarlar, imar işleri:

“Hayrât-ı âsr-dîde, **imârât-ı nev-be-nev/** Hakkında hiç değil misiniz menkabet-şinev?/ Görmez mi çesm-i ibretiniz nûr-ı lâmi'i?/ İstanbul'un nedir o Selâtin Cevâmi'i?”

i.+ı+nevbenev 31005

[=1]

İMÂRET: Ar. İmarethane. Medrese talebelerine, câmi görevlilerine, fakirlere ve gelip giden yolcu ve misafirlere yemek üzere kurulmuş aş evi:

“Zannettiğime göre Suttan Murâd-ı Sâni o tepede mâruf camiini bina ettiği zaman etrafına, medrese, **imaret** ilâve ederken onu da ilâve etmişti.”

(i. 404)

i. 5442, 5552, 5623, 5663, 6243

i.+i 788, 5348

i.+in 35286

i.+iyle 5618

i.+ler 5614

i.+lerinin 960

[=12]

İMÂRETHÂNE: Ar. İmaret:

“Taksîm-i a'mâlin yokluğu yüzünden resmî dairelerimiz başlarında tesadüfen gayretli, canlı, kanlı müdürler bulunursa iyi işliyorlar, bulunmazsa yalnız maaş istihlâk eder, aczi yüzünden halkı başından savar **imarethanelerdir.**”

i.+lerdir 15810

[=1]

İMAR VEKİLİ: Bayındırlık bakanı:

“Kendi kendime halledemediğim bu hâdisenin bir perdesini bir gün Necati Bey –bugünkü **İmar Vekili**– açtı.”

i. 18388

[=1]

İMÂTE: Ar. Öldürme:

“Lâkin bir harbe iştirak ederek kendi kendini **imâteyi** tasarlıyordu.”

i.+yi 22794

[=1]

İMÂ-YI ARZU: Ar. +Fars. Arzu iması:

“Leb.inden ol meh.e **imâyîârzû** dökül-ür”

i. 37709

[=1]

İMDÂD/İMDAT: Ar. Tehlikede veya çaresiz durumda olan birine yapılan yardım:

“Türk tehlikesinin yaklaştığını gören Macarlar, bu defa Papa'yı ve Avrupa hükümdarlarını **imdatlarına** çağırıldılar, Türklere karşı bir Haçlı ordusu daha sevk olundu.”

(i. +larına 4719)

“**İmdâd.a** yıldırım gibi gel-miş bu harb er.i”

(i. +a 38549)

i. 4655, 4727, 13475, 26573, 26586, 26586, 34154, 34289

i.+a 4646, 25314

i.+etmeği 26576

i.+ına 22283, 34231

[=15]

İMDAD-I İLÂHÎ: Ar. İlâhî yardım:

“Lâkin **imdâdulâhî** yetiş-ip ordu.muza”

i. 37829

[=1]

İMDİ: Şimdi:

“**İmdi** Türk halkının bu bayağı eğlencelerini bir terbiye âmili hâline koymak lâzım geliyor.”

i. 31729

[=1]

İMHA: Ar. 1. Yok etme, ortadan kaldırma:

“Yunan Hükümeti gibi bu milletin, bu dinin imhasına çalışan bir hükümet (...)”
(i. +sına 14193)

2. ***İmha etmek**: Yok etmek, ortadan kaldırmak:

“O vakit Nizâm-ı Cedîd'i imha etmeğe önayak olmuş olan Atâullah Efendi, Mûsâ Paşa, İsmail Paşa gibi adamları, bir asır zarfında, geri kafalı olarak telâkki etmenin sebebini de müteceddid cereyanın mürtecilere verilen bir hükmü (kabul ettirecek) derecede kuvvetli olmasına hamletmek doğru olur.”

(i. +etmeğe 3733)

“Büyük kesme taşları kazma koparamamış, dinamit atamamış. En nihayet bin güçlülükle ancak küçük parçalar hâlinde **imha edilebilmiş.**”

(i. +edilebilmiş 3203)

i. 15364, 15370, 17332, 17741

i.+edeceğinin 17749

i.+edecek 15531

i.+eden 16158

i.+etmeyişinden 35042

i.+mız 16112

i.+sına 13954

i.+sını 26520

i.+sıyçün 22043

i.+ya 12026

[=16]

İMHÂL: Ar. Mühlet verme, sonraya kalmasına müsaade etme:

“Siyasilerimiz Edirne meselesini ne ihmal ne de **imhâl edebilirler.**”

(i. +edebilirler 18255)

i. 16288, 16330

[=3]

İMKÂN: Ar. 1. Olabilecek durumda bulunma, mümkün olma, olabilirlik:

“Evet, Rusya ovalarında yürüyen tankların fotografisine bakarken bu düşünceye daldım. Bu harb, eski insanlığın nice taraflarını ortadan

kaldırıldığı gibi, teşbih ve istiare **imkânını** da kaldırdı.”

(i. +ını 26705)

2. ***İmkân (imkânı) yok**: Olması mümkün değil, olamaz:

“Demek ki bu şartlara göre Sultan Abdülaziz’in hal’ine **imkân yoktu.**”

(i. 35203)

i. 5874, 9483, 25118, 31380, 35192

i.+ı 2695, 13519

i.+ını 15874, 26695

i.+ının 4641

i.+lara 15388

i.+larım 32908

i.+larını 5646

[=13]

İMKÂNSIZ: Gerçekleşmesi mümkün olmayan, kesin biçimde olamayacak olan, olanaksız:

“Yeni Mecmua’yı çıkarmak için paramız yoktu, hükümet parasının bulaşmayacağı hür bir mecmua çıkarmak istiyorduk. Bu iki ucu bir araya getirmek **imkânsızdı.**”

(i. +dı 8711)

i.+dı 1651, 3621, 9304, 27579

i.+dır 3582, 5536, 13525, 17898, 19452, 24888, 27827, 28293

i.+mış 18080

i.+olduğunu 33897

[=15]

İMKÂNSIZLIK: İmkânsız olma durumu:

“Maddî **imkânsızlığı**, bereket versin, Salâhaddin Bey gibi dini bütün, bülend-himmet, harikulade teşebbüskâr bir Türkün manevî kudreti telâfi etti.”

(i. +ı 13080)

i. 8713, 17566

i.+ı 5212

i.+ları 18110

[=5]

İMLÂ: Ar. Bir dili doğru yazmak için konulmuş kurallar, bir dilin kelimelerini doğru yazma bilgisi, yazım:

“Lisan ve **imlâ** Türkçeleştikçe, yeni manzumelerde Edebiyât-ı Cedide zamanının kulak için kafiyeleri de pek göze çarpmıyor, çünkü artık yalnız kafiyeyi değil, Türkçe imlâyı da kulak için yazıyoruz da ondan.”

(i. 29717)

i. 28868, 28869, 28886, 28888, 28902, 28909, 28909, 28937, 28939, 28985, 28992, 28994, 28995, 28996, 29007, 29690, 29706, 29711

i.+da 28947, 28964

i.+larının 28959

i.+mız 28896, 28967, 29015

i.+mıza 28972

i.+mızdaki 28890

i.+mızı 28928

i.+mızın 28870

i.+nın 28891, 29063

i.+sı 28953, 29002

i.+sına 28999

i.+sında 29008

i.+sını 28960, 28962, 28977

i.+sının 28884, 29692

i.+ya 28875, 28879, 28974

i.+yı 29708

[=43]

İMPARATOR: Lat. Bir imparatorluğun başında bulunan hükümdar:

“Fetih sabahı **imparatorun** maktul düşmesi ve ondan sonra hükümdar sülâlesinin ardı arası kesilmesi, Roma’nın üzerine tarih perdesinin inişi gibi görülmüştür.”

(i. +un 4874)

i. 3376, 4491, 4553, 4882, 4885, 4903, 4915, 4931, 5071, 5183, 5843, 22249, 23083

i.+a 5236

i.+dan 26952

i.+ların 5389

i.+larının 26685

i.+u 26994, 26995, 27003

i.+un 4448, 4496, 4871, 4938, 5245, 22797, 26722

i.+unun 5119

[=28]

İMPARATOR ALEKSİ: I. Aleksios. 1081-1118 döneminde Bizans İmparatoru Komnenos Hanedanının kurucusu:

“**İmparator Aleksî**, Peçenekleri yalnız Bizans orduları ile püskürtemeyeceğini anladığı için Bizans hazinelerinin bütün altınını dökerek Peçeneklerin Rumeli de hasmı olan Kuman Türklerinin beyleriyle anlaştı.”

(i. 4597)

i. 5040, 5064, 5082, 5090

i.+nin 5045

[=6]

İMPARATOR ALEKSİ KOMNİNOS:

İmparator Aleksis:

“1090'da **İmparator Aleksis Komninos**, Bizans hükümdarı iken, Rumeli'den İstanbul üzerine Peçenek Türklerin bir hücumu oldu.”

(i. 4580)

i.+un 4601

[=2]

İMPARATORİÇE: İmparatorun eşi:

“**İmparatoriçe'nin** âşığı, Kırım Valisi Prens Potemkine gibi, diğer gözdelelerin düşmanı, dâima kenarda; lâkin kimseye tabasbus etmeksizin yaşamış, saray küberâsı hakkında beyânât-ı heccâvânesi yüzünden nefy olunmuştu.”

i.+nin 26095

[=1]

İMPARATORİÇE 2. KATERİNA: Çariçe II.

Katerina veya Büyük Katerina (d. 2 Mayıs 1729 – ö. 17 Kasım 1796), 34 yıl boyunca Rusya'yı yönetmiş ve 18. yüzyıl Rusya'sına damgasını vurmuş bir Çariçe:

“Orduyu terk ettikten sonra **İmparatoriçe II. Katerina'nun** maiyyetine girmişti.”

i.+nın 26094

[=1]

İMPARATOR JUSTİNYANUS: I. Justinianus,

Jüstinyen. (482, Tauresium – MS 565,

Konstantinopolis) 527-565 döneminde Doğu

Roma İmparatorluğu'nun imparatoru:

“Her şeyin değişmesine rağmen eski Roma'nın topraklarına ve hukukuna vâris olmak zihniyeti kalmıştı. Bizans medeniyetini en ziyade yükseltmiş olan **İmparator Justinyanus** bu zihniyetin timsalidir.”

i. 4937

[=1]

İMPARATOR KANTAKUZEN: VI. İoannis

Kantakuzenos veya Cantacuzene. (1292,

Konstantinopolis – 1383, Mistra, Yunanistan)

1347–1354 arası Bizans imparatoru:

“**İmparator Kantakuzen**, Orhan Bey'e kızını verdi, bu sıhriyet yo- luyla durdurmak istedi, lâkin durduramadı.”

(i. 4695)

i.+in 4700, 4702

[=3]

İMPARATOR KOSTANTİN: I. Konstantin veya Büyük Konstantin. (MS 272, Niş, Sırbistan – MS 337, Nikomedia) Hristiyanlığı kabul eden ilk Roma imparatoru:

“**İmparator Konstantin** gizliden gizliye Hristiyanlaşmış olan Roma askerinden yardım görerek muzaffer olmuştu.”

(i. 26966)

i.+in 4873

[=2]

İMPARATORLUK: Çeşitli milletleri idare ve hâkimiyeti altında toplayan devlet şekli:

“İspanya, onaltıncı asır başında, birdenbire Avrupa ortasında ve cenubundan, Amerika'nın cenubundaki zengin sahillere kadar genişleyiverdi; büyük bir **imparatorluk** oldu.”

(i. 19208)

“**Şark imparatorluk.larının** bat-tığı yer.den” (i.+larının 38679)

i. 3690, 4511, 4693, 5019, 8125, 12809, 13485, 19196, 32739

i.+a 5850, 19555, 26374

i.+ken 13608

i.+larını 12778

i.+ta 27026

i.+u 4508, 4928, 12801, 12809, 19200, 23084

i.+un 4540, 4542, 4547, 4901, 4926, 5005,

14554, 19227, 26358, 26405, 26717, 26983

i.+unu 5313

i.+unun 5311, 13419, 14707, 15844

[=39]

İMPARATOR MANUELO: I. Manuil

Kommenos. (1118, Konstantinopolis – 1180, Konstantinopolis) 1143-1180 yılları arasında tahtta kalan Bizans imparatoru:

“Bizanslıların şehrin müdafaaından ne kadar meyus olduklarını ve Türkler tarafından fethinin ne kadar yakın olduğunu gösteren bir hâdise (şudur ki) ihtiyar **İmparator Manuelo** bir gemiye binerek bizzat imdat istemek için Venedik'e, Milano'ya, Papa'ya oradan da Fransa ve İngiltere'ye gitti.”

i. 4727

[=1]

İMPARATOR SEPTİMUS SEVERUS: (MS, Leptis Magna, Libya – MS 211, Eboracum) 193

– 211 arası Roma imparatoru:

“Kendisinden yüz sene evvel, **İmparator Septimus Severus** bu inşâata başlamış hattâ Sirkeci'den Sultan Mahmud Türbesi'ne ve oradan Cinci Meydanı'na giden bir sur yaptırmıştır.”

i. 26949

[=1]

İMPARATOR WİLHELM: II. Wilhelm. (1859, Kronprinzenpalais, Berlin, Almanya – 1941, Huis Doorn, Doorn, Hollanda) Son Alman İmparatoru ve Prusya Kralı:

“1918'de **İmparator Wilhelm** tacını, tahtını ve vatanını terk etmeğe mecbur kaldığı vakit, hatâsı yüzüne fazla vurulmadı.”

(i. 27078)

i.+in 27055

i.+inki 27057

[=3]

İMPONDÉRABLE: Fr. Hesapta olmayan:

“Firenklerin **impondérable** dedikleri ‘hesapta olmayan hâdise’ araya girdi.”

i. 25023

[=1]

İMRAHOR İSHAK AĞA: Sultan Mahmud döneminin gözde şahsiyetlerinden biri:

“**Babası İmrahor İshak Ağa** ve kaynatası Zeynîzâde devrin gözdelerydi.”

(i. 33667)

i.+yı 33841

[=2]

İMRAHOR İSHAKAĞAZADE MEHMED ALİ BEY: İmrahor İshak Ağa:

“Râşid Efendi dalgın gözlerle, sokakdan geçen, **İmrahor İshak Ağazâde Mehmed Ali Bey**'i, o bitik hâlinde, değneğine dayanarak sokağın köşesinden kayboluncaya kadar tâkib etti.”

i.+i 33677

[=1]

İMRAHUR MEHMED AĞA: Osmanlı devlet adamı:

“Mâlûm olduğu üzere Ali Paşa, Mora seferine çıkarken Rikâb-ı Hümayûn Kaymakamlığına **İmrahur Mehmed Ağa**, vezârete getirilerek tâyin edilmişti.”

i. 34892

[=1]

İMRAHUR MEHMED PAŞA: İmrahor İshak Ağa:

“**İmrahur Mehmed Paşa'nın** Bender'e tâyin edildikten sonra yolda fermân-ı kazâ'ya uğraması, Dâmad Ali Paşa'nın Mora'yı fethinden sonra, Edirne'ye dönüşünde ilk giriştiği icrâatdan biridir ki o vakit İstanbul'u dehşetten titretmişti.”

(i.+nun 34887)

i. 34871

[=2]

İMRÂR-I HAYAT: Ar. Hayat geçirme:

“Bir derin aşk ile **imrârîhayât** eyle-yelim”

i. 39126

[=1]

İMSAK: Ar. Nefsine hâkim olup bir şeyden el çekme:

“Meşveret'in ikinci nüshasından sonra şart koşulan saygıyı ve **imsaki** bir tarafa bırakarak (...)”

i.+i 10818

[=1]

İMTİDÂD: Ar. 1. Uzama, uzun sürme, uzunluk:

“Hakikatte mazi, hâl ve istikbal yoktur. Ortada bir ‘imtidâd’ vardır. Bu **imtidâd** hattının ortasında, ‘hâl’ içinde yaşıyoruz; gelecek kısmını göremiyoruz.”

(i. 5801)

2. ***İmtidat etmek**: Uzamak, uzayıp gitmek:

“Görürsünüz ki ölümün elemi, ilk darbeden son hıçkırığa kadar, insicamlı bir mantıkla **imtidâd eder**. Sevdiğimiz, hayatta iken karşımızda gülüyor, konuşuyor, hareket ediyor ve bize bir bekaa vehmi veriyor.”

(i.+eder 31166)

i. 5795, 5817, 17799, 25388

i.+eden 4479

i.+edişindeki 5977

i.+ettirerek 17741

i.+1 8283, 17764

[=11]

İMTİHAN: Ar. 1. Bir kimsenin bilgi derecesini belirlemek için yapılan yoklama, sınav:

“Bu sene yeni programım mucibince Paris Edebiyat Darülfünunundan Rumca kalktı, Sorbonne Edebiyat Darülfünunu Rumca **imtihânları** birçok ecnebilere mezkûr darülfünunu yapmağa mâni' idi şimdi yalnız Lâtince dersle bu suubet bir derece tahafıruf etti.”

(i. +ları 19998)

2. Tecrübe etme, sınama, deneme:

“Sonra Rumeli parçalandı. Müslümanlar mahkûm vaziyete düştüler. Bu geçen on üç sene mahkûmlar için yaman bir **imtihan** devriymiş.”

(i. 1074)

i. 1073, 13735, 13865, 21290, 22370, 24364, 24364, 24369, 24520

i.+a 24379, 24382

i.+da 18201, 24363

i.+dan 24378

i.+dı 24520

i.+ı 20048

i.+ında 33365

i.+ından 32126

i.+ını 20000, 35207

i.+la 3574

i.+lar 31903

i.+ların 14272

i.+larında 19994

i.+larını 7835, 20026

[=27]

İMTİNA: Ar. Gerçekleşmesi mümkün olmama, imkânsızlık:

“Talihin bu kadar yaman bir **imtina** karşısında İzmir’le Edirne’yi unutmak kalıyor.”

i.+ı 12585

[=1]

İMTİYAZ: Ar. 1. Devlet tarafından bir kimse veya kuruluşa verilen özel izin:

“Peyam’ın **imtiyazını** aldı.”

(i. +ını 10145)

2. Bir kimse, kuruluş veya topluluğa

başkalarından farklı olarak tanınan hak ve üstünlük, ayrıcalık:

“Lozan muahedesinden sonra yeni Türkiye’de her türlü dinî **imtiyazların** izi kalmamasına taraftardır.”

(i. +ların 19156)

“Dört Ağustos gecesi, birtakım asilzadeler, kürsiye çıkarak her türlü **imtiyazlarından** vazgeçtiklerini beyân ediyorlar, çünkü vatanın saadeti ve bu ihtilâlin önü alınmak için bu fedâkârlık lâzımdır.”

(i. +larından 25595)

3. Kendisine bir kimse tarafından tanınan ayrıcalık:

“Bu an’ane gütgide Jöntürklük nâmını almış, o da nihayet Paris’de Ahmed Rızâ Bey’in ve Prens Sabâhaddin Bey’in **imtiyazında** kalmıştı.”

(i. +ında 4119)

i.+ına 18172

i.+ında 12406

i.+lar 13826, 15997, 16003

[=9]

İMTİYAZLI: Diğerlerinden farklı ve üstün olan, ayrıcalıklı:

“O zaman milletin bu gözde oğulları Üsküp’de gerek hükümetten gerekse halkdan, Avrupalıların gördüğü **imtiyazlı** muameleyi görürlerdi.”

i. 1014

[=1]

İMTİZAÇ: Ar. Uyuşma:

“Fetihden sonra İstanbul’a yerleşmiş olan halkın iklimle bu **imtizacını** kaydettikten sonra, yeni baştan kurmuş olduğu bu şehirde yaratmış olduğu güzelliklerin en yüksek bir kıratta olduğunu söylemek lâzımdır.”

i.+ını 4399

[=1]

İMZA: Ar. Bir kimsenin bir metinde yazılı olanları kabul ettiğini, gördüğünü veya bir şeyin kendisi tarafından yapıldığını göstermek üzere kendi eliyle ve kendine has bir biçimde yazdığı ismi:

“Geçen yaz altına **imza** koyduğumuz muahede ile, bu kış tadili teklif olunan muahede arasında bir fark vardır.”

(i. 12641)

2. **teşmil**. (Bir yazara, bir eser meydana getiren kimseye ait) İsim:

“Servet-i Fünûn nüshalarını okurdum. Tevfik Fikret, Cenab Şahâbeddin gibi yeni **imzaları** görür ve eserlerinden pek hazzetmezdim.”

(i. +ları 2079)

i. 6664, 18179, 21655

i.+sı 22474

i.+sıyla 6687

i.+sıyla 20338

[=8]

İMZALA-: Kabul ettiğini imza koyarak göstermek:

“Devletlerin Boğaz'ın ağzında duran amirale verdikleri kâğıdı **imzalayacağız**, yâhud da imzâlamıyacağız, mütâreke budur!”

(i.-yacağız 2870)

i.-dığımız 18518

i.-mıyacağız 2870

i.-yacak 14848

[=4]

İMZALAN-: Altına imza atılmak, imza edilmek:

“Vatanın üstündeki şeamet dopdolu bir hâldeydi. Mütâreke **imzalanmış**. O gece Şişli'deydim.”

(i.-miş 2883)

i.-madı 11613

i.-ması 10295

[=3]

İMZALAT-: İmza ettirmek:

“Mustafa Kemal Paşa'ya karşı onu rakip çıkarmak, İstanbul'da sadarete geçirmek, İngilizlerin bahşetmeye temayül ettikleri sulhü ona **imzalatmak** hulyasına düştü.”

(i.-mak 10367)

i.-mayı 23877

[=2]

İMZALI: (Bir kimse) tarafından İmza edilmiş:

“Fransızca İstanbul gazetesinin 28 Kânunusani 1921 tarihli nüshasında, E. M. **imzalı** ‘Hisar'a Dair’ unvanlı makaleye sırf bir tesadüf sayesinde ağâh olabildim.”

i. 6696

[=1]

İN-: 1. (Bulunduğu yerden) Aşağıya doğru gelmek:

“Yola çıktığım zaman önce yol üstünde Chillon Kalesi'ne gittim, Bonivard'ın zindanına **indim**.”

(i.-dim 17467)

“Dört asır.dır **in-erek** câmi.e nûr üst.üne nûr”

(i.-erek 36086)

2. Dağ, tepe vb. yüksek bir yerden gelmek:

“Akşam güneş artık deniz ufuk.unda silin-di/
Hulyâ gibi yalnız gezin-enler köy.e **in-di**/
Ben kal-dım uzak.larda gün.ün ses.leri din-di/

(i.-di 36999)

3. (Binilen bir taşittan ayrılarak) Yere ayak basmak:

“Dedeâğaç'dan gemiye bir Türk genci geldi. Kendisini, İstanbul'da, mektepler âleminden müphem surette tanıyordum. Ona Avrupa'ya

kaçmak üzere olduğumu söyledim. Hayret içinde kaldı. Birçok konuştuk. Nihayet şehire **indi**.”

(i.-di 1721)

4. Bulunduğu yerden daha büyük, daha merkezi bir yere gitmek, varmak:

“Sabah erken İstanbul'a **indim**.”

(i.-dim 2807)

5. (Bir yere) Kalmak üzere gelmek, konaklamak:

“1912'de Paris'ten İstanbul'a avdet ettiğim zaman ilk tanıdığım genç Refik Hâlit oldu. Evine misafir **indiğim** arkadaşım Şefik Esat o günlerde en ziyade Refik Hâlit'le düşüp kalkıyormuş.”

(i.-diğim 9248)

6. ***Tepeden inmek**: Hiç beklenmedik anda gelivermek; ânî, şaşırtıcı hamle yapmak:

“İnşâ'da mâhir olduğu kadar zarîf şâir olan

Beğlikçi mülâzimlerinden Sâkîb Efendi bu küt'ayı inşâd edivermişti:

'Tepeden inmek idi mutadın

Dâimâ ehl-i kemâlin serine

N'oldu ey sâika-î dehr-i denî

Hele bir kerre de düşdün yerine' (...)

(i.-mek 34863)

i.-di 1720, 10377, 18373, 18494, 19365, 27120, 35281, 37486

i.-diği 11242, 11436, 34387

i.-diğini 11241

i.-dik 871, 2335, 33798, 38305

i.-dikleri 38603

i.-dikten 18402

i.-diler 21104, 35288

i.-dim 2806, 6475, 7790, 8394, 8408, 10654, 17454, 18771, 19679, 38967, 38969

i.-eceği 5834

i.-eceğini 7107

i.-eceğiz 23479

i.-ecek 6820

i.-en 117, 5347, 5660, 16843, 17504, 18295, 22911, 23553, 35931

i.-er 17502, 22733, 25951, 38357, 38412, 38956

i.-erdi 1575

i.-erdik 538

i.-erek 16811, 18757, 38266

i.-erken 1444, 10580, 10630, 11404, 23478

i.-iş 2335, 20419

i.-işi 4873

i.-iyor 14954, 17371, 25702

- i.-iyordu 7476
i.-iyorduk 743
i.-iyorlardı 2632
i.-meden 23569
i.-medi 37714
i.-meğe 3420
i.-mek 1651, 15164
i.-mekten 34320
i.-melerine 15816
i.-mem 1753
i.-memi 1749
i.-memiş 10780, 17424
i.-mesi 34119
i.-meye 15844
i.-meyeceğim 9603
i.-miş 4500, 5655, 6156, 30926
i.-mişti 14434
i.-miyor 37943
i.-miyordu 33754
[=94]
İNÂD: Ar. Bir kimseye veya şeye karşı olarak:
“*Hükûmkazâ.ye zerre kadar yok inâd.ımız*”
i.+ımız 37858
[=1]
İNAN:- 1. (Bir şeyi) doğru olarak kabul etmek:
“*Fransız hükümeti tarafından Galatasaray Lisesi'ne gönderilmiş, orada bir müddet tedris etmiş, fakat şimdi avdet etmeği münâsîp görmüş ve avdeti de meccânen Fransa Sefarethanesi tarafından te'mîn edilmişti. Söylediklerine inanmışım.*”
(i.-mişim 1686)
“*Bilâ tereddüd inan-dık ki sen.dedir ey mey*”
(i.-dık 37579)
2. Bir şeyin var olduğunu, gerçek olduğunu kabul etmek:
“*İstanbul'da, çok zaman yaşamış, yaşadıkça birçok semtleri sevmiş, sevdikçe onları, zamanın derinliğine doğru, enine boyuna öğrenmiş bir insan, yaşı ilerledikçe, öğrendikleriyle o kadar dolar ki, bu şehrin sonu gelmez güzellikleri olduğuna inanır.*”
(i.-ır 5997)
3. Bağlanılacak varlık olarak kabul ve tasdik etmek, iman etmek:
“*Çok inananlar çok benimserler. Türk milleti Osmanlı saltanatının asırlarında, İslamiyet'e çok fazla inanıyordu.*”
- (i.-iyordu 26638)
i. 37228
i.-abilir 14394
i.-abilirler 3530, 16104, 16365
i.-abilirsiniz 30118
i.-acak 12455, 19568
i.-amadım 2929
i.-amaz 19796
i.-amiyordum 34729
i.-amiyorlardı 1893, 7843
i.-amiyoruz 17520
i.-an 9463, 9486
i.-anlar 12214, 13531, 17531, 26626
i.-anları 19461
i.-anların 29942
i.-arak 19506, 26774
i.-dı 31636
i.-dığı 26628
i.-duğumuz 19563
i.-duğuna 30738
i.-dık 12799
i.-dılar 13284, 14398
i.-dıldardı 15964
i.-dıldarmı 13293
i.-dım 10678, 17031, 19375, 20782
i.-ır 2451, 5992, 17241
i.-ırım 33769
i.-ırlar 12455, 35142
i.-ırsak 17697
i.-ıyor 16918
i.-ıyorlar 12971, 16925
i.-ıyorlardı 22584
i.-ıyorlarmı 33209
i.-ıyorum 28980
i.-madığı 9484
i.-madığımız 33436
i.-madığımı 9043
i.-madığımız 35454
i.-madık 12799, 18206, 18206
i.-madılar 18208
i.-mağa 19569, 22409
i.-mak 8927, 13511, 17731, 32899, 33211, 33212, 35091
i. makla 39020
i.-maksızın 2829
i.-maktansa 28984
i.-mam 1953
i.-mamak 25020, 27156

i.-maması 26647
i.-mamış 27091
i.-ması 24464
i.-maya 2928, 9520, 17118
i.-mayan 16013, 28483
i.-mayanların 17099
i.-mayınız 11518
i.-maz 2452, 12454, 24062
i.-miş 12996
i.-mişti 25865
i.-miştım 1685, 32219
i.-mıyordum 6521
i.-mıyorlar 7016, 21106
i.-mıyorsa 21935
i.-salar 16860, 24062, 33234
[=99]

İNANDIR-: İnanmasını sağlamak, inanmasına sebep olmak, inandırıcı:

“Hâtırât kadar az **inandıran** nevî de yok gibidir.”

(i.-an 2451)

i.-mak 17083
i.-maya 12441, 13577, 17103, 17704
i.-mişti 1334
[=7]

İNANIL-: Doğru olarak kabul edilmek:

“Üsküp'de Rifâî şeyhi bir Sâdeddin Efendi vardı. Taşranın bu kadar uzak bir şehirde yetişebileceğine **inanılmıyacak** gibi kibar, terbiyeli, **ince** bir adamdı.”

(i.-mıyacak 1977)

i.-acak 24884
i.-ır 27161, 34688
i.-maz 3754, 9461
i.-mişti 24252
i.-mıyor 4352
[=8]

İNANIŞ: İnanmak işi ve tarzı:

“Lâkin Şekip Bey, Müslümanlığa, Osmanlılığa, hattâ Türklüğe düşmandı. Bu derece kozmopolitti. En büyük eksiği millî **inanıştı**.”

i.+ıydı 11203
[=1]

İNAT: Ar. ***İnat etmek**: Dediğinden

vazgeçmemek, ayak diremek:

“Doktor Bahaeddin Bey'in iyi, namuskâr, dürüst bir adam olduğunu söyledim; **inat etti**, orada sertçe bir muhaveremiz geçti.”

i. 10823, 15630
i.+a 26069
i.+edersek 35493
i.+etti 10900
i.+ı 15756
i.+ına 996
i.+ında 10352
i.+ını 25302
i.+tan 10774
[=10]

İNÂYET: Ar. Lütuf, ihsan:

“Alemdar Paşaya makam-ı sadâret ve Arabzâde Arif Efendi'ye ibkaen **inayet** duyurulduğundan hey'et-i devlet Babîâli'ye geldi.”

i. 22049

[=1]

İNBİK: Ar. İmbik. ***İnbikten geçirmek**: mec.

Damıtmak, taktir etmek:

“Avrupa'nın klâsikleri ve romantikleri ne vücûda getirmişse onda sıkı bir **inbikten geçirilmiş** hâldeydi.”

(i.+ten 2278)

i.+den 2237, 19325

[=3]

İNCE: 1. Fazla kilolu olmayan:

“Diğer ülkelerde Türk gençleri gibi kahraman, Türk kadınları gibi güzel, Türk kızları gibi **ince**, Türk gibi hür yollu darbimeseller vardı.”

(i. 6447)

“Hepsi.nden **ince** AngloSakson güzel.leri”

(i. 36240)

2. Hafif:

“Sar-dı her uzuv.unu bir **ince** sızı”

(i. 36969)

3. Duygulu, kibar, zarif:

“Üsküp'de Rifâî şeyhi bir Sâdeddin Efendi vardı. Taşranın bu kadar uzak bir şehirde yetişebileceğine **inanılmıyacak** gibi kibar, terbiyeli, **ince** bir adamdı.”

(i. 1978)

“Kalp.im yine üzgün sen.i an-dım da derin.den/ Geç-tim yine dün eski hazan bahçe.lerinden/ Üzgün ve kırıl-mış gibi en **ince** yer.inden”

(i. 37914)

4. Kendi cinsinden olanlara göre kalınlığı az olan:

“Erkekler üryan kahramanlar, kadınlar da **ince** tüllerle örtülü uzun sebûlar gibi.”

(i. 23025)

5. ***İnce eleyip sık dokumak**: Bir işi büyük bir titizlikle ele almak:

“Siyasiyatla meşgul kaç güzide Türk’le görüştümsen bugünkü işleri ne kadar **ince eleyip sık dokuduğuna** şaşım. Artık memleketinizde, reisülküttap efendiler zamanında olduğu gibi, siyasi entrikalar sırtımadan geçmiyor.”

(i. 15553)

6. ***İnceden inceye**: En küçük ayrıntısına kadar, titizce:

“Tems’in baş muharriri basiretinin, mantığının, ilminin, zekâsının, insafının bütün kudretiyle Trakya meselesini bu anî vesile ile, bir daha **inceden inceye** tahlil etti.”

(i. 17909)

7. ***İnce hastalık**: Verem:

“Bu aile hayâ tında aşkın büyük kasırgaları yok; Türk ailelerinin öteden beri bildikleri bir âfet: **İnce hastalık** geliyor, bu güzel vücûdu alıyor; işte bütün fâciâ burada başlıyor ve burada bitiyor.”

(i. 31123)

i. 212, 1106, 1673, 1977, 2567, 3081, 4800, 4975, 5203, 6442, 6539, 6715, 7648, 9246, 10565, 12265, 14478, 15541, 15544, 15590, 15596, 15599, 17068, 17103, 18262, 19003, 20735, 20736, 21485, 21559, 22897, 23010, 23026, 23048, 23503, 24411, 24785, 26619, 27014, 27093, 28409, 28908, 28991, 28992, 29139, 29144, 29144, 29149, 29152, 29420, 31111, 31278, 31430, 32528, 32877, 32892, 32896, 33003, 33544, 33691, 33958, 36001, 37898

i.+den 17896, 18681, 22490, 31674

i.+dirler 18914

i.+si 23427, 30274

i.+ydiler 7387

i.+ye 17896, 18681, 22490, 31674

[=78]

İNCE A: Ses bilgisinde ünlüler arasında söyleyiş olarak ince telâffuz edilen “a” sesi:

“Anadolulu ve Rumelili Türkler İstanbul’un bu **ince A’sını** temyiz edemezler, sıhhati, sıhhatden, sıhhatin derken atı, atdan, atın, gibi telâffuz ederler.”

(i. +sını 29162)

i. 29177

[=2]

İNCE I: Ses bilgisinde ünlüler arasında söyleyiş olarak kalın telaffuz edilen “i” sesi:

“Yeni ve tam Türkçe bir elifba tertîb etmek iktizâ ederse bu harflerle teşekkül edebilir.

Kalın A

ince A

Kalın I Kır, sır, yıl demek için.

ince I (...)”

i. 29189

[=1]

İNCEL-: Ünlü değişmesine uğramak:

“Cedlerimizin dilinde kalın Rumca isimler nasıl **incelmiş**: Ayanikola, İnegöl olmuş, Naksos, Nakşe olmuş.”

i.-miş 19446

[=1]

İNCE LÂM: İnce telaffuz edilen Arapça’daki lam harfi :

“Bizim elifbamızda her an söylediğimiz Türk’ün kalın kesreli, meselâ kıl ve yıl kelimelerinde(ki) (T:ı) yok, Türk’ün kalın Lam’yle, bilâhare lisânında türeyen **ince Lam** yok, Türk’ün eski kalın A’sıyla bilâhire İstanbul’da türeyen ince A yok, imlâ harflerinin hiçbiri yok, bunun mukaabilinde Türk’de mevcûd olmayan harflerin envâi var.”

(i. 29001)

i. 29190

[=2]

İNCELİK: 1. Zarafet, nezaket, kibarlık:

“Güzellikleri, **incelikleri**, zarıflıkları, refâtırları, Türkçe söylerken şiveleri, terbiyeleri, hâsılı birçok meziyetleri her yerde hayranı ile yâd ediliyordu.”

(i. +leri 21137)

2. Bir işin herkesçe görülemeyen nitelikleri:

“Görüyorum ki Türk güzideleri Avrupa siyasiyatının **inceliklerine** iyiden iyiye vâkıftırlar.”

(i. +lerine 15548)

i. 5656, 7386, 7389, 31265

i.+e 5681

i.+i 3900

i.+inden 3082

i.+indendir 929

i.+ini 32879

i.+inizin 15549

i.+iyle 12201

i.+leri 15538, 19392, 21125

i.+lerine 27938

i.+ten 7665

i.+ti 17738

[=18]

İNCELME: *mec.* Kabalıklarını, aşırılık ve fazlalıklarını atarak ince ve zarif duruma gelmek, incelik kazanmak:

“*Lâkin manevî **incelme** kusvâsına varmıştı; meselâ tasavvufun en yüksek merhalesi sayılan Mesnevi, Yûnus'un yetiştiği asırdandır.*”

(i. 32892)

i. 32869

[=2]

İNCELMİŞLİK: Zarif olma durumu:

“*Son saray **incelmişliğin**, haddeden geçmiş temeddünün ve zevkin gözleri kamaştırır bir nümûnesidir.*”

(i.+in 18984)

i.+in 3903

[=2]

İNCİ: 1. İstiridyeye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan ve süs eşyası olarak kullanılan küçük, yuvarlak, sert, sedefli tane:

“*çini/
inci/*

Gül-üyor pembe somâk.iyle mücellâ mermer”

(i. 38815)

2. ***İnci gibi**: Çok düzgün, güzel, temiz:

“*Ali Şefkati'nin **inci** gibi güzel bir yazısı ve mizaha da istidadı varmış.*”

(i. 4168)

i.+nin 39004

[=3]

İNCİL: *Ar.* Dört kutsal kitaptan Hz. İsa'ya indirileni:

“*Artık Lamartine'i ormanlarda eline **İncil** yerine İtirâfât almış gezinir görüyoruz.*”

(i. 22774)

i.+e 22781

i.+i 4919

i.+in 35603

[=4]

İNCİR: *Fars.* ***İncir çekirdeğini doldurmaz**:

(Bir iş veya mesele için) Çok önemsiz, çok anlamsız:

“*(...) kitaplarında cinas, leff ü neşr-i müretteb, iham, icaz gibi bir **incir** çekirdeği doldurmeyen oyunları gösterdiler.*”

i. 27917

[=1]

İNCİRLİ KÖYÜ: İstanbul'un Sarıyer ilçesinde bir köy:

“*Zikrolunan isimler arasında yalnız Paşabahçesi'nin ismine tesadüf edilmez, o da o zaman mevcut olmadığından değil, **İncirli Köyü'nün** ismini fuzulî olarak aldığındanmış.*”

i.+nün 74502

[=1]

İNCİZÂB: *Ar.* Bir şeyin câzibesine tutulup ona doğru çekilme, câzibesi sebebiyle ona doğru meyletme, cezp olunma:

“*Kâtibe karşı **incizâb**, halk türkülerine bile geçti.*”

(i. 26518)

i.+ettiği 9724

i.+ının 28096

[=3]

İND: *Ar.* ***İndinde (İndimde)**: “(İyelik ve bulunma hâli eklerinin kalıplaşmasıyla) Yanında (yanımda), katında, -e göre:

“*Uşak ve Bursa cephelelerinin muzaffer zabıtları ve muzaffer neferleri iyi bilsinler ki kazandıkları o muzafferiyetler Kosova, Niğbolu, Varna, Kostantaniyye, Çaldıran, Mercidabık ve Mohaç muzafferiyetlerinden, ihtiva ettiği mânâ itibariyle, hiç farklı değil, hattâ o muzafferiyetleri unutulmaktan kurtardıkları için Allah ve Peygamber **indinde** daha başka türlü makbul ve mübarektirler.*”

(i.+inde 16132)

“*Gör-sem de gör-mesem de bu **ind.imde** bir ben.im*”

(i.+imde 36306)

i.+imde 31023, 38790

i.+inde 31020, 35022

[=6]

İNDİ: *Ar.* Herkesin kabul edeceği bir temele dayanmayan, sâdece bir kimsenin kendi kanaatine, kendi görüşüne göre olan:

“*Bu telâkkisini Talat Paşa'ya da fazla aşlamış olacak ki, İzzet Paşa Kabinesi'ne de sokuldu. Ancak bu **indî** telâkki etrafi hayli şaşırttı.*”

(i. 11491)

i. 7396, 9627, 11481, 21972, 35092

[=6]

İNDİFA: Ar. ***İndifâ etmek**: (Yanardağ) Lav püskürtmek:

“Avrupa'nın her asil ve halis sanatkârı gibi Türk'e, Türk toprağına, Türk manzarasına hayran olan Theophile Gautier, istikbale dair o elemli tahminleri arasında, Beykoz'da bir petrol yanardağı **indifa edeceğini** acaba düşünmüş müydü?”

i. 7326

[=1]

İNDİR-: 1. (Binilen bir taşıttan) İnmesini sağlamak:

“Bisikletle bir Türk çocuğu geçiyordu. Köprü başında bekleyen bir Bulgar jandarması yanına yaklaştı, bilmem niçin çocuğun ensesine bir tokat vurdu, bisikletten **indirdi**, çocuk ağlıyordu.”

(i.-di 793)

2. (Bulunduğu yerden) Biraz daha aşağıya almak:

“Bu hâl, Fâtih'e, yetmiş parça gemiyi, karadan Halic'e **indirmek** hârikasını ilham etti.”

(i.-mek 5202)

3. ***Darbe indirmek: mec.** Birine altından zor kalkacağı bir harekette bulunmak, zarar vermek, işini bozmak:

“**İndir-di** yıldırım gibi bir darbeğiran/ Pâmâl-i rahşı kıldı Acem tâc ü tahtını”

4. ***Hatim indirmek**: Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar ezberden veya yüzünden okumak:

“Tekbir çeken dedeler, bir taraftan da yolda yeni baştan cüz cüz okuyarak **hatim indiren** kırk hâfızın sesleri bütün şehri dolduruyordu.”

(i.-en 34511)

i.-di 793, 15195, 22701, 37224

i.-diler 6971

i.-diniz 23392

i.-eceklerini 18673

i.-eüksiniz 23485

i.-en 22262, 26643, 34501

i.-ene 14329

i.-enleri 25013

i.-iniz 1754

i.-meğe 24159

i.-mek 1754, 5199

i.-miş 7868

[=18]

İNDİRİL-: 1. İnmesi sağlanmak:

“Bu ince donanma Halic'e **indirildikten** sonra, şehrin o taraftan fethine –birçok icatların da yardımı ile– girişildi ise de bir neticeye varılamadı.”

(i.-dikten 5206)

2. Bulunduğu yerden alınmak, hükmü kaldırılmak:

“Kulenin üstünden Bizans ve Venedik bayraklarının **indirildiğini**, al ve yeşil Türk bayraklarının yükseldiğini gören halk her şeyin bittiğine hükmetmişti.”

(i.-diğini 5256)

3. ***Hatim indirmek (indirilmek)**: Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar ezberden veya yüzünden okumak:

“Rehberim Lütfi Beye sordum, Hırka-i Saâdet'de ne zamanlar bu hatim **indirilir?**”

(i.-ir 6873)

4. Aşağı doğru sarkıtılarak bir yere bırakılmak, yerleştirilmek:

“(…) tabuta yatırılmış nişanlısına bakan genç, karısını mezara **indirilirken** seyreden köylü (…)

(i.-irken 31151)

5. (Binilen bir taşıttan) İnmesi sağlanmak:

“Vâkiâ öğleyin vapur demir aldı ve kalktı. O hareketin heyecanını el'an hatırlarım. Gerçi o genç yaşında, cebimde para olmaksızın, sonsuz bir mechule atılıyordum. Lâkin **indirilmek**, hapishanelere tıklamak, nefyolunmak, hâsılı hayatta dipdiri yanmak belâsından da kurtulmuştum.”

(i.-mek 1792)

[=5]

İNDİRT-: ***Hatim indirtmek**: Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar ezberden veya yüzünden okumak işini yaptırmak:

“Sultan Selim hilâfetin alâmâtı olan Hırka-i Şerif, Sancak-ı Şerif ve diğer emânât-ı mübârekeyi Mısır'dan İstanbul'a hatimler **indirterek** getirmiş.”

i.-erek 6878

[=1]

İNDİYYÂT: Ar. Birinin kendince uydurduğu şeyler:

“(…); ya tadından yenilmez, şeker gibi medhiyelerdir, yahut da **indiyyâtdan** ibaret lâf kümeleridir.”

i.+dan 30040

[=1]

İNEBOLU: Kastamonu iline bağlı ilçelerden biri:

“Nurettin Paşa'ya hitaben: ‘Onu **İnebolu'dan** yola çıkaracağız, çünkü Ankara'ya gelip mahkeme karşısında hesap vermesi lâzımdır.’ dedi.”

i.+dan 10476

[=1]

İNEGÖL: Bursa iline bağlı ilçelerden biri:

“(…) Ayanikola, **İnegöl** olmuş.”

i. 19446

[=1]

İNFAK: Ar. Besleme, geçindirme, yedirip içirme:

“Bu kadar bîçareyi bütçe tertibinden iâşe, **infak** ve terfih edemeyiz, ancak emek ve yemek teşkilâtını yaratmakla edebiliriz.”

i. 157802

[=1]

İNİLÂK: Ar. 1. Şiddetli bir şekilde patlama:

“Taşçıların çalıştığı belli idi. İkide birde barutla **infilâk** akisleri geliyordu.”

(i. 842)

2. ***İnfilâk etmek**: mec. Patlak vermek, baş göstermek, ortaya çıkmak:

“Bir Ramazan gecesi irtica Yeniçeri Ocağı'ndan **infilâk etti**.”

(i.+etti 23923)

i.+ediyor 25607

i.+etmek 23806

i.+ettiren 10055

i.+lar 26897

[=6]

İNİSÂL: Ar. Memuriyetten ayrılma, azledilme:

“Dâmad Mehmed Paşa Erzurum Beğlerbeğliği'nden **infişâl** etmiş ve Anadolu'da asker sürücülüğüne tâyin edilmişti.”

i.+etmiş 34818

[=1]

İNGİLİZ: İngiltere halkından olan kimse:

“Refik Hâlid'in kendisinin ve kardeşi Hakkı Hâlid'in **İngiliz** ‘Intelligence’ adamlarıyla sıkı fıkı münasebetlerini işitmiştik.”

(i. 18696)

i. 2147, 2835, 2885, 3106, 6472, 8262, 10056, 10290, 10328, 10337, 11882, 11930, 15823, 18754, 18768, 20916, 21066, 21282, 21559, 21561, 22990, 23802, 24057, 26038, 26041, 26335, 26377, 26417, 28674, 30523, 31106, 31443, 31448, 31805, 35469

i.+le 15825

i.+ler 11700, 18655, 18742, 19540, 19575, 20503, 31442

i.+lerde 19540

i.+lere 31292

i.+lerin 2823, 10338, 10362, 18672, 18688, 19543, 19546, 19554, 26650, 26916, 26357

i.+lerinin 26931

[=58]

İNGİLİZCE: Hint-Avrupa dil ailesinin Germen dilleri dalına, yapı bakımından ise bükümlü diller grubuna giren, İngiltere’de ve İngilizlerin hâkim olduğu ülkelerde kullanılan dil ile, İngiliz dili ile yazılmış olan:

“Seyyahlara İstanbul'u öğretecek, biri **İngilizce** diğeri Fransızca iki kitaba ihtiyaç vardır.”

(i. 7704)

i. 3123, 7699, 19385, 29751, 29960

i.+de 8261, 32022

i.+ye 11848

[=9]

İNGİLTERE: Birleşik Krallığı meydana getiren dört ülkeden en büyük ve merkezî olanı [*Birleşik Krallık* yapısı, oluşumu gereği çok karmaşık bir yapıya sahiptir. Tarihi çok eskiye dayanan bu ülkeler topluluğu, İngiltere, Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda olmak üzere dört ana ülkeden oluşur. Kısacası birden fazla ülkeden oluşan ülkeler topluluğu olarak düşünebiliriz aslında. Bunların haricinde krallığa ait irili ufaklı birçok ada vardır. Bununla birlikte Birleşik Krallık’ın eski sömürgeleri günümüzde İngiliz Milletler Topluluğu çatısı altında ekonomik ve siyasi işbirliği yapmaktadırlar. Bu ülkeler statü olarak kraliçeye bağlıdır ve millî marşları aynıdır. Bunlardan en bilinenleri Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya’dır.]:

“Hulâsa **İngiltere** bu vaziyette daha uzun müddet harbedemez.”

(i. 2909)

i. 2647, 2908, 3959, 3961, 3962, 10387, 10389, 11823, 11855, 12177, 15829, 15876, 15891, 16150, 16386, 18745, 24037, 24083, 24101, 24962, 24966, 26102, 27081, 35205, 35209

i.+de 24162, 24678, 25952, 26062, 27533, 28666, 30077

i.+nin 2822, 4247, 7742, 12439, 14012, 25394, 26368, 26892, 26901

i.+ye 4728, 15887, 24930, 26090

i.+yi 25976

[=46]

İNGİLTERE SEFÂRETİ: İngiltere

Büyükelçiliği:

“Hüseyin Siret, Transval muzafferiyetini tebrik etmek için **İngiltere Sefaretine** gidenlerden olduğu için Sultan Abdülhamîd tarafından Hısn Mansûr'a nefyedilmiş ve oradan firar etmişti.”

i.+ne 3829

[=1]

İNHİLÂL: Ar. 1. Dağılma, çözülme:

“İşte İttihâd ü Terakkî'nin gerek hükümran olduğu senelerde, gerek de **inhilalinden** sonra muhayyileyi fazla sarmayışı, hattâ 1908'den evvel yaşamış olan bir Nâmık Kemal kadar gönüllerde kökleşmeyişi bilhassa bundan (ileri) geliyordu.”

(i.+inden 3611)

2. ***İnhilâl etmek**: Ortadan kalkmak:

“Birçok zevklerimiz gibi bu usûl şüirimiz de **inhilal etti**.”

(i.+etti 29792)

i. 28182, 28290, 28951, 28952, 28964, 28980, 30922

i.+den 28273

i.+e 28900

i.+eden 28965

i.+ediyorsa 28967

i.+i 16171, 28275, 28897, 28950, 28956, 28969, 29655

i.+i+tam 30920

i.+in 28986

i.+inin 28997

[=23]

İNHİMÂK: Ar. ***İnhimâk etmek**: Bir şeyin üzerine büyük bir istekle düşmek, fazla düşkün olmak:

“Ey ümmet-î Muhammed! Eyâ kavm-i ser-nigûn! Senden değer kızarsa bu âfâk-ı nilgûn! Siz çünkü **inhimâk ederek** ayş ü işrete, Fısk ü fücûra, sefk-i dem ü nehb ü gaarete.”

i.+ederek 30975

[=1]

İNHİNÂ: Ar. **mec.** Eğrilik; yanlış ve hatalı olma:

“Her millette olduğu gibi, bizde de kelimeleri şiir canlandırmış, nesir sâdece kullanmıştır. Cümleyi ise, bütün **inhinâları** ile, şiir dâimâ nesirden daha iyi ifâde etmiştir.”

i.+ları 27425

[=1]

İNHİRAF: Ar. 1. Bulunduğu yerden başka tarafa doğru meyletme:

“Tanzîmât-ı Hayriyye'den **inhiraf**, nüfus dairesinde müseccel Osmanlılık vahdetini ihlâl, milliyet nazariyesini ortaya sürmekle tebaa-i sâdikayı ayrılığa teşvik! Bu fakirlerde bütün bu mikroplar vardı!

(i. 13624)

2. ***İnhiraf etmek**: Sapmak, dönmek:

“Bu siyaset programını millî hareket ‘Misâk-ı Millî’ unvanıyla bu millettten aldı, bu gayeden hiçbir dakika **inhiraf edemez**.”

(i.+edemez 14774)

i. 13615, 21177

[=3]

İNHİSAR: Ar. 1. Yalnız bir şeye veya kimseye ait olma, başkası ile alâkası olmayıp bir yere,

birine has olma, ona mahsus bulunma:

“Eğer harbi muzafferiyetle ve güzel bir sulhle başaran inkulâp fırkası, dedikleri gibi bir **inhisar** fırkası olsaydı, daha bir buçuk sene evvel temeddün ve islâhat işine girişeceği vakit, dâiresini daha dar tutsaydı, (...) şüphe var mıdır ki bugün daha çok başka türlü hatırı sayılır bir fırka olurdu?”

(i. 24557)

2. ***İnhisar altına (İnhisâra, İnhisârına) almak**:

(Bir şeye) Başkalarının müdahale edemeyeceği şekilde tek başına sâhip olmak, başkalarını karıştırmamak:

“Arapların Emevîler zamanında İslamiyet’i **inhisara alarak**, Araplara asıl vatandaş ve diğer Müslümanlara Acem demeleri kabilinden bir şeydi.”

(i.+a 26978)

3. *(**Bir şeye**) **İnhisar etmek**: Onunla sınırlanmak, sâdece o kadar olmak:
“Mütemeddinâne terbiye görmüş bir Türk kızının dâire-i nasibi darala darala İstanbul ve Garb mekteplerinden dönen gençlere **inhisar ediyor**, işte bu gençler orada aşçı, kapıcı, dikişçi Frenk kızlarıyla evleniyorlar.”

(i.+ediyor 21614)

i. 24542, 27446

i.+ını 3637

[=5]

İNĤİTAT: Ar. Gerileme, çöküş:

“Ondan evvel devlet zayıf bir hâlde idi, o zamanın vatanperverleri devletin **inhitatinin** önüne geçmek için bir inkılâp ikâ ettiler.”

(i.+ının 6566)

i. 12880, 21595

[=3]

İNĤİZÂM-I TÂM: Ar. Tam bir yenilme,

bozulma, hezimete uğrama:

“Bed’et-ti fethiKaahire.den **inhizâmâtâm**”

i. 37281

[=1]

İN’İKAD: Ar. (Meclis, kongre vb.) Bir araya gelip toplanma, kurulma:

“Telif-i beyn için çok çalıştı ise de, muvaffak olamayacağını, içtimaî veya siyâsî marazın Çiftçi Fırkası azasını da fena zehirlemiş bulunduğunu anlayarak işi kongrenin **in’ikadına** kadar sallamağa cehdetti.”

(i.+ına 26330)

i.+ına 26318

[=2]

İN’İKÂS: Ar. Etkisi görünür, hissedilir duruma gelme:

“Bu tepedeki mîmâri hâtıraları da yıkılsaymış, bugün İspanya’da Arab’ın derli toplu bir **in’ikâsını** görmek güç olurdu.”

(i.+sını 18976)

i.+etti 12525

i.+ettirebilen 18607

i.+ıdır 12893

i.+sı 33119

i.+sına 6065

[=6]

İNİL-: *(**Birinin**) **İpiyle kuyuya inilmemek**:

Sözüne güvenilmemek:

“(…) ipi ile kuyuya **inilmez** bir hükümdar olduğuna kanâatleri vardı.”

i.-mez 35188

[=1]

İNİLDE-: **mec.** İnlemek, çok sıkıntıda olmak:

“İstanbul baskınına uğrayanların bir kısmı Malta’ya giderken ve bir kısmı düşman dîvân-ı harblerinde **inilderken** ve bir kısmı Anadolu yollarına düşerken (…)”

i.-rken 18452

[=1]

İNİLTİ: **mec.** Buhran ifade eden sesler (kelimeler):

“Üst tabakanın edebiyatı ya bir nazire gevelemesi yahut da sıkıntı veren bir sinir **iniltisi** hâlinde iken alt tabakanın insanları köylüler: ‘Eğil dağlar, eğil!’ tarzında ne kadar atılışlı bir hayalle kıyam ediyorlardı.”

(i.+si 14991)

i.+yle 23986

[=2]

İNİM İNİM: ***İnim inim inilemek**: Çok sıkıntı çektirmek:

“Kurnazca muahedeleriyle bir defa eline geçirmiş olduğu bütün o zamanki küre-i arzın milletlerini kırbacı altında **inim inim iniletir**.”

(i. 17427)

i.-erek 30488

i.-ir 17415

i.-yor 17748

[=4]

İNĤÂR: Ar. 1. Kabul ve tasdik etmeme,

tanımama:

“Memleketlerine döndükleri zaman gördüklerini yazıyorlar. **İnkârdan** şüpheye, şüpheden tereddüde, tereddüitten inanmaya doğru günden güne beliren bir hareket var.”

(i.+dan 17129)

2. ***İnkâr etmek**: Kabul ve tasdik etmemek:

“Aruzla ‘seviyorum’ denilemez. Lâkin ‘seviyorum’ diyemeyen bu veznin aşkı ifade etmemiş olduğunu zannetmek, göz önünde duran koskoca hakikati **inkâr edip** münhasıran ‘mantık’a inanmak olur.”

(i.+edip 8932)

i. 9493, 16158, 17694, 17709, 27835, 29155,

30501

i.+dır 12723

- i.+edebilirlermi 28779
i.+edemem 25164
i.+edemiyeceği 27796
i.+eder 23819
i.+ederler 27837
i.+etmediler 17673
i.+etmek 26441
i.+etmemiştir 26237
i.+etmişler 2362
i.+etselerdi 17670
i.+ın 17695
i.+olunamaz 32758, 33129
[=23]
- İNKİLÂB/İNKILAP: Ar. 1. Kısa sürede yapılan köklü değişiklik, devrim:
“Meşrutiyet'in ilânından birkaç gün evvel İstanbul'a gitmiş, Sultan Abdülhamid'le görüşmüştü. Hayatının garip tecellilerinden birisi olmak üzere, Manastır ve Selânik'teki **inkılâp** hareketinin ika ettiği buhran arasında huzurda bulunmuştu.”
(i. 10021)
“Hürriyet **inkılâb.ı** ol-an vak'a.dan beri”
(i.+1 38631)
2. ***İnkılâp etmek**: Bir durumdan başka bir duruma dönüşmek:
“Yeni Zelanda'da Hayât-ı Muhayyel o ruhu çok güzel ifade eder. Hüseyin Cahid'in meşhur hikâyesini, Fikret'in, bu hayal hakikate **inkılâp edemediği** zaman söylediği mersiyeyi:
Ne ser-âzâde ömr-i sâfiydi
Geçecek gölgesinde çamlarının!
musralarıyla, az çok hayal zannederdim.”
(i.+edemediği 12921)
i. 3653, 6563, 9261, 9728, 9746, 10014, 11784, 11810, 16575, 17139, 17666, 21061, 21202, 21735, 22224, 22466, 22720, 23213, 23843, 23849, 23861, 24053, 24096, 24109, 24142, 24221, 24243, 24291, 24310, 24321, 24513, 24515, 24519, 24542, 24585, 24768, 24785, 27084, 29821, 30576, 30789, 31394, 31559, 31583, 31693, 31775, 31782, 32755, 33146
i.+a 23233, 27091, 31628, 31780, 31827
i.+dan 25929, 25991, 31820, 32006
i.+1 6574, 11238, 11315, 11317, 11318, 18315, 22723, 24239, 24253, 24256, 24342, 24367, 24369, 24472, 24482, 24511, 24517, 27089, 27119, 30725, 30785, 31561, 31563, 31662, 31703, 31907
i.+1+kebir 22261
i.+1+kebir.den 28769, 28797
i.+1+kebir.e 28796
i.+1+kebir.in 25923, 28775
i.+1+manevi 22056
i.+ın 4308, 6579, 8541, 17014, 18315, 22711, 23871, 24293, 24297, 24516, 24944, 25014, 27085, 28768, 30408, 31557, 31627, 31659
i.+ına 8338, 10285
i.+ından 25989, 32660
i.+ımı 6581, 22116, 27119, 30724
i.+ının 10430, 17335, 17340, 26259, 26271
i.+la 13606, 24103, 29699
i.+lar 13019, 31558, 31665
i.+lara 3649
i.+larda 23798, 35620
i.+ları 31688
i.+ta 21214, 28753
i.+tan 6577, 6580, 10636, 11241, 16951, 21874, 28804, 33058
i.+tandır 12855
i.+tır 25561
[=147]
- İNKİLÂBİYUN: Ar. İnkılâp taraftarı olanlar:
“**İnkılâbiyyûn** sevinçten çıldırıyordu.”
(i. 6580)
i. 6571
i.+a 23214
[=3]
- İNKILAPÇI: İnkılâp yapan kimse, devrimci:
“Bu müsademede **inkılâpçı** pâdişâh önce inkılâbını, biraz sonra o inkılâbı tatbik etmiş olanları feda etti.”
(i. 27126)
i. 11802, 23868
i.+dır 23791
i.+lar 6567
i.+sı 32268
[=6]
- İNKİLÂPKÂR: Ar.+Fars. İnkılâp yapan:
“Dârülbedâyî, milletin bütün **inkılâpkâr** unsurunu sevindirdi.”
(i. 31683)
i. 21478, 21781, 21803, 23231, 24059, 24129, 24140, 30626, 30648, 31816, 31963

i.+a 24128
i.+dır 21815, 30659
i.+ın 24050
i.+lar 31783
i.+lara 31628
i.+ları 24087
i.+ların 30786
[=20]
İNKİLÂPKÂRANE: Ar.+Fars. İnkılap yapan kimseye yakışır biçimde:
“*Lisanda yapacağı fenalığı inkılâpkârane hareketleriyle tazmîn edebilir.*”
(i. 30668)
i. 21815
[=2]
İNKİLÂP-PERVER: Ar.+Fars. İnkılâpçılığı seven (kimse):
“*(...) Mustafâ-yı Sâlis ve veziri Koca Râgıb, Selîm-i Sâlis ve inkılâp-perver arkadaşları, Mahmûd-ı Evvel, Tanzimat ve mü-ceddidini bütün bu edvâr-ı inkılâbîye birer birer akîm oldu.*”
(i. 23275)
i. 23263
[=2]
İNKIRAZ: Ar. 1. Yok olma, son bulma, çökme, yıkılma:
“*Anadolu'da Selçuk saltanatının uzun süren inkırazı, Türk-Bizans mücadelesini uzun bir müddet, kendiliğinden kapamış bulunuyordu.*”
(i. +ı 4686)
2. ***İnkıraz bulmak**: Son bulmak, çökmek, yıkılmak:
“*Evet bu eski nesil bir şerefli âlem aç-ar/ Duyuş.ta ince zaman.lardan inkırâz.a kadar*”
(i.+a 36001)
i. 4884, 4941, 5680, 5714, 5731, 7473, 12123, 17717, 17722, 17730, 19488, 23785, 28170, 28193, 30234, 31589
i.+a 2360
i.+dadır 23748
i.+dan 28309
i.+daydı 30824
i.+ı 5095, 26947, 30829
i.+ın 4879, 12119, 12123, 14718, 17189
i.+ına 4664, 14676, 14689
i.+ından 5098

i.+ını 14656, 14692, 19181, 19187, 21972, 31613, 31601
i.+ının 5717
[=42]
İNKİRÂZ-I BAHÂRAN: Ar.+Fars. Bahar günlerinin son bulması:
“*Ne inkırâzıbahâran ki hânıyağmâ.da*”
i. 37702
[=1]
İNKISAM: Ar. Bölünme, kısımlara ayrılma, parçalanma:
“*Sahil ve dahil bütün şehirlerimiz ve ovalarımız inkısamın bin türlü cilvesiyle, ya ayrılmış veyahut da ayrılmak üzereydi.*”
(i.+ın 18479)
i. 23596
i.+a 23595
i.+edecektir 2904
[=4]
İNKİTA: Ar. Kesinti, devam etmekte olan bir şeye aralık verme:
“*Konferans malûm olan sebepler yüzünden inkıtaa uğradı.*”
(i.+a 11590)
i.+yı+muhabere.deki 19956
[=2]
İNKİYAD: Ar. Boyun eğme, baş eğme, itaat etme:
“*En büyük eserleri vermiş olan devirler –ne kadar gariptir ki– inkıyad devirleridir.*”
(i. 27571)
“*Fermânaşk.a cân ile.dir inkıyâd.ımız*”
(i.+ımız 37854)
i. 28431, 28436
i.+etmek 24830
[=4]
İNKİYÂDEN: Ar. Boyun eğerek, itaat ederek:
“*Muayyen bir kanunun sarîh bir maddesinin mefâdına inkıyâden mes'ele kapanmıştı.*”
i. 24829
[=1]
İNKİSAR: Ar. Kırgınlık, kalp kırılması:
“*Geçen gün bir nisâinin hasbihâliyle, kim bilir ne kadar fertlerin uyumuş inkisarlarını, tesliyet bulmuş merâretlerini, geçmiş acılarını uyandırdım diye düşünceli, masam üstünde günlerce duran bu mektupları açmak için*”

muâşıklarla hem-râz bir rahibin hücresi gibi sessiz böyle bir saat bekliyordum.”

(i. +larını 21624)

- i.+ı. hayal.e 19357
- i.+ı+emel 22316
- i.+ı+hayal 9647, 16201, 26625
- i.+ı+hayal.e 13375, 20147, 24445, 30713
- i.+ı+hayal.i 3689, 26647
- i.+ı+hayal.in 26657
- i.+ı+hayal.ini 24457, 25887
- i.+ı+hayal.le 3767, 7893
- i.+ı+hayal.lere 16277, 20141, 20152
- i.+ı+hayal.leri 3684
- i.+larının 22319
- [=22]

İNKİŞAF: Ar. **İnkışaf etmek*: Meydana çıkmak, aşikâr olmak:

“Türkçülüğün yeni inkışaf ettiği senelerde, İstanbul Türk Ocağı'nda konferanslar verirken, Tanzimat'ın birçok taraflarına hücum ettiğim gibi, Vak'a-ı Hayriyye'den sonra Sultan Mahmud'un, Yeniçeri'yi hatırlatan her şeye saldırmasını şiddetle tenkid ediyordum.”

(i. +ettiği 26491)

- i. 8245, 13824
- i.+amı 33185
- i.+edebilir 14511, 27733
- i.+edebilmekte 11731
- i.+edememesi 14397
- i.+eden 22769
- i.+ederek 18842
- i.+ederken 3631
- i.+etmeğe 22406
- i.+etmek 11902
- i.+etmeliydi 33188
- i.+etmesine 1968
- i.+etmişti 1974
- i.+ettiler 11717
- i.+ettiren 31345
- i.+ı 8069, 8089, 8272, 27559
- i.+ımıza 15082
- i.+ında 32732
- i.+ını 13182, 14528
- i.+ıyla 8138
- [=27]

İNKİŞAFÂT: Ar. İnkışaf, gelişmeler:

“(…) ‘Malî ve iktisadî inkışafatımız dâire-i imkâna girmek ve daha asri idâre-i muntazama

şeklinde tedvîr-i umûra muvaffak olabilmek için her devlet gibi bizim de te'mîn-i esbâb-ı inkışafatımızda istiklâl ve serbestî-i tâmma mazhar olmamız üssü'l-esâs-ı hayât ü bekamızdır.”

i.+ımız 15087

[=1]

İNLE-: Acı ve üzüntü ifade eden kesik kesik sesler çıkarmak:

“İnlemek, ağlamak, yalvarmak hepsi zillettir. Kaderinin seni sevk ettiği yolda uzun ve ağır vazifeni dışını sıkarak ifa et!”

(i.-mek 13757)

“Odalar inledi Leylâ Leylâ”

(i.-di 36986)

i.-rken 37927

i.-ye 17332, 17332

[=5]

İNLET-: Çok eziyet çektirmek:

“Türk milletinin ancak dörtte biri olan, Kuvâ-yı Milliye, Yunanistan'ı iki defa İnönü'nde inlete inlete dövdü.”

(i.-e inlete 16060)

i.-en 14956

i.-erek 30488

i.-iyordu 28212

i.-medi 11994

[=5]

İNME: **Tepeden inme*: Hiç beklenmediği hâlde oluveren, ânî, şaşkırtıcı:

“Câmi önündeki kalabalık Râif Efendi'ye içinden acıyor, zamânenin bu tepeden inme zulümlerinden teşe'üm eder gibi 'lâhavle' okuyarak az çok mırıldanıyordu.”

i. 34071

[=1]

İNÖNÜ: I. ve II. İnönü Savaşları:

“İnönü şehitleri ve gazileri Yunanlıları dağıtıp bütün Türk gönüllerini topladığından beri vakta bütün millet nikbiniz yalnız bu nikbinlikte bazılarının gözleri arkaya, bazılarının gözü ileriye bakıyor.”

(i. 12999)

i. 12821, 12990, 13280, 13283, 13300, 13430, 13579, 13753, 14064, 14069, 14319, 14420, 14625, 14651, 15247, 16079, 16497, 16920, 17615

i.+nde 12625, 13419, 13436, 13447, 13541, 13545, 13553, 14053, 14321, 15240, 16048, 16084, 18358, 20832, 25128, 25131

i.+nden 17517

i.+ne 17755

[=37]

İNÖNÜ MEYDAN MUHAREBESİ: Birinci İnönü Muharebesi. 6 Ocak 1921 tarihinde iki koldan taarruza geçen Yunan kuvvetleriyle İnönü mevzilerinde savunmada olan Ankara Hükümeti kuvvetleri arasında yapılan muharebe: “Anadolu ordusu iyice teşekkül etmiş ve ilk **İnönü Meydan Muharebesi** olmuştu.” (i. 10348)

i.+nden 15583

i.+nin 12812

[=3]

İNÖNÜ MUHAREBESİ: İnönü Meydan Muharebesi:

“Hatırlardadır ki Londra Konferansı'na çağrıldığımız zaman bu keşmekeşin artık bitmek üzere bulunduğunu kaviyyen zannedenler arkasından **İnönü Muharebesi'ni** daha sonra da Yunan cephesinin arkasındaki faciayı gördüler.”

i.+ni 16216

[=1]

İNSAF: Ar. Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet:

“Temps'un baş muharriri basiretinin, mantığının, ilminin, zekâsının, **insafının** bütün kudretiyle Trakya meselesini bu anı vesile ile, bir daha inceden inceye tahlil etti.”

(i. +ının 17907)

i. 14499, 20763, 26530, 27682, 29891

i.+a 12630, 15554

[=8]

İNSAFLI: Hakka ve adâlete uygun davranış, nefse değil vicdana uyarak adâletle hareket etme, merhametli davranma:

“İstanbul'un 1453 muhasarası esnasında, ansızın vuku bulacak bir Macar müdahalesinden endişe edenlerin görüşlerini, geçmiş tecrübelere, edinilmiş ihtiyat duygularına hamletmek daha **insaflı** olur.”

i. 5147

[=1]

İNSAFSIZ: İnsafı olmayan, gaddar, merhametsiz (kimseye ait):

“Acaba en **insafsız** bir faraziyeyle hangi hülya Türkler için Edirne'den ve İstanbul'dan daha muazzez olabilir?”

(i. 15712)

i.+ca 16475

[=2]

İNSAN: Ar. 1. İki ayaklı, iki elli, akı ve konuşma yeteneği olan memeli canlı:

“Bazı berceste mısraları bir asır, iki asır, üç veya dört asır Öteden, zaman zaman, bize kadar gelen eski şâirleri düşünüyorum; bu adamlar, ne kadar sade **insanlardı**; bıraktıkları o mısralar ne kudrettedir ki daima 'hâl' hâlinde bulunuyorlar.” (i. +lardı 18607)

“Dil.i bir gönül.ü bir îmân.ı bir **insan** yığın.ı” (i. 35670)

2. Ahlâkı ve huyu üstün nitelikli, insaniyetli, değerli, ahlâklı, faziletli kimse:

“Fazla olarak Türkler, Yunanlılar gibi ‘Xénophobe’, ecnebi düşmanı, ecnebiye kendi toprağında tahammül etmeyen bir millet değillerdir. Cömert ve **insandırlar**.” (i. +dırlar 16041)

3. Herhangi bir kişiyi ifade etmek için zamir gibi kullanılır:

“Şehirden çıkıp birkaç fersah uzaklaştıktan sonra, bir dağ tepesinde birkaç saat geçiren **insan**, bu zamanlarda, fena bir rüyadan uyanır gibi oluyor.” (i. 17381)

4. ***İnsan olmak**: İnsana yakışır üstün niteliklere sâhip olmak:

“Acaba bu vatanda iyi insanla, kötü insan arasında bir fark yok mudur? Eğer yoksa iyi **insan olmak** neye yarar.” (i. +olmak 19869)

i. 66, 441, 1170, 1317, 1318, 1589, 1616, 1644, 1734, 1758, 1760, 2847, 3321, 3427, 3490, 3672, 3863, 4063, 4073, 4104, 4269, 4296, 4336, 4906, 4911, 5779, 5785, 5991, 5998, 6588, 6771, 7285, 7399, 7504, 7822, 7939, 7975, 8176, 8859, 9012, 9086, 9296, 9463, 10517, 10533, 10539, 10614, 10976, 11085, 11310, 11688, 11732, 11734, 11740, 11766, 12204, 12379, 12833, 13026, 13242, 14922, 15103, 15292, 15555, 16169, 16420, 16941, 17003, 17006, 17007, 17049, 17059, 17198, 17263, 17369, 17438, 18278, 18298,

18894, 18926, 19115, 19147, 19217, 19323, 19562, 19567, 19567, 19568, 19633, 19691, 19770, 19778, 19852, 19853, 20435, 20467, 20684, 20749, 20939, 21347, 22262, 22629, 22827, 23250, 23593, 23660, 24049, 24446, 24553, 25345, 25495, 25679, 25957, 26071, 26665, 26729, 27045, 27090, 27184, 27269, 27346, 27750, 27758, 28334, 28532, 28935, 29024, 29633, 29647, 29799, 30201, 30295, 30368, 30948, 31154, 31332, 31444, 31660, 31978, 32064, 32444, 32488, 32895, 32998, 33078, 33544, 33634, 33725, 33866, 34074, 34076, 34122, 34496, 34651, 35187, 35304, 35599, 35647, 35986, 36058, 36408, 36526, 36552, 36582, 36630, 36761, 37037, 37628, 38202, 38518, 38753, 38782, 39019, 39038, 39116
i.+a 4320, 5808, 8250, 8547, 15935, 16430, 18969, 22639, 27420, 32877, 33213, 34654, 35302, 36381
i.+ca 16469
i.+da 19504, 27190, 29882, 35801, 36117, 36384
i.+dan 11323, 30217
i.+dı 231, 1565, 3787, 4054, 4269, 8681, 9801, 9802, 10637, 10992, 25216, 34059
i.+dırlar 14747
i.+dım 1640
i.+dın 30357
i.+dır 11078, 11875, 17142, 21862, 28452, 31086
i.+dırlar 16029, 31444
i.+ı 2440, 3590, 3776, 4082, 4100, 5138, 5649, 9120, 10912, 10992, 11236, 12466, 14699, 17006, 17008, 18875, 19718, 20488, 21691, 25049, 26165, 27226, 30949, 33214, 34654, 34672, 36659, 36835, 38779
i.+ın 980, 1622, 1779, 3838, 3856, 4125, 5967, 6059, 6106, 9006, 10912, 11084, 13076, 13557, 13738, 15271, 16835, 17005, 17031, 17436, 18905, 18955, 20190, 20280, 22854, 24416, 24881, 25165, 25371, 27076, 27421, 27680, 27826, 28139, 29612, 29613, 29617, 29620, 29630, 29976, 32057, 32063, 32959, 33138, 33692, 33715, 36895
i.+la 3100, 13738, 19853
i.+lar 740, 917, 931, 2884, 3248, 3882, 4975, 5970, 6272, 6326, 6334, 6517, 7297, 7542,

7701, 7733, 8638, 9301, 10607, 10702, 13627, 14293, 16423, 16654, 17010, 18544, 19045, 20119, 20148, 20150, 20170, 20197, 20937, 21353, 21387, 21578, 22181, 22364, 22900, 22905, 22910, 22929, 22938, 24114, 24114, 24858, 26076, 27516, 27516, 27529, 27596, 28131, 29623, 29929, 30177, 30223, 30514, 30528, 31144, 31145, 33298, 33301, 33603, 33608, 35246, 36419, 38783, 38787
i.+lara 7120, 8640, 9011, 11066, 11363, 12454, 16508, 17442, 18588, 19043, 19815, 20103, 20195, 20199, 20931, 22458, 24005, 24509, 27482, 29625, 30187, 33237, 35246
i.+lardan 8543, 9758, 13874
i.+lardandık 11229
i.+lardı 1506, 2065, 2642, 13627, 18594, 20110, 21257, 34784, 34794, 35172
i.+lardık 30260
i.+lardır 8228
i.+ları 3629, 3729, 4279, 7346, 9293, 9456, 11696, 14982, 18124, 19148, 20169, 20192, 20690, 20871, 22139, 22860, 22937, 22974, 23092, 23185, 23448, 23450, 24111, 24322, 24934, 26605, 26671, 27609, 28532, 29610, 29806, 31314, 31330, 32550, 32550, 32628, 33203, 33701, 33708, 34872
i.+ların 76, 4224, 4401, 7340, 7776, 8467, 8749, 9192, 9654, 9655, 11185, 11318, 13139, 15294, 15384, 17416, 18479, 18590, 19592, 19593, 19603, 20105, 20194, 20678, 20935, 21111, 21688, 22457, 22893, 22909, 22948, 25197, 25423, 26528, 26803, 27513, 27791, 28624, 28794, 29635, 29793, 30005, 30165, 30535, 31436, 31976, 33246, 33256, 33260, 33702, 34630
i.+larına 7474, 11783
i.+larında 7465
i.+larımı 17151, 19398, 22506
i.+larıyla 33726
i.+larınız 7567
i.+olduklarımı 21385
i.+olmak 19854, 20156, 21390
i.+olmakla 35220
i.+sın 36101
[=513]
İNSÂNÎ: *Ar. İnsana ait, insanla ilgili: "Hürriyet insani bir duygudur."*
(i. 21398)

i. 6413, 12424, 21789, 28039, 30634, 31139
i.+dir 13786

[=8]

İNSÂNİYET: Ar. İnsanlık, bütün insanlar, beşeriyet:

“Bir Türk devletinin bekası yalnız **insaniyet** namına değil, şarkta sulhun idamesi namına elzemdir.”

(i. 14846)

i. 6332, 6483, 11702, 11703, 11732, 13801, 13835, 13840, 13841, 14138, 15346, 16467, 23096, 23368, 24050, 24301, 30512

i.+e 15135, 22913, 23363

i.+i 30190

i.+i+tamme.ye 21783, 30627

i.+in 6333, 6378, 11723, 11757, 13844, 16423, 16785, 18349, 21716, 22157, 22184, 22525, 22580, 22592, 22959, 23381, 30557, 31444, 31937

i.+ine 11713, 11739

i.+ini 13843

i.+inin 15391

i.+te 23113

[=48]

İNSÂNİYETÇİ: İnsaniyetperver, insanlığı seven:

“En geniş **insâniyetçi** ve medeniyetçiler yanında en dar kafalı milliyetçiler bulunduğu gibi, en seciyeli tanınmış adamlarla seciyesizlikleri herkesçe malûm adamlar, maddî menfaatlerden uzak, temiz vatanperverlerle vurguncular ve harb zenginleri yanyana ve birbirini çok sever olarak görülüyordu.”

i. 3584

[=1]

İNSÂNİYETLİ: Ahlâkı ve huyu üstün nitelikli olan, ahlâklı, merhametli, vicdanlı:

“On aydan beri Beyoğlu'nda tam bir hürriyetle çıkan gazeteleri tetkik edecek **insaniyetli** bir siyasî, buhranın ne Türk idaresinden, ne adaletsizlikten, ne hürriyetsizlikten değil, ancak milliyet nazariyesinin şarktaki telâkkisinden ibaret olduğunu görür.”

(i. 11778)

i. 11783, 11775

[=3]

İNSANLAŞ-: İnsan olmak, insana yakışır üstün niteliklere sâhip olmak:

“Bu sergüzeştler acıklı, lâkin zevksizdirler; dinlerken bir saat kadar **insanlaşsınız.**”

(i.-ırsınız 30229)

“Keder.ler ol-masa **insanlaş-ır** mı insan.lar”

(i.-ır 38783)

[=2]

İNSANLIK: İnsan olma durumu:

“Vefakârlıklarına, **insanlıklarına** başvurduğum kimselerin kapısından meyus dönüyordum.”

(i.+larına 33600)

“**İnsanlık.in** gurûr.una gurbet.de sâhip.iz”

(i.+ın 38630)

i. 271, 2132, 11764, 14756, 16418, 16449, 16789, 17403, 25401, 25889, 26752, 26755

i.+a 13758, 16467

i.+ı 17416, 23354

i.+ın 243, 5975, 6320, 16434, 16894, 17048, 17310, 19550, 19557, 19571, 20199, 20973, 21576, 22815, 26694, 31323, 33208

i.+ını 1425, 17438

i.+tan 10700, 11369

[=39]

İNSANOĞLU: İnsan, âdemoğlu:

“Kurdun yavruları sessiz sessiz oynuyorlar, yavru olmakla beraber bir kurt sevk-i tabiisiyle biliyorlar ki düşmanları olan **insanoğlu** birkaç adım yakında, pusudadır.”

(i. 13724)

“Ateş ve kan.la sil-er birgün ordu.muz leke-yi/ Bu **insan oğlu.na** bir şeyn ol-an Mütâreke.yi”

(i.+na 36360)

i.+nun 16791

[=3]

İNSİCAM: Ar. (Söz için) Ahenkli, düzgün ve akıcı üslûpta olma:

“Her kalbde bu telâtum böyle başlar, böyle dalgaları ve böyle uzar; demek ki bu mersiyenin **insicamı** ve teselsülü tabiatın mücerreb bir kaaidesinde.”

i.+ı 31171

[=1]

İNSİCAMLI: Birbirini tutan, tutarlı, düzgün:

“Görürsünüz ki ölümün elemi, ilk darbeden son hıçkırığa kadar, **insicamlı** bir mantıkla imtidâd eder.”

i. 31165

[=1]

İNŞA: Ar. 1. Yapma, yapılma, kurma, kurulma:

“Diğer birçok eserlerin de plânını hazırlıyor, her tarafını tasarlıyor, her noktasına ait emirlerini veriyor, **inşasını** maiyetine bırakıyordu.”

(i. +sını 5612)

2. ***İnşâ etmek**: Yapmak, kurmak:

“Fâtih başta olmak üzere, Sadrazam Halil Paşa ve diğer ve zir ve serdarlar, o sırta, 1452 senesinin Martından Ağustosuna kadar, beş ay zarfında el'an gözümüz önünde duran ve İstanbul fethini bir levha gibi hatırlatan Rumeli Hisarı'nı **inşa ettiler**.”

(i. +ettiler 4792)

i. 19799, 22032, 34849

i.+dan 22054

i.+ederlerken 6876

i.+edilmiş 18916

i.+etmek 4781

i.+ettiği 5630

i.+ettikleri 18966

i.+ettirdiği 5583, 18870

i.+ların 26672

i.+nın 27496, 32588

i.+olunması 6553

i.+sı 22059

i.+sına 3087, 5690, 22054

i.+yı 22052

i.+yı+kadim.in 22047

[=23]

İNŞÂALLAH: Ar. “Eğer Allah isterse, Allah nasip ederse” anlamında dilek sözü:

“**İnşâallah** o akşam buluşuruz ve neşvemiz olursa ‘Kâr-ı nâtk’ nevi'nden bir musahabeye dalarız.”

i. 3870, 6482, 7110, 8277, 20560, 10468, 16006, 16197, 21866, 24582, 31554, 33949, 34347, 34351, 34536, 34656, 34742, 34846

[=18]

İNŞAAT: Ar. Yapım:

“Görülüyor ki bu gidişle Boğaziçi'nde iki eserimiz kalacak: Fâtih'in temelini kendi eliyle kurduğu ve dört ayda **inşaati** bitinceye kadar başından ayrılmadığı Rumeli Hisarı; bir de onun karşısında, Yıldırım Han'ın ve oğullarının kulelerinde yatıp kalkmış olduğu Anadolu Hisarı'ndan birkaç duvar.”

(i. +ı 7387)

i. 6716, 6716, 6746

i.+a 26938, 26941

i.+ı 7380, 26939

i.+ına 5602

[=8]

İNŞÂD: Ar. 1. Bir şiiri topluluk önünde manasına, veznine uygun şekilde, sözlere ses tonu ve vurgularla etki gücü katarak yüksek sesle okuma:

“Bununla beraber müessesenin kendi programı hâricinde yapacağı hizmetler kalıyor. Bu da umûmî **inşâd** dersleridir ki Paris'de her dâire-i belediyede pazar günleri, hükümetin kendi tiyatrolarında oynayan sanatkârlar tarafından verilir.”

(i. 31905)

“Fikret bu beyit.imi/

İnşâd et-erdi sev-diği bir mûsikî gibi”

(i. 38805)

2. ***İnşâd etmek**: Şiir yazmak, şiir söylemek:

“Hâlis bir şiiri anlamamış, daha açık bir tarifile, o şiirin bestesini ruhuna ve dudaklarına nakletmemiş bir insan onu fena okuyabilir. Hattâ şiir **inşâd etmekte**, umumiyetle mahareti olan büyük sahne sanatkârlarının hâlis bir şiiri kötü okudukları görülmüştür.”

(i. +etmekte 27280)

i. 27273, 27391, 31894, 31902, 31904, 31999, 32003

i.+eden 27387

i.+edildiği 27936

i.+edilen 2113

i.+edivermişti 34851

i.+ı 20558

i.+ın 31899

i.+la 28199

i.+ları 9046

i.+sa 31999

[=18]

İNŞADCI: Bir şiiri topluluk önünde manasına, veznine uygun şekilde, sözlere ses tonu ve vurgularla etki gücü katarak yüksek sesle okuyan(kimse):

“Şiir okumak melekesine azamî derecede mâlik olan bir sahne sanatkârı bile, sahte bir şiire, bütün marifetiyle bir şiir vehmi veremez. Çünkü o manzumede, hadd-i zâtında mevcûd olmayan şiir cevherini o **inşadçı** ilâve edemez.”

i. 27296

[=1]
 İNŞÂÎ: Ar. İnşaat işleri ile ilgili:
 “Rumeli Hisarı'ndaki mesai en büyük fennî, **inşai** ve sınaî bir ihtimamla icra edildi.”
 i. 6762
 [=1]
 İNŞİRAH: Ar. İç açılması, gönülde duyulan ferahlık:
 “Eski Osmanlı saltanatını uykusundan uyandırmak isteyen bu yeni kelime ruhlarda hiçbir **inşirah** yapmadı.”
 (i. 11823)
 “Bu bezmiehlikeder sür-sün **inşirâh.a** kadar”
 (i.+a 37573)
 i. 37572
 [=3]
 İNTAÇ: Ar. ***İntaç etmek**: Meydana getirmek, icap ettirmek, doğurmak:
 “Hâsıl olan galeyân ilk tedmîrleri, tazyikler de harice firarları **intaç etmiş.**”
 (i.+etmiş 10821)
 i.+eden 12151
 i.+etti 26114
 i.+ettiğine 20117
 [=4]
 İNTERLAKEN: İsviçre’de yüksek, turistik bir bölge :
 “Yeni medeniyetin, İsviçre dağlarında bu garip tecellisini çok fena telâkki etmedim. Çünkü ecnebiler bu küçük şehirde gelip geçici kuşlar nev’indendiler, onlar İnterlaken’in ruhunu bozmuyorlar, bilâkis **İnterlaken** onların ruhunu rengiyle, havasıyla temizliyordu.”
 (i. 7803)
 i. 1843, 7790, 7798
 i.+in 7798
 [=5]
 İNTERNE: Fr. İç :
 “Roman **‘interne’** mi olmalı, ‘externe’ mi? İkisi de olur.”
 i.+mi 31337
 [=1]
 İNTERVİEW: Fr. Görüşme:
 “Jules Huret'nin bu **interview'leri** hiç şüphesiz ki çok üstâdâne tanzim edilmiş, şahsî birer eserdi.”
 (i.+leri 9363)
 i. 2659, 9363

[=3]
 İNTİBA: Ar. İzlenim:
 “Sofya'ya kadar gittim. Bu küçük seyahatin **intibalarını**, gelip geçici bir yolcu gibi Dergâh Mecmûası'na yazdım.”
 (i.+larını 3452)
 i.+ını 19350
 i.+ları 20448
 i.+larımda 3538
 i.+larımı 3453
 i.+larını 2158
 [=6]
 İNTİBAH: Ar. Uyanma, uyanış:
 “Vakta bu Türk **intibahını** en ziyade temin eden, Türklerin hürriyet üzerinde müesses dinleri, İslâm idi.”
 (i.+ını 6413)
 i. 6409, 6413, 14987, 21439, 21446, 28789, 30497, 30510, 30717, 31547, 31547, 31566, 31690
 i.+ı 21383, 30420
 i.+ı+yunani 31503
 i.+ın 21438, 28790
 i.+ını 9123
 [=20]
 İNTİBAK: Ar. ***İntibak etmek**: Uymak:
 “Okuyanlar, bu objektif kasidelere kat'iyen **intibak ettikleri** hâlde yine külliyyen birbirinden ayrılırlar.”
 i.+ettikleri 28094
 [=1]
 İNTİHA: Ar. Son, nihâyet:
 “Abdülhak Hâmid'in bütün kitaplarını ibtidâdan **intihaya** kadar, dikkatle birer birer okumuş kaç Hâmid-perest kari' vardır.”
 (i.+ya 19351)
 i. 22796
 i.+ya 13116, 15296, 19116, 27582, 30390
 [=7]
 İNTİHÂBÂT: Ar. Seçimler:
 “Muhâlifler kaybedeceklerini ayan beyan bildikleri için daha baştan intihabata iştirak etmekten vazgeçtiler. **İntihabattan** muhtelif derecelerde milliyetperverliğe mensup bir Meclis-i Meb'usan çıktı.”
 (i.+tan 18676)
 i. 1079, 3344, 12281, 18661, 24317, 24335, 24346, 24365, 24408, 24418

i.+a 18662
i.+da 3346, 24591, 24597
i.+ın 24323
i.+ında 11106
i.+ta 24286, 24287, 24288, 24306, 24328,
24385, 24438, 24439
i.+taki 13507
[=26]

İNTİHAP: Ar. 1. Seçim:

“Ah bu sütunlarda demiyor mu idik? Bu küçük görünen **intihabın** mânâsı çok büyük ve çok şümüllü idi.”
(i.+ın 24485)

2. ***İntihap etmek**: Seçmek:

“Aynı senede meslek olarak, ben hocalığı **intihap ettim**, o da ticareti.”
(i.+ettim 16973)

i. 16960, 24248, 24256, 24265, 24276,
24302, 24388, 24402, 24471, 24478, 24480,
24500, 24512, 24517, 24525, 24820, 31623

i.+a 24257

i.+da 24468, 24477

i.+edeceğim 28705

i.+ederiz 23286

i.+edildiği 8745

i.+edildiğim 8589

i.+edilmeksizin 35355

i.+edilmemde 9057

i.+edilmiştim 1868, 9056, 11678

i.+etmekle 31955

i.+etmemiş 25067

i.+etmiş 3436, 7436, 7899

i.+etti 21063, 30719

i.+ı 24510, 24600, 31757

i.+ımız 24317

i.+ın 24388, 24470

i.+ında 22494

i.+ını 34532

i.+ının 30395

[=46]

İNTİHAR: Ar. Kendi kendini öldürme:

“İslâm'da yeisten **intihar** ferde göre olduğu gibi cemaate göre de haramdır.”
(i. 15366)

i. 175, 15355, 31398

i.+etmek 166

i.+etmeyi 1714

i.+etmiş 503, 17698

i.+ı 15440, 22780

i.+ına 25428

[=11]

İNTİKAL: Ar. ***İntikal etmek**: (Birinden diğerine) Geçmek:

“On Sekiz Seymenler Mezarlığı'nda, sur diplerinde görülen bütün o merkatlerde en sade mücahitler yatar; onları kudsî görmek an'anesi babadan oğula **intikal ediyordu**.”
(i.+ediyordu 16702)

i.+ederek 9433

i.+edilir 25109

i.+etmiş 2093, 4603, 8305

i.+etti 26985, 33805, 34516

i.+ettirecek 235

[=10]

İNTİKAM: Ar. 1. Öç alma, yapılan bir kötülüğe gereken karşılığı verip acısını çıkarma:

“Milletlerin **intikamı**, fertlerin gelip geçici hassasiyetlerine uymuyor.”
(i.+ı 10501)

2. ***İntikam almak**: Öç almak:

“Güyâ büyük zafer.den o gün **al-dı intikam**”
(i. 37283)

i. 2301, 13838, 24004, 25606, 35103, 35138

i.+almak 11273

i.+ını 10890, 16498, 34302

[=12]

İNTİŞAR: Ar. ***İntişâb etmek**: Bağlanmak:

“Lâkin lüzûmundan fazla sâdedir, çünkü Antoine burada karşısından geçecek Osmanlı mümessillerini, o temsil sanatına **intisâb edecek** gençleri yakından görecek.”
(i.+edecek 31629)

i.+ı 34258

[=2]

İNTİŞAR: Ar. Yayımlanma, neşredilme:

“Bu mektup galiba, bu defa Falih Rıfkı Bey'in neşrettiği Zeytin Dağı unvanlı bir kitapta **intişar etmiş**.”
(i.+etmiş 11222)

i. 13575

i.+eden 12787, 20953, 21041, 21767, 21858,
30610

i.+ederse 9824

i.+ediyor 21731, 30572

i.+etdi 20913

i.+eten 22002

i.+etmiş 4138
i.+etmişleri 4161
i.+etmişti 4009
i.+etse 21766, 30609
i.+etti 9372, 30489
i.+ettiği 20942
i.+ı 9696, 21773, 30617
i.+ına 4130, 11880
i.+ından 33113
[=27]

İNTİZAM: Ar. Düzen, tertip:

“Türk askerdir, **intizam**, inkıyad ve itaati
fıtraten sever.”

(i. 28440)

i. 12428, 20470, 22395, 24619
i.+dan 6840
i.+ı 10610, 26441, 28890
i.+ını 26796
i.+ının 28892
i.+la 24321
[=12]

İNTİZAMSIZLIK: İntizamsız olma durumu,
düzgün olmama, düzensizlik:

“Bulgar demiryollarını hükümet işlettiği için,
her yerde resmî idareye tabi' demiryollarında
görüldüğü gibi **intizamsızlıkları**, bakımsızlıkları
gördüm.”

i.+ları 3010

[=1]

İNTİZAR: Ar. Bekleme, bekleyiş:

“İzmir baskınından sonraki galeyan, Birinci
İnönü'nden, ikinci İnönü'ye kadar olan çuşıklı
ümit, Sakarya'dan sonra muzafferiyete imanla
intizar, hep bu müşkül devrelerdeki
nikbinliklerimizi hatırlıyorum.”

(i. 18376)

“Bir tath **intizâr.a** çevir-miş sükûnet.i”

(i.+a 35935)

i. 9010, 10387, 11945, 14476, 15462, 26322,
37828, 38136
i.+da 14511
i.+edeceğiz 32050
i.+ederken 14511
i.+edilmedik 15853
i.+ediyordu 16717
i.+etmediği 10346
i.+ım 18727
i.+ımın 11575

i.+ın 14489
i.+larındaki 14483
[=20]

İNTİZÂREN: Ar. Bekleyerek:

“İşte bütün bunları bildiği içindir ki Atina
Hükümeti ayağını Anadolu toprağından
çekemiyor, üzüntülü gözlerle bir hazinesinin
akıntısına bir de göğe bakıyor, yeni bir hâdise
çıkmasına **intizaren** biraz daha beklemeye
koyuluyor.”

i. 17939

[=1]

İNZİBAT: Ar. 1. Düzeni, asayiş sağlama,
düzen, asayiş:

“Enver olsaydı, yine aynı şey olurdu; hattâ idare
ve **inzibat** bahsinde emsalsiz bir kudreti olan
Cemal de olsa yine aynı neticeye varılırdı.”

(i. 3646)

2. Bir garnizonda merkez komutanının emrinde
askerî düzeni sağlamakla görevli personel:
“Azmi Bey ve İstanbul Polisi, cemiyetin fedai
teşkilâtı, askerî **inzibat**, her şey, bütün İstanbul,
Cemal Paşa(nın) eli ve avucu içinde olduğu
aşikârdı.”

(i. 11285)

i. 27462, 27583, 27584, 27594

i.+ın 27592

[=7]

İNZİMAM: Ar. *İnzimam etmek: Eklenmek:

“Sizin yazılarınızdan, musahabelerinizden
kazandığım dikkat de bu hasrete **inzimam edince**
Sofya'ya kadar gittim.”

i.+etince 3451

[=1]

İNZİMÂMEN: Ar. Eklenerek:

“Henri Robert Fransız vükelâ-yı deâvîsi içinde
cerbezisiyle fesâhatiyle, vicdaniyle ve bütün
mezâyâsına **inzimâmen** gençliğe, âteşin bir
vatanperveriye meyelâniyle meşhur o büyük
hatîb-i müdafî' ilk nutku söyledi.”

i. 21035

[=1]

İNZİVA: Ar. Köşeye çekilme, çekilip bir şeye
karışmama, insanlardan uzaklaşma:

“Selîm-i Evvel'in odasındayız” dedi. Bu oda bir
inziva yeriydi, penceresi, küçük bir bahçeye
bakıyordu.”

(i. 25660)

i.+dan 33742
i.+dır 19777
i.+sında 34148
i.+ya 19780
[=5]

İNZİVAGÂH: Ar.+Fars. Bir kimsenin inzivaya çekildiği yer:

“O zaman ‘Manisa münzevisi’ **inzivagâhundan** çıktı.”

i.+ından 6166
[=1]

İP: 1. Dokuma malzemesinden yapılan ve bağlamak için kullanılan, çeşitli kalınlıkta bükülmüş sicim:

“Göksu’daki **ip** fabrikası her yerde teessüs edebilirdi.”

(i. 8306)

2. ***İpi ile kuyuya inilmemek**: (Birin) İpiyle kuyuya inilmemek: Sözüne güvenilmemek:

“(…) **ipi ile kuyuya inilmez bir hükümdar** olduğuna kanâatleri vardı.”

(i. 35188)

i. 8282, 8301, 10446, 29056
i.+le 1782
i.+leri 8302
[=8]

İPEK: 1. İpek böceği kozaları çözülerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak telden yapılmış:

“Kaptan Paşa’nın divân-hânesi kapısında en güzel cübbesi ve destân ile, **ipekler** içinde Şem’i Molla’yu, Tuna’dan gelmiş dilâverlerle senli benli görüşür ve gülüşür görmez miyim!”

(i.+ler 33536)

2. **mec.** İpek böceği kozasından elde edilen ve dokumacılıkta kullanılan çok ince parlak teller gibi yumuşak ve parlak olan:

“Ve vücûd.unda **ipek.ten** kumaş.ın câzibe.si”

(i.+ten 37007)

i. 35295

[=3]

İPEKLİ: İpek ipliğiyle dokunmuş, ipekten mamul (kumaş):

“Sonra kıyafette, yüksek destardan yassı pabuca kadar bol ve **ipekli** kisvelerle (...)”

i. 17083

[=1]

İPHİGENİE: Fransız trajedi yazarı Jean Racine’in antik Yunan mitinden uyarlanarak yazdığı trajedi türünde eseri:

“Bu heyet-i temaşanın Kral Oedipus, Oedipus Colonne Şehrinde, Antigone, Kuşlar, Yediler Thebai Karşısında, **İphigenie**, Electre; Hamlet, Lear, Macbeth, Merdümgiriz vesâire gibi ebedî ve metin timsâllerle dolu eserlerini Türkçeye almağa koyulur.”

i. 31883

[=1]

İPKA/İBKA: Ar. Alışkanlık:

“O kadar malihulya müptelâsı bir kafa öyle birdenbire **ipkasından** kurtulabilir mi?”

(i.+sından 16301)

i. 14020

[=2]

İPLİK: 1. Pamuk, keten, yün, ipek vb. nden bükülerek yapılan ve dikiş dikmekte kullanılan ince uzun lif:

“Penceresi **iplikden** görünmüyor. Bulgar köylülerinin Bâli Efendi’ye itikaadi var.”

(i.+den 3414)

2. ***Pamuk ipliğine (ipliği ile) bağlı**: Sürekli olmayan, geçici bir hal çaresine bağlanmış, kopması, bozulması an meselesi olan durumlar için kullanılır:

“Atina Hükümeti çıkmaz bir yola girdiğini, bilhassa bu işten beri iyiden iyiye anlamıştır. Anadolu’yu bir pamuk **ipliğine** bağlayıp ordularını çekmeye teşnedir.”

(i.+ine 17928)

[=2]

İPTİDA: Ar. Başlangıç:

“Ta Makedonya buhranının **iptidasından** beri daima aleyhimizde hüküm veren Fransız siyasetini bugün yalnız Fransız menafimi müdafaa etmeye rücu etmiş görmek biz Türkleri tatmin edebilir.”

(i.+sından 12055)

i. 30987

i.+dan 13116, 15296, 19116, 19339, 30390

i.+larında 28681

i.+sı 19895

i.+sında 18918

i.+sındamı 31547

i.+sından 25331

i.+yı+teessüs.ünden 22021

[=13]

İPTİDÂÎ: Ar. Gelişmemiş, ilerlememiş, tekâmül etmemiş, ilkel:

“Viran köyceğizin yanındaki yolun üzerinde en **iptidai** kılıkta iki öküzün çektiği bir kağı arabası duruyor.”

(i. 18000)

i. 619, 3133, 15591, 18029, 20281, 20498, 20939, 23243, 23706, 26217, 27982, 28297, 28842, 30202, 31997

[=16]

İPTİDÂÎLİK: İptidai olma durumu, ilkellik:

“Bu **iptidailik** meftunları nazirenin şekli değil hakikî mânâsıyla tâ ortasına düştüler.”

i. 28308

[=1]

İPTİLÂ: Ar. Bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük, kendini alamayacak kadar tutkun olma, tutku:

“(…) ‘Yeni Valide’ namını alan cami, mimarîde inkıraz âlameti sayılan süs **iptilâsını** fazla göstermekle beraber gene millî üslûpta bir eserdir.”

(i. +sını 5718)

i. 28172, 29659, 35086

i. +mızda 7605

i. +nızı 3434

i. +nızla 3435

i. +sı 8306, 28661, 29880

[=10]

İPTİZAL: Ar. Kullanıla kullanıla

değersizleşmek, adileşmek, bayağılaşmak:

“Zaten on iki seneden beri çok mukaddes kelimeler gibi ‘kurtulmak’ kelimesi de **iptizale** uğradı, bu seferkini de o eski kurtuluşlarımızdan biri gibi görürler. Türklük için bundan tehlikeli bir gaflet olmaz.”

i. +e 16684

[=1]

İRAAK: Ar. Irak:

“Gel-mezse **İraak** ney. lerinden elhan”

i. 38343

[=1]

İRÂD: Ar. 1. Gelir, varidat:

“Vâkiâ hâl ve tavırlarına bakılınca çekirdekten yetişme siyâsî, avukat, banker, **îrâd** sahibi oldukları anlaşılıyor.”

(i. 3259)

2. ***îrâd etmek (eylemek)**: Söylemek:

“Monsieur Paul Bourget geçenlerde Monsieur Emile Boutroux'nun Encümen-i Dâniş'e (Akademiye) âzâ olarak kabulü münâsebetiyle gayet mühim bir nutuk **îrâd etmişti.**”

(i. +etmişti 22344)

i. 21557

i. +edeyim 25143

i. +edildiği 31286, 31307

i. +edilen 31075

i. +edince 32357

i. +ediyordu 27213, 35448

i. +ediyorlardı 34789

i. +etmek 25037, 35452

i. +etmezsin 34593

i. +ettiğiniz 20797

i. +ettiniz 27658

i. +ı+mesel 9930

i. +ı+meselde 10167

i. +ı+nutuk 22364

i. +imesel 9936

i. +ına 9928

i. +olunabilir 24164

i. +olunan 32933

i. +olunurken 25039

[=24]

İRÂDE: Ar. 1. Bir şeyi yapıp yapmama

hususunda karar verebilme ve bunu uygulama gücü:

“Türk **iradesi**, önüne geçilmez bir kuvvet gibi, Balkan'a geçmek istiyordu.”

(i. +si 4705)

“Sevket-ti **irâde.m** ol-madan dünyâ.ye/ Gün.den gün.e ol-du hayret.im bîgaaye”

(i. +m 38262)

2. İsteme, istek, dilek:

“Türk hayalinde daima bir **irade** ve himmet hamlesi gibi kalacak bu tablo millî tarihimizin en güzel levhalarından biridir.”

(i. 4798)

i. 12941, 17157, 17215, 17230, 18182, 33916, 35228

i. +den 18161

i. +ediyormuş 3098

i. +i+cüziye.sine 1095

i. +mizle 15444

i. +nize 20033

i. +si 20280, 33911

i.+sine 16237, 16238, 18177
i.+sini 3094, 14442, 25482, 35125
i.+sinin 4565
i.+yle 15630
[=26]

İRÂDELİ: İradesi kuvvetli olan:

“Bu son elli senenin **iradeli**, arzulu, emelli insanlarını tetkik edeceğim.”
(i. 17162)

i. 17239, 17246, 19746, 35171
i.+dirler 17270
[=6]

İRÂDÎ: Ar. İrâdeye dayanan, bilinçli olarak, isteyerek yapılan:

“Pierre Loti Fransız edebiyatında şöhret değil şan kazandı. Loti'yi edebiyat yolundan şan zirvesine çıkararak saik ne **iradî** kudret, ne mükemmellik, yalnız ilâhî bir mevhibedir.”
i. 20920

[=1]

İRÂE: Ar. Gösterme:

“Edirne ve İzmir'e kavuşmamız için birkaç çare vardı. Evvelâ o vilâyetlerde hakikaten bir ekseriyet sahibi olduğumuzu ispat, saniyen hüsn-i siyâset, cenkcû, sergüzeşt peşinde bir unsur olmadığımızı **irâe**.”
(i. 12553)

i. 15459

[=2]

İRÂĞ: Ar. Irak. ***Gözden irak olan gönülden de irak olur**: Ayrı düşenlerin arasındaki sevgi de zamanla azalır:

“Ahdîvefâ.yı va 'ditehî san-masun ki dost/
Göz.den irâğ ol-unca gönül.den irâğ ol-ur”
i. 37696, 37696

[=2]

İRÂK: Ar. Irak. Aşağı Mezopotamya bölgesinde kurulmuş bir devlet:

“Tâ Budin.den **İrâk.a** Mısır.a kadar”

i.+a 35765

[=1]

İRAN: Güneybatı Asya'da ülke:

“Yavuz Sultan Selim Mısır yollarında mı, **İran** yollarında mı nerede belli değil lâkin durup dinlenmeksizin açtığı seferlerin birinde söylediği Farisî bir gazelin matla'ında der ki:

“Bu seferler, bu at koşturmalar beyhude değil! Biz gönülleri toplu bulundurmak için perişan oluyoruz. ’ (...)”
(i. 12306)

“Bir böyle hâl.i gör-medi **İran** semâ.ları”
(i. 37231)

i. 5468, 5863, 6149, 10515, 20778, 20784, 20861, 20881, 20883, 20889, 20934, 21128, 24916, 25699, 27558, 28550, 32901, 37201, 37833

i.+a 4976, 5862, 5878, 5884, 5893, 5896, 5901, 7437, 12442, 20857, 20876, 24918, 33189
i.+da 4979, 20882

i.+dan 32220, 32258

i.+ı 5904, 20849, 20897, 31806

i.+ın 4495, 5874, 5876, 5900, 5902, 7520, 20840, 20881, 20890, 20893, 28675

i.+la 5897, 5909

i.+lara 15307

[=56]

İRAN EDEBİYATI: Farsça yazılmış eserlerden müteşekkil yazın :

“Avrupa'nın en zekî ve zarif milleti olan Fransızlar, Lâtin Edebiyatı'nı nümüne alacaklarına, İslâm Medeniyeti'nde yetişip de. **İran Edebiyatı'nı** nümüne alsalardı, Rabelias'nin Moliere, Voltaire ve Beaumarchais'nin eserleri güneşin yüzünü göremezlerdi. Türk, zekâ ve zarafetteki istidâdını ancak şimdiden sonra gösterecek. Edebiyatın başlıca iki değeri olan aşk ve ihtiras ile zekâ ve zarafet Türk'de mevcuttur.”

i.+nı 28430

[=1]

İRÂNÎ: İran milliyetinden olan (kimse):

“İstanbul'da kitapçılıkla geçinen bir **İrânî**, bu sırada Nedîm Divânını tekrar bastırırken, Münecimbaşı Târihi'nin tercümesine Nedîm'in yazdığı meşhur mukaddimedeki bir iki satırı hatırladım.”
(i. 30806)

2. İranlılara ait, İranlılara has:

“Rûh ve lehçe huzûzunu **İrânî** şiirden alan eski şiirimize hâs bir inşâd vardı.”
(i. 32013)

i. 31805

[=3]

İRANLI: İran halkından olan (kimse):

“O kadar asır bir millet gibi beraber yaşadığımız Araplar, şiirimize İsvaç ve Norveçliler kadar bigâne kalmışlardır. Hattâ şiirde üstadımız olmuş olan **İranlılar** da böyle kayıtsızdırlar.”

(i. +lar 27848)

i. 30806

i.+lar 20891

i.+ları 20886

[=4]

İRAN SEFARETHANESİ: İran büyükelçiliği:

“**İran Sefarethanesi** karşısındaki binada Cemal Bey'in makamına gittim.”

i. 11399

[=1]

İRAN ŞAHI: İran padişahı, hükümdarı. [Şah:

İran ve Afgan hükümdarlarının resmî unvanı.]:

“İstanbul'a matbaa Nedîm devrinde girdi; o zaman **İran Şahı** Türk sefirine İstanbul'un şaşaaasını sorardı, bugün Nedîm'in divânını İstanbul'da bir İranlı, tâbi' bastırıyor, eğer o da bastırmasaydı daha senelerce beklerdik!”

i. 30813

[=1]

İRAN-ZEMİN: İran toprağı:

“Kaç fâtihezaman gör-en **İranzemin** bugün”

i. 37183

[=1]

İRAT/ İRAD: Ar. *İrat etmek: Söylemek:

“Kimse idrâk etmedi mânâsını dâvâmızın/ Biz dahi hayrânıyız dâvâ-yı bî-mânâmızın beytini irat ederdi.”

(i. +ederdi 9941)

i.+edeceğı 16018

i.+edecek 15415

i.+ettiğı 15412, 16814

i.+ettim 11622

[=6]

İRCA: Ar. *İrca etmek: Çevirmek, döndürmek:

“Eski sarf muallimlerinin okudukları ve okuttukları gibi okuyalım; yâni veznin âhengine **irca edelim**: ‘Dökülen mey kırılan şişe-i rindân olsun’ diyelim. Bu okuyuşta mısraın asıl mâhiyeti olan derûni Ahenk kaybolmuştur.”

(i. +edelim 27312)

i.+etmiş 27881

[=2]

İRAN: Ar. Kültür:

“Ölümü manevî bir istirahat gibi gösteren mezarlıklar şehrinin güzelliğı haricinde Eyüb, asırlarca bir **irfan** kaynağı oldu.”

(i. 4473)

i. 8721, 10438, 20722, 22661, 24167, 24174, 24219, 24435, 27437, 27863, 28744, 29759, 32446, 33033, 33393

i.+ca 27859

i.+ı 12010, 14686, 15775, 17670, 19387, 20889, 24180, 28672

i.+ımız 24171

i.+ımızın 32203

i.+ın 24232

i.+ına 3773, 31682

i.+ından 3440, 9640, 29933

i.+ını 7888, 14688, 29945, 32923

i.+ının 9819, 33115

i.+ıyla 18006

i.+ıyle 33118

i.+ıyle 33346

i.+larının 33174

[=43]

İRÂNEN: Ar. Bilme, anlama, biliş, anlayış:

“Hulâsa Tanzîmat'dan evvel Osmanlılar **irfânen** düşkün, hiç olmazsa beden en kavî idiler. Tanzîmat'dan sonra –evvelkine nisbeten– irfânen yükseldiler, lâkin beden en düşkün bir seviyeye indiler.”

(i. 21114)

i. 21102

[=2]

İRAN PAŞA: (1815-1888) Osmanlı devlet adamı ve şair:

“Râgıb Efendi, Nâmık Kemal'i dâima Kemal Bey Merhum diye yâd ederdi. Onun kitabetine dâir lisan tenkidlerini büyük bir hararetle şerh eder ve nihayet şerhini dâima Kemal'in lehine bitirirdi. Meselâ **İrfan Paşa**, İbrahim Efendi veya Muallim Nâcî gibi Nâmık Kemal'in bâzı lisan hatâlarını öne sürmüş muarızlarını candan ve yürekten tezyif ederdi.”

(i. 1341)

i. 11789

[=2]

İRİ: 1. Ölçüleri olağandan daha hacimli olan, kocaman:

“Ortalıkta hiç insan yok; bomboş bir ovada, bir dev sürüsü gibi, **iri** tanklar ilerliyorlar.”

(i. 26675)

“Mehtâb **iri** gül.ler ve sen.in en güzel akis.in”

(i. 36885)

2. ***İriyari**: (Anlamı güçlendiren tekrar kelimesi yarı ile) Bedeni çok gelişmiş, iri yapılı, cüsseli:

“Deli Ahmed, **iriyari**, uzun boylu, sarışın bir Türk'tü.”

(i. 281)

i. 879, 5702, 8842, 13731, 17475, 17644, 19600, 20192, 22929, 26665, 26681, 31945, 35280, 35319, 35976, 36174, 38764

i.+yarı 281, 855, 1900, 2324, 3142, 3321, 2325, 9802, 12092, 26677, 35299

[=29]

İRİLİ: ***İrili ufaklı**: İrisi ve ufağı beraber, büyüklü küçüklü:

“Eski Zağra'dan sonra **irili ufaklı** bâzı köyler istasyonlar daha, en nihayet Filibe Ovası... Kumsal bir mecradan akan Meriç... Karşıda ağaçlıklı Rodop dağları... Tren uzun bir demir köprüden geçiyor.”

(i.+ufaklı 3055)

i.+ufaklı 3054, 11426, 15177, 15613, 20483, 24424, 26895

[=7]

İRKEN: Artmış, çoğalmış, birikmiş (olan):

“Bilirsin ki bütün İbrânîler hâlâ bu daüssılayı yanık ilâhîlerle ağıyorlar. İşte bütün insanları, böyle **irken** bir derd ile mâ'lûl insanlar irşâd ettiler.”

i. 22949

[=1]

İRKİL-: Şaşırp duraklamak:

“Korida'ya ilk defa giden bir ecnebî, hayalî İspanya'ya dâir bildiği şeyler arasında **irkiliyor**, ateşten dolu olarak gayr-ı ihtiyarî bir asabiyete tutuluyor.”

i.-iyor 19109

[=1]

İRSÂL: Ar. ***İrsâl-i mesel**: Misal getirme, bir fikri tanınmış bir söz veya atasözü ile kuvvetlendirme:

“**İrsâl-i mesele** yalnız yazıda değil, hususî konuşuşlarında da fazla mübtelâ idi.”

(i.+i+mesele 9917)

i.+i+mesele 9911

[=2]

İRŞÂD: Ar. Manen aydınlatma, hak yolunu gösterme, gafletten uyandırma, uyarma:

“Bu sarayın esrarına onun **irşadı** ile sülûk ettim.”

(i.+ı 6790)

“Şehîd-i Kerbelâ hakkında yazılmış olan muhalled mersiyeleri ancak dîn, mezheb, tarikat **irşadlarıyla** anlıyoruz.”

(i.+larıyla 31162)

“Aşk.in **irşâd.iyle** gir-dik manevî bir gülşen.e”

(i.+iyle 37975)

i. 12394, 33205, 33251, 33252, 33258, 33262

i.+eder 33213

i.+edilmek 33214

i.+etmek 33217

i.+ettiler 22938

i.+ın 9419

i.+tan 8972

[=15]

İRŞÂDÂT: Ar. İrşatlar:

“Bu bapta bilhassa Anadolu ulemâ-yı kirâmının fetvalarla ifa buyurdıkları **irşâdâtı** mütesekkirane yâd etmeyi bir vazife bilirim.”

i.+ı 12405

[=1]

İRTİBÂT: Ar. Bağlı oluş, bağlanma:

“Ve hep mehâsin.e bir **irtibât.ı** hâvî.dir”

i.+ı 39326

[=1]

İRTİCA: Ar. Geriye dönme, yeniye karşı direnip eskiye dönmek isteme durumu, gericilik:

“Üçüncü Selim kendisinin ve hanedanının mâruz olduğu tehlike karşısında derhâl **irticaa** boyun eğer.”

(i.+a 23826)

i. 4192, 9670, 23799, 23806, 23824, 23886, 23904, 23908, 23931, 23935, 24283, 24522, 32753, 32756

i.+a 24320

i.+da 23923

i.+ı 9172

i.+ın 23795, 23803, 23810, 23826, 23831,

23846, 23848, 23926, 24945, 32788

i.+nı 9780

i.+ından 3571

i.+ları 12391

[=31]

İRTİCÂKÂR: Ar. +Fars. İrtica isteyen, irtica taraftarı:

“Dâmâd İbrahim Paşa samimî idi, **irticâkâr** tabakaya mağlûb oldu.”

(i. 24090)

i. 21703, 30786

[=3]

İRTİCÂL: Ar. Hazırlanmaksızın, içe doğduğu gibi:

“Benim o sıralarda çıkan şarkı'larımın nakaratına uygun bir mısraı, biraz mükedderâne bir **irticâlle** söyledim.”

i.+le 2684

[=1]

İRTİCÂLÎ: Ar. Hazırlanmaksızın, içe doğduğu gibi söyleme:

“**İrticali** dedikleri nadir tesadüfün şevkiyle, ben de kendisine demiştim ki:
Ne harâbî ne harabatıyım,
Kökü mâzide olan âtiyim.”

i. 8672

İRTİDÂD: Ar. İslam dininden ayrılıp başka bir dine girme:

“Bir **irtidâd** en müthiş mağlûbiyetten bin kat fazla düşürür.”

i. 9747

[=1]

İRTİFÂ: Ar. 1. Yükseklik:

“Tren burada epeyce kalıyor, kalktıktan sonra artık ovoidan dağlık mıntıkaya giriyor, arazînin **irtifâını** iki lokomotifle kesiyor. Hava değişiyor, gittikçe soğuyor.”

(i. +ını 3061)

2. **mecc.** Daha yüksek bir mertebeye çıkma, terakkî:

“Rûşen.de **irtifâ.ını** gör-dük/
Mânâ.sı anlaşıl-dı ne.dir kaddükaamet.in”
(i. +ını 39017)

[=2]

İRTİKÂP: Ar. ***İrtikâp etmek**: Kötü bir işi, bir kötülüğü yapmak:

“Lâkin gerçek vesikalara bağlı olan tarihçiler, bu rivayetin varit olmadığını, bir kaptıyı nasılsa açık bırakmak gibi tehlikeli bir hata **irtikâp** edilmediğini, fethin, Lykos Vadisi'nde, Büyük Gedik'ten başladığını söylerler.”

(i. 5269)

i.+etmekte 19855

i.+ettikleri 15504

[=3]

İRTİŞAD: Ar. İyiliğe yönelme, doğru yola gitme:

“Çocukluktan beri kalbim o beldenin sevdâsıyla dolu idi. Onu öğrenmek uğrunda senelerce zihnimi yordum, **irtişad** kuvvetiyle bana âdetâ orada yaşıyormuşum gibi geliyordu.”

(i. 23075)

i. 23063, 31450

i.+ımızın 23364

[=3]

İS: Dumanın bir yüzey üzerinde bıraktığı kara leke:

“Gaz depoları yandı, iki günden beri Boğaziçi'nde **isten** göz gözü görmüyordu.”

(i. +ten 7311)

i.+i 7308

[=2]

İSA: Hz. İsa (as):

“Haçlı Seferlerinin müddeâsı, **İsa'nın** doğduğu ve haça takıldığı yeri Müslümanların elinden kurtarmaktı.”

(i. +nın 4618)

“**İsâ.yı** çarmıh.ında uzak.tan hatırlat-ır”

(i. +yı 36450)

i. 27550

i.+nın 4626, 20175

i.+yı 15274

[=6]

İSÂBET: Ar. 1. (Yapılan iş, söylenen söz) Tam yerinde olma:

“Filhakika iki seneden beri bütün dünyanın şahit olduğu vakâyi hadisat, düşüncelerimde **isabet** ve milletin azim ve imanında hakikî salâbet olduğunu ispat etti.”

(i. 14323)

2. ***İsâbet etmek**: Rast gelmek:

“Yalnız Yunanistan'ın turfalığı ve hezimetleri onların devrine **isabet etti**.”

(i. +etti 13523)

3. ***İsâbet etmek**: Doğru ve yerinde iş görmüş, söz söylemiş olmak:

“Heredia'yı sevmekte ne derece **isabet ettiğimi** sonra anladım.”

(i. +ettiğimi 2285)

i. 14312, 25301, 25328, 29954, 31662, 34632

i.+eden 18658, 34139

i.+eteceğine 22540
i.+etmesi 34857
i.+etmezmiydi 27815
i.+etmiş 34841
i.+i 3515, 13933, 19623
i.+inden 11611
i.+ini 14595, 19152
i.+olurdu 32056
[=21]

İSÂBETLİ: Yerinde, uygun, münasip:
“Nitekim 1090'da vaki olmuş bir akın, bu tahminin elle tutulur kadar **isabetli** olduğunu göstermektedir.”

(i. 4579)

i. 33456

[=2]

İSÂ BEY: Tuna ve Sava boylarını fethetmiş olan Osmanlı beyi [XV. yüzyıl ortalarında Üsküp ve Bosna sancak beyliklerinde bulunan uç beyi]:

“Annem Üsküb'ü bütün kalbiyle seviyordu. Orada ölmek, orada, **İsa Bey** mezarlığında, babası Dilâver Bey'in yanında gömülmek istiyordu.”

(i. 96)

“**İsâ Bey.in** fetih.te açıl-mış mezarlık.ı”

(i. 36340)

i. 958

[=3]

İSÂ BEY CÂMÎ: Üsküp sancak beyi İshak Bey'in oğlu İsa Bey tarafından 1475 yılında Üsküp'te yaptırılan cami:

“İlk sofuluğum, on üç yaşında, annemin ölümüyle başladı. **İsâ Bey Câmî'nde** annemin ruhuna hemen her akşam Yasin okumaya başladım. Müslümanlık âlemine o kapıdan girdim, diyebilirim.”

(i.+nde 728)

i.+ne 198

i.+nin 193

[=3]

İSAL: Ar. Ulaştırma, eriştirme:

“Yunan milletinin bu mücadeleyi muzafferiyete **isal** için gösterdiği azim kat'iymiş.”

i. 14036

[=1]

İSÂLE: Ar. *İsâle etmek: Aktarmak:

“Fıtraten inkılâpkâr muktadir idare adamlarımız da, muallimlerimiz de, etibbâımız da,

siyâsilerimiz de var. Lâkin bu hizip geniş bir zemîne yayılmış, **isâle ettiği** kuvvetin derhâl semerelerini göremiyoruz.”

(i.+ettiği 24143)

i.+edeceğine 24111

i.+ediyor 23267

i.+etseydi 24113

[=4]

İSBAT: Ar. *İsbat etmek: (Delil göstererek) Bir şeyin doğruluğunu ortaya koymak, kanıtlamak:

“Fethin göğüs göğüse döğüşerek elde edilmediğini, nasılsa açık bırakılmış bir kapıdan girilerek kazanıldığını **isbat etmek** isteyen Türk düşmanı muharrirler, Dukas'ın bu rivayetini sermaye edinmişlerdir.”

(i. 5266)

i. 21248

i.+a 21244

i.+edebiliyorlar 31317

i.+eden 25610

i.+ederim 2766

i.+ediyorlar 27087

i.+etmeğe 20472, 21259, 24376

i.+etmek 3640

i.+etti 1089, 23268, 31240, 35444

i.+i+iktidar 30983

[=15]

İSCHİA: İtalya'da Napoli Körfezi'nde bir ada:

“Napoli körfezinde **İschia** adası... Bir şâir...”

i. 22703

[=1]

İSE: Ek fiil:

“İstanbul muhasarası esnasında ulemâ uzun bir tecrübeden sonra muhasaranın devamını faydasız görmüşler ve artık ref'ini taleb etmişler. Akşemseddin gibi o zamanın millî hislerine ağâh bir mürşîd **ise** bilâkis devamına kail olmuş, fakat ekalliyette kalmış.”

(i. 23640)

“Gülzâr pürmelâl **ise** bülbül de lâl **ise**”

(i. 37422)

i. 98, 122, 406, 541, 1095, 1132, 1135, 1229, 1299, 1428, 1573, 1633, 1704, 1754, 1769, 1965, 2008, 2032, 2631, 2646, 2671, 2681, 2694, 2705, 2728, 2907, 3549, 3633, 3634, 3723, 3972, 4088, 4095, 4150, 4186, 4251, 4260, 4269, 4288, 4378, 4466, 4548, 4837, 4856, 5016, 5186, 5204, 5373, 5426, 5616,

5620, 5625, 5627, 5630, 5797, 5823, 6015, 6071, 6830, 7439, 8774, 8777, 8781, 8806, 8831, 8833, 8891, 9049, 9262, 9318, 9367, 9392, 9529, 9628, 9644, 9655, 9700, 9735, 9817, 9819, 9979, 10022, 10356, 10419, 10464, 10483, 11107, 11798, 11909, 12438, 12538, 12581, 12587, 12592, 12808, 12822, 13187, 13330, 13450, 13472, 13533, 13539, 13631, 14212, 14260, 14577, 14662, 14756, 15024, 15042, 15456, 15457, 15631, 15649, 15903, 16356, 16380, 16470, 16542, 17534, 17551, 17666, 17809, 17879, 18543, 18602, 18604, 18628, 18640, 18647, 18855, 18928, 18934, 19073, 19106, 19124, 19201, 19315, 19369, 19370, 19638, 19783, 19812, 20119, 20193, 20225, 20318, 20406, 20456, 20676, 21130, 21161, 21438, 22063, 22417, 22595, 23628, 23870, 23886, 24057, 24185, 24270, 24375, 24394, 24401, 24630, 24860, 25066, 25105, 25171, 25183, 25245, 25358, 25788, 25833, 25837, 26100, 26235, 26260, 26315, 26320, 26480, 26524, 26553, 26861, 27069, 27351, 27361, 27370, 27379, 27393, 27408, 27417, 27636, 27756, 27848, 28220, 28568, 28569, 28679, 28765, 28987, 29213, 29421, 29558, 29628, 29658, 29781, 29991, 30210, 30260, 30873, 30932, 31054, 31607, 31683, 31702, 31712, 32092, 32111, 32130, 32286, 32286, 32332, 32333, 32779, 32801, 32819, 32928, 32934, 33037, 33116, 33136, 33214, 33219, 33295, 33686, 33692, 33703, 33734, 33774, 33975, 33977, 34177, 34206, 34253, 34264, 34275, 34319, 34445, 34519, 34760, 34836, 34901, 34943, 35394, 35488, 35494, 35547, 35599, 35608, 35614, 36451, 36840, 37132, 37422, 38028, 38177, 38375, 38419, 39097
i.+ler 3742, 3832, 4232, 4233, 4233, 24708, 27517
i.+n 37516, 38001, 38002, 38057, 38113, 38835
[=285]
İSEVÎ: İsa peygamberin dininden olan (kimse), Hristiyan:
“Lâkin **İsevî** kilisenin verdiği hevl ile hepsi bir kenara sinmiş yaşıyorlar.”
(i. 6338)
i. 22781
i.+ler 22940

[=3]

İSEVÎ BİZANS: Hristiyan Bizans:

“Bugün sanâyi-i nefîse tahrikiyle vâki' olan *intibah devrinin şerefini Garplılar, **İsevî Bizans'ın** tazyikine rağmen, medeniyetin ilâhî nefhasını duyan birkaç Şark ressamına izafe ediyorlar.*”

i.+ın 31577

[=1]

İSEVİYET: Hristiyanlık:

“**İsevîyet** Roma'da yayıldığı zaman putperestîyi sahnede yaşatan oyunculuğu da, menâhîden sayardı.”

(i. 22265)

i.+i 6309

i.+in 31502

[=3]

İSFAHÂN: İran'da İsfahan Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehir:

“Ahmed Hamdi'nin **İsfahân** için birer manzumesini hatırlıyorum ki nâdir söylenebilir şiirlerdendiler.”

i. 29292

[=1]

İSHAK: Hz. İshak (as):

“Yalnız Âdem, İdris, Nûh, Salih, **İshak**, İbrahim... diye' peygamberlerin isimlerini ezber öğrenmişim.”

i. 560

[=1]

İSHÂKIYE CÂMİİ: Selânik'te kiliseden çevrilmiş bir cami:

“Evlerimiz **İshâkiye Câmii'ne** hemen bitişik gibiydi.”

(i.+ne 703)

i.+nin 719

[=2]

İSHÂKIYYE MAHALLESİ: Üsküp'te bir mahalle:

“1884 Kânûn-i evvelinin 2. sinde, Üsküp'de, **İshâkiyye Mahallesi'nde**, büyük vâlidem Âdile Hanım'ın konağında, bu evin cepheye doğru, sağ tarafındaki arka odada, sabaha karşı doğmuşum.”

(i.+nde 3)

i.+nde 461

[=2]

İSHAK PAŞA: (ö. 892/1487) Osmanlı veziriazamı:

“Cedlerinden kalma çiftliklerden başka **İshak Paşa** gibi İstanbul fethinde surların üstüne Anadolu askeriyle yürümüş olan bir paşanın; (...) evkaafına mütevelliydi.”

i. 957

[=1]

İSHAK SÜKÛTÎ: (d. 1868 – ö. 1902 San Remo İtalya). Soyu Irak Türklerine dayanan bir Osmanlı siyasetçi:

“Onlardan sonra sıra ile Çürüksulu Ahmet Bey'e, Ali Kemal'e, **İshak Sükûf'ye**, Abdullah Cevdet'e, Süleyman Nazif'e hâsılı o zaman memur veya talebe diye taviz almış kim varsa hepsine karşı dinmeyen bir ateşle köpürürdü.” (i.+ye 10837)

i.+ye 4003

[=2]

İSİM: Ar. 1. Varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad:

“1910'a doğru Jean Moreas'ın, Vachette Kahvesi'ndeki köşesine gittiğimiz bir akşam ben ve arkadaşım Hippolyte Stamos, acemilik ve dalgınlıkla, Paul Verlaine ve Stephane Mallarme'nin **isimlerini** yâd etmiştik.” (i.+lerini 2379)

“San-ırım **isim.ini** kuş.lar hece.ler” (i.+ini 37931)

2. Kişi, kimse, insan:

“Bu gazete ve mecmuaya yazdığım yazılarda Halide Edip Hanım'un ismini, artık millîleşmiş bir **isim** gibi, hanımlığını bir tarafa atarak, hâhiş ve cuşişle yâd ediyordum.” (i. 9153)

i. 2409, 6590, 9146, 9283, 17452, 17476, 18625, 20804, 20910, 22551, 27337, 35364

i.+i 1209, 1360, 1372, 2034, 2445, 3150, 3293, 3329, 3421, 3891, 4306, 5723, 6240, 6592, 7073, 7232, 7261, 8247, 8937, 9073, 10800, 11020, 11239, 11257, 11269, 13781, 14343, 15225, 18625, 19048, 19713, 20913, 20944, 21820, 21953, 21955, 22302, 22305, 22477, 22728, 24563, 25098, 26761, 26983, 27053, 30135, 30664, 33079, 33299, 33664

i.+imi 8952, 23441

i.+imizden 20980

i.+in 6228, 17476

i.+ine 7226, 7496, 25468

i.+ini 93, 425, 2942, 3154, 3155, 3156, 3311, 5534, 6313, 7497, 7499, 8701, 8848, 9145, 9149, 10535, 11021, 11138, 11863, 13492, 14342, 15311, 18809, 19727, 20786, 20949, 25004, 27602, 27972, 28340, 31234, 32717

i.+inin 6223, 6624, 20784, 20803, 30286

i.+inizi 23445

i.+iydi 6220

i.+iyle 3986, 4785, 18867, 22301, 24564, 26282, 26335

i.+le 9371, 28784

i.+ler 6590, 7495, 8906, 11238, 14607, 16662, 19434, 28961, 32772

i.+lerden 8702

i.+lere 2379, 2381, 24319

i.+leri 1909, 2046, 3326, 4966, 8982, 13780, 16657, 16661, 17032, 17033, 18619, 20803, 23817, 28343, 28660, 28663, 32093, 32094

i.+lerine 19433

i.+lerini 560, 1351, 2378, 8911, 11514, 14346, 16653, 21262, 21263, 21314

i.+lerinin 17616

i.+lerle 4193

[=164]

İSİMLİ: Adlı:

“Bu gazetenin bir de Meşveret **isimli** Fransızca nüshası vardı.” (i. 20228)

i. 4235

[=2]

İSİMSİZ: İsmi olmayan, isimlendirilmemiş olan: “İşte bu **isimsiz** devletin havzasına zaman zaman mücavir vilâyetleri alırız.”

i. 23309

[=1]

İSR: Ar. İz:

“Madem ki Dionysos' un oyunlarına kendinizi kurban veriyorsunuz; bu uğurda da paranız, cehdiniz, hayâtınız eriyecek; bu mecmûayı mutlaka çıkarmak istiyorsanız Antoine'in **isrinde** bir kahraman gibi hareket ediniz.” (i.+inde 31449)

“Güllü Agob'dan bugüne kadar gelen **isri** takip nafiledir.”

(i.+i 31460)

[=2]

İSKÂN: Ar. Sürekli oturmak üzere bir yere yerleştirme, yerleştirilme:

“Rumeli’de bıraktığımız son Türklerin muhaceret ve **iskânunu** tahayyül ettiğimiz gibi temin edecek büyük bir tedbir hazırlasın.”

(i. +ını 18570)

i. 9546, 18554, 18556

i.+ı 18083

[=5]

İSKANBİL: Fr. ***İskambil kâğıdı**: Belli oyunları oynamakta kullanılan, bir tarafında rakamlar ve şekiller bulunan ince kartların her biri, oyun kâğıdı:

“Tenbel ve kayıtsız bir kalabalık, kirlî **iskanbil** kâğıtlarıyla oyun oynuyorlardı.”

i. 196896

[=1]

İSKARPİN: İtal. Ökçeli, ayağın oynak yerini kapamayan konçsuz ayakkabı:

“Siyah ipek diz çorapları, gümüş tokalı rugan **iskarpinler** giymiş, hâlimden kibar bir ecnebî olduğu hissediliyordu.”

i.+ler 35306

[=1]

İSKAT: Ar. Düşürme, makam ve mevkiinden çekilmek zorunda bırakma, indirme:

“Bu maksatla Mustafa Sabri, Refik Halit, Zeynel Âbidin Hoca ile anlaşarak Ferit Paşa’yı **iskat** teşebbüsüne girişti.”

i. 10323

[=1]

İSKEÇE: Yunanistan’da Trakya kesiminde günümüzde adı Xanthi olan bir şehir:

“Ömrümde ilk defa cenubî Rumeli’yi baştanbaşa kat’ ediyordum; çok zengin ve güzel topraklar olduğunu çoktan beri işittiğim Siroz’u, Drama’yı, **İskeçe’yi** geçtik.”

i.+yi 1443

[=1]

İSKELE: Yun. Deniz taşıtlarının yanaşması için yapılmış, kıyıdan denize doğru uzanan tahta veya beton yer:

“Sabah vapurıyla Ada’ya gittim; Rumlar, müteheyyic, **iskeleyi** doldurmuşlardı.”

(i. +yi 2888)

i. 2872, 6635, 32500

i.+de 33979, 34064

i.+lerde 7543

i.+lere 12668

i.+lerine 12809

i.+lerinin 12667

i.+si 18758

i.+sinde 9065, 16812, 17461

i.+sinden 11404

i.+sine 2648, 2771, 2853, 14434, 18758, 34395

i.+sinin 18768

i.+ye 2820, 34441

[=24]

İSKELE CAMİİ: Mihrimah Sultan Camii. İstanbul’un Üsküdar ilçesindeki meydanda bulunan, Mimar Sinan’ın Kanuni Sultan Süleyman’ın Hürrem Sultan’dan kızı Mihrimah Sultan için yaptığı cami:

“Ekseriyâ namazlarını **İskele Câmii’nde** kılar, pek tenhâ günlerde oradaki kahvenin önünde, ağaç altında nargile ve kahve içer ve yalnız o kadar cık görünürdü.”

(i.+nde 34050)

i.+nde 34097

i.+ne 34096

i.+nin 6634, 34029

[=5]

İSKELET: Fr. 1. ***İskelet gibi**: Çok zayıf:

“Bir iki dakika sonra kapı bir daha açıldı. Teşbih değil, tam **iskelet** gibi bitik, cansız, dermansız kemikle deri kesilmiş şam hırkalı biri girdi.”

(i. 23993)

2. Bir şeyin temel çatısı:

“Çırâğın yanmıştı, karşımızda bir **iskelet** hâlinde duruyordu.”

(i. 2534)

i. 24003

i.+i 28169, 28170

[=5]

İSKEMLE: Yun. Arkalıksız, üstü tahta veya hasır, dört ayaklı sandalye:

“İki genç arkadaşla kahvenin içine girip orada herkesle beraber küçük **iskemlelere** oturarak dinlenmek hevesine kapıldık, girdik kapı yanında oturduk.”

(i.+lere 7984)

i. 35314

i.+ler 22671

i.+lere 773, 30332

i.+ye 28920

[=6]

İSKENDER: ***İskender-i Kebir**: Büyük İskender (MÖ 356 – 323). MÖ 336 – MÖ 323 yılları arasında Makedonya kralı ve tarihteki en büyük imparatoru. Makedonya kralı II. Filip'in oğlu. [Türkçe kaynaklarda Büyük İskender, İskender Rumî, İskender Yunanî ve Makedonyalı İskender adlarıyla da geçmektedir.]:

“Yunanlıların başında ister o olsun ister beriki bugünkü Yunan ordusunun başına **İskender-i Kebir** geçse mesele birdir.”

(i.+i+kebir 13539)

i. 31938

i.+i+kebir.in 16429

[=3]

İSKENDERİYELİ: İskenderiye şehrinden olan. [İskenderiye: Mısır'ın Akdeniz kıyısında bir Yunan kültür merkezi oluşturmak isteyen Büyük İskender tarafından, Rodoslu mimar Dinokrates'in hazırladığı plana göre MÖ 332'de kurulmuş şehir.]:

“**İskenderiyeli** bir gemici, gemisiyle Kapri'ye gelerek: 'Kaysere söyleyiniz Büyük Pan öldü' dedi.”

(i. 22928)

i. 22932, 22939

[=3]

İSKENDERİYYE: Mısır'ın Akdeniz kıyısında bir Yunan kültür merkezi oluşturmak isteyen Büyük İskender tarafından, Rodoslu mimar Dinokrates'in hazırladığı plana göre MÖ 35964'de kurulmuş şehir:

“Piş.inde ağla-yan gölge.den işit/
İskenderiyye kız.larının âhüvâh.ını”

i. 38826

[=1]

İSKENDER PAŞA CAMİ: İstanbul Fatih'te XV. yüzyıl sonu veya XVI. yüzyıl başlarına tarihlendirilen cami:

“Damat Bâli Paşa ve **İskenderpaşa camileri** de İkinci Bâyezid devrinin son güzel eserleridir.”

i.+leri 5567

[=1]

İSKENDERUN: Hatay iline bağlı ilçelerden biri: “Kürsüden inmeden evvel bir kelime daha söylemek istiyorum. Bu anda Antakya ve **İskenderun** mühim bir saat yaşıyor.”

(i. 23582)

i. 23562

i.+a 22820

i.+da 23577

[=4]

İSKİ: Yahya Kemal'in Üsküp'te çocukluğundaki eğlenceler:

“Kışın ise Saat Bayırı'ndan aşağı kayma eğlencesi olurdu. Bu da hayli tehlikeli bir oyundu. Tabii eri haşarılar kendilerini dîmdik aşağı bırakırlar, etrafı kendilerine hayran ederlerdi; bu ilk gördüğüm **iski** idi.”

i. 544

[=1]

İSKOÇ: (İskoçya). İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda ile birlikte Birleşik Krallık'ı oluşturan dört ülkeden biri:

“Şiirleriyle küçük bir kahraman yaptığı oğlunu **İskoç** illerinde medeniyete emanet ederken tavsiyelerini söyledikten sonra bir gün memlekete, esatirin gökten ateşi çalan kahramanı gibi döneceğini tahayyül ediyordu.”

i. 12952

[=1]

İSKPLASTİK: Sürekli tekrarlanan:

“Vâkıâ edebiyatımızda medreseye karşı sürekli bir isyan müşahede olunur. Fakat bu isyan da bir **iskplastik** mahiyetindedir. Bir türlü değişmek bilmez dâima aynı isyan nakaratını tekrar eder durur.”

i. 28446

[=1]

İSLÂM: Ar. Allah'ın Kur'an ile vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed tarafından bildirilen din, Müslümanlık:

“Annemin simasını şimdi iyi hatırlayamıyorum. **İslâm** tesettürünün en şedid bir muhitinde doğduğu, yaşadığı ve öldüğü için bir resmini bırakmadan kayboldu.”

(i. 34)

i. 3583, 4963, 5904, 5906, 6410, 6414, 6416, 6857, 6857, 7051, 7068, 7090, 7175, 7250, 9395, 9432, 9454, 9488, 9630, 9663, 10602, 10870, 11051, 11056, 11762, 11776, 12767, 12769, 14089, 14182, 14182, 14426, 14918, 14949, 15061, 15366, 16887, 16942, 17923, 18922, 20823, 20920, 21151, 21169, 21200, 21802, 24172, 26305, 26646, 26649, 27024,

27746, 28655, 29519, 29530, 29650, 29760,
31018, 32983, 37254, 38256

i.+a 6360, 9490, 38257

i.+da 1060, 9459, 9461, 15355

i.+ı 7883, 12325, 15353, 30647

i.+ın 4652, 6111, 6116, 6363, 6932, 7075,
7127, 7920, 9459, 9500, 12352, 13057, 15358,
15380, 15389, 16123, 17779, 17955, 20832,
20837, 20961, 21206, 21211, 23212, 28673,
38024

i.+ız 16526

[=101]

İSLÂM ÂLEMİ: İslam dünyası:

“Mısır’ı almakla **İslâm Âlemine**, Kafkas’ı
almakla Türklük âlemine dayanmağa yüzdeyüz
(!) mecburuz.”

i.+ne 2693

[=1]

İSLÂM BEY: Namık Kemal’in Vatan yahut
Silistre romanının baş kahramanlarından:

“Âziyâde’de **İslâm Bey** nâmiyle Türk ordusuna
gönüllü yazılıp Kars surları önünde şehid düşen
mevhum kahraman, Loti’nin kendi idi.”

(i. 20970)

i. 32635

[=2]

İSLÂMBOL: İstanbul:

“İşte Padişahım **İslâmbol’un** elli günde feth
olmasına bâis bunlar idi ki hikmetullah ile
İslâmbol’un fethini ellinci günde recâ edip ol
gün rûh teslim eder.”

(i. +un 7268)

i. 7240

i.+un 7269

[=3]

İSLÂMİYET: Ar. İslâmlık, Müslümanlık:

“Türk milleti Osmanlı saltanatının asırlarında,
İslâmiyete çok fazla inanıyordu; çok fazla
inandığı için de onu çok fazla benimsemişti. O
kadar ki İslâmiyet’e gerek uzak ve gerek yakın
mazide, gerek de halde vâki olan her tarizi
aynen kendine âit sayardı.”

(i. +e 26635)

i. 9471, 9474, 19168, 26639, 28528

i.+e 9444, 26637

i.+i 2757, 9420, 9449, 9453, 9477, 9480,
9498, 26638, 26968, 27947

i.+in 4942, 9381, 9414, 9473, 9493, 21188,
26981, 28526

i.+te 9456

[=27]

İSLÂMLAŞ-: Müslüman olmak, Müslümanlığı
kabul etmek:

“Türkler Müslümandılar, fütihat devirlerinde
temsil ancak dinle cari oluyordu, bütün
Hıristiyanları Müslüman edebilir, lâkin Türk
edemezlerdi. O zaman da bu serapa **İslâmlaşmış**
olan âlemde o milletler tabiatıyla lisanlarını,
ırklarını muhafaza etmiş olurlardı.”

i.-miş 14714

[=1]

İSLÂM MECMUASI: I. Dünya Savaşı
yıllarında yayımlanan fikir dergisi:

“Sebilürreşad’ın refiki **İslâm Mecmuası** dinî
akidesine sıkı sıkıya bağlı olanlara, arkaya ve
etrafa bakmayarak, âlemin hây u huyuna karşı
lâkayd, ileriye doğru bir mücâhede açacağını
va’d etti. Tevfik Allah’dandır.”

(i. 21816)

i. 30649

[=2]

İSLÂM MEDENİYETİ: İslâm dininin etkisiyle
ortaya konmuş eserlerden müteşekkil medeniyet:
“Hakikat bu ki Anadolu’da ve Rumeli’de bin
seneden beri **İslâm medeniyeti** kendi akaidince
Hıristiyan milletlerle Müslüman milletleri el ele
yaşatabildi.”

(i. 11770)

i. 14191, 32993

i.+nde 28429

i.+nin 29769

[=6]

İSLÂV: (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak)
Rus, Sırp, Hırvat, Çek ve Bulgar gibi halklara
ait, onlara has:

“**İslâv** ve Arnavut krallarından müteşekkil bir
Haçlı ordusu Türklüğü Rumeli’den atma ya
çalıştıysa da 1389’da Birinci Kosova
muzafferiyeti İslâvlığa kat’i bir darbe oldu.”

(i. 4709)

“Duy-dumsa da zevk al-madım **İslâv**

keder.inden”

(i. 36038)

i. 1187, 6813, 13773, 19482, 24037, 26635,
35208, 36238

i.+lar 1182

i.+larının 20770

[=12]

İSLÂV BİRLİĞİ: Panslavizm. Bütün Slavların bir araya getirilmesi ve özellikle Rusya'nın önderliğinde birleştirilmelerini öngören siyasal akım:

"Herhâlde daha şimdiden Hitler ırkçılığının birbirinden kudretli iki aksülamelini görüyoruz: Biri Anglosakson Birliği, öteki de **İslâv Birliği'nin** kaynaşması."

i.+nin 19486

[=1]

İSLÂVLIK: Slav olma durumu:

"Napolyon'un hedefi Rusya'nın kalbi, Ortodoksluğun, **İslâvlığın** 'Mukaddes Moskova'sı idi."

(i.+ın 25984)

i. 3112, 35201

i.+a 4710

i.+ın 24035, 24099

[=6]

İSM: Ar. ***İsm-i cem**: Çoğul isim:

"(...) '**Semâvât, Arabî bir ism-i cemi**'dir, semevât şeklinde tahfif edilemez." (dedim.)"

(i.+i+cemi.dir 8404)

i.+i+faıl 19010

[=2]

İSMAİL BEY: Siyaset adamı:

"Gerçi o kongrede asıl münâfese Ahmed Rızâ Bey'le **İsmail Bey'in** şahsî ihtiraslarından ve ahlâk meselelerinden türemiştir."

i.+in 4254

[=1]

İSMÂİL DEDE: İsmail Dede Efendi, Hamamizade (1778-1846) Türk musikisi bestekârı ve hanende:

"**İsmâil Dede'nin Kâinât.ı**"

(i.+nin 37721)

i. 38025

[=2]

İSMAİL HAKKI BEY: Cafer Tayyar Bey'in büyük kardeşi:

"**İsmail Hakkı Bey** o günlerde Selimiye kumandanydı."

(i. 10699)

i. 3812, 10697, 10710, 10719

i.+i 10233, 10706

[=7]

İSMAİL HAKKI PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

"Cavit Bey'in tenkit ettiği diğer arkadaşlarına; hattâ mücadele ettiği **İsmail Hakkı Paşa** ile Kara Kemal'e karşı hakikî muamelesi başka türlü olamazdı."

(i. 11457)

i. 3813

[=2]

İSMAİL KEMAL: 1902 de Paris'te yapılan Jöntürkler Kongresi'nin katılımcılarından biri :

"Sabâhaddin Bey'in hayatta ilk tebarüzü 1902'de, Paris'de akdolunan Jöntürkler Kongresi'nde oldu. Gerçi bu kongrenin belli başlı adamı **İsmail Kemal**'di."

(i.+di 3945)

i. 3796

i.+e 4374

i.+i 10855

i.+in 10851

[=5]

İSMAİL KEMAL BEY: İsmail Kemal:

"Sabâhaddin ve **İsmail Kemal Bey**'lerle müttehid olanlar müdâhale-i ecnebiyye-yi istemeği pek medenî bir hareket telâkkî ediyorlardı."

i.+lerle 4249

[=1]

İSMAİL PAŞA: Hâfız İsmâil Paşa. (1758-1807) Osmanlı sadrazamı:

"O vakit Nizâm-ı Cedîd'i imha etmeğe önyak olmuş olan Atâullah Efendi, Mûsâ Paşa, **İsmail Paşa** gibi adamları, bir asır zarfında, geri kafalı olarak telâkki etmenin sebebini de müteceddid cereyanın mürtecilere verilen bir hükmü (kabul ettirecek) derecede kuvvetli olmasına hamletmek doğru olur."

i. 3734

[=1]

İSMAİL SAFA: (1867-1901)

Şair ve yazar:

"Bizde Garb tesirinden bahsederken Recâizâde Ekrem Bey'i unutmamak lâzımdır. Bu vesîle ile müsâadenizle size bir hikâye nakledeyim: Bir gün **İsmail Safa** üstadı ziyarete gitmiş."

(i. 32808)

i. 32798, 32803, 32808

[=4]

İSMET: İsmet İnönü:

“Geçen kış Kafkas karları arasından Kâzım Karabekir’le Kars’a yürüyen genç zabitler ve genç köylüler, bu baharda **İsmet** ve Re’fet’le İnönü’nden Dumlupınar’a koşan genç zabitler ve genç köylüler, Anadolu’yu ulvî ruhlarının, mukaddes kanlarının rayihalarıyla doldurdular.”

(i. 17529)

i. 1852

i.+in 12057, 12361

[=4]

İSMET PAŞA: İsmet İnönü:

“Karaköy’den trenle Ankara’ya gittim. Bir hafta sonra Lozan Hey’et-i Murahhasası’na **İştirak** ederek **İsmet Pasa** ile İstanbul’a döndüm.”

(i. 1859)

i. 1858, 1862, 1864, 9182, 10394, 10419, 10449, 10452, 11541, 11561, 12813, 14323, 14324, 18329, 24628, 25128

i.+nın 10347, 10405, 11664, 11695, 18288

i.+ya 12818, 13448

i.+yı 11576, 11620

[=25]

İSNÂD/İSNÂT: Ar. 1. Bir düşüncüyü, bir konuyu bir kimse veya sebebe yükleme, ona bağlama:

“Bir **isnâd**, bir kin, bir şüphe, pâdişah hizmetinde bulunmuş bir kimseyi, ihtiyarladıktan sonra bile, inzivâsında gelip buluyor, götürüyordu.”

(i. 34157)

2. ***İsnat etmek (eylemek)**: (Bir sözü, bir işi) Bir şeye veya bir kimseye dayandırmak, ona bağlamak, atfetmek:

“Hem çâre bul-ur herkes.e **eyle-r isnâd**”

(i. 38249)

3. ***İsnat olunmak**: (Bir söz, bir iş) Bir şeye veya bir kimseye dayandırılmak, ona bağlanmak, atfedilmek:

“Bekir Samî Bey’e **isnat** edilen sulhkârlıkla, ondan başka bütün Türklere **isnat olunan** harbcülük mahzâ cihan efkârını aldatmak için icat edilen kasdî tefrikdirler.”

(i.+olunan 14884)

i.+edenler 12213

i.+edilen 14873, 20314

i.+etmekle 22953

i.+ı 12404, 12407

[=9]

İSPANYA: Avrupa’nın güneybatısında, İber Yarımadası’nda yer alan bir Akdeniz ülkesi: “İktisadî varlığımızın tehlikede olduğunu çarçabuk anlayıp da aklımızı başımıza devşirmesek İstanbul da tıpkı **İspanya’da** cami ve kasırları ziyaret edilen bir Gırnata şehri olacak!”

(i.+da 15430)

“**İspanya** varlık.ıyla bu akşam bu gül.dedir”

(i. 37053)

i. 12154, 17125, 17125, 18860, 18887, 18894, 18961, 19120, 19130, 19134, 19141, 19194, 25937, 37045, 37049, 37148

i.+da 18882, 18963, 19079, 19168, 19180

i.+daki 19123

i.+dan 6397

i.+nın 18957, 19049, 19070, 19157, 19180, 19190, 19216

i.+ya 19061, 19096, 19104

i.+yı 19060, 19076, 19170, 19185

[=39]

İSPANYOL: İspanya halkından veya bu halkın soyundan olan kimse:

“Roma, Roma olabilsin için Kartaca’nın yıkılması mukaddermiş, **İspanyol** milleti, İspanya gibi hududu muayyen bir çerçeve içinde, doğabilsin için Endülüs Araplarının Afrika kıyasına dökülmesi mukaddermiş.”

(i. 12161)

i. 17126, 18881, 18928, 18936, 18943, 18945, 18947, 18951, 19025, 19050, 19054, 19062, 19065, 19080, 19094, 19126, 19139, 19154, 19176, 19178, 19197, 19206, 22125, 27559, 31448

i.+dan 19085

i.+lar 12700, 18917, 18975, 19063

i.+lara 18896, 26634

i.+lardan 6380

i.+ların 19050

i.+u 19071

[=36]

İSPANYOL CALDERON: 17. yüzyılda yaşamış İspanyol bir yazar:

“Temâşânın babası Aescnylus’dan Lâtin komedyâ dahîsi Plautus’a ondan **İspanyol**

Calderon'a, Shakespeare'e Moliere'e tâ Beaumarchais'ye kadar (...)"

(i.+a 31423)

i. 31472

[=2]

İSPANYOL HÜKUMETİ: İspanya bakanlar kurulu:

"Ma'mâfih Arap zamanındaki yeşillikler ve sular **İspanyol Hükûmeti'nin** çok dikkatli ve ince bir ihtimâmiyle, eskivehmini verecek kadar, iyi ihya edilmiş."

i.+nin 19015

[=1]

İSPANYOLLUK: İspanyol olma durumu:

"Madrid **İspanyolluğu** yazın korida denilen boğa oyunlarından, kışın da flamingo dedikleri Arap mûsikîsinden kalma, çok şarkkârî, bir curcunadan ibarettir."

(i.+u 19069)

i. 18948

i.+u 25669

i.+un 18938

[=4]

İSPARTALI: Spartalı Yunan şehir devleti vatandaşı:

"Ölen Yunan Kralı Edirne'ye girdiği zaman, Müslümanların ileri gelenlerine, âdet olduğu gibi bir nutuk çekmeye başlarken birdenbire yutkunmuş: 'Size ne söyleyeyim Edirne'deyim!' demiş, susmuştu. O zaman herkes bu kısa cümleyi bir türlü, kimi eski **İspartalular** tarzında lâfzı az, mânâsı dolu bir hitap, kimi Türklere karşı bir teselli, kimi de hayretten nutku tutulmuş bir adamın sözü telâkki ediyordu."

i.+lar 12764

[=1]

İSPAT: Ar. 1. Tanık ve delil göstererek bir şeyin doğruluğunu şüpheye yer bırakmayacak, reddedilemeyecek şekilde ortaya koyma:

"Bugüne göre bir millet olduğumuzu **ispat** lâzımdı."

(i. 12337)

2. ***İspat etmek**: (Delil göstererek) Bir şeyin doğruluğunu ortaya koymak, kanıtlamak:

"Trakya'nın Anadolu'suz, Anadolu'nun Trakya'sız yaşayamayacağını **ispat etmek** yalnız bizim lehimizde değil, sulhun lehinde."

(i.+etmek 18249)

i. 12542, 15940

i.+a 15718

i.+edecek 15894, 19383

i.+eden 6758

i.+eder 10352, 16818, 24271

i.+ederek 4016

i.+edilmesi 19827

i.+ediyor 11727, 13343, 24224

i.+etmek 5263, 10147, 15781

i.+etmeye 4407, 18174, 18175

i.+etmiş 13391, 15726

i.+etti 9196, 12062, 12443, 12686, 12746, 14261, 14313, 18010, 24765

i.+ettik 12683

i.+ettiler 12235, 12644

[=36]

İSPATLI: İspatlanmış, ispat edilmiş:

"Türk milleti de bu vazifeyi deruhte etmeye namzettir, hem de namzetliğinin şeraiti delilli, burhanlı, **ispatlıdır**."

i.+dır 16035

[=1]

İSPİNOZ: Yun. Ötücü kuşlar takımının

ispinozgiller familyasından, gagası kısa ve koni biçiminde, erkeğinin tüyleri parlak gök mavisi ve yeşilimtırak mavi, boynu ve karnı kırmızımsı, güzel sesli bir kuş türü:

"Fakat ortada in cin yok, yalnız matruş ve fraklı bir garson tek başına **ispinoz** gibi bir masaya dayanmış müşteri bekliyordu."

i. 7826

[=1]

İSR: Ar. İz, alâmet:

"Güllü Agob'dan bugüne kadar gelen **isri** takip nafîledir. Ondandır ayrılız."

(i.+i 31463)

"Bu mecmûayı mutlaka çıkarmak istiyorsanız Antoine'in **isrinde** bir kahraman gibi hareket ediniz."

(i.+inde 31452)

[=2]

İSRÂFİL: Dört büyük melekten, öttüreceği boru ile kıyamet gününü bildirmekle görevli olanı:

"Mısraın ayakları yerden kopmazsa ve uçmazsa yahut da ister en hafif perdeden olsun, ister **İsrafil'in** Sûr'u kadar gür olsun, kulağı bir ses gibi doldurmasa hâlis şiir değildir."

i.+in 32303

[=1]

İSTAMOS: Yahya Kemal'in Paris'te iken
edindiği Yunanlı bir arkadaşı:

*"O aralık ikinci bir arkadaş daha edindim. Bu
genç Mora'dan Cezayir'in Böne şehrine hicret
etmiş bir Yunanlı tüccarın oğlu idi. Adı
İstamos'du."*

(i.+du 2218)

i. 2220

[=2]

İSTANBUL: Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde
yer alan illerinden biri:

*"İstanbul genç, dinç bir devletin merkezi
oluverdi."*

(i. 5957)

*"Gör-müş İstanbul'a yüz bin melek.in uç-
tuğunu"*

(i.+a 35891)

i. 409, 449, 956, 1179, 1436, 1439, 1468,
1658, 1661, 1668, 2052, 2526, 2528, 2529,
3092, 4051, 4402, 4437, 4453, 4462, 4482,
4580, 4589, 4595, 4696, 4723, 4772, 4778,
4789, 4793, 4793, 4809, 4815, 4821, 4848,
4856, 4874, 4944, 5000, 5039, 5114, 5128,
5133, 5137, 5277, 5306, 5307, 5308, 5434,
5735, 5742, 5757, 5764, 5788, 5837, 5840,
5854, 5915, 5921, 5924, 5937, 5941, 5941,
5952, 5955, 5966, 5970, 5979, 5984, 5986,
6003, 6023, 6042, 6067, 6077, 6091, 6092,
6115, 6190, 6227, 6234, 6250, 6261, 6398,
6510, 6632, 6645, 6691, 6889, 6913, 6914,
7000, 7062, 7194, 7212, 7215, 7427, 7469,
7471, 7489, 7491, 7514, 7517, 7517, 7520,
7522, 7524, 7534, 7541, 7548, 7552, 7587,
7598, 7601, 7602, 7652, 7653, 7685, 7686,
7783, 7785, 7973, 8043, 8045, 8052, 8056,
8067, 8106, 8114, 8115, 8119, 8126, 8131,
8134, 8135, 8139, 8140, 8150, 8158, 8169,
8171, 8172, 8174, 8176, 8178, 8186, 8188,
8199, 8211, 8219, 8230, 8232, 8262, 8277,
8589, 8599, 8841, 8863, 8934, 8945, 9079,
9410, 9435, 9611, 9753, 9828, 10004, 10070,
10124, 10150, 10177, 10241, 10256, 10310,
10354, 10376, 10386, 10478, 10521, 10713,
10767, 11017, 11134, 11140, 11274, 11278,
11285, 11370, 11373, 11583, 11640, 12436,
12537, 12844, 13064, 13169, 13190, 13422,
13849, 13858, 13865, 13869, 13877, 14059,

14121, 14135, 14536, 14545, 14581, 14973,
15037, 15055, 15062, 15175, 15182, 15214,
15403, 15418, 15561, 15708, 15715, 15747,
15749, 15752, 15918, 15981, 15986, 16054,
16197, 16386, 16392, 16686, 16710, 16770,
17757, 17834, 17838, 17880, 17942, 18092,
18437, 18601, 18646, 18688, 18779, 18786,
19404, 19406, 19408, 19409, 19595, 19753,
19768, 20202, 20352, 20392, 20412, 20427,
20538, 20556, 20713, 20715, 20726, 20929,
20931, 20979, 21123, 21129, 21143, 21145,
21163, 21169, 21171, 21199, 21598, 22673,
23613, 23625, 23663, 23665, 23845, 23847,
23850, 23903, 24012, 24170, 24172, 24287,
24435, 24444, 24691, 24759, 24766, 25001,
25699, 26182, 26389, 26390, 26391, 26396,
26460, 26552, 26892, 27180, 28508, 28916,
29087, 29095, 29097, 29102, 29109, 30099,
30820, 31095, 31109, 31262, 31279, 31672,
31681, 31721, 31768, 31801, 32005, 32189,
33103, 33107, 33271, 33372, 33373, 33568,
33804, 34505, 34653, 34789, 34828, 35060,
35301, 35489, 35521, 35817, 35874, 36046,
36254, 36256, 36260, 36294, 36326, 37009,
38087

i.+a 264, 759, 807, 997, 1406, 1430, 1435,
1436, 1443, 1447, 1448, 1467, 1472, 1486,
1575, 1642, 1712, 1831, 1846, 1851, 1858,
1863, 1867, 1870, 1871, 1875, 1879, 1890,
1902, 1919, 2036, 2089, 2563, 2724, 2806,
2823, 2862, 3043, 3561, 3938, 4328, 4398,
4458, 4590, 4667, 4690, 4750, 4804, 4936,
5030, 5064, 5168, 5302, 5303, 5320, 5547,
5562, 5659, 5870, 6081, 6092, 6111, 6147,
6827, 6873, 6874, 7415, 7470, 7585, 7645,
7648, 7841, 7846, 8123, 8176, 8179, 8233,
8318, 8554, 8843, 8855, 8866, 8932, 9114,
9121, 9124, 9240, 9244, 9509, 9664, 9737,
9738, 9915, 9988, 10011, 10012, 10082, 10102,
10135, 10359, 10464, 10501, 10570, 10646,
10703, 10808, 11012, 11021, 11151, 11376,
11439, 11843, 12525, 12765, 13256, 16062,
16458, 17115, 17254, 17281, 17553, 17922,
19415, 19652, 20307, 20395, 20982, 21170,
22682, 23802, 23809, 23839, 23874, 24012,
24242, 24774, 24998, 25393, 25821, 26336,
26384, 26953, 26992, 26996, 27203, 30804,
30831, 31552, 31573, 31575, 31576, 31751,

31918, 32373, 33754, 33798, 33982, 34066,
34320, 34387, 34388, 34617, 34764, 34890,
35028, 35373, 35375, 35396, 36214, 36269,
38852

i.+da 416, 452, 496, 497, 660, 1048, 1213,
1216, 1220, 1239, 1400, 1449, 1495, 1529,
1582, 1687, 1718, 1864, 2049, 2055, 2090,
2329, 2594, 2614, 2748, 2775, 2839, 2897,
3962, 4328, 4419, 4433, 4446, 4457, 4751,
5371, 5376, 5406, 5463, 5473, 5567, 5778,
5838, 5891, 5969, 5989, 6000, 6080, 6371,
6382, 6406, 6665, 6686, 6687, 6911, 7403,
7610, 7937, 8042, 8124, 8134, 8172, 8189,
8190, 8193, 8197, 8209, 8212, 8221, 8236,
8239, 8251, 8281, 8291, 8505, 8519, 8578,
8594, 8631, 8967, 8969, 8970, 9142, 9285,
9349, 9687, 9691, 9724, 9901, 9976, 9977,
10143, 10258, 10361, 10389, 10391, 10397,
10956, 10980, 11022, 11264, 11549, 12182,
12317, 13059, 13092, 13103, 13203, 13211,
13221, 13259, 14114, 14552, 15034, 15426,
15428, 15454, 15463, 16262, 16571, 16931,
18101, 18600, 18609, 18660, 18673, 18800,
18817, 19750, 19869, 20306, 20413, 20700,
20720, 20855, 20855, 20856, 21086, 21090,
21139, 21745, 23113, 23602, 23603, 23791,
23799, 23905, 24040, 24156, 24182, 24446,
24724, 24748, 24949, 25033, 25346, 25702,
25726, 26137, 26354, 26818, 26954, 26975,
27642, 27647, 28992, 29089, 29149, 29904,
30065, 30309, 30311, 30587, 30714, 30797,
30806, 30830, 30873, 30875, 31692, 31701,
31761, 31818, 32825, 33275, 33293, 33334,
33369, 33563, 33600, 34005, 34488, 34534,
34682, 34719, 34743, 34884, 34973, 34975,
35079, 35401

i.+daki 5821, 7650, 8606, 11262, 13108,
18665, 18704, 19791, 23834, 24176

i.+dan 1005, 1269, 1628, 1834, 1848, 1851,
1858, 1868, 1871, 1876, 1879, 2128, 2462,
2531, 2596, 2784, 2792, 2865, 2982, 3462,
3832, 4058, 4545, 4585, 4668, 6056, 6644,
6894, 7347, 8132, 8318, 9648, 10128, 10379,
10390, 10395, 11111, 11116, 11207, 12716,
14303, 14340, 14437, 15010, 15034, 15700,
15702, 15914, 17950, 18184, 19285, 19411,
20221, 20580, 21070, 24188, 25258, 26220,

26233, 26234, 27980, 33779, 34768, 34806,
35706

i.+dasın 33589

i.+du 19167

i.+dur 8182, 8183, 23651

i.+la 8105

i.+lu 995

i.+muzu 22668

i.+u 1218, 1832, 2811, 2881, 4394, 4415,
4420, 4430, 4441, 4460, 4465, 4560, 4575,
4607, 4716, 4838, 4841, 4877, 4889, 4987,
5036, 5397, 5405, 5501, 5560, 5570, 5575,
5613, 5848, 5973, 5993, 5995, 6070, 6669,
7054, 7058, 7538, 7606, 7649, 7699, 7703,
8114, 8137, 8181, 8183, 8185, 8236, 8944,
8961, 9432, 10524, 11114, 11259, 12364,
12495, 13261, 13870, 14131, 14148, 15916,
17956, 18106, 18778, 19410, 20375, 21168,
22512, 22687, 23621, 23864, 24155, 24181,
24360, 24432, 24984, 26142, 26938, 26955,
31245, 33499, 33900, 33909, 34792, 34880,
35403, 35475, 35811, 35878, 36267, 37335,
38044

i.+umuzun 33441

i.+un 996, 1551, 1586, 1643, 1656, 1847,
2834, 3502, 3552, 4140, 4176, 4385, 4416,
4444, 4559, 4572, 4611, 4722, 4732, 4805,
4808, 4844, 4846, 4852, 4860, 4862, 5008,
5044, 5092, 5096, 5104, 5117, 5124, 5126,
5141, 5142, 5151, 5158, 5172, 5331, 5374,
5411, 5431, 5431, 5438, 5482, 5502, 5550,
5570, 5595, 5775, 5776, 5786, 5810, 5928,
5981, 6084, 6596, 6640, 6660, 6668, 6822,
7096, 7186, 7190, 7199, 7205, 7278, 7282,
7283, 7404, 7413, 7433, 7528, 7536, 7547,
7550, 7560, 7639, 7654, 7689, 7750, 7872,
7968, 8018, 8040, 8050, 8103, 8108, 8142,
8147, 8168, 8201, 8204, 8218, 8240, 8241,
8256, 8263, 8290, 8294, 8317, 8322, 8322,
8879, 8947, 9409, 9430, 9510, 9530, 9609,
9722, 9860, 10174, 10378, 10543, 11018,
11351, 11360, 11691, 11696, 12497, 13417,
13847, 13872, 14146, 14274, 14423, 15215,
15226, 15588, 15767, 16207, 16539, 17300,
17982, 18001, 18048, 18190, 18812, 18823,
19032, 20711, 21115, 21160, 21166, 21179,
23661, 23795, 23852, 23911, 24157, 24168,
24174, 24195, 24279, 24769, 24978, 25637,

28468, 28641, 29151, 29871, 30270, 30426, 30805, 30830, 30834, 30999, 31699, 32532, 32715, 32715, 32972, 33098, 33291, 33332, 33384, 33640, 35657, 36042, 36295, 36864, 38112

i.+una 5403
i.+unun 7982
[=1083]

İSTANBUL DÂRÜLFÜNÛNU: İstanbul Üniversitesi. 1900 yılında Avrupa üniversiteleri tarzında kurulan Darülfünun-ı Şahane: “Bu sene **İstanbul Darülfünununa**, fazla olarak 1150 talebe kaydedilmiş.”

(i.+na 24230)
i.+nun 24224, 27489
[=3]

İSTANBUL ERMENİSİ: İstanbul’da yaşayan Ermenilerden: “Ağnekyan Efendi, kuru kara, ihtiyarlamış, dâima fakr u zarurette bir **İstanbul Ermenisiydi.**”

i.+ydi 4048
[=1]

İSTANBUL HÜKÛMETİ: 1919 ile 1922 yılları arasındaki Osmanlı hükümetine verilen isim: “**İstanbul Hükümeti** için bu sulhu beklemek devresi güzel bir fırsat devresiydi.”

(i. 14589)
i. 13248, 15462
i.+nin 15450
[=4]

İSTANBULÎN: İstanbul kültürünün özelliklerini taşıyan: “Edebiyatı edeb diye tarifeden bu resmî, mustallâh, belîğ neslin üslûbunu bir kelime hulâsa edebilir: **İstanbulîn** üslûbu.”

(i. 22081)
i. 26489
[=2]

İSTANBULİSKİ: Başbakan : “O gün, Avrupa payitahtlarına seyâhatden yeni dönen Başvekil **İstanbulîski** söz söyleyecekti.”

(i. 3237)
i. 3317, 3318, 3331
[=4]

İSTANBULLU: İstanbul ilinden olan kimse: “Üsküp’lüler bey unvanını fuzûlî takınan **İstanbullu** memurlara inadına efendi derlerdi.”

(i. 996)

i. 1017, 1529, 10983, 13203, 33310
i.+lar 1014, 6534, 6891, 7522, 12366, 12371, 13859, 13862, 13893, 14064, 29090, 29145
i.+lara 24451
i.+ların 12369, 13889
i.+ydu 1573
[=22]

İSTANBULLULAŞ-: İstanbul halkından olmak: “Bu halk İstanbul’un fethinde bulunup şehre yerleşen ve fetihden sonra, peyderpey gelip **İstanbullulaşan** halktı.”

i.-an 5781

[=1]
İSTANBULLULUK: İstanbul efendisi olma durumu. (***İstanbul efendisi**: mec. Çok terbiyeli, zarif ve ince erkek):

“Mehmed Paşa’nın paşalığı, dâmadlığı, **İstanbulluluğu**, kıyâfeti ve bunlardan ziyâde vakuurâne sükûtu Erzurum beğlerini mehâbet içinde bıraktı.”

i.+u 34791
[=1]

İSTANBULOF: Siyaset adamı:

“**İstanbulof’un** istifasından ve sonra ölümlerin en fecî olan ölümünden sonra Ferdinand tam aksi siyâset yolunu tutmuş.”

(i.+un 3307)
i. 3277, 3281, 3291, 3293, 3302, 3520
i.+dan 3315
i.+muş 3276
i.+u 3313
i.+un 3273, 3293, 3515
[=13]

İSTANBULOF HÜKÛMETİ: İstanbulof kabinesi:

“Biz bugün **İstanbulof Hükümeti** kadar azme, iktidara, inkılâpkâra mâlikiz.”

(i. 24140)
i. 24128
[=2]

İSTANBUL POLİSİ: İstanbul’da görevli polis teşkilâtı:

“Azmi Bey ve **İstanbul Polisi**, cemiyetin fedâi teşkilâtı, askerî inzibat, her şey, bütün İstanbul, Cemal Paşa(nın) eli ve avucu içinde olduğu aşikârdı.”

i. 11282

[=1]

İSTANKÖY: Bodrum Yarımadası'nın karşısında, Anadolu'dan 8 mil uzakta yer alan bir Ege adası:

“Rodos'un, **İstanköy'ün** ve diğer adalarımızın işgaali bana Trablus'un işgalinden fazla tesir etmişti.”

i.+ün 2487

[=1]

İSTASYON: Fr. Tren durağı:

“Geceyi **istasyon** civârında, Selanik Oteli'nde geçirdim.”

i. 1439

i.+da 106, 750, 10399, 10400, 18400

i.+lar 3012, 3054

i.+larda 3062

i.+larına 20481

i.+u 3058, 20491

i.+una 652

[=14]

İSTATİSTİK: Fr. Bir sonuç çıkarmak için verileri yöntemli bir biçimde toplayıp sayı olarak belirtme işi, sayımlama:

“Tamamıyla milli bir siyaset güdebilmek için çok doğru bir **istatistiğe** muhtacız.”

(i.+e 15785)

i. 12444, 12446

i.+e 15801

i.+i 12526, 15782

[=6]

İSTE-: 1. (Bir şeye karşı) İstek duymak, (o şeyi) arzulamak, arzu etmek:

“Büyük Britanya müstemlekesi olup istiklâl **isteyen** milletler iştikâ ederler.”

(i.-yen 19496)

“İstanbul.a dönmek **iste-rim** ben”

(i.-rim 36214)

2. Gerekmek, gerekli olmak, lâzım gelmek:

“Konferans müzâkerelerinin sürekli cazibesine tutulduk, o zamandan beri bilâ-fasıla dimağen meşgulüz. İnsan bu âlemin içinden hârice pek az bakabiliyor. Bahusus benim meşguliyetim dâima bir ihtimam **ister.**”

(i.-r 20483)

“Çünkü geniş bir zemini ıslâh için geniş zaman **ister.**”

(i.-r 24141)

3. ***İster istemez**: İstemese dahi, mecburi olarak:

“Umarız ki kari'lerimiz bu satırları lâyük olduğu en'âm-ı takdire mazhar kılarak o refik-i şebâbımızı böyle mes'ûd iştigallere **ister istemez** sevk ederler.”

(i.-mez 21017)

i.-di 795, 4695, 8488, 8575, 10103, 10712, 11112, 11326, 12279, 17024, 26937, 26938, 26990, 34269, 34272, 34531, 37268

i.-diği 3812, 4213, 4730, 4811, 5349, 5833, 5834, 8640, 8664, 9014, 9468, 9717, 10340, 10640, 11112, 12022, 15933, 15996, 17021, 18219, 19125, 24224, 26165, 26369, 26490, 29422, 30299, 32821, 33967, 34090, 38888

i.-diğim 6469, 9522, 11335, 11622, 36373

i.-diğimi 9526, 20029

i.-diğimiz 2392, 8509, 8534, 8698, 16208, 18588, 20103, 31887

i.-diğimizden 21054

i.-diğimizi 27525, 27635

i.-diğin 2766, 9158, 20208, 29869, 38042

i.-diğinden 19968, 35006

i.-diğine 1378, 9558, 35005

i.-diğini 1766, 4006, 5237, 13746, 17192, 26906, 28136, 28237, 30417, 34969

i.-diğiniz 27508

i.-dik 2593, 27351

i.-dikleri 4279, 14712, 15710, 16772, 17271, 18590, 20105, 24825, 34937, 35546

i.-diklerini 17271, 22410, 28129

i.-diler 6356, 15528, 20330, 20342, 26040, 28886, 32481, 35325, 34605

i.-dim 149, 160, 2572, 2781, 2927, 10667, 11219, 19222, 28901, 35452

i.-ğimiz 4198

i.-medi 479, 10390, 24965

i.-mediği 11456, 17586, 35426

i.-mediğini 27155

i.-mediğiniz 33221

i.-mediklerini 17270

i.-medim 2152, 3363, 8488

i.-meğe 25456

i.-meği 4249

i.-mek 4247, 4727, 5120, 10666, 12679, 14806, 16341, 23303, 24248, 25814, 25815

i.-mekle 27090

i.-mekte 19902, 22558

i.-mekten 11914

i.-mem 8633, 29826, 35432, 35735, 36870, 37799
i.-meme 34549
i.-memek 1020, 3458
i.-memiş 3520
i.-meye 9618
i.-meyen 17114, 22610
i.-meyerek 33410
i.-meyin 31009
i.-meyiz 36457, 37322
i.-mez 8297, 8297, 9475, 13804, 15719, 21003, 28491, 37048, 38431
i.-mezdi 19764, 24966
i.-mezdim 21228
i.-mezler 7284, 16654
i.-miş 2845, 10796, 11391, 18392, 25711, 26520, 27356, 34284
i.-mişse 26112
i.-mişti 1559, 8701, 34492
i.-miyenlerin 26479
i.-miyerek 25602
i.-miyor 3113, 6129, 10668, 11927, 16319, 16343, 22686, 34199
i.-miyordu 65, 71, 16553
i.-miyordum 1692, 16983
i.-miyorlar 24530
i.-miyorlardı 8390
i.-miyormuş 13997
i.-miyorum 1908, 1953, 2314, 16615, 16627, 20899
i.-r 5833, 8748, 8748, 13529, 13529, 14380, 14380, 15270, 15719, 17192, 17241, 18234, 20469, 21003, 24127, 24380, 24380, 27539, 27539, 29367, 29367, 29713, 29713, 30915, 31375, 31888, 32292, 32293, 33495, 33948, 33970, 34321, 34823, 35550, 35551, 35552, 37849, 38031, 38031, 38119, 38119, 38421, 38421
i.-rdi 59, 8679, 25872, 27940, 30322, 35097, 35983, 38306
i.-rdik 18103, 18111, 18555, 21799, 30644
i.-rdim 12058, 20137, 20328, 22250, 27430, 31521, 33944, 34958
i.-rim 8316, 11317, 15881, 15883, 21122, 30766, 32746
i.-riz 15318, 18472, 21678, 27439, 27444, 27466, 27503, 27507, 27596
i.-rler 15269, 29822, 31977
i.-rlerdi 643
i.-rlerse 1741, 14217
i.-rse 8305, 30894, 35383, 38178
i.-rsek 19620, 25839
i.-rsen 38294, 38297, 39116
i.-rseniz 6999, 20814, 26099, 31012, 31464, 34170
i.-rsiniz 30222
i.-rük 34240, 34266, 34300
i.-se 1640, 17949, 19705
i.-sek 8274, 24152
i.-seler 32070, 32071
i.-sen 38996
i.-seydi 10309
i.-yebileceği 31848
i.-yeceği 11927
i.-yeceğim 20611
i.-yeceğini 1743, 11128
i.-yecekti 12272
i.-yecektim 23435
i.-yen 1616, 4174, 4230, 5228, 5263, 6612, 7396, 7736, 9997, 10049, 11815, 11962, 12402, 13327, 13935, 16252, 18384, 18442, 18479, 18611, 18950, 19147, 19481, 20388, 21109, 21831, 23550, 23566, 26262, 26509, 27483, 27688, 28416, 30674, 31350, 31574, 32787, 34242, 35562
i.-yeni 20015, 20016
i.-yenler 347, 15265, 20174, 22182, 24604, 26782, 26854, 27488, 31378
i.-yenlerden 19457, 29594
i.-yenlere 20175
i.-yenlerin 9766
i.-yenlerle 34261
i.-yerek 9736, 33410
i.-yince 19443
i.-yip 35898
i.-yor 938, 3180, 3962, 4976, 7728, 8064, 12274, 13348, 13382, 13747, 14243, 14758, 14807, 14808, 16080, 16287, 16302, 16303, 16316, 16324, 16348, 17742, 18906, 19599, 19603, 20988, 22458, 23766, 25733, 27015, 28144, 30421, 31708, 31783, 31970, 32027, 32046, 34531
i.-yordu 67, 97, 140, 939, 1515, 1801, 2334, 2711, 4704, 5066, 8526, 9712, 10317, 10737, 13380, 25222, 25812, 26282, 26902, 29680, 30861, 33403, 34116, 35436

i.-yorduk 8706, 21281, 25255
i.-yordum 166, 175, 798, 1595, 1678, 1691, 1729, 6547, 6550, 8505, 14307, 18772, 19231, 22850, 32335, 34173
i.-yordunuz 3447
i.-yorlar 14215, 16354, 17864, 17876, 20134, 24345, 25621, 25727, 26153, 27752, 28857, 31740, 34429
i.-yorlardı 7142, 7347, 12901, 17757, 27441, 34567, 34795
i.-yorlarmış 840
i.-yorsa 35550, 35551, 35552
i.-yorsak 33142
i.-yorsanız 31440, 31917
i.-yorsunuz 1694, 11629, 11646, 11656, 17026, 21658, 23221, 25055
i.-yorum 2576, 2655, 8096, 11617, 11630, 11647, 23569, 25185, 25191, 27538, 28103, 29853, 30053, 32406, 33201, 34543, 35348
i.-yoruz 10964, 14151, 18020, 24793, 25679
[=538]
İSTEK: Bir şeye karşı içten gelen yönelme duygusu, arzu, rağbet, meyil:
“Reşid Paşa ve muakkibleri samîmi, azîmkâr, isteklerinde kavî idiler.”
(i. +lerinde 24119)
“Bir zümre.nin istek.leri firdevs ile hûr”
(i. +leri 38411)
i.+iyle 4285, 13375, 27437
i.+ler 32487, 33184
i.+leri 16298, 33175
i.+lerine 16282
i.+lerini 33175, 33182
[=12]
İSTEKSİZ: Bir işe karşı istek duymayan, gönülsüz:
“Muhibbimin yüzüne baktım, dudakları kül gibi, gözleri isteksiz beliren parlak yaşlarla parlıyordu.”
i. 23062
[=1]
İSTEN-: Arzu edilmek, arzulanmak:
“Gariptir ki istihsâli bilâ-vâsıta temîn olunmak istenen inkılâplar netice vermez de, bâzı müesseseler bil-vâsıta birer inkılâp yaparlar.”
i.-en 31568
[=1]
İSTENİL-: İstenmek:

“İstanbul niçin görülür? Şüphesiz ki tarihi zevkinin, manzarasının, güzelliğinin ve edebiyatının İstanbul'a verdiği vasıfla görülmesi istenilir.”
(i.-ir 8185)
i.-en 14895, 24208
[=3]
İSTET-: Çağirtmak:
*“Bir gün Şeyhülislâm Abdullah Vassâf Efendi merhum **istetti**, konağına gittim, gördüm.”*
i.-ti 34538
[=1]
İSTİÂNE: Ar. Yardım isteme:
*“Eskiler yalnız Arabî ve Fârisî'den **istiâne**yi akîde edindiler, yeniler de tamâmiyle Çâğatayca'ya rücû'u istiyorlar.”*
i.+yi 28865
[=1]
İSTİÂRE: Ar. Bir kelime yerine herhangi bir bakımdan kendisine benzerliği bulunan başka bir kelime kullanma şeklindeki edebî sanat, benzeyen veya benzetilenden yalnız biri bulunan teşbih, eğretileme:
*“Henüz Acem'in kırmızı kadehleriyle çelik gözlerini, kırmızı gülleriyle yanık bülbüllerini, kırmızı şallarıyla servi boylarını öğrenmediğimiz senelerde şiirimizde teşbih ve **istiareler** çocukça denilecek kadar saftı.”*
(i. +ler 12968)
i. 12963, 26695, 28578
i.+lerinden 15404
i.+nin 31080
i.+yi 26669
[=7]
İSTİBDÂD: Ar. Tek bir yöneticinin, kendine tâbi olanları mutlak hâkim olarak ve keyfine göre hükmederek idare etmesi usulü, keyfe, zora ve baskıya dayanan idare şekli:
*“Bu meclis, milletimizin **istibdâd** ve hürriyet bahsine taalluk eden mukadderâtında çok ehemmiyet le mütâlâa olunabilir.”*
(i. 25288)
i. 3722, 4099, 25545
i.+a 26761
i.+ın 1652, 26784
[=7]
İSTİCAL: Ar. Acele etme, sabırsızlanma:

“Yunanlıların bu çok dar görüşüne bakılırsa sulhu bu aylarda beklemek biraz fazla **istical** olur.”

(i. 15985)

i.+inde 13410

[=2]

İSTİCVAP: Ar. ***İsticvap edilmek**: Sorguya çekilmek:

“Nurettin Paşa'nın karşısına nasıl çıkarıldığını, nasıl **istcivap edildiğini**, sonra saraydan sokağa çıkarken nasıl taşla tepelendiğini türlü türlü teferruatla naklediyorlardı.”

i.+edildiğini 10432

[=1]

İSTİDA: Ar. Bir işin yapılmasını bir yazıyla resmî bir makamdan isteme:

“Fîrâvun-sîmâ Mûsâ Paşa'nın mahâll-i ikameti **istidasına** binâen evvelece İzmir'e tahvil kılınmıştı, bu fesad başının imhâsiyçün emir gönderildiğinden İzmir'de katlolarak ser-i maktûu Topkapı Sarayı'nın dışındaki senk-i siyâsete konuldu.”

i.+sına 22054

[=1]

İSTİDAT: Ar. Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kabiliyet:

“Türk Edebiyatı'nın farikaları nelerdir? Daha açık bir suâl: Türk, kendi edebiyatında ne çeşit bir **istîdat** göstermiş?”

(i. 28362)

i. 6018, 16979, 20735, 31850, 32450, 33371

i.+da 30700

i.+dır 29574

i.+ı 1955, 4169, 11005, 27845

i.+ı+tabii.si 29314

i.+ıdır 31346

i.+ım 1974

i.+ıma 2101, 18677, 19986, 20064

i.+ımın 2107

i.+ımız 3709

i.+ımızın 17689

i.+ın 30292

i.+ında 11932

i.+ından 9325

i.+ını 15684, 17710, 28424

i.+ıla 11261

i.+lar 20747

i.+ları 16191, 31845

i.+ların 32095

i.+larını 9280, 31857

[=36]

İSTİDATLI: Kabiliyetli:

“Bu numune, **istîdatlı** bir Türk hikâye-nüvisinin eline düşse, bir kahraman olurdu.”

(i. 16967)

i. 29985

[=2]

İSTİF: İtal. Güzel, etkili ve muntazam olma:

“Artık tamâmiyle anlıyoruz ki: Şâirin bir mısraa verdiği **istif** ve derûni ahenk zail olunca şiir zail oldu demektir.”

(i. 27321)

2. ***İstifini bozmamak**: Bir şey yapması beklenirken aldırış etmeyip durum ve davranışını hiç değiştirmemek:

“Bütün bu kabadayı halk terbiyeli, vakur, sâkit. Beni ve arkadaşlarımı yaban cı hissettiği hâlde hiç **istifini bozmuyor**.”

(i.+ini 7994)

i. 27312

i.+ini 7988, 32802, 33539, 34134

i.+le 27296

i.+lerini 14086

[=7]

İSTİFÂ: Ar. 1. Bir işten kendi isteğiyle çekilme:

“Yunanlılar Bekir Sami Bey'in **istifasına** kadar var kuvvetleriyle, artık cihanın gözleri karşısında sırttan bu yalanlarını tekrar edip dururken; bir de Bekir Sami Bey'in istifasını tutturdular.”

(i.+sına 14837)

2. ***İstifa etmek**: Bir işten kendi isteğiyle çekilmek:

“Londra'da gördüğümüz Bekir Sami Bey yegâne mutedil, yegâne sulhkâr Türk'tü, işte o da **istifa etti**.”

(i.+etti 14876)

i. 14862

i.+eden 14871

i.+edercesine 27788

i.+etmişler 26311

i.+etti 2849

i.+sı 14825

i.+sından 3306, 14640

i.+sını 14839, 26073

i.+yı 9537, 14863

[=14]

İSTİFÂDE: Ar. *İstifade etmek: Faydalanmak, yararlanmak:

“Herhâlde hakikat budur ki İstanbul, turizmde azamî istifade etmiyor.”

(i. +etmiyor 8192)

i.+edeceksin 20207

i.+edemediler 24109

i.+eder 8278

i.+ederdim 33725

i.+ederek 8684

i.+ederlerse 13982

i.+ederse 24468

i.+etmek 11566, 19923, 32743

i.+etmesini 33740, 33904

i.+ettiler 23899

i.+ettim 3444

i.+ettiyse 10335

[=16]

İSTİFÂDELİ: Faydalı, yararlı:

“Geçenlerde Revue de Paris Bulgaristan'a dair derç ettiği bir makalede Yunan propagandasının ne kadar istifadeli bir safhasını naklediyordu.”

i. 12794

[=1]

İSTİFHÂM: Ar. Zihinde beliren soru:

“Temps gibi siyâsî meseleleri ince eler sık dokur bir gazete bir buçuk seneden beri Anadolu-Trakya macerasını şaheser itlakına şayan bir silsile makaleyle teşrih ettikten sonra, geçende ne kadar dikkate şayan bir istifham işareti kullandı.”

i. 14490

[=1]

İSTİFHAMKÂR: Ar. +Fars. Soru soran (kimse):

“Bu suâlden sonra istifhamkâr bir tarzda Mustafa Kemal Paşa'yı hiç görmediğini, onu nasıl bildiğini sordu.”

i. 26932

[=1]

İSTİĞFAR: Ar. 1. Allah'tan günahlarının bağışlanmasını isteme, tövbe etme:

“Zîrâ ki ben.a Allâh de-r istiğfar et”

(i. 38892)

2. *İstiğfarda bulunmak: (Bir kimseden, merciden) bağışlanma istemek:

“Bu heyetler, bilmem kaçınıcı defa tövbe ve istiğfarda bulunarak, ağlaşarak, devletin bir de himayesini rica etmiştiler.”

(i. +da 2500)

[=2]

İSTİĞNÂ: Ar. Elde olana kanaat edip başka bir şeye ihtiyaç duymama, tok gözlülük, gönül tokluğu:

“Mevkie ve paraya istiğnası mutlaktı.”

(i. +sı 3789)

i. 19479, 19772

i.+etmesi 17918

i.+ettiği 17917

i.+sı 34100

[=6]

İSTİĞNÂLI: mec. Nazlı:

“(…) ‘Tayyâreye binmiş geziyor naz ile cânan’ asrın şiddet, sür'at ve huşunetinden ne kadar uzak bir manzaradır ve ne kadar nâzik, kibar, istiğnâli bir nağmedir.”

i. 27885

[=1]

İSTİĞRÂB: Ar. *İstiğrâb etmek: Garip bulmak, şaşmak:

“Cevdet Paşa'nın Târîh'ini iyi okuyanlar, Ondokuzuncu asırdaki siyâsî edebiyatımızı da iyi biliyorlarsa, o asırda, en ziyâde Avrupa ilmine uygun ve fikirlerini vesikalardan devşirmiş müverrihin medrese'den yetişmiş olduğunu istiğrâb ederek teslim etmek zaruretinde kalırlar.”

i.+ederek 26799

[=1]

İSTİĞRAK: Ar. Vecde dalmış olma hâli.

İçtenlik:

“Acaba niçin bu kadar istiğrakla dua ediyor?”

(i. +la 7904)

i. 8022, 18876

i.+tan 7903

[=4]

İSTİHÂLE: Ar. Bir durumdan başka bir duruma geçme, değişme:

“Zâten bir cins sanatın diğer bir cins sanata istihalesi de bir inhilâl âlâmeti değil mi?”

(i. +si 28298)

i.+leri 26330

[=2]

İSTİHBAR: Ar. Haber alma, istihbarat:

“İhbar ve **istihbar** kuvvetinin bu aşırda bir millete bir ordu kadar yaradığını öğrendik.”

i. 15262

[=1]

İSTİHBÂRÂT: Ar. Haber alma:

“Gazetecilik, **istihbarat**, neşriyat bugünkü medeniyet âleminde malî müesseseler sırasındadır.”

(i. 15200)

i. 14604, 29339, 29346, 29440, 29446, 29450, 29460

[=8]

İSTİHDAM: Ar. Bir hizmette kullanma, bir işte çalıştırma:

“Birkaç senedir, fa’âl inkılâp-perver, muktedir gençleri eskisinden ziyâde **istihdama** meyyaliz.”

(i.+a 23282)

i. 23271

i.+edilmişti 34258

[=3]

İSTİHFÂF: Ar. Küçümseme:

“Bu yapılacak şeyler herhâlde cetlere düşnâm, onların büyük eserini **istihfaf**, bî-ser ü bun tarihî mütalâalardan başka şeylerdir.”

i. 14759

[=1]

İSTİHKÂM: Ar. Düşmana karşı savunmak için yapılan yer, savunma amacıyla arazi üzerinde yapılan her türlü inşaat ve siper:

“(…) Lâkin müdafaa eden **istihkâm** mütehasısı bir Alman, Johannis Grant, mukabil lâğımlar açarak birçok şehit verdirmişti.”

(i. 5213)

i. 5185, 26361

i.+lar 6753

i.+larında 24953

[=5]

İSTİHKÂR: Ar. ***İstihkâr etmek**: Hor görmek, hakir görmek, küçümsemek:

“Tevfik Fikret’in ne diyeceği bence muamma idi. Çünkü kendisinin bütün kendinden sonra şiir söylemiş gençleri alessaviyye **istihkar ettiğini** görüyordum.”

(i.+ettiğini 8497)

i.+eden 35322

i.+edilmiş 18949

i.+ın 27613

i.+ların 936

[=5]

İSTİHLÂK: Ar. 1. Kullanmak suretiyle tüketme, sarf etme, tüketim:

“Yalnız Mısır hazinesinin hükümdara ait harçlığı ile Eflâk ve Boğdan taraflarındaki beyliklerden elde ettikleri paralarla **istihlâk** edip dururlardı.”

(i. 8135)

2. ***İstihlâk etmek**: Kullanmak suretiyle tüketmek, sarf etmek:

“Taksîm-i a’mâlin yokluğu yüzünden resmî dairelerimiz başlarında tesadüfen gayretli, canlı, kanlı müdürler bulunursa iyi işliyorlar, bulunmazsa yalnız maaş **istihlâk eder**, aczi yüzünden halkı başından savar imarethanelerdir.”

(i.+eder 15810)

i. 8120, 8125, 8126, 8130, 8140, 8317, 8321, 24220

i.+edip 8128

[=10]

İSTİHLÂS: Ar. Kurtulma:

“Yunan pençesinden Arnavut **istihlâsını** hiçbir el men edemeyecektir.”

(i.+ını 13997)

i.+ları 13974

[=2]

İSTİHRAÇ: Ar. ***İstihraç etmek**: Bir şeyin içinden başka bir şey çıkarmak:

“O zamanlarda servet arazinin sathundan **istihraç ediliyordu**, en ziyade arazisi olan devlet en zengindi.”

(i.+ediliyordu 14734)

i. 16373

i.+ettiğim 8787

[=3]

İSTİHSAL: Ar. Üretme, üretim:

“İstanbul şimdi **istihsal** şehri olarak yaşayacaktır.”

(i. 8140)

“Eskiden İstanbul istihlâk ile yaşarken şimdi **istihsale** yaşamak mecburiyetindedir.”

(i.+le 8146)

i. 8131, 8141, 8317, 8321

i.+etmiş 15495

i.+ettiğini 22356

i.+ettikleri 12585

i.+i 31558

[=10]
İSTİHZA: Ar. Biriyle ince ince alay etme,
eğlenme:
“Genç şâir unvanı bir **istihza** klişesi oldu.”
(i. 32114)

i.+ediyorlar 16468
i.+sı 13808
i.+sına 933, 14187, 32509

[=6]

İSTİHZAR: Ar. Hazırlanma:
“Lâkin biz bu nâmahdut zamanı,
kendiliğimizden, on sene gibi bir müddet
addetsek ve ilk defa olarak, ecnebi
mütehassısların da yardımı ile, her türlü
istihzar, tertip ve tezviin mükemmeliyeti içinde,
muntazam bir hicretin esaslarını hazırlasak
nüfus siyasetimizin en iyi bir eserini vücuda
getirmiş oluruz.”

i. 18546

[=1]

İSTİHZÂRÂT: Ar. Hazırlıklar:
“(…) “Meşgulüm, Başvekil Paşa Hazretleri
Türkoçağ'nda verilecek müsâmerenin
istihzârâtında benim de meşgul olmamı emretti;
tertibata başladık, inşallah çok güzel bir
müsâmere vereceğiz! dedi.”

i.+ında 3870

[=1]

İSTİKÂMET: Ar. **mec.** Yön, rota:
“Millî hareket haricî siyasetteki **istikametini** bu
milletin ruhundan almıştır.”
(i. +ini 14912)

i. 1580, 8790, 9613, 9615, 10145, 12039,
13170, 14766, 14767, 16753, 23565, 24766,
26201, 26257, 33181

i.+e 8824, 35606
i.+i 4282, 24741, 26272
i.+in 8791, 11884, 28037
i.+inde 10236
i.+ine 24517
i.+ler 18706
i.+lere 35611
i.+leri 14896, 35589
i.+lerin 35590
i.+te 8794, 28035, 28044
i.+ten 25016

[=35]

İSTİKBAL: Ar. Gelecek, gelecek zaman, ati:

“Zaman; mazi, hâl ve **istikbal** diye üçe taksim
edilirse de bu çok itibarî bir taksimdir. Sabit
olan bir şey üçe taksim edilebilir; lâkin daima
yürüyen bir şey taksim edilemez.”
(i. 5794)

i. 2538, 2809, 3501, 4166, 5790, 5795,
22687, 25356

i.+de 11743, 13921

i.+e 6901, 7320, 10396, 17242, 18504,
18515, 21829, 24405, 30672

i.+edenlerin 11440

i.+i 430, 12185, 13201, 13455, 15303, 22635

i.+imin 1657

i.+imize 10401

i.+in 3596, 3606, 3606, 6898, 12979, 13477,
17826, 19286, 22591

i.+ine 11439, 11495, 16373

i.+ini 12735

i.+leri 9744

[=43]

İSTİKLÂL: Ar. Maddî veya manevî bakımdan
kimseye bağlı ve tâbi olmama, kimsenin
buyruğu altında bulunmama, bağımsızlık:
“Paris'in talebe âleminde Lehli bir arkadaşım
vardı, **istiklâl** hasretinin ne olduğunu bu
arkadaştan öğrenmiştim.”

(i. 16832)

“Türklerin kalbinde **istiklâl** hissi asırlardan beri
mukaddes bir ateş gibi küller altında
duruyormuş; söndürüleceğini hissedeceği an
bütün şiddetiyle parladı.”

(i. 16840)

i. 3269, 12864, 13693, 13756, 13877, 13905,
14309, 14337, 14349, 15080, 16607, 16610,
16616, 16624, 16627, 16633, 16787, 16789,
16816, 16819, 16821, 16824, 16829, 16864,
17311, 17356, 17359, 17614, 17644, 17724,
17725, 17996, 18011, 18014, 18018, 18024,
18028, 18035, 18038, 18045, 18051, 18376,
18454, 18456, 18461, 19481, 24433, 25895,
31844, 33765, 35477

i.+den 11529, 15685, 15720

i.+e 18009, 18039

i.+i 3912, 4290, 15600, 16668, 16842,
16859, 17348, 17354, 17363, 20832, 31802,
32915, 35478

i.+i+adli 23302

i.+i+iktisadiye.mizi 23303

i.+i+mali 23302
i.+imiz 17316, 17319, 17324
i.+imizi 16649, 24101
i.+imizle 17324
i.+in 3285, 17319, 17732, 18026, 18046,
18453
i.+inde 1809
i.+inden 14333, 17123, 33243
i.+ine 15136
i.+ini 15616, 18442
i.+inin 17719
i.+inizin 16602
i.+iyle 18116
i.+le 18043
i.+leri 11901
i.+lerini 18473, 18477, 25403, 26865, 26884
i.+lerinin 11903

[=103]

İSTİKLÂL HARBİ: Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele:

“İfade ettiler ki bu harp bir fütihat harbi değil, bir politika harbi değil, bir ittifak harp değil, yalnız ve yalnız bir **İstiklâl Harbi'dir** ve Türk vatanının istiklâli hâsıl olacağı gün hitam bulur.”

(i. +dir 17359)

i. 18426

i.+nin 16665

[=3]

İSTİKLAL MUHAREBESİ: Kurtuluş Savaşı, İstiklâl Harbi veya Millî Mücadele [Türk İstiklâl Harbi, Mondros Mütarekesinin tek taraflı ve yanlış uygulamasının son safhasını teşkil eden, Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmaları ile başladı. Bkz. İsmet GÖRGÜLÜ, İstiklâl Harbi'nin Ana Hatları]:

“Yirmi, otuz, kırk sene sonra bu **İstiklâl Muharebesi** çocuklarımıza mucizeli bir devre gibi görünecek.”

(i. 17610)

i.+ne 17317

i.+ni 17326, 17620, 18003

i.+nin 17654, 17657

[=7]

İSTİKLAL MÜZESİ: İstiklâl Savaşı'nda kullanılan bayrak, silâh, kıyafet vb. eşyaların sergilendiği müze:

“Maarif Vekili yarınki **İstiklâl Müzesi**'nin bugünden ilk banisi olabilir.”

i.+nin 17668

[=1]

İSTİKLÂLSİZLİK: Maddî veya manevî bakımdan bir kimseye, bir zümreye bağlı ve tâbi olma; bir kimsenin, bir zümrenin buyruğu altında bulunma durumu:

“Türkler, Lehler gibi boyunduruk altına düşmüş bütün milletler gibi uzun beklemediler; **istiklâlsizlik** acısını, İzmir haftasında etlerine sokulan kızgın bir demirle, ancak birkaç gün hissettiler.”

(i. 16845)

i.+i 16836

[=2]

İSTİKRAH: Ar. ***İstikrah etmek**: İğrenmek, tiksirmek:

“(…) fakat bu arzuyu tahlil ederken miskinliğin derecesinden **istikrah etmemek** mümkün olmuyor.”

(i. +etmemek 7350)

i. 7673

i.+edişlerini 19545

i.+ediyordu 7317

i.+la 35017

[=5]

İSTİKARSIZLIK: Aynı kararda, biçimde sürmeme, kararlı olmama durumu:

“Benim kendi ailem Niş muhaciri olduğu hâlde, yine bu **istikrarsızlıktan** müteessir oluyorduk. Rumeli'ye o zaman ne kadar yerleşmişiz, Yârabbi!”

i.+tan 1177

[=1]

İSTİKRAZ: Ar. Borçlanma, ödünç para alma:

“En doğrusu **istikraz etmemek** siyasetini şimdiden tutmaktır; kendi yağımızla kavrulmaya bakmaktır. Lâkin **istikraz** kabil olsa bile ortada bir hak ve bir prensip meselesi vardır.”

(i. 11533)

i. 2695, 2695, 2696, 26400, 26400

i.+edebileceğimize 11517

i.+edemeyeceğiz 11523

i.+eder 26369

i.+edilmiş 8112

i.+ediyor 12731, 26390, 26435

i.+etmek 11521

i.+etmemek 11523
i.+etmeye 11518
i.+ın 11519
i.+la 7346, 11984
i.+sız 26391
[=20]
İSTİLÂ: Ar. 1. Bir yeri kuvvet kullanarak ele geçirme:
“Sonra Japonya o zaman çok iptidâî, zayıf ve bir **istilâya** karşı koyamaz bir hey'etti.”
(i.+ya 26231)
2. ***İstilâ etmek**: Bir ülkeyi silah gücüyle ele geçirmek:
“10'uncu asırda Japonya' yı **istilâ eden** Türkler değil Moğollardır.”
(i.+eden 26219)
i. 103, 3022, 5648, 7863, 8971, 11958, 12207, 12716, 14484, 16679, 16686, 19196, 19639, 23786, 25119, 25374, 25377, 25407, 35526, 35527, 35554
i.+da 3407
i.+dan 15817
i.+edecek 25115
i.+eden 2836, 25988
i.+ederler 7378
i.+etmiş 24428
i.+etti 7753, 26032, 33117
i.+ettiği 17712
i.+ettikleri 3206, 25404
i.+ettikten 4674
i.+ettiler 33137
i.+lara 26746
i.+ları 12025, 26212, 26235
i.+larına 4813
i.+larını 15508
i.+nın 4431
i.+olunuşuyla 32919
i.+sı 1921, 2710, 4457, 5124, 12029, 12437, 13029, 14487, 15468, 15822, 19318, 19556, 25403
i.+sına 4452, 15824, 15830, 16058, 18492, 25117, 25221
i.+sından 15372, 15565, 25410
i.+sını 10072, 15512, 16308, 26198
i.+sının 12433, 18617
i.+ya 19637, 23932, 25831, 26217, 27065
i.+yı 18390
[=80]

İSTÎMÂ: Ar. Kulak verme, dinleme:
“Zât-ı müşfikânelerine bir mektep meselesi arz edeceğim; yalnız bu mâruzât sırf rey-i pederânenizle tesviye olunabilir bir iş olduğundan sâde bir fikir sıfatıyla **istîmâ** buyurunuz.”
i. 19989
[=1]
İSTÎMAL: Ar. Kullanma:
“İnsan, Nedîm Divanı'na bakarken, bir yaz günü bir mesireyi bir mesireye tercih edişin, o zamanki kayak **istimaline** göre, kolaylığına şaşıyor.”
(i.+ine 7510)
i.+edebilecekler 28837
i.+etmeyeceğimiz 24238
i.+etmeyi 15483
i.+i 9848, 28847, 35471
i.+i+osmani 9841
[=8]
İSTİNÂDEN: Ar. İstinat suretiyle, dayanarak:
“Elli seneden beri bilâ-inkitâ, her gün aynı saatte Times'i okumuş, maamâfih, kafasının faaliyetini fikirden ziyâde işe vermiş bütün adamlar gibi, siyâsî bahislerde malûmattan ziyâde tecrübelerine **istinaden** konuşurdu.”
(i. 26351)
i. 16042
[=2]
İSTİNADGÂH: Ar.+Fars. Dayanak:
“En mühim bir hâdise olarak bir idâre-i örfiyye tesis etti. Yâni iktidar mevkii'ne tedhişten ibaret bir **istinadgâh** yarattı.”
i. 25836, 13318, 13486, 13841, 14257, 14272, 16030, 16046, 16052, 16248, 16310
i.+ı 13315, 14032
[=13]
İSTÎNÂS: Ar. Alışma, ünsiyet peyda etme:
“Bir milletin fethettiği ülkelerdeki akvamı temsil etmek siyaseti son asırda türediği hâlde az bir müddette derhâl iflâs etti; bazı cihangirlik **istînâsına** doymayan devletler bu siyaseti tatbikle beyhude yoruludular.”
(i.+sına 14721)
“Maamâfih Fransız irfânıyla bu kadar **istînâsa** rağmen, Türkçede, ne Fransız edebiyatının sağlam bir in'ikâsı vardır, ne de Fransız

fikirlerine ihtisas derecesinde iyi vukuufu olanlara tesadüf olunur.”

(i.+a 33128)

i.+ından 12905

i.+edeli 32020

i.+ettiren 22569

i.+ının 17601

[=3]

İSTİNAT: Ar. 1. Bir şeye dayanma, güvenme:

“Yunanistan bu maceraya şark ve Akdeniz muvazenesinin **‘istinât kaidesi’** olmak gibi büyük bir programa tebaan atılmıştı.”

(i. 17589)

“Hakk.ın kemâlilûtf.unadır **istinâd.ımız**”

(i.+ımız 37868)

2. ***İstinat etmek**: Dayanmak, bir şeyin üzerine kurulmuş olmak, temel teşkil edecek bir şey üzerine oturmak, ona bağlı olmak:

“Doğrudan doğruya sulhun **istinât edeceği** esastan bahsedelim.”

(i.+edeceği 15917)

i. 17576

i.+edeceği 16295, 17725, 17827, 17871

i.+eder 26944, 29310, 29418

i.+ederek 4494

i.+ederse 13082

i.+ediyordu 11715, 18368, 26425

i.+etmek 3284, 12011, 24259, 24267, 27253

i.+etmekle 17726

i.+ettiği 11964, 17779

i.+ettiğimiz 15431

i.+ettirdikleri 31878

i.+ettiren 24037

i.+ettirilebilir 12449

i.+ettirilmesi 15963

i.+ettiriyordu 16022

i.+ettirmektir 15910

[=30]

İSTİNKÂF: Ar. ***İstinkâf etmek**: Kaçınmak, imtina etmek:

“Vatanımın başına geçirilmek teklifine maruz kalsam bile bu şerefi uhdeme almaktan **istinkâf ederim.**”

i.+ederim 11339

[=1]

İSTİNSAH: Ar. ***İstinsah etmek**: Kopya edip suretini çıkarmak:

“Bir gün, yüksek bir emniyet ifâdesi olarak, kendi eliyle **istinsah etmiş** olduğu gaayet memnu' bir Jöntürk eserini okumak üzere verdi.”

(i.+etmiş 1359)

i. 28463

i.+ediyordum 29249

[=3]

İSTİNTAK: Ar. Sorguya çekme, soru sorarak söyletme:

“Tevfik Fikret'in bu değişen tavrı ve bu taarruzkâr **istintakı** canımı sıktı.”

(i.+ı 8880)

i.+edilmesini 34362

[=2]

İSTİNYE: İstinye Koyu. İstanbul Boğazı'nın şehrin Avrupa Yakası'na doğru yaptığı küçük girinti:

“Kandilli Göksu Kanlıca **İstinye** nerde.ler”

(i. 35859)

i. 36150, 36151

[=3]

İSTİNYE KOYU: İstanbul Boğazı'nın şehrin Avrupa Yakası'na doğru yaptığı küçük girinti:

“Enderûnî Vâsıf, yüz otuz sene evvel, Boğaziçi'nin iki yakasında, iki köşeyi, neş'enin bir fiskeye yükselişiyile:

‘Bahrin bu şeb emvâc-ı safa aştı boyundan Vâsıf gidelim Göksu'ya **İstinye Koyu'ndan**’ mısralarında terennüm ediyordu.”

i.+ndan 5772

[=1]

İSTİRAHAT: Ar. 1. Üzüntüsüz ve sıkıntısız olma durumu, huzur:

“Pencereye arkasını çevirmiş bir hafız, öteki âleme dalmış bir ruhun **istirahatiyle** okuyor; diğer bir hafız da gözlerini yummuş bir köşede tespihini çekerek bekliyor.”

(i.+iyle 6870)

2. Bolluk ve refah içinde yaşama, varlıklı, müreffeh olma:

“İzmir limanı eskisi gibi bütün cihan ticaretine hâlâ açılmadı, İzmir'de yerli encebi herkes eski **istirahatini** hâlâ bulamadı.”

(i.+ini 14480)

3. Dinlenme:

“Son **istirâhat.e** bir gün rahat.ça var-mışlar ermişler”

(i.+e 38537)

4. ***İstirahat etmek**: Dinlenmek:
 “O gece uyudum ve **istirahat ettim.**”
 (i.+ettim 765)
 i. 4471, 5220, 5761, 13827, 19212, 22366,
 24839, 30277, 30282, 34386, 34833, 35571
 i.+e 261
 i.+edebildik 18398
 i.+ederler 14566
 i.+ediyor 7939
 i.+ediyorduk 9444
 i.+ediyorlar 17992
 i.+ediyorlardı 7485
 i.+etmek 30272
 i.+etmesini 33741
 i.+ettiğini 170
 i.+ı 17053
 i.+i 16965
 i.+i+maneviyye 11319
 i.+imiz 19214
 i.+in 5223
 i.+inde 16967
 i.+inden 10359
 i.+ine 7793, 35307
 i.+ini 16970, 16972
 i.+tan 17056
 i.+ten 6797
 i.+tir 13787
 [=40]

İSTİRÂHAT-BAHŞÂ: Ar.+Fars. Konforu olan,
 rahat yaşanacak şartları taşıyan:
 “Huzûzu yalnız behimmiyet ve midesiyle, sekiz,
 dokuz açılan oyun kâğıtlarının, sun’î beygir
 koşularının, **istirâhat-bahşâ** otel odalarının
 muhitinden alanlar için, mutantan bir mev'id-i
 mülakat olur.”

i. 7753

[=1]

İSTİRDAT: Ar. Geri almak:

“Çelebi Sultan Mehmed'i Anadolu'da dağılan
 topraklarımızı tekrar derler toplarken görseler,
 henüz Rumeli'de **istirdat edilmemiş**
 şehirlerimizin hesabını sorarlar.”

(i.+edilmemiş 12519)

i.+a 21402

[=2]

İSTİRHÂM: Ar. ***İstirhâm etmek**: Dilemek, rica
 etmek:

“Râif Efendi'nin Hümkâr'ın sâdik adamlarından
 biri tarafından bir defâ istintâk edilmesini, zât-ı
 devletinizin Hisar'da menkûb bulunduğunuz
 sırada, Râif Efendi'ye söylemiş olduğunuz bâzı
 esrârı mutlaka söyletmesini **istirhâm**
edecektir.”

(i.+edecektir 34374)

i.+etmek 33606

i.+ın 33606

[=3]

İSTİRHAMKÂR: Ar.+Fars. Yalvarırcasına:

“Bütün bu şehir halkının kalbinde bir şiş vardır,
 derdine bir derman arar, hayırlı bir devrin
 açılmasını bekler, üzüdür durur, muztarıptır,
 fakat bütün üzüntülerinin vakfelerinde derin,
istirhamkâr bir ah çeker.”

i. 14550

[=1]

İSTİSKAL: Ar. ***İstiskal edilmek**: Aşağılanmak:

“Genç şâir, İsmail Safa, ecel teri dökerek beş on
 dakika kadar bekledikten sonra **istiskaal**
edildiğinin farkına varmış ve beyninden
 vurulmuş bir hâlde konaktan çıkmış.”

i.+edildiğinin 32814

[=1]

İSTİSMAR: Ar. ***İstismar etmek**: İşletmek,
 faydalanmak:

“O paşalar ki, siyaset namına istikbali görmek
 şöyle dursun, muasır oldukları Avrupa
 milletlerinin millî ve iktisadî kaynaşmalarından
 bî-haberdiler. O zamanki vaziyeti ne ihzar ne de
istismar ettiler.”

(i.+ettiler 12195)

i.+ederler 2727

[=2]

İSTİSNA: Ar. Kural dışılık:

“Fakat bir **istisna** olmak üzere İstanbul'un
 fethinde tarih masaldan daha güzel, daha büyük,
 daha efsunludur.”

(i. 7287)

i. 16224, 24529, 29265

i.+edildikten 31057

i.+edilirse 9727, 32906, 35504

i.+lara 19486

i.+ları 9324

[=10]

İSTİŞÂRE: Ar. Fikir sorma, bir husus hakkında
 başkalarının görüşünü alma, danışma:

“Antoine'ın bu edebî heyete esaslı bir ihtiyacı vardır, lâkin **istişareden** ziyâde bir repertuar için...”

(i.+den 31871)

i. 26861

[=2]

İSTİŞMÂM: Ar. Uzaktan ve bazı ipuçlarından mana çıkarma, karine ile anlama, hissetme, sezinleme:

“Bulgaristan'a eski zihniyetle baktığımı söylemişler; seyahat tahassüslerimi ifâde ettiğim satırlardan bu **istişmâm ediliyormuş.**”

(i.+ediliyormuş 3458)

i.+eden 3539

[=2]

İSTİTRAT: Ar. Bazı ipuçlarından mana çıkarma:

“Bâyezîd-i Velî'nin kızının uğradığı bu tenâsühden bahsederken bu **istitrada** lüzum gördüm.”

i.+a 432

[=1]

İSTİZAH: Ar. Bir husus hakkında açıklama isteme:

“Geçen tatil devresinde söylenilmiş, neşredilmiş ve inanılmıştı ki, inkılâbı sevk eden fırkanın meclisinde ekseriyeti yoktur! Bir **istizah** bu dumana bir darbede dağıttıverdi.”

(i. 24265)

i.+a 13110

i.+edenlerin 13112

[=3]

İSTOKHOLM KONGRESİ: 1918'de Stockholm'de yapılan kongre:

“(…) 1918'de **İstokholm Kongresi'ne** sosyalist azasını göndermeği unutmamıştır.”

i.+ne 3657

[=1]

İSTOVANYA: Varşova:

“Bu Temmuz'da **İstovanya'da** ‘Şiir ve Tegannî’ bayramları diye fevkalâde millî yortulara bizden de iştirak istediler.”

i.+da 20340

[=1]

İSVEÇ: Kuzey Avrupa'daki İskandinavya yarımadasında yer alan bir ülke:

“O kadar asır bir millet gibi beraber yaşadığımız Araplar, şiirimize **İsveç** ve Norveçliler kadar bigâne kalmışlardır.”

(i. 27847)

i. 2750, 15819, 15821, 19638

i.+de 26079

[=6]

İSVEÇ KRALI 12. CHARLES: 1697-1718 tarihleri arasındaki İsveç kralı:

“Ulûm-ı askeriyede asrının ferîdi olan âlim bir askerinin **İsveç Kralı XII. Charles** veyahut da Yavuz Sultan Selim gibi ordular sevk edemeyeceği meselesini ikinci ve katmerli bir bahis olarak tedkîk etmeniz lüzumu da vâridir.”

i. 27560

[=1]

İSVETİ NİKOLA: Bulgarca bir isim:

“Zavallı Beyhan Sultan ya İstanbul'da ya Edirne'de belki de Sivas'da doğmuş olan bu Türk kızı mimarînin kuvveti sayesinde hâlâ yaşıyordu. Lâkin kâh Beyan Baba, kâh Arnavud Baba olarak... Kim bilir, bir gün de **İsveti Nikola** şekline girecektir.”

i. 455

[=1]

İSVİÇRE: Resmî adıyla İsviçre

Konfederasyonu. Federal otoritelerin merkezi Bern ile birlikte 26 kantondan oluşan federal cumhuriyet:

“Yakup Kadri **İsviçre'den** döndükten sonra bana tamamıyla bigâne bir hâldeydi.”

(i.+den 9213)

“Eylül son.unda böyle.dir **İsviçre** göl.leri”

(i. 35863)

i. 7721, 7795, 14033, 17443, 17514, 19933, 37067

i.+de 1842, 1859, 3105, 7789, 9206, 10104, 11573, 17443, 21773, 24678, 30617

i.+den 4016, 16857

i.+msi 3064

i.+nin 863, 15608, 20489

i.+ye 17446, 19906, 19940

i.+yi 13930

[=30]

İSVİÇRE CUMHURİYETİ: İsviçre:

“Avni Rüstem'in o kurşunları **İsviçre Cumhuriyeti'nin** banisi Wilhelm Tell'in okuna benzer.”

(i.+nin 13938)

i.+ni 17451

[=2]

İSVİÇRELİ: İsviçre halkından olan:

“Kıralın Hâssa Alayı **İsviçreliler** bu sabah üzerimize yürüyüş emri aldılar.”

i.+ler 25540

[=1]

İSVİÇRELİ LEFORT: İsviçreli bir ressam:

“Deli Petro'nun hocası **İsviçreli Lefort** dan daima hayranlıkla bahsetmesi tabiatının bu temayülünü gayr-ı şüürî olarak sezdirir.”

(i.+dan 9718)

i.+un 31569

[=2]

İSYAN: Ar. 1. Kânun ve nizama karşı ayaklanma:

“Üsküp'de Vâlî Hafız Mehmed Paşa aleyhinde bir **isyan** çıkmış, halk, tepede, Sultan Murad Câmii'ne toplanmış ve çarşıları kapatmış, heybetli bir manzara gösteriyordu.”

(i. 2044)

2. Karşı gelme, itaatsizlik etme, baş kaldırma:

“Çünkü asıl o zaman insanın diz bağları gevşiyor, sesi kısıtıyor, bir insanı sehpa kukla gibi sarkar görünce insan, doğrusu **isyan** edemiyor.”

(i. 17018)

i. 1967, 2043, 9776, 11575, 17006, 22093, 22215, 24954, 25462, 25559, 28437, 28438, 28439, 30237, 30363, 32673

i.+a 1361, 22188, 33107, 33108

i.+da 1029, 10056

i.+edenlerin 22174

i.+ediyor 23557, 26745

i.+etmedin 17013

i.+etmezler 26375

i.+etmiyor 26746

i.+etti 71

i.+ettiriyordu 1590

i.+ı 2044, 10101, 23811, 23814, 25477, 33557

i.+ın 18393

i.+ına 12193

i.+la 18477, 25444

i.+ları 18304

i.+larıyla 30088

[=42]

İŞ: 1. Davranış, hareket, fiil:

“İlk **işim** de Altör'a hareket etmek oldu.”

(i.+im 17472)

“Bu nesil.in orta.da dâhice.dir başar-dığı **iş**”

(i. 35994)

2. Bir kimsenin bir dairede veya bir kurumda, bir yerde yüklendiği görev:

“Dârü'l-eytâm Müdürü Salâhattin ve Muhacirin Müdürü Hamdi Beyler gibi gençler birer müdüriyetin başında değil, birer **işin** başında çalışmak itikadında buldukları için imkânsızlıkları yendiler.”

(i.+in 18122)

3. Devlet hayatına, kamu yararına ait faaliyetler:

“Saltanatın elim mirasından bir sahne olan bu muhacereti, esas muhaceretlerimiz gibi, müzmin bir dert hâlinde bırakmaktansa bir hamlede halletmek, mübadele **işinde** çektiğimiz bin türlü sıkıntıya rağmen hayırlı oldu.”

(i.+inde 18509)

4. *İş adamı: Ticaret ve sanayi alanında büyük çapta iş yapan kimse:

“İsimleri olup da cisimleri olmayan fikir adamlarının böyle kademe kademe uğradıkları ithamlara, isimleri gazetelerde görülmeyen, fakat cisimleri okkalı, müreffeh, müsterih **iş adamları** uğramadılar, onların ruhlarında hiçbir diş ve tırnak yarası, hiçbir sıyrık yok.”

(i. 17046)

i. 853, 1624, 1703, 1738, 2580, 2765, 2779, 2875, 4705, 4801, 4885, 5037, 5092, 5181, 5205, 5983, 6030, 7614, 8286, 8756, 8796, 8803, 9653, 9976, 11019, 11200, 11554, 11554, 12924, 13094, 13099, 13100, 13115, 14233, 14418, 14566, 14615, 15562, 16171, 16958, 16964, 16969, 17034, 17059, 17070, 17341, 17549, 17549, 17663, 18540, 18542, 18551, 18782, 19666, 19976, 20123, 20313, 20578, 23736, 24780, 24782, 25352, 26152, 26347, 26720, 26828, 27232, 27588, 27732, 28549, 29967, 31689, 31756, 31819, 32774, 32782, 33042, 33315, 33481, 33508, 33607, 33726, 33907, 33968, 34419, 34583, 34587, 34689, 34820, 34821, 34833, 34888, 35190, 35969, 39020

i.+de 19199, 32061, 34447, 37439

i.+e 292, 3682, 3744, 4234, 5233, 6609, 8047, 9635, 9638, 10109, 10261, 10746, 11055,

11858, 13143, 15607, 15782, 17660, 18556, 18665, 18738, 18883, 22380, 24245, 26174, 26342, 26454, 26840, 27249, 27396, 28713, 28887, 28941, 32046, 34050, 34339, 34340, 34452, 34942, 35261, 35261, 35393, 35455, 35563
i.+i 1767, 4576, 4608, 4800, 5170, 5193, 5789, 6763, 8791, 13087, 13376, 13522, 14215, 14223, 14253, 14573, 17266, 17794, 17912, 20531, 20867, 24370, 24394, 24787, 26318, 26594, 26856, 27518, 27634, 28957, 29984, 32751, 32965, 33378, 33406, 33448, 33477, 33583, 33607, 33848, 33910, 34016, 34338, 34547, 35683, 36429, 38087
i.+idir 8275, 23991, 34419
i.+imde 20469
i.+imiz 17168
i.+imizde 29897
i.+imizi 35492
i.+in 458, 1772, 2476, 2813, 2859, 4594, 8221, 8800, 10017, 10319, 10388, 11653, 13304, 13394, 13494, 13518, 13591, 14222, 14508, 15277, 15299, 16223, 18104, 18109, 18317, 18337, 18825, 19424, 19643, 20428, 23197, 23867, 24345, 24459, 24803, 25082, 25089, 26726, 30744, 32930, 33404, 33468, 33492, 33673, 33677, 33735, 33764, 34241, 34571, 34901, 34903, 35002, 35269, 38292
i.+inde 2695, 5576, 18496, 28751, 29042, 35446
i.+inden 2476, 6670, 6688, 18542
i.+ine 3634, 12026, 24543, 34936, 35143
i.+ini 1915, 2687, 6679, 7587, 10802, 13099, 15370, 16909, 17856, 28045, 33518, 33540, 34293, 34736
i.+inin 665, 18516, 19196
i.+iydi 1231
i.+iyle 34367
i.+le 23258, 33861
i.+ler 1378, 5135, 5937, 6714, 12334, 12353, 14558, 15793, 23279, 25108, 28606, 28614, 32078, 32560, 34241, 34296, 34754, 35120, 35148
i.+lerde 5056, 33862
i.+lerdeki 35097
i.+lerden 24783, 33772, 33774, 34938
i.+lerdendi 5824
i.+lere 15599, 24808, 26351, 35012

i.+leri 1320, 3133, 10995, 11906, 14554, 14588, 15541, 19720, 23285, 24798, 26134, 26140, 26147, 28133, 33285, 33690, 33865, 34772, 35237
i.+lerim 22862
i.+lerimiz 19918
i.+lerimize 15536, 18554
i.+lerimizi 29836
i.+lerimizin 5418
i.+lerin 1220, 2577, 2580, 6177, 6228, 11164, 13978, 14560, 24790, 24791, 24797, 26141, 26149, 30145, 33683, 33698, 33746, 33845, 34281, 35139, 35179, 35200, 35214
i.+lerinde 3830, 11549, 11552, 15200, 15936, 20472, 28881, 34411
i.+lerinden 15146, 22970, 25574, 26174, 29844, 33630
i.+lerindendi 1106
i.+lerine 1181, 1300, 8709, 9959, 9963, 11425, 14053, 32606, 33309, 33550, 33693, 34279, 34964, 35447, 35520
i.+lerini 3401, 8716, 9982, 14549, 15186, 15471, 20470, 23893, 23963, 24767, 25452, 26138, 28877, 33770, 33859
i.+lerinin 9958, 13976, 24803
i.+leriyle 9973, 15813, 33633
i.+te 11506, 11537, 16264, 17055, 19672, 25102, 33846, 38009
i.+ten 8756, 15608, 17915, 34236, 34583, 38241
i.+tir 28962
[=431]
İŞÂA: Ar. Yayıp herkese duyurma, şâyi etme: “*Bu işâanın iki şıkta da hayrı tasavvur edilemez.*”
(i.+nın 13288)
i. 16161
i.+etmekten 14013
i.+sıyla 13294
i.+yla 14214
[=5]
İŞÂRET: Ar. Bir şeyin var olduğunu, meydana çıktığını gösteren belirti, alâmet, emare: “*Şimdi Rus istilâ yolunun üzerinde bu âbideler ancak bir akanın işaretleri gibi dikili duruyorlar!*”
(i.+leri 3023)

2. Bir şeyi, anlatılmak istenen bir manayı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme:
“O zavallı genç zabıt Enver'in bu **işaretindeki** efsuna tutuldu. Birkaç adım yürüdü, sonra bir âsiye itaat etmenin tereddüdüyle duruladı, yanaşamadı.”
(i. +indeki 10631)

3. ***İşâret etmek**: (Bir şeyi el, yüz, baş hareketiyle) Anlatmak, göstermek:
“Eski mezar, cami, çeşme, medrese, hamam kitabelerimizi bulan, bu devrin hakikî bir fazılı Halil Bey, Hisar'ın Bebek tarafındaki kulesinin kapısında Zağanos Paşa namına bir kitabeyi **işaret etmişti.**”
(i. +etmişti 6191)

i. 4612, 17097, 34044
i.+eder 19010, 29127
i.+edeyim 32685
i.+ediliyordu 16993
i.+ediyor 29674
i.+ediyorlardı 34860
i.+etmek 25300, 33763
i.+etmemek 10238
i.+etti 10749
i.+ettiği 12130
i.+ettiğimiz 10090, 28043
i.+i 4613, 5011, 14481, 32077
i.+ine 31203
i.+iyle 17096, 26301, 34246
i.+le 9756, 10622

[=29]

İŞBÂ: Ar. **mec.** *Doygunluk*:
“Yalnız on sene gördüklerimiz **işba** hâlinde bir tecrübe ile ispat ediyor ki Sultan Abdülmecid gibi bir padişah ve Reşid Paşa gibi bir siyasînin temin ettiği sulh ü salâh şark için son bir altın devirmiş.”
(i. 11735)

i.+edemez 30391

[=2]

İŞBAŞI: ***İş başı(nda olmak)**: Yönetici mevkiinde bulunmak:
“Bu noktayı, yalnız **iş başında** olanlara değil, herkese hatırlatmak bir vazifedir.”
(i. +nda 17675)

i.+na 35200, 35530

i.+nda 34937

[=4]

İŞBİLİYE: İspanya'nın Sevilla şehri:
“Sevilla; yâni eski **İşbiliye** ise büyük bir şehirdir; çok İspanyol fârikalıdır.”
(i. 18942)

i.+yi 19066

[=2]

İŞÇİ: Beden gücüyle gündelik veya belli bir ücretle çalışan kimse, amele:
“Genç padişah, ihtiyar sadrazam, başlıca vezirler başta, milletin öz kuvveti olan ustalar ve **işçiler**, büyük bir kale yapısının bin bir tarafını yaratarak, sanat erleri, o kadar malzemeyi, uzak ve yakın sahillerden Boğaz'ın o noktasına getirip yığarak, devlere vergi bir kuvvet ve himmetle, Hisar'ı beş ayda yapmışlardır.”
(i. +ler 5167)

“Taş.ı yen-miş nice bin **işçi.si** mîmâr.ıyle”
(i. +si 35659)

i.+leriyle 6607

i.+ye 19241

[=4]

İŞGAL: Ar. 1. (Bir yeri) Kuvvetine dayanarak ele geçirme, hükmü altına alma:
“Ancak bir hakikat var ki vatanımızın galip devletler tarafından **işgalinden** sonra Türk milleti ortada hiçbir müteşekkil kuvvete malik olmayan bir vaziyette öksüz kalmıştır.”
(i. +inden 18849)

2. ***İşgal edilmek**: Düşman kuvvetleri tarafından ele geçirilmek:
“Edirne'mizin **işgal edildiği** günlerde sevmek, Afyonkarahisar, Kütahya ve Eskişehir'in düştüğü ve düşmanın Ankara'ya doğru yürüdüğü günlerde sevmek başka türlü bir sevmektir.”
(i. +edildiği 19321)

i. 15045, 15046, 17755, 18465, 18601, 24348, 24349

i.+dır 11868

i.+e 3029

i.+eden 14090, 18702, 18778

i.+edildiği 2752, 10070

i.+edildiğini 18715

i.+edildikten 27180

i.+edilmemiş 12635, 16039

i.+edilmiş 12636

i.+ediyorlar 19559

i.+etebileceği 4323

i.+etebilecek 21928

i.+etmiş 1188
i.+etmişti 2483
i.+etti 1927
i.+ettikleri 4506, 14408, 15107, 15377
i.+ettiklerini 4515
i.+i 2487, 10296
i.+inde 6766
i.+inden 2487, 4752, 18835
i.+ine 12345, 24978
i.+inin 27181
i.+se 18601
[=41]

İŞGÜZAR: Becerikli, çalışkan:

“Çok faaldi. **İşgüzardı.**”

i.+dı 11014

[=1]

İŞİT-: 1. Haber almak, öğrenmek:

“Ertesi gün **işittik** ki millî hareketin çelik nefesiyle yürüyen Türk orduları, İnönü’nde, yeni Yunan imparatorluğunun kartalını yumurtada iken kırmış, Yunan ejderlerini boğmuş, bir taraftan Bursa’ya, bir taraftan Uşak’a kadar paçavra gibi savurmuş.”

(i.-tik 13427)

2. Kulak yoluyla duymak:

“Piş.inde ağla-yan gölge.den **işit**”

(i. 38825)

i.-mek 36041
i.-eceğiz 16882
i.-ecek 22734
i.-eceksiniz 21576
i.-en 7841, 29145
i.-enlerin 30341, 34843
i.-erek 7044
i.-ildi 179
i.-iler 6649
i.-ince 4005
i.-ip 19656
i.-ir 14486, 17437, 20499, 27981, 35239
i.-irdim 7197, 7336
i.-irken 3517
i.-iyor 25557, 30898
i.-iyordum 315, 1227, 21314
i.-iyorlar 13973
i.-iyorsunuz 23396
i.-mediği 27602
i.-mediğim 2472
i.-medim 21575

i.-mek 14648, 17876
i.-memiş 30116
i.-mesi 320
i.-mesin 19094
i.-mez 27981, 35239
i.-mezler 7378
i.-miş 11378, 20709, 26823, 29328
i.-mişse 7214
i.-mişti 33984
i.-mişti 18685
i.-miştım 263, 337, 700, 1263, 19273, 20274
i.-miştir 14607, 14609
i.-miyeceğiz 23482
i.-miyoruz 22073
i.-se 7471, 14739, 15392, 21584, 29839,
33947

i.-seler 11801
i.-seydi 27681
i.-ti 6304, 20712
i.-tiği 8496, 25720, 34020
i.-tiğim 1441, 3479, 8550, 21230, 32342
i.-tiğime 8184, 33603, 34729, 34752
i.-tiğimi 1283
i.-tiğimiz 31840
i.-tiğimize 13385, 31859
i.-tiğini 34868
i.-tik 10400, 27983
i.-tikleri 27495, 34444
i.-tiklerimi 19759
i.-tiler 6970, 7295, 12375, 14863
i.-tim 393, 1157, 2056, 6447, 6938, 8848,
11250, 11281, 11492, 17378, 21228, 26921,
30775, 34953
i.-tiyse 12836
[=109]

İŞİTİL-: Kulakla duyulmak:

“Telâşlı bir tekbir gulgulesi, “Asker! Edirne! Allah aşkına!” sözleri **işitiliyordu.**”

(i.-iyordu 10597)

“Bülbül.den o eğlence.de feryâd **işitil-mez**”
(i.-mez 36747)

i.-di 13644, 24041
i.-diği 34242
i.-ebilecek 23510
i.-ebilen 23512, 23514
i.-ecek 23973
i.-en 9723, 10800, 17229, 22656, 32096
i.-ir 6989, 7004

i.-irmiş 7252
i.-irse 30344
i.-iyor 464, 3000, 3329, 6784, 13292, 14454,
15014, 29084
i.-iyordu 2708, 14969, 16738
i.-medi 1372
i.-memiş 26872, 28105, 32222
i.-meyen 6783
i.-mez 6963
i.-miş 7204, 7293
i.-miyor 14448
[=38]

İŞİTTİR-: İştmesini sağlamak:

“İhbar ve istihbar kuvvetinin bu asırda bir millete bir ordu kadar yaradığını öğrendik lâkin o kuvvetten, öldürülürken feryadımızı **ışittirecek** derecede olsun nasîbedâr olmadık.”

(i.-ecek 15264)

i.-mekten 7375

i.-memek 18221

[=3]

İŞKEMBE: Fars. ***İşkembe çorbası**: Koyun veya dana işkembesi ile yapılan meşhur çorba: “Matbaalar ve gazeteler semtinin bir an sıkıntı denilen kemirici tufeylinin uğramadığı havasında söz, fikir, zarafet ve güftüğüdan, aşçıdan gelen öğle yemeğine kadar, keskin sirkeli **işkembe** çorbasına kadar, fasılasız içilen çaylara kadar her şey lezizdir.”

i. 19051

[=1]

İŞKENCE: Fars. 1. Bir kimseye yapılan aşırı eziyet, maddî ve manevî cefa:

“Golgotha'da naşı çürüten Mesih'in ellerinden ve ayaklarından üstüne çakıldığı haç yer yer dikili durur, kızlar siyahlarla örtülü, karanlık savmaalarda ilâhîler söyler, uzun saçlı, soluk gençler ruhî ve cismî **ışkencelerden** hâz duyarlarmış.”

(i.+lerden 23120)

2. Aşırı gerginlik, sıkıntı, azap:

“Hayâtını bir eğlence diye mühimsemiyen milletler bir **ışkence** diye mühimserler, biz bu ikinci nevideniz.”

(i. 31940)

“Yalnızlık.ın azâb.ı her **ışkence.den** beter”

(i.+den 36658)

i. 31929, 33139, 38061, 38359

i.+ettiğimi 34566

i.+nin 19102

i.+sini 38863, 38864, 38865

i.+ye 32440

[=6]

İŞKENCECİ: İşkence yapan kimse:

“Yunanlıların ise, hamileri olan devletlerin arkasında, sırtkan ve **ışkenceci**, zâlim bir hâlleri vardı.”

i. 1231

[=1]

İŞKENCELİ: İşkence ile dolu bir biçimde:

“Yarınki Türk cemiyeti ise hafızası katliâmlar, yangınlar, **ışkenceli** ölümlerin levhalarıyla dolu olarak yaşayacak.”

(i. 30261)

i. 19114

[=2]

İŞLE-: 1. (Bir yol üzerinde) Sefer yapmak, gidip gelmek:

“Lodos yüzünden vapurlar, grev yüzünden tramvaylar **işlemediği** akşamlarda payitaht halkının açıkta kaldığını görüyoruz.”

(i.-mediği 7552)

2. (-e) İçine kadar girmek, nüfuz etmek:

“İki yüz seneden beri sevk-i tabîisine **işlemiş** olan bir korku, Devlet-i Osmâniyye'yi Harb-i Umûmî'de Rusya aleyhine harbe iştirak ettirmeye saik olur.”

(i.-miş 15851)

3. (Yara ve çıban için) Kapanmamak:

“Girid ihtilâli, Müslümanların kalblerinde **işleyen** bir yâra gibiydi.”

(i.-yen 1229)

4. Gidip geleni çok olmak, işlek olmak:

“Bir tek Rum evi olmayan İslâm mahallelerinde yeni, üç dört Rum dükkânı harıl harıl **ışlıyor**.”

(i.-yor 14100)

5. Durağan hâlden hareketli duruma geçmek, hareket hâlinde olup kendinden beklenen işi yapmak, çalışmak:

“Hiç şaş-mıyan saat gibi **işle-r** dur-ur kader”

(i.-r 36584)

6. Etkilemek:

“Hem kalp.e hem hayâl.e kadar **işle-yen** zaman”

(i.-yen 38703)

7. ***Günah işlemek**: Günah sayılan bir şeyi yapmak:

“Annem, evde, bu dalâletimi tashih etti. Muhammed'i sevmeyi öğretti. Maamâfih bir müddet Hazret-i Âdem'den vazgeçemedim. Böyle düşünmekle bir **günâh işlediğimin** farkındaydım ve bu yüzden düşünceliydim.”

(i.-diğimin 565)

“Ben hüküm.üne ma'kûs **günâh işle-medim**”
(i.-medim 38400)

8. ***Hayır işlemek**: İyilik yapmak, başkalarına hayrı dokunan bir iş görmek:

“Bugünkü şark memleketlerinde bir hayır **işleyenler**, vazifeşinaslar değil, ancak hararetli müteşebbislerdir, tek başına bir işi kendisine dert edilinenlerdir, sebatlı azimkarlardır.”

(i.-yenler 14583)

i.-diği 2272

i.-me 630

i.-mediği 7545, 14571, 19513

i.-mek 14578

i.-mektedir 3498

i.-miş 15839, 17482, 27357, 28022, 28937, 30437, 33898, 34563

i.-mişti 10068

i.-r 14567, 14824, 15193, 15795, 30342, 38935

i.-rler 14578

i.-yebiliyor 30413

i.-yecek 861

i.-yen 1228, 15436, 15553, 17901

i.-yişinde 35096

i.-yor 14090, 14094, 25508

i.-yordu 1003

i.-yorlar 15798

[=40]

İŞLEK: Çok işleyen, hareketli:

“Başta şimal memleketleri olmak üzere bütün Avrupa'da makine gibi **işlek** denilecek kadar muntazam bir taksîm-i a'mâl vardır.”

i. 14573

[=1]

İŞLEN-: 1. Emek sarf edilerek sanatlı bir şekilde yapılmak:

“İyi **işlenmiş**, mavi çakşır ve mavi cepken giyerdi.”

(i.-miş 227)

2. (Bir şey) İstenilen şekle konulmak, arzu edilen şekilde kullanılır duruma getirilmek:

“Şimalden bir düziye Balkan tepeleri görünüyor. İki taraf **işlenmiş** bir toprak.”

(i.-miş 3013)

3. Etraflıca incelenip ortaya konulmak:

“Ancak hasta olan bütün bir zihniyet idi, teceddüd fikri ise, dediğimiz gibi halka vecd verecek derecede derin ve **işlenmiş** değildi.”

(i.-miş 23883)

i.-dikten 17289

i.-ebilirdi 32493

i.-miş 3012, 5653, 23871, 31310

[=7]

İŞLET-: 1. İşlemesini sağlamak, işlemek işini yaptırmak:

“Eğer Türk milletinin resim bir, nesir iki bu iki sanatı olsaydı bugün milliyetimizin kudreti, olduğundan yüz kat daha fazla olurdu.

Muhayyileyi en fazla **işleten** bu iki sanatı talih, bizden esirgedi.”

(i.-en 28551)

2. Çalıştırmak:

“Sabah erken Burgaz'dan kalkan tren yan gecede Sofya'ya varıyor. Bulgar demiryollarını hükümet **işlettiği** için, her yerde resmî idareye tabî demiryollarında görüldüğü gibi intizamsızlıkları, bakımsızlıkları gördüm.”

(i.-tiği 3009)

3. (Bir kimseyi) Düşüncelerine göre yönlendirmek, tesir ederek ona kendi düşüncelerini benimsetmek:

“Avrupa'nın bâzı esaslı mefhumlarını yalnız Türkçeye değil, zamanındaki neslin ve ondan sonraki mektepli zümrenin kalbine kadar **işletti**.”

(i.-ti 32663)

i.-irdi 35202

i.-iyor 12731

i.-iyorlar 20185

[=6]

İŞLETİL-: İşletmek işi yapılmak:

“Mühendislerin keşfine göre, taşocağı olarak **işletilirse**, yirmi senede dümdüz olabilirmiş. Taşçıların çalıştığı belli idi.”

i.-irse 841

[=1]

İŞRÂB-: Ar. * **İşrâb etmek**: Bir maksadı kapalı olarak ima yoluyla anlatma:

“Bu büyük târih üstadı kendisine fikirlerden bahseden talebesine, târihe dâir fikirlerden asla

anlamadığını, anlamak istemediğini **işrâb eder** gibi başını sallar, vesikadan başka bir şeye inanmamak **isrârıyla**:

—Bir kâğıt parçanız var mı? dermiş.”

i.+eder 27164

[=1]

İŞRET: Ar. İçki içme, içki:

“Vâkâ Halil Efendi böyleydi kazaskerliğinde bile her akşam **işret** keyfinden vazgeçmemişti.” (i. 19744)

“**İşret.de** ara-r rûh muvâfık hemdem”

(i.+de 38198)

i. 1543, 1546, 1933, 19731, 19732, 27163, 27166, 27167, 37792

i.+dir 19730

i.+in 9577

i.+te 38038

i.+ten 37451

i.+tır 27165, 38345

[=16]

İŞTE: Anlatılan bir sözün sonucuna gelindiğini gösterir:

“Cenab Şehâbeddin'in Darülfünun'daki talebesine; ‘Bu manzume sâde Türkçe ile güzel söylenmiş, lâkin içinde bir şey yok!’ dediğini işitmiştim. Ben de: ‘Cenab Şehâbeddin Bey'in şiir anlayışıyla bizim şiir anlayışımız arasındaki esas fark **işte** bu cümle içindedir.’ (...)”

(i. 19286)

“O yer.ler **işte** Bağdâd işte Âmid”

(i. 37956)

i. 408, 1108, 1234, 1621, 1807, 1941, 1945, 2389, 2464, 2613, 2626, 2715, 2981, 3321, 3535, 3609, 3635, 3835, 4087, 4299, 4436, 4461, 4566, 4762, 5019, 5060, 5062, 5073, 5080, 5318, 5327, 5567, 6007, 6009, 6041, 6141, 6147, 6159, 6649, 6749, 6880, 6965, 7056, 7129, 7248, 7262, 7277, 7514, 8013, 8151, 8357, 8361, 8417, 8534, 9342, 9423, 9459, 9523, 9536, 9537, 10418, 10504, 10518, 10645, 10723, 10828, 11044, 11085, 11626, 12292, 12329, 12450, 12488, 12546, 12563, 12573, 12764, 12954, 12960, 13053, 13066, 13623, 13792, 13813, 13960, 14012, 14336, 14398, 14418, 14866, 15088, 15246, 15262, 15558, 15632, 15847, 15860, 15895, 16006, 16095, 16098, 16243, 16372, 16564, 16967, 17004, 17041, 17080, 17098, 17216, 17227,

17325, 17541, 17570, 17650, 17681, 17691, 17698, 17750, 17758, 17789, 17802, 17862, 17925, 18169, 18188, 18292, 18336, 18417, 18480, 18798, 18822, 18960, 19171, 19274, 19394, 19429, 19618, 19623, 19672, 19673, 19699, 19720, 20865, 21019, 21112, 21156, 21194, 21599, 21616, 21645, 22086, 22172, 22222, 22250, 22324, 22408, 22552, 22578, 22621, 22647, 22662, 22695, 22754, 22937, 23130, 23296, 23304, 23355, 23685, 23700, 23715, 24071, 24369, 24396, 24588, 24905, 25243, 25785, 25843, 26143, 26596, 26839, 26903, 26952, 26980, 26989, 27383, 27390, 27394, 27676, 27691, 27733, 27768, 28040, 28104, 28124, 28164, 28245, 28341, 28414, 28692, 28704, 28750, 28877, 29079, 29134, 29730, 29865, 29868, 29873, 29925, 30008, 30008, 30009, 30010, 30231, 30775, 30881, 30902, 30913, 30941, 31027, 31061, 31112, 31174, 31187, 31240, 31497, 31622, 32132, 32144, 32192, 32220, 32311, 32335, 32489, 32552, 32679, 32691, 32729, 32774, 32859, 33069, 33201, 33495, 33671, 33728, 33881, 33924, 33939, 34120, 34169, 34285, 34299, 34306, 34392, 34421, 34462, 34856, 34941, 34997, 35050, 35093, 35104, 35108, 35266, 35389, 35617, 37956, 39324

[=272]

İŞTİGAL: Ar. 1. Uğraşmalar, meşgul olmalar, iştigâlât:

“Mehmed Ali Bey fazla konuşmak itiyâdını bu **iştigallerinden** almıştı.”

(i.+lerinden 33879)

2. ***İştigal etmek**: Uğraşmak, meşgul olmak:

“Birkaç sene Paris'de edebiyat ile **iştigal etti**.”

(i.+etti 21008)

i. 2086

i.+etti 20996

i.+lere 21003

[=5]

İŞTİHÂ: Ar. 1. Yeme isteği, iştah:

“Evin sâhibi, kendi gelirine göre ikrâm etmekten hoşlanır, kendisini görmeğe gelenleri ağırlamağı bilir, yiyecek içecek bakımından sofrasını **iştihâlara** göre hazırlardı.”

(i.+lara 35066)

2. Arzu, istek:

“Fransız ressamının biraz önce zikrettiğimiz levhasında olduğu gibi, kalbi tamamıyla çıkarılmış, hakkın hududunu bilmek istemez cemaatleri, iştihâlarında ne durdurabilir?”
(i. +larında 13804)

- i. 35285, 35311
- i. +ları 13819
- i. +sıyla 12277
- [=6]

İŞTİHAR: Ar. 1. Meşhur olma, ünü yayılma, nam kazanma, şöhret, nam:

“İштиhâr etme. ğe tâlip nice ahmak tanı-rım”
(i. 39028)

2. *İштиhâr etmek: Meşhur olmak, ünü yayılmak:
“Meşrûtiyetten sonra iştihâr eden Emanuel Karasu Efendi'yi o zaman, yakışıklı, genç, pürgü bir avukat olarak bu zümre içinde görmüşüm.”
(i. +eden 1260)

- i. +dan 31967
- i. +ettiler 6480
- [=4]

İŞTİKÂ: Ar. 1. Şikâyet etme, yanıp yakılma:
“Tâli.den iştikâ.yı baş.ından at”
(i. +yı 39095)

2. *İштиkâ etmek: Şikâyet etmek:
“Anglosakson Birliği'nden yalnız Büyük Britanya müstemlekesi olup istiklâl isteyen milletler iştikâ ederler.”
(i. +ederler 19493)

[=2]

İŞTİKAK: Ar. Bir kökten gelme, aynı kökten türeme:

“Hattâ birkaçı her Osmanlı kelimesine mukaabil bir Çağatay kelimesini istimali de kâfi bulmuyor; Türkçeyi iştikak itibariyle de birbirine bağlı kelimelerden müteşekkil bir şebeke yapmağa kadar varıyor.”

- i. 28856
- [=1]

İŞTİRAK: Ar. 1. *İштиrak etmek: Kendini bir topluluğa katmak, bu topluluğun arasına girmek, bizzat yer almak:

“Mamañih Halide Edip Hanım ve arkadaşlarına karşı Ziya Gökalp'ın heyetine iştirak etmedim.”
(i. +etmedim 9066)

2. Girmek: Başka bir devletle savaş hâline geçmek, çarpışmaya girmek:

“O gün Celâl Sâhir'le harbe iştirakimiz işini saatlerce konuştuk.”

(i. 2688)

3. Birlik, ittihat:

“O gece iştirakleri genişletmek fikri ortaya atıldı.”

(i. +leri 8985)

- i. 13910, 14122, 20330, 25417
- i. +edebilirler 21660
- i. +edelim 25784
- i. +edemedi 12343
- i. +eden 22559, 35132, 35262
- i. +ederek 1857, 22782
- i. +ederler 948
- i. +etmediğini 11387
- i. +etmekle 8041
- i. +etmekten 18662
- i. +etmeni 13386
- i. +etmesini 8526
- i. +etmeyecek 14219
- i. +etmiş 11382, 26102
- i. +etti 9271, 22675
- i. +ettiği 8854
- i. +ettiğini 22353
- i. +ettim 32854
- i. +ettirmeye 15840
- i. +i 5525, 14258
- i. +imiz 2687
- i. +imizden 12501
- i. +ini 15327
- i. +iyle 23690
- [=35]

İŞTİYAK: Ar. Büyük arzu duyma, özleme, özleyiş:

“Yeni, daha iyi yeni, dâima yeni... İşte bir asırdan beri birkaç neslin iştiyaki budur.”
(i. +ı 28112)

- i. +ı 16557, 28105
- i. +la 10387, 13544
- i. +larla 18515
- i. +ten 22955
- [=7]

İŞVE: Ar. Gönül çekicilik:

“Üslûb-ı beyân aynıyle insan'dır. Eğer bu söz bu hakikati târif ediyorsa doğrudur, bilâkis yazı sanatına hayran olanların zannettiği gibi, yalnız yazısı, şivesi, yazıdaki işvesi birbirine

benzemeyen muharrirleri târif ediyorsa
manasızdır.”

(i. +si 28462)

“İşve.yle devriliş saçılış örtünüş.leri”

(i. +yle 37047)

i.+ler 36901

i.+sine 13123

i.+yle 37486

[=5]

İŞVE-İ SEHHÂR: Ar. Büyüleyici, sihirli işve:

“Hâl.indeki o işveisehhâr o şevkişûh”

i. 39238

[=1]

İT: **mec.** Aşağılık, adi, serseri, edepsiz kimse:

“Gerçi Vak'a-i Hayriyye'den evvel, edepsizleşen
asker ocaklarının tesiri altında, Türk genci **it** ve
bıçkın bir şekil almıştı.”

i. 26503

[=1]

İT-: Bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek:

“Mabedin yeri, Guillaume Tell'in vali ve
maiyetiyle dolu olan gemiyi, meşhur fırtınada,
biraz yanaştırıp sonra kendi çıktuktan sonra
ayağıyla **itiği** ve dalgalara bıraktığı yerdî.”

(i. -tiği 17507)

i.-mesiyle 6261

[=2]

İTÂ: Ar. Verme:

“Gazeteler, mecmualar, muhalif olsun, muvafik
olsun nişan **itâsını** teklif eden Nazır Rene
Viviani'nin bu teşebbüsünü müttehiden
alkışlıyorlar.”

i.+sını 22666

[=1]

İTAAT: Ar. Emre uyma, söz dinleme:

“Türk askerdir, intizam, inkıyad ve **itaati** fitraten
sever.”

(i. +i 28440)

i.+edenler 25843

i.+etmenin 10625

i.+etmiyorlar 25998

i.+eylemesi 22395

i.+ıyle 25880

i.+i 27459

i.+ıyle 15339

[=8]

İTALYA: Güney Avrupa'da, büyük ölçüde
İtalya Yarımadası üzerinde yer alan bir ülke
ülke:

“Meriç Köprüsü'nü geçtik. Ondördüncü asırdan
beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş,
serdar ve nefer, fâtilâ ve muhacir, bu köprüden
kaç milyon Türk geçmiş! Eflâk ve Buğdan, Rusya
ve Lehistan, Macaristan ve Almanya, Bosna ve
İtalya içerilerine yürümüş!”

(i. 804)

i. 2481, 6397, 7666, 7722, 16150, 19580,
19585, 19589, 21119, 22789, 23589

i.+da 7769, 8191, 21446, 22786, 22991,

30505

i.+dan 4878

i.+nın 1920, 12439, 16387, 19576, 19584,
19588, 22916, 22980

i.+ya 5120, 6365, 6367, 22784, 22923, 31553

i.+yı 4537, 8213, 8216

[=36]

İTALYAN: İtalya halkından veya bu halkın
soyundan olan kimse:

“Mâzîyi seven her **İtalyan** mutlaka Türk'ü de
sever. Çünkü İtalyanlarla, yüzlerce sene, karada
ve denizde kılıçlarımız karıştı, kanlarımız karıştı,
bayraklarımız karıştı.”

(i. 28603)

i. 2995, 6766, 17123, 17123, 19200, 21451,
22981, 23589, 27558, 28595, 28623, 30524,
31448, 32724

i.+ımsı 2942

i.+ın 32723

i.+lar 5002, 5309, 20504, 28600, 28609

i.+lardan 6380

i.+ların 8191

i.+larla 28596

[=25]

İTALYANCA: Hint-Avrupa dil âilesinden olup
yapı bakımından bükümlü diller grubuna giren,
İtalyanların konuştuğu dil, İtalyan dili:

“Bundan bir asır evvel yazılan **İtalyanca** ile
söylenen İtalyanca arasında böyle bir fark
vardı.”

(i. 32489)

i. 32489

[=2]

İTALYAN MİLLÎ BİRLİĞİ: İtalyan birliği:

“Yüzüncü senesini kutlamaya vakit bulmayan İtalya'nın millî birliği üç ihanetle damgalıdır. Bu ihanetlerin birincisi **İtalyan Millî Birliği'ni** vücûda getiren Fransa'ya karşı Üçlü Birleşiş'e girmesi idi.”

i.+ni 19590

[=1]

İTALYAN RÖNESANSI: İtalyan yenileşme dönemi:

“Bu ideali kurcalarken insanın gözü önüne, **İtalyan Rönesansı** başlarken, Floransa'da ve onun gibi bâzı şehirlerde, ilk ressamların ilk yaratıcılık atılışları geliyor.”

i. 32969

[=1]

İTAP: Ar. ***İtap etmek**: Azarlamak:

“Hayali pek fazla **İtap etmeden**, içinde başka bir devri, başka bir beldeyi, başka bir hayati tenasüh ettirebiliyoruz.”

(i.+etmeden 7723)

i. 24452

i.+ını 24457

[=3]

İTFÂİYE: Ar. Yangın söndürme teşkilatı:

“Tiyatro dopdolu. Füayye'ye, duvardaki oyun ilânlarına, Paris tiyatrolarında olduğu gibi, tolgalı **İtfaiye** neferlerine kadar şöyle böyle bir Paris gecesi denilebilir.”

i. 3226

[=1]

İTHAF: Ar. 1. Bir eseri, başına adını yazarak birine veya çok değer verilen bir varlığa sunma:

“Beyefendi, ‘Peyâm-ı Sabah’da nâmuma **İthaf** buyurduğunuz mevzun ve mukaffa zarâfetnâmenizi gördüm.”

(i. 20768)

“**İthâf**”

i. 37939

2. ***İthaf etmek**: Hediye etmek, takdim etmek:

“Hayâtını sahneye **İthaf eden** Reşad Rıdvan Bey ve arkadaşları daha dün temel taşı atılan Dârülbedâyi-i Osmânî'nin temsil heyetine bir şekil verdiler.”

(i.+eden 31992)

i. 20753, 21874

i.+edilmiş 30518, 30693

i.+ediyorsunuz 31931

i.+ediyorum 7396

i.+etmiş 17401

i.+etti 17434

i.+ettim 31915

i.+olundukları 21772, 30616

[=13]

İTHAL: Ar. ***İthal etmek**: Dâhil etmek:

“Bu nasihati orada o gün apâşikâre, hem kendini birkaç gün evvel saraya **İthal edenlerin** yüzüne karşı söylemek, hem de yeni ricalin hangi vasıtalarla uyuşturulacağını tavsiye etmek tam kendi ahlâk ve zihniyetini gösterir bir hareketti.”

i.+edenlerin 10029

[=1]

İTHAM: Ar. Suçlama, suç ve kabahat yüklemek:

“Aleyhindeki **İthamların** ne dereceye kadar doğru olduğu belli değildir.”

(i.+ların 9974)

i. 3849, 10203, 27221

i.+edebiliriz 30856

i.+edeceksiniz 20403

i.+edemezsin 17019

i.+eden 14236

i.+ederek 16990

i.+ederler 32400

i.+ederlerse 16944

i.+edildiği 16216

i.+edilen 17266

i.+edilirdi 4026

i.+ediliyorlardı 18394

i.+etiyordu 10854

i.+etmeğe 28131, 28139, 34209

i.+etmek 14734

i.+etmiş 27343

i.+ettiğimizi 14738

i.+ı 10203, 10203, 13619, 27343

i.+ından 27344

i.+lar 27080

i.+lara 16986, 17033, 33028

i.+ları 11756, 16999

i.+ların 35115

[=34]

İTHAMCI: İthamda bulunan (kimse):

“Bizim şiirimizde ilk defa içtimâî müddeâda bulunan Tevfik Fikret, hayli zehirli **İthamcılardan** olduğu hâlde asıl şiire tarizde bulunmamıştı.”

(i.+lardan 27753)

i.+lar 27751

[=2]

İTHAMKÂRÂNE: Ar. +Fars. İtham edici, suçlayıcı biçimde:

“Bu yazıyı Fransızca İstanbul'da E. M. imzasıyla yazı yazan bir zat naklederek Rumeli Hisarı'ndaki ihya işinden kendi nokta-i nazarına göre **ithamkârâne** bahsetmiş.”

i. 6693

[=1]

İTİBAR: Ar. 1. Önem verme, önem verilme, dikkate alma, dikkate alınma:

“Meşrutiyet olunca İstanbul gazetelerinde en fazla tebarüz eden çehrelerden biri Süleyman Nazif oldu. Nesrinin, herkesin nazarında hudutsuz bir **itibarı** vardı.”

(i. +ı 8872)

“Bul-maz cihan.da sikkei Cem **itibâr.ını**”

(i. +ını 37500)

2. Bakımından:

“Bütün hayâtında milletinin bir Victor Hugo'su olmağa özenmiş olan bu şâirin tercüme edilmiş bazı parçalarını okudum, hiç sevemedim. Bana örneğinin soluk bir gölgesi göründü, lâkin öz **itibariyle** Bulgar mı Bulgar.”

(i. +iyle 3362)

3. ***İtibar etmek**: Önem ve kıymet vermek, dikkate almak:

“Gerçi hat-şinaslar eskiye **itibar ettiklerinden** daima Şeyh Hamdullah'tan vecitle bahsederler, hayır ben bu fikirde değilim...”

(i. +ettiklerinden 9558)

4. ***İtibardan düşmek**: Artık makbul olmamak, eskisi gibi kıymet verilmemek:

“Yunanistan, içinden bozulmaya yüz tuttu tutalı başlıca iki fırkanın iflâsını gördük, Venizelos düştü, şimdi de Yunan ordusunun itibarı düştü, drahmi düştü, şimdi de Gonaris düşüyor.”

(i. +ı 14385)

i. 3623, 4794, 14722, 14725, 16049, 33294, 33385, 33505

i.+da 1010, 2432, 20791

i.+dan 9046, 12859

i.+edeceği 11228

i.+etmezler 19533

i.+ı 8865, 14374, 23800, 27611, 29651, 33468

i.+ımız 28632

i.+ından 1016, 14457

i.+ını 20792, 30310

i.+iyle 3361, 4315, 4524, 6426, 7213, 8813, 9312, 11109, 11195, 11294, 11420, 13226, 14097, 15695, 16118, 16151, 17674, 18524, 19053, 20698, 20701, 21749, 21901, 22275, 22279, 26226, 26234, 27058, 28848, 29115, 29163, 29173, 29554, 29555, 29813, 30591, 30731, 31178, 31294, 31522, 31593, 31599, 31838, 32905

i.+la 4526, 4661, 8199, 8508, 12342, 12592, 12891, 15545, 16835, 18018, 18020, 18906, 21965, 23239, 31089, 31099, 31232, 31677, 31816, 31884, 32786

i.+ları 33470

i.+larını 1125, 18791

[=96]

İTİBÂREN: Ar. -den başlayarak, -den beri, -den sonra:

“İkametimin ilk haftasından **itibaren** İstanbul'u özlemeye başladım.”

(i. 20387)

i. 3682, 4257, 14349, 16767, 17594, 17918, 18240, 20954, 23234, 23634, 23886, 24992, 25331, 25856, 27947, 29059, 31990

[=18]

İTİBÂRÎ: Ar. Gerçekte öyle olmadığı hâlde öyle sayılan, farazî:

“Tarihin felsefesi kadar **itibarî**, münasebetsiz, gülünç bir şey olamaz.”

(i. 12474)

i. 5791

i.+dir 20782

[=3]

İTİBARLI: İtibarı olan, değerli, muteber:

“Halet Efendi o devirdeki Paşakapısı'nın en **itibarlı** olmak şartıyla devlet işlerinden başka hiçbir işe karışmayan, uslu, kamil bir şahsiyeti olsaydı (...)

i.+olmak 26185

[=1]

İTİDAL: Ar. Yavaş ve yumuşak olma, şiddet ve heyecandan uzak olup mülâyim olma,

yumuşaklık:

“Gerek İstanbul'un millî matbuatında gerek de karilerinde görmek istediğimiz biraz **iteiddir**.”

(i. +dir 16219)

i. 16192

i.+i 33786

[=3]

İTİKAT: Ar. 1. İnanılan düşünce, inanç:

“İnsanların karşılıklı temayüllerle birbirini arayıp dost oldukları umumî bir **itikâ**t hâlinde rivayet edilirse de bu yalandır.”

(i. 9200)

“Cihan vatan.dan ibâret.tir **itıkad.imca**”

(i.+imca 36385)

2. Bir dinin, bir mezhebin ibadet ve muamelat dışındaki inanç kısmı:

“İslâmiyet'te ölülere ibadet, mezarlara muhabbet, ölmüş insanları filân veya falan semtte hâzır ve nazır zannetmek gibi **itıkatlara** yer yoktur.”

(i.+lara 9464)

i. 1963, 8471, 9193, 9474, 27519

i.+a 2578, 6364, 20898, 21425

i.+da 2227, 20896, 25409, 27854

i.+ı 9655, 19470, 30745

i.+ıma 20189

i.+ımla 1638

i.+ın 5491, 31944

i.+ında 6172, 18110

i.+ındadır 14542

i.+ındayım 19517

i.+ımı 27254

i.+ımız 27518

i.+i 3413

i.+lar 19459, 22946, 30780

i.+ları 30753, 30756

i.+larımız 7619

i.+ların 20450

i.+larında 1180

i.+ta 17733

i.+tayız 7750

[=39]

İTİLAF: Ar. Uyuşma, anlaşmaya varma:

“(…) bu müzâkerelerde Sultan Mustafa tarafdarlarının Sultan Selîm-i Sâlis'i idam ederek Alemdar'la pâdişâh arasında bir **itilaf** zemini bulmak teklifi vâki' olmuştu.”

(i. 25042)

i. 2703, 10127, 12273, 14014, 14641, 19127, 25028

i.+etmek 14011

i.+ı 15166, 18180, 18518

i.+ı+anasır 3750, 4226, 4228, 4237, 4242, 4296, 10068, 13209

i.+ı+anasır.ı 3739

i.+ı+anasırmesele.si 4225

i.+ın 11928, 13340

i.+ından 16263

i.+ları 11768

i.+ta 19131

[=26]

İTİLÂFÇI: İtilaf devletleri taraftarı:

“Ali Kemal, Ferit Paşa kabinesinde Maarif Nâzırı olduğu güne kadar etrafa ateş püskürdü. Maarif Nâzırı olur olmaz, düşünüşünü ve hareketini birdenbire değiştirdi. **İtilâfçulara** dirsek çevirdi. İttihatçı olmayan Türkçüleri ve milliyetperverleri aramaya başladı.”

(i.+lara 10226)

i. 2781, 2798, 10119, 10191, 11483, 25832

i.+lar 10234, 10258

i.+ların 18636

[=10]

İTİLÂFÇILIK: İtilâf devletleri taraftarı olma durumu:

“Ferit Paşa'nın ilk sukutuyla 16 Mart baskını arasında geçen devrede İstanbul'da **İtilâfçılık** hemen hemen sönmüştü. İtilâfçılar nifak ve fesatlarından kesel getirmişler, hepsi birer tarafa çekilmişlerdi.”

(i. 10263)

i. 10371

i.+a 18656

i.+ı 10263, 18391

i.+ın 10208

i.+la 18648

[=7]

İTİLÂF DEVLETLERİ: Anlaşma Devletleri ya da Müttefik Devletler. Başlangıçta Britanya İmparatorluğu, Fransa ve Rusya'dan oluşan savaş bloku. [İtilaf Devletleri I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın önderliğindeki İttifak Devletleri grubuna karşı savaştı.]:

“Derken harbin nihayetlerine doğru Yunanistan **İtilâf Devletleri'ne** temayül etti.”

(i.+ne 12272)

i.+ne 12241

i.+nin 12234

i.+yle 12227

[=4]

İTİLÂFKÂR: Ar.+Fars. İtilâf devletleri taraftarı olma:

“Yunanistan da sulh istiyor, lâkin sulhu Türk milletinin canıyla beraber istiyor, ordularıyla elde edemediği bu iki arzusunu, şimdi ümit ediyor ki Ankara'da **itilâfkâr** firka türer de kendine bahşeder.”

(i. 14819)

i. 14877

[=2]

ÎTİLÂFNÂME: Ar.+Fars. Antlaşma :

“İki sene evvel Ankara **îtilâfnâmesi** akdedilirken eğer müzâkerâta akl-ı selim rehber olsa idi; der idim ki, şimdi ceriha gibi kanayan hudud çizilmezdi.”

i.+si 23542

[=1]

İTİLÂFSIZLIK: Anlaşmama, uyuşmama durumu:

“Bu **itilâfsızlıktan** az sonra Fikret daha ağır hasta düştü. Biraz sonra da öldü.”

i.+tan 8541

[=1]

İTİMAT: Ar. 1. Güvenme, emniyet:

“Ordunun muzafferiyetine **itimat** kalpten doğan bir duygudur.”

(i. 13917)

“Allah.adır tevekkül.üümüz **itimâd.ımız**”

(i. +ımız 37863)

2. Güvenmek, emniyet etmek:

“Tanıdıklarımızdan ve milliyetperverliğine **itimat ettiğimiz** arkadaşlardan hatırımıza gelen isimleri söyledik.”

(i. +ettiğimiz 8986)

i. 1354, 2817, 13908, 21771, 24321, 24621, 24832, 30615

i.+edemiyoruz 11660

i.+etmediklerini 15736

i.+etmeliyiz 13916

i.+ettiniz 24449

i.+ı 8632, 10007

i.+ım 8490, 10437, 21521, 21532, 22840

i.+ımız 12537, 13471

i.+ına 19759

i.+ından 14527

i.+ını 12430, 12637, 24367, 24373, 24375,

24381, 24383, 24466

i.+ların 18552

i.+larına 33492

i.+sa 13910

[=37]

İTİMATSIZLIK: Güven duymama durumu, güvensizlik:

“Cidalin yalnız neticesi olan muzafferiyetler karşısında sevinmek vatana karşı az çok kayıtsızlığı, millete karşı az çok **itimatlılığı** ifade edecek kadar zaîf(lik)tir.”

i.+ı 13912

[=1]

İTİNA: Ar. Bir şeyin istenildiği gibi olması için gereken dikkati gösterme, dikkat, özen:

“Bir padişah ölünce ve yerine kardeşi yahut yeğeni geçince ölen padişahın haremeleri, daireleriyle ‘Eski Saray’ naklolunurlar ve orada **itina** ile ‘mahfuz’ tutulurlardı.”

(i. 5366)

i. 647, 3394, 6715, 25252, 26759, 33130

i.+eden 28482

i.+edilecek 6720

[=9]

İTİNALI: Üzerinde dikkat ve titizlikle durulmuş, itina edilmiş:

“Yazıda muayyen bir nev'in mümessili olmuş, büyük mikyasta kari kazanmış, bir düziye iyi ve **itinalı** eserler vücuda getirmiş, her yazdığını behemehâl merakla okutmuş, Türkçeye yeni bir çeşni vermiş, hemen hemen daima neşeli ve canlı, görüşte hususiyet ve yazışta hüner göstermiş bir muharrirdir.”

i. 9313

[=1]

İTİRAF: Ar. Başkaları tarafından bilinmesi sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklama, söyleme, bildirme:

“Stendhal, fena yazmaya ehemmiyet bile vermez, fena yazdığını **itiraf** bile eder.”

(i. 9328)

i. 21656, 21878, 22269

i.+edeceğim 24686

i.+edelim 19413, 20932

i.+edenlere 7016

i.+ederim 2275, 7882, 29207, 31485

i.+ederiz 12631, 27967, 28632, 31865

i.+ederler 31842

i.+edeyim 25409, 28976

i.+etelim 21945

i.+etiyor 22171
i.+etmeğe 19439
i.+etmeği 19612
i.+etmeli 12893, 17706, 21361
i.+ettiler 24660
i.+ına 24701
i.+ta 12215
i.+tı 11685
[=30]

İTİRÂFÂT: Alphonse de Lamartine'in bir eseri:
"Artık Lamartine'i ormanlarda eline İncil yerine
İtirâfât almış gezinir görüyoruz."

i. 22774

[=1]

İTİRAFNÂME: Ar. +Fars. İtiraf yazısı:
"Hikâye, bir **İtirafnâmedir**."

(i. +dir 30401)

i.+siyle 30401

[=2]

İTİRAZ: Ar. Bir fikri, bir kararı kabul etmeyerek
karşı çıkma ve bu tarzda söylenen söz:

"Zemin ve zamanı münasebetsiz bulanların
serdettiği **İtiraz** ise şehrin daha ziyâde âcil
ihtiyaçları varken böyle Dârülbedâyî gibi
faydası –mu'terizlerine– mahdut görünen
müesseselerin lüzumsuzluğuna matuf kalıyor."
(i. 31693)

i. 3459, 8908, 15682, 17929, 21085, 22211,
24660, 25269, 29533, 29593, 29995, 31683,
33691

i.+a 7615, 8921

i.+da 8909, 8918

i.+edebilmek 27095

i.+edeceğim 35411

i.+eden 4235, 26721

i.+etmedi 9161, 27605

i.+etmek 8887, 18745

i.+etmiş 11429

i.+ettiğini 25363

i.+ı 8914, 8920, 22777, 29304

i.+ımda 25185

i.+ınızda 35553

i.+la 21792, 30637

i.+lar 29298, 29299

i.+larda 19608

i.+ları 35373

i.+larıyla 31740

[=40]

İ'TİSAM: Ar. Dinin emir ve hükümlerine dört
elle sarılıp yasak ve günahlardan kaçınma:
"Fakat Makber, ilk mısralarından da anlaşıldığı
gibi, ölümün eşliğinden başlayan bir mersiye'dir;
bu eşliğe bastıktan sonra gözlerimiz ölüme
dalıyor, sonuna kadar o manzaradan
ayrılmıyor; bu mersiye'yi bitirirken, müteselli
de olamıyoruz, en son vak'ada, Allah'a ve
Peygamber'e olan **i'tisamla** bile avunamıyoruz."

i.+la 31128

[=1]

İ'TİSAMKÂR: Ar. +Fars. Yasak ve günahlardan
kaçınan:

"Petrona bu insaniyetin zevalinden değil,
kemâlinde nişanedir. İlahlara **i'tisamkâr** ol!"

i. 23394

[=1]

İTİYAD: Ar. Alışmaktan dolayı âdet edinme,
alışkanlık:

"Mesele nazarımda büsbütün mu'dilleşti.
Tahkikatımı her noktadan ilerlettim; bu meseleye
çok dikkat etmiş bazı müdekkiklerin şهادetiyle
de sabit oldu ki, asırlardan beri kökleşmiş bir
İtiyat şevkiyle Türkler Rum bakkalına gidiyor,
Türk bakkalına gitmiyor."

(i. 14117)

"Bir **İtiyâd.dır** ben.a mestî mine'lkadîm"

(i. +dır 37789)

i. 297, 32308, 14107, 15763

i.+edin 30970

i.+edindim 9536

i.+ı 9936, 29481

i.+ıdır 36228

i.+ına 28548

i.+ında 33458

i.+ından 9900, 14116, 18040

i.+ımı 28106, 15762, 33867

i.+tır 15210

[=19]

İ'TİZÂL: Ar. Ayrılma:

"İctihad'ın müctehidlerinden bâzıları **i'tizâl**
ederek Hürriyet-i Fikriyye'yi tesis ettiler."

(i. +ederek 21799)

i.+ederek 30631

[=2]

İTİZÂR: Ar. ***İtizâr etmek**: Özür dilemek,
mazeretini bildirmek:

“Durup durduğum yerde başıma bir dert çıkmıştı. **îtizâr etmekle** Şeyhülislâm'ın canını sıkacaktım; belki de Bostancıbaşı'ya mansıbının yüzünden, mecbûr olduğu hulûs bahsinde bir iş çıkarabilirdim.”

(i. +etmekle 34596)

i.+ettim 34605

[=2]

İTLİK: Edepsiz ve terbiyesizce davranma, edepsizlik:

“Bu muazzam ocağın ise ilk asırlardaki bütün şan ve şerefi zail olmuş ve hatırlarda son birkaç asırdaki edepsizliği, yağmacılığı, düşman karşısından kaçaklığı, ırza ve nâmûsa taarruzu, **itliği** kalmıştı.”

i.+i 26534

[=1]

İTMAM: Ar. ***İtmam etmek**: Bitirmek, tamamlamak:

“Uhdeme tevdi edilmekle bana şeref veren bu işi **itmam edecek** zamanın uzak olmadığı ümit ederim.”

(i. +edecek 6768)

i.+ederiz 32679

i.+etmeye 6683

i.+etti 10476

i.+ettikten 15279

i.+olunmalı 6725

[=6]

İTMÂM-I GAALİBİYYET: Ar. Galibiyeti tamamlama:

“**İtmamıgaalibiyet** için şanlı pâdişah”

i. 37267

[=1]

İTMİNAN: Ar. İç huzuru, gönül rahatlığı, tatmin olmuşluk hâli:

“Bu meziyeti o kadar barizdir ki onu dinleyenler **itminan** hâsıl ederler.”

(i. 19809)

i. 12448, 12681, 18821, 19797

i.+ım 23208

[=5]

İTRÂ': Ar. ***İtrâ' etmek**: Gereğinden ve hak ettiğinden fazla övme, methetmekte aşırılığa gitme:

“Nitekim Fransa'da yarım asırdan beri edebî hikâyenüvisler aşağı tabaka halkın levsini,

fuşşunu, behîmiyetini derin bir lezzetle **itrâ'** ettiler.”

i.+ettiler 22212

[=1]

İTTİRÂD: Ar. İntizamlı, uygun şekilde:

“Cenab Şehâbeddin Bey bu kat'i hükümlerinden sonra **ittirâdın** ahenksizlik olduğunu bütün sanatlara tâtbiken serdediyor ve akıbet hece veznine dönüyor.”

i.+ın 29344

[=1]

İTTİFAK: Ar. 1. İki veya daha fazla devlet arasında saldırı veya savunma amacıyla yapılan anlaşma:

“İmparator Aleksî müdafaa etmekten âciz kalmış, Peçeneklerin rakipleri olan Kumanlara başvurmuş, hazinelerini önlerine dökmüş, **ittifaklarını** kazanmış, ancak onların silâhlarıyla ve o sene görülmemiş kadar şiddetli bir kara kışın yardımı ile, payitahtını kurtarmıştı.” (i. 5044)

2. Fikir birliğine varma, uyuşma, anlaşmaya varma:

“Vak'ayı gözleriyle görüp hatıraları bize kadar gelebilenlerin **ittifakla** naklettiklerine göre, bu anda bütün şehirde, 'şehir alındı' vaveylası koptu.”

(i. +la 5246)

3. Birlikte hareket etmek üzere sözleşme:

“Türk milletini Enver Paşa'nın kendi hürsına nasıl feda ettiğini, Alman **ittifakına** eli kolu bağlı attığını, dövüşmesi kat'iyyen icap etmeyen cephelerde kırdırıldığını...”

(i. +ına 9586)

i. 10371, 14657, 17346, 24284, 25469, 25567, 26645

i.+a 24621

i.+ederek 11553, 24929

i.+edip 24995

i.+etmese 25001

i.+etmezdi 25001

i.+ettiler 14927

i.+ı 10460

i.+ı+murabba 14776

i.+ından 16062

i.+ını 12034, 26645

i.+ının 3582, 15260, 26720

i.+ıyla 26368

i.+la 11788, 26645
i.+lar 13769, 15598, 23747
i.+ların 16063
i.+larını 5042
[=32]

İTTİFAKNÂME: Ar.+Fars. Anlaşma,
mutabakat:

“Lâkin bir vazifesi vardı, o iki yavruyu dağlara
kaçırmak, onlara orada açlığa tahammül etmeyi
ve şehirlerde bir lokma ekmeğe ve bir yatacak
yere mukabil insanın önünde av avlayan zelil
hayvanların insanla akdettiği **ittifaknameye**
hiçbir zaman dahil olmamayı öğretmekti.”

i.+ye 13748
[=1]

İTTİFAK SENEDİ: Islâhat ahidnâmesi:

“... ‘**İttifak Senedi**’ genç Sultan Mahmud’u
aksülamele sevk etti.”
(i. 23896)

i. 23876, 23882
i.+nden 23898
i.+ni 23917
[=4]

İTTİHAD: Ar. 1. Bir olma, birleşme:

“Monsieur Henri Robert nutkunda bugünkü
terbiye-i bedeniyeye terakkîyâtunun vaktiyle
1881’de Condorcet ve Louis le Grand liselerinin
ittihadından doğduğunu da serdediyordu.”
(i.+ından 21067)

2. Aynı fikirde olma, aynı düşünce etrafında
toplanma:

“Milliyet nazariyesi bir kalb ittihâdiyle, menfaat
ittihadından başka bir şey değildir. Osmanlılık
ancak böyle bir **ittihaddır**.”
(i.+dır 21474)

i.+ediniz 21464
i.+ı+anasır.ı 21466
i.+ı+efkar 30475
i.+ı+islam 2726, 17224, 18841, 26641, 26654
i.+ı+islam.dan 26642
i.+ına 21463, 26646
i.+ından 12116, 21052, 21458
i.+ının 24037
i.+ıyla 21458
[=17]

İTTİHADCI: Osmanlı devrinde II.

Meşrutiyet’ten önce gayri resmî olarak gelişen,
1908’den sonra ise bir parti şeklini alıp devlet

idaresine hâkim olan İttihat ve Terakki
Cemiyeti’ne (Fırkası’na) mensup veya bu
cemiyetin fikirlerini benimseyen kimse:
“*Sonra Ferid Paşa avnesinden olan Rum Bey
Oğlu Fahreddin ise o vakitler en kâselis bir
ittihadcı sefirden zerre kadar farksızdı.*”
(i. 2672)

i. 2671, 2776, 2798, 3582, 8997, 9005, 9008,
9009, 10203, 10204, 10219, 10225, 11047,
18628
i.+dır 10205
i.+lar 2678, 9023, 26655
i.+lardan 11055
i.+ları 3583
i.+ların 10226, 26640
[=22]

İTTİHADÇILIK: İttihatçı olma durumu:

“Maamâfih Talât, İttihâd ü Terakkî’nin ilk
saatinden son saatine kadar hakikî reisi idi; o,
Cemiyet’e kendi hilkatinin bütün vasıflarını bir
marka gibi vermişti. **İttihadculuğun** hem çok derli
toplu hem de elâstikî oluşu reisinin
yaratılışından geliyordu.”
(i.+ın 3578)

i.+ın 3577, 11484
i.+ına 8502
i.+la 8985
i.+tan 9048
[=5]

İTTİHAD Ü TERAKKÎ: İttihat ü Terakki
Cemiyeti:

“Bunun için de geniş bir tesâmuh göstererek
yerli unsurlardan teşekkül etmek isteyen **İttihad
ü Terakki** ile adem-i merkeziyyet programını
getiren Sabahaddin Bey esasta birdiler.”
(i. 4232)

i. 3578, 3588, 3613, 3636, 3642, 3650, 3652,
3675, 3680, 4187, 4230, 4280, 4282, 10941,
20181, 20183, 25778, 25821, 25830, 25894,
26540, 26546
i.+den 2759
i.+ne 9041, 10035
i.+nin 2068, 2756, 3575, 3597, 3609, 3617,
4199, 4266, 4273, 11353, 26535, 26550
i.+ye 1904, 2688, 3569, 26532
[=41]

İTTİHÂD Ü TERAKKÎ CEMİYETİ: Osmanlı
İmparatorluğu’nda İkinci Meşrutiyet’in ilânına

önayak olan ve 1889 yılında kurulup 1908-1918 yılları arasında kısa kesintilerle devlet yönetimine hâkim olup, ideoloji olarak Türkçülüğü benimsemiş olan cemiyet: “*Firenkler, İttihâd ü Terakki Cemiyetinin bakıyısına hâlâ Jöntürk Komitesi diyorlarsa da bu tesmiye tam olarak doğru bir tesmiye sayılamaz. Çünkü İttihâd ü Terakki Cemiyeti, Sultan Abdülhamid-i Sâni’yi devirdikten sonra, kendine hâs bir çığır ve bir devir açtı ve başka neviden bir unsur oldu.*”

(i. 4183)

i.+ne 2641

i.+ni 4179

i.+nin 4180, 25826

[=5]

İTTİHAD VE TERAKKİ: İttihat ve Terakki Cemiyeti:

“*Balkan Harbi'nden sonra Râgıb Efendi'nin ne olduğunu bâzı Üsküplülere sordum. Meşrûtiyet'le beraber Üsküb'ün İttihad ve Terakki muhitinde büyük bir mevki kazandığını fakat Cemiyet'le geçinemiyerek çabuk ayrıldığını, nihayet Arnavutluk Harekâtı çıkınca Arnavut milliyetperverleri tarafından cezbedildiğini, fakat onlardan da çabuk çekildiğini ve Kosova'nın o müthiş hercümerci ortasında tamâmiyle kaybolduğunu söylediler.*”

(i. 1395)

i. , 24555

i.+nin 24692, 30415

i.+ye 18822

[=5]

İTTİHAM: Ar. Suçlu kabul edilme, bir suç isnadı altında bulunma, itham edilme:

“*Şayet hürriyet olsaydı, mücâdelelere girseydi mukadder olan hücumlara ve ittihamlara uğrasaydı bugün hayâlimizde olduğu gibi kalmazdı.*”

i.+lara 32659

[=1]

İTTİHAT VE TERAKKİ: İttihat ve Terakki: “*İttihat ve Terakki'ye uzaktan ve yakından temas edenlere karşı hırsını yenemezdi.*”

(i.+ye 8452)

i. 10081, 10088, 10092, 10121, 10572, 11258, 18641

i.+nin 8446, 10045, 10137, 10146, 18634, 18637, 18819

i.+ye 9260, 10189, 10944

i.+yi 9282, 10101, 10230

[=21]

İTTİHAD Ü TERAKKİ CEMİYETİ: Osmanlı İmparatorluğu'nda İkinci Meşrutiyet'in ilânına önayak olan ve 1889 yılında kurulup 1908-1918 yılları arasında kısa kesintilerle devlet yönetimine hakim olup, ideoloji olarak Türkçülüğü benimsemiş olan cemiyet: “*Çünkü İttihâd ü Terakki Cemiyeti, Sultan Abdülhamid-i Sâni'yi devirdikten sonra, kendine hâs bir çığır ve bir devir açtı ve başka neviden bir unsur oldu.*”

(i. 4183)

i.+ne 2641

i.+ni 4179

i.+nin 4180, 25826

[=5]

İTTİHAZ: Ar. Edinme:

“*Ona mâni olurlar, ikinci nısfında Alman tarafı kuvvetlidir, bu devrede de ona karşı tedbirler ittihaz ederler.*”

(i.+ederler 15844)

i.+eden 34264

i.+etmek 35405

i.+etseler 14210

i.+ettiği 13912

[=5]

İTTİSA: Ar. Genişlik ve bolluk kazanma, genişleme, bollaşma:

“*Avrupa'nın iktisadî ittisai bu saltanatın hudutlarını bozmaksızın mesahasını tutuyordu.*”

(i.+ı 12734)

“*Bu mühim nokta o zamanki ordularımızda millî târihimizin seyl-i tabiîsinin ve vatanımızın tabiî ittisainin ne derece şuurlaşmış olduğunu gösteriyor.*”

(i.+ının 25285)

i.+ına 13158

i.+larını 12722

[=4]

İVAN: Rus çarı:

“*Karanlık bir (tayfa) benziyen ikinci Philippe İspanyolluğu, şen ve genç bir gönlü olan Bi rinci François Fransızlığı, sarı ve deli dolu olan Frederic Barberousse Cermenliği, demirden bir*

kırbaca benzeyen müdhiş **İvan** Rusluğu, bu milletlerini diğer hükümdarlarından fazla temsil ederler.”

i. 25683

[=1]

İVAN VAZOF: Bulgar şair:

“Bundan yirmi sene kadar evvel berâ-yi tedavi Sofya kaplıcalarına gitmiştim. Orada bulunduğum sırada Bulgarların en büyük millî şâiri **İvan Vazof** öldü.”

(i. 32862)

i. 3353

i.+un 32859

[=3]

İVAZSIZ: Hiçbir karşılık beklemeden:

“Garazsız ve **ivazsız** bir tetkikle çığ hakikati söyleyerek denilebilir ki, Harb-i Umûmî'nin son senesinde bütün millet İttihat ve Terakki'nin aleyhindeydi.”

i. 18644

[=1]

İVRANYA: Sırbistan'ın güneyinde bir şehir.

[1875'te Niş Şehirköy, İvranya ve Kurşunlu kazalarından oluşuyordu]:

“Annem Nakiye Hanım, Leskoççalı Dilâver Bey'in ve İvranyalı Âdile Hanım'ın üç kızının en büyüğü idi. **İvranya'dan** Üsküb'e hicret edildiği zaman annem on üç yaşında imiş.”

i.+dan 37

[=1]

İVRANYALI ADİLE HANIM: Yahya Kemal'in anneannesi:

“Annem Nakiye Hanım, Leskoççalı Dilâver Bey'in ve **İvranyalı Âdile Hanım'ın** üç kızının en büyüğü idi.”

i.+ın 37

[=1]

İYFÂ: Ar. Bir işi yapma, yerine getirme, iş hâline koyma, icrâ:

“Yâ FahriKâinât sen **iyfâ** et ecir.ini”

i. 37526

[=1]

İYHÂM: Ar. İham. İki veya daha çok anlamlı bir kelimeyi en az bilinen manasını kastederek kullanma sanatı:

“(…) nice mukbilleri ve nice müdbirleri sayıyor, ikbâle varmanın şartlarını zarîfâne teşrîh ediyor, zamâne mukbillerini iymâ ve **iyhâm** ile

hatırlatıyor, hâsılı ikbâl bahsinde otuz seneden beri gördüklerini anlatıyordu.”

i. 35430

[=1]

İYİ: 1. Beğenilecek, makbule geçecek nitelikleri olan, kendisinde bulunması gereken vasıfları taşıyan:

“Bu Arif Bey'den başka bir de Mazhar Bey vardı ki Mâliye kâtiplerindendi ve epiyce **iyi** bir hanendeydi.”

(i. 1565)

“İstinye körfezinde bu akşam gariplik.i/ Bir mihnet.in son.unda tesellî kadar **iyi**”

(i. 36152)

2. Güzel, hoş:

“Mevsim iyi kâinât **iyi.ydi**/ Yıldız.lar o yan.da biz bu yan.da”

(i.+ydi 36859)

3. Hayırlı, uğurlu, müspet:

“Bir taraftan Tesalya'dan gelen **iyi** haberler, diğer taraftan alışverişin feyezânı bu tüccar memleketin Yahudisini ve Hıristiyanını devlete o kadar bağlamış görünüyordu ki bu karışık ve tüccar şehrin yekpare vatanperverliği cazibeli bir kuvvet olmuştu.”

(i. 1250)

4. Olması gerektiği gibi, tam ve doğru bir şekilde:

“Nanamı tanımasaydım Ernest Renan'ın naklettiği Hazret-i İsa'yı ve Balzac'ın tavsîr ettiği Baba Gorio'yu **iyi** anlamazdım.”

(i. 251)

5. Yararlı, faydalı:

“Eskilerin bu tahmis ve tanzir usûlü, bir çıkar için **iyi** bir atölye idi.”

(i. 2011)

6. ***İyiden iyiye** (**İyiden iyi**): Adamakıllı, iyice:

“Annemi verem **iyiden iyiye** düşürmüştü.”

(i.+deniyye 134)

i. 33, 46, 47, 227, 251, 293, 302, 664, 670, 694, 699, 897, 899, 913, 920, 1079, 1113, 1163, 1172, 1220, 1249, 1370, 1503, 1556, 1557, 1564, 1806, 1915, 2010, 2151, 2220, 2264, 2265, 2343, 2520, 2521, 2581, 2593, 2610, 2624, 2630, 2668, 2720, 2731, 2788, 2833, 2860, 3063, 3127, 3224, 3341, 3465, 3510, 3640, 3859, 3954, 3995, 4048, 4049, 4419, 4432, 4455, 4636, 4729, 4832, 5347, 6263,

7630, 7858, 8000, 8045, 8097, 8099, 8400, 8410, 8415, 8504, 8681, 8690, 8699, 8726, 8729, 8729, 8794, 8794, 8807, 8808, 8822, 8825, 8853, 8939, 8975, 8989, 9081, 9099, 9247, 9271, 9299, 9308, 9313, 9315, 9319, 9324, 9348, 9365, 9367, 9373, 9804, 9812, 9818, 9821, 9828, 9856, 9880, 9951, 9982, 10139, 10158, 10357, 10438, 10486, 10492, 10558, 10664, 10698, 10882, 10883, 10883, 10894, 10900, 10976, 11004, 11146, 11151, 11195, 11364, 11384, 11535, 11591, 11684, 12173, 12732, 12732, 12733, 12734, 12774, 13539, 13601, 13602, 13665, 13801, 14101, 14584, 15067, 15378, 15399, 15620, 15636, 15638, 15734, 15769, 15798, 16030, 16074, 16090, 16116, 16400, 16567, 17233, 17467, 17548, 17568, 17583, 17662, 17677, 17699, 18289, 18536, 18598, 18607, 18654, 19005, 19043, 19333, 19386, 19388, 19393, 19394, 19681, 19763, 19852, 19853, 19853, 19870, 20162, 20245, 20318, 20354, 20363, 20373, 20401, 20411, 20448, 20454, 20596, 20679, 20730, 20732, 20735, 20863, 20871, 21680, 21706, 21866, 21952, 22294, 22415, 22434, 22459, 22545, 22644, 23281, 23282, 23283, 23283, 23283, 23284, 23778, 23969, 23989, 24021, 24507, 24560, 24871, 24871, 24871, 24888, 24892, 25057, 25060, 25245, 25660, 25692, 25768, 25769, 25808, 25808, 25854, 25961, 26124, 26140, 26142, 26249, 26366, 26749, 26775, 26788, 26789, 26808, 26858, 27050, 27263, 27266, 27272, 27282, 27285, 27290, 27316, 27317, 27323, 27331, 27390, 27404, 27409, 27410, 27418, 27432, 27509, 27546, 27556, 27620, 27621, 27684, 27769, 27853, 27955, 27977, 28073, 28073, 28073, 28075, 28104, 28364, 28529, 28551, 28583, 28633, 28711, 28793, 28822, 28887, 28888, 28912, 28914, 28914, 29019, 29065, 29384, 29454, 29537, 29559, 29576, 29577, 29578, 29656, 29794, 29831, 29917, 29980, 30139, 30201, 30228, 30292, 30294, 30296, 30303, 30312, 30835, 30842, 31105, 31105, 31200, 31252, 31276, 31277, 31288, 31488, 31491, 31497, 31523, 31636, 31709, 31843, 32060, 32082, 32089, 32114, 32128, 32129, 32170, 32232, 32290, 32300, 32418, 32420, 32436, 32704, 32704, 32748, 32766, 32774,

32816, 32901, 32903, 32906, 32910, 32927, 32951, 33011, 33016, 33022, 33031, 33120, 33126, 33131, 33287, 33288, 33332, 33336, 33350, 33432, 33448, 33452, 33626, 33635, 33664, 33671, 33694, 33701, 33708, 33713, 33716, 33716, 33746, 33752, 33841, 33842, 33842, 33842, 33904, 33905, 33965, 33973, 33983, 34010, 34042, 34046, 34076, 34214, 34228, 34262, 34262, 34280, 34461, 34531, 34540, 34543, 34544, 34572, 34597, 34610, 34628, 34669, 34787, 34869, 34870, 34936, 34939, 35037, 35038, 35060, 35088, 35088, 35100, 35105, 35182, 35220, 35335, 35335, 35358, 35391, 35408, 35453, 35455, 35524, 35558, 35586, 35587, 35656, 36103, 36635, 36801, 36859, 36895, 38031, 38235

i.+den 13944, 17916, 28059, 34196

i.+deniyiye 134, 1505, 2628, 4899, 8336, 12015, 14227, 15537, 24527, 33377, 33857, 34267, 35584

i.+dir 14647, 34674

i.+ederdin 30358

i.+etmişsiniz 32765

i.+leri 1806, 10661

i.+lerinin 32072

i.+mi 27405

i.+si 23282

i.+sini 18943

i.+ydi 13299, 15772

i.+ye 13945, 15484, 17916, 34196

[=492]

İYİCE: Adamakıllı, iyi bir şekilde:

“Anadolu ordusu iyice teşekkül etmiş ve ilk İnönü Meydan Muharebesi olmuştu.”

(i. 10347)

i. 665, 13744, 10342, 13329, 13378, 13567

[=7]

İYİLEŞ-: Hastalığı geçmek, sağlığı yerine gelmek:

“Biraz iyileştiği zamanlarda sokağa çıkar.”

(i.-tiği 33663)

i.-ir 34846

[=2]

İYİLİK: 1. İyi olma durumu, salah, her hayra câmi faziletlerin toplanmasında hâsıl olan yüksek bir sıfat:

“Sevgiden, vefadan, merhametten, iyilikten yaratılmış ilâhî bir mahlûktu.”

(i.+ten 241)

2. ***İyilik etmek (yapmak)**: Menfaat gözetmeden bir yardımda bulunmak, başkası için iyi bir hareket yapmak:

“Ziya Bey, yalnız kitaplara ve fikirlere kapanmış bir adam olduğu için çok iyi bir insandı, lâkin maddî mânâda iyilik etmeyi bilmezdi.”

(i.+etmeyi 8688)

i. 578, 1941, 14556, 30279, 30282, 30287, 30297, 30305, 30373, 33631, 33880

i.+den 34077

i.+e 30284

i.+edeceğimi 34547

i.+edemedi 8685

i.+i 2876, 9171, 19764, 29255, 35352

i.+in 253

i.+ine 943, 34391

i.+inize 33225

i.+ler 5802

i.+lerden 8691

i.+leri 20151

i.+lerine 23832

i.+lerini 3478

[=31]

İYMÂ: Ar. İmâ. Açıkça söylemeden üstü kapalı olarak anlatma, dokundurma:

“(…) zamâne mukbillerini **ıymâ** ve **iyhâm** ile hatırlatıyor, hâsılı ikbâl bahsinde otuz seneden beri gördüklerini anlatıyordu.”

i. 35430

[=1]

İZ: 1. Bir şeyin bir yerde bıraktığı belirti:

“Bir aralık avcılarının kurt avlarında en ziyade tecrübelisi yere yattıyor ve yerde taze tırnak **izleri** görüyor ve avcılara haber veriyor ki bu izler, oradan biraz evvel geçmiş iki kurtla iki yavrusunun izleridir.”

(i.+leri 13714)

2. **mec.** Yaşanmış bir şeyden geriye kalan belirti, eser:

“Niceleri bu serserilikler arasında kayboldular; âlimler hâlâ yıkıcı Vandalların **izini** bulamıyor.”

(i.+ini 22981)

2. ***İz bırakmak**: Unutulmaz bir tesir bırakmak: “Çocukluk hâtıralarım arasında derin bir **iz bırakmış** olan bu çehreyi sonra artık hiç görmedim; nereye gitti? Hâlâ yaşıyor mu? Öldü mü? Bilmiyorum.”

(i. 278)

i.+i 6236, 19144

i.+ini 3747, 19169, 30286

i.+ler 13706

i.+lerdendir 3940

i.+leri 5566, 13705, 29910

i.+leridir 13707

i.+lerini 22263, 30296, 30699

[=15]

İZÂFE: Ar. ***İzâfe etmek**: Bağlamak, nispet etmek: “Halbuki eski Türklükte Bağdad gibi, Diyarbekir gibi, Urfa gibi, Antakya gibi, Bursa gibi, Edirne gibi, Fener Yenişehir gibi irfan merhaleleri olan şehirler vardı; o şehirlerde yetişen şâirler o yerleri severler ve benimserlerdi, adlarını o yerlere **izafe etmekle** öğünürlerdi.”

(i.+etmekle 20739)

i.+edilen 21247, 13925

i.+edilmesini 9474

i.+ediyorlar 31568

i.+etmekten 4258

i.+ettiği 29028

i.+ettiğimiz 30869

[=8]

İZÂFET: Ar. İsim tamlaması:

“Bir devir sonra yetişecek eserlerimiz, bugünkü Arabî **izafetler** gibi, terkîb-i tavsifi ve vasf-ı terkîbilerden kaçını istîmâl edebilecekler.”

(i.+ler 28844)

i.+i+farisiyye 29556

i.+lerin 29243

[=3]

İZÂFETEN: Ar. Bir şey veya kimseye mâl edilerek, nispet edilerek:

“Günün birinde Gritti ölünce oğlu bu an'aneyi devam ettirmiş ve işte ona **izâfetendir** ki bu semte Bey oğlu adı verilmiştir.”

i.+dir 32739

[=1]

İZAH: Ar. 1. Bir şeyi anlaşılacak şekilde anlatma, açıklama: “Bu küçük **izahla** az çok beliren bu hayâli şimdi tedkik edelim.”

(i.+la 29981)

2. ***İzah etmek**: Bir şeyi anlaşılacak şekilde anlatma, açıklama:

“Charles Diehl, 1453'ten Önce İstanbul'un ne kadar harap bir hâlde olduğunu uzun boylu

tasvir etmiş ve bu tetkikini 1822'de, İstanbul'da, Galatasaray Lisesi'nde (Sultanisi'nde) vermiş olduğu bir konferansta da **izah etmiş** ve Bizans Devleti'nin o devirdeki biçareliğine misal olarak, imparatorun parasızlık yüzünden, Bizans'ın Selanik şehri üzerindeki hukukunu Venedik Cumhuriyeti'ne satmış olduğunu zikretmişti.”

(i. +etmiş 4449)

i. 23603

i.+a 27291

i.+edebilirler 26749, 26752

i.+edemiyorlardı 2582

i.+eden 27769

i.+edenlerin 27802

i.+eder 14007

i.+ederken 12400, 12421

i.+edeyim 9524, 27267, 34311

i.+edilebilir 26755

i.+edilmesi 27403

i.+edilmez 9756

i.+eterek 22397

i.+etmek 18537, 19477, 25185, 29892, 30316, 32832

i.+etmiş 1581, 3540, 4447, 18429, 27777

i.+etti 11533, 23166, 28869

i.+ettikten 27505, 34696

i.+ettim 9503

i.+ı 5600, 8959

i.+ımızla 26330

i.+ta 18830

[=39]

ÎZÂHAT: Ar. İzahlar, açıklamalar: “Bu mektep hakkında evvelce de **izahatta** bulunmuştum.”

(i. +ta 19910)

i. 6550, 18554, 24658

i.+ı 18827, 23179, 29859

i.+ında 23194

[=8]

ÎZÂHLI: Açıklamalı:

“Bu Bizans müverrihlerinin eserlerini, son zamanlarda Avrupa dillerine tercüme edenler, satırlar arasında ‘Farslar-Acemler’ tabirlerinin yanına bir kavis açarak ‘Türkler diye **izahlı** bir tashihte bulunurlar, yani okuyana ‘Türkler girdiler anlayınız’ derler.”

i. 5872

[=1]

ÎZÂHSIZ: Herhangi bir açıklamaya gerek kalmadan:

“Roma imparatorlarının kartalları, o devirlerdeki fâtiliğin timsâli olmuşlardı. Roma Kartalları denildiği zaman, zamanımıza kadar, çocuklar bile, ne murâd edildiğini **izahsız** anlarlar.”

i. 26695

[=1]

ÎZÂLE: Ar. ***İzale etmek**: Giderme, yok etme, ortadan kaldırma: “Kırk senedir, bin tecrübeyle görüldü ki beynelmîlel musâlâhalar, yeni şarkın ağrularını zaman zaman dindirebiliyorsa da büsbütün **izale edemiyor**.”

(i. +edemiyor 13771)

i.+edilir 10023

i.+etmekten 23743

i.+ettiği 3615

[=4]

Î'ZAM: Ar. ***İ'zam etmek**: Büyütmek:

“Biz, Beyoğlu'ndan, Avrupa'ya kadar gazete sütunlarını ihtizaz ettiren bu buhrandan bir hafta sonra bahsedilmeyecek diyorduk, yanıldığımız bir nokta varsa bu müddeti **izam edişimizdeymiş**.”

(i. +edişimizdeymiş 14902)

i.+etmeksizin 34104

[=2]

ÎZ'AN: Ar. Anlayış, kavrayış, feraset:

“Biraz **iz'anı** olan bir Türk İstanbul halkının bu hazin günlerimizde bile devam eden gafletine baka baka teessüründen verem olur gider.”

(i. +ı 14069)

“Alt.ında ezil-mektedir ehli **iz'an**”

(i. 38347)

i.+ına 15513, 17058

[=4]

ÎZCİ: İzcilik teşkilatına bağlı genç:

“Mahallelerde oynayan şapkalı, şeritli, bayraklı çocukların muharebe oyunlarından, sokaktan her an bölük bölük geçen tepeden tırnağa dek millî alâmetlere bezenmiş **izcülere** kadar, gözleri bulandıran karikatür mecmualarından, kütüphane camekânlarındaki kitap kaplarına kadar her şey şark milliyetlerinin ne yalan cidallere hazırlandığını sezdiriyor.”

i.+lere 11754

[=1]

İZCİLİK: Gençlerin vücutça sağlıklı, tabiat şartlarına karşı dayanıklı, ruh ve ahlâkça sağlam olarak yetişmesini sağlamak, dayanışma ve yardımlaşma duygularını geliştirmek amacıyla kurulmuş olan spor ve eğitim teşkilatı: “*Yarın göreceğiz ki izciliklerden millet-i müsellâha, açılacak bahçelerden yeni terbiye doğacak.*”

i.+lerden 31788

[=1]

İZDİHAM: Ar. Kalabalık halkın bir yere fazla üşüşmesi, yığılma: “*Bir müddet kulaklarını çınlatan cehennemî bir gazetecilik, sokaklarda mütemâdi izdihamlar, büyük çuşişin sinirlere verdiği gerginlik eğlence, eğlence, eğlence...*”

i.+lar 31666

[=1]

İZDİVAÇ: Ar. 1. Evlenme, tehhül, tezevvüç: “*Velevki izdivaç maksadıyla olsun, o zamanki taşra ahlâkında böyle bir muaşaka bir ailenin vakaar ve haysiyetini kesr eden bir hâdise sayılırdı.*”

(i. 326)

2. ***İzdivaç etmek**: Evlenmek, tezevvüç etmek: “*Nitekim bir sene sonra izdivaç ettiler.*”

(i.+ettiler 9113)

i. 326, 1672, 10132, 11464, 21232, 21580, 21593, 21696, 30756

i.+a 21550

i.+dan 19712, 21683

i.+etmiş 21233

i.+ı 39, 22315

i.+ın 22323

i.+ından 110, 31263

i.+ını 30432

i.+ının 11470

i.+larından 21579

[=22]

İZHAR: Ar. ***İzhar etmek**: Açığa vurmak, meydana çıkarmak, göstermek, aşikâr etmek: “*Mamañih bana ve benim gibi Türklere dair ne düşündüğünü o musahabemizde izhar etti.*”

(i.+etti 16598)

“*Her sâha.da yüz mucize izhâr et-erim*”

(i. 38884)

i.+edemediği 17606

i.+ederse 17608

i.+edilmiş 26278

i.+ediyorlardı 3477

i.+etmiş 10070

i.+etmiştir 32689

i.+ettikten 10132

i.+olunur 29047

[=10]

İZİN: 1. ***İzin vermek**: Müsaade etmek:

“*Yarın inşallah daha hayırlı bir fikirle uyanırım, dedi ve Aziz Efendiye izin verdi, hareme gitti.*” (i. 34359)

2. ***İzin vermek**: İşine son vermek:

“*Bana öyle geliyor ki istiklâl ordusunun zabitlerine ve neferlerine izin verilince asıl cevherimiz göz önünden gidecek. Asker dağılınca halk arasında kayboluyor.*” (i. 16639)

2. ***İzin almak**: Bir şeyi yapmak için müsaade istemek: “*Patrik derinden derine gücendi, bütün ruhban hey'eti ile İtalya'ya gitmek için Fâtih'ten izin aldı.*”

(i. 6371)

i.+e 28398

i.+i 22966

i.+izi 15569

i.+verdi 34348

[=6]

İZLE-: Bir şeyin izi üzerinde yürümek, izini sürmek: “*Orada Papulas'la vaziyeti muayene ve lekeyi izlemek için bir taarruzun daha kabil olup olmayacağını düşüneceklermiş.*”

i.-mek 13595

[=1]

İZMÂR: Ar. Bir şeyi gönlünde gizleme, içinde saklama:

“*Şekvâyıkalb.i eyle-mez izmâr söylen-ir*”

i. 38832

[=1]

İZMİHLAL: Ar. Yok olma, mahvolma, yok olup bitme, yıkılma, çökme: “*Ordumuzun başında dârüssaâde ağalarının serdarlık ettikleri oluyor, düşmana karşı az çok yine halkın kendinden müneggab menba'ların husûsî kuvvetlerinden gelebiliyor. Onlar da olmasa izmihlal ânî ve tam olur.*”

(i. 23771)

i.+in 23825

i.+lerine 16133

[=3]

İZMİR: 1. Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri: “*Tekrar Express Orient'la İstanbul'a geldim; İstanbul'da İsmet Paşa kafilesini buldum, Ankara trenine bindim. Tren Eskişehir'de Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'den gelen trenini bekledi.*”

(i.+den 1866)

“*Fetih.ler ufuk.u Tekirdağ ve sev-diğim İzmir*”
(i. 36388)

2. İzmir Faciası: İzmir'in İşgali. I. Dünya Savaşı sonrasında Paris'te toplanan Uluslararası Barış Konferansının kararıyla İzmir kentinin 15 Mayıs 1919'da Yunanistan Krallığı tarafından işgaliyle başlayan ve 9 Eylül 1922'de Türk Ordusunun kente girmesiyle sona eren işgal:

“*İzmir faciasından önce Türk muhitinde istiklâl fikrinin neşriyatına tesadüf edilmiyordu.*”

(i. 18045)

i. 2826, 9131, 9133, 10236, 10240, 11638, 11847, 11855, 11858, 11865, 11866, 11913, 11913, 11994, 12364, 12438, 12575, 12582, 12583, 12586, 12620, 12622, 12633, 12655, 12675, 13302, 13331, 13353, 13355, 13397, 13673, 13678, 13680, 13885, 13899, 14019, 14020, 14055, 14204, 14218, 14282, 14450, 14465, 14468, 14470, 14475, 14492, 14647, 14950, 14973, 15101, 15105, 15113, 15118, 15362, 15503, 15712, 15883, 15885, 15901, 15903, 16105, 16134, 16616, 16645, 16710, 16767, 16833, 16841, 16856, 17292, 17622, 18033, 18037, 18203, 18205, 18301, 18362, 18613, 18615, 18634, 18639, 18774, 18788, 18792, 19320, 23287, 24297, 24432, 24563

i.+de 2066, 2822, 10939, 12522, 12528, 12740, 12884, 13319, 13593, 14469, 15489, 16656, 16888, 17351, 18215, 18293, 22043, 23573, 32166

i.+deki 11424, 13388

i.+den 1865, 13323, 13385, 14056, 14962, 15511, 35696

i.+dir 15711

i.+e 10375, 12349, 12525, 12532, 12541, 12544, 12562, 13473, 13585, 13882, 14339, 14424, 14435, 14443, 15610, 15621, 15864, 16409, 16457, 16676, 16779, 16808, 17786, 22042, 26887, 26908, 26921, 28376

i.+i 4567, 4582, 11838, 12589, 12609, 12679, 13313, 13366, 13378, 14241, 14461,

14461, 14500, 14644, 15532, 17754, 17783, 24359

i.+imizle 13863

i.+in 2752, 13364, 13413, 14458, 14459, 15515, 15606, 15899, 18201, 28642

i.+iyle 16126

i.+le 12576, 15470, 15496

[=182]

İZMİR HÜKÛMET KONAĞI: İzmir valilik binası: “*Vakıa Türk valisi henüz İzmir Hükümet Konağı'nda değil, Kordon Boyu'nda henüz albayraklar dalgalanmıyor.*”

i.+nda 14477

[=1]

İZMİR KALESİ: İzmir'deki kale:

“*Çaka, bizde İzmir Kalesi'ni fetheden Selçuk beyi olarak tanınmıştır.*”

i.+ni 4588

[=1]

İZMİR KÖRFEZİ: İzmir Körfezi: “*Daha bir asır evvelin Boğaziçi kadar güzel bir deniz olan Haliç nerede? Devlet bahriyeye uğraşmaya teşebbüs etti, İzmir Körfezi gözü önündeysen tezgâhlarını boydan boya Halic'e yerleştirdi.*”

i. 7359

[=1]

İZMİR VALİLİĞİ: İzmir Valiliği:

“*İzmir Vâliliği'ni kudretle ifâ eden Rahmi Bey'in o vilâyeti idaresinde de kendini pek gösteremiyordu.*”

i.+ni 19675

[=1]

İZMİR VALİSİ RAHMİ BEY: İzmir Valisi:

“*Yepyeni bir şayia çıktı: İzmir Valisi Rahmi Bey İngiltere'nin muzaheretini te'mîn etmiş; İzmir'de himaye ettiği İngilizlerin vâsıtasıyla Londra'yla müzâkereye girişmiş.*”

i. 2822

[=1]

İZMİR: Kocaeli iline bağlı ilçelerden biri:

“*Yunanlıların bir türlü tutunamadıkları İzmir-Bursa-İzmit cephesinden çekilmemek için irtikâp ettikleri tüyleri ürperten fecâyii, askerlik namına, ne çarelere başvurduklarını göz önünde görürken, henüz tutunabildikleri Edirne'den nasıl vazgeçebileceklerini tahmin etmek kolaydır.*”

(i. 15514)

i. 10066, 10464, 16481
i.+e 10398, 10400, 10433, 12105, 17307,
33308
i.+i 16488
i.+te 10291, 10392, 10401, 17364, 18212
i.+tedir 17303
[=17]

İZNİK: Bursa iline bağlı ilçelerden biri:
“Anadolu'nun fâtihi olan Selçuk beyi
Kutulmuşoğlu Süleyman, şu karşımızdaki **İznik**
şehrine yerleşmişti.”

(i. 4572)
i. 4571, 4630, 4630, 4637, 5029
i.+de 26559
i.+den 26557
i.+e 5033, 5072, 5091, 5102
i.+i 4639, 5038, 26566
i.+in 4632, 4640
i.+te 4572, 4573
i.+ten 4643, 5074
[=20]

İZNİK KALESİ: Roma İmparatorluğu
döneminden kalma kale:
“Türkler yalnız on altı seneden beri **İznik**
Kalesi'nin sahibiydiler.”

i.+nin 26570
[=1]
İZZET: Ar. İnsanın kendisine karşı olan saygısı,
onur, öz saygı:
“Yüksek bir **izzet-i nefis** sahibiydi.”
(i. +i+nefis 226)
i.+i+nefis 1380, 9301, 35590, 35593, 35600,
35615
i.+i+nefis.i 1062, 16861, 35607
i.+i+nefis.imde 33423
i.+i+nefis.in 35609
i.+i+nefis.ini 35587, 35610
i.+i+nefis.i+ahlaki.sini 22584
i.+i+nefis.im 8459
[=16]

İZZET BEY: Adliye görevlisi:
“İkinci Sultan Abdülhamid devrini idrak
edenler, 1895 senesini bir dönemeç yeri
addederler. Bu görüş doğrudur. Adliye
(mensup)larından **İzzet Bey'in** Saray'a ikinci
kâtip namıyla girmesi, bütün hükümet kudretinin
Yıldız'da toplanması, İstanbul'un yüksek
mekteplerinde ihtilâl ruhunun esmesi, Paris'te

‘Jön Türklük’ diye cazibeli bir hareketin
belirmesi, İstanbul'da ‘hafiyelik’ diye bir
mesleğin zuhuru gibi birçok amillerin bir arada
tecelli etmesiyle siyaset ve idare yeni bir
istikâmet aldı.”

(i. +in 9613)
i. 9628, 9636, 9717, 9719
i.+dir 9622
i.+i 9634, 9641
i.+in 9634, 9640
[=10]

İZZET MELİH: İzzet Melih Devrim (6 Haziran
1887 – 15 Haziran 1966, İstanbul) Türk şair,
romancı ve oyun yazarı:
“Bir sektimelîh bahis.i çık-tı/
Hattâ **İzzetMelih** bık-tı”

i. 39083
[=1]

İZZET MOLLA: Keçecizade İzzet Molla. On
dokuzuncu yüzyıl Osmanlı devlet adamı ve şairi:
“Ziya Paşa, Namık Kemal'le bir devirde yaşayıp
arkadaş olacağına, pekâlâ, Mahmûd-ı Sâni'nin
ilk senelerinde yaşar ve **İzzet Molla** ile arkadaş
olabilirdi. O derece kendi neslinden değildi.”
(i. 17216)

i. 17185, 17205, 27980, 33284, 33287,
33290, 33296, 33442, 35413
i.+mız 33458
i.+nın 29496, 33056, 33622
i.+ya 27982
[=14]

İZZET PAŞA: Kabine başkanı:
“Galiba **İzzet Paşa** ve Rauf Bey gibi kabine
azası da hazmedememişler, fakat ses
çıkarmamışlardı.”
(i. 11494)

i.+nın 2875
i.+yı 4313
[=3]

İZZET PAŞA KABİNESİ: İzzet Paşa'nın
başında bulunduğu bakanlar kurulu:
“Nihayet Talât Paşa isti'fâ etti, **İzzet Paşa**
Kabinesi iktidara geçti.”
(i. 28)

i.+ne 11481
i.+ni 2874
i.+nin 11487
[=4]

J

JACK PAŞA: Selânikli bir doktor:

“Selânik’de **Jack Paşa** gibi mâruf ve mütehasşıs doktorlar vardı.”

j. 89

[=1]

JÂLE: Fars. Sabahları yaprak ve çiçeklerde görülen su damlaları, çiy, şebnem:

“Öp-er şükûfe.leri **jâle.ler** mele-r kuzu.lar”

j.+ler 39265

[=1]

JANDARMA: Fr. Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükümet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet görevli olan kimse:

“Köprü başında bekleyen bir Bulgar **jandarması** yanına yaklaştı, bilmem niçin çocuğun ensesine bir tokat vurdu.”

(j.+sı 792)

j. 793, 1134, 14450, 23289, 24141

j.+lar 359, 3238

j.+larımızın 16563

j.+larının 14186

j.+sı 16187

[=11]

JAN SOBYESKİ: Lehistan kralı:

“Olan şeyi biliyoruz: **Jan Sobyeski'nin** idaresindeki Leh kuvvetlerinin müdâhalesi, Viyana muhasarasını kaldırmaklığımıza ve bu seferden bu defa için de –ve artık ebediyen– vazgeçmekliğimize sebep olmuştur.”

j.+nin 25103

[=1]

JAPON: Japonya halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse:

“Talebe semtinin meşhur bulvarı üzerinde, iki tarafa cenubî ve şimalî Amerikalı, Rus, Leh, Rum, Alman, Çinli, **Japon** birçok ecnebi durmuş.”

(j. 7864)

j. 17124, 17124, 19086, 19088, 22511

j.+a 29148

j.+lar 22891

j.+ların 20504

[=9]

JAPON-ÇİN HARBİ: Japonya ile Çin arasındaki savaş:

“Hattâ şimdi cereyan eden **Japon-Çin Harbi** münâsebetiyle, büyük Moğolistan’da Cengiz soyundan bir Moğola tâc giydirilmesinin Türkiye vatandaşlarına olan tesiri Adis-Ababa’dan firâr eden Negüs’e âit herhangi bir haber kadardır.”

j. 26256

[=1]

JAPONKÂRÎ: Japon usulü, tarzı:

“Avrupa’da bir asır evvel çok itibarda olan Türkâri san’attan sonra Çinkâri, **Japonkârî** san’atın itibârını görmedik mi?”

(j. 20803)

j. 11704

[=2]

JAPONYA: Doğu Asya’da bir ada ülkesi:

“Otuz sene evvel bu **Japonya’ya** geçiş vak’asına hayran olmuştum.”

(j.+ya 26254)

j. 20934, 26212, 26217, 26465

j.+nın 26198

j.+ya 26214, 26221, 26225

j.+yı 26199, 26207, 26220

[=12]

JaurÉS: Jean Jaurés. (1859-1954) Fransız siyaset adamı ve sosyalist partisi liderlerinden. [1914’te I. Dünya Savaşı’nın ilanı esnasında öldürülmüştür]:

“**Jaurés**, Pres-sence, Vaillant, Alman, anarşist Sebastien Faure ve Matofo’nun nutuklarını hararetle dinliyordum.”

(j. 2134)

“Eski Pâris.de bir ömür geç-ti/
Jaurés.in gür sadâ-sı devir.inde”

(j.+in 37075)

j.+i 3702, 10641

[=4]

JE: Fars. Fars (Acem) alfabesinin altıncı, Osmanlı alfabesinin ondördüncü harfi:

“Acem bu elifbaya kendinin **je'sini** çim'ini ilâve ile kullanıyor.”

(j.+sini 28918)

j. 29193

[=2]

JEAN CHRİSTOPHE: Romain Rolland’ın “Son Gün” isimli hikâyesinin kahramanı:

“Hikâyesinin kahramanı, nesl-i hâzırı temsil eden **Jean Christophe** beşeriyetin her köşesinde, siyâsiyûn, üdebâ, gazeteciler, sarraflar, sefihler, zenginler, fakirler âleminde yaşıyor.”

j. 22465

[=1]

JEAN GRAVE: (1854-1939) Fransız gazetecilerinden. [Bir ayakkabı işçisi iken anarşist olmuş sonra da La Revolte=İsyan adlı bir gazete çıkarmış ve şiddetli yayımları yüzünden birkaç defa mahkum olmuştur. Daha sonra Les Temps Nouveaux gazetesini çıkarmıştır. İhtilalin Ferdasında Cemiyet, Ölen Cemiyet ve Anarşi, Islahat, İhtilalaller adlarında eserleri ve Mes'ûliyet aadlı bir piyesi vardır.]: “Dinsizlik ve ihtilâlcilik heveslerim arta arta anarşist **Jean Grave'ın Temps Nouveaux Gazetesi'nin ateşli bir kaari'i ve müfrit bir tilmizi oluverdim.**”

j.+ın 2137

[=1]

JEAN JACQUES: Fransız yazar: “Hâtırat kadar az inandıran nevî de yok gibidir. **Jean Jacques** gibi, hatıratını kendi aleyhinde yazan bir muharrire kaari'ler derhâl inanır da, kendini temiz, güzide gösterene inanmaz.” (j. 2451)

j. 2450, 22760

[=2]

JEAN JACQUES ROUSSEAU: (1712, Cenevre, İsviçre- 1778, Ermenonville, Fransa) Cenevreli filozof ve yazar: “Lamartine hâhişkârâne bir silsile-i mütâlaâttan sonra **Jean Jacques Rousseau'da** tevakkuf ediyor.”

(j.+da 22769)

j. 23220

[=2]

JEAN MOREAS: (1856-1916) Fransız şairi ve hikâye yazarı. [Asıl adı Yani Papadiyamantopulos'tur. Atina'da doğmuş, Paris'e yerleşmiştir. Şiirde Sembolistlerel çalışmış, neoklasik tarzda daha üstün şiirler yazmıştır.]: “1910'a doğru **Jean Moreas'ın, Vachette Kahvesi'ndeki köşesine** gittiğimiz bir akşam ben ve arkadaşım Hippolyte Stamos, acemilik ve

dalgınlıkla, Paul Verlaine ve Stephane Mallarme'nin isimlerini yâd etmiştik.”

(j.+ın 2375)

j. 22772

j.+ın 2408

[=3]

JEAN PHÎNEAU: Paris'te yayımlanan bir derginin müdürü:

“Hattâ on beş sene evvel yeni fikirlere en önde alemdarlık eden bir Paris mecmuasının müdürü **Jean Phineau**, bütün ulemâ, üdebâ, ahlâkîyûn ve felâsifenin reylerine müracaat ederek bu asırda halka manevî gıda diye verilen bu hikâyeleri beynennâs terzil etti.”

j. 22112

[=1]

JEAN RÎCHEPÎN: Fransız bir düşünür: “Alexandre Dumas'zade: ‘Babam bir avam Sheakespeare'idir’derdi. **Jean Richepin**, Dumas'dan hayrânîyle bahsederken: (...)”

j. 22168

[=1]

JEAN ROYER: Sembolist bir yazar: “İşte bir taraftan Sembolizmin ilk devresi böyle iflâs hâlinde olduğu hâlde, ikinci devresi 1905'den sonra, **Jean Royer'nin** ve arkadaşlarının azmiyle tekrar açılıyordu.”

j.+nin 2392

[=1]

JEAN VALJEAN: Victor Hugo'nun romanı Sefiller'in başkahraman:

“**Jean Valjean**: O hazîn kürek mahkûmu, o sefil Thenardier Ailesi, hele Cosette, en taş yürekliğin gözlerinden yaşlar getiren o sevgili kızcağz (...)

j. 22176

[=1]

JEAN VE JEROM THARRAUD

KARDEŞLER: Fransız yazar kardeşler: “Claude Farrere, çocuk mekteplerinde hayâtı nakleden Leon Frapie, nesirleri büyük bir hazla okunan **Jean ve Jerom Tharraud Kardeşler** bu güzide zümredendir.”

j. 22508

[=1]

JEHAN RÎCTUS: Fransız şâir:

“Fransızların meşhur sefalet şâiri **Jehan Rictus** bu şâirlere burjuva nazariyle bakardı.”

(j. 30328)

j. 30326

j.+un 30364

[=3]

JEST: *Fr.* Yapılan bir şey, bir iş dolayısıyla yapana gösterilen takdîr hareket, ifade, tavır: “*Güzel ve asil bir **jestti**, kendisini bütün gönlümle beğenmiştim.*”

j.+ti 9241

[=1]

JOHANNİS GRANT: İstihkâm uzmanı:

“*Lâkin müdafaa eden istihkâm mütehasısı bir Alman, **Johannis Grant**, mukabil lâğımlar açarak birçok şehit verdirmişti.*”

j. 5214

[=1]

JOSEPH BARA SOKAĞI: Paris’te bir sokak:

“*Assace Sokağı'ndan Montparnasse'a doğru ayrılan küçük **Joseph Bara Sokağı'nın** köşesinde, üçüncü derece bir otelde, üçüncü katta, sokağa nazır bir odada oturan Ahmed Şefik (...)*”

j.+nın 4359

[=1]

JOSE MARÍA DE HÉRÉDIA: (1842 – 1905)

Fransız şair. [Parnasizmin en önemli temsilcilerindendir.]:

“*Lâkin zevkim, bütün bu şâirlere nisbetle çok geri sayılan **José Maria de Heredia'nun** şiiri üzerinde durmuştu.*”

(j. +nın 22670)

j. 2281

j.+nın 2404, 17382, 30531

[=5]

JOZE DE CHARMOÏE: Fransız bir heyeltıraş:

“*Kaç defa Montparnasse Mezarlığı'nda, yattığı duvar köşesindeki mezarını ve heykeltıraş **Joze de Charmoie'nun** tam bir Baudelaire'ci fikriyle, o mezar üstünde yağurduğu kaskatı vücûdu ve o vücûdun üstünde –De Max'ın kafasından kopye ettiği– büyük yarasa’yı görmüştüm.*”

j.+nın 2254

[=1]

JÖNTÜRK: Tanzimat’tan sonra, sosyal ve kültürel bakımdan kendilerine Avrupa’yı örnek alan ve onlar gibi olmaya çalışıp devlet ve milleti de buna zorlayan Genç Osmanlılara 1868’den sonra batılılarca verilen ad, cöntürk:

“*Türkiye’de siyâsî fikirlerin **Jöntürk** cereyanı ile başlamış olduğu bir müteârifedir.*”

(j. 3726)

j. 1262, 1359, 1622, 1699, 1763, 3758, 4155, 4180, 9994

j.+e 11130

j.+tür 1621

[=12]

JÖN TÜRKLER: Genç Osmanlılar: “*Doktor Bahaeddin (artık ismi Bahaeddin Şakir olmuştu) öteki **Jön Türklerle** beraber İstanbul'a döndü.*”

(j. +le 11028)

j. 4328, 20210

j.+den 4165, 8852

j.+in 3842, 4170

[=7]

JÖNTÜRKLER KONGRESİ: Paris’te 1902’de yapılan Türklük kongresi: “*Sabâhaddin Bey’in hayatta ilk tebarüzü 1902 de, Paris’de akdolunan **Jöntürkler Kongresi’nde** oldu.*”

j.+nde 3944

[=1]

JÖNTÜRKLÜK: Jöntürk olma durumu:

“*1903 Eylül’ünde Paris’de, Quartier Latin’de **Jöntürklük** cereyanına karıştım.*”

(j. 3758)

j. 3698, 3726, 3892, 4117, 4120, 4124, 4133, 4145, 4173, 4186, 4198, 4204, 4216, 9610

j.+dü 1601

j.+e 4148, 8854

j.+ü 9741

j.+ün 1350, 3738, 4185, 4300, 9988, 9992

[=25]

JUDİTH GAUTIER: Fransız şair, oyun yazarı, romancı, gazeteci ve edebiyat eleştirmeni

Theophile Gautier’in kızı:

“*İçlerinde meşhur şâire ‘Comtesse de Noailles Çin ve Japon âlemlerinin mülhem nâkilesi **Judith Gautier**’ ki, altmış sene evvel İstanbul’u o harikulade eseriyle tasvir eden, son asrın en büyük sanatkârı Theophile Gautier’in kızıdır.*”

j. 22524

[=1]

JULES HURET: Fransız bir yazar:
“Hulâsa **Jules Huret**, çok kuvvetli bir eser yaratmıştı.”

(j. 9369)

j.+nin 9354, 9357

[=3]

JULES LE-MAÎTRE: Fransız eleştirmen:
“O kadar ki **Jules Le-Maitre** gibi büyük bir münekkid nefâis-i edebiyenin şimdiye kadar gelmiş en keskin âşinâsı bîrsâhib-i huzûz Üç Mousquetaires hikâyesini el'ân coşkunklukla okuduğunu hattâ hayâtının bakîyesini yirmi kitapla geçirmeğe mahkûm kalsa evvelâ Üç Mousquetaires'i ayıracağını söylüyor.”

j. 22161

[=1]

JULES MÎCHELET: (1798, Paris, Fransa – 1874, Hyères, Fransa) 19. yüzyılın önemli bir Fransız tarihçisi: “Mülkiye'deki tarih hocalığıyla hararetli bir fikir ve his cereyanı açmış, tarih tedrisine, bir zaman Fransa'daki irtica baskısı altında **Jules Michelet** ve **Edgar Quinet**'nin verdiği idealizm çeşnisini vermiş, zamanının mektep gençliğini sürüklemiş, az zaman içinde büyük mikyasta parlamıştı.”

j. 9675

[=1]

JULES VERNE: Jules Gabriel Verne. (8 Şubat 1828 – 24 Mart 1905), Fransız yazar ve gezgin: “Dimâğ-ı beşerin daha ziyade kendine sahip bir devrinde yaşayan **Jules Verne** gemilerde kazadan kazaya uğrayarak devr-i âlem yapan bir çocuktu.”

(j. 6494)

j.+i 6478

[=2]

JULIETTE: İngiliz oyun yazarı William Shakespeare tarafından yazılan Romeo ve Juliet oyununun başkahramanlarından biri:

“Bir gün sırası düştü, sevgilisini sordum. Gayet ciddî: —**Juliette** kadar taze bir kız seviyorum, şimdi nerede bulunuyor bilmem, gözleri kadife gibi siyah mı, gök gibi mavi mi, açık denizler gibi yeşil mi, kumral, sarı veya esmer bir kız mı, dâima melûl, dâima şâdân mı?”

j. 21647

[=1]

JULYANUS: Kayser: “**Julyanus** adalarda gizliden gizliye eski âlemi özleyenlerle konuştu.”

(j. 23089)

j. 23077, 23085, 23094

j.+un 23083

[=5]

JURNAL: Fr. Bir kimse aleyhine yüksek bir makama verilen gizli rapor, ihbar yazısı: “Babası **Ömer Paşa ve oğlu, Sultan Abdülhamîd**'in bir hışmına uğrayarak, rivayet olunduğuna göre, mâruf Sultan **Abdülhamîd**'in **Ali Galib**'in bir **jurnalı**yle kendisini Sinob'a Mutasarrıflığa, oğlunu da Konya'ya Maârif Müdürlüğüyle sürmüşler.”

(j.+ıyle 1481)

2. Günlük olayların yazıldığı defter, günlük: “Dâhiliye, Adliye, Hâriciye (arşivlerinin) ve sefaretlerin evrakıdır. Yıldız Sarayı'nda bulunmuş **jurnallerdir**, İstanbul'un Tıbbiye, Harbiye, Mülkiye gibi yüksek mekteplerinde tutulmuş kâğıtlardır.”

j.+lerdir 4141

[=2]

JÜRİ: Fr. Heyet, seçiciler kurulu:

“Onların zarafetlerini ihtiva eden berceste mısraları zaman zaman söylüyoruz. Cemiyet yavaş, yavaş ihtiyarladı, sonra öldü bize **jürinin** gövdesini mîras bıraktı.”

(j.+nin 28257)

“Tevfik Fikret, Cenab Şehâbeddin Bey ve arkadaşları eski **jürimizi** biraz nesre yaklaştırdılar, saz hâlimden çıkardılar, Mehmed Akifde görüldüğü gibi, akıbet söz hâline koydular.”

(j.+mizi 29421)

j.+miz 30022

j.+nin 28249, 29765

[=4]

JÜSTİNYANUS: I. Justinianos. 527- 565 yıllarında Doğu Roma İmparatorluğu'nun imparatoru. [Ayasofya'yı inşa ettirmiştir.]: “Bizans mütehasısı olan müverrihler diyorlar ki Bizans'ın Türklerle ilk münasebeti Ayasofya'nın banisi olan büyük İmparator **Jüstinyanus** zamanındadır.”

j. 4493

[=1]

K

KĀDÎ: Ar. Kadı, hâkim:

“**Kaadî** ola da'vâcı vü muhzır dahi şâhid meseli bu nevide hükümfermâdır.”

k. 2448

[=1]

KĀDİR-İ MUTLAK: Ar. Kudreti tam ve eksiksiz olan, her şeye gücü yeten Cenabıhak, Allah:

“Bir **KaadiriMutlak** eyle-mişken tanzim”

k. 38121

[=1]

KĀHİRÂNE: Ar. Ezici bir şekilde:

“Bir **kaahirâne** hırs ile Memlûk leşker.i”

k. 37257

[=1]

KĀİL: Ar. Söyleyen, diyen, bir sözü nakleden:

“**Kaail.leri** gâhî cüce.dir gâhî dev”

k.+leri 38193

[=1]

KĀLÎÇE-Î ÇEMEN: Fars. Çimenden (yapılmış)

küçük halı:

“Yer yer seril-di Gülşen.e **kaaliçeçemen**”

k. 37474

[=1]

KABA: 1. **mec.** Söz ve davranışları nazik olmayan, insanlarla olan ilişkilerinde görgü kurallarının gerektirdiği incelik ve nezâket bulunmayan (kimse): “İnkılâb-ı Kebîr'den mütesekkî asâlet-perverler diyorlar ki: Paris'in lâğımlarından taşan bu sel bütün Garb akvamının terbiye, an'ane, hukuk gibi mustalah lisânını da alta atarak, gübreyi yâni halkı, **kaba** terbiyesi, **kaba** lisânıyla üste çıkardı.” (k. 28810)

2. **mec.** İncelikten mahrum, terbiyeye aykırı, terbiye dışı:

“Şimdi de eğleniyor; lâkin eğlenceleri **kaba**, berbat, fâideli değil hattâ muzırdır.”

(k. 31728)

3. ***Kaba kaba**: Nezaketsizce:

“Bir zaman Ramazan akşamları, çarşıda kadınları çimdiklemek, baharda, dere kenarlarından **kaba kaba** sırtmak, söz ve nâra atmak gibi kabîhalarla malûl bir halk bu bahçede –her nedense– edebiyetle geziniyor.” (k.+kaba 31707)

4. ***Kaba saba**: İtina gösterilmemiş, özenilmemiş:

“Maamâfih yalnız şiirde geçirdiğim kademeleri nakledeyim. Victor Hugo'un **kaba saba** taraflarını aşmışım.”

(k.+saba 2235)

k. 22219, 28800, 28800, 31696, 31696, 31717

k.+saba 3271, 8413

[=10]

KABADAYI: 1. Cesurluk taslayarak etrafa meydan okuyan (kimse):

“Külhanbeyi, bıçkın, çapkın, tulumbacı, **kabadayı**, hâsılı Türk İstanbul'unun bütün bu şen unsuru burada.”

(k. 7986)

2. Başta gelen, en belli başlı:

“Bizim elimizde İstanbul'un bilinmesi için en **kabadayı** eserlerden birisi Mambury'nin rehberidir.”

(k. 8206)

k. 285, 1124, 19558, 21808, 30653

k.+lar 537, 21322

k.+lardan 357

k.+ları 1135

k.+ya 26507

[=13]

KABADAYILIK: Kabadayı olma durumu:

“Bizde uşakken tecellî ettiremediği **kabadayılık** heveslerini icra edecek hürriyete kavuştu.”

(k. 355)

k.+a 351

k.+ı 26512, 26538

k.+ın 26549

k.+ına 26504

k.+tan 35166

[=7]

KABAHAT: Ar. Suç, kusur:

“Tilmizleri zâten adam değildiler; **kabahat** onlara ait olamaz.”

(k. 8841)

k. 24459, 34563

k.+ın 8187, 17012

k.+ler 33307

k.+leri 33496

[=7]

KABAHATLİ: Kabahat işlemiş olan, suçlu, kusurlu:

“İttihat ve Terakki, Babîâli vak'asıyla **kabahatli** bir mevkide bulunduğunu hissettiği için mülayim davrandı.”

k. 10126

[=1]

KABAK: ***Kabak tadı vermek:** Çok tekrarlandığı için bıkkınlık vermek, bıktırıp usandıracak kadar tekrarlanmak:

“Bizim gazete gibi bütün refiklerimizde de **kabak tadı veren** bu ‘cemâat-i İslâmiyye’ bahsini bir defa daha açmayalım.”

(k. 14595)

“Mehmet Emin Bey (de) Ermeniler lehinde iltimasları, **kabak tadı veren** inşatları yüzünden itibardan düşmüştü.”

(k. 9053)

[=2]

KABAKÇI MUSTAFA: III. Selim'i tahttan indiren asilerin elebaşı:

“Bayrakdar Mustafa Paşa, daha İstanbul surlarının önüne varmadan kuvvetlerinden bir kol salıvererek Kavak'da irticâ'nın elebaşısı **Kabakçı Mustafa'yi** boğdurmuş ve İstanbul muhitini korkudan titrer bir hâle getirmişti.”

(k. +yı 23859)

k.+ları 27129

k.+nın 33104

[=3]

KABAKÇI VAKASI: Kabakçı Mustafa İsyanı. Kabakçı Mustafa'nın Mayıs 1807 tarihinde, liderliğini yaptığı isyan. [İsyan sonucunda III. Selim tahttan indirilerek yerine IV. Mustafa geçirilmiştir.]:

“Ancak Sultan Mustafa'nın evvelce tahta çıkmasına sebep olan **Kabakçı Vak'ası'nda** bir dahli olmadığı gibi, hal'inden sonra ikinci defâ onu tahta çıkarmak isteyenlerle hiçbir münâsebeti olmadığını iyi bilirim.”

k.+nda 34270

[=1]

KABALIK: **mec.** Kabaca davranış, incelikten yoksun hareket:

“Terbiyece çok yontulmuş bir adam olmakla beraber, zaman zaman **kabalıklar** ederdi.”

(k. +lar 9945)

k.+ı 17739, 17742

k.+lar 9940

[=3]

KABAR-: 1. Miktarı, niceliği artmak, çoğalmak: “İlim müesseselerimiz terakki ederken, bittabi bütçeleri **kabarıyor**. Lâkin yalnız kabaran bütçe değildir.”

(k.-ıyor 24229)

2. Öfke, sevgi vb. duygular gittikçe güçlenmek:

“Bunu Süleyman Ağa'nın cehaletine vermek yanlış olduğu gibi millî gururu **kabardığından** mahsus söylemiş farz etmek de yanlıştır.”

(k.-dığından 19515)

3. ***Ayrarı kabarmak:** Öfkelenip gayrete gelmek:

“Vatan uğrunda ölmek, sonra Nef'i'yâne tefâhur. Nef'i Türk'ün **ayranının kabartışıdır**.”

(k.-ışdır 27117)

k.-an 24215

k.-ış 27110

[=5]

KABART-: 1. ***Kulak kabartmak:** Bir konuşmayı, bir sesi duymak için dikkatle dinlemek:

“Bâzi sözlerine **kulak kabarttıkça**, o vakte kadar hiç işitmediğim ve anlamadığım şeyler öğreniyordum.”

(k.-tıkça 2472)

2. **mec.** (Bir kimseyi) Üstün kabul edilen bir husustan dolayı olduğundan fazla övmek:

“Herhâlde münekkid gençlik siyasetine agâh değil. Fuad Bey bâzi meziyetleri okşuyor, bâzılarını **kabartıyor**, bâzılarını siliyor.”

(k.-ıyor 21905)

k.-ır 27793, 33724

k.-miş 10675

[=4]

KABASAKAL: Kabasakal semti:

“O zaman **Kabasakal** semtinde, denize nâzır, bahçeli bir evde otururdum.”

(k. 34871)

k.+daki 34875, 34906

[=3]

KÂBE: Ar. Bütün Müslümanların kıblesi ve ziyaret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes bina, beytullah:

“Müslüman olarak şehit düşen bu büyük insan, bütün hanedanıyla bu ışıklı türbede istirahat ediyor; kendi tabutundan kapıya kadar boy boy giden erkek ve kadın tabutları, **Kabe'ye**

mütevceh yatıyorlar, pencereden bakarken ölümde bir teravih kılınıyor sandım.”

k.+ye 7946

[=1]

KABÎHA: Ar. Yakışık almayan, çirkin iş ve davranış:

“Söz ve nâra atmak gibi kabîhalarla malûl bir halk bu bahçede –her nedense– edebiyetle geziniyor.”

k.+larla 31707

[=1]

KÂBİL: Ar. Olanaklı, mümkün:

*“Bu ülke içinde şarkın eski milletleri, Rumlar, Balkan İslâvları, lisanları, an’aneleri, millî nurlarıyla hep eridiler. Hepsi Türkçe konuşur, Türkçe düşünür, birer Türk ailesi hâlinde yaşıyorlardı. Zaten başka türlü yaşamak **kabil** değildi.”*

(k. 6441)

k. 659, 1692, 3136, 3469, 5196, 6109, 7511, 8231, 8708, 10735, 11024, 11040, 11462, 11525, 11941, 12352, 13370, 13587, 14024, 14044, 15572, 15978, 15983, 16171, 16258, 16259, 16636, 17280, 17350, 18944, 20194, 23773, 26766, 27327, 27940, 29436, 31462, 32040, 34075, 34278, 34753

k.+de 2588

k.+den 9836, 16518, 20696, 29811, 31307

k.+dendir 24832

k.+dendirler 33230

k.+di 35256

k.+dir 5535, 8227, 15429, 16470, 17881, 19994, 28859

k.+i+itfa 12357

k.+i+tasavvur 24453

k.+i+telif 15849

k.+inden 10302, 10418, 10451, 14040, 17877, 18007, 21880, 24603, 24921, 26969, 32385, 32971, 34919

k.+indendir 29940

k.+indendirler 28027

k.+mi 25050, 29114

k.+olabilecek 19990

k.+olabilir 19943, 21876, 28689

k.+olduğunu 20686, 29801

k.+olmasın 33607

k.+olmaz 33538

k.+olmuyor 33534

k.+olsaydı 26479

k.+olur 21195

k.+se 2311, 3346, 6716, 6726, 14578, 31864

[=95]

KABÎLE: Ar. Aynı soydan gelen ve bir başkanın yönetiminde yaşayan göçebe topluluk, boy:

*“Kafiyeyi mağara ve **kabile** hayatımızdan kalma bir nakîse zannedenlere derim ki (...)”*

(k. 20689)

k.+leri 29211

k.+lerle 5049

k.+nin 3919

[=4]

KÂBİLİYET: Ar. Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek, istidat:

*“Zerre kadar mübalâğa etmeksizin diyebiliriz ki o asırlarda Türklüğün medenî **kabiliyeti**, Lâtinlerin medenî kabiliyetinden yüksekti.”*

(k.+i 4429.)

k. 17718

k.+i 4438, 8044, 8062, 8120, 17716, 29374, 32683, 34578

k.+imiz 17727

k.+imize 17725, 27854

k.+imizi 17728

k.+inden 4429, 17592, 17701, 17703, 23755

k.+ine 20761, 32870

k.+ini 1962, 8096, 17723, 27837

k.+le 1094

k.+leri 17729, 29376

k.+lerimize 17731

[=29]

KÂBİLÜ’L-HUSUL: Ar. Olması, meydana gelmesi mümkün:

“Osmanlılık ancak böyle bir ittihadır.

*Tanzimat’tan Abdülazîz devrine kadar, bütün hatâlarımıza rağmen, **kabilü’l-husûl** olduğunu da gösterdi idi.”*

k. 21472

[=1]

KÂBÎN: Fars. Nikâhta güvey tarafından geline verilmesi taahhüt edilen para, ağırlık, mehr-i muaccel:

*“Neşve.n de-di yüzgörümlüğü.m **kâbîn.im**”*

k.+im 38333

[=1]

KABİNE: Fr. Bakanlar kurulu:

“Dâhiliye Nâzırı Mösyo Dimitrof ile diğeri bir iki nazır istifa etmişler, **kabine** buhranı tam üç ay devam etmiş idi.”

(k. 26323)

k. 10260, 10316, 10323, 11486
k.+de 26324
k.+den 2873
k.+lerini 14359
k.+nin 2876, 10248, 17545
k.+si 10111, 10268, 14362, 14405, 26300
k.+sinde 10217
k.+sine 10112, 10245
k.+sini 10266, 18657
k.+sinin 14362, 14416, 14418
k.+ye 10225, 10227, 11485, 11488
k.+yi 10330
k.+yle 2878
[=30]

KABİR: Ar. Mezar:

“Bütün o **kabirlerin** aralarından geçtiğim bir gün, sahabi Hâlid'in yanında fetih askerlerinden birinin burma kavuklu ta şına vecitle uzun uzun baktım.”

(k.+lerin 7184)

“Ak Şemseddin'i bu murakebede görenler:

“Efendi **kabr-i Eyyûb'u** bulamadığı için hicabından hâba vardı” diye tariz etmişler.”

(k.+i+eyyub 7152)

“Belli kabirinde O bir nûr.a sarıl-mış yat-ıyor”

(k.+inde 36092)

k.+de 10750
k.+demidir 10733
k.+e 23450
k.+i 983, 3183, 7157, 7171, 10712, 10713, 10732, 10743, 10758, 23631, 23633, 36465
k.+imi 21557
k.+in 10707, 10728, 10735, 15406
k.+inde 36471, 38429
k.+ine 4982
k.+ini 9437, 23630
k.+inin 986
k.+lerimiz 23451
k.+i+eyyub.u 7147
k.+i+selim.i+evvel.in 20815

[=32]

KABLE'L-VUKÛ: Ar. Vukudan evvel, olmadan evvel:

“Geniş saltanatın son güzel günlerinde doğan Namık Kemal, şüphesiz o nevi insanlara mahsus **kable'l-vukû** bir hisle büyük felâketi haber veriyordu.”

k. 16520

[=1]

KABLE'T-TÂRİH: Ar. Tarih öncesi:

“Bin yıl evvelini **kable't-târih** sayarak, bin yıldan beri kökleştığımız Anadolu ve Rumeli topraklarında, daha küçük mikyasta bir Türkçülüğe meyletmiştim.”

k. 8575

[=1]

KABLÎ: Ar. Hiçbir tecrübeye dayanmadan, yalnız akıl ile. Apriori, önsel:

“**Kablî** hükümlerle meselenin illetini muttasıl Türk idaresinin fenalıklarında aramak ne bir sûret-i tesviye bulmaya yaradı, ne de âlemin sulhuna.”

k. 11767

[=1]

KABR-İ MÂDER: Ar.+Fars. Anne (+min), vâlide (+min) kabri:

“Üsküp.de **kabrimâder.e** ol-sun bu nevgazel”

k.+e 37435

[=1]

KABRİSTANSIZ: Kabristanı, mezarlığı olmayan:

“Bu toprak Türklüğün iman devirlerinden çok sonra temeddün ettiği camisiz, minaresiz, ezansız, şadırvansız; türbesiz, tekkesiz, **kabristansız**, servisiz, kitabesiz, çeşmesiz olduğu için, Müslümanlığın zevkini, her sene birkaç saat, ancak böyle, gezintiye çıkmış birkaç Türk ailesinin neşesiyle sabaha karşı bir davulun sesiyle hissedebiliyor.”

k. 7929

[=1]

KABUL: Ar. 1. Bir öneriyi uygun bulma, onaylama:

“Cavit Bey mektubunda diyordu ki: ‘Belki bu dağlarda kıyılan ilk ve son Müslüman nikâhı budur.’ Hakikaten doğru. İlk olduğu muhakkak, son olduğunu da idrak ettik. Çünkü nikâh-ı medenin **kabulünden** sonra Alpler'in tepesinde evlenecek bir Türk uzaklardan imam getirmez.” (k.+ünden 11485)

2. ***Kabul etmek:** Bir iş veya ziyaret için gelenleri yanına, huzûruna alma:

“İran Sefarethanesi karşısındaki binada Cemal Bey'in makamına gittim. Beni çok iltifatkâr bir hâlde **kabul etti.**”

(k.+etti 11405)

3. ***Kabul etmek:** Benimsemek, kendine mal etmek:

“İslâmiyet'i olsun, Hıristiyanlığı olsun, diğer dinleri olsun, bütün milletler daima kendi hilkatleriyle, temayülleriyle muhayyileleriyle, ihtiyaçlarıyla karıştırarak **kabul etmişlerdir** ve başka türlü almalarına zaten imkân yoktur...”

(k.+etmişlerdir 9489)

“Biz ol âşik.larız kim dâğ.ımız merhem **kabûl etmez**”

(k. 37848)

4. ***Kabul etmek:** Birini bir yere veya bir topluluğa almak:

“Bil'âhire Ankara'da çok dost olduğumuz bu Osmanlı ihtiyarın o günkü red muamelesi, hayâtımın en mühim dönüm yeri imiş, fakat o zaman tabii fark etmedim. Çünkü beni mektebe **kabul etseydi**, Avrupa'ya gitmiş olamazdım.”

(k.+etseydi 1524)

5. ***Kabul etmek:** Bir şeye isteyerek veya istemeyerek peki demek, razı olmak, muvafakat etmek:

“Sermayenin taksimini prensip olarak **kabul ettiler.**”

(k.+ettiler 11621)

6. ***Kabul odası (salonu):** Köşk, konak ve dairelerde misafir kabul edilen büyük oda veya salon, divanhane:

“Evin sâhibi, kendi gelirine göre ikrâm etmekten hoşlanır, kendisini görmeğe gelenleri ağırlamağı bilir, yiyecek içecek bakımından sofrasını iştihâlara göre hazırlardı. Dışarda eğlenmekten çekindiği için, konağındaki **kabul odasının** havasını bozacak bir neş'esizliğe meydan vermezdi.”

(k. 35078)

7. ***Kabul günü:** Bir kimsenin misafir kabul ettiği belli gün:

“(…) her hafta mütadı olan **kabul gününde** (sabahleyin) Doktor Abdullah Cevdet'i, Doktor Nâzım'tı, Hüseyin Sîret'i tanımuştım.”

(k.+nde 2321)

k. 1543, 12325, 23211, 28119, 35077, 37849, 37850, 37851, 37852

k.+e 22414, 29314, 29330

k.+edebiliriz 27568

k.+edebilirler 11528

k.+edeceğimiz 23725

k.+edecek 21710, 28880

k.+edecektik 35213

k.+edecektir 15026

k.+edelim 33144

k.+edemedim 9113

k.+edemez 29349, 29448

k.+edemezdik 35212

k.+edemiyorlar 26830

k.+edemiyorum 29396

k.+eden 14663, 14777, 15087, 21443

k.+edenler 30777

k.+eder 20405, 29524, 34112

k.+ederek 14668

k.+ederken 33303

k.+ederse 17702

k.+edersek 11516, 23727

k.+edildi 2347, 8983

k.+edildiği 7255

k.+edilen 35616

k.+edilenleri 8983

k.+edilip 11636

k.+ediliyor 25566

k.+edilmedi 8983

k.+edilmemiş 9646

k.+edilmesini 8808, 35386

k.+edilmez 25254

k.+edilmiş 5069, 34745

k.+ediniz 31465

k.+edip 12523

k.+edişlerinden 13837

k.+ediyordu 34708

k.+eterler 22246

k.+etmedi 11111

k.+etmediğini 10030

k.+etmediler 12530

k.+etmeğe 32038

k.+etmek 4703, 5535, 5536, 19672, 24235, 26479, 29818

k.+etmekle 10246

k.+etmekte 29391, 30814

k.+etmemiş 19142, 23706

k.+etmemizi 35210

k.+etmeye 14334
k.+etmeyeceklerini 11609
k.+etmez 15072, 21433
k.+etmezdi 19525
k.+etmiş 5887, 9477, 15096
k.+etmişler 5932
k.+etmişlerdi 11527
k.+etmiştim 10867
k.+etmiştir 25571
k.+etmiyeceğini 1520
k.+etse 5540
k.+etsek 15691
k.+etseydik 13664
k.+etti 9748, 11395, 26972, 29239, 33595
k.+ettiği 15075
k.+ettikleri 27947
k.+ettikten 14660, 23703
k.+ettiller 11611, 11613, 23192, 26073
k.+ettimi 29523
k.+ettirdi 14688
k.+ettirdiği 29603
k.+ettirdiyse 29295
k.+ettirecek 3735
k.+ettirirse 29296
k.+ettirmek 13404, 23215
k.+ettirse 14883
k.+iyle 33606
k.+olmak 19985
k.+olunamıyorlar 22264
k.+olunursa 22291
k.+ü 22328
[=123]

KABULLEN-: Çaresiz kalıp kabul etmeye mecbur olmak:

“Zannımca Yeniçeri ihtiyarları Pâdişâh'ın bu teklifini hemen reddedemezler, hattâ mürâiyâne olarak **kabullenirler**.”

k.-irler 35398
[=1]

KÂBUS: Ar. **teşmil**. Etkisi insanın bütün benliğini kaplayan sıkıntılı, dehşet verici hâl: “Sultan Mahmud'un gerçi geceli gündüzlü başlıca düşüncesi, başında bir **kâbus** olan, Yeniçeri Ocağı'ndan kurtulmaktır.” (k. 33941)

k. 14386
k.+tan 14401
k.+u 16754

k.+un 14401
k.+unun 3875
[=6]

KABZA: Ar. (Kılıç, tabanca, ok vb. nin)

Tutulacak yeri:

“**Kabzaları** gümüş bıçak ve ruvelverler cinayetin ince işlerindendi.”

(k.+ları 1106)

k.+sı 15652
k.+sına 13727
[=3]

KAÇ: 1. Soru ifade etmeyen cümlelerde kullanıldığı zaman “birçok” anlamında belirsizlik anlatır:

“Meriç Köprüsü'nü geçtik. Ondördüncü asırdan beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtilih ve muhacir, bu köprüden **kaç** milyon Türk geçmiş!”

(k. 803)

“İstanbul **kaç** defa, kaç milletin hedefi olmuş, kaç hücumu uğramış, kaç defa kuşatılmış ve zaptına ramak kalmıştı.”

(k. 5004)

“**Kaç** def'a geç-tiğim bu sokak.lar bugün yine/ Sessiz.diler Fakat Ramazan mâneviyyet.i/ Bir tatlı intizâr.a çevir-miş sükûnet.i”

(k. 35933)

2. Bir şeyin niceliğini sormaya yarayan soru sıfatı, ne kadar, nice:

“Ancak katı ve kırıcı bazı kelimelerini tahammülün fevkinde gördüm ve aynı sert tavırla ve söyleyişle iade etmeyi zarurî addettim ve aynen dedim ki: ‘Demin 'biz' korkmayız gibi bir şey söylüyordunuz. Siz kimsiniz? **Kaç** kişisiniz?’ (...)”

(k. 9473)

k. 744, 803, 887, 2251, 2357, 2658, 2658, 2659, 2663, 2750, 2859, 2901, 2901, 2904, 3174, 3668, 4926, 5000, 5000, 5000, 5001, 5433, 5434, 5780, 5781, 5997, 6033, 6033, 6034, 6131, 8302, 8314, 9432, 9466, 11125, 11142, 11948, 12592, 12801, 13014, 13015, 13059, 13137, 13751, 15115, 15115, 15410, 15521, 15521, 15540, 15563, 16135, 16799, 16968, 16984, 17010, 17312, 17776, 19219, 19340, 19342, 21227, 21228, 21974, 22021, 23562, 23654, 23655, 23656, 23656, 24518, 24918, 24918, 25039, 25136, 25888, 26278,

26437, 26691, 26691, 27721, 27747, 28298, 28507, 28629, 28742, 29095, 29126, 29373, 29388, 29889, 29889, 29890, 29901, 29901, 29901, 29902, 30105, 30270, 31356, 32146, 32353, 32480, 32613, 32830, 33107, 33161, 33210, 33210, 33335, 33589, 35253, 35595, 35607, 35607, 35813, 35815, 37183, 38064, 38556, 38566, 38585, 38697, 38699
k.+ı 806, 806, 24899, 24899, 24903
k.+ıncı 2498, 13937, 16299, 19678, 35955
k.+ından 24900
k.+ını 28836
k.+ının 17237
[=139]

KAÇ-: 1. Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek:
“İstanbul'dan ve menfaldan **kaçanlar**, parasız iseler, Mısır'a dökülürlerdi.”
(k.-anlar 3833)
2. (Birinden veya bir şeyden) Kurtulmak için süratle uzaklaşmak:
“Tekfur Dağı'ndan ve Trakya köylerinden katliamın kızıl satırı önünden **kaçan** bu Rumeli köylüleri, bura da Zağanos Paşa Kulesi'nin içindeki hücrelere sığınmış, yaşıyorlar.”
(k.-an 6209)
3. Gitmek, sığınmak, kendini atmak:
“Haliç bittikten sonra Boğaziçi'ne **kaçanlar** oradan da arka taraflara kaçmak ıztırarındadırlar.”
(k.-anlar 7369)
4. Kendini göstermemek, rastlaşmamaya çalışmak:
“Sultan Abdülhamid, softaları sürdürdüğü zaman, eski İstanbul sokaklarının birinde bir hafiyeye bir softayı tâkib ediyormuş, hafiyenin önünden birçok sokak değiştirerek **kaçan** softa bir köşede bir mahalle kahvesi görmüş (...)
(k.-an 28928)
5. ***Kaçacak delik aramak**: Çok güç durumda kalıp o anda hemen gizlenecek, kaçacak bir yere ihtiyaç duymak:
“Yunanlılar İzmir'i bastıkları zaman, Venizelos'un elinde bir demir külçesi gibi müttehittiler, bugün Atina'da iktidarda olan muhasım fırka perişandı, **kaçacak delik arıyordu.**”
(k.-acak 14514)

6. ***Keyfi kaçmak**: Huzuru bozulmak:
“(…) ‘Bir çâre görmüyorum. Râif Efendi'yi gaalibâ kaybedeceğiz. Hisar' da uzun bir müddet **keyfimiz kaçacak zannediyorum**’ dedi.”
(k.-acak 34136)
7. ***Gözden kaçmak**: Farkına varılmamak, nasılsa görülmemiş olmak:
“Meselâ **gözden kaçan** bir noktaya işaret edeyim: Bütün şâirlerimiz arasında Nefî en güç bir lisanla teganni etmiş adamdı.”
(k.-an 32695)
k.-acak 26765
k.-amayacakları 15016
k.-an 3494, 4164, 6204, 12815, 12816, 20230, 20976, 22320, 28918, 32459
k.-anlar 3832, 7362
k.-ar 20976, 25945
k.-arak 1914, 3101, 23447
k.-arken 13563, 25947
k.-ınca 10290
k.-ınız 20740
k.-ış 5270
k.-ışı 16724
k.-ışları 16085
k.-ıyor 22738, 27803
k.-ıyordular 16723
k.-ıyorlar 7348
k.-ıyorlardı 5242
k.-madı 16246, 34953
k.-mak 1719, 7363
k.-mamıştı 11272
k.-maya 3852, 22958
k.-mayacağını 13516
k.-mayı 10389
k.-mayıp 3495
k.-miş 2845, 3780, 10892, 10989, 17420, 24423, 33956
k.-tı 795, 848, 10057, 22609
k.-tığı 14519, 17377
k.-tığını 1269, 11491, 28923
k.-tıkları 15240
k.-tıklarını 13554, 26678
k.-tıktan 17433
k.-tılar 28925
[=65]

KAÇAK: Bir yerden, herhangi bir husustan, uyulması gereken yasal hükümlerden kaçmış olan (kimse) firari:

“Mora dağlarında, Tesalya köylerinde ordularla asker **kaçacağı** kaçışıyor.”

(k.+ı 14466)

k.+larıyla 17746

[=2]

KAÇAKLIK: Kaçak olma durumu:

“Bu muazzam ocağın ise ilk asırlardaki bütün şan ve şerefi zail olmuş ve hatırlarda son birkaç asırdaki edepsizliği, yağmacılığı, düşman karşısından **kaçaklığı**, ırza ve nâmûsa taarruzu, itliği kalmıştı.”

k.+ı 26534

[=1]

KAÇAMAK: *mec.* Durumu kurtarmak için

başvurulan bahane, tevil:

“Eski medeniyeti bin **kaçamakla** yaşatıyorlar.”

k.+la 6341

[=1]

KAÇIN-: Geri durmak, çekinmek, içtinap etmek, ihtiraz etmek:

“Bahusus ki sefalete düşmüş Türklere karşı Ahmed Rızâ Bey'in ne kadar merhametsiz olduğunu, diğer Gençtürklerin onun kadar kalbsiz değilseler bile, yine parasızlardan **kaçındıklarını**, bir buçuk ay evvel bizzat görmüştüm.”

(k.-diklarını 4111)

k.-arak 8702

k.-mak 35091

k.-maları 18806

k.-mam 4107

[=5]

KAÇIR-: 1. Kaçmak zorunda bırakmak, kaçmaya mecbur etmek:

“Fakat birkaç sene evvel o padişahın babası Murâd-ı Sâni ile Varna'da ve Kosova'da iki defa Ehl-i Salîb'in zorlu ordularını yenmiş, dağıtmış, **kaçırmış** ve galebenin en sarp zevkiyle mest olmuştu.”

(k.-miş 7090)

2. Bir yerden bir yere gizlice götürmek:

“Lâkin bir vazîfesi vardı, o iki yavruyu dağlara **kaçırmak**, onlara orada açlığa tahammül etmeyi ve şehirlerde bir lokma ekmeğe ve bir yatacak yere mukabil insanın önünde av avlayan zelil hayvanların insanla akdettiği ittifaknameye hiçbir zaman dahil olmamayı öğretmekti.”

(k.-mak 13745)

3. ***Tadını kaçırarak:** (Aşırılığa kaçarak veya hoş olmayan bir durum yaratarak) Bir şeyi tatsız duruma getirmek, ifrata kaçmak:

“İnşallah İstanbul matbuatı, Londra

Konferansı'na çağrıldığımız zamandan sonra yaptığı gibi bu sefer de havadisi, coşkun köşklü gibi, hâdisatın önünden koşturmaz, biraz müteenni davranır, vereceği havadisleri hiç olmazsa, hâdiselerle at başı yürütür, nikbinane telâşlarla ahvalin **tadını kaçırmaz**, inkisâr-ı hayâl ihtimallerini de göz önünde tutar.”

(k.-maz 16213)

4. ***Fırsatı kaçırarak (fevtetmek):** Önüne çıkan elverişli durumdan faydalanmamak:

“Türklerin bun dan bir buçuk asır evvel büyük bir inkulâb yapmak fırsatını **kaçırdıklarını** düşündükçe bilerseniz ne kadar müteessir oluyorum...”

(k.-diklerini 32766)

k.-acağız 16899

k.-dığımız 16898

k.-dik 16897

k.-mak 13542, 13736

k.-mamak 2113

[=9]

KAÇIRT-: Kaçırarak, kaçmak zorunda bırakmak, kaçmaya mecbur etmek:

“Venizelos'u iş başından **kaçırttılar**.”

k.-tılar 17561

[=1]

KAÇIŞ: Kaçma işi:

“Yunanlılar maddeten muztariptirler, üst üste iki defa İnönü'nde **kaçışları** cihanın efkârını aleyhlerine çevirdi.”

(k.+ları 16096)

k. 5273

k.+ı 16735

[=3]

KAÇIŞ-: Toplu hâlde iken aynı anda kaçıp çeşitli yönlere dağılmak, savuşup her biri bir tarafa gitmek:

“Mora dağlarında, Tesalya köylerinde ordularla asker kaçacağı **kaçışıyor**.”

(k.-ıyor 14466)

“Yelken vapur ne varsa **kaçış-mış** liman.lara”

(k.-miş 35747)

k.-tığımı 26680

[=3]

KAÇKIN: Kaçmış kimse, kaçak, firari:
“Ancak seneler geçtikçe halkın nazarında şâir
demek toy, küstah, bâlâpervâz, sünepe,
ciddiyetsiz, tufeylî ve bilhassa akulsız ve mektep
kaçkını bir mahlûk olarak tecellî ediverdi.”

k.+1 27616

[=1]

KADAR: 1. Bir iş veya durumun, bir
sıralamanın sona erdiği yer, zaman veya sayıyı
gösterir, dek, değin:

“Fakat edebi yata temas etmeden evvel
Tanzimat'a **kadar** olan devrede Garb tesirinin
memleketimize girmesini kolaylaştıran hâdiseleri
tedkîk etmek bu mevzuu ele alan eserleri gözden
geçirmek lâzımdır.”

(k. 32771)

“Tâ Budin.den İrâk.a Mısr.a **kadar**”

(k. 35765)

“Gece bülbül ağar-an vakit.e **kadar** ağla-rmış”

(k. 36467)

2. “Aşağı yukarı, yaklaşık, takriben” anlamında
bir niceliğin miktarını tahminî olarak bildirir:

“Genç şâir İsmail Safa, ecel teri dökerek beş on
dakika **kadar** bekledikten sonra istiskaal
edildiğinin farkına varmış ve beyninden
vurulmuş bir hâlde konaktan çıkmış.”

(k. 32815)

3. Ölçüde, derecede:

“Böyle misilsiz denilecek **kadar** toplu ve güzel
bir beyit Yunus'un ne güzide bir insan olduğunu
göstermez mi?”

(k. 32905)

4. Bir şeyin, kıyaslandığı diğer bir şey
ölçüsünde, derecesinde veya büyüklüğünde
olduğunu anlatır:

“Lâkin o zamandan beri, Avrupa'nın o kudrette
şâirlerinden, nasirlerinden ve feylesoflarından
bâzılarını, hakikaten iyi okuyanları ve tıpkı en
güzide bir Avrupalı **kadar** anlayanları gördük.”

(k. 32963)

“Dinle-yen söyle-yen **kadar** ârif/

Seyret-en oyna-yan kadar hassas”

(k. 37089)

5. ***Ne kadar**: Aşırılık anlatır, çok, aşırı
derecede:

“Ne **kadar** sâf idi sîmâ.sı bu mü'min nefer.in”

(k. 35678)

k. 40, 47, 55, 58, 60, 83, 115, 162, 187, 226,
260, 260, 311, 320, 501, 554, 562, 577, 633,
640, 645, 654, 700, 731, 731, 805, 860, 920,
933, 939, 961, 968, 980, 1005, 1005, 1094,
1137, 1138, 1176, 1178, 1179, 1180, 1183,
1183, 1186, 1191, 1223, 1251, 1274, 1277,
1400, 1569, 1571, 1589, 1627, 1632, 1661,
1671, 1692, 1743, 1745, 1749, 1756, 1757,
1778, 1788, 1804, 1825, 1867, 1869, 1874,
1911, 1936, 1976, 2101, 2111, 2126, 2142,
2159, 2226, 2272, 2311, 2354, 2385, 2386,
2401, 2428, 2435, 2440, 2449, 2449, 2472,
2522, 2551, 2571, 2574, 2582, 2585, 2604,
2607, 2614, 2629, 2672, 2684, 2685, 2688,
2710, 2710, 2713, 2734, 2740, 2904, 2949,
2951, 2965, 2982, 3003, 3011, 3030, 3037,
3120, 3124, 3131, 3169, 3199, 3209, 3220,
3226, 3227, 3246, 3256, 3289, 3305, 3315,
3337, 3338, 3340, 3354, 3367, 3371, 3376,
3376, 3379, 3429, 3434, 3451, 3504, 3523,
3566, 3575, 3578, 3605, 3611, 3620, 3637,
3652, 3652, 3676, 3690, 3701, 3702, 3703,
3711, 3715, 3737, 3740, 3752, 3785, 3894,
3914, 3949, 4099, 4108, 4109, 4134, 4154,
4156, 4215, 4344, 4351, 4416, 4423, 4427,
4438, 4440, 4444, 4455, 4462, 4475, 4479,
4488, 4497, 4503, 4555, 4558, 4564, 4577,
4592, 4594, 4603, 4607, 4623, 4624, 4641,
4643, 4659, 4665, 4667, 4696, 4697, 4697,
4724, 4725, 4737, 4788, 4806, 4830, 4839,
4842, 4843, 4862, 4862, 4863, 4875, 4881,
4890, 4910, 4951, 4955, 4960, 4961, 4975,
5003, 5009, 5013, 5024, 5026, 5031, 5043,
5064, 5102, 5127, 5127, 5137, 5138, 5165,
5174, 5176, 5179, 5192, 5223, 5224, 5229,
5236, 5243, 5246, 5273, 5281, 5317, 5334,
5342, 5375, 5375, 5386, 5389, 5392, 5409,
5413, 5420, 5421, 5423, 5428, 5429, 5429,
5432, 5437, 5438, 5459, 5496, 5506, 5516,
5518, 5524, 5538, 5539, 5546, 5549, 5554,
5565, 5569, 5571, 5612, 5617, 5626, 5637,
5649, 5704, 5735, 5739, 5744, 5746, 5752,
5758, 5773, 5778, 5824, 5826, 5838, 5840,
5848, 5865, 5891, 5902, 5903, 5923, 5942,
5951, 5961, 5968, 5969, 5991, 6000, 6005,
6008, 6019, 6025, 6025, 6029, 6033, 6052,
6079, 6089, 6101, 6122, 6124, 6125, 6126,
6135, 6258, 6273, 6350, 6372, 6431, 6433,

6456, 6458, 6476, 6483, 6500, 6526, 6592, 6596, 6609, 6623, 6625, 6700, 6738, 6755, 6792, 6794, 6799, 6808, 6820, 6837, 6837, 6877, 6880, 6888, 6927, 6929, 6935, 6957, 6979, 7002, 7062, 7069, 7085, 7134, 7156, 7178, 7203, 7237, 7254, 7283, 7293, 7332, 7353, 7380, 7405, 7430, 7434, 7439, 7454, 7474, 7494, 7499, 7514, 7525, 7531, 7540, 7613, 7674, 7696, 7704, 7709, 7718, 7722, 7732, 7734, 7774, 7809, 7838, 7846, 7848, 7884, 7899, 7940, 7957, 7969, 8020, 8024, 8025, 8047, 8056, 8073, 8086, 8102, 8123, 8155, 8159, 8169, 8171, 8224, 8233, 8253, 8268, 8272, 8276, 8276, 8307, 8328, 8338, 8340, 8345, 8360, 8361, 8396, 8401, 8471, 8532, 8610, 8626, 8636, 8653, 8672, 8710, 8766, 8773, 8782, 8784, 8851, 8872, 8933, 8985, 9004, 9057, 9124, 9131, 9147, 9200, 9205, 9207, 9217, 9228, 9269, 9272, 9367, 9367, 9368, 9416, 9485, 9518, 9527, 9534, 9540, 9600, 9679, 9683, 9753, 9773, 9773, 9796, 9832, 9883, 9898, 9969, 10033, 10069, 10074, 10080, 10169, 10170, 10201, 10217, 10236, 10310, 10396, 10513, 10542, 10555, 10567, 10567, 10567, 10575, 10662, 10673, 10750, 10753, 10827, 10965, 11085, 11091, 11149, 11172, 11195, 11254, 11307, 11357, 11458, 11472, 11535, 11547, 11549, 11579, 11604, 11714, 11741, 11746, 11748, 11783, 11787, 11788, 11801, 11834, 11855, 11861, 11871, 11886, 11914, 11919, 11938, 11947, 11960, 11965, 11968, 11977, 11994, 11999, 12021, 12065, 12081, 12092, 12149, 12159, 12159, 12162, 12162, 12180, 12181, 12188, 12193, 12201, 12203, 12214, 12221, 12233, 12235, 12240, 12262, 12289, 12290, 12294, 12308, 12314, 12315, 12316, 12327, 12335, 12359, 12377, 12412, 12412, 12426, 12452, 12465, 12475, 12534, 12575, 12581, 12581, 12605, 12613, 12618, 12618, 12646, 12655, 12659, 12715, 12720, 12723, 12766, 12774, 12785, 12787, 12833, 12848, 12856, 12859, 12885, 12887, 12947, 12960, 12987, 12993, 12995, 12999, 13007, 13013, 13013, 13014, 13018, 13030, 13032, 13116, 13121, 13122, 13126, 13127, 13197, 13217, 13218, 13225, 13230, 13239, 13251, 13268, 13275, 13277, 13294, 13310, 13328, 13351, 13356, 13363, 13421, 13431, 13433, 13452, 13480, 13484, 13497, 13509, 13511, 13522, 13523, 13531, 13550, 13551, 13625, 13646, 13653, 13666, 13667, 13685, 13702, 13727, 13766, 13778, 13786, 13793, 13794, 13795, 13806, 13808, 13813, 13818, 13836, 13849, 13850, 13851, 13854, 13867, 13867, 13892, 13904, 13915, 13953, 13958, 14022, 14043, 14051, 14056, 14067, 14078, 14086, 14115, 14118, 14123, 14150, 14171, 14180, 14193, 14194, 14247, 14265, 14278, 14285, 14326, 14337, 14345, 14360, 14394, 14406, 14480, 14506, 14519, 14521, 14525, 14554, 14555, 14558, 14558, 14559, 14563, 14566, 14592, 14600, 14632, 14633, 14682, 14695, 14697, 14699, 14773, 14782, 14810, 14811, 14819, 14822, 14823, 14837, 14846, 14858, 14860, 14890, 14903, 14914, 14919, 14927, 14966, 14974, 14975, 14975, 14979, 14982, 14984, 14986, 14991, 14997, 15005, 15006, 15012, 15041, 15066, 15102, 15114, 15149, 15151, 15166, 15193, 15208, 15209, 15217, 15218, 15252, 15279, 15296, 15298, 15316, 15318, 15319, 15335, 15344, 15348, 15367, 15447, 15460, 15482, 15513, 15520, 15541, 15549, 15556, 15560, 15560, 15566, 15570, 15575, 15579, 15585, 15596, 15598, 15599, 15644, 15650, 15666, 15680, 15751, 15759, 15761, 15761, 15761, 15764, 15785, 15790, 15793, 15852, 15865, 15871, 15893, 15893, 15899, 15949, 15965, 16009, 16056, 16057, 16074, 16083, 16111, 16135, 16164, 16186, 16231, 16256, 16256, 16289, 16302, 16312, 16322, 16350, 16393, 16417, 16441, 16442, 16465, 16473, 16475, 16483, 16487, 16492, 16511, 16513, 16534, 16535, 16557, 16566, 16567, 16590, 16616, 16631, 16645, 16646, 16682, 16722, 16724, 16741, 16742, 16747, 16756, 16765, 16775, 16779, 16785, 16793, 16855, 16857, 16892, 16895, 16898, 16910, 16924, 16974, 16985, 16987, 16996, 16997, 17003, 17025, 17049, 17054, 17056, 17059, 17071, 17116, 17120, 17128, 17130, 17137, 17155, 17162, 17181, 17194, 17217, 17222, 17259, 17263, 17274, 17305, 17310, 17406, 17411, 17471, 17479, 17480, 17491, 17564, 17580, 17645, 17723, 17727, 17761, 17761, 17775, 17777, 17781, 17785, 17805, 17870, 17870, 17872, 17941,

17956, 18012, 18012, 18032, 18042, 18058, 18080, 18145, 18145, 18147, 18152, 18182, 18229, 18231, 18249, 18280, 18295, 18300, 18318, 18342, 18363, 18370, 18428, 18447, 18514, 18516, 18544, 18592, 18593, 18711, 18719, 18851, 18871, 18894, 18899, 18905, 18927, 18982, 18985, 19005, 19013, 19021, 19033, 19039, 19040, 19040, 19073, 19106, 19116, 19175, 19185, 19195, 19247, 19269, 19279, 19279, 19279, 19279, 19287, 19323, 19324, 19339, 19363, 19374, 19422, 19460, 19460, 19478, 19525, 19533, 19537, 19561, 19613, 19624, 19630, 19681, 19689, 19702, 19706, 19717, 19740, 19755, 19787, 19796, 19807, 19828, 19829, 19865, 19872, 19885, 19895, 19915, 19920, 19925, 19928, 19941, 19944, 19945, 19947, 19949, 19950, 19979, 19995, 20006, 20022, 20024, 20061, 20108, 20109, 20125, 20156, 20162, 20163, 20228, 20275, 20338, 20354, 20389, 20394, 20401, 20432, 20449, 20453, 20474, 20480, 20503, 20524, 20540, 20545, 20578, 20578, 20595, 20597, 20633, 20635, 20654, 20672, 20681, 20727, 20734, 20776, 20778, 20797, 20814, 20818, 20833, 20838, 20850, 20878, 20895, 20898, 20917, 20933, 20979, 20982, 21019, 21076, 21124, 21141, 21174, 21187, 21188, 21203, 21214, 21220, 21222, 21231, 21252, 21271, 21296, 21298, 21302, 21305, 21324, 21345, 21368, 21371, 21404, 21420, 21437, 21452, 21456, 21460, 21489, 21499, 21520, 21528, 21528, 21547, 21578, 21584, 21611, 21622, 21627, 21635, 21651, 21661, 21664, 21667, 21679, 21679, 21700, 21702, 21704, 21707, 21720, 21721, 21722, 21734, 21744, 21749, 21753, 21756, 21764, 21766, 21773, 21788, 21800, 21803, 21819, 21835, 21843, 21844, 21856, 21868, 21872, 21888, 21919, 21965, 21972, 21973, 21973, 21993, 21999, 22015, 22027, 22030, 22054, 22056, 22065, 22071, 22093, 22113, 22121, 22122, 22129, 22140, 22149, 22150, 22160, 22163, 22164, 22174, 22191, 22209, 22224, 22249, 22250, 22292, 22370, 22373, 22414, 22417, 22450, 22464, 22474, 22493, 22523, 22531, 22561, 22566, 22573, 22593, 22626, 22657, 22658, 22661, 22662, 22687, 22696, 22697, 22698, 22703, 22722, 22736, 22780, 22781, 22789, 22821, 22823, 22830, 22833, 22986, 23032, 23042, 23096, 23100, 23108, 23121, 23133, 23168, 23177, 23213, 23215, 23223, 23232, 23235, 23243, 23244, 23245, 23245, 23245, 23246, 23246, 23246, 23246, 23247, 23248, 23252, 23252, 23254, 23272, 23289, 23299, 23315, 23322, 23329, 23330, 23354, 23359, 23375, 23380, 23386, 23405, 23416, 23450, 23468, 23469, 23527, 23533, 23535, 23540, 23605, 23652, 23682, 23772, 23783, 23844, 23853, 23926, 23945, 23954, 23973, 23976, 24005, 24016, 24031, 24064, 24065, 24067, 24071, 24097, 24099, 24108, 24112, 24120, 24128, 24141, 24219, 24395, 24396, 24397, 24417, 24428, 24455, 24465, 24496, 24510, 24513, 24518, 24518, 24555, 24626, 24684, 24726, 24728, 24735, 24771, 24781, 24788, 24800, 24804, 24899, 24912, 24937, 24940, 24948, 24957, 24971, 24995, 25017, 25037, 25102, 25103, 25121, 25121, 25126, 25171, 25264, 25304, 25324, 25333, 25371, 25375, 25376, 25382, 25383, 25396, 25415, 25439, 25488, 25506, 25607, 25666, 25717, 25748, 25803, 25825, 25854, 25927, 25969, 26007, 26024, 26054, 26081, 26145, 26155, 26175, 26182, 26200, 26208, 26243, 26307, 26318, 26325, 26329, 26369, 26380, 26408, 26408, 26438, 26445, 26446, 26454, 26457, 26459, 26476, 26532, 26551, 26557, 26573, 26596, 26599, 26607, 26609, 26613, 26629, 26638, 26675, 26686, 26720, 26729, 26743, 26784, 26785, 26793, 26828, 26925, 26948, 26953, 26955, 26960, 26992, 27016, 27029, 27059, 27066, 27068, 27077, 27078, 27080, 27086, 27093, 27122, 27141, 27179, 27212, 27213, 27232, 27301, 27449, 27501, 27563, 27576, 27582, 27584, 27622, 27628, 27661, 27662, 27678, 27719, 27726, 27767, 27768, 27811, 27829, 27835, 27838, 27839, 27847, 27876, 27877, 27904, 27906, 27948, 27995, 28021, 28022, 28026, 28084, 28092, 28092, 28097, 28107, 28132, 28139, 28162, 28163, 28185, 28210, 28217, 28229, 28246, 28259, 28262, 28288, 28313, 28313, 28324, 28338, 28345, 28358, 28369, 28376, 28377, 28382, 28385, 28395, 28396, 28407, 28409, 28409, 28409, 28449, 28466, 28516, 28516, 28517, 28521, 28573, 28579, 28606, 28632, 28638, 28647,

28649, 28650, 28669, 28671, 28726, 28780, 28789, 28796, 28817, 28823, 28824, 28827, 28829, 28844, 28849, 28850, 28866, 28936, 28940, 28948, 28953, 28964, 28968, 28982, 29016, 29021, 29047, 29052, 29060, 29062, 29120, 29167, 29168, 29220, 29222, 29226, 29247, 29252, 29253, 29256, 29274, 29278, 29357, 29358, 29400, 29409, 29430, 29531, 29538, 29561, 29579, 29622, 29643, 29649, 29661, 29673, 29703, 29735, 29737, 29742, 29745, 29761, 29777, 29796, 29815, 29856, 29857, 29880, 29894, 29895, 29908, 29910, 29928, 29935, 29937, 29938, 29941, 29973, 29973, 29983, 29991, 30033, 30073, 30078, 30089, 30107, 30132, 30136, 30148, 30172, 30182, 30184, 30194, 30215, 30220, 30224, 30259, 30279, 30283, 30299, 30308, 30347, 30347, 30350, 30350, 30360, 30390, 30469, 30474, 30480, 30487, 30503, 30510, 30520, 30523, 30541, 30561, 30562, 30563, 30575, 30586, 30591, 30595, 30598, 30607, 30609, 30617, 30632, 30645, 30648, 30663, 30679, 30686, 30688, 30700, 30706, 30711, 30712, 30720, 30729, 30732, 30735, 30754, 30757, 30775, 30788, 30793, 30836, 30844, 30847, 30910, 30912, 31035, 31041, 31079, 31083, 31088, 31091, 31097, 31102, 31117, 31125, 31140, 31156, 31160, 31179, 31236, 31255, 31258, 31269, 31326, 31341, 31383, 31415, 31420, 31432, 31445, 31451, 31466, 31473, 31480, 31484, 31494, 31497, 31502, 31521, 31540, 31560, 31571, 31572, 31581, 31583, 31615, 31619, 31626, 31674, 31680, 31702, 31704, 31705, 31758, 31820, 31828, 31839, 31849, 31853, 31864, 31864, 31879, 31905, 31920, 31923, 31945, 31952, 31956, 31957, 31959, 31973, 31992, 32023, 32042, 32047, 32065, 32081, 32200, 32204, 32243, 32243, 32293, 32303, 32303, 32309, 32310, 32340, 32342, 32362, 32429, 32447, 32459, 32487, 32501, 32533, 32545, 32605, 32609, 32636, 32652, 32687, 32740, 32752, 32756, 32757, 32760, 32764, 32774, 32775, 32792, 32794, 32804, 32817, 32845, 32850, 32892, 32894, 32912, 32922, 32923, 32934, 32935, 32936, 32940, 32942, 32952, 32983, 32985, 33026, 33030, 33034, 33044, 33054, 33082, 33089, 33105, 33118, 33134, 33138, 33146, 33154,

33160, 33195, 33238, 33308, 33312, 33315, 33317, 33323, 33327, 33391, 33399, 33415, 33452, 33474, 33568, 33651, 33656, 33663, 33669, 33684, 33741, 33742, 33769, 33783, 33787, 33837, 33849, 33851, 33861, 33865, 33884, 33887, 33905, 33923, 33997, 34043, 34090, 34100, 34101, 34165, 34175, 34187, 34225, 34277, 34280, 34319, 34329, 34356, 34434, 34448, 34450, 34494, 34496, 34659, 34727, 34738, 34739, 34759, 34762, 34812, 34816, 34822, 34849, 34857, 34913, 34917, 34922, 34957, 35020, 35031, 35044, 35055, 35072, 35087, 35090, 35104, 35159, 35232, 35282, 35307, 35363, 35398, 35418, 35454, 35472, 35478, 35564, 35577, 35582, 35595, 35605, 35678, 35700, 35760, 35913, 36001, 36057, 36152, 36155, 36493, 36525, 36617, 36686, 37089, 37090, 37543, 37573, 37574, 37576, 37578, 37580, 37582, 37585, 37586, 37588, 37590, 37592, 37594, 37649, 37658, 37858, 37926, 38048, 38108, 38208, 38358, 38386, 38442, 38460, 38484, 38627, 38670, 38703, 38712, 38888, 39105, 39163, 39167

k.+a 15114

k.+cık 1078, 2715, 2759, 17678, 23833, 24416, 30177, 31103, 31745, 33915, 34041

k.+dır 23776, 26247, 31892, 32062

k.+ı 13472, 23251, 34611, 34611

k.+ını 9732, 25300, 32679

k.+sa 8121

[=1921]

KADD Ü KAAMET: Ar. Boy bos:

“Mânâ.sı anlaşıl-dı ne.dir **kaddükaamet.in**”

(k.+in 39018)

k.+ini 39022

[=2]

KADEH: Ar. 1. İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyale:

“Köylüler oynamaktan yorulmazlardı. Bardak kadar büyük **kadehlerden** içe içe nihayet keyiflenen ihtiyarları da kaldırırlar, sıraya koyarlardı.”

(k.+lerden 640)

“Hem **kadeh** hem bâde hem bir şüh sâkî.dir gönül”

(k. 37978)

2. Bardak:

“Sekiz on çay **kadehini** bir tepside iki parmak üstünde getiriyorlar. Burada eski İstanbul canlı bir levha gibi.”

(k.+ini 7979)

k. 3324, 19875, 33410, 33429, 37052, 37357

k.+de 38008

k.+e 28025

k.+i 16995, 28007, 28013, 28019

k.+ini 11431, 33546

k.+le 37380

k.+ler 28244, 38109

k.+lerde 36241

k.+lerden 634, 640

k.+leridir 36158

k.+lerimizden 9597

k.+lerimizi 33431

k.+leriyle 12957

k.+lerle 23426, 37645

[=28]

KADEH-NÛŞ: Ar.+Fars. İçki içen (kimse), sarhoş:

“Ezvâk.a sarıl-dılar **kadeh-nûş** ol-arak”

k. 38299

[=1]

KADEME: Ar. Birbirini takip ederek sıra ile yükselen derecelerden her biri:

“Maamâfih yalnız şiirde geçirdiğim **kademeleri** nakledeyim.”

(k.+leri 2235)

k. 3243, 11369, 17032, 17033, 18111, 25280, 25281

k.+de 12189

[=9]

KADER: Ar. Allah tarafından ezelde tayin ve tespit edilmiş hükümlerin bütünü, alın yazısı:

“1071'den 1453'e kadar uzanan bir zaman ve mekân mesafesinde Bizans İmparatorluğu'na Türklerin vâris olacağı, **kaderin** bir işareti gibi, sezilir.”

(k. 5014)

“Hiçbir zaman **kader** biz.i sen.den ayır-masın”

(k. 35873)

k. 2593, 5879, 12148, 12149, 12457, 13666, 13905, 15648, 24939, 25039, 25365, 27103, 33037, 33039, 35200, 35786, 36445, 36584, 36918, 37211, 37253

k.+de 15633, 33037, 36168, 38018

k.+den 24956, 36765

k.+e 6129, 14039, 14637, 25020, 28982

k.+i 35270

k.+in 4486, 4488, 4612, 5003, 5011, 5642, 6084, 7606, 12120, 14122, 14150, 15646, 23675, 33549, 33949, 35207, 37251

k.+ini 32068

k.+inin 13748

k.+lerinin 33679

[=54]

KADI: Ar. Tanzimat'a kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları:

“Artık sayamıyacağım: **Sadrâzam, Şeyhülislâm, Kızlarağası, Kapudan Paşa, Yeniçeri Ağası, kazaskerler, Nakîbü'l-Eşrâf, İstanbul ve Galata kadıları, mansûb ve ma'zûl bütün devlet adamları, daha kimler bilmiyorum, bütün Âl-i Osman Devleti orada hazırды.**”

k.+ları 34506

[=1]

KADIKÖY: Kadıköy, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda yer alan ilçesi:

“Akşam üstü Köprü'nün Adalar İskeleyi'ne doğru yürüyordum. **Kadıköy** halkının kalabalığıyla her akşam dolan sahanlık üzerinde **Burunsuz Tevfik'e tesadüf ettim.**”

(k. 2772)

k. 12091

k.+ü 6960, 6995, 6998, 7542, 18794

k.+ünde 2623

k.+ündeki 2967

k.+ünden 5429, 5960, 7539

k.+üne 6997

[=13]

KADIKÖY FRANSIZ KIZ MEKTEBİ: Kadıköy Fransız Kız Okulu:

“Muâsırları arasında pek müstesnâ bir terbiye gördü; daha yedi yaşından beri **Kadıköy Fransız Kız Mektebi'nde** tâlibe-i leylîye olarak bulundu.”

k.+nde 31276

[=1]

KADILIK: Kadı olma durumu:

“Keçecizâde İzzet Molla, Sivas'da **kadılıkla** menfi yaşadığı senelerde, yine her zaman olduğu gibi neş'eli, güler yüzlü, çok güzel konuşur,

nüktelerle dolu fıkralar anlatır bir İstanbul çelebisiydi.”

k.+la 33279

[=1]

KADIN: 1. Erişkin duruma gelmiş dişi insan:
“Paris'in ortasındaki Palais Royal Bahçeleri genç, ihtiyar, erkek, **kadın** bütün bir halkın gulgulesi ile çalkalanıyor.”

(k. 25512)

“Bir şî'r.i hatırlat-an **kadın.dı**”

(k.+dı 36853)

2. Evlenmiş erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen:

“Bu Hamdi Efendi'nın karısı Naîme Hanım, kalbi ve zekâsıyla, yüksek bir **kadındı**.”

(k.+dı 1936)

k. 49, 82, 181, 421, 629, 638, 1985, 2892, 3039, 3208, 4602, 6659, 6810, 7940, 8033, 10883, 11139, 11454, 11696, 16917, 17992, 18049, 19061, 20491, 20783, 21118, 21130, 21213, 21216, 22298, 22308, 22310, 22311, 22612, 22647, 22647, 22659, 23944, 23971, 23972, 25498, 25615, 29021, 30380, 30382, 30502, 30756, 30787, 31104, 31273, 31640, 33157, 34064, 34066, 34153, 34155, 35701, 36354, 37826, 38522, 39324

k.+a 422, 2891, 8938, 11146, 21233, 22564, 22582, 30788

k.+dan 11003, 11452, 21563

k.+dı 212, 246, 1458, 1935, 2548, 20947,

21601

k.+dır 30382, 31121

k.+ı 1937, 1245, 2622, 2835, 2888, 13224, 17991, 21115, 21129, 21131, 21140, 21166, 21174, 21202, 21206, 21210, 21214, 21235, 21680, 23343, 31106, 34136, 34152, 35290, 36940

k.+ın 6659, 21193, 21732, 22297, 22300, 23026, 23048, 25607, 30573, 35269, 37131

k.+ına 21156, 21171, 23051

k.+ını 21129, 21160, 21169

k.+la 11160, 23047, 23970, 36565

k.+lar 145, 149, 383, 631, 1936, 3062, 3193, 3210, 4077, 7461, 11455, 19717, 19718, 21137, 21168, 22113, 22299, 23010, 23024, 23045, 23332, 23339, 25554, 25617, 25621, 25625, 30416, 30457, 30713, 31253, 32086

k.+lara 1981, 11371, 11371, 16496, 23329

k.+lardan 164, 21167, 22510, 22593

k.+ları 972, 6442, 15103, 18897, 21128, 21181, 21192, 21199, 23342, 25632, 30461, 31695, 38819, 38823

k.+larımız 31277, 31898

k.+larımıza 13079

k.+larımızdan 21530

k.+larımızı 21508, 21519

k.+larımızın 1226, 21230

k.+ların 1983, 9940, 10512, 22307, 23461, 25610, 30711, 31257

k.+larına 16465, 21145

k.+larından 23069

k.+larını 21185

k.+larının 3194, 18952, 21130, 21131, 21164, 21199, 30423, 30442

k.+larıyla 21135, 21138

k.+larla 7737

[=213]

KADINLI: * **Kadınli erkekli**: Kadın ve erkeğin birlikte bulunduğu (toplantı, kalabalık vb.), erkekli kadınlı:

“Kadınlara hürriyet, kadınlara sokakta hürmet, şefkat pazarları, **kadınli erkekli** müsamereler bu tedhiş safhasına hususî bir not bahşetmekle beraber, İstanbul muhafızının arkadaşları arasında sivrilmek çeşnisini de neşrediyordu.”

(k. 11378)

k. 2640, 11410

[=3]

KADINLIK: Kadın olma durumu:

“Eğer İstanbul'da henüz Türk **kadınlığı** beğeniliyorsa, bu tercih iki sebepten ötürüdür: ...”

(k.+ı 21151)

“Bütün **kadınlık.a** merbût ol-an hayât.ıyle”

(k.+a 39321)

k.+a 1985, 21235, 21521

k.+ı 18987

k.+ın 21523

k.+ını 18987

[=8]

KADI PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“Hakikatde İttifak Senedi'ni akdetmekle fermanfermâlîğe hâlel vermiş olan Rusçuk Paşası'nı sarayın karşısında muhâsarada bıraktı ve ne olur ne olmaz **Kadı Paşa** ve Râmiz Paşa gibi teceddüd fırkasının reislerini sûret-i

Hak'dan görünerek kuvvetleri ile beraber bir müddet Yeniçeriye karşı kullandı.”

k. 23934

[=1]

KADIRGA: *Yun.* İstanbul'da bir semt adı: “... Çapa'daki nebatat bahçesi, **Kadırga'daki** velâdethâne, yine **Kadırga'daki** Ebe Mektebi, Tıp Fakültesi'nin merkez binası, Tıp Fakültesi'ndeki teşrihhane, Emrâz-ı Ayniyye Mektebi ve bütün bunlardan sonra dört beş klinik bu istenilen bir buçuk milyon lira ile ancak idare olunabilir.”

k.+daki 24217, 24217

[=2]

KADİFE: *Ar.* Bir yüzü kısa, ince, sık tüylerle kaplı, ipek, pamuk veya yünden, parlak yumuşak kumaştan yapılmış olan:

“Şapka, kasketli, siyah **kadife** bereli yüzlerce talebe, kimi sarışın, kimi kumral, kimi esmer, harc-ı âlem birçok kadınlar masaların etrafını tutmuşlar.”

(k. 4077)

“Ve hep civâr.a seril-miş **kadife** dîvan.lar”

(k. 37117)

k. 6804, 21636

[=4]

KADİM: *Ar.* Geçmiş uzun zamana dayanan, eski:

“**Kadim** şiirimiz mazmun etrafında döner, tabiata bakmazdı.”

(k. 7449)

k. 13, 230, 1575, 1794, 2032, 5523, 6149, 6472, 6694, 6726, 12141, 12220, 13695, 15107, 15127, 16785, 17224, 18841, 19031, 19081, 19635, 20429, 21254, 21254, 21380, 22053, 22054, 22110, 23172, 23181, 24260, 24260, 24845, 25398, 26025, 27575, 27593, 30545, 31504, 31519, 32361, 32455, 32471, 32472, 33032, 33032

k.+den 3168, 6754

[=49]

KADİM CATON: Eski Caton:

“Yunanlılar, bu ismi ve bu adamı, Kartaca **Kadim Caton'u** nasıl müebbeden hatırladıysa öyle hatırlayacaklardır!”

k.+u 14354

[=1]

KADİR: *Ar.* Kudret ve kuvvet sâhibi, yapabilme gücüne mâlik olan (kimse), muktedir:

“Bu millet buna **kadir** midir?”

(k. 12586)

“Gurbet.te dost **kadir.ini** derhâtır et Kemâl”

(k.+ini 37631)

k. 23849, 26834

k.+dir 27421

k.+ini 16595, 16602

[=7]

KADİRŞİNASLIK: Kadirşinas olma durumu, kıymeti olanın kıymetini takdir etme ve ona göre davranma:

“Fakat ahâlinin bu **kadirşinaslığına** ne hükümet ne de hükümdar iştirak etti.”

k.+ına 22686

[=1]

KADRİ: Kadri Yörükoğlu (1899-1969) Yahya Kemal'in Darülfünundan öğrencisi ve yakın çevresindeki dostlarından biri:

“**Kadri.ye Gazel**”

k.+ye 37618

[=1]

KADRİ BEY: İstanbul eşrafından biri:

“**Kadri Beyin** Aksaray'da, Yeşiltulumba'da, geniş bir bahçe içindeki konağı, Abdülhamid devrinin ilk senelerin de toplanılan, görüşülen çok iyi vakit geçirilen İstanbul konaklarından biriydi.”

(k.+in 35068)

k. 35086, 35095, 35133

k.+in 35058, 35061, 35074, 35084, 35093, 35106, 35270

[=10]

KADRO: *Ital.* Bir kamu kuruluşunun, bir işletmenin, denetim veya yönlendirme işlerini gerçekleştirenler ve bunların taşıdığı ödev, yetki ve sorumlulukların hepsi:

“Paris Sefareti'nin ataşemiliterliğine müracaat ederse vaziyetinin ıslah edileceğini, mümtaz yüzbaşı rütbesiyle ayrılmış olduğu ordumuzun **kadrosuna** iade olunmasının mümkün olacağını söyledim.”

(k.+suna 11172)

k.+larına 32261

k.+su 8381, 32123, 35123

[=5]

KADR Ü HAYSİYYET: *Ar.* İtibar ve şeref:

“**Kadrühaysiyyet.i pâmâl ol-arak et-ti firâr**”

k.+i 37839

[=1]

KAF: Ar. 1. Arap alfabesinin yirmi birinci, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi dördüncü harfi ve bu harfin adı:

“Cim	Kaf
Çim	Kef
Ha	Kalın Lâm
Dal	ince Lâm
Rı	Mim
Ze	Nun
Je	Vav
Sin	Ye

Bunlara muavin harfler olarak lisân-ı Kur’ân’ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler doğru yazılabilsin.” (k. 29197)

2. ***Kaf Dağr**: Anka kuşunun yaşadığı ve yeryüzünü çepçevre kuşattığı kabul edilen efsanevi dağ:

“İnsanlara ateş vermek istediği için **Kaf dağlarına** zincirlenmiş olan Promete gibi Ziya Bey de kafası ile ilme zincirlenmişti.” (k. 8647)

“Git-tiler gör-meğe **Kaf dağlarına**” (k. 36711)

[=3]

KAFA: Ar. 1. Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek:

“Elli seneden beri bilâ-inkitâ, her gün aynı saatte Times’i okumuş, maamâfih, **kafasının** faaliyetini fikirden ziyâde işe vermiş bütün adamlar gibi, siyâsî bahislerde malûmattan ziyâde tecrübelerine istinaden konuşurdu.” (k.+sının 26351)

2. **teşmil**. Düşünce tarzı, görüş, zihniyet: “Bizim neslimizin **kafası** üzerinde en kuvvetli bir tesir icra etmiş olan Nâmık Kemal’in gurup tasvirlerinin çerçevesi içinde bulunuyordum.” (k.+sı 1648)

3. ***Kafasına girmek**: Anlayamamak, öğrenememek, aklına girmek: “Orada Ziya Gökalp’ le oturuyorduk. Bizim yanımıza geldi. Orada oturdu. Ziya Gökalp’e: ‘Canım Ziya Bey! Hars mars diye bir lâkırdı var.

Nedir bu hars Allah’ını seversen? Bizim Merkez-i Umûmî’de kaç defa anlattın, bir türlü **kafama girmede**; anlatsana şunu!’ diye latifeye girişti.” (k.+ma 3669)

4. ***Kafa yormak**: Bir şey üzerinde uzun uzun düşünmek, akıl yormak:

“Talât **kafasını yorarak**, kitapları ve programları karıştırarak bu siyâsî usullerin bir tekini olsun benimsemiş bir adam mıydı?” (k.+sını 3658)

5. ***Kafa tutmak**: Karşı gelmek, boyun eğmeyip dikleşmek:

“(…) ‘Onların **kafa tutmalarını** sallamayarak, birkaç defâ nasihat vâdisine döküldüm.’ (…)” (k.+tutmalarını 34578)

k. 1315, 9826, 15427, 16290, 19571, 23278, 25893

k.+ca 27859

k.+da 16959, 28886

k.+lar 16717, 31725, 32114

k.+lara 8387, 27500

k.+lardan 2600, 8619

k.+lardır 3469

k.+ları 6329, 8678, 9418, 13628, 17707, 19458, 21257, 24185, 26222

k.+larımız 8106

k.+larımıza 16093

k.+larımızda 28736, 28739, 30052

k.+larına 35548

k.+larında 447, 20197

k.+larından 8677

k.+larını 24186, 33260

k.+larla 25357

k.+m 1584, 1641, 1929, 3894, 16569, 18867, 19286, 20435, 25148

k.+ma 1212, 3668, 11309

k.+mda 1274, 2128, 9279, 25143

k.+mdaki 4111

k.+mı 4113, 8434, 8664, 16560

k.+mın 18609

k.+mız 28995, 29015

k.+mıza 11836, 17704

k.+mızda 7435

k.+mızla 11230

k.+nı 20184

k.+nla 26377

k.+sı 1281, 1647, 8601, 8641, 11977, 13767, 17564, 19557, 21060, 27098, 33138, 33246

k.+sına 10004, 11830, 12474, 13920, 17885, 18016, 23672, 27496

k.+sında 446, 1332, 8208, 9436, 10638, 11366, 11912, 14494, 14513, 14524, 20195, 22096, 24881, 26255, 26839

k.+sından 2256, 4876, 6407

k.+sını 3657, 14386, 19567, 20190, 24440, 24455, 34628

k.+sının 16006, 20310, 26341, 33241

k.+siyle 1657, 26611

k.+siyle 31045

k.+ya 3620, 17565

k.+yadı 35118

k.+yı 4127

[=126]

KAFALI: **teşmil.** Görüş, zihniyet sahibi:

“Yeni **kafalı** Recaîzâde Ekrem’le, eski **kafalı** Muallim Naci bu bahiste birbirinden ne kadar ayrılıyorlar?”

(k. 27911)

“Lâkin biz son devrin Türkleri müceddit **kafalı** insanlarız.”

(k. 7572)

k. 1304, 3584, 3734, 15601, 16438, 20199, 25212

k.+larımız 825

k.+larında 12140

k.+yadı 11004

[=13]

KAFATASI: 1. İnsanda ve omurgalılarda içinde beyin bulunan, başın kemik bölümü:

“Düşünmekten **kafatasım** çatladı, bu memleketin inkırazını durduracak salim bir idare usûlü bulamadım.”

(k.+m 19200)

2. **teşmil.** Akıl:

“İzmir meselesinde Fransız siyasetini **kafatasım** almıyor.”

(k.+m 11874)

k.+larıyle 20872

k.+m 19187

[=3]

KAFES: **Fars.** 1. Câmî ve tekkelerde böyle bir bölme ile ayrılmış kadınlara mahsus yer:

“Cuma günleri zikir ve devran olduğu saatlerde seyircilerle dolar, erkek mahfilleri gibi, kadınlara mahsus **kafeslerinde** iğne atılsa yere düşmez derecede kalabalık olurdu.”

(k.+lerinde 1982)

2. Hayvanlar için aralıklı tel, metal veya ağaç çubuklardan yapılmış taşınabilir bölme:

“Ben bile, memlekete hiç dönmeksizin, on sene Avrupa’da kaldıktan sonra döndüm de arabayla bu Babîali Caddesi’ne girerken iki tarafın binaları gözlerime güvercin **kafesleri** gibi miskin göründü.”

(k.+leri 7638)

3. Topkapı sarayında padişah oğullarının XVII. yüzyıl başlarından beri bir çeşit tutuklu yaşamı sürdürdükleri, yüksek duvar ve şimşir ağaçları ile çevrili, harem dairesine bitişik ve birçok odalarla on iki bölümden oluşan yapı:

“Hiç şüphe yoktur ki Mustafa Paşa, Sultan Selîm-i Sâlis’in **kafeste** İdam edilmesine razı olarak Dördüncü Mustafa’ya samîmi bir müzaheret vâdetseydi, Kabakçı Mustafa’ları ve Atâullah Efendileri bertaraf etmek ve tekrar İslâhata başlamak teşebbüsü vâki olurdu.”

(k.+te 27136)

k. 21667

k.+e 19232, 27120

k.+lerde 29492

k.+leri 7425, 8030

k.+lerinden 35286

k.+lerine 8009, 19236, 27128

[=12]

KAFESLİ: Kafesi olan:

“(…) pencereleri çapraz demir **kafesli**, sarı badanalı Nizâm-ı Cedid neferlerinin ilk karargâhı olan bu binalardan köşede bucakta birkaç tane daha var.”

(k. 7566)

k. 1542

[=2]

KÂFİ: **Ar.** 1. Yeten, yetişen, elveren, yeterli, kifayet eden:

“Fransızca, uzun senelerden beri şarkta ancak küçük milliyetlerin müdafîi oldu. Mütareke’den sonra Beyoğlu’nda düzineyle çıkan gazetelere bakmak **kâfi**.”

(k. 12027)

2. Yetişir, elverir, kifayet eder:

“Rızâ Tevfik de bir gün giyabımda: ‘Çok güzel, çok yeni ama üç mısırâla güzde bahar olmaz!’ demiş. Yanında bulunan bana teveccühkâr bir zât da ‘Eğer maksûd eserse mısra-ı berceste

kâfidir!’ mısraını cevâb olarak îrâd edince Rızâ Tevfik: ‘Öyleyse bunun iki mısraı da caba...’ demiş.”

(k.+dir 32368)

“Emrîbüend.sin ey ezânıMuhammedi/
Kâfi değil sadâ.na cihânıMuhammedi”
(k. 37428)

3. ***Kâfi gelmek (olmak)**: Yetmek, yetişmek:
“Beyoğlu’nda bilhassa Mütareke’den beri muhtelif lisanlara bürünen neşriyat kuvvetlerinin ledünniyâtına büyük bir ekseriyetle vâkıfız. Ancak bunu bilmek **kâfi gelmiyor**.”
(k. 15193)

k. 1182, 3633, 4740, 5121, 5898, 7611, 7626, 7696, 7697, 8247, 11744, 11964, 12019, 13857, 15182, 15206, 15285, 15589, 16633, 16652, 19350, 19412, 20156, 22768, 23250, 23251, 23293, 24181, 24813, 24975, 25082, 25811, 28738, 28847, 30826, 31083, 31284, 31480, 32444, 32454, 32863, 32929, 34019, 34352, 34555, 34611, 34611, 35978, 36277
k.+dir 5943, 6740, 13472, 14498, 24384, 24680, 26808, 31154, 31459, 32357
k.+olmadığı 24813

[=61]

KÂFİL: Ar. Bir işi üzerine alan, tekeffül eden kimse:

“Boğazlar’dan küçük devletlerin bahsedışı gülünçtür; çünkü Boğazlar şimdiden sonra büyük devletlerin murakabesi altında bulunacak; müdafasını da onlar belâğan-mâ-belağ **kâfildirler**.”

(k.+dirler 16390)

k. 12340, 16055

k.+dir 31624

k.+i 16021

[=5]

KÂFİLE: Ar. 1. **teşmil**. Topluluk, takım, grup, güruh:

“Konferans bitti. İsmet Paşa **kafilesinden** ayrılarak Venedik’e gittim, üç gün kaldım.”
(k.+sinden 1863)

2. Birlikte yolculuk edenlerin meydana getirdiği topluluk:

“Hattâ Bükreş, Atina gibi yakın pâyitahtlara, yüzer kişilik seyyah **kafileleri** kokardlı ve bayraklı alayları cûş u hurûş ettiler.”
(k.+leri 4335)

“Bir yaz gün.ü geç-tik Tuna.dan **kafile.lerle**”
(k.+lerle 35829)

3. ***Kafile kafile**: Topluluklar hâlinde, grup grup, takım takım:

“Bize vatan sevdasını, elli seneden beri Rumeli’den, Adalar’dan **kafile kafile** muttasıl gelen muhacirler öğrettiler.”

(k.+kafile 16549)

k. 886, 895, 6166, 6166, 7178, 7178, 8591, 12281, 12281, 12470, 16537, 16537, 18513, 25631, 29355

k.+den 7008

k.+dir 12470

k.+i+turan.a 30774

k.+ler 21497

k.+nin 12921, 21483

k.+si 20, 3374, 7629, 18486

k.+sine 21494

k.+sini 894, 1864

k.+sinin 12904, 21525

k.+ydi 886

k.+ye 3384, 7009, 23977

k.+yi+beşeriyet.in 22663

k.+yle 7013

[=39]

KÂFİR: Ar. 1. Allah’ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed’in peygamberliğine ve Allah’tan getirdiklerine inanmayan yahut bunlardan birini inkâr eden kimse:

“Bana **kâfir** de-miş zarîfâne”

(k. 39031)

2. ***Kâfir-i ni’met**: Nankör. Nimeti inkâr eden: “Milletler mütelevvin ve çok zaman **kâfir-i ni’mettir**.”

(k.+tir 26079)

[=2]

KÂFİYE: Ar. Uyak:

“Şiirin nesirle de kabil olduğunu zannedenler gaflettedirler. Şiir muhakkak vezinle ve **kafiye** ile vücûda gelir.”

(k. 20699)

k. 20649, 20655, 20667, 20680, 20680, 20682, 20687, 29609, 29635, 29638, 29663, 29664, 29665, 29677, 29684, 29688, 29693, 29713, 29730, 29737, 29747, 29753, 29771, 29789, 29791, 29795, 29797, 29826, 29832, 30879, 31967, 32297, 32363

k.+den 20659, 27457, 29654, 29763

k.+dir 20657, 20679, 29631, 29646, 29794, 32435
k.+ler 20310, 29821, 29828, 29829, 29830, 29831, 29833
k.+lerden 29822
k.+lerdendir 20311
k.+lerdir 29621, 29834
k.+lere 29659, 29784, 29823
k.+leri 20694, 21809, 28323, 29665, 29707, 29728, 29810, 29814, 29816, 30653
k.+lerim 2040
k.+lerimiz 29699
k.+lerin 29649, 29702, 29704
k.+lerindense 29672
k.+lerini 20652, 29270, 29641, 29700
k.+lerle 17069, 21989, 29624, 29652, 29662, 29724, 29745, 29761
k.+nin 20667, 29629, 29654, 29696, 29771
k.+sini 31172
k.+sinden 29684
k.+sini 29678, 29682
k.+ye 20650, 20693, 29639, 29679, 29680, 29754, 29785, 29809, 31259
k.+yi 1956, 1958, 20677, 20683, 28323, 29633, 29667, 29696, 29708, 29712, 29714, 29792, 29799, 32426
k.+yle 1957, 29802
[=119]

KĀFĪYECĪ: Sadece kafiye yapan:
“*Şâir Banville'in yerden göğe kadar hakkı varmış; o samimî kafiyeperdez, şiire doğrudan doğruya kafiye san'at'ı kendine de şâir diyecek yerde kafiye derdi.*”

(k. 20668)
k. 20656, 20681, 29645, 29657, 29796
[=5]

KĀFĪYELĪ: Kafiyesi bulunan, mukaffa:
“*Bir hakikattir ki, şiirleri kafiye olarak tecellî eden milletlerin çoğu, bu son terakki asırlarında kafiyelerini önce sâdeleştirdiler; sonra az çok bozdular.*”

(k. 20663)
k. 20651, 20679, 29640, 29794
[=4]

KĀFĪYEPERDÂZ: Ar. + Fars. Kafiye düzen şair:
“*Şâir Banville'in yerden göğe kadar hakkı varmış; o samimî kafiyeperdez, (...).*”

(k. 20667)
k. 29644
k.+dan 29518
[=3]

KĀFĪYESİZ: Kafiyesi olmayan:
“*Bu şekil yalnız iki mısırâdan ibaretken kafiyesizdir denilebilir.*”

(k.+dir 29745)
k. 29671
[=2]

KĀFĪYESİZLİK: Kafiyesiz olma durumu:
“*Berdâr, haberdâr, apansız, yapan siz kafiyelerindense kafiyesizlik yeğdir.*”

k. 29681
[=1]

KAFKAS: Kafkasya:

“*Geçen kış Kafkas karları arasından Kâzım Karabekir'le Kars'a yürüyen genç zabıtlar ve genç köylüler (...)*”

(k. 17527)
k. 2722, 11108, 11755, 17515, 21128
k.+ı 2692
k.+ın 9582
[=7]

KAFKASYA: Kafkas Sıradağları'nın Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya olarak ikiye bölüdüğü, kuzeyde Don nehri ağız, Maniç Çukurluğu ve Kuma ağız hattından, güneyde Aras ve Kars Platosu'na kadar uzanan bölge:
“*Bize mutlaka Mısır ve pamuk, Kafkasya ve petrol lâzımdır! diyordu.*”

(k. 2699)
k. 2698, 2706, 2716
k.+nın 2737, 9663
k.+ya 26650
k.+yı 2691
[=7]

KÂĞIT: Fars. 1. Hamur hâline getirilmiş bitki maddelerindeki çok ince liflerin keçeleştirilmesi suretiyle imal edilen, yazı yazmak, kitap basmak, sarmak, kaplamak gibi birçok işte kullanılan ince yaprak:

“*Şiiri kâğıt üzerine yazmak kolaydır, vezni, kafiye ve lisânı kullanan çok kimsenin elinden gelir, ancak Verlaine'in bahsettiği kuş gibi ötmek şiidir.*”

(k. 32437)
2. İskambil kâğıdı, oyun kâğıdı:

“Eyüb'e hürmeten tavla ve **kâğıt** oynatmayan o küçük kahvelerin keyif, tönbeği ve miskten mürekkep sakın bir neşesi vardı.”

(k. 7941)

3. ***Kâğıt üzerinde kalmak**: Yapılması kararlaştırıldığı hâlde uygulanamamak, sözde kalmak:

“Bunun bir değeri vardır, **kâğıt üzerinde kalmış** öteki eserlerinize benzemez.”

(k. 32363)

k. 1200, 7681, 7934, 8707, 8730, 8730, 9951, 10615, 11532, 14158, 17985, 18610, 21742, 23958, 27153, 27158, 27159, 27160, 27259, 28811, 28930, 29622, 29626, 30584, 32352, 32426, 33068

k.+a 1695, 9837, 35098

k.+da 1695

k.+ı 1677, 1691, 1693, 2596, 2869, 10621,

18104

k.+ımı 20628

k.+ımı 10152

k.+ıyile 28292

k.+lar 30691

k.+lara 30779

k.+lardır 4141

k.+ları 658, 17648

k.+ların 28536

k.+larından 31478

k.+larının 7747

k.+larıyla 19684, 31478

k.+ta 28904

[=52]

KÂĞITHÂNE: Ar.+Fars. İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bir ilçe:

“Hisarlarda Türk'ün kuvveti, Küçüksu'da, Göksu'da neş'esi, **Kâğıthane'de** zevk ve şevki, Eyüb'de maneviyeti, surlarda atılışı hava gibi teneffüs edilir.”

(k.+de 7434)

k. 7408, 7508, 7974, 7995, 8019, 10377

k.+de 7422, 7502, 8003, 30822

k.+deki 7425

k.+nin 28209

k.+ye 7356, 34659, 34661

[=16]

KAĞNI: İki veya dört tekerlekli, dingili tekerlekle birlikte dönen öküz arabası:

“Viran köyceğizin yanındaki yolun üzerinde en iptidaî kılıkta iki öküzün çektiği bir **kağni** arabası duruyor.”

k. 18000

[=1]

KÂH: Fars. Bâzan, bâzı zaman, gâh [Tekrar edilerek kullanılır]:

“İçeride kımıldamak ihtimâli muhal olduktan (başka) dışarıda da **kâh** açlığın ve kâh ahlâksızlığın sevkıyla Jöntürklük dağılmak yolundaydı.”

(k. 4120)

k. 454, 454, 1324, 1325, 2126, 2126, 3861, 3861, 4119, 4120, 4361, 4361, 4362, 4362, 4362, 4368, 4368, 6236, 6236, 6596, 6597, 11847, 11848, 12965, 12965, 13032, 13032, 14635, 14636, 15811, 15811, 16345, 16345, 16510, 16510, 17068, 17068, 17256, 17256, 17530, 17530, 17531, 19399, 19399, 27453, 27455, 27455, 28305, 28305, 31167, 31167, 34816, 34817, 34971, 34971, 35315, 35315

[=57]

KAHHAR: Ar. Çok kahreden, ezen, mahveden, yok eden:

“Daima **kahhar** bir Yunanistan karşısında bulunurduk, Yunanistan'ın bir ayağı Marmara'da, bir ayağı Çatalca'da saplanmış dururdu değil mi?”

(k. 11651)

k. 19545

[=2]

KAHIR: Ar. 1. Galip gelip ezme, perişan etme, mahv ve helâk etme:

“Yüzbinlerce insandan hicrete, zulme, **kahra** dâir bitmez, tükenmez bir destan silsilesi dinlersiniz.”

(k.+a 30227)

2. İnsanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder:

“Yalnız bu **kahır.ı** insan.ı tahrîb için yet-er”

(k.+ı 36659)

k.+ını 38053

[=3]

KÂHİN: Ar. Gelecekte olacaklardan, gizli şeylerden ve gaipen haber verme iddiasında olan kehanet sâhibi kimse:

“Zağanos Mehmed Paşa: ‘Unutma Roma'nın vârisi sensin. Trakya avlarında kaybolduğun bir

gün Delos Adası'nda mabedi olan Apollon'un **kâhini** Calchas ne söyledi; hatırla!' dedi."

(k.+i 6351)

k. 6573, 30491

k.+in 6571

k.+iyim 6292

k.+lerimiz 13682

[=6]

KĀHİR: Ar. Üstün gelen, yenen, galip gelen:

"Vatanın her köşesine serpilmiş on, on üç dâire-i intihâbiyyede inkulâbı sevk eden firkanın namzedleri bir düzüye **kahir** ekseriyetlerle intihâp ediliyorlar."

(k. 24524)

k. 3722, 24312, 25157, 26889

[=5]

KAHİRE: Mısır'ın başkenti:

"Koca Râgıp Paşa Mısır Beğlerbeyi iken, **Kahire'de** ve Mısır'ın bütün şehirlerinde, Osmanlı idâresiyle, halkın arasındaki dil Arapça idi."

(k.+de 35474)

k.+de 20214, 35476

k.+ye 26234

[=4]

KAHKAHA: Ar. Yüksek sesle gülme:

"Hepsi muzafferiyet havasıyla dolu, **kahkahalarla** konuşuyorlardı."

(k.+larla 2472)

"Dün **kahkaha.lar** yüksel-iyorken ev.inizden"

(k.+lar 37921)

k. 10166, 23315

k.+lar 21885, 23001

k.+lardan 23032

k.+larınızla 23497

k.+larla 1906, 32809

k.+yla 8424, 10181, 31207, 33464

[=14]

KAHKARÎ: Ar. Arkasını dönmeden savaşa

savaşa geri çekilme yoluyla yapılan:

"Son taarruza girişirken arkada bir ric'at yolu bırakmadılar; Eskişehir'i düşürüp dosdoğru Ankara'ya gireceklerini böbürlene böbürlene ilân ettiler; o yaman darbeyi yiyince de afalladılar, askerî tebliğlerin bin türlü lastikli lâfları o **kahkarî** hezimetini kapayamadı."

k. 13571

[=1]

KAHLENBERG: Doğu Alpler'in kuzeydoğu eteklerinde yer alan bir tepe:

"Hattâ müttelikler, **Kahlenberg** tepelerinde göründükleri zaman bile kale kumandanı Ştranberg'in Lutheringen dükasına (...)"

(k. 25323)

k.+den 25071, 25073, 25139

k.+e 25062

[=5]

KAHPE: Ar. Dönek:

"(...) Ölürsen **kahbeyim** millet yolunda bir azimetten

Bâis-i şekva bana hüzn-î umûmîdir Kemal
Kendi derdi gönümün billâh gelmez yâdına"

k.+yim 27119

[=1]

KAHRAMAN: Fars. 1. Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse), alp, yiğit:

"Diğer ülkelerde Türk gençleri gibi **kahraman**, Türk kadınları gibi güzel, Türk kızları gibi ince, Türk gibi hür yollu darbimeseller vardı."

(k. 6445)

"İyman bir şevk ol-an zaman.lar geç-ti/
Peygamber.lerle **kahraman.lar** geç-ti"

(k.+lar 38092)

2. Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi:

"Mâi ve Siyah **kahramanı** Ahmet Cemil'in Tepebaşındaki meşhur gecesinden sonra, son neslin gençleri millî rüyadan uyanarak var kuvvetleriyle medeniyete atıldılar."

(k.+ı 12890)

3. ***Kahramanca**: Kahramana yakışır şekilde:

"Ah bu türkü! Yirmi dört sene evvel hangi şehirden, hangi köyden, hangi kulübeden birdenbire aksetti? Türküleri daima şen olan İzmir'den mi? Daima **kahramanca** olan Aydında mı?"

(k.+ca 14973)

k. 1809, 6318, 6487, 10280, 10281, 12942, 16957, 17449, 20771, 20960, 23016, 23519, 23680, 24378, 31120, 31120, 31440, 31936, 33523, 37066, 37832, 38561, 38580, 38590

k.+ca 38589

k.+ı 863, 1598, 3075, 7985, 10826, 12477, 12821, 12945, 17374, 17443, 17737, 18131, 22189, 22453, 26511, 26571, 30443, 30476, 31937, 33004

k.+ı+hazır.ı 6491
k.+ı+vaka 25900
k.+ın 17454
k.+ına 22114, 29526
k.+ından 16761
k.+ını 14998, 16629, 16756, 26543
k.+ının 27083
k.+lar 16913, 20937, 20938, 22232, 22905,
23010, 26551, 31422, 31935
k.+lara 31977
k.+ları 3557, 16888, 22111
k.+ların 17246
k.+larından 16692
k.+larının 30093
[=76]

KAHRAMANÂNE: Fars. Kahramanca, yiğitçe,
cesurane:

“Bugün, bu hâlde iftihar edecek acaba
kahramanane ve galibane döğüşen bizler
miyiz?”
(k. 16461)

k. 31421
k.+dir 31411
[=3]

KAHRAMANLIK: Kahramanca davranış,
yiğitlik:

“Gecenin son saatlerine kadar, Türk
asırlarından, **kahramanlık** masallarıyla karışık,
bir rüzgâr gibi esen sürekli davul zurna seslerini
dinledim.”
(k. 21308)

“Tâli’ geçir-di ced.leri taht.ında hanlık.a/
Bir geçme.siyle ver-di şeref **kahramanlık.a**”
(k.+a 38548)

k. 6601, 6629, 6650, 23582, 32562
k.+a 38542
k.+ı 3940, 12071
k.+larıyla 1132
k.+tır 35615
[=12]

KAHR-I DEHR: Ar. Zamanın perişan etmesi,
mahvetmesi:

“Dil var mı **kahrıdehr** ile vîrân edilmedik”
k. 37461
[=1]

KAHROL-: Çok fazla üzölmek:

“Muhakkak ve mazbut olan bu sözleri
ehemmiyetle tahlil eden bir Türk kederinden
kahrolabilir.”

k.-abilir 2600
[=1]

KAHT: Ar. 1. **teşmil.** Azlık, kıtlık, yokluk:
“Bu kelime hepimize yalnız re's-i kare
geçebilecek ricalin **kahtını** ihsas eder ki, bu
itibarla yine doğru fakat kuvvetsizdir.”
(k.+ını 23254)

2. ***Kaht-ı rical:** Kıymetli insan
yetişmemesinden ileri gelen devlet adamı ve
yönetici kıtlığı:

“Bu devletin derdi, mânâsı anlaşılmadan
avâmileşen ve bugün bayağı bir kelime
sandığınız **kaht-ı ricaldir** diyeceğim.”
(k.+ı+rical.dir 23250)

k.+olmamak 30906
[=3]

KAHVAlTI: Genellikle sabahları yenilen hafif
yemek:

“Vapurda alçak ve derin bir sepet koltukta etrafı
seyir ede ede; halis süt, taze tereyağı ve balla
ucuz ve iyi bir **kahvaltı** ettim.”
(k. 17479)

k.+sı 31101
[=2]

KAHVE: Ar. 1. Kök boyasıgillerden bir sıcak
iklim ağacının çekirdeklerinin kavrulup
öğütölmesi veya dövölmesiyle elde edilen toz
hâlindeki maddeden sıcak suda pişirilen içecek:
“Selâmlıkta, minderlere, sıra ile komşulardan,
eşraftan, hacı ve hocalardan birçok misafir
dizilmişti, Şerbetler ve **kahveler** dağılıyordu.”
(k.+ler 467)

2. **Kısaltma yoluyla.** Kahve, çay vb. şeyler içilen
ve oturulup sohbet edilen dükkân, kahvehane,
kafe:

“Vachette'e, diğer **kahvelere** uğradığım vakit,
artık bu akşam İstanbul'a, döneceğimi haber
almış olanlar da elimi sıkarlarken, simalarında
hüzünle gülümser bir şey görüyordum.”
(k.+lere 1890)

“Sâkin Emirgân.ın Çınaraltı.nda **kahve.si**”
(k.+si 37162)

3. ***Yorgunluk kahvesi:** Yoldan gelen veya
çalışıp yorulan birine ikram edilen kahve:

“Hoca Neşet Efendi: ‘Gel, bize gidelim, bir **yorgunluk kahvesi** içelim, biraz dinlenelim.’ dedi.”

(k.+si 34495)

k. 600, 775, 783, 814, 1891, 2551, 3785, 4075, 4078, 4364, 6638, 7841, 7970, 7982, 8450, 19739, 28199, 32819, 32823, 34041, 34136, 34269, 34514, 34605, 34709, 35297, 35304

k.+de 2719, 3811, 34235

k.+den 19692, 23904

k.+ler 467, 7338, 19700, 33445

k.+lerde 1107, 2219, 25867

k.+lere 1889, 4372

k.+leri 773

k.+lerimizde 19686

k.+lerimizi 8473

k.+lerin 7934, 34779

k.+lerinde 2371, 16771, 25674

k.+lerini 2944

k.+lerinin 3190, 18567, 20083, 31700

k.+nin 3808, 6643, 7967, 7979, 11139, 32820, 34030, 34040

k.+si 7967, 28919, 33290, 34484, 36665

k.+sinde 33273, 33622

k.+sine 7965

k.+sinin 2393, 3356, 6635, 29719, 33627

k.+ye 4363, 7838, 8001, 19680, 23905, 34397

k.+yi 7970

[=83]

KAHVECİ: Kahve işleten veya kahve pişirip satan kimse:

“Dolap kadar küçük, bir sıra, **kahveci**, çubukçu ve şerbetçi dükkânları, durmayan bir alışverişte kaynaşıyordu.”

(k. 35317)

k. 1798, 23892

k.+den 1764

k.+si 1733

[=5]

KAHVEHÂNE: Ar.+Fars. Para ile kahve, çay vb. şeyler içilen ve oturulup konuşulan, vakit geçirilen dükkân:

“Genç sanatkârlar milletin samîmi seslerini sokaklarda, ücra mahallelerde, düşünler de, **kahvehanelerde**, panayırılarda, cenaze çıkan evlerde araya araya bulur.”

(k.+lerde 32025)

“Madrid.de **kahvehâne.yi** gör-düm ki havra.dır”

(k.+yi 37156)

k. 37155

k.+leri 32718

[=4]

KAHVELİ: Kahve içilen:

“Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı karagözlü, **kahveli** nargileli, şuruplu şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehriyîn.”

k. 14166

[=1]

KAHVE-NİŞİN: Ar.+Fars. Kahvehanede oturan, kahvehane müdavimi:

“Pek belli idi ki bu **kahve-nişînler**, onlar gibi tam Şarklı değildiler.”

k.+ler 19700

[=1]

KÂHYA: Fars. Saray, konak, çiftlik vb. yerlerde türlü işleri yapmakla görevli kimse:

“Bâzı vezirlerin çakırpençe, şeytan, tecrübeli, cerbezeli **kâhyaları** vardı.”

(k.+ları 34744)

“Nanamın kocası Ali Zaim iki yüz sene evvelki konaklarda selâmlığa ve hareme hükmeden **kâhyalardan** biriydi.”

(k.+lardan 225)

k. 34735

k.+nın 643

k.+sı 33351, 34806

k.+ya 33363

[=7]

KÂİDE: Ar. 1. Bir ilim kolunda istenen sonuca varabilmek, doğru sonuç alabilmek için

uyulması gereken ve önceden bulunup

belirlenmiş olan esaslardan her biri, kural:

“Muallim Naci'nin ‘isti'mâl-i Osmânî’ **kaidelerini** Türkçenin esası telâkki ederdi.”

(k.+sini 9846)

2. Bir şeyin üzerine oturduğu taban, dayanak yeri, mesnet:

“Son muhacerette Tekfur Dağı'ndan ve Trakya köylerinden katliamın kızıl satırı önünden kaçan bu Rumeli köylüleri, burada Zağanos Paşa Kulesi'nin içindeki hücrelere sığınmış, yaşıyorlar. Kulenin içi boş, beş katı da düşmüş,

ortada katları tutturun **kaide** bir dikili taş gibi duruyor.”

(k. 6211)

k. 6207, 11964, 15772, 15824, 16174, 21742, 25177, 27070, 27227, 27383, 27800, 29391,

29607, 30584

k.+dir 17725, 33555

k.+ler 32127

k.+lere 22534, 22558

k.+leri 5813

k.+lerin 32126

k.+lerinden 19547

k.+lerinin 28114

k.+leriyle 5812

k.+lerle 26858

k.+nin 12134, 28390

k.+si 17576, 27188, 27405, 29022, 29530

k.+sindendir 31163

k.+sine 23132

k.+yi 17827, 17871, 25178

k.+yle 28950

[=39]

KÂİDE-PEREST: Ar.+Fars. Kuralcı, kaideci:

“O **kaide-perest** Comedie'nin duvarları arasında boğuluyordu.”

k. 22615

[=1]

KÂİL: Ar. Rıza göstermiş, razı olmuş:

“İntihabattan muhtelif derecelerde milliyetperverliğe mensup bir Meclis-i Meb'usan çıktı. Temiz, lâkin garip bir meclisti. Bu meclisin bir işe yaramayacağına İstanbul'daki milliyetperverler hemen hepsi **kaildi**.”

(k.+di 18678)

k. 9535, 21714, 32909

k.+di 18666, 26426

k.+dik 13125

k.+e 29456

k.+im 1957

k.+iz 15316

k.+olabilir 30555

k.+oldum 32491

k.+olmuş 23628

k.+oluyorum 19957

[=13]

KÂİM: Ar. ***Kâim olmak**: Devam etmek, sürüp gitmek, var olmak:

“Yevmî, gürültücü gazeteler yerine, günden güne mevkut mecmualar **kaim oluyor**.”

(k.+oluyor 21728)

k. 3722, 12634

k.+dir 14765

k.+oluyor 30557

[=5]

KÂİN: Ar. Var olan, bulunan, mevcut:

“Bir hikâye ki içinde hayat Bahr-ı Muhî'tin ötesinde **kâin** adalarda geçsin.”

(k. 6465)

k. 18874, 22764

[=3]

KÂİNAT: Ar. 1. Yaratılmış şeylerin hepsi, yer gök bütün varlıklar ve bütün mahlûkat, âlem, evren:

“Yeni dinin **kâinatı** anlayışı, ahlâk ve akaidi eskisinin taban tabana zıddı idi.”

(k.+ı 4907)

“Başka yıldız.da bir hayât i-miş o/ His ve haz yüklü **kâinât** i-miş o”

(k. 37095)

2. **mec**. Dünya. İnsanın içinde yaşadığı kendine has duygu, düşünce, hayal vb. hâllerin bütünü: “Adını unuttuğum bir şâirin Mülhemat unvanlı bir eseri onbeş yaşındaki şiir **kâinatının** çerçevesini teşkil ediyordu.”

(k.+ımın 2027)

k. 2115, 20456, 20551, 35778, 36859, 39275

k.+a 16719, 28394, 32554, 36209, 37626,

38385

k.+ı 8765, 11824, 12969, 20955, 28069,

28071, 29838, 31325, 32163, 33008, 37721

k.+ım 17385

k.+ımızı 33030

k.-ına 37106

k.+ında 8434

k.+ından 8435, 33002, 33190

k.+ını 27591, 31329

k.+ta 37235

k.+tan 27461

k.+tır 19071

[=38]

KÂİNAT-I GAYB: Ar. Gizli kâinat:

“**Kâinâtıgayb**.ı tel tel yokla-yan mızrâb.dan”

k.+ı 37907

[=1]

KA'KA'A: Ar. Süngü, kılıç gibi silâhların birbirine çarpmasından çıkan ses:

"Halbuki Nef"i nin:

'Âvâz-ı ra'd ü sâika reh-güm-künân olur'yahut Fikret'in

'Darb-ı şeşperle çıkan **ka'ka'a** miğferlerden' mısraları kuru bir vezin ve kelime gürlümesidir." (k. 29445)

k. 29434, 29499

[=2]

KAKIL-: ***Kakılıp kalmak**: (Bir yerde) Uzun zaman durup kalmak:

"Kestel hattında **kakılıp** kaldılar."

k.-ıp 18429

[=1]

KAKIR ALİ: Üsküplü bir kabadayı:

"Kurşunlu Han'ın en meşhur misafirleri arasında bir Muharrem Joto, bir de **Kakır Ali** vardı. Bu iki kanlı adam Üsküplülerin hayâlinde birer efsâne mahlûku, birer dev gibiydiler." (k. 1131)

k. 1132, 1135, 1146

k.+yi 1138

[=5]

KAKMALI: Üzerine kakma iş yapılmış olan:

"Onu dinleye dinleye ben de külhanbeyliğe meraklanmıştım; sade **kakmalı**, güzel bir bıçak, bir de eczalı dedikleri tabanca satın almıştım." (k. 342)

k. 340

[=2]

KÂKÛL: Fars. Alna düşen kısa saç demeti, perçem:

"Tâ ki seyret-sün felek ol şûh çöz-müş **kâkûl.ü**" (k. +ü 37759)

k.+ü 37050

[=2]

KÂL: Ar. 1. Söz, lâf:

"İbrahim Bey'in âlemlerinin müdavimlerinden bir Kanunî Arif Bey vardı ki İstanbul'un o zaman birinci derecede müsikî üstadlarından sayılırdı; hâli ve **kaaliyle** epiyce bir adam olan bu Arif Bey bir dâirede, İbrahim Bey'in kefaletiyle veznedardı." (k. +iyle 1553)

2. ***Kaale almamak**: Değer vermemek, hesaba bile katmamak, sözünü etmeye değer saymamak:

"Bu bünyân bir sehpadır ki bir ayağı Trakya, bir ayağı İstanbul, bir ayağı da Anadolu'dur. Yunanlıların **kaale almadığı** Trakya böyle bir temel sütunudur."

(k.+e almadığı 15994)

k.+e alınması 34217

[=3]

KAL': Ar. ***Kal'etmek**: Yok etmek:

"Bu genci otuz dört sene sonra Fransa'dan krallığı **kal'eden** başka bir ihtilâlin serkârında göreceğiz, hem de krallığın makamına bir reis-i cumhur olarak sevk edilen bir cumhûriyetperver gibi!"

k.+eden 22740

[=1]

KAL-: 1. (Bir süre bir yerde) Yaşamak, oturmak, ikamet etmek:

"Eğer biz İstanbul'un kıymetini tamamen bilirsek İstanbul uyanmaya başlıyor demektir. Ve ecnebiler buraya geldikleri vakit burada iki gün **kalacağına** on beş gün kalır, işin maddî tarafına geldik."

(k.-acağına 8227)

2. (Bir şey bir kimsede veya bir yerde) bırakılmış olmak:

"Uzakta **kalan** dostlarıma karşı kalbim muhabbetle doludur."

(k.-an 6705)

3. (Bir yerde) Olmak veya bulunmak:

"Git-me **Kal** Sen bu taraf halk.ına dost insan.sın"

(k. 36101)

4. (Zaman, yer, miktar bildiren kelimelerden sonra kullanıldığında) Bunların tamamlanmasına belirtilen kadar zaman, yer, miktar bulunduğunu anlatır:

"Ne yazık Geç-mek üzre.dir bu gece/ Ey gönül fecir.e az zaman **kal-ıyor**"

(k.-ıyor 36205)

5. Var durumda olmak, mevcut bulunmak [Bu anlamda daha çok olumsuz şekli kullanılır]:

"O.nlardan ayrılış ben.a her an üzüntü.dür/ Mâdemki böyle duygu.larım **kal-dı** çok şükür"

(k.-dı 35951)

6. (Dünden bugüne veya miras, yadigâr, pay vb. olarak) Birinden diğerine geçmek, intikal etmek:

"İstanbul'un fetihten sonra, hâli ve viran manzarası, şehrin umumî plânı üzerinde Fâtih'i

bile yanılmış; kışlık sarayını –Beyazıt Camii, Üniversite ve Süleymaniye bulunan– geniş sahaya, yazlık sarayını da karadan surları zamanımıza kadar **kalan** Sarayburnu sahasına yaptırmış.”

(k.-an 5338)

“Lâkin **kal-acak** doğ-duğumuz toprak.a biz.den/Şimşek gibi bir hâtra nal ses.lerimizden”

(k.-acak 35855)

7. Var olmaya devam etmek, bitmeden sürmek, sürüp gitmek:

“Son zamanlarda zevk sahibi bazı mimarlarımız ötede beride, bazı eski mescitleri tamir ettiler; o köşelerde ne güzel İstanbul manzaraları vücuda geldi. Gülhane Bahçesi'nin kapısı karşısındaki manzara bu nev'indedir. Ah bütün İstanbul böyle **kalabilseymiş!**”

(k.-abilseymiş 7694)

8. ***Ukde kalmak (olmak)**: İçine dert olmak:

“İçimde bir **ukde** olarak **kalan** sermaye bahsini tazeledim.”

(k.-an 11614)

9. ***Sâdik kalmak**: Bir şeyin gerçeğinden ayrılmamak, o gerçeğin gerektirdiği gibi hareket etmek:

“Türkler harbi kimlerle yaptılarsa onlara harbin sonuna kadar sadık kaldılar, sulhu kimlerle yaparlarsa onlara da sonuna kadar sadık **kalacakları** aşikârdır.”

(k.-acakları 12299)

10. (Bir yerde) Dışarı çıkamayacak durumda bulunmak:

“Taarruz cephenin arkasında **kalan** köylere, kadınlara, çocuklara bütün dehşetle icra edilmişti.”

(k.-an 16508)

11. ***Bâkî kalmak**: Ebediyen devam etmek, sürüp gitmek, kalıcı olmak:

“Şarkta bir Türk devleti **baki kalacaksa** bu devletin hududu ya Rumeli'de Meriç'te olur yahut da Anadolu'da Geyve Boğazı'nda.”

(k.-acaksa 17843)

12. ***Hâcet kalmamak**: (Artık) Gerekli olmamak, ihtiyaç kalmamak:

“Uzun boylu bir muhakemeye **hacet kalmaksızın**, tezli roman ve tezli tiyatrodan sanat bir iddianın veyâhud bir müddeânın hizmetinde bulunuyor, demek yegâne doğru tariftir.”

(k.-maksızın 31330)

13. ***Bîgâne kalmak**: Alâkasız kalmak, ilgilenmemek:

“Çünkü hâlis şiiir'in olması beşeriyete bir zarar vermez, beşerin ıztıraplarına doğrudan doğruya şifâ vermemek ve **bîgâne kalmak**, olsa olsa, fâide bahşetmemek demektir, lâkin zarar vermektir denilemez.”

(k.-mak 27764)

k. 36448, 36574, 38319

k.-a 9929, 18910, 18910

k.-abilecek 888, 3940

k.-abilen 5617

k.-abilirdi 22600

k.-abilirdik 25333

k.-abilmesi 4673

k.-abilmiş 4816, 5827

k.-abilsinler 6985

k.-acağı 8968

k.-acağım 21671, 31082

k.-acağımızı 8970

k.-acağını 17924, 35381

k.-acağınız 12605

k.-acak 368, 2905, 4798, 7379, 7757, 12665, 15663, 19841, 31819, 31957, 35855, 38806, 38830, 38852, 38927

k.-acaklar 38456, 38469, 38489, 38502

k.-acaklardır 28047

k.-acakların 8971

k.-acaktı 1710

k.-acaktılar 13159

k.-acaktır 4397, 6069, 18499, 19248, 20261, 33771

k.-akala 28961

k.-alım 25789

k.-amaz 29600

k.-amıyorum 6849

k.-an 948, 1080, 1199, 1817, 2293, 2982, 3014, 3035, 3061, 3491, 4825, 5334, 5515, 5525, 5537, 6288, 6699, 6714, 7611, 10603, 11606, 12346, 13042, 15879, 16496, 16522, 16683, 16741, 16823, 16826, 17092, 17389, 18930, 21985, 23092, 23363, 23541, 23577, 23862, 24201, 24748, 26541, 27214, 29739, 29743, 30825, 31248, 32283, 32544, 33649, 34082, 34232, 35688, 35915, 36160, 36243, 36375, 36402, 36471, 36786, 36858, 37560, 38525, 38550, 38599, 38800

k.-anlar 3119, 12344, 13045, 31628, 36354,
36436, 38638

k.-anları 16889

k.-anların 16951, 23095

k.-anlarla 36349

k.-arak 1848, 3529, 14397, 15323, 23699,
26035

k.-dı 371, 835, 862, 1720, 1807, 2152, 2227,
2257, 2286, 2943, 3291, 4012, 4303, 4801,
5373, 6993, 7580, 7580, 7904, 8118, 8868,
9207, 10181, 10574, 11038, 11092, 11684,
12376, 12741, 13020, 13073, 13683, 14880,
14914, 15428, 15625, 15652, 17168, 18522,
18675, 20314, 20408, 20965, 21223, 22774,
24035, 24390, 25262, 25736, 25754, 26030,
26581, 26617, 26984, 27572, 28169, 28801,
32371, 33169, 33335, 33860, 34126, 34138,
35788, 35951, 36353, 37314, 37462, 38270,
38851

k.-dığı 2538, 4885, 14004, 16682, 20983,
23860, 31655

k.-dığımız 5109

k.-dığın 17018

k.-dığına 18693

k.-dığından 5326

k.-dığını 6160, 7545, 11211, 13053, 22357,
24939, 34987

k.-dık 165, 770, 1717, 1859, 28299, 28535,
36349, 36866, 38264

k.-dıkça 16166, 33879, 34418, 38420

k.-dikları 4912, 5314, 6321, 31647

k.-diktan 7632, 23923

k.-dılar 5786, 6371, 12289, 13546, 15376,
16577, 16846, 18417, 21503, 24991, 25933

k.-dım 130, 1661, 1733, 1831, 1838, 1849,
1863, 1869, 2148, 2235, 2526, 2590, 2626,
8924, 9142, 9519, 10650, 18913, 19017, 28067,
33814, 34617, 35752, 35945, 36049, 37000,
37001

k.-dımı 28630, 33612

k.-dimmı 31211

k.-dınız 9520

k.-dıysa 1370

k.-ın 19434

k.-ınca 1095, 13796, 15276

k.-ınız 6364, 34659

k.-ıp 13654, 15708, 20309, 36120, 36344

k.-ır 277, 5789, 6094, 6627, 8221, 11568,
12618, 12995, 13760, 15822, 15846, 15870,
16176, 16299, 16335, 19394, 21935, 21942,
27792, 28389, 28679, 28851, 28959, 28961,
29575, 31748, 31858, 33444, 35519, 36213,
36680, 37581, 38166, 38167, 38169, 38641,
38642

k.-ırdı 9199, 11639, 13639, 18655, 23543,
23545, 25348, 26136

k.-ırdık 13668

k.-ırdınız 20332

k.-ırlar 7134, 26791, 29146, 32865, 33446,
33548

k.-ırlardı 541, 15324

k.-ırlarsa 18477

k.-ırsa 16399, 16693, 21066, 28167, 32677,
36384

k.-ırsanız 11342

k.-ırsın 38357

k.-ırsınız 33227, 34534

k.-ışı 5121

k.-ışıldır 28149

k.-ışımızın 4763

k.-ıştan 35970

k.-ıyor 3058, 8167, 8614, 12576, 12622,
13320, 16253, 16545, 17372, 19888, 20252,
22721, 22741, 22742, 23268, 23528, 24658,
27403, 29581, 31686, 31894, 32818, 35506,
36205, 38718

k.-ıyordu 5206, 5920, 34377

k.-ıyordum 2279

k.-ıyorlar 11713, 31040

k.-ıyorlardı 9363

k.-ıyoruz 23718

k.-ma 297, 757, 868, 956, 3168, 4424, 6377,
6718, 6754, 10793, 19058, 19370, 20677,
24000, 25942, 29792, 33357, 34369

k.-madı 2597, 3559, 5490, 9925, 13298,
14083, 14821, 15422, 18493, 22533, 23559,
25741, 25820, 29172, 32396, 32614, 34974,
35480, 35940, 36268, 37817

k.-madığı 5390, 15108, 24960, 35398

k.-madığımı 10356, 17180, 27083, 35122,
35130

k.-madıklarını 25405

k.-madılar 21344

k.-madınız 25383

k.-madıyse 19974

k.-mak 3018, 9709, 11118, 11641, 12658, 15058, 15884, 16322, 23856, 27754, 29594
k.-makla 833, 15968, 16266, 16374, 26792
k.-maktan 15641
k.-maları 32947
k.-malı 6714, 13083
k.-mamalıdır 35406
k.-mamasına 19145
k.-mamış 2986, 2989, 3021, 5373, 10187, 19533, 23173, 32825, 33829, 33847, 34842
k.-mamıştı 2208, 2817, 4324, 5875, 9026, 23972, 25024, 33725
k.-mamıştıktık 2489
k.-mamıştır 2695, 33616
k.-mamızı 8495
k.-manın 15490
k.-masaydı 1400
k.-ması 16355, 16356, 33199, 34113, 35166, 35396
k.-masın 15625, 20167, 29651
k.-masına 16317, 35170
k.-masını 34428
k.-masının 4682
k.-masun 37273
k.-mayacağı 8968
k.-mayacağından 20025
k.-mayacak 18213, 34673
k.-mayacaktı 14850
k.-mayalım 25783
k.-mayan 3140
k.-mayanların 5567
k.-mayı 3608, 15972, 17846
k.-mayınca 36427
k.-mayıp 8969, 9588, 24698
k.-maz 3297, 14417, 14811, 15704, 15845, 17481, 20984, 22426, 23800, 24187, 28185, 32016, 37558
k.-mazdı 15762, 26177, 32649
k.-miş 412, 661, 737, 767, 779, 790, 2283, 2716, 2998, 3050, 3100, 3141, 3175, 3178, 3518, 3607, 3995, 4054, 4707, 4936, 5041, 5514, 5554, 5798, 5910, 6308, 6438, 6448, 6538, 6551, 6751, 6838, 8028, 8503, 8793, 9105, 9174, 10823, 10826, 10837, 10921, 10985, 11236, 11737, 11794, 12484, 12571, 12924, 15294, 15477, 16121, 16418, 16443, 17111, 18170, 18911, 18942, 20376, 20457, 23628, 23706, 24293, 24715, 24791, 25037,

27244, 27806, 27943, 28436, 28941, 30244, 30405, 31724, 31731, 32352, 32968, 33347, 33382, 35112, 35237, 35728, 35749, 37941, 38940
k.-mışa 32841
k.-mışız 12489, 20578
k.-mışlardı 23904, 25392
k.-mışlardır 11083, 27839, 32782
k.-mışsınız 15545
k.-mıştı 659, 918, 1319, 2585, 4000, 4118, 4242, 4933, 10492, 18144, 18408, 18639, 18646, 25394, 26071, 26527, 26595, 32333, 33288, 34245
k.-mıştık 35206
k.-mıştım 1948, 2118, 8435
k.-mıştır 5373, 5566, 5628, 18837, 32637, 35507
k.-mıyacaktık 25322
k.-mıyor 1781, 13740, 36568
k.-mıyordu 1239
k.-mıyorlar 22413
k.-sa 15723, 22153, 32888, 37802
k.-salar 34208
k.-sam 11333
k.-saydı 4574, 13141, 35212, 36420
k.-sın 3099, 7231, 12000, 21266, 31566, 36396, 38829
k.-sınlar 30201
k.-ur 37883
[=699]
KAL'A: Ar. Kale kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli:
"Kal'a içinde yatan Cafer Baha'nın kabri güllenden bir duvarla örülüydü."
(k. 984)
k. 7222, 7227
k.+i+sultaniyye 2510
k.+i+sultaniyye.den 2511
k.+nın 7220, 7224, 7229
k.+yı 25543
[=9]
KALABALIK: Çok sayıda insanın bir arada bulunmasından meydana gelen topluluk:
"Beş yaşındaydım. Birgün evde çalgılar, davetliler, bir kalabalık peyda oluverdi. Meğer Zeyneb'in nikâhı kıyılıyormuş."
(k. 365)

k. 145, 164, 467, 1945, 1982, 2820, 3058,
3213, 3236, 3467, 7544, 7815, 7823, 10403,
10818, 19684, 19826, 21043, 27604, 34031,
34060, 34078, 35306, 34482
k.+a 7900, 10617, 18862
k.+ı 751, 2997, 7862, 10591, 10614, 18064,
21043
k.+ın 192, 21331, 25500, 34070
k.+ından 20182
k.+ının 10595
k.+ıyla 2772
k.+ları 17304, 20385
k.+ların 27078
k.+larının 20384
k.+tan 197, 10599
[=48]
KALABALIKLI: Kalabalığı çok:
“Bu mevkiler **kalabalıklı** olursa insanı sıkmaz.”
k. 20500
[=1]
KAL'Â-İ PÛLÂD-BEDEN: Ar.+Fars. Çelik
bedenli kale:
“Ol-du her bir nefer.i **kal'aipûlâdbeden**”
k. 37830
[=1]
KALBEN: Ar. Yürekten, can u gönülden,
samimi olarak:
“Almanlar hissên, ruhen, **kalben** kadîm Atina'ya
perestîşkâr, bütün medenîler gibi Nev-
Yûnânîdirler.”
(k. 30554)
k. 16412, 21457, 30545
[=3]
KALBET-: Değiştirmek, çevirmek,
dönüştürmek:
“Billûr.e **kalbet-er** mi piyâle.n gönül.leri”
(k.-er 37498)
k.-miş 37760
k.-ti 37566
[=3]
KALBÎ: Ar. Kalpten, gönülden gelen, içten:
“Onun şeklen ve fikren yeni olan eserlere **kalbî**
bir temâyülû vardır.”
k. 22646
[=1]
KALB-İ GARAM-ÂŞİNÂ: Ar.+Fars. Büyük
aşkla sevmeyi bilen kalp:
“Evet o **kalbigarâmâşinâ** o rûhîGüzin”

k. 39327
[=1]
KÂLB-İ HARÂB: Ar. Harap, kırık kalp:
“Beş on gazel.le şu **kalbîharâb.dan** başka”
k.+dan 37319
[=1]
KÂLB-İ İSLÂM: Ar. İslam'ın kalbi:
“**Kalbiislâm.a** nüfûz eyleme.ğe gel-miş iken”
k.+a 37840
[=1]
KALB-İ ÜMMET: Ar. Ümmetin kalbi:
“Dilşâd et-ti merhamet.i **kalbiümmet.i**”
k.+i 39291
[=1]
KALBLÎ: ***İyi kalpli (yürekli)**: Temiz düşünceli,
başkalarının iyiliğini isteyen, fesatlık ve kötülük
düşünmeyen:
“Çok çelebi, **iyi kalbli**, kibardı.”
(k. 33756)
k. 20198, 25854, 31656
[=4]
KALBSİZ: Acıma hissi olmayan, duygusuz,
katı, merhametsiz:
“Havariler Roma'ya geldiği zaman, bu sefil,
kalbsiz, hissiz behîmeyi andıran halka,
gördüklerini naklettiler.”
(k. 30255)
k. 4109, 30223
[=3]
KALBUR: Ar. 1. İri taneli maddeleri elemeye
yarayan, tahta bir çembere gerilmiş delikli deri
veya kafes kafes telden ibaret âlet:
“Cübbesini arkasına toplamış, kolları sıvalı, iki
büküm bir ihtiyar, sağ kolunun altında eski bir
kalbur, öteki elinde iri anahtarlar tutarak
küçücük kapıdan çıktı.”
(k. 35290)
2. ***Kalbur üstü: mec.** Seçkin, seçilmiş,
benzerleri arasında üstün:
“İzzet Molla yine, bir sabah kahvesi içerlerken,
Sivashlı dostlarına, İstanbul'un **kalbur üstü**
şahsiyetlerine dâir uzun bir bahis açtığı sırada,
bir Şem'i Molla hikâyesi naklediyordu.”
(k.+üstü 33301)
k. 33061
k.+daki 35282
[=4]

KALDIR-: 1. Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek:

“Lala başını **kaldırdı**: ‘- Bu defâ Paşa Kandiye'ye gidecektir. Kandiye çok nemâlî bir pašalıktır. Bin şu kadar kese âidâtı vardır. Zengin olacağız. Haydi, Neş'et Efendi, sen de bizimle gel!’ dedi.”

(k.-dı 34736)

2. Varlığına son vermek, lağvetmek, feshetmek, hazfetmek:

“Bu devletin bu milletin hayrına, en doğrusu, her şeyden önce bu tufeyli ocağını **kaldırmaktır**.”

(k.-maktır 33905)

3. Oturur veya yatar durumdan çıkararak ayakları üzerinde doğrultmak:

“Bardak kadar büyük kadehlerden içe içe nihayet keyiflenen ihtiyarları da **kaldırırlar**, sıraya koyarlardı.”

(k.-ırlar 641)

4. ***Vücûdunu ortadan kaldırmak**: Öldürmek:

“İçimden şu duayı ettim. Yârabî bu harbin son harbimiz olmamasına biz razı oluruz. Sen bu faciada bize kıyma! Bizim vücûdumuzu şu yeryüzünden **kaldırma**! Biz senin için eskiden de olduğu gibi, ikide birde böyle dâima harbederiz!”

(k.-ma 2934)

5. ***Kazan kaldırmak**: Yeniçerilerin, ocaktaki yemek kazanını isyan ettiklerinin belirtisi olarak kaldırıp At Meydanı veya Et Meydanı'na götürmeleri hakkında kullanılan ve yeniçeriler için “isyan etmek, başkaldırmak” anlamına gelen söyleyiş:

“Velinimetimiz Hâlet Efendi, Ocak'ı elinde tutmakla, çok iyi hareket ediyorlar. Hünkâr Ocak'tan yıldığı kadar bir şeyden yılmaz, Allah'tan bile o derece korkusu yoktur. ‘Kul **kazan kaldırır**’ diye her an endişe içindedir.”

(k.-ır 33465)

6. (Ölü için) Dinî merasimini yapıp defnetmek:

“O aralık talebe Darülfünun'da içtima etmiş ve Letafet Apartmanı'nda yataklarında öldürülen neferlerin cenazesini **kaldırmayı** tezekkür ediyormuş.”

(k.-mayı 18751)

7. Toplamak:

“Yataklarımızı gece dolaptan çıkarıp yere serdiğimizizi, sabahleyin tekrar **kaldırıp** dolaba koyduğumuzu göçebeliğimizin bakiyesinden bir misâl gibi gösterdiler.”

(k.-ıp 21260)

k.-abilir 33917

k.-acağına 26874

k.-acaksınız 23517

k.-amadığı 3210

k.-amazdı 708

k.-amıyorlardı 12716

k.-an 30854

k.-anlar 27740

k.-arak 5370, 12825, 23397, 23808, 34281, 35443

k.-dı 6034, 10720, 10722, 24258, 24431, 26670, 26695, 34725

k.-dığı 5905, 17104, 26695

k.-dığını 11249

k.-dık 8263, 10721

k.-dıkdan 24436

k.-dıktan 26263

k.-dılar 10748

k.-dım 2931, 23952

k.-dımı 33881

k.-dınız 17022, 24475

k.-ınız 9491, 28382

k.-ıp 2921, 3180, 4878, 13516, 13553, 21245

k.-ır 23819, 28735, 33454

k.-ırcasına 11766

k.-ış 19661

k.-ıyor 10597

k.-mak 643, 829, 840, 15569, 17105, 23888, 26262, 26512, 33896

k.-makla 26542

k.-maktan 18105

k.-ması 4588, 25794

k.-masınlar 827

k.-mayı 18737, 34338

k.-mış 7149, 18070, 25470

k.-mişler 612

k.-mişti 824

k.-sa 19705

[=75]

KALDIRIL-: Kaldırmak işi yapılmak:

“İbrahim Paşa'nın en büyük eseri matbaaydı. Sukuutuna ve katline sebep olan ihtilâlde kendi akrabası, dostları ve eserleri mahvoldular.

Kurduğu matbaa da ortadan kaldırdı, en büyük ziyânımız odur.”

(k.-dı 30864)

k.-acağı 9121, 19657

k.-arak 768

k.-dı 22258, 30852

k.-ıp 5983

k.-masından 33971

k.-masıyla 26506

[=8]

KALDIRIM: Gelip geçenleri çamurdan kurtarmak için çeşitli büyüklük ve şekillerde taş döşemek suretiyle yapılmış yol:

“Çarşının iki taraf kaldırımlarında duranlar ellerini açmış, fatiha okuyor sonra yüzlerine götürüyorlardı.”

(k.+larında 196)

k. 1897, 7911, 26503

k.+ı 889, 8556

k.+ın 934

k.+ında 918, 7628

k.+ları 883, 4342, 2839, 24013

k.+larına 872

k.+larını 4346, 7423

[=16]

KALDIRIMSIZ: Kaldırımı olmayan:

“Kaldırimsız daracık içri sokak doğru sokak”

k. 36064

[=1]

KALDIRMAKLIK: Kaldırma durumu, varlığına son vermek:

“Leh kuvvetlerinin müdâhalesi, Viyana muhasarasını kaldırmaklığımıza ve bu seferden bu defa için de –ve artık ebediyyen– vazgeçmekliğimize sebep olmuştur.”

k.+ımıza 25015

[=1]

KALE: Ar. Düşmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen:

“Türk azmi bu sarp sahilde, tabi atın yalçın bağırını yarmış, bu surların, bu burçların, bu kulelerin derin temellerini atmış, bu kaleyi göğe yükseltmiş, burada müebbet bir manzara hâlinde bırakmış.”

(k.+yi 6148)

k. 4781, 5164, 7590, 25313

k.+lere 4569

k.+leri 25284

k.+lerini 7586

k.+leriniz 16591

k.+nin 6242, 6752, 26588

k.+si 1190

k.+sinin 7593

k.+ye 26583, 26589

[=16]

KALEM: Ar. 1. Yazı yazmaya mahsus, genellikle çubuk biçiminde âlet:

“Kalemi garip bir tarzda, iki parmağını kırmaksızın, hafif tutar ve kâğıda fazla basmaksızın, cümleler üzerinde tevakkuf etmeksizin, cümlede gelişigüzel nahiv kıvraklıkları yapar, tınaptan, girizgâhlardan, tekrarlardan çekinmezdi.”

(k.+i 9843)

2. ***Kalem açmak:** Eskiden kalem olmaya elverişli bir kamışı sol avucun içine yatırıp yontmak, sonra makta üzerine koyarak ucunu hafifçe yarmak ve biraz meyilli şekilde kesip düzeltmek suretiyle yazı yazacak hâle sokmak: *“Ganî Efendi kalem açtı, divitin mürekkebine baturdı, bir Rabb-i yessir yazdı.”*

(k. 16)

3. ***Kaleminden kan damlamak:** Yazdığı şeyler çok etkili ve dokunaklı olmak, yazı yazmakta fevkalâde yetenek sâhibi olmak:

“Cetlerimiz iyi yazan bir kimseye ‘kaleminden kan damlıyor!’ derler ve geçerlerdi; biz hemen hemen aynı görüşle: ‘Allah için fevkalâde üslubu var!’ diyoruz.”

(k.+inden 9322)

4. ***Kalem sâhibi:** Yazar, muharrir, edip:

“Herkes nefsinin tebrîe, gayri itham ederek coşmuş bir hâldeyken, dikkat ettim, maznunların ilk safında fikir ve kalem sahipleri görünüyordu.”

(k. 17003)

5. Yazıdaki yetenek, üslup:

“Mümessillerimizden millî davamızın söz ve kalemlerle müdafaasını deruhte eden adamlarımıza kadar herkes Edirne meselesinin taze bir galeyanla şerhine lüzum görüldüğünü hissetmiyorlar mı?”

(k.+le 18241)

6. ***Bir kaleme**: Bir seferde, birden, toptan:
“Zevk ve irfan nâmına hiçbir değeri olmayanlar,
bir mısraın zevkine varama yanlar büyük küçük
her ne kadar değerler varsa **bir kaleme**
hazfediyorlar, akullarınca yeni yollar
gösteriyorlar.”

(k.+de 32459)

k. 16, 1200, 16991, 17014, 28878, 32611

k.+den 30694

k.+e 32839

k.+inden 12167

k.+ine 29339, 29347, 29440, 29447, 29450,
29460

k.+ini 29084

k.+inin 10275

k.+iyle 22311

k.+ler 24276

[=23]

KALEMTIRAŞ: Ar.+Fars. Eskiden kemiş
kalemleri açmakta kullanılan uzun saplı, 15-20
santim boyunda küçük bıçak:

“Minderin köşesine annemden kalan ceviz
boyalı çekmeceyi yerleştirmiştım. Kâğıt, kalem,
kalemtraş, makta' gibi şeylerimi, birkaç
kitabımı onun üstüne koymuştım.”

(k. 1201)

k.+dan 30694

[=2]

KALENDER: Yer adı:

“Benden **'Kalender...'** e dâir bir şarkı güftesi
istemişti.”

(k.+e 1560)

k.+de 1561, 1562

[=3]

KALFA: Ar. 1. Bir binanın yapılmasında
uygulama bakımından mimara yardımcı olan
kimse, mimar yardımcısı:

“Anadolu Hisarı'nın karşısında büyük bir kale
inşa etmek için lâzım gelen bütün taş, kireç ve
harç, usta, **kalfa**, amele, mühendis, herkes
gemilerdeydi.”

(k. 4783)

2. Eskiden mahalle mekteplerinde çocukları
evlerinden mektebe götürüp getiren ve ilk
bilgileri vermekte hocaya yardımcı olan kimse,
halife:

“Orada bizim evin sofrası en muteber sofraya
sayılırdı. Lâkin sofranın başına Ganî Efendi ile

oğulları, Muallim-i Evvel ve diğer **kalfalar**
otururdu, başkaları yanaştırılmazdı.”

(k.+lar 556)

k. 1004, 5603, 8092

k.+ya 5610

[=6]

KALIM: “Kalma, hayatını devam ettirme”

anlamında olup **Ölüm kalım meselesi** ve **Ölüm
kalım savaşı** (kavgası, mücadelesi)

söyleyişlerinde geçer:

“Zaten Ankara'nın en büyük kuvveti bir ölüm
kalım muharebesinde döğüştüğünden geliyor.”
(k. 17784)

k.+le 18399

[=1]

KALIN: 1. Cisimlerde uzunluk ve genişlik
dışında üçüncü boyutu çok olan (cisim), ince
karşıtı:

“Eski Türk evlerinde duvarlar topla
yıkılmayacak kadar **kalın** ve metindirler.”
(k. 21267)

“Bu insanlar basık, iri burunlu, **kalın** ve eski
abalarla örtülü, solgundular.”
(k. 22945)

2. ***Kalın kafalı**: Güç anlayan, anlayışsız, kıt
zekâlı:

“Bulgar milliyetperverliğini çok beğenen bâzi
kalın kafalılarımız bu çığıra gitmesinler.”
(k. 825)

3. ***Kalın ses**: Titreşim sayısı az olan ses, pes
ses:

“Vapurdan çıkıp da İstanbul'a ayak bastığımdan
birkaç saat sonra, Refik Hâlit'i o yazıhanede,
karşımda buldum. İnce yapılı, esmer, papağan
burunlu, sahte tavırlarla alaycı edaları iyi
mezcetmiş, **kalın sesli** bir gençti.”

(k. 9254)

k. 634, 825, 3326, 3328, 9247, 15597, 15601,
21252, 22929, 28908, 28989, 29142, 35278

[=13]

KALIN-: Bulunulan yerden başka yere
gidilmemek:

“Eğer Viyana zapt olunmuş olsa idi netice
olarak birçok ganimetler ele geçer, orada
kalındığı müddetçe alınan birçok vergilerle har
vurulup harman savrulurdu ve nihayet
mâbâdinde görüldüğü üzere bir gün bu şehir de
sahiplerine terk olunarak ricat edilirdi.”

k.-dığı 25121

[=1]

KALIN A: Ses bilgisinde ünlüler arasında söyleyiş olarak kalın telaffuz edilen “a” sesi: “Bizim elifbamızda her an söylediğimiz Türk'ün kalın kesreli, meselâ kıl ve yıl kelimelerinde(ki) (T:i) yok, Türk'ün kalın Lam'yle, bilâhare lisânında türeyen ince Lam yok, Türk'ün eski **kalın A'syle** bilâhire İstanbul'da türeyen ince A yok, imlâ harflerinin hiçbirisi yok, bunun mukaabilinde Türk'de mevcûd olmayan harflerin envâtı var.”

(k. +sıyle 29000)

k. 29176

[=2]

KALIN I: Ses bilgisinde ünlüler arasında söyleyiş olarak kalın telaffuz edilen “ı” sesi: “Yeni ve tam Türkçe bir elifba tertib etmek iktizâ ederse bu harflerle teşekkül edebilir.

Kalın A

ince A

Kalın I Kır, sır, yıl demek için.

ince I ...”

k. 29187

[=1]

KALIN LAM: Ses bilgisinde ünlüler arasında söyleyiş olarak kalın telaffuz edilen “lâm” sesi: “Bizim elifbamızda her an söylediğimiz Türk'ün kalın kesreli, meselâ kıl ve yıl kelimelerinde(ki) (T:i) yok, Türk'ün **kalın Lam'yle**, bilâhare lisânında türeyen ince Lam yok, Türk'ün eski kalın A'syle bilâhire İstanbul'da türeyen ince A yok, imlâ harflerinin hiçbirisi yok, bunun mukaabilinde Türk'de mevcûd olmayan harflerin envâtı var.”

(k. +ıyle 28999)

k. 29189

[=2]

KALINLIK: Yuvarlak şeylerde çap:

“(…) ellerinde kol **kalınlığında** kısa kiraz çubuklar, omuzlarında cepkenler, bellerinde geniş kuşaklar, bacaklarında çuha çakşırlar (…)”

k.+ında 967

[=1]

KALIP: Ar. 1. Şiirde ölçü:

“Meselâ bizde iki asırdan beri mısraları havada dolaşan Nedim'in Dîvân'ına ‘zâhir-bîn’ olarak

bakılsa, az yahut çok önce gelmiş şâirlerin manzume **kalıpları**, kaside ve gazel redifleri görülür.”

(k. +ları 27714)

2. Şekil, biçim:

“Biz bu neslin muharrirleri de bu imlâ inhilâlinin ancak bir merhalesinde bulunuyoruz, henüz Türkçede Arabî ve Fârisî kelimeleri şeklinden tanıyoruz; onların imlâsına hürmet ediyoruz, hem de bu hürmet yalnız Arabî ve Fârisî kelimelere münhasırdır sanmamalı, bütün Türkçe kelimeleri de eski **kalıplarından** çıkarmak henüz zevkimizi tahriş ediyor.”

(k. +larından 29001)

k. 29421, 29421, 31611

k.+da 31194

k.+dan 31194

k.+ı 7598, 29727, 29728

k.+ında 28272

k.+ından 24185, 24186, 28178

k.+ını 11117, 26369, 28922

k.+larda 29724

k.+ları 27705, 28295

k.+ta 28179

[=20]

KALIPSIZ: Kalıpla biçim verilmemiş, kalıba girmemiş:

“Rengi solmuş setre pantolonla mintan giyen ve **kalıpsız** fes taşıyan Türkler dolaşıyorlar.”

k. 752

[=1]

KALİÇE: Fars. Küçük halı, halı seccade:

“Yeni bir lisan işitmiyoruz da, eski tarz, eski edâ, eski Şark kelimâtıyla okunmuş bir Osmanlı lisânı gözlerimizi eski bir **kalîçe** gibi mahzûz ediyor.”

k. 22086

[=1]

KALİTE: Fr. Nitelik:

“Demek ki bizde biyografi nev'i henüz yoktur. Yoktur, çünkü bir defa ehliyetli bir edîb çıkıp da bu nev'in **kalite'sini** Türkçede tecellî ettirmemiştir.”

(k. +sini 30044)

k.+den 30012

k.+dir 29988, 30001

k.+leri 30020

k.+ye 30033

[=6]

KALK-: 1. Oturur veya yatar durumdan çıkarak ayakları üzerinde doğrulmak, ayak üstü durmak: “Şem'i Molla, iki taraflı erkân minderlerinde oturmuş on beş yirmi ziyâretçisinin üst tarafında, çekmecesine da yanmış otururken, ben kapıdan görünür görünmez, hemen ayağa **kalkar**, kapıya kadar gelir.”

(k.-ar 33333)

2. Yok olmak, son bulmak, artık mevcut olmamak:

“Şiirleri kafiyeli olarak tecellî etmiş olan milletlerin şiirlerinden kafîye **kalkmaz**.”

(k.-maz 29805)

3. Oturmakta olduğu yerden ayrılmak:

“Her ne ise Ekrem Bey de bir gün parka uğramış ve bir kahve içmiş. **Kalkacağı** sırada garsonu çağırıp da kahvenin parasını ödemek istediği sırada gar son bedava olduğunu, Velîahd'ın ikram ettiğini söylemiş.”

(k.-acağı 32830)

4. Bâzı kipleri bir cümlede fiilden önce veya isim-fiil durumunda kullanıldığında işin çok uygun düşmediğini, beklenmediği, umulmadığı hâlde yapıldığını anlatır:

“Sosyalist **kalkıyor**, vatanperver şâiri istihzasına boğuyor, mütedeyyin kalkıyor, dîne karşı kayıtsız şâiri ruhsuz gösteriyor, milliyetperver kalkıyor aşk ve tabîat şâirlerini kayıtsız ve hissiz ilân ediyor.”

(k.-ıyor 32519)

5. (Ölü için) Dinî merasimi yapılmak ve defnedilmek, kaldırılmak:

“Sâliha Sultan, Paşa'sına çok düşkün olduğu için, cenâzenin bu debdebeyle **kalkmasını** istemişti.”

(k.-masını 34502)

6. Yola çıkmak, hareket etmek:

“Herhâlde önümde senelerce sürecektir sert bir gurbet vardı. Akşama doğru vapur **kalktı**.”

(k.-tı 1661)

“Artık demir almak gün.ü gel-mişse zaman.dan/ Meçhûl.e git-en bir gemi **kalk-ar** bu liman.dan”

(k.-ar 36433)

7. Fırlayıp uçmaya başlamak:

“Ancak yalçın kayalarda toplanabilen kuş yumurtalarından nevale yapılırdı ve ormanlarına

ayak sesleri girdiği zaman mavi tüylü kuşlar küme ile **kalkarlar**.”

(k.-arlar 6469)

“Fermânbîemân ile **kalk-an** hü mâ gibi/ Tuğrâlu nâme git-ti Kızılbaş şâh.ına”

(k.-an 37198)

8. Açılmak:

“**Kalk-ıyor** toz.lu duman perde.si her ân ara.dan”

(k.-ıyor 35639)

k. 38278

k.-abilmiş 114

k.-acağı 3369, 21418, 32820

k.-acağımızı 1770

k.-acağını 29605

k.-acak 20534, 34674

k.-alacaktır 24867

k.-amıyacağımızı 21799, 30644

k.-an 2460, 3007, 18184, 20123, 22884, 23449

k.-ar 12506, 13120, 13241, 23824, 33323

k.-arak 4643, 30690

k.-arlar 6465, 6601

k.-arsa 16159

k.-dığı 19660

k.-ınca 26162

k.-ıp 7551, 9470, 9485, 9497, 26221, 26229, 27812, 28372, 34464

k.-ışında 2988

k.-ıyor 22732, 25743, 32509, 32510, 32511

k.-iyordu 11971

k.-mak 8895, 27499, 34199

k.-mamak 35436

k.-maz 20680, 29795

k.-miş 1788, 7108, 7382, 9515, 10694, 17339, 29006

k.-tı 1660, 3372, 5921, 9596, 10711, 11348, 19981, 21276, 24043, 25258, 25272, 32127,

32641, 34135, 34476, 35430

k.-tığı 2566, 22796

k.-tığından 10730

k.-tığımı 34489

k.-tık 784, 1789, 1812, 8878, 9599

k.-tıktan 3059, 19277, 34970

k.-tılar 11304

k.-tım 9008, 18709, 23985

k.-up 37629

[=96]

KALKAN: Eski savaşlarda savaşçının kılıç, kargı, mızrak ve ok darbelerine karşı kendini korumak için sol elinde tutarak kullandığı siper [Kalkanlar demir ve bakırdan, gergedan ve fil derisinden, kaplumbağa kabuğundan, hasır, söğüt dalı, kamış, ip ve ağaç kabuğundan dikdörtgen şeklinde, oval, en çok da yuvarlak olarak yapılırdı]:

“*Lâkin Üsküp'ün evliyalari hep cengâverdiler. Türbelerinin duvarlarında bir insanın taşıyamıyacağı kadar ağır ve büyük pash kılıçlar, **kalkanlar**, zincirler asılı dururdu.*”
(k. +lar 981)

“***Kalkan** kılıç ve tolga.yı tâ Arş.a as-tığı”*
(k. 38587)

k. 29827, 30774, 38595
[=5]

KALKANDELEN: Makedonya Cumhuriyeti'nde tarihî bir şehir:
“*Yâd.ında mı Üsküp.ün feza.sı/ Yâhut **Kalkandelen** kazâ.sı”*

k. 37967
[=1]

KALKIL-: Kalkma işi yapılmak:

“*Dört sene evvel Büyükkada'da oturuyordum. Bayramda, bayram namazına gitmeye niyetlendim. Fakat Frenk hayatının gecesinde sabah namazına **kalkılır** mı? Sabah erken uyanamamak korkusu ile o gece hiç uyumadım. Vakit gelince abdest aldım.*”
(k.-ır 7026)

k.-ır 33445
[=2]

KALKIŞ-: 1. Gücünün üstünde ve zorca bir işi yapmak üzere harekete geçmek, girişmek, teşebbüs etmek:

“*Yalnız bir harp zengini, bir defa İstanbul içinde bir saray yaptırmaya **kalkıştı**.*”
(k.-tı 7554)

2. Yersiz bir şeyi yapmaya kalkmak, yapmaya davranmak:

“*Bekir Sami Bey'in istifa ettiğini işittiler ve istifayı kendilerine elverişli, gülünç bir kılıhta tefsire **kalkıştılar**.*”
(k.-tılar 14874)

3. Kalkma, hareket:

“*Sallan-maz o **kalkış.ta** ne mendil ne de bir kol”*
(k.+ta 36435)

k.-an 21777, 30621

k.-ip 15197

k.-ır 6610, 35534

k.-ırlar 34209

k.-ıyor 28280

k.-ıyorsunuz 28956, 31352, 31370

k.-masından 33672

k.-mış 10151, 11819, 32727

k.-tığı 24360

k.-tılar 14864, 20653, 21244, 27921, 29642
[=22]

KALOŞ: *Fr.* Potinin sokakta kirlenmesini önlemek için üstüne giyilen, arkalıklı terlik biçiminde yarım kundura [Kaloşun içi potin tabanına tıpatıp uyar, ayrıca ökçe hizasına konan bir yay ile potinle kenetlenirdi. II. Mahmud devrinde giyilmeye başlanan kaloş sonraları yerini lastiğe bırakmıştır]:

“*Birdenbire fes, setre, **kaloş** giyen bu nesl-irical, vaktâ pâdişâhdan ziyâde kanundan, görenekten ziyâde teceddüdden bahsediyorlardı.*”

k. 22073
[=1]

KALP: *Ar.* 1. İman, sevgi ve nefretin, iyi ve kötü bütün duyguların, anlayış, duyuş, sezîş yeteneklerinin kaynağı olduğu kabul edilen, insanın manevi varlığının merkezi, gönül:

“*Ordunun muzafferiyetine itimat **kalpten** doğan bir duygudur.*”
(k.+ten 13917)

“*(...) Bir peygamber **kalbinin** sevgisi gibi derin ve hazindi.*”

(k.+inin 248)

“***Kalbinde** kan sızar gibi var gizli bir hüznün”*
(k.+imde 38629)

2. *mec.* Bir şeyin tam ortası, merkezi:

“*En son Bektaş Ağa çök-tü diz üst.ü/ Titrek el.leriyle ger-erken yay.ı/ Her yan.dan bir merak sar-dı alay.ı/ Ok uç-tu hedef.in **kalp.ine** düş-tü”*
(k.+ine 36320)

(k.+ine 36320)

3. ***Kalbi çarpmak:** Çok heyecanlanmak:

“*Bir sene evvel bu gündü. Boşanan mübarek topların uğultusu hâlâ kulaklarımızdadır, her taraftan sararak yürüyen kolordumuzun trampete velvelesiyle hâlâ **kalbimiz çarpıyor.**”*
(k.+imiz 18272)

4. ***Kalp etmek:** Dönüşmek, tahavvül etmek:
“Küçük bir hâdise bu bürüdetli münasebeti
müthiş bir kine **kalp ediverdi.**”
(k. 9218)

5. ***Kalp (Kalbini) kazanmak:** Davranış ve
sözleriyle karşısındakini kendine bağlamak,
sevgisini kazanmak:
“Nihayet reyini Cumhuriyet Halk Fırkası'na
veren, halkdan ve me'yûs olan Hüseyin Câhid
Bey fırkaya dönüyor, fırkanın bu muzafferiyete
inanması ne kadar tehlikeli bir gaflet olacağını
hatırlatıyor, ma'mâfih halkın ciddî surette
kalbini kazanmak, itimâdını hakîkî surette
muhafaza etmek, fırka için gayr-i kabil
olmadığını söylüyor.”
(k. +ini 24481)

6. ***Kalbi parçalamak:** Çok üzücü, yürek
parçalayıcı:
“Vaka pek sâde, lâkin **kalbi parçalayan** bir
kadın sergüzeşti; mütefekkir bir genç kadın,
hayâtını kalemiyle kazanıyor.”
(k. +i 22325)

7. ***Kalbini pek tutmak:** Telâşa düşmemek,
soğukkanlı olmak:
“Bulgar cephesinin bozulduğuna dâir bir haber
dolaştığını söyledim. Eliyle omuzuma dokundu:
**'Kalbini pek tut! Ondan ne çıkar? Bulgaristan
da aleyhimize dönsün, daha iyi olur, o da
Romanya'ya döner! Başka bir haber var mı?'**
dedi.”
(k. +ini 2788)

k. 6267, 6450, 7599, 9211, 11267, 12061,
13476, 13883, 15259, 16941, 16979, 18301,
21458, 21627, 22701, 24020, 27090, 28030,
30289, 31730, 33379, 36717, 36796, 37131
k.+de 29365, 31161
k.+den 28148, 28732
k.+e 867, 16583, 22841, 28732, 36893,
38703
k.+en 3105
k.+ı 35913
k.+i 254, 1935, 3464, 6216, 13803, 15004,
16953, 17242, 18054, 20749, 20964, 22310,
22734, 22828, 23223, 23443, 24007, 25972,
28382, 30085, 30085, 30134, 30243, 30433,
36081, 37059
k.+i+beşer.in 22209
k.+i+mütehassirane.mle 19916

k.+im 672, 744, 1613, 2132, 6699, 7904,
22815, 23062, 30173, 36108, 36602, 36833,
36928, 37912
k.+imde 2982, 6919, 8843, 10561, 19841,
20550, 23409, 30045, 35723, 36262, 36263,
36344, 36491, 37108, 38629
k.+imdedir 18587, 20102, 36307
k.+imden 7196, 7889
k.+ime 2035, 2156, 19033, 36911, 38850
k.+imi 1164, 1645, 10731, 20478, 21300
k.+imin 174, 188, 382, 7845, 7881, 7882,
37013, 38853, 39171
k.+imiz 7962, 16454, 18259, 22551, 30224
k.+imizde 13900, 28723, 35723, 36262,
36263, 36344, 36491, 37108, 38629
k.+imizden 31159
k.+imize 7989
k.+imizi 30960, 31796
k.+imizin 7288, 12546, 21339, 21417
k.+imizle 11230
k.+imle 6933
k.+imse 36832
k.+in 6386, 19242, 29429, 31260, 38667,
38847
k.+inde 1448, 3557, 6888, 12369, 12704,
14538, 16417, 16542, 16792, 16820, 16826,
16829, 17157, 17416, 18019, 18030, 18366,
21230, 21304, 21357, 22734, 22776, 22939,
27428, 27993, 30129, 30278, 31461, 36414
k.+indeki 16824
k.+inden 7890, 20674, 25754, 28140, 29779,
38111
k.+indeydi 7100
k.+ine 1240, 11892, 17428, 17760, 20573,
27959, 32652, 36320, 36814
k.+ini 2787, 16889, 18433, 19567, 20144,
20185, 22308, 24466, 32938, 36847
k.+inin 239, 248, 3858, 16519, 16736,
21654, 22458, 36974
k.+inizde 22835, 33951
k.+inizi 20272, 20738, 23431
k.+iyle 95, 14151, 17955, 31264, 33713
k.+le 72, 28028
k.+ler 10734, 21831, 22587, 25994, 30674
k.+lerden 13432, 28734
k.+leri 4128, 12528, 16901, 20693, 29809,
30185

k.+lerimizde 14443, 21414, 22835, 23257, 27103

k.+lerimize 12657

k.+lerinde 888, 1228

k.+lerinden 32363

k.+lerinin 7295, 16922

k.+leriyle 10613

k.+ten 13906, 13908

[=245]

KALPAK: Pöstekiden veya buna benzer çuha vb. kumaştan yapılmış baş giyeceği:

“Nurettin Paşa, başında güzel bir **kalpak**, sırtında şık bir gabardin palto, sakalı taranmış, güleryüzlü olarak İsmet Paşa'nın elini sıktı.”

(k. 10409)

k.+ın 3303

[=2]

KALPAKLI: Kalpağı olan:

“Vapur rıhtıma yanaşırken pejmürde kıyafetli, fesli, **kalpaklı** bir hamal kalabalığı bağırsıyor, tıpkı bir şark şehri.”

(k. 2997)

k. 23945, 23953, 23957

[=4]

KALPLİ: ***Açık kalpli (yürekli):** Olduğu gibi görünen, düşüncelerini gizlemeye çalışmayan, dürüst, samimi:

“Siyasî gürültüleri aleyhimizde bile olsa yine insafa tercih etmeyen **açık kalpli** bir millet olduğumuz için itiraf ederiz ki geçen yaz altına imza koyduğumuz muahede ile, bu kış tadili teklif olunan muahede arasında bir fark vardır.”

(k. 12640)

2. ***Büyük kalpli:** Nitelikleri bakımından başkalarından ayırt edilecek kadar üstün, değerli, seçkin, mümtaz:

“Bu dört bin öksüz uğrunda evini barkını bir tarafa bırakarak, dört seneden beri yoksullukla, çaresizlikle, parasızlıkla muttasıl bir arslan gibi çarpışan bu **büyük kalpli** insanın hakkında ne söyleyeceğimizi bilemiyoruz.”

(k. 13085)

3. ***İyi kalpli (yürekli):** Temiz düşünceli, başkalarının iyiliğini isteyen, fesatlık ve kötülük düşüncemeyen:

“1904'te o aralık, kaç defa Sciences Politiques mektebinden dönerken, onun orada elini sıktığımı ve uzun boylu görüştüğümü hatırlarım.

Şekip, yavaş yavaş bu vaziyete alıştı. Bu yeni hayatında birgün kendi gibi satıcı, **iyi kalpli** bir kadına tesadüf etti.”

(k. 11153)

k. 11146, 12631, 13076

[=3]

KALPSİZ: Acıma hissi olmayan, duygusuz, katı, merhametsiz:

“Görgüsü, büyüktü, şahsiyeti, vardı, idarede metin, fakat **kalpsizdi**, bilhassa çok harisdi.”

k.+di 25217

[=1]

KALPSİZLİK: Merhametsizlik, duygusuzluk, katı yüreklilik:

“Annem, babamın **kalbsizliğinden** ziyâde, evlâtlarının bu kayıtsızlığına karşı içli bir hâlde günden güne fazla üzülüyor ve bitiyordu.”

k.+inden 124

[=1]

KALTBAD: İsviçre'de bir göl:

“1910'da Paris'den Cenevre'ye geldim. Yazı geçirdim. İsviçre'de seyahat ederek, Eupen, Montreux, Inter-laken, Lucerne, Rigi **Kaltbad**, Uri, Lugano, Zürih, Schawyz şehirlerini ve birçok gölleri ve dağları gördüm.”

k. 1844

[=1]

KALYON: İtal. Buharlı gemilerin icadından önce hem yelken hem kürekle yürütülen, iki veya üç ambarlı ahşap savaş gemisi [Birden çok güvertesi olup yelkenle yürütülen karaka, barça, karavela, burton gibi birçok gemiye de kalyon denmiştir]:

“Selim-i Salis, Mahmûd-ı Sâni kaptırdıkları uzak ülkeleri geri almak için ilk padişahlarımız kadar azimkardılar; yalnız İstanbul'dan mürettebatı tam bir **kalyon** kaldıramıyorlardı.”

(k. 12725)

k.+lar 6367

k.+lara 6367

k.+ları 22884

[=4]

KÂM: Fars. ***Kâm almak:** Umduğuna ve istediğine erişmek:

“Bir insan ya ikbâlde bulunur o âlemin keyfini sürer, felekden **kâm alır**, düşmanlarını susturur, dut yemiş bülbüle çevirir. Yâhud da ikbâlden düşer, o takdirde derhâl inzivaya çekilir

dünyâdan elini eteğini çeker ve kimseyle uğraşmaz.”

“**Kâm** al-dı bil-ir kendi.ni ömür.ünde felek.ten”
(k. 36633)

k. 19794, 37741, 37765, 38098, 38318

k.+ım 38243

k.+ımız 38007

[=8]

KAMARA: *İtal.* Gemilerde yolcu ve görevlilere ayrılmış bölme, gemi odası:

“**Kamaramda** uyudum.”

k.+mda 2528

[=1]

KAMAROT: *İtal.* Gemilerde yolcuların günlük hizmetlerine bakan kimse:

“**Rum kamarot**, bir amiral gibi kasketini giymiş, bu giren Türklere lüzumlu lüzumsuz hakaaretle, bağırarak haşlıyor ve onlara ambarda ve güvertedeki yerlerini gösteriyordu.”
(k. 2516)

k. 2518

[=2]

KAMAŞ-: 1. (Gözler) Fazla ışıktan dolayı geçici olarak kararıp etrâfi göremez olmak:

“**Birden kamaş-tı** göz.lerimiz bak-tık engin.e”

(k.-tı 36641)

2. ***Gözü (Gözleri) kamaşmak:** Çok etkilenmek:

“**Hayretten gözlerim kamaşmış** dinliyordum.”

(k.-mı 6875)

k.-ır 28240

k.-ıyor 27773, 31463

k.-mı 7096, 31084

k.-mı 2051

k.-tı 10507, 13432

[=9]

KAMAŞTIR: 1. (Diş veya gözün) Kamaşmasına yol açmak:

“**Göz.ler kamaştır-an** şal.a meftûn et-en gül.e”

(k.-an 37058)

2. ***Gözlerini kamaştırmak:** Çok etkilemek:

“**İstanbul'un fethi için surların önüne geldikleri zaman da gözlerini** Peygamber'in **Bedir gazasında yeşil sancağını taşıyan Hâlid kamaştırıyordu.**”

(k.-ıyordu 7103)

k.-acak 28373

k.-an 4834, 8804, 18921, 18973, 30120, 30951

k.-dı 437, 4404, 32191

k.-ır 7281

k.-ırlar 14294

k.-ıyor 6594, 7520, 30808

k.-ıyordu 13487, 26431, 28206, 34973

k.-ıyorsa 13000

k.-mı 4411, 4856, 5501, 25682, 31038

[=27]

KAMAŞTIRICI: ***Göz kamaştırıcı:** Çok etkileyici:

“(…) ‘**Silk-i tesbih-î dür-î seb' al-mesânidir sözüm**’ gibi bir mısra hakikaten çok **göz kamaştırıcı**, söylenmesi için çok ilme, hünere ihtiyaç hissettiren bir kuvvettir.”

(k. 32239)

k. 18359

[=2]

KAMBUR: 1. Sırt ve göğüste bir kemik sakatlığı veya hastalığı sebebiyle meydana gelen çıkıntı:

“**Bu caddeden geçen halk kambur**, çelimsiz, soluk, zibidi göründü.”

(k. 7640)

2. Abdülhak Hâmid Tarhan'ın Ruhlar (1922) isimli tiyatro eserindeki kahramanlardan biri:

“**Abdülhak Hâmid Bey işte o günlerde Rûhlar'ı yazıyormuş; eserde Kambur'un** rûhuyle **Dilşâd'ın rûhu** böyle konuşuyorlar.”

(k.+un 30912)

k. 30896, 30945, 30927

k.+la 30892, 30934

k.+u 30914

k.+un 30905, 30909

[=10]

KAMER: *Ar.* Ay:

“**Saç-sın kamer âgûş.umuza şî'rileâli**”

(k. 39165)

k. 38234, 39189, 39204, 39205, 39206, 39207, 39227

k.+in 39124

[=9]

KAMERİYE: *İtal.* Bahçelerde yazın oturulmak için yapılan, kafes biçiminde, kubbeli, üstü yeşilliklerle sarılan süslü çardak:

“**Gecemiz çok iyi geçti, bir kameriye altında, geç vakte kadar konuştuk ve güldük.**”

(k. 9277)

k.+den 15000

[=2]

KÂMET: Ar. 1. Boy, endam:

“O şîvekâr bu **kamet.te** nevcivân ol-alı”

(k.+te 37397)

2. ***Kaamet-i dîlcû**: Gönül çeken endam:

“Gaazi Giray'ın ‘Râyetê meyl ederiz **kaamet-i dîlcû** yerine

Tûğa dil bağlamışız zülf-i semen-bû yerine’
matlarıyla başlayan (...)”

k.+i+dîlcu 27958

[=2]

KAMIŞ: Üflemler bir çalgı aleti:

“(…) o diyarların şevkini ve hüznünü ifâde eden **kamış** yâhud da telle de söylenmemiş, bilâkis hassas yarıkların kıl dişleri üzerinde, gelişî güzel bir tahassüsle oynadığı bir zemzeme tarzındadır.”

k. 20716

[=1]

KÂMİL: Ar. İlim, fazilet ve hüner sâhibi, manevi meziyetleri bakımından belli bir olgunluğa erişmiş (kimse):

“Selâmlığında Beykoz'un **kâmil** insanlarıyla tanışmıştım.”

(k. 33736)

“**Kâmil.dir** o insan ki yaşa-r hâtıra.larla”

(k.+dir 36630)

k. 7340, 7346, 19217, 26174, 34122, 34956

[=8]

KÂMİLEN: Ar. Tamamen, tam olarak, noksansız:

“Parmak hesabında bu mekaasıd-ı mûsikıyye **kâmilen** feda ediyor.”

(k. 29347)

k. 29439

[=2]

KÂMİL PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“(…) ondan sonra **Kâmil Paşa** kabinesine hiç sokulamadı.”

(k. 10117)

k. 22003

[=2]

KAMİ MARYO: Yazar:

“Müellife Madame **Kami Maryo** genç, şirin bir kadın.”

k. 22310

[=1]

KAMİNİÇE: Osmanlı Devleti eyaleti [1672 yılında kurulmuş, 1699 yılında yıkılmıştır.]:

“Bilirsiniz ki Osmanlı İmparatorluğu'nun hududu Avrupa'da Avusturya'ya varıyor, Rusya tarafında da **Kaminiçe**'ye kadar gidiyordu.”

k.+ye 8128

[=1]

KAMU: Ar. Herkes:

“Nemiz kaldı bizim mülk-i Areb'de/
Nice bir dururuz Şam ve Haleb'de/
Cihan halkı **kamu** ayş ü tarebde/
Gel ahî gidelim Rûm illerine.”

k. 25749

[=1]

KÂMUS: Ar. Bir dilin bütün kelimelerini içine alan büyük sözlük:

“Lirik şiiire Şeyh Galib'in yukarıda zikri geçen bey tinden başka bir târifî münâsib görmüyorum. Belagat muallimlerinin, **kaamus** sahiplerinin tarifleri yavandır.”

(k. 27983)

k.+un 28278

[=2]

KAMYENİÇE: Osmanlı Devleti eyaleti [1672 yılında kurulmuş, 1699 yılında yıkılmıştır.]:

“Beç'i düşürmekle gıpta ettiği **Kandiye**, **Kamyeniçe** ve Uyvar fâtihi Fâzıl Ahmed Paşa'yı gölgede bırakabilirdi.”

k. 25260

[=1]

KAMYON: Fr. Ağır yük taşımak için yapılmış, çekiş gücü yüksek, dört tekerlekli motorlu araç: “Birçok müfrezeleri taşıyan **kamyonlar** gelip gidiyorlardı.”

k.+lar 18765

[=1]

KAN: 1. Plazma ve kan yuvarlarından meydana gelen ve damarların içinde dolaşarak vücut dokularını besleyen kırmızı renkli sıvı, dem, hun:

“Hepsi kırmız içe içe **kanlarını**, vaaz dinleye dinleye beyinlerini tazeleyen Yeni Turan kadınları bir gün Yeni Tûran'ı iktidara çıkarıyorlar.”

(k.+larını 30471)

2. **teşmil**. Soy, nesil, ırk:

“Dostoyevski namında bir Rus'un, bu siyah kitap kadar siyah bir kitabını okudumdu; içinde vücutları ve kalpleri ağrıyanlar benim **kanımdan**, dînimden, dilimden değildiler.”

(k.+ımdan 30196)

“Gönül.üm dil.im **kan.ım** ve mizâc.ımla
siz.denim”

(k.+ım 35965)

2. ***Kan dökmek**: (Bir kimseyi) Yaralamak veya öldürmek:

“Bu da gösteriyor ki bir inkılâbın tabiatinde
mutlakaa şiddet vardır ve şiddet bâzan irticain
muzafferiyetinden daha az **kan döker.**”

(k. 24960)

3. *(**Birinin**) **Kanına susamak**: Hayatına
kastetmek, öldürmeyi aklına koymak, ortadan
kaldırmak istemek:

“Her kuşun eti yenmez, derler. (Osmanlı
padişâhlarının) bâzıları, **kanına susadıkları**
(kimseleri) boğduramamışlardır ve hattâ
bunların bağızlarından, saltanatları müddetince
çekinmişlerdir.”

(k.+ına 26181)

4. ***İçi kan ağlamak**: İçinde belli etmediği
büyük bir üzüntüsü olmak, belli etmeden çok
üzülmek, yüreği kan ağlamak:

“Demîn Râif Efendi'nin karısını dinlerken **içim
kan ağlıyordu.**”

(k.+ağlıyordu 34345)

5. ***Kan dökmek**: (Bir kimseyi) yaralamak veya
öldürmek:

“Okuduklarım bana o saltanatın istilâsından
vâsî mikyasta müşterek bir **kanın döküldüğünü**
gösterdi.”

(k.+ın 25425)

k. 3297, 3633, 6973, 7149, 7158, 9315,
10415, 10970, 11778, 11847, 12166, 12267,
12276, 12282, 13484, 13666, 13925, 14454,
15968, 16544, 16677, 18474, 20639, 20870,
20893, 21329, 23656, 24946, 24948, 24954,
25549, 28813, 30762, 31143, 36008, 37005,
37529, 38349, 38629

k.+a 3491, 16504

k.+da 35353

k.+dan 10292, 17563, 22902

k.+ı 12268, 16904, 19044, 20639, 35815

k.+ım 30192

k.+ımı 22869

k.+ımız 35344, 35685

k.+ımızın 25408

k.+ın 1127, 17580, 21993, 25411, 30045,
36335, 38613, 38618

k.+ına 26167, 34184

k.+ında 2986, 12802

k.+ından 994, 3330, 15271, 35345, 35349

k.+ındandır 7669, 22979

k.+ını 996, 11970, 16903, 28253

k.+ının 35341

k.+ınıza 15582

k.+ınızdadır 16593

k.+ıyla 15350, 16950

k.+la 16906, 22857, 36359

k.+lar 13727, 14951, 14952, 15385, 17643,
22960, 26544, 37069

k.+ları 2981, 6126, 13729

k.+larımız 28597

k.+larımızı 4131

k.+larına 1046

k.+larını 5208, 25225, 30460

k.+larının 17519

k.+larıyla 38991

[=108]

KAN-: 1. Aldanmak, inanılmaması gereken şeye
inanmak:

“Bu akşam İstanbul'u bir daha o hâlinde
göreceğiz. Yalnız artık gönlümüz mahyalara
kanmıyor. Uzun seneler vatanda gurbet nasıl
olmuş duyduk. Kaza ve kaderin bu kadar
cilvesinden sonra istiyoruz ki Ramazanı
cetlerimiz gibi ferahlı bir Müslüman kalbiyle
idrak edelim.”

(k.-mıyor 14159)

“İkbâl için mevâidiiblis.e **kan-mazız**”

(k.-mazız 37867)

2. (Bir yiyecek veya içecekten) Daha fazlasına
ihtiyaç hissettirmeyecek kadar yemek veya
içmek suretiyle soymak:

“Aşk ruhun yanıklığı ve uzun bir susamak
olduğu için bütün o şâirler şiirlerinde Cem'in
şarap küplerini devirirler, muttasıl kadehler
doldururlar, bir türlü **kanmazlar.**”

(k.-mazlar 28255)

3. Bir arzusunu yeteri kadar karşılayıp tatmin
olmak, yeterince haz alarak bir şeye doymak:

“Gül yüzlü bir âfet.ti ki her pûse.si lâle/
Gir-dik zafer.in koyun.una **kan-dık** o visâl.e”

(k.-dık 35846)

k.-ar 37653, 37724

k.-dık 36026

k.-madık 36166, 36203

k.-maz 36759

[=11]

KANA-: Vücutun herhangi bir yerinden kan akmak, kan gelmek:

“İki sene evvel Ankara i'tilâfnâmesi akdedilirken eğer müzâkerâta akl-ı selim rehber olsa idi; der idim ki, şimdi ceriha gibi **kanayan** hudud çizilmezdi.”

(k.-yan 23543)

“Hâfiz.in kabir.i ol-an bahçe.de bir gül var-mış/ Yeni.den her gün aç-armış **kana-yan** renk.iyle”

(k.-yan 36466)

k.-amaz 23566

k.-mış 39109

[=1]

KANAAT: Ar. 1. Görüş, fikir, kanı:

“Şiddetli olduğu kadar faziletli bir İmparator olan Septimus-Severiyus, bu **kanaatte** olduğu için, kendi devrinde Sarayburnu'na yerleşmiş ve oradan saltanat sürmüştü.”

(k.+te 4886)

2. ***Kanaat etmek**: Yetinmek, kâfi bulmak:

“Eski geçim şartlarına uygun yaşayan, kazanılan para ile harcedilen para arasında tabii bir nisbet olan, eski muaşeretin zevklerine **kanaat eden** halk bu semtleri yaratabiliyordu.”

(k.+eden 5789)

k. 1730, 2607, 2912, 5994, 8075, 8475, 11311, 15988, 32090, 32159, 32737, 35265

k.+e 35342

k.+ederiz 4979

k.+etmek 8360, 15787

k.+etmiş 34039

k.+etti 14782

k.+ettiği 34143

k.+ettik 15669

k.+ıyla 17067

k.+i 8256, 8326, 25349, 34252

k.+i+tamme 11539

k.+im 8326, 29827, 35199

k.+inde 8712

k.+inden 35260

k.+indeyim 32734

k.+ini 4881, 25288

k.+lemi 10968

k.+lere 10774, 22586

k.+leri 8328, 35179

k.+lerinden 10773

[=42]

KANAATKÂR: Ar.+Fars. Elindeki ile yetinen, fazlasını istemeyen, kanaat sahibi (kimse):

“Öyle zannediyorum ki, bizde beşyüz kuruş maaşlı **kanaatkâr** Babıâli memurlarının nesli tükenirse artık kızlarımıza namzed bulamıyacağız.”

(k. 21704.)

k. 24417

k.+ı 21690

[=3]

KANAL: İtal. 1. Bir sıvının bir yerden başka bir yere geçmesini sağlayan üstü kapalı veya açık yol, mecra:

“Daha bir asır evvelin Boğaziçi kadar güzel bir deniz olan Haliç nerede? Devlet bahriyeye uğraşmaya teşebbüs etti, İzmir Körfezi gözü önündeyken tezgâhlarını boydan boya Halic'e yerleştirdi. Orasını bir fabrika **kanalına** çevirdi.”

(k.+ına 7361)

2. Deniz, göl, ırmak sularını başka tarafa akıtmak veya bunlardan birini diğerine bağlamak için açılmış, bazısı ulaşım elverişli su yolu:

“Venedik'in büyük **kanalı** Bruge'ün siyah suları, Tuleytila'nın sokakları oralarda değil, nerede bulunsak bizde yaşıyor ve ilelebet de böyle payidardır.”

(k.+ı 7771)

3. ***Kanal Seferleri**: Osmanlıların I. Dünya Savaşı sırasında Süveyş Kanalı'na düzenledikleri iki hareketin ortak adı:

“**Kanal** seferlerinin, Galiçya seferlerinin, hâsılı umumiyetle tecavüzî harbin yalnız ve yalnız Alman hedefi gözetilerek icra edildiğini anlamamış bir Türk var mıdır?”

k. 15339

[=3]

KANAT: 1. Kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı sağlayan açılır kapanır bir çift organ:

“Duyul-an gök.te **kanat** yer.de ayak ses.leridir”

(k. 35641)

“Fetih gecesi, sabaha karşı, Ak Şemseddin bir tepe üzerin den, **kanatlarını** açan kocamış bir kartal gibi, kollarını açarak:

“Yâ müfettihü'l-ebvâb!” nidasıyla bağırırken, genç Fâtih, sağ kolunun yumruğuna toplanmış

yıldırım gibi, sıra ile, büyük topları, Anadolu, Rumeli ocaklarının askerlerini, azepleri, seymenleri, sipahileri ve son darbe olan yeniçeriye surların üzerine boşaltıyordu.” (k.+larını 7167)

2. Kapı, pencere, dolap gibi şeylerin yanlara doğru açılıp kapanan kapaklarından her biri: “Geniş **kanat-ları** boşluk.ta simsiyâh açıl-an/ Ve arka.sında güneş doğ-mıyan büyük kapı.dan/ Geç-ince başla-yacak bit-miyen sükûnlu gece” (k.+ları 36458)

k. 16719, 20682, 29797, 35288
k.+ı 6187, 20002, 20002, 33359, 34637
k.+i 24892
k.+ları 13104, 29473
k.+larına 20668, 29772, 31080
k.+larını 7161, 10616, 17422
k.+larıyla 38628
k.+larla 22610
[=22]

KANAT-: Kanamasına sebep olmak veya özellikle kanamasını sağlamak: “Diğer çocuklar hakikaten şerir mahlûklardı, birbirleriyle döğüşürken taşla başlarını **kanatırlar**, gözlerini patlatırlar, cürüm vak'aları îkaa ederlerdi.” (k.-ırlar 533)

k.-an 15579
k.-ırcasına 525
k.-madı 15373
[=4]

KANATLAN-: Uçmaya başlamak, kanat açmak: “Yer.den yedi kat arş.a **kanatlan-dık** o hız.la” (k.-dık 35833)

k.-sam 37009
[=2]

KANATLAN-: 1. Yeni yeni kendini göstermek: “Millete yol göstermek isteğiyile malûl olan birçok irfan adamları ve bunların arasında ekseriya yeni **kanatlanan** gençler, zaman zaman, “Biz nasıl bir şiir isteriz? müddeâstıyle hayli yazılar neşrettiler.” (k.-an 27446)

2. Ortaya çıkmak: “Müstakbel Türk beldesinin kitâb-ı tekvinini muharrir, pek sarp bir daüsilayla, tahayyülden fazla hisden **kanatlanan**, bir destan yapmış.” (k.-an 30395)

“Abdülhak Hâmid Bey'in asıl hüviyeti fikir'de olduğu için şiiri her zaman birdenbire dudaktan **kanatlanmıyor**. Denilebilir ki bu mübdi' şâir çok yüksek, çok geniş, çok derin ve dâima yeni olan fikirlerini bir defa söylediği kalıpdan çıkarıp başka bir kalıpdan da dökebilirdi.”

k.-mıyor 31201
[=3]

KANATLANDIR-: 1. Harekete geçirmek, daha süslü hâle getirmek: “Ankaa-yı suhani ancak Fârisî'den, Arabî'den iki şebâl ile **kanatlandırın** nesli, Nâmik Kemal Bey daha bir devir evvel mustalah buluyordu.” (k.-an 28815)

2. Zihinde canlandırmak: “Yedi sekiz sene evvel Hamdullah Subhi ile böyle bir fikri **kanatlandırmak** istiyorduk.” (k.-mak 21293)

[=2]

KANATLI: 1. Kanatları bulunan: “San-dık ki uç-tu git-ti bir altın **kanatlı** kuş” (k. 36644)

2. **mec.** Kanat takmış gibi, kanatlanmış gibi olan: “Gönül.üm bu sevinç.in halecân.iyle **kanatlı**” (k. 36798)

k. 35839, 36541, 38766
[=5]

KANBER: (Hz. Ali'nin kölesi Kanber'in adından) Her işin içinde, her toplantıda bulunmak merakında olanlar için sitem ve şaka yollu söylenen “Kambersiz düğün olmaz” deyiminde geçer:

“(…) yâhud da her düğünün **kanberi**, her koltuğa oturuveren fuzalâmızdan teşekkül eder ve de şebâb için yeni bir sebep-i ye's olur.”

k.+i 22558
[=1]

KANBUR: Kambur. ***Kamburu çıkmak**: Sırtı kamburlaşmak

“**Kanburu çıkmış**, başı yerlere doğru eğilmiş, her önüne gelene yerden üç etekli temenna verir, yerlere geçercesine tevâzûlar gösterir bir nesil yetişmeğe başladı.”

k.+u 21105
[=1]

KANBUR FAZLI: Prens Sabâhaddin'in süt kardeşi:

“Bir gün, karşıma tufeylilerden biri çıktı:
'Kanbur Fazlı meşkûk eşhâsdandır, Prens
Sabâhaddin'in süt biraderidir, Lehlerin
memurudur, hakkında, fena malûmat alınmıştır.’
dedi.”

k. 3880
[=1]

KANBUR FAZLI BEY: Kanbur Fazlı:
“Şimdi Ankara yollarında, zaman zaman, iki
büklüm bir insanın geçtiği görülür. Bu adam,
Lehistan Sefarethanesinde tercüman ve kâtip
yamağı arasında, çok vazî' bir mevkide bulunan
Kanbur Fazlı Bey'dir.”

k.+dir 3841
[=1]

KANCIK: *meç.* Hilekâr döneç, sözünde
durmayan (kimse), kalleş:
“Yunanlılar dişlerini, **kanctkça** geçirdikleri Türk
vatanının etinden, bugünkü izmihlallerine
rağmen kolay kolay ayırmazlar, çene kemikleri
tamamıyla gevşeyince çekilir giderler.”

k.+ça 16143
[=1]

KANDIR-: Aldatmak, zihnini çelip yanıltmak:
“Hükümete geçmek için son bir teşebbüs olmak
üzere, o aralık Avrupa'daki uzun istirahatinden
İstanbul'a dönmüş olan eski efendisi ve dostu
Mahmut Muhtar Paşa'yı **kandırmaya** çalıştı.”

k.-maya 10365
[=1]

KANDİL: Ar. 1. ***Kandil gecesi**: İslâm dininde
mübarek sayılan mevlit (viladet), regaip, berat
ve miraç geceleri [Câmilerde kandiller yakılarak
kutlandıkları için bu gecelere kandil gecesi
denmiştir]:

“**Kandil** geceleri bu velîlerin yerleri mumlarla
donanırdı.”
(k. 717)

2. Sıvı hâlindeki yağa batırılmış bir fitilin
yanması suretiyle ışık veren aydınlatma âleti:
“Vazof'u şehrin göbeğinde, büyük katedralin
karşısındaki meydana gömdüler; mezarında da
şimdi büyük bir **kandil** yanıyor.”
(k. 3383)

k. 544, 988, 6963, 6973, 7931, 14139, 16687,
16908, 34518
k.+i 6990, 30491
k.+ler 16915, 18061

k.+lerde 33390
k.+leri 16883, 18922
k.+lerinden 677
k.+leriyle 14136
[=20]

KANDİLLİ: İstanbul'un Üsküdar ilçesinin en
kuzeyinde Boğaziçi kıyısında bulunan bir semt:
“**Kandilli'nin** suları, ağaçları, dağları gözümde
tütüyor.”

(k.+nin 20527)

“**Kandilli.den** Çubuklu.ya çık-tık gezinti.ye”
(k.+den 36545)

k. 5739, 7328, 10520, 14158, 35859, 36124
k.+de 7501, 8252, 10527, 36135
k.+deki 20514
k.+ye 7331, 18757, 18764, 18772
k.+yi 8254
[=18]

KANDİYE: Yunanistan'ın Girit adasında bir
şehir:

“**Kandiye** çok nemâlî bir paşalıktır.”
(k. 34736)

k. 25249, 34736, 34740
k.+deki 34730
k.+den 34762
k.+nin 34717, 34747
k.+ye 34717, 34726, 34737, 34748, 34757
k.+yi 34729, 34731
[=15]

KANDİYE BEĞLERBEĞİ: Osmanlı
Devleti'nde beylerbeyliği:

“Nezd-i İlâhîde duâm kabûl edilmiş olacak ki bir
gün yeni çıkan nasb ve tâyinlerde **Kandiye**
Beğlerbeği Dâmad Mehmed Paşa'nın Erzurum'a
nakledildiğini gördük.”

k. 34756
[=1]

KANDİYE BEĞLERBEĞLİĞİ: Osmanlı
Devleti'nde beylerbeyliği:

“Aradan birkaç ay geçti. Paşa'nın Rakka'dan
Kandiye Beğlerbeğliği'ne nakline ferman çıktı.”

k.+ne 34725
[=1]

KANEPE: Fr. Birkaç kişinin oturabileceği
genişlikte koltuk, çekyat:

“D'arcure kahvesine girdim. Bir **kanepeye**
oturdum; bir sütlü kahve ısmarladım.”

k.+ye 4075

[=1]

KANGI: Hangi:

“Avâz-ı seyri vermede lâhuutdan haber;/Her **kangi** semte gitse Hudâ sanki râhber!”

k. 30965

[=1]

KANIKSA-: Çok tekrarlama sebebiyle etkilenmez olmak, alışmak:

“Saray ve devlet, mukbillerinin bu oyunlarına **kanıksamıştır.**”

(k.-mıştır 34353)

k.-mamışken 2238

[=2]

KÂNİ: Ar. Kanaat getirmiş, inanmış:

“Hâsılı İstanbullular artık tamamıyla **kanidir** ki, millî hareket yarın da o devlete İzmir'imizle Edirne'mizi kavuşturacak ve millî vahdeti bir daha dünya gözüyle göreceğiz.”

(k.+dir 13871)

k. 2192, 18791, 19795, 28585, 29518, 31077, 31085, 33921

k.+di 1229, 2926, 4339, 30325

k.+dim 34718, 34730

k.+dir 12172, 15120, 34220

k.+dirler 17064

k.+iz 16210

k.+olabilir 18596, 20112

k.+oldu 13490

k.+olduğu 34373

k.+oldum 19715, 20256

k.+olur 18785

k.+olurlardı 17672

k.+oluyorum 18583, 20098

[=30]

KANLI: 1. İçinde veya üstünde kan bulunan:

“Mızrak.ta halk.a gösteril-en **kanlı** kelle.ler”

(k. 37071)

2. Aralarında kan davası bulunanlardan her biri:

“Bu iki **kanlı** adam Üsküplülerin hayâlinde birer efsâne mahlûku, birer dev gibiydiler.”

(k. 1131)

3. Kan dökülmesine, bir veya birçok kimsenin yaralanmasına, ölmesine sebep olmuş olan:

“Çar Ferdinand'ın **kanlı** siyâsetine âlet olmuş nice siyâsîleri de yaptıklarından nadim ve Türklere çok muhabbetkâr gördüm.”

(k. 3475)

4. Kan bulaşmış:

“Yeni İstanbul muhafızı, vaktiyle Suavi'yi öldürdüğü **kanlı** sopasını otuz sene ikamet ettiği karakoldaki makamının duvarına asan Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa neviden bir zat değildi.”

(k. 11291)

“Sen miydin o âfet ki de-dim bezmiez el.de/ Bir **kanlı** gül ağız.ında ve mey kâse.si el.de”

(k. 36791)

5. Kan dökülmesine, bir veya birçok kimsenin yaralanmasına, ölmesine sebep olmuş olan:

“Fakat İzmir dediğimiz zaman bir **kanlı** günü, bir taksim başlangıcını hatırlamalıyız.”

(k. 18215)

6. İsteyerek kan dökmüş olan (kimse), hunriz, katil:

“Bu manzarayı ilk defa seyre giderken memnun ve müştak olabilmek için bir ecnebinin ya **kanlı** katil, yâhud da hâlis san'atkâr olması iktizâ eder.”

(k. 19111)

7. ***Canlı kanlı**: Kuvvetli, güçlü, etkili:

“Taksîm-i a'mâlin yokluğu yüzünden resmî dairelerimiz başlarında tesadüfen gayretli, **canlı, kanlı** müdürler bulunursa iyi işliyorlar, bulunmazsa yalnız maaş istihlâk eder, aczi yüzünden halkı başından savar imarethanelerdir.”

(k. 15808)

k. 1130, 1300, 3474, 3476, 11286, 13794, 14916, 14937, 15797, 17526, 17585, 17635, 17643, 18203, 19099, 22370, 25438, 36791, 36818, 38461, 38485

[=22]

KANLICA: İstanbul'un Beykoz ilçesinde bir semt:

“İstanbul'da, Kandilli'de oturduğunuz zaman yanınızda **Kanlıca'yı** başka bir memleket zannedersiniz.”

(k.+yı 8257)

“Bu yaz kemeçe.yi bir dinle-dinse **Kanlıca.da**”

(k.+da 35996)

k. 5740, 35859

k.+da 20602

k.+nın 20601, 36162

k.+ya 8254

[=8]

KANSIZ: 1. Kan dökülmeden gerçekleşen:

“Dışından **kansız** görünen bu ihtilâlde Teyfik'i kaybettiğimizi ertesi gün gazetede gördüğüm dakika kederimden hareketsiz kaldım.”

(k. 10654)

2. ***Kansız cansız**: Güçsüz, sağlıksız:

“Bu merhalenin ilk kısmında Türk şiiri **kansız, cansız, dermansız, ihtiyardır.**”

(k. 28184)

k. 29958, 26471

[=4]

KANSIZLIK: Duygusuzluk:

“Gençliğin kısır tefekküründen, **kanstılgından, hissizliğinden bir nümüne değil mi?**”

k.+ından 21603

[=1]

KANTEMİROĞLU: Sarayda yetişmiş bir mûsikişinas:

“Allah bilir! Lâkin Itrî belki de nota mevcûd olduğunu bildirdi ve aynı târihde Saray'da terbiye gören **Kantemiroğlu'ndan** işitmiş olabilirdi.”

k.+ndan 26831

[=1]

KANTİTE: Fr. Nicelik, miktar, adet:

“Bugünün Fransız edîbleri, nesirde, o birçok çeşit ve her gün ganî ganî verdikleri eserlerini verebilmek için kalite'den **kantite'ye** yâni, keyfiyet'den kemmiyet'e geçmişlerdir.”

k.+ye 30012

[=1]

KANTO: İtal. Tuluat tiyatrolarında oyundan önce genellikle kadın sanatçıların şarkı söyleyip dans ederek yaptığı gösteri:

“(…) **kanto** diye Türkçeye girmiş rezil bir sanat ucubesi güzel, aslî Türk şarkılarına kalbolur.”

k. 31739

[=1]

KÂNUN: 1. Devletçe konan ve her vatandaşın uyması gereken yazılı hukuk kuralı:

“Garib bir vaziyet; çünkü Başvekil Fethi Bey, icra etmekle mükellef ve muvazzaf olduğu, bir **kanunu** tatbik ettiği için muhalif gazeteler ve Sivas Meb'ûsu Hâlis Turgut Bey karşısında maznun mevkiinde bulunuyor.”

(k.+u 24626)

2. Tabiat olaylarının bağlı olduğu değişmez düzen:

“Lâkin tabîatin ne kadar garip bir **kanunu** vardır.”

(k.+u 2450)

3. **teşmil**. Bir toplumda uyulması gereken kural, usul, nizam:

“Yeni dariülfünunun karşısında eski medrese var. Yeni hayat **kanunlarının** karşısında eski ahkâm var.”

(k.+larının 23728)

k. 3964, 9617, 11829, 22370, 24634, 24640, 24660, 24673, 24693, 24694, 24695, 24700

k.+a 10741

k.+dan 11831, 22061

k.+dur 24640

k.+1+ahenk.e 29333

k.+1+esas.1 4160

k.+1+esas.ı 24045, 25494, 25581, 25814, 25818

k.+1+esasi 3780, 3950, 3957, 3961, 23733

k.+1+esasi.sini 24052

k.+1+esasi.sinin 24029

k.+1+esasi.yi 3793, 25793

k.+1+esasiencümeni.ne 24815

k.+1+esasisi.nden 9624

k.+1+esasiyi 24032

k.+1+sani 8839

k.+1+tabiat 16270

k.+1+tabiat.ın 16271, 16475

k.+1+tarihi.dir 25934

k.+ıyle 26752, 26755

k.+i+evvel.inin 3

k.+lar 24707, 24841, 26975, 35514

k.+lara 22558

k.+lardan 20200, 24648, 24649

k.+lardır 24842

k.+ları 24619

k.+larımız 24651

k.+larımızın 24645

k.+larında 26740

k.+larını 14688, 16502, 24678, 26709

k.+larının 10583, 23713, 26728, 26739

k.+larla 24647, 24664, 24665, 24665, 24666, 24667

k.+u 2449, 24611, 24613, 24623, 24686, 30467

k.+umuz 24652

k.+umuzda 24688

k.+un 24816, 26749, 26752

k.+una 27522

[=82]

KĀNŪNEN: Ar. Yasa gereğince, yasal olarak:
“Geçende mektep taamhânesinde bir arkadaşı:
—Kemâl, sizin vatanınızda hunzır yemekle, şarab
içmek **kanunen** ve muâşeret-i milliyyenizce
memnu ve gayr-ı makbul olduğu hâlde Türklerin
bu kadar kaviyyü'l-bünye olduklarına pek hayret
ediyorum.”

k. 19894

[=1]

KĀNŪNÎ: Ar. 1. Kanunla ilgili, kanuna ait:
“Bu saltanatın yalnız müstemlekeleri değil,
doğrudan doğruya öz vatan kıt'aları bile her
tarafından türemiş mütegalibler elinde bulunuyor,
siyâsî, idâri, **kanunî** vahdet yoktur.”
(k. 23756)

2. Yasal, legal:

“Kanun mer'îdir, tatbik yerindedir, ya bu itiraz
tûfânı niçindir? Bu niçinin çünküsünü çabuk
söyleyelim: Çünkü matbuat için Türk semâsı
altında en **kanunî** bir kayıt bile coşkun
muhaliflerimize ezâ veriyor! Türk semâsı altında
teşri' kuvveti kanunlarla mukayyedir, (...)”
(k. 24678)

3. Kanunî Sultan Süleyman:

“Arnavudlar, bugünkü felâketlerini hazırlayan o
Kanunî devrinde Üsküplülere, kendilerinin
tortusu bir unsur nazariyle bakarlardı.”
(k. 1039)

k. 24663, 28900

[=5]

KĀNŪNÎ ARİF BEY: Mûsikîşinas:

“İbrahim Bey'in âlemlerinin müdavimlerinden
bir **Kanunî Arif Bey** vardı ki İstanbul'un o
zaman birinci derecede mûsikî üstadlarından
sayılırdı.”

k. 1552

[=1]

KĀNŪNÎ SÜLEYMAN: I. Süleyman Sultan
Süleyman-ı Evvel; (6 Kasım 1494, Trabzon – 7
Eylül 1566, Zigetvar) Osmanlı
İmparatorluğu'nun onuncu padişahı ve 89. İslam
halifesi. [Batıda Muhteşem Süleyman, doğuda
ise adaletli yönetimine atfen Kanunî Sultan
Süleyman olarak da bilinir.]:

“**Kanunî Süleyman** kendi namına bir cami
yaptırmayı istediği zaman da, 'Eski Saray'ın
Haliç'e bakan arka sahası ayrılmış Süleymaniye,
bütün mimarî manzumesiyle oraya kurulmuş.”

k. 5353

[=1]

KĀNUNPERVER: Ar. +Fars. Kanunlara
düşkün, bağlı olan:

“Dün kürsüde muhalefete tercüman olan Sivas
Meb'ûsu Hâlis Turgut Bey'in serdettiği fikirlerle,
Başvekil Fethi Bey'in tenvir ettiği vaziyet,
karşılaştırılınca, bugün vatanda, hangi fırka
kanunperverdir.”

k.+dir 24630

[=1]

KĀNUNPERVERLİK: Kanunlara düşkün, bağlı
olma durumu:

“Fethi Bey'in dün kürsüden söylediği berrak
sözler, ifade ettiği temiz hükümet müddeâsı, saf
kanunperverlik, o derece mukni' idi ki, bir
muarız safsatâiyye mezhebinin en usta bir hatibi
olsa cerh edemezdi.”

k. 24649

[=1]

KĀNUNSUZ: Kuralısız:

“Kötü tarafı ise edebiyat böyle açık ve **kanunsuz**
bir saha olunca o sahaya herkesin
girebilmesidir. Biz işte bu kötü neticeyi fazla
hissetmiş olduk. Edebî seviyeyi mutlaka
yükseltmek lâzımdır.”

k. 32141

[=1]

KĀNUNŞİNAS: Ar. +Fars. Hukuk ilmini çok iyi
bilen, kânunun inceliklerinden anlayan kimse,
hukuk ilmi uzmanı:

“O iki vilâyeti ayıralım, ne kadar işe yarar âmir
ve me'murumuz, muharrir ve muallimimiz,
kaanunşinas ve doktorumuz, mîmâr ve
mühendisimiz, hâsılı milletin taksîm-i amalinde
vazifesini hakkıyla îfâ eden ne kadar müstahsil
ve faydalı unsurumuz varsa onlarla gidelim o iki
vilâyete yerleşelim.”

k. 26463

[=1]

KAP: 1. Kitap, dergi kapağı, cilt:

“Mâtübât âleminin bir cilvesidir, ruhandan
kabının şekline kadar zihinlerde rengi takarrür
edemiyen bir mecmua, en zengin muharrerâda
intişâr etse bile yaşyamaz.”

(k. +ının 30618)

“Makber'in vezninde: Meşhur Börekçi Ahmed Usta Bir kitabın **kabında**: Eser-i hâme-i Ahmed Cevdet (...)
(k.+ında 29474)

3. ***Kabına sığmamak**: Çok heyecanlı olmak, heyecanı her hareketinden belli olmak:

“Nihayet Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa'nın meşhur Havza nutkundan haberdar olduğu zaman **kabına sığamadı**, hiddetinden âdeta çıldırdı, sağına soluna küfür savurmaya başladı.”

(k.+ına 10257)

k.+ına 7530, 10250

k.+ında 28304, 29463, 30487

k.+ından 7530

k.+ının 21764, 30607

k.+larına 11748

[=9]

KAP-: 1. Birdenbire çekip almak, yakalayıp tutmak:

“Meclis-i Hâss'in altındaki tulumba koğuşundan, fevkalâde bir telâşla derlenip toplanan, silâhını **kapan** neferler dışarıya uğruyorlardı.”

(k.-an 10593)

“Ne pehlivan.ları bir bir **kap-ıp** devir-miş ölüm”

(k.-ıp 38539)

2. **meç**. Fırsatını bulup kendine mal etmek, gasp etmek:

“Bugün yerini **kapan** siyâsiler o zaman bu haritayı mevhum addediyorlar; müdâfa-yı askeriyeye elverişsiz çapraşık bir harita olarak gösteriyorlar.”

(k.-an 17866)

3. (Görür görmez veya işitir işitmez) Hemen bellemek, öğrenmek:

“Bu illet, bu ‘yeni’ sarasıyla son asır Türkleri kör kazmayı kaptılar, yıkılmadık ne resmî daire kaldı ne konak; dağılmadık ne eşya kaldı ne de döşeme; bereket versin Frenklerden her şeyi bir şebek zekâsıyla **kaptığımız** gibi, son zamanlarda da eski şark eşyasının, silâhlarının, halılarının zevkini kaptık, belki bu münasebetle bir gün kendi eşyalarımızı sevmeye alışırız!”

(k.-tığımız 7589)

k.-an 10586, 17852, 17853

k.-arsa 15960

k.-ıp 27981

k.-tığı 15154

k.-tık 7583

k.-tılar 7579

[=14]

KAPA-: 1. Geçiş engellemek, geçiş yerini tıkamak:

“1908 Temmuz’unda, Sultan Abdülhamîd'in otuz üç seneden beri Avrupa'ya ve her tarafa **kapadığı** hududlarımız birdenbire açıldığı vakit, birdenbire Jöntürkler İstanbul'a giriverdiler.”

(k.-dığı 4329)

2. **meç**. Son vermek, bitirmek:

“Ne derecede mütehasis olduğumu mümkün merteye anlatmaya çalışarak bu bahsi **kapadık**.”

(k.-dık 9552)

“**Kapa-sam** böyle.ce ömür.ün bu güzel yaprak.ını”

(k.-sam 37011)

3. Çıkmasına veya çıkarılmasına engel olacak şekilde bir yerde tutmak:

“Şevket bir türlü ayrılamıyordu; onu güç çektik. Mezarcular telâşla lâhdi **kapadılar**.”

(k.-dılar 10767)

4. Açılmış bir şeyin aralarına mesafe girmiş kısımlarını bir araya getirip birleştirmek:

“Avrupa tanını bertaraf etmek, onun kitaplarını **kapamak**, artık okunamak gibi ham bir iddiada hiçbir Avrupalı millet bulunamayacağı gibi Türk milleti de –bilhassa Türk milleti– bulunamaz.”

(k.-mak 29959)

5. Kapı, pencere, kepenk, kanat vb. şeyleri kapalı duruma getirmek, kapatmak:

“Ârif Efendi, bütün bu tezviri Vehbi'nin tertib ettiğini anlamış; o zamandan beri de Vehbi'ye selâmını kesmiş onun her türlü husûmetini göze alarak Kabasakal'daki evinin kapısını **kapamıştı**.”

(k.-mıştı 34917)

k.-dı 3472, 7903, 15161, 33547

k.-dığı 6278, 16756

k.-dım 18981

k.-madan 7039

k.-mak 18529, 32504, 33513, 33536

k.-maktır 17901

k.-mayı 9505

k.-miş 4686, 4813, 7896, 7907, 14995, 27258

k.-mıştı 6159, 34906

k.-mıştır 8136

k.-r 24294, 25654, 31044, 33325
k.-rken 12372, 27796
k.-yacağım 23514
k.-yacağız 23518
k.-yacaklarını 10758
k.-yalım 34123, 34351
k.-yamadı 13562
k.-yan 4795, 5198, 13830, 19669
k.-yanlara 7873
k.-yarak 7325, 22312
k.-yıp 4363, 8554, 15184
k.-yor 13731
[=46]

KAPAK: 1. Bazı organları örtmeye yarayan zar veya organ. (Göz kapağı):

“Bizim her gün önünden geçip de aldırmadığımız bu kör dilenci için der ki: ‘Eğer bu saat İstanbul siması ne renktedir bilmiyorsa nesine gerek, eski İstanbul göz **kapaklarının** arkasında eski şaşasıyla duruyor.’ (...)”
(k. +larının 7659)

“Ve göz **kapaklarının** arka.sında eski Vatan”
(k. +larının 36352)

2. Bir açıklığı örtmeye, iki kısmın arasını kapamaya veya açmaya yarayan nesne:
“Bazılarımız gecesi demir bir **kapak** gibi üstüne kapanan Paris'te hayatı daüsssıyla diliyor.”
(k. 7731)

[=3]

KAPAKLI: ***Gizli kapaklı**: Pek doğru bir şey olmadığı için başkalarından gizlenen:

“Atina'nın geceli gündüzlü, gizli **kapaklı** müzakerelerinden bir netice çıkabilir mi? Çıkamaz.”
(k. 18161)

k. 15576, 18149, 35097

[=3]

KAPALI: 1. Dışarı ile olan ilgisi kesilecek şekilde kapısı veya kapağı kapanmış, mesdut:

“Bu dönüş, kışı, **kapalı** odaları, soğukları hatırlatırdı.”
(k. 651)

2. Anlamı açık, belirli ve net olmayan, kolay anlaşılmayan, müphem:

“Yarı kapalı, yarı açık bir lisanla, milletimizin uyusuk, hükümetimizin berbat, düşmanlarımızın münevver ve fedakâr olduklarını sezdirirdi.”
(k. 1327)

3. Geçiş önleyen bir engeli bulunan, geçilmez durumda olan, tıkalı:

“Eğer yanılmıyorsam altı gün süren bir yolculuktan sonra Boğazların önündeydik. İtalya'nın Trablusgarb'e istilâsı münâsebetiyle, Boğazlar **kapalıydılar**.”
(k. +ydılar 1922)

3. Geçici veya sürekli olarak çalışması durdurulmuş, işlemesine son verilmiş:
“Büyük gümrük binaları yarı **kapalı** kalmış.”
(k. 2999)

4. Dış etkileri kabul etmeyen, kendi dışındaki şeylerle ilişki kurmayan, muhafazakâr:
“Ziya Bey'in sıhhatçe böyle bir sayfiye hayatına ihtiyacı vardı, lâkin tereddüt ediyordu, İstanbul içlerinde, tıpkı Diyarbekir'de yaşadığı gibi **kapalı** bir ömür sürmeye alışmış ve o çerçeveden dışarıya çıkmamıştı.”
(k. 8607)

5. ***Kapalı gönül**: Üzgün, gamlı, kederli:
“Paris'de o zaman her sene bir cihan pehlivanlığı müsabakası olurdu. Türk pehlivanlarının kazanmasına gönül bağlayan Türklerle her akşam Casino de Paris'ye giderdik, güreşleri kalbimizin bütün heyecânıyla seyreder, bizimkiler yenince sevinir, yenildikçe mahzun olur, evlerimize **kapalı** bir **gönülle** dönerdik.”
(k. 21355)

k. 651, 1326, 3369, 7952, 8600, 13719, 17074, 18897, 18935, 19757, 21340, 21673, 23944, 25465, 25472, 27340, 27535, 32529, 32690, 33388, 35061

k.+ydı 3139

[=24]

KAPALILIK: 1. Kapalı olma durumu:

“Küçük Luxenbourge Bahçesi'nin arkasında, âdi günlerde bile, sessiz, ömrünü ilme vakfetmiş adamların oturduğu sokaklarda, havanın bu **kapalılığı**, tatlı bir hüüzün gibi hissolumuyordu.”
(k. +ı 4357)

2. Etkisini artırmak için anlamın bilerek, isteyerek kapalı bırakılması, ipham:
“Sembolizm'in **kapalılığından** eski şiirin açıklığına çıkar; hiç aldırılmaz, yolunda yürür?”
k.+ından 2406

[=2]

KAPAN: Osmanlı Devleti'nin ilk devrinden beri un, tahıl, yağ, bal vb. malların tartıldığı ve toptan alınıp satıldığı devlet kontrolündeki pazar yeri:

"Hamamın karşısında bütün Sofya'nın 'Harc Kapanı...' olan yeni hâl görülüyor. Büyük, güzel, temiz bir yapı; Sofya nevalesini bu **kapandan** tedârik ediyor."

(k.+dan 3216)

k.+ın 3218

[=2]

KAPAN-: 1. Çalışmasına tekrar faaliyete geçinceye kadar son verilme:

"1903'den sonra Plume Mecmuası **kapandığı** gibi, mağazası da inkıraza düşmüş bir hâldeydi."

(k.-dığı 23610)

2. Son bulmak, sona ermek, bitmek:

"Sembolizm'in ilk devresi, birkaç seneden beri **kapandı**."

(k.-mıştı 2369)

3. Geçilmez duruma gelmek:

"Trablusgarb Harbi'nin zaruri bir neticesi olarak Boğaz'ın bir kısmı torpilden **kapandı** bulunuyordu."

(k.-mı 2504)

5. (Oyuk, kuyu, hendek, gedik, çukur vb.)

Doldurulmak suretiyle bu durumdan çıkarılmak:

"Büyük topun, muhasara müddetince açtığı ve her defasında tamir edilip **kapanan** ve Büyük Gedik adı verilen gedik oradaydı."

(k.-an 5221)

6. Dışarı ile ilişkisini kesmek, içeride kalmak:

"Padişahların hareme **kapandığı** devirlerde başlayan bu an'aneye göre: Bir padişah ölünce ve yerine kardeşi yahut yeğeni geçince ölen padişahın haremleri, daireleriyle 'Eski Saray' naklolunurlar."

(k.-dığı 5364)

7. Kapalı duruma getirilmek:

"Zâten kapıları **kapandı** olan koca konakta Atâullah Efendi, yaz, kış bir odada yatarmış."

(k.-mı 33366)

8. Üstüne bir şey örtülmek suretiyle açık durumdan çıkarılmak:

"Birden **kapandı** birbiri ardınca perde ler/ Kandilli, Göksu, Kanlıca, İstinye nerde ler?"

(k.-dı 35858)

9. Hava kararmak, karanlık olmak:

"Kandilli.de eski bahçe.lerde/
Akşam **kapandı** inca perde perde"

(k.-inca 36136)

10. *Secdeye **kapandı** (varmak): Secde etmek:

"**Kapandı** secdeşükran.a Reşâd eyle duâ"

(k.-ıp 37844)

11. *Yarası **kapandı**: mec. Uğradığı derdi unutmak:

"Jöntürklük, ne idi? Tarih devrelerini sıkı bir dikkatle tasnif etmek isteyen bir tarihçiye göre:

Berlin Muâhede'si'nin yaraları **kapandıktan** sonra, kendine göre bir siyâset tutan ve bir idare usûlü kuran Sultan Abdülhamîd-i Sâni'ye karşı İstanbul'un yüksek mekteplerinde ve sonra Paris'de bir zümre tarafından girilen muhalefet hareketi idi."

(k.-dıktan 4175)

k.-acağım 9579

k.-amıyor 18906

k.-an 5217, 5846, 7727

k.-dı 13234, 15011, 24147, 24849, 24907, 24987

k.-dığı 2359, 5359, 6817, 10767

k.-dığını 19267, 24081, 26266

k.-dıydı 12366

k.-ıp 18989

k.-ır 14784, 14812, 27526

k.-ırken 18513

k.-ıyor 3125

k.-madığını 17932

k.-mak 18117, 29946, 32974

k.-maları 19651

k.-malarını 31701

k.-mamış 5258

k.-mayan 31336

k.-maz 17805

k.-miş 1117, 2503, 6166, 8680, 10762, 26575, 28042, 33354

k.-mıştı 2368, 10925, 24817

k.-mıştır 13398, 13987

k.-sınlar 29963

[=52]

KAPAT-: 1. Çalışmasını durdurmak, işlemesine son vermek:

"Üsküp'de Vâli Hafız Mehmed Paşa aleyhinde bir isyan çıkmış, halk, tepede, Sultan Murad

Câmii'ne toplanmış ve çarşıları kapatmış, heybetli bir manzara gösteriyordu.”

(k.-miş 2045)

2. Cezalandırmak amacıyla geçici veya sürekli olarak faaliyetini durdurmak:

“Hürriyetin hamiliğini yeryüzünde kendisinden başka kimseye vermeyen Fransız Hükûmet-i Cumhûriyyesi, Sultan Abdülhamid'le anlaşıp da son mukavemet eden Genç Türklere dava açınca ve bu davanın neticesinde: ‘Fransa toprağında ecnebi lisanında gazete çıkamaz, binaenaleyh Türkçe çıkan bu gazeteyi kapatmak lâzımdır!’ diye emsalsiz bir safsata dermeyan edince, hâsılı Meşveret'i kapatınca Genç Türklük Fransa'da bir an tamamıyla boğulmuş gibiydi.”

(k.-mak 10851)

3. (Lokanta, otel, gazino gibi umuma açık bir yeri) Bütün masraflarını üzerine alarak başkalarını içeri almadan kendi isteğine tahsis etmek:

“Bunun da sebebi basit: Çünkü Kiralın kardeşi meşhur Comte d'Artois ki, halk aleyhdarlığı ile mâruftur, salonu top oyunu oynamak için kapatmış, emrine hazır bulundurmuş...”

(k.-miş 25489)

4. ***Ağzını kapatmak**: Birinin konuşmasına engel olmak, susmasını sağlamak:

“Onun ağzını kapatmak güç olurdu; ulemâdan, ulemânın da başlıca kibârındandı.”

(k.-mak 34388)

“Çünkü Râif Efendi yok edilse bile, arkada Hisar'da, ağzı çelikli bir Atâullah Efendi kalıyordu. Onun ağzını kapatmak güç olurdu.”

(k.-mak 34388)

5. ***Bütçe açığını kapatmak**: Gelirin karşılayamadığı gider miktarını karşılamak:

“Tuna vilâyetiyle, Filibe sancağı bizim elimizde iken Anadolu'da yahut da Rumeli'deki vilâyetlerimizin herhangi birinden fazla bir kıymeti hâiz değildiler o zaman biz yine Avrupa'dan hem de her sene; istikraz ediyor, her vilâyet gibi onların da bütçe açıklarını kapatıyorduk.”

(k.-ıyorduk 26446)

k.-inca 10845

k.-ıp 17873

k.-ıyordu 31653

k.-miş 2044, 3994

k.-mıştı 1022, 9203

k.-tı 3673, 22255, 24046

k.-tıktan 12609

k.-tınız 24475

[=16]

KAPATIL-: 1. Çalışması durdurulmak, işlemesine son verilmek:

“Pek doğru olarak denilebilir ki gazetesi kapatılmasaydı yepyeni bir istikâmet tutardı.”
(k.-masaydı 10150)

2. Çıkmasına engel olacak şekilde bir yere kapanması sağlanmak, kilitlemek, hapsedilmek:

“(…) burası Birinci Mustafa'nın kapatıldığı yerdir, burada Mehmed-i Râbî otururdu.”

k.-dığı 25654

[=2]

KAPDAN RIZA: Hak gazetesinin sahibi:

“Kırdan Rızâ (Hak gazetesinin sahibi ve nâmuskâr), Nihad Reşad, Ahmed Celâleddin Paşa, Nuri, Lütfü Fikri, Celâleddin Arif, Necmeddin Arif, Şerefedâin Mağmûmî, Bahâeddin Şâkir (...)”

k. 3798

[=1]

KAPI: 1. Bir yere girip çıkılırken içinden geçilen yer:

“Soldaki Harem kapısının karşısında, iki sıra tuğla ve bir sıra taşla örülmüş, düz ve kalın duvarın tek kapısı olan küçük demir kapı açıldı.”

(k. 35289)

“Kimi gök.ten kimi yer.den üşüş-üp her kapı.ya”
(k.+ya 35648)

“Geç-tik hep.imiz dört nal.a cennet kapı.sından”

(k.+sından 35851)

2. Eskiden devlet dairelerine ve yeniçeri ağasının bulunduğu ağa kapısına verilen isim:

“(Sâkıb Efendi) azledildi ve hayli müddet süren idbâr devirleri geçirdi; Kapıdan uzaklaştırıldı.”
(k.+dan 19765)

3. ***Kapıya dayanmak**: Elde etmek istediği şey için gelip direnmek:

“Bulgaristan iki vilâyetimizi aldı, otuz senede kuvvetli bir devlet yaptı, Osmanlı saltanatının kapılarına dayandı.”

(k.+larına 24041)

4. **teşmil. ve mec.**: Makam, huzur:

“Evet Cumhuriyet Halk Fırkası bu şeraitle çok daha başka türlü hatırı sayılır bir fırka olurdu. O zaman **kapısında** kendisinden olmağa teşne yüz binlerce insan görürdü.”

(k.+sında 24567)

5. ***Cümle kapısı**: Büyük binalarda ana giriş kapısı:

“Orhan'la Yat Kulüb'ün **cümle kapısı** yanındaki salonunda, karşı karşıya geçtik.”

(k.+sı 2731)

k. 1541, 2551, 5215, 5257, 5925, 6166, 7617, 7895, 7980, 9345, 9602, 11053, 14083, 23956, 23969, 23978, 23981, 23994, 33509, 33529, 35278, 35661

k.+da 777, 6243, 6796, 7036, 25656, 33528, 33531, 34756, 34912, 35054

k.+dan 729, 778, 2141, 4803, 5251, 5259, 5262, 6147, 6186, 7024, 7895, 9013, 10444, 10686, 12926, 18978, 19750, 23975, 23988, 33322, 34127, 34951, 35281, 36145, 36459

k.+kapı 7919

k.+lara 2883

k.+larda 3237

k.+lardan 6517

k.+ları 3147, 4555, 10614, 15183, 16932, 25625, 33354, 33388

k.+larına 501, 16796, 18058, 24026, 24119, 24152

k.+larında 16106

k.+larından 192, 18941, 26181

k.+larını 25621, 30437

k.+mızın 706

k.+nın 435, 5232, 6187, 9548, 10018, 19174, 23964, 34158, 35016

k.+sı 492, 2730, 5250, 7685, 10903, 23796, 23861, 23943, 25650, 34926, 35084, 35278

k.+sına 7905, 7957, 9600, 14546, 25464, 34936

k.+sında 5653, 5670, 6185, 8206, 10895, 18754, 19656, 19775, 22429, 24552, 29465, 33525

k.+sından 1118, 2357, 6193, 6929, 10577, 18056, 18912, 19150, 21059, 23190, 23277, 30404, 30405, 32192, 33591, 33594, 36705

k.+sını 155, 5205, 6544, 34906

k.+sının 6188, 10573, 34047, 35277

k.+ya 6196, 6929, 7940, 33323, 34952

k.+yı 2547, 2562, 5266, 6197, 6201, 7617, 25465

[=165]

KAPICI: Gireni çıkamı çok olan büyük binalarda, apartman ve iş yerlerinde kapıyı bekleyen, bazı bakım ve hizmetleri yapan kimse: “Garb mekteplerinden dönen gençlere inhisar ediyor, işte bu gençler orada aşçı, **kapıcı**, dikişçi Frenk kızlarıyla evleniyorlar.”

(k. 21611)

k. 22095

k.+ları 22103

k.+sı 11243

[=4]

KAPIL-: 1. Câzibesine tutulup bir şeye veya kimseye bağlanmak:

“Carco, o vakit, *Quartler Latin'de katılmış ve **kapılmış** olduğumuz şâir ve ressam zümresinin en tuhaflarından biriydi.*”

(k.-miş 2940)

2. Kendini kurtaramayacak şekilde bir durumun şiddetle etkisi altında kalmak, kendini o duruma kaptırmak:

“Cemal Bey'i bu sıralarda ikinci bir defa gördüm. Üsküp'ten İstanbul'a yeni muhaceret eden pederim, Mahmut Şevket Paşa'nın katlini takip eden vak'alar arasında çok korkmuş, evhama **kapılmış**, benim tevkifimin derdest olduğuna dair güya bir şayia da işitmiş, binaenaleyh hayatımı temin etmek için beni de bu evhamıyla hayli korkutmuştu.”

(k.-miş 11388)

“Nice bin atl **kapıl-mıştı** fetih rüzgar.ına”

(k.-mişti 36018)

k.-abilir 33948

k.-acağız 16939

k.-an 12941

k.-anlar 28843

k.-arak 7311, 17379, 19240, 32184, 32187, 35138

k.-dı 13210, 26719, 27867, 28299, 31655, 34460, 36549

k.-dığı 8244

k.-dığımız 26250

k.-dık 7980

k.-dıkça 38046

k.-dıkları 32193

k.-dılar 11765

k.-dım 10564, 12464, 19858, 26353
k.-ıp 13532, 31343
k.-ırlarsa 21201
k.-ıyor 28294
k.-mak 28971
k.-maksızın 20513, 26798
k.-mamış 29519
k.-maz 20145
k.-mış 2939, 2964, 4089, 11377, 12916,
18161, 18366, 27183, 31969
k.-mışlardır 35263

[=47]

KAPILAN-: Bir yerde işe girmek, bir hizmet kapısı bulmak:

“Bir an evvel, Lehistan Sefârethânesindeki vazîfesinden kurtulmak, vatanda bir ecnebi heyetin hizmetkârı vazîyetinden kurtulmak ve Vekâletlerden birine **kapılanmak**, emeli bu idi.”

k.-mak 3875

[=1]

KAPİTÜLASYON: Fr. Bir ülkede yurttaşların zararına olarak yabancılara verilen ayrıcalık hakları:

“İspanya hükümeti şarkta, Fransa'nın Katolik hâmilîğini asırlardan beri kabul etmemiş ve mülga **kapitülasyonlar** mucibince katlananların himaye olunmasını hoş görmemiş olduğundan Lozan muahedesinden sonra yeni Türkiye'de her türlü dinî imtiyazların izi kalmamasına taraftardır.”

k.+lar 19154

[=1]

KAPKARA: **mec.** Kasvetli, karanlık:

“Baş.tan baş.a her yer kesil-ir **kapkara** zindan”

k. 36778

[=1]

KAPLA-: 1. Etrafı sarmak, yayılmak, yayılıp her yeri doldurmak:

“Yem dökülürken imâretin geniş saçaklarından, kafeslerinden, damından, çatı aralarından, belki yüzlerce, diğer güvercinler, gale-yanlı bir süzülüşle, havayı kanad gürültüleriyle doldurarak indiler, yem verilen sahanlığı **kapladılar**.”

(k.-dılar 35299)

2. Bir yüzeyi döşemek, başka bir nesne ile örtmek:

“İç duvarı boydan boya üç sahneli bir duvar resmi **kaplamış**.”

(k.-muş 17500)

3. Bulunduğu yeri tutmak, kapatmak, doldurmak, işgal etmek:

“Onu İkinci Selim ve Sokullu Mehmed Paşa, Mimar Sinan'a mükemmel bir şekilde tamir ve takviye ettirdiler, etrafını **kaplayan** tufeyli yapıları yıktırarak ortaya çıkardılar, bugüne kadar gelen şekliyle bıraktılar.”

(k.-yan 5389)

4. (Bir durum, bir yer veya kimse üzerinde) Etkisini kuvvetle hissettirmek, hâkim olmak:

“Bir nurlu neş'e **kapla-dı** kerpiç.ten ev.leri”

(k.-dı 35943)

[=4]

KAPLAN: Kedigillerden, Afrika ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, sarımtırak kahve renkli postu kendine has şekilli siyah çizgilerle kaplı, karnı beyaz, kuyruğu halka halka, çok kuvvetli, iri, çevik, yırtıcı hayvan:

“Bizden aldığı beş yüz senelik elastikiyet de bu unsuru elle tutulmaz bir **kaplan** etmiş.”

(k. 3341)

k. 11292

k.+a 11297

[=3]

KAPLANLIK: **mec.** Yırtıcılık:

“Bu **kaplanlık** daha o Balkan faciasının son günlerindeki vak'alar silsilelerinde tamamıyla görünüyordu.”

k. 11303

[=1]

KAPLI: 1. Kabı olan, kap geçirilmiş:

“Romani okumuş, mecmuaya göz gezdirmiştim, ikisini de zâten biliyordum. Siyah **kaplı** kitapla aşinalığım birkaç günden beri.”

(k. 30112)

2. Kaplanmış:

“Mermer.le **kaplı** çeşme.de mevzun kitâbe.de”

(k. 36668)

k. 11031, 30101, 30119

[=5]

KAPLICA: Yerden tabî olarak çıkan sıcak su üzerine yapılmış hamam, kaynarca, ılıca:

“Murad Hüdâvendigâr'ın yapısı olan **kaplica**, temelinden yıkılmış.”

(k. 3199)

k. 3067, 3191, 3191, 3192, 3196

k.+larına 32851

k.+larında 3205

k.+sı 3415

k.+ya 3200, 3414

[=11]

KAPMACA: Kapmak suretiyle elde edilen, kapma:

“Bu icrâatta Harem'in mi têsîri vardı; içerde ve dışarda olan münâfikların mı? Sebepler arasında hisler mi, garaz mı, intikam mı yâhut da yer **kapmaca** mı göze çarpıyordu? İşte bunları mümkün olduğu kadar bilmek târihin gidişini iyi görmektir.”

k. 35113

[=1]

KAPRI: İtalya'da bir körfez:

“İskenderiyeli bir gemici, gemisiyle **Kapri**'ye gelerek: 'Kaysere söyleyiniz Büyük Pan öldü' dedi.”

(k.+ye 22929)

k.+de 22916

[=2]

KAPTAN: İtal. Bir gemiyi sevk ve idare etmekle görevli, bu hususta her türlü yetkiye sâhip gemi kumandanı:

“Ona ihtiyâcım vardı; geminin **kaptanına** vereceğim kâğıdı onun vâsıtasıyla vermek istiyordum.”

(k.+ına 1692)

k. 1768, 3035, 27134

k.+a 1702, 1765, 1784

k.+ın 1740, 1769, 1784

k.+ının 1697

k.+la 1703, 1705

k.+lara 12877

[=14]

KAPTAN PAŞA: Osmanlı Devleti'nde bahriye nâzırı ve donanmanın âmiri durumunda olan, deniz kuvvetlerinin en büyük askerî ve mülkî âmiri, kaptanıderya, amiral:

“Râmiz Efendi'nin o sırada, **Kaptan Paşa** olacağı söyleniyordu.”

(k. 33521)

k. 6238

k.+nın 33525

[=3]

KAPTAN PAŞALIK: Kaptan Paşa olma durumu:

“Birkaç gün sonra Râmiz Efendi **Kaptan Paşalığa** yükselmiş, Râmiz Paşa olmuştu.”

(k.+a 33531)

k.+a 3927

[=2]

KAPTAN PAŞAZADE MAHMUT BEY: Cavit Bey'in yakın dostu:

“(…) Bunların arasında Cavit Bey'in en yakın ve mahrem dostları **Kaptan Paşazade Mahmut Bey**, Sait Paşa'nın damadı Nuri Bey, Devlet Efendi ve Hallaçyan Efendi ve erkekli kadınlı Lorando ailesi idi.”

k. 11417

[=1]

KAPTIR-: 1. Kapılmasını önleyememek, elinden alınmasına engel olamamak, elinden aldırarak:

“O zaman İstanbul'un transit merkezi olması şöyle dursun, bunları biz biliriz, Selânik'i **kaptırmış** oluyorduk.”

(k.-miş 8155)

2. ***Kendini kaptırmak**: Başka şeyle meşgul olamayacak kadar bir şeyin etkisi altında kalmak:

“Selânik Tesalya Harbi'nin cûş ü hurûşıyla çalkalanıyordu. Biz çocuklar da **kendimizi** o havaya **kaptırmıştık**.”

(k.-muştık 113)

“Sen kendi ni endîşe ye **kaptır-ma** sakın”

(k.-ma 38366)

3. ***Kendini kaptırmak**: Bir olaydan (işten) kendini kurtaramamak:

“Ben yüzerken biraz fazla açıldım; **kendimi** Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına **kaptırdım**, suyun hızıyla uzaklaştım.”

(k.-dım 307)

k.-an 8566, 30536

k.-arak 10076, 14033, 35125

k.-dı 13143

k.-dığımı 8664

k.-dikları 12714

k.-diktan 24733

k.-dılar 6329

k.-dım 2144

k.-ıp 17618

k.-ır 16384

k.-mamış 19182

k.-miş 7331, 8148, 16236, 23977

k.-saydı 14053

[=22]

KAPU: Kapı halkı. ***Kapı halkı**: Vezir ve beylerbeylerin maiyetindeki asker ve zabıtların, bunların hizmetlerinde bulunanların hepsine birden verilen isim:

“Padişah **kapu halkıyla** bir de bize tâbi Sırplarla ortada hâsir kalmış.”

(k. 12493)

k. 12734, 12738, 13128, 13255, 13672

k.+sı 3188

[=7]

KAPUDAN: Kaptan. [Kapudan kelimesi esas itibarıyla İtalyanca capitândan gelmekte olup Osmanlılarda XV. yüzyılın ortalarından itibaren donanma kumandanı için kullanılmaya başlanmıştır.]:

“Ver donanmaya takvîyet şandır/
Gemisin kurtaran **kapûdandır!**”

(k.+dır 12108)

k.+dır 12111

[=2]

KAPUDAN PAŞA: Osmanlılarda deniz kuvvetlerinin başı ve idarecisi:

“Artık sayamıyacağım: Sadrâzam, Şeyhülislâm, Kızlarağası, **Kapudan Paşa**, Yeniçeri Ağası, kazaskerler, Nakîbü'l-Eşrâf, İstanbul ve Galata kadıları, mansûb ve ma'zûl bütün devlet adamları, daha kimler bilmiyorum, bütün Âl-i Osman Devleti orada hazır.”

(k. 34515)

k. 2302

[=2]

KAPULAN-: Bir kapı bulup yerleşmek, bir yerde işe girmek, bir hizmet kapısı bulmak: “Çünkü Hâriciye Vekâletine **kapulanması** için müracaat ettiğim bir gün, karşıma tufeylilerden biri çıktı.”

k.-ması 3879

[=1]

KAPUT: Fr. Kalın yünlü kumaştan asker paltosu:

“Ya Rabbî o ne manzara idi! Mihraptan cümle kapılarına kadar, hâkî ve çamur lekeli **kaputlara** sarınmış, sarı benizli mütareke askeri küme küme, küme küme, küme küme oturmuş, yer yer ateşler yanıyor.”

(k.+lara 18070)

k.+ları 23805

k.+u 23953

[=3]

KAR: 1. Havadaki su buharının donmasından meydana gelen ve yağmur gibi yağın hafif beyaz taneler:

“Bu sene İstanbul'da **kar** bile yağmamış, hâlbuki burada yağmurdan, rutubetten iyi bir hava teneffüs edemedim.”

(k. 19885)

“San-dım ki uzaklaş-tı yağ-an **kar** ve karanlık”

(k. 36043)

2. Kar tanelerinin yerde birikmesinden meydana gelen beyaz tabaka:

“Siz.i dün bekle-dim o yol.larda/
Ki gezin-dikdi bir zaman **kar.da**”

(k.+da 36947)

k. 6, 7134, 7566, 19807, 22635, 36032, 36034, 37565, 37567

k.+ına 38305

k.+ından 38083

k.+ını 37262

k.+ları 17528

k.+larına 15772

[=17]

KÂR: Fars. 1. Alışverişten elde edilen maddî kazanç, para kazancı:

“Onun şeklen ve fikren yeni olan eserlere kalbî bir temâyülü vardır. Bu eserler dâima büyük bir **kâr** temin etmezler, fakat esbaba istikbâli açarlar.”

(k. 22650)

2. ***Kâr etmek**: Tesir etmek, müessir olmak, fayda vermek [Bu anlamda daha çok olumsuz şekli kullanılır]:

“Abaza Sarı Hüseyin Paşa söze karışarak, Uzun İbrahim Paşa'nın reyinin musib olduğunu tasdik etti. Fakat **kâr etmedi.**”

(k.+etmedi 25308)

k.+dır 15960

k.+ı 17050, 24005

k.+ı+alem 9888

k.+ı+kadim 460, 891, 7426, 7590, 9273

k.+ı+natık 20549

[=11]

KARA: 1. Yeryüzünün denizlerin dışında kalan kısmı, toprak:

“Galata'ya yerleşmiş olan Ceneviz müstemlekesi riyâkârâne bir bitarafılıkla, Halic'i Türk donanmasına kapayan zenciri bağlı tutuyordu. Bu hâl, Fâtih'e, yetmiş parça gemiyi, **karadan** Halic'e indirmek hârikasını ilham etti.”

(k.+dan 5203)

“Napolyon bir defa oraya yerleşerek, orasını bir şark ordugâhı hâline koyunca, **karada** ele avuca sığmayan müttefik-i mehîni Rusya'ya ikiye böler, denizde kendine rahat vermeyen ebedî düşmanı İngiltere'yi Hindistan'da tehdîd edebilirdi.”

(k.+da 25988)

“**Kara.dan** sevkedil-en yüz gemi geç-miş Halic.e”

(k.+dan 35888)

2. ***Akı kara, karayı ak göstermek**: Olayları veya gerçekleri tamamen ters aksettirmek: “Şark milletlerinden yalnız Rumlar, Amerika'da ve Avrupa'da mütemekkin zenginlerinin sayesinde, bu müthiş kuvvete hulul ettiler; şark işlerinde Avrupa'ya ve Amerika'ya **akı kara, karayı ak gösterdiler**, entrikalarını top kuvvetinden daha kolay olarak yürüttüler.”

(k.+yı 15212)

3. ***Kara gün**: Kötü gün, üzüntülü, sıkıntılı zaman: “Mamañih Yunan vatanperverliğinin sevdası olan bakkallar, mağazalar zerre kadar istiflerini bozmadılar. Türk parası kasalarına eskisi gibi aktı. Bu **kara günlerde**, bu hazin saatlerde muttasıl akıyor da.”

(k. 14097)

4. ***Kara haber**: Ölüm haberi, felâket haberi: “Râif Efendi'nin haremîni ve çocuklarını görmek, **kara haberi** vermek, onların çığlıklarını dinlemek ona bırakılmıştı.”

(k. 34469)

***Kara sevdalı**: Çok güçlü, karşılık görmeyen, umutsuz, imkânsız aşka düşmüş olan:

“Mehlika.nın **kara sevdâli.ları**”

(k. 36720)

5. ***Kara talih**: Kötü, meşum baht: “Loti'nin sesi bir daha gürlledi. Lâkin bu defa öyle engin, öyle engin ki, Loti **kara talihimize** ağladığı günlerden beri bağrının tellerini hiçbir zaman bu kadar kuvvetle inletmedi diyebiliriz.”

(k. 12001)

6. ***Yüz karası**: Utanmayı gerektiren şey, ayıp, şerefsizlik:

“Lâkin o zamana kadar Yunan ikına sıkına ceht edecek, imhamız programını yerine getirmek için biraz daha debelenecek, fırıldaklar çevirecek, şimdi her şeyden önce düşündüğü, mağlûbiyetin **yüz karasından** kurtulmak çareleridir.”

(k.+sından 16126)

k. 2840, 4046, 4890, 5043, 5205, 5207, 5241, 5295, 6098, 6515, 7295, 7327, 8214, 9131, 10652, 11036, 11039, 11863, 11993, 14087, 14116, 15127, 15201, 15649, 16327, 16472, 16646, 17638, 18068, 18085, 18389, 18436, 20957, 20976, 20990, 34457, 36542, 36707, 36722

k.+da 25974, 28596

k.+dan 4797, 4800, 5199, 5219, 5334, 26424, 33565

k.+yı 15201, 16327, 16472

[=54]

KARAAĞAÇ: Edirne'de bir ilçe:

“Eski devirlerde Kasımpaşa'dan **Karaağaç'a** kadar, yeni devirlerde Kadıköy'nden Maltepe'ye kadar, Bakırköy'den Yeşilköy'e kadar halkın yayılmasını ve yerleşmesini zikretmek gerektir.”

(k.+a 5432)

k.+lar 134

k.+ların 461

[=3]

KARAAĞAÇLAR: Üsküp'te bir yerleşim yeri:

“1898 de Karşıyaka cihetinde, kiralık bir eve yerleştiğimiz vakit, Üsküp sevgisini daha iyi idrâk ettim. İki kilometre bile tutmayan bir uzaklıktan Üsküp'ün hasreti kalbimi yakıyordu. Bâzı günler, büyük validemi ve büyük teyzemi, **Karaağaçlar'daki** konakta ziyarete gittiğim (vakit) hasreti (mi) gerçi teskin ediyordum.”

(k.+daki 1166)

k.+a 1197

[=2]

KARA AHMED: Türk güreşçi:

“Fakat **Kara Ahmed'in** Paris'de bıraktığı şanlı hâtıra o kadar canlıydı ki, bütün seyirciler o hâtıranın şevkiyle, Türk'ün kazanmasını cân u gönülden arzu ederlerdi.”

(k.+in 21356)

k. 21335

k.+den 21342

k.+in 7986

[=4]

KARĀBET: Ar. Soyca yakınlık, akrabalık:

“İslâvlık **karabetine** rağmen Bulgar şiirinde Rus tesirini de kat'iyen istemiyor.”

(k.+ine 3113)

k.+i 4043

[=2]

KARACAAHMET: 1. Karacaahmet mezarlığı:

“Sakin sokakların, ruha şifa veren cami avlularının, bilhassa **Karacaahmet'in** tesiriyle olacak ki, Üsküdar, birçok zâirlerine, bilhassa manzaradan anlayan ecnebilere uhrevî bir şehir gibi görünmüştür.”

(k.+in 6048)

2. Karacaahmet semti:

“Babiâli ile **Karacaahmet** arasında bir münasebet göremiyordum. Mezarlığa doğru yürüdük.”

(k. 10720)

k. 10740

k.+e 10743

k.+ten 10761

[=5]

KARACA BEY: 1. Osmanlı bir uç beyi:

“İhtiyar **Karaca Bey'in** Rumeli askerlerini yıldırım gibi boşaltarak kırdığı Edirnekapı ve Tekfur sarayı burçlarının üstünde oturdum.”

(k.+in 6928)

2. Karacabey. Bursa'nın bir ilçesi:

“On üç dâire-i intihâbiyyede bu hafta şâhid olacağımız intihabat dün Bursa'da başlar başlamaz, **Karacabey'den** Orhaneli'nden, Mudanya'dan bir cümlele Cumhuriyet Halk Fırkası'nın namzedi müttefikan evet müttefikan kazanmış!”

k.+den 24348

[=1]

KARA CAMİİ: Bulgaristan'da bir cami:

“Şehrin kenarında **Kara Camii** ilk Bulgar siyâsilerinden Karavelof kiliseye çevirmiş.”

k. 3183

[=1]

KARACAOĞLAN: (1606-1679). 17'nci

yüzyılda yaşamış halk şairi:

“Bu ikinci nevi' şiir, yeryüzünde bütün halk şâirlerinden daha coşkun olan saz şâirlerimizin

Karacaoğlan'in, Ruhsatî'nin, Dadaloğlu'nun benzeri olmayan mısralarında görülür.”

k.+in 19341

[=1]

KARACHİ: Pakistan'da bir şehir:

“Hürmet, hayranlık ve tahassürümle gözlerinden öperim.

Yahya Kemâl Beyatlı

*Palace Hôtel-**Karachi** 15 Haziran 1948, Karaçi”

(k. 20579)

k. 20600

[=2]

KARA ÇELEBİ ABDÜLAZİZ EFENDİ:

Karaçelebizade Abdülaziz Efendi (1591, İstanbul – 1658, Bursa), Osmanlı din alimi, kadı, kazasker, şeyhülislam ve tarihçi:

“Müftî-i fitne, **Kara Çelebi Abdülaziz Efendi** nasıl birdenbire hortladı, cübbesinin eteklerini havalandırarak nasıl meydana atıldı.”

(k. 13469)

k. 13460

[=1]

KARAÇİ: Pakistan'da Sind Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehir. [Yahya Kemal'in büyükelçilik yaptığı şehirlerden biri.]:

“Dostâne tahattur ve teveccühünüzü minnetle yâd ederek mahabbetle ellerinizi sıkarım Efendim.

Yahya Kemâl

*9 Ağustos 1948 – **Karaçi**

(k. 20304)

k. 20520, 20567, 20588

[=4]

KARA ÇURA: Yusuf Akçura'nın bir çalışmasını ihtiyatla karşılayan yazarın soyada gönderme yaparak “Akçura” kelimesinin karşıtı olarak “karaçura” kelimesini kullanmasıyla ilgili yarı alaylı eksik bir ifade:

“Cenap Sahabettin demişti ki: ‘Akçura, **kara çura** geçitte belli olur!’”

k. 11041

[=1]

KARADAĞ: Balkanlar'da bir ülke. [Doğusunda Arnavutluk ve Kosova, kuzeyinde Sırbistan, batısında Hırvatistan, Bosna-Hersek, güneyinde Adriyatik Denizi yer alır.]:

“Sırbistan'a, **Karadağ'a**, çeşit çe şit Arap Emirlerine karşı bir sürü harbler daha!”

k.+a 32927

[=1]

KARADAĞLI: Karadağ halkından olan:

“Bu mektepte Arnavudlar, **Karadağlılar** meccani tahsil görürlerdi.”

k.+lar 1037

[=1]

KARADENİZ: Kuzeyinde Ukrayna, kuzeydoğusunda Rusya, doğuda Gürcistan; güneyde Türkiye ve batıda Romanya ve Bulgaristan'la çevrili, Atlantik Okyanusu'na Akdeniz, Ege Denizi ve Marmara Denizi aracılığıyla bağlanan bir iç deniz:

“Bugün Türkiye dediğimiz Türk vatanında 1071'den sonra, sırasıyla önce Anadolu, sonra Rumeli, daha sonra İstanbul fethedildi. Gerçi vatanın **Karadeniz** muntıkası, Yavuz Sultan Selim'in kısa devrinde de şark ve cenuptaki vatan ülkeleri, İstanbul'un fethinden sonra vatan çerçevesine girdiler.”

(k. 5984)

k. 4557, 4563, 5088, 6062, 8905, 15058, 16844, 17298, 23805, 24952

k.+den 2991, 3131, 5297

k.+e 2586, 15965, 17850

k.+in 8911, 16812

[=19]

KARADENİZ BOĞAZI: Karadeniz Boğazı:

“Nihayet o Martın yirmi altıncü günü Hisar önünde, Gelibolu'dan gelen Balta Oğlu Süleyman Bey'in donanması, **Karadeniz Boğazı'ndan** taş ve kireç yüklü binlerce gemi ve mavna Hisar önünde demirler.”

k.+ndan 6609

[=1]

KARADENİZLİ: Karadeniz bölgesinden olan kimse:

“Bir san'atkâr 'en'edâtiyle tasnif edilirken **Karadenizlilerin** dedikleri gibi: ‘Kim indi denizin dibine, kim koydu bunun adını...’ diyebiliriz.”

k.+lerin 19377

[=1]

KARADÜZEN: Halk mûsikîsinde kullanılan ve parmakla çalınan bağlamaya benzer çalgı:

“Gaayet iyi **karadüzen** çalardı, gür ve er bir sesle eski türküler söylerdi.”

(k. 293)

k.+leriyle 1153

[=2]

KARAGÖZ: Deve derisi veya mukavvadan yapılmış insan şekillerini, hayvan, ev... tasvirlerini, arkadan ışık vererek bir beyaz perde üzerine aksettirmek ve gösterilen şahısları perde arkasından seslendirmek suretiyle oynatılan oyun, gölge oyunu, hayal oyunu [Karagöz'de komik unsur sosyal ve siyasal taşlamalar, şive taklitleri, söz oyunları, cinaslar vb. hususlarla sağlanır]:

“Nasreddin Hoca'dan sonra bütün o Bektaşî ve Yeniçeri fıkraları, **Karagöz** ve Orta Oyunu'nun o kadar millî oluşları Türk'ün zekâ ve zarafete olan tabii meyline şehâdet ederler.”

(k. 28404)

k. 31468

k.+den 31811

k.+ün 31866

[=4]

KARAGÖZLÜ: Karagöz oyunu oynanan:

“Bir zümreye göre Ramazan bir şehráyindir. Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı, **karagözlü**, kahveli nargileli, şuruplu şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehráyîn.”

k. 14166

[=1]

KARAGÜMRÜK: İstanbul ili Fatih ilçesine bağlı tarihi mahalle:

“1585'te **Karagümrük'te** Kızlarağası Mehmet Ağa Camii'ni, (...) onun mimarbaşı olduğu devirde yapılmış görüyoruz.”

k.+te 5696

[=1]

KARAHİSAR: Türkiye'de bazı yerlerin ortak coğrafi adı [Ülkemizde ikisi Trakya'da –biri Karahisarlı şeklinde olmak üzere– otuzdan fazla yerde Karahisar adına rastlanmaktadır.]:

“Kars, Eskişehir, **Karahisar**, İnönü, Gaziantep gibi şehirler, isimlerinin mânâsını ancak sezen bugünkü Türk çocukları ve Türk kızları hattâ biz (...)”

(k. 17627)

k.+dadırlar 18216

[=2]
KARA HÜSEYİN: Halide Edip'in "Şebben'in Kara Hüseyin'i" adlı hikâyesinin kahramanlarından biri:
"Birkaç gün evvel Halide Edip'in 'Şebben'in **Kara Hüseyin'i**' unvanlı bir hikâyesini okuyordum."
(k.+i 7460)

k.+in 7459

[=2]

KARAKALLA: Carorcalla:
"Roma'nın inkırazı o kadar gözünü korkutmuştu ki oğlu ve halefi (Carorcalla) **Karakalla'ya**, ölürken: Oğlum vasiyetname yazmayı unuttum. Ölmek üzereyim. Bir cümle ile vasiyetim şudur: 'Orduyu besle ve mâadasının yaygarasına papuç bırakma!' dedi."

k.+ya 26957

[=1]

KARA KEMAL: İstanbul eşrafından biri:
"Cavit Bey'in tenkit ettiği diğer arkadaşlarına; hattâ mücadele ettiği İsmail Hakkı Paşa ile **Kara Kemal'e** karşı hakikî muamelesi başka türlü olamazdı."

k.+e 11457

[=1]

KARAKOL: Bir yerin asayiş ve huzurunu sağlamakla görevli polis ve jandarma kuvvetlerinin barındıkları bina, karakol hane:
"Jandarma bisikleti aldı. **Karakola** doğru götürdü."
(k.+a 794)

k.+daki 11287

k.+ları 18763

k.+larındaki 14591

k.+u 7558

[=5]

KARAKOLHÂNE: Karakol:
"Bir asırdan beri kör kazma daima onlara saldırdı. Hattâ en ücra köşelerde olduk ları zaman bile onlara saldırdı; Küçüksu **Karakolhanesi** buna bir misaldir."

k.+si 7685

[=1]

KARAKÖY: İstanbul'un Beyoğlu ilçesine bağlı semt. [Bankaları ve iş hanlarıyla ünlü en eski ticaret merkezlerinden biri.]:
"**Karaköy'den** trenle Ankara'ya gittim."

(k.+den 1857)

k. 6026

k.+den 5961

k.+e 1869

[=4]

KARAKÖY İSTASYONU: İstanbul'da bir tren istasyonu:

"İki hafta sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya davet etti. Onunla Ahu Dağları'nu geçtim; **Karaköy istasyonuna** geldim."

k.+na 1857

[=1]

KARAKTER: Fr. 1. Kişinin ahlâkî üstünlük ve mükemmelliğini belirleyen özellik, şahsiyet:
"Fakat hükümdarın buradan çekilmesi ve halkın buradan karşı tarafa geçmesi ile diğer tarafta hiçbir **karakteri** olmayan adamlar şehir vücuda getirmeye başladı."

(k.+i 8116)

2. Bir şeyi diğerlerinden ayıran hâkim çizgi, ayırıcı nitelik, özellik, hususiyet:

"Şimdi Almanya'da bazı şehirler şehrin **karakterini** o kadar muhafaza ediyorlar ki, eskiden bizde bir yalı rengi vardı, şimdi yalı renginde hiçbir pencere görmüyorum."

(k.+ini 8312)

k. 4021

k.+in 4022

[=4]

KARAKULAK: İstanbul'da bir yerleşim yeri:
"Yalnız Paris'in değil... hemen bütün Avrupa şehirlerinin suları yanında bizim Terkos Suyu, **Karakulak** veya Kayışdağı Suyu yerini tutar."

k. 19890

[=1]

KARAKURUM: Moğol İmparatorluğu'nun 13. yüzyılda başkenti:

"Eski şâirlerimizin kimi bâdiyenin, kimi Şîrâz'ın âhengiyle cûşişkârdılar. Türk Yurdu şâirleri de **Karakurum'un** muttarid âhengiyle cûşişkâr, hem de ne cılız bir cûşişle."

k.+un 23238

[=1]

KARALA-: Yazıvermek, yazmak:

"İlk şiirim olan bir türkü güftesini, ekseriya Üsküp türkülerinde gördüğüm vezinle, onunçün **karalamağa** başladım."

(k.-mağa 1951)

k.-dım 20581

[=2]

KARAMAN BEYLİĞİ: Anadolu Selçuklu Devleti'nin ardından kurulan Karaman merkezli beylik. [Karamanoğlu Mehmet Bey, Türkçeyi devlet yönetiminin resmi dili olarak kullanan Anadolu'daki ilk Türk beyi.]:

“İkinci Murad, 1451'de Edirne'de ölünce, oğlu Şehzade Mehmed Manisa'dan Edirne'ye koşmuş –zaten evvelce geçmiş olduğu– tahta bu defa kat'i olarak oturmuştu; bir defa daha savlet eden **Karaman Beyliği'ni** mağlûp etmişti.”

k.+ni 5160

[=1]

KARA MEHMET PAŞA: (? – 10 Ağustos 1684) İkinci Viyana Kuşatması sırasında Osmanlı Devleti'nin Budin valisi:

“Nitekim aynı târihde **Kara Mehmet Paşa'nın** sefâret hey'etine dâhil olarak Viyana'ya giden Evliya Çelebi de Viyana'nın medeniyet nâmına nesi varsa, her eserini hayretle seyrettiği hâlde yine Osmanlı gururundan bir şey feda etmiyor.”

k.+nın 19518

[=1]

KARA MUSTAFA PAŞA: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, (1634/1635 – 25 Aralık 1683):

“Viyana seferi açıldığı vakit **Kara Mustafa Paşa** sekiz seneden beri sadrâzamdı.”

(k. 25204)

k. 2495, 25193, 25233, 25247, 25286, 25321, 25360

k.+nın 25064, 25301, 25365, 25425, 24898

k.+yı 25236

[=14]

KARANFİL: Fars. Kırmızı, pembe, alaca ve çeşitli renklerde çiçekler açan, düğüm düğüm ince saplı otsu süs bitkisinin güzel kokulu çiçeği:

“Kokla-mam yosma **karanfil**.le güzel yâsemin.i”

k.+le 36871

[=1]

KARANLIK: 1. Işıklı olmama durumu:

“Geceleri Beyoğlu ziyalar içinde yanarken eski İstanbul, zifirî **karanlıkta** matemini çekiyor.”

(k.+ta 7541)

“Bu sükûnet.te karış-tıkça **karanlık**.la ışık”

(k.+la 35646)

2. **meç.** Anlaşılmayan ve bilinmeyen tarafları bulunma durumu, müphemlik, meçhûliyet:

“Kulesinde bu hazin manzarayı gördükten sonra Zağanos Paşa'nın, tarih perdesinde o yarı ışıklı, yarı **karanlık** görünen çehresi bir daha gözümün önüne geldi. Bu büyük adam kimdi? Nereden gelmişti?”

(k. 6223)

3. ***Karanlık basmak (çökmek):** Hava kararmak, akşam olmak, her tarafı akşam karanlığı kaplamak:

“Yemeği bitirdikten sonra vagona yatmaya gittik. **Karanlık basmıştı.**”

(k. 10497)

4. **meç.** Endişe verici, şüpheli:

“Mahmut Bey daha cerbezeli bir lisan kullanıyordu; girdiğimiz **karanlık** devreye rağmen ümid-bahşâ sözler de söylüyordu.”

(k. 18747)

k. 5017, 5948, 6218, 8760, 9086, 9091, 9774, 10490, 18733, 18869, 23104, 24399, 25669, 32740, 35870, 36043, 36145, 36781

k.+a 30853

k.+da 1098, 38708

k.+ın 7906

k.+ına 19286

k.+ında 15395

k.+ından 12322, 16799

k.+ımı 31128

k.+ta 7534, 17888, 35915

k.+tan 7011

[=32]

KARAORMAN: Üsküp'te ormanlık bir alan:

“Yeşil Baba'nın türbesi, yanımızdaki **Karaorman'ın** köşesindeydi.”

k.+ın 713

[=1]

KARA OSMAN OĞLU: Osmanlı

komutanlarından biri:

“Yeniçeri zorbaları, böyle bir ordu yetiştiriyorlar diye Sirozlu İsmail Bey'e ve **Kara Osman Oğluna** dil uzatsalar bile, el uzatamazlar.”

k.+na 35376

[=1]

KARAR: Ar. 1. Bir iş veya mesele hakkında verilen kesin hüküm:

“1902 senesinin Nisan'ında hayatımın tanzim ve tahsilimin te'min edilmesi için İstanbul'a

gönderilmem tekrâr etti. Bu karar zarurî bir hâl almıştı."

(k. 1407)

2. ***Karar vermek**: Bir meseleyi hükme bağlamak, ne yapılması gerektiği hususunda kesin hükme varmak:
"Annemi ve kardeşlerimi Üsküb'e göndermeğe **karar verdi.**"

(k.+verdi 129)

3. ***Karar kılmak**: Birçok şey veya husustan birini seçmek, biri üzerinde durmak:
"Symbolisme tesmiyesini bulan ve isim babalığını alan o olduğu hâlde, en cür'etkârâne numunelerini o vermiş iken, sembolizm gürültüsü bilhassa onun etrafında kopmuşken, Sembolizm'den uzaklaşa uzaklaşa nihayet XVII. asır sonu şiirinde **karar kılmıştı.**"

(k.+kılmıştı 2413)

- k. 64, 69, 1406, 15060, 16337, 26909
- k.+a 71, 12550, 13389, 15065, 16220, 24786
- k.+da 16245
- k.+dan 11986, 12531
- k.+ı 12591, 16219, 16232, 16243, 16244, 16271, 16806, 25295
- k.+ım 13353
- k.+ımın 34573
- k.+ın 12586, 16240
- k.+ına 12529, 16280
- k.+ını 72, 11945, 16226, 35240
- k.+ının 16216
- k.+ıyla 10924, 24656
- k.+kılışı 20974
- k.+la 24363
- k.+lar 17971, 24476, 24519
- k.+larında 24299
- k.+larını 18441, 26801
- k.+larının 24479
- k.+verdi 15161, 32742, 34477
- k.+verdiler 10370
- k.+verdim 1820, 20444, 34573, 34584
- k.+veremediği 26158
- k.+veremiyor 13733
- k.+veremiyorlar 18156, 26157
- k.+verir 5999
- k.+vermiş 8944
- k.+vermişti 26947
- k.+vermiştik 2618
- k.+vermiştir 14240

[=64]

KARAR:- 1. Aydınlığı azalmak, karanlık olmak:
"Arkadaşım güneş batarken **kararan** İstanbul'a bakıyordu."

(k.-an 11851)

"Akşam **karardı.** Filibe'ye yaklaşıyorduk."

(k.-dı 747)

2. Kara bir renk almak, rengi koyulaşıp siyahlaşmak:

"**Kararmış** ahşap evleri olan bir sahilde epeyi **durduk.**"

(k.-miş 2507)

3. **meç.** Kederli bir durum almak, gamlı ve tasalı hâlde gelmek:

"**Karar-an** göz.lerimle rüzgâr.da/
Siz.i dün bekle-dim o yol.larda"

(k.-an 36948)

4. ***Gözü (Gözleri) kararmak**: Başı dönmeç, hafif baygınlık geçirmek:

"Birinin umkunu göremiyoruz, gözlerimiz **kararıyor,** birini görüyoruz."

(k.-ıyor 27974)

k.-an 37093

k.-miş 1540, 12929

k.-sa 38665, 38845

[=11]

KARARGÂH: Ar.+Fars. Ordunun uzun bir süre veya geçici olarak konakladığı yer:

"Büyük Millet Meclisi'nin açılacağı binanın üzerinde bile Fransız bayrağı sallanıyor ve içinde işgal müfrezeleri **karargâh** kurmuş oturuyorlardı!"

(k. 18477)

2. Durulan veya kalınan yer:

"Alt katın yerle beraber kafesli odalarından biri İbrahim Bey'in işret meclisi, kabul salonu, hâsılı bütün mânâsıyla **karargâhıydı.**"

(k.+ıydı 1544)

k. 25064

k.+a 34776

k.+ı 7561, 25138, 25139

k.+ından 18345

k.+ını 25066

[=9]

KARARSIZLIK: Kararsız olma durumu, tereddüt:

"Milletin gözü sulhun akdedilip bir an evvel **kararsızlıktan** kurtulmaktaydı."

k.+tan 11594

[=1]

KARART-: *mec.* Kederlendirmek, gamlı ve tasalı duruma getirmek:

“*Dâima millî tarihimizi **karartan** tecellileri karşısında o eski hınçları hatırlamağa vakit bulamadılar.*”

k.-an 27190

[=1]

KARASEVDALI: 1. Kara sevdaya tutulmuş, melankolik:

“(…) *hâsılı temas ettiği neresi ve ne varsa hepsine bir **karasevdalı** gibi âşinâ idim.*”

(k. 2250)

2. Tutkulu, hevesli, meraklı:

“*Ne olduğunu hâlâ hakikî âlimlerin bir türlü tayin edemediği ve Avrupa kütüphanelerinde kitaplar üstünde uyuklayan bazı antika*

***karasevdalılarının** kadim Yunan'a mensup sandığı bu Bizans tortusu unsur eğer Balkanlar'da türemeseydi, şark, sulh ve asayiş yüzü görürdü.*”

(k. 15138)

k.+yđı 6669

[=2]

KARASU EFENDİ: Emanuel Karasu Efendi:

“(…) *yâhud da cins, ahlâk ve fikirde o derece birbirine zıd olan **Karasu Efendi** ile Hayri Efendi'yi (…)*”

k. 3602

[=1]

KÂR-ÂŞİNÂ: Fars. İştan anlar:

“*İbrahim Paşa çok vezirlerden iyi, **kâr-âşinâ**, dür-endiş, terakkî-perverdi.*”

k. 30851

[=1]

KÂR-ÂŞİNÂLIK: İştan anlayan (kimseye)

yakışır davranış:

“***Kâr-âşinâlığı**, kurnazlığı, desîse-bâzlığı tıpkı eskisi gibi.*”

k.+ı 18144

[=1]

KARA TATARLAR: Tatar halkından olan kimseler:

“*Yıldırım'ın güvendiği **Kara Tatarlar** Ankara'da Öteki Tatarları, bizim Türklerimiz de Timurlenk'in maiyetinde eski beylerini görünce çil yavrusu gibi dağılmışlar.*”

k. 12490

[=1]

KARAVELOF: Bulgar siyâset adamı:

“*Şehrin kenarında Kara Camii ilk Bulgar siyâsîlerinden **Karavelof** kiliseye çevirmiş.*”

k. 3183

[=1]

KARA YORGİ: Şumadya eşkiyası:

“***Kara Yorgi** gibi Şumadya tarafının haydud ve köylü karışığı bir adamı başına geçiren bir kabilenin o vakitte en şerefli simaları Kinez denilen köy muhtarlarıydı.*”

k. 3918

[=1]

KÂRBÂN-I AŞK: Fars.+Ar. Aşk kervanı:

“***Kârbânüaşk** bit-mez bir beyâban.dan geç-er”*

k. 37613

[=1]

KARBONAT: Bulgar. Sodyum bikarbonatın halk arasındaki kısa adı:

“*Aydos, sonra Karînâbâd (Bulgarca **Karbonat**), Yanbolu tek kalan camileri ve minâreleriyle görünüyorlar.*”

k. 3014

[=1]

KARDEŞ: 1. Aynı anne babadan doğmuş veya yalnız anneleri ya da babaları aynı olan kimselerin birbirine göre durumu:

“*Nihayet bir Nisan günü annem, ben, **kardeşim** Reşad, pek küçük yaşda olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir Arap halayık, bir de refakatimize verilen Ali Zâim, Üsküb'den ayrıldık.*”

(k.+im 92)

“*Pek mübtesim.sin ooh Gül-er yüz.lü **kardeş.im**”*
(k.+im 39242)

2. Aynı fikir ve inancı taşıyan, değer verilen ortak bir bağın birbirine bağladığı kimselerden her biri:

“*Bilhassa Arnavud **kardeşlerimiz**in millî faziletleri dillerde destandı.*”

(k.+lerimizin 1060)

k. 1009, 3282, 3963, 7063, 7948, 10692, 10753, 29223

k.+i 109, 2638, 3803, 5360, 5722, 9256, 10692, 10731, 10752, 12495, 18684, 25200, 25473, 26080, 26227

k.+im 6, 92, 19022, 39229, 39243

k.+imi 182, 190, 304, 344
k.+imin 53, 314
k.+in 10753
k.+inin 10736
k.+iydi 276
k.+leri 1452, 10685, 10736, 13771
k.+lerim 222, 7029
k.+lerime 240
k.+lerimi 128
k.+lerimin 686, 19910
k.+lerimiz 1078, 7015
k.+lerine 10728, 25915
k.+lerinin 26228
k.+ti 22484
[=55]

KARDEŞLEŞ-: Aynı fikir ve inancı taşıyan, değer verilen ortak bir bağın birbirine bağladığı kimselerden olmak:

“Balkan harbinde bir an, bütün Avrupa sandı ki Balkanlı milletler artık **kardeşleştiler**. Daha mirasımızı taksim etmeden boğaz boğaza geldiler, hâlâ da o vaziyettedirler.”

k.-tiler 13807
[=1]

KARDEŞLİK: Aynı fikir ve inancı taşıyan, değer verilen ortak bir bağın birbirine bağladığı kimselerden olma durumu:

“İslâmiyet **kardeşliğinden** soğumaya başlayışımız 1914-1918 Harbi ortasındadır.” (k.+inden 26647)

k.+i 20870
[=2]

KARDİNAL REÇ: Kardinal:

“Hattâ ahlâf, Temmuz İnkilâbının cereyanlarıyla temas edebilmek için Evrâk-ı Eyyâm'ı okuyacak. Tıpkı Fransa'da Fronde inkilâbını **Kardinal Reç**, büyük inkilâbı da Youne'dan okuduğumuz gibi.”

k. 30733
[=1]

KARESİ: Balıkesir'de bir yerleşim yeri:

“**Karesi** havalisine, Arapça bir vakıfnameyle birçok evkaf bırakmış, kendi ve karısı orada ayrı ayrı türbelerde yatıyorlar.”

k. 6249
[=1]

KARGA: ***Kargalar derneği**: İşe yaramaz kimseler, kuru kalabalık için söylenir:

“Israrlara rağmen ‘Bilgi Derneği’ni terk ettim. Müteessirdim. (...) Boğazlardan düşman donanması çekilmiş ve bu **karga** derneğinin mânâsı da esasen kalmamıştı.”

(k. 9030)
k. 33916
[=2]

KARGAŞALIK: Topluluk içinde ortaya çıkan kaynaşma, karışıklık, kargaşa, düzensizlik, fitne, şûriş:

“O kadar gözü açık vezir bile Namık Kemal'in zuhurunu bir **kargaşalık** alâmeti sayıyor.”

(k. 17205)
k. 4536
[=2]

KÂR-GER: Fars. İş yapan, işleyen:

“Mâzîden ahz-ı ibreti bilmezseniz eğer,/ Târihin âh u nâlesi olmazsa **kâr-ger**,/ Âti bu günden olmasın isterseniz beter,/ Garb'in terakkiyâtını tâkîb edin, yeter!”

k. 31020
[=1]

KARGI: Sert ağaçtan yapılmış, ucu sivri ve demirli, uzun bir sırık şeklindeki eski bir savaş âleti, büyük ve uzun mızrak:

“Yalnız o değil, bütün muasır şâirlerimiz bir araya gelseler Dîvan şâirlerinin **kargısında** birer çocuk gibi kalırlar.”

(k.+sında 32875)
“Bir cenk er.iydi at pala tuğ **kargı** ok ve yay” (k. 38591)

k. 30774, 38562, 38581
[=5]

KÂRGİR: Fars. Taş veya harçla yapılmış olan: “Yıkılmak tehlikesine maruz kalan **kârgir** işler her tarafından en ince bir itinâ ile takviye edilmeli.”

k. 6718
[=1]

KARI: Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce:

“Şehitlerimiz arkada **karılarını**, çocuklarını bıraktılar.” (k.+larını 13057)

k. 19178, 25627
k.+larının 6801
k.+m 19093

k.+sı 110, 1421, 1934, 2675, 3930, 5673,
6246, 7460, 19087, 25592, 34062

k.+sına 9870, 9981, 17023, 34069, 34461

k.+sını 25591, 25633, 31142, 34345

k.+sının 10159

k.+sıydı 495

k.+sıyla 10171

[=28]

KA`R-I HAVZ: Ar. Havuzun dibi:

“Fevvâre **ka`rihavz.a** düş-er şermsâr ol-up”

k.+a 37327

[=1]

KARI KOCA: Birbiriyle evli bulunan kadın ve erkek ikilisi:

“Vranya'dan büyük validemle beraber hicret ettikleri günden beri bu dadı ve lala, Üsküb'deki konakta, **karı koca** olarak yaşıyorlardı.”

k. 219

[=1]

KARIN: 1. İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi:

“İlk defa boğa'ya giden bir ecnebî zâirine dâima bu nasihat verilir: ‘Boğa boynuzlarını hayvanın **karnına** geçirirse hemen başını çevir bir dakika bakma! Ondan sonra tekrar seyret!’ Bu nasihat doğrudur ve esaslı bir rehberdir.”

(k.+ına 19122)

2. ***Karnını doyurmak**: Beslemek, doyurmak, geçindirmek:

“Biz Arabistan'ı bırakarak işin içinden çıkıyorduk! Bu lâflar kaç kişinin **karnını** doyuruyordu bilmem.”

(k.+ını 2860)

3. ***Karnına indirmek: teşmil**. İçine almak, yutmak:

“Paris'ten yeni gelen arkadaşım naklediyor ki Champs Elysees'de yeni türeyen bir Babil kulesi, yani meşhur Cloridge Oteli, Paris'i yutmuş, **karnına** indirmiş, hazmetmiş, şimdi Paris bu beynelmilel sahte cennetin içinde eğleniyormuş.”

(k.+ına 7873)

4. *(**Karnını**) **doyurmak**: Yemek yemek, doymak:

“Bu şehirde ufacık tefecik, satışı bini geçmez, yerli lisanlarda sönük cerideler çıkar, muharrirleri ancak **karınlarını** doyurabilir.”

(k.+larını 15234)

[=4]

KARINCA: Toprağın içinde toplu hâlde yaşayan ve birçok çeşidi bulunan, zar kanatlı eklem bacaklı böcek türü:

“Eski Türk medeniyetinin bu muazzam harabesine sığınmış bu muhacir ailesinin çocukları, yuvaları bozulduktan sonra yine çalışan **karıncalar** gibi, burada ‘yazma’ boyuyorlar.”

(k.+lar 6218)

“(…) yüksek kapılardan giren çıkan insanlar **karınca** gibi...”

(k. 6521)

“Bîçâre **karınca.yız** Süleyman başka”

(k.+yız 38217)

[=3]

KÂR-I ÖMR: Fars.+Ar. Ömrün kârı:

“İşret.tir **kârîömr** bâkî.si yalan”

k. 38345

[=1]

KARIŞ: 1. Parmakları açık ve gergin durumdaki bir elin baş parmağı ile serçe parmağının uçları arasındaki mesafe:

“Gerçi zapt olunan yerlerin her **karış** toprağını binlerce can bahâsına müdâfa ettik.”

(k. 25138)

2. ***Karış karış**: En ince ayrıntısına kadar, inceden inceye:

“Fransızların XIX. asırda en zeki ve en hakikatperest nâsiri olan büyük Edmond About bundan yetmiş sene evvel Atina'da ve Yunanistan'da senelerce oturdu, oralarda **karış karış** gezindi, bu acib unsuru yakından tetkik etti.”

(k.+karış 15142)

k. 4736, 23299, 25124

[=5]

KARIŞ-: 1. (Bir şeyin varlığı diğer bir şeyin içinde) Belirsiz ve seçilmez duruma gelmek: “Elli yedi gün süren muhasaradan ihtiyar Ak Şemseddin'in kocamış bir kartal gibi kollarını açarak top gürültüsüne **karışmış** bir sesle ‘Ya Müfettihü'l-ebvab!’ diye bağırdığı tepelerden surlara baktım.”

(k.-miş 6929)

3. (Bir şey diğer bir şeyle) Uyuşup birleşmek, imtizaç etmek:

“Nice tuğ.larla **karış-mış** nice bin at yele.si”
(k.-miş 35675)

4. Kendini katmak, katılmak, iştirak etmek, dâhil olmak:

“Yeniçeri ordumuz bozulduktan sonra ancak iki yüz sene sonra bir türlü düzelemedi: Çünkü içine yabancı unsurlar **karışmıştı**.”

(k.-mişti 27740)

“Kaç fâtilh.in altın kan.ı mermer.le **karış-mış**”
(k.-miş 35815)

5. ***Etilye sütlüye karışmamak**: Kimsenin işine müdahale etmemek, şuna buna karışmamak:

“Lâkin benim içimde garip bir şüphe vardı; bu devlette **etliye sütlüye karışmayan** nice sivrilmiş insanlar, az çok bir belâyâ uğradığı hâlde Şem'i Molla Saraçhânebaşı'ndaki konağında her gün birçok zâir kabûl ederken, o zâirlere, saraydan, sadrazamdan, Paşakapısı'ndan, Şeyhülislâm Kapısı'ndan, daha birçok vüzerâ, vükelâ, ulemâ konaklarından bahisler açarken, bâzan dolu ağız târizler savururken, ona hiçbir fenâlık olmamıştı.”

(k.-mayan 33312)

6. ***İnsan içine çıkmak (karışmak)**: Topluluk içine girmek, adam içine çıkmak:

“Müeddeb, kibar ve terbiyeli arkadaşlarla konuşup gülmek, mesirelere gitmek, İstanbul seyir ve eğlence yerlerini görmek, **insana karışmak lâzımdır**.”

(k.-mak 34665)

7. ***Söze karışmak**: Konuşmaya katılmak, lâfa karışmak:

“Maamâfih yanında en ziyâde sevdiği ve güvendiği ve hakîkaten de ömrünü bu vatan uğrunda harp ederek geçirmiş ve birkaç defa fâtilh olmuş ihtiyar serdarlarımızdan çok mübarek bir vezir olan Abaza Sarı Hüseyin Paşa **söze karışarak**, Uzun İbrahim Paşa'nın reyinin musib olduğunu tasdik etti.”

(k.-arak 25306)

8. ***Târihe karışmak**: Sâdece adı kalmak:

“Üç sınıf bir arada toplan sını, artık Umûmî Meclisler dedikleri Kurûn-ı Vustâ topluluğu **târihe karışıyor** ve 1700 kişi müsavi re'ye ve müsâvî vaziyete mâlik olarak Millî Meclis hâlinde toplanıyor.”

(k.-ıyor 25504)

9. ***Zihni karışmak(bulanmak)**: Açık ve düzgün bir şekilde düşünemez olmak, düşünceleri arasında bağlantı kalmamak, akli karışmak:

“Ancak böyle soruşumun bir sebebi vardır, şiire dâir olsun, romana dâir olsun, tiyatro'ya dâir olsun, bu kabîlden bir suâl irâd edildiği vakit, benim **zihnim** biraz **karışır**.”

(k.-ır 31320)

k. 36840

k.-abilir 15320

k.-acağı 9342, 16540

k.-acağım 4073

k.-acaklardır 5794

k.-acaktır 24868

k.-an 11707, 37078

k.-anlar 33309

k.-arak 1549, 9706, 10209, 22911, 25292, 25519

k.-ık 7787

k.-ınca 16654, 24868

k.-ıp 7032, 36073

k.-ır 22906, 31308, 35995

k.-ırken 38638

k.-ırlarsa 18738

k.-ırsınız 9468

k.-ıyor 7976, 25490, 25515

k.-ıyordum 2131

k.-ıyorlardı 29225

k.-ıyoruz 24851

k.-madığını 34278

k.-madım 11329

k.-mağa 30827

k.-mak 587, 3928, 34654

k.-maktan 531

k.-maktır 14762

k.-mamalarını 18738

k.-mamış 7900, 34059

k.-masaydı 32056

k.-ması 32064

k.-masına 4234

k.-mayan 26174, 33301

k.-maz 8295, 14564

k.-miş 2064, 2950, 3848, 4125, 4145, 6922, 7413, 11221, 12985, 18097, 22666, 24875, 25265, 25903, 30191, 30192, 35675, 38184, 38192, 38194

k.-mişlardı 32606

k.-mişti 27730, 30060

k.-mıştır 23656
k.-sın 37602
k.-tı 2627, 9766, 9768, 11148, 14227, 22913,
22960, 28597, 28597, 28598, 29170, 29694,
35118
k.-tığ 3770, 21325
k.-tığımı 3990
k.-tığından 4365
k.-tık 35850
k.-tıkça 35646
k.-tıkları 15321
k.-tılar 3700
k.-tım 1276, 3758, 33550, 35716
[=102]

KARIŞIK: 1. Düzeni, tertibi bozulmuş,
düzensiz, intizamsız:

“Demek ki dedikleri gibi, bu asrın beynelmilel,
alaca, **karışık** bir ruhu var ki muttasıl sarıyor,
sardığı iklimleri bulandırıyor, ne galip dinliyor
ne mağlûp.”
(k. 7792)

“Asabi, huysuz, su ve hamam görmez, gaayet
pis, fikirleri **karışık**, fakat emsali nâdir görülür
derecede fazîletkâr bir insandı.”
(k. 3788)

2. Ayrı nitelikteki şeylerden oluşmuş:
“Üsküb onun nazarında tam bir Müslüman
şehriydi. Selanik ise, bilâkis, yahudi ve gâvurla
karışık bir ağyar diyârı idi.”
(k. 98)

“Bu halitaya Frenklerin ‘levanten’ dedikleri
karışık unsurun kadınlarını ve erkeklerini teşbih
etmek de caiz olmaz.”
(k. 21197)

3. Anlaşılması güç olan, açık olmayan, muğlak:
“İmparatorun bu hengâmede katledildiğine dair
deveran eden **karışık** rivayetlerin en kuvvetlisi;
Topkapı'nın içeriden, yüz adım kadar sağında
bir yerde şehre ilk giren Azep cengâverleri
tarafından öldürüldüğü rivayetidir.”
(k. 5248)

4. Bir arada:
“Ali Kemal'in nesri edebî tarihimizde nazımla
karışık giden son nesir sayılır.”
(k. 9913)

“Yürü-yor dur-madan insan ve hayâlet **karışık**”
(k. 35647)

5. Birlikte:

“(…) gözyaşlarıyla **karışık** bir ses ve alkış
fırtınası yükseldiği kadar yükseldikten, devam
edebildiği kadar devam ettikten sonra
Tesalya'nın türküsü birdenbire alev gibi
parladı.”

(k. 15015)

6. Kargaşa içinde bulunan, huzur ve sükûnu
bozulmuş olan:

“Selîm-i Sâlis'in hafîyle başlayan ve Mahmûd-ı
Sânî'nin cülûsuyla biten o **karışık** devirde ikbâl
ve idbâr rüzgârları, beş on defa zıt esmiş.”

(k. 17050.)

7. Karışmış “(…) inkılâbın en mehîb ve dehşetle
karışık bir sevimlilik sihri olan şahsiyeti
hakkında ne kadar aldanılmış olduğunu isbât
ediyorlar.”

(k. 27094)

k. 1252, 4948, 5591, 10378, 10602, 11101,
17039, 19747, 21185, 21257, 21296, 22639,
25586, 27086, 27490, 36090

k.+1 3918

[=24]

KARIŞIKLIK: Kargaşa, kargaşalık:

“Bu devletin geçirmiş olduğu **karışıklıkların**
hiçbirinde, o vak'ada olduğu kadar fırdak
çevrilmemiştir, denilebilir.”

(k.+ların 34235)

k. 1216, 13783, 26427, 28599

k.+1 3750, 26150

k.+ından 18936

[=8]

KARIŞTIR:- 1. Huzur ve sükûnunu bozmak,
karışıklık çıkarmak:

“(…) orduyu manen ve maddeten **karıştıran**
tufeyli satıcı makuulesini ayırıp Viyana'ya yalnız
muharip zümreyi sürseymiş ve bu tedbirle ordu
içinde vâsî miyasta casusluk ve hezimet
tellâllığı eden meşkûk kitlelerden kurtulsa imiş
(...)”

(k.-an 25320)

2. (Kitap için) Şöylece okumak, derinine
inmeden yer yer gözden geçirmek:

“Talât kafasını yorarak, kitapları ve
programları **karıştıran** bu siyâsî usullerin bir
tekini olsun benimsemiş bir adam mıydı?”

(k.-arak 3659)

3. Katmak, eklemek:

“Şahıs, vak'a, fikir birçok şeyleri **karıştırarak** belâgatli bir konferans verdi.”

(k.-arak 11674)

4. Karışmasını, bir maddenin başka bir madde içinde dağılmasını sağlamak:

“Bu yüksek tepelerde, böyle seyyal bir gecede, muâşık çiğler bir mastaba etrafında toplu, Kıbrıs'ın beyaz şarabını, Lesbos'un siyah şarabıyla **karıştırarak**, uzun kadehlerle içecektik.”

(k.-arak 23441)

5. Düzenini, tertibini bozmak:

“Meydânıhaşrüneşr.i **karıştır-dın** ey kader”

(k.-dın 37211)

k.-abilirdi 26140

k.-an 25306, 32623, 33467

k.-anlar 33171

k.-arak 3658, 9482, 11666, 23426

k.-dı 10915

k.-ır 31043

k.-ıyorlar 16864

k.-mak 19603

k.-mamalı 12169

k.-mayalım 8721

k.-mazdı 33700

k.-miş 1767, 9478

k.-mıştır 9470

[=20]

KARIŞTIRICI: Ortılığı birbirine katan, fesat karıştıran kimse, fitneci:

“Seciyesi ve ahlâkı olsaydı zevkine doyum olmaz bir adamdı; lâkin hasûd ve **karıştırcı** idi.”

(k. 3825)

k. 9096

[=2]

KARIŞTIRIL-: Karıştırmak işi yapılmamak:

“Napoleon'un, XVIII. asır Almanyası'nda edebiyat mensuplarının politikaya ve idareye **karıştırılmaması** çok zararı intâc ettiğine dâir bir mütâlâası vardı.”

k.-maması 20119

[=1]

KÂRÎ': Ar. Okuyucu:

“Yusuf Mazhar Bey'in Şarkî Anadolu hakkında neşrettiği o güzel ve canlı mektuplar **kari'lerimize** uzak bir diyarın edebiyatı gibi acâib görünüyordu.”

(k.+lerimize 24778)

k. 2400, 9285, 9307, 10503, 19340, 21756, 21762, 26159, 26794, 27994, 30598, 30605, 31137, 32166, 33058

k.+den 19340, 29210

k.+dirler 31499

k.+e 28164, 32311

k.+i 2136, 11029, 20365, 21753, 21923, 30595

k.+in 2436

k.+ler 2451, 10307, 15297, 19332, 30066

k.+lerden 27898

k.+lere 31063

k.+leri 8372, 9352, 9370, 9893, 19270, 21756, 22090, 24304, 27828, 30598, 31288

k.+lerimiz 13990, 20994, 21001, 27897

k.+lerin 21759, 27459, 30601

k.+lerinde 16207

k.+lerine 12895

k.+lerini 2263, 2441, 22188

k.+lerinin 11294, 32711

k.+mi 15173

k.+ne 10502

k.+ni 26904

[=63]

KARÎHA: Ar. Zihin kudreti, düşünme istidadı:

“Beş seneden beri, bir vatan veyâ harb, yâhud da bir ihtilâl şarkısı, millî **karihadan** doğmuş bir hikâye, bir oyun, bir destan, nasıl olursa olsun edebî bir eser heyecânıyla zihn-i umûmiyi saramadı.”

k.+dan 22095

[=1]

KARİKATÜR: Fr. İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim:

“(…) gözleri bulandıran **karikatür** mecmualarından, kütüphane camekânlarındaki kitap kaplarına kadar her şey şark milliyetlerinin ne yalan cidallere hazırlandığını sezdiriyor.”

(k. 11755)

k. 7812, 7857, 21042

k.+ü 7675, 7822

[=6]

KARİKATÜRİST: Fr. Karikatürçü:

“O zaman Paris Sefareti ataşesi, yâhud da kâtibi olan, büyük **karikatürist** Cem'i (Cemil Bey'i), Sezâî Bey'in yanında tanımuştım.”

k. 4046
[=1]
KARÎNÂBÂD: *Bul.* Karbonat:
“Aydos, sonra **Karînâbâd** (Bulgarca Karbonat),
Yanbolu tek kalan camileri ve minâreleriyle
görünüyorlar.”
k. 3014
[=1]
KARÎNE: *Ar.* Bir meselenin çözülmesine, belirli
ve açık bir şekil almasına yarayan işâret, ipucu:
“Tilmizleri çalıştığı bu sahadan her türlü
mantığı, tefelsüfî, **karine** ve tefsiri, hulâsa aklın
tahminlerini bir torbaya koyarak, yalnız ve
yalnız vesikaya, istinâd etmek, vesikayı da binbir
elekten geçirmek, kılı kırk yarararcasına tesbît
etmek itikaadını esas olarak koymuştu.”
k. 27259
[=1]
KARİYE: İstanbul Fatih’te bir yerleşim yeri:
“Hâlâ İslambol içre Saraçhane kurbünde ve
Keskin Dede kurbünde ve **Kariye** ve Fethiye
râhları üzerinde ve Şehzade Camii içre ve
Zeyrekbaşı semtinde ve Unkaparı cenubunda ve
ek seriya Yeniçeriyânın yeni odaları içinde bazı
mezarlar vardır (...)”
k. 7246
[=1]
KARLI: Üstünde kar bulunan, karla örtülü:
“Şehir, etraftı **karlı** dağlarla çevrilmiş geniş bir
ovadadır.”
(k. 18971)
“Vardar ve uzak.ta **karlı** dağ.lar”
(k. 37968)
k. 37061, 37069, 39027, 2976, 15971, 19019,
23315, 23353
[=10]
KARL MARX: (1818, Trier, Almanya – 1883,
Londra, İngiltere) Filozof:
“İşte komünist fikirleri sizi, sizler gibi binlerce
genci bu dalâletlere düşürdü. Tabiata varıncaya
kadar her şeyi **Karl Marx’ın** görüşüyle
halletmeyi bir marifet sayıyorsunuz.”
k.+ın 6012
[=1]
KARLOFÇA: Karlofça Antlaşması. 26 Ocak
1699 tarihinde Osmanlı ile başlarında Kutsal
Roma Cermen İmparatorluğu bulunan diğer

Kutsal İttifak devletleri arasında imzalanmış
olan bir barış antlaşması:
“1699’da **Karlofça’da** biten o harp silsilesi
başımıza çıkmasaydı bu on altı sene içinde sarf
ettiğimiz insan kitleleri sarf olunmasaydı,
İstanbul’da ve Anadolu’nun her köşesinde bu
yüzden çıkan ihtilâller çıkmasalardı zannederim
ki, bugünkü Türkiye’nin çehresi yine başka türlü
kalırdı.”
(k.+da 25355)
k.+dan 11967
[=2]
KARMAKARIŞIK: Çok karışık:
“Kafasında şiir, felsefe, tarih, fen **karmakarışık**,
çok hoş ve biraz gülünç bir nâtika-perdâzdi.”
(k. 10643)
k. 13456, 15999, 21364, 35126
[=5]
KARMANYOLA: Yunanlıların bir plânı:
“Yunanlıların son plânları, son oyunları, son
manevraları, son ham hülyaları budur, bu
karmanyola plânıdır; bunun için muttasıl sulhün
bugün yarın hemen akdedilmek üzere olduğunu,
bin bir gizli vasıtayla yayıp duruyorlar!”
(k. 16112)
k.+sına 16095
k.+ya 16080
[=3]
KAR MUSİKİLERİ: Yahya Kemal’in bir şiiri:
“Çok azîz ve mübarek muhibbim Mesud Cemil,
‘Kar Mûsikileri’ ve ‘Itri’ yaratıcı ruhunla, bir
daha açtığı hava içinde dirildiler.”
k. 20569
[=1]
KARN: *Ar.* Devir, vakit, zaman, çağ:
“Sultan Mehmed ordusunu düzdü. İlâhî tabiatın
ortasında bir buhurdan gibi tüten Bizans’a
doğru yürüdü. O zamana kadar, hisarlarından
bütün barbar akınlarının dalgaları kırılan bu
beldeye girdiği gün, bu toprakta yaşayanlar hep
anladılar ki âlemde bir **karn** daha bitti.”
(k. 6356)
k. 12218
k.+ı 30513
k.+ı+hazır.ın 32417
k.+ı+hazırın 25899
k.+ı+mutavassıt.ın 30505
k.+la 12219

[=7]

KARNAVAL: Fr. Şenlik:

“O gün, Filibe’de, o yaya kaldırımı üstünde, o gün, mazimizin bir **karnaval** hâline gelmiş bu manzarasını dâima hatırlayacağım.”

(k. 891)

“Nis **karnaval.da** eğlen-iyor”

(k.+da 36224)

k. 12904, 36223, 36229

k.+da 36245

k.+ına 16460

k.+larla 16460

[=8]

KAROLİDİ EFENDİ: Osmanlı devleti

zamanında bir azınlık:

“Bir Avrupa encümenine girebilecek Osmanlı tasavvur olursa belki **Karolidi Efendi'dir.**”

(k.+dir 21963)

k. 21898

k.+yi 21948

[=3]

KARS: Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Âziyâde'de İslâm Bey nâmıyla Türk ordusuna gönüllü yazılıp **Kars** surları önünde şehid düşen mevhum kahraman, Loti'nin kendi idi.”

(k. 20971)

k. 11107, 11108, 16803, 17615, 20915, 24431

k.+a 16646, 17516

k.+ın 6957

k.+ta 17363

k.+tan 11106, 17304

[=13]

KARŞI: 1. Bir şey, yer veya kimsenin yüz tarafının ilerisi:

“Yazdığınız yazıyı uzun boylu okudum ve tekrar düşündüm. Görüştüğümüz vakitler musâhabenizden nâdir bir zevk alırdım. Bu saatlerde de sizi **karşımda** farz ettim.”

(k.+mda 25156)

2. ... yaklaşırken, –e doğru:

“Meclisin yanı başında kiral ve hanedanı titreşiyor, hâsılı sabaha **karşı** olacak oluyor!”

(k. 25634)

3. Katında, yanında, nezdinde [Bu kullanışta sâdece söze kuvvet katar]:

“Ancak yeni pâdişâhın cülûsu saatinden itibaren, Saray tarafından gelenlere **karşı** bir soğukluk başladı.”

(k. 25006)

4. Ön, kat, huzur:

“Bu müverrihin eserinde, ilk cildten son cilde kadar, gütmüş olduğu siyâsî felsefeyi tâkib ederken kaari', en muvazeneli bir devlet adamının **karşısında** bulunduğunu duyar.”

(k.+sında 26805)

5. Yüzünü döndürmüş olarak, yönelmiş olarak, doğru:

“Yıldız.lara **karşı**/
Cânan.la berâber”

(k. 36274)

6. Bulunulan yerin ön ilerisinde olan:

“**Karşı** sâhil.de karanlık.ta kal-an her tepe.den”

(k. 35915)

7. ***Karşı karşıya kalmak**:

Kaçınılmaz şekilde karşılaşmak, yüz yüze gelmek:

“Rûh.unla **karşı karşı.ya kal-dım** o med gün.ü”

(k.+ya 35752)

8. ***Karşı koymak**: Yapılana engel olmaya çalışmak, direnmek, mukavemet etmek, itiraz etmek:

“Sonra Japonya o zaman çok iptidâi, zayıf ve bir istilâya **karşıkoymaz** bir hey'etti.”

(k. 26231)

“Yık-mış ufuk.unda dur-up **karşı koy-an** her sed.di”

(k. 36016)

k. 5, 71, 125, 345, 935, 1111, 1190, 1242, 1263, 1276, 1380, 1389, 1444, 1448, 1735, 1800, 1809, 1930, 2000, 2128, 2381, 2475, 2521, 2712, 3283, 3299, 3341, 3342, 3502, 3504, 3751, 4031, 4108, 4123, 4169, 4176, 4260, 4559, 4639, 4649, 4652, 4718, 4746, 4768, 5063, 5884, 5893, 6266, 6309, 6311, 6610, 6630, 6699, 6703, 6901, 6910, 7055, 7160, 7687, 7919, 7927, 8003, 8110, 8448, 8453, 8483, 8499, 8938, 8963, 9032, 9055, 9059, 9060, 9107, 9151, 9177, 9191, 9233, 9387, 9398, 9485, 9485, 9486, 9487, 9772, 9931, 10024, 10036, 10041, 10047, 10060, 10270, 10361, 10389, 10617, 10702, 10721, 10722, 10742, 10804, 10834, 11130, 11163, 11340, 11363, 11413, 11415, 11449, 11549,

11577, 11797, 11848, 12284, 12303, 12304, 12304, 12437, 12756, 12967, 13058, 13309, 13871, 13903, 13903, 13906, 14009, 14024, 14370, 14769, 14852, 15341, 15364, 15398, 15399, 15487, 15569, 15572, 15584, 15616, 15617, 15793, 15812, 15824, 15830, 15833, 16058, 16066, 16138, 16431, 16731, 16775, 16895, 16896, 16943, 16943, 17242, 17265, 17342, 17590, 17605, 17676, 17862, 18263, 18286, 18306, 18341, 18637, 19300, 19578, 19581, 19585, 19592, 19757, 19916, 20195, 20200, 20242, 20267, 20544, 20545, 20832, 20865, 21032, 21039, 21048, 21090, 21479, 21515, 21696, 21771, 21791, 21794, 21805, 21817, 22093, 22174, 22188, 22190, 22211, 22455, 22467, 22710, 22868, 22946, 23084, 23157, 23173, 23302, 23322, 23333, 23556, 23617, 23753, 23758, 23786, 23821, 23828, 23829, 23837, 23913, 23921, 23933, 24006, 24042, 24071, 24101, 24320, 24429, 24447, 24452, 24639, 24672, 24813, 24832, 24948, 24953, 24959, 24969, 24992, 25142, 25218, 25221, 25229, 25443, 25541, 25604, 25618, 25620, 25943, 26114, 26137, 26137, 26138, 26217, 26260, 26508, 26651, 26833, 26845, 27051, 27144, 27662, 28024, 28436, 28437, 28721, 29298, 29900, 30394, 30615, 30636, 30639, 30650, 30661, 30772, 31259, 31368, 31381, 31392, 31432, 31434, 31725, 31827, 31928, 32157, 32510, 32556, 32689, 32915, 32917, 33048, 33103, 33105, 33396, 33397, 33408, 33885, 34013, 34200, 34984, 35206, 35516, 35517, 35690, 35752, 35900, 35953, 36452, 36461, 36667, 36802, 36923, 37223, 37275

k.+da 161, 1202, 3055, 4698, 12032, 13169, 15214, 23189, 24420, 36059

k.+daki 852, 10443

k.+dan 1778, 3399, 6449, 7711, 9514, 14135, 17120, 29647, 30367, 34062, 38604

k.+dır 24630

k.+karşıya 2730, 3233, 34709, 10334, 16165, 16446

k.+larında 4551, 6165, 13441, 16549, 25722

k.+larındaki 14095, 26225

k.+ma 3879, 6511, 10433, 23984

k.+mda 756, 2755, 9245, 23953, 25142, 35958, 36387, 36793

k.+mdan 10444

k.+mızda 539, 708, 2533, 12068, 16706, 16899, 16901, 31157

k.+mızdaki 868, 4571

k.+mızdan 8870

k.+nda 35982, 38949

k.+ndaki 35895

k.+nıza 11331, 33222

k.+nızda 36293

k.+sına 1501, 2496, 6355, 10426, 11282, 11303, 11306, 11542, 15092, 15666, 15930, 16946, 17001, 18013, 18269, 19315, 25175, 25919, 27256, 27981, 32158, 35578

k.+sında 59, 408, 596, 601, 770, 830, 838, 1082, 1235, 1279, 1665, 1755, 1775, 2076, 2337, 2442, 2517, 3168, 3185, 3214, 3971, 4270, 4572, 4693, 4780, 5104, 5176, 5182, 5412, 5481, 5622, 5628, 5701, 6362, 6454, 7167, 7381, 7400, 7400, 7420, 7717, 7886, 8017, 8908, 8971, 9173, 9243, 9697, 9746, 9977, 10078, 10224, 10417, 10421, 10472, 10473, 10481, 10700, 10867, 11226, 11360, 11643, 11847, 11899, 12062, 12068, 12516, 12553, 12576, 12740, 12929, 13299, 13307, 13388, 13394, 13401, 13666, 13711, 13716, 13735, 13778, 13891, 13902, 13977, 14140, 14295, 14838, 14917, 15276, 15352, 15378, 15386, 15822, 15849, 15863, 16370, 16443, 16544, 16681, 16926, 16945, 17009, 17338, 17500, 17579, 18415, 19084, 19147, 19318, 19511, 19556, 19662, 19669, 20049, 20623, 21360, 21360, 21572, 22065, 22317, 22551, 22826, 23052, 23713, 23714, 23714, 23715, 23769, 23794, 23797, 23814, 23849, 23875, 23918, 24050, 24084, 24104, 24183, 24229, 24408, 24419, 24425, 24482, 24612, 24635, 24780, 24797, 25470, 25966, 26018, 26253, 26795, 26806, 27094, 27182, 27347, 28275, 28361, 28567, 28970, 29023, 29027, 30105, 30225, 30424, 31069, 31084, 31557, 31825, 33174, 33227, 33240, 33242, 33889, 33902, 34108, 34161, 34270, 34346, 34565, 35129, 35232, 35277, 35374, 35445, 37145

k.+sındaki 763, 2561, 3381, 7686, 11394, 16880, 18938, 19083, 26850

k.+sından 26526, 31618

k.+sındaydı 5178

k.+ya 4783, 5287, 6026, 6171, 6607, 8108,
16732, 18264, 34792

[=614]

KARŞILA-: Dışarıdan gelen bir kimseye karşılıklı olarak çıkmak, istikbal etmek:
“Peygamberi Medine'ye hicretinde **karşılama**, evinde misafir etmiş, sonra Türk milletinin Avrupa'ya karşı asırlarca güttüğü bir dâvanın ilk merhalesi olan Bedir Gazası'nda yeşil bayrağı taşımış.”
(k.-mı 23631)

k.-dı 10267, 22683, 33528

k.-dı ğı 7370

k.-dikları 27610

k.-dılar 26912

k.-mak 34773

k.-mı 23616, 32913

[=9]

KARŞILAN-: Karşılama işi yapılmak:
“Buralarda çok iyi **karşılanmasına** mukabil istediği yardımı alamadı.”

(k.-masına 4731)

k.-dı 22646

[=2]

KARŞILAŞ-: 1. Birbirine rastlamak, rastlaşmak:
“Süleyman Paşa Rumeli'ye geçtiği ve Murâd-ı Hudâvendigâr burada ilerlediği zaman işte bu Türk kavimlerle **karşılaştılar**.”

(k.-mı 4763)

2. Karşı karşıya gelmek, yüz yüze gelmek:
“Birdenbire **karşılaştığı** devlet heybetinden o kadar afallamıştı ki ürktüğünü göstermemekten başka bir şey düşünemiyordu.”

(k.-tı 34443)

“Nice yıl ced.lerimiz kökleş-erek bir yer.de/
Mânevî varlık.ının resim.ini çiz-miş hava.ya/
Ki bugün **karşılaşıyor** benzetiyor rü'yâ.ya”
(k.-an 36114)

k.-ır 8234

k.-tı 5912

k.-tık 8881

[=6]

KARŞILAŞTIR-: Karşılaştırmak işi yapılmak:
“Üsküdar'da birbiri üstünde ve birbirine zıt olan üç dört fa rika vardır. Meselâ birbirine zıt olan iki farikayı **karşılaştırınız**: (...)”

(k.-ınız 6053)

k.-iyor 24414

[=2]

KARŞILAŞTIRIL-: Karşılaştırmak işi yapılmak:
“Sivas Meb'ûsu Hâlis Turgut Bey'in serdettiği fikirlerle, Başvekil Fethi Bey'in tenvir ettiği vaziyet, **karşılaştırılınca**, bugün vatanda, hangi fırka kanunperverdir.”

k.-ınca 24630

[=1]

KARŞILIK: Karşılığında, karşılık olarak, mukabil:
“Lâkin Rakka'nın ekseri ahâlîsi çöl eşkiyasından, toprağı da hâsılsız olduğundan, **karşılık** olarak Sâliha Sultan'a bâzı hâslar ihsan edilecekti.”

k. 34703

[=1]

KARŞILIKLI: 1. Her iki tarafta da birbirine karşı aynı şekilde var olan, müteakabil:
“İnsanların **karşılıklı** temayüllerle birbirini arayıp dost oldukları umumî bir itikat hâlinde rivayet edilirse de bu yalandır.”

(k. 9197)

2. Birbiriyle karşı karşıya bulunan:

“Bozdoğan Kemeri semti tamamıyla Müslümandır. Orada **karşılıklı** dört bakkal dükkânı var: İki Türk, ikisi Yunanlı.”

(k. 14102)

3. İki taraf da aynı şeyi yapmak, aynı hâlde olmak suretiyle:

“Yazı ile sözle, fıkra teşkiliyle, **karşılıklı** siyâsî mücâdelenin Türkiye'de nasıl olduğunu 1908'den beri gördük.”

(k. 19616)

k. 6800, 8529, 14093, 17890

[=7]

KARŞIYAKA: Üsküp'te bir semt:
“1898'de **Karşıyaka** cihetinde, kiralık bir eve yerleştiğimiz vakit, Üsküp sevgisini daha iyi idrâk ettim. İki kilometre bile tutmayan bir uzaklıktan Üsküp'ün hasreti kalbimi yakıyordu.”

(k. 1163)

k.+da 373, 1382

k.+daki 376

[=4]

KART: 1. Üstünde sâhibinin adı ve soyadı, unvanı, iş ve adresi yazılı küçük, ince karton parçası, kartvizit:

“Mükâlememiz ilerlemişti ki sedir refikim beni kemâl-i nezâketle bir çaya davet etti ve **kartını** uzattı.”

(k.+ını 6559)

2. Bir yüzü yazıya, bir yüzü yazanın adresine ayrılmış, açık olarak postaya verilen mektuplaşmaya yarar ince karton, kartpostal: “Muhterem annenizin bir kartında bendenize **kartlar** göndermiş olduğunuz haberi vardı.”

(k.+lar 20473)

k.+ını 11244

k.+ında 20461

k.+lar 9114

k.+ları 20481

[=6]

KARTACA: MÖ 814 yılında, Tunus yarımadasında kurulmuş olan bir Fenike kolonisi:

“Kadîm devirlerde **Kartaca** mütemeddindi ve bir harbde mahvoldu.”

(k. 19647)

k. 12150, 14343

k.+nın 12141, 12153

k.+yı 25901

[=6]

KARTAL: Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş (Aquila):

“İlk hisar **kartal** gibi satvetli, çıplak, sâf, sâde, metîn ve vakurdur.”

(k. 18983)

“**Kartal** kanad.larıyla düşün-mekdeyim bugün”

(k. 38628)

k. 6600, 6920, 7161, 17422, 19233, 19234, 29141

k.+ını 13420

k.+lar 26689

k.+ları 26685, 26694

k.+larını 26688

[=14]

KARTALLI: Üzerinde kartal resmi bulunan: “Arnavudluğun ikbâli gitgide Arnavud milliyet nazariyesini doğurdu: Yeni Arnavud elifbası, siyah **kartallı** bayrak, büyük Arnavud devletinin hududları alttan alta fikirlere yerleşiyordu.”

k. 1042

[=1]

KARTPOSTAL: Genellikle dikdörtgen biçiminde ince kartondan yapılmış, bir yüzü resimli, zarflı veya zarfsız gönderilen posta kartı, kart:

“Müşfikü'l-hısâl Beybabacığım, **Kartpostal** ve cep lügati vâsıl-ı dest-i şükranım oldu.”

k. 19874

[=1]

KARYAMUS: Kerpe'nin eski adı:

“(…) Ayanikola, İnegöl olmuş, Naksos, Nakşe olmuş, Adriyanapolis, Edirne olmuş, **Karyamus**, Kerpe olmuş.”

k. 19447

[=1]

KARYE: Ar. Köy:

“Ardahan zelzelesinde çöken evlerin altından 148 cesed çıkmış, dört **karye** tamamiyle yıkılmış, bin nüfuslu bir karyenin yarısı çökmüş.”

(k. 24725)

k.+nın 24713

[=2]

KÂRZÂR: Fars. Savaş meydanı, cenk yeri:

“SahrâyıMercidâbık.a nakş eyle-miş kader/ İslâm fikrivahdet.inin **kârzâr.ını**”

k.+ını 37254

[=1]

KAS-: * **Kasıp kavurmak**: Canından bezdirecek kadar üzme, zulmetmek:

“Bütûn Fransa'da binlerce eşkiya çetesi ortalığı **kasıp kavuruyor.**”

k.-ıp 25522

[=1]

KASA: İtal. Devlet hazinesi:

“Yunanistan İzmir'in servetini Atina'nın **kasalarına** boşaltmadan evvel kendi mevcudiyetini İzmir'in hudutlarına boşalttı.”

(k.+larına 14468)

k.+larına 14087

[=2]

KASABA: Ar. Şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezi, belde:

“Geylân, 1912'den evvelki Sırp hududunda aslen Arnavud, fakat çoktan beri Türkleşmiş bir hudud **kasabasıydı.**”

(k.+sıydı 1386)

k. 5410, 16108

k.+da 23831

k.+dan 11162

k.+ları 6614

k.+larında 3365

k.+sında 31026

k.+sından 1461, 3428

k.+sını 18573, 20089

k.+ya 11162

k.+ydı 4467

[=14]

KASAP: Ar. Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kimse:

“Günün birinde Şeyh Suyu’nda kabadayılardan bir **kasabı** revolverle katletti.”

(k.+ı 357)

k.+la 17036

[=2]

KASATURA: Bulgar. Söğüt gibi tüfeğin namlusu ucuna takılan veya bel kayışına asılı olarak taşınan bir bıçak türü:

“Yalnız biz mi inanmadık? Onu bıçaklarının, süngülerinin, **kasaturalarının** ortasına alanlar da hiçbir zaman inanmadılar.”

k.+larının 18219

[=1]

KASD: Ar. Birine karşı bilerek kötü davranma, kötü niyet:

“Bir **kasdı** var ilhâk ile ifnâ.mıza dek”

k.+ı 38307

k.+ın 39041

[=2]

KASDEDİL-: Kastetmek işi yapılmak:

“Edebiyattan maksad ancak edebiyat olabilir.

Nasıl ki ahlâkiyattan yalnız ahlâkiyat

kasdediliyor.”

k.-iyor 30770

[=1]

KASDET- 1. Demek istemek:

“Ben, Haydarpaşa Garı’ndan bahsediyor sandım. ‘Son sene lerde yeni yapıldı’ dedim. Yüziüme hayretle baktı. ‘Hayır o müstekreh anbarı **kasdetmiyorum**. Şu dört köşe kuleli bina güzel’ dedi.”

(k.-miyorum 7579)

2. Kötülük etmek, kıymak, zarar vermeyi istemek:

“Yunanistan bin türlü manevrayla hayatına **kasdettiği** milleti harbcû olarak cihana kabul

ettirse ancak biraz daha zaman kazanır, lâkin sulhun zeminini değiştiremez.”

(k.-tiği 14892)

k.-iyor 13350

k.-iyorum 16980

k.-miyordu 15941

[=5]

KASDÎ: Ar. Bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak: “Türlere isnat olunan harbcûluk mahzâ cihan eskârını aldatmak içinicat edilen **kasdî** tefrikdirler.”

k. 14885

[=1]

KASDOLUN: Anlatılmak, söylenmek, manaca karşılanmak:

“Kadim devirlerde siyasiyat kelimesinin mânâsından içtimaiyat **kasdolunurdu.**”

k.-urdu 12229

[=1]

KÂSE: Fars. Çini, toprak veya camdan yapılmış çukur çanak:

“O İstanbul Sultan Mahmud’un şehri terk edip Boğaziçi’ne yerleşmeye gittiği güne kadar böyleydi. Ondan sonra, suyu sızmış bir **kâsedeki** gül gibi yavaş yavaş soldu.”

(k.+deki 7531)

“Mey nûş eyle-r ve **kâse.sin** tâş.a çal-ar”

(k.+sin 38381)

k.+de 37003

k.+mden 38842

k.+si 36791, 36818, 37015

k.+sinden 37023

k.+ye 38281

k.+yle 35903

[=10]

KÂSE-İ SER: Fars. Kafatası:

“Doldur doldur şerâbınâb ey sâkî/
Âhir bir testi ol-madan **kâseiser**”

k. 38280

[=1]

KASEM: Ar. ***Kasem etmek:** Yemin etmek:

“**Kasem ederim** ki dokuz aydan beri ya iki ya üç defa su içtim.”

(k.+ederim 19885)

[=1]

KÂSELÎS: Fars. Dalkavuk:

“Sonra Ferid Paşa avenesinden olan Rum Bey Oğlu Fahreddin ise o vakitler en **kâselîs** bir ittihadcı sefirde zerre kadar farksızdı.”

k. 2672

[=1]

KASIK: Vücudun karnın altı ile uyluğun üstü arasında kalan kısmı:

“Son devrin en fârikalı hâli orijinal olmak'dır. Fakat birçok beynsiz delikanlılar, şiirde, nesirde, resimde, felsefede orijinal olmaya doğru **kasıklarını** patlatırcasına şedîd bir atılışla atıldılar.”

(k. +larını 19433)

k.+ları 16225

k.+larımız 11943

[=3]

KASIM: Ar. Yılın on birinci ayı, son teşrin, teşrinisani:

“Hünkâr, çok nâzik bir edâ ile, Mehmed Ali Bey'e bu yaz, Beykoz'un havasından âilece istifâde etmesini, yorgunluğunu gidermesini, **kasıma** kadar istirâhat etmesini söylemişti.”

(k. +a 33751)

k. 8761

[=2]

KASIMPAŞA: İstanbul'da bir semt:

“**Kasımpaşa'daki** Piyâle Paşa Camii'ni ancak âsâr-ı atîka mütehasısı olan birkaç kişi bilir.”

(k. +daki 8199)

k. 5669

k.+dan 5428, 12085

[=4]

KASIMPAŞA VAPUR İSKELESİ: Kasımpaşa semtindeki vapur iskelesi:

“Cemâl Paşa Suriye'den dönüp Bahriye Nezâreti'ni idare ettiği vakit **Kasımpaşa Vapur İskelesi** karşısında, şimdiki caddeyi kapayan dükkânları bir tek emirle evvelâ yıktırmış.”

k. 19681

[=1]

KASIR: Ar. Köşk, küçük saray, kâşane:

“Şimdi oralarda o eski **kasırların** enkazını bile görmek kabil değil.”

(k. +ların 7516)

k. 7425

k.+ı 19802

k.+ın 8009

k.+ları 15419

[=5]

KASIRGA: 1. Hızı 120 kilometreyi aşan çok şiddetli rüzgâr:

“Benze-rdi şevk iç. inde kop-an bir **kasırğa.ya**”
(k. +ya 38563)

2. **mec.** Duyuların patlak verişi, büyük heyecan, coşku:

“Bu aile hayâtında aşkın büyük **kasırgaları** yok; Türk ailelerinin öteden beri bildikleri bir âfet: İnce hastalık geliyor, bu güzel vücûdu alıyor; işte bütün fâciâ burada başlıyor ve burada bitiyor.”

k.+ları 31119

k.+ya 38582, 38593

[=4]

KASIT: Ar. Amaç, istek, maksat:

“Beş ayda vücuda geldikten sonra beş asır gözümüz önünde duran bu Türk eserini halk, esrarlı bir rakamın zevkiyle kırk günde bitmiş bilir ki kısalığı ifade etmek **kasdıyla** doğrudur.”
(k. +ıyla 6625)

k.+a 11545

k.+ın 12110

[=3]

KASÎDE: Ar. On beş beyitten az olmayan, bütün beyitlerin ikinci dizeleri en baştaki beyit ile uyaklı olan ve çoğu kez büyükleri övmek için yazılan divan edebiyatı şiir türü:

“Çünkü eski divanların içinde tam bir terkip sayılacak manzumeler ya hiç yoktu yahut da nadir olarak vardı, ancak bir gazelde, bir **kasidede**, bir kut'ada birdenbire mücevher gibi bir beyit, yahut bir mısra parıldadı.”

(k. +de 8370)

“Nef'î **kasîde.siyle** öğül-müş bu bahçe.de”
(k. +siyle 38531)

k. 2302, 27705, 28221, 28322, 28325, 29734, 32004

k.+ler 32784

k.+lere 28086

k.+si 28707

k.+sinde 28340

k.+sini 28225

[=14]

KASÎDE-GÛ: Ar. +Fars. Kaside söyleyen, kaside okuyan (kimse):

“Süleymân-ı Kanunînin nâmını haşre kadar yaşatacak Bâkî'nin sözün deki âb-ı hayat

olduğunu söyleyen şâir bir **kasîde-gû** natukası gösteriyor.”

(k. 30855)

“Yahyâ gazelserâ i-di Bâkî **kasîdegû**”

(k. 37712)

[=2]

KASÎDE-SERÂ: Ar.+Fars. Kaside söyleyen, kaside okuyan (kimse):

“Diğer arap **kasîdeserâ.lar** da muttasıl”

k.+lar 37143

[=1]

KASKATI: 1. Çok katı, çok sert:

“Kaç defa Montparnasse Mezarlığı'nda, yattığı duvar köşesindeki mezarını ve heykeltıraş Joze de Charmoie'nin tam bir Baudelaire'ci fikriyle, o mezar üstünde yağurduğu **kaskati** vücûdu ve o vücûdun üstünde –De Max'ın kafasından kopye ettiği– büyük yarayı görmüştüm.”

(k. 2256)

2. Tavizsiz:

“Halbuki bütün hayatında dimdik ve **kaskati**, Meşrûtiyet-i Osmâniyye diye tek bir yol takip eden Ahmet Rıza Bey, bir defa olsun bir idealist harareti veremedi.”

(k. 11098)

3. Sağlam:

“İspanyollar burasını feth ettikten sonra, asıl kışlık sarayı yakmışlar ve yerine –el'ân baki kalan– Rönesans üslûbunda **kaskati** bir Charles Quint Sarayı bina etmişler.”

k. 18988

[=3]

KASKET: Fr. Genellikle erkeklerin giydiği, önü siperli başlık:

“Beş parasız, üstü başı perişan, başında kalıbını ve rengini kaybetmiş bir **kasket**, tıraşı gecikmiş, âdeta gözleri fersiz, aç kalmak korkusuyla telâşlı ve mükedderdi.”

(k. 11122)

k.+ini 2515

k.+iyle 11153

[=3]

KASKETLİ: Kasket takmış olan:

“(…) kimi ecnebi malından **kasketli**, kimi şapkalı, lâkin şapkalı da yüzleri ve esvabları gibi soluk, tenbel ve kayıdsız bir kalabalık, kirli iskanbil kâğıtlarıyla oyun oynuyorlardı.”

(k. 19694)

k. 4076

[=2]

KASR: Ar. Köşk, küçük saray, kâşane, kasır: “Şimdi bahar geceleri, bu **kasr'ın** bahçesinde sabaha kadar sâkit geçiyor, sabahleyin yüksek ağaçlardan bülbüller ötüyor, sonra şurada burada birkaç kırmızı gül açılıyor.”

(k.+ın 8030)

“Akset-ti o **kasr.ın** derüdüvar.ından”

(k.+ın 38078)

k. 38277, 38438, 38439

k.+a 38077

k.+ın 8016

k.+ma 37674

k.+iyle 36803

[=2]

KASR-I CİNÂN: Lale Devri'nde Kağıthane'de yaptırılan kasırlardan biri:

“Kemâl **KasrıCinân** içre serbeser bir şeb”

k. 37369

[=1]

KASR-I SÂDÂBÂD: Sa'dâbâd kasrı:

“**KasrıSa'dâbâd** gülzârîhümâyunsâyına”

k. 37757

[=1]

KASR-I ŞEREFÂBÂD: Şemsi Paşa Kasrı [Şemsipaşa Meydanı'nda bulunan bu kasır, banisinin isminden dolayı Şemsi Paşa Kasrı, Padişah III. Murat'a (1574-1595) hediye edildiği için de şerefli yer anlamına gelen Şerefâbâd adıyla anıla gelmiştir. İstanbul'un bugün mevcut olmayan eski binalarından biridir]:

“O şûh ağla-r bugün **KasrıŞerefâbâd.a** gel-dikçe”

k.+a 37348, 37359

[=2]

KASTAMONU: Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“İstanbul millî vahdetin büyüklüğünü Ankara kadar, Sivas kadar, Erzurum, Trabzon, **Kastamonu** hâsılı herhangi bir Anadolu şehri kadar derinden duyuyor.”

k. 13859

[=1]

KASTET-: Kötülük etmek, zarar vermeye niyet etmek, zarar vermek maksadıyla harekete geçmek, kıymak:

“Bu cemiyet coşkun, taşkın bütün mânâsıyla yaşıyordu; onun için şiiri de içeriden dışarıya bir atılıştır, zühd hayâta sataştığı için zâhidlere söver, felek bu hayâta **kastettiği** için feleğe bağırır.”

(k.-tiği 28243)

k.-iyoruz 25386

[=2]

KASVET: Ar. Sıkıntı, iç sıkıntısı:

“O kadar nazik ve hürmetkar bir muamele gösterdi ki tevkif olduğumdan beri üzerime çökmüş olan **kasvet** zail oldu.”

(k. 11313)

k.+iyle 31652

[=2]

KASVETLİ: Sıkıntılı, sıkıcı, sıkıntı veren:

“Nâzım fazla düşünmüyerek, fiil sahasını hatırına getirmiyerek, Beşinci Arrondissement'ın arka ve **kasvetli** sokaklarında, Selanik'teki ailesinden gelen cüz'i bir parayla mütevâzîâne bir ömür sürüyordu.”

(k. 4034)

k. 10783

k.+ydi 10576

[=3]

KAŞ: 1. Gözlerin üzerinde kavisli bir çizgi meydana getirecek biçimde yer alan kısa kıllar: “O günlerde vatanperver bir zata yolda tesadüf ettim, beni tuttu, karşısına aldı, çatık **kaşlarla**, kıvılcımlı gözlerle baktı.”

(k.+larla 17013)

2. ***Kaş yapayım derken göz çıkarmak**: İyi yapayım derken işi büsbütün bozmak:

“Hattâ **kaş** yapayım derken göz çıkaracaktık.”

(k. 3878)

k. 35535

k.+ları 284, 285, 906, 967

k.+larını 33807, 34048, 34281, 34670, 35445

k.+larının 19738

k.+larla 2808, 17002

[=14]

KÂŞÂNE: Fars. Büyük, süslü köşk, mükellef ev:

“Büyükada'da Hallaçyan'ın köşkü, Sinbus arabesk maskara **kâşanesi**, Şişli'de Gazi Ethem Paşa'nın konağı hemen her gün esrarengiz bir mülâkatın cilve-gâhtıydı.”

(k.+si 11468)

“Çevir-ir cam.ları birden peri **kâşâne.sine**”

(k.+sine 35899)

[=2]

KÂŞÂNE-İ FAĞFÛR: Fars. Porselen köşk:

“İndi bin işve.yle bir **kâşâneîfağfûr.dan**”

k.+dan 37486

[=1]

KAŞI-: Vücudun herhangi bir yerindeki kaşıntıyı gidermek için tırnakla veya başka bir şeyle deriyi hafifçe ovma:

“(…) kimi kaşlarını çatmış düşünüyordu, kimi parmağıyla şakağını **kaşıyordu**.”

k.-yordu 34059

[=1]

KAŞIK: Bir kimseye çok kızmak veya çok öfkelenmek:

“İnönü mucizesinden yalnız milliyetperverlerin değil, en kayıtsızlardan sonra, millî hareketi son günlere kadar bir **kaşık** suda boğmaya uğraşanların da gözleri kamaştı.”

k. 13440

[=1]

KÂŞİF: Ar. Bilinmeyen bir şeyi, bir yeri, bir ülkeyi bulan, keşfeden kimse:

“Kimi bir peygamber gibi, kimi bir rehber gibi, kimi bir mürşid gibi, kimi bir **kâşif** gibi, kimi bir mübeşşir gibi, kimi bir mü'mîn gibi konuşuyor.”

(k. 33216)

k. 6415

[=2]

KÂŞİF-İ ESRÂR-İ NİHÂN: Ar.+Fars. Gizli sırların perdesini kaldıran:

“Hem **kâşif**esrârınihan.dır ben.a mey”

k.+dır 38867

[=1]

KAŞLI: Kaşı olan:

“Çatık **kaşlı**, bryığı balta kesmez dedikleri neviden, mevkiini iyi benimsemiş, emretmeğe alışmış olduğu belli olan bir zâtdı.”

k. 34550

[=1]

KAT: 1. (Sayı sıfatları ile) Defa, kere, derece:

“Eğer Türk milletinin resim bir, nesir iki bu iki sanatı olsaydı bugün milliyetimizin kudreti, olduğundan yüz **kat** daha fazla olurdu.”

(k. 28550)

2. (Sayı sıfatları ile) Tabakalar veya sıralar hâlinde bulunan şeylerin her bir tabaka veya sırası:

“Kurşunlu Han önce bir hanmış, sonraları hapishane olmuş. İçini gezmedim. Yalnız üç **kat** direklerle muhkem kapanmış olan parmaklıklı kapısından gördüm.”

(k. 1118)

“Yer.den yedi **kat** arş.a kanatlan-dık o hız.la”
(k. 35833)

3. Bir binanın üst üste olan ve döşemelerle birbirinden ayrılan kısımlarından her biri:
“Bu kitabe İstanbul toprağında en eski kitabeydi. Belki de yeni cülus eden genç Fâtih'in bir bina üzerinde ilk kitabesiydi; o bizzat kendi, bizim durduğumuz yerden bu kitabeyi gururla okumuş, sonra kulenin kapısından girmiş, beş **katta** da gezinmiş, kulenin üst sahanlığına çıkmış, Kostantaniyye'ye, Ayasofya'nın haçına, dikili taşlara bakmış.”

(k.+ta 6198)

k. 372, 1117, 1138, 2825, 3375, 3388, 4037, 5186, 5292, 7077, 9743, 10505, 10731, 11493, 13496, 13819, 14869, 16400, 18567, 19892, 20066, 20083, 20514, 20514, 22201, 24217, 28496, 28540, 29208, 35792

k.+ı 1542, 6207

k.+ımda 36322

k.+ına 10121

k.+ında 9380, 18810

k.+ındaki 8522, 28863

k.+ındaydı 10789

k.+i 5213

k.+ları 6207

k.+larında 22422

k.+ta 4359, 6193, 10783, 36540

k.+taki 1197

[=48]

KAT-: 1. Karıştırmak:

“Molla! Aynen böyle değil mi? Hiç katık **katmamış!** Öyledir, Şem'i Molla gibileri olanı biteni dâimâ doğru söylerler, harâma hîle katmazlar.”

(k.-mamış 33475)

2. (Bir kimseyi birinin yanına) Yoldaş olarak vermek, birlikte göndermek:

“Nihayet yanıma kendi kâtibini **kattı.**”

(k.-tı 1516)

3. Ekleme:

“Yalnız söyleyişime biraz acı bir zarafet **kattım.**”

(k.-tım 11331)

k.-arak 16443, 23123

k.-mazlar 33466

[=6]

KAT': Ar. ***Kat'-ı nazar**: Nazarıtibara almama, hesaba katmama:

“Halbuki -mâlûmat-ı mûsıkıyyeden **kat'-ı nazar**- yalnız hissiyât-ı mûsıkıyyeden bir az nasîbi olan bir rûh için o cümlede hâssa-i nazm görmek muhaldir.”

(k.+ı+nazar 29455)

k.+ı+mesafat.etti 6496

k.+ı+nazar 29343

k.+ı+ümid.ediniz 23228

[=4]

KATAR: Ar. 1. **teşmil**. Dizi, sıra:

“İşlerin çokluğu karşısında içtimâ devresini temdid etmek lehinde olan fikirler, işleri muntazam bir **katara** dizmek, sürekli bir surette çalışmak ve hayırlısıyla bir gün evvel çıkarmak lehinde olan fikirler kadar kuvvetli değildirler.”
(k.+a 24810)

2. Birbiri arkasına sıralanmış hayvan veya taşıt dizisi:

“Böyle rehberlerle yola çıkılır mı? Eşekler deve **katarlarının** önünde rehberlik edebilirler, lâkin arkadan gelenler devedir, şâir değildir.”

(k.+larının 32462)

[=2]

KATEDRAL: Fr. Piskoposluk kilisesi, başkilise:

“Cami bugünkü hâliyle yine çok câzipdir. Fakat İspanyollar fethettikten sonra **katedrale** Çevirmişler.”

(k.+e 18929)

k. 3164, 18938

k.+in 3381

[=4]

KAT'ETMEK: Yol almak, bir yolu aşmak:

“Geceyi istasyon civârında, Selanik Oteli'nde geçirdim. Ferdası sabah İstanbul tirenine bindim. Ömrümde ilk defa cenubî Rumeli'yi baştan başa **kat'ediyordum.**”

(k.+ediyordum 1441)

k.+edilen 18448

k.+etmiş 4189

k.+ettiğimi 6501
k.+ettikleri 11153

[=5]

KATERİNA: Rus Çariçe:

“Baltacı Mehmed Paşa'nın Moskofu Purut Suyu kenarında sıkıştırmış iken, **Katerina'nın** güzelliğine mağlûb olarak Rusları imhâ etmeyişinden en ağır bir lisanla bahse başladı.”
(k.+nın 35051)

k.+dan 26087

[=2]

KATI: 1. **meç.** Haşin, sert, kırıcı, acı:

“Ancak **katı** ve kırıcı bazı kelimelerini tahammülün fevkinde gördüm ve aynı sert tavırla ve söyleyişle iade etmeyi zarurî addettim.”

(k. 9470)

2. **meç.** İnce duygulara karşı duyarlılığı olmayan, duygusuz, hoşgörüsüz, müsamahasız:

“Mahmut Şevket Paşa'yı yere süren kurşunlar Cemal Bey'i göğe çıkarmış gibiydi. Yüreği **katı** ve merhametsiz insanlara karşı en halis müdarasını arz eden şarkın ruhunu Cemal Bey bu fırsatla iyi anlamıştı.”

(k. 11370)

k. 8340, 9414, 10770, 17407, 26251, 28280, 31326

[=9]

KATIK: İlâve, söylediklerine bir söz daha ekleme:

“Hâlet Efendi kakkahayla gülerek: ‘Molla! Aynen böyle değil mi? Hiç **katık** katmamış! Öyledir, Şem'i Molla gibileri olanı biteni dâimâ doğru söylerler, harâma hîle katmazlar.’ (...)”

k. 33476

[=1]

KATIL-: 1. Kendini bir topluluğa katmak, bu topluluğun arasına girmek, dâhil olmak:

“Carco, o vakit, *Quartler Latin'de katılmış* ve kapılmış olduğumuz şâir ve ressam zümresinin en tuhaflarından biriydi.”

(k.-miş 2940)

2. Eklenmek, ilâve edilmek:

“Mamañih bu hatayı, bile bile etmeye niyetlendim. Bu da diğer hatalarıma **katılsın**.”
(k.-sın 8335)

“İç-mez beşer.in zehir.i **katıl-mış** bâde”

(k.-miş 38039)

3. (Bir fikir veya görüşe) Taraftar olmak, iştirak etmek:

“Yanına da sınıf döndüğü için alaya gitmek tehlikesine maruz olan Genç Türklerden Ahmet Verdânî (lakabıyla Arap Ahmet) **katılmış**.”

(k.-miş 107804)

k.-mağa 2372

[=5]

KAT'İYET: Ar. Kesinlik:

“Kralın irâdesini **kat'iyetle** tebliğ ediyor.”

k.+le 25493

[=1]

KAT'Î: Ar. Şüphe ve tereddüde yer bırakmayan, kesin:

“İşte mûsikîden **kat'î** olan bu kaide şiirde bu derece **kat'î** olmak lâzım gelir.”

(k.+olan 27393)

“**Kat'î** hücum.a geç-ti nihâyet mücâhidîn”
(k. 37278)

k. 2674, 4388, 4545, 4682, 4710, 4723, 5156, 6082, 6084, 8724, 9341, 9615, 10262, 10697, 11313, 13764, 14595, 16145, 16172, 17901, 18436, 18529, 19383, 19619, 21214, 22082, 24196, 24783, 26952, 27579, 28047, 28876, 29123, 29335, 30780, 32050, 32550, 32574, 33045, 33115, 34559

k.+olarak 24857, 32122

k.+olmak 27383

k.+ymiş 14027

[=46]

KÂTİL: Ar. İnsan öldüren kimse, canî:

“Bir **katil** boğmak istediği bir masumun başına bir yastık kor da üstüne nasıl oturursa, Yunanlılık Edirne'nin üstüne öyle oturdu.”

(k. 18231)

k. 1137, 1139, 11349, 12030, 18219, 19099, 22187

k.+i 10210

k.+ler 24951

[=9]

KÂTİLLİK: Katil olma durumu:

“Kakır Ali mahkemeye bile heybetini sirayet ettiriyordu; yeniçeriliğin, sipahiliğin, eski devir **kaatilliklerinin** bakiyesi olan bu adamları Tanzimat'ın mahkemeleri henüz korkutamamıştılar.”

k.+lerinin 1149

[=1]

KÂTİP: Ar. Bir resmî dairede, bir kurumda veya bir kişinin yanında yazı yazmakla görevli kimse, yazan, yazıcı:

“*Önü ilikli kâtip neslinin ikbâl devri başladı.*”
(k. 26516)

k. 669, 1319, 1462, 2723, 3839, 9608, 9641, 25797, 26492, 26508, 26532, 32616

k.+di 26510

k.+e 26508

k.+i 1516, 2636, 2636, 4045, 26765, 34989, 34995

k.+i+daimi 22442

k.+i+umumi.nin 9443

k.+i+umumi.si 2068, 11382

k.+i+umumilik.ini 9380

k.+ini 1516

k.+le 329

k.+ler 1310, 10018

k.+lere 30096

k.+lerinden 6776, 26758

k.+lerindendi 1564

k.+lerine 14581

k.+lerle 1323

k.+ti 1305

[=38]

KÂTİPLİK: Kâtip olma durumu:

“*Brüksel Sefareti'nde bir kâtiplik elde etmişti.*”

k. 10007

[=1]

KAT'İYET: Ar. Kat'î olma durumu, kesinlik:

“*Yunan murahhaslarının –kat'iyetini bu ay sonunda göreceğimiz– muvaffakiyeti o kadar bariz ki (...)*”

(k.+ini 12621)

k.+le 18023

[=2]

KAT'İYYEN: Ar. Kat'î olarak, kesinlikle:

“*İslâvlık karabetine rağmen Bulgar şiiirinde Rus tesirini de kat'iyyen istemiyor.*”

(k. 3114)

k. 3881, 8136, 9581, 11342, 15967, 20033, 22067, 24102, 25076, 25187, 28086, 31457

[=13]

KATL: Ar. Öldürme, öldürülme:

“*Sultan Selîm'in katline pençezan olan havaneyi tutmak ve serîan cezalarına bakılmak zamanı hulul etmesiyle şu ehl-i fesad ü şer birer ikişer ele geçirilip îdâm olundular.*”

(k.+ine 22051)

k.+i 11367, 25008, 26122

k.+inden 35000

k.+ine 25747, 30850

k.+ini 11377

k.+iyle 25017

k.+olarak 22044

[=10]

KATLAN-: 1. (Dayanılması güç bir duruma) Ses çıkarmadan dayanmak, tahammül etmek:

“*Balkan Harbi'nden biraz önce Harbiye Nâzırı olan Nâzım Paşa'nın, eski bir aile dostluğu yüzünden, yaverliğine katlandı.*”

(k.-dı 10579)

2. Kat kat edilmek, düzgün bir şekilde kıvrılmak:

“*Hacı, hoca, hamal, köylü, şehirli, telâşlı bir halk, benim on seneden beri görmediğim vatandaşlarım, sırtlarında heybeleri, katlanmış yatak ve yorganları, ellerinde nevale sepetleriyle vapura girdi.*”

(k.-miş 2514)

k.-amayanlar 14172

k.-anların 19143

k.-arak 25303, 34581

k.-ır 3305, 17050

k.-ıyoruz 10966

k.-mayı 11341

k.-mişlar 32779

[=11]

KATLEDİL-: Öldürülmek:

“*(...) 'Ben tâ senin yanında dahî hasretim sana' mısra'ını muhtevi kut'a, Sultan Cem'in arkadaşı ve Sadî Cem diye tanınmış, 1490'lara doğru katledilmiş, şehîd bir şâirimizin dîvânından çıkmış idi.*”

(k.-miş 20329)

k.-diği 10136

k.-diğine 5245

k.-ecekmiş 34034

k.-irse 34341, 34452

k.-miş 26803

[=7]

KATLET-: Öldürmek:

“*Günün birinde Şeyh Suyu'nda kabadayılardan bir kasabı revolverle katletti.*”

k.-ti 358

[=1]

KATLETTİR-: Öldürtmek:

“Bâzı kimseler kalkıp da Silihdar Ali Bey'in Râîf Efendi'yi **katlettirdiğinden** ve sonra âilesine atıye gönderdiğinden bahsederlerse (...)

k.-diğinden 34475

k.-erek 35010

[=1]

KATLI: (Sayı sıfatı ile bina için) Katı olan:

“Hem ben yalnız yedi **katlı** binalarla çevrilmiş bir şehrin caddelerinden geliyordum.”

(k. 7641)

k. 7636, 7637, 28475, 29622

[=4]

KATLİAM: Ar. Hiç kimseyi sağ bırakmadan öldürme, kılıçtan geçirme:

“Müslümanların uğradığı fecî **katliam** üzerine gelir, kayserle görüşür.”

(k. 7239)

k. 3491, 11754

k.+a 4604, 4606

k.+dan 3494

k.+edilen 9063

k.+ettik 16768

k.+ettiler 26589

k.+ın 6203, 10312

k.+ına 11432

k.+ını 3954

k.+iyle 24059

k.+la 11752

k.+lar 30260

[=16]

KATLÖLUN-: Öldürülmek:

“Bu hâdiseden bir ay sonra Mahmut Şevket **katlolundu.**”

k.-du 11354

[=1]

KATMERLİ: Üst üste, arka arkaya,:

“Yavuz Sultan Selim gibi ordular sevk edemeyeceği meselesini ikinci ve **katmerli** bir bahis olarak tedkik etmeniz lüzumu da vâridir.”

k. 27561

[=1]

KATO: Yun. “Yaşasın” anlamında bir tezahürat sözü:

“Yüz yirmi bin kişilik bir ordu ile tutunan o ordunun ilk saflarında zaman zaman fecî: ‘Erkeeto Türkos’, **Kato** Venizelos!’ sesleri işitiliyor.”

k. 14463

[=1]

KATOLİK: Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı olan kişi. [Papa'nın otoritesini kabul etmiş olan Uniat (Doğu Katolik) kiliseleri de bu gruba dahildir.]:

“(…) ‘İstanbul! Müminlerinin o kadar sevdiği Eyüb servilerinin altında kendimi senin ölüleriyle kardeş hissettim!’ demişti. Bir **Katolik** şâirini böyle söyleten Eyüb, bizi de içine aldığı zaman fazla düşündürmüyor; orada ahiret havasını teneffüs ederken müsterih oluyoruz, zihnimizi yormuyoruz.”

(k. 7068)

k. 2427, 4619, 7063, 9504, 19120, 19125, 19128, 19136, 19141, 19153, 25242, 30312, 31494, 31505

k.+ti 4205

[=15]

KATOLİK KRALLAR: Katolikliğe mensup krallar:

“İşte **Katolik Krallar'ın** Saint-Thomas'da ateşten şedid olan emelleri bu idi.”

(k. +ın 19183)

k.+ın 19187

[=2]

KATOLİKLİK: Hıristiyanlıkta papayı ruhani reis kabul eden Roma Vatikan kilisesine bağlı mezhep:

“Onlar da İspanyol **Katolikliğinin** ateşli merhaleleridir.”

k.+inin 19038

[=1]

KATRE: Ar. Damla:

“İktidar denilen leziz iksirden bir **katre** tatmamış olan bu zavallılara mes'uliyet denilen zehrin kadehi leb-â-leb sunuluyordu.”

(k. 17005)

“Yok.tur şirişk **katre.si** rîzân edilmedik”

(k. +si 37464)

k.+i+eşk 17178

[=3]

KAVÂFİL-İ UŞŞÂK: Ar. Âşıkların kafileleri:

“Çek-mekteyiz **kavâfiliuşşâk.a** meş'ale”

k.+a 37872

[=1]

KAVÂİD: Ar. Kurallar, kaideler:

“Eski edebiyat baştan başa **kavâide** tabî olduğu için birinci sınıfa yükselenler o kaaidelerin imtihanından geçerek yükselirlerdi.”

(k.+e 32135)

k. 8400

k.+e 29090

k.+inde 29529

k.+ini 10215

k.+iyle 32288

[=6]

KAVAK: 1. *Başında kavak yelleri esmek:

Sorumluluk duygusundan uzak, zevk, eğlence ve olmayacak düşünceler peşinde koşmak:

“İsviçre'ye gittimdi; o zaman başımda esen

kavak yelleriyle hürriyetin iki makamını görmeye ant etmişim.”

(k. 17459)

2. İstanbul'da bir yerleşim yeri:

“Bayrakdar Mustafa Paşa, daha İstanbul surlarının önüne varmadan kuvvetlerinden bir kol salıvererek **Kavak'da** irticâ'nın elebaşısı Kabakçı Mustafa'yı boğdurmuş ve İstanbul muhitinin korkudan titrer bir hâle getirmişti.”

k.+da 23858

[=2]

KAVAKLAR: İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'e açıldığı yerde, Anadolu ve Rumeli Kavağı semtlerine verilen isim:

“Üsküdar'dan mı Hisardan mı **Kavaklardan** mı”

(k.+dan 35695)

“Boğaziçi, iki sahil boyunca, köy köy,

Kavaklar'dan Marmara'ya kadar yalı mimarisiyle süslenmiş, yeryüzünde, yalnız kendine benzer başka bir şehir olmuştur.”

(k.+dan 5412)

k.+a 4479

[=3]

KAVAKLIDERE: Şarap markası:

“Biz vedâ etmek üzre.yiz keder.e /

Getir ahhâb.a bir **Kavaklıdere**”

k. 39049

[=1]

KAVAL: Genellikle kamıştan yapılan, daha çok çobanların çaldığı, yumuşak sesli, üflelemeli bir çalgı:

“Akdeniz kıyılarında hâlâ **kaval** sesleri duyuluyor.”

(k. 6278)

“**Kaval** sedâ.ları giryân ol-ur bayır.larda”

(k. 39266)

k. 6268, 6271, 6274, 22945, 22947, 38451, 38715

[=9]

KAVALA: Yunanistan'ın Doğu Makedonya ve Trakya bölgesinde aynı adı taşıyan ilin (nomos) merkezi olan sahil kenti:

“Selanik ve **Kavala** limanları Fransızlarca çok ticarî bir mahiyeti haiz değildiler.”

(k. 12035)

k. 12027, 14402

k.+dan 12247

k.+ya 15164

[=4]

KAVÂNİN: Ar. ***Kavânin-i devlet:** Devlet kanunları:

“Meşrûtiyet devrinden müdevver kanunlarımız arasında '9 Teşrinsânî 1329'da çıkmış bir matbuat kanunumuz var ki, **kavânin-i devlet** meyânındaki hükmü aynen budur: (...)”

k.+i+devlet 24665

[=1]

KAVGA: Fars. Düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş, münazaa:

“**Kavga** şiddetlendi.”

(k. 9005)

k. 3563, 3993, 5910, 8462, 9039, 9424, 9496, 9503, 9980, 10790, 34962

k.+etmek 11599

k.+etmişti 10907

k.+ettiğimiz 10903

k.+mız 9382

k.+nın 4010

k.+sı 11777, 24722, 24769

[=20]

KAVGALI: Kavga etmiş, dargın:

“Bu iki paşanın vekilliğinden de **kavgalı** ve gürültülü olarak çekildi.”

(k. 9967)

k. 9834

[=2]

KAVİ: Ar. Güçlü, kuvvetli:

“Bu sahada Türk tamamıyeti yalnız büyük devletlerin iktisadî menfaatleri değil, aynı zamanda cihanın muvazenesi için en **kavi** bir destek mahiyetindedir.”

(k. 11925)

k. 676, 6229, 12557, 13889, 21103, 22375, 23301, 24107, 30448

k.+dir 14050

[=11]

KAVİM: Ar. Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun:

“Süleyman Paşa Rumeli'ye geçtiği ve Murâd-ı Hudâvendigâr burada ilerlediği zaman işte bu Türk **kavimlerle** karşılaşmışlardı.”

(k.+lerle 4763)

k. 9500, 16082

k.+i 4611, 7125, 21099, 22237

k.+in 1015, 6444, 13945, 13956, 14716, 17735, 21592, 22416, 22963, 30528

k.+indir 30534

k.+inin 4516, 21467, 23294

k.+leri 4757

k.+lerin 4508, 9472, 23071

[=25]

KAVİS: Ar. 1. Yay, yay biçiminde olan şey:

“Annemin hazırlamış olduğu bir şilteyi, muallim Ganî Efendi'nin hoca makaamı olan, yarım **kavis**, mihrâbımsı yerin arkasına koydular.”

(k. 29)

2. Parantez:

“Bu Bizans müverrihlerinin eserlerini, son zamanlarda Avrupa dillerine tercüme edenler, satırlar arasında ‘Farslar-Acemler’ tabirlerinin yanına bir **kavis** açarak ‘Türkler diye izahlı bir tashihte bulunurlar, yani okuyana ‘Türkler girdiler anlayınız’ derler.”

k. 5872

[=2]

KAVİSLİ: Yay biçiminde olan:

“Hemen hemen mermerin her çeşidinden ve her nev'indendirler, başlıkları Endülüskârî **kavisli** ve her tarafda müsâvî inşâ edilmiş başlıklardır.”

k. 18927

[=1]

KAVİYYEN: Ar. Kuvvetle, kat'i olarak:

“Epey bir zamandan beri cihan yalnız başına hayatını kurtarmaya çalışan Türk milletinin cehdini gülünç değil, güzel görüyor ve muvaffak olmasını yalnız temenni değil, **kaviyyen** tahmin ediyor.”

(k. 14944)

k. 16215

[=2]

KAVİYYÜ'L-BÜNYE: Ar. Sağlam bünyeli:

“Geçende mektep taamhânesinde bir arkadaş: —Kemâl, (...) Türklerin bu kadar **kaviyyü'l-bünye** olduklarına pek hayret ediyorum.’ diyordu.”

k. 19897

[=1]

KAVL: Ar. Söz, kelâm:

“Hem a.nın **kavl.i** hem seninki yalan”

k.+i 39034

[=1]

KAVM: Ar. Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun:

“Takdirine can attığımız Frenkler, biz Fâtih'in mezarı başında beklerken Abdülhak Hâmid'le beraber:

‘Durmüş başında bekler bir **kavm** türbedârın’ derse, şimdilik kâfi bir takdir olur.”

(k. 7562)

k. 7625, 15405

k.+i+sernigun 30973

[=4]

KAVMİYET: Ar. Bir kimsenin şu veya bu kavimden olması durumu:

“Müslüman bir kavim **kavmiyetini** unutmak ve İslâm'ın nass-ı kâtî'larına tamamıyla bağlanmak şartıyla Müslüman olur ve diğer Müslümanları aynen kendi milliyetinden bilir.”

k.+ini 9505

[=1]

KAVRA-: **mec.** Her yönüyle iyice anlamak:

“Acaba biz Türklerin Avrupa'daki siyâsî fikirleri **kavramağa** istidadımız mı yoktu?”

(k.-mağa 3710)

k.-dılar 8086

k.-mak 19375

k.-miş 8637

k.-mıştı 2520

k.-yamadığım 694

k.-yamamıştı 34228

k.-yamaz 13008

k.-yan 13776

[=9]

KAVRUL-: Yanmak, tutuşmak:

“Yakılmış ve yıkılmış bir köy, hâk ile yeksan olmuş bir hâlde duruyor, bu harabede yalnız yangından **kavrulmuş** bir ağaçla sakat bir minare yükseliyor.”

(k.-muş 17998)

2. ***Kendi yağıyla kavrulmak:** elinde bulunanla geçinip kimseye muhtaç olmamak:

“En doğrusu istikraz etmemek siyasetini şimdiden tutmaktır; kendi yağımızla **kavrulmaya** bakmaktır.”

(k.-maya 11532)

k.-arak 13260

k.-ur 11987, 31919

[=5]

KAVUK: Üzerine sarık sarılan çeşitli biçimdeki baş giyeceği:

“Eyüb'de türbeye yakın bir mezar taşı vardır. Üstündeki burma **kavuktan** hemen anlaşılır ki altında İstanbul'a Fâtih'le beraber girmiş olan Türklerden biri yatıyor.”

(k.+tan 7420)

k. 16998, 26496

k.+u 7182, 7418

k.+unu 35314

[=6]

KAVUKLU: Başında kavuğu olan:

“Bütün o kabirlerin aralarından geçtiğim bir gün, sahabi Hâlid'in yanında fetih askerlerinden birinin burma **kavuklu** taşına vecitle uzun uzun baktım.”

(k. 7185)

k. 6253, 7180, 22989

[=3]

KAVUR-: 1. ***Kasıp kavurmak:** Baskı yaparak veya kıyıcı davranışlarla bir topluluğu ezmek, zulmetmek:

“Bütün Fransa'da binlerce eşkiya çetesi ortalığı kasıp **kavuruyor.**”

(k.-uyor 25522)

2. ***Yakıp kavurmak:** Yok etmek:

“Biz nasıl bir şiir isteriz? diyen gayr-ı mâruf insanlar, en mühim yevmî gazetelerin sahifelerinde mâzîyi, hâli, mevcudu **yakıp kavurarak**, yıkıp kırarak, şahsî telâkkilerini mutlak hakikatler gibi savurarak bağırmaya ve bağırıldıktan sonra kaybolmaya, yerlerini diğer bağıranlara bırakmaya başladılar.”

k.-arak 27606

[=2]

KAVUŞ-: 1. (Başka yerde olan, hasreti çekilen bir kimseyi veya şeyi) Tekrar bulmak ve görmek, bir araya gelip buluşmak:

“Galiba o zaman görüşeceğiz. Vatana, millete, size, hepinize **kavuşacağım.**”

(k.-acağım 20627)

“**Kavuş-ur** karşı.da kaybet-tiği bir sev-diğine”

(k.-ur 36059)

2. (Erişilmek istenen bir şeyi) Elde etmek,

yokluğu duyulan şeye erişmek:

“Bizde uşakken tecelli ettiremediği kabadayılık heveslerini icra edecek hürriyete **kavuştu.**”

(k.-tu 356)

3. ***Allah'ın (Hakk'ın) rahmetine kavuşmak:**

Ölmek:

“Kırk sene evvelki Türk âdetlerine göre henüz pek genç evlenmiş bir İstanbul kızı, yirmi altı yaşına doğru valide olduktan sonra teverrüm etmiş, **Allah'ın rahmetine kavuşmuş**, hiçbir mersiye, hiçbir aşk hikâyesi, hiçbir fâciâ bu kadar sâde bir vak'ada tecelli etmemiştir.”

(k.-muş 31108)

k.-acağımı 6701

k.-acağız 12533, 16907

k.-acaktır 14475

k.-amayacağız 18254

k.-amazsak 18252

k.-arak 170, 13882, 18487

k.-madan 13886

k.-mak 175, 12546, 14589, 14761, 22850, 22931

k.-maksızın 37480

k.-mamız 12541, 12551

k.-mamızı 26634

k.-ması 13365

k.-mıyacaktı 32753

k.-muştı 3853, 10144, 34829

k.-muştum 17499

k.-tu 356, 9751

k.-tuğum 19296

k.-tuğuna 17399

k.-tuk 13197

k.-tuklarını 17752

k.-tum 388

k.-up 14055

k.-ur 38652, 38656, 38658

k.-urdu 5365

k.-urlar 16127

k.-uyorlar 29224

[=43]

KAVUŞTUR-: 1. Ulaştırmak:

“Çünkü onları sulha ancak bu bahis **kavuşturacak.**”

(k.-acak 17992)

2. Bir araya getirmek, birleştirmek:

“Ellerini **kavuşturdu**, gülmeğe başladı.”

(k.-du 33438)

3. Kavuşmasını sağlamak:

“Hâsılı İstanbullular artık tamamıyla kanidir ki, millî hareket yarın da o devlete İzmir'imizle Edirne'mizi **kavuşturacak** ve millî vahdeti bir daha dünya gözüyle göreceğiz.”

(k.-acak 13872)

k.-du 34131

k.-muş 6947, 7896, 23032

[=7]

KAY-: Islak, cilâlı veya kaygan bir şey üzerinde zeminle teması kesilmeden yer değiştirmek:

“Kadın erkek herkes spor kostümleri içinde **kayıyor**, geziyor, eğleniyor, çay içiyor, dans ediyorlar.”

(k.-ıyor 20504)

“Kışın ise Saat Bayırı'ndan aşağı **kayma** eğlencesi olurdu.”

(k.-ma 542)

[=2]

KAYA: 1. Sert ve iri taş kütleli:

“İssiz bir ada hayattı... Orada sevinç ve melal birlikte duyulur. Ancak yalçın **kayalarda** toplanabilen kuş yumurtalarından nevale yapılır ve ormanlarına ayak sesleri girdiği zaman mavi tüylü kuşlar küme ile kalkarlar.”

(k.+larda 6468)

“Dal-dum engin vatan.ın seyir.ine issiz

kaya.dan”

(k.+dan 38607)

k. 17469, 25662

k.+lar 11427, 17474

k.+nın 30432

k.+yı 30443

[=8]

KAYABAŞI: Bir halk havası ve bu hava ile söylenen koşma:

“(…) Nefes, ilâhî, koşma, türkü, **kayabaşı** gibi yerli şiir bundan daha mı zengindir?”

k. 32251

[=1]

KAYBEDİL-: ***Kan kaybetmek**: **mec.**

güçsüzleşmek, etkisini kaybetmek:

“Günden güne eriyen drahmiden, **kaybedilen** birçok kandan sonra Yunanistan ne ileriye ne de geriye bir adım atabiliyor.”

(k.-en 17575)

k.-en 24147

[=2]

KAYBET-: 1. (Bir şeyi) Bir daha ele

geçmeyecek şekilde yitirmek, ondan mahrum kalmak:

“Balkan Harbi oldu. Rumeli'yi **kaybettik**. Büyük validem İstanbul'a hicret etti.”

(k.-tik 263)

“Hem de çok.tan beri **kaybet-tiğimiz** yer.lerde”

(k.-tiğimiz 35689)

2. (Sâhip olduğu bir şeyi) Yitirmek, o şey artık onda bulunmamak:

“Yeni hamamın mühendisleri suyu yeni mecralara çevirmeğe çalışırken su mâdeni hassasını **kaybetmiş.**”

(k.-miş 3205)

3. Artık göremez olmak:

“Büyük tabiatın kaval sesleri duyulu yordu. Düşüncelerimizin yollarına çıkarken **kaybettiğim** muhibbimi birdenbire yanımda beyaz taş üstünde oturmuş buldum.”

(k.-tiğim 6269)

4. **mec.** Ölümle ayrılmak:

“Ziya Bey'i kaybettik; hem de öyle bir zamanda kaybettik ki **kaybettiğimiz** başın cevherini havas zümresi bile hakikî bir şuurla anlayamadı.”

(k.-tiğimiz 8764)

5. Kumarda parası elinden gitmek:

“Ali Kemal, Büyükkada'da sâkit bir kenar hayattı sürmeye başladı; kendini kumara verdi. İhtirasla ve çok oynadığı hâlde, iyi oynamayı bilmediği için kendisinin ve karısının beş on parasını **kaybetti.**”

(k.-ti 10165)

6. (Savaş, tartışma, dava, iddia, maç, yarışma gibi karşılıklı yapılan şeyleri) Yenik bitirmek, mağlûp olmak:

“Bütün müverrihler müttefik olarak söylüyorlar ki Salîbliler Eskişehir Meydan Muhârebesi'ni **kaybetmek** üzere iken bir talih eseri olarak kazanmışlardır.”

(k.-mek 26578)

k.-ebileceğimizi 8961

k.-ebilirsiniz 20245

k.-eçeğiniz 16603
k.-eçeğimiz 34124
k.-ecek 21133
k.-eceklerini 18661
k.-ecektir 24311
k.-en 4735, 13051, 17671, 21153, 31144,
31738
k.-enlerin 16531
k.-er 7399, 14138, 24367
k.-erder 18473
k.-erdi 32879
k.-erler 14231, 21144, 30200, 31641
k.-eydi 16825
k.-ince 28921
k.-iyor 3396, 14439
k.-iyorken 39043
k.-iyoruz 19442
k.-medi 14792
k.-mek 14513, 14524, 16086, 18477, 26569,
27231
k.-mekle 5018
k.-meksizin 33489
k.-memekle 22409
k.-memeye 10610
k.-memiş 785, 16530, 16819
k.-memiştir 21141
k.-mesi 24593
k.-mesini 24347
k.-miş 861, 3204, 11117, 18791, 20379,
21191, 31419
k.-mişti 303
k.-miştik 2584
k.-miyordu 16683
k.-se 24372, 24591
k.-selderdi 5973
k.-sin 16094
k.-ti 3311, 5485, 5825, 8135, 10159, 13314,
15684, 16855, 18135, 19440, 21133, 25929,
31504, 33413, 36604
k.-tiği 17093, 27042, 30310, 32098, 36059
k.-tiğimiz 656, 8758, 12194, 13154, 13161,
18195
k.-tiğimizi 10649
k.-tiğimizin 32918
k.-tiğini 26633
k.-tik 263, 2595, 8757, 8757, 21263, 26000
k.-tikleri 5315, 26737
k.-tikse 3960

k.-tikten 8934, 13318
k.-tiler 24374, 31643
k.-tim 3480, 30286, 31426
[=107]
KAYBETTİR-: Kaybetmesine sebep olmak:
“Bir Pâdişah tahtını yeryüzünde herşeyden azîz
bilir, onu **kaybettirmesi** ihtimâl dâhilinde olan
bir bahsi, sizin gibi en azîz ve en sâdık bir
bendesin den dahî işitse vehme kapılabilir.”
k.-mesi 33956
[=1]
KAYBOL-: 1. Artık görünmez olmak, gözden
uzaklaşmak:
“Deli Ahmed bu yüzden bizi terk etti ve bir daha
görünmemek üzere **kayboldu**.”
(k.-du 329)
“Hulyâlı mâvilik.te bu ânî parıldayış/
Tek bir dakika sür-medi **kaybol-du** sır gibi”
(k.-du 36643)
2. Yok olmak:
“İleti ilerledikçe kalbinin harareti **kayboldu**,
cerbezesi azaldı, kendisi mûnisleşti, herkesle iyi
olmak ve hayır-hâhâne görüşmek tavrını
gösterdi.”
(k.-du 3859)
3. **meç**. Ölmek, vefat etmek:
“Annemin resminden mahrumum. Onun bir
resmi hayâtının en büyük bir yadigârı olurdu.
Annemin simasını şimdi iyi hatırlayamıyorum.
İslâm tesettürünün en şedîd bir muhitinde
doğduğu, yaşadığı ve öldüğü için bir resmini
bırakmadan **kayboldu**.”
(k.-du 35)
k.-acak 6258
k.-acakmı 29604
k.-an 17087, 23057, 31967, 34975, 36329,
36344, 36412
k.-du 35, 329, 3858, 4553, 6283, 22256,
30071, 33664
k.-duğu 27989
k.-duğun 6346
k.-duğunu 1399
k.-duk 7008
k.-duktan 17319, 28192
k.-dular 13962, 22966, 25831, 27912, 34255
k.-mak 2737, 11979
k.-mamak 25882
k.-masalar 16529

k.-maya 13963, 27599
k.-muş 3015, 5555, 6591, 7052, 17402,
17652, 18082
k.-muştı 660, 10682, 18645, 26058
k.-muştur 27307, 27311, 27799
k.-muşuz 36132
k.-uncaya 1661, 33669
k.-up 1892, 35908, 36686
k.-ur 277, 22281
k.-urdu 1403, 3569, 3643
k.-uyor 6237, 7977, 11939, 16629, 27805
k.-uyordu 28262
k.-uyorlar 16529, 21574
[=68]

KAYD: Ar. *mec.* Bağlayıcı husus, tahdit edici şart ve insanı sınırlayan davranışların ona göre ayarlamasını gerektiren bağ:

“Bin zevk aramak **kayd.ına** düşmek.le zaman.da”

k.+ına 36636
[=1]

KAYDEDİL-: Yazılmak:

“Bu sene İstanbul Darülfünununa, fazla olarak 1150 talebe **kaydedilmiş.**”

k.-miş 24229
[=1]

KAYDET-: 1. Yazıya geçirmek, yazmak:

“Bunu da Peçevî **kaydetmiş** kaydetmek-le, paşayı tasvîb eder görünmüş.”
(k.-miş 19504)

2. Önemi dolayısıyla hatırlatmak, belirtmek:
“Yalnız bunu **kaydetmeliyim** ki o münakaşalar sevkiyle, birkaç seneden beri, kesif bir Turancılık hâlinde görünen Türkçülüğe yeni ufuklar açıldı.”
(k.-meliyim 9035)

k.-ebileceğini 1521
k.-eceği 16818
k.-eceğini 17873
k.-eyim 18727, 19108
k.-iyor 10536, 28221
k.-iyorum 2755
k.-me 29058
k.-meden 24682
k.-mek 25397
k.-mekle 19490
k.-meliyim 3982, 9029
k.-miş 12807, 14304, 19490

k.-miştir 14608

k.-tiği 24794
k.-tik 13907
k.-tikten 4399
k.-tim 29632
[=22]

KAYDETTİR-: Kaydetmek işini başkasına yaptırmak:

“O zaman İstanbul daima tefahür ettiği ıslah ve temdin iddiasıyla: ‘Bu milleti nasıl ıslah edeyim, daha doğru dürüst nüfusunu **kaydettirmekten** çekiniyor!’ der dururdu.”

k.-mekten 15765
[=1]

KAYDEYLE-: Yazıya geçirilmek, yazılmak:

“Bulgaristan'ın çiftçi Stamboliski kabinesi, geçen gün Sofya telgrafının muakkad bir işaretiyle **kaydelediği** gibi, Sobranya'da büyük bir ekseriyetle mevkiini tahkim etmiş bir hükümet veya kuvvet değil (...)”

k.-diği 26313
[=1]

KAYDIR-: ***Ayağını kaydırmak**: Bir yolunu bulup birini işinden veya görevinden uzaklaştırmak:

“Gelip geçici dahilerin, biribirinin ayağını **kaydırarak** teselsül ettiklerini gördük.”

k.-arak 27480
[=1]

KAYDOLUN-: 1. Bir yere kaydı yapılmak, kaydedilmek:

“Tahsil çağımın daha ilk devresinde târihe şedîd bir meylim uyandı. Sonra Ulûm-ı Siyâsiye Mektebine **kaydolundum.**”
(k.-dum 32399)

2. Yazılmak, tespit edilmek:

“Harpten evvel nüfusumuzun tamamıyla **kaydolunmaması** olunmasından daha iyiydi.”
(k.-maması 15771)

k.-muştı 5462
k.-muştur 4609
[=4]

KAYGI: 1. Tasa, düşünce:

“Evet eskiler bu vezin **kaygularından** bu kadar azadeydiler.”
(k.+larından 29262)

2. Üzücü bir şey olacak korkusundan doğan endişe, gam, keder:

“Bu fikir varlığımızı düşmana karşı korumak **kaygısından** geliyordu.”

(k. +sından 26853)

“Ömür.ün derinlik.inde sür-en **kaygı** gün.leri”
(k. 36652)

k.+lardır 28039

k.+sı 14555, 16352

k.+sıdır 33494

k.+sına 26376

k.+sındadır 18843

k.+sıyla 12909

[=10]

KAYGU: Kaygı. Üzücü bir şey olacak korkusundan doğan endişe, gam, keder, tasa: “Nüfusları ve varlıkları adedce çok olmadığı için küçük denilen milletlerin evlâtları, gördükleri felâketlerden başka bir de vârl olup olmamak **kaygusuyla** bunalmış bir hâldedirler.”

k.+suyle 26889

[=1]

KAYIDSIZ: *mec.* Bağlayıcı husus, tahdit edici şart ve insanı sınırlayan davranışların ona göre ayarlamasını gerektiren bağı olmaksızın:

“O ülke.lerde gez-erken **kayidsız.im** şimdi”

k.+ım 36367

[=1]

KAYIK: Deniz, göl ve nehirlerde dolaşmak, yük taşımak için yapılmış, kürek veya yelkenle yol alan küçük tekne:

“**Kayık** İstanbul'a doğru açıldı.”

(k. 33992)

“Yalnız kürek sadâ.sı gel-en bir **kayık.tayız**”

(k. +tayız 36546)

k. 7505, 7508, 29058, 34065, 38999

k.+a 34065, 34066, 34719

k.+dan 38939

k.+ı 5818, 5826, 12075, 33979

k.+ın 34389

k.+ına 34388

k.+ını 34354

k.+ıyla 7316, 10529

k.+la 8033

k.+larla 7275

[=22]

KAYIKÇI: Kayığı ile yük veya insan taşıyan kimse:

“Orada bir **kayıkçıya** İmam Aziz Efendi'yi sordu.”

(k. +ya 34408)

k. 7305, 7310, 34030, 34064, 34399

k.+ların 10529

k.+ya 7304

[=8]

KAYIKÇILIK: Kayıkla yük ve eşya taşıma veya sâhibi bulunduğu kayığı kiraya verme işi:

“(…) orta hâlli ve fakir halkın maişeti ise daha basit yollardan, bahçivanlıktan balıkçılığa, **kayıkçılığa** kadar işlerdendi.”

k.+a 5827

[=1]

KAYINPEDER: Kaynata, kayın baba:

“**Kayınpederi** Zeki Paşa'nın vefatından sonra onun kitaplarını tevarüs etmiş.”

(k. +i 9870)

k.+inin 34006

[=2]

KAYINVÂLİDE: Kaynana:

“Mehmed Ali Bey'in **kayınvalidesini** bizzat görüp merâk ettiğimi, Saray'dan bir haber gelince bize de bildirmelerini ricâ etmesini söyledim.”

k.+sini 34003

[=1]

KAYIR-: Birini başkalarına tercih etmek, tarafını tutup arka çıkmak, iltimas etmek:

“Antoine, şimdiye kadar binlerce mümessil tanımış, yüzlerce sanatkâr yetiştirmiş bir mümeyyizdir. İşte böyle bir hizbi seçecek, Osmanlı konservatuvar'ına **kayıracak.**”

k.-acak 31633

[=1]

KAYIŞDAĞI SUYU: İstanbul'un içme suyu:

“(…) hemen bütün Avrupa şehirlerinin suları yanında bizim Terkos Suyu, Karakulak veya **Kayışdağı Suyu** yerini tutar.”

k. 19890

[=1]

KAYIT: 1. Bir şeyi bir kimseyi bir yere mâl ederek ait olduğu defter veya fişe geçirme:

“Nihayet bu sivillerden biri yanıma gelerek gaayet sevinli ve aldatıcı bir tavırla limana kadar inmemi, orada bir **kayıt** muamelesi yaptırmamı ve yine vapura dönmemi tavsiye etti.”

(k. 1750)

2. Bir evraka ait defter veya fişe geçirilen veya herhangi bir şey hakkında bir yere yazılan bilgi: “Anadolu nüfusu sicildeki **kaydından** çok, pek çok fazla çıktı.”

(k.+ından 15754)

3. **mec.** Bağlayıcı husus, tahdit edici şart ve insanı sınırlayan davranışların ona göre ayarlamasını gerektiren bağ:

“Şiirlerinde kafiye olmayan milletleri bir tarafa bırakıyorum, çünkü onların kafiyeye bedel daha müşkül **kayıtları** vardır, bir hakikattir ki şiirleri, kafiyeli olarak tecellî eden milletlerin çoğu, bu son terakkî asırlarında kafiyelerini önce sâdeleştirdiler, sonra az çok bozdular, daha sonra atmağa kalkıştılar, fakat bir türlü başlarından atamadılar.”

(k.+ları 29650)

k. 3027, 22609, 24663, 26332, 28537, 28689

k.+ı 6221, 27454

k.+ına 12145

k.+ları 20650

[=12]

KAYITSIZ: 1. **mec.** İlgisiz, umursamaz, lâkayt:

“Geçirdiğimiz devirlere karşı **kayitsızız.**

Avrupalılar fikir ve fiil hayatlarını, sürekli bir merakla, bir düziye yazarlar.”

(k.+ız 4124)

2. ***Kayitsız kalmak:** İlgilenmemek, aldırmamak:

“Shakespeare'in başlıca dramlarını Montagu'nün tercümesinden biliyordum; orada Abdülhak Hâmid'i bir iki defa gördüm; çok iyi hüsn-i kabul gösterdi, lâkin şiir tarafıma **kayitsız kaldı.**”

(k. 2152)

k. 2151, 3323, 3529, 4080, 8343, 10631, 10631, 14371, 19684, 27792, 32510, 32511, 34113

k.+dı 10633

k.+dık 16775

k.+dım 9055

k.+dır 14062, 19593, 34162

k.+dırlar 27841

k.+lar 28718

k.+lardan 13431

[=23]

KAYITSIZLAŞ-: İlgisiz kalmak:

“(…) lâkin hevâ vü heveslerine, oyunlarına, eğlencelerine bir daldı mı tamamıyla unuttur, **kayitsızlaşır.**”

k.-ır 13885

[=1]

KAYITSIZLIK: 1. İlgisiz olma durumu:

“Er geç tevkif edileceğini biliyor ve tevkif edilmeyi büyük bir **kayitsızlık** ve tevekkülle bekliyordu.”

(k. 8742)

2. **mec.** Bağlayıcı husus, tahdit edici şart ve insanı sınırlayan davranışların ona göre ayarlamasını gerektiren bağı olmama durumu:

“Rind.in belâ.ya karşı **kayidsızlık.ındadır**”

(k.+ındadır 36452)

k. 28719

k.+a 28024, 28721

k.+ı 935, 13903, 20664, 29768

k.+ımızın 15777

k.+ın 7014

k.+ına 124, 28818, 31170

k.+la 15270

k.+tan 15424

[=16]

KAYMAKAM: Ar. Bir ilçede devleti temsil

eden en yetkili yönetim görevlisi, ilçebay:

“Edirne'den İstanbul'a döndüğü zaman da maktûl **kaymakamın** Sadrâzam olmak için kimlerle anlaşmış olduğunu tahkik etmeğe koyuldu.”

(k.+ın 34901)

k. 23244, 30136

k.+ı 23810

k.+ın 34884, 34898

[=6]

KAYMAKAM MEHMED PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“Sadrâzam, Mora'dan Edirneye muzafferâne döner dönmez ilk iş olarak **Kaymakam Mehmed Paşa'yı** Bender'e tâyin ettirdi.”

(k.+yı 34899)

k.+yı 34895

[=2]

KAYNA-: 1. Kaynaşmak, birbiriyle uyuşarak ahenkli bir bütün meydana getirmek, imtizaç etmek:

“Türkler gibi Müslümanlık içinde **kaynamış** ve muti' bir unsur telâkki olunurlardı.”

(k.-miş 1388)

2. ***Bir kazanda kaynamamak**: Hiçbir şekilde uyuşamamak, kaynaşamamak:

“*Hakikatte ecnebilerle, yerli Hıristiyanlarla, maruf tabirle, Hıristiyan vatandaşlarımızla hiçbir zaman bir kazanda **kaynayamazdı.***”

(k.-yamazdı 10864)

k.-yan 12811, 16580

[=4]

KAYNAK: Doğuş yeri, menşee:

“*Eyüb, asırlarca bir irfan **kaynağı** oldu.*”

k.+ı 4473

[=1]

KAYNARCA: Küçük Kaynarca Antlaşması:

“*Mustafayı Sâlis ve Koca Râgıb Paşa samîmi idiler, eserleri **Kaynarca** ile kül oldu.*”

k. 24094

[=1]

KAYNAŞ-: 1. (Birçok şey veya birçok canlı) Bir arada ve devamlı hareket hâlinde olmak:

“*İskelelerde, cehennemî bir kalabalık **kaynaşıyor.***”

(k.-ıyor 7551)

2. **mec.** Birbiriyle uyuşarak ahenkli bir bütün meydana getirmek, imtizaç etmek:

“*Onbeş gün evvelki bir musahabemde de dediğim gibi, lisanda bir merhale daha yürüyünce Türkçede **kaynaşmış** olan Arabî ve Fârisî asıldan kelimeleri de Türk'e göre bir imlâ ile yazmağa başlarsak, kulak için kafiyeyi hiç hissetmiyeceğiz.*”

(k.-miş 29721)

3. Baş kaldırma ve isyan hazırlığı içinde olma:

“*Ahmed Rızâ Bey'le Prens Sabâhaddin Bey'in ihtilâfları, İsmail Kemal'e dâir dedikodular, Mısır'daki Gençtürklere dâir arada sırada gelen haberler kendisini artık sarmıyordu. Bütün ateşiyle devam eden Makedonya Meselesi, Balkanlardaki **kaynaşma**, Bağdad Hattı etrafında devletlerin endîşe veren hareketleri ise, Gençtürk muhitinden fazla Paris'deki Rum, Bulgar, Ermeni komitelerinin verdikleri mitinglerde ve binnetîce yine Fransızlar arasında hissolumuyordu.*”

(k.-ma 4378)

k.-abilseydiler 30129

k.-acağız 13659

k.-an 13663, 17820, 18670, 25499, 31332

k.-ınca 13838

k.-ır 28172

k.-ışın 18628

k.-ıyor 751, 776, 3253, 7544, 30190

k.-ıyordu 8935, 10756, 26896, 35309

k.-ıyorlardı 8580

k.-ma 4376, 8935

k.-malarından 12186

k.-ması 19474

k.-miş 26987, 29710

k.-tığı 3728

[=27]

KAYNAŞIŞ: Kaynaşma durumu:

“*Muhalifler var kuvvetleriyle bütün bu **kaynaşışın** ittihatçı entrikasından geldiğini söylüyorlardı ise de gözü açık düşmanlarımızın nazarında bu kaynaşışın çok esaslı bir mânâsı vardı.*”

(k.+ın 18640)

k.+ın 18641

[=1]

KAYNAŞTIR-: Kaynaşmalarını, bir bütün meydana getirecek şekilde uyuşmalarını sağlamak, bağdaştırmak:

“*Fikirleri saf saf ihtiraslarla **kaynaştırın** ve kat'i bir neticeye ermesi iktizâ eden bütün mes'elesidir.*”

k.-an 24795

[=1]

KAYNAT-: **mec.** Kalıplaştırmak, klişeleştirmek, yerleştirmek, millî dile mâl etmek:

“*Çok millî olduğu için Türkçede **kaynatıp** dondurduğu kelimeler hemen Türkçeleştir.*”

k.-ıp 32663

[=1]

KAYNATA: Bir kadına göre kocasının, bir erkeğe göre karısının babası, kayın peder, kayın baba:

“*İstanbul'da **kaynatalarının** unvânını alan birçok dâmadlar gibi, Berrîzâde Mustafa Şem'i Efendi diye anılmağa başlamış.*”

(k.+larının 33379)

k.+sı 33657, 33729, 33810, 34017

k.+sından 33649

k.+sının 33985

[=7]

KAYSER: Ar. 1. Roma ve Germen imparatorlarına verilen unvan:

“Bugün bir Romalı **kayser** gibi sıkılıyordum.”
(k. 6456)

2. **teşmil**. Hükümdar:

“Nice **kayser.lerin** donanma.ları”

(k.+lerin 36192)

k. 6325, 15301, 22915, 23073, 23081, 24015,
25901

k.+e 4507, 12235, 15300, 22917, 22922,
23079, 23335

k.+i 6453, 23076, 23327, 27043

k.+in 5221, 12231, 12244, 15411, 21123,
22920, 23325, 26711

k.+inden 7474

k.+ine 7233

k.+le 7234

k.+ler 21380

k.+lerin 5323, 5497, 7071, 30235

k.+lerinin 5948, 7069

[=38]

KAYSERİYYE: Kayseri:

“Meraş.la **Kayseriyye.yi** fethet-ti bir dilir”

k.+yi 37238

[=1]

KAYSER JULYANUS: 361-363 yılları arasında
Konstantin Hanedanı'na mensup Roma
imparatoru:

“Bahtiyar kavimlerin târihi olmaz diyen eskiler
gibi.

-Beldenin üstüresi nedir? dedim.

-**Kayser Julyanus'u** bilir misiniz? dedi.”

k.+u 23085

[=1]

KAYSER MANUELO KOMNİNOS: 1143-
1180 yılları arasında tahtta kalan Bizans
imparatoru:

“Nihayet **Kayser Manuelo Komninos**, 1176'da
İkinci Kılıç Arslan'a harp açarak bu maksadını
kuvveden fiile çıkarmaya teşebbüs etti.”

k. 4677

[=1]

KAYSERZÂDE: Kayserlerin oğlu:

“İstanbul'dan Konya'ya **Kayserzadelerin** iltica
hattâ ihtida ettikleri görülmüştür.”

k.+lerin 4669

[=1]

KAYTAN: Yun. ***Kaytan bıyık**: İnce ve uzunca
bıyık:

“(…) esmer ve **kaytan bıyıklı** ayrançı deli
kanlıya ayranın fiyatını sordu.”

k. 35331

[=1]

KAYYUM EFENDİ: Kayyim Efendi. Câmilerde
temizlik, eşyâyı korumak, eskiden kandilleri
yakmak vb. işler yapan câmi hademesi:

“Bir gün sonra Süleymaniye hizmetinde olan
Kayyum Efendi geldi, tahliye edilip temizlenen
camii bir daha görmek için gitmemizi arzu
ediyordu.”

(k. 18083)

k. 18087

[=2]

KAZ-: 1. Oymak, hakketmek:

“(…) ‘Zorlara dağlar dayanmaz!’ Türk sözüdür
ki top döken eski ustalar, elli çift mandanın
çektığı büyük fetih toplarının üzerine, kitabe
kılıklı **kazarlardı**.”

(k.-arları 6142)

2. (Hendek, kuyu, çukur vb. şeyleri) Toprağı
eşip çıkarmak suretiyle meydana getirmek:

“Biz konuşurken zaman zaman İngilizlerin siper
kazmak için mi yoksa halkın (maneviyâtını)
sarsmak için mi? böyle pek anlaşılmayan bir
maksatla attıkları lâğımlar patlıyordu.”

(k.-mak 26924)

“Ak Şemseddin genç Fâtih'e ‘Begüm, hikmet-i
Huda, seccademizi ta kabr-i Eyyûb üzere
döşemişler. Hemen şu mahalli **kazsunlar**.’
 demiş.”

k.-sunlar 7156

[=3]

KAZA: Ar. 1. Kaderin, Allah tarafından ezelde
tayin ve tespit edilen biçimde ve zamanda
gerçekleşmesi:

“Lâkin Râif Efendi gibi dirâyet ve tecrübe
sâhibi, kâmil bir insan **kazanın** bu derece hatıra
gelmezini de kollamalıydı.”

(k.+nın 34133)

“On Mısır.a bir Sinan bedel ol-mazdı ey **kazâ**”

(k. 37284)

2. ***Kazâ ve kader**: Alın yazısı:

“**Kaza ve kaderin** bu kadar cilvesinden sonra
istiyoruz ki Ramazanı cetlerimiz gibi ferahlı bir
Müslüman kalbiyle idrak edelim.”

(k. 14160)

3. Eskiden memleketin idari taksimatında bir kadının hükmü ve idâresi altında bulunan, daha sonra bir kaymakam tarafından yönetilen yer, kaymakamlık, ilçe:

“O zaman bizde Selanik **kazalarından** gelme bir besleme vardı; adı Fazilet'di.”

(k. +larından 323)

“Yâd.ında mı Üsküb.ün feza.sı/
Yâhut Kalkandelen **kazâ.sı**”

(k. +sı 37967)

k. 3255, 4486, 4612, 5003, 5879, 6129, 7606, 10667, 12120, 12148, 12149, 12457, 13666, 14039, 14150, 14637, 15632, 15646, 15648, 24516, 24956, 25019, 28982, 35200, 35207, 35270, 35786, 38996

k.+dankazaya 6490

k.+lar 24515

k.+nın 12458, 12460, 12488, 12490, 34119, 34121, 34122, 34139

k.+sınca 14732

k.+sıyla 7757

k.+ya 12706, 14251, 14406, 14777, 17770, 28984, 34835

k.+yı 34176

[=51]

KAZÂÎ: Ar. Kaza göreviyle ilgili, yargıya ait: “Türk'ün askerlikte olan bu kâbiliyeti, fütuhât asırlarında, mülkî, **kazâî**, malî, ilmî, sınaî, bütün teşkilatında aynı mükemmeliyetle göze çarpardı.”

k. 17728

[=1]

KAZAN: 1. Tataristan'ın başkenti:

“Sultan Cem'den sonra gelen padişahların devirlerinde merhale merhale genişleyen Türk ülkesi, Akdeniz'in Nil kıyısı Nice'den Alp eteklerine ka dar, oradan **Kazan'a**, oradan da Asya'nın bütün Türk toprağını havzasına alıyor, Hind'e, Hind'ten de ta Cebelüttârik'a kadar dayanıyordu.”

(k.+a 6436)

2. ***Kazan kaldırmak**: Yeniçerilerin, ocaktaki yemek kazanını isyan ettiklerinin belirtisi olarak kaldırıp At Meydanı veya Et Meydanı'na götürmeleri hakkında kullanılan ve yeniçeriler için “isyan etmek, başkaldırmak” anlamına gelen söyleyiş:

“Hünkâr Ocak'tan yıldığı kadar bir şeyden yılmaz, Allah'tan bile o derece korkusu yoktur. **Kul kazan kaldırır** diye her an endişe içindedir.”

(k. 33465)

k. 33880

k.+a 2740, 6431, 11107, 11109

k.+da 10859

k.+dıkları 2329

k.+ın 15841

k.+ları 12059

[=10]

KAZAN:- 1. Başarı sağlamak, muvaffak olmak:

“1453'te İstanbul surları önüne gelen orduda 1448'de İkinci Kosova ve 1444'te Varna muzafferiyetlerini **kazanan** asker olduğu gibi, 1396'da Niğbolu muzafferiyetinde bulunmuş ve yetmiş beş yaşına girmiş harp erleri vardı.”

(k.-an 5133)

“Son harb.i kan.larıyla **kazan-mış** yiğit.lerin”

(k.-mış 38991)

2. Çalışma ile elde etmek:

“Kudüs'ü zaptettikleri zaman, kral seçiminde **kazanamayan**, fakat o tahta yalnız kendisini lâıyk gören ve bu işte en ziyade gayreti sevk eden Tuluz kontu, ordusunu alıp Fransa'ya dönmek üzere idi.”

(k.-amayan 5083)

3. ***Hayâtını kazanmak**: Kazancı ile geçimini sağlamak:

“Bugün otomobil ve otobüs devrinde yaşıyoruz; **hayatını** şehirde **kazanan** bir vatan daş, Boğaz'ın bir tepesindeki evine, en kolay vasıtayla en az zamanda gitmek ister.”

(k.-an 5836)

4. Edinmek, elde etmek:

“Zengin ve gelimli olanlar bir cami yahut bir hayır müessesesi yapmakla vatan toprağının bir köşesine adlarını verirler, halkın hürmetini **kazanırlar**, meşhur olurlar, aynı zamanda uhrevî bir teselli edinirlerdi.”

(k.-ırlar 5461)

5. Tarafına çekmek:

“Hakikaten İttihat ve Terakki, o devrede, arzu etseydi, Ali Kemal'i **kazanırdı**.”

(k.-ırdı 10095)

6. ***Zaman kazanmak**: Bazı şeyleri daha kolay ve çabuk yaparak yapacağı şey için daha çok vakit elde etmek, vakit kazanmak:

“Yunanistan bin türlü manevrayla hayatına kasdettiği milleti harbcü olarak cihana kabul ettirse ancak biraz daha **zaman kazanır**, lâkin sulhun zeminini değiştiremez.”

(k.-ır 14895)

7. El emeği veya ticaret yoluyla kendine kâr sağlamak:

“Cinâî hikâye muharrirleri milyonlar **kazanyor**, dühât-ı san'at acından hastahânelerde ölürlen onlar, saraylarda oturuyorlar, bu tefrikaları basan matbuatın satışı milyonlar tutuyor.”

(k.-ıyor 22120)

k.-abilmek 18291
k.-acağı 24287
k.-acağını 24469
k.-acağız 21067
k.-acak 15075, 18417, 18422, 22518, 24333
k.-acakları 14595
k.-amadığı 13055
k.-amadılar 1057, 21343
k.-amamıştır 12316
k.-an 5129, 5307, 8183, 5831, 15037, 22305, 22460, 24599
k.-anlar 22472
k.-arak 19971
k.-dı 4016, 4645, 4680, 4771, 14324, 14525, 19440, 20907, 22297, 22448, 22499, 24514, 31518
k.-dığı 5908, 18341, 22078, 24286, 28701
k.-dığım 3450
k.-dığımızdan 1288
k.-diğini 860, 1394
k.-dik 12387
k.-dikları 12805, 13812, 16077, 16116, 20692, 29808
k.-dılar 16124, 31520
k.-ıp 9202
k.-ır 14211, 14884, 24286, 24288
k.-ırız 23729
k.-ırken 39043
k.-ırlar 5456, 18475
k.-ırmış 24955
k.-ırsa 24386
k.-ıyor 22105, 22311
k.-ıyorlar 16357

k.-ıyorlardı 26396

k.-ıyorum 21690

k.-mak 18537, 24466

k.-mamaktan 22399

k.-masına 21337

k.-masını 21346

k.-maya 16468

k.-mayı 35184

k.-miş 874, 1133, 3780, 5042, 5101, 9308, 9964, 9974, 10297, 12430, 12507, 14350,

14612, 23865, 24050, 24338, 24422, 26337,

27667, 33281, 33864

k.-mişlerdir 26570

k.-mişti 8726, 9790

k.-miştim 34529

k.-sa 24592

k.-saydık 2594

[=108]

KAZANÇ: Yarar, çıkar, kâr:

“Marmara'dan Meriç'e kadar olan araziyi 'askerlikten tecrit' gibi bir safsata ile kapatıp **kazanç** hanesine kaydedeceğini zannediyor.”

(k. 17885)

k. 9958, 9972, 16286, 16963

k.+a 14526

k.+ı 9972

k.+ımız 18521

k.+ıyle 21746, 30588

k.+lar 30347

[=11]

KAZANDIR-: Kazanmasını sağlamak:

“Nâzım, Genç Türklüğe mühim bir arkadaşı **kazandırmıştı.**”

(k.-mişti 10937)

k.-dikten 3696

[=2]

KAZANIL-: 1. Rakibe veya hasma üstün gelinmek:

“Malazgirt Meydan Muharebesinde Peçeneklerin ve Oğuzların Alp Arslan'la anlaşmaları ve o muzafferiyetin **kazanılmasında** amil olmaları, iki taraf Türklüğünün o (ovada birbirini bulmalarındandır.)”

(k.-masında 4522)

2. (Kazanç, hak veya mükâfat) Elde edilmek:

“Eski geçim şartlarına uygun yaşayan,

kazanılan para ile harcedilen para arasında

tabiî bir nisbet olan, eski muaşeretin zevklerine kanaat eden halk bu semtleri yaratabiliyordu.”
(k.-an 5786)

k.-dığını 5263

k.-mış 5105, 28372

[=5]

KAZANLI: Kazan ilinden olan:

“*Şu **Kazanlı** mütefekkirin ak mı kara mı olduğunu anlamak henüz kabil olamadı.”*
(k. 11044)

k. 11105

[=2]

KAZAN MÜSLÜMANLARI: Kazan Müslümanları:

“*Yanında sarışın, iri yarı bir genç vardı. ‘Sadreddin Maksudof Efendi, **Kazan Müslümanlarından**, Paris’de hukuk tahsil etmeğe gelmiş!’ dedi ve bana tanıttı.”*

k.+ndan 2326

[=1]

KAZÂ-PERESTLİK: Aşırı derecede kazaya rızâ gösterme durumu:

“*Yalnız yarım yamalak islâhat tedbirlerine inanmaktansa kazaya rızâ göstermek bana daha hoş görünür. Meselâ bu imlâ bahsini ancak iki uçtan düşünebilirim. Bu bahsin bir ucu dediğim gibi, **kazâ-perestliktir.**”*

k.+tir 28994

[=1]

KAZÂRÂ: Ar.+Fars. Kaza ile, istemeyerek:

“*Çünkü kimsenin bilmediği o fıkralardan birini, Râif Efendi, **kazârâ**, ifşâ etse, Silihdar Ali Beyefendi, bu defâ, Hisar’a değil, cehennem dibine kadar gönderilirdi.”*

k. 34338

[=1]

KAZASKER: Ar. Eskiden ilmiye sınıfının en yüksek rütbelerinden biri:

“*Ekseriyâ tekrar **kazasker** olacağı, bâzan da meşihate geçeceği şâyî olurdu.”*
(k. 34097)

k.+ler 34505

[=2]

KAZASKERLİK: Kazasker olma durumu:

“*Hisar’da, Saray tarafından dâimâ tecessüs edilen şeyhülislâmlıktan ve **kazaskerlikten** mâzûl bâzı büyükler vardı.”*
(k.+ten 34063)

k.+inde 19732, 27167

k.+ten 34084

[=4]

KAZÂZEDE: Ar.+Fars. Kazaya uğramış, kaza geçirmiş kimse:

“*Yanında birkaç ziyaretçi daha vardı. Biri, sonraları ismi ve cismi ortadan zail olan Doktor Rıfat’dı, diğeri de Fazlı gibi, Jöntürklük **kazazedelerinden**, Dârûş-şafakalı Sabri Bey’di.”*

k.+lerinden 3893

[=1]

KAZIL-: (Hendek, kuyu, çukur, mezar vb. şeyler) Toprak eşilip çıkarılmak sûretiyle meydana getirilmek:

“*Mezarın **kazılması**, defin, örtülme, Kur’an, duâ, her şey bitti.”*

(k.-ması 205)

k.-dıktan 7152

[=2]

KÂZİM BEY: Eski büyükelçilerimizden:

“*Eski Roma sefirimiz, **Kâzım Bey**, ihtiyat ve tereddüdü hastalık derecesinde olan bu zât (...)*

k. 2667

[=1]

KÂZİM KARABEKİR: (23 Temmuz 1882, İstanbul – 26 Ocak 1948, Ankara), Türk asker ve siyasetçi:

“***Kâzım Karabekir’in** bir kara kışta bir avuç yiğitle Sarıkamış’tangeçerek ana diyarımız Asya’yı tekrar buluşunu (...)*

(k.+in 17650)

k. 1852

k.+i 12056

k.+in 12360

k.+le 16646, 16659, 17516

[=7]

KÂZİM NÂMÎ BEY: Gezi yazarı:

“*Gökalp’in barbar destanları, Aka Gündüz’ün kabadayı kafiyeleri, **Kâzım Nâmî Bey’in** seyahat müşahedeleri, Hamdullah Subhi Bey’in binbir mev’izesi, hâsılı Türkçenin arada sırada en güzel üslûbunu belirten Hâlide Hanım’la; dâima en müz’iş bir üslûba sahip Hâlid Ziya Bey’in eserleri hep orada.”*

(k.+in 21821)

k.+in 30654

[=2]

KÂZİM PAŞA: 1. Şâir:

“O can çekişmenin son senelerine yetişen **Kâzım Paşa** yine bir şâir sezişyle hakikati ne kadar doğru görmüş ne kadar da sarahatle ifade etmiş.”

(k. 12169)

2. Kâzım Karabekir Paşa:

“**Kâzım Paşa'nın** kumandası altında Akhisar cephesini tutan bir avuçfedakâr.”

(k. +nın 18390)

k. 18385, 21986

[=4]

KÂZİM ŞİNASI: Mütefekkir:

“Bir daha doğmam mümkün olsa önce **Kâzım Şinasi'ye** danışmadan ve onun nasihatlerini almadan yer yüzüne bir adım atmam.”

k.+ye 32064

[=1]

KAZIYE: Ar. İleri sürülen iddia, dâvâ, mesele, husus:

“Bir sene sonra yani bu sene müselleme ve muhakkak bir **kaziye** oldu ki o kuvvetler Yunanistan'la müsavidir!”

(k. 16026)

k. 4974, 11753, 27012

k.+den 24885

k.+dir 25184, 31584

k.+si 17578

[=8]

KAZMA: Toprağı kazıp kaldırma, düzeltme vb. işlerde kullanılan ağaç saplı demir araç:

“(...) üç yüz kadar Müslümanla **kazma** ve çapa lara sarılır, bütün şehitleri gömer.”

(k. 7242)

k. 3201, 7559, 7605, 7614, 7678

k.+ları 855, 862

k.+nın 7682

k.+yı 7579, 7619

[=11]

KAZAZ: Ar. Ham ipeği işleyen, iplik ve ibrişim durumuna getiren kimse:

“Çarşısı, **kazzazları**, bezzazları, haffafları, hallaçları, bakırcıları, kuyumcuları, silâhçılarıyla olduğu gibi duruyor, çalışıyor ve işliyordu.”

k.+ları 1003

[=1]

KEBAP: Ar. Ateşte veya susuz olarak bir kap içinde pişirilen et yemeği:

“Yoğurtlu **kebab**, börek ve helva yedik.”

k. 814

[=1]

KEBAPÇI: Kebab yapıp satan aşçı:

“Öğleyin Türk **kebabçısında** yemeği arzu ettim.”

(k. +sında 812)

k.+ları 773

[=2]

KEBİR: Ar. Büyük:

“(...) **kebir** encümen koltuklarına ekseriya böyleleri otururlar.”

k. 21954

[=1]

KEÇE: Dokuma yoluyla değil yapacağı dövmek veya ayakla tepmek sûretiyle yapılan kaba kumaş:

“Yeniçerinin bile dem-i intizârında Nizâm-ı Cedid'e fırlattığı itiraz: ‘Biz destiye kurşun atar, **keçeye** kılıç çalarız’dı.”

k.+ye 21098

[=1]

KEÇECİZÂDE: İstanbul’da köklü bir aile:

“**Keçecizâdelerden** ve Berrizâdelerden başka kaç kişi daha sayabiliriz?”

k.+lerden 33345

[=1]

KEÇECİZÂDE İZZET MOLLA: On dokuzuncu yüzyıl Osmanlı devlet adamı ve şâiri:

“**Keçecizâde İzzet Molla**, Sivas'da kadılıkla menfi yaşadığı senelerde, yine her zaman olduğu gibi neş'eli, güler yüzlü, çok güzel konuşur, nüktelerle dolu fıkralar anlatır bir İstanbul çelebisiydi.”

k. 33279

[=1]

KEÇİ: Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli dişi hayvan:

“Hattâ birçokları Akdeniz kıyılarında **keçi** ayaklı Pan'ın kaval seslerini duydular.”

(k. 22957)

“**Keçi** tırnaklı İlah Pan kaval çal-ıyordu”

(k. 38451)

[=2]

KEDER: Ar. Acı, üzüntü, dert, sıkıntı, ızdırap, tasa:

“**Kederin** bu cilvesi kalbimi bir kat daha yaraladı.”

(k. +in 10735)

“**Keder.ler** insan.ı vakit.inden önce yıprat-ıyor”
(k.+ler 38779)

k. 2795, 14440, 27961, 28006, 28012, 28018,
36022, 37099, 38038, 39119

k.+de 36137

k.+den 39103

k.+dir 38782

k.+e 28024, 39048

k.+i 36072

k.+imden 10650

k.+ime 586

k.+imizle 31338

k.+inden 2599, 17171, 36038

k.+ler 38783

[=25]

KEDERLEN-: Kederli olmak, üzülmek,
tasalanmak, mükedder olmak:

“(…) gece evlerimizde, gündüz sokaklarda biz
hep o haberlerin tesiriyle düşünür, endişelenir,
kuşkulandır, **kederlenir**, güft ü gü eder dururuz.”

k.-ir 15244

[=1]

KEDERLENDİR-: Üzülmesine sebep olmak,
üzüntü vermek:

“(…) sekr verir, hissettirir, neşelendirir,
çoşturur **kederlendirir**, ağlatırlar.”

k.-ir 30221

[=1]

KEDERLİ-: Üzüntülü, tasalı:

“Şâir Vigny, bu maceradan sonra başını
tüfeğinin namlusuna dayıyor, dişi kurtla
yavrularının peşinden koşmaya karar veremiyor
ve diyor ki: Eğer bu iki yavru olmasaydı o güzel
ve **kederli** dul, erkeğini bu büyük imtihan
karşısında yalnız bırakmazdı!”

(k. 13743)

“Artık **kederli** his.leri bir bir iç.inden at”

(k. 36556)

k. 34064

k.+ce 36614

k.+ler 38781

[=2]

KEDİ-: ***Aralarından kara kedi geçmek**: İyi
anlaşan iki kişinin veya dostun ilişkileri
bozulmak, aralarına soğukluk girmek,
birbirlerine gücenmek:

“Bir yazı yüzünden de **aramızdan** ilk defa bir
kara kedi geçti.”

k. 9136

[=1]

KEF-: ***Sağır kef**: Osmanlı alfabesinde genizsi ñ
harfi yerine kullanılan kef harfi, kâf-ı nûnî (كف):

“Cedlerimiz **sağır kef** diye bir harf telâffuz
ederlerdi.”

(k. 29178)

k. 29188

[=2]

KEFÂLET: Ar. Bir kimsenin iyi hâli, iyi ahlâkı
hususunda garanti verme:

“Arif Bey bir dâirede, İbrahim Bey'in **kefaletiyle**
veznedardı, bu minnetdarlığı sevkiyle İbrahim
Bey'i haftada bir kere görmeğe gelirdi.”

(k.+iyle 1554)

k. 12636

[=2]

KEFALONYALI: Yunanistan sınırları içerisinde
bir Yunan ili:

“Vapurun kahvecisi **Kefalonyalı** denilen ve
unvan(ı)le kötü bir insan farzolunan Rumlardan
biriydi.”

k. 1734

[=1]

KEFEN: Ar. Ölünün gömülmeden önce sarıldığı
beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız
mintan:

“Annemin naşı teneşir üzerinde beyaz bir
kefenle örtülüydü.”

(k.+le 184)

“Ancak bir köhne pîrehen.dir **kefen.im**”

(k.+im 38227)

[=1]

KEFERE: Ar. Müslüman olmayanlar, kâfirler:
“Beyoğlu'nu ve Galata'yı saran yeni yapıların
yığını arasında o mescitlerden ve o türbelerden
bir ikisi kaldı da (gördük ki) cetlerimiz o **kefere**
Frenk mahallelerinin toprağına böyle nüfuz
ederlerdi.”

k. 6998

[=1]

KEHÂNET: Ar. Bir olayın gerçekleşeceğini
önceden bilme, kâhinlik, ön deyi, prediksyon:
“Çünkü hem vatanperver hem de talihsiz olan o
hükümdarın **kehâneti** Belçika gibi küçük
milletlerin hakkında da doğru çıktı.”

(k.+i 26884)

k.+ini 26874

[=2]

KEHKEŞÂN: *Fars. Samanyolu:*

“Fazıl Ahmed, Hamid'in bu nakîsasını ne kadar sevimli bir dikkatle işaret ediyor:

Dikkatle bakıp da **kehkeşâna/**

Gîtsem diyorum bu yıl Keşân'a!”

k.+a 29684

[=1]

KEHRİBAR: *Fars. Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sarıdan kıızıla kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılır ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, samankapan, kılıkapan yapılış:*

“Eski Osmanlılar gibi cepken, çakşır, ökçeli rugan kunduralar giyiyorlar, iri gümüş köstekler taşıyorlar, geniş kuşaklar dolanıyorlar, **kehribar** ve yasemin ağızlıklardan sigara içiyorlar.”

k. 881

[=1]

KEKELE-: **teşmil.** Ne söyleyeceğini şaşırarak sözleri birbirine karıştırmak, heyecan, hiddet veya korkudan düzgün ve rahat konuşmamak: “Bu düşünüşte ve yeni bir tarzda **kekelediğim** bâzı mısraları Doktor Abdullah Cevdet görmüş ve pek ziyâde beğenmişti.”

k.-diğim 2139

[=1]

KELÂM: *Ar. Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifâde:*

“Tübâ ağacı nazariyesini ortaya atan Türk âliminin, bu ondört senelik inkılâpta en doğru fikri söylediği anlaşılıyor:

Gelmiştir o nâzır-ı yegâne/

Güyâ bu **kelâm** için cihâne.”

(k. 28763)

k.+ın 12953

[=2]

KELÂM-I İLÂHÎ: *Ar. Allah'ın kelâmı:*

“Ey Tûr.dan **kelâmulâhîyi** gûş et-en”

k.+yi 37510

[=1]

KELECİ: *Öz veya kusursuz, düzgün söz:*

“Selîm, İbni Kemal'den ordunun ve halkın arasındaki cereyanları öğrenmek istiyor ve soruyor:

“İlde ne söz **kelecî** var?’ (...)”

k. 25744

[=1]

KELEPÇE: *Fars. Kaçmasını önlemek için suçlu kabul edilen kimsenin bileklerine takılan demir halka:*

“Hapishane, kendi hapishanelerimize; menfa, uzak yakın, kendi şehirlerimize; zincir ve **kelepçelerimize**, kendi polis ve kendi jandarmalarımızın taktığı demirlere **diyormuşuz.**”

k.+lerimize 16574

[=1]

KELİMÂT: *Ar. Kelimeler, sözler:*

“Artık başka renk, başka ahenk **kelimât** ile, başka bir nümûde bir nevi' yazıya susadık.” (k. 22084)

“Mızrâb.a ses ver-ir **kelimât.iyle** tel gibi” (k.+iyle 37408)

k.+ı+müzeyyene.si 22050

k.+ın 28845

k.+iyle 22073

[=5]

KELİME: *Ar. Bir veya birkaç heceden meydana gelen anlamlı söz, sözcük:*

“Şâir manzûmeyi ve manzûmeyi teşkil eden mısralardaki **kelimeleri** milletin lisânından almıştır.”

(k.+leri 27395)

k. 2095, 4432, 6119, 6226, 7412, 7826, 8643, 9574, 9852, 10516, 11043, 11815, 11828, 13781, 14489, 16805, 20810, 20824, 20923, 22069, 23238, 23238, 23569, 27295, 27301, 27734, 28082, 28277, 28829, 28853, 29435, 29551, 29552, 32471, 32661

k.+de 15691, 31999

k.+dedir 21194

k.+deki 16008

k.+den 28276, 29341, 29442

k.+dir 6592, 32496

k.+ler 6377, 16672, 19441, 20878, 21722, 27391, 27943, 28026, 28278, 28308, 28844, 28851, 28930, 28931, 29004, 29005, 29554, 30563, 32472, 32503, 32653, 32656

k.+lerden 2419, 21237, 27996, 28848, 29754

k.+lere 12004, 28955, 28958, 28981, 29000, 29083, 29830

k.+leri 1006, 12001, 22692, 27385, 27398, 27416, 27943, 28813, 28828, 28845, 28934,

28998, 29001, 29143, 29160, 29168, 29664, 29711, 30562, 32473, 32501
 k.+leridir 12864
 k.+lerimizi 31606
 k.+lerin 3327, 9847, 9941, 15357, 19438, 27296, 27297, 27385, 27395, 28952, 28953, 28962, 29008
 k.+lerinde 28990, 29316
 k.+lerindeki 29141
 k.+lerinden 32662
 k.+lerine 11051, 21721
 k.+lerini 9464, 9845, 11810, 12865, 28815, 29093, 29142
 k.+leriyle 27918, 28833
 k.+lerle 33136
 k.+nin 20605, 23240, 25046, 27386
 k.+si 446, 4022, 4950, 4954, 5888, 13482, 16673, 17999, 18014, 20798, 20843, 21232, 21725, 25049, 26985, 27734, 28375, 28770, 29114, 30566, 32496
 k.+sindeki 4952
 k.+sinden 16556, 18873, 19009, 32867
 k.+sine 27388, 27932, 28846
 k.+sini 4297, 10872, 17130, 27002, 27917, 28847, 29092, 29158, 29346, 29446, 29552, 32497, 32498, 32655
 k.+sinin 429, 4954, 6810, 12220, 17964, 19426, 21723, 28777, 28979, 29114, 30564, 32497, 32659
 k.+siyle 3335, 27922, 28830, 28831, 28831, 28832
 k.+ye 9851, 19431, 27388
 k.+yi 3329, 19431, 20921, 25045, 27295, 27940, 30316, 31608, 32657
 k.+yle 11803, 28260, 29555
 [=211]
 KELİMELİ: Kelimedden oluşan:
 “Üsküb'ün 'Yıldırım Bayezid Han diyarı...’ olduğu ancak bu dört **kelimeli** söyleyişten anlaşılabilir.”
 k. 20616
 [=1]
 KELİM-İ SEMÂVÎ: Ar. Semâvî bir söz söyleyen, konuşan:
 “Şi'r.inde bir **kelimisemâvî** sadâ.sı var”
 k. 37509
 [=1]
 KELLE: Fars. Baş, kafa:

“Bu akşam Palais Royal Bahçeleri'nde bu **kelleleri** seyrederek coşan ihtilâlcî kadınlar (...)”
 (k.+leri 25564)
 Mızrak.ta halk.a gösteril-en kanlı **kelle.ler**/ Meydan.larında hırs ile hiç gösteril-memiş”
 (k.+ler 37071)
 k. 25555
 k.+lerinin 34945
 k.+si 25624
 k.+sini 26171
 k.+ye 38416
 [=7]
 KELLE-İ KEYKÂVUS: Keykâvus'un başı:
 “Dur-makta ön.ünde **kelleiKeykâvus**”
 k. 38415
 [=1]
 KELLİ FELLİ: Gösterişli, iyi giyinmiş, ağırbaşlı, vakarlı:
 “Bu defâ daha **kelli felli**, bir mertebe daha yükselmiş gibi bir hâli olmakla berâber, bana karşı mahabbetini daha ziyâde bir gayretle gösteriyordu.”
 (k. 34993)
 k. 17073
 [=2]
 KEMÂKÂN: Ar. Eskisi gibi, eskiden olduğu gibi, evvelki gibi:
 “O siyâset **kemâkân** tatbik ediliyor.”
 (k. 3486)
 k. 26461, 34617
 [=3]
 KEMÂL: (I) Ar. En ileri seviye:
 “Castille Kraliçesi İsaabelle, bu yaman çift, eserleri olan İspanyol vahdetinin artık **kemâle** geldiği ve doğacağı senelerde, hem saray ve hem manastır olan bu bina içinde yaşıyorlardı.”
 (k.+e 19168)
 k. 1484, 2007, 2171, 5638, 5644, 5648, 6085, 8765, 10335, 12847, 19881, 19912, 19953, 21832, 26927, 27112, 30675, 32782, 32788, 35337
 k.+e 1336, 2999, 29046
 k.+i+ciddiyet.le 15237
 k.+i+debdebe 12248
 k.+i+ihtimam.la 22490
 k.+i+nezaketle 6555
 k.+i+safvet.inden 14120

k.+i+safvet.le 15292

k.+i+şiddet.le 24703

k.+i+yes.le 14719

k.+i+zaaf.la 25489

k.+in 1340, 1344, 4115

k.+indedir 6602

k.+inden 23381

k.+ini 18326

[=39]

KEMÂL: (II) Yahya Kemâl:

“Şemsi Tebrîz hevâ.sıyle semâ' üzre **Kemâl**/
Dâhilidâiretâbâliperi Monlâ.yız”

(k. 37730)

k. 37323, 37333, 37369, 37380, 37391,
37402, 37413, 37424, 37446, 37458, 37480,
37491, 37513, 37548, 37570, 37581, 37593,
37604, 37616, 37631, 37653, 37664, 37675,
37686, 37697, 37708, 37719, 37752, 37763

k.+e 37502, 37559

k.+iyle 37452

[=33]

KEMAL BEY: 1. Büyükelçilik kâtibi:

“Otuzdokuz sene sonra, yâni geçen sene Üsküb'e
gittim, Suttan Murad Câmii'ni ziyaret ettim;
ziyarete yanımda bulunan **Kemal Bey**'le
beraber camiin arka tarafında Beyan Baba
Türbesi'ne yaklaştık.”

(k.+le 434)

2. Nâmık Kemal:

“Râgıb Efendi, Nâmık Kemal'i dâima **Kemal**
Bey Merhum diye yâd ederdi.”

(k. 1339)

3. Yahya Kemal:

“Vatandaşlardan birisi merasim esnasında
kulağıma eğilerek:

“**Kemal Bey**, dedi, bizde böyle büyük bir şâir
çıkamış ya” Güldüm ve:

“Bizde böyle bir şâir olamaz ki diye cevâp
verdim, çünkü bizim arkamızda Nedim'ler,
Fuzûlî'ler, Bâkî'ler var. Onlarla boy ölçüşecek
bir dehâ lâzım.”

(k. 32865)

4. Kaymakam Kemal Bey:

“Döğüştüğü yere ismi verilecek kadar celâdet
göstermiş olan kaymakam **Kemâl Bey**'in
askerlerine marş güftesi olarak söy lettiği bir
dâstân-ı âteşpâresi buna bir misâldir.”

(k.+in 30146)

k.+di 1329

k.+le 669

[=6]

KEMAL ÇAĞI: Olgunluk çağı:

“Bu beşer bin genç, bir kısmı Siroz yaylâsındaki
kışlada, diğer kısmı da Bozdağı'ndaki kışla da,
beş senede, geceli gündüzlü bir gayretle, iyi
bakılarak, iyi beslenerek, mükemmel tâlim
görerek yetişirler, **kemâl çağına** ererler.”

k.+na 35347

[=1]

KEMÂLEDDİN: Mimar:

“Bir mimarî edebiyat ve tarihimiz olmadıği için
eski Sinan, Ayaş, Hayreddin, **Kemaleddin** gibi
şerefli mimarlarımızı, karışık rivayetler
yüzünden, hayal meyal biliyoruz.”

k. 5595

[=1]

KEMÂLEDDİN KÂMÎ: Kemalettin Kâmi

Kamu. (1901, Bayburt – 1948, Ankara) “Gurbet
Şairi” olarak tanınan Türk şair ve siyasetçi:

“En güzel Türkçeyi bu neslin en hâlis ve en
yüksek şahsiyeti: Faruk Nafiz ve **Kemâleddin**
Kâmî söylüyorlar, lisanda örnekleriniz onlar
olsun.”

k. 20754

[=1]

KEMÂLEDDİN SAMÎ: Kemalettin Sami

Gökçen. (1884, Sinop – 1934, Berlin, Almanya)
Türk asker, diplomat ve siyasetçi:

“1922'de İstanbul'dan Bursa'ya gittim. Orada
Gazi Mustafa Kemal, İsmet, Fevzi, Kâzım Kara
Bekir, Fahreddin, **Kemâleddin Samî**, Âsim
Paşa'ları gördüm.”

k. 1854

[=1]

KEMÂL-İ LÛTUF: Ar. Tam, eksiksiz,
noksansız, mükemmel lütuf:

“Hakk.ın **kemâlilûtf.unadır** istinâd.umuz”

k.+unadır 37868

[=1]

KEMÂL-İ ŞEVK: Ar. Tam, eksiksiz şevk:

“Kuş.lar **kemâlîşevk** ile ol-dukça nağmehân”

k. 39222

[=1]

KEMÂL-İ VECD: Ar. Tam, eksiksiz vecd:

“**Kemâlivecd** ile kurbân ol-ur gönül gönül.e”

k. 37386

[=1]

KEMAL MİDHAT: Mithat Kemal Algüloğlu.
(1889 Ankara-28 Kasım, 1938) Devlet Adamı,
Araştırmacı:

“1906 sonbaharında Londra'dan Ostende'a
geçmiş, oradan da Bruxelles'e gittim; orada
Hüseyin Siret'le **Kemal Midhat'ı** buldum. Beni
Cambre ormanında çaya götürdüler.”
(k.+ı 2172.)

k. 3792

[=1]

KEMAL ÖMER: Besim Ömer Paşa'nın kardeşi:
“Besim Ömer Paşa'nın ve kardeşleri Agâh ve
Kemal Ömer'in validesi olan büyük teyzemiz
Afife Hanımefendinin elini öpmeğe yukarı
çıktım.”

(k.+in 1453)

k. 1470, 1486

k.+i 1468

[=4]

KEMAL PAŞA: Mustafa Kemal Atatürk:

“Nutkunda ikide birde kalın Bulgar lâm'ıyle
Kemal Paşa... Ankora... isimleri geçiyordu. Bu
kelimelerin Bulgar ağzında ve kulağında öyle bir
sihir ve efsunu var ki anlatılamaz.
Bulgaristan'da boydan boya her adımda bu kalın
lâm'lı '**Kemal Paşa**' ismi iştiliyor.”

(k. 3330)

k. 3329, 3332

k.+nın 3330

[=4]

KEMALPAŞAZÂDE SAİD BEY: Yahya

Kemal'in neslinden bir entelektüel:

“Salon tanınmış edîblerimiz, âlimlerimiz ve
muallimlerimizle dopdoluydu; **Kemalpaşazâde
Said Bey'den**, Muallim Cûdî'den gazetelerde en
ziyâde gürültü eden gençlere kadar bütün
güzidelerimiz oradaydılar.”

k.+den 28873

[=1]

KEMÂN: Fars. Çene altına dayanıp sol kol
üzerine yatırılarak sağ eldeki yayla çalınan dört
telli çalgı:

“Çal sev-diceğim ağla-sın âhenk.i **kemân.in**”
(k.+ın 39146)

k. 38722

[=2]

KEMANKEŞ: Fars. Okçu, okçulukta mahâret
sâhibi olan kimse, fîrendaz:

“En er **kemankeş.e** yet-ti üç atım”

k.+e 36316

[=1]

KEMENÇE: Fars. Dize dayanarak çalınan üç
telli, küçük yaylı çalgı:

“Bu yaz **kemençe.yi** bir dinle-dinse Kanlıca.da”

k.+yi 35996

[=1]

KEMEND: Fars. Eskiden îdamlarda kullanılan
ilmikli yağlı kayış:

“(…) lâkin Osmanlı hânedânının öteden beri
başvurduğu bir usûl; yâni tahta geçebilecek
diğer namzedleri **kemendle** bertaraf ederek taht
üzerinde yalnız kalmak çâresine tevessül eden
Sultan Mustafa'nın mukabil bir oyunu yüzünden
hedefi değiştirdi.”

(k.+le 23868)

k.+ten 34316

[=2]

KEMER: Fars. 1. Bele bir kere dolandıktan
sonra bağlanan veya tokalanan bel bağı:

“(…) bıyıkları matruş ve favori sakallı idi;
pelerin biçiminde, geniş yakalı **kemeri** dar ağır
bir manto ve mâvi külot, siyah ipek diz
çorapları, gümüş tokalı rugan iskarpinler
giymiş.”

(k.+i 35305)

2. Yapıların kapı, pencere gibi kısımlarını, su
yolu, geçit, köprü açıklıklarını, oyuğu aşağı
bakacak şekilde üstten kavisli olarak örten yapı
unsuru:

“Karşısında uzun zaman hapisane olarak
kullanılan medresesinin duvarı Türkvârî
kemerleriyle göze çarpıyor.”

(k.+leriyle 3188)

“Her kemer pembe somâk.iyle beyaz
mermer.den/

Üç cephe.de yüz.lerce **kemer**”

(k. 38813)

k. 38812, 38817

[=5]

KEMİK: 1. İnsanda ve omurgalı hayvanlarda
vücûdun çatısını meydana getiren ve yumuşak
kısımlara destek olan beyazımsı sert organların
ortak adı:

“Şimdi Türk ölülerinin sur boyunca yattığı o mezarlıklara, o zaman Peygamber’i görmüş yahut da Peygamberi görenleri görmüş olanların **kemikleri**, gömülmüştü.”

(k.+leri 7142)

2. ***Eti senin, kemiği benim**: Okula veya bir yere çalışmaya verilen çocuğun öğretmenine veya ustasına söylenen, “Sana tam yetki veriyorum, çocuğumu yetiştirmek için istediğin gibi sert davranabilirsin” anlamında söz:

“Duâ edildi. Babam, ‘Eti senin, **kemiği benim!**’ mukaddimesiyle beni hocaya emânet ettiğini söyledi.”

(k.+i 472)

k. 28166

k.+e 32889

k.+i 14265, 34544

k.+iyle 22126

k.+le 23982

k.+leri 16134

k.+lerine 23954

k.+lerini 13725, 30323

[=12]

KEMİR-: **mec.** İçin için harap etmek:

“İçimi cehennemini bir üzüntü **kemiriyordu.**”

(k.-iyordu 146)

k.-en 17803

[=2]

KEMİRİCİ: Kemiren:

“Matbaalar ve gazeteler semtinin bir an sıkıntı denilen **kemirici** tufeylinin uğramadığı havasında söz, fikir, zarafet ve güftügüdan, aşçıdan gelen öğle yemeğine kadar, keskin sirkeli işkembe çorbasına kadar, fasılasız içilen çaylara kadar her şey lezizdir.”

k. 19049

[=1]

KEMİYET: Ar. Bir şeyin azalıp çoğalabilen ve sayı ile ifâde edilebilen durumu, nicelik, miktar, adet:

“İlk tecrübeniz olan bu mecmualardan sonra **kemiyetten** keyfiyete dönünüz.”

(k.+ten 20757)

k. 11105, 16044, 27058

k.+e 24304, 30004

k.+i 18524, 32547

k.+inedir 14726

k.+ten 32135

k.+ti 18506

[=11]

KENAN: Yahya Kemal’in dostlarından biri:

“Sicilya’da dolaşan **Kenan** da gelip iltihak etti.”

(k. 20248)

k. 3801

[=2]

KENAN ÇOBANLARI: Halide Edib Adivar’ın üç perdelik oyunu:

“**Ken’an Çobanları’nın** yalnız ismi galiba bendendir.”

k.+nın 9077

[=1]

KENAR: Fars. 1. Merkezden uzak olan, kuytu, ıssız, sapa, تنها yer, uç:

“Şehrin **kenarında** Kara Camii ilk Bulgar siyâsîlerinden Karavelof kiliseye çevirmiş.”

(k.+ında 3183)

“Şen şarkı.ların dur-duğu bir lâhza **kenar.da**”

(k.+da 37885)

2. Kıyı, sâhil:

“Deli Ahmed, **kenardan**, boğulduğumu görür görmez soyunmuş, suya atılmış, yüzerek bana kadar gelmiş.”

(k.+dan 310)

3. ***Kenar hayatı**: Kenar mahalle (semt) hayatı. Genellikle yoksul kimselerin oturduğu şehir merkezinden uzak semtlerdeki yaşayış, yaşama tarzı:

“Ziya Bey’in sıhhatçe böyle bir sayfiye hayatına ihtiyacı vardı, lâkin tereddüt ediyordu, İstanbul içlerinde, tıpkı Diyarbekir’de yaşadığı gibi kapalı bir ömür sürmeye alışmış ve o çerçeveden dışarıya çıkmamıştı. Türklüğün en yeni kafası, yeni hayatın en cesur ve imanlı mübeşşiri böyle sakin bir **kenar hayatı** sürüyordu.”

(k. 8609)

k. 10157

k.+a 313, 316, 6334, 11229, 11320, 17053, 21743, 30585

k.+da 642, 6335, 10178, 10253, 18655, 26010, 26085, 31040, 31731, 22531

k.+dan 310, 314

k.+ına 22746, 25702, 30926, 39185

k.+ında 955, 997, 1538, 3182, 4719, 5672,

7056, 8032, 9431, 22764, 22847, 25073, 35040,

38369

k.+ındaki 1409

k.+ından 25062, 37491
k.+larında 2037, 25125
k.+larından 31696
[=47]

KENÂR-I CÛ: *Fars.* Irmak kenarı:
“*Gül fasıl.ı çemen.deyiz kenâricû.da*”
k.+da 38230
[=1]

KENDİ: 1. Kişinin öz varlığı, zâtı:
“*Ben yüzerken biraz fazla açıldım; kendimi Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına kaptırdım.*”
(k.+mi 306)
2. İyelik eki almış kelimelerin önüne geldiğinde sıfat gibi kullanılır ve anlamı pekiştirir: İyelik eki almış kelimelerin önüne geldiğinde sıfat gibi kullanılır ve anlamı pekiştirir:
“*Ferdası baharda Ziya Bey, Ada'ya kendi ailesiyle geldikten başka, millî fikirlerin başında çalışan diğer arkadaşlarımızı da aileleriyle beraber sürükledi.*”
(k. 8624)
“*Kendi gök kubbe.miz alt.ında bu bayram saat.i*”
(k. 35636)
3. ***Kendi başına**:
“*Cümle kapısına doğru yollanırken yine bir sütunun karanlığın da tıpkı onun gibi diğer bir nefer gördüm; oturmuş, gözlerini kapamış, kendi başına, herkesten uzak dua ediyordu.*”
(k.+başına 7914)
4. ***Kendi hesabıma**: Bana kalırsa, bana sorarsanız:
“*Ben, kendi hesabıma nasihat eden yazıcıları sevmem.*”
(k.+hesabıma 26771)
5. ***Kendi kendine**: Kendine, kendisine, şahsına:
“*Bir müddet böyle düşündü. Bunaldı, terledi. Sonra birdenbire kendini toparladı. Kollarını sıvadı. Gitti, abdest aldı; Evrâd-ı Şerifini açtı. Biraz okudu. Ferahladı. Kendi kendine teselli vermeğe koyuldu.*”
(k.+kendine 34482)
k. 83, 121, 138, 594, 739, 739, 828, 932, 1046, 1172, 1175, 1198, 1358, 1515, 1590, 1638, 1696, 1750, 1779, 2120, 2173, 2181, 2264, 2439, 2450, 2524, 2622, 2845, 3091, 3183, 3448, 3527, 3576, 3634, 3720, 3742, 3773, 3777, 3986, 4166, 4551, 4551, 4638,

4746, 4757, 4765, 4877, 4882, 4930, 5149, 5345, 5349, 5498, 5605, 5725, 6056, 6155, 6192, 6246, 6418, 6591, 6608, 6667, 6688, 6845, 6845, 6845, 6879, 7093, 7118, 7120, 7238, 7380, 7402, 7584, 7674, 7800, 7939, 7994, 8073, 8101, 8106, 8241, 8241, 8275, 8431, 8490, 8496, 8515, 8569, 8617, 8621, 8645, 8684, 8692, 8770, 8771, 8800, 8810, 8831, 8891, 8923, 8966, 9009, 9163, 9171, 9344, 9421, 9459, 9477, 9481, 9498, 9502, 9580, 9584, 9661, 9743, 9932, 9996, 10016, 10026, 10031, 10055, 10093, 10161, 10432, 10482, 10682, 10753, 10767, 10773, 10783, 10796, 10857, 10915, 10915, 11001, 11125, 11146, 11150, 11356, 11417, 11418, 11436, 11464, 11493, 11514, 11524, 11591, 11674, 11762, 11807, 11987, 12019, 12024, 12034, 12121, 12133, 12135, 12324, 12431, 12536, 12556, 12663, 12688, 12740, 12802, 12994, 13175, 13182, 13238, 13238, 13239, 13259, 13319, 13375, 13517, 13523, 13569, 13696, 13796, 13940, 14142, 14239, 14264, 14265, 14277, 14296, 14297, 14332, 14459, 14490, 14567, 14577, 14633, 14681, 14688, 14716, 14716, 14760, 15239, 15278, 15288, 15315, 15343, 15343, 15444, 15513, 15564, 15602, 15619, 15716, 15783, 15806, 15836, 15838, 15928, 15936, 15958, 16018, 16028, 16034, 16234, 16234, 16237, 16255, 16297, 16351, 16442, 16479, 16541, 16561, 16562, 16562, 16563, 16563, 16585, 16653, 16653, 16727, 17057, 17128, 17149, 17150, 17179, 17206, 17297, 17495, 17547, 17697, 17783, 17799, 17846, 18383, 18749, 18840, 18842, 18907, 18988, 19079, 19185, 19360, 19426, 19520, 19594, 19603, 19610, 19706, 19850, 20122, 20247, 20281, 20282, 20282, 20697, 20716, 20717, 20960, 20989, 21178, 21285, 21444, 21694, 21963, 21967, 22029, 22225, 22349, 22361, 22400, 22528, 22595, 22595, 22612, 22612, 22613, 22626, 23340, 23428, 23588, 23603, 23730, 23746, 23755, 23905, 23907, 23936, 24184, 24186, 24266, 24393, 24403, 24409, 24436, 24443, 24497, 24548, 24563, 24564, 24588, 24597, 24685, 24732, 24733, 25107, 25138, 25304, 25322, 25367, 25386, 25476, 25477, 25774, 25795, 25906, 25908, 25908, 25916, 25932, 25949, 26014, 26384,

26430, 26480, 26697, 26710, 26892, 26931, 27113, 27176, 27198, 27199, 27243, 27446, 27448, 27465, 27615, 27686, 27699, 27707, 27788, 27804, 27806, 27814, 27834, 27891, 27898, 28108, 28109, 28172, 28304, 28354, 28460, 28468, 28512, 28519, 28534, 28588, 28634, 28636, 28671, 28672, 28672, 28700, 28730, 28792, 28803, 28854, 28855, 28963, 29133, 29381, 29406, 29423, 29484, 29521, 29559, 29812, 30125, 30187, 30290, 30295, 30369, 30396, 30781, 30837, 30840, 30851, 30882, 31280, 31291, 31327, 31329, 31338, 31388, 31409, 31610, 31893, 31895, 31944, 31971, 31972, 31979, 32139, 32139, 32156, 32163, 32187, 32344, 32345, 32406, 32407, 32468, 32495, 32495, 32500, 32512, 32514, 32695, 32937, 32937, 33002, 33004, 33013, 33167, 33239, 33241, 33324, 33393, 33632, 33658, 33913, 33968, 34115, 34198, 34231, 34340, 34690, 35030, 35064, 35176, 35224, 35228, 35267, 35391, 35486, 35488, 35520, 35530, 35911, 35949, 36120, 36663, 36906, 37151, 37160, 37774, 38141, 38248
k.+başına 7023, 8034, 30271
k.+başına 1094, 2490, 7038, 7907, 10254, 12666, 14909, 16445, 18650, 20456, 28854, 29078, 31324, 35303
k.+başlarına 11733, 23903
k.+dir 14051
k.+kendilerine 24628
k.+kendilerinin 27240
k.+kendiliğinden 24697
k.+kendime 2554, 2960, 6131, 6960, 7076, 7890, 16969, 18375, 19229, 26669, 29388, 31197
k.+kendimi 371
k.+kendimize 7013, 15446, 16933, 24734, 29946
k.+kendimizi 13647
k.+kendine 932, 1952, 8037, 15448, 17097, 17970, 18211, 31132, 34471
k.+kendini 3554, 22782, 28076, 30158
k.+kendiyile 9931
k.+leri 2263, 4430, 12137, 12777, 13574, 14228, 15551, 16109, 16555, 17549, 22907, 29307, 33312
k.+lerinde 16356, 30529
k.+lerinden 26731, 27783, 29624, 29839, 32776, 33177
k.+lerine 544, 1192, 7094, 11882, 14640, 14730, 14740, 14863, 16331, 16943, 19202, 19851, 21704, 28063, 31759, 32078, 32078, 32508, 33604, 34208, 35475
k.+lerini 543, 1071, 1390, 3701, 7052, 8993, 11076, 14317, 17670, 20174, 21137, 21429, 21767, 23893, 23907, 26293, 27210, 27211, 27676, 30610, 32141, 34284, 34939
k.+lerinin 1038, 1434
k.+leriyle 22482, 26594
k.+liğinden 4686
k.+m 2159, 2563, 7854, 8924, 20286, 22877, 23985, 31330
k.+mden 18409
k.+me 2165, 4072, 8443, 28494, 30291, 32182, 35949
k.+mi 306, 1537, 1644, 2143, 6504, 6703, 6910, 7033, 7063, 7846, 9571, 12468, 16571, 22814, 23064, 23439, 28982
k.+miz 8093, 9172, 14180, 17697, 27844
k.+mizden 3741, 12171, 14322, 23509, 29846, 32196
k.+mize 3712, 27618, 32141, 32970, 32974, 32977, 35485
k.+mizi 113, 3525, 11316, 11566, 12362, 18300, 18431, 18588, 19511, 19513, 20103, 21775, 23482, 28685, 28712, 30619, 31330, 35505, 35595
k.+mizin 16564, 32176
k.+nde 8374, 14919, 26044, 28304, 28427, 29457
k.+nden 2067, 2435, 3250, 3654, 6659, 8491, 10086, 10641, 13183, 14888, 15167, 16293, 22289, 22777, 23758, 24575, 31342, 33656, 33686, 35928
k.+ne 135, 301, 1008, 1687, 1938, 3589, 4175, 4183, 4480, 5409, 5509, 5558, 5609, 5717, 5737, 6057, 6407, 6489, 6492, 9154, 9499, 9736, 10045, 10191, 10785, 11453, 12739, 13313, 14243, 14809, 16303, 16316, 16321, 16322, 17424, 18106, 19455, 19609, 20494, 20655, 20681, 22231, 22429, 22901, 24404, 24701, 24759, 24819, 25396, 25975, 26630, 26730, 27709, 27735, 27899, 28128, 28514, 29195, 29644, 30369, 30802, 32432,

32888, 33455, 33690, 34667, 35470, 35531, 29202, 36481, 37989
k.+nehas 7216, 7829, 9831, 10660
k.+ni 313, 392, 441, 934, 1235, 2445, 2451, 2591, 2629, 2724, 3004, 3070, 3260, 3626, 4316, 4414, 4488, 6060, 7330, 7477, 8695, 9573, 9830, 10024, 10030, 10076, 10158, 10253, 10385, 10557, 11455, 11478, 11536, 11591, 11682, 12376, 12759, 13331, 13358, 13923, 14317, 14780, 14905, 15156, 15770, 16235, 16238, 16289, 16384, 16630, 16640, 16683, 16753, 17175, 17907, 18192, 19664, 19754, 20667, 20736, 20972, 21393, 21432, 21825, 23645, 23799, 23872, 23937, 24048, 24349, 24391, 24396, 24429, 24438, 24577, 24728, 24796, 24986, 25069, 25288, 25478, 26110, 26126, 26149, 26172, 26371, 26728, 26759, 27436, 27594, 27978, 28781, 29771, 29959, 30256, 30669, 32437, 32439, 32981, 33195, 33195, 33636, 33710, 33713, 33716, 33797, 33911, 34456, 34470, 34957, 34968, 35586, 35895, 36400, 36633, 38366, 38901
k.+nin 10039, 14781, 25908, 26396, 27732, 28489, 28780, 28910, 31183, 37523
k.+niz 20362, 22417, 28142
k.+nizi 3418, 8249, 20364, 20367, 20873, 22817, 31366, 31438
k.+si 186, 1373, 1501, 3858, 3933, 4875, 5914, 8057, 9129, 11164, 11518, 11691, 18424, 20137, 25223, 28164, 28550, 32310, 33647, 35449
k.+sidir 8322, 17160
k.+sinde 27371
k.+sindeki 27393
k.+sinden 550, 835, 10066, 10838, 11128, 11250, 18878, 24552, 26941, 32790, 33220, 35268
k.+sine 221, 429, 601, 1567, 1703, 1736, 1752, 2152, 2729, 2877, 3867, 5329, 8494, 8629, 8667, 8746, 9184, 9187, 9231, 10063, 10086, 10147, 10183, 10221, 10389, 10954, 10969, 11193, 11305, 11360, 11397, 11430, 11622, 14573, 15891, 18870, 20155, 20305, 22288, 22605, 23816, 25129, 25889, 26708, 26928, 27154, 29796, 32831, 33386, 33651, 33753, 34430, 34432, 34538, 34712, 34897, 35052, 35053

k.+sini 134, 184, 255, 359, 445, 1308, 1480, 1718, 2038, 2261, 3853, 3861, 4375, 5057, 5080, 8486, 8523, 8736, 8751, 9147, 9150, 9236, 9298, 9776, 9917, 10163, 10214, 10243, 10495, 10890, 10905, 10956, 11001, 11212, 11242, 11406, 11492, 18163, 18895, 20357, 22686, 24848, 27785, 32798, 32822, 33794, 33841, 33890, 34840, 35064
k.+sinin 1477, 1513, 6178, 8491, 10159, 10241, 11063, 11260, 11684, 11697, 18684, 23813, 27812, 34001
k.+siyle 1555, 3288, 4038, 10894, 20302, 25329
k.+yle 23369
[=1083]
KENDİLİK: Bir nesnenin öz varlığı, hakîkî varlığı, zâtiyet, hüviyet:
“Asıl muhtaç olduğumuz bizim kendimizin **kendiliklerimizin** edebiyatıdır.”
(k.+lerimizin 32187)
“Bu harbin encamı zaten Türk hudutlarını **kendiliğinden** çizmiş oldu.”
(k.+inden 18856)
k.+imizden 12887, 18532
k.+inden 14144, 16250, 21681, 31767
k.+lerimize 32970, 32977
k.+lerinden 12365, 14385, 27198, 30148
[=14]
KENİSÂ: Fars. Kilise kelimesinin eski metinlerde ve sözlüklerde geçen şekilleri:
“Dâriküffâr.da meşhûr **kenîsâ.ya** kadar”
k.+ya 37590
k.+den 38233
[=2]
KEREM: Ar. Lütuf, iyilik, merhamet, ihsan:
“Bir başka **kerem** bekle-mez artık gelecek.ten”
(k. 36631)
k.+ler 37751
k.+se 37332
[=3]
KEPÂZE: Fars. Rezil, utanmaz, haysiyetsiz:
“Türkler sonradan bu şekildeki kelimeleri, Fârisî’de ol duğu gibi, pervane, dîvâne telâffüz eder oldular, hattâ Türkçede kestâne, yelpaze, **kepâze** gibi yarattılar.”
k. 29170
[=1]

KEPENK: Kapı, pencere, dükkân girişi vb. açıklıkları örtmek için takılan, tahta veya demirden, eğreti veya yerleşik, açılır kapanılır kanat:

“İzmir günü hepsinin **kepenkleri** millî matemî duyararak kendiliklerinden kapandıydı.”

k.+leri 12374

[=1]

KERÂMET: Ar. Ermiş kimselerin gösterdiklerine inanılan, doğaüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum:

“İstanbul'da keyf-â-keyf yaşayan mülkiye sınıfı zannediyordu ki **keramet** paşalardadır.”

(k. 12191)

k. 3520, 14203, 15148

k.+e 34455

k.+ten 15635

[=6]

KERÂMET-FÜRÛŞLUK: Keramet gösterişinde bulunma:

“Her roman gibi bu romanın da bir hatimesi olur, bunun da hatimesini göreceğiz, şimdiden **kerâmet-fürûşluğa** ne hacet!”

k.+a 15646

[=1]

KERBELÂ: Irak'ta bir şehir. [Kerbelâ faciası: Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi]:

“Girit Müslümanlarının sürekli bir **Kerbelâ** faciasını andıran hâli yürekleri yakıyordu.”

(k. 16720)

k. 14441, 15352, 30161

k.+da 30150

[=5]

KERBELÂYÎ: Kerbelâ ağıtlarına benzer:

“(…) Kâzım Paşa **Kerbelâyî** hıçkırıklarla ağlıyorken (…)”

k. 21999

[=1]

KERE: Ar. 1. Defa, kez, sefer:

“(…) böyle düşünenler bir **kere** ellerini şakaklarına koyup derinden derine tekrar düşünseler ki Anadolu cidali bu kadar basit bir hâdise olsa o kadar heyecana değmezdi.”

(k. 13021)

2. Bir sayının diğeriyle çarpılacağını ifâde eder:

“(…) ‘Sanat yalnız insanları ıslâh etmeğe yarar bir vâsıta’dır.’ diyenler, şiirle, mûsikîyle, resimle, heykeltıraşlıkla ancak müddeâlarını

neşredebiliyorlar, lâkin tiyatro ve romanla, iki **kere** iki dört eder gibi isbât edebiliyorlar.”

(k. 31325)

k. 1554, 7537, 12665, 12666, 13062, 13270, 13515, 13743, 14811, 21244, 27799

k.+ler 10016, 14061

[=15]

KERESTE: Fars. Tomrukların cins ve kalitelerine göre belli ölçülerde boylamasına biçilmesinden elde edilen, marangozluk ve inşaat malzemesi olarak kullanılan odun:

“Arif Bey'in köşkü diye mâruf, Boğaziçi taraflarında nümûneleri çok görülen, ahşap, **kerestesi** kararmış, yıkılmağa meyyal, bir kapı yığınydı.”

(k.+si 1541)

2. Şahsiyet oluşumunda mânevî telkinler için kullanılan bir ifade:

“İşte o zaman Osman Gazi, Söğüt yaylalarında bir türkü söylüyordu:

Gönül **kerestesiyle** bir Yeni şehir ve bâzar yap!”

(k.+siyle 12971)

k.+siyle 12962, 27902

[=3]

KERESTECİ: Kereste satan kimse:

“Orada bir **keresteci** dükkânı açmış.”

k. 394

[=1]

KEREVET: Yun. Tahtadan yapılmış, üzerine minder ve şilte konarak oturlan veya yatılan yüksek sedir:

“Eşyası alçak rahleler, yaylı **keretler**, her tarafa saçılmış minderlerden ibaret.”

k.+ler 30448

[=1]

KERHEN: Ar. İstemeyerek, zorla:

“Sultan Mahmud, Hatt-ı Hümayûn'la senedi **kerhen** tasdik etti ise de o anda itibaren irtica cephesine meyletti.”

(k. 23898)

“**Kerhen** göç-üverdik er-meden mânâ.ye”

(k. 38265)

[=2]

KERÎME: Ar. Kız evlât:

“Ona ve onu takip eden Kıbrıslı **kerimesi** Refika Edhem Hanımefendi gibi kadınlarımıza ve erkeklerimize dârü'l-eytâmın bugünkü varlığını medyunuz.”

(k.+si 13087)

k.+si 1465

[=2]

KERKOPORTA: İstanbul'un fethi sırasında Tekfur Sarayı'nın yanında Kerkoporta-Cambazhane kapısı denilen kapı [Yahya Kemal, İstanbul'un açık unutulmuş Kerkoporta kapısından girilerek fethedildiğini iddia eden yabancı tarihçilerin bu iddialarının târihi mesnedi olmadığını ifade eder]:

"Rumeli ordusundan elli nefer **Kerkoporta**'yı ya harp ederek almışlar yahut da müdafaa gevşeyip kaçış başladığı zaman kırıp oradan girmişlerdir."

(k.+yı 5272)

k.+dan 5255

[=2]

KERKOPORTA-CAMBAZHANE: Kerkoporta-Cambazhane kapısı:

"Rumeli ordusundan elli nefer, Tekfur Sarayı'nın yanında **Kerkoporta-Cambazhane** kapısı denilen kapıdan girmişler oradaki kuleyi zaptetmişlerdi."

k. 5253

[=1]

KERPE: Kocaeli'nin Kandıra ilçesi Kınıcılı Köyü'ne bağlı, Karadeniz kıyısında turistik bir belde:

"Cedlerimiz dilinde kalın Rumca isimler nasıl incelmış: Ayanikola, inegöl olmuş, Naksos, Nakşe olmuş, Adriyanapolis, Edirne olmuş, Karyamus, **Kerpe** olmuş (...)"

k. 19448

[=1]

KERPİÇ: Duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulmuş saman ve balçık karışımı ilkel tuğla:

"Sonra Resûlullah, devenin çöktüğü o yerde bir mescit bina edilmesini arzu etmiş, bu mescit bina edilirken ashabıyla beraber çalışmış, kendi mübarek elleriyle **kerpiç** taşımış."

(k. 7123)

"Bir nurlu neş'e kapla-dı **kerpiç.ten** ev.leri"

(k.+ten 35943)

k.+ten 36070

[=3]

KERRAT: Ar. Kereler, defalar, kezler:

"Biz **kerratla** bu sütunlarda dedik ki Anadolu'nun orduları Yunan istilâsını defetmekle yalnız Türk hukukunu değil, şarkta sulhun muvazenesini de müdafaa etmiş oluyorlar."

(k.+la 16318)

k. 8480

k.+la 16394

[=3]

KERRE: Ar. Defa, kez, sefer:

"Bir içtimaî müddeânın muzaffer olduğu zamanda, yâni bir ihtilâl devresin-de, şiir aslaa yükselememiş ve çok **kerre** ortadan kaybolmuştur."

(k. 27807)

"Bir **kerre** sev-ip vuslat.a er-diyse cihan.da"

(k. 36634)

k. 30970, 30971, 31229, 32074, 32353, 34855, 35810, 35811, 36852, 37057, 37477, 37694, 37714, 38128, 38153, 38437, 38437, 38556, 38566, 38585, 38753, 39036

[=23]

KERTENKELE: Kertenkelelerden, uzun vücutlu, sivri kuyruklu, çevik, böcekçil, küçük sürüngen hayvan:

"İşte onun sevkiyledir ki Türk'ü hor görüyorsunuz. Arab'a karşı nazarınız Firdevsî'nin: 'deve sütü içmekle ve **kertenkele** yemekle, Arap işi o dereceye vardırı ki, Key'lerin tacını arzu ediyor.' dediği mısralarla tevsik edilmiş bir nazardır."

k. 20878

[=1]

KERVAN: Fars. ***Kervana** karışmak: Toplu hâlde yapılan bir işe iştirak etmek:

"Eski Mîzân muharriri, gazete diye çıkan yüzlerce varakpare arasında, üçüncü derecede bir muharrir gibi, **kervana** karıştı."

k.+a 9773

[=1]

KERVANSARAY: Fars. Ana yollar üzerinde kervanların konuklaması için yapılmış büyük han:

"Yalnız İstanbul'u her tarafından, selâtin camileri, vezir camileri, mescitler, medreseler, türbeler, imaretler, dârüşşifâlar, **kervansaraylar**, hanlar, hamamlar, sebiller,

mekteplerle donat mıştı; yaptığı sarayların adedi ise kırk iki idi.”

(k.+lar 5618)

k. 22422

[=2]

KES-: 1. İkiye ayırmak, kat'etmek:

“Rûh.u bir destere gibi **kes-en** yalnızlık”

(k.-en 39117)

2. Belli bir zaman için ara vermek veya son vermek:

“Üç muhib musahabemizi **kestik**.”

(k.-tik 21498)

3. (Kesici bir âletle) Öldürmek, katletmek:

“Neşriyat vasıtalarının her fezâhatı örtbas etmekte gösterdiği maharet Yunanlılara, baştan başa köyleri yakmakta, çocuklarından kadınlarına, hastalarına kadar köylüleri **kesmekte** önüne geçilmez bir cür'et bahşetti.”

(k.-mekte 16477)

4. ***Alâkayı (alâkasını) kesmek**: İlişkiye son vermek, bağı koparmak:

“Bu muhasara, şehrin hâriçle **alâkasını kesecek** veçhile çepeçevre bütün esas noktaların tutulması şeklinde vâki olmuş olacaktır.”

(k.-ecek 25093)

5. ***Kısa kesmek**: (Sözü) Uzatmamak:

“Devlete dâir bir bahsi eline aldı mı, **kısa kesmeği** bilmezdi.”

(k. 33881)

5. ***Ümit (Ümîdi, Ümîdini) kesmek**: Olmasını ummaktan vazgeçmek, artık olmayacağını kabul etmek:

“Hiçbir milletin şimdiye kadar düşmediği bir facia ortasında dişini sıktı; varlığını kurtarmak için bir başına döğüştü, en kuvvetli ruhları ye'se düşürecek uzun, kanlı, şenî bir talihsizlik karşısında fütur getirmede. Varlığından **ümidini kesmedi**.”

(k.-medi 14929)

k.-eceği 15770

k.-en 26134

k.-eyim 32296

k.-iyor 3060, 28215

k.-iyorlar 25548

k.-meği 33869

k.-memiş 15673

k.-mez 34540, 35188

k.-miş 30714, 34905

k.-sin 12117

k.-ti 8454, 10214, 25286, 26766, 34174, 34269, 38364

k.-tiğinden 2991

k.-tiklerini 1225

[=27]

KESÂFET: Ar. 1. Ağırılık:

“Belki de asırların **kesafeti** ve halkın cehaleti, sonradan bu şekli vücûda getirmiş.”

(k.+i 427)

2. Sayıca çok olma, kalabalık, çokluk:

“Burgaz'ın sokaklarında her köşeden Türkçe işitiliyor, Rumların **kesafeti** pek mühim, lâkin sırtkan lisanlarının sesi yok.”

(k.+i 3000)

[=2]

KESB: Ar. Kazanma. ***Kesb-i kuvvet**: Kuvvet kazanma:

“Bizim hâlâ o kaybedilen vilâyetlerin hepsiyle mübadele etmiyeceğimiz vilâyetlerimiz var; ıslâhatın bir defa bu teklif ettiğimiz nevi'ni tecrübe etsek Osmanlı saltanatı daha ziyâde **kesb-i kuvvet** eder.”

(k.+i+kuvvet 24165)

k.+i+liyakat.eylemiş 22419

k.+i+zaaf 22405

[=3]

KESBET-: Kazanmak, edinmek:

“Dâima şeffaf, dâima müteheyyiç ve sâf olan sedası her şahsiyetle ayrı bir hususiyet, ayrı bir rikkat, ayrı bir ahenk **kesbederdi**.”

(k.-erdi 22645)

k.-eceğini 3724

k.-ti 11350, 19869

[=4]

KESE: Fars. 1. Para, tütün, mühür, saat vb.

cepte taşınan şeyleri koymaya mahsus kumaş, örgü, deri veya boncuktan ufak torba:

“Sözünü bitirdikten sonra Râif Efendi'nin haremine ve rilecek iki keseyi ve kendisine âit diğer **keseyi** verdi.”

(k.+yi 34443)

2. Fâtih Sultan Mehmed devrinden itibaren

zamana ve paranın rayicine göre değişen,

nihâyet 500 kuruşta karar kılan para birimi:

“Lala başını kaldırdı: ‘—Bu defâ Paşa Kandiyeye'ye gidecektir. Kandiyeye çok nemâlî bir paşalıktır. Bin şu kadar **kes** âidâtı vardır.

Zengin olacağız. Haydi, Neş'et Efendi, sen de bizimle gel!' dedi."

(k. 34738)

k. 10027, 33886

k.+leri 34476

k.+lerine 35324

k.+mizden 8707

k.+yi 10029, 34417, 34432, 34432

[=10]

KESEL: Ar. Gevşeklik, uyuşukluk, tembellik, üşenme:

"Son mektuplarıma hayli geç cevap verdiğiğine göre muhabberemize **kesel** ârız olacağı anlaşılıyor."

(k. 18870)

"Elhan duyul-madıkça belâgat giran gel-ür/
Lâfîgüzâf.tan mütehasıl **kesel** gibi"

(k. 37410)

k. 8532, 10259, 10314, 17052, 18793, 32113,
32243, 33560

[=10]

KESİF: Ar. 1. Yoğun:

"Güneş çocukları olan Araplar, Ayastefanos'tan Halic'e kadar, **kesif** bir kar altında kalırlar, kırılırlar, ölürler."

(k. 7139)

2. Çok kalabalık:

"Kapısına kadar **kesif** bir cemaatle dolu olan camiden, zaman zaman, müezzinlerin gür, pürüzsüz, berrak sesleri taşıyor."

(k. 7962)

3. **mec.** Koyu, sert:

"Yalnız bunu kaydetmeliyim ki o münakaşalar sevkiyle, birkaç seneden beri, **kesif** bir Turancılık hâlinde görünen Türkçülüğe yeni ufuklar açıldı."

(k. 9035)

4. **mec.** Yoğun:

"Rumlar sizin bu gafletinizin ne kadar **kesif** olduğunu biliyorlar ki size bu ticaret sahasında gizli kapaklı, nevâzişkâr bir siyaset bile kullanmaya lüzum görmüyorlar."

(k. 15586)

5. Koyu, yoğun:

"**Kesif**, ılık ve hummalı bir duman içinde sütunlar, kitabeler, kandiller ancak seçilebiliyor."

(k. 18072)

k. 4635, 7134, 20874, 24965

[=8]

KESİK: Fâsılalı:

"**Kesik** hıçkırıklardan sonra, derin bir mûsikî tarzında birdenbire sustunuz."

k. 23413

[=1]

KESİL-: 1. Hareketine devam edecek gücü bulamamak, gücü kalmamak:

"Ben yüzerken biraz fazla açıldım; kendimi Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına kapırdım, suyun hızıyla uzaklaştım; muhakkak olarak boğuluyordum, hayli su içmiştim, can havliyle çırpınıyordum, ölüm korkusundan kollarım da **kesilmişti**."

(k.-mişti 309)

2. ... Hâlini almak, baştan aşağı ... gibi olmak:

"Bu pervasız sözleri söyledikten sonra herifin nazarında korkunç bir insan **kesilmiştim**."

(k.-miştim 1759)

"Âteş **kesil-ür** geç-se sabâ gülşen.imizden"

(k.-ür 37538)

3. Belli bir zaman için ara veya son verilmek:

"Yeni Türkçeyle kendi duygularımızın ifâdesi, hâlis ve samimî bir şiir nasıl olabilirdi? Bunu bir türlü keşfedemiyordum. Bu merhaleye vardığım zaman, eskisi gibi gelişi güzel yazmaktan **kesildim**."

(k.-dim 2124)

4. (Saç, sakal, bıyık için) Tıraş edilmek:

"Kuru, sarı bir çehresi, uzun parmakları, nâdir tesadîf olunur biçimde **kesilmiş** kıvrıkcık bir saçı, derin bir koltuğa gömülmüş sıksa bir vücûdu, hâsılı şâir Stephane Mallarme'nin, "güllerin ihtiyarlamasından süzölmüş... bir inceliği olan bu prens, (...) incelmışliğin turfası bir ailenin çok nâdir bir mey-vası gibi görünüyordu."

(k.-miş 3899)

5. Artık verilmemek:

"Tiyatro ve sanat meraklısıydı. İlk gelen Gençtürklerdenmiş, sonra Abdülhamîd'den talebe tahsisatı almış, bir müddet bir kolejde tahsil etmiş, tahsisatı **kesilmiş**, yine Paris'de kalmış..."

((k.-miş 4054)

6. (Kesici bir âletle) Bulunduğu yerden

ayrılmak, çıkarılmak:

“Ben öyle Türk gördüm ki ‘Servi, fena bir ağaçtır, **kesilmelidir**. İnsana elem verir’ diyebiliyordu. Fakat servi Türk ağacıdır.”
(k.-melidir 8257)

“Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir acı/
Kökü toprakta kalıp kendi **kesilmiş** ağacı”
(k.-miş 36120)

7. Sona ermek, bitmek:

“Bir tel kop-ar âhenk ebediyyen **kesil-ir**”
(k.-ir 38174)

8. ***Ardı arası (Ardı arkası) kesilmemek:**

Aralıksız devam etmek, sonu gelmemek:

“İstanbul’un bugünkü haraplığı birinci derecede, geçen asır ların başında, her memlekette olduğu gibi, Türkiye’de de, bü yük sınıâtin küçük sınıâti münkariz etmesi ve İstanbul çarşısı nı ancak ecnebi malı satar bir hâle getirmesi, ondan sonra da harp felâketlerinin **ardı arası kesilmemesi** olmuştur.”
(k.-memesi 4854)

9. ***Dikkat kesilmek:** Tam bir dikkat hâlinde olmak, bütün düşüncesini ve ilgisini bir nokta üzerinde toplamak:

“Şem’i Mollanın ikbâlinde asıl dikkat ettiğim nokta, devletin başında nüfûz sâhibi olanların, herkese karşı **dikkat kesildikleri** hâlde, ona karşı, senelerden beri müsâmahalarıydı.”
(k.-dikleri 33407)

19. ***Hudut kesilmek (çizilmek):**

Hudutlandırılmak, bir sınır tâyin edilmek:

“Bu devletin başında daha ikinci hükümdar olan Orhan devrinde, İstanbul’un karşısında, Maltepe Meydan Muharebesi kazanılmış, Maltepe’den **hudut kesilmişti**.”
(k.-mişti 5109)

11. ***Kulak kesilmek:** Büyük bir dikkatle dinlemek:

“Hemen hepsi **kulak kesildiler**.”
(k.-diler 6575)

k.-di 13428, 19557, 25832, 34184

k.-diği 12180, 19278, 28174

k.-diklerini 3040

k.-diler 2657, 12179

k.-ecek 21752, 21845, 30594

k.-eekti 33425

k.-en 12126, 14295, 17293

k.-enler 12128

k.-ince 17769

k.-ir 27988, 36515, 36778, 38174

k.-irdi 645, 34382

k.-irse 19281

k.-işini 14327

k.-iyor 7543, 7720, 23325, 23340

k.-memesiçün 4106

k.-memiştir 6952

k.-mesi 4872

k.-meyen 5946, 13492, 25227, 26583, 30490

k.-mez 17214

k.-miş 2246, 2780, 3898, 4053, 7204, 7783, 13719, 18333, 23402, 23982, 30333

k.-mişti 309, 5105, 25990

k.-miştim 1758

k.-miyordu 24632

[=62]

KESKİN: 1. İyi kesen, çok kesici:

“Asırlardan beri her sene Kerbelâ’da icra edilen âyinde Hüseyin için vaveyla edenler, ağlayanlar, vücutlarını büyük ve **keskin** bıçaklarla döğenler en ulvî bir ıztrab duyuyorlar, yalnız Hüseyin için mersiyeyi Acem’in şâiri coşkun Muhteşem-i Kâşânî yazdı.”
(k. 30162)

“Et.imiz öp-melidir ağız.ını **keskin** çelik.in”
(k. 39110)

2. Kuvvetli, şiddetli, sert:

“Ah o ne muhaveredir, Yârabbi! İştienlerin **keskin** bir soğuk gibi iliklerine işler.”
(k. 30352)

“**Keskin** bir özleyiş.le hayâl ettir-en nedir”
(k. 36894)

3. (İçecekler için) Sert:

“Matbaalar ve gazeteler semtinin bir an sıkıntı denilen kemirici tufeylinin uğramadığı havasında söz, fikir, zarafet ve güftügüdan, aşçıdan gelen öğle yemeğine kadar, **keskin** sirkeli işkembe çorbasına kadar, fasılasız içilen çaylara kadar her şey lezizdir.”
(k. 19053)

k. 11285, 15551, 18085, 19039, 22150, 22491, 24395, 30151, 30341, 30366, 30494, 30749, 33315, 34028, 35743

k.+di 15651

k.+leri 27738

[=22]

KESKİN DEDE: İstanbul Fatih İlçe'sinde medfun Keskin Dede Hazretleri:

“Evliya Çelebi kendi zamanında bu mezarların durduğunu temin ederek diyor ki: ‘Hâlâ İslambol içre Saraçhane kurbünde ve **Keskin Dede** kurbünde (...) her kuşede parmaklık çevrilmiş merkadlar vardır.’ (...)”

k. 7245

[=1]

KESME TAŞ: Kesilerek şekil verilmiş, kesilerek yapılmış taş:

“Murad Hüdâvendigâr Türklerinin kaplıcaya yerleştirdikleri büyük **kesme taşları** kazma koparamamış, dinamit atamamış.”

k.+ları 3202

[=1]

KESRE: Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde altına konduğu sessiz harfı ı veya i sesiyle berâber okutan ve (◌) şeklinde gösterilen hareke, esre:

“Cedlerimiz ne **kesrede**, ne **fethada**, ne de zammede med'din ne olduğunu bilirlerdi.”

k.+de 29165

[=1]

KESRELİ: Kesreli söylenen:

“Bizim elifbamızda her an söylediğimiz Türk'ün kalın **kesreli**, meselâ **kul** ve **yıl** kelimelerinde(ki) (T:ı) yok.”

(k. 28997)

k. 28978

[=2]

KESRET-: Arttırmak:

“Saray'ın bütün memleketteki fermanfermâlığı ilk defa olarak **kesreden** bir hâdise gibi telâkki edildi.”

(k.-en 23896)

k.-en 327

[=2]

KESTÂNE: Yun. Kayıngillerden, ılıman iklimlerde yetişen, 25-30 metre kadar boylanabilen, kerestesi doğramacılıkta kullanılan bir orman ağacı:

“Türkler sonradan bu şekildeki kelimeleri, Fârisî'de ol duğu gibi, pervane, divâne telâffuz eder oldular, hattâ Türkçede **kestâne**, yelpaze, kepâze gibi yarattılar.”

k. 29169

[=1]

KESTEL: Bursa iline bağlı bir ilçe:

“Bu hâl karşısında Yunan orduları Eskişehir'de muhtemel bir tecemmuu nazar-ı dikkate alarak

daha ziyade ilerleyemediler, **Kestel** hattında kakılıp kaldılar.”

k. 18428

[=1]

KESTİR-: 1. (Bir canlıyı) Kesici bir âletle öldürtmek:

“Hidrellez günü mektep, Üsküp civarında Tahta Ilıca'ya tenezzülle giderdi; o gün –mektebin eşrafından bulunmak haysiyetiyle– kuzu **kestirirdik**.”

(k.-irdik 552)

2. (Zan veya mukâyese yoluyla) Bir hükme varmak, bulup çıkarmak, tahmin etmek, tâyin etmek [Daha çok olumsuz şekli kullanılır]:

“İstanbul'da olup biten işlerin ne olduğunu iyi **kestiremiyordum**.”

(k.-emi yordum 1222)

3. Ucundan bir parçasını aldirtmak, kısalttırmak: “Saçlarımızı onlar gibi **kestiriyoruz**, onlar gibi traş oluyoruz.”

(k.-iyoruz 21287)

k.-ebilir 29086

k.-emezler 4927

k.-emi yordu 26897

k.-emi yordum 147, 1221

k.-emi yorlar 16865

k.-emi yorum 2344

k.-enler 26846

k.-ir 14509

k.-mese 29616

[=12]

KESTİRİL-: Tahmin edilmek:

“Biz bugüne kadar şevkaa-şevk bir saltanatın hatıralarıyla dolu insanlardık; yarınki Türk cemiyeti ise hafızası katliâmı, yangınlar, işkenceli ölümlerin levhalarıyla dolu olarak yaşayacak, bu hummalı hâtıralardan yarın nasıl bir şiirin tebahhur edeceği **kestirilebilir**.”

k.-ebilir 30271

[=1]

KESTİRME: Maksada en kısa yoldan varan, kısa:

“En doğrusu bu büyük ruhların berceste mısralarını veyahut beyitlerini bir antolojide okumaktır. Çünkü **kestirme** ve samimî bir hükümle denilebilir ki eski şiirimizde manzume yoktur, terkip yoktur hâsılı eser yoktur, yalnız mısralar ve beyitler vardır.”

k. 32248

[=1]

KESTİRME YOL: Alışılmanın dışında kısa olan (yol):

“Biz zannediyoruz ki doğrudan doğruya sulhe götüreceğ en kısa, en **kestirme yol** bu hâldir.”

k. 161205

[=1]

KEŞAN: Edirne'nin bir ilçesi:

“İzzet Molla, **Keşan'a** menfî gittiği zaman, İstanbul'dan bir şâirin geldiğini işitir işitmez sazlarını kapıp karşısına gelen âşıkların hitabesi buna burhandır.”

(k.+a 27988)

k.+a 29676

[=2]

KEŞFEDİL-: Ne olduğu anlaşılıp bilinmek, tanınmak, öğrenilmek:

“Bu tarz uğraşış, bana gittikçe şîirin **keşfedilmesi** güç bir cevher olduğu duygusunu verdi.”

(k.-mesi 28168)

k.-mesi 32306

k.-miş 27100

[=3]

KEŞFET-: 1. (Varlığı bilinmeyen bir şeyi)

Ortaya çıkarmak:

“Muhasarının ref'ine temayül arttığı günlerde Ak Şemseddin fecî bir sıkıntı geçiriyormuş; bir zaman murakabeye varmış, Resûlullah'ın alemdarı Hâlid Ebâ Eyyüb'un mezarını **keşfetmek** için ter döküyormuş.”

(k.-mek 7153)

2. (Gizli, bilinmeyen veya tanınmayan bir şeyi)

Anlamak, tanımak, öğrenmek, ne olduğunu anlayıp bilmek:

“Gezintilerimde bir hakikat **keşfettim**.”

(k.-tim 6960)

k.-ebilmek 19380

k.-emiyeceği 27547

k.-emiyordum 2122

k.-emiyorlardı 16730

k.-en 8552, 8553

k.-er 33921

k.-erse 15490

k.-ersiniz 13455

k.-işini 9437

k.-meğe 24767

k.-mek 7146, 27356, 28106

k.-mesi 4497

k.-meye 7433

k.-miş 16850, 19803, 23630, 28628, 32938

k.-mişti 25217

k.-seydi 15498

k.-ti 15931, 20639, 21157, 28646

k.-tiği 21157

[=29]

KEŞFOLUN-: Ne olduğu anlaşılıp bilinmek, tanınmak, öğrenilmek:

“İran'ın Avrupa cemiyeti ile münâsebeti ancak müzelerde ve kütüphanelerde **keşfolunabilir**.”

(k.-abilir 20906)

k.-duktan 23631

[=2]

KEŞÎDE: Fars. Düzenleme, tertip etme:

“Bu tesirli manzaradan sâkitâne ayrılarak belediye dairesinde hey'et-i murahhasa şerefine **keşîde** edilen ziyafete gittik.”

k.+edilen 10428

[=1]

KEŞİF: Ar. 1. Varlığı bilinmeyen bir şeyi bulup ortaya çıkarma:

“Akşemseddin'in âlem-i mânâda, Eyyüb'un kabrini keşfedişini, bu **keşif** yüzünden orduda emsalsiz, şedit, ruhanî bir vecit hâsıl oluşunu bu vecdin sevkiyle şehrin fethedilişini, (...) türeyişini tespit etmeye çalıştığım bu hikâye o günlerde birçok vatandaşlarımızı tehyiç ettiği hâlde, Ahmet Naim Bey'i (kızdırmış).”

(k. 9444)

2. Düşman arâzisi ve kuvvetleri hakkında çıkarılan müfrezeler ve çeşitli vâsıtalarla bilgi edinme hareketi:

“Yunanlıların Londra Konferansı karşısında vaziyetleri daha iyiydi. İlk İnönü dayağını yemiş, lâkin **keşif** taarruzudur diye, mağlûbiyetlerini mümkün mertebe örtbas etmiş bir mevkide idiler.”

(k. 13309)

k. 13565

k.+i 10732

k.+i+raz 7230

k.+ine 840

k.+ini 15498

[=7]

KEŞİŞ: Uludağ'ın eski adı:

“Millî ordunun ileri karakollarındaki nöbetçiler,
Keşiş'den Uşak'a kadar, ufuklara rahat Türk
gözleriyle bakıyorlar.”

(k.+den 14601)

k. 30141

[=2]

KEŞKE: Fars. Dilek anlatan cümlelerin başına
getirilerek "ne olurdu" anlamında özlem veya
pişmanlık bildiren bir söz, bari, keşki:

“Maamâfih ben diyeceğim ki **keşke** bütün
eserlerini Validem manzumesi gibi kafiyesiz
yazsaydı!”

(k. 29679)

k. 1903, 3506, 9199, 15734, 15748, 15751,
15752, 20598, 30096, 30292, 30732, 31035

[=13]

KEŞMEKEŞ: Fars. Karışık olma durumu,
karışıklık:

“Nisbeten pek az tahribat ve telefata bu
keşmekeşi bertaraf etti.”

(k.+i 12402)

k.+i 16304

k.+in 16204, 16314

k.+ini 14371, 14420

k.+lerin 13194

k.+te 16484

k.+ten 16164

[=9]

KEŞTÎ: Fars. Gemi: (...) *tîği, seyfi, şem-şîri,*
kılıç kelimesiyle; ruhu yanak kelimesiyle, bârânı
yağmur; sefineyi, keştîyi gemi; saikayı yıldırım,
hârikayı şimşek kelimeleriyle hissedebiliyoruz.”

k.+yi 28840

[=1]

KEŞTÎ-İ HAYÂL: Fars.+Ar. Hayâlin gemisi:

“Bir **keştî-i hayâl** ile âfâka yelken aç”

k. 37682

[=1]

KEŞTÎ-İ NÛH: Hz. Nûh'un gemisi:

“Sen câm.a sığın ki **keştîNûh.undur**”

k.+undur 38405

[=1]

KETİBE: Ar. Asker bölüğü:

“Sâti' Bey daha ilk hamlede elli talebeden
müteşekkil bir **ketîbe** teşkil etti.”

(k. 21080)

k. 21068

k.+si 21047

[=3]

KETM: Ar. [Saklama, gizli tutma, göstermeme]

***Ketm-i nüfus**: Nüfusu saklama:

“Milletin **ketm-i nüfûs** itiyadını, artık kötü bir
itiyat gibi mütalâa edemeyiz, çünkü
hudutlarımızın müdafaasına yetecek kadar asker
verdiğini daima gördük.”

k.+i+nüfus 15773

[=1]

KETMEDİL-: Saklanmak, gizli tutulmak:

“Tevfik'in mezarını ararlar, bu tarzda

ketmedildiğini haber alırlar.”

k.-diğini 10710

[=1]

KETMET-: Saklamak, gizli tutmak:

“Bu hâlini **ketmetmeğe** lüzum bile görmezdi.”

(k.-meğe 11134)

k.-mekle 14600

k.-miyeceğim 20278

k.-tiği 9586

[=4]

KETÛM: Ar. Sır saklayan, sıkı ağızlı (kimse):

“İşin başında bulunanlar cin gibi zekî ve taş gibi
ketûm olurlarsa en yüksek mertebelere
fırlayabilirler.”

(k. 33687)

k. 34331

[=2]

KEVSER: Ar. Cennette bir nehir veya havuz:

“Naci'nin 'Bakmayın bağda fevvâreye dildâre
bakın/

Dalmayın **Kevser'e** Firdevs'de didâre bakın/

Hüsni ü aşk etdi kemâl üzre tecellî bizde/

Göreceğ göz var ise bir bana bir yâre bakın”

gazelini tahmis ettim.”

(k.+e 2(008)

“Bahset-medi cennet.te ak-an **Kevser.den**”

(k.+den 38132)

[=2]

KEY: Fars. Sultan:

“Arab'a karşı nazarınız Firdevsî'nin: 'Deve sütü
içmekle ve kertenkele yemekle, Arap işi o
dereceye vardırı ki, **Key'lerin** tacını arzu
ediyor.” dediği mısralarla tevsik edilmiş bir
nazardır.”

k.+lerin 20879

[=1]

KEYF-Â-KEYF: Ar. Keyfine göre:

“O, vaktini bir düziye Avrupa payitahtlarında, Londra'da, Paris'te geçirirken arkadaşları Atina'da **keyf-â-keyf** bir tarzda hüküm sürdüler, çaldılar, çırpıldılar.”

(k. 13514)

k. 12183

[=2]

KEYFE-MÂ-YEŞÂ: Ar. Nasıl isterse, istediği gibi:

“Eski Türkler şarka beş asır **keyfe-mâ-yeşâ** hâkim oldular, lâkin hâkimiyetleri altındaki milletlere, din, mezhep, lisan hürriyetlerinden başka her türlü ticaret ve inkişaf hakkı verdiler.”

k. 13831

[=1]

KEYFÎ: Ar. İsteğe, arzuya bağlı, kânun, nizam ve kurala değil yapanın kendi isteğine uygun olan:

“Sakarya muzafferiyetinden biraz sonraydı, Cavit Bey, Nuri Bey'e yazdığı bir mektupta izdivacının nasıl olduğunu **keyfi** bir lisanla hikâye ediyordu.”

k. 11479

[=1]

KEYFİYET: Ar. 1. Bir şeyin taşıdığı şu veya bu hâl, nasıl ve ne türlü olduğu, varlıklar arasındaki farkları meydana getiren durum, vasıf, nitelik:

“Yeni devrelerde bilakis itibar ülkenin mükyasına değil, sahibi olan hey'et-i ictimâiyenin **keyfiyet** ve kemiyetindedir.”

(k. 14737)

2. İş, mesele, husus:

“Yunanistan, için için özlediği terhis ve Anadolu'yu tahliye **keyfiyetine** açıktan açığa yanaşmaktan henüz çekiniyor.”

(k.+e 16254)

k. 14726, 27058, 29359, 29418

k.+den 30003

k.+e 20745, 32135, 32144

k.+i 19504, 32548, 34725

k.+ine 16242

k.+ini 16044

k.+tir 4976, 18507, 26817

[=16]

KEYİF: Ar. 1. Ferahlık, rahatlık, huzur duygusu:

“Eyüb'e hürmeten tavla ve kâğıt oynatmayan o küçük kahvelerin **keyif**, tönbeği ve miskten mürekkep sakın bir neşesi vardı.”

(k. 7941)

2. Arzu, heves, istek:

“Gül.e bakmak el.e câm almak için kal-madı **keyf**”

(k. 37817)

3. ***Keyfince**: (İyelik ve eşitlik eklerinin kalıplaşmasıyla) İsteddiği gibi, canı nasıl isterse, gönlüne göre:

“Ömür.üm ol-dukça gönül taht.ıma **keyif.ince** kurul”

(k.+ince 35819)

4. ***Keyfini (Keyif) sormak**: Konuşmaya başlarken bir insana sağlığını, hâlini hatırını sormak, hâl hatır sormak:

“Yazdıklarını, ibrama mahal bırakmaksızın ve ekseriya muhatabının **keyfini sormaksızın**, çantasından çıkarır, okumaya koyulur, eseri hakkında kat'î bir rey almadıkça ayrılmazdı.”

(k.+ini 9347)

5. ***Keyfini sürmek**: (Bir yer veya şeyin) Nîmetinden faydalanmak, zevk almak, zevkini çıkarmak:

“Bir insan ya ikbâlde bulunur o âlemin **keyfini sürer**, felekden kâm alır, düşmanlarını susturur, dut yemiş bülbüle çevirir. Yâhud da ikbâlden düşer, o takdirde derhâl inzivaya çekilir.”

(k.+ini 19793)

6. ***Keyif sürmek**: Zevkli ve eğlenceli vakit geçirmek, keyif çatmak:

“Bir hayli yıl bu **keyif.i** ki **sür-müş**

GazanferAğa/

Rü'yâda görmemiş gibidir bir gazel-serâ”

(k.+i 37153)

k. 12969, 17415, 20384

k.+den 20861

k.+e 25914, 29606

k.+i 5761, 19734, 27944, 33818

k.+imiz 34125

k.+imizce 25151

k.+imizle 31338

k.+ince 36210, 36461

k.+inden 600, 19733, 27168

k.+ine 933, 7994, 16711, 16711, 21285,

21285, 33443

k.+ini 9340, 19778, 25204, 27169

k.+le 7954

[=36]

KEYİFLEN-: Zevk almak, neşelenmek:

“Hâlit Bey, entarili, kürklü, söyleyişi, yiyişi, **keyiflenişi** ve muamele edişi ile avamdan olduğu pek belli, İttihat ve Terakki'ye ve daha doğru ve şümüllü bir tabirle bütün inkılâp nesline dış bileyen bir menkûbdu.”

(k.-işi 9263)

k.-en 641

k.-direbilirsiniz 31375

k.-miş 18696

[=4]

KEYİFLİ: Neşeli, keyfi yerinde:

“Mahzun olmak şöyle dursun, sırtındaki yükü atmış, hafiflemiş bir insan hâliyle pek **keyifliydi.**”

(k.+ydi 19783)

k. 7418

k.+ydi 35416

k.+yiz 33429

[=4]

KEZÂ: Ar. Bunun gibi, böyle, böylece:

“**Keza** İç Hâzine Dâiresi de gene Fâtih devrindedir.”

k. 19815

[=1]

KIBLE: Ar. Müslümanların namazda yöneldiği cihet, Mekke şehrinin ve Kâbe'nin bulunduğu yön:

“(…) beyaz bir vücûd-ı şerif **kibleye** müteveccih olup yatar.”

k.+ye 7264

[=1]

KIBRIS: Akdeniz'in Sicilya ve Sardinya'dan sonra üçüncü büyük adası:

“(…) muâşık çiftler bir mastaba etrafında toplu, **Kıbrıs'ın** beyaz şarabını, Lesbos'un siyah şarabıyla karıştırarak (…)”

(k.+ın 23437)

“**Kıbrıs** şerâb.ı ak-tı zamân.ında sûbesû”

(k. 37711)

[=2]

KIBRISLI: Kıbrıs'tan olan kimse:

“Ona ve onu takip eden **Kıbrıslı** kerimesi Refika Edhem Hanımefendi gibi kadınlarımıza ve erkeklerimize dârü'l-eytâmların bugünkü varlığını medyunuz.”

k. 13087

[=1]

KIBRISLIZADE ŞEVKET: Yahya Kemla'in bir arkadaşı:

“Tevfik ve tahliye olunan arkadaşım

Kıbrıslı zade Şevket'ten işittim ki Cemal Bey, Bekirağa Bölüğü'ndeki bütün mevkufları karşısına çağırmış.”

k.+ten 11286

[=1]

KIBRISLIZADE TEVFİK: Harbiye bakanının yâveri:

“**Kıbrıslı zade Tevfik** böyle bir neslin safından ayrılarak Loti'yi sevmiş, dost edinmiş, gezdirmiş.”

(k. 10554)

k. 10537, 10549, 10557

k.+i 10562

k.+in 10534

[=6]

KIÇ: Deniz teknelerinde art taraf:

“Marmara'ya açılırken vapurun **kıçında** kaldım.”

k.+ında 1662

[=1]

KIDEM: Ar. Bir kimsenin bir işte, bir memûriyet veya rütbede çalışmış olduğu zaman, berâber çalıştığı kimselere göre bir üstünlük teşkil eden hizmet süresi fazlalığı:

“Yaşını başını almış ne kadar kof ulemâmız var ki, hasâis-i mevhumelerini yazıda ve hayatta **kıdemleriyle** saydırabiliyorlar.”

k.+leriyle 21901

[=1]

KIDEMLİ: Bulduğu iş veya rütbede

diğerlerine göre hizmet süresi daha uzun olan, kıdemi çok olan, işinde eski:

“İsmail Hakkı Bey (sonra Amasya meb'usu olan İsmail Hakkı Pasa) sâf, hattâ bön, **kıdemli** bir Gençtürk'tü.”

k. 3814

[=1]

KIL: 1. İnsan ve hayvan vücûdunda biten sertçe ve kalınca tüy:

“Bizim elifbamızda her an söylediği miz Türk'ün kalın kesreli, meselâ **kıl** ve yıl kelimelerinde(ki) (T:ı) yok, Türk'ün kalın Lam'ıyla, bilâhare lisânında türeyen ince Lam yok.”

(k. 28999)

2. ***Kıl kadar**: Hiç denecek kadar az, çok az:

“Türkçedeki med tıpkı Fârisî'deki med kadar uzundur ve onun aynıdır. Avâze ve yelpaze kelimeleri ölçüde birbirinden **kıl kadar** fark etmezler.”

(k. 29178)

3. ***Kılı kırk yarmak**: İnceden inceye düşünüp en küçük ayrıntıyı bile hesâba katmak, titizce incelemek, ince eleyip sık dokumak:

“Bundan yüz kırk sene evvel, Homeros'un İlyada'sını **kılı kırk yararcasına** teşrih eden birçok âlimler, birçok uğraşmalarının neticesi olarak, bin türlü içtihaadla ayrılmışlar.”

(k. +ı kırkyararcasına 27681)

k. 20705, 28989

k.+ı 27253, 28359

k.+ı kırkyaran 15590

k.+ı kırkyarak 24831

[=8]

KIL-: 1. Etmek, eylemek, yapmak:

“Hattâ Temmuz İnkılâbı'nın başka bir hayrı olmasa, yalnız Avrupa'ya gidip gelmeyi serbest **kıldı** için, evet yalnız bu hayrı ile milletimizi nura garkedeceğine herkes kaani'di”

(k.-dı 4340)

“Seyfimeslül **kıl-dı** hâme.sini”

(k.-dı 38012)

2. (Namaz için) Edâ etmek, yerine getirmek:

“Beş vakit namazını **kıladı**.”

(k.-ardı 43)

k. 6656, 9522, 37332, 37691, 38834, 39309

k.-ar 34040

k.-arak 21002

k.-dı 3036, 37225, 37259, 37277, 39026,

39281, 39282, 39290

k.-dık 37877

k.-dıkça 39212

k.-dıkları 7203

k.-ıp 34029

k.-ıyordu 5936

k.-mak 4714, 5928, 34095, 38295, 38294,

38297

k.-mağa 37175

k.-makla 33456

k.-up 30986

k.-sun 38401

[=36]

KILDIR-: Kılmak işini yaptırmak:

“Bunun içindir ki Yunan Hükümeti gibi bu milletin, bu dinin imhasına çalışan bir hükümet zaptettiği Müslüman memleketlerinde Müslüman ahaliye jandarmalarının kırbacıyla namaz **kıldırma**, cezâ-yı nakdî tertibiyle oruç tutturmak istihzasına cür'et ediyor.”

k.-mak 14195

[=1]

KILIÇ: 1. Kın içine konup bir kayışla bele takılan, çelikten yapılmış, eğri veya düz, uzun kesici silâh:

“Türbelerinin duvarlarında bir insanın taşıyamıyacağı kadar ağır ve büyük paslı **kılıçlar**, kalkanlar, zincirler asılı dururdu.”

(k.+lar 981)

“Kırbaç **kılıç** ve tolga.yı tâ Arş.a as-dığı”

(k. 38558)

2. ***Kılıçtan geçirmek**: Kimseyi bırakmadan hepsini kılıçla kesmek, öldürmek:

“Birinci Kılıç Arslan o zaman Türk milletinin başında bulunuyordu; İznik'in düşman tarafından muhasarasını beklemeyerek bir hurûc hareketi icra etti. İlk Haçlı ordusunu **kılıçtan geçirdi**.”

(k.+tan 4636)

k. 1364, 11792, 12478, 13825, 15642, 17288, 17641, 21086, 26134, 28831, 38562, 38568, 38576, 38587, 38595

k.+ı 12167, 15637

k.+ından 3915, 20605

k.+ıydı 15651

k.+lar 18261, 18402

k.+larımız 28597

k.+larla 38612

[=27]

KILIÇARSLAN: I. Kılıçarslan:

“Salib şövalyelerini yarıp geçenler, ikinci merhalede, yine aynı **Kılıç arslan** serdâr olarak, Eskişehir'de ikinci muharebeyi verdiler.”

(k. 26575)

k.+ın 4638

[=2]

KILIÇLI: Kılıç taşıyan, kılıç kuşanmış, kılıç takmış olan:

“Yurdda sarıklı, fesli –hâlâ fesli– **kılıçlı**, genç, ihtiyar (yurdcular) minderler üstünde oturmuş; bu akşam müstesna bir mev'ize veriliyor.”

k. 30449

[=1]

KILIF: Ar. Bir şeyi korumak için üzerine geçirilen, yumuşak bir maddeden yapılmış aynı biçimde kap:

“Maamâfih birkaç günden beri mektebe başlayan çocukların göğüslerine çapraz geçirdikleri sırmalı, kâr-ı kadîm, bir kitap **kılıfını** göstermiştiler.”

(k. +ını 460)

k.+ımdaki 559

[=2]

KILIK: Görünüş, biçim, sûret, şekil:

“Viran köyceğizin yanındaki yolun üzerinde en iptidai **kılıhta** iki öküzün çektiği bir kağm arabası duruyor.”

(k. +ta 18001)

k. 28876, 28876, 28877

k.+a 7819, 14037, 14584, 16230, 17278, 29653, 32656, 33005

k.+ı 7872, 28191

k.+ına 3184, 5907, 15035, 17692, 19171, 19439, 21096, 21098, 30198, 31508

k.+ında 7279, 16620, 17492, 19441, 21162, 23043, 25903

k.+ındadırlar 28931

k.+ından 21097

k.+ıyla 29714

k.+ları 12413

k.+ta 12610, 13442, 14752, 14863, 15495, 17988, 30109

k.+tadırlar 25351

[=42]

KILIKLI: -e benzer şekilde, tarzında:

“Kendi yaradılışına tamamıyla uyan bu mezhebin felsefesini hikâye **kılıklı** küçük bir şiirde canlandırmış.”

(k. 13706.)

k. 2016, 4983, 6138, 8213, 8396, 8923, 9266, 9572, 9782, 10325, 11225, 17995, 18860, 19620, 30335, 34592

[=17]

KILIN-: (Namaz) Edâ edilmek:

“Zannedersem o gün Cuma idi, Cuma namazı **kılındı**; cenaze namazı da **kılındı**.”

(k. -ındı 199, 200)

k.-ırken 7933

k.-ıyor 7942, 7956

k.-miş 34495

[=4]

KILINÇ: Kılıç:

“Yekser gazâ **kılınç**.ı kuşan-mış bir ümmet.in”

k.+ı 37192

[=1]

KILLI: Kılı çok olan, üstü kıllarla kaplı:

“İhtiyarlarının **kıllı** göğüsleri kışın bile açık, çorap görmeyen ayaklarında uzun kırmızı yemeniler (...)”

k. 965

[=1]

KIMILDA-: 1. Hareket etmek:

“İçeride **kımıldamak** ihtimâli muhal olduktan (başka) dışarıda da kâh açlığın ve kâh ahlâksızlığın sevkıyla Jöntürklük dağıl(mak) yolundaydı.”

(k.-mak 4120)

3. Olduğu yerde hafifçe, belli belirsiz hareket etmek, oynamak:

“Filân ve falan ‘vatan’ a İslâmiyet’in ruhaniyetini şu bu şekilde, hulâsa putperestâne bir itikat bakıyesiyile izafe edilmesini İslâmiyet istemez! demenizle şu memlekette emin olunuz bir yaprak **kımıldamaz**.”

(k.-maz 9481)

k.-maz 5972, 17098

[=4]

KIMILDAN-: Hareket etmek, kımıldamak:

“Avrupa’dan Asya’nın derinliklerine kadar birçok insan kitlelerinin **kımıldandıkları**, yerlerini deşiş tirmek zorunda kaldıkları, daha mamur ve zengin ülkelere yü rüdükleri görülüyordu.”

(k.-dıkları 4914)

“Keskin bir ürperiş.le **kımıldan-dı** anbean”

(k.-dı 35743)

k.-ıp 9601

k.-ışla 13721

k.-ıyor 13722

k.-mişlar 13943

[=6]

KIMILDAT-: Oynatmak, hafifçe hareket ettirmek:

“Müverrih Grousset, Haçlı Seferlerini **kımıldatan** sebebin 1071’de Malazgirt’te Türk hakamı Alp Arslan’ın Bizans İmparatoru’nu orada mağlûp edip esir etmesi olarak gösteriyor.”

(k.-an 4533)

k.-ıyordu 9780

[=2]

KİMİZ: Kısrak sütünü mayalandırmak sûretiyle yapılan eski bir Türk içkisi:

“(…) tahta masalar etrafında bir parça ekmek biraz sâde yemek yiyor, **kımız** içiyorlar.”

(k. 30466)

k. 30457

[=2]

KİNAJOVO: Mesirelik alan:

“Şimdi **Kınajovo** denilen Balı Efendi mesiresi berbad bir varoş olmuş.”

k. 3407

[=1]

KİNALI: Kınalanmış, kına sürülmüş:

“(…) elleri ve ayakları **kınalı** genç köçekler, zil ve defin hudutsuz çılgınlığıyla sabahlara kadar raksederlerdi.”

k. 21335

[=1]

KİNASIZ: Kına sürülmemiş:

“(…) kadınları kırmızı canfesden şalvar ve bürümcük gömlek giyerler, boyunlarına sıra sıra Mahmudiyeler takarlar, ellerinin ve ayaklarının parmaklarını **kınasız** bırakmazlardı.”

k. 976

[=1]

KİPIRDAT-: Kımıldatmak, yerinden oynatmak, hareket ettirmek:

“Rıfat burada dudaklarını **kıpırdattı**.”

k.-tı 35533

[=1]

KİPKIRMIZI: Çok kırmızı, her yanı kırmızı:

“(…) dizleri üstünde esmer yavruları, başlarında sikke ve boncuktan görünmeyen feslerle, ağızları ve elleri yaladıkları akideden **kıpkırmızı** bir hâlde geçiyorlardı.”

(k. 911)

“**Kıpkırmızı** ydı şanlı ufuk.larda her şafak”

(k.+ydy 36298)

k. 7720

[=3]

KİPTİ: Ar. Çingene:

“O asırlarda Yunanlılar da Romalılar da Yahudilere Afrika'nın en âdi bir **kıptisine** nasıl bakarlarsa o kadar yüksek perdeden bakarlardı.”

k.+sine 19549

[=1]

KİR: 1. Şehir ve kasaba dışındaki işlenmemiş geniş, boş arazi, kırlık:

“Zurna sesine barut kokusunun karıştığı bu düğünler, **kırda**, muazzam bir pehlivan güreşiyle nihayete ererdi.”

(k.+da 21340)

“Al-dım Rakofça **kır.larının** hür havâ.sını”

(k.+ların 35725)

2. Kül rengine çalan beyaz renkte olan:

“Ayrancı dükkânının tâ önünde orta yaşlı ve **kır** saçlı bir yeniçeri burma kavuğunu küçük bir iskemle üstüne koymuş, ayak ayak üstüne atmış.”

(k. 35324)

3. *(Saçlarına) **Kır düşmek**: (Saç) Ağarmaya başlamak:

“Sultan Abdülhamîd-i Sâni payitahtın halkını devirlerden beri alıştığı eğlencelerden alıkoyuyor, düğünleri, orta oyunlarını, yazın çayırarda, kışın Direkler Arası'nda eğlentiye, hâlâ şurada burada gezinen soluk esvaplı, **saçlarına kır düşmüş** 1300 senesi süfêhâsının teessüfle andıkları Boğaziçi mehtap âlemini, kasvetiyle sıkıyor.”

(k. 31663)

k. 29178, 31393, 31650, 35313

k.+da 1134, 21325, 36942, 37933

k.+lar 29282, 38924

k.+lara 31389, 39257

k.+larda 6478, 21497, 39268

k.+ları 21319, 23644, 25577

k.+ların 39125

k.+larında 17511, 22705

[=22]

KİR-: 1. (Sert bir şeyi) Üzerine vurarak veya bir kuvvet uygulayarak parçalamak:

“Arkadaşım, çocuğa Bulgarca hitâb etti: Türk yavrusu ağzına gelmiş olan hiçkırıklarımı zapt edemiyerek, Türkçe ‘Ben Bulgarca bilmem!’ dedi. Karşındaki tepede taş **kıran** ameleden bir Türk'ün oğlu imiş.”

(k.-an 853)

“Eczâyıkadeh ki artık ol-muş peyvest/

Kıy-maz o.na **kırmak** iste-mez bir bedmest”

(k.-mak 38431)

2. **mec.** İncitmek, gücendirmek, rencide etmek:

“Saatlerce süren sohbetlerinde kimseyi **kıracak** bir sözden hattâ imâdan sakınırdı.”

(k.-acak 35079)

3. Şiddetini azaltmak, yumuşatmak:

“Yunan ordularının o mükemmel hazırlığıyla yaptığı omüthiş savleti bittabi **kıramazdı.**”

(k.-amazdı 18392)

4. **mec.** Azalmasına sebep olmak:

“Şürde Tevfik Fikret Şarklı olan zevk bağlarımızı, herhâlde büyük bir mikyasta **kırdı.**”

(k.-dı 32278)

“Her kişver.inde **kırma.ğa** zincirişia.yı”

(k.-mağa 37236)

5. Bölmek, (bir şeyi) parçalara ayırıp

paylaştırmak, taksim etmek:

“Kadın sevimli bir gülümseyişle siyah bir ekmeği **kırıyor**, hissediliyor ki âna ve oğul, yorgunluklarını aldıktan sonra yine yola düzülecekler,”

(k.-ıyor 18006)

6. ***Pot kırmak:** Bilmeyerek veya dikkatsizlikle karşısındakinin alınmasına sebep olabilecek bir söz söylemek, gaf yapmak, çam devirmek:

“Şem'i Molla bahsini açmakla **kırdığım potu**, onun bir iki dakikalık sükûtunu, onun ve benim duyduğumuz ızırâbı hatırlamasaydım.”

(k.-dığım 33552)

k.-amadı 4795

k.-an 852, 14246, 25707

k.-arak 23371, 27598

k.-dığı 6924

k.-dırdığını 9582

k.-ıp 5270

k.-ıyor 7560, 17993

k.-iyoruz 862

k.-ma 6301

k.-maksızın 9837

k.-mamak 8692

k.-ması 32580

k.-maya 5206, 5241

k.-mış 7086, 13420, 25914

k.-mıştı 32270

[=28]

KIRAAT: Ar. Okumak işi, okuma:

“Kitabı satın aldım. Bu **kıraatın** teessürü iliklerime kadar geçti.”

(k.+in 3038)

k. 598, 601, 27290, 30696

k.+i 597

k.+lerinin 31067

k.+tan 19355

k.+ten 2966

[=9]

KIRAATHÂNE: Ar.+Fars. Kahvehâne, kahve: “Cumaları, arkadaşlarımla hükümet konağının karşısında bir **kıraathanede** çay içmeğe gider ve orada Servet-i Fünûn nüshalarını okurdum.”

(k.+de 2077)

k.+nin 23943, 23962

k.+sinde 23998

k.+ye 813, 23941, 23995

[=7]

KIRANET: Fr. Klarinet:

“**Kiranet (klarnet)**, tiz ve yanık sesiyle bir taksim tutturdu.”

(k. 7979)

k. 7998

k.+le 7988

[=3]

KIRAT: Ar. Değer, seviye, ayar:

“Şu anlamak denilen mevhibe, mutlaka, insanın kafasında yüksek bir **kırat**ta zekâ olmasıyla ve aynı zamanda, bir zemin üzerinde, çok malûmat toplamasıyla mi bir semere verir?”

(k.+ta 24894)

Bu lisan büyükbabalarımızın bir vakit Fransa'dan dönen alafranga gençler ağzından, gülümsüyerek işittikleri hoppa bir küstahlık **kıratında** değildi; bilâkis inşanın kafasına sersemletici bir darbe gibi geliyordu.”

(k.+ında 27504)

k.+ında 20978, 31813

k.+ta 4400, 25849, 27560, 32031

[=8]

KIRBAÇ: Tek parça deriden yapılmış kamçı:

“Türkler **kırbaç**, sopa, dipçik altında kalan en ücra köylerde bile azimlerinden şaşmadılar, reylerini yine müslüman kutusuna attılar.”

(k. 1081)

“**Kırbaç** kılıç ve tolga.yı tâ Arş.a as-dığı”

(k. 38558)

k. 17403, 38568, 38576

k.+a 25671

k.+ı 17414

k.+ıyla 14186

[=8]

KIRÇI: Rakofça'da gece eğlenceleri:

“**Kırçı** gecesi davullar, zurnalar çalmağa başlar, her taraftan gayda sesleri kopar, yollar yortu esvapları giymiş köylülerle dolardı.”

(k. 627)

k. 616, 617, 625, 6648

k.+sı 649

[=6]

KIR ÇİÇEKLERİ: Kırdı kendiliğinden biten yabânî çiçekler:

“Birçok direkler de envâî **kırçiçekleriyle** donatılırdı.”

k.+yle 621

[=1]

KIRDİR-: Öldürtmek:

“Türk milletini Enver Paşa'nın kendi hırsına nasıl feda ettiğini, Alman ittifakına eli kolu bağlı attığını, dövüşmesi kat'iyen icap etmeyen cephelerde **kırdırdığını**, (...)”

(k.-dığını 9587)

k.-ıp 15505

[=1]

KIRGIN: Kırılmış, gücenmiş, incinmiş:

“Gazi, Halide Edip Hanım'la neler konuştuğumu müstehziyâne sordu. Kendisine Halide Edip Hanım'ın hayran olduğunu söyledim. Biraz şaştı: ‘Bana hiç **kırgın** değil mi?’ dedi.”

(k. 9193)

k. 35189

k.+dılar 35177

[=3]

KIRGINLIK: Kırgın olma durumu, dargınlık:

“Siyasî münakaşaya girmeyi, beyhude **kırgınlıklar** çıkarmayı zait görüyordum.”

k.+lar 11603

[=1]

KIRICI: 1. Çevredekileri inciten, kıran, sert ve kaba:

“Ancak katı ve **kırıcı** bazı kelimelerini tahammülün fevkinde gördüm.”

(k. 9468)

2. ***Ümit kırıcı**: Bir kimsenin beklentilerinden şüpheye düşmesine, vazgeçmesine sebep olucu:

“Hisar halkı Aziz Efendi'yi severdi, çok sayardı, iyi insan bilirdi. Onunçün bu **ümit kırıcı** cevâbını korkaklığına ve iyilikden çekindiğine vermedi.”

(k. 34086)

[=2]

KIRIK: 1. Kırılmış olan:

“Açık denizde boğulmak (tehlikesi geçiren) bir insan birçok yüzdükten sonra **kırık** bir sandal parçasına yapıştığı zaman nasıl dünyâya yeniden gelirse, ve nasıl bir saadet duyarsa, ben de, babamdan, her ay Paris'e gelebilecek bu yüz frankı bulunca, birdenbire öyle dirilmiş ve öyle mes'ûd olmuşum.”

(k. 4065)

2. Düzgün olmayan, derme çatma:

“Yeni nesil, alafranga edebiyatın **kırık dökük** manzumelerinden (...)”

(k. 12861)

3. **mec.** Gücenmişlik, dargınlık:

“Kalp.inin var-dı derin bir **kırık.ı**”

(k.+ı 36974)

k. 31359

k.+larına 10581

[=5]

KIRIL-: 1. Kırmak işi yapılmak:

“Ayağın sakınarak basma aman sultânım Dökülen mey **kırılan** şîşe-i rindân olsun mısralarındaki tavır, klâsik lisânın içinde Türkçeliği zorlamış gibidir.”

(k.-an 2313)

“Ben câmıCem.im **kırıl-sam** encâm.um hiç”

(k.-sam 38245)

2. (Hastalık, savaş vb. öldürücü durumlar sonunda) Telef olmak, helâk olmak, çok sayıda ölmek:

“Uzun bir muhasaradan sonra şiddetli bir kış olur, güneş çocukları olan Araplar, Ayastefanos'tan Halic'e kadar, kesif bir kar altında kalırlar, **kırılırlar**, ölürler.”

(k.-ırlar 7141)

3. **mec.** İncinmek, gücenmek, rencide olmak:

“Kalp.im yine üzgün sen.i an-dım da derin.den/ Geç-tim yine dün eski hazan bahçe.lerinden/ Üzgün ve **kırıl-mış** gibi en ince yer.inden”

(k.-mış 37914)

k.-an 2312, 6351, 27294, 27305, 27309, 29511

k.-dı 6503

k.-dıkları 14065

k.-ıp 23861

k.-masaydı 34804

k.-maz 7138

k.-miş 6125, 33956

[=16]

KIRIM: 1. Karadeniz'in kuzeyinde tarihî bir yarımada ve Ukrayna'ya bağlı özerk cumhuriyet:

"(...) ordularımızın, mızıkâ çalarak **Kırım'a**, Kazan'a, belki Buhârâ'ya kadar yürümeğe serbest olacaklarını (...)"

(k.+a 2741)

2. Kırım Hanlığı (1441-1783) [Kırım Hanlığı, siyasî bir teşekkül olarak XIV. yüzyılın ikinci yarısında Altın Orda Devleti'nin içine düştüğü taht kavgaları sonrasında parçalanması neticesinde ortaya çıkmıştır]:

"Bir gün o gel-meseydi **Kırım.dan** Edirne.ye/
Türkoğlu çekil-ir/
En kahraman Kırım Han.ı GaaziSelimGiray"

(k.+dan 38578)

k. 12181, 12201, 12182, 12967, 16635, 26336, 26345, 26367, 26411, 26412, 38543, 38545, 38561, 38580, 38590

k.+ı 23753

[=18]

KIRIM HANLIĞI: 1441-1783 yılları arasında Kırım'da hüküm sürmüş Kırım Tatar devleti:

"Karadeniz'den ve Azak'tan Cenevizliler tamamıyla atıldığı gibi **Kırım Hanlığı** devlete tâbi bir hanlık oldu."

k. 5301

[=1]

KIRIM HARBİ: 4 Ekim 1853-30 Mart 1856 tarihleri arasındaki Osmanlı-Rus savaşı:

"Reşid Paşa'nın açtığı inkılâp **Kırım Harbi'ni** saymaksızın, Sultan Abdülazîz'in son zamanına kadar süren otuz senelik müsâid bir devirde geçti."

k.+ni 24108

[=1]

KIRIMLI: Kırım halkından olan:

"Rostopchine Ruslaşmış bir Tatar'dı. Bu vesika kendi ifadesidir: 'Üç asır evvel Rusya'ya gelip yerleşen **Kırimli** bir Tatar ailesinden doğdum.' (...)"

k. 25961

[=1]

KIRIM VALİSİ PRENS POTEMKİNE: Kırım valisi:

"İmparatoriçe'nin âşığı, **Kırım Valisi Prens Potemkine** gibi, diğer gözdelelerin düşmanı,

dâima kenarda; lâkin kimseye tabasbus etmeksizin yaşamış, saray küberâsı hakkında beyânât-ı heccâvânesi yüzünden nefy olunmuştu."

k. 26096

[=1]

KIRIŞIK: Bir şeyin üzerinde katlanma, esnekliğini kaybetme veya dalgalanma sonucu meydana gelen çizgi:

"Bâzan çöküntü.ler **kırışik.lardan** ürk-eriz"

k.+lardan 36553

[=1]

KIRIT-: **mec.** Kıvrak, hareketli sesleri yan yana getirmek:

"(...) neslin Bünyâmîn-i Faik bir Şark güzelini böyle **kiritan** kafiyelerle târif ediyordu."

k.-an 22001

[=1]

KIRK: Dört kere on veya on kere dört, otuz dokuzdan bir fazla olan:

"Kaptan Paşa oluyor, **kırk** gemiyle Taşoz ve Semadirek adalarını fethediyor, daha sonra galiba Tesalya'ya vali oluyor."

(k. 6243)

k. 2975, 3265, 3446, 5616, 6238, 6620, 6879, 6881, 6951, 8189, 8335, 11840, 12003, 12009, 13017, 13143, 13190, 13760, 13768, 13770, 15176, 17073, 17610, 19240, 19355, 20909, 21181, 25189, 25791, 26743, 27254, 27671, 27711, 28359, 28767, 28790, 28817, 29240, 29257, 31046, 31094, 31963, 34501, 35081, 35381

[=45]

KIRK BEŞ: Sayı grubu:

"Bundan **kırk beş** sene evvel ölen büyük Fransız şâiri Stephane Mallarme çok az manzume ve çok gürültülü bir isim bıraktı."

k. 27345

[=1]

KIRK BİN: Sayı grubu:

"Biz medenî bir cemaat teşkilatıyla, mütesanît olsaydık bugün İstanbul'da dört bin yetimi değil, Anadolu'nun, Rumeli'nin her tarafında bizden başka kimseleri olmayan **kırk bin** şehit çocuğunu, derler, toplar, giyindirir, kuşandırır, besler ve okuturduk ve bu iş hiç güç olmazdı."

(k. 13101)

k. 25506

[=2]
KIRKINCI: Sayı adı:
"O gece, geceli gün düzlü Kur'ân okunması için bir vazife tertip ederek **kırkıncısı** bizzat kendi olmak üzere kırk hafız tayin etmiş."

k.+sı 6885

[=1]

KIRK İKİ: Sayı grubu:
"On altı yaşından **kırk iki** yaşına kadar Rakofça'yu görmedim ve dâima tahattür ettim."

(k. 654)

k. 15214

[=2]

KIRKKİLİSE: Kırklareli ilinin eski adı:
"Pek yakında, birkaç gün sonra, Urfa'yı göreceğiz, **Kırkkilise'yi** göreceğiz, Aydını göreceğiz, Gümüşhane'yi göreceğiz, Kırşehir'i göreceğiz (...)"

k.+yi 24371

[=1]

KIRK SEKİZ: Sayı grubu:
"Bizim **kırk sekiz** camimizden, câmî olarak bir Banabaşlı Camii kalmış, o da yıkılmak üzere iken bir taraftan Ferdinand'ın müsâadesi, bir taraftan da güzîde sefirimiz Fethi Bey'in himmetiyle kurtulmuş."

(k. 3176)

k. 26029

[=2]

KIRK ÜÇ: Sayı grubu:
"Bir Türk gönlünde nehir varsa Tuna'dır dağ varsa Balkan'dır. Vâkıâ Tuna'nın kıyılarından ve Balkan'ın eteklerinden ayrıralı **kırk üç** sene oluyor."

(k. 2976)

k. 20960, 20962

[=2]

KIRLANGIÇ: Serçeğillerden, gagası kısa ve ucu yassı, kanatları uzun ve sivri, bacakları kısa, siyah çatal kuyruklu, 15 – 20 santim boyunda, küçük ve ince yapılı, göçebe ötücü kuş:
"Bahâr.in neş'e.sinden/
Uç-an kuş.larla eğlen/
Ve **kırlangiç.larıyle**"

k.+larıyle 37028

[=1]

KIRMIZI: Ar. Kan rengi, al renk:

"Derenin eski rıhtımı üzerinde ben meclise yüz yirmi sene geç kalmış biri gibi **kırmızı** bir gülü seyrediyordum."

(k. 8034)

"Aç-an şu **kırmızı** gül.den es-en riyâh.a kadar"

(k. 37578)

k. 629, 906, 965, 973, 1998, 3354, 7260, 7314, 8027, 10027, 10403, 10528, 11031, 11750, 12957, 12957, 12958, 16638, 17991, 18201, 25564, 25568, 25602, 26003, 28253, 28599, 30275, 30809, 35903, 37005, 37043, 38678, 38851

k.+nın 19162

k.+ya 14352

[=37]

KIRMIZILIK: Kırmızı olma durumu:
"Koyu bir **kırmızılık** gök.ten ayır-makta yer.i"

k. 35691

[=1]

KIRPIL-: Bir şeyin uç veya kenarlarından parça kesilmek:

"Alttaki ikinci resimde de aynı mesire, ağaçları budanmış, otları **kırpılmış** tarhları muntazam bir bahçe olmuş, değirmen yeni bir kılığa girmiş, o bile yeni bir hâlde görünüyordu."

k.-miş 7823

[=1]

KIRŞEHİR: İç Anadolu'da şehir ve bu şehrin merkez olduğu il:

"Pek yakında, birkaç gün sonra, Urfa'yı göreceğiz, Kırkkilise'yi göreceğiz, Aydını göreceğiz, Gümüşhane'yi göreceğiz, **Kırşehir'i** göreceğiz, (...)"

k.+i 24369

[=1]

KURT: Köpeğillerden, gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan:

"Havlamasını bilmeyen köpek sürüye **kurt** getirir, derler."

k. 33948

[=1]

KIRTÂSÎ: Ar. Resmî dâirelerde ve bürolardaki işlemlerle, yazışmalarla ilgili:

"Cemâl Paşa Suriye'den dönüp Bahriye Nezâreti'ni idare ettiği vakit Kasımpaşa Vapur İskelesi karşısında, şimdiki caddeyi kapayan dükkânları bir tek emirle evvelâ yıktırılmış ve bu

yaktırmanın **kurtâsî** muamelesini sonradan yaptırması.”

k. 19682

[=1]

KIRTÂSİYÂT: Ar. Resmî dâirelerdeki işlem ve yazışmalar:

“Şimdiye kadar Çemberlitaş'da Antoine gibi mübdi' bir nazır, **kurtâsiyatda** mütehasıs, bizi maaş-perverlerin akıntısına kürek çekerek nura çıkarırdı.”

k.+da 31839

[=1]

KIRTASİYECİLİK: Devlet dâirelerinde işlerin gereksiz yazışmalar ve işlemlerle uzatılması durumu, bürokrasi:

“Bu neslin Türk vatandaşları, doğdukları günden beri, devlet kapısında **kurtasiyecilikden** şikâyet edildiğini işitip dururlar.”

(k.+den 19668)

k. 19662

k.+in 19659

[=3]

KIR TÜRKÜSÜ: Faruk Nafiz Çamlıbel'in bir şiiri:

“Fâruk Nâfiz'in bir **Kır Türküsü** bütün bir hıçkırıktı, Ali Mümtaz'ın Pınarı âdetâ bir akar su mûsikîsiydi, (...)”

k. 29285

[=1]

KIS-: Daraltmak, sınırlandırmak:

“İttihad ve Terakki, Temmuz İnkılâbı'ndan 31 Mart'a kadar pek şümüllü bir mânâda millî olmağa heves ettiği için genişlemek yüzünden dağılmıştı, (...) lâkin 31 Mart'dan sonra dâiresini **kısınca** yekpâreleşince, derhâl bir fırka olmuş, herkesin nazarında gıpta ve hürmetle telâkki edilen bir kuvvet olmuşdu.”

(k.-ınca 24570)

k.-tı 33807

[=2]

KISA: 1. İki ucu arasında az mesâfe olan, boyu uzun olmayan:

“Hisar'ın iskelesine bir sandal yanaştı; içinden **kısa** boylu, top sakallı, siyah cübbeli, kıyâfetinden imam yâhut hatîb olduğu anlaşılan biri çıktı.”

(k. 34407)

2. Az bir zaman içinde olan, az süren, az zaman alan:

“Bu **kısa** konuşmanın zemini bir taraftan Türklüğün İstanbul'u fethedinceye kadar geçirmiş olduğu maceralara göz gez dirmek, bir taraftan da Türklüğün bu diyarı ne kadar benimsemiş olduğunu meh-mâ-emken göstermekti.”

(k. 4845)

“Yalnız bu semt.i sevmek için ömür.ümüz **kısa**”

(k. 36164)

3. Ayrıntılı olmayan:

“Yazık ki, bu destan şark dillerinde ya hiç yazılma mış, yahut da çok **kısa** yazılmıştır.”

(k. 5019)

4. Uzatmadan, özet bir şekilde:

“En **kısa** bir tabirle, eski şiirimizde manzume yoktur, beyit veyahut mısralar vardır.”

(k. 8381)

k. 966, 1142, 4841, 4930, 5015, 5027, 5548, 5980, 6141, 6797, 7470, 7913, 8374, 9649, 10058, 10061, 10122, 10134, 10252, 11325, 11672, 12307, 12755, 13103, 16193, 17296, 17307, 17340, 17967, 18270, 18901, 19193, 20535, 20579, 20644, 21217, 22657, 25449, 26595, 28546, 28552, 28556, 28686, 29127, 29198, 29365, 29420, 29436, 29536, 29661, 30714, 31957, 32296, 32324, 32632, 32694, 33144, 33553, 33568, 33869, 34396, 35173, 38470, 38491, 38684, 38689, 39105

k.+dır 5127

k.+sı 24403, 24833

[=71]

KISACA: 1. Ayrıntıya girmeden:

“Mevlânâ, Hindistan'da hâlâ **kısaca** ‘Rumî’ diye anılır.”

(k. 4969)

2. Kısa olarak, özetle, hülâsa, hülâsaten:

“**Kısaca** İstanbul'un imarını yapacak olan, bizzat İstanbul'un kendisidir.”

(k. 8327)

k. 4966, 5544, 32887

k.+sı 35154

[=6]

KISACIK: Çok kısa:

“İkinci devre sekiz aydır; bu **kısacık** devrede ilk defa Devlet-i Osmâniyye menafîi kâbil-i te'lîf, büyük devletler karşısında bulunur.”

k. 15859

[=1]

KISAL-: Süresi azalmak:

“Medeniyetin üzerimizdeki bu mütemâdi galebesini görüp de onu baştan bir küll olarak bütün zihniyetimizin îmânî ile kabul ederse hem tekâmülün müddeti **kısılır** hem de tûfeylî mukallid olmaktan kurtuluruz.”

(k.-ır 23740)

“Yaz.lar yavaş.ca bit-mese gün.ler **kısal-masa**”

(k.-masa 36165)

k.-dı 36162

[=3]

KISALIK: Kısa olma durumu:

“Esrarlı bir rakamın zevkiyle kırk günde bitmiş bilir ki **kısalığı** ifade etmek kasdıyla doğrudur.”

k.+ı 6624

[=1]

KISALT-: 1. Ayrıntıya girmeyecek biçimde:

“İsmi **kısaltarak** Carco derdik.”

(k.-arak 2943)

2. Daraltmak, sınırlandırmak:

“Yunanlılar askerî bayraklarını İzmir şehrine toplayıp cephelerini **kısaltacaklar** değil mi?”

(k.-acaklar 12591)

3. Kısa duruma getirmek:

“Ancak çıkmış olduğu uzun yolun üzerinde, seciyesini ve izzet-i nefsinin çok üstâdâne idâre ediyordu. İdâre etmekle başka, lüzumsuz istikaametlere sapmıyordu ve bu sûretle yolunu **kısaltıyordu**.”

k.-ıyordu 35622

[=3]

KISIK: Kısılmış:

“Bir taraftan lisan heba oluyor, bir taraftan da ıztırağların sesi **kısık**.”

(k. 30135)

k. 34439

[=2]

KISIL-: 1. Azalmak, gücü hafiflemek:

“Kaval sesleri perde perde **kısıldı**, duyulmaz oldular.”

(k.-dı 6280)

2. ***Sesi kısılmak**: (Ses kırımlarındaki bir ârizadan dolayı) Sesi kısık çıkmak, hastalanıp sesi çıkmamak:

“Havâdis sordum; ortalıkta dolaşan dedikodulardan fazla bir şey söylemedi, **sesi**

kısılmış gibi, mahzun bir tavırla: ‘Ah Molla! (...)’ dedi.”

(k.-muş 33607)

k.-ıyor 17005

k.-mıştı 34433

[=4]

KISIM: Ar. 1. Bir bütünün bir bölümü:

“Mektebin müdürü gibiydi ve daha mütênâ bir dâire olan **kısımda** okutuyordu.”

(k.+da 484)

“De-rler bil-ir hakikat.i yüz.lerce feylesof/ Bir **kısım.ı** şek ve şüphe.de bir kısım.ı hayli kof”

(k.+ı 36596)

2. Topluluğun bir bölümüne ait olan:

“Bizim muhitimizdeki bir **kısım** kafaları zaten aşılarmış gördüler.”

(k. 17719)

3. Bölük, kesim:

“Yeniçeri Ocağı, iki **kısım** olarak, biri Anadolu'nun muayyen şehrinde, diğeri, Rumeli'nin muayyen bir şehrinde bulunmalıdır.”

(k. 35409)

k. 8181, 16327, 17707, 22175, 27137, 27714,

27715, 28883, 30112, 32041, 35399

k.+dan 5650, 25833

k.+ı 2503, 3210, 3247, 4797, 4829, 5344,

5931, 6537, 8065, 9824, 13444, 13444, 13962,

14045, 15219, 18439, 18439, 18440, 18889,

18890, 18988, 19802, 24473, 25002, 25811,

25832, 25833, 27201, 27488, 27490, 30469,

32154, 32155, 33152, 34394, 35333, 35334,

36236, 36237, 36596

k.+ıdır 4833

k.+ım 5797

k.+ın 5798, 27717

k.+ına 4663, 16362, 16369, 24478

k.+ında 819, 1305, 3193, 22339, 27851, 28176, 31705, 31706

k.+ından 1390, 1390, 3210

k.+ını 4548, 4962, 5797, 11034, 11860, 12982, 14721, 15747, 26283, 26285

k.+ının 3126, 5347

k.+ıydı 26727

k.+ları 8292

k.+larından 6760

k.+ı+azam.ı 13258

k.+ı+azam.ını 8125, 22197

k.+ı+mühim.mi 30572

k.+ı+mühimmi 21731

[=94]

KISIR: **mec.** Semeresiz, sonuç vermeyen, neticesiz:

“Burada toprak sarp, **kısır**, fakat tefekkür ve murakabeye en elverişli bir toprak olmakla mâruftur da...”

(k. 19067)

“Gençliğin **kısır** tefekküründen, kansızlığından, hissizliğinden bir nümüne değil mi?”

(k. 21603)

[=2]

KISKAN-: 1. Başkasının bir üstünlük ve iyiliğe sâhip olmasından rahatsız ve huzursuz olmak, kendisine faydası olmasa bile karşısındakinin sâhip olduğu nîmetten mahrum olmasını arzulamak, çekememek, haset etmek:

“Gençlerin, hayatlarını ilme, edebiyata vakfeden Darülfünun talebesinin içinde bile o büyük kadına bu küçük nişanı çok görenler, onu adetâ **kıskananlar** vardı.”

k.-anlar 22577

“Sevdâ.mızı tezyîn et-en âfâkımüdebdeb/
Gör-dükçe biz.im hâl.imizi **kıskan-ıyor** hep”
(k.-ıyor 39161)

2. Esirgemek, diriğ etmek:

“**Kıskan-ıp** gizle-miş kazâ ve kader/
Belki bin.den ziyâde beste.sini”

k.-ıp 35786

[=3]

KISKANÇ: Kıskanan, başkasının sâhip olduğu üstünlükten huzursuz olan, çekemeyen, haset eden, hasut:

“Bu müddet içinde, en büyük ıztırapları huysuz ve yüreksiz bir kadın olan annesinden ve son derece **kıskanç** ve menfaatperest olan hemşirelerinden geliyordu.”

(k. 49)

k. 12898

[=2]

KISKANÇLIK: Kıskançça davranış:

“Kadınları harikulade güzeldir. Fakat Şark **kıskançlığının** murakabesine bağlı olduklarından ancak uzakdan seyredilirler.”
(k.+mın 18910)

k.+a 20672, 29777

k.+ıyla 11843

[=4]

KIS KIS: “Belli etmemeye çalışarak, sessizce, alaylı alaylı gülmek” anlamına gelen Kıs kıs gülmek söyleyişinde geçer:

“Abdülhak Hâmid **kıs kıs** gülüyor, dalgıçlar uğraşırken arada sırada son mısraı gülümseyerek tekrar ediyordu.”

k. 12109

[=1]

KISKIVRAK: **mec.** (Bir şeyin) Kurtulmasına izin vermeyecek biçimde saran, kuşatan: “Yunanistan'ı bugün içinden dışından **kıskıvrak** eden belâlar bilâkis hep bu hayâl-i hamındandır.”

(k. 14505)

k. 12158, 15611

[=3]

KISMEN: Ar. Bütünüyle değil ancak bir kısmı, bir bölümüyle:

“Bir Bulgar Trakya'yı, Makedonya'yı ve **kismen** Epir'i istiyorsa yine ister.”

(k. 35560)

“Tâlim ettirmesini, askerliği öğretmesini bilenler **kismen** bizde de vardır.”

(k. 35342)

k. 2370, 20697, 28822, 28822, 29812, 35550

[=7]

KISMET: Ar. 1. Biriyle evlenmeye tâlip olan kimse:

“Nitekim vapurda **kismetini** de buldu.”

(k.+ini 1668)

2. ***Kismet olmak**: Kader olarak gerçekleşmek: “Filibe'yi görmeyi özlerdim. 1921'de görmek **kismet oldu.**”

(k. 733)

[=2]

KISMÎ: Ar. Bir şeyin yalnız bir kısmına ait olan, bir kısmını içine alan:

“Demek ki hulâsa ediyorum, turizm İstanbul'un büyük bir şansı olur. Turizm diyoruz, bu da **kismî** bir tariftir.”

k. 8246

[=1]

KISRAK: Dişi at:

“Bu havâri ve tabileri gibi **kısrak** sütü içiyor ve bir telli rebâb çalıyorlardı.”

(k. 23372)

k. 23347

[=2]

KISSA: Ar. 1. Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet:

“*Recâizâde Ekrem'in La Fontaine'e dâir bir tenkidini okudum, bu tenkidde La Fontaine'in kıssalarını önce hece vezniyle tercümeyle nasıl başladığını (...) anlatıyor.*”
(k. +larını 29251)

2. [Kur'an-ı Kerim'de tarihî kişilerle olaylara dair yer alan haberler ve bunlardan bahseden ilim. “Bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözünü bildirmek” gibi mânalara gelen kıssa kelimesi bir kimse yahut bir şeye ait hadiselerin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması/ hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi ifade eder. Kelimenin bu etimolojik anlamı, kıssa türü hikâyede olayın adım adım izlenecek nitelikte önemli ve ilginç olmasıyla doğru ve gerçekçi olması niteliklerini ön plana çıkarır. Kıssanın hikâyeden farkı da bu nitelikleri dolayısıyladır. Çünkü asıl anlamı “nakil” olan hikâye gerçekçi-hayalî, önemli-önemsiz başkalarına aktarılıp anlatılabilecek her tür olayı kapsar. Kur'an'da yer alan kıssalar için hikâye kelimesinin kullanılmaması da bu ayırımı dayanır. Zira Kur'an kıssaları ibret alınacak olan, tarihî doğruluk ve gerçeklik niteliği taşıyan olaylardır. bk. KISSA-İdris Şengül, İslam Ansiklopedisi, cilt 25; sayfa 499] ***Kıssa-i Yusuf**: Hz. Yusuf kıssası:

“*Halide Edip Hanım Kitâb-ı Mukaddes'ten 'Kıssa-i Yûsuf'u' bir çocuk tiyatrosu olarak iktibas etmişti.*”

(k. +i+yusuf.u 9075)

k. +lar 29572

[=3]

KISSA-İ AŞK: Ar. Aşk hikâyesi:

“*Şebiyeldâ.da uza-r fecir.e kadar kıssaiaşk*”
(k. 37658)

k. +ı 37604

[=2]

KIŞ: 22 Aralık'ta başlayıp 21 Mart'ta sona eren, sonbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi:

“*Bu dönüş, kışı, kapalı odaları, soğukları hatırlatırdı.*”

(k. 651)

“*Kış gel-di bahârîşâdmânî geç-ti*”

(k. 38287)

k. 1859, 1878, 4344, 7133, 8839, 11134, 12632, 17515, 18054, 19890, 19926, 20481, 20490, 21252, 33355, 33799, 38780

k. +a 34028

k. +da 19928

k. +dan 20976

k. +ı 651, 6631

k. +ın 541, 964, 5043, 8594, 9803, 18063, 18085, 19057, 21560, 31649

k. +ında 1830, 2097, 11116, 25253

k. +ını 1526, 2144

k. +lalara 35329

k. +ta 16646, 17638

k. +tan 13847

[=43]

KIŞIN: Kış mevsiminde, kış aylarında:

“*Hüzün.ün ferahlık.ın biz.im ol-sun kışın yazın*”

k. 35872

[=1]

KIŞLA: Askerlerin barınması için yapılan büyük binâ:

“*O, ben ve arkamızda bir nefer kışladan çıktık.*”
(k. +dan 10718)

k. +da 35334, 35334, 35380

k. +dan 7576

k. +lar 35385

k. +lara 21044

k. +larda 7094, 35361

k. +ları 16107, 33887

k. +larımızın 16796

k. +larımızın 35384

k. +larımızın 16591

k. +sıdır 18889

k. +ya 10717

[=16]

KIŞLI: ***Yazlı kışlı**: Bütün sene, kış ve yaz mevsimi dâhil olmak üzere:

“*İstanbul'dan sayfiyeye kaçıyorlar, yazlı kışlı orada vakit geçirmek hevesinde idiler.*”

k. 7353

[=1]

KIŞLIK: Kışın oturlan:

“*Eski Saray denilen kışlık sarayın o zaman mevcut olan surları, halkın bir taraftan bir tarafa geçmesini güçleştirmiş.*”

(k. 5341)

k. 5329, 5332, 18975

[=4]
 KIŞR: Ar. Kabuk:
 “Haricî âlemin **kışrından** hareketlerine, en hurda noktalarına kadar, resim.”
 k.+ından 28295
 [=1]
 KIŞTAN: Yeni Castilla (Kastilya). İspanya'nın orta ve orta kuzeyinde tarihî bir bölge:
 “Madrid İspanya'nın tam ortasındadır. Arapların vaktiyle **Kıştan** ve şimdi İspanyolların Yeni Castilla dedikleri eyâlettedir.”
 (k. 19061)
 [=1]
 KIT'A: (I) Ar. Aynı vezinde 2. ve 4. mıs râları kâfiyeli, 4 mıs râdan ibâret nazım parçası:
 “Kapta bir **kit'a** vardı ki hatırımda kalan ilk mısraı bu idi: ‘Azîz-i vakt idik a'dâ zelil kıldı bizi!’ (...)”
 (k. 3036)
 “**Kit'a**”
 (k. 37985)
 k. 37995, 38000, 38010
 [=5]
 KIT'A: (II) Ar. Yeryüzündeki altı büyük kara parçasından her biri:
 “Selçuk, Anadolu'nun büyük bir kısmını fethettikten sonra, bu **kit'aya** İslâm âleminde, ‘Diyâr-ı Rum’ denildi.”
 (k. +ya 4965)
 k. 1993, 5917, 9919, 9924, 5019, 5916, 11973, 11973, 20316, 22504, 25757, 28708, 29734
 k.+da 4764, 8365, 25220
 k.+dan 5918, 18845
 k.+dır 18908, 29740, 29742
 k.+ı+arz 12719, 12723
 k.+i+arz.da 8175
 k.+lar 2494, 5284, 29280
 k.+lara 28020, 32792
 k.+larda 11763, 20667, 29771, 35515
 k.+lardaki 35484
 k.+lardan 18845, 20309
 k.+ları 4547, 14780, 23739, 35474, 35482
 k.+ların 4948, 14658, 35510
 k.+larında 35495
 k.+larını 18603, 20308
 k.+larıyla 2038, 29704
 k.+mı 1997

k.+nın 22503
 k.+sı 5944, 5944, 9926
 k.+sına 4712
 k.+sında 11223, 23285
 k.+sındaki 16717
 k.+sını 23250
 k.+sının 23635
 k.+ya 5918, 6416
 k.+ydı 5284
 k.+yı 23534, 25735, 32773, 34850
 k.+yla 29742, 29742, 35479
 [=69]
 KIT'AAT: Ar. Kıt'alar:
 “Fransa'da vesâir Avrupa kıt'aatında su içmek âdet değildir.”
 (k. +ında 19886)
 k.+ı+saire.nin 23285
 k.+ının 14026
 [=3]
 KITAL: Ar. Birbirini öldürme, boğazlaşma, vuruşma:
 “Harple, **kitalle** başaramadıkları istilâlarını en nihayet, doğrudan doğruya Ankara Hükûmeti'yle muslihane halletmeyi tasarlıyorlar.”
 (k. +le 15518)
 k. 15598, 16712
 k.+dan 15481
 k.+ini 4258
 k.+inin 1213
 k.+ler 6893
 [=7]
 KITLIK: 1. Yiyecek maddelerinin azlığından ileri gelen sıkıntı ve açlık, kaht:
 “Viyanaya kadar olan mesafede icra ettirmiş olduğu fecî tahribata ve yağmaya önceden mâni olarak sonra çıkan **kitlığa** meydan vermeseymiş (...)”
 (k. 25317)
 2. Kıt olma, ihtiyâca yetecek miktarda bulunmama durumu, azlık:
 “Eski nesrimizde muhayyilenin **kitlığı** barizdir.”
 (k. +ı 33077)
 k.+a 25306
 [=2]
 KIVAM: Ar. **mec.** En olgun, en mükemmel şeklini almak:
 “Mimari, Sinan'la en mükemmel **kivamına** gelmişti.”

(k.+ına 6090)

k.+da 20505

k.+ına 23792

[=3]

KIVILCIM: *mec.* Parıltı:

“Kalbinde o ateşten bir **kıvılcım** olmayan bir kaari .”

(k. 28002)

k. 14445, 35497

k.+dan 16827

k.+ın 10849

k.+ken 12355

[=6]

KIVILCIMLI: Kıvılcım saçan:

“Gözleri her zamandan ziyade çarpışan kılıçlar gibi **kıvılcımlı** ve yüzü sertti.”

(k. 18414)

k. 17002

[=2]

KIVIRCİK: Üzerinde, kendi üstüne

kıvrılmasından meydana gelen bükümler

bulunan, kıvrım kıvrım olan:

“Kuru, sarı bir çehresi, uzun parmakları, nâdir tesadüf olunur biçimde kesilmiş **kıvırcık** bir saçı, (...)”

k. 3899

[=1]

KIVRAKLİK: 1. Akıcı, işlek olma durumu:

“(…), cümlede gelişigüzel nahiv **kıvraklıkları** yapar, ıtnaptan, girizgâhlardan, tekrarlardan çekinmezdi.”

(k.+ları 9844)

2. Güzel, câzip olma durumu:

“Dîvânını yazıp bitirdikten sonra hattata veriyordu, hattat o dîvandan ta'lik hattın son **kıvraklığıyla** bir sanat eseri daha yaratıyordu.”

(k.+ıyle 28203)

[=2]

KIVRAN-: *mec.* Çok ıztırap çekmek, çok üzülmek:

“O diplomatlar da Rusya'yı kurtaramadılar, şimdi her biri Avrupa otellerinde zaruretten **kıvranyor**.”

(k.-ıyor 12220)

k.-ıyor 17579

k.-miş 24017

[=3]

KIVRIM: Bir şeyin bir kavis yaparak kendi üzerine bükülmesinden ortaya çıkan kıvrılma yeri, büküm:

“Dalga **kıvrım.ları** art.ında büyü-r tenhalık”

k.+ları 36505

[=1]

KIVRIM KIVRIM: Üzerinde kıvrımlar bulunan, büküm büküm:

“Paris'in Luxembourg müzesinde, somaki ve beyaz mermerden mürekkebe bir kadın heykeli vardır ki, enseden topuğa kadar **kıvrım kıvrım** düşen somaki esvaplarından yavaş yavaş sıyrılır.”

k. 29029

[=1]

KIY-: 1. Merhametsizce davranmak, zarar vermek:

“Tahtı için kendi nefesine **kıyacak** kadar haris olan bu kral, (...)”

(k.-acak 14643)

2. ***Kıymamak:** İncitirim, zarar verim

düşüncesiyle çekinmek, sakınmak:

“Eczâyıkadeh ki artık ol-muş peyvest/

Kıy-maz o.na kırmak iste-mez bir bedmest”

(k.-maz 38431)

k.-ar 14635

k.-ma 2933

k.-maya 11734

[=4]

KIYÂFET: Ar. 1. Üste giyilen şeylerin bütünü, elbise:

“Hakikaten bu halkın içinde ben **kıyafetimle** yalnız bana benziyordum.”

(k.+imle 6547)

2. Bir yer, meslek veya döneme has giyiniş tarzı, kılık:

“Geç-miş devir.lerin nice şîrin **kıyâfet.i**”

(k.+i 36235)

3. ***Kıyafetçe:** Görünüşçe:

“**Kıyafetçe** heybetli idi.”

(k.+çe 227)

k. 4894

k.+çe 3263

k.+e 34701, 34703

k.+i 7598, 34781

k.+inde 3162, 3247, 30948

k.+inden 34396

k.+ine 33062

k.+ini 26370
k.+iyle 10627, 11154, 28191
k.+leri 1004
k.+lerimizi 28500
k.+lerin 28501
k.+lerini 19062
k.+te 17071
[=23]

KIYAFETLİ: Kıyafeti olan:

“Vapur rıhtıma yanaşırken pejmürde **kıyafetli**, fesli, kalpaklı bir hamal kalabalığı bağrışıyor, tıpkı bir şark şehri.”
(k. 2997)

k. 2191, 33780
[=3]

KIYAM: Ar. 1. Baş kaldırma, karşı gelme, ayaklanma, isyan:

“Kafkasya'nın müslümanlarının tabii, başta Çerkezler ve Abazalar olarak tek bir adam gibi **kıyama** hazırlandıklarını (...) söylerken yanıp yakılıyordu.”
(k.+a 2740)

2. ***Kıyam etmek**: Ayağa kalkmak, ayakta durmak:

“Dâmad Paşa, beni **kıyam ederek**: Buyurun hocam, diye iltifât ederek kabûl ediyordu.”
(k.+ederek 34717)

3. ***Kıyam etmek**: Baş kaldırmak, ayaklanmak:
“Memlûk.ler bakıyye.si pürgayz **et-üp kıyâm**/ Mısr içre kal-masun de-di bir tîg derniyâm”
(k. 37272)

k. 14983, 27740
k.+a 26006
[=6]

KIYÂMET: Ar. 1. Semâvî dinlerdeki ortak inanişâ göre takdir edilen zamânı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölümlerin dirilmesi, âhiret hayâtının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman:

“Süleymân-ı Kanuni, Zigetvar'da öldüğü zaman silâh arkadaşları, uzun seferlerinin sâdik yoldaşları, paşaları, ağaları, askerleri fecî' bir vaveyla kopardılar, cenazeyi **kıyametten** nümüne bir matem âyiniyle getirdiler.”
(k.+ten 30173)

“Var.dır yer.i **kıyâmet.e** dek et-sek iftihâr”
(k.+e 39295)

2. ***Kıyamet (Kıyameti) koparmak**: Aşırı derecede bağırıp çağırmak, ortalığı birbirine katmak:

“Zeyneb'den ayrılacağı mı bilmem nereden ve nasıl orada haber aldım. **Kıyameti kopardım**, ağlamaya ve sızlamaya başladım.”
(k.+i 379)

k. 4007, 5226, 10115, 13622, 14430, 15035, 18260, 27765

k.+e 36353

k.+i 379, 16989, 18444

k.+idir 22959

[=15]

KIYAS: Ar. 1. Bir şeyi diğer bir şeye göre değerlendirme, başka bir şeye benzeterek hakkında hüküm verme, karşılaştırma, mukayese etme:

“Murad Bey'in cilt cilt üstüne düştüğü bu girîveye Allah insanı bir fıkrada bile düşürmesin; yalnız gözüm önüne gelmiş bir **kıyas** beni çok düşündürdü; yazmaktan kendimi alamadım.”
(k. 12476)

2. ***Kıyas etmek (eylemek)**: Karşılaştırmak, ölçmek, mukayese etme:

“Hâlid Ziya'nın icra ettiği tesire **kıyas edilebilecek** bir tesir aransa, ancak Fuzûlî'nin eski nesle olan tesiri hatıra gelebilir.”
(k.+edilebilecek 17286)

k. 12467, 29551

k.+ederek 31483

k.+la 31643

k.+olunurdu 29560

[=5]

KIYÂSEN: Ar. Kıyas yoluyla, kıyas suretiyle:
“Buna **kıyâsen** bütün Türkçe kelimeler sarf itibariyle Türkçe fakat zevk itibâriyle Fârisi telâkki edilirdi.”

k. 29563

[=1]

KIYASIYA: Karşısındakine hiç acımadan, kıyarcasına:

“Alemdar Paşa'nın devleti ıslâh etmek için her tedbire baş vuracağını, fitne ve fesad devrini kapamak için **kıyasıya** bir şiddet kullanacağını, (...)”
(k. 33523)

k. 3342

[=1]

KIYI: Karanın bir deniz, nehir veya göle bitişik olarak uzanan kısmı, sahil:

“Bir Türk gönlünde nehir varsa Tuna'dır dağ varsa Balkan'dır. Vâkıâ Tuna'nın kıyularından ve Balkan'ın eteklerinden ayrılan kırk üç sene oluyor.”

(k.+larından 2976)

“Cânan.la gez-diğim kıyı.lar sür-düğüm hayat”

(k.+lar 36302)

k. 35755, 36264, 36924, 36924

k.+da 6608

k.+dan 5996, 35739

k.+larda 22887, 23036

k.+ları 38626

k.+larına 4564, 5959, 15836, 23141, 28377

k.+larında 6013, 6273, 6326, 6327, 15114,

16803, 17469, 22914, 22945, 26564

k.+larından 4563, 4582, 22921, 24334

k.+larını 4567, 14686

k.+nın 6623

k.+sı 6430

k.+sına 12155

k.+sında 21648, 22992

k.+sını 4698

[=39]

KIYIL-: (Nikâh için) Yapılmak, akdedilmek:

“Paris Sefareti'nin imamı oraya kadar getirilmiş ve nikâh kıyılmış.”

(k.-miş 11480)

k.-an 11473

k.-ıyormuş 365

[=3]

KIYISIZ: Kıyası olmayan:

“Uç-makta kon-madan kıyısız bir deniz.de rûh”

k. 36528

[=1]

KIYMET: Ar. 1. Yüksek nitelik ve meziyete sahip şey:

“Bir muharrir iyi yazı yazdıktan sonra, fikrinin, zevkinin, ruhunun nev'i ve kıymeti ile ölçülür.”

(k.+i 9325)

“Mânâ ancak lisan kesilirse, daha açık bir tarifile lisanda nağme hâline gelirse şiir kıymetini alır.”

(k.+ini 19294)

2. Bir şeyin taşıdığı maddî varlığa göre tespit edilen karşılık, hakkında biçilen değer:

“Dellâliacûl de sat-tı dîn kıymet.ten”

(k.+ten 38365)

k. 9585, 19280, 27702, 27807, 27850, 32751

k.+i 4412, 4809, 6259, 8212, 8922, 9320,

14262, 20255, 21235, 22416, 22417, 24820,

24821, 25159, 26434, 29356

k.+i+bediiyye.leri 30769

k.+i+sanat 22661

k.+i+telaffuziyye.de 29348, 29447

k.+im 31020

k.+ine 32871

k.+ini 8219, 9620, 18026, 19872, 23729, 26549, 32365

k.+inin 9317

k.+iyle 8294

k.+leri 4483, 33471

k.+lerini 27915

k.+te 8755, 27476

k.+tedir 27857

k.+temiydiler 31047

k.+tir 19281, 25389

[=49]

KIYMETDÂR: Ar. +Fars. Değerli, kıymetli:

“Sarah —Evet, onun sözleri nağme sükûtu şiidir- Fransa için, Fransız milliyeti için en büyük askerler en muazzam siyâsiler kadar kıymetdârdı.”

k.+dı 22585

[=1]

KIYMETLEN-: Kıymeti artmak, değer kazanmak, değerlenmek:

“İstanbul henüz tetkikle kıymetlenmiş bir şehir değildir.”

k.-miş 8205

[=1]

KIYMETLİ: 1. Yüksek niteliklere sâhip:

“Şiirimizi yeni nesle göstermek vaziyetinde bulunan kıymetli bir muallimin takdirine mazhar olmak güzel bir talihdir.”

(k. 20281)

2. Maddî kıymeti yüksek olan, değerli, zıkıymet:

“Kıymetli güher.ler dolu yer sîne.ndir”

(k. 38397)

k. 13251, 22661

[=4]

KIZ: 1. Dışı cinsten olan evlât:

“Annem Nakiye Hanım, Leskofçalı Dilâver Bey'in ve İvranyalı Âdile Hanım'un üç kızının en büyüğü idi.”

(k.+ının 37)

“Budın'e düşman girdiği zaman esir düşen Budın müftüsünün kızı söylemiş; şehrin sukutuna ait o faciada ırzımıza sürülen leke, düşman içinde kalan Budın Türklerinin feryadı, bütün o acı, bu mısralardadır:

Sabah ezanında düştü bir yıldız,

Deftere yazıldı on iki bin kız,

Aman padişahım biz de İslâmız,

Aldı Nemçe bizim güzel Budın'i.”

(k.+ı 16533)

“Engin büyüklük örnek.i Türk oğul.unun kız.ı”

(k.+ı 38984)

2. Dişi cinsten çocuk yaşta kimse:

“İstanbul'un muhasarası günlerinde bu küçük meydan tıpkı bu saatte olduğu gibiydi, ihtiyarlar şurada burada abdest alıyorlardı, küçük kızlar çanaklarıyla yoğurt almaya gidiyorlardı, kahvenin ağaçları altında köyün ileri gelenleri konuşuyorlardı.”

(k.+lar 6648)

3. Evlenmeye aday dişi insan:

“Ramazan gecesinin neşesini hisseden bazı aileler sokağa çıkmış, genç kızlar aralarında fısıldaşıyorlar, bu Avrupa caddesini bir Müslüman ruhuyla dolduruyorlardı.”

(k.+lar 7924)

“Gel-di köy kız.ları el bağla-dılar/

Diz çök-üp ağla-dılar ağla-dılar”

(k.+ları 36987)

k. 462, 661, 1464, 1667, 1667, 1926, 1945, 6198, 9069, 9073, 15762, 16525, 19711, 21487, 21494, 21565, 21635, 21637, 21648, 22691, 23012, 23947, 23973, 23988, 25610, 31900, 31902, 36961, 36962, 36965, 39056

k.+a 1209, 23975, 36972

k.+cağız 6199, 22166

k.+cağızı 33358

k.+cağızları 6211

k.+dı 324

k.+ı 422, 453, 494, 494, 1426, 1454, 1666, 1796, 1924, 6234, 16521, 21544, 21559, 21572, 21594, 22693, 22777, 22895, 23036, 23042, 23971, 31095, 34063, 34128, 36970

k.+ıdır 22514

k.+m 1672, 1676, 1961, 22314, 23039, 26509, 27455, 30684

k.+ını 4694, 10131, 24003, 26116, 31110

k.+ının 37, 431, 440, 14112, 21552, 21553,

21597, 31270, 34067

k.+ınızı 21642

k.+ıydı 363, 1422

k.+ıyım 21664

k.+ıyla 10139

k.+ıyle 21570

k.+ken 21686

k.+la 1670, 21641, 37895, 37897, 37901

k.+lar 6642, 7816, 7838, 7917, 21486,

21655, 22324, 23000, 23005, 23103, 23146,

23339, 23463, 30427

k.+lara 257, 7948, 21019, 21526, 21604

k.+lardan 23328

k.+ları 680, 1984, 6442, 6813, 6814, 6814,

6815, 11070, 17617, 21526, 21584, 21585,

21592, 21607, 21609, 21661, 21677, 37109,

37110, 37114

k.+larımız 21673

k.+larımıza 21693

k.+larımızın 21513

k.+ların 21639

k.+larına 21488, 21706

k.+larından 3931, 21153

k.+larını 21570, 21603, 21606, 21685, 22963

k.+larının 24021, 38826

k.+larıyla 9785, 21600

k.+larıyla 21534

k.+larla 22752, 30488

[=161]

KIZ:- Öfkelenmek, hiddetlenmek, sinirlenmek:

“Tevfik Fikret, basit bir görüşün kurbanı olarak, tezyif ediyordu; alafranga edebiyatın pudra ve lavantasından mütehassis olan yeni nesil, bizim küflerimizi sevmekle, Loti'nin bizimle eğlendiğini zannediyor, kızıyordu da.”

(k.-ıyordu 10555)

k.-abiliyoruz 24007

k.-anlar 26470

k.-ar 31475

k.-arsa 30965

k.-dik 15668

k.-maz 25695

[=7]

KIZAR-: 1. Rengi kırmızı olmak, kırmızıya yakın bir renk almak:

“-Ne düşünüyorsun, dedim. Dolgun gözlerini çevirmeden:

-Bir zamanlar sular **kızardı**ğı saat, ilâhî adalara gitmek için, bu şehrin limanından kalkan eski kalyonları... dedi.”

(k.-dığı 22895)

“Özle-mem vakit.ini dağ dağ **kızır-an** erguvan.in”

(k.-an 36875)

2. (Utanmaktan dolayı) Yüzüne kan hücum etmek:

“Damarlarında şarap kadar âteşin bir kanın cereyânıyla **kızaran** yanakların üstünde, zülûfleri halka halka bükülen güzellerin nesliyle beraber böyle mısralar da tükendi.”

k.-an 22006

[=3]

KIZDIR-: Öfkelenendirilmek, sinirlendirilmek:

“Balkan Harbi'ni müteakip gazetenin birinde görülen bu makale bâzılarını gülümsetmiş, bâzılarını **kızdırmış**, bâzılarını düşündürmüştü.”

(k.-mış 26475)

k.-ır 8659

k.-mış 9442

[=3]

KIZCAĞIZ: Kendisine şefkat ve acıma duyulan kız:

“Bakkal.da bekleş-en fıkârâ **kızcağız.ları**”

k.+ları 35938

[=1]

KIZGIN: 1. Sinirlenip kızmış, öfkeli, hiddetli:

“Türklüğün en fırtınalı senesini tarif ederken ihtirashî siyasiler gibi **kızgın**, azgın değil; her vak'ayı bir satırda zikredişi var ki faziletli ruhların şanı olan icazdır.”

(k. 12391)

2. **mec.** Can yakan:

“Türkler, Lehler gibi boyunduruk altına düşmüş bütün milletler gibi uzun beklemediler; istiklâlsizlik acısını, İzmir haftasında etlerine sokulan **kızgın** bir demirle, ancak birkaç gün hissettiler.”

(k. 16845)

3. Çok sıcak, kızmış, ateş gibi:

“Yağlan-mış vücud.ları/

Kızgın güneş.te parla-yor”

(k. 38529)

k. 6774, 16834, 16836, 37126

[=7]

KIZIL: 1. Kana boyanmış olan, kanlı:

“Tekfur Dağı'ndan ve Trakya köylerinden katliamın **kızıl** satırı önünden kaçan bu Rumeli köylüleri, burada Zağanos Paşa Kulesi'nin içindeki hücrelere sığınmış, yaşıyorlar.”

(k. 6207)

2. **mec.** Aşırı derecede olan:

“Hâlâ o **kızıl** hâtıra titre-r göz.ümüzde”

(k. 35835)

k. 37600, 38311

[=4]

KIZILBÂŞ: Kızılbaşlık inancını taşıyan kimse, sürhser:

“Tuğrâlu nâme git-ti **Kızılbaş** şâh.ına”

k. 37199

[=1]

KIZILCA: 1. ***Kızılca kıyamet**: Büyük gürültü, patırtı, kızıl kıyâmet:

“Her millette bazan günlerce süren bu nevi hükümet tebeddüllerinden mütevellit buhranlar, Ankara'da yirmi dört saat sürse bile evvelâ İstanbul'da sonra da bittabiî İstanbul'dan haber alan Avrupa gazetelerinde bir **kızılca kıyamet** kılığına giriyor.”

(k. 15046)

2. ***Kızılca kıyamet kopmak**: Gürültülü olaylar ve tartışmalar çıkmak, ortalık birbirine girmek:

“(…) hâsılı o saat, orada, **kızılca bir kıyamet koptu.**”

(k. 4008)

k. 27773

[=3]

KIZIL ELMA: Türk mitolojisinde Türkler, özellikle Oğuz Türkleri için üzerinde düşünöldükçe uzaklaşan ancak uzaklaştığı oranda cazibesi artan ölköler veya düşleri simgeleyen bir ifade:

“Cetlerimiz gidebilecekleri son şehrin Kızıl Elma olduğunu zannederlerdi; Sakarya, **Kızıl Elma'nın** zıddıdır. Düşmanın Türk toprağında ayak basabileceği son noktadır.”

(k.+nın 18010)

“Tâ **Kızılma.ya** gitmek denil-en an'ane.si”

(k.+ya 38610)

k. 17997, 19166

k.+ya 37588

k.+yı 19163, 21412

[=7]

KIZILTOPRAK: İstanbul'un Kadıköy ilçesinde bir mahalle:

"Güzel bir gündü. **Kızıltoprak'ta** Bağdat Caddesi üzerinde..."

k.+ta 9243

[=1]

KIZIŞTIR-: *meç*. İsteklendirmek, harâretlendirmek, gayrete getirmek:

"Kat'i olarak denilebilir ki Ali Kemal olmasaydı, onun gazetesi *İtilâfçılığı* tekrar **kızıştırmıyordu**, şevk ve cür'et vermeseydi, Ferit Paşa tekrar iktidara gelemeydi."

k.-masaydı 10269

[=1]

KIZLAR AĞASI: Osmanlı sarayında harem ve Enderun'un en büyük ağası ve diğer ağaların âmiri durumunda olan, rütbesi sadrâzam ve şeyhülislâm'dan sonra gelen siyah hadım ağası, dârüssaâde ağası:

"İkinci Osman zamanında Lehistan Kralı'na sefer açılacağı zaman düşmanın kuvvetini ve galiba bizim o inkıraz senelerindeki kuvvetsizliğimizi de düşünerek ihtiyat tavsiye eden bir paşayı **Kızlar Ağası** paylamış."

(k. 19501)

k. 19489, 34504

[=2]

KIZLAR AĞASI MEHMET AĞA CAMİİ: İstanbul'da bir cami:

"1585'te Karagümrük'te **Kızlarağası Mehmet Ağa Camii'ni**, (...) onun mimarbaşı olduğu devirde yapılmış görüyoruz."

k.+ni 5696

[=1]

KIZLARAĞLIĞI: Osmanlı sarayında harem ve Enderun'un en büyük ağası ve diğer ağaların âmiri durumunda olan, rütbesi sadrâzam ve şeyhülislâm'dan sonra gelen siyah hadım ağası, dârüssaâde ağası olma durumu:

"*Vakit.iyle kızlarağlığı et-miş Gazanfer Ağa*"

k. 37141

[=1]

KIZLIK: Dişi cinsten bir kimsenin evlenmeden önceki dönemi:

"*Mumlar yanyor, Çifte Gelinler'in tabutları tellerle bezenmiş, ölüme kardeş gibi kol ko la girmiş olan bu kızlara bakarken gözler gayr-i ihtiyarî doluyor; Türk ruhu burada genç **kızlığın** uhrevî şiirini yaratmış.*"

(k.+ın 7955)

k.+ını 6659

k.+ta 21485

k.+tan 1984

[=4]

Kİ: *Fars*. 1. İki cümleyi sebep, sonuç vb. çeşitli fonksiyonlarda birbirine bağlayarak birleşik cümle hâline getirir:

"*Hep zannediyorduk **ki** artık hal çareleri tükendi.*"

(k. 15487)

"*Derk et-tiler **ki** merkadipâkî Muhammed.e/ Rûhü'lkudüs.le arşı Hudâ.dan haber gel-ür*"

(k. 37173)

2. Özneyi, bâzan da bir tümleci kuvvetlendirerek cümlelerin temel bölümüne bağlar:

"*Harb-i Umûmî'nin son günlerine kadar Yunanistan'ın siyaseti bir Acem kılıcıydı **ki** iki tarafı da birbirinden keskindi, şimdiyse iki tarafı da körlendikten başka demiri de gitti, elde bir kabzası kaldı.*"

(k. 15663)

k. 76, 168, 260, 393, 449, 937, 977, 1005, 1028, 1053, 1065, 1078, 1085, 1089, 1109, 1157, 1171, 1183, 1251, 1274, 1551, 1563, 1568, 1570, 1615, 1618, 1619, 1695, 1754, 1908, 1963, 2052, 2056, 2081, 2101, 2261, 2300, 2305, 2355, 2443, 2446, 2501, 2576, 2580, 2607, 2641, 2701, 2860, 2867, 2868, 2904, 2960, 2977, 2998, 3005, 3016, 3035, 3081, 3093, 3118, 3169, 3191, 3192, 3228, 3250, 3270, 3294, 3300, 3327, 3350, 3385, 3396, 3397, 3434, 3447, 3453, 3468, 3471, 3481, 3486, 3523, 3530, 3532, 3556, 3643, 3651, 3676, 3678, 3911, 3949, 3982, 4107, 4190, 4195, 4267, 4279, 4340, 4344, 4389, 4408, 4428, 4441, 4455, 4462, 4490, 4505, 4550, 4608, 4652, 4667, 4703, 4726, 4731, 4752, 4869, 4974, 5014, 5038, 5039, 5139, 5149, 5317, 5395, 5459, 5479, 5803, 5841, 5955, 5972, 5975, 5991, 5995, 6011, 6019, 6025, 6044, 6080, 6081, 6093, 6108, 6131, 6136, 6148, 6272, 6277, 6325, 6352, 6362,

6446, 6461, 6483, 6554, 6559, 6620, 6622, 6637, 6684, 6693, 6708, 6710, 6737, 6751, 6755, 6770, 6792, 6794, 6796, 6800, 6811, 6837, 6848, 6868, 6902, 6909, 6944, 6948, 6954, 6955, 6960, 6962, 6965, 6983, 6993, 7003, 7044, 7053, 7068, 7069, 7073, 7123, 7188, 7214, 7217, 7221, 7233, 7239, 7243, 7246, 7249, 7259, 7262, 7263, 7283, 7305, 7313, 7379, 7392, 7409, 7415, 7422, 7423, 7433, 7440, 7462, 7469, 7471, 7476, 7488, 7493, 7499, 7517, 7520, 7522, 7563, 7621, 7640, 7652, 7663, 7672, 7728, 7736, 7750, 7753, 7759, 7769, 7783, 7786, 7787, 7794, 7805, 7823, 7832, 7853, 7866, 7882, 7887, 7889, 7890, 7908, 8037, 8046, 8048, 8052, 8059, 8069, 8080, 8081, 8087, 8088, 8091, 8095, 8096, 8097, 8099, 8099, 8122, 8145, 8153, 8164, 8169, 8174, 8175, 8178, 8182, 8186, 8193, 8211, 8212, 8226, 8228, 8239, 8250, 8253, 8267, 8295, 8308, 8344, 8357, 8396, 8406, 8425, 8442, 8464, 8464, 8485, 8504, 8532, 8533, 8560, 8631, 8634, 8668, 8685, 8690, 8710, 8728, 8757, 8767, 8776, 8899, 8903, 8908, 9029, 9175, 9189, 9203, 9214, 9226, 9253, 9320, 9348, 9358, 9413, 9444, 9465, 9484, 9503, 9518, 9522, 9540, 9550, 9636, 9727, 9765, 9768, 9794, 9832, 9849, 9850, 9856, 9885, 9885, 9907, 9920, 9948, 9977, 10016, 10020, 10046, 10145, 10181, 10184, 10197, 10199, 10210, 10229, 10256, 10263, 10283, 10298, 10432, 10439, 10474, 10475, 10503, 10517, 10556, 10558, 10589, 10598, 10612, 10630, 10676, 10685, 10739, 10748, 10951, 10963, 10969, 10994, 11036, 11056, 11061, 11081, 11243, 11281, 11285, 11307, 11332, 11357, 11365, 11473, 11480, 11516, 11537, 11547, 11579, 11596, 11607, 11612, 11623, 11631, 11647, 11656, 11661, 11668, 11686, 11727, 11739, 11761, 11844, 11860, 11865, 11871, 11900, 11905, 11932, 11993, 12052, 12058, 12072, 12080, 12084, 12119, 12137, 12152, 12166, 12168, 12172, 12183, 12185, 12208, 12218, 12224, 12231, 12246, 12259, 12266, 12269, 12284, 12287, 12299, 12320, 12322, 12325, 12335, 12353, 12353, 12354, 12378, 12383, 12384, 12390, 12412, 12421, 12439, 12441, 12443, 12448, 12453, 12491, 12500, 12500, 12508, 12516, 12531, 12532, 12548, 12551, 12558, 12565, 12568, 12597, 12599, 12611, 12613, 12616, 12631, 12644, 12666, 12669, 12683, 12686, 12699, 12705, 12709, 12746, 12767, 12771, 12773, 12782, 12790, 12803, 12804, 12828, 12833, 12834, 12871, 12893, 12899, 12917, 12931, 12937, 12951, 12952, 12954, 12966, 12981, 13000, 13013, 13017, 13026, 13032, 13045, 13049, 13060, 13100, 13125, 13142, 13148, 13174, 13208, 13225, 13228, 13240, 13242, 13267, 13284, 13293, 13330, 13335, 13343, 13354, 13364, 13418, 13434, 13444, 13453, 13455, 13457, 13471, 13490, 13500, 13503, 13507, 13543, 13572, 13583, 13591, 13599, 13609, 13648, 13652, 13653, 13669, 13678, 13683, 13686, 13706, 13714, 13719, 13734, 13741, 13744, 13747, 13751, 13754, 13761, 13768, 13785, 13789, 13791, 13794, 13798, 13801, 13809, 13811, 13832, 13858, 13859, 13862, 13865, 13890, 13890, 13897, 13907, 13912, 13916, 13958, 13972, 14008, 14017, 14076, 14084, 14092, 14096, 14099, 14107, 14145, 14151, 14161, 14164, 14176, 14183, 14187, 14204, 14207, 14215, 14218, 14225, 14278, 14299, 14305, 14309, 14319, 14321, 14323, 14324, 14328, 14330, 14335, 14363, 14381, 14383, 14405, 14658, 14665, 14670, 14735, 14739, 14753, 14787, 14800, 14809, 14819, 14827, 14833, 14899, 14901, 14908, 14912, 14935, 14939, 14939, 14942, 14987, 15105, 15119, 15120, 15207, 15235, 15274, 15292, 15318, 15433, 15467, 15475, 15478, 15536, 15545, 15546, 15576, 15580, 15602, 15620, 15637, 15644, 15646, 15651, 15656, 15666, 15683, 15691, 15693, 15694, 15718, 15735, 15767, 15769, 15815, 15824, 15867, 15870, 15873, 15876, 15878, 15882, 15885, 15896, 15900, 15916, 15922, 15925, 15946, 15961, 15964, 15980, 15993, 15994, 16000, 16005, 16015, 16017, 16053, 16056, 16065, 16074, 16090, 16092, 16104, 16116, 16155, 16161, 16170, 16193, 16203, 16217, 16226, 16234, 16246, 16254, 16265, 16269, 16281, 16292, 16307, 16332, 16339, 16355, 16358, 16366, 16394, 16398, 16411, 16413, 16419, 16420, 16422, 16469, 16495, 16504, 16542, 16552, 16560, 16587, 16593, 16608, 16615, 16627, 16667, 16668, 16680,

16684, 16724, 16791, 16806, 16815, 16818, 16823, 16826, 16861, 16863, 16868, 16890, 16909, 16925, 16931, 16933, 16933, 16938, 16966, 16969, 17002, 17003, 17012, 17017, 17019, 17020, 17027, 17065, 17106, 17119, 17122, 17138, 17147, 17191, 17199, 17213, 17243, 17253, 17259, 17263, 17284, 17325, 17333, 17337, 17345, 17366, 17386, 17398, 17432, 17441, 17479, 17489, 17513, 17544, 17551, 17554, 17568, 17583, 17624, 17626, 17668, 17691, 17698, 17706, 17726, 17746, 17778, 17783, 17859, 17864, 17885, 17897, 17911, 17912, 17917, 17918, 17920, 17925, 17962, 17993, 18002, 18008, 18020, 18023, 18037, 18040, 18042, 18044, 18075, 18077, 18103, 18111, 18113, 18133, 18141, 18144, 18153, 18168, 18169, 18180, 18192, 18253, 18290, 18307, 18314, 18316, 18334, 18338, 18349, 18377, 18388, 18407, 18420, 18555, 18574, 18583, 18594, 18607, 18626, 18633, 18654, 18658, 18727, 18776, 18830, 18835, 18879, 18901, 18905, 18943, 19009, 19024, 19108, 19139, 19187, 19211, 19228, 19231, 19262, 19332, 19335, 19343, 19358, 19385, 19411, 19413, 19424, 19436, 19439, 19488, 19504, 19511, 19543, 19588, 19602, 19631, 19639, 19688, 19706, 19729, 19741, 19764, 19776, 19796, 19866, 19873, 19899, 20076, 20090, 20098, 20110, 20132, 20140, 20155, 20167, 20177, 20177, 20185, 20191, 20201, 20217, 20222, 20279, 20283, 20314, 20372, 20402, 20411, 20463, 20470, 20471, 20478, 20513, 20516, 20541, 20600, 20627, 20650, 20661, 20673, 20674, 20678, 20713, 20718, 20727, 20737, 20762, 20781, 20790, 20794, 20796, 20805, 20825, 20865, 20867, 20879, 20927, 20963, 20977, 20983, 20985, 20987, 20997, 21001, 21030, 21033, 21092, 21121, 21133, 21173, 21193, 21196, 21202, 21204, 21208, 21211, 21232, 21250, 21281, 21288, 21302, 21345, 21353, 21361, 21374, 21392, 21407, 21414, 21419, 21445, 21496, 21510, 21535, 21673, 21692, 21697, 21707, 21710, 21731, 21735, 21744, 21751, 21760, 21799, 21836, 21837, 21842, 21852, 21881, 21888, 21896, 21907, 21913, 21921, 21945, 21991, 21998, 22004, 22029, 22058, 22067, 22118, 22137, 22149, 22169, 22191, 22193, 22196, 22202, 22208, 22212, 22226, 22249, 22263, 22279, 22302, 22321, 22344, 22369, 22373, 22390, 22400, 22401, 22458, 22477, 22484, 22489, 22512, 22537, 22582, 22623, 22627, 22662, 22686, 22696, 22703, 22712, 22733, 22780, 22786, 22803, 22886, 22894, 22910, 22920, 22923, 22933, 22936, 22940, 22973, 22984, 22996, 23004, 23020, 23055, 23070, 23084, 23117, 23125, 23164, 23168, 23169, 23196, 23221, 23239, 23248, 23249, 23256, 23268, 23281, 23346, 23383, 23488, 23502, 23528, 23531, 23541, 23545, 23547, 23551, 23560, 23571, 23572, 23643, 23674, 23682, 23694, 23700, 23719, 23776, 23784, 23824, 23848, 23906, 23910, 23965, 24004, 24005, 24011, 24071, 24132, 24139, 24158, 24188, 24218, 24225, 24236, 24244, 24250, 24252, 24271, 24309, 24319, 24343, 24346, 24348, 24366, 24403, 24415, 24421, 24446, 24479, 24481, 24493, 24499, 24519, 24522, 24526, 24530, 24538, 24550, 24584, 24596, 24623, 24628, 24637, 24653, 24671, 24683, 24686, 24701, 24750, 24755, 24765, 24772, 24773, 24775, 24782, 24843, 24851, 24857, 24877, 24943, 24944, 24952, 24982, 24999, 25006, 25008, 25028, 25047, 25114, 25181, 25245, 25300, 25332, 25347, 25349, 25377, 25378, 25384, 25398, 25409, 25415, 25441, 25451, 25474, 25482, 25485, 25489, 25495, 25499, 25504, 25571, 25587, 25655, 25661, 25690, 25710, 25721, 25729, 25740, 25753, 25791, 25854, 25934, 25964, 26016, 26070, 26116, 26130, 26144, 26151, 26162, 26189, 26223, 26252, 26261, 26287, 26295, 26323, 26364, 26375, 26386, 26391, 26398, 26471, 26504, 26562, 26569, 26580, 26629, 26631, 26640, 26644, 26669, 26708, 26721, 26765, 26816, 26828, 26841, 26843, 26921, 26927, 26948, 26961, 26980, 26990, 27005, 27012, 27014, 27014, 27099, 27109, 27123, 27127, 27164, 27199, 27213, 27215, 27266, 27311, 27314, 27357, 27364, 27365, 27369, 27370, 27373, 27394, 27405, 27426, 27508, 27514, 27519, 27524, 27538, 27538, 27542, 27563, 27626, 27644, 27660, 27680, 27696, 27734, 27750, 27759, 27767, 27770, 27778, 27786, 27789, 27819, 27822, 27845, 27851, 27855, 27864, 27899, 27925, 27940, 27983, 27994, 27997,

28001, 28093, 28105, 28134, 28145, 28163, 28218, 28239, 28241, 28273, 28274, 28281, 28291, 28304, 28311, 28349, 28358, 28361, 28365, 28375, 28390, 28391, 28411, 28426, 28427, 28445, 28451, 28474, 28490, 28526, 28545, 28551, 28567, 28586, 28601, 28604, 28604, 28609, 28618, 28632, 28662, 28683, 28684, 28699, 28713, 28725, 28727, 28732, 28740, 28743, 28773, 28787, 28798, 28823, 28837, 28844, 28873, 28902, 28928, 28933, 28937, 28948, 28950, 28954, 28961, 28966, 28970, 29010, 29021, 29068, 29068, 29072, 29090, 29114, 29126, 29128, 29132, 29136, 29144, 29146, 29155, 29163, 29165, 29173, 29196, 29204, 29206, 29207, 29211, 29250, 29274, 29285, 29305, 29316, 29324, 29328, 29331, 29337, 29367, 29376, 29377, 29386, 29388, 29394, 29411, 29423, 29435, 29438, 29443, 29476, 29488, 29514, 29557, 29593, 29597, 29599, 29613, 29621, 29630, 29635, 29636, 29639, 29663, 29667, 29670, 29721, 29735, 29750, 29764, 29778, 29779, 29789, 29793, 29821, 29827, 29860, 29895, 29918, 29959, 29968, 29974, 29989, 29995, 29996, 30022, 30034, 30048, 30076, 30110, 30123, 30144, 30179, 30180, 30197, 30224, 30231, 30239, 30252, 30278, 30288, 30291, 30304, 30308, 30322, 30335, 30344, 30348, 30357, 30410, 30501, 30510, 30533, 30537, 30548, 30572, 30576, 30586, 30593, 30594, 30603, 30644, 30647, 30679, 30680, 30696, 30704, 30744, 30747, 30753, 30761, 30776, 30795, 30801, 30811, 30814, 30819, 30833, 30887, 30897, 30914, 30928, 30952, 30959, 31004, 31024, 31026, 31030, 31045, 31048, 31068, 31085, 31102, 31155, 31162, 31180, 31192, 31196, 31197, 31208, 31214, 31240, 31250, 31330, 31381, 31438, 31454, 31485, 31529, 31533, 31558, 31561, 31595, 31626, 31635, 31637, 31639, 31645, 31680, 31687, 31699, 31702, 31740, 31744, 31754, 31773, 31777, 31786, 31816, 31834, 31836, 31842, 31865, 31887, 31894, 31896, 31908, 31915, 31930, 31938, 31970, 31973, 32063, 32080, 32091, 32091, 32106, 32108, 32124, 32159, 32173, 32202, 32207, 32233, 32239, 32288, 32310, 32314, 32338, 32340, 32343, 32347, 32406, 32415, 32416, 32423, 32430, 32443, 32459, 32469, 32481, 32488, 32500, 32532, 32582, 32591, 32596, 32633, 32650, 32674, 32676, 32679, 32686, 32705, 32715, 32719, 32729, 32736, 32757, 32786, 32827, 32837, 32838, 32856, 32861, 32874, 32925, 32979, 32996, 33001, 33006, 33021, 33046, 33054, 33058, 33081, 33082, 33091, 33126, 33132, 33142, 33167, 33169, 33172, 33180, 33185, 33297, 33334, 33335, 33342, 33350, 33406, 33441, 33448, 33475, 33554, 33600, 33602, 33611, 33613, 33615, 33688, 33692, 33738, 33757, 33788, 33811, 33878, 33888, 33913, 33922, 33945, 33970, 34008, 34023, 34129, 34248, 34249, 34255, 34293, 34415, 34434, 34452, 34530, 34558, 34632, 34645, 34677, 34689, 34745, 34879, 34955, 34983, 35003, 35033, 35042, 35072, 35088, 35107, 35134, 35156, 35191, 35195, 35254, 35267, 35337, 35344, 35348, 35372, 35435, 35452, 35474, 35545, 35662, 35735, 35737, 35744, 35754, 35769, 35780, 35793, 35845, 35927, 35951, 35983, 36043, 36051, 36057, 36114, 36130, 36307, 36326, 36330, 36334, 36362, 36371, 36382, 36405, 36423, 36430, 36441, 36442, 36510, 36531, 36563, 36572, 36601, 36620, 36622, 36630, 36644, 36657, 36697, 36700, 36763, 36790, 36835, 36838, 36844, 36862, 36890, 36947, 36953, 36956, 37018, 37023, 37040, 37057, 37126, 37133, 37153, 37156, 37157, 37167, 37179, 37242, 37290, 37345, 37351, 37373, 37380, 37383, 37557, 37579, 37581, 37596, 37608, 37645, 37659, 37670, 37689, 37695, 37700, 37702, 37740, 37759, 37798, 37831, 37838, 37852, 37886, 37888, 37892, 37917, 37946, 37963, 37981, 38023, 38058, 38077, 38131, 38143, 38188, 38196, 38226, 38229, 38232, 38238, 38250, 38270, 38276, 38277, 38286, 38292, 38298, 38328, 38354, 38358, 38362, 38380, 38382, 38389, 38402, 38405, 38406, 38409, 38412, 38420, 38430, 38577, 38617, 38643, 38644, 38645, 38687, 38745, 38749, 38774, 38791, 38877, 38878, 38887, 38892, 38903, 38909, 38928, 38935, 38936, 38964, 39019, 39053, 39074, 39225, 39285, 39325
[=1883]

KİBAR: Ar. 1. Herkese terbiye dâhilinde ve nezâketle muâmele eden, ince, nâzik ve zarif (kimse):

“Taşranın bu kadar uzak bir şehrinde yetişebileceğine inanılmıyacak gibi **kibar**, terbiyeli, ince bir adamdı.”

(k. 1977)

2. Büyük, ulu ve seçkin kimseler:

“**Kibar** âlemi âdeta onun riyaseti altında eğleniyordu.”

(k. 11701)

k. 1976, 2721, 7738, 11693, 12844, 22109, 22112, 22112, 22507, 26007, 27877, 28796, 30728, 31262, 33293, 33332, 33384, 34093, 34624, 34652, 34790, 35296

k.+dı 33746

k.+ı+evliyaullah 7262

k.+ı+ulema.sı 21006

k.+ındandı 34379

k.+mı 33334

[=27]

KİBARLIK: Kibar olma durumu:

“Kendi de üstünkörü bir tahsille, gösterişten ibâret bir irfan ve **kibarlıkla**, ulemâ sırasına girmişti.”

(k. +la 33404)

k.+ta 21179

[=2]

KİBİR: Ar. Büyüklük taslama, kendini herkesten üstün görme, burun büyüklüğü:

“**Kibirden** de tevazudan da azade idi.”

(k. +den 10781)

k. 12469

k.+i 35015

k.+ini 25302

[=4]

KİBRİT: Ar. ***Kibriti çakmak**: Kibriti sürterek yakmak, kibritle tutuşturmak:

“Birisi iyi görebilmek için yüzüne bir **kibrit** çakmış bakıyordu.”

k. 10498

[=1]

KİFÂYET: Ar. ***Kifayet etmek**: Yetmek, yetişmek, kâfi gelmek:

“Bu gezintilerimdeki tecrübeden sonra toprağı sevdim, o derece sevdim ki İstanbul'un her köşesini keşfetmeye ömrüm **kifayet etmeyecek** diye korkuyorum.”

(k.+etmeyecek 7439)

k.+edemez 14398

k.+eden 32986

k.+eder 13789, 14701, 15718, 19193, 19408, 25046

k.+ederdi 4408

k.+edermi 28625

k.+edermiş 14015

k.+ediyor 782, 28592

k.+etmemiş 25794

k.+etmez 12590

k.+etmezmi 32987

k.+etti 18425, 28308

[=19]

KİFÂYETSİZ: Bir iş için yeter güç ve ehliyetle sâhip olmayan, yetersiz, ehliyetsiz:

“Göze mantıkî görünen bu müddeânın, zaman geçtikçe, çok **kifayetsiz** bir görüş olduğu anlaşıldı.”

(k. 28579)

k. 24757

[=2]

KİFÂYETSİZLİK: Kifayetsiz olma durumu, yetersizlik:

“Bu şedîd şahsiyetlerin zıddını yâni hem mutedil hem de elâstikî olanlarını alsak bu defa şahsiyet **kifayetsizliğinden** aynı iflâsın vâki' olacağını görürüz.”

(k. +inden 3648)

k.+inde 9661

[=2]

KİLERCİBAŞI: Saray kilercilerinin başı durumunda olan, pâdişâhın sofrasını hazırlamak, yemeğinin verilmesine nezâret etmekle görevli kimse:

“Sultan Abdülaziz'in hal'inden henüz onbeş sene geçmişti; zaman zaman o bahis açılırdı. Bir gece yine açıldı eski **kilercibaşı** Şefik Efendi hal' sabahı Saray'da bulunmuştu.”

k. 35120

[=1]

KİLERCİBAŞILIĞI: Kilercibaşı olma durumu: “Sultan Abdülaziz'in **Kilercibaşılığı'nda** bulunmuş Şefik Efendi idi.”

k.+nda 35088

[=1]

KİLİSE: Fars. Hıristiyanların ibâdet yeri, hıristiyan tapınağı:

“Tiren, Rakofça'nın yanından geçecekti;
refakatime verilen kâtip Kemal Bey'le tirenin
penceresinden Rakofça'ya bakıyorduk. Yerini
tâyin etmekle beraber çiftliği iyi tefrik edemedik.
Onun bulunduğu sırta büyük bir **kilise** kubbesi
görünüyordu. Bizim zamanımızda bu kilise
yoktu; kalbim muammalı bir hüznün içindeydi.”
(k. 671)

k. 672, 2129, 3142, 3143, 3156, 3169, 3184,
3347, 4905, 4919, 4920, 5379, 6338, 6360,
6438, 7199, 9505, 17500, 18887, 18890, 18919,
18939, 22256, 26821

k.+de 3152

k.+ler 4477, 5322, 5380, 9504

k.+lerden 3171, 3372

k.+lerinde 26820

k.+lerine 35564

k.+lerinin 19129, 25540

k.+miz 3166

k.+nin 3168, 4921, 6334, 6356, 6356, 6396,

11138, 22468

k.+si 6368, 19121, 21187, 21188, 22463,
31494

k.+sine 6309, 31506

k.+sini 25476, 30343

k.+sinin 3374, 4619, 23111

k.+siyle 3158, 3164

k.+ye 3172, 3183, 3407, 4918, 10071, 22258

k.+yi 3145

[=67]

KİLİTLEN-: ***Ağzı kilitlenmek**: Konuşamamak:
“Pâdişâh aleyhinde böyle bir cümleyi sarahatle
dinlemekten hafiyeler bile korkuyorlardı; **ağzılar**
o kadar **kilitlenmiş** ve korku ruhlara o kadar
yerleşmişti.”

k.-miş 1757

[=1]

KİLOMETRE: Fr. 1000 metreye eşit uzunluk
ölçüsü birimi:

“İki **kilometre** bile tutmayan bir uzaklıktan
Üsküp'ün hasreti kalbimi yakıyordu.”

k. 1164

[=1]

KİM: 1. Hangi kimse:

“İzmir rıhtımına Yunan ordusu çıktığından
bugüne kadar istiklâl için döğüşen bu askerler
kimdiler? Adları neydi?”

(k.+diler 16629)

“Âdetâ benze-yor muammâ.ya/
Ulemâ.mız da bilme-yor **kimdi**”

(k.+di 35796)

2. ***Kim bilir**: Belirsiz ve kesin olarak
bilinmeyen şeyler için kullanılır, bilinmez, belli
değil:

“Kral Kostantin İzmir'e gelince bu acib unsurun
şapkaları havaya uçtu, Bursa'ya girince **kim**
bilir ne yürek çarpıntuları geçirmiştir.”

(k.+bilir 16422)

k. 859, 1365, 2444, 3273, 3560, 7550, 7550,
10833, 15589, 15589, 15637, 19365, 19366,
22577, 22803, 23383, 24419, 25864, 27726,
28954, 29086, 31561, 31637, 32172, 33089,
33180, 34177, 34264, 37651, 37813, 37848,
37999, 38007, 38241, 38715, 38935, 39103,
39313

k.+bilir 455, 2904, 2905, 6649, 7471, 7559,
7639, 9506, 15238, 15291, 16410, 16566,
16799, 17312, 17401, 20275, 20572, 21230,
21611, 21819, 22292, 22974, 22981, 26199,
26666, 28348, 28834, 29373, 29531, 30264,
30498, 30663, 30735

k.+de 25788

k.+den 10655

k.+di 6219, 35679

k.+dir 28339, 31025, 36787, 38072, 38072

k.+e 8040, 8945, 10964, 10964, 10965,
20443, 26775, 38101

k.+i 10211, 27480, 27480, 27481, 28237,
38522

k.+in 442, 2444, 14500, 18799, 27761,
30963, 33543, 39000

k.+inle 21569, 37184

k.+ler 3254, 9636, 12733, 16671, 25893,
34234, 34507, 38313

k.+lerdi 30986, 30989

k.+lerdir 33612, 39099, 39100

k.+lere 287, 24630

k.+lerin 8967, 8968, 28477, 35018, 35019

k.+leriz 37138

k.+lerle 12288, 12289, 32764, 34892

k.+lersiniz 35959

k.+sin 6288, 23438

k.+siniz 9466

[=135]

KİMİ: 1. Bahsedilen kimse veya şeylerden yalnız bir kısmını kastetmek için tekrar edilerek kullanılır:

“**Kimi** çok iyi giyinmişti, kimi de çok fena.”
(k. 898)

“Yürü-yor dur-madan insan ve hayâlet karışık/
Kimi gök.ten kimi yer.den üşüş-üp her kapı.ya”
(k. 35648)

2. ***Kimine**: Bazısına:

“Müdâfaâi Hukuk Cemiyetleri, dolaşan çeteler,
isimleri yâd edilmeye başlanan çete reisleri,
Urfa, Maraş ve Ayıntapfeveranları, evvelâ
Erzurum'da sonra Sivas'ta daha sonra
Ankara'da beliren ciddî bir teşekkül, Hey'et-i
Temsiliyye ve bütün bunların fevkinde **kimine**
endişe, kimine kin, kimine haset, kimine ümit,
kimine muhabbet hisleri veren bir isim, Mustafa
Kemal Paşa'nın ismi.”
(k.+ne 18636)

k. 895, 896, 897, 897, 897, 1254, 1254, 2642,
2642, 4076, 4076, 4077, 4348, 4349, 4349,
4349, 4349, 4350, 11068, 11068, 11175, 11175,
12755, 12756, 12757, 14197, 14197, 14198,
19682, 19682, 19682, 23159, 23159, 23160,
23225, 23225, 24571, 24571, 24935, 24935,
27632, 27633, 27634, 28890, 28891, 29903,
29904, 29905, 30068, 30068, 30069, 31376,
31376, 31376, 32380, 32380, 33205, 33205,
33206, 33206, 33206, 33207, 33570, 33571,
33571, 33572, 34048, 34048, 34049, 35648,
36315, 36315

k.+ne 18623, 18624, 18624, 18624, 18624

k.+ni 11283, 11283

[=80]

KİMSE: 1. Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen bir şahıs:

“Bir şahsın vefası gibi mahdut bir semereye
gönül bağlamaz ve bir **kimsenin** vefasızlığı gibi
mahdut bir zarardan inkisâr-ı hayâle uğramaz.”
(k.+nin 20162)

“Meydan.da **kimse** kal-madı artık bütün bütün”
(k. 35940)

2. (Olumsuz cümlelerde) Hiçbir şahıs, hiçbir insan:

“Bir şeye inandığına **kimse** ihtimâl veremiyor.”
(30749)

k. 497, 1070, 2538, 2559, 3979, 7307, 8035,
9365, 9367, 9446, 9569, 9934, 10237, 10926,

13428, 17180, 19094, 20136, 20807, 22900,
26091, 26897, 27281, 27404, 28736, 30738,
31254, 32399, 32465, 32802, 33167, 33318,
33350, 33718, 34231, 34935, 35154, 35621,
36055, 36684, 38235, 38443, 38789

k.+de 33493

k.+den 7342, 25997, 33712

k.+ler 8314, 14096, 22661, 33483, 33487,
34306, 34464, 35022, 38335, 38934

k.+lerden 7336, 11127, 25114

k.+lere 33587

k.+leri 13093, 26168

k.+lerimizin 7343

k.+lerin 9635, 28923, 33591

k.+lersiniz 35959, 35960

k.+nin 261, 7339, 7423, 7898, 10059, 16246,
17084, 17435, 18611, 20147, 22574, 24439,
24440, 24455, 24456, 26652, 27796, 31972,
32427, 32823, 33639, 34236, 34314, 34327,
35379

k.+si 10187

k.+ydi 1420

k.+ye 245, 258, 9315, 10839, 12780, 13269,
17062, 18805, 19751, 21696, 24575, 25997,
26085, 26171, 27783, 33618, 33654, 33800,
33812, 33952, 34102, 34332, 36795, 36990

k.+yi 246, 9638, 10114, 11587, 11789,
14283, 18373, 22269, 22590, 24574, 34084,
34147, 35068

k.+yle 19781, 34039

[=136]

KİMSESİZ: Akrabâsı, yakını, candan kimsesi olmayan (kimse), bîkes:

“Bu Ömer Paşa gençliğinde basit bir aileden,
kimsesiz fakat okumuş, Ömer Efendi nâmında
bir gençmiş.”

(k. 1461)

“**Kimsesiz** kal-an tuğ.ları/
Dön-dü Avusturya ordu.su/
Rüzgâr dön-er gibi”

(k. 38525)

k. 17403, 24023

k.+dik 13474

k.+ler 38788

k.+lere 38788

k.+lerimiz 15788

[=8]

KİMYÂ: Ar. ***Kimyâ-yı uzvî dârülmesâisi**:

Organik kimyâ bölümü:

“Zeyneb Hanım Konağı'nda kalan Fen Fakültesi, yine oraya mülhak **kimyâ-yı uzvî dârülmesâisi**, (...)”

(k. +yı+uzvî 24214)

k.+yı+gayr.i+uzvî 24203

[=2]

KİN: Fars. Kendisine yapılan bir şeyi hazmedememekten doğan devamlı ve gizli düşmanlık, garaz, buğz:

“Sinirlenmek, darılmak, **kin** taşımak ne olduğunu bilmezdi.”

(k. 244)

“Âhir bu vücûd.u hangi **kin** et-ti şikest”

(k. 38433)

k. 9191, 12303, 18624, 21628, 22456, 24004, 27792, 30411, 31803, 32043, 34146

k.+e 4427, 9211, 37457

k.+i 8483, 11046, 12452, 24009

k.+inde 18637

k.+ine 26104

k.+le 11045, 22456

k.+ler 13925, 24745

k.+leri 13797

k.+lerini 9351

k.+lerle 3729

k.+miş 16561

[=30]

KİNÂYE: Ar. Söylenmek isteneni doğrudan doğruya değil dolaylı olarak anlatan söz:

“Büyük Pierre Loti son kitabının üzerine Aboutnün dinamik kuvvetinde bir hakikati ifade eden sözünü **kinaye** olarak zarafetle kaydetmiş.”

k. 12816

[=1]

KİNÂYELİ: Üstü kapalı, dokunaklı:

“Fakat ne o, ne onun tilmizi Abdülhak Hâmid, kâh aşikâr, kâh **kinayeli** olarak, teganni ettikleri vatan acularını halkın bağına kadar geçirebildiler.”

k. 16521

[=1]

KİNEZ: Sırp köylerindeki köy muhtarları:

“Kara Yorgi gibi Şumadya tarafının haydud ve köylü karışığı bir adamı başına geçiren bir kabilenin o vakitte en şerefli simaları **Kinez** denilen köy muhtarlarıydı.”

k. 3920

[=1]

KİR: **mec.** Utanılacak hâl:

“(…) harıl harıl Yeni Zelanda'da bütün kafilenin çoluklu çocuklu seyahatini tertip etmiş, orada kurulacak köşkerin plânlarını çizmiş, geçecek serazat, saf, **kirden** âri hayatın akşamı sabahlı saatlerini bile düşünmüş.”

k.+den 12932

[=1]

KİRA: Ar. Kira ile oturlan ev:

“O vakitler **kirada** oturmak iyi bir şey olmadığı gibi, bir ailenin doğrudan doğruya kendi ikaametine mahsus evini kiraya vermesi meş'um bir şey telâkki edilirdi.”

(k.+da 1172)

k. 18852, 26393

k.+dan 1195

k.+ya 1173

[=5]

KİRACI: Bir şeyi, özellikle bir binâyı kirâ ile tutan kimse:

“Mahalle **kiracının** vücûdunu hissederdî; şimdi ne bu sıfatın mânâsı kaldı ne de bu his.”

(k.+nın 21234)

k. 21222, 24070

[=3]

KİRALA-: (Bir şeyi) Kirâ vererek tutmak:

“Bir talebe otelinde, küçük, pek küçük bir oda **kiralamışım.**”

(k.-mişim 4072)

k.-dı 10929

k.-dığımız 1167

k.-mak 5920

k.-mişti 22617, 33272

[=6]

KİRALIK: Kiraya verilecek olan:

“1898 de Karşıyaka cihetinde, **kiralık** bir eve yerleştiğimiz vakit, Üsküpsevgisini daha iyi idrâk ettim.”

(k. 1163)

k. 21224, 21265

[=3]

KİRAZ: Yun. Kiraz ağacından yapılmış olan:

“(…) ellerinde kol kalınlığında kısa **kiraz** çubuklar, omuzlarında cepkenler, (...)”

k. 967

[=1]

KİRAZLI: İçinde kiraz bulunan:

“Garb'ın bu soluk kıızı başında üzümlü, **kirazlı**, elmalar, armudlarla lebâleb bir meyve sepetini andıran bir şapka taşıyordu.”

k. 21556

[=1]

KİREÇ: Fars. Kireç taşının bu işe mahsus ocaklarda kavrulmasıyla elde edilen, kalsiyum oksitten ibâret taşımsı beyaz madde:

“Nihayet o Martin yirmi altıncı günü Hisar önünde, Gelibolu'dan gelen Balta Oğlu Süleyman Bey'in donanması, Karadeniz Boğazı'ndan taş ve **kireç** yüklü binlerce gemi ve mavna Hisar önünde demirler.”

(k. 6609)

k. 4781

[=2]

KİRİŞ: Yapılarda dört köşe kalın keresteden, demirden veya betonarmeden yapılmış yatay destek parçası:

“Günler geçmiyor, âdetâ saatler koşuyordu. Herkesin kulağı **kirışteydi**.”

(k. +teydi 2842)

k.+tedir 12668

[=2]

KİRLEN-: **mec.** Şerefi, nâmusu lekelenmek:

“(…) iktidara ya bizzat geçseler yâhud da geçmiş olanlara yardım etseler halkın nazarında **kirleneceklerini** zannederler.”

k.-eceklerini 25870

[=1]

KİRLET-: 1. Kirli duruma getirmek:

“(…) ben şimdi sükûtun ihtizaz ettiği bu tepelerde, kimsenin **kirletemediği** geniş ve saf havaya, hür bir insanın fırlattığı bir nidayı işitir gibi oluyorum!”

(k.-emediği 17448)

2. **mec.** Saflığına, temizliğine halel getirmek, itibârını zedelemek:

“Midhat Paşa'yı ise bâzı İngiliz siyâsiyûnu müstesna, ekseri Avrupalılar, bir inkılâpkâr bilmedikten başka Bulgaristan katliâmîyle **kirletiyordular**.”

(k.-iyordular 24071)

[=2]

KİRLİ: Üzerinde veya içinde leke, toz, yağ vb. bulunan, temizliği kirle bozulmuş olan, pis:

“Tıynetinin muktezâsı olarak mevkileri sarsılmış olanları, **kirli** tırnağı kadar sevmediğiçün, adam yerine de koymuyordu.”

(k. 35030)

k. 19684, 35232

k.+ce 487

[=4]

KİRLİLİK: Kirli olma durumu:

“Benim ve kardeşimin mektep veya sokak dönüşü **kirliliklerimiz** yüzünden içlenirdi.”

k.+lerimiz 54

[=1]

KİRPİ: Refik Hâlit Karay'ın müstear adı:

“Refik Hâlit, siyâsî hicviyede bir varlık göstermiş, muhalifleri peşinden koşturmuş, İttihat ve Terakki'yi ürkütmüş, yazılarını tehâlûkle aratmış, ‘**Kirpi**’ diye bir isim yaratmıştı.”

k. 9288

[=1]

KİRPİK: Göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu kıllardan her biri:

“Elim içinde duran elinizi yavaşça dudaklarıma götürüreceğim, o dakikada **kirpiklerinizi** gözlerinizin üstüne indireceksiniz. Bu saat böyle devam edecek!”

(k.+lerinizi 23497)

“**Kirpik.leri** süzgün o ihânet dolu göz.ler”

(k.+leri 36842)

k.+leri 28329

k.+leriniz 23520

k.+lerinizi 23392, 23485

[=6]

KİSBETLİ: Yağlı güreşte pehlivanların giydikleri, meşin videla gibi yumuşak bir deriden yapılmış, arkadan bele oturacak, önden göbük altında kalacak şekilde bir ipe bağlanan, dar, paçaları diz kapağının altında, sıyrımla sımsıkı bağlanan güreşçi pantolonu giymiş olan: “Hangi Türk, ömründe bir defa, vücûdu çıplak, belinden diz bağlarına kadar **kisbetli**, zeytin yağına bulanmış bir güzellikte, kollarını sallayarak, ellerini çırparak, meydan okuyan bir naranın şevkiyle gürleyerek, bu meydanda görünmenin şanlı hissiyle ürpermemiştir.”

k. 21317

[=1]

KİSBSİZ: Kizbsiz. Yalansız:

“**Kisbsiz** tâ o kadar cehl olmaz, cehlin ol mertebesi sehl olmaz, diyeceğim geliyor.”

k. 20338

[=1]

KİSVE: Ar. 1. Elbise, üst baş, kılık kıyâfet:
“İstanbulular alafrangaya özendikleri gibi,
Üsküplülüler de Arnavudluğa özenmeğe
başladılar; bu dağlı kavmin siyâsî itibârından
başka **kisvesi**, silâhı, lehçesi de cazibeliydi.”
(k.+si 1017)

“Bu küçük müzede Bulgar ırkının bütün
hususiyetleri salon salon teşhir edilmiş.
Karadeniz'den Vardar'a, Tuna'dan Meriç'e
kadar bütün Bulgar köylüleri millî **kisveleriyle**
küme küme câmekânlara yerleştirilmiş.”
(k.+leriyle 3133)

2. **mec.** Görünüş, kılık:

“Çakşırı, camadanı, fermenesi, burma kuşaklan,
gümüş kösteği eski Türk **kisvesinin** en pahalı ve
debdebeli cinsindendi.”
(k.+sinin 1145)

“İstanbul'un fethi, o asırların bütün vak'aları
gibi, hem masal, hem de tarih kılığında
nakledilir; tarihte zahirî hakikat, masalda
ledünnî hakikat meknuzdur, güzellikçe,
vak'aların daha ziyade masal **kisvesi** gözleri
kamaştırır, tarih kisvesi daha sönük görünür.”
(k.+si 7285)

“Çünkü mimarîye zamanın giydirdiği bir **kisve**
vardır.”
(k. 19710)

“Ve biz zihniyetçe, muaşeretçe, terbiyece,
teknikçe, **kisvece** muttasıl değişiyoruz.”
(k.+ce 23733)

k. 17658, 23714, 23714, 23804

k.+de 21204

k.+leri 921

k.+lerimiz 28621

k.+lerine 28643, 35301

k.+leriyle 35377

k.+lerle 17072

k.+mizi 28255

k.+si 7281

k.+sini 29031, 29032, 29079

k.+sinin 26489

k.+siydi 1105

[=24]

KİŞİ: İnsan, kimse, şahıs:

“Müdür Behçet Bey'in odasında müderrislerden
Rıza Tevfik, Naim, Mahmut Baba namıyla maruf
Mahmut Bey daha bir iki **kişi** vardı.”

(k. 18739)

“Milyon.la yıl dön-en küre üst.ünde bir **kişi**”
(k. 36591)

k. 3470, 3664, 7808, 8195, 8969, 10210,
10605, 11406, 13137, 15563, 16984, 18695,
18725, 19493, 20144, 21229, 21364, 23828,
24714, 24950, 25491, 25528, 26058, 27659,
28742, 28886, 28962, 29890, 29985, 29986,
32146, 33335, 33432, 33980, 35328, 36430,
38421

k.+den 21227, 35369, 37988

k.+dir 6881, 10211

k.+nin 2859, 5259, 8230, 10996, 19107,
24997, 29632

k.+siniz 9467

k.+ydiler 23996

k.+ye 2659, 2828, 18330, 19342, 28957

k.+yi 2713, 7190, 9158, 19754, 26290, 34834

[=63]

KİŞİLİK: Herhangi bir sayıda kişiden oluşan:
“Sıtmanın sıcağı ile kışın soğuğu arasında
bunalmış bu on bin **kişilik** asker kalabalığı, o
gün, orada, Türk saltanatının en büyük
mabedinin içinde, büyük felâketi toplu bir
manzarada temsil ediyordu.”

(k. 18076)

k. 2393, 3211, 4333, 14452, 34094

[=6]

KİŞNEME: Kişnemek işi, atın bağırması,
kişnerken çıkardığı ses:

“Çaldıran at.larının **kişneme.si**”

(k.+si 39102)

k.+siyle 35842

[=2]

KİŞVER: Fars. Memleket, ülke:

“Bugünkü vatan miras bırakılmış bir **kişver**
değil. Cumhuriyet'in bizzat fethettiği bir
ülkedir.”

(k. 18482)

“Her **kişver.inde** kırma.ğa zincirişîa.yı”

(k.+inde 37236)

[=2]

KİŞVER-İ RÛM Ü ACEM: Fars. Anadolu ve
İran ülkeleri:

“Pürterennüm **kişverîRûmüAcem.ler** görmüşüz”

k.+ler 37749

[=1]

KİŞVER-KÜŞÂ: *Fars.* “Memleket açan” Bir ülkeyi fetheden (kimse), fâtiḥ:

“Azmet-ti asker.in ulu **kişverküşâ.ları**”

k.+ları 37237

[=1]

KİTÂBE: *Ar.* Binâların kapı üstlerine, mezar taşlarına vb. yerlere konan, taş veya mermer üzerine yazılmış veya kazılmış yazı, yazıt:

“Yeşil Baba'nun türbesi, yanımızdaki

Karaorman'ın köşesindeydi. Mîmârîsi muntazam bir türbe idi. **Kitabesinin** ilk mısraını hatırlıyorum.”

(k.+sinin 714)

“Mermer.le kaplı çeşme.de mevzun **kitâbe.de**”

(k.+de 36668)

k. 717, 777, 822, 6137, 6182, 6188, 6190, 10536, 17396, 28215, 29023, 38983

k.+den 18572, 20088

k.+ler 18061, 29473

k.+leri 7512

k.+lerimizi 6184

k.+lerini 826

k.+nin 835

k.+si 7153, 10559, 38225

k.+sindeki 6221

k.+sinden 29025

k.+sini 6253, 19303

k.+sinin 714, 30810

k.+siydi 6192

k.+ydi 6191

k.+yi 6186, 6192, 17398, 26047, 28215

[=37]

KİTÂBE-İ SENG-İ MEZÂR: *Ar.+Fars.* Orhan Veli'nin bir şiiri:

“Orhan Veli **kitâbeisengîmezâr.ını**”

k.+ını 39025

[=1]

KİTÂBESİZ: Kitabesi olmayan:

“Bu toprak Türklüğün iman devirlerinden çok sonra temeddün ettiği camisiz, minaresiz, ezansız, şadırvansız; türbesiz, tekkesiz, kabristansız, servisiz, **kitabesiz**, çeşmesiz olduğu için, Müslümanlığın zevkini, her sene birkaç saat, ancak böyle, gezintiye çıkmış birkaç Türk

ailesinin neşesiyle sabaha karşı bir davulun sesiyle hissedebiliyor.”

k. 7929

[=1]

KİTÂBET: *Ar.* 1. Bir şeyi düzgün ve kurallara uygun şekilde kaleme alma:

“Nâmık Kemal ile başlayan edebî lisânın temeli devlet **kitabetin** lehçesiydi.”

(k.+inin 32485)

2. ***Kitâbet-i resmîye**: Devletin resmî dâirelerindeki yazışma üslûbu:

“Çünkü zamanlarında yalnız siyasiyatın değil, ilmin, edebiyatın menbaı Babîâlî idi. Namık Kemal ve tilmizlerinin üslûbu bile **kitâbet-i resmîyeden** biçilmiş bir üslûp değil mi idi?”

(k.+i+resmiye.den 11835)

k.+de 1312

k.+i+resmiye.ye 28827

k.+i+resmiye 22210

k.+in 32580, 32584

k.+ine 1338

[=8]

KİTÂBİYÂT: *Ar.* Kitap bilgisi:

“Belki bir **kitâbiyat** mütehassısı birdenbire der ki: (...)”

(k. 19355)

“Öyle zannederim ki, bu seyyah ergeç **kitâbiyatda** tevakkuf edecek.”

(k.+da 21864)

[=2]

KİTÂBULLAH: *Ar.* Allah'ın kitabı, Kur'ân-ı Kerim:

“Mübarek günlerin akşamları bir minderin köşesinden okunan Kur'ân'ın sesini işittiler, bir raf üzerinde duran **Kitâbullah'ı** indirdiler, küçücük elleriyle açtular, gülyâğı gibi bir ruh olan sarı sahifelerini kokladılar.”

k.+ı 6979

[=1]

KİTAP: *Ar.* 1. Bir araya getirilmiş yazılı veya basılı yapraklardan meydana gelen bütün:

“Türk milletinin hüviyeti ne olduğunu hayatta anlayamayanlar, **kitapta** da anlayamazlar.”

(k.+ta 16879)

2. Allah tarafından vahiy yoluyla peygamberlere indirilen Zebur, Tevrat, İncil ve Kur'an:

“Bu mevki'de bir zâtın bizim eski şiirimize, lisan, sarf, nahiv, belagat, fesahat, bedî', beyan, maânî

ve şâir taraflarından başka şiir mazmunlarının ustûrelerine, târihine, mukaddes **kitapların** hükümlerine, darb-ı mesellere âdaba ve ahlâka, hulâsa bütün Şarka, taalluk eden incelikleri herhangi bir Avrupa âliminden ve bir müsteşrikden iyi görür.”
(k. +ların 19406)

k. 460, 3034, 3046, 3125, 3772, 3979, 7401, 7411, 9371, 9835, 9864, 9867, 10142, 11027, 11032, 11217, 11748, 13225, 17383, 17384, 17409, 19403, 20114, 20276, 20913, 21618, 22011, 22481, 22500, 24889, 28516, 29200, 29758, 30098, 30101, 30119, 30184, 30264, 30549, 31345

k.+a 7700, 9373, 24584, 34562

k.+daki 28903

k.+ı 3037, 3569, 6468, 6470, 10561, 17385, 20075, 21935, 22450, 30172, 30302, 30548, 32150, 33257

k.+ı+emel.in 30433

k.+ı+esatir 30489

k.+ı+mukaddes.in 7658

k.+ı+mukaddes.ten 9070

k.+ı+nesir 22013

k.+ı+tekvin.ini 30385

k.+ı+teselli 22325

k.+ıdır 30535

k.+ımda 598

k.+ımdı 17383

k.+ımı 1201, 597

k.+ın 10500, 11034, 28363, 29463, 30121, 30180, 30197

k.+ına 15261, 28903

k.+ında 5527, 10520, 10559, 28945, 30186, 30290

k.+ındaki 10764

k.+ından 595, 602, 13145, 28362, 32531

k.+ını 470, 7661, 10501, 10507, 20387,

28748, 29039, 30184, 30269, 30286

k.+ının 696, 12806, 32482

k.+la 1365, 22153, 30079, 30103

k.+lar 10162, 11030, 15126, 15385, 17681, 27325, 27911, 32643, 33255, 35468

k.+lara 8680, 13227

k.+larda 1991, 2018, 5372, 27664, 29964, 35343

k.+lardan 4370, 9815, 17682, 20387, 22471, 29962, 35087

k.+ları 510, 1345, 2003, 3123, 3658, 4363, 6779, 14663, 20032, 21853, 23089, 24890, 27601, 30044, 31047, 32084

k.+larımıza 28934

k.+ların 7465, 8612, 15294, 19391, 31047

k.+larına 17221

k.+larında 4426, 8354, 8518, 20868, 27908

k.+larından 23109, 28608, 33255

k.+larındaydı 1331

k.+larını 1348, 8353, 9866, 19339, 20340, 20434, 28547, 29948

k.+larının 20858

k.+larıyla 22755

k.+larla 8767, 13943, 22218

k.+larını 1354

k.+ta 8310, 11217, 16867, 17386, 27665, 30131

k.+taki 19354, 30174

k.+tan 3031, 12044, 14080

k.+tı 17385

[=192]

KİTAPÇI: *teşmil*. Kitap satılan dükkân:

“Cevahir, şekerleme, **kitapçı** camekânları önünde tevakkuf ede ede yürüyordum.”

(k. 6461)

k. 2341

k.+lardan 9673

k.+ları 12862

k.+ya 6466

[=5]

KİTAPÇILIK: Kitapçı olan kimsenin işi:

“Bu satış **kitapçılık** târihinde adetâ bir hâdisedir.”

(k. 21760)

k. 30590

k.+la 30797

[=3]

KİTAPSIZ: Kitabı olmayan:

“Yeni bir millet olmak için mektep lâzım; bu en doğru bir fikrimizdir, fakat, mektep, muallimsiz ve **kitapsız** olmuyor.”

k. 28755

[=1]

KİTLE: Ar. Yığın ve küme hâlindeki şeyler veya insan topluluğu, kütle:

“Rumeli Türklerinin halk **kütlesinin** cetleri olan bu unsurların bir kısmı, ırk yakınlığıyla,

Anadolu'dan gelen fâtih ırkdaşlarının dinini kabul etmiş ler(di).”

(k.+sinin 5935)

k. 3972, 6426, 10065, 11906, 12331, 12399, 13163, 13182, 30410

k.+de 7007

k.+lerden 25309

k.+leri 25345

k.+lerini 11735

k.+lerinin 4911

k.+si 1088, 22823, 24292

k.+sinden 10771

k.+sine 2400

k.+yi 939, 28735

k.+ymış 1086

[=23]

KLARNET: *Fr.* Tahtadan, silindir şeklindeki borusunun ucunda çalanın soluğunu titreşim hâline getiren bir dil bulunan üflemler çalgı: “*Kıranet (klarnet), tiz ve yanık sesiyle bir taksim tutturdu.*”

k. 7979

[=1]

KLÂSİK: *Fr.* 1. Kendi türünde en yüksek seviyede olan, en güzel örnek kabul edilen, üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini kaybetmeyen eserler veren (kimse):

“*Heredia bir yaratıcı değildi, çok gecikmiş, klâsik bir sanatkârdi.*”

(k. 2271)

2. Üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser:

“*Avrupa'nın klâsikleri ve romantikleri ne vücûda getirmişse onda sıkı bir inbikten geçirilmiş hâldeydi.*”

(k.+leri 2276)

3. Divan edebiyatı, Divan şiiri:

“*Ayağın sakınarak basma aman sultânım/ Dökülen mey kırılan şişe-i rindün olsun mısralarındaki tavır, klâsik lisânın içinde Türkçeliği zorlamış gibidir.*”

(k. 2314)

“*Klâsik şiirin yıkıldığından beri, şiiri, bin kişi bin türlü tarif ediyor.*”

(k. 27666)

4. Alışılmış, gelenek hâlini almış olan:

“*Avrupa medeniyetini Şark medeniyetine karşı iyi temsil ediyordu; bu gaalibâne âmirliğini ifâ*

ederken bizden de zerre kadar sıkılmıyordu.

Klâsik bir rolü oynar gibi davranıyordu.”

(k. 2524)

k. 2522, 19259, 19263, 20457, 28113, 28116

k.+leri 2275, 31089

k.+lerinden 32466

[=12]

KLİNİK: *Fr.* Hasta bakılan ve tedâvi edilen yer: “*(...) bütün bunlardan sonra dört beş klinik bu istenilen bir buçuk milyon lira ile ancak idare olunabilir.*”

k. 24220

[=1]

KLİŞE: *Fr. mec.* Kalıplaşmış, basma kalıp (söz, fikir, davranış vb.):

“*Genç şâir unvanı bir istihza klişesi oldu.*”

(k.+si 32114)

k.+leri 32589

[=2]

KO-: Koymak, bırakmak, terk etmek:

“*Bir gazetemiz meşkûk yahut uydurma olduğunu bildiği bir havadisi koymaktan vazgeçemez: ‘Ben gazeteme koymasam ötekiler mutlaka korlar’ der.*”

(k.-rlar 15224)

“*Git-tin ammâ ki ko-dun hasret ile cân.ı bile*”

(k.-dun 37798)

k.-r 15210, 18219, 14504

[=5]

KOCA: 1. Ölçüleri emsâlinde çok daha büyük olan:

“*Bu ric'at sahasında, beş koca şiir mecmuası çıkarır; evet bu nasıl olur?*”

(k. 2408)

2. Bir kadının evli olduğu erkek, eş, zevç:

“*Nanamın kocası Ali Zaim ikiyüz sene evvelki konaklarda selâmlığa ve hareme hükmeden kâhyalardan biriydi.*”

(k.+sı 224)

3. *mec.* Büyük, ulu, kıymetli meziyetleri olan:

“*Sen öl-ürsen koca Türk millet.i arka.nda kalır*”

(k. 38642)

k. 2407, 4443, 10868, 11845, 12083, 12487,

13236, 13789, 14674, 14676, 19178, 20063,

21080, 21399, 21594, 21723, 26032, 26358,

26422, 29392, 29870, 30564, 30838, 32687,

32888, 33169, 33354, 36045, 36046, 36077,
36093, 36107, 36321, 39032

k.+sı 224, 390, 392, 1255, 1458, 5364, 22312
k.+sına 384
k.+sından 139
k.+sını 22312
k.+sının 57, 58, 262, 376, 22320, 34155
k.+sınıdır 423
k.+sıyla 31107
k.+ya 368, 375
[=55]

KOCA-: Yaşlanmak, ihtiyarlamak, kocalmak:
“*Humbaracızâde'ler adıyla anılan ailesi Fâtiḥ devrinde Üsküp toprağına kök salmış, o toprakda büyük bir meşe gibi kocamış, ayrı ayrı hanedan dallan vermiş eski bir aile idi.*”
(k.-miş 955)

“*Ak Şemseddin'in kocamış bir kartal gibi kollarını açarak top gürültüsüne karışmış bir sesle 'Ya Müfettiḥü'l-ebvab!' diye bağırdığı tepelerden surlara baktım.*”
(k.-miş 6925)

k.-miş 6920, 7161, 11002
[=4]

KOCA BALKAN: Türk güreşçi:
“*Tuna, Deli Orman, Koca Balkan ve Rodop köylerinin, genç ve dinç çocukları Yusuf, Kara Ahmed, Nurullah, Kurtdereli o sahnelerde güreştiler.*”
(k. 21346)

k. 23852
k.+ın 23836
[=3]

KOCAELİ: Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:
“*Küçük, lâkin yenilmek bilmez ordusuyla, ardi arası kesilmeyen muzafferiyetler kazanmış, Kocaeli'ne, İznik'e, Bursa'ya, Çanakkale'ye kadar Mar mara sahiline yerleşmişti.*”

k.+ne 5105
[=1]

KOCAKARI: Yaşlı kadın:
“*Kocakarular, ağlarsam annemin ruhu çok muztarip olacağını hâlbuki annemin istirahat ettiğini, cennette hepimizin birbirimize kavuşarak, mes'ûdâne bir hayat geçireceğimizi, artık orada hiçbir zaman ölmeyeceğimizi,*

annemin bizi yakında cennette beklediğini söylüyorlardı.”

k.+lar 169
[=1]

KOCAMAN: Çok iri, pek büyük:
“*İçlerinde Ankara Türk Ocağı'nın Türk Yılı diye çıkardığı kırmızı kaplı, salname çeşnisinde, kocaman bir kitap vardı.*”
(k. 11037)

k. 22219
[=2]

KOCA MUSTÂPAŞA: İstanbul Suriçi'nde bir semt [Yahya Kemal'i ahşap dokusu ve ruhani havasıyla büyüleyen semt adını II. Bâyezid devri vezirlerinden Koca Mustafa Paşa'nın yaptırdığı külliyyeden almaktadır]:

“*Koca Mustâpaşa Ücrâ ve fakîr İstanbul*”
(k. 36046)

k. 36045, 36077
k.+dan 36107
k.+yı 36093
[=5]

KOCAMUSTAFAPAŞA: İstanbul'da bir semt:
“*İstanbul içinde Kocamustâpaşa, Hekimoğlu Ali Paşa, Davutpaşa semtleri de birbirine komşu, lâkin birbirine benzemez semtlerdi.*”
(k. 5747)

k. 4386, 5758
k.+daki 19752
[=4]

KOCA RÂĞIB: Koca Râğib Paşa:
“*(...) Mustafâ-yı Sâlis ve veziri Koca Râğib, Selîm-i Sâlis ve inkülâp-perver arkadaşları, Mahmûd-ı Evvel, Tanzimat ve müceddidini bütün bu edvâr-ı inkılâbîye birer birer akîm oldu.*”

k. 23275
[=1]

KOCA RÂĞIB PAŞA: (d. 1698, İstanbul – ö. 1763, İstanbul) Osmanlı devlet adamı, diplomat, şair, kütüphaneci, çevirmen:
“*Mustafa-yı Sâlis ve Koca Râğib Paşa samîmi idiler, eserleri Kaynarca ile kül oldu.*”
(k. 24093)

k. 30858, 35464
[=3]

KOCA SAKBANBAŞI: Vak'anüvis:

“1768-1774 Harbi'nde Yeniçeri Ocağı'nın rezaletlerini, nazîrsiz bir nesirle tasvir eden **Koca Sakbanbaşı**, o devirde devletin hayırlı adamlarının nasıl düşündüğünü en güzel vesika olarak anlatmıştır.”

k. 26845

[=1]

KOCA SİNAN: İlk Fatih Camii'nin Mimarı olan Sinânüddin Yusuf (Atik Sinan ya da Azatlı Sinan):

“İlk Fâtih Camii'ni yapan mimar, gene o civarda, Kumrulu Mescit'te yatan **Koca Sinan'dır**; eski, atik, kadim lâkablariyle da anılan bu Mimar Sinan'la Saraçhanebaşı'nda mescidi ve mezarı bize kadar kalan Mimar Ayaş'ın da binaya iştiraki farz olunur.”

(k. +dır 5527)

k. 5530

[=2]

KOCA SİNAN PAŞA TÜRBESİ: İstanbul'da bir türbe:

“Lâkin Ayasofya'daki Üçüncü Murat Türbesi, Divanyolu'ndaki **Koca Sinan Paşa Türbesi** ve medresesi, Eyüb'de süslü üslûbun bir numunesi olan Ferhat Paşa Türbesi onundur.”

k. 5691

[=1]

KOCATEPE: Afyon'a bağlı bir ilçe:

“Bu hız bütün hâlis Türkleri yeni bir intihap tecrübesinde bir daha **Kocatepe** sabahında olduğu gibi, muzafferâne sevkedecektir.”

k. 24314

[=1]

KOCA YUSUF PAŞA: (1730 – 1800), Osmanlı Devleti hizmetinde I. Abdülhamid ve III. Selim saltanatları sırasında 25 Ocak 1786 – 28 Mayıs 1789 ve 12 Şubat 1791 – 4 Mayıs 1792 dönemlerinde iki kez sadrazamlık yapmış Gürcü asıllı bir devlet adamı:

“1788'de Rusya ve Avusturya'ya **Koca Yûsuf Paşa** sırf gafleti, cehaleti yüzünden harb açtı; netice feci oldu.”

k. 24936

[=1]

KOÇI: Rumeli'de merasim arabası:

“Athlar alayından sonra **koçı'lar** göründüler. Koçi, Rumeli'de carosse denilen merasim arabalarına diyorlar; koçi dediğimiz eski düğün

tâbiri Rumeli'de bu debdebe arabalarına alem olmuş.”

(k. +lar 903)

k. 902, 903

k.+larda 904

[=4]

KODAMAN: İleri gelen, mevki ve para sâhibi kimse:

“Boşo Efendi, nifak ve şikak **kodamanlarının** gözbebeği.”

k.+larının 13116

[=1]

KODUN-: ***Didinmek kodunmak**: Büyük bir gayret sarfederek, çırpınarak durmadan çalışmak, çabalamak, uğraşmak:

“Mamañih didinme, **kodunma** olmasa siyasiyat işler mi?”

k.-ma 14834

[=1]

KOF: **mec.** Boş, değersiz:

“Münşiyâne, yapmacıklık ve **kof** yazıların Avrupa nesrini tecellî ettirmiş olan birkaç iyi naşirimizin nesrinden fazla rağbet görmüş olduğunu göz önüne getirenler, bizde, tam bir nesir şuurunun henüz yerleşmemiş olduğuna kaani' olurlar.”

(k. 28592)

“Bir kısım.ı şek ve şüphe.de bir kısım.ı hayli **kof**”

(k. 36596)

k. 8332, 10275, 21888, 28582, 29632, 30027

k.+tur 13538

[=8]

KOFLUK: Kof olma durumu:

“Zevksizlik, soğukluk, mahalle sırtkanlığı, bilhassa, bilhassa **kofluk** satır satır akıyordu.”

k. 2972

[=1]

KOĞUL-: (Bulunduğu yerden) Uzaklaştırılmak, defedilmek:

“(…) bakiye kalan müslümanlar daha yavaş ve tatlı bir dehşetle topraklarından **koğuluyor**, oradaki husûsî idare ve husûsî siyâseti Makedonyalılar tatbik ediyorlar.”

k.-uyor 3493

[=1]

KOĞUŞ: Kışla, hastahâne, hapishâne, okul gibi yerlerde içinde birçok kimsenin kaldığı büyük oda:

“(…) az çok temiz, koridorları **koğuş** sisteminde bir oteldi.”

(k. 754)

k.+undan 10586

[=2]

KOK-: Koku çıkarmak, (şöyle veya böyle) bir koku yaymak:

“Lâkin Ankara mebusu Beypazarlı Hilmi Bey, sükûtu bozarak, ‘Canım pek iyi olmuş. Böylelerinin ölüsü dirisinden az **kokar!**’ dedi.”
(k.-ar 10492)

k.-an 1806, 17482, 31704

k.-uyor 2985, 20313

k.-uyordu 18075

[=7]

KOKARD: Fr. Asker şapkalarına takılan ve rengi uluslara göre değişen işaret:

“Mavi ve kırmızı renkli ihtilâl **kokardını** redingtonun iliğine takarak birkaç gün sonra Paris’i ziyaret ediyor.”

(k.+ını 25575)

k.+a 25568

k.+ını 25604

k.+larını 25603

[=4]

KOKARDLI: Kokardı olan:

“Hattâ Bükreş, Atina gibi yakın pâyitahlara, yüzer kişilik seyyah kafileleri **kokardlı** ve bayraklı alayları cûş u hurûş ettiler.”

k. 4334

[=1]

KOKLA-: Kokusunu duymak için bir şeyi burnuna yaklaştırmak veya bir yerin havasını içine çekmek:

“Kitâbullah’ı indirdiler, küçücük elleriyle açtılar, gülyâğı gibi bir ruh olan sarı sahifelerini **kokladılar.**”

(k.-dılar 6977)

“Biz gül.den özge **kokla-yacak** sîne bil-medik”
(k.-yacak 37450)

k.-madan 12277

k.-mam 36871

k.-maz 13518

k.-r 13518

k.-yabildiler 22641

[=7]

KOKU: 1. Cisimlerden yayılan zerrelerin burun zarındaki sinirlerde meydana getirdiği duyu, râyiha:

“Peylediği sakın bir kahvenin köşesinde gününü geçirir, Mouffetard Sokağında fakirâne bir odada yaşardı; içi marazî derecede temiz, dışı marazî bir derecede pisti, ömründe yıkanmazdı. **Kokudan** yanma varılmazdı.”

(k.+dan 3811)

2. ***Koku (Kokusunu) almak: mec.** Sezmek, hissetmek:

“Ancak bunu da söylemek lâzımgelir ki Sultan Abdülhamid idaresi aman ve zaman vermeyen o evhamlı tazyikıyla havayı öyle sarmıştı ki o vaktin Osmanlıları etraflarında dolaşan her sestem ve her nefesten bir casus **kokusu** alarak titriyorlardı.”

(k.+su 1621)

k. 33790, 34954

k.+dan 3810, 7306

k.+su 911, 1620, 6114, 6332, 7993, 14238

k.+sunu 12276, 30763

k.+sunun 21325

k.+suyle 30495

[=14]

KOL: 1. İnsanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı:

“Köylü kadınlar boyunlarında sıra sıra sahte altınlar, birkaç boncuk gerdanlıkları, **kollarında** birçok sırça bilezikler taşırlardı.”

(k.+larında 632)

“Sallan-maz o kalkış.ta ne mendil ne de bir **kol**”
(k. 36435)

2. Elbisenin insanın omuzundan parmak uçlarına kadar olan organı saran kısmı:

“Bir müddet böyle düşündü. Bunaldı, terledi. Sonra birdenbire kendini topladı. **Kollarını** sıvadı. Gitti, abdest aldı.”

(k.+larını 34481)

3. Bir askerî kuvvetin yanlarından her biri, kanat:

“İznik’ten kalkarak Anadolu ortasından iki **kol** hâlinde Suriye’ye doğru yol alan ilk Haçlı ordusuna Eskişehir’de ikinci bir muharebe verdi ve bu muharebeyi kazandı.”

(k. 4645)

“Şimşek gibi bir semt.e atıl-dık yedi **kol.dan**”
(k.+dan 35830)

4. Dizi, sıra:

“Yollarda **kol** oluveren kızlar fahûrâne, en güzellerini ortaya alırlar.”

(k. 21501)

5. Aynı iş için bir araya gelmiş ekip, iş takımı:

“Faaliyet **kolları** kin, garaz, hırs; millî bir gaayesi olmadığı için de hayrât-perver değil, avamın damarlarına yalnız fesad, yalan bühtanla işliyebiliyor.”

(k. +ları 30422)

6. ***Kol kola**: Birbirinin koluna girerek, kollarını birbirine geçirerek:

“Bu rakslar bir taraftan coşmuş davul ve zurnaların, diğer taraftan gaydaların şevkiyle, yüz köylü bâzan el ele, bâzan **kol kola**, horaya başlarlardı.”

(k. +kola 637)

“Allâh.a şükret-ip dur-uyorlar ve **kolkola**”

(k. 36625)

k. 965, 4643, 7948, 11752, 12442, 21484, 21486, 21630, 23846, 24196, 35887

k.+a 7948, 11752, 21484, 21630, 27660, 30431

k.+da 30774, 37214, 37221

k.+dan 4691, 4692

k.+du 38389

k.+kola 637, 10672, 21525, 23416, 23422

k.+ları 14570, 19599, 23016, 23539, 30411, 35279, 36754

k.+larım 309, 10597

k.+larımdan 190

k.+larımız 23517

k.+larımızda 13097

k.+ların 6140

k.+larına 23519

k.+larında 632, 21537

k.+larımı 6636, 6920, 7161, 9516, 17377, 17423, 21306, 23014, 23032, 27184, 34470, 35430

k.+larımın 6138, 13192

k.+larınızı 23496

k.+u 3228, 9581

k.+uma 10660

k.+umdan 468

k.+una 11441

k.+unda 21541

k.+unu 23198, 26516

k.+unun 7162, 10601, 35279

[=73]

KOLLA-: 1. Korumak, gözetmek:

“Yâni insanları yalnız gönüllerini okşayarak, menfaatlerini **kollayarak** dâima bir dostluk havası içinde yaşatarak idare etmek mümkün olamazdı.”

(k.-layarak 3631)

2. Sakınmak, olabilecek şeyleri düşünerek kendini korumak için tedbirli olmak, tedbir almak:

“İşte içimde hep bu şüpheler olarak Vehbi ile dilimi **kollayarak**, konuşuyordum.”

(k.-layarak 35007)

[=2]

KOLAY: 1. Zahmetsizce, sıkıntı çekmeden yapılan, güçlüğü olmayan (iş):

“Şehrin Haliç'ten ve Marmara sahilinden fethi daha **kolaydı**.”

(k. +dı 5191)

2. Sıkıntısız bir şekilde, kolayca:

“Şehre hücum Haliç tarafındaki surlardan daha **kolay** olabileceği için donanmanın bir kısmı karadan Haliç'e geçirildi.”

(k. 4798)

3. ***Kolay kolay**: Kolay bir şekilde, kolayca, kolaylıkla:

“Elemli şüphelere alışan kalpler **kolay kolay** kurtulamıyorlar, yine şüphe ediyorlar.”

(k. +kolay 10741)

4. ***Kolayca**: Sıkıntı çekmeden, kolay bir şekilde, zahmetsizce:

“Bu Türklerin peyderpey gelmesi, Rumeli çiftçiliğini getirmesi, anî hicretlerin felâketlerinden azade olarak yerleşmesi; vatanın boşluklarını doldurması müspet sahada, nasıl bir iş olacağı da **kolayca** tahmin edilebilir.”

(k. +ca 18554)

k. 2141, 2736, 4351, 4796, 5832, 8639, 9353, 9833, 15202, 15227, 16133, 16133, 18181, 19937, 20526, 21247, 21253, 24173, 24371, 25038, 26152, 26601, 26720, 28613, 29062, 29975, 30024, 33764, 33898, 34814

k.+ca 18541, 25329

k.+dır 13090, 15507, 28097, 32359, 32426, 33167, 34238

k.+ı 13041

k.+ımı 11200

k.+kolay 10734, 13376

[=44]
KOLAYCACIK: Çok kolay bir şekilde:
“Bulgaristan gibi canlandıktan sonra, o dâirenin etrafındaki vilâyetlerimiz topsuz, tüfeksiz, harpsiz ve kansız, ahâlisi olan diğer Türklerin alkışları orta sında **kolaycacık** fethedelim ve böyle böyle büyüyelim, Japonyo gibi bir devlet olalım.”

k. 26472

[=1]

KOLAYLAŞ-: Kolay duruma gelmek:
“Düşündükten sonra yapmak **kolaylaşır**.”
(k.-ır 21305)

k.-sın 18879

[=2]

KOLAYLAŞTIR-: Kolay duruma gelmesini sağlamak:
“Fakat edebiyata temas etmeden evvel Tanzimat'a kadar olan devrede Garb tesirinin memleketimize girmesini **kolaylaştıran** hâdiseleri tedkik etmek bu mevzuu ele alan eserleri gözden geçirmek lâzımdır.”

(k.-an 32761)

k.-ması 4590

[=2]

KOLAYLIK: Kolay olma durumu:
“Meğerse onun da projelerini yapmış, bütün **kolaylıklarını** birer birer saydı.”

(k.+larını 6680)

k.+ına 7505

k.+la 5834, 5834, 17662, 25284, 28701,
33908, 33911

[=9]

KOLEJ: Fr. Yabancı dil öğretimine ağırlıklı olarak yer veren lise dengi okul:

“(…), bir müddet bir **kolejde** tahsil etmiş, tahsisatı kesilmiş, yine Paris'de kalmış.”

(k.+de 4054)

k.+inden 2115, 2125

k.+ine 2108, 32382

k.+ler 9170, 21177

k.+lerinde 3437

[=8]

KOLEKSİYON: Fr. Toplanmak sûretiyle bir araya getirilmiş ve özelliklerine göre sınıflandırılmış nesnelerin bütünü:
“Mussolini'nin İtalya'yı reklâm kılıklı gönderdiği bir **koleksiyonda** gördük.”

(k.+da 8220)

k. 9870

k.+ları 4150

k.+unda 8849

k.+unu 3097, 5998

[=6]

KOLLA-: 1. Olmasını beklemek, gözetmek:
“İstanbul'da gazetecilik ederken bir taraftan da iş **kollardı**. Denilebilir ki para teklifleri karşısında zayıftı.”

(k.-rdı 9983)

2. Gözden ayırmamak, gözlemek, gözetlemek:
“Gazetecilikte temayülleri **kollamak** feraseti de vardı.”

(k.-mak 9945)

3. Korumak, sâhip çıkmak, gözetmek, kayırmak:
“Gençlere vapurda, sokakta, tramvayda, Köprü'de her yerde, bıçkın takımından sözde güzide zümreye kadar eski Şark'ın göreneklerini **kollayan** binlerce insan tarafından dikilen bakışları beni isyan ettiriyordu.”

(k.-yan 1590)

4. *Fırsat kollamak: Uygun zamânı ve durumu gözlemek:

“Zannımca Yeniçeri ihtiyarları Pâdişâh'ın bu teklifini hemen reddedemezler, hattâ mürâiyâne olarak kabullenirler; eski usulleri veçhile geri bıraktırmak için **fırsat kollarlar**.”

(k.-rlar 35400)

k.-mak 9938, 23890

k.-malıydı 34122

k.-mıştır 34214

k.-yacağız 21835, 30678

k.-yanlar 29084

k.-yarak 3622, 3630, 5753, 10350

k.-yordu 26183, 27624, 33400

[=17]

KOLOMBO: Kâşif:

“**Kolombo** namında, adalarda Türk darülfünunundan yetişmiş bir kâşif, denizlerin öte tarafında bir âlem buldu.”

k. 6418

[=1]

KOLORDU: Değişik sayıda tümen ve tamamlayıcı kıt'alardan meydana gelen büyük birlik:
“(…) bir Fransız **kolordusunun** yaklaştığı haber verildi.”

(k.+sunun 26048)

k. 18405, 18421

k.+muzun 18258

[=4]

KOLTUK: Sırtı ve kolları dayayacak yerleri olan büyük sandalye, tek kişilik kanepeler:

“Bir kademe aşağıda reis mevki, daha aşağıda nazırların **koltukları** sıralanmış.”

(k. 3245)

k. 2721, 3242, 21976, 22240

k.+a 3898, 22234, 22546

k.+lar 22671

k.+lara 31723

k.+ları 3244

k.+larımıza 21492

k.+larına 21478, 21940, 21942

k.+larında 21897

k.+ta 9213, 12689, 17466

k.+u 21895

k.+uma 33324, 33528, 33595

k.+umuza 23505

k.+una 11306, 22286, 28919

k.+undan 24043

k.+unu 22288

[=28]

KOMAN: Paris’te bir yerleşim yeri:

“Capitole’u ve eski **Komanın** yerini tahayyül etmediğim bir çerçevede buldum.”

k.+ın 19236

[=1]

KOMEDİ: Fr. İnsan, olay ve durumların gülünç yönlerini güldürücü bir biçimde ortaya koyan tiyatro eseri:

“Acem’de ne nesir vardı, ne de **komedi**.”

(k. 28426)

k. 3228, 3228, 20379, 31862

k.+de 31868

k.+den 32030

k.+leri 3230

k.+nin 31863, 32030

[=10]

KOMEDYA: İtal. Komedi:

“Tâ Aeschylus’dan, Sophocles’dan, Euripides’dan başlayarak, bütün Fransız, İtalyan, İngiliz, Alman, İspanyol temâşasını, tragedia, **komedyâ**, fars, dram, vodvil, hâsılı bütün envayile Türkiyemiz’e almak için bir irtişad hazzına muhtacız.”

(k. 31458)

k. 31414, 31510

k.+ya 19236

[=4]

KOMİSER: Fr. Güvenlik teşkilatında bulunduğu yerdeki emniyet ve asayişe ait işleri yöneten ve polislerin âmiri durumunda olan, polis enstitüsü veya lise mezunu görevli:

“Pasaportları kontrol eden bir polis

komiserinin lüzumsuz bir sert muamelesini gördüm.”

(k.+inin 2538)

k. 1445

k.+imiz 3411

k.+leri 16187

[=4]

KOMİSERLİK: Komiser olma durumu:

“Dikbaşlı ve sözünü esirgemez bir insan olduğundan, bir polis **komiserliğine** olsun yükselememiş, orada bir köşede, küçük bir kâtip kalmıştı.”

k.+ine 1319

[=1]

KOMİSYON: Fr. Belirli bâzı işleri görmek, inceleyip sonuçlandırmak üzere bir araya gelmiş üyelerden meydana gelen topluluk, encümen:

“Hattâ fakültenin milliyetçi müderrislerini çıkarmak vazifesiyle mükellef olduğu hâlde, tasfiye komisyonu namını alan **komisyona** girdi.”

(k.+a 9408)

k. 9402, 12549, 28884, 28973

k.+a 9401, 15453, 28956

k.+da 9404

k.+la 28956

k.+larının 12523

k.+u 9401, 13325, 14852, 14857

k.+un 12549, 15455, 28963

k.+una 13394

k.+unki 28964

k.+unun 13302, 13389

[=21]

KOMİTA: Slav. Siyâsî bir amaca ulaşmak için silâhlı mücâdele yapan gizli topluluk:

“Paris’te Genç Türklüğü âdeta diriltti. İki sene az çok faal bir **komita** hâline soktu, azaca zenginletti.”

k. 11005

[=1]
KOMİTACI: Bir komitaya mensup olan, böyle faaliyetlerde bulunan kimse:

“Bu insanı Doktor Nâzım nasıl değiştirdi, nasıl müthiş bir **komitacı** etti.”

(k. 10998)

k. 3594, 3633, 10124, 11741, 13781, 16014

k.+ları 3476

k.+larının 4234

k.+ya 3633

[=10]

KOMİTACILAR: Bir Fransız ressamın tablosu:

“Hakikati çok güzel kavrayan bir Fransız ressamının Paris'te bir resim sergisinde ‘**Komitacılar**’ unvanlı bir levhası vardı.”

k. 13786

[=1]

KOMİTACILIK: Komitacı olma durumu:

“Paris'te **komitacılık** ederken bir taraftan da Tıp Fakültesine giderek Tıbb-ı Adli derslerini görüyordu.”

(k. 11015)

k.+a 10945

[=2]

KOMİTE: Slav. Komita:

“Şimdi Makedonya'da gırtlak gırtlığa geldiğimiz Bulgar, Sırp, Yunan **komiteleriyle**, yarın cenupta Araplarla gelmemiz mukadderdir.”

(k.+leriyle 35511)

k.+ler 35563

k.+leri 35542

k.+lerinin 4379, 17328, 18028

k.+si 4181, 26283, 35561, 35561, 35561, 35562

k.+sinin 26280

[=13]

KOMİTEÇİ: Komitacı:

“Eski Yeniçerinin meydan kabadayılığı, bu defa fedaî ve **komiteci** şeklinde uyanıverdi.”

k. 26547

[=1]

KOMNİNOS: Bizans hükümdarlarının bir ünvanı:

“Selçuk tarihinde Bizans hükümdar hanedanının **Komninos** ünvanını muhafaza ederek Müslüman olmuş prensler vardır.”

k. 4671

[=1]

KOMŞU: Evleri birbirine yakın veya bitişik olan kimselerin birbirlerine göre aldıkları ad:

“Öteki de **komşumuz** nüfus müdürü Nişli Selim Bey'in oğlu Hasan Hayri idi.”

(k. 514)

“O kadar **komşu** ki dünyâ.ya divar yok ara.da”

(k. 36057)

k. 304, 5740, 5743, 6378, 6427, 15908, 18926, 32852

k.+lardan 465

k.+ları 26293

k.+larımız 19689

k.+larımıza 3539

k.+larının 15716

k.+m 2797, 16579

k.+muz 34869

k.+muza 34908

k.+muzdu 34862

k.+nun 26750, 26754

k.+yu 26751, 26754

[=24]

KOMŞULUK: Komşu olma durumu.:

“Masa üstünde gözüme ilişen bu üç kitabın **komşuluğu** beni bu hasbihâle (...)”

k.+u 30131

[=1]

KOMÜNİST: Fr. Komünizm taraftarı olan kimse:

“Dinciler, ihtilâlciler, milliyetperverler, **komünistler**, ahlakçılar, hâsılı birer gaaye güdenler bilhassa bu son devirlerde şiirin bir vazifesi olduğunu vaaz ediyorlar.”

(k.+ler 32516)

k. 6007, 27747, 27770, 27773, 27774, 27818

k.+ler 25420

k.+leri 3335

k.+ti 2226

[=10]

KOMÜNİST FIRKASI: Komünist partisi:

“Bunlardan sonra tamâmiyle solda **Komünist Fırkası** görünüyor.”

k. 3263

[=1]

KOMÜNİZM: Fr. Özel mülkiyete hak tanımayan, bütün malların kamuya ait olması ve

ortaklaşa kullanılması esasına dayanan, dine yer vermeyen toplum rejimi:

“Çünkü diğer milletlerin vatani edebiyatlarına aksetmiştir, **komünizm** o aksi asla silemez, heyhat ki bizim edebiyatımızda bizim vatanımızın ancak hayal meyal akisleri vardır.”

k. 6015

[=1]

KON-: 1. (Uçucu şey) Uçmasına son verip bir yerde durmak:

“Yere konup yemlenen beş on güvercin, ansızın ürkmüş gibi yerden biraz yukarıya havalandılar ve tâzelenen bir iştiâ ile hepsi yine yere **kondular.**”

(k.-dular 35296)

“Bir zirve.ye **kon-mayan** hümâ.dır ki gönül”

(k.-mayan 38143)

2. Yolculuk sırasında bir yerde konaklamak, geceyi geçirmek:

“Cihangir Selîm-i Evvel'in odası o kadar küçük ve sade ki, uzun seferlerinin birinde **konduğu** fakirane bir han odasını andırıyor.”

(k.-duğu 6802)

3. Misâfir olmak:

“Şehrin bütün bir semtindeki konaklarına ve evlerine uzaktan ve yakından gelen misafirler **konar**, (...) elleri ve ayakları kınalı genç köçekler, zil ve defin hudutsuz çılgınlığıyla sabahlara kadar raksederlerdi.”

(k.-ar 21336)

4. Emek sarf etmeden elde etmek, bedâvadan ele geçirmek:

“Harb-i Umûmî'de sonuna kadar Alman taraftarlığı ettiği hâlde umulmaz derecede büyük bir arazi mükâfatına **kondu.**”

(k.-du 14534)

5. Koymak işi yapılmak, konulmak, bırakılmak, yerleştirilmek:

“Bizzat kendileri, Prens Andre'nin öldüğü haberini ajanslara verdiler; bu haber bir ajans tebliği gibi Türk gazetelerinde intişar edince, Türklerin hezimeteye dair verdiği her haberin bunun gibi **konduğuna** vatandaşlarını inandırmaya çalıştılar.”

(k.-duğuna 13586)

k.-arlar 6601

k.-du 9730, 14523

k.-madan 36528

k.-mağı 33378

k.-muş 5655

k.-uldu 191

k.-up 35283

[=13]

KONAK: Büyük, gösterişli ev:

“Bu dadı ve lala, Üsküb'deki **konakta**, karı koca olarak yaşıyorlardı.”

(k.+ta 219)

k. 7580, 9273, 25506, 30836, 30836, 32722, 33649, 34626, 34972, 34976, 35061

k.+a 213, 24202, 34189, 34618, 34642, 34662

k.+ı 111, 11460, 31280, 32723, 33310, 35059

k.+ımız 7110

k.+ımızın 462

k.+ın 215, 1155, 33272, 34698

k.+ına 107, 1451, 1492, 6244, 10886, 10981, 33320, 33442, 33594, 33811, 34527, 34537, 34539, 34705

k.+ında 4, 1410, 1421, 1462, 26156, 26177, 33303, 33539, 33705, 33934, 34018, 34710

k.+ındaki 35067

k.+ından 19752, 33345

k.+ını 22717, 33272, 33388, 34730

k.+ının 959, 2075, 10987, 32814, 33332

k.+lar 5771, 12857

k.+larda 224, 955, 21161

k.+ları 12851

k.+ların 295

k.+larına 21320, 25726, 34005

k.+larında 12843, 14718, 28225, 28226

k.+larından 33305, 35060

k.+larını 28208

k.+larıyla 5424

k.+ta 110, 1165, 1482, 1501, 1924, 32725, 33355, 33363, 34665, 34673, 34678, 34732

k.+tan 32805, 33403

[=100]

KONDUR-: *(**Bir şeyin, kimsenin**) üstüne **toz kondurmamak**: Bir şeyin veya kimsenin kusurlu olabileceğini kabul etmemek:

“İşlerin gidişinden hiç memnûn olmadığı belli olmakla berâber Sultan Mahmud'a **toz kondurmuyordu.**”

(k.-muyordu 33758)

k.-madan 13359

k.-mamış 14547

[=3]

KONDURUL-: Yazılmış:

“Beyaz kâğıtlar üzerine **kondurulmuş** şikeste-
beste cümlelerini okurken La Rochefoucauld'yu
dinliyormuşuz, sanyorduk.”

k.-muş 30700

[=1]

KONFERANS: Fr. Milletler arası bir meselenin
çözülmesi amacıyla yapılan toplantı:

“İki gün geçirmek üzere Hüseyin Câhid'le
beraber, Paris'e gittim. **Konferans** bitti.”

(k. 1863)

k. 1862, 4349, 9064, 9083, 10943, 11582,
11666, 11936, 11945, 12553, 13307, 13352,
14853, 20466, 21741, 30583

k.+a 9846, 13368

k.+ı 11443

k.+ın 12521, 13352, 13371, 14851, 15666,
27208

k.+ına 15451

k.+ında 8152, 10944

k.+lar 9136, 26484

k.+ta 4419, 4447, 13290, 13783, 14877,
20608

[=36]

KONFORLU: Konforu olan, rahat yaşanacak
şartları taşıyan:

“Halide Edip Hanım bu sefer Suriye'deki
havarîliğin tam zıddı olarak, Robert College'de,
Amerikalı muhibbelerinden birinin bıraktığı çok
konforlu bir köşke yerleşti.”

k. 9133

[=1]

KONGRE: Fr. Bir konu üzerinde karar vermek
amacıyla çeşitli ülkelerden delegelerin,
yöneticilerin katılması ile yapılan toplantı:

“(…) **kongre** iki hizbe ayrıldı.”

(k. 4249)

k. 4349, 11099, 26326

k.+de 4245, 4252

k.+den 3767, 3946, 4257

k.+leri 11067

k.+lerini 20187, 26291

k.+nin 3943, 26291, 26318

k.+sinde 10851

k.+sinin 26322, 26323, 26331

[=19]

KONSER: Fr. Dinleyici topluluğu karşısında
yapılan müzik icrası:

“Hakikate çok yakın görünen bu hayâl ne kadar
uzaktır. O kadar uzaktır ki tıpkı, bir **konser**
verilirken orkestra şefinin elinde bir değneği
sağa ve sola sallayarak, gaayet kolay bir vazife
gördüğünü zanneden bir insanın hayâline
benzer.”

(k. 29983)

k.+de 29976

k.+i 29977

[=3]

KONSERVATUVAR: Fr. Müzik, bale ve
tiyatro öğretimi yapılan okul:

“İşte bunun içindir ki **konservatuvarlarda** üstad
muallimler genç talebeye kelimelerin tam
telâffuzunu, okuma sanatının bir alfabesi gibi
öğretmekle işe girişirler.”

(k. +larda 27403)

k. 31562, 31584

k.+ına 31622

[=4]

KONSOLOS: Yun. Yabancı bir ülkede, kendi
hükûmetine siyâsî ve ticârî bilgiler vermekle ve
orada bulunan yurttaşlarının hak ve çıkarlarını
korumakla görevli dış işleri görevlisi:

“Şarkta Fransız büyük elçilerine ve
konsoloslarına, katolik kiliselerinin âyinlerinde
hâmilik sıfatını i'lam eden merasim (...)”

k.+larına 19140

[=1]

KONSOLOS ŞEFİK: Paris'teki Genç
Türkler'den biri:

“(…) **Konsolos Şefik**, Serasker yaveri Şefik,
Çerkes Kemal, Abdülhalîm Hikmet, Galib Ata,
Doktor Re'fet. Bunlar hâricinde Paris'de oturan,
yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok
tanınmış Genç Türkler vardı.”

k. 3804

[=1]

KONT: Fr. Avrupa'da soyluluk unvânı:

“Kudüs'ü zaptettikleri zaman, kral seçiminde
kazanama yan, fakat o tahta yalnız kendisini
lâyık gören ve bu işte en ziyade gayreti sevk
eden Tuluz **kontu**, ordusunu alıp Fransa'ya
dönmek üzere idi.”

k.+u 5084

[=1]

KONTLUK: Kont olma durumu:

“Kudüs'ü fethedip orada bir krallık kurmuşlar, Suriye'de, zaptedebildikleri yerlerde de Avrupa'da olduğu gibi, prenslikler, dukalıklar, markilikler, **kontluklar**, baronluklar vücuda getirmişlerdi.”

k.+lar 5081

[=1]

KONTRATO: İtal. Kontrat kelimesinin

Türkçeye ilk girdiği zamanlarda kullanılan şekli:

“I Temmuz'da eski apartmanı tahliye veyâhud **kontratosunu** bir sene daha temdîd etmek ıztırârı vardı.”

k.+sunu 18866

[=1]

KONTROL: Fr. Bir şeyin usûlüne ve gerçeğe uygun olup olmadığını inceleme, denetleme, denetim:

“Çünkü bâdemâ Boğazlar büyük devletlerin **kontrolü** altında bulunacak.”

(k.+ü 15923)

k. 2510, 2536

k.+e 14409

[=4]

KONT SFORZA: Sforza (Carlo, kont).

(Montignoso 1872 – Roma 1952)

İtalyan diplomat ve siyaset adamı:

“Acaba bedhahlığından muztarip oldukları **Kont Sforza'nın** akıbet hayırhahlığına inandılar mı?”

k.+nın 13301

[=1]

KONU KOMŞU: Bütün komşular ve etrafta olanlar, etrafta oturanlar:

“Bir derdi vardı: Üsküb'e gitmek orada, müslüman şehrinde, akrabası, tamdıkları ve **konu komşu** arasında ölmekti.”

k. 127

[=1]

KONUL-: Koymak işi yapılmak, konmak:

“Osmanlı gençleri, gürbüz selefleri tarafından, ihtiyar bir saltanatın temelini ilk taş **konulduğu** günü tes'id ediyorlar.”

(k.-duğu 21397)

k.-an 618, 35141

k.-du 22045

k.-duğunu 6732

k.-dukları 6742

k.-malı 6718

k.-muş 27698

k.-muştı 10006, 11106, 11110

k.-up 13555

k.-urlar 32076

k.-ursa 12058

k.-uyor 15687

[=15]

KONUŞ-: 1. Bir dilin kelimelerini telaffuz etmek:

“Bizim gibi **konusan**, Allah'ın karşısında bizim dualarımızı tekrar eden; bizim ağladığımız günler ağlayan, güldüğümüz zaman gülen, milyonlarca insan bu toprağa yayılmış yaşıyor.” (k.-an 22841)

2. Düşüncelerini sözle anlatmak:

“Ağır yürürdü ve gülümsemeksizin âmirâne **konusurdu**.”

(k.-urdu 232)

3. Karşılıklı olarak bir şeyler anlatmak, söyleşmek, sohbet etmek:

“Dün çamlar altında seyahatlere dâir **konustuk**.”

(k.-tuk 22895)

“Dağ.lar ağar-ırken **konus-urduk** tepe.lerde” (k.-urduk 36996)

4. **mec.** Düşüncelerini söz dışında herhangi bir yolla anlatmak:

“Sözünde kalbi ürperten bir büyü var gibi? Gözlerinle **konusuyorsun** sanıyor!”

(k.-uyorsun 23458)

5. (Bir dili) Konuşma dili olarak kullanmak:

“Rûm halkı ancak ekalliyeti Romalı olan ve ekseriyeti Yunanca **konusan** fakat Sırplar, Bulgarlar hattâ Ermenilerle de kaynaşmış bir halita idi.”

(k.-an 26997)

6. Bahsetmek, söz açmak:

“— Bu akşam burada, bu güzel topluluğu tertip edenlerden iki genç bir musahabe yapmak teklifinde buldukları vakit kendilerine sordum: Neye dâir **konusalım**? Şiire dâir, dediler...”

(k.-alım 28074)

k.-abilir 18179

k.-acağız 23507

k.-acak 2551, 11195, 15317, 33718, 34193, 34513

k.-akonuşa 6250, 6450, 6847

k.-amiyorduk 9598

k.-an 2689, 4551, 4925, 7701, 8620, 8872,
11813, 13610, 20162, 21623, 22066, 22825,
26987, 30491, 31278, 31950, 33250
k.-anlar 21506, 33249
k.-anları 31599
k.-arak 775, 6897, 20158
k.-duğu 19570
k.-madı 33785
k.-madığım 9057
k.-mağa 26914, 29544, 33712, 33802, 35134,
37158
k.-mağı 35438
k.-mak 4096, 10212, 11541, 29921, 32992,
33867, 33867, 34625
k.-maktan 2680, 29557
k.-maktı 33869
k.-maları 9182
k.-malarla 11193
k.-malı 16001
k.-mam 15826
k.-mamız 9384
k.-mamıza 32093
k.-manın 4815, 4841
k.-masını 9392
k.-maya 1322, 2328, 8962, 9067, 27265,
27411
k.-mayacağım 8845
k.-mayacağımıza 11677
k.-mayan 20161
k.-mayı 27194
k.-mazdı 4027
k.-muş 7072, 10802, 10918, 18696
k.-muştı 11442
k.-muyordu 8901, 33112, 34711
k.-tu 2351, 6303, 23078, 23324, 23341,
35121
k.-tuğu 2690, 6898, 8661, 21502, 30941,
32208, 32580
k.-tuğumu 2832, 9186
k.-tuğumuz 2612, 8453, 9821, 23407, 28841,
29544, 29837
k.-tuğunu 4972, 9539
k.-tuk 814, 858, 1720, 2687, 2732, 8979,
9164, 9257, 9272, 10963, 11680, 22880, 23052,
31911, 31943, 33530
k.-tuklarını 33249
k.-tular 6359
k.-tum 2832, 19787, 32051

k.-tunuz 32764
k.-unuz 8562
k.-up 34653, 36253
k.-ur 963, 6435, 8626, 16594, 23177, 31796,
33271, 33325, 33628
k.-urdu 10778, 11006, 11435, 19758, 26343,
29073, 33636
k.-urduk 2200, 8446, 9089, 9386, 11591,
21632, 32302
k.-urken 837, 3909, 12068, 14296, 16822,
23070, 26915, 29073, 29839, 29845, 33334,
33511, 35810
k.-urlar 22245
k.-ursa 2438
k.-uş 2383
k.-uşlarında 9913
k.-uyor 1028, 3126, 3323, 14299, 28764,
30749, 31158, 31947, 32688, 33207
k.-uyordu 1512, 3664, 4918, 21862, 22872,
33416, 34032, 34135, 35446
k.-uyorduk 6266, 6558, 8564, 8611, 8870,
8884, 9570, 10179, 11842, 20876, 21480,
23157, 23307, 26920
k.-uyordum 2926, 29483, 34998
k.-uyorlar 4079, 10632, 21501, 23014, 30904
k.-uyorlardı 2471, 6212, 6307, 6379, 6644,
16772, 18725, 33642, 34785
k.-uyoruz 23390
[=228]
KONUŞKAN: Konuşmayı seven, tatlı konuşan
(kimse):
“Gör-düm iki bin testi **konuşkan** susağan”
k. 38339
[=1]
KONUŞMA: Konuşmak işi, tekellüm:
“**Konuşma**, şiiri okuma san'atına dâirdir.”
k. 19265
[=1]
KONUŞTUR-: Konuşmasını sağlamak,
konuşmasına yol açmak:
“Bu kıt'alardaki halkı kendimize benzetebilir
miyiz? Onları Türkçe **konuşturabilir** miyiz,
kendi ırkımızla hâl-hamur edebilir miyiz?”
(k.-abilir 35495)
k.-muş 26474
[=2]
KONUŞUL-: Konuşmak işi yapılmak,
düşünceler sözle anlatılmak:

“Burası tam bir hürriyetle **konusulan** yerdî.”
(k.-an 35073)

k.-a 29036, 29036

k.-acağı 13290

k.-ur 6422

k.-urken 25745

[=6]

KONVANSİYONEL: Fr. Anlaşmayla ilgili,
üzerinde anlaşılmiş, uyuşulmuş:

“Oradan **konvansiyonel**'le doğru İstanbul'a
döndüm.”

k.+le 1876

[=1]

KONYA: Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde
yer alan illerinden biri:

“İkinci Haçlı ordusuna mağlûp oldu ve **Konya**
üzerine çekildi.”

(k. 4647)

“Bursa.dan **Konya.dan** İzmir.den uzak.tan
uzak.a”

(k.+dan 35696)

k. 6398, 23287, 24134

k.+da 32165, 33576

k.+daki 3817

k.+dan 4667

k.+ya 1481, 4664, 4668, 5074, 5864, 33573,
33575

[=15]

KOP-: 1. Yerinden ayrılmak, bağlı bulunduğu
yerle bağlantısı kesilmek:

“Genç arkadaşımın kulenin yanındaki kapıdan
girdik, eski demir kapının sol kanadı **kopmuş**
yerde öyle yatıyordu.”

(k.-muş 6192)

“Bir bit-miyecek şevk ver-irken beste/
Bir tel **kop-ar** âhenk ebediyyen kesil-ir”

(k.-ar 38174)

2. **mec.** Bir bağı kalmayacak şekilde ayrılmak,
uzaklaşmak:

“İstanbul'un fevkalade güzel bir akşamıydı;
fakat kendimi vatandan **kopmuş**, âvâre bir insan
telâkkî ediyordum.”

(k.-muş 1645)

“**Kop-muşuz** biz.ler o öz varlık ol-an
manzara.dan”

(k.-muşuz 36115)

3. Ortaya çıkmak, zuhur etmek:

“Kırçı gecesi davullar, zurnalar çalmağa başlar,
her taraftan gayda sesleri **kopar**, yollar yortu
esvapları giymiş köylülerle dolardı.”

(k.-ar 628)

4. (Gürültü veya tehlikeli bir olay) Birdenbire
patlak vermek, ortaya çıkmak, birden başlamak:

“Cenaze evden çıkarken, evin bütün
pencerelerinden, kapılarından müthiş bir
vaveyla **koptu**.”

(k.-tu 192)

“Şu **kop-an** fırtına Türk ordu.susur yâ Rabbî”

(k.-an 38021)

5. Harekete geçmek, kalkmak:

“... Tiren **koptuğu** vakit, adetâ damarlarımın
birden koparıldığını zannettim... O zamanki
Paris'e o kadar bağlıydım.”

(k.-tuğu 1911)

6. Başlatılmak, ilân edilmek:

“Ne vakit ki seferberlik **koptu**, von Sanders ve
arkadaşları bizim nüfus defterlerimize itimat
etmediklerini, Anadolu'da çok, pek çok mektum
nüfus bulunduğunu öne sürdüler.”

(k.-tu 15747)

k.-acaktır 25499

k.-an 12367, 22958, 31951, 37223, 38563,

38582

k.-ar 628, 5227, 27766, 36020, 38174

k.-ardı 10775, 13622, 14820

k.-arken 18444

k.-maz 11862, 28728

k.-mazsa 28157, 32292

k.-muş 1644, 6187, 12649, 32731, 38425

k.-muşken 2411

k.-muyor 31159

k.-muyordu 12087

k.-tu 192, 4007, 5227, 5244, 7846, 10614,
15735, 16723, 16989, 21480, 21527, 23001,
34678, 36985, 37492

k.-tuğu 1909, 28728

k.-up 37589, 38352, 38553, 38573

[=51]

KOPAR-: 1. Kopmasına yol açmak, bağlı
bulunduğu yerden ayırmak:

“Murad Hüdâvendigâr Türklerinin kaplıcaya
yerleştirdikleri büyük kesme taşları kazma
koparamamış, dinamit atamamış.”

(k.-amamış 3202)

2. Hiçbir bağı kalmayacak şekilde ayırmak, uzaklaştırmak:

“Bulgaristan'da bir milyona yakın bir kütle olan müslümanları toprağın kökünden **koparıp** atmak için menhus Ferdinand'ın, açtığı siyâsette hiçbir şey değişmemiş.”

(k.-ıp 3484)

3. Zorla almak, ayırmak, uzaklaştırmak:

“Bu ilk Haçlılar, yeni doğan Rum Selçuk Devleti'ni iznik'ten **koparıp** Konya'ya atmışlar.”

(k.-ıp 5078)

4. Keserek ayırmak:

“Bazan kilise tasavvufunun hafakan devirleri tutuyor, bu ilâhîlerin bazılarını nefy, bazılarını idam ediyor, bazılarının da ellerini bileklerinden **kopararak** gözlerini çıkarıyor, bî-çareler bu tedmirlere rağmen, birer köşede eski an'aneyi yürütüyorlar.”

(k.-arak 6345)

5. (Fitne, fesat, kavga, gürültü vb. kelimelerle)

Ortaya çıkarmak, başlatmak:

“Aynı nazariye Balkanlar'a sirayet edince, şimdiye kadar milletler arasında görülmemiş bir gayz, bir fitne, bir menfaatperestlik fırtınasıdır **kopardı**.”

(k.-dı 13776)

6. ***Kıyâmet kopmak**: *mec.* Ortalık birbirine girmek, büyük gürültü ve karışıklık çıkmak:

“Zeyneb'den ayrılacağıma bilmem nereden ve nasıl orada haber aldım. **Kıyameti kopardım**, ağlamaya ve sızlamaya başladım.”

(k.-dım 379)

k.-acak 10374

k.-amaz 17585

k.-an 21491, 22077, 34550

k.-dığı 15997

k.-dılar 12104, 30163

k.-ıp 3483, 22057

k.-ır 8284

k.-ışla 12082

k.-ıyorlar 25551, 25623

k.-mak 12084

k.-makla 24147

k.-maya 14948

k.-mıştır 32788

[=23]

KOPARIL-: 1. Kopmasına yol açılmak, bağlantısı kesilmek:

“Tiren koptuğu vakit, adetâ damarlarımın birden **koparıldığını** zannettim...”

(k.-dığını 1911)

2. Hiçbir bağı kalmayacak şekilde ayrılmak, uzaklaştırılmak:

“Rumeli ana vatanın kucağından **koparıldıktan** sonra bu şan ve şerefini Paris ve Amerika sahnelerinde birkaç defa hissetti.”

(k.-dıktan 21347)

“Edirne'siz Türk devleti tarihi **koparılmış** bir devlet olur.”

(k.-miş 18262)

k.-amayan 781

k.-ıp 366, 4894

k.-ır 11866

[=7]

KOPART-: Birdenbire ve kuvvetle başlatmak:

“Halkın ağırları bir isyan **kopartacak** dereceye çıkınca (...)”

k.-acak 30246

[=1]

KOPYA: *Ital.* Taklit edilmiş olan:

“Türkçe gazete, tıpkı bildiğimiz gibi, Avrupa gazetesinin bir **kopyasıdır**.”

(k.+sıdır 29873)

k. 29879, 29880

k.+edeceğimize 13145

k.+ederek 28515

k.+etselermiş 13146

k.+ettiği 2256

[=7]

KOR: 1. İyice yanıp ateş hâline gelmiş odun veya kömür parçası:

“(…) âteşin olmaktan uzak, çok uzak, hattâ o **korun** soğumuş külü kadar bile müessir değildiler.”

(k.+un 7889)

2. **teşmil**. Ateş parçası gibi, kırmızı, yakıcı:

“Gül tenli **kor** dudaklı kömür gözlü sürmeli”

(k. 37056)

[=2]

KORDON: *Fr.* ***Kordon altında bulunmak**:

Giriş çıkışı önlenmek, güvenliği sağlamak için bir yeri görevlilerle korunmak:

“Darbenin vurulduğunu, Letafet Apartmanı faciasını, Harbiye Nezareti'nin işgal edildiğini, vâsi miyasta evler basıldığını, Meclis-i Meb'usân'ın ve Meclis-i Âyân'ın **kordon altında**

bulunduğunu ve hâdisenin devam ettiğini nakletti.”

(k. 18731)

k. 26458

[=2]

KORDON BOYU: İzmir’de rıhtım boyunca uzanan cadde:

“*Vakıa Türk valisi henüz İzmir Hükümet Konağı’nda değil, Kordon Boyu’nda henüz albayraklar dalgalanmıyor.*”

(k.+nda 14477)

k.+nda 14448, 15606

[=3]

KORİDA: Boğa güreşi:

“*Madrid İspanyolluğu yazın korida denilen boğa oyunlarından, kışın da flamingo dedikleri Arap mûsikîsinden kalma, çok şarkkârî, bir curcunadan ibarettir.*”

(k. 19064)

k. 19077, 19079, 19084, 19089, 19096

k.+ya 19090, 19100

[=8]

KORİDOR: Fr. Bir yapıya girmeyi sağlayan veya odaları birleştiren genellikle dar geçit, geçenek:

“*Odaları şöyle böyle, azçok temiz, koridorları koğuş sisteminde bir oteldi.*”

k.+ları 754

[=1]

KORK-: 1. Korkuya kapılmak, korku duymak, ürkmek:

“*Ben de artık fecî’ mukadderatına razı bir insan gibi güvertede bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladım. Birkaç günden beri çok korktuğum için birdenbire çok cesur olmuştum.*”

(k.-tuğum 1762)

“*Yaşamak zevk.i ne.dir bil-mez ölüm.den kork-an*”

(k.-an 36007)

2. Endişe etmek, kaygı duymak, tasalanmak:

“*Pâdişah’ın bu niyetini icra ettirmekten korktuğu, sinirlendiği, karar veremediği, bunaldığı seziliyor.*”

(k.-tuğu 26172)

“*Yalnız arada sırada anneme dâir endişeleri hissediyordum. O zaman gidip bir köşede ağlıyor ve annemin ölümünden korktuğumu söylüyordum.*”

(k.-tuğumu 143)

3. ***Korkarım (ki)**: Endişe, şüphe, tereddüt ve ihtimal bildirir:

“**Korkarım ki**, bu muhabere bahsinde yine beni haksızlıkla itham edeceksiniz.”

(k.-arım 204017)

k.-ak 16129

k.-akorka 12966

k.-an 2508

k.-ar 27284, 34332

k.-ardı 12861

k.-ardık 531

k.-arım 38936

k.-arlar 12447, 23827, 25857

k.-arsın 9574

k.-ma 6290

k.-mağa 34463

k.-mak 4102

k.-mayarak 9590

k.-mayız 9466

k.-maymız 1700

k.-mazdı 18171

k.-muş 11377, 34919

k.-muştur 33928

k.-sunlar 33459

k.-tuğumuz 11900, 33599, 35471

k.-tuğundan 11059

k.-tuğunu 26408

k.-tuk 24453

k.-tum 2930, 6502, 33479

k.-tunuz 16998

k.-utamamıştılar 1149

k.-uyor 14199

k.-uyordu 6200, 7318, 26192

k.-uyorlar 946, 12532

k.-uyorlardı 1756

k.-uyorum 7434, 13365, 15515

[=49]

KORKAK: Çok çabuk ve olmayacak şeylerden korkan:

“*Yunan’ı bugün Anadolu’da cephe önünde aciz, cephe arkasında korkak, perişan, amana düşmüş görüp de sulhun muhakkak olduğuna hükmetmek bizi hiç ummadığımız bir uçuruma sürükler.*”

(k. 16140)

k. 6198, 10019, 34371

k.+ım 9577

k.+ın 33449

k.+sın 9575
k.+sınız 9578, 9592
k.+tı 23848
[=10]

KORKAKLIK: Korkak olma durumu:

“Korkaklığına rağmen kaani olduğu bir bahisde de göz yummazdı.”

(k.+ına 34383)

k.+ına 34077

[=2]

KORKU: 1. Bir tehlike veya tehlike ihtimâli karşısında duyulan ürkütücü duygu:

“Yolcuların sıra bekledikleri yere geldim.

Kalbim heyecandan ve korkudan atıyordu.”

(k.+dan 1614)

“Dünyâ.da korku nâm.ına biz.ler de ol-masak/

Bil-mezdi âdem oğlu ne-dir şerr için yasak”

(k. 37136)

2. Kaygı, üzüntü, endişe:

“Bu rü'yânın korkusuyla uyandım.”

(k.+suyle 155)

“İç.imde korku nedir kal-mıyor yok ol-maktan”

(k. 36568)

3. ***İçine korku düşmek:** Endişelenmek, korkmaya başlamak:

“Dâmad Paşa da Erzurum askerinin başında alay gösterecekti. Yine içime korku düştü. Bizim paşa şâkirdimiz, ömründe ata binmemişti; askerinin başında, Hünkâr'ın önünden geçerek, nasıl alay gösterecekti?”

(k. 34812)

4. ***Korku vermek:** Endişelendirmek:

“Boğazlara doğru yürüüüş! Bu hareketin yalnız düşüncesi bile bir korku verirken bizzat kendi vuku' buluyordu.”

(k. 26901)

k. 1757, 4103, 11737, 13265, 15839, 19593, 25285, 25509, 25510, 26891, 33050, 33282, 33897, 34801

k.+dan 1280, 1613, 1709, 13441, 22920, 23847, 25578, 33896, 33903

k.+mdan 588

k.+muz 9452, 38328

k.+muza 37828

k.+nun 26160

k.+su 319, 7021, 11737, 14513, 16556, 23409, 33454, 33459, 34091

k.+suna 5448

k.+sundan 309, 10376, 16096, 33451

k.+sunu 25532

k.+sunun 26187

k.+suyla 11118

k.+ya 1300, 25509

k.+ydu 550

k.+yu 25511

[=52]

KORKULU: 1. Korku veren, korku dolu, ürkütücü:

“Uyuyunca da korkulu rü'yâlara daldım.”

(k. 152)

“Tâli.in dön-düğü en korkulu yıl.larda bile/ Yürü-yen düşman.ı son hamle.de dök-tün deniz.e”

(k. 35972)

2. Korkmuş, ürkmüş:

“Mehlika.nın kara sevdâh.ları/

Bak-tılar korkulu göz.lerle su.ya”

(k. 36723)

3. ***Korkulu rüyâ (düş): mec.** İnsana ürküntü veren durum veya olay:

“Vatan.da korkulu rü'yâ iç.indeyiz gerçek/ Fakat bu çok sür-emez mutlaka şafak sök-ecek”

(k. 36357)

k. 23096, 34444, 38654

[=7]

KORKULUK: Tarla, bağ ve bahçelerde kuşların zarar vermesini önlemek için konulan, insana benzer kukla:

“Bu konakta bostan korkuluğu nev'inden bir lalaydı.”

(k.+u 34742)

k.+tan 17799

k.+u 17798

[=3]

KORKUNÇ: Çok korkulu, korku veren, dehşete düşüren, müthiş:

“Korkunç ve çirkin bir şeydi.”

(k. 722)

“Yıl-ma korkunç uçurum zannedil-en boşluk.tan”

(k. 36520)

k. 1145, 1758, 4945, 5501, 9000, 17176, 24035, 35238

k.+tu 2819, 34462

[=12]

KORKUT-: Korkmasına yol açmak:

“Bu delikanlılardan biri, çocuğu **korkuttu**.”
(k.-tu 849)

“Vicdân.ı olma-yanları nefis.inde **korkut-ur**”
(k.-ur 37135)

k.-acak 11437

k.-an 1449

k.-madı 23210

k.-muştı 11380, 26948

k.-tular 16412

k.-uyorlardı 573

[=9]

KORO: *Ital.* ***Koro hâlinde**: Hep bir ağızdan:
“Yüz.lerce ağız.dan **koro hâl.inde devamlı**”

k. 36036

[=1]

KORSAN: *Ital.* Gemilere saldıran deniz
haydudu, deniz hırsızı:

“Nihayet meşhur bir **korsan** olmuş bir şahsiyet
olarak yâd ederler.”

(k. 4587)

k. 6488

k.+larımıza 2162

k.+larının 34720

[=4]

KORSANLAR: Yahya Kemal’in bir şiiri:
“Akınlar’ımı, Akıncılar’ımı, **Korsanlar’ımı**
tanıdığım Türklere okuyordum.”

k.+ımı 2185

[=1]

KORSİKALI: Korsika halkından olan:

“Millet kelimesi gibi, milletler de, irkî, iklimî,
uzvî, lisânî mânâlarını âbâ-i inkılâbın, millet ve
vatan nazariyesini **hutta** **hutta** gezdiren **Korsikalı**
dâhîden sonra buldular.”

k. 28780

[=1]

KORU: Bakımlı küçük orman:

“O şâir ki bir zaman Boğaziçi’ni, iki taraf
kırmızı yalılarıyla, güür **korularıyla**, Türkkârı
sandallarıyla, Sultan Abdülhamid’in Beylerbeyi
Camii’nde cuma namazına gittiği saltanat
kayığıyla gördü.”

(k.+larıyla 7319)

“Yat-tımdı nilgün **koru.nun** bir kenâr.ına”

(k.+nun 39185)

[=2]

KORU-: 1. Dış tehlikelerden esirgemek,
muhâfaza etmek:

“Hutta **hutta** Müslüman memleketlerini **korudu**,
İslâm tevekkülüne tam manâsıyla sarıldı,
dinimizin emrettiğini gücü yettiği kadar ifa etti.”
(k.-du 15377)

“Hem büyük yurt.u kur-an hem **koru-yan**
kudret.imiz”

(k.-yan 35684)

2. Yardım edip kayırmak, himâye etmek:

“O zamandan bugüne kadar bütün Asya’da ve
Afrika’da Müslüman devletlerini Türkler
kurdular, **korudular**, idare ettiler.”

(k.-dular 20854)

3. Gerekli tedbirleri alarak zarar görmesini
önlemek:

“Cetlerimizden kalan binaları koruyabilirsek
çok kâfi bir medeniyet gayreti göstermiş
oluruz.”

(k.-yabilirsek 7618)

4. (Bir düşmana, bir tehlikeye karşı) Savunmak,
müdâfaa etmek:

“Saltanat iki buçuk asır evvel Viyana’da mağlûp
olduktan sonra merhale merhale dayandı, lâkin
en vâsi hudutlarını bir türlü **koruyamadı**.”

(k.-yamadı 13038)

k.-du 33602

k.-duğu 33581

k.-duk 13032

k.-dular 13826, 20839

k.-madımı 27226

k.-mağa 782

k.-mak 4543, 12199, 14889, 15830, 26845

k.-manın 15825

k.-maya 15288

k.-mayı 12178

k.-muş 12056

k.-r 14622, 28963

k.-sunlar 16123

k.-yacak 12801

k.-yacaklarını 26866, 26885

k.-yamazlar 13948

k.-yamıyorlar 7803

k.-yan 23697, 28726

k.-yanların 20840

k.-yarak 22730

k.-yor 23745

k.-yordu 15641

k.-yorduk 17676

k.-yorlar 15818

k.-yorlardı 4509, 11824

[=38]

KOSKOCA: Çok büyük, muazzam:

“Eğer kadîm şâirlerimizin en hâlisleri öz şiiirlerini toplasalar o **koskoca** dîvanlar bir dîvançe olabilirdi.”

(k. 32371)

“Yalnız o.nundu **koskoca** meydan ve manzara”

(k. 35748)

k. 6513, 8927, 13608, 21422, 22823, 23284, 32361, 32861

[=10]

KOSOVA: 1. Balkanlar'da, Sırbistan, Karadağ, Makedonya Cumhuriyeti ve Arnavutluk devletlerine sınırı olan, 1999 ile 2008 yılları arasında Birleşmiş Milletler idaresinde bir bölge olarak bağımsızlığını ilan etti:

“Fakat hakikatte **Kosova** polisinin bütün işleri onun elinden geçiyordu.”

(k. 1321)

2. Birinci ve İkinci Kosova savaşları:

“1389'da **Birinci Kosova** muzafferiyetinden 1453'te İstan bul'un fethine kadar zaman mesafesi ne kadar kısadır. Yalnız altmış dört senedir! 1453'te İstanbul surları önüne gelen or duda 1448'de **İkinci Kosova** ve 1444'te Varna muzafferiyetlerini kazanan asker olduğu gibi, 1396'da Niğbolu muzafferiyetinde bulunmuş ve yetmiş beş yaşına girmiş harp erleri vardı.”

(k. 5129, 5132)

3. Üçüncü Kosova Meydan Muharebesi:

“Hengâme.den o Üçüncü **Kosova** o vak'a.dır”

(k. 38559)

k. 1320, 4711, 16116

k.+da 1043, 7082

k.+dan 3746, 21411

k.+nın 1069, 1398

k.+ya 21410

[=14]

KOSOVA MEYDAN MUHAREBESİ: Sultan I. Murad önderliğindeki Osmanlı ordusu ile Sırp kumandanı Lazar Hrebelyanoviç önderliğindeki çok uluslu Balkan ordusu arasında 28 Haziran 1389 tarihinde yapılan muharebe:

“Haydar Baha'nın türbesi **Kosova Meydan Muhârebesi'nin** yolu üzerindeydi.”

k.+nın 991

[=1]

KOSTANTİN: 1. İmparator Kostantin:

“Roma'nun vârisi olmak zihniyeti, battığı saate kadar Bizans'ın kafasından çıkmamıştır.

Kostantin, kendi adını vererek İstanbul'u kurduğu zaman, Roma İmparatorluğu'nun yalnız hükümet merkezini İtalya'dan kaldırıp Marmara sahiline getirdiğini zannediyordu.”

(k. 4881)

2. Millî Mücadele döneminde, Yunanlıların başında bulunan Kral Kostantin:

“Bize göre **Kostantin** Venizelos hepsi birdir. Yunanlıların başında ister o olsun ister beriki bugünkü Yunan ordusunun başına İskender-i Kebir geçse mesele birdir.”

(k. 13537)

k. 4877, 4884, 4897, 4914, 5849, 12271, 12611, 12619, 12621, 13528, 14039, 14237, 14241, 14277, 14630, 15629, 16099, 17546, 26935, 26952, 26971, 26974

k.+den 6326, 5851, 12257

k.+e 13309, 14038, 14229

k.+i 12273

k.+in 12239, 13557, 14004, 14406, 16455, 16458, 16484, 16499, 17559

k.+inkine 14630

[=39]

KOSTANTİN DRAGAZES: Son Bizans İmparatoru:

“Bizans Kayseri **Kostantin Dragazes** karşı koymaya kalkışır, lâkin genç Fâtih, Varna Meydan Muharebesi sıralarındaki ihaneti hatırlatır.”

(k. 6614)

k. 5844, 12270

[=3]

KOSTANTİN HÜKÛMETİ: Kostantin bakanlar kurulu:

“Tebliğ **Kostantin Hükümeti** böylece tezkireye ve tebrie ettikten sonra iki manidar satırla bitiriyor kralın ve veliahtın lehinde tacından vazgeçeceğine dair resmen müracaatta bulunduğ u da yalanmış.”

k. 14037

[=1]

KOSTANTİNİYYE: Roma İmparatorluğu (330–395), Bizans İmparatorluğu (395–1204 ve 1261–1453), Latin İmparatorluğu (1204–1261) ve

Osmanlı İmparatorluklarına (1453–1922)
başkentlik yapmış bir şehir:

“Fetih askerleri, mübarek bayrağı taşımış ve
Türklüğün bir cazibe merkezi olan **Kostantniyye**
surlarında şehid düşmüş mücâhid sahabeyi milli
bir temayülle severlerdi.”

(k. 23635)

k. 6528, 6916, 7078, 16117

k.+de 7121, 7233

k.+nin 7131, 7138, 7169, 7250

k.+ye 6194, 7090, 7248, 23633

k.+yi 7130

[=16]

KOSTANTİNO POLİÇE: İstanbul:

“Roma’da ne kadar resmî yapı varsa aynı
İstanbul’da yaptı ve Unkapanı’ndan Fâtih’e ve
Langa Bostanı’na kadar giden bir sur içinde
esas İstanbul’u kurdu. (**Konstantino Poliçe**
şehrini kurdu.)”

k. 26964

[=1]

KOSTENEÇ: Köstence:

“Dağlığa daha ziyâde giriyoruz, İsviçre’msi bir
manzara **Kosteneç** banyoları. Evliya Çelebi’nin,
Köstence Kaplıcası yâd edildiği devirde ziyaret
edip suyunda yıkıldığı ve sularının şifâsını uzun
uzadıya naklettiği bu kaplıca şimdi
Bulgaristan’ın Carlsbad’ı gibi telâkki ediliyor.”

k. 3066

[=1]

KOSTÜM: Fr. Kıyafet:

“Kadın erkek herkes spor **kostümleri** içinde
kayıyor, geziyor, eğleniyorlar.”

k.+leri 20504

[=1]

KOŞ-: 1. Ayaklarını sıra ile yerden keserek öne
doğru hızla gitmek:

“Vakit nakittir diye muttasıl koşan ve hiç
konuşmayan en yeni New York vatandaşlarından
ziyâde, Atina sokaklarında hiç **koşmayan** lâkin
iyi konuşan Sokrat kadar yeni ve onun kadar
idealist olmak bana çoktur bile.”

(k.-mayan 20177)

2. Bir yere hızla, acele ile gitmek:

“Geçen kış Kafkas karları arasından Kâzım
Karabekir’le Kars’a yürüyen genç zabitler ve
genç köylüler, bu baharda İsmet ve Re’fet’le
İnönü’nden Dumlupınar’a koşan genç zabitler ve

genç köylüler, Anadolu’yu ulvî ruhlarının,
mukaddes kanlarının rayihalarıyla
doldurdular.”

(k.-an 17530)

3. Büyük bir ilgi duyarak istekle gitmek:

“İnönü askerlerinin yaralarını sardırma için
yüz seksen beş bin lira veren bu halk, bir maaş
aldı mı hemen Yunan bakkallarına, Yunan
mağazalarına **koşar**, bir aylık maaşın yekûnu
olan bir milyon iki yüz bin lirayı, hem de her ay,
Yunanlılara cephaneyetiştiren Yunan teşkilâtının
eteğine döker.”

(k.-ar 14081)

“Tevhîd.e **koş-muş** ehlicihâd.ın birer birer/
Zerhat.la tâkıArş.a yazıl-sun gazâ.ları”

(k.-muş 37246)

“Kaç fetih.e **koş-an** tuğ.lar ufuk.larla yarış-mış”
(k.-an 35813)

4. *(**Bir şeyin veya birinin**) **Peşinde (Peşinden)**

koşmak: (O kimseyi veya şeyi) Elde etmeye
uğraşmak, ona erişmeyi çok istemek, arkasından
koşmak:

“Bu hâle bakınca insan bir şeyden
şüpheleniyor; ‘Acaba bu harbden evvel
inandığımız, avunduğumuz, **peşinden**
koşduğumuz yazılar, vehimlerden mi
ibâretidiler! O yazıların yaydığı fikirlerin olup
bitenlerle, olup biteceklerle hakikatde bir
alâkaları yok mu imiş?’ diyor.”

(k.-duğumuz 19579)

5. ***Koşa koşa**: Koşarak:

“Karilerimiz belki der-hâtür ederler Kral
Kostantin menfasından tahtına sulh perisi gibi
koşa koşa geldiği zaman rakipleri feryadı
bastılar.”

(k.-akoşa 14001)

k.-abilirdi 1622

k.-an 2456, , 5764, 659711066, 11081,
12033, 17517, 19317, 19321, 20160, 21044,
31736, 32047

k.-ar 9086, 11072, 12645, 12693, 14071

k.-arak 17752

k.-ardı 32222

k.-arlar 7744, 30347

k.-mak 28103

k.-maya 4331, 10816, 13733, 18411

k.-mayı 10526

k.-muş 5155, 10807, 22079

k.-muştuk 11845
k.-tu 14991, 14999, 15091
k.-tuğu 11043
k.-tuğumuz 11990
k.-tular 12281, 14065, 31975, 34571
k.-tum 10679
k.-up 138
k.-uyor 10584, 25543, 30513
k.-uyordu 845, 2841
k.-uyorlar 11767, 25626, 30429, 30459
k.-uyorlardı 6168, 10580, 14984, 21402,

22942

[=63]

KOŞMA: Halk edebiyâtımızın kendine has bir bestesi olan, ilk dörtlüğünün birinci, üçüncü; ikinci, dördüncü mısraları ve diğer dörtlüklerin dördüncü mısraları birbiriyle, diğer mısralar da kendi aralarında kâfiyeli olan, hece vezninin 6+5 veya 4+4+3 kalıbıyla söylenen, aşk ve tabiatı işleyen çok yaygın bir nazım şekli:

“İbni Kemal’in askere atfettiği **koşmadaki** ‘Rum illeri’ tabiri yalnız Rumeli değil, bütün Türkiye’dir.”

(k.+daki 4994)

k. 4987, 20664, 29728, 29768, 32240

k.+lar 29410, 29720

k.+ları 28302, 29266, 29268, 29275, 29288,

29742

k.+ların 29266

k.+larına 28297

k.+larla 28230

k.+nın 4988

k.+sınıımı 29227

[=19]

KOŞTUR-: 1. Koşmak işini yaptırmak:

“At **koşturur**, cirit atar, atla nehir geçer, güreşyapar, nişan atarlardı.”

(k.-ur 21098)

2. Çabalamak, uğraşmak:

“Eski akınlarımıza ve korsanlarımıza dâir beş on mısra’ı, çok sonraları, birçok yerlerde basılmış ve tekrar edilmiş olan bu destan beni senelerce peşinden koşturdu. Gerçi onu yazamadım. Lâkin yazmağa uğraşırken kendime göre bir şiir lisânı buldum.”

(k.-du 2165)

k.-anlar 11841

k.-mak 9352, 16275

k.-malar 12300, 12305

k.-maz 16199

k.-muş 9282

k.-muyor 8032

k.-uyordu 6294, 11857

[=12]

KOŞU: 1. Koşmak işi, koşma:

“Âlem.de bir akşam ne semâvî **koşu.dur** o/
Dört atlı o gerdün.e gel-irken dolu dizgin”
(k.+dur 36768)

2. **mec.** Yarış:

“Lâkin bu muzafferâne **koşuda** bîçâre sanatkâr
birdenbire düştü! Lâkin kuvvetsizlikden değil,
parasızlıktan! İflâs etti.”

(k.+da 31426)

k.+muzdur 35848

[=1]

KOŞU: At yarışı:

“Huzûzu yalnız behimmiyet ve midesiyle, sekiz,
dokuz açılan oyun kâğıtları nın, sun’î beygir
koşularının, istirâhat-bahşâ otel odalarının
muhitinden alanlar için, mutantan bir mev’id-i
mülakat olur.”

k.+arının 77453

[=1]

KOŞUL-: ***Şart koşulmak**: Şart olarak peşinen öne sürülmek:

“Meşveret’in ikinci nüshasından sonra **şart koşulan** saygıyı ve imsaki bir tarafa bırakarak, içerideki ‘Mekâtib-i Şâhâne’ talebesinin arzu ettiği Sultan Abdülhamid’e dolu ağız sövmeye başlamış.”

(k.-an 10818)

k.-dukları 19178

[=2]

KOŞUŞ: Koşma işi:

“Yer.in alt.ında çeşme.ler/
Koşuş.lar gülüşme.ler”

k.+lar 38748

[=1]

KOŞUŞ-: Birlikte koşmak:

“Rıhtım sökülüyor sandık. Her taraftan halk
koşuşuyordu.”

(k.-uyordu 12085)

k.-an 30489, 35299

k.-up 141

k.-urdu 3830

k.-urken 23012

k.-uyorlardı 7916
[=7]
KOTEÇ: Viyana'da bir yer adı:
"Türk Talihi Parkı **Koteç**: 22 Teşrinievvel 1930"
k. 25054
[=1]
KOV-: 1. Uzaklaşmasını, gitmesini sert bir
şekilde söylemek, yanından defetmek:
"Nihâyet büyük babam Yunus Bey, Hüseyin'i bir
para farkı yüzünden **kovdu**."
(k.-du 353)
2. Bir yerden sürüp çıkarmak:
"1100 yıl.ında **kov-sa da küffâr.ı bas-tığı**"
(k.+sa 38575)
k.+dan 35706
k.-du 10223, 10325
k.-dunuz 24476
k.-mak 25240
k.-maya 3746
k.-muş 1031
k.-unuz 10021
[=8]
KOTALA-: Kovmak:
"Onların Yunan ordularını bir taraftan
Marmara'ya bir taraftan Adalar denizi'ne kadar
dipçik darbesiyle **kovalayacaklarına**
inanyorlar."
(k.-yacaklarına 16935)
k.-yıp 24340
[=2]
KOVUL-: (Bulunduğu yerden) Uzaklaştırılmak,
defedilmek:
"Hüseyin bizden **kovulduktan** sonra arabacı
oldu."
(k.-duktan 354)
k.-up 18957
[=2]
KOY: Deniz veya gölün küçük bir girinti
şeklinde karaya doğru sokulduğu yer, küçük
körfez:
"Bu **koylardan** bâzısı elli, bâzısı seksen, bâzısı
yüz milyon insanın bir lebi imiş gibi hayat iddia
ediyordu."
(k.+lardan 22864)
"Koy.da tenhâ yıkan-ırken gör-dü"
(k.+da 36960)
[=2]

KOY-: 1. (Bir yere) Bırakmak, (bir yere)
yerleştirmek:
"Fâtih bütün paşalarıyla, beyleriyle, ağalarıyla,
mimar-başlılarıyla, işçileriyle karşıya geçer; o
gün o kıyıda Boğazkesen Hisarı'nın ilk temel
taşlarını kendi **koyar**."
(k.-ar 6614)
"Yem **koy-du** tuzak kur-du o Hâlık sayyâd"
(k.-du 38246)
2. Uyulması gereken kuralları belirlemek,
vazetmek:
"Bunlar ortaya bir şiir nazariyesi **koyan**, kendi
görüşünü yegâne doğru görüş gibi gösteren,
ortalığı bir müddet afsunlayan takımdır."
(k.-an 27696)
3. ... duruma getirmek, o hâl üzere kalmasına
sebepe olmak:
"Meselâ Rumeli Hisarı kalesinin imarı bi zim
mimarlarımıza tevdi olunsaydı her taşını
cilâlarcasına te mizlerler, kulelerin tepelerine
eski kubbelerini takar, zamanın bu taşlara
sindirdiği ruhu tamamıyla sıyrarak yepyeni bir
hâle **koyarlardı**."
(k.-arlardı 7603)
4. ***Ad koymak**: Bir kimse veya nesneye isim
koymak, bir adla adlandırmak, tesmiye etmek:
"Saydet-ti şikâr.e **koy-du âdem diye âd**"
(k.-du 38247)
5. ***Karşı koymak**: Yapılana engel olmaya
çalışmak, direnmek, mukâvemet etmek, îtiraz
etmek:
"Meselâ benâm muharrirlerden biri,
memleketimizde gündün güne tevessü' eden,
terbiye-i bedeniyye cereyanlarına **karşı koyarak**
edâ-yı selâtin bu hizmeti ifâ edeceğini bast
ediyor."
(k.-arak 21809)
"Yık-mış ufuk.ında dur-up **karşı koy-an** her
sed.di"
(k.-an 36016)
6. ***Yoluna koymak**: İstenilen şekle sokmak:
"Üç senede bitmeyen şark meselesini üç ayda
yatıştırır, **yoluna koyar**."
(k.-ar 16207)
k.-abilsin 21213
k.-acağını 22235
k.-acak 10074
k.-alım 24863

k.-amaz 9499, 26218
k.-amiyormuşuz 18084
k.-an 3944, 11802, 21817, 27686, 30661,
33069
k.-ar 6608, 16195, 29653
k.-arak 19593, 21794, 27252, 30639
k.-arlardı 641, 7596
k.-arsak 29954
k.-du 4723, 12329, 12341, 12565, 14035,
18023, 18180, 24579, 30312, 34476, 19366
k.-duğu 28930
k.-duğumuz 12632
k.-duğumuzu 21245
k.-duğundan 6951
k.-duğunu 34365
k.-duk 36941
k.-duktan 13381, 34385
k.-dular 30, 199, 512, 3324, 5940, 20715,
22993, 23365, 29414
k.-ma 28007, 28013, 28019
k.-mağı 3280
k.-mak 6028, 13486, 19171, 25191, 31720,
31747
k.-makla 17692
k.-maktan 2712, 15213, 28811
k.-maktır 16183
k.-masam 15213
k.-maya 6610, 15812
k.-mayarak 22590
k.-mayı 3288
k.-muş 9648, 19233, 34089, 35314, 35548
k.-muşlar 426
k.-muştı 25177, 27254
k.-muştum 1201
k.-muyordu 35021
k.-sa 25772, 26415
k.-sun 15619
k.-unca 25974, 28920
k.-unuz 26843
k.-up 13012
k.-uyor 22372, 32552
k.-uyordu 27625
[=93]
KOYDUR-: Koymak işini başkasına yaptırmak:
“Pâdişâhlarımız, müftülerimiz biz bu harfleri iyi
söyleyelim diye mahalle mekteplerimize
asırlardan beri tecvid dersleri **koydurmışlar.**”
k.-muşlar 28921

[=1]
KOYU: 1. Kendi renginin karaya çalar tonunda
olan:
“*Filibe'ye yaklaşıyorduk. Meriç büyümüş, iki
tarafı ağaçlık, geniş bir yataktan artık **koyu** yeşil
ve ağır akıyordu.*”
(k. 748)
“**Koyu** bir kırmızılık gök.ten ayır-makta yer.i”
(k. 35691)
2. **mec.** Aşırı:
“*Pâris.de genç iken **koyu** Baudelaireperest i-
dim/
Balkon.la Yolculuk.la Güzellik.le mest i-dim*”
(k. 37097)
k. 11446, 11446, 21480, 24394, 25803,
25803, 27142, 36286, 36803, 38734, 38739
[=14]
KOYUL-: Girişmek, yapmaya başlamak:
“*Evet, XV. asır Türkleri, İstanbul'u bir virane
olarak tevariüs ettiler, derhâl imar etmeye
koyuldular; bir asır sonra, o zamanki
Avrupa'nın hem en büyük hem en ihtişamlı, hem
en güzel şehri hâline getirdiler.*”
(k.-dular 4423)
“*Mükemmel ve en terbiyeli gençlerden
müteşekkil bir hey'et-i tâlimîyye intihâb etti. O
çocukların dimâğıyla beraber vücudlarını da
terbiyeye **koyuldu.***”
(k.-du 21080)
k.-acağız 23509
k.-arak 18556
k.-du 5575, 6683, 8745, 11158, 11621,
18798, 20973, 21009, 21065, 23868, 28781,
34472, 34525, 34892, 34924, 35026, 35450
k.-duğumuz 24076
k.-duk 2328, 15743, 26914, 29918
k.-dukları 14862
k.-dular 2895, 4421, 5398, 12079, 13570,
14867, 26069
k.-dulardı 21057
k.-dum 27034, 30287, 34597
k.-muş 1027, 4369, 18884, 27618, 33374
k.-muşlardı 5241
k.-muştı 5158
k.-saydı 25034
k.-ur 8622, 9340, 22193, 24293, 26806,
31875
k.-uruz 24136

k.-uyor 17928

k.-uyordu 8615

[=53]

KOYUN: (I) Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan: “Yeryüzünde **koyunlar** bile nihayet bir yahut iki çobanın arkasından yürürler.”

(k.+lar 33245)

“**Koyun.lar** ot.lar hazâretnü mâ çayır.larda”

(k.+lar 39269)

k. 19891

k.+lara 33237

k.+u 14654

k.+una 34476, 35846

[=7]

KOYUN: (II) Yatmakta olan bir kimsenin kollarının arası, kucak:

“Boyun.unda o.nun kol.ları **koyun.unda** o var.sa”

(k.+unda 36754)

k.+unda 5963, 6801, 37104, 38690

[=5]

KOZ: *Fars.* Başarı fırsatı olan elverişli durum, saldırış ve savunma fırsatı:

“Kral ve Gonaris harp **kozunu** oynadılar, yenildiler.”

(k.+unu 14229)

k. 17794

k.+dadır 15615

k.+dur 14230

k.+la 14231

k.+unu 14220

[=6]

KOZMOPOLİT: *Fr.* Ulusal özelliklerini yitirmiş kimse:

“İttihâd ü Terakki içinde çok **kozmopolit** şahıslar ve Hürriyyet ü İ'tilâf içinde çok millî zihniyette adamlar göze çarpıyor.”

(k. 4281)

“Lâkin Şekip Bey, Müslümanlığa, Osmanlılığa, hattâ Türklüğe düşmandı. Bu derece **kozmopolitti.**”

(k.+ti 11203)

k. 32163, 32402

k.+tirlen 8269

[=5]

KOZYATAĞI: İstanbul'un ilçelerinden Kadıköy'e bağlı bir mahalle:

“Hakikaten de bir gece sonra Refik Hâlit, bizi **Kozyatağı'ndaki** köşküne davet etti.”

(k.+ndaki 9260)

“Ne hazîn bir mesîre **Kozyatağı**”

(k. 39089)

[=2]

KÖÇEK: Kadın kılığına girip oynayan erkek: “(...) al şalvarlı, bürümcük gömleklî, elleri ve ayakları kınalı genç **köçekler**, zil ve defin hudutsuz çılgınlığıyla sabahlara kadar raksederlerdi.”

k.+ler 21335

[=1]

KÖHNE: *Fars.* Eskiyip yıpranmış, bakımsız kalmış:

“Annemin, çocukluğundan beri yanından ayırmadığı, **köhne** cildli, küçük bir mushaftı vardı.”

(k. 684)

“Karşı.mda **köhne** Üsküdar.ın dost ışık.ları”

(k. 35958)

k. 955, 1608, 2062, 7814, 13866, 21059, 24315, 26735, 29220, 29727, 29728, 29755, 36373, 38227

k.+dir 22122

[=17]

KÖHNE-: Köhne bir durum almak, köhneleşmek:

“Edebî modaya göre Jose Marta de Heredia **köhnemişti.**”

(k.-mişti 2282)

k.-miş 9762

[=2]

KÖHNEMEK: Köhne bir durum almak, köhneleşmek:

“Ölmek kader.de var yaşa-yıp **köhnemek** hazin”

k. 38018

[=1]

KÖHNELEŞ-: Köhne bir durum almak, köhnemek.:

“Lâkin işte o hâlis adamın kafasında da bizim noksanımız, ordumuzun **köhneleşmesinden**, artık bir işe yaramamasından ibrâretti.”

(k.-mesinden 26848)

k.-en 15039

[=2]

KÖHNELİK: Köhne olma durumu:

“Bu sefer Türkçesinin çetrefüllüğü, makalelerinin tatsızlığı, **köhneliği** mevzû-ı bahs oluyordu.”

k.+i 9771

[=1]

KÖK: 1. Bitkilerin, toprağın altında kalan ve topraktaki besi maddelerini emmelerine yarayan kısmı, cezr:

“**Kökü** toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı”

(k.+ü 36120)

2. **mec.** Temel, esas:

“Maamâfih bu müteârife **kökünden** yanlıştır.”

(k.+ünden 3727)

3. **mec.** Bir şeyin ilk çıktığı, ilk var olduğu nokta, geçmişteki kökeni:

“**Kök.ü** mâzî.de ol-an âtî.yim”

(k.+ü 39092)

4. ***Kök salmak:** İyice ve sağlamca yerleşmek, tutunmak, yayılmak:

“Humbaracızâde’ler adıyla anılan ailesi

Fâtihevdevrinde Üsküp toprağına **kök salmış**, o toprakda büyük bir meşe gibi kocamış, ayrı ayrı hanedan dallan vermiş eski bir aile idi.”

(k. 954)

k.+leri 2428

k.+lerini 14948, 23091

k.+salabiliyor 31669

k.+salamayan 31668

k.+salıyor 23347

k.+salmış 953, 14947, 24179, 30754

k.+ü 6907, 8670, 20656, 29646, 33603

k.+ümüzü 11962

k.+ünden 3483, 3726, 7614, 18231, 22057

k.+ünü 30780

[=24]

KÖKLEN-: Köklü duruma gelmek, iyice yerleşmek:

“Bu aralık vatanımıza gelmiş bir ecnebi, eğer şu intihap merhalemizi bitaraf gözlerle

seyrediyorsa mutlaka der ki: ‘Türk Cumhuriyeti iyiden iyiye **köklenmiş**.’ (...)”

k.-miş 24539

[=1]

KÖKLEŞ-: İyice ve esaslı bir şekilde yerleşmek, kök salmak, köklenmek:

“Bin yıldan beri **kökleştiğimiz** Anadolu ve Rumeli topraklarında (...)”

(k.-tiğimiz 8576)

“Nice yıl ced.lerimiz **kökleş-erek** bir yer.de”

(k.-erek 36112)

k.-meyışı 3612

k.-miş 14107, 14760

k.-ti 13793

[=6]

KÖKLEŞTİR-: Kökleşmesini sağlamak:

“Bu medîd tecrübe bize isbât etti ki yapacak tek bir çâre kalıyor; ıslâhatı **kökleştirmek**.”

(k.-mek 23281)

k.-emiyordu 23267

k.-ir 17249

k.-menin 24140

k.-miş 24086

[=5]

KÖKSÜZ: **mec.** Bir temeli, bir dayanağı, bir geçmişi olmayan:

“Yeni usûl şiirimiz, Fransızcanın gölgesi, ihtirassız, zevksiz, **köksüz**, acemice görünüyordu.”

k. 2120

[=1]

KÖKSÜZLÜK: **mec.** Bir temeli, bir dayanağı, bir geçmişi olmama durumu:

“Derler insanda derin bir yaradır **köksüzlük**”

k. 36117

[=1]

KÖLE: Savaşta tutsak alınan, yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan veya başkasından satın alınan kimse, kul, esir:

“(…) **köle** ettiği insanların kalbinde insanlığı zehirler.”

(k.+ettiği 17428)

k.+den 27133

[=2]

KÖLEMEN: Kölemenler. Mısır, Suriye ve Hicaz’da hüküm süren müslüman Türk devleti (36882-1517):

“Pürzür saldır-an **Kölemen** fârisân.ını”

k. 37276

[=1]

KÖMÜR: 1.Yüksek basınç veya yüksek sıcaklık altında bitkilerin yapısının değişmesi sonucu meydana gelen, karbonca çok zengin, siyah, yanıcı, kalorisi yüksek madde:

“Bu günkü Garb medeniyetinin ne **kömür** tozu olduğunu daha çocukluğunda duyan Loti kendini denizlerin ötesine attı.”

(k. 20984)

2. ***Kömür gözlü**: Kara gözlü:
“İspanya şivekâr.ı **kömür gözlü** Perrübâl”
(k. 37148)
k. 6814, 37056
[=4]
KÖMÜRCÜ HÂFİZ: (? – 1835) Kısaca
Kömürcüzâde Hâfız diye bilinen Kömürcüzâde
Mehmed Efendi, III. Selim ve II. Mahmud
devirlerinin önemli bestekârlarındandır:
“**KömürcüHâfız.a** vakfeyle-dik hayât.umızı”
k.+a 39081
[=1]
KÖPEK: Köpekgillerden, boy ve biçim
bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku
alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için
beslenen memeli hayvan:
“Lâkin kurt, demir gibi çene kemiklerini
çözmüyor, **köpeği** bırakmıyor.”
(k.+i 13734)
“Havla-r zaman zaman gece ufuk.unda bir
köpek”
(k. 36580)
k. 33938
k.+i 13725
k.+in 13722
k.+ine 34918
k.+lerin 13721
[=7]
KÖPOĞLU: Kurnaz, işini bilen, düzenbaz,
açıkgöz, uyanık kimse:
“Tamâmiyle doğrudur, aynen böyle söylemişim,
vey **köpoğlu**... ne sâdik muhbirmiş! dedim.”
k. 33473
[=1]
KÖPRÜ: Aralarında doğrudan doğruya geçişi
önleyen bir engel bulunan iki yeri birbirine
bağlayan veya bir trafik akımının diğerini
kesmeden üstten geçmesini sağlayan yapı:
“Meriç Köprüsü'nü geçtik. Ondördüncü asırdan
beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş,
serdar ve nefer, fâtil ve muhacir, bu **köprüden**
kaç milyon Türk geçmiş! Eflâk ve Boğdan, Rusya
ve Lehistan, Macaristan ve Almanya, Bosna ve
İtalya içerilerine yürümüş!”
(k.+den 803)
k. 3348, 7274, 7651, 8277, 8879, 10410,
10495, 10656, 18761, 23968
k.+de 1588, 10393, 13855, 18761, 18762

k.+den 803, 807, 2542, 3056, 6505, 10632,
10673, 18701, 18706
k.+nün 2771, 6026, 6151, 6504, 10491,
18768
k.+ye 1606, 6475, 8234, 11436, 18757
k.+yü 6511, 18701
[=37]
KÖPRÜBAŞI: Yer adı:
“Bütün cidal esnasında ıztırapları hissettikçe:
'Mel'unu **Köprübaşı'na** asmalı' demiştik.”
(k.+na 10499)
k.+nda 791
[=2]
KÖPRÜ İSKELESİ: Yer adı:
“O gün kendisini birçok ev eşyası arasında
perişan ve telâşlı bir hâlde **Köprü İskelesi'nde**
gördüm.”
k.+nde 9923
[=1]
KÖPRÜLÜ: Köprülüler Ailesi, Köprülü Mehmet
Paşa ile birlikte ortaya çıkan ve 17. asır
ortalarında iktidara geçen, Osmanlı Devleti'nin
gerilemesini uzun müddet durdurmaya, hatta
yeni fetihlere muvaffak olan bir vezir ailesi:
“**Köprülüler** gibi, büyük bir talihle mazhar
olduğumuz devlet adamları ancak mâzîperest
olarak mükemmel şahsiyetlerdi.”
(k.+ler 25366)
k. 35027
k.+ler 24077, 35001
k.+nün 25279
k.+yle 25641
[=6]
KÖPRÜLÜ FÂZİL MUSTAFA PAŞA: II.
Süleyman saltanatında, 25 Ekim 1689 – 19
Ağustos 1691 tarihleri arasında bir yıl dokuz ay
yirmi beş gün sadrazamlık yapmış Osmanlı
devlet adamı:
“Kara Mustafa Paşa yerinde yine onun
muasırları olan bir **Köprülü Fâzıl Mustafa**
Paşa, yahut da (...) Uzun İbrahim Paşa olsa
Viyana seferi olmazdı.”
k. 25372
[=1]
KÖPRÜLÜ HÂNE DÂNI: Köprülüler Ailesi:
“(...) daha sonra **Köprülü Hanedanı**, daha
sonra Ahmed-i Sâlis ve veziri İbrahim Paşa, (...)

bütün bu edvâr-ı inkılâbîye birer birer akîm oldu.”

k. 23273

[=1]

KÖPRÜLÜLÜ HAMDİ: Milli Mücadele dönemi kahramanlarından biri:

*“Bu aralık o sefil yazarlarından birini, Anadolu yakasından Rumeli yakasına geçip de Fransız nöbetçilerinin elinden Akbaş cephanesini alan ve Anadolu'ya geçiren kahraman **Köprülülü Hamdi'nin** Anzavur tarafından vurulduğu zaman yazmıştı.”*

k.+nin 10285

[=1]

KÖPRÜLÜ MEHMED PAŞA: (d. 1578 – ö. 1661) Osmanlı sadrazamı:

*“Yeni Cami, Mimar Davud'un bıraktığı duvarlar üzerinde, **Köprülü Mehmed Paşa** tarafından, Dördüncü Mehmed'in validesi Hatice Turhan Sultan namına yükseltilmiş.”*

(k. 5713)

k. 24874, 19726

k.+nin 25198, 35226

k.+yla 24894

[=6]

KÖPRÜLÜZÂDE: Mehmet Fuad Köprülü:

*“Fazıl Ahmed'le konuştuğu bir gün Fuad'a bir diken ucu ile dokunmak için, mukayeseden bana bir takdir hissi ayırmış: '**Köprülüzade** cehit adamı, Yahya Kemal de vecit adamıdır.’ demişti.”*

k. 8667

[=1]

KÖPRÜLÜZÂDE FUAD: Mehmet Fuad Köprülü (4 Aralık 1890 – 28 Haziran 1966), Türk ordinaryüs profesör tarihçi, Türkolog, Dışişleri Bakanlığı yapmış siyasetçi ve edebiyat araştırmacısı:

*“**Köprülüzade Fuad** ve Ahmet Refik gibi tab' işlerine vâkıf arkadaşlar Ziya Bey'in bu ısrarına gülüyorlardı.”*

(k. 8714)

k. 8956, 9065

k.+ı 8608

[=4]

KÖPRÜLÜZÂDE MEHMED FUAD BEY:

Mehmet Fuad Köprülü:

“Şark'ın bütün kitapları cem'olunur da umûmî bir Türk kütüphanesi teessüs ederse, hâfiz-ı kütüblüğüne en fihrist âşinâ namzet

***Köprülüzade Mehmed Fuat Bey** olabilir.”*

(k. 21870)

k.+i 21840

[=2]

KÖPRÜLÜZÂDE NUMAN PAŞA: (d. 1670

İstanbul – ö. 1719, Kandıye) III. Ahmet saltanatında, 16 Haziran 1710 – 18 Ağustos 1710 tarihleri arasında iki ay sadrazamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamı:

k. 35000

[=1]

KÖPÜK: 1. **mec.** Öfkeli ve düşmanca bir tavırla karşı çıkanların gergin halinin görünüşü:

*“Bu söz Mustafa Kemal'in ve onu milletin timsali görüp de takip edenlerin iki senedir kin **köpüklerine** karşı, aforozlara, Anzavurlara karşı, Paraskevopoloslara karşı daima aynı imanla söylediği sözdür.”*

(k.+lerine 12312)

2. **mec.** Olumsuz bir durum dolayısıyla maddi veya manevî kabarma, gerilme:

*“Mustafâ-yı Sâlis bir müddet uyanyor, çalışıyor, uğraşıyor, sonra yorgun düşüyor, bükülüyor, etrafına bakmıyor, dudaklarında bedbinliğin siyah **köpüğüyle**: ‘İşimiz kaldı hemân merhamet-i Lemyezeli'e’ diyordu.”*

(k.+üyle 17178)

[=2]

KÖPÜKLÜ: 1. İnsanların ve hayvanların

ağzında görülen salyamsı kabarcıklar:

*“(…) yakalığı boynundan fırlamış, boyun bağı bir yana gitmiş, ağzı **köpüklü**, yanından iki kişi meneder gibi tutuyorlar, Ömer Naci yırtık bir sesle bağırtıyordu.”*

(k. 10610)

2. Köpüğü olan, köpüklenmiş olan:

*“Alt.ında güer deniz ki ezel.den **köpüklü.dür**”*

(k.+dür 36531)

[=2]

KÖPÜR-: 1. Köpük çıkararak kabarmak, köpük

oluşturmak:

“Şimdi sâhil boy.unca Maltepe.yi/

***Köpür-en mavi dalga.lar yala-yor**”*

(k.-en 36202)

2. **mec.** Çok kızmak, öfkelenmek:

“Mevzuun delaletiyle, zarurî olarak, şahsiyat sahasında üzüdür, söylenir, bağıırır, **köpürür** dururdu.”

(k.-ür 10882)

k.-dü 34314

k.-müş 34211

k.-ür 11101

k.-ürdü 10834

[=6]

KÖR: *Fars.* 1. Görme duyusundan mahrum olan, görmeyen, âmâ:

“Köprü üzerinde **kör** bir dilenci görür.”

(k. 7656)

2. ***Kör kazma**: İyî kazmayan, yeterli kanırmayan:

“Şimdiye kadar Cemil Paşa gibi mütemeddinlerimiz bir yol açmak için Mimar Sinan'ın bir eserini **kör kazma** ile kökünden yıkar, bir iş yaptığına zâhib olurdu.”

(k. 7619)

3. Gâfil, gönül gözü kapalı olan, basîretsiz:

“Bu siyâsetin neticesini hep biliyoruz; vâkıâ bu **kör** siyâset yüzünden Türklük Rumeli'den çıktı.”

(k. 3310)

4. ***Körü körüne**: Düşünüp taşınmadan, sonunu hesaplamadan:

“Hiç coşkun değildir, lâkin körükörüne mutî olmaktan uzaktır.”

(k. +ükörüne 26812)

k. 7377, 7559, 7579, 7605, 7614, 7619, 7619, 7651, 7652, 7657, 7678, 7682, 7810, 7557, 13888, 14484, 20979, 12259, 25880, 27064, 30414

k.+ler 15215

k.+ükörüne 15249

[=25]

KÖRDÖĞÜŞÜ: ***Kör dövüşü**: Plansızca yapılan ve herkes başına buyruk hareket ettiği için bir sonuca varılması mümkün olmayan çabalama:

“Bu defa, plâni hazırla yanlar ne yapacaklarını şaşırıyorlar, dediklerini, her ne bahasına olursa olsun yapabilmek için, bir **kördöğüşüne** giriyorlar, nihayet mağlûp oluyorlar.”

k.+üne 26715

[=1]

KÖRDÜĞÜM: *mec.* Çözülmesi imkânsız hâle gelmiş mesele:

“Şiiri anlayışımız, işte asıl meselenin **kördüğümü** bu idi.”

(k.+ü 32230)

k. 11756, 19841

k.+ü 14925, 29981

k.+ün 29892

[=6]

KÖRFEZ: *Yun.* Kara içine girmiş deniz parçası: “Vapur bir müddet dağ eteği gitti, gitti, sonra bir **körfeze** saptı.”

(k.+e 17481)

“**Körfez.deki** dalgın su.ya bir bak gör-eceksin”

(k.+deki 36883)

k. 17469

k.+de 37329, 37904, 37906, 37910

k.+deyim 36044

k.+e 17468, 17470

k.+i 22916, 37926

k.+in 17481

k.+inde 17477, 22691, 36151

k.+ine 1813

k.+lerde 5762

k.+lerin 22506

[=19]

KÖRLEN-: Kör duruma gelmek, kesmez, işlemez hâle gelmek:

“Harb-i Umûmî'nin son günlerine kadar Yunanistan'ın siyaseti bir Acem kılıcıydı ki iki tarafı da birbirinden keskindi, şimdiyse iki tarafı da **körlendikten** başka demiri de gitti, elde bir kabzası kaldı.”

k.-dikten 15663

[=1]

KÖRLET-: *mec.* Gelişmesini önlemek:

“Bilirim ki İslâmiyet'in resim düşmanlığı denilen kusurunu –gaayet haklı olarak– lanetle yâd edenler bizi mahzâ onun **körlettiğini** tekrar ederler.”

k.-tiğini 28535

[=1]

KÖRÜKLE-: *mec.* Kızıştırmak, şiddetlendirmek, alevlendirmek:

“Rusya'nın an'anevî siyasetiyle daima **körüklediği** veçhile küçük milletler Fransa'ya bizden fazla yaklaştılar.”

(k.-diği 12021)

k.-miş 11775

[=2]

KÖRÜKLEN-: *mec.* Kızıştırılmak, şiddetlendirilmek, alevlendirilmek:
“Bir asırdır her köşeden bir türlü **körüklenen** zavallı şark son sonu bir harabeye döndü.”
k.-en 11781
[=1]
KÖSEM SULTAN: 1. (d. 1590 – 2 Eylül 1651), Osmanlı devlet yönetiminde etkin bir rol oynamış Haseki Sultan ve Valide Sultan. Osmanlı padişahı I. Ahmed'in eşi; padişah IV. Murad ve I. İbrahim'in anneleri:
“1640'tan Üsküdar'da Orta Valide namını alan **Kösem Sultanın** küçük camii, bir çini cenneti olarak göze çarpar.”
(k.+ın 5710)
2. Turan Oflazoğlu'nun yazdığı iki perdelik tiyatro oyunu:
“Meselâ şimdiye kadar Türkçede yazılan mensur dramların, temâşâ itibâriyle en mükemmeli olan **Kösem Sultan Topkapı Sarayı'nda** oynansa pek iyi bir tecrübe olur.”
(k. 31532)
[=2]
KÖSTEK: Saat, kılıç, anahtar vb. nin ucuna takılan zincir:
“Boynundan asılmış gümüş bir **köstek** taşırdı.”
(k. 229)
k.+i 1144
k.+ler 880, 1105, 21318
[=5]
KÖSTEKLİ: Kösteği olan:
“(…) bâzısı fesine Trablus şalları sarmış, gümüş **köstekli** çingene delikanlıları alayın atlı kaafilesini muhteşem bir kafile hâlinde teşkil ederek önden gidiyorlardı.”
k. 895
[=1]
KÖSTENCE KAPLICA(SI): Romanya'nın Dobruca bölgesinde, Karadeniz kıyısındaki en büyük liman şehri “Evlîya Çelebi'nin, **Köstence Kaplıcası** yâd edildiği devirde ziyaret edip suyunda yıkandığı ve sularının şifâsını uzun uzadıya naklettiği bu kaplıca şimdi Bulgaristan'ın Carlsbad'ı gibi telâkki ediliyor.”
(k. 3067)
k.+ları 736
[=2]
KÖŞE: *Fars.* 1. İki duvarın birleştiği yer:

“Kolumdan tuttular; **köşede** oturan Hoca Ganî Efendi'nin önünde, diz çöktürdüler.”
(k.+de 468)
2. Yalnız kalınacak tenhâ yer, kuytu:
“O zaman gidip bir **köşede** ağlıyor ve annemin ölümünden korktuğumu söylüyordum.”
(k.+de 143)
3. Merkeze uzak yer, uç, kenar:
“Yeşil Baba'nın türbesi, yanımızdaki Karaorman'ın **köşesindeydi**.”
(k.+sindeydi 713)
4. Bir nesnede en ve boyun keşiştiği sivri yer, uç:
“Bursa devrinden bir cami, dört **köşe**, yamyassı, top sökmez taşlardan duvarlar, ilk Türk mimarlığının alaca bir minaresi, yüksek ağaçlar...”
(k. 771)
5. Yer, yan, taraf:
“Bu şehir Fâtih devrinin ruhanî bir mezarlığıydı. Her **köşesinde** bir evliya yatardı.”
(k.+sinde 977)
6. İki sokağın keşiştiği yer:
“Assace Sokağı'ndan Mont-parnasse'a doğru ayrılan küçük Joseph Bara Sokağı'nın **köşesinde**, üçüncü derece bir otelde, üçüncü katta, sokağa nazır bir odada oturan Ahmed Şefik, hergün olduğu gibi, bugün de pencere önünde çalışma masasına yığılmış, kâh okuyor, kâh okuduklarını bir deftere hulâsa ediyor.”
(k.+sinde 4360)
7. ***Köşe bucak**: Göz önünde olmayan, kenarda kalmış yer:
“Gariptir ki o zamandan beri bu musahabenin **köşede bucakta** hiç umulmadık yerlerde bazı takdîrkârlarına müsadif oldum.”
(k.+de 18588)
8. ***Köşeye kurulmak**: Geçip baş köşeye oturmak:
“Orada o, sırtından nâdir olarak attığı entarisiyle **köşeye kurulur**.”
(k.+ye 1546)
k. 505, 771, 6809, 6809, 7575, 19149
k.+de 143, 468, 757, 1202, 1319, 3777, 6341, 6636, 6800, 6838, 6865, 7562, 7737, 7895, 11502, 11510, 11515, 11534, 16419, 17108, 18575, 20091, 21594, 28918, 30160, 34301
k.+deki 8621, 35275

k.+den 3000, 5996, 11773
k.+köşe 31334
k.+lerde 7679, 7684
k.+leri 5759
k.+lerinde 21535, 28278
k.+lerini 20599
k.+mden 11329
k.+si 2251, 6991, 30131
k.+sinde 976, 2337, 3370, 3785, 3808, 4358,
6990, 7428, 8881, 14853, 19240, 21154, 22454,
25346, 31699, 35584
k.+sindeki 2252, 11306, 35309
k.+sinden 6970, 16747, 33669
k.+sine 1199, 1642, 2375, 3020, 4396, 5456,
9510, 12405, 14594, 15230, 24511, 34408
k.+sini 7326, 7433, 7655, 7899, 12043,
33641
k.+ye 1545, 7894, 10718, 18957, 30531
k.+yi 5765, 27443
[=96]

KÖŞELİ: Köşesi olan:

“Kurşunlu Han eski Üsküp’ün içinde dört **köşeli**,
yassı duvarlı, kurşun kubbeli, tabiâte bir külçe
gibi muhkem yaslanmış, her türlü âfetlere karşı
pervasız bir dev eseri idi.”

k. 1111

[=1]

KÖŞELİK: Köşeli:

“Kralların medfeni olan mahzene gelince
somaki mermerin envândan vücûda getirilmiş
sekiz **köşelik** bir mahzende dörder dörder ve üst
üste sandukalarda Charles Quintden bu güne
kadar bütün İspanya kralları gömülüdür.”

k. 18904

[=1]

KÖŞK: Fars. Bahçe içinde yapılmış süslü ev,
kasır:

“Hilye’sinin mısralarını pâdişâhlarımızın eski
sarayında zarif bir **köşkün** duvarlarına, talik
hatta çepçevre yazmışlardır.”

(k.+ün 20814)

“Gel ey mahbûb.e Çin.den/
O şîrin **köşk** iç.inden”

(k. 37017)

k. 1538, 2632, 6852, 7386, 7728, 8604, 9264,
23174, 23190

k.+de 26911

k.+e 9128, 22729, 30826

k.+ler 5771, 12857, 26337
k.+leri 7388
k.+lerin 12922
k.+lerinden 9265
k.+lerini 10511
k.+leriyle 30853
k.+te 22897
k.+ten 23311, 33791
k.+ü 1539, 11459, 26335
k.+ün 1545, 9270, 23190
k.+ünde 1526, 3889, 11403, 21561, 23454,
26906, 30831, 35409
k.+ünden 33985
k.+üne 9255, 10172, 30518, 33731, 33777,
33980
k.+ünü 25703
k.+ünün 10179, 33743
k.+ünüzün 23478
[=51]

KÖŞKLÜ: Köşkte yaşayan :

“Bu nevî ‘edebî raportörlük’ü, herhâlde bizde
yeni bir çığırdı; bahusus ki edipliğin ‘**köşklü**’
tarzıydı.”

(k. 9353)

k. 9348, 16198

[=2]

KÖTÜ: 1. İstenilen nitelikte olmayan, sâhip
bulunması gereken vasıfları taşımayan:

“Flagé bu tavrımı pek beğeniyor ve elimi
sıkıyor, **kötü** Türkçesiyle:

—Bravo! Jöntürk! gibi bir şeyler söylüyordu.”
(k. 1764)

2. Zararlı, tehlikeli:

“Acaba bu vatanda iyi insanla, **kötü** insan
arasında bir fark yok mudur? Eğer yoksa iyi
insan olmak neye yarar.”

(k. 19868)

3. Hoşa gitmeyen, rahatsızlık veren:

“Sofya’nın iç bahçeleri pek **kötü**, can sıkıcı.”
(k. 3394)

4. İstenilmeyen, uygun olmayan şekilde:

“İyi bir şîir **kötü** okunabilir, lâkin kötü bir şîir
iyi okunamaz.”

(k. 28038)

“Ahbâb.ım iste-r iyi iste-r **kötü** seç”

(k. 38031)

5. Huzursuzluk veren, endişelendiren, insanı
üzzen, üzücü:

“Her dakika şüphe içinde yaşayan korkağın biridir; en mânâsız ve aslı astarı olmayan **kötü** bir haber olsa korkusundan tir tir titrer.”
(k. 33461)

k. 1734, 1763, 1820, 2022, 3393, 3412, 3416, 3826, 3826, 5731, 6208, 8839, 9095, 9812, 9955, 10096, 10716, 13070, 14047, 14052, 15762, 17233, 19853, 20569, 24871, 24872, 24889, 25856, 26445, 26551, 27271, 27391, 27620, 27831, 28073, 28073, 28074, 28546, 28549, 28555, 32129, 32130, 32132, 32697, 32748, 33450, 33630, 34847, 34869, 34913, 35037, 35055, 35101, 35247, 35254, 35394, 35620

k.+sü 33401

k.+ye 15480, 28059

[=61]

KÖTÜLE-: Biri veya bir şey için olumsuz, aşağılayıcı, hoş olmayan sözler söylemek:
“Böyle bir cildi herhangi genç bir milletin edebiyatına karşı değil, bizim o çok **kötülediğimiz** eski edebiyatımızın karşısına bile çıkaramayız.”

(k.-diğimiz 32168)

k.-diğimiz 24891, 32158

k.-yor 25719

k.-yordu 28893

[=4]

KÖTÜLEŞ-: Kötü duruma gelmek:
“Gittikçe **kötüleşen** işlerin başka bir pâdişahla, meselâ sevilmemiş bir şehzâde olan veliaht Murad Efendi'yle yola gireceğini düşünmeğe başlamışlardı.”

(k.-en 35189)

k.-ti 50

[=2]

KÖTÜLÜK: Kötü olma durumu:
“Geçmişte sevdiğimiz, hayran olduğumuz ve bağlandığımız şeyler yalnız güzellikler, iyilikler, doğruluklardır; yoksa çirkinlikleri, **kötülükleri** ve haksızlıkları sevmiyoruz.”

(k.+leri 5807)

k.+etmiş 33631

k.+ü 8331, 19855, 26442, 29255, 35052

[=7]

KÖTÜRÜM: Yaşlılık veya hastalık sebebiyle yürüyemeyen (kimse):

“Bulgarlar istilâda Bâli Efendi'nin dergâhını hemen kiliseye çevirmişler, Velîyullâh'ın türbesini de yok etmişler. Lâkin Bâli Efendi, türbesinin bozulduğu gece papazı çarpmış, **kötürüm** etmiş. Tekrar mezarını meydana çıkarmışlar.”

k. 3410

[=1]

KÖY: Fars. Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri:

“Eyüb fetihten önce küçük bir **köydü**.”

(k.+dü 4444)

“Gel-di **köy** kız.ları el bağla-dılar”

(k. 36987)

k. 642, 3273, 3424, 3919, 5408, 5408, 6596, 6601, 6658, 16514, 17519, 17985, 18260, 22123, 22124, 27956, 29228, 29401, 33984

k.+ceğiz 21120

k.+ceğizin 17987

k.+de 3344, 3349, 21122, 33804, 33822

k.+den 11162, 14960

k.+dü 1189, 1824, 4443, 4466

k.+dür 20484

k.+e 3346, 5772, 11162, 36999

k.+ler 3054, 3405, 4477, 7337, 16746

k.+lerde 1080, 7337

k.+lerdir 5740

k.+lere 16496

k.+leri 6614, 15102, 16464, 16768

k.+lerimiz 7384

k.+lerimizin 16108

k.+lerin 626, 3133

k.+lerinde 3365, 14456, 15531, 18029

k.+lerinden 6203, 33778

k.+lerine 16613, 18392

k.+lerinin 18062, 21334

k.+leriniz 16591

k.+leriyle 4469, 7495, 21312, 25577

k.+lerle 4480, 5829

k.+ü 5413, 5480, 36153

k.+ün 1538, 6644, 17992

k.+ünde 3070, 10161, 10164, 12063, 30244, 31027, 36574

k.+ünden 213, 33360

k.+ünü 4388
k.+ünün 3753, 7640
k.+ünüze 3347

[=91]

KÖYLÜ: Köyde yaşayan, köy halkından olan kimse; köy halkı:

“**Köylüler** oynamaktan yorulmazlardı.”

(k.+ler 640)

“*Tebessümâver ol-ur bahtiyâr köylü.lere*”

(k.+lere 39274)

k. 631, 637, 751, 2512, 3062, 3247, 3918, 13120, 17491, 17700, 17991, 18049, 18329, 29109, 31142, 35351

k.+den 35357

k.+ler 739, 14982, 17516, 17518, 25578

k.+lerden 3349

k.+lere 3346, 3391

k.+leri 626, 3132, 6204, 16465

k.+lerin 624, 15396, 30133

k.+lerine 18027, 30193

k.+lerinin 3413

k.+lerininkiler 30195

k.+leriyle 17483

k.+lerle 629, 22732

k.+lerse 3165

k.+sü 11985

k.+sünden 626

k.+ye 3371

[=45]

KRAL: *Sırp*. En yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse:

“*Yunanlıların Selânik'e soktukları bir krallarını günün birinde palikaryanın biri vurdu, Edirne'ye götürdükleri krallarını bir maymun ısırtdı.*”

(k.+larını 16414)

k. 3094, 3160, 5079, 12238, 13993, 14220, 14379, 14634, 15482, 15516, 15648, 15656, 16001, 16234, 16417, 18159, 22577, 25449, 25451, 25463, 25477, 25480, 25520, 25557, 25562, 25600, 25619, 27084, 33156

k.+a 22750, 25541, 25569, 25595

k.+dan 3371, 27081

k.+ı 12231, 15487, 15496, 16096, 16411, 16446, 16456, 16858, 22724, 25621, 25626

k.+ın 3082, 3089, 3094, 14030, 14619, 15617, 17821, 18884, 19178, 19498, 22798,

22799, 22802, 25473, 25482, 25502, 25522, 25526, 25531, 25532, 25568, 25597, 25628, 33156

k.+ını 16443, 16857

k.+ıyla 15529

k.+ken 15627

k.+la 12237, 25567

k.+lar 19153

k.+ları 12235, 14596, 16416, 16452, 18894

k.+ların 18891, 22526

k.+larından 4708, 4729

k.+larını 16403, 16405, 16431

k.+larının 3162, 5119, 18888

[=93]

KRAL 14. LOUÏS: Fransa'nın en uzun süre tahtta kalan kralı. [1643-1715 yılları arasında 72 yıl Fransa krallığı yapmıştır.]:

“*Kral XIV. Louis'nin mahbûbe zevcesi bülenđ bir kadındı.*”

k.+nin 21613

[=1]

KRAL FREDERİC: II. Friedrich, 1740 ile 1786 yılları arasındaki Prusya hükümdarı:

“*Şâir Heine'nin Prusyalıların hakkında dediği gibi: 'Bir zaman Çavuş Kral Frederic'in dayak attığı bastonu yutmuş gibi!' dimdik yürür.*”

k.+in 15325

[=1]

KRALİÇE: *Sırp*. Kral karısı veya krallığı yöneten kadın, ece:

“*Ferdinand'la son kraliçenin, eski Bulgar krallarının kıyafetinde, mozayikten birer resmi görüldüğü.*”

(k.+nin 3163)

k. 12233, 12238

k.+nin 3162, 25628

k.+si 28825

k.+siyle 25600

k.+ye 25541

k.+yi 25627

[=9]

KRALİÇE ELİZABETH: İngiliz kraliçesi:

“*Yunan, Roma, Arab, Müslüman İran, İtalyan Rönesansı, Kraliçe Elizabeth devri, İspanyol edebiyatının inkişâfi devri, Ondördüncü Louis devri, Alman uyanışı, hâsılı şiirin en yüksek bir kıratta tecellî etmiş olduğu bu zemîn ve*

zamanlarda hiç şaşmayan bir farika nazar-ı dikkate çarpıyor.”

k. 27566

[=1]

KRALİÇE MARİEANTOİNETTE: (1755 – 1793) Fransa kraliçesi ve Avusturya arşidüşesi: “Ekmekçi, XVI. Louis'dir. Ekmekçi karısı, **Kraliçe Marie Antoinette'dir**, Çıracak, henüz bir çocuk olan veliahd'dir.”

k.+dir 25604

[=1]

KRALİÇE SOFİYA: Yunan kraliçesi: “Dedikleri gibi Kostantin'den ve **Kraliçe Sofiya'dan** mı talimat alıyorsunuz.”

k.+dan 12265

[=1]

KRAL KOSTANTİN: Yunanistan kralı: “**Kral Kostantin** akdetmezse yerine Venizelos geçip, hem de bütün günahı rakibinin sırtına yükletmekle akdedecektir.”

(k. 13417)

k. 13990, 14032, 15014, 15609, 15619, 15620, 15626, 16409, 16480, 17544, 17555, 18174

k.+in 14214, 14461, 15628, 16476

[=17]

KRALLIK: Bir kral tarafından yönetilen ülke: “Garbın müstakil kalmış uzak ve barbar **krallıklarında** kilise ve taasup, başka çeşitte millî bir medeniyetin belirmesine set çekiyordu.”

(k.+larında 6442)

k. 5076, 25469

k.+ı 4658, 17559, 22725

k.+ın 3242, 22726, 25604

k.+ını 13484

k.+ının 18441

k.+ları 25915

k.+tı 12803, 12808

[=14]

KRAL OEDİPUS: Sophokles tarafından yazılan bir Yunan tragedyası: “Bu heyet-i temaşanın **Kral Oedipus**, Oedipus Colonne Şehrinde, Antigone, Kuşlar, Yediler Thebai Karşısında, İphigenie, Electre; Hamlet, Lear, Macbeth, Merdümgiriz vesâire gibi ebedî ve metîn timsâllerle dolu eserlerini Türkçeye almağa koyulur.”

k. 31882

[=1]

KREM: Fr. Açık saman rengi, krem rengi: “Odaları Türk halılarıyla döşeli. Eşyası alçak rahleler, yaylı kerevetler, her tarafa saçılmış minderlerden ibaret. Camlar **krem**.”

k. 30448

[=1]

KREMLİN: Rusya'da bir şehir: “Sabah güneşi altında parıldayan **Kremlin** tepelerine baktı.”

(k. 26034)

k. 26027

k.+de 27769

[=3]

KRİSTODULOS: Bizans mimarı: “Yanlışlarla dolu bir tarih bırakan Demetriyus Kantemiroğlu kitabında, eski Fâtih Camii'nin mimarının o devirdeki Bizans mimarlarından **'Kristodulos'** olduğunu söyler.”

(k. 5532)

k. 5533

[=2]

KRİTİK: Fr. Ciddi: “Komşularımız Balkanlılarda görüldüğü kadar da **kritik** tavrından ve tarzından uzakdılar.”

k. 19701

[=1]

KU: Tabiat taklidi, ses taklidi (kelime), onomotope:

“Her an öt-üyor de-yordu **ku ku ku ku**”

k. 38441, 38441, 38441, 38441

[=4]

KUBBE: Ar. Yarım küre şeklinde olan bina, dam:

“Karşımızdaki tepeden, Türklerden kalma saat kulesi, eski **kubbeler**, eski minareler, eski evler Osmanlı mazisinin bir âlemi gibi görünüyordu.”

(k.+ler 870)

“Fîrûze **kubbe.lerle** biz.im şehir.imizdi o”

(k.+lerle 36332)

k. 3144, 5465, 5470, 5654, 18191, 24182, 24182, 34265, 24743

k.+ler 869, 11709, 17070, 21420, 36389

k.+leri 5503, 28212

k.+lerin 3144

k.+lerini 960, 7594

k.+lerle 5467

k.+miz 35636

k.+n 35667
k.+nin 18075, 18188
k.+si 671, 5504, 6512, 36749
k.+sini 4560, 5025
k.+siyle 7711
k.+ye 38604
k.+yi 18186
k.+yle 35976
[=35]

KUBBE-İ BED-EF'ÂL: Ar. Kötü fiilerin, işlerin kubbesi:

“Seyret şu dön-en **kubbeibed ef'âli**/
Ahbâb git-elden beri her yer hâlî”
k.+i 38282
[=1]

KUBBELİ: Kubbesi olan:

“Diğer birçok vezir camiinde Bursa ve
Edirne'de görülen çift yahut birçok **kubbeli plân**,
İstanbul'da da uzun bir müddet sürdü.”
(k. 5476)
k. 1110, 3166, 5625, 5651, 6800
[=6]

KUBİLÂY HAN: (1215 – 1294) Moğol
İmparatorluğunun kağanı, aynı zamanda
Çin'deki Yuan Hanedanlığı'nın kurucusu ve ilk
imparatorudur:
“Hüseyin Câhid de bu yazısıyla o muharebeyi
yâd ediyor. **Kubilây Han** devrinde Japonya'nın
istilâsını...”
(k. 26209)

k. 26225
k.+ın 26215
[=3]

KUBİLÂY HAN İMPARATORLUĞU: Kubilây
Han'ın idaresindeki imparatorluk:

“**Kubilây Han İmparatorluğu** Japonya'ya çok
yakın bir sahilde idi.”
k. 26226
[=1]

KUCAK: Vücûdun açılmış durumdaki kollarla
göğüs arasında kalan kısmı:

“Onu görünce **kucağına** atıldım.”
(k. +ına 382)
k.+ında 154, 157, 7800, 17611, 17622,
25699, 25700
k.+ından 21332
k.+larında 13057
[=10]

KUCAKLA-: Kollarının arasına almak,
sarılmak:

“Sizi hürmet ve hasretle **kucaklarım**, azîz
muhibbim.”
(k.-rım 20626)

k.-miş 11441
k.-yan 20955
[=3]

KUCAKLAŞ-: Birbirini kucaklamak:

“Kapıyı açtığı zaman, Şefik, heyecanından
bağırды. **Kucaklaştık**.”

(k.-tık 2564)
“**Kucaklaş-ır** yine mahzun çocuk.larıyla”
(k.-ır 38653)
k.-arak 7840
k.-ır 38657
[=4]

KUCAKLAŞTIR-: Kucaklaşma işini yaptırmak:
“İşte 1908 de papazlarla hocaları **kucaklaştıran**
İttihâd ü Terakki Ermeni tehciri gibi, ilk
müddeâsının tamâmıyla zıddı olan siyâsete
kadar her usûlün inhisarını alarak muttasıl
yürüyordu.”

k.-an 3637
[=1]

KUDEMA: Ar. Eskiden yaşamış olanlar, eski
insanların ileri gelenleri, eskiler:

“Yazılarının hayranları **kudema** sınıfında
olanlardı.”
(k. 9908)
k. 9898
k.+nın 22004, 27447
[=4]

KUDRET: 1. Kuvvet, güç, tâkat, iktidar:

“İspat etti ki bir zaman bir aşiretten cihangirâne
bir devlet çıkaran bu millet o cihangirâne bugün
bir Türk vatani çıkaracak kudrettedir.”
(k.+tedir 12756)

“Temdîdiömr.e **kudret.i** kal-maz tahayyül.ün”
(k.+i 37558)

2. Yetenek, kabiliyet, ehliyet:

“Mimarbaşı idi; saraya bağlı olan Mimarlar
Ocağı'nın başındaydı. Padişah ve devletin
inşaatına o ne zaret ediyordu. Usta, kalfa, çırak
sırasıyla bütün bir imar **kudreti**, maiyetinde
bulunuyordu.”
(k.+i 5608)

3. Mâlî güç, zenginlik, varlık:

“Lâkin bu eser, dediğimiz gibi maddî kudretten ziyade manevî himmetlere istinat ederse beka bulabilir mi?”

(k.+ten 13091)

k. 1969, 4274, 8781, 12342, 13229, 20908, 25397, 33489, 34170, 35228, 35248

k.+e 21211, 22382

k.+i 3048, 3645, 5148, 5376, 5603, 6079, 7607, 8044, 9176, 9583, 9824, 13072, 14661, 14665, 14698, 15580, 19367, 21291, 22590, 25104, 26430, 27470, 27623, 28387, 28540, 38159

k.+i+sahharane.sinin 22587

k.+i+üstadane 22333

k.+idir 8042, 13223

k.+ime 2180

k.+imiz 15353, 35684

k.+imizi 35490

k.+imizin 2490

k.+in 4840, 5406, 24406

k.+inde 33019

k.+ine 9666, 14831, 26146

k.+ini 6073, 6793, 8048, 8317, 14701, 14744, 19440, 19442, 24379, 28559, 31835, 35974

k.+inin 9609

k.+inizde 20594

k.+iyle 2271, 2272, 5169, 14730, 17895, 20452, 27296, 27463, 28536, 32939, 35565, 35794, 36004

k.+le 5541, 8636, 12833, 14919, 19663, 24288, 25105, 28263

k.+leri 4439

k.+leriyle 27324, 35171

k.+te 4407, 7604, 32594, 32950

k.+tedir 12747, 18594, 20110

k.+ten 7276, 13082, 17475

k.+tir 5977

[=105]

KUDRETLİ: Kudret sâhibi, güçlü:

“Türk mimarisinin halis ve kudretli olduğu devirlerde yapılmış bu şaheserler.”

(k. 5405)

k. 5515, 10305, 12457, 14270, 17286, 17924, 19472, 23709, 24325, 24353, 24480, 24549, 28194, 29985, 32081, 32386, 32575, 32680, 32942, 33283, 35248, 35255

[=23]

KUDRETLÜ: Kudretli, kudret sâhibi, güçlü:

“Kudretlü pâdişâh vedâ et-ti millet.e”

k. 37296

[=1]

KUDRETSİZ: Kuvvetsiz, güçsüz, iktidarsız:

“Yunanistan en şevketli ve kudretli zamanı olan bu son iki senede, en ziyade şevketsiz ve kudretsiz bir devrinde olan Türk milletine yenildi.”

(k. 14279)

k. 14271

[=1]

KUDRETSİZLİK: Güçsüz olma durumu:

“Çünkü mağlûb ola ola inkıraz içinde çarpına çarpına kudretsizlikten bunala bunala hepsi eski teşkilâtla Avrupa'dan gelen istilâ seline karşı duramayacağımızı bittecrûbe anlıyorlar.”

k.+ten 23797

[=1]

KUDSÎ: Ar. Mukaddes, kutsal:

“Kudsî bir mânâsı olan bu dava nasıl kendini hissettirdi!”

(k. 13931)

“Seç-miş İstanbul'un ufuk.unda bu kudsî tepe.yi”

(k. 35657)

k. 15171, 16684, 16690, 20574, 38877

[=7]

KUDSÎLEŞTİR-: Kutsallaştırmak:

“Heyhât bir kimse zuhur edip de lisan fikrini bizim kafalarımızda kudsîleştiremedi.”

k.-emedi 28745

[=1]

KUDSÎLİK: Kutsî olma durumu, kutsiyet:

“Onun vatan fikrini uyandırdığı gibi, bir diğer Türk şâiri çıkıp da lisan fikrinin kudsîliğini uyandırsaydı, bize öğretseydi.”

k.+ini 28733

[=1]

KUDSİYYET: Ar. Kutsî olma durumu,

mübâreklik, kutsallık:

“Vatanın temeli o muzafferiyettir. Bu itibarla bizce kudsîyyetinin hududu olmayan bir hadisedir.”

k.+inin 4527

[=1]

KUDURT-: Çok fazla öfkelenlendirmek, azdırmak:

“(…) arkadaşları Atina'da keyf-â-keyf bir tarzda hüküm sürdüler, çaldılar, çırpıldılar, halkı **kudurttular**, nihayet son intihabattaki neticeyi hazırladılar.”

(k.-tular 13515)

k.-ur 11786

[=2]

KUDÜM: Ar. Mehter musikisinde, klasik musikimizde, bilhassa tekke musikisinde kullanılan ve zahme denen, uçları yuvarlak iki değnekle çalınan, üzerine deri gerilmiş, nakkareden büyük, kösten küçük, iki kâseden ibaret usul vurma âleti:

“Vâkıâ ney **kudüm** gelince dil.e”

k. 35790

[=1]

KUDÜS: Ortadoğu'da bulunan, Dünya'nın en eski şehirlerinden biri:

“Haçlılar, Antakya'dan sonra Kudüs-i Şerife yürüdüler. Çok uzun sürmeyen bir muhasaradan sonra **Kudüs** Haçlıların eline geçti.”

(k. 4658)

k. 4657, 5075, 26582, 26592, 26595

k.+e 4651

k.+i+şerif.de 26579, 26581

k.+i+şerif.e 4656, 26557

k.+i+şerif.i 4568, 4650

k.+i+şerifden 26577

k.+te 4653

k.+ü 5075, 5079

[=17]

KÛFÎ: Arap yazısının X. yüzyıla kadar Mushaf yazmakta ve daha sonraları mîmârî eserlerin kitâbe ve tezyînâtında kullanılan, dik ve köşeli çizgilerden meydana gelmiş bir şekli:

“Evliya Çelebi, bu hisarı, halkın imanlı gözleriyle gördüğü için temin eder ki bu Boğazkesen Hisarı, tepenin sağ kulesinden, kıyının sol duvarına kadar **kûfi** hatla çizilmiş bir ‘Mehmed’ tir. (...)”

(k. 6627)

k. 7152

[=2]

KUĞU: Perde ayaklılardan, çok uzun ve zarif boyunlu, gagası ve kanatları geniş, beyaz veya siyah-beyaz tüylü büyük su kuşu:

“Şiir bir nağmedir. Lâkin Frenklerin **kuğu** nağmesi dedikleri çok nâdir ve hâlis bir cevherdir.”

(k. 28162)

“Ger-er beyaz **kuğu.lar** nâzenin boyun.larını”

(k.+lar 37120)

k.+lar 37124

k.+lardan 36827

[=4]

KUKLA: Yun. 1. Çeşitli yerlerine bağlanan ipler, bir perdenin üstünden bu işin ustası olan biri tarafından çekilip bırakılmak sûretiyle hareket ettirilerek oynatılan hafif şeylerden yapılmış bebek:

“Biz **kukla.larız** oynat-an üstâd felek”

(k.+larız 38302)

2. **mec.** Başkası tarafından yönetilen, kendi karârıyla iş görmeyen, başkalarına âlet olan şahsiyetsiz (kimse veya kuruluş):

“Diğer taraftan da İstanbul hanımları mazideki hâl ü şanlarını kaybederler, birer frenk **kuklası** olurlar.”

(k.+sı 21156)

k. 7461, 17006, 21189

k.+sı 21175

[=6]

KUL: 1. Allah tarafından yaratılmış olan insan, abd:

“Allah'ın bâzı **kulları** böyle terbiye olur.”

(k.+ları 34604)

“Her **kul** ver-ebilseydi merâm.inca nizam”

(k. 38123)

2. ***Kullarınız:** (İyelik ekinin kalıplaşmasıyla)

Nâzik ve mütevâzi konuşmada “biz” zamiri yerine kullanılır, bendeleriniz:

“İzzet Bey, hilm ile demiş ki:

‘Efendimiz! Şimdi maiyyet-i şahanelerinde bulunan sadık **kullarınızın** hepsi bu işe yararlar, kimseyi değiştirmeye ihtiyaç yoktur.’ Sultan Abdülhamid, İzzet Bey'in zekâ ve irfanından sonra, bu cevabı üzerine, ahlâkına da hayran olmuş.”

(k.+lariğinizin 9643)

k. 14546, 33454, 33457

k.+a 38122

k.+dan 33459

k.+u 13672, 30979, 33455

[=11]

KULAK: 1. Başın iki yanında bulunan işitme organı:

“Bugünkü Türk babaları havası ve toprağı Müslümanlık rüyası ile dolu semtlerde doğdular, doğarken **kulaklarına** ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyar nineler gördüler.”

(k.+larına 6975)

“Bozkır ve yayla tatlı gel-irler **kulak.lara**”

(k.+lara 38730)

2. Başın iki yanında bulunan işitme organının sesleri toplayan, dıştan görülen kısmı:

“Falaka azamî ceza idi. Tırnakla **kulak** bükme her dakika tatbik edilen bir usuldü.”

(k. 522)

3. ***Devede kulak:** (Sözü edilen şeye göre) Çok az, çok küçük bir miktar:

“Şimdiden sonra böyle münferid hâdiseler gözümüze **devede kulak** kabilinden görünecek.”

(k. 24617)

4. ***Göz kulak olmak:** (Bir şeyi) Bütün dikkatiyle tâkip etmek:

“(…) Üçüncüsü de efendi'nin ikbâli etrafında **göz kulak olanlar**, ona her şeyi haber verenlermiş.”

(k. 34952)

5. ***Kulağı delik:** Her şeyden çabucak haberdar olan (kimse):

“Köprülü-zâde Nûman Paşa sadâreti, Köprülüler tekrar devletin başına geçmiş gibi zâhirî bir tantana ile başladığı vakit, işin künhünü bilenler değil, az çok gözü açık ve **kulağı delik** olanların hepsi biliyordu ki, Pâdişâh ve devlet, sımsıkı, Dâmad Ali Paşa'nın elindedir.”

(k.+idelik 35014)

6. ***Kulak asmamak:** Önem vermemek, aldırılmamak, dinlememek:

“Şiirde kalbinizi yegâne üstad telâkki ediniz, ondan başka hiçbir şâire **kulak asmayınız.**”

(k. 20753)

7. ***Kulak dolgunluğu:** Bir şeyler duymuş olmaktan ileri gelen, işitmekle elde edilen bilgi:

“Siyâsî fikirlerle ilk **kulak dolgunluğum**, 1897 de, Selânik'de oldu.”

(k. 2456)

8. ***Kulak kabartmak:** Bir konuşmayı, bir sesi duymak için dikkatle dinlemek:

“Bâzı sözlerine **kulak kabarttıkça**, o vakte kadar hiç işitmediğim ve anlamadığım şeyler öğreniyordum.”

(k.+kabarttıkça 2472)

9. ***Kulak kesilmek:** Büyük bir dikkatle dinlemek:

“Bu aralık içlerinden biri çıktı. Devletin derdini haber verdi. Hemen hepsi **kulak kesildiler.**”

(k.+kesildiler 6575)

10. ***Kulak vermek:** Alaka göstermek:

“Biliyorum, okudum da Avrupalılar, Boğaziçi'nin böyle de po ve antrepolarla örülmesinden şikâyet ediyorlar. Fakat şikâyet eden edebiyattır, hayat onun sesine **kulak vermez**; edebiyat, sesini işittirmekten Avrupa'da da âcizdir.”

(k. 7381)

11. ***Kulaktan kulağa:** Biri ötekine söyleye söyleye, gizli gizli söylenmek sûretiyle:

“Sûret-i haktan görünerek mahfil mahfil, **kulaktan kulağa**, düzme havadis üfüren neşriyatı memurları Osmanlı saltanatının son günlerini yaşadığımız vehmini vermeye çalışıyorlardı.”

(k.+tan 11858)

k. 522, 537, 2455, 7374, 10675, 17613, 18333, 19849, 20738, 24354, 24602, 29348, 29448, 29688, 29696, 29707, 29708, 29712, 29713, 30333, 32614, 33724, 34088

k.+a 11851, 18761, 29454, 29685, 29701, 29816, 33984, 34678, 34838, 38001

k.+ı 2841, 10363, 12668, 13543, 17553, 28158, 29830, 32293, 33852

k.+idelik 34935, 35003

k.+ıma 1699, 2779, 6856, 6868, 6905, 7032, 11417, 16699, 17452, 23196, 32854, 34609

k.+larımnda 37159

k.+ıımıza 29005, 29628

k.+ın 29694

k.+ına 13277, 14624, 20917, 20920, 20950,

26186, 29386, 33479, 33932, 34009, 34467

k.+ında 3327

k.+ındadır 13344, 13457

k.+ımı 11795

k.+ıyle 33249

k.+kesilmiş 33439

k.+la 28622

k.+lara 8937, 11998

k.+ları 518, 12074, 13060

k.+larımız 29784
k.+larımıza 887, 29384
k.+larımızda 28265
k.+larımızdadır 18258
k.+larımızı 12401
k.+larına 6968, 33315
k.+larını 525, 27258, 27793, 29218, 29379,
31655, 33018
k.+larınız 30898
k.+larınızı 33008
k.+tan 536, 11850, 18761, 33984, 34678,
34838
[=109]
KULAKLI: Kulağı olan:
“Bin gözli, bir **kulaklı** ucube onun hizmetinde
dahi her saniyede kolluyordu.”
k. 26195
[=1]
KULE: Ar. Dört köşe, çok köşeli veya yuvarlak
yüksek bina:
“Karşımızdaki tepeden, Türklerden kalma saat
kulesi, eski kubbeler, eski minareler, eski evler
Osmanlı mazisinin bir âlemi gibi görünüyordu.”
(k.+si 869)
k. 6101, 6101, 31478
k.+de 6182
k.+ler 6753
k.+lerden 6601, 19599
k.+lere 6600
k.+leri 7004, 23610
k.+lerin 6144, 7594
k.+lerinde 7382
k.+lerinden 6652
k.+lerini 6926
k.+leriyle 5161, 6616
k.+lerle 21420
k.+nin 5252, 6186, 6193, 6194, 6206, 6208
k.+si 868, 3144, 7867
k.+sinde 6217, 6247
k.+sinden 6623, 26588
k.+sinin 6185, 6205
k.+ye 6188
k.+yi 5252, 6210
[=36]
KULE KAHVELERİ: Selânik'teki kahvehaneler:
“Değişmemek en göze çarpan farikası olduğu
için Paris'te bir düziye on bir sene yaşadığı

*hâlde, Selânik'in **Kule Kahveleri'nden** inmemiş
bir adam hissini verirdi.”*
(k.+nden 10784)
k. 1275
[=2]
KULELİ: Kulesi olan:
“Şu dört köşe **kuleli** bina güzel, dedi ve Selimiye
Kışlası'nı gösterdi.”
k. 7580
[=1]
KULLAN-: 1. (Bir şeyden) Hangi işe yarıyorsa
o maksatla yararlanmak:
“Vezinlerde hiçbir ahenk tasavvur etmiyorum,
aruz vezinlerinden her hangi biri her nevî
âhenge elverişlidir; onun hafif ve tatlı bir
yağmur ahengini:
Küçük, muttarid, muhteriz, darbeler
Kafeslerde, camlarda, pür-ihizâz...
tarzında anlatmak için kullandığı vezni Firdevsi,
Şehnâme'de, Rüstem'le Eşkpus'un güreşini
anlatmak için **kullanmış.**”
(k.-miş 29505)
“Sükût.u **kullan-ırız** bir tepe.de ekseri nişan
yer.ine”
(k.-ırız 38720)
2. (Bir kimseyi) Bir hizmette çalıştırmak, bir
hizmette bulundurmak:
“İzmir baskınından sonra Anadolu'ya çıktığı
zaman emrine âmâde ordular bulmadı:
Bulamayınca da fertleri ordular gibi **kullandı.**”
(k.-dı 18316)
3. (Kelime, söz vb.) Söylemek:
“Ali Kemal'i on dört sene sürmüş bir muarefe ile
tanıdım. Nev'i şahsına mahsus tarifini olur
olmaz yerde **kullanırlar**. Ali Kemal, tam
manâsıyla nev'i şahsına mahsus bir insandı.”
(k.-ırlar 9807)
“Kadîm devirlerin meşhur feylesofu Aristotalis
Politika'yı 'iktisad ilmi' mânâsına **kullanır.**”
(k.-ır 24861)
4. Uygulamak, tatbik etmek:
“Yunanistan fâtihi mevkîinde olduğu için lastikli
bir siyaset **kullanabilir.**”
(k.-abilir 13331)
5. **mec.** (Birini veya bir şeyi) Yapmak istediği
şeye, menfaatine âlet etmek:
“(…) Onun, bizzat, onun çevirdiği bir fırıldak
olduğundan eminim. Ancak bu işe, Saray'da,

hevâdarlarından diğerk bir müfsidi âlet olarak
kullanmıştır.”

(k.-mıştır 34351)

k.-abilirler 24825
k.-acağını 33514
k.-acak 13355, 24368
k.-alım 27942, 29539
k.-amazdı 29578
k.-an 22375, 32426
k.-anlar 20168, 32436
k.-anlara 29533
k.-arak 9001, 16239, 27894, 33967
k.-ayım 33012
k.-dı 10353, 14481, 18142, 18303, 19199,
23921, 29668
k.-dığı 1800, 15346, 20880, 22358, 29372,
29372, 29493, 29505, 31387
k.-dığım 2087
k.-dığımız 4022, 19009, 27299, 29874
k.-dikları 3338, 32840
k.-diklarınız 22358
k.-ır 24846, 30932
k.-ırdı 4222, 9861, 29517
k.-ırdılar 13128
k.-ırız 32498
k.-ırlar 5863, 9800, 19464, 29091
k.-ırlardı 29579
k.-ıyor 15638, 27013, 28911
k.-ıyordu 10698, 13784, 14846, 14856,
18733, 18735
k.-ıyorlar 27715, 27892, 28846, 30125
k.-ıyorlardı 4921, 27493, 29560
k.-ıyorsun 17017
k.-ıyoruz 27916
k.-madı 29669
k.-madıkları 29576, 29577, 29658
k.-mağa 2040, 35203
k.-mak 19362, 27913, 28615, 29525, 29530,
30236
k.-makta 32717
k.-maktan 9846, 20878, 28939
k.-mamıştı 1696
k.-masına 29422
k.-maya 12023, 13339, 15577
k.-mazlar 24369
k.-miş 6178, 29393, 29494, 29506
k.-mişdi 29522
k.-mıştır 27417, 34340

[=102]

KULLANIL:- 1. Bir şeyden yaradığı işte
faydalanılmak:

“(…) Roma yapılarında **kullanılacak** mermer
kütlelerini sırtında şehre getiriyordu, gündüz
takati tükenesiye kadar, esirlerin çalıştırıldığı
yerde, Ergastula'da çalışıyordu.”

(k.-acak 17416)

2. (Kelime, söz vb.) Söylenmek:

“Heredia bir yaratıcı değildi, çok gecikmiş,
klâsik bir sanatkârdi. İlhamdan ve ihtirastan
uzak, yalnız zevk kudretiyle, hakkında çok
kullanılmış bir tarifî tekrar edeyim, bir kuyumcu
kudretiyle işlediği yüz yirmi kadar sonnet ile bir
iki uzunca manzume sahibi idi.”

(k.-muş 2272)

k.-acak 17404, 29608
k.-amazsa 8907
k.-an 3186, 26819, 32471
k.-dığını 19363
k.-ır 15264, 29520
k.-ıyordu 5388, 29607
k.-madıklarını 6733
k.-maktadır 4951
k.-miş 27639
k.-sa 14051

[=16]

KULLE-İ TÛS: Tûs (İran'da tarihî bir şehir)
dağı. [Hüdûdü'l-'âlem'de Tûs'un dağlar arasında
bir şehir olduğu ve dağlarında firûze, bakır,
rastık taşı gibi madenlerin bulunduğu
kaydedilir]:

“Bir kuş gör-düm makam.ı bir **kulleiTûs**”

k. 38414

[=1]

KULP: Ar. Boyna takılan halka:

“Ol-muş zencîrbendigiysûyünigâr/
Boyun.unda bugün şu gör-düğün **kulp** o zaman”

k. 38388

[=1]

KULÛBE: Fars. Kerpiç, saman, odun vb. nden
yapılmış küçük, basit ev:

“Kafiyeyi mağara ve **kulûbe** hayâtımızdan
kalma bir nakısa zannedenlere derim ki:

İnsanların o hayattan yadigâr sakladıkları en iyi
nakısa kafiyedir.”

(k. 29801)

k. 29622

k.+de 21687
k.+den 14961
k.+ler 23366
k.+lerden 22961
k.+leri 15102
k.+lerine 6485
[=8]

KULÜP: *Fr.* Yalnız üye olanların girebildikleri ve konuşma, okuma, oyun oynama, eğlenme, spor yapma gibi amaçlarla bir araya geldikleri toplantı yeri:

“*Harâb bir hâlde idim. Kulüp'deki odama çıktım.*”

(*k.+deki 2793*)

k. 8615
k.+deki 2797
k.+e 8615
k.+ler 13221
k.+lerde 9951
k.+te 11419
k.+ün 2783, 2853, 2855, 11402, 11403,

11405

[=13]

KUM: Silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler:

“*Sel gitmiş, hem de pek çabuk, kum bile kalmamış.*”

(*k. 3022*)

k.+lara 15756
k.+larına 15760
[=3]

KUMAN: Kumanlar, 11. yüzyıl ile 14. yüzyıl arasında Doğu Avrupa'da yaşamış bir Türk halkı:

“*Kuman beylerinin Bizans e'izzesi gibi telâkki edildiği kaydolunmuştur.*”

k. 4609

[=1]

KUMANDA: *İtal.* Komuta:

“*Kâzım Paşa'nın kumandası altında Akhisar cephesini tutan bir avuç fedakâr.*”

k.+sı 18390

[=1]

KUMANDAN: *Fr.* Komutan:

“*Bu destan uzaktan sürekli bir şan rüyası hâlinde al kanlı bayraklarıyla genç ve dinç*

askerleriyle anlı ve şanlı zabitleriyle dev gibi kumandanlarıyla tarihten aldığı en sahih şeklinde geçer ve gözlerimize bütün güzelliği ile ayan beyan görünür.”

(*k.+larıyla 17648*)

k. 3322, 11259, 13436, 26554

k.+ı 10274, 13273, 14606, 14606, 14612, 18290, 18321, 25313, 25532

k.+ının 15310

k.+ıydı 10695

k.+lar 16704

k.+lara 15341

k.+ları 16187, 17359, 25611, 35132

k.+larımız 15336, 17661

k.+larımızdan 18385

k.+larımızın 9586, 13855

[=27]

KUMANDANLIK: Kumandan olan kimsenin görevi, komutanlık:

“*Yemen'de uzun zaman kumandanlık etmiş Hacı İsmâil Paşa idi.*”

k.+etmiş 35087

[=1]

KUMANLAR: 11. yüzyıl ile 14. yüzyıl arasında Doğu Avrupa'da yaşamış bir Türk halkı:

“*Trakya ve Balkanlarda bu tarihte yine Peçenekler, Oğuzlar, Kumanlar ve Vardar Türkleri bulunuyordu.*”

(*k. 4750*)

k. 4500, 4599, 4604, 4744, 5929

k.+a 5041

k.+dan 4755

k.+dı 4753

k.+ın 4515, 4606, 4751

k.+la 5035

[=13]

KUMAN TÜRKLERİ: Kumanlar:

“*İmparator Aleksî, Peçenekleri yalnız Bizans orduları ile püskürtemeyeceğini anladığı için Bizans hazinelerinin bütün altınını dökerek Peçeneklerin Rumeli de hasmı olan Kuman Türklerinin beyleriyle anlaştı.*”

k.+nin 4599

[=1]

KUMAR: *Ar.* Para karşılığı ve para kazanmak için oynanan oyun:

“*Bâzı zenginler bütün servetini muvakkat bir fırtına gibi gelip geçen bir kadın aşkı, bir kumar*

ibtilâsı, bir sarhoşluk devresi yüzünden kaybederler.”

(k. 31650)

k. 7738, 10883, 14602, 21369, 22789

k.+a 10158, 10913

k.+ı 9950

[=9]

KUMAŞ: Ar. İpek, yün, pamuk vb. malzemeden makine veya tezgâhlarda dokunmuş her türlü dokuma:

“*Şimdiye kadar yaşamaya müstahak olduğumuza burhan olarak İstanbul'da, Edirne'de, Bursa'daki camilerimizle minarelerini, Kur'an ciltlerimizle duvar çinilerimizi, kumaşlarımızla halılarımızı gösteriyorduk.*”

(k. +larımızla 12328)

“*Ve vücûd.unda ipek.ten kumaş.in câzibe.si*”
(k. +ın 37007)

k. 3133, 31805

k.+ı 7601

k.+lardan 29032

k.+ları 17068, 17648

k.+ların 19790

k.+larını 23057

[=10]

KUMKAPI: İstanbul'un Fatih ilçesi sınırları içinde yer alan; tarihî yarımada'nın Marmara Denizi kıyısındaki semtlerinden biri:

“*Bir girizgâh açarak, efendim, liman nerede dedim, aşağıda Kumkapi'da dedi.*”

(k. +da 6552)

k.+ya 6033, 6530

[=3]

KUMKUMA: Ar. *meç*. (Hile, fesat, dedikodu vb. kelimelerle yapılan isim tamlamalarının ikinci ögesi olarak) Söylenen şeyi fazlasıyla kendinde toplayan kimse veya şey:

“*Şem'i Molla havâdis kumkumasıydı.*”

k.+sıydı 33602

[=1]

KUMLUK: Kumu çok olan:

“*Erkek kurt anlıyor ki bütün yollar kapalı, ric'at tariki kesilmiş, geliyor, ön ayaklarının trnaklarıyla kumluğa saplanarak çömeliyor.*”

k.+a 13729

[=1]

KUMPANYA: İtal. Şirket, ortaklık:

“*Şimdi gördüğümüz bir şey değil, isi atlattık, volkanı dün görmeliydiniz. Kumpanyaya yazık. Büyük ziyan etti zannederim.*”

(k. +ya 7314)

“*Bu vapur o zamana göre bile eski püskü bir şeydi; herhâlde kumpanyanın en güzel vapurlarından biri değildi.*”

(k. +nın 1608)

k.+sı 3180

k.+sının 1604, 1846, 2480

[=6]

KUMRAL: Koyu sarı veya açık kestâne rengi:

“*Türkkârî eski bir konakta oturur, bey hanedanlarından birinin kızı, kumral ve endamlı, cazibesi ve güzelliği mâruf, bir Redife Hanım vardı.*”

(k. 1926)

“*Kumral saç.in üst.ünde gör-ürsen iki üç ak*”
(k. 37890)

k. 4076, 6266, 6446, 6449, 21637, 21648, 23002, 23020, 23024, 23045, 23048, 23048, 23067, 23145, 23148, 23199, 23203, 23386, 23389, 23404, 23411, 23415, 23421

k.+dı 41

[=26]

KUMRU: Fars. Güvercinler takımından, boynunun yanlarında siyah beyaz benekleri, bâzı türlerinin gerdanında siyah bir halka bulunan, gri renkli, kuyruğunun ucu genellikle siyah beyaz, güvercinde küçük kuş:

“*Bir kumru cihannümâ.sı üst.ünde dur-up*”

k. 38440

[=1]

KUMRULU MESCİT: İlk Fatih Camii'nin Mimarı olan Sinânüddin Yusuf (Atik Sinan yada Azatlı Sinan) tarafından 15. yüzyılda kendi adına yaptırılmış olan mescit. [Fatih Kocadede Mahallesindedir]:

“*İlk Fâtiḥ Camii'ni yapan mimar, gene o civarda, Kumrulu Mescit'te yatan Koca Sinan'dır.*”

k.+te 5526

[=1]

KUMSAL: Üzeri kumla örtülü deniz veya nehir kıyısı:

“*Meriç kumsal adacıklarla parçalanmış, yazın sıcağından erimiş bir nehir gibi akıyordu.*”

(k. 809)

“Şimdi **kumsal.da** kim kaval çal-ıyor”
(k.+da 38715)

k. 3055
[=3]

KUMUN: Felsefi mahiyette olan:
“Bu şiir beni fazla sarmıştı. Bunu bir **Kumun**
eseri zannediyordum.”

k. 2081
[=1]

KUNDAK: Yun. Ateşli silâhlarda namlunun
altında bulunan ve silâhı çeşitli yönlerle
çevirmeye yarayan ağaç veya tahta kısım:
“Sabahleyin erken hizmetçilere, çocuklarına,
misafirlerine **kundaklar** dağıttı. İngiliz
murahhası Sir Wilson'a dönerek, zevcesinin
odasına ateş vermek için muavenet taleb etti.”
(k.+lar 26053)

k.+larını 35141
[=2]

KUNDAKÇI: **mec.** Ara bozucu:
“Rostopchine bir ‘**kundakçı**’ telâkkisine
uğradı.”

(k. 26081)
k. 25904
k.+ları 25900
k.+sı 12416
[=4]

KUNDURA: *İtal.* Kaba işlenmiş, bağısız,
konçsuz ayakkabı:
“Eski Osmanlılar gibi cepken, çakşır, ökçeli
ruga **kunduralar** giyiyorlar.”

(k.+lar 879)
“Mest iken pâyе.si yüksel-di galoş **kundura.ya**”
(k.+ya 39013)
k.+lar 1104
[=2]

KUPKURU: Ruhsuz, cansız:
“Bu çeşmenin suyunu kurutmak, İzmir'i yalnız
mavi bayraklarla süslü **kupkuru** bir şehre
benzetmeye kifayet etmez mi?”

k. 12599
[=1]

KUPON: *Fr.* Tahvil, hisse senedi gibi kıymetli
kâğıtların üzerinde bulunan ve sâhibine sağladığı
kazanç payını veya fâizini vâdesi geldiğinde
almaya yarayan, koparılacak şekilde yapılmış
parça:

“Cavit cevap olarak dedi ki: ‘Evet, doğru.
Sermayenin taksimini prensip olarak kabul
ettiler, lâkin musâlâha henüz imzalanmadı, hem
de **kuponlar** meselesinin nihayetini göreceğiz.’
Bu cevabı pek mukni bulmadım.”

k.+lar 11622
[=1]

KUPÜR: *Fr.* Bir gazete veya dergiden kesilmiş
yazı:

“Çok azîz Melek Hanımefendi, mektuplarınızı,
telgrafınızı, bizim manzumenin **kupürünü**,
hepsini aldım.”
(k.+ünü 20534)

k. 20657
[=2]

KUR-: 1. (Sürekli olacak bir şeyi) Başlatıp
ortaya koymak, oluşturmak, tesis etmek:
“İki Bulgar komitesinin biri Makedonya'yı
Bulgaris tan'a ilhak etmeğe çalışıyordu, öteki de
Makedonya ismiyle yeni bir Bulgar Devleti
kurmak istiyordu.”

(k.-mak 26296)

“Hem büyük yurt.u **kur-an** hem koru-yan
kudret.imiz”
(k.-an 35684)

2. Yapmak, inşâ etmek:

“Mimarîsini bu şehrin her tepesine, her sahiline,
her köşesine **kurarken** güya: ‘Artık bu diyar
dünya durdukça Türk kalacaktır.’ dediği
hissedilir.”
(k.-arken 4398)

3. ***Bağdaş kurmak**: Bağdaş vaziyetinde
oturmak:

“Cedlerimizin evleri ve eşyası yaşayışlarının
tarzından doğmuştur... **Bağdaş kurmak** şilteyi,
minderi; sahandan elle yemek leğenle, ibriği, el
silecek sırma havluları icâd etmişti.”
(k.-mak 21283)

4. ***Tuzak kurmak**: **mec.** (Birini) Tehlikeli ve
güç bir duruma düşürmek için düzen hazırlamak:
“Yem koy-du **tuzak kur-du** o Hâlık sayyâd”
(k.-du 38246)

k.-acac 31836
k.-an 4175, 4414, 5849, 6454
k.-ardı 11496
k.-arken 4396, 7482, 35540
k.-du 4412, 12984, 26421, 26449, 26955,
26956

k.-duğu 70, 4877, 5378, 6152, 6807, 7380,
7549, 7588, 11930, 13912, 17451, 19649,
30852, 35975, 37416

k.-duğumuz 28502

k.-duğun 35971

k.-duğundan 4873

k.-dukları 5312, 6151

k.-duktan 13237

k.-dular 6330, 12781, 20839, 22962

k.-dularsa 13825

k.-ma 38910

k.-madan 31000

k.-madı 4409

k.-mağa 32161

k.-mak 3180, 6678, 14679, 21268, 26282,
33906, 37268

k.-makla 997, 31681

k.-maktır 12674

k.-masıyla 5871

k.-maya 2597

k.-mayı 4886, 5068, 7591

k.-muş 992, 4399, 6787, 18465, 25064,
25066

k.-muşlar 5076

k.-muştur 4889

k.-sak 13022

k.-up 34105

k.-uyordu 22987

[=73]

KUR'A: Ar. Seçim yapılması gereken yerlerde
baş vurulan tâlihe dayalı usûl, ad çekme:

"Hadd-i zâtında bu kalabalık **kur'ası** çekilen ve
her renkten elbise ile kışlalara koşan
askerlermiş."

(k. +sı 21055)

k.+larda 25938

[=2]

KURAKLIK: Kurak olma durumu:

"Beş sene evvel, uzun **kuraklıklardan** sonra
âsâbı boşanan milletin hummalı matbuatını yâd
edenler, bugün artık hissini heyecanlarından
sonra fikrin heyecanları devresine girdiğimize
kaail olabilir."

(k.+lardan 30562)

k.+ına 31405

k.+lardan 21712

[=3]

KUR'ALI: Asker kurasında çıkan:

"Genç **kur'alılardan** biri de ecnebiye hitaben:
'Evet Monsieur! Tenezzüh tireni, yirmi yaşındaki
kur'alıların ketîbesi' demiş."

(k.+lardan 21058)

k.+ların 21047

[=2]

KUR'AN: Ar. Allah tarafından Hz.

Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap, İslâm
dîninin temel kitabı, kelâm-ı kadim, Kur'ân-ı
Kerim:

"Şimdiye kadar yaşamaya müstahak
olduğumuza burhan olarak İstanbul'da,
Edirne'de, Bursa'daki camilerimizle
minarelerini, **Kur'an** ciltlerimizle duvar
çinilerimizi, kumaşlarımızla halılarımızı
gösteriyorduk."

(k. 12327)

k. 205, 942, 6856, 6858, 6860, 6878, 6881,
6884, 6885, 6890, 6893, 6899, 6942, 6948,
6951, 6955, 11049, 12318, 16914, 23676

k.+a 9042

k.+da 4950

k.+ı 16886

k.+ın 6970, 9422, 16609

[=26]

KURB: Ar. Yakın:

"Evlîya Çelebi kendi zamanında bu mezarların
durduğunu temin ederek diyor ki:

'Hâlâ İslambol içre Saraçhane **kurbünde** ve
Keskin Dede **kurbünde**' (...)"

(k. +ünde 7245)

k.+ünde 7245

[=2]

KURBAN: Ar. 1. Bir âfet veya kazâda ölen
kimse:

"Vardar, her sene Üsküb'den beş on **kurban**
alan bir nehirdi."

(k. 317)

"Hakikat budur ki o ve onun gibi niceleri
mazmuna **kurban** gittiler."

(k. 32244)

2. ***Kurban olmak**: Bir amaç veya kimse için
kendini fedâ etmek:

"Gör-ünce âyineîneşve.sinde lâhût.u/
Kemâlivedd ile **kurbân** ol-ur gönül gönül.e"

(k. 37386)

k. 11838, 15760, 31438

k.+dırlar 31075

k.+ı 10545, 15785
k.+larından 3818
k.+olduğunu 34025
[=10]

KURBÂN-I TÂC Ü TAHT: *Ar+Fars.* Tâcını ve tahtını fedâ emek:

“*Bir saltanatserâyihuzûz et-ti ârzû/*

Kurbânütâcütâht.ı birâder.leriyle âh”

k.+ı 37717

[=1]

KURCALA-: (Bir meseleyi) Deşmeye, ortaya çıkarmaya çalışmak:

“*Ziya Bey'in bu telâkkisini burada fazla*

kurcalamak istemem.”

(*k.-mak 8638*)

k.-mağa 33485

k.-mak 33201

k.-masanız 10698

k.-r 26800

k.-rken 29852, 32959

[=7]

KURDELE: *Ital.* Elbiselerde, saçlarda ve çeşitli yerlerde süsleme malzemesi olarak kullanılan kumaş şerit:

“*Biri genç, biri yaşlıca iki frenk kadını, beyazlar giymişler, başlarını örten hafif ve geniş şapkalar, kurdeleyle boyunlarına bağlı, gülümseyerek güvercinleri seyrediyorlardı.*”

(*k.+yle 35301*)

k.+leri 3366

[=2]

KURDUR-: Kurma işini başkasına yaptırmak:

“*Ağalarını davet etti ve âciz saltanatın karşısında onlardan bir Meclis-i Meşveret kurdurdu.*”

(*k.-du 23888*)

k.-du 18098

[=2]

KURNA: *Yun.* Hamamda musluktan akan suyun içinde biriktirildiği yuvarlak taş tekne:

“*Somâki kurna.larından gümüş su.lar dökülür*”

k.+larından 37116

[=1]

KURNAZ: İşine gelen hususlarda çok açık göz olan, başkalarını kandırmasını bilen, kendisi kolay kanmayan (kimse):

“*Yunanlı hilkatên kurnazdır.*”

(*k.+dır 17747*)

k. 1775, 3342, 12291

k.+ca 3289, 15653, 17413

[=7]

KURNAZLIK: Kurnaz olma durumu:

“*Ancak Ulysse'in kurnazlıktaki şiarı incelikti.*”

(*k.+taki 17750*)

k. 17737

k.+ı 18132

k.+ının 17750

k.+la 17548

k.+taki 17738, 17739

k.+tır 17765

[=8]

KURŞUN: 1. Ağır, yumuşak, kolayca dövülebilen, mâviye çalan gri (kurşunî) renkli, boru î mâli ve birçok kimyevî birleşikte kullanılan, yoğunluğu 11,3, erime derecesi 327°, atom ağırlığı 207,21, atom numarası 82, sembolü Pb olan metal element:

“*Kurşunlu Han eski Üsküp'ün içinde dört köşeli, yassı duvarlı, kurşun kubbeli, tabiâte bir külçe gibi muhkem yaslanmış, her türlü âfetlere karşı pervasız bir dev eseri idi.*”

(*k. 1111*)

2. *(**Gökyüzü için**) Kurşunla örtülü olmak:

Mâviye çalan gri rengi almak:

“*Bir med zamân.ı gökyüzü kurşun.la örtülü/ Gör-düm deniz de-dikleri bin baş.lı ejder.i*”

(*k.+la 35740*)

k. 10754, 18088, 21086, 21420, 23054

k.+lar 11362

k.+lardan 10651

k.+ları 13928, 13931

k.+undan 13986

[=12]

KURŞUNÎ: Koyu kül rengi, kurşun renginde olan:

“*İstanbul'un gözlerine o dört minare ortasındaki gök kurşunî kubbe, uzaktan muttasıl öyle görünecek.*”

(*k. 18203*)

k. 18186, 30457

[=3]

KURŞUNLU: Kurşunla kaplanmış olan:

“*Konağının herhangi penceresinden baksa bu cedlerin cami, medrese ve imaretlerinin kurşunlu kubbelerini görürdü.*”

k. 961

[=1]

KURŞUNLU HAN: Üsküp'te bir hapishâne:
“**Kurşunlu Han** önce bir hanmış, sonraları
hapishane olmuş.”

(k. 1116)

k. 1099, 1100, 1115, 1122, 1151, 1159

k.+da 1123

k.+dı 1109

k.+ın 1120, 1129, 1155

[=12]

KURT: Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey
Amerika'da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı,
etçil memeli hayvan:

“**Kurdun** yavruları sessiz sessiz oynuyorlar.”

(k. +un 13722)

k. 13699, 13700, 13704, 13711, 13714,
13724, 13727, 13729, 13751, 13752, 13753,
16872, 19233, 25940, 28174

k.+dan 19235

k.+la 13707, 13733

k.+lar 10756

k.+u 16873, 16875

k.+un 13713, 13715, 13746, 13753

[=26]

KURTAR-: 1. Kurtulmasını sağlamak; bir
canlıyı bir tehlikeden, mahvolmaktan, helâk
olmaktan uzaklaştırmak, halâs etmek:

“**Annem hasta yatıyordu. Doktorlar muayene
ettiler. Müteverrim olduğunu söylediler. Babam
bu sebebi Selânik'e gitmek için muzâaf bir sebep
olarak gösterdi; çünkü Selânik'de Jack Paşa gibi
mâruf ve mütehasıs doktorlar vardı. Annemi
kurtarabilirlerdi.**”

(k.-abilirlerdi 91)

2. (İçinde bulunduğu güç durumu, derdi, cezâ
veya sorumluluğu) Üzerinden kaldırmak, o
hâlden arındırmak:

“**Binâenaleyh bir dereceye kadar haklı idim.
Fakat vaziyetimi kurtaran iki şey vardı. Biri: O
günlerde İstanbul'dan Selânik'e giden birçok
talebe vapura giriyordu. Saniyen benim de,
ötekiler gibi pasaportum Selânik'e mukayyedi.**”

(k.-an 1629)

3. (Temelli veya geçici olarak elden çıkmış bir
şeyi) Yeniden ele geçirmek, üzerindeki kayıtları,
engelleri kaldırıp bağımsız duruma getirmek:

“(…) sonra Süleyman Paşa ordusunun melekü's-
stiyâne gibi yetişip Eski Zağra'yı nasıl
kurtardığını, müslümanların cehennemî bir
matemden birden bire delice bir sevince nasıl
geçtiklerini, (...) naklediyordu.”

(k.-dığını 3042)

4. (İçinde bulunduğu güç durumu, derdi, cezâ
veya sorumluluğu) Üzerinden kaldırmak, o
hâlden arındırmak:

“**Yine bu neviden esperantoculara, kü'ül
aleyhdarlarına, genç kızları fuhuştan kurtarma
dernekleri azalarına, hâsılı dinlerin tevhidi
vaizlerine idealist diyorlar.**”

(k.-ma 11077)

5. ***Canını kurtarmak**: Ölümden kurtulmak.:

“**Türk milleti harbcüdür; bu millet hayatından
vazgeçmemekle harbi hâlâ uzatıyor, herhangi
bir millet gibi yaşamak davasındadır, hâlâ
canını kurtarmak için uğraşiyor.**”

(k.-mak 14841)

k.-abildik 26825

k.-abildiler 12204

k.-abileceğini 8755

k.-abilir 11966, 15800

k.-abilirse 13638

k.-abilmiş 3101

k.-acağımızı 15780

k.-acak 3273, 7011, 14277

k.-amadı 33196

k.-amadık 16890

k.-amadılar 12211

k.-amamışlar 26522

k.-amamıştır 22378

k.-amaz 23822

k.-amazsa 13638

k.-an 1628, 4753, 12100, 12103, 13284,
13810, 15765, 24349, 26061

k.-anlarla 10434

k.-arak 3279, 12983

k.-dı 18469, 25910

k.-dığı 15368, 15372

k.-dığım 23513

k.-diğina 34218

k.-diğını 1799, 3041

k.-dıkları 16119

k.-dıktan 318

k.-dılar 18305

k.-dımız 3272, 16609

k.-ınız 34370
k.-ip 5136, 19603
k.-ır 16006, 17819, 19574
k.-ırdı 10476
k.-ırken 11785
k.-ıyor 15771
k.-mağa 26405, 34392, 34453
k.-mak 13771, 13861, 14620, 14830, 14915,
16665, 21780, 22342, 23256, 23753, 23835,
24100, 25030, 25238, 29623, 30625, 34071,
34353

k.-makla 14128
k.-maktan 13465
k.-maktı 4618
k.-maları 4607
k.-maya 13098, 14932, 18322, 34341, 34412
k.-mayanlar 24103
k.-mayı 4495
k.-miş 25251, 34251
k.-mişti 5044, 10848
k.-mıyor 34159
k.-sa 21080
[=92]

KURTARIL-: Kurtarmak işi yapılmak,
kurtulması sağlanmak:
“Her Türk bilir ki bu harbin bir vadesi vardır,
İslâm'ın istinat ettiği bu devletin, müstakil
olarak, **kurtarılacağı** gün hitama erer.”
(k.-acağı 17792)

k.-abilmisti 23861
k.-dığımızı 16671
k.-ır 34074
[=4]

KURTARMAKLIK: Kurtarmayı sağlama
durumu:

“Fakat bu hâl, günün birinde Sakarya
kenarlarında postu güçle **kurtarmaklığımıza**
kadar gitmeğe mâni olamadı.”

k.+ımıza 25137
[=1]

KURTDERELİ: Kurtdereli Mehmet Pehlivan
(1864, Razgrad, Bulgaristan – 1939, Balıkesir)
Türk güreşçi:
“Tuna, Deli Orman, Koca Balkan ve Rodop
köylerinin, genç ve dinç çocukları Yusuf, Kara
Ahmed, Nurullah, **Kurtdereli** o sahnelerde
güreştiler.”
(k. 21347)

k.+yi 21341
[=2]

KURTUBA: İspanya'nın Endülüs eyaletinde bir
şehir:

“**Kurtuba'yi, Sevilla'yı ve Gırnatayı gördüm.**”
(k.+yi 18920)

k.+da 7729
k.+nın 18909, 18924
k.+yı 19065
[=5]

KURTUBA CAMİİ: İspanya'nın Cordoba
şehrinde sonradan kiliseye çevrilmiş olan cami:
“**Kurtuba Camii muazzam bir eserdir.**”

k. 18923
[=1]

KURTUL-: 1. (Bir tehlikeden, sıkıntılı bir
durumdan) Sıyrılmak, uzaklaşmak, selâmete
çıkma, halâs olmak:

“İnsaniyetin kadim zamanlarından son
zamanlarına kadar, boyunduruk altına düşüp de
kurtulmak için döğüşmüş milletlerin dillerinde
istiklâl sevdasını tarif eden hâr, hasretli sözler
vardır.”

(k.-mak 16798)

“Öl-enler en son.u **kurtul-dular** bu
dağdağa.dan”

(k.-dular 36351)

2. (Etkisinden)Uzaklaşmak, sıyrılmak:

“İnsanları kafataslarıyla ölçen ve lisanlarını
sarf ve nahivle tasnif eden iki ilim eskiden beri
Avrupa'da nasıl telâkki ediliyor, bilerseniz,
kendinizi bugün gördüğünüz gibi görmez ve kesif
bir gafletten **kurtulurdunuz.**”

(k.-urdunuz 20889)

k. 36839
k.-abilir 4149, 16291
k.-abilirdi 34814
k.-acağımızdan 8734
k.-acağını 26359, 33572, 34155
k.-acağız 18048
k.-acaklardır 14404
k.-amadı 22772
k.-amadığımız 12712
k.-amadılar 14382
k.-amamış 32793
k.-amayan 3441
k.-amayışının 32860
k.-amaz 6093, 18187, 18655, 26365

k.-amıyorlar 10734, 29637
k.-an 3708, 11717
k.-arak 6386, 6408, 27627
k.-du 9778, 10678, 15184, 16829, 18076,
21113, 24921, 33427
k.-duğumu 320
k.-duğumuz 24973
k.-duğunu 4099, 4948
k.-duk 315, 13016, 23932, 24972, 35575
k.-dukları 31645
k.-duktan 1636, 26617
k.-dular 21442, 29636
k.-dum 20640, 32399
k.-duysa 26590
k.-madıkça 13970
k.-madiysa 17807
k.-mağa 26612
k.-mak 1591, 3873, 3874, 10083, 10084,
13949, 13972, 16114, 16672, 16786, 25243,
27184, 32200, 33534, 33537, 34287
k.-maktaydı 11586
k.-maktır 33931
k.-ması 11003, 17353, 26585, 33874
k.-masının 19186
k.-mayan 30362
k.-maz 17808, 26856
k.-muş 3177, 5004, 6141, 31183
k.-muştı 22715, 34811, 34865
k.-muştum 316, 1639, 1792
k.-sa 25309
k.-sun 13240
k.-up 1195, 3915, 4885, 10497
k.-ur 3963, 12134, 14210, 17546, 21394,
21514, 26855, 35519, 37651
k.-urdum 1746
k.-urlar 13613, 14412
k.-ursa 12134
k.-ursak 32139
k.-uruz 23729
k.-uyor 16983, 23762
k.-uyordu 2041
k.-uyorlar 22720, 34306
[=119]
KURTULUN-: Kurtulma işi yapılmak:
“Elime alıp okudukça, gözlerim, ateş karşısında
gibi, harelendi. Kaç defa elimden bıraktım, lâkin
pençesinden **kurtulunmaz** bir cazibesi var.”
k.-maz 30115

[=1]
KURTULUŞ: Kurtulmak işi, kurtulma, halâs,
necat:
“Bu devlet için **kurtuluş** fırsatı tam manâsıyla
bir defa zuhur etti.”
(k. 12200)
k. 13609, 17320, 18318, 18319, 28751,
35578
k.+lar 13016
k.+larımızdan 16674
k.+unun 13928
[=10]
KURU: 1. Suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli
karşıtı:
“Ben şimdi bu sulara, bu yüksek ağaçlara, bu
otlara, bu Kasr'ın kafeslerine **kuru** gözlerle
bakıyorum; ağlamıyorum.”
(k. 8016)
“Çık kuytu hıyâban.lara al bir **kuru** yaprak”
(k. 37891)
2. Kurumuş veya kurutulmuş olan:
“Uzun, sürekli, fecî muhaceretler, riyazi bir
kat'iyetle meydana koydu ki bu milletin değil bir
cemaati hattâ bir ferdi ancak istiklâl bayrağının
altında nefes alabilir, biraz **kuru** ekmek
yiyebilir, soyunu sopunu idame edebilir, bir dam
altında barınabilir.”
(k. 18038)
3. **mec.** Çok zayıf, arık, sıska:
“Nanam, annemin dadısı idi. Sarışın, **kuru**, ince
bir kadındı.”
(k. 212)
4. Boş, gereksiz, bir esâsa dayanmayan,
faydasız, abes:
“Heyhat bu mantık yalnız **kuru** bir mantıktır.”
(k. 3523)
5. Yeknesak, heyecanı, tadı olmayan:
“Çünkü İslâm mimarisinin içine bir ruh gibi
muhakkak rahle ba şında bir Kur'ân sesi lâzım.
O ses olmadığı zaman bu mimarî **kuru** bir
şekilde görünüyor.”
(k. 6866)
6. Kurumuş, canlılığı kaybolmuş:
“Bir müddetten beri içim şiir doludur. Gerçi
kuru bir çeşmeyim.”
(k. 20087)
7. Soğuk, duygudan uzak:

“Mamañih kafalarında hiçbir ışık olmayan, hattâ düşünmeyen insanlar arasındaki dostluklar da güzel rabitalardır: Çünkü en **kuru** kalbli ve en boş kafalı insanlara bile insanlığın –hiç değilse– vehmini verir.”

(k. 20213)

8. ***Kuru iftirâ**: Gerçekle hiçbir ilgisi bulunmayan iftirâ:

“Kraldan, hattâ İngiltere ajanlarından para aldığı lekesinin **kuru** bir **iftiradan** ibaret olmadığı anlaşılıyor.”

(k. 27092)

k. 212, 2567, 3423, 3522, 3897, 4046, 6859, 8009, 8319, 8319, 13976, 17805, 18025, 20072, 20198, 20334, 20983, 27082, 28169, 29435, 29902, 30126, 32576, 32946, 36066

k.+dur 6996

[=27]

KURU-: 1. (Akar su, göl) Suyunu kaybetmek, susuz duruma gelmek:

“Zamanla, hep bildiğimiz sebeplerle, bu menbaların birçoğu **kurudu**.”

(k.-du 5829)

2. (Bitki) Suyu çekilip hayâtı son bulmak, canlılık durumu bitmek:

“Saklamak.dan **kuru-muş** kırmızı bir gül kal-dı”

(k.-muş 38851)

k.-duktan 15385

k.-mamıştır 33603

k.-muş 6293, 7511, 14471, 15540, 30243,

38854

k.-rsa 27989

k.-ruz 10526

k.-yordu 14818

k.-yorlardı 19201

[=14]

KURU BAĞLAR: Sofya'da bir bağ:

“Arkadaşım Behçet'le **Kuru Bağlar'a** gittik.”

k.+a 3422

[=1]

KURUÇEŞME: İstanbul'da bir yer adı:

“Fazlı Bey, Dâmad Mahmud Paşa'nın **Kuruçeşme'deki** sarayında terbiye görmüş.”

(k.+deki 3847)

k. 7365

k.+de 3562

k.+deki 11301

[=4]

KURUL-: 1. (Parçalardan oluşan bir şey) Parçaları birleştirilerek bütün hâle getirilmek:

“Bahçenin ortasına bir çadır **kurulmuştu**.”

(k.-muştu 180)

2. Hazırlanmak:

“Meydanın bir tarafına da köylülerin yemek yemesine mahsus olan, uzun tahta sofralar **kurulurdu**.”

(k.-urdu 625)

3. Yapılmak, inşâ edilmek:

“Üsküp o zaman yoktu, yalnız adı olan küçücük bir köydü, Yıldırım Beyazıt tarafından, şimale karşı bir Türk müdâfaa kalesi diye **kurulmuştu**.”

(k.-muştu 1192)

4. Rahatça oturmak, yerleşmek:

“Orada o, sırtından nâdir olarak attığı entarisiyle köşeye **kurulur**.”

(k.-ur 1546)

“Ömür.üm ol-dukça gönül taht.ıma keyif.ince **kurul**”

(k. 35819)

5. Bir araya getirilmek, toplanmak, teşkil edilmek:

“Bu an'ane ancak 1826'da, ‘Vak'a-i Hayriyye’de sona ermiş, ‘Eski Saray’ ilga edilmiş, yeri, yeni **kurulan** ordunun Seraskerlik ma kamı ve daireleri olmuştur.”

(k.-an 5373)

6. Oluşturulmak, meydana getirilmek, hâsıl edilmek:

“Türk İntibahı Devrinden sonra Türkler rüşde erdikleri için evvelâ millî bir vahdet **kuruldu**.”

(k.-du 23135)

k.-acağı 16300

k.-acağını 12972

k.-acak 12744, 12922

k.-alıdan 20165

k.-an 4413, 4459, 4856, 5368, 25934, 33884

k.-du 18246, 23120

k.-duğu 23641

k.-duğundan 5847

k.-mak 26718

k.-masına 4523

k.-muş 4572, 5348, 5351, 6127, 9450, 15211, 21940, 35385

k.-muştu 180, 1191

k.-muştur 33150

k.-up 28922

k.-ur 1545, 31843

k.-urken 3081

k.-ursa 16386

[=35]

KURULU: Kurulmuş olan:

“Mihriba doğru sağda kral ve kraliçenin bir tahtgâhı **kurulu** duruyor.”

(k. 3162)

k. 22914

[=2]

KURULUŞ: Kurulmak işi:

“İstanbul'un fethi ve fâtihi olan millet tarafından **kuruluşu** hem birbirine bağlı, hem de birbirinden ayrı iki bahistir.”

k.+u 4855

[=1]

KURÛN: Ar. Yüzyıllar, çağlar. 1. ***Kurûn-ı vustâ**: Orta çağ. Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden (476) 1453'e veya 1492'ye kadar süren çağ:

“**Kurun-ı vustâ'nın** istibdad timsâli diye parmakla gösterilen bu büyük şato yakılıyor, yıkılıyor.”

(k. +ı+vusta.nın 25556)

2. ***Kurun-ı hâzır**: Yakın çağ. Fransız İhtilali (1789)'nden zamanımıza kadar olan süre:

“Birinci merhale Üçüncü Sultan Selîm devrindedir. Bu pâdişâh târihin bir tesadüfî olarak **Kurûn-ı hâzırın** başladığı 1789 senesinde Fransız İhtilâlî'nin trampetleri çalarken iş başına geçiyor.”

(k. +ı+hazır.ın 23750)

3. ***Kurûn-ı kadîme**: İlk çağ. En eski zamanlardan başlayarak Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküş yılı olan miladi 476'ya kadar süren çağ, antikite:

“Senin gibi havârî lisânı kullananlar yâni şahsî dostlukları küçük göstererek insanları dâima cemiyeti ve büyük ideâleri sevmeğe sevkedenler yeryüzünde pek yeni görülmüş insanlar değillerdir. Bunlar **Kurûn-ı kadîme'de**, Kurun-ı Vusta'da da arada sırada gelir geçerlerdi.”

(k. +ı+kadîme.de 20186)

k.+ı+hazıra.da 11931

k.+ı+vusta 2837, 14596, 16438, 22502, 25490

k.+ı+vusta.da 11930, 20171

k.+ı+vusta.dan 7847, 13181

k.+ı+vusta.nın 7166

k.+ı+vusta.ya 12198

k.+ı+vusta.yı 25493

[=15]

KURUŞ: Alm. 1 liranın yüzde biri değerindeki

Türk para birimi, guruş:

“Beş **kuruş** yere düştü, kalktım, kendim aldım. Eline sıkıştırdım.”

(k. 23997)

k. 13068, 21690, 21692, 23972, 23984, 23985

k.+u 24342

[=8]

KURUT-1. **mec.** Devâmını bırakmayacak şekilde tüketmek, tamâmen bitirmek, yok etmek: “Onlar orada ilk muntazam hükümeti, ilk hakîki mektepleri te'sîs ederler, bataklıkları **kurutur**, yolları açar.”

(k.-ur 23306)

2. ***Kökünü kurutmak**: Bir daha ortaya çıkamayacak şekilde yok etmek:

“Yeryüzünde **kökümüzü kurutmak** isteyen Yunanistan on aydan beri en ziyade millî müesseselerimizle uğraşıyor.”

(k.-mak 11970)

k.-amazdı 15758

k.-madan 21510

k.-mak 11962, 12589, 23091

k.-ması 19568

k.-tular 14924, 23090

[=9]

KUSUR: Ar. 1. Eksiklik, noksan, nakîsa:

“Kanlarımızı akutan, ömürlerimizi tüketen meseleleri bile mühimsememek millî **kusurlarımızdan** biridir.”

(k. +larımızdan 4133)

2. Kabahat, suç, taksir:

“Sultan Selîm-i Sâlis dermiş ki: ‘Şeyhülislâm edeceğim molla varsa Halil Efendi'dir. Lâkin mübareğin iki **kusuru** var: Biri işret'dir, bir de düşündüklerini işret âleminde söylemesidir.’ (...)”

(k.+u 19745)

k. 20472, 28552

k.+etmeyi 9537

k.+la 27196, 28545

k.+larını 34314

k.+larıyla 17146

k.+u 3397, 19730, 27165

k.+umuz 28534

k.+unu 28526

[=13]

KUSURLU: Hatâ yapmış olan (kimse):

“*Namık Kemal'in nesrinde tuntuarak, belagat velvelesi, eski inşânın klişeleri, maateessüf devam etti. Muasırları daha ziyâde bu kusurlu cihetini seviyorlardı.*”

k. 32599

[=1]

KUSVÂ: Ar. Ulaşılabacak son nokta, son had, nihâyet:

“*Gerçi Yûnus Emre'nin vaktinde Anadolu'daki Şark medeniyeti bilhassa şehirlerin dışında, çok geri bir hâldeydi. Lâkin manevî inceleme kusvâsına varmıştı.*”

(k.+sına 32892)

k.+sına 12949, 14728

[=3]

KUŞ: Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı:

“*Fakat şâirin uzviyetinde kafiye kuşta kanat gibidir.*”

(k.+ta 29806)

“*O kuş en kuytu bahçe.lerde öt-er*”

(k. 36672)

k. 443, 6463, 20364, 20365, 32427, 34671, 36399, 36541, 36644, 36682, 36689, 37004, 38414, 38713, 38766

k.+a 34974, 36529

k.+lar 6209, 6464, 7797, 10616, 36823,

36832, 37931, 38846, 39222, 39256

k.+ları 8539, 38666, 39272

k.+larla 37027

k.+ta 20682

k.+um 32417

k.+un 26166, 36687

k.+uydu 1120

[=38]

KUŞAK: Bele bağlanan uzun, enli veya ensiz kumaş:

“*Nizâm-ı Cedîd neferi arkadaşına döndü. Sonra ikisi birden, ellerini kuşaklarındaki keselerine götürmüş bir hâlde dükkâna yanaştılar, iki maşrapa ayran istediler.*”

(k.+larındaki 35333)

k. 228

k.+ı 1103

k.+ıma 26498

k.+ını 26497, 26507

k.+lar 880, 967, 21317

k.+ları 1143

k.+larını 25

k.+ta 1457

[=12]

KUŞAKLI: Kuşağı olan:

“*Bir köylü kadını ile, önünde, kırmızı kuşaklı çocuğu oturmuş, viran köyün yanında biraz istirahat ediyorlar.*”

(k. 18003)

k. 3248

[=2]

KUŞAKLU: Kuşağı olan:

“*Şemşîr gibi rûy-i zemini taraf taraf Saldun demür kuşaklu cihan pehlevanları Aldun hezâr bütgedeyi meşced eyledün Nâkuus yerlerinde okudun ezanları mısralarını niyçün seviyormuşuz?*”

k. 2308

[=1]

KUŞAM: “Giyilip kuşanılan şeyler, üst baş” anlamında olup “Giyim kuşam” deyiminde geçer:

“*(...) son iki senede topunu tüfeğini, giyimini kuşamını, mühimmatını, nakliyesini nasıl tedarik etti, Allah bilir!*”

k.+ını 16051

[=1]

KUŞAN-: 1. ***Giyinip kuşanmak**: Özenle giyinmek:

“*Beş asır kendi, yalnız kendi sınıatıyla sarığından pabucuna kadar giyinip kuşanmış, kendi ziraatıyla, ticaretiyle yiyip içmiş olan bu millet (...)*”

(k.-miş 13248)

2. ***Kılıç kuşanmak**: Kılıcını takmak, kılıç kullanmaya, savaşmaya hazır olmak:

“*Yekser gazâ kılıncı kuşan-mış bir ümmet.in*”

(k.-miş 37192)

[=2]

KUŞANDIR-: Özenle giyindirmek:

“*Kırk bin şehit çocuğunu, derler, toplar, giyindirir, kuşandırır, besler ve okuturduk ve bu iş hiç güç olmazdı.*”

k.-ır 13103
[=1]
KUŞAT-: 1. Çevrelemek, sarmak:
“Şehri çepeçevre **kuşatan** bu surlar...”
(k.-an 7721)
2. Etrâfını sarmak, muhâsara etmek:
“Venedik ve Rusya bizi her tarafımızdan **kuşatmasalardı.**”
(k.-masalardı 25354)
k.-tığını 17851
[=3]
KUŞATIL-: Kuşatmak işi yapılmak:
“İstanbul kaç defa, kaç milletin hedefi olmuş, kaç hücumu uğramış, kaç defa **kuşatılmış** ve zaptına ramak kalmıştı.”
k.-miş 5004
[=1]
KUŞATTIR-: Kuşatmak işi yaptırmak:
“Yeni Sadrâzam Deli Abdullah Paşa, Tersâne'deki askerle, Hâlet Efendi'ninBeşiktaş' daki yalısını, karadan ve denizden **kuşattırmış.**”
k.-miş 33575
[=1]
KUŞ BEYİNLİ: ***Kuş beyinli**: Akli kıt, akılsız, beyinsiz, aptal (kimse):
“O hânedan-zâdelerin çoğu **kuş beyinlidirler.**”
(k.+dirler 34681)
k. 35124
[=2]
KUŞ DİLİ: Çocukların, kelimelerin heceleri başına veya arasına başka heceler ekleyerek uydurdukları bir tür konuşma tarzı:
“Mesela İngilizcede park vardır. İngiliz dili için vücuda gelmiş bir sözdür. İstanbul'da park ne için vardır? **Kuşdili'nin** tam Türk üslûbuna uygun bir şey olarak mavi suyunun iki tarafı çayır olan, içerisinde sandallarla gezilen bu mesirede acaba Avrupa fikrine zıt olan ne vardır?”
k.+nin 8269
[=1]
KÛŞE: Fars. Köşe:
“Fakat Namık Kemal'in hakkı varmış: Her **küşede** bir şîr yatar toprağımızda!
Dediği doğru imiş.”
(k.+de 16852)
k.+de 7243, 16840
k.+lerde 7244

k.+sinde 31006
[=4]
KÛŞE-GİRÂN-I KANAAT: Fars.+Ar. Kanaat münzevileri:
“İşte o zaman, Üsküdar'da yalnız şîir söyleyip nargile içen müstağni bir şâir, gözü önünde geçen bu vak'alara bakmış da:
Niceler pest ü bülend oldu der-î devletde
Küşe-gîrân-ı kanâat yine bir hâldedir, demiş.”
(k.+ı+kanaat 17056)
k.+ı+kanaat 17045
[=2]
KUŞKULAN-: Kuşku içinde olmak, kuşkuya düşmek, şüphelenmek:
“Lâkin eser, seyredenlerin üzerinde fena bir Yahudi tesiri bıraktı; bazıları siyasi mânâlarından bile **kuşkulanmaya** heveslendiler.”
(k.-maya 9081)
k.-ır 15234
k.-maz 33969
[=3]
KUŞLAR: Antik çağ oyun yazarı Aristofanes tarafından yazılmış bir fantastik komedi:
“Bu heyet-i temaşanın Kral Oedipus, Oedipus Colonne Şehrinde, Antigone, **Kuşlar**, Yediler Thebai Karşısında, İphigenie, Electre; Hamlet, Lear, Macbeth, Merdümگیرز vesâire gibi ebedi ve metin timsâllerle dolu eserlerini Türkçeye almağa koyulur.”
k. 31883
[=1]
KÛT: Ar. ***Kût lâ-yemut**: Çok az, ancak ölmeyecek kadar yiyecek:
“Bu milletin **kuut-ı lâ-yemût** hakkını müdafaa etmezsek nasıl olur?”
k.+ı+lâyemut 11572
[=1]
KUTÂH: Fars. Kısa:
“Gûş et bu uzun hikâye **kûtâh** ol-amaz”
k. 38445
[=1]
KUTLA-: Kutlamak için yapılan tören:
“Yüzüncü senesini **kutlamaya** vakit bulmayan İtalya'nın millî birliği üç ihanetle damgalıdır.”
k.-maya 19588
[=1]
KUTLU: 1. Uğurlu, mübarek:

“İstanbul fetih.i Tanrı.nın **kutlu** iş.i”

(k. 38087)

2. ***Kutlu olsun**: “Uğurlu olsun, hayırlı olsun” anlamında kutlama sözü:

“Saltanatın bütün ricali yeni padişaha **kutlu** olsun, dediler.”

(k. 6349)

[=2]

KUTSÎ: Ar. Mukaddes, kutsal:

“Yarın bu vak'a **kutsî** bir efsane olunca herkes Mustafa Kemal'i ve arkadaşlarını bir reis ve birer mücahit olmaktan farklı görececek çünkü yalnız efsanelerde iman tilsımı vardır.”

k. 17533

[=1]

KUTSİYET: Ar. Kudsilik, mukaddeslik, azizlik:

“Zaten bastığımız yerin de **kutsiyeti** vardı.”

k.+i 17505

[=1]

KUTTÂ: Ar. ***Kuttâ**'-i **tarik**: Yol kesiciler, haydutlar:

“Nurettin Paşa, bu nâgehânî mütalâa karşısında, mütehayyir ve müteessir bir sesle, ‘Yâ! Demek ki biz **kuttâ-ı tarik** olduk!’ dedi.”

k.+ı+tarik 10479

[=1]

KUTU: Yun. Çeşitli malzemeden yapılmış, genellikle kapaklı, taşınabilir kap:

“Türkler kırbaç, sopa, dipçik altında kalan en ücra köylerde bile azimlerinden şaşmadılar, reylerini yine müslüman **kutusuna** attılar.”

(k.+suna 1082)

k. 23988

k.+lara 16932

k.+larında 24311

k.+larından 24413

k.+larının 20529

k.+sundan 24381

k.+yu 23989

[=8]

KUTULMUŞOĞLU SÜLEYMAN: (? – 1086)

Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu, Selçuk Bey'in oğlu Arslan Yabgu'nun torunu:

“Çok geniş Anadolu, o kadar kısa bir zamanda, henüz tamamıyla fet edilmemiş iken,

Kutulmuşoğlu Süleyman'ın, yeni teşekkül

edecek olan Rum Selçukları devletine, payitaht olarak benimse diği şehir İznik olmuştur.”

(k.+ın 5031)

k. 4570

k.+ın 5028

[=3]

KUTUP: Ar. 1. Yerkürenin ekseninin geçtiği, ekvatora en uzak iki noktadan her biri:

“Bilir isiniz ki henüz iki şey temâmiyle keşfedilmiş değildir, Coğrafyada **kutup** ve târihte Türk.”

(k. 27108)

2. Bir konuda elde edilebilecek bütün bilgilere sâhip olan, aynı grupta bulunanların başı durumundaki kimse:

“İşte, Fransa'da, Paul Verlaine, Stephane Mallarme ve Arthur Rimbaud gibi üç **kutbun** şan ve şeref günlerinde, yeni şiir artık yalnız kapanmış bir âlem zannedilirken, aradan yirmi otuzsene geçer geçmez, onların havasından doğan nesil, işaret ettiğimiz üç istikaamette bir daha ayrıldı.”

(k.+un 28049)

3. Merkez nokta, merkez:

“Bir **kutba** bağlı cümle gönül.ler bir ol-malı”

(k.+a 37234)

k.+ta 38698

[=4]

KÛTÜ'L-AMÂRE: I. Dünya Savaşı'nın Irak Cephesi'nde, İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasında gerçekleşmiş bir kuşatma muharebesi:

“(…) Çanakkale gibi, Gazze'ler gibi, **Kûtü'l-Amâre** gibi hârikalar gösterdikse, bunlar asıl meziyetimiz olan askerliğin damarlarımızda kalan son cevheri sayesinde tecelli etmiş vak'alardı,

k. 17101

[=1]

KUVA: Ar. 1. ***Kuva-yı Milliye**: I. Dünya Savaşı'ndan sonra memleketimizin çeşitli yerlerinin başta İngiliz ve Fransızlar olmak üzere gâlip devletlerce işgal edilmesi üzerine halk tarafından kurulan mukâvemet teşkilâtı:

“**Kuva-yı Milliye** Venizelos'un sukutundan sonra bir saniye ümide kapılıp gevşemedi ilk gayesi ne ise ona doğru muntazam adımlarla yürüdü.”

(k.+yı+milliye 13540)

2. ***Kuva-yı bedeniye**: Beden kuvveti:

“Bugün müslümanlar garbluların yalnız, mâlen, iktisâden değil **kuvvâ-yı bedeniyye** pek hem pek ziyâde dûnundadırlar.”

(k.+yı+bedeniyye. ce 21116)

3. ***Kuva-yı İnzibatîyye**: Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul Hükümeti'nin Kuvâ-yi Milliye'ye karşı kurduğu askeri örgüt:

“**Kuvâ-yı İnzibâtîyye** İzmit'te mağlûp olunca Ali Kemal de tavrını değiştirdi.”

(k.+yı+inzibatîyye 10298)

k.+nın 25937

k.+sından 30410

k.+yı+inzibatîyye 9224, 10291, 12310

k.+yı+inzibatîyye.nin 10272, 12071, 13004

k.+yı+milliye 13531, 16048, 26548

k.+yı+milliye 13274, 13368, 14011, 14054, 14250, 14253, 15995, 16000, 16005, 16010, 16012, 16038, 16471

k.+yı+milliye.nin 14281

k.+yı+müliyye.ye 16037

k.+yı+tabiiyye 12089

[=28]

KUVVE: Ar. 1. Tasvvur ve düşüncede olup henüz gerçekleşmemiş olma durumu:

“Üç sene cidalden sonra bütün vatanın kurtulması bugün fülde değilse bile **kuvvede** vakidir.”

(k.+de 17365)

2. ***Kuvve-i askerîyye**: Askerî kuvvet:

“**Kuvve-i askerîyyeden** lâkin kuvve-i kalbiyye ile dolgun Moskovavalisi, nâmağlûb düşman karşısında ne yapacağını soğukkanlılıkla tasarlamış, her şeyi hazırlamış.”

(k.+i+askeriye.den 26031)

3. ***Kuvve-i kahire**: Ezici, üstün gelen kuvvet:

“Fırkanızın **kuvve-i kahiresi** karşısında kim baş kaldırmağa cür'et ediyor?”

(k.+i+kahire.si 24434)

k.+den 4677

k.+i+galibe.dir 28805

k.+i+icraiyye.nin 15093

k.+i+kahire 24427

k.+i+kahire.si 24419, 24427, 24434, 24438

k.+i+kahire.siyle 24431

k.+i+kalbiyye 26017

k.+i+maneviyye.ye 14803

[=13]

KUVVET: Ar. 1. Maddî güç, canlı bir organizmanın faaliyetini sağlayan güç:

“Bu işte Türk ırkının tâ Viyana önlerine kadar gelen, hattâ akıncılarını da Almanya içlerine ve Ren boylarına kadar süren **kuvvet** ve kudreti dikkate lâyıktır.”

(k. 25118)

“Sarfedil-miş nice kol **kuvvet.i** gündüz ve gece”

(k.+i 35887)

2. Mânevî güç:

“İstikbalin **kuvveti** bu hatıralardadır.”

(k.+i 13486)

3. Bir devletin kara, deniz ve havada savaşan silahlı ve teşkilatlı güçleri, savaşan güç:

“**Leh kuvvetlerinin** müdâhalesi, Viyana muhasarasını kaldırmaklığımıza ve bu seferden bu defa için de –ve artık ebediyyen– vazgeçmekliğimize sebep olmuştur.”

(k.+lerinin 25107)

4. ***Kuvvet vermek**: Destek olmak, arka çıkıp takviye etmek:

“Halk içine karışarak, onun başına geçerek, ondan başka(sına) **kuvvet vermeyerek** öne atılacak bir adam olmaktan uzaktı.”

(k. 9714)

5. ***Kuvvet almak**: Bir destek bularak gücü artmak:

“Sultan Abdülhamid'in idaresi efkâr-ı umûmiyenin bu aldığıbedbinâne istikaametten **kuvvet alarak** teessüs ediverdi.”

(k. 25030)

k. 1252, 3249, 3682, 4301, 4704, 5167, 5296,

5301, 9707, 11274, 14267, 16067, 16312,

17218, 17300, 18193, 18432, 18468, 19075,

22597, 22838, 23125, 23831, 24122, 24135,

24560, 24667, 25016, 25104, 25105, 25924,

26303, 26448, 30416, 31710, 31981, 32505,

33069, 33831

k.+e 4746, 6408, 15200, 18836, 21465,

23300, 23753, 24528, 26425

k.+i 454, 2031, 4305, 5164, 5181, 5185,

5192, 7429, 10276, 11940, 12216, 12411,

12625, 13163, 13477, 13883, 13883, 13939,

15194, 16056, 17772, 18304, 22458, 22828,

22877, 23120, 23309, 24350, 24664, 24665,

24668, 25486, 25521, 30931, 31883

k.+i+kalp.le 25964

k.+im 14442

k.+imi 2100
k.+imiz 23933
k.+imizle 24232
k.+imle 22848
k.+in 8960, 14728, 14844, 15196, 16044,
16055, 18418, 24131, 24239
k.+inde 12806
k.+indedir 33258
k.+inden 3875, 10390, 15202, 26478, 33913
k.+ine 5191, 13154
k.+ini 6771, 9630, 9896, 14439, 18301,
19437, 19488, 22841, 23456, 24110, 31057,
35223, 35228
k.+inin 1194, 10274, 15252, 21347, 24243
k.+iniz 25384
k.+iyle 188, 239, 2741, 3789, 4915, 5974,
11753, 12000, 12118, 12198, 12408, 12478,
12643, 13152, 13675, 13825, 13954, 14389,
14783, 15332, 15569, 16470, 16737, 16842,
18017, 18958, 23063, 24489, 25544, 26008,
26502, 26673, 27698, 27760, 30730, 35530
k.+iz 22829
k.+le 2092, 2109, 2805, 4635, 5065, 11994,
12156, 13550, 14675, 17439, 18316, 20736,
22117, 22359, 23903, 23926, 24144,
2542630255, 30917, 33915
k.+ler 8116, 15993, 15995, 16000, 16008,
16015, 16017, 16033
k.+leri 9775, 13549, 15114, 16011, 16091,
16483, 23902, 23920, 25517, 30529
k.+lerin 15993
k.+lerinden 4638, 23759, 23846
k.+lerini 18311, 26413, 33191
k.+lerinin 14594, 15181, 25093
k.+leriyle 5052, 12883, 14838, 15104,
15165, 16354, 18627, 19529, 29983
k.+te 4961, 13908, 28373
k.+tedir 32230
k.+teki 15364
k.+ten 15253
k.+tir 16031, 16067
[=231]
KUVVET-İ CÂN: *Ar.+Fars.* Can kuvveti,
yaşama gücü:
“*Hem kuvvetiten kuvveticandır ben.a mey*”
k.+dır 38866
[=1]

KUVVET-İ TEN: *Ar.+Fars.* Ten kuvveti, beden
gücü:
“*Hem kuvvetiten kuvveticandır ben.a mey*”
k. 38866
[=1]
KUVVETLEN-: Gücü artmak, güçlenmek:
“*Derim ki şâyed kültürümüz çok kuvvetlense
bile biz birdenbire çok yüksek bir edebiyata
sahip olamayız.*”
(*k.-se 3006*)
k.-di 5293
k.-eçeğini 26360
k.-iriz 16693
k.-meye 14378
k.-miş 3581
[=6]
KUVVETLENDİR: Kuvvetlenmesi-ni, daha
güçlenmesini, daha etkili duruma gelmesini
sağlamak:
“*Keder bilâkis derindir. Düşündürür, sevdire,*
kuvvetlendirir.”
k.-ir 14451
[=1]
KUVVETLİ: 1. Zorlu, şiddetli:
“*Kendimi Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına
kaptırdım.*”
(*k. 307*)
2. Maddî güce sâhip olan, kuvveti olan, güçlü:
“*Bir Deliorman pehlivanı gibi iriyarı, güçlü ve
kuvvetli, kazmaları omuzunda, çetin bir emekten
yorulmuş, terlemiş bir hâlde (...)*”
(*k. 856*)
3. Sâhip olması gereken nitelikleri fazlası ile
taşıyan, güçlü:
“*İstanbul'da devletin kuvvetli elini ve korkutan
çehresini görüyordu.*”
(*k. 1450*)
4. Çok etkileyici:
“*Bizim neslimizin kafası üzerinde en kuvvetli bir
tesir icra etmiş olan Nâmık Kemal'in gurup
tasvirlerinin çerçevesi içinde bulunuyordum.*”
(*k. 1648*)
5. Üstün, donanımlı:
“*Ancak çok kuvvetli bir donanma sahibi
olmadıkça, fethe, o taraflardan girişilemezdi.*”
(*k. 5190*)
k. 42, 307, 855, 1449, 1647, 1952, 1970,
2028, 2050, 2557, 3323, 3736, 5187, 7079,

7085, 8336, 9361, 9364, 9703, 9741, 9821, 10090, 10336, 10863, 11294, 11338, 11669, 13055, 13088, 14230, 14916, 15550, 15552, 15831, 18652, 19304, 19462, 21357, 22475, 22815, 23296, 23703, 24025, 24143, 24151, 24800, 25006, 25166, 25182, 25183, 26750, 26753, 27256, 27501, 27726, 27845, 27959, 28093, 28127, 28497, 28651, 29256, 30160, 30257, 31583, 31665, 32092, 32116, 32187, 32269, 32277, 32464, 35389, 35487, 35553

k.+dir 13549, 14534, 15832, 16544, 20966

k.+leriye 16064

k.+si 936, 5246

k.+ydi 2193, 2221, 8339, 25182

[=87]

KUVVETSİZ: Etkisiz:

“Bu kelime hepimize yalnız re's-i kare geçebilecek ricalin kahtını ihsas eder ki, bu itibarla yine doğru fakat **kuvvetsizdir.**”

k.+dir 23252

[=1]

KUVVETSİZLİK: Kuvvetsiz olma durumu, güçsüzlük:

“İkinci Osman zamanında Lehistan Kralı'na sefer açılacağı zaman düşmanın kuvvetini ve galiba bizim o inkıraz senelerindeki **kuvvetsizliğimizi** de düşünerek ihtiyat tavsiye eden bir paşayı kızlarağası paylamış.”

(k.+imizi 19500)

k.+den 31417

[=2]

KÛY-I CÂNÂN: Fars. Sevgilinin köyü:

“Bir hıyâban.dır ki hasret **kûyicânan.dan** geçer”

k.+dan 37608

[=1]

KUYTU: Sessiz, tenhâ, ıssız:

“O kapıdan geçtim, orada o **kuytu** köşede bir nefer diz çökmüş, ellerini kavuşturmuş, gözlerini kapamış ağlar gibi derin bir vecitle dua ediyordu.”

(k. 7900)

“Art.ında vatan semt.inin orman.ları **kuytu**”

(k. 36804)

k. 6802, 7714, 7894, 7895, 7899, 17468, 21665, 30426, 36035, 36069, 36672, 36689, 36957, 37891

[=15]

KUYTULAŞ: *mec.* Derinleşmek, anlam veya bilgi bakımından dış yüzde, satıhta kalmayan, üstünkörü olmayan, etraflı, ihâtalı ve özlü olan: “*Abdülhak Hâmid Bey'in mersiyesi maddeden bu kadar ârî olmakla bittabi **kuytulaşiyor**, yalnız havâs zümresinin okuyabileceği bir eser oluyor.*”

k.-iyor 31134

[=1]

KUYU: 1. Belli bir amaçla kazılmış, derinliği bu amaca göre değişebilen çukur:

“Mısır'ın pamuğu(!) ve Bakû'nun petrol **kuyularını(!)** almaksızın ise bütçemizi düzeltmek **imkâmı yoktur.**”

(k.+larını 2695)

2. Su tabakasına varılncaya kadar dâire şeklinde kazılıp çevresine duvar örülen ve içindeki su kova veya tulumba ile alınan derin çukur:

“Var-dılar çıkırk.ı yok bir **kuyu.ya**”

(k.+ya 36721)

3. *İpiyle kuyuya inilmemek: Sözüne güvenilmemek:

“(…) **ipi ile kuyuya inilmez bir hükümdar olduğuna kanâatleri vardı.**”

(k.+ya 35189)

k.+ya 36729

[=4]

KUYÛD: Ar. Kayıtlar:

“Bu sebeple siyâsî, adlî, malî veşâir inkişafımıza mâni **kuyûda muhalifiz.**”

(k.+a 15093)

[=1]

KUYUCU MURAD PAŞA: (ö. 1020/1611)

Osmanlı vezîriâzamı:

“Yalnız, sözle değil işle islâhat yapanlarımıza üç yüz elli seneden beri geçmiş bütün bir silsileden Sokullu, daha sonra Ahmed-i Evvel ve **Kuyucu Murad Paşa**, (...) bütün bu edvâr-ı inkılâbîye birer birer akîm oldu.”

k. 23272

[=1]

KUYUMCU: Değerli maden veya taşlardan ziynet ve süs eşyası yapan ve satan kimse:

“Çarşısı, kazzazları, bezzazları, haffafları, hallaçları, bakırcıları, **kuyumcuları**, silâhçılarıyla olduğu gibi duruyor.”

(k.+ları 1004)

k. 2272

[=2]

KUYUMCULUK: Kuyumcu olma durumu:

“İstanbul'da küçük sanat harikulade bir derecede idi. El'an da çarşı içinde küçük sanayiî canlı kısımları vardır, **kuyumculuğuna** ait.”

k.+una 8298

[=1]

KUZGUN: Kırlarda, tarlalarda yaşayan, ekinlere zararlı böcekleri, kemirgenleri yok ettiği için faydalı karga türlerine ve özellikle kara kargaya verilen isim. ***Ya devlet başa ya kuzgun leşe**: “Otoritenin bulunmadığı yerde anarşi hâkim olur” anlamında söz:

“Türkler istiklâllerini kaybetmek tehlikesinde kalırlarsa asil bir isyanla: ‘**Ya devlet başa ya kuzgun leşe!**’ derlerdi.”

(k. 18490)

k. 16791, 16801, 16805, 16820, 17314, 18478

[=6]

KUZU: Koyunun yavrusu:

“Fakir, zengin herkes **kuzu** ve koyun eti ile tegaddî eder.”

(k. 19902)

“Su çağıl-da-r **kuzu.lar** kır.da mele-r”

(k.+lar 37933)

k. 552, 2558, 14327, 19890

k.+lar 2557, 39265

[=5]

KÜBERÂ: Ar. Büyükler, ileri gelenler, ulular:

“Kırım Valisi Prens Potemkine gibi, diğer gözdelelerin düşmanı, dâimakenarda; lâkin kimseye tabasbus etmeksizin yaşamış, saray **küberâsı** hakkında beyânât-ı heccâvânesi yüzünden nefy olunmuştu.”

k.+sı 26097

[=1]

KÜÇÜCÜK: Çok küçük, ufacık:

“O sabah, o, Müslümanlığa az aşına Büyükkada'nın o **küçücük** camii içinde, şafakta aynı milletin ruhlu bir cemaati idik.”

(k. 7040)

k. 438, 1189, 1323, 1929, 2618, 14547, 16485, 16981, 17395, 17426, 17427, 17451, 17982, 18001, 22218, 30099, 30275, 31987, 35278, 35280

[=20]

KÜÇÜK: 1. Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha alçak, daha dar, daha kısa ve daha ufak olan:

“Cihangir Selîm-i Evvel'in odası o kadar **küçük** ve sade ki, uzun seferlerinin birinde konuştuğu fakirane bir han odasını andırıyor.

Zannediyorsunuz ki eyerlenmiş atı yanı başındaki kapıda beklemektedir. Büyük padişah kısa bir istirahatten sonra hemen çıkıp gidecek.”

(k. 6799)

“Som sırma sat-an **küçük** bezistan başka”

(k. 38219)

2. Sayı, nicelik, şiddet vb. bakımından az veya önemsiz olan:

“Bir cevaptan başka ciddî bir mânâsı olmayan bu sözde sonraları hissettim ki, **küçük** bir hakikat varmış.”

(k. 6914)

3. Yaşça ufak kimse, çocuk:

“İhtiyarlar şurada burada abdest alıyorlardı, **küçük** kızlar çanaklarıyla yoğurt almaya gidiyorlardı.”

(k. 6646)

“O uzun gözlü uzun saçlı peri/
Bu hazin yolcu.ların en **küçük.ü**”

(k.+ü 36728)

k. 84, 92, 122, 247, 329, 380, 382, 523, 685, 756, 773, 1084, 1084, 1253, 1273, 1319, 1360, 1382, 1427, 1465, 1528, 1611, 1611, 1932, 2982, 2993, 3062, 3121, 3130, 3202, 3231, 3451, 3470, 3973, 3986, 4019, 4069, 4069, 4153, 4155, 4165, 4303, 4321, 4354, 4358, 4442, 4466, 4474, 4641, 4848, 5067, 5098, 5099, 5100, 5381, 5403, 5467, 5651, 5706, 5771, 6198, 6253, 6257, 6615, 6641, 6642, 6794, 6909, 7337, 7421, 7635, 7677, 7791, 7934, 7979, 7984, 8113, 8290, 8291, 8292, 8571, 8678, 8735, 8832, 8860, 9053, 9135, 9210, 9337, 9399, 5101, 10162, 10783, 10785, 10793, 10922, 11182, 11958, 12013, 12017, 12025, 12026, 12029, 12030, 12221, 12942, 13484, 13697, 13775, 13787, 13834, 13853, 13856, 13891, 14727, 14761, 14768, 15204, 15237, 15239, 15527, 15579, 15580, 15582, 15582, 15677, 15865, 15908, 16260, 16321, 16376, 16631, 16718, 16910, 17374, 17379, 17433, 17462, 17462, 17498, 17500, 17506, 18048, 18049, 18340, 18341, 18351, 18353,

18356, 18380, 18403, 18692, 18890, 19242, 19353, 19476, 20168, 20182, 20475, 20788, 21018, 21076, 21298, 21427, 21877, 21884, 22565, 23282, 23536, 23606, 23965, 23999, 24110, 24286, 24470, 24478, 24500, 24545, 24711, 24745, 25646, 25649, 25650, 25881, 26560, 26731, 26733, 26735, 26737, 26746, 26865, 26869, 26876, 26880, 26884, 27038, 29491, 29971, 30331, 30445, 30882, 31054, 31203, 31584, 31900, 31946, 32342, 32447, 32563, 33167, 34038, 34063, 34067, 34207, 34307, 34430, 34555, 34825, 34839, 34857, 35307, 35314, 39088, 39229

k.+cük 6971, 6995, 7035, 7797

k.+e 15208, 16910, 18011, 22065, 31041

k.+leri 31768

k.+lerin 34836

k.+ten 17076

k.+tü 1428

k.+ü 11360

[=238]

KÜÇÜK ASYA: Anadolu:

“Cetlerimiz (...) Asyalı oldukları ve **Küçük Asya'ya** pek geç geldikleri hâlde Anadolu'yu, Rumeli'yi Türkleştirdiler.

(k.+ya 14753)

k.+da 13759

k.+daki 14820

k.+nın 14953

k.+yı 15142

[=5]

KÜÇÜK ÇAMLICA: Küçük Çamlıca Tepesi.

İstanbul Anadolu Yakası Üsküdar ilçesi

sınırlarında yer alan tepe:

“Büyük Çamlıca ve **Küçük Çamlıca'ya** kadar çıkan bir zevk ve şevk Üsküdar'ı vardı.”

(k.+ya 6056)

k.+da 10888, 10985

[=3]

KÜÇÜK KAYNARCA: Küçük Kaynarca

Antlaşması. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 26 Temmuz 1774'te yapılan barış antlaşması:

“Eski Osmanlı devleti Karlofça'dan **Küçük Kaynarca'ya**, Küçük Kaynarca'dan Edirne Muahedesi'ne kadar her zararlı muahededeki dermansız çıkıyor, birkaç sene sonra eski kanını, eski canını buluyor, ayağa kalkıyordu.”

(k.+ya 11975)

k.+dan 11968

[=2]

KÜÇÜKLÜK: Küçük olma durumu:

“Bir cumhuriyet ki evlâdı hür, şehir hayatına hâs **küçüklüklerden** ârî ve her biri kendi ikliminde hükümrân olsun.”

(k.+lerden 31981)

“Boğul-an/

zaman hisset-er **küçüklük.ünü**”

(k.+ünü 38757)

[=2]

KÜÇÜK MECMUA: 1922-1923 yıllarında yayımlanan haftalık fikir, edebiyat ve siyaset dergisi:

“Nitekim Malta'dan dönüşünde, Diyarbakir'de, **Küçük Mecmua'yı** aynı ruh tazeliğiyle çıkarmaya koyuldu.”

k.+yı 8749

[=1]

KÜÇÜK SAİD PAŞA: (1838-1914) Osmanlı başvekili ve sadrazamı:

“Abdülhamîd'in siyâset hocası ve devrinin hakîkî timsâli olan **Küçük Said Paşa (...)**”

k. 3600

[=1]

KÜÇÜKSU: İstanbul'un Anadolu Yakası'nda bulunan Üsküdar ilçesine bağlı mahallelerden biri [Göksu Kasrı (Küçüksu Kasrı) ile meşhurdur]:

“Hisarlarda Türk'ün kuvveti, **Küçüksu'da**, Göksu'da neş'esi, Kâğıthane'de zevk ve şevki, Eyüb'de maneviyeti, surlarda atılışı hava gibi teneffüs edilir, o kadar barizdir.”

(k.+da 7434)

“Sâkin koyu şen cephele kasrı.iyle **Küçüksu**”

(k. 36803)

k. 7680, 30270, 30272, 30290

k.+da 7429, 7558, 7680

k.+daydım 30280

[=9]

KÜÇÜKSU KARAKOLU: İstanbul

Küçüksu'daki karakol:

“**Küçüksu Karakolu'nu** yıkan kör kazma, kaza ve kaderin değil bizim elimizdedir.”

k.+nu 7610

[=1]

KÜÇÜK YUNANİSTAN: Yunanistan:

“**Küçük Yunanistan** şarkı altüst etmekte, eski Rusya'nın yerine geçer.”

(k. 15868)

k. 15853

[=2]

KÜÇÜL-: Küçük duruma gelmek, daha küçük olmak, ufalmak:

“Vatan millileştiği gündenberi, arazice **küçülmüş** zannediyorlar. Halbuki merkez Ankara olduktan sonra, gözlerimizi kendi vatandaşlarımıza çevirdikten sonra, aklımızı kendi derdlerimize kaptırdıktan sonra, hâsılı kendi kendimize yaklaştıktan sonra mesaha daha geniş görünüyor.”

(k.-müş 24746)

k.-dü 3312, 11938

k.-eküçüle 11937

k.-en 17087

k.-mesini 14672

k.-müş 5352, 24731

[=7]

KÜÇÜLT-: **mec.** Değerini düşürmek:

“Bu lâyhaları verebilecek şahsiyetlerin dairesini **küçültmüşler** ve Sultan Abdülhamid'e bu hususta fikir dermeyan etmek kıymetini haiz iki adam tavsiye etmişler.”

k.-müşler 9624

[=1]

KÜF: Ekmek, peynir vb. organik maddelerin üzerinde, nem ve ısıнын etkisiyle oluşan, çoğu yeşil renkli mantar:

“Çünkü onlar, kendi **küfleri**, kendi yırtık pırtıkları, kendi döküntüleriyle haşrolarak yaşayabiliyorlar.”

(k.+leri 6850)

k.+lerimizi 10547

[=2]

KÜFFÂR: Ar. Müslüman olmayanlar, kâfirler:

“Lâkin ÜçüncüKosva da **küffâr.ı** bas-tığı”

(k.+ı 38594)

k.+ı 38575, 38586

[=3]

KÜFRET-: Sövmek, küfür sözleri söylemek:

“Babam arada sırada Elifba cüzünü açarak, harfleri sorardı. Bilemezdim; hemen mahalle mekteplerine **küfretmeğe** başladığı.”

k.-meğe 568

[=1]

KÜFÜR: Ar. 1. Sövmek sözü, söverken kullanılan çirkin söz:

“(…) sağına soluna **küfür** savurmaya başladı.”

(k. 10256)

2. Allah'ın varlığını, birliğini kabul etmeme, dînin esaslarına inanmama:

“İzmir, Edirne, devlete kavuşmadan önce gevşemek bir Türk, bir Müslüman için **küfürdür.**”

(k.+dür 13896)

“İmân.dan **küfür.e** bir nefeslik yer var”

(k.+e 38912)

k.+e 30179, 38914, 38916, 38918

k.+lerin 549

k.+lerle 548

[=9]

KÜFÜRBAZ: Ar.+Fars. Çok küfreden, sövüp sayan, ağzı bozuk (kimse):

“Hiddetli zamanlarında fena **küfürbazdı.**”

k.+dı 9947

[=1]

KÜFÜRLÜ: Sövgülü, söverken kullanılan çirkin sözlü:

“Halk sokaklardan boşanarak, ihtilâl şarkılarının, kırala, kıralıçeye, asilzadelere karşı bin türlü **küfürlü** naraların sarhoşluğu ile Paris civarındaki Bastille Kal'ası'na doğru koşuyor.”

k. 25553

[=1]

KÜFÜV: Ar. Denk, benzer, eş:

“Mehmed Beyefendi Enderûn-ı Hümâyûn'da kendine **küfüv** olan hânedan çocuklarından arkadaşlar bulacaktır.”

k. 34677

[=1]

KÜKRE-: 1. (Deniz, nehir, sel vb.) Taşmak, kabarmak:

“Birden nasıl toparlan-arak **kükre-miştî o**”

(k.-miştî 35746)

2. **mec.** Coşmak:

“Yazıda arslan yelesi gibi bir tavrı olan Namık Kemal'in zuhuru, Türk ruhunda bu **kükreme** hâdisesinin ta kendisidir.”

(k.-me 17171)

k.-diği 17157

k.-r 13283

k.-yerek 16792

[=5]

KÜL: 1. ***Kül olmak**: Tamamen yanmak, yanıp kül hâline gelmek:

“Harp senelerinde Kandilli yandı, **kül** oldu.”
(k. 7333)

2. ***Kül olmak**: *mec.* Mahvolmak, helak olmak:
“(…) bir **kül** olan milleti ve bir kül olan devleti, velev ki bir millet için, tefrik etmekten çıkacak bir türlü belâyı düşünenler (...)”
(k. 26478)

3. ***Kül (gibi) olmak**: Renksiz, soluk:
“Fikret’in gözleri kararmış, dudakları yeisten **kül** olmuş, ne diyeceğini şaşırmış.”
(k. 12939)

“Gör-düm ki yazın bas-tığımız ot.ları sol-muş/
Son dem.de bu mevsim gibi beniz.im de **kül** ol-muş”
(k. 37918)

k. 3100, 4134, 7328, 23049, 23402, 26470
k.+den 26051
k.+ler 16830
k.+lerinden 23591
k.+leriyle 7551
k.+olan 26470
k.+olarak 28175
k.+oldu 24082
k.+ü 7884
k.+ünü 22992

[=17]

KÜLÂAH: *Fars.* Askerler ve her tabakadan halk tarafından asırlar boyunca giyilmiş olan, genellikle tepesi sivri, dikişsiz, tek parça keçeden baş giyeceği:

“Hayyâma muzâf ol-an rubâî.lerde/
Bir hayli **külâah.lar** karış-mış görün-ür/
Kaail.leri gâhî cüce.dir gâhî dev/
Cin.lerle ilâh.lar karış-mış görün-ür”

k.+lar 38192

[=1]

KÜLBE-İ AHZÂN: *Fars.+Ar.* Hüzünler kulübesi. İçinde sevgili için gam çekilen kulübe, beytü’l-ahzan [Yâkup peygamberin, kaybolan oğlu Yûsuf’un hasretiyle ağlaya ağlaya gözlerini kaybettiği kulübeye bu ad verilmiş ve bu mânâ ile edebiyâtımıza geçmiştir]:

“Ye’s.e garket-ti felek **külbeiahzân.ı** bile”

k.+ı 37795

[=1]

KÜLL: *Ar.* 1. Bütüne ait, bütünle ilgili, bütünü kapsayan:

“Bahusus ki, defterinizde olan manzumelerimin bir **küll** teşkil etmedikleri muhakkaktır; bana ait olmayan mısralarla, sözde, ikmâl edilmiş olmaları da vârid-i hatırdır.”
(k. 20299)

“Medeniyetin üzerimizdeki bu mütemâdi galebesini görüp de onu baştan bir **küll** olarak bütün zihniyetimizin îmânı ile kabul edersek hem tekâmülün müddeti kısadır hem de tûfeyli mukallid olmaktan kurtuluruz; müteaddî olmak kıymetini kazanırız.”
(k. 23739)

[=2]

KÜLÂH: *Fars.* 1. İçine kuru yemiş vb. koymak için huni biçiminde bükülmüş kâğıt kap:
“Dışarıda, bahçede, meydana bekleyen mektep çocuklarına birer **külâh** şeker dağıtıldı.”
(k. 20)

2. Minâre, kule vb. inşaatların üstünü örtmek için yapılan külâha benzer, ucu sivri çatı:
“Bu son kısım o keskin kara yeli de Süleymaniye'nin bir minaresindeki **külâhu** uçurdu.”
(k.+ı 18098)

k. 18103

k.+larıyla 26

k.+larla 476

[=6]

KÜLÂHLI: Askerler ve her tabakadan halk tarafından asırlar boyunca giyilmiş olan, genellikle tepesi sivri, dikişsiz, tek parça keçeden baş giyeceği olan:

“Martinlerine fişeklerini sürmüş, çakşırlı, zaptiye ceketli, beyaz **külâhli**, uzun ve yabanî sekiz zaptiye ortasında prangalarını eliyle tutarak yürüyordu.”

k. 1142

[=1]

KÜLÇE: Eritilmiş, kalıba dökülmüş mâden:
“Yunanlılar İzmir'i bastıkları zaman, Venizelos'un elinde bir demir **külçesi** gibi müttehitteler.”
(k.+si 14511)

k. 1111

[=2]

KÜLFET: Ar. Sıkıntı, zahmet, meşakkat, yorgunluk:

“Fakat biliyor ki **külfetten** istiğna ettiği andan itibaren nimetten de istiğna etmesi lâzımdır.”
(k.+ten 17929)

k. 28698

k.+e 11341

k.+i 18863, 20366

k.+inden 1917

k.+le 29823

k.+ler 34473

k.+ten 17581, 17590, 17917

[=11]

KÜLFETSİZ: Resmiyetsiz, içli dışlı, samîmî:
“Herkesle senli benli ve **külfetsiz** konuşurdu.”

k. 10783

[=1]

KÜLHANBEY(İ): Kendilerine mahsus giyinişleri ve konuşmaları olan, haylaz, bıçkın büyük şehir serserisi, apaş:
“**Külhanbeyi**, bıçkın, çapkın, tulumbacı, kabadayı, hâsılı Türk İstanbul'unun bütün bu şen unsuru burada.”
(k. 7986)

k. 7981, 26517, 30334, 30340

k.+leri 35602

k.+lerini 539

[=6]

KÜLHANBEYLİK: Külhanbey olma durumu:
“Onu dinleye dinleye ben de **külhanbeyliğe** meraklanmışım.”

(k.+e 341)

k.+e 339, 351

k.+i 26542

k.+inin 7990

[=5]

KÜLLİ: Ar. 1. Bütüne ait, bütünlü ilgili, bütünü kapsayan:

“Osmanlılık'la Habsburglar arasında yeni bir devlet hatt-ı fasıl olunca ve bize karşı muttasıl dögüşüp bizi yoran Macarlar o devletin etrafında toplanınca Avrupa cihetinden **küllî** bir mikyasta rahat yüzü görürdük.”
(k. 25242)

2. ***Alâ külli hâl**: Her hâl üzere:

“Bu son asrın kâmil insanları, istikrazla dolup boşalan bir devlet bütçesinden, alâ külli hâl, sayfiyede yaşamak istiyorlardı.”

(k. 7352)

[=2]

KÜLLİYÂT: Ar. Bir müellifin yazmış olduğu eserlerin bütünü:

“Kari'den sarf-ı nazar Abdülhak Hâmid'e dâir yazı yazarlar(dan) onun **külliyâtını** devretmiş kaç kişiye tesadüf olunur.”

(k.+ını 19354)

k. 2212

k.+ını 20955

[=3]

KÜLLİYEN: Ar. Bütünüyle, tamâmen:

“Zirâ buradaki hafif mîmârî **külliyen** tahrife uğramış.”

(k. 19012)

k. 28087

[=2]

KÜLOT: Fr. Diz kapağından aşağısı dar, üst kısmı geniş binici pantolonu:

“(…) pelerin biçiminde, geniş yakalı kemeri dar ağır bir manto ve mâvi **külot**, siyah ipek diz çorapları, gümüş tokalı ruğan iskarpinler giymiş, hâlimden kibar bir ecnebî olduğu hissediliyordu.”

k. 35305

[=1]

KÜLTÜR: Fr. Bir milletin inanç, fikir, sanat, âdet ve geleneklerinin, maddî ve mânevî değerlerinin bütünü, hars:

“Biz, yüksek bir edebiyatı ancak **kültürün** hem yükseleceği hem de yayılacağı bir devirde görebiliriz.”

(k.+ün 30002)

k. 32867

k.+e 32117

k.+ü 32908, 32925

k.+ümüz 29996

k.+ümüzün 32732

k.+ünün 29917

[=8]

KÜLÜSTÜR: Yun. Yıpranmış, eskimiş, kalitesinin düşük olduğu görünüşünden anlaşılan (şey):

“Bir gel-ir âlem.e bir böyle **külüstür** san-ırım”

k. 39050

[=1]

KÜME: Ar. 1. Birçok kimsenin meydana getirdiği topluluk, grup:

“Kıyafetçe, zihniyetçe, hareketçe hepsinden ayrı bir **küme** otuz beş mebus.”

(k. 3264)

2. ***Küme küme**: Yığın yığın, kümeler hâlinde: “Oyunun temasına halk **küme küme** koşmuş, saatlerce göğüs geçirmiş, ağlamış, her temaşada aynı cumhur, aynı muvaffakiyet görülyormuş.”

(k.+küme 22094)

k. 3263, 6465, 16612, 16612, 18059, 18059, 18059, 18059, 18059, 20210, 22079, 22079, 24711

k.+küme 7914

k.+ler 3973

k.+leri 24283

k.+leridir 30031

k.+lerinden 2372

k.+lerinin 10368

k.+nin 20226, 20231

k.+si 3254, 6600, 7603, 20213

k.+ye 20219

[=27]

KÜME KÜME: Ar. Topluluk, grup hâlinde:

“Orada kendi başına bir gölge âlemi yaratan büyük çı narın altında tek tek ve **küme küme** yüzlerce insan kahve, nargile ve çubuk içerek oturuyordu.”

(k. 35314)

k. 2028, 3132, 23915, 24568, 35304

[=5]

KÜMES: Yun. **mec.** Ufacık, çok küçük ev:

“Bir Amerikalı kendi binalarının karikatürü bile olmayan bu **kümes** yığımına ne gözlerle bakar?”

k. 7680

[=1]

KÜNC: Fars. Köşe:

“Ayasofya'nın Terler Direk **küncünden** bir sada zahir olup 'Merhum magsûldür hemen defnedin' diye nida gelince cümle hâzırûn dembeste ve hayran oldular.”

k.+ünden 7272

[=1]

KÜNGÜRE-PERVÂZ: Fars. En yükseğe uçan:

“Çal Yüksel-elim **küngürepervâz** ol-alım çal”

k. 39141

[=1]

KÜNH: Ar. Bir şeyin aslı, özü, gerçeği:

“Fakat soğukkanlılıkla ve müşâhade isteğiyle bakılınca bu hâdisenin **künhüne** varmak güç olmaz.”

(k.+üne 4286)

k.+ü 13395, 28027

k.+üne 12472, 27912, 31138, 33635

k.+ünevarmak 4285

k.+ünü 33673, 33735, 34109, 34224, 35002

[=12]

KÜP: İçine su, yağ, pekmez gibi sıvılar ve buğday, un vb. erzak konan, karnı geniş, dibi dar toprak kap:

“Aşk ruhun yanıklığı ve uzun bir susamak olduğu için bütün o şâirler şiirlerinde Cem'in şarap **küplerini** devirirler, muttasıl kadehler doldururlar, bir türlü kanmazlar.”

(k.+lerini 28252)

k.+lere 13614, 26031, 30359

[=4]

KÜPE: Genellikle kadınların kulak memelerine taktıkları süs:

“Gemiciler, bizim, sistemde kaybolan toprağımıza, o beldenin kumaşlarını, **küpelerini**, bileziklerini, yüzüklerini, sandallarını, şarkılarını getirirlerdi.”

(k.+lerini 23069)

k.+si 25675

[=2]

KÜRBET: Ar. Sıkıntı, tasa, keder:

“Fakat yavuz pâdişahdan ürkiyorlar. Bu bahsi ortaya süremiyorlar. 'Niceyedek bu diyâr-ı gurbette, **kürbet** çekerüz. Olmaz mı ki Pâdişâh-ı Cihan-penâhı cânib-i Rûm'a tergîb ettiresün.' hasbihâliyle İbni Kemal'e açıyorlar.”

k. 25739

[=1]

KÜRE: Ar. 1. Güneşin etrafında elipse benzer bir eğri çizerek dolanan gök cisimlerinden her biri, planet:

“Bir senede, ihtirasın da verdiği bir kuvvetle, Fransızcayı çabuk öğrendim. Türkçeden Fransızcaya geçiş, beni bir **küreden** bir küreye geçiş kadar değiştirdi.”

(k.+den 2111)

“Kahve saati... Bu saat yegâne saadeti idi.

Fransız gençlerinin topluluğuna karıştığından beri başka bir **küreye** geçmiş gibiydi.”

(k.+ye 4367)

2. ***Küre-i arz**: Dünya, yeryüzü, arz:

“Eğer, ana yurdu, kalblerimizde yoksa, emin olabiliriz ki, **küre-i arz** üzerinde, hiçbir yerde yoktur.”

(k.+i+arz 21429)

“Milyon.la yıl dön-en **küre** üst.ünde bir kişi”

(k. 36591)

k. 22829, 22855

k.+den 2110, 18980

k.+i+arz 6494, 15565, 16432, 17671, 21182, 23672, 29541

k.+i+arz.ı 6492

k.+i+arz.ın 17414, 19015

k.+nin 13769

k.+ye 2110, 18980, 36517

[=21]

KÜREK: 1. Elle ileri geri hareket ettirilerek kayık vb. küçük deniz araçlarının yürütülmesini sağlayan, bir ucu sap biçiminde, suya giren kısmı enli ve yassı ağaç:

“**Âheste çek kürek.leri mehtâb uyan-masın**”

(k.+leri 37540)

2. ***Akıntıya kürek çekmek**: Akıntıya kürek çekmek: Olmayacak bir iş için boş yere uğraşmak:

“Menşe'lere kadar çıkmak için akıntıya **kürek** çeken bu zümreden Türkçeye belki birçok kelimeler yadigâr kalır.”

(k. 28858)

3. ***Kürek çekmek**: Kayık vb. deniz araçlarının ilerlemesini sağlamak için kürekleri ileri geri kuvvetle hareket ettirmek:

“Eminönü İskelesi'nde duruyor, oradan kayıklarla **kürek çekmeden** ve yelken açmadan, Haliç boyunca Eyüb'e doğru gidiyor.”

(k. 7280)

k. 2302, 7275, 10346, 16236, 22164, 22846, 22848, 28840, 28850, 31830, 36546

k.+e 35573

k.+leri 36559

[=14]

KÜRKLÜ: Kürk giymiş olan:

“Camiin önünde Türk kahveleri, börekçileri, kebabçıları, küçük iskemlelere oturmuş sarıklı ve **kürklü** ihtiyarlar, fesini arkaya atmış delikanlılar (...)”

(k. 774)

k. 9258

[=2]

KÜRSÜ: Ar. 1. Kalabalığa karşı konuşanların üstüne çıktığı yüksekçe yer:

“Büyük Millet Meclisi'nde bir mebus **kürsüye** çıksa da bu sözün bâdemâ millî şiarımız olarak armamıza, millet meclisimizin, hükümet dairelerimizin, kışlalarımızın, mekteplerimizin kapılarına hakkedilmesini teklif etse millete çok güzel bir şey hatırlatmış olur.”

(k.+ye 16806)

2. Câmilerde vâizlerin birkaç basamaklı bir merdivenle üstüne çıkıp vaaz ettikleri, oturlan yerinin önünde kitap koymaya mahsus raf bulunan yüksekçe yer:

“Vakit gelince abdest al dım, Büyükada'nın mahalle içindeki sâkit yollarından kendi başıma camie doğru gittim. Vaiz **kürsüde** vaaz ediyordu.”

(k.+de 7031)

k. 16337

k.+de 3324, 7024, 24615

k.+den 18554, 19642, 23569, 24636, 24658

k.+ler 7900

k.+lerden 7881, 17344

k.+leri 7886, 18923

k.+lerinde 24028, 24834

k.+nün 7893

k.+sünde 24609

k.+sünden 27049

k.+süne 17849

k.+ye 7891, 16794, 25583

[=23]

KÜRT: Bugün çoğunluğu Türkiye, İran, Irak, Suriye ve Güney Kafkasya'da yaşayan topluluk: “Türk memleketinin asıl sırrı Türkdeymiş.

Arnavud'u, Çerkez'i, **Kürt'ü**, hâkim ve metîn bir millet kitlesi eden Türk mayastımış.”

(k.+ü 1088)

k. 4290, 13180, 23549

k.+ler 1091

[=5]

KÜS-: Darılmak, gücenmek, gücenip görüşmez olmak:

“O.nlar sen.a **küs-meden** sen o.nlardan geç”

(k.-meden 38034)

k.-müş 38033

[=2]

KÜSKÜN: Küsmüş, gücenmiş olan, muğber:

“Merhum birçok mukbillerden, menkûblardan, devlet **küskünlerinden** müdâhinlerden bahsetti.”
(k.+lerinden 19787)

“**Küskün.üm** tâli’i nâsâze gönül.den küskün”
(k.+üm 37812)

k. 37812

[=3]

KÜSTAH: Fars. Haddini bilmez, saygısız, utanmaz:

“Yunanistan bermutat **küstahtı**, azgındı, mütecavizdi.”

(k.+tı 16721)

k. 27607

k.+ça 16298

[=3]

KÜSTAHLIK: Küstah olma durumu:

“Sırbistan’ın **küstahtlığından**, günden güne beliren Rus tehlikesinden bahsetti.”

(k.+ından 35138)

k. 27495

k.+ı 33253

k.+tır 18745

[=4]

KÜSÜR: Ar. Artan, geriye kalan (para):

“Gazetecinin biraz önce **küsur** verdiği yırtık bir yüzlüğü uzattım. Yavaş yavaş çekildiler.”

k. 23960

[=1]

KÜŞAD: Fars. 1.Açılış:

“Nitekim açılmalarıyla kapanmaları bir olan Darülfünun ve Encümen-i Dâniş’in **küşadlarında** söylediği nutuklar İstanbul’a hayli yenilik havası getirmişdi.”

(k.+larında 19664)

2.***Küşat merâsimi (töreni)**: Açılış töreni, resmîküşat:

“Müessislik ve reislik şereflerini kimseye vermeyen bu ileri gelenlerin **küşat merasimi** gibi bir riyasetten kaçınmaları, öne atılmamak, görünmemek endişesinden mi idi, yoksa söz söylemek beceriksizliğinden mi?”

(k. 18817)

k. 18800, 18805, 19650

k.+ında 19664

k.+ı 15059,25446

k.+tan 18803

k.+etmeğe 3301

k.+ı gonca-i dil 24390

[=1]

KÜŞAYIŞ: Fars. Açılma, ferahlama, açıklık, ferahlık:

“Dünyânın her yerinde, meclisler, sa’yin temdidinden yorulur, lâkin teşdidinden yorulmazlar, bilâkis **küşayış** hissederler.”

(k. 24813)

k.+i+maddi 21074

[=2]

KÜTAHYA: Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Edirne'mizin işgal edildiği günlerde sevmek, Afyonkarahisar, **Kütahya** ve Eskişehir'in düştüğü ve düşmanın Ankara'ya doğru yürüdüğü günlerde sevmek başka türlü bir sevmektir.”

k. 19322

[=1]

KÜTLE: Ar. 1. Yığın, küme, bir araya toplanmış şeyler:

“Sur haricine çıktıktan sonra Marmara'dan Halic'e kadar kule kule, dış dış göz alabildiğine giden surun yanından yürüdüm, yekpare düş müş duvar **kütlelerinin** üstünde dinlendim.”

(k.+lerinin 6107)

2. Bir yerde maksatlı veya maksatsız bir araya gelmiş insan topluluğu:

“Akvamın en mütecanisi Fransız kavminin mâye-i vahdeti esasen bir **kütle** Fransız'dan ibarettir.”

(k. 21483)

k. 3483, 5803, 11871, 11982, 20192, 21468, 22874, 23281, 23281

k.+de 20890

k.+dir 11862

k.+dirler 6787

k.+i+nas.a 22576

k.+leri 24548

k.+lerini 17405, 19602

k.+leriyle 35311

k.+si 12122

k.+sinden 32962

k.+sini 23121

k.+sinin 3501

k.+yi 839, 23284

[=24]

KÜTÜPHÂNE: Ar.+Fars. Kitap vb. her türlü fikir ve sanat ürününü bir araya getirip düzenleyerek okuyuculara sunan kuruluş:

“Sofya **kütüphanelerinin** câmekânlarında
Charles Baudelair'in, Edgar Poe'nun güzel
basılmış tercümelerini görmüştüm.”

(k.+lerinin 3116)

k. 11747, 23191, 24200

k.+de 3128

k.+lerde 20894, 28662

k.+leri 20412

k.+lerinde 15126

k.+lerininki 3124

k.+nin 3104

k.+si 3120, 4155, 21853

[=14]

KÜTÜPHÂNE-İ NEFİS: Ar.+Fars. Nefis
kütüphanesi:

“Yekpâre nûr ol-an bu **kütüphâneinefis**/
Yekpâre servet.iydi bu âlem.de kendi.nin”

k. 37522

[=1]

KÜÛL: Ar. Alkol:

“Evet Celine berbad bir **küülle** zilzurna sarhoş
olup içini dökken bayağı bir sarhoş nasıl
konuşursa öyle yazıyor.”

(k.+le 2438)

k. 9948, 11069, 19326, 23159

k.+den 31726

k.+ün 22176

[=7]

KYRİLLE: Kiril alfabesinin mucidi:

“Bulgar elifbasının mücidleri olan **Kyrille** ve
Methode'un ismini vermiş bugünkü hükümet de
tekrar eski ismini iade etmiş.”

k. 3156

[=1]

L

LÂAKAL: Ar. En azından, asgarî:

“Kılıç Arslan'ın bir avuç Türk'le, kendi
kuvvetlerinden **lâakal** on beş defa büyük bir
orduya karşı, İznik'i en çetin bir azimle müdafaa
etmesi Haçlı tarihinin ilk destanıdır.”

(l. 4639)

1. 1306, 9851, 12261, 25156, 25157, 25176,
34700

[=8]

LÂCİVERD: Fars. Koyu mavi renkte olan:

“Âfâk **lâciverd** bütün gök bütün deniz”

1. 39247

[=1]

LACRETELLE: Fransız bir muhabir:

“Débats'nın muharriri bir genç **Lacretelle** vardı,
âteşin bir Türk düşmanı olan bu muhabir hemen
her gün Débats'ya yıldırımli bir telgraf
veriyordu.”

1. 11505

[=1]

LA DAME AUX CAMELIAS: Kamelyalı
Kadın, Alexandre Dumas tarafından yazılmış, ilk
baskısı 1848 yılında yapılan roman:

“**La Dame Aux Camelias**, düşünülüşü zaman
göz önüne Dumas Fils'den evvel Sarah gelir,
Rostand'ın o nefis eserlerini insan, yalnız
Sarah'ın temsil etmesi için yazılmış zanneder.”

(l. 22638)

1.+yı 1596

[=2]

LADY MONTAGU: Leydi Mary Wortley
Montagu. (1689, Londra, İngiltere – 1762,
Londra, İngiltere) Osmanlı döneminde İngiltere
tarafından İstanbul'a elçi olarak atanan Edward
Wortley Montagu'nun eşi:

“**Lady Montagu'nün** iki asır evvel geçip de
naklettiği şirin Türk şehri yerinde değil.”

(l.+nün 3072)

1. 3194

[=2]

LÂ-EDRİ: Ar. Kimin tarafından söylendiği
bilinmeyen şiirlere imza yerine konan “şairi
meçhul” anlamında klişeleşmiş söz:

“Şiirimizde, şiirleri olup da kendi olmayan bir
lâ-edrî vardır.”

(l. 32352)

“**Lâedrî.den**”

(l.+den 38215)

[=2]

LÂF: Ar. 1. Bir düşünce anlatan kelime veya
kelime dizisi, söz, lakırdı:

“Bana karşı kullandığı tehdid ve şantaj
politikası güverte halkınca malûmdu. Artık
benimle barışmak istiyordu; tabii **lâflarına**
gülümsedim.”

(l.+larına 1802)

2. Konuşma:

“Kral Kostantin menfasından tahtına sulh perisi
gibi koşa koşa geldiği zaman rakipleri feryadı
bastılar: ‘Elenizmos başka, Yunanistan
başkadır!’ dediler. Bu **lâfın** mânâsı Kral, Atina

Hükümeti ve Yunanistan sulh etse de Yunan milliyetperverliği ve teşkilâtı sulh edemez gibi bir şeydi.”

(l.+ın 14002)

3. Faydası olmayan, sonuç vermeyecek söz, uygulanamayacak boş lakırdı:

“Ağrıların tadı, işte şiirin bir safhası ki bundan ötesi lâftır, eğlencedir, denilebilir!”

(l.+tır 30242)

4. ***Lastikli lâflar: mec.** Türlü anlamlara gelen, istenilen tarafa çekilebilen, arzuya göre yorumlanabilen:

“O yaman darbeyi yiyince de afalladılar, askerî tebliğlerin bin türlü lastikli lâfları o kahkarî hezîmeti kapayamadı.”

(l.+ları 13571)

5. ***Lâf olmak:** Bahis konusu olmak:

“Bir zümre.ye lâf ol-mada bâdügurûr/ Bir zümre.nin istek.leri firdevs ile hûr”

(l. 38410)

l. 8333, 13185, 20179, 30027, 30031

l.+ı 8146, 19428

l.+ından 34686

l.+ıydı 13565

l.+la 13565

l.+lar 2859

l.+ları 19560

[=16]

LA FAYETTE: Fransız İhtilali sırasında Paris alay kumandanı:

“Paris'in millî alaylarının da kumandanları olan meşhur La Fayette'le beraber sürüklüyorlar, Versailles'a! Versailles'a!”

l.+le 25621

[=1]

LÂFİZ: Ar. Gerek anlamlı olsun (kelime), gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın (edat) ağızdan çıkan veya yazılan söz:

“Her hâlis şâir diğer bütün hâlis şâirleri seçemez; bir mısırâda lâfiz ayrı, mânâ ayrı olursa ikisi de doğmamış demektir.”

(l. 19260)

l. 19275, 19276, 28580

l.+en 13629

l.+ı 12756, 19427, 29347, 29447

[=9]

LA FONTAINE: Jean de La Fontaine. (1621, Château-Thierry, Fransa – 1695, Neuilly-sur-Seine, Fransa) Fransız şair ve yazar:

“Kırk sene evvel çıkmış edebî bir mecmûada Recâzâde Ekrem'in La Fontaine'e dâir bir tenkidini okudum.”

(l.+e 29248)

l.+ın 29241

[=2]

LÂF Ü GÜZAF: Fars. Boş yere söz, boş lakırdı: *“Başka ne denilse lâf ü güzâftır.”*

l.+tır 35014

“Lâfügüzâf.tan mütehasıl kesel gibi”

(l.+tan 37410)

[=2]

LÂFZ: Ar. Gerek anlamlı olsun (kelime), gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın (edat) ağızdan çıkan veya yazılan söz:

“Frenkcede Balkan lâfzına volkan mânâsını veren bu siyâsî maceralar hadd-i zâtında gaayet basittir.”

(l.+ına 3268)

l.+ı+murad 28025

[=2]

LAFZEN: Ar. Kelimenin anlamına göre değil söylenişine, şekil ve yapısına göre, lafız bakımından:

“Fikirleri çok yeni idi. Hem eski kafaları hem alafrangaları hem de lâfzen milliyetperver, hakikatte eski saltanat fikrini güden iktidar sahiplerini gazaba getiriyordu.”

(l. 13636)

l. 19427, 31234

[=2]

LÂFZ-I BİŞNEV: Ar.+Fars. “Dinle” lâfzı [Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin Mesnevisinin ilk kelimesine gönderme yoluyla:

“Bişnev ez ney çün hikâyet miküned/ Ez cüdâyihâ şikâyet miküned”

“(Ney)i dinle! Neler anlattıyor/

Ayrılık hâllerinden nasıl şikâyet ediyor”]:

“Lâfzbişnev.le doğ-an debdebeimânâ.yız”

l.+le 37727

[=1]

LÂFZÎ: Ar. Kelimenin söyleniş, şekil ve yapısıyla ilgili, bunlara ait:

“Atina Hükümeti iyi biliyor ki Ankara ile doğrudan doğruya bir uzlaşmada ana vatan

Anadolu toprağından **lâfzî** bir taviz bile koparamaz.”

(l. 17594)

1. 3285, 24979, 32251

[=4]

LÂĞİM: Ar. Savaşta düşman kale veya ordugâhını patlayıcı madde ile havaya uçurmak, maden ve taş ocaklarında taşları atmak için kazılan dar yer altı yolu, sıçan yolu:

“İğrikapı, girmek için, başlıca bir hedef olmuştu, oradan **lâğım**larla suru yıkmaya girişilmişti.”

(l.+larla 5212)

“Patla-mıştı Bizans.ın **lâğım**.ları”

(l.+ları 38523)

1.+a 2439

1.+ından 4163

1.+lar 5211, 26919

1.+larından 28798

[=7]

LAĞVET-: Ortadan kaldırmak, hükümsüz kılmak, feshetmek, ilga etmek:

“Galebe irtica'da kaldıktan sonra İkinci Nizâm-ı Cedîd diye yâd edilen Sekban Ocağını **lağvetdi**.”

1.-di 23934

[=1]

LÂHAVLE: Ar. ***Lâhavle çekmek (okumak)**:

Hiddetini yenmek, kendi kendini sabır ve sükûnete dâvet etmek için “Lâhavle” sözünü söylemek:

“Gençlerin benliğinden bu kadar ürken ihtiyarı güç teskin ettim. **Lâhavle okuyarak** ayrıldı gitti.”

(l. 21879)

1. 34061

[=2]

LÂHD: Ar. Taş veya mermerden tabut şeklinde oyulmuş sanduka:

“Mevkib.le çık-dı **lâhd**.ine Biblos kadın.ları”

(l.+ine 38823)

1. 38639

[=2]

LÂHİT: Ar. Üstü kapak taşı ile örtülü, iç kenarlarına taş veya tuğla ile duvar örülmüş mezar:

“Buradan mezarlığa girdik. Birkaç adım daha yürüdükten sonra İsmail Hakkı Bey bir **lahit** önünde durdu.”

(l. 10724)

1. 421

1.+e 10721

1.+i 10723, 10724, 10726, 10760

1.+idir 422

1.+in 10727, 10748, 10749

1.+lerin 436

[=12]

LÂHN-İ AREB: Ar. Arap nağmesi, ezgisi: “TanbûrîRûm **lâhni**Areb meşreb.imcedir”

1. 37769

[=1]

LÂHÛR: Lahuri, Hindistan’ın Lahor şehrinde dokunan çok makbul şal kumaşı:

“Gör-düim ol meh dûş.una bir şâl at-up **lâhûr**.dan”

1.+dan 37483

[=1]

LÂHÛR: Lahuri. Hindistan’ın Lahor şehrinde dokunan çok makbul şal kumaşı:

“Geniş, **lâhur** kuşak sarınırdı.”

1. 228

[=1]

LÂHUT: Ar. Cenâb-ı Hakk’ın zatına mahsus olan ilk ve en yüce âlem, Allah’ın bütün sıfat ve isimlerinin zatında mevcut olduğu, fakat sâdece zatî sıfatlarının zuhura geldiği, fiilî sıfatlarının ise henüz zuhur bulmadığı âlem, ulûhiyet âlemi, âlem-i lâhut:

“Avâz-ı seyri vermede **lâhuutdan** haber;/ Her kangı semte gitse Hudâ sanki râhber!”

(l.+dan 30962)

“Gör-ünce âyineîneşve.sinde **lâhût**.u”

(l.+u 37385)

[=2]

LÂHZZA: Ar. Zamanın göz açıp kapayıncaya kadar geçen en kısa parçası, an:

“Bir **lâhza** farz edelim ki Türk milletine, ekseriyetle hâkim olduğu vilâyetleri bahşediliyor.”

(l. 15702)

“Gök kubbe.si her **lâhza** bütün göz.lere mâvi”

(l. 36749)

1. 35722, 35984, 36872, 37127, 37855,

37885, 37977, 38416, 38890

1.+da 36809

1.+dan 35942

1.+sı 37671

[=14]

LÂİK: *Fr.* Dünya işlerini ve devlet yönetimini dinden ayrı tutan, dünya işlerine dinî otoriteyi karıştırmayan kimse:

“*Hüseyin Câhid Bey, Cumhûriyet'den evvel cumhûriyet-perver olduğunu, lâikliğin umdelerinin teessüsünden evvel lâik olduğunu, (...)*”

l.+olduğunu 24496

[=1]

LÂİKLİK: Devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olması, laisizm:

“*Hüseyin Câhid Bey, Cumhûriyet'den evvel cumhûriyet-perver olduğunu, lâikliğin umdelerinin teessüsünden evvel lâik olduğunu, (...)*”

l.+in 24496

[=1]

LÂKAP: *Ar.* Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad:

“*Ah o eski Türkçe adlar ve lâkaplar!*”
(*l.+lar 7193*)

l.+ı 5888

l.+ına 25691

l.+ını 274, 286, 25431

l.+ıyla 10798

l.+la 25684

l.+larındaki 27931

l.+larıyla 5523

[=10]

LÂKAYD: *Ar.* Kayıtsız, ilgisiz:

“*Lâkayd ol-an mühimse-miyor gamlı bir gün.ü*”

l. 36605

[=1]

LÂKAYDÎ: *Ar.* İlgisizlik, umursamazlık, lakaytlık:

“*Lâkaydî, bu üslûbkâra mââtûf bir hâssa oldu.*”

l. 30746

[=1]

LAKAYT: *Ar.* Kayıtsız, ilgisiz:

“*İttihat ve Terakki'nin lehine dönmemiş lâkin ona karşı kininde soğumuş, fakat her iki tarafa da lakayt kalmıştı.*”

(*l. 18649*)

l. 936, 16944, 18639, 21805, 23454, 24423, 25789, 30388, 30650, 30737, 30738, 30752, 30781, 31392, 35124

l.+dır 22467

l.+dırlar 21541

l.+ız 14371

l.+tık 11552

[=19]

LÂKIRDI: Lâf, söz:

“*(...) sonra bana döndü: ‘- Molla! Bu musibet herifin yüzünü görmek istemem, lâkin bir müddettir yalıya musallat oldu, ayak üstünde birkaç lâkırdı edip savayım, zâten abdestimi de tâzeleyecektim!’ dedi.*”

(*l.+edip 35441*)

l. 3666

l.+ları 24686

l.+sı 25268

[=4]

LÂKİN: *Ar.* Ama, ancak, fakat:

“*Lâkin aradan çok vakit geçmeden bu sınıfın Büyük Millet Meclisi'nde ikinci gurup şeklinde bir muhalefet teşkil ettiğini gördük.*”
(*l. 25844*)

“*Lâkin imdâdilâhî yetiş-ip ordu.muza/
Ol-du her bir nefer.i kal'aipülâdbeden*”
(*l. 37829*)

l. 46, 50, 61, 71, 80, 173, 214, 254, 258, 295, 368, 391, 454, 478, 482, 555, 558, 578, 588, 614, 647, 676, 702, 755, 767, 799, 836, 859, 885, 918, 978, 992, 1027, 1049, 1052, 1057, 1084, 1098, 1114, 1166, 1531, 1564, 1570, 1791, 1932, 1954, 1959, 1990, 2034, 2048, 2126, 2151, 2164, 2268, 2305, 2415, 2426, 2448, 2494, 2579, 2594, 2655, 2658, 2660, 2684, 2707, 2714, 2763, 2781, 2800, 2812, 2817, 2855, 2888, 2918, 2923, 2924, 2930, 2976, 2985, 3001, 3044, 3050, 3072, 3080, 3087, 3106, 3122, 3151, 3156, 3183, 3208, 3246, 3272, 3310, 3321, 3361, 3408, 3415, 3418, 3594, 3816, 3824, 3826, 3974, 4029, 4055, 4209, 4300, 4645, 4675, 4695, 4861, 5056, 5100, 5108, 5210, 5264, 5294, 5353, 5484, 5491, 5504, 5536, 5574, 5593, 5645, 5686, 5719, 5740, 5743, 5760, 5791, 5934, 5968, 5971, 6030, 6034, 6050, 6057, 6316, 6334, 6473, 6576, 6610, 6725, 6834, 6836, 6849, 6853, 7108, 7448, 7567, 7758, 8047,

8139, 8182, 8207, 8339, 8376, 8401, 8412, 8437, 8483, 8494, 8509, 8550, 8564, 8599, 8633, 8658, 8681, 8703, 8710, 8713, 8720, 8734, 8756, 8800, 8821, 8827, 8828, 8850, 8868, 8872, 8898, 8925, 8991, 9009, 9026, 9075, 9170, 9276, 9285, 9303, 9327, 9336, 9342, 9418, 9494, 9587, 9625, 9642, 9660, 9686, 9761, 9774, 9875, 9886, 9924, 10137, 10190, 10202, 10229, 10306, 10319, 10345, 10350, 10383, 10436, 10450, 10467, 10470, 10485, 10513, 10611, 10700, 10752, 10773, 10784, 10823, 10846, 10921, 10960, 10964, 10976, 11014, 11150, 11160, 11187, 11188, 11197, 11218, 11244, 11244, 11256, 11316, 11455, 11483, 11525, 11559, 11562, 11613, 11630, 11655, 11666, 11667, 11702, 11717, 11803, 11820, 11821, 11828, 11833, 11868, 11906, 11992, 12022, 12028, 12083, 12137, 12188, 12264, 12275, 12298, 12319, 12410, 12455, 12474, 12490, 12503, 12514, 12517, 12538, 12583, 12659, 12700, 12733, 12972, 13016, 13019, 13024, 13028, 13047, 13080, 13121, 13135, 13174, 13230, 13246, 13300, 13350, 13365, 13377, 13452, 13470, 13545, 13551, 13571, 13581, 13601, 13660, 13682, 13724, 13735, 13785, 13822, 13829, 13841, 13875, 13900, 13943, 14014, 14041, 14080, 14121, 14143, 14175, 14178, 14230, 14253, 14258, 14278, 14351, 14368, 14369, 14385, 14400, 14583, 14621, 14658, 14703, 14741, 14747, 14807, 14884, 14924, 14938, 15015, 15122, 15162, 15253, 15259, 15294, 15349, 15397, 15407, 15457, 15511, 15515, 15544, 15645, 15779, 15800, 15834, 15852, 15883, 15887, 15895, 15934, 15957, 15971, 15998, 16111, 16137, 16177, 16253, 16342, 16348, 16358, 16385, 16437, 16455, 16456, 16457, 16487, 16499, 16667, 16983, 17322, 17392, 17411, 17416, 17473, 17725, 17950, 18342, 18353, 18368, 18424, 18452, 18504, 18506, 18532, 18637, 18664, 18670, 18719, 18745, 18792, 18995, 19045, 19051, 19197, 19214, 19272, 19281, 19299, 19386, 19452, 19482, 19494, 19519, 19532, 19580, 19633, 19674, 19683, 19730, 19763, 19832, 19921, 20044, 20067, 20149, 20162, 20205, 20245, 20259, 20327, 20373, 20378, 20381, 20600, 20739, 20743, 20749, 20903, 20923, 20964, 20965, 21009, 21097, 21104, 21398, 21457, 21531, 21580, 21607, 21628, 21651, 21660, 21671, 21674, 21678, 21720, 21972, 21977, 22052, 22129, 22144, 22196, 22240, 22252, 22261, 22310, 22321, 22456, 22479, 22483, 22555, 22681, 22720, 22730, 22771, 22773, 22781, 22943, 22950, 22993, 22994, 23210, 23212, 23232, 23250, 23281, 23362, 23474, 23754, 23774, 23793, 23819, 23854, 24087, 24094, 24115, 24130, 24215, 24233, 24260, 24296, 24311, 24330, 24342, 24355, 24392, 24441, 24446, 24476, 24480, 24529, 24538, 24545, 24557, 24561, 24572, 24582, 24590, 24603, 24607, 24640, 24737, 24758, 24801, 24866, 24910, 24958, 25162, 25170, 25184, 25268, 25299, 25322, 25818, 25834, 25940, 25962, 26017, 26085, 26110, 26136, 26153, 26171, 26180, 26200, 26209, 26351, 26366, 26378, 26383, 26394, 26407, 26445, 26617, 26667, 26714, 26792, 26804, 26822, 26824, 26839, 26898, 26909, 26930, 26976, 26997, 27037, 27043, 27165, 27177, 27266, 27310, 27330, 27356, 27362, 27468, 27472, 27479, 27521, 27534, 27546, 27611, 27641, 27649, 27746, 27755, 27760, 27776, 27785, 27850, 28073, 28082, 28102, 28154, 28181, 28194, 28288, 28484, 28545, 28569, 28618, 28764, 28787, 28796, 28801, 28887, 29034, 29068, 29889, 29910, 29922, 30023, 30073, 30083, 30105, 30108, 30115, 30119, 30128, 30134, 30143, 30157, 30173, 30219, 30244, 30397, 30475, 30561, 30749, 30789, 30820, 30846, 30876, 31072, 31228, 31298, 31316, 31327, 31355, 31366, 31371, 31376, 31388, 31416, 31417, 31427, 31454, 31496, 31503, 31588, 31593, 31617, 31679, 31709, 31717, 31764, 31815, 31831, 31861, 31888, 31927, 31949, 32007, 32031, 32033, 32061, 32063, 32117, 32146, 32197, 32210, 32230, 32257, 32275, 32359, 32421, 32453, 32482, 32536, 32581, 32591, 32642, 32679, 32837, 32871, 32881, 32897, 32910, 32944, 32949, 32993, 33005, 33007, 33011, 33086, 33131, 33194, 33212, 33254, 33287, 33300, 33341, 33387, 33435, 33437, 33473, 33477, 33487, 33544, 33551, 33581, 33598, 33701, 33701, 33836, 33931, 33978, 34056, 34107, 34121, 34169, 34181, 34197, 34214, 34238, 34267, 34272, 34284, 34290,

34371, 34456, 34587, 34638, 34686, 34692, 34731, 34752, 34769, 34771, 34864, 34866, 34927, 35088, 35150, 35214, 35216, 35240, 35263, 35357, 35411, 35432, 35480, 35496, 35508, 35524, 35536, 35542, 35556, 35600, 35616, 35822, 35855, 36169, 36219, 36483, 36511, 36594, 37107, 37134, 38472, 38492, 38504, 38557, 38567, 38586, 38594, 38731, 38896, 38988, 39030

[=791]

LÂL: Ar. Dilsiz:

“Bu müzakerede söz söyleyen bâzı ihtiyar âlimlerimiz lisâna vukuflarına hayran oldum, mantıklarıyla bizi **lâl** ettiler.”

(l. 28900)

“Yat-tı bir ses duy-uymuş gibi **lâl**”

(l. 36975)

l. 10726, 23391, 28894, 35724, 37422

l.+ini 37380

l.+olur 3517

[=8]

LALA: Fars. Şehzâdelerin özel eğitimiyle meşgul olan, valilikleri esnasında yardımcıları durumunda olup idari işlere bakan kimse:

“İstanbul fethedildiği günün sabahı, Fâtiḥ'in **lalası** Zaḡanos Mehmed Paşa Galata'ya girmiş ve Ceneviz müstemlekesini tesellüm etmiştir.”

(l. +sı 5280)

l. 219, 34565, 34570, 34573, 34579, 34598, 34645, 34689, 34696, 34725, 34731, 34756

l.+dan 34718

l.+lar 12845

l.+nın 34603, 34754

l.+nızla 34658

l.+sı 217, 34552, 34661

l.+sına 34545

l.+sından 34663

l.+sının 34637, 34679

l.+ya 34577, 34725

l.+ydı 34733

[=28]

LÂLE: Fars. Zambakgiller familyasından, Asya menşeli olduğu sanılan, çok değişik türleri bulunan, mızrak biçiminde uzun yapraklı, çok yıllık soğanlı bitkinin, yapraklarının ortasından çıkan bir sap üzerinde bir tane açan kadeh biçimindeki çiçeği:

“Bin.lerce **lâle** serpili yüz.lerce bahçe.den”

(l. 36157)

l. 35845, 36335, 36376, 36463, 36873, 37372, 38613, 38719, 38949

l.+den 38895

l.+ler 38807, 38831

[=13]

LÂLE DEVRİ: Osmanlı tarihinin 1718-1730 yılları arasına sonradan verilen ad:

“Fuzûlî, Bağdad'da, Nedîm, **Lâle Devri'nde**, Galib Dede, Mevlevî dergâhının çerçevesinde görünmekle nazara daha bariz görünürler.”

(l.+nde 28709)

“Bin.lerce **lâle** serpili yüz.lerce bahçe.den”

(l. 36157)

l. 30808, 30809, 30810, 37361, 37370, 37381

l.+ne 21936

[=9]

LALETTAYİN: Ar. Rastgele, gelişigüzel:

“Bu samimî Türk muharriri **lalettayin** bir İstanbul gazetesini açmış, mündericatını, halka verdiği havadisleri hesap etmiş.”

(l. 15182)

l. 22046

[=2]

LÂLEZÂR: Fars. Lâle bahçesi:

“Gör-sün bahâr.ının bu yaman **lâlezâr.ını**”

l.+ını 37264

[=1]

LÂ'L-İ BEDAHŞÂN: Fars. [Afganistan'daki Bedahşân eyâletinin adından] Bedahşân şehrinde işlenen çok değerli yâkut:

“Yâkutleb ol **lâ'liBedahşan** nere.de”

l. 38254

[=1]

LÂ'L-İ LEB: Fars. Parlak kırmızı dudak:

“Bir câm bir de **lâ'lileb.in** sun-du muğbeçe”

l.+in 37776

[=1]

LÂM: Ar. Arap alfabesinin yirmi üçüncü, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi altıncı harfi ve bu harfin adı:

“Bizim elifbamızda her an söylediğimiz Türk'ün kalın kesreli, meselâ kıl ve yıl kelimelerinde(ki) (T: i) yok, Türk'ün kalın Lam'ıyla, bilâhare lisânında türeyen ince **Lâm** yok.”

(l. 29001)

l.+ıyle 3326

[=2]

LAMARTİN CADDESİ: İstanbul'un Beyoğlu ilçesindeki caddelerden biri:

“Ara-r Fahri Celâl.i **Lamartin Caddesi.nde**”

l.+nde 39069

[=1]

LAMARTİNE: Alphonse Marie Louise Prat de Lamartine. (21 Ekim 1790, Mâcon, Fransa Ölüm tarihi ve yeri: 28 Şubat 1869, Paris, Fransa) Fransız yazar, şair ve siyasetçi:

“**Lamartine** bütün hayatında ‘Ben Osmanlı doğmuşum’ dedi idi.”

(l. 22992)

l. 20977, 22697, 22704, 22731, 22733, 22756, 22772, 22791, 22805, 22981, 28643, 31807

l.+e 22700

l.+i 18587, 20102, 22751, 22761, 22784, 22799

l.+in 22776, 23591

[=21]

LÂMBA: Yun. Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet:

“Times muhabiri İstanbul'un gözleri yoran güzelliklerini naklederken demişdi ki: ‘Gündüz çalışabilmek için odamın perdelerini indirmeğe ve **lâmbamı** yakmağa mecbur oluyordum.’ (...)”

(l.+mı 24169)

“Gece birçok fikirâ ev.lerinin **lâmba.ları/** En sahîh ayna.dan aksettir-iyor Üsküdar.ı”

(l.+ları 35916)

[=2]

LAMBROS: Yunan düşünür:

“**Lambros** İstanbul için güzel bir cümle söylemiş, (...)”

l. 8180

[=1]

LÂ-MİLLÎ: Ar. Millî olmayan:

“Bu ayrılıkta sonraları feci safhalarını gördüğümüz millî cereyanla **lâ-millî** cereyanın tohumlan vardı.”

(l. 4257)

l. 4288

[=2]

LÂMLİ: Lâm harfiyle telaffuz edilen (kelime):

“Bulgaristan'da boydan boya her adımda bu kalın **lâm'lı** ‘Kemal Paşa’ ismi işitiliyor.”

l. 3329

[=1]

LÂNDÖ: Fr. Dört tekerlekli, içinde dingillere paralel olarak düzenlenmiş karşılıklı iki oturma sırası bulunan, üstü açılıp kapanabilen çift körüklü binek arabası:

“Ertesi gün Refik Hâlit bizi dar ve kâr-ı kadîm bir konak **lândoniyile** Fener gezintisine götürdü.”

l.+niyle 9278

[=1]

LÂNET: Ar. 1. Karşıdakinin bu af ve merhametten mahrum kalmasını dileme, beddua etme, ilenç, kargıma:

“Teşekkürden ziyâde **lânete** benzeyen bir iniltiyle ‘Allah!’ dedi. O da gitti.”

(l.+e 24001)

“Bir devir.i **lânet.iyle** boğ-an şâir.in Sis.i”

(l.+ıyle 35864)

2. ***Lânet etmek**: Allah’ın rahmetinden mahrum kalmasını dilemek, beddua etmek:

“Çiftçi zihniyeti demektense daha şâmil bir ifâdeyle yeni zihniyet diyeyim. İstanbulof’un Türk’e takarrüb siyasetindeki isabeti takdir ederken Türk düşmanı Ferdinand’a **lânet ediyor.**”

(l.+ediyor 3517)

3. ***Lânet okumak**: Lanetle anmak, lanete uğramasını dilemek:

“Hâlâ Leboeuf’un ismi anılsa her vatanperver Fransız **lânet okur.**”

(l. 27064)

3. ***Lânete uğramak**: Allah’ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma:

“Bu ikisini ebedî **lânete uğramış** iki adam telâkki ederdi.”

(l.+e 10835)

l. 7376, 27054, 34918

l.+ine 7548, 32067, 34920

l.+le 3311, 28527

[=12]

LÂNETHAN: Ar. +Fars. Lânet okuyan:

“Bu sınıf müştekiydi, bedbindi, **lânethandi.**”

l.+dı 25811

[=1]

LANGA BOSTANI: 16. yy. İstanbul'unun en önemli tarımsal alanı "Roma'da ne kadar resmî yapı varsa aynıni İstanbul'da yaptı ve *Unkapanı'ndan Fâtih'e ve Langa Bostanı'na kadar giden bir sur içinde esas İstanbul'u kurdu.*"

(l.+na 26961)

l.+na 4890

[=2]

LANGLOÏS: General Langlois. Fransız bir general:

"Bu emeli her ikiniz *Boutroux ile Langlois* kendi sahanızda tâkib ettiniz."

l. 22359

[=1]

LAPARDİNÇE: Yahya Kemal'in 18 yaşına kadar yaşadığı Üsküp'te yaz aylarında ailece gittikleri kendilerine ait çiftlik:

"Bana ve teyzezadelerime *Rakoçça ve LapardİNÇE'nin* tapu kâğıtları miras kalmıştı."

l.+nin 658

[=1]

LAPARDİNÇE ÇİFTLİĞİ: LapardİNÇE:

"Yalnız bir de *LapardİNÇE Çiftliği'nin* kırçısı vardı."

l.+nin 649

[=1]

LAROCHEFOUCAULD: François de La Rochefoucauld. (1613, rue des Petits-Champs, Paris, Fransa – 1680, Paris, Fransa) Fransız yazar:

"Beyaz kâğıtlar üzerine kondurulmuş şikeste-beste cümlelerini okurken *La Rochefoucauld'yu* dinliyormuşuz, sanyorduk."

l.+yu 30699

[=1]

LARROUMET: Gustave Larroumet (1852, Gourdon, Fransa – 1903, Paris, Fransa) Sanat tarihçisi:

"Şöhretinin başlangıcı olan *Paris Mektupları, Larroumet'nin* Sorbonne'daki derslerinden yahut da *Comedie-Française'de* gördüğü derslerden ziyade Paris edebî matbuatının akisleriydi."

l.+nin 9896

[=1]

LÂSTİK: Fr. Esnek, ince kauçuk veya kauçuklu şerit:

"En cevval hecelerimiz de telâffuzda tumturak yapmak için *lastik* gibi çekilir."

l. 31612

[=1]

LASTİKLİ: *mec.* Türlü anlamlara gelen, istenilen tarafa çekilebilen, arzuya göre yorumlanabilen (söz):

"Yunanistan fâtilh mevkiinde olduğu için *lastikli* bir siyaset kullanabilir."

(l. 13328)

l. 13562

[=2]

LÂŞE: Fars. Leş:

"Halbuki Anadolu bir insandır, ikiye böldüğünüz gibi iki parçası da birer *lâşe* olur!"

(l. 11881)

"Boyun.undan o cânan de-diğın *lâşe.yi* silk at"

(l.+yi 36841)

[=2]

LÂ-ŞERÎKE-LEH: Ar. Şeriki, ortağı olmayan (Allah):

"Mesâğ ol-aydı eğer *lâşerikeleh*"

l. 37400

[=1]

LÂTİF: Ar. Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş:

"İşte hoca karşısında ilk defa ders gördüğüm yer, daha İstanbul fethedilmeden önce vücûda gelen ve o zamandan beri hiçbir şeyi değışmemiş olan bu *lâtif* yerdî."

(l. 410)

"Bir bir tel ayır *lâtif* bir perçem.den"

(l. 38353)

l. 410, 5734, 19031, 20271, 20542, 21048, 33441, 33716, 36111, 39250, 39268, 39317

l.+di 19088

[=15]

LÂTİFE: Ar. Güldürmek, eğlendirmek amacıyla söylenen güzel ve nükteli söz veya hikâye, şaka:

"*Latifeye* devam ederek dedim ki(...)"

(l.+ye 8410)

"*Lâtife Nev.inden*"

(l. 38992)

l. 8395, 8923, 9572, 9574, 25752

l.+ye 3669

[=8]

LÂTİF Ü MÜZEHHEB: Ar. Zevk, ruh okşayıcı bir güzelliğe sahip olan, hoş ve yaldızlı:

“*Havâ lâîfûmüzeheb nezîhüpürhëyecân*”

l. 39261

[=1]

LÂTİN: İtalya'nın Latium bölgesi halkıyla ilgili, bu halka ait:

“*Yeni Türkçeyi, Heredia'nın vâsıtasiyle, eski*

Lâtin ve Yunan şiirinin tâ yanı başında görmeğe başlamışım.”

(l. 2316)

“*Yunan Lâtin ve Cermen.i tek cins et-en havâ*”

(l. 36232)

l. 826, 2277, 2289, 2291, 2315, 4635, 4752, 4895, 4914, 5312, 6814, 27624, 28551, 31414, 32593, 33026, 36374

l.+i 33031

l.+ler 4429, 4751, 5002, 5309, 27935

l.+lerde 33094

l.+lerden 6382

l.+lere 27621

l.+leri 32466

l.+lerin 4428, 4452, 6335, 28530

[=33]

LÂTİNCE: Hint-Avrupa dil ailesinden olan, bugünkü İtalyanca, Fransızca, İspanyolca, Romence vb. dillerin kendisinden doğduğu ana dil, Latin dili:

“*Liseyi iyi bitirmiş, Lâtince ve Yunanca bilir bir gençti.*”

(l. 2221)

l. 17396, 19984, 20018

l.+den 32403

l.+si 2317

l.+ydi 4896

[=7]

LÂTİN EDEBİYATI: Roma'nın kuruluşuyla başlayan ve Latince yazılmış ürünlerden oluşan edebiyat. [Lâtin edebiyatı, tanrılar ve atalar adına verilen şölenlerde okunan şiirler ve şarkılardan oluşan Etrüsk edebiyatından ve sömürge ilişkileri nedeniyle Yunan edebiyatından etkilenmiştir. MÖ 2. yüzyıldan sonra, Büyük İskender'in ölümü ve Roma'nın kurulmasıyla başlar. Yaklaşık 500 yıl sürer. En verimli ve parlak dönemini MÖ 78 ile MS 14 yılları arasında Altın Çağ adı verilen dönemde yaşamıştır]:

“*Avrupa'nın en zekî ve zarîf milleti olan Fransızlar, Lâtin Edebîyâtı'nı nümüne*

alacaklarına, İslâm Medeniyeti'nde yetişip de İran Edebiyatı'nı nümüne alsalardı, (...)”

l.+nı 28426

[=1]

LÂTİN İMPARATORLUĞU: Lâtinlerin 1204 yılında Dördüncü Haçlı Seferi'nin neticesinde Konstantinopolis'i işgal ederek kurduğu bir devlet:

“*İstanbul'a yerleşmiş olan Lâtin İmparatorluğu 1261'de çekildiği vakit arkasında bir virane bıraktı.*”

l. 4459

[=1]

LÂTİN İMPARATORU: Lâtin

İmparatorluğunun idârecisi:

“*1261'de Lâtin İmparatoru, hükümeti ve ordusuyla çekildi.*”

l. 4435

[=1]

LÂTİNLİK: Lâtin olma durumu:

“*Rum dediğimiz vatandaşları mızın Romalılıkla, Lâtinlikle zerre kadar münasebetleri yoktur.*”

(l. +le 4962)

l.+in 4456

l.+ten 4917, 4923

[=4]

LÂUBÂLÎ: Ar. Ciddî ve saygılı olma endişesi taşımayan, saygısız, gayriciddî:

“*Söze başladı, laubali konuşuyor.*”

(l. 3324)

l. 3662, 4078, 16936, 17133, 22245, 25618, 28238, 32099

[=9]

LÂUBÂLÎLİK: Laubali olma durumu:

“*En şedit ahlâk hükümleriyle en koyu ahlâksızlıkların koyu bir lâubâlîlik batağı içinde yüzülürken bu müşahedelerin ehemmiyeti yoktu.*”

(l. 11455)

l.+ine 11426

l.+inin 19351

l.+iyle 291, 10660

l.+ler 20359

[=6]

LAURA: Bayan adı:

“*Bilâkis bir Garb çocuğu Theophile Gautier derdi ki: 'Sevgilim ne Ophélie ne Beatrice ne Laura'dır; Garbın hiçbir kızı değil' (...)*”

1.+dır 22905

[=1]

LAVANTA: *Ital.* Lavanta çiçeği ve ispiroto ile hazırlanan güzel koku:

“(…) *alafranga* edebiyatın pudra ve **lavantasından** mütehassis olan yeni nesil, bizim küflerimizi sevmekle, Loti'nin bizimle eğlendiğini zannediyor, kızılıyordu da.”

1.+sından 10546

[=1]

LÂYEMUT: *Ar.* Ölümsüz, ebedî:

“*Hutbesinde: 'Fransa'da şâirler, feylezoflar, muharrirler serdarlardan, siyâsilerden daha lâyemut eserler bıraktılar' diyor.*”

1. 22455

[=1]

LÂYIK: *Ar.* Uygun, yaraşır, münasip:

“*Birkaç defâ söylediğim gibi, elhak yüksek mansıplara lâyıktı.*”

(*l.+tı 33852*)

“*Aslıhan.lardan yan-an Âşık Kerem.ler görmüşüz/*

Zıkr.e lâyıkh bahs.i ancak zevk.idir ömür.ün Kemâl”

(*l. 37752*)

1. 5080, 12508, 13467, 13867, 17647, 24455, 28717, 30108, 37218

1.+dır 18939

1.+mı 28014

1.+olan 25214

1.+olduğu 21002, 25844

1.+olmalarını 32775

1.+tır 8232, 25104

[=19]

LÂYİHA: *Ar.* Resmî makamlara verilen ve bir konudaki görüş ve düşünceleri dile getiren

açıklamalı yazı, tasarı:

“*O zaman Abdülhamid'e lâyihalar göndermekle ismi ilk defa işitilen Ahmet Rıza Bey'i bulmuş.*”

(*l.+lar 10805*)

1. 2660, 9632

1.+ları 9617, 9619, 23766

1.+larından 23774

1.+sında 9626, 9715

1.+sını 9634

1.+sının 9644, 9721

1.+yı 9633, 28885

[=14]

LÂYİHALAR DEVRESİ: Resmî makamlara verilen ve bir konudaki görüş ve düşünceleri dile getiren açıklamalı yazı, tasarı dönemi:

“*Millî târihimizde Lâyihalar Devresi denilen bu istişare çok tenkid edilmiş bir teşebbüs ise de fikir târihimizin en mühim dönemeç noktalarından biri sayılır.*”

1. 26866

[=1]

LÂZ: Yanlış olarak Doğu Karadeniz halkına verilen isim:

“*Halbuki 1826 da Vak'a-i Hayriyye gösterdi ki eğer 1807 de Sultan Selîm-i Sâlis Karadeniz istihkâmlarında ayaklanan Lâz yamaklara karşı en basit bir mukaavemet gösterseymiş o isyan asgarî kan dökerek bastırılmış.*”

1. 24962

[=1]

LÂZİM: *Ar.* 1. Gerekli, lüzumlu:

“*(…) çünkü vatanın saadeti ve bu ihtilâlin önü alınmak için bu fedâkârlık lâzımdır.*”

(*l.+dır 25594*)

“*A Münîr.im ne.ne lâzım.dı büyük elçilik.in*”

(*l.+dı 39008*)

2. ***Lâzım gelmek**: Gerekmek, icap etmek, iktiza etmek:

“*Ada'da hükümetin ne fikirde olduğunu anlayabilmek için, Yat Kulüb'ünde, Nazırların ve Merkez-i Umûmî âzalarının gelmesini bekleyen zevatı görmek lâzım gelirdi.*”

(*l.+gelirdi 2653*)

3. ***Lâzım olmak**: Gerekmek, gerekli olmak:

“*Devletin başında bulunacak olanlara, herşeyden önce, vâridât ve masârif bahislerini iyiden iyiye bilmek lâzım olduğunu anlamış.*”

(*l.+olduğunu 33869*)

1. 3174, 6859, 7776, 8684, 9857, 10181, 15751, 15893, 17105, 17856, 18278, 18878, 20470, 20739, 22381, 24788, 24827, 25482, 26443, 28617, 28746, 30376, 31022, 32858, 33197

1.+dı 3632, 4322, 12328, 12939, 17677, 18291, 18292, 18335, 18336, 29703, 34383, 34868

1.+dır 1171, 2698, 3678, 4401, 8107, 8119, 8121, 8149, 8248, 8281, 8317, 8323, 9681, 10472, 10844, 11562, 15912, 17918, 17979, 18530, 19173, 19543, 19633, 19899, 20621,

23643, 24346, 24418, 25336, 25585, 27061, 27096, 27364, 27412, 27415, 28972, 29872, 29873, 32133, 32207, 32504, 32645, 32665, 32763, 32797, 33040, 33342, 33383, 33470, 33703, 33763, 33957, 34654, 35156, 35588, 35599

1.+dırlar 33496

1.+dıysa 9374

1.+geldiği 4776, 32706

1.+geldiğini 17923

1.+gelen 4781, 8177, 8951, 10946, 14378, 18827, 27403, 29581, 32045, 32150, 32701, 34959, 35369

1.+gelenler 34047

1.+gelir 1618, 3617, 3629, 5600, 6081, 10050, 13885, 16313, 19264, 19413, 19416, 19455, 21156, 24977, 27229, 27384, 27797, 28366, 29927, 31313, 32596, 32988, 35608

1.+gelirken 35491

1.+geliyor 28588, 29878, 31720, 32032, 32924

1.+geliyordu 1078, 4898, 17678

1.+i+gayr.i+müfarık.ı 22207

1.+mı 24827

1.+olarak 29091

1.+sa 10931, 38376

1.+sınız 33949

[=153]

LÂZİME: Ar. Gerekli olan şey, vecibe:

“Vâkıâ, mutantan temâ-şâhâneler bir saltanatın payitahtı için lâzimedendir; lâ kin bize göre daha uzun bir zaman fâidesizdirler.”

1.+dendir 31772

[=1]

LÂZKİYE: Hatay sınırının 80 km kadar güneyinde bulunan Suriye'nin önemli liman kentlerinden biri:

“Lazkiye'nin cenubundan bir çizgi çizilirdi.”

1.+nin 23542

[=1]

LÂZ MUSTAFA EFENDİ: Sadrazam Kara Mustafa Paşa döneminde dışişlerinden sorumlu devlet görevlisi:

“Nihayet Kara Mustafa Paşa sadrazam olunca, Tökeli reisülkattâb olan Lâz Mustafa Efendi ile muhabereye girişti.”

(l. 25243)

1. 25236, 25246

[=3]

LEÂL-İ BÂRAN: Ar.+Fars. Yağmur incileri:

“Şafak.da reşhâgirizân leâlübârân”

1. 39263

[=1]

LEÂL-İ Şİ'R: Ar. Şiir incileri:

“Her bir tebessüm.ünde leâlîşi'r uç-ar”

1. 39232

[=1]

LEAR: Kral Lear. William Shakespeare'in trajedilerinden biri:

“Hamlet, Lear, Macbeth, Merdümgiriz vesâire gibi ebedî ve metîn timsâllerle dolu eserlerini Türkçeye almağa koyulur. Orestes'ler, (...)”

1. 31882

[=1]

LEB: Fars. 1. Dudak:

“Bu koylardan bâzısı elli, bâzısı seksen, bâzısı yüz milyon insanın bir lebi imiş gibi hayat iddia ediyordu.”

(l.+i 22869)

“Leb.inden ol meh.e îmâyîârzû dökül-ür”

(l.+inden 37709)

2. *Leb-i deryâ: Deniz kenarı, kıyı, sâhil:

“Eski Boğaziçi 'leb-i deryâ'da' bir yerleşmiş manzarası idi.”

(l.+i+derya. da 5823)

1.+i+derya.da 5828

1.+inden 38204

[=5]

LEBÂLEB: Fars. Ağzına kadar dolu:

“Kurşunlu Han, mahkûm ve mahpusla lebâleb dolu olduğu için bulunduğu semtin ortasında uğuldardı.”

(l. 1123)

1. 7982, 16995, 21545

[=4]

LE BARGY: Charles Gustave Auguste le Bargy.

(1858, La Chapelle, Fransa – 1936, Nice,

Fransa) Fransız aktör ve erken film yönetmeni:

“Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir, Trophie, Paul Mounet, Ogne, De Max, Guitry, Gemier, Bernard, Sarah Bernardt, Bartet, Pierre Soune, Lecomte, Berthe Cerny adetâ rü'yâlarımıza girerdi.”

1. 2206

[=1]

LEB-BE-LEBİ: Fars. Dudak dudağa:

“Teşneîzevkiezel **lebbelebî** sahbâ.yız”

1. 37725

[=1]

LEB-BER-LEB: Fars. Dudak dudağa:

“Hem câm ile hem yâr ile **lebberleb** ol-ur”

(l. 38179)

1. 38319, 38349

[=3]

LEB-İ CÂNÂN: Fars. Sevgilinin dudağı:

“Bez.m.inde şebbeşeb **lebicânan** lisâniâşk”

1. 37496

[=1]

LEB-İ CÛ: Fars. Irmak dudağı. **mec.** Irmak kenarı:

“Çık gez ara bir tâze çemen bir **lebicû**”

1. 38435

[=1]

LEB-İ UŞŞÂK: Fars.+Ar. Âşıkların dudağı:

“**Lebüuşşâk.a** sun-dun öyle bir câm”

1.+a 37962

[=1]

LEBOEUF: Fransız bakan:

“1870 de, Ceneral **Leboeuf**, Fransa'nun ekseriyeti tarafından tel'in edilen bir hükümetin nâzırı idi.”

(l. 27068)

1.+un 27053, 27055

[=3]

LECOMTE: Georges Lecomte. (1867-1959)

Fransız edibi [Akademi azasından. Uzun müddet Edebiyat Müntesipleri Cemiyeti reisliğini yapmıştır]:

“(…) **Lecomte**, Berthe Cerny adetâ rü'yâlarımıza girerdi.”

1. 2208

[=1]

LECOMTE DE LÍSLE: (1818, Saint-Paul, Reunion – 1894, Voisins-le-Bretonneux, Fransa)

Parnasyen hareketinin Fransız bir şairi:

“Ernest Renan, Gustave Flaubert, **Lecomte de Lisle** gibi sanat havarilerinin bize bir zaman misafir ol duklarını bilmeyiz bile.”

(l. 31801)

1.+in 33029

[=2]

LEDÜNNÎ: Ar. Sır dolu, ilâhî:

“Türklerin **ledünnî** Asya kafasından kurtularak tahlilî ve terkibi bir kuvvete sahip oldukları bu devre intibah devri derler.”

(l. 6411)

“Yine birlik.te bu mevsim.de gez-ip sezme.deyiz/ Bu çınar.larla siyah servi.lerin gölge.sini/ Bu şadırvan.da su.yun sanki **ledünnî** ses.ini/ Eski mîmâr.a nasıl rahmet okun-maz bura.da”

(l. 35922)

1. 6329, 7279, 7289, 12107, 17313, 18876, 24983, 28379

[=10]

LEDÜNNİYÂT: Ar. Bir işin iç yüzü, gizli tarafları, gizli sebepleri:

“Türk'de gördüğünüz o basit harb hünerinin **ledünniyâtı** bu kadar başkadır.”

(l. +ı 20860)

1. 6329, 32897

1.+ı 10366

1.+ına 75, 15181, 16223

1.+ını 4147, 15300, 26800

1.+ıyla 10256

[=11]

LEFF Ü NEŞR: Ar. Bir sözde iki veya daha çok ismi zikrettikten sonra arkasından onlarla ilgili sıfat veya fiilleri sıralama şeklindeki edebî sanat: “(...) tıpkı Muallim Naci ve onun çığırında yürüyenler gibi, kitaplarında cinas, **leff ü neşr-i müretteb**, iham, icaz gibi bir incir çekirdeği doldurmayan oyunları gösterdiler.”

1.+i+müretteb 27915

[=1]

LEFORT: İsviçreli bir ressam:

“Deli Petro'nun hocası İsviçreli **Lefort**'dan daima hayranlıkla bahsetmesi tabiatının bu temayülünü gayr-ı şüûrî olarak sezdirir.”

1.+dan 9718

[=1]

LEGİON D'HONNEUR: Şövalyelik nişanı:

“Beş altı sene oluyor, zengin bakkallara bile ibzal edilen **Legion d'honneur**'ü Fransa bu san'atkâra çok görüyordu.”

(l. +ü 22565)

1. 22553

1.+ü 22555

[=3]

LEĞEN: İçinde öteberi yıkanan veya çeşitli işlerde kullanılan yayvan kap:

“Cedlerimizin evleri ve eşyası yaşayışlarının tarzından doğmuştur... Bağdaş kurmak şilteyi, munderi; sahandan elle yemek **leğenle**, ibriği, el silecek sırma havluları **icâd etmişti.**”

(l.+le 21279)

l. 19498

[=2]

LEH: Ar. (İyelik ve yönelme hâli eklerinin kalıplaşmasıyla) Yararına:

“Bu fecî harb ancak arkadan Fransız İhtilâlinin baş göstermesiyle Zıstovi ve Yaş Muahedeleri akdolunarak **lehimize** neticeleniyor, devlet bir daha kurtuluyor.”

(l.+imize 23771)

l. 7859, 12159, 16598, 16599, 16824, 25093, 25297, 25310, 25424, 26054

l.+de 35145

l.+imde 8486

l.+imizde 13200, 18237

l.+imizdedir 16272, 16272

l.+in 12164

l.+inde 3479, 5316, 8651, 9045, 9064, 9571, 10347, 11757, 12164, 14030, 14335, 14662, 16171, 18238, 18238, 22586, 24369, 24797, 24799, 26762, 28047, 35137, 35208, 35539

l.+indedir 16010, 18239, 35136

l.+ine 1340, 4905, 12292, 12293, 12293, 12294, 13406, 18637

l.+ler 16832

l.+lerin 3880

l.+lerinde 12592, 15970

l.+lerine 12585, 14528, 16018

l.+lerinedir 12592

[=62]

LEH: Lehistan halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse:

“Bambaşka **Leh** Macar Venedik Rus güzel.leri”

l. 37149

[=1]

LEHÇE: Söyleyiş tarzı, ağız:

“Halk hâlâ o **lehçeyle** konuşur, o türlü esvablar giyer, o devirdeki gibi yaşardı.”

(l.+yle 964)

l. 29566, 31598, 32002, 32007

l.+de 4024, 13784, 24171

l.+ler 32013

l.+lerle 6422

l.+mizde 29551

l.+mizdeki 2005

l.+mizden 23059

l.+mize 32194

l.+si 1016, 18735, 24170, 27895, 29087, 32206

l.+sindeki 29097

l.+sinden 6141, 7968, 32213, 32477

l.+sine 29109

l.+sini 28294, 29106, 31108, 32006, 33372

l.+sinin 29089, 29095, 29109

l.+siydi 32474

l.+siyle 8019, 9828, 16514, 25868, 29720, 30335, 30340, 32005, 32529

l.+ye 31898

l.+yi 29088, 29573

l.+yle 8545

[=48]

LEHİSTAN: Lehistan Krallığı ya da Polonya Krallığı günümüzdeki Polonyalıların atalarının Orta Çağ'da kurduğu bir devlet:

“Kadim devirlerde Kartaca'nın, orta devirlerde Endülüs'ün, yeni devirlerde de **Lehistan'ın** taksimi dillerde dstandır, değil mi?”

(l.+ın 12148)

l. 804, 12150, 12156, 15819, 15821, 16598, 16823, 16827

l.+da 16580

l.+dan 16823

l.+ı 12158

l.+ın 12142, 12159, 19743

[=14]

LEHİSTAN KRALI: Lehistan Krallığının (Polonya Krallığı) başındaki kral:

“İkinci Osman zamanında **Lehistan Kralı'na** sefer açılacağı zaman düşmanın kuvvetini ve galiba bizim o inkıraz senelerindeki kuvvetsizliğimizi de düşünerek ihtiyat tavsiye eden bir paşayı kızlarağası paylamış.”

l.+na 19497

[=1]

LEHİSTAN SEFARETHANESİ: Lehistan büyükelçiliği:

“Bu adam, **Lehistan Sefarethanesinde** tercüman ve kâtip yamağı arasında, çok vazî' bir mevkide bulunan Kanbur Fazlı Bey'dir.”

(l.+nde 3840)

l.+ndeki 3872

[=2]

LEHİSTAN SEFİRİ MÖSYÖ PERLOVSKİ:

Lehistan büyükelçilerinden biri:

“*Lehistan Sefiri Mösyö Perlovski, kendi memleketi kadar, İspanya'yı sever ve onun kurtulmasının çârelerini düşünürdü.*”

1. 19195

[=1]

LEHLİ: Lehistan halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse:

“*O zaman yaşadığım otelde oda komşum bir Lehli vardı.*”

(l. 16588)

1. 16821, 19745

1.+ler 16582, 19746

1.+lerden 12160

1.+lerini 19745

[=7]

LEİBNİZ: Gottfried Wilhelm Leibniz. (1646, Leipzig, Almanya – 1716, Hannover, Almanya) Alman matematikçi, filozof, hukukçu ve dönemin idarecilerine danışmanlık yapmış bir aydın:

“*Onun, iki asır evvel Almanya içinde Almanlığı keşfeden Leibniz gibi, Osmanlı İmparatorluğu içinde Türklüğü keşfeden bir adam olduğundan şüphelendim.*”

1. 8557

[=1]

LEİMÂNE: Ar. Alçak şekilde, alçakça:

“*(...)*

‘Dinen ve mezheben size mâruz iken vifâk/ Cârî miyânenizde leimâne bir nifâk’

(...)”

1. 30985

[=1]

LEİPZİG: Almanya'nın Aşağı Saksonya eyâleti'ne bağlı iki büyük şehirden biri:

“*Moskova yangını, Leipzig mağlûbiyeti, düşmanlarının tâ Pasi'e girişleri (...)*”

1. 26729

[=1]

LEKE: Ar. 1. *mec.* Bir kimse veya kuruluşun adını kötüye çıkaracak, şöhret ve itibarına söz getirecek yüz kızartıcı durum:

“*O vakit İstanbul, tarihte misli nadir görülür bir yağma ortasında, yanmış, yıkılmış, perişan olmuştu. Bu faciayı gerek Bizans gerek Avrupa vak'a-nüvisleri o kadar iyi tasvir etmişlerdi ki*

hâlâ Orta Çağ'daki Lâtinliğin bir lekesi addedilir.”

(l.+si 4458)

“*Fakat bu çok sür-emez mutlaka şafak sök-ecek/ Ateş ve kan.la sil-er birgün ordu.muz leke-yi/ Bu insan oğlu.na bir şeyn ol-an Mütâreke.yi*”

2. **Leke sürülmek:* Bir ayıp ile suçlanmak:

“*Evet memleketteki fikir adamları birer birer gözümün önünden geçiyorlar; bunların bilhassa kalp, ahlâk, istidat, emel sahibi olanlarını kasdediyorum. Hangisi bir yüzden göze batmıyor? Hangisine küçücük bir vesileyle leke sürülmüyor?*”

(l. 16993)

1. 4258, 13582, 14547, 16522, 16981, 24695, 24700, 24708, 27052

1.+dir 30875

1.+ler 21573

1.+si 4456, 13305, 13547, 13582, 24089

1.+sini 16078, 16088

1.+sinin 27081

1.+ye 13589

1.+yi 13586, 13588

[=23]

LEKELE-: *mec.* Şerefine söz getirmek:

“*(...) girdiği kabinenin azasını milliyetperverlere mütemayil gördüğü için lekeliyordu.*”

1.-yordu 10254

[=1]

LEKELİ: Lekesi olan, üzerinde leke bulunan:

“*Mihraptan cümle kapılarına kadar, hâkî ve çamur lekeli kaputlara sarınmış, sarı benizli mütareke askeri küme küme, küme küme, küme küme oturmuş, yer yer ateşler yanıyor.*”

1. 18068

[=1]

LEKESİZ: Üzerinde leke bulunmayan, tertemiz:

“*Akşam lekесiz sâfiyi bir yüz gibi akşam*”

1. 36801

[=1]

LELÖİR: (1860-1906) Comedie Française aktörlerinden. [Klâsik ve modern komedilerde başarısıyla tanınmış sahne sanatkârı]:

“*Le Bargy, Feraudy, Lelöir, (...) adetâ rü'yâlarımıza girerdi.*”

1. 2206

[=1]
 LEMAN: Bayan adı:
 “-Gözlerinin uçları gülen, bu zambak gibi beyaz kızın adı nedir? —**Leman**, dedi.”
 (l. 23050)
 l.+mı 23153
 [=2]
 LEMEÂT: Ar. Parıltılar:
 “*Seyyâre.lerin mâi ve mukmir **leme’ât.ı**”*
 l.+ı 39153
 [=1]
 LEMEÂT-İ Şİ’İR-ENGİZ: Fars.+Ar. Şiir yaratan parıltılar:
 “**Leme’âtîşüirengîz.iyle/**
Hep bizim aşkısemâvî.mizi tebcîl et-iyor”
 l.+iyle 39135
 [=1]
 LEMS: Ar. ***Lems etmek**: Dokunarak hissetmek:
 “*Şarkta her şeyin fâniliğini âdeta **lemsettim** gibi.”*
 (l.+ettim 6261)
 l.+ettirecek 29429
 [=2]
 LENGER: Fars. Büyük, yayvan, kenarları geniş bakır yemek kabı:
 “*Dil **lenger.iyle** sevket-eriz fülkivahdet.i/ Tûfanüderd mevcibêlâ bil-meyiz nedir”*
 l.+iyle 37993
 [=1]
 LENGER-ENDÂZ: Fars. Demir atmış (gemi):
 “*Konuşurken, karşımızda **lenger-endâz** Ertuğrul Yatı’na birçok muş yaklaştı.”*
 l. 12074
 [=1]
 LENİN: Vladimir İlyiç Ulyanov, bilinen adıyla Lenin (22 Nisan 1870, Simbirsk – 21 Ocak 1924, Moskova), Rus sosyalist devrimci ve politikacı:
 “*Hayâtı bir istikaamete gidip, hedefine bir ok gibi varmış olan **Lenin’in**, hayâtı ortasındaki kaç da kaç defâ izzet-i nefsi olmadığına hükm etmek lâzım gelir.”*
 (l.+in 35615)
 l. 35608
 [=2]
 LEON FRAPİE: Léon Eugène Frapié. (1863, Paris, Fransa – 1949, Paris, Fransa) Fransız roman yazarı:

“*Her sene yeni bir nâsir tanıtıyor. Claude Farrere, çocuk mekteplerinde hayâtı nakleden **Leon Frapie**, nesirleri büyük bir hazla okunan Jean ve Jerom Tharraud Kardeşler bu güzîde zümredendir.”*
 l. 22505
 [=1]
 LEPİSKA: (Leipzig-Almanya’da bir şehir [Türklerin söyleyişyle Lepiska] şehirden gelen ipeğin renginden) Sarı parlak renkte, uzun yumuşak, ipek gibi (saç):
 “*Dilber **lepiska** saçlı güzel gözlü kardeş.im”*
 l. 39243
 [=1]
 LE PLAY: Fransız düşünür:
 “*Kafam, **Le Play**, Edmond Desmoulins, Anglo-Sakson fâikiyyeti, Ecole Desroches, sınıât-ı cesîme, ticâret-i şedîde lûgatleriyle dolmuştu.”*
 l. 3896
 [=1]
 LESBOS: Lesbos Adası (Midilli Adası). Ege Denizi’nin kuzeydoğusunda bulunan, dağlık bir Yunan adası:
 “*Bu yüksek tepelerde, böyle seyyal bir gecede, muâşık çiftler bir mastaba etrafında toplu, Kıbrıs’ın beyaz şarabını, **Lesbos’un** siyah şarabıyla karıştırarak, uzun kadehlerle içcektik.”*
 l.+un 23435
 [=1]
 LESKOFÇALI DİLÂVER BEY: Leskofçalı İsmâil Paşazâde Dilâver Bey. Yahya Kemal’in büyükbabası:
 “*Annem Nakiye Hanım, **Leskofçalı Dilâver Bey’in** ve İvranyalı Âdile Hanım’ın üç kızının en büyüğü idi.”*
 l.+in 36
 [=1]
 LESKOFÇALI GALİB BEY: (1828-1876) 19 Yüzyıl Divan Edebiyatı şairlerinden:
 “*Ben de arzu ettim ki İstanbul’un fethi sabahundan son hârâbat şâirimiz **Leskofçalı Galib Bey’e** kadar geçen asırlarımızı, zevk ve haz hususiyetlerini parça parça, birer gazel çerçevesine sığdırarak tegannî edeyim.”*
 (l.+e 32541)
 l. 21986
 [=2]

LES TROÏS MOUSQUEÏTAÏRES: Üç
Silahşorlar. [Alexandre Dumas'ın bir romanı]:
"Bizim hocamız müverrih Albert Sorel,
'Alexandre Dumas'nın Üç Musketer'i (**Les Trois**
Mousqueitaires) tamâmıyla Onüçüncü Louis
devridir.' (derdi.)

1. 33171

[=1]

LEŞ: Fars. Kokmuş hayvan ölüsü, lâşe:
"Bu vazifeyi bize kim bilir kaç asrın
derinliğinden gelen ledünnî bir ses bu demir
cümleyle emrediyor: Ya devlet başa ya kuzgun
leşe!"

(l.+e 17323)

1.+e 16791, 16801, 16805, 16820, 18478

[=6]

LEŞKER: Fars. Asker:
"Pâdişâhım yolda gelürken **leşker** halkı Nil'de
davarların suvarurken birisi bir türkû çağırır ve
kıt'ayı okur."

(l. 25743)

"HâkaanıRûm **leşker.i** yaklaş-tığın gör-üp"

(l.+i 37200)

1.+i 37257

1.+i+aremrem 10276

[=4]

LEŞKER-Î GUZÂT: Fars.+Ar. Gazi asker:
"Ât üzre geç-tığın gör-icek **leşkerîguzât**"

1. 37190

[=1]

LEŞKER-İ MÜFETTİHÜ'L-EBVÂB:

Fars.+Ar. Kapıları açan asker:

"Ey **leşkerîmüfettihü'levbâb** vur bugün"

1. 37339

[=1]

LETÂFET: Ar. Latif ve hoş olma, güzellik:

"Ahiren Memdûh Paşanın Hailler, İclâslar
ünvâniyle çıkan cildini tehalükle edindim. Aynı
letâfet, aynı Hâbnâme tahkiyesi"

(l. 22033)

"Pek nazlı bir **letâfet.i** var vaz'uhâl.inin"

(l.+i 39234)

1. 2440, 22018, 39003

[=4]

LETÂFET APARTMANI: İstanbul Beyazıt'ta
bir apartman:

"**Letâfet Apartmanı** önünden geçtik."

(l. 18730)

1. 18714

1.+nda 18736

[=3]

LEVA: Bulgar. Bulgar para birimi:

"Birkaç milyon **leva** biriktiren bir çingene
Bulgaristan'da alafranga da olabilir."

1. 927

[=1]

LEVANTEN: Fr. Yakın Doğu ülkelerinde
Osmanlı Devleti topraklarında yerleşmiş veya
evlenerek soyu karışmış Avrupa asıllı kimse:
"**Levanten**, Rum, Ermeni, Yahudi olanların
yüzleri ne keder ne şevk, yalnız halledilmez bir
muamma hissettiriyordu."

(l. 2795)

1. 21185, 30782

1.+leri 21186, 21188

[=5]

LEVÂZİM: Ar. Silahlı kuvvetlerin cephane ve
silâh dışında kalan yiyecek, giyecek maddeleri,
çeşitli âlet ve araç gibi ihtiyaçları:

"Anadolu şehirleri, kasabaları, köyleri harıl
harıl **levazım** gönderirler."

(l. 6618)

1. 14118

1.+a 13257

1.+1+seferiye.sini 21070

1.+ına 1664

1.+ını 19985

[=6]

LEVEND: İtal. İri yapılı, boylu poslu, kuvvetli,
yakışıklı (kimse):

"Bu **levend** insanın yirmi senede yavaş yavaş
nasıl büküldüğünü gözümle gördüm."

1. 3856

[=1]

LEVHA: Ar. 1. Enine ve boyuna göre kalınlığı
az olan düz ve ince tahta, taş veya madenden
parça:

"Şimdi yalnız köşede bucakta güvenin
didiklediği perdeler, pamukları çıkmış
minderler, derme çatma **levhalar** duruyor."

(l.+lar 6846)

2. **mec.** Görünüş, manzara:

"Türk hayatından henüz çıkmamış bâzı
Bulgarlar, senli benli konuşarak kahve içiyorlar.
Eski hayattan bir **levha** olduğu gibi yerinde
kaynaşiyor."

(l. 776)

“Eşsiz Boğaz Şerefli hayâl.in derin.dedir/
Sen.den kal-an o **levha.da** her şey yer.indedir”
(l.+da 36160)

l. 776, 3049, 4790, 7973, 13779, 14178,
25700

l.+da 7424, 21220, 36303

l.+dan 31092, 39256

l.+ları 6094, 14166, 15439

l.+larından 4799, 28544

l.+larıyla 30261

l.+nın 14181

l.+sı 13777, 35311, 35883

l.+sıdır 22500

l.+sına 2413, 28025

l.+sında 13803

l.+ydı 5446

[=29]

LEVHA-İ GARÂM: Ar. Olağanüstü sevgi,
şiddetli arzu ve iştihak, büyük aşk manzarası:

“Deryâyûlâcivert.e bir **levhaîgarâm**/
Tenvîr et-erdi Oh o gece sen.da sevgili.m”

l. 39175

[=1]

LEVHA-İ HÛNÎN: Ar. +Fars. Kanlı, kan
bulaşmış görüntü:

“Bir **levhaihûnîn** görün-ür şîven.imizden”

l. 37536

[=1]

LEVS: Ar. Kir, pislik, murdarlık:

“Nitekim Fransa'da yarım asırdan beri edebî
hikâyenüvisler aşağı tabaka halkın **levsini**,
fuhşunu, behîmiyetini derin bir lezzetle itrâ'
ettiler.”

l.+ini 22209

[=1]

LEYÂL: Ar. Geceler. ***Leyâl-i Girîzan**: (...).
Abdülhak Hâmîd'in bir şiiri:

“**Leyâl-i Girîzan** şâiri, Abdülhak Hâmîd'in
Londra'da ne yaptığını, yeni bir şeyler yazıp
yazmadığını sordu.”

(l.+i+girîzan 2176)

l.+i+girîzan.ı 2117

[=2]

LEYÂL-İ İSTİĞRAK: Ar. Bir şeyin içine
gömülme, içine dalma, gark olma geceleri:

“**Leyâliistiğrak**”

(l. 39183)

l. 39121, 39137, 39168

[=4]

LEYL: Ar. Gece:

“**Leyl** iç.inde âh et-erken nevbahâr.in bülbül.ü”

l. 37761

[=1]

LEYLÂ: 1. Leylâ vü Mecnun mesnevisinin
kahramanlarından biri:

“Mecnûn'a göre en güzel kadın **Leylâ'dır.**”

(l.+dır 20793)

“Şebiyeldâ.da uza-r fecir.e kadar kıssaiaşk/
Tâ ki Mecnun bitir-ir nutuk.unu **Leylâ** söyle-r”
(l. 37659)

2. Bayan, hanım adı:

“Nice gün.ler bak-arak dalga.lara/
De-diler Uğra-dı **Leylâ** nazar.a”

(l. 36992)

3. ***Düttürü Leylâ**: Daracık, kısacık veya
modası geçmiş şeyler giyen garip kıyafetli kadın
veya kız:

“İstanbul'un yarattığı 'sünepe, zibidi, **düttürü**
Leylâ' gibi sıfatları çok kullanırdı.”

(l. 9866)

l. 36986, 36986

l.+yı 20783, 36959

[=8]

LEYLÂ HANIMEFENDİ: Yahya Kemal'in bir
dostu:

“Muazzez Nîmet Hanımefendi, Muazzez **Leylâ**
Hanımefendi. Muhterem annenizin bir kartında
bendenize kartlar göndermiş olduğunuz haberi
vardı.”

(l. 20470)

l. 20518

[=2]

LEYLÂ İLE MECNUN: Fuzuli'nin mesnevisi:
“Bu işte benim ilk intihâb edeceğim bu eserler
olurdu:

— Fuzûlinin **Leylâ ile Mecnûnu.**”

(l.+u 28712)

l. 4970

[=2]

LEYLÂ VE MECNUN: Fuzuli'nin mesnevisi:
“Sultan Süleyman 1535'de Bağdad'a girdiği
vakit orada bulunan Fuzûli ordumuzla gelen iki
mâruf şâirimiz Hayâlî Beyle Yahya Bey i görmüş

Leylâ ve Mecnûn mukkadimesinde: (...)”

l. 27015

[=1]
LEYLÂ VÜ MECNUN: Fuzulî'nin mesnevisi:
"Türk aşk ve ihtirasını **Leylâ vü Mecnun** gibi,
Hüsn ü Aşk gibi birçok destanlarla, namütenahi
gazel'lerle, ilâhi'lerle, nefes'lerle ifâde etmiş."

1. 28410

[=1]

LEYLÂK: Fars. Zeytingillerden, on kadar türü,
pek çok çeşidi bulunan, doğu asıllı, kokulu,
güzel çiçekler açan ağaççığın salkım hâlindeki
kokulu, beyaz, pembe, mor renkli çiçeği:

"Bekle-mem fecir.ini **leylâk.lar** aç-an nîsân.ın"
(l.+lar 36874)

1.+l 36252

[=2]

LEYLÎ: Ar. Geceye ait, geceyle ilgili:
"Hayâtım bu heves peşinde **leylî** geçti."
(l. 31936)

1. 1035, 1829, 2060, 20019, 20021, 22737,
22844, 23161, 32382

[=10]

LEYL-İ İNŞİRÂH: Ar. İç açılması, gönülde
duyulan ferahlık gecesi:

"Bir **leylîinşirâh.a** kavuşmaksızın Kemâl"

1.+a 37480

[=1]

LEYL-İ TARÂB: Ar. Sevinç ve şenlik gecesi:
"**Leylîtarab.da** bir dahi mızrâb uyan-masın"

1.+da 37545

[=1]

LEYL Ü NEHÂR: Ar. Gece ve gündüz:
"Var.muş biz.den çok önce bir **leylühâr**"

1. 38370

[=1]

LEYTE LEALLE: Ar. "Bakalım, bugün yarın"
gibi sözlerle oyalama, işi sürüncemede bırakma:
"Bu haberi siyasetlerine rehber ittihaz etseler
leyte lealleden kurtulur, vakit kazanır dosdoğru
sulhe çıkarlar."

1.+den 14217

[=1]

LEZİZ: Ar. 1. Tadı güzel olan, lezzetli, tatlı:
"(...) keskin sirkeli işkembe çorbasına kadar,
fasulasız içilen çaylara kadar her şey **lezizdir**."
(l. 19050)

2. Zevk veren, hoş giden:

"Bu Üsküdar eski musikinin neşvesi içinde **leziz**
bir ömür sürüyordu."

(l. 6057)

"Bir ân uyan-ırlarsa **leziz** uyku.larından"

(l. 36777)

1. 1807, 6678, 16993, 19893, 21556, 36511,
37610

1.+dir 19040

1.+iyle 7324

[=12]

LEZZET: Ar. 1. Ağızla duyulan tat, çeşni:

"Kuru ekmek.le bayat peynir.i **lezzet.le** ye-yen"
(l.+le 36066)

2. Herhangi bir şeyden alınan zevk, haz:

"Müslüman oldukları için Müslümanlığın en
büyük **lezzeti** olan şehadet zevkini tattılar."
(l. 13446)

"Ey sevgi anla-dım bu uzak.tan sadâ ile/
Ömür.ün yegâne **lezzet.idir** hâtıra.n bile"
(l.+idir 36897)

1. 8815, 13466, 29272, 29272, 30258, 36564

1.+e 29286, 30206

1.+i 20961, 31067, 37104

1.+inden 10107

1.+ine 34485

1.+ini 1046, 20961, 30251, 36478

1.+iyle 14198, 14887

1.+le 8623, 21807, 22148, 22200, 30652,
31049

1.+ler 29759

1.+lerini 3285

1.+ten 37610

1.+tir 20962, 29691

[=33]

LEZZET-İ ŞÜRB-İ MÜDÂM: Ar. Şarap
içmenin lezzeti:

"Bu.ndandır iş.te **lezzetişürbîmüdâm.ımız**"

1.+ımız 38009

[=1]

LEZZETLİ: Zevkli, hoş giden:

"O sergüzeştler bir değil, dâima mâbaatli, bin
cild olsaydılar bırakamazdım, o kadar
lezzetliydiler, hâlâ da tadları damağımdadır."
(l.+ydiler 30190)

1. 1571

[=2]

LÉGATION DE TURQUIE: Türk elçiliği:

"**Légation de Turquie** Madrid 28 Şubat 1931
Madrid"

1. 20274

[=1]
LÉMAN GÖLÜ: Cenevre Gölü. İsviçre'nin güneybatısında, yukarı Sawoie bölgesinin (Alplerin) kuzeyinde ve Rhone havzasının (Fransa'nın) kuzeydoğusunda yer alan güzelliği ile bir göl:
“...**Léman Gölü'nde**, Alpler'in eteğinde, Savoie düklerinin Chillon Kalesi'nin alt katında, kahraman Bonivard'ın mahpus yattığı zindandı...”

l.+nde 17455

[=1]

LİANCOURT: Fransız İhtilali sırasında Versailles Sarayı'nda bulunan bir Dük:
“Bu adetâ bir isyan! **Liancourt** cevap veriyor: Hayır, fahâmetmeâb! Bir inkılâptır.”

l. 25569

[=1]

LİARD: Sorbonne'un müdürü:
“Sorbonne'un o muhterem, pîr-i hirem-dîde daha açık müdür-i fâzılı, **Liard** o zamandan beri bu cümleyi vird-i zeban etti: ‘Bir gencin dimağı vücûdiyle beraber terbiye olunur.’ (...)”

l. 21024

[=1]

LİBERAL: Fr. Hürriyet ve serbestlikle ilgili hürriyetten yana olan (kimse veya fikir):
“Murad Bey'in Paris'e firarını ve sonra avdetini, hâsılı Türkiye'deki **liberal** cereyanın safhalarını Râgıb Efendi'den doğru dürüst öğrenmiştim.”

l. 1353

[=1]

LİBERALLİK: Liberal olma durumu:
“Millî şuura ermiş bir insana göre muhafazakârlık, **liberallik** ve daha ileri fikirler arasında fark azdır.”

(l. 5812)

l.+i 3655

[=2]

LİDYA: Anadolu'da Tunç Çağı'nın sonlarından başlayarak MÖ 6. yüzyıla kadar hüküm süren Lidya medeniyetinin beşiğini ve merkezini oluşturan bölge:
“Acaba Şark'da barbarlığın kandili sönerken bir kâhin tavrıyla konuşan Yâkup 'in dediği gibi, bu sene **Lidya** dağlarında ilâhlar mı uyanyor?”

l. 30499

[=1]

LİEGE: Belçika'da Valonya'nın Liège ili'nin başşehri:

“Bir hafta Belçika dâhilinde seyahat ettim; Anvers, **Liege** ve Ispa (Spa) yı gördüm; Brüksel tarikiyle Paris'e döndüm.”

l. 1839

[=1]

LİKÂ-YI ZEKÂ: Ar. Zekâ göstergesi bir çehre:
“Rakîk bir nazar âsûde bir **likâyzekâ**”

l. 39316

[=1]

LİMAN: Yun. 1. Gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak:
“Selanik **limanına** vardı ve öğle üzeri demir attdık.”

(l.+ına 1732)

“Yelken vapur ne varsa kaçış-mış **liman.lara** (l.+lara 35747)

2. **mec.** Dünya hayatı:

“Meçhûl.e git-en bir gemi kalk-ar bu **liman.dan**”

(l.+dan 36433)

l. 1765, 6547, 6551, 8060, 8062, 8067, 13980, 16845, 16845, 17961, 26459, 32500

l.+a 1749, 5238, 23479

l.+dan 1746

l.+ı 2994, 3003, 3005, 6552, 8063, 14468, 15712, 17897

l.+ın 1745, 6553

l.+ına 2993, 17890

l.+ından 22884

l.+la 8058

l.+ları 12028

l.+larımıza 24967

l.+ların 15966

l.+larına 5088

l.+larında 14403, 16711

l.+larını 15159

[=40]

LİMAN PAŞA: Otto Liman von Sanders. (1855, Słupsk, Polonya – 1929, Münih, Almanya) Alman general ve Osmanlı mareşali olan asker:
“**Liman Paşa** Galiçya'ya Türk fırkalarının gönderilişine muterizmiş,”

l. 15295

[=1]

LİMAN VON SANDERS: Otto Liman von Sanders (17 Şubat 1855, Stolp – 22 Ağustos 1929, Münih), Alman general ve Osmanlı mareşali olan asker:

“*Liman von Sanders'in Hatıra Defteri, Türk milletine en faydalı bir siyasî ilmihâl olur.*”
(l. 15366)

l.+in 15258, 15272, 15333, 15340

l.+le 15732

[=6]

LİME LİME: Fars. Parça parça:

“*Bir asırdan fazla bir himmetle derlenip toplanan o koca devlet lime lime, o güzel Türk vahdeti bir günde bir efsane olmuş.*”

(l. 12494)

l. 8548, 28166

[=3]

LİMNİ: Kuzeydoğu Ege Yunan adaları grubuna giren, Gökçeada'nın güneybatısında bulunan Yunan adası:

“*Bu devlette çok ehemmiyetsiz kabâhatler yüzünden, hiç olmazsa İzmit'e, Malkara'ya, Limni'ye kadar sürülmemiş adam azdır.*”

l.+ye 33316

[=1]

LİMONLUK: Sıcak iklim bitkilerinin kışın soğuktan zarar görmesini önlemek amacıyla içinde korunduğu veya yetiştirildiği kapalı ve camlı yer, ser, sera:

“*Kendisi hanedan haremi denilen limonlukta yetişmişti.*”

l.+ta 3934

[=1]

LİNÇ: İng. Halkın galeyana gelerek suçlu saydığı kimseyi, eline geçen taş, sopa vb. şeylerle döverek öldürmesi:

“*Vakıa, o sofrada hazır olan üç vekil ve birçok mebuslar bu linç vak'asını tasvip etmiyor, hattâ içlerinden Nurettin Paşa'yı takbih ediyorlardı.*”

(l. 10459)

l.+ine 10066

[=2]

LİON: Fransa'da bir şehir:

“*Hulâsa ömrümün dokuz senesini geçirdiğim Quartier Latin'den ayrılışım böyle oldu. Lion garına vardık.*”

l. 1901

[=1]

LİRA: İtal. Yüz kuruştan ibâret Türk para birimi:

“*Küçüksu'da Selîm-i Sâlis'i hatırlatan bu güzel binanın enkazını elli kâğıt liraya sattılar.*”

(l.+ya 7686)

“*Cem' edil-miş yedi yüz bin lira mal.dan sonra*”
(l. 39009)

l. 8707, 8730, 8731, 10151, 11532, 11532, 14068, 14069, 17744, 21078, 21558, 22520, 24209, 24224, 31825, 31826

l.+dan 21565, 24194

l.+nın 18079

l.+sına 17744

l.+sını 15434

l.+ya 31822

l.+yı 14072

[=25]

LİRALIK: Herhangi bir lira değerinde olan:

“*Dârülfünûn'a altı yüz bin liralık bir muâvenet tahsis etti.*”

l. 24220

[=1]

LİRİK: Fr. Coşkun, duygu dolu, şahsî duyguları içli bir biçimde dile getiren (şiir, nesir, beste vb. eser):

“*Lirik şiire bir sıfat vermek iktizâ ederse 'asıl şiir' demeli.*”

(l. 27978)

l. 27896, 27900, 27919, 27932, 27968, 27970, 27972, 27974, 27978, 27987, 27992, 27998

l.+e 27942

[=13]

LİRİZM: Fr. Şahsî duyguların kuvvetinden gelen coşkunluk ve bu coşkunluğun etkili bir biçimde anlatımı:

“*Lirizm Türk milletinin başlıca hassasıdır.*”
(l. 27951)

l. 27851, 27890, 27914, 27917, 27945, 27990, 32277

l.+den 27896

l.+e 27941

l.+i 27922

l.+in 27927

l.+ini 27958

l.+inin 27989

[=13]

LİSAN: Ar. 1. Bir yazara veya devreye ait ifade tarzı, kelime dağarcığı ve söz diziminin meydana getirdiği o kişi veya döneme has anlatım üslubu: “Çünkü şiirde **lisan**, zevk, fikir, mazmun, her şey eskir, yalnız aşk eskimez her dem tazedir.”

(l. 28037)

“Bizce mısırâda **lisan** tek başına mânâ kesildiği zaman şiir tecellî etmiş demektir.”

(l. 19292)

2. (Anlaşma vâsıtası olarak) Dil:

“Bâzı şiir eserlerimizin ecnebi **lisanlarındaki** tercümelere umûmî değil, hattâ mahdud bir tesir bile bırakmış değıldir.”

(l.+larındaki 27847)

“Üstâd el.inde serteser âhenk ol-ur **lisan**”

(l. 37407)

3. ***Lisân-ı hâl**: İnsanın yüzünün

hareketlerinden, duruşundan anlaşılan şey:

“**Lisân-ı hâl** ile bana bu işin çâre-i tesviyesi ona bir miktar para vermek olacağını anlattı.”

(l.+ı+hâl 1773)

1. 1338, 1341, 1957, 2291, 3338, 3389, 6374, 8396, 8400, 8403, 8412, 8891, 9825, 11324, 12854, 13180, 13339, 13355, 13612, 13823, 14846, 16534, 17017, 18733, 19281, 19389, 20455, 21422, 21500, 22015, 22072, 26975, 26979, 27236, 27492, 27494, 28020, 28031, 28148, 28149, 28149, 28152, 28156, 28162, 28277, 28609, 28716, 28721, 28725, 28736, 28739, 28741, 28778, 28795, 28797, 28977, 29072, 29706, 29748, 29904, 30118, 30119, 30125, 30144, 30504, 30694, 30756, 31202, 32309, 32384, 32462, 32475, 32475, 32840, 35513

l.+a 6422, 8884, 12867, 28894, 29116, 31259
l.+ca 8409

l.+da 2299, 19282, 19387, 20739, 20742, 21815, 21823, 23060, 28312, 28842, 29080, 29550, 29689, 29710, 30659, 30667, 31899, 37334

l.+dan 8895, 29590, 29700, 29701, 30126, 32580

l.+dır 28791, 29548, 29748, 32403, 32434, 32462, 32581

l.+ı 1958, 2165, 2166, 2333, 6378, 7702, 8585, 9001, 11435, 11891, 18842, 19464, 20168, 20889, 21451, 22074, 28082, 28168, 28223, 28802, 28871, 28941, 28942, 29002,

29099, 29107, 29558, 29747, 30096, 30107, 30113, 31171, 31705, 32426, 32455, 32465, 32476, 32491, 32492, 33142, 33144, 37365

l.+ı+kuran.ın 29195

l.+ı+mahsusa.larıyla 21454

l.+ı+şiir 30550

l.+ı+şiir.in 21501

l.+ı+şir 31446

l.+ıdır 6379

l.+ım 28855

l.+ımda 8433

l.+ımız 29015, 29015, 29582, 29591, 32455

l.+ımıza 28843, 31753, 31891

l.+ımızda 21232, 27939

l.+ımızı 9119

l.+ımızın 29596, 30139

l.+ın 2031, 2313, 20456, 20919, 27568,

29032, 29053, 29063, 30124, 31405, 31406, 31597, 32474, 35471

l.+ına 6388, 8438, 20924, 21807, 22774,

28767, 30652, 32017, 35018

l.+ında 2988, 10843, 11335, 20918, 28991,

29052, 29081, 29381, 29565, 29982, 31562

l.+ındaki 29050

l.+ından 2167, 2309, 9897, 27385, 27916,

32398

l.+ımı 8458, 19306, 19386, 22643, 28792,

28799, 28803, 28856, 29072, 30090, 33372

l.+ımın 2988, 13953, 19304, 28793, 33760

l.+ımız 28609

l.+ıyla 18423

l.+ıyle 3670, 28764, 28800, 30783

l.+iyle 31459

l.+la 1326, 1326, 3347, 5224, 6670, 7701,

8574, 8810, 9111, 11340, 11438, 11471, 11885,

14460, 14805, 15004, 18331, 22872, 28150,

30129, 32613, 32685, 33288, 35042

l.+lar 28774

l.+lara 15180, 29319

l.+larca 29314

l.+larda 15223

l.+lardan 29961, 31599

l.+ları 6434, 13428

l.+ların 28859

l.+larına 4219, 13779

l.+larında 15264

l.+larındaki 20247, 27841

l.+larından 10805, 28695

1.+larını 14705, 20872
1.+larının 3001, 16512
1.+larıyla 29559
[=289]
LİSÂNEN: *Ar.* Söylemek suretiyle, dille söyleyerek, ağızdan, şifahen:
“Çünkü vatanda mûsikî ekseriya behîmî bir sefahat, temâsâ ise ruhen ahlâka, sanata, güzelliğe, **lisânen** de Türkçeye düşman bir şekilde mütecellidir.”
1. 31721
[=1]
LİSÂN-I AŞK: *Ar.* Aşk dili:
“*Bezm. inde şebbeşeb lebicânan lisânaşk*”
1. 37496
[=1]
LİSÂN-I DİL: (Anlaşma vâsıtası olarak) Dil:
“*Ehliakl anla-maz efsûs lisânudil.den*”
1.+den 37660
[=1]
LİSÂN-I HÂL: *Ar.* Sözle değil hâl, tavır ve görünüşle olan ifade, hâl dili:
“*Hilkat lisânihâl ile her bâr söylen-ür*”
1. 37678
[=1]
LİSÂN-I MUHAMMEDÎ: *Ar.* Muhammedî dil:
“*Akseyle-yince arş.a lisânuMuhammedî*”
1. 37434
[=1]
LİSÂN-I NEZÂH: *Ar.* Pak, temiz, kötülükten ve kabalıktan uzak üslup:
“*Lâtîf ve neş'eirikkat.le bir lisâninezâh*”
1. 39317
[=1]
LİSÂNÎ: *Ar.* Dille ilgili, lisanla alâkalı:
“*Millet kelimesi gibi, milletler de, ırkî, iklimî, uzvî, lisânî mânâlarını âbâ-i inkilâbın, millet ve vatan nazariyesini hutta hutta gezdiren Korsikalî dâhîden sonra buldular.*”
1. 28776
[=1]
LİSANİYÂT: *Ar.* Dilleri inceleyen ilim kolu, dil bilimi, lengüistik [XX. yüzyıl Türkçesi'nde filoloji karşılığı olarak kullanılmıştır]:
“*İskele, liman kelimeleri kadar hangi menşe'den olduğunu öğrenmek için bir lisaniyat âlimine müracaat etmeğe mecbur olduğumuz*

Türkçeleşmiş Arabî ve Fârisî kelimeler Türkçedirler.”
(1. 32510)
1.+1 32494
[=2]
LİSANS: *Fr.* Üniversite veya yüksek okul öğrenimi sonunda alınan ve bir diploma ile değerlendirilen derece:
“*Edebiyat Fakültesi iki derece-i tahsil üzerine müessesdir. Birinci 'lisans' ikincisi 'doktora'. (...)*”
(1. 20049)
1. 20042
1.+dan 20040
1.+ını 20039, 20043
[=5]
LİSANSIZ: (Anlaşma vâsıtası olarak) Dilsiz:
“*Ne o kuru lisandan bir edebiyat vücûda gelebiliyor, ne de bu lisansız ıztırablardan.*”
1. 30135
[=1]
LİSANSİYE: *Fr.* Lisans öğrenimi görmüş, bir fakülteyi bitirmiş kimse:
“*Lisansını yapan 'lisansiye' yâni mektepten mezun çıkar.*”
1. 20050
[=1]
LİSANŞİNÂS: *Ar.+Fars.* Dil ilmini bilen, dil bilgini:
“*Türk müverrihleri, münekkitleri, lisansınaslari, feylesofları, bir devirden bir devire geçtikçe daha ziyade yükselen bir esâtize silsilesi idi.*”
1.+ları 6396
[=1]
LİSANTRÂŞ: *Ar.+Fars.* Dile şekil veren:
“*Türk tahassüsünde kadına o kadar nefis bir şekil veren bu lisantrâş, derinden derine nisâidir; lâkin inkilâp gençleri değil, tecrübedide bir nisâi.*”
(1. 30796)
1. 31798
[=2]
LİSE: *Fr.* Sekiz yıllık ilk öğretimden sonra üç yıllık öğretim yapan ve gençleri üniversiteye veya hayata hazırlayan okul [Son dönemde dört yıla çıkartılmıştır]:
“*Târîh-i umûmîyi lise talebesine mahsus bir görüşle olsun ihata etmemiştî.*”

(l. 9884)

1. 9818
1.+lerinin 21052
1.+si 21066
1.+sinde 2188
1.+siyle 11120
1.+yi 2220
[=7]

LİSTE: *İtal.* Kişi, nesne vb. şeylere ait isimlerin alt alta yazılmasından meydana gelmiş cetvel, isimler dizisi:

“*Ve kendisine tûğyân hey'etinin şeyhülislâmı eliyle gönderdiği listede isimleri yazılı on bir müteceddid arkadaşının başlarını verir.*”

(l.+de 23832)

- 1.+de 20253, 23817
1.+lere 24319, 24322
1.+ye 20254
[=5]

LİTVANYALI: Litvanya halkından olan kimse:

“(…) bizim eski Osmanlıların Büyük Litva dedikleri eyâletin merkezlerindendi; O tarafın lehlilerini –sevmeyenler– tam Lehli addetmezler, hatta **Litvanyalı** diye tezyif ederler.”

1. 19756
[=1]

LİVÂ: Ar. Bayrak, sancak:

“*Yüz şehri.e rezkedil-di muzaffer livâ.ları*”

- 1.+ları 37233
[=1]

LİYÂKAT: Ar. Lâyık olmaya sebep teşkil eden yetenek, yeterlilik, kıfayet:

“*Murad Paşa, askerlikte liyâkati ile vezir mertebesine kadar yükselmiş.*”

(l.+i 5894)

1. 1057, 7694
1.+ini 33863
1.+leri 1057
1.+lerinden 24170
[=6]

LİYÂKATLİ: Yetenekli, başarılı, ehil, işe yatkın:

“*Henüz gençken Sultan Mahmud bu liyâkatli çelebiyi yetiştirmeye çalışmış, bâzı mühim işlerin teftişine ve tahkikine memûr etmişti.*”

(k. 33852)

1. 34531, 35117
[=3]

LOBBY EVİ: Yat Kulüb'te bir oyun salonu:

“*Mamañih bir akşam, Yat Kulüb'ün oyun salonu olan Lobby Evi'nde, hiç beklenilmeyen acı bir hâdise oluverdi.*”

1.+nde 9573

[=1]

LOCA: *İtal.* 1. Sinema, tiyatro vb. yerlerde birkaç kişinin oturacağı kadar küçük bir oda hâlindeki kapalı bölme:

“*Bu aşk serencâmının kahramanı Armand Duval ve o hazin Marguerite Gautier aşklarının geçtiği o bulvarlarla, o tiyatro localarıyla, o Bougival sayfiyesiyle, visalleriyle ve ayrılıklarıyla gözümde tütüyorlardı.*”

(l.+larıyla 1600)

2. Parlamento salonlarında özel bölme:

“*Ankara'da kendisini kâh Meclis'in sâmiîn localarında, kâh politikacıların muhitinde mütevâzîâne hâliyle gördüğüm vakitler içime, insan mukadderatı nâmına, garip bir hüznün çökerdi.*”

(l.+larında 3862)

3. Özel oda:

“*Hamamın bir kişilik husûsî localarında da titizler suya giriyor.*”

(l.+larında 3212)

1.+lar 22671

1.+sından 25601

[=5]

LODOS: *Yun.* Güneyden veya güneybatıdan esen ve bazen de yağış getiren yerel rüzgâr, kaba yel, boz yel:

“*Lodos yüzünden vapurlar, grev yüzünden tramvaylar işlemediği akşamlarda payitaht halkının açıkta kaldığını görüyoruz.*”

1. 7549

[=1]

LOHUSA: *Yun.* Yeni doğum yapmış kadın:

“*Annemin lohusa yatağı, evin cepheye doğru, sonundaki ön odada idi.*”

1. 8

[=1]

LOJMAN: *Fr.* Bir kuruluş veya iş yerindeki çalışanlara parasız veya az bir kira karşılığında verilen konut:

“*Son ikâmet ettiği lojman şâir Paul Verlaine'in Des-cartes Sokağı'nda öldüğü eve bitişik olan evin üçüncü katındaydı.*”

(l. 10792)

l. 10787, 10929, 20234

l.+da 10783, 10935

l.+ında 4020, 4153

[=8]

LOKANTA: *Ital.* Yemek pişirilip satılan yer, aşevi, restoran:

“Ömer Efendi'nin **lokantasında**, kendi kendime, özlediğim vatandaşlarım arasında, alaturka bir yemek yedim.”

(l.+sında 2555)

l. 754

l.+da 3467, 10829, 12067

l.+dan 2559

l.+lar 13220

l.+larda 30456

l.+ları 30425

l.+sında 12065

[=10]

LOKANTALI: Lokantası olan:

“Eski Rumeli çiftliklerini hatırlatan çitli evler, çardaklar, kendi ördüğümü ve kendi diktiğini giyen köylüler, anatopraktan ayrılmamış insanlar ve hayvanlar **lokantalı** vagonun her camından gözlerimi eğlendiriyorlardı.”

l. 740

[=1]

LOKMA: *Ar.* Bir defada ağza götürülen yiyecek parçası, bir seferde yutulacak miktardaki yiyecek:

“Lâkin bir vazifesi vardı, o iki yavruyu dağlara kaçırmak, onlara orada açlığa tahammül etmeyi ve şehirlerde bir **lokma** ekmeğe ve bir yatacak yere mukabil insanın önünde av avlayan zelil hayvanların insanla akdettiği ittifaknameye hiçbir zaman dahil olmamayı öğretmekti.”

l. 13744

[=1]

LOKOMOTİF: *Fr.* Tren vagonlarını çeken, tekerlekli, buharlı, elektrikli, termik motorlu veya sıkıştırılmış havalı makine:

“O gün birdenbire Ankara'dan bir vagonu çeken bir **lokomotif** bütün sür'atiyle geldi. İstasyonda durdu.”

(l. 18409)

l. 3146

l.+le 3060

[=3]

LOMBARDS: Lombardlar. Elbe ile Oder nehirleri arasında, daha sonra da Ren Nehri kıyılarında yerleşmiş Barbar Cermen halkının bir kısmına verilen isim:

“Yerleşen Cermen, Goths, Vandales, **Lombards**, Celtes göçebelerinin evlâdı gibi biz de uyanacağız. Bu toprağa onlardan sonra vardık.”

l. 30515

[=1]

LONDRA: İngiltere'nin başkenti:

“Bu **Londra** hayatımda okuduğum eserler arasında, ikisi beni fazla sarmıştı: (...)”

(l. 2154)

“Sakalım Bern.e fedâ.dır bıyık.ım **Londra.ya**”

(l.+ya 39015)

l. 3815, 8151, 8184, 12292, 12591, 12685, 15092, 22111, 26074, 26350, 30778

l.+da 2157, 2161, 2175, 4136, 12418, 12430, 13325, 13387, 13505, 14613, 14843, 14865, 19644, 26346, 32639

l.+daki 12640

l.+dan 2169, 7664, 11624, 12608, 16345, 26384

l.+nın 12603

l.+ya 1836, 2146, 11572, 12521, 21559

l.+yla 2823

[=42]

LONDRA KONFERANSI: Türk ordularının I. İnönü Savaşı'nı kazanması üzerine Londra'da yapılan barış konferansı [27 Şubat 1921'den 12 Mart 1921'e kadar devam etti]:

“**Londra Konferansında** biz sulhun iadesi, Yunan harbin devamı lüzumunu ifade eden vaziyette bulunduk.”

(l.+nda 12566)

l. 12540, 13299, 13362

l.+na 15514, 16197, 16203

l.+nda 12414

l.+ndaki 16211

l.+nın 12598, 13199, 14019, 16212

[=13]

LORANDO: İstanbullu azınlık bir aile:

“Bunların arasında Cavit Bey'in en yakın ve mahrem dostları Kaptan Paşazade Mahmut Bey, Sait Paşa'nın damadı Nuri Bey, Devlet Efendi ve Hallaçyan Efendi ve erkekli kadınlı **Lorando** ailesi idi.”

l. 11419

[=1]

LORENZO MANASTIRI: İtalya'nın Floransa şehir merkezindeki bir bazilika:
"İkinci Philippe, Fransa'da Saint Quentin şehrini muhasara ettiği vakit şehri ancak Saint **Lorenzo Manastırı'nı** bombardıman ettirerek zabtedebilmiş."

l.+nı 18890

[=1]

LOŞ: Yeterince aydınlık olmayan, yarı karanlık, az ışık alan:

"İstanbul'un eski hâli, bir de yarınki kılığı gözümün önüne geldi. Gözlerini kapayanlara gıpta ettim:

Müteselli yatın! Mes'ud ölümler!

Uhrevî Eyüb'de, loş Üsküdar'da"

l. 7880

[=1]

LOTİ: (1850 – 10 Haziran 1923). Türk dostu Fransız yazar. [Asıl adı Julien Viaud'dur]:
"Altmış bir yaşına giren **Loti**, gençliğinden beri gönül verdiği Türk memleketini bir daha görmeye geliyor."
(l. 10527)

l. 931, 7644, 10520, 10522, 10527, 10532, 10552, 10701, 11993, 12044, 20689, 20909, 20933, 20935, 20939, 20942, 20948, 20951, 20956, 20960, 20962, 20971, 20972, 20977, 28648, 28652, 29804, 31807

l.+nin 10501, 10505, 10507, 10513, 10516, 10547, 10559, 10561, 10764, 11992, 11995, 12000, 12036, 20918, 20921, 20960, 20966, 22503

l.+ye 20962, 20990

l.+yi 10537, 10549, 10554, 12033, 20907, 20948, 20953, 20965, 20969

[=57]

LOUIS BELAN: Siyaset adamı:
"Bu mecmuayı okurken kendimizi altmış yetmiş sene evvel Avrupa'da bir Avrupa hükûmât-ı müttehidesi te'sîs ederek harbi ilga, hürriyeti şiddetletâmüm, serîr-i iktidara akıl ve muhakemeyi iclâsa kalkışan **Louis Belan** gibi evlâd-ı inkilâbın mahfilinde görüyoruz."

l. 21778

[=1]

LOUIS BLANC: Louis Jean Joseph Charles Blanc. (1811, Madrid, İspanya – 1882, Cannes,

Fransa) Fransız sosyalist politikacı, gazeteci ve tarihçi:

"(...) hürriyeti şiddede tamim, serîr-i iktidara akıl ü muhakemeyi iclâsa kalkışan **Louis Blanc** gibi evlâd-ı inkilâbın mahfilinde görüyoruz."

l. 30629

[=1]

LOUISLE LE GRAND: Lycée Louis-le-Grand. Paris'te bulunan bir lise:

"Monsieur Henri Robert nutkunda bugünkü terbiye-i bedeniyye terakkîyatının vaktiyle 1881'de Condorcet ve **Louis le Grand** liselerinin ittihadından doğduğunu da serdediyordu."

l. 2188, 11120

l.+grand 21062

[=3]

LOUIS PHILIPPE: Orléans Dükü Louis-Philippe. (1773, Le Palais Royal, Paris, Fransa – 1850, Claremont House, Hershaw, İngiltere) 1830-1848 arasında Fransızlar kralı:
"**Louis Philippe** yapılarının bakiyesi, sefil bir otel vardı."
(l. 11126)

l. 8258

[=2]

LOYD GEORGE: David Lloyd George. Britanyalı siyasetçi, 1916-1922 arasında başbakan:

"Drahminin baş döndürücü bir sür'atle düşüşü, **Loyd George'la Briand'ın son mülakatlarında şarktan bahsettiklerine dair dönen havadis, daha birçok tereşşuhlar, ispat ediyor ki yeni bir anlaşma teklifinin eli kulağındadır."**

l.+la 13348

[=1]

LOZAN: İsviçre'de, Fransızca konuşulan "Suisse Romand" kısmında olup Vaud kantonunun başkentidir ve aynı zamanda "District de Lausanne" merkezi:

"İstanbul'dan Express Orient'la doğru **Lozan'a** gittik."

(l.+a 1860.)

l. 1570, 11607, 19124, 19143, 20459

l.+a 27208

l.+da 20465, 23535, 27212

l.+daki 11583

l.+heyet.i+murahhasa.sına 1857

[=12]

LOZAN KONFERANSI: İsviçre'nin Lozan (Lausanne) şehrinde 20 Kasım 1922 ile 24 Temmuz 1923 tarihleri arasında yapılan konferans:

*"İsmet Paşa hey'et-i Murahhasasıyla **Lozan Konferansı'na** gidiyorduk."*

1.+na 10401

[=1]

LOZAN PALAS: İsviçre'nin Lozan şehrinde bir otel: *"Mamafiş verilen emir muktezasınca hepsi **Lozan Palas'ta** ve Lozan şehrini o akşamki trenle terk ettiler."*

(l.+ı 11576)

*"Git-sem de-yorum **LozanPalas.dan**"*

(l.+dan 39059)

1.+ın 11502, 11577, 20494

[=5]

LUCERNE: Luzern. İsviçre'de bir şehir:

*"İlk işim de Altor'a hareket etmek oldu. **Lucerne** şehrinin iskelesinde, bizim Boğaziçi vapurlarından daha küçük bir vapur, Dört Canton Gölü'nün, dağ eteği küçük şehirleriyle beraber 'Altor' şehrine de uğruyor."*

(l. 17471)

1. 1843, 15608

[=3]

LUCERNE GÖLÜ: İsviçre'de Zürih ve Bern yakınında bir kanton merkezinde bir göl adı:

*"Cavit Bey, Burhaneddin Efendi'nin zevcesi hanımla **Lucerne Gölü'nün** üstünde Rigi Calitare'de evlendi."*

1.+nün 11476

[=1]

LUCIE DELARUE-MARDRUS: Fransız bir şaire:

*"İçlerinde (...) altmış sene evvel İstanbul'u o harikulade eseriyle tasvir eden, son asrın en büyük sanatkarı Theophile Gautier'in kızıdır, Türk ve müslüman muhibbeleri şaire **Lucie Delarue-Mardrus** ile nâsire Myriam Harry ve daha birçok muhadderât var."*

1. 22525

[=1]

LUXEMBOURG: Batı Avrupa'da denize kıyısı olmayan küçük bir devlet:

*"**Luxembourg** ağaçları altında bahsi geçen meçhul mahbûbeyi, burada Marmara'nın Anadolu kıyısında buldum."*

(l. 21657)

1. 1888, 29020

[=3]

LUXEMBOURG BAHÇESİ: Paris'in 6. bölgesinde bulunan çeşitli stillerdeki bir bahçeler bütünü:

*"On yedi sene evvel Paris'te, **Luxemburg Bahçesine** yakın bir sokakta, ekseriyetle talebenin oturduğu bir otelde yaşıyordum."*

(l.+ne 16577)

1.+nde 2322, 2287

1.+nden 2334, 10902

1.+ni 2248

1.+nin 2326, 2937, 4355, 10895, 21617

[=11]

LUGANO: Güney İsviçre'de İtalya sınırına yakında, Lugano Gölü kıyısında şehir:

*"İsviçre'de seyahat ederek, Eupen, Montreux, Inter-laken, Lucerne, Rigi Kaltbad, Uri, **Lugano**, Zürih, Schawyz şehirlerini ve birçok gölleri ve dağları gördüm."*

1. 1845

[=1]

LUNE ROUSSE: Fransa'da bir kabare:

*"Comedie Française ve Odeon'dan sonra sevdiğimiz yerler **Lune Rousse** gibi Fransız zekâ ve zarafetinin en hâlis ayarıyla tecellî ettiği bir cabaret idi."*

(l. 2211)

*"Chat-Noir neş'e.siyle **Lune Rousse** da/O devir GölgeleTiyatrosu.nun/Karar-an perde.sinde bit-ti gibi"*

(l. 37091)

[=2]

LUTER: Martin Luther. Alman keşiş, teolog:

*"(...) **Luter'in** de çok yakın dostları vardı."*

1.+in 20176

[=1]

LUTHERİNGEN: Almanya'da bir yer adı:

*"Hattâ müttelikler, Kahlenberg tepelerinde gördükleri zaman bile kale kumandanı Ştranberg'in **Lutheringen** dükasına: '(...)' diyerek uçurduğu haber el'an Viyana kütüphanesinin evrakında mahfuzdur."*

1. 25322

[=1]

LÜBNANLI: Lübnan halkından olan kimse:

“Fransa da el altından, para kuvvetiyle kendi adamlarını saldırır, bilfarz kendine âşık olan **Lübnanlıları**, Mârûnîleri, hattâ bâzı müslüman muhiplerini ayaklandırır.”

(l.+ları 35539)

1. 20237

[=1]

LÜGAT: Ar. 1. Sözlük:

“Ömrünün son senelerinde Türkçe bir **lügat** yazıyordu.”

(l. 9830)

2. Kelime, söz, sözcük:

“Edebî yazılarımızı Frenk **lügatleri** sardı.”

(l.+leri 27897)

1. 28171, 29049

1.+ı 28805

1.+i 19862, 32503

1.+lerini 27913, 27916

1.+leriyle 3896

1.+te 7826

[=11]

LÜGATFÜRÜŞLÜK: Lügat paralamak, konuşma dilinde geçmeyen yabancı kelimeler kullanmak, ağdalı konuşmak:

“Eski Şark şiirinin nakısa tarafları olan, **lügatfürüşlük**, istılahperdazlık, zorâkî teşbih ve istiare oyuncakları, son zamanlara kadar, başlıca marifetler sayılıyor.

1. 28584

[=1]

LÜ'LÜ Ü GÜHER: Fars. İnci ve mücevher:

“Mîmâr-ı san'at eylemiş îmâr-ı memleket;/ Olmuşdu **lü'lü ü güher** esmâr-ı memleket.”

1. 31010

[=1]

LÜTFEN: Ar. Birinden bir şey isterken "dilerim, rica ederim" anlamında kullanılan bir söz:

“Enver elinde o kâğıdı tutarak gayet munis ve iltifatkâr bir işaretle muhafaza bölüğünün zabitanını: ‘Cemil Efendi **lütfen** gelir misiniz?’ diye çağırdı.”

1. 10628

[=1]

LÜTFET-: İyilikte bulunmak, lütufta bulunmak:

“Daha on beş gün kadar buradayım; mektubuma cevap-nâme **lütfederseniz** alabilirim; sonra Viyana ve Peşte yolları ile İstanbul'a döneceğim.”

1.-erseniz 20405

[=1]

LÜTFİ BEY: Topkapı Sarayı kâtibi: “Topkapı Sarayı kâtiplerinden Darülfünun mezunu genç arkadaşım **Lütfi Bey** orada millî hatıralarımıza dindarane bir vazife ile nigeş-bândır.”

(l. 6782)

1. 6848, 6868, 6870

1.+e 6860, 6867

[=6]

LÜTFÜ FİKRİ: (1872-1934) Hukukçu ve siyaset adamı:

“(…) Ahmed Celâleddin Paşa, Nuri, **Lütfü Fikri**, Celâleddin Arif, (...). Bunlar hâricinde Paris'de oturan, yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

(l. 3800)

1.+yi 25839

[=2]

LÛTUF: Ar. Bağış, ihsan: “Şem'i Molla tâlihî bu **lûtfuna** mazhar olduktan sonra, İstanbul'un zengin, kibar, mevki ve itibar sâhibi ulemâsının yaşayışını taklîde özenmiş.”

(l.+una 33392)

1.+larıyla 34614

1.+una 33384

1.+unu 9523, 33587, 33600

[=5]

LÛTUFKÂR: Ar. +Fars. Lütfeden, veren, ihsan eden:

“İhtiyar ettiğiniz zahmete, bu kadîm dostunuza ve büyük hayranınıza göstermiş olduğunuz **lûtuftkâr** dostluğa çok teşekkür ederim.”

1. 20440

[=1]

LÜZUM: Ar. Gerekme, lâzım olma, gereklilik, gerek: “Aruzla tecellî etmiş olan eski ve sürekli şiirimizden bahse **lüzum** bile yoktur.”

(l. 32218)

1. 432, 3533, 3555, 4147, 4330, 4433, 4659, 5257, 6736, 8704, 8997, 9405, 9760, 11129, 14353, 14499, 15577, 16667, 18230, 20621, 24272, 24778, 24791, 28486, 32210, 32734, 33709, 35516, 35533

1.+u 3292, 9027, 13881, 16250, 17732, 18551, 19383, 19936, 24260, 27554, 28751, 29627

1.+un 35491

1.+una 1742, 15963, 24581
1.+undan 14759, 15900, 17554, 23814,
29704, 31617
1.+unu 2153, 12560, 15825, 15957, 17188,
24267, 25477, 30376
1.+unun 2674
[=60]

LÜZUMLU: Bulunması veya yapılması lâzım olan, gerekli:
“*Hâsılı siyâsî fikirlerin menbâlarını aramak için daha çok gerilere kadar gitmek lüzumludur.*”
(l.+dur 3738)

1. 2515, 8284, 8286, 8287, 18232, 33034
1.+dur 3737, 16666, 29892, 32162, 33017,
33023
[=12]

LÜZUMSUZ: Varlığına ihtiyaç duyulmayan, gereksiz:
“*Ondan bahsetmeği lüzumsuz addederim.*”
(l. 19388)

1. 2515, 2537, 19134, 19378, 24900, 24903,
24918, 35519, 35611
1.+dur 5685, 8158, 8313, 9423
[=13]

LÜZUMSUZLUK: Lüzumsuz olma durumu, gereksiz olma: “*Mukadderât-ı milliyyemizin önünde beş senedenberi muzaffêrâne firkaların lüzumsuzluğuna ve millî birliğimizle yürümemizin lüzumuna dâir, bir nutkunda söylediği sözlerle âmil olmadığımızı inşallah ilerde yanmayız.*”
(l.+una 24590)

1.+una 31685
1.+unu 24276
[=3]

L. VON SANDERS: Liman Von Sanders:
“*L. von Sanders'in o zaman timsali olduğu Alman siyâset-i askeriyyesi bu Türk iştirakini tamamıyla Almanya'nın doğrudan doğruya düşmanı olan devletlerin aleyhine çevirtti.*”
(l.+in 15335)

1. 15278, 15283, 15312
1.+in 15326
[=4]

LYKOS VADİSİ: Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul kuşatması sırasında en önce yıkılan surların bulunduğu vadi: “*Genç ve dinç yeniçeriler, Topkapı ve Edirnekapı arasındaki*

Lykos Vadisinin ortasında Kostantaniyye'nin içine girdiler.”
(l.+nin 7174)

1. 5180
1.+nde 5267
[=3]

LYON: Fransa'nın güneydoğu tarafında yer alan bir şehir: “*On iki yaşına kadar süren bu rustâî serserilikten sonra şâiri Lyon'da leylî bir mektebe veriyorlar.*”

1.+da 22746
[=1]

LYRE: Fr. Lir. Kaynağı mitolojik çağlara kadar giden, üzerindeki tellerin parmak ucu ile çekilmesi suretiyle çalınan telli çalgı:
“*Frenklerin medeniyette üstadı olan eski Yunanlılar ve Latinler bu nevî şiiri inşâd edildiği âlete, yâni lyre dedikleri saz'a nisbetle tesmiye etmiş.*”

1. 27942
[=1]

LYRİSME: Fr. Lirizm. Şahsî duyguların kuvvetinden gelen coşkunluk ve bu coşkunluğun etkili bir biçimde anlatımı: “*Lirizm, daha dürüst bir Fransız telâffuzuyla lyrisme kelimesini bâzı âlimlerimiz gınâiyet bâzı âlimlerimiz rebâbiyyet kelimeleriyle tercüme ettiler.*”

1. 27923
[=1]

M

MAADA: Ar. –den başka, –den gayri:
“*Millî ruhunu tamâmiyle kaybetmiş pek mahdud bir sınıftan maada bütün müterakkî Türk kadınları ve erkekleri bugünkü revîşi beğenmiyorlar.*”
(m. 21201.)

m. 9810, 11424, 15038, 16034, 19059,
20344, 21191, 33076
m.+sı 13745
m.+sının 23895, 26951
[=11]

MAALESEF: Ar. Üzülerek ifade edeyim ki, esefle söyleyeyim ki, yazık ki:
“*Hürriyeti de hürriyet-i matbuatı da îcâd eden maalesef biz değiliz, Avrupalılardır.*”
(m. 24685)

m. 33774
[=2]

MAALMEMNUNİYE: Ar. Memnuniyetle, isteyerek, seve seve:
“Binaenaleyh ecnebi bir memlekete hicret etmek ıztırârında kaldığını, mamañih vatanda âdil bir mahkeme teessüs eder de kendisini davet ederse, icraatının hesaplarını vermek üzere **maalmemnuniye** vatanına döneceğini ifade ediyordu.”

m. 11218

[=1]

MAAMAFİH: Ar. Bununla beraber, durum böyle iken:
“**Maamañih** her taşralının kalbinde İstanbul'a karşı bir huşu', bir tâzîm hissi vardı.”
(m. 1449)

m. 313, 388, 448, 459, 564, 660, 725, 786, 1001, 1009, 1293, 1345, 1448, 1518, 1913, 2029, 2070, 2073, 2233, 2262, 2550, 3004, 3010, 3032, 3388, 3545, 3574, 3726, 3811, 3833, 3936, 4144, 4212, 24914, 25288, 25336, 25388, 25677, 25803, 26341, 26429, 26656, 26843, 26863, 27141, 27373, 27461, 27665, 27782, 27845, 28463, 28624, 28982, 29060, 29209, 29634, 29670, 29713, 29785, 29845, 30177, 31033, 31044, 31331, 32207, 32376, 32497, 32573, 32626, 32704, 33118, 33148, 33999, 34379, 34636, 34820, 34949, 35448

[=78]

MAARİF: Ar. 1. Öğretim ve eğitim sistemi:
“O zamanın **Maarif** nezaretini hemen ilga, yerine baştan başa yeniden müteşekkil bir nezaret ikâme ettiler.”
(m. 6576)

2. İlim ve tekniğin öğrenilmesiyle elde edilip insanlığın yararına kullanılan hüner, sanat ve bilgiler:

“Bilihtimâm eyle-di ihyâ **maârif.i**”
(m. +i 39307)

m. 30, 411, 6570, 6572, 8519, 9047, 9119, 9122, 9169, 10224, 12189, 21009, 21021, 21078, 21699, 27984

m.+imiz 19616, 21077

m.+imizde 21056

m.+imizin 9172, 31821

m.+in 21830, 21834, 30674, 30677

m.+inde 9663

[=27]

MAÂRİF MÜDÜRLÜĞÜ: Millî Eğitim Müdürlüğü:

“Abdülhamîd'in Ali Galib'in bir jurnalıyla kendisini Sinob'a Mutasarrıflığa, oğlunu da Konya'ya **Maârif Müdürlüğüyle** sürmüşler.”

m.+yle 1482

[=1]

MAÂRİF NÂZIRI: Millî Eğitim Bakanı:
“Ali Kemal, Ferit Paşa kabinesinde **Maârif Nâzırı** olduğu güne kadar etrafa ateş püskürdü.”
(m. 10222)

m. 9403, 10218

m.+nın 28861

[=4]

MAÂRİF NÂZIRI MONSIEUR BARTHOÜ: Fransız Millî Eğitim Bakanı Monsieur Barthou:
“**Maârif Nâzırı Monsieur Barthou** ki – idmancılığıyla pek mârufdur– hakikaten bir sahîfe-i belagat okudu.”

m. 21040

[=1]

MAÂRİF NÂZIRI ŞÜKRÜ BEY: Ahmet Şükrü Bayındır. (1875, Kastamonu – 13 Temmuz 1926) Türk siyasetçi:
“Halide Edip Hanım, **Maârif Nâzırı Şükrü Bey'le** kavga etmişti.”

m.+le 9044

[=1]

MAÂRİF NEZÂRETİ: Millî Eğitim Bakanlığı:
“Derdi haber veren vatan perver kâhin: Bu dert **maârif nezâretimiz**, daha doğrusu marîfsizlik nezâretimizdir, dedi.”
(m. +miz 6574)

m. 28948

[=1]

MAÂRİFSİZLİK: İlim ve tekniğin öğrenilmesiyle elde edilip insanlığın yararına kullanılan hüner, sanat ve bilgilerin olmaması durumu:

“**Maârifsizliğin** çölünde ‘Terbiye Mecmûası’nu müstakbel maârifin bir serabı gibi kollayacağız.”

(m. +in 21843)

m. 6570

m.+in 30677

[=3]

MAÂRİF VEKÂLETİ: Millî Eğitim Bakanlığı:
“Ben bu teklifî **Maârif Vekâleti'ne** yazdım.”

m.+ne 20330
[=1]
MAÂRİF VEKİLİ: Millî Eğitim Bakanı:
“**Maârif Vekili** yarınki “İstiklâl Müzesi”nin bugünden ilk banisi olabilir.”
(m. 17669)
m.+ne 17660
[=2]
MAAŞ: Ar. Bir kimseye aydan aya ödenen para, ücret, aylık:
“(…) bu halk, bir **maaş** aldı mı hemen Yunan bakkallarına, Yunan mağazalarına koşar, bir aylık maaşın yekûnu olan bir milyon iki yüz bin lirayı, hem de her ay, Yunanlılara cephane yetiştiren Yunan teşkilâtının eteğine döker.”
(m. 14077)
m. 1567, 11695, 15784, 15798, 21690, 31822
m.+a 1565, 10095
m.+ın 11695, 14071
m.+ını 1575
m.+ının 1570
m.+ıyle 32710
m.+la 3995
m.+lardandı 5822
m.+larına 24211
m.+larla 2749
[=18]
MAAŞLI: Aydan aya maaş alan, maaşla çalışan (kimse), aylıklı:
“Öyle zannediyorum ki, bizde beşyüz kuruş **maaşlı** kanaatkâr Babîâlî memurlarının nesli tükenirse artık kızlarımıza namzed bulamıyacağız.”
m. 21702
[=1]
MAAŞ-PERVER: Ar.+Far. Maaş düşkünü:
“Şimdiye kadar Çemberlitaş'da An toine gibi mübdi' bir nazır, kırtâsiyatda mütehassıs, bizi **maaş-perverlerin** akıntısına kürek çekerek nura çıkarırdı.”
m.+lerin 31837
[=1]
MAAŞSIZ: Maaş almayan:
“Mâliye'de **maaşsızdı**.”
m.+dı 1566
[=1]
MAATTEESSÜF: Ar. Üzülerek belirteyim ki, esefle ifade edeyim ki, yazık ki:

“Gazete ve risale koleksiyonları ise **maatteessüf** çok güç bulunur.”
(m. 4152)
m. 4151, 8092, 8590, 11551, 11863, 13966, 14978, 15524, 18243, 25182, 27321, 30874, 31503, 34342, 30139, 12022, 21918, 25994, 31839, 31925, 32033, 32295, 32396, 32589, 32674, 32678
m.+lü 10651
[=27]
MÂBAT: Ar. Son, arka, devam:
“Bu esmeye başlayan havanın **mâbadını** bu hafta hepimiz göreceğiz.”
(m. +ını 24349)
m.+ı 21287
m.+ıdır 24365
m.+i 5420
m.+idir 7364, 30883
m.+inde 25111
[=7]
MÂBATLİ: Devamlı:
“O sergüzeştler bir değil, dâima **mâbatli**, bin cild olsaydılar bırakamazdım, o kadar lezzetliydi, hâlâ da tadları damağımdadır.”
m. 30193
[=1]
MÂ-BA'DE'T-TABÎYYAT: Ar. Fizik ötesi, metafizik:
“Sonra bana döndü:
(…) ‘Ben **mâ-ba'de't-tabîyyâta** pek mutekidim bilmem siz ne fikirdesiniz? (...)’ dedi.”
m.+a 12098
[=1]
MÂ-BA'DE'T-TABÎYYEYE: Ar. Fizik ötesi, metafizik:
“ ‘(...) Beni bu tabîi zannedilen hâdiseler **mâ-ba'de't-tabîyyeye** ait tezahürler gibi düşündürür. ’ dedi.”
(m. +ye 12101)
m.+ye 12106
[=2]
MÂBED: Ar. Bir dine inananların ibadet etmelerine mahsus yer, tapınak, ibadethane:
“Tanrı'nın **mâbed.i** her bir tarafından doluyor”
(m. +i 35650)
m. 35664
m.+de 35716

m.+e 36667

m.+i 35654, 36082

m.+inin 35663

[=7]

MÂBELÂĞ: Ar. **Beleğan mâ-belâğ* (aslı bâligan-mâ-belag): Ziyadesiyle, fazlasıyla: “Orhan sırf şahsî yoldan yürüyen bir hodgâmdı. İkbâlin altın mâdenini ise Enver'in kendisine teveccühünde *belegan mâbelâğ* bulmuştu.”

m. 2730

[=1]

MABET: Ar. Bir dine inananların ibadet etmelerine mahsus yer, tapınak, ibadethane: “Bu *mabet* de bir putperest mabedi değilse bile herhâlde ilk kiliselerden biriymiş, sonra câmî olmuş, beş asır sonra tekrar kiliseye çevrilmiş.” (m. 3171)

m. 6538, 35602

m.+i 3170, 6291, 6347, 17485, 23098,

23356, 23371

m.+in 5650, 17493, 17498, 31477

m.+inden 17496

m.+ini 17464

m.+inin 17484, 18065

m.+ler 4891, 16663

m.+lere 23089, 23095

m.+lerin 22914

m.+lerini 5662

m.+lerinin 18939

[=25]

MÂBEYİNCİ: Padişah iradesini gereken yerlere iletmek, resmî veya özel işleri olanlarla konuşup isteklerini padişaha arz etmek ve padişahın dışarı ile ilişkilerini sağlamakla görevli saray memuru: “(...) huzura kabul edilmemiş, *mabeyincilerden* ağır ve soğuk muamele görmüş.”

(m.+lerden 9651)

m. 25623, 25797, 25988

m.+ler 10018

m.+sini 26107

[=6]

MÂBEYN: Ar. Padişah/Hükümdar Sarayı: “Son zamanlarda, İkinci Sultan Abdülhamîd'in *Mâbeyn* kâtiplerinden Reşid Bey, Yıldız Sarayı'na âit hâtuvalarını –tabîi kendini temize çıkaran bir îtinâ ile– bir gazetede, neşrederken, eski efendisini de şöyle böyle bir tezkiyye

davranır davranmaz, genç muharrirlerimizden bir feryaddır yükseldi.”

(m. 26767)

m. 25984, 26765

[=3]

MÂBİHU'L-İFTİHÂR: Ar. Gurur kaynağı, iftihar vesilesi:

“Fransız milletinin dūrâ-dūr, âlemşümül edebiyatını hep Paris Edebiyat Fakültesi cami' olduğundan bu mektep Fransa'nın *mâbihu'l-iftihârı* olmuştur.”

m.+ı 20020

[=1]

MACAR: Macaristan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse:

“Ne kadar gariptir ki Avrupa ortasında bu şa'şaalı muzafferiyetimizi bütün teferruâtıyla, bizler, ancak Onyedinci Asır'da Peçevî'nin târihinde, bir *Macar* müverrihinden tercüme ettiği, birkaç sahîfeden öğrendik.”

(m. 33092.)

“Bambaşka Leh *Macar* Venedik Rus güzel.leri” (m. 37149)

m. 5143, 17712, 25218, 25220, 25223, 25326, 25334, 33086

m.+lar 831, 23693

[=12]

MACARİSTAN: Orta Avrupa'da Türkiye'nin yedide biri kadar büyüklükte bir halk cumhuriyeti. [Kuzeyde Çekoslovakya, batıda Avusturya, güneyde ve güneybatıda Yugoslavya, doğuda da Romanya ve Rusya ile çevrilidir.]:

“*Macaristan'daki* eski ordularımızda destan hissi taşıyan cengâverlerimiz vardı.”

(m.+daki 32449)

m. 804, 5149, 25333, 28509

m.+da 3749, 25172, 25212

m.+ın 25324

[=9]

MACAR KRALI: Macar krallığının sahibi:

“(...) Habsburg Hanedanını oradan kovmak, Habsburg tahtına Tökeli'yi *Macar Kralı* olarak geçirmek, zâten Katolik olan Avusturyalıları, Macarlarla bir tâc altında toplamak (...)”

m. 25250

[=1]

MACARLAR: Macaristan halkından veya bu halkın soyundan olan kimseler:

“Avrupa akvamı arasında **Macarlar** ve Finlandiyalılar gibi aryâni olmayan milletler var.”

(m. 23703)

m. 4717, 25230

m.+ın 25225

m.+la 25242

[=5]

MACARLIK: Macar olma durumu:

“**Macarlığın**, yâni Macar milliyetinin asıl düşmanı Alamanlık olduğunu daha o asırda anlamıştı.”

(m. +ın 25232)

m.+a 25226

[=2]

MACARLI OSMAN PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“**Pederi Macarlı Osman Paşa** yeni vatanını bütün kalbiyle sevmiş ricâlden idi.”

m. 31270

[=1]

MACBETH: William Shakespeare'in trajedilerinden biri:

“Kral Kostantin'in oynadığı bu dram Shakespeare'in **Macbeth'ini** andırır.”

(m. +ini 16486)

m. 16477, 16500, 31518, 31874

m.+de 16505

m.+in 16501

[=7]

MÂCERÂ: Ar. 1. Yaşanan olaylar dizisi, baştan geçen durum ve olay, serencam:

“Başımızdan geçmiş olan **macerayı** anlatmak sadedinde bu ricalin söylediklerine ve yazdıklarına dikkat ettim ve hayrette kaldım.”

(m. +yı 2590)

2. Sonu belirsiz tehlikeli ve heyecanlı yaşayış, sergüzeşt, serüven:

“Yunanlılar bize diyorlar ki: ‘Vakıa mağlûbuz, yalnız hal sizin toprağınızdayız!’ Doğru söylüyorlar. Henüz bizim topraklarımızdadırlar ve kanlı, yaman, fecî **maceraları**, gözlerimizi yakan yaşlarla seyrediyoruz.”

(m. +ları 14948)

“Gör-düm ve anla-dım yaşamak **mâcerâ.sını**”

(m. +sını 36425)

3. Gelip geçici aşk ilişkisi:

“Âziyâde Selânik'de başlayıp Eyüb'de cereyan eden bir aşk **macerası** idi.”

(m. +sı 20941)

m. 11003, 13958, 17139, 17597, 17613, 17664, 20927, 36914, 37012, 37014

m.+da 9584, 14499, 16363

m.+dan 13732, 16806, 17593, 17810, 22739

m.+lar 3268, 18127

m.+lara 4585, 4842

m.+lardan 5058, 14084, 14861, 18284

m.+ları 14937, 18446, 33278

m.+ların 18296, 30248, 32560

m.+larından 7094

m.+larını 3266, 5006

m.+larının 6159

m.+mızı 13752, 36415

m.+nın 8382, 10986, 14653

m.+sı 5044, 14226, 15628, 15828, 20926

m.+sını 14479, 15260, 15587

m.+sının 15618

m.+ya 17575

m.+yı 2589, 12965, 12972, 14911, 18426, 30249

m.+yı+aşk.ı 22693

m.+yı+aşk.ın 22695

[=60]

MÂCERÂPEREST: Ar.+Fars. Macerayı seven, maceraya atılmaktan hoşlanan:

“Meclisimiz ve meclisimizin hükümeti cenkcû ve **maceraperest** olmaktan uzaktır.”

(m. 12431)

m. 12409, 12416

m.+tir 12404

[=4]

MÂCERÂPERESTLİK: Maceraperest olma durumu:

“Türkler bu vaziyette Asya

maceraperestliklerinden mütevakki, tamamıyla garp siyasetine ram olurlar.”

(m. +lerinden 16399)

m.+ten 12555

[=2]

MÂCERÂ-YI HECCR: Ar. Ayrılık macerası:

“Dinlemek.çün **mâcerâyihetri** nây.ından Kemâl”

im. 37616

[=1]

MÂCON: Fransa'da bir şehir, komün:

“Yüz sene evvel Lamartine yirmi beş yaşında idi. Henüz sâhib-i eser değil, **Mâcon** kırlarında hevâ vü hevese tâbi dolaşiyor.”

(m. 22715)

m.+u 22728

[=2]

MADALYA: *İtal.* Savaş kahramanlarına, askerlikte yararlılık gösterenlere mükâfat olarak verilen, üzerine tarihî bir olayı belirten yazı, resim, sembol gibi bir alâmet basılmış veya kazılmış olan, genellikle göğse takılan madenî nişan:

“Erzurum'dan Kars'a kadar Kâzım Karabekir'le bu kara kışta yürüyen askere **madalya** az bir mükâfattır. Çünkü bu son askeri, resmî bir seferberlik emri değil, doğrudan doğruya Allah'ın sadası silâh altına çağırıldı.”

(m. 16656)

m.+ları 16633

m.+larını 16635

m.+sı 16633, 16636, 16638, 16640

m.+sını 16637

[=8]

MADALYON: *İtal.* ***Madalyonun ters tarafı**

(**tersi**): Bir işin hesaba katılması gereken pürüzlü yanı:

“Nâmık Kemâl'in çizdiği Selim çehresi, **madalyonun** tuğra tarafıdır.”

(m.+un 25771)

m.+ları 30694

m.+larını 30532

[=3]

MADALYONCU: Madalyon yapan veya satan kimse:

“Buralarda o zamana kadar mûtekif yaşayan heykeltraşlar, **madalyoncular**, mimarlar, ressamlar, eskilerin kitaplarından haber verenler birer birer bucaklarından çıktıkça, hür bir hayat belirdi.”

m.+lar 23119

[=1]

MÂDÂM: *Ar.* Çünkü, değil mi ki, –diği için, madem:

“**Mâdâm** kâinât.ta bir.dir Hudâ.ları”

(m. 37235)

m. 38270, 38292, 38393, 38418, 38900

[=6]

MADAM: *Fr.* Fransa'da evli kadınlara verilen san, madama:

“Yalnız gençler değil çocuklar, ak saçlı mösyö ve **madamlar** da muttasıl dans ediyorlar.”

m.+lar 20506

[=1]

MADAM BOMPARD: Fransız sefirinin karısı: “Cavit, Hâmit ve Hüseyin Cahit beyler bir hizip hâlinde Heyet-i Murahhasa'dan ayrılmışlardı, daima Fransız murahhası Mösyö Bompard'la ve **Madam Bompard'la** Lozan Palas'ın holünde, ayrı bir köşede oturuyorlardı.”

m.+la 11507

[=1]

MADAM DEVLET: İstanbul'da işletmecî bir azınlık:

“Devlet Efendi ile **Madam Devlet'in** salonu ve daha bu kabil dost evleri de başka bir fasıldır.”

m.+in 11470

[=1]

MADAME BOUREL: Fransız kadın hikâyeci:

“*(Kamî Maryo)* ismiyle bugün birdenbire parlayan muhaddenin zevce ismi **Madame Bourel'dir.**”

m.+dir 22312

[=1]

MADAME JULIETTE ADAM: (1836, Verberie, Fransa – 1936, Callian, Fransa)

Fransız yazar ve feminist:

“*Loti hakkında en ziyâde söz sahibi olan Madame Juliette Adam* diyor ki:

“(…) ”

(m. 20973)

m. 20946

m.+ın 20945

[=3]

MADAME KAMİ MARYO: Madame Bourel:

“Müellife **Madame Kamî Maryo** genç, şirin bir kadın.”

m. 22308

[=1]

MÂDÂME'L-HAYÂT: *Ar.* Hayat devam ettikçe, hayat boyunca:

“Lamartine ‘ruhum bir seldir ki dağlardan iner’ derdi; kalbinde **mâdâme'l-hayât** çanlarının çalındığını işitecek, kalbi bu toprağın bir parçası gibi idi.”

m. 22744

[=1]

MADAM ESTER: Sami Paşazade Sezai Bey'in Fransa'da birlikte yaşadığı kadın:

“Metresi, çok haluk bir **Madam Ester** ve kendisiyle beraber oturan Salih Fuad Bey, hemen her gün ziyaretine gelen Mısırlı Mehmed Ali Paşa, orada bir muhit teşkil etmişlerdi.”

m. 4039

[=1]

MADAM SANS GÉNE: Umberto Menotti Maria Giordano'nun bir opera eseri:

“Bir kısım muharrirlerimiz de Sardou'nun *Garb halkını o kadar heyecana veren Vatan, Kin, Tosca, Theodora, Madam Sans-Géne* gibi vak'a temasını tenmiye ederse bu maksat da hâsıl olabilir.”

m. 32051

[=1]

MADDE: Ar. 1. İnsanın dokunma, görme, koklama, tatma duyuları ile algıladığı, özelliklerini ölçüp biçebildiği, uzaya yer kaplayan, parçalandığı zaman enerjeye dönüşen, yoğunlaşmış enerjiden ibaret nesne, zaman ve mekânla sınırlı nesne:

“Vatan ne bir feylesofun fikridir ne bir şâirin duygusu... Vatan, gerçek ve hakikî bir yerdir. Onun her **maddesini**, her hâlini sevenler vatani sevebilir.”

(m. +sini 23663)

2. Para, mal gibi maddî olan, cisimle ilgili olan şey:

“Bugün-se yeryüzü hep **madde** her ufuk **maddî**”

(m. 36370)

3. Yasa, tüzük, sözleşme, antlaşma gibi metinlerde metnin bütünüyle ilgili olduğu hâlde ayrı hüküm taşıyan ve genellikle rakamla belirtilen kısım:

“Gazeteler Mösyö Wilson'un on dört **maddesiyle** dolu idi.”

(m. +siyle 2859)

m. 10244, 24684, 24688, 24691, 24697, 24826, 28163, 29132, 32310

m.+den 31125

m.+dirler 32247

m.+ler 15087, 22401

m.+lerin 15089, 15662

m.+lerine 15661, 15665, 15667

m.+lerini 15085

m.+lerinin 13355

m.+si 12615, 12656, 23878, 24694, 24701

m.+sinden 13262, 15464

m.+sine 24695

m.+sini 15902, 23648

m.+sinin 24816

m.+ten 7705, 8465, 11322

m.+ye 31832

m.+yi 24657

[=38]

MADDETEN: Ar. Madde ve cisim olarak, madde yönünden, maddî bakımdan:

“Birçok Türk anneleri gibi kocasının akşamcılığından manen ve **maddeten** bedbahttı.”

(m. 57)

m. 13101, 13256, 16084, 16972, 21428, 25306

[=7]

MADDÎ: Ar. Maddeye ait, maddeyle ilgili:

“Üsküp'de, biz Türkler, en **maddî**, riyâzî ve doğru bir târih hesabıyla, Milâdın 1392 senesinden 1914 senesine kadar tam beş yüz on sene oturmuştuk.”

(m. 1185)

“Bugün-se yeryüzü hep madde her ufuk **maddî**”

(m. 36370)

m. 3586, 7452, 8221, 8246, 8681, 8691, 8694, 8697, 8713, 8716, 9414, 13052, 13071, 13082, 13090, 15192, 15193, 16152, 16965, 17050, 17056, 18051, 18372, 18498, 18549, 18686, 19550, 20058, 20856, 20936, 21512, 21694, 22620, 24840, 33224

m.+dir 9453, 11580

m.+sini 17046

[=40]

MADDÎLEŞ:- Maddeye manevi değerlerden daha çok önem verir duruma gelmek:

“İnsaniyet günden güne **maddîleşiyor**, diyorlar.”

(m.-iyor 6487)

m.-iyor 28283

m.-ti 12008

m.-tikçe 12003

[=4]

MADDİYETPEREST: Ar.+Fars. Maddeye

tapmak; Para, mal, mevki vb. maddî şeylere aşırı

derecede düşkün olup onlar için ruhi ve manevi bütün değerlerden vazgeçebilecek hâlde olmak: “Yunanlılar yalnız, **maddiyetperest** olsaydılar, maneviyata hiç ehemmiyet vermeseydiler bir şey demezdik.”

m. 16445

[=1]

MADDİYÛN: Ar. Materyalist dünya görüşünü benimseyen kimseler, maddeciler:

“Bununla beraber ruhu, **maddiyûnun** ruhu gibi yâbis değil, bilâkis pek ziyâde pür şiiir.”

(m.+un 21794)

m.+un 30628

[=2]

MA'DELET: Ar. Adaletli ve insafli olma, adâlet, hakkaniyet:

“Kuvvetle **ma'delet** yetişir def'-i sâile/
İllâ hitâma ermiyecektir o hâile.”

m. 30924

[=1]

MADDEM: Ar. Başına getirildiği cümleyi “değil mi ki, –diği için, –diğine göre” gibi anlamlarla daha sonraki cümleye bağlar:

“**Madem** ki bütün cihan artık şarkta esash bir sulh arzu ediyor; bunun imkânını da esastan hazırlamak gerektir.”

(m. 15882)

“**Mâdem** ki böyle duygu.larım kal-dı çok şükür”
(m. 35951)

m. 12507, 13677, 13996, 15873, 15994,
16000, 16017, 21697, 23169, 23551, 24132,
24236, 24519, 24538, 24596, 24628, 28609,
30647, 31438, 31896, 31930, 36307, 36838

m.+ki 19921, 29340, 29341, 29368, 29441,
29442, 30793, 31071, 21802, 28109

[=34]

MADEME DE MAÏMTEMON: Kral XIV.

Louis'nin eşi:

“**Mademe de Maïmtemon** Kral XIV. Louis'nin mahbûbe zevcesi bülend bir kadındı.”

m. 21610

[=1]

MÂDEN: Ar. 1. Kendine has parlaklığa sâhip, dövülüp haddelenebilen, ince levha ve tel hâline getirilebilen, asitler ve bazlarla birleşebilen demir, altın, bakır gibi elementlerin ortak adı, metal:

“*Nanamı tanımasaydım Ernest Renan'ın naklettiği Hazret-i İsa'yı ve Balzac'ın tavsir ettiği Baba Gorio'yu iyi anlamazdım. Tabiâtin hangi nâdir **mâdeninden** yaratılmıştı?*”

(m.+inden 252)

2. Cevher:

“*Şiirin asıl **mâdenine** elimle dokunduğumu hissediyordum.*”

(m.+ine 2281)

3. Çok değerli şeyleri kapsayan kaynak:

“*Bul-maz cihan.da sikkeiCem itibârını/Sen hâlisü'lyâr o ganî **mâden** ol-masan*”

(m. 37501)

m. 16975

m.+dir 27365

m.+i 3204, 27356, 30022, 32432

m.+idirler 19316

m.+imizden 37530

m.+ine 2280, 32593

m.+ini 2728

[=13]

MADEN OCAĞI: Maden cevherlerinin

çıkarılması için açılan kuyu, tünel vb.:

“*Onları bâzan dinliyordum. Biri: 'Suriye'ye gidiyorum, orada işlerim var.' Bir başkası:*

*'Bağdad'da bir **mâden ocağım** var.' Daha bir başkası: 'Anadolu'dan geliyorum, Şark'ın en eski halılarını getirdim.' diyordu.*”

m.+m 22878

[=1]

MÂDEN SUYU: İçinde erimiş madenî maddeler bulunan ve bazı hastalıklarda tedavi amacıyla kullanılan kaynak suyu:

“*Kasem ederim ki dokuz aydan beri ya iki ya üç defa su içtim. Fransa'da vesâir Avrupa kıt'aatında su içmek âdet değildir. Herkes günde bir kadeh şarap yâhud **mâden suyu** ile iktifa ediyor.*”

(m. 19890)

m. 19875

[=2]

MÂDERZÂD: Fars. Anadan doğma, doğuştan, yaratılıştan:

“*Hem ırk hem de toprak itibariyle **mâderzâd** bir şâir olan bu gencin mısraları Türk vatanının cenup ovalarından gelen uzun, hasretli, coşkun nağmeler nevi'nden değil o diyarların şevkini ve hüznünü ifâde eden kamış yâhud da telle de*

söylenmemiş, bilâkis hassas yarıkların kıl dişleri üzerinde, gelişi güzel bir tahassüsle oynadığı bir zemzeme tarzındadır.”

m. 20717

[=1]

MADRİD: İspanya'nın başkenti:

“Heyhat ki insanın ruhu ne kadar san'ata mevkuf olsa yine bir müzeye kapanamıyor; etrafında hayat istiyor. Bu itibarla **Madrid** çok sıkıyor.”

(m. 18916)

“**Madrid.de** kahvehâne.yi gör-düm ki havra.dır”

(m.+de 37156)

m. 18850, 18900, 18906, 19043, 19048, 19057, 19065, 20264, 20265

m.+de 19086, 37155

m.+den 19048, 19060

m.+e 18868, 18900

m.+in 19023, 25136

[=18]

MA'DUD: Ar. Bilinen bir şeye dâhil edilip ondan veya onun gibi olduğu kabul edilen, öyle sayılan, ait sayılan:

“Roma'nın inkırazına âlimler bin bir sebep gösterdikleri hâlde, tebaasını tamamıyla temsil etmediğini bir sebep olarak gösteremezler; hattâ hemşehrilik hukukunun tevsii Roma'nın bilâkis inkırazını tesri eden esbaptan **ma'duddur.**”

m.+dur 14703

[=1]

MAETERLİNCK: (1862 Gent- 1949 Nice)

Belçikalı şair, edip ve tiyatro yazarı [Sembolizm akımının önde gelen temsilcileri arasında yer alır. Monna Vanna, Mavi Kuş, Arıların Hayatı, Karıncaların Hayatı gibi eserleri dilimize çevrilmiştir]:

“(…) gerçi şahsî şairliğin en son numuneleri olan **Maeterlinck**, Verhaeren gibi şâirleri yakından biliyordum, lâkin zevkim, bütün bu şâirlere nisbetle çok geri sayılan José Maria de Heredia'nın şiiri üzerinde durmuştu.”

m. 2268

[=1]

MAGOSE: Magosa. Kıbrıs Adası'nda bir liman kenti:

“**Magose**, Midilli ve Sakız'ı Nâmuk Kemal'i görmüş mucizeli yerler gibi görürdü.”

m. 1343

[=1]

MAGSÛL: Ar. Gaslolmuş, yıkanmış, gusletmiş: “Ayasofya'nın Terler Direk küncünden bir sada zahir olup 'Merhum **magsûldür** hemen defnedin' diye nida gelince cümle hâzırûn dembeste ve hayran oldular.’ (...) ”

m.+dür 7273

[=1]

MAĞARA: Ar. Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in:

“(…) **mağara** devrinden, kulübe, hattâ iki katlı evler devrine kadar, kâğıt ve matbaa yoktu.”

(m. 29628)

m. 18358, 20677, 29612, 29613, 29620, 29621, 29630, 29792, 31139

m.+larına 17430

m.+sını 22764

[=11]

MAĞAZA: İtal. Büyük dükkân:

“Senelerden beri görmediğimiz İngiliz, Fransız ve bilhassa Yunan bayrakları, **mağazalara**, apartman pencerelerine yeni asılıyorlardı.”

(m.+lara 2887)

m. 2338, 234019694,

m.+lar 14086

m.+larına 14071

m.+nın 2347

m.+sı 2360

m.+sının 18895

m.+ya 2338, 2346

[=11]

MAĞBÛT: Ar. Gıpta edilen, imrenilen:

“**Mağbût** i-din o şeb güzel.im sen melek.lere”

m. 39182

[=1]

MAĞDUR: Ar. Haksızlığa uğramış (kimse):

“Hâd bir hâle giren şan ve şerefi tabî bir aksülamelle berbat olmadan **mağdur**, menfî oldu bir kat daha göze girdi.”

(m. 13502)

m. 13521

[=2]

MAĞFİRET: Ar. Allah'ın lütuf ve merhamet ederek kullarının günahlarını affetmesi, bağışlaması, yarlıgama:

“Ezelî **mağfîret.in** böyle bir iklim.inde”

(m.+in 35912)

m. 35669, 36073

[=3]

MAĞFİRET-İ KİRDİGÂR: Ar. +Fars. Allah'ın mağfireti:

“DîvânıHak.da mağfiretiKirdigâr.dan”

m.+dan 37307

[=1]

MAĞLÛBÂNE: Ar. Mağlûp olan bir kimseye yakışır tarzda:

“Cihan değer kıt'aları gözden çıkardı, kendini mağlûbâne bir sulhe önceden hazırladı, ancak kendinin Öz vatani olan ülkeye baştan kanaat etti.”

(m. 14791)

m. 15497, 16303, 16320

[=4]

MAĞLÛBİYET: Ar. Yenilgi:

“İran'a mağlubiyetimiz Rusya ve Avusturya'nın 1836 harbini açmalarına sebep oldu.”

(m.+imiz 24929)

m. 13305, 13547, 13581, 23088, 24594, 30071

m.+e 13281, 15467, 26715

m.+i 5124, 15095, 26548, 26723

m.+imiz 14217, 24919, 30057

m.+imizden 15663

m.+in 14778, 16088, 16114

m.+inde 13564, 14625

m.+inden 13031

m.+ine 16315

m.+ini 5090, 13567

m.+inin 14776, 16078, 16498

m.+leri 14624

m.+lerimizle 24912

m.+lerinden 16081

m.+lerine 16286, 22336

m.+lerini 13301, 13306

m.+lerinin 13555, 16085

m.+ten 3043, 9743, 13548, 15467, 16452

[=43]

MAĞLÛP: Ar. 1. Yenik:

“Murad Hudâvendigâr'dan Sultan Mustafâ-yı Sâni'ye kadar geçen bey ve pâdişâhların kaç gaalip ve kaç mağlûp olarak bu köprüden geçerek Edirne'ye, Bursa'ya ve İstanbul'a dönmüş!”

(m.+olarak 806)

“Mağlûp.ken ordu yas.lı dur-urken bütün vatan”

(m.+ken 35729)

2. *Mağlûp olmak (düşmek): Yenilmek:

“Ordularına Ankara üzerine hareket emrini verdiler. Eskişehir önünde bir daha mağlûp oldular.”

(m.+oldular 14871)

m. 4763, 7785, 7788, 10288, 10291, 11651, 11925, 12517, 13027, 13311, 13313, 13317, 13326, 13545, 14053, 14383, 14776, 14860, 15240, 15475, 15661, 15844, 15856, 15887, 16159, 16319, 16362, 16426, 16430, 18272, 18431, 20912, 22709, 25566, 25966, 37557

m.+edemeyince 10314

m.+edenler 26565

m.+edinceye 8672

m.+edip 4533

m.+etmişti 5157, 25005

m.+ettiği 25128

m.+ettik 12389

m.+lar 15847

m.+ların 18969

m.+ola 23785

m.+olacağım 23504

m.+olacağımızı 35211

m.+olarak 35041

m.+oldu 4646, 23923, 24078

m.+olduğu 26001

m.+olduğumuz 24978, 27203

m.+olduğundan 35204

m.+olduk 24918

m.+olmadı 1776

m.+olmasa 25117

m.+olmuşuk 30057

m.+olunca 27065

m.+oluşu 6112

m.+oluyorlar 26708

m.+tur 15589, 15851, 15888, 15889, 16315, 25563

m.+un 9739

m.+uz 14935

[=75]

MAĞRA: Ar. Mağara, yer altında, dağ yamaçlarında, kayalar arasında çeşitli sebeplerle tabii olarak meydana gelmiş olan, insan ve hayvanlara barınak olabilecek genişlikteki oyuk veya kovuk, in, gar, kehf:

“Bin **mağra** ağız.ı aç-mış ulu-rken uzun uzun”
m. 35750

[=1]

MAĞRİB: Ar. 1. Güneşin battığı yer veya güneşin battığı yön, taraf, batı, garp:

“Kambur soruyor: Şâmil furûg'ı tal'ati **mağrib'le** maşrık'a!”

(m. +le 30953)

2. Batıda bulunan memleketler, batı ülkeleri:

“Münkaad et-ip serîr.ine maşrık.la **mağrib.i**”

(m. +i 37194)

[=2]

MAĞRİBÎ: Ar. (Kuzey Afrika ülkeleri halkından olan kimse, Mağripli.):

***Mal bulmuş mağribî gibi**: Eline hiç beklemediği bir fırsat geçen bir kimsenin memnuniyetini ve sevincini anlatmak için kullanılır:

“Bu, boş ülkeyi yeni sanatkârlar **mal bulmuş mağribî gibi** buluyorlar.”

m. 28291

[=1]

MAĞRUR: Ar. Kurumlu, gururlu, kibirli, kendini beğenmiş:

“Mehîb olmaktan ziyâde **mağrur** bir adamdı.”

(m. 34547)

“Ben de bir vâris.in olmak.la bugün

mağrûr.um”

(m. +um 35665)

m. 10417, 13959, 17503, 21548

m. +du 896

[=7]

MAĞRURÂNE: Ar. Gururlu, kibirli bir tarzda, mağrur bir insana yakışacak şekilde:

“Harpse kaç defa muzafferane yürüdüler, ric'atsa kaç defa **mağrurane** döndüler.”

(m. 15124)

m. 13270, 13381, 16098, 23336

[=5]

MAĞŞUŞ: Ar. Saf ve hâlis olmayan:

“Demek istiyorum ki bu milletin asıl kendi edebiyatına âşinâ olmuş bir Vefik Paşa alafranga ve **mağşuş** olmaz, bilâkis kendi Türkçesi'ni ve Türklüğünü bulur.”

(m. 32415)

m. 9171

[=2]

MÂH: Fars. 1. Gökteki ay, kamer:

“Ey berk müjde ver felek.in mihr ü **mâh.ına**”
(m. +ına 37205)

2. **meç**. Ay gibi güzel, sevgili:

“Pür.dür hayâliyâr ile her lâhza yâd.ımız/
Mevkuuf.dur o **mâh.e** samîmîfuâd.ımız”

(m. +e 37856)

m. 37330, 37648, 37778, 37904, 37906, 37910, 39212

m. +ın 37531

[=10]

MAHABBET: Ar. Muhabbet, sevgi:

“Bir zaman ondan ders görmüştüm.

Mahabbetini kazanmıştım.”

(m. +ini 34536)

“Bak şişe vü sâgar.in **mahabbet.lerine**”

(m. +lerine 38348)

m. 20396

m. +ini 34985

m. +inizin 20525

m. +le 20289, 20423, 20437, 20586

[=9]

MAHÂFİL: Ar. Bir araya gelinerek konuşulup görüşülen ve çeşitli konularda fikir alışverişinde bulunulan yerler, toplantı yerleri, mahfiller:

“Rusya'nın an'anevî siyasetiyle daima körüklediği veçhile küçük milletler Fransa'ya bizden fazla yaklaştılar, Paris **mahâfilinde**, matbuatında siyasî müddeâlarına iyiden iyiye germî verdiler.”

(m. +inde 12022)

“Yunan matbuat idaresi diyor ki: Bir müddettir Atina gazeteleri Yunanistan'a karşı husumet besleyen **mahâfilden** havadis alıyorlarmış.”

(m. +den 14019)

m. +i 7738

[=3]

MAHAL: Ar. 1. Yer, mekân, mevki, cay:

“Bu inkılâptan sonra ilk yetişen nesil Çemberlitaş inkılâbını yapan vatanperverlere yine o **mahalde** bülend bir abi de rezzetti.”

(m. +de 6586)

2. ***Mahal yok**: Gerek yok:

“Bence hakikat-bîn olmalı, bedbin olmaya **mahal yoktur.**”

(m. 8154)

3. ***Mahall-i irâe**: Gösterildiği yer:

“Şiirin diğer nevîlerinden müstesna olarak bu mezhebin âyinleri de vardır ki sahnede icra

olunur; lâkin yalnız sahnede, sahnenin, vak'anın cereyan ettiği **mahall-i irâesi** ancak sanat-perverlere zevk verebilir.”

(m.+i+irae.si 31467)

4. ***Mahall-i ikamet**: İkamet yeri:

“Fîrâvun-sîmâ Mûsâ Paşa'nın **mahâll-i ikameti** istidasına binâen evvelce İzmir'e tahvil kılınmıştı.”

(m.+i+ikamet.i 22057)

m. 8158, 9339, 28883, 34462

m.+de 6581, 7258, 7267

[=10]

MAHAL-İ İNZİVÂ: Ar. Köşeye çekilip bir şeye karışmama, insanlardan uzaklaşma yeri:

“Bir **mahallünzîvâ** bulmak muhâl ender muhâl”

m. 38994

[=1]

MAHALLE: Ar. Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri:

“Bir tek Rum evi olmayan İslâm **mahallelerinde** yeni, üç dört Rum dükkâmı harıl harıl işliyor.”

(m. 14096)

“Taş.lar sokak çocuk.ları geç-sen **mahalle.den**”

(m.+den 38997)

m. 475, 535, 567, 613, 695, 2970, 3033, 3174, 7023, 7105, 7450, 7634, 21222, 21262, 26032, 26032, 26541, 28912, 28919, 31700

m.+de 6988, 21665, 21668

m.+ler 1923

m.+lerde 11744, 14126, 32014

m.+lerimizde 19013

m.+lerimizi 6672

m.+lerin 9411, 25674

m.+lerinde 10543, 14089, 21160, 22176, 35489

m.+lerinden 579, 3373

m.+lerine 19007, 32973

m.+lerinin 6993, 30324, 35521

m.+nin 19010

m.+si 1381

m.+sinde 572, 579, 30426

[=49]

MAHALLÎ: Ar. Yer, mekân:

“Meb'uslar bir sabah içtimâ' **mahallinin** kapısına geldikleri zaman kapıyı kapalı buluyorlar.”

(m. 25473)

m. 7151, 7452, 19133, 24039, 30337, 35471, 35513, 35513, 35514

m.+nin 25464

m.+ydi 19661

[=11]

MAHARET: Ar. Bir işteki ustalık, beceriklilik, marifet, hüner, meleke:

“Mehmed Âkif Bey ve son zamanlarda harikulade çâlâk bir ifâdeyle çocuklara kıssalar ve menkıbeler yazan muallim Serâceddin Bey aruzla yerli lehçeyi ifâde etmekte büyük **maharet** gösterdiler.”

(m. 29580)

m. 16464, 29573, 29574

m.+e 12558

m.+i 27270

m.+ler 14611

[=6]

MÂ-HAŞER-ALLAH: Ar. Mahşerdeki gibi, çok kalabalık:

“Filibe istasyonu **mâ-haşer-allah** bir kalabalık.”

(m. 3059)

m. 3213

[=2]

MAH-BE-MAH: Fars. Aydan aya:

“Yalnız senevi 400 frank para vermek lâzımdır ki, mektebe devam için Paris'de ikametim de tabîi olacağından **mah-be-mah** tahsisât-ı hâzıranı olan 100 franga daha 60 frangınîlâvesi zarurîdir.”

m. 19916

[=1]

MAHBES: Ar. Suçluların hapsedilip cezalarını çektikleri yer, cezaevi, hapisane:

“Ruscuk'da fikrin yalnız bu kadarcık bir şimşeği çakmasıyla İstanbul'daki teceddüd tecrübesi ve hıyanetine rağmen **mahbeste** bekliyen III. Selîm'i kurtarmak için bir yürüyüş hareketi hazırlanır.”

(m.+te 23845)

m. 22608

m.+i 2532

m.+ten 22728

[=4]

MAHBÛBE: Ar. Sevilen kadın, kadın sevgili, maşuka:

“Luxembourg ağaçları altında bahsi geçen meçhul **mahbûbeyi**, burada Marmara'nın Anadolu kıyısında buldum.”

(m.+yi 21662)

m. 21601

“Gel ey **mahbûb.e** Çin.den”

(m. 37016)

[=3]

MAHCÛBİYET: Ar. Mahcup olma durumu:

“Bir de **mahcubiyeti** bertaraf ediniz.”

(m.+i 20372)

m.+i 33473

m.+ini 603, 11578

[=4]

MAHCUP: Ar. Utanan, utangaç:

“Yanında şişman, değirmi yüzlü, hâl ve şanı taşralı ve çocuk gibi **mahcup** biri vardı.”

(m. 8563)

m.+um 20545

[=2]

MAHDUM: Ar. Erkek evlat, oğul:

“Müftü Efendi'nin paşa, ağa **mahdumlarının** nasıl yetişebileceklerini iyi bildiğini anladım.”

(m.+larının 34604)

m. 2442

m.+larının 34789

m.+una 34590

[=4]

MAHDUT/MAHDUD: Ar. Çevrilmiş, sınırlanmış:

“1908 inkılâbına kadar Abdülhak Hâmid meftunluğu vardı, kuvvetliydi, ancak henüz **mahdut** bir dairedeydi.”

(m. 8344)

m. 1878, 3419, 3816, 4086, 5410, 16548, 20146, 20147, 20194, 21191, 23254, 23285, 25072, 26474, 26739, 27842, 28666, 28961, 31056, 31060, 31685, 33156

m.+du 4024, 19270

m.+dur 18897, 32952

m.+tu 8765

m.+tur 8199

[=29]

MAHFE-İ YUSÛF: Ar. Hz. Yusuf'un bulunduğu mahmel, mahmil, tahtirevan:

“**MahfeîYûsuf** san-ır vâdîKen'an.dan geç-er”

m. 37615

[=1]

MAHFEL: Ar. Dernek yeri:

“Kapılarda jandarmalar sâmi' **mahfellerine** girecek halkda, sıkı bir muayeneyle, silâh arıyorlar, içeriye öyle bırakıyorlar.”

m.+lerine 3239

[=1]

MAHFÎ: Ar. 1. Gizlenmiş, saklanmış, saklı, gizli:

“Sâhib-makâm olan Eyüb, gecenin bu saatinde, haremine çe kilmış bir padişah gibi **mahfi**, pencereleri kapalı, yalnız etrafın da yatan Fâtih adamlarından iki ihtiyar gazinin türbeleri ışıklı; onlar, ramazanı ruhanî bir keyifle hissediyorlar; ikisinin de mumları yanyor, pencereleri açık.”

(m. 7959)

2. ***Mahfice**: Gizli bir şekilde, gizlice:

“**Mahfi.ce** başla-yan git-erek bîriyâ iç-er”

(m.+ce 37620)

[=2]

MAHFİL: Ar. 1. Konuşup görüşmek, çeşitli konularda fikir alışverişinde bulunmak vb.

amaçlar için bir araya gelinen yer, toplantı yeri: “Kulüplerde, hususî **mahfillerde** oyunculuğunun epey gülünç ve güldürücü sahneleri olmuştur.”

(m.+lerde 9959)

“Yay-ar bu **mahfil.e** âsâb.ı gevşet-en bir bû”

(m.+e 37112)

2. ***Mahfil-i Hümayun (Hünkâr Mahfili)**:

Büyük câmilerde padişahlar için ayrılmış yüksekçe ve kafesli yer, hünkâr mahfili:

“Mihrap, minber, **hünkâr mahfili** millî oymacılığın incelik hârikalarıdır.”

(m.+i 5660)

m. 6579, 21739, 23166, 23173, 30581, 31634, 31803, 31803

m.+de 11584, 21984, 26077, 28659, 31475, 31966

m.+e 23158, 23192

m.+i 5656, 31992

m.+i+siyasi 23180

m.+i+siyasiye 23167

m.+in 21996, 34408

m.+inde 21778, 30622

m.+indedir 23338

m.+inin 21984

m.+lerde 28842

m.+leri 1981, 21724, 30565

m.+lerinde 9690

m.+mahfil 11850
[=34]
MAHFUZ: Ar. Saklanmış, gizlenmiş:
“Eski Sarayda **mahfuz** olarak yaşayan validesi, parlak bir alayla oradan çıkarılır, Yeni Saray'a getirilir.”
(m. 5367)
“**Mahfûz** bir hazîne.de nakdîne bil-medik”
(m. 37455)
m. 5362, 5363, 15058
m.+dur 25316
[=6]
MÂH-I NEV: Fars. Yeni ay, hilâl:
“Geç-ti san-dım **mâhnev** âyînebillûr.dan”
m. 37488
[=1]
MÂHÎ: Fars. Balık:
“(…) ‘Akluma bir suâl geldi: Aşka dâir fikrinizi sorabilir miyim üstad? Aşk nedir?’
–Onu bana sormayınız! Ben nasıl bileyim:
Mâhiler ki derya içredir deryayı bilmezler...”
m.+ler 32349
[=1]
MÂHİR: Ar. Usta, becerikli, eli işe yatkın, maharetli, marifetli (kimse):
“Bu evet, telgraflarla İstanbul'a, Anadolu'ya, Edirne'ye, İzmir'e in'ikâs etti, bütün propaganda oyunlarında **mâhir** olduğu gibi istatistiği de büyüçülük derecesine çıkarmış olan düşmanımız Yunan (...)”
(m. 12533)
m. 34849
[=2]
MÂHİRÂNE: Ar. Usta olan kimseye yakışır şekilde, ustaca:
“Romanla şiir mecmuasının lisânı pürüzsüz, temiz, güzel, **mâhirâne**, hâsılı son edebî modanın numunesi.”
m. 30124
[=1]
MÂHİYET: Ar. Bir şeyin ne olduğunu belirleyen asıl unsur, nitelik:
“Yavaş yavaş edebiyata, sanata manevî bir **mahiyet** veriyoruz.”
(m. 7458)
“Gazeteci, edipten ve politikacı ihtilâlciden başka **mahiyette** bir adamdır.”
(m.+te 9698)

“O zamandan beri hakikaten Türk vatanının birliği mantığı Avrupa'da sâri bir **mahiyet** almaya başladı.”
(m. 11885)
m. 1344, 11356, 12004, 17231
m.+çe 32259
m.+i 4291, 8242, 12028, 12866, 27306, 28312, 32149, 32279
m.+i+aliyye.dedir 14311
m.+inde 23768, 27806, 35518
m.+indedir 11917, 12030, 28438
m.+inden 27805
m.+ine 31165
m.+ini 12613, 15208, 24888, 25166, 27683, 29892, 35453
m.+iyle 24315
m.+lerden 23692
m.+leri 27478
m.+lerinde 27243
m.+lerinden 23701
m.+lerini 27910
m.+te 7413, 9693, 17225, 23581, 24371, 27776
m.+tedir 15706, 18491, 23584
m.+ten 13634
[=47]
MAHKEME: Ar. Yargılama:
“Üsküb'ün ceza **mahkemesinde** on beş sene hüküm yedi.”
(m.+sinde 358)
m. 10472, 11211, 22180, 35578
m.+lerde 35468
m.+leri 1149
m.+lerinde 9966
m.+lerini 11558
m.+nin 35570
m.+sinin 10924
m.+ye 1140, 1147, 10444
[=14]
MAHKÛK: Ar. Sert bir yüzey üzerine çelik kalemlle kazılmış veya kabartma şeklinde yazılmış olan, işlenmiş, resmedilmiş, hakkolunmuş:
“Sarayburnu'nda vâsi bir meydan, ortasında büleml bir tâk-ı zafer, çepeçevre mevâkib-i müheykele ile tevşih olunmuş bu mevhibeler ta Söğüt gazasından son zamanlara kadar gelip geçen Osmanlı guzâtı idi. Tâkın cephesinde zafer

unvanları **mahkûk**, *Sırp Sındığı, Birinci Kosova, Niğbolu, Varna, Kostantaniyye ilâ âhirihi...*”
(m. 6533)

m. 6527, 16661

[=2]

MAHKÛM: Ar. 1. Bir mahkemede yargılanıp hakkında hüküm verilmiş olan, hükümlü:

“*Kurşunlu Han, mahkûm ve mahpusla lebâleb dolu olduğu için bulunduğu semtin ortasında uğuldardı.*”

(m. 1123)

“*Mahkûm.u sok-ar mengene.den mengene.ye*”
(m.+u 38062)

2. Gitmekte olduğu kötü sonuçtan kaçınamayan:

“*İşte o Arnavutların Mora ve Epir’de olanları bir asırdan beri tedricî tedricî Rumlaştılar, kayboldular, diğer kısmı da şimdiden sonra son Arnavut vatanında göz göre göre Rumlaşmaya, kaybolmaya mahkûmdurlar.*”

(m.+durlar 13973)

3. ***Mahkûm etmek: mec.** İstemediği, hoşlanmadığı bir şeyi yapmaya mecbur bırakmak:

“*Bu incelik, Boğaziçi’nde ve Haliç’te yarattıkları güzel âlemi fenaya mahkûm etmiş.*”

(m.+etmiş 7397)

m. 1057, 1072, 1122, 13955, 14533, 16596, 17696, 22153, 32077, 35574, 35579, 38064

m.+du 1135, 1137, 4088, 4292

m.+dur 14534, 15722, 21698, 24379

m.+edilmişti 27231

m.+etmek 20364

m.+lar 1073

m.+ların 23337

m.+olan 22670

m.+olduğuma 1785

m.+olduğumu 35576

m.+olduğunu 33775

m.+olsun 21698

m.+u 22165

m.+uz 30046

[=34]

MAHKÛM-I ZEVÂL: Ar. Yok olmayan mahkûm:

“*Mahkûmzeval et-mesi gaayet.le garîb*”

m. 38239

[=1]

MAHKÛMİYET: Ar. Mahkûm olma durumu:

“*Türkler hâkimiyetleri zamanındaki tevazulu vaziyetlerini mahkûmiyetlerinde muhafaza ettiler, yalnız devrin değişşi Arnavutları pek ziyâde söndürdü.*”

m.+lerinde 1075

[=1]

MAHLAS: Ar. Şairlerin manzum eserlerinde kullandıkları takma ad:

“*Nihâyet Mustafa Efendi hat imtihanında hocasından Şem’î mahlasını almış.*”

(m.+ını 33373)

m. 28491

m.+ını 2087

[=3]

MAHLÛ’: Ar. Tahtından indirilmiş, hal’ edilmiş (hükümdar):

“*(...) ve o aralık mahlu Sultan Mustafa’yı boğdurdu.*”

(m. 23932)

m. 17176, 23921, 24990, 25640

[=4]

MAHLÛK: Ar. 1. Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş:

“*Sevgiden, vefadan, merhametten, iyilikten yaratılmış ilâhî bir mahlûktu.*”

(m.+tu 242)

2. Yaratık:

“*Bu iki kanlı adam Üsküplülerin hayâlinde birer efsâne mahlûku, birer dev gibiydiler.*”

(m.+u 1132)

m. 6454, 7377, 10608, 12831, 16406, 17492, 21538, 26673, 27608, 30710, 30750, 31105, 34948

m.+dan 26673

m.+lar 21661, 33485

m.+lardı 504, 532, 19234

m.+ların 7351

m.+larını 25796

m.+tu 1623, 16580

m.+tur 30144, 31086

m.+u 11741

m.+un 11089

[=29]

MAHLÛKAT: Ar. Yaratılmış olan şeyler, mahlûklar:

“*(...) ‘En mutlak iktidardan en adî sebzeye kadar her şey sizin olursa bu memleketin zevi’l-*

hayât **mahlûkatından** ne fazilet istiyorsunuz?’
(...)”

(m. +ından 17035)

m. 30543

[=2]

MAHLÛL: Ar. Bir kimsenin ölümünden sonra sahipsiz ve boş kalan (makam, mansıp, memuriyet):

“Bu mahfilde Nefî’den **mahlûl** kalan evrengin El-hükmü li’l-gaib fetvâsiyle vârisi Şeyhi’ş-Şuâra Leskofçalı Galib Bey görülyorken, (...)”

m. 21995

[=1]

MAHMÎ: Ar. Korunan, gözetilen, birinin himâyesi altında bulunan (kimse veya şey):

“Celâl Sâhir gerçi o aralık, Talât Bey’in çok **mahmîsi**, bâzı mühtedî İttihadcılar gibi fazla âteşin olmakla beraber –hakkında bu hakikati söyleyeyim– dostlarıyla görüşürken çok dürüsttü.”

(m. +si 2679)

m. +si 3823

[=2]

MAHMUD: 1. ***Mahmûd-ı Evvel**: Sultan I. Mahmut:

“Yalnız, sözle değil işle ıslâhat yapanlarımıza üç yüz elli seneden beri geçmiş bütün bir silsileden Sokullu, daha sonra Ahmed-i Evvel ve Kuyucu Murad Paşa, (...) **Mahmûd-ı Evvel**, Tanzimat ve müceddidîni bütün bu edvâr-ı inkılâbîye birer birer akîm oldu.”

(m. +ı+evvel 23279)

2. ***Mahmûd-ı Sâni**: Sultan II. Mahmut:

“Selim-i Salis, **Mahmûd-ı Sâni** kaptırdıkları uzak ülkeleri geri almak için ilk padişahlarımız kadar azimkârdılar.”

(m. +ı+sani 12723)

m. +ı+sani 3927, 7503, 12714, 24085

m. +ı+sani.nin 17038, 17205

[=8]

MAHMUD ÇELEBİ: İstanbul’da, Bektaşî Dergâhı’nın bahçesinde medfun şehitlerden biri: “İstanbul için, fetihden bir sene evvel şehit düşen **Mahmud Çelebi** ve onun gibi şehitlerin taşları dursalar, onların yerine bizim gibi fâniler fenâyâb olsalar, daha iyi olurdu.”

(m. 6266)

m. 6254

[=2]

MAHMUD ESAD EFENDİ: Seydişehirî. (1856-1918) Osmanlı devlet adamı, hukukçu:

“Yıldız bu ihtilâlden ürkmüş, Üsküp’ü Arnavudluğun merkezî sandığa için, –sonraları sadrâzam olan– Hakkı Bey’i, **Mahmud Esad Efendi’yle** ve daha birkaç Babiâli siyâsîsini hey’et hâlinde göndermişti.”

m.+yle 1026

[=1]

MAHMÛDİYE: Ar. 1. Sultan II. Mahmud zamanında basılan ve son dönemlerde süs altını olarak da kullanılan, yaklaşık 25 gümüş kuruş değerindeki ince ve yassı altın sikke:

“Koçî’larda çingene hanımları al, siyah, pembe, mor feraceler giymişler, beyaz yaşmaklar tutunmuşlar, (...) boyunlarında sahîh veya taklid **Mahmûdiyyeler** ve beşibiryerdeler, dizleri üstünde esmer yavruları, başlarında sikke ve boncuktan görünmeyen feslerle, ağızları ve elleri yaladıkları akideden kıpkırmızı bir hâlde geçiyorlardı.”

(m. +ler 909)

2. Sultan I. Mahmut’un bina ettirmek istediği camiye vermeyi düşündüğü isim:

“Bu tarihte ‘üslûp şuursuzluğu’ başlar. 1755’te Birinci Mahmut’un ‘**Mahmûdiyye**’ unvanını vermek niyetiyle bina etmeye başladığı ve bitiremediği, kardeşi ve halefi Üçüncü Osman tarafından ikmal olunan ve asıl banisinin ismi hazfedilerek, hem yanlış, hem mânâsız ‘Nur-u Osmaniye’ unvanını alan cami, üslûpta millî şuursuzluğun bir numunesidir.”

(m. 5726)

m.+ler 908, 974

[=3]

MAHMUD NEDİM PAŞA: (1818-1883)

Osmanlı sadrazamı:

“Önce Âli Paşa’nın ölümünden hal’ vak’asına kadar, beş sene içinde gelen sadrâzamları gözden geçirelim: **Mahmud Nedim Paşa**, Midhat Paşa, mütercim Rüştü Paşa, (...)”

(m. 35168)

m. 35162

m.+yı 35269

[=3]

MAHMUD PAŞA: Damad Mahmud Celâleddin Paşa. (1853-1903) Osmanlı devlet adamı, Sultan Abdülmecid'in kızı Seniha Sultan'ın eşi:

“**Mahmud Paşa'nın** Paris'e firarı, firarından sonra Pâdişah'la olan mücâdelesini, nihayet ölümü, o vakte göre heyecanlı vakaayi'dendi.”
(m. +nın 3935)

m. 3791, 3929

m.+yı 3910

[=4]

MAHMUD PAŞA CAMİİ: Zal Mahmud Paşa Camii. İstanbul'un Eyüp ilçesinde Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri Zal Mahmut'un Mimar Sinan'a yaptırdığı cami medrese, türbe, çeşmeden meydana gelen bir külliye:

“(…) 1471'de Aksaray'daki **Murat Paşa Camii** ve Üsküdar'daki **Rum Mehmet Paşa Camii**, Büyük Çarşı, zamanımıza kadar kalmış yahut yangın ve zelzeleyle kaybolmuş yüzlerce mescit (…)”

(m. 5557)

m. 3179

[=2]

MAHMURLUK: Mahmur olma durumu:
“Osmanlı unsurlarının emsalsiz bir vıfak içinde yaşayacağını tahmin edenler büyük bir ekseriyetti. O sermestliğin nasıl bir **mahmurlukla** bittiği bahsini bir tarafa bırakarak, bu hâdisenin asıl menşe'ine rücu edelim.”

m.+la 26278

[=1]

MAHMUT BABA: Darülfünun müderrislerinden biri:

“Müdür Behçet Bey'in odasında müderrislerden Rıza Tevfik, Naim, **Mahmut Baba** namıyla maruf Mahmut Bey daha bir iki kişi vardı.”

m. 18734

[=1]

MAHMUT BEY: Mahmut Baba:

“Müdür Behçet Bey'in odasında müderrislerden Rıza Tevfik, Naim, Mahmut Baba namıyla maruf **Mahmut Bey** daha bir iki kişi vardı.”

(m. 18734)

m. 18732

[=3]

MAHMUT MUHTAR PAŞA: (1867 – 1935)

Soyadı Kanunu sonrasında Mahmut Muhtar

Katırcıoğlu, İzmir Valiliği, Bahriye Nazırlığı ve diğer çeşitli devlet görevlerinde bulunmuş, Osmanlı dönemi devlet adamı:

“Ali Kemal, bu devrede **Mahmut Muhtar Paşa** ile dost olmasına rağmen Muhtar Paşa kabinesi ile geçinememişti.”

(m. 10115)

m.+ların 9960

m.+yı 10360, 10365

[=4]

MAHMUT ŞEVKET: Mahmud Şevket Paşa.

(1856, Bağdat, Irak – 1913, İstanbul) Osmanlı asker ve devlet adamı:

“Polis Müdüriyetinden çıktım. Bu hâdiseden bir ay sonra **Mahmut Şevket** katlolundu.”

m. 11354

[=1]

MAHMUT ŞEVKET PAŞA: Mahmut Şevket:

“Ali Kemal'in eniştesi, **Mahmut Şevket Paşa'nın** sabık yaveri Hüseyin Kadri Bey, bu itilâf mülakatlarında araya girdi.”

(m. +nın 10131)

m. 10136

m.+nın 9790, 10126, 11367, 11376

m.+yı 11362

[=6]

MAHPUS: Ar. Bir yere kapatılmış, hapsedilmiş:

“Üsküp'de yeni usulde bir hapisane yapılmış, **mahpuslar** da oraya nakledilmişler.”

(m. +lar 1160)

“**Mahpus.unu** tlaak et-emez zevk.inden”

(m. +unu 38063)

m. 17450, 17481, 22713, 34157

m.+la 1122

m.+lar 38856

m.+ların 3030

m.+olan 34074

m.+sunuz 33008

[=11]

MAHBÛSİYET: Ar. Mahpus olma durumu, hapislik, mahpusluk:

“Şâir, babasının **mahbûsiyeti** devresinde üç yaşına giriyor, daha gözünü açar açmaz, konağını baldırı çıplak ihtilâlcilerin mızrakları ortasında buluyor.”

m.+i 22731

[=1]

MAHREÇ: Ar. Ses veya harfin ağızdan çıkış şekli, söyleyiş, telaffuz:

“Bir **mahreçden** olan hân ve ân kelimelerini mef’ûl-i fih şeklinde hânda ve ânda telâffuz ederken birini handa ötekini ânde olarak telâffuz ederler.”

(m.+den 29099)

“Kendisinin **mahrec-i aklâm'dan** nasıl çalışarak yetiştiğini, Babî’li’de zahmetle çalıştığını öğünerek anlatıyordu.”

(m.+i+aklam.dan 1514)

m.+i+aklam.dan 1496, 1513

m.+lerini 15159

[=4]

MAHREK: Ar. Hareket eden bir nesnenin takip ettiği yol:

“O zaman henüz şark meselesinin **mahreki** şimaldedir, İsveç ve Lehistan bu cenup akınına mukavemet ıztırasında dırlar.”

m.+i 15828

[=1]

MAHREM: Ar. 1. Çok samimi ve içli-dışlı olan kimse:

“(…) lâkin **mahrem** müşâvirleri Hüseyin Avni Paşa'nın yalnız seraskerliğe getirilmesini daha ihtiyatlı bir tedbir olarak tavsiye etmişlerdir.”

(m. 35249)

2. Başkalarından saklanan, başkaları tarafından görülmesi, bilinmesi, duyulması istenmeyen, gizli:

“**Mahrem** muâşaka”

(m. 36242)

m. 11408

m.+i+esrar.ı 24994

[=4]

MAHREMÂNE: Ar. Mahrem bir şekilde, mahrem olarak, gizlice:

“Mamañih **mahremane** olarak bana dedi ki: (...)”

(m. 11543)

m. 11541, 26185

[=3]

MAHREMİYET: Ar. Mahrem olma durumu:

“(…) Pâdişâh'ın **mahremiyetindeki** ehemmiyeti o vakitten başladı.”

(m.+indeki 34257)

m. 1692

m.+inde 19757

m.+ine 34886

[=4]

MAHRUM: Ar. 1. Yoksun:

“Annemin resminden **mahrumum**. Onun bir resmi hayatımın en büyük bir yadigârı olurdu.”

(m.+um 32)

2. İyi ve güzel bir şeyden hissesi, payı olmayan, yoksun olan, istediğini elde edemeyen (kimse), nasipsiz:

“Bugün her şûle.den **mahrûm câmid**”

m. 37957

3. ***Mahrum kalmak**: Bir şeyden nasibini alamamak, istediğini elde edememek:

“Eğer oraya gönderil(me)miş olsaydım, tahsilim doğrudan doğruya bir yeni maârif mektebinde başlasaydı milliyetimin en hoş bir hâtrasından **mahrum kalmış, olurdu.**”

(m. 412)

4. ***Mahrum olmak**: Bir şeyden nasibini alamamak:

“Uzak ve yakın vukuftan bu kadar **mahrum olan** bu neslin teceddüd teşebbüsü bir menba'dan geliyor ki, o da sevk-i tabiidir.”

(m.+olan 23798)

5. ***Mahrum etmek**: Birinin istediği şeyi elde etmesine engel olmak:

“Bu iki şehir ve vilâyet iktisadî, askerî, coğrafi nokta-i nazardan bizim için bir hayat meselesi olmalarından sarf-ı nazar yalnız Yunan elinde olmakla bizi sulhun düşüncesinden bile daima **mahrum edecek.**”

(m.+edecek 12589)

m. 412, 13085, 14396, 17056, 17155, 17161, 17403, 17697, 17701, 17703, 21183, 26492, 29360, 29363, 31647, 31655, 32085

m.+du 9706, 11007, 32287, 35230

m.+dur 9254, 16471, 17592, 27896, 28429, 29131

m.+durlar 15225, 18161

m.+olarak 22258

m.+uz 21946, 30147, 31066

[=37]

MAHRUMİYET: Ar. Mahrum olma,

mahrumluk, yoksunluk:

“İstanbul Türklerini, kader bu istiklâl cidalinin haricinde bıraktı, **mahrumiyetlerine** rağmen kalpten millî harekete karşı gösterdikleri hâhişi kaydettik.”

(m.+lerine 13913)

m.+lerden 31658

[=2]

MAHZEN: Ar. Devlete ait kıymetli şeylerin saklandığı yer:

“(…) itiraz edebilmek için Hazîne-i Evrak’ların, **mahzenleri** içindeki tevsik mücâdelesine girmek lâzımdır.”

m.+leri 27105

[=1]

MÂHSİZ: Ayı, kameri olmayan:

“Bu iptidâî şâirler İzzet Molla’ya:
‘İşittik ki siz şâir-i şâhsız
Maârif semâvâtınâ **mâhsız**
Değil haddimiz gerçi çaldırma saz
Gönül bir iki nağme eyler niyâz’
derler, şiiri nağmeden ayıramazlar.”

m. 27994

[=1]

MAHSÛD: Ar. ***Mahsûd etmek**: Kıskaçtırma vesilesi yapmak:

“Çal aşk.ımızı o.nlara **mahsûd et-elim çal**”

m. 39162

[=1]

MAHSUL: Ar. **mec.** Elde edilen, meydana gelen, hâsil olan şey, netice, ürün, semere:

“(…) politikada uzun müddet tecrübesinin **mahsulü** olan bu fikrin, çok erken söylenmiş olmasıyla bir değeri vardır.”

(m.+ü 9793)

m.+iydi 3932

m.+lerini 19202

m.+ü 15179, 27366

m.+üdür 28802

m.+ünü 14733

m.+üydü 8817

[=8]

MAHSÛL-İ ÖMR: Ar. **mec.** Ömrün ürünü, semeresi:

“**Mahsûliömr.ü zevk.e fedâ eyle-dik müdâm**”

m.+ü 37454

[=1]

MAHSUR: Ar. 1. Sınırlanmış, sınırları belli edilmiş:

“Fetih askeri müşevvik bir azmin yeni bir tecellisi ile son hücumu icra ederek müdâfi **mahsurları** yenmiş ve Kostantiniyye’ye girmiş.”

(m.+ları 23642)

2. Etrafı kuşatılmış, muhasara altına alınmış:

“Antakya Kal’esi’nde **mahsur** bulunan bir Ermeni –Fîrûz– el altından Fransızlarla muhabere ederek kal’enin bir kulesinden Salihliler kal’eye girdiler.”

(m. 26593)

[=2]

MAHSUS: Ar. 1. Has, özgü:

“Meydanın bir tarafına da köylülerin yemek yemesine **mahsus** olan, uzun tahta sofralar kurulurdu.”

(m. 624)

2. İsteyerek, bilerek, kastî olarak, kasten, özellikle:

“Ganî Efendi’nin şahadet parmağı mütekallisti; küçük parmağının tırnağını **mahsus** uzatırdı.”

(m. 525)

m. 525, 624, 1173, 1301, 1981, 3304, 3506, 5717, 6506, 6853, 7793, 7795, 7836, 9027, 9800, 9801, 9880, 9949, 11138, 11193, 15689, 16509, 19423, 19455, 19500, 20494, 22202, 22211, 22212, 22215, 22492, 23192, 28083, 28128, 29169, 29195, 29520, 30337, 31048, 32147, 34421, 34557

m.+dur 18896

m.+olan 26709

m.+olmak 33016

m.+tu 493

[=46]

MAHŞER: Ar. **mec.** Çok büyük kalabalık:

“Her gün güneş battıktan sonra, İstanbul sokaklarında tek tük insanlar görüldüğü saatlerde Kadıköyü, Haydarpaşa vapurları sefine-i Nûh gibi birer **mahşer** kesiliyor.”

(m. 7548)

m. 3378, 9764, 14290, 18073, 21330, 34482

m.+i 4083, 6932, 7783, 28174

[=11]

MAHŞER-İ TÎG: Ar.+Fars. Mahşerin kılıcı:

“Pîş ü pesinde **mahşeritîg** ü teber gel-ür”

m. 37180

[=1]

MÂHTÂB: Fars. Mahitap, mehtap:

“Boğaz.da üç gecelik **mâhtâb.dan** başka/
Cihan.da ol-madı bir hisseiverâset.imiz”

m.+dan 37315

[=1]

MAHÛL: Ar. Dehşet verici, endişelendirici durum, tehlikeli gelişme:

“(…) *Âtî bugünden olmasın isterseniz beter, Garb'in terakkiyatını tâkib edin, yeter! Bir cünha-i giran ona halk olmayıp mahûl? Meydâna çıkmasaydı bu harb-i cihan-şümûl' (...)*”

m. 31026

[=1]

MÂHUD: Ar. Bilinen, adı geçen, malum:

“*Mütareke olduğu zaman Wilson'un mâhut maddelerine dört elle sarıldık.*”
(m. 15670)

“*Meşrûtiyetin gürültülü günlerinde cenazesinin nâdir bir alâyişle İstanbul'a naklolunuşuyla, mâhut Kâmi'nin Sabâh-ı Hürriyyet piyesindeki tumturaklı kahramanlığı hatırlarda yegâne kalabilecek izlerdendir.*”

(m. 3940)

m. 10924, 11715, 17906, 21092

[=6]

MÂHÛR: Ar. İnci bir seyir takip eden, çargâh makamının rast perdesi üzerindeki şeddi olan en eski makamlardan biri:

“*Kop-tu bir fevvâreizerrin gibi mâhûr.dan*”

(m.+dan 37492)

m. 37650

m.+dan 37482

[=3]

MAHV: Ar. Yok etme, varlığına son verme:

“(…) *küçük bir müddet vâlîde'nin vekilharci olması onun mahvına vesile oluyor, zannediyorum.*”

(m.+ına 34316)

m.+ı 11903

[=2]

MAHVET-: 1. Yok etmek, ortadan kaldırmak, varlığına son vermek:

“*İrtica' hükmünü senelerce bir daha icra ettikten sonra, vebanın kendi kendini mahvettiği gibi âciz bir hâle geldi.*”

(m.-tiği 23947)

2. İyileşemeyecek ve eski hâline gelemeyecek derecede maddî, manevi zarar görmesine yol açmak, perişan etmek:

“*Bir gün biz.i mahvetme.yi iste-rdi felek*”

(m.-meyi 38306)

m.-eceğiz 6320

m.-en 10149, 12173, 33711

m.-enlerin 33490

m.-er 22466

m.-erken 7376

m.-iyor 7825

m.-ti 33886

m.-tiklerini 2757

[=12]

MAHVİYET: Ar. Alçak gönüllü olma durumu, alçak gönüllülük, tevazu:

“*(…) Beç'i kolaylıkla fethedebileceğimizi bin korku ile, azamî mahviyetle söyledikten sonra, 'Yine siz a'lemsüz', diye sözünü kesti.*”

(m.+le 25294)

m. 9184

[=2]

MAHVİYETKÂR: Ar+Fars. Kendine değer vermeyen, aşırı derecede alçak gönüllü, çok mütevazı (kimse):

“*Harpten yalnız yaralı veyahut gazi çıkmış olanlar mahviyetkâr olurlar.*”

m. 16660

[=1]

MAHVİYETKÂRÂNE: Ar+Fars. Mütevazı kimseye yakışır biçimde:

“*Cavit Bey istikbaline gitmiş ve bütün istikbal edenlerin önünde Cemal Paşa'yı şedit hasretlerini ifade eden der-âğuşlarla kucaklamış, koluna girmiş, mahviyetkârâne konuşmuştu.*”

m. 11450

[=1]

MAHVOL-: Uğradığı maddî veya manevi zarar sebebiyle çok kötü bir duruma düşmek, eski hâline gelemeyecek derecede yıkılmak, çökmek, perişan olmak:

“*İbrahim Paşa'nın en büyük eseri matbaaydı. Sukuutuna ve katline sebep olan ihtilâlde kendi akrabası, dostları ve eserleri mahvoldular.*”

(m.-dular 30858)

“*Mahvol-du o âteş.le nihâyet Danimarka*”

(m.-du 39065)

m.-an 26068

m.-du 19636

m.-duk 19618

m.-mak 26253

m.-muş 1728, 9744

m.-muştum 1711

m.-ur 33881
m.-urdu 27823
[=11]

MAHYA: *Fars.* Ramazan gecelerinde, camilerde iki minare arasına gerilen ipler üzerine kandil veya elektrik ampulleriyle yazılan yazı veya yapılan resim:

“*Karşıdan İstanbul, mahyalarıyla, minarelerinin şerefelerindeki kandilleriyle görünüyordu.*”

(*m. +larıyla 14143*)

m. 14139
m.+lara 14149
[=4]

MAHZ: *Ar.* (Bir şeyin ta kendisi, aslı). ***Mahz-i hayır**: Hayrın ta kendisi:

“*Rızâ Teyfik: ‘Milletin her ferdi bir defa Avrupa seyahatine çıkmalıdır, bir vatandaşı oradaki kaldırımları görse mahz-i hayırdır...’ demişti.*”

(*m. +ı+hayır.dir 4343*)

m.+ı+tehlike.dir 16367
[=2]

MAHZÂ: *Ar.* Yalnız, ancak, sâdece, sırf:

“*Türklere isnat olunan harbcûluk mahzâ cihan efkârını aldatmak için icat edilen kasdî tefrikdirler.*”

(*m. 14882*)

m. 3520, 11313, 14874, 15566, 17095, 21682, 22009, 22288, 24015, 28527, 31528
[=12]

MAHZEN: *Ar.* 1. Bodrum, yeraltı:

“*Yüzünde bir mahzen hayâtının korkunç solukluğu vardı.*”

(*m. 1146*)

2. Yer altı deposu, depo, ambar:

“*Şerâb mahzen.i Cem.den sebû sebû dökül-ür*”

(*m. +i 37703*)

m. 3219
m.+de 18892
m.+e 18891
m.+i+evrak.a 3740
m.+lerinde 30328
m.+lerini 12863
[=8]

MAHZUN: *Ar.* Üzüntülü, gamlı, kederli, hüznü:

“*Lâkin çok da mahzun oluyordum.*”

(*m. 1168*)

“*Ne mükedder çıkıl-ır seyr.e ne mahzun yürün-ür*”

(*m. 37807*)

m. 254, 1902, 3427, 3466, 10658, 19237, 19237, 21517, 21531, 33595, 33597, 35732, 38653, 38657

m.+du 11691
m.+dular 16708
m.+olmak 19769
m.+olmuştu 34070
m.+olur 21340

[=21]

MAHZUR: *Ar.* Sakınılacak, çekinilecek şey, sakınca, engel, mâni:

“*Endüstri tarafından, sanayi tarafından hakikatte hiçbir mahzuru olmamalıdır.*”

(*m. +u 8284*)

m.+un 11174
[=2]

MAHZUZ: *Ar.* Hoşlanmış, haz ve zevk almış, hoşnut, memnun:

“*Yanıdaki eski adamlar da onun gibi tebrik ettiler. Bu basit hâdiseden pek samimî olarak mahzuzdular.*”

(*m. +dular 7048*)

m. 22840, 30688, 31492, 31545
m.+dular 22908
m.+etiyor 22074
m.+oldu 23187
m.+oluyor 3173

[=9]

MÂÎ: *Ar.* Su renginde, mavi:

“*Seyyâre.lerin mâi ve mukmir leme'ât.ı*”

(*m. 39153*)

m. 39169, 39230
[=3]

MÂİL: *Ar.* İstekli, hevesli, arzulu:

“*Ve eğer işitmiş olsa idiler ki altı asırdan beri edebîyyât-ı manzumesi evzân-ı aruza tevâfuk eden bir millet içinde parmak hesabını tercîh ve kabule mâil bir fırka-i şuarâ vardır.*”

(*m. 29337*)

m. 30957
[=2]

MÂİL-İ PERVÂZ: *Ar. +Fars.* Uçmaya meyilli:

“*Eflâk.e sanki mâilipervâz ol-ur kamer*”

m. 39207
[=1]

MAİLLARD: Versailles Ulusal Muhafız Komutanı:

“On bin kadar kadının önüne Bastille gaaliplerinden **Maillard** ve yaman bir ihtilâl serkerdesi olduğunu birkaç aydan beri cür'etleriyle pek ziyâde isbât eden Theoigne de Mericourt nâmında bir kız bu kadınların önüne düşüyorlar.”

m. 25617

[=1]

MAİŞET: Ar. 1. Yaşamak için gerekli olan şeyler, geçim, dirlik:

“Orta hâlli ve fakir halkın **maişeti** ise daha basit yollardan, bahçivanlıktan bahkçılığa, kayıkçılığa kadar işlerdendi.”

(m.+i 5827)

2. Yaşayış, yaşama, ömür:

“Yaşa-yor sâde **maişet.lerin** en sâf.ında”

(m.+lerin 36068)

m. 9977, 22179

m.+le 13070

m.+lerinin 13050

[=6]

MAİTRE D'HÖTEL: Baş garson:

“Demek ki bir otelcilik mektebi olsa idi Türk'ten de **maitre d'hôtel**, garson olurdu.”

m. 8233

[=1]

MÂİ VE SİYAH: H. Ziya Uşaklıgil'in bir romanı:

“**Mâi ve Siyah** kahramanı Ahmet Cemil'in Tepebaşındaki meşhur gecesinden sonra, son neslin gençleri millî rüyadan uyanarak var kuvvetleriyle medeniyete atıldılar.”

m. 12888

[=1]

MAİYET: Ar. Yüksek mevkideki bir kimsenin emri altında veya beraberinde bulunanların bütünü:

“Fâtih'in daha çocukluğunda iken **maiyetinde** bulunuyordu.”

(m.+inde 6234)

m.+i 6609

m.+i+şahane.lerinde 9637

m.+inde 4048, 5603, 6311, 7236, 9991,

10893, 10977, 12483

m.+ine 5608, 26083, 34994

m.+inin 15741

m.+iyle 17494

[=16]

MAKALE: Ar. Bir fikri, bir görüşü savunmak, desteklemek veya bilgi vermek amacıyla yazılıp gazete, dergi vb. yayın organlarında yayımlanan yazı:

“Bir gün İkdam'da Yakup Kadri'nin çalıştığı odada bulunuyordum. O **makalesini** yazıyor, ben de yanında bir koltukta, o günkü gazeteleri okuyordum.”

(m.+sini 9218)

m. 3762, 9835, 9932, 10073, 10138, 10382,

15176, 20335, 20355, 20948, 24410, 26466

m.+de 8917, 12784, 17146, 18680

m.+den 6693, 18686

m.+ler 9542, 9937, 15178, 29867

m.+lerin 20336

m.+lerinde 9816

m.+lerini 20224, 27432

m.+lerinin 9770

m.+lerinizi 20645

m.+lerle 28610

m.+mde 31496, 31525

m.+mizde 26328

m.+nin 6702

m.+si 12000

m.+sinde 9906, 21862

m.+sini 8916, 9854, 24442, 26194, 29352

m.+siyle 4266

m.+ye 6692

m.+yi 9590, 9591, 18682, 20999

m.+yle 9787, 14479

[=50]

MAKAM: Ar. 1. Bir durakla bir güçlünün etrafında onlara bağlı olarak kümelenen ve belli bir seyir gösteren seslerin genel durumu:

“Eğer Rûm'un revânında görürsem ben dilârâyı diye hâlâ mânâsını pek iyi kavrayamadığım ve **makamla** okunduğunu o zaman öğrendiğim bu ilâhî'yi o Muhammediyye'de görmüştüm.”

(m.+la 694)

2. Devlet kademesinde yüksek mevki, yüksek ve önemli memuriyet, mansıp, câh:

“Ondan sonra Sinan'ın çıraklığından beri güzide bir tilmizi olan Mehmed Ağa mimarbaşılık **makamına** geçmiştir.”

(m.+ına 5703)

3. Durulacak yer, durak, mekân, mahal:

“Sultan Selim hilâfetin alâmâtı olan Hırka-i Şerif, Sancak-ı Şerif ve diğer emânât-ı mübârekeyi Mısır'dan İstanbul'a hatimler indirterek getirmiş. İstanbul'a vardığı gece, Saray'da yüksek bir mevkie yerleştirmiş, mimarbaşı ve ustalar, asıl tevdi olunacak **makamı** harıl harıl inşa ederlerken sefer yorgunluğuna bakmaksızın sabaha kadar ayakta beklemiş.”

(m. +ı 6880)

“Bir kuş gör-düm **makam.ı** bir kulleiTûs”

(m. +ı 38414)

4. Derece, mevki:

“İsviçre'ye gittimdi; o zaman başımda esen kavak yelleriyle hürriyetin iki **makamını** görmeye ant etmişim, bu makamlardan biri (...)”

(m. +ını 17457)

m. 7173, 7174, 7193, 7277, 23809, 34089

m.+a 33771

m.+dan 28207

m.+dı 17486

m.+ı 29, 5368, 6875, 6889, 17952

m.+ı+muhteşem.e 22024

m.+ı+sadaret 22037

m.+ın 6890

m.+ına 11394, 22726

m.+ında 11361, 11392, 25200, 34840, 35363

m.+ındadır 15698

m.+ından 10223

m.+ının 11287

m.+lardan 17448, 19445

m.+larından 25637

m.+larıyla 5493

[=35]

MAKAM-I PÎR-İ MUGAN: Ar. +Fars.

Meyhanecinin makamı:

“**Makaamîrimugan.dan** ak-arken âbıhayât”

m.+dan 37706

[=1]

MAKARA: Ar. ***Dilinin makarasını çözmek**:

Karşısındakine fırsat vermeden sürekli konuşmak:

“Bâzi bilgiç hekimler **dillerinin makarasını çözerler**, tıbdan anlamayan hastalarına, tıbbî istilahlara kullanarak derd anlatırlar.”

m.+sını 27899

[=1]

MAKARR: Ar. Merkez, başşehir, payitaht.

***Makarr-ı hilâfet-i İslâmiyye**: İslam hilafetinin merkezi, başşehri:

“İstanbul **makarr-ı hilâfet-i İslâmiyyedir.**”

(m. +ı+hilafet.i+islamiyye.dir 15071)

m.+ı+hilafet.i+islamiyye 15054

m.+ı+irfan 20713, 29102

[=4]

MAKAS: Ar. Bir eksen çevresinde dönebilecek biçimde çapraz eklemelenmiş, birbirine bakan yüzleri keskin iki çelik lamadan oluşmuş, arasına yerleştirilen herhangi bir şeyi kesmeye yarayan araç, sındı:

“(…) bol esvab yerine başka bir **makastan** çıkan dar bir esvab giydik.”

m.+tan 28263

[=1]

MAKBER: Abdülhak Hamit Tarhan'ın karısı Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazdığı şiiri:

“**Makber'in** mevzûu ne kadar basit. Mevzûda basitliği, yüksek ve asil sanatın şiârı addeden eski Avrupa klâsikleri yalnız bu itibarla Makber'e hayrân olurlardı.”

(m. +in 31095)

m. 8416, 31037, 31051, 31113, 31115,

31146, 31168, 31181, 31188, 31201

m.+den 31213

m.+e 31090

m.+i 1205, 2022, 19349, 20813, 31055,

31059, 31154, 31195

m.+in 8389, 8418, 29462, 31088, 31127,

31159, 31214

m.+inde 2027

m.+le 31078, 31137, 31176, 31237

m.+li 31132

m.+mi 31072

m.+se 31058

[=36]

MAKBERE: Ar. Mezarlık, kabristan:

“**Topkapı Sarayı bütün bu devrin makberesidir.**”

m.+sidir 7493

[=1]

MAKBER VE ÖLÜ: Abdülhak Hamit Tarhan'ın şiir kitabı:

“**Makber ve Ölü**, bu son ay, tek bir cildde yanyana tekrar basılmış.”

(m. 31044)

m. 31129

[=2]

MAKBUL: Ar. Geçerli, muteber:

“(…) hem de Sorbonne Dârülfünûnu diploması gibi Fransa Hükûmeti'nin en **makbul** en mükemmel bir resmî diploması ile temîn-i istikbâl etmek kabil olabilecek.”

(m. 19999)

“**Makbûl** isen hitâb.ına herkes kulak tut-ar”

(m. 38001)

m. 9644, 34922, 35022, 16129

m.+dür 33498

m.+e 28630

[=8]

MAKEDONYA: Balkan Yarımadasında bir devlet. [Güneyinde Yunanistan, doğusunda Bulgaristan, batısında Arnavutluk, kuzeyinde ise Yeni Yugoslavya yer alır.]:

“(…) ilk katliâmdan muvakkaten kaçan Müslümanların malı, mülkü, evi **Makedonya** muhacirlerine verilmiş.”

(m. 3496)

m. 1321, 1323, 3297, 3476, 3956, 4234, 3378, 4376, 11754, 12045, 13980, 15154, 17745, 21400, 21401, 21401, 26282, 35561
m.+da 3280, 11750, 17330, 26279, 35500, 35541

m.+nin 1299

m.+nın 14520, 26283

m.+ya 35538

m.+yı 26281, 35549, 35550, 35551

[=34]

MAKEDONYACILIK: Makedonya'cılık fikri:

“**Hâsılı Makedonyacılığın** son yarası bu zavallı toprakda bütün acıları ile işlemektedir.”

m.+ın 3498

[=1]

MAKEDONYALI: Makedonya halkından olan (kimse):

“(…) oradaki husûsî idare ve husûsî siyâseti **Makedonyalılar** tatbik ediyorlar.”

m.+lar 3494

[=1]

MA'KES: Ar. Bir şeyin yansıdığı, aksettiği yer, akis yeri:

“Zafername'sini, **Terkîb-i Bend'ini**, **Divan'ında**. siyâsî felsefesine **ma'kes** olmuş mısralarını göz

Önüne getirirken **Namık Kemal'den farkı derhâl** anlaşılır.”

(m. 17217)

m. 22597

[=2]

MAKİNE: *Ital.* Elektrik, buhar, su, insan gücü vb. bir enerjiyle çalışan ve belirli bir işi, belirli bir hareketi düzgün, seri ve devamlı yapabilecek, bir enerjiyi bir başka enerjiye dönüştürebilecek şekilde birleştirilmiş parçalar ve mekanizmalar bütünü:

“Yeni hamamın mühendisleri suyu yeni mecralara çevirmeğe çalışırken su mâdeni hassasını kaybetmiş. Şimdi **makinele** ısıtılan suda yıkanılıyor.”

(m. +lerle 3205)

m. 7359, 7647, 12334, 14094, 14562, 14570

m.+lerin 31436

m.+nin 7317

m.+si 14576

m.+sinden 28317

m.+sinin 35096

[=12]

MAKİNECİ: Makine bakımı ve tamiriyle uğraşan kimse:

“Orkestranın müdürü ve bütün uzuvları sahnenin tenoru, baritonu, primadonnası, rejisörü, dekorcuları, **makinecileri** hepsi **Bulgar!**”

m.+leri 3224

[=1]

MAKSAD: Ar. İstenilen, kastedilen şey, niyet, amaç, gaye:

“**Tevhîd maksad.ıyle** geçir-mişti ömür.ünü”

(m. +ıyle 37297)

m.+ımı 36951

m.+ıyle 37521

[=3]

MAKSAT: Ar. İstenilen, kastedilen şey, niyet, amaç, gâye:

“Bu fırıl dağı Saray'da kimler çeviriyordu? **Maksatları** neydi?”

(m. +ları 34242)

m. 10049, 12398, 14213, 30760, 32044, 32505, 32867, 34694

m.+a 10038, 20811, 27774, 28873

m.+ı 28877

m.+ı+mahsus.larını 15679

m.+ı+muhsusa 15553
m.+ımı 9524
m.+ımız 4424, 4610, 25256
m.+ın 17762, 27771
m.+ına 18141
m.+ını 4005, 4677
m.+ıyla 15500
m.+ıyle 326, 32829
m.+la 10317, 14207, 15288, 26918
m.+lar 22618
m.+ları 14619, 17007, 19479
m.+larına 12034, 16091, 32514
m.+larla 17681

[=40]

MAKSÛD: İstenilen şey, amaç, gaye, maksat:
“Eğer **maksûd** eserse mısra-ı berceste kâfidir!”
(m. 32364)

“Zevk et ki hayât.tan da **maksûd** bu.dur”
(m. 38409)

[=2]

MAKSUR: Ar. Kısaltılmış, kasredilmiş:
“Fakat Cenab Şehâbeddin Bey ahengi ancak
‘Memdud ve **maksur**, sâkin ve müteharrik
hecelerin münâvebe-i muntazamasına istinâd
eder’ bir keyfiyet olarak telâkki ediyor.”
(m. 29423)

m. 29309, 29317, 31603

[=4]

MAKTA: Ar. 1. Kamış kalemlerin, üzerindeki
kalem yuvasına yatırılıp uçlarının kesilerek
düzeltildiği kemik, boynuz, fildişi, bağa, sedef
gibi sert maddelerden yapılmış ince uzun âlet,
mıkta:

“Kâğıt, kalem, kalemtraş, **makta**’ gibi şeylerimi,
birkaç kitabımı onun üstüne koymuştum.”
(m. 1201)

2. Gazel veya kasidenin son beyti:

“Ve Râsih, gazelin **makta’ına** gelince ne nevî bir
insan olduğunu söyler: (...)”

(m.+ına 28340)

m.+ıyle 27955

[=3]

MAKTUL: Ar. Öldürülmüş, katledilmiş (kimse):
“Fetih sabahı imparatorun **maktul** düşmesi ve
ondan sonra hükümdar sülâlesinin ardı arası
kesilmesi, Roma’nın üzerine tarih perdesinin
inişi gibi görülmüştür.”
(m. 4874)

m. 4908, 5844, 3344, 34891, 34898

[=6]

MAKULE: Ar. Bir cinsin en aşağı tabakası:
“(…) orduyu manen ve maddeten karıştıran
tufeyli satıcı **makuulesini** ayırıp Viyana’ya
yalnız muharip zümreyi sürseymiş (...)”
(m.+sini 25316)

m.+sini 31401

[=2]

MAKÛS: Ar. **mec.** Yolunda gitmeyen, kötü
giden, uğursuz:

“İsmet Paşa, İnönü’nde Yunan ordusunu mağlup
ettiği zaman Gazi kendisine çektiği tebrik
telgrafında adetâ ilâhî bir ifâde ile: ‘İnönü’nde
yalnız düşmanı değil, milletin **makûs** talihini de
yendin!’ demişti.”
(m. 25140)

m. 25055, 25057

m.+tur 25057

[=4]

MA’KÛS: Ar. Bir şeyin aksi, zıddı olan, zıt, ters:
“Ben hüküm.üne **ma’kûs** günâh işle-medim”

m. 38400

[=1]

MA’KUSEN: Ar. Ters olarak, tersine, aksine:
“Vakıa **ma’kusen** de öyle oldu.”

(m. 25988)

m. 4272, 14507

[=3]

MAL: Ar. 1. Bir kimse veya kurumun
mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit
değerli ve gerekli şey, mülk, irat, varlık, servet:
“(Türkler), ilmi Çin’de bile olsun gidin arayın,
ilim Müslümanın gasbedilmiş **malıdır**, diyen
Peygamberlerinin mukaddes sözüyle amel, hür
ve insanî idiler.”

(m.+ıdır 6417)

“Cem’ edil-miş yedi yüz bin lira **mal.dan** sonra”
(m.+dan 39009)

2. ***Mal mülk**: Taşınır veya taşınmaz her türlü
maddî varlık:

“Nemâlı bir mansıbmış. Giden paşaların ağaları
mal mülk sâhibi olup geliyorlarmış.”

(m. 34769)

3. ***Mâl olmak**: **mec.** (Bir fikir, ideoloji vb.
toplum tarafından) Benimsenmek, (toplumun)
malı hâline gelmek:

“Benim İstanbul'a dönüşüm yalnız kendim için (değil) arkadaşlarım için de âdeta bir hâdise telâkki ediliyordu. Paris'e o derece **mal olmuştum**.”

(m.+olmuştum 2566)

4. ***Mâletmek**: Sâhip çıkmak, kendi malı gibi benimsemek, sahiplenmek:

“Fransızlar yüz elli seneden beri Shakespeare'i Fransızca'ya **mâletmek** için uğraşıyorlar.”

(m.+etmek 31897)

m. 5458, 14097, 14100, 28285, 36083, 36782

m.+edeceğimiz 26240

m.+ediyordu 4925

m.+etmeğe 26285

m.+ı 3494, 4849, 18832, 29098

m.+ıdır 8241

m.+ından 19682

m.+ını 11140, 15616, 15764

m.+i+kaarun 3219

m.+larını 15578, 26061

m.+larının 15373

m.+oldu 4219, 29144, 33474, 33475

m.+olmak 32175

m.+olmuş 829, 33755

m.+olmuştu 27059

[=35]

MÂL-Â-MÂL: Fars. Dopdolu:

“Biz bilâkis altı asırdan beri cetlerimizden kalmış, hatıralarımızla **mâl-â-mâl** olan topraklardan vazgeçerek Avrupa'nın şark sulhüne bekçilik etmeyi cana minnet biliyorduk.”

(m. 12579)

m. 31682

[=2]

MALATYA: Türkiye'nin Doğu Anadolu

Bölgesinde yer alan bir şehir:

“Azîz vatanımızın lâtîf bir şehri olan

Malatya'da, bu genç yaşınızda bulunmanız şâir kalbiniz(i) şüphesiz birçok derin vatan hisleriyle dolduracaktır.”

(m.+da 20281)

m.+da 20273

[=2]

MALAZGİRD: 1. Malazgirt Muharebesi.

1071'de Bizans'la yapılan ve Türklere

Anadolu'nun kapılarını açan meydan savaşı:

“Yine vâr ol-acaksın/

Tâ Malazgird.e çık-ar vâr oluş.un”

(m.+e 38499)

2. Malazgirt ovası. Muş şehir alanının doğu bölgesinde yer alan bir ova:

“Tâ **Malazgird** ova.sından yürü-yen Türkoğlu”

(m. 35680)

m. 37440, 38452, 38458

m.+e 38462, 38479, 38512

[=8]

MALAZGİRT: Malazgirt Meydan Muharebesi:

“**Malazgirt** muzafferiyetinin neticesi olarak, on sene sonra Anadolu fâtîhi Kutulmuşoğlu

Süleyman'ın, Türk atlılarıyla, –şimdi Bağdat

Caddesi dediğimiz yoldan– 1081'de Üsküdar'a

gelişi ne kadar düşündüren bir vak'adır.”

(m. 5025)

m. 4566, 5011, 5050, 5090

m.+e 26565

m.+te 4532, 4743

m.+ten 5860

[=9]

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ: 26

Ağustos 1071 tarihinde, Alparslan idaresindeki

Büyük Selçuklu Devleti ile IV. Romen Diyojen

idaresindeki Bizans İmparatorluğu arasında

gerçekleşen savaş. [Büyük Selçuklu Devletinin

zaferi ile sonuçlanan Malazgirt Muharebesi,

‘Türklere Anadolu'nun kapılarında kesin zafer

sağlayan son savaş’ olarak bilinir.]:

“**Malazgirt Meydan Muharebesi**, Rum Selçuk Devleti'nin kurulmasına sebep olan vak'a

olmadan ibaret değildir, tesiri itibariyle daha

çok büyüktür, Anadolu'nun fethi o muzafferiyetle

başlar.”

(m. 4524)

m.+nde 4519

m.+nden 26563

m.+yle 5858

[=4]

MÂLEN: Ar. Mal olarak, malca:

“Bugün Müslümanlar garblıların yalnız, **mâlen**, iktisâden değil kuvâ-yı bedeniyece pek hem pek ziyâde dünüdadırlar.”

(m. 21110)

m. 24102

[=2]

MALHERBE: François de Malherbe. (1555,

Caen, Fransa – 1628, Paris, Fransa) Fransız şair,

eleştirmen ve tercüman:

“Halk kendi ikliminin lisânını söyler. **Malherbe** bugünkü âlemşümûl Fransız lisânının menba-ı evveli, en iyi Fransızca'yı, Seine nehrine şehrin süprüntüsünü döken insanların söylediğini iddia ettiği devirden sonra Fransızlar mükemmel bir lisan sahibi oldular.”

(m. 28798)

m. 8826

m.+in 32460

[=3]

MÂLÎ: Ar. Mal ve parayla ilgili, mala ait:

“Bu islâhatkâr hizip mülkî, idâri, **mâlî**, siyâsî islâhatta niçin muvaffak olamadı?”

(m. 24103)

m. 6675, 11869, 11920, 12009, 12015, 12019, 12024, 12428, 15077, 15081, 15190, 15195, 17716, 18099, 25155, 26425

[=17]

MÂLÎHÜLYA: Ar.+Fars. Kuruntu, boş hayal, ham hayal:

“Bu ucube bir an için bir hakikat olunca da **malihulya** ile malûl olan bu millet zıvanadan çıktı.”

(m. 14400)

m. 16290, 17864

m.+dan 14382

[=4]

MÂLİK: Ar. Bir şeye sâhip olan (kimse), sahip:

“Cetlerimiz fâtih bir milletin malik olabileceği bütün meziyetlere **malik oldukları** gibi, büyük bir temsil kudretini haizdiler.”

(m. +oldukları 14755)

“Vakfêt-ip her ne.ye **mâlik.se** bütün mâl ü menâl”

(m. +se 36083)

m. 6423, 8098, 13097, 13230, 14115, 14729, 14743, 14744, 14834, 15592, 18836, 21397, 22383, 31510, 37989

m.+im 33007

m.+iz 13257, 19213, 24129

m.+olan 22385, 27286

m.+olarak 25491

m.+olduğu 20206, 22346

m.+oldukları 19479

m.+olmaktır 22391

m.+olmalı 21211

m.+olmazsak 22382

m.+olunuz 21465

m.+olur 25844

m.+siniz 15546

m.+ti 26077

m.+tik 11972, 11983

m.+tiler 1665

m.+tir 15463, 16474

[=38]

MALİKÂNE: Ar.+Fars. Gösterişli ve büyük köşk:

“Mülkü pâdişâhın **malikânesi**, kendini de âzâd kabul etmez bendesi bildi.”

(m. +si 21442)

“Tâlih ben.a dön-se nazikâne/

Bir yıldız.ı ver-se **mâlikâne**”

(m. 36212)

m.+si 21432, 22865

[=4]

MÂLİYE: Ar. Kamu ile ilgili işlerin yürütülmesi için gerekli gelirleri ve harcanan paraları düzenleyen kuralların bütünü:

“Şimdiye kadar İstanbul'da **maliye** işlerinde, ecnebi menfaatini devlete karşı müdafaa etmek mubah addediliyordu.”

(m. 11555)

m. 1563, 11549, 25451, 35217, 11400, 11422

m.+de 1565

m.+deki 11556, 11565

m.+den 11615

m.+miz 35203

m.+nin 19848, 35122, 35140, 35146

m.+si 18153, 26401

m.+sini 25493

m.+ye 15452, 19183

[=21]

MALİYE NAZIRI HASAN BEY: Trabzon milletvekili ve maliye bakanı:

“Trabzon meb'ûsu ve sabık **Mâlîye Nâzırı Hasan Bey'in** buna müteriz olduğunu bilirim.”

m.+in 20131

[=1]

MALKARA: Tekirdağ ilinin bir ilçesi:

“Bu devlette çok ehemmiyetsiz kabâhatler yüzünden, hiç olmazsa İzmit'e, **Malkara'ya**, Limni'ye kadar sürülmemiş adam azdır.”

m.+ya 33316

[=1]

MALKOÇOĞLU: Malkoçoğulları. Malkoç Bey isminde bir Osmanlı komutanın ailesine verilen isim:

“Garkol-du hûna Rûmeli Beğlerbeği.yle ceşş/
Üç **Malkoçoğlu** eyle-di bir bir fedâyıcan”

m. 37216

[=1]

MALLARME: Mallarme Stephane (1842-1898). Fransız şairi. Sembolizmin en önemli isimlerinden:

“Fransızca öğrendikten ve **Mallarme**, Verlaine, Moreas ve şair Sembolistlerin şiirine âşinâ olduktan sonra bu Plume Mağazası gözümde o kadar büyüdü ki (...)”

(m. 2354)

m. 2418, 27535, 32109

m.+nin 2400, 2402, 2413

m.+ye 2385

m.+yi 32106

[=9]

MALTA: Sicilya'nın güneyindeki adalar devleti:

“**Malta**'ya gittikten sonra Anadolu mecmualarına gönderdiği manzumelerde ümidinin bir türlü solmadığını görüyordum.”

(m.+ya 8747)

m.+dan 8743, 24496

m.+ya 18439

[=4]

MALTEPE: İstanbul'un bir ilçesi:

“Daha 1326'da bu yeni Türk devleti İstanbul tarafından **Maltepe**'ye kadar gelmiş.”

(m.+ye 4697)

“Şimdi sâhil boy.unca **Maltepe**.yi/
Köpür-en mavi dalga.lar yala-yor”

(m.+yi 36201)

m. 36190

m.+den 5108

m.+ye 5429, 5960

[=6]

MALTEPE MEYDAN MUHAREBESİ: 10-11

Haziran 1329 tarihinde, Orhan Bey idaresindeki Osmanlı Devleti ile III. Andreanikos idaresindeki Bizans İmparatorluğu arasında yapılan savaş:

“Bu devletin başında daha ikinci hükümdar olan Orhan devrinde, İstanbul'un karşısında, **Maltepe Meydan Muharebesi** kazanılmış, Maltepe'den hudut kesilmişti.”

m. 5108

[=1]

MA'LÛL: Ar. İletli:

“Diyorsun ki, birçoğumuz başka şehirlerde yaşamak arzûsuyle **malûlüz**.”

(m.+üz 22988)

m. 2191, 13224, 14392, 17866, 21740, 22889, 22938, 29254, 30402, 30582, 31697, 31999

m.+düler 27196

m.+düm 32377

m.+dür 28545, 31042

m.+olan 27437

m.+olarak 32070

m.+olduğu 2218

m.+üz 22974, 32010

[=21]

MA'LUM: Ar. Herkes tarafından bilinen:

“**Malum** facia da oldu.”

(m. 25004)

m. 3585, 4974, 4976, 11582, 12251, 14484, 15178, 19536, 20617, 27012, 27486, 27774, 34286

m.+du 1801, 18730

m.+dur 3927, 9423, 23670, 26287, 28491, 32415, 32433, 32434

m.+ı+ali.niz 8238

m.+olaydı 31016

m.+olduğu 34880

m.+olduktan 26326

[=28]

MALÛMAT: Ar. Herkesçe bilinen, malum şeyler:

“Gaalibâ siyasiyata dâir ilk aldığım **malûmat** budur.”

(m. 1223)

m. 1222, 1302, 2096, 3881, 6558, 6871, 14040, 14209, 17256, 18863, 24761, 24883, 27162, 29841, 29847, 32946, 32949, 33835, 33856, 35013

m.+a 15592

m.+ı 448, 449, 11395, 14213, 20208, 26298

m.+ı+musıkıyye.den 29342, 29443

m.+ım 701, 2073, 11254

m.+ın 8675

m.+la 8803, 9878

m.+ları 352

m.+larını 22409

m.+tan 26342
[=39]
MALÛMATLI: Bilgi sâhibi, çok şey bilen, bilgili:
“*Bunun için de memleketin en malûmatlı kafalarından ziyade bir bahiste ihtiras ve ihtisas sahibi olanlarını severdi.*”
(m. 8682)
m. 26339
[=2]
MÂL Ü MENÂL: Ar. Bir kimsenin sâhip olduğu her şey, mal mülk, servet:
“*(...) soğukkanlılıkla din ve milletin mukaddes pâyitahtı –kendi sarayı, kendi mülkü, kendinin milyonlar tutan mal ü menaliyle beraber– yakan bir vatanperverdi.*”
m.+iyle 25919
[=1]
MALZEME: Ar. Bir iş için gerekli olan nesnelerin bütünü, gereç:
“*(...) o kadar malzemeyi, uzak ve yakın sahillerden Boğaz'ın o noktasına getirip yığarak, devlere vergi bir kuvvet ve himmetle, Hisar'ı beş ayda yapmışlardır.*”
(m.+yi 5168)
m.+si 28102
m.+yi 13215
m.+yle 5774, 31836
[=5]
MÂMÂFİH: Ar. Bununla beraber, durum böyle iken:
“*Mamafih hücum her taraftan, karadan ve Haliç'ten olacak tı.*”
(m. 5222)
m. 5533, 6223, 6260, 6840, 7069, 7288, 7724, 8054, 8212, 8329, 8409, 8439, 8469, 8488, 8574, 8962, 8976, 8984, 9022, 9060, 9081, 9150, 9154, 9168, 9324, 9567, 9844, 9970, 9993, 10165, 10185, 10874, 10949, 11359, 11038, 11087, 11105, 11211, 11276, 11398, 11420, 11537, 11570, 11601, 12119, 12125, 12229, 12234, 12452, 14085, 14199, 14225, 14237, 14294, 14420, 14432, 14472, 14488, 14525, 14620, 14790, 14823, 14869, 14898, 15022, 15188, 15204, 15209, 15301, 15623, 15673, 15729, 16041, 16292, 16586, 16764, 17798, 17884, 18147, 18373, 18520, 18731, 18739, 18878, 18986, 19002, 19100,

19112, 19226, 19409, 19746, 20167, 20196, 20305, 20433, 20513, 20735, 20930, 21256, 24269, 24323, 24403, 24465, 24719, 24765, 26883
[=107]
MAMBURY: Şehir planlamacısı:
“*Bizim elimizde İstanbul'un bilinmesi için en kabadayı eserlerden birisi Mambury'nin rehberidir.*”
m.+nin 8206
[=1]
MÂMÛLÂT: Ar. Elde veya makinede yapılmış, işlenmiş, îmal edilmiş şeyler:
“*İstanbul mamulâtı çok revaçta idi. Bükreş'te gözümle gördüm; birçok evlerde İstanbul'dan alınmış gelinlik esvaplar, cihaz takımları vardır.*”
m.+ı 8136
[=1]
MÂMUR: Ar. Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş:
“*(...) yerlerini değiştirmek zorunda kaldıkları, daha mamur ve zengin ülkelere yürüdükleri görülüyordu.*”
(m. 4915)
“*Böyle mâmur et-er et-tikçe hayâl Üsküdar.ı*”
(m. 35905)
m. 1158, 6536, 7366, 7510, 7666
m.+edemediler 4436
m.+ları 2466, 2653
m.+uydu 1574
[=11]
MÂMÛRE: Ar. Mamur yer, şehir:
“*İşte biz, 1453'te bu viraneyi tevarüs ettik. Bu tarihten bir asır sonra İstanbul o kadar güzel bir mamure olmuştu ki bütün Avrupa şehirlerinin hem en büyüğü, hem en nüfuslusu, hem de en ihtişamlıydı.*”
(m. 4463)
“*Gez-dik nice kır.lar nice mâmûre.leri*”
(m.+leri 38924)
m. 4480, 6063, 7512, 24300
m.+lerinde 22961
[=7]
MÂMÛRİYET: Ar. Bayındır olma durumu, bayındırlık:
“*Bunları bilmeden kuru mamuriyet neye yarar?*”

(m. 8324)

m. 8319

m.+e 8320

m.+in 5750

[=4]

MÂMURLAŞ-: Gelişip güzelleşmek, bayındır duruma gelmek:

“Beşiktaş bir taraftan Tophane'ye, diğer taraftan Ortaköy'e kadar, sahil boyunca, beş yüz sene zarfında bir düziye **mamurlaşmış**, basamaklarla çıkılan semtleriyle tepelere kadar yayılmış.”

m.-miş 5426

[=1]

MÂNÂ: Ar. 1. Kelime, söz, hareket, davranış vb. nin ifade ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılınan şey, anlam, medlûl, mefhum:

“Yine bizce mânâ ne kadar derin ne kadar şaşaalı, ne kadar câzib, ne kadar yeni olursa olsun, şiirde tek başına bir kıymet değildir, nesirde ve sözde bir kıymettir, lâkin şiirde değildir, **mânâ** ancak lisan kesilirse, daha açık bir tarifile lisanda nağme hâline gelirse şiir kıymetini alır.”

(m. 19296)

2. Asıl, öz, gerçek, hakikat:

“Bir konservatuvar tesîsi gibi küçük bir hâdiseyi büyük bir müjde gibi telâkki edenlerin ümidinde derin bir **mânâ** vardır.”

(m. 31598)

“Rüşen.de irtifâ.ını gör-dük/

Mânâ.sı anlaşıl-dı ne.dir kaddükaamet.in”

(m. +sı 39018)

3. *(**Bir şeye**) **Mânâ vermek**: Kendine göre anlamak, yorumlamak:

“Yavuz lâkabına çok aşırı **mânâ veren** târih müfessirlerinin çizdikleri, cellâdâne tasvire hiç benzemez. Selîm husûsi hayâtında çok iyi çok halim, çok müsamahakârdır.”

(m. 25705)

m. 7990, 9820, 13011, 13271, 14895, 15685, 16118, 16246, 17315, 19251, 19275, 19276, 19278, 19278, 19281, 21146, 25691, 26847, 27358, 27492, 27613, 27931, 27939, 28580, 31585, 34110

m.+da 4222, 8681, 18000, 18213, 23630, 24556, 27299, 33984

m.+dadır 12707

m.+dan 27940

m.+dır 38897

m.+larda 35183

m.+ları 4955, 9411, 15357

m.+larından 9076

m.+larını 28771

m.+nın 14897

m.+sı 1364, 1780, 2813, 6908, 9025, 10853, 11568, 12756, 13923, 13993, 14438, 14484, 16010, 17315, 17538, 18218, 18630, 18877, 19427, 20797, 21223, 23237, 24471, 24633, 25057, 25684, 27310, 28270, 28270, 29026, 32735, 34809, 38671

m.+sına 447, 3443, 24846

m.+sınadır 28641

m.+sında 11824, 13784, 28236

m.+sındadır 24844

m.+sından 12220, 12974

m.+sını 693, 2815, 3267, 9934, 11754, 13002, 16751, 17319, 17344, 17616, 17762, 19619, 20232, 21147, 21154, 24320, 27923, 28260, 29019, 34933

m.+sıyla 4493, 6852, 6857, 6940, 8361, 8631, 9693, 9801, 11154, 12007, 12192, 12513, 12984, 13008, 13100, 13649, 13684, 13693, 13779, 13927, 13974, 15366, 17082, 17964, 18176, 18245, 24487

m.+sıyle 403, 938, 1415, 1544, 4232, 20830, 20857, 22134, 27860, 28231, 28301, 28310, 28553, 30059, 31060, 32418, 32828

m.+sız 2715, 28123

m.+ye 38265

m.+yı 24846, 25676, 27655, 34991, 38428

m.+yı+vasi.iyle 21469

[=160]

MANAKYAN: Mardiros Minakyan, (1839, İstanbul – 1920, İstanbul), Ermeni asıllı Osmanlı tebaası tiyatro oyuncusu ve yönetmeni:

“Bilhassa Paris hayâlimin fevkinde bir yıldız gibi parlıyordu. **Manakyan'ın** tiyatrosunda *La Dame aux Camelias*'yı görmüştüm.”

m.+ın 1597

[=1]

MANAKYAN TÜRKÇESİ: Mardiros

Minakyan'ın konuştuğu Türkçe:

“Hele kullandıkları lisan **Manakyan Türkçesi'nin** tesîri altında kalmışa benziyor.”

m.+nin 32849

[=1]
MÂNÂLİ: *mec.* Dolaylı olarak bir şeyler demek isteyen, gizli bir anlamı olan, bir şeyi îmâ eden:
“*Lâkin Atâullah Efendi'nin bu mes'ele karşısında garîb ve mânâlı bir susuşu vardı.*”
(m. 34116)

m. 8701, 23331

[=3]

MÂNÂSIZ: Manasız olmayan, bir anlam taşımayan, bir şey ifade etmeyen:
“*Bu haricî siyasetten tam bir necat beklemek kadar mânâsız bir fikir olamaz.*”
(m. 11966)

m. 5723, 10154, 12476, 12501, 14269, 25454, 30469, 33347, 33450, 35447

m.+dır 3315, 28455

[=13]

MÂNÂSIZLIK: Manasız olma durumu, bir anlam taşıyama:
“*Osmanlı kelimesinin idarî, siyâsî, içtimaî safhalar da mânâsızlığını iddiâ edenler, lisan bahsindeki ifâdesini inkâr edebilirler mi?*”

m.+ını 28784

[=1]

MANASTIR: *Yun.* 1. Bazı kesin kurallara bağlı rahip veya rahibelerin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı, keşişhane:

“*Escorial hem saray hem manastır hem kilise hem de İspanya kırallarının medfenidir.*”
(m. 18897)

“*Bir kuytu manastır.da duâ.lar gibi gamlı*”
(m.+da 36035)

2. Makedonya'nın güneybatısında yer alan bir şehir:

“*Her Anadolu şehri kadar Türk, hattâ onlardan ziyâde Türk asarına cilvegâh, Üsküp gibi, Siroz gibi, Manastır ve Selanik gibi şehirler den çıkdık.*”

(m. 21415)

m. 10014, 14973, 18883, 19156

m.+da 36080

m.+dan 19207

m.+ın 1069

m.+ına 3404

[=11]

MÂNÂ-YI RABB: *Ar.* Rab kelimesinin manası:
“*Hilkat lisânihâl ile her bâr söylen-ür/ MânâyıRabb.ı et-meyüb ızmâr söylen-ür*”

m.+ı 37679

[=1]

MANCINIK: *Ar.* Top yapımının bilinmediği çağlarda, kale kuşatmalarında, ağır taş gülle fırlatmakta kullanılan basit bir savaş aracı:
“*O zamana göre en yeni harp aletleriyle ve mancınıklarla mücehhez olarak İznik üzerine yürüdüler.*”

m.+larla 4638

[=1]

MANDA: 1. Geviş getirenlerden, derisinin rengi siyaha yakın, uzun seyrek kıllı bir hayvan, su sığırı, camız, kömüş:

“*(...) 'Zorlara dağlar dayanmaz!' Türk sözüdür ki top döken es ki ustalar, elli çift mandanın çektiği büyük fetih toplarının üzerine, kitabe kılıklı kazarlardı.*”

(m.+nın 6141)

2. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek düzeye erdirtirip bağımsızlığa kavuşturuncaya kadar Birleşmiş Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen vekillik:

“*Wilson prensipleri ve Amerikan mandası için açtığı cereyanı ve yaptırdığı içtimaları uzaktan seyrettim.*”

(m.+sı 9137)

m. 11844, 21328, 19139

m.+nın 21329

m.+sını 9139

m.+ya 11845

[=8]

MÂNEN: *Ar.* Manevi yönden, ruhî bakımdan:

“*Bize maddeten değilse manen müzahir olmanızı sizin gibi münevver bir insandan rica ederim.*”

(m. 11327)

m. 57, 3857, 7705, 13101, 16081, 16973, 21427, 23756, 25306, 31235

[=11]

MÂNEND-İ SABÂ: *Fars.+Ar.* Saba rüzgârının benzeri:

“*MânendiSabâ gel-ir git-er o*”

m. 39055

[=1]

MÂNEVÎ: Ar. Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, içe, öze, ruha ait:

“Gezintilerimde bir hakikat keşfettim. Bu devletin iki **manevî** temeli vardır: Fâtih'in Ayasofya minaresinden okuttuğu ezan ki hâlâ okunuyor! Selim'in Hırka-i Saâdet önünde okuttuğu Kur'an ki hâlâ okunuyor!”

(m. 6958)

“**Mânevî** ufuk.u çok engin ulu peygamber.ler”

(m. 36482)
m. 4471, 4808, 5752, 5811, 7397, 7453, 7462, 9535, 9750, 11274, 13052, 13072, 13082, 13847, 15361, 16152, 17050, 17056, 18372, 18549, 20059, 20856, 21075, 21512, 21694, 22101, 23800, 28318, 28319, 31329, 32881, 34385, 35927, 36052, 36113, 37389, 37975

m.+sini 17046

m.+yken 28283

[=35]

MÂNEVÎYAT: Ar. Madde ve cisimle alâkası bulunmayan, ruh ve mana ile ilgili olan hususlar, manevi şeyler:

“İşte Üsküdar'ın **maneviyetinde** İstanbul muhasarasının günleri öyle du ruyor.”

(m.+inde 6046)

m. 19379

m.+a 16436, 16441

m.+ımızı 12604

m.+ın 16442

m.+ını 26917

m.+ıymış 14026

m.+i 7430

m.+le 1777

[=10]

MÂNEVÎYYET: Ar. Maddeden ve maddelikten sıyrılma durumu, manevilik:

“Sessiz.diler fakat Ramazan **mâneviyyet.i**/ Bir tatlı intizâr.a çevir-miş sükûnet.i”

m.+i 35934

[=1]

MANEVRA: İtal. **mec.** Oyun, hile, dolap, düzen:

“Türkleri harbcû göstermek **manevrası** artık neye yarar?”

(m.+sı 14887)

m.+lar 11310

m.+ları 16100

m.+yla 14882

[=4]

MANGAL: Ar. Isınmaya, bir şey pişirmeye yarayan, sac, bakır veya pirinçten, türlü biçimlerde üstü açık ayaklı ocak, korluk: “Evlerimizde, **mangalı**, şilteleri hep nakli kolay eşya gibi telâkki ettiler.”

m.+ı 21257

[=1]

MÂNÎ: Ar. 1. Bir işin yapılmasını önleyen şey, engel:

“Bununla beraber bir ay sonra seyahatinize de zerre kadar başka **mâni** yoktur.”

(m. 19964)

2. ***Mâni olmak**: Engel olmak, engellemek, önlemek:

“Ferdinand yepyeni ve şaşaalı bir saray binası için hakikaten güzel bir yer ayırmış. Bu arsanın saraykârî parmaklıkları bile takılı duruyor. Lâkin harb, inşâsına **mâni olmuş.**”

(m.+olmuş 3088)

m. 2625, 6563, 9016, 9234, 11724, 13158, 13212, 14192, 15082, 15816, 15832, 18741, 19390, 19949, 19984, 24134, 29423

m.+di 1651

m.+ler 29720

m.+leri 28301

m.+olamadı 25126

m.+olan 32787

m.+olarak 25305

m.+oldu 27467

m.+olduğunun 33773

m.+oldukları 4508

m.+olmak 33586

m.+olmanın 33599

m.+olurduk 25340

m.+oluyorlarmış 3181

[=31]

MÂNÎA: Ar. Engel:

“Lâkin azimet bin bir türlü **mânialarla** gecikiyordu.”

(m.+larla 26916)

m.+ları 14557

m.+yı 12079

[=3]

MÂNÎDAR: Ar. Anlamlı:

“Bu zevatın içtimâlannda ilk defa Murad Bey, Jöntürk sözlerini ve pâdişâha karşı **mânidar** bâzı tarzileri işitmişim.”

(m. 1264)

m. 5885, 9391, 12948, 12963, 14030, 33822

m.+dı 18683, 33541

[=9]

MÂNÎDÂRLIK: Manidar olma durumu:

“Abdülhak Hâmid Bey'in son tab'a mukaddimedede yazdığı bu satırları feylesofâne bir görüşle değil, şiirin ve nesrin her türlü **mânîdârlıgından** âri, en sarîh bir fikri ifâde eden en açık bir yazıtı okur gibi okuyan her kaari' Makber'le Ölü'nün asıl künhüne vâsil olur.”

m.+ından 31148

[=1]

MÂNÎ-Î MAHRÛR: Ar. Ateşli mâni, engel:

“Kadın bu söz Bu söz işte bu **mânîmahrûr**/ Ki hep serâirirûhuhayât.ı hâvî.dir”

m. 39324

[=1]

MÂNİLİ: Türk halk şiirinde ekseriyetle hecenin yedili ölçüsü ile söylenen ve üçüncüsü serbest, diğerleri kafiyeli dört mısradan meydana gelen nazım şekliyle yazılmış olan:

“Maamâfih dediğim gibi Acem'den meşk ettiğimiz tarzın son senelerine bir Muallim Naci'yle peyrevleri, destanlı, **mânili** şiirlerimizin de son senelerine bir Rızâ Tevfik ve peyrevleri mukaddermiş.”

m. 29794

[=1]

MANİSA: Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“**Manisa'dan** Anadolu Hisarı'na gelen ikinci Murad, ordusunu karşıya geçirmek için gemilere muhtaç olmuş.”

(m.+dan 5290)

m. 6162, 6170, 16107

m.+dan 5155

m.+ya 394, 6157, 17786

[=8]

MANSIP: Ar. Makam, yüksek dereceli memuriyet:

“Birkaç defâ söylediğim gibi, elhak yüksek **mansiplara** lâyıktı.”

(m.+lara 33851)

m.+a 34089

m.+ın 35457

m.+ından 11778

m.+ımı 34755

m.+ının 34586

m.+larına 34929

m.+larından 34037

m.+larının 34945

m.+larla 10022

m.+mış 34757

[=11]

MANSUB: Ar. Bir makama, bir mevkiye getirilmiş, memur olarak tayin edilmiş, memuriyette bulunan:

“Vatanın işgal edilmemiş sahasında milletçe **mansub** hükümetle, işgal edilmiş sahasındaki hükümet her ikisi de hem milletin itimadını haizdirler.”

(m. 12642)

m. 24729, 34506

[=3]

MANSÛR: Hallâc-ı Mansur:

“Şeriat bir dahî **Mansûr.u** berdâr et-ti san-sınlar”

m.+u 37603

[=1]

MANTAR: Yun. Balık ağlarını su yüzünde tutmaya veya olta sarmaya yarayan mantar parçası:

“Yeni lisânın zevkini bulsalar bulsalar ancak Tevfik Fikret'in:

‘Yarın sen ağları gün doğmadan hazırlarsın!/ Sakın biraz yedek ip **mantar** almadan gitme,/ (...)’

gibi mısralarından itibaren bulmağa başlarlar.”

m. 29056

[=1]

MANTHOLON: Paris'te bir gezinti yeri:

“Paris'in sisli bir gecesinde evsiz barksız sefiller, halka mahsus bir gezinti mahalli olan **Mantholon** bahçesinde titreşirken (...)”

m. 30345

[=1]

MANTIK: Ar. Doğru düşünmenin yolu ve yöntemi:

“Bu harbin **mantıklarından** biri de bizim için yeryüzünde, son harb olacağına dâir serdedilen mantıktır.”

(m. +larından 2901)

m. 2917, 3522, 13463, 15718, 16261, 17957, 17958, 24397, 25181, 27555, 35553

m.+a 8927, 15669, 17597, 17882, 18367, 25170, 26163

m.+ı 2705, 3517, 5936, 7252, 11878, 14790, 14822, 16137, 17842, 17885, 18233, 27251

m.+ın 11880, 15898, 17857, 24811

m.+ına 14023, 17826, 19364

m.+ını 5939

m.+ının 17895

m.+ıyla 13463

m.+i 25180

m.+la 3525, 19369, 26163, 29755, 31156

m.+lardan 25184

m.+lardı 2700

m.+larını 1192

m.+larıyla 28894

m.+larla 11015

m.+tır 2901, 3522

[=54]

MANTIKÇILIK: Mantiğin işlem ve yöntemlerini tercih eden ya da felsefede mantığa özel ve üstün bir yer ayıran, mantığı felsefenin temeli sayan görüş:

“(…) **mantıkçılığa** ve **ıslâhatçılığa** en elverişli **edebî nevilerin roman ve tiyatro olduğuna hükmetmek lâzım gelir.**”

m.+a 31318

[=1]

MANTIKEN: Ar. Mantık yönünden, mantığa göre, mantıkça:

“**Artık güneş gibi taayyün etti ki şarkta Yunanistan ne Harb-i Umûmîye yaradı ne de suhl-i umûmîye Harb-i Umûmîaçıldığı zaman Yunanistan aklen, mantiken İtilâf Devletleriyle yan yana harbe girecekti. Bilâkis Almanlara bağlandı.**”

m. 12233

[=1]

MANTIKÎ: Ar. Mantığa uygun, mantıklı:

“**Göze mantıkî görünen bu müddeânın, zaman geçtikçe, çok kifayetsiz bir görüş olduğu anlaşıldı.**”

(m. 28577)

m. 30398

[=2]

MANTIKLI: Akla, mantığa uygun, mantık:

“**Vatan coğrafyasının mantıklı bir çerçeve olabilmesi için Anadolu'daki beylikleri ilga etmek, bütün Türkleri birleştirmek, bir tek devlete bağlı kılmak zarurî idi.**”

m. 5930

[=1]

MANTIKSIZ: Akla, mantığa aykırı olan:

“(…) ‘**Dârülbedâyî tesis etmenin zamanı değildir**’ diyenler, bu itirazlarıyla ‘**Bırakınız halk eğlensin**’ demek istiyorlar ki **mantıksızdır, çünkü halk ezeli bir ihtiyâcın sevgiyle eğlenir.**”

m.+dır 31749

[=1]

MANTIKSIZLIK: Mantıksız olma durumu, mantığa aykırılık:

“**Mukadder olan bir hâdisenin zıddını tasavvur edince mantıksızlık ne kadar göze çarpar.**”

m. 5954

[=1]

MANTO: Fr. Elbise üzerine giyilen, kalın kumaştan giyecek:

“**Hattâ yeni cülus eden kayserlerin, yahut yeni seçilen patriklerin şerefine Ayasofya'da yapılan ayinlerde, mantoları ve taçları mücevherden görünmez olması Bizans an'anesince zarurî imiş.**”

(m. +ları 5327)

m. 5326, 35295

[=3]

MANYASLI REFİK BEY: 1908'de Paris'e giden bir Selânik eşrafı:

“**1908'de Selânik'den gelen şahsiyetlerin en mümtazı sayılan Manyaslı Refik Bey daha büyük bir mükasada unutuldu.**”

m. 3567

[=1]

MANZARA: Ar. Gözle görülen, bakılıp seyredilen yer:

“**Bir iklimin manzarası, mimarîsi ve halkı arasında halis ve tam bir ahenk varsa, orada, gözlere bir vatan tablosu görünür.**”

(m. +sı 4384)

“**Su.yu cennet.ten akıt-muş bu güzel manzara.da**”

(m. +da 35924)

m. 158, 159, 770, 1724, 1817, 2044, 3064, 5354, 5569, 5742, 5949, 6145, 7004, 7686, 8235, 8253, 10421, 11504, 12506, 12929,

13423, 16417, 16847, 17080, 18057, 18086,
18616, 18616, 19007, 19053, 19701, 23797,
24571, 25698, 26654, 26663, 27466, 28124,
29959, 32274, 35748
m.+ca 16421
m.+da 9116, 18066, 18904, 26502, 36056
m.+dan 6045, 8605, 10422, 31117, 35301,
35638, 36097, 36115
m.+dır 2409, 5658, 17081, 24823, 24879,
27876
m.+lar 5744, 6013
m.+lara 6146, 30176
m.+larda 19114
m.+lardandır 16419
m.+ları 6014, 6711, 7392, 7685, 17472
m.+larına 28642
m.+larından 5201, 10431
m.+larımı 2052, 7449
m.+mızdan 24583
m.+nın 796, 6639, 10626, 10633, 24160
m.+sı 1805, 5331, 5407, 5745, 5815, 5819,
8103, 10372, 19247, 24785, 25072, 26500,
27024, 28508, 32913
m.+sıdır 19080
m.+sına 5595, 7320, 18660
m.+sında 39086
m.+sından 11369, 11444
m.+sını 890, 5988, 7601, 27728, 30046,
31337
m.+sının 8179
m.+sıydı 26658
m.+sıyla 8234
m.+ya 530, 837, 14137, 18626, 26470, 26661
m.+ydı 27465
m.+yı 6028, 6029, 6034, 6035, 6217, 6743,
11354, 14091, 15416, 16420, 16597, 18069,
18756, 19023, 19098, 27022, 29969
[=140]
MANZUM: Ar. Nazım şeklinde yazılmış veya
söylenmiş:
“Eğer nazım şahsî ise yâni bir iç âhenk ise bu
şiiirler ekseriya yalnız mevzundu ve **manzum**
olmak değerinden mahrumdu.”
(m. 32298)
m. 8352, 9887, 17015, 29307, 29356, 29364,
29739, 30833, 32287
[=9]

MANZUME: Ar. Vezinli, kafiyeli eser, manzum
parça:
“Lâkin bir müddet sonra, İstanbul'da çıkan
Terakki mecmuasına gönderdiğim bir
manzumem basıldı.”
(m.+m 2049)
“Bu **manzûme.nle** ey üstâdihoşkâm”
(m.+nle 37960)
m. 2042, 2045, 2103, 2273, 5618, 8375,
8379, 8380, 8380, 11335, 12917, 19252, 19271,
19295, 27314, 27337, 27368, 27370, 27456,
27673, 27705, 28028, 28182, 28308, 29652,
29716, 29726, 29733, 29741, 32068, 32239,
32320, 32324, 32998
m.+de 20815, 27288, 28026
m.+dir 5624
m.+ler 1992, 8364, 8813, 20983, 27320,
27324, 27326, 27332, 29287, 29289, 29744,
30226
m.+lerde 8742, 27318, 27327, 29706
m.+lerdir 32839
m.+leri 5439, 5634, 9887, 20342, 20661,
27868, 29220, 29247, 29764, 30135, 32863
m.+lerim 2096
m.+lerime 20267
m.+lerimi 1204
m.+lerimin 20276, 20283, 20285
m.+lerin 27869, 28181, 29648, 29702, 29703
m.+lerinde 29486, 29694, 32632, 32694
m.+lerinden 12853
m.+lerini 2358, 20727, 20981, 28058, 29239,
29724
m.+leriyle 4484
m.+lerle 27322
m.+mde 29663
m.+nin 17374, 19269, 20522, 27317
m.+si 5627, 20257, 29671, 32335
m.+sinde 16870, 17427, 29514
m.+sini 2103, 5701, 29285
m.+sinimi 29229
m.+siyle 2036, 5351, 5559, 5728
m.+ydi 5441
m.+yi 27315, 27384, 27384, 27400, 27404,
32223, 32319
m.+yle 30893
[=121]
MANZÛME-İ ECRÂM: Ar. Sıra, dizi, takım,
sistem:

“Şebilâhut da **manzûmeiecrâm** gibi”

m. 37726

[=1]

MANZÛR: Ar. ***Manzur olmak**: Görülmek:

“**Manzûr ol-an** fezâ.nın hafâyâyınâim.i”

m. 39196

[=1]

MANZUR U MÛLTEFET: Ar. Beğenilerek nazar edilen ve kendisine iltifat edilmiş olan:

“Münker mi? Yok, mu bunda berâhîn-i kâfiye?/ Sizlerce hiç mi olmaya **manzûr u mültefet**.”

m. 30999

[=1]

MARANGOZLUK: Marangozun işi ve zanaatı:

“Yeni edebiyatın devri olan bu son elli senede belagat hocaları bize, yine eskisi gibi, edebiyatın yalnız kerestesiyile **marangozluğunu** öğrettiler.”

m.+unu 27908

[=1]

MARAŞ: Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“İstanbul'un tehlikede bulunduğu zamanlar, Muş'dan, Siirt'den, **Maraş'dan** ve uzak yakın, birçok vilâyetlerden gelmiş olan erler, ömürlerinde görmedikleri ve belki de göremeyecekleri bir İstanbul için döğüşmeğe gelmişlerdi.”

(m.+dan 23672)

m. 18620

[=2]

MARAT: Jean-Paul Marat. (1743 – 13 Temmuz 1793) Fransız bilim insanı ve hekim:

“Victor Hugo maruf ‘Doksan Üç’ romanında Fransız İnkulâbı'nın üç esash siması olan Danton, Robespierre ve **Marat'ı** tarif etmek sadedinde, (...)”

m.+yı 11296

[=1]

MARAZ: Ar. Kibir, gurur, benlik, bencillik gibi mânevî bünyeyi rahatsız eden kusurlardan her biri:

“Telif-i beyn için çok çalıştı ise de muvaffak olamıyacağını, içtimâî veya siyâsî **marazın** Çiftçi Fırkası azasını da fena zehirlemiş bulunduğunu anlayarak işi kongrenin in'ikadına kadar sallamağa cehdetti.”

(m.+ın 26330)

[=1]

MARAZÎ: Ar. Hastalık hâline gelen, hastalık derecesinde, aşırı:

“Annem **marazî** bir derecede titiz ve temizdi. Beş vakit abdestinden başka her gün defalarca elini yüzünü yıkardı.”

(m. 52)

m. 1379, 3809, 3809, 22581, 25869, 25871

m.+dir 14671

m.+dirler 25854

m.+ydi 3906

[=10]

MARAZÎLİK: Hastalıklı olma durumu:

“(…) **marazîlikden**, **ibhâmdan**, **muammâlıkdan** uzaktı.”

m.+den 2169

[=1]

MARDİN: Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“(…) o saha ki, Diyarbekir, Siverek, Urfa, **Mardin**, Siirt ahâlisi ağnamının mer'alarıdır.”

m. 23552

[=1]

MAREŞAL: Ar. En yüksek askerî rütbede bulunan general, müşir:

“(…) ‘Nasıl **Mareşal!** muharebe olurken siz orada cephenin önünde mi idiniz?’ diyerek şaşmış.”

m. 18271

[=1]

MAREŞAL PİLSUDSKİ: Józef Klemens Piłsudski. Polonya Devlet Başkanı:

“**Mareşal Piłsudski** benim nazarımda, bilmem nasıl bir benzeyişle bizim XIV. asırda Tuna ve Sava boylarını fetheden cedlerimize benziyordu.”

m. 19745

[=1]

MARGUERİTE GAUTIER: Alexandre

Dumas'ın Kamelyalı Kadın romanındaki kadın karakter:

“Bu aşk serencâmının kahramanı Armand Duval ve o hazin **Marguerite Gautier** aşklarının geçtiği o bulvarlarla, o tiyatro localarıyla, o Bougival sayfiyesiyle, visalleriyle ve ayrılıklarıyla gözümde tütüyorlardı.”

m. 1599

[=1]

MARİFET: Ar. 1. İş yapma hususundaki ustalık, beceriklilik, hüner, maharet:

“San'atta; marifet iltifata tâbidir.”

(m. 22532)

2. **meç.** Bir kimsenin uygun olmayan, hoş gitmeyen, garip karşılanan hâl ve davranışı, tuhaflik:

“Tabiata varıncaya kadar her şeyi Karl Marx'ın görüşüyle halletmeyi bir **marifet** sayıyorsunuz.”

(m. 6013)

m. 3595, 6009, 19306, 33826

m.+i 3593, 6750

m.+inden 28312

m.+ine 12793, 34702

m.+ini 18740

m.+iyle 27287

m.+ler 28579

m.+lerini 16349, 18746

m.+tir 3635, 25389, 32435

[=18]

MARÎZ: Ar. Hasta, hastalıklı:

“Sezâî Bey **marîz** bir zâtdı.”

(m. 4041)

“**Marîz**.i görmek için gel-se âşinâ.sı gel-ür”

(m.+i 39104)

[=2]

MARKA: İtal. Benzerlerinden ayırmak, tanıtmak veya kime ait olduğunu belirtmek için bir nesnenin üzerine konan işaret, alâmet, nişan, belgi, logo:

“Bu mektep üniformasının sağ yakasında Mekteb sol yakasında Edeb **markaları** vardı.”

(m.+ları 591)

m. 3577

m.+sı 7368

[=3]

MARKİLİK: Bazı Batı devletlerinde kont ile dük arasındaki bir soyluluk:

“(…) Avrupa'da olduğu gibi, prenslikler, dukahlıklar, **markilikler**, kontluklar, baronluklar vücuda getirmişlerdi.”

m.+ler 5081

[=1]

MARMARA: Marmara Bölgesi. Türkiye'nin yedi bölgesinden biri:

“Türklük, **Marmara** sahiline yerleşmişti ve İstanbul'a ne kadar yakındı.”

(m. 5034)

“Fetih.ler ufuk.u Tekirdağ ve sev-diğim İzmir/ Şerefli kubbe.ler iklim.i **Marmara.yla** Boğaz” (m.+yla 36389)

m. 4558, 4567, 4661, 4879, 5030, 5099, 5102, 5185, 5187, 6529, 15113, 15586, 16001, 16802, 17845, 17875, 17876, 26563, 26888

m.+da 4589, 11644

m.+dan 5176, 6101, 6117, 17871

m.+nın 4581, 7721, 10311, 21648, 24333

m.+ya 1660, 5012, 5346, 5408, 5860, 15965, 16923, 17850

[=39]

MARMARA DENİZİ: Karadeniz'i Ege Denizi ve Akdeniz'e bağlayan bir iç deniz:

“İstanbul şehri ile **Marmara Denizi'nin** emniyeti her türlü halelden masun olmalıdır.”

m.+nin 15064

[=1]

MARO ELDER: Yazar:

“Bu senenin mükâfatını **Maro Elder'in** Britanya balıkçılarının sarp hayâtına dâir Deniz Kumru muanven hikâyesi kazandı.”

m.+in 22508

[=1]

MARSEİLLAİSE: La Marseillaise. Fransa'nın ulusal marşı:

“Çünkü **Marseillaise**, vatani yeni zamanlara has mefhumlar ihsas eden, eski mefhumlara karşı ihtilâl bayrağı açmış bir vatan şarkısıdır.” (m. 11801)

m. 11793, 11795

[=3]

MARSİLYA: Fransa'nın güneydoğusunda bulunan, Bouches-du-Rhône ilinin ve Provence-Alpes-Côte d'Azur bölgesinin merkez şehri:

“1912 ilkbaharında Paris-**Marsilya** ve deniz yolundan, Paquet kumpanyasının Medié vapuruyla İstanbul'a döndüm.”

(m. 1846)

m.+dan 19937

m.+ya 1631, 1671, 1834, 1916, 19286, 19293, 19936

m.+yı 1819

[=10]

MARŞ: Fr. 1. Milleti veya millet içinde bir topluluğu temsil etmek yahut önemli bir olayı unutturmamak amacıyla bestelenen ve daha çok

millî, hamasi duygulara hitap eden müzik parçası:

“*Son hazin **marş.ı** dur-madan çal-ıyor*”
(m. +ı 36196)

2. Ritmi, yürüten bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan müzik parçası:

“*Cumhûriyet'in zafer **marşı** çelik bir hava gibi esiyor.*”

(m. +ı 24344)

m. 30137

[=3]

MARŞANDİZ: Fr. Yük treni:

“*1903 Temmuz'unda Messagerie Maritime'in Memphis vapuruyla İstanbul'dan Marsilya'ya, oradan bir **marşandiz** tirenile Paris'e gittim.*”

m. 1835

[=1]

MART: Yun. Yılın üçüncü ayı:

“*Fâtilh, hepsini birden bir **mart** sabahı karşıya geçirdi.*”

(m. 4784)

“*Gör-ecek göz.lerim ol-saydı bu **Mart** akşam.ını*”

(m. 39106)

m. 8942, 18435, 18447, 18480, 18598,
19934, 24299, 24479, 24862, 24862, 37460,
39244

m.+a 19930

m.+ın 6169, 6180, 6603

m.+ından 4788

m.+ının 18599

m.+ta 24789

[=21]

MARTI: İtal. Martgillerden, çoğu beyaz renkte, eti yenmez, yüzücü, perde ayaklı deniz kuşlarının ortak adı:

“*Theophile Gautier derdi ki: 'Sevgilim ne Ophélie ne Beatrice ne Laura'dır; Garbın hiçbir kızı değil, sevgilim şimdi üstünde **martular** uçuşan sarı gölde, ihtiyar akrabâstıyla beraber, ince fağrur bir köşkte oturuyor.'* (...)”

m.+lar 22906

[=1]

MARTİN: İtal. Tek kurşun atan bir tür tüfek:

“***Martinlerine** fişeklerini sürmüş, çakşırlı, zaptiye ceketli, beyaz külâhlı, uzun ve yabanî sekiz zaptiye ortasında prangalarını eliyle tutarak yürüyordu.*”

m.+lerine 1141

[=1]

MA'RÛF: Ar. Herkesçe bilinen:

“*Genç Türklüğün **maruf** buhranlı senesinde, Askerî tıbbiyesi bu cereyanın en şiddetli merkezi iken, Paris'e murahhas nevinden iki memur göndermek istemiş.*”

(m. 10799)

m. 89, 404, 497, 638, 1413, 1422, 1480,
1539, 1823, 1901, 1925, 1934, 2068, 2338,
2468, 2602, 2720, 2791, 3551, 3904, 4245,
4265, 4603, 8244, 8345, 9643, 9675, 9930,
9965, 10149, 10672, 10794, 10836, 10851,
10858, 10916, 11205, 11290, 11295, 11407,
13445, 18576, 18724, 19062, 20092, 20220,
22111, 23829, 23909, 24833, 25184, 25595,
25747, 25860, 26641, 27008, 27292, 27456,
27592, 28052, 30043, 31510, 32153, 32186,
32343, 32612, 33029, 34119

m.+dur 19044, 19056, 21030

m.+ı+enam 21770, 30614

m.+tu 1310, 18731, 34993

m.+tur 25474

[=77]

MA'RÛFİYET: Ar. Maruf olma durumu, bilinmişlik:

“*Nihayet yel üfürdü, su götürdü, Ruşen Eşref de kendi yaratılışına uygun olan bir kapı buldu, oradan **marufiyetin** tatlı sahasına giriverdi.*”

m.+in 9350

[=1]

MARQUİS DE SÉGUR: Encümen-i Dâniş azalarından biri:

“*Fransız Ordusu'nu o felâkete uğratan Moskova Kundakçısı'nın torununun oğlu **Marquis de Ségur** bugün, Fransız müverrihîn-i mu'teberesinden ve Encümen-i Dâniş âzasından bulunuyor.*”

m. 26128

[=1]

MÂRÛNÎ: MS IV. yüzyıl sonlarında keşiş Aziz Maron'un oluşturduğu kiliseye bağlı olan, bugün çoğunluğu Suriye ve Lübnan'da yaşayan bir Katolik Süryani topluluğu:

“***Mârûnîleri**, hattâ bâzı Müslüman muhiplerini ayaklandırır, bir alay fitne, gürültü çıkartır, (...)*”

(m. +leri 35540)

m. 4212, 20237, 35534

[=4]

MA'RUZ: *Ar.* Bir şeyin etkisinde bulunan:

"(...) şehir şehir bütün Anadolu Türkleri ölümün her cilvesine **maruz**, bir asırdan fazla bir himmetle derlenip toplanan o koca devlet lime lime, o güzel Türk vahdeti bir günde bir efsane olmuş."

(m. 12493)

m. 1722, 6714, 10798, 10985, 11333, 12486, 12489, 13654, 23860, 27065, 27214, 30972

m.+du 26105

m.+dur 16368

m.+olduğu 23813

m.+sunuz 3074

[=16]

MA'RÛZÂT: *Ar.* Küçükten büyüğe yahut üst bir makama sözlü veya yazılı olarak bildirilen istek(ler), sunulan bilgi, sunuş:

"(...) yalnız bu **mâruzât** surf rey-i pederânenizle tesviye olunabilir bir iş olduğundan sâde bir fikir sıfatıyla istîmâ buyurunuz."

m. 19986

[=1]

MASA: *Lat.* Ayaklar veya bir destek üzerine oturtulmuş tabladan oluşan mobilya:

"(...) bir Kur'an bir de yemin metni olan **masayı** hazırlamıştı."

(m. +yı 11054)

m. 21731, 30121, 30573

m.+dan 4079

m.+lar 7816, 30456

m.+lara 23949, 23974

m.+larda 2394, 19680

m.+ları 15227

m.+larımızın 21278

m.+ların 4077

m.+larında 11075

m.+larını 23962

m.+m 21613

m.+mın 6585, 24001

m.+nın 7968, 25468, 29862, 30098, 32824

m.+sına 4361, 23199

m.+sında 18178

m.+sının 11099, 11676, 33248

m.+ya 4079, 7821, 23947, 23957, 23971

m.+yı 17595

[=36]

MÂSADAK: *Ar.* Uygun, muvafık, mutabık:

"Şimdi bu bağlar hakikaten kuru unvanına **mâsadak** olmuş."

m. 3424

[=1]

MASAL: *Ar.* Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür:

"O kadar ki İstanbul'un fethini âteşin bir merakla okumuş olanlar artık **masal** tarzında okumak istemezler, bunu nefsimde tecrübe ettim."

(m. 7289)

"Yol da benze-r hem uzun hem de güzel bir **masal.a**"

(m. +a 36509)

m. 441, 7205, 7278, 7280

m.+da 7252, 7279

m.+dan 7282, 7286, 30389

m.+ı 30387

m.+ında 2235

m.+lar 22158

m.+ları 6488, 22158

m.+larına 28297

m.+larıyla 21296

[=18]

MASALCILIK: Masal anlatan kimse olma durumu:

"Üçüncü bir hizip, Ahmed Refik Bey gibi âdi **masalcılıktan** vareste ve ilmî bir tedvine müstaidlerden mürekkep."

m.+tan 21910

[=1]

MASÂRİF: *Ar.* Harcanan, sarf edilen paralar, giderler, masraflar:

"Devletin başında bulunacak olanlara, her şeyden önce, vâridât ve **masârîf** bahislerini iyiden iyiye bilmek lâzım olduğunu anlamış."

m. 33865

[=1]

MASKARA: 1. Tuhafliklar yaparak çevresini eğlendiren, hoş, sevimli, şaklaban (kimse):

"Abdülhak Hâmid Bey, ihtiyarlamış bir Şark hükümdarı, **maskara** ve feylesof bir nedimin güft ü gûlaryle nasıl vakit geçirirse, son dramlarında başlıca eşhastan biri olan

Kanbur'la öyle, usanç getirmeksizin vakit geçiriyor.”

(m. 30901)

2. ***Maskara etmek**: Berbat etmek, bozmak:

“Kral, Gonaris ve Papulas, işi harben bitiremediler, büsbütün **maskara ettiler.**”

(m.+ettiler 14226)

3. ***Maskara olmak**: Gülünç duruma düşmek:

“Cihan güldü, **maskara oldular.**”

(m. oldular 13571)

m. 11460, 14217, 30889

m.+ettiler 14216, 14605

[=7]

MASKARACA: Maskaraya yakışır biçimde:

“Yunanlılar bu **maskaraca** yalanı söylemekle acaba ne kazanıyorlar.”

(m. 16369)

[=1]

MASKARALIK: Maskara olma durumu:

“O adam bilfarz, o konserde yerinden fırlasa ve orkestra şefinin aynı değneğini eline alsın, konseri idareye başlasın, mûsikînin nasıl bir **maskaralığı** tecellî ederse, bu hayâlin tabbîki de fiyasko bir netice verir.”

m.+1 29989

[=1]

MASKE: Fr. **mec.** Gerçeği görmeye, anlamaya engel olan, gerçeği gizleyen aldatici görünüş:

“Atina Hükümeti'nin **maskesi** düşmüş ve hakikî çehresi görünmüştü.”

(m.+si 17763)

m.+lerden 31946

m.+si 14880

m.+sini 15578

[=4]

MASKELİ: Maskesi olan, maske takmış:

“(…) ona da **maskeli** adamları, üstünde bir rövolver, bir Kur'an bir de yemin metni olan masayı hazırlatmıştı.”

(m. 11053)

“Geç-miş devir.lerin nice şîrin kıyâfet.i/

Bir kısım.ı **maske.li**/

Bir kısım.ı maske.siz/

İslâv güzel.leri/

Cermen güzel.leri”

(m.+li 36236)

[=2]

MASKESİZ: Gerçek, sahte olmayan:

“Altı senelik Türk-Alman ittifakının acıklı macerasını bütün iç yüzü ile yazar ve kitabına ‘temmet’ dedikten sonra: ‘İşte şarkta Alman İmparatorluğu’nu o zaman temsil eden meşhur generalin **maskesiz** çehresi bu defterdir!’ derse Hıristiyan lisanlarında çok kullanılır bir söz vardır, nefsinin bir günahıtan, hususî bir endişe ile tenzih etmek isteyenler: ‘Ben ellerimi yıkıyorum!’ derler.”

(m. 15271)

“Geç-miş devir.lerin nice şîrin kıyâfet.i/

Bir kısım.ı **maske.li**/

Bir kısım.ı maske.siz/

İslâv güzel.leri/

Cermen güzel.leri”

(m. 36237)

[=2]

MASNU: Ar. Sanatla yapılmış, sanat mahsulü:

“Şâir Lamartine'in dediği gibi: ‘Vatan, cedlerimizin küllerinden **masnû'dur.**’ (…)”

m.+dur 23607

[=1]

MASON: Fr. Masonluğu benimseyen ve masonluk derneğine üye olan kimse, farmason:

“İttihadcı ittifakının içinde en dinsiz **masonlar** yanında en şedîd İslâm ittihadcıları; en geniş insâniyetçi ve medeniyetçiler yanında en dar kafalı milliyetçiler bulunduğu gibi, (…)”

m.+lar 3583

[=1]

MASRAF: Ar. Sarf edilen, harcanan para, gider, harcama:

“O kadar **masraf**, zahmet ve nümayiş muvakkat bir moda gibi geçmişti.”

(m. 9130)

m. 17580, 19933, 34989, 34994

m.+1 17744

m.+ın 10254

m.+ından 28963

m.+ını 24015

m.+ının 35123

m.+ıyla 10796

m.+la 5509

m.+larını 24223

[=13]

MASRAFLI: Çok para isteyen, pahalıya mal olan:

“Avrupa’da seyahat zannolunduğu kadar **masraflı** değil, yalnız Avrupa’ya âşinâ olmak şartıyla.”

(m. 19954)

m. 8064

[=2]

MASRAFSIZ: Masraf yapmayı gerektirmeyen veya masrafı az olan:

“İzmir şehrinde bir müfreze asker bulunduracak, **masrafsız** ve zevkine doyumlayan bir nümayiş!”

(m. 12630)

m. 12610

[=2]

MASSNETR: Fransız bestekâr:

“O gece ilk defa olarak Fransız bestekârı **Massnetr’nin** Werther operası oynanıyordu.”

m.+nin 3222

[=1]

MASTABA: Ar. Duvara bitişik tahta kanape, peyke, sedir, kerevet:

“O ve biz bir **mastaba** etrafında toplandık.”

(m. 23333)

m. 23425

[=2]

MASTAR: Ar. Fiilin -mak/-mek veya -ma/-mekleri alan ve ad gibi kullanılan biçimi, eylemlik: al-mak, üşü-mek, gör-me, bul-ma vb:

“Avrupa, şekli sanatlarımıza bu kadar âşinâ olmakla beraber, bizi anlıyamadı. Çünkü bir millet ancak şiiri ve mûsikîsiyle anlaşılabilir ve bu mebhasdeki anlaşılmak **mastarı** sevilme manasıdır.”

(m. +ı 28646)

m. 13782

m.+dır 9858

m.+ından 9374

m.+ını 29091

m.+ıyla 21232

m.+lardan 29662

[=7]

MA’SUM: Ar. Suçsuz, günahsız:

“Şark güneşi altında esneyen biz fâniler sıkıntılarımızda daha **masumuz**.”

(m. +uz 6459)

m. 13879, 31921

m.+un 18219

[=4]

MASUN: Ar. Korunmuş, muhafaza edilmiş, mahfuz, emin:

“Her zamanki gibi taarruzdan **masun** ve müsterihtiler.”

(m. 16782)

m. 4628, 15056, 15846, 15909, 17839, 19626

m.+duk 24103

m.+dur 31899

m.+etdi 19631

[=10]

MAŞALLAH: Ar. Beğenme ve övme ile birlikte nazardan sakındırma sözü olarak:

“Size ihanetinizi iyi icra edebilmek için, Cenâb-ı Hak ilim ve irfan da vermiş, dedim, baktım ki **maşallah** epeyce de celâdeti var; bunun üzerine sözün mecrasını değiştirdim.”

(m. 10444)

m. 10439, 11943, 21865, 26780, 33232, 33705, 34646

[=7]

MAŞRAPA: Ar. Metal, toprak, plastik vb. nden yapılmış, ağzı açık, kulplu, bardağa benzeyen, küçük kap:

“Sonra ikisi birden, ellerini kuşaklarındaki keselerine götürmüş bir hâlde dükkâna yanaştılar, iki **maşrapa** ayran istediler.”

m. 35332

[=1]

MAŞRIK: Ar. Güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu, şark:

“Kambur soruyor: Şâmil furûg’ı tal’ati mağrib’le **maşrik’a** !”

(m. +a 30953)

“Münkaad et-ip serîr.ine **maşrik.la** mağrib.i”

(m. +la 37194)

[=2]

MA’ŞÛKA: Ar. Sevilen, âşık olunan kadın:

“Zannedersem siz yirmi yaşında olduktan sonra **mâşukasıyla** bir kulübede bile mes’ûd yaşayan insanların vücûdunu vehmediyorsunuz.”

m.+sıyla 21697

[=1]

MATBAA: Ar. Basımevi:

“İstanbul’a **matbaa** Nedim devrinde girdi.”

(m. 30811)

m. 3137, 4012, 9834, 19035, 20232, 29622,

29626, 30852

m.+i+amire.de 13227

m.+lar 19037
m.+larında 13225
m.+nın 9227, 10576, 30864
m.+sına 10206
m.+sında 9942
m.+sını 3994, 11024
m.+ya 6584
m.+ydı 30850
m.+yı 30854
[=22]

MATBAACILIK: Basımcılık:

“İstanbul'da basılan nüshası ise maatteessüf, **matbaacılık** sanatı nâmına bir lekedir.”

m. 30882
[=1]

MATBU: Ar. Basılı:

“Biri **matbu** bir muhtura biri de dört sahifelik bir mektup.”

(m. 6663)
m. 9780, 28462, 28463, 35086
m.+du 697
[=6]

MATBUAT: Ar. Basın:

“Milliyetperver **matbuat**, sansürün gevşemesinden epey istifade ettiyse de Ali Kemal daha kuvvetli bir mevkide bulunuyordu.”
(m. 10340)

m. 14003, 14008, 14023, 15196, 15204, 15204, 21730, 21764, 24313, 24314, 24326, 24652, 24662, 24668, 24678, 24686, 24688, 30571, 30607, 31362, 32991
m.+a 10325
m.+da 21736, 22428
m.+ı 11882, 15195, 16197
m.+ı+garbiye.de 21921
m.+ımız 24740, 24776, 31788
m.+ımızın 24748
m.+ın 22107, 24758
m.+ında 12014, 16207, 22476
m.+ını 21713, 30554
m.+ının 9893, 10177, 14473, 24325
m.+ta 11077, 21283, 30577, 31652
m.+tan 31839
[=49]

MAATTEESSÜF: Ar. Üzülerek belirteyim ki, esefle ifade edeyim ki, yazık ki:

“Muhterem annenizin bir kartında bendenize kartlar göndermiş olduğunuz haberi vardı.

Maatteessüf almadım; fakat beni derhâtur buyurduğunuza teşekkür ederim.”

(m. 20472)
m. 22211
[=2]

MÂTEM: Ar. Sevilen bir kimsenin ölümünden duyulan büyük acı ve bu acı sebebiyle ağlayıp inleme, zevk ve eğlenceden uzaklaşma, yas:

“Yalnız mersiyeyi, o **matem** âyininde hazır bulunmayan Baki söyleyebildi.”
(m. 30173)

“Bîçâre gönül.ler Ne git-en son gemi.dir bu/ Hicranlı hayât.in ne de son **mâtem.idir** bu
(m. +idir 36439

m. 3364, 3366, 3367, 3368, 10684, 14427, 17301, 17304, 30164, 38390, 38822

m.+den 3042
m.+i 1295, 12365, 30167
m.+inden 14505
m.+ini 7535
m.+iyle 17170
m.+leriyle 30087
[=21]

MÂTEMGÂH: Ar.+Fars. Matem yeri, matemhane:

“Bütûn azâb-ı vicdanisinin inkisarlarının tercümanı olarak yazdığı mektup daha varmadan, kocasının ihanetinden sonra uzaklara kaçan metruke **mâtemgâhında** ölüyor.”

m.+ında 22331
[=1]

MÂTEMHÂNE: Ar.+Fars. Matem evi, matem yeri, matem-gede:

“Dehr.den bir kâm al-up bir şeb bu **mâtemhâne.de**”

m.+de 37765
[=1]

MÂTEM-İ BÎ-HADD Ü GAYET: Ar. Sınırsız ve nihayetsiz matem:

“Garkol-du nâs **mâtemibihaddügaayet.e**”
m.+e 37310
[=1]

MATERNİCK: Fransız siyaset adamı:

“Makalelerinde Tallyrand'a, **Maternick'e** dair aynı şeyleri yüzlerce defa tekrar ederdi.”

m.+e 9821
[=1]

MATÏSSE: Henri Matisse. 20. yüzyılın en önemli ressamlarından:

“(…) Picasso ve **Matisse'leri** ve artık birer rehber telâkkî edilen Apollinaire gibi yaşça büyüklerimizi o çabalayış senelerinde sîmâlarıyla gördüm.”

m.+leri 2948

[=1]

MATLA': Ar. Bir kaside veya gazelin mısraları birbiriyle kafiyeli olan ilk beyti:

“Yavuz Sultan Selim Mısır yollarında mı, İran yollarında mı nerede belli değil lâkin durup dinlenmeksizin açtığı seferlerin birinde söylediği Farisî bir gazelin **matla'ında** der ki:

“Bu seferler, bu at koşturmalar beyhude değil! Biz gönülleri toplu bulundurmak için perişan oluyoruz.”

(m.+ında 12306)

“Mülkiislâm.ı Hudâ eyle-ye dâim me'men/
Râmî Mehmed Paşa'nın Gazel **Matla.ını**”

(m.+ını 37846)

m.+ı 29429

m.+ın 28326

m.+ıyle 27952, 28344

m.+la 29250

[=7]

MATLAB: Ar. İstenilen, talep edilen şey, istek, meram, matlup:

“Moskofo sefer edileceği böyle bir zamanda, bu tufeyliler kendi **matlablarının** sevdâsına düşmüşler.”

m.+larının 35038

[=1]

MATOFO: Alman, komünist bir anarşist:

“Vaillant, Alman, anarşist Sebastien Faure ve **Matofo'nun** nutuklarını hararetle dinliyordum.”

m.+nun 2135

[=1]

MATRUŞ: Ar. Tıraş olmuş, sakalsız:

“Fakat ortada in cin yok, yalnız **matruş** ve fraklı bir garson tek başına ispinoz gibi bir masaya dayanmış müşteri bekliyordu.”

(m. 7826)

m. 231, 1576, 35294

[=4]

MATRUT: Ar. Kovulmuş, tart edilmiş:

“(…) vatana kimi Yemen'den, kimi Fizan'dan dönmüş, siyasî sebepler yüzünden ordudan **matrut** ve menfî nice gençlere (…)”

m. 11181

[=1]

MATUF: Ar. Bir tarafa doğru yönelmiş, eğilmiş, meyletmiş, mail:

“Bu gençler başlarını yerlere **matuf** değil ufuklara müteveccih, dimdik tutuyorlar.”

(m. 21083)

m. 12026, 30737, 31686

[=4]

MAT'ÛN: Ar. Ayıplanmış, yerilmiş, ta'n edilmiş:

“Katil, muhtekir, hâin bu hikâyelerde **mat'ündür.**”

m.+dur 22198

[=1]

MAUCLAİR: Camille Mauclair. (1872, 5.

Bölge, Paris, Fransa – 1945, Paris, Fransa)

Fransız şair, romancı, biyografi yazarı, seyahat yazarı ve sanat eleştirmeni:

“Şakirdi Camille Mauclair'e: 'Azîzim **Mauclair** bu adam yanlış mı söylemiş?' demiş.”

m. 27354

[=1]

MAUGUİN: Lozan Konferansı Fransız temsilcisi:

“Hepimiz, Fransa mümessili **Mauguin** de ilk safda, programa tâbi olarak yürüdük.”

m.+de 10414

[=1]

MAURİCE BARRES: (1862, Charmes, Fransa – 1923, Neuilly-sur-Seine, Fransa) Fransız

romancı, gazeteci ve politikacı:

“Gözüme ruhanî unvanlı bir cilt ilişti. Mülhem Tepe müellifi **Maurice Barres**, büyük bir üstâd-ı huzûzun kitabı.”

(m. 6472)

m.+i 19011

m.+in 5759

[=3]

MAURİCE MAETERLİNCK: (1862, Gent,

Belçika – 1949, Nice, Fransa) Belçikalı yazar:

“(…) Antoine sahnede Dumas'ya mukaabil İbsen'i, Brioux'ye mukaabil **Maurice**

Maeterlinck'i haricî hayâtın yübûsetine mukabil

(...) *dahilî lisânın nihayetsiz bir mûsikî gibi giden bir bestesini coşturdu.*"

(m.+i 31411)

m.+in 31518

[=2]

MÂVAKA': Ar. Vaki' olan, hâdise:

"*Muhayyile yâni vak'aları, mâvaka'ları, oldukları gibi canlandıran, kâğıt üstü ne koyan kuvvet; işte bu bizde noksandır.*"

m.+ları 33076

[=1]

MÂVERÂ: Ar. Bir şeyin ötesinde, arkasında, gerisinde bulunan yer, zaman vb., öte:

"*Düşünmeye başladığım zaman Eyüb'ün maverası gözlerime bir kat daha nurlu göründü.*"

(m.+sı 7082)

"*Haberdâr ol-maz ol-muş mâverâ.dan*"

(m.+dan 37959)

m.+da 36692

m.+sından 7197

m.+yı+zaman.a 6473

[=5]

MÂVERÂÎ: Ar. Maverâ ile ilgili, öteki âleme ait:

"*Aynı senelerde Arthur Rimbaud'un 'mâverâî', 'sôfi', 'muabbir', 'falci' hâsılı öteki âlemi delmeğe çalışan dehâsından fıskırmış Paul Claudel, hiç umulmadık bir yenilikle geliyordu.*"

(m. 2424)

m. 28038

[=2]

MAVİ: Ar. Denizin, gölün veya bulutsuz gökyüzünün rengi, yeşil ile mor arasındaki renkte olan:

"*İyi işlenmiş, mavi çakşır ve mavi cepken giyerdi.*"

(m. 228)

"*Mâvi Tunca.yla gür Fırât ak-mış*"

(m. 35775)

m. 228, 1224, 3417, 6005, 6464, 6813, 8264, 10975, 12589, 16220, 16879, 17428, 19738, 21636, 21842, 21848, 22823, 23482, 23482, 25564, 25567, 25603, 30275, 31326, 35295, 36197, 36202, 36233, 36286, 36749, 36855, 38672, 38723, 39143, 39184

m.+dir 36508

m.+ye 14143

[=39]

MÂVİLEŞ-: Mavi renk almak, mavi duruma gelmek:

"*Güneş doğ-madan mâvileş-miş Boğaz.dan*"

(m.-miş 36029)

m.-en 35638

[=2]

MAVİLİ: Üzerinde mavi renk bulunan:

"*Bazan dış yüzü, bazan da yalnız iç yüzü mavili beyazlı olan dükkânlardan alışveriş eden Müslümanlar, fark etmiyor ki Yunan ordusuna yataklık ediyorlar.*"

m. 14082

[=1]

MÂVİLİK: Mavi rengin hâkim olduğu yer, göz alabildiğine mavi olan yer:

"*Yürü Hür mâvilik.in bit-tiği son had.de kadar*"

(m.+in 36525)

m.+de 38734, 38739

m.+e 36203

m.+le 36303

m.+te 36642

[=6]

MAVNA: Ar. Limanlarda kıyı ile gemiler arasında yük taşımakta kullanılan büyük kayak, güvertesiz tekne:

"*Gelibolu'dan gelen Balta Oğlu Süleyman Bey'in donanması, Karadeniz Boğazı'ndan taş ve kireç yüklü binlerce gemi ve mavna Hisar önünde demirler.*"

(m. 6609)

m. 12075

[=2]

MAYA: Fars. Öz, asıl, cevher, yaratılış, seciye, mâye:

"*Arnavud'u, Çerkez'i, Kürt'ü, hâkim ve metin bir millet kitlesi eden Türk mayasıymış.*"

(m.+sıymış 1089)

m.+dandır 20892

m.+sı 3591, 18418, 20893, 29988

m.+sını 998

[=7]

MAYALAN-: Kıvama gelmek, olgunlaşmak: "*Bilâkis, İçtihâd, Sebüürreşad zihn-i umûmîde mayalandılar.*"

(m.-dılar 30621)

m.-dılar 21770

[=2]

MAYALANDIR-: *mec.* Biriktirip çoğaltmak, arttırmak:

“O bereketli edebiyatın arkasında vaktiyle, birçok değerli insanların, hayatları bahâsına bin bir zahmetle **mayalandırmış** oldukları değerler vardır.”

m.-miş 30013

[=1]

MAYDANOZLU: Üzerine maydanoz serpilmiş olan:

“Baharda bulunduğumuzu herhangi bir şüirden daha kuvvetli hissettiren **maydanozlu** kuzular, kuzu başları, diğer bahar yemeklerinin râyihası ortasında buldum.”

m. 2558

[=1]

MÂYE: *Fars.* Maya:

“Akvamın en mütecanisi Fransız kavminin **mâye-i vahdeti** esasen bir kütle Fransızdan ibarettir.”

m.+i+vahdet.i 21477

[=1]

MÂYEŞÂ: *Ar.* ***Keyfe-mâ-yeşâ**: Nasıl isterse, dilediği şekilde, keyfine göre:

“On yedi seneden beri Avrupa’yı ülke ülke dolaşmış, her orduyu doğmuş, her milletin vekaarını kırmış, her devletin hududunu **keyfe mâyeşâ** değiştirmiş, krallıkları, prenslikleri, kardeşlerine, akrabasına serdarlarına, kendi erkânına dağıtmış, (...)”

m. 25925

[=1]

MAYIS: *Yun.* [1 Mayıs’ta bayramı kutlanan Roma tanrıçası Maia’nın adından] Yılın nisan ve haziran ayları arasındaki 31 gün çeken beşinci ayı, ilkbahar aylarının üçüncüsü:

“**Mayıs** olmasına rağmen fena bir geceydi.”

(m. 2528)
“Şafak.tan önce uyan-dım bahâr oda.mdaydı/
Mayıs çiçek.leri etrâf.a öyle bir yay-dı”

(m. 36562)

m. 5174, 18908, 36560

m.+a 14506

m.+ın 4803, 6089, 6633, 6648, 6930, 14435,

35957

m.+tan 14506

[=14]

MAYMUN: *Ar.* Görünüşü bakımından insanı andıran, el biçimindeki ayakları kollarına nispetle daha kısa, bazı türleri oldukça uzun kuyruklu, dört veya iki ayağı üzerinde yürüyebilen, memeli, zeki bir hayvan türü:
“Yunanlıların Selânîk’e soktukları bir krallarını günün birinde palikaryanın biri vurdu, Edirne’ye götürdükleri krallarını bir **maymun** ısırıldı.”

(m. 16417)

2. ***Maymun iştahlı (iştihâlî)**: Sık sık karar değiştiren, başladığı işleri yarım bırakan, kararsız ve sebatsız (kimse):

“Sultan Abdülaziz’in hercâî, **maymun iştihâlî**, güvenilirmez, ipi ile kuyuya inilmez bir hükümdar olduğuna kanâatleri vardı.”

(m. 35188)

m. 12454, 15629, 15630, 16405, 35177

m.+a 12454

m.+lara 12455

m.+un 15647

[=8]

MAYMUNCUK: Kalıptan kalıba giren, şirin görünmeye çalışan (kimse):

“Kadınlar, genç, süslü, zarf, şeytan kadar zekî, yakışıklı bu **maymuncuk** kahramanına bayıldılar.”

m. 22124

[=1]

MAZBATA: *Ar.* Bir toplantıda yapılan müzâkereleri, alınan kararları tespit için yazılan ve toplantıya katılanlar tarafından imzalanan belge, tutanak, zabıt, zabıtname:

“İki gün evvel Nureddin Paşa’nın **mazbatası** etrafındaki müzâkere bütün bir günü doldurmuş, (...)”

m.+sı 24820

[=1]

MAZBUT: *Ar.* Belli, belirtilmiş, kararlaştırılmış, tâyin ve tespit edilmiş, muayyen, mukarrer:

“Muhakkak ve **mazbut** olan bu sözleri ehemmiyetle tahlil eden bir Türk kederinden kahrolabilir.”

(m. 2599)

m. 25085

[=2]

MÂZERET: *Ar.* Bahane:

“(…) bir taraftan târihî **mazeretleri** göz önünde bulundurarak şefkatle muhakeme yürütmek, bir

taraftan da acı hakikati olduğu gibi söylemek bir vazifedir.”

(m.+leri 25885)

m. 24453

[=2]

MAZHAR: Ar. ***Mazhar olmak**: Erişmek, ulaşmak, nail olmak:

“Evet emniyetlerine ve îtimadlarına **mazhar** olurlar.”

(m.+olurlar 33500)

m. 7226, 18777, 21002

m.+olabileceği 11178

m.+oldu 15945

m.+olduğu 31504, 33851

m.+olduğumuz 25355

m.+olduktan 33384

m.+olmak 19854, 20269

m.+olmam 9179

m.+olmamış 29205

m.+olmamıştı 18778

m.+olmamıştır 9729

m.+olmamız 15080

m.+olmuş 32087, 34874

m.+olmuşdum 19759

m.+olur 22240

m.+olurlar 33491

[=22]

MAZHAR BEY: 1902’lü yılların İstanbul’unda bir mâliye kâtibi ve hanende:

“Bu Arif Bey’den başka bir de **Mazhar Bey** vardı ki Mâliye kâtiplerindendi ve epiyce iyi bir hanendeydi.”

(m. 1564)

m.+e 1568

[=2]

MAZHÂRİYET: Ar. Mazhar olma, erişme, nail olma, nailiyet:

“Hâsılı bu fikirler gençlik arasında yayıldı ise de bir türlü siyasî rehber olmak **mazhariyetine** eremediler.”

(m.+ine 13640)

m. 21832, 30675

m.+e 4219, 15226, 28666

m.+inden 18578, 20094

m.+tir 8513

[=9]

MÂZİ: Ar. Yaşanmış ve bugüne göre geride kalmış hayat, geçmiş:

“Çocukluğumda olsun birkaç sene güzel **mazimiz** içinde yaşamış oldum.”

(m.+miz 413)

“**Mâzî** yosun.la örtülü bir göl ki yok dibi/ Mevsim serin ve bahçe.de yaprak yığın yığın”

(m. 36574)

m. 5790, 5793, 5795, 5827, 17674, 22591, 30877, 33150, 33153

m.+de 6907, 8670, 25187, 26629, 39092

m.+dedir 6904, 8666, 12697

m.+deki 21141, 21143, 25185, 32395

m.+den 8136, 12321, 24000, 31010

m.+dir 12878, 14178, 32861

m.+i+baide 30774

m.+lerinin 16392

m.+mizi 28536

m.+mizin 889

m.+ni 35983

m.+nin 2982, 6905, 7531, 12322, 14177, 16460, 18512, 23890, 29755, 32136

m.+si 17322, 21398, 32847, 32848

m.+sinde 20250

m.+sinin 869

m.+ydi 6937

m.+ye 1356, 2093, 5786, 5794, 6900, 6901, 6910, 7976, 8305, 11680, 12320, 12327, 16454, 16764, 17241, 18514, 21397, 22666, 24874, 25354, 25366, 26261, 28514, 38114

m.+yi 830, 3473, 5803, 5840, 7211, 7643, 14734, 15303, 16031, 17263, 18503, 19702, 24838, 27597, 28515, 28595, 33153, 33160

[=95]

MÂZİPEREST: Ar.+Fars. Geçmişî özleyen, geçmişte yaşamak isteyen, bugünün şartlarına ayak uyduramayan:

“Köprülüler gibi, büyük bir talihle mazhar olduğumuz devlet adamları ancak **mâzîperest** olarak mükemmel şahsiyetlerdi.”

(m. 25365)

m. 25991

[=2]

MAZLUM: Ar. Zulüm görmüş, kendisine zulmedilmiş:

“Üsküp’de herkes bizim **mazlum** olduğumuza kaani’di.”

(m. 1230)

m. 17302

[=2]

MAZLUMLUK: Zulme ve haksızlığa uğramış olma durumu, mazlumiyet:

“*Millî Ahrar Fırkası'nın teşekkülü, İzmir faciasından sonra, milliyetperverliğin şerefli bir mazlumluk hâlini aldığı günlere tesadüf etmiştir.*”

m. 18786

[=1]

MAZMUN: Ar. Nükte ve cinaslarla süslenen ve asıl manayı dolaylı olarak anlatan güzel söz:

“*Yeni şiirimizin Nâmık Kemal, Abdülhak Hâmid merhalesinde mazmunların yerine fikirler geçti.*”

(m. +ların 7452)

m. 7444, 28031, 31173, 31174, 31182, 32224, 32226, 33077

m.+a 32234

m.+da 27997

m.+dan 31178, 32231, 32231

m.+du 32221

m.+lardan 27996

m.+ları 28177

m.+larını 29269

m.+larının 19390

m.+larıyla 28029

m.+u 32224

m.+un 31187, 32222

[=23]

MAZNUN: Ar. Zan altında bulunan (kimse):

“*Herkes nefsinin tebrîe, gayri itham ederek coşmuş bir hâldeyken, dikkat ettim, maznunların ilk safında fikir ve kalem sahipleri görünüyordu.*”

(m. +ların 16991)

m. 24612, 24613

[=3]

MA'ZÛL: Ar. İşten çıkarılmış, işine son verilmiş, azledilmiş:

“*Bu zevat arasında, ma'zûl sefirler veyahut tâyin edilmek için yol arayan hâriciye memurları vardı.*”

(m. 2653)

“*(...), İstanbul ve Galata kadıları, mansûb ve ma'zûl bütün devlet adamları, daha kimler bilmiyorum, bütün Âl-i Osman Devleti orada hazır.*”

(m. 34515)

m. 34053

m.+dü 34084

m.+leri 34081

[=5]

MA'ZUR: Ar. Mazereti olan, özrü bulunan, özürlü:

“*Süleymân-ı Kanunî o kadar uzun bir saltanattan sonra öldüğü zaman uzun seneler halk hâlâ yaşadığına inanmış; bütün bir saltanata göre bu hâdise daha ziyade böyle tecelli eder, bunun için mazurdurlar.*”

(m. +durlar 13006)

“*Bîgâne.ler bu sâha.da mâzûr.dur Kemâl*”

(m. +dur 37570)

m. 1785, 6177, 8094

m.+du 11821, 14080

m.+dular 11825

m.+durlar 12993

m.+uz 13649

[=10]

MEAL: Ar. Mana:

“*Bu sözümüzün meali, aks-i sadâ gibi, aynen Atina'dan bir telgrafla geldi.*”

m.+i 14214

[=1]

MEÂLEN: Ar. Aynen veya kelime kelime değil asıl anlatılmak istenileni ifade edecek şekilde, anlam bakımından, manaca:

“*Bu ecnebi dostumuz, mealen, olduğu gibi, bu hasbihâli ettikten sonra Bulgar milletinden bahsetti.*”

m. 15604

[=1]

MEÂL-İ ESRÂR-I RÛH: Ar. Ruhunun esrarının manası:

“*Et-er meâlîesrârırûh.unu tavzih*”

m.+unu 39318

[=1]

MEAUX: Fransa'nın Meaux şehrinde bulunan bir kolej:

“*Yirmi yaşında idim. Meaux kolejinden çıkmış ve Quartier Latin'e yerleşmişim.*”

(m. 2125)

m. 2108, 2124, 32381

[=4]

MEBÂHİS: Ar. Üzerinde araştırma ve tartışma yapılan konular, yazılar, tartışma konuları, mebhaslar:

“Dîn, an'ane, milliyet, ırk, lisan **mebâhisi** hepimizi sardı.”

(m.+i 30512)

“Meselâ izdivaç, aşk, kadın, lisan, güzellik **mebâhisindeki** îtikadları ne kadar vazih.”

(m.+isindeki 30764)

m.+de 30785

m.+e 30794

[=4]

MEBÂNÎ: Ar. 1. Yapılar, binalar:

“Meydanın etrafı mermer sütunluklu dâiren-mâdâr **mebânî**. Artık gözlerim yoruldu.”

(m. 6546)

2. ***Mebânî-i mutantana**: Gösterişli, görkemli, şatafatlı, tantanalı binalar:

“**Mebânî-i mutantana** devam ediyordu.”

(m.+i+mutantan.a 6526)

m. 6523, 6540

m.+i+marifet 30993

m.+ye 6516

[=5]

MEBDE: Ar. Başlangıç:

“Bu bir **mebde'dir**.”

(m.+dir 30512)

“İhtilâfin **mebde'inden** o âna kadar

düşüncelerimi bir araya toplayarak dedim ki:

“(…)”

(m.+den 11553)

m. 4194, 11258, 14125, 20905

m.+dir 21956

m.+i 13922, 30499

m.+i+inkılap.tan 22464

m.+i+umranı 6553

m.+indemi 30383

[=12]

MEBHAS: Ar. Üzerinde araştırma ve tartışma yapmaya değer konu, yazı, makale veya herhangi bir konuyla ilgili bölüm, fasıl, bahis:

“Evlîya Çelebi ki ikide birde hâlis muhlis Türk olduğunu söyler, ceddî Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî ile öğünür, ciddî **mebhaslerde**

fevkalâde zariftir.”

(m.+lerde 28420)

m.+de 25191

m.+deki 28640

m.+e 21772, 30616

m.+ı 25982

m.+idir 19384

m.+indeki 32431

m.+lara 3334

[=9]

MEBHÛS: Ar. Sözü edilmiş, bahsolunmuş:

“Herhâlde anlaşılıyor ki, münekkid bu haftanın güftügüsünü haksız hücumlarından ziyâde, **mebhûs** edâ-yı pîrânesiyle îkâ etmiş.”

m. 21894

[=1]

MEBHUT: Ar. Şaşmış, şaşırılmış, hayrette kalmış:

“Bir gün yoldan asker geçti, **mebhut** gözlerle temâşâ ediyordum.”

(m. 22884)

m. 6279, 18448, 23045, 23138, 34126

[=6]

MEBLÂĞ: Ar. Para miktarı, para, tutar:

“Yalnız Selanik'ten gelen, lâkin kendine ait, bir küçük **mablâğla** geçinirdi.”

(m.+la 10791)

m.+ı 19902

[=2]

MEBUS: Ar. Milletvekili:

“Herhangi bir Avrupa devletinin ayan, **mebus**, gazeteci ve diplomat muhitinde bu hakikati vuzuhuyla şerh etmekle efkâr tenvir edilebilir.”

(m. 18246)

m. 1868, 3244, 3264, 6297, 8745, 11111,

11678, 15333, 16794, 18235, 18329, 24188,

24449, 24828, 25440, 25447

m.+a 18152

m.+lar 3377, 10454, 25464, 25471, 25479,

25618, 26348

m.+lara 25475, 25479

m.+ları 3246, 12767, 12769, 25449, 25466,

26308

m.+ların 25483

m.+larında 25455

m.+larından 26304, 31824

m.+larını 25453

m.+larının 12765, 12798

m.+lukların 26304

m.+tan 15029

m.+tu 4206

m.+u 3239, 3265, 3812, 9159, 10486, 13108,

20121, 24350, 24691

m.+un 26305

m.+una 12372

[=53]
 MEBUSAN MAHFİLİ: Milletvekillerinin toplandığı meclis:
 “Muallimin ve Muallimât-ı İslâm Mahfili, **Mebusan Mahfili**, Ayan Mahfili, Encümen-i Dâniş ilâ âhirini... **Mebâni** birdenbire bitti.”
 m. 6528
 [=1]
 MEBUSLUK: Mebus olma durumu, milletvekilliği:
 “**Mebusluğa** namzetliğini vazettiği vakit Rum ve Ermeni teşkilât-ı millîyesinin kendisine muzaheret ettiğini yakından hissetti.”
 (m. +a 10068)
 m. 15044
 m. +un 24226
 [=3]
 MEBZUL: Ar. Bol, çok:
 “Zâten Türk temâşâ eserleri Fransızcada, Almancada, İngilizcede **mebzul** olduğu kadar mebzul olsaydı bile yine ecnebî âbidelerine müracaata mecburduk.”
 (m. 32032)
 m. 32023, 32023
 [=2]
 MEBZÜLİYET: Ar. Bolluk, çokluk:
 “Bir memlekette kıymet-i san'at ve irfan ne kadar takdîr edilirse kıymetli kimseler o kadar **mebzûliyetle** yetişir.”
 m. +le 22673
 [=1]
 MECÂL: Ar. Güç, kuvvet, derman, takat:
 “Zâten kapıları kapanmış olan koca konakta Atâullah Efendi, yaz, kış bir odada yatarmış; yürümeğe **meccâli** olmadığı için, cumâları da câmie çıkamazmış.”
 m. +i 33365
 [=1]
 MECAZ: Ar. Gerçek olmadığı hâlde bir gerçeğe işaret eden ve gerçekmiş gibi görünen oluş, gerçeğin zıddı:
 “Zannet-me **meccazdır** bu hakikat gerçek”
 m. +dır 38303
 [=1]
 MECÂZİB: Ar. Meczup olanlar, meczuplar:
 “Zira derûn-i kal'ada **meccâzîbden** Yâ Vedûd Sultan nâm bir budala var idi.”
 (m. +den 7225)

m. +den 7227
 [=2]
 MECBÛL-İ HANDE: Ar. +Fars. Gülüşe alışık:
 “Dehr.in bu hâyühâyü.una **meccbûlihande.yiz**”
 m. +yiz 37738
 [=1]
 MECBUR: Ar. 1. Bir şeyi yapmak zorunda olan:
 “Her şeyden evvel bunları kurtarmaya **meccburuz.**”
 (m. +uz 13107)
 2. ***Mecbur etmek**: Zorlamak, zorla yaptırmak:
 “Fazla olarak, bizi sulhe **meccbur etmek** için, Beyrut'u topa tutmuştu.”
 (m. +etmek 2484)
 3. ***Mecbur olmak**: (Bir şeyi) Yapmak zorunda olmak:
 “Liman Paşa Galiçya'ya Türk fırkalarının gönderilişine muterizmiş, hem de ne hayırlı bir maksatla, Türkler kendi hudutlarını korumaya **meccbur oldukları** için muterizmiş!”
 (m. +oldukları 15301)
 4. ***Mecbur kalmak**: Bir şeyi yapmak zorunda kalmak:
 “Kaaide ber-akis olmak üzere 1918'de İmparator Wilhelm tacını, tahtını ve vatanını terk etmeğe **meccbur kaldığı** vakit, hatâsı yüzüne fazla vurulmadı.”
 (m. +kaldığı 27081)
 m. 12664, 31885
 m. +duk 32024
 m. +dur 5814, 17557, 17586, 17842, 24377, 29882
 m. +durlar 14621
 m. +edemiyeceğini 32823
 m. +kaldığını 29244
 m. +kaldılar 27126
 m. +kalmış 9651
 m. +olduğu 28564, 34587
 m. +olduğumuz 32502
 m. +olduk 23935
 m. +olduklarını 22366
 m. +oldum 666, 8482, 19967
 m. +olmaz 17945
 m. +olmuştu 9916
 m. +olur 35517
 m. +olurduk 35203
 m. +olurlar 29321
 m. +olurlardı 19756

m.+oluruz 1708
m.+oluyordum 24160
m.+oluyorlar 3420
m.+sunuz 10971
m.+uz 2693, 11988, 13098, 19439, 24847,
32002, 32038, 33200
[=43]

MECBURİYET: Ar. Mecbur olma, yapmak
zorunda kalma durumu, zorunluluk:

“Siyasî **mecburiyetlerle** verilen resmî tebliğlerin
güftesi daima yalandır ama bestesi ahvali
derinden derine izah eder.”
(m.+lerle 14013)

m.+i 8468
m.+in 22371
m.+inde 5920, 8302, 15376, 24991, 32737
m.+indedir 8141
m.+indedirler 15701, 15796
m.+le 16264
m.+lerinden 29327
[=13]

MECCÂNEN: Ar. Parasız, ücretsiz olarak,
bedava:

“Fransız hükümeti tarafından Galatasaray
Lisesi'ne gönderilmiş, orada bir müddet tedris
etmiş, fakat şimdi avdet etmeği münâsîp görmüş
ve avdeti de **meccânen** Fransa Sefarethanesi
tarafından te'mîn edilmişti.”

m. 1685
[=1]

MECCÂNÎ: Ar. Parasız olarak ücretsiz, bedava:
“Bu mektepte Arnavudlar, Karadağlılar
meccani tahsil görürlerdi.”

m. 1037
[=1]

MECELLE: Ar. Kitap, dergi, mecmua, risâle:
“İçlerinde Ankara Türk Ocağı'nın Türk Yılı diye
çıkardığı kırmızı kaplı, salname çeşnisinde,
kocaman bir kitap vardı. Bu ocak **mecellesini**
okumak üzere yatağıma uzandım.”

(m.+sini 11038)
m. 28117
m.+si 17257, 28114
[=4]

MECLİS: Ar. 1. Sohbet etmek, eğlenmek
amacıyla bir araya gelmiş dost ve arkadaş
topluluğu:

“Yemeklerde, **meclislerde**, kibar, müeddeb,
nâziktiler.”

(m.+lerde 34801)

“Bir **meclis.e** var-dık ki sebûyümeş boş”
(m.+e 38196)

2. Büyük Millet Meclisi:

“Ve o sonbaharda Ankara'ya döndüm. Teşrîn-i
Sânî'de **Meclis'e** iltihâk etmek için Ankara'ya
döndüm.”

(m.+e 1879)

m. 3233, 3241, 4207, 10599, 18668, 18670,
20306, 24520, 24609, 24795, 24838, 25277,
25294, 25465, 25596, 25615, 25616, 27049,
28010, 28844

m.+de 3250, 3292, 24253, 24852, 25582,
37782

m.+e 1878, 3320, 3322, 8012, 8028, 18560,
24292, 25478, 25502, 37785

m.+i 1543, 22562, 24791, 31824, 37635

m.+i+alimiz 12390

m.+i+ayan 17336

m.+i+ayan.da 18740

m.+i+ayan.ın 18716

m.+i+has 10613

m.+i+has.sın 17219

m.+i+hass.ı+vükela 10573

m.+i+hass.ın 10585

m.+i+maarif 22545

m.+i+mebusan 2534, 18664, 25818

m.+i+mebusan.da 4205, 15331

m.+i+mebusan.dan 30467

m.+i+mebusan.ı 25830

m.+i+mebusan.ın 15932, 18716, 25827

m.+i+mebusanreisi 3549

m.+i+milli.si 14017

m.+i+müderriş.in 9385

m.+i+vükela 2636, 24656

m.+imiz 12422

m.+imizin 12422, 16795

m.+in 3861, 9157, 17074, 18447, 18556,
18664, 24250, 24258, 24277, 24620, 24787,
24806, 24835, 25492, 25562, 25619

m.+inde 16240, 28330, 37507

m.+indeki 12451

m.+ine 11937, 11937, 11938, 19087, 21979

m.+ini 24578

m.+inin 17848, 21871, 24326

m.+iyle 17721

m.+ler 24800
m.+lerde 9941, 34790
m.+lere 33684
m.+leri 6854
m.+lerin 24262
m.+lerinde 1933, 13164, 31715, 37142
m.+lerinin 31730
m.+te 13119, 24826, 37356, 37653
m.+ti 18664
[=115]
MECMU: Ar. Bütün:
“Bütün bir hayâti **mecmu** harekâtiyle temsil eden san'atkârın san'atı geçici, fânî bir şey olsa bile, ibda' itibariyle hiçbir vakit bir müverrihin tarz-ı ibdâ'ından da dünsayılmaz.”
(m. 22284)
m. 22472
[=2]
MECMUA: Ar. Fikir, edebiyat, sanat, aktüalite gibi çeşitli konulara yer veren ve belirli aralıklarla neşredilen yayım, dergi:
“Bu senenin mükâfatını Maro Elder'in Britanya balıkçılarının sarp hayâtına dâir Deniz Kumu muanven hikâyesi kazandı. Bütün **mecmualar**, kitap için: ‘O hayâtın canlı bir levhasıdır.’ diyorlar.”
(m.+lar 22511)
m. 2228, 8524, 8700, 8702, 8705, 8724, 19760, 20074, 20077, 20335, 20341, 21732, 21734, 21740, 21741, 21765, 21801, 21813, 22509, 28708, 28711, 29963, 30117, 30573, 30575, 30582, 30583, 30608, 30646, 30657, 31361, 31367, 31917, 32283, 32359, 32360, 32528, 32536
m.+da 2422, 22474, 27343, 27432, 29240, 29476, 30285
m.+daki 2004
m.+ı+eşar 32423
m.+ı+eşar.ıdır 31271
m.+lar 8580, 21716, 21767, 22299, 22654, 30552, 30557, 30610, 31924
m.+larda 4129, 20343, 22428, 29683, 30014
m.+lardaki 2012, 2013
m.+lardan 20745, 26660, 29962
m.+ları 1203, 21351, 21724, 21752, 21762, 30565, 30594, 30605, 32367, 33171
m.+ların 1206, 21760, 21791, 30603, 30636, 30644, 33172

m.+larına 8742, 12779
m.+larında 29279
m.+larından 11747
m.+larının 2344, 21835, 30678
m.+larla 8767
m.+m 1208
m.+msı 4013
m.+nın 2050, 2054, 8701, 8716, 21730, 21818, 30571, 30662
m.+nızda 31456
m.+sı 2024, 2041, 2407, 21744, 21769, 21825, 27810, 28710, 30100, 30587, 30669, 31350, 32537
m.+sına 2049, 18574, 31912
m.+sında 2096, 7857, 19270, 29303
m.+sını 9143, 20701, 32527
m.+sının 2342, 22100, 22508, 30113
m.+sıydı 4170
m.+sıyla 2417, 31371
m.+ya 9145, 20546, 29236, 30102
m.+yı 8524, 8708, 8712, 8719, 21774, 21782, 30618, 30626, 31439
m.+yı+ihtisat.ın 22450
[=148]
MECMÛACI: Dergi yayımlayan, dergi işleriyle uğraşan(kimse):
“Madem ki ömrünüzü temaşaya ithaf ediyorsunuz, bu uğurda bir **mecmûacı** değil, bir havârî olunuz.”
m. 31940
[=1]
MECMÛACILIK: Dergi işleriyle uğraşma:
“Tesis edeceğiniz temâşâ mecmûasıyla burada bir âlem uyandırabilirsiniz. Lâkin gaayeniz yalnız **mecmûacılık** değil de sanat-ı temâşâ olursa, bilhassa bu gaayeye doğru da sanat için sanat nazariyesiyle yürürseniz.”
m. 31380
[=1]
MECNÛN: Ar. 1. Çılgın, deli:
“Çar az çok **mecnundu**.”
(m.+du 26099)
2. Leylâ vü Mecnun mesnevisinin başkahramanlarından biri:
“Tâ ki **Mecnun** bitir-ir nutuk.unu Leylâ söyle-r”
(m. 37659)
m.+a 20782
m.+du 37773

m.+dur 3965

m.+un 20783

[=6]

MECNÛNÂNE: Ar. Mecnun olana yakışır şekilde, delicesine, deli gibi:

“Gördük ki Venizelos'dan sonra malihulyadan kurtulamadılar, harbe daha **mecnunane** atıldılar.”

(m. 14391)

m. 15698

[=2]

MECRA: Ar. 1. Su yatağı, su yolu:

“Kumsal bir **mecradan** akan Meriç...”

(m.+dan 3056)

“**Mecrâ.sı** senkzâr.e dön-en cûy.lar gibi”

(m.+sı 37553)

2. **mec.** Akış yolu, akış yönü, takip edilen seyir:

“Türk şiirini bir **mecradan** başka bir mecraya geçiren bu büyük muallim, bu bahisde de gençlerin önüne düştü.”

(m.+dan 29694)

m.+dan 3055

m.+ını 24679

m.+lara 3203

m.+sı 3080

m.+sından 14772

m.+sını 10440

m.+ya 29686

m.+yı+fitri.sine 22761

[=10]

MECRUH: Ar. Yaralanmış, yaralı (kimse):

“XVI. Louis hall' olunduğu gün **mecruh** düşmüş.”

(m. 22724)

m. 31130

[=2]

ME'CÜC: Ar. Kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp pek çok kötülük yapacaklarına ve çok kısa boylu olduklarına inanılan iki kavimden biri:

“(…) –Ye'cüc **Me'cüc** mü zuhur etti?” diyordu.”

m. 21878

[=1]

MECZÛB: Ar. Deli, divane:

“Padişahım İslâmbol'un elli günde feth olmasına bâis bunlar idi ki hikmetullah ile İslâmbol'un fethini ellinci günde recâ edip ol gün rûh teslim eder bu **meczûbdur**.”

m.+dur 7271

[=1]

MEÇHUL: Ar. Hakkında bilgi edinilemeyen, bilinmeyen, tanınmayan, keşfedilmemiş yer veya şey:

“Bâyezîd-i Veli'nin bu dâmâdı **meçhuldür**.”

(m.+dür 424)

“**Meçhûl.e** git-en bir gemi kalk-ar bu liman.dan”

(m.+e 36433)

m. 707, 7310, 18862, 21639, 21647, 22432, 24031, 31933, 34401

m.+dür 8194

m.+e 1790, 21653, 26224

m.+ken 22435

m.+ü 430

m.+üm 21638

[=18]

MED: Ar. 1. Bir hecenin bir harfini, bilhassa elif sesini uzatarak telaffuz etme:

“Sürdü yelken-kürek a'dâyı Kapûdan Pâşâ

mısra'ı gazel ve kaside Türkçesinin amîk

medlerine misâl olmakla beraber yine Türkçe idi.”

(m.+lerine 2304)

2. Bast hâli, gevşeme. [Kabz u bast (gerilme ve gevşeme) Kabz, Allah'ın lütfuna mazhar olamamaktan ileri gelen gerilme, sıkılma, korku, bast ise bu lütfu hissetmekten doğan ferahlık, neşe hâlidir.]:

“Bir mâcerâ ki, vak'anın çerçevesiyle beraber bütün hissî cezîr ve **medlerinden** ancak pek nadir ruhlar zevk alabilir.”

(m.+lerinden 20943)

m. 5898, 29162, 29165, 29167, 29167, 29169, 29169, 29912, 32313

m.+di 12717

m.+din 29157, 29166

m.+dir 29156, 29165

m.+le 28945

m.+lerimiz 31603

m.+lerle 28761

[=19]

MED: Ar. Gelgit (meddücezîr), deniz veya nehir sularının yükseldiği devre, yükselme, kabarma:

“Rûh.unla karşı karşı.ya kal-dım o **med** gün.ü”

m. 35740, 35752

[=2]

MEDÂR: Ar. ***Medâr-ı fahr**: Övünmeye vesile olan, kendisiyle övülen şey:

“Yok yok **medâr-ı fahr** olacak bir şîârımız;/
Bizden şefaât istemeyin varsa 'ârımız.”

m.+ı+fâhr 31016

[=1]

MEDDAH: Ar. Halka açık yerlerde, saraylarda, konaklarda tekerleme ve şiirlerle başladığı birbirinden güzel hikâyeleri çeşitli şahıs, lehçe, hayvan ve kuş taklitleri yaparak anlatmak sûretiyle dinleyenleri kâh güldüren kâh düşündürülen sahne sanatkârı:

“(…) fakat tuhaflık etmeği arzu edince derhâl **meddah**, mukallid derekesine düşer, gülünç olur.”

(m. 28421)

m. 8354, 19526

[=3]

MEDDAHLI: Meddahın bulunduğu (yer, eğlence):

“Çörekli börekli, davullu dümbelekli, **meddahlı** karagözlü, kahveli nargileli, şuruplu şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehrâyîn.”

m. 14165

[=1]

MEDD Ü CEZİR: Ar. **mec.** İniş çıkış, yükseliş ve alçalış:

“Ben bu târihi şöyle hülâsa ettim: Viyana'ya kadar çıkan Sakarya'ya kadar dönen bir **medd ü cezir**.”

(m. 25131)

m. 25376

[=2]

MEDENÎ: Ar. Kentleşmiş, kırsallıktan kurtulmuş, uygar:

“Babam Üsküb'de yaşamak istemiyordu. Selânik'e gitmek, orada bir memûriyet almak, orada **medenî** bir insan gibi yaşamak, hâsılı oraya yerleşmek istiyordu.”

(m. 66)

m. 66, 2061, 4249, 4428, 4429, 4437, 4626, 4809, 4817, 6312, 7642, 11891, 12424, 13091, 13205, 13232, 13235, 13258, 16467, 18515, 19518, 19519, 19615, 20761, 21096, 21500, 25108, 25812, 26459, 27015, 29635, 29961, 30534, 31428, 31599, 31953, 33142, 33143

m.+ler 22435, 30546

m.+lerimiz 10544

[=41]

MEDENÎLEŞ-: Medenî duruma gelmek:

“**Medenîleştikçe** Müslümanlıktan çıktığımızı tabîi ve hoş gören eblehler uzağa değil Balkan devletlerinin şehirlerine kadar gitsinler.”

(m.-tikçe 7007)

m.-en 6980

m.-meğe 1157

m.-miş 21137

[=4]

MEDENÎLEŞME: Medenî duruma gelme:

“Bu suâldeki kültür kelimesinden maksad **medenîleşme**, bilgi ve terbiyedir sanıyorum.”

m. 32876

[=1]

MEDENÎLEŞTİR-: Medenî duruma getirmek:

“(…) olsa olsa bir Rum cemaati gibi bizi de bir millet olarak derleyip toplamak, **medenîleştirmekten** ibaretti.”

m.-mekten 13644

[=1]

MEDENİYET: Ar. 1. Batı uygarlığı:

“Tebaa-i Osmâniyye diye bir kapu kulu değil, bir Türk milleti olduğumuz bütün **medeniyet** âleminde bilinmiş olsaydı İzmir ve Trakya'ya Yunanistan el süremezdi!”

(m. 13681)

2. Bir millet ve toplumun maddî, manevî varlığına ait üstün niteliklerden, değerlerden, fikir ve sanat hayatındaki çalışmalarından, ilim, teknik, sanayi, ticaret vb. sahalardaki nimetlerden yararlanarak ulaştığı bolluk, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi, medenilik, uygarlık:

“Eski İslâm **medeniyeti** söndükten sonra İslâm imanı da gevşedi. İbadet bile ancak bir teamül hâline girdi.”

(m.+i 14190)

m. 998, 3078, 4835, 6437, 7360, 7611, 9031, 10645, 11192, 12662, 12896, 13625, 13673, 13795, 13820, 14568, 15098, 15136, 15190, 15193, 16013, 19508, 19531, 22529, 23688, 23692, 23700, 24177, 26690, 27834, 28684, 29625, 29759, 30989

m.+e 7619, 12883, 12890, 12943, 17689, 17689, 23772, 23776, 31434

m.+i 1001, 4410, 4893, 5810, 6337, 6425, 6437, 11762, 13024, 13149, 14153, 14182, 18743, 18961, 20730, 20889, 22664, 23686, 23694, 23701, 23724, 23747, 29611, 29619, 29924, 30342, 30361, 30511, 30824, 31434, 32880, 32897, 32925, 32927, 32983
m.+i+hazıra.ya 22455
m.+imizin 13158, 14199, 20980
m.+in 1068, 5811, 5953, 6406, 6439, 7795, 8820, 13242, 13806, 13814, 14248, 14728, 17690, 18099, 19027, 19169, 19376, 19648, 21780, 23705, 23708, 23726, 30624, 31567
m.+inde 19334, 32967
m.+inden 11192, 20975
m.+ine 2521, 4329, 18096, 32736, 32752
m.+ini 2520, 4933, 12887, 13625, 20837, 23699, 31689
m.+inin 877, 5813, 6212, 6428, 7349, 20971, 21158, 21474, 23777, 27933, 28264, 29760, 32923, 32979
m.+le 7366
m.+leri 22374
m.+lerin 920
m.+lerini 921, 30510, 30526
m.+leriyle 22373
m.+se 15117
m.+te 12886, 27935, 28936, 29370, 32987
m.+ten 6325, 6328, 7665, 12890, 12949
[=154]
MEDENİYETÇİ: Medeniyet taraftarı:
“İttihadçı ittifakının içinde en dinsiz masonlar yanında en şedîd İslâm ittihadçıları; en geniş insâniyetçi ve **medeniyetçiler** yanında en dar kafalı milliyetçiler bulunduğu gibi (...).”
m.+ler 3585
[=1]
MEDENİYETPERVER: Ar.+Fars.
Medeniyetsever, medeniyet taraftarı:
“Bu fikirler o zaman bilhassa **medeniyetperverleri** küplere bindiriyordu.”
m.+leri 13622
[=1]
MEDENİYETPERVERLİK: Medeniyetperver olma durumu:
“Bu vehim sizin **medeniyetperverliğinize** gayet iyi tevâfuk etti.”
(m.+inize 20882)
m.+e 11057

[=2]
MEDENİYYET: Ar. Bir millet ve toplumun maddî, manevi varlığına ait üstün niteliklerden, değerlerden, fikir ve sanat hayatındaki çalışmalardan, ilim, teknik, sanayi, ticaret vb. sahalardaki nimetlerden yararlanarak ulaştığı bolluk, rahatlık ve güvenlik içindeki hayat tarzı, yaşama biçimi, medenilik, uygarlık:
“Bu göz.lerim **medeniyet.lerin** bırak-tığını/ Beş on yıl önce gör-ür müydü böyle taş yığın.ı”
m.+lerin 36368
[=1]
MEDFEN: Ar. Ölü defnedilecek yer, mezar, kabir:
“İnsan bu **medfende** kendisini büyük bir sanduka mağazasının deposunda zannediyor.”
(m.+de 18905)
m.+i 18891
m.+idir 18888
[=3]
MEDFUN: Ar. Toprağa gömülmüş, defnedilmiş (ölü):
“Müverrih Na’imâ’nın bu şehirde öldüğünü ve orada **medfun** olduğunu da çok sonradan öğrendim.”
m. 1817
[=1]
MEDHAL: Ar. Boğaz, körfez, tünel, geçit, sokak gibi yerlerin girişi, ağız:
“Bunun için tüccar ve yolcu vapurları Boğaz’ın **medhalinde** bir müddet tevakkuf ediyorlardı.”
(m.+inde 2505)
m. 20423
m.+i 21877, 28475
m.+in 26045
[=5]
MEDHET-: Övmek:
“Sonra büyük şâir Lamartine, Türk’ün ahlâkını beğendi, Théophile Gautier Türk’ü hayran bir ressam gözüyle gördü ve **medhetti**.”
(m.-ti 28652)
m.-erdi 2666
[=2]
MEDHİYE: Ar. Övgü:
“En meşhur şâirlerimizin hayatlarını ve eserlerini sözde tasvîr eden yazılara bakınız; ya tadından yenilmez, şeker gibi **medhiyelerdir**.”
m.+lerdir 30038

[=1]
MEDHÛŞ: Ar. Ürkmüş, şaşkınlık ve korku içinde kalmış, dehşete düşmüş:
“Çal ooh O âheng ile **medhûş** ol-ayım çal”
(m. 39152)
m. 38300

[=2]
MEDİCİS ÇEŞMESİ: Paris'teki Lüksemburg bahçesinde bulunan çeşme:
“Üçümüz *Luxembourg Bahçesi'nin Medicis Çeşmesi'yle Senato binası arasındaki ağaçlıkları altında konuşmaya koyulduk.*”
m.+yle 2328

[=1]
MEDİD: Ar. Çok süren, uzun:
“Nihayet **medîd** bir fakr ü zaruret içinde, büyük bir alâka uyandırmaksızın öldü.”
(m. 9798)
m. 4214, 19928, 20046, 22461, 23205, 23268, 24174, 28761

[=9]
MEDİE: Yahya Kemal'in yurda döndüğü vapur:
“Paris'de dokuz sene fasılasız bir ikaametten sonra, 1912 Nisan'ında Paquet kumpanyasının **Medie** vapuruyla avdet ediyordum.”
(m. 2481)
m. 2480, 1846, 2502
m.+yi 2507

[=4]
MEDİHA: Ar. Övgü:
“Sarah hodgâmlıktan, menfaatperestiden âzâde olan bu sa'y-i âteşin iledir ki Mendes'lerin, Rostand'ların minnetdârlıklarına ve **medîhalarına** nail oldu.”
m.+larına 22635

[=1]
MEDİNE: Suudi Arabistan'ın Hicaz bölgesinde yer alan şehir:
“O gün **Medine** halkı Hâlid'in evi önünde Resûlullah'ı görmek için ayakta bekliyormuş.”
(m. 7117)
m. 7073, 7102, 23619
m.+de 7072
m.+deki 9489
m.+den 23620
m.+ye 7099, 7101, 9427, 23616
[=11]

MEDRESE: Ar. İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer:
“**Medrese**, târih okutmazdı. Târihe âşinâlarımız ve müverrihlerimiz, kendiliklerinden, hiç umulmadık mesleklerinden, sırf, kendi meyilleri ve kendi sa'yleriyle yetiştiler.”
(m. 27203)

m. 404, 960, 3137, 5442, 5552, 5623, 6183, 12131, 23713, 24182, 28440, 34786
m.+den 26790
m.+deydim 34526
m.+ler 4829, 5614, 18098
m.+lerde 35467
m.+lerden 34536
m.+lere 34297
m.+leri 3139, 5348, 5660, 9513, 24475
m.+lerimize 28434
m.+lerinde 3778
m.+lerinin 28214
m.+lerle 1000
m.+nin 9418, 24185, 28547
m.+si 5557, 5617, 5661, 5687, 5556
m.+sinin 3186
m.+ye 28437, 33362
[=41]

MEDRESETÜ'L-KUZZAT: Ar. Kadı yetiştirmek maksadıyla İstanbul'da açılan medrese:
“(…) eski Harbiye Nezâreti'ne yerleşen merkez bina, onun yanındaki Türkiyat Şubesi, yine oradaki emânet dâiresi ve talebe yurdu **Medresetü'l-Kuzzat'da** iki yüz bin cildlik kütüphane, (...)”
m.+da 24210
[=1]

MEDYUN: Ar. ***Medyun olmak**: Kendini borçlu hissetmek:
“Bütün hayât-ı tahsilimi size **medyun** olduğumdan bu vâdide yalnız harekete zerre kadar hakkım yoktur.”
(m. 19989)
m.+uz 13080
[=2]
MEFÂD: Ar. Fayda vermek:
“(…) muayyen bir kanunun sarih bir maddesinin **mefâdna** inkiyâden mes'ele kapanmıştı.”
m.+ına 24827

[=1]
MEFÂHİR: Ar. Övüntülecek, iftihar edilecek şeyler:
“*Hepsi, en uzak asırlardan gelen bir kanla müfehir idiler. Hepsi de birbirinin bu mefahirini tanıyorlardı.*”
(m.+ini 22869)
m.+e 20862
m.+i 22237

[=3]
MEFHAR: Ar. **Mefhar-i ‘Arab:* Arapların kendisiyle övündüğü, övünme sebebi, iftihar vesilesi olan kimse:
“*(...) Ehlen ve sehlen, ey ebedî mefhar-i ‘Arab! Görmekteyim ki pek mütehevvir Habîb-i Rab!*”
m.+i+arab 31037

[=1]
MEFHUM: Ar. Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mana, anlam, kavram:
“*Doğduğum günden beri yalnız ki tap sahifelerinde, Frenkçe yeni bir kelime gibi gördüğüm vatan mefhumunu İstanbul’un toprağında, tabiata karışmış bir mahiyette görünce sevindim.*”
(m.+unu 7419)
m. 11831, 11837, 15664, 23657, 23659, 23660
m.+dur 23657
m.+iyle 24433
m.+lar 11052, 11796, 20193, 20194, 23666
m.+lara 11797, 11809
m.+ları 18137, 20144, 20166
m.+ların 20178, 24676
m.+larını 18138, 32651
m.+u 7434, 11817, 11832, 18134, 18135, 27103, 27105, 30141, 32660
m.+unda 11821
m.+unu 4029, 7436, 11835, 24433, 32659
m.+unun 32626

[=39]
MEFKÛRE: Ar. Ülkü, ideal:
“*Sakarya’ya doğru yalnız asil bir mefkurenin sevgiyle değil, hakikî hayatta yegâne maddî çarenin istiklâl olduğunu hissettiği için bir muhâfaza-i nefis sevk-i tabiisiyle gidiyor.*”
(m.+nin 18061)
m.+lerin 12424
m.+mizi 23575, 23578

m.+mizle 13916
m.+nin 23639
m.+sine 24493

[=7]
MEFKÛRELİ: Bir ülküsü olan:
“*Çünkü Türklüğün mefkureli bir devresinde şiddetle tahassüs ettiği bir vak’adan tecessüm etmiştir.*”
(m. 23648)
m. 12321

[=2]
MEFTUN: Ar. Çok beğendiği bir şey önünde şaşırıp kalan, şaşkına dönen (kimse), şaşkın, hayran:
“*Bir milliyetçi târih’e değil milliyetinin târihi’ne meftundur.*”
(m.+dur 24867)
“*Göz.ler kamaştır-an şal.a meftûn et-en gül.e*”
(m. 37058)
m. 6146, 11202, 12479, 17624, 28297, 31383
m.+du 340, 37372, 37381, 37774
m.+durlar 7644
m.+etmiş 25165
m.+ı+sanat 22589
m.+ları 8352, 28300
m.+ların 8344, 8388
m.+larının 8358
m.+olanlarla 500
m.+olmağa 19484
m.+u 4417, 23428, 31424
m.+um 33943
m.+una 8395

[=27]
MEFTÛNİYET: Ar. Meftun olma, meftunluk:
“*Rusya dârülfünunlarından geldikleri için, meftûniyetle, Rusya’dan; Almanya’yı gördükleri için, Alman irfanından bahsederlerdi;*”
m.+le 3440

[=1]
MEFTUNLUK: Meftun olma durumu:
“*Abdülhak Hâmid meftunluğu vardı.*”
(m.+u 8344)
m.+unun 8402

[=2]
MEFÛL: Ar. **Mef’ûl-i fih:* Dolaylı tümleç:
“*Bir mahreçden olan hân ve ân kelimelerini mef’ûl-i fih şeklinde hânda ve ânda telâffuz*

ederken birini handa ötekini ânde olarak telâffuz ederler.”

m.+i+fih 29100

[=1]

MEGALO: *Fr.* Büyük:

“*Megalo Yunanistan, propaganda eseridir.*”

(m. 12789)

m. 14386

[=2]

MEĞER: *Fars.* Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki:

“*Bütün Rumeli, gönüllüleriyle, ruhunun bütün fütûhatçı galeyamı ile Tesalya'ya doğru akıyordu. Meğer o akış da Rumeli topraklarında son istiylâ hareketimizmiş.*”

(m. 102)

m. 365, 375, 763, 16995, 21848, 32811

m.+se 1053, 6676, 12915, 12945, 12951,

15477, 17474

[=14]

MEH: *Fars. mec.* Ay gibi güzel, sevgili:

“*Gör-düm ol meh düş.una bir şâl at-up lâhûr.dan*”

(m. 37483)

m.+den 37981

m.+e 37709

[=3]

MEHÂBET: *Fars.* Büyük ve heybetli kimseler veya şeyler karşısında duyulan çekinme ve korku hissiyle karışık saygı:

“*Mehmed Paşa'nın paşalığı, dâmadlığı, İstanbulluluğu, kıyâfeti ve bunlardan ziyâde vakuurâne sükûtu Erzurum beğlerini mehâbet içinde bıraktı.*”

(m. 34791)

“*Dağ.lar ufuk.unda mehâbet/*

Ova ufuk.unda huzur/

Deniz ufuk.unda tesellî duyul-ur”

(m. 36475)

m. 34703

m.+i 34098

m.+inden 34098

[=5]

MEHÂBETLİ: Korkma ve çekinme ile karışık bir saygı uyandıran, heybetli, mehip:

“*Bir mehâbet.li sabâh ol-du Süleymâniye.de*”

(m. 35879)

m. 35635

[=2]

MEHÂFİL: *Ar.* Bir araya gelinerek konuşulup görüşülen ve çeşitli konularda fikir alışverişinde bulunulan yerler, toplantı yerleri, mahfiller:

“*Bir ucu Kayser'e dokunan hicviyeleri alttan alta bütün mehâfile yayıldı.*”

(m.+e 23346)

“*Lâkin resmî mehâfilde bir koltuk sahibi olamaz.*”

(m.+de 22251)

[=2]

MEHÂSİN: *Ar.* Göze hitap eden güzellikler, güzel eserler:

“*Ve hep mehâsin.e bir irtibât.ı hâvî.dir*”

m.+e 39326

[=1]

MEHERE: *Ar.* Elinden iş gelen, becerikli, hünerli kimseler, mahir insanlar, ustalar, üstatlar:

“*O zaman en meşhur Türk muharrirlerinin meheresinden mürekkep bir mahfil halka bu müjdeyi verirken mu'teriz bir ses yükselmedi.*”

m.+sinden 31643

[=1]

MEHÎB: *Ar.* Görünüşü çekinme, ürperme ve hayranlıkla birlikte saygı uyandıran, pek heybetli, mehabetli:

“*Elhak daha şimdiden mehîb bir vezire benziyordu.*”

(m. 34713)

“*Nât.ıdır en mehîb.i en derin.i*”

(m.+i 35789)

m. 5223, 5643, 25261, 27085, 34539

m.+di 34100

[=8]

MEH-İ TÂBÂN: *Fars.* Parlak ay:

“*Bin mâh iç.inde bir mehitâbân ol-an sen.a*”

m. 37330

[=1]

MEHLİKA: Mehlika Sultan:

“*Mehlika.nın kara sevdâlı.ları*”

(m.+nın 36722)

m. 39052

m.+nın 36720

[=3]

MEHLİKA SULTAN: Kaf dağlarının ardında yaşayan, hayalleri süsleyen ve bir türlü vasıl olunamayan dünya güzeli bir peri [Aslıda

“Mehlika Sultan”, hayâl edilen bir güzelliştir, sonsuzluğun sembolüdür. Yedi âşık genç ona ulaşmadan yok olurlar. (bk. Mustafa ÖZBALCI, Yahya Kemâl ve Zaman Karşısında Duygulanış, Türk Kültürü Dergisi, Sayı: 286, Haziran 1985.):

“**Mehlika Sultan.a** âşık yedi genç”

(m.+a 36704)

m. 36703, 36706, 36736, 36738

[=5]

MEHMÂEMKEN: Ar. Mümkün olduğu kadar, olabildiği kadar, imkân ölçüsünde, mümkün merteye:

“Onları **mehmâemken** sayalım.”

(m. 26290)

m. 1198, 3697, 4844, 8948, 8972, 13010, 15787, 19583, 27035, 27510

[=11]

MEHMED: 1. Bostancıbaşı Ârif Ağa'nın oğlu:

“*Arif Ağa kaşlarını çatarak: ‘O hanedanzâdelerin çoğu kuş beyinlidirler, birçoğunun akılları çalgıda, sazda, eğlencededir. İnsanı baştan çıkarırlar. Bizim Mehmed zâten geceleri Enderûn'da kalmayacak, eskisi gibi, konakta yatıp kalkacak, gündüzleri Saray'da bana gelecektir. Böylesi daha iyidir.’ diye soğukluk etti.*”

(m. 34683)

2. Fatih Sultan Mehmed. [Evliya Çelebi, Rumeli Hisarı'nın üstten bakıldığında Arap harfleri ile “Mehmed” ismi okunacak şekilde yapıldığını söyler]:

“*Evliya Çelebi, bu hisarı, halkın imanlı gözleriyle gördüğü için temin eder ki bu Boğazkesen Hisarı, tepenin sağ kulesinden, kıyının sol duvarına kadar kûfî hatla çizilmiş bir ‘Mehmed’tir; hem de bu görüşünü Mehmed isminin miminden dalına kadar şen şatır tarif eder.*”

(m.+tir 6630)

2. ***Mehmed-i Râbi**: Sultan IV. Mehmed: “*Hâsılı o meş'un 1683 yazında ordu Mehmed-i Râbi'le ve haremîy le beraber, İstanbul'dan görülmemiş bir azametle kalktı.*”

(m.+i+rabi.le 25271)

3. ***Mehmed-i Sâlis**: Sultan III. Mehmed:

“**Mehmed-i Sâlis'i**, Eğri muharebe meydanında, ancak eski ruhlu bir hoca at sırtında tutabiliyordu.”

(m.+i+salis.i 6838)

m. 6630

m.+i+rabi 25195, 25261, 25643, 35225

m.+i+rabi.den 28345

m.+i+rabi.inki 6802

m.+i+salis.in 3923

[=13]

MEHMED AĞA: Sedefkâr Mehmed Ağa. XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde görev yapan Hassa başmimarı:

“*Ondan sonra Sinan'ın çıraklığından beri güzide bir tilmizi olan Mehmed Ağa mimarbaşılık makamına geçmiştir.*”

m. 5704

[=1]

MEHMED ÂKİF: Mehmet Âkif Ersoy (1873 – 1936) Cumhuriyet Dönemi şairi, veteriner hekim, öğretmen, vaiz, hâfız, Kur'an mütercimi ve siyasetçi:

“*Tevfik Fikret, Cenab Şehâbeddin Bey ve arkadaşları eski jürimizi biraz nesre yaklaştırdılar, saz hâlinde çıkardılar, Mehmed Âkif'de görüldüğü gibi, akıbet söz hâline koydular.*”

(m.+de 29424)

m. 29301

[=2]

MEHMED ÂKİF BEY: Mehmet Âkif Ersoy: “*Tevfik Fikret'le Mehmed Âkif Bey arasında gaayet kısa bir tekâmül görmekte aruz yeni Türkçeyi iyi söylüyor.*”

(m. 29544)

m. 30311

m.+in 29546

m.+ler 30317

[=5]

MEHMED ALİ: Kavalalı Mehmed Ali Paşa. (ö. 1849) Mısır valisi ve kendi adıyla anılan hânedanın kurucusu:

“*Mısır Vâlîmiz Mehmed Ali ile altı senelik bir harb daha!*”

m. 32925, 30533

[=2]

MEHMED ALİ BEY: Sultan Mahmud dönemi devlet adamlarından:

“O vakit pek gözde olan **Mehmed Ali Bey** âilesiyle berâber Beykoz'da kaynatası Zeyni Molla'nın köşküne taşındı.”

(m. 33738)

m. 33646, 33655, 33682, 33688, 33693, 33701, 33729, 33742, 33754, 33758, 33763, 33786, 33793, 33830, 33842, 33846, 33860, 33867, 33875, 33933, 33954, 33962, 34001, 34006

m.+den 33936, 33969

m.+e 33739, 33805

m.+i 33744, 33877, 33922, 33927, 33929, 33965, 33976, 33981, 34019

m.+in 33769, 33777, 33782, 33836, 33919, 33924, 33980, 33985, 33989, 33993, 33996, 34008, 34022, 35407

m.+le 33940

[=53]

MEHMED ALİ BEYEFENDİ: Mehmed Ali Bey:

“Geçen yaz **Mehmed Ali Beyefendi** Beykoz'a âilece, birdenbire göç ettiği vakit bu mânidar sayfiyeye geliş köyde, birçok dedikodulara zemîn olmuştı.”

(m. 33832)

m. 33809, 33821

[=2]

MEHMED ALİ PAŞA: Kavalalı Mehmed Ali Paşa:

“(Hâlis Türk) çocuklarından beşer bin kişi alırlar. Bu çocukları, şehir ihtilâfından uzak, o dağ havası içinde, o kışlalara yerleştirirler; bir çeşit esvab giydirirler, Mısır'dan, **Mehmed Ali Paşadan** talimci zâbitler getirilir.”

(m.+dan 35341)

m. 3797, 4040

[=3]

MEHMED BEY: Bostancıbaşı Ârif Ağa'nın oğlu:

“(…) Bir gün konakta kulaktan kulağa bir fısıltıdır koptu: '**Mehmed Bey**, Sâliha Sultan'a nâmzed gösterilmiş!' Lalasının yüzü gülüyordu.”

(m. 34689)

m. 34552, 34610, 34623, 34636, 34664, 34678

m.+e 34619

m.+in 34574, 34616, 34676

[=11]

MEHMED BEYEFENDİ: Bostancıbaşı Ârif Ağa'nın oğlu:

“(…) Sofrada bir sırasını buldum. Arif Ağa'ya:

'**Mehmed Beyefendi** Enderûn-ı Hümayun'da kendine küfiv olan hânedan çocuklarından arkadaşlar bulacaktır. Onlarla iyi vakit geçirecektir, sıkılmayacaktır.' dedim.”

(m. 34678)

m. 34646, 34667

[=2]

MEHMED CELÂL: (1867-1912) Ara nesle mensup şair, hikâyeci ve romancı:

“**Mehmed Celâl'in** şiirlerinde ise kadîm tarzda hissetmediğim yağmurlar, bulutlar, adalar, sonbaharlar dikkatimi cezbediyordu.”

(m.+in 2033)

m.+in 2023

[=2]

MEHMED EMİN: Mehmed Emin Yurdakul:

“Tevfik Fikret, **Mehmed Emin**, Mehmed Âkif Bey'ler hâl ve vakti yerinde yahut da orta hâlli ailelerden doğdular.”

(m. 30325)

m. 29601

[=2]

MEHMED EMİN BEY: Mehmed Emin Yurdakul:

“(…) şâirlerimizin en cûşişkârı şimdilik **Mehmed Emin Bey**.”

(m. 23233)

m. 9045, 29235, 30314

m.+ler 9037

m.+in 29238, 32862

[=7]

MEHMED FUAT BEY: Mehmed Fuat Köprülü:

“Böyle nisyanlar öyle bir ihtiyarlar meclisine yaraşırsa da **Mehmed Fuat Bey** gibi müdekkik üdebâyâya hiç yaraşmıyor, yoksa Fuat Bey cidden ihtiyarladı mı?”

m. 21991

[=1]

MEHMED MEMDÛH PAŞA: (1839-1925) II. Abdülhamid dönemi Dahiliye nâzırı:

“**Mehmed Memdûh Paşa** bu neslin son mümessillerinden biridir.”

(m. 22075)

m. 21997

[=2]

MEHMED PAŞA: Osmanlı devlet adamı:
“(...) Şunun bunun ölümüne bir sineğin ezilmesi kadar ehemmiyet ver meyen bu hükümdarla veziri, Halet Efendi'yi, Bursa'da misafir olduğu **Mehmed Paşanın** konağında boğdurma ya bir türlü karar veremiyorlar.”

(m. +nın 26170)

m. +nın 34729, 34780

[=3]

MEHMED RAUF: (d. 12 Ağustos 1875 – ö. 23 Aralık 1931) Türk edebiyatçı:

“Tevfik Fikret yine bir gün Makber'i okuyormuş, karşısında dinleyen **Mehmed Rauf**: 'Ha!.. Ben bu mısraları biliyorum!' demiş.”

m. 31078

[=1]

MEHMED RAUF BEY: Mehmed Rauf:

“**Mehmed Rauf Bey** Napoli'de İtalyan hikâyenüvisi Roberto Bracco'yu görmüş.”

(m. 28599)

m. +e 28603

[=2]

MEHMED TEVFİK PAŞA: (1855-1915)

Osmanlı subay ve diplomatı:

“**Mehmed Tevfik Paşa'nın** himmeti her cihetle şükranla şayandır.”

(m. +nın 30555)

m. 30517

m. +nın 30499

[=3]

MEHMET ALİ TEVFİK: Memtili Tevfik

Efendi. (1901-1937) Şair, müzisyen ve eğitimci:

“İçtima, hemen o gece oldu. Orada, hatırlayabildiklerimden, Halide Edip Hanım, Hamdullah Suphi, Ziya Gökalp, Köprülüzade Fuad, Celâl Sahir, Halim Sabit, Hüseyinzade Ali, Doktor Adnan, Yusuf Akçura, **Mehmet Ali Tevfik**, Ömer Seyfettin Beyler vardı.”

m. 8964

[=1]

MEHMETCİK: Türk askerine sevgi duygusu ile verilen ad:

“**Mehmetcikler** biribiri arkasından iki İnönü muzafferiyetinden beri galibiyete, Yunan neferleri de mağlûbiyete alıştular.”

m. +ler 13287

[=1]

MEHMET REFİK: Darülfünun'da tarih hocası:

“**Mehmet Refik**, Darülfünun tarih muallimi, Târih-nüvis-i Âl-i Osman, merhum Ahmed Refik Paşa ahfadından.”

m. 6561

[=1]

MEHRÛ: Fars. “Ay yüzlü” Yüzü ay gibi parlayan güzel:

“Devran nice **mehrû.ların** endâm.ından”

m. +ların 38436

[=1]

MEHTÂB/MEHTAP: Fars. 1. Ay ışığı:

“Bir gece Aya Yorgi'de bir **mehtap** rüyası içinde bile içtimaiyattan bahsettiğini hatırlıyorum.”

(m. 8660)

“Âheste çek kürek.leri **mehtâb** uyan-masın”

(m. 37540)

2. Dolunay:

“Körfez.deki dalgın su.ya bir bak gör-eceksin/ Geç-miş gece.lerden biri dur-makta derin.de/ **Mehtâb** iri gül.ler ve sen.in en güzel akis.in/ Velhâsıl o rü'yâ dur-uyor yerli yer.inde”

m. 31651, 36559, 36748, 36885, 39199, 39208, 39209

m. +a 37903

m. +dı 2830

m. +ı 36125, 37758, 37762, 37766

m. +lar 37909

[=16]

MEKÂSİD: Ar. Makâsıd. Maksatlar, istekler, gayeler). ***Mekaasıd-ı mûsikîyye**: Mûsiki maksadı:

“Cenâb Şehâbeddin Bey diyor ki: 'Parmak hesabında bu **mekaasıd-ı mûsikîyye** kamilen feda ediyor.' ...”

(m. +ı+musıkîyye 29447)

m. +ı+musıkîyye 29338

[=2]

MEKÂN: Ar. Yer, ülke:

“**Mekânı** fethetmek bir mârifettir, fakat mekânla beraber zamanı da fethetmek yüz misili değerindedir?”

(m. +ı 25399)

“Sarâyîâhîret ol-muş **mekân.ı** şimdi ezan/ Vur-ur minâreibâlâ derin.de beş növbet”

(m. +ı 38958)

m. 5010, 9291

m. +da 6492, 17769

m. +ı 20442, 25396

m.+in 7252
m.+la 25390
[=9]
MEKÂTİP: Ar. Mektepler, okullar. ***Mekâtib-i âliye**: Yüksek okullar:
“Edebiyat Darülfünunu bizim **mekâtib-i âliye** gibi sene sene değildir.”
(m.+i+aliye 20024)
m.+i+ibtidai.ye 23230
m.+i+şahane 10814
[=3]
MEKKE ŞERİFİ HÜSEYN: Şerif Hüseyin. el-Melikü’ş-Şerif Hüseyin b. Ali b. Muhammed el-Hasenî el-Hâşimî (1853-1931) Mekke emiri:
“Bu çok eski hissimize en müthiş baltayı indiren gerçi **Mekke Şerifi Hüseyin’in** ihaneti oldu.”
m.+in 26650
[=1]
MEKKE: Suudi Arabistan'ın Hicaz bölgesinde yer alan şehir:
“Peygamber'in **Mekke'den** Medine'ye hicret ettiği o hazin senenin hikâyesi fetih askerlerinin kalbindeydi.”
(m.+den 7105)
m.+den 9427
[=2]
MEKNUZ: Ar. Saklı, gizli:
“Balkan Har-bi'nde Edirne'yi birkaç ay kaybettiğimiz zaman söylenmiş bir türkünün bu mısralarında bu hakikat **meknuzdur**.”
(m.+dur 18207)
m.+dur 7280, 15953, 16870, 17342, 17733, 18276, 28355, 28648
[=9]
MEKS: Ar. ***Meks etmek (eylemek)**: Durmak, durup dinlenmek, beklemek:
“**Meks et su kenâr.ında çemenzâr.a yakın**”
m. 38369
[=1]
MEKSEYLE-: ***Meks etmek (eylemek)**: Durmak, durup dinlenmek, beklemek:
“**Mekseyle çemenzâr.da çek câmumey.i**”
m. 38308
[=1]
MEKTEP: Ar. 1. Okul:
“Zât-ı müşfikânelerine bir **mektep** meselesi arz edeceğim.”
(m. 19986)

2. ***Mekteb-i Harbiye**: Harp Okulu, Harbiye:
“Bu iki kardeş Tevfik'in gençlik ve **Mekteb-i Harbiye** arkadaşlarıydı.”
(m.+i+harbiye 10700)
3. ***Mekteb-i Edeb**: Üsküp Vâlisi Ahmed Eyüb Paşa'nın açtığı ve Yahya Kemal'in sekiz yaşında iken gönderildiği okul:
“Sekiz yaşuma girdiğim zaman bir sonbahar günü artık Yeni Mekteb'den çıkarılacağımı, hakikaten yeni bir mektep olan **Mekteb-i Edeb'e** verileceğimi söylediler.”
(m.+i+edeb.e 585)
m. 10, 19, 54, 399, 462, 534, 551, 572, 573, 585, 589, 590, 590, 2567, 5442, 8353, 9671, 9673, 9690, 13612, 14113, 19898, 19975, 20005, 20052, 21018, 21109, 22748, 26372, 26459, 27608, 28746, 28746, 28748, 29880, 29922, 31825, 32084, 32383, 32839
m.+de 21060
m.+den 19373
m.+deyiz 32926
m.+e 10, 13, 27, 402, 457, 459, 568, 592, 1492, 1520, 1524, 19900, 20029, 20068, 22737
m.+i 536, 577, 578, 1035, 8228, 9069, 13139, 20026, 20062, 20066, 21065, 21093, 22744, 29921
m.+i+aliye 19998
m.+i+edeb.di 575
m.+i+edeb.e 606
m.+i+harbiye.nin 3770
m.+i+harbiye.ye 3847
m.+i+harbiyye.den 20042
m.+i+harbiyye.nin 24177, 26536
m.+i+hukuk.tan 7993
m.+i+hukuk.un 18095
m.+i+mülkiye.nin 9986, 30404
m.+i+tıbbiyye.nin 24178
m.+imiz 23274
m.+in 483, 511, 552, 575, 583, 2065, 19863, 19897, 22740, 32390
m.+inde 411, 695, 9872, 10866
m.+inden 11143, 12885
m.+ine 21956, 22740, 29917, 32186
m.+ini 31994
m.+inin 1973
m.+ler 498, 1718, 3348, 6577, 9110, 13221, 23243, 26407
m.+lerde 3848, 9053, 26408, 26414, 28874

m.+lere 19999, 32147
m.+leri 612, 1510, 9123, 9722, 9772, 21177,
23291, 31991
m.+lerimizde 28975, 29125
m.+lerimizden 35511
m.+lerimize 28912
m.+lerimizin 16796, 23277, 31560
m.+lerin 9744, 12861
m.+lerinde 942, 1468, 4141, 4176, 9610,
9675, 13689, 16439, 22495, 22741
m.+lerinden 20009, 21536, 21598
m.+lerine 568, 35563
m.+lerini 613, 13183
m.+lerinin 475, 1669
m.+lerle 5615
m.+te 1035, 1988, 9694, 26631, 32187
m.+ten 4370, 7994, 18015, 20040, 29919,
29926, 29934

[=175]

MEKTEPLİ: Mektepte okumuş, mektepten
yetişmiş olan (kimse).:

“*Namık Kemal Bey daha felâketten evvel
duyduğu vatan acılarını bunun için **mektepli**
sınıfından öteye, halka kadar geçiremedi.*”
(m. 16544)

m. 3374, 32601, 32652

[=4]

MEKTÛBÂT: Sırrı Paşa'nın bir eseri:

“... *Sırrı Paşa'nın **Mektûbât'ı** arasındaki
gazelleri, adını unuttuğum bir şâirin Mülhemat
unvanlı bir eseri on beş yaşındaki şiir kâinatının
çerçevesini teşkil ediyordu.*”

m.+ı 2025

[=1]

MEKTUM: Ar. Saklanan, gizlenen, saklı, gizli:

“*Anadolu'da çok, pek çok **mektum** nüfus
bulunduğunu öne sürdüler.*”
(m. 15747)

“*Bu ordu yetişinceye kadar, eski Acemi
Oğlanlar makaamında terbiye gördükleri tabî
mektum tutulur.*”

(m. 35373)

m. 8951, 10372, 33999, 34428

[=6]

MEKTUP: Ar. Bir şey haber vermek, sormak,
istemek veya duyguları bildirmek için birine
çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa
konulmuş yazılı kâğıt, name:

“*Hisar'da bir gezintinin bu tesirleri altındayken
namıma iki **mektup** buldum.*”

(m. 6666)

“*Ada.lardan gel-en bu **mektup.ta**”*

(m.+ta 36903)

2. Voltaire'in bir eseri:

“*Fransızca'yı ve Fransız zevkini Racin'de,
Voltaire'in **Mektuplar'ında**, yahut da bu
eskilerin ayarında olan Anatole France gibi
yenilerde görmek mümkündür.*”

(m.+ında 32413)

m. 4010, 6663, 9114, 9215, 9894, 10948,
11216, 11625, 18861, 19295, 20294, 20300,
20305, 20582, 20584, 20627, 21533, 21646,
21676, 21684, 21701, 22319, 26905, 26929,
36898, 37030

m.+a 9226, 19014, 20530, 26932

m.+lar 4171, 20570, 24763

m.+lara 12872

m.+larda 20465

m.+lardan 20523

m.+ları 21614

m.+larıma 18857

m.+ların 24765

m.+larının 22743

m.+larınıza 20367, 20521

m.+larıyla 21539

m.+ta 11225, 11470, 11628, 11630, 20475,

26026, 36899

m.+tan 21653

m.+u 2055, 4068, 6690, 9224, 11208, 11209,
11628, 20441, 20534, 21653

m.+um 20423, 20579

m.+uma 19025, 19076, 20394

m.+umda 18865, 20422

m.+umu 20031, 20627

m.+un 9220, 11214, 11217, 20295

m.+unda 11473, 21588

m.+unu 6684, 9219, 11208, 17629, 18851,
20203, 20443

m.+unuza 19951

m.+unuzda 20297, 20523

m.+unuzdan 20349

m.+unuzu 11625, 19031, 19955, 19958,
20241, 20293, 20324, 20345, 20541, 20590

[=100]

MEKTUPÇU: Osmanlı devlet teşkilatında
nezaret, vilâyet ve diğer resmî dairelerin yazı

işlerini yönetmekle görevli olan yüksek dereceli memur, mektûbî:

“*Râsih, Mehmed-i Râbi'den Ahmed-i Sâlis'e kadar beş pâdişâh devrinde yaşamış, Mısır Valisi Rami Mehmed Paşa'nın mektupçusu imiş.*”

(m.+su 28353)

m. 35116

[=2]

MEKTUPÇU HABEŞİZADE ABDÜRRAHİM EFENDİ: Osmanlı devlet adamı:

“(…) *Mektupçu Habeşî-zâde Abdürrahîm Efendi'nin himâyesiyle, Dâmad Ali Paşa'nın sarayına masraf kâtibi olarak alındığı haber verdi.*”

m.+nin 34997

[=1]

MEKTUPÇULUK: Mektupçu olma durumu ve mektupçunun yaptığı iş:

“(…) *bu sayede Sultan Abdülhamid'den Hudâvendigâr vilâyetinin mektupçuluğunu aldığı söyleniyordu.*”

m.+unu 8864

[=1]

MEKTUPSUZ: **Mektupsuz bırakmak*: Mektup göndermemek:

“*Çok aziz Banarlı; bu kadar gün sizi mektupsuz bırakmak ruhumun her dakika ezası olmuştur.*”

m. 20648

[=1]

MELÂİK: Ar. Melekler, melâike:

“*Güyâ melâik ile tarâbsâz ol-ur kamer*”

m. 39206

[=1]

MELÂL: Ar. Hüzün, keder:

“*İssız bir ada hayati... Orada sevinç ve melal birlikte duyulur.*”

(m. 6467)

“*Kalp.imde var.dı Byron.u bedbaht et-en melâl*”

(m. 35723)

m. 1948, 21802, 22703, 29278, 30647

m.+i 31269

[=8]

MELÂL-TÂRÎ: Ar. Birdenbire ortaya çıkan hüzün, keder:

“*Demin yoldan geçen hanımlar kafilesinin Önünde kol kola yürüyen genç kızları siz hayrânî ile süzerken bana melâl-târî idi.*”

m. 21537

[=1]

MELÂMET: Melamilik. Giyim kuşam, zikir, ayin gibi yerleşmiş âdet ve törenlere önem vermeyip nefsi devamlı yermeyi, kınamayı, böylece halkın iltifatından uzaklaşarak Hakk'a yaklaşmayı esas alan anlayış [Nişabur'da Hamdun Kassar tarafından IX. Yüzyılda yayılan ve daha çok Horasan'daki mutasavvıflar tarafından kurumsallaşmış Irak sufiliğine karşı benimsenen tarikatlar üstü bir tasavvufi yaşama tarzı]:

“*DiyârîRûm.a gel-miş evliyâ.dan/*

Tecellîgâh iken bin.lerce rind.e/

Melâmet sön-dü Şark.ın her yer.inde”

m. 37953

[=1]

MELÂMÎ: IX. yüzyılda Hamdun Kassar'a nispetle Melâmiyye-i Kassâriyye, XV. yüzyılda Bursalı Ömer Sikkîni'ye nispetle Melâmiyye-i Bayrâmiyye ve XIX. yüzyılda Muhammed Nûru'l-Arabî'ye nispetle Melâmiyye-i Nûriyye adları ile anılıp gelişen melâmet anlayışına dayalı tarikata mensup kimse:

“*Tekke şâirlerinde, bilhassa Melâmîlerde ise çok tecrübe olunan bu tarz şiir, dâima tasavvuf vadisinde kalmıştı.*”

(m.+ler 32341)

“*Biz.ler ikinci devre Melâmî.lerindeniz*”

(m.+lerindeniz 39047)

[=2]

MELCE: Ar. Sığınacak, iltica edecek yer, sığınak, penah, melâz:

“(…) *bunca garîbü'd-diyar Müslümanlar bizim toprağımızda hür bir nefes alacak melce bulurlardı.*”

(m. 13649)

m. 21472, 23175

m.+lerden 11124

[=4]

MELE-: (Koyun, kuzu, keçi için) “Meee” diye ses çıkarmak, bağırarak:

“*Su çağıldı-r kuzu.lar kır.da mele-r*”

(m.-r 37933)

m.-r 39265

[=2]

MELEK: Ar. Gözle görülüp elle tutulmayan, yiyip içmeyen, cinsiyet farkı bulunmayan,

sâdece Allah'a itaat etmek ve daima hayra vâsıtâ olmak üzere yaratılmış olan sayısız nurani varlıklardan her biri:

“Nihayet bu çocuk kaafilesi

“Şol cennetin ırmakları,

Akar Allah deyû deyû...

Çıkmış Tanrı **melekleri**

Bakar Allah deyû deyû” ilâhîsini cumhurca

“ırlayarak” yola düzöldüler.”

(m.+leri 23)

“Allâh.a git-en yol.da **melek.lerle** karış-tık

(m.+lerle 35850)

m. 39241

m.+im 39163

m.+in 35891, 38602

m.+lere 39182

[=7]

MELEK AHMED PAŞA: (d. ? – ö. 1 Eylül 1662, İstanbul) IV. Mehmed saltanatında 5 Ağustos 1650 – 21 Ağustos 1651 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:

“Banabaşı, eski günlerde, **Melek Ahmed Paşa** Rumeli Beylerbeyiyken, kapusu halkından Evliya Çelebi'nin suyuna girdiği, kahvelerinin peykesinde nargile içtiği, Can Sohbetleri ettiği bu güzel kaplıca şimdi yerinde değil.”

m. 3189

[=1]

MELEKE: Ar. Bir iş veya davranış üzerinde devamlı uğraşma, tekrar ve tecrübe ile kazanılan alışkanlık, beceriklilik, yatkinlik:

“Şiir okumak **melekesine** azamî derecede mâlik olan bir sahne sanatkârı bile, sahte bir şiire, bütün ma rifetiyle bir şiir vehmi veremez.”

(m.+sine 27293)

m. 27323

m.+si 20684, 29800

m.+siyle 27274

m.+yle 20692, 29808

[=7]

MELEK HANIM EFENDİ: Yahya Kemal'in dostlarından biri:

“Çok azîz **Melek Hanımefendi**, mektuplarınızı, telgrafınızı, bizim manzumenin kupürünü, hepsini aldım.”

m. 20532

[=1]

MELEK-İ TIFL-I HANDE-KÂR: Ar.+Fars.

Gülücükler saçan küçük melek:

“Ey mâi gözlü yavru **melekûflıhandekâr**”

m. 39230

[=1]

MELEKÛT: Ar. Melekler âlemi, zaman ve mekânla sınırlı olmayan, beş duyu ile idrak edilemeyen ruhlar, ilâhî kuvvetler ve mücerret varlıklar âlemi [Âlemlerin tasnifinde âlem-i ceberut ile âlem-i nâsut arasında yer alır; âlem-i gayb, âlem-i ulvî de denir]:

“Kurtul-ur pâyitarab yer.den o dem kim **melekût**”

m. 37651

[=1]

MELEKÛTÎ: Ar. Melekûta ait, melekûtle ilgili:

“(…) bu güzide kadın **melekûtî** bir mahlûk.”

m. 31112

[=1]

MELEKÛ'S-SİYÂNE: Ar. Koruma meleği, koruyucu melek:

“Süleyman Paşa ordusunun **melekû's-siyâne** gibi yetişip Eski Zağra'yı nasıl kurtardığını, Müslümanların cehennemi bir matemden birdenbire delice bir sevince nasıl geçtiklerini, (...) naklediyordu.”

(m. 3041)

m.+si 15305

[=2]

MELÎH: Ar. Güzel, şirin, sevimli, lâtif:

“Sâhib-i beyt gibi âzâ-yı mahfil de **melîh** yüzlü bâzı rüesâ-yı mezhebe benziyorlardı.”

m. 231204

[=1]

MELİK ŞÂH: Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı (1072-1092):

“Büyük Selçuk padişahı **Melik Şâh'ın** vuku bulan ölümü ortada tehlikeli bir boşluk bırakmış, umumî bir gevşeklik yaratmıştı.”

m.+ın 5063

[=1]

MELÎKE: Ar. Kadın hükümdar veya hükümdar karısı, kraliçe:

“Farz et ki Sabâ **melike.mizdir**”

m.+mizdir 39053

[=1]

MELİKÛ'L-MISR SULTAN GAVRÎ: Mısır Meliki Sultan Gavri:

“Gavrî Baba'nın taşı üzerinde: **'Melikü'l-Mısır Sultan Gavrî ruhuna El-Fâtîha'** yazılıydı.”

m. 710

[=1]

MELODİ: Fr. Belirli kurallara uyularak meydana getirilen ve kulağa hoş gelen ahenkli ses dizisi, ezgi, nağme, lahin:

“(…) daha bin defa tekerrür edecek olan **melodi**, armoni farkını anlatmağı zâid görüyoruz.”

m. 19460

[=1]

MEL'ÛN: Ar. Tanrı tarafından lanetlenmiş olan, lanetli:

“İhtilâlin bu **mel'ûn** devri geçtikten sonra babası hapisane odasından, validesi tarassuddan, bütün akrabası endişeden kurtuluyorlar.”

(m. 22730)

m. 655, 1765, 2664, 2708, 10295, 11949, 13449, 18527, 21408, 21590, 23907, 34467, 35127

m.+lardan 33533, 33537

m.+u 10494

m.+unu 33516

[=18]

MELÛL: Ar. Üzgün, mahzun:

“Eskişehir'in düştüğünü yazdıkları gün ufuklarımız daraldı idi, İstanbul'un o **melül** gününü soğuk bir ürperme ile daima hatırlayacağız.”

(m. 13425)

m. 13417, 15411, 19447, 21637, 23033

[=5]

MEMÂLİK: Ar. 1. Memleketler, ülkeler:

“Bugünkü tarz-ı idareimiz tebaa-i sâdika-i Osmâniyyeyi idare etmek için teessüs etmiştir, cemaat işleri, ihtisası haricindedir. O **memâlik** ve o tebaaya tekrar kavuşmak için böyle sulhu bekleyecektir.”

(m. 14599)

2. ***Memâlik-i Osmâniyye**: Osmanlı Devleti:

“Bâzılarımız vatanın adını bile tercüme ederek Türkiye bâzılarımız da an'ane-perestâne, mürekkep bir isimle **Memâlik-i Osmâniyye** diyoruz.”

(m. +i+osmaniyye 28791)

3. ***Memâlik-i mahrûse şahâne**: “Korunan memleketler” Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı ülkesi:

“Tecdüdüün yavuz mübeşşiri Namık Kemal bir uçtan bir uca giden **memâlik-i mahrûsa-i şahaneye** ‘vatan’, yetmiş iki dilde konuşan tebaa-i devlete ‘millet’ dedi.”

(m. +i+mahrusa.i+şahane.ye 11820)

m.+i+mahrusa.i+şahane.yi 11818, 13637

m.+i+mahruse.i+şahane.nin 1650

m.+i+osmaniyye.de 3720, 24139

m.+i+şahane.denmi 22832

m.+i+şahane.nin 4335

[=10]

MEMÂT: Ar. Ölüm, mevt:

“Moskova'ya yerleşebilmek bu ordu içip ayrıca da bir hayat ve **memat** mebhası idi.”

m. 25992

[=1]

MEMBA: Ar. Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği yer, mebd:

“Hepsinin **membai** Atina olmak üzere, geçen bahardan beri, kâh alttan alta, kâh büyük ecnebi gazetelerinin ağzından, kâh telgraflarla ortaya salıverilen bu haberlere inananlar oluyor.”

m.+ı 17540

[=1]

MEMDUD: Ar. Sesi uzatılarak okunan, medli (harf):

“Lehçemizde iki müteharrikle telâffuz olunan paşa kelimesini onlar, Fârisî bir kelime gibi iki **memdudla** söylerlerdi.”

(m. 29561)

m. 22025, 29309, 29317, 29416, 29436, 29454, 29458

m.+dan 29346, 29446

m.+la 29553

[=10]

MEMDUH PAŞA: Mehmed Memduh Paşa.

(1839-1925) II. Abdülhamid dönemi Dahiliye nâzırı:

“**Memduh Paşa'nın** yine bir eseri çıktı.”

(m. +nın 21994)

m. 21984

m.+da 22050

m.+nın 22006, 22010, 22014, 22017

[=7]

MEME: 1. Bazı araçlarda memeyi veya meme başını andıran yuvarlakça kısım:

“Diğeri de içi petrolle doldurulmuş uzun tüpler üzerinde bir sıra fitilli **memeler** olan nevidi.”
(m.+ler 620)

2. İnsanların ve memeli hayvanların dişilerinde bulunan ve süt salgılayarak yavruların emzirilmesine yarayan organ:

“Ve cesette iki kurşun yarası görünüyordu. Biri sol gözün buruna yakın çukurunda biri de göğüste, sol **memenin** üzerindeydi.”

m.+nin 10756

[=2]

ME'MEN: Ar. Sığılacak, güven duyulacak, emin ve emniyetli yer, melce:

“Ey bezmimey sığın-dığımız **me'men** ol-masan”
(m. 37503)

m. 37845

[=2]

MEMLEKET: Ar. Bir devletin, bir hükümdarın yönetimi altında bulunan yer, ülke:

“1912 baharında **memlekete** avdet ettiğim zaman Nâzım'la görüştüm.”
(m.+e 10956)

“Çok benze-diğin **memleket.in** her tepe.sinde”
(m.+i 35637)

m. 8253, 8254, 13484, 18926, 21697, 29872, 29887, 29944, 31004, 32629

m.+de 3367

m.+e 1270, 4242, 4992, 7631, 10938, 10948, 10958, 11163, 11210, 12944, 16570, 19373, 25782, 26816, 29926, 29934, 31998

m.+i 1585, 1669, 2697, 3268, 3435, 11235, 12899, 12905, 14308, 18322, 19120, 19185, 19465, 26142, 26984, 27003, 29849, 29926, 32640

m.+ime 3430

m.+imiz 24864

m.+imizde 8335, 12239, 14078, 15284, 21793, 24865, 30638, 31051, 32733

m.+imizdeki 15344

m.+imize 32761

m.+imizin 15293

m.+in 1250, 3352, 3440, 3618, 7395, 7397, 7725, 7888, 8676, 8725, 9280, 9617, 10808, 11102, 12900, 13609, 14309, 17025, 19181, 19187, 21860, 24699, 24843, 25796, 25837,

26859, 28874, 28878, 28949, 29894, 30291, 31848, 32646, 32852, 35027, 35809

m.+inde 22645, 24672

m.+ine 1689, 5082, 30835, 31813, 35404

m.+ini 10523

m.+inin 1087, 29248

m.+inizde 6697, 15542

m.+inize 15557, 22418

m.+lerde 14569, 14576, 21261, 32621

m.+leri 1277, 14562, 22865

m.+lerin 2497, 4999, 19637

m.+lerinde 4392, 14185, 14572, 24676, 31064

m.+lerinden 29842

m.+lerine 6701, 7518, 15556, 17117, 23902, 35498

m.+lerini 4986, 13817, 15365

m.+lerinin 19198

m.+leriyle 21312

m.+te 1264, 2476, 4847, 5785, 9475, 10064,

10077, 10356, 13054, 14176, 14757, 14867,

15540, 18837, 19894, 20294, 21568, 21658,

21671, 21699, 21754, 21830, 21891, 22000,

22425, 22660, 24109, 24957, 25767, 25785,

26817, 27116, 27690, 29870, 30296, 30596,

30673, 30915, 31298, 31303, 31351, 31369,

31819, 32035, 33041, 33878, 34024, 35135

m.+teki 11354, 16977, 16978, 23883

m.+ten 4105, 5447, 13819, 21403

[=196]

MEMLÛK: Mısır, Suriye ve Hicaz'da hüküm süren Müslüman Türk devleti (36882-1517):

“**Memlûk** pâdişâh.ı bu dâvâ.yı fasl için”

(m. 37255)

m. 37257

m.+ler 37272

[=3]

MEMNU': Ar. Menedilmiş, yasaklanmış, yasak:

“Nâmık Kemal'in kitapları yarı **memnu'** bir hâldeydiler.”

(m. 1346)

m. 1345, 1356, 1359, 9754, 19883

[=6]

MEMNUN: Ar. 1. Sevinen, sevinç duyan (kimse), mutlu, mesrur:

“Biribirimizi bulmaktan çok **memnundük**.

Orada hemen Cluny Kahvehanesi'ne oturduk.”

(m.+duk 11163)

2. Hoşnut olan (kimse), razı:
“Birçok git-enin her biri **memnûn** ki yer.inden”
(m. 36442)

3. ***Memnun etmek**: Sevindirmek, hoşnut etmek:
“Bir sene içinde, feleğin bin türlü germ ü serdine rağmen millî hareket birkaç vilâyetten bir vatan çıkardı; o vatanda geliri çıkarına uygun bir bütçe, makine gibi muntazam işler bir idare yaptı, bütün halkı **memnun eden** bir asayiş tecelli ettirdi.”
(m.+eden 12344)

4. ***Memnun olmak**: Sevinmek, hoşnut olmak:
“Yakup Kadri sözünü bitirdikten sonra verdiği cevabın asaletini nasıl muhakeme ettiğimi derin bir samimiyetle kendisine ifade ettim; bilhassa **memnun oldu.**”
(m.+oldu 9239)

m. 3454, 3465, 11561, 14368, 19098, 33758
m.+du 937, 26901, 34680
m.+dular 26393, 26395
m.+durlar 21819, 29326, 30663
m.+edecek 30303
m.+eden 22552
m.+ettiğini 34602
m.+olabilmek 24416
m.+olduklarını 34576
m.+oldum 1700
m.+olmadı 26606
m.+olmadığı 33747, 33786
m.+olmayan 33313
m.+um 19048, 20417, 20638, 26046, 26771,

35577

m.+oluyordum 8751

[=35]

MEMNUNİYET: Ar. Memnun olma, sevinç duyma durumu, memnunluk:
“Mamañih bu son Yunan keşmekeşini, İnönü ve Dumlupınar'ın parlak bir neticesi olduğu için **memnuniyetle** seyrediyoruz.”
(m.+le 14430)

m. 20257, 34913, 35055

[=4]

MEMPHİS: Memphis vapuru:
“1903 Temmuz 'unda Messagerie Maritime'in **Memphis** vapuruyla İstanbul'dan Marsilya'ya, oradan bir marşandiz tireniiyle Paris'e gittim.”
(m. 1834)

m. 1604, 1793, 19284

[=4]

MEMUR: Ar. 1. Devlet hizmetinde çalışan maaşlı kimse:

“Babam İcra **Memuru** olduğu için kendisini çalıştığı odada görmeğe giderdim.”
(m.+u 1309)

2. *(**Bir kimse, bir şey bir işe**) **Memur olmak**: (Bir kimse, bir şey bir işle) Görevlendirilmek, (o işle) görevli kılınmak:

“Resûlullah, onları ‘Ona dokunmayınız, Allah tarafından **memur olduğu** mahalle gidiyor, durunuz bakalım nereye gidecek?’ diye men ediyormuş.”
(m.+olduğu 7112)

(m.+olduğu 7112)

m. 1488, 7104, 9690, 9991, 10796, 10833, 22799, 23246, 23276, 23282, 34206

m.+a 23276

m.+du 79, 25959

m.+edildiğini 33999

m.+etmişti 33846

m.+lar 11304, 15539, 24643

m.+lara 995

m.+lardan 1253

m.+ları 11851, 15245

m.+larımızdan 3402

m.+ların 79, 23279

m.+larına 1389

m.+larından 1932, 15225

m.+larının 18762, 21693

m.+larınızın 24424

m.+muş 33750

m.+olduğu 33846, 33853

m.+olduysa 33855

m.+u 10725, 21737, 30578

m.+udur 3880

m.+umuz 26454

m.+un 9091

m.+una 23245

m.+unun 2187, 21733, 30574

[=46]

MEMURİYET: Ar. Memur olma durumu, memurluk:

“Bu **memuriyet** merhalesinin sizin üzerinizdeki te'siri azîm olacaktır.”
(m. 20465)

(m. 20465)

m. 66, 119

m.+ine 120

m.+ini 1568

m.+te 1371

[=6]

MEMURLUK: Memur olma durumu,
memuriyet:

“(…) Bir barakanın kapısında, Şehnâme'nin
vezninde: *Dü'yûn-ı umâmiyye memurluğu* (…)”

m.+u 29474

[=1]

MEN: Ar. 1. ***Men etmek**: Yasaklamak,
engellemek, önüne geçmek:

“*Hâsılı her noktada onlara benzemeye özenirdi
de o zamanın uleması ferman ve fetva kuvvetiyle
onları, en şedit cezalarla, bu arzularından men
ederdi.*”

(m.+ederdi 13162)

2. ***Men olunmak**: Yasaklanmak:

“*Yani Türkçe men olunan Meşveret'i Fransızca
çıkarmak tedbiri Genç Türklüğün nefsinin
kurtarmıştı.*”

(m.+olunan 10853)

m.+edebilecek 15441

m.+edebilirmi 31716

m.+edemediler 12338

m.+eder 10605, 33005

m.+ediyor 34200

m.+ediyormuş 7106

m.+etemeyecektir 13988

m.+etmek 10446

m.+etmemişti 28529

m.+etmez 20167

m.+etmişlerdi 10154

m.+ettiği 535

m.+ettiğimiz 13153

m.+olundu 22676

[=17]

MENÂBÎ: Ar. *mec.* Menşe, kaynak. ***Menâbi-i
memleket**: *mec.* Memleketin doğuş yeri, menşei,
kaynağı:

“*Mustafa Kemal Paşa diyor ki: 'Ben evvelâ
herhangi bir suretle Anadolu'ya geçmek ve
orada milletin efkâr ve hissiyatını bir defa daha
yoklamak ve menâbi-i memleketi takip etmek
istiyordum. (…)*”

(m.+i+memleket.i 14316)

m.+inden 30446

[=2]

MENÂFÎ: Ar. Yararlar, faydalar, kârlar,
menfaatler:

“*Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi'ni bırakıp Edebiyat
Darülfünununa girmek menâfî bunlardır: (…)*”
(m.+i 20063)

m. 12001, 12029, 16179

m.+den 14415

m.+e 16157

m.+i 15686, 15849, 16026

m.+imiz 11554

m.+ine 15074, 15670

m.+ini 15716

m.+iyle 16157

m.+mi 15580

m.+ne 16163

m.+ni 9698, 12019, 12026, 12037, 12048

[=21]

MENÂHÎ: Ar. Dinin yasakladığı, nehyettiği
şeyler, yasaklar, menhiyat:

“*İseviyet Roma'da yayıldığı zaman putperestiyi
sahnede yaşatan oyunculuğu da, menâhîden
sayardı.*”

m.+den 22265

[=1]

MENAK EFENDÎ: Tiyatro oyuncusu:

“*Menak Efendi gibi sahnede saç ağartmış bir
sanatkâr, hayâtını temaşaya vakfeden Reşad
Rıdvan Bey gibi bir sahne-şinâs, Türkçede
hayrânîye şayan bir Hamlet timsâli yaratan
Ertuğrul Muhsin, (…)*”

m. 31859

[=1]

MENÂL: Ar. Bir kimsenin ele geçirdiği, sâhip
bulduğu şey, mal mülk [Daha çok mâl ü
menal şeklinde kullanılır]:

“*Vakfet-ip her ne.ye mâlik.se bütün mâl ü
menâl*”

m. 36083

[=1]

MENBA: Ar. 1. Herhangi bir şeyin ortaya
çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği yer,
mebde, menşe:

“*Çünkü zamanlarında yalnız siyasiyatın değil,
ilmin, edebiyatın menbaı Babîâli idi.*”

(m.+ı 11834)

2. ***Menba'-ı evvel**: İlk kaynak:

“Eski Moğol destanını âfâka susamış bir kadın dâhiye, doğmuş bir çocuğu at sırtında gezdirerek açtı idi. Tûran'da **menba'-ı evvel** kadındır.”

(m. +ı+evvel 30392)

m. 1102, 5313, 9819, 11826
m.+a 33026
m.+dan 23784
m.+dandır 12797
m.+ı 1108, 4186, 12587, 35252
m.+ı+evvel.i 28793
m.+ına 4503, 24176, 22849
m.+ından 2816, 22849
m.+ını 11779
m.+lardan 21966
m.+ları 23090, 24168, 27989
m.+ların 5824, 23758
m.+larına 27628, 30308
m.+larından 12786
m.+larını 3737
[=29]

MENDEBUR: Fars. “Hayırsız, işe yaramaz, aksi, pis” anlamlarında hakaret sözü:

“Bu tıynetle bir **mendeburun** ikbâline ne buyurulur?”

m.+un 35457
[=1]

MENDES: Sahne sanatçısı:

“Sarah hodgâmlıktan, menfaatperestiden âzâde olan bu sa'y-i âteşin iledir ki **Mendes'lerin**, Rostand'ların minnetdârlıklarına ve medîhalarına nail oldu.”

m.+lerin 22634
[=1]

MENDİL: Yun. Ağız, burun ve ter silmek, el yüz kurulamak gibi işlere yarayan, pamuk, keten veya ipekten dört köşeli küçük dokuma:

“Annem gaslolunacaktı. Yüzlerce kadın **mendilleri** yüzlerinde ağlaşıyorlardı.”

(m.+leri 181)

“Sallan-maz o kalkış.ta ne **mendil** ne de bir kol”

(m. 36435)
m.+iyle 7307
m.+le 7325
[=4]

MENEKŞE: Fars. Menekşegillerden, içekleri tek renkli, yaprakları yürek biçiminde olan, bir veya çok yıllık otsu süs bitkisinin ekseriya mor renkte olan güzel kokulu çiçeği:

“Sünbül **menekşe** müjderesâmbahâr ol-ur”
m. 39255

[=1]

MENEMENLİZEDE TÂHİR: Menemenlizâde Mehmed Tâhir. (1862-1903) Şair ve yazar:

“O da, onun tilmizleri **Menemenlizâde Tâhir**, Ahmed Reşid, Süleyman Fehmi Beyler de, (...)”
m. 27917

[=1]

MENENDSİZ: Benzer, eş:

“Rusya'nın da şark siyasetinde **menendsiz** diplomatları vardı.”
m. 12217

[=1]

MENETTİR-: Yasaklatmak:

“Gerek seyyahlara emniyet bahşetmek için, gerek de Türklüğün aleyhinde hilekârâne neşriyatı **menettirmek** için, bu tercümanlara ve rehberlere liyakat vesikası vermek hükümete terettüp eden bir hak ve bir vazifedir.”

m.-mek 7699

[=1]

MENFÂ: Ar. Bir kimsenin sürgüne gönderildiği, sürgün edildiği yer, sürgün yeri:

“O yaşında tevkif edilmeği, İstanbul'a geriye çevrilmeyi, ondan sonra **menfaya** gitmeyi havsalam almıyordu.”

(m.+ya 1714)

“Gurbet ne.dir bil-ir mi o **menfâ.ya** git-miyen”
(m.+ya 36650)

m. 4116, 16562, 17200, 26110, 31954,
32380, 33316

m.+da 4223

m.+dan 30712

m.+lar 16565

m.+lara 9745

m.+larda 32709, 34822

m.+lardan 3832

m.+ları 4126

m.+sında 14632, 27045

m.+sından 3817, 9782, 13990, 20229

m.+sını 34181

m.+ya 1713, 34187, 34834, 38701

m.+yı 11341, 33310

m.+yı+ihtiyari.si 26073

[=30]

MENFAAT: Ar. Fayda, yarar, çıkar, kâr:

“(…) **maddî menfaatlerden** uzak, temiz vatanperverlerle vurguncular ve harb zenginleri yanyana ve birbirini çok sever olarak görülüyordu.”

(m.+lerden 3587)

m. 1736, 14267, 15193, 15915, 15988, 16295, 16296, 17879, 17951, 18833, 21458, 27083, 31790

m.+dar 26293

m.+e 35503

m.+emi 11545

m.+i 14267, 15278, 15304, 15907, 15947, 20063, 22620, 26424

m.+i+siyasiyye.ye 30771

m.+ine 12021, 12024, 14245, 15922, 17816, 17879, 17968, 24039, 35537

m.+ini 11549, 11887, 26414

m.+iyle 11886, 12545, 12563

m.+lar 8243

m.+ler 4271, 16299

m.+lere 16433

m.+leri 3622, 11916, 13828, 14618, 15324, 16255

m.+lerimizle 12574

m.+lerinden 12016, 15958

m.+lerine 16294, 17548

m.+lerini 3629, 13172, 16297, 17676

m.+leriyle 15717, 16152

[=62]

MENFAATDÂR: Ar.+Fars. Faydalanan, yarar gören:

“Avusturya gibi bâzı devletler Üsküp’ü Arnavud görmek ve göstermekte **menfaatdârdılar.**”

m.+dılar 1034

[=1]

MENFAATPEREST: Ar.+Fars. Kendi çıkarından başkasını düşünmeyen, yalnız kendi menfaatini gözeten (kimse), menfaatçi:

“Bu müddet içinde, en büyük ıztırapları huysuz ve yüreksiz bir kadın olan annesinden ve son derece kışkanç ve **menfaatperest** olan hemşirelerinden geliyordu.”

(m. 49)

m. 15191, 18648

m.+çe 13837

[=4]

MENFAATPERESTÎ: Ar.+Fars. Menfaatperest olma durumu:

“Sarah hodgâmlıktan, **menfaatperestüden** âzâde olan bu sa’y-i âteşin iledir ki Mendes’lerin, Rostand’ların minnetdârlıklarına ve medihalarına nail oldu.”

m.+den 22633

[=1]

MENFAATPERESTLİK: Menfaatperest olma durumu:

“İşte milliyet nazariyesi bu iklimde **menfaatperestliğin** bu kadar şiddetiyle kökleşti.”

(m.+in 13801)

m. 1508, 13767

m.+in 13816

[=4]

MENFAATSİZ: Kârsız:

“Yıldırım Bâyezid bir harp açmış ki, bizim son Harb-i Umûmî’ye iştirakimizden daha mânâsız, daha **menfaatsiz** ve daha münasebetsiz görünüyor.”

(m. 12509)

m. 12476

[=2]

MENFEZ: Ar. Nüfuz edecek delik:

“Bütün şark milletlerinin teneffüs edeceği **menfezleri** kapadı; hepsini boğmaya karar verdi.”

m.+leri 15160

[=1]

MENFÎ: Ar. Olumsuz:

“Vatan için üzülüyorlardı denilebilir; üzüntü saf fakat **menfî** bir duygudur.”

(m. 17174)

m. 1235, 1459, 2187, 2702, 2702, 2711, 3638, 9889, 9991, 11177, 13496, 15449, 15456, 15609, 16213, 17164, 17201, 17209, 17546, 21190, 23867, 24370, 24377, 24746, 27148, 27722, 27980, 30709, 32269, 33269

m.+den 17180

[=31]

MENFUR: Ar. Nefret edilen, nefret uyandıran, iğrenç:

“Vatan bahsi açıldığı bir yerde: ‘Hâlâ mı o bahis!’ diyecek bir Türk, **menfur** bir kayıtsızlık göstermiş sayılır.”

(m. 28726)

m. 22259, 22262, 28719

m.+u 3383

[=4]
MENGENE: Yun. 1. Bir nesneyi sıkıştırıp istenilen şekilde tutmaya, iki şeyi birleştirmeye veya sıkıp eğmeye yarayan âlet:

“Cesedin çehresi bir **mengene** ortasında gibi sıkışmış, birdenbire tanınmaz bir şekildedir.”
(m. 10418)

2. **mec.** Mânevî olarak sıkıntı verme:

“Mahkûm.u sok-ar **mengene.den** mengene.ye”
(m.+den 38062)

m. 3312
m.+si 22179
m.+ye 38062

[=5]

MENHUS: Ar. Uğursuz, şeâmetli, meşum:

“Türkler başka türlü o **menhus** harbe giremezlerdi.”
(m. 15335)

m. 3484, 24640

[=3]

MENKİBE: Ar. Din büyüklerinin, kahramanların ve tarihî şahsiyetlerin üstün vasıflarını, ahlâkî meziyetlerini, olağanüstü iş ve davranışlarını destânî-efsânevî bir üslûpla anlatan fıkra, hikâye vb.:

“İstiklâl muharebelerine dair birçok **menkıbeler** arasında bir hatırasını nakletti.”

(m.+ler 18388)

“Bir uzun hâdise.dir **menkıbe.dir** varlık.ının târihi.”

(m.+dir 38493)

m. 9106, 34592
m.+ler 1107, 18377, 25097, 29572
m.+leri 32607
m.+lerine 23582
m.+lerini 30093
m.+leriyle 1152

[=11]

MENKİBET-ŞİNEV: Ar.+Fars. Menkıbe dinleyen:

“Hayrât-ı âsr-dîde, imârât-ı nev-be-nev/ Hakkında hiç değil misiniz **menkıbet-şinev?**”

m. 3105

[=1]

MENKÛB: Ar. Gözden düşmüş, mevki ve itibarını kaybetmiş:

“Ali Kemal, bu son firarından Halaskar vukuatına kadar Paris'te **menkûb** yaşadı.”

(m. 10087)

“**Menkûb** isen kelam.ını bir ferd dinle-mez”

(m. 38002)

m. 10093, 17179, 17547, 32646, 34207, 34362

m.+du 9261

m.+lardan 19774

m.+olarak 34311

[=11]

MENKÛBIYYET: Ar. Gözden düşmüş, mevki ve itibarını kaybetmiş olma durumu:

“Nefy ü **menkûbiyyet** zamanlarında bile daima bir ev bulur yerleşir, evinde yer ve içerdi.”

(m. 9952)

m. 33824

[=2]

MENKÛL: Ar. Ağızdan ağıza geçerek gelen, nakil ve rivayet edilen:

“Türkçeye **menkul** Loti'nin meşhur hikâyesini okuyanlar, bu kıtanın balıkçı hayâtını hatırlayabilirler.”

(m. 22514)

m. 20770

[=2]

MENKÛLÂT: Ar. Ağızdan ağıza geçerek gelen, nakledilen bilgiler, haberler:

“Milletlerin ilk destanları, okuma yazma âdet olmazdan evvel, köy köy dolaşan nâkillerin **menkûlâtı** idi.”

m.+ı 22135

[=1]

MENKUŞ: Ar. Renk renk boyanmış, üzerine nakışlar yapılarak işlenip süslenmiş, resimlenmiş, nakışlı:

“Her kapının üzerinde sağda bir buğday demeti gibi belinden bağlı oklar **menkuştur.**”

(m.+tur 19186)

m.+tur 19177

[=2]

MENSÎ: Ar. Unutulmuş, hatırdan çıkmış:

“Uzakta, mütevazı' bir muhitte, o kadar **mensi** kalmasaydı, yegâne muhitimiz olan İstanbul'da tahsil görerek yetişseydi, bu adam, bu milletin en (üstün) fikir ve fazilet adamlarından biri olabilirdi.”

(m. 1401)

m. 16765, 22423, 26550, 28842, 31731

m.+dir 28343

[=7]

MENSÛBIYET: Ar. Bir yer veya kimseye mensup olma durumu:

“Râif Efendi'nin Sultan Mustafa'nın vâlidesinin dâiresine **mensûbiyeti** ise, buyurduğunuz gibi, çok eski imiş.”

m.+i 34284

[=1]

MENSUP: Ar. 1. Bir kimse, bir görüş veya şeyle ilgisi, bağı bulunan, ilgili, ait, -den olan, -e bağlı:

“Sultan Ahmed'in gözde Silihdar'ı ile Çorlulu Sadrâzam arasında mukadder olan kavga çıktı, hayli müddet sürdü, devletin bütün işlerine ve adamlarına dal budak saldı, iki tarafın **mensupları** boğaz boğaza geldiler.”

(m.+ları 34974)

2. ***Mensup olmak**: Bir kimse, bir durum veya şeyle ilgisi, bağı bulunmak:

“Şekip'e rastladım. Kasketiyle, geniş pantolonuyla ve bütün kıyafetiyle tam manâsıyla bir Fransız amelesine benziyordu. Daldığı âlemde **mensup olduğu** satıcı sınıfının şeklini aldığı anlaşılıyordu.”

(m.+olduğu 11162)

m. 2945, 3192, 5035, 7755, 9094, 11155, 11452, 13231, 14680, 15127, 18663, 20916, 23549, 23689, 24458, 28558, 31063, 32612, 33363

m.+dur 23548

m.+lar 21955

m.+ları 3848

m.+larından 9608

m.+larından 4207

m.+larını 34937, 34967

m.+larının 20116

m.+olan 28551

m.+olduğum 19969

m.+olmuş 34305

m.+oluşu 34264

m.+turlar 26209, 27545

m.+u 34621

[=36]

MENSUR: Ar. Vezinsiz, kafiyesiz, düz yazı biçiminde olan, nesir şeklinde yazılmış:

“Meselâ şimdiye kadar Türkçede yazılan **mensur** dramların, temâşâ itibâriyle en mükemmeli olan Kösem Sultan Topkapı Sarayı'nda oynansa pek iyi bir tecrübe olur.”

m. 31530

[=1]

MENSURE: Ar. Mensur şiir tarzında yazılmış yazı:

“Bir gün nakletti ki Servet-i Fünûn'da manzume, **measure** yazarlardan başka birçok yeni fikirli doktorlar, mütecedditler, bu fikre ant içmiş.”

(m. 12925)

m.+lerinden 12853

m.+leriyle 1584

m.+lerle 9338

[=4]

MENŞE: Ar. Bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, neşet ettiği yer, kök, kaynak, asıl:

“İrk birliği gibi ve saf **menşelerimize** rücu gibi ilk şedit arzularımız bahsinde uslanmışım.”

(m.+lerimize 8574)

“İki makale, kırk iki havadis, havadislerin **menşelerini** ayrı ayrı göstermiş.”

(m.+lerini 15186)

m. 31913

m.+den 32501

m.+i 1580, 14965, 16398, 17392, 22253, 23116

m.+ine 26270

m.+ini 451, 19192, 32733

m.+lerden 21972

m.+lere 28850

m.+leri 21967, 22144, 23771

m.+lerini 6559, 14735, 30477

[=22]

MENZİL: Ar. 1. Yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak:

“Üsküp'ün bellibaşlı eşrafi bile orada misafir olduktan sonra itibarlarını bulurlardı; yeni yetişen babayiğitler orasını ergeç uğranılacak bir **menzil** sayarlardı.”

(m. 1127)

2. **mec.** Varılacak yer:

“Var-madan **menzil.e** bir yer.de öl-ür”

(m.+e 36719)

m.+e 25759

[=3]

MER'Â: Ar. Hayvan otlatılan yer, otlak, çayırılık:

“Fırat'ın beri tarafında kalan saha, o saha ki, Diyarbekir, Siverek, Urfa, Mardin, Siirt ahâlisi ağnamının **mer'alarıdır**.”

m.+larıdır 23554
[=1]
MERAK: Ar. 1. Bir şeyin özünü, esasını anlama, kavrama isteği, öğrenme arzusu:
“Râgıb Efendi'nin teşviki ile Nâmık Kemal'in kitaplarını derli toplu olarak daha şedîd bir merakla okudum.”
(m.+la 1349)
“Her yan.dan bir merak sar-dı alay.ı”
(m. 36319)
2. *Merakta (olmak): Kaygılanmak, endişelenmek:
“Günler geçiyor yeni bir haber gelmiyordu. Meraktaydım.”
(m.+taydım 34014)
3. *(Bir şeyi veya kimseyi) Merak etmek: Öğrenmek, bilmek istemek:
“Yirmi üç sene evvel, Paris'de, bu gazete ve risaleleri merak etmiştim.”
(m.+etmiştim 4153)
4. *(Bir şeyi veya kimseyi) Merak etmek: Tasalanmak, kaygılanmak, şüpheye düşmek, endişelenmek:
“Bu nâgehânî eğlence ortasında bir şey anlamadım. Yalnız “Zeyneb kocaya varacak! Lâkin bizde kalacak! Merak etme.” diyorlardı.”
(m.+etme 368)
m. 9532, 9652, 19070, 24765, 25680, 27669, 29983, 30033, 32394, 33584, 33640, 33816
m.+da 33637, 33814
m.+edenlerde 5993
m.+edilecek 33289
m.+edip 28976
m.+etme 34612
m.+etmedim 33483
m.+etmezlerdi 19337
m.+etmiş 4368, 17149, 33373
m.+etti 1989
m.+ettiğimi 33993
m.+ettim 33836
m.+ı 8482, 9370, 11034, 21140, 21142, 27725, 27832, 29582
m.+ımı 2214
m.+ın 28364
m.+ına 2212, 3102
m.+ını 9868, 22219, 26075

m.+la 1348, 2112, 2331, 4124, 4863, 7284, 7521, 9309, 10306, 10642, 19790, 19843, 26125, 28890, 30286, 32640, 33707, 34350
m.+lar 25683
m.+tan 33592
[=65]
MERAK-ÂVER: Ar.+Fars. Merak verici, merak veren:
“Hayâtı pek merak-âverdir.”
m.+dir 26089
[=1]
MERAKLAN-: 1. Merak sarmak (duymak, salmak). Bir şeyi yapma veya onunla uğraşma isteğine kapılmak, bir şeye eğilim duymak:
“İlk meraklandığım roman o olmuştu.”
(m.-diğim 338)
2. Heveslenmek:
“Onu dinleye dinleye ben de külhanbeyliğe meraklanmışım.”
(m.-mışım 341)
m.-ıyorsunuz 2868
[=3]
MERAKLI: Anlamaya, bilmeye istekli, öğrenmeye hevesli, arzulu:
“Yeni fikirlere meraklı bir gençti.”
(m. 8547)
m. 1107, 1304, 4130, 5676, 8625, 9352, 10015, 10914, 19091, 22134, 23843, 27431, 27436, 27442, 28889, 29907, 30055, 32990, 34956
m.+lar 2204
m.+lara 28506
m.+ları 21216, 27829, 28741
m.+larımızın 27862
m.+larında 3698
m.+larını 27676
m.+larının 29992
m.+sı 1505, 3090, 30042, 32171
m.+sıydı 2731, 4051
m.+ydı 340, 1419, 35086, 35096
[=39]
MERÂM: Ar. 1. İstek, niyet, maksat:
“Her kul ver-ebilseydi merâm.inca nizam”
(m.+ınca 38123)
2. *Merâm (Merâmını) anlatmak: Asıl istediğini, derdini, niyet ve maksadını anlatmak:

“Zamânımızda Yeniçeri'ye **merâm** anlatarak, onun kendisini ıslâh etmesini tavsiye edenlerin fikri de ham bir hulyâdır.”

(m. 33899)

[=2]

MERÂRET: Ar. Acılık:

“Artık milletin bütün inkisâr-ı hayâlleri, **merâretleri**, şikâyetleri, bedduaları, muhalefetleri ona teveccüh etti.”

(m.+leri 3685)

“Beyhûde **merâret.leri** kalp.inden sil”

(m.+leri 38111)

m. 12705, 21580, 32150, 37697, 38050

m.+i 1325

m.+le 8532, 9647, 12696, 12950, 20417, 21579, 21700

m.+lerini 21612

[=16]

MERÂRETLEN-: Acı dolu bir hâli yaşamak:

“Biz bu yaşta çökeriz, söneriz, kururuz, **merâretleniriz**, hatıraların peşinden koşmayı çocukluk sayarız.”

m.-iriz 10532

[=1]

MERÂRETLİ: Acı dolu, acılı, acı:

“Lâkin bu **merâretli** hükmü verirken, gözlerimin önüne, birdenbire, bu milletın Ondokuzuncu Asrın başından Mudanya Mütârekesi'ne kadar karşılaşmış olduğu harblerin manzarası geldi.”

m. 32920

[=1]

MERÂSİM: Ar. Tören:

“Nâmzedlik **merâsiminden** bir gün önce bizim dalgın ve durgun şâkirdi Süleymaniye'deki konağın selâmlığına gördüm.”

(m.+inden 34706)

m. 903, 3305, 19129, 26975, 32854

m.+de 22246

m.+e 19140

m.+i 18806

m.+in 19131

m.+ine 32853

m.+inin 189

m.+iyle 11466

m.+le 25566

[=14]

MERÂŞ: Kahramanmaraş, Türkiye'nin bir ili:

“**Meraş.la** Kayseriyye.yi fethet-ti bir dilîr”

m.+la 37238

[=1]

MERÂYÂ-YI HUZÛZ: Ar. Hazlar, zevklerin aynaları:

“Tutuş-ur meş'aleidil.le **merâyâythuzûz**”

m. 37647

[=1]

MERBUT: Ar. Bağlı, bağlanmış, raptedilmiş:

“Bir gün vatana daha ziyâde **merbut** birini gördüm.”

(m. 21578)

“Bütün kadınlık.a **merbût** ol-an hayât.tyle”

(m. 39321)

m. 25970, 30887

[=4]

MERCE-NAİRE: Fr. Paralı asker:

“İtalyan gemicileri, Alman **merce-naire'leri** imparatorluğu kuruyorlardı.”

m.+leri 19211

[=1]

MERCİ': Ar. Bir iş için başvurulacak, müracaat edilecek makam veya kimse:

“Devletin yegâne **merci'i** olduğunu İstanbul'da bilmeyen kalmadı.”

(m.+i 34982)

m. 9780

[=2]

MERCİDABIK: 1. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Memluk Devleti ile yapılan savaş. [1516'da Osmanlı ordusu ile Memluk ordusu arasında Halep şehrinin kuzeyinde yapılan savaşı Osmanlılar kazandı.]

“Otlukbeli, Çaldıran, **Mercidabık**, Ridaniye, Mohaç muzafferiyetlerinin topları İstanbul tophanesinden gitmişti.”

(m. 5309)

2. ***Mercidâbık Sefer'i**: Mercidâbık Savaşı'nın yapıldığı ve Hz. Dâvûd'un makamının bulunduğu inanılan Dâbık sahrasına düzenlenen askerî harekât [Dâbık sahrası: Halep'in yaklaşık 38 km. kuzeyinde Antakya'dan Menbic'e giden yol üzerinde, Kuveyk ırmağı kenarındaki Dâbık adlı yerleşme biriminin yakınında yer alır. Merc Arapçada “otlak, çayırılık, düz yer” anlamına gelmekte olup “Dâbık sahrası, Dâbık çayırılığı” karşılığında buraya Merc-i Dâbık denmiştir]:

“**Mercidâbık Sefer.inden önce/**
Çaldıran at.larının kişneme.si”
(m. 39101)

m. 16117, 33069, 37250

[=3]

MERCİMEK: *Fars.* Baklagillerden, ufak boylu, beyaz çiçekli ve pek çok türü olan bir tarım bitkisinin çorbası ve yemeği yapılan, besin değeri yüksek, yassı ve yuvarlak taneli tohumu:

“**Mercimek** çorba.sı gel-sin küçük ekmek.lerle”
m. 39088

[=1]

MERDÂNE: *Fars.* Mert bir insana yakışır tarzda, mertçe, yiğitçe:

“**Deli Ahmed**, ailemizin düşünlerinde, eğlencelerinde, ılıcalara ve mesirelere gittiği günlerde görünür, **merdâne** lâübâliliğiyle yiyecek ve içeceğe müteallik hazırlıkların başına geçerdi.”

m. 291

[=1]

MERDİVEN: *Fars.* Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi, basak: “**Mirliva üniformasıyla Babîali merdivenlerinden** çıkmış yeisten ellerini oğuşturup bir çare soranlara, yegâne vazifeyi tavsiye etmiş.”

(m.+lerinden 16819)

m. 1635, 2511

m.+i 1634, 1636

m.+inden 9547

m.+ler 6208

m.+lerden 16811

m.+lerinden 17294, 23478

[=10]

MERDİVENLİ: Merdiveni olan:

“**Ayasofya'da**, ikindiden sonra, yerle beraber ve yüksek **merdivenli** kürsülerden vaaz eden dört vaizi kalbimin bütün samimiyetiyle ayrı ayrı dinledim.”

m. 7886

[=1]

MERDÜMGİRİZ: *Fars.* İnsanlardan kaçan, çekinen, insanlar arasına karışmaktan, onlarla birlikte olmaktan hoşlanmayan (kimse), mizantrop:

“**Hoca Kadri nâmuskâr, merdümgiriz**, seciyeli ve muhterem bir zâtı.”

(m. 3808)

m. 23159, 25866, 31874, 32030

[=5]

MERGÛB: *Ar.* İstenilen, arzu edilen, rağbet gösterilen (kimse veya şey):

“**Bu, ancak istûdâd-ı tabîisi vezn-i aruzu kabule müsâid olmayan lisanlarca **mergûb** olabilir.**”

m. 29323

[=1]

MERHALE: *Ar.* 1. Aşama, evre:

“**Cenab Şehâbeddin Bey Türk şiirinin eski vâdiden yeni vâdiye, eski tahassüsden yeni tahassüse, eski zevkden yeni zevke geçtiği en mühim **merhalede** kaafile başındaydı.**”

(m.+de 29363)

2. Konak, menzil, yer:

“**Şehir.in elem.inden bir uzak **merhale.deydim****”

(m.+deydim 36824)

m. 4244, 6501, 11711, 11944, 16131, 16210, 17350, 17350, 18282, 18282, 18866, 23734, 25187, 25188, 25967, 25967, 26571, 29710, 35253, 38188

m.+de 6912, 7447, 17439, 23792, 24009, 26559, 26567, 28653, 29355, 30377, 31380

m.+deki 2140

m.+den 3068, 35698, 38186, 38187

m.+dir 18317, 28951

m.+dirler 13882

m.+lerde 24585

m.+lerdedir 9326

m.+lerden 20750

m.+leri 20722, 27569

m.+leridir 19026

m.+lerin 18361

m.+lerinde 13219

m.+merhale 6430, 13028, 24568, 24749, 28768, 28774

m.+mizi 24525

m.+nin 11948, 20735, 28176

m.+si 2239, 14196, 15168, 17153, 18337, 22796, 23606, 23618, 23734, 23823, 26614, 32882, 32953

m.+sidir 5732, 6117, 22739

m.+sinde 5638, 7446, 12702, 23708, 28049, 28997, 32968

m.+sinden 5491, 6976, 32927

m.+sine 28789, 29018, 30213

m.+sini 10348, 23705

m.+sinin 20454
m.+ye 2122, 4267, 5464, 15519, 23417,
27826, 27831, 28046, 28590
m.+yi 12947, 18319, 28952, 29719, 32954
[=104]

MERHAMET: Ar. Bir kimsenin veya bir başka
canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı
duyulan üzüntü, acıma:

“Sevgiden, vefadan, **merhametten**, iyilikten
yaratılmış ilâhî bir mahlûktu.”

(m.+ten 241)

“Coş-ar mı **merhamet.in** cûşiş.iyle insan.lar”
(m.+in 38787)

m. 15777, 15782, 27783, 30297, 30300
m.+e 30249
m.+i 30215, 30368, 39291
m.+i+lemyezele 17168
m.+in 38775
m.+inin 30202
[=14]

MERHAMETLİ: Merhameti bol olan:

“Heyhat ki çok tahkir edilen müstebidlerden
bâzıları asıl şâirlere halkdan çok fazla
merhametli olmuşlardır.”

(m. 27797)

m. 916
[=2]

MERHAMETSİZ: Merhameti olmayan, katı
yürekli, acımasız:

“Falaka fasılları **merhametsizce** olurdu.”

(m.+ce 521)

m. 72, 4109, 11363, 35113
[=5]

MERHEM: Ar. **mec.** Manevi bir acının, bir
üzüntünün şiddetini azaltacak, ümit ve teselli
kaynağı olacak şey, çare:

“Biz ol âşık.larız kim dâğ.ımız **merhem** kabûl et-
mez”

m. 37848
[=1]

MERHÛM: Ar. Ölmüş Müslüman erkek,
rahmetli, rahmetlik:

“**Merhum**, bundan üç yüz sene evvelki bir irfan
adamının aynı idi ve şüphe etmeksizin diyebiliriz
ki üçyüz sene evvelinde yaşıyordu.”

(m. 27869)

“**Merhûm** Edirne Şeyh.i Neşâtî de-yor ki Biz”
(m. 36697)

m. 1338, 3411, 6557, 7227, 7228, 7268,
10951, 19774, 20139, 25710, 25711, 25716,
27861, 27863, 29585, 32835, 33439, 33545,
33736, 33767, 34508, 34513, 34527, 34862,
35051, 35152

m.+a 19763, 33298, 33585, 33736

m.+u 19755, 33418, 34517, 34521, 34907

m.+un 33407, 33422, 33557, 33613, 33723,
33784, 34273, 34484

[=44]

MERHÛME: Ar. Allah’ın rahmetine kavuşmuş,
rahmetli olmuş, ölmüş Müslüman kadın:

“(…) **merhume** annemin hâtıraları, onun o eve
ettiği ihtimam, onun oradaki orta salonda
ölümü, ilâ-âhir birçok şeyler zihnimi sarıyor,
oradan boynu bükük bir insan gibi geçiyordum.”

m. 1169

[=1]

MERHUN: Ar. Ödünç alınmış bir şeyin yerine
garanti olarak verilmiş, rehin edilmiş, rehin
bırakılmış:

“Bu proje ancak ve kat’iyyen sizin irâdenize
merhundur.”

m.+dur 20043

[=1]

MER’Î: Ar. Yürürlükte bulunan, hükmü geçerli
ve cârî olan (şey):

“Kanun **mer’idir**, tatbik yerindedir, ya bu itiraz
tûfânı niçindir?”

(m.+dir 24660)

m. 24657, 24678, 30895

[=4]

MERİÇ: Yunanistan ile Türkiye sınırının bir
kısımını oluşturan, Bulgaristan’da doğarak
Türkiye’ye giren ve Edirne üzerinden Ege
Denizi’ne dökülen ırmak:

“**Meriç**, dağlardan hızını yeni almış berrak bir
çay gibi akıyor ve yavaş yavaş büyüyordu.”

(m. 741)

m. 747, 809, 3055, 17842, 17942, 23540,
23796

m.+e 3131, 17804, 17872

m.+i 17835

m.+in 17875, 17900, 17920, 17961

m.+te 17831

m.+tir 17834

[=18]

MERİÇ KÖPRÜSÜ: 1842'de Abdülmecit zamanında yapımına başlanmış ve 1847'de bitirilmiş köprü. [Edirne-Karaağaç yolunda, Meriç Nehri üzerindedir.]:

“**Meriç Köprüsü'nü** geçtik. Ondördüncü asırdan beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtilh ve muhacir, bu köprüden kaç milyon Türk geçmiş!”

(m. +nü 801)

m.+nün 790

[=2]

MERİH: Ar. 1. Gezegen adı:

“(…) ‘**Âlemler Arasında Harp**’ hikâyesinde küre-i arz halkıyla **Merih** halkını birbirine düşürdü.”

m. 6499

2. Yunan mitolojisinde savaş tanrısı:

“**Lâkin eski Yunanistan'ın harp ilâhı Merih'in** de bir tecellisi vardır.”

m.+in 12282

[=2]

MERKAD: Ar. Mezar, kabir:

“**Yeniçeriyânın yeni odaları içinde bazı mezarlar vardır ki her kuşede parmaklık çevrilmiş merkadlar vardır.**”

(m. +lar 7250)

m.+i 16392

m.+lerde 16690

[=3]

MERKAD-İ PÂK-İ MUHAMMED: Ar.

Mübârek, kusursuz, günahsız Hz. Muhammed'in (sav) kabri:

“**Derk et-tiler ki merkadipâki Muhammed.e**”

m.+e 37173

[=1]

MERKEZ: Ar. 1. Bir çemberin veya bir kürenin yüzeyindeki bütün noktalara eşit uzaklıkta olan, bir küre veya çemberin tam ortasında bulunan nokta:

“**Bomboş son.u yok dâire her yer merkez**”

(m. 38201)

2. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Çeşitli işlerin ve faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı yer:

“**İstanbul'un fethinde kanını dökdükten sonra Haliç kenarında Üsküplü Mahallesi'ni kurmakla İstanbul'a ilk Türk mayasını veren bu şehir, o zamanlar bir medeniyet merkeziymiş.**”

(m. 999)

3. Bir ülkenin, bir belde veya bölgenin yönetildiği yer, makar:

“**Bu Râgıb Efendi, çok kafalı, okumağa meraklı, bilhassa çok affif ve vakur bir gençti, vilâyet merkezinin Polis kısmında kâtipti.**”

(m. +inin 1306)

4. ***Merkez-i umûmî**: Genel merkez:

“**Yolda Doktor Nâzım'la eniştesi ve Merkez-i Umûmî veznedarı Nihad Bey'e tesadüf ettim.**”

(m. +i+umumi 2832)

m. 8160, 17100, 20234, 24197, 24206, 24516, 24731, 25797

m.+de 19675, 24753, 24777, 25203, 29172, 32476, 33723

m.+dedir 24174

m.+den 2492, 24754, 25798, 26610

m.+i 1024, 5418, 5848, 5952, 5956, 6549,

8057, 8058, 8142, 8143, 8145, 8147, 8150,

8159, 10795, 10930, 17880, 18929, 23623

m.+i+hükümet.i+osmaniyye 15055

m.+i+umumi 2651, 2689, 2831, 3685, 8714, 8722, 9001

m.+i+umumi.de 3668

m.+i+umumi.den 8998, 9040, 11053

m.+i+umumi.nin 9096, 10953, 20186

m.+i+umumi.ye 8994, 8996, 9094, 10146,

11048

m.+i+umumi.yi 3682

m.+i+umumiye.sinde 3650

m.+idir 15064

m.+imiz 24435

m.+in 17096, 24939

m.+inde 8501

m.+inden 17345

m.+ine 5292, 10954, 18187, 18192

m.+ini 4878, 26953

m.+iydi 10465, 14993

m.+iymiş 998

m.+leri 19660, 35406

m.+lerindendi 19744

[=81]

MERKEZÎ: Ar. Merkezde bulunan, merkezi teşkil eden:

“**Türk ve merkezî Anadolu'nun ortasında olan Hareket-i milliyye'dir.**”

m. 4203

[=1]

MERKEZİYYET: Ar. Bütün işlerin bir merkezden yönetilmesi, merkeziyetçilik: “Biz bu kıt'aları, idâremiz altında, üstelik bir de eski den olmayan **merkeziyyet** usûliyle idâre ediyoruz.”

(m. 35491)

m. 11841, 35483

[=2]

MERKEZ KUMANDANI: İstanbul Kumandanı:

“**Merkez Kumandanı** unvanı da yanılmıyorsam, o günlerde İstanbul Muhafızı gibi daha büyücek ve daha şümüllü bir unvana kalp edilmişti.”

m. 11271

[=1]

MERMER: Yun. Renkli, damarlı ve beyaz çeşitleri olan, perdah ve cilâya elverişli, billurlaşmış bir çeşit kireçtaşı:

“İliklerine kadar Türk ve Müslüman bir mimarın bıraktığı bu **mermer** sütunlar çerçevesi, 1770'te tekrar yapılan camiden ne kadar farklıdır!”

(m. 5522)

“Kaç fâtiḥ.in altın kan.ı **mermer.le** karış-mış”

(m.+le 35815)

m. 5517, 6188, 6515, 6540, 6813, 17404, 26045, 31475, 32469, 32593, 32962, 38816, 38818

m.+de 22272

m.+den 5652, 5654, 17429, 23326, 29020, 38812, 38820

m.+in 18892, 18914

m.+le 36668

m.+lerin 419

[=27]

MERSÂ-YI FENÂ: Ar. Yokluk limanı:

“**Mersâyifenâ.da** intizâr eyle-rken”

m.+da 38136

[=1]

MERSİYE: Ar. Bir kimsenin ölümünden sonra onun iyiliklerini, meziyetlerini ve ölümünden duyulan acıyı dile getirmek için yazılan manzume, ağıt, sağı:

“Bu **mersiye** Şark şiirinde müstesnadır.”

(m. 20814)

m. 20812, 20813, 31097, 31151, 32778

m.+de 31034

m.+dir 31116

m.+ler 32790

m.+leri 31152

m.+lerini 32791

m.+nin 12935, 20808, 20809, 31162

m.+si 20814, 31124

m.+sinden 20812, 30167

m.+sini 20820, 32439

m.+sinimi 29228

m.+yi 12912, 20807, 30152, 30166, 31118, 31153

[=28]

MERT: Fars. Yiğit, cesur (kimse), bahadır, kahraman, şeci:

“Beyoğlu gazeteleri, ikide birde ‘Türk iyi köylü ve **mert** askerdir’ nakaratını tekrar ettikten sonra, (...)”

(m. 17711)

m. 30447, 32688

m.+e 33369

[=4]

MERTEBE: Ar. Rütbe, pâyê:

“Murad Paşa, askerlikte liyakati ile vezir **mertebesine** kadar yükselmiş.”

(m.+sine 5896)

m. 9544, 13301, 20998, 26299, 34984

m.+de 33175

m.+i+aliye.sinde 19987

m.+i+hakimane.ye 30925

m.+lerden 27792, 27795

m.+lere 4310, 5460, 27792, 32615, 33678, 34635, 34656

m.+leri 19371

m.+lerine 27135

m.+si 20339

m.+sine 4311, 4982, 5416, 19468

m.+siyle 80

m.+ye 33837

[=27]

MERTLİK: Mert olma durumu, yiğitlik, erlik, cesaret:

“Bu manzara kalbinde zerre kadar **asalet**, **mertlik**, insanlık hissi kalmış olanları ne tarzda mütehasis eden manzaralardandır, biliriz.”

(m. 16427)

m. 13275

m.+e 30083

m.+in 33602

[=4]

MERVÎ: Ar. Ağızdan ağıza söylenip gelen, nakil ve rivayet edilen:

“Trabzon fethin de de bulunmuş, imaret cihetine açılan kapıda döğüşmüş, orada valilik ettiği de **mervi**.”

(m. 6249)

m. 716

m.+dir 9982

[=3]

MESÂ: Ar. Akşam:

“Âyine.yiz sabâh.a **mesâ** bil-meyiz ne.dir”

m. 38872

[=1]

MESÂFE: Ar. Uzaklık, ara:

“1071'den 1453'e kadar uzanan bir zaman ve mekân **mesafesinde** Bizans İmparatorluğu'na Türklerin vâris olacağı, kaderin bir işareti gibi, sezilir.”

(m.+sinde 5014)

m. 187, 5729, 9686, 11008, 24756, 26226, 26234, 32198

m.+de 11107, 25304

m.+dedir 18869

m.+deki 23606

m.+den 18187

m.+dir 26223

m.+lere 25382

m.+nin 32199

m.+sinde 5436, 5728

m.+sine 5127

m.+sini 35594

m.+yi 24415

[=22]

MESÂĞ: Ar. İzin, müsaade, cevaz, ruhsat:

“Aşırı ile taşırır'l, hafî ile mûsikî'yi takfiye etmeğe **mesâğ** veriyorlar. Türkçede varsın bu inkılâp da olsun.”

(m. 29828)

“**Mesâğ** ol-aydı eğer lâşerîkele”

(m. 37400)

[=2]

MESÂHA: Ar. Alan:

“Merkez Ankara olduktan sonra, gözlerimizi kendi vatandaşlarımıza çevirdikten sonra, aklımızı kendi derdlerimize kaptırdıktan sonra, hâsılı kendi kendimize yaklaştıktan sonra **mesaha** daha geniş görünüyor.”

(m. 24745)

m.+sını 12726

[=2]

MESÂİ: Ar. Çalışmalar, emekler, gayretler: “Rumeli Hisarı'ndaki **mesai** en büyük fennî, inşai ve sinai bir ihtimamla icra edildi.”

(m. 6763)

m. 6745

m.+mi 6695, 6749

m.+nin 6752, 6758, 6759

m.+si 6713, 6754, 22517

m.+sine 6683, 11919

m.+ye 22606

[=13]

MESÂİL: Ar. Meseleler. ***Mesâil-i ahlâkîyyeye**: Ahlâkî meseleler:

“Bourget en nefis asarından biri olan bu nutukta Boutroux'nun âsâr ve hayâtı ve bilhassa **mesâil-i ahlâkîyyeye** ulûm ve fûnûnda müstamel usullerin teşmili (...)”

m.+i+ahlakiye.ye 22342

[=1]

MESÂNİ: Ar. Bir şeyin tekrarı:

“Silk-i tesbih-i dür-i seb' al-**mesânidir** sözüüm Gibi bir mısra hakikaten çok göz kamaştırıcı.”

m.+dir 32237

[=1]

MESÂVİ: Ar. Kötülükler, fenalıklar, seyyiat:

“Aşk, vazife, kahramanı, şefkat gibi fezâilî de bin felâket safhasından sonra **mesâvîye** karşı müntakim mes'ûd çıkarır.”

m.+ye 22201

[=1]

MESCİD/MESCİT: Ar. Genellikle minaresiz, küçük cami:

“Bu eserler bu zamana kadar daha birçok **mesçitlerle** beraber kalmıştır.”

(m.+lerle 5570)

“**Mescid.le** kenîsâden ol-ur âsûde”

(m.+le 38233)

m. 2308, 5555, 6990, 7116, 7117

m.+i 5524

m.+i+nebevi 7119

m.+ler 5613

m.+lerde 14127

m.+lerden 6992

m.+leri 7684

m.+lerinin 28213

[=14]

MESDÛD: Ar. Kapalı:

“İçerde döşemeciler çalışacakları için Meclis **mesdûddur!**”

m.+dur 25476

[=1]

MESEL: Ar. 1. Ders ve ibret alınacak küçük hikâye, fikra, kısas:

“Fransızlar ‘Türk gibi kuvvetli’ **mesellerini**, Yusuf’un şahsında görmüşler, ona senelerden sonra hâlâ hayrandılar.”

(m.+lerini 21368)

2. Asıl anlamı dışında başka bir şeyi anlatmak için dolaylı ve üstü kapalı olarak söylenen ibret alınacak söz:

“Berceste şi’r başka **mesel** başka.dır Kemâl”

(m. 37413)

m. 9926, 15272, 37414

m.+i 2448, 33012

m.+in 24833

m.+iyle 3628

m.+le 3506

[=10]

MESELÂ: Ar. Misal olarak, örnek olarak, söz gelişi:

“**Meselâ** Boğaziçi hiç de Ayazpaşa taraflarına benzemez.”

(m. 8261)

m. 899, 1167, 1178, 1184, 1187, 1340, 2397, 3641, 3738, 4247, 4386, 4442, 5863, 5880, 6029, 6048, 6110, 7592, 8101, 8255, 8280, 8369, 8765, 9287, 9322, 9421, 9447, 9572, 9575, 9853, 9900, 9931, 11066, 11083, 13818, 14015, 17126, 19343, 19800, 20129, 20328, 20662, 21197, 21720, 21744, 21746, 21792, 21894, 22247, 23209, 23287, 23650, 23654, 24820, 24886, 24894, 24947, 25351, 25391, 25402, 25411, 25424, 26090, 26128, 26486, 26818, 27004, 27038, 27703, 27711, 27782, 27856, 27860, 27882, 28083, 28087, 28984, 28989, 29316, 29338, 29381, 29439, 29766, 29982, 29987, 30024, 30561, 30586, 30588, 30637, 30756, 31033, 31308, 31521, 31559, 31589, 31690, 32264, 32330, 32496, 32654, 32659, 32684, 32772, 32882, 32941, 33072, 33121, 33151, 33847, 33858, 35024, 35095, 35151, 35180, 35525

[=117]

MESELE: Ar. Husus:

“Şan ve şöhret **meselesinde** fazla haris ve etrafına karşı epey hasut olduğu hissediliyordu.” (m.+sinde 9157)

m. 1627, 4276, 5679, 8042, 8801, 10327, 12022, 12593, 13530, 14104, 14823, 15632, 16093, 16253, 17904, 18210, 18213, 19772, 22122, 24186, 24817, 26842, 27228, 27733, 28143, 32144, 34108

m.+den 31289

m.+dir 5064, 8055, 17905, 17909

m.+i+esasiyye 20043

m.+i+müntehabe 20046

m.+ler 26201

m.+lerde 24829

m.+lerden 34897

m.+lere 24831

m.+leri 4131, 13775, 14477, 24744, 33278

m.+lerin 8821, 31377, 33639

m.+lerinden 4254

m.+nin 4897, 11759, 17588, 27229, 29996, 32220, 35566

m.+si 3955, 3956, 8289, 11526, 11709, 11714, 11716, 11718, 11718, 12578, 14365, 14530, 14532, 15901, 16145, 16176, 17903, 17904, 17909, 18209, 18209, 18210, 18213, 19975, 22211, 28070, 28071, 28868, 31297, 31858, 31992

m.+sidir 5911, 8467, 19624, 24784, 24785, 24786

m.+sinde 11865, 13111, 13116, 15937, 16371, 17596, 30787, 34901, 35135

m.+sinden 4283, 13833, 17975

m.+sine 11707, 11938, 17588, 28745

m.+sini 1492, 3302, 11757, 12975, 13501, 14010, 16194, 17896, 18241, 18244, 18255, 24028, 27553, 28869, 28886, 32765

m.+sinin 11614, 11778, 12181, 13498, 13981, 15478, 15818, 17537, 18214, 18229, 22477, 24821

m.+siydi 4021, 10875

m.+siyle 20637, 24030, 35591

m.+ye 11938, 14106, 19126

m.+yi 15968, 28901, 34356, 34589, 35157, 35259

[=150]

MESERRET: Ar. Sevinç:

“Bugün Asır Gazetesi’ne yazdığımız haşiyeyi çilgın bir **meserretle** okudum.”

m.+le 19926
[=1]
MESHÛR: Ar. Büyülenmiş veya büyülenmişçesine gönül vermiş, bağlanmış, tutkun:
“Hepsi **meshûr** o muammâ güzel.i/
Gît-tiler gör-meğe Kaf dağ.larına”
m. 36710
[=1]
MESHÛR-I ŞÎ'R: Ar. Şiir büyüü:
“**Meshûrişî'r** et-erdi semâyhayâl.imi”
m. 39197
[=1]
MESÎH: Hz. İsa (a.s.):
“Şimdi bütün Rumlar **Mesih'i** bekler gibi Venizelos'u bekliyorlar.”
(m. +i 13522)
m. 30345
m.+e 30342
m.+i 30339
m.+in 6290, 22941, 22942, 23102, 23377,
30348
[=10]
MESÎH ALİ PAŞA CAMİİ: Mimar Davud Ağa'nın III. Murad'ın sadrazamlarından Hadim Mehmed Mesih Paşa adına Karagümrük'te yaptığı bir cami:
“1586'da Hırka-ı Şerîf deki **Mesih Ali Paşa Camii'ni**, 1588'de Ramazan Efendi ve Nişancı Mehmet Paşa camilerini ve 1593'te Cerrahpaşa Camii'ni onun mimarbaşı olduğu devirde yapılmış görüyoruz.”
(m. +ni 5698)
m. 34496
[=2]
MESÎRE: Ar. Gezinti yeri, gezilecek yer:
“Çeşme en aşağı üç asırlık bir eserdi. O **mesireye**, tek başına, bir Türk damgası gibi vurulmuş duruyordu.”
(m. +ye 821)
“Ne hazîn bir **mesîre** Kozyatağı”
(m. 39089)
m. 3419, 7818
m.+de 3426, 7814, 8265
m.+den 871
m.+lerde 7503, 21574, 30822
m.+lere 291, 34653
m.+lerin 21523

m.+lerinde 8647, 11140
m.+lerini 350, 8263
m.+si 3406
m.+sinden 7358
m.+sini 865
m.+sinin 3414
m.+ye 7500, 7505, 34640
m.+yi 7505, 7813, 7824, 8283
[=29]
MESKEN: Ar. Konut, ev:
“Şimdi garp medeniyetinin havası ve onun kaideleri, hayat şartları içinde yaşıyor, ona göre **mesken**, semt ve şehir yaratmaya mecburdur.”
(m. 5817)
“Keyif.ince semâ.da bul-sa **mesken**”
(m. 36210)
[=2]
MESKÛN: Ar. Yerleşilip yurt edinilmiş, ahali olan (yer):
“Türkler, Mütareke'den beri öz milletlerinin ekseriyetle **meskûn** Öz vatanlarından başka bir şey hayal etmediler.”
(m. 11918)
“Bu taraf sanki bu halk.ıyle ezel.den **meskûn**”
(m. 36061)
m. 15071, 18844, 20486, 23534
[=6]
MESLEK: Ar. Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş:
“Aynı senede **meslek** olarak, ben hocalığı intihap ettim, o da ticareti.”
(m. 16971)
m. 3815, 21743, 30586
m.+e 1569, 20135, 33482
m.+i 11089
m.+i+felsefi.sini 22340
m.+in 9612
m.+ine 21771, 30615
m.+inin 11581
m.+ler 32077
m.+lerde 3706
m.+lere 27486
m.+lerin 32413
m.+lerinde 32518
m.+lerinden 27198

m.+ten 3713
[=20]
MESLEKDAŞ: Aynı meslekten olan, aynı meslekte çalışan kimselerden her biri:
“Güzide **Meslekdaşımız Fâzıl Beyefendi, (...)**”
m.+ımız 20277
[=1]
MESLEK-İ ŞÛHÂNE: Ar.+Fars. Neşeli, şen canlı kimselerin meşrebi, yolu:
“Ey Kemâl eyyâm gör-düm **meslekîşûhâne.de/ Neşve ver-dim cûşiş.imden devriAhmedHân.e de**”

m.+de 37763
[=1]
MESMÛ': Ar. Dinlenen, işitilen:
“Madem Yunanlılar seviniyor ki kuvvetler müsavidir, bu müsavilik namına yalnız onların kendi lehlerine irat edeceği sulh şartları **mesmu** olmaz, bir de müsavi derecede Türk milletini dinlemek gerektir.”

m. 16029
[=1]
MESNEVÎ: Ar. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin eseri:
“Tasavvufun en yüksek merhalesi sayılan **Mesnevi**, Yûnus'un yetiştigi asırdandır.”
(m. 32892)

“**Mesnevî** şevk.ini eflâk.e çıkar-mış nây.ız”
(m. 37722)
m. 19336, 31178
m.+yi 31177, 31180, 32886, 32888
[=8]

MESRÛR Ü ŞAMDAN: Ar.+Fars. Sevinçli ve memnun (kimse):
“Devir.inde kıl-dı ümmet.i **mesrûrüşamdan**”
m. 39281
[=1]

MESSAGERİE MARİTİME: Paris merkezli eski Fransız nakliye şirketi:
“1903 Temmuz'unda **Messagerie Maritime**'in Memphis vapuruyla İstanbul'dan Marsilya'ya, oradan bir marşandiz tireniiyle Paris'e gittim.”
m.+in 1834
[=2]

MESSAGERİE MARİTİME KUMPANYASI: Paris merkezli eski Fransız nakliye şirketi:
“Vapura binecektim. **Messagerie Maritime kumpanyasının** Memphis vapuru Galata

Gümrüğü'nün Köprü'ye doğru, bittiği yerde durmuştu.”

(m. 1605)
m.+nın 19284
[=1]

MEST: Fars. 1. İçki vb. sarhoşluk veren bir şeyin etkisiyle şuuru zayıflamış, kendinden geçmiş (kimse), sarhoş:
“İç bâde ad.in silin-meden âlem.den/ Bir **mest** gönül.de toz bulun-maz gam.den
(m. 38351)

2. **teşmil**. Aşk, sevgi, zevk vb. bir duygudan dolayı aklı başından gitmiş, sarhoş olmuş (kimse):
“Yont-arken eski Bergama haykeltraş.ları/ İlhâm et-en vücûd.un edâ.sıyle **mest** i-miş”
(m. 37035)

3. ***Mest etmek**: Kendinden geçirmek, aklını başından almak:
“Muhayyilesiyle eski Roma'da yaşayan bir şâiri zevkinden **mest etmek** için bundan daha güzel ne tesadüf tasavvur olunur?”
(m. +etmek 17409)

4. ***Mest olmak**: Çok memnun olmak, memnuniyetten sarhoş gibi olmak:
“Paris'de olduğu anlaşılan bir Murad Bey'den hayranlıkla bahsediyorlardı; muzafferiyet havasıyle **mest olan** bu adamlar Pâdişâha, hükümete karşı âdeta hınçlı idiler.”
(m. +olan 2476)

“**Mest ol-up** söz.lerinde her hece.den/ Yol.a düş-müş birer birer gece.den”
(m. 35783)

m. 37035, 37098, 37326, 37405, 37485, 37596, 37630, 38290, 38325, 38351, 39013
m.+ediyordu 28209
m.+etmek 9352
m.+im 37788
m.+oldu 10168
m.+oldular 1068
m.+olmuştu 7090
m.+olur 30241
m.+olurlardı 3703
m.+oluyoruz 7762
[=23]

MESTÎ: Fars. Mest olma, sarhoşluk:
“Bir îtiyâd.dır ben.a **mestî** mine'lkadîm”
m. 37789

[=1]
MESTÎ-Î BÎ-HÛŞ: *Fars. Ruhsuz sarhoşluk:*
“*Tâ aşk.ın ile mestîbîhûş ol-ayım çal*”
m. 39157
[=1]
MESTÎ-Î MELÂMET: *Fars. Melamilğin sarhoşluğu:*
“*Mestîmelâmet.le geç-erler ser.den*”
m.+le 38127
[=1]
MEST-İ MUHABBET: *Fars.+Ar. Aşktan, sevgiden dolayı kendinden geçmiş, sevgi sarhoşu, âşık:*
“*Oh Gel gel bu gece mestimuhabbet güzel.im*”
m. 39122
[=1]
MEST-İ ZEVK: *Fars.+Ar. Zevkten mest olmuş (kimse):*
“*Gülşen.de mestîzevk ol-an ahhâb uyan-masın*”
m. 37547
[=1]
MESTOL-: Çok memnun olmak, memnuniyetten sarhoş gibi olmak:
“*Dil uyu-r mestol-arak yârıDilârâ söyle-r*”
(m.-arak 37656)
m.-up 35902
[=2]
MEST Ü ŞÂDGÂM: *Fars. Mest ve istediğine kavuşup sevinmiş, meramina erip çok memnun olmuş, sevinçli, mesrur:*
“*Bir aşkîbî-nihâye ile mestüşâdgâm*”
m. 39179
[=1]
MEST Ü ŞÎR-ENGÎZ: *Fars. Mest ve şiir yaratan:*
“*Semâ esîrîrükûd.uyle mestüşî’rengiz*”
m. 39260
[=1]
MES’ÛD: *Ar. 1. Saadete ermiş, saadetli, mutlu, bahtlı, bahtiyar:*
“*Tanbûri Cemil Bey çal-ıyor eski plâk.ta/ Birdenbire mes’ûd.um işitmek heves.iyle/ Gönül.üm dolu İstanbul.un en özlü ses.iyle*”
(m.+um 36041)
2. Mesut olmak: Saadete ermek, mutlu ve bahtiyar olmak:
“*Dünyâ.da bu iksîr ile mes’ûd ol-an ervâh*”
(m. 37638)

m. 36484, 37718, 38260, 39096
[=6]
MES’ÛDÂNE: *Ar.+Fars. Mutlu olana yakışır bir şekilde, saadete ermişçesine:*
“*Annemin istirahat ettiğini, cennette hepimizin birbirimize kavuşarak, mes’ûdâne bir hayat geçireceğimizi, artık orada hiçbir zaman ölmeyeceğimizi, annemin bizi yakında cennette beklediğini söylüyorlardı.*”
m. 171
[=1]
MESUD CEMİL: Mesut Cemil (1902 – 30 Ekim 1963), Tambur virtüözü, bestekar ve yazar. Tamburi Cemil Bey’in oğlu:
“*Çok aziz ve mübarek muhibbim Mesud Cemil, ‘Kar Mûsikileri ve Itrî’ yaratıcı ruhunla, bir daha açdığın hava içinde dirildiler.*”
(m. 20568)
m. 19819, 20557
[=2]
MESÛD U KÂRMAN: *Ar.+Fars. Mutlu ve değerli:*
“*Asır.ında kıl-dı millet.i mesûdukârman*”
m. 39282
[=1]
MES’ÛL: *Ar. 1. Yaptığı veya üstüne aldığı işlerden ve davranışlardan hesap vermeye mecbur olan, sorumluluk yüklenen (kimse), sorumlu:*
“*Bizi bu devirde serî bir inkılâpla kurtarmayanlar, husûsiyle Ali ve Fuâd Paşa’lar târih karşısında mes’ûl görünürler.*”
(m. 24119)
2. *Mes’ûl tutmak: Sorumlu görmek, sorumlu saymak:
“*Dökülen kandan muannidâne bir safsatayla yine milliyetperverleri mes’ûl tuttu.*”
(m. 10299)
m. 8137, 10293, 15271, 16998, 22756, 24927, 25574, 27073
m.+leri 16993
[=10]
MES’ÛLİYET: *Ar. Mesul olma durumu, sorumluluk:*
“*Baş olmanın yegâne farikası olan tek başına kalmak, mes’ûliyet yükünü hafif taşımak, ihtiyat ve tereddüt hislerinden azat olmak hassaları onda yoktu.*”

(m. 9715)

m. 16994, 22602

m.+ine 8041

m.+leri 15499

m.+ten 25857

[=6]

MES'ÛLİYETLİ: Mesuliyeti olan, mesuliyet yüklenmeyi gerektiren:

"Her günün saatlerini bir taraftan yüklediği ağır **mesûliyetli** idarenin başında bir taraftan da merakla sarıldığı en eski kumaşların târih sırasıyla tasnifiyle, (...) geçirir."

m. 19800

[=1]

MESUT: Ar. 1. Saadete ermiş, saadetli, mutlu, bahtlı, bahtiyar:

"Reşid Akif Paşa durdu, bayramlaşmayı unutarak elimi tuttu: 'Bu bayram namazında iki defa **mesudum**, hamdolsun sizlerden birini kendi başına camie gelmiş gördüm! Berhudar ol oğlum, gözlerimi kapamadan evvel bunu görmek beni müteselli etti!' dedi."

(m.+um 7045)

2. Saadete, mutlulukla dolu:

"Düşündükçe gözlerimizi yaşartan bu müdafaanın sevabında, eski **mesut** günlerimizde Loti'yi bize yaklaştıran Tevfik gibi birkaç Türk'ün ne kadar hissesi vardır!"

(m. 10561)

3. ***Mesut olmak**: Saadete ermek, mutlu ve bahtiyar olmak:

"Onlar maddeten **mesut olurlardı**, biz de manen müteselli olurduk."

(m. olurlardı 16983)

4. ***Mesut etmek**: Saadete erdirmek, mutlu kılmak:

"Bu maaş şimdi bir kanaatkârı **mesut ediyor**."

(m.+ediyor 21705)

m. 7874, 7876, 10522, 10551, 10554, 11691, 11971, 18455, 19894, 20446, 20539, 20550, 21003, 21074, 21557, 21663, 21687, 22191, 22994, 24300, 26048, 26389, 30190, 31102

m.+durlar 20246, 20595

m.+muştum 4067

m.+olacağım 19921

m.+olacağımı 17702

m.+olduğu 20159

m.+olmak 21569

m.+olmuştu 391

m.+olurdu 23554

m.+olurlar 34191

m.+sunuz 21569

m.+tu 3871

m.+u 22990

[=40]

MEŞÂHİR: Ar. Sergiler, teşhir yerleri, meşherler:

"Hükümdarlarla lâubâlî konuşurlar; hücrelerine **meşâhiri** ziyaretçi sıfatıyla kabul ederler(di)."

m.+i 22256

[=1]

MEŞAKKAT: Ar. Güçlük, zorluk, sıkıntı, eziyet, zahmet:

"İşte bu dört bin yetimi Mütareke'den sonra bin zahmet, bin **meşakkatle** metruk saraylarımıza yerleştirebildik."

(m.+le 13075)

m.+le 24816

m.+lere 15360

[=3]

MEŞÂKK U İSTIRÂBÂT: Ar. Zahmet ve ızdıraplar:

"Bir asırlık **meşâkk u ıstırâbât**, riyâzât-ı bedeniyeden de mütebâid bu kavmi büsbütün bitirdi."

m. 21109

[=1]

MEŞ'AL: Ar. Meşale, ışık. ***Meş'al-i ümid**: Ümit ışığı:

"İnsanların müstakbel saadetini öyle bir arzu ile istiyor ki, kalbinin bu kuvveti **meş'al-i ümidi** yaktı."

m.+i+ümid.i 22469

[=1]

MEŞ'ALE: Ar. 1. Bir sopanın ucuna yerleştirilmiş yağlı paçavra vb. yanıcı maddelerin yakılması suretiyle ışık veren aydınlatma aracı:

"Simâ.ları git-tikçe parıl-da-r bu zafer.le/
Gök her taraf.indan donan-ır **meş'ale.lerle**"

(m.+lerle 36772)

2. **mec. ve teşmil**. Yol gösteren, önder olan ışık:

"Genç Türk inkılâbının yüksekte tuttuğu **meş'ale** hürriyet fikri idi."

(m. 26270)

“Sön-mez seherîhaşr.e kadar şî'rikadîm/
Bir meş'ale.dir devredil-ir el.den el.e”

(m.+dir 38049)

m. 11784, 12831, 17285, 17625, 29115,
30865, 37872

m.+dir 18019

m.+i+maneviyye.i+tevhid 20846

m.+ler 617, 644, 21321, 32107

m.+lerdi 619

m.+lerle 8013

m.+nin 17285, 24572

m.+si 12115, 33252

[=22]

MEŞ'ALE-İ DÎL: Ar.+Fars. Gönül meşalesi:

“Tutuş-ur meş'aleîdil.le merâyâyihuzûz”

m.+le 37647

[=1]

MEŞ'AL-İ İMAN: Ar. İman ışığı, nuru:

“Yegâne meş'alîmân ol-ur gönül gönül.e”

m. 37390

[=1]

MEŞÂYİH: Ar. Şeyhler. *Meşâyah-i sadikân:

Allah'ın sadık kulları olan müritler:

“Ebu'l-Feth cümle meşâyih-i sadikânı cem edip
Âya hâl neye müncer olur.”

m.+i+sadikan.1 7227

[=1]

MEŞBÛ': Ar. Dopdolu hâle gelmiş, dolmuş,
dolu:

“Anadolu'yu bir baştan (bir) başa otomobille
gezen Amerikalılar başka fikirlerle meşbu
geldikleri hâlde dönüşlerinde hüsn-i şahadetten
nefislerini menedemediler.”

(m. 12345)

m. 22346

[=2]

MEŞE: Fars. Kayingillerden, üç yüz kadar türü
arasında, yaz kış yapraklarını dökmeyenleri de
bulunan, kerestesi dayanıklı bir orman ağacı:

“Humbaracızâde'ler adıyla anılan ailesi
Fâtihdevrinde Üsküp toprağına kök salmış, o
toprakda büyük bir meşe gibi kocamış, ayrı ayrı
hanedan dallan vermiş eski bir aile idi.”

m. 954

[=1]

MEŞGALE: Ar. Uğraşı:

“Yanıma geldi dimağının bütün meşgalesi olan
edebiyattan bir bahis açtı.”

m.+si 19850

[=1]

MEŞGUL: Ar. 1. Bir şeyle uğraşan, bir iş
yapmakta olan:

“Nâzım, daha ziyâde kabineyle meşguldü.”
(m.+dü 2879)

2. (Zihin, kafa kelimeleriyle) Düşüncelere
dalmış:

“Konferans müzâkerelerinin sürekli cazibesine
tutulduk, o zamandan beri bilâ-fasıla dimağın
meşgulüz.”

(m.+üz 20478)

3. *Meşgul etmek: Dikkatini, ilgisini çekmek:

“İstanbul'un bir turist şehri olması. Belki de asıl
bizi meşgul edebilecek bahis budur.”

(m.+edebilecek 8176)

4. *Meşgul etmek: Boş yere vaktini, zamanını
almak, oyalamak:

“Darülfünunda bir münakaşada bulunmuştum.
O münakaşa sonra benim zihnimi senelerce
meşgul etti.”

(m.+etti 9536)

5. *Meşgul olmak: İlgilenmek, alâkadar olmak:

“Burada tavukçuluk ticaretiyle meşgul olan
temiz, güzide ve vatanperver vatandaşlarımızdan
Câvid Bey'le gezindim.”

(m.+olan 3217)

m. 678, 3950, 5606, 15540, 15813, 21707

m.+eden 22483, 32622

m.+etti 32640

m.+ettiler 23976

m.+müşler 34754

m.+olan 25581

m.+olanları 28130

m.+oldum 20637

m.+olmamı 3869

m.+olmazdı 10875

m.+seler 29212

m.+üm 3868

[=23]

MEŞGULİYET: Ar. Meşgul olma durumu,

çalışma, uğraşma:

“Meşguliyetlerim haricinde daha ziyade şiirle
uğraşan gençlerle görüşüyordum.”

(m.+lerim 9053)

m.+i 14555

m.+im 20469

m.+ler 22605

[=4]

MEŞHER: *Ar.* Sergi, teşhir yeri:

“Biraz önce saydığımız harb sahneleri, müzeler ve sergiler ve sanat **meşherleri** nevilerine bu misâli tatbik edebiliriz.”

m.+leri 30048

[=1]

MEŞHUR: *Ar.* 1. Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli:

“Yakıcı bir sesle **meşhur** bir şiirini okumağa başladı.”

(m. 30342)

“Canlan-dı o **meşhûr** ova at kişneme.siyle”

(m. 35842)

2. ***Meşhur olmak**: Ün kazanmak, şöhret sâhibi olmak:

“Bu gençlerden Vincent Muselly şiirde, Alfred Machar çocuk ruhunu tahlil eden bir nevi nesirden sonra **meşhur oldular.**”

(m.+oldular 2232)

m. 913, 1129, 1472, 1498, 2920, 3017, 3393, 4586, 4635, 4981, 5387, 5457, 6403, 6935, 7070, 7661, 7770, 7858, 7867, 8411, 8673, 8885, 9715, 10250, 10286, 11707, 11804, 12803, 12803, 12882, 12911, 13690, 13884, 14956, 15188, 15262, 15281, 16491, 16814, 16867, 16869, 17335, 17479, 17480, 17490, 17494, 17505, 17711, 18332, 18357, 18721, 18910, 18934, 20383, 20819, 20922, 21024, 21039, 21145, 21154, 21931, 22077, 22126, 22129, 22304, 22431, 22447, 22503, 22509, 22510, 24068, 24157, 24845, 25162, 25449, 25469, 25473, 25510, 25539, 25612, 25900, 25916, 26055, 27056, 27331, 29038, 29200, 29228, 29384, 29385, 29463, 29495, 29526, 30028, 30318, 30334, 30706, 30799, 31390, 31409, 31634, 32431, 33043, 33055, 37590, 39029, 39030

m.+du 11458

m.+olan 20952

m.-dular 2231

m.+olmayan 28466

[=112]

MEŞİHAT: *Ar.* Şeyhülislâmlık:

“Ekseriyâ tekrar kazasker olacağı, bâzan da **meşîhate** geçeceği şâyi olurdu.”

(m.+e 34096)

m.+e 27147, 34101

[=3]

MEŞİN: *Fars.* Saraçlık, ciltçilik, marokencilik gibi iş dallarında kullanılan, tabaklanmış, sepilenmiş koyun vb. hayvan derilerinin kalitesi en düşük olan çeşidinden yapılmış olan:

“Bu oda, onüçüncü havari Pavlos'un değneği gibi, Napolyon'un **meşinden** şapkası gibi sâdeydi.”

m.+den 25669

[=1]

MEŞK: *Ar.* 1. ***Meşk etmek**: (Bir şeyin) Aslını örnek alarak ve onu uygulayarak öğrenmek:

“Son nesil nihayet anlıyor ki, bir millet edebiyatını başka bir milletin edebiyatından saman kâğıdıyle **meşk ederse** çirkin bir şey oluyor.”

(m.+ederse 28299)

“Acem'den **meşk ettiğimiz** şiirin manzume şekillerinde vâhid-i kıyâsi beyit'dir.”

(m.+ettiğimiz 29741)

2. ***Meşk edebiyatı**: Başka bir milletin edebiyatı örnek alınarak oluşturulan edebi eserler bütünü:

“Türk milletinin asıl farikası zekâ ve zarafettir. (...) Beş asırlık **meşk edebiyatının** her tarafından Türk'ün fitrî olan zekâ ve zarafeti fişkırmış.”

(m. 28411)

m. 28417

m.+edindiği 28427

m.+etiyor 22032

m.+etmemişse 30314

m.+etmiş 32221

m.+ettiğimiz 29786, 33179

[=9]

MEŞKÛK: *Ar.* Şüphe edilen, hakkında şüpheye düşülen, şüphe uyandıran, şüpheli:

“İkinci takımı, yani Sabahattin Bey'le İsmail Kemal'i ecnebilere ve yerli Hıristiyanlara temayül ettikleri için **meşkûk** görüyordu.”

(m. 10862)

m. 3879, 8859, 9955, 10879, 15212, 21505, 25309, 31759

[=9]

MEŞREB/MEŞREP: *Ar.* Bir kimsenin

yaratılışında bulunan huy, yaratılış, tabiat, mizaç, karakter:

“Kostantin, far kında olmaksızın din, dil, hars, ahlâk ve **meşrep** farklarıyla, yeni bir

imparatorluğa payitaht olarak hazırlamış oluyordu.”

(m. 5855)

“*Hep eski âlem eski edeb **meşreb.imcedir**”*

(m.+imcedir 37768)

m.+de 35221

m.+i 36102

m.+imcedir 37769, 37770, 37771, 37772, 37777, 37782, 37787, 37792

m.+inde 2987

m.+le 28239

m.+leri 20186, 28011

[=16]

MEŞRÛ: Ar. Akla, vicdana ters düşmeyen, kânun ve geleneklere uygun olan:

“*Mahmut Şevket Paşa katledildiği gün Ali Kemal'e sözde bîtarafâne, lâkin İttihat ve Terakki'nin tazyik ve tedmir siyasetini doğru ve **meşru** gösteren bir makale yazdırttı.”*

(m. 10144)

m. 2181, 10461, 15066

[=4]

MEŞRÛİYET: Ar. Meşru olma durumu:

“*Ma'mâfih orada en azgın muhalifler bile intihâbâtın **meşruiyetine** söz söyleyemediler.”*

(m.+ine 24335)

m. 3724

m.+i 25841

[=3]

MEŞRÛLAŞTIR-: Meşru duruma getirmek:

“*Toprakdaşlık diye Yunan istilâsını **meşrulaştırmaya** çalışan diğer bir Rum muharririn makale silsilesini gazetesine koyacak dereceye kadar getirmişti.”*

m.-maya 10079

[=1]

MEŞRUT: Ar. Var olması, meydana gelmesi başka bir şey veya duruma bağlanmış olan, şarta bağlı, şartlı:

“*(...) 'hâsılı Kostantin'in yeni krallığı harp devam etmekle **meşruttur.**' (...)*”

m.+tur 17570

[=1]

MEŞRÛTÎ: Ar. Meşrutiyet döneminin özelliklerini gösteren:

“*(...) dahilî hayâtın hararetini, sırlarını, buhranlarını, **meşrutî** lisânın kuraklığına*

mukaabil, dahilî lisânın nihayetsiz bir mûsikî gibi giden bir bestesini coşturdu.”

m. 31413

[=1]

MEŞRÛTİYET: Ar. Osmanlı Devleti'nde Birinci ve İkinci Meşrutiyet isimleriyle anılan ve 1876, 1908 yıllarında ilan edilen siyasi ve hukuki dönem:

“***Meşrutiyet** ilân edildiği zaman, fecir kuşları gibi, Paris'e ilk gelen Türkler arasında, Selanik'ten gelmiş bir Doktor Ali Agâh vardı.”*

(m. 8545)

m. 8539, 8863, 3724, 10053, 10096, 10835, 11020, 11175, 13209, 18007, 18015, 19659, 22681, 24645, 24651

m.+e 8851, 32303

m.+i 26256

m.+i+hazıra.dan 21053

m.+i+osmaniyye 11093

m.+in 2066, 3937, 10012, 10028, 10827, 11164, 11249, 11295, 13193, 23733, 24640

m.+inden 32098

m.+le 1393

m.+ten 1258, 1372, 4238, 9305, 11017, 13146, 18776, 27468, 32296

[=42]

MEŞRÛTİYET MAHALLESİ: Nişantaşı'nda bir mahalle:

“*16 Mart gecesi Süleyman Nazif'in Nişantaşı'nda **Meşrutiyet Mahallesi**'ndeki evinde, küçük salonda bir rakı topluluğu vardı.”*

m.+ndeki 186703

[=1]

MEŞ'UM: Ar. Uğursuz, şeametli, menhus:

“*Bir ailenin doğrudan doğruya kendi ikaametine mahsus evini kiraya vermesi **meş'um** bir şey telâkki edilirdi.”*

(m. 1174)

“*Hâsılı o **meş'um** 1683 yazında ordu Mehmed-i Râbi'le ve haremiyle beraber, İstanbul'dan görülmemiş bir azametle kalktı.”*

(m. 25267)

m. 2684, 2818, 4315, 8756, 12459, 12517, 15485, 16819, 19586, 23350, 23356

[=13]

MEŞVEREF: Meşrutiyet dönemi şahsiyetlerinden biri:

“Murat Bey ve etrafı Ahmet Celâlettin Paşa'ya iltica ederek Sultan Abdülhamid'e teslim olunca Nâzım, Ahmet Rıza Bey'le ve **Meşverefle** beraber سعیye meydanının kahramanı gibi kalmış.”

m.+le 10831

[=1]

MEŞVERET: İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin resmî yayın organı olarak Paris, Cenevre ve Brüksel'de yayımlanan siyasî gazete:

“İlk hamlede İstanbul'a ve memleketin diğer cihetlerine paket paket girmiş olan **Meşveret'in** ilk tesirini o neslin gençleri hatırlarlar.”

(m.+in 10815)

m. 10924, 20216

m.+e 3998

m.+i 3763, 10837, 10845, 10847, 20225

m.+in 10809

m.+ler 4159

[=11]

META': Ar. Satılacak, kazanç sağlanacak mal, ticâret malı:

“San'atta; marifet iltifata tâbidir. Müşterisiz **meta'** zâyi-dir demek bir dereceye kadar hatâdır.”

(m. 22533)

m.+ı 19063

[=2]

METÂF: Ar. Tavaf edilen yer:

“Gerdûn.e **metâf** ol-mada subhûşâmî”

m. 38275

[=1]

METÂ-I ÖMR: Ar. Ömrün sermayesi, varlığı, serveti:

“Sat-tık **metâ-i ömr.ü** meyîlâ'lgûn için”

m.+ü 37861

[=1]

METÂLİP: Ar. İstenen şeyler, istekler, talepler: “Yunan Meclis-i Millî'si, Sevres Muahedesi'nin Yunanlıların asgarî **metâlibi** olduğunu ilân etmiş.”

(m.+i 14026)

m.+i 14756

[=2]

METÂNET: Ar. 1. Dayanma, sağlam, güçlü ve metin olma, sağlamlık, dayanıklılık:

“Malûmatlarını kaybetmemekle beraber inanmağa başlayan nesiller, eski Fransa'nın

felsefî ve dînî teâmülâtına ne istediklerini bilerek ve **metanetle** sarılmış nesiller yetişiyor.”

(m.+le 22422)

2. Sağlamlık, dayanıklılık:

“Kostantaniyye'nin son muhasarası, surların aşılmaz, kırılmaz, yıkılmaz, geçilmez **metaneti** önünde bir müddet gevşer gibi oldu.”

(m. 7145)

m. 7222

m.+i 14921

[=4]

METBÛ': Ar. Kendisine tâbi olunan, uyulan:

“Onlara bütün Anadolu'yu ve bütün Suriye'yi diledikleri gibi fethetmeyi, oralarda diledikleri gibi küçük devletler kurmayı ve ancak Bizans İmparatorluğu'nu **metbu** tanımayı teklif etmişti.”

(m. 5072)

m.+u 19198

m.+umuz 3295

[=3]

METHAL: Ar. Bir bina veya bina bölümünde ilk girilen ve asıl kısma geçişi sağlayan yer, giriş:

“Bu mütemeddinlere Gülhane Parkı **methalinde** Fâtih'in geçtiği kapıyı yıkmamak bir dâğ-ı derûn oldu.”

(m.+inde 7623)

m.+ini 6750

[=2]

METHET-: Övmek:

“Paul Verlaine farkına varmadan Türk vezinlerini **methetmiş**, çünkü Türk vezinlerinin –biri müstesna olmak üzere– hepsi tek heceyle biterler.”

(m.-miş 29397)

m.-erdi 9878

m.-iyordu 28891

m.-iyorlardı 12236

m.-mek 10092

m.-miş 6749

[=6]

METHODE: Kiril alfabesinin mucitlerinden biri:

“Bulgar elifbasının mücidleri olan Kyrille ve **Method'un** ismini vermiş bugünkü hükümet de tekrar eski ismini iade etmiş.”

m.+un 3156

[=1]

METHOLUN-: Övülmek:

“Fuzûlî Dîvânı'nı, eline alsa, zanneder ki Fuzûlî'nin o kadar **metholunan** gazelleri bir düziye tekrar eden aynı kelimelerden, aynı mazmunlardan ibarettir.”

m.-an 28002

[=1]

METİN: Ar. 1. Zorluk, sıkıntı ve acılar karşısında yılgınlık göstermeyen, dayanma gücünü kaybetmeyen, metânetli (kimse):

“**Metin** bir Müslüman, lâkin hiç sofu değildi.”
(m. 6320)

2. Sağlam, dayanıklı, kuvvetli, güçlü:

“Karşımda küçük bir cami vardı. İlk Osmanlı devirlerinden kalma, yekpare, **metin**, ferahlı bir yapı idi.”

(m. 757)

m. 705, 1054, 1088, 1316, 6983, 7182, 9875, 11271, 12448, 12648, 13276, 14784, 15924, 16052, 17072, 18971, 21105, 21112, 21973, 23016, 24292, 25206, 28727, 31874, 31981

m.+di 708

m.+diler 7678

m.+dirler 21252

m.+i 11049

m.+ini 11050

m.+ler 32242

m.+olmalıyım 34474

[=34]

METİNLİK: Sağlamlık:

“Padişah hanedanına ait bir türbe olduğu, mermerlerin zenginliğinden ve duvarların **metinliğinden** derhâl anlaşılır.”

m.+inden 420

[=1]

METRE: Fr. Yer meridyen çemberinin kırk milyonda biri olarak kabul edilen, 100 cm'lik temel uzunluk ölçüsü birimi:

“Çünkü burada ipleri bilmem kaç **metre** uzunluğunda girmek mecburiyetinde olduğumuz için mi Türk milletinin tarihinde ve Avrupa'da yerleşmiş bir sahifeyi yırtıp atmak?”

m. 8303

[=1]

METRES: Fr. Bir erkekle nikâhsız olarak karı-koca hayatı yaşayan kadın, kapatma:

“Evinde, şişman ve kocamış bir **metresle** yaşardı.”

(m.+le 11008)

m. 4039

[=1]

METRİS TEPE: Bilecik ilinin Bozüyük ilçesine bağlı bir köy:

“İnönü Meydan Muharebesi'nin son günü **Metris Tepe'den** vaziyete bakan İsmet Paşa, neler gördüğünü millî timsal Mustafa Kemal Paşa'ya haber veriyordu.”

(m.+den 12820)

m. 12955

m.+den 12818, 12822

m.+yi 12835

[=5]

METROPOLİT: Fr. Ortodokslarda patrikten sonra gelen ve bir bölgenin din işlerine başkanlık eden din adamı:

“Sonra Bulgar kilisesinin belleri iki kat olmuş, sırmalara müstağrak ihtiyar **metropolitlerinden** genç poplarına kadar rûhânî bir alay.”

m.+lerinden 3376

[=1]

METRUK: Ar. Bırakılmış, terk edilmiş:

“Şimdi hayaletlere hizmet eden hademenin ayak seslerinden başka hiçbir ses işitilmeyen bu ücra ve **metruk** sarayda yalnız arada sırada bir Türk gencinin ‘ney’i işitiliyor.”

(m. 6789)

m. 7490, 13067, 22492, 24698, 31259

[=6]

METRUK: Ar. Kocası tarafından terkedilmiş veya kocasından boşanmış kadın:

“Bütün azâb-ı vicdanisinin inkisarlarının tercümanı olarak yazdığı mektup daha varmadan, kocasının ihanetinden sonra uzaklara kaçan **metruke** mâtemgâhında ölüyor.”

m. 22331

[=1]

METTERNİCH: Prens Klemens von Metternich (1773 – 1859), Avusturyalı bir diplomat:

“**Metternich'den** Aehrenthal'e kadar bir asırlık Avusturya diplomatları Avusturya İmparatorluğu'nu kurtarabildiler mi?”

(m.+den 12209)

m. 9876, 11905

[=3]

ME'VA: Ar. Sığınacak yer, makam, yurt, mesken:

“**Me'vâ.mızı** tarsi' et-en ezhârîmüzehheb”

m.+mızı 39159

[=1]

MEVAD(D): Ar. 1. ***Mevadd-ı tedrisiyye**:

Eğitim-öğretim konuları:

“Darülfünun arkadaşları ile yaptığım müzâkerât-ı amîka neticesinde bir sene hem Lâtince öğrenmek hem de **mevadd-ı tedrisiyyeyi** ciddi bir sa'y ile yâni, leyli bir müessesede husûsî bir muallim tarafından çalıştırılarak yapmak şartıyla muvaffakiyet gayet mümkündür.”

(m. +ı+tedrisiyye.yi 20029)

2. ***Mevadd-ı ibtidâiyye**: Ham maddeler:

“Bir Rumun nazarında her Arnavut, Rum olmaya mahkûm, **mevâdd-ı ibtidâiyyendendir.**”

(m. +ı+ibtidâiyye.ndendir 13965)

[=2]

MEVÂİD-İ İBLİS: Ar. İblis'in vaatleri, söz vermeleri:

“İkbâl için **mevâidiüblis.e** kan-mazız”

m.+e 37867

[=1]

MEVÂKİB: Ar. Alaylar, heyetler, topluluklar, cemaatler, güruhlar. ***Mevâkib-i müheykele**:

Heykel gibi topluluk:

“Sarayburnu'nda vâsi bir meydan, ortasında bülend bir tâk-ı zafer, çepçevre **mevâkib-i müheykele** ile tevşih olunmuş bu mevkibeler ta Söğüt gazasından son zamanlara kadar gelip geçen Osmanlı guzâtı idi.”

m.+ı+müheykel.e 6530

[=1]

MEVC: Ar. ***Mevc vurmak (urmak)**:

Dalgalanmak:

“Paris Kongresi'nden sonra bizi bir saltanat sahibi zanneden paşalar:

'Mevc urmada râyetim cebelde

Urduçça demek benim bu belde' diyorlardı.”

m. 12736

[=1]

MEVC-İ BELÂ: Ar. Belâ dalgaları:

“Tüfanüderd **mevcibelâ** bil-meyiz nedir”

m. 37994

[=1]

MEVCÛDİYET: Ar. Mevcut olma durumu, varlık:

“Şark şehirlerinden, tarihin kazasıyla, biz Türkler bir gün çekilsek bile o şehirler Türk kalacak. Çünkü **mevcudiyetleri** bizim ruhumuzdan bir nebzedir.”

(m.+leri 7764)

m.+e 14801

m.+i 17933, 22387

m.+ı+ırkiye 21476

m.+ı+milliye.mizi 21440

m.+ine 22626

m.+ini 14459, 21432

m.+inin 13954, 21474

[=11]

MEVCUT/MEVCUD: Ar. 1. Var olan, bulunan:

“İstanbul, Osmanlı Türk Devleti'nin merkezi olduğundan sonra dünyada **mevcut** payitahtların en güzeli olmuştur.”

(m. 5961)

2. ***Mevcut olmak**: Var olmak:

“Eski Saray denilen kışlık sarayın o zaman **mevcut olan** surları, halkın bir taraftan bir tarafa geçmesini güçleştirmiş.”

(m.+olan 5343)

m. 2578, 3719, 4097, 5338, 6725, 7496, 9494, 10863, 11902, 12515, 13965, 14491, 14557, 18800, 18939, 19411, 19996, 23772, 23819, 24133, 24140, 31324, 31868

m.+du 1391, 21209, 27583

m.+dur 29714

m.+olan 4954, 32480, 32655, 33031, 33772

m.+olduğunu 2682, 25088

m.+olmakla 35150

m.+olması 1301

m.+olmayan 20931, 27288, 27318, 28074, 28993

m.+olup 27640

m.+u 27597

m.+tu 18812

m.+tur 7495, 7765, 27371, 28426

m.+turlar 17730

[=50]

MEVECÂT: Ar. Dalgalar, mevceler:

“Solgun bulut.ların **mevecât.iyle** cilve-rîz”

m.+iyle 39246

[=1]

MEVHİBE: Ar. Bağış, bahşiş, ihsan:

“Bugün Rumeli'de bilfiil meydana çıkan netice isbât etti ki Türk bu devletin Müslüman

unsurlarını birleştirmek için Allah tarafından bir *mevhibe* imiş.”

(m. 1091)

m. 24881

m.+dir 19815, 20909, 31346

m.+si 27407

m.+sidir 27408

[=7]

MEVHUM: Ar. Gerçekte olmadığı hâlde var gibi düşünülen, kuruntuya dayanan, vehmedilen (şey):

“Vatan bir *mevhum* değil, doğrudan doğruya cedlerimizin doğduğu, bizim doğduğumuz, evlâdlarımızın doğacağı topraktır.”

(m. 23596)

m. 12742, 12748, 17854, 17858, 17863, 17972, 20853, 20938, 20959, 28663, 30771, 31996

m.+muş 12159

[=14]

MEVHÛME: Ar. Mevhum kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli:

“Bizim nesil hürriyeti bir *mevhume* gibi özlüyordu.”

(m. 17535)

m.+dir 24858

m.+lerinden 18841

m.+nin 9488

m.+ye 12750

m.+yi 24858

[=6]

MEVHÛME-İ HÂB: Ar. Uykunun gerçek olmayıp vehim ve hayal edilen şeyleri:

“Hattâ ne serâb o belki *mevhûmeihâb*”

m. 38223

[=1]

MEV'İD: Ar. (Bir sözün verildiği, bir sözleşmenin yapıldığı yer). **Mev'id-i mülâkat (telâkî)*: Buluşmak, görüşmek için sözleşilen, kararlaştırılan yer, buluşma yeri:

“Huzûzu yalnız behimmiyet ve midesiyle, sekiz, dokuz açılan oyun kâğıtları nın, sun'î beygir koşularının,istirâhat-bahşâ otel odalarının muhitinden alanlar için, mutantan bir *mev'id-i mülâkat* olur.”

m.+i+mülakat 7755

[=1]

MEV'İD-İ AŞK: Ar. Aşk için söz verilen yer: “Bir şeb biz.i sevk-se felek *mev'idiâşk.a*”

m.+a 37533

[=1]

MEV'İD-İ MEHTÂB: Ar.+Fars. Mehtabın olduğu, yaşandığı yer:

“*Mev'id-î mehtâb.a* sâz aç-muş gümüş.ten şâhrâh”

m. 37903

[=1]

MEV'İZE: Ar. Kötülüklerden uzaklaştırmak, iyiliğe ve doğruluğa yöneltmek maksadıyla verilen öğüt, nasihat:

“Şâirin gençliğini yâd eden bu *mev'izde* bu mısra'un hüznü var.”

(m.+de 22713)

m. 22696, 30442, 31425

m.+si 21810, 30655

[=6]

MEVKÎ: Ar. 1. Yüksek memuriyet, makam, rütbe, mansıp:

“Lâkin onu bu yüksek *mevkie* seciye ve sebat gibi iki kuvvet çıkardı.”

(m.+e 4302)

2. *Mevki-i iktidar: İktidar makamı:

“Ali Kemal, ihtirasının ateşiyle, ikinci ve asıl yaman olan Ferit Paşa Kabinesini *mevki-i iktidara* geçirmiş yegâne adamdır.”

(m.+i+iktidar.a 10273)

3. **Mevki-i müstahkem*: Askerî birlik veya birlikler tarafından tahkim edilerek savunmaya hazırlanmış yer (şehir, belde):

“Sonra, *mevki-i müstahkemden* pilot geliyor ve Boğaz'ın torpillenmemiş yolundan vapurları geçiriyordu.”

(m.+i+müstahkem.den 2506)

m. 215, 1256, 1377, 1394, 1434, 1688, 4323, 6640, 10459, 11555, 11869, 15037, 19777, 21568, 21939, 32176, 33294, 33384

m.+ce 1936

m.+de 2579, 3840, 9173, 10122, 10336, 13309, 19372, 19388, 21174

m.+dedir 32112

m.+di 511

m.+e 3788, 6874, 12060

m.+i 1500, 1932, 2690, 3243, 17821, 18885, 19558, 20274, 25782, 25786, 25788, 25819, 25824, 33837, 34533, 34981

m.+i+cinayet 22180
m.+i+ihtiram 21928
m.+i+iktidar.a 10266, 25842
m.+i+iktidar.da 24631
m.+i+ilmi 14090
m.+inde 10695, 13319, 13321, 14310, 24613
m.+inden 8684, 21608, 24902
m.+indeydi 13195
m.+ine 3572, 3681, 6951, 9697, 10380,
11417, 25855, 25864, 25893, 26600, 26623
m.+ini 17815, 20218, 21132, 22194, 25774,
26144, 26302, 34540
m.+inin 25781, 25845, 25850, 25852, 26124,
32606, 33493
m.+inizi 20856
m.+ler 20488, 32077
m.+lerde 19372, 22246
m.+lere 13467, 13467
m.+leri 1004, 19371, 21944, 22509, 35020
[=103]
MEVKİB: Ar. Atlı veya yaya olarak büyük bir
zatın yanında yürüyen, ona refakat eden heyet,
takım, alay:
“Biz onunla kolkola, arkamızdan da iki maruf
fedaî heybetli bir **mevkib** hâlinde Köprü'den
Bahçekapı'ya kadar gelmişiz.”
(m. 10678)
“**Mevkib.le** çık-dı lâhd.ine Biblos kadın.ları”
(m. +le 38823)
m.+i 27612
m.+in 1145
m.+ine 21487
m.+iyle 23434
[=6]
MEVKİBE: Ar. Mevkib:
“Sarayburnu'nda vâsi bir meydan, ortasında
bülend bir tâk-ı zafer, çepçevre mevâkib-i
müheykele ile tevşih olunmuş bu **mevkibeler** ta
Söğüt gazasından son zamanlara kadar gelip
geçen Osmanlı guzâtı idi.”
m.+ler 6530
[=1]
MEVKİB-İ YÂRÂN: Ar. +Fars. Dostların alayı:
“**Mevkibiyâran** civârıbeytü'lahzan.dan geç-er”
m. 37617
[=1]
MEVKİB-İ ZEVRÂK: Ar. Kayık alayı:
“**Mevkibizevrak**.la gel-miş faslıSultânî Yegâh”

m.+la 37905
[=1]
MEVKİF: Ar. Duracak yer, durak yeri, durak:
“Bu vatanperverine ‘karikatür’ Paris'in en
büyük **mevkiflerinden** Gare Saint-Lazare'de bir
kalabalığı tasvir ediyormuş.”
m.+lerinden 21053
[=1]
MEVKUF: Ar. 1. Tutuklu, tutuklanmış, tevkif
edilmiş (kimse):
“Kıbrıslıade Şevket'ten işittim ki Cemal Bey,
Bekirağa Bölüğü'ndeki bütün **mevkufları**
karşısına çağırılmış.”
(m. +ları 11288)
2. –e adanmış, vakfedilmiş, tahsis edilmiş(şey):
“Heyhat ki insanın ruhu ne kadar san'ata
mevkuf olsa yine bir müzeye kapanamıyor;
etrafında hayat istiyor. Bu itibarla Madrid çok
sıkıyor.”
(m. 18916)
“**Mevkuuf.dur** o mâh.e samîmîfuâd.ımız”
(m. +dur 37856)
m. 18905, 19835, 23160
[=5]
MEVKUFÂTÇI: Osmanlı mâliye teşkilatında
mevkûfat adı altında toplanan gelir işleriyle
meşgul olan memur, mevkûfâtî:
“(…) Allah rahmet eylesin **mevkuufâtçı**
Abdürrahman Bey'in teveccühüne nâil
olmuştum.”
m. 33730
[=1]
MEVKÛFİYET: Ar. Tutuklu olma durumu,
tutukluluk:
“Çok kısa bir **mevkufiyetten** sonra muhaliflerini
okşadı, tahliye etti, yumuşatmaya çalıştı.”
m.+ten 10129
[=1]
MEVKUT: Ar. Zamanı önceden belirtilmiş olan,
vakti belli olan:
“Yevmî, gürültücü gazeteler yerine, günden güne
mevkut mecmualar kaim oluyor.”
(m. 21727)
m. 21739, 30557, 30581
[=4]
MEVLÂ: Ar. Allah (c.c.):

“(…) Ankara murahhaslarını görmeyi kendine **Mevlâ** nasip ederse bu talebini dermeyer edecek.”

m. 14251

[=1]

MEVLÂNÂ: Mevlâna Celâleddin Rûmî:

“Mevleviler görüldü ki, dolu ağız

Mevlânâ'dan bahsederler ve bütün ömürlerinde bir defa bir Mesnevi nüshasını yâhud şerhini görmezlerdi ve görmeğe merak etmezlerdi.”

(m.+dan 19346)

“Mey.le Hâfız ney.le **Mevlânâ.yı** tezkâr eyleyen”

(m.+yı 37748)

m. 4966

m.+nın 32886

[=4]

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RÛMÎ: 30 Eylül 1207, Belh – 17 Aralık 1273, Konya), Şair, düşünce adamı ve mutasavvıf:

“Meselâ **Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye** Rûmî dediğimiz zaman bir saniye düşünmeyiz ki bu unvan harfiyyen tercüme edilince Romalı Celâleddin demektir.”

m.+ye 27011

[=1]

MEVLEVÎ: 1. 13. yüzyılda yaşamış olan Mevlâna Celaleddin Rumi'nin görüşleri ve tasavvufî düşünceleri üzerine, kendisinin ölümünün ardından gelişen tarikatın mensubu: “Bir Mevlevî dedesinin öldüğünü, bir **Mevlevî** dergâhının sabahında, münzevî ve mu'tekif dedelerin odalarına, hâlis bir şiir sesiyle haber veriyordu.”

(m. 2297)

2. (İsim tamlamasının birinci ögesi olarak)

Mevlevîliğe ait, Mevlevîlikle ilgili:

“Hızlan-an **mevlevî** semâ.tyle”

(m. 35791)

m. 2296, 28703, 30445

m.+ler 19334, 30445

m.+lerinin 30447, 30448

[=9]

MEVLİD: Ar. Hz. Muhammed'in dünyaya gelişini ve onun hayatındaki peygamber olma, miraca çıkma gibi önemli olayları anlatan manzum eser, özellikle Süleyman Çelebi'nin asıl adı “Vesîletü'n-necât” olan eseri:

“(…) Osmanlı ülkesinin Budin'den Mısır'a kadar, semâsına yükseltiyordu; naatlerini naathân **mevlidlerde** okurken, bütün bir ümmet zevkinden: ‘Allah!’ ve ‘Yâ Muhammed’ nidâsıyla, kubbeleri inletiyordu.”

(m.+lerde 28218)

m.+den 34608

m.+im 23054

m.+inin 22904

m.+ler 13852, 13879

[=6]

MEVLÛD: Ar. **mec.** Yeni doğmuş çocuk:

“Neşriyât-ı edebîyyede hükümfermâ vâsi' bir hürriyetin en büyük **mevlûdu**, işte böyle âlemşümül cinâî birhikâye, cinâî bir temâşâ oluyor.”

m.+u 22097

[=1]

MEVSİM: Ar. 1. Bir takvim yılının iklim şartları bakımından farklılıklar gösteren ve ilkbahar, yaz, sonbahar, kış diye adlandırılan dört bölümünden her biri:

“Denilebilir ki İstanbul'u, Üsküdar'ı ve Boğaziçi'ni, her tepeden, her kıydan, her köşeden, her **mevsimde**, sabah, öğle, akşam ve gece saatlerinde, derinden derine seyredecek bir sanatkar kaç türlü yeni güzellik bulur.”

(m.+de 6001)

2. İçinde bulunulan zaman:

“Yine birlik.te bu **mevsim.de** AtikValde.deyiz”

(m.+de 35919)

m. 3419, 7799, 7800, 35414, 36130, 36400, 36800, 36859, 36891, 37918

m.+de 5996, 16698, 35894, 35920

m.+i 7792, 20487, 36746, 37577

m.+i+bahar.ına 25441

m.+in 30071, 36566

m.+in.de 6108

m.+ini 18989, 34096

m.+ler 8172, 36019

[=27]

MEVSİM-İ CİVÂNÎ: Ar.+Fars. Gençlik çağı:

“Efsûs ki **mevsimîcivânî** geç-ti”

m. 38286

[=1]

MEVSUKLAŞ-: Sağlamlaşan:

“Bu istişamam dünden beri **mevsuklaşan** bir haber oluyor.”

m.-an 15120
[=1]
MEVT: Ar. 1. Ölüm:
“Cânan.la mey.le son gün.ü ey **mevt** sen.deyiz”
(m. 37742)
2. Ölü:
“Ben vatani da severim, güzel âsârı da severim
ve isterim vatanım güzel âsârın **mevtini** olsun.”
(m.+ini 30767)
[=2]
MEV'ÛD/MEVÛT: Ar. Söz verilmiş,
vâdedilmiş:
“Hepsinin bağrında **mev'ûd** bir toprağa
kavuşmak için arzu yatarđı.”
(m. 22942)
m. 10740, 22887, 22943, 22995, 22997,
23178
[=7]
MEVZİ: Ar. ***Mevzi almak**: Bir yerde ateş
açmaya hazır duruma gelmek, mevzilenmek:
“Topçu kuvveti ve fetihde büyük iş gören büyük
top bu hedef karşısında **mevzi** almıştı.”
m. 5186
[=1]
MEVZU: Ar. Ele alınan, incelenen, üzerinde
durulan mesele, konu:
“Abdülhak Hâmîd vatan mefhumunu mevzu
olarak intihap etmiş ve o **mevzuda** Endülü's'e,
İran'a, Hindistan'a dair eserler yazıyordu, vatan
fikrini neşrediyor fakat Türk toprağını
görmüyordu.”
(m.+da 7443)
“Bu mevzuu bu günlük burada bırakıyoruz.”
(m.+u 24156)
m. 3435, 3694, 7436, 8656, 8813, 8979,
14162, 14823, 15039, 27430, 27435, 27440,
29495, 29530, 30060, 30129, 30320, 30503,
31090, 31231
m.+a 3434, 23201, 29484, 29530
m.+ca 31113
m.+da 28459, 29496, 29517, 30120, 31088
m.+dan 23183
m.+dur 17147, 22505, 27442, 27443
m.+ı+bahis 8063
m.+ı+bahs 4247, 9771, 17587
m.+i+bahis 8050
m.+lar 28457, 29970
m.+lara 29525, 30227

m.+larda 29506, 29521
m.+lardan 23583
m.+ları 8349, 29964, 30114, 30197
m.+larımız 30016
m.+larını 20360, 31139
m.+n 8671, 20753, 20760, 20852
m.+u 17149, 24145, 27431, 31088, 32762
m.+udur 27833
m.+umu 24893
m.+umuza 4517
m.+un 10876, 27434
m.+yı+bahis 24815
[=70]
MEVZUN: Ar. 1. Ölçülü, itidal üzere olan:
“Bu **mevzun** muhaveremizin zeminini bir türlü
unutmamış, beni mağlûp edinceye kadar
tazelemiş, devam ettirmişti.”
(m. 8677)
2. Vezinle yazılmış, vezinli, ölçülü:
“Mermer.le kaplı çeşme.de **mevzûn** kitâbe.de”
(m. 36668)
m. 27289, 27399, 27420, 29473
m.+du 32287
[=7]
MEVZU U BAHİS: Ar. Kendisinden bahsedilen,
bahis konusu:
“Bir teşebbüs **mevzu u bahis** olsa "hele harp
bitsin de!" cevabı hazırđı.”
m. 131204
[=1]
MEY: Fars. Şarap, bade:
“Ve Râsîh, gazelin makta'ına gelince ne nevî bir
insan olduğunu söyler:
'Hem **mey** içmez hem güzel sevmez demişler
hakkına
Eylemişler Râsîh'e bühtân bühtân üstüne' (...)”
(m. 28343)
“Bir kanlı gül ağız.ında ve **mey** kâse.si el.de”
(m. 36791)
m. 1561, 1562, 2312, 27294, 27305, 29511,
36818, 37494, 37507, 37579, 37989, 38232,
38236, 38330, 38342, 38381, 38402, 38420,
38866, 38867
m.+den 37874, 38235, 38272
m.+e 38102
m.+i 37576, 37804, 38232, 38256
m.+imiz 38324
m.+ken 38324

m.+le 37742, 37748, 38319

m.+lerinden 22904

[=36]

MEYAN: Fars. Ara:

“Bu **meyanda** vaktiyle beliren millî temaşayı uyandırmak teşebbüsü de bu defa şüphesiz muvaffakiyetle neticelenecek denilebilir.”

(m.+da 31679)

m.+da 613, 8952, 12368

m.+ına 21871

m.+ında 21587, 21770, 22238, 22472, 22507, 22800, 25995, 30614, 31277

m.+ındaki 24653

[=15]

MEYDAN: Ar. 1. Üzerinde bina vb. şeyler bulunmayan düz, açık ve geniş yer, açıklık, alan, saha:

“Yerler sulanır ve süpürülürdü. Oyunlar için ortada **meydan** gibi bir yer hazırlanırdı.”

(m. 622)

“Az çok yakın.dan sezdir-iyor top ve iftar.ı/ **Meydan.da** kimse kal-madı artık bütün bütün”

(m.+da 35940)

2. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Pazar, panayır kurmaya, spor yarışmaları ve karşılaşmaları, askerî talim, tatbikat vb. işler yapmaya elverişli yer:

“Rus Padobni, Danimarkalı Petersen, Zibesko gibi devler güreş **meydanında** kalmadılar.”

(m.+ında 21359)

3. Bulunulan yer ve çevresi, ortalık:

“Çalkan.ır nâ'ra.larla **meydan.lar**”

(m.+lar 38634)

4. Tekkelerde zikir ve ayinlerin yapıldığı geniş alan:

“Abâ var post var **meydanda** er yok/ Horâsân erlerinden bir haber yok”

(m.+da 37948)

5. ***Meydana çıkmak**: Görünmek, belli, açık, aşikâr olmak, ortaya çıkmak:

“Mazmûn fikrin, selâset de üslûbun müstehâsesidir. İşte bu iki müstehâse, bir milletin edebiyatı tamâmiyle çürüdüğü zamanlarda **meydana çıkarlar**.”

(m.+a 31188)

6. ***Meydan okumak**: Bir kimse veya şeyden korkmadığını, çekinmediğini açıkça belirtmek,

üstün olduğunu iddia etmek, kafa tutup yarışmaya dâvet etmek:

“Vatanperverliği ifâde eden kısa manzumelerinde, ekseriya, Nefî üslûbunda bir **meydan okuyuş** var ki bu mizacını tamâmiyle gösteriyor.”

(m. 32643)

7. ***Meydana getirmek**: Olmasını sağlamak, yapmak, oluşturmak:

“Halka ve halkın fertlerine birer birer ‘-Hür olunuz, hür olmak uğrunda ölünüz, vatan uğrunda ölmekten zevk alınız!’ diyen ve deyişi ile bir coşkunculuk **meydana getiren** bizde yalnız odur.”

(m.+a 32680)

8. ***Meydan vermemek (bırakmamak)**: İmkân ve fırsat vermemek:

“Lala ellerime sarıldı. Zinhâr bu sözü bir daha söylemememi, derse devâm etmemi, Ağa'nın hiddetine **meydan verilmemesini** yana yakıla ricâ etti.”

(m. 34591)

9. ***Meydan muhârebesi (savaşı)**: Açık ve düz bir arazide tarafların zafere ulaşmak için bütün güçlerini kullanarak yaptıkları ölüm kalım savaşı:

“Vatanı kurduğumuz eski seferlerimizi, eski **meydan muharebelerimizi**, bu muharebeleri başaran şerefli ordularımızı göremiyoruz. Ah, ah... Resimsizlik yüzünden daha neleri, daha neleri göremiyoruz.”

(m. 28513)

m. 622, 622, 3084, 3760, 4549, 4679, 5051, 6513, 6524, 6536, 6641, 7966, 8609, 17500, 17504, 17505, 18266, 18270, 19645, 21307, 25297, 25306, 26538, 26676, 27990, 28503, 31395, 32442, 32571, 32621, 32628, 33070, 33088, 34580, 35068, 35748, 38096

m.+a 1085, 1089, 1196, 3078, 3381, 3410, 3696, 5161, 6617, 8542, 8986, 9764, 9980, 10056, 10367, 10881, 10939, 11755, 12152, 12565, 12643, 13381, 13461, 13807, 14516, 15642, 15933, 16161, 16191, 17577, 17578, 18023, 18180, 19403, 21299, 21300, 24274, 24315, 24523, 25177, 26499, 26519, 26545, 28366, 28466, 28481, 31015, 31176, 31760, 32669, 34902

m.+da 19, 11778, 12832, 15766, 17506,
17743, 18751, 19083, 21308, 21314, 33248
m.+dadır 7360, 7435, 13831, 14273, 14714,
17782, 24091, 24247, 29516
m.+ı 8305, 9997, 14388, 37393
m.+ı+suhan.de 27018
m.+ın 624, 6539, 21303
m.+ına 21295, 25488, 25550
m.+ında 3142, 4711, 6831, 21344, 27020,
33074
m.+ından 7792
m.+ının 5668, 10826
m.+lar 4892
m.+larda 21088
m.+ları 21087
m.+larına 21385
m.+larında 12276, 14427, 17301, 17657,
18795, 21397, 22928, 23093, 37072
m.+larından 12830
m.+okuma 540
m.+okuyuş 32633
[=147]
MEYDÂN-I CENG: Ar.+Fars. Savaş meydanı:
“*Mejdânceng.e sâyeresân ol-du tuğ.lar*”
m.+e 37206
[=1]
MEYDÂN-I HAŞR Ü NEŞR: Ar. Cenabıhakk’ın
kıyamet gününde, dünya hayatında işlediklerinin
hesabını sormak üzere ölüleri diriltip bir araya
toplayacağı meydan:
“*Mejdânuhaşrüneşr.i karıştur-dın ey kader*”
m.+i 37211
[=1]
MEYDÂN-I İMTİHÂN: Ar. İmtihan meydanı:
“*Suhan rekabet.i mejdâniimtihân ol-alı*”
m. 37403
[=1]
MEYELÂN: Ar. Bir kimseye veya bir tarafa ilgi
ve sevgi gösterme, meyletme:
“*(...) vicdaniyle ve bütün mezâyâsına inzimâmen
gençliğe, âteşin bir vatanperveriye meyelâniyle
meşhur o büyük hatîb-i müdafî' ilk nutku
söyledi.*”
(m.+iyle 21035)
m. 22778
[=2]
MEYGEDE: Fars. Meyhane:

“*Cezadan kaçarak diyar diyar yalnız gezinen
canileri, sabah evlerinden çıkan insanları,
meygedelerden kalkan meyharları, bu toprakta
gördüğümüz şâd ve endişeli insanları kabre
kadar güdüyorlar.*”
m.+lerden 23460
[=1]
MEYHANE: Fars. İçinde şarap vb. içkiler içilen
ve satılan yer:
“*Galata şehri eskisi gibi, yâni meyhaneleri ile
kahvehaneleri ile, sefâhathâneleri ile yaşamaya
devam etti.*”
(m.+leri 32728)
“*Zâhid hayâl et-er bizi meyhâne zındık.ı*”
(m. 36699)
m. 28025, 37619
m.+de 2035
m.+leri 1804
m.+lerinde 16772, 17569
m.+mize 38266
m.+ydi 38069
m.+yi 28008
[=11]
MEYHAR: Fars. İçki içen, içkici, ayyaş:
“*(...) meygedelerden kalkan meyharları, bu
toprakta gördüğümüz şâd ve endişeli in sanları
kabre kadar güdüyorlar.*”
m.+ları 23460
[=1]
MEYİL: Ar. *mec.* Bir kimse veya şeye
diğerlerinden fazla eğilim, sevgi, istek ve ilgi
gösterme, temayül:
“*Târihe âşinâlarımız ve müverrihlerimiz,
kendiliklerinden, hiç umulmadık mesleklerinden,
sırf, kendi meyilleri ve kendi sa'yleriyle
yetiştiler.*”
(m.+leri 27206)
m. 28816, 29047
m.+dedirler 7464
m.+dir 28311
m.+e 7463
m.+i 930, 17197, 29041, 34279
m.+i+beşer 6484
m.+im 2014, 32389
m.+imiz 29715
m.+in 17057
m.+ine 28397
m.+ini 12825, 29046

[=18]
MEY-İ LA'L-GÛN: *Fars.* Kırmızı renkli şarap:
“*Sat-tık metâiömr.ü meyilâ'lgûn için*”
m. 37861

[=1]
MEYİLLEN-: Bir tarafa doğru hafifçe eğilmek,
meyletmek:

“*Hep aynı tahassüs.le meyillen-miş ağaç.lar*”
m.-miş 36806

[=1]
MEY-İ SÂF: *Fars.+Ar.* Halis içki:

“*Ömür.ünde meyisâf.dan ayrıl-ma sakın*”
m.+dan 38296

[=1]
MEYLET-: *mec.* (Bir kimseye veya bir şeye)
Yönelmek, sevgi, ilgi, alâka göstermek, istek ve
arzu duymak:

“*En ziyade meylettiği tarihi.*”
(*m.-tiği 9878*)

m.-eriz 27950
m.-iyoruz 26811
m.-medik 7444
m.-mek 11713
m.-mekten 15909
m.-miştim 8572
m.-ti 18640, 23886, 24910, 26620
m.-tiği 5682, 8765

[=13]
MEYLETTİR-: Meyletmesini sağlamak:
“*Zendostluğunun farikası güzel kadından ziyade
yüksek ve temiz aileye mensup zevceyi kendine
meylettirmektir.*”

m.-mekti 11462

[=1]
MEYL-İ HAZÂRET: *Ar.* Hazır olmaya meyilli:
“*Meylîhazâret eyle-yen ölgün vüreyka.lar*”

m. 39252

[=1]
ME'YÛS: *Ar.* Ümidi kalmamış, ümitsizliğe
düşmüş, ümitsiz, karamsar, üzgün:

“*Her gün yeni bir çareye başvuruyor, her gün
meyus dönüyordum.*”

(*m. 10696*)
m. 139, 6567, 14380, 24444, 24462, 24502,
31032, 33591, 35177

m.+edecek 18297, 21214

m.+larının 14400

m.+olamazdık 13147

m.+olan 13995

m.+olduklarını 4724

m.+oldular 12827, 13894

m.+olmaması 15572

m.+olmasaydı 14986

m.+olmayarak 313

m.+olmuş 8944

[=22]

MEYÛSÂNE: *Ar.+Fars.* Ümitsiz ve üzgün bir
tarzda, ümitsizce:

“*Rostopchine harb beyannâmesini meyûsâne
hazırladı.*”

(*m. 26104*)

m. 26590

[=2]

MEYVA: *Fars.* Meyve, Bitkilerin, çiçeğin
döllenenmesinden sonra yumurtalığın gelişip
büyümesiyle meydana gelen ve tohumları
taşıyan kısmı, yemiş:

“*Çorbaları, balıkları, etlileri, börekleri, tatlıları,
meyvaları en değme sofralarda bulunmazdı.*”

(*m.+ları 33330*)

m. 10373, 13620, 13780, 19164, 19165,
21545

m.+dır 13408

m.+lar 3063

m.+ların 1806

m.+larından 23068

m.+lerinden 22905

m.+nın 19173

m.+sı 3903

[=13]

MEYVE-İ MEMNÛ': *Fars.+Ar.* Yasak meyve:
“*Meyveîmemnû.dan tadmak günâh.ından beri*”

m.+dan 37612

[=1]

MEYYAL: *Ar. mec.* İstekli, arzulu, hevesli
(kimse):

“*Nedim'den evvel ve Nedim'den sonra bütün
gazel-serâlar zarafete meyyaldirler.*”

(*m.+dirler 28408*)

m. 41, 1429, 1541, 13355, 21000, 22708

m.+di 9050, 9848, 18627, 29038

m.+iz 23270

[=12]

MEYYÂL-İ CÛ: *Ar.+Fars.* Akmaya istekli:

“*Meyyâlicû mukayyedibâd ol-madın gönül*”

m. 37475

[=1]

MEZAR: Ar. Ölünün gömülü olduğu yer, kabir, sin, makber, gömüt:

“**Mezarın** kazılması, defin, örtülme, Kur'an, duâ, her şey bitti.”

(m. +ın 205)

“Eğer **mezar.da** şafak sök-miyen o zindan.da”
(m. 38225)

m. 2254, 5274, 5276, 6183, 6253, 6258,
7414, 10747, 19303, 22257, 23450, 31494
m.+a 7276, 22781, 31142
m.+da 34273, 36383
m.+dır 7277

m.+ı 5524, 7092, 7623, 9487, 10574, 10696,
10739, 28348, 34481

m.+ıdır 23641

m.+ına 7061, 13030

m.+ında 3381, 10951

m.+ını 2252, 3410, 3412, 7145, 9489, 10704

m.+ının 20987

m.+lar 7243, 7245

m.+lara 9456

m.+ları 9411

m.+ların 7238

m.+larıyla 9440

[=47]

MEZARCI: Mezar kazan, mezarların bakımını yapan kimse:

“**Mezarcılar** telâşla lâhdi kapadılar.”

(m. +lar 10765)

m. 10749

m.+lar 10743, 10745, 10758

m.+larıyla 10740

[=6]

MEZARLIK: Mezarların toplu olarak bulunduğu yer, kabristan:

“**Mezarlıktan** ayrılırken içimdeki acının cehennemi ateşini bir daha duydum.”

(m. +tan 206)

“Rûh es-en kuytu **mezarlık.ların** etrâf.ında”
(m. +ların 36069)

m. 5444

m.+a 200, 10716, 10718, 19823

m.+ı 4785, 36340

m.+ın 10717

m.+ına 193, 10677, 10679, 34496

m.+ında 96, 6251, 22989

m.+ının 3140

m.+ıydı 976

m.+lar 706, 4471, 5348

m.+lara 7135, 7658

m.+larda 26506

m.+lardır 39113

m.+larımızın 3394

m.+larında 10544

m.+larının 7059, 7194

m.+larıyla 5493

[=31]

MEZAR TAŞI: Ölünün kimliğini, ölüm tarihini belirtmek, gelip geçenden hayır dua istemek vb. düşüncelerle mezarın baş tarafına dikilen yazılı taş:

“**Camiden** çıktık. Yanındaki harem avlusunda, bir çınar altında İki üç eski **mezar taşı** ortasında kahve içtik.”

(m. 783)

m. 707, 22989

m.+larının 26506

[=4]

MEZÂYÂ: Ar. Üstün vasıflar, üstünlük sağlayan nitelikler, meziyetler:

“(…) askerin en büyük vazifesi bu **mezâyâ** ve secâyâyâ mâlik olmaktır.”

(m. 22402)

m.+sına 21023

m.+sından 25960

[=3]

MEZÂYÂT: Ar. Meziyetler, mezâyâ:

“Kadınların âsâr-ı meyânında az tesadüf edilen, tahlil, tefekkür, ta'mîk, ihtisas gibi **mezâyatdan** başka kadın kalbini bütün bir hulûs-ı mahremâne ile ifâde etmek havasıyla mümtazdır.”

m.+dan 22319

[=1]

MEZBAHA: Ar. ***Mezbahaya çevirmek**: Kanlı olaylara sahne etmek:

“Napoleon bir azm-i mezbûhâne ile bütün Avrupa'yı boğmağa çalışırken, Fransa'yı bir **mezbahaya çevirdi** idi.”

(m. +ya 22718)

m.+larına 2916

[=2]

MEZBELE: Ar. **teşmil**. Kötü, bayağı, aşağılık yer:

“Bu fikirlerle bu şehir, Nice, Monte Carlo gibi bir **mezbele** yapılabilir.”

(m. 7752)

m.+ye 20435

[=2]

MEZBÛHÂNE: Ar.+Fars. Boğazlıyormuş gibi, boğazlarcasına:

“Üç **mezbûhâne** saldırıstan, büsbütün boşalan hazineden, günden güne eriyen drahmiden, kaybedilen birçok kandan sonra Yunanistan ne ileriye ne de geriye bir adım atabiliyor.”

(m. 17573)

m. 25330

[=2]

MEZCEDİL-: Bir şeye katılmış, karıştırılmış: “(...) az çok temiz, koridorları koğuş sisteminde bir oteldi; lâkin adı Filibe'ye **mezcedilmiş** bir addir.”

(m.-miş 755)

m.-memiştir 10568

[=2]

MEZCET-: Bir şeyi diğerine katmak, karıştırmak:

“Refik Hâlit'i o yazıhanede, karşımda buldum. İnce yapılı, esmer, papağan burunlu, sahte tavırlarla alaycı edaları iyi **mezcetmiş**, kalın sesli bir gençti.”

(m.-miş 9253)

m.-erek 9684, 26357

m.-ip 7011

[=4]

MEZCOL-: Karışmış, bütün olmuş:

“Mes'ûd Cemil eski mûsikîmizi irsî bir aşinalıkla derinden bilen, duyan ve çalan san'atkârdır, çaldığı zaman tanburun hüviyeti on parmağına **mezcolmuş** gibidir”

m.-muş 19832

[=1]

MEZE: Fars. İçki içilirken yanında yenen şeyler, çerez:

“Bu gurup raki, **meze**, ud gibi akşamcılık levazımına mâliktiler.”

(m. 1665)

m. 31704

[=2]

MEZELLE: Ar. Alçalma, bayağılaşma, hakir ve zelil olma durumu, bayağılık, hakirlik:

“İdbâr devirlerinde de büyük müstebid ve eyaletlerdeki küçük (müstebid) onun **mezelleti** sâyesinde tutundular.”

m.+i 25892

[=1]

MEZESİZ: Mezesi olmayan:

“Çiftçiler bardak kadar büyük ve kalın kadehlerden, susuz ve **mezesiz** raki içerlerdi.”

(m. 634)

m. 31721

[=2]

MEZHEBEN: Ar. Mezhepçe, mezhep bakımından:

“(…) ‘Dînen ve **mezheben** size mâruz iken vifâk’ Cârî miyânenizde leimâne bir nifâk’

(…)”

m. 30981

[=1]

MEZHEP: Ar. 1. Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri:

“Türk milleti bir dinde ve bir **mezhepte** olan ve Türkçeyi müşterek lisan telâkki eden, Türk, Kürt, Çerkez, Arnavut ve Boşnak unsurlarının Kurûn-ı Vustâ'dan beri terkihiyle vücut bulmuş bir millettir.”

(m.+te 13187)

2. Gidilen, benimsenen yol:

“Cem **mezhep.i** vakit.inde şu dünyâ ne.ydi”

(m.+i 38066)

m. 5913, 13823, 22464, 24044, 31153, 38103

m.+den 30392

m.+e 30392

m.+i 19468

m.+idir 31471

m.+in 13697, 21187, 31453

m.+indendi 13696

m.+indendirler 31473

m.+ine 23082, 24458, 31383

m.+ini 4215, 15756

m.+inin 13463, 24638

m.+lerde 27479

m.+lerinden 32518

m.+lerine 12132

m.+tir 31453

[=28]

MEZHERE-İ NÛRANÛR: Ar. Nur ile dolu çiçek bahçesi:

“*Oh Yüksek.lere bak **Mezhereînûrânûr***”

m. 39132

[=1]

MEZİYYÂT: Ar. Meziyetler:

“*Bilhassa Şark'da bugün bile **meziyyât** yaşla ölçülür.*”

m. 21898

[=1]

MEZİYET: Ar. Bir kimse veya bir nesneyi benzerlerinden üstün kılan vasıf, üstünlük:

“*(...) sonra annem doğunca onun dadısı olmuş, lâkin günden güne **meziyetleri** belirmiş, konağın içinde mühim bir mevki tutmuş.*”

(m.+leri 215)

m. 12426, 12432, 14676, 17693, 17710, 19809, 19814, 20762, 20821, 20834, 22206, 27420, 27537, 28364, 33703, 33703, 35089, 35093

m.+e 20135

m.+i 8676, 14795, 17669, 17669, 17678, 17683, 17709, 19796, 19806, 21925, 22622, 25119, 25374, 28427, 30483, 30697, 30819, 33348, 35088, 35349

m.+idir 17710

m.+imiz 17091

m.+imizdi 17674

m.+inden 17697, 28431, 28432, 35230

m.+ine 19484, 35342

m.+ini 20244, 27946

m.+inin 25962

m.+iniz 20575

m.+iyle 3391

m.+ler 4322, 28433

m.+lerde 21941

m.+lere 14743

m.+leri 1938, 3712, 8173, 17145, 17671, 20930, 21127, 21893

m.+leridir 20143

m.+lerimizden 17694

m.+lerinden 8634

m.+lerine 1064, 3928, 31984

m.+lerini 20973, 28410, 35114

m.+leriyle 9700

m.+te 21929

m.+ten 9706, 31190, 33703

m.+ti 15361

m.+tir 19548, 33459

[=83]

MEZİYETLİ: Üstün bir vasfa sâhip bulunan, meziyeti olan:

“*O vakit iş başına geçen en **meziyetli**, en yüksek ve en ehliyetli şahsiyetlerimizin bile ileriye doğru görüşleri yoktu ve olamıyordu da.*”

(m. 25362)

m. 8227, 25854, 35347

[=4]

MEZİYETSİZLİK: Meziyeti olmama durumu:

“*Türkün ırkında bir meziyet göremez de o koca saltanatın inkırazına başlıca Türkün bin türlü **meziyetsizliğini** ve bilhassa diğer ırkları temsil edemeyeceğini sebep gösterir.*”

m.+ini 14686

[=1]

MEZKÛR: Ar. Sözü edilen, zikrolunan:

“*(...) fakat hepsinin ismi her sabah İstanbul'un Türk gazetelerinde **mezkûr**dur.*”

(m.+dur 15235)

m. 19983

[=2]

MEZUN: Ar. Bir eğitim ve öğretim kurumunu, bir okulu bitirmiş, diploma almış (kimse):

“*Topkapı Sarayı kâtiplerinden Darülfünun **mezunu** genç arkadaşım Lütfi Bey orada millî hatıralarımıza dindarane bir vazife ile nîgeh-bândır.*”

(m.+u 6782)

m. 2720, 20040

m.+muş 7994

m.+sun 9159

m.+u 19999, 20023

m.+um 21643

[=8]

MEZÛNEN: Ar. Mezun olarak:

“*Garb mekteplerinden **mezûnen** vatana dönen gençlerin bâzan kollarında hayat refikalığından zevceliğe girmiş solgun bir mahlûk, bâzan parmaklarında altın bir halka, bâzan da cüzdanlarında pembe muaşaka mektuplarıyla döndüklerini görüyoruz.*”

m. 21547

[=1]

MEZUNLUK: Mezun olma durumu:

“*Bu **mezunluğun** ne demek olduğunu arzedeyim.*”

(m.+un 20048)

m.+unun 20024, 20034

[=3]

MÉDĪE: Yahya Kemal'in 1903'te on sekiz yaşında gittiği Paris'ten 1912'de İstanbul'a dönerken bindiği gemi:

"Bu şehri tekrar görmek külfetinden âzâd olmak için, doğru Médie vapuruna girdim."

m. 1918

[=1]

MI/Mİ/MU/MÜ: Soru eki:

"Atina siyasîleri iki seneden beri bütün cihan siyasîlerinin arayıp bulamadığı çareyi bu son içtimada mı bulacaklar?"

(m. 15544)

"Çok yakın.dan mı bu ses.ler çok uzak.lardan mı"

(m. 35694)

"Ada.lardan mı Tunus.dan mı Cezâyir.den mi"

(m. 35712)

"Âteşmişâl olur mu sen âteş.den ol-masan"

(m. 37497)

"Bir yer gör-ür mü çâkigiribân edilmedik"

(m. 37468)

m. 279, 280, 889, 1112, 1113, 1113, 1113, 1373, 1902, 1905, 1927, 1927, 2342, 2343, 2382, 2382, 2604, 2696, 2715, 2789, 2873, 2875, 2915, 2917, 2977, 2980, 2986, 2986, 2987, 2987, 2987, 2988, 2988, 2988, 2989, 3148, 3149, 3149, 3296, 3301, 3361, 3500, 3530, 3700, 3709, 6962, 7007, 7021, 7053, 7253, 7467, 7507, 7554, 7565, 7597, 7696, 7717, 7722, 7800, 7892, 8007, 8282, 8286, 8303, 8318, 8318, 8814, 9188, 10967, 11039, 11039, 11629, 11645, 11816, 11828, 11932, 11988, 12032, 12083, 12142, 12204, 12257, 12323, 12564, 12583, 12590, 12595, 12721, 12948, 13026, 13221, 13221, 13222, 13222, 13275, 13276, 13278, 13288, 13314, 13370, 13450, 13458, 13469, 13768, 13788, 13830, 13876, 14070, 14160, 14258, 14266, 14315, 14315, 14394, 14541, 14824, 14850, 14881, 14941, 14942, 14946, 14962, 14962, 14963, 14966, 15018, 15051, 15051, 15062, 15067, 15099, 15219, 15409, 15428, 15454, 15483, 15485, 15499, 15534, 15557, 15632, 15632, 15704, 15724, 15986, 15987, 16005, 16167, 16222, 16226, 16233, 16291, 16311, 16360, 16363, 16365, 16461, 16476, 16503, 16589, 16636, 16666, 16783, 16828, 16852, 16853,

16856, 16901, 16909, 16962, 17008, 17057, 17057, 17063, 17084, 17155, 17185, 17327, 17361, 17630, 17711, 17778, 17914, 17939, 17945, 17948, 18040, 18149, 18162, 18206, 18230, 18265, 18271, 18713, 18807, 18808, 19363, 19557, 19557, 19564, 19566, 19626, 19631, 19706, 19922, 20131, 20306, 20365, 20372, 20372, 20419, 20452, 20481, 20662, 20712, 20766, 20782, 20786, 20788, 20792, 20804, 20805, 20845, 20991, 21138, 21254, 21463, 21573, 21592, 21624, 21629, 21636, 21636, 21637, 21637, 21638, 21867, 21991, 22024, 22131, 22235, 22829, 22974, 22994, 23361, 23396, 23498, 24382, 24421, 24507, 24599, 24677, 24719, 24720, 24760, 25038, 25372, 26204, 26204, 26204, 26204, 26205, 26206, 27794, 27794, 27880, 28304, 28366, 30144, 30356, 30991, 30991, 30992, 31077, 31226, 32167, 32674, 32895, 33732, 33869, 34130, 34303, 34521, 34610, 34687, 34722, 34920, 35100, 35101, 35101, 35102, 35103, 35103, 35103, 35103, 35260, 35260, 35408, 35502, 35525, 35527, 35528, 35541, 35552, 35679, 35679, 35694, 35695, 35695, 35695, 35708, 35708, 35709, 35712, 35712, 35799, 36015, 36529, 36547, 36548, 36592, 36650, 36797, 36952, 37083, 37138, 37151, 37446, 37461, 37462, 37465, 37498, 37581, 37708, 37815, 37966, 37983, 38019, 38311, 38360, 38429, 38701, 38783, 38784, 38787, 38790, 38888, 38941, 38941, 38946, 38946

m.+dır 4083, 6004, 12357, 15331, 16045, 16453, 20306, 20875, 24264, 24264, 24550, 25379, 28996, 29851, 29885, 29885, 34026, 37218

m.+dırlar 34164

m.+dir 937, 6006, 7290, 7537, 8225, 8287, 10210, 11044, 11065, 11065, 11944, 12577, 13362, 14966, 15017, 15097, 16986, 17938, 17959, 21288, 24264, 24265, 24327, 26674, 29848, 31302, 35797, 35798, 36628

m.+dur 8284, 15400, 16986, 18092, 19853, 26241, 28484, 31200

m.+dür 2601, 16987, 25434, 32775, 34211, 37494

m.+sınız 8459, 20304, 20841, 31363

m.+sin 451, 39240, 39241

m.+siniz 2735, 2977, 12321, 15207, 15585, 15585, 20405, 20643, 20645, 20789, 21641, 30997, 32909

m.+sun 6271, 35545, 38713, 38790, 39235

m.+sunuz 19215, 30688

m.+ydı 3659, 16763, 25133, 34981

m.+ydi 4439, 4440, 5949, 8260, 16726, 16850, 16900, 28265, 32225, 32225, 32225, 34192, 34717, 34922, 35681

m.+ydik 32984, 33193

m.+iydin 36790

m.+ydu 17877, 35201

m.+ydü 6221, 7322, 36369

m.+yız 16143

m.+yız 7556, 14855, 15415, 16451, 18596, 20112, 35485, 35486, 35486

[=491]

MIKNATIS: Ar. Demiri çekme özelliği taşıyan veya sonradan bu özelliği kazanan her türlü madde:

“Hepimiz bir **mıknatsın** cazibesine tutulmuş gibi ona bakıyorduk.”

(m.+ın 18417)

m.+ı 6406

[=2]

MIKNATISÎ: Ar. Mıknatısla ilgili, mıknatıslı, manyetik:

“Anadolu'nun göbeğinde millî hareketin ansızın **mıknatısî** bir merkez oluşu, böyle düşünenleri önce şaşırttı.”

m. 17110

[=1]

MINTIKA: Ar. İklim, bitki örtüsü, idare tarzı vb. hususlardaki farklılıkları dikkate alınarak

belirlenmiş toprak parçası, bölge:

“Tren burada epeyce kalıyor, kalktıktan sonra artık oavadan dağlık **mıntıkaya** giriyor.”

(m.+ya 3060)

“Anadolu Hükümeti, Yunan ordularının işgal ettikleri **mıntıkadan** her gün gelen fecî haberler karşısında bile taht-ı idaresinde olan Rumlara iyi muamelesini değiştirmede.”

(m.+dan 15387)

m.+da 12346, 19209

m.+dan 5212, 24143

m.+dır 29089

m.+lar 16188

m.+lara 32476

m.+larda 10469

m.+lardaki 25325

m.+ları 29138

m.+ların 16185

m.+larında 29171, 32211

m.+larındadırlar 24163

m.+sı 5980

m.+sına 15118

m.+sında 14020

m.+ya 3059, 24141, 24143

[=20]

MIRILDAN-: 1. Fısıltıyı andıran alçak bir sesle kendi kendine konuşmak, söylenmek:

“Mahvolan aileler **mırıldanmağa**, hattâ tel'inâta koyuldular.”

(m.-mağa 26079)

“İnsan tezâd iç. inde fikir. ler **mırıldan-ır**”

(m.-ır 36552)

2. Duyulur duyulmaz, anlaşılır anlaşılmaz bir sesle şarkı

(şiir)söylemek:

“Eski nefesleri, eski manîleri, eski koşmaları bir daha **mırıldandılar**.”

(m.-dılar 28309)

3. Sâdece yanındaki duyabileceği bir sesle konuşmak, alçak sesle bir şeyler söylemek, mırıldamak:

“Yalnız bu sözleri **mırıldandı**: ‘Kandiye’den Erzurum’a tâyin edildik, birkaç aya kadar Erzurum’a gideceğiz.’ dedi.”

(m.-dı 34772)

m.-ıp 8914

m.-ır 28178

m.-ıyor 13340

m.-ıyordu 34062

m.-ma 30067

[=9]

MISIR: Kuzey Afrika’da bir ülke:

“**Mısır** saraylarındaki kadınlar İstanbul’u tahayyül ederler; İstanbul kadını İslâm âleminin güzellik numunesi olarak severlerdi.”

(m. 21179)

“**Mısır** ve Sûriye pek genç iken hayâl. imdi”

(m. 36366)

m. 2697, 2716, 3815, 4650, 4985, 8127, 9966, 12181, 12297, 20849, 20934, 21127, 24959, 25392, 25402, 25699, 25724, 26592, 32916, 35469, 35479, 35496

m.+a 3780, 3832, 4018, 9649, 10892, 10989, 20230, 24927, 28210

m.+da 3763, 3976, 4136, 9896, 9900, 9963, 9965, 9974, 10008, 10009, 10923, 24969, 35472

m.+daki 3765, 4374, 9960, 26572

m.+dan 4943, 6873, 6950, 10973, 10977, 18078, 25398, 25743, 35330

m.+ı 2691, 2692, 2706, 25391

m.+ın 2693, 9582, 30872, 26575, 35464

[=69]

MISIR BEĞLERBEYİ: Mısır mülkî ve askerî en büyük âmiri:

“Koca Râgıp Paşa **Mısır Beğlerbeyi** iken, Kahire’de ve Mısır’ın bütün şehirlerinde, Osmanlı idâresiyle, halkın arasındaki dil Arapça idi.”

m. 35474

[=1]

MISIR GENÇTÜRKLERİ: Mısır’da ikamet Gençtürkler:

“Bir de **Mısır Gençtürkleri** vardı; İstanbul’dan ve menfalardan kaçanlar, parasız iseler, Mısır’a dökülürlerdi.”

m. 3832

[=1]

MISIR KOMİSERİ: Mısır delegesi:

“İlk gençliğine dâir menkıbeleri, Hâriciye’de, Tercüme Odası’nda arkadaşı olan eski **Mısır Komiseri’imiz Rauf Paşa’dan** dinlemiştim.”

m.+miz 32618

[=1]

MISIR KÖLEMENLERİ: Memlukler. Mısır, Suriye ve Hicaz’da hüküm süren Müslüman Türk devleti (1250-1517):

“Devletin hâkim olduğu toprağın bir küt’ası Anadolu’da, bir küt’ası Rumeli’de bulunsun; biri **Mısır Kölemenlerinin** ve Şîu İran’ın ardı arası kesilmeyen entrikalarıyla bunalsın...”

m.+nin 5950

[=1]

MISIRLI: Mısır halkından olan:

“Görürsünüz ki, Viyana önündeki ordumuzda bizim kadar Boşnak, Arnavud, Suriyeli, **Mısırlı** vesaire var”dır.”

(m. 25426)

m. 4039, 25416

m.+lar 35474, 35478

[=4]

MISIRLI MEHMED ALİ PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“Salih Fuad Bey, hemen her gün ziyaretine gelen **Mısırlı Mehmed Ali Paşa**, orada bir muhit teşkil etmişlerdi.”

(m. 4040)

m. 3761

[=1]

MISIR VALİSİ RAMİ MEHMED PAŞA: (d. 1654 İstanbul – ö. 1704 Rodos) II. Mustafa saltanatında, 24 Ocak 1703 – 22 Ağustos 1703 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:

“(…) **Mısır Valisi Rami Mehmed Paşa'nın** mektupçusu imiş.”

m.+nın 28353

[=1]

MISR: Mısır:

“Tâ Budin.den İrâk.a **Mısır.a** kadar”

(m.+a 35765)

m. 37241, 37268, 37273

m.+a 37270, 37284

[=6]

MISRA: Ar. Bir beyit, şiir veya manzumenin satırlarından her biri, dize:

“Nedim’in elyazısına ne lüzum var? Bu **mısralar** Nedim’indir.”

(m.+lar 28493)

“Her **mısra.iyle** vehmolun-ur en güzel gibi”

(m.+iyle 37406)

m. 2684, 8366, 8371, 9886, 19252, 20602, 21992, 22700, 27293, 27307, 27370, 27370, 27386, 28159, 28163, 29385, 29451, 29455, 29506, 29508, 29510, 29512, 29514, 29833, 31196, 31198, 32181, 32201, 32229, 32305, 32310, 32424

m.+a 27312, 28184, 29110, 32778

m.+da 8396, 8402, 19250, 19277, 27292, 27295, 29453, 32891

m.+dan 717, 8368, 8369, 28184, 29736

m.+dır 33266

m.+ı 2162, 2294, 2298, 2300, 2302, 2305, 2458, 2682, 3035, 8496, 8778, 9886, 12938, 17213, 21220, 27292, 27303, 27308, 27881, 29381, 29461, 32358, 32489, 32637, 32948, 33266, 12102

m.+ı+berceste 2293, 32357

m.+ı+manzum 29340, 29441

m.+ımızı 28083
m.+ımla 38811
m.+ın 2027, 20746, 20797, 22702, 27300,
27302, 27306, 27879, 28150, 28157, 29453,
31197, 32292, 32447
m.+ına 29451, 29703
m.+ında 18576, 20092, 37560
m.+ındaki 14289, 28078
m.+ından 8359, 29703
m.+ını 714, 1951, 2104, 12351, 20315,
27812, 31076, 32357, 37929, 37973, 37979
m.+ının 27310
m.+ıyle 27871
m.+la 28137, 30159, 32355
m.+lar 2184, 2309, 2311, 8375, 14979,
18594, 19305, 20110, 20594, 20597, 21995,
28482, 28486, 28489, 29436, 29461, 31201,
32240, 32364, 36206, 36629
m.+lara 32363
m.+larda 19287, 19290, 20311, 28487, 29430
m.+lardadır 16523
m.+lardaki 27384
m.+lardan 29208, 31202, 31204, 32200
m.+ları 1560, 2139, 8372, 11336, 18591,
19257, 19260, 20107, 20595, 20702, 20710,
27401, 27697, 27703, 27711, 27927, 28248,
28820, 29435, 29505, 31070, 32318
m.+larıma 20241
m.+larıımı 19299
m.+larımızı 28826
m.+ların 2293, 31195
m.+larında 5769, 18196, 19330, 27368,
30138, 30960, 32331
m.+larındaki 2313
m.+larından 8355, 28708, 29059, 31115
m.+larıımı 2308, 8334, 12935, 17208, 19401,
20801, 27852, 29661, 30708, 32237
m.+larıyla 12915
m.+larıyla 698, 27453, 27809
m.+larla 914, 9937, 20284, 20868, 27321,
31215
m.+mısra 27280
[=217]
MISRA-I GÜZİDE: Ar.+Fars. Seçkin mısra:
“Her **mısraigüzide.si FârûkNâfiz.in**”
m.+si 38017
[=1]
MISRALI: Mısrası olan:

“Türk ikili, üçlü, beşli şekil bilmez, ona göre
manzume şekli dört **mısralı** kıt'a'dır.”
m. 29749
[=1]
MISRÂLIK: (Sayı bildirilen kelimelerle)
Mısrası bulunan:
“Makber'in sekiz **mısrâlık** çerçevesinin son beyti
ekseriyâ böyle nefis mısralarla bitiyor.”
m. 31223
[=1]
MIZIKA: İtal. Bando:
“Gazi Osman Paşa Selânik'in Beş Çınar
bahçesinden bir kameriyeden **mızık**a ve alkış
fırtınası ortasında çalkalanan Rumeli halkını
selamlamaya çıkarken o aralık gelen yaveri
eline bir telgraf verdi.”
(m. 15009)
m. 2739
[=2]
MIZRAB: Ar. Fildişi, bağa, boynuz, kiraz ağacı
gibi sert şeylerden yapılan ve telli sazları
çalmakta kullanılan küçük âlet, tezene, zahme:
“Lirik şiir her millette sazla beraber doğar,
kendini ilk defa **mızrab** ve telle ifâde eder.”
“**Mızrâb.a** ses ver-ir kelimât.iyle tel gibi”
(m.+a 37408)
m. 27986, 37545, 37685
m.+dan 37907
[=5]
MIZRÂB-I TÂB: Ar.+Fars. Parlak, parıltılı
mızrap:
“**Mızrâbutab.ımız** söz.ü kalbet-ti beste.ye”
m.+ımız 37566
[=1]
MIZRAK: Ar. Ucunda sivri bir demir bulunan,
uzun saplı eski bir savaş âleti, kargı:
“Bataryalarla top, tüfek, süngü, **mızrak** ve
birçok cephane ediniyor.”
(m. 25547)
“Gök kılıç.larla teber.lerle ve **mızrak.larla/**
Bir lâle bahçe.siydi dökül-müş temiz kan.in”
(m.+larla 38612)
m. 10451, 25620
m.+a 25623, 25624
m.+ın 25551
m.+lar 2838
m.+lara 25576
m.+ları 22717

m.+larını 25632

m.+larının 25549

m.+ta 37071

[=13]

MİCHELANGE: (d. 6 Mart 1475 – ö. 18 Şubat 1564), İtalyan Rönesans dönemi ressam, heykeltıraş, mimar ve şairi:

m. 22527

[=1]

MİCHELET: (d. 21 Ağustos 1798, Paris, Fransa; ö. 9 Şubat 1874, Hyères, Fransa) 19. yüzyıl Fransız tarihçisi:

“Müverrih **Michelet**, meşhur Fransa Tarihi'nde, Süleymân-ı Kânûnî'nin ordusunu, Macar ovalarını istilâ ettiği zaman bütün teşkilâtı ve idaresiyle tasvir ederken hayretten cûş u hurûşa gelir.”

(m. 17722)

m. 18307, 31976

m.+nin 24956

[=4]

MİDE: Ar. İnsanlarda ve hayvanlarda karın boşluğunun üst kısmında bulunan ve yenilen yiyecekleri sindirmeye yarayan torba şeklindeki iç organ, kursak:

“Açlık günden güne artıyor, **mide** ve dimağ hareketleri birbirine karışıyor.”

(m. 25524)

m.+si 3209

m.+siyle 7747

[=3]

MİDHAT PAŞA: Ahmed Şefik Midhat Paşa (d. 18 Ekim 1822, İstanbul – ö. 8 Mayıs 1884, Taif), Osmanlı devlet adamı, iki kez sadrazam, Tuna, Aydın ve Suriye Valisi, ilk Osmanlı anayasası olan Kanun-i Esasi'yi hazırlayan kurulun başkanı:

“Meclis dağıldıktan sonra **Midhat Paşa** ile Avrupa'ya uzaklaşmış ve bir daha Türkiye'ye dönmemiş.”

(m. 4209)

m. 4307, 9624, 13142, 24048, 35160, 35167, 35182, 35188, 35262

m.+nın 1021, 1349, 4207, 25885

m.+ya 35186

m.+yı 24057

[=16]

MİDHAT ŞÜKRÜ: Mithat Şükrü Bleda (1872, Selanik – 1956, İstanbul), II. Meşrutiyet döneminin önde gelen siyasetçilerinden. [İttihat ve Terakki'nin kurucuları arasındadır. Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın 3 döneminde Serez, Drama ve Burdur mebusluğu yapmış, Malta sürgünleri arasında yer almıştır. 1935-1950 yılları arasında Sivas milletvekilliği yapmıştır.]:

“(…) **Midhat Şükrü**, Halil Muvaffak, Nazım Verdânî, İsmail Kemal (...). Bunlar hâricinde Paris'de oturan, yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

m. 3797

[=1]

MİDHAT ŞÜKRÜ BEY: Midhat Şükrü Bleda: “Edebiyat hocamız da İttihâd ü Terakkî'nin mâruf kâtib-i umûmîsi **Midhat Şükrü Bey'di**.”

(m.+di 2070)

m.+den 2069

[=2]

MİDİLLİ: Ege Denizi'nde Yunanistan'a ait bir ada:

“Saray takımıyla beraber **Midilli'ye** nefyedildi.”

(m.+ye 9785)

m. 1342

m.+de 12870, 17249

m.+den 26229

[=5]

MİĞFER: Ar. Başın her tarafını örten zırlı başlık, tolga:

“Fikret'in: 'Darb-ı şeşperle çıkan ka'ka'a **mığferlerden**' mısraları kuru bir vezin ve kelime gürlemesidir.”

(m.+lerden 29442)

m.+lerden 29499

[=2]

MİHAİL PALEOLOGOS:

1259-1282 arasında Bizans İmparatorluğunu yönetmiştir. VIII. Mikhail, 1453'te Osmanlı Devleti tarafından İstanbul'un Fethi'ne kadar, Bizans İmparatorluğu'nda hükümünü sürdüren, Palaiologos hanedanının kurucusu olmuştur: “1261'de **Mihail Paleologos'un** İstanbul'a girişini nakleden Bizans müverrihleri, 'Bir sabah Latinler, İstanbul'da Kumanların Türk naralarıyla uyandılar,' diyorlar.”

m.+un 4752

[=1]

MİHÂNİKÎ: Ar. Hiç düşünmeden, üzerinde kafa yormadan, sâdece alışkanlığın verdiği kolaylıkla makine gibi yapılan, mekanik (iş, hareket vb.): “Ancak tevekkül nedir? Kelimelerin mânâları milletlerin ruhu tegayyür ettikçe değişir, İslâm'ın hararetli devirlerinde ibadet bir zevk, bir cuşuş iken, sönük devirlerinde **mihaniki** bir vazife hâline girdiği gibi, tevekkül de ilk devirlerde dünyevî meşakkatlere yenilmez bir mukavemetle göğüs geren bir meziyetti, bu son zamanlarda da yavaş yavaş manevî bir intihar sırasına girdi.” (m. 15369)

m. 27321, 27637, 29424, 29424, 29457, 29527, 32006
m.+n 31549
[=9]

MİHÂNİKİYYET: Ar. Mihânîkî kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli: “Hakîkî şiirin mûsikîsi ve parıltısı görülmeyen bu kabîl manzumelerde sahteliği ifşa eden bir **mihânîkiyyet** göze derhâl çarpar.”

m. 27335
[=1]

MİHENK: Ar. **teşmil**. Bir kimse veya nesnenin değerini ölçmeye, anlamaya yarayan şey, ölçü, miyar, mizan:

“Son intihabat iyi bir **mihenkdi**.” (m. +di 1080)

m.+i 9957
m.+i+tecrübe.ye 24289
[=3]

MİHNET: Ar. Sıkıntı, zorluk, eziyet, zahmet, meşakkat:

“Derken Atâullah Efendi **mihnetten** başka birşey görmediği bu dünyâdan ötekine göçmüş.” (m. +ten 33386)

“Bir **mihnet.in** son.unda tesellî kadar iyi” (m. +in 36152)

[=2]

MİHNET-KEŞÂN: Ar. +Fars. Mihnet çekenler, mihnetkeşler:

“(…) dördüncü zıd mevzû'da da, tuhaf bir eser olan, İzzet Molla'nın **Mihnet-keşân'ı** gösterilebilir.”

m.+ı 29505
[=1]

MİHR: Fars. Güneş:

“Bir gülşen.e var.dık ki uzak **mih**r ile meh.den” (m. 37981)

m. 37205
m.+i 37388
m.+in 38332
[=4]

MİHRAB: Ar. Câmi, mescit gibi ibadet yerlerinde kible duvarında bulunan, cemaatle namaz kılınırken imamın önünde durduğu, zeminden biraz yüksek girintili yer: “Sofya'nın beş asırlık Müslümanlığından yalnız bu **mihrab** ve bu minber kalmış.” (m. 3179)

m. 506, 5443, 5655
m.+a 3160
m.+ı 11
m.+ımsı 29
m.+ın 7894
m.+larıyla 18920
m.+tan 18057
[=10]

MİHRÂBÂD: Kanlıca aşitlerinde ünlü bir koruluk ve mesire:

“Şeb nedir Körfez.de **Mihrâbâd.dan** gör-müş o mâh”

(m. +dan 37904)
m. 37902

m.+dan 37906, 37910
[=4]

MİHRÂB-I HÂFÂ: Ar. Gizli mihrap: “De-sün Destûr **mihrâbhafâ.dan**”

m.+dan 37947
[=1]

MİHRÂB-I HİLÂFET: Ar. Halifelik mihrabı: “Sen de **mihrâbhilâfet.te** cebinsâyisenâ”

m.+te 37843
[=1]

MİHRAK: Ar. **mec**. Aynı düşüncede olan insanların birleştiği nokta, bir şeyin toplanıp yoğunlaştığı yer, merkez, odak:

“Yakup Kadri'nin Metris Tepe'yi bundan sonraki Türk edebiyatının **mihrakı** gibi gösterdiğini işittiyse hemen tasdik etmiştir sanırım.”

m.+ı 12844
[=1]

MİHRAN EFENDİ: 1900'lü yılların bir gazetecisi:

“Lâkin Hareket-i Millîye'ye iltihakın zamanı geldiğini idrak eden **Mihran Efendi** fazla sabredemedi.”

m. 10390

[=1]

MİHR-İ DIRAŞÂN: Fars. Parlak, ışıklı güneş:
“Aks.ine çarhıfelek **mihridıraşân.ı** bile”

m.+ı 37814

[=1]

MİHRİMAH SULTAN: (21 Mart 1522, İstanbul – 25 Ocak 1578, İstanbul), Osmanlı padişahı I. Süleyman ile eşi Hürrem Sultan'ın kızı:
“**Mihrimah Sultan** namına, Üsküdar İskeleye karşısında bina ettiği cami, 1548'de medrese, imaret ve saire, büyük çapta eser bırakmaya başladığını haber veren bir manzumedir.”

(m. 5627)

m. 5400

[=2]

MİHRİMAH SULTAN CAMİİ: İstanbul'un Üsküdar ilçesinde meydana bulunan Mimar Sinan'ın Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan kızı Mihrimah Sultan için yaptığı cami:

“Sinan'ın Süleymaniye'den sonra bina ettiği camiler 1558'de Edirnekapısı'nda **Mihrimah Sultan Camii**, (...) İkinci Selim'in karısı Nurbanu Sultan namına yaptığı camidir.”

m. 5672

[=1]

MİHRİYAR: Bayan adı:

“Kasrın kafesleri arkasında Şehrinaz, **Mihriyar**, Nurmahal el aynalarında saçlarını düzeltip dudaklarına allık sürmüyorlar.”

(m. 8036)

“**Mihriyâr**”

(m. 36278)

[=2]

MİHR Ü MÂH: Fars. Güneş ve ay:

“**Mihrümâh.ımdı** bu âlem.de huzûr.un dahi dün”

m.+ımdı 37810

[=1]

MİHVER: Ar. **teşmil**. Bir konuda çevresinde dönülüp dolaşılan en önemli nokta, öz, esas, ağırlık merkezi:

“İlk menfaat olarak şarkın istinat edeceği muvazene **mihverini** one sürüyorlar.”

(m.+ini 16306)

“Dal-dığın **mihver.i** git-tikçe sar-ar başka ziyâ”

(m.+i 36507)

m.+i 16289

m.+i+alem 16282

[=4]

MİKRAZ-I ECEL: Ar. Ecel makası:

“**Mikrâzece**l tınâbiömr.ün kes-ti”

m. 38364

[=1]

MİKROP: Fr. Sadece mikroskopla görülebilen ve çeşitli hastalıklara sebep olan tek hücreli canlıların ortak adı:

“Bu his bir **mikrop** gibi bünyemize işlemediği müddetçe, kendimizi Avrupa'ya dâima üstün tuttuk.”

(m. 19524)

m. 15859

m.+la 7577

m.+lar 13618

m.+u 10067, 17706

m.+unu 23185

[=7]

MİKROSKOP: Fr. Mikrop gibi çok küçük canlıları veya nesnelere bir mercek sistemi yardımıyla gözle görülebilecek duruma getiren âlet:

“Bu yeni kütlede eski İran'ın ancak tesirleri vardır. Fakat tesirlere **mikroskop** ile bakmalı!”

m. 20902

[=1]

MİKTAR: Ar. Bir şeyin ölçülebilen, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen durumu, nicelik:

“O günlerde Ali Kemal'in bir kırmızı kese içinde bir **miktâr** ihsan aldığı doğrudur.”

(m. 10033)

m. 1433, 1772, 10128

m.+ı+musiki.den 29326

m.+ını 14598

[=6]

MİKRYAS: Ar. Ölçü, nispet, derece:

“Fetih, vatanın ve devletin bünyelerinde, büyük, geniş ve derin **mikyasta** tesirler göstermiştir.”

(m.+ta 5287)

m. 8777, 20780, 20786

m.+da 2369, 2820, 3566, 8769, 18933,

23543, 25879, 27587, 28558

m.+dadır 18995, 19629, 32907

m.+ına 14725
m.+larda 27137
m.+ta 4465, 4899, 5121, 5283, 5398, 5403,
5405, 5725, 7360, 8053, 8143, 8572, 9307,
9672, 11713, 13406, 15436, 15459, 15552,
15580, 18716, 24968, 25165, 25231, 25302,
25308, 25396, 25410, 27029, 27654, 29842,
29869, 32129, 32267, 32270, 33258, 33260
m.+taki 24287
[=56]

MİKİYASSIZ: Ölçüsüz:

“Bu katil münasebetiyle Cemal Bey'in şahsiyeti
mikyassız bir heybet kesbetti.”

m. 11356

[=1]

MİLÂD: Ar. Özellikle miladi takvim başlangıcı
olarak kabul edilen Hz. İsa'nın doğduğu 24 – 25
Aralık günü:

“Mukaddes Havariler Kilisesi'nin ve **milâdın**
1000 tarihine kadar kayserlerin ve
hanedanlarının gömülmüş olduğu türbelerin
yerinde, kendi namına yaptırdığı camidir.”

(m. +ın 5501)

m.+ın 1185, 4502

[=3]

MİLANO: Kuzey İtalya'da bulunan Lombardiya
bölgesinde bir şehir:

“Rahipler **Milano**'ya, Verona'ya, Padova'ya,
Roma'ya yayıldılar.”

(m. +ya 6373)

m.+ya 4727

[=2]

MİLEL: Ar. Milletler. ***Milel-i medeniye**:

Medenî milletler:

“Uzun destan zaferinde bütün **milel-i medeniye**
ordularının bayraklarını birer birer toplayan bu
nâ-mağlûb cihangirin karşısına Rostopchine
birdenbire yangından bir bayrakla çıktı.”

m.+i+medeniye 25929

[=1]

MİLİMETRE: Fr. Metrenin binde birine,
santimetrenin onda birine eşit olan ve mm. ile
gösterilen uzunluk ölçüsü birimi:

“Mûsikîde tegannî eden ve çalan notadan, yâni
eserin asıl hüviyetinden bir **milimetre** ayrılmaz.”

(m. 27384)

m. 27377, 27888

[=3]

MİLİMETRELİK: Milimetrik:

“Bize asıl şiir ancak lâfız ve mânâ arasında bir
milimetrelilik fark dahî kalktıktan sonra
başlayabilirdi.”

m. 19287

[=1]

MİLK-İ MAHMÛD: Mahmûd mülkü:

“Hemşehrimey ol ki **milkiMahmûd** bu.dur/
Âvâzeiçeng.i dinle Dâvûd bu.dur”

m. 38406

[=1]

MİLK Ü MÂL: Ar. Mülk ve mal:

“Bu halk.a vakfet-ecek **milkümmâl.imiz** yok.tur”

m.+imiz 37318

[=1]

MİLLET: Ar. Genellikle aynı topraklar üzerinde
yaşayan, aynı soydan gelen ve aralarında dil,
din, tarih, sanat, töre, dünya görüşü ve ülkü
birliği bulunan insanlar topluluğu, ulus:

“Vatana, **millete**, size, hepinize kavuşacağım.”

(m.+e 20623)

“Kudretlü pâdişâh vedâ et-ti **millet.e**”

(m. +e 37296)

m. 1088, 1096, 2585, 3951, 4852, 4997,
5732, 6423, 6966, 8098, 9477, 9497, 9706,
10041, 11651, 11653, 11713, 11774, 11814,
11926, 11948, 11953, 11960, 12116, 12253,
12266, 12291, 12314, 12321, 12328, 12340,
12371, 12410, 12507, 12576, 12604, 12631,
12639, 12695, 12698, 12703, 12747, 12819,
12991, 13086, 13133, 13155, 13168, 13235,
13240, 13327, 13635, 13664, 13668, 13670,
13677, 13680, 13773, 13790, 13791, 13817,
13935, 13969, 13970, 13984, 14272, 14290,
14291, 14317, 14392, 14438, 14564, 14684,
14777, 14779, 14790, 14800, 14828, 14829,
14920, 14951, 14984, 14989, 15362, 15453,
15566, 16029, 16126, 16158, 16432, 16732,
16736, 16795, 16817, 16818, 16851, 16854,
16919, 17093, 17329, 17684, 17720, 18309,
18311, 18633, 18790, 19074, 19170, 19466,
19615, 19726, 21097, 21098, 21112, 21376,
21390, 21393, 21422, 21430, 21431, 22091,
22164, 22535, 23242, 23295, 23566, 23592,
24072, 24222, 24266, 24365, 24396, 24401,
24404, 24476, 24480, 24666, 24824, 25377,
25448, 25520, 25844, 25848, 25884, 26210,
26404, 26406, 26412, 26414, 26471, 26480,

27111, 27385, 27565, 27568, 27838, 27848,
 27968, 28291, 28298, 28444, 28639, 28682,
 28726, 28743, 28745, 28770, 28771, 28780,
 28786, 28844, 29329, 29350, 29760, 29851,
 29881, 29894, 29938, 29949, 30089, 30576,
 31708, 31824, 33033, 33061, 35175, 35184,
 37842, 38455, 38468, 38488, 38501, 38987,
 39112
 m.+çe 12635, 26550
 m.+demi 31303
 m.+den 22389, 23563
 m.+e 862, 3936, 5032, 7046, 10374, 11163,
 12504, 13903, 14995, 15252, 15399, 15779,
 16797, 16895, 17165, 18312, 19258, 24822,
 27436, 29883, 30226, 37524
 m.+i 2862, 3311, 6387, 9312, 9448, 9468,
 10205, 11722, 11925, 12154, 12443, 12513,
 12734, 12737, 13179, 13639, 13640, 13672,
 13676, 13686, 13809, 13811, 13888, 13965,
 14308, 14533, 14681, 14770, 14776, 14828,
 14833, 14883, 14913, 15315, 15344, 15381,
 15382, 15582, 15598, 15683, 15691, 15703,
 15723, 15753, 15800, 15886, 15893, 16006,
 16022, 16050, 16069, 16074, 16188, 16317,
 16395, 16677, 16753, 16816, 16851, 18296,
 18836, 18845, 19080, 20895, 21080, 21096,
 21181, 21399, 21451, 23243, 23560, 24008,
 24092, 24528, 24565, 25469, 26378, 26399,
 26470, 26627, 26805, 27043, 27235, 28420,
 28606, 28607, 28776, 28858, 29393, 29950,
 29950, 30933, 31663, 31709, 32622, 38642,
 39282
 m.+i+hakime 4266
 m.+i+müsellaha 31778
 m.+idir 12267, 26366
 m.+im 12285, 16824
 m.+imden 16825, 30187
 m.+imin 11335, 13756
 m.+imiz 19621, 25886, 27835, 32686, 32752
 m.+imizden 25196
 m.+imize 1301
 m.+imizi 4339
 m.+imizin 1326, 4765, 25277, 27033, 27845,
 27846, 28548, 32556
 m.+in 827, 828, 1012, 1067, 1240, 1375,
 1401, 1775, 2916, 3557, 3683, 4341, 4414,
 5000, 5163, 5175, 6172, 6281, 6578, 7035,
 8822, 8825, 8826, 9421, 9484, 10190, 10241,
 10262, 10460, 11315, 11563, 11564, 11585,
 11701, 11707, 11784, 11830, 11926, 12029,
 12125, 12127, 12128, 12302, 12312, 12330,
 12374, 12379, 12398, 12637, 12642, 12649,
 12649, 12848, 12987, 13047, 13047, 13061,
 13148, 13224, 13434, 13449, 13461, 13605,
 13677, 13678, 13785, 13786, 13927, 14184,
 14285, 14306, 14309, 14312, 14316, 14432,
 14694, 14695, 14700, 14709, 14743, 14760,
 14773, 14796, 14902, 14914, 14942, 15004,
 15097, 15255, 15546, 15579, 15704, 15762,
 16361, 16416, 16427, 16428, 16443, 16596,
 16617, 16668, 16798, 16999, 17134, 17157,
 17170, 17222, 17771, 18003, 18011, 18018,
 18023, 18026, 18039, 18248, 18278, 18282,
 18297, 18310, 18318, 18839, 19239, 19241,
 19319, 19381, 19515, 19520, 19608, 19814,
 20118, 20132, 21078, 21511, 21605, 21712,
 23840, 24215, 24221, 24259, 24263, 24264,
 24266, 24271, 24300, 24367, 24368, 24373,
 24375, 24381, 24382, 24474, 24571, 24737,
 25010, 25014, 25131, 25264, 25377, 25455,
 25485, 25667, 25769, 25914, 26456, 26805,
 27060, 27333, 27385, 27388, 27413, 27413,
 27445, 27515, 27916, 27988, 28034, 28291,
 28354, 28392, 28441, 28622, 28816, 29224,
 29399, 29903, 29904, 30111, 30116, 30117,
 30123, 30553, 31175, 31186, 31590, 31673,
 31682, 31703, 31824, 31955, 32013, 32157,
 32213, 32278, 32406, 32475, 32477, 32492,
 32495, 32500, 32559, 32580, 32869, 32912,
 32921, 32935, 32939, 32975, 32979, 33073,
 33583, 33893, 33894, 35120
 m.+inde 9318, 28383, 31291
 m.+inden 15595, 18177
 m.+indir 12348
 m.+ine 13967, 14121, 14271, 14532, 15258,
 15693, 15899, 15971, 16315, 16347, 16361,
 17605, 21959, 23549, 32787
 m.+ini 9580, 11920, 14346, 14497, 15299,
 15530, 16019, 16155, 19379
 m.+inin 3358, 3442, 4632, 7006, 8116, 8303,
 9421, 9467, 9583, 11837, 12004, 12342, 12421,
 12554, 12719, 12724, 12986, 13537, 13810,
 13921, 13969, 14025, 14026, 14295, 14349,
 14397, 14720, 14767, 14785, 14807, 14814,
 14923, 14933, 15305, 15350, 15685, 15707,
 15918, 16038, 16047, 16368, 16813, 16824,

16859, 16861, 16866, 16868, 16876, 17083, 17348, 17856, 18442, 18840, 19191, 20003, 20123, 21473, 23559, 23595, 23609, 23617, 24578, 25907, 26211, 26644, 27579, 27945, 28369, 28392, 28539, 28655, 32955
m.+inizin 28604
m.+inizse 15592
m.+iz 12260, 12648, 17696, 21449, 21452, 23572, 24072, 30204
m.+le 4764, 14356
m.+ler 6378, 6427, 9481, 11717, 11925, 12013, 13231, 13766, 13798, 14693, 14705, 14727, 14733, 16832, 18473, 19481, 21392, 21443, 22375, 22385, 23587, 23671, 23694, 23706, 23709, 24585, 25399, 26066, 26735, 26736, 26737, 26829, 27188, 27216, 28551, 28613, 28769, 28770, 31929
m.+lerde 9320, 19074, 28388, 33095
m.+lerden 5008, 6010, 15662, 19081, 19381, 19545, 21440
m.+lerdendirler 7701
m.+lere 12222, 13763, 13823, 35565
m.+leri 6406, 6434, 7805, 11731, 11763, 11767, 11779, 11907, 11987, 13611, 13788, 13984, 14568, 14661, 14694, 15120, 19573, 20649, 20774, 21452, 23702, 26869, 27532, 28654, 28680, 29638
m.+lerin 828, 2913, 4410, 6010, 8152, 8824, 10496, 11702, 11708, 11901, 11903, 11958, 12144, 14292, 15357, 16786, 17321, 17322, 18091, 18239, 20498, 20651, 20680, 20888, 20893, 21445, 21514, 22123, 22365, 22375, 23665, 23690, 25019, 25183, 25672, 26737, 26746, 26865, 26876, 26880, 26884, 27034, 27236, 27239, 27239, 27849, 28672, 28683, 29640, 29795, 31645, 31953, 32677, 32976, 35250, 35541
m.+lerinde 27530, 28091, 28518
m.+lerinden 15198, 26636
m.+lerine 26649
m.+lerini 13959, 17414
m.+lerinin 4625, 11911, 11932, 12186, 12722, 13767, 13835, 14396, 14714, 15160, 17440, 23935
m.+lerle 11762, 20892
m.+te 15032, 18018, 19070, 27416, 27518, 27741, 27749, 27978, 29331, 31659

m.+ten 11954, 12897, 13140, 14763, 24570, 24577, 29633, 30095
m.+ti 4505, 5009
m.+tir 13182, 28426
[=864]
MİLLETÇİ: Milletine düşkün, milletini çok seven:
“*Âh uyusuk bir malûmat mecellesi gibi telâkki eden bir nesle, âteşin bir ihtilâl ruhu taşıyan bu milletçi, bir tefekkür sahası hâlinde açtı.*”
m. 17268
[=1]
MİLLETDAŞ: Aynı milletten olanlar:
“*Meselâ Rumeli Türklerini ezelden ebede kadar muhacir telâkki etmeğe alışmış olan İstanbul ve Anadolu milletdaşlarımız bu itikadlarında ne kadar yanılıyorlar.*”
(m.+larımız 1181)
m.+larımız 35488
[=2]
MİLLETEN: Ar. Milletçe:
“*Dikkat edilecek hâlât dandır ki, inkılâp devrinde milleten âteşin cehdini matbuâtta tüketti.*”
m. 21746
[=1]
MİLLET MECLİSİ: TBMM:
“*(...) Ankara'da Millet Meclisi binasının resimleriyle bezendi.*”
m. 12370
[=1]
MİLLETVEKİLİ: Genel bir seçimde halk tarafından seçilerek Büyük Millet Meclisi'ne giren millet temsilcisi, mebus:
“*Cumhuriyetin ruhuna uymaz gibi iddialar, Büyük Millet Meclisi'nin ortasında serdedilirken yalnız milletvekilleri değil, sâmi'ler, celsede hazır bulunan memurlar ve herkes şaşırıyor.*”
(m.+leri 24653)
m.+leri, 24825
[=2]
MİLLÎ: Ar. Milleti ilgilendiren, milletle ilgili olan, ulusal:
“*Bizim millî azmimiz orada durmalıydı.*”
(m. 25189)
m. 1059, 1062, 1082, 1083, 1590, 2426, 2571, 2576, 2608, 3104, 3119, 3132, 3137, 3220, 3228, 3230, 3303, 3720, 3924, 4132,

4237, 4239, 4256, 4267, 4268, 4270, 4281, 4387, 4439, 4713, 4798, 4809, 4825, 4830, 4840, 4956, 5174, 5353, 5406, 5414, 5464, 5464, 5491, 5508, 5515, 5611, 5656, 5682, 5704, 5710, 5715, 5717, 5718, 5724, 5725, 5775, 5787, 5788, 5788, 5799, 5808, 5815, 5836, 5982, 5986, 6383, 6434, 6439, 6686, 6777, 7006, 7125, 7417, 7463, 7464, 7706, 8093, 8098, 8101, 8115, 8119, 8138, 8163, 8165, 8222, 8222, 8259, 8273, 8279, 8283, 8285, 8286, 8309, 8618, 8755, 8794, 8807, 8809, 8809, 8809, 8810, 8812, 8833, 9143, 9180, 9407, 9494, 9931, 10243, 10273, 10350, 11198, 11550, 11551, 11553, 11746, 11767, 11794, 11961, 11963, 11971, 11982, 12128, 12128, 12129, 12186, 12329, 12332, 12339, 12343, 12355, 12362, 12365, 12383, 12389, 12398, 12407, 12412, 12413, 12414, 12426, 12427, 12431, 12441, 12479, 12513, 12574, 12641, 12656, 12673, 12683, 12685, 12695, 12813, 12818, 12821, 12882, 12954, 12978, 12980, 12981, 12982, 12999, 13003, 13005, 13161, 13163, 13164, 13167, 13203, 13400, 13418, 13425, 13431, 13445, 13448, 13535, 13537, 13611, 13612, 13612, 13612, 13612, 13675, 13685, 13693, 13847, 13849, 13851, 13858, 13859, 13862, 13863, 13894, 13906, 13912, 13922, 13940, 14041, 14061, 14122, 14352, 14367, 14377, 14441, 14443, 14465, 14490, 14492, 14504, 14591, 14754, 14759, 14762, 14764, 14768, 14843, 14888, 14895, 14902, 14908, 14927, 14929, 14942, 14966, 15296, 15324, 15600, 15664, 15668, 15682, 15773, 16156, 16207, 16322, 16795, 16854, 16984, 17100, 17112, 17131, 17153, 17155, 17161, 17196, 17217, 17229, 17265, 17265, 17265, 17342, 17344, 17355, 17358, 17361, 17364, 17622, 17673, 17776, 17827, 17952, 18036, 18228, 18462, 18489, 18514, 18529, 18631, 18641, 18704, 18725, 19080, 19178, 19320, 19494, 19500, 19509, 19576, 19699, 19710, 19785, 19807, 19812, 19825, 20329, 20411, 20590, 21183, 21190, 21193, 21194, 21199, 21327, 21377, 21509, 21728, 21789, 21953, 22083, 23120, 23121, 23130, 23624, 23627, 23638, 23639, 23639, 23703, 23873, 24291, 24351, 24353, 24487, 24546, 24556, 24580, 24583, 24626, 24850, 25008, 25190,

25270, 25611, 25772, 25874, 25938, 26249, 26860, 26889, 27182, 27187, 28217, 28396, 28398, 28520, 28534, 28733, 28773, 28773, 28774, 28789, 28796, 28882, 29099, 29132, 29456, 29458, 29602, 29604, 29729, 29739, 29876, 29909, 29909, 29914, 29919, 30115, 30224, 30412, 30420, 30570, 30634, 31378, 31410, 31467, 31597, 31615, 31633, 31636, 31670, 31680, 31692, 31706, 31708, 31746, 31776, 31810, 31811, 31991, 31993, 32017, 32038, 32558, 32571, 32652, 32656, 32681, 32852, 32862

m.+dir 12892, 32698

[=392]

MİLLÎ AHRAR FIRKASI: Siyâsi parti:

“*Hakikatte Millî Ahrar Fırkası havada dolaşan bu emelden doğmuştu.*”

(m. 18835)

m. 18773, 18798

m.+nın 18774, 18777

[=5]

MİLLÎCİ: Milliyetperver:

“*Bu şehitler millî harekete gönül veren fedakârlardı; maruf tabirle millîci idiler.*”

(m. 13453)

m. 13593

m.+ler 13894

[=3]

MİLLÎ HAREKET: Millî mücadele hareketi:

“*Millî hareket bir mucize olan bu eseriyle yalnız yaşamak hakkımızı değil, şarkta sulhun muvazenesini kâfil yegâne millet olduğumuzu ortaya koydu.*”

(m. 12347)

m.+in 26254

[=1]

MİLLÎLEŞ-: Millî duruma gelmek, millî nitelik kazanmak:

“*(...) millî bir Almanca gibi, millî bir Fransızca gibi, millî birçok lisanlar gibi, bir de merhale merhale millîleşen Türkçe var.*”

(m.-en 28782)

m.-en 15188

m.-miş 9146

m.-tiği 24730

m.-tiğini 4947

[=5]

MİLLÎLİK: Millî olma durumu:

“Teceddüd etmemiş gençler eski şiirimizi, eski zevkimizi, eski hayâtımızın güzelliklerini, hâsül bütün **millîliklerimizi** iyi idrâk edemezler.”

(m.+lerimizi 20743)

m.+lerimize 10074

m.+leriyle 3354

[=3]

MİLLÎ MECLİS: TBMM:

“O gece **Millî Meclis** görülecek bir sahnedir.”

(m. 25627)

m. 25478, 25492

[=3]

MİLLİYET: Ar. 1. Bir kimsenin mensup olduğu millet:

“Bu sahîfelerle gençlerin hayâline, kalbine idrâkine bütün vatani ve kudsî **milliyetimizi** nakşediyorsunuz.”

(m.+imizi 20585)

2. Millî vasıf ve nitelikleri taşıma, millî olma durumu:

“Öyle sin-miş bu vatan semt.ine **milliyet.imiz**”

(m.+imiz 36050)

m. 1040, 3983, 4029, 4190, 5911, 8841, 8935, 9472, 10077, 11721, 11733, 11739, 11752, 11765, 11771, 11774, 12748, 13616, 13621, 13624, 13626, 13633, 13646, 13662, 13762, 13774, 13788, 13792, 13816, 13835, 13892, 14707, 21442, 21448, 21458, 23555, 26272, 26275, 27235, 27739, 29928, 30504, 32700, 32701, 35477, 35498, 35515

m.+çe 4211

m.+i 1086, 8199, 9407, 12749, 14332,

22347, 22572, 23587, 29897

m.+imin 412, 20897

m.+imiz 28496

m.+imizden 11132, 11179

m.+imizdi 32684

m.+imizdir 29923

m.+imize 3743

m.+imizi 20574, 20575, 28494, 32681,

32705

m.+imizin 5642, 28540, 32394

m.+inden 9502

m.+ine 12449

m.+ini 7005, 9472, 12673, 13675, 14145,

22341

m.+inin 4213, 4414, 9498, 13953, 24856,

25223, 35495

m.+inizi 9471

m.+ler 13162, 13840, 13841, 28776, 29924, 32982, 35547

m.+leri 12031, 13620, 13827, 35547

m.+lerin 12017, 12025, 12026, 13163

m.+lerinde 11731

m.+lerinden 6961

m.+lerine 828, 6984, 13177, 14681

m.+lerinin 11748

m.+leriyle 9504

m.+ten 21455

[=114]

MİLLİYETÇİ: Milliyetçiliği benimseyen, milliyetçilikten yana olan (kimse), milliyetperver, ulusçu:

“Bir **milliyetçi** târih'e değil milliyetinin târihi'ne meftundur.”

(m. 24867)

m. 9398, 9399, 24856, 27818, 29930, 29934

m.+ler 3584

m.+lerin 9506, 29900

[=9]

MİLLİYETÇİLİK: Maddî ve manevî açılarından millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluk, ulusalcılık, nasyonalizm:

“Türkiye'ye **milliyetçilik** ne zaman girdi? denildiği vakit derhâl: Namık Kemal...

Abdülazîz devrinde... demeğe meylediyoruz.

Dâimâ diğer unsurları unutuyoruz.”

m. 26817

[=1]

MİLLİYETPERVER: Ar.+Fars. Milletini seven, milletine bağlı olan (kimse), milliyetçi:

“Fransızlar da onlar kadar **milliyetperverdir**.”

(m.+dir 8269)

m. 4030, 4232, 4263, 8270, 9006, 10334, 11483, 13176, 13629, 14054, 18780, 18787,

20859, 25327, 31480, 32511

m.+di 10857, 27480

m.+iz 25421

m.+ler 18665, 18667, 18838, 32506

m.+lerden 10075

m.+lere 10238, 10248, 10304, 18649

m.+leri 1397, 10220, 10226, 10293, 18822

m.+lerimiz 25407

m.+lerimize 24773

m.+lerin 13430

m.+lerinden 35496

m.+lerine 14024

m.+lerle 18785

[=40]

MİLLİYET-PERVERÂNE: Ar. +Fars.

Milliyetpervere yakışır şekilde:

“Yürümedi çünkü çok civanmerdâne ve çok **milliyet-perverâne** düşündü.”

(m. 24577)

m. 24562, 24574

[=2]

MİLLİYETPERVERLİK: Milliyetperver olma durumu:

“16 Mart'tan önce bende bir hiss-i kable'l-vukû vardı. İngilizlerin **Milliyetperverliğe** İstanbul'da şedit bir darbe indireceklerini havada dolaşan bir şeyden hissediyordum.”

(m.+e 18684)

m. 3677, 4298, 8271, 18781, 18796, 24589, 26813

m.+e 10270, 10301, 10861, 18627, 18640, 18663

m.+i 3269, 3656, 4274, 13994, 20861, 25419

m.+in 9033, 10194, 10232, 11556, 18660, 18775, 20864, 25213

m.+inden 10061, 10871

m.+ine 8981

m.+ini 825, 3675, 18831, 25218

m.+inin 4287, 25335

m.+iniz 20859

[=38]

MİLLY: Fransa'da bir orman:

“Lamartine **Milly** ormanlarında tabiatı duyuyor.”

(m. 22742)

m.+de 22729, 22731

[=3]

MİLO: Yunanistan'ın Ege Denizindeki Cyclad takım adalarının batısında yer alan bir ada:

“**Milo** adasının Afrodite'si, Samothrace'in ilâhe-i zaferi, Yûnânî temaşa, Théocrite'in çobanlıkları; (...) o mahlukat olmasa Yûnânî esatirin ehemmiyeti nedir?”

m. 30546

[=1]

MİLYAR: Fr. ***Milyarlarca**: Sayısı milyarları bulan, sayılamayacak kadar çok, sayısız:

“Ey Ziya Bey! Benim itikadıma geleylim: Cemiyet-i beşeriyeye düşman değilim, fakat şu ve bu insanın ışıklı kafasını **milyarlarca** ham ervaha tercih ederim.”

m.+larca 20201

[=1]

MİLYARLIK: Miktarı milyarla ölçülen veya milyar değerinde olan:

“Şehrin dokuz bin hanesinden altı bini yanmıştı, üç **milyarlık** bir ziyan vardı.”

m. 26068

[=1]

MİLYON: Fr. 1. Bin tane bine eşit sayı:

“Bir uzak yıldız.dü/

Koyu mâvilik.de/

Bu semâvilik.de/

Nice **milyon** sene.dir yalnız.dı”

(m. 38741)

2. ***Milyonca**: Sayısı milyonları bulan, sayılamayacak kadar çok, sayısız:

“Bunun gibi cinsimizden olmayan şehidlerimiz **milyoncadır**.”

(m.+cadır 25445)

“**Milyon.ca** haykırış dolu milyon.ca sesleniş”

(m.+ca 36535)

3. ***Milyonlarca**: Sayısı milyonları bulan, sayılamayacak kadar çok, sayısız:

“**Milyonlarca** insanın hayaline yerleşmiş olan bu tablo ne kadar zaman geçse yerinden kımıldamaz.”

(m.+larca 5972)

m. 803, 926, 3528, 16950, 26050, 35785, 38737, 38741

m.+a 3483

m.+ca 4127, 4128, 13060, 13068, 13250, 17008, 26732, 26739, 27076, 27083, 36533, 36533, 36535

m.+cadır 25435

m.+la 36194, 36195, 36591

m.+lar 874, 22105, 22107, 25908

m.+larca 1622, 5963, 6059, 13056, 14699, 18885, 22827, 23660, 23682, 26732, 27226, 28731, 29633, 31825

m.+lardır 14399

[=48]

MİM: Ar. Arap alfabesinin yirmi dördüncü, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış

oldukları alfabenin yirmi yedinci harfi ve bu harfin adı:

“Rî, **Mîm**, Ze, Nun, Je, Vav, Sin, Ye

Bunlara muavin harfler olarak lisân-ı Kur'ân'ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler doğru yazılabilsin.”
(m. 29201)

m.+inden 6624

[=2]

MÎMAR: Ar. Binaların projesini hazırlayan, planını çizen ve plana göre güzel bir biçimde yapılması için gerekli her türlü işi yapan kimse:
“*Buralarda o zamana kadar mûtekif yaşayan heykeltraşlar, madalyoncular, mîmarlar, ressamlar, eskilerin kitaplarından haber verenler birer birer bucaklarından çıktıkça, hür bir hayat belirir.*”

(m.+lar 23120)

“*Eski mîmâr.a nasıl rahmet okun-maz bura.da*”
(m.+a 35923)

m. 5522, 5533, 5538, 5539, 5577, 6786,

7572, 7585, 7587, 25703, 26455, 28213, 31964

m.+a 5645, 6679, 6899

m.+dı 6665

m.+ı 5643, 5962, 6685, 35663, 35679, 35904

m.+ı+sanat 31002

m.+ımız 21279

m.+ımızın 5598

m.+ın 5516, 5530, 5531, 6748, 17686, 21285

m.+ından 8208

m.+ının 5527, 8205

m.+ıyle 35659

m.+la 6678, 7570

m.+lar 6370, 8080, 8082

m.+lara 26386

m.+ları 3181, 4838, 21282

m.+larımız 7683

m.+larımıza 7593

m.+larımızı 5591

m.+larından 5528

[=51]

MÎMAR AYAŞ: Ayas Ağa. (ö. 892/1487)

Osmanlı mimarı:

“*Mimar Sinan'la Saraçhanebaşı'nda mescidi ve mezarı bize kadar kalan Mimar Ayaş'ın da binaya iştiraki farz olunur.*”

m.+ın 5530

[=1]

MÎMARBAŞI: Osmanlı devlet teşkilatında padişah adına saray, câmi, medrese, mektep gibi binalar inşa etmek, resmî imar işlerinde çalışmak ve savaş zamanında orduya katılarak gereken yerlere kale, köprü, yol yapmak veya harap olanları tamir etmekle görevli olan Hassa mimarlarının en kıdemlisi, başı, sermîmârân-ı hassa:

“*Mimar Davud'un ölümünden sonra bir müddet Dalgıç Ahmed, mîmarbaşı olmuş.*”

(m. 5702)

m. 5601, 5678, 5695, 6875

m.+lara 7388

m.+larıyla 6607

[=7]

MÎMARBAŞILIK: Mimarbaşı olma durumu:

“*Ondan sonra Sinan'ın çırağından beri güzide bir tilmizi olan Mehmed Ağa mîmarbaşılık makamına geçmiştir.*”

m. 5699

[=1]

MÎMAR DAVUD: Mimar Davud Ağa (? – 1599), Mimar Sinan'ın kalfalarından olup, Sinan'ın vefatından sonra Osmanlı Devleti'nin baş mimarlığına getirilmiş olan Türk mimar:

“*Yeni Cami, Mimar Davud'un bıraktığı duvarlar üzerinde, Köprülü Mehmed Paşa tarafından, Dördüncü Mehmed'in validesi Hatice Turhan Sultan namına yükseltilmiş.*”
(m.+un 5713)

m. 5679

m.+un 5683, 5696

[=4]

MÎMAR HAYREDDİN: 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında yaşayan, II. Bayezid devrinde önemli binalar inşa eden Osmanlı mimarı:

“*Mimar Hayreddin'in mimarîsi bir dev adımı atmıştı.*”

m.+ın 4840

[=1]

MÎMÂRÎ: Ar. Bina yapma sanatı, mimarlık:

“*Avrupalıların anlayamadıkları eski şiirimiz, anlayıp sevdikleri ve hattâ bize sevdirdikleri diğer sanatlarımızdan, meselâ mîmarîmizden daha yüksek bir kıymettedir.*”
(m. 27864)

“En güzel mâbed.i ol-sun diye en son dîn.in/
Bu.dur öz şekil.i hayâl et-tiği **mîmârî.nin**”
(m.+nin 35655)

m. 788, 1109, 4483, 4484, 4839, 5351, 5438,
5464, 5464, 5549, 5559, 5581, 5590, 5657,
5682, 5717, 6085, 6859, 7572, 7588, 7674,
8083, 8203, 8213, 8259, 9531, 12320, 17687,
18889, 18918, 18963, 18986, 19000, 19026,
19053, 19697, 19704, 21423, 24075, 31548,
35977

m.+ce 3184

m.+de 417, 418, 5562, 5593, 5639, 5714,
5754, 6724, 17070, 30824, 32019

m.+deki 6666

m.+den 4390

m.+leri 5770

m.+lerinde 7386

m.+miz 8102, 17684, 27857

m.+mizden 5725

m.+mizi 32986

m.+mizin 4825, 4830

m.+nin 453, 5414, 5611, 17685, 27243,
31812

m.+si 714, 4383, 4836, 5379, 5508, 5537,
5542, 5892, 19706, 22901, 32190, 13024

m.+sinden 3143, 18940

m.+sine 705

m.+sini 4395, 5435, 6857

m.+sinin 5401, 5500, 5521, 6735, 6858, 8083

m.+siyle 5409, 5427

m.+ye 6087, 19698

m.+yi 1306, 19697

[=101]

MÎMAR KASIM: (?? – ö. 1659), 16. yüzyıl
sonunda ve 17. yüzyılda hizmet vermiş Osmanlı
mimarı:

“**Mimar Kasım'ın** muhalledesi, koskoca bir
meydan çerçevesi içinde yükseliyordu.”

m.+ın 6517

[=1]

MÎMARLAR OCAĞI: Osmanlı

İmparatorluğunda her türlü resmi yapım ve
onarım işlerini deruhte eden teşkilat:

“Saraya bağlı olan **Mimarlar Ocağı'nın**
başındaydı.”

m.+nın 5606

[=1]

MÎMARLIK: Mimarın işi, belirli teknik ölçü ve
kurallara uygun yapı yapma sanatı, mimari:

“Bizans'ın son zamanlarında, her şey gibi,
mimarlık da sönük bir hâldeydi.”

(m. 5537)

m.+ının 772, 7689

[=3]

MÎMAR MEHMED: Sedefkâr Mehmed Ağa.
Sultan Ahmet Camiinin mimarı:

“Sultanahmet Camii'ni ve manzumesini;
Ayasofya'nın karşısında ve Hipodrom'un
üzerinde, Türk sanatının iri bir mücevheri gibi
yaratan, **Mimar Mehmed'in** başka eserlerinden
bahse hacet yoktur.”

m.+in 5707

[=1]

MÎMAR SİNAN: I. Süleyman, II. Selim ve III.

Murat dönemlerinde görev yapan baş mimar:

“**Mimar Sinan** ‘Ser Mîmârân-ı Hâssa’ idi. Yani
Mimarbaşı idi.”

(m. 5605)

m.+a 5384, 19801, 22527

m.+dır 5596

m.+ın 7614

m.+la 5524

[=7]

MÎNÂ: Mekke yakınında bazı hac menâsikinin
icra edildiği yer:

“Tâ'ûn.a giriftâr ol-arak **Mînâ.da**”

m.+da 38026

[=1]

MÎNÂRE: Ar. Camilerde müezzinin ezan

okuduğu, sela verdiği, şerefesi olan, çoğunlukla
taştan, yüksek ve ince yapı:

“Bir denbire karşıma Yeni Cami'nin kubbesi,
narin **minareleri** çıktı.”

(m.+leri 6517)

“Gök nûr.a garkol-ur nice yüzbin **minâre.den**”

(m.+den 37431)

m. 3050, 6989, 17987, 18185, 18188, 18190,
18940, 20987, 22977

m.+den 12366

m.+ler 869, 6962, 7044, 7656, 14144, 17070,
21420

m.+lerde 16883, 16914

m.+lerden 489, 721

m.+leri 5503, 12323, 12761

m.+lerinde 22825

m.+lerinden 178, 6648

m.+lerine 18102

m.+lerini 12318, 15986, 20979

m.+lerinin 14136

m.+leriyle 3014, 3057, 3061

m.+si 737, 772

m.+sindeki 18086

m.+sinden 719, 6938, 6954, 18088, 35275

[=45]

MİNÂRE-İ BÂLÂ: Ar. +Fars. Yüksek minare:

“Dur-ur **minâreibâlâ** derin.de beş növbet”

(m. 38957)

m. 38959

[=2]

MİNÂRESİZ: Minaresi olmayan:

“O mübarek muhitten çok sonra ayrıldık, biz böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz fakat **minaresiz** ve ezansız semtlerde doğan, Frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlayamayacaklar!”

(m. 7052)

m. 7923

[=2]

MİNBER: Ar. Câmi içinde genellikle mihrabın

sağ tarafında bulunan, cuma namazının farzından önce hatibin üzerine çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü:

“Mihrap, **minber**, hünkâr mahfilî millî oymacılığın incelik harikalarıdır.”

(m. 5661)

m. 3178

m.+i+nebevi 23619

[=3]

MİNDER: İçi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya, yaslanmaya yarar şilte:

“Şimdi yalnız köşede bucakta güvenin didikleliği perdeler, pamukları çıkmış **minderler**, derme çatma levhalar duruyor.”

(m.+ler 6845)

m.+deki 34832

m.+i 21269

m.+in 1199, 6969

m.+ler 30441

m.+lerden 30439

m.+lere 465

m.+lerinde 33321, 33778

[=10]

MİNE’L-EZEL: Ar. Ezelden, yaratılışından itibaren, yaratıldığından beri:

“O siyasetin sihriyle Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne’yi kurtarabilirse ne âlâ, kurtaramazsa elimizde **mine’l-ezel** ve ile’l-ebed sadık Türk milleti ve onun hür toprağı kalırdı.”

m. 13646

[=1]

MİNE’L-KADÎM: Ar. Ezelden:

“Bir itiyâd.dır ben.a mestî **mine’lkadîm**”

m. 37789

[=1]

MİNNET: Ar. 1. İyilik, yardım, bağış, lütuf, kerem:

“İstiklâl Harbi’nin hatırasını her türlü nisyan ihtimalinden kurtarmak yalnız büyük bir **minnet** namına mı lüzumludur?”

(m. 16676)

2. Yapılan iyiliğe karşı teşekkür etme, şükür, hamt etme:

“**Minnet** Hudâ.ye devletidünyâ fenâ bul-ur”

(m. 37879)

3. ***Cana minnet bilmek**: bir lütuf olarak kabul etmek:

“Biliriz ki için için sulh taraftarıdırlar, ağırları tutukça başlarını alıp Anadolu’dan Trakya’dan savuşmayı **cana minnet bilirler**.”

(m. 14394)

m. 12573, 16666

m.+i 17431

m.+le 20289

[=7]

MİNNETDÂR: Ar. +Fars. Birinden gördüğü iyiliğe karşı kendini borçlu sayan, gönül borcu olan kimse, gönül borçlusı:

“Biz bugünkü Türkler milliyetperveriz ve böyle olduğumuz için de bizim şereflerimiz uğrunda can vermiş başka cinsten fedakâr insanların hâtırasına **minnetdâr** olmalıyız!”

(m.+olmalıyız 25433)

m. 11891

m.+dır 6534, 11882

[=4]

MİNNETTARLIK: Minnettar olma durumu:

“Lâkin İzzet Molla ona **minnettarlığını** unutmamış ve iyi hâtıralarına sâdik kalmıştı.”

(m.+ını 33297)

m. 20544

m.+ı 1554
m.+ını 3019
m.+la 4607
m.+larına 22624
[=6]

MİNTAN: *Fars.* Yakasız, uzun kollu erkek gömleği:
“*Rengi solmuş setre pantolonla mintan giyen ve kalıpsız fes taşıyan Türkler dolaşıyorlar.*”
(m. 752)

m. 844
[=2]

MİNTARAFİLLÂH: *Ar.* Allah tarafından, Allah’ın emriyle:

“*Devleti benimsemiş âdetâ idâresine ‘Mintarafillâh’ memurmuş, ona vücûdunu vakfetmiş bir hâli vardı.*”

(m. 33760)
m. 31133

[=2]

MİNYATÜR: *Fr.* Matbaanın icadından önce daha çok el yazması kitapları, sonradan madalyon, kutu vb. eşyaları ışık, gölge ve derinliği dikkate almadan renkli ve küçük resimlerle süsleme sanatı:
“*Cedlerimizin resimleri yok, onları hemen hemen bilmiyoruz. Minyatürlerden, Avrupa’nın o asırlardaki ressamlarının levhalarından hayâl meyâl onları seziyoruz.*”

(m. +lerden 28550)
m.+lerde 28510
m.+lerine 28507
[=3]

MİR: *Fars.* *Mirim: (İyelik ekinin kalıplaşmasıyla) “Beyim, aziz dostum, arkadaşım, efendim” anlamında bir hitap sözü:
“*(...) ‘Yok mirim, neme lâzım, ne kaldı ki. Her şey bitti, başımı durup durduğum yerde belâya sokamam, ne olacağını uzaktan seyredeceğim.’ dedi.*”

(m. +im 10187)
m.+im 1902, 2867, 9919
[=4]

MİRABEAU: Honoré Gabriel Riqueti de Mirabeau. (1749, Le Bignon-Mirabeau, Fransa – 1791, Paris, Fransa) Fransız iktisatçı:

“*Demosten, Cicéron, Bossuet, Mirabeau söylemediler, yazdılar, ancak bu yüzden müebbedirler.*”
(m. 31499)

m. 25483

[=2]

MİRÂS: *Ar.* 1. Ölen bir kimseden yakınlarına kalan mal, mülk, para vb.:
“*Büyük validem ölmüş, hattâ ailemize o âlemi zehir etmiş olan iç güveyi Tevfik Bey de ölmüş, bana ve teyzezadelerime Rakofça ve Lapardinçe’nin tapu kâğıtları miras kalmıştı.*”
(m. 659)

2. *teşmil*. Bir nesle atalarından kalan maddî-mânevî şey:

“*Bize mirâs.ı kal-dı yirmi eser*”
(m. +ı 35788)

m. 2583, 4935, 5909, 9871, 18470, 25384, 28250, 28531, 29739, 31397, 35507

m.+dır 29099

m.+ı 5879

m.+ıdır 828, 31265,

m.+ımızı 13798

m.+ına 5452

m.+ından 18494

m.+tan 10161

[=21]

MİRASYEDİ: *mec.* Mal, mülk değeri bilmeyen, elindekini, avucundakini düşüncesizce harcayan, savurgan, müsrif kimse:

“*(...) bugünkü yoksulluklarımızdan daima ecdadımızı itham ettiğimizi bir akl-ı selim sahibi ecnebi işitse diyebilir ki: ‘Bugünün Türkleri mirasyedi, tufeylilerdir.’ (...)*”
(m. 14749)

m. 15743, 30123

m.+ce 15767

m.+dir 7472

[=5]

MİRASYEDİLİK: Mirasyedi olma durumu:
“*(...) anne Anadolu da müsrifliğini, sefahatini, mirasyediliğini asırlardan beri tecrübe ettiği İstanbul oğlundan nüfusunun, parasının bir kısmını öyle saklıyormuş.*”

m.+ini 15756

[=1]

MİR-İ MÜNİR: *Fars.+Ar.* Aydınlatan âmir:
“*İki terfi’a ne.ler git-di de-yor MiriMünir*”

m. 39014

[=1]

MİRLİVA: Miralay ile ferik arasında kalan ve paşalığın en alt kademesi olan subay rütbesi, tuğgeneral, liva:

“(…) **mirliva** üniformasıyla Babiâli merdivenlerinden çıkmış yeisten ellerini oğuşturup bir çare soranlara, yegâne vazifeyi tavsiye etmiş.”

(m. 16819)

m. 1473, 1473

[=3]

MİRLİVA MUSTAFA KEMAL PAŞA:

Tuğgeneral Mustafa Kemal Paşa:

“**Mirliva Mustafa Kemal Paşa İzmir faciası** günü bir yeis cumûdiyesi kesilen payitahtın ortasından geçmiş, tek başına, Babiâli merdivenlerinden çıkmış.”

(m. 17302)

m.+nın 17299

[=2]

MİR YA KEFALON MEYDAN

MUHAREBESİ: Anadolu Selçuklu Sultanı II.

Kılıç Arslan ile Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos arasında, Denizli Çivril Düzbel geçidi yakınlarında Miryokefalon'da yapılan, Anadolu'da Türk hakimiyetinin kabul edildiği savaş:

“Rumların **Mirya Kefalon Meydan Muharebesi** diye yâd ettikleri bu harbi müverrihler, Türklerin Anadolu'da kat'i olarak kalmasının esaslı bir tarihi telâkki ederler.”

m. 4681

[=1]

MİSÂFERET: Ar. Ziyaret:

“Ümîd edelim ki kendisini dört sene evvel o kadar hararet ve samimiyetle istikbâl eden İstanbul'u da artık affetmiş, ilk **misâferetinin** acı hâtralarını, öyle ulûv-i cenaba yakışacak bir perde-yi nısyânla örtmüştür.”

m.+inin 22699

[=1]

MİSÂFERİYET: Ar. Misafirlik:

“Bundan pek müteessir olan san'atkâr **misâferiyetine** derhâl nihayet verdi ve vatanına avdet etti.”

m.+ine 22690

[=1]

MİSÂFİR: Ar. Görüşme, ziyaret vb. amaçlarla birinin evine veya bir yere gelen ve geçici olarak kalan kimse, konuk, mihman:

“*Nihayet Zeyneb, bir müddet bize **misafir** geldi.*”

(m. 387)

m. 466, 9241, 9262, 10528, 10533, 20332, 31786, 31794, 32798, 31908

m.+etmiş 23616

m.+i 1547, 1573

m.+im 21219

m.+iz 21221

m.+ler 21321

m.+leri 1129, 1279, 26039

m.+lerine 26038, 26041, 33275

m.+olduğu 26156

m.+olduğunu 33997

m.+olduktan 1125

m.+oluşunu 9428

[=27]

MİSÂFİRHÂNE: Ar.+Fars. Misafir kabul edip ağırlamak için ayrılmış veya yapılmış yer:

“*Beyazıd'daki askerî **misafirhaneye** yerleşen Eczacı-Dişçi Mektebi, (...)*”

m.+ye 24215

[=1]

MİSÂFİRLİK: Misafir olma durumu, konukluk:

“*Gelir gelmez o konağı tatlı bir **misafirlik** havasıyla doldurduk.*”

(m. 111)

m.+imin 1536

[=2]

MİSÂFİRPERVERLİK: Misafirperver olma durumu, konuk severlik:

“*Fedâkârlıkları, **misâfirperverliklerindeki** vüs'at ve ihtişam onları kurtaramamıştır.*”

m.+lerindeki 22388

[=1]

MİSÂK: Ar. 1. Sözleşme, antlaşma, yemin:

“*Bu mühim bir emniyet **misâkı** gibi görünüyordu.*”

(m. +ı 2851)

2. ***Mîsâk-ı Millî**: Erzurum ve Sivas

kongrelerinde belirlenip 28 Ocak 1920'de son Osmanlı Mebûsan Meclisi tarafından da kabul edilen ve Türk İstiklâl Savaşı'na temel olan, ülkenin bütünlüğü ve bağımsızlığıyla ilgili altı maddelik millî antlaşma, ahitname:

“Bu siyaset programını millî hareket ‘**Misâk-ı Millî**’ unvanıyla bu milletten aldı, bu gayeden hiçbir dakika inhiraf edemez.”

(m. +ı+millî 14772)

m. +ı+millî 12190, 13846, 14755, 14763,
15674, 15687, 15710, 17589, 17833, 18669
m. +ı+millî.ye 15030

[=12]

MİSÂL: Ar. 1. Örnek, numune:

“Bizans Devleti’nin o devirdeki biçareliğine **misal** olarak, imparatorun parasızlık yüzünden, Bizans’ın Selanik şehri üzerindeki hukukunu Venedik Cumhuriyeti’ne satmış olduğunu zikretmişti.”

(m. +olarak 4450)

2. Benzer, gibi:

“Bâran **misâli** gülle yağ-ıp kıl-dı hâksâr”
(m. +i 37259)

m. 1084, 2016, 2303, 3026, 3290, 6020,
7370, 7478, 8266, 12497, 14290, 15235, 16983,
19436, 19699, 20845, 21246, 22082, 26477,
27425, 27808, 27947, 27949, 28175, 28205,
28392, 28406, 29232, 29301

m. +de 17216, 23638, 29999

m. +dir 4966, 5202, 7680, 8186, 27999,
30138

m. +e 24893

m. +i 6022, 12171, 17718, 24553, 26428,
27956, 30040, 36231

m. +ime 23272

m. +in 3027, 29980

m. +ini 10864, 18100, 33882, 35479

m. +iyle 19453

m. +le 10670, 27291

m. +ler 1084, 2314, 16986, 19674, 20777,
21250, 21250, 29485, 29497, 30008, 31213,
31230

m. +lerden 27955, 27957, 32595

m. +lere 19674

m. +leri 29522

m. +lerini 33899

m. +lerle 27534, 28892, 29244

m. +olarak 20797

m. +olmak 26512

[=82]

MİSÂL-İ ÂLEM-İ LÂHUT: Ar. Âlemlerin en üstünü ve evvelinin benzeri:

“Gûyâ **misâliâlemilâhût** ol-ur cihân”

m. 39220

[=1]

MİSÂL-İ BÎD-İ HAZÂN: Ar. +Fars. Sonbahar söğüdü misali:

“Yer yer **misâlibîdihazân** ol-du tûğ.lar”

m. 37311

[=1]

MİSÂL-İ CÛ: Ar. +Fars. Akarsu misali:

“Çemen.de eşk ile sahbâ **misâlicû** dökül-ür”

m. 37705

[=1]

MİSİL: Ar. Eş, benzer, mânend:

“San’at bahsine gelince, halka mahsus hikâyelerde öyle temâsil var ki, en değme âsâr-ı edebiyede **misillerine** tesadîf edilemiyor.”

(m. +lerine 22214)

m. +i 416, 4453, 4624, 15630, 21189, 25197,
25390, 26691, 26691, 27692, 33390

[=12]

MİSİLSİZ: Benzersiz:

“Böyle **misilsiz** denilecek kadar toplu ve güzel bir beyit Yunus’un ne güzide bir insan olduğunu göstermez mi?”

m. 32904

[=1]

MİSK: Ar. Asya dağlarında yaşayan bir ceylân cinsinin erkeğinde karın derisi altında bulunan kese şeklindeki bir bezden elde edilen güzel kokulu siyah madde:

“Yunanlılık ellerini öyle bir kana buladı ki Shakespeare’in Macbeth’de dediği gibi Arabistan’ın bütün **miskleri** temizleyemez.”

(m. +leri 16515)

m. +ten 7934

[=2]

MİSKİN: Ar. **mec.** Küçük ve mimari güzellikten uzak:

“Arabayla bu Babiâli Caddesi’ne girerken iki tarafın binaları gözlerime güvercin kafesleri gibi **miskin** göründü.”

(m. 7640)

m. 22588

[=2]

MİSKİNLİK: Dinen zekât verilecek derecede yoksul, muhtaç (kimse) olma durumu:

“(…) fakat bu arzuyu tahlil ederken **miskinliğin** derecesinden istikrah etmemek mümkün olmuyor.”

m.+in 7350
[=1]
MİSK Ü ANBER: *Ar.* Misk ve anber:
“*Büyük devirlerimizin mübarek günlerinin namazlarında misk ü anberden bir havası olan o kubbenin altı ecza kokuyordu.*”
m.+den 18085
[=1]
MİSS: *Fr.* Bayan:
“*Eserlerini Anglo-Sakson miss'leri yeşil kırlarda, hamaklar içinde okurlar.*”
m.+leri 6482
[=1]
MİTING: *İng.* Gösteri amacıyla veya bir olaya dikkati çekmek için genellikle açık yerlerde yapılan toplantı:
“*Mitinglere ve nümayişlere karışıyordum.*”
(m.+lere 2132)
m.+i 17301
m.+ler 3701, 18795
m.+lerde 4380, 10641
m.+lerinden 10241
m.+lerini 12593
[=8]
MİTRALYÖZ: *Fr.* Hafif makineli tüfek:
“*O küçük vatanperver cephesi darmadağın olduktan başka, top, tüfek, mitralyöz, cephane, araba, hayvan, erzak hâsılı ne varsa gitti.*”
(m. 18393)
m. 18405, 18421, 27500
[=4]
MİYÂNE: *Fars.* Ara, mâbeyn:
“*(...) Dînen ve mezheben size mâruz iken vifâk/ Cârî miyânenizde leimâne bir nifâk*”
m.+nizde 30981
[=1]
MİYAR: *Ar. mec.* Bir kimseyi veya bir kavramı değerlendirebilmek yahut hakkında doğru hükme varabilmek için başvuru, herkes tarafından kabul edilmiş, yerleşmiş prensip, ölçü, kıstas, kriter:
“*Bizde henüz idrak edilmemiş lâkin er geç idrak edeceğimiz bu miyar, yalnız Refik Hâlit için değil, bütün ediplerimiz için varittir.*”
(m. 9334)
m. 16032, 32494, 32499, 32499
m.+dır 27373
[=6]

MİZAC/MİZAÇ: *Ar.* İnsanın ruh yapısıyla ilgili meyil ve özelliklerinin tamamı, huy, yaratılış, tabiat:
“*(...) yazuları okununca ne kadar idealist mizaçta bir insan olduğu derhâl anlaşılır.*”
(m.+ta 11091)
“*Gönül.üm dil.im kan.im ve mizâc.ımla siz.denim*”
(m.+ımla 35965)
m. 2196, 4262
m.+ça 3209, 9678
m.+da 4263, 4264
m.+ı 11089, 25696, 25724
m.+ımın 1721
m.+ımıza 19610
m.+ın 11090
m.+ına 9477, 25682
m.+ında 4277
m.+ındadır 27709
m.+ından 27060
m.+ımı 18476, 32633
m.+ıyle 25698, 31999
m.+iyle 36072
m.+lardan 4277
m.+ta 32628
[=26]
MİZAÇLI: Mizaç sahibi olan (kimse):
“*Garip ve serseri mizaçlı, gaayet tembel, uzun saçlı, artist ve pejmürde kıyafetli, edebiyat hevesleriyle malûl, dahî olduğuna kaani, sözleri ve hareketleriyle şaşırtıcı bir gençti.*”
m. 2190
[=1]
MİZAH: *Ar.* Bir gerçeği alay, nükte ve latifelerle süsleyip güldürücü yanlarıyla ortaya koyan sözlü veya yazılı sanat türü, gülmece:
“*Ali Şefkati'nin inci gibi güzel bir yazısı ve mizaha da istidadı varmış.*”
(m.+a 4169)
m. 4169
[=2]
MİZÂHÂNE: *Ar.+Fars.* Mizah yolu:
“*İkide birde açtığı evrak çantası küçük hikâyelerle, çocuk şiirleriyle ya mizâhâne yahut da şairane mensurelerle dolu idi.*”
m. 9344
[=1]

MÎZAN: Ar. 1. Mizancı Murad Bey (ö. 1917) tarafından II. Abdülhamid devrinde çıkarılan siyasî ve kültürel muhtevalı gazete:

“Paris'te olduğu işitilen **Mîzan** muharriri bütün fikirlerin incizâb ettiği bir nokta oluvermişti.”

(m. 9729)

2. ***Mîzân-ı nazım**: Nazım ölçüsü:

“Zannolunmasın ki Fransız şuarâsı ellerindeki **mîzân-ı nazımdan** ve neşîdelerindeki mikdâr-ı mûsikîden memnundurlar.”

(m.+1+nazım.dan 29336)

m. . 9701

m.+1 9650

m.+1n 9696

m.+lar 4159

[=6]

M. NERMÎ BEY: Prof. Dr. Nermi Uygur (1925, İstanbul – 2005, İstanbul), Türk felsefe profesörü, yazar:

“Benim fikirlerim Cumhuriyet sütunlarında zaman zaman per ü bâl açan **M. Nermî Beyin** yüksek felsefesi gibi şaşaalı veyahut Viyana'daki güzide sefirimiz Hamdi Bey'in siyasiyatı gibi derin şeyler olmadığından sizi çok sıkamaz ümidindeyim.”

m.+in 25155

[=1]

MODA: İtal. 1. İnsanların yeniye olan meraklarından, başkalarından farklı olma, güzel görünme isteklerinden kaynaklanıp hemen her alanda, özellikle giyim kuşamda toplum hayatına giren geçici yenilik ve değişikliklerden her biri:

“Samîmi temayülümün sevkiyle, edebî **modaya** ehemmiyet vermiyerek, Heredia'yı sevmekte ne derece isabet ettiğimi sonra anladım.”

(m.+ya 2284)

2. İstanbul'un Avrupa yakasında bir semt:

“Biz bugünün Türkleri bilâkis Şişli, Nişantaşı, Kadıköyü, **Moda** gibi küçücük bir şehri andıran yerlere yerleştik, fakat o yerler Müslüman ruhundan ârî, çorak ve kurudur.”

(m. 7001)

“Salacak.dan **Moda.dan** Çamlıca.dan her tepe.den”

(m.+dan 38606)

m. 6960, 8087, 8088, 8198, 8210, 9125, 32110, 32128

m.+da 10056, 36560

m.+dan 2416, 9763, 21198

m.+daydım 14135

m.+ların 2285

m.+nın 30114

m.+sı 8199, 14600

m.+sına 9990

m.+sını 25212

m.+ya 2281, 25189, 32109

[=26]

MODEL: Fr. Örnek olan, örnek alınan, örnek alınmaya değer bir özelliğe sâhip bulunan nesne yahut kimse:

“Çok kötü yazmamızın sebebi, İran nesrinin nesirde **modelimiz** oluşudur.”

(m.+imiz 28557)

m. 11195

m.+olmuş 32401

[=3]

MOĞOL: Çin'in kuzeyindeki Moğolistan adı verilen ülkede yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse:

“Halide Edîb Hanım'ın Hikâyesi Eski **Moğol** destanını âfâka susamış bir kadın dâhiye, doğmuş bir çocuğu at sırtında gezdirerek açtı idi.”

(m. 30388)

m. 26243

m.+a 26245

m.+ları 26208

[=4]

MOĞOLİSTAN: Doğu ve Orta Asya'da bulunan denize kıyısı olmayan bir ülke. [Ülkenin kuzeyinde Rusya, güneyinde, doğusunda ve batısında Çin Halk Cumhuriyeti vardır.]:

“Hattâ şimdi cereyan eden Japon-Çin Harbi münâsebetiyle, büyük **Moğolistan'da** Cengiz soyundan bir Moğol'a tâc giydirilmesinin Türkiye vatandaşlarına olan tesiri Adis-Ababa'dan firâr eden Negüs'e âit herhangi bir haber kadardır.”

m.+da 26256

[=1]

MOĞOL İSTİLÂSI: Moğol İmparatorluğu'nun Anadolu'ya yaptığı saldırılar:

“Birbiri arkasından gelen Haçlı ordular, Anadolu'ya **Moğol istilâsı**, bu darbeler yüzünden Selçuk'un inkırazı, Anadolu'nun yeni türe yen Türk sülâleleri arasında paylaşılması,

İstanbul'un fethini üç yüz elli sene sonraya bırakmıştı.”

m. 5098

[=1]

MOĞOLLAR: Moğolistan'ın yerli halkı:
“**Moğollar** da tıpkı Türkler gibi Ural-Altay fasilesine mensupturlar.”

(m. 26219)

m.+dır 26207

m.+ın 26212

[=3]

MOHAÇ: Tuna kıyısında, Ösek'in kuzeyine, Peçuy'un güneydoğusuna düşen ova “meşhur ova” ve bu ovada yapılan Mohaç Meydan Muharebesi:

“İbni Kemal, **Mohaç** muharebe meydanında hazır bulunmuştu.”

(m. 33084)

“Uç-tuk **Mohaç** ufuk.unda görünmek heves.iyle”

(m. 35841)

m. 5305, 16117, 33069, 33077, 35703, 35838

m.+dan 33076

m.+ı 33078

[=10]

MOHAÇNÂME: (Kanuni Sultan Süleyman'ın Mohaç Zaferi'ni anlatan gazavatnamelere verilen ad). Kanuni dönemi Şeyhulislâmı İbni Kemal'in Mohaç savaşını anlattığı eser:

“Onu tasvir etmek şevkiyle yazdığı

Mohaçnâme'de Mohaç'dan mâada her şey vardır.”

(m.+de 33086)

m.+dır 33079

[=2]

MOHAÇ SEFERİ: 29 Ağustos 1526'da Osmanlı İmparatorluğu ile Macaristan Krallığı orduları arasında meydana gelen savaş için düzenlenen ve Macaristan'ın büyük bölümünün Osmanlı hakimiyetine girmesiyle sonuçlanan sefer:
“Valmy ve Birinci İnönü ikisi de birer küçük muharebedirler, ne Napoleon'un o tumturaklı Moskova Seferi'ne ne de Sultan Süleyman'ın onun gibi tumturaklı **Mohaç Seferi'ne** benzerler.”

m.+ne 18353

[=1]

MOLİÉRE: (15 Ocak 1622 – 17 Şubat 1673)
Fransız oyun yazarı ve oyuncu:

“**Molière** gibi ilâhî bir şâir bile, hayâtının ilk devresini, onun arabasıyla şehir şehir dolaşarak geçirdi.”

(m. 31366)

m. 19256, 22257, 28422, 31881

m.+e 31415

[=6]

MOLLA: Ar. Müderrislikten daha üstün bir ilmiye rütbesinde, mevleviyet veya büyük kadılık pâyesinde bulunan kimse:

“Sultan Selîm-i Sâlis dermiş ki: ‘Şeyhülislâm edeceğim **molla** varsa Halil Efendi'dir.’ (...)”

(m. 27171)

“Vezir **molla** ağa bey takım takım”

(m. 36313)

m. 19729, 33274, 33313, 33334, 33387, 33428, 33446, 33464, 33474, 33545, 33589, 33597, 33617, 34595, 35432

m.+larından 33631

m.+nın 33619

m.+sı 33441

m.+yı 19734, 27169

[=22]

MOLLA LÛTFÎ: Molla Lûtfî Tokadî:

“İbni Kemal'in hocası **Molla Lûtfî** âlim olduğu kadar zarıfmiş.”

(m. 25758)

m. 25748

[=2]

MOLLA LÛTFÎ TOKADÎ: (ö. 900/1495)

Osmanlı âlimi:

“Konuşulurken Selim sâni bir suâl soruyor:

‘**Molla Lûtfî Tokadî** sizin üstadınız imiş.’ (...)”

m. 2576

[=1]

MOLLA-YI RÛM: Anadolu mollası:

“**MollâyıRûm** gör-medi sen.den YamanDede”

m. 38982

[=1]

MOLOZ: Yun. **argo**. Hiçbir işe yaramayan, değersiz şey veya kimse:

“Yeni bir edebiyatımızın olması kaç şartı bir araya getirmeğe bağlıdır. Şimdi **molozlarla** dolan sahayı temizlemek, (...)”

m.+larla 27729

[=1]

MOMMSEN: Tarihçi:

“Müverrih **Mommsen** Hıristiyanlık zuhur ettiği zaman şarklılarda ahlâk namına yalnız zabıta korkusu kalmış olduğunu söylüyordu.”

m. 11742

[=1]

MONDEN: *Fr.* Yüksek sosyete yaşamını seven, zevk ve eğlenceye düşkün (kimse):

“(…) kadın, erkek İstanbul'un en **mondén** insanları kendisinin ülfetine…”

m. 11703

[=1]

MONDROS: Ege Denizi'ndeki Limni adasının limanı:

“**Mondros'a** gittiler.”

m.+a 2866

[=1]

MONDROS MÜTAREKESİ: I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan antlaşma:

“Birbirini velyeden safhaları müteakip **Mondros Mütarekesi** akdedildi.”

m. 10182

[=1]

MONGE MEYDANI: Paris'te bir meydan:

“Nâzım'ı 1903'te, Paris'te, Ahmet Rıza Bey'in **Monge Meydanındaki** salonunda tanıdım.”

(m.+ndaki 10787)

m.+nda 2319, 4320

[=3]

MONGE SOKAĞI: Paris'te bir sokak:

“Sultan Murad'la görüşmek için Çırâğan Sarayı'nın lâğımından içeri girip de yakayı ele vermek üzere iken Avrupa'ya kaçan ve birçok süründükten sonra **Monge Sokağı'nın** bir küçük odasında ölen, ilk Jön Türklerden Ali Şefkatti'nin, (…)”

m.+nun 4166

[=1]

MONSIEUR: *Fr.* Beyefendi:

“Genç kur'alılardan biri de ecnebiye hitaben: ‘Evet **Monsieur!** Tenezzüh tireni, yirmi yaşındaki kur'alıların ketîbesi’ demiş.”

m. 21057

[=1]

MONSIEUR BOURGET: Felsefeci:

“Nutkun askerinin vazife ve ehemmiyeti nokta-ı nazarından hasseten hâiz-i ehemmiyet bulunan bu kısmında **Monsieur Bourget**, **Boutroux'nun**

nikbînâne olan meslek-i felsefesini 1870 felâketini müteakip (…)”

m.+nun 22351

[=1]

MONSIEUR ABEL: Dârülfünûnu'nun

başöğretmeni:

“Zevci bir âlim ki, şimdi Dârülmualimîn-i Âli'de müdür-i sâni, pederi de Fünûn Dârülfünûnu'nun şeyhülmuallimîni meşhur, fâzıl **Monsieur Abel'dir.**”

m.+dir 22316

[=1]

MONSIEUR EMİLE BOUTROU: Encümen-i

Dâniş'in bir azası:

“**Monsieur Paul Bourget** geçenlerde **Monsieur Emile Boutroux'nun** Encümen-i Dâniş'e (Akademiye) âzâ olarak kabulü münâsebetiyle gayet mühim bir nutuk îrâd etmişti.”

m.+nun 22338

[=1]

MONSIEUR HENRİ ROBERT: Fransız bir

düşünür:

“**Monsieur Henri Robert** nutkunda bugünkü terbiye-i bedeniyye terakkîyatının vaktiyle 1881'de Condorcet ve Louis le Grand liselerinin ittihadından doğduğunu da serdediyordu.”

m. 21060

[=1]

MONSIEUR PAUL BOURGET: Fransız bir

düşünür:

“**Monsieur Paul Bourget** geçenlerde **Monsieur Emile Boutroux'nun** Encümen-i Dâniş'e (Akademiye) âzâ olarak kabulü münâsebetiyle gayet mühim bir nutuk îrâd etmişti.”

m. 22338

[=1]

MONSIEUR POÏNCARE: Fransız

cumhurbaşkanı:

“O beliğ nutkunda huzzâra karşı: ‘Efendiler, **Monsieur Poincare** birinci reîs-i cumhurdur ki, (…)”

(m. 21044)

m.+ye 21028

[=2]

MONSIEUR SİCARD: Fransız bir yazar:

“Târih mükâfatı kazanan **Monsieur Sicard'ın** ‘Fransız İnkılâbı Devrinde Ruhban Târîhi’; medîd bir tedkikleyazılmış mükemmel bir eser.”

- m.+ın 22470
[=1]
MONTAGU: Montagu, Lady Mary Wortley.
(1689-1762) İngiliz seyyahı ve yazar:
“*Shakespeare'in başlıca dramlarını*
Montagu'nün tercümesinden biliyordum.”
m.+nün 2150
[=1]
MONTAİGNE: (d. 28 Şubat 1533 – ö. 13 Eylül
1592), 16. yüzyıl Fransız deneme yazarı:
“(...) bu dönemeyenler arasında Türkçeye
Plutarque'in eserlerini nakleden Fransız Amyot,
*meşhur Erasme, Copernic, **Montaigne** ve Galile*
vardı.”
m. 6408
[=1]
MONTE CARLO: Monako'nun zengin bir şehri:
“*Bir gün, o sıralarda ekseriya gittiğim,*
*Sultanahmed Meydanı'nın o basit, fakat **Monte***
***Carlo'dan** bin kat güzel, taraçalı, alaturka*
kahvelerininbirinde, Hareket-i Milliye'yle
beraber benim peşime takılmış ve dostlarım
olmuş Darülfünun talebesiyle görüşüyordum.”
(m.+dan 20094)
m. 7746, 8288
m.+dan 18567
[=4]
MONTE KRİSTO: Alexandre Dumas'nın bir
romanı:
“*Son neslin yazuları sarfen büsbütün Türkçeleşti;*
maamâfih halk bu kadar Türkçe bir üslubu
Monte Kristo, Ekmekçi Kadın Tunçtan Kızlar
romanlarındaki üslup kadar kolay
söktüremiyor.”
m. 29068
[=1]
MONTE SAİNTE GENEVİEVE: Paris'in 5.
bölgesinde, Seine'nin sol yakasına bakan bir
tepe:
“(...) *Paris'in iki mukaddes tepesi olan*
*Montmartre ile **Monte Sainte-Genevieve***
üzerinden hava hâlinde esiyordu.”
m. 7837
[=1]
MONTESQUIEU: (1689 –1755)
Fransız politik düşünür ve tarihçi “*Fransa'da*
*olduğu gibi hissiz Voltaire, ağıt **Montesquieu***
hattâ Jean Jacques Rousseau gibi hükemâ değil,
(...)”
m. 23231
[=1]
MONTMARTRE: Paris şehrinin XVIII.
bölümünde bulunan bir yerleşim yeri:
“(...) *Paris'in iki mukaddes tepesi olan*
Montmartre** ile **Monte Sainte-Genevieve
üzerinden hava hâlinde esiyordu.”
m. 7837
[=1]
MONT-PARNASSE: Paris'te bir cadde:
“*Assace Sokağı'ndan **Mont-parnasse'a** doğru*
ayrılan küçük Joseph Bara Sokağı'nın köşesinde,
(...)”
(m.+a 4360)
m. 1886
[=2]
MONT-PARNASSE CADDESİ: Paris'te bir
cadde:
“*Ömrünü Quartier Latin'de **Montparnasse***
***Caddesi** üzerinde Türk talebe arasında, bir*
delikanlı gibi, havaı geçiriyordu.”
m. 10104
[=1]
MONT-PARNASSE MEZARLIĞI:
(Montparnasse Cimetière). Paris'te
Montparnasse Caddesi'nde bulunan mezarlık:
“*Gömlüğü **Montparnasse Mezarlığı'nı,** hâsılı*
temas ettiği neresi ve ne varsa hepsine bir
karasevdalı gibi âşinâ idim.”
(m.+nı 2250)
m.+nda 2252
[=2]
MONTREUX: Montrö. İsviçre'de bir şehir:
“*O kış İsviçre'de tekrar Cenevre, **Montreux'yü***
*ve **Parame**'yi gördüm.*”
(m.+yü 1861)
m. 1843
[=2]
MOR: Kırmızıya çalan menekşe rengi, mavi ile
kırmızının karışmasından meydana gelen renkte
olan:
“*Koç'larda çingene hanımları al, siyah, pembe,*
***mor** feraceler giymişler, beyaz yaşmaklar*
tutunmuşlar.”
(m. 906)
m. 3248

“Bir taraf.tan Yakacık **mor** dağ.lar”
(m. 36916)

[=3]

MORA: Yunanistan'ın güneyinde, ülkenin bir kısmını oluşturan, Avrupa kıtasına bağlı olan ve Ege Denizi'nde bulunan yarımada:

“İşte o Arnavutların **Mora** ve Epir'de olanları bir asırdan beri tedricî tedricî Rumlaştılar, kayboldular.”

(m. 13969)

m. 5296, 14455, 17745, 33557, 34880, 34894

m.+da 17330

m.+dan 2216, 34888

m.+yı 34878

[=11]

MORALI ALİ EFENDİ: Osmanlı Devleti'ni daimî elçi sıfatıyla Fransa'da temsil eden (1797-1802) ilk Türk diplomat:

“Paris'e sefir gönderilen güzidelerden **Moralı Ali Efendi** Fransa'da gözü önünden geçerken bile idrâk etmiyor.”

m. 23792

[=1]

MORART-: Morarmasına sebep olmak:

“Hulyâ serinleş-en köy.ü her an **morart-iyor**”

m.-iyor 36153

[=1]

MORAVA: Çekya (Çek Cumhuriyeti) içerisinde yer alan ve Tuna'ya karışan bir nehir:

“Deli Ahmed, iriyarı, uzun boylu, sarışın bir Türktü. Tuna ve **Morava** boylarından muhaceretin hızı ile Vardar boylarına dökülmüş fütuhât bakiyesinden bir adamdı.”

m. 281

[=1]

MORDTMANN: (1852-1932) Alman şarkiyatçısı:

“Dethier gibi, ihtiyar **Mordtmann** gibi nicesi ömürlerinin en güzel senelerini bu surların dibinde geçirmiş.”

m. 6101

[=1]

MOREAS: (d. 15 Nisan 1856, Atina, Yunanistan – ö. 31 Mart 1910, Paris, Fransa), Fransız simgeciliğinin gelişiminde önemli rol oynamış Yunan asıllı şair:

“Fransızca öğrendikten ve Mallarme, Verlaine, **Moreas** ve şâir Sembolistlerin şiirine âşinâ

olduktan sonra bu Plume Mağazası gözümden o kadar büyüdü ki, (...)”

(m. 2354)

m. 2368, 2378

m.+ın 2382, 2384

[=5]

MORFİN: Fr. Afyondan elde edilen ve tıpta ağrı kesici olarak da kullanılan uyuşturucu madde:

“(…) **morfin** gibi uyuşturucu bayıltıcı bir usülle tatsaydık çok fena olurdu.”

m. 16846

[=1]

MORG SOKAĞININ CİNAYETİ: Edgar Allan Poe'nun bir eseri:

“**Morg Sokağının Cinayeti** unvanlı diğer bir hikâye de üzerimde derin bir tesir bırakmıştı.”

m. 2084

[=1]

MORNAY: Fransız şair:

“Paris Konservatuarı'nda eski şiir, Boileau, Moliere, **Mornay** gibi en çetin şâirlerin mısraları okutulurdu.”

m. 19267

[=1]

MOSKOF: Rus:

“**Moskof'un** üzerine gidecek orduyu teşyi' etmek üzere hazır bulunacaklardır.”

(m.+un 34809)

m. 34764, 34767, 35141

m.+a 35029, 35036

m.+u 35040

[=7]

MOSKOF KAZAKLARI: 17. yy da Ukrayna'da yaşayan Kazaklar:

“Fransızlar kendi payitahtlarında senelerce **Moskof Kazaklarının** zabıtası altında kaldılar.”

m.+nın 25943

[=1]

MOSKOFU: Rus halkından olan:

“Muasırları meyanında en anane-perest bir **Moskoflu** idi.”

m. 26006

[=1]

MOSKOFUK: Moskof olma durumu:

“Rus ve Bulgar barışıklığının siyâsi bir muhassalası olarak bina edilmiş. İsmi de **moskofluğun** mukaddes çarı Nevski'ye muzâf.”

m.+un 3152

[=1]
MOSKOVA: Rusya Federasyonu'nun başkenti:
"Fransız ordusu **Moskova'ya** girmiş, soğuktan,
zahiresizlikten barınamamış, ric'at yolunu
tutmuştu."

(m.+ya 26064)

m. 24166, 25899, 25951, 25965, 25977,
25982, 26011, 26012, 26017, 26023, 26025,
26033, 26065, 26115, 26723, 25921, 26055

m.+da 2588, 26078

m.+daki 26050

m.+dan 25926, 26034

m.+ya 25981, 26023, 26053

[=26]

MOSKOVA KUNDAKÇISI: Moskovalı bir
kundakçı:

"Fransız Ordusu'nu o felâkete uğratan **Moskova
Kundakçısı'nın** torununun oğlu **Marquis de
Ségur** bugün, Fransız müverrihîn-i
mu'tebesinden ve Encümen-i Dâniş âzasından
bulunuyor."

m.+nın 26129

[=1]

MOSKOVALI: Moskova halkından olan
(kimse):

"Sokaktan geçerken **Moskovalılar** diz çöküyor,
şehirlerini, mallarını, mülklerini yakarak
Rusya'yı kurtaran müncînin eteklerini
öpüyorlardı."

(m.+lar 26071)

m.+ları 26014

[=2]

MOSKOVA SEFERİ: Napoléon Bonaparte
tarafından Rusya'ya karşı yapılan sefer (24
Haziran-30 Aralık 1812):

"Valmy ve Birinci İnönü ikisi de birer küçük
muharebedirler, ne Napoleon'un o tumturaklı
Moskova Seferi'ne ne de Sultan Süleyman'ın
onun gibi tumturaklı Mohaç Seferi'ne
benzerler."

m.+ne 18363

[=1]

MOTOR: Fr. Akaryakıtla çalışan, kayıktan
büyük, yattan küçük deniz aracı:

"Ali Kemal'in bir gün evvel İstanbul'da tevkif
edildiğini ve bir **motorla** Anadolu'ya doğru sevk
olduğunu haber verdiler."

(m.+la 10403)

m.+da 11442

m.+lara 17796

m.+la 10432

[=4]

MOUFFETARD SOKAĞI: Paris'in 5.

bölgesinde bir cadde:

"**Mouffetard Sokağında** fakirane bir odada
yaşardı."

m.+nda 3809

[=1]

MOUNET: Paul Mounet: (5 Ekim 1847 – 10
Şubat 1922), Fransız aktör:

"Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir,
Trophie, Paul **Mounet**, Ogne, De Max, (...) **âdeta**
rü'yâlarımıza girerdi."

m. 2207

[=1]

MOUNET SULLY: (1841- 1916) Fransız trajedi
aktörü: "**Mounet-Sully**, Le Bargy, Feraudy,
Lelöir, Trophie (...) **âdeta** rü'yâlarımıza
girerdi."

(m. 2206)

m. 22233, 22237, 22242, 22286, 28088

[=6]

MOZAYİK: Fr. Mozaik. Küp biçiminde ve
değişik renklerdeki mermer, taş, pişirilmiş
toprak parçalarının bir yüzey üzerine yan yana
yerleştirilmesiyle elde edilen süs veya resim:

"Hepsinin üzerinde yeni **mozayikten** eizze
resimleri."

(m.+ten 3148)

m.+ten 3163

[=2]

MÖSYÖ: Fr. Fransız erkek isimlerinin başına
getirilen "bay" anlamında unvan ve saygı sözü:

"Yanlarında bir **mösyö** vardı, çok tüylü silindir
şapkasının ön tarafında gümüş bir toka
parlıyordu."

(m. 35302)

m. 12790, 17339, 20496, 35292

m.+lükten 929

[=6]

MÖSYÖ BOMPARD: Lozan konferansına
katılan Fransız elçisi:

"(...) daima Fransız murahhası **Mösyö
Bompard'la** ve Madam Bompard'la Lozan
Palas'ın holünde, ayrı bir köşede
otuyorlardı."

- m.+la 11508
[=1]
MÖSYÖ DENİS COCHİN: Fransız siyasetçi:
“Bunun için Fransız siyaseti küçük milliyetleri teşvik etmekte **Mösyö Denis Cochin** ve hemfikirlerine peyrev olabilir mi?”
m. 12038
[=1]
MÖSYÖ E. M.: Fransız bir düşündür:
“Binaenaleyh **Mösyö E. M.**, Rumeli Hisarı'nın dış avlusunda neler görmüş!”
(m. 6735)
m. 6749
[=2]
MÖSYÖ FLAGÉ: Yahya Kemal'in Paris'e firar ederken tanıştığı bir Fransız:
“Hareketimizden biraz önce **Mösyö Flagé** geldi.”
(m. 1784)
m. 1740
[=2]
MÖSYÖ KOLOŞEF: Fransa'nın İstanbul büyükelçisi:
“Zavallı **Mösyö Koloşef** hükümdarının bu emrini sadakatle icra ederken, az kalsın, öliyormuş.”
(m. 3099)
m. 3092, 3101
m.+e 3095
[=4]
MÖSYÖ SATO: Japon büyükelçilerinden biri:
“Tanıdığım Japon sefirlerinden **Mösyö Sato** 1926'da Madrid'de içtimâ eden Cemiyet-i Akvam meclisine gelmişti.”
m. 19086
[=1]
MÖSYÖ STAMBOLİSKİ: Fransız milletvekili:
“Buhranın hâili için fırka, **Mösyö Stamboliski'nin** avdeti ni bekledi.”
(m.+nin 26323)
m. 26289, 26306, 26313
[=4]
MÖSYÖ TODOROF: Kütüphane memuru:
“Şark kısmının hâfız-ı kütübü **Mösyö Todorof** Türkçe konuşuyor, Arapça da biliyor.”
m. 3127
[=1]
MÖSYÖ VOGUÉ: Fransız bir edip:
“Hattâ Fransız üdebasından **Mösyö Vogué** bu heccâv Rus mâbeyincisini On Dördüncü Louis sarayında yetişen Saint Simon gibi dahi bir hatıra-nüvise teşbih etmişti.”
m. 26117
[=1]
MÖSYÖ WILSON: ABD Başkanı Woodrow Wilson:
“Gazeteler **Mösyö Wilson'un** on dört maddesiyle dolu” idi.”
m.+un 2859
[=1]
MR. JOHNSON: İstanbul'un İngiliz azınlıklarından biri:
“Harpten evvel Büyük Ada'da yaşar, **Mr. Johnson** derler seksenlik bir İngiliz vardı.”
(m. 26341)
m. 26334
m.+u 26338
[=3]
M. SATO: Mösyö Sato:
“**M. Sato'yla** ve refikasıyla korida olan bir pazar günü beraber yemek yemiştik.”
(m.+yla 19099)
m.+yu 19092
[=2]
MUABBİR: Ar. Görülen rüyalardan anlam çıkararak, rüya tabir eden, düş yoran kimse:
“Aynı senelerde Arthur Rimbaud'nun 'mâverâî', 'sôfi', '**muabbir**', 'falci' hâsılı öteki âlemi delmeğe çalışan dehâsından fıskırmış Paul Claudel, hiç umulmadık bir yenilikle geliyordu.”
m. 2424
[=1]
MUÂDAT: Ar. Birbirine düşman olma, düşmanlık:
“**Muâdat** böyle, her yaşa has evzâ', harekât, eda var.”
m. 21895
[=1]
MUADDEL: Ar. Başka bir şekle sokulmuş, olduğundan farklı duruma getirilmiş, değiştirilmiş, değişik:
“Vakia son **muaddel** muahede şarkta vaziyeti daha şimdiden değiştirdi.”
m. 12669
[=1]
MUÂDİL: Ar. Denk, eşit, müsavi:

“(…) aynı zamanda cereyan eden, Fransız İnkılâbının cür'etlerine **muâdil** görünür.”

m. 24952

[=1]

MUAF: Farklı muameleyi gerektiren bir sebepten dolayı yükümlülük ve sorumluluğu kaldırılan, kendisine ayrıcalık tanınan (kimse), imtiyazlı:

“Külfetten **muaf**, nimetten müstefit olma şartıyla yeni bir vaziyeti, çoktan beri, için için tasarlıyor.”

(m. 175932)

m. 3742, 17581, 17929

m.+olmuş 28009

[=5]

MUHÂFİZ: Ar. Koruyan, gözeten, bekleyen, muhafaza eden kimse:

“Halk ihtilâlcileri Bastille **muhâfızı** De Launay'in bir muavinin ve diğer bir muhâfızın başlarını kesiyorlar.”

(m. +ı 25556)

m.+ın 25556

[=1]

MUÂHEDE: Ar. Devletler arasında imzalanan yazılı anlaşma, antlaşma:

“Biliyorsunuz ki, İstanbul'un fâtipleri Cenevizlilerle bir **muâhede** akdettiler.”

(m. 32726)

m. 659, 12632, 12633, 12658, 12660

m.+de 3532

m.+den 11969

m.+lerin 13830

m.+lerinden 9616, 14544

m.+leriyle 17413

m.+nin 12615, 12671, 12674, 12680, 13009

m.+si 3531, 17841

m.+sinden 19124, 19144

m.+sini 663

m.+sinin 15464

m.+siyle 24921

m.+ye 12614, 12657

m.+yi 3531

m.+yle 15880

[=28]

MUAHEDENÂME: Ar.+Fars. Devletler arasında imzalanan yazılı anlaşma, antlaşma:

“Bize İstanbul'u bırakacak, sulh **muahedenamesinin** birkaç maddesinden ziyade, ancak bu çaredir.”

m.+sinin 13269

[=1]

MUAKKAD: Ar. Zor anlaşılan söz:

“Geçen gün Sofya telgrafının **muakkad** bir işaretiyle kaydelediği gibi, (…)”

m. 26311

[=1]

MUAKKİB: Ar. Ardına düşen, takip eden, ardından koşan:

“Reşid Paşa ve **muakkibleri** samîmi, azîmkâr, isteklerinde kavî idiler.”

(m. +leri 24118)

m. 22169

m.+i 2224, 17245, 22227, 22478, 29545, 30309

m.+leri 24088, 24090

m.+lerinin 2166

[=11]

MUÂLİMAT: Ar. ***Mualimât-ı İslâm Mahfili**:

İslam dinini öğreten muallimlerin meclisi:

“(…) Muallimin ve **Mualimât-ı İslâm Mahfili**, Mebusan Mahfili, Ayan Mahfili, Encümen-i Dâniş ilâ âhirini…”

m.+ı+islamamahfili 6527

[=1]

MUALLAK: Ar. Olması veya yapılması başka bir şeye bağlı bulunan, bağlı, vabeste:

“Oradan çekilmemiz ancak mukadder olan Macar milliyetperverliğinin zuhuruna **muallaktı**.”

(m. +tı 25345)

m. 19133

[=2]

MUALLİM: Ar. Öğreten, tâlim eden, öğretici, eğitici kimse:

“Annemin hazırlamış olduğu bir şilteyi, **muallim** Ganî Efendi'nin hoca makaamı olan, yarım kavis, mihrâbımsı yerin arkasına koydular.”

(m. 28)

m. 1670, 8592, 20019, 23283, 24211, 28747, 28749, 29572, 29687, 31990, 32809

m.+e 23243

m.+i 6556, 9683, 18710

m.+i+evvel 482, 556

m.+i+evvelsabri 14

m.+i+sani 485
m.+i+saniganiefendi.ler 14
m.+imiz 26455
m.+in 20269, 21953
m.+ine 23243
m.+ini 20009
m.+inin 19827
m.+ler 16963, 21833, 24029, 27395, 28741
m.+lere 30676
m.+leri 9115, 27970
m.+lerimiz 24130
m.+lerimizle 28864
m.+lerin 23279
m.+lerinin 27303, 27975
[=40]

MUALLİM CÛDÎ: İbrahim Cûdî. (1863-1926)
Son dönemlerde yetişmiş alim ve şairlerimizden:
“(...) *Kemâlpaşazâde Said Bey'den, Muallim Cûdî'den* gazetelerde en ziyâde gürültü eden gençlere kadar bütün güzidelerimiz oradaydılar.”

m.+den 28872

[=1]

MUALLİM CÛDÎ EFENDİ: Muallim Cûdî:
“*Midhat Şükrü Bey'den sonra edebiyat derslerini Muallim Cûdî Efendi'den gördük.*”

m.+den 2071

[=1]

MUALLİME: Ar. Kadın öğretmen:
“*Halide Edip Hanım Suriye'yi, o maarif intibahını, o mektepleri ve muallimleri bıraktı ve Cemal Paşa'dan önce İstanbul'a geldi.*”
(m.+leri 9129)

m. 2637

m.+miz 23275

[=3]

MUALLİMİN: Ar. Öğretmenler, muallimler:
“*Ve o gün çıkan gazeteler, büyük bir Türk âlim ve mualliminin öldüğünden bahsederlerdi.*”
(m.+in 19838)

m. 6521

m.+inden 20048

[=2]

MUALLİMLİK: Muallim olan kimsenin işi, öğretmenlik:
“*Esrarengiz davetnamelerini muallimlik ettiğim Dâruşşafaka'da aldım.*”
(m. 8959)

m. 2057

m.+iyle 17248, 17255

[=4]

MUALLİM NACİ: (d, 1850, İstanbul – ö. 1893, İstanbul) Türk yazar ve şair:

“*Babamın kitapları arasında Muallim Naci'nin Şerâre'sini buldum; bütün hevesimle ona sarılmıştım.*”

(m+nin 2004)

m. 1341, 2010, 12113, 27903, 27908, 29722, 32807, 32810

m.+den 9919

m.+nin 9841, 9859, 12130, 19353, 27586

m.+ye 2015, 32806

m.+yi 2092, 8777, 9826, 28899

m.+yle 29786

[=22]

MUALLİMSİZ: Öğretmeni olmama durumu:
“*(...) fakat, mektep, muallimsiz ve kitapsız olmuyor.*”

m. 28754

[=1]

MUÂMELÂT: Ar. **Muâmelât-ı kirtâsiyye*: Resmî dairelerde bir iş için yapılan işlemler, yazışmalar:

“*(...) devletin bugün çok güç olmayan muâmelât-ı kirtâsiyyesini kâtiplerine bıraktıktan sonra, İstanbul cemâat-i İslâmiyyesini teşkil eder.*”

m.+i+kirtasiyye.sini 14590

[=1]

MUAMELE: Ar. Başkasına karşı olan davranış, davranış biçimi, tutum:

“*Taşralılara ecnebi muamelesi ediyorlardı.*”
(m.+si 1447)

m. 302, 9040, 9258, 9646, 11307, 11418, 14097, 14101

m.+lere 10096

m.+lerinden 3767

m.+m 34205

m.+nin 2520

m.+si 216, 1446, 1522, 1749, 3490, 11449, 18830, 33529

m.+sini 2537, 15378, 19671

m.+sinin 11849

m.+ye 3529

m.+yi 1014, 2696, 32807

m.+yle 11283

[=30]

MUAMMA: Ar. *mec.* Anlaşılmaz, halledilmez şekilde güç, halli müşkül iş veya şey:

“Fransa'nın akıbetimize dair niyetleri bir **muamma** idi.”

(m. 11863)

“Bu **muammâ.yı** uzun boylu düşün-düm de yine”

(m. +yı 36109)

m. 2795, 3389, 8491, 21194, 24961, 28656, 28679, 31059, 31121, 33295, 33406, 34270, 36710, 37661

m.+dır 36684

m.+mı 28679

m.+nın 14483, 24633, 29263

m.+sı 1657, 36646

m.+ya 35795

[=24]

MUAMMALI: Anlaşılması zor, anlaşılmaz, muamma dolu, esrarlı:

“Kalbimi **muammalı** bir ıztırap sıkıyordu.”

(m. 1646)

“Biz şen o.nlarsa **muammâli.ydi**”

(m. +ydi 36936)

m. 672, 18869, 24982, 26887, 26903

[=7]

MUAMMÂLIK: Esrarlı olma durumu:

“O destanın başarabildiğini bâzı parçalarındaki şiir telâkkisi de yeniydi; marazîlikden, **muammâlıkdan** uzaktı.”

m.+dan 2170

[=1]

MUAMMER: Ar. Yaşayan, hayatta bulunan (kimse):

“1840'da doğduğu evden kalan arsaya bakıyor ve onu düşünüyordum ve ‘Şimdi ye kadar **muammer** olsaydı, aramızda 99 yaşında bulunacaktı!’ diyordum.”

m. 32555

[=1]

MUAMMER BEY: İmar ve İskân Encümeni'nin başkanı:

“Mübadele, İmar ve İskân Encümeni'nin faziletkâr reisi **Muammer Bey**, geçen gün kürsüden, iskân işlerimize dair izahat verirken dür-endîşâne mütalâalar serdetmişti.”

m. 18565

[=1]

MUANNİDÂNE: Ar. İnatçı bir kimseye yakışır tarzda, inatla:

“Beni içinde bıraktığımız soğuk algınlığı, **muannidâne**, bugüne kadar devam etti.”

(m. 20443)

m. 8812, 10293

[=3]

MUANNİT: Ar. İnatçı:

“Başından **muannit** bir kâbusu atamayan bu padişah, yalnız o günlerde biraz başkalaştıydı.”

m. 16764

[=1]

MUANVEN: Ar. Bir unvanla tanınmış, unvanlı:

“İnkılâb-ı Kebîr'in Şark'da Tanzimat **muaven** safhasında, birçok milliyetler gibi bir de Osmanlı milleti ve Osmanlıca belirdi.”

(m. 28783)

“Bilâkis bir asır evvel ihtida etmiş bir Fransız asilzadesi, Comte de Bonneval ki biz de Humbaracın Ahmed Paşa **muavendir**.”

(m. +dir 22996)

m. 6389, 21018, 22435, 22448, 22499

m.+dir 26004

[=8]

MUÂREFE: Ar. Karşılıklı olarak birbirini tanıma, bilme, bilişme, tanışma, ülfet:

“Siyâsî **muârefeler** hem sûrî olurlar hem de fânî.”

(m. +ler 28635)

m. 9799

m.+de 1670

m.+den 8868, 9199, 10562

m.+lerde 3463

m.+leri 1671

m.+m 11300

m.+miz 11232, 11421

m.+mizden 8444, 16581

m.+mizi 11418

m.+si 3454

m.+siyle 26338

m.+ye 9248

m.+yle 10392

[=18]

MUÂRİZ: Ar. Birine veya bir fikre karşı olan, karşı çıkan, muhalefet eden kimse, muhalif:

“O zamandan beri bu iddiaya **muarızım**.”

(m. +ım 29173)

m. 2641, 4251, 4296, 8582, 11434, 13208,
24514, 24629, 24638, 27066, 31754

m.+dık 11231

m.+ı 29545

m.+ımız 33013

m.+ları 1083, 2287, 8746, 13536

m.+larımız 27351

m.+larımıza 27648

m.+larımızın 27632

m.+ların 3337

m.+larından 27342

m.+larını 1342

m.+larının 12139, 27341

[=27]

MUÂRİZÂNE: Ar.+Fars. Muhalefet eden
kimseye yakışır tarzda:

“Bu fırsatlara da ekseriya **muârîzâne**
konuşurduk.”

m. 9386

[=1]

MUARIZLIK: Muarız olma durumu:

“Naim Bey'in ruhunda, şahsıma karşı, bu
muarızlığın asıl sebebi ne idi?”

m.+ın 9393

[=1]

MUARRÂ: Ar. *mec.* Temizlenmiş, arınmış:

“Tenkîdden **muarrâ** bir nesir, memdûd
hareketlerle dalga dalga gidiyor.”

m. 22036

[=1]

MUÂSİR: Ar. Çağdaş:

“**Muasırımız** olan bu iki şahsiyetin eseri
münakaşa edildiği bir zamanda son neslin bu
kabil simalarından bahsetmek güç olur.”

(m.+ımız 17289)

m. 7759, 12185, 18124, 19073, 21874, 32864

m.+dan 31252

m.+ı 418, 30871

m.+ımız 16954, 17058

m.+ımızla 16959

m.+ın 21936

m.+lar 28193

m.+lara 12880

m.+lardan 22446

m.+ları 7772, 8385, 11820, 25361, 25994,
31265, 32583, 32589

m.+larımız 27830

m.+larımıza 23722

m.+ların 11799

m.+larına 24933, 28825, 32600, 32837

m.+larından 28455

m.+larını 25749

m.+larının 25684

[=35]

MUASİR FRANSA'NIN MENŞELERİ:

Taine'in bir eseri:

“Taine'in **Muasır Fransa'nın Menşe'leri** ile
Târih-i Ebû'l-Fâruk arasında bu itibarla ne
kadar müşabehet var.”

m. 21975

[=1]

MUASİR YUNANİSTAN: XIX. yüzyıl Fransız

yazarlarından Edmond About'un bir eseri:

“(…) bu acîb unsuru yakından tetkik etti ve
edebiyatta bir şaheser olan **Muasır**

Yunanistan'ı yazdı.”

m.+ı 15142

[=1]

MUÂŞAKA: Ar. Sevişme, âşıklık:

“(…) bâzan parmaklarında altın bir halka,
bâzan da cüzdanlarında pembe **muâşaka**
mektuplarıyla döndüklerini görüyoruz.”

(m. 21550)

“Mahrem **muâşaka**”

(m. 36242)

m. 327, 21581, 21583

m.+da 325

m.+yı 21678

[=7]

MUÂŞERET: Ar. Birlikte yaşayıp hoş geçinme,

karşılıklı iyi ve güzel ilişkiler kurma

bakımından:

“Ve biz zihniyetçe, **muâşeretçe**, terbiyece,
teknikçe, kisvece muttasıl değişiyoruz.”

(m.+çe 23732)

m. 4895, 5787, 5812

m.+i+milliye.nizce 19883

m.+in 5783

[=6]

MUÂŞIK: Ar. Seven kimse, sevgili, âşık:

“Bu hikâyede, **muâşıklar** hayattan ölüme kol
kola giriyorlar.”

(m.+lar 21641)

m. 23424

m.+lar 7770, 7770, 23429

m.+ların 7772

m.+larla 21614
[=7]
MUATTAR: Ar. Güzel kokulu, ıtırılı:
“*Fakat Sarah sayesinde ecnebiler de Fransız dehâsının en muattar çiçeklerini koklayabildiler.*”
m. 22652
[=1]
MUÂVENET: Ar. Yardım:
“*İki bin kişi muavenete muhtaç bir hâlde kalmış.*”
(m.+e 24725)
m. 9791, 22619, 24211, 26043, 31580, 31848
m.+i 8719, 13085
m.+ini 1432, 10667
m.+lerini 3403
m.+lerle 14514
m.+te 3128
[=14]
MUÂVİN: Ar. Bir yöneticiye, bir memura yardımcı olmak, yokluğunda ona vekâlet etmek üzere tâyin edilmiş kimse, yardımcı:
“*Hem dostu, hem de Dârülfünun'da muavini olan Necmeddin Sadık gibi en yakınlarından biri herkesten iyi bilir ki, bu bir efsanedir.*”
(m.+i 8695)
m. 29195
m.+i 3760, 10569
m.+i+sani.si 2065
m.+in 25547
[=6]
MUÂVİNLİK: Muavin olma durumu:
“*Borina millî kütüphanenin hâfız-ı kütüb muavinliğinde bulunuyor.*”
m.+inde 3105
[=1]
MUAVVEÇ: Ar. *mec.* Anlaşılması, içinden çıkılması güç, çapraşık:
“*Şüphesiz bu mülâhaza vehleten muavveç görünür.*”
m. 31626
[=1]
MUAYENE: Ar. 1. Görerek incelemek, gözden geçirmek, kontrol etmek:
“*Halkda, sıkı bir muayeneyle, silâh arıyorlar, içeriye öyle bırakıyorlar.*”
(m.+yle 3239)

2. ***Muâyene etmek**: Bir kimsenin hastalığını veya hasta olup olmadığını anlamak için araştırma yapmak:
“*Annem hasta yatıyordu. Doktorlar muayene ettiler.*”
(m.+ettiler 87)
m. 13586
m.+den 1635
m.+eden 1445
m.+sine 1635
[=6]
MUAYYEN: Ar. Belli, belirli:
“*Muayyen akideleri olmayan böyle bir unsur ise bir kitle teşkil edemiyordu.*”
(m. 3973)
m. 3596, 3706, 3713, 3728, 6585, 6786, 6786, 6786, 8619, 9307, 9614, 12154, 13765, 16950, 17944, 18518, 20663, 21721, 21729, 24264, 24707, 24816, 25163, 25820, 26830, 27296, 27830, 27939, 28181, 29767, 30506, 30562, 30570, 35399, 35400, 35403
[=37]
MUAZZAM: Ar. 1. Çok büyük, pek kocaman:
“*Kurtuba Camii muazzam bir eserdir.*”
(m. 18922)
2. Alışılmışın sınırlarını aşan:
“*Mesireden indik. Şehrin ortasındaki yoldan muazzam bir çingene düğünü geçiyordu.*”
(m. 872)
m. 1109, 3146, 3593, 4307, 4588, 6095, 6173, 6212, 6750, 7514, 8151, 10188, 14139, 14427, 15403, 17715, 18452, 19556, 20002, 21325, 22127, 22573, 24166, 24572, 25964, 26524, 26560, 31033, 33165
[=31]
MUAZZEP: Ar. 1. ***Muazzep etmek**: Acı çektirmek, azap vermek:
“*İnsanı asıl muazzep eden şey bir edibin benliğini besliyerek yazarken, kaari'lerini karşısında bizim eski mahdum beylerin dalkavuklarını ve uşaklarını sıraladığı gibi tutmasıdır.*”
(m.+eden 2442)
2. ***Muazzep olmak**: Acı içinde kıvrılmak, azap çekmek:
“*O zaman Fransa'da idim. Gençlerin, hayatlarını ilme, edebiyata vakfeden Darülfünun talebesinin içinde bile o büyük kadına bu küçük*

*nişanı çok görenler, onu âdeta kıskananlar vardı. Arkadaşlarım arasında bu marazî hâl-i ruhîyi görerek ne kadar **muâzzeb olmuşum.**”*
(m.+olmuşum 22582)

[=2]

MUAZZEZ: Ar. Değerli, kıymetli, yüce:
“**Muazzez bir naaşı toprağa gömmek bile bir teselliymiş.**”
(m. 10693)

m. 15702, 16393, 20371, 20396, 20400,
20460, 20460, 20517, 20517

[=10]

MUBAH: Ar. 1. Hakkında şer’i bir emir veya yasak bulunmayan, yapılması yahut yapılmaması dince kişinin arzu ve isteğine bırakılan, câiz görülen (şey):

“**Harâm ol-an mey.i tecvîz et-er mubâh.a kadar**”

(m.+a 37576)

2. **teşmil.** Durum öyle gerektirdiği için yapılmasında sakınca olmayan (şey):

“**Şimdiye kadar İstanbul'da maliye işlerinde, ecnebi menfaatini devlete karşı müdafaa etmek mubah addediliyordu.**”

(m. 11557)

[=2]

MÛCİD: Ar. Var olan nesnelere yepyeni bir şey ortaya koyan, yeni bir buluş yapan, îcat eden kimse:

“**Bütün mücidler icâdlarının nevelerine hilkatens mensupturlar.**”

(m.+ler 27551)

m.+leri 3154

[=2]

MÛCİP: Ar. 1. ***Mûcip olmak:** Sebep olmak, gerektirmek:

“**Onun Beykoz'a taşınışı alttan alta dedikoduya mûcip oldu.**”

(m.+oldu 33742)

2. ***Mûcib-i memnûniyyet:** Memnun olma sebebi, memnuniyet verici:

“**Artık aruzdan mutmain olmayan ve henüz hece veznini mûcib-i memnûniyyet bir tekâmüle mazhar olmamış bulan bir şâirdir ki her ikisinde de hâlâ iltizâm-ı sükût ediyor.**”

(m.+i+memnuniyyet 29215)

3. ***Mûcib-i zarar:** Zarar sebebi:

“**Bir gençte yüksekten tutma hasleti bahusus bu memlekette mûcib-i zarar bir noksandır.**”

(m.+i+zarar 21907)

m.+ince 659, 19142, 19454, 19980, 25295

[=8]

MUCİR: Ar. Kiraya veren, kiralayan kimse:
“**Evin muciri ve dâimî misafiri Arif Bey ise dikkate şayan bir herifti.**”

(m.+i 1573)

m.+i 1545

[=2]

MU’CİZ: Ar. Benzerini yapmak veya taklit etmek isteyen herkesi acze düşüren, âciz bırakan, kimsenin yapamayacağı şekilde olan:
“**Dört gündün beri, Garb’in mu’ciz bir dehâ sahibi sanatkârı Antoine aramızda yaşıyor.**”

(m. 31795)

m. 31950

[=2]

MU’CİZE: Ar. 1. Peygamberlerin Allah’ın izniyle peygamberliklerini ispat için yaptıkları, akılla açıklanması mümkün olmayan olağanüstü iş, halkı hayrette bırakan ve ancak ilâhî müdahaleyle açıklanan harikulade hâl ve davranış:

“**Nihayet Orhan’ın oğlu Murâd-ı Hudâvendigâr devrinde bu iş mucizeye benzeyen bir atılışla görüldü.**”

(m.+ye 4708)

2. **teşmil.** İnanılması, anlaşılması, açıklanması çok güç olan, akla sığmayan, akıl almaz iş ve durum:

“**Şu fetih vak’a.sı yârab Ne büyük mucize.dir**”
(m.+dir 36074)

m. 10639, 12279, 12282, 12339, 13000,
18459, 24921, 36758, 38884

m.+den 36078

m.+dir 27160

m.+ler 13236

m.+leri 31804

m.+si 14319, 18945, 23138, 24353, 31944

m.+sidi 1194

m.+sinden 13430

m.+sini 3604

m.+sinin 5648

m.+yi 13007, 14695

[=26]

MU’CİZELİ: Mucizesi olan:

“Yirmi, otuz, kırk sene sonra bu İstiklâl Muharebesi çocuklarımıza **mucizeli** bir devre gibi görünecek.”

(m. 17622)

m. 1343, 10544, 17642

[=4]

MU’CİZE-NÜMÂ: Ar. +Fars. Olağanüstü hâl ve davranışlar gösteren, mûciz-nüm:

“Rachel kendi tarzının nasıl hârikası ise Sarah da öyle kendi san’atının en **mûcize-nümâ** mümessilidir.”

m. 22607

[=1]

MU’CİZEVÎ: Ar. Mucizeyi andıran, mûcizeye benzeyen, olağanüstü:

“Bunun çok mühim bir sebebi, Türklüğün Rumeli’de hayli eski bir zamandan beri yerleşmiş olmasıdır. Osmanlıların Rumeli’yi fethedişlerindeki **mucizevî** süratin de bir sebebi budur.”

m. 4745

[=1]

MUDANYA: Marmara Denizi kıyısında Bursa iline bağlı ilçe.:

“Hâlet Efendi’yi, bir hamlede, gemiye bindirmiş; doğru **Mudanya’ya**, oradan da Bursa’ya sevk etmiş.”

(m. +ya 33576)

m. 15363

m.+dan 17808, 24337

m.+ya 18370

[=5]

MUDANYA MÛTAREKESİ: Kurtuluş Savaşının sonunda imzalanan ateşkes antlaşması:

“Lâkin bu merâretli hükmü verirken, gözlerimin önüne, birdenbire, bu milletin Ondokuzuncu Asrın başından **Mudanya Mütârekesi’ne** kadar karşılaşmış olduğu harblerin manzarası geldi.”

m. 32922

[=1]

MUDHİK: Ar. Güldüren, güldürücü, komik (söz, kimse vb.):

“Türk, **mudhik** edebiyatın numunelerini göremediği için zekâ ve zarafetini gösterecek şaheserler yazamadı.”

(m. 28425)

m. 22609, 28407, 31849, 32012

[=5]

MUDHİKE: Ar. Hayatın gülünç yanlarını ortaya koyan eğlenceli tiyatro oyunu, güldürü, komedi: “Senin romanın bir sulh **mudhikesi** idi.”

(m. +si 18141)

m.+ye 24423

[=2]

MUDİLL: Ar. İdlâl edici, yoldan çıkarıcı, eğri yola teşvik edici:

“Muallim Naci’nin o güzel beytinde işaret ettiği, nâ-muradlardır. Çünkü medrese tabiriyle hem dâll hem de **mudillidirler**.”

(m. +idirler 12138)

m. 26320

[=2]

MÛDİLLEŞ-: İçinden çıkılmaz, karmaşık, güç, zor, çetin:

“Mesele nazarımda büsbütün **mûdilleşti**.”

m.-ti 14112

[=1]

MUDURNU: Bolu'nun bir ilçesi:

“Halife orduları Düzce’de, Hendek’te, Bolu’da, **Mudurnu’da** mağlûp olup dağılıverince, (...)”

m.+da 10294

[=1]

MUFASSAL: Ar. Ayrıntılara girilerek geniş biçimde anlatılan, ayrıntılı, tafsilatlı:

“Fırkanın teşekkülü hakkında lâzım gelen izahatı benim **mufassal** olarak vereceğimi söyledi ve ilk sözü bana verdi.”

(m. 18838)

m. 19955, 24896, 26320

[=4]

MUGĀLATA: Ar. Yanıltacak şekilde söz söyleme:

“Muhalefetin, her fikri ve her işi gibi bu iddiası da menfi bir mâhiyette olduğu için **mugalataya** gayet elverişli ve kolay bir oyundur.”

(m. +ya 24382)

m.+ya 5256, 24354

[=3]

MUGANNÎ: Ar. Güzel sesle ve mûsikî kurallarına uyarak şarkı söyleyen kimse, şarkıcı, ses sanatkarı, hanende:

“Her **mugannînin** okuyuşu ve her çalanın çalışışı yine şahsîdir ve ayrıdır.”

m.+nin 27380

[=1]

MUGAŞŞÎ: Ar. Kendinden geçiren, bayılın, gaşyeden:

“Çal giryenisâr et o **mugaşşî** negamât.ı”

m. 39156

[=1]

MUGAYİR: Ar. Uymayan, bağdaşmayan, aykırı, zıt, muhâlif:

“Yunanlılık, fitratına **mugayir** olan böyle bir harbe girişemedi bile.”

(m. 16743)

m. 9490, 15084

m.+di 16733

m.+dir 9488, 27522

[=6]

MUĞBEÇE: Fars. Şarap dağıtan kimse, meyhaneci çırağı:

“O **muğbeçe.yle** tanış-tımdı LâleDevri.nde”

(m.+yle 37370)

m. 37773, 37774, 37775, 37776

m.+yle 37361

[=6]

MUĞBER: Ar. Gücenmiş, darılmış, küskün, kırgın:

“Sabah matbaasına uğradım. **Muğber** bir tavırla sözünü hatırlattım.”

(m. 10212)

m. 27044

[=2]

MUĞLÂK: Ar. Açık ve net olmayan, anlaşılmaz, karışık, çapraşık:

“Namık Kemal Bey'in o müphem ve **muğlâk** İslâm ve Osmanlı milliyetperverliğinden bir adım öteye atamıyordu.”

(m. 10876)

m. 35586

[=2]

MUHABBET: Ar. Aşk, sevdâ, sevgi:

“Uzaktan kalan dostlarıma karşı kalbim **muhabbetle** doludur.”

(m.+le 6705)

“Dilbeste.yiz **muhabbet.e/**

Gir-dik tarîk-i fakr.a gınâ bil-meyiz ne.dir”

(m.+e 38870)

m. 9253, 9456, 18624, 20643

m.+i 3481, 23829, 38887

m.+im 33586

m.+ini 3477, 10060

m.+iyle 20178

m.+le 3331, 20261, 20554, 26103

m.+leri 3314

[=18]

MUHABBETKÂR: Ar.+Fars. Sevgi gösteren, seven, muhabbetli:

“Çar Ferdinand'ın kanlı siyâsetine âlet olmuş nice siyâsileri de yaptıklarından nadim ve Türklere çok **muhabbetkâr** gördüm.”

m. 3476

[=1]

MUHÂBERE: Ar. 1. Haberleşme, yazışma, mektuplaşma:

“Son mektuplarıma hayli geç cevap verdiği göre muhaberemize kesel ârız olacağı anlaşılıyor; bakalım bu **muhabere** bahsinde hangimiz daha sebatlı çıkacağız.”

(m. 18872)

2. ***Muhabere etmek**: Haberleşmek, yazışmak, mektuplaşmak:

“Üsküp'de bulunan babamla **muhabere etmeğe** muvaffak olmuş ve Paris'de tahsil etmek üzere her ay yüz frank gelebilmesini temin etmişim.”

(m.+etmeğe 4061)

m. 20402, 20526

m.+ederek 26588

m.+etmek 1653

m.+ettik 9207

m.+mize 18857

m.+ye 10011, 25234

[=10]

MUHÂBERESİZLİK: Haberleşmemek:

“Aramızda bu **muhâberesizlik** bundan çıktı.”

m. 20582

[=1]

MUHÂBİR: Ar. Gazete, dergi, radyo, televizyon gibi basın-yayın organlarına haber toplamak, bildirmek ve yazmakla görevli kimse:

“Gerçi bundan elli sene evvel İstanbul'da yaşamış meşhur bir Times **muhabiri** İstanbul'un gözleri yoran güzelliklerini naklederken demişdi ki (...)”

(m.+i 24168)

m. 11498, 24752

[=3]

MUHABİRLİK: Muhabir olma durumu:

“Bu işin etraflı bir surette tedkikini

Cumhuriyetin Viyana **muhabirliğini** deruhte

eden oğluma terk ederek ben yukarki sualin cevâbına avdet ediyorum.”

m.+ini 25100

[=1]

MUHÂCERET: *Ar.* Yerleşilen, yurt edinilen bir yerden savaş, kıtlık vb. sebeplerle başka bir ülkeye yerleşmek üzere gitme, göç etme, göç, muhacirlik:

“Milletler büyük muhaceretlerden sonra yerleştikleri toprakları kendi öz şahsiyetleri ile temsil etmişlerdir.”

(m.+lerden 23599)

m. 8318, 8318, 10768, 13817, 18528, 18558

m.+e 21259

m.+eden 11376

m.+etmiş 394

m.+i 18494, 18550

m.+in 282, 7539

m.+ler 18023

m.+lerimiz 18495

m.+te 6202

[=17]

MUHÂCİM: *Ar.* Hücum eden, saldıran (kimse): *“Allah Allaah nidâsıyla muhâcîm ahrâr”*

m. 37836

[=1]

MUHÂCİR: *Ar.* Yerinden yurdundan ayrıılıp başka bir ülkeye yerleşmek için giden, göç eden kimse, göçmen:

“Büyük validem İstanbul'a hicret etti.

Aksaray'da Sinekli Bakkal'da eski bir evde hepsini muhacir olarak gördüm.”

(m.+olarak 265)

m. 380, 743, 802, 1179, 1380, 1382, 6210, 6213, 13218, 19013

m.+di 283

m.+i 1175, 23954, 23978

m.+inle 7100

m.+ler 6209, 13219, 16537

m.+lere 30371

m.+leri 6197, 13224, 24007

m.+lerin 6248

m.+lerinden 485

m.+lerindendi 334

m.+lerine 3495

m.+lerle 9546

m.+oldu 9922

[=29]

MUHÂCİRÎN: *Ar.* (Göç edenler, göçmenler).

***Muhâcirîn-i İslâmiyye:** İslâm muhacirleri:

“Saturlara göz gezdirdim:

‘Bendeniz Dağıstan muhâcirîn-i

İslâmiyyesinden olup...’ diye gidiyor.”

m.+i+islamiyye.sinden 23970

[=1]

MUHÂCİRİN MÜDÜRİYYET-İ

UMÛMİYYESİ: Göçmenler Umum Müdürlüğü:

“(...) Muhâcirin Müdüriyyet-i Umûmiyyesi'nin son günlerde neşrettiği siyah kaplı bir kitap.”

m.+nin 3010

[=1]

MUHACİRİN MÜDÜRÜ HAMDİ BEY:

Muhacirlerden sorumlu müdür:

“Dârü'l-eytâm Müdürü Salâhattin ve Muhacirin Müdürü Hamdi Beyler gibi gençler birer müdüriyetin başında değil, birer işin başında çalışmak itikadında buldukları için imkânsızlıkları yendiler.”

m.+ler 18119

[=1]

MUHÂDDERÂT: *Ar.* Namuslu, iffetli kadınlar:

“İstanbul'u o harikulade eseriyle tasvir eden, son asrın en büyük sanatkârı Theophile Gautier'in kızıdır, Türk ve Müslüman muhibbeleri şâire Lucie Delarue-Mardrus ile nâsire Myriam Harry ve daha birçok muhadderât var.”

(m. 22527)

m. 22770

[=1]

MUHADDERE: *Ar.* Namuslu, iffetli kadın:

“Şark ve Garb sanatkârlarının hürmetini bu muhaddereyi tevkîr için kâfi bulmuyorum.”

(m.+yi 31292)

m.+nin 22302

[=2]

MUHÂFAZA: *Ar.* 1. ***Muhâfaza etmek:**

Yürürlükte kalmasını sağlamak, terk etmemek, devam ettirmek:

“Üsküp son zamanlara kadar ilk asırlardaki çeşnisini tamâmiyle muhafaza etmiş bir Türk şehriydi.”

(m.+etmiş 963)

2. ***Muhâfaza etmek:** Korumak, koruyup

gözetmek, olduğu gibi kalmasını sağlamak:

“Devleti **muhafaza eden** padişahlar şehir içindeki saraylarında doğuyor; orada yaşıyor, orada can veriyorlardı.”

(m.+eden 7492)

m. 6672, 6681, 8307, 10622, 11722, 13010, 22058

m.+edebilirler 4440

m.+edeceğimi 7999

m.+edeceğiz 28853

m.+edecek 35403

m.+edeceklerdir 23704

m.+eden 4388, 19786, 20376

m.+edenlerimiz 7592

m.+ederdi 9808, 21176

m.+ederek 4671, 5827

m.+edildikten 4817

m.+ediliyor 18942

m.+edilmeli 6723

m.+edilmiş 5381

m.+edilsin 17656

m.+ediyor 31241

m.+ediyordu 7829, 7850

m.+ediyorduk 17095

m.+ediyorlar 10617

m.+ediyorlarsa 29698

m.+ediyormuş 6552

m.+eterken 22138

m.+etmek 24466

m.+etmekdir 19480

m.+etmekle 14247, 14264

m.+etmekte 24944

m.+etmektir 6721

m.+etmeye 6709

m.+etmiş 14705

m.+etmiştir 18930

m.+etsinler 34230

m.+etti 4344

m.+ettiği 19437

m.+ettiler 1075, 14706

m.+i+nefis 23788

m.+i+nefis 12145, 18030, 18052

m.+i+sükun 24655

m.+olunacağını 35377

m.+olunan 6531

m.+sı 33494, 34945

m.+sına 22799

m.+sından 13360

[=60]

MUHÂFAZAKÂR: Ar.+Fars. Yeniliklere olumlu da olsa ayak uyduramayan, mevcut düzenin, düşünce ve kurumların olduğu gibi kalmasını isteyen (kimse), tutucu, mutaassıp: “Zamanımızda **muhafazakârların** mütecedditlere atfettiği Farmason, mülhid ve zındık sıfatları aynen Selîm-i Sâlis devrinde (de) telâffuz olunuyordu.”

(m.+ların 3731)

m. 3703, 9679, 9689, 9998, 11798, 26340

m.+lardan 25803

[=8]

MUHÂFAZAKÂRLIK: Millî, manevi değerleri, âdet ve gelenekleri korumaya, olduğu gibi yaşatmaya çalışma durumu:

“Millî şuura ermiş bir insana göre

muhafazakârlık, liberallik ve daha ileri fikirler arasında fark azdır.”

m. 5813

[=1]

MUHÂFİZ: Ar. Kale, kasaba, şehir vb. yerlerin iç güvenliğinden ve düşmana karşı korunmasından birinci derecede sorumlu olan askerî kumandan: **Muhafız** askerin safları arkasından çavuşlar geziniyor, intizamı kaybetmemeye çalışıyorlardı.”

(m. 106165)

m. 6626

m.+dı 11289

m.+ı 10124, 11286, 11288, 11370

m.+ın 25547

m.+ının 11274, 11373

m.+lar 23808

m.+ları 17434

m.+ların 17408

m.+larını 14019

m.+larla 25543

[=15]

MUHAFİZ TABURU: Kralın güvenliğini sağlamakla görevli tabur:

“O aralık Versailles'a, krala sadâkatiyle mâruf olan Flandre Alayı geliyor, Meclis ürküyor. Bu askerler tarafından dağıtılacağını zannediyor. Kralın **Muhafız Taburu** bu alaya Sarayın tiyatrosunda mükkellef bir ziyafet çekiyor.”

m. 25607

[=1]

MUHÂİLE: Ar. Konu, bahis:

“(…) bu iki Fransız, vatanlarına döndüğü zaman iki **muhailede** yazdılar.”

m.+de 31810

[=1]

MUHÂKEME: Ar. 1. Bir konuyu dikkatle inceleme, iyice düşünme, akıl süzgecinden geçirerek karar verme:

“En basit bir **muhakeme** ile derhâl anlaşılır ki Trakya Türk devletinde kalmakla şark muvazenesine yarar.”

(m. 16275)

2. ***Muhakeme edilmek**: Yargılanmak:

“Kakır Ali'yi bir defa, hapishanede ikaa ettiği yeni bir katil vak'asından **muhakeme edilmek** için, mahkemeye götürülürken görmüştüm.”

(m.+edilmek 1140)

3. ***Muhakeme etmek**: İyice düşünmek, dikkatle incelemek:

“Yakup Kadri sözünü bitirdikten sonra verdiği cevabın asaletini nasıl **muhakeme ettiğimi** derin bir samimiyetle kendisine ifade ettim.”

(m.+ettiğimi 9238)

m. 9757, 10479, 17768, 17828, 19969, 20050, 25876, 27556

m.+de 21676, 30859

m.+edecek 27750

m.+eden 14508

m.+ederken 35584

m.+edilecek 24879

m.+ediyorlar 31677

m.+etmek 9314

m.+nden 11561

m.+si 14822, 27079

m.+sine 27758

m.+ye 18367, 31318

m.+yi 21777

m.+yle 14077

[=27]

MUHAKKAK: Ar. Kesin:

“**Muhakkak** bir ölümden kurtulmuşum.”

(m. 316)

“Bir benzer.i yok.tur bu **muhakkak** de-diler”

(m. 38152)

m. 308, 1510, 2598, 3276, 3635, 6858, 9306, 9549, 11474, 11868, 14051, 14806, 15229, 16015, 16129, 16408, 20529, 20687, 24311, 27538, 27756, 27851, 28483, 29369, 29802, 32757, 32837, 33213, 35187

m.+tı 1652, 4293

m.+tır 20284, 22543, 24973, 24985, 25328, 27104, 31579, 32288

[=41]

MUHAKKİR: Ar. Aşağılayan, horlayan, hor ve hakir gören, tahkir eden (şey veya kimse):

“Rum kamarot; asırlardan beri, firenk vapurlarının Şark ve aksâ-yı Şark ahâlisine tatbik ettikleri sert ve **muhakkir** muamelenin edasını iyi kavramıştı.”

(m. 2521)

m. 19544

[=2]

MUHAKKİRÂNE: Ar. +Fars. Hor ve hakir görür bir tarzda, aşağılarcasına:

“Ada'dan dönerken motorda o şedit ve **muhakkirâne** konferansı dinleyenlerden birkaçı o gün Haydarpaşa Garı'nda bulunmuşlar ve tezadın bu manzarasından bahsetmişlerdi.”

m. 11452

[=1]

MUHAL: Ar. 1. Olması, gerçekleşmesi, yapılması mümkün olmayan, imkânsız:

“Koca zincir deniz altından dümene öyle bir sarılış sarılmış ki koparmak **muhal!**”

(m. 12091)

2. ***Muhal-ender-muhal**: “İmkânsız içinde imkânsız” Asla mümkün olmayan:

“Derd bîpâyân devâ bulmak **muhal ender muhal!**”

(m. 38993)

m. 4119, 19060, 29984, 38993, 38994, 38994

m.+di 1654, 4103, 26171, 34114, 34866

m.+dir 2871, 5643, 11521, 21267, 27656,

29345, 29445, 29984, 29984, 30021, 35565

m.+i 22144

m.+olduğunu 3543

[=26]

MUHÂLEFET: Ar. 1. Karşı olma, karşı çıkma, aksini savunma:

“O, Makedonya cereyanının son cilvelerinden; başımızda bir fırtına dolaştığından kâh edebî ve kâh ilmî fakat **mu halefet** merâreti çeşnisi olan bir târizkâr lisanla bahsederdi.”

(m. 1326)

2. İktidarın takip ettiği politikaya karşı olan, iktidarla aynı görüşleri paylaşmayan ve bunu teşkilatlı şekilde ortaya koyan siyasi topluluk:

“İttihâd ü Terakki ile **muhalefet** arasında başlıca farkın ahlâk meselesinden tecellî ettiğini görmek vârid olduğu gibi dâima da vâriddir.”
(m. 4285)

3. ***Muhalefet etmek**: Karşı çıkmak, karşı koymak, aksini savunmak veya yapmak:
“Tab'an muhalif doğmuştu. Yaşadığı müddetçe her hükümete var kuvvetiyle **muhalefet etti**.”
(m. +etti 3790)

m. 1325, 4178, 4283, 15932, 18642, 24360, 24366, 24373, 24379, 24394, 24608, 24615, 25836, 30403, 30403
m.+e 3245, 3563, 24491, 24616

m.+i 24635

m.+in 4210, 9701, 18658, 24244, 24246, 24254, 24273, 24280, 24303, 24359, 24370, 24386, 24482, 24623, 24624, 30409

m.+inde 27066

m.+leri 3685

m.+te 17866

m.+ti 10043

[=41]

MUHÂLİF: Ar. 1. Karşı çıkan, karşı koyan (kimse):

“Mevkie ve paraya istiğnası mutlaktı. Tab'an **muhalif** doğmuştu.”
(m. 3789)

2. İktidara, devlet idaresini elinde bulunduranlara karşı olan, muhalefette bulunan (kimse):

“İttihat ve Terakki'nin zehir-nâk bir **muhalifiydi**.”
(m. +iydi 8454)

3. ***Muhalif olmak**: Karşı çıkmak, karşı koymak:

“Yoksa ahval müsait olsaydı, onlara da **muhalif olmak** üzereydi.”
(m. +olmak 10123)

m. 2688, 3788, 9201, 10008, 10048, 11057, 11427, 17222, 18645, 18726, 18822, 19546, 20898, 24275, 24383, 24530, 24611, 24659, 25860, 26303, 30431

m.+i 18819

m.+i+şedit 21048

m.+in 11351

m.+iz 15083

m.+ler 18627, 18661, 24295, 24323

m.+lerden 18790

m.+lere 18653

m.+leri 9281, 10093, 11263, 18641

m.+lerimize 24663

m.+lerin 18636, 24473, 24478

m.+lerine 3638

m.+lerini 10123, 17852

m.+lerle 10119

m.+olan 24341

m.+olduğumuzdan 3723

m.+olmak 10042

m.+olsun 22654

m.+ti 11422

m.+tir 15391

[=51]

MUHALLED: Ar. Gelip geçici olmayan, sürekli, kalıcı, ebedî eser:

“Şehîd-i Kerbelâ hakkında yazılmış olan **muhalled** mersiyeleri ancak dîn, mezheb, tarikat irşadlarıyla anlıyoruz.”
(m. 31161)

“Elli sene evvel Edmond About, bir **muhalleder** olan Yunan-ı Hâzır cildiyle Yunanistan hakkında Fransa'yı tenvir etmişti.”
(m. +e 12048)

m. 31878

[=3]

MUHALLEDÂT: Ar. Muhallet olan, kalıcı, ebedî şeyler:

“Evet cinâî hikâyelerin menşe'eri böyle **muhalledattır**.”
(m. +tır 22155)

m. 22135

[=2]

MUHALLEDE: Ar. Muhalled kelimesinin kadını ifade eden veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli:

“Türk temaşası bu itibarla zengin olsaydı bile ecnebî **muhalledelerini** almağa yine mecbur sayılırdık.”
(m. +lerini 31894)

m.+leri 31866

m.+lerini 31870, 31891

m.+si 6513, 22126

m.+sini 7588

[=7]

MUHAMMED: Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (sav):

“Vaazdan sonra namazda ve hutbede onların içine karışıp **Muhammed** sesi kulağıma geldiği zaman gözlerim yaşla doldu.”

(m. 7038)

m. 10601, 13130, 27549
m.+i 562, 563
m.+in 7125, 16915, 20176
m.+le 7072
[=10]

MUHAMMEDİYYE: Hz. Muhammed (sav)’in hayatını, peygamberliğini, manevi şahsiyetini konu edinen manzum veya mensur eser:
“Evde bir de **Muhammediyye’imiz** vardı.”

(m.+miz 691)

m.+de 695
m.+den 699
[=3]

MUHAREBÂT: Ar. Muharebeler, savaşlar:
“İkinci târih mükâfatı da zadegandan Vicomte de Noailles’in otuz sene **muharebâtına** müteallik târihine düştü.”

m.+ma 22481
[=1]

MUHAREBE: Ar. 1. İki devlet veya devletler arasında yapılan savaş, harp:

“Bu **muharebenin**, cihan tarihini saran böyle derin bir tesiri olmuştur.”

(m.+nin 4536)

2. ***Muharebe etmek**: Savaşmak:

“Yunan kralını İsviçre’den Anadolu’ya kadar, beş on asi çetesiyle **muharebe etmek** için aldatıp getiren bu mütalâadır.”

(m.+etmek 16870)

3. ***Muharebe-i bahriyye**: Deniz savaşı:

“1789’da İsveç’de olan bir **muharebe-i bahriyyede** düşmana teslim olmamak için gemisini ber-havâ edip ölen bir kardeşi vardı.”

(m.+i+bahriye.de 26094)

m. 337, 4553, 4645, 4711, 4784, 6831, 11745, 16697, 18271, 18353, 21397, 33074, 33079
m.+de 4784, 16624, 16713, 17766
m.+den 25507
m.+dirler 18351
m.+lerde 16622
m.+lerden 26196
m.+leri 6854, 16481, 16489, 28503, 28598, 33070

m.+lerimiz 16765, 19591

m.+lerimizden 17326

m.+lerimizi 28503

m.+lerinde 3912, 5898, 13039

m.+lerine 18376

m.+nin 16903, 16906, 16911, 17633, 17984

m.+si 8609, 25298, 26676, 29235, 32442

m.+sinde 17773, 26001

m.+sinden 5052, 12193

m.+sine 18266, 18270, 22353

m.+sini 4549, 4680, 33089

m.+sinin 100, 2304, 16635, 16637

m.+yi 4645, 16486, 18333, 26197, 26568, 30069

[=68]

MUHÂRİP: Ar. Savaşa katılan, savaşan, harbeden (kimse):

“Orduyu manen ve maddeten karıştıran tufeyli satıcı makuulesini ayırıp Viyana’ya yalnız **muharip** zümreyi sürseymiş (...)”

(m. 25317)

m.+lerin 16487

[=2]

MUHARREF: Ar. Söylenişi, yazılışı veya anlamı değiştirilmiş, gerçek anlamı dışında bir anlam verilmiş, bozulmuş, tahrif edilmiş:

“Saray Guadarrama Dağı-Arapça Vadîü'l-Emâre yâhud Vadîü'l-A’mâra kelimesinden **muharref** olsa gerek- eteğindedir.”

m. 18884

[=1]

MUHARREM JOTO: Üsküplü bir mahkûm:

“Kurşunlu Han’ın en meşhur misafirleri arasında bir **Muharrem Joto**, bir de Kakır Ali vardı.”

(m. 1130)

m. 1132, 1133

[=3]

MUHARRER: Ar. Yazılı, yazılmış, tahrir edilmiş:

“Cermenlerin, cenup İslâvlarının, Fürs’in, Ehl-i Salîb’in menkul ve **muharrer** destanlarında muhasım kahraman dâima Türk’tür.”

m. 20782

[=1]

MUHARRERÂT/MUHARRERÂD: Ar.

Yazılmış, yazıya geçirilmiş şeyler:

“Mâtûât âleminin bir cilvesidir, ruhundan kabının şekline kadar zihinlerde rengi takarrür edemiyen bir mecmua, en zengin **muarrerâda** intişâr etse bile yaşıyamaz.”

(m.+a 30617)

m.+la 21766

[=2]

MUHARRİK: Ar. **mec.** Tahrik ve teşvik eden, kıskırtan, ayaklandıran, azdıran:

“Bu büyük hâdisenin **muarrikleri**, derece derece yüzlerce, binlerce insandır.”

(m.+leri 17151)

m. 22813

m.+i 23219

m.+ler 17142

[=4]

MUHARRİR: Ar. Yazar:

“Bu son elli senenin içinde yüzlerce **muarririmiz** yetişti, fakat kaçının tesirini yeni bünyemizde ayan beyan görürüz?”

(m.+imiz 17246)

m. 2972, 3029, 3524, 4278, 9319, 9768, 10341, 12785, 12804, 12829, 17150, 20357, 21781, 22449, 26454, 28106, 29611, 30625

m.+den 22518

m.+dir 9311, 22473

m.+e 2451, 30385

m.+i 9683, 9723, 9766, 9832, 10004, 10306, 11497, 12793, 14300, 15174, 17894, 22478, 28416, 31639

m.+imiz 26451

m.+in 10073, 17028, 20357, 22471, 29006, 29611, 30290

m.+ini 3031

m.+inin 30287, 30734, 31662

m.+iydi 10305

m.+le 28593

m.+ler 5263, 9322, 14922, 14922, 16963, 21708, 22421, 22444, 28458, 31063, 33135, 33174

m.+lerden 21792

m.+lere 9394

m.+leri 7450, 13572, 15223, 22105, 22220, 24068, 24279, 28454, 28996, 31974

m.+lerimiz 3436, 21243, 29866, 32042

m.+lerimizden 26761

m.+lerimize 21865, 32486

m.+lerimizin 3441, 28978, 32034

m.+lerin 4367, 10055, 11029, 33173, 33176
m.+lerinden 30637, 32027

m.+lerinin 21171, 21771, 30615, 31634

m.+lerinizin 15552

[=98]

MUHARRİRLİK: Muharrir olma durumu, muharririn işi, mesleği, yazarlık:

“Çünkü ruhen şüire, şairliğe pek meyyal olduğu için **muarrirlikten** mütevahhiştir.”

(m.+ten 21012)

m.+i 9762

m.+indeki 9819

[=3]

MUHARRİŞ: Ar. **teşmil.** Tedirgin eden ve rahatsızlık veren:

“Ondan on sene sonra başka bir nesil, Cezmi'de üslûbu pür-tumturak, Acem âhenginde, aklı selîmi **muarriş** buldu.”

m. 28816

[=1]

MUHÂSİM: Ar. Aralarında kavga ve düşmanlık bulunanlardan her biri:

“Cermenlerin, cenup İslâvlarının, Fürs'in, Ehl-i Salib'in menkul ve muarrer destanlarında **muhasım** kahraman dâima Türk'tür.”

(m. 20782)

m. 4270, 14511

[=3]

MUHÂSAMA: Ar. Karşılıklı ve sürekli olarak birbirleriyle uğraşma, didişme, sürtüşme, uyuşmazlık:

“Mösyö Stamboliski geçende üç ay kadar seyahatte bulunduğu zaman, bizzat Çiftçi Fırkası ekseriyet mebusları ve nazırları arasında zuhura gelen şiddetli **muhasama** ve ihtilâflar yüzünden Dâhiliye Nâzırı Mösyö Dimitrof ile diğer bir iki nazır istifa etmişler.”

m. 26320

[=1]

MUHÂSARA: Ar. 1. Kale, şehir, kasaba vb. bir yerin yahut bir birliğin etrafını askerle çevirip giriş çıkış ve ikmal yollarını kesme, kuşatma: “Birinci Kılıç Arslan o zaman Türk milletinin başında bulunuyordu; İznik'in düşman tarafından **muhasarasını** beklemeyerek bir hurûc hareketi icra etti.”

(m.+sını 4635)

“Dedi ki İstanbul **muḥâsara.sı**/
Başla-rken al-dığım gazâ yara.sı”
(m. +sı 36326)

2. ***Muḥâsara hattı**: Bir yeri kuşatan askerî birliklerin, kuşattıkları bölgeden yapılabilecek çıkış hareketlerini veya dışarıdan içeriye sızmaları önlemek maksadıyla kurdukları savunma hattı:

“Bu serdar İznik'in müdafasını imkânının ötesine kadar ifa ettikten sonra, eli altında bulunan küçük Türk ordusuyla Haçlıların **muḥasara hattını** yardı.”
(m. 4644)

3. ***Muḥasara etmek**: Kuşatmak, sarmak:
“1098-1099 arasında İznik'den Kudüs-i Şerife kadar yürüyen bu Salib ordusu ilk merhalede İznik'de Türkleri **muḥasara etti**.”
(m. +etti 26566)

m. 4642, 4654, 5207, 5216, 5257, 6122,
7172, 25079, 25296, 25296, 25303
m.+da 5231, 23621, 23918, 26564, 26581
m.+dan 4657, 4802, 6919, 7132, 26585,
26595
m.+eden 25053
m.+edilirken 23859
m.+etmiş 25077
m.+etmişlerdi 5153
m.+etti 26559, 26580
m.+ettiği 18880
m.+ettiler 4651
m.+ları 5151
m.+nın 5179, 5201, 6647, 7140, 7142, 7157,
23626
m.+sı 4793, 5142, 5172, 6641, 7132, 7138,
23613, 23625
m.+sına 9430, 25106
m.+sında 25424
m.+sını 4633, 25093
m.+sının 6042, 6092, 6645, 7215, 25085,
25122
m.+ya 5221, 7130
m.+yı 5260, 25082
[=62]

MUHÂSEBE: Ar. Bir resmî dairenin, hesap işlerini yürütmek ve kontrol etmekle görevli olan kısmı:

“Temmuz'dan sonra, peder müdür, oğul sermuḥarrir, dayı bey **muḥasebe** memuru,

hemşire hanım mütercime olarak ailece gazete çıkaranları gördük.”
(m. 21748)

m. 25775, 30578
m.+sinden 25775
m.+sini 33998, 34015
[=6]

MUHASEBECİ: Devlet dairelerinde yahut ticarî kuruluş, ortaklık vb. yerlerde hesap ve muhasebe işlerini yürütmekle görevli kimse, muhasip, sayman:

“Ne gariptir ki o müverrihlerin birçoğu defterdarlar ve **muḥasebecilerdi**.”
m.+lerdi 27207
[=1]

MUHASSALA: Ar. Elde edilen sonuç, hâsıl olan netice:

“Bu ânın hululünden ürkmeyen bir fırka isbat eder ki milletin öz **muḥassalasıdır**.”
(m. +sıdır 24282)
m.+sı 3150, 3229
m.+sıdır 23688
[=4]

MUHAT: Ar. Çevresi kuşatılmış, etrafı sarılmış:
“Vaktini geçirdiği kahvede ziyaretçilerle **muḥattu**.”
(m. +tı 3811)

m. 11406
[=2]

MUHÂTAP: Ar. Kendisine söz söylenen, kendisiyle konuşulan, hitap edilen kimse:
“Yazdıklarını, ibrâma mahal bırakmaksızın ve ekseriya **muḥatabının** keyfini sormaksızın, çantasından çıkarır, okumaya koyulur, eseri hakkında kat'î bir rey almadıkça ayrılmazdı.”
(m. +ının 9345)

m.+ının 8886
m.+larımla 25061
[=3]

MUHÂTARA: Ar. Tehlikeli durum, tehlike:
“Hem yaşımın ve hem mizacımın garip bir sevkiyle gemiden çıkarılmam **muḥatarasına** mâruz bulunduğum hâlde bir cür'et gösterdim.”
(m. +sına 1723)

m.+ya 1780
m.+yı 11183, 11282
[=4]

MUHÂVERE: Ar. Karşılıklı konuşma, mükâleme:

“Yakup Kadri sırf hareket-i millîyeye olan sadakati sevkiyle bu güzel cevabı veriyordu. Güzel ve asil bir jestti, kendisini bütün gönlümlle beğenmiştim. Bu **muhaverenin** üzerinden bir hafta geçti.”

(m.+nin 9244)

“Gaaib.de bir **muhâvere** geç-miş de pek hâft”
(m. 36701)

m. 6545, 11623, 30941
m.+de 27355
m.+den 31031
m.+dir 30341
m.+ler 29584
m.+lere 29537
m.+leri 28594
m.+lerini 6322
m.+miz 10901, 32678
m.+mizi 18675
m.+mizin 8671
m.+si 30879
m.+yi 12821, 12822, 30894
[=20]

MUHAYYEL: Ar. Zihinde canlandırılan, hayal edilen, hayal ürünü olan:

“Diyaribekirin bir hârika olan bu oğlu, konuştuğu zaman istikbalin **muhayyel** bünyânını kuran dev gibi bir mimara benzerdi”

(m. 6904)

“Gülümse-r bir resim.din/
Muhayyel sevgili.mdin”

(m. 37025)

m. 21669
[=3]

MUHAYYER: Ar. Mûsikîmizde hüseynî beşlisinin tizi ve uşşak dörtlüsünden meydana gelen, inici bir seyir takip edip düğâh perdesinde (1a) karar kılan, en eski ve en çok kullanılan basit makamlardan biri:

“Râst Mâhur ile Uşşak **Muhayyer.le** dön-er”

m.+le 37650
[=1]

MUHAYYİLE: Ar. Hayal kurma gücü ve yeteneği; hayal gücü, zihinde önceden yer etmiş olan tasavvurları muhafaza eden veya hiç idrak edilmemiş şeyleri ve bunlar arasındaki ilişkileri tasavvur eden meleke:

“Millî varlığımızdan yalnız geçmiş olan devirler **muhayyilemizde** bir yekûn hâlinde duruyor.”

(m.+mizde 5805)

“Hâlâ **muhayyile.mde** parıl-da-r resim gibi”
(m.+mde 36300)

m. 6002, 6128, 22140, 28559, 33064, 33066, 33067, 33076, 33095
m.+lerini 26205
m.+leriyle 9481
m.+me 10634
m.+mi 19230
m.+min 6471
m.+miz 32546
m.+mizde 15668, 21998
m.+mize 32570
m.+nin 28536, 33067
m.+sinde 11294
m.+sine 4405, 4854, 6107, 27076
m.+sini 1150
m.+siyle 17396
m.+yi 3610, 28541
[=31]

MUHBİR: Ar. Haber veren, haber ulaştırıcı (kimse), haberci:

“Bompard'larla aleyhimizde yazan Fransız **muhbirleriyle** aşikâr görüşmeleri Ankara'dan gelenlerin gayzını fazlalaştırıyordu.”

(m.+leriyle 11512)

m. 12790, 24752
m.+e 12788
m.+in 12793
m.+ler 17568
m.+leri 15224
m.+miş 33464
[=8]

MUHİB: Ar. Dost:

“Aziz, kadîm ve lâtif **muhibbim** Avni Bey, bugün mektubunuzu aldım.”

(m. 19042)

“**Muhibbim** kalp ağrılarına dair uzun bir musahebeden sonra sustu.”

(m.+im 6272)

m. 21483, 23307, 21523, 21616, 22248, 22249, 23323
m.+im 6267, 25135, 19031, 20424, 20428, 20440, 20557, 20589, 20614, 21588, 22910, 22939, 22952, 23155, 23157, 23164, 23196, 23313

m.+leri 22992, 23379, 31393
m.+lerim 31426
m.+lerimin 23159
m.+lerimiz 23432
m.+lerimizden 23434
m.+lerini 30686, 32048, 35532
m.+lerinin 23338
m.+mden 21532
m.+me 6275, 22881, 23187
m.+mi 6269
m.+min 22885, 23049, 23179, 23194, 23309
m.+miz 20300, 21487, 33793, 33809, 33977,
34530
m.+mle 23052, 23190, 33511
m.+nizdir 34369

[=58]

MUHİBBÂNE: Ar.+Fars. Dosta yakışır tarzda,
dostça:
“Hepsi şahsî birer menfaat nâmına bizi severler,
muhibbâne ziyaretlerinin hâtırası da çok
geçmeden bir duman olur.”

m. 31800

[=1]

MUHİBBE: Ar. 1. Kadın dost:
“Rü'yamda annemin son nefesini verdiğini ve
muhibbesi Naîme Hanım'ın kucağında çenesinin
bağlandığını görüyordum.”

(m.+si 153)

2. Kadın sevgili:

“Elâ gözlü **muhibbe/**

Kumral saçlı genç

İlâhî adaların yaz bahçelerinde... Hamakta
konuşuyoruz.”

(m. 23399)

m. 23400, 23406, 23413, 23419

m.+leri 22514

m.+lerimiz 23432

m.+lerimizden 23434

m.+lerimizin 23427, 23427

m.+lerinden 9127

[=12]

MUHİDDİN BAHA BEY: Muhittin Baha Pars,
(d. 1884, Bursa – ö. 29 Ağustos 1954), Türk
siyasetçi:

“Orada, yanımızda Bursa mebusu **Muhiddin
Baha Bey'le** Ruşen Eşref vardı; onları
çağıracağımı söyledim.”

m.+le 9166

[=1]

MUHİK: Ar. Hakka uygun olan, haklı, doğru,
yerinde:

“Pâdişâh bu manzara karşısında gevşer,
teşebbüsü geri alır ve inkılâplarda geri alınan
hatvelerin **muhiik** olan müthiş neticesi kendini
gösterir.”

(m. 23809)

m. 30969

[=2]

MUHİL: Ar. Bozan, zararı dokunan, halel
getiren, ihlal eden:

“Rumeli ahlâkında, yerleşmiş insanların
tellallar çarşısında eşyasının satılması hem
haysiyeti **muhill**, hem de şeamet getiren bir şey
telâkki edilirdi.”

(m. 77)

m.+di 23883

[=2]

MUHİT: Ar. Bir kimsenin çeşitli ihtiyaçları
yönünden devamlı ilişki içinde bulunduğu insan
topluluğu, çevre:

“Annemin simasını şimdi iyi hatırlayamıyorum.
İslâm tesettürünün en şedîd bir **muhitinde**
doğduğu, yaşadığı ve öldüğü için bir resmini
bırakmadan kayboldu.”

(m.+inde 34)

m. 725, 4040, 6985, 7958, 17284, 18414,
18979

m.+e 2643, 7944, 24727

m.+i 718, 4221, 11436, 16224, 16226,

17272, 17748, 18032, 23867, 26474, 28700,
35084

m.+imin 1591

m.+imiz 1400, 8619

m.+imizde 8565, 8700, 11150, 11550

m.+imizdeki 17707

m.+imizden 22225

m.+in 2383, 7967, 23922

m.+inde 242, 1314, 1394, 2388, 3862, 3929,
3984, 4371, 9330, 9663, 9689, 11506, 13423,
18034, 18235, 28146, 32383

m.+inden 132, 3834, 4378, 7748

m.+ine 4095

m.+inin 11782, 23847, 23850, 28135

m.+ler 32371

m.+lerde 10364

m.+lerimizin 8576

m.+lerinde 4866, 28442, 32370
m.+lerinden 18240
m.+lerine 11584
m.+lerini 2145
m.+te 1272, 1399, 2393, 4103, 8222, 11415,
13426
m.+ten 1292, 3824, 4931, 7045, 8222
[=82]

MUHKEM: Ar. Dayanıklı, güçlü duruma getirilmiş, sağlamaştırılmış, sağlam, kuvvetli: “*Kurşunlu Han önce bir hanmış, sonraları hapishane olmuş. İçini gezmedim. Yalnız üç kat direklerle muhkem kapanmış olan parmaklıklı kapısından gördüm.*”

(m. 1118)

“*Yok.sun farzet de vâd iken zevk.ine bak/ İste-rsen esâstömr.ü muhkem kılmak*”

(m. 38294)

m. 1111, 5924, 21420, 22015

m.+ce 14240

[=7]

MUHLİS: Ar. *Hâlis muhlis: Tam anlamıyla su katılmamış:

“*Evliya Çelebi ki ikide birde hâlis muhlis Türk olduğunu söyler.*”

m. 28418

[=1]

MAHMUD PAŞA: Damat Mahmut Paşa. Sultan Abdülmecid’in damadı:

“*Mahmud Paşa'nın Paris'e firarı, firarından sonra Pâdişah'la olan mücâdelesini, nihayet ölümü, o vakte göre heyecanlı vakaayi'dendi.*”

m.+sı 3925

[=1]

MUHTAÇ: Ar. 1. Bir şeye veya kimseye ihtiyacı olan, ihtiyaç duyan:

“*Muhtâc isen füyûz.una eslâf pend.inin*”

(m. 37516)

2. *Muhtaç olmak: Bir kimse veya şeye ihtiyaç duymak:

“*İkinci Murad, ordusunu karşıya geçirmek için gemilere muhtaç olmuş ve Cenevizlilerin yardımına başvurmuş.*”

(m.+olmuş 5291)

m. 2668, 13807, 14081, 20149, 23215,
24714, 27786, 35490

m.+ız 15774, 15802, 22226, 24805, 31450,
31865, 32161, 32174

m.+olacaktı 25331

m.+olan 24786, 33124, 33143

m.+oldu 12209

m.+olduğu 261, 24212

m.+olduğumuz 28318, 32176

m.+olduğumuzu 24277

m.+olmaksızın 1964

m.+olmaz 27998

m.+olmıyarak 32710

m.+tık 13207

m.+tır 4594, 11519, 17581

m.+tırlar 11780, 20175, 20748, 21396

[=39]

MUHTAR: Ar. Bir köy veya mahalle halkı tarafından o köy yahut mahallenin kânunla belirlenmiş idari işlerini yürütmek üzere seçilen kimse:

“*Kara Yorgi gibi Şumadya tarafının haydud ve köylü karışığı bir adamı başına geçiren bir kabilenin o vakitte en şerefli simaları Kinez denilen köy muhtarlarıydı.*”

(m.+larıydı 3921)

m.+dır 22441

[=2]

MUHTÂRİYET: Ar. Muhtar olma durumu, özerklik, otonomi:

“*Vakta bugün henüz Atina Hükümeti kendi kendine sulh çareleri arıyor, kararlar veriyor, Anadolu'ya muhtariyetler bağışlıyor, bu mevhum muhtariyetin arkasına çekilip barınmayı düşünüyor.*”

(m.+ler 17982)

m. 14021, 35526

m.+in 17972

[=4]

MUHTAR PAŞA: Mahmut Muhtar Paşa, (d.

1867 – ö. 1935) Soyadı Kanunu sonrasında Mahmut Muhtar Katırcıoğlu, İzmir Valiliği,

Bahriye Nazırlığı ve diğer çeşitli devlet

görevlerinde bulunmuş, Osmanlı devlet adamı:

“*Mamafiş, sonra gerek Celâlettin gerek Muhtar Paşa ile tekrar dost oldu.*”

(m. 9976)

m. 10111

[=2]

MUHTAS: Ar. Hususi, özel:

“*İnkılâba ahidli kalanlar, şimdi nisbeten muhtas birer emel peşinde çalışıyor.*”

(m. 31639)

m. 21005

[=2]

MUHTASAR: Ar. Ayrıntılı olmayan, derli toplu, kısa, öz, mücmel:

“Fransız generali General Gouraud, Londra’da Yunan murahhaslarına müfit ve **muhtasar** bir cümle söyledi.”

(m. 14623)

m. 26330

[=2]

MUHTASARAN: Ar. Kısaca, muhtasar olarak:

“**Muhtasaran** bâzı şeyler söyleyeceğim.”

m. 23539

[=1]

MUHTAZIR: Ar. Ölmek üzere olan, can çekişen:

“Bazen lâtif bâzı grîvbâr **muhtazır**”

m. 39250

[=1]

MUHTEFİ: Ar. Gizlenen, saklanan, gizlenmiş, gizli:

“(…) vatana ağlayan ancak kendi gibi birkaç **muhtefî**, menkûb ve menfiden başka kimse kalmadığını düşünüyor, ağlıyordu.”

(m. 17189)

m.+yiz 9921

[=2]

MUHTEKİR: Ar. Gerekli malları kâr maksadıyla toplayıp ihtiyaç çoğaldığı, fiyat pahalandığı anda yüksek fiyata satan, ihtikâr yapan kimse, vurguncu, spekülâtör:

“Katil, **muhtekir**, hâin bu hikâyelerde mat’ündür.”

m. 22198

[=1]

MUHTELİC: Ar. **mec.** Halecanlı, titreyen:

“Yirmi sene evvel **muhtelic** bir şiir türedi.”

m. 32020

[=1]

MUHTELİF: Ar. Farklı, çeşitli, türlü:

“**Muhtelif** işlerde yetişen bir devlet adamının liyâkatini gösterdikçe Hünkâr’ın, her gün biraz daha teveccühünü kazanmış.”

(m. 33872)

m. 3137, 3974, 6759, 11073, 11081, 13231, 14680, 15180, 18663, 18795, 21850, 22365, 22932, 23914, 25417, 27136, 27958, 35133

[=19]

MUHTELL: Ar. Bozuk:

“İfrazattan biri eksilecek olursa muvâzene-i hayâtiyye **muhtell** olur ve sıhhat taht-ı tehlikeye girer.”

m. 22414

[=1]

MUHTEMEL: Ar. Olması veya gerçekleşmesi ihtimal dâhilinde olan, olabilir, olası:

“Bugün semere veriyor, yarın da vermesi hiç **muhtemel** değil.”

(m. 23285)

“**Muhtemel** gör-müyor henüz gönül.üm”

(m. 35802)

m. 6222, 14463, 15510, 18415

m.+dir 14405, 35497

[=8]

MUHTEREM: Ar. Saygı gösterilen, saygıya lâyık olan, saygı değer:

“Herkesin nazarında **muhteremdi**.”

(m.+di 227)

m. 3807, 11692, 15450, 20437, 20461, 21013, 22246, 28973, 31572, 32833

m.+se 31571

[=12]

MUHTERİ: Ar. **mec.** Biri hakkında aslı esası olmayan şeyler söyleyen, uyduran, iftira eden, iftiracı, müfteri:

“Yesü’e Galileli diyen bu **muhterilerin** musâhabeleriyle uyanan Julyanus kayser, çelengini başına saracağı gün Galileli’nin mezhebine harb açarak, eski âlemi idâme edeceğine and içti idi.”

m.+lerin 23091

[=1]

MUHTERİZ: Ar. Sakıman, çekinen, çekingen:

“Onun hafif ve tatlı bir yağmur ahengini: Küçük, muttarid, **muhteriz**, darbeler kafeslerde, camlarda, pür-ihizâz... tarzında anlatmak için kullandığı vezni Firdevsi, Şehnâme’de, Rüstem’le Eşkpus’un güreşini anlatmak için kullanmış.”

m. 29499

[=1]

MUHTEŞEM: Ar. Saygı ve hayranlık uyandıran, gösterişli, görkemli:

“Tam burada, Taksim’de **muhteşem** bir konak varmış.”

(m. 32732)

“Öl-tünce ülke.de bir **muhteşem** güneş bat-tı”
(m. 36005)

m. 895, 2532, 3140, 5318, 5651, 6519, 6711,
13064, 13919, 13984, 14227, 18883, 18993,
19825, 20814, 21007, 25985

m.+den 20807

m.+i+kaşani 30153, 30159

m.+i+kaşani.den 30156

m.+in 20813

[=24]

MUHTEŞEM-İ KÂŞÂNÎ: Ar. +Fars. Büyük,
süslü ve gösterişli saray:

“Türkçede **Muhteşem-i Kâşânî'nin**
Mersiye'sinden ‘ahsen’ bir mersiye vardır.”
(m. +nin 20822)

m. 30161, 30164, 30167, 32450

[=5]

MUHTEVÎ: Ar. Kendinde toplayan, içine alan,
kapsayan, ihtiva eden:

“O Tuna vilâyetiyle, o Filibe sancağından
Balkan Harbi'ndeki Bulgaristan'ın **muhtevi**
olduğu kuvvet çıkmazdı!”

(m. 26454)

m. 15662, 20316, 26050, 26447

[=4]

MUHTIRA: Ar. Bir şeyi hatırlatmak veya
herhangi bir konuda uyarıda bulunmak
maksadıyla yazılan yazı:

“Hisar'da bir gezintinin bu tesirleri altındayken
namuma iki mektup buldum. Pullara baktım:
Floransa'dan. Biraz hayret ettim, zarfları
yırttım. Biri matbu bir **muhtura** biri de dört
sahifelik bir mektup.”

(m. 6668)

m.+da 6707

m.+m 6745

m.+mı 6740

m.+yı 6706

[=5]

MUHTÎ: Ar. Yanlış yapan, yanılan, hata eden:

“Bunun sebebinden ben **muhtiyim**.”
(m. +yim 9284)

m. 17605

[=2]

MUHÛ: Ar. Canlılık veren, canlandıran,
güçlendiren, şenlendiren:

“Sebûlar vardır ki **muhyî** bir iksirle
doludurlar.”

(m. 6282)

m. 6301, 6304, 30512

m.+i+inkılap.ı 28789

[=5]

MUKÂTELE: Ar. Karşılıklı vuruşma, birbirini
öldürme, boğazlaşma:

“Şu ikbâl adamlarının aralarındaki **mukaatele**,
asırlardan beri, bitmek tükenmek bilmiyordu.”
(m. 34155)

m.+si 35534

[=2]

MUKAAYESETEN: Ar. Mukayese etmek,
karşılaştırmak, karşılaştırmak suretiyle
değerlendirmek, kıyaslamak:

“Bir Osmanlı prensi nasıldır? Bunu
mukaayeseten bilmem. Çünkü ömrümde hiçbir
Osmanlı şehzadesini tanımadım.”

m. 3888

[=1]

MUKÂBELE: Ar. ***Mukâbele etmek**: Karşılık
vermek:

“Ömrümüzün beraber geçtiği o muhitte benim
bigâneliğime karşı Cavit Bey samimî teveccüh
hisleriyle **mukabele etti**.”

m.+etti 11425

[=1]

MUKÂBİL: Ar. Karşılık:

“Buralarda çok iyi karşılanmasına **mukabil**
istediği yardımı alamadı.”
(m. 4732)

m. 4730, 5211, 10095, 11921, 12744, 13380,
13737, 14414, 14550, 14946, 16433, 17312,
17744, 17802, 21078, 22003, 23857, 24166,
25127, 26507, 27942, 27942, 28847, 29109,
31403, 31403, 31404, 31406, 34917

m.+dir 35503

m.+i 4022

m.+inde 16004, 28993

m.+lerini 28846

[=34]

MUKADDEME: Ar. 1. Ön söz:

“Düşününüz ki üç asır evvel Peçevi, Târihi'ni
Türkçe yazacağını kitabının **mukaddemesinde**
haber veriyordu.”

(m. +sinde 32492)

2. Bir işin veya bir olayın başlangıcı:

“Bugünkü âyîn şâyed müncî bir intibahın **mukaddemesi** ise, bu intibah güç oluyorsa bile geç olmuyor, diyebiliriz.”

m.+si 21449

[=2]

MUKADDER: Ar. Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen, alın yazısında bulunan (şey):

“Vatanın yekpare bir ülke olabilmesi için fetih **mukadderdi**.”

(m.+di 5295)

m. 2708, 3625, 3626, 5732, 5942, 5950, 5986, 8274, 9521, 12892, 18189, 19595, 25334, 26829, 27314, 27516, 32341, 32648, 33185, 34962

m.+di 4288, 5291, 12889, 25358, 29261, 33199

m.+dir 13980, 15152, 15654, 17966, 18146, 24295, 24406, 25379, 25388, 35502

m.+miş 12153, 12155, 29788

m.+se 8276, 15428

[=41]

MUKADDERÂT: Ar. Alın yazısı, yazgı, kader: “Netice itibariyle, onların **mukadderatı** da Yunanistan'dan getirdiğimiz Türklerinkinden farklı olamaz.”

(m.+ı 18536)

m. 2608, 4271, 18970, 19146

m.+ı 3863, 4125, 9659, 18525, 24843, 26295

m.+ı+milliye.mizin 24579

m.+ıma 32055

m.+ımın 1729

m.+ımıza 3924

m.+ımızdan 18489

m.+ımızı 2585

m.+ımızın 25369

m.+ın 4087, 8115

m.+ına 1375, 1760, 16389, 19665, 20119, 25264, 34931

m.+ında 25278

m.+ındadır 19192

m.+ını 3860, 4616, 4660, 32394, 35510

m.+ının 8117, 10268, 12432, 20133

[=37]

MUKADDES: Ar. Her türlü ayıp ve noksanlıktan arındırılmış, yüce ve kutsal bilinmiş, kutsal, kutsî:

“Edâ-yı selâti, bedenî bir fâide temin etmeğe vâsıta değil, Müslüman sıfatıyla en **mukaddes** bir farıza bilen bizler, (...)”

(m. 21807)

m. 3151, 4627, 5380, 5386, 5493, 6278, 6412, 7830, 7849, 12398, 12656, 12659, 14125, 14652, 16075, 16672, 16677, 16677, 16830, 17140, 17311, 17357, 17360, 17434, 17518, 17923, 17952, 19391, 24345, 25419, 25908, 28959, 30641, 31180

m.+dir 24824

[=36]

MUKADDES HAVARİLER KİLİSESİ:

İstanbul'da fetihten önceki bir kilise:

“Fâtih'in ikinci eseri, yıkık bir hâlde bulunan **Mukaddes Havariler Kilisesi'nin** ve milâdın 1000 tarihine kadar kayserlerin ve hanedanlarının gömülmüş olduğu türbelerin yerinde, kendi namına yaptırdığı camidir.”

m.+nin 5501

[=1]

MUKADDES MOSKOVA: Kutsal Moskova:

“Napolyon'un hedefi Rusya'nın kalbi, Ortodoksluğun, islâvliğin '**Mukaddes Moskova**'sı idi.”

m.+sı 25984

[=1]

MUKADDİME: Ar. (Söz ve yazı için) Giriş, sunuş, başlangıç:

“Babam, “Eti senin, kemiği benim!”

mukaddimesiyle beni hocaya emânet ettiğini söyledi.”

(m.+siyle 472)

m.+de 31135

m.+deki 30799

m.+den 16284

m.+sinde 27010, 29038, 30886

[=7]

MUKADDEMÂ: Ar. Bundan önce, evvelce, eskiden:

“(…) ‘İşte Padişahım İslâmbol'un elli günde fetholması na-bâis bunlar idi ki hikmetullah ile İslâmbol'un fethini ellinci günde recâ edip ol gün rûh teslim eder bu meczûbdur **mukaddemâ** padişahımı agâh etmişdik' dediler.”

m. 7272

[=1]

MUKAFFÂ: Ar. Kafiyeleşmiş, kafiyeleş:

“Beyefendi, ‘Peyâm-ı Sabah’da nâmuma ithaf buyurduğunuz mevzun ve **mukaffa** zarâfetnâmenizi gördüm.”

(m. 20764)

m. 20753, 20852

[=3]

MUKALLİD: Ar. Birine benzemeye, bir şeyi aslı gibi yapmaya çalışan, taklit eden (kimse), taklitçi:

“Millî hissi olan İstanbul kadınları Garb kadınlarının **mukallidi** olarak son safta bulunmaktansa İslâm âleminde birinci olmak arzusuna, hevesine, ihtirasına kapılırlarsa, yalnız bu hislerin sevkiyle, derhâl büyük bir inkılâp başlar.”

(m.+i 21211)

m. 28414

m.+i 32139

m.+lerine 33105

m.+olmaktan 23728

[=5]

MUKANNEN: Ar. Ne zaman, nasıl ve ne kadar olacağı veya yapılacağı kesin olarak belirlenen, şaşmaz bir düzen içinde devam edip giden, kural ve kânun hâline gelen:

“Millî hareketi sevk eden hükümetin ağızından şimdiye kadar Türklere böyle **mukannen** bir vaat çıktı mı?”

(m. 17789)

m. 3706

[=2]

MUKARRER: Ar. Hakkında karar alınmış, karar verilmiş, kararlaştırılmış:

“Yanıkale’yi topsuz tüfeksiz istiyorduk. Tabii veremezdi. Zâten verseydi de bizim maksadımız **mukarrerdi**.”

(m.+di 25266)

m.+di 26909

[=2]

MUKARRERÂT: Ar. Mukarrer olan, kararlaştırılan şeyler, alınan kararlar:

“(…) inkılâbı sevk eden fırka derhâl bir dereceli intihaba müracaat usûlünü **mukarrerâtı** içine aldı.”

(m.+ı 24268)

m.+ı 26326

[=2]

MUKÂTELE: Ar. Karşılıklı vuruşma, birbirini öldürme, boğazlaşma:

“Biraz müddet sonra Adana’daki Ermeni **mukatelelerini** bastırmak ve o vilâyeti teskin ve islah etmek üzere Cemal Bey’in oraya vali olduğunu gazetelerde okudum.”

(m.+lerini 11258)

m.+sinden 12493

[=2]

MUKÂVEMET: Ar. 1. Karşı koyma, boyun eğmeme, dayanma, direnme, direniş:

“Lâkin o muharriri ve gazeteyi merakla takip eden kariler günden güne sinirleniyor ve hırslanıyorlar, Anadolu’daki **mukavemete** bağlanıyorlardı.”

(m.+e 10315)

2. ***Mukâvemet etmek (göstermek)**: Karşı koymak, boyun eğmemek, dayanmak, direnmek: “Burada devletler sermayenin taksimini kabul edebilirler, bizim **mukavemet etmemiz** elzemdir, aksi takdirde istiklâlden bahsetmemiz abestir.”

(m.+etmemiz 11536)

m. 14532, 15820, 16094, 18192, 24954, 26572

m.+e 10308, 14534, 15365, 23849

m.+edebileceğiz 25315

m.+edecek 23933

m.+edemediler 9895

m.+edemeyerek 23923

m.+edemezdi 25246

m.+edemiyor 14440

m.+eden 10840

m.+ederler 7384

m.+etmiyordum 4112

m.+etmek 6682

m.+etmekten 9732

m.+etmemiş 4746

m.+i 14530

m.+i+bedeniyye 22393

m.+ince 14531

m.+le 15354, 15360, 25480

m.+te 30994

m.+ten 4320

[=31]

MUKÂVİM: Ar. Dayanıklı, dirençli, güçlü, sağlam:

“Bir iki Avrupa devletini tabîatiyle diğerleri takip edince Ondokuzuncu Asır’da –1871’e

kadar– birkaç badireden, ordumuz mükemmel ve **mukaavim** olmadığı halde kurtulduk.”

m.+olmadığı 24982

[=1]

MUKAVVA: Ar. Kalın, sert ve sağlam kâğıt, karton:

“Birkaç adım ötede, köprü üstünde, Ali Kemal'in cesedi toplu iğnelerle bir çarşafa sarılmış, önünde bir **mukavva** parçasına ‘Hâin-i dîn ü vatan Artin Kemal’ yazılmış duruyordu.”

m. 10417

[=1]

MUKÂYESE: Ar. 1. Nesne veya kişilerin benzer yahut farklı yönlerini karşılaştırarak değerlendirme, karşılaştırma, kıyaslama:

“Şürde Fikret'in çığırını nazariyeleriyle silip süpürmeye teşebbüs eden Ziya Gökalp oldu. İkisi arasında bu **mukayeseye** bu vesileyle giriştim.”

(m.+ye 8794)

2. ***Mukâyese etmek**: Karşılaştırmak, karşılaştırmak suretiyle değerlendirmek, kıyaslamak:

“Eski Türklerin ruhları ile yeni Türklerin ruhları arasındaki farkı anlamak isterseniz bu son asırda peyda olan semtlerle İstanbul içlerini **mukayese ediniz.**”

(m.+ediniz 7006)

m. 2019, 10283, 13090, 19122, 19504, 29334, 29789

m.+de 24123

m.+den 8662

m.+ederek 8192

m.+edersek 19628

m.+edilemez 32905

m.+edilince 33122

m.+ediyordum 21368

m.+etmek 15680

m.+ettikten 9633

m.+nin 19364

m.+ye 8787, 12464, 15728, 20804, 20819

[=23]

MUKÂYESELİ: Karşılaştırmalı:

“Siyasiyata dair yazıları çok okumazdı, şöyle böyle okusa bile milliyetperverliğe dair **mukayeseli** bir fikir neticesi çıkaramazdı.”

m. 10867

[=1]

MUKAYYED: Ar. 1. Kayıtlı, bağlı:

“Fakat vaziyetimi kurtaran iki şey vardı. Biri: O günlerde İstanbul'dan Selânik'e giden birçok talebe vapura giriyordu. Saniyen benim de ötekiler gibi pasaportum Selânik'e **mukayyedi.**”

(m.+di 1631)

2. Bir şarta veya şartlara bağlı olan, şartlı:

“Bugün doğruya hâkim olan millet kanunlarla **mukayyedir**, her şey kanunlarla mukayyedir.”

(m.+dir 24678)

m. 15739, 15739, 21730, 24668, 26296, 29658, 29665, 29828, 30571, 30879

m.+di 1630, 4025

m.+dir 24664, 24665, 24666, 24679

m.+miş 3006

m.+olanlardan 20253

m.+olsun 34421

[=20]

MUKAYYED-İ BÂD: Ar.+Fars. Rüzgâra bağlanmış:

“Meyyâlicû **mukayyedibâd** ol-madın gönül”

m. 37475

[=1]

MUKBİL: Ar. Bahtı açık ve talihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olan, ikbal sâhibi, bahtiyar (kimse):

“Merhum birçok **mukbillerden**, menkûblardan, devlet küskünlerinden müdâhinlerden bahsetti.”

(m.+lerden 19785)

m. 34943

m.+leri 35418

m.+lerine 34086

m.+lerini 35419

m.+lerinin 34343

[=6]

MUKÎM: Ar. Bir yere yerleşen, bir yerde oturan, kalıcı olan, ikamet eden (kimse):

“Sehvînin bu noktada. Ben bir zaman mes'ûd, şimdi de bedbaht, Aksaray'da **mukîm** bir ailenin kızyım.”

(m. 21675)

m. 31199

[=2]

MUKMİR: Ar. Mehtaplı:

“Seyyâre.lerin mâi ve **mukmir** leme'ât.ı”

m. 39153

[=1]

MUKNİ: Ar. İnandırıcı olan, inandıran, iknâ eden:

“Bu cevabı pek **mukni** bulmadım.”

(m. 11621)

m. 24637

[=2]

MUKTEBES: Ar. (Yazı veya yazıdan bir bölüm için) Olduğu gibi alınan, aynen aktarılan, iktibas edilen:

“Topu birden Beyoğlu'nun irili ufaklı malûm gazetelerinden **muktebes!**”

(m. 15187)

m. 9676, 29684

[=3]

MUKTEDÂ: Ar. Kendisine uyulan, önde giden:

“Ümitte de yeiste de **muktedâmız** o fikirdir.”

m.+mız 12613

[=1]

MUKTEDİR: Ar. Bir işe gücü yeten, o işi yapacak veya yaptıracak güce, bilgi ve yeteneğe sâhip olan, güçlü, kudretli (kimse):

“Şehirde kaldıkları elli yedi sene zarfında bir imar veya tamire **muktedir** olmamışlar.”

(m. 5318)

m. 22380, 23269, 24129, 25854, 28665

m.+olamaz 30157

[=7]

MUKTEP: Ar. Yazı talim eden kimse:

“Muallim Naci'den bir kıt'a okudu:

‘...’

Canan da muhâcir oldu şimdi

Isr-i Nebevî'ye **muktepyiz.**’ (...)”

m.+yiz 9929

[=1]

MUKTEZÂ: Ar. Bir şeyin gereği olan, gereke, gerekli:

“Mamañih verilen emir **muktezasınca** hepsi Lozan Palas'ı ve Lozan şehrini o akşamki trenle terk ettiler.”

(m.+sınca 11577)

m.+sı 35019

m.+sıdır 16261

m.+sınca 22259

m.+sıydı 478

[=5]

MUM: Fars. Bir fitilin etrafına erimiş bal mumu, içyağı, stearik asit veya parafin

dökülerek genellikle silindirik biçiminde dondurulan ince, uzun aydınlatma aracı:

“Kandil geceleri Gaazî Baba semti bir **mum** şehrâyini hâlinde görünürdü.”

(m. 989)

m. 26497

m.+lar 7947

m.+ları 7954

m.+ların 15219

m.+larla 718

m.+u 15217, 25191

m.+umu 26498

m.+unu 26507

[=10]

MUMYA: Fars. Birtakım özel ilaçlar kullanılarak bozulmayacak duruma getirilmiş ceset:

“Abdülhamîd-i Sâni idaresi altında bir **mumya** gibiydi, o devrin bir gün bitip de kollarının, ayaklarının çözüleceği ânı bekler, dururdu.”

(m. 13200)

m. 13192, 13231

[=2]

MÛNİS: Ar. Cana yakın, uysal, sevimli:

“Ekrem Bey'le daha yakın dosttum. Çünkü **munis** ve okumaya meyyal bir çocuktü.”

(m. 1429)

“Bak-tım ki deniz insan.ı durgun su.yu yar-dı/

Bir dev gibi **mûnis** ve yosun saç.ları var.dı”

(m. 36836)

m. 284, 6201, 10621, 11312, 19210, 21842, 21886, 23505, 27773, 28814, 29562, 34409, 34622

[=15]

MÛNİSLEŞ-: Munis, sevimli, uysal duruma gelmek:

“Kalbinin harareti kayboldu, cerbezesi azaldı, kendisi **munisleşti.**”

m.-ti 3859

[=1]

MUNSAB: Ar. (Bir denize veya nehre) dökülen, karışan:

“Tenkîd-i târihde münekkîd **munsabı** bulmak için farz menba'lardan hareket eder.”

(m.+ı 21977)

m.+dan 33025

m.+ı 4187

[=3]

MUNSİF: Ar. Haktan, doğruluk ve adâletten ayrılmayan, vicdan ve insaf sâhibi, insafılı (kimse):

“Aynı **munsif** insan muhakemesine devam ederse başka bir noktayı görür.”

(m. 27765)

m. 27750

[=2]

MUNTAZAM: Ar. 1. Düzgün:

“Yeşil Baba'nın türbesi, yanımızdaki Karaorman'ın köşesindeydi. Mîmârîsi **munta zam** bir türbe idi.

(m. 714)

2. Düzenli, devamlı:

“Beş vakitte **munta zam** değilse bile, zaman zaman namaz kılardı.”

(m. 682)

m. 2195, 3097, 3124, 7819, 8726, 12334, 12646, 13533, 14563, 14984, 15793, 15795, 18535, 20069, 20582, 23290, 24798, 26446, 29366, 29437

m.+an 1388

m.+mış 3010

[=24]

MUNTAZAMAN: Ar. Düzenli bir biçimde, muntazam olarak:

“Ali Kemal'in 'Paris Mektupları', İkdâm gazetesine **munta zaman** konulmuştu.”

(m. 10012)

m. 10143, 20642

[=3]

MUNTAZAR: Ar. Olması veya gelmesi umulan, beklenen:

“Mâlûm olaydı bizde nedir nokta-î nazar,/ Birçok ihânet olmamış olsaydı **munta zar**.”

m. 31026

[=1]

MUNTAZIR: Ar. Bekleyen, gözleyen, intizar eden:

“O şafak vaktini o müthiş mahşeri 857 seneden beri İslâm'ın **munta zir** olduğu sabahı o büyük saatleri o coşkunluğu o sevinci bütün kalbimle hissettim.”

(m. 6938)

“Mektubunuza **munta zirim**, mütemediyen çalışıyorum.”

(m. +ım 19962)

m. 9390, 17931, 23376, 25759

[=6]

MURABBÂ: Ar. Dört dizeli bentlerden oluşan divan edebiyatı şiiiri:

“Öyle ya, o da kasideler, **murabbâlar** ve bir dîvan yazmamış mı?”

m.+lar 32794

[=1]

MURAD: Ar. 1. Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç:

“Bütün o şehzadeler mukâtelesinden on sene sonra Çelebi Sultan Mehmed eski devleti hemen hemen eski serhadları içinde tekrar yaratır; zaten 'fasıla-i saltanat' da bir defa kardeşi Musa'nın sardığı İstanbul'u, oğlu **Murad** sarar.”

(m. 12505)

“Erbâbızâhir anla-yamazlar **murâd.ımız**”

(m. +ımız 37878)

2. ***Murada ermek**: İsteğine, dileğine veya amacına ulaşmak:

“Böyle bir rehberi tertip edecek Türk, İstanbul'u Bizans enkazıyla, sonra Fâtih'ten bugüne kadar bütün bedîi ve tarihî safhalarıyla gösterebilirse manen ve maddeten **murada erer**.”

(m. +a 7712)

3. ***Murâd-ı Hudâvendigâr**: Sultan I. Murad:

“Lâkin Orhan'ın oğlu Süleyman Paşa'nın geçişi, geçip artık orada kaldığımız seferdir. Bu geçişin neticeleri tarihi doldurmuştur; altı yüzüncü yılına da yaklaşmak üzereyiz. Orhan'ın oğlu ve halefi **Murâd-ı Hudâvendigâr** devrinde Rumeli'nin fethi başlamıştır.”

(m. +ı+hudavendigâr 5116)

4. ***Murâd-ı Râbi**: Sultan IV. Murad:

“Genç Osman ile **Murâd-ı Râbi** o cennette; o rüyadan uyanıp dışarı uğrayan iki nedrettir.”

(m. +ı+rabi 6839)

5. ***Murad-ı Sâlis**: Sultan III. Murad:

“Burada Turhan Sultan ihtiyar Köprülüyle ilk defa görüştü, burası **Murad-ı Sâlis'in** haclesiydi.”

(m. +ı+salis.in 25656)

m. 3803, 5346, 5889, 6598, 7266, 12178, 15708, 38007

m.+edildiğini 26687

m.+ettiğimiz 13216

m.+ı+hudavendigâr 4705, 4761, 5112

m.+ı+hudavendigâr.in 5116, 22026

m.+ı+rabi 6832, 7424, 7501, 23260

m.+ı+rabi.in 6855
m.+ı+salis.inki 6799
m.+ı+sani 962, 4768, 6155, 7081, 16457,
18250
m.+ı+sani.ye 17954
m.+ımca 36386
m.+ımızca 36304
m.+ınca 38258, 38371
m.+ın 5189, 6283, 17631
m.+ından 12117
m.+la 16456
[=41]
MURAD BEY: Paris'teki Jön Türklerden biri:
“**Murad Bey'in** Paris'e firarını ve sonra
avdetini, hâsılı Türkiye'deki liberal cereyanın
safhalarını Râgıb Efendi'den doğru dürüst
öğrenmiştim.”
(m.+in 1352)
m. 1262, 3791, 9605, 9621, 9623, 9644,
9652, 9656, 9678, 9689, 9693, 9702, 9711,
9721, 9726, 9738, 9747, 9750, 9755, 9759,
9763, 9777, 10823, 10829, 10853, 21956,
21959, 21962, 21969, 21973, 21977
m.+den 2474
m.+dir 9687, 17254
m.+e 4001, 9682
m.+i 9696, 9999, 21954, 21978
m.+in 4158, 8853, 8855, 9658, 9682, 9716,
9728, 9762, 10817, 10836, 12465, 21952
m.+le 1368, 10821
[=55]
MURAD EFENDİ: Osmanlı şehzâdesi:
“Gittikçe kötüleşen işlerin başka bir pâdişahla,
meselâ sevilmiş bir şehzâde olan veliaht **Murad**
Efendi'yle yola gireceğini düşünmeğe
başlamışlardı.”
m.+yle 35190
[=1]
MURAD HUDÂVENDİGÂR: I. Murad, Gazi
Hünkar (29 Haziran 1326, Bursa – 28 Haziran
1389, Kosova), Osmanlı Devleti'nin üçüncü
padişahı:
“**Murad Hudâvendigâr'dan** Sultan Mustafâ-yı
Sâni'ye kadar geçen bey ve pâdişâhların kaçı
gaalip ve kaçı mağlûp olarak bu köprüden
geçerek Edirne'ye, Bursa'ya ve İstanbul'a
dönmüş!”
(m.+dan 805)

“**Murad Hudâvendigâr** Türklerinin kaplıcaya
yerleştirdikleri büyük kesme taşları kazma
koparamamış, dinamit atamamış.”
(m. 3201)
m. 780, 1112, 35359
m.+ın 3198
[=6]
MURAD PAŞA CAMİİ: İstanbul Murat Paşa
Camii, İstanbul'un Fatih ilçesinin Yusufpaşa
semtinde Millet Caddesi ile Vatan Caddesi'nin
kesiştiği noktada Aksaray Meydanı'ndaki cami:
“1471'de Aksaray'daki **Muratpaşa Camii** ve
Üsküdar'daki **Rum Mehmet Paşa Camii**, Büyük
Çarşı, zamanımıza kadar kalmış yahut yan gın
ve zelzeleyle kaybolmuş yüzlerce mescit.”
m. 555
[=1]
MURAHHAS: Ar. Delege:
“İkinci **murahhas** Rıza Nur Bey'in sabrı
tükeni.”
(m. 10476)
m. 10242, 10795, 12549
m.+ı 11501, 24042, 26042, 14517, 14854
m.+lar 10406, 16850
m.+ları 12530, 12538, 12608, 13335, 14205,
14878, 17534
m.+larımız 12418, 12524, 12554, 12641
m.+larımıza 12522
m.+larımızdan 12536
m.+larımızın 12552
m.+larına 14614, 15517, 24042
m.+larından 13600
m.+larını 14243, 14410
m.+larının 12612, 13335, 13392, 13414,
13597, 14205
m.+larıyız 11564
m.+larla 13593, 16848, 16850
m.+sının 15667
[=42]
MURÂKABAT: Ar. Murakabeler. Kontrol
etmek, inceleyip vaziyeti anlamak:
“İçtihadımı medid **murâkabâtim** sırasında
dâima icrası mümkün tarafa sevkettim.”
(m.+ım 23216)
m.+ın 22703
[=2]
MURÂKABE: Ar. Kendini kontrol etmek, iç
âlemine bakmak, gözetmek:

“Muhasarının refine temayül arttığı günlerde Ak Şemseddin fecî bir sıkıntı geçiriyormuş; bir zaman **murakabeye** varmış, Resûlullah'ın alemdarı Hâlid Ebâ Eyyûb'un mezarını keşfetmek için ter döküyormuş.”

(m.+ye 7150)

m. 17836, 17837, 17940, 18970, 20124

m.+de 7146

m.+den 11780

m.+si 14020, 15919, 16061, 16377, 16387,

17943

m.+sine 18898

m.+ye 6038, 11780, 12624, 19055

[=19]

MURİLLO: Ressam:

“İkinci derecede sayılan **Murillo'dan** tâ muasır ressamalara kadar diğer yüzlercesi ise başka milletlerde olsa şeref zirveleri sayılırlardı.”

m.+dan 19084

[=1]

MUSA: Çelebi Mehmet'in kardeşi:

“(…) zaten 'fasıla-i saltanat'da bir defa kardeşi **Musa'nın** sardığı İstanbul'u, oğlu Murad sarar, iki defa salîb seferlerini eritir.”

m.+nın 12503

[=1]

MUSÂB: Ar. Musibetzedede, musibete uğrayan:

“Ezelden **musâb** olduğumuz ve bir türlü silkinip atamadığımız Şark ihmâlinin bu cihetde de tecellîsi inkâr olunamaz.”

(m. 33138)

m. 33128

m.+dılar 12895

[=3]

MÛSÂ ÇELEBİ: Çelebi Mehmet'in kardeşi:

“İki defa Yıldırım, bir defa **Mûsâ Çelebi**, bir defa Fâtih'in babası İkinci Murad şehri muhasara etmişlerdi.”

m. 5156

[=1]

MUSADDAK: Ar. Doğru ve gerçek olduğunda kimsenin şüphesi kalmamış, doğrulanmış, onaylanmış, tasdik edilmiş, onaylı:

“Varlığı dost ve düşman herkesçe **musaddak** bir millet kalırdık.”

(m. 13676)

m. 1742

[=2]

MUSÂDEME: Ar. Çarpışma:

“Concorde Meydanı'nda kralın süvari alayı ile bir taş ve dipçik **musademesi** başlıyor.”

m.+si 25541

[=1]

MUSÂHABE: Ar. Karşılıklı konuşma, görüşme, sohbet:

“Yeni neslin birçok **musahabeleri** arasında, en ziyâde şiiri tercîh ettikleri(ne) sevindim.”

(m.+leri 28075)

m. 12066, 23195, 23196, 28063, 31915

m.+de 23203, 23508, 33201

m.+den 11682

m.+ler 21886, 28067

m.+lerimizde 9394

m.+lerimizin 8523

m.+lerinde 2387, 23161, 32395

m.+lerinden 22844

m.+lerini 3425

m.+lerinizden 3444, 3450

m.+leriyle 22115, 23080

m.+mde 29117, 29709

m.+mizde 16587, 25412, 32019, 33942

m.+mizdeki 20884

m.+mizi 21483, 31942, 33940

m.+mle 18579, 20095

m.+nin 18575, 20091

m.+nizden 25141

m.+si 9257

m.+sine 2380

m.+sini 20079, 30683

m.+ye 3678, 20549, 32295

m.+yi 20081, 20096

[=47]

MUSÂHEBE: Ar. Musahabe:

“Muhibbim kalp ağrularına dair uzun bir **musahabeden** sonra sustu.”

(m.+den 6272)

m.+de 16584

m.+sini 18563

m.+yi 18565, 18581

[=5]

MUSAHHAR: Ar. **mec**. Bir kimse veya şeyin büyülenmiş gibi etkisi altında olan:

“Bütün faaliyetinde, cûşan ve **musahhar** faaliyetinde, Napoleon'un kine benzeyen faaliyetinde idi.”

m. 22609

[=1]

MUSÂHİB: Ar. Biriyile karşılıklı konuşan, sohbet arkadaşı olan kimse:
“*Âdâb-ı mülûke vukuufiyle bôbürlendiği kadar müdâhin de olan ihtiyar musâhib, daha resme bakmadan hemen nakkaşı kötülüyor.*”
(m. 25728)

m. 25797

[=2]

MUSÂLAHA: Ar. 1. Kavga ve savaşı bırakıp barış için anlaşma, uzlaşma, barış yapma:
“*Cavit cevap olarak dedi ki: ‘Evet, doğru. Sermayenin taksimini prensip olarak kabul ettiler, lâkin musâlâha henüz imzalanmadı.’*”
(...)
(m. 11620)

2. ***Musâlâha etmek**: Savaştan sonra barışmak, anlaşmak:
“*Yunanlılar şimdi sulhe talip, lâkin, yüzlerinde de bir mağlubiyet lekesi var, bu leke ile nasıl musâlâha edebileceklerini düşünüp taşıyorlar.*”

(m.+edebileceklerini 13591)

m. 11636, 13197, 13206, 13369, 13593,
14847, 16177, 16385, 18180
m.+dan 10958, 14254
m.+edeceğini 16850
m.+etmekten 18171
m.+lar 13761, 13802
m.+larımızı 26800
m.+larıyla 26855
m.+mızın 13200
m.+nın 13204, 18784
m.+sı 9739, 11664
m.+sından 25837
m.+sını 14239
m.+sının 16164
m.+ya 14216, 14279, 14792, 15687, 24910
m.+yı 13542

[=33]

MUSÂLÂHANÂME: Ar. +Fars. Barış antlaşması, sulh muahedesi:
“*Temps, musâlâhanameyi zehirleyen Yunanistan fütuhâtına ait beş sahifenin yırtılmasını dobra dobra teklif etti.*”

m.+yı 15482

[=1]

MUSALLÂ: Ar. Cami avlusunda veya civarında cenaze namazlarının kılındığı yer:

“*Nihayet İsâ Bey Câmii'ne vardık. Annemin tabutunu musallaya koydular.*”

m.+ya 198

[=1]

MUSALLAT: Ar. 1. ***Musallat etmek**: Birini bir kimsenin başına sarmak, belâ etmek:

“*(...) ‘Şu Vehbi’yi senelerce cihânın başına musallat etti.’* (...)”

(m.+etti 34928)

2. ***Musallat olmak**: Rahatsız edecek şekilde bir kimsenin başına dert olmak:

“*Gariptir ki o asırda Mısırlılar ve diğer Arap kıt’aları, İstanbul’u kendilerine musallat olan Çerkes ve şâir mütegalibeden daha fazla severlerdi.*”

(m.+olan 35485)

m.+oldu 35433

[=3]

MUSALLÂ TAŞI: ***Musallâ taş**: Cenaze namazı kılınırken cemaatin önünde bulunan tabutun üzerine konduğu yüksekçe bir dikdörtgen masayı andıran taş:

“*Alay daha sabahleyin, Sultanın Yerebatan’daki sarayından başlamış, öğle namazında, Bâyezid Câmii’nin musallâ taşına kadar devâm etmiş,*”

m.+na 34504

[=1]

MUSALLÎ: Ar. Beş vakit namazını kılan (kimse):

“*Cetlerimizin mübarek an’anelerini güden bu muttaki, musallî, mutekit zümre hiç olmazsa bu ay müddetince orucu, namazı, sadakayı, nefsimizi tezkiyeyi tavsiye ediyor.*”

m. 14181

[=1]

MUSANNEF: Ar. Tasnif edilmiş, sıraya konmuş, toplanıp birleştirilmiş:

“*Râsih isimleri musannef Türk şâirlerinden biri değil, mensidir.*”

m. 28350

[=1]

MUSANNEFÂT: Ar. Yazılmış, telif edilmiş eserler:

“*Kâmil Paşa, Said Paşa gibi son kudemânın cild cild musannefâtı çıktı.*”

m.+ı 22015

[=1]
MÛSÂ PAŞA: Köse Musa Paşa. III. Selim dönemi sadrazamlarından:
“O vakit Nizâm-ı Cedîd’i imha etmeğe önayak olmuş olan Atâullah Efendi, **Mûsâ Paşa**, İsmail Paşa gibi adamları, bir asır zarfında, geri kafalı olarak telâkki etmenin sebebinin de müteceddid cereyanın mürtecilere verilen bir hükmü (kabul ettirecek) derecede kuvvetli olmasına hamletmek doğru olur.”

m. 3733

[=1]

MUSÂRAA: Ar. **teşmil**. Mücâdele, didişme, savaşma:

“Ne postumuz üzerindeki iktisadî **musâraalar**, ne küçük milletlerin istilâ hırsları, ne siyasi müdahaleler, (...)”

m.+lar 11965

[=1]

MUSÂRAAT: Ar. ***Musâraât-ı bedeniyye**: Beden mücadeleleri (spor karşılaşmaları):
“Sinîn-i âtiyede reîs-i cumhurun bütûn **musâraât-ı bedeniyyede hazır bulunacağını vaad etti.**”

m.+ı+bedeniye.de 21047

[=1]

MUSARRAH: Ar. Açık açık söylenmiş, açıkça bildirilmiş, ayrıntılı biçimde ortaya konmuş, tasrih edilmiş:
“Bu siyaset ise bugün Ankara’ya rehber olan Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Heyeti’nin programında **musarrahtır.**”

m.+tır 15053

[=1]

MUSAVVER: Ar. Resimlerle süslenmiş, resimli:
“Bu mecmuaların birçoğu ayrı ayrı heba olup gideceklerine bir araya gelseler, **musavver**, renkli, eşkâli zengin, mündericâtı daha mükemmel çocuk mecmuaları vücûda gelir.”
(m. 30612)

m. 21761, 30833

[=3]

MUSAVVİR: Ar. Bir kimse veya bir şeyi söz yâhut yazı ile anlatıp göz önünde canlandıran, tasvir eden (kimse):

“Müellifinin o devirdeki edebiyata ne büyük bir vukufu olduğunu gösterdikten başka, ne kuvvetli bir **musavvir** olduğunu gösteriyordu.”

m. 9367

[=1]

MUSHAF: Ar. Kur’an-ı Kerim:

“Annemin, çocukluğundan beri yanından ayırmadığı, köhne cildli, küçük bir **mushafı** vardı.”

(m.+ı 685)

m. 687

m.+ın 685

m.+larımız 688

[=4]

MÛSİKÎ: Ar. İnsanın duygu ve düşüncelerinin seslerle ifade edildiği sanat, müzik:

“Bu Üsküdar eski **musikin** neşvesi içinde leziz bir ömür sürüyordu.”

(m.+nin 6058)

“Büyük Itrî.ye eski.ler de-rler/
Biz.im öz **mûsikî.mizin** pîr.i”

(m.+mizin 35759)

m. 35985, 36233, 38805

m.+de 27376, 27405, 27407

m.+den 27383

m.+leri 36032

m.+mizden 35986

m.+nin 27372

m.+si 36022, 36025, 36028, 36031, 36134

m.+sinde 35772

m.+sine 36670, 37164

m.+sini 37062

m.+siydi 29278

m.+siyle 28639, 36515

m.+ydi 36131

m.+ye 36409, 37333

m.+yi 35800, 36004

m.+yle 35995, 37680

[=31]

MÛSİKÎ-İ SEMÂVÎ: Ar. İlâhî musiki:

“Dur-sun bu **mûsikîsemâvî** iç.inde sâz”

m. 37544

[=1]

MUSİKİLÎ: Müzik yeteneği olan:

“**Musikîli** bir ruhu olan Paul Verlaine der ki Her şeyden önce mûsiki gerek, bunun için de tek heceli vezinleri tercih et.”

m. 29394

[=1]
MUSİRRÂNE: Ar. Israr ve inatla, ayak direyerek:
“Bu noktadaki **musırrane** inkârın sebebi aşikârdır.”
(m. 17706)
m. 8480, 8527, 12172

[=4]
MUSİB: Ar. Yanılmayan, doğru, isabetli:
“Abaza Sarı Hüseyin Paşa söze karışarak, Uzun İbrahim Paşa'nın reyinin **musib** olduğunu tasdik etti.”
(m. 25303)
m. 20854

[=2]
MUSİBET: Ar. 1. Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey:
“Mamañih bu millet, duçar olduğu bu müthiş **musibet** devresinde bile muvazenesini kaybetmedi.”
(m. 14800)
2. Uğursuz, menhus (şey):
“Hava fena, **musibet** bir yağmur yağıyor, iliklerine kadar islanmış bu cumhurun umurunda değil.”
(m. 3380)
“(…) ‘Molla! Bu **musibet** herifin yüzünü görmek istemem’(…)”
(m. 35442)
m. 18952
m.+lerini 27224

[=5]
MUSİBETLİ: Musibeti olan:
“Dün İstanbullular Mustafa Kemal'in Ankara'da üç yüz elli millet mebusuna, en **musibetli** senemizi kaparken, söylediği nutku okudukları saat, bir zaman Sultanahmet Meydanı'nda daldıkları hüznü rüyadan uyandılar.”
m. 12380

[=1]
MUSİKİ: Ar. Mûsikî:
“Özleyeceğimiz şeyler eski saltanatın şanları, şerefleri, bayrakları, medeniyeti, **musikisi**, mimarîsi, şiiirdir, lâkin şekli, idaresi, siyaseti değildir.”
(m. 13032)
m. 1551, 1557, 2299, 2421, 3223, 4472, 6394, 7722, 8297, 9079, 18499, 19813, 20497,

20559, 20919, 23009, 23195, 23395, 23401, 26825, 27275, 27298, 27315, 27521, 28263, 28265, 28265, 28316, 28622, 29368, 29387, 29575, 29816, 30446, 30447, 31406, 31712, 31721, 31765, 31847, 31991
m.+de 1569, 19360, 28264, 30542
m.+den 27276, 27520, 27736, 32289, 34643
m.+dir 32290
m.+mizde 28648
m.+mize 31753
m.+mizi 19451, 19454, 19819
m.+mizin 19817
m.+nin 6053, 19807, 20687, 29803, 29978, 31724
m.+niz 19447
m.+si 27327, 28655, 30448, 32010, 32981
m.+sinde 26819, 28355, 29234
m.+sinden 19058
m.+sine 28385
m.+sini 19020, 19443, 27302, 30110, 31731
m.+sinin 28266, 31991
m.+ye 27536
m.+yi 20925, 27523, 29588, 29820, 31260, 31704
m.+yle 17075, 27979, 29411, 31315

[=93]
MUSİKİŞİNAS: Ar. +Fars. Mûsikîyi bilen, musikiyle uğraşan kimse:
“**Musikişinaslarımız** da bir hamlede derlendi, toparlandılar.”
(m. +larımız 31999)
m.+lar 22239

[=2]
MUSİR: Ar. Düşünce veya isteğinden bir türlü vazgeçmeyen, herhangi bir konuda sürekli direnen, ayak direyen, ısrar eden:
“Ziya Bey her türlü siyaset tesirlerinden azade, hür, müstağni bir mecmuayı idame edebileceğimiz kanaatinde hâlâ **musirdi**.”
(m. +di 8719)
m. 6227

[=2]
MUSLİHÂNE: Ar. +Fars. Sulh yolu ile, iyilikle anlaşarak:
“Harple, kıtalle başaramadıkları istilâlarını en nihayet, doğrudan doğruya Ankara Hükûmeti'yle **muslihane** halletmeyi tasarlıyorlar.”
(m. 15519)

m. 14010
[=2]
MUSSET: (1810 –1857) Fransız oyun yazarı ve edebiyatçı:
“Sanattan bilâ-vâsıta mahzûz, Racine, **Musset** hattâ Hérédia gibi sanatkârlar mümessilleri mübdi' diye alkışlıyorlardı.”
(m. 31501)
m. 30710
m.+in 20092
m.+nin 18576
[=4]
MUSSOLİNİ: (1883; Forli – 1945; Milano), Ulusal Faşist Parti'nin kurucusu olan İtalyan politikacı, devlet adamı ve siyasî bir önder:
“Mamañih bir şehrin kıymeti güzel mimarî demek değildir. **Mussolini'nin** İtalya'yı reklâm kılıklı gönderdiği bir koleksiyonda gördük.”
(m.+nin 8219)
m. 8215
[=2]
MUSTAFA: Sultan III. Mustafa:
“Bilhassa onlardan sonra açılan her ıslâhat devrinin bir Rus darbesiyle kapandığını görüyoruz. **Mustafa-yı Sâlis** ve Koca Râgıb Paşa samîmi idiler.”
(m.+yı+salis 24096)
m.+yı+salis 17165, 23262, 24922, 30860
[=6]
MUSTAFA AĞA: Yahya Kemal'in dadısının eşi:
“Zeyneb'i o gün doğramacı **Mustafa Ağa'ya** nikahladılar.”
(m.+ya 369)
m. 390, 393
[=3]
MUSTAFA EFENDİ: Mustafa Şem'î Efendi:
“Nihâyet **Mustafa Efendi** hat imtihanında hocasından Şem'i mahlasını almış.”
(m. 33374)
m. 33364
[=2]
MUSTAFA FÂZİL PAŞA: Mustafa Fazıl Paşa (1829, Kahire-1875, İstanbul), Türk siyaset adamı. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın torunu:
“Bu kümeye mülhak, bizim **Deli Mustafa'nın** amcası, mâruf **Mustafa Fâzıl Paşa'nın** oğlu, Abdülhamid'in evhamı yüzünden İstanbul'dan

çıkarılmış bir Prens Mehmed Ali Paşa vardı ki (...)”
m.+nın 20231
[=1]
MUSTAFA İZZET: Mustafa İzzet Yesârîzâde, (ö. 1849) Osmanlı hattatı, celî talik ustası:
“Sonra Şehzadebaşı Camii'ne geldik. Arka kapının üzerindeki **Mustafa İzzet** sülüsünü seyrettik.”
m. 9555
[=1]
MUSTAFA KÂMİL PAŞA: Mısırlı gazeteci, yazar ve siyasetçi:
“Kahire'de **Mustafa Kâmil Paşanın** istiklâl ve milliyet fikirlerini yaydığı güne kadar Mısırlılar bir an istiklâli düşünmediler.”
m.+nın 35487
[=1]
MUSTAFA KEMAL: Mustafa Kemal Atatürk, (1881-1938) Türk Kurtuluş Savaşı'nın önderi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı:
“Bir tarafta Türklüğün kahramanı Mustafa Kemal'in resmi, bir tarafta Türklüğün cihan pehlivanı Kara Ahmet'in resmi.”
(m.+in 7991)
m. 12311, 12349, 12408, 12419, 12873, 25368
m.+e 17137
m.+i 11657, 11659, 12330, 12348, 17521
m.+in 11648, 11651, 12055, 12302, 12360, 12371, 12374, 12450
[=21]
MUSTAFA KEMAL PAŞA: Mustafa Kemal Atatürk:
“**Mustafa Kemal Paşa** tarafından Ankara'ya davet edilmem, onun treninde beraber gelmem, onun teveccühüne mazhar olmam bu değişikliğe başlıca sebebi.”
(m. 9180)
m. 10375, 14218, 14302, 14305, 14319, 14433, 14444, 14798, 14804, 15090, 15337, 16806, 18400
m.+nın 10249, 13579, 13856, 14288, 14348, 14436, 14795, 15236, 18443, 18625, 18816, 24531
m.+nındır 14325
m.+ya 10361, 12814

m.+yı 26921, 26924, 26928

[=32]

MUSTAFA PAŞA: Abdülaziz dönemi vakanüvislerinden:

“Bu mütebahhirin meşhur eseri Târih-i Devlet-i Osmâniyye’de daha dün Abdülazîz devrinde yazılmış **Mustafa Paşa’nın** Netâyicü’l-Vukuât’ından alınmış satırlar geçer.”

(m. +nın 21948)

m. 21936, 23873, 23887, 23894, 27127

[=6]

MUSTAFA SABRÎ: Mustafa Sabri Efendi (d. 1869, Turhal – ö. 1954 Mısır), Şeyhülislam, Müderris, Meclis-i Mebusan mebusu, Şeyhülislam:

m. 10317

m.+nin 10322, 18730

[=3]

MUSTAFA ŞEKİB BEY: Mustafa Şekip Tunç (d. 1886 İstanbul, – ö. 17 Ocak 1958 İstanbul) psikoloji ve felsefe alanında önemli faaliyetlerde bulunmuş bir akademisyen:

m. 29476, 29605

[=2]

MUSTAFA ŞEM’Î: Berrîzâde Mustafa Şem’î Efendi:

“Nâdir bir istîdad sâhibi olan **Mustafa Şem’î** az zaman içinde, lisânını düzeltmiş, İstanbul lehçesini epeyce benimsemiş.”

(m. 33382)

m.+ye 33381

[=2]

MUSTAFA ŞEMÎ EFENDİ: Berrîzâde Mustafa Şem’î Efendi:

“Nihâyet Mustafa Efendi hat imtihanında hocasından Şem’î mahlasını almış, **Mustafa Şem’î Efendi** olmuş.”

(m. 33377)

m. 33368

[=2]

MUSTAĞRAK-I ZİYÂ: Ar. Işığa gark etmek, ışık ile ... ile doldurmak:

“**Mustağrakızıyâ** et-er git-en sehâib.i/ Arzicemâl et-erdi kamer bir perî gibi”

m. 39226

[=1]

MUSTALAH: Ar. Herkesin kolayca

anlayamayacağı kelime ve terimlerle dolu, ağdalı, ıstılâhlı:

“**Ankaa-yı suhani ancak Fârisî’den, Arabî’den iki şehbâl ile kanatlandırın nesli, Nâmık Kemal Bey daha bir devir evvel **mustalah** buluyordu.**”

(m. 28817)

m. 28799, 28827, 29045, 22066, 22068

[=6]

MUSTATİL: Ar. Dikdörtgen:

“Çimenli, çiçekli bir bahçe ortasında üstü camlı, **mustatil** bir bina.”

m. 30444

[=1]

MUSTEZADLI: Her mısraın altına vezninin yarısı kadar kısa bir mısra ilâve etmek suretiyle yazılan nazım birimi ile yazılan:

“Yeni kafiye Fikret’le Türk hayâtına karıştı, Ahmed Hâşim’in **mustezadlı** manzumelerinde kulağın heyecanla beklediği bir tunnet oldu.”

m. 29702

[=1]

MUŞ: Fr. Alt kısmı düz olarak yapılmış küçük gezinti vapuru:

“Kulüp’deki odama çıktım. İstanbul’dan akşam vapurları, **muşlar** geliyordu.”

(m. +lar 2794)

m. 2853, 12069, 29823

m.+lardan 12069

[=4]

MUŞ: Muş ilinin merkez ilçesi:

“İstanbul’un tehlikede bulunduğu zamanlar, **Muş’dan**, Siirt’den, Maraş’dan ve uzak yakın, birçok vilâyetlerden gelmiş olan erler, Ömürlerinde görmedikleri ve belki de göremeyecekleri bir İstanbul için döğüşmeğe gelmişlerdi.”

m.+dan 23672

[=1]

MUŞA’ŞA: Ar. Şaşaalı, gösterişli, parlak:

“Bunun misalini Avusturya eliyle Bosna Hersek’te gördüktü, İstanbul’da daha **muşa’şa** olarak görebiliriz.”

m. 18112

[=1]

MUTA: Ar. Emrine uyulan, önünde boyun eğilen, sözü dinlenen, itâat edilen:

“Maddî ve manevî menfaatleriyle alâkadardırlar; şarkın sulhünde ancak bu büyük devletlerin sözü **muta** olur.”

(m. 16164)

m. 24263

[=2]

MUTAASSIP/MUTAASSIB: Ar. Benimsediği fikir ve inanişaya aşırı derecede bağlı olup başka düşünce ve inanca hak tanımayan, yenilikleri kabul etmeyen, taassup sâhibi (kimse), bağnaz, fanatik:

“Cemiyetin en **mutaassıp** bir havarisi olduğu anlaşılıyordu.”

(m. 10952)

m. 25990

m.+tı 1532

[=3]

MUTÂBAKAT: Ar. Herhangi bir konu üzerinde anlaşma, uzlaşma:

“Âziyâde'yi ilk okuyan Türkler İstanbul hayatına, Türk tahassüsüne **mutabakat** gibi müellifinin zâten gözetmediği meziyetleri aradılar.”

(m. 20940)

m. 20929

[=2]

MUTÂBIK: Ar. Uygun, münasip, muvafık:

“Tems'in Trakya meselesinden bahsedışı bizce bu haberlerden daha ciddî ve daha ziyade hakikate **mutabiktir**.”

(m.+tır 17988)

m. 28055

m.+tı 3933

[=3]

MU'TÂD: Ar. Alışkanlık hâline gelmiş, âdet edinilmiş, alışılmış, her zamanki:

“Şimdiye kadar daima sinsi sinsi, kimseye sezdirmeden, birdenbire taarruz etmek **mutadında** iken (...).”

(m.+ında 13277)

m.+ı 2320, 19767

m.+ın 34852

m.+ları 13939

[=5]

MUTÂF: Ar. Ziyaret veya ibadet maksadıyla etrafında dönülen, çevresinde dolaşılan, tavaf edilen (yer):

“(…) Meyhâneyi seyrettim uşşâka **mutâf** olmuş/Teklîf ü tekellüfden sükkânı mu'âf olmuş (…).”

m. 28015

[=1]

MUTALLÂKA: Ar. Kocasından boşanmış kadın, bir kimsenin boşadığı karısı:

“(…) İki **mutallâka**, biri evli, bir genç kız...”

m. 19721

[=1]

MUTANTAN: Ar. Gösterişli, görkemli, şatafatlı, tantanalı:

“Dışarı çıktığım zaman kendimi **mutantan** bir köprüniün başında buldum.”

(m. 6509)

“En **mutantan** donanma.lar”

(m. 38760)

m. 6367, 6530, 7737, 7749, 20048, 21005, 21398, 22438, 22525, 25626, 27329, 30720, 31410, 31508, 31761, 31763, 31809, 31985, 35901

[=21]

MUTASALLIFÂNE: Ar.+Fars. Bilgiçlik taslayan birine yakışır tarzda, şarlatanca:

“Gençliğimizde, herkes gibi bizi de **mutasallifâne** sermest eden vâhiliklere şimdi sıkılmaksızın gülüyorum.”

(m. 20111)

m. 18585

[=2]

MUTASARRIF: Ar. Sancak beyi:

“1876'dan sonra hürriyet kalktı, o da **mutasarrıf** oldu, ömrünün bakiyesini Adâlar'da geçirdi.”

(m. 32651)

m. 23244

m.+ı 11248

m.+tı 1459

[=4]

MUTASARRIFLIK: Mutasarrıfın işi ve unvanı:

“(…) kendisini Sinob'a **Mutasarrıflığa**, oğlunu da Konya'ya Maârif Müdürlüğüyle sürmüşler.”

(m.+a 1482)

m. 3083

[=2]

MUTASAVVIF: Ar. Tasavvufu benimseyen ve bu yolla Allah'a ve ilâhî hikmetlere ulaşmaya çalışan kimse, sûfi:

“(…) sevdiği birkaç **mutasavvıfla** Manisa'ya gitmiş, oradaki sarayın bahçelerinde derin bir uzlete çekilmiş.”

(m.+la 6162)

m.+ın 27548

[=2]

MUTASAVVİFFÂNE: Ar.+Fars. Mutasavvıfa yakışır tarzda, mutasavvıfça:

“Redîfe Hanım'ın zevci Şeyh Sâdeddin Efendi güzide bir zattu. (...) ve **mutasavvıffâne** şüirler neşrederdi.”

m. 1996

[=1]

MUTÂVAAT: Ar. Karşı çıkmama, boyun eğme, itaat etme:

“Devletlerin o teklifine o zaman Türk murahhaslarının hâhişle **mutavaati** ve Yunanistan'ın cevâb-ı red vermesi zaten tahkik komisyonuna da hacet bırakmadı.”

(m.+ı 13401)

m. 13390

m.+edelim 12550

m.+edilmeli 6726

m.+ın 32610

[=5]

MUTEBER: Ar. Üstün ve değerli kabul edilen, makbul:

“Orada bizim evin sofrası en **muteber** sofra sayılırdı.”

(m. 555)

m. 20219, 20947, 21800, 28369, 30645, 32235

m.+dir 15060

[=8]

MÛTEDİL: Ar. Orta hâlde, orta kararda olan, itidalli:

“Hepsinin arasında ne şedit ne de **mutedil**, hiçbir zaman İttihatçı olmamış ben vardım.”

(m. 9014)

m. 3646, 4209, 10368, 14845, 14865, 14877, 22466

m.+leri 10303

[=9]

MUTEDİLLEŞ-: İtidalli olmak:

“Şimdi Venizelos da **mutedilleşmiş**.”

m.-miş 17878

[=1]

MÛTEKİDAT: Ar. ***Mûtekidât-ı bâtula**: Bâtıl inançlar:

“İçlerinden çoğu yalnız, gûyâ ilmî addedilmekte olan, **mûtekidât-ı bâtula**yı baltalamakla kalmıyorlar, Pascal'ın fikirlerini kabule kadar ilerliyorlar.”

m.+ı+batıla.yı 22424

[=1]

MU'TEKİF: Ar. Cami, tekke vb. bir yere kapanarak ibadetle vakit geçiren, itikâfa çekilen (kimse):

“Mevlevi dergâhının sabahında, münzevî ve **mu'tekif** dedelerin odalarına, hâlis bir şüir sesiyle haber veriyordu.”

(m. 2297)

m. 19047, 23108

[=3]

MÛTEKİFÂN: Ar. (İtikâfa çekilenler, mûtekifler). ***Mûtekifân-ı keyf**: Dünyadan elini eteğini çekip bir yere kapanan keyf ehli:

“Bizi hem salon hem hücre-i mesaî, hem kütüphane, hayâtı çay içerek geçiren **mûtekifân-ı keyfe** mahsus, bir mahfîle kabul ettiler.”

m.+ı+keyf.e 23203

[=1]

MU'TEKİT: Ar. Dînine bağlı:

“Ömerü'l-Fârûk müşrik iken ne kadar âteşin ve **mutekit** bir adamsa, Müslüman olduktan sonra da o derece âteşin ve mutekit kaldı.”

(m. 11097)

m. 11092, 14173, 22781, 24290

m.+di 43

m.+im 12090

m.+leri 23085

[=8]

MU'TEMED: Ar. Dairelerde, büyük iş yerlerinde maaş, yolluk vb. para işleriyle görevli olan memur:

“(...) Efkâr-ı umûmiyye adetâ tadı kaçmış bir mudhikeye lâkayd bir seyirci gibi esneyerek sizin **mûtemedlerinizin**, irili ufaklı memurlarınızın himmetine bakıyor.”

(m.+lerinizin 24435)

m.+lerinin 24454

[=2]

MÛTENÂ: Ar. Özenilmiş, özenli bir biçimde yapılmış:

“Sabri Efendi, sarı sakallı, yeşil sarıklı, temiz bir softa idi; mektebin müdürü gibiydi ve daha **mûtenâ** bir dâire olan kısımda okutuyordu.”

(m. 484)

m. 3121, 18882

[=3]

MU'TERİF: Ar. Bir suçu veya gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklayan, açıkça söyleyen, itiraf eden (kimse):

“Bir mezhebden bir mezhebe geçen vicdanların tuğyanını duyan bir **mu'terif** eski fikirlerine, eski amaline karşı pür-kîn, bir zaman yıktığı fikre baş açık, yalın ayak, bir günahkâr gibi dönüyor.”

(m. 30401)

m. 30393

[=2]

MU'TERİZ: Ar. Bir sözü, bir fikir veya kararı beğenmeyip çeşitli bahaneler bularak karşı çıkan, itiraz eden (kimse):

“Almanlar, Sarıkamış taarruzuna **muterizmişler.**”

(m. +mişler 15296)

m. 20121, 31635

m.+ler 31687

m.+lerin 29535

m.+lerine 31685

m.+lerinin 29688

m.+miş 15287, 15289, 15290, 15290, 15291

[=12]

MÛTEZİLE: Ar. Kaderi inkâr ederek "kul, ettiklerinin yaratıcısıdır" diyen ve Allah'ın sıfatları konusunda sünnet ehlinde ayrılan bir felsefe:

“Bu **mûtezilenin** şimdiye kadar teayyün eden reng-i eskârı, ifratla insanî düşünmekten ziyâde millî düşünmek oluyor.”

(m. +nin 21799)

m.+nin 30632

[=2]

MUTFAK: Ar. Yemek pişirilen yer, aş damı:

“Bu evceğiz, denize nazır iki yatak odalı, arkada bir **mutfağı** bir de hizmetçi odası olan orta hâlli Rum ailelerinin oturdukları bir yapıydı.”

m.+ı 2621

[=1]

MÛTİ': Ar. Yumuşak başlı, itaat eden:

“Hiç coşkun değildir, lâkin körü körüne **muti'** olmaktan uzaktır.”

(m. 26811)

m. 1387, 16874, 25443, 31109, 25878, 25764, 25873

m.+diler 2518

m.+dir 12639

[=10]

MUTLAK: Ar. 1. Herhangi bir şart ve kayıtlı sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız:

“Geniş ve **mutlak** bir hürriyet tahayyül ediyordu.”

(m. 3971)

2. Kesin, kat'î:

“Evet, güzellik **mutlak** değildir, nisbidir, en ziyâde teessüf olunacak bir ciheti varsa o da her seviyeye göre bir güzellik vardır.”

(m. 27370)

“Gül.ler de-dim bu bahçe.de **mutlak** siyâh aç-ar”

(m. 38799)

2. Kesin olarak, mutlak surette, mutlaka, behemehâl:

“Tefahur hissi hemen hemen **mutlak** bir surette güzel bir his değildir.”

(m. 8444)

m. 3970, 8436, 8633, 17024, 19262, 20848, 26148, 27349, 27349, 27357, 27358, 27359, 27471, 27598, 28933, 33280, 37279, 38801

m.+tı 3788

[=20]

MUTLAKA: Ar. Kesin olarak, kesinlikle, şüphesiz:

“Selanik polisinin beni vapurdan almağa niyeti yoksa bile bu Rum, **mutlakaa** bu neviden bir iş çıkararak ve beni sözde himaye ederek üstümdeki paramı elde etmeğe azmetmişti.”

(m. 1739)

“Yaşı on beş ol-malı **mutlaka**”

(m. 39001)

m. 2697, 3351, 5458, 8176, 8825, 8826, 9111, 9373, 11689, 11785, 11786, 15213, 19463, 19516, 19541, 19633, 20166, 20194, 20546, 20584, 20620, 21253, 21484, 22005, 24113, 24526, 24881, 24945, 25852, 25865, 25871, 26128, 26153, 27404, 27581, 28596, 29212, 29884, 29884, 29934, 31140, 31423, 31440, 31577, 31709, 32133, 32277, 32564, 33153, 33217, 33309, 33315, 33484, 33519, 34359, 34364, 34834, 35247, 35381, 36358

[=62]
MUTLAKA: Ar. Mutlaka:
 “**Mutlakaa** her biri bir başka zafer.den geliyor”
 (m. 35705)
 m. 37626, 38655
 [=3]
MUTLU: 1. Mutluluk verici, sevindirici, uğurlu, kutlu:
 “Hepsi der: Hangi şehir gör-müş o.nun gör-düğünü/
 Biz.im İstanbul.u fethet-tiğimiz **mutlu** gün.ü”
 (m. 35878)
 2. ***Ne mutlu:** İftihar edilecek veya insana mutluluk verecek şeyler için kullanılır:
 “Bu çorak toprakta Dionysos'un oyunlarını uyandırırsanız ne **mutlu!**”
 (m. 31943)
 m. 35964, 35992, 36304, 36312, 39118
 [=7]
MUTMAİN: Ar. İnanmış, gönlü kanmış, emin olan:
 “Vilâyât-ı gayr-i müstahlâsa ise, İzmir, Bursa ve Edirne'dir ki İngiltere'nin, Fransa'nın, İtalya'nın hak namına vereceklerinden **mutmain** olduğumuz hükmüyle bize iade edilecek.”
 (m. 12448)
 m. 29204
 m.+iz 12599
 [=3]
MUTRİB: Ar. Bir musiki âleti çalan kimse, sazende:
 “Tek tesellî **mutrib.in** elhân.ı nây.ından gel-ür”
 (m.+in 37997)
 m. 38007
 [=2]
MUTTAKÎ: Ar. Dinin emir ve yasaklarına tam olarak uyan, günah ve haramdan sakınan, Allah'tan korkan (kimse):
 “Cetlerimiz mübarek an'anelerini güden bu **muttaki**, musallî, mutekit zümre hiç olmazsa bu ay müddetince orucu, namazı, sadakayı, nefsimizi tezkıyeyi tavsiye ediyor.”
 m. 14181
 [=1]
MUTTALÎ: Ar. Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkif ve haberdar olan:

“(…) çünkü emindirler ki bu insanca hareketlere efkâr-ı umûmiyye ancak **muttali** olabilirse mütehassis olabilir.”
 m. 16479
 [=1]
MUTTARİD: Ar. Düzenli bir şekilde, hiç değişmeden birbiri ardınca olan, tek düze sürüp giden, monoton:
 “Türk Yurdu şâirleri de Karakurum'un **muttarid** âhengiyle cûşîşkâr.”
 (m. 23238)
 m. 29491
 [=2]
MUTTASIF: Ar. Bir hâl ve sıfatla nitelenmiş olan, kendisinde o hâl ve sıfat bulunan:
 “Harbiye Nâzırı Ziya Paşa o kara günlerimizdeki güçlüğe rağmen, bu fecî manzarayı **muttasif** olduğu Müslüman himmetiyle bir gün içinde kaldırmış.”
 m. 18080
 [=1]
MUTTASIL: Ar. Ara vermeksizin, devamlı olarak, aralıksız, biteviye:
 “Hepsi bunu hem biliyorlar hem de **muttasıl** söylüyorlar.”
 (m. 18166)
 “Yâlel terennüm.üyle oku-rmuş fasıl fasıl/ Dîğêr arap kasideserâ.lar da **muttasıl**”
 (m. 37143)
 m. 644, 2200, 3437, 3634, 3638, 3857, 7378, 7725, 7787, 7806, 7806, 7807, 8623, 8624, 8688, 9085, 9868, 11590, 11595, 11656, 11657, 11759, 13075, 13264, 14088, 14879, 16092, 16101, 16161, 16383, 16384, 16493, 16537, 17250, 17542, 17760, 17814, 17894, 18191, 18528, 18605, 20160, 20407, 20496, 20828, 22001, 23669, 23671, 23716, 23717, 23720, 23721, 25230, 25499, 26390, 26390, 26623, 28244, 28259, 28286, 28309, 28897, 28977, 29010, 29070, 29697, 31065, 31075, 32623, 32694, 33479, 34106, 35577
 [=75]
MUVÂFAKAT: Ar. ***Muvâfakat etmek:** Uygun görmek, uymak, râzı olmak, kabul etmek:
 “Yunanistan Asyâ-yı Suğrâ'nın tahliyesine dünyada nasıl **muvafakat** edermiş.”
 (m. 14024)
 m.+ten 3245

[=2]

MUVAFFAK: Ar. 1. Başarılmış, üstesinden gelinmiş:

“Refik Hâlid hayli **muvaḥḥak** bir nesir neşretmişti.”

(m. 27496)

2. ***Muvaḥḥak olmak**: Başarmak, başarılı olmak:

“Aruzla, bozuk düzen bir kıt'a söylemeğe **muvaḥḥak olmuştum**.”

(m. +olmuştum 1994)

m. 4675, 9585, 11853, 12279, 13550, 14771, 14772, 14933, 15078, 15198, 18834, 19176, 26319, 27485, 27531

m.+olacaktı 24085

m.+olamadan 6683

m.+olamadı 24093

m.+olamadık 27351

m.+olamadılar 26040

m.+olamamışlar 32779

m.+olamamıştı 26113

m.+olamazdı 10310, 24126

m.+olamıyacağını 26315

m.+olamıyordu 32483

m.+olarak 3745

m.+oldu 4017, 12392

m.+olduğu 22676

m.+olması 9705

m.+olmuş 4060

m.+olmuşlardır 24586

m.+olur 20685, 22578, 29801, 31578

m.+olurdu 24113, 31577

[=40]

MUVAFFÂKİYET: Ar. Başarılı olma, başarı:

“Yeni Mecmua kat'î bir rengi ve fârikası olan bir mecmua olduğu için, memleketin en taze ve en yeni edebiyatını topladığı için, muntazam ve iyi çıktığı için **muvaḥḥakiyet** kazanmıştı.”

(m. 8732)

m.+e 14952

[=2]

MUVAFFÂKİYETLİ: Başarı kazanmış, başarı göstermiş, başarılı:

“(…) bu aralık ismi geçen güzel hanımlardan ve **muvaḥḥakiyetli** erkeklerden bahsettik.”

m. 19725

[=1]

MUVAFFÂKİYETSİZLİK: Başarısızlık:

“Üç sene **muvaḥḥakiyetsizlikten** sonra hercaîlik sevkiyle tekrar bir mektebe başlamak istediğimi farz buyurmayınız.”

(m. +ten 20039)

m. 20067

m.+e 20065

m.+i 25122

m.+in 12138

m.+ten 12280

[=6]

MUVAFFÂKİYET: Ar. Başarılı olma, başarı:

“Harbin çabuk başlayan **muvaḥḥakiyetleri** yüzünden şehir, neş'e içinde çalkanıyordu.”

(m. +leri 1249)

m. 2669, 12399, 15310, 18166, 20020, 22081, 22301, 25244, 31518, 31751

m.+i 2330, 12613, 13565, 13915, 14367, 14943, 21753, 22078, 30595, 31520, 31578, 32586

m.+im 12353

m.+ini 17859

m.+le 31671

m.+ler 13487

m.+leri 11454, 14297, 14770

m.+lerimiz 1272

m.+lerin 13429, 13492

m.+lerinin 17356

[=34]

MUVÂFIK: Ar. Uygun, münasip:

“Tasavvur ettiği yeni harita yalnız kendi hülyasına **muvaḥḥak**, fakat şarkın muvazenesi namına gülünçtür.”

(m. 17858)

“İşret.de ara-r rûh **muvaḥḥak** hemdem”

(m. 38198)

m. 15670, 25057, 29311

m.+olsun 22654

[=6]

MUVAHHİD: Ar. Dindar:

“Ve hattâ bu zümrelerin feylesofları, bestekârları, **muvaḥḥidler** de ırkça ve dince Yahûdî kalarak bugünkü Avrupa medeniyetini hattâ sevk ediyorlar.”

m.+leri 23709

[=1]

MUVAKKAR: Ar. Ağırbaşlı, vakarlı:

“Nîran, Aks-i Sadâ, Safahât-ı Kalb eş'ârını yazan bu büyük kadın, en **muvaḥḥak** bir aile

sâhibesi, çocuklarına düşkün, en güzide bir vâlîde idi.”

(m. 31282)

m. 22229

[=2]

MUVAKKAT: Ar. Belirli bir zamana mahsus olan, az süren, sürekli ve devamlı olmayan, geçici:

“Bâzı zenginler bütün servetini **muvaqqat** bir fırtına gibi gelip geçen bir kadın aşkı, bir kumar ibtilâsı, bir sarhoşluk devresi yüzünden kaybederler.”

(m. 31650)

m. 5004, 9118, 9124, 13770, 17898, 19660, 34836, 35254, 35396

m.+di 19661

m.+en 3494

m.+tir 13454

[=13]

MUVAKKATEN: Ar. Geçici olarak:

“İlk katliâmdan **muvaqqaten** kaçan Müslümanların malı, mülkü, evi Makedonya muhacirlerine verilmiş.”

(m. 3495)

m. 4734, 4774, 6732, 6738, 24656

[=6]

MUVAKKİTHÂNE: Ar. İçinde muvakkitler tarafından ayarlanmış saatlerle bu işe yarayan âletlerin bulunduğu, küçük bir rasathaneyi andıran ve daha çok büyük câmilerin bitişiğinde yer alan bina:

“Camiin yanında medrese, imaret, tâbhâne, hamam, mektep, **muvaqqithane**, camiin mihrap tarafında vakfe denin türbesi, (...)

m. 5448

[=1]

MUVÂSALAT: Ar. Bir yere ulaşma, varma, varış:

“**Muvasalatımdan** bir gün sonra yanıma bir uşak vererek, beni Nişantaşı'nda Ali Dâniş Bey'in konağına, mektebe girme mes'elesini halletmek için, gönderdiler.”

(m. +ımdan 1491)

m. +ımızdan 2539

m. +ından 26036

[=3]

MUVÂZENE: Ar. Denge:

“Bu sahada Türk tamamıyeti yalnız büyük devletlerin iktisadî menfaatleri değil, aynı zamanda cihanın **muvazenesi** için en kavi bir destek mahiyetindedir.”

(m. +si 11923)

m. 14784, 16296, 17923, 30396

m.+i+hayatiyye 22403

m.+i+maliyye 24210, 24218

m.+nin 18233

m.+si 12437, 16268, 17847

m.+sinde 14801, 15050, 15684, 15721, 16030, 16248

m.+sindeki 17879

m.+sine 12038, 12050, 12647, 13486, 14255, 14256, 14923, 15066, 15098, 15705, 15726, 15808, 15979, 16046, 16052, 16152, 16163, 16266, 16323, 18239

m.+sini 12340, 14363, 14791, 15818, 15857, 16305, 16309, 16310, 16316, 16333, 19230, 29669

m.+sinin 13315, 13380, 14248, 16137, 17576

m.+siyle 15960

m.+ye 13318, 14263, 14272, 15963

m.+yi 24344

[=62]

MUVÂZENELİ: **mec.** Tutum ve davranışları uyumlu ve ölçülü olan:

“Ankara mübahasesi yine açıldı. **Muvazeneli** bir hücumkârlıkla çekişmeye başladık.”

(m. 11612)

“En **muvazeneli** ve tabîate mutî' bir hikâyeye-nüvis bile bir İstanbul kızını böyle tasvir ederdi.”

(m. 31118)

m. 26794

m.+dir 16057

[=4]

MUVÂZENESİZLİK: **mec.** Tutum ve davranışlarında ölçü bulunmayan, bir sözü bir sözünü, bir davranışı bir davranışını tutmayan, ne yaptığını bilmez:

“Bu senelerde Avrupa'nın Napoleon'la müsademeleri, Avrupa'nın umûmî **muvazenesizliği** Viyana Kongresi'nden sonra bütün devletler arasında hâsıl olan müteakabil teyakkuz (...)

m.+i 23939

[=1]

MUVÂZİ: Ar. Benzer, denk, eş, mümasil:
“Fakat, buna **muvaazi** olarak, Türkiye’de de de iyi
kötü bir yenilik cereyanı başlamıştır.”

m. 32758

[=1]

MUVAZZAF: Ar. Vazifeli:
“Edebî heyet Dârülbedâyi’e bir repertuar
vermekle **muvaazzaf** olur.”

(m.+olur 31881)

m.+eden 15354

m.+olduğu 24611

[=3]

MUZ: Ar. Sıcak bölgelerde ve yurdumuzun
Alanya, Anamur çevrelerinde yetişen, ağaççık
şeklinde büyük oval yapraklı, uzun ömürlü otsu
bitki:

“Ne gül ne lâle ne zambak ne **muz** ne hurma ve
nar”

m. 36376

[=1]

MUZÂF: Ar. İzafe edilen, bir şeye, bir kimseye
bağlanan, katılan, eklenen:

“(…) bu mimarînin her camii Müslümandan ve
Türkten olmayan bir mimarın namına **muzaftur**.”

(m.+tır 17697)

“Hayyâma **muzaft** ol-an rubâî.lerde”

(m. 38191)

m. 88, 3151, 3776, 4412, 20135, 23090,
25468, 31409

m.+olarak 6073

[=11]

MUZAFFER: Ar. 1. Savaşta zafer kazanmış, bir
mücadelede başarı, üstünlük elde etmiş, galip:

“Tesalya harbinde biz **muzaferdik**; ne katliam
ettik, ne köyleri yaktık, ne ırza taarruz etmek
hatırımızdan geçti; orada bir düziye ordularımız
yürüyordu, Rum hemşehrilerimiz İstanbul,
Anadolu ve Rumeli şehirlerinden şen ve şatır
alışveriş ediyorlar, kahvelerinde,
meyhanelerinde eğleniyorlar, istedikleri gibi
konuşuyorlardı; her zamanki gibi taarruzdan
masun ve müsterihtiler.”

(m.+dik 16780)

“Kur-duğun devlet asır.larca **muzafer** yürü-dü”

(m. 35971)

2. ***Muzaffer olmak**: Zafer kazanmak:

“Fakat istiklâli bekleyenler Kars’ta, Birinci
İnönü’nde, İkinci İnönü’nde, İzmit’te, Sakarya’da

bütün millî muzafferiyetlerimizde yanılmadıkları
gibi bu defa da yanılmıyorlar, idrak ediyorlar ki:
Arslan gerilir de öyle atlar ve öyle **muzafer**
olur.”

(m.+olur 17378)

m. 4306, 4540, 11653, 12278, 12608, 12988,
12989, 13437, 13666, 13854, 14351, 14940,
15585, 16073, 16073, 16079, 16089, 16089,
16104, 16115, 16115, 16415, 17366, 18300,
19582, 22297, 23085, 24146, 24599, 25567,
25631, 24925, 25943, 35860, 37233, 37832

m.+dir 24361, 32462

m.+lerin 23336

m.+lerinin 13579

m.+olacağından 24911

m.+olduğu 23074, 26265, 27798

m.+olmalıydı 24522

m.+olmuştu 26960

m.+olurdu 26574

m.+oluruz 24320

[=50]

MUZAFFERÂNE: Ar.+Fars. Zafer kazananlara
yakışır şekilde, zafer kazanmış olarak:

“Bugün cephede **muzaferane** harp eden
ordularımız vardır.”

(m. 12394)

m. 6748, 15115, 15573, 22233, 23331,
24303, 24342, 24580, 24809, 25209, 25633,
31394, 31416, 34888

[=15]

MUZAFFERİYET: Ar. Zafer kazanma, üstün
gelme, gâlip ve muzaffer olma durumu:

“Bu Türk **muzaferiyetini** Avrupa müverrihleri
de ayrıca cihan tarihinin bir dönüm noktası
sayarlar.”

(m.+ini 4530)

“Bu beylerle, Selânik garının civarında bâzı
bahçelerden geçerek gidiyorduk. Hepsi
muzaferiyet havasıyla dolu, kahkahalarla
konuşuyorlardı.”

(m. 2471)

m. 104, 2474, 5908, 10346, 10354, 10386,
11637, 11791, 12277, 13436, 13454, 13534,
14323, 14350, 16080, 18284, 18289, 18292,
18335, 24570, 24597, 25836, 30070

m.+e 9147, 14027, 18295, 18317, 18364,
24463

m.+i 4195, 4710, 4720, 4769, 5113, 9148, 9175, 13033, 13852, 13909, 14595, 14651, 16117, 16920, 18290, 18334, 18422, 24921, 24981

m.+imizi 33082

m.+in 4521, 10461, 10465, 15474, 16124, 18332

m.+inde 5131

m.+inden 5011, 5126, 9740, 11469, 13280, 13458, 14064, 24946

m.+ine 5055, 13908, 31580

m.+ini 3827, 5307, 12387, 16920, 16921, 16922, 18965, 20793

m.+inin 5022

m.+le 4525, 4555, 24541

m.+ler 5101, 6086, 13881, 13902, 16116

m.+leri 11902, 16119

m.+lerimizde 17365

m.+lerinden 24539

m.+lerini 5129, 13877

m.+lerinin 5304, 5306, 16122

m.+leriydi 5147

m.+leriyle 5876, 5899

m.+lerle 26216

m.+te 5116

m.+ten 5086, 8745, 13896, 24468, 24749, 26900

m.+tir 4526, 16077

[=108]

MUZÂHERET: Ar. Arka çıkma, destek olma, yardım etme:

“Mebusluğa namzetliğini vazettiği vakit Rum ve Ermeni teşkilât-ı millîyesinin kendisine **muzaheret** ettiğini yakından hissetti.”

(m.+ettiğini 10069)

m.+ini 2822

[=2]

MUZÂRÎ: Ar. On iki kalıbı olan ve bizde daha çok “Mef’ûlü fâilâtü mef’âilü fâilün” şekli kullanılan bir aruz bahri:

“İlyada'nın bir mısraı, yine kendi lisânında olmak şartıyla, meselâ bizim **muzârî**’ veznimize sokulsa Homeros'un nazmı gülünç olur.”

(m. 29390)

m. 2053, 9858, 29077

[=4]

MUZİR: Ar. Zarar veren, zararlı:

“Halk her zaman eğlenir. Şimdi de eğleniyor; lâkin eğlenceleri kaba, berbat, fâideli değil hattâ **muzırdır**.”

(m.+dır 31728)

m. 9492, 9673, 9676, 10873, 11831, 17220, 19876, 22334, 23278, 31742

m.+dılar 14577

m.+dır 11830, 28972

[=14]

MUZLİM: Ar. Karanlık:

“Yol bul-madılar hârice **muzlim** gece.den”

m. 38252

[=1]

MUZMAHİL: Ar. Çökmüş, yıkılmış, perişan duruma gelmiş:

“Onun azminin hızı vardı, onun aşkı vardı, onun için mağlûp, perişan, **muzmahil** bir hâlde iken bile kendimizi bir kuvvet zannediyorduk.”

m. 18442

[=1]

MUZMER: Ar. Gizlenmiş, saklanmış, dışarıya vurulmamış (şey):

“İki tarafın askerleri şarabın neş'esiyle yavaş yavaş **muzmerlerini** döküyorlar.”

(m.+lerini 25609)

m.+ini 3341

[=2]

MUZTARİP /MUZTARİB: Ar.

1. Maddî manevî bir sıkıntısı, üzüntüsü veya rahatsızlığı olan, acı çeken, ızdırap içinde kıvranan (kimse):

“Gece uyuyamadım, yatağında saatlerce döndüm, **muztarıptım**, devletin son günleri olduğunu kuvvetle hissediyordum.”

(m.+tim 2805)

“Şekvân.ı dinle-dim ezeli **muztarip** deniz”

(m. 35753)

2. ***Muztarip olmak**: Manevî sıkıntı çekmek, ızdırap içinde kıvranmak:

“Kocakarılar, ağlırsam annemin ruhu çok **muztarip olacağını** hâlbuki annemin istirahat ettiğini, cennette hepimizin birbirimize kavuşarak, mes'ûdâne bir hayat geçireceğimizi, artık orada hiçbir zaman ölmeyeceğimizi, annemin bizi yakında cennette beklediğini söylüyorlardı.”

(m.+olacağını 169)

m. 2242, 2796, 8456, 8462, 9734, 13292, 15172, 16081, 16951, 18253, 18460, 23527, 25607, 36349

m.+edecek 6685

m.+lerin 16554

m.+lirse 38865

m.+olmadan 22602

m.+olurdu 27342

m.+olurduk 24726

m.+ti 63, 8734

m.+tik 8977

m.+tim 2804, 33421, 33425, 33426, 33585

m.+tir 14539, 30252

m.+tirler 16084

[=34]

MUZTARİBÂNE: *Ar. Acı içinde kıvranırcasına, ıztırap çekercesine:*

“Burada kaydedeyim ki, intizarım hilâfında olarak, Naim Bey ve Mahmut Bey düşman darbesi hakkında tıpkı bizim gibi muztaribane bir içtihat ifade ediyorlardı.”

m. 18740

[=1]

MUZTARR: *Ar. Bir işi, bir davranışı yapmak zorunda kalmış, zorlandığı için aksini yapamaz, başka türlü davranamaz duruma gelmiş, çaresiz (kimse), mecbur:*

“Acı tarizleriniz eğer doğrudan doğruya şahsıma teveccüh etseydi, emîn olunuz hedef olduğum nice tarizler gibi, cevapsız bıraktırdım; fakat beni bu vadiye girmekte muztarr bıraktınız.”

m. 20769

[=1]

MÜBÂDELE: *Ar. 1. Bir şeyi başka bir şeyle değişme, değiş tokuş, trampa:*

“Saltanatın elim mirasından bir sahne olan bu muhacereti, esas muhaceretlerimiz gibi, müzmin bir dert hâlinde bırakmaktansa bir hamlede halletmek, mübadele işinde çektiğimiz bin türlü sıkıntıya rağmen hayırlı oldu.”

(m. 18509)

2. ***Mübadele etmek:** Değişmek, değiş tokuş etmek:

“En fakir bir millet, en çorak bir toprak olan vatanını, en zengin, münbit ve güzel bir toprakla mübadele edemez.”

(m.+edemez 23604)

m. 18496, 18516, 18542

m.+etmiyeceğimiz 24148

[=5]

MÜBÂDELE İMAR VE İSKÂN ENCÜMENİ:

Mübadele, İmar ve İskân komisyonu:

“Mübadele, İmar ve İskân Encümeni'nin faziletkâr reisi Muammer Bey, geçen gün kürsüden, iskân işlerimize dair izahat verirken dür-endişâne mütalâalar serdetmişti.”

m.+nin 18564

[=1]

MÜBÂDİL: *Ar. İstiklâl Savaşı'ndan sonra*

Türkiye'den gönderilen Rumlara karşılık Yunanistan'dan getirilen, Rumlara mübadele edilen Türklere verilen isim:

“Ana vatana kavuşarak hür birer vatandaş olacaklarını hisseden o son mübadillerin hâlet-i rûhiyyeleri hâsılı bu hatime hepimizi, (...) yeniden siyasî bir basiretle düşündürecek mahiyettedir.”

m.+lerin 18499

[=1]

MÜBÂHASE: *Ar. Karşılıklı konuşma, sohbet etme:*

“Muğber bir tavırla sözünü hatırlattım.

Aramızda şedit bir mübahase başladı.”

(m. 10213)

m. 9174, 11619, 21365, 21366, 28889, 28895

m.+edenler 21351

m.+edildiği 14719

m.+ler 1549

m.+lerden 8967

m.+lere 3242

m.+leri 11014

m.+lerinde 27651

m.+mizden 11667

m.+nin 8479, 11605, 11670

m.+si 11604

m.+sinde 27643

m.+yi 8463

[=21]

MÜBÂHÎ VÜ MÜFTAİR: *Ar. Övünen, iftihar eden (kimse):*

“(…) ‘Nakdîne-î erâmil ü eytâmı

müddahir, /Izrâr-ı yekdigirle mübâhî vü

müftahir’ (...)”

m. 30984

[=1]

MÜBÂLÂĞA: Ar. Abartı:

“Bu hükümde zerre kadar **mübalâğa** yoktur.”

(m. 4425)

m. 4440, 5317, 20681, 29796

m.+etmeksizin 4427

m.+etmeyen 31256

[=7]

MÜBÂREK: Ar. 1. Hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes:

“Sonra Resûlullah, devenin çöktüğü o yerde bir mescit bina edilmesini arzu etmiş, bu mescit bina edilirken ashabıyla beraber çalışmış, kendi **mübârek** elleriyle kerpiç taşımış.”

(m. 7124)

“Bir geliş var Ne **mübârek** ne garîb âlem bu”

(m. 35642)

2. Bereketli, verimli:

“Şimdi o **mübârek** iklimde vatanın müdâfaasını der'uhde ederek bekliyen mübarek ordumuzun ne sağlam bir târih havası teneffüs ettiğini düşünüyorum.”

(m. 32574)

m. 399, 4791, 5208, 5229, 6418, 6969, 7045, 7107, 7118, 7126, 7149, 7189, 7200, 7898, 9925, 13011, 13134, 14125, 14173, 14194, 16912, 16914, 17652, 18074, 18257, 19776, 20557, 20799, 21093, 23622, 25291, 25433, 25712, 30062, 32565, 34158, 35700, 35715, 37575, 37831, 38513

m.+i 13041

m.+in 19730, 27165

m.+tirlen 16120

[=47]

MÜBÂRİZ: Ar. **teşmil**. Herhangi bir konuda muhalifiyle mücadele eden, mücadeleye girişen kimse:

“(…) fakat mesele bu iki **mübarizin** mizacında değildi; mizaclardan teşekkül edecek cereyanlar artık teşekkül etmiştiler.”

m.+in 4278

[=1]

MÜBDÎ': Ar. Yepyeni ve güzel bir eser meydana getiren, icat eden (kimse), mucit:

“Oğlu Fuad Paşa ki Türk tecedüdünün belli başlı **mübdilerindendir**.”

(m.+lerindendir 17202)

m. 18113, 31192, 31493, 31828

m.+den 22278

m.+dirler 31497

m.+inde 31189

m.+inin 22491

m.+iyle 22280

[=10]

MÜBDÎÂNE: Ar. Yepyeni ve güzel:

“Onun temâsili tağlîb için sahne oyunculuğu âdi bir vâsıtaadır. Binâenaleyh **mübdîâne** bir san'at sayılmaz diyorlar.”

m. 22279

[=1]

MÜBECCEL: Ar. Yüceltilmiş, ululanmış, yüce, ulu:

“Fransa da bugün o bülen ve **mübeccel** hizmetlerin mükâfatını verdi.”

(m. 22660)

m. 22662

[=2]

MÜBEDDEL: Ar. *(**Bir şeye**) **Mübeddel olmak**: ...şekline dönüşmek:

“Fakat bilmelidirler ki nikbinlik gevşer, hattâ en küçük hâdiseler karşısında bedbinliğe **mübeddel olur**.”

m. 13900

[=1]

MÜBERHEN: Ar. Delille ispatlanmış olan, delilli ispatlı:

“**Müberhen** bir hakikattir ki Yunanistan'ın Trakya'da bırakılması şark sulhu için mahz-i tehlikedir.”

(m. 16376)

m. 15867

[=2]

MÜBEŞŞİR: Ar. Müjde veren, müjdeleyen (kimse), müjdecî:

“Ne gariptir ki millî fikr'in ilk **mübeşşiri**, Hüseyin Câhid Bey gibi millî zevkleri hiçbir zaman tatmamış, hilkaten alafranga olan bir insandı.”

(m.+i 4270)

m. 33206

m.+di 29602

m.+i 8602, 11811, 25214

m.+inin 11790

m.+ler 25223

m.+leri 3556

[=9]

MÜBHEM: Ar. Ne olduğu açıkça anlaşılmayan, belirsiz:

“Ermeni diye bir nevi reayamız olduğunu gaayet **mübhem** bir malûmat olarak edinmiştim.”

(m. 1220)

m. 1271, 21722, 29667, 30563, 32884

[=6]

MÜBTEDÎ: Ar. Bir işe yeni başlayan (kimse):

“(…) onlardan bahseden bir gencin, onun muhitinde, az çok nev-heves ve **mübtedî** sayıldığını söylemişti ve biz de sıkılmıştık”

(m. 2389)

m. 2053, 3442

[=3]

MÜBTEDÎLEŞ-: Bir işe yeni başlamak:

“Bu merhaleye vardığım zaman, eskisi gibi gelişi güzel yazmaktan kesildim. Tekrar **mübtedîleşmişim**.”

m.-mişim 2124

[=1]

MÜBTELÂ: Ar. Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün:

“İrsâl-i mesele yalnız yazıda değil, hususî konuşuşlarında da fazla **mübtelâ** idi.”

(m. 9919)

m.+sı 1531

[=2]

MÜBTESİM: Ar. Gülümseyen, tebessüm eden:

“Pek **mübtetim.sin** ooh Gül-er yüz.lü kardeş.im”

(m.+sin 39242)

m. 39173, 39319

[=3]

MÜCÂDELE: Ar. 1. Çatışma, vuruşma, savaş:

“Çünkü Türklerin Avrupa ile göğüs göğüse asırlarca sürmüş olan **mücadelesi** oradan başladı.”

(m.+si 4532)

2. ***Mücadele etmek**: Bir şeyin üstesinden gelmek için yılmadan, bıkmadan uğraşma, çalışma, didinme:

“Ramazan nefsimizle, dünyevi hırslarımızla **mücadele ettiğimiz** bir aydır.”

(m.+ettiğimiz 14177)

m. 5906, 9835, 11448, 13602, 19608, 32921, 32993

m.+den 5234

m.+dir 3956, 17312

m.+ettiler 26990

m.+lere 27077, 32619, 32648

m.+lerin 27818

m.+mizin 19610

m.+nin 18287, 19604, 19607

m.+si 1335, 3935, 5909, 5911, 19609

m.+sine 27096

m.+sini 4686

m.+ye 14125

m.+yi 14027, 19605

[=31]

MÜCÂHEDE: Ar. 1. Kutsal ülküler uğruna savaşma:

“Benim şahsımı değil, benim gibi millî **mücâhedede** silâha sarılmamış, mücahit tanınmamış, cepheye gitmemiş olanların Gazi ile, İsmet Paşa ile, Fevzi Paşa ile görüşüp konuşmaları, onlardan hüsn-i muamele görmeleri Halide Edip Hanım'a dokunuyordu.”

(m.+de 9186)

2. Uğraşma, didinme, mücadele etme:

“Sebilürreşad'ın refiki İslâm Mecmuası dinî akidesine sıkı sıkıya bağlı olanlara, arkaya ve etrafa bakmayarak, âlemin hây u huyuna karşı lâkayd, ileriye doğru bir **mücâhede** açacağını va'd etti.”

(m. 21817)

m. 30651

m.+ettiren 14472

m.+si 21783, 30627

[=6]

MÜCÂHİDİN: Ar. Allah yolunda savaşanlar, cihat ve mücahede edenler, mücahitler:

“Uğur.unda her gazâ.ya atıl-mış **mücâhidîn**”

(m. 37217)

m. 37278

[=2]

MÜCÂHİT: Ar. Allah yolunda din, vatan, millet uğruna savaşan, cihat eden kimse:

“On Sekiz Seymenler Mezarlığı'nda, sur diplerinde görülen bütün o mekâtlerde en sade **mücahitler** yatar.”

(m.+ler 16700)

m. 9181, 17522, 23624

[=4]

MÜCÂHİTLİK: Mücahit olma durumu:

“Askerlik ve **mücahitlik** tarafı ile göze hoş görünmediği için, hattâ epey gülünç görüldüğü için müteazzi oldum.”

m. 9158

[=1]

MÜCÂVİR: Ar. Komşu:

“Medeniyetin mîknatısı İstanbul'da idi. Bütün **mücavir** milletleri kendine doğru çekiyordu.”

(m. 6412)

m. 23297, 24135

[=3]

MÜCÂZÂT: Ar. Ceza:

“Geçen sefer Türkiye harbe girmekle 850 senelik bir devletin bütün ülkelerini kaybetmek **mücâzâtına** mahkûm edilmişti.”

(m. +ına 27238)

m.+a 25759

m.+etmedi 34917

[=3]

MÜCEDDİD: Ar. Yenileyen, yenileştiren, yeni bir şekil veren kimse:

“(…) bu **müceddid** pâdişâh, tebdil olarak gezindiği bir gün, Beyazıt taraflarında, bir tütüncü dükkânında oturuyormuş.”

(m. 26521)

m. 7567, 31183, 32571

m.+i 29899

m.+in 26522

m.+ini 23264

m.+ti 32650

[=8]

MÜCEDDİDLİK: Müceddid olma durumu:

“(…) İyi ama bu iş, **müceddidlik** vasfına lââyık olmalarını icâb ettirecek kadar büyük müdür?”

(m. 32784)

m.+ini 32663

[=2]

MÜCEHHEZ: Ar. Yapacağı iş için gerekli her türlü malzeme ile donanmış, hazır duruma getirilmiş, donatılmış, teçhiz edilmiş:

“O **mücehhez**, her şeyi hazır, kendi toprağında harp eden Yunan askeri, tabanları ensesine vurarak, ric'at etmişti.”

(m. 16737)

m. 4637, 13006

m.+di 33092

[=4]

MÜCELLÂ: Ar. Cilâlanmış, parlatılmış, cilâlı, parlak:

“Gül-üyor pembe somâk.iyle **mücellâ** mermer”

m. 38816

[=1]

MÜCELLİD: Ar. Cilt yapan kimse, ciltçi:

“(…) **mücellid** deriden, sahtiyandan temasın bir hazzına daha misâl gösteriyordu.”

m. 28211

[=1]

MÜCERREB: Ar. Denenmiş, sınanmış, tecrübe edilmiş:

“**Mücerrebimdir** ki, muhibbim sözünü bin tartar da öyle söyler.”

(m. +mdir 23175)

m. 31163

[=2]

MÜCERRET: Ar. Düşüncede var olan, zihinde soyutlama, tecrit yoluyla elde edilen, soyut (fikir, kavram, tasavvur):

“Kırk senedir siyaset maddileştikçe, nice Fransız siyasîleri bu kelimelere şarkta Türk milletinin varlığından **mücerret** bir mahiyet verdiler.”

(m. 12011)

m. 14667, 19048, 23657, 23659, 23666

[=6]

MÜCESSEM: Ar. Gözle görülür, elle tutulur şekilde olan, cisim hâlinde bulunan:

“Zaten Eyüb, o rüyanın toprakta **mücessem** bir devamı değil mi?”

(m. 7190)

m. 6593, 23657, 23659, 23665, 24858, 24860, 27069

[=8]

MÜCEVHER: Ar. 1. Elmas, inci, pırlanta, yakut, zümrüt, altın vb. ile donanmış veya onlardan yapılmış değerli süs eşyası:

“Bir güzel yırtıcı kuş göz.leri gör-düm. Bak-tım/ Som **mücevher** gibi kan kırmızı turnak.larına”

(m. 37005)

2. Pırlanta, zümrüt, yakut, inci vb. değerli taş, bilhassa elmas:

“Bir gazelde, bir kasidede, bir kıt'ada birdenbire **mücevher** gibi bir beyit yahut bir mısra parıldadı.”

(m. 8371)

“İri bir zümrüt iç.indeydi bahar/
Bir **mücevher.de** yalan bir cennet”

(m.+de 36175)

m. 8365, 8426

m.+de 36180

m.+den 5325

m.+i 5702

m.+ler 5327

[=9]

MÜCEVHERÂT: Ar. Elmas vb. değerli taşlarla
süslü veya kıymetli madenlerden yapılmış

mücevher takımı, mücevherler:

“Nâdîde **mücevherât** gencîne.leri”

(m. 38084)

m.+a 37374

[=2]

MÜCRİM: Ar. Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli
kimse:

“Lâkin Alman milleti, eski Kayser'i bu
hatâsından fazla **mücrim** tutmadı.”

(m. 27050)

m. 11655, 27043

[=2]

MÜCTEHİD: Ar. İctihat eden, İhtiyaç hâsıl
olduğunda ayet ve hadislerden hüküm çıkarmış
büyük İslâm allâmeleri ve önderleri:

“Siyâsete, ilme, idareye vukufları olan
ulemâdan, ricalden, **müctehidlerden** ıslâhat
lâyihaları istiyor.”

(m.+lerden 23777)

m.+lerinden 21787, 30631

[=3]

MÜDAFAA: Ar. 1. Bir fikri söz veya yazı ile
savunma:

“Doğrusu da bu idi ki, Nazîf aruz veznini
müdafaa ve heceli vezinleri gözden düşürmek
için hiç ciddî bir zeminde konuşmuyordu.”

(m. 8906)

2. ***Müdafaa etmek**: Düşman hücumuna karşı
koymak, savunmak, direnmek:

“Kılıç Arslan'ın bir avuç Türk'le, kendi
kuvvetlerinden lâakal on beş defa büyük bir
orduya karşı, İznik'i en çetin bir azimle **müdafaa**
etmesi Haçlı tarihinin ilk destanıdır.”

(m.+etmesi 4642)

m. 1190, 5269, 7071, 9698, 13039, 14267,
14815, 15109, 16093, 17771, 17833, 18342,

18343, 18618, 22171, 25119, 25374, 25378,
26594

m.+da 4274, 4649, 24928

m.+dan 6703

m.+edebileceğine 16365

m.+edebilecek 26593

m.+edeceğimize 11567

m.+eden 4648, 5210, 15616, 16886

m.+edenler 9033

m.+ederdik 13665

m.+ederek 11005

m.+edebileceğini 8964

m.+edilmiş 15712

m.+ediyordu 5234, 24693, 24967

m.+ediyorlar 10703, 16076

m.+ediyorlardı 16075

m.+ediyorsunuz 10211

m.+etmeğe 3987, 22380, 26806

m.+etmek 10188, 11550, 12739, 12741,
16649, 17855, 18391

m.+etmekten 5040, 35205

m.+etmeye 8948, 12048, 12663

m.+etmezsek 11565

m.+etmiş 16309

m.+ettik 25125

m.+ettikçe 12037, 16070

m.+ettirmesiyle 23646

m.+i+hukuk 14755

m.+i+hukukcemiyetleri 18619

m.+i+milliyye 13322

m.+i+milliyye 16466

m.+i+vatan 25907

m.+larını 19555

m.+mız 13665

m.+mızın 18372

m.+nın 10554

m.+sına 15763

m.+sında 14310

m.+sındaki 27122

m.+sından 4724, 8943

m.+sını 4640, 16378, 18228, 32565

m.+sının 4510, 9055

m.+sıyla 19970

m.+ya 5149, 7707, 10553, 25968, 26833

m.+yı 2953

m.+yı+askeriyye.ye 17854

m.+yı+hukuk 24430, 24564

[=95]

MÜDÂFÎ': Ar. Müdafaa eden, savunan kimse:

"**Müdafiler** surun gerek Haliç gerek kara tarafından şehre doğru kaçıyorlardı."

(m.+ler 5245)

"Fransız siyasileri şarktaki malî menfaatlerinden başka bir şeyi mühimsemediler. Fransızca, uzun senelerden beri şarkta ancak küçük milliyetlerin **müdafî** oldu."

(m. 12025)

m. 4652, 5235, 23632

m.+i 4502, 21341, 24498, 26553, 26777, 33973

m.+imiz 16065, 22434

m.+leri 5240

m.+lerin 5232

[=15]

MÜDÂHALE: Ar. 1. Bir işin gidişine el atma, karışma:

"Bir kenarda rakısını içen köy papazını da oyuna kaldırmak isterlerdi. Ancak kâhyanın **müdahalesiyle** rahat bırakırlardı."

(m.+siyle 643)

2. Araya girme, sokulma:

"İstanbul'un 1453 muhasarası esnasında, ansızın vuku bulacak bir Macar **müdahalesinden** endişe edenlerin görüşlerini, geçmiş tecrübelerine, edinilmiş ihtiyat duygularına hamletmek daha insaflı olur."

(m.+sinden 5147)

m. 10457

m.+den 24102

m.+edemeyiz 8275

m.+edemiyordu 8463

m.+etmiş 28941

m.+etmişler 26520

m.+etti 8715

m.+i+ecnebiye.yi 4249

m.+ler 11959

m.+lerle 11710, 28969

m.+si 25093

m.+sinden 4315, 8798

m.+sini 4247

m.+sinin 8797

m.+siyle 9650

m.+ye 14638, 35534

m.+yi 19134

[=22]

MÜDÂHİN: Ar. Müdâhene eden, dalkavukluk yapan (kimse), dalkavuk:

"Merhum birçok mukbillerden, menkûblardan, devlet küskünlerinden **müdâhinlerden** bahsetti."

(m.+lerden 19786)

m. 25717

m.+i 11667

[=3]

MÜDÂHİNLİK: Dalkavuk olma durumu:

"Cevad, emsalsiz olan fûrûmâyeliğiyle ve **müdâhinliğiyle** harbin kat'i lüzumunun bir tellâli gibi dolaşıp duruyordu."

m.+iyle 2674

[=1]

MÜDÂM: Ar. Devamlı olarak, ara vermeden, her zaman, daima:

"Gerdûne iğbirâr.ını hıfzıyla-din **müdâm**"

(m. 37478)

m. 37454, 39289

[=3]

MÜDÂRA: Ar. Dost gibi görünme, yüze gülme:

"Yoksa sözünü sakınmaz bir adam olduğum için mi **müdârâ ediyordu**."

(m.+ediyordu 33411)

m.+sını 11364

[=2]

MÜDÂVİM: Ar. Bir yere devam eden, devamlı gidip gelen (kimse):

"Rumeli Hisarı'nda İskele Câmii'nin önü, akşam namazını kılıp çıkanlarla, oradaki kahvenin **müdâvimleriyle**, kayıkçı ve balıkçılarla dopdolu bir hâldeydi."

(m.+leriyle 34040)

m. 7838

m.+i 1558, 10987, 34620

m.+leri 1548, 2944

m.+lerinden 1550

[=8]

MÜDBİR: Ar. Talihi kendisine yüz çeviren, talihsiz, bahtsız, bedbaht (kimse):

"(...) nice mukbilleri ve nice **müdbirleri** sayıyor, ikbâle varmanın şartlarını zarîfâne teşrih ediyor."

m.+leri 35428

[=1]

MÜDDAHİR: Ar. Biriktiren, toplayıp saklayan:

"(...) Nakdîne-î erâmil ü eytâmu **müddahir**,/ İzrâr-ı yekdiğerle mübâhî vü müftahir"

m. 30983
[=1]
MÜDDE: Ar. ***Müdde-i umumi**: Savcı:
“O zaman Babiâli’de Şûrâ-yı Devlet Bidayet
Mahkemesi **müdde-i umumisi** bulunuyordu.”
m.+i+umumi.si 1499
[=1]
MÜDDEÂ: Ar. İddia edilen, ısrarla savunulan
husus, görüş, maksat, fikir, düşünce, tez vb.:
“Haçlı Seferlerinin **müddeâsı**, İsa’nın doğduğu
ve haça takıldığı yeri Müslümanların elinden
kurtarmaktı.”
(m. +sı 4619)
m. 2702, 2703, 2705, 2708, 4618, 8051,
25217, 25807, 26271, 27764, 27803, 27810,
27816, 28120, 28394, 29935, 29940, 31321
m.+da 27744, 28403
m.+dır 2726
m.+lar 15668
m.+lara 11618
m.+ları 27486, 28119
m.+larımıza 17224
m.+larımızla 15680
m.+larına 12014, 27821, 33173
m.+larından 18833
m.+larını 15679, 21248, 31315
m.+larla 27811
m.+nın 23730, 27760, 27775, 27797, 28571,
29943, 31319
m.+sı 11273, 24637, 25226, 26278, 26280,
29535, 29900, 29934, 29936, 33146
m.+sıdır 29942
m.+sına 24639, 25234
m.+sında 27447
m.+sındaydı 26963
m.+sını 9033, 10296, 11511, 13168, 19373,
24425, 26275, 27783, 33013
m.+sının 3636, 10294, 10348, 10351
m.+sıyla 27439, 35201
m.+ya 19463, 27403, 27738, 27778, 27807
m.+yı 2726, 3945, 26273
[=81]
MÜDDEÂCI: İddia eden:
“Son söylenecek budur ki, sağdan sola kadar,
zâten bin türlü silâhla boğuşan bu
müddeâcıların elinde şiiir de fazla bir silâh
olur.”
(m. +ların 27775)

m.+ları 27784
[=2]
MÜDDEÂSIZ: İddiasız:
“Bunlar iddiasız ve **müddeâsız** oldukları için
yahut da öyle göründükleri için bana daha
ziyâde emniyet ve huzur verirler.”
m. 33253
[=1]
MÜDDET: Ar. Zaman, vakit, süre:
“Bizans’ın, dördüncü Salib ordusu tarafından
zapt edilmesinden sonra Anadolu’da Selçuk
saltanatının uzun süren inkırazı, Türk-Bizans
mücadelesini uzun bir **müddet**, kendiliğın den
kapamış bulunuyordu.”
(m. 4688)
“Varlık sahn.ında oynadık bir **müddet**”
(m. 38304)
m. 48, 150, 197, 266, 386, 564, 794, 1683,
1704, 1973, 2048, 2187, 2235, 2504, 2529,
2587, 2626, 2902, 2908, 3855, 3985, 4011,
4053, 4160, 4662, 4686, 5006, 5473, 5549,
5696, 5754, 5973, 5993, 7139, 7904, 8434,
9082, 9113, 9131, 9207, 9399, 9519, 9554,
9645, 9692, 9721, 9788, 9964, 10129, 10134,
10160, 10162, 10252, 10363, 10388, 10415,
10485, 10497, 10574, 10726, 10757, 10761,
10949, 11251, 11438, 12088, 12539, 12584,
12889, 12969, 13022, 13400, 14116, 14133,
14488, 14510, 14544, 14635, 15110, 15232,
16189, 17165, 17259, 17415, 17441, 17442,
17467, 17573, 17782, 17796, 17797, 17860,
17919, 18096, 18533, 18756, 18763, 19228,
19749, 19840, 20641, 22813, 23088, 23123,
23280, 23921, 25330, 25399, 25682, 25889,
26561, 26616, 27176, 27463, 27467, 27620,
27687, 27694, 28047, 30365, 31655, 31742,
31833, 32297, 33366, 33477, 33682, 33690,
33858, 33861, 33954, 34066, 34107, 34125,
34168, 34256, 34268, 34308, 34469, 34514,
34522, 34613, 34660, 34661, 34836, 34962,
34967, 34975, 34987, 35051, 35173, 36677
m.+ce 38318
m.+çe 2990, 3789, 5599, 9701, 11723,
19513, 25110, 26974, 35381, 36526
m.+çedir 17934
m.+den 26528
m.+dir 23163
m.+i 14891, 17798, 23728, 24819

m.+i+medide 26010
m.+i+tedris 19897
m.+ince 3096, 5216, 6746, 14174, 26169,
28306
m.+inden 15021
m.+le 4732
m.+ler 1879, 27474
m.+lerle 4930
m.+te 5175, 12307, 12314, 14710, 14768,
14903, 18519, 33553
m.+ten 570, 1740, 20072
m.+tir 11027, 12359, 14008, 24718, 35433
[=196]

MÜDDETLİK: Süreliğine:

“Asıl meseleye, Türk meselesine gelince, bir **müddetlik** ortadan kayboluyor.”

m. 11946
[=1]

MÜDEBDEB: Ar. Debdebeli, tantanalı:

“Soluma baktım, Sarayburnu'na uzanan bir cadde; deniz tarafı mermer trabzanlık, kara tarafı da **müdebdeb** bir silsile-i mebâni.”

m. 6520
[=1]

MÜDEKKİK: Ar. Dikkatle inceleyen, araştıran, tetkik eden:

“**Müdekkik** bir göze bu bir tekâmül gibi görünmekden ziyâde bir atlayış gibi görünür.” (m. 29554)

m. 4262, 21980, 23768, 28371, 28391
m.+in 33079
m.+leri 27240
m.+lerimiz 28357
m.+lerin 14106
[=10]

MÜDEKKİKÂNE: Ar. Müdekkik bir kimseye yakışır tarzda, dikkatle inceleyerek, araştırarak:

“Cevdet Paşa, hayli **müdekkikaane** olarak naklediyor.”

m. 33110
[=1]

MÜDELLEL: Ar. Hakkında delil bulunan, delille ispatlanmış olan, delilli:

“Hükümetimiz bu komisyonun **müdellet** cevabını bekler.”

m. 15465
[=1]

MÜDERRİS: Ar. Tanzimat'tan sonra kurulan yüksek öğretim kurumlarında öğretim üyesi, profesör:

“Çanakkale müdafaasının bilfiil galibiyetimizle bittiği yazın sonunda Dârülfünûn'a **müderriis** intihap edilmişim.”

(m. 9062)

m. 8592, 11013, 24211, 33141
m.+i 9381, 33140
m.+imizin 9390
m.+lerden 18723, 27208
m.+lere 9393
m.+lerinden 9389
m.+lerini 9400
[=13]

MÜDERRİSLİK: Müderriis olma durumu:

“Ziya Gökalp bu teveccühünü, hiç görüşmediğimiz hâlde, Darülfünun **müderriisliğine** intihap edildiğim sırada tekrar gösterdi.”

(m. +ine 8595)

m.+le 24226
[=2]

MÜDEVVEN: Ar. Kitap veya divan hâline getirilmiş, tedvin edilmiş:

“Bu **müdevven** elifbayı bir tarafa bırakınız, Türk'ün kendi elifbasını hayâlen çiziniz.”

(m. 29140)

m. 6427
[=2]

MÜDEVVER: Ar. Devredilmiş, geçirilmiş:

“Çünkü bugünkü kanunlarımızın hemen hepsi, Meşrûtiyet devrinden **müdevverdir**.”

(m. +dir 24657)

m. 24651
[=2]

MÜDHİŞ: Ar. Çok güzel, mükemmel, harika:

“(…) Rumeli'de fütuhât devrimizin **müdhîş** bir eseriydi.”

(m. 1115)

m. 321, 488, 19075, 22706, 24528, 24821, 25672
[=8]

MÜDHİŞ SENE: Victor Hugo'nun yayımladığı bir dergi (Bonne Année):

“Victor Hugo'nun asıl şiiri tegannî ettiği mısralarıyla ‘**Müdhîş Sene**’ unvanlı mecmuası

gibi içtimaî müddeâ ile dolu eseri arasında ne kadar fark vardır.”

m. 27816

[=1]

MÜDRİK: Ar. Anlayan, kavrayan, akli eren, idrak eden:

“Selîm-i Sâlis'ten Ziya Paşa'ya kadar vatan sevgisiyle mütehassis olanlar hep böyle hassas ve **müdriktirler**.”

m.+tirler 17192

[=1]

MÜDÜR: Ar. 1. Resmî bir kuruluşu yöneten, ticari bir müessesede daire, şube vb. bölümlerin başında bulunan kimse:

“Pederim, ben ve uşak arabaya binerek mektebe gittik. **Müdür** Galib Efendi'nin odasına girdik.” (m. 592)

2. Şef, yönetmen:

“Orkestranın **müdürü** ve bütün uzuvları sahnenin tenoru, baritonu, primadonnası, rejisörü, dekorcuları, makinecileri hepsi Bulgar!”

(m. +ü 3223)

m. 21058, 21736, 30577

m.+i+fazıl.ı 21013

m.+i+sani 22303

m.+iydi 35082

m.+ler 15798

m.+lerimiz 21109

m.+ü 484, 575, 3100, 6762, 8754, 11396,

22100, 23244, 31412

[=19]

MÜDÜR BEHÇET BEY: Darülfünun'un müdürü:

“Oradan doğru Darülfünun'a gittim. Yukarıya çıktım. **Müdür Behçet Bey'in** odasında müderrislerden Rıza Tevfik, Naim, Mahmut Baba namıyla maruf Mahmut Bey daha bir iki kişi vardı.”

m.+in 18734

[=1]

MÜDÜRİYET: Ar. Müdürlük:

“Matbuat **müdüriyetinin** sicilinde mukayyed binlerce mecmuanın hepsi değilse bile, bir kısm-ı mühimmi intişâr ediyor.”

(m. +inin 30579)

m.+in 18108, 11352

m.+inin 21730

[=4]

MÜDÜRLÜK: Müdür olma durumu:

“Ferit Paşa, teşebbüsten haberdar olur olmaz Refik Halit'i Posta ve Telgraf **Müdürlüğü'nden** kovdu.”

(m. +ünden 10330)

m.+ünden 31419

[=1]

MÜEBBED: Ar. Sonsuz, ebedî, daimî:

“Yaptıkları inkılâp **müebbedir**.”

(m. +dir 31403)

m. 6145, 12293, 18321, 18560, 31801, 31834, 31867, 35573

m.+dirler 31490

m.+en 8792

[=11]

MÜEBBEDEN: Ar. Sonsuza kadar, ebedî olarak, ebediyen:

“Annemin ıztıraplarında bu noktanın bir dahli varsa da asıl ıztırâbı yuvasının **müebbeden** dağıldığını hissetmesinden geliyordu.”

(m. 82)

“Örtün **Müebbeden** uyu Ey şehri O bedduâ/ Hâyır bu hâl uzun sür-emez sen yakın.dasın” (m. 35867)

m. 188, 8313, 11882, 12518, 12737, 12946, 12971, 13043, 13450, 14344, 14396, 14533, 14784, 15707, 15920, 16053, 16677, 16825, 17963, 18124, 18296, 18529, 19288, 21513, 22167, 22213, 23611, 23931, 24100, 24294, 29156, 31202

[=34]

MÜEDDEB: Ar. Edepli, terbiyeli:

“Yemeklerde, meclislerde, kibar, **müeddeb**, nâziktiler.”

(m. 34800)

m. 34652

[=2]

MÜELLEFÂT: Ar. Yazılmış, telif edilmiş eserler, kitaplar:

“Edebiyat büyük mükâfatını muasırlardan esasen **müellefâtıyla** meşhur Romain Rolland'ın sekiz seneden beri yazdığı bir silsile-i âsârın son cildi Son Gün muanven hikâye kazandı.”

m.+ıyle 22457

[=1]

MÜELLİF: Ar. Yazar, muharrir:

“Cild cild eserleri vardır, büyük **müellifirler**.”

(m.+tirler 27359)

m. 20282, 20944, 22015

m.+i 3034, 6468, 20944, 21922, 22159,
30190, 30522

m.+i+sahipzaman.dır 6477

m.+in 17148, 22005, 31346, 31460, 32155

m.+ine 2969

m.+inin 1365, 9360, 20913, 20930, 22226

m.+leri 30523

m.+lerin 31461, 32169

m.+lerinden 29842

m.+lerini 28683

[=28]

MÜELLİFE: Ar. Kadın yazar:

“Görüyoruz ki, vak'a pek yeni değil, lâkin
müellife bu sergüzeşti nasıl tahlil etmiş!”

(m. 22333)

m. 22322

[=2]

MÜELLİFLİK: Yazarlık:

“**Müellifliğine** gelince, son eseri *Târih-i Ebû'l-
Fâruk târih üzerine tecrübe-i tenkîd nevi'nin
bizde en mükemmel nümûnesidir.*”

m.+ine 21971

[=1]

MÜESSES: Ar. Kurulu, kurulmuş, tesis edilmiş:

“Edebiyat Fakültesi iki derece-i tahsil üzerine
müessesdir.”

(m.+dir 20050)

m. 6410, 20046, 20449

[=4]

MÜESSESÂT: Ar. Müesseseler, kurumlar,

kuruluşlar:

“**Bu müessesâtın** hepsi birer *dârün-nafakadır.*”

(m.+in 23287)

m.+ı+hayriyye.sinden 30416

[=2]

MÜESSESE: Ar. İktisat, kültür, siyaset, din vb.
alanlarda topluma hizmet veren resmî, mahallî
veya özerk kuruluş, kurum, işletme:

“*Bir millet bu asırda ancak millî
müesseseleriyle yaşayabilir.*”

(m.+leriyle 11968)

m. 1092, 3219, 3367, 15794, 15795, 26460,

31679

m.+de 20019

m.+ler 3091, 13062, 13073, 15191, 15195,

15563, 20021, 28254, 31559, 31781

m.+lerde 13065

m.+lerdi 11693

m.+lere 11965

m.+lerimiz 24214

m.+lerimizin 17094

m.+lerimizle 11963

m.+lerin 19650, 23707, 31685

m.+lerini 33130

m.+nin 28751, 31748, 31893

m.+si 5455, 24183

m.+yi 20001, 31681, 31836

[=37]

MÜESSİR: Ar. Tesir eden, tesirli, etkili:

“*Etrafına devrinin seviyesi en yüksek olan
insanları toplamıştı. Halledilmesinin en **müessir**
sebebi de onun bu tarafı oldu.*”

(m. 26612)

m. 7885, 9058, 14123, 17238, 32111

m.+dirler 33247

m.+leri 17145, 22949

m.+olan 2428

[=10]

MÜESSİS: Ar. Bir müessese veya binanın
temelini atan, kuran kimse, kurucu:

“*Diğer taraftan da ruhen müsterihtiler, çünkü
Fırka'nun **müessisleri** arasında İttihat ve
Terakki'nin azılı muhalifi olarak öne atılmış
olanlar göze çarpıyordu.*”

(m.+leri 18829)

m. 17095

m.+i 24527, 31353

m.+ler 2482

m.+lerinin 18802

[=7]

MÜESSİSLİK: Müessis olma durumu:

“**Müessislik** ve reislik şereflerini kimseye
vermeyen bu ileri gelenlerin küşat merasimi gibi
bir riyasetten kaçınmaları (...)

m. 18815

[=1]

MÜEYYED: Ar. Kuvvetlendirilmiş,

sağlamlaştırılmış, güçlü, takviye edilmiş,

sağlam:

“*İşte Mustafa Kemal'in Türk harici siyaseti
namına Ankara meclisindeki iki satırlık icazı bu
farklarla **müeyyedir.***”

(m.+dir 12459)

“*Tâ ki yüksel-sin ezan.larla **müeyyed** nâm.ın*”

(m. 38023)

[=2]

MÜEZZİN: Ar. Namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlisi, ezancı:

“Kapısına kadar kesif bir cemaatle dolu olan camiden, zaman zaman, **müezzinlerin** gür, pürüzsüz, berrak sesleri taşıyor.”

(m.+lerin 7964)

m.+lerine 493

[=2]

MÜEZZİNLİK: Müezzin olma durumu:

“Tıbbiye üniformasıyla, **müezzinlik** eder, sesinin güzelliğine meftun olanlarla Sultan Murad Câmii'ni kapılarına kadar doldururdu.”

m. 500

[=1]

MÜFÂD: Ar. İfade edilen şey, anlam, mana, mefhum:

“Bu son sene Beyoğlu matbaalarında o kadar Rusça kitap bastırdı ki gerek adedi gerek de **müfâdı** itibariyle bizim son beş senede bin heyamolayla Matbaa-i Âmire'de bastırduğumuz kitaplara faiktir!”

m.+ı 13234

[=1]

MÜFÂRAKAT: Ar. Ayrılma, ayrılık:

“Saray ve ocak arasında gizli **müfârakat** yüz gösterdi.”

m. 23911

[=1]

MÜFESSİR: Ar. Açıklayan, izah eden kimse:

“Yavuz lâkabına çok aşırı mana veren târih **müfessirlerinin** çizdikleri, cellâdâne tasvire hiç benzemez.”

m.+lerinin 256701

[=1]

MÜFETTİH: Ar. Açan. ***Müfettihü'l-ebvâb**:

“Kapıları açan” Bütün güçlükleri yenecek, başarıya ulaştıracak güce sâhip olan Allah [Daha çok dua ve niyaz cümlelerinin başında hitap maksadıyla Yâ müfettiha'l-ebvâb şeklinde kullanılır]:

“Fetih gecesi, sabaha karşı, Ak Şemseddin bir tepe üzerin den, kanatlarını açan kocamış bir kartal gibi, kollarını açarak: ‘Yâ **müfettihü'l-ebvâb!**’ nidasıyla bağırırken, (...)”

m.+ü'l+ebvab 7168

[=1]

MÜFİT: Ar. Fayda veren, yarar sağlayan, faydalı, yararlı:

“Bir Fransız generali General Gouraud, Londra'da Yunan murahhaslarına **müfit** ve muhtasar bir cümle söyledi.”

m. 14623

[=1]

MÜFREZE: Ar. Büyük bir birlikten ayrılıp geçici olarak meydana getirilen askerî kol:

“Oradaki Bizans **müfrezeleriyle** bir muharebe başladı.”

(m.+leriyle 4786)

m. 12623

m.+lere 18703

m.+leri 18465, 18753, 23915

[=6]

MÜFRİDÂNE: Ar. +Fars. Müfrit bir kimseye yakışır tarzda, aşırı şekilde:

“(…) ‘İctihad’ İsviçre'de intişârı gününden bugüne kadar **müfridâne** temeddünkâr bir şîme ile temeyyüz etti.”

m. 21784

[=1]

MÜFRİT: Ar. Bir şeyi haddinden, gereğinden fazla yapan, aşırıya, ifrata kaçan (kimse):

“Annem orta boylu idi. (...) Vakar ve haysiyet bahsinde **müfrit** bir derecede hassasdı.”

(m. 44)

m. 2136, 8490, 8566, 9022, 11203, 11451, 13374, 18676, 23370, 25460, 25461, 27594,

28432, 28433, 34100

m.+i 27464

m.+ler 27088

m.+leri 28987

[=19]

MÜFSİD: Ar. Ara bozan, bozgunculuk yapan, fitne fesat çıkarıcı (kimse), bozguncu, karıştırıcı, fesatçı, fitneci:

“Ümmet-i Muhammed'in başına, iki sene, olmaz işler açan bu validenin dâiresi en zehirli ve cüretkâr **müfsidlerle** dolu idi.”

(m.+lerle 34306)

m. 4232

m.+i 34340

m.+ler 33515

m.+olan 35129

[=5]

MÜFTEHİR: Ar. Övünen, iftihar eden (kimse):

“Biz bu hâlde **müftehiriz**.”

(m.+iz 16463)

m. 3164, 22857

m.+im 14314

m.+iz 16453

[=4]

MÜFTEHİRÂNE: Ar.+Fars. İftihar eden bir kimseye yakışır tarzda, övünçle:

“Kendisini, hüküm yediği gün jandarmalar ortasında **müftehirâne** Hükümet Konağı'ndan çıkarken son defa gördüm.”

m. 359

[=1]

MÜFTE'İLÜN: Ar. Aruz vezninin bir kalıbı:

“Bir ilânda, **müfte'ilün** müfte'ilün'le: Nestele'nin sütlü unu (...) gibi mevzun kitabeler gördüm. Aruzun tesadüfen kanatları arasına düşen bu cümlelerde ahenk var mı?”

(m. 29477)

m.+le 29469

[=2]

MÜFTÎ: Ar. 1. Müftü, dinî hususlarla ilgili soruları cevaplandırır ve meseleleri fetva vermek suretiyle halleden fıkıh âlimi:

“Koca **müftî** o zâtâlîşan”

(m. 39032)

2. ***Müftî-i fitne**: Fitneye fetva veren:

“**Müftî-i fitne**, Kara Çelebi Abdülaziz Efendi nasıl birdenbire hortladı.”

(m.+i+fitne 13467)

[=2]

MÜFTÜ: Ar. İl ve ilçelerdeki imam, hatip, vaiz, müezzin gibi din görevlilerinin âmiri durumunda olan ve dinî hususlarda fetva verme yetkisine sâhip bulunan memur:

“Budin'e düşman girdiği zaman esir düşen Budin **müftüsünün** kızı söylemiş; şehrin sukutuna ait o faciada ırzımıza sürülen leke, düşman içinde kalan Budin Türklerinin feryadı, bütün o acı, bu mısralardadır.”

(m.+sünün 16531)

m.+den 18486

m.+lerimiz 28911

m.+sü 3038

m.+yü 3752

[=5]

MÜFTÜ EFENDİ: Osmanlı Devleti döneminde yaşamış olan müftülerden biri:

“**Müftü Efendi'nin** paşa, ağa mahdumlarının nasıl yetişebileceklerini iyi bildiğini anladım.”

m.+nin 34606

[=1]

MÜHENDİS: Ar. Mesleği mühendislik olan kimse:

“Anadolu Hisarı'nın karşısında büyük bir kale inşa etmek için lâzım gelen bütün taş, kireç ve harç, usta, kalfa, amele, **mühendis**, herkes gemilerdeydi.”

(m. 4784)

m. 23283

m.+e 23245

m.+i 16976

m.+imiz 26455

m.+ler 8080

m.+leri 3203

m.+lerimiz 8090

m.+lerin 840

m.+tir 20130

[=10]

MÜHENDİSHÂNE: Ar.+Fars. Mühendis yetiştiren yüksek okul, mühendis mektebi.

***Mühendishâne-i Berri-i Hümayun**: 1773'te topçu subayı yetiştirmek için açılmış olan yüksek okul:

“Üçüncü Selim devrinde Mühendishâne-i Berri-i Hümayun'un açılması bu cereyanın bir neticesidir.”

m.+i+berri.i+hümayun.un 32754

[=1]

MÜHEYYİÇ: Ar. Heyecan veren, heyecanlandırıcı, coşturan:

“Artık Yunanistan'da sulh meselesi dahilî nifakta **müheyyiç** bir amil olamaz.”

m. 14375

[=1]

MÜHİM: Ar. Ehemmiyetli, önemli:

“Bir gün hayli **mühim** bir hâdise olduğunu haber aldım.”

(m. 9068)

m. 215, 1216, 1246, 1522, 1626, 2017, 2778, 2850, 3001, 3615, 3941, 4162, 4741, 4753, 4764, 5344, 6720, 8112, 8167, 8209, 8224, 8773, 8943, 9705, 10059, 10141, 10372, 10932, 11222, 11258, 11997, 12072, 12789, 13161, 13584, 14473, 15488, 15498, 15583, 17533, 17650, 17978, 18813, 19202, 19696, 21582,

22329, 22537, 22615, 22673, 22674, 23570,
24170, 24362, 24364, 24364, 24481, 24520,
24593, 24755, 24808, 24968, 25086, 25270,
25810, 25823, 26862, 26925, 27596, 28221,
28627, 28867, 29154, 29355, 29746, 29860,
30888, 31680, 32154, 33405, 33447, 33845,
34057, 34250, 34419, 34809, 35258, 35566

m.+di 4255, 19305

m.+dir 31702, 32733

[=93]

MÜHİMMAT: Ar. Savaş için gerekli olan
cephâne vb. şeyler:

“(…) son iki senede topunu tüfeğini, giyimini
kuşamını, **mühimmatını**, nakliyesini nasıl
tedarik etti.”

m.+ını 16050

[=1]

MÜHİMSE-: Mühim saymak, önem vermek,
önemsemek:

“Kanlarımızı akıtan, ömürlerimizi tüketen
meseleleri bile **mühimsememek** milli
kusurlarımızdan biridir.”

(m.-memek 4133)

“Lâkayd ol-an **mühimse-miyor** gamlı bir gün.ü”
(m.-miyor 36605)

m.-mediğimi 9300

m.-medikten 29543

m.-mediler 12016

m.-medim 26384

m.-memek 19502

m.-meyen 35017

m.-meyerek 22532

m.-mez 24051

m.-mezdik 24736

m.-mezler 17649, 31949

m.-miyen 31929

m.-miyordu 26901

m.-r 31789

m.-rler 31930

m.-rmişiz 16996

[=18]

MÜHİMSEN-: Mühim sayılmak, önemsenmek:

“Milliyetperverler nazarında **mühimsenmeyen**
bu meclis, Türkiye'nin nasıl bir sulhe razı
olabileceğini baştan söylemişti.”

(m.-meyen 18679)

m.-meyecek 9764

m.-meyen 34144

[=3]

MÜHLİK: Ar. Öldürücü, helâk edici:

“Fransız milliyetini **mühlük** bir felâkete sebep
olan nazariyât-ı bedbînânenin pençesinden
kurtarmak ihtiyâcını şiddetle duyduğu bir
zamanda (…)”

m. 22352

[=1]

MÜHMEL: Ar. Kendi hâline bırakılmış, boş
verilmiş, önemsenmemiş, ihmal edilmiş:

“(…) metruk ve **mühmel** kalmayıp böyle tatbik
edildikçe ben hür bir memleketin hür bir
vatandaşımı demeğe utanırım!” diyor.”

m. 24710

[=1]

MÜHTEDİ: Ar. Mensup olduğu dinden dönüp
İslâmiyet’i kabul eden, Müslüman olan, hidayete
eren (kimse):

“**Mühtedi** olduğu pek muhtemel.”

(m. 6227)

m. 2678, 3802, 3911, 6222, 6307, 6314

m.+den 27133

m.+ler 3922, 6371

m.+lerin 12326

m.+ye 6311

m.+yi 22988

[=13]

MÜHÜR: Fars. Üzerine bir kimse, makam veya
kuruluşun ismi kazanmış olan ve basıldığı kâğıt
vb. yerde bıraktığı iz imza yerine geçen maden,
plastik vb. den yapılmış damga, kaşe:

“Tahmin ettiğim çıktı. Nûman Paşa'dan **mühür**
alındı.”

(m. 35044)

m. 9655, 35005

m.+ünü 23863, 35185

[=5]

MÜHÜRLE-: **mec.** Sonunu getirmek, son kararı
vermek, neticeye erdirmek:

“Binâenaleyh insanlar sözlerini nisyandan
kurtarmak için vezinlere dizerler, kafiyelerle
mühürlerler.”

m.-rler 29632

[=1]

MÜJDE: Fars. 1. Sevinmeye yol açan,
sevindirici haber, muştı:

“Kostantaniyye fethine dair bir hadisin
müjdesini hisseden o asker (…)”

(m.+sini 6922)

2. ***Müjde vermek**: Birine sevindirici bir haber ulaştırmak:

“Ey berk **müjde ver** felek.in mihr ü mâh.ına”

(m. 37205)

m. 7154, 11776, 21647, 31585, 37833

m.+niz 21659

m.+sini 6633, 12819

m.+ye 31636

m.+yi 15003, 31635

[=13]

MÜJDECİ: Müjde veren, iyi ve sevindirici haber getiren (kimse), muştucu:

“Daha şimdiden, büyük bir hareket-i fikriyyenin **müjdecisi** görünüyor.”

(m.+si 30674)

m.+si 5585, 21822

[=3]

MÜJDE-İ BAHAR: Fars. Bahar müjdesi:

“Siz **müjdeîbahâr.ı** ver-en bâd ol-un de-di”

m.+ı 37423

[=1]

MÜJDELE-: Sevindirici haber getirmek, müjde vermek, muştulamak, tebşir etmek:

“Devrîfütüh.u SûrıSirâfil **müjdele-r**”

m.-r 37169

[=1]

MÜJDE-RESÂN-I BAHÂR: Fars. Baharın müjdesine ulaşan:

“Sünbül menekşe **müjderesânubahâr** ol-ur”

m. 39255

[=1]

MÜJGÂN: Fars. Kirpikler, kirpik:

“Nedim Divânı'nda bir kasîde vardır, **müjgân** üstüne, hicran üstüne, umman üstüne kaftiyeleri ve redifleriyle âdeta akar.”

(m. 28329)

m. 28332, 28332

[=3]

MÜKÂFAT: Ar. Bir başarının karşılığı olan şey:

“Geçen sene Trakya ve İzmir'i, Bahr-i Sefid muvazenesinin ni-gehbânlığını etmeye mukabil istiyordu. Şimdi bu mağrûrâne vazifeyi ifa edemeyeceğini meydana koyduktan sonra aynı **mükâfatı** istiyor, hâsılı Yunanistan bu zihniyetle sulhe taliptir.”

(m.+ı 13391)

m. 22305, 22426, 22440, 22471, 22479, 22535, 31904, 34995

m.+ı 6748, 10001, 13382, 15158, 17580, 22296, 22424, 22443, 22460, 22469, 34981

m.+ına 14523

m.+ını 22431, 22436, 22446, 22498, 22508, 22650, 34759

m.+la 22427

m.+lar 22507, 22539

m.+ları 22521, 22545

m.+ların 22520

m.+larını 2748, 22439

m.+tan 22294

m.+tır 16647

[=37]

MÜKÂFATEN: Ar. Mükâfat olarak:

“Türk milleti, en âciz ve dağınık bir hâlde kalmasına rağmen, Yunanistan'a galiptir; galebesine **mükâfaten** hiçbir arazi tavizi istemiyor.”

(m. 16328)

m. 16286

[=2]

MÜKÂLEME: Ar. Karşılıklı konuşma, söyleşme:

“Sedirde oturan zat bambaşka, yeni ve gayet sevimli bir Türkçe ile **mükâleme** kapısını açtı.”

(m. 6549)

m.+den 18270

m.+lerinden 33254

m.+lerini 33247

m.+miz 6554

m.+ye 14219

m.+yi 19219, 30934

[=8]

MÜKEDDER: Ar. Kederli, gamlı, üzgün, mahzun:

“Beş parasız üstü başı perişan, başında kalıbını ve rengini kaybetmiş bir kasket, tıraşı gecikmiş, âdeta gözleri fersiz, aç kalmak korkusuyla telâşlı ve **mükedderdi**.”

(m.+di 11125)

“Ne **mükedder** çıkıl-ır seyr.e ne mahzun yürün-ür”

(m. 37807)

m. 10659

[=3]

MÜKEDDERÂNE: Ar.+Fars. Mükedder olan bir kimseye yakışır surette:

“Tur esnasında, benim o sıralarda çıkan şarkı'larımın nakaratına uygun bir mısraı, biraz **mükedderâne** bir irticâle söyledim.”

m. 2684

[=1]

MÜKELLEF: Ar. Bir işi yapmak zorunda olan (kimse), yükümlü:

“Türkçenin güzelliğini ifâde edebilecek olan Türk sanatkârı, onun bütün yaratılış safhalarını idrâk etmekle **mükellefir**.”

(m.+tir 27432)

m. 9400, 24611, 33780

[=4]

MÜKEMMEL: Ar. Olabileceği en üstün, en kusursuz şekilde olan, eksiksiz, kusursuz, tam:

“Mimari, Sinan'la en **mükemmel** kıvamına gelmişti.”

(m. 6091)

m. 421, 2994, 3097, 3134, 3135, 3344, 4214, 5384, 5657, 8173, 8862, 9550, 12043, 12191, 12628, 12804, 13005, 13149, 13808, 14575, 15442, 15638, 15801, 16025, 16896, 18379, 19808, 19845, 19989, 20009, 20011, 20060, 21062, 21067, 21092, 21609, 21762, 21922, 21961, 21973, 22462, 24839, 24972, 25356, 25719, 26808, 27283, 27350, 27509, 27778, 27927, 28795, 30070, 30470, 30548, 30605, 30735, 30793, 31108, 31516, 31531, 31675, 31865, 31997, 32009, 32874, 33328, 35335

m.+di 27581

m.+dir 19962

m.+i 19997, 31523

m.+olsalar 35246

[=74]

MÜKEMMELİYET: Ar. Mükemmellik:

“(…) Ancak bu ikinci sanat eserinde **mükemmeliyetin** yegâne şartı bestenin hüviyetin eksiksiz ve fazlasız ifadesidir.”

(m.+in 27388)

m. 9552, 20206

m.+e 5754

m.+i 18534

m.+ini 32584

m.+inin 4837

m.+le 17717

[=8]

MÜKEMMELLEŞ-: Mükemmel duruma gelmek:

“Üstelik Barbaros Hayreddin Paşa'nın himmetiyle **mükemmelleşen** donanma, yenilmez bir kuvvet hâline geldi.”

m.-en 5304

[=1]

MÜKEMMELLİK: Mükemmel olma durumu, eksiksiz ve kusursuz olma, mükemmeliyet:

“Loti'yi edebiyat yolundan şan zirvesine çıkaran saik ne iradî kudret ne **mükemmellik**, yalnız ilâhî bir mevhibedir.”

m. 20920

[=1]

MÜKERRER: Ar. Tekrar edilmiş, tekrarlanmış:

“Bu halk eserlerinde **mükerrer** tekrarlar, aynı terennümler, aynı metinler ne kadar çabuk göze çarpar ve ne kadar çabuk kesel verir.”

(m. 32252)

“**Mükerrer Gazel**”

(m. 37371)

m. 17069

[=3]

MÜKEVKEP: Ar. Yıldızlı:

“İşte semâları yeniden **mükevkep** ve şâsaadâr olan nesiller...”

m. 22408

[=1]

MÜKEYYİFÂT: Ar. Enfiye, kahve, sigara, içki gibi keyif veren, sarhoş eden şeyler:

“Halk artık her şeyi yapacağını duyar duymaz, her şeyden evvel mahrum kaldığı **mükeyyifâta** kapıldı.”

(m.+a 31665)

m.+a 31647

[=2]

MÜKELLEF: Ar. Çok emek verilerek

hazırlanmış, gösterişli, muhteşem, şatafatlı:

“Kralın Muhafız Taburu bu alaya Sarayın tiyatrosunda **mükellef** bir ziyafet çekiyor.”

m. 25608

[=1]

MÜKRİMÂNE: Ar.+Fars. Misafirperver bir kimseye yakışır tarzda:

“Padişah **mükrimâne**, bütün Bizans rahiplerini mutantan kalyonlara bindirdi, kalyonlar İtalya'ya doğru açıldılar.”

m. 6371

[=1]
MÜLÂHAZA: Ar. Düşünce:
“İşte bu **mülâhazalarla** Trablusgarb Harbi'nden
1918 Mütârekesine kadar İstanbul'da bir
vatandaş gibi gördüklerimi yazmayı fâidesiz
görmedim.”
(m. +larla 2614)

m. 3617, 13364, 13411, 17803, 17804,
19103, 29479, 29666, 31616
m.+da 20729
m.+dır 24165, 29632
m.+lar 14418, 24460
m.+ları 16007, 27555
m.+larıma 29116
m.+larımı 29522
m.+ma 25387
m.+mı 29391
m.+nın 29634
m.+yı 8311, 14140, 29632, 31827, 32645,
34271

[=28]
MÜLÂKAT: Ar. Bir yerde buluşmak suretiyle
karşılıklı konuşma, görüşme:
“Şişli'de Gazi Ethem Paşa'nın konağı hemen her
gün esrareniz bir **mülâkatın** cilve-gâhiydi.”
(m. +ın 11470)

m. 10710, 19920, 32339, 32713
m.+eder 19938
m.+ı 10015, 23178, 26926, 31944
m.+ımız 19917
m.+ımızda 20885
m.+ımızdan 8501
m.+ın 26907
m.+larında 10127, 13342, 29201
m.+tan 8577

[=18]
MÜLÂKÎ: Ar. ***Mülâkî olmak**: Kavuşmak,
görüşmek:

“Tekrâr **mülâkî ol-uruz** bezmiezal.de”
m. 37642

[=1]
MÜLÂSIK: Ar. Yapışık, bitişik:
“Biz tenhâ türbeyi ziyaret ederken, türbeye
mülâsık küçücük bir odadan, türbedâr olan
Hindli bir fakir çıktı.”

m. 438
[=1]

MÜLÂYİM: Ar. **mec.** Yumuşak, mutedil:

“Üçüncü taarruz tehditlerini savururken
Gonaris Atina'da **mülayim** bir lisan kullanmaya
başladı.”
(m. 13347)

m. 3632, 10122, 10330

[=4]

MÜLÂZİM: Ar. Teğmen:

“Lisans, bizim Mekteb-i Harbiyye'den üç senede
mülâzım, doktora da erkân-ı harb çıkmak
demektir.”
(m. 20053)

m.+ın 20916

m.+lerinden 34850

[=3]

MÜLÂZİM KENAN BEY: Paris'teki Genç
Türklerden biri:

“Selânik'ten gelen Ömer Naci, arkadaşları
Husrev Sami, Recep, Sicilya'da felâketli bir
firari hayatı sürerken getirilen **Mülâzım Kenan
Beyler** Bonaparte Sokağı'ndaki lojmanda bir
hayat uyandırdılar. .”

m.+ler 10940

[=1]

MÜLEMMÂ: Ar. Karışık:

“Fransız terkipleriyle **mülemma** cümleler yazıyı
istiyâ ettiler.”
(m. 33147)

m. 15350

[=2]

MÜLEVVES: Ar. Pis, kirli, iğrenç:

“O vakitten beri **mülevves** Bizans'tan
bahsetmeye devam ederek İstanbul'u temsil
etmektedir.”

m. 11119

[=1]

MÜLGÂ: Ar. Kaldırılmış, feshedilmiş,
lağvolunmuş:

“İspanya hükümeti şarkta, Fransa'nın Katolik
hâmiliğini asırlardan beri kabul etmemiş, ve
mülga kapitülasyonlar mucibince katlananların
himaye olunmasını hoş görmemiş olduğundan
(...)”
(m. 19153)

m. 26519

[=2]

MÜLHAK: Ar. Bir bütüne sonradan katılmış,
eklenmiş, ilâve edilmiş:

“**Mülhak** binalar, imaret, bimârhâne, dârüşşifâ, dârüttüb ayrı ayrı değerdendirler.”

(m. 5667)

m. 5551, 5557, 5558, 20219, 24201

[=6]

MÜLHEM: Ar. İçe doğmuş, ilham edilmiş:

“Makaleler de tabî o havadislerden **mülhem**, onların mahsulü!”

(m. 15188)

“**Tûr.dan Mülhem**”

(m. 37504)

m. 3143, 8376, 22511, 25139, 26478, 30449, 32581

m.+dir 18847

[=10]

MÜLHEMÂT: Şiir kitabı:

“(…) Sırrı Paşa'nın Mektûbât'ı arasındaki gazelleri, adını unuttuğum bir şâirin **Mülhemât** unvanlı bir eseri on beş yaşındaki şiir kâinatının çerçevesini teşkil ediyordu.”

m. 2026

[=1]

MÜLHEM TEPE: Maurice Barres'in kitabı:

“**Mülhem Tepe** müellifi Maurice Barres, büyük bir üstâd-ı huzûzun kitabı.”

m. 6472

[=1]

MÜLHİD: Ar. Allah'ı tanımayan, Tanrı'yı inkâr eden, dinsiz, imansız kimse:

“Zamanımızda muhafazakârların mütecedditlere atfettiği Farmason, **mülhid** ve zındık sıfatları aynen Selîm-i Sâlis devrinde (de) telâffuz olunuyordu.”

m. 3732

[=1]

MÜLHİDÂNE: Ar.+Fars. Mülhit bir kimseye yakışır tarzda, imansızca:

“Ondan sonra gelen daha mutedil inkılâp devresi dine karşı **mülhidâne** lâkayddır.”

m. 22478

[=1]

MÜLHİME: Ar. İlham eden. ***Mülhime-i şî'r**:

Şiir ilham eden:

“Bilâhire Nigâr Hanım'ın şiirlerini okurken anladım ki o hayâl bu Şark şâiresinin **mülhime-i şî'ridir**.”

m.+i+şiridir 31260

[=1]

MÜLK: Ar. 1. Dükkân, ev, arsa vb. taşınmaz mal:

“Zengin yalı sahiplerinin gelirleri ya Anadolu ve Rumeli çiftliklerinden ya İstanbul'daki **mülklerinden** yahut da devlet hazinesinin verdiği maaşlardandı.”

(m.+lerinden 5826)

2. Bir hükümdar veya devletin hüküm ve idaresi altında bulunan toprakların tamamı, memleket:

“**Mülk.ünde** ver-di her yer.e umrân.dan nişan”

(m.+ünde 39301)

3. ***Mülk-i Areb**: Arap ülkesi:

“İbni Kemal cevap veriyor: 'Pâdişâhum yolda gelürken leşker halkı Nil'de davarların suvarurken birisi bir türkû çağırır ve kıt'ayı okur:

Nemiz kaldı bizim **mülk-i Areb'de**
Nice bir dururuz Şam ve Haleb'de
Cihan halkı kamu aış ü tarebde
Gel ahî gidelim Rûm illerine.' (...)

(m.+i+areb.de 25750)

m. 5458, 19170, 34758

m.+i+areb.de 25736, 25754

m.+lerini 26061

m.+ü 3494, 21432, 25908

m.+ümüz 23300

m.+ün 37942

m.+ünden 16034

m.+ünün 15879

[=15]

MÜLKÎ: Ar. Bir ülkeye ait, bir ülkeyle ilgili:

“(…) diğer taraftan da Anadolu'da Türkler arasında millî ve **mülkî** birlik vücuda getirerek bütün Anadolu'yu bir tek idareye tâbi kılmak siyasetini şaşılacak bir sürat ve şiddetle tatbik ediyordu.”

(m. 4715)

m. 4513, 17716, 17721, 24093, 33048

[=6]

MÜLK-İ İSLÂM: Ar. İslâm ülkesi, diyarı:

“**Mülkiislâm.ı** Hudâ eyle-ye dâim me'men”

m.+ı 37845

[=1]

MÜLKİYE: Ar. Askeriye ve ilmiye teşkilatının dışında kalan mutasarrıf, vali, kaymakam vb. devlet idarecileri sınıfı:

“Daha doğrusu Nurettin Paşa'nın bu hareketinde tebellür etmeye başlayan mülkiye ve adliye teşkilatımıza bir müdahale görüyorlardı.”
(m. 10463)

m. 4141, 12183

m.+deki 9668

[=4]

MÜLK Ü DEVLET: Ar. Memleket ve devlet:
“Âbâd kıl-dı âtifet.i **mülküdevlet.i**”

m.+i 39290

[=1]

MÜLTASIK: Ar. Bitişik, yapışık, birleşmiş, bitişmiş:

“Bulgaristan'a, Adalardenizi'nde, Bulgar vatanına mültasik ve Bulgar toprağı olmak şartıyla bir liman vermek (...)”

m. 17971

[=1]

MÜLTECİ: Ar. Vatanını terk edip başka bir ülkeye sığınan kimse, sığınmacı:

“Kafkas mültecisi bir Çerkez babanın çok ikbâlperest bir halefiydi.”

m.+si 2723

[=1]

MÜMANAAT: Ar. Karşı çıkma, engelleme, mâni olma, muhalefet:

“(…) bütün mümanaatlara rağmen Rusya sarkar, gözlerini Akdeniz kıyılarına diker.”

m.+lara 15846

[=1]

MÜMÂRESE: Ar. Bir iş ve sanatla devamlı meşgul olmanın kazandırdığı alışıklık, ustalık, maharet, hüner:

“Sarf ve nahivde emsalsiz bir mümaresesi vardı.”

(m.+si 9828)

m.+siyle 28152

[=2]

MÜMÂSİL: Ar. Benzeyen, andıran, –e benzer, gibi:

“Bütün bu eserler ve bunlara mümasil daha niceleri beşeriyetin âbidâtından sayılır.”

m. 22146

[=1]

MÜMÂŞÂT: Ar. *Mümâşat etmek (eylemek):

Uymak, yoldaş olmak, yoldaşlık etmek:

“Binâenaleyh işin içinde bir kabahat varsa Cumhuriyet Halk Fırkası'nın değil türlü türlü

mülâhazalar gözeterek oraya mümâşât edenlerindir, diyor.”

m.+edenlerindir 24472

[=1]

MÜMESSİL: Ar. Benzerlerinin ortak vasıf ve özelliklerini yansıtan, kendi cinsinden olanların örneği durumda olan kimse:

“O sıralarda Orhan Seyfi ve Enis Behîç gibi yeni Türk şiirinin **mümessilleri**, neşrettiğim derme çatma birkaç eserdeki lisani ve zevki Ziya Gökalp'ın, bütün ayrılıklara rağmen, pek ziyade beğendiğini ve gençlere numune olarak gösterdiğini söylüyorlardı.”

(m.+leri 8592)

m. 21821, 30665, 31510, 31612, 31620, 31877, 31964

m.+i 9307, 10408, 11507, 14845, 20256, 23826, 31854

m.+idir 22596

m.+ler 31496, 31607

m.+lerde 31883

m.+lere 31494

m.+leri 2361, 10467, 31493, 31849, 31879, 32037

m.+lerimiz 31605

m.+lerimizden 18228

m.+lerin 32000

m.+lerinden 22064

m.+lerine 19245, 19246

m.+lerini 31618

[=33]

MÜMEYYİZ: Ar. İyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayıran, ayırt eden, temyiz yeteneğine sâhip olan:

“Antoine, şimdiye kadar binlerce mümessil tanımış, yüzlerce sanatkâr yetiştirmiş bir **mümeyyizdir.**”

m.+dir 31631

[=1]

MÜMİN: Ar. Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve İslâmiyet'in diğer iman esaslarına inanan, iman sâhibi kimse, Müslüman:

“**Müminleri** bir tek kubbe altına almak emeli, ancak selâtin camilerinde tecelli edebildi.”

(m.+leri 5475)

“Tâ feth.den beri **mü'min** mütevekkil yoksul”
(m. 36047)

m. 33207, 35678
m.+ler 37287
m.+lerdir 6363, 19462
m.+lere 7177
m.+leri 5465, 19466
m.+lerin 23676
m.+lerini 4906
m.+lerinin 7062
m.+lerle 7112
[=9]

MÜMİNÂNE: Ar. +Fars. Mümine yakışır tarzda:

“Ekseriya müzeyyif olarak konuştuğunu bildiğimiz o Naim Bey bu sözlerini söylerken o kadar **müminâne** bir teessür içindeydi ki ben de teessürümden önüme bakıyor ve ne cevap vereceğimi bilemiyordum.”

m. 9546
[=1]

MÜMKÜN: Ar. 1. Olması, gerçekleşmesi imkân dâhilinde olan, olabilir, kabil, muhtemel:

“Nâbi'den nâdir redifli bir gazeli tekrar ediyor diye Nedim'i nazîre söylüyor farz etmek **mümkündür.**”

(m. +dür 27714)

“Yalnız bu kat.ta **mümkün** ol-ur dâimî uçuş”
(m. 36540)

2. ***Mümkün olmak**: Olabilmek, yapılabilmek, gerçekleşebilmek:

“Paris Sefareti'nin ataşemüliterliğine müracaat ederse vaziyetinin ıslah edileceğini, mümtaz yüzbaşı rütbesiyle ayrılmış olduğu ordumuzun kadrosuna iade olunmasının **mümkün olacağını** söyledim.”

(m. +olacağını 11174)

m. 2601, 2696, 5141, 5919, 7345, 9544, 11179, 12083, 12720, 13301, 13340, 14847, 15459, 15674, 19122, 23206, 23233, 23234, 25402, 25434, 26298, 32053, 32977, 37494, 38311

m.+dür 5134, 12886, 18043, 20020, 27024, 27521, 27696, 28120, 29342, 29443, 32406, 33131, 33211

m.+olabileceğine 32219
m.+olamaz 29320
m.+olamazdı 3631
m.+olamıyor 30080
m.+olduğu 35104

m.+olduğuna 25108
m.+olduktan 19855
m.+olmaya 32142
m.+olmayan 34857
m.+olmaz 31128
m.+olmazdı 35146
m.+olmazsa 11178
m.+olmuştu 25880
m.+olmuyor 21264
m.+olsaydı 26135
m.+olur 26602, 27779, 32135, 33027
m.+olurdu 32993, 35151
m.+olurmu 28670, 30018
m.+olursa 32060
m.+oluyor 32928
m.+se 18145, 19672, 29513, 34509, 39105
[=71]

MÜMKİNÂT: Ar. Mümkün olan, olabilir veya kabul edilebilir şeyler:

“Hassaten **mümkinat** tarafdârıyım; içtihadımı medîd murâkabâtım sırasında dâima icrası mümkün tarafa sevk ettim.”

m. 23216
[=1]

MÜMTAZ: Ar. Diğerlerinden ayrılmış, üstün, seçkin, seçilmiş:

“Bu sofanın arkasında babası **mümtaz** olan birkaç çocuk otururdu.”

(m. 510)

m. 5045, 11166, 15037, 20010, 21180, 31274, 31749, 31766, 31854, 31903, 33214
m.+dılar 12870
m.+dır 22309
m.+etti 9700
m.+ı 3565
m.+ları 21746, 30588

[=18]

MÜNÂCÂT: Ar. Dua ve niyazda bulunma:

“Renan'ın altmış sene evvel, Suriye'den dönerken Atina Akropolis'i üstünde yükselen **münâcâtı** beş asr-ı tefekkürün son sözü idi.”

m.+ı 30524
[=1]

MÜNÂDÎ: Ar. Nidâ eden, seslenen, çağıran:

“**Münâdiler** haber verirdi ki Sirk'de geceli gündüzlü büyük eğlenceler başlayacak.”

m.+ler 30246
[=1]

MÜNÂFERET: Ar. Birbirinden nefret etme, birbirini sevmeme:

“Muallim Naci'nin Ekrem Bey'le olan husûmeti onda dokuz bir mikyasa şahsî **münâferet** yüzündendi.”

(m. 27594)

m. 3996

[=2]

MÜNÂFESE: Ar. Karşılıklı benlik davası gütme, birbirini çekememe, çekememezlik, gizli düşmanlık:

“Gerçi o kongrede asıl **münâfese** Ahmed Rızâ Bey'le İsmail Bey'in şahsî ihtiraslarından ve ahlâk meselelerinden türemiştir.”

m. 4255

[=1]

MÜNÂFIK: Ar. İçi başka, dışı başka olan, özü sözüne uymayan, iki yüzlü, ara bozucu (kimse): “Bu icrâatta Harem'in mi tesîri vardı; içerde ve dışarda olan **münâfikların** mı?”

(m. +ların 35112)

m. 10369

[=2]

MÜNÂFİ: Ar. Karşıt, aykırı, uymaz, uyuşmaz, muhalif, mugayir:

“Kendi kendime dedim ki: Bu güzide sâmilerden biri kürsiye çıksa da söylese ve bu vaiz dinlese! Dinimizin adabına **münâfî** mi olur?”

(m. 7898)

m. 17030

[=2]

MÜNÂKALÂT: Ar. Ulaşım ve ulaştırma işleri, ulaştırma:

“O azîm kalabalıktan hayli müddet **münakalât** durdu.”

(m. 197)

m.+ı+alem.e 15059

m.+ının 6549

[=3]

MÜNÂKAŞA: Ar. Bir konu veya mesele üzerinde yapılan tartışma:

“Akşama kadar fasılasız, yalnız fikirler etrafında, sürekli **münakaşalar** içinde konuşuyorduk.”

(m. +lar 8617)

m. 3980, 9528, 9810, 11596, 24827, 32991

m.+da 9528

m.+dan 3983

m.+dır 20755

m.+edildiği 8883, 17279

m.+lar 8897, 9029

m.+larıyla 11007

m.+mıza 10675

m.+nın 9508

m.+sı 3979

m.+sından 32994

m.+ya 11593, 11599, 11600, 29120

[=23]

MÜNÂKAŞACI: Münakaşa yapan:

“Hemen atılıp itiraz etmek için dinler gibi görünür bir **münakaşacı** olduğu için, hemen her söylediğime derhâl savletle cevap veriyordu.”

(m. 8894)

m. 32625

[=2]

MÜN'AKİD: Ar. (Meclis, komisyon vb. için)

Toplanmış, kurulmuş, teşkil ve tertip edilmiş:

“Bâlâdaki muhtasar izahımızla Bulgaristan'da bugün **mün'akid** Çiftçi Fırkası kongresinin yalnız ehemmiyet-i siyâsîyesini kayd ile iktifâ ediyoruz.”

(m. 26338)

m. 26322, 26323

[=3]

MÜNÂKKAH: Ar. Ayıklanmak suretiyle en iyi kısmı seçilmiş, müntahap:

“(…) bilâkis kadîm tarzın tekemmül etmiş pek **münakkah**, rasîn, belîğ bir neticesi bulur.”

m. 22064

[=1]

MÜNÂSEBÂT: Ar. Münasebetler, ilgi, ilişki ve alâkalar:

“Bu iki asrı da diplomasi **münasebatı** haricinde bilmezdi.”

m.+ı 9885

[=1]

MÜNÂSEBET: Ar. Sebep:

“Bu ikbal ve idbarı **münasebetiyle** hakkında çok güft ü gûlar olmuştur.”

(m. +iyle 9974)

m. 6728, 6741, 7074, 10715, 24450, 25719,

27697, 28614, 34450

m.+i 1687, 2346, 4491, 9210, 13206, 20894,

22078, 34261, 34519

m.+ini 3332

m.+iyle 876, 1921, 3139, 4009, 9077, 9517, 9968, 11331, 11344, 11350, 14301, 14841, 18513, 19126, 19857, 22328, 22696, 24280, 24608, 24681, 25190, 26245, 26547, 34695

m.+le 276, 321, 666, 1058, 2002, 2145, 2290, 4189, 4815, 6695, 6706, 7583, 10152, 10355, 10887, 11218, 11678, 18486, 19121, 20115, 20886, 21048, 23271, 27044, 27213, 30053, 30800, 33971, 34665

m.+leri 4960, 16775

m.+lerinde 10984

m.+lerini 4665, 18685

m.+lerle 545

m.+te 1944

m.+teydi 16713

m.+ti 1624

[=81]

MÜNÂSEBETSİZ: 1. Yersiz, lüzumsuz:

“Yıldırım Bâyezid bir harp açmış ki, bizim son Harb-i Umûmî'ye iştirakimizden daha mânâsız, daha menfaatsiz ve daha **münasebetsiz** görünüyor.”

(m. 12510)

2. Uygun, yakışık almayan, yakışiksiz:

“(…) bir daha hiçbir yerde böyle **münasebetsiz** sözler söylemememi ve aksi takdirde babamın başına çok belâlar gelebileceğini de sıkı sıkıya hatırlattılar.”

(m. 1291)

m. 1625, 12465, 12502, 13358, 19965,

31678, 31683

m.+dir 11600

[=9]

MÜNÂSİP: Ar. Uygun:

“Banyoya gitmiş, tıraş olmuş, yeni çamaşır giymiş, kendime **münasip** bir çekidüzen vermiştim.”

(m. 4073)

“Bir ricâ.m ol-du söz.ün gel-di **münâsîp** yer.i de”

(m. 38938)

m. 1642, 1684, 2173, 9505, 19346, 19979, 21489, 24494, 27975, 30074, 31368, 33477, 34018, 38944

m.+dir 28470

m.+olmayacağını 34575

m.+olur 19930

[=19]

MÜNÂVEBE: Ar. Nöbetleşe iş yapma, nöbetleşme:

“Ahenk kısa ve uzun heceler muntazam bir **münâvebeyle** birbirini takîb edişinden hâsıl olur.”

(m.+yle 29374)

m.+etmez 29317

m.+i+muntazama.sına 29310, 29417

m.+sini 29437

m.+yle 29457

[=6]

MÜNÂZARA: Ar. 1. Bir konu üzerinde belirli usul ve kurallara uyularak yapılan tartışma, delil ve misal getirerek karşılıklı konuşma:

“Daha bir asır evvel, Hâkaan-ı Rûm'un ülkesinde gezinen bir seyyah, bir yanda ulemâyı, Sûk-ı Ukâz'da münazara edenler gibi üslûb-ı kulkule ile **münazarada**; bir yanda şuarâyı, Şîrâz'ın çaygedelerinde müşâare eder gibi, medîd medd'lerle müşâarede; bir yanda da halkı sokaklarda Asya'nın gür sesleriyle nâra-zen görürdü.”

(m.+da 28769)

2. ***Münazara etmek**: Bir konu üzerinde belirli usul ve kurallara uyarak tartışmak, delil ve misal getirerek karşılıklı konuşmak:

“(…) Sûk-ı Ukâz'da **münazara edenler** gibi (...)”

(m.+edenler 28765)

[=2]

MÜNÂZİÜNFIH: Ar. Hakkında ihtilaf mevcut olan şey, münakaşa edilen mesele:

“(…) maktûl kaymakamın eski Şeyhülislâm Ebezâde Abdullah Efendi ailesiyle aralarında **münâziünfih** olan bir arsa mes'elesinde tavassutu imiş.”

m. 34910

[=1]

MÜNBAİS: Ar. Bir şeyden dolayı olan, –den ileri gelen, –den doğan, mütevellit:

“Zannedilmesin ki bu tevazünlük yalnız arazinin taksimi meselesinden **münbaistir**, arazi, haklı taksim edilse idi de yine böyle olurdu.”

m.+tir 13841

[=1]

MÜNBIT: Ar. Bol ürün veren, verimli, bereketli:

“En fakir bir millet, en çorak bir toprak olan vatanını, en zengin, **münbit** ve güzel bir toprakla mübadele edemez.”

m. 23604

[=1]

MÜNCER: Ar. ***Müncer olmak**: Bir duruma veya bir şeye ulaşmak, varmak, varıp son bulmak, ... ile neticelenmek:

“Herhâlde bu sulhun hangi sağlam ve doğru neticeye **müncer olacağını** görmek Yunanlıların bu tek bulanık gözü ile kabil değildir.”

(m. +olacağını 15987)

m. 7222, 10066, 14508, 27117

m.+oldu 26715

[=6]

MÜNCİ: Ar. Kurtaran, kurtarıcı (kimse), müneccî:

“(…) tarihte ilk defa bir kundakçı ‘**müneci**’ telakki olundu.”

(m. 25915)

m. 2828, 13520, 21438, 22724, 30496, 33504

m.+i+islam 2725

m.+lerimizin 13016

m.+nin 26061

m.+si 25952

m.+sinin 18267

m.+yi 18482

[=13]

MÜNDEFİ: Ar. Savulmuş, savuşturulmuş, atlatılmış:

“Fânilik bir sebep idiyse şimdi **mündefi** oldu.”

m. 22296

[=1]

MÜNDEMİÇ: Ar. Bir şeyin içinde saklı olan, o şeyin içinde var olan, bulunan:

“Bu satırlarda **mündemiç** emel bir taraftan bütün Türk ve İslâm efkâr-ı umûmiyyesini bir noktada birleştirmiyor mu?”

(m. 15070)

m.+olduğunu 24983

[=2]

MÜNDERECÂT: Ar. İçerik:

“Bu mecmuaların birçoğu ayrı ayrı heba olup gideceklerine bir araya gelseler, musavver, renkli, eşkâli zengin, **münderecâtu** daha mükemmel çocuk mecmuaları vücûda gelir.”

(m. +ı 21772)

m.+ı 21748, 30590, 30604

m.+ını 15175

[=5]

MÜNDERİÇ: Ar. Bir şeyin içinde yer alan, bulunan:

“İçinde Türklüğü en zehirli husûmetle hırpalamak istiyen bir seyahat defteri **münderiç**.”

(m. 20400)

m. 29227

[=2]

MÜNECCİMBAŞI: Osmanlı saray teşkilatında padişahın tahta oturması, savaş ilanı, sadrazam tayini, düğün gibi önemli olayların en uygun ve uğurlu zamanını önceden belirlemek ve takvim hazırlamakla görevli olan müneccimlerin başı durumundaki kimse:

“Bu salta natı iki kişi idâre eder, biri **Müneccimbaşı’dır**, öteki de Şem’i Molla.”

(m. +dır 33444)

m.+ların 33436

[=2]

MÜNECCİMBAŞI TARİHİ: Osmanlı âlimi, müneccim, mutasavvıf ve tarihçi Müneccimbaşı, Ahmed Dede’nin (ö.1113/1702) Câmi’u’-düvel adlı Arapça umumi tarihi –Müneccimbaşı Tarihi– eseri:

“**Müneccimbaşı Târîhi’nin** tercümesine Nedîm’in yazdığı meşhur mukaddimedeki bir iki satırı hatırladım.”

(m. +nin 30807)

m.+ni 29041

[=2]

MÜNECCİMLİK: Müneccim olma durumu:

“Lâkin biz eskiler gibi **müneccimliğe** inanmadığımız için Müneccimbaşı’ların sarayda vazîfesi, âdet yerini bulsun nev’inden bir tufeyli vazîfe olmuştur.”

m.+e 33445

[=1]

MÜNEGGAB: Ar. Kaynaklanan, temel bir yere dayanan:

“Ordumuzun başında dârüssaâde ağalarının serdarlık ettikleri oluyor, düşmana karşı az çok yine halkın kendinden **müneggab** menba’ların husûsî kuvvetlerinden gelebiliyor.”

m. 23769

[=1]

MÜNEKKİD: Ar. Tenkitçi, eleştirici, eleştirmeci, eleştirmen:
“Sebebi de bahsedenlerin, bu adamların eserini değil, o eserlerden bahseden **münekkidlerin** yazılarını okumakla ve kuru bir malûmat edinmekle kalmaları idi.”
(m.+lerin 32956)

m. 8336, 21875, 21882, 21892, 21924,
21966, 22149, 25961, 31066, 33064
m.+di 26105
m.+i 7731
m.+in 22195
m.+ler 17268, 29215, 31064, 32137
m.+leri 6392, 32401
m.+lerin 8354, 27895, 27944
[=23]

MÜNEKKİDLİK: Münekkidin işi, eleştirmecilik, eleştirmenlik:
“Pek bol bir san'at **münekkidliğini** o kadar derin, kuvvetli ve ilmî bir müşahede ile şimdiye kadar yapan çıkmadı, denilebilir.”
m.+ini 22485
[=1]

MÜNEVVER: Ar. Tahsil, bilgi ve görgü sâhibi olan, fikrî meselelerle uğraşan kültürlü (kimse), aydın, entelektüel:
“Ne kadar zaman **münevverler** bu genci beklediler; bir gün geldi, bu beldenin târihi onun geldiği günden başlıyor.”
(m.+ler 23111)

m. 1327, 3776, 11318, 11322, 22346, 24218
m.+leri 32726
m.+lerin 4261, 32726
[=10]

MÜNFAİL: Ar. Bir şeyin etkisi altında kalan, etkilenen, etkilenmiş:
“Tevfik Fikret'in bu hâlimden muztarip ve bu cür'etinden biraz da **münfaıldım**.”
(m.+dim 8463)

m. 11661, 31032
[=3]

MÜNFERİD: Ar. Tek tük:
“Şimdiden sonra böyle **münferid** hâdiseler gözümüze devede kulak kabilinden görünecek.”
(m. 24613)
m. 24600
[=2]

MÜNHASIR: Ar. Yalnız bir şeye mahsus olan, başka bir şeyle ilgisi bulunmayan:
“Milliyetperverlerimize bir dâğ-ı derundur ki, edebiyatımız yalnız İstanbul'a **münhasırdır**, Anadolu'ya bigânedir.”
(m.+dır 24785)

m. 6751, 6752, 8682, 14556, 26541
m.+dır 29000
[=7]

MÜNHASIRAN: Ar. Özellikle, bilhassa:
“Bu hürriyet fikri ise **münhasıran** Abdülhamid devrine karşı bir aksülamel'di.”
(m. 26271)
m. 8927, 27302, 27804
[=4]

MÜNHAAT: Ar. Çukur, alçak (arazi):
“Edirnekapı ile Topkapı arasında, surun en **münhat** noktasında, ‘Beşinci Askerî Kapı’ diye anılan bir kapı vardı.”
(m. 5219)
m. 4802, 5181
[=3]

MÜNHEZİM: Ar. Bozguna, hezimete uğramış, yenilmiş:
“Hâsılı orduları eşkıya, vatanperverleri haydut diye aforoz ederler, bütün millî gayreti durdurur, bu milleti tam manâsıyla **münhezim** ederlerdi.”
m. 12521
[=1]

MÜNİB EFENDİ: 1807 ihtilâlini çıkaranların başında bulunan bir İstanbul âlimi:
“**Münib Efendi'den** Kabakçı Mustafa'nın peşinden gelen haytalara kadar her âsî, o ihtilâlde, Firenk mukallidlerine karşı harekete gelmişlerdi.”
(m.+den 33114)
m. 33103
[=2]

MÜNİR: Mehmet Münir Erteğün (1883, İstanbul – 11 Kasım 1944, Washington) Türk diplomat ve devlet adamı [Yahya Kemal'in Bern'de iken misafir kaldığı Bern büyükelçimiz]:
“A **Münir.im** ne.ne lâzım.dı büyük elçilik.in”
m.+im 39008
[=1]

MÜNİR NÜREDDİN: Münir Nurettin Selçuk (1900 ?, İstanbul – 27 Nisan 1981, İstanbul), Türk müzisyen:

“Bu devirde yaşayan ihtiyar, orta yaşlı, genç vatandaşlar eski müzikimizin bestelerini **Münir Nüreddin'den** dinledikleri için talihlidirler.” (m.+den 19828)

m. 19805, 19810

m.+in 19806

[=4]

MÜNİR PAŞA: Salih Münir Paşa (d. 1859 – ö. 27 Ocak 1939), Türk yönetici ve diplomat: “1905'te Paris sefiri **Münir Paşa**, Abdullah Cevdet aleyhine bir dâva açtı.”

m. 4015

m.+nın 4043

[=2]

MÜNKABİZ: Ar. Munkabız. **meç.** İçi sıkılmış, sıkıntılı, neşesiz, somurtkan: “Abdülhak Hâmid Bey'in bu milletin edebiyatında ikaa-ettiği en büyük teceddüd işte bu idi: **Mümkabız** olan mazmûnun yerine, cevval, canlı, nâmütenâhî olan fikr'i ikaame etmek.”

m. 31196

[=1]

MÜNKAD: Ar. 1. Boyun eğen, boyun eğmiş, ram olmuş, tâbi, itaatkâr:

“Bu seneki siyasîler ispat etti ki Türk milleti cenkcû değil, devletlerin istatistik namına verecekleri hükme **mümkadrlar**.”

(m.+dırlar 12452)

2. ***Mümkad etmek**: Boyun eğmek, ram olmak, tâbi olmak:

“**Münkaad et-ip** serîr.ine maşrık.la mağrib.i” (m. 37194)

[=2]

MÜNKARİZ: Ar. Adı sanı kalmamış, yıkılmış, yok olmuş, sona ermiş:

“Vâkıâ Türk hâkimiyetinin son senelerinde Sofya pek **mümkariz**, sokaklar birer bataklık mecrası, binalar berbatmış.”

(m. 3081)

m. 1160, 3425, 5168, 5192, 5431, 5508, 5917, 12133, 31429

m.+etmesi 4848

[=11]

MÜNKİR: Ar. Reddeden, kabul ve itiraf etmeyen (kimse):

“Zağanos Mehmed Paşa ilâhî an'aneye gizliden gizliye sadık kalmış, İseviyyeti **münkir**, Ortodoks kilisesi ne karşı gayzla dolu bir Bizanslı iken bir gün Bizans'tan çıkararak ihtida etti idi.”

(m. 6314)

m. 6309, 30991

m.+dir 17685

[=3]

MÜNSİFÂNE: Ar. İnsaflı olana yakışır biçimde: “Lâkin bir ciheti de **münsifâne** söylemek lâzımdır ki son Berrîzâde Atâullah Efendi zamânında sönmüş bir hânedan olan Berrîzâde'lerin nâmını tekrar parlatan Şem'i Molla'dır.”

m. 33351

[=1]

MÜNŞİ: Ar. İnşada usta olan yazar, usta nâsir:

“Çünkü Nazif, **'münşi'** doğmuştu.”

(m. 8898)

m. 27577

m.+den 11789

m.+dir 20995

m.+ler 999

m.+lerin 28582

[=6]

MÜNŞİD: Ar. İnşad eden, iyi şiir okuyan:

“(…) zaman zaman imtihanlar yapar, en mümtaz **münşidlere** mükâfat verir.”

m.+lere 31914

[=1]

MÜNŞİYÂNE: Ar. Münşiye, usta bir yazara yakışır şekilde:

“**Münşiyâne**, yapmacıklı ve kof yazıların Avrupa nesrini tecellî ettirmiş olan birkaç iyi naşirimizin nesrinden fazla rağbet görmüş olduğunu göz önüne getirenler, (...)”

m. 28589

[=1]

MÜNTAKİM: Ar. Öç alan, intikam alan:

“Nâkil bu temâsile karşı kari'lerini isyana hazırlar gibi gizliden gizliye taraftardır; aşk, vazîfe kahramanı, şefkat gibi fezâilî de bin felâket safhasından sonra mesâviye karşı **müntakim** mes'ûd çıkarır.”

m. 22202

[=1]

MÜNTEHA: Ar. 1. Mekânda son nokta:
“Kuytu Haliç ve **müntehasında** eski Sadâbâd...”
(m. +sında 7721)

2. Fikir ve zihniyette son nokta:
“Milliyet fikirlerini ilk neşreden beş on Türk mütefekkeri Avrupa medeniyetini **müntehasına** kadar idrak etmiş ve medeniyet fikrinden milliyet fikrine çarçabuk varmış.”
(m. +sına 13633)

m. 20906
m.+lar 13623
m.+sı 12766, 22819
m.+sına 7531
m.+sında 10577
[=8]

MÜNTEHAB: Ar. Seçilmiş, seçkin, seçme, güzide:
“Bu Londra hayatımda okuduğum eserler arasında, ikisi beni fazla sarmıştı: Biri Gustave Flaubert'in Salammbô'su idi; biri de Paul Verlaine'in **müntehab** şiirlerinden mürekkep bir ciltti.”

m. 2156
[=1]

MÜNTEHABÂT: Ar. Güzideler, seçilmiş olan şeyler:
“Devletin resmî kitapları olan **müntehabât'larda** seçme yazılar'da âmmenin ismini bile işitmediği gençlerin eserleri Fuzûlî, Bâkî ve Nâilî'nin eserleri yanında görülür oldu.”

m.+larda 27608
[=1]

MÜNTEHÎ: Ar. Bir yere, bir şeye varıp ulaşan, son bulan:
“Bu hâdiseden sonra Ali Kemal, İkdâm'ın başmuharrirliğini aldı. Akıbetine kadar **müntehî** olan cidaline girdi.”

m. 10039
[=1]

MÜNTEHÎB: Ar. Seçmen:
“Reylerini Cumhuriyet Halk Fırkası'na veren İstanbul **müntehiblerine**, me'yûs ve inkisâr-ı hayâle uğramış lâkin samimî bir insan gibi diyor ki: (...)”

(m. +lerine 24455)
m. 24720
m.+i+sani.ler 24368
[=3]

MÜNTEHİRÂNE: Ar.+Fars. İntihar eden kimseye yakışır tarzda:
“Daha doğrusu ancak bir devlet, Avusturya gibi bir devletiz diyenler, **müntehirâne** bir gaflette bulunuyorlar.”

m. 21461
[=1]

MÜNTEŞİR: Ar. (Kitap, mecmua vb. için) Basılıp neşredilmiş, yayımlanmış:
“Çocuğun, kadının, çiftçinin, eczacının, zabıta memurunun, her sınıf efradın, zevkine göre **müntेशir** bu kadar mecmua... Ne büyük bereket!”

(m. 21745)
m. 28609, 30575, 30707
[=4]

MÜNZEVÎ: Ar. Bir köşeye çekilen, tek başına yaşayan (kimse):
“Bir salîb ordusu Tuna'dan Balkanlar' a doğru boşandı. O zaman 'Manisa **münzevisi**' inzivagâhından çıktı.”

(m. +sı 6167)
m. 2296, 13694, 23170, 34321
m.+lerin 19047
m.+sinin 6170
[=7]

MÜNZEVÎLEŞ-: Etrafla ilgisi olmamak, insanlardan uzaklaşmak:
“Lâkin ben günden güne daha ziyâde **münzevîleştiğimden**, sekiz dokuz asır evvel mû'tekif ve münzevîlerin diyarı olduğu için Araplar tarafından 'Mücerrid' ismi verilmiş Madrid'den memnunum.”

m.-tiğimden 19057
[=1]

MÜNZEVİYÂNE: Ar.+Fars. Münzevi bir kimseye yakışır tarzda, tek başına:
“Bu müddet zarfında eski kitaplar devşirdi, vaktini **münzeviyâne** geçirdi.”

(m. 10169)
m. 33573, 34876
[=3]

MÜPHEM: Ar. Belirsiz olarak:
“Kendisini, İstanbul'da, mektepler âleminde **müphem** surette tanıyordum.”
(m. 1719)

m. 5017, 5598, 5679, 7443, 10870, 15300, 17139, 17615, 18640, 18689, 18782, 22606, 27340, 27535, 30410

[=16]

MÜPTELÂ: Ar. Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün:

“(…) o kadar malihulya **müptelâsı** bir kafa öyle birdenbire ipkasından kurtulabilir mi?”

(m. +sı 16300)

m.+sı 9869, 22763

[=3]

MÜRÂCAAT: Ar. 1. Bir istek için bir kimse veya makama başvurma, başvuru:

“Fakat ben de **müracaatımı** o noktada bıraktım.”

(m. +ımı 3885)

2. ***Mürâcaat etmek**: Başvurmak:

“Paris mecmuasının müdürü Jean Phineau, bütün ulemâ, üdebâ, ahlâkîyün ve felâsifenin reylerine **müracaat ederek** bu asırda halka manevî gıda diye verilen bu hikâyeleri beyne'n-nâs terzil etti.”

(m. +ederek 22116)

m. 17596, 24257, 34354, 34374

m.+a 32024

m.+edemedim 29339, 29440, 29450, 29460

m.+ederse 11165

m.+ederüz 25741

m.+etmeğe 32502

m.+ettiğim 3878

m.+ettiğini 1784

m.+tı 15086

m.+ım 19764

m.+ını 19139

m.+ının 11391

m.+lara 10683

m.+larında 15511

m.+larının 14238

m.+ta 14031, 19138

[=25]

MÜRÂİYÂNE: Ar. Mürâi, iki yüzlü bir kimseye yakışır tarzda, riyakârca:

“Zannımca Yeniçeri ihtiyarları Pâdişâh'ın bu teklifini hemen reddedemezler, hattâ **mürâiyâne** olarak kabullenirler.”

m. 35398

[=1]

MÜREBBÎ: Ar. Eğiten, terbiye eden kimse, eğitici:

“Avrupa'nın yaşayış tarzı bizi değiştirdi, tepeden turnağa kadar yeni **mürebblere** benziyoruz.”

(m. +lerimize 21283)

m.+di i 32402

m.+leri 22953

m.+lerimizin 21275

m.+nin 21829, 30672

[=6]

MÜREBBİYE: Ar. Bir ailenin, belirli bir ücret ödeyerek çocuklarının bakım ve eğitimiyle özel olarak ilgilenmesi için tuttuğu eğitici kadın:

“Bu tabii yoldan inhiraf, **mürebbiyeler**, sör mektepleri, kollejer ve bizim kendi elimizle yazdığımız özenç romanlarının yüzünden oldu.”

m.+ler 21188

[=1]

MÜRECCAĞ: Ar. Tercih edilen, üstün tutulan:

“Daima sandılar ki Türk halkı parasızlık, sefalet, açlık ve sürekli bir harple ezilirse, akıbet esareti istiklâle **müreccah** görür.”

m. 18020

[=1]

MÜREFFEH: Ar. Geçim sıkıntısı olmayan, bolluk ve refah içinde yaşayan, varlıklı:

“Türkler son asırda, en **müreffe** ve en paralı zamanlarında İstanbul'u boşalttılar.”

(m. 7543)

m. 11692, 13050, 16958, 17034, 18005

[=6]

MÜREKKEB: Ar. Birden fazla şeyin bir araya gelmesinden meydana gelmiş, birleşik:

“Paris'in Luxembourg müzesinde, somaki ve beyaz mermerden **mürekkab** bir kadın heykeli vardır.”

(m. 29027)

m. 28708, 29346, 29446, 29662, 32359, 32360

m.+dir 23682

m.+ine 17

[=10]

MÜREKKEP: Ar. Yazı yazmakta, desen çizmekte, baskı işlerinde kullanılan, çeşitli renk ve kıvamda sıvı hâlindeki birleşik:

“Bir Rabb-ı yessir yazdı. Sonra üstüne şeker döktiler, bana o yazının **mürekkebin**i şekerli şekerli yalattılar.”

(m.+ini 18)

m. 471, 1476, 2156, 4299, 5650, 6804, 7935, 13584, 15030, 17080, 18790, 18912, 19847, 20484, 21900, 22293, 22561, 24265, 25273, 26422, 26450, 26579, 27289, 28710, 28783, 31634

m.+le 1998, 10750

m.+tir 16039

[=29]

MÜRETTEBAT: Ar. Gemi, uçak vb. nde görevli olan personelin tamamı:

“Yalnız İstanbul'dan **mürettebatı** tam bir kalyon kaldıramıyorlardı.”

(m.+ı 12724)

m.+ı 23880

[=2]

MÜRETTEP: Ar. Maksatlı olarak düzenlenmiş, danışıklı:

“Bir İstanbul gazetesinin kırk iki havadisi de karşıda **mürettepse** tabiatıyla İstanbul'un o günkü havasında Türkler körler gibi yaşarlar.”

(m.+se 15224)

m. 15553

[=2]

MÜRETTİP: Ar. Düzenleyen, tertipleyen

(kimse):

“Lehistan'da fıkır fıkır kaynayan ihtilâl hareketlerinin **müretteplerindendi**.”

(m.+lerindendi 16591)

m. 10930, 20235

m.+in 32283

m.+leri 9943

[=5]

MÜREVVİÇ: Ar. **mec.** (Düşünce, görüş vb. için)

Destekleyen, taraftar olan, yayan:

“Sadeliğin en hararetli bir **mürevviciydi**.”

m.+iydi 9844

[=1]

MÜREYYİF: Ar. Merhametli, re'fetli:

“O kadar ince, o kadar **müreyyif**, o kadar zarif olan Türk, ciddî vadilerde yazı yazarken bütün meziyetlerini gösterir.”

m. 28416

[=1]

MÜRĞÂN-I MUGANNÎ: Fars.+Ar. Güzel sesle ve mûsikî kurallarına uyarak şarkı söyleyen kuşlar:

“**Mürğânımuganni.yle** hemâvâz ol-alım çal”

m.+yle 39139

[=1]

MÜRĞ-İ MELÂİK: Fars.+Ar. Meleklerin kuşu:

“**Mürğîmelâik.iz** ki hevâ bil-meyiz ne.dir”

m.+iz 38878

[=1]

MÜRĞ-İ TARÂB: Fars. Sevinç, şenlik kuşu:

“Eyvâh şehâbet denil-en **mürğitarab**”

m. 38288

[=1]

MÜRÎD: Ar. Tarikata girip bir mürşide bağlanan kimse, kendi iradesini Hakk'ın iradesine terk edebilmek için bir mürşidin terbiyesine giren derviş:

“Hepimiz o gün Sabâhaddin Bey'in siyâsî, içtimâî ve iktisadî nazariyelerini akşama kadar, hayran ve velhân **mürîdler** gibi dinledik.”

m.+ler 3895

[=1]

MÜRŞİD/MÜRŞİT: Ar. Rehber, kılavuz, önder: “Bir Plutargue'i, yahut bir Dostöewski'yi düşününüz. **Mürşid** tavrı takınmayan bu iki adam insanların kafalarını ne mikyasta sürüklemişlerdir!”

(m. 33269)

m. 8440, 33206, 23628

m.+imiz 27849, 28434, 28936

m.+ler 7012

[=8]

MÜRŞİTLİK: Mürşit olma durumu:

“İhtimâl böyle yazı yazarların çoğu, bir **mürşidlik** hırsı gütmmezler.”

(m. 33226)

m. 33229

[=2]

MÜRT: Ar. ***Mürd olmak**: Ölmek:

“Feleğin rahminden dokuz senede düşerler, sonra dokuz ayda, hattâ dokuz haftada **mürt olur** giderler.”

m.+olur 15133

[=1]

MÜRTECİ: Ar. Gerici:

“Bu küçük Birinci İnönü Muharebesi, Fransız ihtilâlcilerinin **mürteci** Avrupa'ya karşı ilk

kazandığı, o küçük Valmy Muharebesi'ni ne kadar hatırlatıyordu.”

(m. 18351)

m. 4233, 9769, 17187

m.+lere 3735

[=5]

MÜRTESEM: Ar. Resmedilmiş, çizilmiş, resmi çıkarılmış olan:

“Omuzunda ok ve yay, üryan kızlarla koşuşan avcı ilahe Artémise **mürtesem**, bir kitâb-ı esâtîr intişâr etti.”

m. 30497

[=1]

MÜRÛR: Ar. Zaman. ***Mürûr-ı zaman**: Zaman aşımı:

“Ortada **mürûr-ı zaman** vardı.”

m.+ı+zaman 10932

[=1]

MÜRÛRİYE: Ar. Bazı yol, köprü, iskele vb. yerlerden geçilirken insan, hayvan ve eşyalardan alınan vergi, geçiş akçesi, geçit resmi, selâmet akçesi, geçmelik:

“Ceplerimi aradım. Birine verince ötekine vermemek olmaz, onlara da birer köprü **mürûriyesini** uzattım.”

m.+sini 23979

[=1]

MÜRÛVVET: Ar. Ana babanın çocuklarıyla ilgili sünnet, iş güç sâhibi olma ve bilhassa evlilik gibi önemli hayat dönemlerini görmekten ve onları yetiştirmiş olmaktan dolayı duyduğu sevinç, mutluluk:

“Bir müddet sonra Atâullah Efendi'nin ölümünden evvel gördüğü yegâne **mürüvvet** bu olmuş.”

m. 33378

[=1]

MÜRÛVVETSİZ: Mürüvvet sâhibi olmayan, insanlıktan nasibi bulunmayan, namert:

“Silihdar Ali Beyefendi bu derece **mürüvetsiz** ve vefâsız mıdırlar?”

m. 34174

[=1]

MÜRÛVVETSİZLİK: Mürüvetsiz olma durumu, insaniyetsizlik:

“Çünkü bir şey dersem Hisar'dakiler: — Atâullah Efendi, Ali Bey'le kendi düşüp kalkmak, görüşmek istemiyor, üstelik şunu bunu da

görüşmekten men'ediyor, düşmüş bir adama karşı **mürüvetsizlik** ediyor, derlerdi.”

m. 34210

[=1]

MÛSAADE: Ar. 1. İzin:

“Müslüman âdetince gömülmeleri için **müsaade** alır, maiyetinde gelen Baba Cafer'le ve diğer üç yüz kadar Müslümanla kazma ve çapalara sarılır, bütün şehitleri gömer.”

(m. 7242)

2. ***Müsâade etmek**: İzin vermek:

“Nihayet Ferit Paşa'yı devirdiler ve Tevfik Paşa Kabinesi'nin gelmesine **müsaade ettiler**.”

(m.+ettiler 10339)

m. 20611

m.+ederseniz 6696

m.+ediniz 32850

m.+etmediği 18483

m.+etmemektedir 19140

m.+lerinden 24109

m.+leriyle 24137

m.+nizle 27519, 32797

m.+si 3176, 33679

m.+sine 19133

m.+sini 19222

[=15]

MÛSÂADESİZLİK: İzin vermeme durumu:

“(…) bizim tenemmüvümüze hâil olabilecek **müsâadesizlikleri** göz önüne getirdikten sonra da diyebiliriz ki, (...)”

m.+leri 24149

[=1]

MÛSÂBAKA: Ar. Yarışarak ileri geçmeye, üstünlük sağlamaya çalışma, yarış:

“Paris'de o zaman her sene bir cihan pehlivanlığı **müsabakası** olurdu.”

(m.+sı 21348)

m. 31985

m.+da 22305

m.+larının 31986

m.+sı 21350

[=5]

MÛSÂDEME: Ar. **mec**. Uğraşma, didişme, çekişme:

“Kabadayılar bu **müsademeye** gündüzden hazırlanırlardı.”

(m.+ye 537)

m. 9018

m.+de 27117
m.+ederek 21355
m.+lerde 8984
m.+leri 23927
m.+sinde 3017
m.+siyle 18355
m.+ye 27117
m.+yi 16719
[=10]

MÜSÂDERE: Ar. Kanunen kaçak veya yasak olan bir şeye resmen el koyma, zor alım:
“Türkiye’de vakıfların Müslüman ve Hıristiyan her memleketten fazla, çokluğunu haciz ve **müsadere** korkusuna atfetmek harc-ı âlem bir iddiadır.”

m. 5453
[=1]

MÜSÂDİF: Ar. ***Müsâdif olmak**: (Birbirine) Rastlamak, rastlaşmak, tesadüf etmek:
“Gariptir ki o zamandan beri bu musahabenin köşede bucakta, hiç umulmadık yerlerde bâzı takdîrkârlarına **müsâdif oldum**.”

(m.+oldum 20103)
m. 18576
[=2]

MÜSÂFERET: Ar. Konuk olma, konukluk, misafirlik:
“(…) bu kısa **müsâferet** devresini de tamâmiyle bize vakfediyor.”
(m. 31967)
“Kâm al-madık **müsâferet.inden** bu âlem.in”
(m.+inden 37741)

[=2]

MÜSÂİT: Ar. Elverişli, uygun:
“Yoksa ahval **müsâit** olsaydı, onlara da muhalif olmak üzereydi.”
(m. 10122)
“Beni bir lâhza **müsâit** bul-amaz idlâl.e”
(m. 36872)

m. 1706, 2447, 11986, 16172, 16361, 16752, 18778, 24097, 25083, 26428, 35169
m.+olmayan 29314

[=14]

MÜSÂLÂHA: Ar. Kavga ve savaşı bırakıp barış için anlaşma, uzlaşma, barış yapma:
“Fakat bu mütegaliblerin bâzıları dâhili sâhîpkıranlıktan başka kendi hesaplarına ecnebi

devletleriyle de ittifaklar ve **müsâlâhalar** akdediyorlar.”

m.+lar 23758
[=1]

MÜSÂLEMET: Ar. İki taraf arasında barışıklık, barış içinde olmak, sulh:
“Bilâkis sulh ve **müsâlemeti** tercih eder.”
(m.+i 12431)

m. 22374
m.+e 12409
[=3]

MÜSÂMAHA: Ar. Hoşgörülü davranma, hoşgörü:
“Benim mülâhazalarımı hâmiyâne bir **müsamaha** ile dinledi.”
(m. 29531)

m.+larıydı 33397
m.+sına 34873
[=3]

MÜSÂMAHAKÂR: Ar. +Fars. Müsamaha gösteren, müsamahalı, hoşgörülü:
“Selîm husûsi hayâtında çok iyi çok halim, çok **müsamahakârdır**.”
m.+dır 25704

[=1]

MÜSÂMERE: Ar. Gece sohbeti, akşam eğlencesi:
“Şiir inşâd edilen **müsâmereleri** kaçırmamak, büyük şâirlerin hayatlarını öğrenmek beni az bir zamanda başka bir kâinat içinde bulundurdu.”
(m.+leri 2114)

m. 3870
m.+ler 11372
m.+nin 3869
[=4]

MÜSARAAT: Ar. ***Müsâraât-ı gûnâ-gûn**: Türlü türlü girişme, teşebbüs:
“Her Cuma günü bu meydanlarda icra olunan **müsâraât-ı gûnâ-gûn** adetâ an'anât-ı milliyemiz sırasında idi.”
m.+i+gunagun 21099

[=1]

MÜSÂVÂT: Ar. Aynı seviyede olma, eşitlik, denklik:
“(…) İspanya hükümeti papalık ve Fransa nezdinde müdahaleyi lüzumsuz görmüş ve yalnız şarktaki hükümet-i merasimde **müsavat** talep edeceğini beyan ederek (...)”

(m. 19146)

“Yârab ne **müsâvât.ı** ne hürriyet.i ver”

(m. +ı 38156)

m. 26963

[=3]

MÜSÂVATPERVERÂNE: Ar. +Fars. Eşitlikçi:

“Hâsılı üç sınıfın bir arada içtimâi gibi

müsâvâtperverâne olduğu için isyan addedilen iddia büyüyor ve Kiral harekete geliyor...”

m. 25472

[=1]

MÜSÂVÎ: Ar. Birbirinden ne fazla ne eksik olan, eşit:

“Bugün kuvvetler **müsavidir.**”

(m. +dir 16018)

“Zengin.ler o cennet.te fakir.lerle **müsâvi**”

(m. 36750)

m. 3964, 16019, 16043, 16067, 16899, 18916, 25491, 25491

m.+dir 15993, 15995, 16000, 16008, 16011, 16017, 16033, 16037, 16042, 25101

[=20]

MÜSÂVİLİK: Müsavi olma durumu, eşitlik, denklik:

“Elenizmos kuvvetlerin **müsaviliğine** bir cankurtarana sarılır gibi sarılacak.”

(m. +ine 16004)

m. 16017

[=2]

MÜSECCEL: Ar. Resmî kayıtlara geçirilmiş, tescil edilmiş, tescilli:

“Tanzîmât-ı Hayriyye'den İnhiraf, nüfus dairesinde **müseccel** Osmanlılık vahdetini ihlâl, milliyet nazariyesini ortaya sürmekle tebaa-i sâdikayı ayrılığa teşvik! Bu fakirlerde bütün bu mikroplar vardı!”

m. 13624

[=1]

MÜSEDDES: Ar. Altışar mısralık bentlerden oluşan manzume:

“Şeyh Galib'in bu **müseddesi** lirik şiirin bu hâssasına en güzel misâldir.”

(m. +i 28006)

m.+ini 28000

[=2]

MÜSELLÂH: Ar. Silahlanmış, silahlı:

“Bu diplomatlar, Yunanistan'ın en talihli, en **müsellâh**, en müsait bir devrinde silâhsız Türk

milletine, hattâ o milletin bütün değil ancak bir kısmına Anadolu'da nasıl mağlûp olduğunu görmediler mi?”

(m. 16370)

m. 4636, 23840, 25521, 25621, 25630

[=6]

MÜSELLEM: Ar. Doğruluğu, gerçekliği ispatlanmış, herkes tarafından kabul edilmiş, şüphe götürmez, inkâr edilemez:

“**Müsellem** ve mâruf olan nâtıkası benim üzerimde elim bir tesir bırakmıştı.”

(m. 3905)

m. 3904, 3917, 9269, 9831, 15442, 16015, 20344, 31750, 33662, 35512

[=10]

MÜSELLEMÜ'L-ALEM: Ar. Tasdik edilmiş olan:

“Edebiyat Darülfünunu mezunluğunun Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi yâhud Hukuk Darülfünunu diplomasına **müsellemü'l-âlem** fâikiyet-i müdhişesi olmasa bu fikir dimağıma bile girmezdi.”

m. 20046

[=1]

MÜSELMAN: Ar. Müslüman sözünün eski metinlerde geçen şekli:

“Biz aşk.a tap-anlarınız **müselman** başka”

m. 38216

[=1]

MÜSKİR: Ar. Sarhoşluk veren, sarhoş edici:

“Türk raksları yalnız düğünlerde sabaha karşı kafalar tütsülü iken hoş olur diyenler o raksları kü'ülden daha ziyâde, **müskir** göbek çalkamadan başka türlü güzel bir tarzda tecellî etmiş görürler.”

m. 31737

[=1]

MÜSLÜMAN: Ar. İslâm dininden olan kimse, Müslim, Muhammedî:

“Annem Üsküb'ü bütün kalbiyle seviyordu. (...) Üsküb onun nazarında tam bir **Müslüman** şehriydi.”

(m. 97)

“Üsküb bir **Müslüman** şehirdi.”

(m. 37969)

m. 126, 447, 579, 611, 702, 858, 1008, 1081, 1090, 1225, 1416, 1723, 1727, 3057, 3501, 3501, 3502, 3530, 3534, 4233, 4591, 4671,

5447, 5516, 5775, 6114, 6134, 6202, 6315, 6405, 6637, 6658, 6852, 6965, 6978, 6996, 7115, 7235, 7532, 7552, 7655, 7918, 7919, 7938, 9417, 9497, 9499, 9501, 9562, 11091, 11474, 11763, 11889, 11903, 11973, 13034, 13050, 13136, 13203, 13253, 13360, 13439, 13871, 13886, 14095, 14112, 14112, 14113, 14151, 14185, 14185, 14193, 14703, 14707, 15365, 15379, 15429, 15431, 15434, 15770, 16519, 17612, 17692, 17982, 18069, 18106, 18732, 20839, 20843, 20881, 20882, 20890, 20892, 21067, 21128, 21495, 21595, 21721, 21725, 21796, 21969, 22514, 22988, 22989, 26277, 26651, 27558, 30430, 30562, 30566, 30641, 31698, 32731, 35357, 35532, 35539, 38981, 39033

m.+a 3529, 13040
m.+dan 17686, 35340, 35347
m.+dı 676, 33104
m.+dılar 14702
m.+dır 14092
m.+ın 6411, 14644
m.+ız 697
m.+la 7237
m.+lar 1072, 3491, 6373, 6426, 6899, 7029, 7131, 13135, 13160, 13641, 14075, 15281, 16917, 20968, 21100, 21464, 26581, 32720
m.+lara 1300, 6119, 12775, 21470, 26969
m.+ları 571, 1225, 3483, 9501, 13610, 15117
m.+ların 1228, 3039, 3041, 3494, 4618, 7234, 12752, 14188, 14191, 15047, 15367, 18030, 19687, 21471, 26373, 27144, 27147
m.+larının 2738
[=180]

MÜSLÜMANLAŞ-: İslâm dinine yürekten bağlı, dindar bir kimse olmak:
“Bu uzun Avrupa hayâtından dönerken **müslümanlaşmış**, kendi vatandaşlarım için fazla mütehassis bir ruha rücû' etmişim.”
(m.-miş 2525)
m.-miş 1386, 2524, 4286
[=3]

MÜSLÜMANLIK: ***Müslümanlık âlemi**: İslâm dini, İslâmiyet:
“İsâ Bey Câmî'nde annemin ruhuna hemen her akşam Yasin okumaya başladım. **Müslümanlık âlemine** o kapıdan girdim, diyebilirim.”
(m. 729)

m. 674, 1386, 3050, 5537, 6967
m.+a 701, 7034, 11197
m.+ı 705, 5540, 5887, 6980, 14114
m.+ın 676, 6120, 6964, 6989, 7925, 13439, 27142
m.+ından 779, 3178
m.+tan 587, 7001
[=25]

MÜSMİR: Ar. İyi bir sonuca ulaştırın, müspet netice veren, semereli:
“Bu teşebbüsler **müsmir** olmayınca Ali Kemal nevmî oldu.”
m. 10101
[=1]

MÜSPET: Ar. Pozitif, olumlu. [Menfinin zıddı]:
“Bu iki ruh birbirine zıttır. Biri menfî, biri **müspettir**.”
(m.+tir 17199)
m. 2702, 2705, 2711, 3949, 5915, 15449, 15457, 16212, 16213, 17230, 17233, 17239, 17270, 18540, 23871, 24492, 24747, 26253, 27149, 27724, 31583, 32269
m.+se 15458
m.+tir 17209, 24378, 24394
[=27]

MÜSRİF: Ar. İsrâf eden, tutumsuz, savurgan (kimse):
“O zaman hazin bir tefelsüfe koyulduk; mirasyedi, sefih, **müsrif** oğlundan servetini hiçbir zaman esirgemeyen müşfik fakat dür-bîn bir anne nasıl daima çıkınlarında bir ihtiyat akçesi saklarsa, (...)”
m. 15753
[=1]

MÜSRİFLİK: Müsrif olma durumu, savurganlık:
“(…) anne Anadolu da, **müsrifliğini**, sefahatini, mirasyediliğini asırlardan beri tecrübe ettiği İstanbul oğlundan nüfusunun, parasının bir kısmını öyle saklıyormuş.”
m.+ini 15756
[=1]

MÜSTAĞNİ: Ar. İhtiyaç ve eksiklik duymayan, elinde olanla yetinen (kimse), tok, doyun:
“Cedlerinden kalan eski bir yalının hiçbir cihetle düzenini bozmaksızın, **müstağni** ve haysiyetle yaşıyordu.”
(m. 34093)
“**Müstağni.dir** günâhütâat.den Hak”

(m.+dir 38320)

m. 6735, 8712, 17042, 20172, 34083

[=6]

MÜSTAĞRAK: Ar. Sevgi, heyecan vb. bir duyguyla kendinden geçmiş, kendini bilmeyecek derecede coşku ve vecit içinde olan:

“Bir taraftan rütbe ve nişanlara **müstağrak**ti.

Bir taraftan da Tevfik Fikret'in arkadaşıydı.”

(m.+tı 1476)

m. 3375

[=2]

MÜSTAĞRAK-I MEKÂRİM: Ar. Cömertliğe, kereme dalmış, gark olmuş, cömertlikle dolu:

“**Müstağrakmekârim** ol-up serteser cihan”

m.+ım 39300

[=1]

MÜSTAHAK: Ar. ***Müstahak olmak**: Hak etmiş olmak:

“Şimdiye kadar yaşamaya **müstahak**

olduğumuza burhan olarak İstanbul'da, Edirne'de, Bursa'daki camilerimizle minarelerini, Kur'an ciltlerimizle duvar çinilerimizi, kumaşlarımızla halılarımızı gösteriyorduk.”

m.+olduğumuza 12324

[=1]

MÜSTAHİK: Ar. Müstahak:

“(…) ‘Nefrine oldunuz nazar-ı Hak'da

müstahik!’

Şeytan da nefret eylese sizden olur muhik’ (…)”

m. 30977

[=1]

MÜSTAHKÂR: Ar. Hakir, hor görülen, küçümsenen:

“Yakın vakitlere kadar kiracı sıfatı **müstahkar** bir sıfattı.”

m. 21233

[=1]

MÜSTAHKEM: Ar. Sağlamlaştırılmış, istihkâm edilmiş:

“Fazla olarak vatanın ortasında, İstanbul boğazları, muhkem ve **müstahkem** iki kapı idiler.”

m. 5929

[=1]

MÜSTAHSİL: Ar. Mahsul yetiştiren kimse, üretici:

“Fakat kendini başlıca **müstahsil** ve binâenaleyh Bulgar toprağının öz unsuru sayan Çiftçilerle bunların arasında bir uçurum var. Bunlardan sonra tamâmiyle solda Komünist Fırkası görünüyor.”

(m. 3261)

m. 12583, 24841, 26457

[=4]

MÜSTAHzAR: Ar. Hazırlanmış, hazır (şey):

“Şark sulhunun bu kadar **müstahzar** bir zemini üzerinde, Yunanistan var kuvvetiyle fütuhata atulmasaydı, (…)”

m. 14791

[=1]

MÜSTAİD: Ar. Uygun:

“Bu telâkkiye göre aruz âhenge çok **müstaid**dir.”

(m.+dir 29428)

m. 26016

m.+lerden 21900

[=3]

MÜSTAKBEL: Ar. Bir süre sonra, daha ileri bir tarihte olması, gerçekleşmesi beklenen, ilerideki: “Beş gündend beri hayatta yalnız oyunlardan mahzûz olanlar, **müstakbel** Türk temâşâsının güft ü gûsunu yapıyorlar.”

(m. 31555)

m. 3087, 13307, 13368, 13372, 21834,

22457, 30384, 30677, 31623, 31960, 35370

[=12]

MÜSTAKİL: Ar. Bağımsız:

“Türklüğün ta Asya içerilerinden beri hür ve **müstakil** yaşamak mizacını gösterir bir darb-i meseli vardı.”

(m. 18486)

m. 5733, 6438, 8717, 9051, 11530, 11652, 17779, 17956, 19125, 20409, 24906, 27736, 29877

m.+di 938

m.+dir 12984

[=16]

MÜSTA’MEL: Ar. Kullanılmış, kullanılan:

“Bourget en nefis asarından biri olan bu nutukta Boutroux'nun âsâr ve hayâtı ve bilhassa mesâil-i ahlâkiyyeye ulûm ve fûnûnda **müstamel** usullerin teşmili aleyhindeki cidallerini büyük bir kudret-i üstâdâne ile tedkik ve tahlil ettikten sonra (…)”

(m. 22343)

m. 22332, 28829
[=2]
MÜSTEÂR: Ar. Geçici olarak gerçeğinin yerine konulan:
“(…) ‘Efendim, genç kızlar neredesiniz, soruyorsunuz. Bu imza **müsteârdır.**’ (…)”
m.+dır 21666
[=1]
MÜSTEB’AD: Ar. Uzak görülen, olmasına, gerçekleşmesine ihtimal verilmeyen:
“1903 senesine göre bu **müsteb’ad** bir düşünceydi.”
m. 4084
[=1]
MÜSTEBİD: Ar. Hüküm altındakilere zor ve baskı uygulayan, tahakküm eden (kimse), zorba, despot, diktatör:
“Heyhat ki çok tahkir edilen **müstebidlerden** bazıları asıl şâirlere halkdan çok fazla merhametli olmuşlardır.”
(m.+lerden 27797)
m. 25881, 25881
m.+leri 26773
[=5]
MÜSTE’CİR: Ar. Bir şey veya yeri kira ile tutan, kiralayan kimse, kiracı:
“(…) köşkün muciri ve **müste’cirinin** öğle ve akşam yemeklerinde olduğu gibi iştret sofralarında da hiç eksilmeyen misafiri Arif Bey, diğer akraba gençlerle ben, her akşam değişen saz ve söz müdavimleri toplanırdık.”
m.+inin 1546
[=1]
MÜSTEFİT: Ar. Yararlanan, faydalanan, istifade eden:
“Bu çareye baş vurmaktan Yunanistan **müstefit** olamaz.”
(m. 17598)
m. 13358, 17581, 17587, 17930
[=5]
MÜSTEHÂSE: Ar. Fosil:
“Mazmûn fikrin, selâset de üslûbun **müstehâsesidir.**”
(m.+sıdır 31183)
m. 31175
m.+dır 20895
m.+lerinin 31182
[=4]

MÜSTEHCEN: Ar. Edep ve hayâ duyguları ile bağdaşmayan, edep ve ahlâka aykırı, açık saçık, ayıp:
“(…) sahnelerinin bir kısmında lisânı bayağı olduğu kadar **müstehcen**, bir kısmında da hiç Türkçe olmayan millî bir temaşayı, (…)
millî bir terbiye âmili yapmak istiyor.”
m. 31715
[=1]
MÜSTEHZÎ: Ar. Alay etmekten hoşlanan (kimse), alaycı:
“Şöyle feylesofane bedbin ve **müstehzi** bir çeşni ki o sınıfın hoşuna giderdi.”
(m. 9913)
m. 30749
[=2]
MÜSTEHZİYÂNE: Ar.+Fars. Alaycı bir kimseye yakışır tarzda, alaycı bir şekilde:
“Bu misal bizim bugünlerdeki hâlimize göre **müstehziyanedir.**”
(m.+dir 7485)
m. 2872, 9186, 13950
[=4]
MÜSTEKAR: Ar. İstikrar bulunan, durulan yer:
“Sulh zamanlarında, vatan, devlet, kendi vaziyetimiz **müstekarken** fikirlerimizi uzun müddet değiştirmiyoruz.”
m.+ken 27183
[=1]
MÜSTEKREH: Ar. Tiksinilecek nitelikte olan, iğrenç:
“Yüzüme hayretle baktı. ‘Hayır o **müstekreh** anbarı kasdetmiyorum. Şu dört köşe kuleli bina güzel’ dedi.”
(m. 7580)
m. 7602
m.+lerinden 2754
[=3]
MÜSTEMLEKE: Ar. Sömürge:
“Galata’ya yerleşmiş olan Ceneviz **müstemlekesi** riyâkârâne bir bitaraflıkla, Haliç’i Türk donanmasına kapayan zenciri bağlı tutuyordu.”
(m.+si 5201)
m. 13679, 21445
m.+ler 13176
m.+leri 23738
m.+si 19481

m.+sini 5278
[=7]
MÜSTENİT: Ar. Dayanan, yaslanan, bir şey üzerine kurulmuş olan, istinat eden:
“Bir ayağı Trakya'da ve İstanbul'da olacak olan Türk devleti bi'l-mecbûriye garp siyasetine **müstenit** bir devlet olur.”

(m. 16273)

m. 4701, 11687, 15525, 26320, 33087

m.+tir 11546, 16157

[=8]

MÜSTENKİF: Ar. Çekimser:
“Türkiye her türlü sergüzeştten **müstenkif**, sulhkâr ve hattâ şark sulhunun başlıca niğehbânu bir devlet olmaz mı?”

(m. 17957)

m. 17946

[=2]

MÜSTENSAH: Ar. Sureti çıkarılmış, yazılmış olan:

“Defterinizde **müstensah** bulunan bâzı manzumelerimin bir kitap hâlinde tarafınızdan tab'ı ve neşredilmesi için ifâde buyurduğunuz tekliften mütehayyir ve müteessir olduğumu ketmetmiyeceğim.”

m. 20287

[=1]

MÜSTENTİK: Ar. Müstantik. Sorgu hâkimi:
“Bunların arasında halamın kocası **müstentik** Nail Bey, şahsî sevimmiliği ve ailesinin serveti sayesinde bir mevkî sahibiydi.”

m. 1256

[=1]

MÜSTERİH: Ar. Gönül rahatlığına, iç huzuruna kavuşan, kaygıdan kurtulan, rahat, huzurlu:
“Eyüb, bizi de içine aldığı zaman fazla düşündürmüyor; orada ahiret havasını teneffüs ederken **müsterih** oluyoruz, zihnimizi yormuyoruz.”

(m. 7071)

m. 10337, 11345, 11723, 16958, 16969, 17034, 17059, 34741

m.+olmamı 11398

m.+olur 23567, 23568

m.+ti 10339

m.+tiler 16773, 18818

[=15]

MÜSTESNÂ: Ar. Başkalarından farklı olan, seçilmiş, seçkin, üstün (kimse veya şey):

“Annemin anasını namaz kılarken görmedim diyebilirim; onun kızları yâni teyzelerimi de sofuluğa mütemayil görmedim. Hepsinin arasında annem **müstesna** idi.”

(m. 681)

m. 681, 3968, 5192, 8503, 8591, 9254, 14893, 16706, 19115, 19547, 19665, 20274, 21941, 23865, 24057, 24614, 30441, 31265, 31453, 32624, 33091, 35164, 35167

m.+dır 20813

m.+olma 29390

m.+olmak 24569

[=26]

MÜSTEŞARLIK: Müsteşar olma durumu:

“Uzun seneler Sen Petersburg Sefârethânesi'nde **müsteşarlık** etmişti.”

m.+etmişti 1505

[=1]

MÜSTEŞRİK: Ar. Doğu bilimci, şarkiyatçı, oryantalist:

“(…) darb-ı mesellere âdaba ve ahlâka, hulâsa bütün Şarka, taalluk eden incelikleri herhangi bir Avrupa âliminden ve bir **müsteşrikden** iyi görür.”

(m. +den 19404)

m. 3127

[=2]

MÜSTEVCİB: Ar. Gerektiren, icap ettiren (şey):
“Yalnız bir yol arkadaşlığı sıfatı ile beraberce azîmetiniz o kadar **müstevcib** değildir.”

m. 19939

[=1]

MÜSTEVLİ: Ar. Bir yeri zapt ve istila eden:

“Paris, ecnebiyi henüz **müstevli** bir unsur gibi görmüyordu.”

(m. 7857)

m. 7317, 7824

[=3]

MÜSTEZAD: Ar. Her mısraın altına vezninin yarısı kadar kısa bir mısra ilâve etmek suretiyle yazılan manzume:

“Bu inhilâl vezne dayanır, derken vezinler sökülür, mısra'dan mısra'a geçişte, heva vü hevese tâbi' **müstezadlarda** da kalmaz, serbest nazma kadar çözümlüp gider.”

m.+larda 28192

[=1]

MÜSVEDDE: Ar. (Müsvedde kâğıt, müsveddelik kâğıt). Müsvedde yapmaya uygun, elverişli:

“Nesrin üstadı yerinden kalkarak çekmecedен bir tutam **müsvedde** aldı.”

m. 30698

[=1]

MÜŞÂARE: Ar. Karşılıklı şiir söyleme, şiirle birbirine cevap vermek suretiyle yarışma: “Şîrâz'ın çaygedelerinde **müşâare** eder gibi, medîd medd'lerle müşâarede; bir yanda da halkı sokaklarda Asya'nın gür sesleriyle nâra-zen görürdü.”

(m.+eder 28768)

m.+de 28761

[=2]

MÜŞÂBEHET: Ar. Benzerlik, benzeleşme: “General Langlois'ın kullandığı usûllerle sizin kullandıklarınız arasındaki **müşabehet**, kuvvetle nazar-ı dikkatimi celb etti.”

(m. 22370)

m. 21965

m.+i 20804

m.+ini 17738

[=4]

MÜŞÂHADE: Ar. Gözlem sonucunda varılan görüş, kanaat, teşhis:

“Bu cevaptaki mülâhazaları bir yana bıraktıktan sonra mantık ve muhakeme usûlünü de terk ederek, bu bahsi bir de iyi şiir vermiş devirlerin **müşâhadesiyle** tenvir etmek doğru olur.”

(m.+siyle 27564)

m. 4285

m.+leri 30654

[=3]

MÜŞÂHEDÂT: Ar. Görüşler:

“Mütebahhir Abdurrahman Şeref Bey'den tutarak hemen hemen hepsini âlim sıfatından tecridle bugünkü ilme **müşâhedâta** yabancı sayıyor.”

m.+a 21914

[=1]

MÜŞÂHEDE: Ar. 1. Gözlem:

“Gökâlp'in destanları, Aka Gündüz'ün kabadayı kaftiyeleri, Kâzım Nâmî Bey'in seyahat **müşâhadeleri**, Hamdullah Suphi Bey'in bin bir mev'izesi, hâsılı, Türkçenin arada sırada en

güzel üslûbunu belirten Halide Hanım'la; dâima en müz'ic bir üslûba sahip Halid Ziya Bey'in eserleri hep orada.”

(m.+leri 30665)

2. ***Müşâhede etmek**: Görmek, gözlemek:

“Evet bugün, hayâtımın almış olduğu istikaametleri **müşâhede ediyorum**.”

(m.+ediyorum 35601)

m. 12787, 13170, 18521, 19345, 22475, 24120, 28437, 30730, 32225, 32252, 32460

m.+de 11059

m.+deki 21213

m.+den 29128

m.+dir 14697

m.+edelim 17829

m.+etiyoruz 22196

m.+etmek 17903

m.+etmeye 14099

m.+ettiğimiz 23910

m.+ettikten 15655

m.+lerdedir 33081

m.+leri 15140, 21809, 23731

m.+lerimizle 23719

m.+lerin 11447

m.+lerinde 9269

m.+nin 3592, 24498, 24746, 25891

m.+sinden 6386

m.+sine 25792

m.+sini 32385

m.+ye 14669, 18368, 19345, 24496

m.+yi 2292, 25401, 27797

[=43]

MÜŞAHHAS: Ar. Elle tutulur, gözle görülür durumda olan, somut:

“Bu sınıfın **müşahhas** bir timsâli Paris'de vefat eden mâruf Hoca Kadri idi.”

(m. 25871)

m.+ı 28393

[=2]

MÜŞÂHİT: Ar. Gözlem yapmakla görevli kimse, gözlemci:

“Bütün bu düşüncelerin sevkiyle oradaki hükümet mümessilleri bir **müşahit** vaziyetinde susuyorlardı.”

(m. 10473)

m.+i 30529

m.+in 18427

[=3]

MÜŞÂR: Ar. İşaret olunan:

“İspanya hükümeti papalık ve Fransa nezdinde müdahaleyi lüzumsuz görmüş ve yalnız şarktaki hükümet-i merasimde müsavat taleb edeceğini beyan ederek, Fransa'nın rüchanına ve Katolik hâmilîğine razı olmadığını **müşâr** bir müracaatta bulunmağı tercih etmiştir.”

(m. 19152)

m. 25953

[=2]

MÜŞÂR BÎ'L-BENÂN: Ar. Parmakla gösterilen:

“Moskova yangınından sonra ‘Avrupa'nın müncîsi’ nâmiyle İngiltere'de, Almanya'da, hattâ Napolyon âleyhdârı olan Fransa'da **müşâr bi'l-benân** olduğu zamanlar ‘Yavuz Tatar’ nâmiyle de telkîb olunurdu.”

m.+bi'l-benân 25964

[=1]

MÜŞÂVERE: Ar. Önemli bir konu üzerinde iki veya daha çok kimse arasında yapılan fikir alışverişi, danışma, istişare:

“Eğer Yunanlıların kralı bizim karşı Rum gazetelerinin heveslendiği gibi, bu mühim **müşaverelerin** neticesinde binnihâye İzmir'de, Bursa'da, Edirne'de kalmanın yolunu keşfederse rakibi Venizelos'u solda sıfır gibi bırakacak.”

(m.+lerin 15498)

m.+edildiği 33684

m.+edilirken 33691

[=3]

MÜŞÂVİR: Ar. Bilgisinden ve fikrinden faydalanılan (kimse):

“Murat Bey, bilâkis padişahın **müşaviri**, daha doğrusu rey ve fikir amiri olmak ve onun sayesinde ona hükmetmek istiyordu.”

(m.+i 9717)

m. 26147

m.+de 26129

m.+i 33280

m.+i+has.1+saltanat 9642

m.+leri 35240

[=6]

MÜŞÂVİRLİK: Müşavirin görevi, danışmanlık:

“Ali Kemal bu gizli **müşavirliğinin** mükâfatı olarak Brüksel Sefareti'nde bir kâtiplik elde etmişti.”

m.+inin 10007

[=1]

MÜŞEMMES: Ar. Güneş ışınlarıyla aydınlanmış, güneşli:

“Şevâhikicebel üstünde bir **müşemmes** sis”

m. 39262

[=1]

MÜŞEVVEŞ: Ar. Düzensiz, karışık, karmakarışık:

“Lâkin **müşevveş** bir hâle giren Türkçülüğü, bir defaya mahsus olmak üzere tayin etmek öyle dağılmak lüzumu dermeyeran ediliyordu.”

(m. 9032)

m. 9171, 10048

[=3]

MÜŞEVVİK: Ar. Arzusunu, isteğini arttıran, isteklendiren, şevk ve gayrete getiren (şey):

“Ebâ Eyyûb'un kabri keşfolunduktan sonra fetih askeri **müşevvik** bir azmin yeni bir tecellisi ile son hücumu icra ederek müdâfi mahsurları yenmiş ve Kostantiniyye'ye girmiş.”

(m. 23642)

m.+leri 9776

m.+lerinin 26444

[=3]

MÜŞFİK: Ar. Şefkat gösteren, şefkatli:

“(…) mirasyedi, sefih, müsrif oğlundan servetini hiçbir zaman esirgemeyen **müşfik** fakat dür-bîn bir anne nasıl daima çıkınlarında bir ihtiyat akçesi saklarsa, (...)”

m. 15754

[=1]

MÜŞFİKÜ'L-HISAL: Ar. (Müşfik huylu).

Şefkatli:

“**Müşfikü'l-hisâl** Beybabacığım, Kartpostal ve cep lügati vâsıl-ı dest-i şükranım oldu.”

m. 19872

[=1]

MÜŞİR: Ar. Askerlikteki en üst rütbe ve bu rütbeyi taşıyan asker, mareşal:

“Üç sene sonra, bugün, **Müşir** Mustafa Kemal Paşa İzmit'tedir.”

(m. 17313)

m. 15236, 16806, 35194

m.+in 15283

[=5]

MÜŞİR NÂMIK PAŞA: Müşir Mehmed Emin Namık Paşa (İstanbul, 1804 – İstanbul, 1892) 19. yüzyılda yaşamış Osmanlı devlet adamı.

[Mekteb-i Harbiye'yi kurmuş, iki defa Bağdat

Valisi olarak görev almış, Osmanlı Devleti'nin ilk Londra Büyükelçisi olmuş, Serasker ve Şeyh-ül Vüzera unvanlarını elde etmiştir.]:

“Abdülaziz devrinde **Müşir Nâmık Paşa** bu binaları tamamıyla ortadan kaldırarak “Bâb-ı Ser-askeri’yi bina etmiştir.”

m. 5374

[=1]

MÜŞKİL: Ar. Zor, güç, çetin:

“O şüh.u nazm ile tasvîr **müşkil** ol-du Kemâl”

m. 37402

[=1]

MÜŞKİLÂT: Ar. Müşküller, zor işler veya meseleler, zorluklar, güçlükler, engeller:

“İzdivaç fikrini izhar ettikten sonra **müşkilâta** uğramışken, Viyana’ya teb’id edildikten sonra, Zeki Paşa ailesini orada tekrar bulmuş ve ikna edebilmiştir.”

(m.+a 10138)

m. 1768

[=2]

MÜŞKÛL: Ar. Zor, güç, çetin:

“Önünü boş bulan düşmanın savleti müthiş, ric’at **müşkül**, vaziyet her saat ölümle kalım arasında oynuyordu.”

(m. 18398)

“**Müşkül** bu.dur ki öl-meden evvel öl-ür kişi”

(m. 36430)

m. 1767, 3686, 18364, 20650, 29639, 33690

m.+den 34813

m.+di 34813

m.+dü 10459

m.+i 24421

m.+lere 20533

[=13]

MÜŞKÛLLEŞTİR-: Güçleştirmek:

“Yunan ordularını önce İnönü’nde sonra da Dumlupınar’da çifte bir yıldırım darbesiyle vurup kaçırmak musâlâhayı **müşkülleştirmiş**.”

m.-miş 13550

[=1]

MÜŞRİK: Ar. Allah’a ortak koşan, birden fazla tanrıya inanan kimse:

“O yeşil sancak! **Müşriklerin** o hezimetini! İslâm’ın o ilk galebesi...”

(m.+lerin 7133)

m. 11090

[=2]

MÜŞTAK: Ar. Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen:

“Bununla beraber, yeni bir Türk evine **müştakız**.”

(m.+ız 21290)

m. 7643, 14359, 19099, 28934

[=5]

MÜŞTED: Ar. Şiddeti artmış, şiddetlenmiş:

“(…) gündün güne kal’anın fethi **müşted** olup ta ki on gün oldu Ebu’l-Feth cümle meşâyih-i sadıkânı cem’ edip(…) ”

m. 7227

[=1]

MÜŞTEHİR: Ar. Üne kavuşan, şöhret bulmuş, şöhretli, meşhur:

“Binbir türbe.yle **müştehir.di**”

m.+di 37970

[=1]

MÜŞTEKÎ: Ar. Şikâyet eden (kimse), şikâyetçi:

“Halbuki Abdülhamid devrinde **müşteki** olan zümrelerin mühim bir kısmı yalnız pâdişâhın ve sadrâzâmın çekilmesini kâfi görmüyordu.”

(m. 25821)

m. 11776, 25806

m.+dirler 32402

m.+ydi 25801

[=5]

MÜŞTEREK: Ar. Ortak:

“Türk milleti bir dinde ve bir mezhepte olan ve Türkçeyi **müşterek** lisan telâkki eden, Türk, Kürt, Çerkez, Arnavut ve Boşnak unsurlarının Kurûn-ı Vustâ’dan beri terkibiyle vücut bulmuş bir millettir.”

(m. 13188)

m. 7765, 8046, 13180, 14155, 16157, 16296,

16301, 25411, 29098, 29099, 29744, 31298,

34614

m.+tik 27656

m.+tir 16027

[=15]

MÜŞTEREKEN: Ar. Ortaklaşa, birlikte, el birliğiyle:

“İhtimâl bunda Alman Erkân-ı Harbiyesi’nin onunla **müştereken** mes’ul bulunmasının da têsiri vardı.”

(m. 27080)

m. 16295

[=2]

MÜŞTEREKÜ'L-AKĀİD: Ar. Ortak düşünce:
“Encümenin müessisleri asr-ı âhirin bir nısfını
kendileriyle meşgul eden, validelerinden ayrı
doğmuş, lâkin ikiz yaşamış, ikiz düşünmüş, ikiz
yazmış iki kardeşti ki, târih, tenkîd, temâşâ ve
'natüralist' zümre-i san'atiyle **müşterekü'l-akaid**
olarak hikâye te'lîf ettiler.”

m. 22496

[=1]

MÜŞTERİ: Ar. Satın alan kimse, alıcı:

“Ekseri mağaza ve dükkânlarda hiçbir **müşteri**
görmedim.”

(m. 19705)

m. 7822

m.+lerin 14095

m.+lerinizin 15575

[=4]

MÜŞTERİSİZ: Müşterisi olmayan:

“**Müşterisiz** meta' zâyi-dir demek bir dereceye
kadar hatâdır.”

m. 22533

[=1]

MÜTÂLÂA: Ar. 1. Düşünme ve inceleme
sonucu ortaya çıkan görüş, fikir, kanaat:

“Babam ve misafirleri benim bu **mütâlâam**
karşısında hayretten ve korkudan duraladılar.”
(m.+m 1280)

2. ***Mütâlâa etmek**: Üzerinde düşünmek:

“Bir nâsir tarafı var. Bir siyâsî tarafı var. Bir
meydan adamı tarafı var, bir müceddid tarafı
var, bir de millî tarafı var. Gerçi bu tarafların
hepsi birden aynı hüviyetin unsurlarıdır.
Maamâfih ayrı ayrı **mütâlâa edilebilir.**”

(m.+edilebilir 32584)

m. 2745, 8633, 10473, 12714, 19640, 25186,
25278, 29540, 29995, 12722

m.+dan 31745

m.+dır 16858

m.+edebiliriz 16149

m.+edecekler 12638

m.+edelim 14842, 15875

m.+edemeyiz 15763

m.+edilirse 13407

m.+etmeden 14667

m.+ettiğimiz 6459

m.+lar 18555

m.+larda 14799, 26792

m.+lardan 8965, 14750

m.+ları 3479

m.+larımdan 23497

m.+ların 22588

m.+larını 8153

m.+mı 11060

m.+mız 14888

m.+mızı 33952

m.+sı 10488, 20117, 25276

m.+sında 11690

m.+sıyla 31595

m.+yı+ferzendane 19922

[=40]

MÜTÂLÂAT: Ar. 1. Mütalaalar, tetkikler,
düşünceler:

“Bu bendde öne sürülen haklı haksız bütün
mütâlâat biraz nakş-ı ber-âb kabilinden olsa
bile yine pek faydalı.”

(m. 21890)

“Herhâlde münekkîd girinti çıkıntı içinde birçok
mütâlâattan sonra yine en büyük meziyeti Refik'
Bey'e bahşediyor.”

(m.+tan 21936)

2. ***Mütâlâat-ı ferzendâne**: Bir erkek çocuğa
(evlâda) yakışan düşünce:

“Temmuz'a kadar tehîr-i seyahat buyurulduğu
takdirde sekiz ay zarfında seyahat paramı da
çıkartabilir, zât-ı müşfikânelerine zerre kadar
bâr olmam. **Mütâlâat-ı ferzendânem**
bunlardır.”

(m.+ı+ferzendane.m 19963)

m. 21879

m.+ı+müşfikane.i+pederi.lerine 19904

[=4]

MÜTÂREKE: Ar. Mondros mütarekesi:

“**Mütarekeden** sonra mâziye karşı daüssılam
arttı.”

(m.+den 6915)

“Bu insanoğlu.na bir şeyn ol-an **Mütâreke.yi**”
(m.+yi 36360)

m. 2824, 2857, 2863, 2866, 2867, 2870,
2879, 2882, 3673, 8733, 10039, 10552, 11478,
11942, 14773, 15660, 16427, 16846, 18059,
18564, 18634, 18812, 20080, 25778, 26548,
30053, 30081, 32322

m.+de 18832, 25832

m.+den 7404, 7405, 11911, 12018, 12785,
13066, 13185, 14080, 15180, 15888, 16766,
16892, 16989, 18083, 23600

m.+dir 13769
m.+nin 11920, 14130
m.+si 9397
m.+sinden 15864
m.+ye 3660, 10069, 13197, 14078
m.+yi 12264
[=57]

MÜTEACCİMÂNE: Ar.+Fars. Mütéhaccimâne.

Cüsseli, hacimli bir şekilde:

“(...) 'Bir papağan ki bin renkte zengin tüyleri var, ekseriya **müteaccimâne**, arada sırada da yanından geçenlerin edâsıyla konuşuyor ve keskin, müstehzi gözlerle bakıyor.' (...)”

m. 30756

[=1]

MÜTEADDÎ: Ar. Saldırgan, mütecaviz:

“En büyük eksiği millî inanıştı. Daha fenası bu, **müteaddî** bir hâldeydi, fikirlerini telkin ederdi.”

(m. 11205)

m. 25891

m.+dir 7776

m.+ler 7776

m.+olmak 23729

[=5]

MÜTEADDİD: Ar. Çok sayıda, birçok:

“**Müteaddid** defalar yazdım. Paris'in havası Şark havası gibi değil.”

(m. 19973)

m. 6021, 24604, 27479

[=4]

MÜTEAHHİT: Ar. Bir işi üzerine alan, taahhüt eden:

“Mevzû-ı bahs olabilecek ekalliyetler meselesine gelince bu meselenin hallini Ankara 'Mîsâk-ı Millî' ile zaten **müteahhittir**.”

m.+tir 17600

[=1]

MÜTEAKİP: Ar. –den sonra, –nin arkasından, –i müteakiben:

“Muzafferiyete kadar kendisini göremedim. Muzafferiyeti **müteakip** Bursa'da, otelde ziyaret ettim.”

(m. 9154)

m. 6574, 6805, 9176, 9428, 10176, 11325, 12243, 12264, 18965, 19939, 21091, 22315, 22341, 22776, 23129, 24457, 24563, 26055, 26090, 26466, 26487, 26540, 30785, 31663

[=25]

MÜTEALLİK: Ar. Ait, dair, ilgili, alâkalı:

“Deli Ahmed, ailemizin düğünlerinde, eğlencelerinde, ıhcalara ve mesirelere gittiği günlerde görünür, merdâne lâübâliliğiyle yiyecek ve içeceğe **müteallik** hazırlıkların başına geçerdi.”

(m. 292)

m. 22470, 24761, 24826

[=4]

MÜTEANNİD: Ar. İnat eden, direnen, fikrinden dönmeyen (kimse):

“Çar Birinci Alexandre, **müteannid**, herçi-bâdâbâd müdafaaya azimkardı.”

m. 25979

[=1]

MÜTEÂRİFE: Ar. Aksiyom, belit:

“**Müteârife** gibi bir hakikattir ki yeni hürriyetin mübeşşirleri de kahramanları da milletin kalbinde derin yer tutmadılar.”

(m. 3557)

m. 3726

m.+dir 3726

[=3]

MÜTEARRİB: Ar. Arap ırkından olmadığı

hâlde sonradan bu ırktan sayılmış, Araplaşmış olan:

“Lâkin **mütearrîb** zümre artık tecvîd üzere mütekellim değil.”

m. 28772

[=1]

MÜTEARRİBÂNE: Ar. Arap'a yakışır tarzda:

“En iyi nâsirlerimiz kısmen **mütearrîbâne**, kısmen de Şîraz şîvesiyle yazıyorlar.”

m. 28829

[=1]

MÜTEASSİP: Ar. Taassup eden, taraftarlık eden:

“Lâkin ondan sonra, İslâm akaidinin **müteassıpları** ve komünist Nâzım Hikmet asıl şiir taraftarlarına kaç defa hücum ettiler.”

(m. +ları 27753)

m. 4030, 31495, 35119

m.+larınmı 27761

[=5]

MÜTEAYYİŞ: Ar. Yiyip içen, taayyüş eden:

“Bugün şehirlisi, istikrazla dolmak ıztırarında bir hazineden **müteayyiş** köylüsü bitap bir cemaatiz.”

m. 11992

[=1]

MÜTEAZZÎ: Ar. Uzuvlaşmış, uzuv hâline gelmiş:

“En güzel kafiyeler mısra ile samîmi olarak **müteazzî** olan kafiyelerdir.”

m.+olan 29841

[=1]

MÜTEBÂ'İD: Ar. Uzak bulunan, uzak olan: “Evvelâ ilk fikrinizden çok **mütebâ'id** idim.”

m. 25164

[=1]

MÜTEBAHHİR: Ar. Bir ilim dalında engin bilgiye sahip bulunan, o dalın gerçek uzmanı olan (alim):

“Hakikatperestî nâmına itirâf edelim ki, biz henüz o encümenlere girecek **mütebahhirlerden** mahrumuz.”

(m.+lerden 21957)

m. 21896, 21938

m.+in 21910, 21931

[=5]

MÜTEBAHHİR ABDURRAHMAN ŞEREF BEY: İlmi deniz gibi derin olan büyük İstanbul alimi:

“**Mütebahhir Abdurrahman Şeref Bey'den** tutarak hemen hemen hepsini âlim sıfatından tecridle bugünkü ilme müşâhedâta yabancı sayıyor.”

m.+den 21913

[=1]

MÜTEBAHHİRÂNE: Ar.+Fars. Alime yakışır tarzda:

“Bununla beraber **mütebahhirâne** denilecek gibi âsâr yazdıktan sonra o mevkileri tutarlar.”

m. 21954

[=1]

MÜTEBAHHİRLİK: Uzmanlık:

“Abdurrahman Şeref Bey'i **mütebahhirliği** nâmına 'Herhangi bir Avrupa encümeninde bile bir mevki-i ihtiram işgal edebilecek meziyette' buluyor.”

m.+i 21938

[=1]

MÜTEBÂ'İD: Ar. Uzak:

“Bir asırlık meşâkk u ıstırâbât, riyâzât-ı bedeniyyeden de **mütebâ'id** bu kavmi büsbütün bitirdi.”

m. 21110

[=1]

MÜTEBASBIS: Ar. Yaltaklanan, dalkavuk, kavukçu:

“İstanbul'den denilen Osmanlı kisvesinin altında, o hükümetin tam istediği gibi, uslu, akıllı, elpençe divan durur, **mütebasbis**, başı aşağıda, sessiz, erkekliğin her türlü gösterişinden, yürüyüşünden ve hareket edişin den mahrum bir kâtip nesli yetişmişti.”

m. 26497

[=1]

MÜTEBESSİM: Ar. Gülümseyen, tebessüm eden:

“Tevfik Fikret'in evinde, Rıza Tevfik ve Selim Sırrı Beylerin peşinde daima **mütebessim** ve mütelâşi bir hâlde görülen Ruşen Eşref, (...)”

m. 9337

[=1]

MÜTECÂNİS: Ar. Bir cinsten, bir türden olan, türdeş, hemcins:

“Akvamın en **mütecanisi** Fransız kavminin mâye-i vahdeti esasen bir kütle Fransızdan ibarettir.”

(m.+i 21478)

m. 26287

[=2]

MÜTECÂSİR: Ar. Saygısızca davranan, küstah: “Ferdası günü halk daha **mütecasirdir**.”

m.+dir 25545

[=1]

MÜTECÂVİZ: Ar. 1. Saldıran, tecavüz eden, saldırgan:

“Yunanistan bermutat küstahtı, azgındı, **mütecavizdi**.”

(m.+di 16720)

2. Geçen, aşan:

“Başvekâletinde Mösyö Stamboliski bulunan bu firkanın Şubat on ikiden beri on beş bin kişiyi **mütecaviz** âzası, senelik, kongrelerini akdetmektedirler.”

(m. 26301)

m. 21755, 30597

[=4]

MÜTECEDDİD: Ar. Yenilik taraftarı olan kimse, yenilikçi:

“Türk şiirinde yeni bir şafak söktüğünü hisseden küçük bir **müteceddid** hizbi ise her yeni eser gibi Makber"ı de sevinçle, hayranı ile, tenkidten âri bir coşkunlukla okudu.”

(m. 31063)

m. 3734, 22063, 23764, 23800, 23817, 23820, 26849, 29824, 31054

m.+e 8895

m.+in 1592

m.+ler 12918, 23906

m.+lere 3730

m.+lerin 23827, 23900

m.+lerimizi 24230

[=18]

MÜTECELLÎ: Ar. Meydana çıkan, görünür duruma gelen, görünen, tecelli eden:

“Fetih, bir ruh gibi hâlâ o yerlerde **mütecellîdir**.”

(m.+dir 23619)

m. 3504, 23022, 23691

m.+dir 31713

[=5]

MÜTEDEYYİN: Ar. Dinine bağlı (kimse), dindar:

“Hangi bir dinin **mütedeyyinleri** fenâyı Müslümanlar gibi derin duyar?”

(m.+leri 20978)

m. 6900, 32510

[=3]

MÜTEELLİM: Ar. Elemli, kederli, mahzun:

“Eskişehir düşmanın savletini **müteellim**, yaşlı, perişan bir hâlde bekliyordu.”

(m. 18406)

m.+oldum 19762

[=2]

MÜTEENNİ: Ar. Acele etmeyip ağır davranan, ölçüp biçerek hareket eden, ihtiyatlı, temkinli:

“İnşallah İstanbul matbuatı, Londra Konferansı'na çağrıldığımız zamandan sonra yaptığı gibi bu sefer de havadisi, coşkun köşklü gibi, hâdisatın önünden koşturamaz, biraz **müteenni** davranır.”

m. 16209

[=1]

MÜTEESSİF: Ar. Üzüntü duyan, kederlenen, üzgün, mükedder:

“Bu haksızlıklar nisbî, elde edilen san'at cereyanları muhakkaktır. Bizde de teessüs etmiyor diye **müteessifiz**.”

m.+iz 22555

[=1]

MÜTEESSİFÂNE: Ar.+Fars. Üzülerek:

“Bir Türk kızının halkasını bir Frenk kızının parmağına takan bu zümrenin **müteessifâne** saadetini temenni ettim.”

m. 21565

[=1]

MÜTEESSİR: Ar. 1. Üzüntülü, kederli, üzgün:

“İsrarlara rağmen ‘Bilgi Derneği’ni terk ettim. **Müteessirdim**.”

(m.+dim 9025)

2. ***Müteessir olmak**: Üzülmek:

“Benim kendi ailem Niş muhaciri olduğu hâlde, yine bu istikrarsızlıktan **müteessir oluyorduk**. Rumeli'ye o zaman ne kadar yerleşmişiz, Yârabbi!”

(m.+oluyorduk 1177)

3. ***Müteessir etmek**: Üzmek:

“Mektubunuzda, sizde biraz bezginlik hisseder gibi oluyorum. Bu beni **müteessir etti**.”

(m.+etti 20313)

m. 10474, 10726, 10899, 15392, 15967, 20523, 25987

m.+diler 7844

m.+olan 22679

m.+olarak 34570

m.+oldu 8877, 10243

m.+olduğumu 11180, 20278

m.+oluyordu 22089

m.+oluyorum 32756

[=19]

MÜTEZZİ: Ar. ***Mütezzi olmak**:

Eziyet çekmek, üzülmek, ıztırap duymak, muztarip olmak:

“Askerlik ve mücahitlik tarafı ile göze hoş görünmediği için, hattâ epey gülünç görüldüğü için **mütezzi** oldum.”

m. 9159

[=1]

MÜTEFEKKİR: Ar. Düşünür, filozof:

“İtilaf-ı anâsır aleyhdarlığının ve millî fikrin ilk atılğan hareketçisi olan bu adam bir **mütefekkir** değildi.”

(4240)

m. 7929, 8764, 9728, 10232, 11233, 14549, 14551, 19183, 21479, 22311, 23333, 23681, 27194, 29901

m.+den 21684

m.+i 13624, 19381

m.+in 11039, 11106, 23312, 25420, 29260, 32708

m.+ler 8946, 8947, 11901

m.+leri 20118, 20123, 24933, 27138

m.+lerin 8950, 13686

m.+lerinin 29953

[=34]

MÜTEFELSİF: *Ar.* Filozoflaşmış. Felsefe ile aklını karıştırmış:

“*Bu mütefelsiflerin müddeâlarını isbât için gösterdikleri bu misâller ne derece doğrudur?*”

m.+lerin 21259

[=1]

MÜTEFENNİN: *Ar.* Bir ilim veya fennin çeşitli dallarında geniş bilgi ve maharete sâhip olan, üstatlaşan (kimse):

“*Mütefennin musiki istemez, şiir istemez derler. Avrupa'da böyle bir şey yoktur.*”
(*m.* 8303)

m. 8297, 19617

m.+e 8298

[=3]

MÜTEFERRİ: *Ar.* Bir kökle alakalı olan:

“*Milletin gözü sulhun akdedilip bir an evvel kararsızlıktan kurtulmaktaydı; bunun için de bu nizalar müteferri görünüyordu.*”
(*m.* 11594)

m. 29531

[=2]

MÜTEFERRİK: *Ar.* Birbirinden ayrılmış, dağılmış:

“*Darülfünun tatil münasebetiyle kapalıydı; medreseleri müteferrik binalarda bulunuyor.*”

m. 3140

[=1]

MÜTEFERRİKA SÜLEYMAN AĞA: IV.

Mehmed dönemi Osmanlı elçilerinden biri:
“*IV. Mehmed devrinde, XIV. Louis'ye elçi olarak giden Müteferrika Süleyman Ağa Versailles Sarayı'nın o zamanki haşmetine yüksekte bakmış, kralın leğen takımlarının bizim en âdi hanemizde bulunabileceğini söylemiş.*”

m. 19508

[=1]

MÜTEFERRİDLİK: Tâbi olmaktan çıkıp kendi başına buyruk hareket eder duruma gelen durumunda olma:

“*Çünkü Ali Kemal bir cemiyete ve bir maksada yâr olmak hilkatinde değildi. Bu müteferridlik hassasını Mütareke sıralarında kendinin bağlanabileceği gruplara da göstermişti.*”

m. 10045

[=1]

MÜTEFESSİH: *Ar.* Kokmuş, kokuşmuş, çürümüş, tefessüh etmiş:

“*Çünkü milletlerin hüçâl devirlerinde mütefessih tabaka, rasîn tabakaya karşı cebbar bir adüvdür.*”

(*m.* 21526)

m. 21515

[=2]

MÜTEGALLİB: *Ar.* Zorla hüküm süren, baskıyla hükmü altına alan, zorbalık eden, zorba:

“*Mustafa Paşa ve arkadaşları vaziyete millî bir şekil vermek için İstanbul'a Anadolu ve Rumeli'nin başlıca ayanlarını, mütegaliblerini, ağalarını davet etti.*”

(*m.* +lerini 238790)

m. 18931

m.+i 23829

m.+in 17858, 23793

m.+ler 23740

m.+lerin 23745

[=7]

MÜTEGALLİBE: *Ar.* Zorba takımı, derebeyi zümresi, zorba:

“*(...) gerçi buralara bâzan merkezden beğlerbeyleri ve sancak beyleri göndermiştik, ekseriya da orada mütegalibeye bu sıfatları vermiştik.*”

(*m.* +ye 2494)

m.+den 35475

m.+nin 33759

[=3]

MÜTEGALLİBELİK: Mütegalibe olma durumu, zorbalık, derebeylik:

“*Gerçi İttihâd ü Terakki, Temmuz İnkılâbı'nı müteakıb, tulumbacılığa ve mahalle mütegalibeliğine münhasır kalan eski*

külhanbeyliği kaldırmakla, Sultan Mahmud'un bir taraftan eski eserini ikmâl etti."

m.+ine 26548

[=1]

MÜTEHALLÎ: Ar. Süslenen, süslenmiş, bezenmiş, donanmış:

"Nigâr Hanım dehâ-i nisvî ile mütehallî yegâne şâiremizdir."

(m. 31266)

m. 25959

[=2]

MÜTEHALLİK: Ar. Bir davranışı, bir niteliği huy edinmiş, huy olarak kazanmış, onunla ahlaklanmış:

"Thiers, zarif değildi, lâkin akl-ı selimin binde bir insana nasip olmayan bir hassasıyla mütehallikti."

m.+ti 15946

[=1]

MÜTEHAMMİL: Ar. Tahammül eden, katlanan, dayanan, dayanıklı:

"Bu hizmette gıll ü gışlardan muztarip olduğu gibi, gaftletlerimize de mütehammîl değil."

m. 15182

[=1]

MÜTEHARRİK: Ar. 1. Çok faal, etkin, aktif:

"Şedîd ve müteharrik Sadrâzam, Bâbîâli'nin başı büyüklerini Ordû-yı Hümâyûnla berâber götürdüğünden Paşa Kapısı'na bir nevî tenhâlık çökmüştü."

(m. 34840)

2. İşlek:

"Kısa ve memdûd, sakin ve müteharrik heceler muntazam münâvebesini ahengin yegâne çâresi gören Cenâb Şehâbeddin Bey(...)"

(m. 29445)

m. 29310, 29317, 29417, 29454, 29458, 34820, 34829

m.+den 29347, 29446

m.+i 29455

m.+le 29552

[=12]

MÜTEHASSİL: Ar. Meydana gelen, hâsıl olan:

"Lâfîgüzâf:tan mütehasıl kesel gibi"

m. 37410

[=1]

MÜTEHASSIS: Ar. Uzman:

"Bizans mütehasısı olan müverrihler diyorlar ki Bizans'ın Türklerle ilk münasebeti Ayasofya'nın banisi olan büyük İmparator Jüstinyanus zamanındadır."

(m.+ı 4492)

m. 89, 1473, 8062, 8295, 11869, 15538, 31829, 31838, 31863

m.+ı 3169, 5210, 8195, 19343, 22287

m.+ımız 8273

m.+ın 24829

m.+ının 8267

m.+lar 8070, 8074, 8090, 28692

m.+lara 24031

m.+lardan 8063, 8189, 19847

m.+ları 4926, 4946, 28749

m.+larımızın 8272

m.+ların 8070, 8245, 18533

m.+larından 21757, 30599

[=35]

MÜTEHASSİR: Ar. Özleyen, özlem duyan, hasret çeken:

"Kimi eski Ramazanlara mütehasir, kimi Ramazanı cetlerimizin lezzetiyle hâlâ yaşıyor."

(m. 14205)

"Paris'den mütehasir oğlunuz Kemâl"

(m. 19964)

m. 14156, 14998

[=4]

MÜTEHASSİS: Ar. 1. Hislenen, duygulanan, duygulu:

"Bu uzun Avrupa hayâtından dönerken, müslümanlaşmış, kendi vatandaşlarım için fazla mütehasis bir ruha rüçû' etmişim."

(m. 2525)

2. ***Mütehasis etmek:** Duygulandırmak:

"Bu manzara kalbinde zerre kadar asalet, mertlik, insanlık hissi kalmış olanları ne tarzda mütehasis eden manzaralardandır, biliriz."

(m.+eden 16430)

3. ***Mütehasis olmak:** Duygulanmak:

"Ne derecede mütehasis olduğumu mümkün merteye anlatmaya çalışarak bu bahsi kapadık."

(m.+olduğumu 9551)

m. 8499, 9059, 9544, 10421, 10546, 11237, 16470, 17181, 18504, 20140, 20350, 21800, 21969, 22456, 23680, 30645, 31369

m.+eden 16418, 19011

m.+etmek 22222

m.+etti 20476
m.+ettikten 18490
m.+im 18582, 20097, 20196, 20270
m.+olarak 20450
m.+oldum 20242
m.+ti 17186
m.+tiler 6312
[=31]
MÜTEHAYYİL: Ar. Hayal kuran, tahayyül eden, hayâle dalmış:
“**Mütehayyil** bir hâlde sustu.”
(m. 11174)
“*Mevsim mütehayyil vakit akşam.dı Bebek.te*”
(m. 36800)
m.+im 36857
[=3]
MÜTEHAYYİR: Ar. Şaşmış, şaşırmış, hayrete düşmüş:
“*Biz mütehayyir güller gibi çömelmiş, bu tepeden size bakıyorduk. Gölgemiz tabiatı dolduruyordu.*”
(m. 22821)
m. 9519, 10473, 20278, 28067
[=5]
MÜTEHAYYİRÂNE: Ar.+Fars. Mütehayyir bir kimseye yakışır tarzda, şaşkın şaşkın:
“*Herkes mütehayyirâne susuyordu.*”
m. 25289
[=1]
MÜTEHEVVİR: Ar. Çabuk sinirlenen, öfkesine hâkim olamayan, öfkeli, kızgın:
“*Ehlen ve sehlen, ey ebedî mefhar-î ‘Arab! Görmekteyim ki pek mütehevvir Habîb-i Rab!*”
m. 31039
[=1]
MÜTEHEVVİRÂNE: Ar.+Fars. Mütehevvir bir kimseye yakışır tarzda, öfkeli, kızgın bir şekilde:
“*(...) hattâ Talat Paşa'nın programsızlığına ve lâubaliliğine irili ufaklı taşlar, hattâ bazan mütehevvirâne kayalar yuvarlardı; muhalif olduğunu etrafa sezdirmekten hoşlanırdı.*”
m. 11436
[=1]
MÜTEHEYYİÇ: Ar. Heyecana gelmiş, heyecanlanmış, heyecanlı:
“*Dâima şeffaf, dâima müteheyyiç ve sâf olan sedası her şahsiyetle ayrı bir hususiyet, ayrı bir rikkat, ayrı bir ahenk kesbederdi.*”

(m. 22643)
m. 2887, 2888, 10748, 22423, 31557
m.+diler 19090
m.+ederdi 3702
m.+ti 10899
[=9]
MÜTEKAAİD: Ar. Emekli:
“*Râif Efendi Rumeli Hisarının herkes tarafından çok sevilen ve çok sayılan mütekaaidlerinden biri idi.*”
(m.+lerinden 34046)
m. 34058, 34410, 35382, 35382
[=5]
MÜTEKÂBİL: Ar. Karşılıklı:
“*Bu senelerde Avrupa'nın Napoleon'la müsademeleri, Avrupa'nın umûmî muvazenesizliği Viyana Kongresi'nden sonra bütün devletler arasında hâsıl olan mütekabil teyakkuz cihanın sulhunu her şeye rağmen idâme etmek ihtiyaçları olmasaydı (...)*”
m. 23940
[=1]
MÜTEKALLİS: Ar. 1. **mec.** Gergin:
“*İsmet Paşa ise cesede mütekallis bir yüzle bakıyordu.*”
(m. 10426)
2. Kasılmış, gerilmiş:
“*Ganî Efendi'nin şahadet parmağı mütekallisti.*”
m.+ti 523
[=2]
MÜTEKELLİM: Ar. Konuşan, söyleyen kimse:
“*Bizde lisân-ı mahsusalarıyla mütekellim, başka unsurdan, başka milliyetten cemâatler varsa, Fransa'da da Bretonlar, Provanslılar, Basklar var.*”
(m. 21465)
m. 28765
[=2]
MÜTELÂŞÎ: Ar. Telâş eden, telaşlı:
“*Tevfik Fikret'in evinde, Rıza Tevfik ve Selim Sırrı Beylerin peşinde dâima mütebessim ve mütelâşi bir hâlde görülen Ruşen Eşref, (...)*”
m. 9338
[=1]
MÜTELEVİN: Ar. **mec.** Çabuk fikir değiştiren, döneke, kararsız, sebatsız:

“Murat Bey mizaçça **mütelevvin** bir adam olduğu hâlde ilk yazılarından son yazılarına kadar dâima muhafazakâr bir zihniyette görünür.”

(m. 9684)

m. 26066

[=2]

MÜTELEZZİZ: Ar. Hoşlanan, zevk alan:

“Sokrat'ın bu ferdî dostluklardan çok **mütelezziz** çok mes'ûd olduğu tilmizlerinden ve onlardan sonra onun hayâtını yazanlardan anlaşılıyor.”

(m. 20170)

m. 27520

[=2]

MÜTEMÂDÎ: Ar. Sürüp giden, sürekli, aralıksız, devamlı:

“Mamañih Yunanistan'ı birkaç senede batıracak olan belâ o bir asırlık **mütemadi** kazanca olan itimadından neşet edecek.”

(m. 14535)

m. 491, 23726, 30739, 31656

[=5]

MÜTEMÂDİYEN: Ar. Ara vermeden, durmadan, sürekli olarak, devamlı:

“Sınıfın diğer çocukları dîvanhâne'nin duvarlarında sıra ile dizilmiş, postekilerine diz çökmüş, **mütemadiyen** sallanarak Amme Cüz'ü'nü yeknesak bir tegannî ile okurlardı.”

(m. 517)

m. 14800, 19951, 22393, 22675

[=5]

MÜTEMÂYİL: Ar. İstekli, meyilli:

“Annemin anasını namaz kılariken görmedim diyebilirim; onun kızları yâni teyzelerimi de sofuluğa **mütemayil** görmedim.”

(m. 680)

m. 9248, 10248, 14645, 14846, 32392

m.+dirler 13545

m.+miş 14011

[=8]

MÜTEMEDDİN: Ar. Medenileşmiş, medenî, uygar:

“Hattâ az çok **mütemeddin** bütün komşu milletler, yalnız Türkçede müdevven ulûmun ve tabiatıyla Türkçe ve Türk medeniyetinin nüfuzu altında idiler.”

(m. 6432)

m. 18838, 21814, 23767, 30657

m.+di 19635

m.+i 19637

m.+lere 7616

m.+lerimiz 7613

m.+lerimizin 14165

[=10]

MÜTEMEDDİNÂNE: Ar.+Fars. Medenice, uygarca:

“**Mütemeddinâne** terbiye görmüş bir Türk kızının dâire-i nasibi darala darala İstanbul ve Garb mekteplerinden dönen gençlere inhisar ediyor.”

m. 21608

[=1]

MÜTEMEKKİN: Ar. (Bir yere) Yerleşmiş, yerleşik, mukim:

“Şark milletlerinden yalnız Rumlar, Amerika'da ve Avrupa'da **mütemekkin** zenginlerinin sayesinde, bu müthiş kuvvete hulul ettiler.”

m. 15208

[=1]

MÜTEMELLİK: Ar. Yaltaklık eden, yaltaklanan, dalkavuk:

“Bedbin müverrihler, fâtihtliğin ateşi sönerken, ülkesine sönük gözlerinin görebildiği kadar **mütemellik** o pâdişâhı son Osmanlı sayıyorlar.”

m. 22844

[=1]

MÜ'TEMER: Ar. Kongre:

“İslâv ittihadının aleni hâmisi Rusya Hristiyan teb'anın menfaatine bâzı mahallî islâhatın temini için İstanbul'da bir **mü'temer** açtılar.”

(m. 24051)

m. 9846, 24046

m.+de 24040

m.+ini 24046

[=5]

MÜTEMEYYİZ: Ar. Benzerlerinden üstün vasıfları ile ayrılan, seçilen, seçkin:

“Sebilürreşad müteşerri olup, müteşerri şîme ile **mütemeyyiz** mecmuaların serfirâzıdır.”

(m. 21801)

m. 21790, 30635

[=2]

MÜTEMMELLİK: Ar. Alçakçasına yalvaran, yaltaklanan:

“Kadınlar cüretkâr ve lâübâlî, meb'uslar, onlara karşı nâçâr ve **mütemmellik** bir vaziyettedirler.”

m. 25628

[=1]

MÜTEMMİM: Ar. Tamamlayan:

“Birinci tahminimiz çıktı, öyle zannederiz ki **mütemmimi** olan ikinci tahminimiz de çıkacak.”

m.+i 13607

[=1]

MÜTENÂFİR: Ar. Kulağa hoş gelmeyen, ifadeye uymayan, yakışmayan:

“Abdülhalim Memduh, istidadıma o kadar hayrandı ki Hayd Park unvanlı uzun bir manzumesini benimle beraber tashihe girişmişti; bu manzume içinde: ‘Ben nasıl bi-nihâyeyî yazarım?’ mısra'ını çarpık, imâleli ve **mütenâfir** bulunduğu için: ‘Siz tekrar söyleyebilir misiniz?’ demişti.”

m. 2106

[=1]

MÜTENÂKIS: Ar. Azalan:

“Epeyce zamandan beri telgraf haberlerinin verdikleri **mütenâkis** ve nakıs malumatı mümkün merteye şerh eylemek faydadan hâli değildir.”

m. 26309

[=1]

MÜTENÂKIZ: Ar. Birbirine zıt ve ters düşen, birbiriyle çelişen, çelişik:

“Abdülhak Hâmid Bey kâh eski şiirin gurubu, kâh yeni şiirin tulûu gibi birbirini **mütenâkız** iki vehim veriyor.”

(m. 31177)

m. 31165

[=2]

MÜTENÂSİP: Ar. 1. Birbirine uyan, uygun, uyumlu, orantılı:

“İstanbul'un benzi yalnız bir defa, birkaç gün, uğradığımız felâketle **mütenâsip** bir heybette göründü.”

(m. 14433)

2. ***Mâkûsen mütenâsip**: Ters orantılı:

“O on beş mayıstan bu on beş mayısa kadar olan iki sene zarfında iki tarafın **mâkûsen mütenâsip** olarak takip ettiği tekâmülî göz ucuyla muhakeme eden her siyasî bu işin akıbet neye müncer olacağını kestirir.”

(m. 14518)

m. 4272, 29666

m.+olarak 20533

[=5]

MÜTENEFFİR: Ar. Nefret eden, iğrenen, tiksinen (kimse):

“Kendi annesinden rencide, hemşirelerinden **müteneffir**, kocasından me'yûs olan zavallı annem dünyâda yegâne tesellisi olarak beni görmek istiyordu.”

(m. 139)

m. 11127, 20981, 25996

m.+di 550, 9843

m.+diler 7856

m.+dim 1587

m.+im 32446

[=9]

MÜTENEFFİZ: Ar. Sözü geçen, itibarlı, nüfuzlu (kimse):

“(…) maaşa hasret çeker durur ve İbrahim Bey'i, biraderi Şûrâ-yı Devletin **müteneffiz** reislerinden Ali Dâniş Bey'e kendisine maaş yaptırmak için gönderirdi.”

m. 1567

[=1]

MÜTENEKKİREN: Ar. Kim olduğunu belli etmeden, takma bir isimle ve kıyafet değiştirerek:

“Geçen sene Temps gibi, şark siyasetini en yakın bir alâka ile takip eden, mühim bir gazete Ankara'da **mütenekkiren** seyahat etmiş, Yunan murahhasları bulunduğunu yazıyordu.”

m. 17544

[=1]

MÜTENEVVİ: Ar. Çeşitli, çeşit çeşit, türlü türlü, değişik:

“Şâirin tabiat kadar **mütenevvi**' dehasının bu hikâyesini Fransızlar kadar her millet ve Şarklılar da bilir.”

(m. 22174)

m. 11074, 18899, 29704

[=4]

MÜTERÂKİM: Ar. Birikmiş, toplanmış:

“Halide Edip Hanım Amerikalıların **müterâkim** bir maarif ianesiyle Anadolu'da büyük kolejler açmalarını temin etmiş.”

m. 9175

[=1]

MÜTERAKKİ: Ar. İlerleyip gelişen, ilerlemiş, medeniyet seviyesi yükselmiş, terakki etmiş:

“(…) ve Tanzimatperestlerden ilmen, fikren fersah fersah **müterakki** insanlardı.”

(m. 13635)

m. 3440, 10860, 20150, 21192, 31106

m.+dir 30145

[=7]

MÜTERCEM: Ar. Bir dilden başka bir dile çevrilmiş, tercüme edilmiş:

“O aralık okuduğum eserler arasında İlyas unvanlı, **mütercem** bir şiir okumuştum.”

(m. 2080)

m. 2229

[=2]

MÜTERCİM: Ar. Bir metni bir dilden başka bir dile çeviren, tercüme eden kimse, çevirici, çevirmen:

“Hayyam çok muktedir ve zevk-âşinâ bir **mütercim** elinde büyük bir mazhariyete erdi.”

(m. +in 28672)

m. 35160

m.+i 6482

m.+ler 29864

m.+lerimi 29066

[=5]

MÜTERCİME: Ar. Kadın mütercim:

“Temmuz'dan sonra, peder müdür, oğul ser-muharrir, dayı bey, muhasebe memuru, hemşire hanım **mütercime** olarak ailece gazete çıkaranları gördük.”

(m. 30587)

m. 21737

[=2]

MÜTERCİM RÜŞTÜ PAŞA: Mehmed Rüşdi (1811, Ayancık – 1882, Manisa), Osmanlı sadrazamı. Mütercim Mehmed Rüşdi Paşa: “Önce Âlî Paşa'nın ölümünden hal' vak'asına kadar, beş sene içinde gelen sadrâzamları gözden geçirelim: Mahmud Nedim Paşa, Midhat Paşa, **Mütercim Rüştü Paşa**, Esad Paşa, Şirvânî-zâde Rüşdü Paşa, Hüseyin Avni Paşa, tekrar Esad Paşa, tekrar Mahmud Nedim Paşa, tekrar Mütercim Rüştü Paşa...”

(m. 35170)

m. 35173

[=2]

MÜTEREDDİD: Ar. Bir türlü karar veremeyen, kararsız, tereddütlü:

“Bir zaman İstanbul lehçesi Türkçenin ayarı olarak gösterilirdi. Ben bu lehçeyi ayar olarak telâkki etmekte **mütereddidim**.”

(m. +im 29095)

m. 11054, 25487, 25550, 27535

m.+leri 10303

m.+ti 9601, 26615

[=8]

MÜTEREDDİDÂNE: Ar. +Fars. Kararsız bir şekilde, tereddütle:

“Halic'in bir defa liman olmak kabiliyeti üç mütehasıs tarafından da **mütereddidâne** mevzu-ı bahis oluyor.”

m. 8069

MÜTELEZZİZ: Ar. ***Mütelezziz olmak**: Lezzet almak, hoşlanmak, zevk almak:

“Bu fikradan rencide olmak şöyle dursun çok **mütelezziz oldum**.”

m.+oldum 32357

[=1]

MÜTESÂNİT: Ar. Birbirine dayanan, destek olan, birbiriyle dayanışma içinde bulunan:

“Bu suretle bütün milletin mukaddes millî maksat etrafında bir vücut ve **mütesânit** birkitle hâlinde toplanmasına muvaffakiyet elverdi.”

(m. 12406)

m. 13091

m.+ler 24627

[=3]

MÜTESELLİ: Ar. 1. Acısını, kederini, derdini unuttur gibi olan, avunan, teselli bulan:

2. ***Müteselli etmek**: Acısını, kederini, derdini unutturmak:

“Berhudar ol oğlum, gözlerimi kapamadan evvel bunu görmek beni **müteselli etti**, dedi.”

(m. +etti 7047)

3. ***Müteselli olmak**: Acısını, kederini, derdini unuttur gibi olmak, avunmak teselli bulmak:

“Zavallular ağlaşırken, âdeta bu birkaç aylık esrar perdesinin kalktığından biraz **müteselli oldular**.”

(m. oldular 10736)

m. 7874, 7876, 16973, 31118

m.+oluyordu 23745

m.+yim 21671

[=8]

MÜTESELLİM: Ar. Tanzimat'tan önce vali ve mutasarrıflar tarafından kendi bölgeleri içindeki sancak ve kazalara tayin edilen kaymakam seviyesindeki idareci, voyvoda:

“Ondan öğrendim ki bizim genç pašamız Rakka'ya şimdilik kendi gitmiyecekti. Bir **mütesellim** gönderecekti.”

(m. 34700)

m. 34722, 34724

[=3]

MÜTESELSİL: Ar. Art arda gelen, peş peşe olan, ara vermeden birbirini takip eden:

“Ziya Bey bu sözleri bir akşam **müteselsil** nâtukasıyle, Ada'da söylüyordu.”

(m. 20165)

m. 17077, 20841, 24539, 25986

[=5]

MÜTEŞÂİR: Ar. Kendini şair zanneden, şair geçinen, şairlik taslayan (kimse):

“Büyük adamlar **mütesâirlerin** tam zıddıdırlar.”

(m. +lerin 20703)

m. +lerin 20692, 29808, 29808

[=4]

MÜTEŞEBBİS: Ar. (Bir işe) Girişen, kalkışan, teşebbüs eden (kimse):

“Zağanos Paşa İstanbul fethinin en musir ve azimkar **müteşebbislerindendi**.”

(m. +lerindendi 6233)

m. 4593

m. +ler 14576

m. +lerdir 14573

[=4]

MÜTEŞEKKÎ: Ar. Şikâyet eden, sızlanan:

“İnkulâb-ı Kebîr'den **müteşekkî** asâlet-perverler diyorlar ki (...).”

m. 28804

[=1]

MÜTEŞEKKİL: Ar. Çeşitli unsurun bir araya gelmesiyle meydana çıkan, oluşan:

“İslâv ve Arnavut krallarından **müteşekkîl** bir Haçlı ordusu Türklüğü Rumeli'den atma ya çalıştıysa da 1389'da Birinci Kosova muzafferiyeti İslâvlığa kat'î bir darbe oldu.”

(m. 4710)

m. 6573, 16057, 16369, 16381, 18836, 21062, 21068, 28849, 30464, 31824

[=11]

MÜTEŞEKKİRÂNE: Ar. +Fars. Teşekkür eden, teşekkür borcu olan, minnettar bir kimseye yakışır biçimde:

Bu bapta bilhassa Anadolu ulemâ-yı kirâmının fetvalarla ifa buyurdıkları irşâdâtı **müteşekkîrâne** yâd etmeyi bir vazife bilirim.”

(m. 12405)

“(…) ‘Teklifinize **müteşekkîrâne** râm olayım, dedi.’”

(m. 21595)

[=2]

MÜTEŞERRİ': Ar. Şeriata uyan:

“Sebülirreşad **müteşerri'** üslûp, müteşerri' şîyme ile mütemeyyiz mecmûaların ser-fîrâzıdır.”

(m. 30643)

m. 21790, 21790, 30643

[=4]

MÜTEVAGGİL: Ar. Bir şeyin çok derinliğine giren, meşguliyetini derinleştiren, usanmayıp, yorulmayıp gayret ve devam eden:

“Evet tâli'siz, hem ne kadar bilseniz, hayâtın bu safahâtıyla benim kadar **mütevaggîl** değilsiniz, yoksa bedbîn olurdunuz.”

m. 21540

[=1]

MÜTEVAHHİŞ: Ar. Ürkmüş, korkmuş:

“(…) Çünkü ruhen şîire, şairliğe pek meyyal olduğu için muharrirlikten **mütevahhiştir**.”

(m. +tir 21012)

m. 439

m. +sin 23169

[=3]

MÜTEVAKKİF: Ar. Olması, gerçekleşmesi bir şeye bağlı olan, bağlı:

“Beri taraftan Antakya'nın muhasaradan kurtulması, Haleb'de hâkim olan Türk Beyi'nin imdâd göndermesine **mütevakkıftı**.”

(m. +tı 26593)

m. 35492

m. +tır 27541

[=3]

MÜTEVAKKÎ: Ar. Sakınan, çekinen:

“Türkler bu vaziyette Asya maceraperestliklerinden **mütevakkî**, tamamıyla garp siyasetine râm olurlar.”

m. 16400

[=1]

MÜTEVÂZİ': Ar. 1. Gösterişsiz:

“Üsküp gibi serhad bir taşra şehrinin en **mütevâzî'** bir muhitinde bir kafa telâkki olunan bu adama az bir zamanda hayran oldum.”

(m. 1315)

2. Alçak gönüllü, kibirsiz:

“(…) *hasâisden beri, mütevazı*’, *fart-ı namusla mütehallî bir aile sahibi, pek vazîfe-perest, vicdanlı bir memurdu.*”

(m. 25969)

m. 1399, 11312, 14845, 16987

m.+ların 3548

[=7]

MÜTEVÂZİÂNE: Ar. +Fars. Alçak gönüllüce, kibirsizce:

“*O mütevâzîâne, şüünü intihâb etti.*”

(m. 30726)

m. 3862, 4035

[=3]

MÜTEVECCİH: Ar. Yönelmiş, yönelen:

“*Bütün gözler ona müteveccih.*”

(m. 3320)

m. 7260, 7941, 9370, 21074, 21831, 30675

m.+ti 3721

[=8]

MÜTEVEFFÂ: Ar. Vefat etmiş olan, ölen:

“*Şimdiye kadar samîmi niyetlerle intişâr eden mecmualar hep kendilerini zihinlerde tesbît edememek yüzünden söndüler. Müteveffa Ulum-ı İktisâdiyye Mecmuası gibi.*”

(m. 30618)

m. 21768

[=2]

MÜTEVEGGİL: Ar. Mütevaggıl. Bir iş veya şeyle inceliklerine vâkıf olacak derecede uğraşan, devamlı meşgul olan:

“*Şiirle ve edebiyatla çok müteveggildi.*”

m.+di 3827

[=1]

MÜTEVEKKİL: Ar. Olmuş ve olacakların Allah’ın küllî iradesine bağlı bulunduğu inanarak her işinde O’nun istek ve rızasını gözetmek suretiyle üzerine düşeni yaptıktan sonra O’ndan gelene razı olan, her hususta Allah’a güvenen, tevekkül eden:

“*Kocasının bu hâline mütevekkilen onun akşamları içeceği kadar içkiyi karşısında içmesini ve öyle yemek yemesini isterdi.*”

(m.+en 58)

“*Tâ feth.den beri mü’min mütevekkil yoksul*”

(m. 36047)

m. 857, 13695, 17175

m.+ce 28971

[=6]

MÜTEVELLÎ: Ar. Bir vakfı vakfedenin koyduğu şartlara göre yöneten kimse:

“*Camiin kapısında bir beyitle banisinden, mütevellisinden bahseder, lâkin sanatkârına dair bir söz söylemez.*”

(m.+sinden 8212)

m.+si 1413, 202

m.+ydi 959

[=4]

MÜTEVELLİLİK: Müteveli olma durumu:

“*(…) mütevelliliğinden başka ayrıca da çiftlikler sahibi idi.*”

m.+inden 1415

[=1]

MÜTEVELLİD: Ar. –den doğmuş, ileri gelmiş, hasıl olmuş:

“*Esrâr-ı âhenge vâkıf olan o zâtlar şiirlerinde vezn-i hecâ ile iktifaya mecburiyetlerinden mütevellid teessürü saklamıyorlar.*”

(m. 29335)

m. 15033

m.+ti 11047

[=3]

MÜTEVERRİM: Ar. Verem hastalığına yakalanmış, veremli:

“*Annem hasta yatıyordu. Doktorlar muayene ettiler. Müteverrim olduğunu söylediler.*”

(m. 87)

m. 51

[=2]

MÜTEVECCİH: Ar. *Müteveccih olmak: Bir yere gitmeye karar vermek, o tarafa doğru yola çıkmak:

“*Hangi sergüzeştin vaat edebileceği menfaat Türklerin nazarında (...) Murâd-ı Sâni’ye, Fâtih’e ve onların silâh arkadaşlarına tecelligâh olmuş olan Edirne’yi ve beş asır bütün İslâm’ın kalbiyle müteveccih olduğu İstanbul’u feda ettirecek kadar cazibedar olabilir?*”

m. 17966

[=1]

MÜTEZÂD: Ar. Birbirine zıt olan, aralarında zıtlık bulunan, zıt, karşıt:

“*Fakat zaman şu mütezâd kanâatlere vahdet, Sarah lehinde bir vahdet verdi.*”

m. 22597

[=1]

MÜTHİŞ: Ar. Pek güçlü, çok aşırı, şiddetli:
“**Müthiş** bir çığlıkla annemin yatağına atılmak istedim.”
(m. 160)

m. 166, 192, 383, 839, 1363, 1398, 1649, 1724, 2737, 2778, 4146, 5239, 6931, 7086, 7094, 8512, 8960, 9164, 9210, 9742, 10873, 10992, 10998, 11131, 11573, 13778, 14791, 15200, 16500, 16799, 17439, 17643, 17819, 18380, 18386, 22210, 23798, 25499, 25509, 25590, 26643, 33258, 35140

m.+inden 14273

[=45]

MÜTECEDDİD: Ar. Yenilik taraftarı olan kimse, yenilikçi:
“**Bilâkis bu müteceddidin** bütün fikirlerini ittihâd-ı İslâm, Osmanlı saltanatı gibi kadim müddeâlarımıza tamamıyla uygun ve onları şaşılandıran bir mahiyette görürler.”

m.+in 17235

[=1]

MÜTEFEKKİRÂNE: Ar. +Fars. Mütefekkiye yakışır tarzda, mütefekkirce, filozofça:
“**Bu mütefekkirâne** yazınızda kafam bu bir iki fikrinize takıldı: (...)”

m. 251562

[=1]

MÜTTAKÎ: Ar. Dinin emir ve yasaklarına tam olarak uyan, günah ve haramdan sakınan, Allah’tan korkan (kimse):
“**Müttakîler** de ‘Zağanos’ ismini biraz şüphyle yâd ederlerdi.”

(m.+ler 6318)

m.+ler 14163

[=2]

MÜTTEFİK: Ar. 1. Biriyle aynı fikirde olan kimse, hemfikir:
“Bütün müverrihler **müttefik** olarak söylüyorlar ki Salîbliler Eskişehir Meydan Muhârebesi’ni kaybetmek üzere iken bir talih eseri olarak kazanmışlardır.”

(m. 26574)

“**Bu makaleden anlaşılıyor ki kadim abidelerin ihyası hakkındaki fikirlerde mütefikiz** ve bu münasebetle Rumeli Hisarı’ndaki mesaimi zikrediyorsunuz.”

(m.+iz 6699)

2. İtilaf devletleri:

“**Ada Rumları** zıplayarak, hoplayarak **müttefiklerin** bayraklarını çıkardılar; onlar da asmaya koyuldular.”
(m.+lerin 2895)

m. 12255, 16371, 18383, 18441, 18603, 25003, 25006, 25471, 25479

m.+çe 15952

m.+i 15155, 15156, 15887

m.+i+mehi.ni 25975

m.+ler 18832, 18779, 25312

m.+lerce 18820

m.+lerin 2862, 8942

m.+olarak 26568

m.+olduğu 34288

m.+tirler 27831

[=25]

MÜTTEFİKAN: Ar. Birleşerek, üzerinde fikir birliği ederek, oy birliğiyle:
“**Ermeni ve Rum müverrihleri mütefikan** derler ki: ‘**Oğuzlar ve Peçenekler**, karşılarında kendi dillerini konuşan ve kendi soylarından olan Alp Arslan’ın Türkmenlerini görünce onlarla anlaşılabilir ve derhâl onların tarafına geçtiler, muharebe kayboldu, İmparator yaralandı ve Alp Arslan’a esir düştü.’ (...)”
(m. 4552)

m. 2846, 22738, 24338, 24338, 30786

[=6]

MÜTTEFİKSİZ: Müttefiki olmayan:
“**Fransa mağlûb olduğundan beri, İngiltere bizi tek başına müdâfaa etmekten vaz geçtiği için, Rus saldırısına karşı, mütefiksiz, tek başımıza kalmıştık.**”

m. 35215

[=1]

MÜTTEHİDEN: Ar. Birlik olarak, birlikte, beraberce:

“**Nazır Rene Viviani’nin bu teşebbüsünü müttehiden** alkışlıyorlar.”

(m. 22666)

m. 9850

[=2]

MÜTTEHİM: Ar. Suçlayan, itham eden:
“**Acaba o mütemâdi, şakraklıkları mı bu fikri müttehimlerine** ilkaa etti.”

m.+lerine 30747

[=1]

MÜTTEHİT: Ar. Birleşmiş, birlik olmuş, birleşik: “Yunanlılar İzmir’i bastıkları zaman, Venizelos’un elinde bir demir külçesi gibi **müttehittiler**.”

(m.+tiler 14511)

m. 3353, 4249, 12646, 14460

m.+dirler 21457, 23913

[=7]

MÜTTEKÂ-YI ZERKEŞ-İ CÂH: Ar.+Fars.

Altınla işlenmiş yüksek rütbe dayanağı:

“Allah.adır tevekkül.ümüz îtimâd.ımız/
Biz **müttekâyizerkeşi câh.e** dayan-mazız”

m.+e 37864

[=1]

MÜVERRİH: Ar. Tarih yazan kimse, tarihçi:

“Siyasette doğru daima biraz geç söylenir,
doğruyu ancak **müverrihler** söyler.”

(m.+ler 14919)

m. 1815, 2701, 4504, 4513, 4531, 9814,
11735, 12168, 15259, 15925, 21462, 21974,
21976, 21976, 22277, 24030, 26237, 26798,
27248, 30734, 32186, 32391, 32393, 33162,
30243

m.+dir 20995

m.+i 18307, 24011, 26807

m.+imiz 32885

m.+in 21917, 21942, 21952, 22275, 25947,
26790, 26793, 27255, 28769

m.+inden 33084

m.+ler 4490, 4682, 12470, 14910, 17268,
22170, 22832, 24871, 26568, 26749

m.+leri 2263, 4528, 4550, 4583, 4700, 4751,
4759, 5861, 6226, 6229, 6392, 12471, 12979,
19410, 32458

m.+lerimiz 21242, 21857, 27197

m.+lerin 4426, 27200

m.+lerinden 12324, 33087

m.+lerinin 5866, 6224

m.+lerle 21874

m.+ten 18606

m.+ti 33092, 33093

[=79]

MÜVERRİH CEVDET PAŞA: Ahmet Cevdet

Paşa: “**Müverrih Cevdet Paşa** ile edib Nâmık
Kemâl bir tek adam olsalardı XIX. asırda büyük
bir nasirimiz olurdu.”

m. 19733

[=1]

MÜVERRİHÇE: Müverrihe yakışır tarzda:
“Lirik şiire de gınâî şiir yahut da rebâbî şiir
dediler; daha **müverrihçe** düşünenlerse: saz şiiri
ifadesiyle anlatmağa kalkıştılar.”

m. 27926

[=1]

MÜVERRİHİN-İ MUTEBERE: Ar. Saygın
tarihçiler:

“Fransız Ordusu’nu o felâkete uğratan Moskova
Kundakçısı’nın torununun oğlu Marquis de
Ségur bugün, Fransız **müverrihîn-i**
mu’tebesinden ve Encümen-i Dâniş âzasından
bulunuyor.”

m.+sinden 26129

[=1]

MÜVERRİH MİCHELET: Batılı bir tarihçi:

“**Müverrih Michelet**, meşhur Fransa Tarihi’nde,
Süleymân-ı Kânûnî’nin ordusunu, Macar
ovalarını istilâ ettiği zaman bütün teşkilâtı ve
idaresiyle tasvir ederken hayretten cûş u hurûşa
gelir.”

m. 17722

[=1]

MÜYESSER: Ar. ***Müyesser olmak**: Nasip
olmak:

“Şu Escorial’in ismiyle ve cismiyle gençliğimden
beri kafam dolu idi. Hele görmek **müyesser**
oldu.”

m. 18879

[=1]

MÜZÂHERET: Ar. Arka çıkma, destek olma,
yardım etme:

“Gördük ki ne silâhlarımızın muzafferiyeti ne de
Avrupa siyaset-i hâriciyyesinin **müzâhereti** o
derde deva değilmiş.”

(m.+i 13043)

m. 27129

[=2]

MÜZÂHİR: Ar. ***Müzâhir olmak**: Arka çıkmak,
destek olmak, yardım etmek:

“(…) ‘Bize maddeten değilse manen **müzâhir**
olmanızı sizin gibi münevver bir insandan rica
ederim.’ dedi.”

m.+olmanızı 13289

[=1]

MÜZAHREFÂT: Ar. **mec**. Çer çöp, işe yaramaz
şeyler: “Bu makalelerin en güzeli hangisidir,
bilmiyorum, fakat en aşağısı ve cahilane Cermen

tasallûtunun numunesi şu 'Dresden'den M. Mermi' imzâsiyle çıkan **müzahrefatdır.**"

m.+dır 20349

[=1]

MÜZÂKERÂT: Ar. Müzakereler, bir fikir hakkında karşılıklı görüşmeler: "İki sene evvel Ankara î'tilâfnâmesi akdedilirken eğer **müzâkerâta** akl-ı selim rehber olsa idi; der idim ki, şimdi ceriha gibi kanayan hudud çizilmezdi." (m.+a 23541)

m.+ı+amika 20017

[=2]

MÜZÂKERE: Ar. 1. Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma, olaşma: "Paris Konferansı bu hafta **müzakerelerini** tatil ediyor." (m.+lerini 11925)

2. ***Müzâkere etmek**: Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunmak: "Fakat bu **müzâkere ettiğimiz** senede bu sürekli inhilâl de bir merhaledir, gelecek sene bu merhaleyi de geçeriz." (m.+ettiğimiz 28961)

m. 2867, 3650, 13402, 13601, 15483, 15991, 18162, 24810, 24826, 33696

m.+de 28899

m.+dir 13334

m.+edenlerin 26801

m.+edildikten 16240

m.+edilebilmesi 24814

m.+i+hafiyeye 22034

m.+ler 13372

m.+lerde 15901, 25026

m.+lerden 5071

m.+lere 25026

m.+leri 12686, 14282, 25458

m.+lerinden 18149

m.+lerinin 20466

m.+nin 24813

m.+si 17336

m.+ye 2823, 2870, 13386, 15529, 17536, 17573, 24911, 26578

m.+yi 24812

[=39]

MÜZÂYEDE: Ar. *mec.* Açık artırma: "Hamiyet **müzayedesinde** seslerini perde perde yükseltir, yeni muvaffakiyet çareleri ararlar." (m.+sinde 18176)

m.+i+hamiyyet 18157

m.+nin 18160

m.+si 18163

m.+sine 18160, 18170

[=6]

MÜZE: Fr. 1. Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer veya yapı:

"Saraya yakın Mahmud Paşa Câmii **müze** olmuş."

(m. 3180)

"Bir bakım.dan **müze.ler** şanlı mezarlık.lardır" (m.+ler 39113)

2. ***Müze-i Hümayun**: Topkapı Sarayı Müzesi: "Bütün bunları tasnif edip ciltlettikten sonra **Müze-i Hümayun** müdürü Halil Beyefendi'ye takdim edeceğim." (m.+i+hümayun 6769)

m. 14195

m.+de 3130, 14179

m.+ler 30039

m.+lerde 6259, 20894

m.+leri 2199, 28634

m.+lerimiz 30009

m.+lerimizde 30012

m.+si 18901

m.+sinde 29020

m.+ye 824, 18905

[=17]

MÜZEHHİB: Ar. Tezhip yapan sanatkar:

"Şâir bütün öteki sanatlara bağlıydı: Dîvânını yazıp bitirdikten sonra hattata veriyordu, (...) **müzehib**, gözleri arab-kârî çizginin oyunlarıyla, zevkiyle bir daha kamaştırıyordu."

m. 28209

[=1]

MÜZEYYEN: Ar. Süslenmiş, bezenmiş, süslü, ziyetli:

"Sinan'ın son senelerinde, gittikçe inceliğe, süse meylettiği görülen millî mimarî onun zamanında daha ziyade **müzeyyen** üslûbu ifadeye başlamıştı."

(m. 5688)

"Envârıkamer çam.ların alt.ında **müzeyyen**" (m. 39148)

m. 3149, 3149, 6536

[=5]

MÜZEYYİF: Ar. Küçük görerek, değersiz göstererek alay eden, tezyif eden:
“Ekseriya **müzeyyif** olarak konuştuğunu bildiğimiz o Naim Bey bu sözlerini söylerken o kadar müminâne bir teessür içindeydi ki (...)”
(m. 9545)

m. 23330, 30744

[=3]

MÜZEYYİFÂNE: Ar. +Fars. Küçük düşürür tarzda, alaya alır şekilde:

“Peşine düşen kadınları **müzeyyifâne**; peşine düştüğü bir kadını da arzu ile yâd etti.”

m. 23354

[=1]

MÜZ'İÇ: Ar. 1. Rahatsızlık veren, huzursuz eden, sıkıcı, bunaltıcı, bıktırıcı:

“(...) hâsılı Türkçenin arada sırada en güzel üslubunu belirten Hâlîde Hanım'la; dâima en **müz'îç** bir üslûba sahip Hâlid Ziya Bey'in eserleri hep orada.”

(m. 21823)

2. ***Müz'îç olmak**: Rahatsızlık vermek, huzursuz etmek, bunaltmak:

“Kışda, böyle medîd bir seyahat **müz'îç olmakla** beraber Avrupa da görülemez.”

(m. +olmakla 19944)

m. 30656

[=3]

MÜZMİN: Ar. *meç*. Ne zamana kadar devam edeceği bilinmeyen, bir çözüm getirilmemiş olan, kronik:

“Saltanatın elim mirasından bir sahne olan bu muhacereti, esas muhaceretlerimiz gibi, **müzmin** bir dert hâlinde bırakmaktansa bir hamlede halletmek, mübadele işinde çektiğimiz bin türlü sıkıntıya rağmen hayırlı oldu.”

m. 18506

[=1]

MYRİAM HARRY: Fransız yazar:

“(...) Judith Gautier' ki, altmış sene evvel İstanbul'u o harikulade eseriyle tasvir eden, son asrın en büyük sanatkârı Theophile Gautier'in kızıdır, Türk ve Müslüman muhibbeleri şâire Lucie Delarue-Mardrus ile nâsire **Myriam Harry** ve daha birçok muhadderât var.”

m. 22526

[=1]

N

NAAŞ: Ar. Ölmüş kimsenin vücudu, ölü, ceset:
“**Naaşı** kimden arayacağımı düşünürken hatırıma Ömer Naci geldi.”

(n. +ı 10661)

n. 28166, 28173, 28196, 28197

n.+ı 6272, 10574, 10655, 10671, 10686, 10688, 28180

n.+ını 10653, 10666

n.+larını 7235

[=14]

NA'AT: Ar. Bilhassa Hz. Muhammed'i, Hz. Ali ve dört halifeyi övmek için yazılan manzum methiye:

“(...) **naatlerini** naathân mevlidlerde okurken, bütün bir ümmet zevkinden: ‘Allah!’ ve ‘Yâ Muhammed’ nidâsıyla, kubbeleri inletiyordu.”

n.+lerini 28217

[=1]

NA'THÂN: Ar. +Fars. Tekkelerde veya büyük câmilerde naat okuyan kimse:

“(...) **naatlerini** naathân mevlidlerde okurken, bütün bir ümmet zevkinden: ‘Allah!’ ve ‘Yâ Muhammed’ nidâsıyla, kubbeleri inletiyordu.”

n. 28217

[=1]

NÂ-BE-MAHAL: Fars. +Ar. Mahalsiz, yersiz, yerinde olmayan, uygunsuz:

“Son harpte Türk milletinin melekü's-siyânesi tavrını takınan von Sanders harbin ilânından olduğu gibi bütün hatalardan **nâ-be-mahal** tecavüzî hareketlerden Galiçyalara, İranlara, Sinâlara Türk çocuklarını saçmaktan gayr-i mes'ûl olduğunu söyledikten sonra (...)”

(n. 15317)

n. 16139, 16277

[=3]

NÂ-BE-MEVSİM: Fars. +Ar. Vakitsiz, sırasız, uygunsuz:

“Bugünlük en büyük delilimiz Anadolu cephesidir **nâ-be-mevsim** ve nâ-be-mahâl sulh havadislerinin uyuşturucu havası o cepheye uğramamalı.”

(n. 16149)

n. 16277

[=2]

NÂBÎ: (d. 1641, Urfa – ö. 1712, İstanbul), Divan edebiyatı şairi:

“Bizde irşâd ve nasihat destanları yazmış olanlar dan **Nâbi**, Seyyid Vehbi ve Sünbülzâde Vehbi, ön saf ta hatıra gelirler.”

(n. 33271)

n. 20708, 20710, 20714

n.+den 27706

n.+nin 27710, 33264, 34788

[=8]

NÂBİGA: Arap şairi [Tam adı Nâbiga el-Zübyanî’dir. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor. Hicretten kısa süre önce öldüğü tahmin edilen Nâbiga, en büyük dört Arap şairinden biri olarak kabul edilmektedir. Yahya Kemal Hayali Söyleniş adlı şiirinde onu Kızlarağası Gazanfer Ağa’nın okuduğu şairler arasında zikretmiştir]:

“Meclis.lerinde **Nâbiga** Anter ve Şenferâ”

n. 37142

[=1]

NACİ: Muallim Naci:

“Lâkin anladığım ve sevdiğim şâir **Naci**'ydi.”

(n.+ydi 2035)

n. 2034, 10674, 10678

n.+nin 2006

n.+yi 10646

[=6]

NACİ EFENDİ: Muallim Naci:

“Ah birader dedi, şu **Naci Efendi** ne mübarek adamdır, şu kıt'ası bak beni bu hâlimde nasıl tasvir ediverdi.”

n. 9932

[=1]

NÂÇİZ: Ar. Adı anılmaya değmeyecek kadar ehemmiyetsiz, hiç hükmünde, değersiz, önemsiz:

“Benim perişan ve **nâçiz** mısralarıma karşı beslediğiniz teveccühden mütehassis oldum.”

(n. 20252)

n. 25386

[=2]

NÂÇÂR: Fars. Çaresiz:

“Kadınlar cüretkâr ve lâübâlî, meb'uslar, onlara karşı **nâçâr** ve mütemmellik bir vaziyettedirler.”

n. 25628

[=1]

NÂDÂN: Fars. Cahil, bilmez, bilgisiz (kimse):

“**Nâdânların** bu hâlet-i rûhiyyesi tahlil edilince anlaşılır ki politika yâni bir milletin mukadderatının cereyanları tamâmiyle

şahsiyetsiz olanların elinde bulunmalıdır, demek istiyorlar.”

n.+ların 20142

[=1]

NÂDÎDE: Fars. Çok ender bulunan, çok kıymetli:

“**Nâdîde** mücevherât gençine.leri”

n. 38084

[=1]

NÂDİM: Ar. Pişman olan, nedamet getiren (kimse):

“Ben şiirdeki birkaç parçamdan memnunum; fakat okuyacak şeyleri okumakta geciktiğime **nâdimim**.”

(n.+im 20429)

n. 3475

[=2]

NÂDİR: Ar. Az bulunur, az görülür, seyrek, ender:

“Bir mâcerâ ki, vak'anun çerçevesiyle beraber bütün hissî cezir ve medlerinden ancak pek **nadir** ruhlar zevk alabilir.”

(n. 20939)

“Çalkantı.sında dalga.sı bil-mez **nadir** sayı”

(n. 36532)

n. 6, 251, 417, 1544, 2337, 2340, 2349, 3787, 3897, 3903, 3938, 4162, 4372, 4453, 5562, 8364, 8543, 8667, 9130, 9796, 9869, 10789, 11079, 16954, 18982, 19814, 20409, 20424, 20600, 24614, 25141, 25963, 26618, 26799, 27216, 27365, 27430, 27435, 27622, 27691, 27693, 27706, 28155, 29285, 29829, 30750, 30750, 32105, 32115, 33371, 33390, 33444, 35071, 36166

n.+dir 19149, 19783, 22698, 30023, 32088

n.+lerini 33329

[=62]

NÂDİREN: Ar. Nadir olarak, çok seyrek:

“Kadınlar bir hey'et-i mümeyyi-zeye girerse **nadiren** bir kadının eserini tetvîc ederler.”

(n. 22311)

n. 1549

[=2]

NÂDİRLEŞ-: Az bulunur olmak:

“İlk basılmış nüshalar da ya tamâmiyle tükenir yâhud da **nadirleşir**.”

n.-ir 19359

[=1]

NÂDİRÜ'L-EMSÂL: Ar. Benzeri az bulunan:
"O tarihî yangınla başlayan ve 'Moskova
Dönüşü' nâm-ı facia ile devam eden **nadirü'l-
emsâl** bir galebe çaldı."

n. 25933

[=1]

NÂFİA: Ar. Bir yeri bayındır duruma getirmek
için yapılan işlerin bütünü, bayındırlık işleri:
"(...) büyük bir ekseriyetle: 'Ah! tamâmiyle
Avrupalılaşmadık; bir Avrupalı millet olamadık,
idaremizi, medenî bir idare edemedik, adliyemiz,
maârifimiz, **nâfiamız**, polisimiz... şu, bu
noksan... tüccar, san'atkâr, zanaatkar,
mütefennin, şu, bu değiliz... işte bu yüzden
mahvolduk' deyip durdular."

n.+mız 19627

[=1]

NÂFÎ': Ar. Faydalı, faydası olan, menfaatli:
"Kimi de aksine olarak, beşeriyetçi idi; kimi ne
o ve ne bu, yalnız şiirin ziyan olmaması için
insanlara **nâfi'** şeyleri öğretecek bir vâsıtâ
olmasını isteyen, ciddî, hayırperver zevattandı."
(n. 27488)

n. 14801, 15684, 27476

n.+dir 19893

n.+olabilir 22222

[=6]

NÂFİLE: Ar. Boşuna, boş yere, beyhude,
faydasız:
"Hakikat bu ki şarkta daha iyi bir insanîyet
âlemi teşekkül etmezse, beynelmilel musâlâhalar
ne çare bulsa **nâfiledir**."

(n.+dir 13810)

"Dünyâ.da sevil-miş ve sev-en **nâfile** bekle-r"
(n. 36440)

n. 10676, 23223, 29217, 31762, 36637

n.+dir 31451, 38029, 38054, 38377

[=11]

NÂFİZ: Ar. **mec.** Çok tesir eden, etkili:
"Pâdişâhın emirleri her yerde **nâfiz** olacaktı."
(n. 23890)

n. 17266, 28391, 30732

n.+dir 15898

[=5]

NÂGÂH: Fars. Ansızın, birdenbire, nagehan:
"Dünyâ.mızı **nâgâh** zalâm ört-ebilir"
(n. 38172)

n. 38363

[=2]

NAGAM-KÂR: Ar.+Fars. Nağmeler söyleyen:
"Hudâ Dâvûd.u bâlâ.dan **nagamkâr** et-ti san-
sınlar"

n. 37605

[=1]

NÂ-GAMSÂZ: Fars. Gam yaşamayan:
"Çal Neş'eivuslat.la **nâ-gamsâz** ol-alım çal"

n. 39138

[=1]

NÂGEHAN: Fars. Ansızın, birdenbire:
"Hiç esme-yen nesîmîfütûh es-di **nâgehan**"

n. 37220

[=1]

NÂGEHÂNÎ: Fars. Birdenbire, ansızın, aniden:
"Bu **nâgehânî** eğlence ortasında bir şey
anlamadım."
(n. 367)

n. 8467, 10473, 23497, 30942

[=5]

NAGEMÂT: Ar. Ahenkler, ezgiler, güzel sesler:
"Bundan yüz sene evvel o harb ve darb
ortasında kralın arabası arkasında yürüyen bu
genç, kim derdi ki, bir asrı ruhunun **nâgemâtiyle**
dolduracak, filhakika Napoleon'un dehâsını
destanı bittiği gün, bu şâirin ruhunun destanı
başladı."

n.+iyle 22815

[=1]

NAGME: Ar. Kulağa hoş gelen ahenkli ses,
ezgi:

"Mısralarında **nağme** hissedilme yen bir
manzume sâdece bir güftedir ki onu nesir
sâhasına atarız."
(n. 27374)

"Bul-maz lisan.da **nağme** senâhân ol-an sen.a"
(n. 37334)

n. 8815, 19282, 22571, 27986, 27988

n.+den 27987

n.+dir 27877, 28154

n.+ler 20703

n.+lerini 14899, 20712

n.+si 28154

n.+siyle 36677

n.+yi 27877, 28155

n.+yle 7971

[=18]

NAĞMEHÂN: Ar.+Fars. Şarkı okuyan, türkü söyleyen:

“*Kuş.lar kemâlişevk ile ol-dukça nağmehân*”

n. 39222

[=1]

NAĞME-İ NÂÛ Ü REBÂB: Ar.+Fars. Ney ve rebabın nağmesi:

“*Yüksel-ir perde perde içli ses.i/*

En uzun nağme.siyile bir müddet”

n. 37783

[=1]

NAĞME-SÂZ: Ar.+Fars. Nağme yapan:

“*Tuyûrizemzemesâ nağmesâz ol-ur ve su.lar*”

n. 39267

[=1]

NÂHÎD BEY: Sofya Türk Şehbenderlik dairesinin, konsolosluğunun memurlarından biri:

“*Şimdi Sofya'daki Şehbenderhânemizin işlerini güzel ve sakin bir vatanperverlikle gören güzide memurlarımızdan Nâhid Bey her Türk'e gösterdiği muavenetlerini bana da bezletti.*”

n. 3403

[=1]

NAHÎF: Ar. Zayıf, çelimsiz, arık:

“*Hasta bir fidan gibi nahifdi, son derecede halimdi.*”

n.+di 19843

[=1]

NAHÎV: Ar. Söz dizimi, cümle bilgisi, sentaks:

“*Sarf ve nahivde emsalsiz bir mümaresesi vardı.*”

(n.+de 9828)

n. 9839, 19389, 28171

n.+de 28815, 28828

n.+i 8893, 28805

n.+in 29063

n.+inde 2989

n.+ini 33134

n.+inin 32204

n.+le 20872

[=13]

NÂHÎYE: Ar. İdari taksimatta ilçelerin bir müdürle yönetilen bölümlerinden her biri, bucağ:

“*(...) o kadar nâhiye müdürü, kaymakam, mutasarrıf, vâlî ve nazıra, o kadar mühendise, o kadar zabıta memuruna, o kadar zirâatşinâsa, o kadar san'atkâra, o kadar memur, o kadar*

hâkime, o kadar iktisadşinâsa, hulâsa o kadar fi'li ve fikrî ameleye sahip olursa, temîn-i hayat edebilir.”

n. 23244

[=1]

NÂHOŞ: Fars. Hoşa gitmeyen, hoş olmayan:

“*Nedîm Divanı'na bakarken, bir yaz günü bir mesireyi bir mesireye tercih edişin, o zamanki kayık istimaline göre, kolaylığına şaşıyor.*

Göksu bir nâhoş hava şimdi Çubuklu pek zihâm/ Sevdiğim tenhâca çekdirsek mi Sa'dâbâd'a dek Çubuklu nerede, Kâğithane nerededir?”

n. 7506

[=1]

NÂHUDÂ: Fars. Gemi kaptanı:

“*Erbâbüneşve mest git-er nâhudâ iç-er*”

n. 37630

[=1]

NÂİB: Ar. Bir makamın sorumluluğunu asıl sâhibi yerine geçici bir zaman için yüklenen, ona vekâlet eden kimse, vekil:

“*Istanbulof senelerce nâib kaldı.*”

n. 3292

[=1]

NÂİL: Ar. 1. İsteddiği şeye erişen, arzu ettiğini ele geçiren, muradına eren:

“*Devir.inde bunca nîmetiuzmâ.ya nâil.iz*”

(n.+iz 39286)

2. *Nâil olmak: Erişmek, elde etmek, ulaşmak:

“*Abdülhak Hâmid'e hemen her sabah o lokantada tesadüf etmek zevkine nâil olurdum.*”

(n.+olurdum 12075)

n. 12067, 12194, 14801

n.+ederler 14128

n.+olabileceği 3902

n.+olacağına 1334

n.+oldu 22624

n.+olduğu 22645

n.+oldum 34615

n.+olmuştum 33722

n.+oluyor 25745

[=12]

NAİL BEY: Yahya Kemal'in enişmelerinden biri:

“*Babamın arkadaşları Selanik Hükümet Konağı'nın bâzı genç memurları, an-asıl Selânikli olan eniştemiz Nail Bey'le onun gibi şehrin eşrafından birkaçı.*”

(n.+le 2468)

n. 1255

[=2]

NÂİLÎ: (ö. 1077/1666) Divan şiirinin ve Sebki-Hindî akımının önde gelen isimlerinden:

“**Nâilî** söyle-se bir âlemimânâ söyle-r”

(n. 37665)

“*Azerî Fuzûlî ile Osmanlı Nâilî-i Kadîm bir tek adam olsalardı eski şiirimizin zevkine doyamazdık.*”

(n.+i+kadîm 19739)

n.+i+kadim 29578

n.+nin 27603

[=4]

NAİM: Darülfünun'un felsefe müderrisi Ahmet Naim Bey:

“*Oradan doğru Darülfünun'a gittim. Yukarıya çıktım. Müdür Behçet Bey'in odasında müderrislerden Rıza Tevfik, Naim, Mahmut Baba namıyla maruf Mahmut Bey daha bir iki kişi vardı.*”

n. 18738

[=1]

NÂİMÂ: Mustafa Nâimâ, (d. 1655, Halep – ö. 1716, Patras), Osmanlı tarihçi ve ilk resmî Osmanlı vakanüvisi:

“... *Naîmâ gibi, Râşid gibi, Cevdet Paşa gibi, ...*”

(n. 9917)

n. 28219

n.+nin 1815, 28560

n.+yı 30730

[=5]

NÂİMÂ TÂRİHİ: Naima'nın Osmanlı tarihini 1574'ten başlatıp 1651'e kadar anlattığı eseri:

“*Seciyeleri ve sıhhatleri demir gibi olan bu ihtiyarları gören bir İstanbullu, Naîmâ*

Târîhi'nin sabitelerinden fırlamış zannederdi.”

n.+nin 970

[=1]

NAİM BEY: Darülfünun'un felsefe müderrisi Ahmet Naim Bey:

“*1918 mütarekesi olunca Naim Bey, sarahatla, Ferit Paşa safına geçti.*”

(n. 9404)

n. 9397, 9462, 9539, 9549, 9557, 18728

n.+e 9404, 9503

n.+i 9396

n.+in 9387, 18729

[=11]

NAİME HANIM: Üsküp eşrafından Nişli Hamdi Efendi'nin eşi:

“*Bu Hamdi Efendi'nin karısı Naîme Hanım, kalbi ve zekâsıyla, yüksek bir kadındı; vâli ailelerinden, eşraf haremlerine kadar mevki'ce yüksek kadınlar Naîme Hanım'ı dostlar edinirlerdi.*”

(n. 1936)

n. 1939, 1942

n.+1 1936

n.+ın 154, 157

[=6]

NÂKABİL-İ TESELLİ: *Fars.+Ar.* Tesellisi kabil olmayan, mümkün olmayan:

“*Kendinden büyük, ailesi düşkün bir kızı seviyor. Ailesinin îtirâzı, nâ-kabil-i teselli bir meyelân hâlinde tecellî eden bu aşkı büsbütün aevlendiriyor.*”

n. 22793

[=1]

NÂ-KÂFÎ: *Ar.+Fars.* Kifayetsiz, yetersiz:

“*Yalnız Orta Macar şehirlerini kurtarmak nâ-kâfi bir tedbirdi.*”

n. 25252

[=1]

NAKARAT: *Ar.* 1. Şarkılarda güftenin her kıtadan sonra bestesi değişmeden tekrarlanan kısmı:

“*Tur esnasında, benim o sıralarda çıkan şarkı'larımın nakaratına uygun bir mısraı, biraz mükedderâne bir irticâlle söyledim.*”

(n.+ına 2683)

“*Yüksel-en bir nakarat.ın büyü-yen velvele.si*”

(n.+ın 35674)

2. Bir şiirde iki defa veya daha fazla tekrarlanan mısra veya mısralar:

“*İbni Kemal'in, Mısır fethedildikten sonra, Yavuz Sultan Selim'e, askerinin artık memleketlerini, yani Anadolu'yu, Rumeli'yi ve İstanbul'u özlediklerini ve bu hissi ifade eden bir koşma nazmettiklerini, bu koşmanın nakaratı olarak: 'Beyim biz gidelim Rum illerine' dediklerini, Hoca Sadeddin Efendi Selimnâme'sinde nakleder.*”

(n. 4992)

2. **teşmil.** Daima tekrarlanan aynı sözler, âdeta dilde persenk hâline gelen söyleyişler:

“İki seneden beri Türk birliğini dağıtmak isteyen nifak en ziyade bir **nakaratı** tekrar edip duruyordu: ‘Bu hareket cenkcüdür, maceraperesttir, zorbadır.’ Yunan gazeteleri bu isnadı bir akis gibi alıp cihanın dört köşesine yayıyordu.”

(n. +ı 12412)

n. 15740, 28026

n.+ı 4988, 10294, 13424, 17539, 17541, 25869

n.+ına 2682, 10349

n.+ını 2658, 17700, 28439

n.+la 14899, 19557

n.+lar 20501

[=18]

NAKARATLI: Nakaratı olan:

“Recâizâde Ekrem Bey’in:

‘Bu da bir şî'r-i muhzin-î diğér...’

‘Bu da bir şî'r-i eltaf-î diğér...’

‘Bu da bir şî'r-i müthiş-î diğér...’

nakaratlı mısralarıyla kâh sonbahar yapraklarının kâh bir kızın bahçede hırâmını, kâh şimşeklerin çakmasını birer şiir olarak tavsif ettiği mâruf manzume, bu vâdide aldığımız ilk edebiyat dersi idi.”

n. 27463

[=1]

NAKDÎ: Ar. Para ile ilgili, paraca:

“Ona siyasî nokta-i nazarlarını yazar durur ve galiba biraz **nakdî** muavenet görürdü.”

n. 9798

[=1]

NAKDÎNE: Ar. **mec.** Değerli varlık, kıymetli mal:

“Mahfûz bir hazîne.de **nakdîne** bil-medik”

n. 37455

[=1]

NAKDÎNE-Î ERÂMİL Ü EYTÂMI: Ar. Dul ve yetimlerin parası:

“Dînen ve mezheben size mâruz iken vifâk

Cârî miyânenizde leimâne bir nifâk

Nakdîne-î erâmil ü eytâmı müddahir,

Izrâr-ı yekdiğerle mübâhî vü müftahir.”

n.+ı 30986

[=1]

NÂKES: Fars. İnsaniyetsiz, aşağılık, bayağı, alçak (kimse):

“**Nâkes** bir âdem oğlu merâret ver-ir Kemâl”

n. 37697

[=1]

NÂKİLE: Ar. Başkası tarafından söylenmiş olan bir manayı az çok değiştirerek kendine mâl eden şaire:

“İçlerinde meşhur şaire ‘Comtesse de Noailles Çin ve Japon âlemlerinin mülhem **nâkilesi** Judith Gautier’ ki, altmış sene evvel İstanbul’u o harikulade eseriyle tasvir eden, son asrın en büyük sanatkârı Theophile Gautier’in kızıdır.”

n.+si 22527

[=1]

NÂKİS: Ar. Tam olmayan, eksik, noksan:

“Hasretle hastalıklar arasında geçmiş **nakıs** bir tahsil devresinden sonra Üsküb’e döndüm ve biraz sonra da İstanbul’a gönderildim.”

(n. 2089)

n. 2088, 9666, 9871, 17630, 26298

n.+tır 17804

[=6]

NAKİŞ/NAKŞ: Ar. 1. Duvar, tavan vb. yerlere süslemek maksadıyla yapılan şekil veya resim:

“Granada nar demek olduğundan, bütün sütunların **nakışlarında** çepçevre bu kırmızı meyvanın resmi var.”

(n. +larında 19177)

2. **mec.** Görünüş, suret:

“Türklüğün yarattığı şehirler içinde İstanbul birinci gelir. Bu şehir bütün beşeriyetin hayaline nakşedilmiştir ve bu **nakış** kalacaktır.”

(n. 6073)

n. 19807

n.+e 19435

n.+ın 18984

n.+ları 19161

n.+larına 25704

[=7]

NAKIYE HANIM: Hatice Nakiye Hanım (d. 1846 – ö. 1899) Türk kadın divan edebiyatı şairi: “İbrahim Bey, validem Nakiye Hanım’ın büyük teyzezâdelerindendi.”

n.+ın 1528

[=1]

NAKİBÜ’L-EŞRÂF: Ar. Hz. Peygamber soyundan olan ve o soydan gelen kimselerin işlerine bakmak, her türlü kayıtlarını tutmak, kendilerinin uygun işlerde çalışmasını sağlamak, haklarını korumak, fey ve ganîmetten alacakları

hisseleri takip etmek gibi işlerle resmen görevlendirilmiş olan kimse:

“Artık sayamıyacağım: Sadrâzam, Şeyhülislâm, Kızlarağası, Kapudan Paşa, Yeniçeri Ağası, kazaskerler, **Nakîbü'l-Eşrâf**, İstanbul ve Galata kadıları, mansûb ve ma'zûl bütün devlet adamları, daha kimler bilmiyorum, bütün Âl-i Osman Devleti orada hazırды.”

n. 34516

[=1]

NAKÎL: Ar. İştittiği haberi başkalarına anlatan nakleden, rivayet eden kimse:

“Yoksa cinâî hikâyeler beşeriyet kadar köhnedir. Milletlerin ilk destanları, okuma yazma âdet olmazdan evvel, köy köy dolaşan **nâkillerin** menkûlâtı idi.”

(n. +lerin 22139)

“**Nâkil**, Murâd-ı Hüdâvendigâr'ın şehâdetiyle Abdülhamid-i Sâni'nin hayâtını aynı tavırda naklediyor.”

(n. 22041)

n. 22026, 22188

n.+e 21255, 22481

n.+i 6375, 11351, 21247, 21253

n.+ine 34716

[=11]

NAKÎSA/NAKÎSA: Ar. Eksiklik, noksan:

“Türk Edebiyatı fikir ve tahlil değerinden mahrumdur. Bu **nakîsa** Türk'ün başlıca meziyetinden ileri gelir.”

(n. 28439)

n. 17650, 20677, 20679, 25405, 27398, 27537, 28429, 29456, 31040, 31041, 31128, 31189, 28577, 29631, 29792, 29794

n.+dır 18243, 29456

n.+lar 29453

n.+lara 28433

n.+ları 29612, 32137

n.+larından 29636

n.+larımı 28892

n.+leri 4299

n.+mız 17651, 28882

n.+sı 17683, 28427, 29621

n.+sını 29673

n.+sının 27398

n.+ydı 8358

n.+yı 27967, 29616

[=35]

NAKÎT: Ar. Elde bulunan geçerli para:

“Vakit **nakittir** diye muttasıl koşan ve hiç konuşmayan en yeni New York vatandaşlarından ziyâde, Atina sokaklarında hiç konuşmayan lâkin iyi konuşan Sokrat kadar yeni ve onun kadar idealist olmak bana çoktur bile...”

n.+tir 20175

[=1]

NAKÎYE HANIM: Yahya Kemal'in annesi:

“Annem **Nakiye Hanım**, Leskofçalı Dilâver Bey'in ve İvranyalı Âdile Hanım'ın üç kızının en büyüğü idi.”

(n. 36)

n.+m 1456, 9047, 9069

n.+la 9100

[=5]

NAKKAŞ: Ar. Renkli resim ve tezyinat yapan sanatkar, kitapları resimleyen, kap ve sayfalarını süsleyen, mimari eserlerin tavan ve duvarlarını, çinileri, toprak kapları vb. lerini resim ve şekillerle bezeyen süsleme ustası:

“Dilsizlerden biri bir **nakkaşın** eseri olan Ebü'l-Feth tasvirini eline geçirmiş, Pâdişâha gösteriyor.”

(n. +m 25718)

n. 25713

n.+ı 25718

n.+lar 25704

[=4]

NAKKÂŞ-I EZEL: Ar. Ezeli nakkaş (Allahu Teâlâ):

“Lâkin bu tarâbhâne.de **nakkaşezel**/ Bil-mem ne.ye nakş et-ti aceb mânâ.dır”

n. 38896

[=1]

NAKKAŞLI: İstanbul Çatalca'da bir yerleşim yeri:

“Şumnulu, Balıkesirli, **Nakkaşlı**, Çatalcalı, Selânikli, Servili derken, Türk diyarının uzak ve yakın isimlerini işitiyordum, büyük vatani bu meydanda birleşmiş gibi görüyordum.”

n. 21324

[=1]

NAKLEDİL:- 1. Anlatılmak, söylenmek, rivâyet edilmek:

“İstanbul'un fethi, o asırların bütün vak'aları gibi, hem masal hem de tarih kılığında **nakledilir**.”

(n.-ir 7285)

“Bir **nakledil-se** öğrenil-ir dâsitan ne.dir”

(n.-se 38588)

2. (Bir yerden başka bir yere) Götürülmek, taşınmak, aktarılmak, geçirilmek:

“Üsküp'de yeni usulde bir hapishane yapılmış, mahpuslar da oraya **nakledilmişler.**”

(n.-mişler 1160)

“Nezd-i İlähîde duâm kabûl edilmiş olacak ki bir gün yeni çıkan nasb ve tâyinlerde Kandiye Beğlerbeği Dâmad Mehmed Paşa'nun Erzurum'a **nakledildiğini** gördük.”

(n.-diğini 34756)

n.-en 26513, 30249, 30389

n.-iyordu 11584, 18762

n.-miş 32170

n.-se 38596

[=9]

NAKLEN: Ar. Nakil yoluyla:

“Âtîsi yoksa şimdiki hâlin elîm olur, Aklen ve **naklen** ancak o zâtın siyâseti Bahşeylemis bulunmalı hakk-ı riyâseti!”

(n. 30947)

“Sun-dum bu rubâî.sini **naklen** Cem.in”

(n. 38974)

[=2]

NAKLET-: (Bir yerden başka bir yere)

Götürmek, taşımak, aktarmak, geçirmek:

“1897 baharında, Yunanistan'a karşı îlân-ı harb ettiğimizden pek az sonra ailece Üsküb'den Selânik'e **nakletmiştik.**”

(n.-miştik 1244)

2. (Başkasına ait bir söz, olay, fikir vb. ni) Bir yerde anlatmak, hikâye etmek:

“Diğer bir hâtrada **naklettiğim** gibi, Refik Hâlid'le çabuk dost olduk.”

(n.-tiğim 2569)

“**Naklet-tiğim** gibi.ydi bu rü'yâ.da gör-düğüm”

(n.-tiğim 36627)

n. 37604

n.-ebildi 3597

n.-ebilir 18287

n.-eceği 33440

n.-eceğim 32353

n.-eceğimiz 9726

n.-ecek 14911

n.-emediler 10514

n.-emeyeceğim 8500, 16815

n.-emiyeceğini 30069

n.-en 4750, 5255, 6402, 22495, 22932, 25413, 30685, 32347, 33054, 36593

n.-enler 6444, 31938

n.-enleri 33242

n.-er 4990

n.-erdi 9860, 11495

n.-erek 6687

n.-erim 20562

n.-erken 2953, 6446, 10534, 21353, 22016, 22744, 24158, 31100

n.-erler 10513, 24030, 27255, 33619

n.-erlerdi 7524, 23055

n.-eyim 2234, 3659, 19760, 27665, 32797, 32813, 33439

n.-iş 3045

n.-iyor 7866, 10521, 22027, 24011, 25721, 33100

n.-iyordu 3030, 3044, 12785, 18331, 22079, 30056, 31068, 32386, 32885, 33292, 34826, 35413

n.-iyordum 609

n.-iyorlar 3270, 12871

n.-iyorlardı 10429

n.-iyorum 29305

n.-mek 2967, 18853, 29853, 30053, 30800, 36075

n.-mekle 1581, 7518, 18521

n.-meme 32849

n.-memiş 27269

n.-mesine 2625

n.-meye 9915

n.-mişti 4708, 8736, 9104, 10031, 25689, 33350, 34336

n.-seydi 25033

n.-ti 3093, 3109, 6488, 8605, 12831, 12917, 18377, 18717, 21492, 26345, 26953, 26996, 34315

n.-tiği 250, 2500, 3067, 3071, 8548, 25689, 33622

n.-tiğim 1208, 9558, 10909, 10993, 10998, 38615, 38622

n.-tikleri 5798, 6373

n.-tiklerine 5243, 11270

n.-tikten 18333

n.-tiler 3345, 6374, 9065, 27769, 30247

n.-tim 2624, 16871, 35408

[=132]

NAKLİYÂT: Ar. İnsan, mal vb. ni taşıma işleri, taşımacılık:

“Bu yüzden şehirden şehire erzak ve zahire **nakliyatı** durmuştur.”

(n.+ı 25513)

n.+ı+ticariyye 6550

[=2]

NAKLİYE: Ar. Taşıma ücreti:

“(…) son iki senede topunu tüfeğini, giyimini kuşamını, mühimmatını, **nakliyesini** nasıl tedarik etti.”

n.+sini 16051

[=1]

NAKLOLUN-: (Bir yerden başka bir yere)

Götürülmek, taşınmak, aktarılmak, geçirilmek:

“Bir padişah ölünce ve yerine kardeşi yahut yeğeni geçince ölen padişahın haremeleri, daireleriyle ‘Eski Saray’ **naklolunurlar** ve orada itina ile “mahfuz” tutulurlardı.”

(n.-urlar 5366)

n.-uşuyle 3938

[=2]

NAKS: Ar. Eksiklik, noksanlık:

“İcrâyıfisk et-erler **naks.in** kase.mden evvel”

n.+ın 38842

[=1]

NAKSOS: (Yunanistan) Kiklad Adalar

grubunun en büyük ve en verimli topraklara sahip adası:

“Cedlerimiz dilinde kalın Rumca isimler nasıl incelmış: Ayanikola, İnegöl olmuş, **Naksos**, Nakşe olmuş, Adriyanapolis, Edirne olmuş, Karyamus, Kerpe olmuş böyle binlerce misâl vardır ki(…)”

n. 19446

[=1]

NAKŞ: Ar. ***Nakşetmek**: (-i/-e) **mec.** İyice yerleştirmek, kalıcı şekilde yerleştirmek:

“Hulyâ.ma âhiret gibi **nakşet-ti** varlık.ı”

(n.-ti 36341)

n. 37253, 38897

[=3]

NAKŞ-BER-ÂB: Ar. +Fars. Su üzerine yapılmış resim gibi süreksiz, devamsız olan şey:

“Urî iki dünyâ dahi hep **nakşberâb**”

n. 38221

[=1]

NAKŞ-I BER-ÂB: Ar. +Fars. Su üzerine yapılmış resim gibi süreksiz, devamsız olan şey:

“Bu bendde öne sürülen haklı haksız bütün mütâlaât biraz **nakş-ı ber-âb** kabilinden olsa bile yine pek faydalı.”

n. 21891

[=1]

NAKŞEDİL-: **mec.** Kalıcı bir şekilde iyice yerleştirilmek:

“Bu şehir bütün beşeriyetin hayaline **nakşedilmiştir** ve bu nakış kalacaktır.”

(n.-miştir 6073)

n.-sin 21284

[=2]

NAKŞET-: **mec.** İyice yerleştirmek, kalıcı şekilde yerleştirmek:

“Kendisi (ile) aramda ne kadar mesafe olduğunu ölçemiyordum; yüzünü müebbeden hayâlime **nakşetmek** için, kalbimin bütün kuvvetiyle bakıyordum.”

(n.-mek 188)

n.-iyorsunuz 20574

n.-mesini 19414

n.-mişlerdi 1240

n.-ti 4395

[=5]

NAKŞOLUN-: **mec.** Kalıcı bir şekilde iyice yerleştirilmek:

“Bir milletin büyük işler gördüğü devirler, o maceraların geçtiği iklime ebedî bir rü'yâ gibi **nakşolunuyor.**”

(n.-uyor 32570)

n.-acaktı 8382

n.-muştı 9357

n.-muştur 25099

[=4]

NÂKUS: Ar. Kilisenin büyük çanı:

“Şemşîr gibi rûy-i zemini taraf taraf Saldun demür kuşaklu cihan pehlevanları Aldun hezâr bütgedeyi mescid eyledün **Nâkus** yerlerinde okutdun ezanları mısralarını niyçün seviyormuşuz?”

n. 2309

[=1]

NAKZET-: Bozmak:

“Çünkü diğer misâller var ki, bunları şiddetle **nakzediyorlar.**”

n.-iyorlar 21262

[=1]
 NAL: Ar. 1. At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası:
 “İşte o aralık, bir atla üç **nala** kalmış gibi Kafkasya ve Mısır fütuhâtı ortada en fazla tedavül eden sikke idi.”
 (n.+a 2717)
 “Şimşek gibi bir hâtıra **nal** ses.lerimizden”
 (n. 35856)
 2. ***Dört nala**: (Yönelme hâli ekinin kalıplaşmasıyla) Büyük bir hızla:
 “Geç-tik hep.imiz **dört nal.a** cennet kapı.sından”
 (n.+a 35851)
 [=3]
 NÂLÂN: Fars. İnleyen, sızlayan, fiğan eden:
 “Ledünniyat peşinde kafaları bu **nâlân** rahipler, Bizans tepelerinde ruhanî bir saltanat kurdular.”
 (n. 6334)
 n. 28945
 [=2]
 NÂLE: Fars. İnleme, inilti:
 “Baş.tan baş.a feryâd ile **nâle**”
 n. 38954
 [=1]
 NÂLE-İ KÛS: Fars. Büyük davulun (kös) inlemesi, gür sesi:
 “Şâh.um hani gülbangiceres **nâleikûs**”
 n. 38417
 [=1]
 NÂM: Fars. 1. İsim, ad:
 “Hisar'da bir gezintinin bu tesirleri altındayken **namıma** iki mektup buldum.”
 (n.+ıma 6666)
 “Sen.in uğur.unda öl-en ordu bu.dur yâ Rabbi/Tâ ki yüksel-sin ezan.larla müeyyed **nâm.in**/Gaalib et çünkü bu son ordu.sudur İslam.in”
 (n.+ın 38023)
 2. Ün, şöhret, şan:
 “Sebep ol-muş bu eser yâd edil-ir bir **nâm.a**”
 (n.+a 36085)
 n. 498, 7218, 7258, 22507, 26551
 n.+a 25936, 30108
 n.+da 426
 n.+ı 22232, 22432, 31569, 31571, 31571,
 38270, 38274
 n.+ı+facia 25921

n.+ı+leşker.i+yunan 16726
 n.+ı+müstear 21676
 n.+ı+müstear.ıyla 8850
 n.+ı+müstear.la 21701
 n.+ım 5673
 n.+ıma 20753
 n.+ına 1027, 2286, 3454, 3863, 4406, 4631,
 4859, 5345, 5349, 5498, 5583, 5609, 5620,
 5622, 5639, 5674, 5684, 5710, 5713, 6185,
 9021, 10509, 10666, 11736, 11881, 11923,
 11924, 12185, 12439, 12444, 12446, 12450,
 12528, 12531, 13324, 13496, 14003, 14756,
 14757, 14758, 14836, 14836, 15103, 15136,
 15278, 15325, 15345, 15505, 15601, 15645,
 16018, 16032, 16056, 16666, 17343, 17686,
 17847, 17923, 17958, 18743, 18938, 19026,
 19508, 19558, 19572, 21107, 21516, 21590,
 21672, 21744, 21927, 21937, 21945, 23090,
 23642, 23864, 23881, 24703, 25401, 28021,
 28358, 29424, 30586, 30695, 30875, 31409,
 31672, 31694, 31790, 31845, 31897, 31951,
 31954, 32039, 32446, 33880, 34509, 35615,
 37136
 n.+ında 576, 1460, 1673, 6323, 6414, 10071,
 10882, 11188, 25610, 30183, 31387
 n.+ını 3944, 4117, 5231, 5706, 5714, 9401,
 13127, 15196, 17789, 18990, 18992, 21948,
 22428, 22440, 24430, 25873, 28219, 30844,
 30846, 33343
 n.+ınıza 20580
 n.+ıyla 8524, 9608, 18724
 n.+ıyle 4036, 20958, 25952, 25954, 26055,
 35886
 n.+larını 22536
 [=166]
 NÂ-MAĞLUP: Fars.+Ar. Yenilgisiz, hiç yenilmemiş:
 “Bu **nâ-mağlûb** cihangirin karşısına Rostopçine birdenbire yangından bir bayrakla çıktı.”
 (n. 25930)
 n. 25919, 26018
 [=3]
 NÂ-MA'DUD: Fars.+Ar. Sayısız:
 “Bununla beraber bir saltanatın avâmil-i sükûtu bir değil, yüz değil **nâma'duttur**.”
 d.+tur 25946
 NÂ-MAHDUT: Fars.+Ar. Hudutsuz, sınırsız:

“Bu diyarlardan hicret edecek Türkler için önümüzde **nâ-mahdut** bir zaman var.”

(n. 18544)

n. 18532, 21706

[=3]

NAMAZ: *Fars.* İslâm dinince belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslâm’ın beş şartından birini teşkil eden ibadet:

“Hatırlayabildiğim kadar, annem orta boylu idi.

Kumraldı; semizliğe meyyal bir bünyedeydi. Çok hisli ve asabiydi. Okumak ve yazmak bilmezdi.

*Çok kuvvetli mütekdidi. Beş vakit **namazını** kılardı.”*

(n. +ını 43)

n. 7943, 7956, 7960, 14186

n.+a 6968, 35298

n.+da 7031

n.+dan 7036

n.+ı 199, 7203, 14174, 34495

n.+ına 7020, 7021, 7315

n.+ında 7037, 7046, 34494

n.+ından 34045, 34395

n.+ını 34029

n.+kıldır 682

n.+kılarken 679

n.+kılmazlardı 679

n.+larına 6974

n.+larında 18074, 34202

n.+larından 726

n.+larını 34039, 34095

[=31]

NÂMDÂR: *Fars.* Namlı, ünlü, meşhur:

“(…) ‘Ecdâdınız o sayede olmuştu **nâmdâr**; Harben ve sulhen ettiler isbât-ı iktidar.’ (…)”

“Gel ey Aleksaniyan **nâmdâr** oyuncu”

(n. 39078)

n. 30990

[=2]

NÂME: *Fars.* Mektup:

“Atina Hükümeti devletlerin kararına firaklı **nâme** üslûbunda bir cevap veriyor.”

(n. 16290)

“Tuğrâlu **nâme** git-ti Kızılbaş şâh.ına”

(n. 37199)

[=2]

NÂMERD/NÂMERT: *Fars.* Sözüünün eri olmayan, insanlıktan mahrum, güvenilmeyen, korkak, alçak (kimse):

“Bu **nâmert** düşmanı top dumanlarıyla boğamadık, fakat kanla boğacağız.”

(n. 16915)

“Nâkes bir âdem oğlu merâret ver-ir Kemâl/**Nâmerd** ol-ursa sine.ye bir fazla dâğ ol-ur”

(n. 37698)

[=2]

NÂ-MEVCUT: *Fars.* +*Ar.* Bulunmayan:

“Bilâkis o günlerde, millî Türk hareketi, **nâ-mevcuttu**, öldürülenlerin vaveylasından, mateminden, seslerinden ibaretti.”

n.+tu 14513

[=1]

NAMIK İSMAİL: (d. 1890, Samsun – ö. 1935, İstanbul), Türk ressam:

“Hatırımda kaldığına göre, orada, aramızda Falih Rıfkı, Cem, Namık İsmail, Ahmet Haşim, Çallı İbrahim, Ruşen Eşref ve daha birkaç kişi vardılar.”

n. 18705

[=1]

NAMIK KEMAL: (21 Aralık 1840, Tekirdağ – 2 Aralık 1888, Sakız Adası), Türk milliyetçiliğinin öncülerinden, Genç Osmanlı hareketi mensubu yazar, gazeteci, devlet adamı ve şair:

“Hakikatte, **Namık Kemal**'le de, Abdülhak Hâmid'le de şark usulünde şiir söyleyiş ve anlayış sürüp gidiyordu.”

(n.+le 8389)

n. 1268, 3611, 7445, 9685, 9688, 9858, 11792, 11811, 11816, 11826, 12841, 12842, 12867, 16508, 16513, 17153, 17162, 17216, 17219, 17240, 17249, 19722, 25661, 27585, 32473, 32553, 32567, 32569, 32578, 32593, 32601, 32606, 32618, 32630, 32666, 32700, 32705

n.+de 27110, 32782

n.+den 17136, 17208, 23580, 27584, 28738

n.+di 1336

n.+dir 32682

n.+e 26811, 28940, 32539

n.+i 1337, 1343, 11786, 12870, 17231, 32611

n.+in 1297, 1331, 1333, 1341, 1345, 1347, 1355, 1647, 4095, 8384, 11820, 12360, 16547,

16559, 16839, 17159, 17194, 17200, 17212, 17221, 17244, 25761, 27103, 28722, 28944, 29229, 29401, 32542, 32558, 32574, 32582, 32585, 32588, 32638, 32662, 32679, 32693

n.+le 8383, 17203

n.+mi 32547

[=95]

NAMIK KEMAL BEY: Namık Kemal:

“**Namık Kemal Bey** gibi, ruhunu muhitinin en güzidelerinden ta halk insanlarına kadar aynı hararetle sindirmiş bir siyâsî daha tasavvur edilemez.”

(n. 11789)

n. 4308, 16532, 28807

n.+in 10870

[=5]

NÂM-İ CELÎL: Ar.+Fars. Çok yüce, ulu isim:

“**Nâmîcelîli** Hazreti Abdü'lHamidHan”

n.+i 39280

[=1]

NAMLU: Yun. Tüfek, tabanca, bıçak, kılıç, kasatura vb. silâhların mermi atma veya kesme işini gören uzun demir kısmı:

“Şâir Vigny, bu maceradan sonra başını tüfeğinin **namlusuna** dayıyor, dişi kurtla yavrularının peşinden koşmaya karar veremiyor.”

n.+suna 13740

[=1]

NÂ-MURAD: Fars.+Ar. İsteğine erişememiş, muradına erememiş:

“En ziyade belâ kesilenler o milletin millî duyusuna, millî sezişine, millî görüşüne taban tabana zıt bir akideye saptanan, Muallim Naci'nin o güzel beytinde işaret ettiği, **nâ-muradlardır.**”

n.+lardır 12137

[=1]

NÂMUS: Ar. 1. Irz, iffet:

“Orada, mavi denizin arkasında, uzak bir adada, Rumların, Müslümanları her gün kestiklerini, Müslüman kadınlarımızın **namuslarına** saldırdıklarını, Avrupalıların cins ve din gayretleriyle Rumlara yardım ettiklerini işitiyordum.”

(n.+larına 1227)

2. Dürüstlük, doğruluk:

“(…) 'Tevfik'i **namusu** öldürdü, ben de senin kadar yandım, emin ol!' (…)”

(n.+u 10668)

n. 9700

n.+a 26526

n.+umuza 8959

[=5]

NÂMUSKÂR: Ar.+Fars. Nâmuslu:

“Doktor Bahaeddin Bey'in iyi, **namuskâr**, dürüst bir adam olduğunu söyledim.”

(n. 10906)

n. 3798, 3807, 14546, 25216, 26528

[=6]

NAMUSLU: Dürüst, doğru, ahlâkına ve dürüstlüğüne güvenilir (kimse):

“Anadolu'da bu milleti en sadık, en temiz, en **namuslu**, en vefakâr en yürek sahibi oğulları müdafaa ettikçe yarından da ümitvâriz.”

(n. 16079)

n. 25854

[=2]

NÂM Ü NİŞAN: Fars. 1. İsim ve iz:

“Biz.den ne.dir ancak kal-acak **nâmunîşan**”

(n. 38927)

2. ***Nâmî nişânî** (Nâm ü nişâne) kalmamak: İz bile bırakmadan yok olup unutulmak:

“**Nâm ü nişânî kalmayan** Türk mezarlığının yerinde muhteşem bir dârülfü-nun binası yapılmak üzere iken bu da harb yüzünden kalmış.”

n.+ı 3141

[=2]

NÂM Ü NİŞÂNE: Fars. İsim ve alâmet, belirti:

“Bir **nâmünişâne** göster-en yok a gönül”

n. 38329

[=1]

NÂMÜTENÂHÎ: Fars.+Ar. Sonsuz; sonu, sınırı olmayan:

“Türk aşk ve ihtirasını Leylâ vü Mecnun gibi, Hüsn ü Aşk gibi birçok destanlarla, **nâmütenâhi** gazel'lerle, ilâhi'lerle, nefes'lerle ifâde etmiş.”

(n. 28411)

“Akset-ti dehr.e **nâmütenâhî** bir ihtişâm”

(n. 37289)

n. 22821, 30941, 31188

[=5]

NAMZET: Fars. Aday:

“Türk milleti de bu vazifeyi deruhte etmeye **namzettir.**”

(n.+tir 16033)

n. 3292, 3294, 21693, 21854, 24514, 31856, 34679

n.+i 24337, 24351, 24529

n.+ine 24449

n.+leri 23855, 24512

n.+lerin 3293, 24521

[=16]

NAMZETLİK: Namzet olma durumu, adaylık:

“Sanâyi-i Nefise Encümeninde bir koltuğa **namzetliğini** koyacağını beyân etti.”

(n.+ini 22245)

n. 34697

n.+i 11106, 11110, 34682

n.+ini 10062, 22290

n.+inin 16023

n.+iyle 22243

[=9]

NANA: Yahya Kemal’in dadısı verdiği isim:

“Ben, ilk söz söylemeğe başladığım vakit kendisine **Nana** dediğim için, adı yavaş yavaş unutulmuş, benden sonra doğan kardeşlerim ve teyzezadelerim tarafından artık bu unvanla anıldı.”

(n. 221)

n.+m 212, 265, 269

n.+mı 249, 262

n.+mın 224, 237

[=8]

NANKÖR: Fars. Gördüğü iyiliği unutan, iyilik bilmeyen (kimse):

“Venizelos düştüğü gün cihana karşı bütün hakikati söyledi. Dedi ki: ‘Beni bugün düşüren milletim zannedildiği gibi **nankör** değil, yorgundur, çünkü iki buçuk seneden beri hâlâ terhis edilemedi!’ (...)”

n. 12293

[=1]

NANKÖRLÜK: Nankör olma durumu:

“Çünkü Ali Bey Sultan Mahmud’un tahtını ve canını kurtardığına, onun uğrunda canını fedâ ederce sine sadâkat gösterdiğine, binnihâye **nankörlük** gördüğü ne kaani’dir, bu iddiâdadır.”

n. 34229

[=1]

NÂN Ü NİMET: Fars. Bağış, âtifet, ihsan:

“Velînîmetinin **nân ü nimetini** unutuverdi.”

(n.+ini 34194)

n.+iyle 21605

[=2]

NAPOLEON: Napolyon Bonapart (15 Ağustos 1769 – 5 Mayıs 1821), Fransız Devrimi'nin generali:

“**Napoleon** bir azm-i mezbûhâne ile bütün Avrupa’yı boğmağa çalışırken, Fransa’yı bir mezbahaya çevirdi idi.”

(n. 22717)

n. 15827, 19318, 22249

n.+a 7848

n.+la 23927

n.+un 18332, 18351, 20114, 20115, 22248, 22804

n.+unkine 22598

[=13]

NAPOLEON HÜKÛMETİ: Napolyon’un bakanlar kurulu:

“Pederi, validesi, akrabası, aile dostları hepsi **Napoleon Hükûmeti’ne** düşman, hepsi krala sâdık, bir gün eski hanedanın avdetini bekliyor.”

n.+ne 22760

[=1]

NAPOLİ: İtalya’da bir şehir:

“Bilhassa Venedik ve **Napoli** kadar güzel bir şehirdir.”

(n. 8176)

n. 22691, 22790

n.+de 28592

[=4]

NAPOLYON: Napolyon Bonapart:

“Vaakia bir kanun-ı târihîdir ki bir darbeye kurulan saltanatlar bir darbeye yıkılır. Bununla beraber bir salta natın avâmil-i sükûtu bir değil, yüz değil nâma’duttur. **Napolyon’u** deviren avâmil de olgundu.”

(n.+u 25951)

n. 25928, 25952, 25965, 25973, 25986, 26013, 26716, 26724

n.+a 26000

n.+du 25923

n.+la 24929

n.+un 25658, 25925, 25972, 25977, 26676

[=17]

NAPOLYON HARBLERİ: Napolyon'un yaptığı savaşlar:

"Geçen asrın başlangıcında. Fransız İnkılabı'nın süren neticesi olan, **Napolyon Harbleri'nde** okuduğumuz ve yakından vâkıf olduğumuz hakikat de gördüklerimize tamâmı tamâmına uyuyor."

n.+nde 26705

[=1]

NAR: *Fars.* Nargillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağacın kırmızımtırak sarı sert bir kabukla örtülü, içinde çok sayıda kırmızımtırak, sulu taneler bulunduran yuvarlak yemişi:

"Granada **nar** demek olduğundan, bütün sütunların nakışlarında çepçevre bu kırmızının eyvanın resmi var."

(n. 19172)

"Ne gül ne lâle ne zambak ne muz ne hurma ve **nar**"

(n. 36376)

n.+lardan 19173

[=3]

NÂRA: *Ar.* Haykırma, bağırma:

"İnsan dinledikçe maziye karışıyor, ruh bir çocuk sevinciyle ürperiyor, çifte **nara** ve darbuka ile artık Türk şevki içinde kayboluyor."

(n. 7982)

"Çalkan.ır **nâ'ra.larla** meydan.lar"

(n.+larla 38634)

n. 896, 7998, 31696

n.+dan 645

n.+lar 34239, 34242

n.+ları 14448

n.+ların 25542

n.+larını 34266

n.+larıyla 4752

n.+larıyla 25556, 25614, 25634

n.+nın 7989, 21307

n.+sıyla 8346

n.+sıyla 30346

[=19]

NÂRA-ZEN: *Ar. +Fars.* Nâra atan:

"(...) medîd medd'lerle müşâarede; bir yanda da halkı sokaklarda Asya'nın gür sesleriyle **nâra-zen** görürdü."

n. 28767

[=1]

NARDA: Arnavutluk'ta bir kasaba:

"Bu Ömer Paşa gençliğinde basit bir aileden, kimsesiz fakat okumuş, Ömer Efendi nâmında bir gençmiş. Cenup Arnavutluk'tan, gaalibâ **Narda** kasabasından gelmiş."

n. 1462

[=1]

NÂ-REVÂ: *Fars.* Yakışmayan, yersiz:

"Türk milleti her türlü **nâ-revâ** sû-i zan altında kalsa, yalnız bu vaziyeti siyasî davasında ilelebet emniyet bahşetmez mi?"

n. 15733

[=1]

NARGİLE: *Fars.* Tömbeki denilen bir cins tütünün dumanının sudan geçirilerek içilmesini sağlayan araç:

"Evlîya Çelebi'nin suyuna girdiği, kahvelerinin peykesinde **nargile** içtiği, Can Sohbetleri ettiği bu güzel kaplıca şimdi yerinde değil."

(n. 3191)

n. 17041, 34041, 35304

n.+sini 35316

n.+yi 7970

[=6]

NARGİLELİ: Nargile içilen:

"Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı karagözlü, kahveli **nargileli**, şuruplu şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehriyîn."

n. 14166

[=1]

NÂR-I FİTEN: *Fars. +Ar.* Fitne ateşi:

"Gök.te tayyâre.lerinden saç-arak **nârfiten**"

n. 37823

[=1]

NÂR-I HASRET: *Fars. +Ar.* Hasret ateşi:

"Kızıl gül.ler yarat-sın câmgülgün **nârhasret.ten**"

n.+ten 37600

[=1]

NÂRİN: *Fars.* İnce yapısıyla insanda hoş bir etki uyandıran, ince, nazik, zarif:

"Bizim aramızda uzun boylu, **narin** yapılı, şaşı, sarı ve sivri sakallı, altın gözlüklü delişmen bir Fransız delikanlısı dolaşıyordu."

(n. 1680)

2. *mec.* Zarif:

“Birdenbire karşıma Yeni Cami'nin kubbesi,
narin minareleri çıktı.”

(n. 6517)

n. 21420

[=3]

NARODNAK: Rus İmparatorluğu'nda 19.
yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan sosyal-
devrimci hareketin mensubu:

“Hükümet fırkasının bittiği hatdan sonra sola
doğru bir “Fırkalar Kümesi... kaynaşıyor:

Demokrat, **Narodnak**, Rus-perest, Radikal daha
bilmem kimler! Fırkalar kümesi diyorum, çünkü
dürüst İstanbulliski, topuna birden “Kaza ve belâ
âmilleri... diyor.”

n. 3254

[=1]

NAS: Ar. Herhangi bir konuda Kur'an'da veya
hadislerde bulunan ve üzerinde tartışılması dinen
câiz olmayan delil hükmündeki kesin ifade:

“Muallim Naci (...) Ayrılan millet ittihadından
Kessin ümmîdini muradından! beytini bir **nas**
kuvvetiyle söylemiş.”

n. 12125

[=1]

NÂS: Ar. İnsanlar, halk:

“Garkol-du **nâs** mâtemibîhaddügaayet.e”

n. 37310

[=1]

NASÂFET: Ar. Nisfet, nasfet. Hak ve adâlete
uygunluk, insaf, hakkaniyet:

“İşte **nasafetten** bu kadar âri bu felsefeye karşı
diyebiliriz ki, biz burada her millet gibi
vatanında yaşayan bir milletiz.”

n.+ten 24082

[=1]

NASB: Ar. Bir kimseyi bir hizmete geçirme,
yerleştirme, tayin etme:

“O günlerde de Rakka Beğlerbeğliği'ne **nasbına**
ferman çıktı.”

(n. +ına 34693)

n. 34745

n.+ettirdi 35009

n.+ettirir 33281

n.+eyliyor 30959

[=5]

NASIL: 1. Bir işin ne biçimde, hangi yolla
olduğunu belirtmek için kullanılan bir söz:

“Zeyneb'den ayrılacağı bilmem nereden ve
nasıl orada haber aldım. Kıyameti kopardım.”

(n. 379)

2. Ne kadar çok:

“Yârab **nasıl** ferahlı bu âlem nasıl temiz”

(n. 35944)

3. “...Olduğu gibi, gibi” anlamına gelerek şartlı
birleşik cümlelerde bağlayıcı görevi yapar:

“Yaprak **nasıl** düş-erse ak-ıp kaybol-an su.ya”
(n. 36412)

n. 159, 1054, 1513, 1654, 2104, 2106, 2121,
2394, 2396, 2402, 2407, 2438, 2697, 2861,
2866, 2876, 3039, 3039, 3041, 3042, 3044,
3280, 3302, 3446, 3554, 3628, 3856, 4064,
4065, 4101, 4407, 4431, 4612, 4737, 4953,
4971, 5137, 6259, 6280, 6546, 6649, 6660,
6673, 6774, 6964, 7214, 7400, 7512, 7630,
7640, 7641, 7827, 7854, 8314, 8404, 8907,
8963, 9230, 9425, 9446, 9565, 9580, 9601,
9926, 10425, 10426, 10426, 10428, 10912,
10992, 10992, 11471, 11519, 11565, 11574,
11681, 11866, 11871, 11998, 12061, 12502,
12581, 12650, 12695, 12847, 12950, 12988,
13053, 13165, 13241, 13317, 13333, 13460,
13461, 13473, 13475, 13582, 13730, 13742,
13820, 13888, 13923, 13930, 13978, 14005,
14016, 14111, 14149, 14343, 14536, 14558,
14603, 14603, 14604, 14631, 15116, 15238,
15241, 15344, 15506, 15529, 15744, 15753,
15776, 15937, 16041, 16362, 16372, 16670,
16671, 16766, 16911, 16938, 17360, 17618,
17807, 17888, 17908, 18099, 18172, 18220,
18270, 18289, 18456, 18460, 18516, 18540,
18600, 18668, 18924, 19319, 19369, 19432,
19434, 19439, 19537, 19605, 19735, 20066,
20295, 20326, 20465, 20728, 20873, 20918,
20950, 21115, 21195, 21202, 21229, 21231,
21509, 21939, 21974, 22084, 22277, 22322,
22356, 22356, 22361, 22595, 22744, 22911,
23166, 23603, 24094, 24185, 24191, 24313,
24340, 24340, 24684, 24749, 24790, 24792,
24818, 24819, 25035, 25678, 25768, 25772,
25774, 25775, 25776, 26201, 26268, 26275,
26359, 26359, 26360, 26360, 26361, 26520,
26748, 26838, 26873, 26874, 26878, 26924,
27172, 27173, 27173, 27247, 27249, 27371,
27387, 27438, 27441, 27444, 27450, 27466,
27503, 27507, 27525, 27596, 27733, 27825,

27831, 27976, 27976, 28135, 28141, 28166, 28330, 28331, 28501, 28587, 28611, 28611, 28870, 28871, 28897, 28902, 29027, 29086, 29135, 29242, 29271, 29295, 29302, 29399, 29480, 29567, 29618, 29727, 29791, 29965, 29978, 30262, 30264, 30373, 30510, 30751, 30761, 30834, 30891, 31574, 31606, 31615, 31674, 31694, 31826, 31843, 32066, 32172, 32337, 32445, 32450, 32457, 32792, 32987, 33043, 33075, 33075, 33423, 33482, 33515, 33815, 33837, 34074, 34237, 34489, 34523, 34524, 34547, 34596, 34611, 34803, 34977, 35023, 35601, 35617, 35746, 35923, 35944, 35995, 36418, 36446, 36455, 38059, 38659, 39042, 39116

n.+dır 3887, 17061, 36787

n.+sa 4833, 5262, 5266, 9974, 11121, 18978, 22714, 25813, 28137, 28568, 33410, 34284, 34873

[=342]

NÂSIRA: Aşağı Celile bölgesinde tarihi bir kasaba. Hz. İsa'nın doğduğu yer:

“*Nâsıra* peygamberinin serencâmına ağlıyan bir saray halkı içinde büyüdü.”

(n. 23086)

n. 31026

[=2]

NÂSIRALI MESİH: Hz. İsa:

“(…) henüz tamâmiyle bir şey muayyen değil, bir gün gelecek *Nâsıralı Mesih'in* ölümünden sonra ilâhların toprağına yerleşen Cermen, Goths, Vandales, Lombards, Celtes göçebelerinin evlâdı gibi biz de uyanacağız.”

n.+in 30514

[=1]

NASİBE: Ar. Nasip:

“Kadın, nişan halkasından çarşafına kadar her *nasîbesiyle* ilmî bir güftü ü güya mevzu.”

n.+siyle 30510

[=1]

NASİBEDÂR: Ar.+Fars. Nasibi olan, nasip almış olan:

“İhbar ve istihbar kuvvetinin bu asırda bir millete bir ordu kadar yaradığını öğrendik lâkin o kuvvetten, öldürülürken feryadımızı işittirecek derecede olsun *nasîbedâr* olmadık.”

n. 15263

[=1]

NASİHAT: Ar. 1. Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, öğüt, pend:

“Bir millet iyi yahut fena eğlenir, lâkin mutlaka eğlenir, bir milleti eğlencesinden hiçbir kuvvet, hiçbir *nasihat* alıkoyamaz.”

(n. 31721)

2. **Nasihât etmek (vermek)*: Birine yapması ve yapmaması gereken şeyleri söylemek:

“Ben, kendi hesabıma *nasihat eden* yazıcıları sevmem.”

(n.+eden 33250)

“Nihayet bana *nasihat vermeğe* başladılar.”

(n. 1287)

n. 10418, 19109, 19111, 30760, 31710, 33214, 33221, 33262, 34568

n.+e 1027

n.+etmek 33213

n.+i 10023, 33233

n.+ler 1509

n.+lere 32677

n.+lerimden 34569

n.+lerini 32054

n.+te 32614

n.+tir 35587

[=21]

NASİHATÇİ: Nasihat eden, öğüt veren kimse:

“Bu Zuhuri Kolu'na çıkmış *nasihatçiler* karşısında şaşar kalırsınız, sıkılırsınız, dinlemek nezâketini göstermeğe güç tahammül edersiniz.”

n.+ler 33236

[=1]

NASİP/NASİB: Ar. 1. *Nasip olmak: (Bir şey bir kimseye) Kader olarak belirlenmiş olmak, onun kısmeti hâline gelmek, ona müyesser olmak:

“Thiers, zarîf değildi, lâkin akl-ı selimin binde bir insana *nasip olmayan* bir hassasıyla mütehallikti, kendi asrının işlerinde yanılmadı.”

(n.+olmayan 15947)

2. *Nasip almak: Faydalanmak:

“Şişli, Kadıköyü, Moda gibi semtlerde doğan, büyüyen, oynayan Türk çocukları milliyetlerinden tam bir derecede *nasip alabiliyorlar* mı?”

(n. 6968)

n. 21955

n.+ederse 14243
n.+i 7749, 7785, 12011, 12457, 13434,
21593, 21953, 29343, 29444
n.+i+ezeli 21940
n.+imizi 15732
n.+in 17526
n.+ini 12649
n.+leri 16083, 35167
n.+lerimiz 16974
n.+olacağı 21642
n.+olmadı 19996, 32536, 34757
n.+olmaz 24671
n.+olmuşmudur 33162
n.+olmuştur 33161
n.+olsaydı 32537, 32751
[=29]

NASİPSİZ: Ne yapsa bir şey elde edemeyen,
nasibi olmayan:
“(…) *maneviyata bu kadar ehemmiyet veren bu
unsur maneviyatın ulviyetlerinden bu kadar
nasipsizdir.*”
(n.+dir 16452)
n.+dir 16501
[=2]

NÂSİR: Ar. Nesir yazarı:
“*Müverrih Cevdet Paşa ile edib Nâmîk Kemâl
bir tek adam olsalardı XIX. asırda büyük bir
nasirimiz olurdu.*”
(n.+imiz 19734)
n. 2433, 2439, 20718, 22494, 22979, 26670,
29901, 32570, 32574, 32594, 32596, 33194
n.+di 3826
n.+dirler 20690, 29806
n.+i 11084, 15129, 30751, 30785, 33055,
33073
n.+in 12885
n.+inin 30683
n.+ler 7464
n.+leri 2212
n.+lerimiz 28822
n.+lerimize 7396
n.+lerimizin 29033
n.+lerin 2435, 28133
n.+lerinden 32950
n.+lerini 28673
[=33]

NÂSİRE: Ar. Kadın nesir yazarı:

“(…) *Türk ve Müslüman muhibbeleri şâire Lucie
Delarue-Mardrus ile nâsire Myriam Harry ve
daha birçok muhadderât var.*”

n. 22526

[=1]

NASREDDİN HOCA: (ö. 683/1284 [?]) Türk
mizah kahramanı:

“(…) *‘Türk milletinin asıl farikası zekâ ve
zarafettir, misâl: Bu milletin müşahhası olan
Nasreddin Hoca'dır.’* (…)”

(n.+dır 28399)

n.+dan 28395

[=2]

NASS: Ar. *Nass-ı kâtu’: Doğma hâline girmiş
tartışılmaz hüküm:

“*Müslüman bir kavim kavmiyetini unutmak ve
İslâm'ın nass-ı kâtu'larına tamamıyla bağlanmak
şartıyla Müslüman olur ve diğer Müslümanları
aynen kendi milliyetinden bilir.*”

n.+ı+katı.larına 9506

[=1]

NASÛHÎ BEY: Osmanlı Devleti’nde Serasker
Kapısı Mektupçusu:

“*Nasûhî Bey, bilâkis, Serasker'in meziyetlerini,
devlet uğrunda fedâkârlığını, aleyhindeki
ithamların çok haksız olduğunu öne sürdü.*”

n. 35123

[=1]

NASYONALİST: Fr. Milliyetçi:

“*Nasyonalist bir bakışla, vatanın iklimleri,
mîmârîsi, hâturaları, devir devir almış olduğu
renkler gözlerimi kamaştırdı.*”

(n. 32198)

n. 3701

[=2]

NA’Ş: Ar. Ölmüş kimsenin vücudu, ölü, ceset:

“*Annemin naşı teneşir üzerinde beyaz bir
kefenle örtülüydü.*”

(n.+ı 183)

“*Annemin na’sını gördümdü*”

(n.+ımı 36487)

n.+ı 9459, 22941, 22990, 23102, 38820

n.+ımı 22992

[=8]

NÂŞÂD KIZLAR: Pierre Loti’nin bir eseri:

“(…) *‘Pierre Loti’nin Desenchantees Kızlar
tesmiyesini biz, ‘Nâşâd Kızlar’ gibi tamâmiyle
yanlış bir tercüme ile bozduk.*”

n. 21160

[=1]

NÂ-ŞENÎDE: *Fars.* Na-şinide. Duyulmamış, işitilmemiş:

“İşte o zaman *İbret* gazetesinde çıkan yazılar ve *Vatan-Silistre* oynandığı gece, *Beyoğlu Tiyatrosu*'nda işitilen sözler yeni ve **nâ-şenîde** değildiler.”

n. 17239

[=1]

NÂŞİR: *Ar.* Yayan, dağıtan, neşreden (kimse):

“*Osmanlı yazısının hattından ayırlamazdı; o yazının satırındaki nahvi ruhuna bir nazım dalgası gibi geçirmiş bir naşirdi.*”

(n.+di 8900)

n.+imizin 28583

n.+ler 4259, 9911

n.+lerdir 31789

n.+lerimizin 27571

n.+lerine 3046

n.+lerinin 26444

[=8]

NA'T: *Ar.* Naat, Nât. **mus.** Dinî mûsikîmizde güftesi Hz. Muhammed'e övgü olan beste türü:

“**Nât.ıdır en mehîb.i en derin.i**”

n.+ıdır 35789

[=1]

NÂTIKA: *Ar.* Düzgün ve güzel söz söyleme:

“**Natıkayı bir mucize telâkki ederdi.**”

(n.+yı 10645)

n. 28869

n.+sı 3904, 30846, 32232

n.+siyle 20154, 29459

[=7]

NÂTIKA-PERDÂZ: *Ar.+Fars.* Güzel ve doğru söz söyleyen, fesahat ve belagatle konuşan, natuk:

“*Kafasında şiir, felsefe, tarih, fen karmakarışık, çok hoş ve biraz gülünç bir natika-perdâzdi.*”

n.+dı 10645

[=1]

NÂTIKA-PEREST: *Ar.+Fars.* Düzgün ve güzel söz söyleme düşkünü:

“*Çok merakla sevdiği Fransız ihtilâlini hep o natika-perest görüşüyle görür, o görüşle okur ve bir tiyatro sahnesi zannederdi.*”

n. 10649

[=1]

NATÜRALİST: *Fr.* Natüralizmi benimseyen kimse veya eser, doğalcı:

“*Encümenin müessisleri asr-ı âhirin bir nüsfını kendileriyle meşgul eden, validelerinden ayrı doğmuş, lâkin ikiz yaşamış, ikiz düşünmüş, ikiz yazmış iki kardeşti ki, târih, tenkîd, temâşâ ve 'natüralist' zümre-i san'atiyle müşterekü'l-akaid olarak hikâye te'lîf ettiler.*”

(n. 22496)

n.+lerine 3110

[=2]

NÂY: *Fars.* 1. Ney. **mus.** Mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz:

“*Dinlemek.çün mâcerâyihceri nây.indan Kemâl*”

(n.+ından 37616)

2. ***Nây-ı zümrid:** Zümrüt renginde olan ney:

“*Bilâkis Fuat Bey mavi gözlerle bakan enîs munis bir gençdir ki, daha geçen seneye kadar ağzında bir nây-ı zümridîn tutarak neşideler fışıldiyordu.*”

(n.+ı+zümridin 21854)

n.+ından 37997

n.+ız 37722

[=4]

NAZ: *Fars.* 1. Kendini beğendirmek amacıyla takınılan edalı tavır, cilve:

“*Halk seviyeli bir Harputlu'dan memleketinin türkülerini istinsah ediyordum, birçok türküler arasında Serseri adlı bir saz şâirinin aruzdan bir gazelini söyledi ki bu matla'la başlıyordu:*

‘*Serseri sen çıkahu gurbete Harput güzeli Şiveyi, nazı, edâyı ne kadar üstelemiş*’

Evet eskiler bu vezin kaygılarından bu kadar azadeydiler.”

(n.+ı 29263)

2. ***Nazını çekmek:** Her türlü isteğine ve davranışına katlanmak:

“*Arnavudlar Rumeli'nin son senelerinde yâr ü ağyarca itibarda idiler. Sultan Abdülhamid Arnavudları seviyordu, nazlarını çekiyordu.*”

(n.+larını 1012)

3. ***(Birine) Nazı geçmek:** İsteğini kabul ettirecek kadar hatırı sayılmak:

“*Bana nazı geçerdi.*”

(n.+ı 10915)

4. Kadın ismi:

“Kumral saçlı gence sordum:

-Naz mı söylüyor?

-Hayır, dedi.

-İclâl mi?

-Hayır.”

(n.+mı 23164)

n. 23027, 27870, 27875, 27878, 27883,
27885

n.+ımdaydı 2300

[=11]

NÂZAN: Fars. Nazlanan, nazlı:

“Gör-ür meclis.te tıflnâz iken timsâl.ini Nâzan”

n. 37356

[=1]

NAZAR: Ar. 1. Bakış, bakma:

“Bir de meşhur Boris bahçesi var, bizim eski mezarlıklarımızın yerinde pek ziyâde itînâ ile yetiştirilmiş bir bahçe. Birkaç defa gidilince o da nazarda ilk te'sîrini kaybediyor.”

(n.+da 3396)

2. Bazı kimselerin bakışlarının bir şey veya kimse üzerinde meydana getirdiği etkiye yorulan ve kötü hâdiselere sebep olan terslik, uğursuzluk, göz, göz değmesi:

“Mehmed Ali Bey muhibbimiz ülfetinin dâiresini çok geniş tutmağa başladı. Cenâbıhak kendisini nazardan esirgesin.”

(n.+dan 33803)

3. Görme, tecrübe ve kıyasa dayanarak düşünme, fikir yürütme:

“Ömrümde ilk defa bir şehir ortasında heykel görüyordum. Türkiye'den çıkan bir adamın nazarında bunun garip bir tesîri vardı.”

(n.+ında 1812)

4. *Nazar-ı dikkate almak: Önem vermek, üzerinde dikkatle durmak:

“Bu hâl karşısında Yunan orduları Eskişehir'de muhtemel bir tecemmuu nazar-ı dikkate alarak daha ziyade ilerleyemediler.”

(n.+ı+dikkat.e 18429)

5. *Nazar-ı dikkati (dikkatini) çekmek

(celbetmek): Göze çarpmak, dikkati, ilgiyi üzerine çekmek:

“Şarkta Fransız büyük elçilerine ve konsoloslarına, katolik kiliselerinin âyinlerinde hâmilik sıfatını i'lam eden merasim ve dua

icrasını te'min etmeleri İspanya hükümetinin nazar-ı dikkatini celb etmiş.”

(n.+ı+dikkat.ini 19144)

6 *Nazara uğramak (gelmek): Kıskançlık veya gıpta ile bakılmasından ileri geldiği kabul edilen bir sağlık problemiyle veya bir aksilikle karşılaşmak, göze gelmek:

“De-diler Uğra-dı Leylâ nazar.a”

(n.+a 36992)

n. 18983, 36958, 39316

n.+a 28704

n.+dan 17178

n.+dır 20868

n.+ı+dikkat.e 8049, 9774, 16311, 18416,

20942, 22161, 24190, 24492, 27561

n.+ı+dikkat.i 9787

n.+ı+dikkat.imi 22359

n.+ı+dikkat.inden 16246

n.+ı+dikkat.ine 20946

n.+ı+hak.da 30968

n.+ımda 6248, 9085, 14104, 19735, 20408,
25100, 33403

n.+ımızda 16996, 17128

n.+ın 37781

n.+ında 97, 227, 1758, 1811, 3964, 6737,
8656, 8675, 8864, 9096, 9573, 9742, 10188,
10853, 13136, 13955, 14417, 14474, 15037,
15141, 15474, 16391, 17086, 17121, 17128,
17358, 17359, 17951, 18629, 18667, 18791,
20218, 21130, 21131, 24060, 24559, 24624,
25858, 26983, 27513, 27606, 34330, 34959

n.+ındaki 10329

n.+ımı 7031

n.+ınız 20866

n.+iyesinin 3983

n.+iyle 1038, 30319

n.+la 17267, 17269, 28371, 28391

n.+ları 15341, 19300

n.+larında 23907

[=90]

NAZARAN: Ar. Karşılaştırılacak olursa, nispetle, kıyasla, oranla:

“Yine onun rivayetine nazaran –Sırbistan istiklâli muharebelerinde olacak– babası esîr edilmiş bir Sırp prensi imiş.”

n. 3913

[=1]

NAZARÎ: Ar. Bilgi hâlinde, nazariye niteliğinde olan, iş hâline geçmemiş, uygulama alanına çıkmamış olan, teorik:

“İstanbul'da bekamızı sulh muahedesinin **nazarî** birkaç maddesinden ziyade ancak bu iktisadî ve içtimâî teşebbüsten ümit edebiliriz.”

(n. 15474)

n. 8049, 8081, 8270

[=4]

NAZARÎYAT: Ar. Nazariyeler, kuramlar, teoriler:

“Felsefeleriniz bence **nazariyattır.**”

(n. +tır 23220)

n.+ı+bedbinane.nin 22342

[=2]

NAZARÎYE: Ar. Sistemli bir şekilde bilinen veya gözlenen olayların ifadesi ve açıklaması olarak öne sürülmüş veya kabul edilmiş düşünceler, ifadeler sistemi; bir bilime temel olan fikirlerin sistematik ifadesi hâlindeki kurallar bütünü, kuram, teori:

“Arnavudluğun ikbâli gitgide Arnavud milliyet **nazariyesini** doğurdu.”

(n. +sini 1041)

n. 7402, 13765, 23233, 23640, 23669, 27699, 29527, 35556

n.+de 30478

n.+dir 8071

n.+ler 19459, 28172

n.+leri 8766, 23671, 24262, 24849, 29826

n.+lerin 8767

n.+lerinden 29357, 29357, 32419

n.+lerine 12985, 30782

n.+lerini 3893

n.+leriyle 8785, 27697

n.+lerle 26240

n.+m 23305

n.+nin 18010, 33158

n.+niz 23210, 23217, 23229

n.+si 8615, 11739, 13763, 13792, 17591,

21448, 21458, 23555, 27686, 28125

n.+sine 26742, 27719

n.+sini 3985, 10878, 13233, 13616, 13788,

13816, 13835, 19726, 21443, 28752, 28771, 32701

n.+sinin 11772, 13621, 13775, 19465, 35498

n.+siyle 28125, 31373

n.+ye 23594, 23691

n.+yi 8086, 20134, 29486

[=70]

NAZARÎYECİ: Teorisyen:

“Halbuki Türk çocukları, fuzûlî **nazariyecilerin** baş döndürücü tasallüfleri yüzünden hangi şiiri seveceklerini bilemiyorlar.”

(n.+lerin 20260)

n.+lerin 27467

n.+nin 23674

[=3]

NAZARÎYET: Ar. Bilgi:

“Mukayesede diğer sarîh âmilleri bertaraf edebilmek **nazariyetimizde** ısrar edeceğiz.”

n.+imizde 24134

[=1]

NÂZENİN: Fars. İnce yapılı, narin:

“Ger-er beyaz kuğu.lar **nâzenin** boyun.larını”

(n. 37120)

n. 37124

NAZİM: Ar. Vezinli, kafiyeli söz dizisi:

“Şiir, rythme yâni **nazım** sanatı olduğu için güfteden önce bir bestedir.”

(n. 27373)

n. 2877, 4004, 4024, 4032, 8549, 8809, 8894, 10508, 10792, 10796, 10799, 10821, 10825, 10836, 10848, 10852, 10856, 10860, 10868, 10874, 10879, 10899, 10914, 10931, 10937, 10941, 10957, 11241, 27367, 28286, 28316, 29307, 29360, 30762, 32286

n.+a 10867, 22769, 28185

n.+da 32005

n.+dan 1974, 10819, 29359, 29908, 34643

n.+ı 10781, 10903, 10954, 11245, 27401,

29382, 32282

n.+ın 10827, 10917

n.+ına 32773

n.+ında 32579

n.+la 9908, 10910, 10920, 10950, 33055

n.+lar 29363, 29364

n.+larına 33057

[=63]

NÂZİM BEY: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“Lâkin ben artık doktor **Nâzım Beyin,** Abdülhamid devrinde, Paris'teki muhitimizde tanıdığım müfrit Türkçü değildim.”

(n.+in 8571)

n. 11243

[=2]

NÂZİM HİKMET: Nâzım Hikmet Ran (15 Ocak 1902 – 3 Haziran 1963). Türk şair, oyun yazarı, romancı, anı yazarı:

“*Lâkin ondan sonra, islâm akaaidinin müteassıpları ve komünist Nâzım Hikmet asıl şiir taraftarlarına kaç defa hücum ettiler.*”
(n. 27753)

n.+in 27817
n.+in mi 27762
[=3]

NÂZİM PAŞA: Nâzım Paşa (ö. 23 Ocak 1913), Osmanlı İmparatorluğu'nun 8 Ocak 1912-23 Ocak 1913 tarihleri arasındaki Harbiye Nazırı: “*Sonra İstanbul'a döndü. Balkan Harbi'nden biraz önce Harbiye Nâzırı olan Nâzım Paşa'nın, eski bir aile dostluğu yüzünden, yaverliğine katlandı.*”

n.+nın 10577
[=1]

NAZİM VERDÂNÎ: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“*(...) Nazım Verdânî, İsmail Kemal, Fazlı, Halil Gaanem, (...) az çok tanınmış Genç Türkler vardı.*”

n. 3797
[=1]

NÂZİR: Ar. 1. Yönü bir yere doğru dönük olan:

“*Dünyada görülebilecek en mamur, en müzeyyen bir meydan bir kısmı denize nazır, trabzanlı bir taraça gibi cephesinde eski iki mabet, biri bu beldenin ilk, biri de son hükümdarından kalmış.*”
(n. 6542)

2. Bakan, vekil:

“*Ada'da hükümetin ne fikirde olduğunu anlayabilmek için, Yat Kulüb'ünde, Nazırların ve Merkez-i Umûmî âzalarının gelmesini bekleyen zevatı görmek lâzım gelirdi.*”
(n. +ların 2652)

n. 117, 1197, 2620, 4359, 6537, 6803, 9457, 9960, 10260, 10717, 11429, 12919, 18169, 19017, 19019, 22655, 23941, 25449, 26311, 27049, 31829, 34103, 34861, 35414

n.+a 23244
n.+ı 10322, 25481, 27063
n.+ı+yegane 28754
n.+ımız 14557
n.+ımıza 14548, 14551

n.+ın 3345, 27052

n.+ına 25484

n.+ının 12433

n.+lar 3377, 17295, 21021, 35155

n.+ları 17754, 17759, 26308, 35132

n.+larımız 25849

n.+ların 2651, 3244

n.+larına 11876

n.+larından 17306

n.+larının 12345

[=50]

NAZİF: Süleyman Nazif:

“*Bu söz Nazif'in dilinden günlerce düşmedi; aruza eskisi gibi taraftar olduğu hâlde, bu itirazı mırıldanıp duruyordu.*”
(n. +in 8919)

n. 8885, 8892, 8899, 8908

n.+e 8903

n.+i 8894

n.+in 8913, 8921

[=8]

NÂZİK: Fars. *mec.* İnce, ölçülü, yumuşak ve terbiyeli:

“*Garp Cephesi Kumandanı'nın bu manzara karşısında nazik ve mütehassis bir ruhu olduğuna dikkat ediliyordu.*”
(n. 10427)

n. 2301, 3843, 11307, 19088, 27877, 31837, 33739, 34042

n.+tiler 34790

[=10]

NÂZİKÂNE: Fars. Nazik bir şekilde, nezâketle:

“*Düşündükçe daha ziyâde kaani oluyordum ki, Mehmed Ali Bey'i şimdilik gözden düşüren, sâdece Beykoz'a kadar nâzikâne sürdüren, ileride de belki büyük bir felâkete uğratacak olan bahis, işte budur.*”
(n. 33932)

“*Tâlih ben.a dön-se nâzikâne*”

(n. 36211)

n. 33976

[=3]

NÂZİL: Ar. *Nazil olmak: İnmek, nüzul etmek:

“*Şimdi anlıyoruz ki meğerse bir alemin sonunda doğmuşuz Onun içindir ki Yakup Kadri gibi edebiyatın bütün hazlarını aldıktan sonra bezem bir ruh yeni kelamın nazil olacağı tepeye*”

bakıyor ve son günlerde millî timsalin gösterdiği tepe için dedi ki işte o bu tepedir Metris Tepe!”

n.+olacağı 12961

[=1]

NAZÎR: Ar. Benzer, eş:

“Teferrüd etmedi derler nazîri bir sâkî”

(n.+i 37367)

n.+i 37401

[=2]

NAZÎRE: Ar. Bir şairin manzum eserine başka bir şair tarafından aynı vezin ve kâfiye ile yazılan benzer manzume:

“İlk şüirleri on sekizinci asır şâirlerinin

nazirelerinden ibarettir.”

(n.+lerinden 22781)

n. 14980, 27706

n.+nin 27711, 28300

n.+si 31004

[=6]

NAZÎRSİZ: Benzersiz, eşsiz, bînazir:

“Devlet, nazîrsiz bir coğrafya merkezine yerleşmekle birkaç kat daha kuvvetlendi.”

(n. 5296)

n. 4649, 5416, 26836, 32712

[=5]

NAZLI: Kendini beğendirmek amacıyla işveli bir tavır takınan, edalı, cilveli:

“Pek nazlı bir letâfet.i var vaz’uhâl.inin”

n. 39234

[=1]

NAZM: Ar. 1. Vezinli, kafiyeli söz dizisi:

“O şüh.u nazm ile tasvîr müşkil ol-du Kemâl”

(n. 37402)

2. *Nazm-ı kaabız: Tutuk nazım, edebî gücü zayıf, zorlama şiir:

“Mevhum bir menfaat-i siyâsiyyeye binâen Cengiz’e karşı vead ve hürmet telkîn etmek üzere yazılan nazm-ı kaabız ve nesr-i câhiz’e edebiyat diyemiyorum.”

(n.+ı+kaabız 30781)

n.+e 37881

[=3]

NAZMET-: Vezin ve kâfiye ile manzum olarak yazmak veya söylemek:

“Şâir doğmuş olanlar bile nazmetmek kaabiliyetini yavaş yavaş edinirler.”

(n.-mek 1963)

(n.-tiklerini 4988)

“De-rdim ki rubâi.sini nazmet-melisin”

(n.-melisin 38058)

[=3]

NAZ-RES-İ NİĞÂH: Fars. Nazı, sevimliği, şımarıklığı gören bakış:

“Ey nazresînigâh.umı şâdân et-en çocuk”

n.+ımı 39231

[=1]

NÂZ Ü İŞVE: Fars. Cilve ve eda:

“Ey nâzüişve velveleîşân ol-an sen.a”

n. 37325

[=1]

NE: Hangi şey:

“Yeni neslin o vatan iştyakı neydi?”

(n.+ydi 16567)

“Bil-dim nedir ufuk.taki sonsuzluk.un tad.ı”

(n.+dir 35734)

n. 83, 146, 176, 187, 244, 396, 481, 578, 859,

860, 938, 938, 940, 1046, 1092, 1092, 1092,

1176, 1178, 1180, 1180, 1220, 1275, 1284,

1374, 1392, 1570, 1608, 1633, 1654, 1704,

1774, 1803, 2070, 2071, 2175, 2203, 2250,

2284, 2311, 2385, 2386, 2436, 2449, 2497,

2573, 2573, 2584, 2584, 2585, 2592, 2600,

2603, 2650, 2684, 2784, 2787, 2790, 2790,

2795, 2795, 2811, 2818, 2818, 2819, 2826,

2832, 2862, 2866, 2925, 2949, 2951, 2965,

3031, 3031, 3048, 3073, 3166, 3199, 3227,

3278, 3289, 3338, 3346, 3367, 3382, 3429,

3523, 3524, 3555, 3558, 3558, 3558, 3596,

3597, 3605, 3652, 3652, 3690, 3702, 3772,

3772, 3812, 3867, 3960, 4099, 4108, 4154,

4173, 4267, 4281, 4282, 4416, 4444, 4488,

4497, 4592, 4724, 4725, 4830, 4843, 4866,

4961, 4975, 5024, 5030, 5135, 5138, 5223,

5223, 5224, 5374, 5432, 5437, 5518, 5539,

5546, 5549, 5637, 5649, 5704, 5725, 5746,

5752, 5942, 5951, 5967, 6124, 6125, 6126,

6198, 6198, 6347, 6500, 6509, 6592, 6673,

6736, 6736, 6747, 6867, 6888, 6906, 6906,

6948, 6985, 6985, 6985, 7069, 7074, 7132,

7305, 7317, 7329, 7401, 7401, 7402, 7458,

7471, 7482, 7482, 7559, 7572, 7580, 7580,

7580, 7581, 7620, 7620, 7653, 7675, 7684,

7696, 7709, 7710, 7722, 7782, 7788, 7788,

8054, 8056, 8058, 8120, 8155, 8187, 8205,

8205, 8263, 8266, 8275, 8320, 8328, 8377,

8396, 8398, 8480, 8490, 8499, 8549, 8549,

8669, 8669, 8697, 8749, 8754, 8793, 8806,
8810, 8810, 8830, 8876, 8920, 8921, 8921,
8963, 9004, 9007, 9007, 9012, 9012, 9217,
9226, 9360, 9361, 9366, 9387, 9446, 9468,
9487, 9534, 9541, 9544, 9562, 9563, 9563,
9564, 9579, 9773, 9773, 9885, 9885, 9918,
9925, 9969, 10181, 10182, 10229, 10236,
10434, 10481, 10542, 10555, 10575, 10607,
10679, 10679, 10684, 10753, 10930, 11011,
11085, 11091, 11180, 11227, 11227, 11305,
11385, 11388, 11412, 11413, 11543, 11568,
11596, 11631, 11633, 11646, 11662, 11685,
11735, 11749, 11757, 11760, 11760, 11768,
11768, 11768, 11770, 11770, 11771, 11803,
11843, 11884, 11945, 11957, 11958, 11958,
11959, 11999, 12021, 12075, 12076, 12081,
12090, 12119, 12126, 12126, 12159, 12160,
12162, 12162, 12187, 12187, 12213, 12221,
12224, 12225, 12240, 12287, 12288, 12356,
12580, 12586, 12592, 12604, 12604, 12732,
12754, 12773, 12776, 12784, 12787, 12799,
12799, 12848, 12885, 12913, 12930, 13032,
13033, 13052, 13076, 13127, 13148, 13174,
13205, 13206, 13212, 13223, 13230, 13248,
13275, 13281, 13283, 13351, 13363, 13372,
13401, 13403, 13423, 13423, 13423, 13424,
13531, 13533, 13573, 13638, 13710, 13743,
13743, 13746, 13786, 13795, 13802, 13805,
13826, 13827, 13892, 13899, 13899, 13970,
13970, 14014, 14022, 14051, 14066, 14125,
14141, 14143, 14144, 14207, 14213, 14285,
14326, 14346, 14347, 14347, 14406, 14425,
14425, 14425, 14480, 14485, 14485, 14499,
14556, 14558, 14558, 14606, 14607, 14607,
14608, 14634, 14697, 14697, 14756, 14813,
14813, 14846, 14871, 14871, 14982, 14984,
14988, 15024, 15103, 15125, 15140, 15148,
15218, 15287, 15387, 15387, 15482, 15484,
15486, 15505, 15541, 15549, 15559, 15570,
15575, 15599, 15601, 15635, 15649, 15735,
15775, 15785, 15893, 15893, 15924, 15956,
15960, 15999, 16087, 16135, 16142, 16212,
16213, 16286, 16312, 16332, 16357, 16370,
16406, 16410, 16418, 16483, 16510, 16510,
16535, 16557, 16566, 16567, 16587, 16588,
16768, 16768, 16768, 16775, 16822, 16851,
16853, 16866, 16868, 16929, 16971, 16976,
16995, 16996, 17026, 17115, 17130, 17226,
17270, 17271, 17283, 17295, 17295, 17308,
17309, 17338, 17341, 17398, 17409, 17411,
17526, 17526, 17564, 17564, 17823, 17869,
17875, 17876, 18032, 18057, 18118, 18137,
18144, 18151, 18151, 18151, 18152, 18255,
18255, 18283, 18283, 18283, 18314, 18315,
18341, 18348, 18351, 18352, 18382, 18419,
18516, 18517, 18537, 18544, 18593, 18594,
18598, 18699, 18719, 18855, 18905, 18950,
19074, 19278, 19279, 19279, 19279, 19323,
19324, 19362, 19407, 19422, 19460, 19466,
19505, 19642, 19705, 19717, 19813, 19855,
19866, 19867, 19872, 19920, 20037, 20109,
20110, 20124, 20164, 20165, 20172, 20179,
20275, 20349, 20354, 20401, 20406, 20435,
20453, 20524, 20572, 20578, 20578, 20595,
20597, 20727, 20878, 20908, 20908, 20917,
20935, 20936, 20936, 20971, 20989, 20996,
21077, 21130, 21141, 21187, 21220, 21223,
21223, 21231, 21250, 21289, 21289, 21300,
21301, 21302, 21368, 21398, 21495, 21499,
21528, 21584, 21611, 21627, 21661, 21704,
21707, 21720, 21722, 21734, 21818, 21819,
21831, 21844, 21888, 21955, 21965, 21972,
21973, 21999, 22071, 22093, 22108, 22292,
22410, 22450, 22531, 22566, 22576, 22582,
22658, 22661, 22674, 22675, 22748, 22882,
22894, 22895, 22895, 22951, 23100, 23181,
23182, 23215, 23227, 23315, 23359, 23375,
23405, 23416, 23468, 23546, 23642, 23647,
23647, 23772, 23919, 23919, 23933, 23933,
23999, 23999, 24111, 24134, 24213, 24249,
24297, 24297, 24297, 24298, 24298, 24299,
24386, 24396, 24397, 24450, 24450, 24453,
24464, 24473, 24510, 24728, 24760, 24821,
24822, 24937, 24938, 24940, 24948, 25023,
25037, 25075, 25102, 25271, 25366, 25371,
25439, 25719, 25733, 25747, 25769, 25799,
25800, 25824, 25848, 25851, 25869, 26018,
26097, 26199, 26208, 26324, 26325, 26347,
26347, 26347, 26407, 26408, 26409, 26454,
26456, 26459, 26476, 26512, 26666, 26682,
26687, 26706, 26706, 26729, 26774, 26810,
26828, 26870, 26870, 26897, 26901, 26919,
26953, 27031, 27031, 27066, 27086, 27199,
27232, 27357, 27358, 27362, 27440, 27481,
27481, 27536, 27563, 27580, 27633, 27661,
27662, 27732, 27732, 27751, 27810, 27829,

27831, 27876, 27877, 27898, 27904, 27993, 27993, 28017, 28021, 28074, 28084, 28092, 28134, 28237, 28238, 28306, 28306, 28312, 28313, 28328, 28334, 28354, 28358, 28380, 28383, 28383, 28417, 28418, 28449, 28486, 28499, 28508, 28516, 28516, 28517, 28523, 28528, 28568, 28780, 28780, 28835, 28879, 28957, 28976, 29052, 29101, 29111, 29122, 29157, 29157, 29157, 29157, 29252, 29256, 29274, 29357, 29375, 29375, 29422, 29487, 29531, 29549, 29558, 29627, 29628, 29673, 29702, 29722, 29880, 29894, 29895, 29973, 29990, 30126, 30128, 30148, 30169, 30169, 30210, 30282, 30340, 30343, 30347, 30347, 30350, 30350, 30395, 30395, 30417, 30474, 30475, 30523, 30561, 30562, 30563, 30575, 30662, 30663, 30675, 30711, 30720, 30730, 30730, 30735, 30757, 30836, 30901, 30944, 30947, 31088, 31106, 31121, 31121, 31223, 31258, 31466, 31484, 31496, 31571, 31581, 31583, 31593, 31626, 31752, 31864, 31888, 31889, 31923, 31933, 31945, 31955, 31987, 32000, 32000, 32036, 32036, 32067, 32200, 32201, 32233, 32242, 32243, 32342, 32349, 32371, 32371, 32435, 32436, 32443, 32443, 32447, 32523, 32565, 32594, 32654, 32654, 32740, 32755, 32779, 32789, 32801, 32817, 32819, 32892, 32892, 32892, 32895, 32912, 32915, 32922, 32923, 32934, 32936, 32961, 32963, 32985, 33028, 33029, 33030, 33034, 33044, 33044, 33082, 33118, 33119, 33160, 33197, 33234, 33237, 33237, 33249, 33250, 33258, 33260, 33298, 33317, 33402, 33411, 33415, 33463, 33474, 33481, 33545, 33551, 33615, 33615, 33651, 33656, 33805, 33818, 33861, 33880, 33886, 33932, 33958, 34049, 34068, 34143, 34165, 34175, 34177, 34220, 34228, 34233, 34277, 34344, 34369, 34436, 34448, 34450, 34468, 34509, 34560, 34731, 34751, 34912, 34923, 34948, 34957, 34993, 35006, 35031, 35165, 35165, 35228, 35228, 35494, 35503, 35504, 35504, 35546, 35546, 35546, 35577, 35605, 35642, 35642, 35678, 35700, 35735, 35735, 35745, 35747, 35879, 35889, 36074, 36105, 36122, 36138, 36138, 36204, 36372, 36372, 36373, 36373, 36374, 36375, 36376, 36376, 36376, 36376, 36376, 36376, 36377, 36378, 36402, 36427, 36435, 36435,

36438, 36439, 36486, 36486, 36493, 36570, 36761, 36768, 36795, 36795, 36873, 36873, 36961, 37314, 37350, 37377, 37377, 37388, 37396, 37396, 37448, 37449, 37459, 37459, 37575, 37580, 37702, 37733, 37733, 37807, 37807, 38117, 38117, 38156, 38156, 38157, 38166, 38166, 38167, 38167, 38202, 38211, 38211, 38212, 38222, 38223, 38224, 38258, 38259, 38261, 38264, 38326, 38326, 38355, 38355, 38357, 38357, 38376, 38378, 38460, 38484, 38536, 38539, 38589, 38589, 38597, 38615, 38615, 38622, 38622, 38838, 38883, 38883, 38941, 38946, 38949, 38949, 38999, 39000, 39003, 39089, 39091, 39091, 39098, 39105, 39118, 39313
n.+den 14342, 19592, 23180, 26746, 26748, 29006, 29266, 30474
n.+dendir 20974
n.+dense 30884, 31588, 31668, 31698
n.+dir 450, 3666, 6288, 8045, 8119, 8643, 10020, 10514, 11546, 11791, 13563, 14619, 15356, 15480, 15996, 15998, 16310, 17538, 18148, 18605, 20780, 20786, 21619, 22012, 22121, 22127, 23026, 23033, 23039, 23048, 23072, 25352, 26372, 26683, 27435, 27449, 28768, 28819, 29122, 29139, 29612, 30543, 30743, 30999, 31016, 32146, 32773, 33699, 34117, 35734, 35871, 36007, 36568, 36582, 36646, 36650, 36894, 37137, 37321, 37439, 37904, 37906, 37910, 37992, 37994, 38071, 38071, 38171, 38242, 38332, 38426, 38588, 38589, 38596, 38597, 38691, 38701, 38855, 38861, 38871, 38872, 38873, 38875, 38876, 38877, 38878, 38879, 38880, 38881, 38927, 39018, 38700, 38857
n.+ler 2873, 4775, 4971, 5135, 5548, 6124, 6124, 6730, 7889, 8507, 9186, 11743, 12262, 12813, 12819, 19587, 20476, 32918, 35910, 39014
n.+lerden 23340
n.+lerdir 15455, 27832, 28353, 28565
n.+lere 15291
n.+leri 28505, 28505
n.+me 10181
n.+miz 18408, 18408, 25736, 25754
n.+mizdir 39052
n.+ne 39008

n.+si 7529, 19508, 22783, 22783, 30123, 30123, 39000

n.+sin 39235

n.+sine 7653

n.+ydi 4115, 12110, 13563, 14257, 16228, 16556, 16557, 16617, 25180, 26188, 29732, 33837, 34234, 34994, 37512, 38066, 39041

n.+ydiyse 29592

n.+ye 3026, 7222, 8319, 10663, 11295, 13399, 14508, 14880, 16037, 16488, 17003, 19854, 26670, 28064, 33854, 34635, 36083, 37877, 38061, 38101, 38897

n.+yedir 38390, 38391, 38393

n.+yi 8238, 13210, 13211, 13350, 14477, 14477, 14483, 14536, 19979, 23412, 39035

n.+yler 28006, 28012, 28018

n.+yleyim 31219, 31220

n.+ymış 28868

n.+yse 24588, 32214, 34123, 34710

[=1390]

NEBÂTÂT: Ar. ***Nebatat bahçesi**: Çeşitli bitkilerin örnek olarak yetiştirildiği, meraklıların incelemesine açık yer, botanik bahçesi:

“Bu arsanın arkasında kralın husûsî hayvanat ve **nebatat** bahçesi var.”

(n. 3090

n. 24204

[=2]

NEBÎ: Ar. Tanrı buyruğunu kullara bildiren kimse, peygamber [Nebîler, kendilerine kitap indirilmemiş olan ve daha önceki şeriatı tebliğ eden peygamberlerdir. Bu yönleriyle kitap sâhibi resullerden ayrılırlar]:

“(…) Lâzım değil sizin beni addetmeniz **Nebî**,/ Siz çünkü oldunuz benim indimde ecnebî! (…)”

(n. 31030)

“Fethet-ti bir sefer.de **nebî.ler** diyâr.ını”

(n. +ler 37252)

[=2]

NEBZE: Ar. Az şey, az:

“Muhacirlerle iskân edilmiş bir ev hâlini almış olan bu vakfi ancak merdiveninden bir **nebze** gördük.”

(n. 9554)

n. 20173

n.+dir 7758

[=3]

NECAT: Ar. Kurtulma, kurtuluş, halâs:

“Bu haricî siyasetten tam bir **necat** beklemek kadar mânâsız bir fikir olamaz.”

(n. 11967)

n. 13020

n.+ımızın 15802

n.+ını 21727, 30569

[=5]

NECATİ BEY: Yahya Kemal’in hayatta olduğu dönemdeki İmar Bakanı:

“Kendi kendime halledemediğim bu hâdisenin bir perdesini bir gün **Necati Bey** –bugünkü İmar Vekili– açtı.”

n. 18387

[=1]

NECİB ŞÂKİR: Necip Şâkir Bey:

“An-asıl Adalılardan görüştüklerim, Ali Kemal ve Peyâm'm sahibi **Necip Şâkir**, Fâtihli Teyfik Paşa, (...) hemen hepsi, denilebilir ki İttihâd ü Terakki Cemiyeti'ne muarız duyguda insanlardı.”

n. 2635

[=1]

NECİP ŞAKİR BEY: Peyam dergisinin ortaklarından biri:

“Peyam'ın imtiyazını aldı. **Necip Şâkir Bey**'le ortak oldu.”

n.+le 10146

[=1]

NECKER: Fransız bir bakan:

“Kıral, gaayet kısa ve meşhur nazır **Necker** gaayet uzun ve soğuk birer nutuk söylüyorlar.”

(n. 25460)

n.+i 25522, 25524

[=3]

NECL-İ BÜLEND: Ar. Yüce, ulu nesil:

“Fazlîfazilet.iyle bu **neclbüle.ğinin**”

n.+inin 37519

[=1]

NECMEDDİN ARİF: Paris'teki Genç

Türklerden biri:

“(…), Celâleddin Arif, **Necmeddin Arif**, (...) az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

n. 3801

[=1]

NECMEDDİN HALİL: Necmettin Halil Onan (d. 1902 – ö. 17 Ağustos 1968), Türk şair, öğretmen, akademisyen, edebiyat tarihçisi:

“İdris Sabih'in çiçekler için, Emin Receb'in kırlar için, **Necmeddin Halil'in** harb hâtralar için, Ahmed Hamdi'nin İsfahân için birer manzumesini hatırlıyorum ki nâdir söylenebilir şiirlerdendir.”

n.+in 29290

[=1]

NECMEDDİN SADIK: Dârülfünun'un müdür yardımcısı:

“Hem dostu hem de Dârülfünun'da muavini olan **Necmeddin Sadık** gibi en yakınlarından biri herkesten iyi bilir ki, bu bir efsanedir.”

(n. 8695)

n.+ı 8608

[=2]

NECM-İ HOŞ-GÜZÂR: Ar.+Fars. Hoş, güzel, latif geçen yıldız:

“Tenvîr et-er ufuk.ları bir **necmihoşgüzâr**”

n. 39215

[=1]

NEDÂMET: Ar. ***Nedâmet duymak (etmek, getirmek)**: Pişmanlık duymak, nadim olmak:

“Silihdar Ali Beyefendi, şüphesiz sıkılıyor ve üzüliyordu, söylemiş olduğuna **nedâmet ediyordu.**”

n.+ediyordu 34336

[=1]

NEDEN: 1. Ne sebepten, niçin:

“Meselâ Kadri Bey sadrâzamların ve şeyhülislâmların **neden** azledildiklerine meraklıydı.”

(n. 35104)

2. ***Neden sonra**: Bir hayli zaman geçtikten sonra:

“Ve **neden sonra** gümüş bir yüzük.ü/
Parmak.ından sıyrır-ıp at-tı su.ya”

(n. 36730)

n. 1211, 1232, 1233, 7197, 7734, 8263, 14172, 21490, 21990, 23097, 32810, 34045, 34161, 35095, 35861, 36549, 38240, 38359

n.+dir 12257

n.+se 2494, 3547, 7193, 8225, 19216, 20445, 26740, 27501

[=29]

NEDİM: Ar. Sohbet arkadaşı, meclislerde birlikte bulunulan, sohbet edilen kimse:

“Payitahta doğru dönerken Trakya yolları üzerinde genç şehzade mühtedi **nedimiyle** Calchas'a dair konuşuyorlardı.”

(n.+iyle 6312)

n.+i 6305, 9718, 17187, 25687, 25705, 33277

n.+ine 34013

[=8]

NEDİM: (d. 1681? – ö. 1730, İstanbul) Divân

edebiyatının en meşhur şairlerinden birinin mahlası. [Asıl adı Ahmet'tir. Sultan İbrahim zamanında kazasker olan Mustafa Efendi'nin torunudur. Mahmut Paşa mahkemesinde hakimlik etmiştir. Damat İbrahim Paşa'nın kitapçısı ve nedimi idi. Divânı ve Sahâifü'l-ahbâr tercümesi olan “Müneccimbaşı Tarihi” başlıca eserlerindedir]:

“Fuzûlî'yi, Balâ'yı, Nefî'yi, **Nedim'i**, Galib'i, Hâmid'i Vazof'a göre bu Himâlâya tepelerini düşündüm.”

(n.+i 3387)

“Bezmîşerâb.dan geç-emem doğru.su **Nedim**”
(n. 37791)

n. 3822, 20779, 27292, 27957, 27958, 27960, 27968, 28238, 28323, 28338, 28384, 28448, 28458, 28468, 28472, 28477, 28481, 28489, 28697, 28702, 29073, 30091, 30797, 30800, 30804, 30815, 32236, 38069

n.+de 8367

n.+den 27962, 28400, 28400

n.+dir 30847

n.+e 29042, 30840, 32516

n.+i 27706

n.+in 6653, 7368, 27291, 27300, 27310, 27703, 27710, 28340, 28344, 28462, 28465, 28473, 28486, 28648, 28707, 29077, 29227, 29426, 29495, 30798, 30805, 30848, 30871, 30891, 31073

n.+indi 28476

n.+indir 28487

n.+ler 32857

[=69]

NEDİMÂ: Ey Nedim:

“Nedim gazelini bitirirken o akşam evinde kimlerin bulunacağını anlatıyor, o akşam: ‘**Nedimâ** bendeniz var bir dahî sultanımız vardır’ diyor.”

n. 28485

[=1]

NEDİM DİVANI: Şair Nedim'in Divan'ı:
"İnsan, **Nedim Divanı'na** bakarken, bir yaz
günü bir mesireyi bir mesireye tercih edişin, o
zamanki kayak istimaline göre, kolaylığına
şaşıyor."

(n.+na 7510)

n.+nda 28322

[=2]

NEDRET: Ar. Az bulunma, azlık:

"Yeni manzumelerin mütenevvi kıt'alarıyla yeni
kafiyelerin **nedreti**, lüzumundan fazla yeter."

(n.+i 29711)

n.+tir 6833

[=2]

NEFÂİS-İ EDEBİYYE: Ar. Kıymetli, makbul,
nefis ve güzel edebî eserler:

"O kadar ki Jules Le-maitre gibi büyük bir
münekkid **nefâis-i edebiyenin** şimdiye kadar
gelmiş en keskin aşinâsı bir sâhib-i huzûz Üç
Mousquetaires hikâyesini el'ân coşkunklukla
okuduğunu hattâ hayâtının bakiyesini yirmi
kitapla geçirmeğe mahkûm kalsa evvelâ Üç
Mousquetaires'i ayıracağıını söylüyor."

n.+i+edebiyenin 22161

[=1]

NEFÂSET: Ar. Güzel, nefis, çok beğenilir
nitelikte olma:

"Mündericâtı, **nefâset-i telif**; sanat-ı tahrîr
itbarıyla o kadar güzîde."

(n.+i+telif 30598)

n.+i 20918

n.+i+telif 21749

[=3]

NEFER: Ar. Rütbesi olmayan asker, er:

"Devşirmenin asıl iyiliği alınacak **neferin** seçme
olmasındaydı; yoksa kanda değildi."

(n.+in 35362)

"Bir **nefer.dir** bu zafer mâbed.inin mîmâr.ı"

(n.+dir 35663)

n. 802, 5249, 5268, 5288, 7459, 7895, 7898,
7906, 10713, 10720, 13436, 30060, 30078,
35383, 35676, 35681, 38532

n.+e 6609, 16631

n.+i 274, 5586, 14057, 14204, 35317, 35322,
37830

n.+imize 9434

n.+in 35353, 35380, 35382, 35678

n.+inden 10711

n.+ine 23289, 24141

n.+ler 10587, 10612, 14321

n.+lere 3391

n.+leri 12078, 12082, 13281, 13284, 16074,
16090, 16115, 16625, 17747, 35338, 35339

n.+lerimiz 16104

n.+lerin 12276, 18736, 19886, 35350

n.+lerine 3226, 16628

n.+lerini 12234

n.+lerinin 7561, 12268, 14320, 16079, 26677
[=63]

NEFES: Ar. 1. Akciğerlere hava alıp verme ve
bu yolla alınıp verilen hava, soluk:

"Rü'yamda annemin son **nefesini** verdiği ve
muhibbesi Naîme Hanım'ın kucagında çenesinin
bağlandığını görüyordum."

(n.+ini 153)

2. ***Nefes erbâbı**: Ney çalan kimseler, neyzenler,
nâyiler:

"Sus-muş **nefes erbâb.ı** derûnney boş"

(n. 38197)

n. 2907, 13641, 17818, 18025, 28157, 30175,
32240, 32291, 34546

n.+e 2907

n.+i 17769, 34433

n.+iyle 12847, 13418, 13848, 17423, 32575,
36756

n.+le 12357, 28723

n.+ler 12355, 24841, 29410, 37955

n.+lerden 28710

n.+lere 28378

n.+leri 28301, 29268

n.+lerini 29397

n.+leriyle 36280

n.+lerle 28405

n.+ten 1620

[=34]

NEFESLİK: Nefes kadar:

"İmân.dan küfür.e bir **nefeslik** yer var"

(n. 38912)

n. 38914, 38916, 38918, 38920

[=5]

NEFHA: Ar. **meç**. Can veren, ihya eden üfleme,
diriltici nefes:

"Ben İstanbul'da kaldım. İleri'ye başmuharrir
olmuştum, Dergâh mecmuasını millî hareketin
edebî bir **nefhası** gibi sevk etmeye
çalışıyordum."

(n.+sı 9150)

n.+da 31626

n.+sını 31568

n.+sıyla 13621

[=4]

NEFHET-: Üflemek:

“O fertleri birer ordu kuvveti **nefhetti**.”

(n.-ti 18315)

n.-en 17240

n.-tiği 14942, 19815

[=4]

NEFÎ: 17. yüzyıl Divân edebiyatı şairlerinden biri:

“Bütün şâirlerimiz arasında **Nefî** en güç bir lisanla teganni etmiş adamdı.”

(n. 32694)

“**Nefî** kasîde.siyle öğül-müş bu bahçe.de”

(n. 38531)

n. 11801, 20714, 27107, 27109, 27680, 28218, 29351, 29486, 29498, 29514, 30091, 31374, 32232, 32633, 32685, 32687, 38069

n.+den 21985

n.+nin 29431, 32690, 32694, 34788, 37973

n.+yane 27106

n.+yi 3386, 32687

[=27]

NEFİR: Ar. Boru şeklindeki nefesli mûsikî âleti:

“Türk şehzadesi serseri yürüyüşlerden sonra **nefir** sesleri işitti.”

(n. 6309)

n.+ı+isyan 26008

[=2]

NEFİR-Î ÂM: Ar. Düşmanla savaşmak için ilan edilen genel seferberlik:

“Ordüyüfeth.e karşı sürül-müş **nefiriâm**”

n. 37275

[=1]

NEFİS: Ar. Herkes tarafından beğenilen, çok hoş giden, çok güzel:

“Türk ülkesinde hayat hür, saf, **nefis** idi.”

(n. 6445)

“Bak-tım Yesâri hat.larının bir **nefis.ine**”

(n.+ine 36669)

n. 1101, 2731, 6533, 9869, 20920, 21485, 21524, 21570, 21576, 21673, 22330, 22629, 23328, 23457, 29278, 30550, 30703, 30788, 31215, 31598, 33444

n.+i 30243

n.+imde 7285, 9194

n.+imizi 14175

n.+imizle 14169

n.+in 28270

n.+inde 37135

n.+ine 11597, 14633, 37165

n.+ini 10848, 13110, 14632, 15264, 15299, 16990

n.+inin 33493

n.+lere 37133

n.+lerini 12337

[=42]

NEFİSE: Ar. Nefis kelimesinin kadını ifade eden, kadın adı olarak kullanılan veya tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli:

“(…) üslûp nâmına, birer **nefise** idiler.”

(n. 30702)

n.+leri 31805

[=2]

NEFİY: Ar. Sürgün etme, sürme, uzaklaştırma, sürgüne gönderme:

“Bu **nefiy** hâdisenin dehşeti Fazlıpaşa'daki konakta, için için hiss olunurdu.”

n. 1483

[=1]

NEF'İYYUN: Ar. Bir felsefî akım olan

faydacılık (utilitarisme) akımı mensubu, taraftarı olan kimse:

“Sanatta bu **nefiyyun** zümresinin fikirlerinden sakınınız.”

n. 31387

[=1]

NEFRET: Ar. 1. Bir şeyi veya bir kimseyi beğenmemekten, kötü bulmaktan ileri gelen şiddetli itici duygu, iğrenç bulup tikslenme:

“Ali Kemal, Rumluğa ve Ermeniliğe karşı muhabbetini ve her türlü Türk

milliyetperverliğinden **nefretini** bu kısa devrede, gayri-şuurî olarak edindi.”

(n.+ini 10068)

“**Nefret.te** isen bu bey.lerin hâl.inden”

(n.+te 38113)

2. ***Nefret etmek**: Nefret duygusuyla dolu olmak, iğrenmek, tiksinmek:

“Bu mevhumeyi bâzı insanlar hayallerinde mücesssem görürler; ondan bâzan **nefret** ederler, bâzan da hayranlıkla bahsederler.”

(n.+ederler 24870)

n. 24993, 24993, 30969

n.+edenler 29265

n.+edilecek 24878, 28235

n.+ime 33593

n.+le 22256, 31210

[=12]

NEFRÎN: Ar. Lânet okuma, beddua etme, ilenme, beddua, lânet:

“*Nefrîne* oldunuz nazar-ı Hak'da müstahik!/
Şeytan da nefret eylese sizden olur muhik”

n.+e 30976

[=1]

NEFS: Ar. **Nefs-i mütekellim-i vahde*: Birinci şahıs:

“*Konuşurken, nefs-i mütekellim-i vahde hâli vardı.*”

n.+i+mütekellim.i+vahde 3910

[=1]

NEFSÂNÎ: Ar. Canlı olmanın gerektirdiği arzularla ilgili, bedene ait olan maddî isteklere, nefse ait:

“*İlk defa hissetti ki muztarıptır, esirdir, sefildir; tattığı bu yeni şarap yâni ıztrab tadı onu bütün nefsânî zevklerden daha ziyâde kuvvetle sarhoş etti.*”

(n. 30261)

n. 16935

[=2]

NEFSÂNİYET: Ar. İnsanda nefse ait arzu, istek ve zaafardan meydana gelen benlik:

“*Nuri Bey'e dedim ki: 'Cavit Bey'le ne diye münakaşa edeyim, düşüncesi yalnız nefesine ve yalnız nefsanîyetine aittir.'* (...)”

(n.+ine 11604)

n.+inin 10076

[=2]

NEFY: Ar. *Nefyedilmek: Sürülmek, sürgün edilmek:

“*Saray takımıyla beraber Midilli'ye nefyedildi.*”

(n.+edildi 9785)

n. 6339

n.+edenler 26110

n.+edildikleri 34054

n.+edilenlerin 4143

n.+edilirlerse 33489

n.+edilirsene 33553

n.+edilmesiyle 26191

n.+edilmiş 3829, 9990

n.+edilseler 34189

n.+ettirmişler 10891

n.+ini 26185

n.+olunmak 1791

n.+olunmaz 33519

n.+olunmuştu 26086

n.+olunuyor 6237

[=17]

NEFY Ü MENKÛBİYYET: Ar. Sürgün ve itibardan düşme:

“*Nefy ü menkûbiyyet zamanlarında bile daima bir ev bulur yerleşir, evinde yer ve içerdi.*”

n. 9945

[=1]

NEFY Ü TEBİD: Ar. Sürgün ve uzaklaştırılma:

“*Nihayet Haleb'e nefyedilmiş, orada, zamanın nefy ü teb'id modasına göre hem menfi ve hem vilâyet maiyetinde memur olarak bir ömür sürmüştü.*”

n. 9996

[=1]

NEGÂMAT: Ar. Nağmeler, ezgiler:

“*Çal giryenisâr et o mugaşşi negamât.*”

(n.+ı 39156)

n.+iyle 37669

[=2]

NEGÛS: Bir esir:

“*Hattâ şimdi cereyan eden Japon-Çin Harbi münâsebetiyle, büyük Moğolistan'da Cengiz soyundan bir Moğola tâc giydirilmesinin Türkiye vatandaşlarına olan tesiri Adis-Ababa'dan firâr eden Negüs'e âit herhangi bir haber kadardır.*”

n.+e 26257

[=1]

NEHÂRÎ: Ar. Gündüzle ilgili:

“*Her büyük şehrimizde olduğu gibi burada da leylî ve nehârî, bir idâdî mektebi vardı.*”

n. 1036

[=1]

NEHİR: Ar. Akarsu, büyük ırmak:

“*Bir Türk gönlünde nehîr varsa Tuna'dır dağ varsa Balkan'dır.*”

(n. 2975)

“*Üsküp bir müslüman şehir.di/*

Binbir türbe.yle müştehir.di/

Vardar.sa ön.ünde bir nehîr.di”

(n.+di 37971)

n. 810, 3349, 3350, 21084, 21262, 24403,
29223

n.+di 317

n.+i 8652, 22763, 23536, 35861

n.+in 38970

n.+ine 28793

[=13]

NEHYET-: Yasak etmek, yasaklamak,
engellemek, menetmek:

“Şüphesiz ki bu yazıları, ben, her şeyden evvel
bir Türk gibi duyarak yazarken, İslâmiyet'in çok
katı, çok maddî âdeta riyazî olan uknumlarının
üstünden atlayarak, **nehyetiği** noktalara yani
butlanların zevkine kadar gidiyordum.”

n.-tiği 9421

[=1]

NEKÂHET: Ar. Geçirilen bir hastalıktan sonra
sağlık ve güç kazanıncaya kadar devam eden
zayıflık dönemi:

“Bu inkılâbı müteakip devlet de hemen **nekahete**
yüz tuttu.”

(n.+e 6580)

“His var mı bu âlem.de **nekaahet** gibi tatlı”

(n. 36797)

[=2]

NEM: Fars. Havadaki su buharı:

“Yan-ar bir çöl.dür iklimîmahabbet **nem** kabûl
et-mez”

n. 37851

[=1]

NEMÂLI: Gelir getiren:

“Kandiye çok **nemâli** bir paşalıktır.”

(n. 34735)

n. 34757, 35456

[=3]

NEMÂSIZ: Gelir getirmeyen:

“Erzurum ise **nemâsız** bir paşalıkmuş.”

n. 34769

[=1]

NEMÇE: Osmanlı devleti döneminde
Avusturya'ya verilen isim:

“(…) Aman padişahım biz de İslâmız,/

Aldı **Nemçe** bizim güzel Budin'i.' (…)”

(n. 16537)

“Tâ **Nemçe.den** kop-up da Üsküb.e var-mış o
bozgun.u”

(n.+den 38553)

n. 19511, 25252, 26855, 38551, 38571

n.+den 25243

[=8]

NEMLİ: ***Gözleri nemli**: Gözleri yaşla dolu:

“Gün.lerce siyâh ufuk.a bak-ar **göz.leri nemli**”

n. 36437

[=1]

NEMRÛD: Bâbil ülkesinin kurucusu sayılan,
Babil Kulesi'ni yaptıran ve Hz. İbrahim (as) 'i
ateşe attırmasıyla ünlü olan kral:

“**Nemrûd** et-er işkence ve bil-mez de ne.ye”

n. 38061

[=1]

NEO-KLÂSİSİZM: Sembolizme karşı XX.
yüzyılın başında ortaya çıkan, klasik üslubu
canlandırmaya yönelik edebî akım:

“Yirmi sene evvelki Fransız neslinin her genci
gibi ben de romantizm, Parnasse, sembolizm ve
bunların hepsinin bir aksül'ameli olan **neo-
klâsizm** cereyanlarından geçtim.”

n. 32420

[=1]

NERDE: Nerede. Hangi yerde:

“Ebediyet.te bir hazîne midir/

Bir bilen var mı **Nerdeler** şimdi”

(n.+ler 35799)

n. 35861, 36995, 36997, 36997

n.+ler 35859

n.+sin 36995

[=7]

NERDÛBÂN: Fars. Merdiven kelimesinin eski
metinlerde rastlanan asıl şekli:

“**Nerdübân.lar** bûşişînermînidâmân.ıyle mest”

n.+lar 37485

[=1]

NERE: 1. Hangi yerde:

“Kıbrıslıade Tevfik **nerede** yatar? Bunu kendini
tanyanlar bile bilmez.”

(n.+de 10564)

2. ***Nereye**: Hangi yere:

“Gir-diğîn ayna.da geç-miş gibi diğêr küre.ye/
Sor-ma bir sâniye şüphe.yle sakın Yol **ner.e.ye**”

(n.+ye 36518)

3. ***Nereden**: Hangi yerden, hangi taraftan:

“Bu sihirli ok.u **ner.e.den** al-dın”

(n.+den 36324)

n.+de 444, 6510, 6548, 7073, 7074, 7106,

7354, 7508, 7767, 8938, 9525, 10557, 10707,

11841, 12176, 12176, 12176, 12297, 14161,

15224, 15310, 16636, 21229, 21585, 21607,
21635, 23318, 23466, 23490, 23500, 24418,
26846, 28348, 30451, 30453, 31843, 33648,
33692, 33693, 34976, 38254, 38255, 38257
n.+dedir 7508, 10696, 23476, 23771
n.+dedirler 21571
n.+den 378, 1283, 2913, 2969, 5220, 6219,
6861, 6943, 7290, 8306, 14963, 14964, 15960,
16851, 17373, 20844, 22858, 25063, 26160,
27060, 27378, 28096, 32097, 33041, 34577,
35710, 36764

n.+desiniz 21609, 21655, 21675
n.+deyim 7068
n.+deyiz 23003, 23387
n.+lerde 21851
n.+lerden 35704, 36683
n.+lere 13509, 34297
n.+leri 28569
n.+lerin 9583
n.+lerinde 2989
n.+si 787, 2250, 6549
n.+sinde 32795
n.+ye 279, 1652, 2969, 3486, 4707, 7105,
7823, 9524, 16725, 17373, 22859, 28986, 33138
[=108]

NERGİSİ: Mehmet Nergisi (1580 ?, Bosna –
1635, Gebze), 17. yüzyıl divan edebiyatı şairi ve
yazarı:

“Nesirde de tıpkı böyle *Nergisî* gibi münşilerin
oyunları devam etti.”

(n. 28587)

n. 30783

n.+si 30783

[=3]

NERMİN: Fars. Yumuşak:

“Bûse.den pâpûş giy-dirdim o *nermin* pây.ına”

n. 37756

[=1]

NERON: Beşinci ve son Roma İmparatoru:

“Avrupa'da *Neron'u* tezkiye etmek isteyenler
çıkmişti.”

n.+u 26788

[=1]

NESÂYİH: Ar. Nasihatler, öğütler:

“Bu son zeminde en ziyâde *nesâyihde* bulunmuş
olan İkdâm Müdîri Ahmed Cevdet Bey'in tarif
ettiği şiire bir şekil vererek, Refik Hâlid hayli
muvaffak bir nesir neşretmişti.”

n.+de 27490

[=1]

NESİH: Ar. Hat sanatında, özellikle yazma ve
basma eserlerde yaygın olarak kullanılan bir yazı
çeşidi:

“Nedim'in, biri *nesih*, biri de tâlik hatla matbu,
ellerde iki dîvânı gezer; maamâfih bu matbu
dîvanlardan başka el yazısıyla, istinsah edilmiş
diğer dîvanları vardır.”

n. 28468

[=1]

NESİL: Ar. Aynı yıllarda yaşamış olan, yaklaşık
aynı yaşta bulunan kişilerin bütünü, kuşak:

“Beni, daha doğrusu bizim *nesilden* benim gibi
birini, camide gördüklerine şaşıyorlardı.”

(n.+den 7032)

“Evet bu eski *nesil* bir şerefli âlem aç-ar”

(n. 36000)

n. 5135, 6478, 6580, 7007, 8136, 9305, 9674,
9761, 10547, 12008, 12748, 12852, 17523,
20420, 21095, 21182, 21589, 21700, 21752,
24869, 25380, 26487, 26772, 27732, 28043,
28291, 28304, 28589, 28808, 29079, 30594,
31041, 32099, 33186, 36013, 36606

n.+den 7025, 8506, 16559, 17251, 17261,
19502, 32091

n.+e 6486, 17257, 17276, 20268, 24871,
29603, 30264, 36010

n.+i 15539, 19239, 21521, 21522, 21693,
21832, 21832, 21833, 24231, 26492, 27338,
28297, 28807, 30675, 30676, 30676, 31612,
33349

n.+imden 8439

n.+imin 8432

n.+imizin 1646

n.+in 1578, 2227, 6017, 7450, 7465, 7538,
7577, 8137, 9357, 9653, 10099, 10549, 10558,
10809, 12882, 16557, 17258, 17274, 17277,
17280, 17286, 19655, 20255, 20741, 21511,
21706, 21988, 22002, 22064, 22068, 22693,
23783, 24155, 24186, 24188, 28067, 28104,
28996, 29059, 29081, 29476, 32092, 32101,
32376, 32651, 33024, 35994

n.+inden 10538, 17206

n.+ine 9261, 26493, 26532

n.+inin 9746, 26508, 31038, 32205, 32409

n.+iyle 21995

n.+iz 18089

n.+ler 18359, 18598, 22408, 22409, 22411, 23678, 24890, 29599

n.+lere 7392

n.+leri 16661, 24167

n.+lerin 24891

n.+lerine 3606, 3607, 6264

n.+i+ahar 21958

n.+i+defin.in 31005

n.+i+hazır.ı 22453

n.+i+hazır.ın 31274

n.+i+kari 21752, 30594

n.+i+rical 22061

[=154]

NESİLDAŞ: Ar.+Fars. Aynı nesilden, kuşaktan olan:

“Evet, asıl bu noktada Nâmık Kemal **nesildaşları** arasında yektedir.”

n.+ları 32676

[=1]

NESİMÎ: 17. yüzyılda yaşamış nefesleriyle ünlü tekke şairi:

“Yalan, havayı **Nesîmî** gibi bir ihata kudretine sahip olsa, yine yalandır, hükmü çok sürmez.”

n. 14841

[=1]

NESİM-İ FÜTÛH: Ar.+Fars. Fetihler rüzgârı:

“Hiç esme-yen **nesîmîfütûh** es-di nâgehan”

n. 37220

[=1]

NESİM-İ SEHER: Ar. Seher rüzgârı:

“**Sîmürgîfeth** hemçü **nesîmîseher** gel-ür”

n. 37178

[=1]

NESİM-İ TER: Ar.+Fars. Rutubetli esen rüzgâr:

“Riyâh aşkuhayâl bahşet-er **nesîmîter.e/** Tebessümâver ol-ur bahtiyâr köylü.lere”

n.+e 39273

[=1]

NESİR: Ar. 1. Belli bir ölçü ve ahenge bağlı olmaksızın söz dizimi kurallarına uygun anlatım şekli, manzum olmayan yazı, düz yazı:

“Ziya Bey’in henüz ne **nesir** ve ne de nazım, hiçbir yazısını görmemişim.”

(n. 8555)

2. ***Nesr-i câhiz**: Kolay, cür’etle yazılmış nesir:

“Mevhum bir menfaat-i siyâsiyyeye binâen Cengiz’e karşı veda ve hürmet telkîn etmek

üzere yazılan nazm-ı kaabız ve **nesr-i câhiz’e** edebiyat diyemiyorum.”

(n.+i+cahiz.e 30773)

n. 599, 3028, 8861, 9908, 10509, 22025,

27369, 27398, 27399, 27400, 27400, 27401,

27416, 27419, 27486, 27623, 28035, 28286,

28317, 28418, 28529, 28530, 28530, 28531,

28532, 28539, 28570, 28576, 28585, 28622,

28821, 28825, 28842, 29071, 29582, 30762,

31967, 32092, 32297, 32845, 33056, 33179

n.+de 2230, 9425, 19280, 19420, 28550,

28581, 29558, 29941, 30002, 30023, 31976

n.+deki 28810

n.+den 27418, 27735, 29908, 32282, 32289

n.+e 19830, 20694, 29413, 29810, 32136,

32287, 32585

n.+i 9908, 15170, 20694, 20697, 27616,

28574, 28587, 28674, 29810, 29813, 30086,

32575, 32597, 33172

n.+im 9425

n.+imiz 28544, 28545, 28619

n.+imizde 28446, 32250, 33067

n.+imize 3694, 33065, 33180

n.+imizi 28590

n.+imizin 28820, 32153

n.+in 18584, 19354, 20099, 27910, 28101,

28130, 28311, 28553, 29069, 30023, 30685,

30690, 31136, 31801, 32113, 32116, 32120,

32138, 32261, 32288, 32956, 33187

n.+inde 1592, 6064, 17201, 28824, 30320,

32579, 32584, 32588, 32693

n.+inden 28584

n.+ine 28551, 32092, 32583

n.+ini 16514, 22010, 22481, 28583, 30110,

32844, 32971, 33006

n.+inin 8864, 28550, 28568, 28626, 32262,

32263, 32593

n.+iyle 17247, 27575

n.+le 8931, 20686, 22506, 26837, 28138,

29801

n.+lerde 9409

n.+lere 8729

n.+leri 22496

n.+i+cahiz.e 30773

[=156]

NESİRLEŞ-: Düzyazıya yaklaşmak, düzyazıya benzemek:

“Tevfik Fikret'den beri Türk şiir lisânımız nesirleşti.”

n.-ti 29589

[=1]

NESİRSİZ: Düz yazısız olmak:

“Biz zavallı Türkler Arap ve Acem'in tilmizleri olduğumuz için ayrıca da kendi millî kusurumuz olarak, az yazdığımız için nesirsiz kaldık.”

n. 28540

[=1]

NESİRSİZLİK: Düz yazısız olma durumu:

“Milliyetimizi, kendime göre, idrâk ettiğimden beri dilimden düşmeyen bir cümle budur: Resimsizlik ve nesirsizlik. .”

(n. 28501)

n. 28495, 28524

n.+e 28528

[=3]

NESNE: Hiçbir şey:

“Hasan Can diyor ki: ‘Ben ayak üzerinde karşılarında dururdum. Bakup tebessüm eylediler ve hiç nesne buyurmadılar.’ (...)”

n. 25732

[=1]

NETSELE: Bir marka:

“(...) Bir ilânda, müfte'ilün müfte'ilün'le: Nestele'nin sütlü unu(...)”

n.+nin 29477

[=1]

NEŞÂT-I CÂM: Ar.+Fars. Sevinç, sürur

kadehi:

“Gör-dük neşâtıcâm ile birçok hurûş et-en”

n. 37505

[=1]

NEŞÂTÎ: Sebki Hindî akımının önemli

temsilcilerinden, divan şairi:

“Merhûm Edirne Şeyh.i Neşâfî de-yor ki Biz/ Sâf ayna.larda sırrol-uruz öyle gaaib.iz”

(n. 36697)

n.+nin 37793

[=2]

NEŞÂTÎ-İ HAZÎN: Fars.+Ar. Hazin sevinç:

“Hârîfîrkat.le Neşâfîhazîn.in vâhayf”

n.+in 37818

[=1]

NEŞ'E: Ar. 1. Gönülde duyulan ve dışa vuran

ferahlık hâli, üzüntüsü olmamaktan ileri gelen ve

kendini çeşitli şekillerde belli eden iç ferahlığı, sevinç, sürur:

“Şimdi Türk neş'esinin en güzel numunesi olan Çağlayan mesiresinden, dere boyunca dekovil hattı geçiyor.”

(n.+sinin 7363)

“Bir nurlu neş'e kapla-dı kerpiç.ten ev.leri”

(n. 35943)

2. Bazı güzel durumların insanda uyandırdığı manevi zevk, neşe:

“Tedbîrini terk eyle takdîr Hudâ'nındır/ Sen yoksun o varlıklar hep vehm ü gümânındır/ Birdenbire bul aşkı bû neş'e bulanındır/ Devran olalu devran erbâb-ı safânındır.”

(n. 28014)

n. 723, 901, 1249, 10567, 13454, 20490, 28010, 30830

n.+den 10565, 13468, 28208, 38593

n.+ni 36519

n.+nin 5765

n.+si 6053, 7429, 7935, 28488, 33956, 37925

n.+sinden 896, 37026

n.+sini 302, 7916, 33413

n.+siyle 7926, 10528, 16701, 17075, 25599, 37045, 37091

n.+ye 33429

n.+yle 8739, 9741, 36234

[=39]

NEŞE-İ BÎ-HÛŞ: Ar.+Fars. Şuursuz sevinç:

“Kamer.in neş'eibîhûş.unda”

n.+unda 39124

[=1]

NEŞE-İ RİKKÂT: Ar. İnceliğin neşesi:

“Lâtîf ve neş'eirikkat.le bir lisâninezîh”

n.+le 39317

[=1]

NEŞE-İ VUSLAT: Ar. Kavuşma sevinci:

“Çal Neş'eivuslat.la nâ-gamsâz ol-alım çal”

n.+la 39138

[=1]

NEŞELEN-: Neşeli duruma gelmek, keyiflenmek:

“Râsih bir gazeli ile yaşıyor, demek ki hayâtının bütün nûsgu bu gazelde toplanmış, iki yüz sene sonra hatırlıyor, okuyor ve okurken neş'eleniyoruz.”

n.-iyoruz 28356

[=1]

NEŞELENDİR:- Neşeli duruma getirmek, neşe vermek, keyiflendirmek:

“Hislerle şiir arasındaki fasıla, üzümle şarap arasındaki fasıla ne ise odur; biri şiir, öteki şarab olduk tan sonra sekr verir, hissettirir, **neşelendirir**, coşturur kederlendirir, ağlatırlar.”

n.-ir 30218

[=1]

NEŞELİ: İnsanda neşe uyandıran, hoş, güzel:

“Orada geçmiş, **neşeli** yahut hüznü saatlerin zevkini tattıktan sonra Selîm-i Sâlis'in ruhuna hürmeten ney üflemeyi öğrenmiş.”

(n. 6786)

“Bir **neş'eli** hengâme.de çepçevre yamaç.lar”

(n. 36805)

n. 1944, 9310, 12094, 33270, 39130

n.+ydi 33415

[=7]

NEŞ'ESİZ: Keyifsiz, durgun, üzgün:

“Tenhâ sokak.ta kal-dım oruçsuz ve **neş'esiz**”

(n. 35945)

n.+ce 36554

[=2]

NEŞESİZLİK: Neşesiz olma durumu,

keyifsizlik, durgunluk:

“Dışarda eğlenmekten çekindiği için, konağındaki kabul odasının havasını bozacak bir **neşesizliğe** meydan vermezdi.”

n.+e 35076

[=1]

NEŞ'ET: Ar. ***Neş'et etmek**: Çıkmak:

“Öteden beri İstanbul'da yaşamış, mahrec-i aklâmdan **neş'et etmiş**, yoluyla terakkî etmiş, Bâbiâlî ricalinden bir zâtdı.”

(n. +etmiş 1497)

n. 14527

n.+eder 29324

[=3]

NEŞET EFENDİ: Hoca Neşet Efendi:

“**Neşet Efendi** sakalını okşayarak: ‘Nasıl bir adamdı?’ diye cümlemi bir daha düşünerek tekrâr etti ve anlatma ğa koyuldu.”

(n. 34533)

n. 34524, 34727

n.+ye 34520

[=3]

NEŞ'EVER: Ar.+Fars. Neşeli:

“Pîrâyeîmelâhat i-din ben de **neş'ever**”

n. 39178

[=1]

NEŞ'E-YÂB-I RÛH: Ar.+Fars. Ruh neşeli, keyifli:

“Ol-dukça cilveriz ol-urum **neş'eyâbırûh**”

n. 39239

[=1]

NEŞİDE: Ar. 1. (Bir toplulukta okunmaya değer) Şiir, manzume:

“Zannolunmasın ki Fransız şuarası ellerindeki mîzân-ı nazımdan ve **neşîdelerindeki** mikdâr-ı mûsikîden memnundurlar.”

(n.+lerindeki 29332)

2. Nağme, ezgi:

“A'mâkileyl iç.inde girizân ol-ur tuyûr/

Âvâre bir **neşîde** oku-rdu simâh.ima”

(n. 39194)

n.+ler 21844

n.+sıdır 22450

n.+yi 27871

[=5]

NEŞİR: Ar. 1. Yayım, yayımlama, yayımlanma:

“Ancak bir insanın hayatta kendi eserini bizzat **neşir** ve tab'etmesi en tabiî ve en iptidâî hakkıdır.”

(n. 20292)

2. ***Haşır neşir**: Kaynaşmak, bir arada bulunup uğraşmak:

“Yaz.dan kal-an ne var.sa **ol-urken** haşır **neşir**”

(n. 36402)

[=2]

NEŞREDİL:- Yayımlanmak:

“Defterinizde müstensah bulunan bâzı manzumelerimin bir kitap hâlinde tarafınızdan tab'ı ve **neşredilmesi** için ifâde buyurduğunuz

tekliften mütehayyir ve müteessir olduğumu ketmetmiyeceğim.”

(n.-mesi 20288)

n.-en 12417, 20309, 20315

n.-miş 18815, 24252, 30016

[=7]

NEŞRET:- Yayımlamak:

“Abdülhamîd'in hal'ine dâir fetvalar **neşretmiş**, nihayet, yavaş yavaş neşriyâtdan ve doğrudan doğruya hareketten bezmiş, Paris'de ücra bir sokağa çekilmiş bir zâtdı.”

(n.-miş 3782)

n.-ebiliyorlar 31316

n.-en 2054, 7883, 13624, 26766
n.-enler 13607
n.-enlerdir 13685
n.-er 17250
n.-erdi 1997
n.-iyor 7438, 17573
n.-iyordu 3764, 3773, 11374, 23905
n.-iyorlardı 21375
n.-iyorum 12792
n.-mek 20355, 32359, 32360
n.-melisiniz 9592
n.-memiş 11097
n.-meye 8615
n.-mezseniz 9592
n.-miş 20308, 20701
n.-mişti 27486
n.-miyeceğim 20343
n.-rken 26759
n.-se 32998
n.-seler 24768
n.-sem 12792
n.-ti 4011, 27869
n.-tiği 2439, 8729, 9889, 11216, 24763,
30101
n.-tiğim 8585
n.-tikleri 4171, 12799
n.-tiler 13580, 15244, 27439
[=47]
NEŞRİYAT: Ar. Yayımlanmış eserler, yazılar,
yayın:
“Abdullah Cevdet de Paris'e döndü ve sonra
Mısır'a gitti; **neşriyatına** orada devam etti.”
(n. +ına 4019)
“Garibi bu ki o efkâr ve asap boşanması
ortasında bir mürteci gibi göründü. Vakıa
neşriyatının öyle bir tadı vardı.”
(n. +ının 9776)
n. 11753, 11851, 12411, 12643, 13549,
13551, 14387, 14604, 14930, 15181, 15190,
15386, 15680, 16463, 16470, 16471, 18016,
18241, 24768, 26780
n.+a 13548, 15182, 26762
n.+dan 3782
n.+ı 7693, 15552, 15554, 16422, 23906
n.+ı+edebiye.de 22085
n.+ın 30502
n.+ına 11087, 15205, 18035, 27431
n.+ının 12406, 24352

n.+ıyle 21402
n.+ıylemi 21938
n.+ta 24655
n.+tan 26766
[=43]
NEŞROLUN-: Yayımlanmak:
“Bu gazetenin bir de Meşveret isimli Fransızca
nüshası vardı ki, Paris'de yazılır, basılır ve
neşrolunurdu.”
(n.-urdu 20228)
n.-an 25414
[=2]
NEŞR Ü İŞBÂ: Ar. Yayılma ve çoğalma:
“**Neşrüişbâ**’ et-iyor neş’e.li bir zillifüsûn”
n. 39130
[=1]
NEŞVE: Ar. Neşe, sevinç:
“Tasvir ettiğiniz matbaa hayâtı hudutsuz bir
neşvedir, bunu yakından bilirim.”
(n. +dir 19046)
“Fer ver-miş o **neşve.yle** gazel.den gazel.e”
(n. +yle 38047)
n. 37764, 38158
n.+dir 38330
n.+miz 20548
n.+n 38333
n.+si 10465, 37634, 38205
[=10]
NEŞVE-İ BÂKÎ: Ar. Ebedî neşe:
“Elhak gazel.de **neşveiBâkî** bekaa bul-ur”
n. 37880
[=1]
NEŞVE-İ SERTÂPÂ: Ar. +Fars. Baştan ayağa:
“Yine peymâne dile-r **neşveisertâpâ.yuz**”
n.+yız 37729
[=1]
NEŞVELEN-: Keyiflenmek, neşelenmek:
“Bir tâze güzel.le **neşvelen** zevk.ine bak”
n. 38291
[=1]
NEŞVE-YÂB-I MURÂD: Ar. +Fars. *Neşve-
yâb-ı murâd olmak: İsteğine sevinçle ulaşmak:
“Bir kerre **neşveyâbımurâd ol-madın** gönül”
n. 37477
[=1]
NEŞV Ü NEMÂ: Ar. Gelişme, büyüme, gelişim:
“Bî-muhâbâ, bir alâmet-i inkıraz nâmına şâyân
gördüğümüz bu derde ancak Sâtı' Bey gibi

dimağla, bedeninin bir arada neşy ü nemâsını isteyen mektep müdürlerimiz, ricâl-i maârifimiz şifa verebilir.”

(n.+sını 21119)

n. 29331

[=2]

NETÂMELİ: Başa iş açacak nitelikte olduğu sanılan, gizli tehlikesi bulunduğu inanan, zararı dokunma ihtimâli olan:

“Bir gün gerçek olduğu anlaşılacak kanaatleri fazla erken söylemenin ne kadar netâmeli olduğunu da bilirim.”

n. 8334

[=1]

NETÂYİCÜ'L-VUKUÂT: Osmanlı Devleti'nin siyasal olaylarından çok, bütün teşkilatını, kurumlarını konu edinen ve 1889'da vefat etmiş olan Mansûrîzade Mustafa Paşa'nın bir eseri: *“Çünkü bu mütebahhirin meşhur eseri Târih-i Devlet-i Osmâniyye'de daha dün Abdülazîz devrinde yazılmış Mustafa Paşa'nın Netâyicü'l-vukuât'ından alınmış satırlar geçer.”*

n.+ından 21944

[=1]

NETÂYİÇ: Ar. Neticeler, sonuçlar:

“General Langlois'ya, bu teşmilin orduda pek muzır netâyîç verdiğini, hattâ Fransızların Almanya ile olan son harblerinde mağlûbiyetlerine yegâne sebep bulunduğunu bi'ttecrûbe anlamış olan General Langlois'ya geçiyor.”

(n. 22345)

n.+inden 22201

n.+ini 14788

[=3]

NETİCE: Ar. Bir olay veya durumun sonunda meydana çıkan olay veya durum, sonuç:

“Hâsılı san'atın iklimlere ayrılmasını müteakip hayatta da tenevvü' gözetildi; işte millî vahdetten sonra doğan belgeler bu hazzın birer neticesidir.”

(n.+sidir 23142)

“Uğraşma.nın nefîce.si Abdülhamîd ile/ Berriatîk.i boyla-dı BahriCedîd ile”

(n.+si 39072)

n. 1089, 8965, 8975, 12711, 13016, 13465, 14368, 14713, 15449, 15584, 16145, 16173, 18149, 18524, 19190, 19620, 21283, 21901,

24414, 24425, 24926, 25109, 25149, 25773, 25865, 26714, 28895, 29383, 29979, 31558, 32487, 35073, 35558

n.+de 2943

n.+den 12741, 22356

n.+dir 18021, 18022

n.+i+meşume.yi 22355

n.+i+murakabe.sini 23200

n.+ler 14052, 19964, 26705, 28835, 31675, 35247

n.+lere 18167, 32050

n.+leri 5110, 14714, 23934, 27057, 32129, 33558

n.+lerin 31987

n.+lerine 27487, 31287

n.+lerini 15440, 32788

n.+leriyle 11777

n.+nin 22357, 33576

n.+si 1292, 2502, 5022, 10862, 10986, 11464, 13902, 14421, 15518, 22053, 22213, 22362, 23798, 26699, 26749, 26753, 27672, 28852, 29601, 30480, 31923, 32165

n.+sidir 5908, 19352, 32745

n.+sinde 10842, 15489, 20017, 23722, 23723

n.+sine 1282, 3722

n.+sini 3309, 3319, 11392, 11397, 14777, 19776, 24047, 26292, 29980, 30064

n.+ye 3646, 5204, 6235, 13831, 14045, 14634, 15512, 15977, 16147, 24345, 24784, 30479, 33599, 13540

n.+yi 8788, 13022, 13507, 14048, 15494, 15635, 28300, 32132, 32843, 35157

[=130]

NETİCELEN-: Sona ermek, son bulmak, sonuçlanmak:

“Bu meyanda vaktiyle beliren millî temaşayı uyandırmak teşebbüsü de bu defa şüphesiz muvaffakiyetle neticelenecek denilebilir.”

(n.-ecek 31680)

n.-di 24997

n.-diği 3152

n.-emez 11903

n.-iyor 23762

n.-miş 13654

[=6]

NETİCESİZ: Sona ulaşmayan, bir sonuç vermeyen, sonuçsuz:

“**Neticesiz** hücumlardan sonra kat’î bir hücum hazırlanmıştı.”

(n. 5217)

n. 13020, 15448

[=3]

NEUÏLLY MUAHEDELERİ: Neuilly Antlaşması. I. Dünya Savaşı ardından savaştan galip çıkan İtilaf Devletleri’yle İttifak Devletleri arasında düzenlenen Paris Barış Konferansı’nda öngörülen antlaşmalardan biri:

“*Sevres Muahedesi* öyle *bî-kerân bir ummandır ki yanında Versail-les, Saint Germain, Neuilly Muahedeleri bir içim su kalır.*”

n. 12625

[=1]

NEÛZÛBİLLÂH: Ar. Tehlikeli, nahoş bir durum karşısında, “Allah’a sığındık, Allah korusun” anlamında kullanılır:

“(…) söylediği her fikre inansalar, **neûzübillâh** ne hâle gelirlerdi?”

n. 33243

[=1]

NEV’: Ar. 1. Yeni, son zamanlarda çıkmış:

“*Musset’in maruf mısraında anlattığı gibi: ‘Tesdaif gibi taze ve yazılmaktan ziyade tahayyül edilmiş!’ bir eser olmak*

mazhariyetinden uzaktır fakat bu tarifin çizdiği nev’e ben bu musahabemle ve vaktiyle Tevhîd-i Efkâr’a yazdığım diğer bir iki yazımla temas edebildim.”

(n.+e 18590)

2. Cins, tür:

“*Lâtîfe Nev.inden*”

(n.+inden 38992)

n.+e 20094

[=3]

NEVÂ: Mûsikîmizde uşşak dörtlüsüne rast beşlisi ilâvesiyle meydana gelen basit makam [Nevâ ile yapılan birçok birleşik makam vardır: Nevâ-bûselik, Nevâ-hüseynî, Nevâ-kürdî vb.]:

“*Dağıl-ırken Nevâ.nın esrâr.ı/*

Başla-yor şark ufuk.larında vuzuh”

(n.+nın 35781)

n. 38877

[=2]

NEVÂDİRÜ’L-ÂSAR: Ar. **Nevâdirü’l-Âsâr*:

Nâdir olan, az bulunan, az görülen eserler:

“(…) bu tecrübeden de nihayet **Nevâdirü’l-Âsâr** denilen kitap meydana gelmiş.”

n. 19414

[=1]

NEVÂGÎR: Ar.+Fars. Nağme tutan, ahenkli sesler çıkararı:

“*Hadika.larda nevâgîr iken şadırvan.lar*”

(n. 37115)

n. 37119

[=2]

NEVÂÎ: 15. yüzyılda yaşamış, Çağatay yazı dilinin ve edebiyatının kurucusu şair, devlet adamı:

“*Türkçede Fârisî edayı terennüm eden*

Nevâî’den tâ Tefkik Fikret’e kadar her aruz şâiri heceden de şiiirler söylüyordu.”

n.+den 29231

[=1]

NEVÂ-KÂR: Ar.+Fars. Buhurizade Mustafa İtri’nin “Kâr” formundaki eseri:

“*Çok zaman dinle-dim NevâKâr.ı*”

(n.+ı 35779)

n. 36030

n.+ı 36394

[=3]

NEVÂLE: Ar. Gerekli yiyecek ve içecek şeyler, azık:

“*Ancak yalçın kayalarda toplanabilen kuş yumurtalarından nevale yapılır ve ormanlarına ayak sesleri girdiği zaman mavi tüylü kuşlar küme ile kalkarlar.*”

(n. 6468)

n. 2514

n.+sini 3215

[=3]

NEV’A-MÂ: Ar. Nev’an-mâ. Bir bakıma, bir dereceye kadar, âdeta:

“*Bu tedmîre nev’a-mâ (nevu’mmâ) kendi eseri gibi bir mahiyet veren Cemal Bey artık çok bariz bir şahsiyet olmuştu.*”

(n. 11362)

n. 11640

[=2]

NEVÂ-YI NÂY: Ar.+Fars. Ney nağmesi:

“*Nevâyınây.a bedel gizli gizli âh et-eriz*”

n.+a 38721

[=1]

NEVÂ-YI NEY: Ar.+Fars. Ney nağmesi:

“*Nevâyıney.dir es-en bâd câmıney.dir gül*”

n.+dir 37704

[=1]

NEVÂZİŞ: *Fars.* Okşama, gönül alma, iltifat etme:

“(…) vatanın geçirdiği muhatarayı anlatmış, kimini **nevâzişle**, kimini sert muameleyle, hâslı hepsini birer türlü teskin etmiş ve hepsini hemen tahliye ettirmiş.”

(n.+le 11289)

n. 6722

[=2]

NEVÂZİŞKÂR: *Fars.* Okşayan, gönül alan, iltifat eden, mültefit:

“*Cemal Bey, bu nevâzişkâr sözlerini müteakip kısa tercüme-i hâlimi öğrenmek istedi.*”

(n. 11331)

n. 15577

[=2]

NEVBAHÂR: *Fars.* İlkbahar:

“*Leyl iç.inde âh et-erken nevbahâr.in bülbül.ü*”

n.+in 37761

[=1]

NEVBAHÂR-I VUSLAT: *Fars.+Ar.*

Kavuşmanın baharı:

“*Nevbahârvuslat.in bas-sun deyû ilk ây.ina*”

n.+in 37755

[=1]

NEVBET: *Ar.+Fars.* Vaktin geldiğini bildiren ses:

“*Sat-tık metâüömr.ü meyîlâ 'lgün için/ Nevbet çal-ınca rihletimilkîsükün için/ Allah.adır tevekkül.ümüz îtimâd.ımız*”

n. 37862

[=1]

NEVBET-İ TAKDİR: *Ar.+Fars.* Kaderî ses:

“*Bir gün çalın-dı nevbetitakdîr rihlet.e*”

n. 37293

[=1]

NEV-CİVÂN: *Fars.* Taze, genç:

“*O şîvekâr bu kamet.te nevcivân ol-alı*”

n. 37397

[=1]

NEV-GAZEL: *Fars.+Ar.* Yeni gazel:

“*Üsküp.de kabrimâder.e ol-sun bu nevgazel*”

n. 37435

[=1]

NEVHA-GER: *Ar.+Fars.* Ölü ağlayıcısı:

“*Üç sene sonra, bugün, Müşir Mustafa Kemal Paşa İzmit'tedir; o hazin, perişan, nevha-geri matem kalabalıkları bugün onun arkasında.*”

n.+i 17313

[=1]

NEV-HAYÂL: *Fars.+Ar.* (Yeni hayal). Hanım adı:

“*Almanya servinâz.ı güneş saçlı Nevhayâl*”

n. 37147

[=1]

NEV-HEVES: *Fars.+Ar.* Bir işe yeni ve büyük bir hevesle başlayanlar:

“*Bu nev-hevesin er geç edebiyata karışacağı belli idi.*”

(n.+in 9347)

n. 2388

n.+leri 9333

[=3]

NEVÎ: *Ar.* Cins, tür:

“*1921-22 arasında Tevhîd-i Efkâr'a millî harekete dair, milliyeti benim anladığım yolda, bir nevi yazılar yazıyordum.*”

(n. 9414)

n. 347, 722, 1219, 2230, 2399, 2444, 2450,

3700, 3815, 6220, 6391, 6480, 9295, 9320,

9347, 9417, 9655, 9799, 9801, 9866, 9941,

10460, 10930, 11126, 11552, 15032, 15386,

15499, 16508, 16895, 16953, 18393, 18598,

19131, 19325, 19328, 19423, 20195, 20217,

20408, 20673, 20902, 20902, 20904, 21372,

21372, 21962, 22072, 22124, 22144, 22174,

22187, 22216, 22217, 22266, 22404, 22491,

26967, 27318, 27320, 27320, 27333, 27936,

27937, 27970, 27997, 28334, 29489, 29746,

29778, 30025, 30026, 30034, 30038, 30051,

31293, 31305, 31483, 31486, 31507, 31534,

31596, 31862, 31863, 32646, 33219, 34831,

35526

n.+de 2448, 29520

n.+den 248, 1738, 1968, 4185, 11069, 11288,

11708, 16406, 18790, 28908, 30542, 30786,

32629, 34540, 34735, 34821

n.+deniz 31930

n.+dendi 2305, 32631

n.+dendiler 28201

n.+dendir 11096

n.+dendirler 27534

n.+di 620

n.+dir 27997, 31324, 31452
n.+in 31495
n.+ler 27971
n.+lerden 31286
n.+leri 6381, 6383, 27970, 28102, 28568,
28586, 31487, 31997, 32120
n.+lerin 2446, 28573, 31312, 31864
n.+lerinde 30023, 31850, 32135
n.+lerinden 6391, 31453, 32030
n.+lerine 27544, 30040, 32261
n.+lerini 30719, 31456, 31736
n.+leriyle 28130
n.+mize 32699
n.+n 9307, 27976, 27990, 30035, 30036,
31287, 31290, 31325, 31521, 31866
n.+nde 6754, 13328
n.+nden 1992, 3925, 10371, 10796, 11108,
11288, 11464, 13926, 20204, 20549, 20703,
24220, 27577, 30710, 33437, 34732
n.+ndendiler 7797
n.+ndendir 7686
n.+ndendirler 18915
n.+ne 21921, 27937, 29519, 31928
n.+ni 6497, 22236, 24149, 31527
n.+nin 21961, 30704, 32008
[=189]
NEVMİDÂNE: Ar.+Fars. Ümitsizce:
“Ellerini *nevmidâne* oğuşturarak: ‘Ne yapalım?
Ne yapalım?’ diyen o rical, kısa bir cevap
olarak: ‘Vazifenizi yapınız!’ demiş.”
n. 17305
[=1]
NEVMİT: Ar. *Nevmit olmak: Ümitsiz olmak:
“Bu teşebbüsler müsmir olmayınca Ali Kemal
nevmit oldu.”
n. 10100
[=1]
NEVRES: Nevres Bey. Ūdî (1873-1937). Türk
virtüözü ve bestekârı:
“(…) *Haftız Osman ve udun, Şark'ın yegâne
üstadı Nevres gibi esâtize, sanatkâr ellerine alır
ve ruhunu milletin her tabakasına ifâza ederler.*”
n. 31743
[=1]
NEVSKİ: Novgorod'un Büyük Prensi ve Rus
savaş kahramanı:
“İsmi de moskofluğun mukaddes çan *Nevski'ye
muzâf. Lâkin Rus Bulgar barışıklığı dâima sū-i*

*tâli'le neticelendiği için bu kilise de yapılır
yapılmaz, Bulgaristan son harbe girmiş.”*
n.+ye 3152
[=1]
NEV-ŞÜKÜFTE: Fars. Yeni açılmış:
“*Sen nevşüküfte hande nümâ bir çiçek misin*”
n. 39240
[=1]
NEVUMMA: Fars. Nev'an-ma. Bir bakıma, bir
dereceye kadar, âdeta:
“*Bu tedmîre nev'a-mâ (nevu'mmâ) kendi eseri
gibi bir mahiyet veren Cemal Bey artık çok bariz
bir şahsiyet olmuştu.*”
(n. 11362)
n. 11640
[=2]
NEVVERALLÂHÜ KABREHU: Ar. “Allah
kabrini nurlandırın” manasında bir söz:
“*Yalnız Bektaşî Dergâhı'nın ta önünde burma
kavuklu küçük bir mezar taşı var, kitabesini
okudum. Şehîdü'l-Feth Mahmud Çelebi ruhuna
fatiha*
Nevverallâhü kabrehu
Taşa elimle dokundum, sallanyordu.”
n. 6260
[=1]
NEV-YÛNÂNÎ: Türk edebiyatını temelinden
Batılılaştırmak amacıyla, Eski Yunan edebiyatını
örnek alan:
“*Bununla beraber Almanlar his sen, ruhen,
kalben kadîm Atina'ya perestîşkâr, bütün
medenîler gibi Nev-Yûnânîdirler.*”
(n.+dirler 30553)
n.+ler 27619
[=2]
NEV-YÛNÂNÎ: Türk edebiyatını temelinden
Batılılaştırmak amacıyla, Eski Yunan edebiyatını
örnek almak:
“*O vakit Nev-Yûnânîler ve Nev-Yûnânîlik
tavsipleri ortada bir müddet dolaşmış, bâzan iyi
ve bâzan kötü telâkîlere sebep olmuştu.*”
n. 27625
[=1]
NEW YORK: Amerika Birleşik Devletleri'nde
bir şehir:
“*Köprü'nün Karaköy tarafından, karşıya, Sultan
Selim, Fâtih ve Süleymaniye aralarına baktığınız
vakit gözlerinizi ve içinizi dolduran manzarayı*

onun yerine birdenbire koymak demek, aynı manzarayı bugün meselâ **New York'a** yerleştirmek kadar acib ve harikulade bir iş olurdu.”

(n.+a 6034)

n. 20161

[=2]

NEY: *Fars*. Mûsikîmizde, bilhassa Mevlevî mûsikîsinde çok yer tutmuş olan, dokuz boğumlu kamıştan yapılan, ön tarafında altı, arka tarafında bir deliği bulunan nefesli saz:

“Saz bittikten sonra **ney** başlar; padişah, herkes susar, bu istiğrak içinde birdenbire bülbüller öter.”

(n. 8027)

“Vâkıâ **ney** kudüm gelince dil.e/

Hızlan-an mevlevî semâ.tyle”

(n. 35790)

n. 6781, 8018, 8022, 25640, 37354

n.+e 38102

n.+i 6784

n.+le 37748

n.+lerinden 38343

n.+lerle 30445

[=7]

NEYYİR: *Ar.* ***Neyyir-î dehâ**: Parlak zekâ:

“Dilşâd bu ışığın ne olduğunu seçmeğe başlıyor: ‘İnsan kıyafetinde bu bir **neyyir-î dehâ!**’ Bu esîrî oyunun, bu büyük sahnesinde görünen insanı tanımağa başlıyoruz.”

n.+i+deha 30956

[=1]

NEZÂKET: *Ar.* Terbiye, edep, kibarlık, zarafet:

“Ancak **nezâket** ve dirâyet bahsinde birçoklarına hayran kaldım.”

(n. 34794)

n. 8466, 8468, 19542, 19547

n.+e 19546

n.+ini 33228

n.+lerine 19541

[=8]

NEZÂRE-İ FİRÛZEFÂM: *Ar.+Fars*. Mavi renkli manzara:

“Gör-düm gök.ün **nezâreifrûzefâm.ını**”

n.+ını 39186

[=1]

NEZÂRET: *Ar.* 1. Bakanlık binası:

“Kralın sarayı, eski Türk mutasarrıflık dâiresinin yerinde, saraydan ziyâde **nezârete** benzeyen bir bina.”

(n.+e 3085)

2. Bakanlık:

“(…) musâhib vesâir unvarlarla cem' ederek bir merkez vücûda getirdiğini, o merkezden Babıâli'yi, **nezâretleri**, vilâyetleri, orduları dilediği gibi idare ettiğini, hâlbuki bu teşekkülün ne Avrupa'dan öğrendiğimiz usullere ne de öteden beri alıştığımız tarza uyduğunu iddia ederdi.”

(n.+leri 25809)

3. ***Nezâret etmek**: Denetlemek, kontrol etmek: “Mimar Sinan ‘Ser Mîmârân-ı Hâssa’ idi. Yani Mimarbaşı idi; saraya bağlı olan Mimarlar Ocağı'nın başındaydı. Padişah ve devletin inşaatına o **nezaret ediyordu**.”

(n.+ediyordu 5607)

n. 6574, 11430

n.+i 5689

n.+imiz 6570

n.+imizdir 6570

n.+in 18104

n.+inde 31821

n.+ini 6573

n.+inin 28863

n.+lerindeki 15538

[=13]

NEZD: *Ar.* Huzur:

“(…) ya konağında yahud da Sadrâzam'ın **nezdine** davet edilerek hemen boğdurulurdu.”

(n.+ine 26187)

n.+i+ilahi.de 34745

n.+inde 19134

[=3]

NEZ'EDİL-: Çekip koparılmak, koparıp alınmak, kaldırılmak:

“(…) bu mimarînin her camii Müslümandan ve Türk'ten olmayan bir mimarın namına muzâftır, mimarî gibi bütün diğer güzel eserlerimizi ibda etmiş olmak hakkı bizden **nez'edilmiştir**.”

n.-miştir 17699

[=1]

NEZ'ET-: Çekip almak, koparmak, sökmek:

“Şark muvazenesine istinatgah olmak rolünü Türk devletinden **nez'eden** neydi?”

n.-en 14265

[=1]
NEZİHE MUHİDDİN HANIM: Nezihe Muhiddin Tepedelengil (d. 1898, İstanbul – ö. 10 Şubat 1958, İstanbul), Osmanlı- Türk düşünür, gazeteci, yazar, kadın hakları savunucusu:
“(…) *Paris Sefareti kâtibi, ihtiyar Örfî Bey, eski Meclis-i Vükelâ zabıt kâtibi Nizâmeddin Bey, tarihçi Ahmed Refik, muallime Nezihe Muhiddin Hanım, kardeşi Doktor Faik Muhiddin, Ada Kaymakamı Bedirhan-zâde Abdurrahman Bey ve bu dostların kadınlı erkekli aile rükünleri, hemen hepsi, denilebilir ki İttihâd ü Terakki Cemiyeti'ne muarız duyguda insanlardı.*”

n. 2639

[=1]

NEZİHÎ: Safvet Nezîhî:

“*Bir iltima 'ışagafriz ile Nezîhî.nin*”

n.+nin 39328

[=1]

NEZÎH Ü PÜRHEYECÂN: Ar.+Fars. Temiz ve heyecanla dolu:

“*Havâ lâtifümüzehheb nezîhüpürheycân*”

n. 39261

[=1]

NEZRET-: Adamak:

“*Fakat Saint Lorenzo İspanyol eizzasinden olduğu için ona İspanya'da en mütenâ bir yerde en muhteşem bir manastır vücûde getirmeyi nezretmiş.*”

(n.-miş 18894)

n.-tim 9537, 21558

[=3]

NÉRON: Neron. Roma İmparatorluğunda MS 54-68 yıllarında hüküm sürmüş Roma imparatoru:

“*Kartaca'yı bir ölüm buhurdanı gibi yakan Romalı Scipio, şair-kayser Néron, barbar Alaraic ve hepsinden daha yaman Cengiz gibi esatire karışmış bir haile-bâz kılığında görülüyor.*”

n. 25913

[=1]

NISF: Ar. 1. Yarı:

“*Bu asrın nisf-i evvelinde şimal tehlikesinin kuvvetli tarafı Rusya'dır. Onamâni olurlar, ikinci nisfında Alman tarafı kuvvetlidir, bu devrede de ona karşı tedbirler ittihâz ederler.*”

(n.+ında 15844)

2. *Nisf-i evvel: İlk yarı:

“*Bu asrın nisf-i evvelinde şimal tehlikesinin kuvvetli tarafı Rusya'dır.*”

(n.+ı+evvel.inde 15841)

n.+ındaki 4217

n.+ını 22482

[=4]

NİCE: Çok, pek çok, birçok:

“*Paris'i rü'yâda göre göre hasretten harâb olmuş nice alafrangalarımız, pasaport almaya bile lüzum görmeksizin vapurlara ve trenlere atılarak Paris'e koşmaya, Viyana'ya, Berlin'e açılmaya başladılar.*”

(n. 4332)

“*Taş.ı yen-miş nice bin işçi.si mîmâr.ıyle*”

(n. 35659)

n. 1070, 3474, 3882, 4347, 4347, 4973, 5136, 5971, 6095, 6891, 6891, 7460, 7745, 8650, 9362, 11081, 11177, 11700, 11795, 12003, 12165, 12880, 12966, 13481, 13481, 13676, 13843, 14330, 14663, 14726, 16517, 16554, 18473, 18502, 18640, 18823, 20757, 20774, 22045, 24743, 24868, 24875, 25737, 26161, 26544, 26694, 27011, 27791, 27818, 28457, 28500, 29008, 29008, 29505, 30180, 30808, 32367, 32423, 32656, 32670, 33301, 33689, 34788, 35418, 35418, 35645, 35659, 35673, 35675, 35675, 35762, 35776, 35821, 35887, 35904, 35976, 36018, 36112, 36192, 36235, 36305, 36447, 36954, 36956, 36989, 36991, 37172, 37326, 37414, 37431, 37673, 37674, 37683, 38276, 38277, 38424, 38436, 38737, 38741, 38835, 38924, 38924, 39023, 39028

n.+den 6431

n.+ler 17043

n.+leri 18304, 22135, 22965, 32234

n.+lerine 14430, 14430

n.+lerini 30248

n.+si 6096, 12172, 27014, 30165

n.+sinin 31145

n.+yedek 25728

[=81]

NİÇİN: Bir şeyin sebebini ve amacını sormak maksadıyla kullanılan “neden, hangi sebeple, hangi sebepten ötürü?” anlamında soru zarfı:

“Köprü başında bekleyen bir Bulgar jandarması yanına yaklaştı, bilmem **niçin** çocuğun ensesine bir tokat vurdu.”

(n. 792)

“Vakit.iyle öz vatan.da biz.imken bugün **niçin**/ Üsküp biz.im değil Bu.nu duy-dum için için”
(n. 36342)

n. 792, 2736, 2927, 6894, 7075, 7774, 7899, 7899, 7900, 8178, 9446, 9493, 9676, 10896, 11170, 11317, 11544, 11656, 13274, 13404, 14482, 15550, 15586, 16492, 17013, 17153, 17317, 17913, 18272, 18429, 20403, 20636, 20853, 21641, 22938, 23028, 23035, 23041, 24093, 24489, 24499, 24632, 24705, 25031, 25052, 25383, 25384, 25750, 26751, 26754, 27204, 27211, 27214, 27215, 28142, 28315, 28316, 28627, 28967, 29012, 29406, 29539, 30194, 30961, 31071, 31170, 31180, 31531, 31786, 33607, 33665, 33671, 33919, 33920, 35263

n. 37943, 38614, 38621

n.+dir 24661

n.+in 24662

[=81]

NİÇÜN: Niçin:

“Düzahde **niçün** yak-mağı kul.sun tedbir”

n. 38401

[=1]

NİDA: Ar. Seslenme, çağırma, bağırma:

“Peygamber muhacirinle Medine'ye girerken çocuklar sokaklarda: ‘Resûlullah geldi!’ **nidasıyla** çağırıyorlarmış.”

(n.+sıyla 7108)

“Allah Allaah **nidasıyla** muhâcim ahrâr”

(n.+sıyla 37836)

n. 7192, 7194, 7252, 7268, 7289

n.+larına 34845

n.+sı 7291, 7300, 21490

n.+sıyla 7162

n.+sıyla 28212

n.+yı 7196, 17436, 21491

[=16]

NİETZSCHE: (15 Ekim 1844 – 25 Ağustos 1900) Alman filolog, filozof, kültür eleştirmeni, şair ve besteci:

“Tarz-ı tefekkürüyle Tolstoi'den ziyâde Hayyâm'ı Bouhner'den ziyâde **Nietzsche**'yi andırıyor.”

(n.+yi 21797)

n.+nin 7777

n.+yi 30630

[=3]

NİFAK: Ar. İnsanlar arasında anlaşmazlıktan gelen ayrılık, ara bozukluğu:

“Lâkin içtimada bir **nifak** havası vardı.”

(n. 8998)

n. 10258, 12402, 13107, 13423, 13454, 13457, 13866, 24352, 26426, 30270, 30973, 35406

n.+ın 13472

n.+ının 12420

n.+lar 3975

n.+ta 14365

[=17]

NİFAK U ŞİKĀK: Ar. Anlaşmazlık ve uyuşmazlık:

“Bu şehitler o gün İnönü'nde, sonra da Dumlupınar'da, Yunan ordularını yendikten sonra millî timsalin İsmet Paşa'ya dediği gibi, milletin tâli'-i menhusunu da yendiler, acaba mel'un **nifak u şikâkı** da müebbeden yendiler mi?”

n.+ı 13457

[=1]

NİGĀH: Fars. Bakış, bakma, nazar:

“Âbdülhak Hâmid Bey'in bu son mısralarında kalbimizi ürperten bir şey var, diyâr-ı Türk'e o gazûbâne **nigâh** niçin?”

(n. 30969)

“Ey nazresî **nigâh.ımı** şâdân et-en çocuk”

(n.+ımı 39231)

n. 30961

n.+ı 30957

n.+ıma 39195

n.+ıma 37191

[=6]

NİGARHÂNE-İ İRAN: Resim, heykel ve tasvirlerle dolu olan İran:

“**Nigârhâneiİrân.e** zeyn ol-an hûb.ân”

n.+e 37376

[=1]

NİGÂR HANIM: (d. 1862, İstanbul – ö. 1 Nisan 1918, İstanbul) Türk şairi ve yazarı:

“Sanatta ve hayatta **Nigâr Hanım** Türk Şark'ını her muâsırdan iyi temsîl etti.”

(n. 31260)

n. 31252, 31257

n.+ın 31250, 31264, 31275
[=6]
NİĞÂR HANIMEFENDİ: Nigâr Hanım:
“**NİĞÂR HANIMEFENDİ**”
n. 31255
[=1]
NİĞEHBÂN: Fars. Gözcü:
“Kendisine bir talepte bulunmaya gelen
nigehbân zabitlerinin heyetini şâyân-ı hayret bir
tehevvürle makamından kovdu.”
(n. 10228)
n. 3243, 12570, 14261, 14263, 16324, 16401,
30924, 31064, 34559
n.+dır 6778, 24480
n.+ı 14248, 17948
n.+ıdır 12232
[=15]
NİĞEHBÂNLİK: Gözcülük:
“İşte Yunanistan bugünkü hâline ve bugünkü
hâlinden derhâl istihraç olunan istikbaline
bakmaksızın, Trakya'da kalmakla Boğazlar'a
nigehbânlık etmek iddiasındadır.”
(n.+etmek 16384)
n. 15726
n.+ımı 13380
[=3]
NİĞBOLU: Niğbolu Muharebesi. 25 Eylül
1396'da Osmanlı ordusunun Haçlı Ordusu'yla
Tuna Nehri üzerinde bulunan Niğbolu kalesi
yakınlarında yaptığı ve Osmanlı zaferiyle
sonuçlanmış bir savaş:
“Bu ordu 1396'da Tuna kenarında, **Niğbolu'da**
Yıldırım Bâyezid'in eşsiz bir muzafferiyeti ile
tarumar edildi.”
(n.+da 4720)
“Gök.te top ses.leri bir bir nere.lerden gel-iyor/
Mutlakaa her biri bir başka zafer.den gel-iyor/
Kosva.dan **Niğbolu.dan** Varna.dan
İstanbul.dan”
(n.+dan 35706)
n. 5131, 5147, 5304, 6528, 12477, 16116
[=8]
NİHAD BANARLI: Nihad Sami Banarlı (d.
1907 – Fatih, İstanbul – ö. 13 Ağustos 1974,
İstanbul) Edebiyat tarihçisi, yazar, şair ve
edebiyat öğretmeni:
“Hâlis Türk oğlu, azîz ve yüksek yaratılışlı
muhibbim **Nihad Banarlı**; Güzel ve her zaman

olduğu gibi, millî hava ile dolu mektubunuzu
aldım.”
n. 20600
[=1]
NİHAD BEY: Genel Merkez veznedarı:
“Yolda Doktor Nâzım'la eniştesi ve Merkez-i
Umûmî veznedarı **Nihad Bey'e** tesadüf ettim.”
n.+e 2832
[=1]
NİHAD SAMİ: Nihad Sami Banarlı:
“Palace Hôtel-Karachi 15 Haziran 1948,
Karaçi
Azîz **Nihad Sami**; burada sizi düşünmediğim,
anmadığım bir gün yoktur.”
n. 20583
[=1]
NİHAD SÂMİ BANARLI: (1907 – 1974)
Edebiyat tarihçisi ve yazar:
“**Nihad Sami Banarlı.ya**”
n.+ya 38035
[=1]
NİHAD REŞAD: Nihat Reşat Belger. (1882-
1961). Tıp doktoru ve siyaset adamı:
“(…) **Nihad Reşad**, Ahmed Celâleddin Paşa (...)
az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”
n. 3807
[=1]
NİHÂÎ: Ar. Son:
“Gırnata Arab'ın her taraftan kovulup,
İspanya'nın cenubunda bir köşeye sığındığı ve
bütün san'at an'anesinin, son san'atkârlarının
kuvvetiyle vücûde getirdiği **nihâî** bir hâtıradır.”
(n. 18969)
n. 18958, 24593, 25892
[=3]
NİHAT REŞAT BEY: Nihat Reşat Belger:
“**Nihat Reşat Bey** Londra'ya hareket etti.”
n. 11579
[=1]
NİHÂVEND: Mûsikîmizin en eski
makamlarından biri olan bir şed makam:
“Türk mûsikîsini Avrupalılara tattırmak
isteyince, elverişli bir yoldan yürümek
hulyâsıyla, onların zevkine en yakın olan
nihâvend gibi makamlardan, yâhud dînî çeşnide
parçalar okuyorlar.”
n. 19455
[=1]

NİHÂYET: Ar. 1. Sonunda, en sonunda:
“*Nihayet Fâzıl Ahmed Paşa vefat edince, onun yerine tabiatıyla sadrâzam olmuştu.*”
(n. 25218)

“*Ve nihâyet görün-ür gök ve deniz saltanat.ı*”
(n. 36516)

2. *Nihayete ermek: Sona ermek, bitmek:
“*İnsan bu safhada zannediyor ki Fransız inkılâbı nihayete eriyor, fakat hakikatte henüz başlıyor.*”
(n.+e eriyor 25509)

2. *Nihayet vermek: Nihâyetlendirmek, sona erdirmek, sonuçlandırmak:
“*Bundan pek müteessir olan san'atkâr misâferiyetine derhâl nihayet verdi ve vatanına avdet etti.*”
(n.+verdi 22690)

n. 20, 64, 91, 127, 182, 189, 198, 217, 269, 315, 352, 386, 526, 641, 1286, 1332, 1339, 1396, 1432, 1443, 1463, 1515, 1688, 1720, 1748, 1781, 1884, 2351, 2412, 2507, 2561, 2669, 2709, 2848, 3054, 3202, 3368, 3550, 3562, 3564, 3681, 3780, 3781, 3848, 3851, 3935, 3995, 4117, 4128, 4211, 4246, 4586, 4591, 4676, 4705, 4828, 4884, 4928, 5003, 5007, 5075, 5485, 5558, 5638, 6603, 8077, 8495, 8533, 8603, 8615, 8625, 8748, 8768, 8800, 8941, 9003, 9344, 9371, 9433, 9435, 9483, 9648, 9778, 9792, 9870, 9990, 9992, 10054, 10070, 10139, 10154, 10249, 10331, 10447, 10807, 10817, 10990, 11136, 11164, 11223, 11382, 11417, 12079, 12104, 13506, 13725, 13730, 13819, 14876, 15508, 15617, 15619, 15870, 16416, 17484, 17797, 18167, 18883, 19402, 19555, 20236, 22407, 22612, 22677, 22679, 22681, 23769, 23803, 24359, 24461, 24569, 24576, 24815, 24901, 24912, 24980, 25111, 25152, 25204, 25228, 25232, 25279, 25294, 25318, 25373, 25536, 25834, 26488, 26529, 26546, 26704, 26708, 27120, 27411, 28089, 28169, 28291, 28530, 28555, 30106, 32140, 32230, 32740, 32839, 32919, 32968, 33100, 33235, 33364, 33445, 33830, 33870, 34016, 34135, 34441, 34910, 34930, 35049, 37278, 37835, 39065

n.+e 1912, 4059, 9304, 10170, 17075, 21326, 25495, 26770, 28385, 31179

n.+in 15120, 15121, 15151, 15162, 15167, 15100

n.+inde 5670, 8316, 15841, 25332

n.+indeki 8068

n.+ine 14046, 14118, 16131

n.+ini 11614

n.+lerine 12263, 15820

n.+tir 15119

[=210]

NİHAYETSİZ: Sonsuz, bitmez tükenmez:

“*Çünkü Paris nihayetsiz bir ihtilâl fırtınası ile doludur.*”
(n. 25507)

“*Gerçi tâli.den nihâyetsiz sitem.ler gör-müşüz*”
(n. 37753)

n. 31406

[=2]

NİKÂH: Ar. Bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak yasal işlem, evlilik akdi:

“*Şişli'de başlayan bu dostluk Alpler'in tepelerinde bir nikâh merasimiyle bitti.*”
(n. 11475)

n. 11466

n.+ı 365, 11474

n.+ı+medeni.nin 11475

[=5]

NİKÂHLA-: (Bir kız veya kadını) Nikâhla bir erkeğe vermek, onunla evlendirmek:

“*Zeyneb'i o gün doğramacı Mustafa Ağa'ya nikâhladılar.*”

n.-dılar 370

[=1]

NİKBİN: Fars. Her şeyi iyi tarafından alan (kimse), iyimser:

“*Lâkin herhâlde bir müddet için nikbin olmaktan ziyade bedbin olmak devresine girdiğimiz anlaşılıyor.*”
(n. 12547)

n. 12971, 13452, 13896, 18429, 23170, 31949

n.+dik 18374

n.+dir 17241

n.+dirler 13890

n.+im 23249

n.+iz 12991, 18514

n.+lik 13891

[=14]

NİKBİNÂNE: *Fars.* Nikbin olan kimseye yakışır (tarzda), iyimser (bir şekilde):

“*Lâkin bu telâkki kalbimizde **nikbinâne** değil, azimkârâne olmalı.*”

(n. 13908)

n. 16201, 21828, 21837, 22340, 30672, 30680

[=7]

NİKBİNLİK: Nikbin olma durumu, iyimserlik: “*Kör bedbinlik bir milleti nasıl öldürürse sağır **nikbinlik** de bir zaafıdır.*”

(n. 13896)

n. 15869, 20445

n.+i 17560

n.+ini 31644

n.+lerimizi 18365

n.+te 12992

[=7]

NİK Ü BED: *Fars.* İyi ve kötü:

“*Hem kendi yap-ar cihan.da **nikübed.i***”

(n.+i 38248)

n.+i 38375

[=2]

NİL: Dünyanın en uzun nehri:

“*Sultan Cem'den sonra gelen padişahların devirlerinde merhale merhale genişleyen Türk ülkesi, Akdeniz'in **Nil** kıyısı Nice'den Alp eteklerine ka dar, oradan Kazan'a, oradan da Asya'nın bütün Türk toprağını havzasına alıyor.*”

(n. 6435)

“*Ne görmek iste-diğim **Nil** ne köhne Ehraımlar*”

(n. 36373)

n.+de 25735

[=3]

NİLGÜN: *Fars.* Koyu ve parlak mavi renkte olan:

“*Yat-tımdı **nîlgün** koru.nun bir kenâr.ına*”

n. 39185

[=1]

NÎM: *Fars.* Yarısı (dolu):

“*Nedîm'in:*

“*Bir şeker-hand ile bezm-î şevke câm ettin beni **Nîm** sun peymâneyi sâki temâm ettin beni matlai hazdan bîhuş bir kalbin o andaki bir hissini lems ettirecek kadar âhenkdârdır.*”

(n. 29435)

“*Ağla-rken Ayda dağ.larının **nîm** İlâh.ını*”

(n. 38827)

[=2]

NİMET: *Ar.* İnsanın iyi yaşamasını sağlayacak her türlü şey, servet, refah, dirlik düzenlik, sağlık vb.:

“*Fakat biliyor ki külfetten istiğna ettiği andan itibaren **nimetten** de istiğna etmesi lâzımdır.*”

(n.+ten 17929)

“*Koyun.unda var.dı lezzet.i bin türlü **nîmet.in***”

(n.+in 37104)

n.+lerden 26426

n.+lere 8688

n.+ten 17581, 17591, 17930

n.+ti 22671

n.+tir 26067

[=9]

NİMET HANİMEFENDİ: Yahya Kemal'in dostlarından biri:

“*Bütün hürmetle hayrânîmi takdim ederim. Muazzez **Nimet Hanımefendi**, Muazzez Leylâ Hanımefendi.*”

(n. 20528)

n. 20460

[=2]

NÎMET-İ UZMÂ: *Ar.* Büyük, çok büyük lütuf:

“*Devir.inde bunca **nîmetiuzmâ.ya** nâil.iz*”

n.+ya 39286

[=1]

NÎM-ZİNDE: *Fars.* Yarı diri:

“*Ettik biz o anda, **nîm-zinde**/ Nefretle vedâ' Hind ü Sind'e*”

n. 31217

[=1]

NİNE: Büyükanne, anneanne veya babaanne:

“*Bugünkü Türk babaları havası ve toprağı Müslümanlık rüyası ile dolu semtlerde doğdular, doğarken kulaklarına ezan okundu, evlerinin odalarında namaza durmuş ihtiyar **nineler** gördüler.*”

n.+ler 6975

[=1]

NÎRAN: Nigâr Hanım'ın bir eseri:

“***Nîran**, Aks-i Sadâ, Safahât-ı Kalb eş'ârını yazan bu büyük kadın, en muvakkar bir aile sâhibesi, çocuklarına düşkün, en güzide bir vâlide idi.*”

n. 31279

[=1]

NÎRÂN: Ar. Ateş:

“*Âteş.im geç-ti cehennem.deki nîrân.ı bile*”

n.+ı 37796

[=1]

NİS: Nice. Güney Fransa'da, Akdeniz sahilinde,

Marsilya ile Cenova arasında yer alan bir şehir:

“*Nis karnaval.da eğlen-iyor*”

(n. 36224)

n. 36245

[=2]

NİSÂÎ: Ar. Kadınlara ilgili:

“*Bu sofanın sepet koltuklarına gömülü, bir*

reybî, inkılâpkâr bir mütefekkir, âteşin

nisâîlerden bir zât, Şubat gezintilerine karşı
konuşuyorduk.”

(n.+lerden 21490)

n. 21487, 30790

n.+den 21491

n.+dir 30789

n.+nin 21611

[=6]

NİSÂÎLİK: Kadınlık:

“*Ne kadar yazık! Sizse şairane bir nisâîlik*
uyandırıyorunuz.”

n. 21716

[=1]

NİSÂÎYAT: Ar. Kadınlara ilgili yayımlar:

“*Elverir ki, şimdi ne kadar nisâîyatla meşgul*
muharrirler, hikâyenüvisler, şâirler,
içtimaîlerimiz hayât-ı milliyyede yazılarıyla bu
safhayı şimdiden açsınlar.”

n.+la 21718

[=1]

NİSÂÎYÛN: XIX. yüzyıl başında “feministler”

karşılığı olarak kullanılmıştır:

“*Bu mektup da nâm-ı müsteârla bir*
hanımdandır: ‘Efendim! Şimdiye kadar Osmanlı
nisâîyûnu yanlış hareket ettiler.’ (...)”

n.+u 21713

[=1]

NİSAN: Ar. Yılın, mart ve mayıs ayları

arasındaki 30 gün çeken dördüncü ayı, ilkbahar

aylarının ikincisi:
“*1902 senesinin Nisan’ında nayatımın tanzim ve*
tahsilimin te’min edilmesi için İstanbul’a
gönderilmem tekarrür etti.”

(n.+ında 1406)

“*Güneşli bir nisan gün.ü ok at-tı*”

(n. 36314)

n. 92, 18447, 18471, 19860, 19869, 24781,
24787, 24794, 24804, 24809, 39259

n.+da 1519, 4794, 18454, 18463

n.+dan 6122

n.+ın 5172, 18435, 36874

n.+ında 1831, 2479

[=23]

NİSBET: Ar. 1. Kıyas edilirse, göre, nazaran,
nispetle:

“*Yeni Mektep, asırlar içinde hangi eski mektebe*
nisbetle yeni idi.”

(n.+le 402)

2. Ölçü, derece:

“*Şek.den de yakîn.e yol bir nisbet.de tut-ar*”

(n.+de 38917)

3. *Nispetle: (Araç hâli ekinin kalıplaşmasıyla)

Göre, nazaran, kıyas edilirse:

“*Bu görüş ömür.üne nisbet.le hakikat görün-ür*”

(n.+le 38453)

n. 5783

n.+de 38913, 38915, 38919

n.+i 9883, 11109, 13131, 17736

n.+imi 24412

n.+inde 27038, 33679

n.+le 2268, 3713, 3936, 4442, 5381, 12661,

19121, 19429, 19868, 20931, 20932, 25070,

27936, 38457

n.+ler 22594

n.+te 19832, 35014

[=31]

NİSBETEN: Ar. Oldukça, bir dereceye kadar:

“*Nisbeten pek az tahribat ve telefata bu*
keşmekeşi bertaraf etti.”

(n. 12400)

n. 13157, 18005, 21103, 24115, 30021,
31629, 32603

[=8]

NİSBÎ: Ar. Karşılaştırmaya, kıyaslamaya
dayanan, mutlak olmayan, bağıntılı, görelî, izafî,
rölatif:

“*Bu haksızlıklar nisbî, elde edilen san’at*
cereyanları muhakkaktır.”

(n. 22553)

n. 8053, 31498, 31499

n.+dir 27359

[=5]

NİSYAN: Ar. Unutma:

“Bütün Türkler gibi İstanbullular da biliyorlar ki millî hareketin bütün bu cidali Osman'ın sancağını, Fâtih'in tahtını, Selim'in hatirasını **nişyandan** kurtarmak içindir.”

(n.+dan 13869)

n. 16665

n.+dan 4149, 29623

n.+dır 21954

n.+ederek 29897

n.+lar 21979

[=7]

NİŞ: Sırbistan'ın güneyinde bir şehir:

“Benim kendi ailem **Niş** muhaciri olduğu hâlde, yine bu istikrarsızlıktan müteessir oluyorduk.”

(n. 1176)

n. 333, 485, 2941

n.+de 26936

n.+den 3746

n.+e 19941

n.+i 4887

[=8]

NİŞAN: Fars. 1. Hedefi vurmak için silah, ok vb. ne gerekli doğrultuyu verme:

“Sudan çıktıktan sonra tabanca ile **nişan** tâlimi yapardık.”

(n. 348)

2. Devlet tarafından üstün hizmetlerinden dolayı hak edenlere verilen ve resmî günlerde göğse takılan bir nevi madalya:

“O devrin en revnaklı bir şahsiyeti idi. Bir taraftan rütbe ve **nişanlara** müstağraklı.”

(n.+lara 1476)

3. İşâret, belirti, iz, alâmet:

“Mülk.ünde ver-di her yer.e umrân.dan **nişan**”

(n. 39301)

n. 348, 11555, 17505, 21084, 21489, 21577, 21581, 22582, 22650, 22654, 30502, 38720

n.+ı 22560, 22565, 22652, 22685

n.+larda 26534

n.+larıyla 12929, 12936

[=21]

NİŞANCI MEHMET PAŞA CAMİİ: III. Ahmet saltanatında, 26 Ağustos 1717 – 9 Mayıs 1718 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamının yaptırdığı cami:

“(...) 1588'de Ramazan Efendi ve **Nişancı**

Mehmet Paşa Camilerini ve 1593'te Cerrahpaşa

Camii'ni onun mimarbaşı olduğu devirde yapılmış görüyoruz.”

n.+leri 5699

[=1]

NİŞÂNE: Fars. 1. İşâret, alâmet, belirti:

“Macarlar, Budin toprağını Türklük **nişanelerinden** âri bir hâle getirmekle fena ettiklerini şimdi anlıyorlar.”

(n.+lerinden 831)

“Ulviyyetkemâl.ine bu bir **nişâne.dir**”

(n.+dir 39304)

2. ***Nişâne-i umrân ü intizâm**: Medeniyet, refah ve tertip alâmeti:

“Bir öyle memleket ki yapılmaz naziresi/
Olmuş denir o nesl-i definin hazîresi;/
Her kûşesinde durmada bir heykel-i 'izam/
Yok başka bir **nişâne-i umrân ü intizâm**”

(n.+i+umranüintizam 31019)

n.+dir 23381

n.+leri 829

n.+si 17399, 17425, 23088

[=8]

NİŞANLAN-: Nişanlı duruma gelmek, evlenme kararının belirtisi olarak yüzük takmak:

“(...) onun toprağında çift sürenlerin; onun sinesinde **nişanlanan**, evlenen ve nesiller yetiştirenlerin; (...)

n.-an 23689

[=1]

NİŞANLI: Nişanlanmış olan (kimse):

“Ümidvarlıkla bakarak gizli bir **nişanlısı** var zannedirdim.”

(n.+sı 21644)

n.+larını 23016

n.+larınıza 21670

n.+sına 31141

[=4]

NİŞANLILIK: Nişanlı olma durumu:

“(...) Şimdiye kadar gördüğüm insanlar **nişanlılıklarından** birer saadet ürpermesiyle, izdivaçlarından da merâretle bahsettiler.’ (...)”

(n.+larından 21589)

n. 21651, 21658, 21665, 21666, 21706, 23489

[=7]

NİŞANTAŞI: İstanbul'un Şişli ilçesindeki semt:

“Muvasalatımdan bir gün sonra yanıma bir uşak vererek, beni **Nişantaşı'nda** Ali Dâniş Bey'in

konağına, mektebe girme mes'elesini halletmek için, gönderdiler.”

(n.+nda 1492)

n. 6995

n.+na 1493

n.+nda 1491, 1500, 11588, 18691

n.+ndaki 10886, 10981, 31280

[=9]

NİŞLİ HAMDİ EFENDİ: Hamdi Can. Üsküp'te bir gümrük memuru:

“Üsküp'de gümrük memurlarından, mevkii küçük lâkin şahsı sevilmiş, ileri gelenlerin işret meclislerinde “Hamdi Can” diye mâruf, bir **Nişli Hamdi Efendi** vardı.”

n. 1935

[=1]

NİŞLİ SELİM BEY: Yahya Kemal'in

çocukluğundaki komşuları –nüfus müdürü–:

“Orada üç çocuk olduk. (...) Öteki de komşumuz nüfus müdürü **Nişli Selim Bey'in** oğlu **Hasan Hayri idi.**”

n.+in 515

[=1]

NİŞ ŞEHBENDERLİĞİ: Osmanlı Devleti

zamanında Niş'te ticârî işleri yönetmek, tüccarlar arasındaki ihtilâfları gidermekle görevli kimse olma durumu:

“Bu zât **Murad Bey**'le Paris'de bulunmuş ve sonra zaaf göstererek **Sultan Abdülhamid**'den, önce **Niş Şehbenderliği**'ni hakk-ı sükût (olarak) almış ve hatırimda iyi kaldıysa, bilâhire vatana dönmüş.”

n.+ini 1370

[=1]

NİTEKİM: Cümle başında kendisinden önce gelen cümledeki hükmü doğrulamak için

“gerçekten, hakikaten, nasıl ki ... olduğu gibi” anlamlarında kullanılır:

“**Nitekim** bu zâtın Meşrûtiyetten sonra ismi işitilmedi.”

(n. 1372)

n. 136, 1470, 1486, 1668, 2226, 2346, 4169, 4577, 5194, 5295, 5381, 6063, 8349, 8517, 8743, 9107, 9893, 10090, 11487, 13933, 14706, 14708, 14810, 14832, 16516, 18675, 19139, 19506, 19589, 19650, 22198, 23198, 24643, 24946, 25116, 26169, 26545, 27328, 27806, 28266, 28851, 29159, 29515, 30032, 31400,

31516, 31666, 32417, 33100, 33520, 33538, 33787, 35043, 35208, 35353

[=56]

NİYÂZ: Ar. Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, rica:

“(…) **Değil haddimiz gerçi çaldırma saz Gönül bir iki nağme eyler niyâz**'(…) ”

n. 27992

[=1]

NİYÂZİ: Refik Halit'in kardeşi:

“**Hakikaten de bir gece sonra Refik Hâlit, bizi Kozyatağı'ndaki köşküne davet etti. Orada babası Hâlit Beyle, kardeşi Niyazi ile tanıştırdı.**”

n. 9262

[=1]

NİYÂZİ BEY: 1. Refik Halit'in kardeşi:

“(…) **Niyazi Bey** ise sofrada yanımıza oturmuş olmasaydı, her misafir tarafından evin vekilharci zannedilebilirdi.”

(n. 9268)

2. Yahya Kemal'in Urfa milletvekilliği yaptığı dönemdeki TBMM'nin Mersin mebusu:

“**Demin söz alan Mersin Meb'ûsu Niyazi Bey vatanın, cenup Türklerinin derdleriyle muhtarip, bir aşık gibi o kadar dür ü dirâz bahsettiler ki, bana, onu yalnız te'yid etmek kalıyor.**”

(n. 23537)

[=2]

NİYÇÜN: Niçin:

“**Bu bizde niyçün** mümkün olamıyor?”

(n. 30087)

n. 1568, 2308, 34159

[=4]

NİYE: Bir şeyin sebebini sormak için kullanılır; niçin, neden:

“**Yalnız edebiyata dâir bir görüşü kurcalarken, bu görüşe çok taalluku olan bir fıkra nakletmek istiyorum: Gazete sahibi bir arkadaşım vardı.**

Bir gün görüşüyorduk: ‘Bizim gazeteyi okuyor musun?’ dedi. Hayır, dedim: ‘Niye?’ dedi.”

(n. 29866)

n. 25555

[=2]

NİYET: Ar. Bir şeyi yapmayı önceden kurma, zihinde tasarlama, yapmayı aklına koyma, yapmaya karar verme:

“Selanik polisinin beni vapurdan almağa **niyeti** yoksa bile bu Rum, mutlakaa bu neviden bir iş çıkararak ve beni sözde himaye ederek üstümdeki paramı elde etmeğe azmetmişti.”

(n.+i 1738)

n. 33904

n.+imi 26356

n.+imiz 23933

n.+inde 10184

n.+indeydim 26351

n.+indeyim 20287, 33796

n.+ini 3018, 26157, 31576, 34385, 34568

n.+inin 34559

n.+iyle 5721, 9513

n.+leri 11856, 31980

n.+lerle 21767, 30610

n.+te 20075

[=21]

NİYETLEN-: Yapmayı tasarlamak, yapmaya karar vermek, niyet etmek:

“Bayramda, bayram namazına gitmeye **niyetlendim.**”

(n.-dim 7026)

n.-dim 8329

[=2]

NİZÂ: Ar. Çekişme, kavga, anlaşmazlık, ihtilâf: “Bütün bu **niza** şimdi bize ne kadar garip görünüyor.”

(n. 16568)

n.+lar 11586

[=2]

NİZAM: Ar. 1. Kâinatta ve her türlü kuruluştta, o şeyin varlığının gerektirdiği şekilde mevcut olan ve devamını sağlayan yasa ve kural, düzen, usul: “Sultan Mustafa'nın, hapsedildiği dâirede, eceliyle vefât ettiği şâyi' oldu da ortalık hemen yatıştı. Çünkü yeryüzünde Âl-i Osman'dan yalnız Sultan Mahmud kalmıştı. Artık patırdının faydası yoktu. Saray firıldakçılarının bir işaretiyle **'nizâm-ı âlem'** bir daha düzeldi.”

(n.+i+alem 34258)

2. Bir toplumda fertlerin kendi aralarındaki veya fertlerle toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen yasa, zamanın gereğine göre konulan esas:

“Bütün Avrupa milletleri yeni **nizâma**, tâbi olacaklardır...”

(n.+a 19585)

“Annem gibi anne.ler/

O.nlarmış ver-enler **nizâm.ını**”

(n.+ını 38770)

3. ***Nizâm-ı cedîd**: III. Selim zamanında yeniçerilikten ayrı olarak kurulan askerî kuvvet:

“Teceddüd târihimizin; **Nizâm-ı Cedîd**, *Tanzîmât-ı Hayrîyye, Kanun-ı Esâsî, Meşrûtiyet'in iadesi, Cumhuriyet olarak beş merhalesi var.*”

(n.+i+cedid 23747)

n. 38123

n.+dır 37575

n.+i+alem 25930, 34247

n.+i+cedid 7561, 23732, 23794, 23888, 25004, 26842, 33889, 33910, 35300, 35317, 35322

n.+i+cedid.den 33871

n.+i+cedid.dir 4194

n.+i+cedid.e 21085, 23837

n.+i+cedid.i 3732, 23820

n.+i+cedid.in 23790, 23815

[=25]

NİZAM CADDESİ: İstanbul'da bir cadde adı:

“Yarı geceye doğru **Nizam Caddesi** üzerinde biraz gezmeğe çıktım.”

n. 2831

[=1]

NİZÂMEDDİN BEY: Milletvekili meclisi zabıt kâtibi:

“(…) eski Meclis-i Vükelâ zabıt kâtibi

Nizâmeddin Bey, tarihçi Ahmed Refik, muallime **Nezihe Muhiddin Hanım**, (...)”

n. 2638

[=1]

NİZÂM-I ÂLEM: Ar. Âlemin düzeni:

“Hak.dan **nizâmîâlem.i** te'm.îne er gel-ür”

(n.+i 37170)

n.+i 37378

[=2]

NİZAM KOYU: Büyükada'nın batı

cephesindeki Dil Burnu'nun kuzeyinde yer alan koy:

“Büyükada'nın **Nizam Koyu'ndan** açılır, rahat bir yüzüyle **Heybeli'yi** tutar dönerdi.”

n.+ndan 9811

[=1]

NOCTANBULLER KABERESİ: Paris'te oynanan bir kabare:

“Bütün Paris’de eski tadını muhafaza eden yalnız ‘Noctanbullen’ Kaberesi kalmış.”

n. 20387

[=1]

NOKSAN: Ar. Eksiklik:

“Bu cami orada bina edilmeseydi millî hayalhanemizde ne kadar büyük bir noksan olurdu.”

(n. 5709)

n. 1909, 8378, 13230, 19617, 24757, 27195, 28403, 28417, 28556, 28574, 29650, 33066, 34927, 35587

n.+dadır 8374

n.+dır 21892, 28525, 32057, 33069

n.+ı 8416, 8682, 13241, 22774, 33064, 33066

n.+ıdır 22520

n.+ımız 26839, 26841, 28496

n.+ın 18076, 33675

n.+ına 33711

n.+ını 27194

n.+lar 24168

n.+larımızı 6676

n.+ların 33676

n.+larını 32736

n.+larıyla 8789

[=39]

NOKTA: Ar. 1. Belli bir yer:

“Sanat erleri, o kadar malzemeyi, uzak ve yakın sahillerden Boğaz’ın o noktasına getirip yığarak, devlere vergi bir kuvvet ve himmetle, Hisar’ı beş ayda yapmışlardır.”

(n. +sına 5170)

2. Bir konuda önemli taraf, husus:

“Bu lâflar kaç kişinin karnını doyuruyordu bilmem, fakat iyi hissediyordum ki Türklerden büyük bir ekseriyetin ehemmiyet verdiği nokta, Boğazların nasıl açılacağı ve müttefiklerin İstanbul’a ne şekilde gireceği idi.”

(n. 2862)

3. *Dönüm noktası: Süregelmekte olan bir şeyin gidişinin değişmesine ve yeni bir seyir takip etmesine sebep olan olay ve bu olayın oluş zamanı:

“Bu Türk muzafferiyetini Avrupa müverrihleri de ayrıca cihan tarihinin bir dönüm noktası sayarlar.”

(n. +sı 4531)

4. *Nokta-i nazar: Bakış açısı, görüş:

“Haricî siyaset nokta-i nazarından bugün Ankara’da amel olunan bu programa bakmakla, Avrupa muvazenesinde Türklerin bir sulh ve asayiş unsuru mu yoksa bir iğtişâş unsuru mu olacakları derhâl anlaşılır.”

(n. ++nazar.indan 15060)

5. *Noktası noktasına: Eksiksiz, tıpatıp, tastamam:

“(…) müspetse faaliyetini yüzde doksan bir mikyasta gayr-i siyasî sahaya çevirerek irâe olunan mümkün şeraiti harfi harfine, noktası noktasına kadar tamam olmak üzere yerine getirmeye başvurur.”

(n. +sına 15472)

n. 2861, 6720, 8042, 8095, 8428, 9420, 9724, 10040, 11044, 12800, 14891, 16168, 17605, 18193, 19568, 24175, 25270, 27036, 27403, 27646, 29581, 29746, 29747, 33045, 33395, 34953

n.+da 1538, 1998, 3884, 9431, 9497, 11887, 13151, 15062, 18218, 21663, 23208, 27264, 27364, 29981, 30858, 32249, 32665, 32746

n.+dadır 8801, 9318, 25210, 29291

n.+daki 17695

n.+dan 8630, 9318, 14105, 14251, 16668, 25809, 27265, 31677, 31775, 35016

n.+dır 10059, 17999

n.++nazar.indan 22338

n.++hareket.i 23310

n.++nazar 31016

n.++nazar.dan 12020, 12025, 12578, 13397, 14696, 16380, 29691, 29691, 31679, 31680

n.++nazar.ına 6688

n.++nazar.ında 29540

n.++nazar.indan 8079, 8079, 13670, 13679, 14253, 15049, 16179, 16255, 16486, 19697, 19919

n.++nazar.larını 9791

n.+lar 9395, 35411

n.+lara 9415

n.+larda 22411, 32498

n.+lardan 9174, 10775, 24238

n.+ları 4517, 4673, 8059, 8060, 18702

n.+ların 25080, 29999

n.+larına 23914, 28287

n.+larından 26862

n.+larını 8097, 25078

n.+nın 81, 6739

n.+sı 1823, 4529, 5468, 14155, 14233,
15460, 15880, 17705, 18359, 29595, 31837
n.+sıdır 18218, 24501
n.+sına 5166, 5607, 15460, 15880, 29634,
33419, 35566
n.+sında 5214, 9727, 13740, 18223
n.+sından 28628, 31774
n.+ya 8041, 25892, 26843, 27535, 29262,
32684, 32941, 33414, 33806
n.+yı 76, 3981, 5536, 9681, 17663, 18472,
25185, 25805, 27758, 29931, 33763, 33944,
33960, 34162, 35258
[=160]

NOKTALI: Üzerinde noktası olan:

“Hemen her islâm şâiri, divânını tertib ederken,
noksan kalmasın diye, şiirde itibârı olmayan üç
noktali se, dad, zı harfleriyle biten kafiyelerle
de, zarurî olarak birkaç manzume yazar, eserini
tam bir kılığa koyar.”

n. 29658

[=1]

NOL-: Ne olmak:

“(…) Ey dil sen o dildâre lâıyk mı değilsin yâ!
Da'vâ-yı mahabbetde sâdik mı değilsin yâ/
Ozrû **nola** Azrâ'nın Vâmık mı değilsin yâ/
Bû gam ne gezer sendi âşık mı değilsin yâ (…)”
(n.-a 28022)

n.-du 34854

[=2]

N'OLSA: Ne olsa:

“De-di Tenhâ.da bu ses **n'olsa** gerek”
(n. 36964)

n. 36966

[=2]

NORMAN: MS 912 yılından itibaren
Normandiya'ya yerleşen Frenk ve İskandinav
karışımı halk:

“Henri de Regnier, Fransızların o rustâi şâiri,
şimalde doğmuş ağır bir **Normanken** Bursa'da
'Siyah servi ile beyaz minare arasında yaşamak
ve ölmeği' diliyor.”

n.+ken 22988

[=1]

NORMANLAR: Norman halkı:

“Garp tarafından **Normanlar** İtalya'yı zapt
etmek üzereydiler; şark tarafından da Selçuk
Türkleri Anadolu'nun fethine başlamıştılar.”

n. 4539

[=1]

NORVEÇ: Kuzey Avrupa'da bulunan
İskandinav Yarımadası'nın batısında bir ülke:
“Zamanımızda Transvaal, Avrupa haricindeki
memleketlerin en demokratça mütemeddini idi,
istilâya uğradı, İsveç, **Norveç** ise ordusuz ve
donanmasız rahat yaşayabiliyorlar.”

n. 19649

[=1]

NORVEÇLİ: Norveç halkından olan:

“O kadar asır bir millet gibi beraber
yaşadığımız Araplar, şiirimize İsveç ve
Norveçliler kadar bigâne kalmışlardır.”

(n.+ler 27845)

n. 6475

[=2]

NOT: Fr. 1. ***Not almak**: Bir şey hakkında kısa
kısaca notlar yazmak, başlıca noktalarını
kaydetmek:

“Kral, Mösyö Koloşefe derhâl Vezüv
rasathanelerine giderek feveran müddetince **not**
almağı, düşen taşların muntazam ve mükemmel
bir koleksiyonunu tertip etmeği irâde
ediyormuş.”

(n.+almağı 3098)

2. ***Not defteri**: Hatırlanacak şeyler için not
yazılan defter:

“Öbür entâri.dedir şimdi o **not defter.i** de”

(n.+i 38945)

n. 11373

n.+lar 6759

n.+lardır 20390

[=5]

NOTA: İtal. Mûsikî seslerini belirtmek için
kullanılan işaretler ve bu işaretlerden meydana
gelen mûsikî yazısı:

“1680'e doğru İstanbul'da en büyük Türk
bestekârı olan İtrî yaşarken Garb mûsikîsinde
kullanılan **nota** usûlü Beyoğlu'nda vardı.”

(n. 26825)

n. 26819, 27373

n.+dan 27376

n.+sı 27372

n.+sını 2299

n.+ya 26820

n.+yı 26824

[=8]

NÖBET: Ar. Sıra ile yapılan görev:

“Yavuz Sultan Selim’in Hırka-i Saâdet’i Mısır’dan getirip bu odadaki mevkiine koyduğundan beri kırk hafız **nöbetle** Kur’ân sesi kesilmemiştir.”

(n.+le 6957)

n.+i 6883

[=2]

NÖBETÇİ: Nöbet bekleyen, nöbet sırası kendisinde olan kimse:

“Millî ordunun ileri karakollarındaki **nöbetçiler**, Keşiş’den Uşak’a kadar, ufuklara rahat Türk gözleriyle bakıyorlar.”

(n.+ler 14600)

n. 18721

n.+leri 18754

n.+lerinin 10279

[=4]

NÖBETLEŞ-: ***Nöbetleşe:** Sıra ile, nöbetle, sırasıyla:

“Bu hafızlar el’an kırk kişidir, daima ikişerli **nöbetleşe** vazifelerini ifa ederler.”

n.-e 6888

[=1]

NÖVBET: Ar. Nöbet, nevbet:

“Dur-ur minâreibâlâ derin.de beş **növbet**”

(n. 38957)

n. 38959

[=2]

NUH: 1. İdris aleyhisselam’dan sonra gelen peygamber:

“Yalnız Âdem, İdris, **Nuh**, Salih, İshak, İbrahim... diye’ peygamberlerin isimlerini ezber öğrenmiştim.”

(n. 560)

“Benze-r mi böyle bir kuş.a Tûfan iç.indede **Nûh**”

(n. 36529)

2. ***Nuh deyip peygamber dememek:**

Dediğinden kesinlikle vazgeçmemek:

“**Nuh** der peygamber demez dedikleri takımdandı.”

(n. 10781)

n. 1061, 35991, 36637

[=6]

NUHBE: Ar. Seçilmiş, seçkin (şey veya kimse), müntahap, güzide:

“Benim hayâtım da uzak bir beldenin, leyli musahabelerinde geçti. **Nuhbe-i huzûzum** uzun güftügüldür.”

n.+i+huzuz.um 23172

[=1]

NUKL: Ar. İçkiyle yenen yiyecek, meze, çerez:

“Râsîh’in bû matla’ın tazmîn edüb sâkî-i kilk/
Nukl sundû çekdiğim sahbâ-yı irfân üstüne”

n. 28333

[=1]

NUKÛŞ: Ar. Nakışlar, resimler. ***Nukuuş-ı beytiyye:** Nakışlı, resimli evler:

“Boğaziçi’ndeki sayfiyesi, Nişantaşı’ndaki konağı, yalnız kendi elleriyle süslenmiş o salonlar; **nukuuş-ı beytiyye**... şâirenin yalnız irkî değil, hissî asâletinden de birer nümûnedir.”

n.+i+beytiyye 31289

[=1]

NÛMÂN PAŞA: III. Ahmet saltanatında, 16 Haziran 1710 – 18 Ağustos 1710 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamı:

“Memleketin her tarafından Köprülü hânedânının eski emekdarları, **Nûman Paşa Sadrazam** olunca, İstanbul’a gelmişler, devlete bitmez tükenmez alacak dâvâları açmışlar.”

(n. 35037)

n. 35025

n.+dan 35034

n.+nın 35024, 35031, 35033, 35045

[=7]

NUMARA: İtal. Bir şeyin bir dizi teşkil eden benzerleri arasındaki yerini gösteren sayı:

“Vatandan ve ailemden ilk mektubu ve ilk parayı aldıktan sonra Rue des Ecole’de 32 **numarada** bir talebe otelinde, küçük, pek küçük bir oda kiralamışım.”

n.+da 4070

[=1]

NUMARALI: Numarası ... olan:

“1903 Eylülünün ilk günlerinde, Ahmed Rızâ’nın, Monge Meydanı’nda, 4 **numaralı** apartmanında, (...) Doktor Abdullah Cevdet’i, Doktor Nâzım’ı, Hüseyin Sîret’i tanıdım.”

n. 2321

[=1]

NÛMÛNE: Ar. Örnek:

“Son saray incelmışliğin, haddeden geçmiş temeddünün ve zevkin gözleri kamaştırır bir **nümûnesidir.**”

(n.+dir 18984)

n. 5750, 8587, 16956, 21592, 23023, 23143, 23286, 24578, 25207, 27626, 28421, 28422, 29067, 30164

n.+dir 16520, 31282

n.+ler 29902

n.+lere 29911

n.+leri 1540, 2267, 14460, 27868, 32009

n.+leridir 20939, 22137

n.+lerinden 10208

n.+lerindendir 16956

n.+lerini 2410, 14543, 20529, 21922, 27625, 28418, 30036, 32140, 32957

n.+leriydi 29281

n.+leriyle 19606

n.+si 243, 630, 3028, 4214, 5688, 7357, 7359, 8862, 11740, 13327, 17715, 20337, 21169, 21213, 22145, 28020, 30114, 30139, 31978, 32336, 33125

n.+sidir 5725, 18973, 21961

n.+sindirler 31189

n.+sine 18557

n.+sini 13371, 14063, 15116, 31197

n.+siydi 1575, 11084, 13619, 25197

n.+siymiş 3344

[=73]

NUN: Ar. Arap alfabesinin yirmi beşinci, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi sekizinci harfi ve bu harfin adı:

“Hâlâ Anadolu’nun birçok mıntakalarında bu harf var. Fakat merkezde bu harfin **Nun’dan**, farkı kalmadı.”

(n.+dan 29178)

n. 29192

[=2]

NUR: Ar. 1. Kalp gözüyle his ve idrak edilen gönül açıcı aydınlık, maddî olmayan hususlarda basîret gözüyle görülen ve gerçeği görmeyi sağlayan mânevî ışık:

“Çocukken İstanbul’un sur içinde ve sur dışında yatan evliyasını adlarıyla bilirdim. Onların yalnız adları içime yeşil bir **nur** gibi aksederdi.” (n. 7193)

“Dört asır.dır in-erek câmi.e **nûr** üst.üne nûr” (n. 36086)

2. ***Nur-u Osmaniye**: III. Osman dönemi camilerinden biri:

“1755’te Birinci Mahmud’un ‘Mahmûdiyye’ unvanını vermek niyetiyle bina etmeye başladığı ve bitiremediği, kardeşi ve halefi Üçüncü Osman tarafından ikmal olunan ve asıl banisinin ismi hazfedilerek hem yanlış hem mânâsız ‘**Nur-u Osmaniye**’ unvanını alan cami, üslûpta millî şuursuzluğun bir numunesidir.”

(n.+u+osmaniye 57249)

n. 4351, 7187, 35989, 36086, 37522, 37943, 39225

n.+a 4339, 22427, 31830, 36092, 37431

n.+dan 7270, 30944, 37484, 37801

n.+ilahi 7258, 7259

n.+ilami.i 30998

n.+larıyla 6435

n.+u 6989, 7075, 7921, 13644, 16124

n.+u+osmaniye.deki 20181, 10953

n.+u+osmaniye.den 5727

n.+una 24167

n.+unu 16080, 36786

[=34]

NURÂNÎ: Ar. **meç**. Temiz, mübarek, nurlu:

“On üç sene evvel Diyarbekir’den Rumeli’ye ve İstanbul’a gelip dokuz sene oturduktan sonra tekrar Diyarbekir’e dönen o diyarın **nuranî** bir oğlu, bu toprağa, esrarengiz bir ikinci gibi ne ecti?”

(n. 17292)

n. 21390, 30841

[=3]

NUR BANU SULTAN: Osmanlı Padişahı II. Selim’in hasekisi (hanımı) ve Sultan III. Murat’ın annesi:

“Sinan’ın Süleymaniye’den sonra bina ettiği camiler (...) 1580’de Üsküdar’da deniz kenarında Şemsipaşa Camii, Üsküdar’da, Atik Valide namını alan, İkinci Selim’in karısı **Nurbanu Sultan** namına yaptığı camidir.”

n. 5679

[=1]

NUREDDİN ŞEFKATİ BEY: Dârülbedâyî’nin çalışanlarından biri:

“Türkçede hayrânîye şayan bir Hamlet timsâli yaratan Ertuğrul Muhsin, Selim-i Sâlis’in o kadar mümtaz mümessili **Nureddin Şefkati Bey’ler** ve arkadaşları bu vazifeyi hiç şüphesiz, sanatın verdiği şevkle pek âdilâne yaparlar.”

n.+ler 31863

[=1]
NURETTİN BEY: İkdam gazetesi müdürü:
“**Nurettin Bey'in** ısrarıyla, Ali Kemal'e İkdam'ın baş sütununu, yarım yamalak bir açışla, yine açtı.”

(n.+in 10113)

n.+e 10106

[=2]

NURETTİN PAŞA: (Nureddin İbrahim Konyar veya Sakallı Nurettin Paşa; 1873, Bursa – 18 Şubat 1932, İstanbul), Türk Kurtuluş Savaşı'nın önemli komutanlarından:

“**Nurettin Paşa**, başında güzel bir kalpak, sırtında şık bir gabardin palto, sakalı taranmış, gülyüzlü olarak İsmet Paşa'nın elini sıktı.”

(n. 10410)

n. 10417, 10432, 10468, 10473, 10480, 10485, 10488

n.+nın 10401, 10426, 10456, 10458, 24537,

24600, 24810

n.+ya 10471

n.+yı 10455

[=17]

NURİ: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“(…) **Nihad Reşad**, **Ahmed Celâleddin Paşa**, **Nuri**, **Lütfü Fikri**, (...) Paris'de oturan, yâhud da Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

n. 3800

[=1]

NURİ BEY: Cavit Bey'in yakın dostlarından biri:

“**Sakarya muzafferiyetinden biraz sonraydı**, **Cavit Bey**, **Nuri Bey'e** yazdığı bir mektupta izdivacının nasıl olduğunu keyfî bir lisanla hikâye ediyordu.”

(n.+e 11479)

n. 11410, 11494, 11588, 11589, 11595, 11601, 11625, 11667

n.+de 11627

n.+di 11494

n.+e 11596, 11625

n.+in 11603, 11671

n.+le 11675

[=16]

NURİ PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“**Kendisini evvelâ Nuri Paşa'nın** evinde, sonra **Beyoğlu Caddesi** üzerinde kendi evinin üst kat bir odasında saklayan dost **Nuri Bey'di.**”

n.+nın 11501

[=1]

NURİYE HANIM: Yahya Kemal'in büyükannesi:

“**Benim annem Nakiye Hanım'ın büyük annesi olan Âdile Hanım'ın annesi olan Nuriye Hanım'ın** hemşiresiydi.”

n.+ın 1457

[=1]

NURLAN-: **mec.** Aydınlanmak, nurlu bir durum almak:

“**İşte bu muhavere sırasında**, ruhların konuştuğu na-mütenahi feza, birdenbire büyük bir ışıkla **nurlanıyor.**”

n.-iyor 30950

[=1]

NURLU: 1. Aydınlik, parlak, ışıklı:

“**Dâimâ nurlu bir gece.ydi zaman**”

(n. 37088)

2. **mec.** Temiz, mübarek:

“**Düşünmeye başladığım zaman Eyüb'ün maverası gözlerime bir kat daha nurlu göründü.**”

(n. 7083)

n. 1585, 35943, 39143

[=5]

NURMAHAL: Hanım ismi:

“**Kasrın kafesleri arkasında Şehrinaz**, **Mihriyar**, **Nurmahal** el aynalarında saçlarını düzeltip dudaklarına allık sürmüyorlar.”

n. 8036

[=1]

NURULLAH: Yağlı güreşin ünlü Türk pehlivanlarından biri, Şumnu (Bıyıklı köy)

Filiz Nurullah. [Ali Nurullah Hasan]:

“**Tuna**, **Deli Orman**, **Koca Balkan** ve **Rodop köylerinin**, genç ve dinç çocukları **Yusuף**, **Kara Ahmed**, **Nurullah**, **Kurtdereli** o sahnelerde **güreştiler.**”

(n. 21346)

n.+ı 21341

[=2]

NURULLAH ATAÇ: (1898 – 17Mayıs 1957)

Yazar, edebiyat eleştirmeni:

“**Nurullah Ataç** biribirinden meraklı üç bahis açıyor.”

(n. 32999)

n. 33003

n.+ın 33001, 33010, 33015

n.+la 32991

[=6]

NURUOSMANİYE CADDESİ: İstanbul'un

Fatih ilçesindeki ana cadde:

“Harbin çok fena gittiği bir gündü.

Nuruosmaniye Caddesi üzerindeki odasında

görmeye gittim.”

n. 10968

[=1]

NUSRET: Yardım, (özellikle) Allah'ın yardımı:

“Millî hareketin tamamıyla muzafferiyeti için Ayasofya'da, Beyazıt'ta, Eyüp Sultan'da mevlitler okundu, **nusret** duaları edildi.”

(n. 13861)

n. 13879

[=2]

NÛŞ: Fars. ***Nûş etmek (eylemek)**: İçmek:

“Mey **nûş et-ip** de kendi.ne hiç mâlik ol-mayan”

(n. 37989)

n. 37506, 38311, 38330, 38381, 38402, 38420

[=7]

NÛŞÂNÛŞ: Fars. Sürekli içilen, içtikçe içilen:

“O **nûşânûş** dem.ler hâtrınâşâd.a gel-dikçe”

n. 37349

[=1]

NÛŞÎN: Fars. Tatlı, hoş giden, hoş:

“Bir yaz günü Evrâk-ı Eyyâm nâsirinin **nûşîn** musahabesini dinliyorduk.”

n. 30690

[=1]

NUTUK: Ar. 1. Dinleyenleri belli bir düşünce ve duygu etrafında toplamak ve ikna etmek amacıyla bir kalabalığa karşı yapılan güzel ve etkili konuşma, söylev, hitabe:

“**Nutuklarının** tercümelerini Fransızca Echo de Bulgarie'de okuyorum.”

(n. +larının 3336)

2. Söz, konuşma:

“Tâ ki Mecnun bitir-ir **nutuk.unu** Leylâ söyle-r”

(n. +unu 37659)

n. 12377, 12753, 22329, 25450

n.+a 3346, 10665, 10699, 30148

n.+lar 17344, 19652

n.+larda 14798

n.+ları 26015

n.+larını 2134, 16429

n.+ta 16814, 22330

n.+u 10665, 12372, 12757, 19557, 21025, 33413

n.+un 22338

n.+una 3325, 3350, 22396

n.+unda 3325, 18037, 21032, 21049, 24581, 25451, 26872

n.+undan 10250, 21029

n.+unu 22405

n.+unun 3331

[=39]

NÛCÛM-I FELEK: Ar. Gökyüzünün yıldızları:

“Sericelâl.ine yağ-sın bütün **nücûmifelek**”

n. 38962

[=1]

NÛFUS: Ar. Belli bir bölge, şehir veya memlekette yaşayanların tamamı:

“Paris'de şimdi çok **nüfus**, çok otomobil, eskiden pek çok ecnebi var.”

(n. 20391)

n. 12522, 12548, 13615, 13678, 15663, 15736, 15737, 15738, 18535

n.+ça 14715

n.+ları 26879

n.+u 6428, 14686, 15741, 15758, 15759, 19476

n.+umuz 15774

n.+umuzu 15734

n.+umuzun 15771, 15774

n.+un 15437

n.+una 11895

n.+undaki 11791

n.+undan 12239

n.+unu 9631, 15754, 16051

n.+unun 15431, 15747

[=31]

NÛFUSLU: Nüfusu olan:

“İşte biz, 1453'te bu viraneyi tevariüs ettik. Bu tarihten bir asır sonra İstanbul o kadar güzel bir mamure olmuştu ki bütün Avrupa şehirlerinin hem en büyüğü hem en **nüfuslusu** hem de en ihtişamlıydı.”

(n. +su 4465)

n. 24713, 25070

[=3]
NÜFUS MÜDÜRÜ: Üsküplü bir memur:
“Öteki de komşumuz **nüfus müdürü** Nişli Selim Bey'in oğlu Hasan Hayri idi.”

n. 514

[=1]

NÜFÛZ: Ar. 1. Sözü geçme, sözünü geçirme gücü: “Ziya Bey'i hiç tanımamış olan bir taraf onun, fikir arkadaşlarını ve tilmizlerini, hükümetteki **nüfuzu** sayesinde, nimetlere gark ettiğini yazdılar ve muttasıl gevelediler.”

(n.+u 8694)

2. **meç**. Derinliğine işlemek, yayılmak:

“Eskilerin Arab'ı ve Acem'i benimseyişiyle bizim Avrupa'ya benimseyişimiz, **nüfuz** ve ihata itibâriyle, mukaayese edilemez.”

(n. 32915)

3. ***Nüfuz etmek**: Gücünü, etkisini hissettirmek, tesiri altına almak: “Ecnebler ona değil, o ecneblere **nüfuz ediyordu**.”

(n.+ediyordu 7857)

4. ***Nüfuz eylemek**: Gücünü, etkisini hissettirmek, tesiri altına almak:

“Kalbiislâm.a **nüfûz eyleme.ğe** gel-miş iken”

(n. 37840)

n. 32904, 33116, 33280, 33396

n.+edebilseydi 28649

n.+edemediler 28647

n.+edememişti 993

n.+edemezlerdi 16516

n.+ederlerdi 6994

n.+etmek 24755, 28670

n.+etmekde 19812

n.+etmekte 27622

n.+ettiğini 24750

n.+ettikten 3480

n.+ettiller 22169

n.+u 8687, 10542, 15285, 26005, 26616, 33115, 33738, 33825, 33963, 34533

n.+unu 8692, 33967, 35559

n.+ununun 25989

[=32]

NÜFUZLU: Sözü geçen, istediğini yaptırma gücüne sâhip olan, itibarlı:

“Hizmet ettiği kimseler mutlaka devletın üzerin de en **nüfuzlu** adamlardı.”

(n. 33493)

n. 11864, 33276, 34055

n.+lardan 34932

[=5]

NÜKTE: Ar. Söz, yazı, resim vb. nde ilk bakışta herkesin göremediği, ancak dikkat edilince çıkarılabilen ince mana:

“Refik Hâlit'in yazılarını gerçi Paris'te iken okumuştum, lâkin İstanbul'da yaşayıp okuyan bir kari gibi o yazıların **nükte**lerine, şahsiyat sahasındaki zevkine bîgâne idim.”

(n.+lerine 9292)

n. 28399, 29207, 33458

n.+ler 15927, 17189

n.+lerdir 9296

n.+leri 10466

n.+lerinde 17189, 17193

n.+lerini 9291

n.+lerle 17068, 33271

n.+si 30802

n.+sinde 31662

n.+sine 13123

n.+sinin 9287

n.+siyle 28331

n.+ye 31644

n.+yi 33478

[=20]

NÜKTEDÂN: Ar.+Fars. Nükteli söz söyleyen, nükte yapmakta mahir olan (kimse), nükteci:

“Bu mısralar kendinin olduğuna güyâ Nedim şahadet ederek diyor ki:

‘Ma'lûmdur benim suhanım mahlas istemez/
Fark eyler anı şehrimizin **nüktedanları**’ (...)”

n.+ları 28498

[=1]

NÜKTEPERDÂZ: Ar.+Fars. Nükteli söz söyleyen (kimse):

“Boşo Efendi, nifak ve şikak kodamanlarının gözbebeği, eski Serfiçe'nin İstanbul'daki mebusu **nükteperdaz** Boşo Efendi (...)”

(n. 13115)

n.+dı 26076

[=2]

NÜMÂYİŞ: Fars. Gösteri: “Gariptir ki Hayri Efendi'nin, bütün İttihadcılarının **nümâyişleriyle** tes'id olunan mâruf fetvâ'sıyla, İttihâd-ı İslâm harbine girmemiz İttihâd-ı İslâm'dan soğumamızın başlangıcı oldu.”

(n.+leriyle 26647)

n. 2896, 9124, 10590, 12624, 14145, 26347,
26349

n.+den 26352

n.+e 10594, 10621

n.+eden 2884

n.+ediyorlar 10175

n.+i 10593, 14131, 14139, 14146, 35231

n.+le 18413

n.+ler 3701, 26265

n.+lere 2131

n.+leri 4234, 4265, 16414

n.+lerini 14147

n.+lerinin 10067

[=27]

NÜMÂYİŞÇİ: Gösteriye katılan kimse,
gösterici:

“Gerek içeriden gerek dışarıdan bu nümayişi
seyredenler **nümayişçilerden** çoktular.”

(n.+lerden 10599)

n. 10594

n.+ler 10603

[=3]

NÜMÂYİŞKÂRÂNE: Fars. Gösterişli bir
şekilde: “On senedir oynadıkları bu
nümayişkârâne, türedice, bu çığırkanca
oyunlar muhakkak bir talihsizlikle bitiyor.”
(n. 16417)

n. 2721, 16452

[=3]

NÜMÂYİŞ-KÂRLIK: Gösterici olma durumu:
“Kendi başına kalmış bir milletin karşısında
bugün kralını Öüne katarak yaptığı çirkin
nümayiş-kârlığın çirkinliğini hissedemiyor.”

n.+ın 16454

[=1]

NÜMÂYİŞLİ: Gösterişli:

“Maamâfih Şerîf Hüseyin'in alâyişli, **nümayişli**
ihaneti yine şiddetli bir tesir icra etti.”

n. 26662

[=1]

NÜMÛDE: Fars. Görünmüş, gözükmüş;
gösterilmiş:

“Artık başka renk, başka ahenk kelimât ile,
başka bir **nümûde** bir nevi' yazıya susadık.”

n. 22083

[=1]

NÜMÛNE: Fars. Örnek:

“Lisân.ı şiveiŞîrâz.dan **nümûne** i-di”

n. 37365

[=1]

NÜSG: Ar. **meç**. Hayat veren unsur, besleyici
ana madde: “Râsih bir gazeli ile yaşıyor, demek
ki hayâtının bütün **nüsgu** bu gazelde toplanmış,
iki yüz sene sonra hatırlıyor, okuyor ve okurken
neş'eleniyoruz; eser buna derler.”

n.+u 28355

[=1]

NÜSHA: Ar. Dergi, gazete vb. süreli yayınların
her bir sayısı: “Mecmuanın o **nüşhası** geldiği
zaman kuvvetli bir heyecan hissettim; âdeta
gözlerim kamaşmıştı.”

(n.+sı 2051)

n. 4014, 9869, 10091, 21746, 21751, 29868,
30345, 30589, 30593, 35087

n.+lar 19348

n.+larda 8713

n.+larını 2077, 9674

n.+larıyla 21825

n.+larıyla 30669

n.+sı 10807, 20216, 30873

n.+sında 6692

n.+sından 10812

n.+sını 19336

n.+ya 4156

[=24]

NÜVE: Ar. **meç**. Öz, esas:

“**Türklük** artık o **nüve** etrafında yeniden
teşekkül edecek.”

(n. 13666)

n. 13967

n.+si 12983, 18468, 24573

[=5]

NÜZHET SABİT: (1883-1919): Yazar:

“**Nüzhet Sabit** ‘Günün Vazifesi’ diye bir davetle,
halkı Bayezid Meydanı'na dâvet etmiş, kendi de
gitmiş, hükümet tevkif etmek istemiş, kaçmış.”

(n. 2844)

n.+i 2847

[=2]

NÜZÛL: Ar. İnme, felç denen hastalık:

“Sonra: ‘...**Nüzul** isâbet etmiş, bir tarafı gitmiş,
dili tutulmuş, hayır kalmamış, yolcu imiş...’ gibi
bir haber yayıldı.”

(n. 34850)

n. 34857, 34859, 34865, 34908

[=5]

O

O: 1. İşaret zamiri olarak yerini tuttuğu en uzaktaki kimse veya şeyi gösterir:

“Battal Gaazi’yi, yâhud halk tâbiri ile Şeydi Battal’ı ondan işitmişim. O okurdu; ben dinlerdim.”

(o. 337)

“Koca müftü o zâtûâlîşan”

(o. 39032)

2. Hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz:

“1884 Kânûn-i evvelinin 2. sinde, Üsküp’de, İshâkiyye Mahallesi’nde, büyük vâlidem Âdile Hanım’un konağında, bu evin cepheye doğru, sağ tarafındaki arka odada, sabaha karşı doğmuşum. Salı günü imiş. Üsküb’e o gün nâdir görülür bir kar yağmış.”

(o. 6)

3. En uzakta olan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir:

“Hepsi meshûr o muammâ güzel.i/

Git-tiler gör-meğe Kaf dağ.larına”

(o. 36710)

“Gurbet ne.dir bil-ir mi o menfâ.ya git-miyen”

(o. 36650)

o. 6, 18, 26, 76, 83, 84, 102, 110, 111, 113, 118, 131, 142, 148, 165, 197, 199, 233, 235, 260, 260, 320, 323, 326, 337, 337, 338, 369, 370, 382, 403, 405, 409, 426, 520, 527, 532, 538, 551, 594, 596, 602, 613, 650, 657, 666, 694, 695, 723, 729, 757, 763, 764, 821, 835, 836, 853, 875, 889, 889, 889, 918, 918, 920, 921, 921, 921, 922, 922, 938, 939, 953, 963, 963, 963, 998, 1005, 1005, 1012, 1037, 1085, 1091, 1094, 1126, 1169, 1171, 1176, 1183, 1186, 1189, 1191, 1207, 1215, 1234, 1245, 1251, 1253, 1259, 1274, 1275, 1292, 1321, 1321, 1322, 1323, 1331, 1332, 1344, 1385, 1398, 1399, 1432, 1435, 1442, 1442, 1458, 1471, 1474, 1483, 1490, 1497, 1522, 1523, 1544, 1551, 1581, 1598, 1599, 1599, 1599, 1606, 1608, 1611, 1618, 1619, 1621, 1622, 1628, 1636, 1653, 1656, 1695, 1695, 1695, 1711, 1716, 1724, 1746, 1756, 1757, 1778, 1781, 1789, 1790, 1794, 1805, 1827, 1828, 1829, 1836, 1849, 1859, 1870, 1877, 1878, 1893, 1897, 1910, 1910, 1929, 1929, 1937, 1945, 1947, 1947, 1948, 1959, 1960, 1984,

1986, 1994, 2004, 2036, 2045, 2048, 2050, 2058, 2059, 2073, 2078, 2081, 2087, 2101, 2108, 2111, 2116, 2125, 2160, 2167, 2174, 2215, 2253, 2255, 2260, 2311, 2322, 2348, 2354, 2383, 2402, 2409, 2410, 2455, 2464, 2471, 2501, 2525, 2565, 2580, 2580, 2611, 2626, 2629, 2657, 2664, 2664, 2671, 2675, 2677, 2682, 2686, 2700, 2715, 2717, 2746, 2749, 2763, 2788, 2802, 2814, 2818, 2825, 2833, 2882, 2891, 2904, 2926, 2930, 2938, 2948, 2954, 2957, 2960, 2963, 2965, 2976, 2976, 2984, 2985, 2989, 3043, 3050, 3093, 3158, 3175, 3191, 3192, 3207, 3220, 3234, 3251, 3251, 3251, 3270, 3296, 3357, 3382, 3383, 3387, 3389, 3395, 3429, 3434, 3447, 3476, 3485, 3490, 3523, 3542, 3544, 3559, 3569, 3576, 3600, 3613, 3620, 3631, 3649, 3671, 3676, 3703, 3711, 3716, 3718, 3732, 3751, 3758, 3775, 3779, 3843, 3854, 3864, 3884, 3892, 3919, 3935, 3944, 3946, 3949, 3957, 3983, 3990, 4007, 4009, 4021, 4021, 4044, 4057, 4073, 4085, 4117, 4144, 4152, 4153, 4207, 4222, 4226, 4240, 4251, 4256, 4261, 4295, 4303, 4335, 4339, 4416, 4421, 4428, 4431, 4435, 4438, 4447, 4453, 4455, 4462, 4468, 4477, 4521, 4522, 4525, 4526, 4539, 4562, 4572, 4576, 4592, 4607, 4610, 4623, 4626, 4631, 4636, 4667, 4737, 4788, 4813, 4830, 4838, 4855, 4868, 4916, 4951, 4955, 4970, 4981, 5026, 5037, 5043, 5064, 5079, 5148, 5165, 5166, 5168, 5184, 5188, 5201, 5203, 5212, 5257, 5294, 5318, 5337, 5342, 5374, 5375, 5441, 5459, 5488, 5512, 5520, 5522, 5527, 5578, 5586, 5602, 5611, 5645, 5798, 5811, 5811, 5819, 5829, 5840, 5842, 5862, 5892, 5893, 5903, 5911, 5922, 5968, 5971, 5973, 5976, 5991, 6011, 6016, 6019, 6025, 6025, 6034, 6050, 6079, 6122, 6139, 6151, 6159, 6162, 6171, 6175, 6179, 6181, 6192, 6218, 6226, 6241, 6264, 6301, 6304, 6319, 6350, 6374, 6397, 6416, 6447, 6485, 6518, 6562, 6572, 6581, 6603, 6607, 6607, 6628, 6639, 6646, 6647, 6649, 6649, 6696, 6700, 6707, 6723, 6732, 6732, 6733, 6750, 6754, 6792, 6794, 6806, 6829, 6829, 6832, 6833, 6836, 6836, 6837, 6859, 6878, 6880, 6887, 6915, 6915, 6916, 6917, 6918, 6918, 6931, 6931, 6932, 6932, 6933, 6933,

6938, 6962, 6991, 6991, 6992, 6992, 6993, 6996, 7003, 7005, 7007, 7022, 7026, 7034, 7034, 7034, 7043, 7045, 7056, 7062, 7071, 7081, 7085, 7086, 7088, 7093, 7099, 7106, 7107, 7111, 7115, 7116, 7126, 7127, 7127, 7127, 7129, 7132, 7135, 7135, 7154, 7166, 7173, 7174, 7174, 7179, 7182, 7184, 7188, 7204, 7245, 7253, 7277, 7278, 7283, 7288, 7313, 7320, 7323, 7332, 7337, 7370, 7371, 7376, 7426, 7430, 7432, 7435, 7436, 7439, 7489, 7493, 7496, 7496, 7499, 7505, 7509, 7509, 7510, 7514, 7517, 7517, 7517, 7519, 7520, 7522, 7524, 7540, 7574, 7586, 7588, 7617, 7657, 7684, 7718, 7738, 7740, 7750, 7757, 7763, 7771, 7772, 7774, 7784, 7790, 7820, 7823, 7828, 7847, 7850, 7853, 7857, 7863, 7884, 7887, 7895, 7895, 7934, 7945, 7945, 7998, 7998, 8001, 8014, 8056, 8064, 8068, 8073, 8083, 8103, 8104, 8121, 8147, 8204, 8224, 8235, 8253, 8259, 8276, 8281, 8307, 8346, 8381, 8401, 8419, 8420, 8433, 8434, 8450, 8475, 8499, 8523, 8532, 8543, 8569, 8572, 8584, 8600, 8602, 8616, 8637, 8641, 8703, 8707, 8710, 8710, 8714, 8731, 8734, 8766, 8767, 8767, 8791, 8825, 8826, 8831, 8859, 8872, 8889, 8893, 8897, 8921, 8921, 8935, 8952, 8955, 8974, 8980, 9029, 9043, 9056, 9081, 9090, 9098, 9120, 9122, 9123, 9124, 9189, 9201, 9212, 9213, 9222, 9223, 9241, 9245, 9248, 9251, 9267, 9276, 9285, 9320, 9332, 9359, 9360, 9362, 9368, 9370, 9375, 9380, 9383, 9391, 9392, 9424, 9428, 9440, 9441, 9452, 9512, 9518, 9523, 9526, 9527, 9528, 9534, 9536, 9539, 9540, 9542, 9570, 9676, 9730, 9730, 9732, 9756, 9763, 9764, 9768, 9807, 9882, 9893, 9894, 9907, 9909, 9916, 9924, 9975, 9993, 10002, 10007, 10023, 10026, 10050, 10055, 10088, 10091, 10100, 10153, 10163, 10173, 10196, 10203, 10244, 10275, 10278, 10284, 10299, 10304, 10306, 10319, 10341, 10346, 10355, 10358, 10374, 10454, 10464, 10511, 10513, 10517, 10517, 10521, 10551, 10556, 10564, 10567, 10567, 10567, 10575, 10582, 10582, 10594, 10602, 10609, 10621, 10623, 10626, 10627, 10634, 10642, 10643, 10647, 10663, 10679, 10694, 10696, 10712, 10733, 10741, 10745, 10752, 10761, 10771, 10771, 10782, 10799, 10809, 10828, 10833, 10863, 10870, 10872, 10903, 10905, 10937, 10943, 10952, 10960, 10963, 10979, 10991, 10996, 11018, 11054, 11092, 11119, 11122, 11123, 11142, 11177, 11200, 11201, 11222, 11229, 11230, 11235, 11239, 11245, 11246, 11252, 11259, 11265, 11270, 11298, 11300, 11307, 11339, 11352, 11353, 11357, 11415, 11422, 11433, 11442, 11443, 11456, 11515, 11515, 11535, 11546, 11571, 11577, 11589, 11597, 11604, 11625, 11628, 11628, 11630, 11633, 11635, 11642, 11647, 11648, 11653, 11663, 11667, 11677, 11682, 11763, 11807, 11816, 11823, 11865, 11876, 11878, 11919, 11971, 11981, 11998, 12067, 12069, 12081, 12081, 12094, 12108, 12123, 12128, 12130, 12144, 12151, 12157, 12157, 12157, 12159, 12161, 12178, 12182, 12185, 12187, 12188, 12192, 12194, 12209, 12211, 12221, 12228, 12235, 12245, 12261, 12265, 12308, 12322, 12323, 12323, 12331, 12333, 12335, 12350, 12366, 12368, 12368, 12368, 12411, 12412, 12417, 12472, 12476, 12487, 12487, 12492, 12502, 12503, 12504, 12514, 12515, 12521, 12541, 12548, 12564, 12581, 12587, 12593, 12605, 12613, 12620, 12684, 12732, 12734, 12735, 12747, 12749, 12754, 12792, 12807, 12821, 12832, 12832, 12832, 12833, 12834, 12849, 12851, 12859, 12878, 12879, 12889, 12891, 12892, 12894, 12894, 12896, 12906, 12908, 12910, 12915, 12927, 12931, 12935, 12937, 12947, 12954, 12960, 12978, 12993, 12995, 12999, 13013, 13016, 13026, 13034, 13045, 13077, 13110, 13132, 13151, 13153, 13157, 13163, 13164, 13174, 13192, 13194, 13196, 13208, 13210, 13225, 13268, 13317, 13333, 13356, 13392, 13392, 13404, 13417, 13422, 13434, 13447, 13476, 13477, 13484, 13492, 13501, 13501, 13504, 13511, 13515, 13520, 13522, 13525, 13529, 13530, 13534, 13550, 13560, 13562, 13562, 13565, 13571, 13608, 13614, 13627, 13637, 13658, 13659, 13663, 13685, 13709, 13721, 13734, 13736, 13746, 13747, 13752, 13753, 13753, 13773, 13791, 13796, 13799, 13808, 13810, 13813, 13863, 13866, 13895, 13909, 13915, 13915, 13915, 13921, 13923, 13924, 13928, 13930, 13931, 13943, 13949, 13958, 13960, 13975, 13994,

14001, 14049, 14116, 14134, 14137, 14146, 14146, 14148, 14171, 14181, 14188, 14263, 14267, 14278, 14284, 14321, 14323, 14324, 14328, 14330, 14334, 14337, 14337, 14339, 14339, 14341, 14341, 14351, 14351, 14354, 14369, 14414, 14425, 14426, 14427, 14427, 14428, 14428, 14429, 14429, 14429, 14432, 14433, 14442, 14445, 14447, 14452, 14486, 14504, 14505, 14520, 14526, 14551, 14556, 14583, 14588, 14588, 14627, 14671, 14676, 14679, 14704, 14704, 14723, 14731, 14732, 14761, 14769, 14810, 14818, 14847, 14858, 14866, 14888, 14901, 14903, 14919, 14939, 14948, 14966, 14986, 14988, 14992, 14992, 14993, 15001, 15002, 15004, 15009, 15009, 15022, 15025, 15041, 15139, 15178, 15182, 15188, 15208, 15215, 15219, 15228, 15233, 15237, 15241, 15253, 15262, 15272, 15274, 15280, 15293, 15315, 15316, 15322, 15325, 15326, 15331, 15333, 15340, 15363, 15396, 15396, 15406, 15560, 15610, 15612, 15612, 15666, 15673, 15734, 15742, 15752, 15758, 15759, 15767, 15794, 15818, 15851, 15863, 15870, 15879, 15954, 15955, 15970, 16010, 16015, 16038, 16055, 16057, 16065, 16067, 16095, 16111, 16116, 16118, 16124, 16140, 16141, 16160, 16185, 16254, 16284, 16289, 16304, 16361, 16370, 16384, 16428, 16430, 16459, 16461, 16500, 16508, 16510, 16521, 16523, 16548, 16550, 16552, 16553, 16556, 16557, 16559, 16561, 16564, 16564, 16565, 16565, 16578, 16584, 16587, 16601, 16605, 16607, 16630, 16661, 16673, 16680, 16680, 16683, 16689, 16697, 16700, 16702, 16702, 16703, 16704, 16704, 16704, 16705, 16723, 16727, 16755, 16759, 16761, 16763, 16764, 16766, 16774, 16774, 16777, 16808, 16813, 16817, 16827, 16836, 16872, 16876, 16886, 16887, 16930, 16943, 16961, 16963, 16997, 17000, 17005, 17014, 17029, 17030, 17039, 17041, 17045, 17058, 17064, 17095, 17095, 17097, 17102, 17111, 17148, 17155, 17193, 17198, 17206, 17226, 17227, 17231, 17243, 17258, 17259, 17263, 17276, 17282, 17285, 17285, 17296, 17300, 17303, 17306, 17307, 17308, 17320, 17320, 17333, 17383, 17384, 17385, 17385, 17408, 17412, 17414, 17426, 17441, 17442, 17446, 17463, 17471, 17479, 17547, 17552, 17559, 17629, 17630, 17632, 17645, 17647, 17652, 17727, 17758, 17761, 17761, 17763, 17789, 17789, 17797, 17797, 17810, 17852, 17853, 17861, 17862, 17868, 17870, 17920, 18047, 18049, 18057, 18064, 18068, 18073, 18075, 18080, 18085, 18126, 18132, 18133, 18138, 18145, 18160, 18169, 18186, 18187, 18190, 18192, 18193, 18194, 18202, 18244, 18268, 18279, 18279, 18281, 18301, 18303, 18311, 18334, 18338, 18338, 18339, 18341, 18342, 18343, 18351, 18356, 18379, 18379, 18380, 18383, 18399, 18418, 18419, 18420, 18423, 18424, 18430, 18432, 18435, 18435, 18488, 18527, 18542, 18559, 18565, 18566, 18573, 18574, 18594, 18602, 18653, 18656, 18675, 18675, 18683, 18702, 18708, 18717, 18721, 18731, 18735, 18739, 18742, 18746, 18747, 18763, 18777, 18808, 18828, 18927, 18951, 18982, 18999, 19006, 19013, 19159, 19167, 19169, 19169, 19175, 19230, 19259, 19260, 19266, 19269, 19270, 19289, 19292, 19305, 19333, 19346, 19367, 19381, 19398, 19431, 19460, 19465, 19488, 19491, 19492, 19493, 19497, 19505, 19511, 19520, 19536, 19537, 19539, 19564, 19625, 19630, 19658, 19658, 19663, 19665, 19699, 19740, 19744, 19767, 19778, 19780, 19795, 19796, 19825, 19826, 19829, 19830, 19832, 19865, 19871, 19921, 19928, 19979, 20081, 20082, 20089, 20090, 20110, 20129, 20204, 20223, 20254, 20294, 20331, 20338, 20467, 20500, 20548, 20560, 20561, 20611, 20654, 20678, 20703, 20723, 20723, 20724, 20724, 20833, 20838, 20850, 20867, 20905, 20954, 20960, 20962, 20983, 20984, 21002, 21005, 21012, 21013, 21014, 21019, 21024, 21032, 21047, 21060, 21063, 21093, 21105, 21112, 21129, 21131, 21146, 21157, 21170, 21173, 21186, 21203, 21212, 21301, 21302, 21316, 21316, 21316, 21317, 21317, 21317, 21318, 21318, 21318, 21329, 21335, 21336, 21345, 21345, 21349, 21352, 21353, 21390, 21391, 21400, 21419, 21428, 21429, 21437, 21446, 21491, 21526, 21557, 21608, 21617, 21622, 21628, 21638, 21664, 21666, 21678, 21679, 21721, 21738, 21744, 21749, 21807, 21835, 21845, 21908, 21913, 21918, 21939, 21944, 21945, 21957, 21976, 21990, 22024, 22027,

22029, 22030, 22051, 22051, 22081, 22087,
22102, 22103, 22128, 22130, 22138, 22139,
22141, 22141, 22149, 22159, 22164, 22165,
22166, 22166, 22172, 22191, 22209, 22209,
22231, 22249, 22278, 22289, 22350, 22374,
22418, 22427, 22435, 22474, 22500, 22505,
22512, 22533, 22537, 22555, 22559, 22563,
22564, 22603, 22615, 22615, 22626, 22629,
22649, 22661, 22673, 22686, 22695, 22696,
22700, 22702, 22708, 22722, 22780, 22797,
22797, 22800, 22802, 22805, 22806, 22833,
22870, 22877, 22910, 22912, 22976, 22979,
22986, 22997, 23046, 23053, 23057, 23060,
23062, 23108, 23120, 23124, 23144, 23204,
23224, 23244, 23244, 23245, 23245, 23245,
23246, 23246, 23246, 23247, 23248, 23278,
23279, 23301, 23323, 23327, 23329, 23337,
23354, 23364, 23369, 23370, 23396, 23440,
23458, 23469, 23484, 23527, 23533, 23534,
23538, 23541, 23543, 23547, 23553, 23556,
23560, 23572, 23573, 23574, 23576, 23577,
23608, 23627, 23628, 23634, 23643, 23682,
23771, 23774, 23784, 23824, 23853, 23886,
23906, 23921, 23955, 23961, 23987, 23993,
24002, 24003, 24033, 24052, 24083, 24086,
24108, 24142, 24143, 24144, 24147, 24240,
24251, 24270, 24299, 24317, 24340, 24349,
24350, 24353, 24359, 24366, 24378, 24398,
24426, 24429, 24481, 24507, 24515, 24533,
24544, 24552, 24582, 24637, 24640, 24647,
24647, 24648, 24650, 24692, 24760, 24763,
24765, 24767, 24777, 24848, 24860, 24871,
24876, 24891, 24923, 24937, 24946, 24954,
24969, 24975, 24986, 24986, 25001, 25057,
25100, 25105, 25105, 25106, 25114, 25149,
25150, 25162, 25163, 25164, 25168, 25178,
25181, 25194, 25199, 25211, 25224, 25230,
25245, 25250, 25257, 25259, 25270, 25319,
25330, 25332, 25335, 25341, 25344, 25352,
25382, 25383, 25408, 25410, 25432, 25438,
25438, 25447, 25483, 25492, 25499, 25503,
25509, 25509, 25528, 25539, 25569, 25585,
25595, 25617, 25626, 25630, 25654, 25704,
25756, 25798, 25815, 25854, 25855, 25879,
25920, 25939, 25979, 25988, 26008, 26012,
26055, 26117, 26143, 26173, 26189, 26197,
26210, 26213, 26217, 26229, 26268, 26274,
26347, 26349, 26351, 26352, 26354, 26356,
26358, 26379, 26383, 26400, 26403, 26405,
26408, 26411, 26423, 26434, 26436, 26437,
26438, 26439, 26444, 26446, 26446, 26451,
26453, 26457, 26458, 26460, 26461, 26462,
26489, 26500, 26504, 26521, 26546, 26551,
26556, 26560, 26575, 26611, 26628, 26647,
26661, 26685, 26690, 26701, 26705, 26719,
26720, 26726, 26728, 26732, 26784, 26789,
26816, 26837, 26839, 26841, 26843, 26875,
26890, 26908, 26930, 26948, 26960, 26981,
27052, 27066, 27088, 27093, 27119, 27122,
27142, 27161, 27183, 27184, 27184, 27199,
27212, 27213, 27221, 27221, 27229, 27265,
27268, 27272, 27273, 27287, 27288, 27300,
27302, 27315, 27356, 27360, 27385, 27413,
27421, 27481, 27509, 27513, 27516, 27518,
27541, 27619, 27629, 27640, 27646, 27653,
27662, 27676, 27765, 27768, 27792, 27837,
27847, 27906, 27906, 27940, 27947, 27948,
27993, 27995, 28003, 28014, 28050, 28054,
28082, 28092, 28114, 28142, 28145, 28163,
28180, 28185, 28197, 28198, 28199, 28203,
28218, 28222, 28229, 28243, 28251, 28263,
28282, 28305, 28309, 28328, 28344, 28359,
28395, 28396, 28409, 28409, 28409, 28473,
28476, 28477, 28478, 28488, 28488, 28501,
28519, 28521, 28525, 28543, 28630, 28632,
28669, 28674, 28695, 28716, 28719, 28734,
28754, 28762, 28772, 28801, 28802, 28823,
28824, 28829, 28844, 28879, 28891, 28903,
28942, 28948, 28962, 28973, 28975, 28987,
29016, 29041, 29079, 29105, 29106, 29107,
29144, 29154, 29155, 29158, 29166, 29228,
29244, 29259, 29326, 29331, 29345, 29356,
29357, 29422, 29429, 29445, 29522, 29541,
29550, 29558, 29591, 29643, 29658, 29661,
29663, 29723, 29735, 29793, 29850, 29858,
29898, 29899, 29973, 29976, 29976, 29983,
29987, 29991, 30000, 30002, 30004, 30006,
30016, 30054, 30061, 30068, 30076, 30089,
30095, 30126, 30128, 30133, 30134, 30134,
30159, 30166, 30167, 30181, 30182, 30186,
30187, 30190, 30192, 30193, 30194, 30195,
30198, 30203, 30220, 30228, 30240, 30240,
30255, 30275, 30277, 30277, 30277, 30277,
30277, 30279, 30279, 30279, 30280, 30281,
30281, 30282, 30283, 30285, 30289, 30293,
30319, 30340, 30364, 30373, 30469, 30513,

30543, 30562, 30580, 30586, 30591, 30652, 30679, 30693, 30696, 30698, 30699, 30703, 30708, 30711, 30719, 30720, 30732, 30739, 30774, 30775, 30775, 30788, 30795, 30800, 30801, 30802, 30804, 30806, 30825, 30827, 30830, 30830, 30831, 30840, 30849, 30867, 30867, 30868, 30871, 30872, 30902, 30910, 30915, 30918, 30922, 30925, 30930, 30932, 30933, 30939, 30953, 30961, 30982, 30993, 30999, 31005, 31019, 31027, 31044, 31047, 31048, 31049, 31102, 31117, 31120, 31172, 31179, 31209, 31225, 31250, 31269, 31281, 31287, 31337, 31339, 31341, 31359, 31360, 31393, 31399, 31445, 31468, 31473, 31475, 31477, 31561, 31571, 31575, 31576, 31591, 31593, 31594, 31614, 31618, 31629, 31630, 31632, 31633, 31660, 31661, 31663, 31665, 31668, 31680, 31702, 31726, 31767, 31771, 31795, 31799, 31814, 31853, 31864, 31891, 31905, 31915, 31940, 31942, 32006, 32011, 32042, 32076, 32126, 32131, 32157, 32185, 32186, 32192, 32205, 32233, 32273, 32299, 32308, 32310, 32314, 32318, 32324, 32327, 32340, 32348, 32361, 32370, 32371, 32371, 32376, 32382, 32384, 32389, 32401, 32412, 32435, 32442, 32459, 32461, 32472, 32476, 32478, 32529, 32548, 32554, 32557, 32558, 32560, 32562, 32562, 32563, 32564, 32567, 32590, 32601, 32631, 32641, 32642, 32660, 32691, 32725, 32753, 32783, 32789, 32790, 32792, 32864, 32879, 32902, 32935, 32940, 32945, 32947, 32948, 32949, 32950, 32953, 32954, 32961, 32968, 32980, 32985, 32987, 33019, 33033, 33054, 33054, 33056, 33088, 33089, 33093, 33100, 33105, 33111, 33156, 33165, 33192, 33199, 33252, 33252, 33284, 33303, 33341, 33350, 33354, 33399, 33454, 33468, 33476, 33478, 33505, 33510, 33538, 33647, 33656, 33667, 33708, 33728, 33728, 33744, 33770, 33785, 33787, 33804, 33824, 33828, 33837, 33848, 33861, 33884, 33886, 33887, 33907, 33918, 33939, 33944, 33948, 33960, 33972, 34025, 34041, 34043, 34057, 34058, 34100, 34120, 34127, 34157, 34192, 34208, 34223, 34225, 34234, 34237, 34241, 34249, 34277, 34300, 34302, 34327, 34331, 34360, 34434, 34467, 34519, 34555, 34593, 34640, 34670, 34684, 34710, 34711, 34747, 34839, 34861, 34867, 34875, 34879, 34904, 34907, 34917, 34926, 34950, 34953, 34998, 35005, 35008, 35025, 35110, 35136, 35138, 35145, 35166, 35183, 35207, 35237, 35238, 35246, 35246, 35270, 35329, 35329, 35337, 35339, 35344, 35351, 35391, 35407, 35409, 35446, 35452, 35469, 35472, 35474, 35479, 35502, 35507, 35508, 35510, 35515, 35518, 35526, 35544, 35590, 35593, 35645, 35686, 35687, 35697, 35715, 35724, 35733, 35737, 35744, 35745, 35745, 35746, 35749, 35752, 35760, 35761, 35769, 35774, 35778, 35793, 35797, 35805, 35827, 35833, 35835, 35837, 35839, 35840, 35842, 35846, 35854, 35867, 35879, 35880, 35881, 35882, 35884, 35889, 35898, 35906, 35992, 36004, 36010, 36013, 36057, 36079, 36092, 36108, 36115, 36122, 36160, 36213, 36271, 36295, 36303, 36305, 36312, 36332, 36333, 36339, 36367, 36382, 36383, 36435, 36491, 36492, 36492, 36492, 36494, 36510, 36541, 36612, 36624, 36630, 36672, 36679, 36680, 36682, 36687, 36689, 36710, 36727, 36729, 36735, 36747, 36750, 36753, 36754, 36758, 36760, 36761, 36767, 36768, 36769, 36774, 36775, 36782, 36783, 36787, 36790, 36813, 36816, 36817, 36819, 36839, 36841, 36842, 36844, 36845, 36860, 36882, 36886, 36904, 36908, 36910, 36910, 36911, 36914, 36918, 36921, 36923, 36926, 36927, 36940, 36941, 36943, 36943, 36946, 36949, 36980, 36994, 36997, 37001, 37017, 37036, 37064, 37086, 37092, 37094, 37095, 37101, 37105, 37107, 37108, 37167, 37283, 37340, 37348, 37349, 37359, 37361, 37363, 37370, 37372, 37379, 37381, 37383, 37394, 37397, 37402, 37439, 37476, 37501, 37506, 37518, 37531, 37532, 37557, 37626, 37651, 37662, 37756, 37852, 37856, 37881, 37895, 37897, 37898, 37901, 37904, 37906, 37910, 37956, 37958, 38047, 38078, 38088, 38116, 38137, 38153, 38157, 38222, 38223, 38232, 38246, 38255, 38257, 38259, 38309, 38328, 38376, 38388, 38393, 38459, 38463, 38480, 38483, 38486, 38513, 38515, 38553, 38555, 38559, 38559, 38573, 38578, 38616, 38623, 38652, 38656, 38658, 38660, 38691, 38697, 38699, 38700, 38701, 38731, 38809, 38848, 38849, 38877, 38883, 38888, 38915, 38945,

39032, 39052, 39054, 39055, 39065, 39100, 39115, 39152, 39156, 39176, 39177, 39182, 39212, 39238, 39238, 39277, 39293, 39296, 39308, 39312, 39327, 39327

o.+dur 5515, 9929, 12764, 18047, 19589, 21303, 21485, 21511, 22773, 28646, 29549, 29592, 30210, 30397, 30705, 30852, 30888, 32599, 32670, 37398, 38151, 38380

o.+na 175, 688, 1209, 1333, 1353, 1678, 1690, 1719, 1768, 1772, 1930, 1997, 2001, 2004, 2160, 2194, 2228, 2257, 2508, 2724, 3320, 3357, 3389, 3685, 4133, 4777, 5294, 5412, 5551, 5557, 5596, 5814, 6703, 7104, 7509, 7850, 7901, 8275, 8353, 8440, 8477, 8561, 8604, 9005, 9191, 9497, 9712, 9790, 9795, 10362, 10915, 11048, 11119, 12890, 12938, 12939, 13078, 13105, 13533, 14002, 14180, 15106, 15831, 15833, 16141, 17863, 18252, 18311, 18407, 18409, 18637, 18882, 19782, 20545, 20547, 21358, 21831, 22486, 22621, 22651, 23955, 23960, 24377, 24503, 25105, 25326, 25826, 25875, 26634, 26774, 26775, 27037, 27044, 27275, 27277, 27281, 27318, 29099, 29741, 30333, 30674, 31014, 31228, 31565, 31844, 31846, 31848, 32197, 32659, 32689, 32729, 32835, 32883, 33101, 33287, 33306, 33396, 33475, 33750, 33803, 33958, 34202, 34216, 34357, 34444, 34448, 34453, 34458, 34642, 34736, 34865, 34941, 36088, 38360, 38431

o.+nda 692, 2029, 2277, 8379, 8644, 9710, 22596, 23679, 27586, 29292, 32004, 33703, 36788

o.+ndan 61, 337, 352, 388, 665, 690, 1356, 1557, 1712, 2159, 2278, 2787, 3051, 3077, 3555, 3984, 4179, 4574, 4849, 4871, 4884, 5107, 5627, 5697, 6124, 6128, 6561, 7299, 7525, 7834, 7960, 8282, 8354, 8479, 8548, 8764, 8849, 9090, 9523, 9684, 9707, 9815, 9866, 10111, 10407, 10507, 10613, 10660, 10916, 10918, 11312, 11314, 11491, 11590, 11956, 13193, 13209, 13375, 13968, 13978, 14180, 14260, 14564, 14643, 14871, 14873, 14979, 15750, 16230, 16334, 17132, 17154, 17161, 17218, 17285, 18020, 18040, 18397, 18608, 18608, 19111, 19113, 19117, 19377, 19588, 19659, 19759, 19812, 19846, 19958, 20382, 20738, 21131, 21582, 21646, 22466,

22822, 23089, 23101, 24755, 24859, 24932, 25054, 25107, 25123, 26202, 26475, 26531, 26714, 26856, 27277, 27316, 27410, 27550, 27746, 28055, 28123, 28383, 28588, 28645, 28808, 28941, 28947, 29040, 29044, 29289, 29481, 29569, 29636, 29656, 29709, 29901, 30811, 30811, 30820, 30821, 31414, 31451, 31532, 32296, 32651, 32972, 33116, 33178, 33192, 33195, 33288, 33593, 33950, 34097, 34390, 34474, 34528, 34689, 34813, 35581, 35987

o.+ndandırlar 20726

o.+ndanmı 29267

o.+ndaydı 7902

o.+nlar 25, 225, 922, 941, 1548, 2578, 5551, 3046, 3643, 6362, 6645, 6844, 6987, 7452, 7647, 7669, 7797, 7802, 7953, 8218, 8223, 8268, 2894, 9903, 10035, 10036, 10703, 10985, 11821, 11989, 12195, 12601, 12856, 13281, 13436, 13437, 13438, 13443, 13490, 14193, 14578, 14640, 16124, 16127, 16378, 16423, 16453, 16494, 16853, 16886, 16888, 16890, 16925, 16931, 16934, 16938, 16972, 16993, 17046, 17144, 17239, 17661, 18002, 18595, 19025, 19089, 19688, 19717, 20111, 20173, 20246, 20690, 20742, 21231, 21272, 21273, 21273, 21273, 21273, 21274, 21452, 21500, 21502, 21505, 21510, 21594, 22106, 22732, 22866, 22949, 22963, 23290, 23349, 23546, 23571, 23759, 23980, 24010, 24595, 24772, 26116, 26200, 26374, 27185, 27240, 27353, 27353, 27822, 27922, 28358, 28569, 28587, 28636, 28685, 28949, 29016, 29140, 29141, 29159, 29245, 29255, 29552, 29573, 29806, 29832, 29921, 29955, 30510, 30527, 30990, 31498, 31588, 31606, 31766, 32071, 32362, 32765, 33081, 33612, 34599, 36483, 36763, 37128, 38034, 38250, 38298, 38384, 38385

o.+nlara 2172, 2238, 2516, 3774, 4031, 4511, 4629, 4759, 5066, 6357, 6700, 7016, 7679, 7679, 7777, 8226, 8227, 8837, 8963, 10117, 10722, 11079, 12289, 12290, 12744, 13151, 13286, 13687, 13736, 14626, 15398, 16652, 16874, 16896, 16930, 16992, 17080, 18547, 18570, 18782, 19581, 20086, 20772, 21531, 22387, 23365, 23723, 23723, 23968, 23980, 24089, 25382, 25618, 26015, 28355, 28521, 28685, 29727, 30301, 31435, 33313, 33385,

33487, 34190, 34419, 34622, 35364, 35367,
35490, 37139, 38989, 39162

o.+nlarda 24586, 33072, 36478

o.+nlardadır 21500, 29996

o.+nlardan 235, 1293, 1397, 2182, 2387,
3640, 4511, 4915, 7018, 7246, 8350, 8533,
9182, 10831, 10978, 11169, 12454, 12872,
14668, 16387, 16516, 16670, 16944, 18304,
19747, 20150, 20159, 20177, 21135, 21404,
21499, 23363, 23876, 24079, 24675, 26827,
26985, 28637, 28852, 29272, 30092, 30509,
31882, 34734, 35950, 38034

o.+nlardandır 33471

o.+nlardı 16625

o.+nlardır 16618, 31021, 38052, 38789

o.+nları 2476, 4600, 4628, 5609, 5812, 5990,
6841, 7104, 9160, 12854, 13049, 13152, 14758,
15784, 16632, 16690, 16881, 16897, 16913,
16934, 16940, 16948, 17008, 17225, 17731,
17980, 18526, 19442, 19533, 20200, 20596,
20596, 21606, 21673, 22031, 22350, 22377,
22568, 22861, 22997, 23576, 23707, 25385,
25716, 25855, 26279, 26615, 26719, 27742,
28542, 28544, 28691, 29615, 29756, 29955,
30300, 30301, 31076, 31336, 31389, 31480,
31491, 31959, 32072, 32371, 33070, 33231,
33374, 33612, 33658, 33743, 35485, 36765

o.+nların 1284, 1285, 1665, 1676, 3834,
4028, 4368, 4553, 4674, 4829, 5042, 5772,
6251, 6263, 6598, 6700, 7031, 7032, 7187,
7798, 7890, 9291, 9350, 9746, 9780, 9963,
10437, 11513, 12195, 12861, 12862, 12863,
12864, 13089, 13090, 13277, 13514, 13644,
14167, 14193, 14322, 14749, 15065, 15179,
15574, 15574, 15640, 15851, 16018, 16061,
16125, 16178, 16294, 16413, 16592, 16663,
16889, 16909, 16916, 16919, 16920, 16921,
16921, 16922, 16946, 16947, 16996, 17007,
17034, 17662, 17675, 17954, 18298, 18525,
18549, 18730, 19024, 19444, 19560, 20120,
20255, 20650, 21475, 21502, 21593, 22049,
22415, 22828, 22858, 22865, 23360, 23710,
24382, 24676, 24745, 25077, 25370, 25681,
26212, 26435, 27326, 28043, 28131, 28246,
28247, 28299, 28959, 28999, 29269, 29558,
29639, 29718, 29842, 29843, 29844, 29844,
29846, 29863, 30020, 30208, 30855, 31020,
31339, 31394, 31461, 32467, 32606, 33094,

33182, 33232, 33339, 33491, 33496, 33898,
33973, 33988, 34053, 34458, 34461, 34567,
34783, 35345, 36102

o.+nlarla 138, 1996, 4028, 4494, 4495, 4552,
5036, 7033, 8427, 8526, 8535, 8870, 10192,
11544, 15483, 16320, 20158, 26457, 27656,
31389, 32301, 32857, 33774, 33866, 34669,
36049

o.+nlarmış 38770

o.+nlarsa 36936

o.+nsuz 34149

o.+nu 271, 299, 341, 381, 405, 599, 650, 762,
862, 939, 1187, 1571, 1931, 1949, 2164, 2361,
2362, 3179, 3571, 3625, 3886, 3945, 4144,
4300, 4439, 4943, 5383, 5478, 6047, 6301,
6320, 6564, 7458, 7769, 8287, 8440, 8452,
8891, 8923, 9432, 9755, 10329, 10361, 10471,
10635, 10695, 10759, 10915, 11136, 11149,
11317, 11321, 11598, 11629, 11630, 11663,
12302, 12311, 13078, 13145, 13146, 13525,
13650, 14103, 14233, 15775, 15780, 16603,
16714, 16967, 17220, 17835, 18206, 18401,
19760, 19796, 19837, 20122, 20218, 20251,
20409, 20419, 20580, 21266, 21415, 21948,
22565, 23056, 23062, 23528, 23658, 23676,
23682, 23726, 24449, 24871, 24943, 24950,
24999, 25030, 25180, 25234, 25551, 25662,
25814, 26262, 26628, 26633, 26846, 26924,
26961, 27044, 27120, 27269, 27273, 27278,
27280, 27281, 27283, 27283, 27342, 27350,
27369, 27379, 27409, 27435, 27611, 28528,
29069, 29291, 29849, 30254, 30738, 30787,
30847, 31163, 31222, 31581, 31814, 32278,
32309, 32337, 32478, 32544, 32927, 33076,
33102, 33167, 33671, 33783, 33920, 33946,
34159, 34261, 34283, 34369, 34448, 34453,
34634, 34661, 34701, 34993, 35144, 35186,
35409, 35460, 36583, 38059

o.+nun 32, 51, 58, 97, 214, 253, 261, 287,
311, 363, 395, 423, 562, 592, 601, 671, 678,
680, 913, 1169, 1169, 1201, 1287, 1295, 1320,
1332, 1338, 1353, 1367, 1412, 1438, 1462,
1516, 1556, 1691, 1692, 1796, 2030, 2038,
2141, 2193, 2356, 2362, 2385, 2388, 2401,
2411, 2462, 2467, 2724, 3047, 3196, 3212,
3281, 3317, 3521, 3563, 3566, 3571, 3589,
3589, 3590, 3599, 3639, 3641, 3677, 3686,
3727, 3759, 3769, 3844, 3911, 3921, 3929,

3960, 4109, 4147, 4407, 4620, 4778, 4862, 4863, 4940, 4982, 5312, 5513, 5682, 5690, 5695, 5716, 5813, 5853, 5905, 5976, 5977, 6020, 6028, 6074, 6262, 6332, 6598, 6676, 6767, 6785, 6826, 7042, 7080, 7327, 7374, 7381, 7400, 7425, 7777, 7901, 7906, 8275, 8332, 8352, 8385, 8391, 8434, 8435, 8439, 8551, 8645, 8656, 8686, 8691, 8754, 8795, 8898, 9087, 9178, 9179, 9367, 9462, 9478, 9485, 9707, 9712, 9717, 9730, 9832, 9865, 9955, 10042, 10227, 10263, 10503, 10886, 11046, 11104, 11109, 11122, 11131, 11143, 11177, 11219, 11650, 11693, 11694, 12369, 12390, 12502, 12942, 12951, 13639, 13657, 13895, 14178, 14491, 14496, 14659, 14796, 14913, 14990, 15140, 15183, 15275, 15393, 15403, 15748, 15779, 15795, 15916, 16121, 16510, 16605, 16862, 16926, 16967, 17004, 17049, 17193, 17200, 17217, 17245, 17245, 17304, 17308, 17375, 18205, 18352, 18410, 18423, 18426, 18430, 18430, 18430, 18474, 19186, 19290, 19341, 19412, 19628, 19631, 19810, 20118, 20159, 20163, 20535, 20865, 21287, 22160, 22266, 22316, 22383, 22384, 22418, 22571, 22634, 22644, 22946, 22980, 22994, 22997, 23101, 23333, 23338, 23642, 23648, 23676, 23677, 23677, 23677, 23679, 24198, 24330, 24497, 24497, 24964, 25204, 25208, 25340, 25361, 25443, 25652, 25881, 25888, 26182, 26183, 26184, 26227, 26295, 26323, 26335, 26544, 26605, 26613, 26623, 26632, 26825, 26826, 26841, 27123, 27175, 27338, 27370, 27424, 27644, 27707, 27787, 27906, 27908, 27916, 28036, 28231, 28266, 28432, 28484, 28487, 28487, 28487, 28527, 28624, 28724, 28959, 28968, 29089, 29167, 29295, 29357, 29478, 29489, 29545, 29579, 29597, 29719, 29899, 29923, 29948, 30154, 30497, 30812, 30847, 30954, 31018, 31254, 31358, 31502, 31758, 31781, 31975, 32010, 32054, 32094, 32146, 32187, 32234, 32395, 32436, 32439, 32540, 32581, 32583, 32584, 32683, 32690, 32784, 32896, 32928, 32960, 33059, 33074, 33102, 33254, 33353, 33429, 33438, 33507, 33541, 33542, 33547, 33547, 33560, 33685, 33722, 33731, 33767, 33889, 33890, 33894, 33918, 34111, 34113, 34214, 34218, 34295, 34308, 34330, 34334, 34337,

34338, 34338, 34377, 34436, 34447, 34485, 34534, 34565, 34731, 34818, 34870, 34905, 34909, 34926, 34951, 34952, 35047, 35050, 35099, 35196, 35351, 35559, 35608, 35877, 36331, 36754, 36755, 38552, 38572

o.+nunçün 1237, 1950, 20621, 21391, 25662, 29293, 30229, 34076

o.+nundu 35748

o.+nundur 5688, 9886, 14324, 32894

o.+nunkini 20790

o.+nunla 389, 1854, 2193, 2221, 2244, 3403, 3761, 3845, 5084, 5542, 6050, 6231, 7298, 8503, 8844, 8889, 9196, 10672, 10693, 10801, 10907, 10917, 10918, 10990, 11146, 13659, 16454, 19765, 20248, 26913, 27072, 29302, 32642, 33349, 33872, 34113, 34161, 34196, 35235

[=4353]

OBJEKTİF: *Fr. Nesnel, sübjektif karşıtı:*

*“Zekâi, Ankara müddeâsını asıl güden arkadaş olmakla beraber çok **objektif** davranıyordu”*

(o. 11519)

o. 28086

[=2]

OBSERVATOİRE: Paris’te bir cadde adı:

*“İçim hüznle dolu idi, dokuz seneden beri Boulevard Saint Michel’in (...) **Observatoire** ve Montparnasse Caddelerinin (...) artık aileden olmuş bir gölgesiydim.”*

o. 1887

[=1]

OBSERVER: Millî mücadele yıllarında batıda çıkan bir gazete:

*“Karanlıkta çakan bir şimşek ortalığı bir an nasıl aydınlatırsa, **Observer** gazetesinin (...) açtığı taze bir bahis, gazete sahifelerinin üzerinde olsun, şark sulhunun hakikî sahasını öyle aydınlattı.”*

o. 17900

[=1]

OCAK: 1. Yeniçeri teşkilatı:

*“Kendi evi Ravza-i Mutahhara olduktan sonra Kostantaniyye’de bir burcun yanında garip bir şehit olarak vücudunu bırakan Hâlid, Yeniçerinin Rumeli ve Anadolu **ocaklarının** gözlerinde tütiyordu.”*

(o.+larının 7129)

2. Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer:
“Ocaklar, dernekler, yurtlar, mecmualar, bir tekevün devrinde olduğu gibi, kaynaşıyorlardı.”
 (o. 8586)

3. Yılın birinci ayı, kânunusani:
“Halide Edip Hanım hakkında ‘Ocak’ta bir konferans vermiştim.”
 (o.+ta 9089)

4. Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer:
“Eski Türk evlerinde duvarlar topla yıkılmayacak kadar kalın ve metindirler. Kış odalarındaki ocaklar çiniden ve asırlarca duran eserlerdir.”
 (o.+lar 21263)

o. 7181, 11032, 11099, 23891, 23899, 23901, 25006, 33617, 33878, 33880, 33885, 33916, 33932, 33944, 33973, 34012, 35373

o.+a 34297, 35379
 o.+da 33971
 o.+dan 35382
 o.+ı 5388, 23769, 33451
 o.+ın 20187, 26524, 33580, 33606, 33883, 33913, 33971, 35353, 35368
 o.+ına 5581, 7970
 o.+ını 12695, 33893
 o.+la 25003
 o.+lar 8579, 26501
 o.+lara 26138
 o.+lardan 26181
 o.+ları 23755, 30425
 o.+larının 7123, 7164, 23769, 26495, 34776
 o.+ta 33607, 33611, 33615
 o.+tan 33452
 [=55]

OCAKLI: Yeniçeri ocağına bağlı olan yeniçeri:
“Tanzîmat’dan evvelki devirlerde, bütün alâim-i inkıraza rağmen ocaklılar, vezîrâdeler, Anadolu’da, Rumeli’deki derebey oğulları en büyük zevklerini harekât-ı bedeniyyeden alırdı.”
 (o.+lar 21093)

o. 34220
 o.+nın 34235, 34240
 o.+yı 25005
 [=5]

ODA: 1. Bir binanın, özellikle bir evin mutfak, banyo, giriş ve salon dışındaki çalışma, oturma, yatma vb. işlere yarayan, bir veya daha fazla çıkışı olan bölümlerinden her biri:
“O gece annemin hasta (yattığı) salonun yanında bir odada yatıp uyumağı istedim.”
 (o.+da 149)

“Şafak.tan önce uyan-dım bahâr oda.mdaydı”
 (o.+mdaydı 36561)

2. *Kabul odası (salonu): Köşk, konak ve dairelerde misafir kabul edilen büyük oda veya salon, divanhane:
“Dışarda eğlenmekten çekindiği için, konağındaki kabul odasının havasını bozacak bir neşesizliğe meydan vermezdi.”
 (o.+sının 35078)

3. *Oda tutmak: (Bir binada) Belirli bir süre için bir oda kiralamak:
“Sokak üstünde bir oda tuttum. Karşımda küçük bir cami vardı.”
 (o. 755)

o. 756, 2797, 4071, 6805, 6812, 11119, 16578, 18993, 25649, 25658
 o.+da 5, 9, 149, 1308, 3809, 4359, 9212, 25655, 31260, 31942, 32802, 33355, 34138
 o.+daki 6951
 o.+dan 438, 6789, 6847, 25639
 o.+lar 1121, 36986
 o.+ları 651, 754, 7243, 9783, 19148, 29862, 30438, 35390, 35391
 o.+larımızda 19313
 o.+larına 2297, 26181
 o.+larında 6773, 6849, 6968, 15207, 28878, 31965
 o.+larındaki 21252
 o.+larından 1543
 o.+larının 7748
 o.+lı 2620
 o.+ma 2792, 9579, 19974
 o.+mda 16583, 25766
 o.+mın 24159
 o.+mızın 23518
 o.+nın 155, 6945, 11306, 32542, 33777
 o.+sı 1309, 1323, 2620, 6778, 6792, 6794, 25652, 33273
 o.+sıdır 25638
 o.+sına 592, 9644, 20860, 22033, 23823, 26042, 34664

o.+sında 118, 334,2802, 4165, 8522, 9381,
9443, 9904, 10963, 11401, 11493, 18723,
20477, 34103

o.+sındadır 34158

o.+sından 6807, 22719, 33346

o.+sındayız 25648

o.+sını 6795, 11123, 25678

o.+sının 2622, 17177, 33594

o.+ya 6789, 6847, 25639, 25646, 29963,
31104, 35435, 38646

o.+yı 1197, 26043

[=116]

ODALIK: Eskiden bir erkeğin nikâhsız olarak
aldığı kadın, cariye:

“Daha Jön-Türklüğün zuhurundan evvel tevkif
olunmuş ve Bâb-ı Zabtiye **odalıklarıyla** aşinalık
hâsil etmişti.”

o.+larıyla 9995

[=1]

ODÉON: Paris’te tarihî bir Fransız tiyatrosu.

[“Odeon” Antik Yunanda tiyatro ve konser
etkinliklerinin düzenlendiği küçük amfi
tiyatrolara verilen ad]:

“Hür temâşâ sahnesinden sonra Antoine, eserini
kendi nâmına muzâf meşhur temâşâhânedede,
orada mutantan bir devirden sonra da millî
Odéon sahnesinde zaferden zafere yürüttü.”

(o. 31418)

o. 1887, 31410, 31412

o.+da 31411, 31426

o.+dan 2210

[=7]

ODUN: Yakılmak üzere kesilmiş ağaç:

“(Rakofça’da kırçı denilen gece eğlencelerinde
meş’aleler) iki çeşit olurdu. Bir çeşidi, içine
(konulan) çıra ve **odun** parçalarıyla yanan
iptidâi meş’alelerdi.”

o. 618

[=1]

ODUSSEUS: Yunan mitolojisinde İthaka kralı.

Homeros’un derlediği Odusseus destanının
kahramanı:

“Nurullah Ataç, bu içtihadı tefsir ederken beni
Homeros’un ince ve hilekâr kahramanı

Odusseus gibi, Sirene’lerin sesini kendi dinler.”

o. 33013

[=1]

OEDİPUS KRALI: Kral Oedipus Sofokles
tarafından yazılan Yunan tragedyası:

“(…) **Oedipus Kral’ı** sahnede ilahi Türkçemizle
oynarsanız Bilgi Derneği belki kızar.”

o. 31482

[=1]

OEDİPUS: Thebes'in mitolojik kralı:

“Orestes’ler, **Oedipus’lar**, Hamlet’ler,
Alceste’ler gibi örnekler olmazsa bizde ilânihâye
mümessil yetişemez.”

(o.+lar 31876)

o. 32029, 31872

[=3]

OGNE: Fransız sahne sanatkârı:

“Tiyatroyu sahne arkasında ömrünü geçiren
meraklılar gibi seviyorduk. Mounet-Sully, Le
Bargy, Feraudy (...) **Ogne**, De Max, Guitry (...)
adetâ rü’yâlarımıza girerdi.”

o. 2206

[=1]

OĞ-: Ovmak. Elini bir şeyin üzerinde bastıra
bastıra gezdirmek:

“Saz bittikten sonra ney başlar; padişah, herkes
susar, bu istiğrak içinde birdenbire bülbüller
öter, ney susar, padişah ve herkes gözlerini açar
(**oğar**) ağlardı.”

(o.-ar 8029)

o.-up 12981

[=2]

OĞLAN: Erkek çocuk:

“(…) ‘Bu **oğlanı** nefes aldirmeden adam
edeceksin.’ (...) dedi.”

(o.+ı 35555)

o. 12946

[=2]

OĞUL: 1. Cinsiyeti erkek olan evlât:

“Serhad halkı, yabânî, haşîn zannettiğimiz
Erzurum beğlerinin, ağalarının ve onların
oğullarının hemen hepsi çok yontulmuş
insanlardı.”

(o.+larının 34793)

“Yüce dağ.lar gibi.dir gör-düğün iş Türk
oğul.u”

(o.+u 35969)

2. **mec.** Erkek evlat:

“Sultan Abdülhamid Arnavudları seviyordu,
nazlarını çekiyordu, hatırlarını sayıyordu. O
zaman milletin bu gözde **oğulları** Üsküp’de

gerek hükümetten gerekse halkdan,
Avrupalıların gördüğü imtiyazlı muameleyi
görürlerdii.”

(o.+ları 1013)

3. ***Âdem oğlu**: İnsan oğlu, insan nesli, insanlar:
“Ba’zan da cevret-en nice bir **âdem oğul.udur**/
Görmek değil düşünme.ğe bîgâne kal Bırak”
(o.+udur 36447)

o. 2922, 17994, 21736, 30577
o.+a 234, 16691, 25951
o.+anı 34546
o.+dan 25951
o.+lar 15781
o.+ları 209, 556, 1467, 1484, 1942, 2635,
6598, 6834, 9101, 16070, 21082, 26227, 30123
o.+larına 14748, 30092
o.+larını 26494
o.+larının 7382, 11226, 14913
o.+larıydı 13436
o.+u 238, 494, 496, 515, 852, 1412, 1426,
1427, 1427, 1478, 1775, 2217, 3102, 3775,
3929, 4705, 4771, 4773, 4835, 5108, 5112,
5117, 5154, 5339, 5365, 5574, 6170, 6283,
6417, 6825, 6826, 6898, 8032, 10792, 11676,
12496, 17191, 17283, 18197, 19324, 20220,
20589, 20708, 20985, 26020, 26111, 26118,
26948, 29231, 32604, 32728, 34063, 34128
o.+udur 25688
o.+um 7039, 26364, 26949, 34073, 34543
o.+uma 25090
o.+umu 16975
o.+una 6156, 9870, 26024, 34530, 34735
o.+undan 15743, 15747, 25950
o.+unu 875, 1481, 12943, 13061, 18332,
34531, 34558
o.+unun 2549, 14291, 34067, 38984
o.+unuz 19912, 19953
o.+uydu 514, 1411, 1494, 1529, 2187
o.+uyla 15769
o.+uymuş 3911
o.+uyum 6287
[=124]

OĞUL-: Ovulmak:

“Ceset mürekkeple **oğulmuş** gibi siyahdı, siyah
tunçtan bir heykele benziyordu.”

o.-muş 10757

[=1]

OĞUŞTUR-: Ovuşturmak. Elleriyle sürterek
ovmak:

“Yazı masamın başına geçtiğim zaman hâlâ
gözlerimi **oğuşturuyordum.**”

(o.-uyordum 6591)

o.-arak 17295

o.-up 16810

[=3]

OĞUZ: 1. Oğuz Kağan:

“Selîm Türklüğün timsâlidir; onunçün en ziyâde
onu sevmiş ve yalçın yüzünü bir kaya parçasına
benziyen bir cümleye haketmiş Selîm Türklüğün
tam timsâlidir. Bu tahsis Selîm'in büyük babası
Fâtih'i ve sırayla birbirinden daha yüksek
tepeler gibi giden, tâ **Oğuz**, Karahan'a kadar,
bütün Türk pâdişâhlarını bir an soldurmaz.”
(o. 25679)

2. Oğuz Türkleri:

“Fakat Bizans tarihleri 1300 senesinde artık
Peçenek, **Oğuz** ve Kumanlardan
bahsetmiyorlar.”

(o. 4756)

o. 4549, 4754, 30442

o.+un 30467

[=4]

OĞUZ BEY: Halide Edip'in roman
kahramanlarından biri:

“Lâkin Halide Hanımın kahramanı **Oğuz Bey**
Tatar değil, yeni Türklüğün menşe'lerini
ararken, yakan, yıkan Tatar fâtihlerinden sonra
gelen hem fâtih hem bânî, Türklerde tevakkuf
ediyor.”

o. 30483

[=1]

OĞUZLAR: Oğuz Türkleri:

“Şimalden Rumeli'ye inmiş olan Peçenekler,
Kumanlar, **Oğuzlar** ve Vardar Türkleri bazan
Bizans'a doğru akın hâlinde bulundular.”

(o. 4503)

o. 4550, 4748, 5929

o.+ın 4514, 4519

o.+la 5035, 5053

[=8]

OH: Beğenme, hayranlık duygularını belirten bir
söz:

“-**Oh...** Azizim, siz pek mes'ûd bir memlekette
doğmuşsunuz, dedi.”

(o. 19905)

“**Oh** Yüksek.lere bak Mezhereînûrânûr”

(o. 39132)

o. 26046, 39122, 39127, 39176

[=6]

OK: Yay denilen âletle fırlatılan ve ucunda sivri bir demir bulunan ince kısa değnek, tir, sehim, nâvek:

“Her kapının üzerinde sağda bir buğday demeti gibi belinden bağlı **oklar** menkuştur; bu oklar, o vakte kadar Katolik Krallar'ın vâris olarak birleştirmeye muvaffak oldukları İspanyol hükümdarlıklarıdır.”

(o.+lar 19185)

“Kal-saydı terkeş.imde bugün tek bir altın **ok**”

(o. 36420)

o. 13930, 17489, 17503, 21374, 30488, 35606, 36308, 36310, 36314, 36320, 37066, 38544, 38546, 38562, 38581, 38591

o.+a 25947

o.+lar 19174

o.+lardan 27341

o.+larını 25945

o.+tu 36328

o.+u 36324

o.+una 13929

o.+unu 28078

[=26]

OKKA: Ar. 1283 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü birimi, kıyye:

“Lâkin bilirsiniz ki bu şiir cevheri de pek nâdir bir şeydir; **okkayla**, batmanla bulunmuyor.”

o.+yla 20612

[=1]

OKKALI: Kilosu fazla olan, ağır çeken:

“İsimleri olup da cisimleri olmayan fikir adamlarının böyle kademe kademe uğradıkları ithamlara, isimleri gazetelerde görülmeyen, fakat cisimleri **okkali**, müreffeh, müsterih iş adamları uğramadılar.”

o. 17044

[=1]

OK MEYDANI: İstanbul'un Kağıthane ve Şişli ilçelerine bağlı bir semt:

“Yeniçerinin bile dem-i intizârında Nizâm-ı Cedîd'e fırlattığı itiraz: ‘Biz destiye kurşun atar, keçeğe kılıç çalarız’dı. İstanbul'da **Ok Meydanı**, taşra şehirlerinde asır-dîde cirit meydanları vardı.”

o. 21097

[=1]

OKŞA-: 1. Elini bir şey üzerinde hafif hafif gezdirmek:

“Neşet Efendi sakalını **okşayarak**: ‘Nasıl bir adamdı?’ diye cümlemi bir daha düşünerek tekrâr etti.”

(o.-yarak 34533)

“Etrâf.ı **okşa-yor** mayıs.in tâze rüzgâr.ı”

(o.-yor 35957)

2. ***Gönlünü okşamak**: Birini hoş bir söz veya davranışla sevindirmek, iltifat etmek:

“Yâni insanları yalnız **gönüllerini okşayarak**, menfaatlerini kollayarak dâima bir dostluk havası içinde yaşatarak idare etmek mümkün olamazdı.”

(o.-yarak 3630)

o.-dı 10123

o.-makla 33455

o.-mayan 20755

o.-r 30176

o.-yan 17822

o.-yarak 3622

o.-yor 21893, 28289

o.-yorlar 29831

[=12]

OKU-: 1. Bir yazıda anlatılmak istenen manayı anlamak, öğrenmek:

“Hüseyn Câhid'in târihe dâir bir makalesini **okurken**, Paris'de, 1905'e doğru, Türklüğü öğrenmeye ilk heves ettiğim sıralarda vird edindiğim muharebelerden biri hatırıma geldi.”

(o.-rken 26208)

2. Bir metni seslendirmek, yüksek sesle kırâat etmek:

“Şiiri her okuyanın **okuyuşu** şahsî ve ayrıdır.”

(o.-yuşu 27385)

3. (Şarkı, türkü vb. ni) Sesli olarak nağme ile söylemek:

“Mûsikîde tegannî eden ve çalan notadan, yâni eserin asıl hüviyetinden bir milimetre ayrılmaz. Böyleyken tegannî edenler ve çalanlar arasında bu farklar nereden geliyor? Bunun cevâbı basittir. Çünkü beste bir sanat eseri ise onu **okumak**, yâhut da çalmak da ayrı bir sanat eseridir.”

(o.-mak 27389)

“*Dîğ̃er arap kasîdeserâ.lar da muttasıl/
Yâlel terennüm.üyle oku-rmuş fasıl fasıl*”
(o.-rmuş 37144)

4. Söylemek, demek:

“*Âvâre bir neşîde oku-rdu sımâh.uma*”
(o.-rdu 39194)

5. ***Lânet okumak**: Lânetle anmak, lânete uğramasını dilemek:

“*Hâlâ Leboeuf’un ismi anılsa her vatanperver
Fransız lânet okur.*”
(o.-r 27064)

6. ***Rahmet okumak**: (Bir kimseye merhamet etmesi ve bağışlaması için) Allah’a dua etmek, Allah rahmet eylesin demek:

“*DevriSultanSelîm.i yazmak için/
Seyfimeslûl kul-dı hâme.sini/
Halk YahyâKemâl.e rahmet oku-r/
Gûşet-erken Selîmnâme.sini*”
(o.-r 38013)

o.-du 1693, 9919, 10722, 11626, 21032,
31056, 34471
o.-duğu 8310, 27410, 31042
o.-duğum 2078, 2081, 2153, 17374, 17446,
19300, 30387
o.-duğumu 20326
o.-duğumuz 5372, 12475, 22703, 26700,
30725, 31047, 33257
o.-duğundan 18563, 20079
o.-duğunu 22152
o.-duğunuz 21619
o.-duk 10664, 13244, 22014
o.-dukça 30104, 32188
o.-dukdan 24426, 24442
o.-dukları 3437, 12373, 27271, 27303, 29964
o.-duklarım 25349, 25410
o.-duklarımdan 25192
o.-duklarımin 19229
o.-duklarını 3906, 4361, 19463
o.-duktan 1357, 2605, 12652, 28465, 28474,
29409, 30172, 30192, 31078, 31154, 32150
o.-dum 599, 761, 1349, 2936, 3360, 6253,
6555, 7372, 7401, 7794, 8497, 8843, 8917,
9220, 9225, 9533, 10501, 11209, 11253, 11328,
12096, 17455, 19356, 19843, 19915, 20410,
20435, 20448, 20591, 25140, 29241, 29855,
30107, 30180, 30388, 31039, 32148, 32528
o.-dumdu 30184
o.-madı 22694

o.-madığı 27409, 32169
o.-madığım 2251
o.-madıkları 19333
o.-madıysa 12854
o.-mağa 1304, 19263, 30287, 30334, 32188
o.-mağı 2173
o.-mak 42, 490, 1359, 2112, 2212, 6459,
7284, 9899, 10720, 11033, 24679, 26808,
27274, 27276, 27285, 27379, 27400, 27401,
27407, 27411, 28366, 28548, 32953, 34578,
35088
o.-makla 1330, 13224, 19255, 19792, 32946,
34956, 35605
o.-makta 2195, 2213, 20415, 20418, 31040
o.-maktan 20434, 27283, 34564
o.-maktır 19814, 27399, 32238
o.-mamak 8359, 29948
o.-mamış 8902, 28618
o.-mamıştı 9881
o.-mamıştır 27273
o.-manın 27316
o.-ması 1419, 28084
o.-masını 1692, 34543
o.-masıyle 28084
o.-maya 728, 1429, 9340, 11004, 13570,
29918
o.-mayacaktım 22010
o.-mayı 690, 9864
o.-mayımız 29218
o.-maz 26220
o.-mazdı 10861
o.-mazlardı 8345
o.-muş 1331, 1460, 1597, 2188, 6193, 7209,
7284, 11004, 16679, 18581, 19340, 19523,
19530, 20097, 20414, 26341, 27678, 30101,
31134
o.-muşdum 1297, 19353
o.-muşken 28927
o.-muşların 721
o.-muşluğu 1310
o.-muştu 8395
o.-muştum 1356, 2079, 3026, 8861, 8930,
9285
o.-muştur 24890
o.-muyor 28075, 33112
o.-muyorlardı 8349
o.-muyorsun 31072
o.-muyorum 29858

o.-nan 32285
o.-r 6325, 10643, 17398, 20436, 22012,
25735, 26220, 27054, 27405, 28692, 28945,
31137
o.-rdu 335, 337, 683, 6478, 9865, 30329
o.-rdum 1206, 2077, 30285
o.-rken 2005, 2159, 6885, 8067, 10507,
10550, 16934, 20390, 20727, 21774, 23496,
26194, 28211, 28246, 28350, 28472, 28595,
29063, 30224, 30269, 30360, 30384, 30618,
30692, 30698, 31085, 31195, 31250, 31343,
33078, 33176, 33247, 38253
o.-rlar 35548
o.-rlardı 518
o.-rlarsa 28052, 28059
o.-rum 29287
o.-ruz 27900
o.-sa 10861
o.-sak 28143
o.-salar 19463
o.-saydı 32879
o.-sunlar 28612, 29963
o.-ya 6500, 6500, 31939, 31939
o.-yabileceği 31126
o.-yabileceğimiz 22007
o.-yabilir 27269
o.-yabiliriz 23658
o.-yabilmek 7995, 27277, 27316
o.-yacağım 20592
o.-yacağız 15291, 21651
o.-yacak 20418, 27281, 28030, 30724, 34545
o.-yalım 27304
o.-yamadım 30365
o.-yamazdı 34583
o.-yamıyacağı 34789
o.-yamıyor 31060
o.-yan 3453, 8019, 9285, 19491, 20929,
21307, 24309, 24896, 26159, 26198, 26219,
27282, 27318, 27343, 27387, 28074, 28075,
30532, 31137, 32121, 33240
o.-yana 5869
o.-yanın 27375
o.-yanlar 14004, 14315, 15441, 16872,
22503, 26788, 27390, 27871, 28086, 31163,
31164, 31921, 32657, 33182, 33232
o.-yanlardan 15441
o.-yanları 32951
o.-yanların 21859, 31926

o.-yanlarla 27390
o.-yaokuya 2156
o.-yarak 19457, 21869, 34061, 34501
o.-yayım 30687
o.-yor 196, 4361, 6336, 6865, 22794, 26775,
28226, 28350, 29065
o.-yordu 7992, 21618, 22012, 21847
o.-yorduk 30057
o.-yordum 2073, 2149, 2184, 7456, 7662,
9214, 10866, 20115, 24711
o.-yorlar 19445, 22104, 24341, 27242, 28843
o.-yormusun 29854
o.-yormuş 31069
o.-yorsam 2013
o.-yorsunuz 21624
o.-yorum 3336, 20407, 20596, 21646
o.-yoruz 22703, 28811, 29918
o.-yub 27712
o.-yunca 6684
o.-yunuz 20815, 25414
o.-yup 2959, 3774, 9633, 25849, 27853
o.-yuşla 9815
o.-yuşta 27306
o.-yuşu 27374, 27375
[=410]
OKUMA: Okumak işi:
“*İsâ Bey Câmî’nde annemin ruhuna hemen her
akşam Yasin okumaya başladım. Müslümanlık
âlemine o kapıdan girdim, diyebilirim.*”
(o.-maya 728)
o. 19253, 22123, 26499, 27396
[=4]
OKUN:- 1. Bir yazının ne olduğu gözle
çözülmek veya yüksek sesle söylenmek:
“*Çingenelere dâir, Filibelilerle uzun boylu
görüştük. Tabî onlar da cemâat-i islâmiyye’den
sayılıyorlar. Mekteplerinde Türkçe ve Kur’an
okunuyor.*”
(o.-uyor 944)
2. Öğrenilmek, anlaşılmaq:
“*Dün bir Fransız arkadaşıla, son zamanlarda
çok itibarda olan ve harıl harıl okunan romancı
ve nâsir Celine’den bahsediyorduk.*”
(o.-an 2434)
3. (Bir metin) Seslendirilmek, yüksek sesle
kıraat edilmek:
“*Selim’in Hırka-i Saâdet önünde okuttuğu
Kur’ân ki hâlâ okunuyor!*”

(o.-uyor 6963)

“Yüz fetih şî'r.i **okun-dukça** çelik tel.lerden”

(o.-dukça 35980)

4. (İlahi, mevlit) Nağme ile söylenmek:

“Eğer Rûm'un revânında görürsem ben dilârâyı diye hâlâ mânâsını pek iyi kavrayamadığım ve makamla **okunduğunu** o zaman öğrendiğim bu ilâhî'yi o Muhammediyye'de görmüştüm.”

(o.-duğunu 694)

“Millî hareketin tamamıyla muzafferiyeti için Ayasofya'da, Beyazıt'ta, Eyüp Sultan'da mevlitler **okundu**, nusret duaları edildi.”

(o.-du 13862)

5. ***Esâmesi okunmamak**: Kendisine önem verilmeyip adı bile anılmamak:

“Devlet Rumeli'ye hâkimken Türk'ün **esâmesi okunmazdı**. Bilhassa Arnavud kardeşlerimizin millî faziletleri dillerde destandı.”

(o.-mazdı 1060)

o.-a 27329, 27329

o.-abilir 27266, 28073

o.-acak 8372

o.-amaz 27267, 27285, 28073

o.-amazlar 30199

o.-amiyacağı 27317

o.-an 2433, 6476, 6497, 6970, 8346, 10306,

22148, 22266, 22496, 32284, 32290, 34481

o.-du 6968

o.-duğunu 694, 6938

o.-ması 6878

o.-maya 7977

o.-mayacakları 8373

o.-maz 3048, 35923

o.-muş 3980, 6886, 6939, 22073, 28436

o.-muştur 23655

o.-sun 28359

o.-unca 11084

o.-ur 6948, 27329, 29023, 32005

o.-ursa 32704

o.-uyor 943, 6479, 6881, 6884, 6886, 6955, 6956, 10560, 21808, 22224, 22825, 30653

o.-uyordu 6942, 11269

o.-uyorsa 16914

[=61]

OKUNUL-: Okunma işine konu olmak:

“Demek ki onun nasıl **okunulacağı** zâten kendisinde mevcuttur.”

o.-acağı 27377

[=1]

OKUR: Okuyucu, okuyan, kari:

“Meselâ Fransız lisânında bugün gördüğümüz bolluktaki yazıları, **okurlarına** o kadar merak veren kuvvetleriyle, birdenbire Türkçeye geçirmek muhaldir ve muhal ender muhaldir.”

(o.+larına 29990)

o.+lar 6478

o.+ların 29990

[=3]

OKUR-YAZAR: Öğrenim görmüş, okuyarak bilgisini genişletmiş, okumuş, tahsilli (kimse): “Diyâr-ı Rum, Sultân-ı Rum, Şâir-i Rum tabirleri ve bütün memlekete sadece Rum tabiri, **okur yazarlar** tarafından yazılır veyahut söylenirdi.”

(o.+lar 4997)

o. 8175, 8177, 18016, 26532, 28625, 29402, 32255, 33098

o.+larımız 32583

o.+larına 32577

[=10]

OKUT-: 1. Okuma işini yaptırmak:

“Onun karşısında kıraat kitabından o bahçe tasvirini bir daha **okuttu**.”

(o.-tu 602)

2. Okumasını, öğrenim görmesini sağlamak:

“Anadolu'nun, Rumeli'nin her tarafında bizden başka kimseleri olmayan kırk bin şehit çocuğunu, derler, toplar, giyindirir, kuşandırır, besler ve **okuturduk** ve bu iş hiç güç olmazdı.”

(o.-urdurduk 13102)

o.-acak 25862

o.-dun 2308

o.-mak 34531

o.-mazdı 27197

o.-muş 9309, 33362

o.-tu 8498, 13879, 21670, 32577

o.-tuğu 6954, 6955, 23279

o.-tukları 27304

o.-up 26414

o.-uyor 28076

o.-uyordu 484

o.-uyorlar 31065

[=20]

OKUTUL-: Okunması sağlanmak, okunma işi başkasına yaptırılmak:

“Fransız mekteplerinde çocuklara şâir Alfred de Vigny'nin ‘Kurdun Ölümü’ diye meşhur bir şiiri **okutulur.**”

(o.-ur 13698)

o.-an 9675, 29125

o.-urdu 19257

[=4]

OKYANUS: Ar. Karaları birbirinden ayıran engin deniz, bahr-i muhit, umman:

“Bir sadefin içinde **okyanus'un** bütün uğultusu hissedildiği gibi, Türkçeyi ifâde etmeği der-uhde eden sanatkârın kalbinde de bütün şiirimiz öyle uğuldmalıdır.”

(o.+un 27432)

o.+a 22501

o.+lar 20951

o.+un 20440

[=4]

OL: Üçüncü tekil şahıs zamiri ve işaret sıfatı

“o”nun eski şekli:

“Biz **ol** âşık.larız kim dâğ.umız merhem kabûl etmez”

(o. 37848)

o. 36462, 36555, 36847, 37483, 37596, 37598, 37709, 37759, 38119, 38119, 38224, 38254, 38268, 38406, 39116, 39116, 39285

o.+madın 37473

o.+sa 36323

o.+sun 38889

[=21]

OL-: 1. Meydana gelmek, vuku bulmak:

“Kahlenberg'den yalnız Viyana değil, bütün ova ayak altındadır. Acaba ne **olmuş** dersiniz? Osmanlılar Viyana'yı ikinci defa olarak ve bu defa kat'iyen zapt etmek azmiyle muhasara etmiş olduklarına göre, onların tehaşşüd noktalarını bir yere hasretmek doğru olmaz tabî.”

(o.-muş 25089)

2. Gerçekleşmek, tahakkuk etmek:

“Ahmed Eyüb Paşa'nın bu mektebi açtırması kadar Üsküb'e iyilik **olamazdı.**”

(o.-amazdı 578)

3. (İsimlerden sonra geldiğinde) ... hâline gelmek:

“Yegâne muhitimiz olan İstanbul'da tahsil görerek yetişseydi, bu adam, bu milletin en

(üstün) fikir ve fazilet adamlarından biri **olabilirdi.**”

(o.-abilirdi 1403)

“Nihayet Fâzıl Ahmed Paşa vefat edince, onun yerine tabîatiyle sadrâzam **olmuştu.**”

(o.-muştu 25219)

4. Bulunmak, var olmak:

“Eğer bir kavmin kıymeti gaye-i emelinin kıymeti kadar **olduğu** doğru ise kendiniz de General Langlois gibi memleketinize hizmet etmiş ve onun gibi o vatana kesb-i liyâkat eylemiş olduğunuzdan emîn olabilirsiniz.”

(o.-duğu 22432)

5. (Zaman bildiren kelimelerle) Gelip çatmak, yaklaşmak:

“Art-arak gönül.ümün aydınlık.ı her sâniye.de/ Bir mehâbet.li sabâh **ol-du** Süleymâniye.de”

(o.-du 35635)

6. (Bir şeye) Sâhip olmak:

“Ada-mış sev-diği Allâh.ına bir böyle yapı/ En güzel mâbed.i **ol-sun** diye en son dîn.in/ Bu.dur öz şekil.i hayâl et-tiği mîmâri.nin”

(o.-sun 35654)

7. ***Pahalya mâl olmak**: Elde edilmesi veya meydana getirilmesi için düşünülen çok emek harcanmış olmak, karşılığında gerekenden fazla yük altına girilmiş olmak:

“Bu iki meşhur hatânın neticeleri hesap edilse şüphesiz İmparator Wilhelm'inki gerek kemmiyet gerek keyfiyet itibariyle Almanya'ya daha çok **pahalya mâl olmuştu.**”

(o.-muştu 27069)

8. ***Olan biten**: Olmuş ve olmakta olanlar, cereyan edenler, olup bitenler:

“Mihran Efendi fazla sabredemedi; Sabah'ı Peyam'dan ayırarak, kendini **olan bitenden** tenzih ederek Ali Kemal'den ayrıldı.”

(o.+an 10392)

9. ***Olduğu gibi**: Nasıl ise öyle, aynen:

“Sermayeyi taksim edilmeksizin **olduğu gibi** kabul edersek ve faizleri altın olarak ödersek Fransa'dan istikraz edebileceğimize asla inanmayınız!”

(o.+duğu 11525)

10. ***Hiç olmazsa**: En az, en azından:

“O zamana kadar, Türk milletini harpten fazla yoran bu uzun mütarekenin malî ve iktisadî zararlarına mukabil **hiç olmazsa** Türk birliği

fikrinin daha ziyade efkâra yerleşeceğini ümit ederiz.”

(o.+mazsa 11929)

11. ***Olsa olsa**: Ancak, nihâyet, olsun olsun:

“O manzumede, hadd-i zâtında mevcûd olmayan şîir cevherini o inşadçı ilâve edemez. **Olsa olsa** mevzun cümlelerden mürekkep bir parçayı iyi kıraat etmiş olur.”

(o.-saolsa 27299)

12.1. ***Adam olmak**: İş gücü, mevki ve itibar sâhibi olmak:

“Bana dürüst tavırla birçok nasihatler verdi; **adam olmalı**, yetişmeli, mektepleri muhakkak ikmâl etmeli diye yol gösterirken Sultan Abdülhamid idâresinin ahlâkına ve ruhuna taş atar gibi konuşuyordu.”

(o.-malı 1510)

12. 2. ***Adam olmak**: Şahsiyet sâhibi ve iyi insan olmak:

“(…) ‘Bu kadarı kâfi! Bu kadarı kâfi! Bu delikanlılar nasıl olsa **adam olurlar**, sen merâk etme!’ dedi ve geçti.”

(o.-urlar 34623)

o. 7039, 7227, 7264, 10190, 10195, 33613, 20339, 23382

o.-a 2447, 23785

o.-abildim 6693

o.-abileceği 4796, 8972, 14743

o.-abileceğine 24169

o.-abileceğini 2877, 8794, 9154, 9636, 14645, 14924, 18669, 19611, 26275, 29965, 31485, 33685, 33715, 35385

o.-abilecek 10260, 13967, 14272, 16800, 17588, 18091

o.-abileceklerden 33662

o.-abileceklerdir 24533

o.-abilecekmiş 3088

o.-abilir 927, 1969, 2394, 5533, 5816, 8053, 8067, 8159, 9507, 10686, 12032, 13370, 13497, 13821, 13971, 14263, 14618, 15702, 15802, 16256, 16470, 17657, 17941, 17956, 18552, 19620, 21468, 21715, 21855, 24244, 24382, 28449, 29307, 29316, 29362, 29364, 30761, 32026, 32040, 32783, 32846, 33738

o.-abilirdi 1402, 2121, 4228, 10863, 13808, 17206, 18322, 26143, 26480, 26823, 30216, 32362

o.-abiliriz 18504

o.-abilirler 16053, 16655, 17661, 19045

o.-abilirmi 24162

o.-abilirmiş 841

o.-abilirmiydi 33689

o.-abilirse 16470

o.-abiliyor 17867, 20602, 25843, 25850

o.-abilmek 3284, 15078, 19099

o.-abilmesi 5291, 5926, 13352, 17957, 27779

o.-abilse 14834

o.-abilsin 12153

o.-acağı 4775, 5010, 5347, 11884, 12953, 14362, 14929, 15856, 15999, 16174, 18540, 18858, 21558, 22355, 24301, 33511, 34087

o.-acağım 21644, 22806

o.-acağımı 35577

o.-acağımızı 32988

o.-acağına 2901, 2912, 2926, 3549, 17203, 18785, 24795, 26271

o.-acağında 8708

o.-acağından 4347, 19900, 33551

o.-acağını 147, 458, 1767, 1773, 1810, 2657, 2927, 3648, 9336, 9644, 10182, 10869, 14509, 15978, 16607, 18681, 19609, 19673, 20910, 24465, 25311, 25871, 26362, 26653, 26859, 26873, 27207, 28141, 29937, 30348, 33577, 33607, 33817, 33898, 33964, 35360

o.-acağız 18253, 23494, 34727

o.-acak 2841, 2868, 3466, 3875, 3912, 4319, 4496, 5579, 6044, 7603, 8150, 8151, 11480, 11945, 12050, 12581, 12648, 14280, 15420, 15949, 15979, 16046, 16262, 17666, 17880, 18543, 18676, 20747, 21045, 21915, 23280, 23844, 24183, 24908, 25054, 25620, 26469, 26519, 31008, 31130, 31429, 31757, 32451, 33830, 34101, 34248, 34393, 34745, 34965

o.-acaktır 29003

o.-acaklar 5794, 25039, 38374

o.-acaklardır 19574

o.-acakları 15051, 20152

o.-acaklarım 2741

o.-acaklarını 13590, 18488, 25863

o.-acakmıdır 29838

o.-acaksa 11385

o.-acaksın 38478, 38498, 38510

o.-acaksınız 23503

o.-acaktı 5216, 5219, 23879, 25102, 25977, 32547

o.-acaktım 11247

o.-acaktır 5793, 6749, 8121, 14870, 18846, 19018, 20166, 20275, 20455, 20624, 25080
o.-agelen 14360
o.-aldan 38234
o.-alı 13499, 14547, 16697, 21058, 22913, 27530, 27565, 31600, 37394, 37395, 37397, 37399, 37401, 37403
o.-alım 26465, 39138, 39139, 39140, 39141
o.-alu 28005
o.-amadı 4676, 5196, 11040, 12280, 12562, 12575
o.-amadığı 10107, 16258
o.-amadığımız 15198
o.-amadık 19615
o.-amadılar 12195, 13644, 26406
o.-amamıştır 5511
o.-amayacağı 17577
o.-amayacağını 9006, 9787, 13140, 13587
o.-amayacak 21949
o.-amayışından 26834
o.-amayız 18834
o.-amaz 3633, 3882, 3965, 8161, 8165, 8300, 8837, 11960, 12122, 12135, 12465, 12629, 13958, 14366, 14618, 14772, 15717, 16393, 16854, 17587, 18526, 22241, 23280, 24170, 24689, 29308, 29312, 29378, 29395, 30022, 32291, 32846, 32856, 33154, 37739, 38442, 38443, 38444, 38445
o.-amazdı 578, 4300, 11450, 14771, 15949, 20620, 23667, 32214
o.-amazdım 1524, 9391
o.-amazlar 13946, 14411, 15815, 19718, 33236
o.-amazlardı 12197, 25118
o.-amıyor 17580, 31462
o.-amıyordu 25353
o.-amıyorlardı 6566
o.-amıyoruz 31118
o.-an 29, 45, 49, 49, 92, 139, 242, 247, 278, 305, 399, 407, 410, 418, 438, 453, 484, 511, 581, 585, 620, 623, 624, 638, 657, 851, 912, 915, 945, 957, 969, 1009, 1024, 1063, 1068, 1083, 1083, 1108, 1117, 1148, 1158, 1179, 1189, 1197, 1209, 1215, 1230, 1244, 1275, 1280, 1292, 1323, 1325, 1356, 1382, 1400, 1453, 1456, 1456, 1552, 1580, 1647, 1669, 1735, 1764, 1775, 1782, 1823, 1938, 1945, 1949, 2064, 2163, 2213, 2235, 2237, 2267, 2320, 2358, 2398, 2401, 2421, 2428, 2432, 2467, 2507, 2578, 2586, 2589, 2598, 2600, 2621, 2667, 2670, 2673, 2708, 2791, 2800, 2847, 2903, 2905, 2945, 2971, 2972, 3153, 3154, 3198, 3209, 3214, 3218, 3242, 3303, 3306, 3355, 3359, 3390, 3483, 3520, 3568, 3594, 3599, 3599, 3601, 3602, 3602, 3611, 3625, 3626, 3637, 3645, 3676, 3680, 3688, 3694, 3705, 3732, 3738, 3752, 3755, 3759, 3767, 3769, 3813, 3875, 3883, 3891, 3900, 3904, 3929, 3935, 3936, 3980, 4027, 4045, 4187, 4202, 4224, 4238, 4269, 4271, 4275, 4296, 4299, 4398, 4458, 4488, 4490, 4491, 4500, 4504, 4516, 4530, 4541, 4548, 4550, 4552, 4564, 4567, 4570, 4582, 4598, 4603, 4606, 4615, 4625, 4631, 4652, 4665, 4689, 4691, 4792, 4800, 4817, 4819, 4832, 4833, 4852, 4854, 4867, 4874, 4882, 4887, 4891, 4934, 4936, 4958, 4995, 5006, 5028, 5035, 5041, 5045, 5048, 5054, 5071, 5103, 5116, 5148, 5161, 5164, 5175, 5184, 5197, 5265, 5276, 5338, 5410, 5420, 5440, 5440, 5461, 5463, 5475, 5534, 5538, 5601, 5609, 5612, 5627, 5642, 5653, 5679, 5688, 5689, 5698, 5750, 5783, 5791, 5797, 5799, 5888, 5894, 5931, 5950, 5967, 5983, 5987, 6048, 6049, 6061, 6070, 6077, 6122, 6156, 6170, 6172, 6234, 6291, 6347, 6375, 6388, 6484, 6590, 6600, 6630, 6638, 6717, 6807, 6844, 6854, 6872, 6889, 6898, 6907, 6915, 6917, 6939, 6943, 6972, 7000, 7015, 7072, 7086, 7089, 7125, 7133, 7153, 7165, 7191, 7245, 7289, 7298, 7353, 7357, 7416, 7558, 7561, 7605, 7639, 7658, 7660, 7771, 7791, 7830, 7838, 7857, 7947, 7948, 7951, 7957, 7969, 7993, 8001, 8074, 8153, 8173, 8195, 8265, 8266, 8296, 8322, 8333, 8334, 8337, 8344, 8372, 8374, 8381, 8415, 8426, 8508, 8546, 8559, 8590, 8640, 8652, 8670, 8686, 8689, 8724, 8749, 8759, 8770, 8799, 8885, 8946, 8950, 8996, 9003, 9092, 9100, 9103, 9201, 9235, 9343, 9345, 9380, 9410, 9414, 9417, 9436, 9547, 9568, 9667, 9708, 9780, 9789, 9819, 9825, 9867, 9890, 9894, 9930, 9948, 9956, 10033, 10066, 10075, 10103, 10162, 10187, 10265, 10275, 10320, 10359, 10363, 10385, 10451, 10454, 10547, 10559, 10571, 10581, 10653, 10660, 10669, 10676, 10718, 10738,

10742, 10767, 10768, 10788, 10798, 10809,
10911, 10922, 10983, 11049, 11055, 11098,
11108, 11129, 11202, 11221, 11253, 11289,
11291, 11308, 11340, 11361, 11498, 11536,
11582, 11757, 11784, 11892, 11902, 11907,
11908, 11914, 11927, 11942, 11964, 11973,
11977, 12001, 12023, 12041, 12188, 12193,
12239, 12251, 12339, 12352, 12383, 12394,
12448, 12527, 12546, 12557, 12572, 12583,
12587, 12649, 12675, 12704, 12724, 12869,
12983, 13034, 13041, 13097, 13103, 13134,
13179, 13185, 13205, 13208, 13224, 13240,
13327, 13362, 13369, 13439, 13599, 13654,
13694, 13715, 13744, 13763, 13778, 13807,
13868, 13870, 13889, 13902, 13923, 14026,
14059, 14062, 14071, 14075, 14086, 14111,
14123, 14166, 14265, 14270, 14271, 14274,
14318, 14359, 14392, 14403, 14416, 14502,
14506, 14526, 14526, 14575, 14613, 14634,
14673, 14704, 14724, 14725, 14729, 14742,
14773, 14781, 14844, 14858, 14877, 14947,
14961, 14962, 14963, 15022, 15030, 15030,
15042, 15046, 15053, 15055, 15068, 15075,
15093, 15102, 15107, 15130, 15132, 15144,
15163, 15166, 15170, 15255, 15267, 15295,
15328, 15338, 15374, 15378, 15395, 15407,
15423, 15474, 15591, 15697, 15703, 15708,
15715, 15813, 15834, 15836, 15839, 15865,
15885, 15887, 15907, 15963, 15970, 16026,
16043, 16048, 16059, 16108, 16109, 16121,
16262, 16282, 16369, 16379, 16392, 16398,
16487, 16491, 16564, 16566, 16688, 16732,
16733, 16789, 16804, 16848, 16942, 16958,
16985, 16994, 17000, 17027, 17091, 17105,
17159, 17165, 17169, 17171, 17189, 17198,
17215, 17233, 17268, 17276, 17279, 17308,
17377, 17393, 17434, 17444, 17492, 17494,
17512, 17554, 17598, 17645, 17683, 17710,
17716, 17747, 17763, 17806, 17872, 17882,
17942, 17945, 17955, 17962, 18036, 18040,
18070, 18075, 18123, 18178, 18189, 18213,
18239, 18246, 18280, 18295, 18310, 18363,
18418, 18428, 18468, 18494, 18712, 18726,
18741, 18795, 18803, 18822, 18889, 18890,
18891, 18934, 18936, 18940, 18967, 18992,
18999, 19006, 19006, 19052, 19065, 19081,
19089, 19154, 19157, 19158, 19172, 19184,
19208, 19216, 19323, 19325, 19329, 19338,
19387, 19410, 19427, 19444, 19447, 19449,
19476, 19522, 19526, 19651, 19711, 19757,
19786, 19794, 19802, 19828, 19839, 19889,
19895, 19901, 20126, 20213, 20271, 20279,
20283, 20491, 20532, 20534, 20679, 20689,
20694, 20702, 20714, 20723, 20745, 20750,
20791, 20949, 20961, 20963, 21170, 21196,
21199, 21212, 21287, 21595, 21991, 22039,
22130, 22330, 22335, 22337, 22340, 22370,
22371, 22408, 22413, 22581, 22599, 22606,
22613, 22620, 22623, 22632, 22634, 22677,
22819, 22916, 23029, 23054, 23098, 23356,
23371, 23567, 23592, 23618, 23623, 23635,
23656, 23662, 23680, 23701, 23737, 23765,
23779, 23788, 23790, 23794, 23796, 23798,
23804, 23811, 23821, 23823, 23826, 23831,
23915, 23918, 23934, 24015, 24074, 24193,
24219, 24222, 24306, 24308, 24351, 24351,
24353, 24368, 24412, 24435, 24462, 24516,
24527, 24547, 24563, 24573, 24623, 24657,
24678, 24753, 24798, 24799, 24833, 24835,
24835, 24933, 24966, 24994, 25061, 25086,
25092, 25119, 25138, 25163, 25165, 25189,
25198, 25200, 25219, 25233, 25242, 25243,
25263, 25265, 25282, 25291, 25304, 25332,
25334, 25343, 25361, 25374, 25400, 25407,
25430, 25448, 25453, 25468, 25488, 25502,
25550, 25579, 25593, 25596, 25611, 25653,
25670, 25671, 25674, 25684, 25708, 25718,
25767, 25806, 25810, 25885, 25890, 25953,
25970, 26079, 26136, 26138, 26227, 26238,
26246, 26419, 26463, 26471, 26475, 26499,
26586, 26604, 26635, 26676, 26699, 26779,
26818, 26875, 26904, 26958, 26986, 26992,
27041, 27050, 27080, 27086, 27123, 27134,
27214, 27270, 27280, 27306, 27346, 27355,
27361, 27366, 27370, 27372, 27398, 27399,
27400, 27404, 27405, 27409, 27413, 27424,
27484, 27516, 27542, 27548, 27550, 27551,
27562, 27566, 27573, 27586, 27601, 27605,
27623, 27643, 27667, 27669, 27677, 27683,
27750, 27756, 27784, 27806, 27823, 27840,
27849, 27901, 27911, 27935, 27941, 28020,
28025, 28036, 28052, 28054, 28311, 28339,
28339, 28388, 28393, 28397, 28402, 28409,
28420, 28425, 28434, 28446, 28530, 28555,
28578, 28583, 28624, 28664, 28669, 28672,
28721, 28852, 28908, 28931, 28936, 29002,

29042, 29093, 29098, 29105, 29115, 29116, 29120, 29123, 29224, 29227, 29343, 29346, 29386, 29444, 29446, 29496, 29527, 29529, 29545, 29560, 29566, 29587, 29661, 29710, 29757, 29794, 29810, 29844, 29853, 29878, 29881, 29883, 29925, 30062, 30070, 30136, 30147, 30169, 30202, 30208, 30275, 30337, 30342, 30550, 30820, 30855, 30871, 30892, 31039, 31063, 31064, 31119, 31122, 31152, 31187, 31188, 31193, 31259, 31324, 31424, 31446, 31507, 31523, 31578, 31597, 31652, 31730, 31751, 31765, 31845, 31869, 31898, 31913, 31977, 32106, 32109, 32164, 32209, 32210, 32266, 32268, 32295, 32297, 32328, 32341, 32368, 32386, 32401, 32405, 32411, 32443, 32467, 32519, 32519, 32528, 32583, 32600, 32608, 32611, 32621, 32629, 32648, 32664, 32671, 32672, 32735, 32760, 32777, 32877, 32901, 33019, 33073, 33095, 33107, 33125, 33197, 33237, 33252, 33328, 33343, 33354, 33371, 33381, 33398, 33408, 33501, 33544, 33632, 33705, 33728, 33829, 33831, 33924, 33931, 33936, 33946, 34055, 34215, 34252, 34312, 34519, 34541, 34640, 34647, 34667, 34703, 34832, 34850, 34869, 34900, 34944, 34962, 35047, 35061, 35079, 35098, 35102, 35139, 35180, 35278, 35338, 35349, 35362, 35385, 35512, 35516, 35537, 35554, 35606, 35614, 36115, 36360, 36465, 36566, 36605, 36611, 37103, 37325, 37326, 37328, 37330, 37332, 37334, 37358, 37376, 37522, 37547, 37576, 37638, 37714, 37799, 38003, 38091, 38191, 38631, 39092, 39196, 39321
o.-ana 25139, 26436
o.-andan 13648
o.-anı 422, 423, 2446, 2447, 30073, 33466
o.-anıdır 19326
o.-anından 32630
o.-anlar 1890, 1962, 2609, 2631, 2646, 3553, 3608, 4232, 4249, 5455, 6146, 7284, 7834, 8389, 8825, 8985, 9830, 10051, 11484, 12195, 12452, 12993, 13118, 13129, 13159, 14394, 14627, 14666, 15957, 16531, 16651, 16669, 16680, 17182, 17234, 17238, 18654, 18819, 19115, 19524, 19533, 19850, 20457, 23829, 24594, 25768, 26130, 26631, 27179, 27432, 27631, 28045, 29936, 31545, 31828, 32058,

32264, 33469, 33547, 33788, 33899, 34821, 34937, 35137, 38855
o.-anlara 6060, 8362, 12115, 16643, 17664, 21804, 25858, 26131, 27742, 30649, 33120, 33856
o.-anlarda 5755
o.-anlardan 10009, 18713, 33262, 34919
o.-anlardı 9903
o.-anlardır 17239
o.-anları 3473, 13961, 15739, 16418, 18823, 19569, 20128, 21159, 21161, 21224, 26600, 27119, 28566, 29254, 32151, 35020, 35394
o.-anlarıdır 16064
o.-anlarımıza 17052
o.-anlarımızdan 3710
o.-anların 2605, 2795, 4150, 5260, 7137, 9094, 9181, 11270, 14669, 20133, 22192, 23679, 26145, 26851, 27145, 27520, 30085, 30085, 33315, 33396, 33561, 34285, 35003
o.-anlarına 35392
o.-anlarından 4565, 25771
o.-anlarını 3647, 5827, 8678, 16980
o.-anlarmış 34940
o.-an 20981
o.-arak 7, 39, 140, 214, 219, 238, 243, 257, 257, 258, 260, 300, 308, 321, 346, 455, 574, 595, 609, 841, 1219, 1260, 1271, 1312, 1348, 1358, 1370, 1459, 1464, 1473, 1477, 1544, 1557, 1663, 1714, 1781, 1829, 1926, 1954, 1963, 2028, 2061, 2067, 2173, 2177, 2399, 2483, 2503, 2633, 2738, 2741, 2775, 2864, 3103, 3150, 3175, 3186, 3221, 3294, 3302, 3419, 3476, 3521, 3587, 3676, 3678, 3713, 3734, 3843, 3978, 3987, 4022, 4024, 4181, 4200, 4254, 4258, 4270, 4274, 4287, 4298, 4372, 4405, 4420, 4448, 4469, 4534, 4586, 4587, 4591, 4602, 4612, 4629, 4637, 4665, 4682, 4723, 4808, 4886, 4905, 4928, 4956, 4988, 5005, 5022, 5029, 5038, 5156, 5161, 5363, 5383, 5559, 5707, 5761, 5851, 5881, 5923, 5952, 6078, 6552, 6627, 6827, 6972, 7033, 7043, 7122, 7367, 7371, 7398, 7436, 7497, 7756, 7848, 7938, 7943, 7995, 7995, 8064, 8135, 8264, 8266, 8362, 8364, 8437, 8467, 8506, 8587, 8633, 8718, 8764, 8836, 8853, 8859, 8940, 8975, 9024, 9065, 9071, 9079, 9087, 9087, 9126, 9209, 9243, 9254, 9306, 9365, 9434, 9498, 9539, 9632, 9642,

9665, 9674, 9714, 9754, 9894, 9962, 9991,
10001, 10037, 10061, 10144, 10242, 10262,
10282, 10322, 10391, 10405, 10409, 10545,
10627, 10807, 10876, 10922, 10956, 10986,
10997, 11046, 11079, 11136, 11222, 11250,
11319, 11418, 11479, 11517, 11537, 11577,
11606, 11612, 11613, 11653, 11674, 11740,
11893, 11978, 12036, 12088, 12317, 12330,
12470, 12689, 12790, 12807, 13326, 13326,
13354, 13547, 13610, 13635, 13684, 13684,
13841, 13871, 14015, 14132, 14144, 14399,
14400, 14507, 14531, 14557, 14561, 14673,
14691, 14760, 14788, 14790, 14883, 15031,
15045, 15158, 15194, 15202, 15209, 15229,
15249, 15250, 15300, 15518, 15614, 15692,
15699, 16025, 16027, 16032, 16059, 16214,
16295, 16302, 16511, 16731, 16759, 16760,
16795, 16960, 16993, 17080, 17127, 17177,
17187, 17231, 17296, 17307, 17334, 17425,
17580, 17715, 17723, 17744, 17779, 17835,
17841, 17842, 17844, 17855, 17875, 17922,
17932, 17968, 17978, 18101, 18164, 18454,
18499, 18517, 18533, 18539, 18645, 18667,
18728, 18817, 18819, 18827, 18845, 18866,
18947, 19063, 19091, 19097, 19102, 19170,
19175, 19241, 19248, 19262, 19496, 19528,
19528, 19645, 19678, 19704, 19705, 19734,
19812, 19841, 20196, 20280, 20408, 20409,
20426, 20450, 20523, 20651, 20679, 20697,
20821, 21162, 21169, 21184, 21200, 21278,
21393, 21443, 21608, 21656, 21725, 21738,
21745, 21970, 22319, 22328, 22333, 22362,
22485, 22726, 23087, 23658, 23704, 23727,
23733, 23735, 23768, 23884, 24181, 24216,
24262, 24308, 24659, 25076, 25088, 25109,
25139, 25241, 25324, 25356, 25381, 25413,
25453, 25507, 25631, 25786, 25823, 25855,
25861, 25868, 25917, 26252, 26496, 26567,
26570, 26645, 26750, 26753, 26838, 26952,
26961, 26972, 26972, 26984, 27092, 27148,
27149, 27169, 27254, 27272, 27283, 27456,
27481, 27547, 27554, 27608, 27626, 27663,
27672, 27704, 27708, 27971, 28221, 28527,
28534, 28852, 29087, 29088, 29094, 29131,
29132, 29148, 29195, 29317, 29399, 29418,
29565, 29607, 29640, 29652, 29666, 29721,
29794, 29812, 30078, 30137, 30160, 30261,
30566, 30580, 30587, 30703, 30779, 31163,

31267, 31288, 31453, 31465, 31603, 31615,
31856, 31955, 32075, 32107, 32119, 32344,
32357, 32382, 32444, 32494, 32526, 32549,
32574, 32625, 32646, 32705, 32707, 32745,
32748, 32788, 33045, 33087, 33099, 33108,
33115, 33333, 33362, 33381, 33470, 33504,
33795, 33795, 34044, 34266, 34340, 34693,
34741, 34769, 34889, 34971, 34989, 34993,
34997, 34999, 35019, 35036, 35071, 35097,
35117, 35129, 35170, 35193, 35233, 35242,
35252, 35369, 35382, 35388, 35399, 36291,
36353, 37300, 37839, 38026, 38298, 38299,
38300, 38301, 38315

o.-araklı 10652

o.-ası 37777

o.-asın 7224

o.-aydı 37400, 39005

o.-ayım 20478, 39152, 39157

o.-du 13, 51, 63, 95, 99, 263, 322, 354, 607,
656, 733, 1293, 1363, 1442, 1895, 1899, 1945,
1987, 2048, 2198, 2214, 2222, 2455, 2510,
2593, 2686, 2797, 2850, 2896, 3460, 3551,
3674, 3677, 3943, 3979, 3993, 4185, 4267,
4315, 4472, 4480, 4581, 4710, 4733, 4902,
4984, 5194, 5299, 5475, 6015, 6085, 6378,
6830, 7057, 7139, 7173, 7174, 7174, 7176,
7221, 7223, 7328, 7617, 7620, 7854, 8077,
8505, 8603, 8616, 8619, 8786, 8864, 8936,
8955, 9140, 9241, 9382, 9399, 9504, 9853,
9853, 9871, 10055, 10095, 10141, 10245,
10302, 10588, 10621, 10689, 10957, 11013,
11020, 11148, 11258, 11259, 11300, 11308,
11661, 11753, 11926, 11947, 12018, 12418,
12809, 13428, 13496, 13681, 14107, 14261,
14445, 14474, 14547, 14735, 14777, 14832,
15475, 15988, 16015, 16219, 16495, 16835,
17043, 17218, 17260, 17460, 17630, 17903,
18136, 18202, 18323, 18337, 18424, 18497,
18661, 18690, 18844, 18868, 19190, 19196,
19465, 19585, 19862, 20076, 20353, 20480,
20505, 20579, 21178, 21426, 21490, 21509,
21726, 22024, 22036, 22113, 22116, 22285,
23124, 23265, 23310, 24004, 24246, 24633,
24908, 24915, 24926, 24993, 24996, 25039,
25747, 25817, 25978, 26077, 26204, 26204,
26204, 26204, 26319, 26510, 26572, 26606,
26642, 26644, 26860, 27019, 27021, 27117,
27505, 27531, 27603, 27831, 27913, 29695,

29917, 30075, 30567, 30738, 30786, 30978,
31751, 31963, 31974, 32104, 32128, 32257,
32336, 32641, 33062, 33133, 33515, 33663,
33683, 33818, 33830, 33837, 34425, 34965,
34968, 35007, 35043, 35635, 35948, 36732,
36734, 36972, 36990, 37185, 37186, 37189,
37206, 37207, 37227, 37228, 37249, 37269,
37270, 37290, 37291, 37301, 37311, 37312,
37402, 37525, 37552, 37830, 38263, 38882,
38928, 38938, 38944, 39171, 39302

o.-duğu 28, 247, 256, 419, 447, 614, 648,
711, 716, 720, 776, 779, 1003, 1034, 1121,
1122, 1175, 1308, 1317, 1329, 1359, 1417,
1532, 1546, 1558, 1724, 1937, 1939, 1966,
1977, 1980, 1991, 2141, 2144, 2179, 2197,
2203, 2244, 2301, 2348, 2380, 2390, 2410,
2427, 2445, 2446, 2473, 2490, 2491, 2550,
2731, 2755, 2824, 2934, 3002, 3090, 3205,
3225, 3687, 3721, 3722, 3725, 3756, 3828,
3907, 3966, 4043, 4059, 4080, 4098, 4100,
4104, 4116, 4158, 4240, 4284, 4286, 4306,
4360, 4399, 4400, 4419, 4446, 4546, 4842,
4847, 4881, 4882, 4940, 4961, 4998, 5077,
5130, 5155, 5190, 5401, 5498, 5514, 5585,
5610, 5626, 5631, 5638, 5695, 5785, 5804,
5838, 5862, 5944, 6065, 6165, 6222, 6418,
6641, 6658, 6724, 6752, 6932, 7105, 7270,
7382, 7808, 7925, 8084, 8256, 8327, 8432,
8495, 8498, 8529, 8551, 8580, 8680, 8684,
8698, 8724, 8857, 8871, 8888, 8902, 8914,
8986, 9151, 9260, 9334, 9385, 9400, 9404,
9678, 9689, 9723, 9763, 9773, 9826, 9845,
9883, 9949, 9969, 9974, 9998, 10007, 10076,
10118, 10217, 10365, 10414, 10528, 10599,
10778, 10947, 10976, 10995, 11085, 11155,
11166, 11237, 11238, 11262, 11279, 11429,
11474, 11478, 11516, 11725, 11750, 11768,
11923, 11965, 11995, 12081, 12379, 12526,
12634, 12655, 12688, 12711, 12753, 12792,
12940, 12941, 12968, 13001, 13177, 13306,
13321, 13324, 13328, 13546, 13554, 13571,
13620, 13803, 13866, 14123, 14242, 14367,
14421, 14533, 14612, 14626, 14776, 14779,
14789, 14791, 14792, 14802, 14867, 14998,
15095, 15147, 15149, 15172, 15249, 15268,
15274, 15306, 15326, 15355, 15531, 15543,
15594, 15660, 15662, 15674, 15677, 15693,
15751, 15908, 15940, 16061, 16067, 16093,

16178, 16236, 16323, 16359, 16575, 17049,
17357, 17414, 17420, 17647, 17791, 17801,
17818, 17827, 17866, 17924, 17956, 18069,
18094, 18118, 18212, 18383, 18455, 18471,
18513, 18514, 18574, 18631, 18711, 18730,
18731, 18732, 18778, 18874, 18882, 18890,
19015, 19028, 19047, 19148, 19198, 19206,
19233, 19372, 19377, 19404, 19466, 19500,
19586, 19642, 19657, 19776, 19865, 19883,
20090, 20415, 20471, 20489, 20506, 20590,
20591, 20603, 21000, 21255, 22216, 22370,
22417, 22763, 23083, 23219, 23232, 23451,
23590, 23599, 23669, 23683, 23683, 23702,
23933, 23990, 24160, 24303, 24371, 24427,
24434, 24438, 24523, 24531, 24598, 24936,
24957, 25003, 25071, 25174, 25184, 25305,
25327, 25337, 25462, 25731, 25748, 25877,
25886, 25953, 26374, 26447, 26451, 26481,
26572, 26591, 26607, 26741, 26777, 26794,
26826, 26974, 26979, 26997, 27003, 27067,
27273, 27340, 27367, 27414, 27416, 27449,
27464, 27560, 27569, 27604, 27664, 27701,
27719, 27735, 27745, 27834, 27849, 27850,
28034, 28036, 28058, 28091, 28161, 28173,
28227, 28243, 28440, 28518, 28571, 28911,
29113, 29160, 29545, 29667, 29668, 29669,
29815, 29912, 29971, 29991, 30064, 30321,
31034, 31080, 31132, 31181, 31191, 31299,
31305, 31374, 31420, 31583, 31705, 31749,
31972, 32023, 32108, 32127, 32128, 32137,
32149, 32191, 32232, 32307, 32505, 32562,
32603, 32612, 32649, 32652, 32836, 32913,
32966, 32978, 33123, 33270, 33324, 33363,
33391, 33458, 33488, 33494, 33582, 33626,
33645, 33905, 34063, 34064, 34068, 34089,
34225, 34225, 34323, 34397, 34491, 34517,
34541, 34564, 34849, 34872, 34943, 34986,
35297, 35320, 35368, 35378, 35415, 35416,
35472, 35589, 35609, 38465, 38482, 38487,
38516

o.-duğum 238, 1261, 1408, 2938, 2961,
3128, 4058, 4059, 4073, 8936, 9389, 16560,
18610, 19190, 19307, 20351, 20757, 20896,
25083, 27665, 32387, 33399, 33400, 35583,
39070, 39071

o.-duğumdan 19978

o.-duğumu 396, 1616, 1719, 2549, 2950, 6510, 8500, 8920, 9492, 9544, 16572, 16586, 20350, 20414, 32061, 33420
o.-duğumuz 10, 439, 846, 858, 1519, 2628, 2939, 2964, 5801, 8094, 8303, 10872, 11979, 12072, 12253, 12255, 12440, 12516, 12631, 13256, 13673, 13680, 14286, 16415, 18310, 22362, 24008, 24870, 24902, 25213, 25422, 26251, 28533, 30787, 32019, 32221, 32717, 33128, 35594
o.-duğumuza 1229, 12317, 12416, 16941, 17697
o.-duğumuzdan 36762
o.-duğumuzdandır 4999
o.-duğumuzu 859, 12328, 12340, 12410, 12542, 13743, 15781, 17704, 18272, 18429, 21243, 26199, 27568, 32985
o.-duğumuzun 13437
o.-duğun 10184, 33552
o.-duğuna 448, 1957, 2192, 4831, 5609, 5805, 5992, 6639, 8379, 8475, 8632, 8728, 9654, 10421, 11180, 11378, 13872, 14022, 15316, 16130, 19010, 19218, 19375, 19551, 20255, 25064, 25067, 25287, 25777, 27144, 28119, 28489, 28585, 29332, 29942, 31312, 32909, 32965, 33043, 33968, 34144, 34252, 34326, 34685, 34730, 34902, 35142, 35178, 35248, 35264
o.-duğunda 4417, 18877
o.-duğundan 1289, 1318, 1499, 1771, 3775, 4484, 5956, 8553, 10804, 11909, 14275, 14813, 16092, 16320, 19120, 19133, 19143, 19162, 19966, 19976, 20004, 25081, 25215, 28496, 28540, 34227, 34321, 34339, 34693
o.-duğunu 7, 87, 176, 187, 244, 253, 286, 375, 482, 735, 787, 833, 859, 930, 1096, 1219, 1220, 1267, 1366, 1392, 1441, 1515, 1571, 1608, 1686, 1768, 1786, 1816, 2086, 2274, 2386, 2420, 2497, 2650, 2725, 2737, 2777, 2805, 2839, 2922, 2942, 3185, 3304, 3560, 3751, 4016, 4109, 4400, 4407, 4417, 4431, 4445, 4450, 4578, 4593, 4613, 4703, 4725, 4843, 4945, 4954, 5223, 5404, 5528, 5531, 5883, 5889, 5942, 6179, 6200, 6223, 6549, 6889, 6890, 7193, 7318, 7782, 7864, 8190, 8328, 8377, 8443, 8560, 8697, 8755, 8793, 8806, 8926, 8938, 8975, 9062, 9288, 9361, 9362, 9525, 9587, 9656, 9658, 9676, 9734, 9860, 10352, 10539, 10684, 10707, 10900, 11039, 11174, 11179, 11201, 11248, 11253, 11328, 11397, 11427, 11471, 11475, 11520, 11649, 11737, 11772, 11871, 11891, 12010, 12061, 12241, 12434, 12508, 12556, 12652, 12787, 13117, 13271, 13340, 13345, 13518, 13595, 14001, 14002, 14014, 14018, 14268, 14313, 14349, 14491, 14560, 14642, 14847, 15125, 15212, 15236, 15309, 15417, 15485, 15576, 15676, 15678, 15678, 15894, 16102, 16312, 16362, 16822, 16866, 16868, 17113, 17115, 17309, 17701, 17736, 17877, 17921, 17998, 18051, 18118, 18419, 18537, 18598, 18600, 18796, 18813, 18944, 19075, 19407, 19605, 19672, 19803, 19863, 20011, 20037, 20122, 20273, 20456, 20737, 20841, 20899, 20972, 21259, 21399, 21461, 21758, 22170, 22343, 22368, 22399, 22451, 22685, 23966, 24191, 24235, 24486, 24488, 24938, 24976, 25030, 25046, 25164, 25176, 25224, 25272, 25293, 25302, 25365, 25609, 25775, 25827, 26791, 26864, 26897, 27087, 27091, 27248, 27458, 27461, 27479, 27498, 27632, 27633, 27637, 27639, 27662, 27666, 27836, 27900, 28334, 28365, 28411, 28584, 28619, 28891, 28959, 29145, 29158, 29336, 29484, 29534, 29594, 29890, 30313, 30373, 30600, 30845, 30947, 31593, 31694, 31823, 32419, 32450, 32501, 32508, 32740, 32821, 32830, 32893, 32895, 33099, 33571, 33621, 33806, 33925, 33955, 33958, 33986, 34214, 34228, 34238, 34331, 34551, 34560, 34718, 34732, 34887, 34892, 34948, 34952, 34973, 35032, 35038, 35116, 35591, 36521, 38461, 38485
o.-duğunun 8236, 10758, 27092, 34241
o.-duğunuz 11344, 20430, 20462, 34363
o.-duğunuzdan 22419
o.-duğunuzdu 6202, 15570, 20453, 20869
o.-duğuydu 3909
o.-duğuyla 15838
o.-duk 513, 10474, 12547, 14368, 22047, 32132, 38314, 38315, 38317
o.-dukça 1979, 16181, 16634, 17943, 19907, 27603, 28189, 35819, 36718, 39222, 39239
o.-dukdan 38753
o.-dukları 325, 866, 1944, 2581, 3258, 3330, 4485, 4759, 4975, 5037, 5636, 6408, 7565, 7679, 9718, 9719, 12186, 12564, 12601, 13172,

13292, 13439, 13545, 14744, 14745, 17184,
17990, 19083, 19176, 20149, 20172, 26803,
28107, 28296, 29288, 29756, 29876, 29886,
30006, 31467, 32100, 32213, 33068, 33244,
35022, 35512, 35548, 36766
o.-duklarına 3260, 7512, 9535, 18791,
19885, 25077, 27228, 31311, 32737
o.-duklarından 18898, 30209
o.-duklarını 1328, 5780, 6735, 11305, 12235,
12637, 13814, 13935, 15218, 18900, 21241,
21387, 21389, 26236, 28050, 28132, 31794,
32172, 33579, 34236
o.-duktan 2354, 3443, 4119, 7121, 7157,
7474, 11091, 11401, 11928, 12356, 13027,
15597, 16430, 18372, 18381, 19458, 20023,
21687, 24732, 27971, 30211, 31096, 31444,
32491, 35383,
o.-dular 4251, 4467, 4502, 6275, 6391, 6423,
6977, 8747, 10730, 11854, 11881, 12150,
12331, 12419, 13163, 13550, 13564, 14383,
14860, 16485, 19421, 19422, 19423, 22526,
22950, 23907, 26551, 27873, 28795, 29161,
33753, 34170, 35620, 36782, 38325
o.-dum 414, 759, 2142, 6895, 8441, 9153,
9536, 11171, 11562, 18576, 20092, 24001,
31085, 32308, 35571
o.-dumu 26370
o.-dun 38460, 38484
o.-dunsa 38290
o.-dunuz 20859, 30968, 30977, 31023
o.-ma 17581
o.-mada 38275, 38410
o.-madan 4524, 13495, 16217, 19644, 37609,
38262, 38280
o.-madı 72, 2574, 8382, 8443, 21058, 21436,
25828, 27044, 27067, 27585, 27848, 30061,
37316
o.-madığı 1172, 1687, 1795, 2612, 3917,
3926, 5590, 6859, 9270, 9368, 11551, 11777,
13666, 14577, 15890, 17605, 20693, 21188,
24976, 25660, 25819, 26880, 26981, 27082,
27653, 28023, 28151, 29809, 30139, 30412,
32255, 33294, 33348, 33356, 33911, 34001,
34260
o.-madığım 3460, 6764
o.-madığıma 20358
o.-madığımı 10969
o.-madığımızı 24582
o.-madığımızı 7604, 12543
o.-madığına 7671, 17672, 27068, 35607
o.-madığından 7497, 19879, 25147
o.-madığımı 1773, 2791, 3165, 5265, 8797,
10105, 10213, 11192, 11311, 11396, 12548,
14203, 14665, 16776, 16865, 17575, 19138,
20254, 24467, 25283, 25756, 27050, 27524,
27640, 27674, 30068, 33336, 33825, 33984,
34261, 34438, 34578, 34644, 35455
o.-madığınızı 1706
o.-madık 15254, 18143
o.-madıkça 5188, 19796, 23224, 27578,
38342
o.-madıkları 13831, 14729, 16082, 30033
o.-madıklarına 1032
o.-madıklarını 6734
o.-madıklarının 1030
o.-madıktan 4211, 30031
o.-madılar 12860
o.-madım 676
o.-madın 37472, 37475, 37477, 37479, 37481
o.-mağa 2178, 2667, 3127, 3359, 21396,
24487, 24553, 24556, 27541, 28444
o.-mağı 24549
o.-mak 132, 877, 1378, 1487, 1805, 3282,
3859, 3927, 4086, 4087, 4090, 4318, 4628,
4787, 4875, 4933, 4997, 6754, 6879, 7282,
8058, 8062, 8117, 8118, 8130, 8149, 8152,
8158, 8247, 8342, 8555, 8591, 9027, 9297,
9712, 9729, 9831, 10014, 10155, 10186, 10240,
10358, 10938, 10988, 11047, 11621, 11733,
12278, 12535, 12539, 12570, 13178, 13257,
13316, 13452, 13631, 13671, 14257, 14562,
14687, 14747, 14761, 14893, 14898, 15337,
15438, 15460, 15684, 15701, 15796, 15880,
16022, 16030, 16169, 16174, 16248, 16324,
16706, 17399, 17529, 17576, 17591, 17688,
17961, 18505, 18508, 18578, 18591, 18843,
19368, 19424, 19425, 19633, 19719, 19945,
20000, 20094, 20177, 20999, 21097, 21122,
21201, 21398, 22007, 22250, 23619, 24287,
24614, 25078, 25589, 25686, 26849, 27070,
27236, 27426, 28118, 28745, 29363, 29381,
30044, 30736, 30791, 31154, 31599, 32280,
32287, 32422, 32425, 32597, 32853, 33142,
34884, 34891
o.-makdan 19551, 24220, 27775, 29600
o.-maktır 19419, 19426, 19426

o.-makla 1264, 1356, 1419, 1489, 1503, 1507, 2295, 2303, 2341, 2679, 4298, 5511, 5986, 6046, 7209, 8185, 9840, 9936, 9939, 10337, 10802, 11512, 11794, 12579, 13311, 13313, 13402, 13508, 13714, 14412, 14414, 15683, 15816, 15930, 16233, 16388, 16944, 18145, 18616, 18929, 19043, 19056, 22287, 22388, 23748, 24546, 25168, 27343, 27779, 28516, 31125, 32175, 32258, 32340, 32884, 33747, 34984, 35665, 38377
o.-maksızın 1790, 2798, 2945, 5317, 5849, 9209, 9780, 12473, 12736, 13899, 15862, 24212, 26230, 27777, 33507
o.-makta 13173
o.-maktan 1298, 5319, 5411, 7884, 8091, 8415, 9708, 9877, 12423, 12539, 14189, 14195, 17522, 17665, 26804, 29260, 30026, 30057, 31395, 32139, 34539, 34734, 36568
o.-maktansa 18507, 21122
o.-maktır 13883
o.-maları 4521, 8832, 20285, 32728
o.-malarındır 4756
o.-malarına 17730, 35350
o.-malarından 12578, 15709, 28555, 28556
o.-malarını 17869
o.-malı 1509, 6983, 8148, 13901, 16274, 31328, 32445, 37234, 37412, 37591, 39001, 39003
o.-malıdır 3964, 15056, 16398, 24782, 26940, 27450, 32163, 33002, 35396
o.-malısınız 1699
o.-malıydı 21820, 26965, 29752, 30664, 33187
o.-malıydın 18122
o.-mam 33673
o.-mamak 13671, 14024, 14565, 19425, 26863, 26881, 26883, 38754
o.-mamakdır 19426
o.-mamalı 15632, 34651
o.-mamalıdır 8279
o.-maması 3920, 5461, 6015, 8834, 25101, 27482, 27756
o.-mamasına 2932, 34420
o.-mamasıyçün 377
o.-mamayı 13739
o.-mamış 8997, 9008, 10225, 12279, 22001, 26093, 31017
o.-mamışım 2951

o.-mamışlar 3455, 5315, 35344
o.-mamıştı 237, 9081, 9995, 33306
o.-mamıştır 7247, 8198, 16449
o.-mamız 31748
o.-mamıza 4763
o.-mamızdır 27849
o.-mamızla 15429
o.-mandan 18581, 20097
o.-manın 9708, 10869, 14355, 14356
o.-manızı 11322
o.-masa 3569, 4338, 11080, 14138, 14824, 17049, 20036, 21498, 21505, 22389, 23759, 25850, 26842, 30082, 30543, 32893, 38783
o.-masak 20663, 20666, 20669, 20669, 20670, 29766, 29770, 29773, 29774, 29775, 36347, 37136
o.-masalar 15911
o.-masam 31018
o.-masan 37494, 37495, 37497, 37499, 37501, 37503
o.-masaydı 4406, 4438, 4439, 4858, 5644, 5969, 9262, 10263, 13077, 13734, 15926, 15938, 17097, 18247, 18654, 23930, 24083, 24086, 25006, 25815, 28496, 29396, 30868, 31927
o.-masaydık 23452
o.-masaydım 22249
o.-ması 3950, 4774, 5325, 5984, 8142, 8143, 8143, 8145, 8147, 8168, 11488, 13868, 19100, 19412, 19412, 20295, 24418, 25101, 27721, 27753, 32149, 32557, 32647, 33142, 33153, 34308, 34695, 34959, 35222, 35369
o.-masıdır 4742
o.-masın 1909, 7219, 12123, 12475, 22837, 31012, 35862, 39166
o.-masına 2061, 2527, 3736, 8052, 8160, 9495, 9659, 11133, 28549, 32095, 32859
o.-masından 407
o.-masındaydı 35353
o.-masını 1128, 8065, 11386, 14933, 20328, 20447, 20988, 27482, 28128
o.-masın 27752
o.-masıyla 9403, 9789
o.-masıyla 24882, 37463, 37309
o.-maya 1743, 2848, 4147, 6736, 8149, 8232, 8997, 9016, 9405, 10369, 11987, 13955, 14984, 15721, 15809, 19420, 25455, 28743, 30992
o.-mayabilir 17977

o.-mayacağına 35199
o.-mayacağını 16353, 27801
o.-mayacak 2668, 14541, 15518, 16230
o.-mayacaktı 8378
o.-mayacaktır 2906, 15084
o.-mayan 406, 994, 1766, 2919, 3077, 3396,
3672, 3972, 4417, 4526, 5459, 6908, 7531,
7622, 7675, 7920, 8111, 8370, 8674, 8821,
9005, 9584, 10220, 11029, 11078, 12739,
13093, 13130, 13183, 13947, 14089, 14115,
14569, 14580, 15046, 15285, 15336, 15935,
15999, 17032, 17686, 18836, 19330, 19475,
20136, 20197, 20649, 20913, 21387, 22313,
22597, 23694, 24312, 24401, 24700, 24772,
25012, 25391, 25435, 26239, 27324, 27330,
27349, 27358, 27470, 27546, 27683, 27994,
28305, 29204, 29598, 29627, 29638, 29651,
29920, 30221, 30770, 31706, 32344, 32345,
32966, 33142, 33221, 35167, 35482, 36550,
37471, 37987, 37988, 37989, 38003, 39093
o.-mayana 38392
o.-mayanlar 20128, 28315, 28316, 32446,
33459
o.-mayanlara 1463
o.-mayanları 15739, 21224, 37135
o.-mayanların 5452
o.-mayı 3616, 4425, 14806, 32980
o.-mayıcak 38199
o.-mayınca 2697, 7227, 10094, 32009, 32036
o.-mayınız 20299
o.-mayıp 1514, 9535, 9688, 19082, 31014,
35185
o.-maz 1966, 3075, 4273, 4286, 8157, 8236,
8410, 9122, 9800, 10239, 10324, 10995, 13233,
13278, 13451, 13455, 13512, 14223, 14438,
14626, 14946, 15045, 15146, 15967, 16019,
16047, 16259, 16675, 17948, 19608, 20338,
20339, 21175, 21186, 22235, 23071, 23919,
23968, 24677, 24905, 27509, 28153, 28186,
28442, 29753, 30800, 31045, 32355, 32407,
33443, 33617, 34167, 34295, 35372, 35525,
35613, 37959
o.-mazdan 31443
o.-mazdı 521, 2765, 11637, 12515, 13095,
19622, 24923, 25000, 25364, 30980, 37284
o.-mazdık 12515, 13667, 26258
o.-mazlardı 13312
o.-mazmı 25729, 28124
o.-mazsa 2909, 8230, 11921, 12584, 13061,
14117, 14174, 14223, 14649, 16200, 17029,
21102, 21912, 22791, 24521, 30201, 31011,
31869, 31876, 33308, 33309
o.-mazsınız 34535
o.-mıyacağı 27551
o.-mıyan 2017, 37083
o.-muş 214, 445, 799, 904, 1115, 1160, 1216,
1462, 1888, 2057, 3087, 3171, 3179, 3300,
3375, 3406, 3423, 3474, 3850, 4071, 4210,
4410, 4586, 4671, 5000, 5053, 5138, 5191,
5343, 5418, 5420, 5478, 5543, 5697, 5755,
5829, 6252, 6554, 6837, 6892, 7115, 7249,
7819, 8404, 9018, 9307, 9869, 10487, 10538,
10647, 10818, 11434, 12488, 12858, 12930,
15785, 16698, 17138, 17139, 17140, 17207,
17321, 17539, 17625, 17792, 17955, 17986,
17997, 18073, 18096, 18227, 18342, 18570,
18742, 19434, 19435, 19436, 19591,
20086, 20551, 22936, 24350, 24502, 24559,
24815, 25059, 25075, 25190, 25290, 26762,
27749, 27840, 27965, 28008, 28010, 28011,
28920, 29399, 29844, 31005, 31238, 33294,
33339, 33366, 33368, 33852, 34058, 35402,
35593, 36085, 37918, 37959, 38387, 38422,
38423, 38425, 38430, 38958
o.-muşdu 24560, 31003
o.-muşdum 39180
o.-muşdur 19550
o.-muşlar 874, 1471, 5088, 35174
o.-muşlardı 4667, 5933, 26686
o.-muşlardır 27791
o.-muşlarken 12598
o.-muşsa 5375, 5599, 11895, 15310
o.-muştı 338, 364, 1253, 1274, 4462, 5209,
5256, 5459, 5546, 5679, 5872, 7084, 9058,
9149, 9164, 9395, 9942, 10343, 11003, 11021,
11184, 11234, 11357, 11382, 18614, 19167,
24318, 25205, 26504, 27221, 30982, 33277,
33340, 33522, 33824, 33909
o.-muştular 36495
o.-muştum 1677, 6667, 8570, 9059, 9143,
11237, 34622
o.-muştur 1365, 4535, 4850, 5030, 5108,
5114, 5281, 5358, 5369, 5375, 5410, 5425,
5841, 5913, 5916, 5958, 6712, 8079, 8332,
9953, 9968, 19809, 20005, 20634, 23646,

27025, 27333, 32421, 32559, 33147, 33437, 35222
o.-muşuz 27953
o.-muyor 7345, 20527, 21439, 21694, 28747
o.-muyordu 392, 5919
o.-muyorlar 3564, 20506, 27031, 31077
o.-sa 1773, 3526, 3645, 4129, 5032, 5192, 5449, 5539, 7607, 7697, 8054, 8228, 8412, 8412, 11525, 12199, 12517, 12630, 12742, 13013, 13087, 13196, 13311, 13411, 13519, 13634, 13634, 13786, 13828, 13828, 14412, 14412, 14832, 15869, 16171, 16433, 16954, 17024, 17031, 17909, 17909, 18140, 18140, 18171, 18873, 18905, 19074, 19366, 19366, 20798, 21077, 21141, 21187, 21227, 21239, 21754, 21880, 22274, 22577, 23223, 23531, 24180, 24638, 24980, 25101, 25109, 25364, 26768, 27289, 27289, 27754, 27754, 28367, 28367, 29328, 29717, 30400, 30596, 30763, 32054, 32123, 32290, 33030, 33580, 33825, 33825, 34252, 34612, 34836, 35145, 36208, 36876, 37447, 37625, 37625, 37816
o.-sak 20663, 20666, 20669, 20669, 20670, 29766, 29770, 29773, 29774, 29775
o.-salar 6263, 8679, 13404, 14168, 28313, 30148, 32170, 34204, 34872
o.-saldı 12188, 19722, 19724, 21181, 29159, 29271
o.-sam 23287
o.-san 38260
o.-saolsa 1687, 13158, 35557
o.-saydı 3642, 3644, 3823, 6259, 8259, 9199, 9375, 10117, 11637, 12196, 12507, 13673, 14190, 14707, 14847, 15983, 21447, 24542, 24724, 24741, 26175, 26256, 26272, 26446, 26573, 26607, 28189, 28539, 29516, 31017, 31181, 31202, 31204, 31367, 31884, 32023, 32545, 32594, 32619, 32648, 32709, 33688, 33905, 35145, 39106
o.-saydık 13091
o.-saydılar 16436, 30182
o.-saydım 411, 11246, 20401
o.-saymış 28519, 29530
o.-sun 326, 413, 1318, 2312, 2436, 2582, 2907, 2963, 3605, 3658, 4659, 5341, 5770, 5770, 5849, 6345, 6411, 6719, 6719, 6719, 6824, 8164, 8305, 8769, 8830, 9480, 9480, 9480, 9880, 10489, 10967, 11094, 11097,

11098, 11109, 11631, 12123, 13375, 13529, 13908, 14817, 15254, 15619, 16535, 17360, 17628, 17653, 17892, 17914, 18032, 18104, 19280, 20423, 20742, 21194, 21803, 22084, 22659, 22659, 23222, 24112, 24245, 24380, 24719, 24720, 25357, 25788, 26707, 26729, 26902, 26964, 26964, 26991, 27294, 27305, 27309, 27309, 27501, 27536, 27580, 27889, 27943, 28569, 28877, 29256, 29367, 29511, 29583, 29583, 29713, 29821, 30648, 30745, 30764, 30767, 30775, 31306, 31306, 31307, 31441, 31843, 31971, 32293, 32293, 32454, 33039, 33576, 33576, 33735, 34165, 34207, 34847, 35654, 35872, 35961, 36027, 36269, 36957, 37420, 37435, 37593, 37634, 37635, 37637, 37639, 37641, 37643, 38421, 38886, 38890, 38891, 38893, 38977, 38978, 38980, 39275
o.-suna 27301
o.-sunlar 8748, 14380, 18544
o.-un 37416, 37417, 37419, 37421, 37423, 37425
o.-unabilecek 1302
o.-unacak 27360
o.-unamaz 29408
o.-unan 16373
o.-unarak 26191
o.-unca 927, 4248, 5356, 5787, 8465, 8863, 9397, 9966, 10155, 10291, 10346, 10350, 10351, 10825, 10835, 11764, 14391, 16670, 17521, 19361, 25229, 25233, 25863, 28441, 31321, 32131, 34930, 35028, 36410, 36682, 37696, 38533
o.-unduğunu 10398
o.-unsa 31020
o.-unuz 11345, 20757, 31480, 31932, 32668
o.-up 1070, 1220, 2437, 4369, 7220, 7221, 7260, 7268, 10289, 11484, 12548, 13587, 15240, 16775, 16927, 17032, 19481, 19565, 19565, 20253, 21790, 23959, 24684, 26227, 27431, 28150, 29849, 32344, 32345, 34437, 34758, 35783, 36355, 37327, 37476, 37783, 39300
o.-ur 1902, 1904, 2402, 2407, 2788, 2910, 2924, 3075, 3479, 3710, 3736, 4131, 4194, 4703, 4840, 5145, 5838, 6047, 6482, 6650, 6707, 7133, 7196, 7222, 7228, 7252, 7609, 7621, 7626, 7666, 7739, 7749, 7892, 8047,

8240, 8276, 8306, 8314, 8372, 8409, 8411, 8825, 8927, 9028, 9122, 9501, 9800, 9824, 10324, 10698, 10919, 11036, 11064, 11565, 11874, 11876, 11904, 11910, 12055, 12133, 12262, 12693, 13187, 13233, 13254, 13276, 13318, 13403, 13522, 13601, 13602, 13785, 13892, 14042, 14060, 14126, 14196, 14268, 14283, 14626, 14694, 14802, 14814, 14946, 14965, 15124, 15259, 15392, 15448, 15634, 15714, 15782, 15840, 15844, 15859, 15922, 15974, 15989, 16053, 16069, 16154, 16263, 16766, 16797, 17148, 17280, 17366, 17418, 17608, 17831, 17832, 18090, 18181, 18252, 18612, 19114, 19346, 19504, 19673, 19706, 19760, 19980, 20120, 20811, 20854, 21118, 21143, 21203, 21977, 22403, 22542, 22548, 23213, 23280, 23301, 23303, 23368, 23760, 23919, 25021, 25366, 25398, 25847, 26442, 27290, 27389, 27392, 27480, 27527, 27557, 27768, 27794, 27794, 28112, 28144, 28166, 28172, 28298, 28320, 28374, 28428, 28484, 28616, 28623, 28698, 28964, 28994, 29100, 29297, 29432, 29540, 29577, 29665, 29754, 29944, 29954, 29971, 29992, 30472, 30688, 30735, 30912, 30936, 30938, 30969, 31329, 31457, 31524, 31572, 31616, 31730, 31772, 31791, 31846, 31901, 32084, 32165, 32800, 33188, 33238, 33554, 33614, 33738, 33949, 35372, 35545, 35561, 36398, 36399, 36406, 36407, 36540, 36586, 37326, 37351, 37383, 37384, 37386, 37388, 37390, 37392, 37407, 37497, 37557, 37614, 37689, 37690, 37692, 37694, 37696, 37698, 37998, 38176, 38177, 38179, 38233, 38633, 38995, 38996, 38998, 39020, 39074, 39193, 39204, 39205, 39206, 39207, 39214, 39217, 39220, 39253, 39255, 39257, 39258, 39266, 39267, 39274, 39329, 39019
o.-urdu 33, 521, 527, 535, 542, 618, 627, 639, 1037, 1417, 1556, 1982, 2715, 3644, 3697, 5038, 5705, 6030, 6263, 7565, 7615, 8229, 8231, 8660, 10642, 11641, 13452, 13640, 13834, 14054, 14192, 15146, 16667, 16837, 16957, 16971, 16974, 17030, 17350, 18448, 18964, 19632, 19723, 19728, 19754, 19826, 20333, 20401, 21328, 21337, 24087, 24498, 24551, 24552, 24768, 25001, 25228, 25251, 25816, 26257, 26273, 26378, 26379, 26415,

27580, 28497, 28508, 28540, 28651, 28705, 29556, 30086, 30803, 31203, 31234, 31665, 32124, 32595, 32712, 34377, 34863, 35108, 35347, 37718
o.-urduk 11651, 13640, 13665, 16973, 19626, 20984
o.-urdum 338, 413, 1224, 12067
o.-urdunuz 21529
o.-urken 8050, 13296, 18271, 35889, 36402, 39027
o.-urlar 3954, 5457, 13984, 14217, 14415, 15832, 16391, 16401, 16652, 17836, 20906, 21144, 21189, 28586, 28628, 30200, 39221
o.-urlardı 14683, 14705, 21413, 24228, 25115, 25944
o.-urlarsa 3702, 12970, 12971, 13613, 16925, 18544, 33677
o.-urmu 12124, 27218
o.-urmuş 7329, 13457, 14150, 15116, 18922, 29531, 38371
o.-urmuydu 32110
o.-urolmaz 10218, 34912, 35054, 35060
o.-ursa 2436, 3297, 3301, 3605, 4901, 5815, 7738, 8830, 11631, 12133, 13236, 13317, 14801, 16371, 16535, 17025, 17360, 18032, 19251, 19279, 20488, 20549, 22084, 22345, 22403, 24112, 24285, 25788, 26707, 26729, 26901, 27440, 27536, 27580, 28092, 28122, 28320, 29256, 29750, 31372, 31843, 34165, 34464, 37698
o.-ursak 14194, 38926
o.-ursun 10189
o.-ursunuz 27512, 27881
o.-urum 15555, 20636, 33673, 39239
o.-uruz 7612, 7740, 17698, 18536, 21505, 28686, 35494, 37642
o.-uşları 28396
o.-uşu 3577, 4998, 5676, 12021, 17101, 24961, 27592, 28149, 31236, 32113
o.-uşudur 28550, 29925
o.-uşuna 4773, 16513
o.-uşundan 9463
o.-uşundandır 1971
o.-uşunu 33139
o.+unun 34923
o.-uşuyla 9960

o.-u verdi 4307, 4443, 5923, 5953, 8453, 9569, 10046, 11087, 11489, 26507, 28829, 34685, 36865
o.-u verdim 2138
o.-u veren 21486
o.-u veriyordu 22608
o.-u vermesi 24122
o.-u vermişti 9724, 18617
o.-uyor 2976, 3213, 3243, 6238, 6239, 6750, 7960, 8063, 8318, 8319, 10506, 10632, 11831, 12970, 13453, 14294, 14552, 15111, 16253, 16320, 16641, 17175, 17370, 17532, 17931, 18224, 18429, 18589, 18600, 18851, 19561, 20073, 20104, 20345, 20372, 20503, 21197, 21781, 21783, 21789, 21975, 22554, 22664, 22759, 22790, 22835, 22886, 23757, 24607, 25038, 25582, 25620, 26704, 26775, 27038, 27217, 27772, 27777, 28288, 28292, 28861, 28927, 30483, 30625, 30628, 30634, 30726, 30751, 31126, 31956, 31987, 32021, 32129, 35600, 35651, 35673, 37008
o.-uyordu 121, 1828, 2280, 3544, 3686, 4814, 5019, 5606, 5851, 8610, 9234, 9771, 10453, 12737, 13158, 14703, 16554, 17083, 18605, 18732, 25815, 26897, 32206, 33286, 33959, 34054, 34934, 35032
o.-uyorduk 8148
o.-uyordum 1167, 33922, 35024
o.-uyorken 38458
o.-uyorlar 10608, 15971, 16309, 27031, 31945, 34820
o.-uyorlardı 4810, 27207, 34559
o.-uyorsa 19962, 21439
o.-uyorsun 20141, 23178
o.-uyorum 1582, 3540, 17437, 19903, 20297, 20499
o.-uyoruz 7066, 12301, 12306, 21718, 24601, 26864, 30559
[=5805]
OLE: *İsp.* “Yaşa” anlamında teşvik sözü:
“Her kalp.i doldur-an zil.e her sine.den **Ole**”
o. 37059
[=1]
OLGUN: 1. Bilgi, görgü ve tecrübe bakımından olaylara isabetle, tarafsızlık ve hoş görü ile bakacak seviyeye gelmiş olan (kimse), yetkin, kâmil:

“Ben de ona göre, şiirde daha ziyâde rüşd sahibi, zevkçe daha **olgun**, bilgice de daha derli ve toplu, okumakta daha muntazam ve daha dikkatli idim.”

(o. 2195)

2. Yenecek duruma gelmiş, olmuş (meyve):
“Hâsılı hangi taraftan mütalâa edilirse edilsin bu sulh, bugün, bu dakikada **olgun** bir meyvadır ve düşmek üzere dir.”

(o. 13416)

o. 2194, 10373, 13620, 19208, 29181, 31058, 32114, 32925, 34042

o.+du 25936

o.+ların 32121

o.+u 19301

[=12]

OLGUNLUK: (İnsan için) Duygu, düşünce, manevi meziyetler, ahlâk ve fazilet bakımından olgun olma, yetkinlik, kemal, rüşd:

“**Olgunluk** fikrimce esastır.”

(o. 32124)

o. 29913

o.+un 29883

o.+una 4770

[=4]

OLİMPOS: Eski Yunan Mitolojisi'nde tanrıların oturduğu kabul edilen ve 2919 m. yükseklikte Yunanistan'ın en yüksek zirvesini oluşturan Tesalya bölgesindeki dağ:

“Memphis **Olimpos** yakınından gidiyordu.”

(o. 1794)

o. 23315, 23353

[=2]

OLTA: *İtal.* At kuyruğu kılından veya naylon tellerden yapılmış, ucuna çengelli iğne takılmış balık avlama aracı:

“Bir gün deniz ölgün.dü Bir **olta.yla** balık.ta”

o.+yla 36822

[=1]

OLUK: 1. Bir şeyin üzerinde oyulmuş yol:

“Biz bu muharebenin askerleri, al bayrağın al kanını **oluktan** akuttuk, daha da akıtacağız.”

(o.+tan 16913)

2. *mec.* Bir şeyin üzerinde oyulmuş yol:

“Muzafferiyetler de mimariye altın **oluklarını** çevirmişlerdi.”

(o.+larını 6092)

o.+tan 25225

[=3]

OLUN-: Olmak fiiline konu olmak:

“*Hakikatte askerlik Türklüğün tek meziyeti değil, inkâr olunmayan tek meziyetidir.*”

(o.-mayan 17722)

“*Te’sîs olun-du râhuHicâzışerefresan*”

(o.-du 39303)

o.-abilir 13830, 19242, 19976, 24656, 25278, 31999

o.-acak 31562, 31986

o.-acaktır 19969

o.-amaz 19453, 29155, 29322, 30501

o.-an 5723, 12633, 15049, 15459, 15613,

18014, 21035, 29552, 32332, 32460

o.-anlardan 3850

o.-anların 10945

o.-duğu 14103, 23300, 23700

o.-duğuna 1479, 4794

o.-mak 16250, 31558

o.-malı 29196

o.-masaydı 15142

o.-ması 19640

o.-masın 26049

o.-masından 15772

o.-masını 19143

o.-mayacağını 17929

o.-mayacak 20006

o.-mayan 37476

o.-mazdı 35153

o.-mazlardı 1386

o.-muş 9989, 21875, 38374

o.-sa 19930

o.-up 12570

o.-ur 12165, 12721, 15916, 17126, 17398, 17694, 20050, 21015, 21236, 21853, 28438, 31487, 31603, 32331, 35088

o.-urdu 3786, 15345, 20215, 25954, 29551, 35468

o.-urlardı 1387

o.-ursa 24809, 35554

o.-uyor 13171

o.-uyordu 1689, 3732, 4260

o.-uyorsa 11177

[=76]

OLUŞ: Olma, oluşma, meydana gelme, teşekkül, tekevvün:

“*Tâ Malazgird.e çık-ar vâr oluş.un*”

(o.+un 38462)

o.+tur 38331

o.+un 38479, 38499, 38512

[=5]

OMUZ: Yun. Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm:

“*Zevce ve zevçleri gördüm, kollarını birbirinin omuzlarına atmış yürüyorlardı.*”

(o.+larına 23026)

“*Süt beyaz omuz.unu çıplak gör-düm*”

(o.+unu 38768)

o.+larımda 23496

o.+larına 22601

o.+larında 966, 37110, 37114

o.+um 23487

o.+uma 2787

o.+una 17504, 22809

o.+unda 856, 17503, 30488

o.+undan 26521

o.+unu 26516

[=13]

ON: Sayı sıfatı:

“*On yaşında bir Rumeli çocuğuydum. İstanbul’u bilmiyordum.*”

(o. 1218)

“*On Mısır.a bir Sinan bedel ol-mazdı ey kazâ*”

(o. 37284)

o. 317, 1096, 1186, 1188, 1217, 1846, 2162, 2364, 2512, 3026, 3424, 4556, 4638, 5022, 6577, 7221, 7326, 7631, 7827, 7841, 7972, 8220, 8238, 8359, 8431, 8974, 10159, 11220, 11406, 11718, 11725, 11726, 11769, 11962, 12204, 12208, 12493, 12711, 12983, 13019, 13039, 13054, 13624, 16406, 16857, 16984, 16986, 17039, 17321, 17751, 17763, 18032, 18329, 18532, 19493, 19820, 19938, 20077, 20332, 20831, 21009, 21059, 21289, 21394, 21556, 21745, 21751, 22108, 22120, 22489, 23275, 23972, 24511, 25176, 27645, 28056, 28137, 28808, 29214, 29222, 29699, 29962, 29963, 29967, 29985, 30041, 30284, 30587, 30593, 30809, 31075, 31339, 31722, 31809, 31882, 31980, 32016, 32049, 32181, 32369, 32397, 32457, 32461, 32535, 32682, 32804, 32915, 34036, 34057, 34158, 34194, 34233, 34425, 34700, 35283, 35576, 36369, 36418, 36959, 37080, 37319, 37363, 37442, 38089

o.+ar 35574

o.+da 8769, 25156, 29841

[=129]
ON ALTI: Sayı sıfatı:
“**On altı** yaşından kırk iki yaşına kadar Rakofça'yı görmedim ve dâima tahattür ettim.”
(o. 654)
“**On altı** yaşına dâhil o şühîSa'dâbâd/ Cihân.ı ver-di i-di ihtilâl.e devir.inde”
(o. 37363)
o. 25343, 25345, 25370, 26020, 26561, 33480
[=8]
ON ALTINCI ASIR: XVI. yüzyıl:
“İspanya, **onaltıncı asır** başında, birdenbire Avrupa ortasında ve cenubundan, Amerika'nın cenubundaki zengin sahillere kadar genişleyiverdi.”
o. 19205
[=1]
ON BEŞ: Sayı sıfatı:
“**On beş** gün daha mektebin tatil olduğunu yazmıştım.”
(o. 19874)
“Yaşı **onbeş** ol-malı mutlaka”
(o. 39001)
o. 358, 1825, 1987, 2026, 3762, 4303, 4321, 8146, 10923, 11035, 11038, 14506, 14506, 18033, 19967, 20314, 20394, 21289, 21689, 22098, 23463, 24735, 28056, 29214, 29709, 30326, 31058, 33321, 33480, 34194, 35109, 35157, 35573
[=35]
ON BEŞ BİN: Sayı sıfatı:
“Başvekâletinde Mösyö Stamboliski bulunan bu firkanın Şubat on ikiden beri **on beş bin** kişiyi mütecaviz âzası, senelik kongrelerini akdetmektedirler.”
(o. 26300)
o. 14625
[=2]
ON BEŞİNCİ: Sayı sıfatı:
“Bugün, Mayısın bu **on beşinci** günü, Yunan ordusunun İzmir'e çıktığı ve Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya çıkmak üzere İstanbul'dan tek başına vapura bindiği gündür.”
o. 14444
[=1]
ON BEŞİNCİ ASIR: 15. yüzyıl:

“Saint-Thomas Manastırı'nın kapısından girdiğimiz vakit refikimiz ComteStephane: 'Dikkat ediniz, **onbeşinci asra** giriyoruz!' demişti.”
o.+a 19162
[=1]
ON BİN: Sayı sıfatı:
“Meselâ Çocuk Dünyası **on bin** nüsha satıyor.”
(o. 30596)
o. 18064, 21746, 25528, 25607, 35369, 35372, 35375
o.+de 17652
o.+i 35380
[=10]
ON BİR: Sayı sıfatı:
“Ric'atinden Temmuz İnkılâbı'na kadar **on bir** sene İstanbul içinde hem hür hem de ihtilâftan memnu olarak garip bir vaziyette yaşadı.”
(o. 9759)
o. 10520, 10779, 23817, 24694, 24699, 24705
o.+den 20382
o.+inde 25630
[=9]
ON BUÇUK: Sayı adı:
“16 Nisan 1940 Bursa, sabah, **on buçuk**”
o. 19691
[=1]
ON DOKUZ: Sayı sıfatı:
“**On dokuz** yaşında atıldığım o sergüzeşti başka sahifelerde yazdığım için bir tarafa bırakıyorum.”
(o. 19303)
o. 4057
[=2]
ON DOKUZUNCU ASIR: 19. yüzyıl:
“**Öndokuzuncu Asır** başlangıcına kadar yeryüzünde Birinci Kosova Muharebesinin kılıcından kurtulup da yaşayan bir tek Sırp ailesinin olmadığı Sırbistan'da da müsellemler hakikatlerdendir.”
(o. 3915)
o.+da 24971
o.+daki 26788
o.+ın 4216, 28099, 32912
[=6]
ON DOKUZUNCU ASRIN KİTAP-I TEKVİNİ: Chamberlain'in bir kitabı:

“Dün akşam şimâl-perest bir âlim olan Chamberlain’in **On Dokuzuncu Asrın Kitâb-ı Tekvini** diye meşhur kitabını okuyordum.”

o. 7667

[=1]

ON DÖRDÜNCÜ ASIR: 14. yüzyıl:

“Meriç Köprüsü’nü geçtik. **On dördüncü asırdan** beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtilah ve muhacir, bu köprüden kaç milyon Türk geçmiş!”

o.+dan 801

[=1]

ON DÖRDÜNCÜ LOUIS: Fransa’nın en uzun süre tahtta kalan kralı. [1643-1715 yılları arasında Fransa krallığı yaptı]:

o. 26107, 27559

[=2]

ON DÖRT: Sayı sıfatı:

“Ali Kemal’i **on dört** sene sürmüş bir muarefe ile tanıdım.”

(o. 9805)

o. 2858, 17131, 23112, 25201, 28753, 31268

o.+tü 1205

o.+ünde 1835

[=9]

ON DÖRT BİN: Sayı sıfatı:

“Hâsılı bu iki his ortasında çalkanarak plazas’ya kadar sürüklenir, yerine oturur, fakat çok asabî ise evvelâ içine girdiği **on dört bin** kişinin daha oyun başlamadan başlayan heyecanı bunalır.”

o. 19120

[=1]

ON İKİ: Sayı sıfatı:

“**On iki** sene evvel İsviçre’de seyahat ederken, iki dağ ve iki göl ortasında, o şirin ‘İnterlaken’ şehrine indim.”

(o. 7795)

o. 47, 59, 1223, 1260, 1931, 2952, 7789, 16672, 17744, 22736, 30284, 30445, 30819, 34543

o.+den 26290

[=15]

ON İKİ ADA: Ege adaları:

“İtalya, Afrika’daki son topraklarımızdan sonra, Rodos’u ve etrafındaki **On iki Ada’yı** da işgal etmişti.”

o.+yı 2484

[=1]

ON İKİ BİN: Sayı sıfatı:

“(…) düşman içinde kalan Budin Türklerinin feryadı, bütün o acı, bu mısralardadır:

Sabah ezanında düştü bir yıldız,

Deftere yazıldı **on iki bin** kız,

Aman padişahım biz de İslâmız,

Aldı Nemçe bizim güzel Budin’i.”

o. 16536

[=1]

ON İKİ BUÇUK: Sayı sıfatı:

“Her çocuk günde **on iki buçuk** kuruş gibi zavallı bir para ile ancak tağdiye ediliyor.”

o. 13076

[=1]

ONİKİLİK: Nazım şekli:

“Fransızların meşhur **onikiliği** bizim kulaklarımıza iyi gelmediği gibi, bizim meşhur altıbeşliğimiz’le söylenecek Fransızca bir mısra Fransız’ın kulağına tatsız gelir.”

o.+i 29391

[=1]

ONLUK: On para, on kuruş veya on lira değerindeki para:

“Cebimden bir **onluk** çıkardım, önümde bir belediye çavuşu duruyordu, hemen eline sıkıştırdım, geçtim.”

(o. 6511)

o.+u 6508

[=2]

ON MİLYON: Sayı sıfatı:

“Bu değirmen son iki senede Müslüman ticaretinin tam **on milyon** lirasını öğütmüş!”

o. 15445

[=1]

ON SEKİZ: Sayı sıfatı:

“Şehzadebaşı’nda, تنها bir sokakta **On Sekiz Seymenler Mezarlığı** vardır; şehrin içinde dövüşerek oraya kadar ilerle yen, orada şehit düşen **on sekiz** seymen yazısız mezar taşları altında, orada yatmaktadırlar.”

(o. 5277)

o. 1578, 1614, 1656, 1913, 6158, 11182, 15931, 26614, 31045, 31270, 32374

[=12]

ON SEKİZİNCİ ASIR: 18. yüzyıl:

“**On sekizinci Asır** harblerinde sırtımızda Avusturya olduğu hâlde Rusya ile gürleşmiştik.”

(o. 25347)

o. 22754, 22770, 28641

o.+da 26832

o.+ın 25331

[=6]

ON SEKİZ SEYMENLER MEZARLIĞI:

İstanbul'da bir mezarlık:

“Çarşıkapısı'nda, Ayakapı'da, Şehzadebaşı'na yakın olan **On Sekiz Seymenler Mezarlığı'nda**, sur diplerinde görülen bütün omerkatlerde en sade mücahitler yatar; onları kudsi görmek an'anesi babadan oğula intikal ediyordu.”

(o.+nda 16699)

o. 5272

[=2]

ONUL-: İyileşmez, şifa bulmaz, şifasız, onma:

“Rencîdeliklerini **onulmaz** yaralar gibi saklardı.”

(o.+maz 44)

“Bahset-er gerçi duy-anlar bir **onul-maz** yara.dan”

(o.-maz 36116)

o.-mazdık 24725

[=3]

ON ÜÇ: Sayı sıfatı:

“İvranya'dan Üsküb'e hicret edildiği zaman annem **on üç** yaşında imiş.”

(o. 39)

o. 39, 262, 267, 727, 1055, 1072, 2456, 2952, 9508, 17281, 20889, 24335, 24511, 24520, 26304, 30288, 30294

[=17]

ON ÜÇÜNCÜ: Sayı sıfatı:

“Bu oda, **on üçüncü** havari Pavlos'un değneği gibi, Napolyon'un meşinden şapkası gibi sâdeydi.”

o. 25671

[=1]

ON ÜÇÜNCÜ LOUIS: 1610-1643 arasında

Fransa kralı:

“Bizim hocamız müverrih Albert Sorel, ‘Alexandre Dumas'ın Üç Musketer'i (Les Trois Mousquetaires) tamâmiyle **Onüçüncü Louis** devridir.’ (derdi.)”

o. 33173

[=1]

ON YEDİ: Sayı sıfatı:

“**On yedi** sene evvel Paris'te, Luxemburg bahçesine yakın bir sokakta, ekseriyetle talebenin oturduğu bir otelde yaşıyordum.”

(o. 16578)

o. 10482, 22752, 25913, 30711

[=5]

ONYEDİNCİ ASIR: 17. yüzyıl:

“Ne kadar gariptir ki Avrupa ortasında bu şa'şaalı muzafferiyetimizi bütün teferruâtıyla, bizler, ancak **Onyedinci Asır'da** Peçevî'nin târihinde, bir Macar müverrihinden tercüme ettiği, birkaç sahîfeden öğrendik.”

o.+da 33092

[=1]

OOH: Oh. Beğenme, hayranlık, sevgi, sevinç, rahatlatma vb. duyguları anlatır:

“Çal **ooh** O âheng ile medhûş ol-ayım çal”

(o. 39152)

o. 39242, 39270

[=3]

OPERA: Sözleri besteli olarak söylenen, konusu dram ve trajedi olan, baştan başa müzikli tiyatro eseri:

“Bu temsil münasebetiyle Halide Edip Hanım'ın Bursa'daki eniştesi Baha Bey'in bir **'opera'sından** bir perde de oynanmıştı.”

(o.+sından 9084)

o. 3227, 26099

o.+sı 3221, 17480

[=5]

OPERA COMIQUE: Paris fuarlarının popüler tiyatrolarından bazıları tarafından 1714 yılında kurulan bir Paris opera şirketi:

“Heyhat ki bu raksın en iyisini Paris'de **Opera-Comique'de** görmek kabil olduğunu söylediler!”

o.+de 18955

[=1]

OPERET: Fr. Hafif konulu, eğlenceli, yer yer şarkılı, yer yer konuşmalı tiyatro eseri:

“Millî tiyatrodan başka **operet** komedileri de her gece oyun veriyorlar, küçük Bulgaristan'ı şehir şehir dolaşıyorlar.”

o. 3231

[=1]

OPHÉLIE: Hamlet tiyatrosunun

kahramanlarından biri:

“Bilâkis bir Garb çocuğu Theophile Gautier derdi ki: ‘Sevgilim ne **Ophélie** ne Beatrice ne

Laura'dır; Garbın hiçbir kızı değil, sevgilim şimdi üstünde martılar uçuşan sarı gölde, ihtiyar akrabasıyla beraber, ince fağrur bir köşkte oturuyor.' (...)"

o. 22906

[=1]

ORA: O yer:

"Çocukluktan beri kalbim o beldenin sevdâsiyle dolu idi. Onu öğrenmek uğrunda senelerce zihnimi yordum, irtişad kuvvetiyle bana âdeta orada yaşıyormuşum gibi geliyordu."

(o.+da 23075)

"Mehlika Sultan.a âşık yedi genç/

Ora.dan *gel-miyecemmiş de-diler"*

(o.+dan 36739)

o. 21534

o.+da 66, 66, 95, 95, 126, 171, 176, 270, 379, 394, 503, 512, 512, 532, 554, 836, 918, 1124, 1207, 1224, 1295, 1319, 1544, 1683, 1749, 1752, 1813, 1816, 1819, 1826, 1848, 1851, 1875, 1914, 1918, 2076, 2150, 2170, 2358, 2493, 2525, 2724, 2891, 3183, 3363, 3508, 3664, 3665, 3780, 3785, 3833, 3847, 3990, 3995, 4004, 4007, 4013, 4018, 4040, 4073, 4082, 4384, 4533, 4649, 4657, 4707, 4833, 5034, 5076, 5109, 5273, 5274, 5344, 5362, 5476, 5480, 5703, 6243, 6247, 6333, 6462, 6716, 6738, 6777, 6778, 6779, 7026, 7065, 7120, 7276, 7348, 7349, 7487, 7487, 7682, 7753, 7807, 7839, 7895, 7979, 8619, 8736, 8848, 8848, 8955, 8966, 9004, 9069, 9110, 9129, 9159, 9207, 9256, 9267, 9275, 9489, 9556, 9595, 9649, 9779, 9990, 10008, 10023, 10082, 10093, 10130, 10134, 10424, 10476, 10479, 10573, 10663, 10674, 10892, 10900, 10907, 11143, 11157, 11201, 11249, 12458, 12843, 12922, 13031, 13585, 13736, 14092, 14249, 14306, 15004, 15109, 15310, 16577, 16577, 16758, 16761, 16769, 16812, 17294, 18064, 18271, 18279, 18281, 18324, 18388, 18419, 18420, 18423, 18424, 18694, 18705, 18721, 18755, 19182, 19234, 19296, 19645, 19939, 20215, 20453, 20720, 21044, 21563, 21599, 21813, 22230, 22600, 22600, 22730, 22844, 22862, 23064, 23076, 23176, 23290, 23537, 24141, 24323, 25110, 25179, 25322, 25392, 25427, 25439, 25449, 25467, 25550, 25703, 26034, 26914, 26921, 27008, 28440,

28691, 28920, 28921, 29862, 29917, 30282, 30405, 30458, 30657, 30685, 31409, 32185, 32322, 32327, 32377, 32851, 33089, 33573, 33577, 33602, 33650, 33708, 33722, 33785, 33788, 33812, 34190, 34191, 34398, 34495, 34507, 34621, 34660, 34662, 34688, 34751, 34774, 34804, 35303, 35538

o.+daki 383, 664, 1169, 1711, 1911, 3492, 3506, 4342, 4651, 4783, 5252, 6157, 7425, 10466, 10578, 12249, 18409, 18726, 19798, 20275, 23555, 23565, 24198, 25518, 31812, 32312, 34030, 34040

o.+dakiler 161

o.+dakilerle 2351

o.+dan 190, 208, 708, 1170, 1248, 1834, 1850, 1870, 1875, 2170, 3771, 3829, 4530, 4727, 4883, 5209, 5270, 5364, 6004, 6166, 6431, 6431, 7250, 7275, 7325, 7362, 7905, 9345, 9554, 9651, 10939, 10953, 10989, 11110, 12874, 13706, 16003, 16340, 17297, 18722, 19226, 20230, 20480, 23553, 23812, 24529, 25174, 25240, 25334, 25335, 26149, 26942, 33567, 33639, 33706, 34495, 36739, 36900

o.+daydı 265, 381, 1309, 5218, 7092

o.+daydık 18693

o.+daydılar 28867, 33629

o.+daydım 20377, 26347

o.+lar 5780, 23543

o.+larda 603, 5067, 5121, 5934, 7510, 7767, 9530, 9745, 11709, 13067, 15131, 16005, 18029, 18493, 19228, 22313, 24718, 25383, 25400, 35511, 35524

o.+lardaki 16483

o.+lardan 7638, 17424, 28376, 35504

o.+ları 2485

o.+larını 13679, 16005, 25384, 26231

o.+nın 1914, 2060, 3445, 25174, 34691

o.+sı 656, 5216, 14264, 25152

o.+sım 1126, 1198, 5233, 7356, 10929, 17057, 25318, 25974, 26221

o.+sımın 25098

o.+ya 67, 98, 118, 347, 410, 1159, 1672, 1982, 2357, 4707, 4967, 5052, 5234, 5236, 5273, 5348, 5351, 5484, 6040, 6731, 7106, 8544, 10396, 11253, 11303, 11472, 12766, 17623, 18396, 18866, 19226, 19753, 20449, 21557, 21976, 23288, 23492, 23502, 24201,

24461, 25048, 25264, 25973, 34687, 34968, 35519

[=450]

ORDU: 1. Bir devletin/bir grubun silahlı kuvvetlerinin bütünü:

“İttihâd ü Terakkî, Selânik'den bir **ordu** ile yürüdü, İstanbul'a girdi.”

(o. 25832)

“Bin atlı o gün dev gibi bir **ordu.yu** yendik”

(o.+yu 35837)

2. **teşmil.** (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak)

Aynı işi gören, aynı nitelikleri taşıyan varlıkların bütünü:

“Tâ ki geç-sin ezeli rahmet.e rûh **ordu.ları**”

(o.+ları 35662)

o. 1092, 3249, 4545, 4588, 4651, 4719, 4792, 4802, 5148, 5159, 5227, 5581, 7085, 12646, 14452, 15252, 16624, 16919, 17361, 18291, 18303, 18309, 18335, 18404, 18421, 21021, 22389, 23840, 24065, 25240, 25257, 25262, 25266, 25268, 25272, 25273, 25294, 25308, 25432, 25743, 25821, 25928, 25981, 26387, 26579, 26887, 27567, 33695, 33884, 33895, 34832, 35363, 35365, 35390, 35729, 38022

o.+ca 16328

o.+da 5128, 9438, 22334, 25261, 26081, 30078, 32745

o.+dan 5894, 9149, 11176, 11187, 18338,

23790

o.+dur 13753

o.+lar 1247, 5094, 6318, 12386, 12429, 12740, 13402, 13403, 13848, 13895, 15015, 16892, 17933, 18295, 18302, 18303, 21424, 24431, 26842, 27553, 38608

o.+lara 18306, 23887, 23888

o.+larda 10350

o.+lardır 17305

o.+ları 4556, 4595, 4596, 4647, 5072, 5177, 5207, 5862, 5863, 7167, 9223, 10288, 12512, 12685, 13311, 13368, 13400, 13419, 13658, 13974, 14281, 14520, 14615, 15605, 15882, 15892, 16307, 16721, 16723, 16880, 17751, 18215, 18263, 18389, 18415, 18441, 19199, 25310, 25799, 26989, 26989

o.+larımız 3745, 12386, 16769, 18397

o.+larımızda 25178, 25270, 32441

o.+larımızı 12384, 18422, 28504

o.+larımızın 2457, 2739, 19166, 24981, 26233

o.+ların 5925, 14993, 23802, 27204

o.+larına 4768, 9433, 14118, 14827, 14844, 14859, 16942

o.+larında 10351

o.+larından 13549, 16218

o.+larını 4811, 5065, 6092, 7082, 13386, 13400, 13448, 13541, 14049, 14904, 16002, 16003, 16097, 16184, 16891, 16923, 17818, 17913, 17917, 18281, 18284, 24340

o.+larının 5087, 6150, 6152, 6299, 6928, 7055, 9432, 10273, 10286, 10373, 10386, 12209, 14598, 15377, 15864, 16493, 16686, 16887, 18216, 18289, 18298, 18299, 18347, 18369, 18379, 19554, 22710, 24958, 25297, 25918, 26225, 26991

o.+larıyla 6104, 7090, 7130, 14769, 14808, 15626, 16415, 16716, 17412, 17721, 18263

o.+larıyla 19160

o.+larla 14456, 26651

o.+mu 37832

o.+muz 24971, 24975, 27728, 36359, 38987

o.+muza 37829

o.+muzda 25415

o.+muzla 27008

o.+muzun 11167, 23757, 26840, 27728, 32565

o.+nun 4548, 4634, 5171, 5368, 5881, 10347, 10465, 13908, 14452, 14591, 15610, 17622, 25416, 25725, 25732, 26899, 26902, 27049, 34796, 35036, 35396

o.+su 4623, 4630, 4653, 4684, 4709, 4719, 5026, 6161, 7079, 10342, 13897, 14443, 14518, 14518, 16616, 16841, 17787, 17788, 17901, 18154, 18211, 23849, 25310, 25424, 25925, 25967, 25978, 26014, 26053, 26559, 27115, 32738, 33879, 33889, 38526

o.+sudur 38021, 38024

o.+suna 4644, 4646, 4649, 13317, 14076, 20959, 27051

o.+sunda 4546

o.+sundan 5054, 5249, 5268, 13114, 22710

o.+sunu 3299, 4634, 5081, 5287, 6282, 6349, 17712, 20837, 25128, 25945, 31573, 33047

o.+sunun 3040, 4753, 10343, 13516, 13518, 13529, 14374, 14435, 14457, 14992, 15362,

16607, 16624, 16627, 16808, 16875, 17794, 18345, 24984, 38530
o.+suyla 4429, 4434, 4642, 5083, 5101, 5169, 12565
o.+suyle 21119, 25022, 33910
o.+ya 4639, 4801, 5220, 10436, 11173, 35362
o.+ydu 4624
o.+yı+hümayun.la 34830
o.+yu 18291, 18335, 25306, 25913, 26082, 26560, 26608, 26853, 26950, 34799, 35827
[=383]
ORDUGÂH: Ordunun konakladığı yer:
“Rostopchine, Moskova'dan doğru Rus **ordugâhına**, orada birkaç (gün) kalarak 'Voronovo'daki şatosunu ailesini görmeğe gitti idi.”
(o.+ına 26044)
o.+ı 25974
[=2]
ORDU-MİLLET: Bir ülkede yaşayan bütün vatandaşların din, cinsiyet, mezhep gözetilmeksizin asker sayılması:
“**Ordumillet.lerin** en çok döğüş-en en sarp.ı”
o.+lerin 35652
[=1]
ORDUSUZ: Ordusu olmamak:
“Yunan ordularını anne vatanın ortasında durdurduk, fakat bu Ramazana kadar dağıtıp atamadık. Çünkü bu ordular mütarekeden sonra, biz **ordusuzken**, topsuz ve tüfeksizken, darmadağınırken, harp bitmişken Anadolu'ya ve Edirne'ye girdiler.”
(o.+ken 16903)
o. 12741, 19638
[=3]
ORDU-YI FETH: Fetih ordusu:
“**Ordüyifeth.e** karşı sürül-müş nefiriâm”
o.+e 37275
[=1]
ORESTES: Yunan mitoloji kahramanı. Truva Savaşı'nda savaşan Miken kralı Agamemnon ve Klytemnestra'nın oğlu:
“**Orestes'ler**, **Oedipus'lar**, **Hamlet'ler**, **Alceste'ler** gibi örnekler olmazsa bizde ilânihâye mümessil yetişemez.”
o.+ler 31885
[=1]

ORHAN: Berlin büyükelçiliği kâtibi:
“**Orhan**, sonraları Berlin Sefaretine kâtip tayin edildi.”
(o. 2724)
o. 2727, 2733, 5103
o.+ın 4705, 5108, 5112
o.+la 2729, 16455
[=9]
ORHAN BEY: Yahya Kemal'in 1909'da Paris'te tanıştığı bir arkadaşı:
“O sırada, bir gün Yat Kulübü'nde Şemseddin Paşazade **Orhan Bey'i** yemeğe davet etmişti.”
(o.+i 2719)
o. 2718, 4689
o.+e 4694
[=3]
ORHANELİ: Bursa iline bağlı bir ilçe:
“On üç dâire-i intihâbiyyede bu hafta şahid olacağımız intihabat dün Bursa'da başlar başlamaz, Karacabey'den **Orhaneli'nden**, Mudanya'dan bir cümlede Cumhuriyet Halk Fırkası'nın namzedi müttefikan evet müttefikan kazanmış!”
o.+nden 24347
[=1]
ORHAN SEYFİ: (d. 23 Ekim 1890, İstanbul – ö. 22 Ağustos 1972, İstanbul), Türk şair, gazeteci, yazar, yayımcı, siyaset adamı:
“O sıralarda **Orhan Seyfi** ve Enis Behîç gibi yeni Türk şiirinin mümessilleri, neşrettiğim derme çatma birkaç eserdeki lisanı ve zevki Ziya Gökalp'ın, bütün ayrılıklara rağmen, pek ziyade beğendiğini ve gençlere numune olarak gösterdiğini söylüyorlardı.”
(o. 8590)
o.+nin 29279
[=2]
ORHAN ŞÂİK: Orhan Şâik Gökyay (d. 16 Temmuz 1902, İnebolu – ö. 2 Aralık 1994), Edebiyat tarihi ve dil araştırmacısı, şair, öğretmen:
“Vatana, millete, size, hepinize kavuşacağım. **Orhan Şâik'in** ve **Adsız'ın** hasretle gözlerinden operim.”
o.+in 20624
[=1]
ORHAN ŞEMSEDDİN: Yahya Kemal'in 1909'da Paris'te tanıştığı bir arkadaşı:

“**Orhan Şemsetdin**, o günlerde, bu ağızla yaptığı Enver propagandasının hayli mükâfatlarını gördü.”

(o. 2747)

o.+i 2751

[=2]

ORHAN ŞEMSEDDİN BEY: Orhan Şemsetdin Bey:

“**Orhan Şemsetdin Bey**, benim karşımda, hiç sıkılmaksızın ve utanmaksızın İttihâd ü Terakkî'nin, Enver'in aleyhinde ateş püskürüyordu.”

(o. 2756)

o. 2736

[=2]

ORHAN VELİ: Orhan Veli Kanık:(1914-1950)

Cumhuriyet dönemi şairi:

“**Orhan Veli** kitâbeisengîmezâr.ını/
En sonra tuhfe kıl-dı SüleymânEfendi.ye”

o. 39025

[=1]

ORJİNAL: Fr. Nitelikleri bakımından benzerlerinden ayrılan, yalnız kendine has bir nitelik taşıyan:

“Son devrin en fârikalı hâli **orjinal** olmaktır.”

(o. 19430)

o. 19419, 19420, 19421, 19424, 19426, 19428

o.+olmak 19418

[=7]

ORKESTRA: İtal. Çok sesli bir müzik eserini seslendiren çalgıcılar topluluğu:

“O kadar uzaktır ki tıpkı, bir konser verilirken **orkestra** şefinin elinde bir değneği sağa ve sola sallaya rak, gaayet kolay bir vazîfe gördüğünü zanneden bir insanın hayâline benzer.”

(o. 29981)

o. 20499, 29974

o.+ları 3424

o.+nın 3222

[=5]

ORMAN: Ağaçlarla kaplı geniş alan, büyük koru:

“Ancak yalçın kayalarda toplanabilen kuş yumurtalarından nevale yapılır ve **ormanlarına** ayak sesleri girdiği zaman mavi tüylü kuşlar küme ile kalkarlar.”

(o.+larına 6469)

“Art.ında vatan semt.inin **orman.ları** kuytu”
(o.+ları 36804)

o.+1 18913

o.+ında 2171

o.+lar 13702

o.+larda 17420, 22762

o.+ları 30488

o.+ların 16479

o.+larında 22731

[=10]

ORTA: 1. Başlangıçla sondan veya etraftaki yerlerden aynı uzaklıkta kabul edilen yer:

“Yeni istiklâl, bir valide, çocuğunu nasıl ağrular ve acılar içinde doğurursa, ana vatanın **ortasında** öyle doğdu.”

(o.+sında 18470)

“Madrid İspanya'nın tam **ortasındadır**.”

(o.+sındadır 19063)

2. Belirli bir zamanın başlangıcı ile bitimi arasında olan zaman:

“Ben Eylül **ortalarında** gelmek için müsâde istiyeceğim.”

(o.+larında 20626)

“Cenk **orta.sında** giy-diği zencirli tolga.ya/
Her göz dik-en gör-ürdü zafer şehsuvâr.ını”

(o.+sında 38583)

3. Herkesin görebileceği yer:

“Pehlivanları **ortaya** çıkaran adam, adlarıyla, sanlarıyla, memleketleriyle, köyleriyle haber veriyordu.”

(o.+ya 21326)

4. Güreşte pehlivanların ayrıldığı beş dereceden üçüncü ve dördüncüsü [Üçüncüsüne büyük orta, dördüncüsüne küçük orta denir]:

“Ben de Saraçhânebaşı'ndaki güreş meydanına gittim. Gecenin son saatlerine kadar, Türk asırlarından, kahramanlık masallarıyla karışık, bir rüzgâr gibi esen sürekli davul zurna seslerini dinledim, desteden, küçük **ortaya**, büyük ortaya, başa kadar, vücudları zeytin yağından parıl parıl, çift çift meydana gelen pehlivanları seyrettim.”

(o.+ya 21313)

5. Kendi türünden şeylerin arasında yer alan:

“Kafilenin önünde tazeler kol kola yürüyordu. En güzel boylusu **ortada** idi.”

(o.+da 21499)

6. (Yeniçeri ocağında) Tabur:

“Bu şehrin gençleri de çakşırlı, fermeneli; gençliğin atılğanlığıyla bıçak ve tüfek oyunu oynar, tanbura çalar ve türkü söyler, âdeta bir Yeniçeri **Ortası'nı** andırırdı.”

(o.+sını 973)

7. ***Ortaya çıkarmak**: Yeniden öne sürmek:

“Bu hâl hemen herkesin dâğ-ı derûnudur. Bu defa Mounet Sully namzetliğiyle bu ezeli güftügüyu yine **ortaya çıkardı**.”

(o.+ya 22258)

8. ***Ortaya çıkmak**: Kendini ortada göstermek, ortada görünmek:

“Bu hâl birkaç ay sürdü. Ali Kemal tekrar **ortaya çıktı**.”

(o.+ya 18664)

9. ***Ortada**: Görünür yerde, göz önünde, meydanda:

“**Ortada** muhalif gazetesi olarak bir Alemdar, bir de Sait Molla'nın Türkçe İstanbul gazetesi kalmıştı.”

(o.+da 18658)

“O zaman **orta.da** her sâniye gerçek bir hâl”

(o.+da 35884)

10. ***Ortaya atılmak**: (Biri tarafından bir düşünce, bir iddia) Üzerinde görüşülmek üzere söylenmek veya yazılmak, herkesin bilgisine sunulmak, ileri sürülmek:

“XIX. asırda **ortaya atılan** ırk bahsi, bir ilim olduktan sonra kafaları alt üst etti.”

(o.+ya 19473)

11. ***Ortadan kalkmak**: Yok olmak, yok edilmek:

“Yeni mürebbîlerimizin yaşayışına, giyinişine, yiyip içişine özendiğimizden beri Türk çarşısı yıkıldı. Türk üslûbu **ortadan kalktı**.”

(o.+dan 21291)

12. ***Ortaya koymak**: Meydana çıkarmak, göz önüne sermek:

“Bugüne göre bir millet olduğumuzu ispat lâzımdı. İşte millî hareket bir sene içinde bu hakikati **ortaya koydu**.”

(o.+ya 12338)

13.1. ***Orta hâlli**: Ne zengin ne de yoksul:

“Tevfik Fikret, Mehmed Emin, Mehmed Âkif Bey'ler hâl ve vakti yerinde yahut da **orta hâlli** ailelerden doğdular.”

(o. 30329)

13.2. ***Orta hâlli**: Üstün kabiliyetli sanatçılar ile düşük kabiliyetli sanatçılar arasındaki seviyede (sanatçı):

“Vak'a'yı yavaş yavaş inkişâf ettiren, yâni hayâtı kitap sahîfesinde canlandıran tılsım müellifin bu istida didir. Bu bir mevhibedir. Bâzan en yüksek bir şâirde bulunmaz da **orta hâlli** (bir romancıda bulunur.)”

(o. 31359)

o. 41, 1169, 1253, 2621, 3163, 3246, 5822, 5947, 6929, 7474, 8764, 8832, 12141, 15862, 19644, 19816, 22712, 27799, 30062, 30318, 32271, 32272, 35313, 39012

o.+da 622, 635, 780, 2702, 2716, 3771, 4302, 5059, 5178, 5795, 6207, 7820, 10596, 10926, 11525, 11822, 12158, 12484, 13073, 13212, 15869, 15895, 16176, 16213, 16251, 18616, 18645, 18749, 18836, 19572, 21210, 21484, 24271, 25630, 25818, 27307, 27620, 28896, 30409, 32414, 34849, 34911, 35749, 35994, 36354, 37574, 37648, 39061

o.+dadır 13096

o.+daki 5653

o.+dan 3891, 5370, 5917, 5921, 5983, 6034, 10682, 11939, 14364, 16158, 17022, 17105, 18644, 21276, 22280, 24867, 25830, 26161, 26694, 26874, 27799, 27912, 28192, 29605, 30852, 33664, 34254, 34337, 34968, 34970, 34975

o.+hâlli 31347

o.+ları 5240, 7093

o.+larına 9200

o.+larında 10615, 20611

o.+larından 5426

o.+mızda 8622

o.+sına 180, 18207, 18919, 18981, 19926, 24777, 28301

o.+sında 135, 144, 165, 193, 270, 359, 367, 644, 783, 817, 1118, 1123, 1142, 1398, 1810, 1923, 2118, 2509, 2558, 3056, 4202, 4453, 4493, 5354, 5796, 5924, 5961, 6331, 6349, 6524, 6533, 7169, 7182, 7790, 7815, 7860, 9120, 9203, 9224, 9764, 9769, 9834, 10068, 10413, 10603, 11108, 12367, 12832, 14915, 15000, 16891, 17468, 17643, 17794, 18127, 18185, 18394, 18457, 18564, 18779, 18786, 19105, 19194, 19294, 19554, 20080, 20637, 21331, 21355, 22718, 22802, 24167, 24642,

24729, 24741, 25645, 26060, 26070, 26265, 26464, 26887, 30436, 30837, 31952, 31953, 32549, 32635, 32647, 32979, 33082, 33706, 34070, 35860, 36139, 36614, 36647, 36888, 36892, 37054, 38564, 38583, 38597
o.+sındadır 19049, 26640
o.+sındaki 871, 18188, 18191, 25497, 35607
o.+sından 105, 769, 955, 4499, 4643, 6161, 10580, 16848, 16849, 17293, 23329
o.+ya 1058, 3985, 4096, 4204, 4619, 4920, 5385, 8242, 8337, 8812, 8975, 8980, 9305, 9667, 10188, 10228, 10628, 10878, 11514, 11883, 12329, 12341, 13616, 13996, 14643, 14805, 14821, 14841, 15153, 15607, 15687, 15690, 15823, 17062, 17174, 17531, 17569, 18650, 19458, 19705, 20943, 21213, 21298, 21298, 21311, 21487, 22243, 24578, 25461, 25728, 26452, 26550, 26854, 27218, 27471, 27527, 27625, 27685, 27688, 27698, 27789, 28119, 28752, 29031, 29034, 29110, 29889, 29890, 32621, 32868, 33640, 33903, 33906, 34177, 34292, 34939

[=317]

ORTA ANADOLU: Anadolu'nun orta bölümü:
“*Orta Anadolu'nun içine tıkdık müdafaamızın maddî aletleri darmadağın olduktan başka manevî sebepleri de kimseyi ikna edemez bir dereceye indi.*”

o.+nun 18380

[=1]

ORTA CAMİ: Yeniçeri Ortaları için Makbul İbrahim Paşa tarafından yaptırılan İskenderpaşa Muhtarlığı'na bitişik sekizgen, 1527 tarihli cami:
“*Artık bu devlette Orta Cami ve Et Meydanı gibi nifak merkezleri kalmamalıdır.*”

o. 35414

[=1]

ORTAÇAĞ: MS 376 ile 1453 tarihleri arasındaki çağ:
“*Ortaçağın sâdedil insanları, cesîm şeyleri devlere benzetirlerdi; yâhud da gerçekten öyle görürlerdi.*”

(o.+ın 26677)

o.+da 6074

o.+daki 4456

[=3]

ORTAK: 1. ***Ortak olmak**: Bir şeyi paylaşmak, bir şeye katılmak:

“*Peyam'ın imtiyazını aldı. Necip Şakir Bey'le ortak oldu.*”

(o. 10147)

2. ***Dert ortağı**: Bir kimsenin kendisine derdini açabildiği kimse, sırdaş:

“*Ziya Paşa ki Namık Kemal'in hemfikri, dert ortağı ve menfa arkadaşısıdır.*”

(o.+ı 17210)

[=2]

ORTAKLIK: Ortak olma durumu:

“*Beyoğlu gazeteleri, ikide birde (...) Türklüğün idare ve teşkilat kabiliyetinden mahrum olduğunu, Yunanistan'ı Türk vatanında ortaklığa kabul ederse çok mesut olacağını söylerler.*”

o.+a 17713

[=1]

ORTAKÖY: Boğaziçi'nin Avrupa yakasında, Beşiktaş ilçesine bağlı semt:

“*Bundan yüz otuz sene evvel Ortaköy'de bir Ferruh Efendi yalısı vardı.*”

(o.+de 19407)

o.+e 5421

[=2]

ORTALIK: Bulunulan yer, çevre, etraf:

“*(...) hâsılı ortalık sütliman, millî hareketin hızı, sert bir rüzgâr gibi birdenbire bu muhitte üç seneden beri yanan fitneyi söndürdü.*”

(o. 13433)

“*Bugün de geç-di güneş bat-dı ortalık mâvi*”
(o. 38723)

o. 13425, 34244, 34253

o.+a 34291, 34368

o.+ı 7969, 10203, 14628, 15220, 17573, 17888, 18413, 23808, 23864, 25276, 25511, 26976, 27687, 28171, 32623, 35026

o.+ta 14361, 26664, 27216, 33596

[=25]

ORTA MACAR: Macaristan'ın orta bölümü:

“*Yalnız Orta Macar şehirlerini kurtarmak nâkâfi bir tedbirdi.*”

(o. 25247)

o. 25220

[=2]

ORTA OYUNU: Sahne, perde, dekor, suflör kullanmadan halkın ortasında oynanan Türk halk tiyatrosu:

“*Nasreddin Hoca'dan sonra bütün o Bektaşî ve Yeniçeri fıkraları, Karagöz ve Orta Oyunu'nun*

o kadar millî oluşları Türk'ün zekâ ve zarafete olan tabîî meyline şehâdet ederler.”

(o.+nun 28402)

o. 31810

o.+larını 31649

o.+larının 31468

[=4]

ORTA VALİDE: Kösem Sultan:

*“1640'tan Üsküdar'da **Orta Valide** namını alan Kösem Sultanın küçük camii, bir çini cenneti olarak göze çarpar.”*

o. 5711

[=1]

ORTODOKS: Fr. 4. ve 8. yüzyıllar arasında toplanmış Ekümenik Konsillerin kanonik olduğunu kabul eden bir Hıristiyan mezhebi:

*“İçi, dışı resimli bir **ortodoks** ibadethanesi.”*
(o. 3149)

o. 3157, 3158, 4958, 6309, 13773

[=6]

ORTODOKSLUK: Doğu Hristiyan kiliselerince sürdürülen, Yunan ve Slavların çoğunun benimsediği, Hristiyanlıkta ilk yedi konseyin kararlarını geçerli sayıp ondan sonraki hiçbir konseyin kararını kabul etmeyen, kiliselerin bağlayıcı karar alabilecek bir cismani otoriteye tâbi olmayıp hepsinin ruhani otorite olarak Hz. İsa'nın emrinde olduğunu kabul eden, papanın ve hiçbir papaz ve keşişin üstünlüğünü tanımayan Hıristiyanlık mezhebi:

*“Napolyon'un hedefi Rusya'nın kalbi, **Ortodoksluğun**, islâvlığın ‘Mukaddes Moskova’ sı idi.”*

o.+un 25982

[=1]

ORTOLAN: Ortolan Sokağı:

*“Nâzım'ı 1903'te, Paris'te, Ahmet Rıza Bey'in Monge Meydanındaki salonunda tanıdım. Yavaş yavaş dost olduk. O semtte ‘**Ortolan**’ diye kasvetli bir iç sokakta, dördüncü katta, bir küçük lojmanda, kendi eşyası içinde, tek başına yaşardı.”*

o. 10789

[=1]

ORTOLAN SOKAĞI: Paris'te bir sokak adı:

*“O zaman arkadaşım Doktor Nâzım'ın, **Ortolan Sokağındaki** küçük lojmanında, bir eski evrak dolabı vardı.”*

(o.+ndaki 4154)

o.+ndaki 4019

[=2]

ORUÇ: Fars. İslâm dininin beş şartından biri olan, imsakten güneş batıncaya kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durma şeklindeki ibadet:

*“Hani Bektâşinin meşhur **oruç** bozma hikâyesi vardır; (...)”*

(o. 2921)

*“Top gürl-e-yip **oruç** bozul-an lâhza.dan beri”*
(o. 35942)

o. 14187

o.+u 14174

[=4]

ORUÇLU: Oruç tutan, oruç tutmakta olan (kimse):

*“Semt.in **oruçlu** halk.ı süzül-müş benizli.ler”*

o. 35936

[=1]

ORUÇSUZ: Oruç tutmamış olan (kimse):

*“Tenhâ sokak.ta kal-dım **oruçsuz** ve neş'esiz”*

o. 35945

[=1]

OSEK: Osijek. Hırvatistan 'ın dördüncü büyük şehri:

*“Ordu **Osek'den** kalktı, Avusturya serhaddine yaklaştı.”*

(o.+den 25282)

o.+de 25267

o.+e 25263

[=3]

OSMAN: Osman Gazi:

*“Uşak ve Bursa cephelelerinin muzaffer genç zabitleri, muzaffer genç neferleri, iyi bilsinler ki düne kadar vatani, milleti; **Osman'ın**, Fâtih'in, Yavuz'un mukaddes hatıralarını müdaafa ediyorlardı.”*

(o.+ın 16086)

o.+ın 13860, 16074

[=2]

OSMAN AĞA: Saliha Sultan'ın kâhyası:

*“Dâvud Paşa sahrâsına Sancâk-ı Şerifin çikacağı günün sabâhı, Sâliha Sultan'ın kâhyası **Osman Ağa**, İstanbul'dan yeni bir haberle Çıkageldi.”*

o. 34815

[=1]

OSMANBEY GAZİNOSU: İstanbul'da bir gazino:

“Şişli'de gündüz Ramazan hissedilmiyor. Fakat dün gece **Osmanbey Gazinosu'ndan** Bomonti'ye doğru, kaldırım üstünde yürürken, bu dümdüz cadde üzerinde Ramazanı, hissettim.”

o.+ndan 7917

[=1]

OSMANCIK: Osman Gazi:

“Zaten insan tarihe biraz dikkatli bir bakışla baksa görmez mi ki o saltanat iki buçuk asır evvel Viyana'da mağlûp olduktan sonra merhale merhale dayandı, lâkin en vâsi hudutlarını bir türlü koruyamadı, düşman istilâsı gele gele en sonra **Osmancığın** mezarına, bu devletin ilk teşekkül ettiği ovaya kadar geldi ve bugün orada tekrar doğdu.”

(o.+ın 13037)

o.+a 14913, 30132

o.+ın 13029, 16120

[=5]

OSMAN GAZİ: (1258, Söğüt – 1 Ağustos 1326, Bursa) Osmanlı Beyliği ve Osmanlı

Hanedanı'nın kurucusu ve beyliğin ilk padişahı:

“Yeni istiklâl başlangıcı saydığımız Nisan'da Türkler, **Osman Gazi'ye** istiklâl alâmeti olarak davul ve bayrak geldiği günlerde olduğu gibi mes'ut değildiler.”

(o.+ye 18465)

o. 12960, 16609

o.+den 16681

o.+nin 18458, 19727

[=6]

OSMANLI: 1. Osman Gazi tarafından 1299 yılında Anadolu'da kurulup I. Dünya

Savaşı'ndan sonra yıkılan ve birçok devleti hüküm altına alarak Asya, Avrupa, Afrika kıtalarında çok geniş bir alanda altı yüz yirmi üç yıl hüküm süren büyük Türk devleti:

“Başta Bahr-ı Sefîd hâkimiyetini **Osmanlı** tamâmiyeti üzerine istinad ettiren İngiltere, diğer büyük devletler, İslâv ittihadının aleni hâmisi Rusya hristiyan teb'anın menfaatine bâzı mahallî ıslâhatın temini için İstanbul'da bir mü'temer açtılar.”

(o. 24047)

“**Osmanlı** sevgi.siyle yetiş-miş bu harb er.i”

(o. 38598)

2. Osmanlı tebaasından olan (kimse):

“Azerî Fuzûlî ile Osmanlı Nâilî-iKadîm bir tek adam olsalardı eski şiirimizin zevkine doyamazdık.”

(o. 19735)

o. 286, 756, 869, 877, 882, 1415, 1522, 2488, 2491, 2583, 3531, 3728, 3887, 3888, 3963, 3965, 4213, 4297, 4574, 4769, 4773, 5037, 5151, 5343, 5397, 5451, 5452, 5469, 5884, 5909, 5921, 6064, 6498, 6526, 6809, 6816, 6819, 6827, 7714, 7756, 8573, 8893, 9781, 9818, 9880, 10871, 11051, 11221, 11722, 11732, 11802, 11814, 11822, 11851, 11940, 12006, 12177, 12209, 12471, 12710, 12723, 13018, 13126, 13127, 13128, 13131, 13138, 13141, 13253, 13958, 14332, 14659, 14671, 14679, 14912, 14949, 14988, 15063, 15071, 15879, 17224, 18440, 19509, 19675, 21381, 21383, 21394, 21463, 21465, 21475, 21499, 21503, 21513, 21702, 21720, 21807, 21817, 21950, 21957, 21959, 21983, 21998, 22019, 22074, 22090, 22120, 22434, 22476, 22834, 22982, 23737, 23854, 24026, 24029, 24036, 24042, 24052, 24087, 24110, 24119, 24121, 24121, 24144, 24149, 24152, 24886, 24887, 24907, 24958, 25066, 25119, 25153, 25373, 25378, 25403, 25894, 26163, 26166, 26229, 26267, 26439, 26442, 26489, 26493, 26627, 26832, 26844, 26919, 27027, 27133, 28210, 28776, 28777, 28846, 30418, 30448, 30464, 30561, 30652, 30661, 30784, 31600, 31607, 31618, 31622, 31623, 31753, 32691, 32726, 32738, 33124, 35465, 35518

o.+lar 878, 21102, 21384, 21395, 21412, 24095, 25076, 25391, 32735

o.+lara 21389

o.+lardan 21755, 30597

o.+lardır 25400

o.+ları 1619, 21429, 21464, 25381

o.+ların 4742, 4745, 19744, 21380, 22670, 25086, 25404, 26494

o.+larını 13124

o.+nın 5896, 19518

o.+ya 19996

o.+ydı 13136

o.+yım 13121, 13122

o.+yız 3953

[=209]

OSMANLI BEYLİĞİ: Osmanlılar.
Batı Anadolu'nun kuzeyinde bir Türkmen beyliği olarak ortaya çıkıp üç kıtaya yayılan ve kurucusunun adıyla anılan Türk-İslâm dünyasında en uzun ömürlü devlet (1300-1922):
“*Bu bahis 1300'den sonra, Osmanlı Beyliği'nin zuhuruyla, tekrar açılıverdi.*”

o.+nin 4689

[=1]

OSMANLICA: Osmanlı Türkçesi. Türk dilinin Yeni Türkçe çağının XVI.-XX. yüzyılları arasında kullanılan Türkçe:
“*İnkılâb-ı Kebîr'in Şark'da Tanzimat muanven safhasında, birçok milliyetler gibi bir de Osmanlı milleti ve Osmanlıca belirdi.*”

o. 28782

[=1]

OSMANLI DEVLETİ: Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye. 1299-1922 yılları arasında varlığını sürdürmüş Türk-İslâm Devleti:
“*Çünkü Osmanlı Devleti de en büyük Devlet-i İslâmiyye tesis etti.*”

(o. 21481)

o. 5875, 5878, 11967, 24955, 26610

o.+ne 14906

o.+ni 33046

o.+nin 11859, 15436, 26277

[=11]

OSMANLI HANEDANI: Osmanlı Devleti'ni yaklaşık 622 yıl yöneten hanedan:
“*Gençtürk zihniyeti, padişahlığı, Osmanlı Hanedanını, bu hanedanın, Abdülhamîd müstesna, bütün âzâsını seviyordu.*”

(o.+nı 3969)

o.+nı 4199

o.+nın 3680

[=3]

OSMANLI İDMAN MAHFİL-İ UMUMİ:
Osmanlı beden eğitimi umumi toplantı yeri:
“*Bu mebânîye alık alık bakıyordum. Biri, Âlem-i İslâm Bankası, dev sarayları gibi bir şey, yüksek kapılardan giren çıkan insanlar karınca gibi... Bir ikincisi Osmanlı İdman Mahfil-i Umûmîsi.*”

o.+si 6523

[=1]

OSMANLI İMPARATORLUĞU: 1299-1922 yılları arasında varlığını sürdürmüş Türk-İslâm Devleti:

“*İstanbul'un kat'î şeklini alışı, Osmanlı İmparatorluğu'nun kemal zamanın da oldu.*”

(o.+nun 6090)

o. 8115, 8552

o.+mu 15824

o.+na 3284, 27025

o.+nu 5871

o.+nun 8122, 14656, 25221

[=10]

OSMANLILIK: Osmanlı olma durumu:

“*Milliyet nazariyesi bir kalb ittihâdiyle, menfaat ittihadından başka bir şey değildir. Osmanlılık ancak böyle bir ittihadır.*”

(o. 21470)

o. 11056, 13160, 13162, 13185, 13616, 18508, 21113, 21999

o.+a 9042, 11197, 21090, 21727, 30568

o.+ı 11104, 21437, 21780, 24100, 30624

o.+ın 22005, 23184

o.+la 25228

o.+tan 10868

o.+tır 21425

[=24]

OSMANLI MÜELLİFLERİ: Bursalı Tâhir Bey'in bir eseri:

“*Onun kadar ehemmiyetli diğer bir şahsiyet olan Bursalı Tâhir Bey'in Osmanlı Müellifleri diye bir kitabı olmasa o da büsbütün kaybolurdu.*”

o. 3569

[=1]

OSMANLI SALTANATI: Osmanlı Devleti:

“*Altı sene içinde üç harbe girmiştik, Osmanlı Saltanatı'nın bize miras bıraktığı toprakları kaybetmiştik.*”

(o.+nın 2584)

o.+nı 11227

o.+nın 3969

[=1]

OSMANLI ŞARKI: Osmanlı devletinin doğusu:

“*Osmanlı şarkının hissi gençleri, milletin nân ü nîmetiyle yetiştikten sonra Türk kızlarını dul bırakıyorlar.*”

o.+nın 21616

[=1]

OSMANLI TARİHİ: Osmanlı Devleti'nin tarihi:

“*Osmanlı tarihinde ıslahat ve inkılâplar bir değil, on değil bütün bir silsiledir.*”

(o.+nde 13026)

o.+nde 4200

o.+ne 35086

[=3]

OSMANLI TÜRKÇESİ: Türk dilinin Yeni Türkçe çağının XVI.-XX. yüzyılları arasında kullanılan Türkçe:

“**Osmanlı Türkçesi’nin** asıl rûhunu teşkîl eden med’lerimiz *sahnedede hep maksûr olarak telâffüz olunur.*”

o.+nin 31611

[=1]

OSMANLI TÜRK DEVLETİ: Osmanlı Devleti: “*Hayale pay vermeksizin denilebilir ki İstanbul, **Osmanlı Türk Devleti’nin** merkezi olduğundan sonra dünyada mevcut payitahtların en güzeli olmuştur.*”

o.+nin 5961

[=1]

OSMANLI TÜRKLERİ: Osmanlı tebaası olan Türkler:

“*Timur badiresi esnasında Anadolu’daki arazisini muvakkaten kaybeden **Osmanlı Türklerinin** Rumeli’de sıkı tutunmaları tarihin dikkate değer bir hadisesidir.*”

(o.+nin 4737)

o. 4767, 13235

[=3]

OSMANLI TÜRKÜ: Osmanlı teb’ası olan Türk: “*İliğine kadar devletçi olan **Osmanlı Türkünün** kafası yankesicileri bile cemiyet haricinde bir sınıf olarak telâkki edemiyor!*”

o.+nün 11984

[=1]

OSMAN PAŞA: (1832, Tokat – 1900, İstanbul), Osmanlı Ordusu’nda askerlik görevi boyunca birçok savaşta başarılı sonuçlar almış, Plevne Muharebelerindeki üstün savunmasının ardından Sultan II. Abdülhamit tarafından ‘Gazi’ unvanına layık görülmüş, o günden bugüne Gazi Osman Paşa olarak da anılan Türk asker:

“***Osman Paşa**, halkı yaşaran gözlerle selâmlarken bu müjdeyi de verdi.*”

o. 15012

[=1]

OSTENDE: Belçika’nın Felemenkçe konuşma topluluğuna dahil Flaman Bölgesinde bulunan

Batı Flandre ilinde bulunan bir belediye ve bu belediye içinde bulunan bir yerleşim merkezi:

“*1906 sonbaharında Londra’dan **Ostende’a** geçmiş, oradan da Bruxelles’e gittim.*”

(o.+a 2170)

o.+da 1837

[=2]

OT: Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak adı:

“*Rûhânî bir mimarî bakıyyesi, **otlar** ve sarmaşıklar içinde kalmış.*”

(o.+lar 789)

“*Gör-düm ki yazın bas-tığımız **ot.ları** sol-muş*”

(o.+ları 37917)

o. 7423

o.+lar 38796

o.+lara 8008

o.+ları 6681, 7818

[=7]

OTAĞ: Büyük çadır, büyüklere mahsus yüksek etekli geniş ve süslü çadır:

“*Çünkü Türk’ün cibillî sarayı **otağ’dır.***”

(o.+dır 6825)

o. 8016

[=2]

OTÂĞ-I CEM: Cem’in büyük, süslü çadırı:

“*Her dem **otâğı Cem.le** diyârîçemen.deyiz*”

o.+le 37736

[=1]

OTAĞ TEPEŞİ: İstanbul ilinin Beykoz ilçesinde yer alan bir tepe:

“*Anadolu Hisari’nda bir gün geçiren insan Türk ruhunu derinden derine öğrenir. Güzelce Hisar, Göksu, **Otağ Tepesi**... Yalnız bu isimler başlı başına birer resimdirler.*”

(o. 6594)

o. 6592

[=2]

OTEL: Fr. Müşterilerinin yatma, yeme ve çeşitli ihtiyaçlarını bir süre için para ile karşılayan işletme:

“*O **oteli** hatırladıkça Paris’e parasız ve biçare düşen gençlerin başlarını soktukları ilk melcelerden biri hatırıma gelir.*”

(o.+i 11129)

o. 754, 3179, 3180, 7748, 8221, 20635

o.+de 3467, 4359, 8222, 9148, 11242, 15609, 16569, 16578, 19017

o.+di 755

o.+e 765, 8235, 11122, 11240

o.+i 11123, 13919

o.+in 11243, 11510, 19018

o.+inde 4069, 20485

o.+ine 11573

o.+ler 13220

o.+lerde 11126

o.+lerden 20484

o.+lerinde 12212, 14033

o.+lerini 7350

[=35]

OTELCİ: Otel işleten kimse:

“Eski ikametgâhımı taht-ı istîcâre alan yeni **otelci** pek münasebetsiz bir herif olduğundan çıkardığı haksız bir vesile yüzünden evi terke mecbur oldum.”

o. 19976

[=1]

OTELCİLİK: Otel sâhibi olma ve otel işletme işi:

“Demek ki bir **otelcilik** mektebi olsa idi Türk'ten de maitre d'hôtel, garson olurdu.”

o. 8234

[=1]

OTEL MOLE: Filibe'de bir otel:

“**Otel Mole**, Filibe'nin Perapalas'ı, altı lokanta üstü otel, odaları şöyle böyle, azçok temiz, koridorları koğuş sisteminde bir oteldi.”

(o. 754)

o.+nin 763

o.+ye 753

[=3]

OTLA-: (Hayvan) Dolaşarak yerden ot yemek:

“Koyun.lar **ot.lar** hazâretnümâ çayır.larda”

(o.-ar 39269)

[=1]

OTLUKBELİ: Otlukbeli Meydan Muharebesi:

“**Otlukbeli**, Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye, Mohaç muzafferiyetlerinin topları İstanbul tophanesinden gitmişti.”

(o. 5309)

o. 5875

[=2]

OTLUKBELİ MEYDAN MUHAREBESİ: (11 Ağustos 1473) Osmanlı padişahı II. Mehmed ile

Akkoyunlu Devleti sultanı Uzun Hasan arasında yapılmış bir meydan muharebesi:

“1473'te, **Otlukbeli Meydan Muharebesi**'nden önce, ordunun pişdârı olarak şehit olan **Has Murad Paşa'nın** Paleolog hanedanından bir prens olduğunu bildikleri için, Bizans'ın İran'a karşı açtığı seferlerin, Osmanlı zamanında devam ettiğini manidar bir şekilde tefsir ederler.”

o.+nden 5885

[=1]

OTOBÜS: Fr. Karada yolcu taşıyan motorlu büyük taşıt:

“Bugün otomobil ve **otobüs** devrinde yaşıyoruz.”

o. 5835

[=1]

OTOMOBİL: Fr. İnsan taşımak için yapılmış motorlu, dört tekerlekli kara taşıtı:

“Sirkeci'den geçerken Enver Paşa'yı, yanında yaveri ile Sirkeci İstasyonuna giderken **otomobilde** gördüm.”

(o.+de 2808)

o. 5830, 20380

o.+e 19223

o.+le 12336

[=5]

OTRANTO: ***Otranto Seferi**: 1480'de Gedik Ahmed Paşa tarafından Güney İtalya'ya yapılan sefer:

“Çık-tı **Otranto.ya** pürvelvele AhmedPaşâ”

o.+ya 37587

[=1]

OTSUZ: Otu olmayan:

“Lâkin o ıssız **otsuz** ağaçsız uzak.lara”

o. 38731

[=1]

OTUR-: 1. (Bir yerde) Devamlı olarak kalmak, ikamet etmek:

“Ben zâten Büyükkada'da **oturuyordum**, önceden naklettim.”

(o.-uyordum 2625)

2. Vücudun belden yukarı kısmı dik duracak ve vücut ağırlığı kaba etler üzerine binecek şekilde bir yere yerleşmek, kuut etmek:

“D'arcure kahvesine girdim. Bir kanepeye **oturdum**; bir sütlü kahve ısmarladım.”

(o.-dum 4075)

“Gör-düm ön saf.ta **otur-muş** nefer esvap.lı biri”

(o.-muş 35676)

3. (Bir mevkie) Geçmek, orada yer almak:

“Babasının bir feragati yüzünden Osmanlı tahtına daha çocukluğunda muvakkaten **oturmuş** olması, bu genç hükümdarı, tahtın tam sahibi olacağı zaman neler yapmak lâzım geldiği üzerinde düşündürdü.”

(o.-muş 4776)

4. (Bir yerde) Yaşamak:

“Padişahların Topkapı Sarayı'nda **oturmamaya** başladığı son asır ortalarından beri ise bu sahil, yenilik devrinin mimarîsiyle bezenmiş, başka bir üslûpta canlanmıştır.”

(o.-mamaya 5430)

o.-a 4023, 4023

o.-abildiye 12724

o.-acakmış 34007

o.-amaz 12667

o.-an 468, 3805, 4039, 4359, 6034, 6543, 12622, 15609, 21940, 23176, 23242, 23547, 28922

o.-anlarınkilerini 3495

o.-arak 7980, 23474

o.-ayım 7793

o.-du 3665, 11306, 12725, 15131, 18220, 34151, 35449

o.-duğu 1538, 4356, 7350, 14760, 16569, 33777, 34105, 35188

o.-duğum 8595, 19266, 23947, 38646

o.-duğumuz 529, 838, 10429

o.-duğunu 28469

o.-duğunuz 8252

o.-duk 820, 7968, 7980, 11158, 34910

o.-dukları 2621

o.-duktan 17282

o.-dular 34408

o.-dum 1867, 1874, 4074, 6104, 6541, 6925, 7029, 7902, 8004, 23941, 30281, 36994

o.-mak 1172, 14462

o.-makla 12596

o.-mamı 2552

o.-mamışken 1192

o.-mamızı 1181

o.-masına 7795, 17929, 35437

o.-maya 14240

o.-mayacak 8035

o.-mayı 14409

o.-muş 773, 4774, 6270, 7886, 7907, 8005, 9262, 10130, 12663, 12920, 17992, 18059, 25655, 28920, 30333, 30441, 33321, 35579

o.-muştı 5156

o.-muştuk 1186

o.-muştum 30121

o.-up 836, 2988, 9732, 19182, 22746, 32999

o.-ur 1924, 3356, 7469, 15966, 19106, 24064, 24066, 24067

o.-urdu 511, 556, 955, 1501, 4037, 8017, 8232, 10787, 13120, 20223, 25644

o.-urdum 11402, 34862

o.-urken 6635, 8648, 25660, 33322

o.-urlar 21943

o.-ursa 18220

o.-uş 1182

o.-uşunda 3250

o.-uşunu 12719

o.-uşuyla 34624

o.-uverdi 34555

o.-uveren 22546

o.-uyor 8869, 21504, 22897, 25656, 33648, 33650, 3004

o.-uyordu 110, 3769, 6541, 6947, 10104, 25917, 34741, 35305

o.-uyorduk 3664, 35415

o.-uyordum 7019, 23978, 32322

o.-uyorlar 6197, 6210, 7754, 21224, 21897, 22106

o.-uyorlardı 7482, 7488, 11502, 11588, 11595, 18466, 33779

o.-uyormuş 764, 25651, 26515

o.-uyorum 8034

o.-uyoruz 16961, 21274, 24075

[=179]

OTURT-: Oturmasını sağlamak: “Bir gece İsmet Paşa salonuna çağırtdı. Gittim. Mahremane konuşmak tavrıyla karşısına **oturtdı**.”

(o.-tu 11549)

o.-arak 33529

o.-mak 16254

o.-ur 33324

[=4]

OTURTUL-: Oturmasına izin verilmek:

“İlk defa yeni usûl bir rahleye **oturtuldum**.”

o.-dum 594

[=1]

OTURUL-: Oturmak işi yapılmak:

“Fâtih, Vlaherne Sarayı'nı **oturulmaz** bir hâlde bulduğu için, kendisine yeniden kışlık ve yazlık iki saray yaptırmıştı.”

(o.-maz 5333)

o.-amaz 11906

[=2]

OTUZ: 1. Sayı sıfatı:

“Aynı günde iki edebî hayat hâtırası okudum. Biri haftalık bir Paris gazetesindeydi. **Otuz** sene evvel Luxembourg Bahçesi'nin taraçalarında tanışmış olduğum Francis Carco yazıyordu.”

(o. 2938)

“İklîmiRûm.u gez-di **otuz** yıl taraf taraf”

(o. 37520)

2. ***Otuz.unda**: Otuz yaşında:

“**Otuz.unda** yok bile anne.si”

(o.+unda 39002)

o. 609, 2937, 2943, 2981, 2956, 4706, 8335, 8401, 11286, 14177, 15402, 17610, 19849, 20954, 21400, 22470, 23308, 23308, 24025, 24097, 24118, 24121, 24121, 24151, 24828, 26201, 26242, 27151, 28042, 29271, 29721, 29986, 32021, 34825, 35420, 35457, 38616, 38623

[=40]

OTUZ BEŞ: Sayı sıfatı:

“**Otuz beş** sene evvel Jules Huret'nin Fransa'da ilk defa açtığı, bilâhare ‘Edebî Tekâmül Hakkında Tahkikat’ unvanlı bir ciltte topladığı bu ‘röportaj’ son neslin hafızasına şiddetle nakşolunmuştu.”

(o. 9359)

o. 2956, 3105, 3264, 9353, 21688, 21864

[=6]

OTUZ BİR: Sayı sıfatı:

“Bundan sonra hatip General Langlois'nun hayâtından bahsederek **otuz bir** yaşında Alman-Fransız muharebesine iştirak ettiğini söyledikten sonra devam ediyor.”

o. 22367

[=1]

OTUZ DOKUZ: Sayı sıfatı:

“**Otuz dokuz** sene sonra, yâni geçen sene Üsküb'e gittim.”

o. 432

[=1]

OTUZ DÖRT: Sayı sıfatı: “**Otuz dört** seneden beri İstanbul'un iç mahallelerinde, camilerinde, mezarlıklarında gezinen bu mucizeli şâiri en değme medenilerimiz tanımıyorlardı.”

(o. 10548)

o. 22724

[=2]

OTUZ İKİ: Sayı sıfatı:

“Bir saatte bu kıraathaneye girenleri saydım, otuz iki kişiydiler.”

(o. 24009)

o. 26262

[=2]

OTUZ SEKİZ: Sayı sıfatı: “Şark mes'elesiyile bir devir uğraşan büyük müverrih Albert Vandal'den, en meçhul mütehasıslara kadar hepsi **otuz sekiz** sene evvel Kanûn-ı Esâsîyi âfâka İlân eden topları Tersane Konferansını dağıtmak için tertib edilmiş bir oyun sayar.”

o. 24045

[=1]

OTUZ ÜÇ: Sayı sıfatı:

“Devrinde otuz üç sene herkesi susturmuş bir pâdişâhı otuz üç sene aynı şiddetle susturmak feleğin garip bir adaleti olsa gerektir.”

(o. 26776)

o. 4326, 26767

[=3]

OTUZ ÜÇÜNCÜ: Sayı sıfatı:

“Vâkıâ Temmuz inkılâbının **otuz üçüncü** senesinde bulunuyoruz.”

o. 26778

[=1]

OTUZ YEDİ: Sayı sıfatı: “Makber **otuz yedi** sene evvel ilk çıktığı zaman memleketimizde henüz eski şiirin zevki hükümfermâ idi.”

(o. 31062)

o. 31038, 31169

[=3]

OUCHY: İsviçre'nin Lozan şehrinin bir semti:

“1922'de Lozan'a gittiğimiz vakit **Ouchy'de** konferansın açılacağı günlerde, hattâ açıldıktan sonra da –bu defha dostâne– bir serzenişten kendilerini alamıyorlardı.”

o.+de 27214

[=1]

OV-: Elini bir şeyin üzerinde bastıra bastıra gezdirmek:

“Fecî müşirin (L. von Sanders) dediklerine bir Türk gibi bakınız, gözlerinizi **ovarsınız**: Alman heyet-i askeriyyesi memleketimizde kâfi derecede nüfuzu olmayan bir heyet gibi çalışıyormuş!

o.-arsınız 15294

[=1]

OVA: Çevresindeki yüksek ve arızalı topraklara göre çukurda kalan geniş ve düz arazi:

“Uzakta, düz ve bereketli **ovalar** görünüyor, uzak ve yakın çiftliklerin hayâtı seziliyor.”

(o. 810)

“Canlan-dı o meşhûr **ova** at kişneme.siyle”
(o. 35842)

o. 816, 3015, 3390, 23253, 25074, 26679, 36476

o.+da 4522, 18338, 26665, 32563, 38463, 38480, 38513

o.+dadır 18959

o.+dan 3011, 3059

o.+lar 810

o.+larda 17421

o.+lardan 38742

o.+larımız 18466

o.+larımızda 6131

o.+larına 17907, 18184

o.+larında 16803, 16900, 17902, 26693

o.+larından 20703

o.+larını 14956, 17712

o.+larının 26664

o.+larınız 16590

o.+sına 26679

o.+sında 5050

o.+sından 35680

o.+sının 860

o.+ya 742, 13030, 19017, 19018, 23273

[=43]

OVDUR-: Ovmak işini başkasına yaptırmak:

“Dev boylu fetih askerleri, kollarının sert derilerine iğnelerle yazdırır, barutla **ovdurur**, ‘döğme’ yaparlardı.”

o.-ur 6144

[=1]

OY-: 1. (Sivri uçlu, sert veya keskin bir cisimle) Yontmak, kazmak veya delmek suretiyle bir şey üzerinde çukur oluşturmak:

“(…) taşçı kitabe taşını kesiyor, hattat kitabeyi yazıyor, hakkak **oyuyordu**.”

(o.-uyordu 28222)

2. (Bu yolla mermer, bakır vb. bir şey üzerinde) Süsleme yapmak, işleyerek bir eser meydana getirmek:

“Heykeltıraş **oy-muş** bu güzel lahd üzer. inde”

(o.-muş 38639)

o.-du 23030

o.-salar 28314

[=4]

OYALA-: Bir kimsenin dikkatini ve ilgisini başka bir şey üzerine çekerek onu meşgul etmek:

“Yoksa... Bu söz, bu zavallı milletin çocuklarını **oyalamak** ve cephelerimizin mezbahalarına gönderirken biraz teselli vermek için mi böyle bir mantık söyleniyor?”

(o.-mak 2917)

o.-dıktan 13566

o.-mak 14620

o.-yacağım 23493

o.-yor 17797

[=5]

OYALAN-: (Bir yerde) Meşgul olup kalmak, vakit geçirmek, zaman harcamak:

“Ali Kemal, muzafferiyet ordularının Çanakkale ve İstanbul üzerine yürüyüşleri sırasında, İngiltere ile harp etmemize iştiaqla intizar ederek; işin bitmediğini söyleyerek, bir müddet daha **oyalandı**.”

(o.-dı 10394)

o.-ırken 30179

[=2]

OYMA: Oyularak yapılan süsleme: “Kapılarını yurdun evlâdı Selçuk **oymalarıyla** işlemiş.”

(o.+larıyla 30444)

o.+nın 18985

[=2]

OYMACILIK: Oyma yapma sanatı:

“Mihrap, minber, hünkâr mahfili millî **oymacılığın** incelik hârikalarıdır.”

o.+ın 5661

[=1]

OYNA-: 1. Bir mûsikî parçasına uyarak ahenkli hareketler yapmak, raks etmek:

“Raks orta.sında bir dur-up **oyna-r** yürü-r gibi”
(o.-r 37054)

2. Eğlenmek, oyalanmak maksadıyla bir şeyle meşgul olmak: “Üsküp'e gelir gelmez eski arkadaşlarımı bulmuştum. Onlarla **oynayıp**, koşup, duruyordum.”

(o.-yıp 138)

3. Yaptığı işi oyuncakla oynar gibi kolaylık ve ustalıklı yapmak: “*Bıçak ve tüfekle oynayan bu şehirde bütün nefis sanatların fişkırdığı yegâne menbâ, cinayetti.*”

(o.-yan 1102)

4. (Bir temsilde) Bir rolü canlandırmak, sahnede rol almak:

“*Klâsik bir rolü oynar gibi davranıyordu.*”

(o.-r 2523)

“*Dinle-yen söyle-yen kadar ârif/*

Seyret-en oynayan kadar hassas”

(o.-yan 37090)

5. **mec.** Birine karşı kâh şöyle kâh böyle davranmak, tutumunda kararlılık göstermemek, onu oyuncak hâline getirmek:

“*Türk rûhuyle asırlardan beri oynamayı bilmiş olan bir milletin bu kurnaz oğlu benim tavrım karşısında mağlûp olmadı ve tehdidkâr imâlarda bulunarak ayrıldı.*”

(o.-mayı 1775)

6. ***Oyun oynamak:** (Birini/birilerini) Aldatmak, (ona/onlara) hile yapmak, düzen kurmak:

“*Bu tercümanların oynadığı oyunlar hakkında çok şeyler yazıldı, tekrar etmeyeceğim.*”

(o.-dığı 7697)

7. ***Borsa oynamak:** Devletin izni ve kontrolüyle belli hukuk kurallarına göre, sarraf ve tüccarlar tarafından kaydı yaptırılan para ve her çeşit menkul değerlerle standart ürünlerin fiyatlarının serbestçe teşekkülüne, alınıp satılmasına imkân veren yerde alım satım ve devir işi yapmak: “*Bununla beraber okumak ve yazmak itiyadından, meselâ Mısır'da borsa oynadığı ve İstanbul'da politikacılık ettiği en buhranlı zamanlarında bile vazgeçmemişti.*”

(o.-dığı 9906)

8. ***Rol oynamak: mec.** Bir işin olmasında önemli bir etkisi olmak: “*Bu hâtradan bahsedişimin sebebi o genç kızın benim hayâtımda oynadığı rolü zikretmek içindir.*”

(o. 1962)

o.-dı 23916, 34686

o.-dığı 1961, 2247, 10158, 15647, 16477,

16499, 20706, 32732

o.-diğina 15645

o.-dık 11808, 38304

o.-dıkları 16407

o.-dılar 14220, 31507

o.-mak 15933, 25475

o.-makla 39075

o.-maktan 640

o.-maya 10883, 14231

o.-mayı 1774, 9951, 10158

o.-miş 9993, 20828, 22876

o.-r 971, 2522, 9950, 14249, 17597, 20828, 26536, 36140, 39042, 39074

o.-rdık 532

o.-rız 11806

o.-rken 25700

o.-rlarsa 14221

o.-rsa 39042

o.-rsanız 31474

o.-sın 29057

o.-yabilen 31479

o.-yacağı 17596

o.-yacak 17793, 21667

o.-yamaz 27297

o.-yan 1101, 6961, 11744, 13523, 15638, 17612, 24622, 31612, 31896

o.-yanlar 31611

o.-yarak 845, 854

o.-yor 18130

o.-yordu 18387

o.-yorlar 13713, 31102

o.-yorlardı 19684

o.-yorlarmış 23348

o.-yormu 29058

[=74]

OYNAK: Hareket etme isteği uyandıran, canlılık veren, canlı: “*Fransa hâricinde verilen Fransızca tiyatrolar ekseriya pek hafif, pek açık, pek oynak eserlerdir.*”

o. 22649

[=1]

OYNAN-: Oynamak işi yapılmak: “*Bu sahnede fasılayla opera, komedi ve dram oynanıyor.*”

(o.-ıyor 3229)

o.-abilir 31541

o.-an 21370, 21371, 31477, 34247

o.-dı 31517

o.-dığı 11507, 17228

o.-ırken 11889, 17480

o.-ıyordu 3221

o.-mak 31512

o.-maya 25444

o.-mişti 9079

o.-sa 31523

[=16]

OYNAT-: 1. Oyun oynamalarını sağlamak:

“Eyüb'e hürmeten tavlâ ve kâğıt **oynatmayan** o küçük kahvelerin keyif, tönbeği ve miskten mürekkep sakın bir neşesi vardı.”

(o.-mayan 7940)

“Biz kukla.larız **oynat-an** üstâd felek”

(o.-an 38302)

2. ***At oynatmak**: **mec.** Bildiği, dilediği gibi hareket etmek: “Son aylara kadar neşriyat sahasında diledikleri gibi at oynatıyorlardı.”

(o.-ıyorlardı 13560)

[=3]

OYNATIL-: Oynatma işine konu olmak:

“Cihangir Selîm-i Evvel'in odası o kadar küçük ve sade ki, uzun seferlerinin birinde konduğu fa kirane bir han odasını andırıyor. Murâd-ı Sâlis'inki at **oynatılacak** kadar geniş ve camiler gi bi kubbeli. Karşılıklı birer köşede iki yatağı var.”

o.-acak 6805

[=1]

OYUL-: **mec.** Derin izler bırakmış olan:

“Loti'nin kitabı kalbimde **oyulmuş** hatıraları uyandırdı.”

o.-muş 10567

[=1]

OYUN: 1. Hile, dolap, düzen, entrika:

“Yunanlıların son plânları, son **oyunları**, son manevraları, son ham hülyaları budur.”

(o.+ları 16110)

2. Sahnede, televizyon veya radyoda oynanmak için hazırlanmış eser, temsil, piyes:

“Lâkin tekrar ederiz. Kostantin'in oynadığı bu oyun Shakespeare'in Macbeth dramına benzer. O **oyun** gibi müthiş bitecek.”

(o. 16509)

3. Kumar: “(...) kirlî iskambil kâğıtlarıyla **oyun** oynuyorlardı.”

(o. 19695)

4. Vücut ve kafaca yetenekleri geliştirme amacı güden, kuvvete ve çevikliğe dayanan her çeşit yarışma: “Mevsimi geçirmeğe gelenler gündüzleri ‘ays’ vesâir spor **oyunları** ile vakitlerini geçiriyorlar.”

(o.+ları 20498)

“Şüphesiz ki cirit gibi, ok gibi, zayı' olan eski Türk **oyunları** güreşten yüksek bir zevk ve terbiye neşrediyorlardı.”

((o.+ları 21385)

5. **mec.** (Işık, renk, söz vb. kelimelerle)

Hareketten veya kullanılıştan gelen çeşitlilik, aldatıcı görünüş: “O zamana kadar bu yıldız serpintisini, dağlarda sabah manzaraları tasvir etmiş bazı ressamın resimlerinde görmüş, lâkin sun'î bir ressam **oyunu** zannetmiştim.”

(o.+unu 17484)

“Füsûnnevî ile gör-mez bu âteş.in ravza/ İç.inde dalgalan-an reng ü bû **oyun.larını**/ Dal-ar huzûzirehâvet.le hâvz.dan havz.a”

(o.+larını 37122)

6. ***Boğa oyunu (güreşi)**: İnsan zekâsının boğa gibi çok güçlü bir hayvanı bile alt edebileceği anlayışını ispatlamak için, özel surette yetiştirilmiş bir boğa ile bir insanın mücadelesi şeklinde düzenlenen ve boğanın ölümü ile sonuçlanması gereken, özellikle İspanya'da çok yaygın bir gösteri: “Madrid İspanyolluğu yazın korida denilen **boğa oyunlarından**, kışın da flamingo dedikleri Arap mûsikîsinden kalma, çok şarkkârî, bir curcunadan ibarettir.”

(o.+larından 19068)

o. 632, 1193, 3224, 3225, 3230, 7747, 9568, 9569, 11806, 13523, 13524, 15645, 15821, 16499, 16500, 16714, 18131, 19107, 19115, 19684, 22084, 23160, 24033, 30236, 35525

o.+a 642, 14232

o.+cu 15642

o.+du 543

o.+dur 12270, 16856, 24372, 30896

o.+lar 621, 7691, 16408, 22675, 23498, 31355, 31359

o.+lara 30241

o.+larda 34247

o.+lardan 31545, 34935

o.+ları 7476, 16100, 18985, 20487, 21369, 21372, 21374, 21375, 22901, 23399, 27910, 28582

o.+larıdır 6106

o.+larımızdan 31810

o.+ların 15653, 31383, 31477

o.+larına 9963, 13875, 31438, 34343

o.+larında 3343, 9951, 12526, 23467, 34228

o.+larından 7323, 11745, 31393, 31502,
31914
o.+larını 6324, 14603, 21377, 22318, 22329,
23352, 31932, 31943, 31960, 32262, 32265
o.+larının 9958, 15158
o.+larıyla 23493, 28206, 30879, 31463
o.+larla 23316
o.+u 639, 971, 11807, 14654, 15638, 15933,
17473, 17596, 19081, 22111, 23857, 25466,
25471, 25474
o.+un 15317, 18131, 19117, 19595, 22079,
30949
o.+una 20364
o.+unu 19102, 21666, 23915, 21677
o.+uyla 3352
[=119]

OYUNCAK: *mec.* Basit, önemsiz ve kolay iş:
“*Tam alafranga görünen şiirimizde, eski Şark
şiirinin nakısa tarafları olan, lûgatfürûşluk,
ıstilahperdazlık, zorâkî teşbih ve istiare
oyuncakları, son zamanlara kadar, başlıca
marifetler sayılıyor.*”

(o.+ları 28585)

o.+dır 3317
o.+ı 27635
o.+tı 32227
[=4]

OYUNCU: Sinema, perde veya bir gösteride rol
alan sanatçı, aktör, aktris:
“*Lâkin oyuncuları insan san'atının en menfur
derekesine indiren dînî an'ane ahlâkda izlerini
bıraktı.*”

(o.+ları 22272)

“*Gel ey Aleksaniyan nâmdâr oyuncu*”
(o. 39078)

o. 15638, 22279
o.+lar 22239
o.+lardan 15639
o.+larımız 31359
o.+ların 22281
o.+larına 22257
[=9]

OYUNCULUK: Sahne sanatçılığı:

“*Birçok evzâ'ı temsil eden oyunculuk fânidir.*”
(o. 22282)

o.+u 22254, 22268
o.+unun 9952
[=4]

Ö

Ö: 1928 harf inkılâbından sonra kullanılmaya
başlanan Latin asıllı Türk alfabesinin on
dokuzuncu harfi:

“*Yeni ve tam Türkçe bir elifba tertîb etmek iktizâ
ederse bu harflerle teşekkül edebilir.*”

Kalın A

ince A

Kalın I Kır, sır, yıl demek için.

ince I

E Olgun

Ö Ölüm (...)

ö. 29188

[=1]

ÖBÜR: Diğer, öteki: “*Galata şehri eskisi gibi,
yâni meyhaneleri ile, kahvehaneleri ile,
sefâhathâneleri ile yaşamaya devam etti ve pek
tabiidir ki, Haliç'in öbür tarafında yaşayan ve
ziyaretlerini gittikçe sıklaştıran Müslümanlar
üzerinde tesir yapmağa başladı.*”

(ö. 32728)

“*Söz.ü yaz-dımdı da kal-mış öbür entâri.de*”
(ö. 38940)

ö. 5918, 16473, 32719, 38724, 38945

[=7]

ÖDE-: Bir alışverişte alınan şeyin karşılığını
alacaklıya vermek:

“*Kalkacağı sırada garsonu çağırıp da kahvenin
parasını ödemek istediği sırada garson bedava
olduğunu, Veliahd'ın ikram ettiğini söylemiş.*”

(ö.-mek 32829)

ö.-diğimiz 28712

ö.-diğini 14114

ö.-dik 8473

ö.-meğe 26404

ö.-mek 19974, 32820

ö.-rsek 11517

[=7]

ÖDEN-: Ödeme işine konu olmak:

“*(...) dâyinlerimize vereceğimiz faizlerin altın
lira yerine iki buçuk kâğıt lira ile ödenmesi için
hazırladığı teklifi izah etti.*”

(ö.-mesi 11539)

ö.-iyordu 18824

[=2]

ÖFKELEN-: Öfkeli duruma gelmek, kızmak,
hiddetlenmek:

“(…) Fakat senin Paris'e gelişinden en ziyâde doktorlar **öfkelenecekler**, sen ki deniz üzerinde yürür semavî bir insandın (…)

ö.-ecekler 30364

[=1]

ÖFKELİ: Öfke dolu, kızgın, hiddetli:

“(…) **dâima öfkeli** ve bedbîn bir adamdı.”

(ö. 2243)

ö. 27491

[=2]

ÖĞ- /ÖV-: Bir kimse veya şeyin iyi, güzel ve üstün taraflarını söyleyerek değerini belirtmek, methetmek:

“Gerek Hüseyin Avni Paşa'yı gerek fetvâ veren Şeyhülislâm Hayri Efendi'yi gerek de hal'e iştirâk eden nâzırları ve kumandanları **öğdü**.”

(ö.-dü 35142)

“Âhir **öğül-en öğ-en** söğ-en birlik.te”

(ö.-en 38183)

[=2]

ÖĞLE: Güneşin gökyüzünde en yüksek noktada bulunduğu, günün sabahla ikindi arasındaki vakti, gün ortası:

“Doğru Fazlıpaşa'da Besim Ömer Paşa konağına gittim. **Öğle** zamanydı.”

(ö. 1452)

ö. 1545, 1732, 5996, 7931, 19039, 19709, 19721, 34494

ö.+den 3784, 6455, 9514, 26907, 28862

ö.+ye 177, 1782, 12065, 18708

ö.+yin 812, 1770, 1788

[=21]

ÖĞREN-: 1. Haber almak:

“Müverrih Na'imâ'nın bu şehirde öldüğünü ve orada medfun olduğunu da çok sonradan **öğrendim**.”

(ö.-dim 1817)

2. Bellemek:

“Üsküb'ün birçok mesirelerini; Tahta Ilıca'yı, Şeyh Suyu'nu, Çayır'ı Hüseyin'le gezerek **öğrendim**.”

(ö.-dim 351)

3. Anlamak, bilmek, idrak etmek:

“Satış işinin güçlüğüünü ondan iyice **öğrendim**.”

(ö.-dim 665)

4. Bir şeyi yapma hususunda alışkanlık kazanmak:

“Ramazan akşamları ölülerimizin ruhuna Yasin okumayı ondan **öğrenmişim**.”

(ö.-mişim 690)

5. Eğitim yoluyla belli bir konu üzerinde bilgi kazanmak, taallüm etmek, tederrüs etmek:

“Mahalle mektebinde diğer bir ilâhî **öğrenmişim**.”

(ö.-mişim 696)

ö.-di 8444, 10769, 16761, 20787

6. Bir husus hakkında bilgi sâhibi olmak, bilgi edinmek:

“Büyük şâirlerin hayatlarını **öğrenmek** beni az bir zamanda başka bir kâinat içinde bulundurdu.”

(ö.-mek 2115)

“Paris'de, 1905'e doğru, Türklüğü **öğrenmeğe** ilk heves ettiğim sıralarda vird edindiğim muharebelerden biri hatırıma geldi.”

(ö.-meğe 26205)

“Hayyâm.ı al-ıp tercüme et de-rlerse/**Öğrenmek** için tâlib isen bir de-rse”

(ö.-mek 38057)

ö.-diğim 694

ö.-diğimiz 24676, 25800

ö.-diğini 11011

ö.-dik 15253, 16349, 18747, 26824, 27900, 28443, 28637, 33085

ö.-diklerini 7211

ö.-dikleriyle 5991

ö.-dikten 2353

ö.-diler 6973, 13591, 13945, 14342, 16605

ö.-dim 351, 665, 1367, 2002, 2020, 2086,

2110, 2146, 2278, 7198, 7329, 7409, 9189,

11241, 20400, 32383, 34689

ö.-diniz 20869

ö.-diyse 34718

ö.-ebileceğim 568

ö.-ebilirmiyim 33839

ö.-eceksiniz 16603

ö.-emedim 23051

ö.-ememiş 33775

ö.-enlerin 23178

ö.-erek 25999, 26222

ö.-ir 6589, 17393

ö.-iyor 31108

ö.-iyordum 2472

ö.-mediğimiz 12959

ö.-medim 28976

ö.-meğe 26195, 27458, 33854
ö.-mek 2114, 2212, 2927, 11325, 16287,
18611, 20018, 20353, 23063, 25733, 28607,
32501, 32975, 33495, 33866, 35097
ö.-melisiniz 34657
ö.-memiş 27897
ö.-memiştim 8850
ö.-meye 10708, 13944, 14081, 28942
ö.-meyeydi 15735
ö.-meyiz 13347
ö.-miş 4584, 5990, 6781, 14168, 20401
ö.-mişti 4370, 33279, 33286
ö.-miştim 561, 690, 696, 1271, 1353, 16822
ö.-miştir 34719
ö.-sin 34418
[=103]

ÖĞRENİL-: Bilgi edinilmek, bilgi sâhibi
olunmak:

“Edebiyat Darülfünunu bizim mekâtib-i âliye
gibi sene sene değildir. Diğer Fransız
darülfünunlarına da benzemez. **Öğrenilecek**
ulûm programla tâyin olunmuştur.”

(ö.-ecek 20025)

“Bir nakledil-se **öğrenil-ir** dâsitan ne.dir”
(ö.-ir 38588)

ö.-miş 23979, 38596

[=4]

ÖĞRET-: 1. Bir konu hakkında bilgi sâhibi
etmek:

“Peygamberlerin arasında en ziyâde Hazret-i
Âdem'i seviyordum; Muhammed'i onun kadar
sevemiyordum. Annem, evde, bu dalâletimi
tashih etti. Muhammed'i sevmeyi **öğretti.**”

(ö.-ti 564)

“Câhid Bey.e raks.ı **öğret-en** kız”

(ö.-en 39056)

2. Eğitim yoluyla belli bir konu üzerinde bilgi
kazandırmak:

“Seyyahlara İstanbul'u **öğretecek**, biri İngilizce
diğeri Fransızca iki kitaba ihtiyaç vardır.”

(ö.-ecek 7705)

3. Talim ve tedris yoluyla belli bir konu üzerinde
bilgi kazandırmak:

“(…) ‘Emsile'den **öğrettiğim** ilk fiillerden birini
sorduğum vakit bir kabâhat işlemiş gibi
susuyordu.’ (…)”

(ö.-tiğim 34571)

ö.-ecek 7699, 27482

ö.-en 16875

ö.-mek 3446, 4921, 26240

ö.-mekle 26239, 27396

ö.-mekti 13739

ö.-mesini 35331

ö.-mişti 18042

ö.-seydi 28725

ö.-ti 564, 2877, 16777, 22643, 26383

ö.-tiler 10036, 16537, 18027, 23079, 27903

[=24]

ÖĞÜL-: Övülmek. İyilikleri, güzellikleri
söylenmek, methedilmek:

“Nef'i kasîde.siyle **öğül-müş** bu bahçe.de”

(ö.-müş 38531)

ö.-en 38183

ö.-ür 38181

[=3]

ÖĞÜN-/ÖVÜN-: Sâhip olduğu veya kendine
pay çıkardığı bir şeyden gururla ve abartılı bir
dille bahsetmek, iftihar etmek:

“Kendisinin mahrec-i aklâm'dan nasıl çalışarak
yetiştigini, Babiâli'de zahmetle çalıştığını
öğünerek anlatıyordu.”

(ö.-erek 1515)

“Âmid o şehrinür **öğün-sün** ile'lebed”

(ö.-sün 37518)

ö.-en 32697

ö.-düğü 7208

ö.-mesin 14352

ö.-meyecektir 14354

ö.-müyor 14354

ö.-se 19324

ö.-ür 28412

ö.-ürlerdi 20724

ö.-üyordu 21543

[=11]

ÖĞÜR-: Hastalık veya iğrenme sebebiyle
midenin kasılması, yiyecekleri veya safrayı
ağızdan çıkarmak üzere yukarı tepmesi sırasında
göğüsten öğürtü sesi çıkarmak; kusarken veya
kusacak gibi olurken “ö...” diye ses çıkarmak:

“Bütün zevk ve kalp sâhibi Frenk

sanatkârlarının **öğürürcesine** iğrendiği ‘tatlı su’
binaları bilhassa son devirde tıpkı güve, güzel
bir kumaşı yer gibi İstanbul manzarasını dişlek
bir savletle yiyor.”

ö.-ürcesine 7605

[=1]

ÖĞÜT-: **mec.** Ezmek, parçalamak, parçalayıp, yok etmek:

“Bu değirmen son iki senede Müslüman ticaretinin tam on milyon lirasını **öğütmüş!**”
(ö.-müş 15445)

“Hiç dur-madan hayât **öğüt-ür** devret-en bu çark”

(ö.-ür 36608)

ö.-en 31822

[=3]

ÖĞÜTÜL-: **mec.** Yok edilmek:

“Cehennemini bir dehşetle dönen bu iktisat değirmeninde bir avuç zahiredir ki birkaç senede **öğütülür** gider.”

ö.-ür 15443

[=1]

ÖKÇELİ: Ökçesi yüksek olan, topuklu:

“Eski Osmanlılar gibi cepken, çakşır, **ökçeli** rujan kunduralar giyiyorlar, iri gümüş köstekler taşıyorlar, geniş kuşaklar dolanıyorlar, kehribar ve yasemin ağızlıklardan sigara içiyorlar.”

ö. 879

[=1]

ÖKSÜR-: Akciğerlerdeki havayı birdenbire ve gürültülü bir sesle dışarı vermek:

“Söze başladı, laubali konuşuyor. **Öksürdüğü** için kürsüde önüne bir kadeh çay da koydular.”
(ö.-düğü 3325)

“Tâli’ dön-ünce her hareket bir hatâ ol-ur/
Öksürmek iste-sen bir umul-maz kazâ ol-ur”

(ö. 38996)

[=2]

ÖKSÜZ: **mec.** Kimsesiz, garip:

“O mübarek yadigârların on binde biri olsun elimizde değil, tarihimizin **öksüzüyüz.**”
(ö.+üyüz 17664)

ö. 13049, 13053, 13056, 13063, 13065, 13074, 18837, 35521

ö.+lere 30371

[=10]

ÖKSÜZLÜK: **mec.** Kimsesizlik, gariplik:

“Hisar’ı onsuz tasavvur etmekten içine bir **öksüzlük** hüznü çöküyordu.”
(ö. 34159)

“Derler insanda derin bir yaradır köksüzlük/
Budur âlemde hudutsuz ve hazîn **öksüzlük**”

(ö. 36118)

[=2]

ÖKÜZ: 1. Çift sürmekte, kağını çekmekte kullanılan, etinden yararlanan, iğdiş edilmiş erkek sığır:

“Viran köyceğizin yanındaki yolun üzerinde en iptidaî kılıkta iki **öküzün** çektiği bir kağını arabası duruyor.”

(ö.+ün 17999)

2. **mec.** Kalın kafalı, akılsız, görgüsüz, kaba kimse:

“Malûmdur ki Paul Verlaine ölmeden biraz önce demişti ki: ‘Ben sembolist değilim, ben bir dalın üstünde öten bir kuşum, nitekim Emile Zola da bir **öküzdür!**’ (...)”

(ö.+dür 32426)

ö. 19177

[=3]

ÖKÜZ ARABA(SI): Öküz veya öküzler tarafından çekilen yük arabası:

“Aile **öküz arabalarıyla** Boyanofça istasyonuna gelir, trene biner, Üsküp'e dönerdik.”

ö.+larıyla 652

[=1]

ÖL-: 1. Hayatı sona ermek, yaşamaz olmak, can vermek, vefat etmek:

“Lâkin 1895'den sonra babam kötüleşti. Onun yüzünden bedbaht ve müteverrim oldu. İki sene sonra da **öldü.**”

(ö.-dü 51)

“Bu mûsikî.yi O son kudret.iyle parlat-tı/
Öl-ünce ülke.de bir muhteşem güneş bat-tı”

(ö.-ünce 36005)

2. Yok olmak, mahvolmak, hayatietini kaybetmek:

“Fakat büyük şehirler için hâl böyle değil, onlar ecnebi ihtilâfına uğradıktan sonra artık ruhlarını koruyamıyorlar, bulanıyorlar, yavaş yavaş **öliyorlar.**”

(ö.-üyorlar 7810)

“Şehrin küçük sanatları **öldü.**”

(ö.-dü 8119)

ö. 13750

ö.-dü 84, 270, 280, 1295, 1486, 1557, 3363, 6825, 8109, 8114, 8537, 9557, 9793, 21999, 22591, 22835, 22918, 22922, 22960, 22991, 22994, 25842, 28249, 30313, 30721, 32852, 36349

ö.-düğü 35, 1424, 2248, 4937, 10788, 12995,
13574, 17477, 23086, 30162, 31159, 34290,
38644
ö.-düğün 38985
ö.-düğünden 19827
ö.-düğünü 263, 1815, 2295, 8842, 10681,
22922
ö.-dükten 300, 3606, 7061, 7484, 16634
ö.-düler 6405, 6826, 13041, 16578, 22911,
30095
ö.-düm 8425, 31208, 38964, 38965
ö.-dürececek 12407
ö.-ebilir 23660
ö.-eceğime 9520
ö.-eceğimize 18595, 20111
ö.-eceğiz 22996
ö.-emedi 6824
ö.-en 422, 2635, 4165, 5360, 6250, 11083,
12752, 13752, 22156, 26080, 27336, 30155,
31234, 33337, 35824, 38022, 38806, 38830
ö.-enler 36087, 36349, 36351, 38536
ö.-enlerin 23676
ö.-meden 32415, 36430
ö.-meğe 8423, 31206
ö.-meği 22978
ö.-mek 95, 166, 175, 8424, 18478, 26949,
27105, 31207, 36168, 36429, 36609
ö.-mekten 32668
ö.-mektense 16484
ö.-mekti 127
ö.-memiş 22944
ö.-mesi 14397
ö.-mesinde 8109
ö.-meyip 711, 35152
ö.-mez 23659
ö.-miyeceğimizi 172
ö.-müş 656, 657, 2057, 2654, 9456, 9745,
19410, 19844, 20915, 25433, 32109, 35854,
36696, 37118
ö.-müşken 27786
ö.-müştü 165, 2059, 32419
ö.-ünce 3546, 5154, 5360, 25199, 32728
ö.-ünüz 32668
ö.-üp 9430, 10834
ö.-ür 9479, 12585, 12701, 15138, 28172,
31936, 36430, 36691, 36719
ö.-ürken 20416, 22106, 23093, 26949

ö.-ürler 7135, 7833, 12699, 20719, 32086,
33549

ö.-ürse 22912, 28171

ö.-ürsem 27111

ö.-ürsen 38641, 38642

ö.-üyor 13731, 15438, 22321

ö.-üyordu 17171

ö.-üyorlardı 7484, 7833

ö.-üyormuş 3099

[=180]

ÖLÇ-: 1. Bir niceliğin miktarını kendine mahsus
bir ölçü ile belirlemek, tayin etmek:

“Kendisi (ile) aramda ne kadar mesafe
olduğunu **ölçemiyordum.**”

(ö.-emi-yordum 187)

2. **mec.** Bir şeyin niteliğini kendi kıymet
hükümlerine göre tayin etmek, değer biçmek,
hakkında hüküm vermek:

“Türk’ün edebî semâlarında Sadî ve bütün İran
şâirleri kadar büyük yıldızlar vardır: Fuzûlî,
Ruhî, Nedîm, Galib, Hâmîd. Bu yıldızları **ölçmek**
için elinizdeki mîkyas nedir, bilmiyorum.”

(ö.-mek 20791)

ö.-en 20872, 24304

ö.-er 24534, 26801

ö.-erek 24415

ö.-meden 35594

ö.-mek 20780, 20785

ö.-üyorum 26203

ö.-üyoruz 19369

[=11]

ÖLÇÜ: Vezin:

“Türkçedeki med tıpkı Fârisî’deki med kadar
uzundur ve onun aynıdır. Avâze ve yelpaze
kelimeleri **ölçüde** birbirinden kıl kadar fark
etmezler.”

(ö.+de 29174)

ö.+sünü 27385, 27386, 27392

ö.+ye 27389

[=4]

ÖLÇÜL-: Kıyaslanmak, karşılaştırılmak,
mukayese edilmek:

“Bilhassa Şark’da bugün bile meziyyât yaşla
ölçülür.”

(ö.-ür 21899)

2. Bir niceliğin miktarı kendine mahsus bir ölçü
ile belirlenmek:

“Neler kaybettiğimizin derecesi **ölçülemiyen**, fecî' Balkan Harbi!”

(ö.-emiyen 32927)

ö.-ür 9320

[=3]

ÖLÇÜLÜ: **mec.** Davranış ve düşüncelerinde aşırı gitmeyen, temkinli:

“1453 Şubat'ında, Edirne'den ordunun ve Gelibolu'dan donanmanın yürüdüğü görülüüyordu. İstanbul'un muhasarası, Nisanın ilk haftasından 29 ihtiyat. İleriyi düşünerek **ölçülü** davranma.”

ö. 5177

[=1]

ÖLÇÜŞ-: ***Boy ölçüşmek**: (Biriyle, bir şeyle) Aynı seviyede bulunduğu iddiasında olmak, rekabet etmek, yarışmak:

“Bizim arkamızda Nedim'ler, Fuzûlî'ler, Bâkî'ler var. Onlarla **boy ölçüşecek** bir dehâ lâzım.”

ö.-ecek 32867

[=1]

ÖLDÜR-: 1. Bir canlının hayatına son vermek:

“Bir baş çevirme.siyle bak-ar **öldür-ür** gibi”

(ö.-ür 37055)

2. **mec.** Yok olmasına sebep olmak, yok denecek duruma getirmek, yok etmek:

“Kör bedbinlik bir milleti nasıl **öldürürse** sağır nikkbinlik de bir zaafıdır.”

(ö.-ürse 13896)

ö.-dü 8114, 10662, 19093, 31430

ö.-düğü 11286

ö.-ebileceği 26165

ö.-en 18703

ö.-mek 17109

ö.-üyor 16712

[=11]

ÖLDÜRT-: Öldürmek işini başkasına yaptırmak:

“(…) Sultan Mustafâyı Râbi' bu mahlu' pâdişâhi **öldürttü.**”

ö.-tü 25000

[=1]

ÖLDÜRÜCÜ: **mec.** Perişan eden, helâk edici:

“Hâsılı her nasıl olursa olsun sulhu bekleyenler: ‘Millî ordu hâlâ taarruz etmeyecek mi? Etmeyecekse!’ gibi zehirden daha **öldürücü** fikirler söyleyebilirler.”

(ö. 17372)

ö. 17764

[=2]

ÖLDÜRÜL-: Hayatına son verilmek:

“Kurt ağzından akan kanları diliyle yalıyor, avcılara bir defa daha bakıyor. Nihayet nasıl **öldürüldüğünü** bilmeye tenezzül etmeksizin, iri gözlerini kapıyor ve hiçbir ses çıkarmadan ölüyor.”

(ö.-düğünü 13738)

“Zâbit çavuş nefer yat-ıyorlar Pilevne.de/ Teslîm ol-unca **öldürül-enler** çoluk çocuk”

(ö.-enler 38533)

ö.-dü 10574

ö.-düğü 5248, 18762

ö.-en 18736

ö.-enlerin 14505

ö.-mesini 15269

ö.-müş 4908

ö.-müşler 1217

ö.-ürken 15253

[=11]

ÖLGÜN: Canlılığını kaybetmiş:

“Bir gün deniz **ölgün.dü** Bir olta.yla balık.ta”

(ö.+dü 36822)

ö. 36967, 39252

[=3]

ÖLÜ: Hayatı sona ermiş bulunan, artık yaşamayan:

“Şimdi Türk **ölülerinin** sur boyunca yattığı o mezarlıklara, o zaman Peygamber'i görmüş yahut da Peygamberi görenleri görmüş olanların kemikleri, gömülmüştü.”

(ö.+lerinin 7141)

“İç.inde râhat.a var-mış yat-an azîz **ölü.ler**”

(ö.+ler 36571)

ö. 491, 720, 7775, 19027, 19233, 23964,

31037, 31147, 31169, 31188, 31231, 32962,

34480, 38821

ö.+ler 7874, 7876, 23470

ö.+lere 683, 9456

ö.+leri 489, 22839, 30358

ö.+lerimizin 690, 30899

ö.+lerin 30879

ö.+lerinle 7063

ö.+nün 31138, 31236

ö.+sü 10487

ö.+ye 527

ö.+yü 31078, 31132, 31176, 31181

[=36]

ÖLÜM: Bir canlıda hayati fonksiyonların tam ve kesin bir şekilde sona ermesi durumu, mevt, irtihal, vefat:

“**Ölüm** insanları, bilhassa büyük insanları kat’i bir çerçeve içine koyuyor ve ‘İşte bu adam bundan ibarettir, budur.’ diyoruz.”

(ö. 32559)

“Râhat.ça dal **ölüm** son.u gel-mez bir uyku.dur”
(ö. 36587)

ö. 135, 136, 309, 5416, 7050, 7051, 7174, 7174, 9440, 10559, 10699, 13047, 14786, 15739, 16096, 17798, 19841, 20969, 21628, 22830, 23612, 23636, 25901, 29182, 30881, 32550, 35800, 36089, 36170, 36395, 36415, 36469, 36604, 36613, 36628, 36725, 36989, 38539, 38988, 39120

ö.+de 7941, 19854, 28261, 30885, 33380, 36386

ö.+den 316, 22839, 22942, 27226, 31092, 36007, 36171, 36781

ö.+dür 31122

ö.+e 7948, 13946, 14533, 21630, 23666, 25427, 31117

ö.+kalım 17772

ö.+le 3363, 13041, 18387, 22793, 22991, 34815

ö.+lerin 3306, 13041, 30261

ö.+lerinde 1940

ö.+lerinden 32074

ö.+lerine 6820

ö.+leriyle 30087

ö.+ü 1169, 2401, 2709, 3935, 4471, 5059,

5415, 5476, 5679, 19210, 19857, 26178, 36464

ö.+üme 19247

ö.+ün 7182, 7715, 10761, 12486, 22849,

23470, 23473, 23523, 26172, 31115, 31155,

36831

ö.+ünden 143, 3306, 5678, 5691, 5696, 6292,

6417, 9431, 26621, 30507, 30801, 32600,

33367, 35122, 35158, 35173, 38456, 38469,

38489, 38502

ö.+üne 4215, 25432, 26154, 31121, 32609,

34090

ö.+ünü 2030, 12151, 15148, 19116, 33140

ö.+ünün 6134, 7059, 22988

ö.+üydü 28261

ö.+üyle 727, 24997

[=140]

ÖMER BEY: Devlet adamı:

“**Ömer** ve Câvid Beyler’in bir aya kadar Berlin’e seyahatleri esasen umûr-ı tüccâriyyeye âid olacağından (...)”

ö. 19936

[=1]

ÖMER BESİM BEY: Besim Ömer Akalın.

(1862, İstanbul – 1940, Ankara) Tıp doktoru:

“Ailenin bir de dâmâdı vardı. Adı, garip bir tesadîf olmak üzere, **Ömer Besim Bey**’di.”

ö.+di 1489

[=1]

ÖMER EFENDİ: Besim Ömer Paşa:

“Bu **Ömer Paşa** gençliğinde basit bir aileden, kimsesiz fakat okumuş, **Ömer Efendi** nâmında bir gençmiş.”

(ö. 1461)

ö. 1466

ö.+nin 2554

ö.+ye 1465

[=4]

ÖMER HAYYAM: (d. 18 Mayıs 1048 – ö. 4 Aralık 1131) İranlı şair, filozof, matematikçi ve astronom:

“(…) Sâdînin, Hâfız’ın isimleri öteden beri dillerde gezer, son senelerde **Ömer Hayyâm**’ın rubâîleri afyon İptilâsı gibi çok zevk sahiplerini sardı.”

(ö. +ın 28666)

ö.+ın 28660, 28701

[=2]

ÖMERİN ÇOCUKLUĞU: Tanzimat

Edebiyatının önemli isimlerinden biri olan

Muallim Naci’nin (1850-1893), sekiz yaşına

kadar yaşadığı günleri anlatan bir hatıra kitabı:

“Pek gençken Muallim Naci’nin **Ömer’in Çocukluğu**’nu okumuşdum.”

(ö. +nu 19364)

ö. 19356

[=2]

ÖMER NACİ: (d. 1878 – ö. 1916, Kerkük),

İttihat ve Terakki ve Teşkilât-ı Mahsusa üyesi subay:

“Ömrümün bir zamanını beraber geçirdiğim **Ömer Naci**’yi o anda tanıyamıyordum.”

(ö. +yi 10615)

ö. 3801, 10603, 10606, 10656, 10657, 10933, 20237

ö.+nin 10627, 10634

ö.+ye 10611

ö.+yi 3600

ö.+yle 10635

[=13]

ÖMER PAŞA: Besim Ömer Akalın:

“Bu **Ömer Paşa** gençliğinde basit bir aileden, kimsesiz fakat okumuş, Ömer Efendi nâmında bir gençmiş.”

(ö. 1460)

ö. 1459, 1478, 1484

[=4]

ÖMER SEYFETTİN: (11 Mart 1884; Gönen, Balıkesir – 6 Mart 1920, İstanbul), Türk yazar, asker, öğretmen:

“Ertesi gün **Ömer Seyfettin**, içtima namına, beni *Dâruşşafaka*'da görmeye ve almaya geldi.”

(ö. 9027)

ö. 9015

[=2]

ÖMER SEYFETTİN BEY: Ömer Seyfettin:

“Esrarengiz davetnamelerini muallimlik ettiğim *Dâruşşafaka*'da aldım ve gittim. İçtima, hemen o gece oldu. Orada, hatırlayabildiklerimden Halide Edip Hanım, (...) **Ömer Seyfettin Beyler** vardı.”

ö.+ler 8962

[=1]

ÖMERÜ'L FARUK: Hz. Ömer:

“İdealist, bir mizacın sıfatıdır. **Ömerü'l-Fârûk** müşrik iken ne kadar âteşin ve mutekit bir adamsa, Müslüman olduktan sonra da o derece âteşin ve mutekit kaldı.”

ö. 11096

[=1]

ÖMR-İ ÂŞİKANE: Ar.+Fars. Âşık olana

yakışacak şekilde bir ömür:

“Bir **ömriâşikaane**.ye bir dem rehâ gerek”

ö.+ye 37780

[=1]

ÖMR-İ AZÎZ: Ar. Yüce, kıymetli ömür:

“Derpîş et-ince **ömriazîz**.in hudûd.unu”

ö.+in 37627

[=1]

ÖMR-İ GARÂM: Ar. Büyük aşk yaşanmış

ömür:

“Hâtırla-dım Lamartinin **ömriğarâm**.ını”

ö.+ını 39188

[=1]

ÖMR-İ SÂFÎ: Ar. Temiz, hâlis, saf ömür:

“Yeni Zelanda'da *Hayât-ı Muhayyel* o ruhu çok güzel ifade eder. Hüseyin Cahid'in meşhur hikâyesini, *Fikret*'in, bu hayal hakikate inkılâp edemediği zaman söylediği mersiye:

‘Ne ser-âzâde **ömr-i sâfiydi**

Geçecek gölgesinde çamlarının!’

mısralarıyla, az çok hayal zannederdim.”

ö.+ydi 12922

[=1]

ÖMÜR: Ar. 1. Yaşama veya var olma süresi, bir şeyin yaşadığı müddet, hayat:

“İstanbul'u bir defa görmüş olan seyyahlar daima hayranlıkla hatırlamışlardır.

Ömürlerinde hiç görmeyenler ise daima tahayyül etmişlerdir.”

(ö.+lerinde 6076)

“Dönülmez akşam.ın ufuk.undayız Vakit çok geç/ Bu son fasıl.dır ey **ömür.üm** nasıl geç-ersen geç”

(ö.+üm 36455)

2. ***Ömre değer**: Bir ömre bedel olacak kadar güzel, kıymetli, zevkli:

“Sâde bir semt.ini sevmek bile bir **ömür.e değ-er**”

(ö.+e 35820)

3. ***Ömrü oldukça**: Yaşadıkça, yaşadığı sürece:

“**Ömür.üm** ol-dukça gönül taht.ima keyif.ince kurul”

(ö.+üm 35819)

4. ***Ömür geçirmek**: Beraber yaşamak:

“Çingenelerle bir **ömür geçirmiş** olan şâir Albert Glatigny'yi gençlikte iyi anlamış ve çok sevmiştim.”

(ö. 913)

5. ***Ömür sürmek**: Yaşamak, hayatı devam edip gitmek:

“O semtte fasılasızca, 1912'ye kadar, kâh ferahlı ve kâh sıkıntılı, lâkin dâima zevkime göre bir **ömür sürdüm**.”

(ö. 2128)

ö. 912, 4035, 4080, 5598, 5853, 6054, 8359, 8600, 9896, 9946, 9991, 16964, 17053, 26474, 32610, 34876, 36167, 36217, 36398, 37074, 37084, 38185, 38419

ö.+e 38470, 38491

ö.+leri 5938, 16634

ö.+lerimizi 4131
ö.+lerinde 6071, 19336, 23663, 32424, 32555
ö.+lerini 7483
ö.+lerinin 6096, 6404, 30525
ö.+ü 9957, 15122, 19835, 26704, 33653,
33711, 34677, 36687, 36718, 37691, 38704,
39105
ö.+üm 7433, 9052, 9279, 11402, 36222,
36455
ö.+ümde 1440, 1810, 1905, 3888, 34847,
36918, 38243
ö.+ümü 16573, 26410, 32052
ö.+ümün 1898, 10608, 19017, 32369
ö.+ümüz 36164, 38781
ö.+ümüzü 18483
ö.+ümüzün 11414, 36429
ö.+ün 36304, 36635, 36652, 36742, 36767,
36897, 37011, 37634, 37752, 38324, 38665,
38684, 38689, 38845
ö.+ünce 3491, 36326
ö.+ünde 244, 2978, 3810, 11066, 21305,
34382, 34802, 36583, 36633, 36895, 38296
ö.+üne 5612, 38453, 38457
ö.+ünü 1532, 2204, 2219, 4355, 6823, 10097,
19782, 19824, 20144, 25289, 25866, 33157,
34816, 34920, 34956, 37297, 38905, 38911
ö.+ünün 5548, 5999, 9785, 9823, 20157,
32641, 33573, 33811, 34320, 36503, 36582
ö.+ünüzü 31930
[=137]

ÖMÜRLÜ: Uzun süre devam eden:

“Rızâ Tevfik'in bu sözü, felsefesinden de,
şiiirinden de, hitabetinden de fazla **ömürlü** imiş
(ki) tesirini zamanımıza kadar muhafaza etti.”

ö. 4345

[=1]

ÖN: 1. Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön,
görünen ileri taraf:

“(…) hafiyenin **önünden** birçok sokak
değiştirerek kaçan softa bir köşede bir mahalle
kahvesi görmüş.”

(ö.+ünden 28924)

“Gör-düm **ön** saf.ta otur-muş nefer esvap.lı
biri”

(ö. 35676)

2. Karşı, huzur:

“Yavuz Sultan Selim Hân.ın **ön.ünde/**
Ok at-an ihtiyar Bektaş Subaşı”

(ö.+ünde 36309)

3. Civar, yöre:

“Malazgirt **önünde** dövülmüş olan asker,
Marmara kıyılarını, İzmir'i, Antakya'yı, Kudüs-i
Şerifi bir bir zapt ettikten sonra geniş
Anadolu'nun iç taraflarında başlıca şehirlere ve
başlıca kalelere yerleş-tiler.”

(ö.+ünde 4568)

4. ***Göz önüne getirmek**: Nasıl olacağını
düşünmek, tasavvur etmek:

“Her şeyden önce, mekteplerimizde çocuklara
okutulan elifbanın harflerini **göz önüne**
getiriniz.”

(ö.+üne 29132)

5. ***Gözünün önünden geçmek**: Hatırlamak:

“Hükmünü okuduktan sonra Yunus Emre'den
Rızâ Tevfik'e kadar söylenmiş türküler,
koşmalar, nefesler **gözüm önünden geçtiler.**”

(ö.+ünden 29417)

6. ***Öne sürmek**: Bir teklif veya fikri üzerinde
görüşlmek üzere ortaya atmak, ileri sürmek:
“Bazıları Muallim Naci'yi, bâzıları da
Ebüzziyâ'yı asıl addederek inhilâle kaanûnî bir
had vermeği **öne sürdürdüler.**”

(ö.+e 28906)

ö. 9, 6742, 13720, 16179, 33263, 35293

ö.+de 463, 3373, 16274, 22098, 34502,

35439

ö.+den 853, 895

ö.+e 1341, 3304, 6708, 8953, 9586, 9707,

9734, 11885, 11900, 14668, 15614, 15737,

16296, 17858, 18806, 18819, 21879, 23111,

25254, 25484, 27085, 27692, 28892, 28900,

29304, 29484, 31631, 32107, 32261, 33896,

35116, 35133, 35142

ö.+lerinde 3370, 32735

ö.+lerine 4643, 5042, 25102, 25622, 33989

ö.+ü 118, 22065, 25585, 26508, 28883,

34029

ö.+ümde 1652, 1659, 6507, 7418

ö.+üme 9541, 23306

ö.+ümüzde 4134, 18531

ö.+ümüzdeki 12681, 15901, 16105, 16109,

16385, 19586, 24286

ö.+ümüzden 843, 8451, 23024

ö.+ümüze 12830, 14286, 24863

ö.+ünde 305, 346, 462, 469, 477, 706, 706,

772, 1716, 1802, 1808, 2201, 2510, 2530, 2547,

2872, 3084, 4360, 4566, 4789, 5162, 5512, 6020, 6023, 6126, 6252, 6457, 6604, 6606, 6618, 6675, 6946, 6948, 6955, 7109, 7112, 7139, 7466, 7967, 9157, 9435, 9602, 10411, 10573, 10590, 10647, 10674, 10720, 10904, 11139, 11440, 13089, 13218, 13524, 13738, 13919, 14860, 15244, 15246, 15414, 15422, 16128, 16297, 16487, 16778, 17002, 17003, 17042, 17655, 17991, 18087, 18271, 18422, 18710, 18766, 19596, 19679, 19700, 19739, 20915, 20959, 21330, 21418, 21483, 21525, 23138, 23447, 24133, 24305, 24497, 24535, 24579, 25039, 25207, 25417, 32452, 34040, 34399, 35313, 35602, 37517, 37778, 37971, 38415

ö.+ündedir 5494, 14081, 14882, 28977

ö.+ündeki 813, 16447, 18990, 25415, 34060, 37440

ö.+ünden 194, 1168, 1892, 1911, 2356, 2575, 3356, 6204, 6651, 7651, 7893, 10644, 11017, 11019, 14518, 15016, 16199, 16847, 16978, 18720, 19692, 23331, 23781, 24001, 25445, 26516, 26637, 28374, 28918, 28921, 29410, 34802

ö.+üneydi 34389

ö.+üneydik 1920

ö.+üneyken 7355

ö.+üne 1729, 2397, 2502, 3324, 4704, 5128, 6219, 6562, 7097, 7872, 10254, 10470, 12467, 12477, 12506, 12849, 14066, 14955, 15164, 16097, 16416, 16443, 16465, 16621, 16977, 17380, 17513, 17820, 18285, 18702, 19105, 21094, 22524, 23845, 25608, 25611, 25924, 26102, 27035, 27225, 28093, 29687, 32911, 32959, 33070, 34131, 34149, 34414

ö.+ünü 18386, 23043

ö.+ünüze 23408

[=283]

ÖN AYAK: ***Ön ayak olmak**: Bir işin yapılmasında önder ve başlatıcı durumunda olmak:

“O vakit Nizâm-ı Cedîd'i imha etmeğe **ön ayak olmuş** olan Atâullah Efendi, Mûsâ Paşa, İsmail Paşa gibi adamları, (...)”

ö.+olmuş 3733

[=1]

ÖNCE: 1. İçinde bulunulan veya bahsedilen ânın gerisinde kalan bir zamanda, evvel:

“Fetihten **önce** Eyüb küçük bir köydü.”

(ö. 4468)

“İftar.dan **önce** git-tim AtikValde semt.ine”

(ö. 35932)

2. İlk olarak, başlangıçta, evvelâ:

“Kostantin, rakiplerinden kurtulup da tek başına imparator kaldığı zaman, ilk iş olarak, yeni bir payitaht kurmayı düşünmüş; **önce** doğduğu şehir olan Niş'i tasarlamış, bu fikirden vazgeçmiş.”

(ö. 4890)

ö. 91, 333, 409, 1115, 1191, 1369, 1783, 2084, 2496, 2539, 2553, 2880, 3010, 3143, 3320, 3818, 4239, 4442, 4444, 4466, 4627, 4886, 4900, 5019, 5052, 5065, 5107, 5881, 5901, 5979, 6061, 6237, 6629, 6696, 6819, 7107, 7199, 7299, 8623, 8703, 8849, 8866, 8967, 9124, 9227, 9685, 9856, 9856, 9857, 10081, 10130, 10407, 10570, 10636, 11173, 11677, 11880, 12532, 13441, 13541, 13557, 13601, 13803, 13886, 14096, 14203, 14598, 14667, 15275, 15700, 15801, 15878, 15916, 16088, 16113, 16182, 16218, 16285, 17101, 17107, 17110, 17453, 17810, 17824, 17838, 17949, 18027, 18033, 18672, 18878, 18931, 18962, 19168, 19299, 19644, 20114, 20327, 20401, 20465, 20482, 20652, 20760, 23948, 24817, 24917, 25024, 25160, 25232, 25296, 25317, 25377, 25404, 25615, 25807, 25822, 26223, 26249, 26255, 26273, 26830, 26856, 26868, 26914, 26936, 27119, 27190, 27367, 27435, 27704, 27720, 28167, 28180, 28317, 28358, 28888, 29125, 29242, 29387, 29539, 29641, 29754, 29889, 29999, 30020, 30021, 30021, 30039, 31061, 32054, 32134, 32218, 32398, 32415, 32627, 32967, 33023, 33094, 33703, 33857, 33893, 33950, 34697, 34840, 34910, 35158, 36261, 36369, 36561, 38370, 38779, 38921, 39101

ö.+den 2624, 6760, 13353, 14617, 14781, 25305, 37008

ö.+ki 6743

ö.+kilerin 26828

ö.+leri 11086, 12007, 20226

[=185]

ÖP-: Sevgi ve saygısını göstermek üzere dudaklarını bir şeye değdirmek:

“Büyük validem ve babam elime bir miktar para verdiler. Kendilerinin ellerini **öptüm**.”

(ö.-tüm 1435)

“Alın.ından **öp-tü** fahret-erek FahriKâinât”

(ö.-tü 37305)

ö.-er 16126, 20321, 21524, 39265

ö.-erim 19910, 20346, 20367, 20536, 20554,

20565, 20586, 20613, 20626, 20646

ö.-meğe 1453

ö.-meli 37057

ö.-melidir 39110

ö.-tü 35443, 36315, 36968

ö.-tükçe 36759

ö.-tüm 34609

ö.-üp 39036

ö.-üyordular 23017

ö.-üyordular 26062

[=27]

ÖPTÜR- Öpmek işini yaptırmak, öpmesine izin vermek:

“(…) diz çöktüren, el **öptüren**, ağız açtırmaksızın dinleten bir tevazu ile, hâtır-nevazlık ve hâtır-şinaslık, ırsî bir ağırbaşlılıkla hâsılı daha uzun sayamayacağım- bütün bunlardan mürekkep bir manzara olarak görünür.”

ö.-en 17087

[=1]

ÖPÜL- Dudaklar sevgi ve saygı ifadesi olarak birine veya bir şeye değdirilmek:

“Gülrenk leb.inden **öpül-ür** duhterirez”

ö.-ür 38204

[=1]

ÖPÜŞ- Öpme işi:

“Bu **öpüş** gül gibi soldur-du kız.ı”

ö. 36970

[=1]

ÖPÜŞ- 1. Birbirini öpmek:

“Vuslat.ta ilk **öpüş-meyi** andır-dı ansızın”

(ö.-mey 36640)

2. **mec.** İki varlığın birbiriyle tam olarak teması olmak:

“İstanbul'dan kalkan tren Rumeli ovalarına açıldığı zaman, gökle yerin **öpüştüğü** uzak bir zirveden dört minare ortasında bir gök kurşunu kubbeyi görür.”

(ö.-tüğü 18196)

[=2]

ÖR- 1. İplik, yün, saz vb. şeyleri elde, şiş veya tığ yardımı ile birbiri arasından geçirmek

suretiyle kumaş, giyecek veya kullanılacak eşya hâline getirmek:

“(…) eski Rumeli çiftliklerini hatırlatan çitli evler, çardaklar, kendi **ördüğünü** ve kendi diktiğini giyen köylüler, (...)”

(ö.-düğünü 739)

2. (Duvar için) Yapmak, inşa etmek veya onarmak:

“Cafer Baha da şehrin üstüne düşürülen güllerleri daha havadayken elma tutar gibi eliyle tutar, üst üste yağar, kabrinin etrafına güllenden bir duvar **örmüş.**”

(ö.-ermiş 988)

3. **mec.** Kurmak, oluşturmak, meydana getirmek:

“Bugün zevk alabileceğimiz mısraları, cümleleri, ancak şiirimizin, nesrimizin şurasında burasında bulabiliyoruz. Bu yeni zevke göre, şiir ve nesir **örenler** de yok.”

(ö.-enler 28828)

4. ***Çorap örmek: mec.** Hfle ve düzen kurmak:

“Son sonu onun başına bir **çorap örmeği**, ortadan kaldırmayı tasarladı.”

(ö.-meği 34346)

[=4]

ÖRF- Ar. Yasalarla belirlenmediği halde halkın kendiliğinden uyduğu âdet, gelenek:

“(…) İttihâd-ı İslâm ve Tûran mevhumelerinden uzak, kendi lisanı ve **örfü** havzasında inkişaf ederek yeni bir devlet olmak kaygısındadır.”

(ö.+ü 18853)

ö. 35513

[=2]

ÖRFÎ BEY- Paris büyükelçiliği kâtibi:

“An-asıl Adalılardan görüşüklerim, Ali Kemal ve Peyâm'm sahibi Necib Şâkir, Fâtihli Tevfik Paşa, (...) eski Paris Sefareti kâtibi, ihtiyar **Örfî Bey**, (...) hemen hepsi, denilebilir ki İttihâd ü Terakki Cemiyeti'ne muarız duyguda insanlardı.”

ö. 2637

[=1]

ÖRGEN EVREN- İzmir'in işgaliyle vatan müdafaasına koşanlardan Sındırgılı bir genç:

“**Örgen Evren** bu gençlerden biri idi.”

(ö. 19333)

ö. 19330

[=2]

ÖRGÜ: ***Tel örgü**: Dikenli tellerden yapılmış engel:

“Yoksa **tel örgü** arkasında Anadolu şehirlerini, iki mağlûbiyetten sonra, kralları başta nümâyışkârâne dolaşan onlar mıdır?”

(ö. 16461)

ö. 23989

[=2]

ÖRME: Örülerek yapılmış:

“Kâr-ı kadîm eğerlerle süslenmiş renk renk hayvanlar(a) binmiş, bâzısı sırma, bâzısı **örme** cepkenler giymiş, hepsi fesli, bâzısı fesine Trablus şalları sarmış.”

ö. 894

[=1]

ÖRNEK: 1. Başkalarının kendisine benzemek isteyeceği niteliklere sâhip olan:

“Suriye, Mısır, Tunus, Kafkas, İran hattâ Hindistan şehirlerinin Müslüman kadınları **örnek** diye İstanbul kadınını görüyorlardı.”

(ö. 21140)

2. Bir fikir, görüş veya iddiaya delil olmak üzere öne sürülen şey, misal:

“Engin büyüklük **örnek.i** Türk oğulunun kız.ı”

(ö. +i 38984)

ö. 9365, 19740, 20982, 21129, 21209, 21210, 27860, 31937, 32214

ö.+e 21210

ö.+i 3078, 21217

ö.+inin 3360

ö.+ler 31876

ö.+leri 28931, 32901

ö.+lerini 29350, 31332

ö.+leriniz 20742

[=20]

ÖRS: Kullanıldığı işe göre çeşitli boy ve şekillerde olan, üzerinde mâden dövmeye mahsus çelik yüzeyle demir âlet:

“Çünkü bir milletin lisânı şiir gibi âteşin bir **örs** ve çekiç arasında işlenebilirdi.”

(ö. 32501)

ö. 17030, 18324

ö.+ü 11793, 17289, 24291

[=6]

ÖRT-: 1. Korumak, gizlemek veya görünmez duruma getirmek için üstüne bir şey koymak, örtülü duruma getirmek:

“Biri genç, biri yaşlıca iki Frenk kadını, beyazlar giymişler, başlarını **örten** hafif ve geniş şapkalar, kurdeleyle boyunlarına bağlı, gülümseyerek güvercinleri seyrediyorlardı.”

(ö.-en 35302)

2. Kaplamak:

“Cüssesi, yürüyüşü, çatılmış kaşları, çenesinden aşağı akan munis ve san bıyıkları, gözlerini **örten** kaşları, açık göğsü, kabadayı tavrı, gür sesi, hâsılı her farikası eski Osmanlı devrinden olduğunu hatırlatırdı.”

(ö.-en 284)

“Dünyâ.mızı nâgâh zalâm **ört-ebilir**”

(ö.-ebilir 38172)

3. **mec.** (Açığa çıkması istenmeyen bir durumu) Başkasına belli etmemek, gizlemek, saklamak, ketmetmek:

“Aydın şehirlerinde geçen faciayı örtbas etmek için en mühim gazetelere usulca yerleştirilen ustalıkli haberleri öyle bir ses nasıl bir darbeye **örtüyor.**”

(ö.-üyor 12006)

“Bir affî âile sessizlik.i var ev.lerde/

Ört-üyor fark.ı asâlet.le çekil-miş perde”

(ö.-üyor 36063)

ö.-ecek 968

ö.-en 284, 35291, 35800, 35990

ö.-mek 15241

ö.-müş 18986, 23043

ö.-müştür 22689

ö.+süyle 19749

ö.-üyordu 12411

[=14]

ÖRTBAS: ***Örtbas etmek**: Bir kabahati, bir suçunu herkesin duymasına engel olup gizlemek, başkaları tarafından duyulup yayılmasını önlemek:

“Neşriyat vasıtalarının her fezâhatı **örtbas etmekte** gösterdiği maharet Yunanlılara, baştan başa köyleri yakmakta, çocuklarından kadınlarına, hastalarına kadar köylüleri kesmekte önüne geçilmez bir cür'et bahşetti.”

(ö.+etmekte 16473)

ö.+edildi 10327

ö.+etmek 11996

ö.+etmiş 13301

ö.+etti 13567

[=5]

ÖRTÜ: Tabiatın yeşilliklerinin, çiçeklerinin oluşturduğu düşünülen perde:

“Bugün ne semt.ine bak-sam çiçek çimen yaprak/

İç.inde râhat.a var-mış yat-an azîz ölü.ler/
Demek ki böyle **bahâr** örtü.süyle örtülü.ler”
ö.+süyle 36572

[=1]

ÖRTÜL-: Üstüne bir şey konmak sûretiyle kapatılmak:

“Mezarın kazılması, defin, **örtülme**, Kur'an, duâ, her şey bitti.”
(ö.-me 205)

ö.-ü 22930

[=2]

ÖRTÜLÜ: 1. Örtüsü olan, üzerine örtü konmuş olan:

“Annemin naşı teneşir üzerinde beyaz bir kefenle **örtülüydü.**”

(ö.+ydü 184)

“İnsan vücûd.u bâzan açık bâzan **örtülü**”
(ö. 37037)

2. Örtülmüş, bir şeyle kaplanmış:

“Selîm-i Sâlis devrinin bir baharında, Çağlayan Kasrı'nın yüksek ağaçlarla **örtülü** bahçesinde, bir meclise yüz yirmi sene geç geldim.”
(ö. 8018)

“Bir med zamân.ı gökyüzü kurşun.la **örtülü**”
(ö. 35740)

ö. 21481, 21497, 23010, 23104, 23386, 34498, 36890, 38820

ö.+ler 36572

[=13]

ÖRTÜLÜ HEYKEL: Hikâye adı:

“Müسابakada mükâfat kazanan hikâyenin ismi '**Örtülü Heykel**'. (...)”

ö. 22317

[=1]

ÖRTÜN-: Kendi üzerine bir şey örtmek:

“**Örtün** Müebbeden uyu Ey şeh'r O bedduâ”
ö. 35867

[=1]

ÖRTÜNÜŞ: Örtünme işi:

“İşve.yle devriliş saçılış **örtünüş.leri**”
ö.+leri 37047

[=1]

ÖRÜL-: 1. **mec.** Kurulmak, inşa edilmek:

“Biliyorum, okudum da, Avrupahlılar, Boğaziçi'nin böyle depo ve antrepolarla **örülmesinden** şikâyet ediyorlar.”
(ö.-mesinden 7379)

2. (Duvar için) Yapılmak, inşa edilmek:

“Soldaki Harem kapısının karşısında, iki sıra tuğla ve bir sıra taşla **örülmüş**, düz ve kalın duvarın tek kapısı olan küçücük demir kapı açıldı.”
(ö.-müş 35286)

3. **mec.** Meydana getirilmek: “Kit'a, gazel, kaside, terkîb-i bend hep beyitlerden **örülür.**”
(ö.-ür 29741)

ö.-ür 29749

ö.-ürler 29752

[=5]

ÖRÜLÜ: 1. Örülmüş, yapılmış, inşâ edilmiş:

“Kal'a içinde yatan Cafer Baha'nın kabri gülleden bir duvarla **örülüydü.**”

(ö.+ydü 984)

2. **mec.** İçine geçmiş: “Üçüncü itiraz, diyordum ki, aruzâ bütün yüksek şiirimizin **örülü** olduğunu görüp de sâdik kalmak isteyenlerden geliyor.”
(ö. 29600)

ö.+dür 29303

[=3]

ÖRÜMCEK: Örumceğimsiler sınıfının

örümcekler takımından eklemli hayvan, ankebut:

“Yoksa, kayserin sarayına girerken Fâtih'in melûl bir tahatturla irat ettiği beyti biz de birkaç sene sonra, şan ve şereflemize şahit olan bu şehirde, hatıralarımızın başında baykuş öttüğünü ve önünde **örümcek** perde tuttuğunu görerek, irat edecek miyiz?”

ö. 15424

[=1]

ÖT-: (Kuş ve böcek) Değişik tonlarda nağmeli sesler çıkarmak:

“Şimdi bahar geceleri, bu Kasr'ın bahçesinde sabaha kadar sâkit geçiyor, sabahleyin yüksek ağaçlardan bülbüller **ötüyor**, sonra şurada burada birkaç kırmızı gül açılıyor.”

(ö.-üyor 8032)

“**Öt-mekte** fecir.e karşı horoz.lar birer birer”
(ö.-mekte 35953)

ö.-en 32416, 36888, 37983, 38213

ö.-er 8024, 8030, 36472, 36672, 36689

ö.-erken 25942

ö.-mek 32427
ö.-tüğünü 15414
ö.-üyor 38441
[=15]

ÖTE: 1. Bir şeyin arkasında, ilerisinde bulunan şey, yer, mavera: “*Yakup Kadri, edebiyatın yazı denilen cephesini kaldırarak ruh denilen ötesini görmeye çalışıyor.*”

(ö.+sini 12833)

“*Mahzun hudud.ların öte.sinden akan su.lar*”
(ö.+sinden 35732)

2. Öbür taraf, öbür yan, uzakça olan yer:

“*Biraz ötedede yavruları ve gölgeleri raksa benzeyen bir kıvılcıktanla kıvılcıktanıyor.*”
(ö.+de 13719)

3. ***Öteden beri**: Eskiden beri, evvelden beri, mine'l-kadim: “*İzzet Bey ise Saray'a öteden beri gelip gittiği için (...)*”

(ö.+denberi 9634)

4. ***Öteye bir adım atamamak**: Ufku dar olmak, ufkunu genişletmemek:

“*Osmanlılıktan ayrılmanın, koca ülkeleri bırakarak, Türk bir devlet olmanın sarahatle ihanet olacağını bağıra bağıra söyledi. Namık Kemal Bey'in o müphem ve muğlâk İslâm ve Osmanlı milliyetperverliğinden bir adım öteye atamıyordu.*”

(ö.+ye 10878)

ö. 6415, 12624, 25426

ö.+de 7683, 10410, 13711, 18910, 34233

ö.+den 648, 1494, 2289, 5136, 5222, 10144,
13865, 13925, 14514, 16151, 18592, 18838,
19799, 20108, 20267, 25262, 25379, 25800,
27738, 27848, 28130, 28451, 28660, 29233,
29517, 31111, 32868, 32993, 33021, 33509,
33629, 34055, 34293, 34519, 34910, 35079,
35091, 35504

ö.+denberi 23854

ö.+si 30073, 30231, 32503, 34474

ö.+sinde 6284, 6461, 18501, 23029, 23331,
25157

ö.+sindeki 5140

ö.+sinden 4507, 21480

ö.+sine 3747, 4641, 5299, 14564, 17920,
20973

ö.+sini 6128, 9314, 15960, 17133

ö.+ye 16534

[=74]

ÖTEBERİ: Küçük ve önemsiz, ikinci derecedeki nesne veya eşya, çeşitli ufak tefek şeyler:

“(…) bu inşaat kabilsen orada bulunacak eski taşlardan vücuda getirilmeli, bulunacak olan Bizans devrinden kalma **öteberi** parçalar taraçalar üstüne konulmalı.”

ö. 6723

[=1]

ÖTEKİ: Bahsedilenden, bilinenden başka, öbür, diğer: “**Öteki** de komşumuz nüfus müdürü Nişli Selim Bey'in oğlu Hasan Hayri idi.”

(ö. 514)

ö. 514, 1420, 1516, 2423, 4697, 6094, 6791,
6864, 7334, 11021, 11674, 12482, 12839,
13444, 13781, 13983, 14329, 14364, 14364,
14694, 19474, 20440, 21140, 23123, 23143,
23810, 23949, 23965, 23974, 26281, 28202,
28274, 28395, 28980, 29105, 29616, 29738,
30211, 30233, 30787, 30937, 31330, 32352,
33434, 35280

ö.+ler 1630, 6257, 8909, 11512, 14866,
15213, 17269, 26689

ö.+lerden 14100

ö.+lere 14101

ö.+lerin 12931

ö.+lerini 13791, 18503

ö.+lerinin 12842

ö.+ne 5741, 6812, 23967, 33377

ö.+ni 29094, 32697

ö.+nin 2707

[=66]

ÖTÜRÜ: -den dolayı, -in yüzünden, -in sebebiyle: “*İmzaladığımız bir itilâfi muayyen bir müddette yerine getirmek ıztırarından **ötürü** bu safha böyle geçti.*”

(ö. 18530)

ö. 24613

ö.+dür 21140

[=3]

ÖYLE: 1. Ona benzer, onun gibi:

“**Öyle** günlerde vatani hem seven hem de düşmanın karşısına çıkanlar ise Türklüğün en asıl mâdenidirler.”

(ö. 19325)

“*Zan.nımca Erenköyü.nde artık/
Gör-mez felek **öyle** bir bahâr.ı*”

(ö. 36868)

2. O şekilde, o biçimde, o tarzda:

“Rûh **öyle** yollan-ır uyanıl-maz bir uyku.ya/
Duy-maz bu an.da taş gibi kalp.inde bir sızı”
(ö. 36413)

ö. 59, 159, 1017, 1034, 1619, 1726, 2438,
2943, 3239, 3249, 3327, 3396, 3412, 4067,
4067, 5139, 5315, 5321, 6042, 6092, 6187,
6392, 6660, 6775, 7188, 7214, 7401, 7774,
7904, 8037, 8052, 8059, 8087, 8212, 8225,
8249, 8372, 8630, 8757, 9010, 9027, 9188,
9199, 9201, 9202, 9478, 9495, 9770, 10297,
10301, 10525, 10762, 11131, 11365, 11633,
11737, 11739, 11992, 11992, 11997, 12084,
12158, 12218, 12447, 12557, 12596, 12616,
12696, 12698, 12782, 12791, 12834, 12899,
13049, 13334, 13354, 13598, 13623, 13827,
13946, 14145, 14344, 14515, 14605, 14832,
14955, 15644, 15649, 15747, 15944, 16052,
16290, 16504, 16627, 16791, 16965, 17366,
17366, 17804, 17808, 17892, 17908, 18001,
18087, 18173, 18191, 18220, 18348, 18457,
18507, 19228, 19314, 19501, 20191, 20201,
20986, 21133, 21391, 21496, 21504, 21504,
21656, 21691, 21851, 21979, 21997, 22092,
22117, 22128, 22131, 22169, 22202, 22457,
22595, 22603, 22688, 22786, 22996, 23164,
23977, 24245, 24603, 24630, 24658, 24839,
24982, 25056, 25341, 25418, 25656, 25678,
25889, 25945, 25978, 26015, 26100, 26162,
26450, 26672, 26763, 26802, 27428, 27643,
28024, 28167, 28239, 28587, 28615, 28699,
28727, 28928, 28934, 28966, 29067, 29138,
29162, 29211, 29607, 29635, 29649, 29728,
30017, 30075, 30753, 30821, 30848, 30892,
30928, 31004, 31581, 31607, 32765, 32783,
32890, 32988, 32996, 33244, 33616, 33689,
34982, 35007, 35043, 35229, 35547, 35769,
35800, 36050, 36056, 36130, 36446, 36457,
36562, 36698, 36868, 37838, 37962, 39116

ö.+ce 5514

ö.+dir 8466, 17392, 21370, 24776, 33465,
36864

ö.+leri 17319, 21906

ö.+yse 18605, 24236, 32358

[=230]

ÖZ: 1. İçine yabancı bir unsur karışmamış olan,
arı, saf, halis: “(...) *Halbuki Türkçenin*
*mazisinde hayli, hâlinde de epeyce **öz** şiir*

vardır; onu tefrik etmek artık sizin gibi rüşd
sahibi gençlerin cesaretine kalıyor.”

(ö. 20262)

2. Gerçek, hakiki, has: “*Pehlivanlığın **öz** vatani,*
eski Rumeli gözümde tütüyordu.”

(ö. 21327)

“*Ancak işin garib ciheti budur ki orijinal olmak,*
başka ve ayrı olmak değildir. Hattâ başka
*olmamak ve ayrı olmamaktır, **öz** olmaktır, kendi*
olmaktır.”

(ö. 19437)

“*Kop-muşuz biz.ler o **öz** varlık ol-an*
manzara.dan”

(ö. 36115)

ö. 3261, 4216, 5163, 8559, 11706, 11838,
11911, 11911, 12741, 13172, 14781, 15854,
15997, 16120, 19426, 20247, 20251, 20978,
23588, 23739, 23821, 24271, 27630, 27636,
27643, 27648, 27654, 28564, 29106, 29692,
30021, 30091, 31327, 31806, 32080, 32137,
32173, 32359, 32361, 32421, 32592, 32831,
35488, 35655, 35759, 35962, 36303, 36342,
38028

ö.+lerini 12418

ö.+ü 3361

ö.+ün 29941

ö.+üne 12431

ö.+ünü 20662, 29765

[=57]

ÖZEN-: Beğendiği şeye benzemeye çalışmak:
“*İstanbulular alafrangaya özendikleri gibi,*
*Üsküplüler de Arnavudluğa **özenmeğe***
başladılar.”

(ö.-meğe 1016)

ö.-diğimizden 21276

ö.-dikleri 1014, 12905, 29658

ö.-irdi 13151

ö.-iyor 31916

ö.-iyorsunuz 31360

ö.-meyelim 14583

ö.-meyiniz 31364

ö.-miş 3359, 33385

[=12]

ÖZENÇ: İmrenme:

“*Bu tabii yoldan inhıraf, mürebbiyeler, söz*
mektepleri, kollejler ve bizim kendi elimizle
*yazdığımız **özenç** romanlarının yüzünden oldu.”*

ö. 21189
[=1]
ÖZENÇSİZ: İsteksiz:
“*Ne o içinde yaşadığı bu cemiyeti istiyor, ne de o cemiyet onu istiyordu; bu kadar fütursuz ve özençsiz bir kitleyi ne diye aşağı görüyoruz?*”
ö. 940
[=1]
ÖZENĞİ: Üzengi. Ata binebilmek için ayakla üzerine basılan, bir kayışla eyerin yanına asılmış, altı düz madenî halka:
“*Harb et-se at özenği kılıç kargı ok ve yay*”
ö. 38562
[=1]
ÖZENİL-: Özenti duyulmak:
“*Siyâset-i hâriciyyemizde sulhun takarrurunu siyâset-i dâhiliyyemizde Ankara ile birleşmeyi beklemekle geçirdiği bu kıymetli vaktini, bu kadar özenilen bu cemaat teşkilâtına hasretse payidar bir hatıra bırakabilir.*”
ö.-en 13259
[=1]
ÖZENTİLİ: Hevesli, çok istekli:
“*İstanbul ufuk.tan/
Sîmâ.sını göster-meden önce/
Kalp.imde görün-dü/
Özentili kalp.imde bütün çizgi.leriyle*”
ö. 36263
[=1]
ÖZGE: Bir başkılığı olan, değişik, kendine has:
“*Gönül ki özge hümâ.dır kalır mı yer.de Kemâl*”
(ö. 37581)
ö. 37450, 37451, 37453, 37564, 39103
[=6]
ÖZLE-: Görmek istenen bir kimse, şey veya yeri görememenin verdiği eksikliği içinde hissetmek, görme isteği duymak, göreceği gelmek, hasret duymak: “*Filibe, yüz sene evveline kadar, Bursa ve Eyüp gibi iliklerine kadar Türklük sinmiş bir şehirdi. Filibe'yi görmeyi özlerdim.*”
(ö.-rdim 732)
“*Bir gün bir uzak hâtura özle-rsen o yaz.dan*”
(ö.-rsen 36882)
ö.-diği 4310, 16228, 16241, 24189, 30295, 32485, 32618
ö.-diğim 2554, 20569, 35668, 36379
ö.-diğimiz 3550, 13197, 13659, 24837, 28575, 29907, 30129

ö.-diklerini 4987
ö.-dim 20644
ö.-mem 36875
ö.-meye 20375
ö.-meyen 9119
ö.-miş 33173
ö.-r 13182, 17240, 36497, 36843
ö.-rdi 35184
ö.-riz 24866
ö.-rler 21231
ö.-yeceğimiz 13023
ö.-yen 30294, 36993
ö.-yenler 4289, 24347
ö.-yenlere 22951
ö.-yenlerle 23078
ö.-yerek 25841, 25841
ö.-yiş 28507
ö.-yiştir 28523
ö.-yor 13844, 28274
ö.-yordu 17524
ö.-yordum 2063, 7405
ö.-yorlardı 7350
ö.-yorum 11330, 28164, 32311
ö.-yoruz 32980
[=54]
ÖZLEYİŞ: Özlem, hasret:
“*Hürriyet özleyiş.lerinin mûsikî.sini/
Duy-muş ve söyle-miştî çelik.ten sadâ ile*”
(ö.+lerinin 37062)
ö.+le 36894
ö.+tir 36171
[=3]
ÖZLÜ: İçinde, yapısında yüksek bir nitelik bulunan:
“*Gönül.üm dolu İstanbul.un en özlü ses.iyle*”
ö. 36042
[=1]
ÖZ TÜRKÇE: Yabancı dillerin etkilerinden arındırılmış, arı durumdaki Türkçe: “*Öz Türkçeye, az, lâkin öz bir şiire hevesim uyandı.*”
ö.+ye 32430
ö.+nin 32601
[=2]
ÖZÜR: Ar. Kusur, hata, eksiklik:
“*(...) ‘Özrü nola Azrâ'nın Vâmık mı değilsin yâ/
Bû gam ne gezer sendi âşık mı değilsin yâ’ (...)*”
ö.+ü 28022
[=1]

P

PÂ-BEND: Fars. Ayağa vurulan zincir:
“Türk milletinin müebbeden askerlikçe gayr-i
fa’âl bir vaziyette bırakılmaları murat edilse
payitahtları olan İstanbul şehrinde kalıp
Edirne’ye hâkim olmalarından daha sağlam bir
pâ-bend tasavvur edilemez.”

p. 15719

[=1]

PABUÇ: Fars. 1. Ayakkabı:
“Eski müesseseler birer birer yıkıldıktan sonra
yavaş yavaş soyunduk, eski kisvemizi attık,
destârın yerine başka bir serpuş, **pabucun**
yerine başka bir çarşının ayakkabısını, bol esvab
yerine başka bir makastan çıkan dar bir esvab
giydik.”

(p.+un 28262)

2. ***(Bir kimseye, bir şeye) Pabuç bırakmamak:**
(O kimse veya şeyden) Korkmayıp yapacağını
yapmak, paniğe kapılmayıp yapacağından
vazgeçmemek:

“Ancak bu on bin tâze asker İstanbul’a
getirildikten sonra Ocak zorbalarının itirazları
karşısında Pâdişah, gürültüye **pabuç** bırakmaz.”
(ö. 35383)

p. 16349, 26957

p.+a 17071

p.+una 13239

[=6]

PAÇA: Fars. ***Paçaları sıvamak:** Paçaları
sıvamak: Bir işe esaslı şekilde girişmeye
hazırlanmak, bütün gücüyle başlamaya
niyetlenmek:

“Atina Hükümeti **paçaları sıvayıp** Sakarya’yı
geçmekle harp belâsından nasıl kurtulmadıysa,
Mudanya’dan paçaları sıvayıp Gelibolu’ya
geçmekle öyle kurtulmaz.”

(p.+ları 17817)

p.+ları 17818

[=2]

PAÇAVRA: Yun. Eski kumaş veya bez parçası,
çaput:

“(…) Yunan ejderlerini boğmuş, bir taraftan
Bursa’ya, bir taraftan Uşak’a kadar **paçavra** gibi
savurmuş.”

p. 13429

[=1]

PÂDİŞAH: Fars. Osmanlı Devleti’nde
hükümdarlara verilen unvan, sultan:

“**Padişah** hanedanına ait bir türbe olduğu,
mermerlerin zenginliğinden ve duvarların
metinliğinden derhâl anlaşılır.”

(p. 419)

“Tebrîz.e doğru çık-tı sefer şâhrâh.ına/
Ervâh peyrev ol-du cihan **pâdişâh.ına**”

(p.+ına 37189)

p. 1027, 1273, 1755, 2472, 3721, 3951, 5163,
5177, 5340, 5360, 5450, 5452, 5573, 5602,
5645, 6178, 6366, 6797, 6808, 6808, 7080,
7189, 7499, 7952, 8014, 8021, 8022, 8108,
11728, 12484, 12485, 13870, 16754, 18666,
22831, 23735, 23797, 23826, 24899, 24943,
25027, 25808, 25808, 26148, 26152, 26514,
26531, 26607, 27119, 28345, 30869, 31972,
33449, 33604, 33605, 33945, 33966, 34146,
34797, 34827, 35003, 35100, 35119, 35153,
35193, 35212, 35239, 35264, 35374, 35375,
37267, 37296, 38518

p.+a 1263, 2475, 6345, 9485, 10804, 18787,
18793, 22986, 25709, 26172, 26175, 26184,
32751, 33714, 33945, 33954, 33972, 34323,
34743, 35112, 35190

p.+dan 22061, 25727, 26606, 35175, 35194,
37309

p.+ı 1288, 5059, 6282, 6801, 6828, 6835,
10379, 22834, 23859, 24990, 26767, 33689,
34342, 34453, 35138, 35151, 35169, 37255,
37285

p.+ı+cihanpenah.ı 25729

p.+ım 7262, 16526, 25734

p.+ımı 7265

p.+ımız 7254, 16454, 16456, 16457, 39279,
39284

p.+ımıza 12475

p.+ımızın 6941

p.+ın 1287, 3685, 4822, 5356, 5361, 5362,
5450, 5639, 6791, 6792, 7081, 9623, 9711,
11972, 13128, 19331, 21432, 22021, 23800,
23879, 24991, 25008, 25203, 25811, 26126,
26134, 26137, 26157, 26762, 33578, 33831,
33937, 34013, 34016, 34168, 34223, 34248,
34489, 34633, 34965, 35124, 35130, 35136,
35149, 35165, 35165, 35170, 35387

p.+ına 2760, 26999

p.+ının 12898, 24907, 26164

p.+la 3934, 25006, 35179
p.+lar 7484, 7486, 34281
p.+lara 17953
p.+ları 6564, 6819, 15812, 33957
p.+larımız 12715, 28911
p.+larımızın 20801, 21435
p.+ların 806, 5343, 5359, 5425, 6429, 35378
p.+larını 14949, 25667
p.+larının 26167
p.+larla 18250
p.+tan 28217, 33283
p.+tı 30860, 32749
p.+tır 1237
[=208]

PÂDİŞÂH-I DİL-ÂĞÂH-I PÜR-HİMEM: *Fars.*

Çok himmetli, bilgili padişah:

“*Sen. sin o pâdişâhudilâğâhüpürhimem*”

p. 39312

[=1]

PÂDİŞAHLIK: Padişah olma durumu, saltanat, hükümdarlık: “*İkinci Sultan Mahmud, 1801'den 1826'ya kadar padişahlıkta bir acimilik merhalesi geçirdi.*”

(p.+ta 26620)

p. 6314

p.+ı 3967, 9625

[=4]

PADOVA: İtalya'nın kuzeydoğu kesiminde, Veneto Bölgesine bağlı Padova ilinin merkez kenti: “*Bizans kilisesi Floransa'da temellendi. Rahipler Milano'ya, Verona'ya, Padova'ya, Roma'ya yayıldılar.*”

p.+ya 6374

[=1]

PAHALI: Fiyatı yüksek olan:

“*Çakşırı, camadanı, fermenesi, burma kuşaklan, gümüş kösteği eski Türk kisvesinin en pahalı ve debdebeli cinsindendi.*”

(p. 1145)

p. 1820, 18079

p.+ya 27058, 33474

[=5]

PÂK: *Fars.* Temiz, saf:

“*(...) hâsılı vicdanı pak olduğunu, işlerin tamamıyla yoluna girebilmesi için ancak sulhun teessüsünü çare olarak göstermişti.*”

p. 14569

[=1]

PÂK-DÂMEN: *Fars.* “Eteği temiz” Namuslu, iffetli, masum: “*Kayseri ziyarete gitmek için evinden çıktığı günler, (...) en pâk-dâmen ve nefis kadınlara kadar âlem yollara dökülüyor.*”

p. 23343

[=1]

PAKET: *Fr.* Bir veya birçok şeyin kâğıda sarılıp bağlanmasından meydana gelen, elle taşınabilir nesne:

“*Şûrâ-yı Ümmet Paris'de yazılır ve Kahire'de Ahmed Sâib tarafından tab ettirilir, tekrar –paket hâlinde– Paris'e gönderilir, orada tevzi olunurdu.*”

(p. 20230)

p. 10808, 10808, 20215

[=3]

PAKLAN-: *mec.* Temizlenmek:

“*Son nesir bize en ziyâde yıkanmış, paklanmış, bembeyaz görünüyor.*”

p.-miş 29077

[=1]

PALA: *Lat.* Geniş olan uç kısmı kabzasına doğru daralan, kavisli, kalın ve kısa bir nevi kılıç:

“*Bir cenk er.iydi at pala tuğ kargı ok ve yay*”

p. 38591

[=1]

PALACE HOTEL: Pakistan-Karaçi'de bir otel: “*Palace Hôtel-Karachi 15 Haziran 1948, Karaçi*”

(p. 20578)

p. 20588

[=2]

PALAİS ROYAL: Paris'in 1. bölgesinde bulunan eski bir kraliyet sarayı:

“*Palais Royal'deki halkın yanına yavaş yavaş asker kuvvetleri fevc fevc yanaşıyorlar, cereyan umûmîleşiyor.*”

p.+deki 25528

[=1]

PALAİS DE CHATELET: Paris'te opera binası: “*O zaman Renaissance'ı sonra Palais de Châtelet'daki tiyatroyu kiralamıştı.*”

p.+daki 22627

[=1]

PALAİS ROYAL BAHÇELERİ: Paris'te 17. yüzyılda inşa edilmiş olan Palais Royal Sarayı'nın bahçeleri:

“Paris'in ortasındaki **Palais Royal Bahçeleri** genç, ihtiyar, erkek, kadın bütün bir halkın gulgulesi ile çalkalanıyor.”

(p. 25507)

p.+nde 25553, 25590

p.+nden 25529

[=4]

PALAS: Fr. Palas otel, lüks otel:

“(…) fakat Avrupa medeniyetinin orada asma köp rülelerini, deniz altı yollarını, **palas** otellerini yerleşmiş görmeyi özliyorlardı.”

(p. 7356)

p.+ta 11607

[=2]

PALAS OTEL: Lüks otel:

“Diyorlar ki: Eğer bizde de dağlara tırmanan demir yolları, her köşede mutantan bir **palas-otel**, kadınlarla serbest görüşülen eğlence yerleri, kibar kumar mahâfili, şu ve bu olursa o zaman aklımız fikrimiz burada olur.”

p. 7743

[=1]

PALAVRA: İsp. Gerçeğe dayanmayan, gelişigüzel söylenmiş uydurma söz veya haber, yüksekten atıp tutarak ağız kalabalığı ile söylenmiş söz:

“Bir yer.deyiz ki söz denil-en şey **palavra.dır**”

p.+dır 37157

[=1]

PALEOLOG: Paleolog Hanedanı:

“**Paleologlar**, o viraneyi, yüz doksan sene süren hâkimiyetleri zamanında mamur edemediler.”

(p.+lar 4437)

p. 4753, 5883, 5887

p.+lar 5394

p.+ların 5006

[=6]

PALEOLOG KOSTANTİN DRAGAZES: Son Roma (Bizans) imparatoru: “(…) imparatorluğun bütün sülâlelerinden daha uzun bir müddet hüküm sürmüş olan Paleologların asra yakın maceralarını görmüş ve son **Paleolog Kostantin Dragazes** ile nihayet bulmuştu.”

p. 5011

[=1]

PALERMO: İtalya'nın Sicilya bölgesinde bir il:

“Bu cereyanı tahlil ve terkib etmeğe yarayacak vesikalar, Paris'de, Londra'da, Folkestone'da,

Mısır'da, Cenevre'de, Filibe'de, **Palermo'da**, Atina'da, Bükreş'de, Roma'da, Brüksel'de ve daha birçok yerlerde intişâr etmiş gazeteler ve risalelerdir.”

p.+da 4137

[=1]

PALİKARYA: Yun. Rum kabadayı:

“Yunanlıların Selânik'e soktukları bir krallarını günün birinde **palikaryanın** biri vurdu.”

(p.+nın 16414)

p.+lar 15611

p.+lara 13287

p.+lardan 1809

[=4]

PALİKARYALIK: Kabadayılık, kabadayıcı davranış:

“Asker vermeksizin vatanperverane **palikaryalık** eden Rum muhiti istisna edilince, (…)”

p. 16234

[=1]

PALMERSTON: Henry John Temple. Birleşik Krallık'ın dışişleri bakanlarından biri:

“Pitt, Talleyrand, Metternich, **Palmerston**, Cavour, Bismarck gibi şahsiyetlere vâkıf olmaktan ziyade hayrandı.”

p. 9882

[=1]

PALTO: Fr. Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi:

“Nurettin Paşa, başında güzel bir kalpak, sırtında şık bir gabardin **palto**, sakalı taranmış, güler yüzlü olarak İsmet Paşa'nın elini sıktı.”

(p. 10411)

p. 32811

p.+nu 32807

p.+sunu 32800

[=4]

PALTOSUZ: Palto giymemiş hâlde olan:

“Kışın, **paltosuz**, ellerini ceplerine sokmuş, soğuktan pervasız birçok yürürdü.”

p. 9809

[=1]

PÂMÂL: Fars. 1. *Pâyimal (Pâyimal, Pâmâl)

etmek: Ayaklar altına almak, hakir ve perişan

etmek: “Yunanlılık Macbeth'in vicdan

azabından nasipsizdir ama tabiatın bütün

kanunlarını **pâmâl** edenlerin uğrayacağı aksü'l-amelden yakasını sıyrabilir mi?”

(p. 16512)

2. ***Pâyimal (Pâymal, Pâmal) olmak**: Ayaklar altında kalmak, çiğnenmek:

“*Kadrühaysiyyet.i pââmâl ol-arak et-ti firâr*”

(p. 37839)

[=2]

PÂMÂL-İ RAHŞ: Ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş, hakir duruma düşürülmüş, perişan edilmiş at:

“*Pâmâl-i rahş kıldı Acem tâc ü tahtını*”

p.+1 37225

[=1]

PAMUK: 1. Ebegümeçigillerden, koza durumundaki meyvesi üç dört veya beş dilim hâlinde açılan, büyümesi sırasında bol su isteyen, otsu veya odunsu tropikal bitkinin tohumlarının etrafını kaplayan, yatak ve yastık doldurmakta, eğirilip iplik hâline getirildikten sonra dokuma sanayiinde ve çeşitli işlerde kullanılan yumuşak, ince beyaz tellerin işlenmiş şekli, hidrofil pamuk:

“*Şimdi yalnız köşede bucakta güvenin didiklediği perdeler, pamukları çıkmış minderler, derme çatma levhalar duruyor.*”

(p. +ları 6845)

2. ***Pamuk ipliğine bağlamak, (Pamuk ipliği ile) bağlamak**: Geçici bir çare bularak durumu idare etmek:

“*Anadolu’yu bir pamuk ipliğine bağlayıp ordularını çekmeye teşnedir.*”

(p. 17927)

p. 2698, 7741

p.+u 2693, 2707

[=6]

PAN: Mitolojide Dağlık Arkadia’da küçükbaş hayvanların, çobanların tanrısı:

“*Hattâ birçokları Akdeniz kıyılarında keçi ayaklı Pan’ın kaval seslerini duydular.*”

(p. +ın 22956)

“*Keçi turnaklı İlah Pan kaval çal-ıyordu*”

(p. 38451)

p.+ın 22922, 22945

[=4]

PANAH: Sofya’da bir kahve:

“*Bu ihtiyar şâiri, akşam üstleri Sofya’nın Tokatlıyan’ı olan Panah kahvesinin taraçasında oturur görüyordum.*”

p. 3356

[=1]

PANAYIR: Yun. Belli zamanlarda belirli yerlerdeki meydanlarda kurulan büyük pazar: “*Genç sanatkârlar milletin samîmi seslerini sokaklarda, ücra mahallelerde, düğünlerde, kahvehanelerde, panayirlarda, cenaze çıkan evlerde araya araya bulur, sahnede tenemmüv ettirir, on seneye kalmaz tımturaktan âri, millî bir temâşâ lisânına sahip oluveririz.*”

p.+larda 32024

[=1]

PANCUR: Fr. Panjur. Güneş ve rüzgârı önlemek, ışığı azaltmak, içerinin görünmesine engel olmak için pencerenin iki yanına takılan, aynaları açılır kapanır yatay ve dar tahtalardan, plastik veya metalden yapılmış, duvar tarafına doğru açılan, genellikle iki kanattan ibâret düzenek:

“*Bir lâhza.da bir pancur açıl-mış gibi yaz.dan*”

p. 36809

[=1]

PANGALTI: İstanbul’un Avrupa Yakası’nda bulunan Şişli ilçesinde bir semt:

“*Toplantı, Pangaltı’da, eski HarbiyeMektebi’nin karşısında (Façyo) Lokantası’nda olacaktır.*”

p.+da 20634

[=1]

PANİS: Bütün Slav asıllı halkları birleştirmek amacını güden görüşe mensup olan:

“*Orada cılız ve âlim Panis bir masanın üstüne çıkıyor, bu salonun ismine muzâf olan meşhur yemin ile ittifak andı içiliyor.*”

p. 25478

[=1]

PANSİYON: Fr. Oda oda veya bütünüyle birkaç gün yahut belli bir zaman için kiraya verilen, eşyalı, istenildiğinde yemek de yenilebilen ev: “*Gözümüzün önünde Rusya’dan bu kadar muhacir geldi, bu muhacirler daha gelir gelmez hicretlerinin bu merhalelerinde, derlendiler toplandılar, debdebeli lokantalar, oteller, pansiyonlar, kulüpler mi açmadılar?*”

p.+lar 13228

[=1]

PANSİYONER: Fr. Pansiyonda kalan kimse: “*Recins Park’a (Regent’s Park) yakın bir sokakta, bir İngiliz ailesi yanında iki buçuk ay pansiyoner kaldım.*”

- p. 2149
[=1]
PANTHEON: Paris'te bir semt adı:
"Bir iki defa lojman değiştirmekle beraber daima **Pantheon** semtinde otururdu."
p. 10793
[=1]
PANTOLON: Fr. Belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek:
"Ramazan nefsimizle, dünyevi hırslarımızla mücadele ettiğimiz bir aydır. Camilerimizde potinlerini çıkaramayanlar, **pantolonları** yüzünden diz çökemeyenler bir gün, hattâ o da değil, iftara kadar ancak birkaç saat açlığa katlanamayanlar, neden seviniyorlar?"
(p. +ları 14180)
p. 18096
p.+dan 845
p.+la 751
p.+uyla 11154
[=5]
PANTOLONLU: Pantolon giymiş olan:
"Gemici esvaplı, kısa **pantolonlu**, başı açık Türk çocukları el ele vermişler küme küme geçiyorlar."
p. 7920
[=1]
PAPA: İtal. Katolik kilisesinin başı, Katoliklerin Vatikan'da oturan en büyük din adamı:
"Türk tehlikesinin yaklaştığını gören Macarlar, bu defa **Papa'yı** ve Avrupa hükümdarlarını imdatlarına çağırdılar."
(p. +yı 4719)
p.+lar 4618
p.+ların 22525
p.+ya 4727
[=4]
PAPAĞAN: İtal. Papağangillerden, turmanıcı, eğri gagalı, pek çok türü bulunan, insan sesini taklit edebilen kuşların genel adı, dudu:
"Bir **papağan** ki bin renkte zengin tüyleri var."
(p. 30754)
p. 9246
p.+ı 30747
[=3]
PAPALIK: Başında papanın bulunduğu siyasi-dini kurum:
"İspanya hükümeti **papalık** ve Fransa nezdinde müdahaleyi lüzumsuz görmüş."
(p. 19145)
p.+ın 5119, 5947
p.+la 19127
[=4]
PAPAZ: Yun. Hristiyan din adamı:
"Lâkin Bâli Efendi, türbesinin bozulduğu gece **papazı** çarpmış, kötürüm etmiş."
(p. +ı 3410)
p. 18889
p.+ı 3273, 25476
p.+ını 642
p.+lardan 9505
p.+larla 3635
[=7]
PAPULAS: Anastasios Papoulas. Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'daki Yunan kuvvetleri başkomutanı olan tümgeneral:
"Allah insanın canını almadan önce aklını almış. Kostantin'in, Gonaris'in, **Papulas'ın** başına gelen de budur."
(p. +ın 13566)
p. 14215, 14606, 15015
p.+dan 13591
p.+ın 13558, 17535
p.+la 13586
[=8]
PÂPÛŞ: Fars. Pabuç kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli:
"Büse.den **pâpûş** giy-dirdim o Nermin pâyına"
p. 37756
[=1]
PAQUET: Vapur şirketi:
"Paris'de dokuz sene fasılasız bir ikaametten sonra, 1912 Nisan'ında **Paquet** kumpanyasının Medie vapuruyla avdet ediyordum."
(p. 2481)
p. 1846
[=2]
PARA: Fars. 1. Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit:
"Vatandan ve ailemden ilk mektubu ve ilk **parayı** aldıktan sonra Rue des Ecole'de 32 numarada bir talebe otelinde, küçük, pek küçük bir oda kiralamışım."
(p. +yı 4069)

2. Kuruşun kırkta biri:

“Nihâyet büyük babam Yunus Bey, Hüseyin'i bir **para** farkı yüzünden kovdu; bizi terk edişine ağladım.”

(p. 353)

p. 353, 1434, 1772, 1790, 3767, 3834, 4511, 5782, 5783, 5920, 8124, 8728, 9957, 9964, 9977, 9981, 10928, 11182, 13055, 13069, 14389, 16953, 19295, 19899, 22398, 23972, 24213, 26336, 27081, 30769, 33340, 35530

p.+ca 3761

p.+da 9973

p.+dan 1663, 7791

p.+lar 865

p.+ların 8113

p.+larını 8129

p.+larla 8128

p.+m 1773, 2144, 19974

p.+mdan 1662

p.+mı 1739, 19946

p.+mız 8705, 24236

p.+mızı 7740

p.+nın 8125, 9974

p.+nız 31439

p.+sı 14087, 18080, 20489, 22784

p.+sına 3993

p.+sını 257, 3999, 7528, 10159, 14114,

16035, 17819, 32820

p.+sının 8705, 12797, 15747

p.+sıyle 22526, 26392

p.+ya 3788, 19879, 24196, 31392

p.+yadır 15256

p.+yı 3944, 4068, 12924, 24142, 31822,

32824, 35520

p.+yla 1652, 4034, 24212

[=84]

PARALI: Parası olan, varlıklı, servet sâhibi:

“Türkler son asırda, en müreffeh ve en **paralı** zamanlarında İstanbul'u boşalttılar.”

p. 7544

[=1]

PARAME: Britanya'nın kuzey kıyısında eski bir kasaba:

“Lozan'a gittik. İki buçuk ay kaldık. O kış İsviçre'de tekrar Cenevre, Montreux'ü ve **Parame'yi** gördüm.”

p.+yı 1861

[=1]

PARASIZ: Parası olmayan, maddî varlığı bulunmayan:

“Maamâfih, İstanbul'da ve Anadolu'da beş **parasız** kalmış erkek ve kız çocukların son ümidi idi.”

(p. 661)

p. 661, 3832, 6509, 11116, 11124, 11127, 31392, 31419, 32823

p.+lardan 4110

[=10]

PARASIZLIK: Parasız olma durumu, parası bulunmama:

“Bu dört bin Öksüz uğrunda evini barkını bir tarafa bırakarak, dört seneden beri yoksullukla, çaresizlikle, **parasızlıkla** muttasıl bir arslan gibi çarpışan bu büyük kalpli insanın hakkında ne söyleyeceğimizi bilemiyoruz.”

(p.+la 13083)

p. 4448, 18008

p.+larımız 18044

p.+tan 22765, 31418

[=6]

PARASKEVOPULOS: Kurtuluş Savaşı

sırasında Yunan ordusunda görevli general:

“İzmir'e Yunanlılar çıktığı günlerde nasıl perişan, çaresiz, kimsesizdik, **Paraskevopulos** Bursa'ya, Zimbarakakis Edirne'ye saldırdıkları günlerde nasıl ancak Allah'tan imdat umuyorduk.”

(p. 13482)

p. 14607

p.+lara 12304

p.+un 12434

[=4]

PARÇA: Fars. 1. Bir bütünden ayrılmış kısım:

“**Rakofça'da kırçı** denilen gece eğlencelerinde meş'aleler) iki çeşit olurdu. Bir çeşidi, içine (konulan) çıra ve odun **parçalarıyla** yanan iptidâi meş'alelerdi.”

(p.+larıyle 618)

2. Bir edebî eserden alınmış bölüm:

“Bu mecmuaların birçok **parçaları** ezberimde idi.”

(p.+ları 1207)

“Hâmid-perestler bu dramların her gün çıkan **parçalarını** okumuyorlardı.”

(p.+larını 8354)

3. ***Parça parça etmek:** Parçalara ayırmak, parçalamak:
“Versailles Sarayı'nın kapıları sökülüyor, ihtilâlciler kadınlar büyük bir gulgule ile o mutantan sarayın galerilerinde koşuyorlar. Kralı ve **parça parça etmek** için Avusturyalı karı dedikleri Kraliçeyi arıyorlar.”

(p.+parça 25641)

p. 471, 3028, 3981, 4831, 5199, 6057, 6057, 8271, 16257, 21814, 25946, 28618, 30456, 30658, 31605, 31966, 32535

p.+dır 32732

p.+lar 2016, 3202, 3203, 6718, 6737, 8354, 19445, 30687

p.+larda 28560

p.+lardan 27675

p.+ları 1206, 15997, 23596, 29908

p.+larımın 20076

p.+ların 6725, 6731, 6734, 6742, 6754, 32276

p.+larına 20863

p.+larındaki 2168

p.+larından 2018, 6727, 26827

p.+larımı 3359, 19401, 27521, 27853

p.+larının 32154

p.+larla 6740

p.+mdan 20417

p.+mı 2152

p.+nız 27153, 27158

p.+parça 6789, 32534

p.+sı 8215, 10162, 11874, 11875, 15970, 18611, 22735, 27159, 27160, 27259

p.+sıdır 23665, 23685

p.+sına 4064, 10411, 25663

p.+sında 3331, 13769

p.+sını 3362, 22582

p.+sıyla 16429

p.+ya 16428

p.+ydı 2053

p.+yı 2177, 27289, 27520

[=83]

PARÇALA-: 1. **mec.** Bütünlüğünü bozup bölmek:

“Rumelimizi **parçalamak** isteyen komiteler yirmi seneden beri işe girişmişlerse, mekteplerine ve kiliselerine varıncaya kadar ihtilâl havasını sokmuşlarsa bizim bu milletlere bir efsun kudretiyle emellerini unutturmamız muhâldir.”

(p.-mak 35573)

2. ***Kalbi parçalamak:** Acıma duygusunu harekete geçirerek büyük bir üzüntü vermek:
“Vaka pek sâde, lâkin **kalbi parçalayan** bir kadın sergüzeşti.”

(p.-yan 22325)

p.-maya 11819

p.-yarak 30154

[=4]

PARÇALAN-: 1. Parçalara ayrılmak, parça parça olmak:

“Meriç kumsal adacıklarla **parçalanmış**, yazın sıcağından erimiş bir nehir gibi akıyordu.”

(p.-miş 809)

2. Bütünlüğü bozulup bölünmek:

“Sonra Rumeli **parçalandı**. Müslümanlar mahkûm vaziyete düştüler.”

(p.-dı 1072)

3. ***Ciğeri parçalanmak:** Çok acımak, büyük bir üzüntü duymak:

“(…) Aziz Efendi'ye dönerek tekrar sözü açtı:

‘Şu zavallı kadını ve çocuklarını gördüm.

Ciğirim parçalandı.’ dedi.”

(p.-dı 34164)

p.-acaktır 2904

p.-an 32476

p.-dı 1071

p.-ır 12120

p.-ırız 2692

p.-maktan 11824

p.-maz 11862

p.-mazdı 19621

[=10]

PÂRE: Fars. Sayı, adet:

“Hür ufuk.larda donan-mış iki yüz **pâre** gemi”

p. 35713

[=1]

PARIL: 1. (Anlamı güçlendiren tekrar sözü) Işık saçarak, parıldayarak:

“Sıyrılmış beyaz karanlık iç.inden **parıl parıl**”

(p. 35870, 35870)

2. **mec.** Işık saçarak, parıldayarak:

“Vücutları zeytinyağından **parıl parıl**, çift çift meydana gelen pehlivanları seyrettim.”

(p. 21310, 21310)

p. 3146, 3146

[=6]

PARILDA:- 1. Işık saçmak, parıl parıl ışık vermek:

“Sabah güneşi altında **parıldayan** ‘Kremlin’ tepelerine baktı.”

(p.-yan 26031)

“Bir yol. du **parıl-da-yan** gümüş.ten/

Git-tik bahs aç-madık dönüş.ten”

(p.-yan 36126)

2. **mec.** Nurlanmak, aydınlanmak, nurlu bir durum almak:

“Simâ.ları git-tikçe **parıl-da-r** bu zafer.le”

(p.-r 36771)

3. **mec.** Güzelliğiyle etkilemek:

“Bir gazelde, bir kasidede, bir küt'ada birdenbire mücevher gibi bir beyit yahut bir mısra **parıldardı.**”

(p.-rdı 8372)

p.-dı 27067

p.-r 36283, 36300, 37126

p.-rdı 37210

p.-rsa 20605

p.-sın 38006

p.-yabiliyor 20606

p.-yan 8367

[=13]

PARILDAT:- **mec.** Parıldamasına yol açmak:

“(…) kimi şiirde milletin zevkini, sesini duygusunu lisan hâline getirerek, kimi, milletin İstanbul'da ve taşradaki hayatından en gerçek sahifeler **parıldatarak** (...)”

p.-arak 29912

[=1]

PARILDAYIŞ: Parıldama işi:

“Hulyâl mâvilik.te bu ânî **parıldayış**”

p. 36642

[=1]

PARILTI: 1. Parıldayan bir şeyde görülen

parlaklık, parıldama:

“Bütün avcılar hemen bıçaklarını hazırlıyorlar, tüfeklerini ve tüfeklerinin beyaz **parıltılarını** saklıyorlar.”

(p.+larını 13716)

2. **mec.** Göze çarparak, ilgi çekecek nitelikte olma:

“Ne kadar edebî mecmualar çıktı, hâlâ da çıkıyor, birkaç sahte **parıltıdan** sonra sönüyorlar.”

(p.+dan 31933)

p.+ları 15394

p.+larıyla 30716

p.+sı 27327

p.+sını 1364

[=6]

PARİS: Fransa'nın başkenti:

“**Paris'de**, 1905'e doğru, Türklüğü öğrenmeğe ilk heves ettiğim sıralarda vird edindiğim muharebelerden biri hatırıma geldi.”

(p.+de 26204)

“Eski **Pâris.de** bir ömür geç-ti”

(p.+de 37084)

p. 1579, 1595, 1845, 2199, 2473, 2936, 3225,

3226, 3815, 3889, 3984, 4014, 7785, 7812,

7826, 7826, 7828, 7847, 7851, 7868, 8556,

9279, 9872, 9892, 10084, 10391, 10569, 10936,

11507, 11508, 11886, 11893, 11896, 12014,

14543, 19860, 19954, 20370, 20372, 20631,

20632, 20981, 21333, 22099, 22103, 22112,

22167, 22292, 24306, 24325, 25458, 25496,

25508, 25513, 25540, 25542, 25576, 25606,

25927, 26074, 27652, 30778, 31420, 31877,

32299, 32371, 32397, 37073

p.+de 263, 762, 1366, 1368, 1674, 2098,

2117, 2129, 2129, 2218, 2223, 2325, 2355,

2479, 2635, 2718, 3542, 3560, 3757, 3758,

3763, 3783, 3805, 3841, 3942, 4011, 4023,

4053, 4061, 4085, 4092, 4117, 4135, 4151,

4158, 4178, 4211, 4239, 4240, 4245, 4303,

2318, 4056, 18944, 19644, 19900, 19938,

20210, 20214, 20217, 20232, 20233, 20374,

20375, 20380, 20635, 20718, 20912, 20996,

21004, 21336, 21344, 21533, 21535, 21588,

22229, 22696, 25859, 25860, 25866, 26115,

26194, 31384, 31386, 31894, 31968, 32182,

32216, 32370, 32527, 32639, 35580, 37074,

37097

p.+deki 1344, 4087, 4379

p.+den 1835, 1842, 1872, 2774, 19912,

19953

p.+deyim 20372

p.+e 1266, 1269, 1351, 1600, 1602, 1834,

1839, 1861, 1872, 1910, 1913, 2097, 2183,

2565, 3698, 3705, 3771, 3805, 3852, 3934,

3997, 4017, 4058, 4066, 4098, 4209, 4331,

7845, 8539, 8854, 9651, 9721, 9967, 9987,

9992, 9999, 10010, 10085, 10794, 10795,

10799, 10816, 10817, 10882, 10893, 10978,

10990, 11123, 11129, 11183, 11186, 11200, 11240, 11330, 11571, 11864, 19915, 19937, 20215, 20474, 21562, 22724, 23780, 25529, 25563, 25605, 25629, 25631, 30336, 30356, 31917, 32184, 32372, 26729
p.+i 4329, 7837, 7867, 16575, 25565, 25634, 30342
p.+in 2143, 2145, 3699, 3831, 7782, 7830, 7833, 7854, 11240, 13919, 16821, 17383, 19877, 19905, 19963, 20008, 21042, 22599, 25497, 25521, 25611, 28798, 29019, 30327, 30334, 30336, 32370
p.+te 4354, 7727, 7832, 7852, 8546, 8554, 8847, 8860, 8930, 9279, 9284, 9610, 9723, 9730, 9731, 9814, 9977, 10080, 10091, 10562, 10636, 10778, 10781, 10801, 10836, 10921, 10925, 10927, 10931, 10973, 10999, 11010, 11239, 11241, 11245, 11327, 13505, 13776, 15666, 15991, 16568, 16572, 16574
p.+teki 8435, 8565, 8852, 9765, 10943, 11337
p.+ten 7782, 7840, 7866, 8562, 9240, 10938, 10941, 11191, 11309, 11380, 16346, 17848
[=332]
PARİS DARÜLFÜNUNU: Paris Üniversitesi. Avrupa'nın en eski üniversitesi:
"Belki de evvelce yazdığım üzere '**Paris Darülfünunu**' Edebiyat, Tıp, Hukuk dört mekteb-i âlîye ayrılır."
p. 20009
[=1]
PARİS DİŞÇİ MEKTEBİ: Paris dışçilik okulu:
"Dün **Paris Dışçi Mektebi'nde** ameliyat yaptılar."
p.+nde 19878
[=1]
PARİS EDEBİYAT DARÜLFÜNUNU: Paris edebiyat fakültesi:
"**Paris Edebiyat Darülfünunu** mezunu olduktan sonra *Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi* mezunluğunun zerre kadar hükmü kalmayacağından üç sene emek verdiğim ve hâlâ bugün imtihanlarını hazırladığım bu mektebi bırakarak *Dârülfünûn'a* girmeği tasaddî ediyorum."
(p. 20034)
p.+ndan 19981
[=2]

PARİS EDEBİYAT FAKÜLTESİ: Paris Edebiyat Fakültesi:
"*Fransız milletinin dûrâ-dûr, âlemşümül edebiyatını hep **Paris Edebiyat Fakültesi** cami' olduğundan bu mektep Fransa'nın mâbi-hul-iftihârı olmuştur.*"
p. 20015
[=1]
PARİS ESRÂRI: Eugene Sue'nin (Fransız romancı) bir eseri:
"(...) '**Paris Esrârı**'nın müellifi Eugene Sue de o devirde onun kadar hissiyatı tahrîk etti."
(p. +nın 22170)
p.+nın 22160
[=2]
PARİS KONFERANSI: I. Dünya Savaşı'nı sona erdiren antlaşmaların hazırlandığı uluslararası bir konferans:
"*Aşağı yukarı üç ay üzüntü daha, **Paris Konferansı**, celselerini ancak üç ay sonra açabilecekmiş.*"
(p. 11942)
p. 11918
p.+nın 11985
[=3]
PARİS KONGRESİ: Kırım Savaşından (1854-1855) sonra Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere Fransa, Rusya, Piemonte Krallığı, Avusturya ve Prusya'nın katılımıyla Paris'te yapılan antlaşma (30 Mart 1856):
"**Paris Kongresi'nden** sonra bizi bir saltanat sahibi zanneden paşalar:
Mevc urmada râyetim cebelde/Urduka demek benim bu belde diyorlardı."
p.+nden 12734
[=1]
PARİS KONSERVATUVARI: 1795 yılında kurulan müzik ve dans okulu:
"**Paris Konservatuarı'nda** eski şiir, Boileau, Moliere, Mornay gibi en çetin şâirlerin mısraları okutulurdu."
p.+nda 19267
[=1]
PARİSLİ: Paris halkından olan:
"*Avni Rüstem'in o gün o hareketini **Parisliler**, sonra da bütün Avrupa efkâr-ı umûmiyyesi, Arnavutlara öteden beri izafe edilen şahsî kinler,*

kan davaları, taşkınlıklar nev'in-den bir hareket telâkki edeceğine(i), tam manâsıyla anladı.”

(p.+ler 13932)

p. 21130, 21137

[=3]

PARİSLİ KADIN: Henry Becque'in bir eseri: “Henry Becque'in '**Parisli Kadın**'ını üç gece sıra ile görmüştük.”

p.+ını 2203

[=1]

PARİS MEKTUPLARI: Ali Kemal'in mektupları:

“Avrupa'dan hiçbir Türk muharriri İstanbul gazetelerine yazı yazamazken Ali Kemal'in '**Paris Mektupları**', İkdam gazetesine muntazaman konulmuştu”

(p. 10011)

p. 9890

[=2]

PARİS MUAHEDESİ: Paris Kongresi:

“Hele **Paris Muahedesinde** İslâvlığın tuğyanına kadar süren devir Osmanlılığı müebbeden kurtarmak için tecelli etmiş ilâhî bir fırsattı.”

p.+nden 24110

[=1]

PARİS SEFARETİ: Paris Büyükelçiliği:

“**Paris Sefareti'nin** imamı oraya kadar getirilmiş ve nikâh kıyılmış.”

(p.+nin 11480)

p. 2636, 4044

p.+nin 11165

[=4]

PARİS TIP FAKÜLTESİ: Paris Tıp Fakültesi:

“Nâzım fikirce mahdutdu. **Paris Tıp Fakültesi'ne** mukayyetti.”

p.+ne 4026

[=1]

PARK: Fr. Halkın gezme ve hava alma ihtiyacını karşılamak üzere düzenlenmiş çiçekli ve ağaçlık geniş alan:

“Velâhd Yusuf İzzeddin Çamlıca'daki konağının civarında Avrupâî bir **park** yaptırmış.

Türkiye'de yapılan ilk park budur.”

(p. 32824)

p. 819, 8262, 8263, 8305, 8306, 32529, 32815, 32815

p.+a 6532, 32819

p.+da 32815

p.+ının 25049, 25062

p.+larından 867

p.+tır 25051

[=16]

PARLA-: 1. Alev almak, tutuşup alevlenmek:

“Kremlin tepelerine baktı. Şapkasını çıkardı. Moskova'ya doğru: ‘Elveda Moskova!’ dedi. Oğluna dönerek: ‘... yarım saate kadar alevlenecek!’ cümlesini ilâve etti. Yarım saat sonra kadîm Moskova **parladı**.”

(p.-dı 26039)

2. Şöhret kazanmak, yükselip tanınmak:

“Mülkiye'deki tarih hocalığıyla hararetli bir fikir ve his cereyanı açmış, tarih tedrisine, bir zaman Fransa'daki irtica baskısı altında Jules Michelet ve Edgar Quinet'nin verdiği idealizim çeşnisini vermiş, zamanının mektep gençliğini sürüklemiş, az zaman içinde büyük mikyasta **parlamıştı**.”

(p.-mıştı 9679)

3. Birdenbire öfkelenmek, hiddetlenip bağırarak:

“Nâzım, orada Abdullah Cevdet'i görünce, hele tekrar yazı yazmak maksadını iştince **parladı**.”

(p.-dı 4006)

4. Açıkça görünmek, kendini göstermek, belirlemek:

“Evet, Yunan, suratından mağlûbiyetinin lekesini sıyrıp atmak için, bugün her şeyden fazla muzaffer İnönü zabıtlarının ve neferlerinin alınlarında **parlayan** muzafferiyet nurunu karmanyolaya getirip çalmak istiyor!”

(p.-yan 16091)

5. Aldığı ışınları yansıtma:

“Durgunlaş-ıp bir ayna kadar **parla-yan** su.da”

(p.-yan 36155)

6. ***Yıldızı parlamak**: Şansı açılmak, başarılı duruma gelmek:

“**Yıldızı** günden güne daha ziyâde **parlayan** Dâmad, o zamandan beri, gelip geçen beş sadrâzâmı dilediği gibi nasb ettirdi, dilediği gün de tepesi üstü gösterdi.”

(p.-yan 35018)

p.-dı 4005, 15007, 16831, 17289, 26025

p.-dığı 18123, 35016

p.-diğini 18325, 34951

p.-makla 27146

p.-miş 4894

p.-r 29827
p.-rdı 36337, 38620
p.-rsa 18194
p.-yacak 5577
p.-yan 12380, 14446, 16079, 16676, 22301,
33661, 35007, 37006
p.-yarak 31632
p.-yıp 14857, 19361
p.-yışını 17642
p.-yor 6241, 38529
p.-yordu 174, 1596, 23050, 35294
[=36]

PARLAK: 1. Parlayan, ışıldayan:

“Muhibbimin yüzüne baktım, dudakları kül gibi,
gözleri isteksiz beliren **parlak** yaşlarla
parlıyordu.”

(p. 23061)

2. **mec.** Çok başarılı, göze çarpacak kadar
muvaffakiyetli, şâşaalı:

“Çok **parlak** fetih vak'aları, İstanbul'un
fethinden evvelki asırlarda da sonraki asırlarda
da yüzlerce defa vuku bulmuş, lâkin hiçbiri
İstanbul'un fethi kadar efsunlu bir tesir
bırakmamış.”

(p. 4864)

3. **mec.** Beğenilen, ilgi çeken:

“Şem'i Molla İstanbul'da **parlak** bir kibar hayâtı
sürmüştü.”

(p. 33302)

3. **mec.** Çok başarılı, göze çarpacak kadar
muvaffakiyetli(kimse):

“Sultan Mahmud'un ilk günlerinde kendinden ne
kadar bahsettirmişti. O zamânın en **parlak**
adamıydı.”

(p. 33665)

p. 1473, 5363, 14421, 15644, 23989, 26704,
26717, 30944, 33689, 34972

p.+ıydı 15929

[=15]

PARLAKLIK: **mec.** Göze çarpacak, ilgi çekecek
nitelikte olma durumu:

“İşte bir şiir ki eskimiyor, altın gibi değerini de
parlaklığını da muhafaza ediyor.”

(p. +ını 31249)

p.+ı 26430

p.+ını 5825

[=3]

PARLAMENTO: *Ital.* Üyeleri halk oyu ile
belirli bir süre için seçilen ve başlıca görevi
yasama olan meclis veya meclislerin bütünü:
“Belçika Kralı'nın, 1936 da **Parlamento**
nutkunda, bir hükümdar ağzından işitilmemiş bir
cesaretle, yeni harbin nasıl olacağını ve
Almanya'nın ilk hamlede Belçika'yı ortadan
nasıl kaldıracağına dâir sarîh kehânetini bir
defa daha yâd edelim.”

(p. 26878)

p. 3241, 19645, 24833, 26346

p.+da 24614, 26352

p.+larda 8768

p.+nun 20135

p.+sunda 24830

[=10]

PARLAT- : 1. Canlandırmak, yeniden ortaya
çıkarmak:

“Zâten Sembolizm sönmüş gibiydi. (...) Paul
Valery'nin bu cereyanı bir daha **parlatacağı**
senelerden beş on sene uzaktık.”

(p.-acağı 2364)

2. **mec.** Güzel göstermek için aşırı derecede
övmek, mübalağa ile methetmek:

“Lâkin bir ciheti de münsifâne söylemek
lâzımdır ki son Berrîzâde Atâullah Efendi
zamânında sönmüş bir hânedan olan
Berrîzâde'lerin nâmını tekrar **parlatan** Şem'i
Molla'dır.”

(p.-an 33354)

3. **mec.** Tenvir etmek, nurlandırmak suretiyle
güzel göstermek:

“Fetih.in daha bir ülke.yi **parlat-tığı** gün.dü”

(p.-tığı 35843)

p.-abilirdi 4276

p.-mişti 33392

p.-tı 20954, 36004

[=7]

PARMAK: 1. İnsanın ve bazı hayvanların el ve
ayaklarının son bölümünü oluşturan eklemli
uzantılardan her biri:

“Kadınları kırmızı canfesden şalvar ve
bürümcük gömlek giyerler, boyunlarına sıra sıra
Mahmudiyeler takarlar, ellerinin ve ayaklarının
parmaklarını kınasız bırakmazlardı.”

(p.+larını 975)

“Ve neden sonra gümüş bir yüzük.ü/

Parmak.ından sıyrır-ıp at-tı su.ya”

(p.+ından 36731)

2. ***(Bir işte) Parmağı olmak:** O işe karışmış olmak, gizli bir etkisi olmak:

“Bir aralık merhûmun bana, vaktiyle: ‘...Emin ol ki Şem'i Molla'nın felâketimizde **parmağı olur.**’ dediğini acı acı hatırladım.”

(p.+ı 33625)

3. ***Parmağına dolamak:** Bir kimse veya konu ile devamlı uğraşmak, her yerde, her fırsatta bahsini açıp eleştirmek, diline dolamak:

“Şevkli zamanlarında içimizden birini ya beni ya Fuad'ı ya Celâl Sahir'i lâkin tercihen Hamdullah Suphi veyahut da Ağaoğlu Ahmet'i **parmağına** dolar, kızdırır, tasniflerin ağı içine alırdı.”

(p.+ına 8666)

p. 7972, 29438

p.+ı 33554, 33614, 33964, 34952

p.+ımla 470

p.+ına 8659, 19821, 21553

p.+ında 21551

p.+ını 9837

p.+ının 523

p.+ıyla 525, 34049

p.+la 25545, 31868

p.+lar 16992, 36195

p.+ları 3897, 34499

p.+larım 23398

p.+larımın 23391

p.+larında 21538

p.+larının 23351

p.+larınız 23391, 31920

p.+larınızı 23398, 23515

p.+larıyla 35316

[=32]

PARMAK HESABI: Hece vezni, parmak usulü:

“**Parmak hesabı** bir çâre-i âhenk olamaz hükümünü kabul edemi yorum.”

(p. 29402)

p. 29308, 29333

p.+na 29313, 29320

p.+nda 29337

p.+nı 29330

p.+yle 29322, 29408

[=9]

PARMAKLIK: Dik ve aralıklı olarak sıralanmış tahta yahut demir çubuklardan yapılan bölme veya korkuluk:

“Her ne ise bir defa rıhtımı caddeden ayıran **parmaklık** yanında, bir defa da vapurun merdiveni başında dikkatli bir pasaport muayenesine uğradık.”

(p. 1635)

p. 7244, 10588

p.+ından 17456

p.+lardan 17487

p.+ları 3086

[=6]

PARMAKLIKLI: Parmaklığı olan:

“Oradaki el-Adl gazetesinin demir **parmaklıklı** sofasından sokağa atlayanlar Babiâli'ye doğru koşuyorlardı.”

(p. 10585)

p. 1117, 1151, 17486

[=4]

PARNASSE: Parnasyen, Parnas akımına bağlı (şâir):

“Yirmi sene evvelki Fransız neslinin her genci gibi ben de romantizm, **Parnasse**, sembolizm ve bunların hepsinin bir aksül'ameli olan neo-klâsizm cereyanlarından geçtim.”

(p. 32419)

p. 2403

[=2]

PARS: Kedigillerden, genellikle Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, postu benekli, bazen de düz siyah, çevik, yırtıcı, etçil, memeli hayvan, leopar, panter, pelenk:

“Gör-düm dişi bir **pars.in** elâ göz.leri var.dı”

p.+ın 36789

[=1]

PART: Günümüz İran'ının kuzeydoğusunda yer alan bir medeniyetin mensubu:

“Cengâver **Partlar**, Romalılara karşı bir hile-i harbiye ile muzafferolurlardı.”

(p.+lar 25954)

p.+ın 25946

p.+ları 25947

[=3]

PARTAL HAFIZ: Yahya Kemal'in

çocukluğunda Üsküp Alaca Cami müezzini:

“Alaca Camii denilen Alaca Camii minaresinden **Partial Hâfız'ın** ezanlarını dinlerdim.”

p.+ın 720

[=1]

PARTHENON: Athena'nın tapınağı:

"(...) Çünkü o mahfilde, mermer **Parthenon'u** yapan phidias'la o mabedin eteğinde oynanan oyunların şâirlerini, bugün ancak bakara kâğıtlarından kule yapan ve bakara kâğıtlarıyla oynayabilen Yunanlıların cedleri sanıyorlar."

p.+u 31483

[=1]

PARTHESİN OKU: Part'ların kaçarken attığı oklar:

"Romalılardan kalma '**Parthes'in Oku**' diye bir tâbir vardır."

p. 25953

[=1]

PASAJ: Fr. Bir yazıdan alınan parça:

"Hatıra gelen mühim **pasajlar**: (...)"

p.+lar 19707

[=1]

PASAPORT: *Ital.* Yurt dışına gidenlere, gittikleri yabancı ülkelerde kimliklerini ispat edebilmeleri için yetkili kuruluşlarca verilen kimlik belgesi:

"**Pasaportları** kontrol eden bir polis komiserinin lüzumsuz bir sert muamelesini gördüm."

(p.+ları 2538)

p. 1635, 4330

p.+la 1630

p.+um 1630

[=5]

PASCAL: Blaise Pascal, Fransız matematikçi, fizikçi ve düşünür:

"(...) mütelikât-ı bâtılayı baltalamakla kalmıyorlar, **Pascal'ın** fikirlerini kabule kadar ilerliyorlar."

(p.+ın 22425)

"**Pascal'ın** Fikir.ini Tazmîn"

(p.+ın 38200)

[=2]

PASINLER: Hasankale. Erzurum ilinin bir ilçesi:

"Zelzele fasıllı devam ediyormuş, **Pasinler**, biçâre **Pasinler 2 Kânunsânî akşamı**, şiddetli ve hafif, oralarda bir müddettir dolaşan âfeti, üç defa daha hissetmiş."

p. 24728, 24728

[=2]

PASKALYA: Yun. Hristiyanlıktaki en eski ve en önemli bayram:

"Yunan kumandanı, **paskalyadan** sonra yaman bir taarruzda bulunacağını niçin şimdiden haber veriyor?"

p.+dan 13281

[=1]

PASLI: Pas tutmuş, paslanmış:

"Türbelerinin duvarlarında bir insanın taşıyamıyacağı kadar ağır ve büyük **paslı** kılıçlar, kalkanlar, zincirler asılı dururdu."

p. 981

[=1]

PASSİFİSTE: Fr. Barışsever:

"(...) meselâ sulh kongreleri peşinden payitaht payitaht dolaşan ve **passifiste** diye yâd edilen kimi süpürge sakallı, kimi Alman gözlüklü birçok tatsız hatiplere, (...) idealist diyorlar."

p. 11073

[=1]

PAŞA: Osmanlı Devleti'nde mirlivalara (tuğgenerallere) ve daha yüksek rütbedeki askerlerle yüksek rütbeli sivil memurlara verilen resmî unvan:

"Mısır meselesinin hatimesinden Kırım seferine kadar bilhassa Kırım seferinden sonraki o yirmi senede, İstanbul'da keyf-â-keyf yaşayan mülkiye sınıfı zannediyordu ki keramet **paşalardadır**." (p.+lardadır 12191)

p. 956, 1463, 3743, 5889, 6305, 10477, 19492, 29552, 29553, 34596, 34685, 34685, 34695, 34700, 34725, 34740, 34754, 34801, 34815, 35155, 35263

p.+lar 12070, 12179, 12185, 12195, 12727, 12731, 26531, 34821

p.+ları 13132, 26413, 30163, 34753

p.+ların 26403, 34758

p.+larından 33631

p.+larının 34765

p.+larıyla 6606

p.+larla 10201

p.+m 11547

p.+mız 34687, 34690, 34773

p.+nın 957, 9962, 34714, 35138

p.+sına 34491

p.+sını 34508, 34743, 34981

p.+sının 34977, 34994

p.+ya 1167, 10824, 34748, 34758

p.+yı 19489, 19490, 34731, 34750, 34761

p.+yla 7140

[=64]

PAŞABAHÇE: İstanbul'un Beykoz ilçesine bağlı semt:

"Zikrolunan isimler arasında yalnız

Paşabahçesi'nin ismine tesadüf edilmez, o da o zaman mevcut olmadığından değil, İncirli Köyü'nün ismini fuzulî olarak aldığındanmış."

p.+sinin 74502

[=1]

PAŞA KAPISI: Babıali'nin 18. yy'dan önceki adı:

"Şedid ve müteharrik Sadrâzam, Bâbiâli'nin başbüyüklerini Ordu-yı Hümayunla berâber götürdüğünden **Paşa Kapısı'na** bir nevî tenhâlk çökmüştü."

(p.+na 34840)

p. 33574

p.+ndan 33304

p.+nın 26173

[=4]

PAŞALIK: Bir paşanın yönetimindeki bölge:

"(...) 'Kandiye çok nemâli bir **paşalıktır.**' (...)"

(p.+tır 34735)

p.+a 27135

p.+ı 34712, 34780

p.+mış 34760

[=5]

PAŞA YİĞİT: Osmanlı devlet adamı:

"(...) gaalibâ Üsküp fâtihi **Paşa Yiğit'in** ahfâdındandı."

p.+in 1415

[=1]

PAŞAZÂDE: Paşa oğlu:

"(...) 'Hem-sinleriniz olan **paşazâdelerden** bir iki arkadaş peydâ etseniz.' (...)"

p.+lerden 34656

[=1]

PATAGONYA: Şili ve Arjantin'in güneyindeki bölge:

"Bir gün bir yolcu için dediler ki: 'Patagonya'ya gidiyor! **Patagonya** nereye dediklerini sordum: Bulgaristan'a Balkan Harbi'nden yadigâr cenuptaki Türk arazi(si)ymiş!'"

(p. 3487)

p. 3496

p.+ya 3486

p.+yı 3488

[=4]

PATATES: Patlıcanlardan, yeşil kısımlarında, filizlerinde ve yeşilimsi yumrularında solanin denen zehirli bir alkaloid bulunduğu için bu kısımları yenmeye elverişli olmayan bitki:

"(...) Fakat sen bizden harp zamanında, aç kaldığın zaman fasulye, **patates**, bulgur aldın.' (...)"

p. 17028

[=1]

PATAVATSIZ: Sözü'nün uygun düşüp düşmeyeceğini, nereye varacağını düşünmeden konuşan, önünü sonunu düşünmeden aklına estiği gibi söz söyleyen veya davranan kimseye yakışır şekilde:

"Ben vaktiyle sarfettiğim **patavatsızca** sözün mahcûbiyeti içindeydim."

p.+ca 33481

[=1]

PATIRTI: Çekişme:

"Kaleminin gürültüsü ve **patırtısı** ile esasen kof olan o kuvveti şişiriyor, büyütüyor, yükseltiyor, hâsılı bir leşker-i aremrem gibi gösteriyordu."

(p.+sı 10281)

p. 322, 13063, 30407

p.+ları 3699

p.+nın 34246

[=6]

PATIRTICI: Çok gürültü yapan kimse,

gürültücü:

"Yeni fikirlere meraklı bir gençti, inkılâbın **patırtılı** hâdiselerinden ve **patırtıcı**

adamlarından ziyade meydana atacağı fikirlere dikkat eden nadir insanlardan biri idi."

p. 8548

[=1]

PATIRTILI: Etrafta telâş ve heyecan

uyandıracak şekilde, velveleli:

"Yeni fikirlere meraklı bir gençti, inkılâbın **patırtılı** hâdiselerinden ve **patırtıcı**

adamlarından ziyade meydana atacağı fikirlere dikkat eden nadir insanlardan biri idi."

p. 8548

[=1]

PATLA-: 1. İçten gelen bir basınç etkisiyle bir şeyin içindeki nesne büyük bir gürültü çıkararak dışarıya fırlamak, dışarıya doğru dağılmak, infilâk etmek:

“Ramazanın topları **patlarken**, anne Anadolu'nun bağrına mavi bayraklarını diken Yunan orduları karşısındaki askerlerimizi bir daha hatırlayacağız, onları hatırlarken diyâr-ı İslâm'a ramazanın bir daha geldiğini haber veren topları derin bir hüznle işiteceğiz, minarelerde yanan kandilleri dolmuş gözlerle göreceğiz, yükselen ezanları dalgın dalgın dinleyeceğiz, bu ramazanın her zevki bize biraz acı gelecek.”

(p.-rken 16891)

“**Patla-mıştı** Bizans'ın lâğım.ları”

(p.-mıştı 38523)

2. (Tehlikeli olabilecek bir olay) Birdenbire ortaya çıkmak, baş göstermek:

“İşte o aralık Avrupa vaziyeti karıştı. Cihan Harbi'nin **patlayacağı** anlaşıldı.”

(p.-yacağı 2628)

3. ***Bomba gibi patlamak**: (Olay için)

Birdenbire herkesi şaşırtacak şekilde ortaya çıkmak:

“Babamın Üsküb'ü terk etmek ve Selânik'e gidip yerleşmek hakkında verdiği karar ailemiz arasında bir **bomba gibi patladı**.”

(p.-dı 69)

p.-diğindan 27220

p.-miş 2438

p.-rken 16879, 23573

p.-yan 33050

p.-yıp 10154

p.-yor 25522

p.-yordu 26919

[=12]

PATLAT-: 1. Üzerinde yarık meydana gelmek, yarılmak:

“Diğer çocuklar hakikaten şerir mahlûklardı, birbirleriyle dögüşürken taşla başlarını kanatırlar, gözlerini **patlatırlar**, cürüm vak'aları îkaa ederlerdi.”

(p.-ırlar 533)

2. İçten gelen bir basınç etkisiyle bir şeyin içindeki nesne büyük bir gürültü çıkararak dışarıya fırlamak, dışarıya doğru dağılmak, infilâk etmek:

“Gemici esvaplı, kısa pantolonlu, başı açık Türk çocukları el ele vermişler küme küme geçiyorlar, arada sırada duruyorlar, fişenkler **patlatıyorlar**, gülüşüyorlar, koşuşuyorlardı.”

(p.-ıyorlar 7921)

p.-ircasına 19421

p.-madılar 24455

p.-tımı 24451

[=5]

PATRAS: Yunanistan'ın Atina ve Selanik'ten sonra üçüncü büyük şehri:

“Yunanistan'ı çepçevre dolaşarak **Patras** körfezine girdik.”

(p. 1814)

p. 1814, 17876

[=3]

PATRİK: Yun. Ortodoks ve doğu kiliselerinin başı:

“**Patrik** ve bütün ruhban, ellerinde haçlar, som sırma abalar giyinmiş genç Fâtih'in karşısına çıktılar.”

(p. 6359)

p. 6364

p.+ini 23111

p.+lerin 5323

[=4]

PAUL MOUNET: (1847, Bergerac, Fransa – 1922, 5. Bölge, Paris, Fransa) Comedie Française aktörlerinden. Mounet-Sully'nin kardeşi:

“Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir, Trophie, Paul Mounet, Ogne, De Max, Guitry, Gemier, Bernard, Sarah Bernardt, Bartet, Pierre Soune, Lecomte, Berthe Cerny adetâ rü'yâlarımıza girerdi.”

p. 2206

[=1]

PAUL CLAUDEL: (1868, Villeneuve-sur-Fère, Fransa -1935, Paris, Fransa)

Fransız şairi, tiyatro yazarı ve diplomatı:

“Aynı senelerde Arthur Rimbaud'nun mâverâf, sôfi, muabbir, falcı hâsılı öteki âlemi delmeğe çalışan dehâsından fişkirmiş **Paul Claudel**, hiç umulmadık bir yenilikle geliyordu.”

p. 2426

[=1]

PAUL LOUIS COURIER: Yazar (1772, Paris, Fransa – 1825, Indre-et-Loire, Fransa):

“Rabelais'nin, Voltaire'in, **Paul-Louis Courier'nin**, Veuillot'nun, Edmond About'nun, Anatole France'in zekâ ve zarafeti zaman ve mekân şeraitine tâbi değildir.”

p.+nin 9295
[=1]
PAUL SOUDAY: Edebiyat eleştirmeni (1869, Le Havre, Fransa – 1929, Neuilly-sur-Seine, Fransa):
“Sivas'da bir edebiyat meraklısı Paul Valéry veyahut **Paul Souday'nin** kim olduklarını nasıl bilirsin?”
p.+nin 32181
[=1]
PAUL VALÉRY: (1871 – 1945), Fransız şair, yazar ve düşünür [Deniz Mezarlığı ve Bugünkü Dünyaya Bakış adlı eserlerin müellifi. Fransız akademisi azası]:
“**Paul Valéry** ise bu sene altmış altı yaşındadır ve çok müessir bir mevkidedir, bize göre ihtiyar değil mi?”
(p. 32120)
p. 27650, 32172
p.+nin 2363
p.+yi 32107
[=5]
PAUL VERLAÏNE: (1844 – 1896), Fransız şair:
“Charles Baudelaire'den sonra **Paul Verlaine'i** daha başka bir zevkle sevmeye başladım.”
(p.+i 2260)
p. 2377, 27793, 28040, 29386, 29388, 32415
p.+dir 29392
p.+in 2155, 10788, 27784, 32273, 32414
p.+nin 32527
[=14]
PAVLOS: On üçüncü havari. Pavlik Kiliselerin kurucusu:
“Bu oda, onüçüncü havari **Pavlos'un** değneği gibi, Napolyon'un meşinden şapkası gibi sâdeydi.”
p.+un 25668
[=1]
PAY: Fars. 1. Hisse:
“Hayale **pay vermeksizin** denilebilir ki İstanbul, Osmanlı Türk Devleti'nin merkezi olduğundan sonra dünyada mevcut payitahtların en güzeli olmuştur.”
(p. 5960)
2. ***Pay biçmek**: Pay, hisse ayırmak, bölmek:
“O Türk topraklarında Yunanistan gibi bir hükümet kendi **payına** müstemlekeler **biçmek** davasındadır.”

(p.+ına 13183)
p.+ına 14290
[=3]
PÂY: Fars. Ayak:
“Büse.den pâpûş giy-dirdim o Nermin **pây.ına**”
(p.+ına 37756)
p.+ında 38961
[=2]
PÂYÂN: Fars. Sınır:
“Hüznüme ve kederime **pâyân** olmadı.”
(p.+olmadı 586)
p.+olmayan 34486
[=2]
PÂYÂNSIZ: Sınırsız:
“Ziya Gökalp, Fransızca şiiri hiç bilmezdi, Farsî şiiri ve bizim eski şiirimizi birinci derecede anlardı; ilimde ise **pâyânsız** bir kudret sahibiydi.”
p. 8787
[=1]
PÂYE: Fars. Rütbe, mertebe, derece:
“Hulâsa, Efendi'sinin asıl rakibi olması lâzım gelen adama nazarında yüksek bir **pâye** verdiği anlaşılıyordu.”
(p. 34969)
“Mest iken **pâye.si** yüksel-di galoş kundura.ya”
(p.+si 39013)
p.+sini 4090
p.+siyle 34722
[=4]
PÂYİDÂR: Fars. Kalıcı, devamlı:
“Allah'ın bu şehre gönderdiği insanlar da son Peygamber'in Bedir Gazası'nda yeşil sancağını taşımış olan sahabi Hâlid de, onunla yan yana şehit düşmüş sahabiler de, Yâ Vedûd'dan önce ve ondan sonra gelmiş ruhlar da yaşıyorlar. Bunun için Yâ Vedûd'un nidası gibi daha asırlarca **payidar olacağız.**”
(p.+olacağız 7306)
p. 13252, 20746, 28616, 31502
p.+dır 7768, 22213
p.+olabilecekler 21772, 30616
p.+olacak 32081
p.+olamadı 14689
p.+olamayız 2691
p.+olamaz 2706, 17726
p.+olamıyor 28458
p.+olan 3422

p.+olur 13260
p.+olurdu 11640
[=18]
PÂYİDÂR-I TAHT-I MUALLÂ-YI
SALTANAT: *Fars.+Ar.* Yüksek saltanat tahtının kalıcı olması:
“*Kıl pâyidârıtahtımuallâyısaltanat*”
p. 39309
[=1]
PÂYİMÂL: *Fars.* Ayaklar altına alınmış, çiğnenmiş, hakir duruma düşürülmüş, perişan edilmiş:
“(...) ‘Sür’atle ettinizse de yağmâ-yı Beyt-i mâl/ Hep oldunuz hazîz-i sefâletle **pâyimâl**’ (...)”
p. 30985
[=1]
PÂYİTAHT: *Fars.* Başkent, başşehir, merkez-i hükûmet:
“*Otuz senede Türklük, Rumeli’de nereye girdiyse orada kalmış, **payitahtını** da oraya nakletmişti.*”
(*p. +ını 4709*)
p. 4886, 5029, 5328, 5850, 7489, 7515, 7545, 7553, 11067, 11067, 11864, 16473, 16473, 26936, 26939, 29099
p.+a 6306
p.+ı 5004, 5020, 5038, 5318, 6074, 7712, 7756, 14274, 17834, 17922, 17942, 25324, 25908, 26936, 30426, 31600, 31763
p.+ı+saltanat.ı+seniyye 15054
p.+ıdır 7469, 15063
p.+ımız 15453
p.+ımıza 15053
p.+ın 17293, 25931, 31648
p.+ına 4425, 4868
p.+ında 13061, 31753
p.+ını 4707, 5044, 5309, 7735, 25906, 26996
p.+ının 4411, 17942
p.+la 15703
p.+lara 4333
p.+larda 31598
p.+ları 15700, 15708, 16391, 16392, 17952
p.+ların 5957
p.+larına 2751, 3235
p.+larında 13504, 25932
p.+larını 23767
p.+ta 14111
[=69]
PAYİTAHTLIK: Başkent olma durumu:

“*Kurtuba'nın Emevî **pâyitahtlığından** kala kala meşhur camii, ötede beride birkaç yapı harabesi ve biraz hisar bakiyesi kalmış.*”
p.+ından 18920
[=1]
PÂY-İ TARÂB: *Fars.* Şenliğin, eğlencenin ayağı:
“*Kurtul-ur **pâyitarab** yer.den o dem kim melekût/ Yer.e gök.ten süzül-üp halkaişehper.le dön-er*”
p. 37651
[=1]
PAYLA-: Hatasını söyleyerek çıkışmak, azarlamak:
“*Matbaasında mürettepleri ve uşakları **payladığı** zamanlar hayli sert sıfatlar savururdu.*”
(*p.-dığı 9949*)
p.-miş 19489
[=2]
PAYLAŞIL-: Bir şey birden fazla kimseye dağıtmak, bölüşülmek, taksim edilmek:
“(...) Anadolu'nun yeni türeyen Türk sülâleleri arasında **paylaşılması**, İstanbul'un fethini üç yüz elli sene sonraya bırakmıştı.”
p.-ması 5100
[=1]
PAZAR: *Fars.* 1. Cumartesi ile pazartesi arasındaki gün:
“*M. Sato'yla ve refikasıyla korıda olan bir **pazar** günü beraber yemek yemiştik.*”
(*p. 19100*)
2. ***Pazar kayığı**: Eskiden Boğaziçi'nde eşya ve yolcu taşıyan, birkaç çifte kürekli büyük kayık:
“*Yat hareket etmek üzere iken başları döndüren, kulakları çınlatan bir tarrâka ile Bebek Koyu'nda, gemi, **pazar** kayığı, salapurya, mavna ne var ne yok hepsini birden çekti.*”
(*p. 12082*)
p. 3890, 7004, 7641, 12075, 20490, 20616, 31389, 31895
p.+ları 3773, 11372, 26338
[=12]
PAZARCIK: Bulgaristan'da bir yer adı:
“*Hava değişiyor, gittikçe soğuyor. Tatar **Pazarciği**, İhtimân tek kalan câmi ve minâreleriyle gözüküyorlar.*”
(*p.+ı 3062*)
p.+ı 736

[=2]

PAZARLIK: ***Pazarlık etmek**: Alışveriş sırasında bir şeyin fiyatı üzerinde tartışmak: “Çok kederli olduğu anlaşılan zavallı kadın, iskelede bir kayıkçı ile telâşlı **pazarlık ediyordu.**”

(p.+ediyordu 34074)

p. 13399

p.+a 15995

p.+ına 13359, 15524

p.+ıyla 15983

p.+ların 13398

[=7]

PAZAR YERİ: Pazar meydanı (yeri): Pazar kurulan yer:

“Yalnız insan bu şehirdeyken Türkiye'yi komşu bir memleket zannediyor; çarşıları, sokakları, **Pazar yerleri**, o kadar Şark tarzındadır.”

p.+leri 18938

[=1]

PEÇENEK: Orta Asya'dan Avrupa'ya göç ederek tarihte etkin olmuş; fakat devlet kuramamış Türk halklarından birisi:

“Şimalden Rumeli'ye inmiş olan **Peçenekler**, Kumanlar, Oğuzlar ve Vardar Türkleri bazan Bizans'a doğru akın hâlinde bulundular.”

(p.+ler 4502)

p. 4548, 4581, 4595, 4754, 5047

p.+i 4588, 4596, 4606

p.+in 4514, 4519, 4590, 4598, 4599, 4604,

5041

p.+le 4744, 5035, 5053

p.+ler 4551, 4748, 5039, 5929

[=23]

PEÇEVÎ: 1. Macaristan'da, İbrahim Peçevî'nin doğduğu şehir:

“Edebiyat, musiki, resim, tarih bize Budin şehri gibi, **Peçevî şehri** gibi, Ciğerdelen şehri gibi, Temeşvar şehri gibi hâsılı Tuna'nın ve Sava'nın gerek ötesinde ve gerek berisinde bıraktığımız nice şehirler gibi Selânik'i de Siroz'u da, Yenice'yi de, ötekilerini de hatırlatabilir.”

(p. 18511)

2. Macaristan doğumlu Osmanlı tarihçisi İbrahim Peçevî:

“Ne kadar gariptir ki Avrupa ortasında bu şa'şaalı muzafferiyetimizi bütün teferruâtıyla, bizler, ancak Onyedinci Asır'da **Peçevî'nin**

târihinde, bir Macar müverrihinden tercüme ettiği, birkaç sahifeden öğrendik.”

(p.+nin 33092)

p. 9909, 19490, 32481

p.+den 32486

[=6]

PEÇEVÎZÂDE: İbrahim Peçevî (1572 – 1650), Osmanlı tarihçisi (vakânüvis):

“Üç yüz sene evvel yazı yazan **Peçevîzâde** Türkçeye meyyaldi-meşhur târihinin mukaddimesinde bu arzûsunu sarâhatle gösterir ve kitabını bu arzusuna göre yazdığını söyler.”

p. 29044

[=1]

PEDER: Fars. 1. Baba:

“**Pederim**, ben ve uşak arabaya binerek mektebe gittik.”

(p.+im 591)

“Şehzâde.yi hapseyle-di zâlim **peder.i**”

(p.+i 38076)

2. ***Peder-i müşfik**: Şefkatli baba. [Yahya Kemal'in babasına hitap şekli.]:

“Ev halkının, kardeşlerimin gözlerinden öperim, baki afiyet, **peder-i müşfikim** efendim hazretleri. Paris'den oğlunuz Kemâl”

(p.+i+müşfik.im 19921)

p. 21736, 30577, 32842

p.+i 22303, 22748, 31263

p.+im 127, 591, 1826, 11376

p.+imin 11387

[=13]

PEDERŞÂHÎ: Fars. Baba otoritesinin hâkimiyetini kabul eden (aile...):

“(…) ilk şölenlere geçer, **pederşahî** aileden asr-ı hâzıra kadar uzanıverirdi.”

p. 8659

[=1]

PEHLİVAN: Fars. Güreş yapan kimse, güreşçi: “**Pehlivanları** ortaya çıkaran adam, adlarıyla, sanlarıyla, memleketleriyle, köyleriyle haber veriyordu.”

(p.+ları 21322)

“Ne **pehlivan.ları** bir bir kap-ıp devir-miş ölüm”

(p.+ları 38539)

p. 4273, 21325, 21328, 33000, 33523, 34553

p.+ı 855, 7986

p.+ın 21327

p.+ıyla 21352

p.+lardan 21349, 21365
p.+ları 2307, 21299, 21311
p.+larının 21337, 21348
[=18]

PEHLİVANLIK: Pehlivan olma durumu,
güreşçilik:

“Paris’de o zaman her sene bir cihan
pehlivanlığı müsabakası olurdu.”

(p. +ı 21347)

p.+ın 21315
p.+ını 21342
p.+ının 21350
[=4]

PEHPEHLE-: Pohpohlamak:

“Avrupalılar böyle bir sıfatla Arnavudları
pehpehlediler.”

p.-diler 1068
[=1]

PEJMÜRDE: Fars. Eski püskü, pis, yıpranmış,
yırtık:

“Vapur rıhtıma yanaşırken **pejmürde** kıyafetli,
fesli, kalpaklı bir hamal kalabalığı bağrışıyor.”

(p. 2997)

p. 2191, 23965
[=3]

PEJMÜRDEHÂL: Fars.+Ar. Üstü başı pis bir
hâlde olan:

“**Pejmürdehâl** ağaç.ların üst.ünde rüzgâr”

p. 39249
[=1]

PEK: Çok:

“O zaman Paris’de **pek** az Türk vardı.”

(p. 3759)

“Mısır ve Süriye **pek** genç iken hayâl.imdi”

(p. 36366)

p. 7, 92, 599, 677, 693, 699, 832, 1075, 1242,
1267, 1385, 1699, 1762, 1954, 2053, 2078,
2086, 2090, 2139, 2214, 2215, 2775, 2779,
2787, 2832, 2888, 3001, 3021, 3079, 3121,
3164, 3224, 3224, 3299, 3341, 3393, 3394,
3405, 3419, 3427, 3758, 3812, 3833, 3973,
3982, 4049, 4069, 4146, 4249, 4372, 5190,
5835, 6199, 6222, 6422, 7042, 7211, 7506,
7630, 7718, 7775, 8386, 8496, 8563, 8586,
8873, 9119, 9260, 9300, 9321, 9336, 9664,
9666, 9777, 9812, 9880, 9887, 9894, 9924,
9937, 10037, 10044, 10144, 10486, 10525,
10527, 10671, 10907, 10969, 11438, 11561,

11589, 11591, 11614, 11619, 11679, 11793,
11804, 11815, 11821, 11833, 12036, 12043,
12090, 12392, 12794, 12915, 13084, 13087,
13149, 13291, 13330, 13510, 13866, 14061,
14064, 14101, 14121, 14213, 14463, 14474,
14475, 14511, 14611, 14745, 15383, 15399,
15518, 15536, 15620, 15734, 15769, 15972,
16025, 16091, 16542, 17382, 17520, 17574,
17619, 17680, 17919, 18079, 19064, 19270,
19303, 19352, 19466, 19664, 19681, 19687,
19770, 19885, 19894, 19914, 19952, 19955,
19965, 20170, 20175, 20334, 20373, 20384,
20419, 20421, 20468, 20479, 20600, 20928,
20942, 20949, 20966, 20997, 21000, 21030,
21097, 21101, 21101, 21147, 21191, 21211,
21489, 21556, 21609, 21668, 21671, 21784,
21851, 21880, 21901, 21937, 22053, 22089,
22097, 22124, 22140, 22238, 22253, 22291,
22310, 22311, 22313, 22321, 22334, 22431,
22474, 22486, 22532, 22536, 22605, 22637,
22637, 22638, 22640, 22645, 22666, 22673,
22679, 22843, 22843, 23187, 23257, 23956,
23965, 23965, 23969, 23969, 24090, 24090,
24246, 24355, 24448, 24498, 24507, 24555,
24604, 25609, 25660, 25959, 25961, 26078,
26384, 26775, 26918, 28357, 28605, 28615,
28615, 28814, 29019, 29082, 29083, 29148,
29268, 29301, 29306, 29306, 29318, 29331,
29362, 29363, 29533, 29707, 29721, 30228,
30385, 30398, 30470, 30548, 30629, 30750,
30780, 30782, 30817, 31030, 31095, 31228,
31265, 31363, 31515, 31517, 31523, 31592,
31594, 31631, 31679, 31702, 31711, 31744,
31841, 31855, 31865, 31948, 31997, 32033,
32719, 32728, 32766, 32771, 32830, 33131,
33211, 33299, 33313, 33460, 33496, 33535,
33621, 33694, 33728, 33764, 33819, 33897,
34013, 34040, 34289, 34792, 34956, 35071,
35094, 35350, 36321, 36701, 36889, 37018,
37033, 37214, 38289, 38374, 38377, 38413,
38419, 38711, 38718, 39234, 39236, 39237,
39237, 39242

[=340]

PEKÂLÂ: Çok kesin olarak, çok iyi şekilde,
kesinlikle:

“Ziya Paşa, Namık Kemal’le bir devirde yaşayıp
arkadaş olacağına, **pekâlâ**, Mahmûd-ı Sâni’nin

ilk senelerinde yaşar ve İzzet Molla ile arkadaş olabilirirdi.”

(p. 17214)

p. 9526

[=2]

PEK ÇOĞU: Birçoğu. 1. Çok sayıda olan kimse:

“Hisar'da kimseyi ziyâret etmez, ziyâretine gidenlerin **pek çoğuna** da görünmezdi.”

(p.+na 34094)

2. Oldukça çok, sayısı belirsiz olan şey:

“En müsbet ve en temiz bir hava içinde doğan Millî Hareket'in şu'uru 1908'den önce, ilim ve tedkik yoluyla Genç Türklerin kafasında doğmuş olsaydı, Meşrûtiyeti tâkîbeden seneler de hâdiselerin alacağı istikaamet bambaşka olurdu ve gördüğümüz felâketlerin **pek çoğunu** görmüş olmazdık.”

(p.+nu 26271)

[=1]

PEK ÇOK: Yeterinden fazla, bir hayli:

“Paris'de şimdi çok nüfus, çok otomobil, eskiden **pek çok** ecnebi var.”

(p. 20392)

p. 2955, 15737, 15742, 20381, 23943, 25088, 25097, 32092, 32282, 32387

p.+dan 34490

p.+tan 14291, 16233

p.+una 34085

[=15]

PEK İYİ: Çok iyi, tam olarak:

“Bugün elli ile altmış arasında olanlar **pek iyi** bilirler ki, mektepte, ailede, hâsılı düşünülen her yerde, Endülüs'ün bahsi geçtikçe, onun serencâmından içimiz yanar onu bizim devletin kaybettiğini sanır.”

p. 26641

[=1]

PELERİN: Fr. Omuzlar üzerine konarak kullanılan geniş kolsuz üstlük:

“**Pelerin** biçiminde, geniş yakalı kemeri dar ağır bir manto ve mâvi külot, siyah ipek diz çorapları, gümüş tokalı rügan iskarpinler giymiş, hâbinden kibar bir ecnebî olduğu hissediliyordu.”

p. 35304

[=1]

PELTEK: Dil ucuna üst dişler hafif bastırılarak çıkarılan (harfler):

“Türk'ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve çıkmayacak sesler vardı: (**peltek**) Se, Zâd (dâd), Zı, Zel, Ayın gibi... Bâzıları: Te, Ti, gibi, Sad, Sin gibi ikiz, bâzıla rı; Ha, Hı, He gibi üçüzdüler, Türk'e göre bu sesler birdirler.”

p. 28911

[=1]

PEMBE: Fars. Açık al renk, açık kırmızı gülün rengi, kırmızıya biraz beyaz karıştırılmasıyla elde edilen renkte olan:

“Akşam üstü önümüzden bir Türk çocuğu geçti. Yedi sekiz yaşında, **pembe** yüzlü, sıhhatli, bütün esvabı eski bir mintan ve eski bir pantolon'dan ibaretti, yalınayaktı.”

(p. 845)

“Her kemer **pembe** somâk.iyle beyaz mermer.den”

(p. 38812)

p. 905, 1667, 5652, 21539, 37033, 38816, 38818

[=9]

PENCERE: Fars. Bina duvarlarında, taşların belli yerlerinde, hava ve ışığın içeriye girmesi ve içeridekilerin dışarıyı görmesi için bırakılan açıklık:

“Tiren, Rakofça'nın yanından geçecekti; refakatime verilen kâtip Kemal Bey'le tirenin **penceresinden** Rakofça'ya bakıyorduk.”

(p.+sinden 669)

p. 4360, 8309, 14083, 17899

p.+den 7941, 7947, 10445

p.+lerden 3366

p.+lere 2883

p.+leri 7560, 7728, 7952, 7955

p.+lerinde 16108

p.+lerinden 191, 1155, 7936

p.+lerine 2886

p.+leriyle 1152

p.+nin 25640

p.+si 3412, 6946, 25649

p.+sinden 959, 17177, 32542

p.+ye 6863, 6864

[=29]

PENÇE: Fars. 1. **mec.** İnsanı kendini kurtaramayacağı şekilde hükmü altına alan zorlu güç, aman vermeyen hükmedici kuvvet:

“Yanımıza bir aralık Rum kahveci geldi ve beni zabitanın **pençesinden** kurtardığını sıkılmıyarak anlattı.”

(p.+sinden 1800)

2. ***Çakır pençe**: Tuttuğunu koparan, ele aldığı şeyi bırakmayan, cerbezeli ve güçlü:

“Berrizâde'leri iyi tanıyan bir kimse nakletmişti ki, o zaman, Atâullah Efendi'nin kâhyâsı Ramazan Efendi **çakır pençe** bir Herifmiş.”

(ç. 33361)

3. ***Pençe salmak**: *mec.* Pençe atmak, gücüne güvenerek bir şeyi elde etmeye çalışmak:

“Dâmânigül.e bâdisabâ **pençe sal-ar**”

(p. 38379)

p. 33351

p.+lerini 311, 311, 13774

p.+si 11260

p.+sinde 17230

p.+sindedir 15647

p.+sinden 1639, 1799, 13351, 13970, 13987, 16340, 22342, 26855, 30106

p.+sine 17215, 35226

p.+sini 16342

[=22]

PENÇE-İ ÂLİ: Pençe-i âl-i abâ: Üzerine âl-i abanın (Hz. Muhammed, Hz. Fatma, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin) isimleri yazılarak levha yapıp duvarlara asılan el şeklindeki yazı-resim:

“Vur **pençeiÂli.deki** şemşîr aşk.ına”

p.+deki 37337

[=1]

PENÇELEŞ-: Bir şeyle canını dişine takarak mücadele etmek, boğuşmak, uğraşmak:

“Seyahatten sonra şâiri ölümle **pençeleşir** bir hâlde hasta görüyoruz.”

p.-ir 22804

[=1]

PENÇELİ: *mec.* Tuttuğunu koparan, güçlü, acar:

“Bu çeşit mahlûklar devrin en **pençeli** adamlarını, hükümlerini her an ve derhâl yürütenlerini sezerler ve yalnız onlara bağlanırlar.”

p. 33494

[=1]

PENÇEZAN: *Fars.* Pençezen. Pençe vuran, düşman:

“Sultan Selim'in katline **pençezan** olan havaneyi tutmak ve serîan cezalarına bakılmak zamanı

hulul etmesiyle şu ehl-i fesad ü şer birer ikişer ele geçirilip idâm olundular.”

p. 22050

[=1]

PEND: *Fars.* Öğüt, nasihat:

“Son **pend.imiz** ahlâf.a devâm ol-sun eren.ler”

p.+imiz 37637

p.+inin 37516

[=2]

PER: *Fars.* Kanat:

“Gûşîcîhân.e velveleibâl ü **per** gel-ür”

(p. 37168)

p. 39058

p.+le 39058

[=3]

PERA PALAS: İstanbul, Beyoğlu, Tepebaşı'nda, Meşrutiyet Caddesi üzerinde yer alan özel kategoride otel:

“Otel Mole, Filibe'nin **Perapa-las'ı**, altı lokanta üstü otel, odaları şöyle böyle, azçok temiz, koridorları koğuş sisteminde bir oteldi.”

p.+ı 753

[=1]

PERÇEM: *Fars.* Alna düşen kısa saç demeti, kâkül:

“Bir bir tel ayır lâtîf bir **perçem.den**”

p.+den 38353

[=1]

PERDÂZ: *Fars.* Tertip eden, düzenleyen:

“Sahne mümessillerimiz bir parça eski arüz **perdâzlarımızı** andırır.”

p.+larımızı 31614

[=1]

PERDE: *Fars.* 1. Bir yerin dışarıdan görünmesini önlemek, ışığı engellemek veya iki yeri birbirinden ayırmak için gerilen kumaş, naylon vb.:

“Şimdi yalnız köşede bucakta güvenin didiklediği **perdelere**, pamukları çıkmış minderler, derme çatma levhalar duruyor.”

(p.+ler 6845)

2. Bir sahne eserinin büyük bölümlerinden her biri:

“Bu temsil münasebetiyle Halide Edip Hanım'ın Bursa'daki eniştesi Baha Bey'in bir **opera**"sından bir **perde** de oynanmıştı.”

(p. 9084)

3. Cereyan eden, gözlenen, şahit olunan olayların geçtiği yer:
 “Kulesinde bu hazin manzarayı gördükten sonra Zağanos Paşa'nın, tarih **perdesinde** o yarı ışıklı, yarı karanlık görünen çehresi bir daha gözümün önüne geldi.”
 (p.+sinde 6222)

4. Üzerine görüntülerin yansıtıldığı gerilmiş kumaş veya şeffaf olmayan yüzey:
 “GölgelerTiyatrosu.nun/
 Karar-an **perde.sinde** bit-ti gibi”
 (p.+sinde 37093)

5. Derece:
 “Lâkin zamanımızda şâirler diye bir gençler mevkibi görüldüğü vakit istihkaarın en pes **perdesinden** bir mânâ hâsıl oluyor.”
 (p.+sinden 27622)

6. **mec.** Bir şeyin doğrudan doğruya görülmesini, duyulmasını önleyen şey, engel, mâni:
 “Fânî.leri gök.ten ayır-an **perde.ye** değ-dim”
 (p.+ye 36825)

7. ***Perde perde**: Yavaş yavaş, azar azar:
 “Kaval sesleri **perde perde** kısıldı, duyulmaz oldular.”
 (p. 6279)
 “Gece.den tâ şafak sök-ünceye dek/
 Yüksel-ir **perde perde** içli ses.i”
 (p. 36676, 36676)

8. ***Esrar perdesi**: Bir şeyi örten gizlilik:
 “Zavallılar ağlaşırken, âdeta bu birkaç aylık **esrar perdesinin** kalktığından biraz müteselli oldular.”
 (p.+sinin 10736)
 p. 6275, 6275, 9078, 13423, 15414, 16359, 18063, 18063, 18147, 18166, 18166, 18493, 25444, 25445, 25445, 30920, 34270, 36063, 36136, 36136, 38041, 38696
 p.+den 19538, 32293
 p.+dir 38696
 p.+ler 6839, 9695, 24250, 30440, 35858, 38412
 p.+lerden 24251
 p.+lere 32792
 p.+leri 18512, 36514
 p.+lerini 23518, 24159
 p.+nin 18117, 38356
 p.+si 12823, 18117, 25438, 35639
 p.+sinden 27613, 32375

p.+sindeyiz 15656
 p.+sine 27078
 p.+sini 18375, 29690
 p.+sinin 4872
 p.+siydi 19596
 p.+ye 15206
 p.+yi+nisyan.la 22689
 [=59]
 PERDE-İ ESRÂR: *Fars.* +*Ar.* Sır perdesi:
 “Tâ **perdeiesrâr.a** kadar râh ol-amaz”
 p.+a 38442
 [=1]
 PERDELİK: Bir sahne eserinin büyük bölümlerinden her biri kadar olan:
 “Rûhlar bir **perdelik** esirî bir oyundur, vak'a semâda geçer.”
 p. 30904
 [=1]
 PERDE-PÛŞ: *Fars.* Perde çeken, örten, örtücü:
 “Ervâh.ı rahmet.iyle sar-ıp **perde-pûş** et-en”
 p. 37514
 [=1]
 PERENDE: *Fars.* ***Perende atmak**: *mec.* Oyun etmek:
 “(...) ‘Silihdar Ali Bey, bir sene evvel, gözden düştüğü vakit, bin türlü **perende atarak**, Sultan Mahmud'un hiddetini teskin etmesini, menfâsını da Rumeli Hisarına tahvîl ettirmesini bildi.”
 (p. 34189)
 p. 34978
 [=2]
 PERESTİŞ: *Fars.* Tapma derecesinde sevgi duyma:
 “Heykeltıraşlar, ressamalar, şâirler musikişinaslar gibi oyuncular da **perestîş-i umûmîyye** mazhar olur. Lâkin resmî mehâfilde bir koltuksahibi olamaz.”
 (p.+i+umumiyye 22251)
 “**Perestîş**”
 (p. 37324)
 p.+ine 26011
 [=3]
 PERESTİŞKÂR: *Fars.* Taparcasına seven (kimse), meftun:
 “(...) ‘Mûsikî olan şîir’ in bir zümre **perestîşkârı** daha bu mecmuada zuhur ediyordu.”
 (p.+ı 2422)

“Venizelos kendi **perestişkârlarının** fikrinde değildir.”

(p.+larının 13525)

p. 30546

p.+ı 22613

p.+ları 12827

[=5]

PERGEL: Fars. Yay veya daire çizmekte yahut ölçmekte kullanılan, baş taraflarından birbirine eklenmiş açılır kapanır iki koldan ibaret âlet: “(...) Kâzım Karabekir'i soğuktan korumuş eldivenler, İsmet'in harita çizdiği **pergel**, Gök Bayrak Taburu'nun dolakları konulursa, bütün bu eşya arasında isterdim ki Bebek şamandırısı da eski yeniçeri kazanları, sipahi eyerleri ve sûri hümayûn davullarına yakın bir mevkie yerleşsin.”

p. 12064

[=1]

PERİ: Fars. **teşmil**. Çok güzel genç kız veya kadın:

“Yalnız bir daha gelişi Rumların tecelli edeceği cengâverâne değil, sulh **perisinin** gelişi tarzında belli edeceği zannolunur.”

(p.+sinin 13535)

“O uzun gözlü uzun saçlı **peri**”

(p. 36727)

p. 6485, 35899, 37150, 39227

p.+i+melahat.in 30762

p.+si 13991, 16125

[=9]

PERİŞAN: Fars. 1. Dağınık, düzensiz, karmakarışık:

“Beş parasız, üstü başı **perişan**, başında kalbini ve rengini kaybetmiş bir kasket, tıraşı gecikmiş, âdeta gözleri fersiz, aç kalmak korkusuyla telâşlı ve mükedderdi.”

(p. 11123)

2. **mec**. Acınacak durumda, zavallı, kederli, muztarip:

“O gün kendisini birçok ev eşyası arasında **perişan** ve telâşlı bir hâlde Köprü İskelesi'nde gördüm.”

(p. 9924)

3. ***Perişan edilmek**: Dağıtılmak, karmakarışık duruma getirilmek, düzeni bozulmak:

“Beytü'lhazen mi kal-dı **perîşân edilmedik**”

(p. 37462)

4. ***Perişan etmek**: Acınacak duruma getirmek, altüst etmek:

“Yunanlılar zannediyorlar ki Anadolu sahnesine kralı getirmekle Türkleri korkuttular, ye'se düşürdüler, üzdüler, hissens, kalben **perişan ettiler**.”

(p.+ettiler 16425)

5. ***Perişan olmak**: Dağılmak, karmakarışık duruma gelmek, düzeni bozulmak:

“Hakikaten o zamandan sonra kendi öldü, biz evlatları küçük yaşda dağıldık, **perişan olduk**, hâsılı o gün bugün bir daha bir çatı altında birleşemedik!”

(p. 84)

p. 2829, 4416, 5392, 9917, 10627, 11117, 11563, 12301, 12306, 13473, 13667, 14552, 16129, 17302, 17303, 18396, 18431, 20241, 23197, 31164

p.+dı 14503, 14551, 17170

p.+etmez 15143

p.+etti 33912

p.+olduk 84

p.+olmuştu 4454

p.+olur 24400

[=30]

PERİŞANLIK: Perişan olma durumu, dağınıklık, düzensizlik:

“Ailece tekrar Üsküb'e döndük; zavallı annem orada öldü. Onun matemi ve ailece geçirdiğim **perişanlıklar** ruhumu başka ufuklara sevkettiler.”

(p.+lar 1297)

p.+ı 18394, 35148

p.+ına 19285

p.+ından 13240, 14584

p.+ımı 33759, 35140

[=8]

PERON: Fr. Yüksekçe döşeme:

“Cavit Bey evinin **peronundan** seslendi, bizi kendi bahçesinde çaya davet etti.”

p.+undan 11680

[=1]

PERRÂN: Fars. Uçan:

“Bu yer.lerdir fezâyıaşk.a **perrân** ol-duğum dem.ler”

(p. 39070)

p. 39150, 39258

[=3]

PERR Ü BÂL: Fars. Kanat:

“Benim fikirlerim Cumhuriyet sütunlarında zaman zaman **perr ü bâl** açan M. Nermî Beyin yüksek felsefesi gibi şaşaalı veyahut Viyana'daki güzide sefirimiz Hamdi Bey'in siyasiyatı gibi derin şeyler olmadığından sizi çok sıkamaz ümidindeyim.”

(p. 25155)

“Eflâk.e **perr ü bâl** aç-an efkâr söyle-sün”

(p. 37148)

p. 37569

[=3]

PERTEV (EFENDİ): Türk mütefekkir:

“Evet, doğru fakat, bakınız, meselâ **Perteve** ve **Âkif Efendiler'in** getirdiği yenilik nedir?”

p.+lerin 32783

[=1]

PERTEV BEYLER: Perteve (Efendi):

“Mersiyelerini **Âkif ve Perteve Beyler** nasıl küt'alara ayırdılarsa o da perdelere, sahnelere ayırmış.”

p. 32801

[=1]

PERTEV NİYAL: Pertevniyal Valide Sultan (d. 1812 – ö. 5 Şubat 1883) Osmanlı padişahı Abdülaziz'in annesi ve II. Mahmut'un eşi:

p. 35267

p.+e 35125

[=2]

PERUKÂR: Berber:

“Bu zümre **perukâr dükkânlarında**, Rıhtım'da, Beşçınar'da, Yalılar'da birbirini bulur ve dâima beraber vakit geçirirdi.”

p. 1258

[=1]

PERVÂ: Fars. Çekinme, sakınma, korku:

“Türkler saray, köşk, yalı mimarilerinde çok inceydiler; ahşabı taş, tuğlaya tercih ediyorlardı. Yangından **pervalari** yoktu.”

(p. +ları 7394)

p. 10093, 34577

p.+etmediğini 24940

p.+etmeksizin 34721

p.+ları 34794

p.+mı 32637

[=7]

PERVÂNE: Fars. Geceleri ışık etrafında dönerek uçan küçük kelebek:

“Türkler sonradan bu şekildeki kelimeleri, Fârisi'de ol duğu gibi, **pervane**, dîvâne telâffuz eder oldular, hattâ Türkçede kestâne, yelpaze, kepâze gibi yarattılar.”

p. 29168

[=1]

PERVÂNE-VÂR: Fars. Pervane gibi:

“**Pervânevâr** şem'imükâfâte yan-mazız”

p. 37866

[=1]

PERVÂSIZ: Korkusuz, çekinmez:

“Eğer bu padişah, güzide olduğu kadar cür'etkâr ve **pervasız** olsaydı, orduyu elinde tutabilseydi, (...)”

(p. 26614)

“Uzun zaman hazır.ım ıztırâb.a **pervâsız**”

(p. 36524)

p. 1112, 1757, 9804, 38662

p.+ca 1062, 10225

[=8]

PERVÎN: Tevfik Fikret'in, 1897 yılında yayımlanan “Süha ve Pervin” adlı şiirindeki kadın kahraman:

“**Tanzîr et.elim aşk.ını Pervîn ve Sühâ.nun**”

p. 39145

[=1]

PES: Fars. Arka:

“Pîş ü **pesinde** mahşeritîğ ü teber gel-ür”

p.+inde 37180

[=1]

PES: Fars. **mec.** Alçak:

“Lâkin zamanımızda şâirler diye bir gençler mevkibi görüldüğü vakit istihkaarın en **pes** perdesinden bir mânâ hâsıl oluyor.”

(p. 27620)

p. 28049, 28057, 32270

p.+e 28060

[=5]

PESGARAZ: Fars.+Ar. Aşağılık gazezler:

“(…) görüşlerimizde tevazün hâsıl olurdu, küçük kinler, **pesgarazlar**, âdî hasedler giderdi.”

p.+lar 24757

[=1]

PESPÂYE: Fars. Pest-pâye. Derecesi aşağı olan, adi, alçak, bayağı:

“Yalan söyleyen, ilâve eden, iftirâ karıştıran câsuslar bu gürûhun bayağı, **pespâye** zümresidir.”

p. 33478
[=1]
PESPÂYELİK: Bayağı, âdi olma durumu:
“Bu iki gazetenin ahlaken **pespâyeliği** ise herkesin gözüne çarpan bir derecedeydi.”
p.+i 18659
[=1]
PEST: Fars. Basit, bayağı:
“(…) bütün **pest** endişelerden azade, yalnız uzakta parlayan bir yıldız bakıyor.”
(p. 12388)
p. 14355, 31926
[=3]
PESTEN: Fars. Saçma sapan, değersiz:
“**Pesten** terâne.dir nice söz.ler mesel gibi”
p. 37414
[=1]
PESTÎ: Fars. Alçaklık:
“Halka bir terbiye-i bedîa vermek isteyenler de bu hikâyelerde ruhî, hissî, uzvî tedkîkatın tersliklerinden, üslûpsuzluğundan, insaniyetin sahteliğinden, yeknesaklığından, **pestisinden** şekva ediyorlar.”
p.+sinden 22198
[=1]
PEST Ü BÜLEND: Fars. Alçak ve ulu:
“Üsküdar'da yalnız şiir söyleyip nargile içen müstağni bir şâir, gözü önünde geçen bu vak'alara bakmış da:
'Niceler **pest ü büle**nd oldu der-î devletde/
Küşe-gîrân-ı kanâat yine bir hâldedir'demiş.”
p. 17054
[=1]
PEŞ: Fars. Arka, art:
“**Peşinden** de bütün bir nesli sürükledi.”
(p.+inden 27346)
“Ve seslen-ir büyük Itrî semâ.yı ört-en rûh/
Peş.inde dalgalan-ır beste.siyle Seyyid Nûh”
(p.+inde 35991)
p.+ime 18569, 20085
p.+inde 5764, 6329, 7690, 9086, 9331,
10540, 11081, 12033, 12543, 12644, 30293,
31629, 31928, 31974, 31974, 32047, 35493
p.+indedir 12687
p.+inden 1269, 2164, 9282, 10526, 11043,
11067, 11072, 11989, 12693, 13733, 15091,
17285, 19563, 23841, 24722, 30414, 32222,
33104

p.+ine 1021, 1592, 7697, 10052, 10897,
17483, 22314, 23342, 23343, 27693
[=50]
PEŞKEŞ: Fars. 1. Hediye, armağan:
“Son ayda Londra müzakereleri ispat etti ki Yunanistan hem bitap hem de fütuhât peşindedir ve bu fütuhâtı kendi emeğiyle değil, ta 1821'den beri olduğu gibi devletlerden hediye ve **peşkeş** yoluyla koltukta olarak elde etmek için debeleniyor.”
(p. 12697)
2. ***Peşkeş çekmek**: Bir şeyi pek dürüst olmayan bir şekilde başkasına sunmak:
“Menfi müddeâ:
“Boğazlan açamayız, çünkü îtilâf devletlerine emniyetimiz yoktur, Boğazlar'dan girerlerse bir daha çıkmazlar ve bizi dipdiri Rusya'ya **peşkeş çekerler...** mantığı idi.”
p.+çekerler 2706
[=2]
PEŞTE: Macaristan'ın başkenti Budapeşte'nin doğu yakasında şehrin üçte ikisini oluşturan kısmının adı:
“Daha on beş gün kadar buradayım; mektubuma cevap-nâme lütfederseniz alabilirim; sonra Viyana ve **Peşte** yolları ili İstanbul'a döneceğim.”
p. 20408
[=1]
PETKOF: Rus siyaset adamı:
“Yalnız kendisiyle **Petkof** gibi birkaç sâdik arkadaşının anladığı bu kurnazca siyâsetde ne kadar ileriye gittiğine bir misâl: (...)”
(p. 3289)
p. 3075
[=2]
PETROL: Fr. Yoğunluğu 0,8-0,95 arasında olabilen, hidrokarbürlerden oluşmuş, kendisine özgü kokusu olan, koyu renkli, arıtılmamış, doğal yanıcı mineral yağ, yer yağı:
“Bu memleketi nasıl imâr edeceğiz? Bize mutlaka Mısır ve pamuk, Kafkasya ve **petrol** lâzımdır! diyordu.”
(p. 2699)
p. 2698, 7321
p.+e 3076
p.+le 619
p.+ü 2707

[=6]
PETRONE: Kayserin gözdesi, Yunanlı cariye:
“**Petrone** gülüyor. Çünkü o, huzûz içinde
kendiyile beraber bir saltanatın hatimesini
bekliyor.”
(p. 23382)
p. 23324, 23325, 23339, 23358, 23369,
23379

p.+nun 23323

[=8]

PEY: Art, arka:
“**Pey.inde** cûsuhurûş eyle-sin yemîrahmet”
p.+inde 38963

[=1]

PEYAM: Siyasî ve edebî gazete:
“Nihayet Ali Kemal, Zeki Paşa'nın kızıyla
evlendi, Büyükkada'da iyi bir aile teşkil etti.
Peyam'ın imtiyazını aldı.”
(p.+ın 10146)

p.+dan 10384

p.+ı 10254, 18650

p.+ı+sabah 10305, 10309, 13570

p.+ı+sabah.a 9979

p.+ı+sabah.da 20753

p.+ın 2634, 31680

[=11]

PEY ÂMÎ: Peyâm-ı Edebî.

Ali Kemal'in 1913 yılında bir daha ayrılmamak
üzere Türkiye'ye döndükten sonra çıkarmaya
başladığı gazete.

[Ali Kemal, Paris'te tanıdığı ve takdir ettiği
Yahya Kemal'i bu gazetenin yazı kadrosuna
almıştır]:

“Gün geç-di **Peyâmî.yle** Hamâmî ara.sında”

p.+yle 39087

[=1]

PEY ÂM-İ KADER: Kaderin haberi:

“Güşîcîhân.e velveleîbâl ü per gel-ür/
Eflâk.den o dem ki **peyâmîkader** gel-ür”

p. 37167

[=1]

PEYDÂ: Fars. ***Peydâ olmak**: Ortaya çıkmak,
belirmek, görünmek:

“Beş yaşındaydım. Birgün evde çalgılar,
davetliler, bir kalabalık **peyda oluverdi**.”

(p.+oluverdi 365)

“Bir hayâl âlem.i **peydâ ol-du**”

(p. 36734)

p. 5419, 5755, 5829, 7000, 18617, 38234

p.+ederek 20232

p.+etseniz 34647

p.+etti 10931

p.+olan 30809, 33493

p.+oldu 34604

p.+olmuş 7303

p.+olur 6990, 29737

p.+oluverdi 34849

[=18]

PEYDERPEY: Fars. Birbiri ardınca, art arda:
“Bu halk İstanbul'un fethinde bulunup şehre
yerleşen ve fetihden sonra **peyderpey** gelip
İstanbulhulaşan halktı.”
(p. 5782)

p. 3496, 3570, 18526, 18538, 25326, 27267,
33133, 35123

[=9]

PEYGAMBER: Fars. 1. Allah tarafından
emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş
kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul:

“Bir **peygamber** kalbinin sevgisi gibi derin ve
hazindi.”

(p. 248)

“İyman bir şevk ol-an zaman.lar geç-ti/
Peygamber.lerle kahraman.lar geç-ti”

(p.+lerle 38092)

2. Hz. Muhammed(sav):

“**Peygamber'in** Mekke'den Medine'ye hicret
ettiği o hazin se nenin hikâyesi fetih askerlerinin
kalbindeydi.”

(p.+in 7105)

p. 1061, 7100, 7120, 9458, 10776, 16119,
16609, 16887, 18678, 27542, 27550, 31028,
33205

p.+den 683

p.+dir 30951, 31026

p.+e 31119

p.+i 1288, 7136, 7136, 9827, 23616, 27792

p.+imizin 6945, 20799

p.+in 7089, 7097, 7099, 7114, 7297, 9426,
9429, 9489, 16926, 18354

p.+inin 23075, 30093

p.+ler 27542, 27814, 36482

p.+lerin 560, 561, 22822, 27822

p.+lerinin 6412

[=46]

PEYKAN: Fars. **teşmil**. Sevgilinin kirpiği:

“Bir eski Türk meclisinde eski Türk gazel-serâsı nasıl bağrından vurulur ve nasıl hazzın bütün nüktesiyle yalvarır:

*Süzme çeşmin gelmesün müjgân müjgân üstüne/
Urma zahm-i sînemê peykân peykân üstüne”*

p. 28341, 28341

[=2]

PEYKE: *Fars.* Dar ve alçak tahta sedir, bilhassa kahvehânelerde duvara bitişik tahtadan kanepeler:

“İki şâir bu cemiyetin ruhunu biri saraylarda inşadla, biri kahve **peykelerinde** sazla tekrar o cemiyete terennüm ediyordu.”

(p.+lerinde 28207)

p.+sinde 3190

[=2]

PEYLE-: (Bir şeyi, bir yer veya kimseyi)

Gözüne kestirmek:

“Hoca Kadri nâmuskâr, merdümگیریز, seciyeli ve muhterem bir zâtı. **Peylediği** sakın bir kahvenin köşesinde gününü geçirir(di).”

p.-diği 3808

[=1]

PEYMÂN: *Fars.* Ant, yemin:

“Rindân ile peymâne.ye **peymân** ver-dik”

p. 38099

[=1]

PEYMÂNE: *Fars.* İçki kadehi, özellikle şarap kadehi:

“Nedîm'in:

‘Bir şeker-hand ile bezm-î şevke câm ettin beni/
Nîm sun **peymâneyi** sâki temâm ettin beni’
matlaı hazdan bîhuş bir kalbin o andaki bir
hissini lems ettirecek kadar âhenkdârdır.”

(p.+yi 29437)

“**Peymâne.yi** boş bırak-ma dol-dur sâkî”

(p.+yi 38074)

p. 28077, 29509, 37565, 37729, 38874

p.+lere 38163

p.+mize 38269

p.+ye 38099

p.+yi 27885

[=11]

PEYMÂNE-BE-PEYMÂNE: *Fars.* Kadeh

kadeh:

“Meyi **peymânebepeymâne** dök-en sâkî.den”

p. 37728

[=1]

PEYMÂNE-İ MUGAN: *Fars.* Meyhanecinin kadehi:

“Değ-mezdi yoksa sekr.ine **peymâneîmugan**”

p. 37875

[=1]

PEYMÂNE-İ ÖMR: *Fars.+Ar.* Ömrün kadehi:

“**Peymâneömr** dol-madan bîdar ol”

p. 38268

[=1]

PEYNİR: *Fars.* Sütün, bu işe mahsus bir maya ile mayalanıp katılaştırılması suretiyle elde edilen ve birçok çeşidi bulunan meşhur yiyecek:

“Kuru ekmekle, **peynirle** geçinen bir halkın mamuriyete ne ihtiyacı vardır?”

(p.+le 8326)

“Kuru ekmek.le bayat **peynir.i** lezzet.le ye-yen/
Çeşme.den her su iç-erken Şükür Allah.a de-yen”

(p.+i 36066)

p. 11873, 11873, 11874

[=5]

PEYREV: *Fars.* 1. (Birinin) Arkasından, izinden giden, (ona) uyan, tâbi olan kimse:

“Otuz sene evvel Muallim Nâci ve **peyrevleri** aruzlu şiir de ne vaziyetlerse bugün Rızâ Tefvik ve **peyrevleri** o vaziyettedirler.”

(p.+leri 29731)

2. *(**Birine**) **Peyrev olmak**: (O kimsenin)

Ardından gitmek, onu takip etmek:

“Tebrîz.e doğru çık-tı sefer şâhrâh.ına /
Ervâh **peyrev ol-du** cihan pâdişâh.ına”

(p. 37189)

p. 12032

p.+iyiz 29477

p.+leri 29722, 29723, 29787, 29788, 31397

[=8]

PEYVEST: *Fars.* ***Peyvest olmak**: Peyveste olmak. Ulaşmak, erişmek:

“Bir hıyâban.dır ki hasret küycânân.dan geç-er/
Her geç-en cânân.a **peyvest ol-madan** can.dan geç-er”

(p. 37609)

p. 38430

[=2]

PEYZAJ: *Fr.* Bir yerin doğal görünüşü:

“Çünkü mimarîye zamanın giydirdiği bir kısve vardır. İşte o millî **peyzaj'dır.**”

(p.+dır 19712)

p. 8212, 19407
p.+1 8218
[=4]
PÈGUY: Charles Péguy Fransız şair, denemeci ve editör:
“İlk ateşlerle can verince **Péguy**/
Var.muş eski âlem.in son.una”
p. 37081
[=1]
PHALANGE: Dergi adı:
“Birinci sembolizm devresi şâirleriyle ve şiiriyle böyle yıpranmış ve modadan düşmüş bir vaziyette iken, ikinci devresi **Phalange** mecmûasıyla başlıyordu.”
p. 2418
[=1]
PHİDİAS: Fidias. Antik Yunanistan’da dünyaca üne sahip bir heykeltıraş:
“(…) Çünkü o mahfilde, mermer Parthenon’u yapan **Phidias**’la o mabedin eteğinde oynanan oyunların şâirlerini, bugün ancak bakara kâğıtlarından kule yapan ve bakara kâğıtlarıyla oynayabilen Yunanlıların cedleri sanıyorlar.”
p.+la 31487
[=1]
PHİLİPPE: Yahya Kemal’in Paris’teki arkadaşlarından biri:
“Baudelaire’ci bir arkadaşım vardı, adı sâde **Philippe**’di.”
p.+di 2242
[=1]
PHRANTZES: Sphrantzes, Georgios. (1401-1477’den sonra) Bizanslı tarihçi:
“Muhasaraya dair en canlı hatıraları bırakan –Kayser’in esvapçıbaşısı ve öteden beri saray adamı– **Phrantzes**, bu üç günlük istirahatin ne kadar mehîb bir sükût olduğunu ve Bizanslılara ne kadar şeâmetli göründüğünü ne tesirli bir lisanla anlatır.”
p. 5226
[=1]
PIHTILAŞ-: **mec.** Hareketsiz olmak, ağırlaşmak:
“Alman Darülfünunlarının bu şeydâları, yalnız bizim değil, bütün Avrupa’nın **pihtılaştı** bir unsur olduğunu, dirilmek, kalkmak, atılmak ihtiyaçlarını haber veriyorlardı.”
p.-miş 27506
[=1]

PINAR: Ali Mümtaz Arolat’ın bir şiiri:
“Fâruk Nâfîz’in bir Kır Türküsü bütün bir huçkırıktı, Ali Mümtaz’ın **Pınar**’ı âdeta bir akarsu mûsikîsiydi.”
p.+1 29285
[=1]
PIRIL: ***Pırl pırl**: Işık içinde, çok parlak ve ışıltılı:
“(…) kayalar ışık serpintisinden **pırl pırl** görünüyorlardı.”
p. 17487, 17487
[=2]
PIRILTI: **mec.** Işıltı:
“(…) birer mücevher olan hakikî şiir **pırlıtlarına** çok dikkat etmiyorlardı.”
p.+larına 8432
[=1]
PİCASSO: Pablo Picasso, (25 Ekim 1881 – 8 Nisan 1973), İspanyol ressam ve heykeltıraş:
“Şimdi şöhretin ve şânın şa’şa’asına garkolan **Picasso** ve Matisse’leri ve artık birer rehber telâkkî edilen Apollinaire gibi yaşça büyüklerimizi o çabalayış senelerinde sîmâlarıyla gördüm.”
p. 2948
[=1]
PİÇ: **Fars.** Nikâhsız bir anne-babadan olma çocuk, gayrimeşru çocuk, veledizina, göbel, kopil:
“Yusuf Akçura Bizans düşmanıdır ve Osmanlılığı onun bakiyesi sayar, bizi Türk görmez, Rum devşirme **piçleri** gibi bir kemiyet bilir.”
(p.+leri 11111)
“Taş.lar sokak.cocuk.ları geç-sen mahalle.den/ Her **piç** baş.ında başka çeşid.den belâ ol-ur”
(p. 38998)
[=2]
PIERRE LOTİ: (14 Ocak 1850 – 10 Haziran 1923), Fransız romancı:
“**Pierre Loti** Desenchantees Kızlar derken alafrangalaşarak İslâm haremünün sihr ü efsununu kaybeden Türk kızlarından bahsediyordu.”
(p. 21163)
p. 12805, 20906, 20907, 21156, 28645
p.+nin 21145, 21148, 30188
[=9]

PİERRE SOUNE: Fransız sanatçı:
"Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir,
Trophie, Paul Mounet, Ogne, De Max, Guitry,
Gemier, Bernard, Sarah Bernhardt, Bartet, **Pierre**
Soune, Lecomte, Berthe Cerny adetâ
rü'yâlarımıza girerdi."

p. 2208

[=1]

PİERRE QUİLLARE: Fransız simbolist şair,
oyun yazarı, tercüman ve gazeteci. (1864, Paris,
Fransa – 1 912, Neuilly-sur-Seine, Fransa):
"O kongreden itibaren Ahmed Rızâ Bey'in
Fransızca ve Türkçe gazeteleri Ermeni katalini
Sultan Abdülhamîd'e bir leke olarak izafe
etmekten sakınmağa başladığı için **Pierre**
Quillare gibi naşirler tarafından teşhir
olunuyordu."

(p. 4261)

p.+ın 3714

[=2]

PİLATUS: Roma'nın Yehûdiyye eyaletinin
valisi:

"Bu Alman generali **Pilatus'un** sözünü söylüyor,
lâkin dediğimiz gibi Türk milletinin kanıyla
mülemma ellerini yıkadıktan sonra!"

(p.+un 15360)

p.+un 15267

[=2]

PİLÂV: Fars. Pirinçten, bulgurdan veya
kuskustan yapılan bir yemek:

"(...); o gün –mektebin eşrafından bulunmak
haysiyetiyle– kuzu kestirirdik, zeytinyağlı dolma,
pilâv ve tatlı, hâsılı bütün bir sofraya yaptırır,
uşaklarla Tahta Ilıca'ya kadar gönderirdik."

p. 553

[=1]

PİLEVNE: Plevne. Kuzey Bulgaristan'da tarihî
bir şehir:

"Zâbit çavuş nefer yat-ıyorlar **Pilevne.de**"

p.+de 38532

[=1]

PİLOT: Fr. Bir hava taşıtını kullanan ve yöneten
kimse:

"Bunun için tüccar ve yolcu vapurları Boğaz'ın
medhalinde bir müddet tevakkuf ediyorlardı.
Sonra, mevki-i müstahkemden **pilot** geliyor ve
Boğaz'ın torpillenmemiş yolundan vapurları
geçiriyordu."

(p. 2506)

p. 2505, 2507

[=2]

PİLSUDSKİ: Józef Klemens Pilsudski, İkinci
Polonya Cumhuriyeti'nin ilk devlet başkanı
(1918-1922):

"**Pilsudski** Vilno'lu idi yâni Lehistan'ın
şimalinden, bizim eski Osmanlıların Büyük Litva
dedikleri eyâletin merkezlerindendi."

p. 19756

[=1]

PİMODAN OTELİ: Paris'te bir otel:

"Baudelaire'in doğduğu evin şimdi Saint
Germain Bulvarı tarafından kesilmiş eski
arsasını, çocukken oynadığı Luxembourg
Bahçesi'ni, gençken yaşadığı **Pimodan Oteli'ni**,
öldüğü hastahâneyi, öldüğü Montparnasse
Mezarlığı'nı, hâsılı temas ettiği neresi ve ne
varsa hepsine bir karasevdalı gibi âşinâ idim."

p.+ni 2249

[=1]

PİNEKLE-: Hiçbir iş yapmadan oturmak:

"Harb içinde tufeyli diplomatlarımız İstanbul'da
pineklerken, o, çok dolgun harcırahlarla,
fevkalâde maaşlarla, gizli vazifelerle kaç defa
İsveç, Danimarka ve Felemenk gibi harb
etmediğimiz devletlerin payitahtlarına
gönderildi."

p.-rken 2750

[=1]

PİPO: İtal. Tütün içmeye mahsus, ucunda lülesi
bulunan kısa çubuk:

"Bulvarın ortasında talebe serpuşu taşıyan bir
genç Fransız, **piposu** ağzında, elleri ceplerinde,
tek başına geçiyor..."

p.+su 7867

[=1]

PİR: Fars. 1. Yaşlı, ihtiyar:

"Bedir gazasını düşünüyordu, çünkü o gazvede
Peygamber'in yeşil sancağını taşımış olan
sahabi Hâlid Ebâ Eyyüb, seksen yaşında bir **pîr**
iken, İslâm ordularıyla Kostantaniyye'ye
gelmiş."

(p. 7096)

2.***Pîr-i mugan: mec.** Meyhaneci:

"Aşıkda keder neyler gam halk-ı cihânındır/
Koyma kadehi elden söz **pîr-i mugaanındır.**"
(p.+i+mugaan.ındır 28022)

3. Bir konuda baş durumunda olan, önder denmeye lâyık, tecrübeli ve üstat kimse:

“Büyük İtrî.ye eski.ler de-rler/

Biz.im öz mûsıkî.mizin pîr.i

(p.+i 35759)

4. *Pîr aşkına: Bir amaç uğruna, hiçbir karşılık beklemeden:

“Gûlbang.i âsmân.ı tut-an *pîr aşk.ina*”

(p. 37338)

p. 21841, 21861, 24396, 25239, 25281, 37614

p.+dir 24393

p.+i 27263

p.+i+fani 17108

p.+i+hiremdide 21026

p.+i+mugaan.ındır 28007, 28013

p.+i+mugan.ındır 28019

[=16]

PÎRÂHEN: *Fars.* Gömlek:

“Ümmü’lMesîh Meryem.e *pîrâhen* ol-masan/

Bul-maz cihan.da sikkeiCem itibâr.ını”

p. 37499

[=1]

PÎRÂHENSİZ: Gömleksiz:

“Düş.de gör-düm gece endâm.ını *pîrâhensiz*”

p. 37800

[=1]

PÎRÂNE: *Fars.* Yaşlıya yakışır bir tarzda:

“Son makalesinde *pîrâne* bir edâ ile konuşuyordu.”

(p. 21875)

p. 21885

[=2]

PÎRÂYE: *Fars.* Süslü, ziynetli:

“Ol-sun bugün sūrūr ile *pîrâye* kâinât”

p. 39275

[=1]

PÎRÂYE-İ MELÂHAT: *Fars.+Ar.* Güzellikle süslü:

“*Pîrâyeîmelâhat* i-din ben de neş’ever”

p. 39178

[=1]

PİRE: **Pire için (Pireye kızıp) yorgan yakmak*:

Değmeyecek önemsiz bir şey için büyük zarar verebilecek bir davranışta bulunmak:

“Cavit Bey, görüldüğü kadar asabî, atak ve hassas değildir, bilhassa maddidir, *pire için yorgan yakmaz.*”

(p. 11587)

p. 17569

[=2]

PÎREHEN: *Fars.* Pîrâhen. Gömlek:

“Ancak bir köhne *pîrehen.dir* kefen.im”

p.+dir 38227

[=1]

PÎR-İ DİL-ÂGÂH: *Fars.* Bilgin tarikat büyüğü:

“Ümîd et-tim ki *pîrîdilâgâh/*

De-sün Destûr mihrâbıhafâ.dan”

p. 37946

[=1]

PÎR-İ MUGÂN: *Fars. mec.* Meyhaneci:

“*Pîrîmugaan* ol-ası aceb meşreb.imcedir”

(p. 37777)

p.+37421

[=2]

PÎR Ü CİVÂN: *Fars.* Yaşlı ve genç:

“*Pîrücivan* bahâr bahâr eyle-riz sefer”

p. 37735

[=1]

PİS: Temizlik şartlarını taşımayan, temiz olmayan:

“(…) içi marazî derecede temiz, dışı marazı bir derecede *pisti*, ömründe yıkanmazdı.”

(p.+ti 3811)

p. 900, 3786, 8461, 9229

[=5]

PİSLE-: Büyük abdestini yapmak:

“Her oturduğu yeri *pisleyip* başka bir yer arayan mahlûkların sevk-i tabîileri bu ayardadır.”

p.-yip 7357

[=1]

PİSLİK: *mec.* Başkasına zararlı olabilecek sakıncalı, tehlikeli iş veya davranış:

“Yeniçeri Ocağı'nın *pisliklerini*, taşralarda halkın perişanlığını, mütegalibenin haydutça azgınlıklarını söylüyordu.”

p.+lerini 33770

[=1]

PİŞ: *Fars.* 1. Ön:

“*Pîş* ü pesinde mahşeritîğ ü teber gel-ür” (p. 37180)

2. *Pîş-i temâşâ: Gözünün önü:

“Bu eserler Sorbonne'un mutantan doktorluk imtihanı salonunda Darülfünun muallimîninden beş âlim karşısında birçok huzzâr-ı sâirenin *pîş-i*

temaşasında dörder saat zarfında muhakeme olunur.”

(p.+i+temaş.a.sında 20062)

p.+inde 38825

[=3]

PÎŞDÂR: Fars. Güvenliği sağlamak, keşif yapmak ve zaman kazandırmak için yürüyüş hâlindeki bir birliğin önünden giden kuvvet, öncü:

“1473'te, Otlukbeli Meydan Muharebesi'nden önce ordunun **pîşdârı** olarak şehit olan Has Murad Paşa'nın Paleolog hanedanından bir prens olduğunu bildikleri için, (...)”

(p.+ı 5886)

“Ervâh.a **pîşdâr** ol-arak gir-di cennet.e”

(p. 37300)

[=2]

PÎŞGEH-İ AZM: Fars.+Ar. Azminin huzuru, önü:

“Asker evlâd.larımın **pîşgehâzm.inde/** Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen”

p.+inde 37834

[=1]

PÎŞİRT-: Pişirmek işini başkasına yaptırmak: “Yemeğe davet ettiği vakit, zâten mükemmel olan sofrasında, benim sevdiğim yemeklerden başka yemeklerin en nâdirlerini **pişirtirdi.**”

p.-irdi 33340

[=1]

PÎŞKİN: 1. Alışkanlık kazanmış olan, alışkın: “İnsan her vaziyete alışıyor. Haberleri alırken daha **pişkin** olmaya başladık.”

(p. 2849)

2. **mec.** Görmüş geçirmiş, olgun, tecrübeli:

“Mâdâm ki kal-dı şevk.in ancak nâm.ı/ En **pişkin** dost bil şerâbihâm.ı”

(p. 38271)

p. 11575

p.+dir 11581

[=4]

PÎŞMAN: Fars. ***Pişman olmak**: Yaptığı şeyin yanlış sonuç verdiğini görerek üzölmek, yaptığına hayıflanmak, esef etmek: “Şem'i Molla bahsini açtığıma bin kere **pişman oldum.**”

p.+oldum 33430

[=1]

PÎŞVÂ: Fars. Reis, baş:

“Nitekim Besim Ömer, doktorlukta, Kemal Ömer de ilk defa tüccarlığa atılarak o zamanki teceddüd fikirlerinin **pîşvâsı** olmuşlar.”

(p.+sı 1472)

p. 30981

p.+yı+irfan 22664

[=3]

PİTT: İngiliz diplomat:

“Fakat bu asrın sonunda bir İngiliz diplomatı büyük **'Pitt'** ortaya yepyeni bir kaide atar.”

(p. 15834)

p. 9875, 15823

p.+in 15828

[=3]

PİYÂDE: İtal. Yaya savaşan asker sınıfı:

“Ondördüncü asırdan beri altı asır, atlı ve **piyade**, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtihtir ve muhacir, bu köprüden kaç milyon Türk geçmiş!”

p. 802

[=1]

PİYÂLE: Fars. İçki kadehi, şarap kadehi:

“**Piyâle** orta.da devreyle-sün sabâh.a kadar”

(p. 37574)

p. 37362, 38437, 38948, 38951

p.+den 37621

p.+n 37498

p.+yle 38434

[=8]

PİYÂLE PAŞA: (d. 1515 – ö. 1578), I.

Süleyman döneminde 14 yıl kaptan-ı derya görevinde bulunmuş ve önemli zaferler kazanmış bir Osmanlı devlet adamı ve denizci askeri:

“Zîrâ onun gibi Sırtan veyahut Hırvattan mühtediler arasında Fâtiht'in Mahmud Paşa'sı, Süleyman'ın Rüstem ve **Piyâle Paşaları**, Mehmed-i Sâlis'in İbrahim Paşa'sı gibi şahsiyetler millî mukadderatımıza şeref bahşetmiş şahsiyetlerdendir.”

p.+ları 3924

[=1]

PİYÂLE PAŞA CAMİİ: İstanbul'un Kasımpaşa semtinde bir cami:

“Kasımpaşa'daki **Piyâle Paşa Camii'ni** ancak âsâr-ı atîka mütehassısı olan birkaç kişi bilir.”

(p.+ini 8201)

p. 5670

[=2]

PİYANO: *Fr.* Tam sesler için beyaz, yarım sesler için siyah olarak ayrılmış tuşlara parmakla basılınca bunlara bağlı bir çekicinin harekete gelerek ait olduğu tele vurması suretiyle ses veren, birçok sesi bir anda işittirebildiği için batı müziğinin en önemli âleti olan klavyeli, çok sesli çalgı:

“İçeriye girdiği zaman Ekrem Bey **piyano** çalıyormuş.”

(p. 32810)

p. 20477, 31101, 32799

[=4]

PİYASA: *İtal.* Ticari işlemlerin, alışverişlerin yürütüldüğü yer, bunların pazarı:

“İstanbul **piyasasını** ihtisasla bilir.”

(p. +sını 15573)

p.+ya 12261

[=2]

PİYES: *Fr.* Tiyatroda oynanmak üzere yazılmış eser, tiyatro oyunu:

“Geceleri tiyatroların önünde saatlerce bekliyerek ucuz yerlere yerleşirdik, sevdiğimiz **piyesleri** seyrederdik.”

(p. +leri 2203)

p.+i 9073

p.+indeki 3939

p.+lerini 2209

[=4]

PLAJ: *Fr.* Denize girmek üzere düzenlenmiş kumluk sahil, kumsal:

“Yıkanmak isteyenler oraya gelir, yıkanurlardı. Bir nevi **plajdı**.”

p.+dı 347

[=1]

PLÂK: *Alm.* Üzerine titreşim yoluyla ses kaydı yapılan ve bu sesleri pikap veya gramofonda yeniden dinlemeye yarayan yuvarlak levha:

“Tanbûri Cemil Bey çal-ıyor eski **plâk.ta**”

p.+ta 36040

[=1]

PLÂN: *Fr.* 1. Bir şehrin, bir yapının, bir makinenin çeşitli bölümlerini gösteren çizim:

“İstanbul'un fetihten sonra hâli ve viran manzarası, şehrin umumî **plânı** üzerinde Fâtih'i bile yanıltmış.”

(p. +ı 5336)

2. Bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen:

“Bu defa Yıldırım Bâyezid, İstanbul'un fethi için tertip ettiği **plânı** kat'i olarak icraya koydu.”

(p. +ı 4724)

p. 5472, 8046, 8047, 8311, 8313, 25167,

26704, 26705, 26712

p.+da 5487, 5675

p.+ı 23854, 26706, 27041

p.+ıdır 16101

p.+ın 26703

p.+ına 26710, 26745

p.+ında 8150

p.+ını 5606, 21284

p.+ının 8040

p.+ıyla 26711

p.+la 8323, 26730

p.+lar 4777

p.+ları 16100

p.+larını 12923

p.+larının 14595

[=31]

PLAUTUS: Titus Maccius Plautus (yak. MÖ 254 – MÖ 184) Antik Romalı, Eski Latince döneminin ünlü komedyacı yazarı:

“*Temâşânın babası Aescnylus'dan Lâtin komedyacı dahîsi **Plautus'a** ondan İspanyol Calderon'a, Shakespeare'e Moliere'e tâ Beaumarchais'ye kadar; zemin zemin, zaman zaman bütün temâşâ ilâhlarını diriltti.*”

p.+a 31424

[=1]

PLAZAS: İspanya'da boğa güreşlerinin yapıldığı ana meydan:

“*Hâsılı bu iki his ortasında çalkanarak **Plazas'ya** kadar sürüklenir, yerine oturur, fakat çok asabî ise evvelâ içine girdiği on dört bin kişinin daha oyun başlamadan başlayan heyecanı bunalır.*”

p.+ya 19109

[=1]

PLEVNE: Plevne savaşı:

“*Ben **Plevne'den** yedi sene sonra doğmuştum. On iki on üç yaşında iken, Plevne'de bulunmuş bir uşağımız, müdâfaayı naklederken, ağzım açık, hayâl içinde dinlerdim.*”

(p. +den 2953)

p. 14998, 16756, 16761, 17089

p.+de 2953

p.+den 2952, 14995, 16707

p.+nin 2954

p.+si 17640

p.+yi 16757

[=11]

PLODİV: Filibe. Bulgaristan'ın ikinci büyük şehri:

“*Filibe'nin yakınlığını hissediyordum. Tiren durdu. **Plodiv! Plodiv!** sesi geliyor.*”

p. 750, 750

[=2]

PLUME MAĞAZASI: 1900'lü yılların başında Paris'te, Sembolist şairlerin Plume Mecmuasını bastıkları mağaza:

“*Fransızca öğrendikten ve Mallarme, Verlaine, Moreas ve şâir Sembolistlerin şiirine âşinâ olduktan sonra bu **Plume Mağazası** gözümde o kadar büyüdü ki, Paris'de geçirdiğim dokuz senelik hayâtımda, her gün, birkaç defa, önünden geçtikçe, bir huşu' hissediyordum.*”

p. 2355

[=1]

PLUME MECMUASI: Paris'te Sembolistlerin çıkardığı bir dergi:

“*1903'den sonra **Plume Mecmuası** kapandığı gibi, mağazası da inkıraza düşmüş bir hâldeydi.*”

(p. 2360)

p.+nın 2339

[=2]

PLUTARGUE: Plutarkhos. (MS 45 – 125)

Yunan biyografi yazarı ve filozof:

“*Bir **Plutargue**'i, yahut bir Dostöiewski'yi düşününüz.*”

(p.+i 33270)

p. 31938

p.+ın 6322, 6402

[=4]

POÉSIEPURE: Öz şiir:

“*Bir gün Cenab Şehâbeddin'le görüşürken kendisine öz şiir'i (**poésiepure**) izâh etmek için tam iki saat söz söyledim.*”

p. 32843

[=1]

POKER: Fr. Genellikle dört kişiyle ve otuz iki kâğıtla oynanan bir tür iskambil oyunu:

“*Yunanlılar Avrupa'dan taklit ettikleri bakara, **poker** gibi kumar oyunlarını nasıl rezil ettilerse; (...)*”

(p. 14612)

“*Ahmedİhsan **poker** oyna-r nasıl oyna-rsa sabî*”

(p. 39042)

[=2]

POLATLI: Ankara ilinin batı kesiminde, Eskişehir-Ankara Devlet Yolu üzerinde Ankara'ya en yakın ilçe:

“*Biz o milletiz ki, Yunan topları Haymana'dan **Polatlı**'ya doğru patlarken biz, bütün o ateş hattının arkasında İzmir'de, Bursa'da, Edirne'de Türk bayraklarını görüyorduk.*”

(p.+ya 23585)

p.+ya 2710

[=2]

POLİS: Fr. Kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlamakla görevli teşkilat, kolluk:

“*Yol tezkerelerini muayene eden komiser ve **polisler** dürüst ve hoyrattılar.*”

(p.+ler 1447)

p. 1305, 1307, 1318, 1640, 1706, 1729, 2537, 11302, 11352, 11396, 16563

p.+i 1702, 1745

p.+imiz 19616

p.+in 1711, 1786, 11383

p.+inin 1320, 1737

p.+le 1769

p.+ler 30352

p.+ten 1741

[=23]

POLİS MÜDÜRİYETİ: Polis müdürlüğü:

“***Polis Müdüriyetinden** çıktım.*”

p.+nden 11354

[=1]

POLİTİKA: İtal. Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa:

“*Fikir ve malûmat ullaak olunabilecek ilk **politika** hevesini Üsküp'de Râgib Efendi'den aldım.*”

(p. 1303)

p. 1299, 2648, 3699, 3951, 4209, 8992, 9038, 9257, 9566, 11688, 14818, 17346, 20120, 20128, 20132, 20136, 24844, 26539, 26543

p.+da 2226, 9758, 9788

p.+dan 11685
p.+mızın 26349
p.+nın 1291, 1301, 9986, 11690
p.+sı 1800, 9201
p.+sını 19232
p.+sının 26654
p.+ya 8446, 8946, 8966, 11329, 11677,
11679, 20116, 35586
p.+yı 11685, 24845
p.+yla 3864, 4085
[=45]

POLİTİKACI: Politika ile uğraşan kimse,
siyasetçi, siyâsî:

“Rusya'dan Paris'e gelmiş olan genç
politikacılar, tıpkı Fransızlar gibi, muayyen
mesleklerde, mukannen fikirlerde idiler.”
(p.+lar 3706)

p. 3338, 3605, 9684, 9692, 9984, 10363,
13113, 13119
p.+lar 15238, 18163, 18648
p.+lara 3989
p.+ları 13164, 14827, 19462
p.+ların 3862
p.+yıldı 9693, 11016
[=19]

POLİTİKACILIK: Politikacı olma durumu,
politikayla uğraşma:

“Bu idâdideki hocalarımız sonraları şedid
politikacılığa karışmış olan insanlardı.”
(p.+a 2065)

p. 3696, 9696
p.+ettiği 9901
p.+ın 1234
p.+ına 9956
p.+ından 11047
p.+ını 9686
p.+ta 10043
[=9]

POLONYA: Orta Avrupa'da bulunan bir ülke:

“O arkadaş yaşıyor mu, bilmem. Fakat
dediğinin doğru çıktığını ben gördüm, yiğit
Polonya kurtuldu.”

p. 16840
[=1]

PONTUS: 1919-1922 yılları arası Karadenizli
Rumlar tarafından Karadeniz Bölgesinde
kurulmak istenmiş devlet:

“Ermenistan'ın, Sivas'tan Adana'ya inen
haritası, **Pontus** hükümetinin Karadeniz
boyunca giden haritası, Yunanlılığın bütün şark
denizlerini sahil sahil, liman liman saran
haritası.”

p. 16854
[=1]

POP: İng. Sanatçı:

“Naklediyorlar ki daha o zaman Bulgar
hürriyetini tes'îd etmek için tertîb edilmiş bir
ziyafette kaba saba bir Bulgar **pop'u** söz
almış.”

(p.+u 3272)

p.+larına 3376
[=2]

PORTAKAL: Fr. Turunçgiller familyasından,
Akdeniz çevresinde sıcak bölgelerde yetişen,
düz kenarlı yaprakları sert ve dayanıklı, çiçekleri
güzel kokulu narenc ağacının üstü pütürlü, güzel
kokulu, kırmızıya çalan sarı renkli, içi beyaz bir
kabukla kaplı olan, şeker ve C vitaminince
zengin, küçük çekirdekli, sulu, mayhoşça,
toparlak veya oval meyvesi:

“Valencia da **portakal** bahçeleri ve iklimin
güzelliği ile üzerimde unutulmaz bir te'sîr
bıraktı.”

(p. 19081)

“Taşı-r çok yüklü dal.lar/

Alev.den **portakal.lar**”

(p.+lar 37021)

[=2]

PORTEKİZ: Avrupa'nın güneybatısında İber
Yarımadası üzerinde yer alan, Avrupa kıtasının
en batısındaki ülke:

“Napolyon'u deviren avâmil de olgundu.
Kuvânın vâsi' bir sahada dağılması, bedbaht
İspanya ve **Portekiz** seferleri, yorgunluk, son
kur'alarda suûbetler, millî fakrû'd-dem,
serdarlarda bezinti ve daha birçok esbâb o
saltanatı içinden kurt gibi yiyordu.”

p. 25950
[=1]

POSA: **mec.** Kalıntı:

“Eski Şark'ın insan **posası**, yeni zamanın her
zevkine bigâne bir unsurdular.”

p.+sı 19704
[=1]

POS BIYIKLI: Bıyıkları gür ve uzun olan (kimse):

“*Matruş ve pos biyıklı idi.*”

p. 231

[=1]

POST: *Fars.* 1. Bazı hayvanların vücudunu saran tüylü deri ve bu derinin tüyleriyle beraber kurutulmuş şekli:

“*Demîn, bu yokuşları, bir geyik postunu omuzuna atmış, sarı saçlı genç bir ilâh gibi çıkarak bize doğru geliyordunuz.*”

(p.+unu 22822)

2. Şeyhlik makâmı:

“*Abâ var post var meydan.da er yok/ Horâsân er.lerinden bir haber yok*”

(p. 37948)

p. 35993

p.+u 25126

p.+umuz 11957

[=5]

POSTA: *İtal.* Belirli zamanlarda yapılan sefer ve bu seferi yapan taşıt:

“*Buranın bin bir zahmeti arasında bir de hava postalarının muntazam mektup getirmemesi var.*”

(p.+larının 20595)

p. 11028, 11029, 28862

p.+sına 20584

p.+ya 20581

[=6]

POSTACI: Postaya verilmiş olan mektup, telgraf, paket vb. ni gönderilen yere götüren posta idaresi görevlisi, müvezzî:

“*Saat bir buçukta postacı İstanbul ve Ankara gazetelerini getirdi.*”

p. 8847

[=1]

POSTAHÂNE: Postaya verilen mektup, paket vb. nin teslim alındığı, ayırım ve dağıtımların yapıldığı posta teşkilatı binası:

“*Şefik Esat'ın, postahane karşısında, Gümülcineli İsmail'le şerik olarak tuttuğu bir avukat yazıhanesi vardı.*”

p. 9249

[=1]

POSTA VE TELGRAF MÜDÜR-İ UMUMİSİ:

Posta ve Telgraf genel müdürü:

“*Refik Hâlit o zaman Posta ve Telgraf Müdür-i Umûmîsi idi.*”

p. 9228

[=1]

POSTA VE TELGRAF MÜDÜRLÜĞÜ: Posta ve Telgraf Müdürlüğü:

“*Ferit Paşa, teşebbüsten haberdar olur olmaz Refik Halit'i Posta ve Telgraf Müdürlüğü'nden kovdu.*”

p.+nden 10330

[=1]

POSTA VE TELGRAF MÜDÜRÜYYET-İ UMUMİYYESİ: Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü:

“*Mektubun başında 'Posta ve Telgraf Müdüriyyet-i Umûmiyyesi, husûsî' damgası vardı.*”

p. 9227

[=1]

POST-NİŞİN: *Fars.* Bir tekkede şeyhlik postuna oturan, şeyh makamına geçen kimse:

“*Post-nişîn olduğu gibi şehrin eşrafından da addedilen bu zat Redife Hanım'la evlendi.*”

p. 1977

[=1]

POT: *Erm.* *Pot kırmak: Bilmeyerek veya dikkatsizlikle karşısındakine dokunacak, alınmasına sebep olabilecek bir söz söylemek, söylenmemesi gereken bir şeyi ağzından kaçırmak, gaf yapmak, çam devirmek:

“*Şem'i Molla bahsini açmakla kırdığım potu, onun bir iki dakikalık sükûtunu, onun ve benim duyduğumuz ıztırâbı hatırlamasaydım.*”

(p.+u 33552)

p. 25707, 34804

[=3]

POTİN: *Fr.* Koncu incik kemiğinin üstüne kadar çıkan, yan tarafından düğmelerle veya ön tarafından potin bağı ile kapanan bir ayakkabı çeşidi, fotin, konçlu ayakkabı:

“*Camilerimizde potinlerini çıkaramayanlar, pantolonları yüzünden diz çökemeyenler bir gün, hattâ o da değil, iftara kadar ancak birkaç saat açığa katlanamayanlar, neden seviniyorlar?*”

p.+lerini 14179

[=1]

POTURLU: Potur giymiş olan:

“Çoğu sivil lâkin basit giyinmiş, bir kısmı da tam köylü kıyafetinde, sarı **poturlu**, geniş mor kuşaklı, sarı cepkenli insanlar.”

p. 3248

[=1]

POYRAZ: Yun. Kuzeydoğu yönünden esen rüzgâr:

“1814’de kışa doğru **poirazın** keskin estiği bir gündü.”

(p.+ın 34039)

“**Poyraz.la** söyleş-ir gibi yaprak.ların ses.i”

(p.+la 36666)

p. 37163

[=3]

PÖSTEKİ: Fars. Tüylü hayvan postu, özellikle koyun ve keçi postu:

“Sınıfın diğer çocukları dîvanhâne'nin duvarlarında sıra ile dizilmiş, **pöstekilerine** diz çökmüş, mütemadiyen sallanarak Amme Cüzü'nü yeknesak bir tegannî ile okurlardı.”

(p.+lerine 517)

p.+si 508

[=2]

PRADO: İspanya'nın başkenti Madrid'de yer alan bir müze ve sanat galerisi:

“Hâsılı Madrid kısa bir tarifile böyledir. Fakat şehrin **Prado** diye bir müzesi var ki harikuladedir.”

(p. 18914)

p. 18901, 18904

[=2]

PRANGA: İtal. Ağır ceza mahkûmlarının ayağına takılan zincir:

“Martinlerine fişeklerini sürmüş, çakşırlı, zaptiye ceketli, beyaz külâhlı, uzun ve yabanî sekiz zaptiye ortasında **prangalarını** eliyle tutarak yürüyordu.”

(p.+larını 1143)

p.+ları 39119

[=2]

PRANGALI: Pranga takılmış olan:

“Bu iki kaatil ayaklarından bellerine kadar, bellerinden boyunlarına kadar iki kat **prangalı** idiler.”

p. 1139

[=1]

PRENS: Fr. Bir prensliğin başında bulunan kimse:

“Bu teklif bazı Haçlı **prensler** tarafından kabul edilmiş, bazı hoyrat prensler tarafından da reddedilmişti.”

(p.+ler 5073)

p. 3900, 3920, 3932, 5883

p.+i 887, 15631, 33913

p.+ine 5082

p.+ler 4671, 5069

p.+lerden 15242

p.+leri 15244

p.+ti 5888

[=14]

PRENS ANDRE: Prens Andrew. Kraliçe İkinci Elizabeth'in İkinci Dünya savaşından iki yıl sonra (1947) evlendiği Philip Mountbatten'in 1900'lerin başında Yunan ordusunda görevli, yüksek rütbeli bir subay olan babası:

“(…) bizzat kendileri, **Prens Andre'nin** öldüğü haberini ajanslara verdiler.”

(p.+nin 13582)

p.+yi 15246

[=2]

PRENS BATENBERG: Bulgar prensi:

“**Prens Batenberg Rus** zoruyla Bulgar tahtını boşamıştı.”

p. 3291

[=1]

PRENS BURHANEDDİN EFENDİ: II.

Abdülhamit'in oğlu:

“Cavit Bey **Prens Burhaneddin Efendi'nin** en samimî dostu idi.”

p.+nin 11474

[=1]

PRENSES E...: Prenses:

“Bu gün **Prenses E...** öğle yemeğine davet etmişdi.”

p. 19722

[=1]

PRENSES NAZLI HANIM: Padişahın kızı

Nazlı Hanım:

“**Prenses Nazlı Hanım'ın** mahmîsi idi.”

p.+ın 3823

[=1]

PRENSİP: Fr. Esas olarak alınan temel düşünce, temel inanç, temel unsur, ilke, umde:

“Lâkin istikraz kabil olsa bile ortada bir hak ve bir **prensip** meselesi vardır.”

(p. 11532)

p. 11613
p.+e 35620
p.+ler 35616
p.+leri 9132
p.+lerinden 26962
[=6]

PRENSLİK: Bir prensin yönetimi altındaki ülke:
“Kudüs'ü fethedip orada bir krallık kurmuşlar, Suriye'de, zapt edebildikleri yerlerde de Avrupa'da olduğu gibi, **prenslikler**, dukalıklar, markilikler, kontluklar, baronluklar vücuda getirmişlerdi.”

(p.+ler 5081)
p.+leri 25915
[=2]

PRENS MEHMED ALİ PAŞA: Mustafa Fâzıl Paşa'nın oğlu:
“İstanbul'dan çıkarılmış bir **Prens Mehmed Ali Paşa** vardı ki, Sezâî Bey'le bir apartmanda (Bulvar O) otururdu.”

p. 20235
[=1]

PRENS SABAHADDİN: (d. 13 Şubat 1879, İstanbul – ö. 30 Haziran 1948, Neuchâtel Kantonu, İsviçre), Türk siyasetçi ve düşünür. Osmanlı padişahlarından Sultan Abdülmecit'in torunu:
“(...) ‘Kanbur Fazlı meşkük eşhâsdandır, **Prens Sabahaddin'in** süt biraderidir, (...)’ dedi.”

(p.+in 3881)
p.+i 11301
[=2]

PRENS SABAHADDİN BEY: Prens Sabahaddin:
“Kuruçeşme **Prens Sabahaddin Bey'in** ‘sınâat-ı cesîme’ ve ‘ticâret-i şedide’ dediği medeniyetle mamur ve âbâdândır.”

(p.+in 7371)
p. 3766, 3984
p.+in 4118, 4373
[=5]

PRERAPHAELİSTE: Ön-Raffaeloculuk akımı veya Ön-Raffaelocu Kardeşler veya Ön-Raffaeloculuk. 1848'de bir grup İngiliz ressam, heykeltıraş ve şair, sanat kritiğini ortaya çıkarıp geliştirdikleri bir sanat akımı:

“Çığır hâlâ yalnız Fransa'da değil, birçok Avrupa milletleri arasın da bâzı zümrelerin

güttükleri bir çığır, İngiltere'de **Preraphaeliste'ler** de bu nevidendirler.”

p.+ler 27541
[=1]

PRESBURG: Slovakya'nın başkenti ve en büyük şehri. [Avusturya'nın başkenti Viyana'nın 50 km kadar doğusunda bulunan şehir Tuna Nehri kıyısında yer alır.]:

“Kara Mustafa Paşa'nın garip ve hoyratça bir emriyle, Tuna'nın öte yakasında **Presburg'da** az bir kuvvetle geçirilmiş ve Sobyeski'yi durdurabilmek için, göz göre ölüme atılmış, orada hazır bulunan Tökeli'nin intiharına rağmen, azminden dönmemiş bir Abaza Sarı Hüseyin Paşa var.”

p.+da 25438
[=1]

PRESSE DE SOİR: Akşam basını, gece bülteni:
“Epey zamandan beri İstanbul halkının nazarında, mümtaz bir mevki kazanan ‘**Presse de Soir**’ refikimizden maada Beyoğlu gazeteleri hâlâ hızlarını alamadılar.”

p. 15048
[=1]

PRESSENCE: (1853-1914) Sosyalist Fransız gazetecisi ve politikacı. [XIX. Asır Fransız siyaset adamlarından Edmonde Pressence'in oğlu:
“Jaures, **Pressence**, Vaillant, Alman, anarşist Sebastien Faure ve Matofonun nutuklarını hararetle dinliyordum.”

p. 2134
[=1]

PREŞTİNELİ ABDURRAHMAN PAŞA: Yahya Kemal'in annesi Nakiye Hanımın eniştesi:
“İbrahim Bey, validem Nakiye Hanım'ın büyük teyzezâdelerindendi. **Preştineli Abdurrahman Paşa'nın** en küçük oğluydu.”

p.+nın 1529
[=1]

PREVEZE: 27 Eylül 1538 tarihinde, Kaptan-ı derya Barbaros Hayreddin Paşa'nın Preveze Kalesi önünde, Andrea Doria komutasındaki Haçlı donanması ile yaptığı Preveze Deniz Savaşı:

“**Preveze** muzafferiyetini kazanan donanma İstanbul tersanesinden çıkmıştı.”

p. 5310
[=1]
PRİMADONNA: Operalarda baş kadın şarkıcı:
“Orkestranın müdürü ve bütün uzuvları
sahnenin tenoru, baritonu, **primadonnası**,
rejisörü, dekorcuları, makinecileri hepsi
Bulgar!”

p.+sı 3224

[=1]

PRİNCE DE LAMBRESE: Fransız ihtilalinde
alay kumandanı:

“Concorde Meydanı'nda kralın süvari alayı ile
bir taş ve dipçik musademesi başlıyor, fakat bu
alayın kumanda”nı **Prince de Lambrese** kralın
korkusunu bildiği için ric'atkârâne çekiliyor.”

p. 25544

[=1]

PRİŞTİNELİ ABDURRAHMAN PAŞA: Yahya
Kemal'in de uzaktan akrabası olan Osmanlı
devlet adamı:

“Cenup Arnavutluktan, gaalibâ Narda
kasabasından gelmiş; **Priştineli Abdurrahman
Paşa'ya** kâtip olmuş.”

(p.+ya 1463)

p.+nın 1494

[=2]

PRİŞTİNELİ MALİK PAŞA: Yahya Kemal'in
“büyük teyzemiz” dediği Afife Hanımefendi'nin
babası:

“Afife Hanımefendi **Priştineli Mâlik Paşa'nın**
kızı ve Abdurrahman Paşa'nın hemşiresiydi.”

p.+nın 1455

[=1]

PROFESÖR: Fr. Doçentten sonra gelen en üst
derecedeki öğretim üyesi:

“Bu zât yanıma yaklaştı. Benimle tanıştı. Çatra
patra Türkçe söylüyordu. İfâde ettiğine göre
profesördü.”

(p.+dü 1683)

p. 27677

[=2]

PROGRAM: Fr. Yapılması tasarlanan bir işin
yürütülme düzenini zamana bağlı olarak
gösteren maddelerin bütünü:

“Bu siyaset programını millî hareket ‘Misâk-ı
Millî’ unvanıyla bu millettten aldı, bu gayeden
hiçbir dakika inhiraf edemez. Millî hareketin
vücudu bu **programla** kâimdir.”

(p.+la 14775)

“Hükümetin uzun uzadıya düşünüp taşındığı ve
tatbik ettiği bir **programdır.**”

(p.+dır 8170)

p. 3639, 15044, 15048, 15094, 15095, 32514

p.+a 175, 10409, 15050

p.+ı 3676, 12433, 14405, 15674, 15687,

16234, 18815, 31893, 33224

p.+ım 19980

p.+ın 12656, 15053, 15068, 15075, 15085,
15675, 15901, 15910

p.+ına 8161, 8162

p.+ında 15043

p.+ından 8185

p.+ını 4231, 10000, 12676, 14036, 14762,
16112

p.+ının 12982, 35527

p.+la 14764, 15092, 20015, 28057

p.+ları 3658

p.+larının 17705

[=46]

PROGRAMSIZLIK: **mec.** Bir programa göre
hareket etmeyen, dağınık çalışan, düzensiz olan
kimsenin durumu:

“(…), Rahmi Bey'in İzmir'deki ferman-
fermâliğine, Enver Paşa'nın şahsından maada
bütün işlerine, hattâ Talat Paşa'nın
programsızlığına ve lâubaliliğine irili ufaklı
taşlar, hattâ bazan mütehevvirane kayalar
yuvarlardı.”

p.+ına 11435

[=1]

PROJE: Fr. Yapılması düşünülen şeyin zihinde
tasarlanan şekli, tasarı:

“Vaziyetimin düzelmesi için İstanbul'a
gönderilip tahsil etmem **projelerini** Yaşar Bey
hazırladı.”

(p.+sini 1432)

“Birkaç gün sonra **projelerini** yapmış; Hisar"ı
harabe hâlinde bütün otları, sarmaşıkları ve
ağaçlarıyla, bekçi evleriyle muhafaza ve yalnız
zamana mukavemet etmek için takviye etmeyi
tasarlamış.”

(p.+lerini 6685)

p. 20032, 25163, 25166

p.+den 9109

p.+dir 20027

p.+leri 19791, 28745

p.+lerini 3087, 6671, 6680
p.+nin 25165
p.+si 25190
p.+sinde 24209, 25301
p.+sine 25211
p.+sini 25232, 25247
p.+ye 26721
[=20]

PROJESİZ: Plansız, tasarısız:

“Önce 1683 yazındaki Viyana seferimizi gelişigüzel, şuursuz, **projersiz** bir yayılma addetmek çok yanlıştır.”

p. 25173
[=1]

PROMETE: Gökyüzünden ateşi çalan ve insanlığa sunan, Yunan mitolojisindeki kahraman:

“İnsanlara ateş vermek istediği için Kaf dağlarına zincirlenmiş olan **Promete** gibi Ziya Bey de kafası ile ilme zincirlenmişti.”

p. 8641
[=1]

PROPAGANDA: Lat. Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca:

“Bu oyun son elli senenin **propaganda** denilen kuvvetinin mû'cizesidir, hiç başka bir şeyin değil.”

(p. 1194)

p. 570, 1235, 11856, 12526, 12782, 13571, 16090, 16326
p.+sı 1234
p.+sını 16036
p.+sının 2747, 12784
[=13]

PROPAGANDACI: Propaganda yapan kimse:

“(…) Merkez-i Umûmî'nin nazarında karıştıricı ve bilhassa **propagandacı** bir unsur telâkki edilirdi.”

p. 9102
[=1]

PROSPER MÉRİMÉE: Fransız yazar:

“Şüünun babası Herodotos'dan Bir Meçhûleye Mektublar ile ikinci Fransız İmparatorluğu'nun kibar hayâtını tersim eden büyük üslûbkâr **Prosper Mérimée**'ye kadar bütün hâtrânevîsler üslûblarının kuvvetiyle yaşıyorlar.”

p.+ye 30738
[=1]

PROTESTO: Ital. Bir davranışı, bir düşüncüyü, bir uygulamayı haksız, yersiz, gereksiz bularak karşı çıkma, kabul etmeme:

“Milletin fevranından, İstanbul mitinglerinden, kendisinin Versailles Konferansı'na murahhas olarak gitmesini **protesto** ediliştten müteessir oldu.”

(p. 10248)

p.+ya 18741
[=2]

PROVANSLI: Provans halkından olan:

“Bizde lisân-ı mahsusalarıyla mütekellim, başka unsurdan, başka milliyetten cemâatler varsa, Fransa'da da Bretonlar, **Provanslılar**, Basklar var.”

p.+lar 21469
[=1]

PRUSYA: 1713-1867 yılları arasında kendisine Prusya Krallığı adını veren Alman devleti:

“Valmy Meydan Muharebesi'ni **Prusya** ordusunun karargâhından seyreden şâir Goethe, cumhuriyet ordularının galebesini görünce derin bir düşünceye dalmış.”

(p. 18357)

p. 12157, 15332
p.+ya 27063
[=4]

PRUSYA KRALI FRİDERİC: Prusya Kralı:

“Mustafâ-yı Sâlis hayırhâh fakat safderun bir pâdişâhtı. Fransa Kralı XV. Louis'den usturlâb âletleri istiyordu. **Prusya Kralı Frideric'e** sâfîdilâne devletinin satvetine sebep olan tılsımı soruyordu.”

p.+e 30872
[=1]

PRUSYALI: Prusya halkından olan:

“Şâir Heine'nin **Prusyalılar** hakkında dediği gibi: ‘Bir zaman Çavuş Kral Frederic'in dayak attığı bastonu yutmuş gibi!’ dimdik yürür.”

p.+lar 15324
[=1]

PRUSYA SANÂ-Yİ-İ NEFİSE AKADEMİSİ:

Prusya Güzel Sanatlar Akademisi:

“Roma'daki **Prusya Sanâ-yi-i Nefise Akademisi**’ şimdilik sakat İtalyan askerlerinin işga linde bulunuyor.”

p. 6771

[=1]

PRUT: Prut Savaşı, Rusya Çarlığı ile Osmanlı Devleti arasında 1710-1711 yılları arasında yapılmış bir savaş:

“**Prut** gibi Belgrat gibi, Akka gibi, Silistre gibi, Plevne gibi, Gedikler gibi, Tesalya gibi, Çatalca gibi, Çanakkale gibi, Gazze'ler gibi, Kütü'l-Amâre gibi hârikalar gösterdikse, bunlar asıl meziyetimiz olan askerliğin damarlarımızda kalan son cevheri sayesinde tecelli etmiş vak'alardı.”

p. 17099

[=1]

PSİKOLOJİ: Fr. Kişinin düşünce ve davranışlarına hâkim olan ruh hâli, hâletiruhiye: “Kendisinin **psikolojisini** çok iyi ifade eden bir itiraftı.”

p.+sini 11692

[=1]

PUDRA: Fr. **mec.** Kadınlara has özellikleri ifade eden edebî lâfızlar:

“(…) **alafranga** edebiyatın **pudra** ve **lavantasından mütehasis olan yeni nesil, bizim küflerimizi sevmekle, Loti'nin bizimle eğlendiğini zannediyor, kızılıyordu da.**”

p. 10552

[=1]

PUL: Posta parasına ve damga resmine karşılık mektuplara ve evraka yapıştırılmak üzere devletçe bastırılan ve belli bir ücret ödenerek alınan arkası yapışkan küçük kâğıt parçası: “Hisar'da bir gezintinin bu tesirleri altındayken namuma iki mektup buldum. **Pullara** baktım: Floransa'dan.”

p.+lara 6662

[=1]

PURUT SUYU: Prut Nehri, Tuna Nehri'nin Ukrayna'nın batısından kaynağını alan, Moldova ve Romanya'dan geçen bir kolu:

“Baltacı Mehmed Paşa'nın Moskofu **Purut Suyu** kenarında sıkıştırmış iken, Katerina'nın güzelliğine mağlûb olarak Rusları imhâ etmeyişinden en ağır bir lisanla bahse başladı.”

p. 35051

[=1]

PÛSE: Fars. Bûse. Öpme, öpücük:

“Gül yüz.lü bir âfet.ti ki her **pûse.si** lâle”

(p.+si 35845)

p.+ye 36759

[=2]

PUSU: Saldırmaya hazır olma durumu:

“Kurdun yavruları sessiz sessiz oynuyorlar, yavru olmakla beraber bir kurt sevk-i tabiisiyle biliyorlar ki düşmanları olan insanoğlu birkaç adım yakında, **pusudadır.**”

(p.+dadır 13723)

p.+dur 13770

p.+ya 12234, 12268

[=4]

PÛŞİDE: Fars. Örtü:

“Sırma **pûşîdelerle** örtülü bir altun hazînesini andıran tabut, taşıyanların parmakları üstünde sağa sola sallanıyordu.”

p.+lerle 34509

[=1]

PÛŞİDE-İ EVRÂK: Fars.+Ar. Yapraklarla örtülü:

“Hayâl.inden bak-ar **pûşîdeîevrâk** ol-an havz.a”

p. 37358

[=1]

PUT: Fars. Bazı ilkel toplumlarda doğüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, tapıncak, sanem, fetiş:

“Benim gibi doğmuş, benim gibi oynamış, benim Allah'ıma duâ etmiş gençlerin bu alayı **put** gibi sâmitdi.”

(p. 22890)

p. 22230

p.+a 22889

[=3]

PUTPEREST: Fars. Puta tapan:

“Gerek İslâm'ın gerek de **putperest** Asya'nın şiir ve nesri o âlem de henüz ecnebî telâkki edilir.”

(p. 28681)

“Heykeltraş demek o zaman **putperest** i-miş”

(p. 37036)

p. 3170, 21592, 26990, 27023

[=5]

PUTPERESTÂNE: Fars. Putpereste yakışır biçimde:

“Filân ve falan ‘vatan’a İslâmiyet’in ruhaniyetini şu bu şekilde, hulâsa **putperestâne** bir itikat bakıyesiyle izafe edilmesini İslâmiyet istemez! demenizle şu memlekette emin olunuz bir yaprak kııldamaz.”

p. 9480
[=1]
PUTPERESTÎ: *Fars.* Putperestlik:
“İseviyet Roma'da yayıldığı zaman **putperestîyi** sahnede yaşatan oyunculuğu da menâhîden sayardı.”
p.+yi 22267
[=1]
PUTPERESTLİK: Puta tapıcılık:
“İrşadın bu tarzında, **putperestliğe** bir gidiş görebilirlerdi.”
(p.+e 9425)
p.+iyle 9478
p.+te 26963
[=3]
PUVATİYE (POITIERS): Puvatiye Savaşı.
Belâtüşşühedâ. Abdurrahman el-Gâfikî kumandasındaki İslâm ordusuyla Charles Martel'in emrindeki Frank kuvvetleri arasında Poitiers yakınlarında meydana gelen savaş (114/732):
“Nitekim eğer Endülüs'den yükselen Araplar **Puvatiye (Poitiers)** de mağlûp olmasa idiler.”
p. 25129
[=1]
PÛYAN: *Fars.* Dalmış:
“Bütün bu nimetlerden başka biz nifak ve şikak, hırıltılı, gürültü hâsılı saymakla bitmez bir karışıklık içinde **pûyandık**.”
(p.+dık 26436)
p. 121, 12693, 13121, 15255
p.+ız 14787, 15189
[=7]
PÛR: *Fars.* Dolu:
“Bin türlü râziâşk ile **pür.dür** derûnisâz”
(p.+dür 37684)
p.+dür 37855
[=2]
PÛR-CÛŞ: *Fars.* Coşkunkluk dolu, pek coşkun:
“Onlar ki gel-üp bu dehr.e **pürcûş** ol-arak”
p. 38298
[=1]
PÛR-CÛŞİŞ: *Fars.* Coşkunkluk dolu, pek coşkun:
“Bununçün o hikâyegûlar, o hikâyeniüvisler her şeyi Don Quichotte gibi **pür-cûşîş** bir destan yapıyorlardı.”
(p. 22155)
p. 21027

[=2]
PÛR-GAYZ: *Fars.+Ar.* Öç alma arzusu ile bilenmiş öfke ile, hınçla dolu:
“Memlûk.ler bakıyye.si **pürgayz** et-üp kıyâm”
p. 37272
[=1]
PÛR-GURUR: *Fars.+Ar.* Gurur dolu:
“Fransa da ancak Sarah gibi san'atkârlar sayesinde bütün insaniyetin ruh hassasını, **pür-gurur**, dehâ-yı temaşanın iftihâr-ı müebbedi olan bu kadına bir nişan parçasını çok görenler (...)”
p. 22594
[=1]
PÛR-GÛ: *Fars.* Çok konuşan, çok söyleyen:
“Türkçeyi eski İstanbul lehçesiyle çok iyi söylerdi. **Pür-gû** idi.”
(p. 9834)
p. 1259, 2468, 2940, 3822, 7830, 23157, 25961, 26076, 30342
[=10]
PÛR-GÛLAŞ-: Konuşkanlaşmak:
“Cihâna karşı kapalı ve ihtiyatkâr olan Sâkıb Efendi mahremiyetinde açılır dökülür, **pür-gûlaşır** çok ve çok güzel konuşurdu.”
p.-ır 19771
[=1]
PÛR-GÛLUK: Çok konuşan, çok söyleyen olma durumu:
“Döndü, tekrar yerine oturdu; tekrar gülümsemeğe, **pür-gûluğa** koyuldu ve biraz evvelki ikbâl bahsini bir daha açtı.”
(p.+a 35461)
p. 28324
[=2]
PÛR-HAYAT: *Fars.+Ar.* Hayat dolu:
“Hikâyenüvis o yalçın körfezlerin insanlarını **pür-hayat** bir nesirle göstermiş.”
p. 22519
[=1]
PÛR-HEYECÂN: *Fars.+Ar.* Heyecan dolu:
“Şevkîsefer.le **pürheyecân** ol-du tûğ.lar”
p. 37269
[=1]
PÛR-HÛN: *Fars.* Kan dolu, kanlı:
“Ki hâlâ çeşme.ler **pürhûn** ol-ur her yâd.a gel-dikçe”
(p. 37351)

p.+du 37775
[=2]
PÜR-İHTİZÂZ: *Fars.+Ar.* Hafif hafif titremeyeyle dolu:
“(…) ‘Küçük, muttarid, muhteriz, darbeler/ Kafeslerde, camlarda, **pür-ihizâz**...”
p. 29501
[=1]
PÜR-İMAN: *Fars.+Ar.* İmanla dolu:
“Eğer bugünkü ibadetlerimiz cetlerimizinki gibi **pür-iman** olsaydı, Yunan Hükümeti aksine hareket ederdi.”
p. 14199
[=1]
PÜR-KİN: *Fars.* Kin dolu: “Bir mezhebden bir mezhebe geçen vicdanların tuğyanını duyan bir mu'terif eski fikirlerine, eski amaline karşı **pür-kîn**, bir zaman yaktığı fikre baş açık, yalın ayak, bir günahkâr gibi dönüyor.”
p. 30403
[=1]
PÜR-MELÂL: *Fars.+Ar.* Çok sıkıntılı, çok hüznümlü:
“Gülzâr **pürmelâl** ise bülbül de lâl ise”
p. 37422
[=1]
PÜR-NEŞVE: *Fars.+Ar.* Sevinç dolu, çok neşeli: “Âgûşesefid.inde bu **pürneşve** cihân.in”
p. 39144
[=1]
PÜR-NÛR-I İLÂHÎ: *Fars.+Ar.* İlâhî nurla dolu:
“Terler Direk nâm bir mahalde bir nûr-ı ilâhî berk urur görüp üzerine vardılar gördüler ki **pür-nûr-ı ilâhî** beyaz bir vücûd-ı şerif kibleye müteveccih olup (...)”
p. 7265
[=1]
PÜR-ŞİİR: *Fars.+Ar.* Şiir dolu:
“Bununla beraber ruhu maddiyyûnun rûhu (gibi) yâbis değil, bilâkis pek ziyâde **pür-şîir**, tarz-ı tefekkürüyle Tolstoy'dan, ziyâde Hayyam'ı, Buchner'den ziyâde Nietzsche'yi andırıyor.”
(p. 30638)
p. 21798
[=2]
PÜR-TERENNÛM: *Fars.+Ar.* Nağme dolu:
“**Pürterennüm** kişveriRümüAcem.ler görmüşüz”
p. 37749

[=1]
PÜR-TUMTURAK: *Fars.* Çok tumturaklı:
“Ondan on sene sonra başka bir nesil, Cezmi'de üslûbu **pür-tumturak**, Acem âhenginde, akl-ı selîmi muharriş buldu.”
p. 28817
[=1]
PÜRÜZSÜZ: 1. (Ses için) Kulağa hoş gelen:
“Teravîh kılınıyor. Kapısına kadar kesif bir cemaatle dolu olan camiden, zaman zaman, müezzinlerin gür, **pürüzsüz**, berrak sesleri taşıyor.”
(p. 7964)
2. Okunuşu/söylenişi kolay olan:
“Romanla şîir mecmuasının lisânı **pürüzsüz**, temiz, güzel, mâhirâne, hâsılı son edebî modanın numunesi.”
(p. 30122)
[=2]
PÜR-VELVELE: *Fars.+Ar.* Heyecan ve etki uyandıracak derecede gürültü ile:
“Çık-tı Otranto.ya **pürvelvele** AhmedPâşâ”
p. 37587
[=1]
PÜR-ZÛR: *Fars.* Bütün gücü, kuvveti (ile):
“**Pürzûr** saldır-an Kölemen fârisân.ını/ Saf saf guzât kıl-dı dilîrâne iktihâm”
p. 37276
[=1]
PÜSKÜ: [Eski püskü deyiminde geçer.] Çok eski: “Bu vapur o zamana göre bile **eski püskü** bir şeydi.”
(p. 1608)
p. 4154, 7643, 13843
[=4]
PÜSKÜLLÜ: 1. Bir ucu bulunduğu yere dikilmiş veya bağlanmış, diğer ucu saçak biçiminde serbest bırakılmış, iplik, ipek veya ince telden demet şeklindeki süs olan:
“(…) bir vezirin oğlu her tarafı **püsküllü** bir atı dere kenarında koşturmuyor.”
(p. 8038)
2. ***Püsküllü belâ: mec.** Kolay kurtulunamayan büyük dert:
“Milletlerin başına gelen **püsküllü belâların** ise ekseriya kuvvetli mantıklardan gelmiş olduğu mâruf bir kazıyedir.”
(p. 25195)

p. 1104, 25183

[=3]

PÜSKÜR-: ***Ateş püskürmek**: Çok öfkeli olmak:

“Ali Kemal, Ferit Paşa kabinesinde Maarif Nâzırı olduğu güne kadar etrafa **ateş püskürdü**.”

(p.-dü 10224)

p.-düşü 10115

p.-üyordu 2757

[=3]

PÜSKÜRME: ***Püskürme benli**: Yüzünde ve gerdanında irili ufaklı benler bulunan:

“Koçî'larda çingene hanımları (...) birçoğu **püskürme benli**, boyunlarında sahîh veya taklid Mahmûdiyyeler ve beşibiryerdelere, dizleri üstünde esmer yavruları, başlarında sikke ve boncuktan görünmeyen feslerle, ağızları ve elleri yaladıkları akideden kıpkırmızı bir hâlde geçiyorlardı.”

p. 907

[=1]

PÜSKÜRT-: Geri dönmek zorunda bırakmak:

“Hisar'ın temelleri üstüne atılmak isteyen Bizans cengâverlerini yeniçeriye **püskürtür**, bir taraftan da temelleri yükseltir.”

(p.-ür 6618)

p.-emeyeceğini 4597

[=2]

PYRÉNÉES: Pirene Dağları:

“Altör şehri gözümün önüne geldi; sonra düşündüm ki yarının Türk çocukları hürriyeti benim gibi ya **Pyrenees** yahut da İsviçre dağlarında aramayacak.”

(p. 17526)

p.+nin 17429

[=2]

PYRÉNÉES DAĞLARI: Pirene Dağları, Güneybatı Avrupa'da Fransa ile İspanya sınırını da oluşturan dağ silsilesi:

“Esir Jeminiüs'ü hatırladım; onun Roma esaretinden, **Pyrenées Dağları'na** kaçtığı gün, (...)”

(p.+na 17387)

p.+na 17421

p.+nda 17394, 18572, 20088

[=5]

Q

QARTİER LATİN: Paris'te Latin mahallesi:

“1907'de **Quartier Latin'de** Heredia'yı hâlâ seven bir genç çok geri kalmış görünürdü.”

(q.+de 2283)

“**Quartier Latin'de** son gecemin uykusunu uyuyup Rue des Ecoles'e çıktığım vakit, ayaklarımın sallandığını, başka bir cihâna gireceğimi, nihayet gençlikten bu akşam ayrılacağımı hissettim.”

(u.+de 1883)

q. 2282, 17383, 20383, 20383

q.+de 2366, 2939, 2961, 3757, 4072, 4372, 10098, 32216, 32412

q.+den 1899, 11149

q.+e 2125, 19296

q.+in 2189

[=19]

QUATRAİN: Dört satırdan oluşan şiir, kıta:

“Evet, doğru fakat, bakınız, meselâ Pertev ve Âkif Efendiler'in getirdiği yenilik nedir? Türk nazmına kıt'ayı, yâni **quatrain'i** sokmuşlar.”

u.+i 32787

[=1]

R

RAB: Ar. 1. Bütün mahlukatı yetiştiren, kayıran, besleyen, terbiye eden Cenabıhak, Allah, Tanrı:

“Ne ufuk.lar Ne güzel rûh i-miş onlar Yâ **Rab**”

(r. 36486)

2. ***Rabbiyessir**: Arapçada “Rabbim sen kolaylaştır” manasındaki kelime:

“Ganî Efendi kalem açtı, divitin mürekkebine batırdı, Bir **Rabb-ı yessir** yazdı.”

(r.+ı+yessir 17)

r. 35944, 36074, 36646, 36796, 38156, 38159

[=8]

RABBE'L-ÂLEMİN: Ar. Bütün âlemlerin sâhibi ve efendisi olan Allah:

“Bir çâre yok mudur bu.na yâ **Rabbe'lâlemîn**”

r. 38019

[=1]

RABB-I EZEL: Ar. Varlığının bir başlangıcı olmayan, ezeli olan Allah:

“Bir kerre gör-enlerse o **RabbıEzel.i**/

Dilmestiirü 'yet.le enelhak de-diler”

r.+i 38153

[=1]

RABB-I İZZET: Ar. Gerçek yücelik sâhibi olan Allah:

“Yüksel-di **Rabbü’zzet.e** şükran duâ.ları”

r.+e 37239

[=1]

RABB-I MÜSTEÂN: Ar. Kendisinden yardım istenen, yardımı dilenen Allah:

“Lâyık mıdır felâket.e ey **Rabbü’Müste’an**”

r. 37218

[=1]

RABB-I ZÜLCELÂL: Ar. Celâl, büyüklük, ululuk sahibi Allah:

“Bir gün dol-arsa çille.miz ey **Rabbü’lCelâl**”

r. 37469

[=1]

RABBÎ: Ar. ***Yâ Rabbi**: Ey Rabbim:

“**Yâ Rabbi** sen o zîveritâcîhilâfet.i/
Âsârîbîşumârî ile eyle berdevâm”

(r. 39293)

r. 38021, 38022, 38790, 39279, 39308

[=6]

RABELAÏS: Fransız Rönesans dönemi yazarı, doktor, düşünür:

“**Rabelais'nin**, Voltaire'in, Paul-Louis Courier'nin, Veuillot'nun, Edmond About'nun, Anatole France'in zekâ ve zarafeti zaman ve mekân şeraitine tâbî değildir.”

(r.+nin 9295)

r.+nin 28422

[=2]

RÂBITÂ: Ar. Münasebet, alâka, bağ:

“Her **rabıtadan** âzâde dönenlerle görüşüm.”

(r.+dan 21568)

r. 9198, 13295, 15705, 23697

r.+dan 6735

r.+dır 16943

r.+lar 20142

r.+lardan 21540

r.+lardır 20198

r.+larımız 2501

r.+mı 10659

r.+sı 11420

r.+sını 35516

[=14]

RÂBÎÂ HATUN: Şaire:

“**Râbiâ Hâtûn** kıtalarını ‘Aile’ neşretmiş; siz de göndermişsiniz.”

(r. 20321)

r.+a 20314

[=2]

RÂBİEN: Ar. Dördüncü olarak:

“(…) **Râbien**: Hayatta bir dârülfünûn-ı resmî yapmak rüc-hâniyeti; (…)”

(r. 20071)

r. 23230

[=2]

RABT: Ar. 1. ***Zapt u rapt altına almak**: İşi sıkı tutup düzeni sağlamak:

“Yunanlılar son zamanlarda Edirne'de yalnız vesika ile gezinilebileceğini ilân ediyorlardı ki bu vilâyetin sulh ü sükûnu ne kadar iyi bir **zabt u rapt altına alındığını** gösterir.”

(r. 12782)

2. ***Rabt-ı âmâl etmek**: Emellerini bağlamak:

“Maddî olan hiçbir menfaati düşünmeyerek yalnız gaye-i hayâline **rabt-ı âmâl etmek**, ona hayâtını, servetini bile feda etmek (…)”

r.+ı+amal 22634

[=1]

RABTET-: **mec.** Aralarında bir bağ, bir beraberlik oluşturmak, bağlamak:

“Sarah, bütün büyük artistler gibi, iki defa olarak temsil ettiği enâfis-i asardaki bâzı simaları kendi mevcudiyetine o kadar **rabtetmiştir** ki, La Dame Aux Camelias, düşünüldüğü zaman göz önüne Dumas Fils'den evvel Sarah gelir.”

r.-miştir 22640

[=1]

RACHEL: Fransız sanatçı:

“Sarah'dan evvel bütün Fransa'ya, bütün beşeriyeti meftûn-ı san'at ve kudreti eden bir **Rachel** vardı. Rachel yerine kimseyi koymayarak öldü.”

(r. 22603)

r. 22590, 22590, 22591, 22595

[=5]

RÂCÎ: Ar. ... ile münasebeti olan, ilgili, ait, dair:

“Dikkat ettim ki bu Türk muhabbeti ca'lî değil, fakat tamâmiyle Bulgaristan hududu haricindeki Türklere **râcî'dir**.”

r.+dır 3483

[=1]

RÂCÎ EFENDİ: Zağra müftüsü:

“Kitabı satın aldım. Bu kıraatin teessürü iliklerime kadar geçti, Zağra müftüsü **Râcî Efendi** doksan üçde, General Gorfco'nun Eski-Zağra'ya ilk defa nasıl girdiğini müslümanların çoluk çocuk, kadın, ihtiyar nasıl kesildiklerini, (...) naklediyordu.”

(r. 3039)

r. 3027, 3035

r.+nin 3049

r.+yi 3025

[=5]

RACINE: Jean Baptiste Racine. (1639, La Ferté-Milon, Fransa – 1699, Paris, Fransa) 17. yüzyıl Fransız edebiyatının önde gelen şairlerinden ve trajedi yazarlarından biri:

“**Racine**'in eserleri bir dereceye kadar XIV.

Louis devrine ait olsa bile, yine beşerîdir.”

(r.+in 31549)

r. 2380, 20903, 31492, 31537

r.+de 32404

r.+den 8827, 32947

r.+i 8559

r.+in 8560, 31535, 33155

r.+nin 31090

[=13]

RADDE: Ar. Derece, mertebe, kerte:

“Yunanistan debelene debelene bir sene sonra bu **raddeye** geldi.”

(r.+ye 14260)

“Şuûr.un ihtilâl.i tecennün **radde.sinde**”

(r.+sinde 39068)

r.+de 14406

r.+ye 13121

[=3]

RA'D-I TEKBÎR: Ar. Tekbir gürlemesi:

“**Ra'dutekbîr** kop-up git-melidir bankiezan”

r. 37589

[=1]

RADİKAL: Fr. Kökten:

“Hükümet fırkasının bittiği hatdan sonra sola doğru bir Fırkalar Kümesi... kaynaşiyor:

Demokrat, Narodnak, Rus-perest, **Radikal** daha bilmem kimler!”

r. 3254

[=1]

RA'DİYE: Bayan ismi:

“İsmi **Ra'diye** olan bir genç kıza alâkam vardı.”

r. 1210

[=1]

RA'D Ü BERK: Gök gürlemesi, gök gürültüsü ve şimşek:

“Nedim'in bir ruba isinde dediği gibi:

Zannetme **ra'd ü berktir** etti gulu

Top şenliğidir Hisar'ın ey sâkî bu”

r.+tir 6659

[=1]

RADYUM: Fr. 1. Bazı uranyum minerallerinde çok az oranda bulunan, kademeli atomik parçalanma sonunda kurşuna dönüşen, atom ağırlığı 226,05, atom numarası 88, sembolü Ra olan metal ve radyoaktif element:

“Gazın **'radyum'** fiyatına satıldığı o sıralarda, biçare halk denizde yüzen tekneleri avlamış”

(r. 7338)

2. **mec.** Radyum gibi sağlam:

“Ziya Bey'in **radyum** olan dimağı söndüğü gündün beri vatandaki ilimde karanlık vardır.”

r. 8766

[=2]

RAF: Fars. Dolap ve hücrelerin içini birkaç kısma ayıran, üzerlerine öteberi veya kitap koymaya mahsus yatay levhalardan her biri, aynı maksatla bir duvara veya köşeye yerleştirilen tahta vb. levha:

“Mübarek günlerin akşamları bir minderin köşesinden okunan Kur'ân'ın sesini işittiler, bir **raf** üzerinde duran Kitâbullah'ı indirdiler, küçücük elleriyle açtılar, gülyağı gibi bir ruh olan sarı sahifelerini kokladılar.”

r. 6976

[=1]

RAFLE: Tiyatro oyunu:

“**Rafle** mâruf hırsız oyunu Londra, Paris, Berlin, Viyana gibi şehirlerin kibar âlemlerinde bir kibar eğlencesi oldu.”

r. 22124

[=1]

RÂGİB EFENDİ: Üsküp eşrafından biri:

“**Râgib Efendi**, kâtipler arasında okumuşluğu ile mâruftu.”

(r. 1310)

r. 1309, 1329, 1337, 1375, 1391, 1322, 30768

r.+den 1352, 1303

r.+nin 1347, 1392, 1309, 1373

r.+ye 1334

[=15]

RAGNĪER: Fransız sanatçı:

“**Ragnier** İstanbul'un her köşesini böyle sevdikten sonra, bir Müslüman gibi beyaz minareler ve siyah serviler arasında defnedilmeyi arzu ettiğini söyler.”

r. 7660

[=1]

RAĞBET: Ar. 1. Alâka, meyil, teveccüh:

“Ben kendim, eski Paris'in bu zevali nasıl oldu gördüm. Son zamanlarında ecnebi **rağbeti** gündün güne fazla feyezanda idi, asıl Fransızlar müteneffirdiler.”

(r.+i 7861)

2. İtibar, kabul, hüsnükabul:

“Bir şâiri kendi muhîti içinde gören Avrupalı daha kolaylıkla tanır. Ömer Hayyâmın kazandığı **rağbette** bu çerçeve bahsi çok büyük bir tesir icra etti.”

(r.+te 28709)

r. 28584

r.+i 7855, 22524

[=5]

RAĞM: Ar. *(-in) **Rağmına**: -in zıddına:

“Ben de bu mısraları yazmıştım: Bu hayâtın elem ü derdini tâkey çekelim Âh gel bari Kalender'de biraz mey çekelim Hây ü hûy-î feleğin **rağmına** heyhey çekelim.”

r.+ına 1562

[=1]

RAĞMEN: Ar. Karşın:

“Selanik, çok daha medenî bir şehir olmasına **rağmen** hoşuma gitmiyordu.”

(r. 2063)

r. 2061, 2527, 3112, 3876, 4426, 4763, 4821, 4932, 5194, 6341, 7514, 8485, 8502, 8586, 8756, 8802, 8803, 9019, 9666, 10111, 10338, 10688, 12332, 12527, 13906, 14248, 15835, 15899, 16133, 16317, 17226, 17730, 17749, 18068, 18429, 18497, 18733, 18748, 18948, 19286, 19541, 19542, 20533, 20736, 21081, 21460, 21807, 21837, 22194, 22263, 23835, 23930, 24073, 25428, 25971, 26058, 26109, 28804, 28818, 29911, 30235, 30652, 30680, 31567, 32096, 33118, 33593, 33789, 34373, 34992, 35254

[=71]

RÂH: Fars. Yol:

“Evlîya Çelebi kendi zamanında bu mezarların durduğunu temin ederek diyor ki: ‘Hâlâ İslambol içre Saraçhane kurbünde ve Keskin Dede kurbünde ve Kariye ve Fethiye **râhları** üzerinde ve Şehzade Camii içre’ (...)”

(r. +ları 7247)

“Tâ perdeiesrâr.a kadar **râh** ol-amaz/ Bir tâbiye.dir bu kimse âgâh ol-amaz”

(r. 38442)

[=2]

RAHAT: Ar. 1. Üzüntüsüz ve sıkıntısız olma durumu, huzur:

“Millî ordunun ileri karakollarındaki nöbetçiler, Keşiş'den Uşak'a kadar, ufuklara **rahat** Türk gözleriyle bakıyorlar.”

(r. 14603)

“Mânevî **râhat.a** bir çerçeve yap-mış ki gör-en”

(r.+a 35927)

2. Kolay bir şekilde, zorlanmadan:

“İyi yüzerdi. Büyükada'nın Nizam Koyu'ndan açılır, **rahat** bir yüzüşle Heybeli'yi tutar dönerdi.”

(r. 9812)

3. Üzüntü, sıkıntı, ıztırâbı duymadan:

“Ailesiyle **rahat** yaşamaktan, gazetesini çıkarmaktan, kitap yazmaktan başka bir şey düşünmüyordu.”

(r. 10149)

4. Sıkıntı vermeyen, dinlendiren, yorgunluk ve tedirginlik vermeyen:

“Şem'i Mollalar onun tynetinde olanlar, onun hizmetini görenler, devirler geçtikçe ayakta kalırlar; dâimâ değilse bile ekseriyâ **rahat** döşeklerinde ölürler.”

(r. 33560)

5. ***Rahat etmek**: İçinde bulunduğu durum kendisine sıkıntı vermemek, o durumdan memnun olmak, rahatlık duymak:

“Kapı önünde, acı bir gülümseme ile elimi sıktı: ‘Bu akşam **rahat edelim**; yarın ben inmeyeceğim, sizi ararım... Biraz gezmeye çıkarız!’ dedi.”

(r.+edelim 9610)

6. ***Rahat yüzü görmek**: Sıkıntı içinde olmamak, huzûra kavuşmak:

“Habsburglar arasında yeni bir devlet hatt-ı fasıl olunca ve bize karşı muttasıl doğuşüp bizi yoran Macarlar o devletin etrafında toplanınca

Avrupa cihetinden külli bir mikyasta **rahat yüzü görürdük.**”

(r. 25245)

r. 643, 9805, 10142, 11390, 14592, 16952, 19118, 19313, 19638, 19866, 19905, 25231, 25975, 26371, 27814, 27815, 27819, 33549, 34189

r.+a 36571

r.+ça 36587, 38537

r.+edebilir 34192

r.+edeceğimizden 2915

r.+edemiyordu 34333

r.+etmezdi 55

r.+ı 5753

r.+ında 34091

r.+ını 34391

[=31]

RÂHÂT-İ CÂN: Ar.+Fars. Canın rahatı:

“Hoşbûy şerâb o **râhatîcan** nere.de”

r. 38255

[=1]

RÂHAT-İ RÛH: Ar. Ruhun rahatı:

“Sen mey nûş et ki **râhatîrûh.undur**”

r.+undur 38402

[=1]

RAHATLAN-: Rahatlamak. Sıkıntı, ızdırıp ve huzursuzluk veren bir durum ortadan kalkıp rahata kavuşmak, sükûnete ermek:

“(…)’Lala bu ciheti izah ettikten sonra

rahatlandım.’ (…)”

r.-dım 34707

[=1]

RAHATSIZ: 1. Tedirgin ve sıkıntılı olan, rahat olmayan, huzursuz:

“Hâsılı bu mübahase gibi birçok noktalardan da anlaşılıyordu ki Halide Edip sinirli idi. Benim hissettiğime göre muzafferiyeti müteakip arzu (ettiği) siyasî kudreti bulamamıştı. Bunun için rahatsızdı.”

(r.+dı 9184)

2. ***Rahatsız etmek:** Huzurunu kaçırmak, rahatını bozmak:

“Adnan Bey, Ada’ya geç geldiği için, evdekileri uyandırmamak ve **rahatsız etmemek** için, tepede kalmış ve uyumuş, sabahı beklemiş.”

(r.+etmemek 9112)

3. ***Rahatsız olmak:** Keyfi kaçmak, rahatı bozulmak:

“Uzlete iyi alışmamış insanlara göre Madrid sıkıntılı bir şehir olmakla mârufdur. Hakikatte de böyledir. Genç, kanı hareketli, eğlenceye düşkün, hareketi seven insanlar burada **rahatsız olabilirler.**”

(r.+olabilirler 19059)

r.+dı 9177, 34331

r.+dım 33592

r.+dır 28272, 28304

r.+ediyordu 13818

r.+olurdu 33718

[=9]

RAHATSIZLIK: Hastalık:

“**Rahatsızlıktan** yeni kalkmış gibi yorgun yürüyordu.”

(r.+tan 9521)

r. 33809, 33815

r.+ından 33817

[=4]

RÂHBER: Fars. Yol gösteren, kılavuz:

“Avâz-ı seyri vermede lâhuutdan haber;/Her kangı semte gitse Hudâ sanki **râhber!**”

r. 30966

[=1]

RÂH-I HİCAZ-I ŞEREF-RESÂN: Fars.+Ar. Şerefe ulaşanların Hicaz yolu:

“Te’sîs olun-du **râhıHicâzşerefresan**”

r. 39303

[=1]

RÂHİBÂNE: Ar.+Fars. Râhibe yakışır biçimde: “**Râhibâne** bir terbiyeden sonra JeanJacques’la muhâdderat şâiri, şüphesiz mecrâ-yı fitrîsine döndürüyor.”

r. 22773

[=1]

RÂHİB BREMOND: Şiir üzerine fikirleriyle Yahya Kemal’i ve sonraki şairleri etkilemiş bir filozof, din adamı, saf şiirin teorisyeni:

“Öz şiir terkinbine gelince, bu, Fransızcada elli seneden beri vardı: lâkin sonraları Paul Valery,

Râhib Bremond ve arkadaşlarının

mubâhaselerinde daha başka bir ufuk tecellî ettirdi.”

(r. 27658)

r.+la 27644

r.+un 27642

[=3]

RÂHİBE: Ar. Dünyayı terk edip manastıra çekilmiş Hristiyan kadın, kadın rahip:

“*Ve o gün râhibe koy-duk adını*”

r. 36941

[=1]

RAHİM: Ar. *mec.* Memelilerde yavrunun içinde olduğu ve doğuncaya kadar büyüyüp geliştiği ana karnındaki etten torba, döl yatağı:

“*Lâkin ucubelerin ömrü çok sürmez: Feleğin rahminden dokuz senede düşerler, sonra dokuz ayda, hattâ dokuz haftada mürt olur giderler.*”

r.+inden 15133

[=1]

RÂHİP: Ar. Dünyayı terk edip manastıra çekilmiş Hristiyan din adamı:

“*Padişah mükrimâne, bütün Bizans râhiplerini mutantan kalyonlara bindirdi, kalyonlar İtalya'ya doğru açıldılar.*”

(r.+lerini 6371)

r.+imisin 6290

r.+in 21614

r.+ler 6330, 6368, 23111

[=6]

RAHLE: Ar. Kitap okumak veya yazı yazmak üzere önüne oturlan, açılır kapanır alçak tahta masa:

“*İlk defa yeni usûl bir rahleye oturtuldum.*”

(r.+ye 593)

r. 6858, 18923

r.+ler 30438

r.+si 508

r.+sinin 508

[=6]

RAHMET: Ar. 1. Allah'ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi:

“*Bahşeyle-sün sükûn dilişeydâ.na der Kemâl/ Ervâh.ı rahmet.iyle sar-ıp perdepûş et-en*”

(r.+iyle 37514)

2. *teşmil.* Allah'ın merhameti ve lütuflarıyla tecelli ettiği gök katı:

“*Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzü.ne/ Tâ ki geç-sin ezeli rahmet.e rûh ordu.ları*”

(r.+e 35662)

3. **Allah'ın rahmetine kavuşmak:* Rahmet-i rahmana kavuşmak, Hakk'ın rahmetine kavuşmak, ölmek:

“*Kırk sene evvelki Türk âdetlerine göre henüz pek genç evlenmiş bir İstanbul kızı, yirmi altı*

yaşına doğru valide olduktan sonra teverrim etmiş, Allah'ın rahmetine kavuşmuş, hiçbir mersiye, hiçbir aşk hikâyesi, hiçbir fâciâ bu kadar sâde bir vak'ada tecellî etmemiştir.”

(r.+ine 31108)

4. **Rahmetle anmak (yâd etmek):* Ölen bir kimsenin arkasından iyilikle bahsetmek:

“*Türklerin rahmetle andığı komserimiz merhum Ali Ferruh Bey de mezarını dört kötü duvarla çevirmiş.*”

(r.+le 3412)

5. **Rahmet okumak:* (Bir kimseye merhamet etmesi ve bağışlaması için) Allah'a dua etmek, Allah rahmet eylesin demek:

“*Daha Abdülhamid devrinde, Genç Türklerin ileride Abdülhamîd'e rahmet okutacak derecede fena olacaklarını söyler dururdu.*”

(r. 25877)

r. 14825, 15871, 25862, 35923, 38013

r.+eylesin 33721

r.+i 22988, 37463

r.+inden 7658

r.+ine 7885, 31096

[=9]

RAHMÎ: Gani Efendi'nin oğlu:

“*Büyük oğlu Rahmi İstanbul'da Tıbbiye'de tahsilde idi.*”

(r. 496)

r. 3795, 501

[=3]

RAHMÎ BEY: İzmir Valisi:

“*Yepyeni bir şayia çıktı: İzmir Valisi Rahmi Bey İngiltere'nin muzaheretini te'mîn etmiş.*”

(r. 2822)

r. 2825, 2827

r.+in 11423, 19663

[=5]

RAHŞÂN: Fars. 1. Parlak:

“*Rahşân görün-ür her biri.nin ka'r.ından/ Nâdîde mücevherât gencîne.leri*”

(r. 38083)

2. **Rahşân olmak:* Parlamak:

“*Rahşân ol-ur deniz.de birer şî'ritâbdâr*”

(r. 39214)

r.+dırlar 38382

[=3]

RÂİF EFENDİ: Rumeli Hisarı eşrafından biri:

“**Râif Efendi** Rumeli Hisarının herkes tarafından çok sevilen ve çok sayılan mütekaaidlerinden biri idi.”

(r. 34046)

r. 34033, 34104, 34115, 34121, 34148, 34156, 34215, 34255, 34277, 34315, 34319, 34328, 34341, 34350, 34367, 34368, 34376, 34410, 34452, 34057

r.+nin 34062, 34069, 34128, 34161, 34165, 34171, 34176, 34196, 34213, 34262, 34274, 34306, 34329, 34331, 34344, 34358, 34361, 34380, 34394, 34416, 34422, 34431, 34457, 34460, 34477

r.+ye 34060, 34139, 34160, 34211, 34312, 34323, 34363

r.+yi 34046, 34111, 34124, 34194, 34265, 34336, 34392, 34413, 34465

[=62]

RÂIF NECDET BEY: Türk yazar:

“**Râif Necdet Beyin** son günlerde çıkan kitabını okurken eski bir Küçüksu hâtırasına daldım.”

(r.+in 30278)

r. 30297

r.+i 30303

r.+in 30269, 30283

[=5]

RAKAM: Ar. Sayıları gösteren işaretlerden her biri:

“1453'te Türklüğün hafızasında daima en mübarek bir **rakam** gibi duracak olan bu tarihte, ordu Edirne'den ve donanma Gelibolu'dan İstanbul üzerine yürüdüler.”

(r. 4794)

r.+da 6111, 6113

r.+ın 6620

r.+ını 29012, 29012

r.+ların 6114

[=7]

RAKI: Ar. Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki, aslan sütü:

“Bir kenarda **rakısını** içen köy papazını da oyuna kaldırmak isterlerdi.”

(r.+sını 642)

“Ne Zahle'nin üzümünden çekil-miş eski **rakı**”

(r. 36378)

r. 634, 911, 1276, 1664, 2039, 8647, 9163, 9570, 18692, 31704, 31715, 31730

r.+dan 645, 38774

r.+lar 1806

r.+sı 33410

r.+sını 600

[=19]

RAKISIZ: Rakı olmadan:

“İstanbul, Dârülbedâyi'i tesis ederse 'Bu mûsikî **rakısız** mezesiz gitmez.' diyenler beş on sene sonra, Gülhâne Bahçesi gibi bahçelerde, Garp şehirlerinde görüldüğü gibi, koltuklara gömülmüş, başları elleri içinde kalmış, yalnız mûsikînin hazzından sarhoş olarak eğlenebilirler.”

r. 31732

[=1]

RAKÎK: Ar. 1. İnce, nazik:

“Bu gençlere san'atın en dakik zevklerini tattıran, onları güzelliğın, şiirin, temaşanın en **rakîk** ânâtıyla istînâs ettiren dehâlerden biri Sarah Bernhardt'dı.”

(d. 22584)

2. Rikkatli, merhamet uyandıran, etkili:

“**Rakîk** bir nazar âsûde bir likâyızekâ”

(r. 39316)

[=2]

RAKİP/RAKİB: Ar. Aynı şeyi elde etmek isteyenlerden, aynı amaca varmak için uğraşanlardan her biri:

“Denilebilir ki karşı saftaki **rakibi** Hüseyin Cahit'i yendi.”

(r.+i 10053)

r. 2015, 3282, 10361, 22486

r.+i 6630, 10047, 12611, 15490, 17550, 34959

r.+inden 15492, 15494

r.+ine 17558

r.+inin 13409

r.+leri 5041, 13512, 13520, 13991, 14097

r.+lerinden 4885

r.+lerinin 14034, 14036, 16237, 16238

[=24]

RAKKA: Suriye'nin kuzeyinde Fırat Nehri yakınında yer alan bir şehir:

“Dâmad Mehmed Paşa'yı **Rakka'ya** göndermekten maksad, dâmad olması münâsebetiyle paşa etmek, diğer damadların sırasına sokmaktı.”

(r.+ya 34705)

r. 34686, 34686

r.+dan 34714

r.+nın 34692

r.+sı 6887

r.+ya 34690

[=7]

RAKKA BEĞLERBEĞLİĞİ: Rakka (Kuzey

Suriye’de tarihî bir şehir) Beylerbeyliği:

“O günlerde de **Rakka Beğlerbeyliği’ne** nasbına ferman çıktı.”

r.+ne 34695

[=1]

RAKKAS: Ar. 1. Raks eden erkek, köçek:

“Trimalcion... Şu yeni türeyen **rakkas**?!”

(r. 23333)

2. Saatlerin hareketini düzenleyen, zembereğin itmesiyle sağa sola sallanarak saatin çarklarını hareket ettiren, ucu ağırlıklı uzunca çubuk, sarkaç, pandül:

“Siz bu saat benim bu satırlarımı okurken *Hırka-i Saadet Dairesi’nde Kur’ân okunuyor! Tam dört yüz seneden beri de böyle fasılasız okunmuş günden beri bu düşünce bir saat **rakkası** gibi hafızamda sallantıyor.*”

(r.+ı 6893)

r. 23320

[=3]

RAKOFÇA: Makedonya’da, Yahya Kemal’in anneanesi Adile Hanım’a ailesinden kalan üç çiftlikten birinin bulunduğu, Sırbistan sınırındaki Zıbıfça’nın üstünde bir köy:

“On altı yaşımdan kırk iki yaşıma kadar **Rakofça’yı** görmedim ve dâima tahattür ettim.”

(r.+yı 654)

“Al-dım **Rakofça** kır.larının hür havâ.sını”

(r. 35725)

r. 625, 644, 658, 1213, 1822

r.+da 616, 617, 1214

r.+nın 668

r.+ya 669, 1207, 1822

[=14]

RAKS: Ar. 1. Genellikle mûsikî eşliğinde ayakta yapılan, çeşitli ahenkli hareketler dizisi, oyun, dans:

“Musikî, **raks** bütün an’anelerden sıyrılmış, bin bir ahenkle beliren birer Türk sanatı idiler.”

(r. 6399)

“Şimdi ye kadar düşünülme^{yen} raks^{lar} meselesi, şüphesiz yakında düşünülür, hâlâ sanattan sayılmayan millî **rakslarımızın** da *Dârülbendâyi’de bir mektebini görürüz.*”

(r.+lar 32003)

“Zil şal ve gül Bu bahçe.de **raks.in** bütün hız.ı”
(r.+ın 37042)

2. ***Raks etmek**: Âhenkli hareketler yaparak oynamak, dans etmek:

“Gerçi Sevilla’da çingene kadınlarının raks ettikleri musibet bir salaş yerine gittik, fakat tahayyül ettiğimiz şeyi bulamadık! Sevilla düzdedir, bunun için de cazibesizdir.”

(r.+ettikleri 18966)

r. 7852, 18948, 23355, 31765, 31847

r.+a 13712, 19063

r.+ederek 22753

r.+ederlerdi 21324

r.-ediyor 23012

r.+ediyorlar 7816

r.+ediyorlardı 7817

r.-etti 23324, 23362

r.+ı 18943, 18946, 18947, 18951, 19062

r.+ın 17075, 18943

r.+lar 636, 31992

r.+ları 7729, 29629, 31707, 31725, 31726

r.+larımızın 32004

r.+larımızdan 31811

[=37]

RAKSAN: 1. Raks eden, oynayan:

“Bu şiiirler, diyeceğim ki hattâ çok fazla mûsikiyle **raksandırlar.**”

(r.+dırlar 29420)

2. ***Raksân etmek**: Raksetmek, oynamak:

“Çal âlemiervâh.ı da **raksân et-elim çal**”

r. 39142

r.+dır 29415

[=3]

RAKSET-: Ahenkli hareketler yaparak

oynamak, dans etmek:

“Farzet ki Sabâ melike.mizdir/

Yalnız Borivaj.da **rakset-er o**”

r.-er 39054

[=1]

RAKS-I MÜKERRER: Tekrarlanan raks:

“Şevk şebtâbeseher **raksımükerrerr.le dön-er**”

r.+le 37646

[=1]

RAKSSIZ: Raks yapmaksızın:

“Câhid Bey.e raks.ı öğret-en kız/

Bir sâniye dur-muyor **rakssız**”

r. 39057

[=1]

RÂM: Fars. ***Râm etmek**: Boyun eğdirmek, itaat ettirmek, hükmü altına almak:

“Ne kadar dahî olursa olsun bir insan, bir plânla tabiatı kendine **râm** edemez.”

(r.+edemez 26738)

“Ey vuslat O aşık.ları efsûn.una **râm et**”

(r. 36783)

r. 16390

r.+edemiyor 26710

r.+ol 23158, 23167

r.+olayım 21584

r.+oldular 5297

r.+olmuş 3309

[=9]

RAMAK: Ar. ***Ramak kalmak**: Olmasına çok az bir şey kalmış olmak, az kalsın olacak durumda olmak:

“İstanbul kaç defa, kaç milletin hedefi olmuş, kaç hücumu uğramış, kaç defa kuşatılmış ve zaptına **ramak kalmıştı**.”

(r.+kalmıştı 5005)

r.+kaldı 24920

r.+kalması 4611

r.+kalmıştı 9660

[=4]

RAMAZAN: Ar. Arabî ayların şaban ve şevval arasında kalan ve devamı boyunca oruç tutulan dokuzuncu ayı:

“O semtlerdeki minareler görülmez, ezanlar işitilmez, **ramazan** ve kandil günleri hissedilmez.”

(r. 6969)

“Sessiz.diler fakat **Ramazan** mâneviyyet.i/ Bir tatlı intizâr.a çevir-miş sükûnet.i”

(r. 35934)

r. 689, 2921, 2923, 7910, 7916, 7932, 7943, 14125, 14156, 14160, 14168, 14199, 16908, 23907, 31694

r.+a 14155, 14201, 16892, 16937, 16938, 16948

r.+da 2921

r.+ı 7913, 7954, 14134, 14151, 14154, 14163, 14164, 14167, 14197

r.+ın 14198, 16879, 16881, 16884

r.+ından 677

r.+la 14067

r.+lar 545, 14161

r.+lara 14197

r.+larda 33389, 34517

r.+ları 499

r.+ların 6973

[=46]

RAMAZAN EFENDİ: Ataullah Efendi'nin kâhyası:

“Ataullah Efendi'nin kâhyâsı **Ramazan Efendi** çakır pençe bir herifmiş.”

(r. 33362)

r. 5693, 33351, 33378

r.+nin 33359

[=5]

RAMAZANLIK: Ramazanla ilgili, ramazana ait:

“Sabaha karşı Müslüman ve Hıristiyan, kapı kapı herkesi uyandıran davulundan başka **ramazanlık** bir şeyi olmayan bu semte, İslâm'ın nuru hafif bir ışık gi bi sinmişti.”

r. 7926

[=1]

RÂMET-: Boyun eğdirmek, itâat ettirmek, hükmü altına almak:

“Sultan SelîmiEvvel.i **râmet-meyüp** ecel/ Fethet-meliydi âlem.i şânıMuhammedi”

(r.-meyüp 37429)

“Bir kanlı gül ağız.ında ve mey kâse.si el.de/ Her yer.den o hem aynı güzellik.le görün-dü/ San-dım bu bit-en gün ben.i **râmet-tiği** gün.dü”

(r.-tiği 36820)

r.-ti 37242

[=3]

RÂMİZ EFENDİ: Alemdar Paşa'nın

yaverlerinden biri:

“Bâbîâli'de, **Râmiz Efendi'yi** görmüştüm.”

(r. 33517)

r. 33506, 33521

r.+nin 33510, 33517

r.+yi 33506

[=6]

RÂMÎ MEHMED PAŞA: (1654-1707).

Sadrazamlığa kadar yükselmiş bir devlet adamı

ve şair:

“**Râmî Mehmed Paşa.nun** Gazel Matla.ını Taştir”

r.+nın 37846

[=1]

RÂMİZ PAŞA: Râmiz Efendi:

“Birkaç gün sonra Râmiz Efendi Kaptan Paşalığa yükselmiş, **Râmiz Paşa** olmuştu.”

(r. 33533)

r. 23919, 25035, 33522

r.+nın 25004, 33528, 33537

[=7]

RÂMOL-: Boyun eğmek, itaat etmek, hükmü altına girmek, teslim olmak:

“Ât üzre geç-tiğin gör-icek leşkerîguzât/
Râmol-du şîr.ler gibi yâvuz nigâh.ına”

r.-du 37191

[=1]

RA'NÂ: Ar. İyi, güzel, hoş:

“(…) zîrâ Rusya'nın –zarurî olarak– bütün kuvvetiyle şarkî Rusya'ya yüklendiğini ve cenubunu bomboş bıraktığını, hâlbuki bizim hükümetin bu a'lâ ve **ra'nâ** vaziyeti idrâk edemediğini, hâlâ tereddütle günler geçirdiğini söylerken yanıp yakılıyordu.”

r. 2744

[=1]

RAPHAEL: Raffaello Sanzio da Urbino. (1483, Urbino, İtalya – 1520, Roma, İtalya) Rönesans dönemimin İtalyan ressamı ve mimarı:

“Süleyman-ı Kanunî, Mîmar Sinan'a, X. Leon, II. Jules (**Raphael**, Michel-Ange, Vinci, Tasso, Correggio, Saint-Nazaire, Cellini)lere XIV. Louis kendi devrinin dühâtına hazînelerini açmasalardı medeniyet şimdi daha fakir görünürdü.”

r. 22539

[=1]

RAPOR: Fr. İncelenmesi gereken bir husus hakkında o işi inceleyen kimse veya kurul tarafından hazırlanan, gözlem, düşünce ve tespitleri bildiren yazılı açıklama:

“Bu mütehasıslardan birinin **raporunda** İstanbul'da ancak yüz kırk abide olduğunu gördüm. Bence İstanbul'da beş yüz eser vardır.”

(r.+unda 8195)

r.+ları 8067

r.+unun 8068

[=3]

RAPORTÖRLÜK: Raportör olma durumu:

“Bu nevî ‘edebî **raportörlük**’tü, herhâlde bizde yeni bir çığırıldı.”

r.+tü 9353

[=1]

RARAFAU: Roman adı:

“Âziyâde intişâr ettiği zaman pek nazar-ı dikkate çarpmadı. Loti bir sene sonra ortaya "**Rarafau**: Loti'nin İzdivacı" unvâniyle ikinci bir roman atdı.”

r. 20957

[=1]

RASATHÂNE: Ar.+Fars. Gök cisimleri ve olaylarının ilmî şekilde gözlenmesi için gerekli âletlerle donatılmış yapı, gözlem ev:

“Anî bir harekette **rasathane** müdürü birçok insanla beraber kül altında kalmış.”

(r. 3101)

r.+lerine 3095

[=2]

RÂSÎH: Osmanlı Devleti'nin Mısır Valisi Rami Mehmed Paşa'nın mektupçusu:

“Nedim gibi bir şâiri, bir gazeliyle sermest edecek kadar güzel bir rûh sahibi olan bu **Râsih** kimdir? (...) Râsih, Mehmed-i Râbi'den Ahmed-i Sâlis'e kadar beş pâdişâh devrinde yaşamış, Mısır Valisi Rami Mehmed Paşa'nın mektupçusu imiş.”

(r. 28347)

r. 28334, 28339, 28343, 28344, 28348

r.+e 28337

r.+in 28326, 28328

[=9]

RÂSÎME: Ar. Tören, merasim:

“Moliere gibi bir dâhinin cenazesi **râsmeden** mahrum olarak gece kaldırıldı.”

(r.+den 22271)

r. 22438

r.+i+ihtiram.da 21049

[=3]

RASÎN: Ar. Sağlam, dayanıklı, metin, muhkem: “Çünkü milletlerin hüzâl devirlerinde mütefessih tabaka, **rasîn** tabakaya karşı cebbar bir adüvdür.”

(r. 21528)

r. 21516, 22053

[=2]

RÂST: Fars. Mûsikîmizde rast beşlisi ve rast dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelen, rast

(sol) perdesinde karar kılan en eski ve basit makamlardan biri:

“**Râst Mâhur ile Uşşâak Muhayyer.le dön-er**”
r. 37650

[=1]

RASTGELE: Bir seçim yapmadan, iyisini kötüsünü ayırmadan, gelişigüzel:

“*Talât, Enver ve Cemal tasnifi hiç şüphesiz **rastgele** bir tasnif değildi.*”

(r. 3574)

r. 19680

[=2]

RASTIKLI: Rastık sürülmüş olan (kaş):

“(…) **aklık sürünmüşler, kaşları rastıklı, dudakları kırmızı, gözleri sürmeli, (…)**”

r. 908

[=1]

RASTLA-: Tasarlamadığı hâlde karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf etmek:

“*Ertesi gün Babîâli' de Muallim Naci'ye **rastlamış**, Ekrem Bey'in yaptığı ağır muameleyi anlatmış.*”

(r.-miş 32817)

r.-dım 11153

r.-yordu 26957

[=3]

RASYONALİST: Fr. Rasyonalizmi benimsemiş kimse, akılcı:

“*Sonra birdenbire **değiştirdi, rasyonalist** ve Hristiyan oluverdi.*”

(r. 11093)

r. 10881

[=2]

RÂŞÂN: Fars. ***Râşân etmek**: Titretmek:

“*Ey ibtisâm.ı rûh.umu **ra'shân et-en** çocuk*”

r. 39233

[=1]

RA'ŞEDÂR: Fars. Titreyen:

“(…) ‘*Ancak diyâr-ı Türk'e gazûbâne bir nigâh/ Nasb eyliyor ki gökleri **etmekde ra'shedâr!***’ (…)”

(r. 30969)

“*Âzürde bir tahassüs ile **ra'shedâr** ol-ur*”

(r. 39253)

[=2]

RA'ŞEPERVER: Fars. Titreyerek beslemek:

“*Bir iltima'ışağafriz ile Nezîhî.nin/ Cebînisafvetişi'r.inde **ra'shepver** ol-ur*”

r. 39329

[=1]

RA'ŞE-VER: Fars. Titretici:

“*Rûh.umda **ra'shever** helecan.larla bir derin/ Hissîbehîc handegüzâr ol-du Kalp.imin*”

r. 39170

[=1]

RÂŞİD: Türk şair:

“*O da cetlerimiz İbni Kemal gibi, Hoca Sadeddin gibi, Peçevî gibi, Naîmâ gibi, **Râşid** gibi, Cevdet Paşa gibi, hâsılı bütün eski naşirler gibi yazının zemin ve zamanına göre, 'irsâl-i mesel' usûlüyle beyitler söylerdi.*”

(r. 9916)

r. 30818

[=2]

RÂŞİD EFENDİ: İstanbul'un Yusufpaşa semtinin eşrafından biri:

“*İki ihtiyar, Behlül Efendiyle **Râşid Efendi**, Yûsufpaşa semtinin ileri gelenlerindendi.*”

(r. 33636)

r. 22052, 33625, 33633, 33646, 33666, 34021

[=6]

RÂŞİT BEY: Osmanlı devlet adamı:

“***Râşit Bey** camilerimizin zeminine hasır seremediğimiz, minarelerine külâh geçiremediğimiz günlerde evkâfın başına geçti.*”

r. 18114

[=1]

RATÉ: Fr. Ürünsüz, eser üretmeyen:

“*Yine bir gün muarızlarından biri onu bir rate olmakla itham etmiş, bu it hamı bir mecmuada okuyan genç tilmîzi Camille Mauclair üstadının yanında, bu **raté** ithamından tehevürle ve ıztırapla bahsetmiş.*”

(r. 27350)

r. 27342, 27344, 27346, 27352

r.+leriz 27349

r.+yiz 27348

[=6]

RATÎB: Ar. Nemli:

“*Bâzan güneşli bâzı **ratîb** sisli bir hevâ*”

r. 39245

[=1]

RATİCHKY: Alman eğitimci:

“***Ratichky'nin** Alman milletine hocalıkta ettiği hizmeti, Murad Bey Osmanlı hürriyetine etti.*”

r.+nin 21971

[=1]

RAUF BEY: Denizcilik bakanı:

“Nihayet Talât Paşa isti'fâ etti, İzzet Paşa Kabinesi iktidara geçti; **Rauf Bey** Bahriye Nâzırı oldu.”

(r. 2850)

r. 2866, 11485

[=3]

RAUF PAŞA: Mısır delegesi:

“İlk gençliğine dâir menkıbeleri, Hâriciye'de, Tercüme Odası'nda arkadaşı olan eski Mısır Komiseri'miz **Rauf Paşa'dan** dinlemiştim.”

r.+dan 32620

[=1]

RÂVÎ: Ar. Rivayet eden, anlatan, nakleden kimse:

“Ziya Bey'in henüz ne nesir ve ne de nazım, hiçbir yazısını görmemişim; lâkin bir **râvi** ağzından işittiğim ilk fikirleri bana bir havarı olduğu hissini verdi.”

r. 8556

[=1]

RAVZA: Ar. 1. Çayır çimeni, ağacı, suyu bol yer, bahçe:

“Kocasını, huzûz-ı fikriyesinin **ravzasına** kapayarak bahtiyar etmek için her şeyi yapıyor.”

(r.+sına 22325)

“Füsûnnevî ile gör-mez bu âteş.in **ravza/** İç.inde dalgalan-an reng ü bû oyun.larını”

(r. 37121)

2. ***Ravza-i Mutahhara**: Hz. Muhammed'in Medine'deki kabri:

“Kendi evi **Ravza-i Mutahhara** olduktan sonra Kostantaniyye'de bir burcun yanında garip bir şehit olarak vücudunu bırakan Hâlid, Yeniçerinin Rumeli ve Anadolu ocaklarının gözlerinde tütiyordu.”

(r.+i+mutahhara 7127)

[=3]

RAY: İng. Tren, tramvay gibi taşıtların üzerinde gittiği, bu iş için yapılmış uygun kesitli demirden çubuk şeklinde yol:

“Aynı **ray.larda** tiren.ler geç-iyor”

r.+larda 36922

[=1]

RÂYÂT: Ar. Sancaklar, bayraklar:

“**Râyât.ı** gölge.sinde fedâyıhayât et-en”

(r.+ı 37299)

r.+ının 37177

[=2]

RÂYEGÂN: Fars. Bol, mebzul:

“Ol-du ulûvihimmetiâli.si **râyegân**”

r. 39302

[=1]

RÂYET: Ar. Sancak, bayrak:

“Bir akîde-i siyâsiyye olarak, Müslüman kelimesi de yine başka bir cumhurun **râyeti** oldu.”

(r.+i 21739)

“Her cenk.ten getir-diği bin.lerce **râyete**”

(r.+e 37302)

r.+e 27950

r.+i 30567

r.+im 12728

[=5]

RÂYİHA: Ar. Koku, güzel koku:

“(…) bu baharda İsmet ve Re'fet'le İnönü'nden Dumlupınar'a koşan genç zabıtlar ve genç köylüler, Anadolu'yu ulvî ruhlarının, mukaddes kanlarının **rayihalarıyla** doldurdular.”

(r.+larıyla 17531)

“İste-mem artık ışık **râyihâ** renk âlem.ini”

(r. 36870)

r. 7006, 7849, 36569, 36900, 37008

r.+lar 21823, 30667

r.+larını 10512

r.+sı 1807, 2558, 6810, 30881, 30899

r.+sıyla 36755

[=16]

RÂYİHALI: Güzel kokulu, râyihadar:

“O kaplıca ki iki yüz sene evvel, kadınlar kısmında bir gün geçiren güzel Lady Montagu, içinde yıkanan Türk kadınlarının güzelliğini, **rayihali**, şerbetli, anberli, teşrifatlı hamam âlemlerini anlatmakla bitiremiyor.”

(r. 3195)

r. 6828

[=2]

RÂZİ: Ar. 1. Kabul eden, olana boyun eğip rıza gösteren:

“Ben de artık fecî' mukadderatına **razı** bir insan gibi güvertede bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladım.”

(r. 1761)

2. ***Râzı olmak**: Kabul etmek:

“O zâtı dinledikten sonra asıl fikrimi

söylemekten korktum, lâkin gözlerimi semâya

kaldırdım ve içimden şu duayı ettim. “Yârabbî bu harbin son harbimiz olmamasına biz **razı oluruz**. Sen bu faciada bize kıyma! Bizim vücûdumuzu şu yeryüzünden kaldırma! Biz senin için eskiden de olduğu gibi, ikide birde böyle dâima harbederiz!”

(r.-uruz 2933)

r. 8570, 8603, 10489, 12556, 13590, 13946, 15856, 15971, 17580, 18590, 18669, 19138

r.+olamıyorsunuz 9495

r.+olarak 27128

r.+olduk 12547

r.+oldular 150, 13588

r.+oldum 23187

r.+olmadı 12551

r.+olmadığım 11338

r.+olmak 20106

r.+olmuş 10797

r.+sınız 9494

[=25]

RÂZ-I AŞK: Fars.+Ar. Gizli aşk:

“Bin türlü **râziâşk** ile pür.dür derûnisâz”

r. 37684

[=1]

REALİTE: Fr. Gerçek, gerçeklik, şe’niyet:

“Yazmasını, **realiteleri** hayâle nakşetmesini hiçbir zaman bilmedik.”

(r.+leri 19427)

r.+den 18847

r.+sini 25171

r.+ye 25170

[=4]

REÂYÂ: Ar. Bir hükümdarın yönetimi altında bulunan ve vergi veren halk:

“Lâkin asıl Romalılar, yâni hiçbir ecnebi te’sîri altında kalmamış olanlar, Yunanlılara zerre kadar itibâr etmezler, onları **reâyâ** sürüsü hâlinde görürlerdi.”

(r. 19547)

r. 13149, 19534

r.+mız 1219

[=3]

REBAB: Fars. Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan saz:

“Bu akideyi yapan havari ve etrafına toplananlar, kısarak sütü içiyor, bir telli bir **rebab** çalıyor, oynuyorlarmış.”

(r. 23361)

r. 8018, 23348, 23360

r.+ı 23384

r.+ın 23355

r.+ını 23371

[=6]

REBÂBÎ: Fars. XIX. yüzyılda bir ara “lirik” karşılığı kullanılmıştır:

“Lirik şiire de gınâî şiir yahut da **rebâbî** şiir dediler; daha müverrihçe düşünenlerse: saz şiiri ifadesiyle anlatmağa kalkıştılar.”

(r. 27927)

r. 30542, 32013

[=3]

REBÂBİYYET: Fars. Lirizm:

“Lirizm, daha dürüst bir Fransız telâffuzuyla lyrisme kelimesini bâzı âlimlerimiz gınâiyyet bâzı âlimlerimiz **rebâbiyyet** kelimeleriyle tercüme ettiler.”

r. 27926

[=1]

RECÂ: Ar. ***Ricâ etmek**: Bir şeyin yapılmasını istemek, dilemek:

“(…) Zira derûn-i kal’ada mecâzîbden Yâ Vedûd Sultan nâm bir budala var idi derûn-i kafadan fetih olmasın deyu Cenâb-ı Bârî’den **recâ edip** du’âsı hayyiz-i kabulde vâki’ olup günden güne kal’anın fethi müşted olup (...)”

r.+edip 7226

[=1]

RECÂÎ BEY: Sicil müdürü:

“Sicil müdürü **Recâî Bey** bambaşka bir vâdide konuştu.”

(r. 35132)

r. 35081

[=2]

RECÂİZÂDE: Recâizâde Mahmud Ekrem:

“Yunan muharebesi sıralarında Mehmed Emin Bey Türkçe Şiirler’ini çıkardı, **Recâizâde**, Hâmid, Sezai bu mecmûaya alkışlı takrizler yazdılar.”

(r. 29245)

r.+den 27462

r.+nin 3025, 27905, 29231

[=5]

RECÂİZÂDE EKREM: Recâizâde Mahmud Ekrem. (d. 1 Mart 1847, İstanbul – ö. 31 Ocak 1914), Şair ve yazar:

“**Recâizâde Ekrem** şiiri ve nesriyle zayıftır.”
(r. 17258)

“**Recâizâde Ekrem.in** Mısra.ını Tazmîn”
(r.+in 37929)

r.+in 17251, 29240

r.+le 27903

[=5]

RECÂİZÂDE EKREM BEY: Recâizâde Mahmud Ekrem:

“**Recâizâde Ekrem Bey'in** Üç Zenzeme'sini de okuyorsam da yine meylim Muallim Naci'ye idi.”
(r.+in 2014)

r.+i 2093, 29685, 32796

r.+in 27451

[=5]

RECEP: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“(…) Husrev Sami, Ken'an, Ömer Naci, **Receb**, Ressam Galib, (...) az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

(r. 3802)

r. 10933

[=2]

RECEP BEY: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“Nihayet 1907'de Selânik'den Ömer Nâcî, Husrev (Sami), **Recep Bey** geldiler.”

r. 20249

[=1]

RECİNS PARK: Londra'da bir park:

“1906 Temmuz'unda Londra'ya gittim; **Recins Park'a** (Regent's Park) yakın bir sokakta, bir İngiliz ailesi yanında iki buçuk ay pansiyoner kaldım.”

r.+a 2147

[=1]

RECM: Ar. ***Recmetmek**: Taşa tutarak öldürmek:

“Sekiz yüz sene zarfında ilmi yalnız fetva hâlinde bellemiş olan halkımıza böyle **recmedilmesine** fetva vermiş bir adam hakkındaki neşriyat maşallah bir eldiven gibi geliyor.”

r.+edilmesine 26788

[=1]

RECÛLİYET: Ar. Cesaretlilik:

“Bourget'den evvel irâd-ı nutuk eden Boutroux insanlar gibi milletlerin de her an, iki muhtelif

yoldan birini ihtiyara mecbur olduklarını, bunlardan birinin rehavet, istirahat ve zevk u sefa yolu; diğerinin **recûliyet**, zahmetli bir sa'y ve fedâkârlık yolu olduğunu söylemişti.”

r. 22381

[=1]

RECÛL: Ar. ***Recül-i devlet**: mec. Devletin işinde ehli olan kimse, bilgi ve ihtisas sâhibi, erbab:

“Eski tip bir **recül-i devlet** olmakla beraber iyi Fransızca görüşürdü.”

r.+i+devlet 1504

[=1]

REÇETE: İtal. **teşmil**. Çözüm yolu, çare:

“Millî şiir unvanını alan ve iflâs eden şiirin iflâsının sebebi ise Ziya Gökalp'ın şiirimizden olmaması idi; şiirimizi elinde bir âlim **reçetesi** olarak ıslah etmesiydi.”

(r.+si 8841)

r.+nin 8817

[=2]

RED: Ar. Kabul etmeme, geri çevirme, geri döndürme:

“Bil'âhire Ankara'da çok dost olduğumuz bu Osmanlı ihtiyarın o günkü **red** muamelesi, hayâtının en mühim dönüm yeri imiş, fakat o zaman tabî fark etmedim. Çünkü beni mektebe kabul etseydi, Avrupa'ya gitmiş olamazdım.”

(r. 1523)

r. 3332

[=2]

REDDEDİL-: Kabul edilmemek, geri çevrilmek:

“Bu teklif bazı Haçlı prensler tarafından kabul edilmiş, bazı hoyrat prensler tarafından da **reddedilmişti**.”

(r.-mişti 5074)

r.-di 21682

[=2]

REDDET-: Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek:

“Şiirin târîfi bir felsefe bahsi olduğuna göre ortaya atılan müddeâları kabul veyahut **reddetmek** mümkündür.”

(r.-mek 28128)

r.-emezler 35388

r.-en 10078, 29291

r.-erdi 9422

r.-iyor 29292

r.-iyordu 30174
r.-iyorlardı 17754
r.-medi 30180
r.-miş 3999, 14021
r.-ti 15521
r.-tiğini 10029
[=13]

REDDOLUN:- Kabul edilmemek, geri çevrilmek:

“Fakat Meşrutiyet ten önce, Paris'de Ulûm-ı Siyâsiye Mektebi'nde tahsil gören bu genç, millî Türk fikrinin sarahatle taraftarı olduğu için o zaman Paris'de çalışan Ahmed Rızâ Bey zümresi tarafından şiddetle **reddolunmuş** 1908'de memlekete dönmek zaruretinde kalmıştı.”

(r.-unmuş 4243)

r.-an 22650

[=2]

REDİF: Ar. 1. Kafiye den sonra her mısraın sonunda tekrar edilen ek, kelime veya kelimeler:

“Arab'ın şiirinde **redif** usludur, fakat Acem'le Türk'ün şiirinde azgındır, taşkındır, coşkundur.”

(r. 20671)

“Böyle beş beyit.i bu gûyende **redif** üzere Kemâl”

(r. 37664)

2. Osmanlı Devleti'nde ihtiyat askeri:

“Yirmi dört sene evvel ilk çıktığı zaman vatanın bütün sokaklarında, Tesalya'ya doğru **redif** taşıyan Anadolu ve Rumeli trenlerinde yalnız bu türkü işitiliyordu:

‘Eğil dağlar eğil üstünden aşam
Yeni talim çıkmış varam alışam!’

harbin redifleri bu türküyü geçtikleri bütün şehirlere bıraktılar.”

(r. 14978)

r. 20658, 20663, 20663, 29750, 29752,
29761, 29762, 29766, 29767

r.+e 20660, 20675, 29764, 29780, 29815

r.+i 20662, 29765

r.+in 29789

r.+leri 14972, 27705

r.+lerini 29269

r.+leriyle 28323

r.+lerle 29814

r.+ten 20661, 29754, 29765

r.+tir 29747

[=28]

REDİFE HANIM: Yahya Kemal'in Üsküp'te iken şiir yazmaya başlamasına sebep olan kadın:
“Şiire bir aşkla başladım. Üsküp'de, yerli mahalleler ortasında, Türkkârî eski bir konakta oturur, bey hanedanlarından birinin kızı, kumral ve endamlı, cazibesi ve güzelliği mâruf, bir **Redife Hanım** vardı. Bu genç kız, çocukluğumda, fasılalı olarak, üç defa hayâlimi işgal etti.”

(r. 1926)

r. 2058

r.+ı 1945, 1972, 1983

r.+ın 1993

r.+la 1978

[=7]

REDİFLİ: Redifi olan:

“Nâbi'den nâdir **redifli** bir gazeli tekrar ediyor diye Nedim'i nazîre söylüyor farzetmek mümkündür.”

(r. 27714)

r. 27706

[=2]

REDİFSİZ: Redifi olmayan:

“Fârisî şiir tıpkı Almanca, İngilizce, Fransızca şiir gibi tabîaten **redifsiz** olmalıydı.”

r. 29761

[=1]

REDİNGOT: Fr. Bele oturan, arkası yırtmaçlı, etekleri bol ve uzun, çift sıra düğmeli resmî erkek ceketi:

“Yalnız eski zihniyete **redingot**, eski idareye yeni şekil değil, eski mefhumlara Avrupa'nın son inkılâp asrındaki yeni kelimelerini giydirdik.”

(r. 11815)

r. 11808

r.+larıyla 11076

r.+onun 25564

[=4]

REDİNGOTLU: Redingot giymiş olan:

“O muşlardan **redingotlu**, asker üniformalı birçok paşalar çıktılar.”

r. 12077

[=1]

REF: Ar. Ortadan kaldırma, hükümsüz kılma, feshetme, lağvetme:

“Sadrazam Halil Paşa'yla birçok ulema bu muhasaranın **refine** taraftardılar.”

(r.+ine 7146)

r.+ine 7140, 7142

r.+ini 7157, 23626

[=4]

REFÂH: Ar. Varlık ve bolluk içinde rahat ve kolay yaşama, geçim rahatlığı ve bolluğu:

“Zîrîhimâye.sinde **refâh** eyle-mekdeyiz”

r. 39287

[=1]

REFÂKAT: Ar. 1. Birinin beraberinde olma, arkadaşlık, yoldaşlık:

“Yalnız benim böyle bir ay zarfında zât-ı müşfikânelerine **refakatim** Temmuz'da kabil olabilir.”

(r.+im 19958)

“Seyfi.ye **Refâkat**”

(r. 37767)

2. ***Refâkat etmek**: Arkadaşlık etmek, beraber olmak:

“Sefarethaneye varır varmaz Suad Bey'le biraz görüştükten sonra hemen Capito'le'u görmek üzere çıkış müsâadesini istedim. Yanıma **refakat etmek** üzere İkinci Kâtip Refet Bey'i verdi.”

(r.+etmek 19238)

3. ***Refâkatine verilmek**: Arkadaşlık, yoldaşlık yapmak üzere birinin/birilerinin yanında gönderilmek:

“Nihayet bir Nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşda olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir Arap halayık, bir de **refakatimize verilen** Ali Zaîm, Üsküb'den ayrıldık.”

(r.+imize 94)

r. 19941

r.+ına 26021

r.+ıyla 6099

r.+ime 668

r.+inde 26081

r.+ti 10641

[=10]

REFEDİL-: Kaldırılmak, hükümsüz kılınmak:

“Fâti'h'in daha çocukluğunda iken maiyetinde bulunuyordu; ilk cülusunda onunla beraber Edirne'ye gelmiş, hal'inde ayrılmış, vezareti **refedilmiş.**”

r.-miş 6237

[=1]

RE'FET: 1. Re'fet Paşa:

“Kâzım Karabekir'le Kars'a yürüyen genç zabıtlar ve genç köylüler, bu baharda İsmet ve **Re'fet'le** İnönü'nden Dumlupınar'a koşan genç zabıtlar ve genç köylüler, (...)”

(r.+le 17529)

2. Yahya Kemal'in bir dostunun oğlu:

“Küçük Kardeş.im **Re'fet** İçin”

(r. 39229)

[=1]

REF'ET-: Yüceltmek:

“**Ref'et-ti** ermegaan.ını dergâhıvahdet.e”

r.-ti 37298

[=1]

RE'FET BEY: Konsolosluk kâtibi:

“Yanıma refakat etmek üzere İkinci Kâtip **Re'fet Bey'i** verdi.”

r.+i 19236

[=1]

REFİK: Ar. 1. Arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş:

“Mükâlememiz ilerlemişti ki sedir **refikim** beni kemâl-i nezâketle bir çaya davet etti ve kartını uzattı.”

(r.+im 6560)

“Tevfik **refik** ol-mayıcak her şey boş”

(r. 38199)

2. Yamak, muavin:

“Ondan yüz sene sonra, Ahmed-i Sâlis'in veziri İbrahim Paşa'nın da bu meyli var, o da Münecimbaşı Târihi'ni, tercüme edilmek için, Nedim'e ve tercüme işinde çalışacak olan **refiklerine** teslim ederken, sâde Türkçeyi gözetmelerini hatırlatur.”

(r.+lerine 29053)

3. ***Refik-i şebâb**: Genç arkadaşlar:

“Umarız ki kari'lerimiz bu satırları lâyık olduğu en'âm-ı takdire mazhar kılarak o **refik-i şebâbımızı** böyle mes'ûd iştigallere ister istemez sevk ederler.”

(r.+i+şebab.ımız 21017)

r. 9215, 9253, 23452

r.+i 14893, 21803, 30648

r.+imiz 19150

r.+imizden 15038

r.+imize 14357

r.+imizin 14300

r.+ler 8966

r.+lerimizde 14585

r.+lerimizden 19094

r.+lerinden 13118

r.+lerine 4260, 29043

r.+leriyle 14894

[=20]

REFÎKA: Ar. (Bir erkeğe göre) Karı, zevce:

“M. Sato'yla ve **refikasıyle** korıda olan bir pazar günü beraber yemek yemiştik.”

(r.+siyle 19102)

r.+larımdan 21681

[=2]

REFÎKA EDHEM HANIM EFENDİ: İstanbul dârü'l-eytamları sorumlusu Salâhaddin Bey'in eşi:

“Ona ve onu takip eden Kıbrıslı kerimesi **Refika Edhem Hanımefendi** gibi kadınlarımıza ve erkeklerimiz dârü'l-eytamların bugünkü varlığını medyunuz.”

r. 13087

[=1]

REFÎKALIK: Hayat arkadaşlığı:

“Garb mekteplerinden mezûnen vatana dönen gençlerin bâzan kollarında hayat **refikalığından** zevceliğe girmiş solgun bir mahlûk, bâzan parmaklarında altın bir halka, bâzan da cüzdanlarında pembe muaşaka mektuplarıyla döndüklerini görüyoruz.”

r.+ından 21550

[=1]

REFİK BEY: Ahmed Refik Bey:

“Herhâlde münekkid girinti çıkıntı içinde birçok mütââattan sonra yine en büyük meziyeti **Refik Bey'e** bahşediyor.”

r.+e 21925

[=1]

REFİK HALİT: Refik Halit Karay:

“Halide Edip Hanım bu sefer Suriye'deki havariliğin tam zıddı olarak, Robert College'de, Amerikalı muhibbelerinden birinin bıraktığı çok konforlu bir köşke yerleşti ve Robert College'le uğraşmaya girişti. Orada **Refik Halit'le** dost oldu.”

(r.+le 9135)

r. 2565, 9215, 9222, 9232, 9239, 9241, 9255, 9267, 9273, 9281, 9298, 9305, 9328, 10317, 18680, 27485

r.+i 9245, 10324

r.+in 9219, 9284, 9294, 18683, 10328

r.+le 2568, 9242, 9276

[=27]

REFİK İSMAIL: Devlet adamı:

“Cağaloğlu'nun, sabık Divân-ı Muhasebat yanından arkaya giden –ismini unuttuğum– bir sokağında, şöyle böyle bir binanın ilk katında, **Refik İsmail'in** becerikliliği sayesinde birkaç gün zarfında tefriş edilmiş bir salonda tıka basa, İstanbul'un bütün mütareke çehreleri mevcuttu.”

r.+in 18823

[=1]

REFİK NEVZAD: Paris'teki Genç Türkler'den biri:

“(...) **Refik Nevzad**, Halil, kardeşi Murad, Halil Mentеше, (...) az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

r. 3803

[=1]

REFREF-İ BÂRİD: Ar. Sıcak döşek kır:

“Bir **refrefbârid** ile ağsân.ı titret-ir/ Meylîhazâret eyle-yen ölgün vüreyka.lar”

r. 39251

[=1]

REFREF-İ ZÂHİR-İ ŞEB-HÎZ: Ar.+Fars. Gece kalkan görünür binek [Refref: Mîraç'ta Hz. Muhammed'in üzerine bindiği, O'nu Allah'ın huzuruna götürülen binek]:

“Hep tabîat gök.e aç-mış şebhâl/ Oh Yüksek.lere bak Mezhereînûrânûr/ **Refrefzâhîrîşebhîz.iyle**”

r.+iyle 39133

[=1]

REFTÂR: Fars. Gidiş, yürüyüş:

“Güzellikleri, incelikleri, zariflikleri, **refâturları**, Türkçe söylerken şiveleri, terbiyeleri, hâsılı birçok meziyetleri her yerde hayramı ile yâd ediliyordu.”

r.+ları 21139

[=1]

REFTÂR U GÜFTÂR: Fars. Yürüyüş ve söz:

“Küçük bir çocuğa edîb bir tavırdan ziyâde afacan kakkahalar, bir gence pîrâne hutbelerden ziyâde munis musahabeler, ak saçlılara da ağır **refâtâr u güftâr** yakışıyor.”

r. 21900

[=1]

REFTE: Fars. ***Refte refte**: Gitgide, gide gide, azar azar, yavaş yavaş:

“Dünyâ.yı **refte refte** sar-an bir ziyâ iç-er”

r. 37622, 37622

[=2]

REGENTS PARK: Londra'da bir park:
"1906 Temmuz'unda Londra'ya gittim; Recins Park'a (**Regent's Park**) yakın bir sokakta, bir İngiliz ailesi yanında iki buçuk ay pansiyoner kaldım."

r. 2148

[=1]

REHÂ: Fars. Kurtulma, kurtuluş:
"Yok.tur **rehâ** Kemâl.e de her ehlihâl.e de"

r. 37502, 37780

[=2]

REHÂKÂR: Fars. Kurtarıcı:
"Bir halk çocuğu gibi saf, ümmî, kasabada olan bu kuvvet sahibini irticaın rezil ve feci' hikâyeleri ile teceddüdün **rehâkâr** iyiliklerine dâir fikirlerle vaziyetten haberdâr ederler."

r. 23845

[=1]

REHÂLI: Bir yerleşim yeri:
"Ziya Paşa ne diyordu?
'İstanbul iken makarr-ı irfan
Yaptı iki taşralı bu hâli
Vanlı birisi biri **Rehâli**' (...)"
(r. 29112)

r. 29104

[=2]

REHÂVET: Ar. Gevşeklik, kendini koyuverme, ağırılık, tembellik:
"Bu şehirden hayâlimde kalan manzara, çok sıcak bir günde azamî **rehavet** içinde bayılmış bir şehrin hâlidir."
(r. 1818)

r. 10261, 21289, 22366, 25297, 30819, 35315

r.+inden 26359

r.+ine 26370

r.+le 17176

[=10]

REHBER: Fars. 1. **mec.** Bir kimseye, bir topluma takip edeceği fikrî yolda veya hareket tarzında önder olan kimse/kimseler:
"Şimdi şöhretin ve şânın şa'ş'a'sına garkolan Picasso ve Matisse'leri ve artık birer **rehber** telâkkî edilen Apollinaire gibi yaşça büyüklerimizi o çabalayış senelerinde sîmâlarıyla gördüm."
(r. 2948)

"**Rehber** İmâmıAzam.ı bil-miş aşâir.in"

(r. 37244)

2. Turist ve ziyaretçilere refakat eden, onlara gittikleri yerler hakkında bilgi vermeyi meslek edinmiş olan kimse:

"Bir odadan bir odaya geçerek, konuşa konuşa gezerken, **rehberim** Lütfi Bey dedi ki: 'Hemen her gün bir iki saatimi bu harem odalarında geçiriyorum. Lâkin yalnız kalamıyorum. Yanıma Enderun ağalarından birini alıyorum. Çünkü evham sarıyor.' (...)"

(r.+im 6854)

3. Bir konu hakkında gerekli bilgilerin toplandığı kılavuz kitap:

"İstanbul henüz tetkikle kıymetlenmiş bir şehir değildir. Bizim elimizde İstanbul'un bilinmesi için en kabadayı eserlerden birisi Mambury'nin **rehberidir**."

(r.+idir 8209)

r. 2947, 6943, 7696, 13631, 13644, 14210, 15031, 15042, 15778, 16274, 23531, 24648, 25215, 33205

r.+di 15140

r.+dir 7697, 19112

r.+i 7703, 13806, 13814, 14248

r.+idir 8202, 12964, 13037

r.+im 6847, 6860, 6867

r.+ime 6947

r.+iyim 13820

r.+ler 27441, 27525

r.+lerden 27246

r.+lerdi 27477

r.+lere 7644, 7694

r.+leri 7451

r.+lerimizin 19380

r.+lerin 4367, 27504

r.+lerine 12819

r.+lerinin 7690

r.+lerle 32451

[=43]

REHBERLİK: 1. Önderlik:

"Şarkta sulhun muvazenesine Yunanistan'ın medeniyet **rehberliğinden** daha çok yaramaz mı?"

"(r.+inden 15109)

2. ***Rehberlik etmek**: Rehber olmak, yol göstermek, kılavuzluk etmek:

“Demek istiyorum ki benî-beşer arasında ister şiire ister başka bir şeye **rehberlik etmek** ancak o şeyin cinsinden olmağa mütevakıftır.”
(r.+etmek 27547)

r. 32452

[=3]

REH-GÜM-KÜNÂN: Fars. ***Reh-güm-künân**:

Yolunu kaybeden:

“Halbuki Nef”i nin:

‘Ávâz-ı ra’d ü sâika **reh-güm-künân** olur’

yahut Fikret’in:

‘Darb-ı şeşperle çıkan ka’ka’a miğferlerden’
mısraları kuru bir vezin ve kelime gürlemesidir.”

r. 29441

[=1]

REHÎNE: Ar. Düşman tarafın sözünden dönmemesi veya bir kötülük yapmaması için onlardan elde tutsak olarak bulundurulan:

“Bu vilâyetlerden biri Edirne’dir ki, tekrar Türklere iade edilse coğrafi vaziyeti itibariyle daima Boğazları taht-ı murakabelerinde bulunduracak olan büyük devletlerin elinde bir **rehine** makamındadır.”

r. 15708

[=1]

REH-İ SEVÂB: Fars.+Ar. Sevâb yolu:

“Bul-duk **rehîsevâb.ı** hatâ bil-meyiz ne.dir”

r.+ı 38876

[=1]

REH-NÜMÂ: Fars. Yol gösteren kimse,

kılavuz:

“İdrîs asâlet.inde gerek **rehnümâ.ları**”

r.+ları 37245

[=1]

REHNÜMÂ-YI İNÂN: Fars.+Ar. Yol gösteren

idare:

“Tebrîz.e **rehnümây-ı inân** ol-du tuğ.lar”

r. 37228

[=1]

REHYÂB-I MİLK-İ NÜŞ-İ REVÂN: Fars.+Ar.

İran Sasani Hükümdarı olan Nüşîrevân’ın ülkesine ulaşan:

“**RehyâbmilkiNüşîrevân** ol-du tuğ.lar”

r. 37207

[=1]

REİS: Ar. 1. Baş:

“Humbaracı-zâde Yaşar Bey, büyük annemin halası oğluydu, Üsküb’ün en eski hanedanlarından birinin **reisiydi**.”

(r.+iydi 1413)

2. Başkan:

“Londra’ya ümitlerle gittikti. O günkü konferansın **reisi** murahhaslarımıza: Edirne ve İzmir’de nüfus ekseriyetine göre tahkik komisyonlarının vereceği hükmü baştan kabul edip etmeyeceğimizi sordu.”

(r.+i 12530)

3. ***Reis-i cumhur**: Cumhurbaşkanı, cumhur reisi:

“İşte bu eserin ihtifaline o gün şitâb eden Fransızların içinde, en başta **reis-i cumhur**, etrafında başvekil, diğer nazırlar, bütün ordu ve maârif erkânı bulunuyordu.”

(r.+i+cumhur 21035)

4. ***Reis-i vükelâ**: Bakanların başı:

“Henri Robert’in nutkundan sonra **Reis-i Vükelâ** ve Maârif Nâzırı Monsieur Barthou ki – idmancılığıyla pek mârûfdu– hakîkaten bir sahîfe-i belagat okudu.”

(r.+i+vükelâ 21044)

r. 3243, 4309, 4318, 4319, 17522, 28869, 28881

r.+i 1900, 3575, 4300, 4689, 9399, 10274, 12521, 15450, 18553, 20218, 25950, 26553

r.+i+cumhur 21020, 22726

r.+i+cumhur.dur 21033

r.+i+cumhur.un 21036

r.+i+vükelâ 21029, 21047

r.+inden 11222, 24219

r.+inin 3578

r.+leri 3571, 4635, 18620

r.+lerin 35621

r.+lerinden 1566, 24692

r.+lerini 23920

[=36]

REİSLİK: Reis olma durumu:

“Müessislik ve **reislik** şereflerini kimseye vermeyen bu ileri gelenlerin küşat merasimi gibi bir riyasetten kaçınmaları, öne atılmamak, görünmemek endişesinden mi idi, yoksa söz söylemek beceriksizliğinden mi?”

r. 18818

[=1]

REİSÜLKÜTTAP: Ar. (XVII. yüzyıldan Tanzîmat'a kadar) Osmanlı Devleti'nde dış işleri bakanı:

"Eski **reisülküttap** efendilerin nesli bu memlekette çoktan kurumuş."

(r. 15550)

r. 15539, 15559, 15813, 23779, 25233

[=6]

REJİM: Fr. 1. Bir devletin yönetim şekli:

"Selçuk'da, Osmanlı'da, İttihâd ü Terakki devrinde, İstiklâl cidâlinde, sonra Cumhuriyet rejimindeki şekilleri biliyoruz."

(r.+indeki 25908)

2. Sağlığı düzeltmek veya korumak amacıyla uygulanan beslenme düzeni, perhiz, diyet:

"Kendisinden sıhhatinize dâir hiçbir nasihat istemediğiniz, hattâ doktor olmayan biri karşınıza çıkar, durup durduğu yerde sizin sıhhatinize dâir fikrini söyler, bir de üstelik tedâvî usulleri söyler, ilâçlar tavsiye eder, sıhhi ve **rejim** programı verir."

(r. 33235)

r.+in 19232, 20123

[=4]

REJİSÖR: Fr. Bir tiyatro eserinin sahneye konmasını, bir filmin çevrilmesini planlayıp uygulayan kimse, yönetmen:

"Orkestranın müdürü ve bütün uzuvları sahnenin tenoru, baritonu, primadonnası, **rejisörü**, dekorcuları, makinecileri hepsi Bulgar!"

r.+ü 3224

[=1]

REKÂBET: Ar. 1. Çekişme:

"O şûh.u nazm ile tasvîr müşkil ol-du Kemâl/ Suhan **rekabet.i** meydânuimtihân ol-alı"

(r.+i 37403)

2. ***Rekâbet etmek**: Yarışma, çekişmek:

"Önce zannettim ki Türk dükkânları gerek mal gerek de muamele itibariyle rakipleri Yunan bakkallarına **rekabet edemiyorlar**."

(r.+edemiyorlar 14107)

r. 35542

r.+edemediklerine 14102

r.+edemeyeceğiniz 15567

r.+i 1082

r.+i+düveliyye 24962, 24973

r.+te 10821

[=9]

REKLÂM: Fr. Bir şeyi halka tanıtmak, beğendirmek ve böylelikle sürümünü sağlamak için denenen her türlü yol amacıyla kullanılan yazı, resim, film vb.:

"Baha Bey'in bir musiki dâhisi olarak, İstanbul sokaklarına yapıştırılan ilânlardaki **reklâmı** da hoşla gitmemişti."

(r.+ı 9086)

r. 8213, 8216, 27694

[=4]

REKZEDİL-: Yere dikilmek, saplanmak:

"Yüz şeh.e **rekzedil-di** muzaffer livâ.ları"

r.-di 37233

[=1]

REKZET-: Bir şeyi bir yere dikmek:

"Bu inkulâptan sonra ilk yetişen nesil Çemberlitaş inkilâbını yapan vatanperverlere yine o mahalde bülemlend bir abide **rekzetti**."

r.-ti 6587

[=1]

REKZ-İ HİLÂL: Ar. **mec.** Hilâli –bayrağı– dikme:

"Vur deyriküfr.ün üst.üne **rekzihilâl** için"

r. 37341

[=1]

REMÂD: Ar. Kül, ateş külü:

"Yan-dın ilânihâye **remâd** ol-madın gönül"

r. 37481, 37739

[=2]

REMİZ: Ar. Bir şeyi akla getiren, o şeye delâlet eden nesne, işaret, resim, harf, kısaltma vb., sembol:

"Sakarya, istiklâl serhaddine alem olmuş bir **remizdir**."

(r.+dir 18009)

r.+den 19173

[=2]

REMUS: Roma Mitolojisine göre Savaş Tanrısı Mars ile Rhea Silvia'nın ikizlerinden biri.

[Remus ve Romulus'un MÖ 753'de Roma şehrini kurduklarına inanılır.]:

"Kurdun dişisi, bu tehlike karşısında, bir zamanlar Roma'nın banileri **Remus** ve Romulus'u emzirdiği için Romalıların taptığı heykel gibi camit duruyor."

r. 13724

[=1]

REMZ-İ EMN Ü EMAN: Ar. Korkusuzluk, güvenlik sembolü, işareti:

“Her yer.de **remziemnüemân** oldu tûğ.lar”

r. 37248

[=1]

REN: Ren Nehri. İsviçre Alplerinde doğup, Lihtenştayn ve Fransa, sınırlarından; Almanya ve Hollanda topraklarından geçtikten sonra Rotterdam'da Kuzey Denizi'ne dökülen 1230 km uzunluğuyla Batı Avrupa'nın en önemli nehirlerinden biri:

“Nazarımda Viyana o zaman zapt olunmuş olması veya olmaması tamamen müisâvidir. Zapt olunmuş olsa idi sanki ne olacaktı? Bu işte Türk ırkının tâ Viyana önlerine kadar gelen, hattâ akıncılarını da Almanya içlerine ve **Ren** boylarına kadar süren kuvvet ve kudreti dikkate lâyıktır.”

r. 25115

[=1]

RENAİSSANCE: Paris'te bir tiyatro binası:

“O zaman **Renaissance**'i sonra Palais de Châtelet'daki tiyatroyu kiralamıştı.”

r.+1 22629

[=1]

RENAN: Ernest Renan (1823, Tréguier, Fransa – 1892, Paris, Fransa) Fransız filozof, tarihçi ve filolog.:

“**Renan**'ın altmış sene evvel, Suriye'den dönerken Atina Akropolis'i üstünde yükselen münâcâtı beş asr-ı tefekkürün son sözü idi.”

r.+ın 30524

[=1]

RENCBER: Fars. Çiftçi:

“Yeniçeri denilen ocak zâten iki asırdan beri çığırından çıkmıştı; esnaf, **rencber**, kahveci, hayta binlerce adam kendilerini yeniçeri yazdırmış ve sokakta hür olarak işlerini görüyorlardı.”

r. 23905

[=1]

RENCİDE: Fars. ***Rencide etmek**: İncitmek, kırmak:

“O söyleyecek ben cevap vereceğim, onu beyhude **rencide edeceğim**; beyhude münakaşaya girilmez.”

(r.+edeğim 115605)

r. 139, 10051, 10076

r.+etmeyecek 12050

r.+etmiyordu 24576

r.+olarak 32349

r.+olmak 32346

[=8]

RENCİDELİK: Rencide olma durumu:

“**Rencideliğini**, bizim kadar yakından tanıdıklarına ancak bu kadar ihsas ediyordu.”

(r.+ini 10175)

r.+lerini 44

[=2]

RENE PİNON: (1870, Montbard, Fransa – 1958, Paris, Fransa) Gazeteci:

“(…) Bir diğeri de ekseriya Osmanlı matbuatında ismi geçen **Rene Pinon'dur** ki, Şark meselesinin yorulmaz bir muakkibi, genç bir muharrir-i siyâsîdir.”

r.+dur 22490

[=1]

RENE VİVİANİ: Jean Raphaël Adrien René Viviani. (1863, Sidi Belabbas, Cezayir – 1925, Le Plessis-Robinson, Fransa) Fransız siyasetçi:

“Gazeteler, mecmualar, muhalif olsun, muvafık olsun nişan îtâsını teklif eden Nazır **Rene Viviani'nin** bu teşebbüsünü müttehiden alkışlıyorlar.”

r.+nin 22668

[=1]

RENGÂRENK: Fars. Çeşit çeşit renkli, renk renk:

“Eski İstanbul, o büyük, o güzel, o **rengârenk** İstanbul ki bir defa gören Avrupalılar memleketlerine dönünce nakletmekle, yazmakla, çizmekle bitiremiyorlardı.”

(r. 7523)

“Çeşme.lerden su ak-ar **rengârenk**”

(r. 36178)

r. 14165, 14901, 22890, 29032, 31840

[=7]

RENGİN: Fars. **mec.** Parlak renkli:

“O kadar ki Cenab Şehâbeddin Bey'in nesrinde Acem ağzını andırır bir şive-i tezyîf, o kadar **rengin** bir nesir, biz muasırlarına bile, bir Acem kaaliçesi gibi görünüyor.”

r. 28832

[=1]

RENG-İ SEMÂ: Fars.+Ar. Gökyüzünün rengi:

“Mehtab iç.inde **rengisemâ** şâirâne.dir”

(r. 39199)

r. 39208

[=2]

RENG Ü BÛ: *Fars.* Renk ve koku:

“İç.inde dalgalan-an **reng ü bû** oyun.larını”

(r. 37122)

r. 37701, 37747, 38894

[=4]

RENK: *Fars.* 1. Cisimler tarafından aksettirilen ışığın gözde yaptığı etki sonucu meydana gelen duyum:

“Hadd-i zâtında bu kalabalık kur'ası çekilen ve her **renkten** elbise ile kışlalara koşan askerlermiş.”

(r.+ten 21057)

“Her **renk.i** iste-mez göz.ümüz şimdi al.dadır”

(r.+i 37048)

2. Görünüş, tarz, şekil, suret:

“Bahar, ramazan, gece, namaz vakti, fazla olarak da yağmurdan sonra serin bir saat, bu muhite anlatılmaz bir **renk** vermiş.”

(r. 7950)

3. Nitelik, vasıf, mahiyet:

“Artık başka **renk**, başka ahenk kelimât ile, başka bir nümûde bir nevi' yazıya susadık.”

(r. 22085)

r. 6126, 6126, 6722, 7984, 7984, 21555, 31183, 36241, 36241, 36870, 37006, 37564

r.+e 38378

r.+i 751, 5837, 7419, 7458, 8308, 8310, 8724, 13424, 21765, 23587, 24741, 25568, 30608, 32496

r.+i+efkar.ı 21788, 30633

r.+in 7731, 29030

r.+inde 8308

r.+ine 7447, 38950

r.+ini 3695, 11117, 19020, 36880

r.+iyle 7799, 23612, 36466

r.+ler 32191

r.+lerde 31340

r.+leri 921

r.+lerini 6021

r.+te 630, 16346, 30747

r.+tedir 7653

[=54]

RENKLİ: 1. Beyaz dışında başka rengi veya renkleri olan:

“Musavver, **renkli**, eşkâli zengin, münderecâtı daha mükemmel çocuk mecmuaları vücûda gelir.”

(r. 30613)

2. Rengi olan:

“Mavi ve kırmızı **renkli** ihtilâl kokardını redingotonun iliğine takarak birkaç gün sonra Paris'i ziyaret ediyor.”

(r. 25576)

r. 17983, 20273, 25564, 30604

[=5]

RENK RENK: *Fars.* Çeşit çeşit:

“Her rabıtabadan âzâde dönenlerle görüşüm.

Düşünceleri **renk renkti**.”

(r.+di 21568)

“Sanat şahsî olduğça şahısların **renk renk** bir kalabalık olduğu anlaşıldı.”

(r. 27612)

r. 891, 35301

[=3]

RENKSİZ: *meç.* Değişik ve ilgi çekici bir tarafı bulunmayan, belli bir özellik göstermeyen:

“Halis bir şâirin eseri kariine yegâne eser görünür; kari, onun sihrine tutulduğu sıralarda, sanır ki başka eserler **renksiz** ve tatsızdırlar.”

(r. 10510)

r. 21184

[=2]

REPERTUAR: *Fr.* Bir tiyatro veya müzik kuruluşunun sahneye koymak veya icra etmek üzere hazırlanmış olduğu eserlerin bütünü:

“Dârüttemsîl'in teessüsü için atılacak bu ilk adımdan sonra **repertuar** meselesi kalır.”

(r. 31869)

r. 31861, 31871, 31878

[=4]

RE'S: *Ar.* ***Re's-i hak-şinâs**: Herkesin hakkını gözeten kimselerin başı:

“Abdülhak Hâmid Bey'in Kanbur'u diyor ki:

‘İster o memlekette havâs ü avâm-ı nâs,/

Bir dest-i âhenîn ile bir **re's-i hak-şinâs**.’ (...)”

(r.+i+hakşinas 30926)

r.+i+kar.daki 16359

r.+i+kar.e 23239

[=3]

RESÂNET: *Ar.* Sağlamlık, dayanıklılık:

“Kadîm inşâdan Tanzimat inşâsına kadar,

dâima **resânete** doğru giden bir tekâmül vardır.”

r.+e 22067
[=1]
RE'SEN: Ar. Bir isteğe bağlı olmadan kendisi karar vererek:
“Ancak Abdülhamid **re'sen** pâdişâh olduğu için bu tefevvukun ancak kaahir bir istibdâd ile kaaim olduğu neticesine varmıştı.”
(r. 3723)

r. 3932
[=2]
RE'SİCİBAL: Ar. Dağların zirvesi:
“Âhır ağar-dı tan yer.i **re'sicibâl.den**”
r.+den 37196
[=1]

RESİM: Ar. 1. Bir nesne, bir canlı yahut tabiatın kara kalemle, sulu veya yağlı boya ile kâğıt, bez vb. bir yüzey üzerine yapılan benzeri, tasvir, timsal:
“Eşya olsun, tunç olsun, sikke, halı, **resim**, heykel, eski bina olsun, bütün eski eserlerin ihyasında itina edilecek en mühim nokta, eskiliğin tesirini muhafaza etmektir.”
(r. 6725)
“Nice yıl ced.lerimiz kökleş-erek bir yer.de/ Mânevî varlık.ının **resim.ini** çiz-miş hava.ya”
(r.+ini 36113)

“Ki bir Çin kâse.sinden/
Gülümse-r bir **resim.din**”
(r.+din 37024)

2. Fotoğraf:
“Bir zaman Sultanahmet Meydanı'nda daldıkları hüznü rüyadan uyandırlar, milletin timsali Mustafa Kemal'in bir zamandır **resimleriyle** gaşyoluyorlardı, dün sözünü de işittiler, şimdi yalnız kendini görmek kaldı.”
(r.+leriyle 12384)

3. Görünen veya tasavvur edilen şekilleri çizme sanatı:
“Eğer Türk milletinin **resim** bir, nesir iki bu iki sanatı olsaydı bugün milliyetimizin kudreti, olduğundan yüz kat daha fazla olurdu.”
(r. 28549)

r. 2339, 6719, 6793, 7857, 13777, 17488, 17983, 18001, 18499, 19053, 19070, 23113, 25674, 28286, 28287, 28288, 28526, 28539, 30009, 30012, 30711, 31548, 31690, 36300

r.+de 7818, 19360, 19420, 22504, 26667, 29113
r.+deki 18049
r.+den 27736
r.+dirler 6590
r.+e 25718, 35981
r.+i 32, 963, 3163, 6935, 7985, 7986, 17488, 17508, 19163, 23122, 25715, 30540, 30707, 32981

r.+imize 28544
r.+in 17995, 19074
r.+inden 32, 21041, 30707
r.+ini 35, 8848, 11294, 13493, 17995, 30110
r.+inin 4307, 11268
r.+le 23118, 31315
r.+ler 7520
r.+lerde 19061
r.+lerdeki 30330
r.+lerden 17983, 23137
r.+leri 3148, 3160, 12244, 13855, 28514, 28542
r.+lerinde 17473, 19650
r.+lerinden 17410
r.+lerini 692, 6336, 11077, 17614
r.+leriyle 12363, 12375, 13580
[=89]

RESİMLEŞ-: Resim gibi olmak, kusursuz güzellikte olmak:
“Durgunlaş-ıp bir ayna kadar parla-yan su.da/ Dünya güzel görün-dü **resimleş-miş** uyku.da”
r.-miş 36156

[=1]
RESİMLEŞTİR-: Resim halinde göstermek:
“Bir taraf.tan da deniz şüh ada.lar/ O gün ömür.ümde kader/ Geç-ecek aşk.ı **resimleştirmiş**”
r.-miş 36919
[=1]

RESİMLİ: Resmi olan:
“Yer yatağım ve şeftali **resimli** şal yorganım karşıda bir köşede dururdu.”
(r. 1202)
r. 3148, 7812, 19886, 26660
[=5]

RESİMSİZLİK: Resmi olmama durumu:
“**Resimsizlik** yüzünden cedlerimiz yüzlerini göremiyoruz.”
(r. 28506)

r. 28495, 28512

[=3]

RESM: Ar. ***Resm-i küşâd**: Açılış töreni:

“O nümâyîş Şark politikamızın yeni bir **resm-i küşâdıydı.**”

(r.+i+küşatıydı 26358)

2. ***Resm-i münîf**: Yüce, ulu tören:

“Biat-ı umûmiyye **resm-i münîfi** îfâ kılındı.”

(r.+i+münîfi 22049)

[=2]

RESMEN: Ar. 1. Devlet adına, resmî olarak:

“Patagonya'yı Bulgaristan **resmen** ilhak ettiği hâlde henüz husûsî bir siyâsetle idare ediyormuş.”

(r. 3490)

2. Kesin olarak, açıkça:

“Teceddüd tecrübesini de **resmen** inkâr eder.”

(r. 23831)

r. 11160, 14031, 14623, 15876, 21034,

28975, 11166

[=8]

RESMET-: Resmini çizmek:

“Bâzan güzel, bazan çirkin hayat tiyatrosunu **resmeden**, hulâsa kendine kapanmayan, başkalarının içinde yaşayıp onları yakından anlayan sanatkârdır.”

r.-en 31345

[=1]

RESMÎ: Ar. Devletin olan, devlete ait, devlele ilgili, özel karşıtı:

“Bulgar demiryollarını hükümet işlettiği için, her yerde **resmî** idareye tabî demiryollarında görüldüğü gibi intizamsızlıkları, bakımsızlıkları gördüm.”

(r. 3009)

r. 3008, 3364, 4148, 4901, 5459, 7580, 9694, 10152, 11028, 11029, 12310, 13784, 14006, 15797, 16041, 16611, 16647, 19372, 19646, 19990, 20053, 22068, 22240, 22488, 22559, 22559, 22599, 22608, 26797, 26953, 26972, 27601, 28861, 28873, 28968, 28974, 29471, 32148, 35209, 35466

r.+sinin 20055

[=41]

RESM-İ GEÇİT: Ar. Geçit resmî, geçit töreni:

“İstiklâl askerleri, Ankara'da anlı şanlı bir **resm-i geçitten** sonra dağılacak, küme küme,

birer birer, arkalarında torbaları, türkü söyleyerekten köylerine dönecekler!”

(r.+ten 16622)

r. 18689

[=1]

RESMÎLEŞ-: Resmî bir durum almak, resmîyete intikal etmek:

“Çünkü bu sınıfın **resmîleşmiş** bir itibârı vardı.”

(r.-miş 27619)

r.-miş 3759

[=2]

RESMÎYET: Ar. Devletle ilgili olma, resmî olma durumu:

“(…) Sâlisen: Temîn-i istikbâl zımında gerek diplomanın **resmîyeti** gerek şöhret-i âlemşümülunun dahl-i azîmi, (…)”

r.+i 20069

[=1]

RESSAM: Ar. Resim yapan sanatkâr:

“Heykeltıraşlar, **ressamlar**, mimarlar, Yunan ve Roma edebiyatına, ulûmuna, fûnûnuna vâris mühtediler de İstanbul'da kaldılar.”

(r.+lar 6375)

r. 2939, 2945, 7396, 17473, 17490, 17983, 17995, 21039, 23043, 25709, 28645, 31964

r.+a 30351

r.+dır 20941

r.+ı 22210

r.+ın 19360

r.+ına 31568

r.+ının 13776, 13802, 28512

r.+lar 7464, 21215, 22239, 23109, 28519

r.+lara 19073

r.+ları 3159, 7391, 28641

r.+larımız 28519

r.+ların 17410, 17472, 32960

r.+larına 19070

r.+larından 14168

r.+larını 10515

r.+larının 7391, 7519, 28543

[=40]

RESSAM GALİB: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“(…) Ömer Naci, Receb, **Ressam Galib** (...) Paris'e ikide birde uğrayan az çok tanınmış Genç Türkler vardı.”

r. 3806

[=1]

RESTORASYON: Fr. Harap olmuş, bozulmuş bir mimari eseri aslına uygun biçimde onarma, tamir etme:

“*Sarayın arapkâri tarafı evvelce yıkılmış, sonra vâsi' mikyasa restorasyon gördüğünden zâire tam bir zevk bahşedemiyor.*”

r. 18946

[=1]

RESTORE: Fr. ***Restore edilmek**: Aslına uygun biçimde onarılmak:

“*Vaktiyle hiç tahrîb edilmemiş ve sonradan hiç 'restore' edilmemiş değil lâkin iğrelilikler göze çarpmayan bir mikyasdadır.*”

r. 19007

[=1]

RESÛL: Ar. ***Resûl-i Ekrem**: “Aziz, şerefli peygamber” Hz. Muhammed:

“*(...), Resûl-i Ekrem de 'İnşallah konağımız burasıdır!' demiş, Hâlid'in evine girmiş.*”

r.+i+ekrem 7116

[=1]

RESÛLULLAH: Ar. Allah'ın elçisi. Hz. Muhammed (sav):

“*Peygamber muhacirinle Medine'ye girerken çocuklar sokaklarda: 'Resûlullah geldi!' nidasıyla çağırıyorlarmış.*”

(r. 7107)

r. 7104, 7116

r.+ı 7112

r.+ın 7103, 7124, 7145

[=7]

REŞÂD: Yahya Kemal'in 1886 doğumlu erkek kardeşi:

“*Nihayet bir Nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşta olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir arap halayık, bir de refakatimize verilen Ali Zaîm, Üsküb'den ayrıldık.*”

(r. 92)

“*Kapan-ıp secdeişükrân.a Reşâd eyle duâ*”

(r. 37844)

r.+ın 7

[=3]

REŞAD NÛRÎ: Reşat Nuri Güntekin (25 Kasım 1889; İstanbul – 7 Aralık 1956; Londra), Cumhuriyet dönemi edebiyatında önemli bir yeri olan Çalıkuşu, Yeşil Gece ve Anadolu Notları

gibi eserlere imza atmış roman, öykü ve oyun yazarı:

“*Reşad Nûri'nin son romanında hâlis Türkçeden nümüne öyle sahifeler gördüm ki bayıldım.*”

r.+nin 29075

[=1]

REŞAD RIDVAN BEY: II. Meşrutiyet döneminde Millî Osmanlı Tiyatrosunu kuran, Burhanettin (Tepsi) ile Odeon Tiyatrosu'nu işleten ve Darülbedayi'nin Genel Yönetmen Yardımcılığı ve Temsil Kolu Başkanlığını yapan yönetmen:

“*Hayâtını sahneye ithaf eden Reşad Ridvan Bey ve arkadaşları daha dün temel taşı atılan Dârülbedâyi-i Osmânî'nin temsîl heyetine bir şekil verdiler.*”

(r. 31993)

r. 31852

[=2]

REŞHÂ-GİRÎZÂN: Ar.+Fars. Sızıntı:

“*Şafak.da reşhâgirîzân leâlîbârân*”

r. 39263

[=1]

REŞİD: Ar. Buluğa ermiş, olgunluk çağına ulaşmış, kânun nazarında haklarını kendi kullanabilecek yaşa gelmiş (kimse), ergin: “*Yüzünü ekşiterek: Sizin hakkınızda kaptanla görüştim. Yaşınız müsâid değildir, polis henüz reşid olmadığınızı, aileniz tarafından talep edileceğinizi beyân ederse teslim etmeğe mecbur oluruz, dedi.*”

(r. 1707)

r. 1706, 1766, 3802

[=3]

REŞİD AKİF PAŞA: Reşid Akif Paşa ya da Mustafa Salih (1863-1920) Osmanlı Devleti'nin son döneminde yüksek derecede çeşitli görevlerde bulunmuş bir devlet adamı:

“*Namazdan çıkarken, kapıda ayandan Reşid Akif Paşa durdu, bayramlaşmayı unutarak elimi tuttu: 'Bu bayram namazında iki defa mesudum, hamdolsun sizlerden birini kendi başına camie gelmiş gördüm. Berhudar ol oğlum, gözlerimi kapamadan evvel bunu görmek beni müteselli etti!' (...)*”

r. 7042

[=1]

REŞİD BEY: II. Abdülhamid'in Mabeyin kâtiplerinden biri:

"Son zamanlarda, İkinci Sultan Abdülhamid'in Mâbeyn kâtiplerinden **Reşid Bey**, Yıldız Sarayı'na âit hâtıralarını –tabîi kendini temize çıkaran bir itinâ ile– bir gazetede, neşrederken, eski efendisini de şöyle böyle bir tezkiye davranır davranmaz, genç muharrirlerimizden bir feryaddır yükseldi."

r. 26766

[=1]

REŞİD PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

"Sultan Abdülmecid gibi bir padişah ve **Reşid Paşa** gibi bir siyâsinin temin ettiği sulh ü salâh şark için son bir altın devirmiş."

(r. 11735)

r. 12176, 19643, 19654, 21726, 24088, 24090, 24107, 30567, 32757

r.+nın 24096

[=11]

REVAÇ/REVAC: Ar. *mec.* İtibar, değer, kıymet:

"Türk edebiyatının Garp âleminde **revâcını** düşünürken, teceddüd devrimizin eserlerini sonraya bırakıyorum."

(r.+ını 28695)

r. 3755, 22217, 28896

r.+ı 17679, 22090, 27333, 33675

r.+ta 8132

[=9]

REVÂKİYYE: Ar. Revâkıyyun. Eski Yunan filozoflarından bir fırkanın adı, stoacılar. [Zenon adında bir filozofun kapılarında birinin revakı altında ders vermesinden kinaye olarak takılan ad]:

"Felâketlerin o âna kadar hiç görülmemişine uğrayan bu millet, **Revâkıyye** felsefesinin tahayyül edebildiği bir metaneti gösterdi."

(r. 14930)

r. 13696

[=2]

REVÂKÎ: Ar. Zenon'un felsefesini benimsemiş olan kimse, stoacı:

"Hüseynin Câhid Bey bu itabını müteakip inkisâr-ı hayâlini **revâkî** mezhebine mensup feylesoflar gibi şedîd bir tevekkülle bağlıyor."

r. 24470

[=1]

REVÂN: Fars. ***Revân olmak**: Yola koyulmak, gitmek:

"Edebiyat yoluna çok telâşlı çıkmış olduğu hiss olunuyordu. Lâkin hangi semte **revan** olacağını pek tayin etmemiş gibiydi."

(r. 9342)

"Sahrâyı Üsküdâr.e **revân ol-du** tuğ.lar"

(r. 37186)

2. Akan:

"Türkçe nesri, gür sesiyle ve kudretli nefesiyle bir hamlede diriltti; kuru yazı hâlinde çıkardı, **revan** bir vadiye döktü; zamanının okur yazarlarına günü gününe hararetle okuttu."

(r. 32587)

r. 21412, 32232, 32576

r.+dır 37668

r.+ında 693

[=7]

REVAN KÖŞKÜ: Topkapı Sarayı'nda, Sultan IV. Murat tarafından 1635 yılında, Revan zaferinden sonra yaptırılmış olan köşk:

"**Revân Köşkü'nde** gezerken kulağıma derinden bir Kur'ân sesi geldi. Birdenbire İslâm mimarîsini tam manâsıyla gördüm."

(r.+nde 6862)

r.+ne 6851

r.+nü 6941

[=3]

REVİŞ: Fars. 1. Takip edilen hareket tarzı, tutum, üslûp, yol:

"Millî ruhunu tamâmiyle kaybetmiş pek mahdud bir sınıftan maada bütün müterakkî Türk kadınları ve erkekleri bu günkü **revişi** beğenmiyorlar."

(r.+i 21207)

2. Akış, cereyan:

"Mübahase hem tatsız hem de sertçe bir **reviş** aldı."

(r. 11626)

r. 16190

r.+ine 15416

r.+ini 11581

r.+le 7013

[=6]

REVNAK: Ar. Göz alıcı güzellik, parlaklık, tazelik, letafet:

“Türk hâkimiyeti devrinde Arnavud'un bütün bu destan olan meziyetlerine sonraları Avrupalılar da daha ziyâde **revnak** verdiler.”

(r. 1065)

“Sâlim Efendi, tekâpûnun sar'asına uğramış gibi, gözlerinin bütün **revnakıyla** gülümsüyor ve gûyâ titriyordu.”

(r.+ıyle 35453)

“Her kasr.ına **revnak** nice bir şûhicihan.dır”

(r. 37674)

r. 5596, 37785

r.+ı 14670

[=6]

REVNAKLI: 1. Göz alıcı güzellikte, güzel, parlak:

“Nice **revnaklı** şehir.ler görül-ür dünyâ.da”

(r. 35821)

2. **mec.** Herkesçe tanınan, bilinen, popüler:

“O devrin en **revnaklı** bir şahsiyeti idi.”

(r. 1475)

[=2]

REVOLVER: Altıpatlar. 1836 yılında Samuel Colt tarafından yapılmış tek dolumla birden fazla ateş edebilen bir tabanca:

“Sadef ve gümüş kakmalı bıçaklara, **revolverlere** meraklıydı.”

(r.+lere 340)

r.+le 357

[=2]

REVUE DE PARİS: Véron, Louis Désiré(1798-1867), tarafından 1829 yılında kurulan edebiyat dergisi:

“Geçenlerde **Revue de Paris** Bulgaristan'a dair derç ettiği bir makalede Yunan propagandasının ne kadar istifadeli bir safhasını naklediyordu.”

(r. 12791)

r. 12793

[=2]

REY: Ar. 1. Oy:

“Türkler kırbaç, sopa, dipçik altında kalan en ücra köylerde bile azimlerinden şaşmadılar, **reylerini** yine Müslüman kutusuna attılar.”

(r.+lerini 1082)

2. Fikir, görüş, düşünce, ray:

“Yazdıklarını, ibrama mahal bırakmaksızın ve ekseriya muhababının keyfini sormaksızın, çantasından çıkarır, okumaya koyulur, eseri hakkında kat'î bir **rey** almadıkça ayrılmazdı.”

(r. 9348)

2. ***Rey vermek**: Seçilmesi gereken kimseler hakkındaki tercihi bildirmek, oy vermek, oyunu kullanmak:

“Efendim İstanbul'un imar plânının kime verileceğine dair **rey vermek** mes'uliyetine iştirak etmekle zihnim en ziyade bir noktaya takıldı.”

(r. 8047)

r. 8040, 9341, 9702, 9711, 24311, 24319, 24319, 24322, 24381, 24412, 24516, 26306, 33698, 34939

r.+e 3299, 25491

r.+i 9058, 15898, 20947, 24454, 24621, 25276, 33507

r.+i+müşfikane.nize 19935

r.+i+pederane.nizle 19976

r.+imi 8316

r.+ine 3293, 12550

r.+ini 24402, 24461, 24474, 24501

r.+inin 25293, 29355

r.+leri 33691

r.+lerin 24598

r.+lerine 16294, 22101, 33700

r.+lerini 1081, 1083, 24342, 24368, 24443, 24528

r.+lerinin 24365

[=46]

REYBÎ: Ar. Şüpheci:

“Bu sofanın sepet koltuklarına gömülü, bir **reybî**, inkılâpkâr bir mütefekkir, âteşin nisâîlerden bir zât, Şubat gezintilerine karşı konuşuyorduk.”

r. 21491

[=1]

REY'ÜL-AYN: Ar. Re'ye'l-ayn. Kendi gözüyle, bizzat görerek:

“İnsaniyetin dâima hisden fikre doğru tekâmül ettiğini birkaç sene içinde biz de **re'yü'l-ayn** görmüş oluyoruz.”

(r. 21733)

r. 21718, 11726, 30558

[=3]

REZÂLET: Ar. Çok çirkin ve utanılacak hâl, herkesin duygularını inciten durum veya olay, rezillik, kepezelik:

“1768-1774 Harbi'nde yeniçeri Ocağı'nın **rezaletlerini**, nazîrsiz bir nesirle tasvir eden

Koca Sakbanbaşı, o devirde devletin hayırlı adamlarının nasıl düşündüğünü en güzel vesika olarak anlatmıştır.”

(r.+lerini 26844)

r. 15619
r.+i 16086
r.+in 16730
r.+ini 30251
r.+leri 9564
r.+lerinden 11484
r.+lerini 18636
r.+lerinin 9224
r.+ten 14235
[=10]

REZİL: Ar. Alçak, adi, aşağılık, soysuz, hayasız: “Kanto diye Türkçeye girmiş **rezil** bir sanat ucubesi güzel, aslı Türk şarkularına kalbolur.”

(r. 31741)

r. 10208, 14604, 14605, 18143, 23756, 23831
r.+ettikten 15494
r.+ettilerse 14603, 14604
[=10]

RI: Ar. Arap alfabesinin onuncu, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar dokuz-on asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on ikinci harfi ve bu harfin adı:

“(…) *Ri, Mim, Ze, Nun, Je, Vav, Sin, Ye* Bunlara muavin harfler olarak *lisân-ı Kur’ân*’ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler doğru yazılabilsin.”

r. 29201
[=1]

RIDVAN AĞA: Osmanlı döneminde yaşamış bir lala:

“(…) *Şâkirdim Mehmed Bey şehzâde gibi giydirilmiş bir çocuktur. İlk derste Lalası Ridvan Ağa, pehlivan yapılı yağız bir herif, yanımızdaki şilteye bağdaş oturuverdi, (...)*”

r. 34564
[=1]

RIFAT: Siyaset adamı:

“Oraya sarf edeceğimiz parayı, gayreti islâhât işlerine, hep kendi fakîr, sıhhsiz, öksüz Anadolu, Rumeli ve İstanbul mahallelerinin halkına sarf ederiz. **Rifat** burada dudaklarını kıpırdattı.”

r. 35534
[=1]

RIFAT PAŞA: Osmanlı devlet adamı:

“O senelerde, hepsi o mel’ûn harbin en tarafdân idiler. **Rifat Paşa** gibi tutumlu ve terbiyeli bir zât bile bin dereden su getirir, harb siyâsetimizi medhederdi.”

r. 2665
[=1]

RIFKI MELÛL: Yahya Kemal’in Melâmî dostlarından biri:

“*BâkîEfendi RifkıMelûl bir de ben.deniz*”

r. 39046
[=1]

RIHLET: Ar. Dünyâdan âhirete göçme, ölme, vefat:

“*Bir gün çalın-dı nevbetitakdir rihlet.e*”

(r.+e 37293)
r. 37292
[=2]

RIHLET-İ MÎLK-İ SÛKÛN: Ar. Sükûn ülkesine –âhirete– dönüş:

“*Nevbet çal-inca rihletimilkîsükûn için*”

r. 37862
[=1]

RIHTIM: Fars. Bir deniz veya akarsu kıyısında deniz taşıtlarının yanaşması, yükleme, boşaltma, indirme, bindirme işlerinin yapılabilmesi için düzenlenmiş yer:

“*Vapur rihtima yanaşırken pejmürde kıyafetli, fesli, kalpaklı bir hamal kalabalığı bağrışıyor, tıpkı bir şark şehri.*”

(r.+a 2997)

“*Rihtim.da kal-anlar bu seyâhat.ten elemli*”

(r.+da 36436)
r. 1612, 12076
r.+a 2535, 16811, 17298

r.+da 1257

r.+dan 2542

r.+t1 1633, 2999, 8028

r.+ın 7426

r.+ına 11913, 12061, 16616, 16767, 16841

r.+ında 7302, 8004, 14950, 15113, 16105

r.+ından 11913, 15363, 16645

r.+ındayız 13900

[=26]

RITL-I GÎRAN: Ar. +Fars. Ağzına kadar dolu büyük kadeh:

“*Eğer nasîb olsaydı Ritl-i Giran unvanlı böyle bir şiir mecmuası çıkarmak hoşuma giderdi.*”

(r.+ı+giran 32548)

2 **mec.** (Kıymeti) fazla, (değeri) çok olan büyük şarap kadehi:

“**Rutlîgirân.ı** devret-en evlâd ol-un de-di”

(r. 37415)

r.+ı 37425

[=3]

RIZÂ: Ar. Rızî olma, kabul etme, karşı koymama:

“Türk milleti Trakya'ya bir defa yerleşirse bütün siyaseti, tabiatıyla, büyük devletlerin **rızasına** göre çarçabuk tekâmül etmeye başlar.”

(r.+sına 16408)

r. 12657, 12768, 12769, 12798, 14251, 14407, 17770, 28984

r.+sı 33580

[=10]

RIZA NUR: (30 Ağustos 1879, Sinop – 8 Eylül 1942, İstanbul), Türk siyasetçi, devlet adamı, yazar, Türkolog-tarihçi ve hekim:

“Babiâli vak'ası olduğu gece Ali Kemal Tokatlıyan'da tevkif edildi; diğer İtilâfçı ve muhaliflerle beraber, Bekirağa Bölüğü'ne götürüldü; hattâ **Rıza Nur'la** beraber Bekirağa Bölüğü'nün bodrum katına tıklıldı.”

r.+la 10126

[=1]

RIZA NUR BEY: Rıza Nur:

“İkinci murahhas **Rıza Nur Bey'in** sabrı tükendi; önüne bakarak, lâkin Nurettin Paşa'ya hitaben: ‘Onu İnebolu'dan yola çıkaracağız, çünkü Ankara'ya gelip mahkeme karşısında hesap vermesi lâzımdır.’ dedi.”

(r.+in 10477)

r. 10477, 10483

[=3]

RIZA TEVFİK: Rıza Tevfik Bölükbaşı (1869, Mustafapaşa – 31 Aralık 1949, İstanbul) Türk şair, filozof ve devlet adamı:

“O zaman Şûrâ-yı Devlet Reisi olan **Rıza Tevfik**, yemeden içmeden derhâl saraya gitti.”

(r. 10326)

r. 4340, 8493, 8528, 8530, 9331, 18724, 18734, 18737, 29719, 29723, 29788, 32354, 32358

r.+e 29409

r.+i 10319

r.+in 4342, 8526, 18746, 29267, 29288

[=21]

RÎÂYET: Ar. ***Rîâyēt etmek (eylemek)**: Uymak: “Yalnız Selanik'ten gelen, lâkin kendine ait, bir küçük meblâğla geçinirdi; evinde yer içer ve sıkı bir tasarrufa **riayet ederdi.**”

(r.+ederdi 10792)

r. 33364, 33444

r.+ediyordu 34160

r.+leriyle 34195

[=5]

RÎÂYETKÂR: Ar.+Fars. Riayet eden:

“(…) programın bütün Türk vatanına dair olan satırları aynen bu satırlardır: ‘Hukûk-ı ırkıyye ve içtimâiyeleriyle şerâit-i muhîtalara tamamıyla **riayetskâr** Osmanlı ekseriyetiyle meskûn bulunan aksamın hey'et-i mecmuası hakikaten veya hükmen tefrik kabul etmez.’ (…)”

r. 15081

[=1]

RÎCÂ: Ar. 1. Dilek, istek:

“Bir **ricâ.m** ol-du söz.ün gel-di münâsip yer.i de”

(r.+m 38944)

2. ***Rica etmek**: Birinden bir şeyin yapılmasını istemek, dilemek:

“Kahve içmemi, oturmamı **rica etti.**”

(r.+etti 2553)

r.+edecekti 34370

r.+eder 20320

r.+ederim 11323, 20288, 20321, 26929

r.+ederiz 20564

r.+edip 7264

r.+ediyorlar 35424

r.+etmek 5236

r.+etmesini 33995

r.+etmiş 11390

r.+etmişler 4970

r.+etmiştiler 2500

r.+etti 18056, 34581

r.+ettiğimi 1698

r.+ettiğini 34576

r.+ettiklerini 34000

r.+ettiler 6361, 18804

r.+m 38938

r.+sı 26192

r.+ya 11569

[=26]

RİCÂL: Ar. Büyük mevkilerde bulunanlar, ileri gelen devlet adamları:

“Saltanatın bütün **ricali** yeni padişaha kutlu olsun, dediler.”

(r.+i 6350)

r. 9625, 9689

r.+den 23766, 31264

r.+e 17296, 30693

r.+i+güzide 25958

r.+i+ihtilal.inin 25500

r.+i 9074, 10153, 17155

r.+i+devlet 1499, 32740

r.+i+maarif.imiz 21109

r.+i+siyasiyye.si 21005

r.+in 2589, 10025, 23239, 24105

r.+inden 1497

r.+ine 20126

r.+inin 6314, 9264, 14473

[=25]

RİC'AT: Ar. 1. Geri dönme:

“**Ric'at**”

(r. 37002)

2. ***Ric'at etmek**: Geri dönmek:

“Eğer Viyana zapt olunmuş olsa idi netice olarak birçok ganimetler ele geçer, orada kalındığı müddetçe alınan birçok vergilerle har vurulup harman savrulurdu ve nihayet mâbâdinde görüldüğü üzere bir gün bu şehir de sahiplerine terk olunarak **ricat edilirdi.**”

(r.+edilirdi 25125)

r. 2406, 13559, 13719, 18387, 18398, 24293, 26054, 29664

r.+edecekleri 8991

r.+ederdi 25152

r.+ederken 17088

r.+ediyordu 18386

r.+etmişti 11059, 16728

r.+ında 8856

r.+in 18394

r.+inden 9753

r.+inin 9765

r.+le 25939

r.+sa 15115

r.+tir 30774

[=23]

RİC'ATKÂRÂNE: Ar. +Fars. Geri çekilircesine:

“Concorde Meydanı'nda kırılın süvari alayı ile bir taş ve dipçik musademesi başlıyor, fakat bu

alayın kumanda”nı Prince de Lambrese kırılın korkusunu bildiği için **ric'atkârâne** çekiliyor.”

r. 25545

[=1]

RİDÂNİYE: 22 Ocak 1517 tarihinde, Kahire yakınlarındaki Ridaniye mevkiinde, Osmanlı Sultanı Birinci Selim Han (Yavuz) ile Mısır Memlûk Sultanı Tomanbay arasında meydana gelen, Osmanlı ordusunun kesin zaferiyle neticelenen Osmanlı-Memlûk meydan muharebesi:

“Otlukbeli, Çaldıran, Mercidabık, **Ridaniye**, Mohaç muzafferiyetlerinin topları İstanbul tophanesinden gitmişti.”

(r. 5309)

“Birden seril-di hâk.e **Ridâniyye cephe.si**”

(r. 37271)

r. 37280

[=3]

RİFÂÎ: Rifâîlik, 12. yüzyılda Irak'ta Ahmet Rifai tarafından kurulmuş olan Sünni bir tarikat:

“Üsküp'de **Rifâî** şeyhi bir Sâdeddin Efendi vardı.”

(r. 1976)

r. 1978

[=2]

RİĞİ KALTBAD: İsviçre Alpleri'nde, Lucerne kantonunda bulunan bir yerleşim yeri:

“İsviçre'de seyahat ederek, Eupen, Montreux, Inter-laken, Lucerne, **Rigi Kaltbad**, Uri, Lugano, Zürih, Schawyz şehirlerini ve birçok gölleri ve dağları gördüm.”

r. 1844

[=1]

RİĞİ CALİTARE: Ricki Calitare.

İsviçre'de Lucerne'nin arkasında Quatre-Cantone Gölü'ne hâkim bir tepe. Bk. Lucerne: “Cavit Bey, Burhaneddin Efendi'nin zevcesi hanımla Lucerne Gölü'nün üstünde **Rigi Calitare'de** evlendi.”

r.+de 11478

[=1]

RİKÂB: Ar. Sefer dolayısıyla İstanbul'dan ayrılan sadrazamla beraber giden defterdar, reisülküttap, kaymakam gibi devlet erkânının yerine İstanbul'da kalan ve asilleri gelince görevleri sona eren vekillerin memuriyet unvanlarının başına getirilen kelime:

“Mâlûm olduğu üzere Ali Paşa, Mora seferine çıkarken **Rikâb-ı Hümâyûn Kaymakamlığına** İmrâhur Mehmed Ağa, vezârete getirilerek tâyin edilmişti.”

r.+1+hümayunkaymakamlığı.na 34892

[=1]

RIKKAT: Ar. 1. İncelik, rakik olma:

“Dâima şeffaf, dâima müteheyyic ve sâf olan sedası her şahsiyetle ayrı bir hususiyet, ayrı bir **rikkat**, ayrı bir ahenk kesbederdi.”

(r. 22646)

2. Acıma, şefkat, merhamet:

“Dindar adam tevekkül.ü **rikkat.le** herkes.e/ İlsâ.yı çarmıh.ında uzak.tan hatırlat-ır”

(r.+le 36449)

r.+le 36142, 36843

[=4]

RİMPAPA: Roma'da oturan Katoliklerin dinsel başkanı:

“Bu sefer **Rimpapa.dan** Hazretiİlsâ.ya kadar”

r.+dan 37592

[=1]

RİND: Fars. Görünüşe ve dünya işlerine kıymet vermeyen, kurallardan uzak, bütün varlığı kendi iç dünyasına göre değerlendiren, gönül gözüyle gören, hoş görülme, kalender, derbeder görünüşünün aksine arif, hakîm, gönül ehli kimse:

“Pür-gû, serkeş, **rind**, en ileri edebî fikirleri gören bir gençti.”

(r. 2941)

“Ölüm âsûde bahâr ülke.sidir bir **rind.e**”

(r.+e 36469)

r. 288, 2940, 9946, 10637, 37653, 38038, 38171

r.+e 37952

r.+i+meyaşame 6657

r.+in 36452

r.+ler 37354

r.+lerin 36444, 36453, 36464

[=15]

RİNDÂN: Fars. Rint kimseler, rintler:

“**Rindân** ile peymâne.ye peyman ver-dik”

(r. 38099)

r. 38838

r.+1 37508

[=3]

RİNDÂNE: Fars. Rint olan kimseye yakışır şekilde:

“O mecmuadaki gazelleri yüksek sesle okurken eski şiir lehçemizdeki belîğ ve **rindâne** edaların zevkine varıyordum.”

(r. 2006)

“Cem mezhep.i vakit.inde şu dünyâ ne.ydi/ Cûşîş.le ak-an hayât **rindâne.ydi**”

(r.+ydi 38067)

r. 2057, 21987, 27609

[=5]

RİNDÂN-I KİRÂM: Fars.+Ar. Şerefli, ulu rintler:

“Yâran yine **rindânıkirâm** ol-sun eren.ler”

r. 37641

[=1]

RİND-İ ABÂ-BE-DÛŞ: Fars. Abası sırtında olan kalender rint:

“Vîrâneîcihan.da ne şâh.ız ne bende.yiz/

Rindâbâbedûş fakîrîrevende.yiz”

r. 37734

[=1]

RİND-İ HAK: Fars.+Ar. Hak yolunun yolcusu rint kimse:

“Her **rindiHak** dol-up boşal-an bir piyâle.den”

r. 37621

[=1]

RİND-İ SERÂZÂD: Fars. Hür, serbest rint:

“DîvânîCem.de **rindiserâzâd** ol-un de-di”

r. 37419

[=1]

RİND-NİHÂD: Fars. Rint huylu, yaradılışlı:

“Afveyle-yüp de **rindnihâd** ol-madın gönül”

r. 37479

[=1]

RİSÂLE: Ar. Genellikle belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür:

“Birgün, yüksek bir emniyet ifâdesi olarak, kendi eliyle istinsah etmiş olduğu gaayet memnu' bir Jön Türk eserini okumak üzere verdi. Bu küçük bir **risaleydi**.”

(r.+ydi 1361)

r. 4011, 4150, 18860

r.+de 18862

r.+ler 1240, 1373, 4170, 24655

r.+lerdeki 8861

r.+lerdir 4138

r.+leri 4152

r.+leriyle 15384

r.+nin 1363

r.+yi 8860

[=15]

RİVAROL: Antoine de Rivarol. (1753, Bagnols-sur-Cèze, Fransa – 1801, Berlin, Almanya) Devrimci dönemde yaşayan Kraliyetçi bir Fransız yazar ve tercüman:

“Fransız inkılâbına, emsalsiz bir taannütle düşman ordularının arkasından saldıran meşhur gazeteci **Rivarol**, hiçbir zaman bu dereceye düşmemiştir.”

r. 10292

[=1]

RİVÂYET: Ar. 1. Nakledilen haber veya söz:

“O martın 18., 21. yahut da diğer bir **rivayete** göre 28. günü başlayan bu dev yapısı o yazın ağustosunun son günlerinde bitmiş!

(r.+e 6185)

2. ***Rivâyet etmek (eylemek)**: Anlatmak, söylemek, nakletmek:

“Bu şehir Fâtih devrinin ruhanî bir mezarlığıydı. Her köşesinde bir evliya yatar. Halkı **rivayet ederdi** ki ya Bağdat'da bir evliya fazla imiş yâhud da Üsküp'de.”

(r.+ederdi 978)

r. 1479, 5259, 5534, 14102, 22944, 25065, 32883, 32893

r.+e 5588, 6180, 6229, 7092, 10379

r.+ederler 9656

r.+ederlerdi 22933

r.+edilen 19657

r.+edilirse 9194

r.+ediyordu 33574

r.+i 33575

r.+idir 5248, 5260

r.+in 3913, 5265

r.+ine 3911, 14330

r.+ini 5264

r.+ler 5592

r.+lerden 35091

r.+lere 18524, 34237

r.+leri 7214

r.+lerin 5246, 26443, 33569

r.+lerle 11015

r.+ten 5589, 15166

[=38]

RİYÂ: Ar. Olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, iki yüzlülük:

“**Erbâbizekâ riyâ.yı mezhep bil-di**”

r.+yı 38103

[=1]

RİYÂH: Ar. Rüzgârlar, meltemler:

“**Riyâh aşkuhayâl bahşet-er nesîmîter.e**”

(r. 39273)

r.+a 37578

[=2]

RİYÂHAT: Ar. Rüzgârlar:

“Her akşam Babiâli'den beli bükük, boynu bükük, bütün uzviyeti bükük çıkan insanların yerine başını dik tutan, dimağı ceyyid, vücûdu metîn ve **riyâhatle** tirâşide bir millet ikame edebilirsek; işte o zaman ‘Osmanlılık kurtuldu’ diyebiliriz.”

r.+le 21125

[=1]

RİYÂKÂR: Ar. +Fars. İçi dışı bir olmayan, iki yüzlü (kimse), mürâi:

“Yakup Kadri, Halide Edip Hanım'ı hiç sevmez, benim nazarımda muttasıl düşürürdü; gayet haris, **riyakâr**, ehemmiyet ve şöhret peşinde koşar, iç yüzü karanlık, bilhassa dessay bir insan olarak tasvir ederdi.”

r. 9091

[=1]

RİYÂKÂRÂNE: Ar. +Fars. İki yüzlü olan kimseye yakışır tarzda:

“Galata'ya yerleşmiş olan Ceneviz müstemlekesi **riyâkârâne** bir bitaraflıkla, Haliç'i Türk donanmasına kapayan zenciri bağlı tutuyordu.”

r. 5201

[=1]

RİYÂSET: Ar. Reislik, başkanlık:

“Kibar âlemi âdetâ onun **riyaseti** altında eğleniyordu.”

(r.+i 11701)

r. 11075, 11099

r.+edecekti 28863

r.+ettiği 15093, 35188

r.+inde 28974

r.+ten 18806

[=8]

RİYÂZÂT: Ar. ***Riyâzât-ı bedenîyye**: Beden terbiyeleri, riyazetleri:

“Bir asırlık meşâkk u ıstrâbât, **riyâzât-ı bedeniyyeden** de mütebâid bu kavmi büsbütün bitirdi.”

r.+1+bedeniye.den 21112

[=1]

RİYÂZ-I HULD-İ BERÎN: Ar. +Fars. En yüksek, en yüce cennetin bahçeleri:

“Ervâh.a pîşdâr ol-arak gir-di cennet.e./ Yekser **riyâzhuldiberîn** ol-du cilvegâh”

r. 37301

[=1]

RİYÂZÎ: Ar. Delillere dayanan:

“Estergon'un bize göre tabîi serhad olduğunu lâakal on aded büyük seferimiz meydana **riyazi** bir kaide gibi koymuştu.”

(r. 25189)

r. 1185, 6084, 9414, 18023

[=5]

RİYÂZİYAT: Ar. Matematik ilmi:

“Bu îdâdîdeki hocalarımız sonraları şedîd politikacılığa karışmış olan insanlardı. (**Riyaziyat** hocamız ve mektebin muâvin-i sânsî) biri İzmir'de asılan Şükrü Bey'di; bir diğeri meşrûtiyetin Hânında Arnavud çete başısı olarak kendinden bahsettiren Bayram Fehmi'ydi.”

r. 2066

[=1]

RÎZÂN: Fars. ***Rîzân edilmek**: Dökülmek akıtılmak:

“Yok.tur şirîşk katre.si **rîzân edilmedik**”

r. 37464

[=1]

ROBERT COLLEGE: İstanbul Amerikan Robert Lisesi veya eski ismiyle Robert Kolej, Osmanlı Devleti bünyesinde “Amerikan usulü” eğitim vermek üzere 1863 yılında İstanbul'da kurulmuş okul:

“Halide Edip Hanım bu sefer Suriye'deki havarîliğin tam zıddı olarak, **Robert College'de**, Amerikalı muhibbelerinden birinin bıraktığı çok konforlu bir köşke yerleşti ve **Robert College'le** uğraşmaya girişti.”

r.+de 9133

r.+le 9134

[=2]

ROBERTO BRACCO: (1861, Napoli, İtalya – 1943, Sorrento, İtalya) İtalyan oyun yazarı, senarist ve gazeteci:

“**Roberto Bracco** Avrupaluların bizi niçin tanımadığını en mühim noktasından keşfetmiş.”

(r. 28635)

r.+yu 28593

[=2]

ROBESPIERRE: Maximilien Robespierre. (1758, Arras, Fransa – 1794, Concorde Meydanı, Paris, Fransa) Fransız Devrimi'nin liderlerinden, Fransız hukukçu ve politikacı:

“İşte 1794'de **Robespierre** ve 1928'de Stalin'in yapamadıkları, yapamadıkları için de içine yuvarlanıp boğuldıkları şey budur.”

(r. 35629)

r. 11296

r.+in 27088

[=3]

ROBINSON: Robinson Crusoe. Daniel Defoe'nun 1719 yılında ilk basımı yapılan kitabı: “Don Quiehotte etiyle, kemiğiyle muazzam bir tefrika hikâyesinden başka nedir? Robinson, çocukluğumuzun o güzel rüyası, **Robinson da** öyle.”

(r. 22141)

r. 22127, 22128

[=3]

RODİN: François-Auguste Rodin, (d. 12 Kasım 1840, Paris – ö. 17 Kasım 1917, Meudun, Fransa) Fransız heykeltıraş [Ünlü “Düşünen Adam” heykelini yapan heykeltıraş]: “Jaurès.in gür sadâ-sı devir.inde/ Tunç.u canlandır-an ilâh.tı **Rodin**”

r. 37076

[=1]

RODOP: Yunanistan'ın Trakya bölgesinde, Türklerin yoğun olarak yaşadığı bir il: “Tuna, Deli Orman, Koca Balkan ve **Rodop** köylerinin, genç ve dinç çocukları Yusuf, Kara Ahmed, Nurullah, Kurtdereli o sahnelerde güreştiler.”

(r. 21347)

r. 3055

r.+un 23837

[=3]

RODOP TÜRKLERİ: Rodop'ta yaşayan

Türkler:

“Rusçuk Yârânı ve sürükledikleri Koca Balkan, Deliorman, **Rodop Türkleri** İstanbul'un içine bir hamlede girdiler.”

r. 23865

[=1]

RODOS: Ege Denizi'nde bir ada:

“İtalya, Afrika'daki son topraklarımızdan sonra, **Rodos'u** ve etrafındaki on iki Ada'yı da işgal etmişti.”

(r.+u 2483)

r.+un 2486, 5587

[=3]

ROKOKO: Fr. XVIII. yüzyılda Barok

döneminde geliştirilen, mimari ve iç mimaride kullanılan, simetrik olmayan kavisli çizgileri bol, gösterişli ve çok süslü demet ve çizgilerden meydana gelen bir üslûp:

“**Rokoko** müstakil bir üslûp çığıdır denilebilir. Türk rokokosu da lâtif eserler vermiştir.”

(r. 5738)

r. 5731

r.+su 5733

[=3]

ROL: Fr. 1. Bir film veya piyeste bir kişiyi canlandıran oyuncunun yaptıklarının veya söylediklerinin bütünü:

“Avrupa medeniyetini Şark medeniyetine karşı iyi temsil ediyordu; bu gaalibâne âmirliğini ifâ ederken bizden de zerre kadar sıkılmıyordu. Klâsik bir **rolü** oynar gibi davransıyordu.”

(r.+ü 2523)

2. **teşmil**. Bir işte bir kimsenin veya şeyin üstüne düşen görev:

“Evvelâ musâlâhadan sonra Yunanistan'ın hâlâ şark muvazenesine hakemlik etmek iddiası gülünçtür. Bu **rol** eskisi gibi tamamıyla yeni Türk devletine geçer.”

(r. 14265)

3. ***Rol oynamak**: *mec.* Bir işin olmasında önemli bir etkisi olmak:

“Bu hâtıradan bahsedişimin sebebi o genç kızın benim hayâtımda **oynadığı rolü** zikretmek içindir.”

(r.+ü 1962)

r. 9993, 14255, 15647, 24727, 32732

r.+e 14414

r.+ü 1961, 2522, 4311, 13314, 14414, 16248, 19409

r.+ün 11507, 16249

r.+ünü 13318, 14249, 14257

[=18]

ROLLAND: Fransız yazar:

“Romanı **Rolland** ruhunun etrafında bilâ-tevakkuf dolaşan bir seyyahıdır.”

r. 22464

[=1]

ROMA: 1. Roma İmparatorluğu. [Roma Cumhuriyeti'nin Augustus liderliğinde MÖ 1. yüzyılda yeniden örgütlenmesiyle kurulan Antik Roma devleti.]:

““Büyük kilisenin karşısında kadîm (den) kalma diğer bir kilise var ki âsâr-ı atika mütehasası Bulgarlar binasını **Roma'ya** kadar çıkarıyorlar.”

(r.+ya 3170)

2. İtalya'nın, Lazio bölgesinin ve aynı zamanda Roma ilinin başkenti:

““Eski Roma sefirimiz, Kâzım Bey, ihtiyat ve tereddüdü hastalık derecesinde olan bu zât, bir daha sefir olmağa aslaa muhtaç olmayacak derecede zengin iken bile, harbe girmekle çok iyi ettiğimizi, nihayet büyük muvaffakiyet elde edeceğimizi, âmentü gibi tekrar ederdi.”

(r. 2666)

3. Bizans. Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak 330-1453 yılları arasında Balkan yarımadası, Anadolu, Suriye, Filistin ve Mısır'da hüküm süren ve Doğu Roma diye de anılan imparatorluk:

“**Roma'nın** şarkını fethet-tiğın an.dan sonra/ Yüce dağ.lar gibi.dir gör-düğün iş Türk oğul.u”

(r.+nın 35968)

r. 2666, 4952, 4954, 4996, 4998, 5856, 5873, 5900, 5901, 6370, 7473, 7477, 12152, 12153, 14688, 17375, 17404, 17418, 19167, 19204, 19220, 19535, 23340, 23360, 26685, 26688, 26958, 26966, 26972, 26975, 26991, 26996, 27002, 27003, 27013, 27023, 27023, 27024, 27557, 30525

r.+da 3093, 4137, 6424, 13291, 17397, 21122, 21254, 22253, 22903, 23326, 23346, 26953, 30686, 31536

r.+daki 4880, 6765

r.+dan 24260, 26990

r.+nın 4872, 4875, 4903, 4906, 4932, 4960, 4998, 5848, 6318, 6346, 6359, 7472, 13716, 14689, 14691, 15266, 17401, 17408, 17419, 19082, 21119, 22957, 23368, 23376, 26947,

26952, 26956, 26978, 26994, 27022, 30234, 30237, 30243, 31291

r.+ya 3169, 6369, 7476, 7664, 7728, 19229, 22957, 23383, 24504, 26935, 26982, 27628, 30246

r.+yı 4892, 4939, 4953, 19531, 33032
[=111]

ROMA İMPARATORLUĞU: Roma Devleti:
“Kostantin, kendi adını vererek İstanbul'u kurduğu zaman, **Roma İmparatorluğu'nun** yalnız hükümet merkezini İtalya'dan kaldırıp Marmara sahiline getirdiğini zannediyordu.”
(r.+nun 4882)

r. 4409
[=2]

ROMAİN ROLLAND: (d. 29 Ocak 1866 – ö. 30 Aralık 1944) Fransız yazar:
“Edebiyat büyük mükâfatını muasırlardan esasen müellefâtıyla meşhur **Romain Rolland'ın** sekiz seneden beri yazdığı bir silsile-i âsârın son cildi *Son Gün* muanven hikâye kazandı.”

r.+ın 22460
[=1]

ROMALI: Roma halkından olan:

“Kadîm Roma'nın 'sirk'lerinde hazır bulunan ecnebilerin **Romalı** olmayıp başka bir diyardan oldukları meydana geçen *facia* karşısındaki tahammülsüzlüklerinden anlaşılırmış.”

(r. 19095)
r. 6452, 15280, 22903, 23375, 26964, 26964, 26973, 26986, 27014, 27020, 27027
r.+lar 6148, 7473, 12699, 14350, 19529, 19530, 19532, 19536, 19544, 21256, 22926, 22962

r.+lara 25943
r.+lardan 25942
r.+ları 26946
r.+ların 13717, 23321
r.+larinkine 19544
r.+ydı 26935, 26966
[=32]

ROMALI CELÂLEDDİN: Mevlâna Celâleddin-i Rumi:

“Diyâr-ı Rûm, Roma memleketi olduğu gibi, *Meselâ Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye Rûmî dediğimiz zaman bir saniye düşünmeyiz ki bu unvan harfiyyen tercüme edilince **Romalı Celâleddin** demektir.*”

r. 27014
[=1]

ROMALI EŞREF: Eşrefoğlu Rumî:
“*Hâttâ Eşrefoğlu Rumî de **Romalı Eşref** demektir.*”

r. 27014
[=1]

ROMALI KAYSER: Roma yöneticisi:
“**Romalı Kayser**, Roma'nın başına geçmeden evvel, ordusuyla İtalya dağlarından geçtiği bir gün, uzakta bir köyceğiz görmüş, yanında atbaşı beraber yürüyene demiş ki (...)

r. 21132
[=1]

ROMALILAŞ-: Romalı özelliği kazanmak:
“*Fakat gariptir ki Rumlaştı demek, **Romalılaştı** demektir.*”

r.-tı 26988
[=1]

ROMALILIK: Romalı olma durumu:
“*Halbuki 'Rum' dediğimiz vatandaşlarımızın **Romalılıkla**, Lâtinlikle zerre kadar münasebetleri yoktur.*”

r.+la 4963
[=1]

ROMALI PLAUTUS: Titus Maccius Plautus (yak. MÖ 254 – MÖ 184) Antik Romalı, Eski Latince döneminin ünlü komedyacı yazarı:
“*Bizim ırka tapanlarımızdan çok daha ziyâde ırkının dehâsını taşıyan **Romalı Plautus**, İspanyol Calderon, iliklerine, damarlarına kadar Fransız Molière hep o ilahın mezhebindedirler.*”

r. 31482
[=1]

ROMALI SCİPİO: II. Pön Savaşı sırasında general ve Roma Cumhuriyeti'nde bir devlet adamı:

“*Kartaca'yı bir ölüm buhurdanı gibi yakan **Romalı Scipio** (...)*”

r. 25914
[=1]

ROMAN: Fr. İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür:

“Bir milleti öğrenmek için târih ve coğrafya katalarından ziyâde şiirlerin, **romanların** tesîri vardır.”

(r. +ların 28616)

r. 338, 2085, 9889, 15633, 20944, 20945, 30198, 31290, 31293, 31301, 31310, 31312, 31318, 31322, 31324, 31328, 32119, 33258, 35463, 35569

r.+a 31306, 32598

r.+da 31297

r.+dan 20950, 20952

r.+dır 15628

r.+ı 22451, 30099, 30101, 30188, 30191, 30214, 31343, 32963, 32966, 32981

r.+ın 15629, 15633, 18130, 20944, 21146, 30190, 31294, 31298, 31305, 31308

r.+ına 20208

r.+ında 11290, 21145, 29067

r.+ını 1597

r.+ının 8937, 31301

r.+la 30113, 30117, 31316

r.+lar 12906

r.+larda 1594

r.+lardır 33257

r.+ları 29062

r.+ların 29066

r.+larında 20938

r.+larındaki 29062

r.+larını 30224

r.+larının 6491, 21178

[=67]

ROMANCI: Roman yazan(kimse):

“Dün bir Fransız arkadaşla, son zamanlarda çok itibarda olan ve harıl harıl okunan **romancı** ve nâsir Celine'den bahsediyorduk.”

(r. 2434)

r. 2701, 18607, 29902, 31331, 31339

r.+da 31347

r.+lar 31329

r.+ları 32964

r.+ların 9349

r.+larından 32943

[=11]

ROMANOS KAYSERİ: Romen Diyojen. IV. Romanos ya da Türkçe kaynaklardaki yaygın adıyla Romen Diyojen, 1068 ila 1071 arasında hüküm süren Bizans Roman imparatoru:

“**RomanosKayseri** gör-müşdün esîr ol-duğu gün”

(r. 38465)

r. 38482, 38487, 38516

[=4]

ROMANOV: Romanov Hanedanı:

“Devlet-i Osmâniyye **Romanov** ve Harbsbourg istilâsı karşısında bir başına kalır.”

(r. 15833)

r.+lara 17676

r.+larla 15725, 15811

[=4]

ROMANOV HANEDANLARI: 1613'ten 1917 Şubat Devrimi'ne değin Rusya'yı yöneten hanedan:

“Devlet bu yeni cülus sıralarında Habsbourg ve **Romanov Hanedanları** gibi Avrupa'nın yarısından fazlasını temsil eden iki kuvvete karşı Kırım'ı kurtarmak hülyası gibi bir dâiye ile harb etmeğe çalışıyordu.”

r. 23764

[=1]

ROMANTİK: Fr. 1. Duygu ve hayâle aşırı derecede yer veren:

“Kurşunlu Han, şadırvanıyla, turnasıyla, demir parmaklıklı pencereleriyle, menkıbeleriyle, türkülerıyla, tanburalarıyla, kara düzenleriyle, Üsküplülerin gözünde tüterdi; hakikaten de **romantik** bir Avrupa şâirini hayran edecek bir yerdi.”

(r. 1154)

2. Romantizm akımını benimsemiş yazar:

“Heredia'nın derli toplu eserine bağlanmak hayâtımın en esaslî bir tâlihi olduğunu itiraf ederim. Avrupa'nın klâsikleri ve **romantikleri** ne vücûda getirmişse onda sıkı bir inbikten geçirilmiş hâldeydi.”

(r. +leri 2276)

[=2]

ROMANTİZM: Fr. XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyıl başında Avrupa'da ortaya çıkan, o zamana kadar alışılmış kalıpları reddederek ferdin yaratıcı gücünü ön plana çıkararak, duygu ve hayâle aşırı derecede yer veren sanat akımı: “Victor Hugo'yu seviyordum; bu merhaledeki düşünüşüme epeyi uygun olduğu için onun şiirini anlamakla, **romantizm**'e kolay bir kapıdan girmiş oldum.”

(r.+e 2142)

r. 2237, 4401, 15133, 22145, 32410

r.+i 22147

[=7]

ROMANYA: Orta Avrupa'nın güney doğusunda, Balkan Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan bir ülke:

“Bulgaristan'dan, **Romanya'dan**, Yugoslavya'dan gelecek Türklerin gözlerinden bilhassa bu son senelerdeki hicretlerin acı hatıralarını silmek, (...)”

(r.+dan 18557)

r. 13818

r.+da 18523

r.+ya 2788, 15156

[=5]

ROMANYALI: Romanya halkından olan (kimse):

“Meselâ, Yunan, Bulgar, Sırp, hele **Romanyalılarla** mukaayese edilince Türklerin hakikî Fransızlığa vukuufu dün bir derecede olduğu sabit olur.”

r.+larla 33132

[=1]

ROMATİZMA: Fr. Kaslarda ve eklemlerde sızı ve ağrı şeklinde kendini gösteren hastalıkların genel adı:

“Üç sene evvel düçâr olduğum **romatizma** zaman zaman ıstırabı bâdî oluyorsa da hamdolsun sıhhatim mükemmeldir.”

(r. 19974)

r.+dan 2241

[=2]

ROMEN: Fr. Rumen. Romanya halkından olan kimse, Romanyalı:

“(…) bu Elenizmos ucubesi Balkanlar'ı ve Küçük Asya'yı böyle berbat ve perişan etmez, şarkta, cinsi belli, varlığı belli, hakkı belli olan Türkler, **Romenler**, Bulgarlar, Sırplar, Arnavutlar arasında hakikî bir tevazün teessüs eder ve Avrupa sulhu bir dakika bîzar olmaz, şark işlerinden emin olurdu.”

r.+ler 15154

[=1]

ROMEO: William Shakespeare tarafından yazılan Romeo ve Juliet oyununun en önemli iki karakterinden biri:

“O zamana kadar tanıdığım cûşşısiz Türk gençleri içinde, böyle **Romeo** gibi hâr konuşan bu genç beni şaşırttı: —Bu hikâyeyi ilk defa mı okuyorsunuz? dedim.”

(r. 21636)

r. 21623

[=2]

ROMEO-JULIETTE: İngiliz oyun yazarı William Shakespeare tarafından yazılmış bir oyun:

“Hâr gözleriyle bakarak: —**Romeo-Juliette**, eski bir aşk hikâyesi, dedi.”

(r. 21634)

r.+i 21650

[=2]

ROMEO VE JÜLIETTA: Romeo Juliette: “Meşhur muâşıklar **Romeo ve Jülietta'nın** vatani olan bu şehrin halkı, o eski sergüzeştin tasavvufu içinde yaşar.”

r.+nın 7776

[=1]

ROMA KARTALLARI: Romalı savaşçılar:

“**Roma Kartalları** denildiği zaman, zamanımıza kadar, çocuklar bile, ne murâd edildiğini îzahsız anlarlar.”

r. 26694

[=1]

ROMULUS: Roma Mitolojisine göre Roma şehrinin kurucularından (MÖ 753'te):

“Kurdun dişisi, bu tehlike karşısında, bir zamanlar Roma'nın banileri Remus ve **Romulus'u** emzirdiği için Romalıların taptığı heykel gibi camit duruyor.”

r.+u 13725

[=1]

ROSCOFF: Fransa'nın kuzeyindeki Brittany'nin Finistère bölgesindeki bir yerleşim yeri:

“Açık Deniz'i 1910'da Bretanya sahilinde **Roscoff** şehrinde, oradaki cezir ve med akşamlarında hissetmişim.”

r. 32323

[=1]

ROSSİNİ: Gioacchino Rossini, (d. 29 Şubat 1792, Pesaro, İtalya – ö. 13 Kasım 1868, Paris). İtalyan opera bestecisi:

“Vapur körfeze yavaş yavaş giriyordu; hep Tell'in havası içindeydik, o kadar ki Schiller'in meşhur dramı yahut da **Rossini'nin** meşhur

operası oynanırken seyirciler bu kadar Tell'in havasında mahpus kalmaz.”

r.+nin 17492

[=1]

ROSTAND: Edmond Eugène Alexis Rostand (1 Nisan 1868 – 2 Aralık 1918) Fransız şair ve oyun yazarı:

“La Dame Aux Camelias, düşünüldüğü zaman göz önüne Dumas Fils'den evvel Sarah gelir, Rostand'ın o nefis eserlerini insan, yalnız Sarah'ın temsil etmesi için yazılmış zanneder.”

(r.+ın 22642)

r.+ların 22623

[=2]

ROSTOPCHİNE: Fedor Rostopchine. Tatar kökenli Moskova valisi:

“Moskova'ya yerleşebilmek bu ordu için ayrıca da bir hayat ve memat mebhası idi. Rostopchine Moskova valisi bulunuyordu.”

(r. 25994)

r. 25900, 25904, 25920, 25940, 25948, 25955, 25982, 26001, 26014, 26034, 26038, 26056, 26059, 26064, 26069, 26072, 26092, 26093, 26101, 26104

r.+e 26094

r.+i 26087, 26103, 26112

r.+in 26008, 26089, 25953

[=28]

ROUSSEAU: Jean-Jacques Rousseau (28 Haziran 1712 – 2 Temmuz 1778), Cenevreli filozof ve yazar:

“Sarp bir humma ile müptelâsı olduğu Rousseau'nun Sein nehri kenarında kâin mağarasını ziyarete gittiği bir gün, Rousseau buraya parasızlıktan iltica etti.”

(r. 22777)

r.+nun 22763

[=2]

RÖMORKÖR: Fr. Başka taşıtları yedeğinde çekmek üzere yapılmış deniz taşıtı:

“En sonra Kasımpaşa'dan bir tahlisiye römorkörüyle dalgıçlar geldiler.”

r.+üyle 12092

[=1]

RÖNESANS: Fr. 15-16. yüzyıl İtalya'sında batı ile klasik antikite arasında sanat, bilim, felsefe ve mimarlıkta bağın tekrar kurulmasını sağlayan, Antik Yunan filozof ve bilim adamlarının

çalışmalarının çeviri yoluyla alındığı, deneysel düşüncenin canlandığı, insan yaşamı (hümanizm) üzerine yoğunlaşıldığı, matbaanın bulunmasıyla bilginin geniş kitlelerle paylaşımının arttığı ve radikal değişimlerin yaşandığı dönem:

“İspanyollar burasını feth ettikten sonra, asıl kışlık sarayı yakmışlar ve yerine –el'ân baki kalan– Rönesans üslûbunda kaskatı bir Charles Quint Sarayı bina etmişler.”

(r. 18989)

r.+ı 27558

[=2]

RÖNESANSKÂRÎ: Fr.+Fars. Rönesans üslûbu, tarzı:

“Cami bugünkü hâliyle yine çok câzipdir. Fakat İspanyollar fethettikten sonra katedrale çevirmişler ve XVI. asır ibtidâsında bir mimarî şuursuzluğu ederek ortasına Rönesanskârî bir kilise yapmışlar.”

r. 18932

[=1]

RÖPORTAJ: Fr. Bir olayı araştırma, soruşturma şeklindeki gazete ve dergi yazısı:

“Harb-i Umûmî'nin son senelerinde Ruşen Eşref'in 'röportajları' harp cephelemize müteveccih merakı âdeta söndürdü.”

(r.+ları 9375)

r. 9356

r.+lar 9371

[=3]

RÖVolver: Fr. Rovelver. Tabanca, küçük silah:

“Zira Yusuf Akçura'yı İttihatçı olmak üzere Merkez-i Umûmî'ye sevk etmişti, ona da maskeli adamları, üstünde bir rövolver, bir Kur'an bir de yemin metni olan masayı hazırlatmıştı.”

(r. 11055)

r. 3351

[=2]

RUBÂÎ: Ar. Kendine mahsus aruz vezni kalıpları ile yazılan, genellikle tasavvufî, felsefî fikirleri, dünya görüşünü özlü bir şekilde anlatan dört mısralık nazım şekli, dübeyt:

“Son senelerde Ömer Hayyâm'ın rubâîleri afyon iptilâsı gibi çok zevk sahiplerini sardı.”

(r.+leri 28669)

“Sokrat'ca Felâtun'ca rubâî.miz var”

(r.+miz 38147)

r. 28708, 38030, 38055, 38060, 38100, 38105, 38110, 38145, 38175, 38180, 38190, 38205

r.+lerde 38191

r.+lerden 38134

r.+leri 31805

r.+lerimiz 38209

r.+miz 38146, 38149

r.+sinde 6653

r.+sini 38058, 38974

r.+ye 29735

[=24]

RUBENS: Peter Paul Rubens (d. 28 Haziran 1577, Siegen – 30 Mayıs 1640, Anvers), Flaman ressam:

“Avrupa'nın diğer yerlerinde teker teker görülebilen Velasquez'ler, Goya'lar, **Rubens'ler** burada salon salon feyzâ-feyziyle bir manzarada görülür.”

r.+ler 18916

[=1]

RÛBERÛ: Fars. Yüz yüze:

“Mes'ûd ol-urdu gel-mese rû'yâ.da **rûberû**”

r. 37718

[=1]

RUBLELİK: Ruble değerinde olan:

“(…) ‘Moskova’daki yarım milyon **rublelik** eşyayı muhtevi evimi size bıraktımdı.’ (…)”

r. 26062

[=1]

RUB’U: Ar. Çeyrek:

“Almanlar galip gelirse piyasaya lâ-akal bir **rub'u** asırda hâkim olabilirler.”

r.+u 12269

[=1]

RUE DES ECOLES: Paris’te bir sokak:

“Quartier Latin’de son gecemin uykusunu uyuyup **Rue des Ecoles’e** çıktığım vakit, ayaklarımın sallandığını, başka bir cihâna gireceğimi, nihayet gençlikten bu akşam ayrılacağımı hissettim.”

(r.+e 1883)

r.+de 4069

r.+e 2336

r.+ün 1885

[=4]

RUGAN: Fars. Ayakkabı, çanta vb. yapımında kullanılan, çok parlak bir cins deriden yapılmış: “Eski Osmanlılar gibi cepken, çakşır, ökçeli **rugan** kundurular giyiyorlar.”

(r. 880)

r. 1104, 35296

[=3]

RÛH: Ar. 1. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can:

“Ailece tekrar Üsküb'e döndük; zavallı annem orada öldü. Onun matemi ve ailece geçirdiğim perişanlıklar **ruhumu** başka ufuklara sevk ettiler.”

(r.+umu 1297)

“**Rûh** ara-r başka tesellî her es-en rüzgâr.da” (r. 36121)

2. Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflenen, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mahiyeti tam olarak bilinemeyen ilâhî ve manevi cevher:

“Yürü-yor fecir.e elli milyon **rûh**”

(r. 35785)

3. **mec.** Duygu, his:

“Ankara Hükümeti'nin siyasetinde yeni bir istikamet ancak Türk milletinin **ruhunda** yeni bir istikamet hâsıl olduğu gün görülebilir.”

(r.+unda 14778)

4. Yaratılış, karakter, tıynet:

“Varlığını kurtarmak için bir başına döğüşti; en kuvvetli **ruhları** ye'se düşürecek uzun, kanlı, şeni bir talihsizlik karşısında fütur getirmede.”

(r.+ları 14927)

5. Canlılık, şevk, hayatiyet:

“Türk unsurunda da bir fevka'l-beşer doğacağı gün bu şe hirlere **ruh** verecek!”

(r. 7787)

r. 4769, 5744, 5760, 6123, 6770, 6858, 6971, 7007, 7251, 7253, 7264, 7731, 7779, 7805, 7810, 7976, 8744, 7183, 12825, 12953, 15295, 17065, 17209, 17277, 17370, 18606, 19214, 20345, 20935, 20969, 20984, 20984, 22581, 23608, 28180, 28198, 28338, 28449, 28652, 29343, 29445, 32002, 32637, 33158, 30878, 30896, 35662, 35865, 35988, 35990, 36069, 36209, 36413, 36426, 36474, 36478, 36481, 36481, 36486, 36497, 36522, 36528, 36541,

36635, 36753, 36770, 36844, 36845, 36847,
37008, 37611, 38198, 38426, 39097
r.+a 2524, 6043, 17265, 22346, 32892,
36011, 36407, 37314
r.+ça 2646, 24570, 27859
r.+dan 4190
r.+ı+peygamber.i 16123
r.+ı+revan.ım 30839
r.+iyle 36333
r.+la 3638, 21368, 23763, 24623, 32582
r.+lar 7178, 7299, 9417, 12900, 17233,
20928, 20966, 20976, 20977, 20978, 28450,
30895, 30942, 32114, 32896
r.+lara 1757, 11790, 22577, 33052
r.+larda 11802, 11815, 30901
r.+lardan 31024
r.+lardır 20980
r.+ları 6998, 6999, 11817, 12126, 13870,
14916, 19571, 19594, 24221, 28229, 29528,
30934, 30903
r.+larımıza 16141
r.+ların 12383, 22231, 30886, 30941, 32237
r.+larına 15295
r.+larında 17035
r.+larını 7803, 17246, 20935, 30882
r.+larının 6251, 7503, 17518, 28654
r.+ta 22323
r.+tan 7006, 17155, 17161, 25668
r.+u 169, 1120, 5505, 5752, 7006, 7409,
7417, 7422, 7465, 7531, 7595, 7787, 7830,
7949, 8036, 10421, 10566, 12910, 13362,
15170, 15357, 17061, 17063, 17081, 17084,
17105, 17112, 17113, 17120, 17122, 17123,
17124, 17125, 17126, 17127, 17130, 17217,
17250, 17257, 17260, 17288, 17481, 18390,
18905, 19354, 20966, 21367, 21368, 21369,
21784, 21784, 23353, 23365, 23810, 23848,
28167, 28173, 28189, 28198, 28288, 28298,
28354, 28369, 28487, 28730, 28734, 28831,
29386, 30169, 30207, 30628, 30628, 30904,
30905, 30907, 30909, 31463, 31704, 31869,
36076, 36479, 36538, 38977, 39117
r.+udur 17065
r.+um 6774, 17510, 22733
r.+uma 9396, 35947, 37099, 39151, 39155,
39164
r.+umda 8432, 39170
r.+umu 26065, 39233

r.+umun 20633
r.+umuz 28647
r.+umuza 28647, 28652
r.+umuzda 7754
r.+umuzdan 7758
r.+umuzla 35754
r.+umuzu 7463, 28569, 28576
r.+umuzun 22953
r.+un 6864, 7870, 17103, 17196, 20351,
22758, 28243, 38802, 38989
r.+una 179, 690, 710, 728, 1511, 6254, 6781,
7969, 8894, 13889, 14770, 15104, 17098,
17286, 24641, 24649, 27269, 29170, 31797,
34481, 36838, 37437, 37593, 37644, 38976
r.+unda 9387, 14767, 17159, 28276, 28372,
29480, 32334
r.+undan 2781, 6853, 6996, 7395, 14902,
17244, 18004, 21764, 30607
r.+unla 20558, 35752
r.+unu 2230, 6588, 7426, 7798, 7798, 7849,
11364, 11782, 14773, 14796, 16947, 17143,
17229, 17234, 17240, 17255, 17261, 20593,
20882, 21190, 22769, 22794, 28198, 31249,
31602, 31735
r.+unun 101, 7428, 9320, 9610, 10065,
17061, 17064, 17102, 21383, 22451, 22803,
22805
r.+unuzu 30220
r.+unuzun 20609
r.+uyla 7918
r.+uyle 1774, 30903
[=358]
RUHÂNÎ: Ar. Uhrevî:
“İstanbul'da, Akrasay'da, Topkapı'ya doğru
giden yolda, en asil Türk mimarisi üslûbunda o
ruhanî camii yaptırmıştı.”
(r. 5898)
r. 788, 976, 2063, 3376, 5413, 5478, 5480,
6330, 6467, 6863, 7129, 7175, 7954, 7960,
9409, 9438, 15409, 23141, 23605, 25654
[=21]
RUHÂNİYET: Ar. Ruhla ilgili olma, ruhun
hâkim olması durumu, ruhanilik, manevilik:
“Türk İstanbul'un ilk camii budur; fetih
ruhanîyetinin toplandığı bir yer diye halkın
sevgisi devletin de ihtimamını oraya çektiği için
zaman zaman tamir gördü.”
(r.+inin 5488)

r. 9490
r.+i 23612
r.+ini 9473
r.+ten 5757
[=5]
RUHÂNİYETSİZ: Ruhaniyeti olmayan:
“(…) *Bir papas kışlasıdır, saray olan kısmı zâten küçük ve azametsiz bir şey olduğu gibi, kilise olan kısmı da ruhâniyetsizdir.*”
r.+dir 18905
[=1]
RUHBAN: Ar. Rahipler sınıfı, rahipler:
“*Patrik ve bütün ruhban, ellerinde haçlar, som sırma abalar giyinmiş genç Fâtih'in karşısına çıktılar.*”
(r. 6359)
r. 6365, 21968, 22464, 22739, 22741
r.+ı 22465
r.+ın 25448
[=8]
RÛHEN: Ar. Ruh bakımından:
“*Bununla beraber Almanlar hissen, ruhen, kalben kadîm Atina'ya perestîşkâr, bütün medeniler gibi Nev-Yûnânîdirler.*”
(r. 30555)
r. 18818, 21000, 21814, 30658, 31712
[=6]
RÛH-I MUSAFFÂ: Ar. Arı, duru ve saf ruh:
“*Düş.de gör-düm gece endâm.ını pîrâhensiz/Nûr.dan rûhumusaffâ idi gûyâ tensiz*”
r. 37801
[=1]
RÛH-I PEYGAMBER: Ar. +Fars. Peygamber ruhu:
“*Rûhupeygamber.i tebşîr.e git-erken şühedâ*”
r.+i 37841
[=1]
RÛH-I REVÂN-I MUHAMMEDÎ: Ar. +Fars. Hz. Muhammed (sav) in ruhu [Eskiler, insanda iki çeşit ruh bulunduğunu kabul ederler; birinciye rûh-ı revân, ikinciye can derlerdi-Kazım Yetiş, Yahya Kemal için yazılanlar, 2. cilt-]:
“*Şebâl aç-ınca rûhrevânıMuhammedî/Erveh cümle.ten gör-ür AllahüEkber.i*”
r. 37432
[=1]
RÛH-I TABİAT: Ar. Tabiatın ruhu:

“*Çal çal melek.im rûhutabîat kadar âlî*”
r. 39163
[=1]
RÛHÎ: Bağdatlı Ruhî (ö. 1605), Türk Divan edebiyatı şairi:
“*Rûhî'nin Terkîb-i Bend'ini, gazellerini öğrendim.*”
(r. +nin 2021)
r. 20779, 23106
r.+i+bağdadi.nin 4981
r.+i+bağdadi.ye 27016
r.+nin 2019
[=6]
RÛHÎ: Ar. Ruhla ilgili:
“*Halka bir terbiye-i bedîa vermek isteyenler de bu hikâyelerde rûhî, hissî, uzvî tedkîkatın tersliklerinden, üslûpsuzluğundan, insaniyetin sahteliğinden, yeknesaklığından, pestîsinden şekva ediyorlar.*”
(r. 22197)
r. 23106
[=2]
RÛH-İ FÛTÛH-I SALTANAT: Ar. Saltanat fetihlerinin ruhu:
“*Rûhîfütûhisaltanat.a tâze bir hayat*”
r.+a 39278
[=1]
RÛH-İ GÛZÎN: Ar. +Fars. Seçkin ruh:
“*Evet o kalbigarâmâşinâ o rûhîGüzin*”
r. 39327
[=1]
RUHIYAT: Ar. Ruhla ilgili hâller, psikolojik durumlar:
“*Yalnız idarede müteceddid, ruhiyatta ise gayet an'ane-perverdiler.*”
r.+ta 22077
[=1]
RUHIYET: Ar. Ruhiyat:
“*(…) her zaman ve her memlekette, hattâ vatan ve milliyet fikirlerini reddeden siyâsî zümreler karşısında bile affedilemeyen bir ruhiyet gösterdi.*”
(r. 10085)
r.+ten 23899
r.+ini 1581
[=3]
RUHLU: 1. Belli özellikli ruha sahip olan (kimse):

“Mehmed-i Sâlis'i, Eğri muharebe meydanında,
ancak eski **ruhlu** bir hoca at sırtında
tutabiliyordu.”

(r. 6838)

2. Canlı, tesirli:

“Pek **ruhlu** bir beşâset.i var hasbihâl.inin”

(r. 39236)

r. 4405, 7035, 9685, 10884, 10913, 12940,
25637, 26339

r.+ydular 12846

[=11]

RUHSÂR: Fars. (I) Yanak, yüz:

“**Ruhsâr.im** lâle.den boy.um bâlâ.dır”

r.+m 38895

[=1]

RUHSÂR: Fars. (II) Üsküp'teki gümrük
memurlarından Hamdi Efendinin oğullarından
biri:

“İşte bu Hamdi Efendi ile Naîme Hanım,
oğulları **Ruhsâr** ve Hüsnü'nün sünnet düğününü
yapmışlardır.”

(r. 1943)

r. 1942

[=1]

RUHSATÎ: (1835 Sivas Deliktaş – 1911). Asıl
adı Mustafa olan halk şairi, ozan:

“Bu ikinci nevi' şiiir, yer yüzünde bütün halk
şâirlerinden daha coşkun olan saz şâirlerimizin
Karacaoğlan'ın, **Ruhsatî'nin**, Dadaloğlu'nun
benzeri olmayan mısralarında görülür.”

r.+nin 19343

[=1]

RUHSUZ: Cansız, hareketsiz:

“Yüzünü açtılar. Kendisini **ruhsuz**, gözleri açık
ve gülümser bir hâlde gördüm.”

(r. 185)

“Efsûs ki şimdi **rûhsuz.dur** beden.im/
Ancak bir köhne pîreheh.dir kefen.im”

(r.+dur 38226)

r. 32510

[=3]

RÛH U ZEKÂ: Ar. Ruh ve zekâ:

“**Rûhûzekâ.ni** ne.ydi harâbât.e dûş et-en”

r.+mı 37512

[=1]

RUHÛ'L-KUDÛS: Vahiy meleği Cebrail (as):

“**Rûhü'lkudüs.le** arşuHudâ.dan haber gel-ür”

r.+le 37174

[=1]

RUKİYE: Yahya Kemal'in kız kardeşi:

“Nihayet bir Nisan günü annem, ben, kardeşim
Reşad, pek küçük yaşta olan hemşirem **Rukiye**,
şimdi ismini unuttuğum bir Arap halayık, bir de
refakatimize verilen Ali Zaîm, Üsküb'den
ayrıldık.”

r. 93

[=1]

RUM: 1. Müslüman ülkelerde oturan Yunan
asıllı kimse:

“**Rum** kamarot; asırlardan beri, firenk
vapurlarının Şark ve aksâ-yı Şark ahâlîsine
tatbik ettikleri sert ve muhakkir muamelenin
edasını iyi kavramıştı.”

(r. 2520)

2. Doğu Roma İmparatorluğu kayseri,
hükümdarı:

“Düş-sün çeleng.i **Rûm.un** eğil-sün serîFirenk”

(r.+un 37343)

r. 1735, 1737, 1764, 1765, 1770, 1798, 2514,
2621, 2621, 2794, 2887, 2891, 4379, 4550,
4660, 4738, 4950, 4950, 4953, 4958, 4959,
4989, 4990, 4993, 5028, 5935, 6223, 6226,
6229, 6814, 7069, 7233, 7859, 8962, 10062,
10064, 10073, 10298, 11105, 11639, 11701,
11986, 12241, 12243, 12255, 12258, 13138,
13619, 13635, 13955, 13995, 14089, 14089,
14107, 14582, 15428, 15477, 15487, 15588,
15607, 16224, 16770, 17802, 21134, 21137,
23545, 23935, 25739, 26566, 26974, 26982,
26984, 26984, 26986, 26989, 26993, 33050,
35561, 36080, 38939, 38943

r.+da 4978

r.+dan 6225, 19521

r.+lar 2819, 2887, 6434, 12246, 12251,
12588, 13087, 13514, 13569, 14141, 15199,
15575, 18752, 24017

r.+lara 1227, 15378, 16774

r.+lardan 1734

r.+ları 2893, 14134

r.+ların 1225, 3000, 4680, 12239, 13110,
13115, 13526, 16035

r.+larından 2644

r.+u 15611

r.+un 693, 10071, 13954

[=119]

RUM BEY OĞLU FAHREDDİN: Paris konferansına katılan o dönemin Osmanlı Maarif Nâzırı Fahrettin (Rum Beyoğlu) Bey: “*Sonra Ferid Paşa avenesinden olan Rum Bey Oğlu Fahreddin ise o vakitler en kâselis bir ittihadcı sefiriden zerre kadar farksızdı.*”

r. 2672

[=1]

RUMCA: Rumların kullandığı, yeni Yunancanın bir lehçesi:

“*Cedlerimiz dilinde kalın Rumca isimler nasıl incelmış: Ayanikola, İnegöl olmuş, Naksos, Nakşe olmuş, (...)*”

(r. 19448)

r. 2889, 2891, 19981, 19983, 26978

r.+sına 31279

r.+yı 4584

[=8]

RUMELİ: Osmanlı Devleti döneminde 15. yüzyıldan itibaren Balkanlar’ın güneyine verilen ad:

“*Biz biçâreler de Rumeli'den yabancı bir memleketten çekilir gibi çekildik. Her Anadolu şehri kadar Türk, hattâ onlardan ziyâde Türk asarına cilvegâh, Üsküp gibi, Siroz gibi, Manastır ve Selanik gibi şehirler den çıktık.*”

(r.+den 21417)

“*Garkol-du hûna Rûmeli Beğlerbeği.yle ceş*”

(r. 37215)

r. 76, 101, 103, 104, 738, 1050, 1071, 1218, 1390, 1464, 2461, 2978, 3551, 4810, 4964, 4991, 4994, 5177, 5249, 5268, 5283, 5820, 5979, 6147, 6167, 6196, 6204, 6400, 6740, 6923, 7123, 7164, 7407, 8129, 8571, 8934, 10278, 11761, 14755, 14966, 14968, 14997, 15001, 15158, 16538, 16539, 16707, 16757, 16770, 17300, 17880, 18061, 18184, 18538, 21315, 21332, 23536, 23794, 23890, 25156, 26608, 28208, 28228, 28509, 30193, 32188, 35521

r.+de 902, 904, 1056, 1089, 1114, 1181, 3287, 3448, 3477, 4516, 4598, 4707, 4735, 4741, 4763, 4765, 4820, 5135, 5928, 5937, 5944, 10017, 11979, 12026, 12510, 14925, 15996, 16320, 16367, 16685, 17831, 17890, 17900, 18522, 18557, 25726, 26978, 35148, 35488

r.+deki 4305, 4588, 4739, 5048, 5280, 5922, 17838, 21082, 26433

r.+den 1246, 3310, 4548, 4579, 4709, 4824, 5336, 6597, 16536, 21382, 26221, 33902

r.+i+şark 26453

r.+i+şarki 797

r.+mizi 35562

r.+nin 233, 1010, 1054, 1390, 2978, 4712, 5112, 5933, 6240, 13092, 16458, 16737, 16761, 17814, 17845, 18492, 20599, 21316, 21397, 23827, 23874, 28252, 33501, 35400, 37965

r.+ye 1058, 1176, 4498, 4500, 4575, 4745, 4761, 5034, 5106, 5146, 5870, 6163, 6597, 10873, 14699, 17281, 17821, 23792

r.+yi 263, 951, 1440, 4742, 4987, 5139, 5915, 14345, 14746, 15009, 16716, 21263, 28228

[=188]

RUMELİ BEYLERBEYİ: Osmanlı devlet teşkilatında Balkanlar'daki Osmanlı topraklarının yönetiminden sorumlu beylerbeylik:

“*Banabaşı, eski günlerde, Melek Ahmed Paşa Rumeli Beylerbeyiyken, kapısı halkından Evliya Çelebi'nin suyuna girdiği, kahvelerinin peykesinde nargile içtiği, Can Sohbetleri ettiği bu güzel kaplıca şimdi yerinde değil.*”

r.+yken 3189

[=1]

RUMELİ HİSARI: İstanbul'un Sarıyer ilçesinde, Boğaziçi'nde bulunduğu semte adını veren hisar.

[Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethinden önce boğazın kuzeyinden gelebilecek saldırıları engellemek için Anadolu yakasındaki Anadolu Hisarı'nın tam karşısına inşa ettirildi.]:

“*1452 senesinin Martından Ağustosuna kadar, beş ay zarfında el'an gözümüz önünde duran ve İstanbul fethini bir levha gibi hatırlatan Rumeli Hisarı'nı inşa ettiler.*”

(r.+nı 4792)

r. 4825, 5161, 7381, 7592, 31962

r.+na 18771, 34181

r.+nda 6133, 6142, 34029

r.+ndaki 6688, 6695, 6757

r.+nı 7586

r.+nın 5289, 6165, 6679, 6706, 6729, 6734, 7302, 10530, 34035

[=24]

RUMELİLİ: Osmanlı Devleti zamanında Avrupa topraklarında yaşayan Türklerden olan kimse:

“Cedlerimiz, İstanbul'da türemiş yeni bir ince Â'yı telâffuz edemezlerdi, hâlâ bile, Anadolu'lu ve **Rumelili** Türkler İstanbul'un bu ince A'sını temyiz edemezler.”

(r. 29159)

r. 10872

[=2]

RUMELİSİZ: Rumeli'si olmayan:

“Balkan Harbi'nde Edirne'yi birkaç ay kaybettiğimiz zaman söylenmiş bir türkünün bu mısralarında bu hakikat meknuzdur:

‘Ey Türk oğlu şimdi atın yollarda gezemiyor, Saltanata benzemiyor **Rumeli'siz** saltanatın!’ (...)”

r. 18213

[=1]

RUMELİ TÜRKLERİ: Rumeli'de yaşayan Türkler:

“Meselâ **Rumeli Türklerini** ezelden ebede kadar muhacir telâkki etmeğe alışmış olan İstanbul ve Anadolu milletdaşlarımız bu îtikadlarında ne kadar yanılıyorlar.”

(r.+ni 1179)

r. 1388

r.+ni 19747

r.+nin 5930

[=4]

RUMELLERİ: Rumeli:

“Halk arasında ‘Rumeli’ ve ‘**Rumelleri**’ tabiri geçiyordu.”

r. 4968

[=1]

RÛMÎ: 1. Mevlâna Celaleddin-i Rûmi:

“Diyâr-ı Rûm, Roma memleketi olduğu gibi, meselâ Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye **Rûmî** dediğimiz zaman bir saniye düşünmeyiz ki bu unvan harfiyyen tercüme edilince Romalı Celâleddin demektir.”

(r. 27013)

2. Anadolu'lu. [Yahya Kemal'in Fuzuli'nin beytinden tercümesiyle Romalı]:

“Fuzûlî, o zamanki Türkiye'den gelen bu iki şâirle nasıl görüştüğünü ve neler konuştuğunu tasvir ederken:

‘Bir nice zarîf-i hutta-î Rûm

Rûmî ki dedik kazıyye ma'lûm’

beytini söylüyor.

[Bu beyti harfiyyen tercüme edersek: Roma ikliminin zariflerinden bir nicesi. Romalı ki dedik anlarsınız ki ince ve medenî adamlardır. (Y. K.)]

(r. 4978)

3. Rûmî takvimi:

“**Rûmî** mayısın yirmi dokuzuncu Salı sabahı şafak sökerken fetih askeri ilk defa buradan girmiştiler.”

r. 4966, 6937, 27012, 27013

[=6]

RUM KAYSERİ: Rum yöneticisi:

“Bu muazzam taş eserinin temellerini atmış, feryat eden **Rum Kayserine**, Varna tehlikesindeki iki yüzlülüğünü hatırlatmış.”

r.+ne 6179

[=1]

RUM KAYSERLİĞİ: Rum Kayserliği:

“Arap hançeresinde o harfî olmadığı için, u harfinin ifadesiyle Roma'ya Rûm denilerek Cenup'ta yerleşen Arapların nazarında Şimal'de bulunan imparatorluğun ismi **Rûm Kayserliği** ve memleketi Rûm diyarı olarak kaldı.”

r. 26993

[=1]

RUMLAŞ-: Rum halkından olmak:

“İşte o Arnavutların Mora ve Epir'de olanları bir asırdan beri tedricî tedricî **Rumlaştılar**, kayboldular.”

(r.-tılar 13971)

r.-maya 13963

r.-tı 26979, 26980

[=4]

RUMLAŞTIRIL-: Rumlaşmasını, Rum gibi olmasını sağlamak:

“Arnavutlar gibi asil bir kavmin

Rumlaştırılması kadar hazin macera olamaz.”

r.-ması 13966

[=1]

RUMLUK: Rum olma durumu:

“Geçen sene bu gün **Rumluğun** ordularıyla, Türk orduları karşı karşıya, yüz yüze geldiler.”

(r.+un 18276)

r. 3001

r.+a 10059

r.+u 14622, 17551

r.+unun 17556

[=6]

RUM MEHMET PAŞA CAMİİ: İstanbul'un Üsküdar ilçesinde, Rum asıllı Osmanlı veziri Rum Mehmet Paşa tarafından yaptırılmış cami: "1471'de Aksaray'daki Muratpaşa Camii ve Üsküdar'daki **Rum Mehmet Paşa Camii**, Büyük Çarşı, zamanımıza kadar kalmış yahut yan- gın ve zelzeleyle kaybolmuş yüzlerce mescit."

r. 555

[=1]

RUM SELÇUK DEVLETİ: Anadolu Selçuklu Devleti, Rum Selçuklu Sultanlığı veya Türkiye Selçuklu Devleti, Selçuklu Türklerinin Anadolu coğrafyasında kurmuş olduğu devlet:

"Bu ilk Haçlılar, yeni doğan **Rum Selçuk Devleti'ni** iznik'ten koparıp Konya'ya atmışlar, sonra Antakya'ya ve nihayet Kudüs üzerine yürümüşlerdi."

(r.+ni 5078)

r.+nin 4523

[=2]

RÛ-NÜMÂ: Fars. Yüz gösteren, ortaya çıkan, rûnûmun:

"Bir zıllümübki 'iasabîyet.le **rûnûmâ**"

r. 39248

[=1]

RUS: Rusya Federasyonu'nda yaşayan Doğu Slav halkı veya bu halkın soyundan olan kimse: "Talebe semtinin meşhur bulvarı üzerinde, iki tarafa cenubî ve şimalî Amerikalı, **Rus**, Leh, Rum, Alman, Çinli, Japon birçok ecnebi durmuş."

(r. 7866)

"Bambaşka leh Macar Renedik **Rus** güzel.leri"

(r. 37149)

r. 3022, 3107, 3111, 3113, 3143, 3149, 3151, 3153, 3159, 3208, 3278, 3282, 3290, 7458, 9663, 12157, 13222, 14714, 15824, 15834, 17123, 17124, 23954, 23978, 23997, 24007, 24079, 24966, 25966, 26007, 26034, 26106, 26401, 26444, 26833, 26855, 29938, 30214, 30224, 30366, 32963, 32964, 32966, 35128, 35141, 35148, 35205, 38556, 38566, 38585

r.+du 25992

r.+lar 3018, 3206, 13236, 13771, 19575, 24005, 25970

r.+lara 24958, 24969, 30193, 31293

r.+lardan 32739

r.+ları 35041

r.+ların 3016, 3272, 13229, 19556, 26650, 30299, 30322

r.+larla 30195

r.+un 12167, 23999, 30184, 30186

r.+tu 23996

[=79]

RUSÇA: Rus dili:

"(...) Bulgarca'dan başka Fransızca, Almanca, **Rusça**, İngilizce, hattâ Türkçe kitapları var."

(r. 3124)

r. 13225, 29961

[=3]

RUS ÇARLIĞI: 1547 yılında Korkunç İvan'ın Çar unvanı almasıyla başlayan ve 1721'de Çar I. Petro'nun Rusya İmparatorluğu'nu kurmasıyla son bulan Rus devletinin resmi adı:

"Türkler son Harb-i Umûmîye ancak Rus Çarlığı aleyhinde karışabilir."

(r. 15327)

r. 15322, 15323

r.+ı 12162

r.+yla 15815

[=5]

RUSÇUK: Bulgaristan'da Tuna Nehri kıyısında bulunan bir şehir:

"Binâenaleyh **Rusçuk'dan** getirdiği en emin askerini, Sultan Mahmud'u muhâfaza etsinler diye, Saray duvarları arasında bırakmıştı."

(r.+dan 34241)

r. 24988, 25025, 25035, 26615, 33499, 33505

r.+da 19739, 23828, 23833, 27125

[=11]

RUSÇUKLU BEHİÇ EFENDİ: Behiç Efendi (Mehmet), Türk devlet adamı (ö. 1809):

"Zâten gelmeden önce **Ruscuklu Behiç Efendi**, Dördüncü Mustafa ile Ruscuk arasında müzâkerelere tavassut etmiş, bu müzâkerelerde Sultan Mustafa tarafdarlarının Sultan Selîm-i Sâlis'i idam ederek Alemdar'la pâdişâh arasında bir itilaf zemini bulmak teklifi vâki' olmuştu."

r. 25038

[=1]

RUSÇUK PAŞASI: Osmanlı devlet adamı:

"Hakikatde İttifak Senedi'ni akdetmekle fermanfermâlîğe hâlel vermiş olan **Rusçuk**

Paşası'nı sarayın karşısında muhâsarada bıraktı.”

(r.+nı 23932)

r. 23851

[=2]

RUSÇUK YARANI: Osmanlı devlet adamı:

“Bu on sekiz senede henüz müteredditti; ilk senelerde birkaç ay **Rusçuk yaranının**, sonra onları devirenlerin, daha sonra uzun bir müddet, Halet Efendinin nüfuzu altında zebûn kaldı.”

(r.+nın 26624)

r. 23851

r.+ı 24988, 25035, 33505

r.+nın 26615, 33499

r.+nın 23858, 34287

[=9]

RUS GENERALLERİ: Rus generalleri:

“Şato etraftan iltica etmiş **Rus Generalleri**, İngiliz zâbitanı ile dolu idi.”

r. 26050

[=1]

RUS HARBİ: 93 Harbi ya da 1877-1878

Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı padişahı II.

Abdülhamit ve Rus çarı II. Alexander

döneminde yapılmış olan bir Osmanlı-Rus

Savaşı:

“Biz **Rus Harbinden** mağlûb çıktıkdan iki sene sonra Paris'de, üstünde müellifinin ismi olmayan böyle bir kitap intişâr etdi: *Aziyâde*.”

r.+nden 20926

[=1]

Ruslaş-: Rus milletine ait özellikleri

benimsemek, Rus gibi olmak:

“Rostopchine **Ruslaşmış** bir Tatarı.”

r.-miş 25962

[=1]

RUSLAŞTIRMA: Ruslaşmasını, Rus gibi

olmasını sağlama:

“(…) temsil etmek istedikleri akvamı bilâkis ayaklandırdılar, bütün bu siyaset bir netice vermedi, **Ruslaştırma** ve Almanlaştırma usûllerinin neticeleri meydandadır.”

r. 14724

[=1]

RUSLUK: Rus olma durumu:

“Bu eser başdan başa Rusya'ya giren ecnebi nüfuzu, ecnebi terbiyesi aleyhinde eski **Rusluğu** kıyama davet eden cûşişli hutbelerle doludur.”

(r.+u 26019)

r. 25998

r.+u 25672

[=3]

RUS PADOBNİ: Rus güreşi:

“**Rus Padobni**, Danimarkalı Petersen, Zibesko gibi devler güreş meydanında kalmadılar.”

r. 21357

[=1]

RUS-PEREST: Fr.+Fars. Aşırı Rus hayranı olan:

“Sofya'da, iken dediler ki:

“Burada şimdi Türkleri sevmiyenler de var, bunlar eski **Rus-perest** kafalardır! Fakat bu kabil ekalliyetden küçük Sofya'da ben bir kişi bile göremedim.”

(r. 3470)

r. 3253

[=2]

RUSTÂÎ: Köylü:

“Napoli körfezinde İschia adası... Bir şâir...

Rustâî bir kız. *Graziella!*”

(r. 22705)

r. 6323, 6383, 22736, 22976, 30542, 31486

[=7]

RUSYA: Rusya Federasyonu. Kuzey Avrasya'da bir ülke:

“Halbuki aynı devirde **Rusya'dan** Paris'e gelmiş olan genç politikacılar, tıpkı Fransızlar gibi, muayyen mesleklerde, mukannen fikirlerde idiler.”

(r.+dan 3706)

r. 803, 2902, 2905, 2906, 3157, 3438, 8123,

9786, 15835, 15840, 15841, 15861, 19627,

24004, 24039, 24083, 24919, 24925, 25338,

25342, 25966, 26000, 26013, 26663, 26693,

27050, 29937, 35208

r.+da 6497, 9649, 13242, 26002, 30077,

31569

r.+dan 3158, 3439, 3707, 13218

r.+dır 15831

r.+nın 2741, 7741, 12012, 12210, 15808,

15858, 16383, 25972, 25986, 35148, 35201

r.+ya 2705, 2742, 12010, 24913, 24922,

24929, 25949, 25988, 25995, 26005

r.+yı 10165, 12211, 19628, 19630, 25975,

26061

[=67]

RUSYA İMPARATORLUĞU: 1721 yılında kurulup, 1917'deki Rus Devrimi'ne kadar var olmuş imparatorluk:

“Lâkin bu merâretli hükmü verirken, gözlerimin önüne, birdenbire, bu milletin Ondokuzuncu Asrın başından Mudanya Mütârekesi'ne kadar karşılaşmış olduğu harblerin manzarası geldi: Yalnız **Rusya İmparatorluğu'yle**, en azı üç sene, en çoğu altı sene sürmüş beş büyük harb!”

r.+yle 32926

[=1]

RÛŞEN: (I) Fars. Aydınlık:

“**Rûşen.de** irtifâ.ını gör-dük”

r.+de 39017

[=1]

RÛŞEN: (II) Fars. Ruşen Eşref Üneydın:

“Bu nevî ‘edebî raportörlük’tü, herhâlde bizde yeni bir çığırdı; bahusus ki edipliğin ‘köşklü’ tarzıydı, **Ruşen’e** bir eldiven gibi iyi geliyordu.”

r.+e 9355

[=1]

RUŞEN EŞREF: Ruşen Eşref Üneydın (d. 1892, İstanbul – ö. 21 Eylül 1959, İstanbul), Türk siyasetçi ve diplomat:

“1913-14 senelerinde, Galatasaraylılar muhitinde, Tevfik Fikret’in evinde, Rıza Tevfik ve Selim Sırrı Beylerin peşinde daima mütebessim ve mütelâşi bir hâlde görülen **Ruşen Eşref**, o vaktin edebiyat nev-hevesleri arasında en fazla göze çarpan bir delikanlıydı.”

(r. 9339)

r. 8517, 9160, 9329, 9344, 18695

r.+e 8517, 9364, 29200

r.+in 9366, 9369

[=11]

RUŞEN EŞREF BEY: Ruşen Eşref Üneydın:

“Buradaki âlemimizde birkaç Türk hanımı da var: Cavid Bey’in hanımı, Hüseyin Câhid Bey’in hanımı, hey’et-i murahasadan **Ruşen Eşref Bey’in** hanımı.”

r.+in 20526

[=1]

RUTÛBET: Ar. Cisimlerde ve havada bulunan, gözle görülemeyecek derecedeki su veya su buharı: “Bu sene İstanbul’da kar bile yağmamış, hâlbuki burada yağmurdan, **rutubetten** iyi bir hava teneffüs edemedim.”

r.+ten 19884

[=1]

RUTUBETLİ: Rutûbeti hissedilen, nemi fazlaca olan:

“Haydi oradan, haydi azizim; her deniz sahili aynı mıdır diyorsun? Biraz **rutubetli** toprak, hissedilmeyecek kadar tuz, serin hava, mavi su gibi şeylerden ibaret midir sanıyorsun?”

r. 6010

[=1]

RUVELVER: Fr. Revolver:

“Kabzaları gümüş bıçak ve **ruvelverler** cinayetin ince işlerindendi.”

r.+ler 1107

[=1]

RÛY: Fars. Yüz. ***Rûy-i zemin**: Yeryüzü:

“Şemşir gibi **rûy-i zemini** taraf taraf/ Saldun demür kuşaklu cihan pehlevanları/ Aldun hezâr bütgedeyi mescid eyledün/ Nâkuus yerlerinde okudun ezanları mısralarını niyçün seviyormuşuz?”

r.+i+zemin.i 2307

[=1]

RÛY-İ ZEMİN: Fars. Yeryüzü:

“**Rûyîzemîn.i** tâbiîfermân.ı kulma.ğā/ Sultan Selîm Han gibi bir şîriner gel-ür” (r. 38118)

r.+i 37175

[=2]

RÛZ-I MAHŞER: Fars.+Ar. Mahşer günü:

“Andır-dı **rûzımahşer.i** hengâmüimtihan”

r.+i 37212

[=1]

RÛZNÂMÇECİ: Rûznâmçeci Vehbi Efendi:

“İşte yer yüzünde feleğin başka türlü bir darbesine uğraması mümkün olmayan küçük **rûznâmçeci’ye** nüzul isâbet etmesi bu kadar yerinde bir cezâ addediliyordu.”

r.+ye 34868

[=1]

RÛZNÂMÇECİ VEHBİ EFENDİ: Osmanlı devlet adamı:

“O sırada küçük **Rûznâmçeci Vehbi Efendi**, bir hafta dan beri makaamunda görünmüyordu.”

r. 34851

[=1]

RUZNÂME: Fars. 1. Bir meclis veya heyetin müzakerat programı: “**Ruznâmede** bekleyen kanunlar müstahsil sınıfa geniş nefesler

aldırarak varidatın yekûnunu yükseltecek kanunlardır.”

(r.+de 24841)

2. Günlük gazete, günlük hâdiselerin yazıldığı kâğıt: “...İngiliz donanmasına mensup bir mülâzımın **rûznâmesinden** hulâsa.”

(r.+sinden 20917)

[=2]

RÛZ U ŞEB: Fars. Gündüz ve gece:

“Siz kurmadan derim iki üç hayme-î haşeb,/ Ecdâdınız himâyesi altında **rûz u şeb**”

r. 31012

[=1]

RÛBÂB-I ŞİKESTE: Tevfik Fikret’in şiir kitabı:

“İstanbul’da gözlerim etrafa açıldıktan pek az zaman sonra Tevfik Fikret’in **Rûbâb-ı Şikeste’si** elime geçti.”

(r.+si 2092)

r. 32199

r.+de 32281

r.+deki 29485

r.+den 32005

r.+nin 2094

[=6]

RÛBÂÎ: Ar. Kendine mahsus aruz vezni kalıpları ile yazılan, genellikle tasavvufî, felsefî fikirleri, dünya görüşünü özlü bir şekilde anlatan dört mısralık nazım şekli, dübeyt: “Bütün İslâm şiirinde vezni nev’ine mahsus yalnız **rûbâî** var, diğer vezinler her nev’ide kullanılır.”

r. 29530

[=1]

RÛÇHAN: Ar. Üstün olma, üstünlük:

“İspanya hükümeti papalık ve Fransa nezdinde müdahaleyi lüzumsuz görmüş ve yalnız şarktaki hükümet-i merasimde müsavat taleb edeceğini beyan ederek, Fransa’nın **rûçhanına** ve Katolik hâmilîğine razı olmadığını müş’ar bir müracaatta bulunmağı tercih etmiştir.”

r.+ma 19136

[=1]

RÛCHÂNİYET: Ar. Üstün olma:

“(…) Hâmisen: Fransa’nın bu en mükemmel darülfünunundan şimdiye kadar hiçbir Türk çıkmamasındaki **rûchâniyet**, (...)”

(r. 20076)

r.+i 20058

[=2]

RÛCU’: Ar. 1. Dönme, geri dönme:

“Paris’teki muhitimizde tanıdığı müfrit Türkçü değildim, hayalini Türkçülüğe ilk kaptıran her Türk’ün gördüğü Tûran rüyasından uyanmışım, ırk birliği gibi ve saf menşelerimize **rûcu** gibi ilk şedit arzularımız bahsinde uslanmışım.”

(r. 8575)

2. ***Rûcû etmek**: Dönmek, geri dönmek:

“İklîmilâhî.ye **rûcû etmek** için/ Ervâh açıl-ır engin.e yelken yelken”

r. 38138

r. 7015, 18150, 25358, 28817

r.+edelim 26270

r.+edemeyecekti 25329

r.+etmedim 9162

r.+etmiş 12048

r.+etmiştim 2525

r.+u 28857

[=12]

RÛESÂ: Ar. 1. Reisler, başlar: “Efendimiz, etrafınızdan bu adamları kovunuz, hareketi ikâ edenlerin **rûesâsı** ise ihsân-ı şahaneleriniz ve mansıplarla avutulur, bu buhran izale edilir.”

(r.+sı 10029)

2. ***Rûesâ-yı mezheb**: Mezheb imamları:

“Sâhib-i beyt gibi âzâ-yı mahfil de melîh yüzlü bâzı **rûesâ-yı mezhebe** benziyorlardı.”

(r.+yı+mezheb.e 23208)

[=2]

RÛFEKÂ: Ar. Refikler, arkadaşlar, dostlar:

“Mösyö Stamboliski avdet edince **rûfekaasını** yekdiğerine girmiş, ihtilâfî gayr-ı kaabil-i telif bir hâlde buldu.”

r.+sını 26327

[=1]

RÛKÛ’: Ar. Namazda elleri dizlere dayayıp

vücudun belden yukarı kısmı yere paralel gelecek şekilde eğilme, namazın beş erkânından kıyamla secde arasında olanı:

“**Rûkû’a** varır gibi eğildi.”

r.+a 35455

[=1]

RÛKÛB: Ar. Binme, bir taşta binme: ***Rûkûb-ı umûmî**:

Toplu taşıma:

“Köprüden akın akın halk, üstünden de **-rûkûb-ı umûmîye** mahsus- tayyareler geçiyordu.”

r.+ı+umumiye 6511

[=1]

RÜKÛDET: Ar. Durgunluk, sakinlik, rükûd: “Küçük kinler, pes garazlar, âdî hasedler giderdi, onların yerine yakından müşahedenin verdiği **rükûdet** gelirdi.”

r. 24761

[=1]

RÜKÛN: Ar. Bir topluluğun büyük önem taşıyan, temel durumunda olan fertlerinden her biri: “(...) Ada Kaymakamı Bedirhan-zâde Abdurrahman Bey ve bu dostların kadınlı erkekli aile **rükûnleri**, hemen hepsi, denilebilir ki İttihâd ü Terakki Cemiyeti'ne muarız duyguda insanlardı.”

r.+leri 2641

[=1]

RÛSTEM: Şehnâme'deki kahramanlardan biri: “(...) tarzında anlatmak için kullandığı vezni Firdevsi, Şehnâme'de, **Rüstem'le** Eşkpus'un güreşini anlatmak için kullanmış.”

r.+le 29505

[=2]

RÛSTEM PAŞA: (ö. 968/1561) Osmanlı veziriazamı: “Zirâ onun gibi Sırp'tan veyahut Hırvat'tan mühtediler arasında Fâti'h'in Mahmud Paşa'sı, Süleyman'ın **Rüstem** ve Piyâle Paşaları, Mehmed-i Sâlis'in İbrahim Paşa'sı gibi şahsiyetler millî mukadderatımıza şeref bahşetmiş şahsiyetlerdendir.”

r. 3923

[=1]

RÛSTEM PAŞA CAMİİ: İstanbul, Tahtakale semtinde Hasırcılar Çarşısı içinde yer alan cami: “Sinan'ın Süleymaniye'den sonra bina ettiği camiler 1558'de Edirnekapısı'nda Mihrimah Sultan Camii, 1560'da **Rüstempaşa Camii**, (...) İkinci Selim'in karısı Nurbanu Sultan namına yaptığı camidir.”

r. 5672

[=1]

RÛSVAY: Fars. ***Rezil rüsvâ etmek**: Berbat etmek, perişan etmek:

“(...) bankacılığı, borsacılığı, sarraflığı nasıl rezil ettilerse, gazeteciliği, neşriyat ve istihbarat usûllerini nasıl rezil ettilerse; yeni usûl-i harbi de öyle **rezil rüsvay**, maskara **ettiler**.”

r. 14616

[=1]

RÛŞD: Ar. Doğru düşünecek, doğruyu bilecek, ayırt edecek seviyede olma, olgunluk, kemal: “Ben de ona göre, şürde daha ziyâde **rüşd** sahibi, zevkçe daha olgun, bilgice de daha derli ve toplu, okumakta daha muntazam ve daha dikkatli idim.”

(r. 2195)

r. 20252, 26618, 26619, 29882, 29913, 32955

r.+e 19794, 23119, 32928

r.+ü 1462

[=11]

RÛŞVET: Ar. Bir görevliye, kanunen yapması veya yapmaması gereken bir işte yasa dışı bir kolaylık sağlaması için verilen para yahut sağlanan menfaat: “Hele temiz adamdı, **rüşvet** değil, hediye almak nedir bilmezdi.”

r. 33712

[=1]

RÛTBE: Ar. 1. Mertebe, derece, pâye:

“Ne **rütbe** mihr.i dırahşân ol-ur gönül gönül.e/ Hudûdiaklı aş-an mânevî sefer.lerde”

(r. 37388)

2. Osmanlı Devleti'nde mülkî yönetimde bulunanlara ve ilmiye sınıfından olanlara verilen resmî pâye: “(...) bu tarzda iş görenler devletten **rütbe**, nişan ve mevki alıyorlardı, hürmet görüyorlardı.”

(r. 11563)

r. 1474, 11169

r.+lerinde 26534

r.+sine 26081

r.+siyle 11166

[=7]

RÛYÂ: Ar. 1. Uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü, görülen hayaller dizisi, düş: “**Rüyamda** annemin son nefesini verdiğini ve muhibbesi Naîme Hanım'ın kucığında çenesinin bağlandığını görüyordum.”

(r.+mda 153)

“Sanki halk.in uyanık gör-düğü **rü'yâ** idi o”

(r. 35880)

2. **mec.** Gerçekleşmesi mümkün olmadığı hâlde olması çok istenen şey, hayal, ümit:

“İspanya'nın cenubunda bir dilin toprağa sığınmış olan son Arap devleti, Granada'nın fethi **rüyasını** burada görmüşler, o son harbi burada hazırlamışlar ve Granada'ya ordularıyla buradan hareket etmişler.”

(r.+sını 19173)

“Mehtâb iri gül.ler ve sen.in en güzel akis.in/
Velhâsıl o rü'yâ dur-uyor yerli yer.inde”
(r. 36886)

3. *Rüyâ gibi: Çok güzel, olağanüstü güzel:
“Rü'yâ gibi bir akşam.ı seyretme.ğe gel-din”
(r. 35808)

4. *Rüyâsına (Rüyâlarına) girmek: Çok tesir
edip rüyasında görünmek:
“Her şeyin bittiğini zannettikleri o gün her şey
başlıyordu; o adamın neden sonra ismini
öğrendiler. Şimdi de rüyalarına giriyor.”
(r.+larına 14353)

r. 152, 2543, 6937, 6965, 7056, 7056, 7717,
13652, 16763, 16766, 17908, 19033, 20858,
21848, 23096, 23489, 23521, 30276, 32561,
36133, 36149, 36149, 36357, 36512, 36628,
36732, 36745, 36879, 36886, 38189, 38654
r.+da 156, 157, 4329, 7053, 10765, 16571,
16757, 20800, 35668, 35823, 36049, 36613,
36627, 37718

r.+dan 6829, 6833, 12374, 12597, 12883,
17369, 23418, 23488, 23521, 35571, 36108,
36815, 37079, 38600, 38608

r.+dır 12599

r.+lara 152

r.+larımında 36227

r.+larımıza 2207

r.+larına 36709

r.+larında 19165

r.+ma 35730

r.+mla 159

r.+nın 155, 7184, 10403, 16780, 16780,
18981, 19160, 23614, 34444

r.+sı 6967, 7052, 8654, 13651, 17634, 22128,
28664, 39093

r.+sıdır 6965

r.+sına 6095, 7800, 12700, 18249, 32590,

34446, 36635, 38684

r.+sında 3418, 16597

r.+sından 7067, 8567, 12702, 15975

r.+sını 1355, 6964, 6982, 7182, 12846,

12878, 19158, 37663, 38689

r.+ya 12601, 12879, 35895, 36114

r.+yı 6828, 12597, 17906, 35875

[=85]

RÜYÂLI: *mec.* Rüya gibi güzel:

“Bizim iç Göksu'muza benzeyen bu köhne
mesirede eski bir değirmen, rüyalı bir ağaçlık
vardı.”

r. 7821

[=1]

RÜYÂVÎ: *Ar.+Fars.* Rüya biçiminde:

“Hayır istediğim bu değil, daha rüyavî bir
şeydi.”

r. 6476

[=1]

RÜ'YET: *Ar.* Görme, bakış, görüş:

“Uzun seneler yüksek binalarla çevrilmiş
şehirlerin rü'yetim üzerindeki tesiri devam
ediyordu.”

(r.+im 2546)

r. 32770, 32828

r.+ini 3986

r.+iyle 31436

[=5]

RÜZGÂR: *Fars.* 1. Yer değiştiren hava, bu
havanın hissedilen etkisi, yel, bâd:

“Gökle toprak arasında en güzel hattın
üzerinden o geçerken, gözleri ziya ve gölge
oyunlarından bayılıyordu, ciğerleri rüzgârların
en leziziyle doluyordu; bugün Türkler oradan
ağzlarını ve burunlarını mendille kapayarak
geçiyor.”

(r.+ların 7331)

“Su.yu ürpert-iyor çık-an rüzgâr”

(r. 36200)

2. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak)

Kuvvetli etki, cereyan:

“Bu yeni devletin ikinci reisi olan Orhan Bey
devrinde, daha Türklüğü asırlardan beri
İstanbul'a sevk eden rüzgâr tekrar esmeye
başladı.”

(r. 4692)

“Yeni bir ülke.de yem vermek için at.larına/
Nice bin atlı kapıl-mıştı fetih rüzgar.ına”

(r.+ına 36018)

r. 833, 2130, 4690, 13425, 15869, 16748,
21297, 23189, 23394, 24264, 35767, 35999,
36006, 36139, 36766, 36902, 36981, 38527,
38767, 38792, 38795, 38797, 38798, 39249

r.+a 30176

r.+da 36013, 36121, 36948

r.+ı 9277, 12207, 13692, 17651, 35957,
36746

r.+ın 6260, 26029, 36807
r.+ına 21742, 30584
r.+ını 35702
r.+ınızda 37896
r.+iyle 37085
r.+la 36501, 36904, 36908
r.+lar 7196, 37900
r.+lara 36787, 36826
r.+ları 12406, 17039, 25457
r.+ların 7324, 18875, 34932
r.+larının 15869
[=58]

RYTHME: Ritim:

“Şiir, **rythme** yâni nazım sanatı olduğu için
güfteden önce bir bestedir.”

(r. 27377)

r. 27372, 27631, 27639
r.+i 27401
r.+in 27632, 27637
[=7]

RYTHME ÎNTERÎEUR: İç ritim: “Bana öyle
geldi ki Râhib Bremond'la aramızda bir tevârüd
olmuştur ve onun **rythme interieur** terkibi, bizim
derûnî ahenk'den sekiz on sene sonradır.”

r. 27653
[=1]

S

SAADEDDEİN EFENDİ: Hoca Sadeddin Efendi
(1536/7, İstanbul – 1599, İstanbul), Türk tarihçi,
şeyhülislam ve müderris: “Tarih-nüvis
Saadeddin Efendi, daha çocukluğunda Selîm'e
hayran olmak terbiyesini görmüş dâima başında
fetih havası esmiş Türklerden biridir.”

(s. 25699)

s. 1975
[=2]

SAADEDDEİN HOCA: Hoca Sadeddin Efendi:
“**Saadeddin Hoca'nın** bu fıkralarından Selîm'in
mîzâcı tamâmıyile anlaşılıyor.”

(s.+nın 25710)

s. 25720
s.+nın 25762
[=3]

SAÂDET: Ar. Mutlu olma, mutluluk,
bahtiyarlık: “1899'da Üsküp'deki ev kiradan
kurtulup da avdet ettiğimiz vakit, **saadetimin**
haddi ve hududu yoktu.”
(s.+imin 1197)

“Ne **saâdet** Bu taraf.larda her ülfet.ten uzak”
(s. 36105)

s. 4065, 6698, 7726, 12909, 13452, 20204,
20295, 20333, 20464, 21494, 21579, 21694,
36566, 38212

s.+e 32087

s.+i 6444, 12734, 16965, 21231, 23019,
25585, 31643

s.+imizi 30689

s.+in 16595, 21580, 23132

s.+inden 31103, 32085

s.+ini 15397, 21554, 22323, 22457

s.+iydi 4364

s.+leri 14740, 32078

s.+ten 23019

s.+tir 13285

[=39]

SAÂDETSİZ: Mutluluk olmaksızın:

“Maddî **saadetsiz** manevî saadet olmuyor.”

s. 21709

[=1]

SAAT: Ar. 1. Gece ile gündüzden meydana
gelen bir günün yirmi dörtte birine eşit olan
altmış dakikalık zaman birimi:

“Vapurdan çıkıp da İstanbul'a ayak bastığımdan
birkaç **saat** sonra, Refik Hâlit'i o yazıhanede,
karşımda buldum.”

(s. 9252)

2. Zamânı göstermeye yarayan âlet:

“Dur-muş **saat** gibi.ydi dur-up geç-miyen
zaman/

Don-muş sükût iç.inde güneş gör-miyen cihan”
(s. 36615)

3. Günün hangi zamanında bulunulduğunu
belirtmeye yarayan ve 1'den 24'e kadar
rakamlarla gösterilen belli vakitlerinden her biri:

“**Saat** bir buçukta postacı İstanbul ve Ankara
gazetelerini getirdi.”

(s. 8847)

4. **teşmil**. Vakıt, zaman:

“Bu gecenin hatırasını hiçbir zaman
unutamayacağım. Eyüb'ü sabah, öğle ve akşam
saatlerinde, kan dil günlerinde görmüştüm.”

(s.+lerinde 7938)

“Tanrı.nın mâbed.i her bir taraf.indan dol-uyor/
Bu **saat.lerde** Süleymâniye târîh ol-uyor”

(s.+lerde 35651)

5. ***Saat başı:** Her saatin ilk sâniyeleri, başlangıç ânı:

“Hulyâ serinleş-en köy.ü her an morart-ıyor/
Sessiz gel-en saat başı sür-dükçe art-ıyor”
(s. 36154)

6. ***Saat gibi:** Hiç aksatmadan, düzenli, intizamlı bir şekilde, dakik:

“Gerek millet efradı gerek idare adamları –
bîçare amele sınıfı dahil olmamak üzere– iş
gördükleri kadar istirahat ederler, bunun için
sa'yin ve idarenin kendi görülmez fakat **saat gibi**
işler.”
(s. 14578)

7. ***Saati çalmak: mec.** Siyasî iktidarının, gücünün son demlerini yaşamak:

“Feleğin rahminden dokuz senede düşerler,
sonra dokuz ayda, hattâ dokuz haftada mürt olur
giderler. Elenizmos'un **saati çalmıştır.**”
(s. +i 15135)

s. 162, 868, 883, 1717, 2966, 3416, 3683,
4007, 4364, 5761, 5846, 5951, 6117, 6266,
6268, 6585, 6869, 6883, 6884, 6887, 6949,
7148, 7229, 7639, 7652, 7925, 7944, 8627,
8840, 9245, 9836, 10663, 12086, 12104, 12105,
12373, 13042, 14172, 14567, 14954, 15009,
15033, 15092, 15353, 15612, 15613, 16599,
16601, 16763, 16813, 16819, 16940, 17369,
18179, 18300, 18307, 18387, 18803, 18808,
18868, 19013, 19787, 20032, 20050, 20382,
20507, 20509, 20534, 20540, 20625, 21366,
21492, 21615, 22883, 23386, 23417, 23457,
23485, 23502, 23503, 23570, 24805, 25314,
25630, 26025, 26029, 26190, 26437, 26829,
29885, 30220, 30240, 30279, 32462, 32832,
34208, 34752, 34778, 35390, 36387, 36584,
36585, 36776, 36906

s.+de 20560, 24495

s.+den 19711

s.+e 1788, 4875, 26024

s.+i 2535, 4364, 5150, 7961, 10745, 15124,
23188, 29913, 30278, 30282, 32541, 32955,
33949, 33950, 35636, 37672

s.+imi 6848

s.+in 29885

s.+inde 7951, 13703, 28000

s.+inden 3575, 24992, 36502

s.+ine 3575, 4363, 9569

s.+ini 4363, 7962

s.+inin 7956, 17978, 29882

s.+le 31819

s.+ler 2797, 2841, 8660, 9298, 10531, 23446,
23446, 23447, 23571, 35803, 36119, 36141,
36510

s.+lerce 56, 348, 530, 2201, 2687, 2804,
8446, 8613, 9088, 10501, 18186, 20526, 22080,
22746, 24812, 24828, 26044, 33637, 34497,
35068, 35437, 35925, 36076, 36479

s.+lerde 1980, 5763, 6023, 7542, 9566,
14088, 25142, 35651, 35717, 38667, 38847

s.+lerdeki 16007

s.+leri 6933, 39096

s.+leridir 23571

s.+lerimden 6678

s.+lerimiz 8660

s.+lerin 6780, 24860

s.+lerinde 5997, 7931, 9385

s.+lerine 21296

s.+lerini 1782, 1918, 12924, 19789

s.+te 6641, 6645, 7026, 7154, 9523, 9542,
16700, 18702, 18731, 19209, 20453, 23995,
26341, 26911, 33180, 34456, 37087, 38088

s.+ten 6585, 24247, 27526

s.+tir 35390

[=232]

SAAT BAYIRI: Yahya Kemal'in Üsküp'te yaşadığı mahallede bir yokuş:

“Kışın ise **Saat Bayırı'ndan** aşağı kayma
eğlencesi olurdu.”

(s. +ndan 542)

s.+ndan 27, 480, 538

[=4]

SABA: Ar. Sabaha doğru kuzeydoğudan hafif
hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgârı, tan yeli:

“Âteş kesil-ür geç-se **sabâ** gülşen.imizden”
(s. 37538)

s. 38422, 39053

[=3]

SABAH: Ar. 1. Günün başlangıcı, gündüzün ilk
saatleri:

“Yalçın dağların ortasında kuytu bir körfez,
kıyılarında dev-vârî, kaya sütunları dikili
duruyor; **sabahtı**, güneşin ışığı yeni vuruyordu.”
(s. +tı 17482)

2. **teşmil.** Güneşin doğmasından öğleye kadar
olan zaman:

“**Sabah**, öğleye doğru kalktım, sokağa çıktım, sokakta hiçbir fevkalâdelik yoktu.”

(s. 18722)

“Ulu mâbed Sen.i ancak bu **sabâh** anla-yorum/
Ben de bir vâris.in olmak.la bugün mağrûr.um

(s. 35664)

3. ***Sabah ezanı**: Sabah namazının kılınma vaktinin başladığını bildiren ezan:

“(…)

Sabah ezanında düştü bir yıldız,

Deftere yazıldı on iki bin kız (...)”

(s. 16536)

4. ***Sabah olmak**: Güneş doğup ortalık aydınlanmak:

“Art-arak gönül.ümün aydınlık.ı her sâniye.de/
Bir mehâbet.li **sabâh** ol-du Süleymâniye.de”

(s. 35635)

5. ***Sabaha karşı (doğru)**: Sabaha yakın, sabah olurken:

“Meclisin yanı başında kıral ve hanedanı
titreşiyor, hâsılı **sabaha karşı** olacak oluyor!”

(s.+a 25634)

s. 461, 765, 1436, 1439, 1443, 1715, 1769,
1916, 2528, 2586, 2805, 2833, 2882, 2886,
3007, 4751, 5996, 6583, 7021, 7021, 7034,
7043, 7045, 7628, 7931, 8605, 9102, 9591,
10206, 10677, 10679, 11436, 12064, 12067,
12067, 15225, 16524, 17472, 18708, 18739,
18761, 19677, 20349, 20541, 20616, 20621,
23448, 23495, 25464, 25527, 26021, 29870,
30387, 31101, 31958, 33273, 33290, 33622,
33626, 33629, 33642, 33717, 34387, 34777,
35664, 35762, 35840, 35960, 36876, 36983,
38232

s.+a 5, 645, 1782, 6876, 7160, 7254, 7918,
7926, 8025, 18696, 23177, 23321, 25539,
25620, 31725, 37574, 38872

s.+ı 4487, 4783, 4803, 4867, 4871, 5277,
5843, 5966, 5975, 6648, 6930, 6932, 7255,
9106, 10384, 10575, 12061, 20542, 25471,
34805, 35111, 35633, 35719

s.+ı+hürriyyet 3939

s.+ın 10200, 30487

s.+ına 5174, 7292

s.+ında 2296, 24303

s.+ından 6938, 32532

s.+ının 10055

s.+ıydı 2530

s.+ki 18746

s.+la 10255, 18652

s.+lara 6458, 14974, 21324

s.+larda 38699

s.+ları 11403, 23645, 31386, 36337, 38620

s.+leyin 2321, 2992, 3069, 8026, 21245,

21548, 26020, 26028, 26040, 31419, 34493,
16571

s.+tan 5968, 5976, 6089, 14558, 14559

[=153]

SABAHADDİN: Mehmet Sabahattin, Prens Sabahattin (d. 13 Şubat 1879, İstanbul – ö. 30 Haziran 1948, Neuchâtel Kantonu, İsviçre), Türk siyasetçi ve düşünür:

s. 3791, 4248, 10878

[=3]

SABAHADDİN BEY: Prens Sabahattin:

“**Sabahaddin Bey** bile ‘teşebbüs-i şahsî’ alâmeti olarak, cetlerinin saray harabesi üzerine ‘altın çapa’ diye bir depo markası asmış.”

(s. 7373)

s. 3766, 3772, 3931, 3941, 4231, 4260

s.+di 3945

s.+i 3885, 3888, 11330

s.+in 3844, 3893, 3910, 3925, 3942

s.+le 10851, 10855, 11310

[=19]

SABÂH-I HAŞR: Ar. Haşir sabahı:

“Sür-sün **sabâhıhaşr.e** kadar hâb uyan-masın”

s.+e 37543

[=1]

SABÂH-I MAHŞER: Ar. Mahşer sabahı:

“Kâm almak için **sabâhumahşer.de** bile”

s.+de 38098

[=1]

SABAHLI: ***Akşamli sabahlı**: Her akşam ve her sabah, her gün:

“(…) kirden ârî hayatın **akşamli sabahlı** saatlerini bile düşünmüş.”

s. 12933

[=1]

SÂBIK: Ar. Bir iş, memuriyet veya makamda şimdikinden daha önce bulunmuş olan, eski:

“Trabzon meb’ûsu ve **sabık** Mâliye Nâzırı Hasan Bey’in buna müteriz olduğunu bilirim.”

(s. 20136)

s. 3092, 10126, 10233, 18809

[=5]

SÂBIK DARBHANE MÜDÜRÜ HAKKI

HALİD: Devlet memuru:

“Merakla okudum: ‘**Sabık Darbhâne Müdürü Hakkı Hâlid Ölmüş.**’ Bu zat çok mükemmel, âlim, salâh sahibi bir zatmış.”

s. 19859

[=1]

SABİR: Ar. ***Sabri tükenmek**: Artık dayanamaz, katlanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak:

“İkinci murahhas Rıza Nur Bey’in **sabri** tükendi.”

(s.+ı 10477)

s.+ını 16715

[=2]

SABIRSIZ: Sabrı olmayan, sabredemeyen, telaşlı ve aceleci olan:

“Sulhu bekleyenler **sabırsızdırlar**, fakat istiklâli bekleyenler değildirler, ümitvârdırlar.”

(s.+dırlar 17366)

“Hâla görün-müyor de-yerekten **sabırsızım/** Yıl.larca sev-diğim Adalar sev-diğim deniz”

(s.+ım 36248)

s. 17763

s.+ca 17762, 17870

[=5]

SABIRSIZLAN-: Sabırsızca davranmak, sabırsızlık göstermek:

“Bu devrin kendine mahsus bir edebiyatı olmasını temenni edenler vakit vakit **sabırsızlanıyorlar.**”

(s.-iyorlar 28139)

s.-anlar 14369

[=2]

SABIRSIZLIK: Sabırsız olma durumu:

“Üzüntüsünün, **sabırsızlığının** haddi yok.”

s.+ının 17813

[=1]

SABÎ: Ar. Ergenlik çağına gelmemiş olan ve İslam dinince yükümlü sayılmayan erkek çocuk:

“Ahmedİhsan poker oyna-r nasıl oyna-rsa **sabî**”

s. 39042

[=1]

SÂBİEN: Ar. Yedinci olarak:

“(…) **Sâbien**: İstidadıma tâbi bir darülfünun yapmak dahl-i azîmi.”

s. 20079

[=1]

SÂBÎT: Ar. ***Sabit bakış**: Bir noktaya dikilip kalan bakış:

“İlk Müslümanlar gibi mütedeyyin, ilk Türkler gibi bani idi; maziye arkasını çevirmiş **sabit** bir bakışla yalnız istikbale bakardı.”

(s. 6907)

“Ara.dan elli dokuz yıl geç-ti/

Âh o **sâbit bakış** el'an yara.dır kalp.imde”

(s. 36491)

s. 5791, 6900, 11044, 14106, 15474, 18880, 36488

s.+olur 33123

[=9]

SÂBİTE: Ar. Bölüm:

“Seciyeleri ve sıhhatleri demir gibi olan bu ihtiyaçları gören bir İstanbullu, Naimâ Târihi'nin **sabitelerinden** fırlamış zannedirdi.”

(s.+lerinden 971)

s.+lerinde 32592

[=2]

SABRET-: Sabırlı davranmak, sabır ve tahammül göstermek:

“Hem bu herife hem bir hafta ikamet ettiğim Careme Sokağı Oteli'ne hem de şimdiki odama ödemek belâsıyla param kalmadıysa de **sabredeceğim.**”

(s.-eceğim 19989)

s.-elim 2902

s.-emedi 10384

[=3]

SABRÎ: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“(…) yürekler acısı **Sabri**, Doktor Rıfat, Refik Nevzad, Halil, kardeşi Murad (...)”

s. 3803

[=1]

SABRÎ EFENDİ: Yahya Kemal'in ilk eğitim aldığı Yeni Mekteb'in muallim-i evveli (başöğretmeni):

“**Sabri Efendi**, sarı sakallı, yeşil sarıklı, temiz bir softa idi.”

(s. 483)

s. 482

[=2]

SABR Ü TAHAMMÜL: Ar. Sabır ve katlanma:

“Yok.tur hudûd.u biz.deki **sabrütahammül.ün**”

s.+ün 37556

[=1]

SABUN: Ar. Kirli ve yağlı şeyleri temizlemekte kullanılan, türlü yağlarla alkaliler birleştirilerek yapılan maddenin kalıp durumunda olan biçimi:

“Banyomuz, **sabunumuz** var. *Lâkin ruh istirâhatimiz yoktur.*”

(s.+umuz 19229)

s.+la 8461

[=2]

SAÇ: Başı kaplayan kıllar:

“**Saçları**, sakalları, esvabları, hareketleri efendiden olduklarına şahid.”

(s.+ları 3260)

“Kumral **saç.in** üst.ünde gör-ürsen iki üç ak”

(s.+ın 37890)

s. 31755, 31851, 36845

s.+ı 3898, 25281

s.+ları 185, 3259, 29615, 29617, 36836

s.+larım 23515

s.+larımız 38829

s.+larımızı 21272

s.+larına 31650

s.+larını 8031, 10512, 30714

s.+larının 36755

s.+larınızda 23495

s.+saça 35603

[=21]

SAÇ-: 1. (Bir şeyi) Ortaliğa dağıtmak, etrafa serpmek, dökmek:

“Bu yeni gelenler sanatta hür telâkkilerin ilk tohumlarını **saçmakla** beraber, hakikaten hür telâkkileri uyandırmadılar.”

(s.-makla 27599)

“Gök.te tayyâre.lerinden **saç-arak** nârîfîten”

(s.-arak 37823)

2. Düşüncesizce göndermek:

“Son harpte Türk milletinin melekü's-sıyânesi tavrını takınan von Sanders harbin ilânından olduğu gibi bütün hatalardan nâ-be-mahal tecavüzî hareketlerden Galicyalara, İrani'lara, Sinâlara Türk çocuklarını **saçmaktan** gayr-i mes'ûl olduğunu söyledikten sonra, nerede bir muvaffakiyet olmuşsa orada bir Alman kumandanının ismini zikretmeyi unutmuyor!”

(s.-maktan 15321)

3. **mec.** (Belli bir durumu) Etrafına yaymak:

“Şâir Vigny de ne gördüklerini arıyor ve birdenbire karşısında iki alev **saçan** göz görüyor.”

(s.-an 13720)

s.-an 39174

s.-ar 39271

s.-sın 39165

s.-tıkça 39216

[=8]

SAÇAK: Çatının, yapıları yağmur ve güneşten korumaya yarayan, binadan dışarıya taşmış ve altı boş bırakılmış bölümü:

“Yem dökülürken imâretin geniş **saçaklarından**, kafeslerinden, damundan, çatı aralarından, belki yüzlerce, diğer güvercinler, gale-yanlı bir süzülüşle, havayı kanad gürültüleriyle doldurarak indiler.”

s.+larından 35299

[=1]

SAÇIL-: Ortaliğa dağıtmak:

“Eşyası alçak rahleler, yaylı kerevetler, her tarafa **saçılmış** minderlerden ibaret.”

s.-miş 30450

[=1]

SAÇILIŞ: Saçılma işi:

“İşve.yle devriliş **saçılış** örtünüş.leri”

s. 37047

[=1]

SAÇLI: Saçı olan:

“Karşidan siyah adalara dolgun gözlerle bakarken kumral **saçlı** gençle kalp ağrularına dair konuşa konuşa döndük.”

(s. 6454)

“Almanya servinâz.ı güneş **saçlı** Nevhayâl”

(s. 37147)

s. 2191, 6266, 6446, 6813, 17490, 20496, 22809, 23002, 23020, 23024, 23026, 23045, 23049, 23067, 23104, 23145, 23148, 23316, 23386, 23389, 23404, 23411, 23415, 23421, 23946, 30330, 30684, 30707, 30711, 35313, 36727, 39243

s.+lara 21886

[=35]

SAÇMA: Bir değeri olmayan, yersiz, tutarsız, mantıksız söz:

“Şekip'in bu söyleyişinden üzümlere, önce orduya avdet etmek bahsinde serdettiği mahzurun tamamıyla **saçma** olduğunu (...)”

s. 11181

[=1]

SAD: Ar. Arap alfabesinin on dördüncü, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on yedinci harfi ve bu harfin adı:

“Türk’ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve çıkmayacak sesler vardı: (peltek) Se, Zâd (dâd), Zi, Zel, Ayın gibi... Bâzıları: Te, Ti, gibi, **Sad**, Sin gibi ikiz, (...)”

s. 28916

[=1]

SAD: Ar. Yüz:

“**Sad** hayf o sayd olun-mayan âhû.ya düşün ol-up”

s. 37476

[=1]

SADÂ: Ar. Seda, ses, avaz:

“Hindli biraz durdu, bir kuş **sadâsı** çıkararak: ‘Baba... Arnavud Baba...’ dedi.”

(s. +sı 443)

“Hemen yayılma.ya başla-r **sadâ** ve nûr akın.ı”

(s. 35989)

s. 7267, 28140, 33985, 36896, 37063

s.+dır 37999

s.+ları 28805, 30450, 32008, 36578

s.+na 37428

s.+nın 36857

s.+sı 3983, 16648, 36546, 37509, 37075

s.+sıyla 22570

s.+yı+radeda 30962

s.+yı+radeda.ya 31028

[=22]

SADÂBÂD: İstanbul’da Haliç’e akan Kâğıthane deresinin kenarında XVIII. yüzyılın ilk yarısında tanzim edilen saray, köşk, kasır ve bahçeler topluluğu:

“Kuytu Haliç ve müntehasında eski **Sadâbâd**...”

(s. 7722)

s.+a 7507

[=2]

SADAKA: Ar. Karşılık beklenmeden sâdece Allah rızası için fakirlere verilen para, mal vb: “Biriktirdiği bütün parasını harçlık olarak bize, hediye olarak yetim, besleme kızlara, **sadaka** olarak fukaraya verir, lâkin verdiği kimseye hissettirmezdi.”

(s. 258)

s.+sı 34894

s.+yı 14174, 24000

[=4]

SADÂKAT: Ar. Kendisine iyilik edene, lütufta bulunup koruyana minnet ve şükran duyguları ile bağlanma, bu bağlılığa yakışır şekilde davranma, hainlik ve döneklik etmeme, vefakârlık gösterme:

“Yakup Kadri sırf hareket-i milliyeye olan **sadakatı** sevgiyle bu güzel cevabı veriyordu.”

(s. +i 9242)

s. 27029, 34219

s.+i 33491, 34250

s.+in 10738

s.+inde 35014

s.+inden 32671

s.+inin 35444

s.+iyle 25595

s.+le 3099, 24281, 33710

s.+lerden 15952

s.+leri 33498

s.+lerini 10147

[=16]

SADÂLI: ***Sadâli harf**: Ünlü, sesli harf:

“Görürsünüz ki cedlerimizin ağzından çıkmamış **sadâli** ve **sadâsız harfler** bizim her an ağzımızdan çıkıyor.”

(s. 29146)

s. 29129

[=2]

SADÂRET: Ar. Osmanlı Devleti’nde sadrazamlık makamı, sadrazamın işi ve makamı: “İstanbul’a gelip **sadârete** geçecekmış!”

(s. +e 2825)

s. 23810, 23863

s.+e 10361, 25032, 33663, 33684, 33769

s.+i 30815, 30843, 34276, 35001, 35024

s.+inde 3739, 25199

s.+ine 35044

s.+inin 12309

[=17]

SADÂSIZ: ***Sadâsız harf**: Sert sessiz:

“Kısa bir müşahededen sonra hükmedersiniz ki bu elifba Türkçeyi aslaa ifâde edemez, çünkü Türk’ün her an söylediği **sadâli** ve **sadâsız harflerden** mahrumdur.”

(s. 29139)

s. 29136

[=2]

SÂDE: Fars. 1. Süsü olmayan, üzerinde süsleme bulunmayan, yalın:

“Cihangir Selîm-i Evvel'in odası o kadar küçük ve **sade** ki, uzun seferlerinin birinde konuştuğu fa kirane bir han odasını andırıyor.”

(s. 6801)

2. Süs ve zorlamadan uzak, açık ve anlaşılır:

“Çobanlık devrini hatırlatan bu **sade**, bu güzel istiare, bu manidar türkü bize bugün en doğru siyaset rehberidir!”

(s. 12972)

3. Yalın, yalnızca, sâdece:

“**Sâde** bir semt.ini sevmek bile bir ömür.e değer”

(s. 35820)

“Bahar.da bir gece tanbûr.u dinle Çamlıca.da/ Bu saz.ların duyul-ur her tel.inde **sâde** vatan”

(s. 35998)

s. 2241, 6638, 6794, 12963, 14123, 15174, 16690, 18508, 18593, 18720, 18971, 19272, 19977, 20045, 20109, 21255, 22310, 23312, 24677, 25645, 29043, 30456, 31097, 31945, 36068

s.+dir 24448, 27992, 31091, 31617

s.+ydi 25659

[=32]

SADECE: Yalın, yalnızca, sade:

“Ziya Bey mecmuanın ismini benden istemişti. Süslü, manâli ve güzel isimlerden kaçınarak, **sadece** mecmua demeyi teklif etmiştim.”

(s. 8709)

s. 298, 1008, 3977, 4092, 4993, 8702, 9759, 12384, 12390, 13141, 14189, 15299, 27369, 27414, 27417, 31154, 33071, 33922, 34950

[=19]

SADED: Ar. Kasıt, niyet, meram:

“Başımızdan geçmiş olan macerayı anlatmak **sadedinde** bu ricalin söylediklerine ve yazdıklarına dikkat ettim ve hayrette kaldım.”

(s.+inde 2590)

s.+inde 2922, 9849

s.+ine 27449

[=4]

SÂDEDİL: 1. Bön, safderun (kimse):

“Boşo Efendi'nin bu işaatına biz şaşmadık, belki eski refiklerinden **sadedil** olanlar şaşar.”

(s. 13127)

2. Temiz kalpli, hile bilmeyen, saf, karşısındakine inanmaya hazır (kimse):

“Fânîlik orta.sında yüz-en **sâdedil** beşer/ Herhangi bir şekil.de um-ar bir bekaa buluş”

(s. 36647)

s. 10969, 13118, 26671, 36607

s.+lere 33219

s.+lerin 24315

[=7]

SÂDEDİLLİK: Saflık, bönlük:

“Böyle bir zan ise şüphesiz bir **sadedilliktir.**”

s.+tir 33230

[=1]

SADEF: Ar. 1. Midye, istiridye gibi içinde inci bulunan deniz hayvanı:

“Bir **sadefin** içinde Okyanus'un bütün uğultusu hissedildiği gibi, Türkçeyi ifâde etmeği der-uhde eden sanatkârın kalbinde de bütün şiirimiz öyle uğuldamalıdır.”

(s.+in 27436)

2. ***Sedef kakma**: Abanoz, meşe, ceviz vb.

tahtalara istenen şekilleri oyarak bu yuvalara aynı şekilde kesilmiş sedefleri gömüp yapıştırmak suretiyle yapılan süsleme işi:

“**Sadef kakmalı**, güzel bir bıçak, bir de eczalı dedikleri tabanca satın almıştım.”

(s. 341)

s. 340, 341

s.+te 17389

[=4]

SÂDELEŞTİR-: Sade duruma getirmek:

“Şiirleri, kafiyeli olarak tecellî eden milletlerin çoğu, bu son terakkî asırlarında kafiyelerini önce **sâdeleştirdiler**, sonra az çok bozdular.”

(s.-diler 29652)

s.-diler 20652

[=2]

SÂDELİK: Sade olma durumu:

“Lisan fikri bizim kafalarımızda henüz **sâdelik**, güzellik, doğruluk, tabîlik gibi tâlî bahislerle yer tutmuş bir fikirdir.”

(s. 28749)

s. 5658

s.+in 9844

s.+ten 31100

[=4]

SADET: Ar. Üzerinde konuşulan konu, asıl mevzu:

“Bütün safhaları sayarak **sadetten** çıkmayayım.”
(s.+ten 9144)

s.+inde 11292

s.+te 6749

[=3]

SÂDİK: Ar. Dostluğunda samimi ve vefalı olan, dostluk bağlarının gerektirdiği vefayı gösteren, sadâkatli:

“Çünkü bu millet kurnaz değil **sadıktır**.”

(s.+tır 12300)

“En **sâdık** destgîr.imiz say câm.ı”

(s. 38273)

s. 324, 2760, 3288, 6308, 6333, 9637, 11794, 12235, 12289, 12290, 13639, 14261, 14914, 15574, 16069, 16121, 21726, 22740, 22750, 23095, 26373, 27025, 29594, 30133, 30162, 30164, 30309, 30568, 33288, 33463, 33714, 33935, 33947, 34013, 34361, 34369, 34927, 34966, 35112

s.+ı+sievi.ler 22259

s.+larından 275

s.+mı 28015

s.+tı 226

s.+tır 3508

s.+tırlar 26375

[=47]

SADIK BEY: Siyaset adamı:

“Lâkin zannederim ki **Sadık Bey** ve Gümülcineli İsmail'in İttihat ve Terakki'yi takliden yeni bir iktidar tekkesi açmaya teşebbüsleriydi.”

s. 10237

[=1]

SÂDÎ: Sa' dî-i Şîrâzî.

(ö. 691/1292)

Fars edebiyatının en büyük şairlerinden:

“Türk'ün edebî semâlarında **Sadî** ve bütün İran şâirleri kadar büyük yıldızlar vardır.”

(s. 20793)

s. 29548

s.+nin 28659, 28662

s.+ye 20768

s.+yi 34787

[=6]

SÂDÎ CEM: Cem Sultan'ın arkadaşı:

“Kaldı ki Râbiâ Hâtun'a isnâd edilen ve bundan onbeş yirmi sene evvel neşredilen, ‘Ben tâ senin yanında dahî hasretim sana’ mısra'ını muhtevi

kt'a, Sultan Cem'in arkadaşı ve **Sâdî Cem** diye tanınmış, 1490'lara doğru katledilmiş.”

s. 20331

[=1]

SÂDÎ DERGAHI: Üsküp'te bir dergâh:

“Üsküb'ün karşı yakasındaki **Sâdî Dergâhı'nın** semâ'hânesi yeni yapılmıştı.”

s.+nın 2002

[=1]

SÂDİSEN: Ar. Altıncı olarak:

“(…) **Sâdisen**: Son bir senemi husûsî bir mektebi ikmâle çalışmaktan ziyâde koca bir darülfünun yapabilmek menfaati, (…)”

s. 2007

[=1]

SADME: Ar. Hızla vurma, çarpma:

“Bir ihtilâlin darbesi inerken bir sokak, tıpkı ortasından bir **sadmeye** zedelenmiş bir camın huzme huzme olan kırıklarına benziyor.”

(s.+yle 10588)

s.+leri 17728

s.+lerine 27504

s.+sine 22711

s.+siyle 17294

[=5]

SADR: Ar. Göğüs, sine:

“(…) **sadr-ı münevverinde** kırmızı âb ile Yâ Vedûd ismi yazılmış (…)”

s.+ı+münevver.inde 7267

[=1]

SADRÂZAM: Ar. Osmanlı devlet teşkilatında padişahın vekili olarak yönetimi elinde tutan, vezirler, vekiller heyetine başkanlık eden zat, başbakan, başvekil, veziriazam:

“**Sadrâzam** Babîâli'deki Harem dâiresinde tek başına; şehrin muhtelif noktalarına dağılmış olan sekban müfrezeleri küme küme sıkıştırılır.”
(s. 23928)

s. 1024, 2828, 5163, 7140, 10322, 19644, 23902, 23906, 24911, 25205, 25233, 25808, 25809, 26152, 34504, 34797, 34829, 34884, 34888, 34891, 35028, 35036, 35047, 35152, 35174, 35187, 35193, 35221, 35240

s.+a 26175

s.+dan 33304

s.+dı 25194

s.+ı 7370, 35008

s.+ımızı 25164

s.+m 24906, 25295, 25811, 26127, 26127,
26177, 33579, 33774, 35010

s.+ken 28512

s.+la 33765, 35038

s.+lar 34943, 35164

s.+lardan 7177

s.+ları 15812, 22016, 35159

s.+ların 35095, 35198

[=56]

SADRAZAM BENDERLİ ALİ PAŞA: (? – ö.
1821), II. Mahmut saltanatında 26 Mart 1821 –
30 Nisan 1821 tarihleri arasında bir ay üç gün
sadrâzamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamı:
“**Sadrâzam Benderli Ali Paşa'nın**, *Eyüp
Türbesi'nde Padişaha onun nefyini ve idamını
gaayet mahremâne bir fısıldaması derhâl
kulağına ve (...)*”

s.+nın 26198

[=1]

SADRAZAM DAMAD İBRAHİM PAŞA:

Osmanlı devlet adamı:

“**Sadrâzam Dâmad İbrahim Paşa**,
*Macaristan'da başlayan karışıklığı durdurmak
için yine bu i'tilâf-ı anâsır siyâsetine
başvurmuş.*”

s. 3750

[=1]

SADRAZAM DELİ ABDULLAH PAŞA:

Osmanlı devlet adamı:

“**Yeni Sadrâzam Deli Abdullah Paşa**,
*Tersâne'deki askerle, Hâlet Efendi'nin
Beşiktaş'daki yalısını, karadan ve denizden
kuşattırılmış.*”

s. 33577

[=1]

SADRAZAM HADİM ALİ PAŞA: Osmanlı

devlet adamı:

“**Gene bu devirden Zincirlikuyu Camii,
Sadrâzam Hadım Ali Paşa'nın**, *İstanbul'a nadir
bir mimarîde bıraktığı ikinci ya digâridir.*”

s.+nın 5566

[=1]

SADRAZAM HALİL PAŞA: Osmanlı devlet

adamı:

“**Fâtiş başta olmak üzere, Sadrâzam Halil Paşa**
*ve diğer ve zirve serdarlar, o sırta, 1452
senesinin Martından Ağustosuna kadar, beş ay
zarfında el'an gözümüz önünde duran ve*

*İstanbul fethini bir levha gibi hatırlatan Rumeli
Hisarı'nı inşa ettiler.*”

(s. 4789)

s.+yla 7145

[=1]

SADRAZAM KARA AHMET PAŞA CAMİİ:

İstanbul'da bir cami:

“**Topkapı'da Sadrâzam Kara Ahmet Paşa Camii**
de 1554'tendir.”

s. 5640

[=1]

SADRÂZAMLIK: Sadrâzam olma durumu:

“*Yalnız en ziyâde özlediği Sadrâzamlık
mertebesine varamadan söndü.*”

(s. 4312)

s.+a 27134

[=2]

SADRÂZAM TALÂT PAŞA: Osmanlı devlet
adamı:

“*1918 de Mütâreke'ye yaklaştığımız yaz
sonunda, bir akşam, Büyükkada'da Yat
Kulübü'nün taraçasında Sadrâzam Talât Paşa,
sevimli ve lâübâlî hâlini unutmuyarak, etrafında
Salâh Cimcoz ve şimdi hatırlayamadığım daha
bir kişi ile, gülererek konuşuyordu.*”

s. 3662

[=1]

SADREDDİN MAKSUDOF: Yahya Kemal'in

Paris'te hukuk tahsili yapan bir arkadaşı:

“**Luzembourg Bahçesi'nden çıktık. Sadreddin
Maksudof bizden ayrıldı.**”

s. 2335

[=1]

SADREDDİN MAKSUDOF EFENDİ:

Sadreddin Maksudof:

“*Doktor Abdullah Cevdet'e tekrar tesadüf ettim.
Yanında sarışın, iri yarı bir genç vardı.*

“**Sadreddin Maksudof Efendi**, *Kazan
Müslümanların-dan, Paris'de hukuk tahsil
etmeğe gelmiş!*” dedi ve bana tanıttı.”

s. 2325

[=1]

SAF: Ar. 1. Kurnazlığa akli ermeyen, içinde

fesatlık olmadığı için kolayca aldatılabilen
(kimse/kimseler):

“*O aralık ikide birde prenslerden Andre'nin
vurulduğunu yaymışlardı; bizim saf
gazetelerimiz bu haberi Tatavla Ajansından*

aldıkları gibi aynen neşrettiler, tabii prensleri Andre herkesin gözü Önünde Atina'da gezinip duruyordu.”

(s. 15253)

2. İçine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, hâlis:

“Üzüntü saf fakat menfi bir duygudur.”

(s. 17176)

“Ne kadar sâf idi sîmâ.sı bu mü'min nefer.in”

(s. 35678)

3. Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan

kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra:

“Asker her zaman döğüşmeğe, hem saf dâhilinde döğüşmeğe hazır bir adamdır.”

(s. 22407)

*“Biz.dik o hüçûm.un bütün aşk.ıyle kanatlı/
Uç-tuk o sabâh ilk atul-an saf.ta yüz atlı”*

(s.+ta 35840)

4.1. *Saf saf: Saflar meydana getirecek şekilde, dizi dizi, sıra sıra:

“Bu işlerden biri: Fikirleri saf saf ihtiraslarla kaynaştıran ve kat'î bir neticeye ermesi iktizâ eden tütün mes'elesidir.”

(s. 24798)

4.2. *Saf saf: Dizi dizi:

“Bu işlerden biri: Fikirleri saf saf ihtiraslarla kaynaştıran ve kat'î bir neticeye ermesi iktizâ eden tütün mes'elesidir.”

(s. 24798)

5. *Saf olmak/bağlamak (tutmak):

Sıra teşkil etmek, sıralanmak:

“Bu şaşkın ve yüzü sararmış asker Babîali camiinden yukarıya doğru, parmaklık hizasında iki saf oldu.”

(s. 10595)

s. 2317, 3813, 6377, 6440, 8567, 10588, 12258, 12420, 12916, 12923, 13692, 15242, 15298, 15319, 15660, 16922, 17164, 17371, 17436, 18971, 20201, 20800, 21497, 21608, 22392, 22570, 22632, 22908, 22910, 23116, 23831, 24399, 24637, 26452, 26475, 28011, 28252, 28294, 28296, 30548, 36281, 36698, 36801, 37277, 37277

s.+da 10409

s.+ına 9397

s.+ında 2573, 12267, 15847, 16991, 36068

s.+ından 10549

s.+ını 21587

s.+lar 24629

s.+larda 4272

s.+ları 10610

s.+larında 14453

s.+ta 6362, 10852, 16180, 16297, 16299, 17000, 21135, 21200, 33263, 35676

s.+taki 10047

s.+tı 12960

[=73]

SAFÂ: Ar. Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik:

“Ahlâf o nazm.e gûş tut-arken safâ bul-ur”
(s. 37881)

s. 39213

[=2]

SAFAHAT: Ar. Safhalar, evreler:

“Avrupa insanîyetinin vicdanı Hudâvendigâr faciasını bütün safahatıyla işitse müteessir olur.”

(s. +ıyla 15404)

s.+ı+kalp 31271

s.+ı+milliye.den 21920

s.+ı+siyase.yi 26329

s.+ı+şiiirvefikir 21823

s.+ıyla 12250

s.+ıyle 21528

[=7]

SAFÂ-YI BÂTİN: Ar. Karnının zevki:

“Mey.den safâyibâtını hum.dur garaz heman”

s.+ı 37874

[=1]

SAFDERÛN: Ar.+Fars. İçi temiz olduğu için kolay aldatılabilen, bön, safdil (kimse):

“Mustafâ-yı Sâlis hayırhâh fakat safderûn bir pâdişâhtı.”

(s. 30872)

s.+sunuz 34175

[=2]

SAFDERÛNÂNE: Ar.+Fars. Safderun olan kimseye yakışır tarzda, safderunca, bönce:

“O zaman safderûnâne bir atılış fırsatına inananlar ne kadar yanıldıklarını gördüler.”

s. 13540

[=1]

SAFDERÛNLUK: Safderun olma durumu:

“Sefahat köşkleriyle beraber matbaayı da kaldıran ihtilâlcî takımına bir şey demek sâfderûnluktur.”

(s. +tur 30867)

s. +tur 32899

[=2]

SAFDİL: Ar. +Fars. Temiz yürekli olduğu için kolay aldatılabilen, bön, saf (kimse):

“Yunanlıların marifetlerini biz de öğrendik; artık güdültüye pabuç bırakacak kadar **safdil** değiliz.”

(s. 16362)

s. 33181, 33688, 34227

s. +ler 31920

[=5]

SAFDİLÂNE: Ar. +Fars. Safdillikle, saf saf, böncesine:

“(…) Prusya Kralı Frideric'e **safdilâne** devletinin satvetine sebep olan tilsımı soruyordu.”

s. 30875

[=1]

SAFDİLLİK: Safdil olma durumu, saflık, bönlük, safderunluk:

“Yalnız **safdillik** ve boşboğazlık, bilhassa bu noksanların ikisi bir arada aslaa geçmez.”

(s. 33688)

s. +i 33692, 33933

s. +inden 33674, 33687

s. +ine 34025

s. +ini 34012

s. +lerine 33176

[=8]

SAFEVÎ: 1501 ve 1736 yılları arasında bugünkü Azerbaycan, İran, Ermenistan, Irak, Afganistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin doğu kesiminde varlığını sürdürmüş, tarihte ilk kez Şîî Onikiciliğini resmî mezhep olarak kabul etmiş olan halkları yönetmiş ve Azerbaycan'ın varis olduğu hâkim hanedanın devleti:

“O devirlerde Türklüğün karşılaştığı en vahim tehlike, bilhassa **Safevîlerin** azgın bir dereceye çıkardığı Şîîlik olmuştur; bu mezhep Acem harsının ta kendisi idi.”

s. +lerin 5917

[=1]

SAFFET/SAFVET: Ar. **meç**. Kurnazlığa aklı ermeme, kolayca aldatılabilme, saflık:

“Türk milletinin eskisi gibi üç kt'a-ı arz üzerine oturuşunu siyasetin tedbiriyle mümkün tasavvur etmek kadar bir **saffet** tasavvur olunur mu?”

(s. 12729)

“Zemînin mâzî olması (ile) eserlerin mutlaka mâzîyi dirilttiğini farz etmek kadar **saffet** olamaz.”

(s. 33167)

s. 13254

s. +i 19354

s. +in 29281

s. +ine 28297

s. +iyle 2888, 9102

s. +le 1284, 12530, 15659

[=11]

SAFHA: Ar. Bir olayın gelişmesinde birbiri ardınca görülen değişik durumlardan, dönemlerden her biri, evre, merhale:

“Murad Bey'in Paris'e firarını ve sonra avdetini, hâsılı Türkiye'deki liberal cereyanın **safhalarını** Râgıb Efendi'den doğru dürüst öğrenmiştim.”

(s. +larını 1353)

s. 6918, 18489, 18519, 31467

s. +da 18148, 21552, 25495

s. +dır 9192

s. +lar 24609, 25298, 28778

s. +larda 35583

s. +ları 3555, 5138, 9137, 10176, 27414

s. +larına 30233

s. +larını 4255, 6912, 7539, 11950, 12499, 12500, 17645, 18287, 27425

s. +larıyla 7704

s. +larıyla 30047

s. +safha 10551, 15317, 23720, 31796

s. +safhadır 22175

s. +sı 7397, 7428, 10627, 11366, 13498, 15672, 19323, 24500, 25237, 26726, 30231

s. +sına 11372

s. +sında 10284, 26677, 28776

s. +sından 22190

s. +sını 12785, 17132, 28520, 28711, 30408

s. +ya 30191

s. +ydı 17490

s. +yı 17489, 18369, 20562, 21709

[=62]

SÂFÎ: Ar. Temiz, arı, katıksız, saf:

“**Safi** iyiliğin gülümser bir hüznü olduğunu onun şahsında gördüm.”

(s. 253)

s. 26858

[=2]

SAFİYE SULTAN: (d. 1550 – ö. 1619), Osmanlı Padişahı III. Murat'ın eşi ve Sultan III. Mehmet'in annesi:

“*Mimar Davud'un, Eminönü'nde Safiye Sultan namına başlayıp duvarları adam boyu yükselince bitiremediği büyük camiden bahsetmek lüzumsuzdur.*”

s. 5689

[=1]

SAFRA: Ar. Karaciğerin salgıladığı yeşil sarı renkte acı sıvı, öd:

“*O sarhoşluktan binlerce insan safralı bir ağızla uyandı; hâlâ da o safranın acılığıyla yaşayanlar var.*”

s.+nın 31674

[=1]

SAFRALI: Safrası olan:

“*O sarhoşluktan binlerce insan safralı bir ağızla uyandı; hâlâ da o safranın acılığıyla yaşayanlar var.*”

s. 31673

[=1]

SAFSATA: Ar. Boş, asılsız, temelsiz söz, gerçek gibi görüldüğü hâlde aslında esassız olan kıyas, gerçek süsü verilmiş yalan:

“*Safsatasını hazmedemediğimden –1914'de Yat Kulübü'ndeki– fikirlerini hatırlattım ve yüzüne baktım.*”

(s.+sını 2762)

s. 10844, 16326, 17872, 27694

s.+sı 10294

s.+ya 2767

s.+yla 10293

[=8]

SAFSATÂİYYE: Ar. Sofizm:

“*Fethi Bey'in dün kürsüden söylediği berrak sözler, ifâde ettiği temiz hükümet müddeâsı, saf kanunperverlik, o derece mukni' idi ki, bir muarız safsatâiyye mezhebinin en usta bir hatibi olsa cerh edemezdi.*”

s. 24653

[=1]

SAFVET NEZÎHÎ: (1871 – 3 Aralık 1939). Türk hikâye ve roman yazarı [Asıl adı Ömer

Lütfî'dir]:

“*Safvet Nezîhî*”

s. 39315

[=1]

SAFVET PAŞA: Mehmed Esat Safvet Paşa (d. 1814 – ö. 1883), Osmanlı hükümetinde çeşitli nazırlıklarda ve II. Abdülhamit döneminde 4 Haziran 1878 – 4 Aralık 1878 arasında altı ay sadrazamlık görevinde bulunmuş bir Osmanlı devlet adamı:

“*Avrupa murahhaslarına karşı, Osmanlı murahhası Safvet Paşa koltuğundan kalktı: 'Efendiler! Şevketmeâb Efendimiz cins ve mezhep ayırmaksızın bütün teb'asına bir Kânûn-ı Esâsı bahşediyor!' dedi.*”

s. 24057

[=1]

SÂGAR: Fars. İçki kadehi:

“*Dol-masun bîhûde sâgar aç-masun bîhûde gül*” (s. 37976)

s. 37786, 38069

s.+dan 38952

s.+den 38126, 38131

s.+in 38348

s.+le 37654

[=8]

SÂGAR-I GERDÂN: Fars. Dönen kadeh (elden ele):

“*Mey.i zehrâbisitem sâgarıgerdân.ı bile*”

s.+ı 37804

[=1]

SAĞ: (I) 1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında bulunan yön:

“*1884 Kânûn-i evvelinin 2. sinde, Üsküp'de, İshâkiyye Mahallesi'nde, büyük vâlidem Âdile Hanım'ın konağında, bu evin cepheye doğru, sağ tarafındaki arka odada, sabaha karşı doğmuşum.*”

(s. 4)

“*Sağ taraf mâvi deniz şûh ada.lar*”

(s. 38672)

2. ***Sağ kol:** Savaşta merkezde bulunan kuvvetlere göre sağ tarafta bulunan askerî birlik, sağ cenah:

“*Sağ kol.da boz-du bozgun.a uğrat-tı düşmen.i Şîrâne bir taarruzu sevk eyle-yen Sinan*”

(s. 37221)

3. ***Sağa sola:** Her tarafa:

“*Hakikate çok yakın görünen bu hayâl ne kadar uzaktır. O kadar uzaktır ki tıpkı, bir konser verilirken orkestra şefinin elinde bir değneği sağa ve sola sallayarak, gaayet kolay bir vazife*”

gördüğünü zanneden bir insanın hayâline benzer.”

(s.+a 29986)

4. ***Sağdan soldan**: Etraftan, her taraftan: “Ona hâlâ gidil-irken geçil-ir bir yol.dan/ Göz.e çarp-ar ölüm âyet.leri **sağ.dan sol.dan**” (s.+dan 36089)

s. 4, 590, 5519, 6623, 7162, 7894, 11240, 17503, 17880, 20002, 23944, 24999, 33577, 35279, 35319

s.+a 10585, 18411, 29975, 34500, 35283

s.+da 767, 818, 3160, 19174

s.+dan 3245, 3246, 4368, 7530, 12157, 27767, 29935, 29941

s.+ına 10251

s.+ında 5247, 5844, 10657

s.+lar 27095

[=42]

SAĞ: (II) 1. Yaşamakta olan, hayatta bulunan (kimse), diri, canlı:

“Âdem bu dâriköhne.de bir kerre **sağ** ol-ur/ Ahdîvefâ.yı va’ dîtehî san-masun ki dost”

(s. 37694)

2. ***Sağ bırakmak**: Öldürmemek:

“Bursa’ya göndermek, orada hâlâ sağ bırakmak, idâm etmekte tereddüt etmek, Pâdişâh’ın ve yeni Sadrâzamın Yeniçeri Ocağı’ndan hâlâ şüpheli olduklarını sezdiriyordu.”

(s. 33588)

3. ***Sağ kalmak**: Hayatta kalmak, ölmemiş olmak:

“Saray kapısı kırılıp İnkılâp askeri içeri girdikten sonra bizzarûre **sağ kalan** Şehzade Mahmud tahta çıkarıldı.”

(s. 23877)

s. 12710, 18135, 23877, 25013

[=7]

SAĞIR: 1. Kulağı duymayan, işitme duyusundan mahrum olan:

“İstilâ kör ve **sağır** bir hayvandır, sokulduğu yerden ancak defedilmekle çıkar.”

(s. 14495)

“Bankalar ve fabrikalar kör ve **sağır** birer mahlûkturlar, işitmezler, görmezler, muttasıl istilâ ederler.”

(s. 7384)

2. ***Sağır kef**: Osmanlı alfabesinde genizsi ñ harfi yerine kullanılan kef harfi, kâf-ı nûnî (كڤ):

“Cedlerimiz **sağır** kef diye bir harf telâffuz ederlerdi.”

(s. 29180)

s. 3505, 3512, 7810, 10682, 10688, 13888

[=9]

SAĞLAM: 1. Güvenilir, itimat edilir, emin:

“Yeni şâirler, yeni nasirler, yeni ressamalar hep bu meyildedirler; hepsi de millî ruhu ya bugünkü neslin **sağlam** insanlarında yahut da eski kitapların sahifelerinde aramayı düşünüyorlar.”

(s. 7471)

2. Sakatlığı ve hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli:

“O zaman bizde Selanik kazalarından gelme bir besleme vardı; adı Fazîlet’di. **Sağlam** bünyeli, sâdik, hamarat bir kızdı.”

(s. 324)

3. İnanılır bir temeli olan, gerçeğe dayanan, doğru, hakiki:

“Gaalibâ kafasında bu Arnavut kelimesi, birçok avam kafalarında olduğu gibi, **sağlam** Müslüman mânâsına gelen bir sıfattı.”

(s. 447)

s. 324, 447, 4739, 7465, 12647, 15709, 15977, 16254, 16310, 16400, 17836, 17941, 18505, 18785, 20200, 20408, 24786, 26368, 28994, 29882, 31530, 31556, 32566, 33119, 35091, 35337, 35350, 35359

s.+dı 35345

s.+ı 4020

[=30]

SAĞLAMLAN-: Sağlamlaşmak. Sağlam duruma gelmek:

“Kralın ve ailesinin mevkii **sağlamlanır**, hâsılı Anadolu’dan Rumeli’ye geçmekle sâhil-i selâmete çıkar.”

s.-ır 17834

[=1]

SAĞLAMLIK: Sağlam olma durumu:

“Bu defâ Müslüman köylüden, lâkin alınacak çocukla rın bünyeleri, boyları iyi seçilerek alınırsa Yeniçeri Ocağı’nın Murad Hüdâvendîgâr devrindeki **sağlamlığından** daha sağlam olacağını görürüz.”

s.+ından 35372

[=1]

SAĞNAK: Sağanak. Birdenbire başlayan, fakat genellikle kısa süren iri taneli şiddetli yağmur:

“Ey hülyaları benim hülyalarım olan çingeneler!
Yağmur ve **sağnak** altında, böyle daha
merhametli diyarlardan liangisine
gidiyorsunuz!”

s. 916

[=1]

SAHA: Ar. 1. Alan:

“Sonraları ‘Bayrampaşa Deresi’ adım
verdiğimiz ‘Lykos Vadisi’ şehri ikiye bölen
münhat **sahaydı.**”

(s.+yadı 5185)

“İkinci Bâyezid Camii 1505'te, kendine mülhak
bütün bir mimarî manzumesiyle, ikinci selâtin
camii olarak, geniş bir **sahada** İstanbul'u
süsler.”

(s.+da 5564)

“Bîgâne.ler bu **sâha.da** mâzûr.dur Kemâl”
(s.+da 37570)

s. 4409, 5347, 5392, 6530, 17874, 18875,
21593, 23541, 23541, 23638, 23638, 32131
s.+da 293, 3138, 4504, 5390, 5559, 5660,
5680, 11750, 11915, 12344, 13245, 14727,
15445, 15558, 15564, 17197, 18540, 19374,
19395, 21076, 23543, 23547, 23748, 23824,
24492, 25937, 28379, 28631, 38884

s.+daki 23609

s.+dan 27251

s.+daydılar 5746

s.+larda 5749, 19231, 21292, 25097, 32786

s.+lardan 29298

s.+ları 28568, 31326

s.+ların 5747, 24767

s.+larının 14722

s.+nın 23611

s.+nızda 22349

s.+sı 5350, 5432, 8131, 8166, 13248, 15558,
17258, 17287, 25107, 26361, 27727, 32113,
32770, 32828

s.+sına 4304, 5334, 8462, 8682, 9345, 27369

s.+sında 2407, 3948, 3948, 3949, 10876,
11857, 12635, 12855, 13551, 15204, 15576,
15583, 15593, 17288, 17289, 19531, 21266,
26539, 28118, 29575, 29967, 32742, 32783,
32845, 32846, 3949

s.+sındadır 32785

s.+sındaki 9286, 12636, 19535, 24659

s.+sından 3683, 14727

s.+sındaydı 17277

s.+sındaydık 32260

s.+sını 4032, 10874, 17892, 23796, 24767,
27224

s.+sının 2486

s.+sıyla 5431

s.+ya 5333, 15459, 23266, 26853, 32131

s.+yadı 12406

s.+yı 27722

[=128]

SAHABE: Ar. Hz. Muhammed'in sohbetinde
bulunmuş olan Müslümanlar, sahabeler:

“Fetih askerleri, mübarek bayrağı taşımış ve
Türklüğün bir cazibe merkezi olan Kostantınıye
surlarında şehîd düşmüş mücâhid **sahabeyi** millî
bir temayülle severlerdi.”

(s.+yi 23639)

s.+i+kiram 7245

s.+ler 7298

[=3]

SAHABİ: Ar. Sahabe:

“Peygamber'in yeşil sancağını taşımış olan
sahabi Hâlid Ebâ Eyyüb, seksen yaşında bir pîr
iken, İslâm ordularıyla Kostantınıye'ye
gelmiş.”

(s. 7096)

s. 305, 7080, 7178, 7180, 7186, 7305

[=8]

SAHAF: Ar. Yazma ve basma eserler alıp satan
kitapçı:

“Abdülhamîd-i Sâni, onların edebiyatından
korkardı, mekteplerin sıralarında onların
şiiirlerini arar, kitapçıları, **sahafıları**, Acem
tâbilerinin mahzenlerini, onların eserlerini
yakalamak endişesiyle bastırır, onların
kelimeleridir diye istiklâl, hürriyet, vatan
kelimelerini ağza aldırılmazdı.”

(s.+ları 12871)

s.+lara 9868

[=2]

SAHAFLAR ÇARŞISI: İstanbul'da Kapalıçarşı
ile Beyazıt meydanı arasında kalan bölgede
bulunan çarşı:

“Çok cezri düşünen bir belediyece fecî' bir
günâh olarak, Beyazıt Camiini yalnız mimârî
eseri olarak ortaya çıkarmak istese ve **Sahafılar**
Çarşısını kaldırsa ne kadar fena olur, değil
mi?”

(s.+nı 19720)

- s. 19700, 35276
s.+na 35309
s.+mı 19701
[=5]
SAHÂİB: Ar. Sehâib. Bulutlar:
“Bir halceîsefid.e çek-erdî **sahâib.i**”
s.+i 39192
[=1]
SAHÂ-İ CEVLÂN: Ar. Gezinti yeri:
“Sevdâ.ya bilâhudûd meydan ver-dik/
Dünyâ gibi bir **sâhaicevlân** ver-dik”
s. 38097
[=1]
SAHAN: Ar. İçinde yemek ısıtılan, yumurta vb.
pişirilen, derinliği az, bakır, alüminyum, çelik
vb. madenî kap:
“Bağdaş kurmak şilteyi, minderi; **sahandan** elle
yemek leğenle, ibriği, el silecek sırma havluları
icâd etmişti.”
s.+dan 21284
[=1]
SAHANLIK: Binaların ve taşıtların kapılarının
önünde, merdivenlerin başında veya ortasında
bırakılan genişçe yer:
“**Sahanlık** üzerinde en ziyade Silâhçı Tahsin ve
fedaî Gümülcineli Eyüb göze çarpıyorlardı.”
(s. 10625)
s. 2772
s.+a 35282
s.+ı 6742, 10615, 35289
s.+ına 6194
[=7]
SAHBÂ: Ar. Şarap. ***Sahbâ-yı irfân**: İrfan
şarabı:
“Nedim, kafiyei terk edinceye kadar pür-gûluk
ettikten sonra birdenbire coşar ve kasîde içinde
gazel-serâlaşır ve bu girizgâha düşer:
'Râsîh'in bû matla'ın tazmîn edüb sâkî-i kilik
Nukl sundû çekdiğim **sahbâ-yı irfân** üstüne'
Ve Râsîh'in beytiyle gazel'i açar.”
(s.+yı+irfan 28337)
“Çemen.de eşk ile **sahbâ** misâlicü dökül-ür”
(s. 37705)
s.+dır 38164
s.+ye 37686
s.+yı 6656
s.+yız 37725
[=6]
SAHBÂ-YI CEM: Ar.+Fars. Cem'in şarabı:
“Rindân ne halt et-ermiş **sahbâyı Cem.den**
evvel”
s.+den 38838
[=1]
SÂHİB: Ar. Himâye eden kimse, koruyucu,
hami:
“Vatan.ın hem yaşa-yan vâris.i hem **sâhib.i o**”
s.+i 35686
[=1]
SÂHİB-AKAR: Ar. Mülk sahipleri:
“Çünkü imarı için Müslüman **sâhib-akarlari**
Hristiyan zenginleriyle yarış ediyorlar.”
s.+ları 7540
[=1]
SÂHİBE: Ar. Sahip olan kadın:
“Nîran, Aks-i Sadâ, Safahât-ı Kalb eş'ârını
yazan bu büyük kadın, en muvakkar bir aile
sâhibesi, çocuklarına düşkün, en güzide bir
vâlide idi.”
s.+si 31285
[=1]
SÂHİB-İ HÂL: Ar. Kulun gayreti ve kastı
olmadan sırf Allah'ın bir lütfu olarak kalbe gelen
mana, feyiz, bunun dervişe geçici olarak verdiği
coşkunluk ve cezbe sahibi:
“Her **sâhibihâl** kendi zevk.inde yaşa-r/
Dünyâ.nın güftüğü.su fevk.inde yaşa-r”
s. 38141
[=1]
SAHÎF: Ar. Zayıf, yetersiz, gevşek, boş:
“**Sahîf** bir itikada sapanlar Devlet-i Osmâniyye
bir emaretken bir saltanat oldu derler.”
s. 21440
[=1]
SAHİFE: Ar. Sayfa. Bir kitap yaprağının iki
yüzünden her biri:
“Bu mushafın son **sahifesinin** başında, babamın
elyazısıyla, benim ve kardeşlerimin
velâdetlerimizin târihi yazılı dururdu.”
(s.+sinin 685)
s. 11209, 26661, 26663, 28137, 32180
s.+de 11219, 20115, 22019
s.+den 33084
s.+i+belagat 21032
s.+ler 29068, 29905, 30180, 30227
s.+lerde 2572, 8355, 19292, 31043
s.+lerdeki 29069

s.+lere 7493, 12475
s.+leri 9363, 20573, 30180
s.+lerinde 7412, 7466, 13578, 27597, 28561,
28562, 33172, 35604
s.+lerindeki 12796
s.+lerinden 17409
s.+lerine 29856
s.+lerini 6972, 29865, 29906
s.+lerinin 17891
s.+lerle 20573
s.+lik 20047
s.+nin 15472
s.+sinde 31345, 32283
s.+sinin 8842
s.+yi 8304, 13643

[=48]

SAHÎFE-İ ÂLEM: Ar. Âlemin sayfası:

“Bâkî kal-ur *sahîfeâlem.de ad.ımız*”

s.+de 37883

[=1]

SAHÎFELİK: Sayfalık. (Sayı bildirilen

kelimelerle) ... sayfa kadar:

“İkisi de birer mes'ele-i müntehabe üzerine
müesses medîd bir tedkikle yazılmış beş altı yüz
sahîfelik iki eserdir.”

(s. 20062)

s. 6663

[=1]

SAHÎH: Ar. 1. Yalan veya hayal ürünü olmayan,
gerçek, doğru:

“Atina Hükûmeti'nin, üç sene harpten sonra
Ankara'ya bir ültimatom göndereceğine dair
gelen haber *sahîh* olsa gerek.”

(s. 18153)

2. Tam, kusursuz, hâlis:

“En *sahîh* ayna.dan aksettir-iyor Üsküdar.ı”

(s. 35917)

s. 907, 4186, 8437, 15348, 15471, 17636,
18140, 20408, 28092, 29134

s.+lerini 28121

s.+miş 17474

s.+se 14652

[=14]

SÂHİL: Ar. Deniz, nehir veya göl kenarı, kıyı,
yalı:

“On sekiz yaşımın kafasıyle hâl ve istikbâlimin
hududsuz bir muamması içinde İstanbul,
Üsküdar ve Beşiktaş *sahillerini* seyrediyordum.”

(s.+lerini 1659)

“Bir *sâhil.in* en güzel yer.inde/

Hâlâ görün-ür geç-en asır.lar”

(s. s.+in 36284)

s. 4479, 5408, 5422, 5426, 6025, 6057,
10529, 10529, 16845, 16845, 18466, 20593,
22820, 36201, 37489

s.+de 2507, 6051, 6143, 7050, 7370, 20233,
26214, 35915, 35941

s.+den 3011, 5412, 5712, 8288, 22824,
31249, 32558, 36503

s.+e 6032, 6173, 6175, 31249, 36170, 36233,
36851, 36962

s.+i 6004, 6019, 7571, 7717, 7721, 17942,
22817

s.+i+selamet.e 17822

s.+in 5828, 32554

s.+inde 3901, 4476, 4559, 4888, 6063, 7725,
11240, 23169, 23352, 26895, 30427, 30496,
32312, 38114

s.+indeki 4469, 5186

s.+inden 5187, 10290

s.+ine 4396, 4879, 5030, 5099, 5102, 6530,
11913, 12091, 17299, 18038, 22812, 30513,
30520

s.+ini 17961

s.+inin 17875

s.+iyle 7493

s.+lerde 7392

s.+lerden 5166, 22843, 22870

s.+lere 1658, 15408, 19195

s.+leri 5297, 7364

s.+lerin 15966, 36023

s.+lerinde 17795, 17845

s.+lerindeki 6021, 10311, 15586

s.+lerinden 4662, 15101, 16002

s.+lerine 4557, 4557, 4558, 15363, 22870

s.+lerini 1658, 15159, 26888

s.+lerinin 4916

[=113]

SÂHİL-İ A'DA: Ar. Düşman sahili:

“Bâd hüküm.ün sür-üp enfâsı Mesihâ.ya kadar/
Bâdbân aç-tı zafer *sâhilia'dâ.ya* kadar”

s.+ya 37586

[=1]

SÂHİL-İ KONSTANTANİYYE: Konstantaniye
sahili:

“On yıl.da var-dı *sâhiliKonstantaniyye.ye*”

s.+ye 37442

[=1]

SAHİLSARAY: Ar.+Fars. Sahil kenarında inşa edilmiş olan saray:

“Bu **sahilsaraylar**, bu Osmanlı yalıları... Bu harap bahçeler...”

s.+lar 7721

[=1]

SÂHİL-SERÂÿ: Ar.+Fars. Sahil köşkü:

“Bir sadâ.dır kim Bebek **sâhilserâyı.ından** gelir”

s.+ından 37999

[=1]

SÂHİLSİZ: Sahili olmayan:

“Bir bir DiyârıRûm.a dağıl-dık Sakarya.dan/ Seyir.indeyiz atıl-dığı **sâhilsiz** engin.in”

s. 36695

[=1]

SÂHİP/SÂHİB: Ar. 1. Bahsedilen şey

kendisinde bulunan, o vasfı haiz olan kimse:

“Bir cihangir azmine ve ruh olgunluğuna **sahip** bu faziletli serdar, Varna'yı ve İkinci Kosova'yı kazandı.”

(s. 4772)

“İnsanlık.in gurûr.una gurbet.de **sâhip.iz**”

(s.+iz 38630)

2. ***Sâhib-huruç**: Ayaklanarak idareyi ele geçiren kimse, asi:

“Camille Desmoulins gibi **sâhib-i hurûc** hatîbler halkı fiil'e doğru sevk ediyorlar.”

(s.+i+huruç 25529)

3. ***Sâhib-i rebâb**: Sap kısmının ucunda

Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan sazı çalan (kimse):

“Havariler, biribirlerinin vücûtlarını sezerler. Antoine'ın da ilk vazifelerinden biri, Rumeli Hisarı tepesinde yaşayan Şark'ın en inkılâpkâr **sâhib-i rebâbını** ziyaret oldu.”

(s.+i+rebâb.ını 31974)

4. ***Sâhibü-i beyt**: Ev sâhibi:

“**Sâhib-i beyt** gibi âzâ-yı mahfil de melih yüzlü bâzı rüesâ-yı mezhebe benziyorlardı.”

(s.+i+beyt 23208)

5. ***Sahip olmak**: Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulundurmak, malik olmak:

“Hukuken sahibi olduğumuz İstanbul'a maddeten de **sahip olmak** için henüz her türlü levazıma malikiz, emlâkin kısm-ı a'zamı henüz elimizdedir.”

(s.+olmak 13266)

“(…) topu birden vatandaş hakkına **sahip oldular.**”

(s.+oldular 26983)

s. 1096, 4770, 5787, 5815, 6408, 6489, 11965, 13233, 13257, 14193, 14832, 17957, 18106, 21813, 23326, 30656, 32892

s.+i 1418

s.+i 233, 1377, 1380, 1415, 2194, 2273, 2634, 3258, 3798, 4227, 4775, 4968, 4998, 5188, 5191, 6702, 7599, 7683, 8638, 8677, 9861, 11319, 11733, 12061, 12542, 12727, 13476, 13613, 14267, 14725, 14739, 15259, 15781, 16045, 16070, 16169, 16941, 16979, 17193, 17962, 19338, 19397, 19846, 20252, 20910, 20947, 20963, 21387, 21389, 21758, 22076, 22081, 22241, 22855, 22878, 23810, 24020, 24069, 25194, 25959, 27090, 27826, 28030, 28339, 28795, 28797, 29853, 30600, 31388, 31785, 31841, 31850, 31947, 32423, 33294, 33294, 33333, 33371, 33385, 33396, 33505, 33765, 33905, 33916, 34121, 34170, 34758, 35064, 35229, 35512, 35600

s.+i+alem 25917

s.+i+deha 23223

s.+i+eser 22704

s.+i+eser.in 31166

s.+i+huzuz 22151, 31431

s.+ini 17014, 23831

s.+inin 33443, 35082

s.+ininmi 27764

s.+iydi 226, 1256, 8782

s.+iydiler 26562

s.+iymiş 3520

s.+leri 6018, 7809, 16293, 16991, 30814, 31591, 32450

s.+lerinde 5458

s.+lerinden 7742, 35099

s.+lerine 25112, 25152, 25319, 31533,

32103, 33490

s.+lerini 13630, 28661, 31365

s.+lerinin 4738, 5820, 22701, 27976, 33503

s.+olamayız 29998

s.+olan 11261

s.+olması 5581
s.+olursa 23247, 31810
s.+oluveririz 32017
s.+ti 18172
s.+tir 5718, 18178, 31279
s.+tirler 13089
[=166]

SÂHİPKIRAN: Ar. Uğurlu olarak bilinen Zühre (Venüs) ve Müşteri (Jüpiter) yıldızlarının aynı burç ve aynı derecede oldukları kutlu zamanda doğan kimse, böyle bir zamanda tahta çıkan çok başarılı hükümdar:

“(…) Saray’da **sâhipkırandır**, bir dediği iki olmaz, (...)”

s.+dır 34179
[=1]

SÂHİPKIRANLIK: Sahipkiran olma durumu: “Fakat bu mütegaliblerin bâzıları dâhili **sâhipkiranlıktan** başka kendi hesaplarına ecnebî devletleriyle de ittifaklar ve müsâlâhalar akdediyorlar.”

s.+tan 23761
[=1]

SÂHİB-MAKAM: Ar. Üstün mertebeye erişmiş, mevki sâhibi:

“**Sâhib-makâm** olan Eyüb, gecenin bu saatinde, haremine çekilmiş bir padişah gibi mahfî, pencereleri kapalı, (...)”

s. 7958
[=1]

SAHN: Ar. Saha, meydan:

“Varlık **sahn.ında** oynadık bir müddet”

s.+ında 38304

[=1]

SAHNE: Ar. 1. Oyun, konser vb. gösterilerde seyircilerin kolayca görebilecekleri şekilde zeminden yüksek yer:

“Ah bu Jehan Rictus, şimdi hâlâ yaşıyor mu bilmem, on beş sene evvel Paris’in garip şarkılar ve feci; şiirler söylenen gece mahzenlerinde, gece yansından sonra **sahneye** çıkar, şiirlerini okurdu.”

(s.+ye 30339)

2. Tiyatro eserlerinde perdelerin bölündüğü, oyuncuların oyuna girip çıkmaları ile belirlenen kısımlardan her biri:

“Maamâfih Abdülhak Hâmid Bey bu muazzam **sahne**de meselâ Selîm’in türbesini ziyaret ettiği

zaman söylediği mersiyede olduğu kadar büyük değil.”

(s.+de 31045)

3. **teşmil.** Tiyatro:

“Hayâtını **sahneye** ithaf eden Reşad Rıdvan Bey ve arkadaşları daha dün temel taşı atılan Dârülbedâyi-i Osmânî’nin temsil heyetine bir şekil verdiler.”

(s.+ye 31993)

4. Bir piyeste olayın geçtiği yeri canlandıracak şekilde yapılan dekorların bütünü:

“Edebiyattan siyâsî mücâdelelere kadar her fırsatta adı zikrolunan tiyatro **sahnesinden**, sinema perdesine kadar kalabalıkların gözlerine her yerde görünen Danton’un daha tevkîfî ve muhakemesi sırasında aleyhinde yürütülmüş olan ithamlar bugüne kadar yakasını bırakmadı.”

(s.+sinden 27088)

5. Cereyan eden, gözlenen, şahit olunan olay ve bu olayın geçtiği yer:

“Göksu ne kadar hayal meyal bir kelimedir; Otağ Tepesi, bilâkis fütuhât devrinin müessesem bir **sahnesi** gibi gözleri kamaştırıyor.”

(s.+si 6599)

6. ***(Bir yer bir olaya) Sahne olmak:** O olayın geçtiği yer olmak, olay orada geçmek:

“Üç asırdan beri kaç büyük isyana **sahne olan** İstanbul, 1807’de, ilk defa olarak, Şark’a göre, yepyeni bir sebeple zuhur etmiş bir isyana şâhid oldu.”

(s. 33118)

7. ***Sahneye çıkmak: mec.** Ortaya çıkmak:

“Enver’in **sahneye çıkışı** nümayişe bir vakfe oldu.”

(s.+ye 10627)

8. ***Sahne sanatkârı:** Dans, tiyatro gibi gösteriye dayalı sanat dallarıyla iştigal eden (kimse):

“Demek ki mutlak olarak bunu söyleyebiliriz; **sahne san’atkârı** yetişebilmek için klâsik şiirimizi okumağa başlamak lâzım gelir.”

(s. 19277)

9. ***Sahneye vaz’etmek (koymak):** (Bir tiyatro eserini bir müzikali) Oyuncular, yorum, dekor, müzik vb. konuları birbiriyle bağdaştırarak sahnede temsil edilecek duruma getirmek, sahnelemek:

“Dün, bir zevk sahibi yana yakıla, geçen seneden beri ezhanda buhranlar koparan, meşhur cinâî bir hikâyenin Şehzâdebaşı'nda **sahneye vaz'edilmesi** münâsebeti ile kazandığı muvaffakiyeti naklediyordu.”

(s.+ye 22093)

s. 2204, 18494, 19262, 22181, 22233, 22237, 22244, 22256, 22265, 22268, 22277, 22284, 27270, 27272, 27286, 27391, 27393, 27418, 31395, 31481, 31485, 31500, 31525, 31534, 31542, 31578, 31587, 31593, 31594, 31605, 31749, 32994, 33107

s.+de 3227, 13525, 16877, 19254, 22254, 30894, 31033, 31377, 31397, 31403, 31454, 31454, 31460, 31474, 31491, 31603, 31851, 31889, 31936, 31964, 32016

s.+den 3352, 3674, 31514, 31953

s.+dir 25617

s.+i+bedayi.i 22599

s.+ler 7421, 31508

s.+lerde 21335, 31461

s.+lere 32792

s.+leri 9953, 18226, 22255, 30039

s.+lerimizi 30011

s.+lerinde 21333, 31600

s.+lerini 26660

s.+lerinin 31705

s.+leriyle 3044

s.+lerle 3160

s.+miz 31532

s.+nin 3222, 31391, 31455, 31483, 31500, 31509, 31525

s.+niz 31457

s.+si 6593, 10643, 13524, 17505, 17506,

21351

s.+sinde 30949, 31410, 31597

s.+sinden 27078, 31408

s.+sine 6711, 14235, 16411

s.+sini 31391, 31565

s.+sinin 22247, 31624

s.+ye 9071, 10620, 15642, 15656, 22078, 30328, 30331, 31482, 31809, 31952, 31982

s.+yi 31035

[=115]

SAHNELİ: Sahnesi olan:

“İç duvarı boydan boya üç **sahneli** bir duvar resmi kaplamış.”

s. 17501

[=1]

SAHNE-PERESTİŞKÂR: Ar.+Fars. Sahne düşkünü:

“Bu san'atkârı orada **sahne-perestîşkârları** bir put gibi telâkki eder.”

s.+ları 22245

[=1]

SAHNE-ŞİNÂS: Ar.+Fars. Tiyatro bilgisi olan: “(...) hayâtını temaşaya vakfeden Reşad Rıdvan Bey gibi bir **sahne-şinâs** (...)”

s. 31865

[=1]

SAHN-I ÇERÂĞÂN: Ar.+Fars. Bahçelerde kandil ve mumlarla yapılan gece şenliği yeri: “Bin mâh ön.ünde **sahnîçerâgaan** iken Bebek”

s. 37778

[=1]

SAHN-I FEZÂ: Ar. Gökyüzü:

“**Sahnîfezâ.da** bedrekaendâz ol-ur kamer”

s.+da 39204

[=1]

SAHN-I HARÂBAT: Ar. Hayatın katı gerçekleri karşısında rintlerin teselli aradığı, neşe, zarafet, zevk ve sanat mahalli olarak kabul edilen içkili eğlence yeri:

“Bir gün göç-erse **sahnîharâbat.dan** Kemâl”

s.+dan 37424

[=1]

SAHN-I SEMEN-PÛŞ: Ar.+Fars. Yasemin ile örtünen, yaseminle örtülü saha:

“Kır.ların **sahnîsemenpûş.unda**/

Bir derin aşk ile imrârîhayât eyle-yelim”

s.+unda 39125

[=1]

SAHRÂ: Ar. 1. Kasaba, köy vb. meskûn yerlerin dışında kalan boş ve geniş yer, kır, ova:

“Alemdar Mustafa Paşa, ordusuyle, Dâvudpaşa **sahasına** geldiği zaman ne yapmaya geldiğini anlamıyan kalmamıştı.”

(s.+sına 25036)

2. Abdülhak Hâmid'in bir şiiri:

“Abdülhak Hâmid'in Divaneliklerim ve **Sahra** gibi en munis eserlerinde Sünbülzade Vehbi'nin yahut da Enderûni Fâzıl'ın senli benli Türkçesindeki Fârisî edâ vardır.”

(s. 29573)

s.+sına 34805

s.+sında 34796

s.+y1+samma.dır 22046
 [=5]
 SAHRÂ-YI ADEM: Ar. Yokluk çölü. *mec.*
 Ölüm:
 “*Sahrâyadem semt.ine her bak-tıkça/
 Yok bir gel-en ensâl.i git-er gör-medeyim*”
 s. 38336
 [=1]
 SAHRÂ-YI ÇALDIRAN: Çaldıran savaşının
 yapıldığı meydan:
 “*SahrâyıÇaldıran.da gazâ var.dır erte.ye*”
 s.+da 37204
 [=1]
 SAHRÂ-YI GARK-I NÛR: Ar. Nurla dolu
 meydan:
 “*Eyle-r zülâlipertev.i sahrâ.yı garkınûr*”
 s.+y1 39210
 [=1]
 SAHRÂ-YI LA'L-GÛN: Ar.+Fars. Parlak
 kırmızı renkli çöl:
 “*Sahrâyulâ'lgûn.e bak-an şâhidîzafer/
 Gör-sün bahâr.ın bu yaman lâlezâr.ını*”
 s.+e 37263
 [=1]
 SAHRÂ-YI MERCİDABIK: Mercidabık
 savaşının yapıldığı meydan:
 “*SahrâyıMercidâbık.a nakş eyle-miş kader*”
 s.+a 37253
 [=1]
 SAHRA-YI ÜSKÜDAR: Üsküdar mahalli:
 “*Tekbîr.lerle halk.a iyân ol-du tuğ.lar/
 SahrâyıÜsküdâr.e revân ol-du tuğ.lar*”
 s.+e 37186
 [=1]
 SAHTE: Fars. 1. Aslına benzetilerek yapılmış,
 aldatmak amacıyla taklit edilmiş olan:
 “*Köylü kadınlar boyunlarında sıra sıra sahte
 altınlar, birkaç boncuk gerdanlıkları, kollarında
 birçok sırça bilezikler taşırlardı.*”
 (s. 631)
 2. Düzme, uydurma, gerçek olmayan:
 “*Şimdi Paris bu beynelmilel sahte cennetin
 içinde eğleniyormuş.*”
 (s. 7876)
 “*İnce yapılı, esmer, papağan burunlu, sahte
 tavırlarla alaycı edaları iyi mezcetmiş, kalın
 sesli bir gençti.*”
 (s. 9253)

“*Hâlis bir şiir fenâ okunabilir, lâkin sahte bir
 şiir iyi okunamaz.*”
 (s. 27276)
 s. 5327, 7869, 8414, 9246, 12787, 15346,
 18589, 20104, 23384, 23966, 23967, 24273,
 27266, 27285, 27286, 27317, 27320, 27321,
 27689, 27990, 31924, 31948
 s.+lerinden 16644
 s.+si 27990
 [=25]
 SAHTEKÂRLIK: Sahtekâr olma durumu,
 sahtecilik:
 “*Bu iş biraz sahtekârlık kokuyor.*”
 (s. 20328)
 s. 20313
 s.+a 2447
 [=3]
 SAHTELİK: Sahte, uydurma ve düzme olan
 şeyin durumu:
 “*Bu gibilerin sahteliğini sırtan bir
 taraflarından görmek mümkündür.*”
 (s.+ini 27705)
 s.+i 27327
 s.+inden 22184
 s.+ini 12789
 [=4]
 SAHTİYAN: Fars. Tabaklanarak cilâlanmış ve
 boyanmış deri, özellikle keçi ve dana derisinden
 yapılmış:
 “*(...) hattat o dîvandan ta'lik hattın son
 kıvraklığıyla bir sanat eseri daha yara tıyordu,
 mücellid deriden, sahtiyandan temasın bir
 hazzına daha misâl gösteriyordu.*”
 s.+dan 28214
 [=1]
 SAİB BEY: Gazeteci:
 “*Küçük hizbin, Türkçe olarak on beş günde bir
 çıkan Şûrâ-yı Ümmet gazetesini Mısır'da Saib
 Bey çıkarırdı.*”
 s. 10930
 [=1]
 SÂİK: Ar. Sebep:
 “*Bu inkulâbın sâiki nedir?*”
 (s.+i 28778)
 s. 15840, 19103, 20908
 s.+ı 28819
 s.+le 7310
 s.+ler 20758

s.+leri 4621, 10229

[=9]

SÂİKA: Ar. Sebep:

“*Lâkin bu nevi' hikâyenin asıl numunesi, son asır zarfında Romantizm denilen tuğyân-ı his sâikasıyla türedi.*”

(s.+sıyle 22161)

s. 30985

s.+i 22794

s.+i+dehr.i+deni 34854

s.+sıyle 20860, 21941, 31511, 31528

s.+siyle 22146

s.+yı 28832

[=9]

SÂİKA-VÂR Ü KAHHÂR: Ar.+Fars. Yıldırım gibi ve yok edici:

“*Tepe.lerden boşal-ıp sâikavârükahhâr*”

s. 37837

[=1]

SÂİL: Ar. Dilenen kimse, dilenci:

“*Herif onluğu arkamdan attı. 'Efendi bendeniz sâil değilim' dedi.*”

s. 6514

[=1]

SAÏNT BARTHEMEY: Saint Barthélemy.

[Fransa'nın denizaşırı topraklarındandır. Kuzey Amerika kıtasında, Karayip Denizi içinde bulunan bir ada olup tarihte İsveç kolonisi olmuş olan tek yerdir.]:

“*Bu azil, vatanperverlerin Saint BartheTemy çanlarıdır! Arş silâh başına!*”

s. 25539

[=1]

SAÏNT CYR: Fransız askerî akademisi:

“*Saint Cyr'de Fransız kızlarını terbiye için açtığı dârü'tterbiye, semerât-ı nefisesini verdiği gün, 'Eyvah bir şeyi unutmuşuz: Bu kızlara zevc yetiştirmegi' demiş.*”

s.+de 21617

[=1]

SAÏNTE HELENE: Saint Helena. Adını Bizanslı

Azize Helena'dan alan Atlas Okyanusunun güneyindeki volkanik tabanlı ada:

“*Yüz gün saltanattan, Waterloo'dan, Sainte Helene'den bahse hacet yok.*”

s.+den 26736

[=1]

SAÏNTE THERESA: Rahibe Teresa. (26

Ağustos 1910, Üsküp, Kuzey Makedonya – 5

Eylül 1997, Kalküta, Hindistan) [Doğum adı

Agnes Gonca Boyacı, Arnavut bir Katolik'tir.

Hayırsever Misyonerler'in kurucusudur.

Hayırsever faaliyetlerinden ötürü 1979 yılında

Nobel Barış Ödülü kendisine verilmiştir.]:

“*1929'da, bir akşam üstü Avila'da Sainte Theresa'nın çile çıkarmış olduğu ve bugün her taraftan gelen İspanyol ve ecnebi zâirlerin ziyaret ettiği manastırdan çıkıyorduk.*”

s.+nın 19220

[=1]

SAÏNT ETIENNE KATEDRALİ: Fransa'daki

Saint Charles Borromeo'ya adanmış bir Roma Katolik kilisesi:

“*Saint Etienne Katedralinde Tökeli'ye tac giydirecektik. Viyana'yı Macaristan'ın payitahtı olarak bırakacaktık.*”

s.+nde 25337

[=1]

SAÏNT GERMAIN BULVARI: Saint

Germain'in ortasından geçen bulvar:

“*Baudelaire'in doğduğu evin şimdi Saint Germain Bulvarı tarafından kesilmiş eski arsasını, çocukken oynadığı Luzembourg Bahçesi'ni, (...)*”

s. 2247

[=1]

SAÏNT GERMAIN CADDESİ: Saint-Germain-des-Prés, Paris'te ünlü bir cadde:

“*İçim hüznle dolu idi, dokuz seneden beri Boulevard Saint Michel'in, Rue des Ecoles'ün, Observatoire ve Montparnasse Caddelerinin, Saint Germain Caddesinin tıb fakültesine giden sokaklarının, Odeon Galeri'nin, bilhassa... bilhassa Luxem-bourg bahçelerinin, artık aileden olmuş bir gölgesiydim.*”

(s. 1887)

s. 11137, 12617

[=3]

SAÏNT JACQUES SOKAĞI: Paris'te bir sokak adı:

“*O zaman Saint-Jacques Sokağı'nda Louis le Grand lisesiyle Cllege de France arasında, nasılsa henüz yıktırılmamış, Louis Philippe yapılarının bakiyesi, sefil bir otel vardı; o otele başvurduk.*”

s.+nda 11127

[=1]

SAİNT LORENZO MANASTIRI: Saint Lorenzo Manastırı. Madrid Özerk Bölgesi içinde, Sierra de Guadarrama dağının eteklerinde manastır, saray, kütüphane ve diğer bölümlerden oluşan, İspanya Kralı II. Felipe'nin ikametgahı olarak kullanılmış dinî-kültürel yapı:

“İkinci Philippe, Fransa’da Saint Quentin şehrini muhasara ettiği vakit şehri ancak **Saint Lorenzo Manastırı’nu** bombardıman ettirerek zabt edebilmiş.”

s. 18894

[=1]

SAİNT LOUIS KİLİSESİ: Paris’te yapımı 1641’de tamamlanan, Katolik kilisesi:

“Meb’uslara bu defa **Saint Louis Kilisesinin** papazı kendi kilisesini açıyor.”

s.+nin 25490

[=1]

SAİNT MİCHEL BULVARI: Paris’te, Saint Michel semtinde Notre Dame katedraline yakın bulvar:

“Biz Doktorla **Saint Michel Bulvarı’nu** iniş aşağı indik.”

(s.+nı 2336)

s.+nın 2371

[=2]

SAİNT-NAZAİRE: Fransız bir sanatçı:

“Süleyman-ı Kanunî, Mîmar Sinan’a, X. Leon, II. Jules (Raphael, Michel-Ange, Vinci, Tasso, Correggio, **Saint-Nazaire**, Cellini)lere XIV. Louis kendi devrinin dühâtına hazînelerini açmasalardı medeniyet şimdi daha fakir görünürdü.”

s. 22543

[=1]

SAİNT SİMON: Fransız bir edip:

“Hattâ Fransız üdebasından Mösyö Vogué bu heccâv Rus mâbeyincisini On Dördüncü Louis sarayında yetişen **Saint Simon** gibi dahi bir hatıra-nüvise teşbih etmişti.”

(s. 26121)

s. 8559

[=2]

SAİNT STEPHANE DE CANONCO: Fransız bir diplomat:

“Yeryüzünde tanıdığım en olgun bir diplomat olan **Saint Stephane De Canonco** ile Avila şehrinin surlarına, akşam güneşinin bu muntıkada, bu saatte yarattığı uhrevî dalgınlığa, ölümü çok munis gösteren tecellîye bakıyorduk.”

s. 19223

[=1]

SAİNT THOMAS: Filistin’de bir yerleşim yeri: “En büyük vak’aların doğduğu bir binayı görüp mukadderat karşısında düşünmek isteyen bir insan **Saint-Thomas’a** gelsin.”

(s.+a 19162)

s.+da 19172

[=2]

SAİNT THOMAS MANASTIRI: Saint-Thomas’ta bir manastır:

“**Saint-Thomas Manastırı’nın** kapısından girdiğimiz vakit refikimiz Comte Stephane: ‘Dikkat ediniz, on beşinci asra giriyoruz!’ demişti.”

s.+nın 19165

[=1]

SAİNT QUENTİN: Fransa’da, Saint-Quentin kantonunda, Picardy bölgesinde bir şehir: “İkinci Philippe, Fransa’da **Saint Quentin** şehrini muhasara ettiği vakit şehri ancak **Saint Lorenzo Manastırı’nu** bombardıman ettirerek zapt edebilmiş.”

s. 18893

[=1]

SÂİR: Başka, diğer, öteki:

“Fâtih Camii’nin harem kısmı, etrafındaki medreseler ve **sair** vezir camileri onların vakıflarıdır.”

(s. 4833)

s. 1797, 9504, 15059, 18701

s.+e 5623

s.+i+filmenam 1636, 17906, 17973

s.+in 29458

[=10]

SAİT MOLLA: Gazeteci:

“Ortada muhalif gazetesi olarak bir Alemdar, bir de **Sait Molla’nın** Türkçe İstanbul gazetesi kalmıştı.”

s.+nın 18659

[=1]

SAİT PAŞA: Mehmed Sait Paşa (1838, Erzurum – 1 Mart 1914, İstanbul), Osmanlı devlet ve siyaset adamı:

“Bunların arasında Cavit Bey'in en yakın ve mahrem dostları Kaptan Paşazade Mahmut Bey, **Sait Paşa'nın** damadı Nuri Bey, Devlet Efendi ve Hallaçyan Efendi ve erkekli kadınlı Lorando ailesi idi.”

(s.+nın 11419)

s. 22003, 30768

[=3]

SAKAL: Erkeklerde çene ve yanaklarda çıkan kılların bütünü:

“Saçları, **sakalları**, esvabları, hareketleri efendiden olduklarına şahid.”

(s.+ları 3260)

“Âkıbet git-di bıyık.lar da **sakal.dan** sonra”

(s.+dan 39011)

s. 11839, 34684, 39015

s.+ı 10405, 21302, 25281

s.+mı 34524

s.+ıyle 34699

s.+lar 30530

[=11]

SAKÂLET: Ar. *mec.* Sıkıntı veren, bunaltan durum:

“Düz ve uzun caddeler üzerinde Avrupakârî lâkin zevksiz bir bina silsilesi. Düz ve çapraz ne tarafa bakarsanız bakınız gözleri bunaltan hendesî bir **sakaalete** maruzsunuz.”

s.+e 3075

[=1]

SAKALLI: Sakalı olan:

“Niş muhacirlerinden bir hocaydı; gür **sakallı**, gözleri ağrıyan bir hocaydı.”

(s. 486)

s. 1489, 1502, 1679, 2468, 10596, 11068, 11268, 17490, 30330, 34396, 35294

s.+lar 21871

[=14]

SAKARYA: 1. Sakarya ilinin en büyük ovası.

[Sakarya Irmağı'nın tektonik çöküntüyü alüvyonlarla doldurması ile oluşmuş tektonik bir ovadır]:

“Bir bir DiyârıRûm.a dağıl-dık **Sakarya.dan**”

(s.+dan 36694)

2. Sakarya Muharebesi:

“İzmir rıhtımından **Sakarya** siperlerine kadar adım adım dövüşen, Erzurum'dan Kars'a kadar Kâzım Karabekir'le bu kara kışta yürüyen askere madalya az bir mükâfattır.”

(s. 16657)

3. Sakarya Irmağı:

“Üç senedir Aydın dağlarında, Hudâvendigâr toprağında, Marmara kıyılarında, Eskişehir ovalarında, **Sakarya** boyunda, Kars ve Ardahan yollarında, vatanın her tarafında istiklâl için olan cidali bu iki çift kelime hulâsa eder: ‘Ya devlet başa ya kuzgun leşe!’ (...)”

(s. 16815)

s. 25125, 17791, 17997, 17999, 18000,

10354, 11469, 16921, 18317, 20834

s.+da 10349, 16657, 18364, 17364, 24298

s.+dan 18121, 18365

s.+nın 17644

s.+ya 17996, 18051, 25121, 25376

s.+yı 17808

[=26]

SAKAT: Ar. 1. Vücudunda bir eksikliği veya bir organında arızası bulunan (canlı), engelli, özür, alil:

“(…) yetimlerimiz, dullarımız, **sakatlarımız**, kimsesizlerimiz çoktu.”

(s.+larımız 15800)

2. Hasarlı:

“Yakılmış ve yıkılmış bir köy, hâk ile yeksan olmuş bir hâlde duruyor, bu harabede yalnız yangından kavrulmuş bir ağaçla **sakat** bir minare yükseliyor.”

(s. 18000)

3. Kusurlu, bozuk, hatalı:

“Misâl olarak irâd ettiğiniz bu ikinci mısraın mânâsı vezni kadar **sakattir**.”

(s.+tır 20813)

s. 6766, 9371, 28964, 32975

[=7]

SÂKİB EFENDİ: Yazışma amirliği baş halifesi:

“Bir gün **Sâkıb Efendi'nin** Âmedi Odası Başhalifeliği'nden azledildiğini haber verdiler.”

(s.+nin 19776)

s. 19749, 19751, 19757, 19764, 34850

s.+nin 19767

[=7]

SAKIN: Bir davranışın yapılmaması, bir şeyin düşünülmemesi gereken durumlarda söylenen uyarı sözü:

“**Sakin** böyle bir hâlet-i rûhiyyeye tâbi' olmayınız; yaşamak tam bu hissini zıddıdır.”
(s. 20313)

“Sen kendi.ni endişe.ye kaptır-ma **sakin**”
(s. 38366)

s. 29056, 34075, 36518, 38272, 38296,
38384, 38898, 38910

[=10]

SAKIN-: 1. Çekinmek, kaçınmak, içtinap etmek:

“Maziyi bertaraf edelim, Türkler namına da edilleden **sakınalım**, bugünün takdirini miyar olarak alalım: Bugün kuvvetler müsavidir!”
(s.-alim 16044)

2. Olabilecek şeyleri düşünerek kendini korumak için tedbirli olmak, tedbir almak:

“Ayağın **sakınarak** basma aman sultânım Dökülen mey kırılan şişe-i rindân olsun mısralarındaki tavır, klâsik lisânın içinde Türkçeliği zorlamış gibidir.”
(s.-arak 2312)

3. ***Sözünü sakınmamak (esirgememek)**:

Düşündüğünü olduğu gibi söylemek, karşıdaki kırılır endişesiyle susmamak, lâfını esirgememek:

“Yoksa **sözünü sakınmaz** bir adam olduğum için mi müdârâ ediyordu.”
(s.-maz 33411)

s.-ımız 31379

s.-ırdı 35069

s.-mağa 4259

s.-mak 31379

s.-mişlar 28940

[=8]

SÂKİT: Ar. Herhangi bir sebeple iktidardan uzaklaşmış veya uzaklaştırılmış olan, düşük:

“(…) yedinci hamle İttihâd ü Terakki'nin Osmanlı Hânedânı'nı iktidardan **sâküt** bir hâle getirerek, Osmanlı Târihinde ilk defa olarak, saray hâricinde bir teşekkülle açtığı devirdir.”
(s. 4201)

s.+olmuş 24697

[=2]

SAKIZ: 1. Sakız Adası:

“Magose, Midilli ve **Sakız'tı** Nâmık Kemal'i görmüş mucizeli yerler gibi görürdü.”

(s.+ı 1344)

2. ***Sakız rakısı**: Saf etil alkolün içine anason tohumu veya anason esansı katılarak yapılan rakı:

“Beşiktaş'taki yalısında, denize karşı olan sofada, yalnız ikimiz birkaç kadeh **sakız rakısı** içerken, isteyerek, istemeyerek, her nasılsa bu Şem'i Molla bahsini açtım.”

s. 33423

[=2]

SÂKÎ: Ar. Kadeh sunan, içki sunan:

“Nedîm'in:

‘Bir şeker-hand ile bezm-i şevke câm ettin beni Nîm sun peymâneyi **sâki** temâm ettin beni “matlai hazdan bîhuş bir kalbin o andaki bir hissini lems ettirecek kadar âhenkdârdır.”

(s. 29439)

“**Sâki** parılda-sın şafakımey.le câm.ımız”
(s. 38006)

s. 4978, 6655, 37360, 37367, 38074, 38278,
38279, 38281

s.+den 37728

s.+dir 37978

s.+i+kilk 28326

s.+ler 37353

s.+yle 38342

[=15]

SAKÎL: Ar. Güzel ve hoş olmayan, çirkin:

“Sofya'ya gece varıp da sabahleyin sokağa çıkan bir ecnebi kendini birdenbire hendesî, **sakil**, ayrı bir Amerika köyünde buluyor.”
(s. 3071)

s. 3084, 3233

[=3]

SAKÎM: Ar. Yanlış, hatalı, bozuk, sakat:

“Müslümanlığı, Türklüğü İstanbul'da biraz daha fazla yaşattığını idrak edecek kadar basit bir fikre malik olmayan bu halk, bari bu kara günlerde o **sakim** itiyadından bir müddet vazgeçse.”

(s. 14126)

“Bir KaadiriMutlak eyle-mişken tanzim/ Devran görün-ür her kul.a bir türlü **sakîm**”
(s. 38122)

[=2]

SÂKİN: Ar. 1. Söz ve davranışlarıyla kimseyi rahatsız etmeyen, yumuşak huylu:

“Şimdi Sofya'daki Şehbenderhânemizin işlerini güzel ve **sakin** bir vatanperverlikle gören güzide memurlarımızdan Nâhid Bey her Türk'e gösterdiği muavenetlerini bana da bezletti.”
(s. 3402)

2. Gürültü ve patırtıdan uzak, sessiz:
“Peylediği **sakin** bir kahvenin köşesinde gününü geçirir, Mouffetard Sokağında fakirâne bir odada yaşardı.”
(s. 3809)

3. Heyecan, öfke ve telâşa kapılmayan, heyecan belirtisi göstermeyen:
“Asabiyeti daima üstündeydi. **Sakin** dinlemek hassasından mahrumdu.”
(s. 11013)

4. ***Sakin olmak**: (Bir yerde) Oturmak, ikamet etmek:
“(…) ekser türbelerimiz de ikâ edilen bu teceddüt, bu hareme de girerse, buralarda **sakin olan** hayaletler çekilecek.”
(s. 6851)

5. ***Sâkin olmak**: Sakin duruma gelmek, sakinleşmek:
“Silkin ve **sâkin ol** de-dim âvâre gönül.üme”
(s. 36555)

s. 268, 3401, 3808, 4320, 6043, 6844, 7233, 7733, 7935, 8546, 8602, 11006, 13172, 13694, 14366, 14366, 15047, 18711, 19686, 22730, 24165, 29309, 29317, 29345, 29417, 29437, 29445, 29453, 29455, 29457, 30175, 33636, 34059, 35306, 36803, 37162

s.+di 897

s.+dir 3509, 4389

[=40]

SAKİNLEŞ-: Durgun, hareketsiz, sessiz duruma gelmek:

“Kapısına kadar kesif bir cemaatle dolu olan camiden, zaman zaman, müezzinlerin gür, pürüzsüz, berrak sesleri taşıyor; sonra muhit yine **sakinleşiyor**.”

s.-iyor 7966

[=1]

SÂKİT: Ar. Sessiz:

“Vakit gelince abdest aldım, Büyükada'nın mahalle içindeki **sâkit** yollarından kendi başıma camie doğru gittim.”
(s. 7030)

s. 1154, 7987, 8025, 10157, 15339, 25480

[=7]

SÂKİTÂNE: Ar.+Fars. Konuşmadan, ses çıkarmadan, sessiz bir biçimde, sessizce:
“Bu tesirli manzaradan **sâkitâne** ayrılarak belediye dairesinde hey'et-i Murahhasa şerefine keşide edilen ziyafete gittik.”
s. 10429

[=1]

SAKLA-: 1. Bir şeyi söylememek, bilgi ve haber vermemek suretiyle başkalarından gizli tutmak, gizlemek:

“Hatırlayabildiğim kadar, annem orta boylu idi. Kumraldı; semizliğe meyyal bir bünyedeydi. Çok hisli ve asabiydi. (...) Çok kuvvetli mütekkiddi. Beş vakit namazını kıları. Vekar ve haysiyet bahsinde müfrit bir derecede hassasdı. Rencideliklerini onulmaz yaralar gibi **saklardı**.”
(s.-rdı 45)

“Gör-müş İstanbul.a yüzbin melek.in uç-tuğunu/**Sakla-mış** dur-muş asır.larca hayâl.inde bu.nu”
(s.-miş 35892)

2. (Bir şeyi) Kaybolmaması, zarar görmemesi için belli ve emin bir yere koymak, kaldırmak:
“Peygamberimizin hırkasını **sakladığımız** cennet gibi yeşil bir odanın Türkkâri penceresi önünde durduk.”
(s.-dığımız 6952)

“**Saklamak.dan** kuru-muş kırmızı bir gül kal-dı”
(s.-makdan 38851)

3. (Bir şeyi) Başkasına göstermemek için kapamak, örtmek veya bir yere, koymak, gizlemek:

“Kendisini evvelâ Nuri Paşa'nın evinde, sonra Beyoğlu Caddesi üzerinde kendi evinin üst kat bir odasında **saklayan** dost Nuri Bey'di.”
(s.-yan 11503)

4. (Bir şeyi) Sonra değerlendirmek, kullanmak, vermek maksadıyla ayırmak, kaldırıp muhafaza etmek:

“Mirasyedi, sefih, müsrif oğlundan servetini hiçbir zaman esirgemeyen müşfik fakat dür-bîn bir anne nasıl daima çıkınlarında bir ihtiyat akçesi saklarsa, anne Anadolu da müsrifliğini, sefahatini, mirasyediliğini asırlardan beri tecrübe ettiği İstanbul oğlundan nüfusunun, parasının bir kısmını öyle **saklıyormuş**.”
(s.-yormuş 15760)

5. Değer verip elden çıkarmamak, elinde bulundurmaya devam etmek:

“Kafiyeyi mağara ve kulübe hayâtımızdan kalma bir nakısa zannedenlere derim ki: İnsanların o hayattan yadigâr **sakladıkları** en iyi nakısa kafiye dir.”

(s.-dikları 29804)

s.-dı 13952

s.-dikları 20678, 29793

s.-madı 33792

s.-madılar 14082

s.-mak 321, 2655

s.-masını 3341

s.-miş 10069

s.-mişler 367

s.-mıyordu 14847

s.-mıyorlar 29328

s.-rsa 15745

s.-yacak 16807

s.-yaymış 15748

s.-yınız 33951

s.-yorlar 13709

[=23]

SAKLAN-: (Başkasının görmemesi için)

Gizlenmek:

“Ondan sonra **saklandığını** ve Avrupa'ya kaçtığını işittim.”

(s.-diğini 11501)

“Bâzan kamer bulut.ların alt.ında bir gelin/
Vaz'ıvakuruşûh.unu tanzîr et-er gibi/
Arzılıkâyı hüsn et-erek **saklan-ır** hazîn”

(s.-ır 39191)

s.-miş 17420

[=3]

SAKLANIL-: Saklanmak işi yapılmak, gizlenilmek:

“Bilâkis şimdi yüzlerinde **saklanılmayan** bir de mağlûbiyet lekesi var.”

s.-mayan 13314

[=1]

SAKLI: Gizlenmiş olan, gizli, mestur, mahfi:

“Bunun sebebi şark şiirinin kendinde **saklı** olan bir noksandadır.”

(s. 8381)

“Fîrûze nehir.i nerde Bugün **saklı.dır** neden”

(s.+dır 35861)

s. 17108, 38335, 38354

s.+dır 38850

[=6]

SÂK Ü SÜRÎN Ü GABGAB U LEB: Fars.+Ar.

Baldır, göbek, gerdan ve dudak:

“**Sâküsrînügabgabuleb** meşreb.imcedir”

s. 37771

[=1]

SAL-: 1. Uzatmak:

“Mehmed Bey hafif bir sakal **salıverdi**.”

(s.-ıverdi 34695)

2. Atmak, fırlatmak:

“Ok uç-tu hedef.in kalp.ine düş-tü/
Hünkâr de-di Koca Pek yaman **sal-dın**”

(s.-dın 36321)

3. Güç bir duruma düşürmek, uğratmak, duçar etmek:

“Bir kaahirâne hürs ile Memlûk leşker.i/
Gavga.ya **sal-dı** eslihaibîşümâr.unı”

(s.-dı 37258)

4. Göndermek, sevk etmek. [TS]:

“(…)

Saldun demür kuşaklı cihan pehlevanları/
Aldun hezâr bütgedeyi mescid eyledün/
Nâkus yerlerinde okutdun ezanları mısralarını
niyçün
seviyormuşuz?”

(s.-dun 2308)

5. ***Dal budak salmak**: mec. Genişleyip yayılmak, her tarafa kol atmak:

“Sultan Ahmed'in gözde Silihdar'ı ile Çorlulu Sadrâzam arasında mukadder olan kavga çıktı, hayli müddet sürdü, devletin bütün işlerine ve adamlarına **dal budak saldı**, iki tarafın mensupları boğaz boğaza geldiler.”

(s.-dı 34975)

6. ***Dehşet saçmak (salmak)**: Etrafa korku vermek, korkulu bir hava yaratmak:

“Yetmiş sene evvel Dağlar Kralı Hacı İstavros, Yunanistan dağlarına **dehşet salıyordu**.”

(s.-ıyordu 18142)

7. ***Kök salmak**: İyice ve sağlamca yerleşmek, tutunmak, yayılmak:

“Humbaracıâde'ler adiyle anılan ailesi Fâtih devrinde Üsküp toprağına **kök salmış**, o toprakda büyük bir meşe gibi kocamış, ayrı ayrı hanedan dalları vermiş eski bir aile idi.”

(s.-muş 954)

s.-an 24196

s.-ar 38379

s.-dı 37374
s.-dılar 38446
s.-ıvererek 23846
s.-ıverilen 17531
s.-ıveriyor 22433
s.-mak 12442
s.-mayı 9631
s.-mıştı 11584

[=17]

SALÂ: Ar. 1. Cuma ezanından önce, ramazanlarda sahurdan sonra ve pek çok yerde bir kimsenin ölümünü haber vermek üzere minarelerde belli bir usule göre tekrarlanarak okunan, Hz. Muhammed'e övgü ve dua mahiyetindeki salavat-ı şerife:

*"Salâ in-er seribâl.înine cevâmî.den/
Dur-ur minâreibâlâ derin.de beş növbet/
Sarâyâhiret ol-muş mekân.ı şimdi ezan/
Vur-ur minâreibâlâ derin.de beş növbet"*
s. 38956

2. ***Su Salâsı**: Bir kimsenin ölümünü haber vermek üzere minarelerde belli bir usule göre tekrarlanarak okunan, Hz. Muhammed'e övgü ve dua mahiyetindeki salavat-ı şerife:

"Öğleye doğru Alaca ve Sultan Murad camilerinin minarelerinden annemin ruhuna verilen su salaları işitildi."

(s.+ları 179)

s.+sı 489, 721, 722

[=5]

SALÂBET: Ar. İnanç ve ahlâk üstünlüğünden doğan kuvvet, sebat, sağlamlık, metanet:
"Fihakika iki seneden beri bütün dünyanın şahit olduğu vakâyi hadisat, düşüncelerimde isabet ve milletin azim ve imanında hakikî salâbet olduğunu ispat etti."

s. 14324

[=1]

SALACAK: İstanbul Anadolu Yakası Üsküdar ilçesi sınırlarında yer alan Şemsipaşa ile Harem arasında, Kızkulesi'nin karşısında bulunan kıyı ve arkasındaki tepenin bulunduğu semtin adı:

"Birkaç gün sonra Salacak'da ziyaretine gittim."

(s.+da 19784)

"Salacak.dan Moda.dan Çamlıca.dan her tepe.den/

Dal-dım engin vatan.ın seyir.ine ıssız kaya.dan"

(s.+dan 38606)

s. 8065

s.+a 19755, 19768

s.+daki 19752

[=6]

SALÂH: Ar. İyilik:

"Bu zat çok mükemmel, âlim, salâh sahibi bir zatmış."

(s. 19860)

s. 10141

[=2]

SALÂHADDİN-İ EYYÛBÎ: Selâhaddîn-i Eyyûbî. Ebü'l-Muzaffer el-Melikü'n-Nâsır Salâhuddîn Yûsuf b. Necmiddîn Eyyûb b. Şâdî (ö. 589/1193) Haçlılara karşı mücadelesiyle tanınan İslâm kahramanı, Eyyubiler hanedanının kurucusu ve ilk hükümdarı (1171-1193):

"Onlar bilsinler ki, şehit olurlarsa, cennette yerleri Peygamber'in karşısında ve onun ashâbı, halifeleri, gaza arkadaşları yanındadır; eğer gazi olup yaşarlarsa, Salâhaddîn-i Eyyûbî'ye ve askerlerine, Fâtih Sultan Mehmed'e ve askerlerine, Yavuz Sultan Selim'e ve askerlerine uzaktan ne gözle bakıyorsak, sokaktan geçerken onlara o gözle bakacağız."

s.+i+eyyubi.ye 16939

[=1]

SALÂHADDİN BEY: Salâhaddin Enis Atabeyoğlu (1892 – 11 Haziran 1942), Türk edebiyatının ilk natüralisti:

"Maddî imkânsızlığı, bereket versin, Salâhaddin Bey gibi dini bütün, bülend-himmet, harikulade teşebbüskâr bir Türkün manevî kudreti telâfi etti de bu müesseseler yüz aklı ile ortada kaldı."

s. 13080

[=1]

SALÂH CİMCOZ: Yat Kulübü müdavimlerinden biri:

"(...) etrafında Salâh Cimcoz ve şimdi hatırlayamadığım daha bir kişi ile, gülerek konuşuyordu."

s. 3664

[=1]

SALÂHİYET: Ar. Yetki:

"Bu herife, beni tanımadığı için benimle konuşmak salahiyeti olmadığını sert bir cümleyle ihtar ederken, Ali Kemal, Süleyman Radi'nin sözünü kesti."

(s.+i 10219)

s.+i 12023

s.+ini 13323

s.+le 35509

s.+leri 10463

[=5]

SALÂHİYETDÂR: *Ar.+Fars.* Yetki sâhibi, yetkili:

“*Salâhiyetdar kuvvetin artık İstanbul'u kaybedebileceğimizi ihsas etmesi beni harap etmişti.*”

s. 8967

[=1]

SALÂHİYETSİZ: Yetkisiz:

“*Demek istiyorum ki: Millî, siyâsî hâtıraları ancak idare başında bulunanlar yazabilir, çünkü işlerin içyüzünü ancak onlar bilirler, gibi mevcûd olan bir îtikaada göre ben en salâhiyetsiz bir mevkide bulunuyordum.*”

s. 2579

[=1]

SALAMMBO: Gustave Flaubert tarafından yazılan roman:

“*Bu Londra hayatımda okuduğum eserler arasında, ikisi beni fazla sarmıştı: Biri Gustave Flaubert'in Salammbô'su idi; biri de Paul Verlaine'in müntehab şiirlerinden mürekkep bir ciltti.*”

s.+su 2156

[=1]

SALAPURYA: *İtal.* Kendine mahsus üçgen biçiminde bir yelkeni olan ve 10-15 ton yük taşıyabilen, mavnadan küçük ticaret kayığı:

“*Yat hareket etmek üzere iken başları döndüren, kulakları çınlatan bir tarrâka ile Bebek Koyu'nda, gemi, pazar kayığı, salapurya, mavna ne var ne yok hepsini birden çekti.*”

s. 12083

[=1]

SALAŞ: *Mac.* Tahta veya çinko gibi hafif inşaat malzemesiyle temelsiz olarak eğreti bir biçimde yapılan derme çatma (yapı):

“*Gerçi Sevilla'da çingene kadınlarının raks ettikleri musibet bir salaş yerine gittik.*”

s. 18966

[=1]

SALÂTÎN: *Ar.* *Salâtın-i maziye: Geçmişte yaşamış sultanlar:

“*İptidâ-yı teessüsünden beri kaç pâdişâhın taht ü hükm-i fermanında bulundu, salâtın-i maziye hazerâtından hangileri cihad yolunda âhirete gitti.*”

s.+i+mazi.ye 22037

[=1]

SALÂT Ü SELÂM: *Ar.* Hz. Muhammed için okunan ve değişik şekilleri bulunan,

“*Allâhümme salli alâ Muhammed*” ve “*Aleyhi's-salâtü ve's-selâm*” gibi salât cümlelerinden her biri:

“*Üsküp'de bir ölü olduğu zaman, minarelerden, halkın su salası, daha okumuşların temcid dediği bir nevî Salât ü selâm verilirdi.*”

s. 722

[=1]

SALDIR-: 1. (Bir kimse veya şeyin üzerine) Zarar vermek maksadıyla atılmak, hücum etmek: “*Evet Yunanlılar Harb-i Umûmî'den mağlûp çıkmış, galipleriyle mütareke akdetmiş, silâhları alınmış bir milletin üzerine saldırmak hicabını hissetmediler.*”

(s.-mak 16439)

“*Pürzür saldır-an Kölemen fârisân.ını*”

(s.-an 37276)

2. Çok sert eleştiride bulunmak, sözle hücum etmek:

“*Fransız inkılâbına, emsalsiz bir taannütle düşman ordularının arkasından saldıran meşhur gazeteci Rivarol, hiçbir zaman bu dereceye düşmemişti.*”

(s.-an 10293)

3. Üstüne atılmasına sebep olmak, hücum ettirmek:

“*Bütün mümanaatlara rağmen Rusya sarkar, gözlerini Akdeniz kıyılarına diker, kendi eseri olan Balkan devletlerini Devlet-i Osmâniyye'nin üzerine saldırır.*”

(s.-ır 15849)

4. Heyecanla bir yere yönelmek, acele ile atılmak:

“*Sultan Mustafa'yı tekrar tahta cülus ettirmeğe saldıranlar ise, ortalık yatıştıktan sonra, tahkik edildikçe birer birer ele geçtiler.*”

(s.-anlar 34264)

s.-an 10273, 10286, 15569, 29005

s.-anını 13721

s.-dı 7357, 7679, 7680, 22958, 37213

s.-dığı 8942, 17787
s.-dikları 13475
s.-diklarını 1226
s.-ır 15837, 15855, 35531
s.-ırlar 35544
s.-iş 26504
s.-ışan 17562
s.-ışına 35206
s.-ışının 10301
s.-ıyor 17796, 25535
s.-ma 4740
s.-madan 14597
s.-masını 26486
s.-mıştı 26504
s.-mıyordu 34954

[=32]

SALDIRI: Saldırmak işi, hücum, taarruz, tecavüz:

“Halife ordularının **saldırılarından**, Eskişehir'in ziyaından, Yunan ordularının Ankara üzerine yürüyüş günlerine kadar kendimizi her saat muzaffer hissettik, bu kalp kuvvetini hepimize o veriyordu.”

s.+larından 18312

[=1]

SALI: Ar. Pazartesi ile çarşamba arasındaki günün adı, haftanın üçüncü günü:

“Üsküp'de, İshâkıyye Mahallesi'nde, büyük vâlidem Âdile Hanım'ın konağında, bu evin cepheye doğru, sağ tarafındaki arka odada, sabaha karşı doğmuşum. **Salı** günü imiş.”

(s. 5)

s. 4487, 4803, 4867, 5966, 6930

[=6]

SALINCAK: 1. Bebekleri sallayarak uyutmak için karşılıklı iki duvara veya tavana çakılan çengellere bağlanan iki ip arasına konmuş asılı yatak:

“Sâf uyku.sunun **salıncak.ında**/
Sallan-dı balıkçı ses.leriyle”

(s.+ında 36281)

2. Üzerine oturulup sallanmak üzere iki tarafından ip veya zincirle yüksekçe bir yere asılmış eğlence âleti:

“Hummâli deniz.lerden es-en rüzgâr.ınızda/
Sallan-dık o şen kız.la **salıncak.larınızda**”

(s.+larınızda 37897)

s.+larınızda 37895, 37901

[=4]

SALÎB: Ar. ***Salib Ordusu**: Haçlılar, Haçlı ordusu:

“1098-1099 arasında İznik'den Kudüs-i Şerife kadaryürüyen bu **Salib ordusu** ilk merhalede İznik'de Türkleri muhasara etti.”

(s. 26569)

s. 4684, 6161, 6282, 12496, 26566

[=6]

SALÎB BEYLERİ: Haçlı beyleri:

“Halbuki Mısır'ın Fatımî hükümdarı Antakya'ya imdâd etmeği değil Türkleri Kudüs-i Şerif'den atmayı bir fırsat sayarak, **Salib Beyleri**'yle müzâkereye girişti.”

s.+yle 26588

[=1]

SALÎBLİ: Haçlı:

“Bütün müverrihler müttefik olarak söylüyorlar ki **Salıbliler** Eskişehir Meydan Muhârebesi'ni kaybetmek üzere iken bir talih eseri olarak kazanmışlardır.”

s.+ler 26579

[=1]

SALÎB SEFERİ: Haçlı Seferi:

“İlk **Salib Seferi'ni** Fransızlar –o zamanki tâbiri ile– Franklar icra ettiler.”

s.+ni 26566

[=1]

SALÎB SEFERLERİ: Haçlı Seferleri:

“Eğer Mısır'daki Arap hükümetinin zerre kadar hamiyeti olsaydı ve Antakya'ya imdâd edebilseydi Yağlı Siyan muzaffer olurdu ve târihte bir **Salib Seferleri** fashı daha o vakit kapanmış bulunurdu.”

(s. 26584)

s.+ne 27947

[=2]

SÂLİH: Ar. Elverişli, uygun, yarar:

“(…) yerli Hristiyan'a karşı çok azgın bir gururumuz olduğunu o devirde bir müftüyü idâm edecek kadar cür'et göstermiş olan bir Tuna Hristiyan köyünün halkını te'dîb etmek şöyle dursun, tatyib etmeğe **sâlih** bir şekil bularak inanılmaz bir fikir cür'eti göstermişti.”

(s. 3755)

s. 560

[=2]

SÂLIHA SULTAN: Padişahın kızı, hanım sultan:

“Bir gün konakta kulaktan kulağa bir fısıltıdır koptu: ‘Mehmed Bey, **Sâliha Sultan'a** nâmzed gösterilmiş!’. Lalasının yüzü gülüyordu.”

(s.+a 34690)

“Paşa, Kandiye vâlisi olarak Yerebatan'daki sarayında müsterih oturuyordu. Gitmek hazırlığı âheste âheste devâm ediyordu. İçimden:

‘İnşallah **Sâliha Sultan** Pâdişâh'a başvurur, paşasını İstanbul'da bıraktırır.’ diyordum.”

(s. 34754)

s. 34491

s.+a 34679, 34693

s.+ın 34681, 34706, 34774, 34806, 34811

s.+iyle 34817

[=10]

SALİH CEMAL: Paris'teki Genç Türklerden biri:

“(…) Hüseyn Tosun, Ali Haydar Midhat, **Salih Cemal** (…)”

s. 3794

[=1]

SALİH FUAD BEY: Paris'te Sami Paşazade Sezâî'nin ev arkadaşı:

“**Salih Fuad Bey'in** Beylerbeyi'nden (tanıdığı) bir İstanbul çocuğu idi.”

(s.+in 4051)

s. 4039

[=2]

SALİH KERÂMET: Yahya Kemal'in bir arkadaşı:

“Velâhd Abdülmecîd Efendinin karini olan arkadaşım **Salih Kerâmet'den** bir mektup aldım.”

s.+den 26915

[=1]

SALİHLİ: Salihli ilçesinden olan (kimse):

“Antakya Kal'esi'nde mahsur bulunan bir Ermeni –Fîrûz– el altından Fransızlarla muhabere ederek kal'enin bir kulesinden **Salihliler** kal'eye girdiler.”

(s.+ler 26599)

s.+lere 26592, 26596

[=3]

SALİH ZEKİ BEY: (1864-1921)

Bilim tarihçisi, matematik ve astronomi bilgini [Halide Edip Adıvar'ın ilk eşi]:

“Nakiye Hanım'la ve Halide Edip Hanım'ın **Salih Zeki Bey'den** olan oğulları ve Togo ile ülfet etmiştim.”

s.+den 9107

[=1]

SALİH ZEKİ EFENDİ: Üsküp eşrafından biri:

“Lokantadan çıkarken Üsküplü **Salih Zeki Efendi'ye** tesadüf ettim.”

s.+ye 2561

[=1]

SÂLİK: Ar. Bir yola girmiş olan, bir yol tutup onu takip eden kimse:

“Bul-maz cihan.da zevkusafâyı ferâgat.i/ Şehrâhıaşk.a ez dilücan **sâlik** ol-mayan”

s. 37987

[=1]

SÂLİM: Ar. Eksiği, noksanı olmayan, hatasız, kusursuz:

“(…) bir gün demiştiki: ‘Düşünmekten kafatasım çatladı, bu memleketin inkırazını durduracak **salim** bir idare usûlü bulamadım.’ (…)”

(s. 19203)

s. 23565

[=2]

SÂLİM: Sâlim Rıza Kırkpınar. (1906, İstanbul – 29 Kasım 1998, İstanbul) Edebiyat öğretmeni [Yahya Kemal'in yakın dostlarından]:

“**Sâlim.e**”

s.+e 38095

[=1]

SÂLİM EFENDİ: Gümrük memuru:

“O zaman gümrük işinde bulunan **Sâlim Efendiye** gümrük işlerine ve geliri ne dâir mânâsız sualler irâd ediyordu.”

(s.+ye 35460)

s. 35441, 35445

s.+nin 35453

[=4]

SÂLİSEN: Ar. Üçüncü olarak:

“(…) **Sâlisen**: Temîn-i istikbâl zımnında gerek diplomanın resmiyeti gerek şöhret-i âlemşümülunun dahl-i azîmi, (…)”

(s. 20071)

s. 12544, 15686, 23229

[=4]

SALKİM: Bir sap üzerinde aşağıya doğru sarkmış biçimde toplu hâlde bulunan birçok

yemişin, özellikle üzüm tanelerinin meydana getirdiği bütün:

“Zarîf muarızımız: ‘Halka verir talkını, kendi yutar **salkımı**...’ müddeâsını serd ediyor.”

s.+1 33026

[=1]

SALLA-: 1. Bir şeyi hep aynı doğrultuda düzenli şekilde hareket ettirmek:

“En başta güzelliğiyle mâruf olan bir kadın, elinde sırmalı bir çevre **sallayarak** oyunu sevk ederdi.”

(s.-yarak 639)

2. Bir işi belirli bir sebebi olmaksızın sonraya bırakmak, umursamayıp geciktirmek, sürüncemede bırakmak, savsaklamak:

“Telif-i beyn için çok çalıştı ise de muvaffak olamıyacağını, içtimâî veya siyâsî marazın Çiftçi Fırkası azasını da fena zehirlemiş bulunduğunu anlayarak işi kongrenin in’ikadına kadar **sallamağa** cehdetti.”

(s.-mağa 26332)

3. ***Sallamamak**: Hiç önem vermemek, aldırış etmemek, saymamak:

“Onların kafa tutmalarını **sallamayarak**, birkaç defâ nasihat vâdisine döküldüm.”

(s.-mayarak 34578)

s.-dınız 16998

s.-madıkları 14083

s.-r 27156

s.-yarak 21306, 25632, 29975

s.-yorlardı 10620

[=10]

SALLÂLLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM: Ar.

Salavat. “Allah’ım, Hz. Muhammed’e (sav) ve Hz. Muhammed’in (sav) soyundan gelenlere salât eyle, onların şeref ve kadrini yücelt”

anlamına gelen “Allâhümme salli alâ (seyyidinâ) Muhammedin ve alâ âli (seyyidinâ)

Muhammed” cümlesi:

“(…) ‘Peygamber **sallâllahü aleyhi ve sellem** efendimiz hazretlerinin kendi naşı bile İslâm’da takdis olunamaz.’ (…)”

s. 9465

[=1]

SALLAN-: 1. (Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak üzere) Aynı doğrultu üzerinde sürekli bir şekilde hareket etmek, gidip gelmek:

“Sınıfın diğer çocukları dîvanhâne’nin duvarlarında sıra ile dizilmiş, pöstekilerine diz çökmüş, mütemadiyen **sallanarak** Amme Cüzünü yeknesak bir tegannî ile okurlardı.”

(s.-arak 517)

“Hiç yolcu.su yok.muş gibi sessiz.ce al-ır yol/ **Sallan-maz** o kalkış.ta ne mendil ne de bir kol”

(s.-maz 36435)

“Boğul-anlar büyük gör-ür deniz.i/ Su.yun üst.ünde **sallan-an** bir baş”

(s.-an 38752)

2. (Çıkacak, kopacak, düşecek hissini verecek şekilde) Gevşeyip yerinden oynamak:

“Yalnız Bektaşî Dergâhı’nın ta önünde burma kavuklu küçük bir mezar taşı var, kitabesini okudum:

Şehîdü'l-Feth Mahmud Çelebi ruhuna fatiha Nevverallâhü kabrehu

Taşa elimle dokundum, **sallanıyordu**.”

(s.-ıyordu 6261)

3. (Birini içine binmiş olduğu beşik, hamak veya salıncakla beraber) Bir ileri, bir geri gidip gelecek şekilde hareket ettirmek:

“Bugün, anne kucağında Müslüman sütü emen, beşikte **sallanan**, sokakta oynayan yavrular; (...).”

(s.-an 17625)

“**Sallan-dık** o şen kız.la salıncak.larınızda”

(s.-dık 37901)

s.-an 7751, 17612

s.-dı 36282

s.-dığımı 1883

s.-dık 37895, 37897

s.-ıyor 6887, 18465, 36227

s.-ıyordu 34500

[=15]

SALNÂME: Fars. Yılda bir çıkan ve o yılın belirli konularla ilgili önemli olaylarını anlatan kitap, dergi vb. yıllık:

“İçlerinde Ankara Türk Ocağı’nın Türk Yılı diye çıkardığı kırmızı kaplı, **salname** çeşnisinde, kocaman bir kitap vardı.”

(s. 11039)

s.-lerde 22428

[=2]

SALOMON: Paris’te yaşayan Selânikli bir Yahudi:

“Selanik Yahudilerinden **Salomon** nâmında uzun ve ince bir Yahudi vardı.”

(s. 1674)

s. 1797

s.+un 1676

[=3]

SALON: Fr. 1. Bir evin misafir kabul edilen en büyük ve en güzel döşenmiş odası:

“Kendisini, karaağaçlar altındaki evimizin büyük **salonunda**, yatakta, kendine bakanlar ortasında, ölüm yatağında bulduk.”

(s.+unda 135)

2. Gösteri, toplantı, kutlama vb. faaliyetler için hazırlanmış geniş yer:

“Meclis **salonu** bir parlamento salonuna benziyor.”

(s. 3242)

3. Belli bir işe ayrılmış yer:

“Bir gece İsmet Paşa **salonuna** çağırttı.”

(s.+una 11549)

s. 3130, 3130, 18903, 18903, 23191, 28864

s.+a 18826

s.+da 1169, 11626, 18692, 18811, 28863

s.+lar 31281

s.+larda 21371, 22116

s.+larında 2663, 9393, 26074, 31537

s.+u 1543, 9568, 11462, 20947, 25466,

25474

s.+un 148, 25468

s.+una 3241, 25472, 25562, 25616, 32798

s.+unda 2730, 3989, 8940, 9569, 10782,

20048

s.+undaydık 11603

s.+unun 14853

[=43]

SALTANAT: Ar. 1. Hükümdarlık, sultanlık:

“**Saltanat** rüyasından millet hayatına girerken, servetini tüketip de aile hayatı gözünde zindan olan sefih gibi, birçoğunun kalbinde üzüntü, dudaklarında meraret var.”

(s. 12711)

2. Hâkimiyet, güç:

“Az sür-er gerçi fakîr Üsküdar.ın **saltanat.ı**”

(s.+ı 35909)

s. 3929, 4883, 6330, 6816, 7316, 11224, 11833, 11859, 12698, 12702, 12712, 12727, 12738, 12742, 12748, 13027, 13629, 13644, 13662, 13664, 14674, 14722, 18506, 18506,

21422, 21426, 22141, 22962, 23915, 23931, 29827, 33341, 36272, 39023

s.+a 12996, 18199

s.+ı 924, 6320, 6801, 11732, 11822, 11845,

11930, 12198, 12723, 13032, 13665, 13958,

14659, 17224, 18441, 21394, 21513, 22023,

23737, 24149, 25939, 30465, 33432, 36516

s.+ı+metbua.larına 23292

s.+ın 2683, 5680, 6344, 12209, 12700,

12725, 12878, 12983, 12994, 13010, 13023,

13621, 13633, 13651, 14676, 16507, 18200,

18494, 21381, 21431, 23284, 23370, 23374,

23738, 23875, 25410, 25935, 30259, 31763,

36863

s.+ına 3681

s.+ını 7938, 11221, 11814, 11940, 12178,

12695, 14679, 22612

s.+ının 2583, 4685, 5909, 11852, 12710,

12730, 14671, 14912, 15063, 18065, 24026,

24119, 24152, 24887, 26627, 26919, 27133,

31600

s.+lar 25934

s.+lara 24429

s.+ları 26169

s.+tan 12995, 26149, 26725

[=125]

SALTANATLI: Gösterişli, görkemli:

“Söyle-miş saltanat.lı Tekbîr.i”

s.+lı 35764

[=1]

SALTANAT-SERÂ-YI HUZÛZ: Ar. +Fars.

Hazların saltanat sarayı:

“İsmarla-yup vezîr.ine tanzîmiâlem.i/

Bir **saltanatserâyihuzûz** et-ti ârzû”

s. 37716

[=1]

SAMA: Ar. Semâ:

“Semâ kelimesini Türkçeye o zaman almış olsalardı **sama** şeklinde alırlardı.”

s. 29169

[=1]

SAMAN: Tahılların taneleri alındıktan sonra kalan sapları:

“(…) birkaç gün sonra iâşe işlerinden mes'ûl Foullun'u ve damadını halka **saman** yedirmek gibi bir söz tefevvüh etmeleri şayiiası üzerine, tepeliyor.”

(s. 25589)

s. 28292
[=2]
SAMANLIK: Köy evlerinde, çiftliklerde saman koymaya mahsus yer:
“Fişekler, **samanlıklara** düşüp yangın çıkardıkları için hem az hem de itinâ ile atılırdı.”
s.+lara 646
[=1]
SÂMÎ: Ar. Dinleyici:
“Cumhuriyetin ruhuna uymaz gibi iddialar, Büyük Millet Meclisi'nin ortasında serdedilirken yalnız milletvekilleri değil, **sâmi'ler**, celsede hazır bulunan memurlar ve herkes şaşırıyor.”
(s.+ler 24657)
s. 3238, 29756, 30817
s.+i+vatan 16528
s.+lerden 7891
s.+lerim 34602
s.+lerini 8625
[=8]
SÂMÎİN: Ar. Dinleyiciler:
“Ankara'da kendisini kâh Meclis'in **sâmîin** localarında, kâh politikacıların muhitinde mütevâzîâne hâliyle gördüğüm vakitler içime, insan mukadderatı nâmına, garip bir hüznün çökerdi.”
s. 3862
[=1]
SAMÎMÎ: Ar. 1. Gönülden gelen, riyasız, hakiki, hâlis, içten:
“Ben de birkaç şiirimi okudum. Çok **samimî** bir dikkatle tekrar tekrar okuttu.”
(s. 8504)
“Mevkuuf.dur o mâh.e **samimî** fuâd.ımız”
(s.+ımız 37856)
2. Candan, açık yüreklilikle davranan:
“Cavit Bey Prens Burhaneddin Efendi'nin en **samimî** dostu idi.”
(s. 11475)
s. 1053, 1423, 1797, 2121, 2225, 2283, 2396, 3047, 3048, 7042, 8488, 8497, 8498, 8546, 8574, 9248, 10064, 10184, 10598, 11416, 11465, 11679, 12892, 12916, 13544, 14779, 14805, 15174, 15690, 16742, 20270, 20654, 20781, 21766, 21792, 22028, 22248, 22291, 23180, 23696, 23826, 24049, 24076, 24077, 24078, 24081, 24082, 24085, 24087, 24090,

24107, 24446, 25689, 27129, 27357, 28294, 29643, 30214, 30312, 30609, 30637, 31909, 32013, 32238, 32311
s.+dir 13350, 30754
s.+olarak 20886, 29833
[=71]
SAMÎMÎLEŞ-: Samimiyetle davranmak, samimi olmak:
“Halide Edip Hanım'la dostluğumuz **samimîleşti.**”
s.-ti 9075
[=1]
SAMÎMÎYET: Ar. Samimi olma, içten, candan ve riyasız olma durumu:
“Ayasofya'da, ikindiden sonra, yerle beraber ve yüksek merdivenli kürsülerden vaaz eden dört vaizî kalbimin bütün **samimiyetiyle** ayrı ayrı dinledim.”
(s.+iyle 7888)
“Pek gençken Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu'nu okumuşdum; bu küçük kitaptaki nesrin safveti, **samimiyeti**, hâlis Türkçe ruhu dimağında derin bir te'sîr bırakmışdı.”
(s.+i 19369)
s.+e 28816
s.+i 12558
s.+imle 20447
s.+inize 33943
s.+iyle 7881
s.+le 9231, 12557, 15096, 20800, 22687, 31255
[=13]
SÂMÎPAŞAZÂDE SEZÂÎ: (d. 1859 İstanbul – ö. 26 Nisan 1936 İstanbul) Türk realist öykücü, romancı:
“(…) Mahmud Pasa, Hoca Kadri, (**Sâmîpaşazâde**) **Sezâyî**, Hüseyin Siret, (...)”
s. 3793
[=1]
SÂMÎPAŞAZÂDE SEZÂÎ BEY: Sâmîpaşazâde Sezâî:
“1903 senesinin kışında, Paris'de, **Sâmîpaşazâde Sezâî Bey'i**, Hüseyin Siret'i, Abdullah Cevdet'i ve Abdülhalim Memduh'u tanıdım.”
(s.+i 2099)
s. 2111, 4035, 32384
s.+i 32378

[=6]
 SÂMÎT: Ar. Susan, konuşmayan:
 “Halka karşı, için için, heccâvâne gülümseyen
 bir heykel gibi **sâmit** görünüyor.”
 (s. 23349)
 s.+di 22877
 [=2]
 SAMOTHRACE: Semadirek ya da Samotrake,
 Yunanistan'ın Meriç iline bağlı,
 güneybatısındaki Gökçeada'dan 37 km,
 kuzeyinde Yunanistan ana karasındaki en yakın
 noktadan 48 km uzaklıkta, Türk-Yunan deniz
 hududunun sadece birkaç mil batısında kalan bir
 ada ve bu adanın en büyük yerleşim merkezi:
 “Milo adasının Afrodite'si, **Samothrace'in** ilâhe-
 i zaferi, Yûnânî temaşa, Théocrite'in
 çobanlıkları; (...)”
 s.+ın 30550
 [=1]
 SAMSUN: Karadeniz Bölgesi'nin Orta
 Karadeniz Bölümü'nde yer alan bir şehrimiz:
 “Mustafa Kemal Paşa **Samsun'a** çıktığı zaman o
 hararet bir kıvılcım oldu.”
 (s.+a 14455)
 s. 14434
 s.+a 10249, 14308, 14340, 14348, 14795
 [=7]
 SAMT U SÜKÛN: Ar. Susma ve sessizlik:
 “**Samt u sükûn** içinde olur zâr u girye-bâr”
 s. 39217
 [=1]
 SAN: 1. Ün, şan, şöhret:
 “Hâl ve **sânı** tıpkı onlar gibiydi. Vakurdu.”
 (s.+ı 225)
 2. ***Adı sanı**: Namı, ünü:
 “Çorlulu Sadrâzam ortadan kalktıktan sonra,
 Silihdar Ağa, artık **adiyle sanıyle** Dâmad Ali
 Paşa olarak, kâh Vefâ'daki sarayında, kâh
 Eyüb'deki sarayında, parlak bir konak halkıyla,
 herkesin gözlerini kamaştırıyordu.”
 (s.+ıyle 34984)
 s.+larıyla 16631
 s.+larıyle 21311
 [=4]
 SAN-: Şöyle veya böyle olabilecek bir şeyin
 zihninde kurduğu gibi olduğuna inanmak, öyle
 olabileceğini düşünmek, zannetmek:

“Artık Şark için bir intibah devri açıldığını
sanalar hep ciddi ulûmun, edebiyatın,
 fikriyyâtın en bülend nev'ilerini tenmiyeye
 başvurdular.”
 (s.-anlar 30729)
 “**San-dım** ki uzaklaş-tı yağ-an kar ve karanlık”
 (s.-dım 36043)
 s.-acağım 23411
 s.-an 33229
 s.-anlar 12885
 s.-dı 13798, 14046, 17551
 s.-dığı 1024, 15127
 s.-dığımız 23238
 s.-dık 21409, 36644
 s.-diklerinden 19792
 s.-dılar 18008, 30530, 36726
 s.-dım 3115, 7573, 7942, 14103, 19013,
 22877, 27965, 31944, 36820, 36827, 36862,
 37488
 s.-ır 441, 5780, 7733, 10503, 13060, 13228,
 26633, 28935, 37129, 37615
 s.-ırdım 7195
 s.-ırım 7707, 10568, 12837, 28311, 29211,
 29657, 37805, 37931, 39030, 39050, 39051
 s.-ırız 17684, 30745
 s.-ırken 31408
 s.-ırlar 7773, 16933, 21841
 s.-iyor 7755, 12705, 14494, 23444, 36055
 s.-iyorduk 30692
 s.-iyordum 18727, 22815, 23417, 23423,
 23439, 36950
 s.-iyorlar 12589, 12972, 30223, 30811,
 31479
 s.-iyorlardı 30711
 s.-iyorsun 6006
 s.-iyorsunuz 21662
 s.-iyorum 21496, 22996, 29367, 30753,
 32868
 s.-iyoruz 22029
 s.-makla 36743
 s.-mamalı 29000
 s.-masun 37695
 s.-mayınız 23445
 s.-mazız 37865
 s.-miş 3305
 s.-sınlar 37596, 37597, 37599, 37601, 37603,
 37605
 [=95]

SANA: Sen zamirinin yönelme hâli:
“Ziya Bey de tıpkı böyleydi. Doktor Nâzım Bey
beni ona tanıttı: ‘Sana Paris’ten gelmiş eski bir
Türkçü takdim edeyim, konuşunuz ve anlayınız!’
dedi.”

(s. 8569)

“Ey aşk O gönül.ler **sana** mâl ol-dular artık”
(s. 36782)

s. 2763, 2765, 4984, 6302, 7225, 8562, 9524,
9534, 10185, 18865, 20315, 20562, 27019,
28470, 30451, 30453, 31226, 33431, 33438,
33474, 33475, 33476, 33498, 34310, 34544,
34546, 34547, 35862, 38711

[=30]

SAN’AT: Ar. 1. Duygu, tasavvur ve fikirleri
etkili bir biçimde ve göze gönle hitap edecek
şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifade etme
hususundaki yaratıcılık:

“Yazık ki bizde şimdye kadar **sanat** ekseriya bir
gaaye değil bir vâsıta oldu.”

(s. 31986)

“Gönül.üm iste-rdi ki mâzî.ni dirilt-en **san’at**/
Sen.a târîh.ini her lâhza hayâl ettir-sin”

(s. 35983)

2. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Bir
şeyi gerektiği gibi tam ve güzel yapmak için
sâhip olunması gereken bilgi ve ustalık:

“Bir fâtihin yahut askerlik **sanatında** üstad
serdarların dünyâyı bir usûle bağlamak, bir
çerçeveye sokmak için hazırladıkları plânın
ömrü az oluyor.”

(s. +ında 26712)

3. ***Sanat eseri**: Bir sanat değeri taşıyan eser:

“Beste bir **sanat eseri** ise onu okumak, yâhut da
çalmak da ayrı bir sanat eseridir.”

(s. 27390)

s. 1957, 2203, 2337, 2350, 2419, 4051, 5165,
5648, 6721, 6748, 7751, 7995, 8078, 8117,
8172, 8290, 8291, 8575, 10509, 11768, 18957,
19359, 19368, 19380, 21423, 22195, 22202,
22265, 22268, 22280, 22474, 22543, 22557,
27366, 27379, 27380, 27380, 27603, 28125,
28125, 28125, 28204, 29575, 30010, 30013,
30039, 30145, 30549, 31144, 31243, 31314,
31319, 31321, 31373, 31373, 31384, 31395,
31441, 31465, 31487, 31614, 31729, 31794,
31954, 31973, 32419, 32444, 32523

s.+a 1966, 2945, 7453, 8290, 8290, 18905,
21824, 22425, 28290, 29846, 30668, 30758,
31712, 31944

s.+ça 2159

s.+ı 4473, 6395, 8108, 8830, 12885, 20655,
20680, 20889, 22256, 22274, 22530, 22534,
22648, 22671, 23079, 23127, 27367, 27372,
27735, 28539, 28541, 30541, 30875, 31400,
31526, 32434, 32981, 33217, 33229, 37038

s.+ı+dahiliye.yi 23293

s.+ı+edep.e 20998

s.+ı+hayat 23021

s.+ı+tahrir 21749, 30591

s.+ı+temaşa 22605, 31372

s.+ımda 8433

s.+ıımız 8197

s.+ın 8109, 8831, 19358, 19811, 20792,
22216, 22279, 22283, 22568, 23092, 23129,
27716, 28289, 29280, 30232, 31089, 31113,
31321, 31381, 31384, 31551, 31804, 31855,
31927

s.+ına 1966, 19253, 27263, 28453, 31166,
31618

s.+ından 8208, 22206

s.+ını 9811, 22161, 22265, 27323, 27331,
31485, 32436

s.+ının 5702, 22200, 22262, 22596, 27396,
31424, 32001

s.+la 17984

s.+lar 4836, 19785, 23124, 27366, 28261,
32931

s.+lara 2340, 28202, 28222, 29336

s.+larda 8820, 31765

s.+lardan 11705

s.+ları 8113, 11708, 23123, 32114, 32251

s.+larımıza 28638

s.+larımızdan 27856

s.+larımızı 28633

s.+ların 1101, 27242, 32113, 32939

s.+larına 20905

s.+larında 27715

s.+larının 5657, 31766

s.+ta 7395, 20739, 22194, 22522, 27589,
27700, 27997, 28038, 29545, 30828, 31251,
31374, 31378, 31546, 31547, 31951

s.+tan 20791, 23128, 27992, 31492, 31528,
31965, 31993

s.+tı 6385

s.+tır 27736, 31972

[=226]

SAN'ATKÂR: Güzel sanatların bir dalında sanat niteliği taşıyan eserler veren kimse, sanatçı:

“On sene evvel ömrümün en güzel bir devresini Paris'de, Paris'in o zamanki **sanatkâr** muhitlerinde geçirmiştîm.”

(s. 32383)

s. 2371, 4385, 4391, 5580, 5605, 5997, 6684, 6736, 19100, 19254, 19364, 19617, 22138, 22679, 22699, 23029, 23136, 23323, 30025, 31384, 31417, 31564, 31620, 31734, 31749, 31756, 31759, 31766, 31809, 31851, 31954, 32370

s.+a 7585, 22555, 23246

s.+dı 2270, 10515

s.+dır 19820, 22280, 31337

s.+ı 7319, 19254, 19263, 22230, 22277, 22426, 22513, 27272, 27286, 27391, 27393, 27424, 31785

s.+ımızsın 20551

s.+ın 6001, 9266, 19258, 19259, 19367, 22274, 27413, 27427, 28293, 32456

s.+ına 8207

s.+ının 27418

s.+la 31942

s.+lar 7808, 12895, 22423, 22580, 28169, 28285, 31493, 31863, 31896, 31909, 32013

s.+lara 22533, 31812

s.+ları 22244, 22255, 22536, 31760, 31772

s.+ların 2208, 22524, 28126, 29914, 29953, 31561

s.+larına 20947

s.+larından 29843

s.+larını 22284, 31968

s.+larının 7599, 18958, 22684, 27271, 31283

s.+larıyla 22663

[=101]

SANATORYUM: Fr. Özellikle verem hastalarının tedavi ve bakımının yapıldığı sağlık kurumu:

“1916'da Yakup Kadri teverrüm etti ve İsviçre'de Davos **sanatoryumuna** gitti.”

(s.+una 9213)

s.+a 25044

s.+da 25050

[=3]

SAN'ATPEREST: Ar.+Fars. Sanat düşkünü:

“Ne kadar **sanatperestler**: ‘Bu genç, Şark'ın hükm-i bedayü kesilecek’ dediler.”

s.+ler 21859

[=1]

SAN'AT-PERVER: Ar.+Fars. Sanat sever:

“Şiirin diğer nevîlerinden müstesna olarak bu mezhebin âyinleri de vardır ki sahnede icra olunur; lâkin yalnız sahnede, sahnenin, vak'anın cereyan ettiği mahall-i irâesi ancak **sanat-perverlere** zevk verebilir.”

s.+lere 31468

[=1]

SANÂYİ: Ar. 1. İnsanların maddî ihtiyaçlarının kolaylıkla karşılanması amacıyla ham maddelerin işlenip kullanılacak duruma getirilmesi için yapılan işlerin, kullanılan usul ve faaliyetlerin bütünü, endüstri:

“Meselâ bir deri fabrikası elzemdîr. O zaman İstanbul'da **sanayî** değiştirmek lâzımdır.”

(s.+i 8288)

2. ***Sanâyi-i Nefise**: Güzel sanatlar:

“Bugün **Sanâyi-i Nefise** tahrikiyle vâkî olan intibah devrinin şerefîni Garplılar, İsevî Bizans'ın tazyikine rağmen, medeniyetin ilâhî nefhasını duyan birkaç Şark ressamına izafe ediyorlar.”

(s.+i+nefise 31579)

3. ***Sanâyi-i Nefise Mektebi**: Güzel Sanatlar Okulu:

“Sofya Darülfünûnu'nun muhtelif medrese binaları, millî matbaa, **Sanâyi-i Nefise Mektebi** hep aynı sahada...”

(s.+i+nefisemektebi 3139)

s. 8229, 8278, 8289

s.+i+nefise 23641

s.+i+nefise.de 30768

s.+i+nefise.mizi 28636

s.+i+nefise.mizin 31732

s.+i+nefise.mizle 28631

s.+i+nefiseencümeni.nde 22234

s.+in 8292

[=13]

SANCAK: 1. Bir devletin, bir askerî birliğin şeref ve gururunu temsil eden, kenarları saçaklı, üzerinde çeşitli şekiller ve işlenmiş yazılar bulunan, yere dikilecek şekilde yapılmış gönderli bayrak:

“Çölde o mübarek Bedir gazası! O yeşil sancak! Müşriklerin o hezimetini! İslâm'ın o ilk galebesi...”

(s. 7134)

2. ***Sancak Beyi**: Osmanlı mülkî teşkilatında bir sancağı yöneten sorumlu kimse, mutasarrıf:

“Sarayın bahçesi, avluları, Erzurum sipâhisinin, diğer ocaklarının **sancak beğlerinin** çadırlarıyla bir karargâha döndü.”

(s. 34789)

3. ***Sancak-ı şerif**: Hz. Muhammed zamanında savaşlarda kullanıldığı rivayet edilen ve bugün Topkapı Sarayı'nda mukaddes emanetler arasında muhafaza edilen siyah renkli sancak, livâ-yı şerif, livâ-yı saadet:

“Sultan Selim hilâfetin alâmâtı olan Hırka-i Şerif, **Sancak-ı Şerif** ve diğer emânât-ı mübârekeyi Mısır'dan İstanbul'a hatimler indirterek getirmiş.”

(s. +ı+şerif 6879)

s. 2492, 25260, 27136, 34776

s.+ı 7129, 21828, 26432, 30671

s.+ı+şerif 34797

s.+ı+şerif.in 34805

s.+ın 26436

s.+ından 26447

s.+ımı 7089, 7098, 7124, 7297, 13860

s.+la 7155

[=21]

SANDAL: Kürekle yürütülen kısa, genişçe deniz teknesi:

“Bir **sandala** binip Kandilli'ye geçmek istiyordum.”

(s.+a 18786)

“Ben.dim geç-en ey sevgili **sandal.la** deniz.den”

(s.+la 37922)

s. 4064, 34395, 36808

s.+ı 38943

s.+ıyle 31249

s.+la 32327, 37924, 37928

s.+lar 23017

s.+lara 1803, 12078, 17796

s.+larını 23058

s.+larıyla 7314

s.+larla 8265

[=17]

SANDALYE: *İtal.* Kol koyacak yerleri olmayan arkalı oturma eşyası, iskemle:

“Camille Desmoulins hemen **sandalyesi** üstündedir; halka bağırtıyor.”

(s.+si 25537)

s. 25501, 25503

[=3]

SANDIK: *Ar.* 1. Seçimlerde oyların içine atıldığı bir çeşit kasa:

“Yunanistan tebaası kafile kafile intihabat **sandıklarına** koştular, bir mucize göstermek azmiyle beyhude kan döktüren Venizelos'u düştürdüler.”

(s.+larına 12290)

2. İçine saklanması istenen şeyler konan, dört köşe büyük bir kutu şeklindeki kapaklı ev eşyası:

“Her günün saatlerini bir taraftan yüklediği ağır mesûliyetli idarenin başında bir taraftan da merakla sarıldığı en eski kumaşların târih sırasıyla tasnîfiyle, İstanbul'daki eski binaların tamir projeleri ile yâhud da saray **sandıklarından** çıkan vesikaları okumakla geçirir.”

(s.+larından 19807)

s. 12076

s.+larından 11074

[=4]

SANDUKA: *Ar.* Mermerden veya tahtadan yapıp üzerine çuha kaplanan tabut biçiminde mezar üstü:

“Toprak üç zira' derinliğinde kazıldıktan sonra, üzerinde kûfi hatla 'Hazâ kabrû Ebi Eyyûb' kitabesi olan bir **sanduka** çıkmış.”

(s. 7160)

s. 18895

s.+larda 18893

[=3]

SANDÛK-I ADEM: *Ar.* Yokluk sandığı. **mec.** Kabir:

“Varlık sahn.ında oyna-dık bir müddet/ **Sandûkadem** ka'r.ına in-dik tek tek”

s. 38305

[=1]

SANDVIÇ: *İng.* Üzerine tereyağı sürülmüş ince iki ekmeğin diliminin veya bunun için hazırlanmış özel ekmeğin arasına peynir, sucuk, salam, sosis vb. malzeme konarak hazırlanan yiyecek:

“Şapkalı, kasketli, siyah kadife bereli yüzlerce talebe, kimi sarışın, kimi kumral, kimi esmer, harc-ı âlem birçok kadınlar masaların etrafını

tutmuşlar, bira ve sütlü kahve içiyorlar, **sandviç** yiyorlar.”

s. 4079

[=1]

SANİL-: Öyle olabileceği düşünölmek, zannedölmek, tahmin edölmek, farz edölmek: “Hâriçten gelmiş Müslömanların saraya yahut meşihate hulul etmeleriyle cerrar, vurguncu, dalkavuk **sanılmaları** –menfi bir his olarak– her cemiyette görölen tabii bir histir.”

s.-maları 27158

[=1]

SANİA: Ar. Hile ile yapılan düzme iş, uydurma, tertip, tuzak:

“(…) hâsılı bütün bu haberler hep **sanîa** imiş.”

s. 14032

[=1]

SÂNİYE: Ar. Bir dakika veya bir derecenin altmışta biri:

“Kuvâ-yı Millîyye ve bütün milliyetperver Türkler, ancak İzmir ve Edirne vatana kavuşup da devlet be-tekrar teessüs edinceye kadar bir **saniye** gevşemeyeceklerdir.”

(s. 14066)

“Art-arak gönül.ümün aydınlık.ı her **sânîye.de**”

(s.+de 35634)

s. 5661, 6880, 11303, 13532, 20560, 25029, 27005, 27888, 33808, 35884, 36518, 38079, 39057

s.+de 26165, 26183

[=17]

SÂNİYEN: Ar. İkinci olarak:

“(…) **Saniyen** Türk milletinin istiklâlden anladığı mânâ devletlerin menafii ile gayr-i kâbil-i te'lif bir hâldedir.”

(s. 15697)

s. 1629, 8471, 12542, 19447, 20054, 23216, 31611

[=8]

SANKİ: Fars. 1. Soru cümlelerinin başına getirildiğinde anlatılan konunun üstüne dikkat ve ilgi çekmeye, uyarıda bulunmaya yarar:

“Zapt olunmuş olsa idi **sanki** ne olacaktı?”

(s. 25116)

2. Anlatılan şeyin gerçekte var olmadığını, fakat öyle sanıldığını gösterir, sözüm ona, sözde, güya:

“Bunu göz ucuyla gören üstad piyano çalmağa devam etmiş, istifini bile bozmamış ve **sanki** odada hiç kimse yokmuş gibi hareket etmiş.”

(s. 32815)

“Yine birlik.te bu mevsim.de gez-ip sezme.deyiz/ Bu çınar.larla siyah servi.lerin gölge.sini/ Bu şadırvan.da su.yun **sanki** ledünnî ses.ini”

(s. 35922)

s. 6746, 17337, 30956, 32730, 35880, 36061, 36131, 38766, 38934, 39207

[=13]

SANSÜR: Fr. Her türlü yayının, tiyatro ve sinema eserlerinin, televizyon neşriyatının yayımlanmadan ve gerekli durumlarda mektupların gönderilmeden önce yetkili makamlarca denetlenmesi işi:

“Milliyetperver matbuat, **sansürün** gevşemesinden epey istifade ettiyse de Ali Kemal daha kuvvetli bir mevkide bulunuyordu.”

(s.+ün 10342)

s. 10197, 22675

s.+ü 10333

s.+ünden 10337, 10339

s.+ünü 24436

[=7]

SANSÜRSÜZ: Sansürü olmayan:

“Denilebilir ki karşı saftaki rakibi Hüseyin Cahit'i yendi; ancak **sansürsüz** ve taziyeksiz gazetecilikte, bilhassa bizde, muhalif ve müşevveş tarafın bir maksat güden ve bir iktidarın tekevvün etmesini isteyen tarafa daima galebe ettiğini de hatırlamak lâzım gelir.”

s. 10054

[=1]

SAP-: 1. Belli bir istikamete doğru yönelmek, belli bir yola girmek, teveccüh etmek:

“Sahif bir itikada **sapanlar** Devlet-i Osmâniyye bir emaretken bir saltanat oldu derler.”

(s.-anlar 21441)

2. Gitmekte olduğu yolu veya yönü değiştirip başka yola veya yöne dönmek, yolunu, yönünü değiştirmek:

“Vapur bir müddet dağ eteği gitti, gitti, sonra bir körfeze **saptı**.”

(s.-tı 17481)

s.-mazdı 35195

s.-mıyordu 35612

s.-tığına 15667

s.-tk 2336

[=6]

SAPA: Yol üstünde olmayan, ana yola ters düştüğü için her zaman ve kolayca gidilemeyen, işlek olmayan:

“Hüseyin Câhid Bey de **sapa** yollardan ve ters yürüdüğü hâlde yine gelinecek yere geliyor.”

s. 24520

[=1]

SAPIT-: Saplantı hâline getirmek:

“Mallarme kapalı, müphem, akîm, daha fazla mûsikîye **sapıtmuş**, hâsılı her ne olursa olsun, meziyyet veyahut nakîsa telâkki olunan bütün evsâfiyle beraber muhakkak ki şâirdi.”

(s.-miş 27546)

“Türkler herhangi mecnunane bir hülyaya **sapıtıp** da Avrupa ahenginden ayrılmaya farz-ı muhal olarak teşebbüs etseler önce bu Edirne'lerinden sonra da payitahtları İstanbul'dan vazgeçmiş olmak mecburiyetindedirler.”

(s.-ip 15710)

[=2]

SAPLAN-: 1. **mec.** Kendini alamayacak şekilde takılıp kalmak, kendini kurtaramamak:

“**Saplandığı** fikirleri hiddet ve şiddetle müdafaa ederek konuşurdu.”

(s.-dığı 11012)

2. Hızla batmak, kuvvetli bir itilişle içine girmek:

“Erkek kurt anlıyor ki bütün yollar kapalı, ric'at tariki kesilmiş, geliyor, ön ayaklarının turnaklarıyla kumluğa **saplanarak** çömeliyor.”

(s.-arak 13729)

s.-an 12129

s.-miş 11645

[=4]

SAPLI: 1. Saplanmış olan:

“Doktor Nâzım o taraflardan, hem de o tarafların halk kitlesinden, sinirli, akidelerine **saplı**, dürüst, basit bir adamdı.”

(s. 10779)

2. Sapı olan:

“Kurt, etine, kabzasına kadar **saplı** duran bıçaklarla çömelmiş kanlar içinde avcılara bir bakıyor.”

(s. 13736)

[=2]

SAPSARI: (Yüz için) Çok solgun, çok sararmış:

“Müslüman oldukları için Müslümanlığın en büyük lezzeti olan şehadet zevkini tattılar, şehit düşmeden, gözlerini Allah'a yummadan biraz önce de Yunanlıları karşularında, yüzleri **sapsarı**, korkudan gözleri dönmüş, elleri titrek, tabanı gevşek bir kılıkta bir daha gördüler!”

(s. 13450)

“Bak-tım hüzn.le her biri.nin beniz.i **sapsarı**”

(s. 36621)

s. 10595

[=3]

SAPTIR-: Sapmasına, yolunu yönünü değiştirmesine sebep olmak:

“İlk tecrübemin bu tesiri hâsıl etmesi şiiirdeki kudretime verdiğim ehemmiyeti kendi gözümde meşru gösterdikten başka beni fazla hayâlâta da **saptırıyordu.**”

s.-ıyordu 2183

[=1]

SAR-: 1. (Etrafını) Kuşatmak, çevrelemek:

“Bir sene evvel bu gündü. Boşanan mübarek topların uğultusu hâlâ kulaklarımızdadır, her taraftan **sararak** yürüyen kolordumuzun trampete velvelesiyle hâlâ kalbimiz çarpıyor.”

(s.-arak 18271)

“Üç taraf.tan deniz.in **sar-dığı** yer”

(s.-dığı 36183)

2. (Bir yeri ele geçirmek amacıyla) Kuşatmak, muhasara altına almak:

“Fasıla-i saltanatta bir defa kardeşi Musa'nın sardığı İstanbul'u, oğlu Murad **sarar**, iki defa salib seferlerini eritir.”

(s.-ar 12505)

3. Kolları ile kuşatmak, kucaklamak:

“Şeytan de-yor ki **sar-malı** yüz kerre öp-meli”

(s.-malı 37057)

4. Kaplamak, istila etmek:

“Türk gençlerini yeni spor hevesleri sardı, daha çok **saracak** da.”

(s.-acak 21374)

“Yabancı bir fikir ne kadar sâri olursa olsun bir muhiti ancak on, on beş, yirmi senede **sarabilir**, İzmir faciasından önce Türk muhitinde istiklâl fikrinin neşriyatına tesadüf edilmiyordu.”

(s.-abilir 18046)

“Her yan.dan bir merak **sar-dı** alay.ı”

(s.-dı 36319)

“Şu fetih vak’a.sı yârab Ne büyük mu’cize.dir/
Her tecellî.sini nakletmek uzun.dur bir bir/
Bir tecellî.si fakat rûh.u saat.lerce **sar-ar**”
(s.-ar 36076)

5. Fes, külâh, kavuk gibi başa giyilen şeyler üzerine tülbent, şal vb., amâme, imame, destar gibi örtüleri döndürerek dolamak:

“Ekseriya kirlice beyaz bir sarık **sarardı.**”
(s.-ardı 487)

6. **meç.** (Bir şey birinin) Hoşuna gidip onu etkisi altına almak, zevkine, düşüncelerine uygun düşmek:

“Tevfik Fikret’in Rübâb-ı Şikeste’si elime geçti.
Bu yeni şiir bu defa beni kuvvetle **sardı.**”
(s.-dı 2093)

7. ***Sarpa sarmak:** İçinden çıkılması zor bir duruma girmek:

“Rumeli’de işin **sarpa sardığını** hissettim.”
(s.+asardığını 10024)

s. 37887
s.-acağı 23081
s.-acak 16890, 20452
s.-acakından 7318
s.-amadı 22085
s.-an 4534, 6991, 14386, 16845, 17154,
23395, 27235, 37622, 38073, 38704, 39064
s.-ar 7837, 12496, 23797, 28171, 28953,
36507
s.-arken 36093
s.-arsa 28871, 31428, 38404
s.-dı 1044, 2092, 6414, 7364, 7901, 9371,
9532, 15946, 18012, 18413, 21359, 22118,
22848, 25276, 27891, 28661, 30504, 36830,
36969, 37926
s.-dığı 984, 7787, 12495, 20452
s.-diğimi 13494
s.-dıkça 9532, 36714
s.-diktan 6984
s.+ınca 39080
s.-ıp 37514
s.-iyor 1170, 6850, 7787, 16614, 16937,
17055, 33873
s.-iyordu 26976, 34772
s.-iyorlar 13729
s.-madı 18934, 19000
s.-mayışı 3610
s.-mış 894, 3120, 7091, 18984, 19601,
25653, 30426, 33099

s.-mıştı 177, 1619, 2010, 2080, 2154, 10174
s.-mıyordu 4375, 11587
s.-mıyorlardı 16530
[=95]

SAR’A: Ar. Beyin elektrik faaliyetinde meydana gelen anormal elektrik boşalmalarına bağlı olarak ortaya çıkan, kısa süreli ve tam şuur kaybıyla beraber titreme, kasılma, ağızdan köpük gelmesi şeklinde görülen bayılma nöbetleri, epilepsi:

“Sâlim Efendi, tekâpûnun **sar’asına** uğramış gibi, gözlerinin bütün revnakıyla gülümsüyor ve gûyâ titriyordu.”
(s.+sına 35454)

s.+sına 22109
s.+sıyla 7579
[=3]

SARAÇHANE: İstanbul’da, merkezi Atatürk Bulvarı ile Şehzadebaşı Caddesi’nin kesiştiği nokta olan; Bozdoğan Kemerinin çevresinde ve kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda Zeyrek ve Aksaray, doğu-batı doğrultusunda ise Şehzadebaşı ile Kıztaşı arasında kalan semt:
“Evlîya Çelebi kendi zamanında bu mezarların durduğunu temin ederek diyor ki: Hâlâ İslambol içre **Saraçhane** kurbünde (...) bazı mezarlar vardır.”

s. 7247
[=1]

SARAÇHANEBAŞI: Saraçhane:

“Falih Rıfkı’nın **Saraçhanebaşı’ndaki** evine çabuk varabilmek için Unkapanı Köprüsü’nden gitmiştik.”

(s.+ndaki 18712)

s.+nda 5524, 33442
s.+ndaki 18698, 21295, 33302, 33320,
33539, 33594

[=9]

SARAH: Sarah Bernhardt:

“Fakat zaman şu mütezâd kanâatlere vahdet, **Sarah** lehinde bir vahdet verdi.”

(s. 22601)

s. 22571, 22580, 22586, 22595, 22599,
22618, 22622, 22625, 22629, 22642, 22645,
22668, 22678, 22685
s.+a 22681
s.+dan 22589
s.+ı 22682
s.+ın 22574, 22587, 22622, 22631

s.+nın 22673

[=23]

SARÂHAT: Ar. Tam ve kesin biçimde belirli olma durumu, açıklık:

“Pâdişâh aleyhinde böyle bir cümleyi **sarahatle** dinlemekten hafiyeler bile korkuyorlardı.”

(s.+le 1756)

s.+la 9397, 9453

s.+le 4201, 4240, 6739, 9994, 10269, 10869, 11317, 11663, 12162, 18179, 25756, 27567, 29039, 33037, 33110

[=18]

SARÂHATEN: Ar. Üstü kapalı olmayarak, açık açık, apaçık bir şekilde:

“Hukuktan, fedakârlıktan, hizmetten bahis o şarlatanca mukaddimeden sonra, Elenizmos ‘evet’ yahut ‘hayır’ demek için önce şartları ve Anadolu’daki mağlûbiyetlerine mükâfaten ne kazanç elde edeceğini **sarahaten** öğrenmek istiyor.”

s. 16299

[=1]

SARÂHATLİ: Açık, net:

“Thiers’e bir zaman, bir Türk devletinin şarkta vücuduna dair o **sarahatli** sözü söyleten Türkiye’nin tabii vaziyeti idi.”

s. 15966

[=1]

SARAH BERNHARDT: (1844-1925) Fransız tiyatro aktrisi ve tiyatro yazarı [Dünyayı dolaşması, Türkiye’ye iki defa gelmesinin sağladığı ve Sarah Bernhardt, ülkemizde de tanınmış ve sevilmiştir. Paris’te kendi adını taşıyan bir tiyatrosu vardı. Zarıflığı, güzelliği ve sesi meşhurdur]:

“Bu gençlere san’atın en dakik zevklerini taddıran, onları güzelliğın, şiirin, temaşanın en rakik ânâtıyla istînâs ettiren dehâlerden biri **Sarah Bernhardt’dı.**”

(s.+dı 22585)

s. 2206, 22551, 22640, 28088

s.+da 22651

s.+ın 22553, 22665

s.+yı 22593

[=9]

SARANBEY: Bulgaristan’da bir şehir:

“Köstence Kaplıcaları, İhtiman, **Saranbey**, Tatar Pazarcığı, birer minaresi kalmış bu

şehirler, (...) lokantalı vagonun her camından gözlerimi eğlendiriyorlardı.”

(s. 736)

s. 745

[=2]

SARAR-: 1. Rengi sarı olmak, sarıya dönüşmek:

“Çok çubuk veyâhud sigara içmekten **sararmış** gibi duran bıyıklarının düşüşü ile, kaşlarının mavi gözlerini örtüşüyle, tıpkı Zağra’da, Rusçuk’da, Vidin’de her ar bir kahve önünde tesadüf edilen bu eski örnek Türklerden birini hatıra getirirdi.”

(s.-miş 19752)

2. (Heyecan, korku, hastalık, açlık vb. sebeplerden yüzünün rengi) Solmak:

“Birdenbire **sarardı**, boğuk bir sesle, hayır, dedi.”

(s.-dı 10441)

“Beniz.im ölüm.ün şi’r.i yayıl-dıkça **sarar-dı**”

(s.-dı 36831)

s.-dı 1755, 36793

s.-ıyor 23463

s.-mış 10587, 16902, 32155, 38218, 38818

s.-mıştı 2807

[=12]

SARAY: Fars. Hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük ve gösterişli bina:

“(…) ‘Ondan iyi bir mûsikî ile berâber, müdavimi olduğu sultan **saraylarına** dâir anlattığı fıkraları dinlerdik.’ (…)”

(s.+larına 1559)

“Son padişâh **saray.da** bir insan hâyâlet.i”

(s.+da 38518)

s. 1514, 3085, 4201, 5222, 5330, 5341, 5343, 5354, 5355, 5356, 5357, 5361, 5424, 6810, 6816, 6837, 7368, 7386, 7548, 9778, 18872, 18886, 18887, 18889, 18971, 18992, 19156, 19792, 23075, 23326, 23823, 23859, 23861, 23899, 24992, 25003, 25506, 25622, 26085, 26105, 26147, 27135, 33574, 33761, 34052, 34230, 34232, 34241, 34246, 34342, 34779, 34828, 35123

s.+a 3179, 5342, 5601, 6828, 9608, 9628, 9645, 10024, 10029, 10321, 23812, 25614, 26112, 27147, 33735, 34033, 34044, 34318, 34320

s.+da 5888, 6783, 6874, 10433, 26135, 26823, 33436, 34073, 34156, 34166, 34191,

34223, 34234, 34248, 34263, 34317, 34339, 34674, 35111
s.+daki 34216
s.+dan 3083, 5390, 6774, 6835, 10028, 10428, 25984, 26109, 33303, 33733, 33990, 33994, 34182, 34190, 34289, 34932, 34957
s.+dır 18871
s.+ı 3083, 3088, 5343, 6818, 6924, 18975, 24998, 25033, 25908, 34517
s.+ın 1067, 3087, 4827, 5337, 5372, 6158, 6785, 6834, 6892, 18878, 18932, 18934, 18987, 18999, 19015, 23883, 23918, 25597, 25621, 25626, 26104, 26181, 34188, 34227, 34775, 35016, 35122
s.+ına 14995, 15411, 16755, 34706, 34774, 34989
s.+ında 3846, 4584, 20801, 21435, 25706, 26107, 30830, 33156, 34709, 34741, 34817, 34971, 34972
s.+ından 22830, 34493
s.+ını 5332, 5333, 6852, 18932, 34691
s.+ının 7074, 23898
s.+la 10011, 23901, 34934
s.+lar 26387, 35897
s.+lara 30826
s.+larda 22106, 28199
s.+ları 4822, 6517, 6785, 7677
s.+larımıza 13067
s.+ların 5615
s.+larında 7487
s.+larındaki 21168
s.+larını 5389, 23610
s.+larının 7070, 28213, 28598
s.+larıyla 5411
s.+larla 35900
[=200]

SARAYBURNU: İstanbul'un kuzeybatı köşesinde, Haliç'i Marmara Denizi kıyısından ayıran burun:
"Fâtih'in, fethi müteakip Bizans Sarayı'na yerleşmeye tenezzül etmediği için o zaman ücra olan bu **Sarayburnu'nda** kurduğu ilk bina, (...) (s.+nda 6814)
s. 5334
s.+na 4883, 6514
s.+nda 5550, 6524, 26947
[=7]

SARAY-I ÂHİRET: Fars.+Ar. Ahiret sarayı:

"**Sarâyühiret** ol-muş mekân.ı şimdi ezan/
Vur-ur minâreibâlâ derin.de beş növbet"
s. 38958

[=1]

SARAYIÇI: İstanbul'un Fatih ilçesinde yerleşke:

"Gönlümü avutmak için surlarda, Eyüb'de, Edirne-kapı ve Topkapı semtlerinde Süleymaniye'de, **Sarayiçi'nde**, Anadolu ve Rumeli Hisarlarında, Kâğıthane vadisinde, tek başıma gezmeye gidiyordum."

s.+nde 7414

[=1]

SARAYKÂRİ: Fars. Saray usulü:

"Bu arsanın **saraykârî** parmaklıkları bile takılı duruyor."

s. 3087

[=1]

SARDIR-: 1. *(**Bir şeye**) **Merak sarmak** [**sardırmak**] (**duymak, salmak**): Bir şeyi edinme, yapma veya onunla uğraşma isteğine kapılmak, bir şeye eğilim duymak:

"İspanya'nın ressamlarına **merak sardırdım**." (s.-dım 19084)

2. Sarmak işini yaptırmak:

"İnönü askerlerinin yaralarını **sardırmak** için yüz seksen beş bin lira veren bu halk, bir maaş aldı mı hemen Yunan bakkallarına, Yunan mağazalarına koşar."

s.-mak 14079

[=2]

SARDOU: 26 Ocak 1947 Paris doğumlu; şarkıcı, söz yazarı, besteci ve aktör olan Fransız sanatçı:

"Bir kısım muharrirlerimiz de **Sardou'nun** Garb halkını o kadar heyecana veren Vatan, Kin, Tosca, Theodora, Ma dam Sans-Géne gibi vak'a temasını tenmiye ederse bu maksat da hâsıl olabilir."

s.+nun 32055

[=1]

SARF: Ar. 1. Şekil bilgisi:

"Duyup düşünüşünde mi? Oturup kalkışında mı? Lisânında mı? Lisânının **sarfında** ve nahvinde mi kalmamış?" (s.+ında 2990)

2.1. ***Sarf etmek**: (Para) Harcamak:

“Bu eski Türk mesiresini Filibe Belediyesi birçok paralar **sarf ederek** Avrupa şehirlerinde gördüğümüz uydurma ve uydurma oldukları için göze, kalbe hiçbir ferah vermeyen çirkin parklarından birine benzetecek.”

(s.+ederek 866)

2.2. ***Sarf etmek**: Kullanmak:

“Çar Birinci Alexandre, müteannid, herçi-bâdâbâd müdafaaaya azimkardı, ‘sonuna kadar harb’ sözünü **sarf etmişti**.”

(s.+etmişti 25983)

3. ***Sarf olunmak**: (Bir şey) Bir işte kullanılmak, o yolda harcanmak:

“Bunlar ekseriya bütün o fethedilen yerlere bizim kanımızın **sarf olunduğunu** söylüyorlar.”

(s.+olunduğunu 25423)

4. ***Sarf-ı nazar**: Hesaba katmama:

“Lâkin mutlak bir mütalâa olarak, diyebilirim ki, diğer meziyetlerinden **sarf-ı nazar**, Ziya Bey ilmi, yirminci asırdaki telâkkisiyle anlamış ve benimsemiş bir adamdı.”

(s.+ı+nazar 8641)

5. ***Sarf-ı nazar etmek**: Vazgeçmek, hesaba katmamak:

“İnşâd, zavallı inşâdsâ bir kelimedede târif olunabilir: Ne Ermeni ne de Türk mümessillerin ağzında Türkçe değil; en esaslı illeti Türkçe hecelere hürmetsizlikte ve temsil sanatının bu gülünç enkaazından **sarf-ı nazar etmeğe** mecburuz.”

(s.+ı+nazar.etmeğe 32013)

s. 9822, 19389, 19430, 20872, 27303, 28171, 29554

s.+da 28814, 28828

s.+edebilir 17343

s.+edeceğimiz 35520

s.+eder 15461

s.+ederdi 30294

s.+ederiz 35522

s.+edilerek 33886

s.+etmek 9014

s.+etmiyorlardı 34847

s.+etti 22619, 33517

s.+ettiği 4940, 21682

s.+ettiğim 33472

s.+ettiğimiz 25345

s.+ettiğini 17745

s.+ı 28805

s.+ı+nazar 8634, 2965, 12324, 12579, 18462, 19341, 23214, 24787, 30028

s.+ı+nazar.ederek 20053

s.+ın 29063

s.+ına 29098, 32204

s.+ını 33134

s.+olunmasaydı 25346

[=45]

SARFEDİL-: Kullanılmak, tüketilmek:

“**Sarfedil-miş** nice kol kuvvet.i gündüz ve gece/ Kara.dan sevk edil-en yüz gemi geç-miş Halic.e”

(s.-miş 35887)

s.-en 37306

[=2]

SARFEN: Ar. Şekil bilgisi bakımından:

“Son neslin yazıları **sarfen** büsbütün Türkçeleşti.”

s. 29070

[=1]

SARFET-: Kullanmak, tüketmek:

“**Sarfet-ti** azmücezm ile bilcümle vâ.r.ını”

s.-ti 37256

[=1]

SARFİYYÛN: Ar. Sarf ilmiyle uğraşanlar, sarf kitabı yazarlar:

“(…) çünkü şark ve garbın **sarfıyyûnu** müttehiden derler ki (…)”

s.+u 9857

[=1]

SARF Ü NAHİV: Ar. Dil bilgisi:

“(…) ‘Mahdûmuna başka bir **sarf ü nahiv** hocası buluruz, sen şimdilik yalnız ilmihâl gösterirsin.’ (…)”

(s. 34603)

s.+den 34610

[=2]

SARHOŞ: Fars. 1. Alkollü bir içki veya keyif verici bir madde etkisiyle az veya çok kendini bilmez, kendine hâkim olamaz duruma gelmiş (kimse):

“Bugün İstanbul'un bir tramvay hâdisesi, bir **sarhoş** kavgası Ardahan'da uğradığımız canhıraş faciadan daha fazla bahse değiyor ve göze çarpıyor.”

(s. 24784)

“İste-r ayık ol-sun kişi iste-r **sarhoş**/ Es-dikçe sabâ dâmenigül çâk ol-muş”

(s. 38421)

2. Bir şeyden kendini kaptıracak derecede mutluluk duyan kimse, mest:

“Kafam vatan aşkıyla **sarhoştu**.”

(s.+tu 16582)

s. 2437, 2438, 23316
s.+etti 20969, 30255
s.+olarak 22374, 31724
s.+tu 896
s.+tum 23053
[=12]

SARHOŞLUK: **teşmil**. İnsanın kendini kaptırdığı çok hoş giden, baş döndürücü mutluluk hâli:

“Esaslı esasız her çeşniden binlerce teşebbüs, hep eski mahrumiyetlerden sonra bir **sarhoşluk** devresi idi.”

(s. 31672)

“Ayrıl-ıp neş'e.ni yükseltici **sarhoşluk.tan**”

(s.+tan 36519)

s. 31641, 31643, 31659
s.+tan 31660
s.+u 25542
[=7]

SARI: Altın rengi, күкürt rengi:

“Pencereleri çapraz demir kafesli, **sarı** badanalı Nizâm-ı Cedîd neferlerinin ilk karargâhı olan bu binalardan köşede bucakta birkaç tane daha var.”

(s. 7568)

“Kız vücûd.un **sarı** gül.ler gibi ter”

(s. 36965)

s. 284, 483, 589, 1679, 3247, 3248, 3897, 6813, 6972, 7561, 17294, 18058, 21637, 22809, 22896, 23316, 23946, 25670

[=19]

SARI EFE: Millî Mücadele döneminde yaşamış bir efe:

“Siroz'da o kadar kötü bir nâm bırakan edîbden bir **Sarı Efe** tipi, zenci Dayı Mes'ud'dan, İstanbul civarının müdafii bir çete reisi, Edhem'den ise âdeta şerefli bir kumandan zuhur ediverdi.”

s. 26562

[=1]

SARIK: Fes, külâh, kavuk gibi başa giyilen şeyler üzerine sarılan tülbent, şal vb., amâme, imame, destar:

“Eski muharebelerde askere cetlerimiz yeşil bayraklarla, yeşil **sarıklarla** görünürdü.”

(s.+larla 16635)

s. 487
s.+ından 13238
s.+ını 28919
[=4]

SARIKAMIŞ: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Kars iline bağlı bir ilçe:

“Harb-i Umûmî Hükümeti yine bir o kadar nüfusu cenubun kumlarına, **Sarıkamış'ın** karlarına, Galiçya'nın siperlerine kurban gönderemez ve aramızda bu kadar yetim, bu kadar dul, bu kadar evlenemeyen kız kalmazdı.”

(s.+ın 15772)

s. 9563, 15286, 30059
s.+da 30054
s.+dan 30080
s.+ın 30070
s.+tan 17638
[=8]

SARIKLI: Sarık takmış olan:

“Bir sabah İshâkıyye Mahallesi'nde, karaağaçların altındaki konağımızın önünde el ele yermiş kız ve erkek mektep çocukları, **sarıklı** hocaları önde, ilâhiler söyleyerek göründüler.”

(s. 463)

s. 463, 483, 773, 7061, 10590, 10792, 28922, 28923, 30440
s.+lara 35300
s.+yı 28921
[=11]

SARIL-: 1. (Bir şeye) Sımsıkı tutunmak, yapışık bırakmamak:

“Medine düğün bayram ederce sine şenlik ediyormuş, halk Resûlullah'ın devesinin yularına **sarılyormuş**, fakat Resûlullah, onları "Ona dokunmayınız, Allah tarafından memur olduğu mahalle gidiyor, durunuz bakalım nereye gidecek?" diye men ediyormuş, devenin yularım bırakmış o nerede durursa oraya ineceğini söylüyormuş.”

(s.-lyormuş 7109)

2. **mec**. Bel bağlamak, güvenmek, medet ummak:

“Yalnız 'Zeyneb kocaya varacak! Lâkin bizde kalacak! Merak etme.' diyorlardı. Zeyneb'i o gün doğramacı Mustafağa Ağa'ya nikahladılar.

Hakikaten o gürültü(lü) gün geçtikten sonra Zeyneb bizde kaldı. Kendi kendimi avuttum; ayrılık tehlikesi geçmişti. Dadıma bir kat daha **sarılmıştım.**”

(s.-mıştım 372)

3. **mec.** İstek ve hevesle yapmaya başlamak, önem verip benimsemek:

“Ziya Bey, yalnız kitaplara ve fikirlere kapanmış bir adam olduğu için çok iyi bir insandı, lâkin maddî mânâda iyilik etmeyi bilmezdi. Bu noksanı hilkatinde değil, bilâkis hayata fiil sahasına münhasır yegâneliğindedi. Bunun için de ilmin birer şubesine ihtirasla **sarılmış** gençlere, kendi mevkiinden istifade ederek, lâzım olduğu gibi iyilik edemedi.”

(s.-miş 8690)

4. (Tabanca, bıçak, kılıç vb. kelimelerle)

Kullanmak üzere el atmak, kullanmaya davranmak:

“Benim şahsımı değil, benim gibi millî mücâhedede silâha **sarılmamış**, mücahit tanınmamış, cepheye gitmemiş olanların Gazi ile, İsmet Paşa ile Fevzi Paşa ile görüşüp konuşmaları, onlardan hüsn-i muamele görmeleri Halide Edip Hanım'a dokunuyordu.”

(s.-mamış 9187)

5. (Bir şey diğer bir şeyle) Kaplanmak, örtülmek:

“Birkaç adım ötede, köprü üstünde, Ali Kemal'in cesedi toplu iğnelerle bir çarşafa **sarılmış**, önünde bir mukavva parçasına ‘Hâin-i dîn ü vatan Artin Kemal’ yazılmış duruyordu.”

(s.-miş 10417)

“Belli kabir.inde O bir nûr.a **sarılmış** yat-ıyor”

(s.-miş 36092)

6. (Bir şey diğer bir şeyin üzerine veya etrafına) Dolanmak:

“Nihayet anlaşıldı ki Bebek şamandırasının zinciri yatın dümenine **sarılmış**, Bebek'te ne kadar gemi varsa o şamandıraya bağlı olduğu için o gürültülü koparıyla hepsi birden kalkmış.”

(s.-miş 12087)

“Mâtem şerid.leriyle **sarılmış** alın.ları/ Mevkib.le çık-dı lâhd.ine Biblos kadın.ları”

(s.-miş 38822)

7. Kollarını dolamak, kucaklamak, sarmak:

“Şimdilik kuvvetler müsavidir. Elenizmos kuvvetlerin müsaviliğine bir cankurtarana **sarılar** gibi sarılacak.”

(s.-ır 16005)

8. Etrafında yer alınmak, kuşatılmak:

“Mustafa Kemal Paşa'yı göreceğiniz vakit bu sözlerimi kendisine söylemenizi rica ederim; iki sene evvel bana bir mektup gönderdiler, beni Anadolu'ya davet ediyorlardı, lâkin o zaman İngilizlerinin ve Vahideddîn Hân'ın [kendi tâbiri] casusları ile **sarılmış** bulunuyordum; mektuba cevap vermeği arzu ettimse de cevabnâmem tutulur diye göndermekten (çekindim).”

(s.-miş 26941)

9. ***Dört elle sarılmak**: Medet umduğu bir şey veya kimseye bağlanmak, onu kurtarıcı gibi kabul etmek:

“Biz Türkler hakka saffetle iman edenlerdeniz, şarklılar arasında adımız beyhude saf çıkmamış. Mütareke olduğu zaman Wilson'un mahut maddelerine **dört elle sarıldık.**”

(s.-dık 15672)

s.-acağı 35518

s.-acağımız 13213

s.-acak 15994

s.-an 14793

s.-anların 34936

s.-arak 23376

s.-dı 15366, 34154, 34579

s.-dığı 19790

s.-dık 37827

s.-dılar 38299

s.-ır 7237, 15994, 20675, 20675, 29780, 29781

s.-ırlar 31647

s.-ırlarmış 34944

s.-ış 12084

s.-ıyor 13722

s.-ıyordu 33713

s.-ıyorlardı 31630

s.-maya 14377

s.-miş 10411, 12080, 18412, 22411, 26932, 33708

s.-mişler 35342

s.-mişti 2833

s.-mıştım 2004

[=42]

SARILI: Sarılmış:

“Sahaflar Çarşısı'na giden dar sokağın tâ köşesindeki ayranıcı dükkânı, sürâhîlerinin ve satıcılarının beyazlığıyla, tülbendlere **sarılı** buz kütleleriyle iştihâ verici bir yaz levhası gibi görünüyordu.”

(s. 35324)

s. 30779

[=2]

SARIN-: 1. (Sarık, kemer vb. ni) Üzerine dolamak, üzerine sarmak:

“Geniş, lâhur kuşak **sarırdı**.”

(s.-ırdı 228)

2. (Bir şeyi) Kendi üstüne örtmek, üstüne almak, (bir şeye) bürünmek:

“Mihraptan cümle kapılarına kadar, hâkî ve çamur lekeli kaputlara **sarınmış**, sarı benizli mütareke askeri küme küme, küme küme oturmuş, yer yer ateşler yanıyor.”

(s.-miş 18071)

[=2]

SARI SALTİK: Sarı Saltuk (ö. 697/1297-98)

Anadolu ve Balkanlar'ın Türkleşip

Müslümanlaşmasındaki etkisi sebebiyle adı etrafında menkıbeler oluşmuş bir alperen:

“Gel-dikti bir zaman **Sarı Saltık**.la Asya.dan s.+la 36693

[=2]

SARIŞIN: 1. Sarı saçlı, beyaz tenli (kimse):

“Nanam, annemin dadısı idi. **Sarışın**, kuru, ince bir kadındı.”

(s. 212)

2. İlkbahar ve sonbaharda kısa bir süre otlar ve bodur bitkilerle yeşillenen, senenin diğer aylarında boz renkli çorak bir hâlde bulunan, daha ziyade hayvancılığa elverişli ağaçsız ve susuz ova, step, bozkır:

“Düşünüyordum ki o gün o **sarışın** ovada yoktan var olan ordudan yeni bir devlet çıktı, o devletten yeni bir Türk cemiyeti çıkacak!”

(s. 18351)

s. 281, 1530, 2324, 4076, 6466, 8014, 9802, 10882, 10974, 12853

[=12]

SARI YAR: Sarıyer:

“1318 (1902) kışını **Sarı Yar**'da (Sarıyer) İbrahim Bey'in köşkünde geçirdim.”

(s. 1527)

s. 1538

s.+a 1535

[=3]

SARIYER: İstanbul'un Avrupa Yakası'nda yer alan ilçe:

“Görürsünüz ki Boğaziçi o zaman Üsküdar'dan Beykoz'a, Beşiktaş'tan **Sarıyer'e** kadar, bütün köyleriyle mevcuttur.”

(s.+e 7501)

s.+da 1526

[=2]

SÂRÎ: Ar. Yayılan, sirayet eden, nüfuz eden:

“Yabancı bir fikir ne kadar **sârî** olursa olsun bir muhiti ancak on, on beş, yirmi senede sarabilir.”

(s. 18045)

s. 7356, 10568, 11361, 11879, 17138, 20495

[=7]

SARÎH: Ar. Açık, belirgin, vazih, aşikâr:

“Belçika'da birçok şehirlerde gezindim ve Paris'e döndüm. Akınlar'ımı, Akıncılar'ımı, Korsanlar'ımı tanıdığım Türklere okuyordum.

Bu mısralar **sarih** bir yenilik tesiri icra ediverdi.”

(s. 2185)

s. 17959, 18180, 19586, 20426, 24123, 24222, 24394, 24816, 25163, 26874, 27068, 31136, 32485, 33097

[=15]

SARK-: Aşağıya doğru sallanmak:

“Ağaçlardan al al bayraklar **sarkıyor**.”

(s. 7973)

s.-an 31946

s.-ar 8215, 15835, 17018

s.-ıyor 3366

s.-masına 25340

s.-maya 12677

[=8]

SARKINTILIK: ***Sarkıntılık etmek (yapmak)**:

Terbiyesizce sataşmak, lâf atmak, musallat olmak:

“Halbuki İttihat ve Terak-ki'nin aşağı takımı, Merkez-i Umûmî'ye sadakatlerini isbat etmek için, durup durdukları yerde kendisine **sarkıntılık ederlerdi**.”

s.+ederlerdi 10155

[=1]

SARKIT-: (Bir şeyin) Yukarıdan aşağı doğru sarkmasını sağlamak:

“Ayaklarımı **sarkıtarak** burçların üstünde oturdum.”

(s.-arak 6108)

“Dükkânın Önünden, cepkenin bir kolunu **sarkıtmuş**, sol omuzunu yükselten bir külhanbeyi tavrıyla, şehlevend bir delikanlı geçiyormuş.”

s.-miş 26526

[=2]

SARMAŞ-: Birbirine sarılmak, sarmaş dolaş olmak, kucaklaşmak:

“Lâkin bugün Anadolu'da, Rumeli'de günden güne **sarmaşan** kör düğümü çözemediler.”

(s.-an 14936)

“Çocuk.larıyla nasıl **sarmaş-ırsa** yaşlı ana/ O sarmaşış.la yaşa-r hür ve bahtiyar ancak”

(s.-ırsa 38659)

“Bir yıldız ak-tı gök ve deniz **sarmaş-ır** gibi”

(s.-ır 36639)

s.-tığ 38389

[=4]

SARMAŞ DOLAŞ: Karşılıklı olarak birbirine sıkıca sarılmış, kucaklaşmış hâlde:

“O diyarda ırk ve millet birbirine pek **sarmaş dolaş** olduğu için mü- minlerine de elle tutulur bir hakikat gibi göründü.”

s. 19481

[=1]

SARMAŞIK: 1. Sarmaşıkgiller familyasından, değişik biçimlerdeki koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, ağaç, duvar vb. bir desteğe sarılarak veya yapışarak uzayan, çiçekleri demet yahut basit şemsiye şeklinde, etli, yuvarlak ve üzüm sü meyveli tırmanıcı bitki:

“Rûhânî bir mimarî bakıyyesi, otlar ve **sarmaşıklar** içinde kalmış.”

(s.+lar 790)

“**Sarmaşıklar** yazı.lar taş.lar ağaç.lar karışık”

(s.+lar 36090)

2. Karışık:

“Hıçkırıklar ve gülüşlerle **sarmaşık** bir felsefe...”

(s. 30893)

s.+ı 18998

s. 30880

s.+lar 19600

s.+ları 6681

s.+larla 36673

[=7]

SARMAŞIŞ: Sarılma, sarmaş dolaş olma işi:

“Çocuk.larıyla nasıl sarmaşırsa yaşlı ana/ O **sarmaşış.la** yaşa-r hür ve bahtiyar ancak”

s.+la 38660

[=1]

SARNIÇ: Ar. Yağmur sularını biriktirmek ve gerektiğinde kullanmak amacıyla genellikle taştan çeşitli büyüklüklerde yapılmış yer altı deposu, sarnıç:

“Bu zat görmemiş mi ki asıl mesainin münhasır olduğu yerler kalenin surları, yer altı galerileri, kuleler, istihkâmlar, **sarnıç** ve diğer yerlerdir.”

s. 6760

[=1]

SARP: 1. Çok dik, çıkılması, geçilmesi zor:

“Burada toprak **sarp**, kısır, fakat tefekkür ve murakabeye en elverişli bir toprak olmakla mârufdur da...”

(s. 19069)

“Bir **sarp** uçurum.dur deniz.in ufuk.u de-nen yer”

(s. 38683)

2. Güçlü:

“Murâd-ı Sâni ile Varna'da ve Kosova'ya iki defa Ehl-i Salîb'in zorlu ordularını yenmiş, dağıtmış, kaçırmış ve galebenin en **sarp** zevkiyle mest olmuştu.”

(s. 7090)

“Ezelden ebede kadar Türk'ü bu **sarp** söz taraf edecek.”

(s. 16805)

“Ordumillet.lerin en çok döğüş-en en **sarp.u**/ Ada-mış sev-diği Allâh.ına bir böyle yapı”

(s.+ı 35652)

3. Güç, zor, müşkül:

“Bu senenin mükâfatını Maro Elder'in Britanya balıkçılarının **sarp** hayâtına dâir Deniz Kumu muanven hikâyesi kazandı.”

(s. 22513)

s. 6143, 18875, 19055, 22762, 30385, 34750

s.+a 13494, 34772

s.+asardığı 14234

s.+asardığını 35139

[=16]

SARRAF: Ar. Altın, madenî ve kâğıt paraları birbiriyle değiştirmeyi, bozmayı, tahvil alışverişini yapmayı meslek edinmiş kimse:

“Felemenk **sarrafları** ve tüccarları ise Amerika'nın altınlarını ve mahsûllerini, kendilerine mühim hisseler ayırarak, elden geçirip ticâret ediyorlardı.”

(s.+ları 19216)

s. 31789

s.+lar 22454

[=3]

SARRAFLIK: Sarrafın işi ve mesleği:

“(…) bankacılığı, borsacılığı, **sarraflığı** nasıl rezil ettilerse, (...)”

s.+ı 14614

[=1]

SARS-: **mec.** Çok tesir ederek düzen ve dengesini bozmak, hırpalamak, yıpratmak:

“Hiçbir şey, Ziya Bey'i bu imanında **sarsmamıştı.**”

(s.-mamıştı 9572)

s.-acak 19483

s.-an 17560, 21240

s.-ar 12604

s.-ıyorlar 15177

s.-ıncaya 18231

s.-mak 26918

s.-mişti 2812

s.-tı 11540

[=10]

SARSAR: Ar. **mec.** Şiddetli ve soğuk esen rüzgâr:

“Köprülüler samimî idiler, eserlerini bir **sarsar** aldı götürdü.”

(s. 24092)

s.+ları 35555

[=2]

SARSAR-I ZAFER: Ar. Şiddetli esen zafer rüzgârı:

“Şâhiadû.ya karşı kop-an **sarsarızafër**”

s. 37223

[=1]

SARSIL-: 1. (Umulmadık, beklenmedik bir durum veya davranıştan) Olumsuz şekilde çok etkilenmek, bocalamak:

“Hamdullah Suphi henüz düz basıyordu ise de **sarsılmak** üzereydi; Halide Edip tarafına meyyaldi.”

(s.-mak 9056)

2. Zayıf düşmek, gücünü kuvvetini kaybetmek:

“Tıynetinin muktezâsı olarak mevkileri **sarsılmış** olanları, kirli turnağı kadar sevmediğiçün, adam yerine de koymuyordu.”

(s.-muş 35033)

s.-dı 22952

s.-maz 15920, 24290

s.-mazımı 24651

s.-miş 22933

[=7]

SARSINTI: **mec.** Bir kurum, kuruluş veya şahsın yıpranmasına, zarar görmesine sebep olan bozukluk:

“Drahmiyi fırlatmak, kralın tahtını **sarsıntıdan** kurtarmak; cihanın efkârını oyalamak, hâsılı her şeydir.”

(s.+dan 14630)

“**Sarsıntı/**

yer yer uğra-dı/

Erkek kadın çocuk kim.i bul-duysa doğra-dı”

(s. 38520)

s. 27177

s.+lardan 24278

s.+ları 35582

s.+sını 10116

s.+sından 4769

[=7]

SASANLILAR: Sasaniler. Dördüncü İran Hanedanlığı ve ikinci Pers İmparatorluğu (224-651):

“**Sasanlılarla** İran'ın Üsküdar'a kadar gelişi ve Filistin'e kadar yürüyüşü bu ziddiyetin son haddini gösterir.”

s.+la 5907

[=1]

SAT-: (Bir şeyi) Bir bedel karşılığında başkasına devretmek:

“Küçüksu'da Selîm-i Sâlis'i hatırlatan bu güzel binanın enkazını elli kâğıt liraya **sattılar.**”

(s.-tılar 7689)

“Som sırma **sat-an** küçük bezistan başka”

(s.-an 38219)

s.-an 2340, 38341

s.-anın 38236

s.-ar 4849

s.-ıyor 21747, 30589

s.-ıyorlar 3063, 13857, 15578, 17507, 30778

s.-mak 17742, 35298

s.-maya 11140

s.-miş 301, 4450, 24016
s.-tı 38365
s.-tiği 38237
s.-tiğimin 34981
s.-tık 37861
[=23]
SATAŞ-: Yeltenmek:
“Venizelos, taraftarlarının elinde dahilî hırgür için çok kuvvetli bir kozdur, lâkin bu kozla haricî siyaseti tekrar oynamaya sataşurlarsa kaybederler.”
(s.-ırlarsa 14241)
s.-tiği 28232
[=2]
SATH-I MÜCELLÂ: Ar. Parlak yüzey, satıl:
“Et-dikçe aksitâbiş.i deryâ.yı garkınûr/ Kıl-dıkça mâh o sathümücellâ.yı garkınûr”
s.+yı 39212
[=1]
SATHÎ: Ar. **mec.** Derinliği olmayan, derine inmeyen, yüzeyde kalan, yüzeysel, sığ:
“En ziyade güvendiği ilim, son iki asırlık târih-i siyâsî idi; bunu da Paris'te müverrih Albert Sorel'in derslerinden sathî bir dinleyiş ve ondan sonra kitaplardan derme çatma bir okuyuşla hayal meyal idrak etmişti.”
(s. 9821)
s. 9840, 9871, 9874, 28049, 31687
s.+dir 17910
s.+ye 28059
[=8]
SATI BEY: Mustafa Satı Bey, Mustafa Satı-el Husri, (d. 1880, San'a – ö. 1969, Bağdat), Osmanlı eğitimci, teorisyen ve siyasetçi:
*“Babiâli vak'asından birkaç gün evvel (Cenyo) da o, **Satı Bey** ve ben kahve içiyorduk.”*
(s. 8457)
s. 8450, 8475, 21055, 21058, 21066, 21068, 21108, 21827, 21833, 30670, 30676
s.+in 21055, 21076
s.+le 8869
[=15]
SATICI: Alıcıya mal satan kimse:
*“Nihayet bir gün onu, diğer Yahudiler gibi, sokak **saticısı** olarak gördüm.”*
(s.+sı 11143)
s. 11146, 11155, 25307
s.+lar 13855

s.+ları 17506
s.+larının 35310
s.+nın 29586
[=9]
SATICILIK: Küçük ölçüde mal alıp satma işi:
*“Bu Yahudi de Paris'de seyyar **saticılık** yapmak emeliyle yola çıkmıştı.”*
(s. 1675)
s.+ı 11147
[=2]
SATIİ: Ar. 1. Bir meselenin veya olayın sâdece dıştan görülen, derinlemesine bilinmeyen yönü, dış yüzü:
*“(...) çünkü yüksekte yalnız bir adam olmanın pest gururuyla, **sathta** bütün bir milletle hem-vücut olmanın bülemlend zevki arasındaki farkı temyiz etmiş.”*
(s.+ta 14366)
2. Bir şeyin dışta olan, dıştan görünen tarafı, yüzü:
*“Çünkü o zamanlarda servet arazinin **sathından** istihraç ediliyordu, en ziyade arazisi olan devlet en zengindi.”*
(s.+ından 14735)
s.+ına 18508
s.+ından 14723, 18510
[=4]
SATIL-: 1. Bir bedel karşılığında başkasına devredilmek:
*“Bu noktayı yâd edeyim ki o zaman Rumeli ahlâkında, yerleşmiş insanların tellallar çarşısında eşyasının **satılması** hem haysiyeti muhill, hem de şeamet getiren bir şey telâkki edilirdi.”*
(s.-ması 77)
2. **mec.** Bir menfaat karşılığında karşı tarafa hizmet etmek:
*“Gençtürklüğe vefakâr kalmıştı; **satılanların** bî-aman bir düşmanı idi.”*
(s.-anların 4001)
s.-abilirdi 79
s.-an 745
s.-anlar 4001, 10828
s.-anlara 10828
s.-dı 86
s.-dığı 7332
s.-ıyor 15436
s.-ması 659

s.-miş 4027

[=12]

SATIN: ***Satın almak**: Parasını ödeyerek bir şeyi almak, bedelini ödeyip o şeye sâhip olmak, mubayaa etmek:

“*Onu dinleye dinleye ben de küllhanbeyliğe meraklanmışım; sadek kakmalı, güzel bir bıçak, bir de eczalı dedikleri tabanca satın almıştım.*”

(s. 342)

s. 2553, 3037, 18080

s.+aldığım 1818

[=5]

SATIR: Bir sayfa üzerine enine yazılan veya dizilen kelimelerin meydana getirdiği yazı sıralarından her biri:

“*Bu satırların ne muharririni tanıyordum ne de hangi kitaptan alındığını biliyordum.*”

(s.+ların 3032)

s. 2971, 2971, 3026, 3558, 6189, 11041,

14820, 15023, 17223, 18595, 20111, 24711

s.+a 22015, 27161

s.+da 12382

s.+daki 15027

s.+dan 22015

s.+dır 14032

s.+ı 6203, 9228, 21791, 30636, 30799

s.+ına 12377

s.+ında 10205

s.+ındaki 8893

s.+ından 12377

s.+ını 15023

s.+la 14030, 20350, 33071

s.+lar 5867, 7212, 15076, 21933

s.+lara 23958

s.+larda 2661, 15061, 17136, 30801

s.+lardan 3456, 5372, 7270

s.+lardır 15053, 15069, 15076

s.+ları 6883, 7395, 9749, 12826, 15053, 15068, 17455, 21001, 24426, 28313, 30098, 30120, 30800, 31135

s.+larımı 6885

s.+ların 14886, 27162, 27625

s.+larla 8087

s.+lık 10681

[=67]

SATIRLIK: (Sayı bildirilen kelimelerle) ... satır miktarınca:

“*Tevfik'in öldüğünü ailesi ve dostları iki satırlık bir gazete haberiyle biliyordu.*”

(s. 10688)

s. 12451, 20404, 20627, 26762, 30886

[=6]

SATIŞ: Satmak işi, satma, satım:

“*Bu satış kitapçılık târihinde adetâ bir hâdisedir.*”

(s. 21763)

s. 665, 10106, 30590

s.+ı 15222, 22107

s.+ından 21751, 30593

s.+ını 24344

[=9]

SATRANÇ: *Ar.* İki kişi ile, altmış dört kareli bir tahta veya yüzey üzerinde şah, vezir, kale, fil, at, piyon isimlerini alan, farklı biçim ve büyüklükteki on altışar taşla oynanan bir oyun, satranç:

“*Satranç oynar gibi harble oynamış, muttasıl döğüşmüş durmuş, harbi Firdevsî'nin şiirinde görünce hayran oluyorsunuz, Türk'ün hayâtında görünce bütün mânâsıyla ihata edemiyorsunuz.*”

(s. 20843)

s. 3076

[=2]

SATTIR-: Satmaya mecbur etmek, satmak zorunda bırakmak:

“*Annemin çehizlik eşyasını hamallarla tellallar çarşısına gönderdi, haraç, mezad sattırdı.*”

s.-dı 74

[=1]

SATVET: *Ar.* Karşı konulmaz derecede zorlu ve ezici kuvvet, sindirici, boyun eğdirici güç, kuvve-i kahire:

“*Bu koca saltanat fethettikten sonra üç yüz sene de cihangirane bir satvet, harikulâde bir kuvvetle idame eden Türkün ırkında bir meziyet göremez de o koca saltanatın inkırazına başlıca Türkün bin türlü meziyetsizliğini ve bilhassa diğer ırkları temsil edemeyeceğini sebep gösterir.*”

(s. 14686)

s.-ine 30863

[=2]

SATVETLİ: Ezici kuvveti olan:

“Denilebilir ki **satvetli** Roma, civarındaki bahçelerinde kendini yıpratmış ve canbazhanede battı.”

(s. 7484)

s. 11228, 18971

[=3]

SAV-: 1. Geçirmek, atlatmak:

“Karaman Beyliği'ni mağlûp etmişti; bu gaileyi **savdıktan** sonra, yalnız İstanbul'un fethini hazırlamaya koyulmuştu.”

(s.-dıktan 5161)

2. ***Başından savmak**: Bir kimseyi bahane bularak yanından uzaklaştırmak, atlatmak, defetmek:

“Belki de bu tatsız zâirin saatlerce oturmasına fırsat vermemeği, başından çabuk **savmayı**, gene benimle enine boyuna konuşmağı tercih ediyordu.”

(s.-mayı 35450)

s.-ar 15799

s.-ayım 35434

s.-dı 35448

[=5]

SAVA: Rumeli'de bir nehir:

“Edebiyat, musiki, resim, tarih bize Budin şehri gibi, Peçevî şehri gibi, Ciğerdelen şehri gibi, Temeşvar şehri gibi hâsılı Tuna'nın ve **Sava'nın** gerek ötesinde ve gerek berisinde bıraktığımız nice şehirler gibi Selânik'i de Siroz'u da Yenice'yi de, ötekilerini de hatırlatabilir.”

(s.+nın 18514)

s. 958, 19736

s.+nın 5139, 5299, 25157

[=6]

SAVAŞ: Devletler arasında cereyan eden silahlı çarpışma, cenk, harp, muharebe:

“Ne kadar def'a şehîd ol-dun da/
Bil-medin kanlı savaş.larda şehîd ol-duğunu”

(s.+larda 38485)

s.+larda 38461

[=2]

SAVAŞ-: Çok gayret etmek, uğraşmak:

“O günlerde Londra'da yeni bir Türk destanı yazmağa **savaşıştım**.”

(s.-mıştım 2162)

“Tanzimat paşaları, Avrupa'ya o yarım yamalak vukuflarıyla, devletin bütün tebaasını yoğurup

yeni bir millet imal etmeye **savaştıkları** zaman, eserleri olan ucubeye bu unvanı taktılar.”

(s.-tıkları 13142)

s.-ır 14223

s.-ırken 14948

s.-tı 15475

[=5]

SAVATLI: Gümüş üzerine çizilmiş bir desenin, çelik kalemle kalem işi tarzında oyulduktan sonra aynı isimdeki (savat) bir eriyiğin kalemle hazırlanmış oyuk yerlere doldurulması suretiyle yapılan süsleme, gümüş üzerine bu yolla yapılan siyah nakışla süslenmiş, savatlanmış:

“(...) çarşıdan bana **savatlı** bir divit, boyundan geçirilir, sırmalı bir cüzdanlık alınmıştı.

s. 15

[=1]

SAVLET: Ar. Bütün gücüyle saldırma, şiddetli hücum, saldırı:

“Eskişehir düşmanın **savletini** müteellim, yaşlı, perişan bir hâlde bekliyordu.”

(s.+ini 18408)

“Son **savlet.inle** vur ki açıl-sın bu sûr.lar/
Fecrîhücûm iç.indeki Tekbîr aşk.ına”

(s.+inle 37345)

s. 37824

s.+e 25245

s.+eden 5156

s.+ediniz 31442

s.+i 18380, 18386, 24673, 37438, 37439, 37441, 37443, 37445, 37447

s.+i+gürz.i+giran 29504

s.+imiz 23302

s.+in 5897

s.+inde 5896

s.+ine 23922

s.+iyle 13722

s.+le 7601, 8889

s.+ler 24630

s.+leri 15106

s.+lerimiz 25296

s.+lerin 24632

s.+ti 10344

[=28]

SAVLETKÂRLIK: Savlet eden, saldıran, hücum eden durumunda olma:

“Ferit Paşa kabinesi teessüs edip de Türklükle ihanet arasında sarahatle başlayan cidal

silsilesinde Ali Kemal milliyetperverliğe karşı akur bir **savletkârlıkla**, yorulmaksızın yürüdü.”

s.+la 10277

[=1]

SAVLETLİ: **mec.** Hücüm duygularını harekete geçiren:

“Yeniçeri ve sipahiden kalan canlı türkülerimizden beri bu kadar samimî bir güfte, bu kadar **savletli** bir beste vatanın havasında dolaşmamıştır.”

(s. 16754)

s. 10351

[=2]

SAVMA: Ar. İçinde ibadet edilen ve uzlete girilen çeşitli dinlere ait tapınak:

“**Savmaalarda** tüten buhur gibi bayıltıcı bir eser.”

(s.+alarda 6475)

s.+asında 31519

s.+larda 23104

s.+ya 22742

[=4]

SAVMAAVÎ: Ar. İbadet yeri, hususan Yahudilerin ibadet ettikleri yer gibi:

“Ne kadar zaman münevverler bu genci beklediler; bir gün geldi, bu beldenin târihi onun geldiği gündən başlıyor. Ondan evvel burada hayat **savmaavî** imiş.”

s. 23117

[=1]

SAVOÏE: Fransa'nın bir ili:

“(…) bu makamlardan biri, Léman Gölü'nde, Alpler'in eteğinde, **Savoie** dükklerinin Chillon Kalesi'nin alt katında, kahraman Bonivard'ın mahpus yattığı zindandı.”

s. 17461

[=1]

SAVRUL-: 1. **mec.** Savurmak işi yapılmak, dağıtılmak:

“İşte bu nakisamız yüzünden tarihimizin yadigârları zamanın rüzgârı ile **savrulmuş** gitmiş, kaybolmuş.”

(s.-muş 17665)

2. ***Har vurulup harman savurmak**: Hesapsızca harcanmak:

“Eğer Viyana zapt olunmuş olsa idi netice olarak birçok ganimetler ele geçer, orada

kalındığı müddetçe alınan birçok vergilerle **har vurulup harman savrulurdu.**”

(s.-urdu 25125)

[=2]

SAVSA-: İhmâle uğramak:

“Eski dostluğumuz **savsamıştı.**”

(s.-muş 9136)

s.-miş 34836

[=2]

SAVT-I CERES: Ar. Çan sesi:

“Pîr ol-ur Ya'kuub bir **savtceres** gûşeyle-se”

s. 37614

[=1]

SAVUR-: 1. Atmak:

“Türk orduları, İnönü'nde, yeni Yunan İmparatorluğunun kartalını yumurtada iken kırmuş, Yunan ejderlerini boğmuş, bir taraftan Bursa'ya, bir taraftan Uşak'a kadar paçavra gibi **savurmuş.**”

(s.-muş 13430)

2. **mec.** Ağzına geldiği gibi söyleyivermek:

“(…) bu milletin en yüksek simasına en aşağı hakaretleri **savurduktan** sonra, (...)”

(s.-duktan 13471)

s.-arak 27599

s.-maya 10251

s.-ur 11103, 33460

s.-urdu 9944

s.-urken 33306, 13348

[=9]

SAVUŞ-: (Bulunduğu yerden) Kimsenin dikkatini çekmeden ve kimseye haber vermeden gizlice ayrılmak, kaçıp gitmek:

“Babamdan ber-mûtâd biraz hediye alarak **savuştı.**”

(s.-tu 605)

“Pâdişâha o kadar hizmetten sonra,

ihtiyarlığında Fransa'ya **savuşmağı** kuruyordu.”

(s.-mayı 23002)

s.-an 18832

s.-mayı 9648, 14384

s.-muş 23828

[=6]

SA'Y: Ar. Çalışma, çalışıp çabalama, emek sarf etme, ceht:

“Darülfünun arkadaşları ile yaptığım müzâkerât-ı amîka neticesinde bir sene hem Lâtince öğrenmek hem de mevadd-ı tedrisiyyeyi

ciddî bir sa'y ile yâni, leylî bir müessesede husûsî bir muallim tarafından çalıştırılarak yapmak şartıyla muvaffakiyet gayet mümkündür."

(s. 20034)

s. 20019, 20407, 20470, 22368, 24788, 24805, 24806, 28994, 32033, 32048

s.+dan 32386

s.+den 19993

s.+dır 13787

s.+ı 32045

s.+i+ateşin 22623

s.+in 14566, 23687, 24800

s.+ini 35560

s.+inin 20451, 28963

s.+iyle 28963

s.+leriyle 27199

[=23]

SAY:- 1. Arka arkaya söylemek, sıralamak:

"Haydar Baha'nın türbesi Kosova Meydan Muhârebese'nin yolu üzerindeydi. Fakat bu şehrin binbir evliyasını sayamayacağım."

(s.-amayacağım 992)

2. (Şöyle veya böyle olduğunu) Kabul etmek, addetmek:

"Bu yükseklikten bakıldığı zaman bütün Viyana ayak altındadır. Buraya hâkim olan adam kendini adetâ Viyana'yı avucunun içine almış sayabilir."

(s.-abilir 25084)

"En sâdik destgîr.imiz say câm.ı"

(s. 38273)

3. (Bir kimseye) Değer verip ona göre ölçülü ve saygılı davranmak, saygıda kusur etmemek, hürmet etmek:

"Benimle konuşur, bundan sonra, benimle bir bahis açar, çok zaman sözü bana bırakır, beni dâimâ hürmetle dinlerdi. Beni bu kadar sayardı."

(s.-ardı 33338)

4. Hesaplamak:

"Zevk et-enler unut-ur her gün.ün işkence.sini/ Muztarip.lerse say-ar her gün.ün işkence.sini"

(s.-ar 38865)

5. *Hiçe saymak: Önem vermemek, kaale almamak, saymamak:

"Hâsılı güzellik ve heyecan âleminde yeni bir hâdise olursa, artık bir târîfe sımşık yapışmak

ve ondan başkasını hiçe saymak mânâsız bir iddia olmaz mı?"

(s.-mak 28133)

6. *Söğüp (sövüp) saymak: Birbiri ardınca söverek, küfürler ederek yermek:

"Nihayet ağlatarak ve söğüp sayarak yerine gönderirdi."

(s.-arak 526)

s.-abilir 19492, 25070

s.-abiliriz 33336

s.-abilirler 24052

s.-alım 26279

s.-amayacağım 991, 3378, 17079

s.-amiyacağım 34504

s.-an 3261, 16184, 21077, 22237

s.-ar 11104, 21517, 24033, 38858, 38863, 38865

s.-arak 526, 3742, 8570, 9137, 10225, 16344, 26578

s.-ardı 7836, 22255, 26630, 33327, 34076

s.-ardım 33418

s.-arım 32422

s.-arız 10527

s.-arken 12976, 22238

s.-arlar 4529, 13179

s.-arlardı 299, 1126, 21430

s.-ayım 19716

s.-dı 6677

s.-dığı 21952

s.-dığım 29289

s.-dığımından 33953

s.-dığımız 3925, 12123, 18454, 25790, 25905, 30039

s.-dık 17132

s.-dıktan 14557

s.-dılar 13162

s.-dım 23995, 26363

s.-ıp 14481, 37457

s.-ıyor 3250, 17195, 17602, 21589, 21904, 21916, 21949, 22176, 31276, 35418

s.-ıyordu 1012, 2802, 3969

s.-ıyorduk 32260

s.-ıyorlar 8216, 22834, 32509

s.-ıyorsunuz 6009

s.-madılar 18005

s.-mak 1192, 2314, 26808, 28123, 29879, 35107

s.-makla 15251, 26427, 28258

s.-maksızın 24096
s.-maktan 28108
s.-ması 12035
s.-mayacağıım 6022
s.-mazdı 30322
s.-mişlardı 2363
s.-miyacağıım 32095
s.-mıyorlar 22265
s.-mıyorum 11483
s.-sam 32093
[=98]
SAYD: Ar. Avlanmak, ava gitmek:
“*Sad hayf o sayd olun-mayan âhû.ya dûş ol-up/ Bir kerre neşveyâbımurâd ol-madın gönül*”
s. 37476
[=1]
SAYDET-: Avlamak:
“*Saydet-ti şikâr.e koy-du âdem diye âd*”
s.-ti 38247
[=1]
SAYDIR-: Saygı gösterilmesini sağlamak, hürmet ettirmek:
“*Yaşını başını almış ne kadar kof ulemâmız var ki, hasâis-i mevhûmelerini yazıda ve hayatta kıdemleriyle saydırabiliyorlar.*”
s.-abiliyorlar 21905
[=1]
SÂYE: Fars. 1. *(**Bu, o**) **Sâyede**: (Bu, o) Yolla, (bu...) sebepten:
“*Taştır.imiz bu sâye.de az çok bahâ bul-ur*”
(s.+de 37882)
2. *(**Bir kimse veya şeyin**) **Sâyesinde**: (Biri veya bir şey) Sebebiyle, yardımıyla, desteğiyle:
“*Zavallı Beyhan Sultan ya İstanbul'da ya Edirne'de belki de Sivas'da doğmuş olan bu Türk kıızı mimarînin kuvveti sayesinde hâlâ yaşıyordu.*”
(s.+sinde 454)
s.+de 8857, 17558, 30982, 32716, 33341
s.+dedir 32587
s.+lerinde 15154
s.+sinde 1256, 1287, 1938, 3287, 6693, 8687, 9712, 12386, 13826, 13913, 14049, 15185, 15200, 17092, 18811, 22580, 22640, 25882, 26825, 27123, 29955, 33686
s.+sindedir 13535, 15601
[=33]

SÂYE-İ LUTF-U AVÂTIF: Fars.+Ar.
İyilikseverliğinin ve cömertliğinin gölgesi:
“*Her sûy.a câri sâyeilûtfuavâtıf.ı/ Bilihtimâm eyle-di ihyâ maârif.i*”
s.+1 39306
[=1]
SÂYE-İ SÎMİN-İ DİL-ÂVİZ: Fars. Gönül çeken –güzel– gümüş gölge:
“*Bir sâyeisîminidilâviz ser-erken*”
s. 39149
[=1]
SÂYE-RESÂN: Fars. (Gölge veren, gölge salan) **mec.** Himâye eden:
“*Meydâniceng.e sâyesân ol-du tuğ.lar*”
s. 37206
[=1]
SÂYESÂZ: Fars. Gölge yapan:
“*(...) Bâbü's-Saâde hâricine bi't-teşrif 1223 sene-i kameriyyesinde serîr-i zer-endûd-ı Osmaniye sâyesâz oldu.*”
s. 22050
[=1]
SAYF: Ar. Yaz mevsimi, yaz:
“*Geç-se eyyâmîşitâ gel-se bahâr olsa da sayf*”
s. 37816
[=1]
SAYFA: Ar. (İsim tamlamasının ikinci ögesi olarak) Dergi, gazete vb. yayınlarda bir konuya ayrılmış bölüm:
“*Bugünkü gazeteleri açtım. Sayfanın birinde Acıklı Bir Zıya' sernâmeli bir haber gördüm.*”
(s.+nın 19857)
s.+larını 17221
[=2]
SAYFİYELİK: Yazın oturlan ev, yazlık:
“*Lâkin dünyanın geçit yeri olan bir şehirde sayfiyelik sahillere bile depolar, tezgâhlar, siyah fabrikalar yerleşirken, bu ruhanî vazîfeyi bir düziye ifa edebilecek mi?*”
s. 15420
[=1]
SAYFİYE: Ar. Yaz mevsimini geçirmek, yazın oturmak için gidilen yer:
“*İstanbul, dünyanın yegâne payitahtıdır ki halkı sayfiyede oturur.*”
(s.+de 7476)
s. 6650, 8597
s.+de 7347, 7469, 7482, 7515

s.+ler 22819
s.+lere 7475, 7492
s.+lerimiz 7510
s.+si 31280
s.+sinde 23321, 25985, 30427
s.+siyle 1599
s.+ye 2630, 6836, 7347, 7479, 7489, 30525,
33822
s.+yi 26047
[=24]

SAYGI: Bir kimseye değer vermektan ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve itina gösterme duygusu, hürmet:

“En iyilerinin hepsi değilse bile, herhâlde birçoğu gençliklerinde takdir edilmezler, ancak ihtiyarlıklarında, hattâ bâzı kerre ancak ölümlerinden sonra halkın **saygısını** görürler.”
(s.+sını 32087)

s. 27663
s.+dan 33944
s.+sını 33319
s.+yı 10813
s.+yle 33323, 33595
[=7]

SAYHA: Ar. Yüksek sesle bağırma, haykırma, çılgılık, nâra:

“Enver'i muhafaza ediyorlar ve aynı zamanda kalabalığa ve askere karşı: 'Edirne! Edirne!' **sayhalarıyla** bağırıyorlardı.”
(s.+larıyla 10625)

s.+sı 23140
s.+sıyla 25923
s.+sıyla 23221
[=4]

SAYI: Sayılabilen şeylerin veya ölçme, tartma sonucunda ortaya çıkan birimlerin kaç tane olduğunu bildiren bir, on, on beş vb. sözlerden her biri, adet:

“Hâlâ, bugün, yaz kış ve bilhassa her yaz, devlet hesabına Avrupa'ya seyahat edenlerin **sayısı**, eksilmedi, arttı.”
(s.+sı 4347)

“Çalkantı.sında dalga.sı bil-mez nadir **sayı**/ Milyon.ca dalga sürme.de milyon.ca dalga.yı”
(s. 36532)

s. 14652
s.+sı 5773

[=4]

SAYIKLA-: Çok istediği, çok arzu ettiği bir şeyi dilinden düşürmemek, sürekli olarak ondan söz etmek:

“Bugünün siyasî haberleri hep bu Yunan **sayıklamalarıdır.**”
(s.-malarıdır 17987)

s.-yor 17974

[=2]

SAYIL-: 1. (Şöyle veya böyle olduğu) Kabul edilmek, addedilmek, farz edilmek:

“Tellallar çarşısında ancak giden me'murların eşyası satılabilirdi. Gerçi benim babam da me'murdu. Lâkin içtimaî mertebesiyle eşraftan **sayılıyordu.**”
(s.-ıyordu 80)

“Hikmet **sayıl-ır** bu.nca rubâî.miz var”
(s.-ır 38146)

2. Saymak suretiyle kaç tane olduğu belirlenmek, tadat edilmek:

“Millî hareketin on seneden beri en fedakâr iki gönüllüsü olan Halide Edip ve Hamdullah Suphi kadar dişlek ithamlara uğradılar? Böyle misaller bir midir, on mudur, yüz müdür? En yüksek çehrelerden en mütevazı yüzlere kadar binlerce **sayılır.**”
(s.-ır 17000)

s.-acak 8363
s.-amaz 4182, 11530, 22276, 30400, 32789
s.-amazdı 32702
s.-amiyacak 23652
s.-an 2269, 3565, 5714, 7936, 18870, 19072,
21349, 28056, 31354, 32883, 34036
s.-dı 23088
s.-dığı 5450
s.-dığımızdan 11233
s.-dığını 2388
s.-dılar 26974
s.-ır 2396, 4195, 4855, 6363, 9909, 9957,
16988, 17245, 19654, 21860, 22136, 22206,
22990, 23128, 24552, 24599, 25168, 26862,
26995, 28721, 29235, 29936, 31680, 31995,
32425, 32580, 32662, 34995
s.-ırdı 328, 555, 1552, 2373, 28082
s.-ırdık 31885
s.-ırlar 27353
s.-ırlardı 19074
s.-ıyor 17153, 21918, 24594, 28579, 30752

s.-ıyordu 80, 6388, 8862
s.-ıyordum 34621
s.-ıyorlar 942
s.-ıyorlardı 4233
s.-madığı 20409
s.-maları 1346
s.-maya 28107
s.-mayan 31993
s.-maz 22269
s.-mazdı 1124, 1627, 26179
s.-mazlar 11655, 29664

[=82]

SAYILI: Az bulunan, eşine az rastlanan, ender:

“Bu tepede Elhamrâ Palas unvanlı ve ovaya nazır bir otelde kaldım. Geçirdiğim tek bir gece ömrümün en **sayılı** vakfelerinden biri olacaktır.”

(s. 19032)

s. 10811

[=2]

SAYINTI: “Sövüp saymak” ifadesinde geçer:

“Çıkarılacak gazetenin Sultan Abdülhamid'in aleyhinde sövüntü ve **sayıntı** ile çıkmamasını şart olarak koşmuş.”

s. 10806

[=1]

SAYYÂD: Ar. Avcı:

“Yem koy-du tuzak kur-du o Hâlk **sayyâd**”

s. 38246

[=1]

SAZ: Fars. Her çeşit mûsikî âletine verilen isim, çalgı:

“Defterdarda Semaî kahvesine gittik. Caddeden denize giden büyük meydan **saz** ve sesle dolu.”

(s. 7973)

“**Saz** ses.leri tâ fecir.e kadar Körfez.i sar-dı”

(s. 37926)

s. 1532, 1547, 1548, 1556, 6651, 6814, 7966, 8021, 8036, 8813, 8814, 11185, 19329, 23366, 27520, 27674, 27920, 27930, 27934, 27985, 28379, 28380, 29249, 29413, 29415, 30091, 37544, 37903

s.+a 27936

s.+da 34672

s.+dan 9948, 23366, 36030, 36221

s.+ı 28295

s.+ımı 27987

s.+la 19810, 27978, 28199

s.+ların 35998

s.+larına 23367

s.+larımı 27981

s.+larıyla 27929, 28228

s.+şairleri 22745

[=46]

SÂZENDE: Fars. Ut, keman, tambur vb. mûsikî âleti çalan kimse, saz sanatçısı, çalgıcı, mutrip: “En büyük bestekârların bir mûsikî âletini çok hünerver bir **sazendeden** iyi kullanmadıkları görüldüğü gibi bâzan en iyi şâirlerin de vezni üstâdâne kullanmadıkları olur.”

(s.+den 29587)

s. 1555

[=2]

SÂZ-I RIZÂ: Fars.+Ar. Rıza'nın sazı:

“Nefes.ler dinle-dik **sâzıRızâ.dan**”

s.+dan 37955

[=1]

SCHAWYZ: İsviçre'de şehir; aynı adlı kantonun merkezi ve en büyük kenti:

“İsviçre'de seyahat ederek, Eupen, Montreux, Inter-laken, Lucerne, Rigi Kaltbad, Uri, Lugano, Zürih, **Schawyz** şehirlerini ve birçok gölleri ve dağları gördüm.”

s. 1845

[=1]

SCHİLLER: Johann Christoph Friedrich von Schiller. (10 Kasım 1759, Marbach am Neckar – 9 Mayıs 1805, Weimar), Alman şair, filozof, tarihçi ve dram yazarı:

“Bu kudretten dikili duran yalçın sütunların birinde iri harflerle bir isim gördüm: **Schiller**.”

(s. 17489)

“**Schiller** bu karlı dağ.lara gel-mişti genç iken”

s. 27677, 37061

s.+e 17477, 27681

s.+in 17479

[=6]

SCHLIEFFEN: Schlieffen Planı, Alfred von Schlieffen I. Dünya Savaşında Fransa ve Rusya'ya karşı geliştirdiği plan:

“1914 de Kayser'in Almanyası **Schlieffen'i** plânıyla Belçika yolundan, Fransa'ya hücum etmişti.”

s.+i 26721

[=1]

SCHLIEFFEN PLANI: Alfred von Schlieffen'in I. Dünya Savaşında Fransa ve Rusya'ya karşı geliştirdiği plan:

“1914 Harbi'nde Alman İmparatoru ikinci Wilhelm'in Fransa'ya taarruz plânı olan **Schlieffen Plânı'nı** bozan bir emir vermesi yüzünden harbi Almanya'nun kaybettiği çok yazıldı.”

s.+nı 27051

[=1]

SCHOPENHAUER: Arthur Schopenhauer (d. 22 Şubat 1788, Danzig – 21 Eylül 1860, Frankfurt), Alman bir filozof, yazar ve eğitmen:

“Te'lîfât-ı cedîdenin bu nev'ini Rusya'da en ziyade okunan **Schopenhauer** felsefesiyle, Osmanlı şübbânının elinden düşmeyen Edmonde Moline'e tercih ederim.”

s. 64504

[=1]

SCIËNCE: Bilim:

“Hars ile **science**, dünyada hiçbir zaman beraber olamaz.”

s. 8306

[=1]

SCIËNCE POLİTİUE MEKTEBİ: Yahya Kemal'in Paris'te eğitim gördüğü Siyaset Bilimleri Okulu:

“Teşrinevvel'de **Science Politique Mektebi'ne** girmeyi düşünüyorum.”

s. 9872, 10866, 11143, 32185

s.+ne 19911

[=5]

SCIËNTİSME: Tabîî ilimlerde geçerli olan usul ve esasları ahlâk ilimlerinde de uygulama:

“Sizcedadınızın felsefedeki **scientisme'ini** nasıl kendi tecrübenizle tedkik ettinizse, *General de tabîkat-ı meş'ûmesi neticesi olarak dûçâr-ı felâket olduğumuz askeri **scientisme'i** tedkik etmişti.*”

(s.+i 22378)

s.+ini 22360

[=2]

SEBASTİEN FAURE: Fransız sosyalist şair ve politika yazarı:

“**Jaures, Pressence, Vaillant, Alman, anarşist Sebastien Faure** ve **Matofonun** nutuklarını hararetle dinliyordum.”

s. 2135

[=1]

SEBAT: Ar. Kararından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme:

“*Lâkin onu bu yüksek mevkie seciye ve **sebat** gibi iki kuvvet çıkardı.*”

(s. 4303)

s.+tan 10774

[=2]

SEBATLI: Sebat eden, kararında, sözünde veya yerinde duran, sebatkâr:

“*Bugünkü şark memleketlerinde bir hayır işleyenler, vazifesinaslar değil, ancak hararetli müteşebbislerdir, tek başına bir işi kendisine dert edilinenlerdir, **sebatlı** azimkarlardır.*”

(s. 14585)

s. 18859

[=2]

SEBEP/SEBEB: Ar. 1. Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse, neden, bâis, âmil: “*Babam bu sebebi Selânik'e gitmek için muzâaf bir **sebepe** olarak gösterdi.*”

(s. 88)

2. ***Sebepe olmak**: Bir şeyin olmasına veya yapılmasına yol açmak, olmasını, yapılmasını gerektirmek, neden olmak:

“*İzzet Paşa'yı düşürmek ve yerine Ferid Paşa'nın geçmesine **sebepe olmak**, zaman itibariyle meş'ûm oldu.*”

(s.+olmak 4316)

“*Bir fetih câmi.i yapmak dile-miş İslâm.a/ **Sebepe ol-muş** bu eser yâd edil-ir bir nâm.a*”

(s. 36085)

s. 1601, 3616, 4130, 5449, 8943, 11385, 11488, 12170, 13834, 14657, 14678, 14689, 14690, 16165, 16730, 17958, 20804, 20962, 20965, 22284, 22336, 24392, 24396, 24547, 34268, 34310, 35266

s.+i 87, 549, 1102, 1960, 4741, 4743, 4755,

4764, 5454, 8373, 8386, 8833, 9387, 9661, 11088, 17695, 20775, 25169, 25473, 25579, 26187, 26605, 27848, 28547, 28549, 28867, 30050, 31306, 32860, 32900, 32944, 32995, 33686, 34093, 34117, 34310, 34923, 34994, 35222, 35222, 35257, 35258, 35266, 35354

s.+i+irad.mı 6548

s.+i+meşruiyet.i 22384

s.+i+vücut.u 29583

s.+i+yes 22547
s.+in 4532
s.+inden 9278
s.+ine 28552
s.+ini 2624, 3734, 7328, 7603, 16730, 19476,
19772, 20303, 21491, 22955, 26926, 32995,
33831, 34140, 34409, 34529, 35219
s.+le 11187, 15081, 18603, 22393, 33108
s.+ler 62, 8109, 11176, 11582, 13508, 17672,
23595, 23932, 24901, 33562, 35102
s.+lerden 7536
s.+leri 4869, 16863, 18373, 26320, 27832,
35107, 35216
s.+lerin 24393, 35219, 35222, 35257, 35266
s.+lerinden 8520, 32849
s.+lerindeydi 35100
s.+lerine 35216
s.+lerini 11896, 12139, 15439, 19614, 35090,
35156, 35250, 35257
s.+leriyle 26429
s.+lerle 5824, 9479, 12169, 16252
s.+olan 4524, 10811, 22342, 27046, 30851,
30863, 34259
s.+olarak 88
s.+oldu 8113, 11133, 24920, 31598
s.+olduğunu 17537
s.+oldunuz 27206
s.+olmakla 3615
s.+olmuş 1244
s.+olmuştu 27621
s.+olmuştur 25096, 33051, 35267
s.+olmuşum 6685
s.+olsa 22282
s.+olur 11909, 34533
s.+olurdu 19765
s.+olurlar 28433
s.+ten 21140, 33976
s.+ti 9179
s.+tir 24182
[=173]

SEBİL: Ar. Genellikle camilere bitişik özel bir biçimde yapılmış, karşılık beklemeden hayır için içme suyu dağıtılan taş yapı, sebilhane:
“Mimar Davud'un ölümünden sonra bir müddet Dalgıç Ahmed, mimarbaşı olmuş; **sebiller**, çeşmeler, türbeler bırakmıştır.”
(s.+ler 5702)
s. 10674

s.+in 18710
s.+ler 5615, 5697, 17070

[=5]

SEBİLÜRREŞAD: 1908 Ağustos'unda Eşref Edip Fergan ve Mehmet Âkif Ersoy tarafından çıkarılmaya başlanan dergi:

“**Sebilürreşad**'ın refiki İslâm Mecmuası dinî akidesine sıkı sıkıya bağlı olanlara, arkaya ve etrafa bakmayarak, âlemin hây u huyuna karşı lâkayd, ileriye doğru bir mücâhede açacağını va'd etti. Tevfik Allah'dandır.”

(s.+in 21818)

s. 21769, 21790, 30635, 30612

s.+da 9166

s.+ın 30648

[=7]

SEBK: Ar. ***Sebk etmek**: Önceden olmak, geçmek, evvelce geçmek, vâki olmak, sebkat etmek:

“Zannederim ki mühim sadâkati **sebk etmişti**.”
(s.+etmişti 34264)

“**Sebk-en** mehtâb.lar bir bir uyan-muş hâb.dan”

(s.-en 37909)

[=2]

SEBÛ: Fars. Şarap kabı, şarap testisi:

“**Sebûlar** vardır ki muhyî bir iksirle doludurlar.”

(s.+lar 6282)

“Gülrenk **sebû.lardan** ak-an sahbâ.dır”

(s.+lardan 38164)

s. 6278, 6300, 6300, 6448, 37110, 37114,
37703, 37703, 37714, 38434, 38437

s.+daki 6447

s.+dan 23023

s.+lar 23010, 37898

s.+lara 23364

s.+ların 23363

s.+larını 23372

s.+suna 23137

s.+unun 23142

s.+ya 22993

s.+yu 6305

[=24]

SEBÛ-ENDAM: Fars. Endamı, boyu posu güzel ve ahenkli:

“**Sebûendâm** sâkî.ler el.inden bâde gel-dikçe”

s. 37353

[=1]
SEBÛTRAŞ: Fars. Heykeltıraş:
“**Sebûtraşın** bu sayhası, artık Şark'ta Galile-
li'nin havarileri Suriye'den bütün Akdeniz
kıyularına yayılan rûhânî hayâta hatime veriyor
yollu tefsir edildi.”
(s.+ın 23156)

s.+ı 23135

s.+ın 23022, 23140

[=4]

SEBÛTRAŞLIK: Sebûtraş olma durumu:
“İstanbul'da resim, daha sonra heykeltrâşî,
sebûtraşlık ve şiirle açılan devre Türk İntibahı
Devri derler.”
(s. 23129)

s.+ı 23123

[=2]

SEBÛ-YI MEY: Fars. Mey, içki kadehi:
“Bir meclis.e var-dık ki **sebûymey** boş”

s. 38196

[=1]

SEBZE: Fars. Genellikle pişirilerek yenen
bitkiler veya bunların taneleri, göveri, göverti,
sebzevat, zerzevat:
“Senin büyük mefhumlar dediğin ışıkları ise
ağaçlarda ve **sebzelerde** görmek kabil değildir;
bu mefhumlar mutlaka mahdut insanların
kafasında vücut buluyor.”

(s.+lerde 20208)

s.+ye 17025

[=2]

SECÂYÂ: Ar. Seciyeler, karakterler:
“Amiyane hikâye yazan Hugo, Sefillerinde o
kadar üslûpkârdır da kalb-i beşerin, **secâyânın** o
müthiş ressamı Balzac kitâbet-i resmîyye
üslûbuyla yazar.”

(s.+nın 22224)

s. 22390

s.+ya 22391

[=3]

SECCÂDE: Ar. Üzerinde bir kişinin namaz
kılacağı büyüklükte, halı, kilim, kumaş, hasır vb.
inden yapılmış, daha çok dikedörtgen biçimindeki
yaygı, namazlık:

“Bir saat sonra Ak Şemseddin secdeden başını
kaldırmış, mübarek gözleri kan çanağını andırır
bir hâlde başında bekleyen genç Fâtih'e 'Begüm,
hikmet-i Huda, **seccademizi** ta kabr-i Eyyüb üzre

döşemişler. Hemen şu mahalli kazsunlar.'
 demiş.”

s.+mizi 7157

[=1]

SECDE: Ar. 1. Allah'ın büyüklüğü, yüceliği
önünde hiçliğini göstermek ve O'nu ululamak
maksadıyla vücudu alın, burun, el ayakları, dizler
ve ayak parmakları yere degecek duruma
getirme, bu durumda yere kapanma:

“Makber'in sekiz mısralık çerçevesinin son beyti
ekseriyâ böyle nefis mısralarla bitiyor:

‘(...) Her şeb ben o yâri **secdelerle**/
Etmez mi idim sana imâlet?’ (...)”

(s.+lerle 31237)

2. ***Secde etmek (eylemek)**: Secde durumuna
gelmek, secde vaziyeti almak, secdeye
kapanmak:

“Rum vezîr eski manastır.da et-erken **secde**”
(s. 36080)

s.+den 7148

[=3]

SECDE-İ ŞÜKRÂN: Ar. Şükür secdesi, Allah'a
şükretmek amacıyla yapılan secde:

“Kapan-ıp **secdeişükrân.a** Reşâd eyle duâ”

s.+a 37844

[=1]

SECÎ: Ar. Nesir içindeki kâfiye:

“(...) kâfiyelerle yazmaktaki fikrini sordum, dedi
ki: ‘O manzumemde kâfiye yoktur, çünkü: Ric'at,
hil'at, firkat kelimeleri kâfiye sayılmazlar,
secîdirler, kâfiye ancak mukayyed olur!’ (...)”

(s.+dirlere 29675)

s.+dirlere 29832

[=2]

SECİYE: Ar. Yaratılış, tabiat, tıynet, karakter,
ıra:

“**Seciyeleri** ve sıhhatleri demir gibi olan bu
ihtiyarları gören bir İstanbullu, Naîmâ
Târihi'nin sabitelerinden fırlamış zannederdi.”
(s.+leri 969)

s. 4022, 4301, 10790, 10825, 10875, 10946,
11293, 35512, 35599

s.+ce 9954, 10090, 10770

s.+den 8859

s.+i+metanet.i 17031

s.+lerden 31333

s.+leri 31881

s.+lerle 24292

s.+mizi 28600
s.+nin 10998, 35609
s.+si 3823, 22936, 27091
s.+sine 993
s.+sini 35610
s.+yi 22193
[=27]

SECİYELİ: Özüne, sözüne güvenilir, sağlam karakterli (kimse):

“Çok **seciyeli** bir insan ise çok izzet-i nefis sâhibi oluyor.”

(s. 35612)

s. 3585, 3601, 3807, 3999, 11188

[=6]

SECİYESİZLİK: Karakteri güven vermeyen, güvenilmez, karakersiz (kimse) olma durumu:

“Murat Bey takımını yalnız **seciyesizlikle** ve şantajla itham ediyordu.”

(s.+le 10861)

s.+i 3602

s.+leri 3585

[=3]

SEÇ-: 1. (Bir şeyi veya kimseyi) Benzerleri içinde en iyisi veya en elverişlisi kabul edip ayırmak, intihap etmek:

“Orada bir masanın üstünde Avrupa'dan gelen gazeteler yığılı durur, onların bâzı bahislerini mütercimler **seçerler** ve tercüme ederler.”

(s.-erler 29875)

“Gör-ebilsin diye sonsuzluk.u her yer.den iyi/
Seç-miş İstanbul.un ufuk.unda bu kudsi tepe.yi”

(s.-miş 35657)

2. Apaçık görülemeyen, duyulamayan bir şeyin nasıl veya ne olduğunu anlamak, teşhis etmek, fark etmek:

“Hayâtın hâtraları arada sırada bulutlar gibi geçiyor, şâirin ve sevgilisinin çehrelerini ancak bu bulutlar geçtiği zaman hayâl meyâl **seçebiliyoruz.**”

(s.-ebiliyoruz 31136)

s. 38031

s.-ebilmek 8000, 17116

s.-ecek 31622

s.-emez 19250

s.-erek 28457

s.-ip 31770

s.-iyor 13721

s.-meğe 30947

s.-mek 35230

s.-miş 4889

s.-seydi 35193

s.-tiği 16913

s.-tiğin 36502

s.-tim 7887

[=18]

SEÇİL-: 1. Benzerleri içinde en iyisi, en elverişlisi kabul edilip ayrılmak, intihap edilmek:

“Bu defâ Müslüman köylüden, lâkin alınacak çocukların bünyeleri, boyları iyi **seçilerek** alınırsa Yeniçeri Ocağı'nın Murad Hüdâvendigâr devrindeki sağlamlığından daha sağlam olacağını görürüz.”

(s.-erek 35369)

2. Ne ve nasıl olduğu anlaşılacak, ayırt edilmek, teşhis edilmek, fark edilmek:

“Sabah uyandığım zaman güverteye çıktım. Uzaktan İstanbul hayâl meyâl **seçiliyordu.**”

(s.-iyordu 2530)

“Ahbâb.ını iste-r iyi iste-r kötü seç/
İdbâr.a düş-ersen **seçil-irler** er geç”

(s.-irler 38032)

s.-ebiliyor 18061

s.-ecek 17120

s.-en 5323

s.-irler 17238

[=7]

SEÇİM: Seçmek işi, tercih etme:

“Kudüs'ü zapt ettikleri zaman, kral **seçiminde** kazanamayan, fakat o tahta yalnız kendisini lâyük gören ve bu işte en ziyade gayreti sevk eden Tuluz kontu, ordusunu alıp Fransa'ya dönmek üzere idi.”

s.+inde 5083

[=1]

SEÇME: Taşıdığı nitelikler bakımından benzerlerinden üstün olan, seçkin, nitelikli:

“Yetmiş senelik eserlerin hem de en **seçme** olanları bu cildde idiler.”

(s. 32164)

s. 27601, 35353

[=3]

SED: Ar. 1. Geçilmesi, aşılması zor tabîî veya sun'î engel:

“Şimale doğru Bizans müdafaasının aşılmaz bir **seddi** gibiydiler.”

(s.+di 4512)

“Bil-memiş var mı geniş yer yüzü.nün serhad.di/
Yık-mış ufuk.unda dur-up karşı koy-an her
sed.di”

(s.+di 36016)

2. ***Seddedilmek**: Kapatılmak:

“Ali Kemal'in gazetesi **sed** ve ilga edildi.”

(s. 10163)

3. ***Sedd-i Çin**: Çin Seddi:

“Çünkü Lozan'da Rumeli hudüdümüzdeki daha
küçük bir nehri bir Sedd-i Çin gibi hudûd-ı tabii
addediyorlardı ve orada '600. 000' Türk ikamet
ediyordu.”

(s.+i+çin 23551)

s.+din 30787

s.+ler 7244

[=6]

SEDÂ: Fars. Ses, avaz:

“Dâima şeffaf, dâima müteheyyiç ve sâf olan
sedası her şahsiyetle ayrı bir hususiyet, ayrı bir
rikkat, ayrı bir ahenk kesbederdi.”

(s.+stı 22647)

“Kaval **sedâ.ları** giryân ol-ur bayır.larda”

(s.+ları 39266)

s.+yı+itiraz 22653

s.+yı+takdir 22656

[=4]

SEDAİNE SOKAĞI: Paris'te bir sokak:

“1904'ün ilk kış aylarında Şekip, **Sedaine**
Sokağ'ndaki İstanbul ve Selanik Yahudileriyle
hal hamur olarak bir geçinme çaresi aradı.”

s.+ndaki 11140

[=1]

SEDÂLI: Sesli:

“Deniz en güür **sedâli** hayvan.dır”

s. 38758

[=1]

SEDİR: Ar. Minder ve yastıklarla döşenmiş

kerevet, divan:

“Taş bir **sedire** oturdum daldım.”

(s.+e 6547)

s. 836, 6554

s.+de 6543, 23473

s.+e 32999

[=6]

SEFAHAT: Ar. Aşırı derecede zevk ve
eğlenceye düşkün olma:

“Fakat bu fakir halkın da vaktiyle sayfiyeye
dökülüğü aynı **sefahat** arzuları yüzündendi.”

(s. 7487)

s. 30853, 31712

s.+ini 15746, 30251

[=5]

SEFAHATHÂNE: Ar.+Fars. Eğlence yeri:

“Ve bu sayede, hâlâ ismini kullanmakta
olduğumuz Galata şehri eskisi gibi, yâni
meyhaneleri ile, kahvehaneleri ile,
sefâhathâneleri ile yaşamaya devam etti.”

s.+leri 32731

[=1]

SEFAHATPEREST: Ar.+Fars. Eğlence

düşkünü:

“Hattâ o zaman Cenubî Amerika'nın şeker ve
pamuk tüccarından, Rusya'nın zadeganından,
İngiltere'nin servet sahiplerinden türeyen her
dem seyyah **sefahatperestler** ziyayı, aşkı, huzûzu
harıl harıl içmek için bura ya koşarlar.”

s.+ler 7750

[=1]

SEFÂHET: Ar. Sefahat:

“1905 kışını, topluca bir param olduğu için,
sefâhet yerlerinde geçirdim.”

s. 2146

[=1]

SEFÂLET: Ar. Aşırı geçim sıkıntısı, yokluklar

ve çok güç maddî şartlar içinde yaşama, had
safhada yoksulluk, fakirlik:

“İstanbul'dan Paris'e firarımdan beri geçirmiş
olduğum elim sergüzeştin ve çekmiş olduğum
sefaletin nihayete ermiş olduğu bir gündü.”

(s.+in 4060)

s. 1652, 3833, 18008, 30318, 30321, 30322,
30366

s.+e 4105, 4108, 7665

s.+i 30367

s.+in 30325, 30360, 30364, 30374

s.+lerimiz 18044

s.+lerine 30234

s.+ten 18048, 30329

[=20]

SEFÂRET: Ar. Elçilik:

“Olsa olsa İstanbul'da kendine mevkî aramış,
fakat bulamamış, iane ile geçinmiş ve nihayet
Sefaretin ianesiyle memleketine iade
olunuyordu.”

(s.+in 1689)

s. 4043, 4085, 19507

s.+i 10084

s.+inde 10569

s.+lerin 4139

[=7]

SEFARETHÂNE: Ar.+Fars. Elçilik binası,
elçilik makamı olan yer:

“Bu adam, Lehistan *Sefarethanesinde* tercüman
ve kâtip yamağı arasında, çok vazî' bir mevkide
bulunan Kanbur Fazlı Bey'dir.”

(s.+sinde 3840)

s.+ye 19221

[=2]

SEFARETNÂME: Ar.+Fars. Osmanlı
elçilerinin gönderildikleri ülkeler, görüştükları
devlet adamları ve yaptıkları işler hakkında
hazırladıkları rapor, o memleketin her türlü idari
ve sosyal hayatı, kültürü, sanayii, askerî ve
medenî seviyesi hakkında hazırladıkları eser:

“Lâkin gerek o zaman yazılmış ıslâhat
lâyhalarından, gerek de *sefâretnâmelerden*,
fermanlardan, Dîvân-ı Hümayûn evrakından
anlaşıyor ki, asri medeniyete vukıfları hiç
denilecek kadardır.”

s.+lerden 23790

[=1]

SEFER: Ar. 1. Gemi, uçak, otobüs, tramvay vb.
taşıt araçlarının kalkış yerinden varış yerine
kadar yaptığı yolculuk:

“Demek ki bu arada adına Türk Şansı Parkı
denilen bir yer vardır ve bu tramvay oraya *sefer*
yapan arabalardandır.”

(s. 25062)

“Birçok git-enin her biri memnûn ki yer.inden/
Birçok sene.ler geç-ti dön-en yok *sefer.inden*”

(s.+inden 36443)

2. Savaş için yapılan yolculuk, savaşa gidiş ve
yapılan savaş:

“Vişana *seferi* açıldığı vakit Kara Mustafa Paşa
sekiz seneden beri sadrâzamdı.”

(s.+i 25207)

“Fethet-ti bir *sefer.de* nebî.ler diyâr.ını”

(s.+de 37252)

3. Kez, defa, kere:

“Dünyâ yüz.ünde bir *sefer* ol-sun tanış-madan/
Öz çehre.nizle siz.leri gör-mekteyim bu an”

(s. 35961)

4. *Seferki: Defaki:

“Bu *seferki* faaliyet safhası genişlemişti.”

(s.+ki 25251)

s. 4660, , 5084, 6876, 7132, 9126,

977010532, 14625, 15516, 15518, 15846,
16208, 16213, 19487, 20309, 20546, 25048,
25239, 25252, 25281, 27222, 27227, 27227,
27230, 28379, 31575, 32304, 34771, 34794,
34812, 35036, 36012, 37187, 37188, 37592,
37735

s.+de 5085, 5893, 7483, 16198, 25283

s.+den 25095, 25725, 35711

s.+dir 5073, 5109

s.+e 25977, 34769, 34810

s.+edileceğı 35029

s.+i 5060, 5063, 25209, 25252, 25364,
25977, 26345, 34752, 34764, 34894

s.+imdir 38229

s.+imiz 25170, 25177

s.+imizi 25161

s.+imizin 25162, 25168, 25190, 25209

s.+in 25163, 25211, 26596

s.+inde 24959, 26336, 26411

s.+inden 12182, 26368, 26413, 36443, 39101

s.+ine 2495, 12181, 25363, 34767, 34881

s.+ini 4659, 25359, 25412

s.+inin 5073, 16700, 25087, 25180, 25724

s.+kini 16673

s.+ler 4820, 5878, 5902, 6823, 12299, 12305,
25238, 25979

s.+lerde 37389

s.+lerdendir 35644

s.+lerdir 27948

s.+leri 5878, 25938

s.+lerimize 25228

s.+lerimizi 25186, 28503

s.+lerimizin 25262

s.+lerin 5884, 12298, 25251

s.+lerinde 25280

s.+lerinden 12968

s.+lerine 15289, 20114

s.+lerini 12496

s.+lerinin 6299, 6794, 15329, 15329, 30162

s.+lerle 35645

[=128]

SEFERBER: Ar.+Fars. Savaşa gönderilmek
üzere hazırlanmış veya savaşa girmiş (askerî
kuvvet):

“Şarkın güneşli ufuklarını her taraftan sarmış olan Selim burada biraz dinleniyordu; bir yastığa biraz dayanır, yorgunluğunu alır, gözlerini kapar, uykular gibi o rûhânî seferber, burada oturmuş.”

(s. 25669)

s.+ederek 9115

s.+etmeği 32513

s.+ettiğimiz 14627

[=4]

SEFERBERLİK: Bir ülkede devlet emriyle askerî, ekonomik vb. alanlarda yapılan savaş hazırlıklarının tamamı, ülke çapında girişilen savaş hazırlığı:

“Çünkü bu son askeri, resmî bir seferberlik emri değil, doğrudan doğruya Allah'ın sadası silâh altına çağırıldı.”

(s. 16660)

s. 10155, 14246, 14407, 14412, 15735, 15998, 16000, 17819

s.+in 1246, 15739, 16225

s.+inden 16229

s.+ten 12684, 16184, 17817

[=16]

SEFİH: Ar. Malını düşüncesizce harca yııp israf edecek derecede zevk ve sefahate düşkün olan (kimse):

“Artık eskisi gibi sefih değil, bilâkis yürek sahibi oğullar olduğumuzu ispat etmek için evvelâ bir ‘merhamet istatistiği’ yapmakla işe girişmek doğru olur.”

(s. 15792)

s. 7472, 12692, 12704, 15743

s.+ler 22454

[=6]

SEFİHÂNE: Ar.+Fars. Sefih bir kimseye yakışır tarzda:

“Biz son neslin çocukları bu sefihane muhaceretin son safhalarını gördük.”

s. 7546

[=1]

SEFİL: Ar. 1. Sefalet içinde olan, yoksul, fakir, perişan (kimse):

“Paris'e uğramış her sefil Jön Türk'e karşı bu şiddet ve hiddetini gösteriverirdi.”

(s. 11137)

2. Harp, yıkık dökük, yıkılmaya yüz tutmuş, viran:

“(…) nasılsa henüz yıktırılmamış, Louis Philippe yapılarının bakiyesi, sefil bir otel vardı; o otele başvurduk.”

(s. 11129)

3. mec. Basit, adi, bayağı:

“Bu aralık o sefil yazılarından birini, Anadolu yakasından Rumeli yakasına geçip de Fransız nöbetçilerinin elinden Akbaş cephanesini alan ve Anadolu'ya geçiren kahraman Köprülülü Hamdi'nin Anzavur tarafından vurulduğu zaman yazmıştı.”

(s. 10285)

s. 11122, 11130, 22165, 30240, 30246, 30342, 30362

s.+dir 30253

s.+ler 30337

s.+lerden 30339

s.+lerini 22162

s.+lerinin 29716

[=13]

SEFİLLER: Victor Hugo tarafından yazılan tarihi roman:

“Victor Hugo, Paris Esrarının halkın asabında ikâ ettiği heyecanı nazar-ı dikkate alarak, san'atını daha ziyâde halka doğru sevk ettiği bir devirde, Sefillerini yazdı.”

(s.+ini 22177)

s.+inde 22209

[=1]

SEFİNE: Ar. Gemi:

“(…) ruhu yanak kelimesiyle; bârânı yağmur, sefineyi, keştîyi gemi, saikayı yıldırım, hârikayı şimşek kelimeleriyle hissedebiliyoruz.”

(s.+yi 28842)

“Kalk-up Hudâ.ya doğru açıl-mış sefine.de”

(s.+de 37629)

s.+i+nuh 7543

[=3]

SEFİR: Ar. Elçi:

“Bu zevat arasında, ma'zûl sefirler veyahut tâyin edilmek için yol arayan hâriciye memurları vardı.”

(s. 2654)

s. 2667, 23768, 23780, 31976

s.+den 2672

s.+i 3092, 4014

s.+imiz 2666, 3177, 7521, 25146

s.+ine 25254, 30805

- s.+ini 26348
s.+inin 26346
s.+ler 2656
s.+lerin 2654
s.+lerinden 19086
s.+miş 3093
[=20]
- SEFİR NEDİM BEY: Türk büyükelçi:
“(…) nihayet şahsi bir münâferet yüzünden **Sefir Nedîm Bey'e tokat atmış.**”
s.+e 3997
[=1]
- SEFK: Ar. Dökme, akıtma. ***Sefk-i dem ü nehb ü gaaret**: Kan döküp yağmalamak:
“(…) Siz çünkü inhimâk ederek ayş ü işrete, Fısk ü fücûra, **sefk-i dem ü nehb ü gaarete**’ (…)”
s.+i+demünehbügaaret.e 30979
[=1]
- SEGOVIA: Eski İspanyol şehri:
“Lâkin yan yana olan Yeni Castilla eyâletlerinde Tuleytule (Toledo) gibi Avila gibi, **Segovia** gibi, mûmârî, resim, manzara itibariyle çok güzel eski İspanyol şehirleri vardır.”
(s. 19067)
s.+yı 19081
[=2]
- SEHÂB: Ar. Bulut:
“Denizi deniz keli mesiyle; ebri, **sehâbı** bulut kelimesiyle; tîğt, seyfi, şem-şîri, kılıç kelimesiyle; ruhu yanak kelimesiyle; bârânı yağmur, sefineyi, keştîyi gemi, saikayı yıldırım, hârîka yı şimşek kelimeleriyle hissedebiliyoruz.”
s.+ı 28840
[=1]
- SEHÂBÎ: Ar. Sahabe:
“Çünkü bu **sehâbî** asker idi.”
s. 23615
[=1]
- SEHÂİB: Ar. Bulutlar:
“Mustağrakızıyâ et-er git-en **sehâib.i**”
s.+i 39226
[=1]
- SEHER: Ar. Tan yerinin ağarmasından biraz önceki zaman veya şafağın sökmek üzere olduğu vakit:
“Ne kadar duygulu engin ve mübârek bu **seher**”
(s. 35700)
- s. 35954, 36028, 36472
s.+de 38266
s.+den 35715
[=6]
- SEHERGÂH-I BAHARÂN: Ar.+Fars. Bahar günlerinin seher vakti:
“Erbâbitemâşâ.ya **sehergâhibahârân**/ Bir levhaihûnin görün-ür şîven.imizden”
s. 37535
[=1]
- SEHER-İ HAŞR: Ar. Haşrin seheri:
“Sön-mez **seherîhaşr.e** kadar şî'rikadîm”
s.+e 38048
[=1]
- SEHİV: Ar. Kasten yapılmayan, yanılmaktan doğan yanlış, hata:
“Her hâlde **sehiv** buradadır.”
s. 22231
[=1]
- SEHL: Ar. Kolay:
“Kisbsiz tâ o kadar cehl olmaz, ceclin ol mertebesi **sehl** olmaz, diyeceğim geliyor.”
s. 20354
[=1]
- SEHLEN: Ar. ***Ehlen ve sehlen**: “Hoş geldin, merhaba, nasılsın?” anlamında hatır sorma sözü:
“(…) **Ehlen ve sehlen**, ey ebedî mefhar-î 'Arab!'/Görmekteyim ki pek mütehevvir Habîb-i Rab!
s. 31041
[=1]
- SEHPA: Fars. 1. Üç ayaklı masa veya iskemle:
“Bu bünyân bir **sehpadır** ki bir ayağı Trakya, bir ayağı İstanbul, bir ayağı da Anadolu'dur.”
(s.+dır 15992)
2. Darağacı:
“Paris'te ve İstanbul'da uzun bir muarefeyle tanıdığım Ali Kemal'i İzmit'te demiryolu üzerindeki köprüde **sehpada** gördüm.”
(s.+da 10400)
s.+da 10448, 17006
s.+lar 11368
[=5]
- SEHV: Ar. Sehiv. Kasten yapılmayan, yanılmaktan doğan yanlış, hatâ:
“**Sehviniz** bu noktada.”
s.+iniz 21678
[=1]

SEİNE: Fransa'da bir nehir:

"Malherbe bugünkü âlemşümül Fransız lisânının menba-ı evveli, en iyi Fransızca'yı, **Seine** nehrine şehrin süprüntüsünü döken insanların söylediğini iddia ettiği devirden sonra Fransızlar mükemmel bir lisan sahibi oldular." (s. 28803)

s. 22763

[=2]

SEKBAN: Fars. Bir yerin asayişini sağlamakla görevli olan o yerin mülkî âmiri maiyetindeki sınıf, silahlı korucu, muhafız:

"Sadrâzam Babîâli'deki Harem dâiresinde tek başına; şehrin muhtelif noktalarına dağılmış olan **sekban** müfrezeleri küme küme sıkıştırılır." (s. 23930)

s. 23889

s.+1+cedid ocağı 33906

[=3]

SEKBANLAR: Sekban teşkilâtı. Yeniçeri ocağının ayrıldığı üç kısımdan birini oluşturan otuz dört ortaya verilen isim. [Sekbanlık, 1826'da Yeniçeri Ocağının ilgasıyla kaldırıldı]: "1808'de Saray el altından Ocak'la müttefik olduğu hâlde, Râmiz Paşa'nın gayretiyle **Sekbanlar** ismini alan eski Nizâm-ı Cedîd askeri Ocaklı'yı bir gün ve bir gece zarfında mağlûp etmişti."

s. 25018

[=1]

SEKBAN OCAĞI: Sekban-ı Cedid (29 Eylül 1808-18 Kasım 1808) II. Mahmut tarafından daha önceki Nizam-ı Cedid ordusu model alınarak, Bayraktar Mustafa Paşa tarafından kurulmuş kısa ömürlü bir Osmanlı ordusu: "Galebe irtica'da kaldıktan sonra İkinci Nizâm-ı Cedîd diye yâd edilen **Sekban Ocağını** lağvetdi."

s.+m1 23939

[=1]

SEKİZ: Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı:

"Bu şiiirler arasında Abdülhak Hâmid'in Makber'inde her **sekiz** mısra'ın küme küme, teselsül edişini kuvvetli bir adamın eseri olarak görüyordum." (s. 2028)

s. 584, 700, 843, 1141, 2027, 5072, 5572, 6169, 6342, 7747, 7972, 10210, 15816, 15848, 16968, 18892, 19046, 19863, 19946, 21078, 21280, 22447, 24805, 24909, 25193, 26048, 26305, 27642, 27645, 28861, 29164, 31214

s.+e 11874

s.+i 25156

[=34]

SEKİZİNCİ: Sekiz sayısının sıra sıfatı; sırada yeri yedinciden sonra, dokuzuncudan önce olan:

"**Sekizinci** hamle sarahatle Türk ve merkezî Anadolu'nun ortasında olan Hareket-i milliyeye'dir."

(s. 4202)

s. 6615

[=2]

SEKİZ YÜZ: Sayı sıfatı:

"Sekiz yüz sene zarfında ilmi yalnız fetva hâlinde bellemiş olan halkımıza böyle recmedilmesine fetva vermiş bir adam hakkındaki neşriyat maşallah bir eldiven gibi geliyor."

(s. 26787)

s. 10211

[=2]

SEKİZ YÜZ BİN: Sayı sıfatı:

"Sâtî' Bey'in bu kadar küçük bir sahada yaptığını beş seneden beri hâlâ yerinde sayan maârifimiz ne olsa da bütün Anadolu'ya teşmil etse; milletin verdiği **sekiz yüz bin** lira maârif harcına mukabil bugün her fakr'dan ziyâde hüküm-fermâ fakr-ı bedenîye dūçâr olmuş koca bir milleti tefessühden kurtarsa!"

s. 21092

[=1]

SEKR: Ar. Sarhoşluk:

"Sinirlerinizde hâlâ, bir **sekrin** bakiyyesi var."

(s.+in 23332)

"Değ-mezdi yoksa **sekr.ine** peymâneîmugan"

(s.+ine 37875)

s. 4096, 30211

s.+iyle 21998

[=6]

SEKSEN: Yetmiş dokuzdan sonra, seksen

birden önce gelen sayının adı:

"Peygamber'in yeşil sancağını taşımış olan sahabi Hâlid Ebâ Eyyûb, **seksen** yaşında bir pîr iken, İslâm ordularıyla Kos-tantaniyye'ye gelmiş."

(s. 7097)

s. 5133, 7090, 7129, 7812, 13185, 21326, 22854, 27015, 28803, 29012, 29013, 30494, 33171

s.+ini 28553, 34488

[=15]

SEKSENLIK: Seksen yaşında olan veya seksen yaşında görünen:

“Harpten evvel Büyük Ada'da yaşar, Mr. Johnson derler **seksenlik** bir İngiliz vardı.”

s. 26344

[=1]

SEKTE: Ar. ***Kalb sektesi**: Kalbin aniden durması:

“Berrizâde'lerin emlakine iyiden iyiye konmağı düşünen ve bu işi hazırlayan Ramazan Efendi de az bir zaman sonra ansızın bir kalb **sektesinden**, Atâullah Efendi'yi ölüme tâkib etmiş.”

s.+sinden 33392

[=1]

SEKT-İ MELÎH: Ar. Bu şekilde yapılan ahenk duraklamasına güzel kabul edildiği için verilen isim:

“Bir **sektimeli** bahis.i çık-tı”

s. 39082

[=1]

SEL: Fars. Sürekli yağmur, karların süratle erimesi, akarsuların taşması vb. sebeplerle meydana gelen ve önüne geleni alıp götürecektir şiddette akan su, su taşkını, taşkın, seylap:

“**Sel** gitmiş, hem de pek çabuk, kum bile kalmamış.”

(s. 3022)

“Gör-düm bir el uzan-arak batakların **sel.inden/**

Yakala-dı timsah.ları birer birer bel.inden”

(s.+inden 38743)

s. 6928, 7638, 28798, 28801

s.+dir 22733

s.+ine 23786

s.+lerini 7086

[=9]

SELÂHİYET: Ar. Yetki:

“Çabuk iş görme **selâhiyetini** şahsî vaziyetlerinden alıyorlardı.”

s.+ini 19682

[=1]

SELÂM: Ar. 1. Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezaket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için selam sözlerinden birini söyleme yahut aynı dileği taşıyan bir işaret veya harekette bulunma:

“Onlarla dargın olduğun anlaşıyordu, geçerken yalnız beni selâmladı, ben de **selâmını** iade ettim.”

(s.+ını 8879)

“Evvel git-en ahbâb.a **selâm** ol-sun eren.ler”

(s. 37643)

2. ***Selâm vermek**: Birini selamlamak:

“Seneler geçtikten sonra, pek seyrek olarak İstanbul'da tesadüf ederdim, bâzan **selâm** verirdim.”

(s. 2776)

s. 2857, 4982, 34078, 34172, 34203, 34208, 34416, 34449

s.+ını 8872, 34448, 34905

s.+larını 11215

s.+larıyla 34421

s.+vermiştim 9406

[=16]

SELÂMET: Ar. Kurtulma, kurtuluş:

“Ondan evvel başardığımız inkılâbı da yalnız ve yalnız bu milletin **selâmeti** uğruna, kendimizi feda ederek vücuda getirmiştik.”

(s.+i 11322)

s. 21516, 33813, 34846

s.+e 24092

s.+i+dimağiyeye.si 22088

s.+i+zevk 30765

s.+in 11649

s.+ini 14918

[=9]

SELÂMLA-: (Saygı, sevgi belirtme, sağlık esenlik dileme vb. bir maksatla) Selâm sözlerinden birini söylemek yahut aynı anlamda bir hareket veya işârette bulunmak, selâm vermek:

“Bir aralık önümüzden Süleyman Nazif geçti; beni **selâmladı**, ben de onu selâmladım.”

(s.-dı 8459)

s.-dı 8871

s.-dım 8452

s.-maya 15001

s.-rken 15003

s.-yor 25758

[=6]
SELÂMLAŞ-: Birbirine selâm vermek:
“Nihâyet *selâmlaşarak* birbirine vedâ ettiler.”
(s.-arak 34455)
s.-madan 8478
[=2]
SELÂMLIK: Eskiden saray, konak gibi büyük meskenlerde ve evlerde erkek misafirleri kabul etmeye mahsus bölüm:
“*Selâmlıkta*, minderlere, sıra ile komşulardan, eşraftan, hacı ve hocalardan birçok misafir dizilmişti.”
(s.+ta 465)
s. 1542, 9643
s.+a 15, 224
s.+ı 34008
s.+ına 276, 1532, 33744, 33988
s.+ında 33722, 33726, 34698
s.+ındaki 33273
s.+la 34639
s.+ta 11186
s.+taki 33988
[=17]
SELÂNİK: (Selânik). Yunanistan'ın ikinci büyük kenti:
“*Selanik*, o günlerde bütün seferberliğin en mühim geçidi idi.”
(s. 1246)
s. 97, 99, 111, 132, 323, 1265, 1673, 1731, 1737, 1828, 2059, 2061, 2086, 2456, 2469, 4449, 11135, 12027, 14402, 14470, 14973, 14993, 16371, 16711, 21405, 24016
s.+de 89, 129, 130, 1253, 1744, 2455, 4235, 20926
s.+den 571, 1005, 3565, 19936, 20237, 25821
s.+e 62, 64, 65, 68, 88, 91, 105, 115, 1243, 1437, 1629, 1630, 1631, 1663, 1732, 1826, 1827, 1829, 1830, 2060, 8544, 14997, 14999, 15162, 16403, 16756, 16758
s.+i 114, 1781, 8148, 18502
s.+in 1777, 8155, 10779, 14999
s.+te 1436, 1710, 1729, 10936, 10957
s.+teki 4034, 10014
s.+ten 4503, 8540, 10784, 10932, 12584, 18486, 18512
[=90]

SELÂNİK ADLİYE MÜFETTİŞLİĞİ: Yahya Kemal'in babasının işyeri:
“*Babam, Selanik Adliye Müfettişliğinde bir me'mûriyet almıştı.*”
s.+nde 119
[=1]
SELÂNİK HÜKÜMET KONAĞI: Selanik Valilik binası:
“*Babamın arkadaşları Selanik Hükümet Konağı'nın bazı genç memurları, an-asıl Selânikli olan eniştemiz Nail Bey'le onun gibi şehrin eşrafından birkaçı, (...)*”
s.+nın 2467
[=1]
SELÂNİK İDÂDÎSİ: Selanik lisesi (Osmanlı eğitim sisteminde):
“*Ben Selanik idâdîsi'nde tahsil edeceğim için Selânik'de kaldım.*”
s.+nde 129
[=1]
SELÂNİKLİ: Selanik halkından olan:
“*Bu mektebin müdürü, Ali Galib Efendi nâmında, Selanikli bir dönme delikanlıydı.*”
(s. 576)
s. 2466, 21313
[=3]
SELÂNİKLİ RAHMİ BEY: Gençtürklerden biri:
“*En ziyade sövdükleri Murat Bey ve Selânikli Rahmi Bey'di.*”
(s.+di 10837)
s.+e 4002
[=2]
SELÂNİK OTELİ: Selanik'te bir otel:
“*Geceyi istasyon civârında, Selanik Oteli'nde geçirdim.*”
s.+nde 1440
[=1]
SELÂNİK TÜRKLERİ: Selanik'te yaşayan Türkler:
“*Nâzım, Selanik Türklerinden abani sarıklı bir ağanın oğlu idi.*”
s.+nden 10799
[=1]
SELÂSET: Ar. İfadedeki açıklık ve akıcılık:
“*Şiirde Edebiyât-ı Cedide, lisânının selâsetini ifâde eden bu mısralar, o zaman için mühimdi.*”
(s.+ini 19319)

s. 31173, 31174, 31178, 31182

[=5]

SELÂTİN CAMİ: Osmanlı İmparatorluğu döneminde sultanların yaptırdıkları camilere verilen ad:

“Müminleri bir tek kubbe altına almak emeli, ancak **selâtin camilerinde** tecelli edebildi.”

(s.+lerinde 5476)

s. 5559, 5613, 18077

s.+i 22029

s.+lerine 999

[=6]

SELÂTİN CEVÂMİ: Ar. Sultan camileri:

“Görmez mi çes-m-i ibretiniz nûr-ı lâmi'i?

İstanbul'un nedir o **Selâtin Cevâmi'i**?

s.+i 31011

[=1]

SELÂTİN-İ RÛZİGÂR: Ar.+Fars. Büyük rûzgâr:

“Fahreyle-sin a.nınla **selâtinirûzigâr**”

s. 39298

[=1]

SELÇUK: Selçuklu Devleti:

“**Selçuk** tarihinde Bizans hükümdar hanedanının Komninos unvanını muhafaza ederek Müslüman olmuş prensler vardır.” (s. 4672)

s. 4570, 4573, 4582, 4587, 4592, 4631, 4648, 4666, 4667, 4685, 4962, 4963, 5038, 5059, 5098, 5469, 25894, 30437, 30446, 32691

s.+ları 5029

s.+un 4664, 5048, 5095, 5860, 25878

[=27]

SELÇUK DEVLETİ: Anadolu Selçuklu Devleti:

“İznik'e yerleştiği sırada **Selçuk Devleti**, bir atılıştta Rumeli'ye geçer, orada, üç yüz sene den beri yerleşmiş olan Türk soyuna mensup Peçeneklerle, Kumanlarla, Oğuzlarla ve Vardar Türkleriyle birleşir.”

s. 5037

[=1]

SELÇUK HÜKÜMDARI: Kutalmışoğlu

Süleyman Şah:

“İlk **Selçuk hükümdarı** Süleyman'ın İznik'e yerleştiğinden beri, Balkanların ve İstanbul'un fethi, yoluna girmiş bir iş gibi görünürken, (...)”

s. 5095

[=1]

SELÇUKLU: 1. Anadolu Selçuklu Devleti:

“Bizim medenî seviyemiz **Selçuklu'nun** son ve Osmanlı'nın ilk devirlerinde asla Bizans medenî seviyesinden yüksek değildi.”

(s.+nun 19533)

2. Anadolu Selçuklu Devleti mensubu olan (kimse/kimseler):

“Vakia 1071'den sonra on senede **Selçuklu** orduları Anadolu içerilerinden Karadeniz sahillerine, Akdeniz sahillerine, Marmara sahillerine kadar her taraftan boşandılar.”

(s. 4559)

s.+larının 4660

[=3]

SELÇUK TÜRKLERİ: Anadolu Selçuklu Devleti Türkler:

“Diogene Romanos, 1071'de, İmparatorluğun himaye sinde bulunan Ermenistan Krallığı'nı korumak ve **Selçuk Türklerini** Anadolu serhatlerinden kat'î bir darbe ile atmak için bü yük bir ordu ile İstanbul'dan Van'a doğru hareket etti.”

(s.+ni 4545)

s. 4538

[=2]

SELEF: Ar. Bir mevkide daha önce bulunan ve yerine geçilen kimse:

“Eski Bizans harabesi üstüne kurulan Türk İstanbul, **selefinden** bambaşka bir hüviyetteydi.” (s.+inden 4415)

s.+i 22333

s.+leri 21381

s.+lerin 29080

[=4]

SELİM: 1. I. Selim. (1512-1520). Yavuz Sultan Selim. Osmanlı padişahı:

“İstanbul'un fâtihi arada sırada yol üstü uğrayabiliyordu, seyyah gibi birkaç gün geçirebiliyordu. Bütün ömrünü seferler de yıprattıktan sonra fethettiği şehrin içinde olsun ölemedi; Gebze'de Sultançayırı'nda çadır altında öldü... Oğlu Bâyezid, torunu **Selim**, onun oğlu Süleyman da yollarda öldüler.”

(s. 6831)

“Hüsrevileşkeriaşk ol-du bugün.lerde **Selim**/ O ne hanlık bil-ir artık ne de hâkaan.a bak-ar” (s. 38882)

2. ***Selim-i evvel**: I. Selim:

“İstanbul'un en ruhlu makamlarından biri, Topkapı Sarayı'nın haremindedir, **Selîm-i evvel'in odasıdır.**”

(s.+i+evvel.in 25651)

3. ***Selîm-i sâlis**: III. Selim. (1789-1807).

Osmanlı padişahı:

“Küçüküsu'da **Selîm-i sâlis'i** hatırlatan bu güzel bi nanın enkazını elli kâğıt liraya sattılar.”

(s.+i+salis 7687)

4. ***Selîm-i sâni**: II. Selim. (1566-1574).

Osmanlı padişahı:

“**Selîm-i Evvel** Bebek'te, Süleyman Kandilli'de, **Selîm-i sâni** Büyükdere'de, Bentler" de, Murâd-ı Râbi Emirgân'da, Ahmed-i Sâlis Kâğıthane'de, **Selîm-i Sâlis** ve Mahmûd-ı Sâni birçok mesirelerde devirlerinin ruhlarını bırakmışlardır.”

(s.+i+sani 7507)

5. ***Selîm-i destan**: Yavuz Sultan Selim'in destanı:

“**Selîm** Türklüğe böyle benzer. Ücra mahallelerin kahvelerinde duvara asılmış olan resim: **Selîm-i destan**, altın küpesi, uzun bıyıkları, demir çenesiyle bu mânâyı hâizdir. Maamafih **Selîm'i** yalnız bir timsâl hâlinde seyretmekten gözlerimiz yoruldu.”

(s.+i+destan 25688)

s. 6825, 7483, 12352, 16610, 17624, 25636, 25651, 25653, 25660, 25661, 25663, 25673, 25682, 25690, 25692, 25698, 25702, 25709, 25715, 25732, 25740, 25745, 25761

s.+e 25685

s.+i 25677

s.+i+evvel 7500, 30930

s.+i+evvel.in 6794, 12351, 14297, 25638, 25647

s.+i+salis 3731, 7502, 7558, 8011, 8013, 8014, 12714, 17172, 23263, 23859, 24082, 25000, 25640, 32749, 33110

s.+i+salis.i 7681, 24999

s.+i+salis.in 6781, 6803, 8004, 17038, 24930, 31853, 33097

s.+i+salis.ten 17181

s.+i+salisdevri 3727

s.+in 6955, 13860, 17631, 25655, 25664, 25687, 25688, 25696, 25705, 25724, 25731, 25750, 25760, 31034

s.+le 25744

[=76]

SELİM GİRAY: (ö. 1116/1704) Kırım hanı:

“**Selimgiray.dan**”

s.+dan 38517

[=1]

SELİM-İ SÂNİ: İkinci Selim:

“**Selîmisânî.ye Gazel**”

s.+ye 37710

[=1]

SELİMİYE: Selimiye Camii:

“Süleymaniye ve Edirne'deki **Selimiye** gibi birçok şaheserlerle, doğrudan doğruya kendi, yaratıcı bir sa natkâr gibi, meşgul oluyordu.” (s. 5609)

s. 10694

s.+deki 10695

[=3]

SELİMİYE KIŞLASI: İstanbul'un Üsküdar ilçesinde III. Selim tarafından Nizâm-ı Cedîd askerleri için inşa ettirilen kışla:

“Mülakat günü **Selimiye Kışlası'na** gittim.”

(s.+na 10717)

s.+nı 7575

s.+nın 7563

[=3]

SELİMNÂME: Yavuz Sultan Selim ve dönemiyle ilgili eserlerin genel adı:

“(...) Hoca Sadeddin Efendi **Selîmnâme'sinde** nakleder.”

(s.+sinde 4993)

“Halk YahyâKemâl.e rahmet oku-r/

Güşet-erken **Selîmnâme.sini**”

(s.+sini 38014)

[=2]

SELİM SIRRI BEY: Selim Sırrı Tarcan (1874; Yenişehir, Tesalya – 2 Mart 1957, İstanbul),

Türkiye Millî Olimpiyat Komitesinin kurulmasına önderlik ederek Türkiye'nin Olimpiyatlarda temsil edilmesini sağlayan eğitmen, spor yöneticisi ve siyasetçi:

“1913-14 senelerinde, Galatasaraylılar muhitinde, Tevfik Fikret'in evinde, Rıza Tevfik ve **Selim Sırrı Beylerin** peşinde daima mütebessim ve mütelâşi bir hâlde görülen Ruşen Eşref, o vaktin edebiyat nev-hevesleri arasında en fazla göze çarpan bir delikanlıydı.”

s.+lerin 9338

[=1]

SELSEBİL: Ar. Çeşme:
 “Gerek şahsını gerek de eserini sevdiğim Hüseyin Rahmi Bey’i temin ederim ki Yeni Mecmua’nın bir para **selsebili** olduğuna dair neşrettiği telâkki doğru değildir.”
 s.+i 8735
 [=1]
 SEM’: Ar. Kulak:
 “**Sem**’ (Kulak) için kafiye, mu’terizlerinin dedikleri gibi Frenk’den alındı.”
 (s. 29699)
 s. 29688, 29696
 [=2]
 SEMÂ: Ar. 1. Göğün görünen yüzeyi, gökyüzü:
 “Üstâd-ı şekl Theophile Gautier’nin, toprakla **sema** arasında dalgalanan en güzel hat dediği Boğaziçi...”
 (s. 7720)
 “Her rûh açıl-ıp da kâinât.a/
 Keyif.ince **semâ.da** bul-sa mesken”
 (s.+da 36210)
 2. Yeryüzü üzerine kapanan ve kubbeyi andıran boşluk:
 “O güzel sonbahar günlerinde, Bulgar cephesi çözülmüş, İstanbul’un **semasını** ve denizini âteşin bir endişe sarmıştı.”
 (s.+sını 10181)
 s. 7713, 14818, 23362, 29158, 30894, 36550, 37029, 37730, 39260
 s.+da 14867, 19359, 30896
 s.+dan 14824, 37943
 s.+ıyile 35791
 s.+lar 39097
 s.+larda 22610
 s.+ları 22408, 37231
 s.+larında 20765, 20778
 s.+nın 36855, 39143
 s.+sı 17860, 19359, 23054, 24663, 24664, 38627
 s.+sına 28210, 36251
 s.+sını 36377
 s.+sının 20785, 20785
 s.+ya 2931, 19600
 s.+yı 35990
 [=39]
 SEMADİREK: Yunanistan’ın Meriç iline bağlı bir ada:

“Önce nefyolunuyor, çok geçmeden Gelibolu’ya vali ve Kaptan Paşa oluyor, kırk gemiyle Taşoz ve **Semadirek** adalarını fethediyor.”
 s. 6243
 [=1]
 SEMÂHÂNE: Ar.+Fars. Mevlevî tekkelerinde semâ için ayrılmış geniş yer:
 “Üsküb’ün karşı yakasındaki Sadî dergâhı’nın **semâhânesi** yeni yapılmıştı.”
 s.+si 2002
 [=1]
 SEMÂ-I MEVLÂNÂ: Mevlâna Hazretlerinin semâ:
 “Seyreyle-diğın **semâ.Mevlânâ.dir**”
 s.+dır 38161
 [=1]
 SEMÂÎ: Ar. Mûsikîmizde üç zamanlı, üç vuruşlu ve donanımdan sonra 3/4 şeklinde gösterilip yazılan basit usulle veya aksak semai ve yürük semai usulleriyle bestelenmiş eser formu:
 “Münir Nûreddin’in en üstün meziyeti, son iki yüzyıl içinde, Itrî’den, Zekâî Dede’ye kadar millî mûsikînin –kâr, beste, **semâî**, nakış, durak ve şâir şekillerde– en hâlis eserlerini mükemmel bir ifâde ile tegannî etmeği bilmek olmuştur.”
 (s. 19822)
 s. 7965, 7967, 7994, 7998, 8000, 29719
 s.+lerine 28649
 s.+lerle 28230
 s.+ye 7992
 [=10]
 SEMÂVÂT: Ar. Gökler, gök katları:
 “Fikrimce zikrettiğimiz meşhur beyitte **semâvât** yerine semevât demek olsa olsa vahim bir lisan hatasıdır.”
 (s. 8418)
 s. 8398
 s.+ına 27984
 [=3]
 SEMÂVÂT-I MÜKEVKEB: Ar. Yıldızlarla donanmış gökler:
 “Bak hep bu bulut.lar bu **semâvâtümükevkeb**”
 s. 39158
 [=1]
 SEMÂVÎ: Ar. İlâhî büyüklük ve yüceliğe yakışıır güzellik ve mükemmellikte olan, insan üstü, olağanüstü:

“Fakat senin Paris'e gelişinden en ziyâde doktorlar öfkelenecekler, sen ki deniz üzerinde yürür **semâvî** bir insandın, (...)”

(s. 30368)

“Gel-dikleri yol Ömür.ün ışık.tan yol.udur o/ Âlem.de bir akşam ne **semâvî** koşu.dur o”

(s. 36768)

s. 36492, 37690

[=4]

SEMAVÎLİK: Semâvî olma durumu:

“Bir uzak yıldız.dı/

Koyu mâvilik.de/

Bu **semâvilik.de**/

Nice milyon sene.dir yalnız.dı”

(s.+de 38740)

s.+de 38736

[=2]

SEMÂ-YI HAYÂL: Ar. Hayâlin göğü:

“Manzûr ol-an fezâ.nın hafâyâyınâim.i/

Meshûrîşî'r et-erdi **semâyihayâl.imi**”

s.+imi 39197

[=1]

SEMBOLİST: Fr. Sembolizm akımına mensup veya taraftar (kimse), simgeci:

“Bu mağaza **Sembolistlerin** mâruf Plume

Mecmûası'nın basıldığı yerdî.”

(s.+lerin 2339)

s. 2399, 32416

s.+lerden 2373

s.+lerin 2353

s.+lerine 3110

[=6]

SEMBOLİZM: Fr. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da ortaya çıkan, sanat eserinde gerçeğin olduğu gibi aktarılması, duygu ve düşüncelerin tasviri yerine semboller kullanılarak ve kelimenin anlamından değil ahenginden faydalanılarak okuyucunun gönlünde bir heyecan uyandırma, duygu ve düşüncelerin bütün inceliklerini bu yolla okuyucuya duyurabilme yolunu tutan akım, simgecilik:

“Yirmi sene evvelki Fransız neslinin her genci gibi ben de romantizm, Parnasse, **sembolizm** ve bunların hepsinin bir aksül'ameli olan neo-klâsisizm cereyanlarından geçtim.”

(s. 32423)

s. 2360, 2410, 2416, 27914

s.+den 2411

s.+in 2367, 2389, 2404

[=9]

SEM'E'L-YAKÎN: Ar. İştilerek elde edilen kesin bilgi:

“Hâsılı, Atina Hükümeti, Trakya bahsinin kapanmadığını hisse'l-yakîn değil **sem'e'l-yakîn** olarak bilir, Trakya'daki mevcudiyeti Anadolu'da ordular bulundurabileceği müddetçedir.”

s. 17945

[=1]

SEMEN: Fars. Şişman olma, semizlik, şişmanlık:

“(…) bir taraftan da Huzûr-ı İlâhî'de hâşâ **semeni** gidermek gibi hasis bir fikirle yatıp kalkamıyacağımızı düşünüyor.”

(s.+i 21813)

s.+i 30643

[=2]

SEMERÂT: Ar. ***Semerât-ı nefise**: Güzel semereler, meyveler:

“Saint Cyr'de Fransız kızlarını terbiye için açtığı dârü'tterbiye, **semerât-ı nefisesini** verdiği gün, (...)”

s.+nefise.sini 21618

[=1]

SEMERE: Ar. **mec.** Beklenen sonuç, nefice:

“Yine eski bütçe lâkin yeni bir hey'et-i maârifle başlayan mektepler inkulâptan on sene sonra ümidin fevkinde **semere**ler verdi.”

(s.+ler 6584)

s. 3744, 13372, 17663, 18100, 21209, 22537, 23254, 24883, 30299, 32738

s.+ler 21707, 31516

s.+leri 31588

s.+lerini 12277, 24131

s.+leriyiz 22975

s.+si 21876, 28964

s.+sidir 6561

s.+sini 34024

s.+verir 23255

s.+veriyor 23273

s.+ye 20146

[=24]

SEMEREDÂR: Ar.+Fars. **mec.** Semere veren, semereli, verimli:

“Eğer o coşkunu derûnî bir cereyan tâkîp etseydi şüphesiz daha ziyâde **semere**dâr ve hayırlı olurdu.”

s. 31678

[=1]

SEMEVÂT: Ar. Semâvât:

“Dedim ki ‘Bu iki mısradâ Hâmid bir lisan hatasını, ne kadar şiddetle, iki defa tekrar ediyor. Süleyman Nazîf birdenbire durgunlaştı: ‘Ne gibi?’ dedi. ‘Semâvât, Arabî bir ism-i cemi’dir, **semevât** şeklinde tahfîf edilemez.’ (dedim.)”

(s. 8406)

“Çık-dım **semevât**.a hâkübâser/ İn-dim **semevât** ile berâber”

(s. 38967)

s. 8394, 8412

s.+a 8393, 38966

[=4]

SEMİZLİK: Semiz olma durumu:

“Kumraldı; **semizliğe** meyyal bir bünyedeydi.”

s.+e 41

[=1]

SEMMÛR Ü ŞÂLE: Ar.+Fars. Samur ve şal:

“Şükûhbahş i-di **semmûrüşale** devir. inde”

s. 37375

[=1]

SEMT: Ar. (Şehirlerde) Birkaç mahalleyi içine alan bölüm, bölge:

“Kurşunlu Han, mahkûm ve mahpusla lebâleb dolu olduğu için bulunduğu **semtin** ortasında uğuldardı.”

(s.+in 1124)

“Sâde bir **semt.ini** sevmek bile bir ömür.e değer”

(s.+ini 35820)

s. 5544, 5814, 6985, 7995, 9349, 9349, 21262, 21263

s.+e 5772, 7920, 9336, 12072, 19011, 30956, 32729, 35830, 36079, 36623

s.+i 988, 5479, 14092, 19010, 36077, 36164

s.+ime 36107

s.+in 5440, 12851, 33626, 35936, 36096

s.+inde 7242, 10787, 24189, 28469, 34861

s.+indeki 21320

s.+inden 38413

s.+ine 30238, 35932, 36050, 36098, 36570, 36877, 38336

s.+ini 4386, 35914

s.+inin 7858, 19037, 33625, 36804

s.+ler 4823, 5321, 5746

s.+lerde 5760, 6960, 6962, 6967, 6978, 6981, 7047

s.+lerdi 5439, 5738, 5744

s.+lere 5779

s.+leri 5736, 5743, 5747, 5784, 5786, 5989, 9509, 24013

s.+lerimiz 7005

s.+lerin 5544, 5736, 5770

s.+lerinde 5757, 6988, 7407, 9530

s.+lerinden 4386

s.+lerine 8947, 19033, 24196

s.+lerini 5435, 5810, 9409

s.+lerinin 5837

s.+leriyle 5423

s.+lerle 5420, 7000

s.+te 2125, 9457, 10782, 16961

s.+ten 5738, 7843

[=99]

SEMT-İ HÂMUŞÂN: Ar.+Fars. Susmuş olanların, sessizlerin semti. **mec.** Kabristan:

“Sükûmlâyetenâhî.ye varma.mız yeğ.dir/ Ne.dir hayât uza-yan ıztırâb.dan başka/ Felek.ten iste-meyiz yeryüzü.nde var.sa huzur/ Kemâl **semtihamûşan.da** hâb.dan başka”

s.+da 37323

[=1]

SEN: Teklik ikinci kişiyi gösteren söz:

“Askere harp madalyası vermek: ‘Göğsüne tak! **Sen** kendini göster!’ demek oluyor.”

(s. 1665)

“Biz sen.de ol-masak bile **sen** biz.desin gene”

(s. 36347)

s. 1903, 2932, 6288, 6317, 7224, 7224, 7230, 9573, 10194, 10197, 10664, 10964, 11544, 12933, 15655, 16640, 17013, 17017, 17017, 17019, 18122, 18126, 18133, 20177, 20177, 23169, 23171, 23178, 23358, 23370, 23375, 23438, 24575, 25716, 26364, 27018, 28003, 28014, 28925, 29055, 29251, 30357, 30774, 30776, 33265, 33552, 33589, 33598, 33617, 33664, 34591, 34593, 34612, 34727, 34921, 35538, 35545, 35868, 36101, 36521, 36700, 36790, 36844, 36845, 36995, 36997, 37022, 37472, 37494, 37497, 37501, 37526, 37843, 38034, 38285, 38290, 38321, 38355, 38357,

38366, 38373, 38402, 38405, 38458, 38494,
38506, 38510, 38641, 38642, 38643, 38901,
38926, 38985, 39182, 39240, 39293, 39308
s.+a 35817, 35984, 37325, 37326, 37328,
37330, 37332, 37334, 38034, 38887
s.+da 39176
s.+de 20763, 28017, 35824, 35824, 35824,
36347, 37010
s.+dedir 37579
s.+den 9929, 20552, 30965, 35873, 36160,
37916, 38354, 38455, 38468, 38488, 38501,
38982
s.+deniz 35754
s.+deyiz 37742
s.+din 37506, 39115
s.+e 317
s.+i 8505, 8507, 9157, 9254, 9536, 10197,
13748, 18264, 20203, 20559, 23139, 23158,
23439, 23465, 30353, 34547, 35664, 35812,
35876, 35978, 37912, 37932, 37934, 38368,
39169
s.+in 472, 2933, 7063, 8507, 8512, 9530,
9532, 10662, 11546, 12933, 18130, 18132,
18581, 20096, 20168, 20184, 20193, 20195,
20315, 23170, 23375, 26376, 27020, 27021,
29869, 30344, 30356, 30359, 33478, 34544,
34819, 35524, 35528, 35537, 35542, 36885,
37507, 37935, 38022, 38395, 38454, 38457,
38492, 38504, 39313
s.+inle 9527, 27021
s.+ki 39034
s.+sin 6295, 6346, 35822, 39312
s. siz 37803, 37808
[=213]

SENÂ: Ar. Övme, övüş, medih:
“Serdârînâm-dâr.e ki râmet-ti Âmid.i/
Az.dır serâmedânikelâm.in **senâ.ları**”
s.+ları 37243

[=1]
SENÂHÂN: Ar.+Fars. Senâ okuyan, öven,
metheden:
“Tavsîf.i mûsikî.ye bırakmak dile-r Kemâl/
Bul-maz lisan.da nağme **senâhân** ol-an sen.a”
s. 37334
[=1]

SENATO: İtal. (Bazı ülkelerde) Parlamento
denetlemek amacıyla belirli esaslara göre

seçilmiş senatörlerden meydana gelen ikinci
meclis:

“Üçümüz Luxembourg Bahçesi'nin Medicis
Çeşmesi'yle **Senato** binası arasındaki ağaçlıkları
altında konuşmaya koyulduk.”

s. 2328

[=1]

SENDELE-: Sarsılıp düşecek gibi olmak,
dengesi bozulup adımlarını şaşırarak:

“O rüyadan uyanıp o cennetten çıkmaya
çabalayanlar oldu ise de **senedediler**.”

(s.-diler 6837)

“O aralık askerle nümayişçiler ortasında kalan
boşluğa Ömer Naci, **senedeler** gibi coşkun,
atıldı.”

s.-r 10610

[=2]

SENE: Ar. 1. Yıl, sâl:

“Nâzım, inkılâptan evvel Paris'te beş **sene**
beraber vakit geçirdiğim bir arkadaştı.”

(s. 11249)

“Ayrılmaya bırak-tığı hicran derin.dedir/
Çok sür.se ayrıl-dık ara.dan geç.se çok **sene**/
Biz sen.de ol-masak bile sen biz.desin gene”
(s. 36346)

2. ***Sene-i devriye**: Yıl dönümü:

“Hangi şehidin esrarengiz sesi bu yirmi beşinci
sene-i devriyeyi kulağıma fısıldadı bilmiyorum.”
(s.+i+devriye. 16711)

3. ***Sene-i kameriyye**: Ay yılı, hicrî yıl:

“Alemdar Mustafa Paşa'yı Hırka-i Bârîka
odasına celble biraz müzâkere-i hafîyye
icrasından sonra Bâbü's-Saâde hâricine bi't-
teşrîf 1223 **sene-i kameriyyesinde** serîr-i zer-
endûd-ı Osmaniye sâyesâz oldu.”
(s.+i+kameriye.sinde 22050)

4. ***Sene-i tedrisiyye**: Ders yılı:

“Bu **sene-i tedrisiyye** zarfında Ulûm-ı Siyâsiyye
Mektebi'ne vereceğim gayretle Edebiyat
Darülfünununu yaparsam bir sene dehşetli bir
sa'yden sonra, gelecek teşrinisani
imtihanlarında diploma almak kabildir.”
(s.+i+tedrisiyye 20006)

s. 47, 51, 224, 262, 267, 358, 393, 413, 432,
432, 558, 609, 731, 833, 1019, 1072, 1181,
1186, 1188, 1191, 1207, 1827, 1846, 1870,
1918, 1974, 2056, 2097, 2108, 2223, 2364,
2386, 2479, 2573, 2582, 2604, 2631, 2662,

2923, 2937, 2944, 2952, 2956, 2956, 2975,
2981, 3193, 3621, 3648, 3697, 3748, 3748,
3841, 3849, 3984, 3995, 4151, 4320, 4418,
4433, 4436, 4440, 4457, 4492, 4562, 4614,
4791, 4819, 4874, 5022, 5039, 5043, 5050,
5097, 5118, 5125, 5159, 5170, 5285, 5314,
5319, 5422, 5433, 5438, 5463, 5500, 5570,
5586, 5659, 5735, 5765, 5777, 5848, 5929,
5939, 5969, 5976, 6077, 6079, 6105, 6110,
6169, 6188, 6257, 6261, 6493, 6493, 6577,
6629, 7019, 7081, 7087, 7190, 7206, 7294,
7310, 7570, 7588, 7598, 7631, 7789, 7812,
7827, 7841, 7925, 8012, 8028, 8047, 8086,
8312, 8312, 8314, 8335, 8444, 8579, 8851,
8879, 8930, 9108, 9205, 9353, 9508, 9527,
9753, 9799, 10520, 10521, 10636, 10779,
11000, 11035, 11137, 11220, 11223, 11286,
11726, 11942, 11970, 12009, 12041, 12060,
12063, 12177, 12180, 12201, 12208, 12280,
12307, 12308, 12327, 12329, 12329, 12330,
12332, 12493, 12498, 12565, 12592, 12711,
12801, 12826, 12829, 12842, 12978, 12999,
13002, 13017, 13225, 13316, 13377, 13378,
13378, 13456, 13456, 13492, 13771, 13919,
14084, 14195, 14200, 14200, 14250, 14260,
14260, 14472, 14506, 14674, 14768, 14788,
14940, 14940, 14950, 14960, 14967, 15112,
15130, 15402, 15410, 15412, 15471, 15605,
15804, 15805, 15808, 15925, 15932, 16011,
16011, 16012, 16014, 16014, 16043, 16043,
16066, 16164, 16289, 16314, 16415, 16528,
16568, 16849, 16886, 16900, 16989, 17127,
17281, 17282, 17302, 17306, 17315, 17329,
17343, 17352, 17431, 17439, 17532, 17544,
17610, 17720, 17965, 18054, 18119, 18122,
18128, 18139, 18257, 18263, 18265, 18266,
18277, 18278, 18279, 18328, 18435, 18449,
18449, 18450, 18458, 18460, 18532, 18581,
18854, 18966, 19127, 19240, 19266, 19269,
19355, 19396, 19469, 19686, 19824, 19829,
19849, 19869, 19961, 19980, 19993, 20013,
20013, 20016, 20018, 20025, 20028, 20077,
20096, 20258, 20314, 20326, 20875, 20909,
20912, 20921, 20943, 20953, 20954, 20960,
20995, 21009, 21059, 21066, 21124, 21181,
21280, 21289, 21336, 21350, 21383, 21394,
21400, 21533, 21556, 21562, 21563, 21617,
21689, 21712, 21717, 21719, 21739, 21751,
21775, 21910, 22098, 22120, 22233, 22432,
22442, 22470, 22494, 22512, 22554, 22650,
22651, 22657, 22682, 22685, 22686, 22695,
22698, 22704, 22705, 22725, 22742, 22797,
22802, 22886, 22899, 23308, 23465, 23468,
23530, 23561, 23562, 23837, 23896, 23997,
24032, 24034, 24121, 24151, 24156, 24193,
24193, 24216, 24217, 24317, 24365, 24366,
24543, 24686, 24694, 24694, 24700, 24705,
24735, 24790, 24838, 24840, 24869, 24909,
24935, 24935, 25038, 25201, 25284, 25343,
25345, 25392, 25791, 26012, 26048, 26122,
26159, 26242, 26262, 26391, 26435, 26563,
26653, 26704, 26714, 26767, 26767, 26778,
26856, 26929, 26941, 26992, 27015, 27151,
27336, 27616, 27642, 27645, 27670, 27711,
27729, 27827, 27863, 27864, 27887, 28043,
28056, 28350, 28596, 28790, 28803, 28808,
28810, 28817, 28826, 28840, 28861, 28952,
29037, 29040, 29045, 29164, 29214, 29222,
29240, 29257, 29271, 29303, 29683, 29717,
29721, 29877, 30150, 30270, 30284, 30294,
30320, 30326, 30423, 30492, 30494, 30515,
30553, 30558, 30560, 30581, 30593, 30619,
30706, 30711, 30801, 31051, 31094, 31169,
31384, 31418, 31424, 31445, 31512, 31554,
31573, 31587, 31626, 31666, 31667, 31668,
31722, 31776, 31809, 31820, 31821, 31933,
31985, 31998, 32010, 32021, 32081, 32109,
32111, 32164, 32319, 32366, 32369, 32409,
32525, 32540, 32541, 32596, 32830, 32850,
32875, 32914, 32914, 32942, 33023, 33027,
33134, 33210, 33286, 33480, 33723, 33909,
34057, 34179, 34194, 34272, 34295, 34759,
34825, 34901, 34922, 35109, 35123, 35152,
35159, 35164, 35348, 35361, 35397, 35881,
35901, 36293, 37754, 38855, 38857, 38861
s.+de 596, 841, 1096, 2109, 3275, 3446,
3856, 4556, 4706, 5183, 6115, 7293, 12182,
12588, 13226, 13656, 14176, 14270, 14414,
14445, 14526, 15122, 15123, 15153, 15433,
15434, 15615, 15727, 16040, 16194, 16852,
16960, 17339, 17350, 18033, 18142, 18468,
19180, 19571, 20015, 20042, 20577, 24025,
24118, 24171, 26201, 26614, 26743, 27901,
28435, 28951, 30809, 31825, 32457, 32639,
33766, 34387, 35334

s.+den 1885, 1915, 2368, 2512, 3353, 4326, 4348, 4394, 5034, 5190, 5366, 5572, 5779, 6059, 6711, 6869, 6886, 6892, 6932, 7326, 7809, 8146, 8401, 8431, 9030, 9454, 10543, 11038, 11042, 11096, 11327, 11328, 11761, 11946, 11948, 12286, 12400, 12402, 12535, 12665, 12778, 12838, 12975, 13054, 13074, 13143, 13190, 13426, 13646, 13648, 14311, 14478, 14536, 14798, 14878, 14947, 15218, 15533, 15646, 15838, 16025, 16214, 16227, 16348, 16424, 16536, 16538, 16672, 16870, 16968, 16984, 17087, 17131, 17143, 17541, 17893, 18014, 18159, 18446, 18602, 18605, 19550, 19898, 20327, 20449, 20840, 20954, 21016, 21076, 21409, 21782, 22006, 22045, 22071, 22076, 22082, 22091, 22109, 22217, 22447, 23258, 24472, 24491, 24523, 24579, 24702, 25189, 25193, 25370, 25913, 26340, 26561, 26732, 26733, 26878, 27235, 27435, 27649, 27831, 27900, 28767, 28790, 28852, 28926, 29070, 29918, 30288, 30626, 30950, 31038, 31514, 31885, 32145, 32179, 32461, 32470, 32604, 33133, 33171, 33388, 34036, 34043, 35157, 35198, 35420, 35457, 35563

s.+denberi 24226

s.+dir 5128, 6098, 11840, 12003, 12303, 12420, 12824, 13059, 13760, 13814, 14141, 14472, 14998, 15091, 15967, 15975, 16406, 16802, 20962, 23269, 24840, 31963, 35904, 36052, 38466, 38737, 38741

s.+i+devriye.ler 6106

s.+i+devriye.lerini 16781

s.+i+devriye.si 14301

s.+i+devriye.yi 6108, 16699

s.+i+mesai.den 21908

s.+i+müfarekat.dan 19919

s.+i+tedrisiye 19895, 19991

s.+ki 12440, 12443, 16044, 24191, 24209, 34747

s.+ler 1504, 2073, 2544, 2774, 2910, 2914, 3561, 6093, 6567, 7058, 8915, 8921, 9195, 9279, 9761, 9807, 12996, 14149, 16584, 17101, 24014, 24924, 26256, 27606, 30048, 32412, 36443, 36737, 38645

s.+lerce 388, 1572, 1659, 2163, 3291, 3603, 4126, 5121, 6399, 6565, 8577, 8592, 9529, 12692, 13651, 15131, 16902, 17174, 18153, 18286, 19219, 19644, 22713, 22935, 22980, 23063, 23936, 25264, 25932, 26748, 27323, 27785, 28974, 30807, 31365, 33572, 33581, 33602, 34916, 34919, 35186, 35194, 35492

s.+lerde 1724, 2286, 2422, 2664, 3019, 3542, 3609, 3687, 7573, 8767, 9529, 11895, 12055, 12870, 12950, 12959, 13607, 14286, 14388, 15197, 17284, 17446, 18123, 19156, 21996, 23927, 25413, 26233, 26451, 26483, 26615, 27930, 28660, 28954, 29697, 32193, 32299, 32445, 32603, 33270, 33284, 35207

s.+lerdeki 1653, 9998, 18547

s.+lerden 1366, 2364, 2402, 2611, 2884, 3033, 3291, 3433, 5635, 8481, 9107, 12017, 16837, 18565, 20081, 20719, 21358, 22422, 22907, 23183, 29030, 29286, 32787, 33397, 35668

s.+lerdir 13913, 28169

s.+lere 4243, 11714

s.+leri 2074, 19192, 22935

s.+lerimde 2960

s.+lerimi 6697

s.+lerimiz 12464

s.+lerimizde 21289

s.+lerin 6292, 22012, 35059

s.+lerinde 1010, 1914, 2948, 3079, 4197, 4316, 5681, 6665, 7328, 9330, 9369, 9790, 9823, 9867, 13483, 17205, 19488, 24947, 28473, 33168

s.+lerinden 15158, 23056

s.+lerindendir 22706

s.+lerine 2310, 4664, 5529, 12161, 17199, 28179, 29786, 29787, 33407

s.+lerini 6096, 6486, 7828, 23475, 33573

s.+lerinizin 30898

s.+lik 12, 1306, 2355, 2599, 5853, 6016, 13185, 33601

s.+mi 20062

s.+mizi 12372

s.+nin 1055, 1193, 1824, 1828, 1829, 1836, 1849, 6772, 7099, 9098, 10295, 13039, 14134, 14146, 15672, 15945, 16273, 17150, 17236, 17315, 18452, 20443, 21329, 22489, 22498, 25509, 33728

s.+si 2124, 2129, 2401, 5548, 6062, 6601, 7055, 14130, 16702, 18599, 19598, 31651, 38609

s.+sinde 1578, 4452, 4513, 4754, 6553,
10794, 15331, 15881, 18633, 23736, 25157,
26769, 27567, 27825, 33720
s.+sindeki 10430
s.+sinden 1185, 1188, 4503, 4839, 10551,
23607
s.+sindeyiz 14465
s.+sine 1186, 4084, 4536, 4839, 5003, 5569,
7405, 8073, 8102, 12311, 13004, 14447, 16781
s.+sini 1778, 1898, 9606, 11942, 12381,
15861, 19576
s.+sinin 1405, 2097, 3889, 4057, 4788, 6602,
6914, 6938, 7078, 18527, 23843, 24862, 26020,
30406
s.+siydi 398, 6629
s.+siymiş 10522
s.+vi 19899
s.+ydi 2131, 34526
s.+ye 1135, 1136, 13480, 15644, 21843,
22913, 25883, 31354, 32016, 32101, 35573,
35574, 35574, 35576, 38064
s.+yi 17339, 27223, 29878
[=1139]
SENEDE: Ar. Gerektiğinde bir anlaşmayı ispat
etmek yahut bir borcun, mal veya hakkın kime
ait olduğunu belirtmek maksadıyla yazılıp
imzalanan belge:
“Sultan Mahmud, Hatt-ı Hümayûn'la **senedi**
kerhen tasdik etti ise de o anda itibaren irtica
cephesine meyletti.”
(s.+i 23900)
s.+in 23877
[=2]
SENELİK: Üzerinden beş yüz sene geçmiş olan:
“Mektep, Sultan Murad Câmîi'nin mihrabı
arkasında Yeni Mekteb denilir, beş yüz **senelik**
bir vakıftı.”
(s. 12)
s. 3108, 3265, 3339, 6258, 6561, 7945, 7975,
12204, 12628, 12682, 12713, 13758, 13768,
13865, 14499, 14911, 14941, 15138, 15260,
15628, 15655, 16269, 16325, 16363, 17113,
17137, 17344, 17630, 17962, 18010, 18127,
18296, 18361, 18493, 19408, 19415, 21037,
21910, 23218, 23687, 24009, 24097, 24289,
24955, 25019, 26291, 26523, 26601, 27230,
28753, 29302, 29699, 30820, 32151, 32152,
32159, 32397, 32671, 32915, 32916, 33065

s.+tir 8297
[=62]
SENEVÎ: Ar. Yıllık, senelik:
“Fransız Encümen-i Dânişi mutantan bir râsime
ile **senevî** mükâfatlarını tevzî etti.”
s. 22453
[=1]
SENK: Fars. Taş. ***Senk-i siyaset**: Siyaset taşı.
Topkapı Sarayı Ortakapısı önündeki ibret taşı.
[Suçluların kesik başları bu taşın üstünde halka
gösterilirdi.]:
“(…) bu fesad başının imhâsiyçün emir
gönderildiğinden İzmir'de katlolarak ser-i
maktûu Topkapı Sarayı'nın dışındaki **senk-i**
siyâsete konuldu.”
s.+i+siyaset.e 22059
[=1]
SENKZÂR: Fars. Senksar. Taşı bol olan yer,
taşlık:
“Mecrâ.sı **senkzâr.e** dön-en cûy.lar gibi”
s.+e 37553
[=1]
SENLİ BENLİ: Çok samimi ve teklifsiz bir
şekilde:
“Türk hayâtından henüz çıkmamış bâzı
Bulgarlar, **senli benli** konuşarak kahve
içiyorlar.”
(s. 775)
s. 901, 10777, 29563, 29584, 33526
[=6]
SENPETERSBURG SEFÂRETHÂNESİ: Sen
Petersburg büyükelçiliği:
“Uzun seneler **Sen Petersburg**
Sefârethânesi'nde müsteşarlık etmişti.”
s.+nde 1504
[=1]
SEPET: Fars. 1. Kamış, saz, ince söğüt dalları,
hurma lifleri vb. nden örülerek yapılan, yiyecek
veya eşya taşımaya mahsus, muhtelif şekillerde,
kulplu veya kulpsuz kap:
“İstasyonlarda köylü kadınlar küçük **sepetlere**
birer çiçek demeti gibi iyi yerleştirilmiş
meyvalar satıyorlar.”
(s.+lere 3063)
2. Kamış, saz, ince söğüt dalları, hurma lifleri
vb. nden örülerek yapılan (mobilya):
“Bu sofanın **sepet** koltuklarına gömülü, bir
reybî, inkılâpkâr bir mütefekkir, âteşin

nisâîlerden bir zât, Şubat gezintilerine karşı konuşuyorduk.”

(s. 21493)

s. 17466, 21478, 23504

s.+ini 21545

s.+leriyle 2514

s.+lerle 745

[=9]

SEPTİMUS-SEVERİYUS: MS 193-211 arası
Roma imparatoru:

“Şiddetli olduğu kadar faziletli bir İmparator olan **Septimus-Severiyus**, bu kanaatte olduğu için, kendi devrinde Sarayburnu'na yerleşmiş ve oradan saltanat sürmüştü.”

(s. 4886)

s. 26945

[=2]

SER: Fars. 1. “Baş” **mec.** Zihin:

“Hep sen.in aşk.in es-erken **ser.de/**

Hüsniân.in görün-ür her yer.de”

(s.+de 37935)

2. ***Ser çekmek**: Yükselmek:

“(…) ‘Sizlerce hiç mi olmaya manzûr u mültefet,/

Eflâke **ser çeken** o mebânî-i mârifet?’ (…)”

(s. 31005)

“Gök.e **ser çek-miş** ağaç.lar yücel-ir”

(s. 36179)

3. ***Serden geçmek**: (Bir ideal, bir amaç uğrunda) Ölümü göze almak, ölmeye râzı ve hazır olmak:

“İksîr.i iç-enler ezeli sâgar.den/
Mestümelâmet.le **geç-erler ser.den**”

(s.+den 38127)

4. ***Ser-i maktû**: Kesik, kesilmiş baş:

“Fîrâvun-sîmâ Mûsâ Paşa'nun mahâll-i ikameti istidasına binâen evvelce İzmir'e tahvil kılınmıştı, bu fesad başının imhâsıyçün emir gönderildiğinden İzmir'de katlolarak **ser-i maktû** Topkapı Sarayı'nın dışındaki senk-i siyâsete konuldu.”

(s.+i+maktu.u 22059)

s. 18097, 30993

s.+imiz 38206

s.+ine 34853

[=8]

SER-: 1. Açarak yaymak:

“Yataklarımızı gece dolaptan çıkarıp yere **serdiğimizi**, sabahleyin tekrar kaldırıp dolaba koyduğumuzu göçebeliğimizin bakiyesinden bir misâl gibi gösterdiler.”

(s.-diğimizi 21259)

“İhrâm.ı **ser-enler** bu bahârâbâ.de/
Dünyâ ile ukbâ.yı getir-mez yâd.e”

(s.-enler 38036)

2. Zayıf bırakmak, gücünü azaltmak sebebiyle yatırmak:

“Annemin çehizlik eşyasını hamallarla tellallar çarşısına gönderdi, haraç mezad sattırdı. Bu darbe annemi yatağa **serdi**.”

(s.-di 74)

3. Düz bir yere yaymak:

“Raşit Bey camilerimizin zeminine hasır **seremediğimiz**, minarelerine külah geçiremediğimiz günlerde evkafın başına geçti.”

(s.-emediğimiz 18114)

s.-emeyen 18089

s.-en 9965

s.-er 10662

s.-erdiniz 15584

s.-erken 39149

s.-miş 11140, 17041

s.-mişlerdi 1666

s.-mişti 1245

[=13]

SERÂB: Ar. **mec.** Peşinden koşulan, fakat gerçekleşmesi mümkün olmayan şey, hayal, hülya:

“Urfî iki dünyâ dahi hep nakşberâb/
Ammâ o ne âb âb değil belki **serâb**”

(s. 38222)

s. 38223

[=2]

SERÂCEDDİN BEY: Genç Türklerden biri:

“Tevfik Fikret, ondan sonra Mehmed Âkif Bey ve son zamanlarda harikulade çâlâk bir ifâdeyle çocuklara kıssalar ve menkıbeler yazan muallim **Serâceddin Bey** aruzla yerli lehçeyi ifâde etmekte büyük maharet gösterdiler.”

s. 29583

[=1]

SERÂİR: Ar. Saklanıp gizlenen şeyler, sırlar:

“**Serâirle** dolu bakışacağız.”

(s.+le 23531)

s.+ini 23433

[=2]
SERÂİR-İ RÛH-U HAYAT: *Ar.* Hayat ruhunun sırları:

“Kadın bu söz Bu söz işte bu mâniümahrûr/
Ki hep **serâirirûhuhayât.ı** hâvî.dir”

s.+ı 39325

[=1]

SERÂMEDÂN-I KELÂM: *Far.+Ar.* Başta bulunan, ileri gelen kimselerin sözü:

“Az.dir **serâmedânikelâm.in** senâ.ları”

s.+ın 37243

[=1]

SERAP: *Fars. mec.* Peşinden koşulan, fakat gerçekleşmesi mümkün olmayan şey, hayal, hülya:

“Maârifsizliğin çölünde Terbiye Mecmûası'nı müstakbel maârifin bir **serabi** gibi kollıyacağız!”

(s.+ı 30689)

s.+ı 21834

[=2]

SERÂPÂ: *Fars.* Baştan ayağa kadar, baştan başa, tamamen:

“O zaman da bu **serapa** İslâmlaşmış olan âlemde o milletler tabiatıyla lisanlarını, ırklarını muhafaza etmiş olurlardı.”

(s. 14716)

s. 15220, 20689, 29804

[=4]

SERASKER: *Fars.+Ar.* Osmanlı ordusuna kumanda eden vezir, ordu kumandanı, serdâr-ı ekrem:

“Biz sebepleri ya bir **seraskerin** şahsî garazında, yâhud da mâliye ve idârenin bozukluğunda görüyoruz.”

(s.+in 35228)

s. 3804, 35117, 35144

s.+in 35114

s.+le 35190

[=6]

SERASKER KAPISI: (II. Meşrutiyet'e kadar) Harbiye Nazırlığı Dairesi, Millî Savunma Bakanlığı, Bâb-ı Seraskerî [Bu makamın bulunduğu bina günümüzde İstanbul Üniversitesi merkez binası olarak kullanılmaktadır]:

“**Serasker Kapısı'nda** uzun zaman mektupçu iken en liyâkatli serasker olarak Hüseyin Avni Paşa'yı gördüğünü söyledi.”

s.+nda 35127

[=1]

SERASKER KAPISI MEKTUPÇUSU NASUHİ BEY: Osmanlı Devleti'nde bir memur:

“Kadri Bey'in dostları yaşı altmışı geçmiş, hattâ yetmiş aşmış, elini eteğini hükümetten çekmiş adamlardı: Eski **Serasker Kapısı Mektupçusu Nasuhî Bey'di**; Yemen'de uzun zaman kumandanlık etmiş Hacı İsmâil Paşa idi. (...)”

s.+di 35087

[=1]

SERASKERLİK: Serasker olan kimsenin görevi ve makamı:

“Hüseyin Avni Paşa bu **seraskerliğini** hal'i icrâ etmek için fırsat bilmiştir.”

(s.+ini 35255)

s. 5368

s.+e 35234, 35241

s.+te 35190

[=5]

SERAVA: Kuzey Makedonya'da bir ırmak:

“(…) Çünkü üvey annemle ve babamla dargın olduğum için akrabamızdan Humbaracıâde Yaşar Bey'in **Serava** kenarındaki konağında ikaamet ediyordum.”

(s. 1410)

s. 955

[=2]

SERÂ-YI DUHTER-İ REZ: *Fars.* Asmanın kızı (şarab)'nın toprağı:

“Ol-sun **serâyuduhterirez** hâbgâh.ınız”

s. 37420

[=1]

SERÂZÂD: *Fars.* Dertsiz, tasasız, rahat:

“**Serâzâd**”

s. 38140

[=1]

SER-ÂZÂDE: *Fars.* Ser-âzâd. Dertsiz, tasasız, rahat:

“Hüseyin Cahid'in meşhur hikâyesini, *Fikret'in*, bu hayal hakikate inkılâp edemediği zaman söylediği mersiye:

‘Ne **ser-âzâde** ömr-i sâfiydi

Geçecek gölgesinde çamlarının!’

mısralarıyla, az çok hayal zannederdim.”

s. 12922

[=1]

SERÂZAT: *Fars*. İsteddiği şekilde hareket eden, hür, serbest:

“(…) *harıl harıl Yeni Zelanda'da bütün kafilenin çoluklu çocuklu seyahatini tertip etmiş, orada kurulacak köşkerin plânlarını çizmiş, geçecek serâzat, saf, kirden ârî hayatın akşamı sabahlı saatlerini bile düşünmüş.*”

s. 12932

[=1]

SER-BE-SER: *Fars*. Baş başa, birlikte, beraberce:

“*Kemâl KasrıCinân içre serbeser bir şeb*”

s. 37369

[=1]

SERBEST: *Fars*. 1. Herhangi bir kısıtlamaya, şarta ve zorlamaya bağlı olmadan davranabilen, istediği gibi karar verip istediği gibi hareket edebilen:

“*Şark edebi yatlarında ilk defa ferde bir ahlâkın zıddı olan serbest bir isyan ahlâkı telkîn eden adamdır.*”

(s. 32683)

2. Belli kurallara bağlı olmayan:

“*Her köşede mutantan bir palas-otel, kadınlarla serbest görüşülen eğlence yerleri (…)*”

(s. 7745)

3. ***Serbest nazım**: Vezin, kâfiye kaydına girilmeden yazılan nazım:

“(…) *derken vezinler sôkûlür, mısra'dan mısra'ya geçiş te, heva vü hevese tâbi' müstezadlarda da kalmaz, serbest nazma kadar çözülip gider.*”

(s. 28195)

4. ***Serbest bırakmak**: Fazla kayıt altında tutmamak, (dinin) yayılmasına, yaşanmasına izin vermek:

“*Konstantin Hıristiyan dînini serbest bıraktıktan sonra, çaresiz olarak, günün birinde resmî dîn olarak da kabul etti.*”

(s. 26981)

s. 2680, 2740, 4338, 4901, 7737, 9866, 11340, 11343, 23718, 23896, 26961, 26971, 27770, 28185, 32128, 32672

s.+tirler 11346

[=17]

SER-BESTE-GÂN: *Fars*. Tutkunlar, başı bağlanmışlar:

“(…) *Elhamdülillah biz Müslümanız Dîn-i mübîne ser-beste-gânız mısralarıyla başlardı.*”

s.+ız 697

[=1]

SERBESTÎ: *Fars*. ***Serbestî-i tâm**: Tam serbestlik, özgürlük:

“(…) *her devlet gibi bizim de te'mîn-i esbâb-ı inkişafatımızda istiklâl ve serbestî-i tâmma mazhar olmamız üssü'l-esâs-ı hayât ü bekamızdır.*”

s.+i+tamma 15091

[=1]

SERBESTLİK: Serbest olma durumu:

“*O kadar nazik ve hürmetkar bir muamele gösterdi ki tevkif olduğumdan beri üzerime çökmüş olan kasvet zail oldu; kafama ciyâdet ve dilime serbestlik geldi.*”

s. 11316

[=1]

SERÇE: 1. Serçegillerden, koyu boz renkli, yuvarlak başlı, kısa boyunlu, uzun kuyruklu, gagası koni biçiminde, sıçrayarak yürüyen, çırpınarak uçan ve kışın göç etmeyen küçük ötücü kuş:

“*Bu devrin bombardıman tayyarelerini düşünüünüz, bir de Roma kartallarını... Bu kartallar, ötekiler yanında serçeye döndüler.*”

(s.+ye 26699)

2. ***Serçe parmak**: İnsan elindeki en küçük parmak:

“*Anadolu uşakları gibi, serçe parmaklarıyla el ele vermiş iki Nizâm-ı Cedîd neferi ayrıncıya doğru ilerlediler.*”

(s. 35327)

[=2]

SERDAR: *Fars*. Kumandan, başkumandan:

“*Meriç Köprüsü'nü geçtik. Ondördüncü asırdan beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtihtir ve muhacir, bu köprüden kaç milyon Türk geçmiş!*”

(s. 802)

“*Taşı-mış harcını gazî.leri serdâr.ıyle*”
(s.+ıyle 35658)

s. 4640, 4770, 18281, 26567, 26589

s.+a 28217

s.+ı 4541, 4731, 25066, 34769

s.+ımızdı 5895

s.+ımızın 25138

s.+ın 14351

s.+ına 17308

s.+ını 15281
s.+ının 25139
s.+lar 4788, 25417, 27543
s.+larda 25939
s.+lardan 22444
s.+ları 30524
s.+larımız 25265
s.+larımızdan 25291
s.+ların 26702
s.+larına 14350, 25916
s.+larının 17614
[=30]
SERDÂR-I NÂMDÂR: *Fars.* Namlı, ünlü kumandan:
“Engin görün-dü Mısr ü Hicâz.ın fezâ.ları/
Serdârûnâmdâr.e ki râmet-ti Âmid.i”
s.+e 37242
[=1]
SERDARLIK: Serdar olma durumu:
“Ordumuzun başında dârüssaâde ağalarının **serdarlık** ettikleri oluyor.”
(s. 23772)
s.+lara 27136
[=2]
SERDEDİL-: Önerilmek:
“Bu harbin mantıklarından biri de, bizim için yeryüzünde, son harb olacağına dâir **serdedilen** mantıktır.”
(s.-en 2902)
s.-dikten 24812
s.-en 8629
s.-ir 8051
s.-irken 24642, 26438
[=6]
SERDET-: İleri sürmek:
“Enine boyuna birçok deliller **serdetti**.”
(s.-ti 2929)
s.-erek 27256
s.-iyor 29336, 33014
s.-iyordu 21052
s.-iyorlar 3165
s.-meden 26273
s.-mek 18863, 27797, 32645
s.-meye 14498
s.-mişti 18555
s.-miştim 8923
s.-tiği 11174, 24617, 24681, 31683, 35408
s.-tiğim 35556

s.-tik 8530
s.-tim 11060
[=21]
SERENCAM: *Fars.* Başa gelen hâl, olay veya olaylar zinciri, macera:
“Bu beş senelik **serencamı** düşündükçe geçirdiğimiz merhalelerin az çok her birini tahlil edebiliyorum.”
(s.+ı 18374)
“Âhir ne bu cûşîş ne bu eyyâm kal-ır/
Hâtır.da ne cânan ne **serencâm** kal-ır”
(s. 38167)
s.+ı 6818, 12946
s.+ına 23075
s.+ından 26633
s.+ını 7256, 13699, 17454
s.+ının 1597, 12250
s.+larına 16669
[=12]
SEREZLİ: Serezli Şekip Bey:
“Birçok güzide insanların saz dinlemek için devam ettikleri bu selâmlıkta **Serezli**, siyâsî fikirlerinden dolayı Paris'e firar etmiş.”
s. 11193
[=1]
SERFİÇE: Osmanlı döneminde Manastır vilayetine bağlı bir sancak merkezi:
“(…) nifak ve şikak kodamanlarının gözbebeği, eski **Serfiçe'nin** İstanbul'daki mebusu nükteperdaz Boşo Efendi.”
s.+nin 13117
[=1]
SERFİRÂZ: *Fars. mec.* Benzerlerinden üstün olan (kimse), seçkin, mümtaz:
“Sebilürreşad müteşerri olup, müteşerri şîme ile mütemeyyiz mecmuaların **serfirâzıdır**.”
(s.+ıdır 21806)
s.+ıdır 30636
[=2]
SER-FİRÂZ-I CİHÂN: *Fars.* Cihanın benzerlerinden üstün olanı:
“Hakkaa ki **serfirâzıcihân** ol-du tuğ.lar”
s. 37290
[=1]
SER-FİRÂZ-I MEHÂDİM-İ RÛM: *Fars.+Ar.* Anadolu oğullarının, mahdumlarının en üstünü:
“Ey Tûr.dan kelâmilâhîyi gûş et-en/
Devir.indе **serfirâzımehadîmiRûm** iken”

s. 37511
[=1]
SERFÜRÛ: *Fars. *Serfürû etmek*: Baş eğmek, itâat etmek:
“*Trakya'da ve İzmir hakkında bir tahkik komisyonunun vereceği hükme serfürû edeceklerini, bizim gibi, beyan etse idiler askerlikle beceremedikleri bu işin içinden siyasetle çıkarlardı.*”

(s. 13312)
s.+etmeye 17557
[=2]

SERGE: Moskova valisi Rostopchine'in oğlu:
“*1812 senesinin 14. günü sabahleyin on altı yaşındaki oğlu Serge'i refâkatına alarak şehirden çıktı.*”

s.+i 26034
[=1]

SERGERDE: *Fars. Baş, reis*:
“*Boğaz'daki yamak muhafızlar bir sergerdenin bayrağı altında ortalığı ayağa kaldırarak İstanbul'a doğru yürürler.*”

(s.+nin 23823)
s.+leri 13995
s.+si 25609
[=3]

SERGİ: İlgilenenlerin belli bir süre içinde gezip göreceği şekilde yerleştirilmiş resim, heykel, seramik vb. sanat eserlerinin bütünü ve bunların teşhir edildiği yer:

“*Biraz önce saydığımız harb sahneleri, müzeler ve sergiler ve sanat meşherleri nevilerine bu misâli tatbik edebiliriz.*”

(s.+ler 30050)
s.+leri 30009
s.+lerimizdeki 30012
s.+sidir 23642
s.+sinde 13777
[=5]

SERGÜZEŞT: *Fars. Macera, serüven*:
“*1903 senesinin Eylül'üydü. O zaman on dokuz yaşındaydım. İstanbul'dan Paris'e firarımdan beri geçirmiş olduğum elim sergüzeştin ve çekmiş olduğum sefaletin nihayete ermiş olduğu bir gündü.*”

(s.+in 4059)
s. 6491, 12543, 12644, 12680, 13758, 17908, 22146, 22463

s.+e 17949, 18172, 22601
s.+i 1049, 4112, 6446, 6447, 15860, 17427, 18162, 19292, 22310, 22322
s.+in 7771, 15860, 17951
s.+ine 27932
s.+ini 2031, 6281, 6444, 6660, 11158, 17445, 22468

s.+ken 30200
s.+ler 16490, 30181, 30219, 32597
s.+leri 2999
s.+lerini 25688
s.+lerle 26305
s.+ten 17905, 17946, 17948, 18173

[=45]

SERHAD: *Fars.+Ar. Sınır boyu, hudut*:
“*Üsküp gibi serhad bir taşra şehrinin en mütevazı' bir muhitinde bir kafa telâkki olunan bu adama az bir zamanda hayran oldum.*”

(s. 1315)

“*Estergon'un bize göre tabii serhad olduğunu lâakal on aded büyük seferimiz meydana riyazi bir kaide gibi koymuştu.*”

(s. 25190)

“*Şükür Allah.a ki gör-düm bu mübârek sin.de/ Kahraman ordu.mu serhad.de muzaffer zinde*”

(s.+de 37832)
s. 25174, 25260, 34782, 34784

s.+de 34795, 35037, 37197

s.+den 20834

s.+di 34750, 36015, 36371

s.+didir 32314, 35737

s.+dimiz 25173

s.+dimizden 25304

s.+dine 17996, 25272

s.+ları 12494

s.+lerin 37146

s.+lerinden 4544, 20844

[=24]

SER-HAFİYE: *Fars.+Ar. Hafiyelerin başı, reisi*:

“*Ser-hafîye diye yâd edilen, lâkin iyi ve âlicenap bir insan olduğu sonraları anlaşılın Ahmet Celâlettin Paşa'nın maiyetinde Mısır'dan Paris'e birçok gençler gelmişti.*”

s. 10983

[=1]

SERİ: *Ar. Hızlı, çabuk*:

“*Seri şiddeti takip eden bu keskin siyasetinden anlaşılıyordu ki (...)*”

(s. 11292)

s. 9300, 15530, 24103, 28817, 33147

[=6]

SERÎAN: Ar. Süratle, çarçabuk:

“Sultan Selîm'in katline pençezan olan havaneyi tutmak ve **serîan** cezalarına bakılmak zamanı hulul etmesiyle şu ehl-i fesad ü şer birer ikişer ele geçirilip îdâm olundular.”

s. 22054

[=1]

SER-İ BÂLİN: Fars. Yastık ucu. Baş ucu [Baş yastığı anlamındaki *ser-bâlin* ile karıştırılmamalıdır]:

“Salâ in-er **ser-i bâlin.ine** cevâmî.den”

s.+ine 38956

[=1]

SER-İ CELÂL: Fars.+Ar. Ulu baş:

“**Sericelâl.ine** dök-sün felek Sitâre.lerin”

(s.+ine 38960)

s.+ine 38962

[=2]

SER-İ FİRENK: Fars. Frenk başı:

“Düş-sün çeleng.i Rûm.un eğil-sün **seriFirenk**”

s. 37343

[=1]

SER-İ KÛY: Fars. Sevgilinin bulunduğu yer:

“Bir gün **serikûy.undan** eğer geç-sek o mâh.in”

s.+undan 37531

[=1]

SERİL-: Yayılmak, döşenmek:

“Burada Ganî Efendi'nin rahlesi ve pöstekisi **seriliydi.**”

s.-iydi 508

“Somâki kurna.larından gümüş su.lar dökül-ür/ Ve hep civâr.a **seril-miş** kadîfe dîvan.lar”

(s.-miş 37117)

2. Darmadağınık edilmek:

“Birden **seril-di** hâk.e Ridâniyye cephe.si”

(s.-di 37280)

3. Yayılarak yeşermek, yetişmek, büyüme:

“Her yan.da gül.ler aç-tı küşâd ol.madın gönül/ Yer yer **seril-di** Gülşen.e kaalîçeîçemen”

(s.-di 37474)

[=4]

SERİN: 1. Soğuğa yakın, soğukça (hava):

“Bahar, ramazan, gece, namaz vakti, fazla olarak da yağmurdan sonra **serin** bir saat, bu muhite anlatılmaz bir renk vermiş.”

(s. 7951)

“Mevsim **serin** ve bahçe.de yaprak yığın yığın”

(s. 36891)

2. **mec.** Soğuk:

“Rumeli Hisarı'nda, Zağanos Paşa Kulesi'ne giden yokuşun üzerinde Müslüman ölümünün **serin** havasında yaşayan bir genç arkadaşıla Hisar'dan Şehitlik'e kadar gezindim.”

(s. 6139)

3. Hoşa gidecek, ferahlık ve rahatlık hissi

uyandıracak derecede soğukluk etkisi veren:

“Ve **serin** servi.ler alt.ında kal-an kabir.inde/ Her seher bir gül aç-ar her gece bir bülbül öter”

(s. 36471)

s. 6005

[=5]

SERİNLE-: **mec.** Bir duygunun verdiği ızdırıp hafiflemek:

“Sevdâ.ları hulyâlı havuz.larda **serinle-r/** Sonsuz gibi bir fıskıye âhenk.ini dinle-r”

s.-r 36751

[=1]

SERİNLEŞ-: Serin duruma gelmek, serinlemek:

“İstinye körfez.inde bu akşam gariplik.i/ Bir mihnet.in son.unda tesellî kadar iyi/ Hulyâ **serinleş-en** köy.ü her an morart-ıyor”

s.-en 36153

[=1]

SERİNLİK: Havanın serin olması durumu:

“Poyraz **serinlik.indeki** yaprak.ların ses.i”

s.+indeki 37163

[=1]

SERİR: Ar. 1. Taht:

“Münkaad et-ip **serîr.ine** maşrık.la mağrib.i”

(s.+ine 37194)

2. ***Serîr-i iktidar**: İktidar tahtı, koltuğu:

“(…) hürriyeti şiddede tamim, **serîr-i iktidara** akl ü muhakemeyi iclâsa kalkışan Louis Blanc gibi evlâd-ı inkılâbın mahfilinde görüyoruz.”

(s.+i+iktidar.a 30632)

s.+i+iktidar.a 21777

s.+i+zerendud.1+osmaniye 22035

s.+ine 37368

[=5]

SERKÂR: Fars. Bir işin başı, sorumlusu:

“Bu genci otuz dört sene sonra Fransa'dan krallığı kal'eden başka bir ihtilâlin *serkârında* göreceğiz.”

s.+ında 22740

[=1]

SERKEŞ: *Fars.* Dik başlı, dik kafalı, inatçı, itâatsiz (kimse), isyankâr:

“Pür-gû, *serkeş*, rind, en ileri edebî fikirleri gören bir gençti.”

(s. 2941)

s. 16012

s.+çe 13535

[=3]

SERKİS: Gayrimüslim erkek adı [Daha çok Ermeni adı olarak kullanılır]:

“Hâsılı diyâr-ı islâmın ortasında kendi tâbiriyle: ‘Koca zimmîlere cânım diyerek *Serkis'im*, rûh-ı revânım diyerek’ gider.”

s.+im 30851

[=1]

SER-LEVHA: *Fars.+Ar.* Bir yazının başlığı, başlık:

“Fransız şâirlerinin, mütefekkirlerinin ve sanatkârların bahsine hasredilmiş yazıların üstüne Fransız Edebiyatı *ser-levhası* koyarsak isabet olur.”

s.+sı 29965

[=1]

SERMAYE: *Fars.* 1. Bir ticârî işe konan para ve paraya çevrilebilir malların bütünü, ana para, kapital:

“Ziya Bey, o zaman, kesemizden beşer kâğıt lira *sermaye* vererek mecmuayı çıkarmak kabil olacağında ısrar ediyordu.”

(s. 8714)

2. Malzeme:

“Türk düşmanı muharrirler, Dukas'ın bu rivayetini *sermaye* edinmişlerdir.”

(s. 5268)

s. 11606

s.+nin 11528, 11609, 11612, 11616, 11654

s.+sinin 11608

s.+yi 11516

[=10]

SERMAYE-İ ÖMR: *Fars.+Ar.* Ömür sermayesi: “Efsûs ki *sermâyeiömr* ol-du heder”

s. 38928

[=1]

SERMEDÎ: *Ar.* Sonsuz, ölümsüz, ebedî, bâkî: “Bir *sermedî* bahâr i-di gör-düm cihânaşk”

s. 37623

[=1]

SERMEST: *Fars.* 1. Sarhoş:

“Türk ikliminin esrarıyla *sermest* bir insan olduğunu sezmiş.”

(s. 10546)

2. *mec.* *Sermest etmek*: Sarhoş etmek:

“Gençliğimizde, herkes gibi bizi de mutasallifâne *sermest eden* vâhiliklere şimdi sıkılmaksızın gülüyorum.”

(s.+eden 20115)

s. 10539, 23431

s.+edecek 28338

s.+eden 18585

s.+i 338

s.+olmuş 21402

s.+oluyorsunuz 24422

[=8]

SERMESTÂNE: *Fars. mec.* Bir sarhoşa yakışır tarzda, sarhoşça:

“1908 Temmuz 'unda hürriyet fikrinin muzaffer olduğu günlerde, *sermestâne* nümayişler ortasında, yalnız Yıldız Sarayı devrinin kapandığını değil, aynı zamanda Osmanlı unsurlarının emsalsiz bir vifak içinde yaşayacağını tahmin edenler büyük bir ekseriyetti.”

s. 26279

[=1]

SERMEST-İ BAHÂR: *Fars.* Bahar sarhoşu:

“Hüsniâşk ikliminin feyz.iyle *sermesfubahâr*/ Rengübü eksil-meyen Bâğülrem.ler gör-müşüz”

s. 37746

[=1]

SERMEST-İ CÂM-I VUSLAT-I ŞÂN:

Fars.+Ar. Şöhrete kavuşmuş sarhoş kadeh:

“*Sermesticâmvuslatışân* ol-du tûğ.lar”

s. 37227

[=1]

SERMEST-İ MÜDÂM: *Fars.+Ar.* Mey sarhoşu:

“Ukbâ.da da *sermestimüdâm* ol-sun eren.ler”

s. 37639

[=1]

SERMESTLİK: *mec.* Sermest olma durumu:

“O **sermestliğin** nasıl bir mahmurlukla bittiği bahsini bir tarafa bırakarak, bu hâdisenin asıl menşe'ine rücû edelim.”

(s.+in 26282)

s.+le 17068

[=2]

SER-MÎMÂRÂN: Fars.+Ar. Mimarbaşı. ***Ser-Mîmârân-ı Hâssa**: Osmanlı Devleti'nde padişah ve padişah sarayına ait mimari işlerin baş mimarı:

“Mimar Sinan '**Ser-Mîmârân-ı Hâssa**' idi. Yani Mimarbaşı idi.”

s.+1+hassa 5605

[=1]

SER-MUHARRİR: Fars.+Ar. Başyazar:

“Temmuz'dan sonra, peder müdür, oğul **ser-muharrir**, dayı bey muhasebe memuru, hemşire hanım mütercime olarak ailece gazete çıkaranları gördük.”

(s. 21752)

s. 30578

s.+leri 12230

[=3]

SER-NÂME: Fars. Yazı, mektup, tezkere vb. nin başlığı, başlık:

“Öyle bir hâle gelmişti ki yazıları Rum ve Ermeni gazeteleri tarafından sevimli ve ihtiramkâr **ser-nâmelerle** iktibas ediliyor ve o hicap hissetmiyordu.”

s.+lerle 10306

[=1]

SER-NÂMELİ: Başlıklı:

“Bugünkü gazeteleri açtım. Sayfanın birinde 'Acıklı Bir Zıya' **ser-nâmeli** bir haber gördüm.”

s. 19858

[=1]

SERP-: 1. Saçmak, atmak:

“Paris'te bir müzakere daha idrak ettiğimiz bu sıralarda gelen bir telgraf Elenizmos'un suratına biraz teselli suyu **serpti**.”

(s.-ti 16004)

“**Serp-er** arûsîhüsün.ünü süsle-rdi zühre.ler”

(s.-er 39181)

2. **meç**. Yerleşirmek:

“Redife ancak Türkçenin tabiatında olduğu kadar hak verdi, kafiyeleri basitleştirdi, Ahmed Hâşim ancak kulağa bir mûsikî tınneti verecek tertipde **serpti**.”

(s.-ti 29828)

s.-iyorlardı 17761

[=3]

SERPİL-: 1. Yayılmak:

“Vatanın her köşesine **serpilmış** on, on üç dâire-i intihâbiyyede inkılâbı sevkedен firkanın namzedleri bir düzûye kahir ekseriyetlerle intihâp ediliyorlar.”

(s.-miş 24526)

“Güneşin bu körfeze yıldız hâlinde **serpildiğini** görünce şaşım.”

(s.-diğini 17484)

2. Boy atıp büyümek, gelişmek, neşvünema bulmak:

“Zambak gibi en güzel çağ.ında/

Serpil-di deniz nefes.leriyle”

(s.-di 36280)

3. ***İçine (yüreğine) su serpilmek**: (Ümit verici bir durumdan dolayı) Üzüntüsü azalıp ferahlamak, içi rahatlamak:

“Biraz sükût ettikten sonra, Kandiye'ye gideceğiz, hazırlıklarımız birkaç aya kadar bitecektir; cevâbını verdi. Bu 'birkaç aya kadar' sözüyle **içime su serpildi**.”

(s.-di 34750)

[=4]

SERPİLİ: Serpilmış olan:

“Bin.lerce lâle **serpili** yüz.lerce bahçe.den”

s. 36157

[=1]

SERPİNTİ: **meç**. Bir olay veya durumun çevreye yayılan etkisinin iyice zayıflayıp azaldığı kısmı:

“(…) güneşin bu körfeze yıldız hâlinde **serpildiğini** görünce şaşım; o zamana kadar bu yıldız **serpintisini**, dağlarda sabah manzaraları tasvir etmiş bazı ressamların resimlerinde görmüş(tüm).”

(s.+sini 17484)

“Kayalar ışık **serpintisinden** pırıl pırıl görünüyorlardı.”

(s.+sinden 17487)

[=2]

SERPUŞ: Fars. Başa giyilen şey, başlık:

“Bulvarın ortasında talebe **serpuşu** taşıyan bir genç Fransız, piposu ağzın da, elleri ceplerinde, tek başına geçiyor...”

(s.+u 7867)

“(…) eski kisvemizi attuk, destârın yerine başka bir **serpuş**, pabucun yerine başka bir çarşının ayakkabısını, bol esvab yerine başka bir makastan çıkan dar bir esvab giydik.”

(s. 28266)

s. 3304

s.+u 3303

[=4]

SERSEM: Fars. Zihnini toplayamaz, bildiğini hatırlayamaz durumda olan, kafası karışık (kimse), şaşkın:

“Zavallı, beni kurtardıktan sonra heyecanından **sersem** bir hâlde idi.”

(s. 319)

s.+dim 7845

s.+sersem 12932

[=3]

SERSEMLE-: Sersem duruma gelmek:

“Son harp senesinde birbiri üstüne iki darbe yiyip **sersemledikten** sonra gizli yollardan diyor ki (…)”

(s.-dikten 15894)

s.-mişti 1931

[=2]

SERSEMLETİCİ: Sersemletme özelliği olan, sersemleten:

“Bu lisan büyükbabalarımızın bir vakit Fransa'dan dönen alafranga gençler ağzından, gülümsüyerek işittikleri hoppa bir küstahlık kıratında değildi; bilâkis inşanın kafasına **sersemletici** bir darbe gibi geliyordu.”

s. 27506

[=1]

SERSEMLİK: Sersem olma durumu:

“Bu son zümrenin şiiri târifî mitralyöz ateşi gibi şiddetli geldiğinden kafalara ancak biraz **sersemlik** verebildi.”

(s. 27511)

s.+i 18615, 34186

[=3]

SERSERİ: Fars. 1. Belli bir işi ve yeri olmayan, başıboş (kimse), hayta:

“Söylediklerine inanmıştım. Yalnız hâli ve tavrı **serseri** olduğunu gösteriyordu.”

(s. 1687)

2. Halk şairi:

“Halk seviyeli bir Harputlu'dan mem leketinin türkülerini istinsah ediyordum, birçok türküler

arasında **Serseri** adlı bir saz şâirinin aruzdan bir gazelini söyledi ki bu matla'la başlıyordu: (…)”

(s. 29260)

3. Belli bir hedefi olmayan, belli bir hedefe atılmamış olan, rastlantıyla gelen (kurşun, mayın vb.):

“**Serseri** bir torpilin çarpmasından korkan yolcuların sessiz endişesi ortasında Boğaz'dan girdik.”

(s. 2509)

s. 1686, 2189, 6303, 16058, 22737, 22738, 22787, 22965, 29249, 30447

s.+leri 23912

[=13]

SERSERİLİK: Sersemi olma durumu:

“On iki yaşına kadar süren bu rustâî **serserilikten** sonra şâiri Lyon'da leylî bir mektebe veriyorlar.”

(s.+ten 22751)

s.+e 31360

s.+ler 22965

s.+leri 22800

[=4]

SERŞÂR: Fars. Ağzına kadar dolu, dopdolu:

“Hurûşineşve câmıvasl.ı **serşâr** et-ti san-sınlar”

s. 37597

[=1]

SERT: Fars. 1. Çizilmesi, kırılması, buruşması, kesilmesi veya çiğnenmesi güç olan, pek, katı, yumuşak karşıtı:

“Dev boylu fetih askerleri, kollarının **sert** derilerine iğnelerle yazdırır(lardı).”

(s. 6143)

2. Gönül kırıcı, katı, ters:

“Rum kamarot; asırlardan beri, firenk vapurlarının Şark ve aksâ-yı Şark ahâlisine tatbik ettikleri **sert** ve muhakkir muamelenin edasını iyi kavramıştı.”

(s. 2520)

3. Kolay dayanılmayan, zor katlanılan, etkili, yumuşak karşıtı:

“1904 senesi Paris'de kilise ve din düşmanlığının azdığı ve sosyalist cereyanının **sert** bir rüzgâr gibi estiği bir seneydi.”

(s. 2131)

4. Titizlikle uygulanan, sıkı:

“Ziya Bey Enver'i, en **sert** bir Müslüman taassubu ile seviyordu.”

(s. 9569)

5. Hırçım, öfkeli, hiddetli:

“Ergastula'da çalışıyordu, sonra gece toprak üstünde talih arkadaşları binlerce esirle yan yana, katı yürekli muhafızların **sert** gözleri altında uyuyordu.”

(s. 17420)

6. Sarsıcı niteliği olan, çarpıcı:

“Ah bu hürriyetin şiiiri, şiiirlerin en **sertidir**.”

(s.+idir 17451)

s. 1361, 1660, 2130, 2519, 2537, 3993, 6138, 8472, 8477, 9302, 9464, 9562, 9943, 10213, 10368, 11283, 11413, 11670, 13425, 17408, 17440, 17677, 18875, 25850, 27491, 27504, 30584, 30881, 32256, 34374

s.+çe 10901, 11619

s.+ti 18402

[=34]

SER-TABÂBET: Fars.+Ar. Başhekimlik:

“Resmî bir zarfın üstünde en şakrak aruz vezniyle: Bahriyye Hastahânesinin **Ser-tabâbeti** gibi mevzun kitabeler gördüm.”

s.+i 29483

[=1]

SER-TÂ-BE-PÂÿ: Fars. Baştan ayağa:

“**Sertâbepây** hâsılı hep meşreb.imcedir”

s. 37772

[=1]

SERTÇE: Sert bir biçimde:

“Felsefe müderrisi Ahmet Naim Beyle, İslâmiyet'in telâkkisine dair, **sertçe** bir kavgamız oldu.”

s. 9389

[=1]

SER-TE-SER: Fars. Baştan başa, büsbütün:

“Üstâd el.inde **serteser** âhenk ol-ur lisan”

(s. 37407)

s. 37274, 39300

[=3]

SERTİFİKA: Fr. Öğrenim belgesi:

“Ne öğrendiğini bilmiyorum, fakat herhâlde bu dersten bir **sertifika** aldı.”

s. 11019

[=1]

SERV: Fars. Servi kelimesinin eski metinlerde görülen asıl şekli:

“Ne **serv.e** bak-madadır şimdi göz.lerim ne gül.e”

(s.+e 37396)

s.+lerin 37737

[=2]

SERV-ENDÂM: Fars. Endâmı servi gibi olan, uzun ve güzel endamlı (sevgili):

“Gör-müş âyîneisâf.ında o **servendâm.ı**”

s.+ı 37662

[=1]

SERVET: Ar. 1. Zenginlik, varlık, para, mal mülk:

“Kendi genç ve zengindi. **Servetten** ziyade gâye-i hayâl takip ediyordu.”

(s.+ten 6673)

“Dünyâ.da ne ikbâl ne **servet** dile-riz”

(s. 38211)

2. ***Servet-i Fünûn**: Servet-i Fünun dergisi:

“Varşova'da bulunduğum vakit, bugün **Servet-i Fünûn'da** Cenap Şahabettin'in vezinlere dair bir makalesini okudum.”

(s.+i+fünun.da 8923)

3. ***Servet-i Fünûn edebiyatı**: Batı etkisindeki Türk edebiyatının safhalarından biri. Edebiyât-ı Cedîde. (1896 – 1901):

“Edebiyatın en güzel değeri ihtirassa, itiraf etmeli ki **Servet-i Fünûn edebiyatı** ihtiras hamleleriyle yanar.”

(s.+i+fünun 12903)

s. 3623, 5450, 6560, 7742, 10149, 14723, 33347

s.+i 1256, 14729, 15774, 16970, 16971,

33380

s.+i+fünun 2076, 8849, 12894, 29303

s.+i+fünun.a 29237

s.+i+fünun.cuların 32838

s.+i+fünun.cularla 32828

s.+i+fünun.da 1583, 8916, 12917

s.+i+fünun.la 32256

s.+i+fünun.un 2074

s.+ine 33340

s.+ini 12694, 12703, 14458, 15743, 22618, 22621, 31419, 31639, 33353

s.+inin 13953

s.+iydi 37523

s.+le 22617

s.+lerinden 12009

s.+lerini 22488

s.+ten 6667, 7665, 33404
[=44]
SERVETSİZ: Varlıksız, parasız, malsız:
“(...) ‘Beni ailem okuttu. **Servetsizim.**’ (...)”
(s.+im 21685)
s. 21698
[=2]
SERVET Ü SÂMÂN: Ar.+Fars. Servet ve zenginlik:
“Beethoven gibi ne kadar dâhiler bir kenarda **servet ü sâmânı** pek mühimsemeyerek çalıştılar.”
(s.+ı 22547)
“İhsan dile-mem/
Servetüsâmân dile-mem”
(s. 38930)
s. 38932
[=3]
SERVİ: Fars. Servigillerden, kışın koyu yeşil yapraklarını dökmeyen, daha çok mezarlıklara dikilen uzun ömürlü, güzel kokulu, kozalaklı, ince uzun ağaç:
“Nisandan haziran başlangıcına kadar olan o son muhasara bu taşlara, bu **servilere** bir ruh gibi sinmiş, hâlâ çekilmiyor.”
(s.+lere 6128)
“**Servi.ler** şehir.i dal-ar kendi iç aydınlık-ına”
(s.+ler 35911)
s. 7052, 7067, 8250, 8251, 12958, 20987, 22977
s.+ler 7656, 36471
s.+leri 7716, 20711, 36725
s.+lerin 35921
s.+lerinden 7194
s.+lerinin 7062
[=17]
SERVİLİ: Bir yerleşim yeri:
“Şumnulu, Balıkesirli, Nakkaşlı, Çatalcalı, Selânikli, **Servili** derken, Türk diyarının uzak ve yakın isimlerini iştitiyordum.”
s. 21328
[=1]
SERVİLİK: Servisi çok olan yer:
“Yalnız yaşayanlar değil Ölüler bile ölümün **serviliklerine** girdikleri zaman yalnız bunun için ağlıyorlar.”
(s.+lerine 23485)
“Anla-r ki yolcu yol görün-ür **servilik.lere**”

(s.+lere 36405)
s.+lerde 36060
s.+leri 23473, 23523
[=5]
SERV-İ NÂZ: Fars. Dalları yana sarkan servi.
mec. Uzun boylu sevgili:
“Almanya **servinâz.ı** güneş saçlı Nevhayâl”
s.+ı 37147
[=1]
SERVİSİZ: Servisi olmayan:
“Bu toprak Türklüğün iman devirlerinden çok sonra temeddün ettiği camisiz, minaresiz, ezansız, şadırvansız; türbesiz, tekkesiz, kabristansız, **servisiz**, kitabesiz, çeşmesiz olduğu için, Müslümanlığın zevkini, her sene birkaç saat, ancak böyle, gezintiye çıkmış birkaç Türk ailesinin neşesiyle sabaha karşı bir davulun sesiyle hissedebiliyor.”
s. 7931
[=1]
SERZENİŞ: Fars. ***Serzeniş etmek**: Yakınmak:
“Bu defa kendisini sevenler **serzeniş edenlerden** daha fazlaydı.”
(s.+edenlerden 8759)
s. 11806, 17338, 33317
s.+e 17027
s.+ettim 10670
s.+i 11804
s.+imin 20404
s.+ini 24451
s.+le 9168
s.+ten 23998, 27210
[=12]
SERZENİŞKÂR: Fars. Serzenişte bulunan, sitem eden:
“Muzafferiyetten sonra tekrar mebus intihap edildiği zaman, gerek eski arkadaşları ve eski muarızları kendisine **serzenişkâr** oldular.”
(s. 8753)
s. 2686, 9404
[=3]
SERZENİŞLİ: Sitemli:
“Boşo Efendi, bu defa Atina Meclis-i Meb'ûsânı'nda eski faaliyetine dair **serzenişli** bir istizaha uğramış da, (...)”
s. 13109
[=1]

SES: 1. Akciğerlerden gelen havanın etkisiyle ses çıkarma organlarında meydana gelen, kulağın duyabileceği titreşim, savt:

“*Sonra munis bir ses ve hazin bir tebessümle: ‘Sizin Müslüman olduğunuzu anlayamadım!’ dedi.*”

(s. 6206)

2. Bir kulağın duyabileceği frekans ve özellikteki titreşim:

“*İslâm mimarîsinin içine bir ruh gibi muhakkak rahle başında bir Kur’ân sesi lâzım.*”

(s.+i 6866)

“*Duyul-an gök.te kanad yer.de ayak ses.leridir*”

(s.+leridir 35641)

“*Lâkin kal-acak doğ-duğumuz toprak.a biz.den/ Şimşek gibi bir hâtra nal ses.lerimizden*”

(s.+lerimizden 35856)

3. ***Ses çıkarmamak**: Bir şey söylememek, îtiraz etmemek:

“*Galiba İzzet Paşa ve Rauf Bey gibi kabine azası da hazmedememişler, fakat ses çıkarmamışlardı.*”

(s. 11496)

4. ***Sesini yükseltmek: mec.** Varlığını hissettirecek, kendini ortaya koyacak şekilde konuşmak ve davranmak, karşı çıkmak, îtiraz etmek:

“*O zaman en meşhur Türk muharrirlerinin meheresinden mürekkep bir mahfil halka bu müjdeyi verirken mu’teriz bir ses yükselmedi.*”

(s. 31648)

s. 520, 3125, 3369, 4093, 6201, 6783, 6859, 7201, 7201, 7960, 11264, 11486, 11998, 11998, 13731, 13749, 14143, 14784, 15005, 16799, 17313, 17484, 20917, 20918, 22921, 23147, 27275, 28088, 28157, 28158, 30962, 31635, 32291, 32294, 33985, 35673, 35768, 35794, 36030, 36679, 36794, 36813, 36964, 36966, 36975, 37408, 38155, 38159, 38745, 38749

s.+e 6942

s.+i 285, 750, 3001, 3905, 6856, 6859, 6890, 6951, 7032, 7295, 11992, 11995, 11999, 12369, 12411, 12420, 16698, 16738, 17005, 17389, 19266, 20498, 28938, 30126, 33010, 33597, 36666, 36676, 36810, 37163, 37889

s.+idir 11996, 30963, 36034

s.+imi 589, 1904

s.+in 6862, 7197, 27407, 39237

s.+inde 7992, 35811

s.+inden 36146, 36838

s.+ine 7374, 21324

s.+ini 6893, 6970, 7374, 13578, 14648, 17441, 18221, 20499, 21576, 29586, 29903, 33004, 35922, 36967

s.+inin 500, 6861, 16996

s.+inle 36881

s.+iyle 2297, 7927, 7974, 10553, 17894, 30685, 32575, 36042

s.+le 288, 293, 1053, 2005, 6198, 6905, 6922, 7966, 9599, 9996, 10441, 10474, 10477, 10606, 11312, 12820, 17028, 17339, 17430, 17446, 19810, 20920, 20934, 21227, 21364, 22011, 23510, 23973, 23990, 25484, 26004, 26927, 30333, 33990, 34409, 34439, 35298, 36009, 36100

s.+ler 7289, 7959, 12411, 28905, 28907, 35694, 36827, 36830

s.+lere 33009

s.+leri 628, 886, 3372, 6268, 6274, 6275, 6304, 6464, 6651, 7004, 7958, 9766, 10595, 12367, 12411, 12832, 14454, 21319, 24041, 26896, 29127, 34502, 35692, 35699, 35704, 35710, 37000, 37926

s.+lerinden 6782, 7999, 14505

s.+lerine 28904

s.+lerini 6271, 7044, 15203, 18166, 21297, 21574, 22945, 29692, 32014, 34300

s.+leriyle 7969, 8019, 10378, 15606, 16700, 22947, 28762, 32032, 35763, 36282

s.+lerle 23316, 23354, 35776

s.+ten 1620

[=229]

SESLEN-: (Karşısındakine duyurmak, bir şey söylemek veya cevap vermek için) Sesini çıkarmak:

“*Genç atlı ve yayan ihtiyar uzaktan uzağa seslendiler.*”

(s.-diler 6291)

“*Dağ silsile.sinde bir geçit bulmak için/ Dağ.dan dağ.a seslen-en çoban.lar geç-ti*”

(s.-en 38094)

s.-di 11673, 36889, 38267

s.-ir 35990, 36023, 36892

s.-iyor 35693

[=9]

SESLENİŞ: Seslenme işi:

“Milyon.ca haykırış dolu milyon.ca **sesleniş**”
(s. 36535)

s. 37964

[=2]

SESLİ: Sesi olan:

“İnce yapılı, esmer, papağan burunlu, sahte tavırlarla alaycı edaları iyi mezcetmiş, kalın **sesli** bir gençti.”

(s. 9254)

s. 497, 26493

[=3]

SESSİZ: 1. Suskun, sükûfî:

“Küçük Luxenbourge Bahçesi'nin arkasında, âdi günlerde bile, **sessiz**, ömrünü ilme vakfetmiş adamların oturduğu sokaklarda, havanın bu kapallığı, tatlı bir hüznün gibi hissolumuyordu.”

(s. 4357)

“Allâh.a şükret-ip dur-uyorlar ve kolkola/ **Sessiz** yavaş yavaş dal-ıyorlardı bir yol.a”

(s. 36626)

2. Ses ve gürültülerden uzak, sakın (yer):

“Camiin haremî namaz saatinin hürmetiyle **sessiz**.”

(s. 7963)

s. 2509, 2518, 3003, 3003, 18756, 21615, 23190, 23479, 23517, 25646, 26491, 26667, 31793, 36154, 36431, 36971, 37150

s.+ce 16873, 35937, 36434

s.+diler 35934

s.+sessiz 13713

[=25]

SESSİZLİK: Sessiz olma durumu, sükût:

“Rikkat.le yavaş yavaş ve yer yer/

Sessizlik dâimâ ilerle-r”

(s. 36143)

s. 36614

s.+i 36062, 36096

[=4]

SET: Ar. ***Set çekmek: mec.** (Bir işi, bir davranışı) Engellemek, gerçekleşmesine mâni olmak:

“Garbın müstakil kalmış uzak ve barbar krallıklarında kilise ve taasup, başka çeşitte millî bir medeniyetin belirmesine **set çekiyordu**.”

(s. 6444)

s.+leri 22927

[=2]

SETRE: Ar. Eskiden daha çok resmî dairelerde giyilen, düz yakalı, önü ilikli, etekleri uzunca, Avrupa kesimi bir çeşit çuha ceket:

“Birdenbire fes, **setre**, kaloş giyen bu nesl-irical, vakia pâdişâhdan ziyâde kanundan, görenekten ziyâde teceddüdden bahsediyorlardı.”

(s. 22075)

s. 18096

s.+la 751

[=3]

SEV-: 1. (Bir şey veya kimseye) Sevgi duymak, gönlünde (ona karşı) bir muhabbet beslemek:

“Annem Üsküb'ü bütün kalbiyle **seviyordu**.”

(s.-iyordu 95)

“Ordumillet.lerin en çok doğuş-en en sarp.ı/ Ada-mış **sev-diği** Allâh.ına bir böyle yapı”

(s.-diği 35653)

2. (Bir şey birinin) Çok hoşuna gitmek, (onu) beğenmek, (ondan) hoşlanmak:

“Türk ırkından doğup, bizimle beraber yaşayıp, öldükten sonra mezarına sarıklı bir taşın dikilmeyeceğine acımış ve ‘İstanbul!

Müminlerinin o kadar **sevdiği** Eyüb servilerinin altında kendimi senin ölülerin le kardeş hissettim!’ demişti.”

(s.-diği 7069)

s. 30763

s.-di 8441, 9254, 16582, 22644, 38133

s.-diceğim 39146

s.-diği 392, 6157, 7062, 8391, 8514, 10642, 14165, 21577, 22311, 23629, 25289, 28237, 31052, 31905, 33102, 33748, 35061, 38805

s.-diğim 2034, 6700, 7507, 8727, 19032, 30186, 33329, 36249, 36249, 36388, 37022, 38543, 38545

s.-diğimden 33952

s.-diğimiz 2201, 2210, 5801, 5805, 17628, 20561, 28738, 28845, 31157

s.-diğinden 28237

s.-diğin 37599

s.-diğine 36059

s.-diğini 11685, 28237

s.-dik 36940

s.-dikçe 5990

s.-dikleri 27856

s.-diklerim 36600

s.-diklerime 20569

s.-dikten 7655
s.-diler 7449
s.-dim 597, 2236, 7432, 7433
s.-e 12461, 12461, 14334, 14334, 22007,
22007
s.-ebilir 23649
s.-ebiliyor 7287
s.-eceği 31596
s.-eceğiz 5806
s.-ecekler 20151
s.-eceklerini 20250
s.-eli 31805
s.-emedim 3360
s.-emez 7657
s.-emiyordum 563
s.-en 2282, 3118, 13489, 14135, 16582,
17615, 19045, 19315, 20977, 28595, 29392,
29611, 29619, 35529, 36440, 36565, 36565
s.-enler 8751, 23107, 23648
s.-enlerden 21907
s.-enlerdir 8334
s.-enlere 33713
s.-er 3587, 9478, 9864, 9945, 9950, 13875,
16594, 17241, 19186, 20144, 24870, 28239,
28432, 28596, 30157, 33418
s.-erdi 8645, 8678, 9875, 9972, 11590,
34076, 34111
s.-erim 20897, 30766, 30766, 33242, 34367,
34416
s.-eriz 24865
s.-erken 2288
s.-erler 17357, 20723, 21585, 31790
s.-erlerdi 11706, 21170, 23615, 23624,
29032, 35476
s.-ermiş 34414
s.-ersen 3667
s.-iniz 20243, 20244
s.-ip 20886, 32437, 36634
s.-iyor 14167, 20720, 21638, 22777, 26103,
28602, 31104
s.-iyordu 1011, 3969, 9562, 10196, 11788,
23106, 30166, 30235, 33763
s.-iyorduk 2205
s.-iyordum 562, 2140, 2266
s.-iyorlar 3230, 20730, 27820, 28676, 31402,
31806
s.-iyorlardı 7126, 32590
s.-iyormusunuz 30742

s.-iyormuş 2550
s.-iyormuşuz 2309
s.-iyorsunuz 1569
s.-iyorum 8904, 8910, 8917, 8925, 8925,
21635, 21642
s.-iyoruz 11659, 23071, 28737, 29033
s.-mediği 35232, 35425
s.-mediğim 35818
s.-mediğimiz 5806
s.-mediğinizi 20886
s.-mediğiyçün 35020
s.-mediklerini 33281
s.-mediler 31053
s.-meğe 2260, 20169, 20577
s.-meği 20166, 20576
s.-mek 1288, 19309, 19312, 19312, 20576,
25679, 31780, 35820, 36164
s.-mekle 10547
s.-mekler 19313
s.-mekte 2284
s.-mekteki 36756
s.-mekten 5804, 19314, 20575, 28235
s.-mekti 19312
s.-mem 33239
s.-memek 25433
s.-memiştim 20445
s.-menin 1288
s.-meseydik 12888
s.-meye 7584
s.-meyeceğiz 5807
s.-meyen 3329, 12738
s.-meyenler 8334, 19745
s.-mey 564, 14167, 28636
s.-meyiz 24865
s.-mez 9084, 9948, 28336, 32086
s.-mezdi 8675, 9844
s.-mezdik 2209
s.-mezdim 29024
s.-mezsınız 35454
s.-miş 1332, 5989, 10131, 10234, 10550,
20987, 22758, 25662, 31264, 36770
s.-mişti 239
s.-miştım 913
s.-miyenler 3469, 20978
s.-mıyor 28269, 28737
s.-miyordu 10872
s.-miyordum 2116
s.-miyoruz 5803, 12256

s.-sek 18483

s.-seydim 32991

[=273]

SEVÂİK: Ar. Sebepler, saikler:

“Taine, menşe'leri kendi akaid-i felsefiyyesinin **sevâiki**, zâdegânperverlik, ruhban ve avam aleyhdarlığıyla yazdı idi.”

s.+i 21982

[=1]

SEVAP: Ar. İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükâfat:

“Bu hakikati idrak edenler, henüz edemeyenlere mahallelerde, camilerde, mescitlerde telkin etse, bu cemaati büyük bir günahattan kurtarmakla beraber bir **sevaba** da nail ederler.”

(s.+a 14138)

s.+ında 10554

[=2]

SEVDÂ: Ar. Aşırı istek, tutku, arzu, heves:

“1902 senesinde, on sekiz yaşındaydım; alafranga neslin birçok çocukları (gibi) bir Paris **sevdasına** tutulmuştum.”

“Yine **sevdâ.ya** kanatlan-sam azîz İstanbul”
(s.+ya 37009)

s. 27932, 27942, 38953

s.+ları 35495, 36751, 39147

s.+larımı 21291

s.+larının 31376

s.+mızı 39160

s.+nın 1580

s.+sı 3120, 13693, 33873, 14086

s.+sına 6098, 26849, 35030

s.+sını 16536, 16787, 16789, 17184

s.+sının 27235

s.+sıyla 23062, 30544

s.+ya 36905, 38096, 38935

[=29]

SEVDALAN-: 1. Sevdaya tutulmak, âşık olmak:

“Kork-arım zîrâ ki **sevdâlan-masın** cânân.ıma”
(s.-masın 38936)

2. **teşmil**. Bir şeye karşı aşırı istek duymak:

“(…) o da olmaz, hece veznine heveslenir, en sonra, hece vezninin halk türkülerindeki şekillerine **sevdalanır**.”

(s.-ır 28197)

[=2]

SEVDALI: 1. Sevdâya tutulmuş kimse, âşık:

“Mehlika.nın kara **sevdâli.ları**/

Var-dılar çıkırk.ı yok bir kuyu.ya”

(s.+ları 36720)

2. **teşmil**. Bir şeye aşırı derecede düşkün ve istekli olan kimse:

“Ne kadar temiz yürekli, milliyet **sevdalı** İstanbullular, Afyonkarahisar'ından sonra hemen Eskişehir'in de düştüğü haberi yayıldığı akşam, meyas oldular.”

(s. 13901)

s. 21653, 23504, 36186, 36258, 36707

s.+lar 36956

s.+ları 36722

s.+larının 15127

s.+larla 36954

s.+sıydı 33876

[=12]

SEVDİR-: Sevmesini sağlamak, sevmesine yol açmak:

“Keder bilâkis derindir. Düşündürür, **sevdırır**, kuvvetlendirir.”

(s.-ir 14451)

s.-di 14905, 21826, 30670, 31804

s.-dikleri 27856

s.-iyor 7458

s.-miş 2724

[=8]

SEVGİ: İnsanı karşılık beklemeden yakın ilgi, dostluk, şefkat, bağlılık göstermeye yönelten ve fedakârlıkları göze aldırarak kadar güçlü olabilen duygu, sevme duygusu, muhabbet:
“Bir peygamber kalbinin **sevgisi** gibi derin ve hazindi.”

(s.+si 248)

“Ey **sevgi** anla-dım bu uzak.tan sadâ ile/
Ömür.ün yegâne lezzet.idir hâtıra.n bile”

(s. 36896)

s. 18483, 19241, 19242, 27923, 27943, 38432

s.+den 241, 38670

s.+leri 24177

s.+lerinin 29929

s.+si 247, 5483, 24857

s.+sını 239, 1163, 17154, 27102

s.+sıyla 2132, 9510, 17181, 18054, 38598, 38784

s.+yi 36567, 36893

[=27]

SEVGİLİ: Âşık olunan kadın veya erkek, yâr:
“(…) *şâirin ve sevgilisinin çehrelerini ancak bu bulutlar geçtiği zaman hayâl meyâl seçebiliyoruz.*”

(s.+sinin 31135)

“*Sen nerde.sin ey sevgili yaz gün.leri nerde*”
(s. 36995)

2. Sevgi duyulan, kendisine sevgi beslenen:
“*Mektubunuza muntazırım, mütemediyen çalışıyorum. Baki afiyet, pek sevgili beybabacığım.*”

(s. 19967)

s. 2398, 18332, 19914, 19952, 22166, 24362, 25601, 30451, 30453, 31093, 31425, 36186, 37922, 37924, 37928

s.+ler 36441, 36954

s.+leri 21639

s.+lerine 16127

s.+m 22894, 22895, 39176

s.+mdin 37025

s.+nin 31234

s.+si 329

s.+sini 21634

s.+siyle 22315

[=30]

SEVİL-: Hakkında sevgi beslenmek, sevgi duyulmak:

“*Demek ki târih yekpare görülecek, topyekûn sevilecek yahut da nefret edilecek bir şey değildir.*”

(s.-ecek 24893)

“*Vatan.ın en gerçek/*

En sevil-miş ve gezil-miş yer.i var”

(s.-miş 36182)

s.-diği 21577

s.-en 34035

s.-iyor 31087

s.-mediler 29275

s.-mek 28640

s.-melerinin 8386

s.-miş 1933, 35180, 36440

[=11]

SEVİLLA: İspanya'nın güneybatı kesiminde Endülüs (Andalucía) özerk bölgesinin başkenti ve en büyük şehri:

“*Sevilla zanaat ve ticâret merkezi olmakla beraber eskiliğini hayli muhafaza etmiştir.*”

(s. 18943)

s. 18928, 18953

s.+da 18942, 18951

s.+dan 18955

s.+yı 18909, 19067

[=8]

SEVİMLİ: Göze, gönle hoş gelen, hoş giden, sevgi uyandıran özelliklere sâhip, cana yakın, şirin:

“*Bu adamlarda, daha elli sene evvelki çınaraltı kahvelerimizde, sakın temiz, eski tarzdaki Müslümanların, ilk bakışta hissedilen sevimli hâlleri de yokdu.*”

(s. 19702)

s. 289, 885, 1748, 1804, 3321, 3662, 3843, 6544, 7990, 9829, 10299, 10567, 12419, 17993, 20241, 21117, 22166, 26912, 27045, 29673, 31101, 31956

[=23]

SEVİMLİLİK: Sevimli olma durumu:

“*Bunların arasında halamın kocası müstentik Nail Bey, şahsî sevimliliği ve ailesinin serveti sayesinde bir mevki sahibiydi.*”

(s.+i 1257)

s. 27086

[=2]

SEVİMSİZ: Sevilecek, beğenilecek bir tarafı olmayan, hoş gitmeyen:

“*Bu Arif Bey'den başka bir de Mazhar Bey vardı ki Mâliye kâtiplerindendi ve epiyce iyi bir hanendeydi, lâkin sevimsiz bir insandı.*”

s. 1565

[=1]

SEVİN-: 1. Sevinç duymak, memnun ve hoşnut olmak:

“*Avdette Filibe'ye döndüğüm zaman bunaltan bir Amerika kasabasından, şirin bir Türk şehrine geçmiş gibi sevindim.*”

(s.-dim 3430)

2. Hakkında sevgi beslenmek, sevgi duyulmak:

“*Bir gün sevin-ip de bir yıl âh eyle-meyen/ Hayyâm ki dik-ti hayme.ler hikmet.ten*”

(s.-ip 38361)

s.-di 8563, 13878, 19218, 34390

s.-diler 6974, 14065

s.-dim 2949, 7414, 20729, 28068, 35572

s.-e 27046, 27046

s.-ecek 22292

s.-enlerin 13444

s.-esevine 12965
s.-ir 21339
s.-irdim 16573
s.-irken 26200
s.-irler 26200
s.-irsek 16272
s.-iyor 16017, 16445, 30298
s.-iyordum 2180
s.-iyorlar 14172, 23463
s.-iyorum 9523
s.-mek 13902
s.-meliyiz 16273
s.-miştım 34685

[=33]

SEVİNÇ: 1. İçte duyulan hoşnutluğun dışı vuran belirtisi, sevinme hâli, neşe, coşku:

“Orada **sevinç** ve melal birlikte duyulur.”

(s. 6467)

2. Beklenen veya hoşı giden bir şeyin olması sonucunda duyulan iç ferahlığı, hoşnutluk, memnûniyet:

“Gönül.üm bu **sevinç.in** halecân.iyle kanatlı”

(s.+in 36798)

s. 7154, 14438, 14439, 30498
s.+e 3042, 13451, 37899
s.+i 6933, 13879
s.+in 13422, 30205
s.+inden 16227, 17422, 21391, 26101
s.+iydi 16736
s.+iyle 7976
s.+le 10267, 17378, 18681, 20326, 31055,

31949

s.+ten 6575, 23007, 27961

[=28]

SEVİNÇLİ: Sevinç duyan, sevinci olan, sevinen, neşeli:

“Bir Rum kadını avam safvetiyle lâkin pek müteheyyic, **sevinçli**, yanına sokuldu.”

s. 2889

[=1]

SEVİNDİR-: (Birin) Sevinmesine sebep olmak, sevinmesini sağlamak, memnun ve hoşnut etmek:

“En temiz kalplerden, en gümrah vicdanlara kadar hepimizi **sevindiren** bu haberlerden yalnız bazı Türklerin nasibi yokmuş!”

(s.-en 13442)

s.-di 21659, 31673

[=3]

SEVİŞ-: Birbirini sevmek, birbirine sevgi duymak:

“Bu şâir şüphesiz bir zaman Bursa'da **sevişmiş** bir çiftin kanındandır.”

(s.-miş 22994)

“Yâdet ki **seviş-dikti** ilâhî Adalar.da”

(s.-dikti 37892)

s.-dikti 37886, 37888

[=4]

SEVİYE: Ar. **mec.** Bir kimsenin fikir, bilgi, görgü, değer, refah vb. bakımlardan bulunduğu, toplum içindeki başkalarına göre olan derecesi, mertebe, düzey:

“Etrafına devrinin **seviyesi** en yüksek olan insanları toplamıştı.”

(s.+si 26614)

“Ziya Paşa, Rûhî-i Bağdadîye hitaben; ‘Söz meydanında senin gibi bir er yokken şimdi Romalı bir şâir senin derecene yükseldi, seninle bir **seviyede** oldu.’ demiştir.”

(s.+de 27031)

s. 32096
s.+ce 4626
s.+de 2600, 8678, 5586, 27021
s.+lere 27361
s.+lerini 26600
s.+miz 19518, 25848
s.+nin 32089
s.+si 8830, 29990, 32936
s.+sinde 29992
s.+sinden 19519, 32936
s.+sine 32869
s.+sini 19520, 19520, 32939
s.+ye 21104, 25870, 27360, 28224
s.+yi 32133

[=27]

SEVİYELİ: Belli bir değer ve yücelik derecesine ulaşmış olan, seviyesi diğerlerinden yüksek olan:

“Halk **seviyeli** bir Harputlu'dan memleketinin türkülerini istinsah ediyordum.”

s. 29259

[=1]

SEVK: Ar. 1. İtici bir sebep teşkil ederek bir tarafa doğru götürme, itme, yönelme:

“Validem, halam, teyzelerim, çocuklukta kalma bir itiyad **sevkiyle** Deli Ahmed'e sâdece baş örtüleriyle görünmekte beis görmezlerdi.”

(s.+iyle 297)

2.1. ***Sevk edilmek:** Gönderilmek, yollanmak:
“Gerek Rumeli'den ve gerek Anadolu'dan **sevk edilen** ordular, gönüllü alayları, cephane vesaire hep oradan geçiyordu.”

(s.+edilen 1248)

2.2. Yönetilmek, idare edilmek:

“Kara.dan **sevkedil-en** yüz gemi geç-miş Halic.e”

(s.-en 35888)

3. ***Sevk etmek:** (Bir tarafa doğru) Götürmek, (o tarafa doğru) gitmesine itici bir sebep teşkil etmek, yöneltmek:

“Onun matemi ve ailece geçirdiğim perişanlıklar ruhumu başka ufuklara **sevk ettiler.**”

(s.+ettiler 1297)

“O kadar halk.ı **sevket-ip** yer yer/
O şafak vakit.inin cihangîr.i”

(s.+edip 35760)

4. Göndermek, yollamak:

“**Sevket-ti** irâde.m ol-madan dünyâ.ye/
Gün.den gün.e ol-du hayret.im bîgaaye/
Gel-dik kal-dık ve git-tik ammâ ne için”

(s.+etti 38262)

5. ***Sevk etmek:** Yönetmek, idare etmek:

“Horaları ortada dolaşan iki üç gayda çalan **sevkedirdi.**”

(s.+ederdi 635)

6. ***Sevk eylemek:** Yönetmek, idare etmek:

“Sağ kol.da boz-du bozgun.a uğrat-tı düşmen.i/
Şîrâne bir taarruzu **sevk eyleyen** Sinan”

(s.+eyleyen 37222)

7. ***Sevk olunmak:** Bir tarafa doğru götürülmek:

“Cenaze büyük bir kalabalığın ortasında İsbâ Bey Câmii'nin mezarlığına **sevk olunmağa** başladı.”

(s.+olunmağa 193)

8. ***Sevk-i tabîî:** İçgüdü, insiyak:

“(…) bu felâketler ortasında biz ikimiz **sevk-i tabîîden** gelen bir tecelli ile dost oluverdik.”

(s.+i+tabii.den 9210)

s. 10397, 17548, 33258

s.+edecek 2507, 16097

s.+edecektir 24303

s.+edemeyeceği 27553

s.+eden 2058, 4690, 5081, 17777, 18315,

24239, 24253, 24256, 24342, 24367, 24369,

24482, 24511, 28858, 33102

s.+edenler 8582, 20170

s.+edenlerin 2575

s.+eder 27523

s.+ederdi 635, 639, 1490

s.+ederek 26651

s.+ederiz 37993

s.+ederler 21003, 23812

s.+erse 37533

s.+edilebilseydiler 23667

s.+edilen 22727

s.+edilir 35249

s.+edilmiş 9745

s.+ediyor 22795

s.+ediyordu 4583, 6315

s.+ediyorlar 23699, 25516

s.+ediyormuş 2836

s.+ediyoruz 24232

s.+etenlerin 4143

s.+etmeğe 3593, 31960

s.+etmek 5066, 33203

s.+etmeli 14378

s.+etmeye 9144

s.+etmiş 2581, 33567

s.+etmişti 5072, 11048

s.+etmiştir 4487

s.+etti 18013, 23882, 28789

s.+ettiği 13748, 22162, 24310, 36765

s.+ettiler 480, 12856

s.+ettim 23206

s.+i+tabii.siyle 2863, 12144

s.+iyle 4120, 35542, 35593

s.+i 10399, 21115, 30615

s.+i+tabii.siyle 12144

s.+i+tabii 24275, 24836

s.+i+tabii.dir 23784

s.+i+tabii.leri 7351

s.+i+tabii.lerimizden 30202

s.+i+tabii.lerine 16492

s.+i+tabii.m 1651

s.+i+tabii.miz 23788

s.+i+tabii.mizden 24006

s.+i+tabii.mle 11413

s.+i+tabii.si 10193, 17220, 18030, 18631

s.+i+tabii.sine 15839

s.+i+tabii.siyle 13714, 14110, 18052, 21309,
24401

s.+ine 5925

s.+iyle 297, 1554, 1722, 1918, 2019, 2039, 2258, 2283, 2373, 2753, 8115, 8799, 9029, 9235, 9439, 9559, 9930, 9974, 10466, 14122, 15164, 18050, 18552, 18676, 20028, 21196, 21202, 21771, 25365, 26850, 27236, 29929, 30703, 31576, 31687, 31741, 32386, 33549, 33933

s.+iyledir 20865

s.+olundu 4719, 13004

s.+olunduğu 3849, 3864

s.+olundum 18799

s.+olunurlar 27524

s.+olunuyor 12233

[=151]

SEVKİYET: Ar. Sevkiyat. Askerî birliklerin ve bu birlikler için gerekli olan personel, erzak, mühimmat vb. şeylerin bir yerden başka bir yere gönderilmesi işi:

“(…) Yahya Kemâl Bey; ‘Mütârekeden sonra düşmanlar tarafından Türk vatanının taksimi, ameliye-i cerrâhiyesi başladığı günlerin, ızdırap ve acı **sevkiyetle**, Türk vatanının Trakya’da, İstanbul’da çepçevre bütün Anadolu’da nasıl uyanmaya başladığını îzâh ve İstanbul’da kendi hissî bir tecrübesini şerh etti.’ (…)”

s.+le 23617

[=1]

SEVK Ü İDÂRE: Ar. Yönetim:

“Sizin **sevk ü idarenizle** Ercümend Bey’in yaptırdığı sigara kutularının numunelerini gördüm, çok beğendim.”

s.+nizle 20543

[=1]

SEYAHAT: Ar. 1. Şehirден şehir, ülkeden ülkeye yapılan yolculuk, uzak yerlere yapılan gezi:

“O münâsebetle Belgrad’dan Üsküp’e bir günlük bir **seyahate** çıktım.”

(s.+e 668)

2. ***Seyahat etmek**: Uzak yerlere, yabancı ülkelere yolculuk yapmak:

“İsviçre’de **seyahat ederek**, Eupen, Montreux, Interlaken, Lucerne, Rigi Kaltbad, Uri, Lugano, Zürih, Schwyz şehirlerini ve birçok gölleri ve dağları gördüm.”

(s.+ederek 1844)

3. ***Seyâhat-i musavver**: Resimlerle süslenmiş, resimli seyahat:

“*Muhayyilemin kadim aşınası bir telif: İngiliz hikâyentivîsi Wells’in bir seyahatnamesi. Lâkin mâverâ-yı zamân’a yapılmış bir **seyâhat-i musavver**.*”

(s.+i+musavver 6479)

s. 2982, 3453, 3456, 4728, 6459, 17533, 18571, 19915, 19929, 19931, 19935, 19940, 19944, 19946, 20087, 20389, 20475, 20476, 21563, 21809, 22784, 30654, 31801

s.+den 3235

s.+e 22818, 26074, 29452

s.+edecek 3537

s.+eden 758, 4976, 7664, 7701

s.+edenlerin 4345

s.+ederken 7789

s.+etmesi 8237

s.+etmiş 21170

s.+etmişti 10893

s.+ettim 1838

s.+i+tedkikiyye 4348

s.+i 7726, 12931, 22789

s.+i+pederane.lerinden 19923

s.+i+siyasetpenahi 12073

s.+im 20479

s.+imden 19022

s.+in 3451, 20327

s.+inde 11245

s.+inden 10130, 10375, 20325, 22617, 22791

s.+ine 4341

s.+ini 12922

s.+inin 3319, 10520

s.+inize 19949

s.+lere 22880

s.+leri 19925

s.+lerim 1824, 1821

s.+te 26307

s.+ten 20479, 22787, 22793

[=70]

SEYAHATNÂME: Ar.+Fars. Gezi yazısı:

“Diyarbakirli şâir Hamî’nin, Üsküdar’dan Diyarbakir’e dönüşünü musavvir, manzum **seyahatnâmesi**.”

(s.+si 30845)

s.+si 6472

s.+sine 7212

s.+sinin 28561

[=4]

SEYF: Ar. Kılıç:

“Denizi deniz kelimesiyle; ebri, sehâbı bulut kelimesiyle; tîği, **seyfi**, şem-şiri, kılıç kelimesiyle; (...) kelimeleriyle hissedebiliyoruz.”

s.+i 28841

[=1]

SEYFÎ: Orhan Seyfî Orhon. (1890 – 22 Ağustos 1972) Beş Hececi şairlerden, yazar:

“**Seyfi.ye Refâkat**”

s.+ye 37767

[=1]

SEYF-İ ADLÎ: Ar. Adâlet kılıcı:

“**Seyfiadli sal-dılar/**

Tirnovâ.ya var-dılar/

Turhalaa.yı al-dılar”

s. 38446

[=1]

SEYF-İ MESLÛL: Ar. Kınından çekilip çıkarılmış, kınından sıyrılmış kılıç:

“DevriSultanSelîm.i yazmak için/

Seyfimeslûl kıl-dı hâme.sini/

Halk YahyâKemâl.e rahmet oku-r/

Güşet-erken Selîmnâme.sini”

s. 38012

[=1]

SEYİR: Ar. 1. Bir şeyi zevk alarak gözle takip etme, bakma, izleme, temaşa:

“Bir bir DiyârîRûm.a dağıl-dık Sakarya.dan/

Seyir.indeyiz atıl-dığı sâhilsiz engin.in”

(s.+indeyiz 36695)

2. ***Seyir yeri**: Gezip dolaşmaya gidilen hoş havalı, güzel manzaralı yer, seyirgâh, seyrangâh:

“Bu meydanın bir tarafında ailemizin **seyir yeri** olan çardak bulunurdu.”

(s. 623)

3. ***Seyre dalmak**: Baktığı, seyrettiği şeye başkasını göremeyecek, düşünemeyecek şekilde kendini kaptırmak:

“Salacak.dan Moda.dan Çamlıca.dan her tepe.den/

Dal-dım engin vatan.in **seyir.ine** ıssız kaya.dan”

(s.+ine 38607)

4. ***Seyretmek**: Gözle takip etmek, bakmak:

“Vapurda alçak ve derin bir sepet koltukta etrafi **seyir ede ede**; halis süt, taze tereyağı ve balla ucuz ve iyi bir kahvaltı ettim.”

(s.+edeede 17479)

s. 34653

s.+e 19098, 23942, 25704, 28188, 36575, 38467, 37807

s.+i 13500, 15635, 25369

s.+im 2610

s.+indenmi 24517

s.+ine 1622, 13429

s.+ini 15655

s.+le 31299

[=21]

SEYİRCİ: 1. ***Seyirci kalmak (olmak)**: Gözleri önünde cereyan eden bir olaya herhangi bir şekilde karışmamak, müdahale etmemek:

“Etrafında tek tük birkaç **seyirci** kalmıştı.”

(s. 10499)

2. İlgi çekici bir olayı gözleriyle takip eden, seyreden kimse, izleyici:

“Cuma günleri zikir ve devran olduğu saatlerde **seyircilerle** dolar, erkek mahfilleri gibi, kadınlara mahsus kafeslerinde iğne atılsa yere düşmez derecede kalabalık olurdu.”

(s.+lerle 1981)

s. 1622, 10492, 14371, 18752, 24423

s.+ler 884, 10628, 17480, 21345

[=10]

SEYİS: Ar. At bakımı ile görevli olan, at tımar eden kimse, at bakıcısı:

“Bu odada iken zannettim ki Selîm'in hayaleti bu sofada yine öyle oturuyor ve dışarıda kapıda zenci bir **seyisin** yanında beyaz bir at bekliyor!”

s.+in 25671

[=1]

SEYL: Ar. ***Seyl-i tabî**: Tabîî, doğal akış:

“Bu mühim nokta o zamanki ordularımızda millî târihimizin **seyl-i tabîsinin** ve vatanımızın tabîî ittîsâsının ne derece şuurlaşmış olduğunu gösteriyor.”

s.+i+tabîi.sinin 25285

[=1]

SEYLÂB: Ar. Sel suyu, sel, su baskını, taşkın:

“(…) onlar da, yalnız felâket **seylâbının** her günkü akışına dalmış gidiyorlardı.”

s.+ının 27196

[=1]

SEYMEN: Fars. Sekban denen askerî sınıf:

“Şehrin içinde dövüşerek oraya kadar ilerle yen, orada şehit düşen on sekiz **seymen** yazısız mezar taşları altında, orada yatmaktadırlar.”

(s. 5278)

s.+leri 7171
[=1]
SEYMENLER BAŞI: Sekbanlar başı:
“Yalnız **Seymenler başı** Hamza bin Rüstem'in
adını, yazılı olan mezar taşından biliyoruz.”
s. 5279
[=1]
SEYREDİL-: Seyretmek işi yapılmak:
“Kadınları harikulade güzeldir. Fakat Şark
kıskançlığının murakabesine bağlı olduklarından
ancak uzakdan **seyredilirler**.”
(s.-irler 18913)
“Âhîret öyle yakın **seyredil-en** manzara.da”
(s.-en 36056)
[=2]
SEYREK: 1. Parçaları veya benzerleri arasında
fazla mesafe bulunan, aralıklı:
“Kendisi **seyrek** sakallı, geniş gövdeli, azametli,
altun göznlüklü bir zâtdi.”
(s. 1503)
2. Uzun zaman aralıklarıyla, ara sıra:
“Seneler geçtikten sonra, pek **seyrek** olarak
İstanbul'da tesadüf ederdim, bâzan selâm
verirdim.”
(s. 2776)
s. 10594
[=3]
SEYREKLEŞ-: 1. Sayıca azalmak:
“Bu sâkin kalabalık ikindi ezanından beri az
seyrekleşmiş, istirâhatine devâm ediyordu.”
(s.-miş 35317)
2. Sık sık olmamak, sıklığı azalmak:
“(…) ‘Mehmed Bey'in kemâkân hocası kaldım;
ancak dersim **seyrekleşmişti**.’ (…)”
(s.-mişti 34628)
[=2]
SEYRET-: 1. Gözü ile takip etmek, bakmak:
“Fâtih'in topları ve ordularıyla geldiği Edirne
yollarını **seyrettim**.”
(s.-tim 6110)
“Gece şî'r.iyle sar-arken Koca Mustâpaşa.yı/
Seyret-enler gör-ür Allâh.a yakın dünyâ.yı”
(s.-enler 36094)
2. (Bir şeyi eğlenmek veya öğrenmek
maksadıyla) Gözle takip etmek, izlemek:
“Dün gece güreşten sonra; evime dönerken,
Harbiye tramvayında, güreşi **seyretmiş** dört beş

kişi, yüksek sesle, karma karışık bir mübâhase
tutturmuşlar.”
(s.-miş 21379)
“Dinle-yen söyle-yen kadar ârif/
Seyret-en oyna-yan kadar hassas”
(s.-en 37090)
s. 19111, 38282
s.-ebilmek 10531
s.-eceğim 10183
s.-eceğim 14372, 21278
s.-ecek 5997, 27826
s.-eceklerdir 18360
s.-en 7822, 12818, 12966, 18261, 18346,
31142, 34509
s.-enler 10593, 12973, 16420, 16922
s.-enlerin 9075
s.-er 21339
s.-erdik 1550, 2202
s.-erek 25553
s.-erken 6210, 12903, 30897
s.-erlerse 27190
s.-ilür 37876
s.-ince 4388
s.-iniz 2397
s.-ip 38344
s.-iyor 16911
s.-iyordu 872
s.-iyordum 1658, 8029
s.-iyorlar 30811
s.-iyorlardı 35292
s.-iyorsa 24526
s.-iyoruz 14421, 14938, 15440, 26879
s.-meğe 19102, 30046, 35808
s.-mek 7476, 28987, 32986, 36356
s.-mekten 25677
s.-ti 36799
s.-tiği 19509
s.-tik 9549
s.-tikçe 12246
s.-tikleri 12970
s.-tikten 19116
s.-tim 6105, 9133, 11329, 17457, 18756,
21299, 28008
[=69]
SEYREYLE-: Gözü ile takip etmek, bakmak:
“**Seyreyle-diğin** semâ Mevlânâ.dır”
(s.-diğin 38161)
s.-sün 37251

[=2]
SEYR Ü SEFER: Ar. Gidiş geliş, trafik:
“Vapurların **seyr ü seferleri** tahdit edildiği için halk endişe içinde bekliyordu.”

s.+leri 18774

[=1]

SEYR Ü SEFERLİ: **mec.** Maceralı:
“Fazla fırtınalı ve **seyr ü seferli** bir ömür sürdürdüğü hâlde anlayışında rint değildi.”

s. 9952

[=1]

SEYR Ü TEMÂŞÂ: Ar. Gezip seyretme:
“Terler Direk'in bu serencamını yine Evliya Çelebi anlatıyor: 'Sultan Mehmed Ayasofya'ya **seyr ü temâşâ edip** deveren ederken' (...)”

s.+edip 7264

[=1]

SEYYÂH: Ar. Seyahat eden, uzak ülkeleri gezip dolaşan kimse, gezgin:

“İstanbul, bütün şehirler arasında birinci derecede göründü ve Avrupa'nın en yüksek şâirlerinin gözlerini kamaştırdı ve en güzide ruhlu **seyyahlarının** muhayyilesine yerleşti.” (s.+larının 4407)

s. 4333, 6475, 6822, 7664, 7743, 20986, 21852, 28757, 28762

s.+ı+dildade 22786

s.+ıdır 22452

s.+lar 6070, 6077, 7642, 7687, 7689, 7702, 7772, 8183

s.+lara 7630, 7639, 7692, 7699

s.+ları 7670, 21724, 30566

s.+larımızın 4350

s.+ların 7669, 7791

s.+larla 7629, 8181

[=32]

SEYYÂL: Ar. Akan, akıcı (zaman için):
“Kumral saçlı gençle, ilâhî adalara karşı konuşuyorduk; saat **seyyal** idi.”

(s. 6271)

s. 7718, 7725, 21720, 21846, 21856, 23009, 23059, 23386, 23424, 24304, 30561, 35599

[=13]

SEYYÂLE: Seyyal kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli:
“Yarın Türk edebiyatının âteşin, feyyaz, ceyyid bir devresi açılırsa, millî ruhu, bir elektrik **seyyâlesi** gibi bütün o dimağlar ve kalblerden

geçirerek, bu dağınık kitleyi yekpare bir hâlde ayağa kaldırır.”

s.+si 28744

[=1]

SEYYÂR: Ar. Gezip dolaşan, gezen, belli bir yeri olmayan:

“Çünkü Türk'ün cibillî sarayı otağ'dır, Osmanlı Türk padişahları önce **seyyar** idiler.”

(s. 6826)

s. 1674, 7331, 11161

[=4]

SEYYÂRE: Ar. Gezegen:

“**Seyyâre.lerin** mâi ve mukmir leme'ât.ı”

s.+lerin 39153

[=1]

SEYYİD NÛH: (? – ö. 1126/1714) Türk musikisi bestekârı, hanende:

“Ve seslen-ir büyük Itrî semâ.yı ört-en rûh/ Peş.inde dalgalan-ır beste.siyle **Seyyid Nûh**”

s. 35991

[=1]

SEYYİD VEHBİ: 18. yüzyıl Divan şairi:

“Bizde irşâd ve nasihat destanları yazmış olanlardan Nâbi, **Seyyid Vehbi** ve Sünbülzâde Vehbi, ön saf ta hatıra gelirler.”

(s. 33274)

s. 8370, 30817

[=3]

SEZ-: 1. Açık bir kanıt olmaksızın, olmuş veya olacak bir şeyi anlamak, kestirmek, hissetmek:
“Muallim Naci, arada sırada evliya sezîşlerine benzeyen bir şâir sezîşiyle, böyle günleri idrak edeceğimizi **sezmiş** gibi, basireti bağlı olanlara bir hidayet meş'alesi çekmiş:

'Ayrılan millet ittihadından

Kessin ümmîdinî muradından!'

beytini bir nas kuvvetiyle söylemiş.”

(s.-miş 12122)

“**Sez-dim** bir âşinâ gibi heybetli hüzn.ünü”

(s.-dim 35751)

2. Anlamak, fark etmek:

“Şapkalı olduğumuz hâlde Türk ve müslüman olduğumuzu **sezdi**.”

(s.-di 860)

s.-di 859, 9298, 15485, 36982

s.-diği 9629

s.-diğim 9184

s.-diler 22926

s.-dim 22885, 36622
s.-ebileceğimiz 20940
s.-ebilirdi 4264
s.-ebilseydik 31795
s.-emez 15539, 22047
s.-en 17570, 17616
s.-er 15209, 31857
s.-erler 31961, 33486
s.-ersiniz 6811
s.-ip 17061
s.-işinde 14796
s.-işindedir 14349
s.-işine 12128
s.-işiyile 12114, 12162, 25661
s.-işlerine 12113
s.-iyor 15769, 28311, 31637
s.-iyordu 12874, 30717
s.-iyordum 1916, 34602
s.-iyorlardı 10459
s.-iyorum 22955
s.-iyoruz 28544
s.-medeyiz 35920
s.-mek 13272
s.-mekle 32197
s.-mekteki 18677
s.-miş 10539, 12114, 25661
s.-sin 21212
[=48]

SEZÂİ: Sâmi Paşazâde Sezâi:
“Yunan muharebesi sıralarında Mehmed Emin
Bey Türkçe Şiirler'ini çıkardı, Recâzâde,
Hâmid, **Sezai** bu mecmûaya alkışlı takrizler
yazdılar.”
(s. 29247)
s. 12841
[=2]

SEZÂİ BEY: Sâmi Paşazâde Sezâi (d. 1859
İstanbul – ö. 26 Nisan 1936 İstanbul) Türk
realist öykücü, romancı:
“1903 senesinin kışında, Paris'de, Sami
Paşazade **Sezai Bey'i**, Hüseyin Siret'i, Abdullah
Cevdet'i ve Abdülhalim Memduh'u tanıdım.”
(s.+i 2099)
s. 3762, 4040, 20224
s.+in 3819, 4046, 4048
s.+le 20222
[=7]

SEZDİR-: Sezmesine yol açmak, belli etmek,
hissettirmek:
“Bursa'ya göndermek, orada hâlâ sağ bırakmak,
îdâm etmekte tereddüt etmek, Pâdişâh'ın ve yeni
Sadrâzamın Yeniçeri Ocağı'ndan hâlâ şüpheli
olduklarını **sezdiriyordu**.”
(s.-iyordu 33591)
“Bakkal.da bekleş-en fikirâ kızcağz.ları/
Az çok yakın.dan **sezdir-iyor** top ve iftar.ı”
(s.-iyor 35939)
s.-en 36901
s.-ir 9714
s.-irdi 1328
s.-iyor 11749
s.-iyordu 33562, 33580, 33987
s.-meden 13269
s.-mekten 11428
[=10]

SEZİL-: (Bir durum) Bazı belirtilerine bakılarak
hissedilmek, anlaşılmak, fark edilmek:
“Lâkin felâketin haberi hava içinde **seziliyor**
gibiydi.”
(s.-iyor 2783)
“Eserlerinde Çamlıca havası eser, Çamlıca
bahçelerinde bülbül yavrusu dinledikleri
sezilir.”
(s.-ir 12860)
“Bakışında bu mânâ **seziliyordu**.”
(s.-iyordu 34121)
s.-ir 5011
s.-iyor 811, 2782, 26158, 27359
s.-iyordu 2817
[=8]

SÉVRES/SEVR: Sevr antlaşması:
“Atina Hükümeti niçin Anadolu'dan ordularını
çekemiyor? **Sévres** hattında olsun Anadolu'da
barınabileceğim umduğundan mı?
s. 17926
[=1]

SÉVRES MUAHEDESİ/SEVR MUAHEDESİ:
I. Dünya Savaşı sonrasında İtilâf Devletleri ile
Osmanlı İmparatorluğu hükümeti arasında 10
Ağustos 1920'de Fransa'nın başkenti Paris'in 3
km batısındaki Sevr (Sévres) banliyösünde
bulunan Seramik Müzesi'nde (Musée National
de Céramique) imzalanmış antlaşma:

“Ali Kemal, *Sevr Muahedesi'ni* tatbik ettirmek için taze bir azim gösterecek yeni bir kabine istiyordu.”

(s.+ni 10322)

s. 12616, 15426, 18437

s.+nden 14413, 16400

s.+ni 17754, 17848

s.+nin 13199, 13354, 14393, 10295, 14017

s.+yle 15878, 24979

[=15]

SFENKS: Fr. Kafası koç, kuş, veya insan, gövdesi ise uzanan bir aslan şeklini alan heykel: “Beyaz taş üstünde bir *sfenks* gibi çömelmiş, duran muhibbime: —Ne düşünüyorsun, dedim.”

s. 22896

[=1]

SHAKESPEARE: William Shakespeare, (26 Nisan 1564 – 23 Nisan 1616), İngiliz şair, oyun yazarı ve oyuncu:

“*Shakespeare'in* başlıca dramlarını Montagu'nün tercümesinden biliyordum.”

(s. 2150)

s. 20786, 20788, 20902, 22155, 31881, 31975

s.+e 31415

s.+i 31885

s.+in 2149, 16477, 16499, 16504, 31459, 33151

[=14]

SHELLEY: Percy Bysshe Shelley, (d. 4 Ağustos 1792, Horsham, Sussex – ö. 8 Temmuz 1822, Livorno); İngiliz yazınının ve Romantik Dönem'in önemli bir şairi:

“*Shelley*, bu coşkun İngiliz, şâirlerin en mes'ûdu sayılır.”

(s. 23005)

s. 22990

[=2]

SHERLOCK HOLMES: Sir Arthur Conan Doyle tarafından oluşturulan Britanyalı hayali dedektif kahraman, polisiye edebiyatının önemli ilk kişiliklerinden biri:

“*Sherlock Holmes'le Arsen Lupin'i* beşeriyet kadim hikâye kahramanları gibi benimsedi.”

(s.+le 22125)

s. 22117

[=2]

SICAK: 1. Isı derecesi yüksek olan, çok ısınmış:

“İstanbul baharının bu *sıcak* günü genç Fâtih'in Türk ordularını İstanbul'a soktuğu gündür.”

(s. 6097)

2. *mec.* Sevgi ve şefkat dolu, cana yakın, içten, dostça:

“Bu basit sıfatla edindiğim muarefelerde derhâl *sıcak* bir dostluk tecellî ediyordu.”

(s. 3465)

s. 1053, 1817, 6091, 9250, 10637

s.+ı 18063

s.+ından 809

s.+lar 20531

s.+tı 12884

[=10]

SICAKLIK: *mec.* Sevgi dolu ve şefkatli olma, cana yakınlık, sevimlilik, samimiyet:

“Suf şahsı bir his *sıcaklığıyla* anlaştık.”

s.+ıyla 8452

[=1]

SİÇRA-: Ayaklarını hızla yere vurarak ileriye veya yukarıya doğru atılmak:

“Hemen içinden bahriye neferleri *sıçrayıp* sandallara atladılar, yatı hareketten alıkoyan manıayı aramaya koyuldular.”

s.-yıp 12086

[=1]

SİDK: Ar. *Sıdkı sıyılmak: (Bir kimseden)

Soğumak, (onu) görececek gözü olmamak:

“Cavit Bey'den *sıdkım sıyılmıştı*.”

s.+ım 11601

[=1]

SİFAT: Ar. 1. Bir kimse veya şeyin sâhip olduğu nitelik, ona ait olan özellik, hâl ve vasıf:

“Gaalibâ kafasında bu Arnavut kelimesi, birçok avam kafalarında olduğu gibi, sağlam Müslüman mânâsına gelen bir *sıfattı*.”

(s.+tı 447)

“İstanbul'un yarattığı 'sünepe, zibidi, düttürü Leylâ' gibi *sıfatları* çok kullanırdı.”

(s.+ları 9868)

2. Bir kimsenin içinde bulunduğu topluma ve yakını olduğu kişilere göre taşıdığı nitelikleri bakımından yeri, hukuki ve idari bakımdan durumu:

“Gelen adam *sıfatını* bildirdi: ‘Hâfız Emin dâiniz... Silihdar Ali Beyefendi Dâiresi'nin imamı... Biraz görüşmeğe geldim...’ (...)”

(s.+ını 34413)

s. 4222, 13482, 27972
s.+ı 3257, 4224, 11079, 19927, 21222,
21916, 27941, 29028
s.+ıdır 11090
s.+ın 21223
s.+ına 1057
s.+ından 21903, 32655
s.+ımı 10204, 13806, 15955, 19129, 28635,
34402
s.+ıyla 5460, 8704, 11233, 11370, 11870,
21796
s.+ıyle 1168, 3462, 19977, 21542, 22104,
24049, 27776, 30641, 32853
s.+iyle 22245
s.+la 1067, 3463, 21156
s.+lar 9943, 11102, 28961
s.+larda 31256
s.+ları 1004, 2493, 3731, 27892
s.+larına 13866
s.+larını 24696
s.+larıyla 11293
s.+larla 28139, 31083
s.+tı 447, 21222
s.+tır 21236
[=58]

SIFIR: Ar. 1. Hiçbir değeri olmayan şey:
“Bilâkis icâresi **sıfırdan** ziyâde olmayan
Süleymâniye Camii bir şâheser-i mimarîdir.”
(s.+dan 30782)

2. **mec.** Kötü, başarısız:
“Doktorluğu **sıfırdı.**”
(s.+dı 11020)

s. 14571, 15490, 31821, 33346
s.+a 25195
s.+dı 16011
[=8]

SIĞ-: 1. (Bir husus) Bir şeyin sınırları içine
girebilmek:
“Millî mimarînin feyezân hâlinde bulunduğu o
asırda Sinan'ın uzun sürmüş olan ömrüne
sığmayacak kadar eseri görülüyor.”
(s.-mayacak 5617)

2. ***Kabına sığamamak:** Çok heyecanlı olmak,
heyecanı her hâlden, her hareketinden belli
olmak:
“Nihayet Samsun'a çıkan Mustafa Kemal
Paşa'nın meşhur Havza nutkundan haberdar
olduğu zaman **kabına sığamadı.**”

(s.-amadı 10257)

3. (Bir şey) Bütünüyle diğer bir şeyin içine
girebilmek, o şey tarafından istîrap edilmek:
“Neferlerin gerdanları, enseleri yakalarına
sığmıyor.”

(s.-mıyor 19902)

4. **mec.** (Bir husus) Bir şeye uygun düşmek,
yakışmak, kabul edilebilir olmak:

“Fransız ordusu Napolyon'un verdiği unvanla
"Büyük Ordu" tâ Moskova'dan başlayan, fecâyî
tasvire **sığmaz** bir ric'atle debelene debelene
Paris duvarlarına kadar dayandı.”

(s.-maz 25941)

s.-abilirken 32101

s.-amadı 7530

s.-ar 10451

s.-mayan 23690, 25974

s.-maz 25926, 27926, 28242

[=11]

SİĞDIR-: 1. Bir şeyi diğer bir şeyin içine
bütünüyle yerleştirmek:

“Ben de arzu ettim ki İstanbul'un fethi
sabahından son hârâbat şâirimiz Leskoğçalı
Galib Bey'e kadar geçen asırlarımızı, zevk ve
haz hususiyetlerini parça parça, birer gazel
çerçevesine **sığdırarak** tegannî edeyim.”

(s.-arak 32545)

“Maateessüf çok uzun olan bu bahsi bu
musahabeye **sığdırmak** güçtür. Kısa keseyim.”
(s.-mak 32306)

s.-amiyacağım 32094

[=3]

SİĞİN-: 1. Tehlikeden korunmak için emin ve
güvenilir bir yere sokulmak:

“Zağanos Paşa Kulesi'nin içindeki hücrelere
sığınmış, yaşıyorlar.”

(s.-muş 6210)

2. (Birinin veya bir makâmın) Himâyesine, kolu
kanadı altına girmek:

“Bu işi harple başaramadı, şimdi debermutat
beynelmilel siyasî vasıtalara **sığınacak.**”

(s.-acak 13386)

3. **mec.** Huzur ve güven bulmak amacıyla bir
yere çekilmek:

“Ey bezmimey **sığın-dığımız** me'men ol-masan”
(s.-dığımız 37503)

s. 38405

s.-arak 30533

s.-dığı 13817, 18957

s.-mak 23566

s.-miş 6213, 19158

[=10]

SIHHAT: Ar. 1. Sağlık, esenlik, âfiyet:

“Hastalar sâf havaya, **sihhate** teşne oldukları gibi, bir edebiyatın son nesli de iptidâi devrin safvetine, masallarına, koşmalarına meftun olur.”

(s.+e 28306)

“Allah iç-ecek **sihhat.i** bahşet-se”

(s.+i 36276)

2. Doğruya, gerçeğe uygunluk, doğruluk, gerçeklik:

“Gayr-ı matbu Nedim dîvanlarından bugün meydana çıkan bu mısralar hakkında, vesikaların **sihhatine** çok îtinâ eden, birdenbire inanmayan bir târihşinas çıksa da: ‘Acaba bu mısralar muhakkak onun mudur?’ dese.”

(s.+ine 28492)

s. 3399, 22403

s.+çe 8597, 8603

s.+den 29152

s.+e 19893, 20205, 28296

s.+i 5753, 6578, 15774, 29152, 33818

s.+im 19962

s.+in 29152

s.+inden 26478

s.+inize 33221, 33222

s.+le 13035

s.+leri 968, 13070

s.+te 20203

[=24]

SIHHATLİ: Herhangi bir hastalığı olmayan, sağlıklı:

“Akşam üstü önümüzden bir Türk çocuğu geçti. Yedi sekiz yaşında, pembe yüzlü, **sihhatli**, bütün esvabı eski bir mintan ve eski bir pantolon’dan ibaretti, yalınayaktı.”

(s. 845)

s. 1530, 9802, 10975, 12875, 14736

[=6]

SIHHATSİZ: Sağlıksız:

“Oraya sarf edeceğimiz parayı, gayreti islâhât işlerine, hep kendi fakîr, **sihhatsiz**, öksüz Anadolu, Rumeli ve İstanbul mahallelerinin halkına sarf ederiz.”

s. 35532

[=1]

SIHHÎ: Ar. Sağlığa zararı olmayan:

“Kapanın altında gaayet **sihhî** harç deppouları bir de buz fabrikası olan geniş bir mahzen var.”

(s. 3219)

s. 33224

[=2]

SIHRİYET: Ar. Damatlık, eniştelik gibi

evlilikten dolayı meydana gelen akrabalık:

“İmparator Kantakuzen, Orhan Bey’e kızını verdi, bu **sihriyet** yoluyla durdurmak istedi, lâkin durduramadı.”

s. 4696

[=1]

SIK: 1. Birbiri ardınca meydana gelen, çok olan:

“Sessizlik dâimâ ilerle-r/
Ürperme ver-ir hayâl.e **sık sık**”

(s. 36144, 36144)

2. ***Sık sık**: Hiç ara veya aralık vermeden, çok sık:

“Maamañih beni **sık sık** ziyâret ediyordu.”

(s.+sık 34960)

“Mamañih çok samimî bir lisanla sık sık görüşmemizi istedi.”

(s.+sık 8582)

3. ***İnce eleyip sık dokumak**: Bir işi büyük bir titizlikle ele almak:

“Tems gibi siyasî meseleleri **ince eler sık dokur** bir gazete bir buçuk seneden beri Anadolu-Trakya macerasını şaheser itlakına şayan bir silsile makaleyle teşrih ettikten sonra, geçende ne kadar dikkate şayan bir istifham işareti kullandı.”

(s. 14489)

s. 3013, 15541, 24788

s.+sık 8503, 8503, 9088, 9135, 10084

[=13]

SIK-: 1. Çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına almak:

“Her hazan üzümleri parmaklarının arasında **sıkan** Dionysos, adalarda, çepeçevre bütün Akdeniz sahilinde hazan oyunlarını artık görmeyecek.”

(s.-an 23366)

2. ***Canını sıkmak**: Keyfini kaçırmak:

“Bu yaşadığımız anlarda görülyüyor ki Yunanlılık gayretkeşlerinin en ziyade **canını sıkan** haberler

şark sulhunun bir muvazeneye istinat ettirilmesi lüzumuna dair olan haberlerdir.”

(s.-an 15974)

3. ***Dişini (Dişlerini) sıkmak**: Güç bir şeye dayanmak, sabretmek, katlanmaya çalışmak: “*Biraz sabredelim, bir müddet daha **dişimizi sıkalım**, Rusya bitti ve dağılmak üzeredir.”*”

(s.-alım 2904)

s.-abiliyor 13058

s.-acağına 30755

s.-acaktım 34586

s.-an 23351

s.-ar 5752, 8459

s.-arak 13749, 27506

s.-arım 8460, 8470, 8876, 20262, 20289, 20396, 20424, 20437, 21652

s.-arız 8468

s.-arken 8460

s.-arlarken 1890

s.-armısınız 8874

s.-dımı 24440

s.-ıyor 1763, 2437, 18906, 31652

s.-ıyordu 1645, 7341, 34866

s.-madılar 24456

s.-mak 8466

s.-makta 13309

s.-mayalım 34367

s.-mayayım 32397

s.-maz 20489, 25147

s.-mazdı 246

s.-miş 5340

s.-mıyor 33252

s.-tı 2779, 8876, 9602, 10405, 10671, 10711, 11348, 14915

s.-tığımı 11144

[=50]

SIKI: 1. İlkelerine çok bağlı, hoşgörüsü olmayan, katı:

“*Cenab Şehâbeddin Bey, bir lâkayd değil, bilâkis kendi nazariyelerine pek **sıkı** bağlı, hattâ taassubkâr.”*”

(s. 30794)

2. Güçlü:

“*Râif Efendi ile çok **sıkı** olan ülfetlerinde Sultan Mahmud'a, Saray'daki düşmanlarına dâir zehirlerini gecelere döküp durdu.”*”

(s. 34226)

3. ***Sıkı sıkıya**: Büyük bir dikkatle, iyice, adamakıllı:

“*(...) Aziz Efendi'ye **sıkı sıkıya tenbîh et!** (...)*”

(s.+sıkıya 34440)

s. 2221, 2277, 3238, 4173, 4723, 4735, 8487, 8624, 9093, 9625, 10785, 10920, 11835, 13295, 14035, 20505, 21804, 28942, 30649, 30782, 34086, 34215, 34450, 34545

s.+dır 13976

s.+fıkı 2345, 18685, 34196

s.+sıkıya 1291

s.+ya 14035, 21804, 30649

[=33]

SIKICI: Can sıkın, içe sıkıntı veren:

“*Sofya'nın iç bahçeleri pek kötü, can **sıkıcı**.”*”

(s. 3394)

s. 9028

[=2]

SIKIL-: 1. İçine sıkıntı gelmek, yüreği daralmak, üzülp keyfi kaçmak:

“*Arkadaşım Behçet'in ferahlı, güzel, zarif musahabelerini dinlerken bu münkâriz mesirede **sıkılmadım**.”*”

(s.-madım 3427)

“*Yaşa-yan rûh özle-r/*

*Her **sıkıl-dıkça** ara-r/*

Dar hayât.ında ya dost ufuk.u ya cânan ufuk.u”

(s.-dıkça 36498)

2. Utanıp çekinmek, utanmak, mahcup olmak:

“*Bu münâsebetlerle Ganî Efendi evden bir tepsi tatlı gönderilmesini **sıkılmaksızın** dürüst bir eda ile emrederdi.”*”

(s.-maksızın 546)

s.-an 34564

s.-dım 32372, 34661

s.-dımca 19909

s.-ır 8465

s.-ırım 34649

s.-ırsınız 33228

s.-ıyor 20182, 34325

s.-ıyordum 6452, 11027, 34606

s.-madılar 16430

s.-mağa 34193

s.-maksızın 2756, 18586, 20101

s.-mayacaktır 34670

s.-mayarak 11142

s.-maz 34593

s.-mazdı 5745

s.-mazsın 34594

s.-miş 34662

s.-mıştık 2389

s.-miyarak 1799

s.-mıyordu 2522

[=29]

SIKIN-: **İkına sıkına*: Büyük gayret göstererek, kendini zorlayarak, zorla:

“Bugün Yunanistan ikına sıkına, kendi mülkünden maada, bütün Türk topraklarındaki Rumların da efradını, parasını, teşkilâtını, ianesini, propagandasını en zorlu bir yekûna iblâğ ettiği bir devrededir.”

(s.-a 16046)

s.-a 16111

[=2]

SIKINTI: Bir durumun baskı ve ağırlığının verdiği gönül darlığı, can sıkınlığı, huzursuzluk:

“Şark güneşi sıkıntılarımızda daha masumuz.”
(s.+larımızda 6460)

s. 723, 7143, 14981, 16553, 19037

s.+dan 3420

s.+mı 6458

s.+sı 18853

s.+ya 18496

s.+yı 6453, 16553

[=12]

SIKINTILI: Sıkıntı veren:

“Yalnız devletin sıkıntılı günler geçirdiğini hissediyordum.”

(s. 1222)

“Ülfet belâlı şey fakat uzlet sıkıntılı”

(s. 36417)

s. 2126, 3405, 19043

[=5]

SIKIŞ-: 1. Dar bir yere zorla sığmak veya sığdırılmak:

“Lâkin –bugün sıkışmadıkları– Trakya ve Gelibolu toprağında kalmayı pek tabî telâkki ediyorlar.”

(s.-madıkları 15984)

2. Kolay çıkamayacak ve basınç altında kalacak şekilde dar bir yere girmek, iki şey arasına sığmak:

“Cesedin çehresi bir mengene ortasında gibi sıkışmış, birdenbire tanınmaz bir şekildedir.”

(s.-miş 10420)

s.-tıkları 15970

[=3]

SIKIŞIK: Zor bir durumda olan:

“Mamañih bu sıkışık devrede birkaç yüz bin vatandaşımızı nakletmekle birçok tecrübe ve müşahede kazancımız da var.”

s. 18533

[=1]

SIKIŞTIR-: 1. Kaçmayacak biçimde çembere almak, kıstırmak:

“Bu vak'a, Osmanlı Devleti'ni gittikçe sıkıştıran düşman hücumunun verdiği heyecanla, devleti, ordusunu, mülkî, teşekkülünü bir an evvel yenileştirip, düşmana karşı durabilmek ihtiyâcından doğmuştur.”

(s.-an 33057)

2. (El, cep vb. ile) Gizlice veya acele ile vermek, çabucak sokuşturmak, tutuşturmak:

“Cebimden bir onluk çıkardım, önümde bir belediye çavuşu duruyordu, hemen eline sıkıştırdım.”

(s.-dım 6513)

3. Sığdırmak:

“Elhamrâ'yı ve Gırnata'yı bir mektuba sıkıştırmak çok güçtür.”

(s.-mak 19028)

s.-amiyacağımı 19076

s.-dım 23986

s.-ıyorlardı 662

s.-miş 35041

[=7]

SIKIŞTIRIL-: 1. Kaçmayacak biçimde çembere alma, kıstırma işi yapılmak:

“Sadrazam Babiâli'deki Harem dâiresinde tek başına; şehrin muhtelif noktalarına dağılmış olan sekban müfrezeleri küme küme sıkıştırılır.”
(s.-ır 23930)

2. *mec.* Üstüne düşüp zorlama işi yapılmak:

“Ârif Efendi sıkıştırıldığı zaman, kendisine sorulan mes'elelerden biri, maktûl kaymakamın eski Şeyhülislâm Ebe-zâde Abdullah Efendi ailesiyle aralarında münâziünfih olan bir arsa mes'elesinde tavassutu imiş.”

s.-dığı 34908

[=2]

SIKLAŞTIR-: Sık sık yapmak:

“(…) pek tabiidir ki, Haliç'in öbür tarafında yaşayan ve ziyaretlerini gittikçe **sıklaştıran** Müslümanlar üzerinde tesir yapmağa başladı.”

s.-an 32731

[=1]

SILA: Ar. (Gurbetteki bir kimse için) Aile ocağı, hısım akraba veya doğup büyüdüğü yerler, vatan, memleket:

“İstanbul firenk mekteplerinin birinde Fransızca hocalığı eden ve memleketi olan Fransa'nın cenubuna **sılaya** dönen bu muallim bu kızla muarefede bulundular.”

s.+ya 1671

[=1]

SIMÂH: Ar. Kulak:

“Âvâre bir neşide oku-rdu **simâh.ıma**”

s.+ıma 39194

[=1]

SIMSİKI: Çok sıkı, olabildiğince sıkı:

“Bu müthiş yokluğa, bu derin acıya tahammül edemiyordum. Bir deliyi tutar gibi, **sımsıkı** tutuyorlardı; yüzümü, gözümü yıkıyorlardı.”

(s. 167)

“Bu halk yeni kiliseye **sımsıkı** bağlıydı.”

(s. 4923)

s. 5905, 28122, 33353, 35005

[=6]

SİNÂAT: Ar. Zanaatlar, meslek:

“Çapullar, zeametler ve timarlar bugünkü çiftçilik, ticaret ve **sınâat** yanında tahassürle yâd edilemez.”

(s. 18524)

s.+ı+cesime 3896, 7365, 7375, 7383

s.+ımızdan 6215

s.+ıyla 13238, 15568

s.+i 4848

s.+in 4847

[=10]

SİNÂÎ: Ar. Sanayi ile, zanaat veya sanatla, sanatkârlıkla ilgili, endüstriyel:

“Türk'ün askerlikte olan bu kâbiliyeti, fütuhât asırlarında, mülkî, kazaî, malî, ilmî, **sınâî**, bütün teşkilatında aynı mükemmeliyetle göze çarpardı.”

(s. 17729)

s. 6757, 8051, 8142, 8160, 8161, 8162, 8164

[=8]

SINDIRGI: Balıkesir iline bağlı ilçe:

“**Sındırgı** bu oğlu ile ne kadar öğünse yeridir.”
s. 19339

[=1]

SINIF: Ar. 1. Okul, dersane vb. yerlerde okuyan öğrencilerin öğrenim seviyelerine göre ayrıldıkları bölümlerden her biri:

“Yeni Mekteb'in iki **sınıfı** ve iki hocası vardı.”
(s.+ı 481)

2. Bir toplum içinde iş, meslek, sanat ve sosyal yaşayış yönünden ortak özelliklere sâhip insan topluluğu, zümre:

“Bu sofanın arkasında babası mümtaz olan birkaç çocuk otururdu; mektebin zadegan **sınıfı** gibi bir mevki'di.”

(s.+ı 511)

s. 527, 4906, 10797, 11078, 11978, 16548, 16618, 21733, 22004, 23282, 23283, 25453, 25489, 25780, 25781, 25782, 25785, 25788, 25793, 25801, 25803, 25828, 25837, 26976, 27577, 27685, 30574, 31766, 32121, 33231

s.+a 593, 24841, 25842, 25852, 25873, 27578, 27579, 27580, 32125

s.+dan 25874

s.+ı 511, 11799, 11954, 12183, 13149, 14565, 25838, 26966, 27577, 31990

s.+ımızın 27194

s.+ın 516, 9906, 9907, 11078, 11956, 18016, 23289, 25447, 25449, 25456, 25461, 25790, 25817, 25831, 25835, 25859, 27611

s.+ına 1973, 21750, 30592, 32272

s.+ında 9903

s.+ından 9728, 16534, 26538

s.+ını 4221, 21703

s.+ının 11156

s.+la 32121

s.+larımıza 11988

s.+larını 31890

s.+tan 21191, 30316, 30321, 31145

s.+tandır 30315

[=88]

SIR: Ar. 1. Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem:

“(…) tek başına, vatanımızın teşekkülünde ledünnî bir **sırrın** mündemiç olduğunu gösterir.”
(s.+rın 24997)

“Ev.i rüzgâr gibi bir **sır** gez-di”

(s. 36981)

2. ***Sır vermek (tevdî etmek)**: Kimseye söylenmemesi, açıklanmaması şartıyla bir sırrı başkasına söylemek:

“*Mâdem ki deniz rûh.una **sır ver-di** ses.inden*”
(s. 36838)

s. 321, 1271, 7249, 8959, 10574, 22813, 29178, 30401, 33405, 33951, 36323, 36643, 36762

s.+dır 24094

s.+ları 2208, 35097, 35098, 35100

s.+larını 31405

s.+ra 6445, 25211

s.+rı 1087, 10626, 14489, 17732, 18825, 19811, 24094, 25209, 27708, 29365, 29996, 31343, 31425, 31786, 32887, 33951, 36419

s.+rını 7198, 28654

[=33]

SIRA: 1. Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi:

“*Bu tahsis Selîm'in büyük babası Fâtih'i ve **sırayla** birbirinden daha yüksek tepeler gibi giden, tâ Oğuz Karahan'a kadar, bütün Türk pâdişâhlarını bir an soldurmaz.*”
(s.+yla 25678)

2. Bir şeye ayrılan, uygun görülen veya rastlayan zaman:

“*Nakkaşlar o **sırada** duvarların nakışlarına çalışıyorlar.*”

(s.+da 25718)

“*Ben rindâne şiirin âlemine daldığım o **sıralarda** (beni şiire sevk eden Redife Hanım, vaz'-ı haml ederken, genç yaşında ölmüştü. Ben de o aralık Selanik îdâdîsi'ne) Üsküp'den Selânik'e gönderildim.*”
(s.+larda 2059)

3. ***Sırası gelmek**: Uygun zamanı gelmek:

“*Söyle bir gün **gel-ince** bir **sıra.sı**/ Ne.ydi kasd.ın Bebek şamandıra.sı*”

(s.+sı 39040)

4. ***Sırasıyle**: Birbiri arkasına:

“*Yüz seneden beri, **sırasıyle**, her milleti saran milliyet sevdâsı'nın sevkıyla, (...)*”

(s.+sıyle 27245)

“*Bir besten.in engin ses.i yüksel-di Boğaz.dan/ Coş-muş gene bir aşk.ın uzak hâtıra.sıyle/ Akset-ti uyan-muş tepe.lerden **sıra.sıyle**/ Dağ dağ o güzel ses bütün etrâf.ı gezin-di*”
(s.+sıyle 36812)

5. ***Sırayla**: Birbiri ardınca, sıra takip ederek, nöbetleşe:

“*Hiç dur-madan hayât öğüt-ür devret-en bu çark/*

“*Ölmek **sıra.yladır** sıralan-makta var.sa fark*”
(s.+yladır 36609)

s. 465, 516, 620, 1612, 2202, 2539, 3293, 5176, 7163, 7334, 7992, 8968, 10831, 12132, 13709, 16657, 17504, 29455, 35277, 35277, 35307, 36002

s.+da 2464, 2717, 4539, 5033, 5061, 5087, 6652, 8589, 9042, 10613, 10943, 26591, 27812, 30797, 32820, 32821, 32851, 33292, 33510, 34363, 34839

s.+dan 39120

s.+larda 2058, 2682, 5904, 7332, 8584, 10163, 10503, 11344, 11375, 15991, 17014, 17623, 18079, 18565, 20081, 20708, 21199, 22424, 26195

s.+ları 3244

s.+larına 35579

s.+larında 2611, 9786, 9986, 9992, 10039, 11636, 12862, 15932, 18095, 21520, 23750, 29235, 34276

s.+larındadır 6154

s.+larındaki 6611

s.+larından 9744

s.+larındaydı 11624

s.+nın 7794

s.+sı 3592, 9725, 9985, 12109, 12760, 21633, 23793, 24269, 30068, 30081, 30081, 30082, 34911

s.+sıdır 24192

s.+sına 4133, 13486, 15362, 25899, 32075, 33394, 34695

s.+sında 6175, 8897, 9980, 10387, 13775, 14265, 17336, 21038, 21089, 23206, 25731, 27079, 30941, 32012

s.+sındadır 15191

s.+sını 33787, 34666

s.+sıra 631, 974

s.+sıyla 5603, 5978

s.+sıyle 19790, 24896, 27235

s.+sıyledir 29649

s.+ya 641, 7793, 32076

s.+yla 9781, 25664

[=138]

SİRADAĞ: Ortak özellikleri olan ve uzunlamasına vadilerle birbirine bağlı olan dağlar dizisi:
“*Son hudud.larda yücel-miş sıradağ.lardan mı/ Deniz ufuk.unda bu top ses.leri nere.den geliyor*”

s.+lardan 35709

[=1]

SIRALA-: Yan yana dizmek:

“*İnsanı asıl muazzep eden şey bir edibin benliğini besliyerek yazarken, kaari'lerini karşısında bizim eski mahdum beylerin dalkavuklarını ve uşaklarını sıraladığı gibi tutmasıdır.*”

(s.-dığı 2444)

s.-yamayacağım 2840

[=2]

SIRALAN-: Yan yana dizilmek:

“*Bir kademe aşağıda reîs mevkii, daha aşağıda nazırların koltukları sıralanmış.*”

(s.-miş 3245)

“*Hiç dur-madan hayât öğüt-ür devret-en bu çark/*

Ölmek sıra.yladır *sıralan-makta var.sa fark*”

(s.-makta 36609)

[=2]

SİRAT KÖPRÜSÜ: İslâm inanişına göre, ahirette cehennem üzerinde kurulacak olan, müminlerin üstünden kolayca geçerek cennete gireceklerine, kâfirlerin ise üzerinden cehenneme düşeceklerine inanılan köprü:

“*Evde bir de Muhammediyye'miz vardı.*

Cennetin, cehennemın ve sırat köprüsü'nün resimlerini onda görmüştüm.”

(s.+nün 692)

s.+nün 1617

[=2]

SIRBİSTAN: Balkanlar'da yer alan bir devlet:

“*Rakoçça, eski **Sırbistan** hududumuzun mâruf bir noktası olan Zıbıçça'nın üstündeydi, bir köydü.*”

(s. 1824)

s. 441, 1412, 3912, 5935, 12272

s.+a 3283, 13979, 15155, 19940, 26283, 32916, 35141

s.+da 233, 1095, 3917

s.+ı 4289

s.+ın 12668, 35128

s.+la 16371

[=20]

SİRÇA: Cam:

“*Köylü kadınlar boyunlarında sıra sıra sahte altınlar, birkaç boncuk gerdanlıkları, kollarında birçok **sırça** bilezikler taşırlardı.*”

s. 632

[=1]

SİRDAŞ: Birbirinin sırlarını bilen ve saklayan kimselerden her biri, sır ortağı:

“*Ben şiirin ve **sırdaş**, en âdi görünen tarifıyla, lisan, vezin ve kafiyeyle söylenir bir sanat olduğuna kaailim.*”

s. 1957

[=1]

SİRFE: Ar. Yalnız, ancak, sâdece:

“***Sırf** tesadüfün sevkiyle Rûhi'nin Dîvân'ı elime geçmişti.*”

(s. 2020)

s. 2019, 2244, 2727, 2753, 3285, 3594, 4921, 6692, 8049, 8444, 8466, 8797, 9093, 9235, 9559, 12019, 12024, 12198, 12969, 15164, 15248, 15322, 15324, 15424, 15445, 15452, 15690, 16155, 19367, 19455, 19976, 20027, 20068, 20504, 24826, 24905, 24922, 24925, 25008, 27198, 27634, 27647, 28195, 28283, 28459, 28979, 29274, 29944, 29946, 30071, 30422, 31048, 31465, 31483, 31525, 32156, 32620, 32710

[=58]

SİRİT-: Dişlerini göstererek tatsız bir şekilde yalandan gülmek:

“*Meydanda birçok şapkalı Rumlar, Ermeniler ve ecnebler seyirci gibi dolaşıp **sırıtyorlardı.***”

(s.-tyorlardı 18766)

s.-an 14849

s.-arak 15578

s.-ır 17739

s.-ırken 16494

s.-ıyor 3145, 3146, 25605

s.-ıyorlardı 16494, 18752

s.-madan 15543

s.-mak 31696

s.-tı 13186

[=12]

SİRİTKAN: Sırtıp duran, sürekli sırtan, sırtıtmayı alışkanlık hâline getiren:

“Millî hareketin ümit siyasetini Yunanlılar **sırtkan** bir suratla gülünç telâkki edip duruyorlar.”

s. 1230, 3002 3149, 3150, 14930, 27695, 14941, 29691

[=6]

SIRITKANLIK: Sırtkan olma durumu:

“Zevksizlik, soğukluk, mahalle **sırtkanlığı**, bilhassa, bilhassa kofluk satır satır akıyordu.”

s.+1 2971

[=1]

SIRMA: Yun. Altın yıldızlı veya yaldızsız ince gümüş telden yapılmış olan:

“Cedlerimizin evleri ve eşyası yaşayışlarının tarzından doğmuştur... Bağdaş kurmak şilteyi, mînderi; sahandan elle yemek leğenle, ibriği, el silecek **sırma** havluları icâd etmişti.”

(s. 21284)

“Bîçâre karınca.yız Süleyman başka/
Biz.lerde soluk câm.e sarar-muş yüz ara/
Som **sırma** sat-an küçük bezistan başka”

(s. 38219)

s. 892, 6354, 21317, 21317, 34497

s.+lara 3375

[=8]

SIRMALI: Altın yıldızlı veya yaldızsız ince gümüş telli olan:

“Çarşıdan bana savatlı bir divit, boyundan geçirilir, **sırmalı** bir cüzdanlık alınmıştı.”

(s. 16)

s. 460, 638

[=3]

SIRP: Sırbistan'da yaşayan ve Slavların güney kolundan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse:

“**Sırlar**, bütün diğer mektepleri kaldırmışlar, yalnız eski mahalle mektepleri'ni ve o meyanda da Yeni Mekteb'i bırakmışlardı.”

(s. 612)

s. 1076, 1214, 1383, 3298, 3913, 3916, 14395, 14519, 15166, 16368, 21134, 23934, 26401, 33121, 35500, 35540, 35551, 35561

s.+dır 21401

s.+1 13772

s.+lar 612, 1187, 1191, 15144, 15162, 26987

s.+lara 26814

s.+ları 3308

s.+larla 12484

s.+tan 3911, 3921

[=31]

SIRPSINDIĞI: Sırsındığı Muharebesi veya Birinci Meriç Muharebesi. 1364 yılında, Sırp İmparatorluğu, Macar Krallığı, Bulgar Krallığı, Bosna Prenslığı ve Eflak Prenslığı'ndan oluşan ittifakın, Osmanlıları Balkanlar'dan atmak için başlattıkları bir savaş:

“(…) bu mevkibeler ta Söğüt gazasından son zamanlara kadar gelip geçen Osmanlı guzâtı idi. Tâkin cephesinde zafer unvanları mahkûk, **Sırp Sındığı**, Birinci Kosova, Niğbolu, Varna, Kostantaniyye ilâ âhirihi...”

s. 6533

[=1]

SIRR-I HAYAT: Ar. Hayatın sırrı:

“Rûh anla-sa hakk.ıyle ne.dir **sırrıhayât**”

s. 38426

[=1]

SIRRI PAŞA: Giritli Sırrı Paşa (d. 1844 – ö. 1895), 19. yüzyılda çeşitli Osmanlı vilayetlerinde valilik yapmış olan bir devlet adamı, yazar, şair:

“Mehmed Celâl'in hatırlıyamadığım bir şiir mecmuası, **Sırrı Paşa'nın** Mektûbât'ı arasındaki gazelleri, adını unuttuğum bir şâirin Mülhemât unvanlı bir eseri on beş yaşındaki şiir kâinatının çerçevesini teşkil ediyordu.”

s.+nın 2025

[=1]

SIRROL-: Hiçbir iz bırakmadan gözden kaybolmak, ortadan yok oluvermek:

“Bu âna kadar mukadderatımızı idare etmiş olan devlet adamları, bir sabah, Boğaziçi'nden Karadeniz'e açılan bir Alman torpidosuyle **sırrolular**.”

(s.-dular 2588)

“Merhûm Edirne Şeyh.i Neşâtî de-yor ki Biz/ Sâf ayna.larda **sırrol-uruz** öyle gaaib.iz”

(s.-uruz 36698)

s.-muş 17111

[=3]

SIRT: 1. İnsanlarda göğsün arkasına isabet eden ve ense kökü ile bel arasında bulunan kısım:

“Birdenbire onun pençelerini ensemde hissettim; beni **sırtına** aldı; akıntı içinde başı battıyor, çıkıyordu...”

(s.+ına 312)

2. Dağ, tepe vb. yerlerin üst kısmı:
“*Filibe, düz ova üstünde ehramlar gibi sivrilmiş birkaç yalçın tepenin ortasında, eteklerinde, sırtlarında bir şehirdir.*”

(s.+larında 817)

3. Hayvanlarda karın bölgesinin arka tarafında boynun bittiği yerden sağrıya veya bazılarında kuyruğa kadar olan kısım:

“*Türk'ün at sırtından inip hareme kapandığı gündün başlamış bir serencamı var.*”

(s.+ından 6824)

4. **teşmil.** (İnsan için) Üst, üzeri, arka:

“*Hepsi sırt.ında abâ gün.lerce/*

Git-tiler iç.leri hicran.la dolu”

s.+ında 36712

s.+a 4788, 26591

s.+ımda 22744

s.+ımızda 25337

s.+ın 23173

s.+ma 1611, 13410, 34447

s.+ında 863, 5938, 6832, 10404, 17405,

30381

s.+ındaki 19770

s.+ından 1544, 6817

s.+ınızdan 15581

s.+larında 817, 2513, 19006

s.+ta 671

s.+tan 21365

[=26]

SISKA: Pek zayıf, çok cılız, çelimsiz:

“*Kuru, sarı bir çehresi, uzun parmakları, nâdir tesadüf olunur biçimde kesilmiş kıvrıkcık bir saçı, derin bir koltuğa gömülmüş sıska bir vücûdu, (...)*”

s. 3899

[=1]

SITMA: 1. Sulak yerlerde ve bataklıklarda yaşayan sivrisineklerin ısırmasıyla insana bulaşan, değişik aralıklarla tekrarlanan ateş nöbetleriyle kendini gösteren, dalak, karaciğer büyümesinin yanı sıra kansızlığa sebep olan, tedavi edilmezse ölüme yol açabilen mikrobik hastalık:

“*Sıtmanın sıcağı ile kışın soğuğu arasında bunalmış bu on bin kişilik asker kalabalığı, o gün, orada, Türk saltanatının en büyük mabedinin içinde, büyük felâketi toplu bir manzarada temsil ediyordu.*”

(s.+nın 18076)

“*Hüzün.ün bütün bir ömür.ü sar-an sıtma.dır yaman*”

(s.+dır 38704)

2. **mec.** Hastalık:

“*Bu târihten sonra kadîm tebaiyet yerine müfrit bencillik sıtması kendini gösterdi.*”

(s.+sı 27604)

s. 2257

[=4]

SITMALI: **mec.** Hastalıklı:

“*O senelerde bu sıtmalı ihtirasımı Paris arkadaşlarım Abdülhak Şinasi, Şefik Hüsnü iyi bilirler.*”

(s. 32310)

s. 2266

[=2]

SIVA-: 1. (Kol veya paça için) Yukarıya doğru çekmek veya kıvrırmak suretiyle toplamak:

“*Camiin yanı başındaki iskele kahvesinin ağacı altında otururken kollarını sıvamış birer köşede abdest alan ihtiyarlara baktım.*”

(s.-muş 6642)

2. ***Güneş balçıkla sıvayamamak:**

Herkesin bildiği gerçeği gizleyememek, örtbas edememek:

“*Lâkin dünyada her şey gibi yalanın da bir haddi vardır. Son aylarda güneşi balçıkla sıvayamadılar.*”

(s.-yamadılar 13562)

s.-dı 34470

s.-mağa 35430

s.-yacaklarını 13568

s.-yıp 17806, 17821

[=7]

SIVALI: (Kol veya paça için) Yukarıya doğru çekmek veya kıvrırmak suretiyle toplanmış olan: “*Cübbesini arkasına toplamış, kolları sıvalı, iki büklüm bir ihtiyar, (...)*”

s. 35290

[=1]

SIVIŞ-: Etrâfa sezdirmeden sessizce ortadan kaybolmak, kaçmak:

“*Zavallı hafife cevap vermeğe cür'et edemiyerek sıvıştı, gitti.*”

s.-tı 1760

[=1]

SIYIR-: Çekerek çıkarmak:

“Meselâ Rumeli Hisarı kalesinin imarı bizim mimarlarımıza tevdi olunsaydı her taşını cilâlarcasına temizlerler, kulelerin tepelerine eski kubbelerini takar, zamanın bu taşlara sindirdiği ruhu tamamıyla **sıyrarak** yepyeni bir hâle koyarlardı.”

(s.-arak 7605)

“Ve neden sonra gümüş bir yüzük.ü/
Parmak.ından **sıyr-ıp** at-tı su.ya”

(s.-ıp 36731)

s.-abilir 16503

s.-amiyacaklardır 13979

s.-ıp 16078

s.-mak 14408, 16229

[=7]

SIYRIK: **mec.** Hafif yara:

“(…) onların ruhlarında hiçbir diş ve tırnak yarası, hiçbir **sıyrık** yok.”

s. 17047

[=1]

SIYRIL-: Kendini sıyırmak, içinde bulunduğu durumdan kurtulmak:

“Kumral saçlı genç, düşüncelerinden **sıyrıldığı** zaman beldenin, heykeltrâşisinden, meyvalarından, şaraplarından, iksirlerinden, kadınlarından bahsetti.”

(s.-dığı 23082)

“Zannederim ki insanın mağara hayâtından beri **sıyrılamadığı** nakısa kaftiyedir.”

(s.-amadığı 29642)

“Hâlâ dağ-ıl-mayan bu sis.in arka.sındasın/
Sıyrıl beyaz karanlık iç.inden parıl parıl”

(s. 35870)

s.-acak 7752

s.-amadığı 29614, 29620

s.-amazlar 32071

s.-ıp 17858, 23452

s.-ır 13232, 29022

s.-madığı 29612

s.-mağa 29654

s.-maz 13232

s.-miş 6399, 31342

s.-mıştı 11593

[=17]

SIZ-: 1. (Sıvı için çatlak, çizik, gözenek, yara vb. bir yerden) Azar azar süzülüp çıkmak:

“Gözde tüter dumanları/
Bak Şıpka'nın Balkanları/

Hâlâ **sızar** al kanları/

Ayrılmıştık otuz sene/

İşte Şıpka geldik yine İstanbul'dan Sofya'ya kadar küçük bir seyahat mazinin kalbimde kalan hayâlini sileceğine bilâkis daha ziyâde alevlendirdi.”

(s.-ar 2982)

“Absent.e damla damla **sız-an** bir şeker gibi”

(s.-an 37100)

2. (Haber, sır vb.) Duyulmak, çevreye yayılmak:

“Görünüşe göre böyle bir hâl yoktu. Saraydan da bu zeminde bir fısıltı **sızmamıştı**.”

(s.-mamıştı 33744)

3. (Duygu, düşünce vb. için) Yavaş yavaş yayılmak, tesir etmek:

“Hayır üç seneden beri en ziyade telâffuz olunan bu istiklâl kelimesi, hürriyet ve meşrutiyet fikirleri gibi, Avrupakârî mektepten **sızmış** güzide sınıfın telkini ile yapılmış, halkın kafasına neşriyat kuvvetiyle yerleştirilmiş bir fikir değildir.”

(s.-miş 18028)

4. *Aralarından su sızmamak: Aralarında çok yakın, sıkı fıkı arkadaşlık bulunmak:

“Hâlid Râşid'le dost olduk; **aramızdan su sızmaz** oldu.”

(s.-maz 2199)

s.-ar 38629

s.-dı 25268

s.-dığı 2816

s.-ıyordu 10415

s.-miş 7526, 18015

[=10]

SIZI: 1. İnce ve hafif ağrı:

“Bu devir bir taraftan ağırlarıyla, **sızları**yla, (...) feyyaz bir devirdir.”

(s.+larıyla 30098)

2. **mec.** Ruhsal acı, ızdırıp:

“Rûh öyle yollan-ır uyanıl-maz bir uyku.ya/
Duy-maz bu an.da taş gibi kalp.inde bir **sızı**”

(s. 36414)

s. 36969, 38985

[=4]

SIZILTI: Sızlanma, yakınma, şikâyet:

“Tevfik'in naaşını hükümetten istemek için muavenetini istedim: ‘Bu aralık doğru değildir, hükümet bu kaza yüzünden fazla **sıziltı** vermek istemiyor.’ dedi.”

(s. 10675)

“Bu Râif Efendi işiyle hem Zât-ı Şâhâneyi fazla sıkmayalım, hem de ortalığa bir **sızıltı** vermeyelim.”

(s. 34379)

s. 19751, 34420

[=4]

SIZLA-: 1. Hafiften ve derinden ağrımak, sancımak:

“Ada.lardan yaz.a et-tik de vedâ/

Sızla-yor bağır.ımız üst.ündeki dağ”

(s.-yor 36931)

2. Sızlanmak, yakınmak:

“Kıyameti kopardım, ağlamaya ve **sızlamaya** başladım.”

(s.-maya 379)

s.-yan 17542

s.-yor 16933

[=4]

SIZLAN-: Bulunduğu durumdan hoşnut olmadığını dile getirmek, yakınmak, şikâyet etmek:

“Erkeğini böyle birdenbire kaybeden bir Türk ailesi, manevî ağırlarından sonra ne yaman maddî ağırlarla **sızlanır**, hayatta öksüz kaldığını nasıl duyar.”

(s.-ır 13061)

“Belli ki açtı; öteki pek küçük yaşta, fakat dilenmekten zevk almış olduğunu hissettirir gibi, sahte sahte **sızlanıyordu**.”

(s.-ıyordu 23982)

s.-dı 13054

[=3]

SIZLAŞ-: Birlikte sızlanmak:

“Büyük annem, teyzelerim, üç ailenin çocukları, (felâketimize) şitâp eden aile dostları kadınlardan ağlaşan, **sızlaşan** (bir kalabalık) ortasında kaldık.”

s.-an 164

[=1]

SIZLAT-: Sızlamasına sebep olmak:

“Bu milletin asıl derdine, bir yaraya dokunur gibi, **sızlatırcasına** doğrudan doğruya dokunan siyasî fikirler ancak inkılâpla harp arasındaki senelerde zaman zaman yazıldı.”

(s.-ırcasına 13614)

“**Sızlatır** bâzı saatler dayanılmaz bir acı/ Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı”

(s.-ır 36119)

[=2]

SİCİL: Ar. Mahkeme, tapu, nüfus vb. resmî dairelerce tutulan kayıtlar ve bu kayıtların yazılı bulunduğu belge veya defter:

“Anadolu nüfusu **sicildeki** kaydından çok, pek çok fazla çıktı.”

(s.+deki 15754)

s. 9323, 35082

s.+inde 15738, 21730

s.+linde 30571

[=6]

SİCİL MÜDİRİ: Sicil müdürü. Sicil verme yetkisi olan kimse:

“**Sicil müdürü** Recâi Bey bambaşka bir vâdide konuştu.”

s. 35132

[=1]

SİCİLYA: Akdeniz'in en büyük adası:

“**Sicilya'da** dolaşan Kenan da gelip iltihak etti.”

(s.+da 20251)

“**Sicilya** kız.ları üryan omuz.larında sebû”

(s. 37110)

s. 30532, 37109, 37114

s.+da 10933

[=6]

SİCİLYA KIZLARI: Yahya Kemal'in bir şiiri:

“Arzu ettiğiniz ‘**Sicilya Kızları**’ manzumesi yirmi sene evvelki tecrübelerimden biriydi, ikmâl edilmemişti.”

s. 20272

[=1]

SİCİLYALI THEOKRİTOS: MÖ III. yüzyılda yaşamış Sicilya doğumlu şair:

“Zağanos Mehmed Paşa, yalnız kaldıkları zaman, Şehzade Mehmed'e Eflatun'un Muhavereler'ni (...) **Sicilyalı Theokritos** namında bir Yunaninin rustaî şiirlerini, Sofokles'in oyunlarını, bilhassa Homeros'un llyada'sını okur, eski bir medeniyetten bahsederdi.”

s. 6327

[=1]

SİERRA NEVADA: İspanya'nın Madrid şehrinde bir yerleşim yeri:

“Otelin ovaya, şehre ve **Sierra Nevada'nın** karlı tepelerine nazır uzun bir taraçası var.”

s.+nın 19033

[=1]

SÎGA: Ar. Kip. ***Sîga-i hâl**: Hal kipleri:

“Yoksa bilirim ki Nedim sokakta ve evde bizim gibi konuşurdu; konuşurken **sîga-i hâlleri** bizim gibi geliyor, söylüyor, geziyor tarzında tekellüm ederdi.”

s.+i+hâl.leri 29084

[=1]

SÎGARA: İtal. ***Sigara içmek**: Bir ucundan yakılan sigaranın dumanını ağıza alınan diğer ucundan emerek içe çektikten sonra ağız ve burun yoluyla dışarıya bırakmak ve bu hareketi sigara bitinceye kadar tekrarlamak:

“(…) kehribar ve yasemin ağızlıklardan **sigara içiyorlar**.”

(s. 882)

s. 19737, 20528, 23195, 35320

s.+sını 857

[=6]

SÎHİR: Ar. 1. Büyü:

“Yunan ordusu İzmir rıhtımına çıkar çıkmaz, âdeta bir **sihir** ve efsun kuvvetiyle, yeni bir Türk istiklâli derhâl belirir.”

(s. 16854)

2. **teşmil**. Karşı konulmaz çekicilik, güçlü etki, kuvvetli câzibe:

“İçimde korku nedir kal-mıyor yok ol-maktan/ Hayât.ı râyiha **sihir.iyle** sindir-en toprak”

(s.+iyle 36569)

s. 3327, 12216, 21206, 22117, 24388

s.+i 6093, 13429, 27086

s.+ine 10503, 10564, 18410

s.+iyle 13637, 20784

[=14]

SÎHİRBAZLIK: Büyücülük:

“Dürzî şeyhinin tagallübünden Arnavut elifbasından, sakal vergisinden, Şeyh İdris'in **sihirbazlığından** bahsederek bizi kırk senedir ‘vatan, vatan!’ diye dağdan dağa, çölden çöle koşturanlar nerede?”

s.+ından 11848

[=1]

SÎHİRKÂR: Ar.+Fars. Sihirli, büyülü, büyüleyici:

“İşte her halis şâirin şiirinde tecelli eden bu ‘yegâne’ görünüş Loti'nin şiirinde bir kat daha **sihirkâr** oluyor.”

(s. 10513)

s. 3605, 10565, 15497

[=4]

SÎHİRLİ: İnsana sihir gibi tesir eden, büyüleyici:

“Bizim fâtiplerimizin asırlarca Kızıl Elmayı **sihirli** bir meyva şeklinde tahayyül ettikleri gibi, bu fâtipler Granada'yı gece rüyalarında ve gündüz hülyalarında dâima bir meyva şeklinde görmüşler.”

(s. 19179)

“Bu saz.ların duyul-ur her tel.inde sâde vatan/ **Sihirli** rüzgâr es-er dâimâ bu toprak.tan”

(s. 35999)

s. 12134

[=2]

SÎHR-İ SÂNİHÂ: Ar. İlhamın büyüğü:

“Rindân.ı **sihrisâniha.sından** hamûş et-en”

s.+sından 37508

[=1]

SÎHR-İ TAHASSÜSÂT: Ar. Duygulanmaların, tahassüslerin sihri:

“Aşkter.deki **sihrîtahassüsât.iyle**/ Ziyâyızâhîrieshâr gibi et-er teybin”

s.+iyle 39322

[=1]

SÎHR Ü EFSUN: Ar.+Fars. Büyü ve tılsım:

“Bizim bu dalgalık devremizde İstanbul kadınlarının **sihr ü efsunu** zâîi olmaya yüz tuttu.”

(s.+u 21179)

s.+la 30249

s.+undan 3441

s.+unu 21152, 21175

[=5]

SÎHR Ü EFSUNLU: Büyülü ve tılsımlı:

“Türklüğün yaratmış olduğu bütün şehirler arasında İstanbul bütün beşeriyetin hayâlinde **sihr ü efsunlu** bir yer tuttu.”

s. 19420

[=1]

SÎHR Ü EFSUNUNU KAYBEDEN KIZLAR:

Pierre Loti'nin bir eseri:

“Eğer dünyânın dört köşesinde herkesin mânâsını anladığı bu meşhur tesmiyeyi doğru bir tarzda tercüme edersek ‘**Sihir ü Efsununu Kaybeden Kızlar**’ demek lâzım gelir.”

s. 21170

[=1]

SÎHR Ü FÜSÛN: Ar.+Fars. Büyü ve efsun:

“*Tecdîd-i intihâb edileceğine dâir Ankara'dan İstanbul'a uçurulmuş bir haberin **sihr ü füsûniyle**, hem inkılâp kuvvetinin hem de muhalefetin hakikî vaziyeti birden bire aydınlanıverdi.*”

s.+iyle 24258

[=1]

SİİRT: Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“*Fırat'ın beri tarafında kalan saha, o saha ki, Diyarbekir, Siverek, Urfa, Mardin, **Sürt** ahâlisi ağnamının mer'alarındır.*”

(s. 23557)

s.+den 23661

[=2]

SİKKE: Ar. Madenî para:

“*(...) boyunlarında **sahih** veya taklid Mahmûdiyyeler ve beşibirerdeler, dizleri üstünde esmer yavruları, başlarında **sikke** ve boncuktan görünmeyen feslerle, ağızları ve elleri yaladıkları akideden kıpkırmızı bir hâlde geçiyorlardı.*”

(s. 910)

“*Yeleşimin cebinde elime geçen bir **sikke**yi de ona uzattım.*”

(s.+yi 23970)

s. 2717, 6719, 33859

[=5]

SİKKE-İ CEM: Cem'in –Pişdadiyan sülalesinin dördüncü hükümdarı olan Cem– mührü:

“*Bul-maz cihan.da **sikkeiCem** itibâr.ını*”

s. 37500

[=1]

SİL-: 1. Ortadan kaldırmak, yok etmek veya gidermek:

“*Binaenaleyh Yunan erkân-ı harbiyesi her ne yapıp yapıp önce, bu mağlûbiyetin lekesini **silme**k için çırpınıyor.*”

(s.-mek 16100)

“*Fakat bu çok sür-emez mutlaka şafak sök-ecek/ Ateş ve kan.la **sil-er** birgün ordu.muz leke-yi*”

(s.-er 36359)

“*Beyhûde merâret.leri kalp.inden **sil***”

(s. 38111)

2. ***Silip süpürmek: mec.** Ortadan kaldırmak, yok etmek:

“*On sene evvel ömrümün en güzel bir devresiniParis'de, Paris'in o zamanki sanatkâr*

*muhitlerinde ge çirmiştım. Şimdi ne o Paris kaldı ne o muhitler... Harb-i umûmî onları **sildi süpürdü.***”

(s.-di 32382)

s.-di 37240

s.-e 21935, 21935

s.-ebilecek 2977

s.-eceğine 2983

s.-ecek 21269

s.-ecekler 16461

s.-ememiş 29400

s.-emez 6011

s.-erek 857

s.-erler 27191

s.-erseniz 30897

s.-ip 5747, 8785, 27401

s.-iyor 6520, 21894

s.-mek 16088, 18547, 19169, 22681

[=24]

SİLA ARIDREVİCH BOGATİREF:

Rostopchine'in bir eseri:

“*1807 de Rusya, Napolyon'a Eylau muharebesinde mağlûb olduğu zaman Rostopchine şiddet-i heyecanından bir hicviye yazdı. Rusya'da elden ele, dilden dile gezinen bu eser '**Sila Aridrevich Bogatiref**'in kırmızı sofa üzerinde yüksek sesle söylenmiş fikirleri' muanvendir.*”

s.-in 26017

[=1]

SİLÂH: Ar. 1. Düşmanı öldürmek, imha etmek veya kendini savunmak maksadıyla kullanılan her türlü âlet:

“*Selanik şehri, Tesalya'ya koşan ordularımızın **silâh** şakırtularıyla dolu idi.*”

(s. 2458)

“*Sadef kakmalı, güzel bir bıçak, bir de eczalı dedikleri tabanca satın almışım. Bu **silâhları** babamdan gizli olarak taşıyordum.*”

(s.+ları 343)

“*Üç şanlı harp.in arş.a asıl-mış **silâh.ları***”

(s.+ları 36336)

2. **mec.** Hücum ve savunmada kullanılan bilgi ve tecrübe gibi etkili her şey:

“*Stalin, şiiri bir müddeânın **silâhı** olmakdan başka bir mâhiyette görmeyen bir adam sıfatıyla hiç yanlış söylemiyor.*”

(s.+ı 27785)

s. 3239, 4915, 10378, 16648, 17658, 17954, 25525, 25527, 27768, 27804, 30162

s.+a 9180

s.+ı 1016

s.+ını 10586

s.+la 22380, 27767

s.+lar 3133

s.+lara 7202

s.+ları 343, 16427, 17648, 26750, 26753, 38619

s.+larımız 28621

s.+larımızın 12967, 13033

s.+larına 26833

s.+larını 30518

s.+larının 7583, 14598, 26833

s.+larıyla 5043

s.+larla 16896, 16897, 16899

[=39]

SİLÂHÇİ: Silah yapan veya satan kimse:

“*Ferdası günü halk daha mütecasirdir. **Silâhçı** dükkânlarına saldırıyor, silâhlantıyor ve en nihayet Invalides cephanelerini bir hücumda yağma ediyor.*”

(s. 25549)

s.+larıyla 1003

[=2]

SİLÂHÇİ TAHSİN: Enver Paşa taraftarı bir kabadayı:

“*Sahanlık üzerinde en ziyade **Silâhçı Tahsin** ve fedaî Gümülcineli Eyüb göze çarpıyorlardı.*”

(s. 10626)

s. 10657, 10676

[=3]

SİLÂHDAR MEHMED AĞA: III. Mustafa saltanatında 25 Ekim 1770 – 11 Aralık 1771 tarihleri arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:

“***Silahdar Mehmed Ağa'nın** naklettiği bu fıkra da gösterir ki, o vaktimizde bile Afrika ile rabitalarımız çok gevşekti.*”

(s.+nın 2501)

s.+nın 25414

[=2]

SİLÂHLAN-: Silâh edinmek, silâhlı duruma gelmek:

“*Bu devletin son günleri gibi görünen acıklı günlerde gazi ve bani cetlerimiz bu askerlerin*

*kılığında dirildiler, **silâhlandılar**, düşmanın önüne atıldılar.*”

(s.-dılar 16632)

s.-ıyor 25536

s.-mamızı 23789

[=3]

SİLÂHLI: ***Eli silahlı:** Zorba:

“*Sultan Mahmud'un bir taraftan eski eserini ikmâl etti; fakat eli **silâhlı** politika kahramanını tekrar uyandırmakla, onun zıddını vücûda getirdi.*”

s. 26553

[=1]

SİLÂHSİZ: Silahı olmayan:

“***Silâhsız** bir millete karşı en yeni, en mükemmel silâhlarla geldiler.*”

(s. 16907)

“*Genç ihtiyar ve hasta **silâhsız** zavallı halk*”

(s. 38534)

s. 16361

[=3]

SİLÂHŞOR: Ar. + Fars. İyi silâh kullanan,

savaşmakta usta olan kimse, savaşçı:

“*Arnavut Tahir Paşa'nın zevcesi olan İstanbullu bir hanımla aşk ve alâka münasebetlerinde bulunmuş; bu yüzden, **silâhşor** Arnavutların Küçük Çamlıca'da bir tecavüzüne maruz kalmış.*”

s. 10991

[=1]

SİLÂHDÂR/SİLİHDÂR: Ar. + Fars.

(Silâhdar/Silâhtar). Padişahı veya sadrazam,

vezir, beylerbeyi gibi bir devlet büyüğünü

korumakla, silâhlarını muhafaza etmek ve

bakımını yapmakla görevli kimse:

“*Devlet, kendini idare edecek adamı bir pâdişâhın şahsında bulmazsa bir sadrâzâmın şahsında arar, bir sadrâzâmın şahsında bulmazsa mutlaka başka bir şahısta, meselâ bir haremağasında, bir **silâhdârda**, bir gözdede, bir müşavirde, hulâsa bir şahısta arar ve bulur.*”

(s.+da 26143)

s.+dır 34166

s.+ı 34961

s.+ın 28561

[=5]

SİLİHDAR AĞA/SİLÂHDAR: Silâhtarların başı durumunda olan kimse, bilhassa padişahın silâhtarı, silâhdâr-ı şehriyârî:

“Çorlulu Sadrâzam ortadan kalktıktan sonra, **Silihdar Ağa**, artık adiyle santyle Dâmad Ali Paşa olarak, kâh Vefâ'daki sarayında, kâh Eyüb'deki sarayında, parlak bir konak halkıyla, herkesin gözlerini kamaştırıyordu.”

(s. 34981)

s. 34164, 34970

s.+nın 34950

s.+ya 34954

[=3]

SİLİHDAR ALİ BEY: Osmanlı devlet adamı:

“**Silihdar Ali Bey** de, o mübârek Kapı'nın beş on adım arkasında, Enderun'daki odasındadır.”

(s. 34168)

s. 34176, 34179, 34262, 34311, 34381

s.+e 34154

s.+i 34356

s.+in 34447, 34460, 34464, 34466

[=13]

SİLİHDAR ALİ BEYEFENDİ: Silihdar Ali Bey:

“**Silihdar Ali Beyefendi**, şüphesiz sıkılıyor ve üzülüyordu.”

(s. 34336)

s. 34328

[=2]

SİLİHDAR ALİ BEYEFENDİ DAİRESİ:

Silihdar Ali Beyefendi Dairesi:

“(…) ‘Hâfız Emin dâîniz... **Silihdar Ali Beyefendi Dâiresi'nin** imamı... Biraz görüşmeğe geldim...’ (…)”

s.+nin 34414

[=1]

SİLİHDAR BEY: Silihdar Ali Bey:

“**Silihdar Bey**, kurtarmaya çok çalıştı, uğraştı, durdu.”

s. 34423

[=1]

SİLİHDAR BEYEFENDİ: Silihdar Ali Bey:

“**Silihdar Beyefendi** eskiden tanıdığı bu zâtın hâtrasına ve âilesine ihtimam gösteriyorlar.”

(s. 34438)

s. 34421, 34427

[=3]

SİLİHDARLIK: Silâhtar olma durumu:

“Bu defâ az zamanda **silihdarlığa** kadar yükseliverdi.”

(s.+a 34330)

s.+ında 34926

[=2]

SİLİHDAR PAŞA: Silihdar Ali Bey:

“**Silihdar Paşa**, ömrünü okumakla geçirir pek kâmil bir zâtmuş.”

s. 34966

[=1]

SİLİK: **mec.** Göze batmayan, dikkat çekmeyen, gösterişsiz, önemsiz:

“Halk, nice **silik** insanların en yüksek mertebelere çıkmasına kayıtsız kalır.”

(s. 27801)

s. 6127, 32968

[=3]

SİLİN-: Ortadan kalkmak, yok olmak:

“Beşeriyet durdukça hayâlınden Türk İstanbul **silinmeyecektir.**”

(s.-meyecektir 19421)

“Akşam güneş artık deniz ufuk.unda **silin-di**”

(s.-di 36998)

s.-di 33664

s.-dikleri 1912

s.-diler 6377

s.-ecektir 24869

s.-ip 8285, 8287

s.-ir 6094, 38761

s.-iyor 3167

s.-meden 38350

s.-mez 4961, 27052

s.-miş 17263

[=15]

SİLİNDİR: 1. Sıkmaya, ezmeye, sıkıştırmaya yarayan âlet veya makine:

“Görüyoruz, mecliste bâzan sırf ihtisasa müteâllik bir madde üzerinde müzâkere geçiyor:

‘**Silindir** lâzım mı, lâzım değil mi?’ diye bir münâkaşa başlıyor, otuz meb’ûs söz alıyor, silindir üzerinde bir ihtilâf saatlerce uzuyor.”

(s. 24842)

2. Boru gibi cisimlerin ortak adı, üstüvane:

“Yanlarında bir mösyö vardı, çok tüylü **silindir** şapkasının ön tarafında gümüş bir toka parlıyordu; bıyıkları matruş ve favori sakallı idi.”

(s. 35304)

s. 24827, 35293

[=3]

SİLİSTRE: Bulgaristan'ın kuzey doğusunda, Dobruca bölgesinde, Tuna kıyısında bulunan bir şehir:

“Eğer iki yüz elli seneden beri, dövüşe dövüşe, ric'at ederken, Prut gibi Belgrat gibi, Akka gibi, **Silistre** gibi, Plevne gibi, Gedikler gibi, Tesalya gibi, Çatalca gibi, Çanakkale gibi, Gazze'ler gibi, Kütü'l-Amâre gibi hârikalar gösterdikse, (...)”

s. 17101

[=1]

SİLİVRİ: İstanbul iline bağlı bir ilçe:

“Yeni bir hâdise yüzünden Anadolu'dan çekilip **Silivri'de** oturmasına itiraz olunmayacağını 'külftetten muaf, nimetten müstefit' dediği vaziyetin tabiatıyla hallolunmasına muntazır oluyor.”

s.+de 17942

[=1]

SİLİVRİKAPI: İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunan Fatih ilçesine bağlı bir mahalle:

“(...) **Silivrikapı** hâricinde defnedildi.”

(s. 34436)

s.+da 5633, 34423

[=3]

SİLK: Ar. 1. İnci, boncuk vb. dizilen iplik.

***Silk-i tesbih-i dür-i seb'**: Yedi incinin takıldığı teşbihin ipliği:

“Mazmun bir oyuncaktı: '**Silk-i tesbih-i dür-i seb'** al-mesânidir sözüm' gibi bir mısra hakikaten çok göz kamaştırıcı, söylenmesi için çok ilme, hünere ihtiyaç hissettiren bir kuvvettedir.”

(s.+i+tesbih.i+dür.i+seb 32239)

2. Bir kimsenin tuttuğu yol:

“Bu insanlar yalnız kahramanlar **silkin**e girdikleri zaman vatanlarından ayrılır.”

s.+ne 22920

[=2]

SİLK-: **mec.** Üzerinden atıp kurtulmak, bırakmak:

“Sultan Mahmud bilhassa bu sebepten Mehmed Ali Bey'i bir gün nâzikâne **silkti**, attı, Beykoz'a gönderdi.”

(s.-ti 33987)

“Boyun.undan o cânan de-diğın lâşe.yi **silkt** at”

(s. 36841)

[=2]

SİLKİN-: **mec.** Kendine gelmek, kendini toparlamak:

“Bu muhitte insan bütün hissetmiş olduğu tazyiklerden **silkiniyordu**.”

(s.-iyordu 4105)

“**Silkin** ve sâkin ol de-dim âvâre gönül.üme”

(s. 36555)

s.-ip 33128

s.-ir 33670

[=4]

SİLLE: *Fars.* Tokat, şamar:

“O Anadolu ki Hazret-i İsa gibi halimdi, bir yanağına bir **sil**le indirene Öteki yanağını gösteriyordu.”

(s. 14340)

s.+nin 34185

[=2]

SİLSİLE: Ar. 1. Birbirine bağlı yahut birbiriyle ilgili şeylerin art arda veya yan yana dizilerek meydana getirdiği sıra, dizi:

“Düz ve uzun caddeler üzerinde avrupakârî lâkin zevksiz bir bina **silsilesi**.”

(s.+si 3074)

“Dağ **silsile.sinde** bir geçit bulmak için”

(s.+sinde 38093)

2. Atalardan yaşayan torunlara kadar zincirleme uzayan soy kütüğü, şecere:

“(...) Karısı da Abdülmecid'in en gözde kızlarından bir sultandı. Sabâhaddin Bey, bu **silsilenin** güzide bir mahsûliydi.”

(s.+nin 3932)

3. Sıradağlar, silsile-i cibâl:

“Sonra Alpler'in silsilesi üzerinden Dört Canton Gölü'ne geçtim.”

(s.+si 17470)

4. ***Silsile-i âsâr**: Eserler silsilesi, dizisi:

“Romain Rolland'ın sekiz seneden beri yazdığı bir **silsile-i âsârın** son cildi Son Gün muanven hikâye kazandı.”

(s.+i+asar.in 22463)

5. ***Silsile-i mebânî**: Bina, yapı silsilesi:

“Soluma baktım, Sarayburnu'na uzanan bir cadde; deniz tarafı mermer trabzanlık, kara tarafı da müdebdeb bir **silsile-i mebânî**.”

(s.+i+mebânî 6521)

s. 9782, 14479, 17146, 24889, 30159, 30893

s.+de 8624
s.+den 23259
s.+dir 4192, 13019
s.+i+ihanet.le 15153
s.+i+meratib.de 26535
s.+i+mütalaat.tan 22757
s.+lerinde 11299
s.+nin 4193
s.+si 3073, 6394, 13982, 17457, 20817,
24780, 24895, 25344, 28258, 30218
s.+sinde 10269
s.+sine 5304, 32921
s.+sini 4840, 6159, 8644, 10073, 18528,
24782, 32363
s.+sinin 23671
s.+siydi 5847
s.+yi 17237, 31446
[=43]
SİLSİLE-İ NEVBAHÂR: Ar. +Fars. İlkbahar
silsilesi:
“Her fasıl.ı ömür.ü *silsileinevbahâr* kıl”
s. 37691
[=1]
SİMA: Ar. 1. Yüz, çehre:
“Evet bu çehreisafvet bu mübtesim *sîmâ*”
(s. 39319)
2. Kimse, şahıs, şahsiyet:
“Bu nesilden sonra yeni Türk ruhunu yoğuran
iki *sîma* gelir: Tevfik Fikret ve Hâlid Ziya.”
(s. 17273)
3. *mecc*. Bir yerin doğal görünüşü:
“Anlaşılan harbin talihî şimdi Türk Şansı Parkı
denilen sahalarda taayyün etmiş ve Türklere âit
pek çok menkibeler gibi orasının *sîmasına* da
Türkün talihinden ziyâde ismi nakş olunmuştur.”
(s. +sına 25112)
s.+lar 7887
s.+lardı 11408
s.+ları 3831, 3919, 22626, 36771
s.+larında 1891
s.+larından 17280
s.+larını 10100
s.+larıyla 2949
s.+li 11268
s.+sı 7653, 11291, 11864, 25500, 28273,
35678, 36283
s.+sına 13462, 36977
s.+sında 14989

s.+sını 33, 14288, 36261
s.+siyle 17216
s.+ya 22792
s.+yı 33645
[=30]
SİMÂT: Ar. Sofra, somat:
“Yaklaş-mayız *sîmât.ına* ehlîtecemmül.ün”
s.+ına 37991
SİMÎN: Fars. Gümüşü andıran, gümüş gibi:
“*Sîmin* ten üzre hâlizeheb meşreb.imcedir”
s. 37770
[=1]
SİMKÂRÎ: Fars. Sim süsleme sanatı:
“(…) bütün devr-i intibah resmi, heykeltrâşîsi,
zerkârî ve *sîmkârî* sanatı, (...)”
s. 30552
[=1]
SİMSAR: Ar. Komisyoncu:
“Lâkin İzmir şehri *sîmsardır*, arkasında
müstahsil ve Türk olan vilâyet olmazsa bu şehir,
hattâ Selanik'ten daha az bir müddet zarfında
ölür.”
s.+dır 12592
[=1]
SİMSİYÂH: Çok siyah, tamâmen siyah:
“Geniş kanat-ları boşluk.ta *sîmsiyâh* açıl-an”
s. 36458
[=1]
SİMÜRG-İ FETH: Fetih sîmürgü [Sîmürg: Kaf
Dağı'nın arkasında yaşadığına inanılan efsanevi
kuş, anka. Her cins kuştan bir nişane taşıyan
otuz kuş büyüklüğünde bir varlık olarak tasavvur
edilmiştir]:
“*Sîmürgifeth* hemçü nesîmîseher gel-ür”
s. 37178
[=1]
SİN: Ar. Yaş, çağ:
“(…) ‘Mehmed Beyefendi! Mâşallah büyüdünüz,
yetiştiniz. Hem-sinleriniz olan paşazâdelerden
bir iki arkadaş peydâ etseniz, *sinninize* göre
açılırsınız, eğlenirsiniz.’ (...)”
(s. +ninize 34659)
“Şükür Allah.a ki gör-düm bu mübârek *sin.de*/
Kahraman ordu.mu serhad.de muzaffer zinde”
(s. +de 37831)
s. 28906, 29194
s.+de 22754
[=5]

SİN-: İçine, özüne işlemek, nüfuz etmek:
“Türk şehirlerinin üzerine **sinen** bu ruh, ölüm şâiri Loti'yi bütün gezdiği iklimlerden fazla sarhoş etti.”

(s.-en 20987)

“Öyle **sin-miş** bu vatan semt.ine milliyet.imiz”
(s.-miş 36050)

s.-di 36814, 36977

s.-er 13282

s.-miş 732, 6123, 6335, 13869, 21206

s.-mişti 7921, 37099

s.-miyor 37039

[=13]

SİNA: Sina Çölü:

“(…) Son harpte Türk milletinin melekü's-siyânesi tavrını takınan von Sanders (...) hareketlerden Galiçyalara, İranlara, **Sinâlara** Türk çocuklarını saçmaktan gayr-i mes'ûl olduğunu söyledikten sonra, nerede bir muvaffakiyet olmuşsa orada bir Alman kumandanının ismini zikretmeyi unutmuyor!”

s.+lara 15318

[=1]

SİNAN: (I) Osmanlı başmimarı ve inşaat mühendisi:

“**Sinan** 1522'de henüz Yeniçeri neferi idi ve o sene Rodos'un fethinde bulunuyordu; henüz bir eseri yoktu.”

(s. 5591)

s. 5534, 5584, 5586, 5644, 5675

s.+a 5585

s.+ın 5588, 5608, 5611, 5636, 5638, 5666, 5678, 5681, 5689, 5698

s.+la 5690, 6086

[=19]

SİNAN: (II) Anadolu Beylerbeyi Hadım Sinan Paşa. [Çaldıran Savaşı'nda Osmanlı ordusunun sağ kanadını yöneten, idare eden paşalardan biri]:

“Sağ kol.da boz-du bozgun.a uğrat-tı düşmen.i/ Şîrâne bir taarruzu sevk eyle-yen **Sinan**”

(s. 37222)

s. 37284

[=2]

SİNBUS: İstanbullu bir azınlık:

“Büyükkada'da Hallaçyan'ın köşkü, **Sinbus** arabesk maskara kâşanesi, Şişli'de Gazi Ethem

Paşa'nın konağı hemen her gün esrarengiz bir mülâkatın cilvegâhtıydı.”

s. 11469

[=1]

SİNCAR: Irak'ın kuzeybatısında Dicle ile Fırat arasındaki kuru yayla olan El Cezire bölgesinde bulunan sıradağı:

“Madem ki bize Fırat hattını vermediler, **Sincar'dan** Cebel-i Abdülazîz'e gelen ve oradan Telürref'an'a inen hududu verselerdi, o zaman bu hattın beri tarafındaki Türkiye mes'ûd olurdu.”

s.+dan 23567

[=1]

SİNDİR-: (İçine, özüne) İşlemesini, sinmesini sağlamak, nüfuz ettirmek:

“Kulelerin tepelerine eski kubbelerini takar, zamanın bu taşlara **sindirdiği** ruhu tamamıyla sıyrarak yepyeni bir hâle koyarlardı.”

(s.-diği 7602)

“Hayât.ı râyiha sihir.iyle **sindir-en** toprak”

(s.-en 36569)

s.-dim 2158

s.-erek 33268

s.-miş 7427, 11783, 11791

[=6]

SİNE: Fars. Gönül, kalp, yürek:

“Beyoğlu deyip de geçmeyin, burası Avrupa'dan sanki kopmuş ve Müslüman Türk camiasının **sinesine** yerleşmiş bir parçadır.”

(s.+sine 32742)

“Hâtırlat-ır erbâbidil.in **sine.leri**/ Yekdiğer.e akseyle-yen âyîne.leri”

(s.+leri 38081)

s. 37450, 37724

s.+den 37059, 37813

s.+lerde 36241

s.+lerinde 29373

s.+ndir 38397

s.+si 39003

s.+sinde 12994, 23678

s.+sine 7547

s.+ye 37698

[=14]

SİNEK: Çift kanatlılardan, karasinek, sivrisinek vb. pek çok çeşidi olan uçucu böceklerin ortak adı:

“Şunun bunun ölümüne bir **sineğin** ezilmesi kadar ehemmiyet vermeyen bu hükümdarla veziri, Halet Efendi'yi, Bursa'da misafir olduğu Mehmed Paşanın konağında boğdurmaya bir türlü karar veremiyorlar.”

s.+in 26168

[=1]

SİNEKLİ BAKKAL: İstanbul Aksaray'da bir mahalle:

“Üsküb'den ayrıldıktan sonra Nanamı on üç sene görmedim. Kocasının öldüğünü Paris'de işitmiştim. Balkan Harbi oldu. Rumeli'yi kaybettik. Büyük validem İstanbul'a hicret etti. Aksaray'da **Sinekli Bakkal'da** eski bir evde hepsini muhacir olarak gördüm.”

s.+da 264

[=1]

SİNEMA: Fr. Bir hareket saniyede 24 kısma ayrılarak resimlendikten sonra bu resimlerin oluş sırası ile ve aynı hızla gözün önünden geçirilmesi hâlinde bakanın hareketi kesintisizmiş gibi görmesine dayanan göz aldanmasından faydalanılarak hareketleri, olayları sanki tekrar oluyormuşçasına perdede gösterme, canlandırma:

“(…) edebiyattan siyâsî mücâdelelere kadar her fırsatla adı zikrolunan tiyatro sahnesinden, **sinema** perdesine kadar kalabalıkların gözlerine her yerde görünen Danton'un daha tevkîfi ve muhakemesi sırasında aleyhinde yürütülmüş olan ithamlar bugüne kadar yakasını bırakmadı.”

(s. 27088)

s. 12245, 12247, 27078, 29856, 31432, 12253

[=6]

SİNEMATOGRAF: Fr. Görüntüleri filme almaya yarayan âlet:

“Şimdi fen bu san'atın imdadına yetişti; **sinematografla** fotoğraf artık sahne san'atıklarını da te'bid ediyor.”

(s.+la 22283)

s. 21740, 30582

[=3]

SİNİN: Ar. Yıllar, seneler. 1. ***Sinîn-i âtiye**: Gelecek senelerde:

“(…) ve **sinîn-i âtiyede** reîs-i cumhurun bütün musâraât-ı bedeniyede hazır bulunacağını vaad etti.”

(s.+i+atiye.de 21050)

2. ***Sinîn-i hâzıra**: İçinde bulunulan yıllar:

“Wells, **sinîn-i hâzırada** Chicago 'dan Tokyo'ya kadar en ziyade okunan bir müellîf-i sâhib-zamândır.”

(s.+i+hazıra.da 6482)

[=2]

SİNİR: Bir kimsenin rûhî niteliği, olaylar

karşısında tepki gösterme duyarlığı, âsap:

“**Sinirlerim** bir ustra ile kesilmiş gibiydi.”

(s.+lerim 2781)

s. 4302, 13884, 14530, 14532, 14981, 33816, 35596

s.+ini 8873

s.+inin 8454

s.+lere 31657

s.+leri 2800

s.+lerim 20390

s.+lerimiz 2847

s.+lerimize 19611

s.+lerini 19093

s.+lerinin 14531, 18677

s.+lerinizde 23317

[=19]

SİNİRLEN-: Öfkelenmek, kızmak, telaşlı ve gergin bir durum almak, asabileşmek:

“**Sinirlenmek**, darılmak, kin taşımak ne olduğunu bilmezdi.”

(s.-mek 243)

s.-diği 26158

s.-iyor 10307

s.-iyorlar 14164

s.-miş 32822

[=5]

SİNİRLENDİR-: Sinirli duruma gelmesine, sinirlenmesine sebep olmak:

“Fakat bu tarz hitâb birçok ihtilâl fikirleriyle dolu olarak gelmiş olan üçüncü sınıf meb'uslarını derinden derine **sinirlendiriyor**.”

s.-iyor 25468

[=1]

SİNİRLİ: Sinirlenmiş durumda olan, öfkeli, hırçın, sert, asabî:

“Doktor Nâzım o taraflardan, hem de o tarafların halk kitlelerinden, **sinirli**, akidelerine saplı, dürüst, basit bir adamdı.”

(s. 10779)

s. 4026, 9175, 20937

[=4]

SİNİRSİZ: Sinirli, öfkeli olmayan:

“Bir şahsiyet ki, cûşışden ârî, durgun, hele kat'iyen **sinirsiz**.”

s. 22082

[=1]

SİNÖP: Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Kocası Ömer Paşa o zaman **Sinop'da** menfi olarak mutasarrıftı.”

(s.+da 1460)

s.+a 1480

s.+da 1459, 1483

s.+u 24358

[=4]

SİNSİ: Açık ve görüldüğü gibi olmayıp

zihninde kendine göre hesaplar yapan, düşündüğünü belli etmeyen, içten pazarlıklı: “Atâullah Efendi'ye bütün ömründe **sinsi** bir düşman kesilirdi.”

(s. 34393)

“En **sinsi** bir ezâ gibi.dir geç-miyen zaman”

(s. 36656)

s. 10071, 12158, 13268, 13268, 16494, 16494, 18734

[=9]

SİPÂHÎ: Fars. Osmanlılarda tumar sahibi bir sınıf atlı asker:

“Yeniçeri ve **sipahiden** kalan canlı türkülerimizden beri bu kadar samimî bir güfte, bu kadar savletli bir beste vatanın havasında dolaşmamıştır.”

(s.+den 16753)

s. 896, 12059

s.+leri 7165

s.+nin 26226

s.+sinin 34775

[=6]

SİPÂHİLİK: Sipahi olma durumu:

“Yeniçeriliğin, **sipahiliğin**, eski devir kaatilliklerinin bakiyesi olan bu adamları Tanzimat'ın mahkemeleri henüz korkutamamıştılar.”

s.+in 1149

[=1]

SİPÂRİŞ: Fars. Ismarlanan şey:

“Şüphesiz san'atı yalnız hükümdarların **siparişleri** yükseltmedi.”

s.+leri 22545

[=1]

SİPER: Fars. Savaşta düşmana hedef olmamak için açık arazide kazılan ve çıkarılan toprağı ön kısma yığmak suretiyle meydana getirilen bir veya çok kişilik korunma yeri:

“Asker dağılınca halk arasında kayboluyor.

Siperin kahramanını artık sokakta

tanyamıyoruz, o da kendini unutuyor.”

(s.+in 16641)

s. 12626, 26916

s.+lerine 15760, 16645

s.+leriydi 7071

[=6]

SİRÂB: Fars. Suya doymuş, suya kanmış:

“Eyyâmıdevlet.inde el üst.ünde gez-di câm/
Bir kerre diz.den in-medi **sîrâbb** ol-an sebû”

s. 37714

[=1]

SİRÂYET: Ar. ***Sirayet etmek**: Etkisi altına almak:

“Kakır Ali mahkemeye bile heybetini **sirayet ettiriyordu**.”

(s.+ettiriyordu 1148)

s. 28683

s.+edeceğine 8471

s.+edecek 28981

s.+eden 7154

s.+edince 13765

s.+etmesi 26817

s.+etmez 28955

s.+ettiriyorlardı 12895

s.+i 28682

s.+inden 21204

s.+ini 7870

[=12]

SİRENE: Yunan mitolojisinde Sirenler ya da Seireneler, Sirenum scopuli denen bir adada yaşadıklarına inanılan deniz yaratıkları:

“Nurullah Ataç, bu içtihadı tefsir ederken beni Homeros'un ince ve hilekâr kahramanı Odusseus gibi, **Sirene'lerin** sesini kendi dinler, lâkin yol

arkadaşlarını dinlemekten men'eder bir kılığa sokuyor.”

(s.+lerin 33015)

s.+lerin 33004

[=2]

SİRİŞK: Fars. Gözyaşı:

“Dide-i hûnîn şöyle dursun, dîde, hûn, **sirişk**, dümû' kelimeleri yerine göz, kan, gözyaşı diyebiliyoruz.”

(s. 28822)

“Yok.tur **sirişk** katre.si rîzân edilmedik”

(ş. 37464)

s.+i+çeşm.imin 8007

[=3]

SİRK: Fars. Cambazlık, sihirbazlık, akrobasi ve eğitilmiş hayvanlara yaptırılan gösteriler yanında çeşitli eğlendirici oyunların sergilendiği üstü kapalı büyük daire şeklindeki eğlence yeri:

“O sefîl halk o saat bütün acılarını unuttur ve ertesi gün akın akın **Sirk'e** dolar.”

(s.+e 30251)

s.+de 30239, 30247, 30255

s.+in 30242

s.+lerinde 19082

[=6]

SİRKECİ: İstanbul'da bir semt:

“Babiâli Yokuşu'ndan **Sirkeci'ye** doğru inerken dikkat ettim ki dünya bu ihtilâlden bihaber, dükkânlarda kayıtsız kayıtsız gülüşüyorlar.”

(s.+ye 10637)

s.+de 4102

s.+den 2806, 8234, 26942

s.+ye 8233

[=6]

SİRKECİ GARI: II. Abdülhamit devrinde İstanbul'un Avrupa Yakası'nda inşa edilen tren garı:

“**Sirkeci Garı'nda** bir arabaya bindim.”

s.+nda 1451

[=1]

SİRKECİ İSTASYONU: Sirkeci Garı:

“Nihayet bir sabah erken İstanbul'a girdik.

Sirkeci İstasyonu'na çıktım.”

(s.+na 1444)

s.+na 2807

[=2]

SİRKELİ: Sirke konmuş olan:

“(…) keskin **sirkeli** işkembe çorbasına kadar, fasılasız içilen çaylara kadar her şey lezizdir.”

s. 19053

[=1]

SİROZ: Osmanlı döneminde Balkanlarda Siroz Sancağı:

“Her Anadolu şehri kadar Türk, hattâ onlardan ziyâde Türk asarına cilvegâh, Üsküp gibi, **Siroz** gibi, Manastır ve Selanik gibi şehirler den çıkdık.”

(s. 21420)

s. 35333, 35361

s.+da 26551, 35384

s.+u 1441, 18502

[=7]

SİROZLU İSMAİL BEY: Osmanlı askeri:

“Yeniçeri zorbaları, böyle bir ordu yetiştiriyorlar diye **Sirozlu İsmail Bey'e** ve Kara Osman Oğluna dil uzatsalar bile, el uzatamazlar.”

s.+e 35377

[=1]

SİR WILSON: İngiliz delegesi:

“İngiliz murahhası **Sir Wilson'a** dönerek, zevcesinin odasına ateş vermek için muavenet talep etti.”

s.+a 26056

[=1]

SİS: 1. Çok küçük su veya buhar taneciklerinden oluşan bulutların alçalarak yeryüzüne inmesi sonucu etrafa yayılan beyaz duman:

“Anayurdu kalbimizin içinden yer tutmuş bir **sisin** arkasındadır.”

(s.+in 21432)

“Şevâhikicebel üst.ünde bir müşemmes **sis**”

(s. 39262)

2. Şair Tevfik Fikret'in şiiri:

“Bir devir.i lânet.iyle boğ-an şâir.in **Sis.i**”

(s.+i 35864)

s. 21418

s.+in 35869

s.+te 35857

s.+ten 7664

[=8]

SİSLİ: Sisle kaplanmış, sislenmiş, bulanık:

“Şimalin **sisli** iklimlerinden gelen barbarlar Akdeniz mamurelerinde, kulübelerden yabancı bir saltanat kurdular.”

(s. 22975)

“Bâzan güneşli bâzı ratîb **sisli** bir hevâ”

(s. 39245)

s. 30336

[=3]

SİSTEM: Fr. Bir ilkeye, belli bir fikir veya dünya görüşüne göre düzenlenmiş düşünceler, bilgiler, doktrinler bütünü:

“Devlet değişmiş, vatan değişmiş, hâsılı Türklüğün hayat **sistemi** değişmiş iken, ister dâhi, ister âlim olsunlar, nihayet birer fert olan insanların değişmesinde ayıp aramak bilmem ne derece doğrudur?”

(s.+i 8755)

“Nazariyeler, **sistemler**, itikadlar, birbiri arkasından birkaç defa iflâs ettiler.”

(s.+ler 19474)

s. 8674, 8674, 17989

s.+de 23057

s.+e 8674

s.+im 35554

s.+inde 755

s.+ini 25846

s.+inin 35537, 35543

s.+leri 11665

[=13]

SİTÂRE: Fars. Yıldız:

“Âsumân-ı Garb'de solmayan bir **sitâre**, bir âlihe-i san'at: Sarah Bernhardt.”

(s. 22565)

“Sericelâl.ine dök-sün felek **Sitâre.lerin**”

(s.+lerin 38960)

s.+lerin 39187

[=3]

SİTÂYİŞ: Fars. Övme, övgü, medih:

“Urfa'nın en ulvî oğlu Nâbî, doksan yaşına girdiği sıralarda, Diyarbekir'de yeni yetişen Hâmî'nin şöhretini işitmiş ve Hâmî'ye Urfa'dan, büyük gönlünün harâretiyle, **sitayiş** mısraları göndermişti.”

(s. 20725)

s.+le 32671

[=2]

SİTE: Fr. Şehir:

“Londra **sitesi** yine ticarî teşebbüsler tasarlıyordu.”

s.+si 26360

[=1]

SİTEM: Fars. 1. Bir kimseye herhangi bir davranışından dolayı üzüldüğünü, kırdığını, alındığını öfkelenmeden belirtme, dostça çıkışma:

“Herhâlde Ziya Bey'in bu **sütemlerden** feylesofâne tegafül ettiğini görüyor ve memnun oluyordum.”

(s.+lerden 8757)

2. Eziyet, cefa, zulüm, haksızlık:

“Zikr.e lâyıık bahs.i ancak zevk.idir ömür.ün Kemâl/

Gerçi tâli.den nihâyetsiz **sitem.ler** gör-müşüz”

(s.+ler 37753)

s.+in 38776

[=3]

SİVAS: İç Anadolu'da bir şehir:

“İzzet Molla'nın **Sivas'taki** dostlarına, sabah kahvesinde naklettiği hikâye burada bitti.”

(s.+taki 33633)

s. 5085, 13849, 25833

s.+a 5864, 18283

s.+da 453, 32171, 33269, 33272, 35413

s.+ın 33274

s.+ta 18622

s.+tan 16843, 18283

[=15]

SİVAS KONGRESİ: Mustafa Kemal'in Amasya Genelgesi'ni açıkladıktan sonra bir çağrı üzerine I. Dünya Savaşı'ndan sonra işgale uğrayan Türk topraklarını kurtarmak ve Türk milletinin bağımsızlığını sağlamak için çareler aramak amacıyla seçilmiş ulus temsilcilerinin Sivas'ta bir araya gelmesiyle, 4 Eylül 1919 – 11 Eylül 1919 tarihleri arasında gerçekleşen ulusal kongre:

“Bütün bu zevat, Fırka'yı, **Sivas Kongresi'nin**, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da bir tecelli şekli olarak vehmediyorlardı.”

s.+nin 18830

[=1]

SİVASLI: Sivas ilinden olan kimse:

“İzzet Molla yine, bir sabah kahvesi içerlerken, **Sivaslı** dostlarına, İstanbul'un kalbur üstü şahsiyetlerine dâir uzun bir bahis açtığı sırada, bir Şem'i Molla hikâyesi naklediyordu.”

s. 33290

[=1]

SİVASLI KARA ŞEMSEDDİN: Şemseddin Ahmed Sivâsî (Kara Şems) hazretleri. (1519 Zile, Tokat – 1597 Sivas) Anadolu'da yetişen büyük velîlerden:

“Yâ Vedûd ismi yazılmış hemen Ak Şemseddin ve **Sivaslı Kara Şemseddin** ve yetmiş aded kibâr-ı evliyaullah buyurdular ki (...)”

s. 7268

[=1]

SİVAS MEBUSU HALİS TURGUT BEY: Mehmet Halis [Tarihahya] (1886, Sivas – 13 Temmuz 1926, İzmir), Türk siyasetçi:

“Garib bir vaziyet; çünkü Başvekil Fethi Bey, icra etmekle mükellef ve muvazzaflı olduğu, bir kanunu tatbik ettiği için muhalif gazeteler ve **Sivas Meb'ûsu Hâlis Turgut Bey** karşısında maznun mevkiinde bulunuyor.”

(s. 24627)

s.+in 24669

[=3]

SİVEREK: Şanlıurfa'nın bir ilçesi:

“Fırat'ın beri tarafında kalan saha, o saha ki, Diyarbakir, **Siverek**, Urfa, Mardin, Siirt ahâlisi ağnamının mer'alarıdır.”

(s. 23557)

s.+i 24358

[=2]

SİVİL: Fr. 1. Üniforma vb. resmî veya özel bir sınıf için hazırlanmış olmayan, halkın çoğunluğu tarafından giyilen (kıyâfet):

“Asker üniformasını çıkarmış, **sivil** giyinmişti.”

(s. 2855)

2. Asker sınıfından olmayan:

“Daire, asker ve **sivil** halkın her tabakasıyla dolu idi.”

(s. 10431)

s. 1746, 2854, 3246, 9091, 10590, 12056, 28920

s.+ler 30078

s.+lerden 1748

[=10]

SİVRİ: 1. Kenarları arasındaki mesâfe uca doğru daralarak incelen:

“Bizim aramızda uzun boylu, narin yapılı, şaşı, sarı ve **sivri** sakallı, altın gözlüklü delişmen bir Fransız delikanlısı dolaşıyordu.”

(s. 1680)

2. **mec.** Genel tutuma göre yadırganacak kadar farklı veya aşırı olan:

“Kuzu gibi Anadolu'nun birdenbire arslan kesilişini en **sivri** akıllular hâlâ bir türlü tahayyül edemiyorlar

(s. 14338)

[=2]

SİVRİL-: 1. Sivri duruma gelmek, sivrileşmek:

“Filibe, düz ova üstünde ehramlar gibi **sivrilmis** birkaç yalçın tepenin ortasında, eteklerinde, sırtlarında bir şehirdir.”

(s.-miş 816)

2. **mec.** Kendi cinsi ve benzerleri arasında göze çarpar, üstün, seçkin bir duruma gelmek, yükselmek, temayüz etmek:

“Lâkin benim içimde garip bir şüphe vardı; bu devlette etliye sütlüye karışmayan nice **sivrilmis** insanlar, az çok bir belâya uğradığı hâlde (...)”

(s.-miş 33312)

s.-mek 11374

s.-miş 9667

[=4]

SİYAH: Fars. 1. Kara renkte olan:

“O meyanda, o topluluk, o **siyah** bayraklar, o siyah giyinmiş ızdırap timsali ve onun canlı sesi İstanbulluların kalbinde son hatıra gibi hakkedilmiş duruyordu.”

(s. 12378)

“Gül.ler de-dim bu bahçe.de mutlak **siyâh** aç-ar/ Donmuş kal-an dudak.ları yalnız bir âh aç-ar”

(s. 38799)

2. Işıksızlık sebebiyle kara bir renk almış, kararmış:

“Ragnier İstanbul'un her köşesini böyle sevdikten sonra, bir Müslüman gibi beyaz minareler ve **siyah** serviler arasında defnedilmeyi arzu ettiğini söyler.”

(s. 7663)

3. **mec.** Kötü, meş'um:

“Lâkin bu macerayı bu gözlerle seyredenler beyaz görürken de aldanyorlar, **siyah** görürken de.”

(s. 12982)

4. ***Siyahlara bürünmek**: Yas tutmak, mâteme bürünmek:

“Derhâl şehrin sokakları **siyahlara büründü**. Hükümet resmî matem ilân etti.”

(s.+lara 3365)

s. 905, 1041, 3366, 3370, 4076, 6449, 7303, 7656, 7717, 7766, 10598, 10614, 10751, 10761, 12244, 12368, 12368, 12973, 13702, 14428, 15408, 17167, 17189, 17993, 20987, 21636, 22839, 22977, 23026, 23052, 23189, 23425, 23459, 30101, 30102, 30107, 30111, 30115, 30118, 30131, 30172, 30179, 30184, 30184, 30197, 30264, 30684, 34396, 35295, 35921, 36437, 36446, 37805, 38767, 38799, 38801

s.+dı 10751

s.+lar 12367

s.+larla 12832, 23104

[=61]

SİYAK: Ar. Şekil, biçim, tarz, üslûp:

“Fakat muamma işte bu kelimededir. ‘Millî siyakta terakki’ bu nasıl kabil olur?”

(s.+ta 21209)

s.+da 34677

[=2]

SİYÂNET: Ar. **Siyânet etmek*: Korumak, himâye ve muhafaza etmek:

“Ne elimdir ki, bu hareketleri ile Fransa'nın büyüklüğünü, vekarını, izzet-i nefsi-i ahlâkîsini gûyâ siyânet ettiklerine inanıyorlardı.”

(s.+ettiklerine 22599)

s.+edecek 21465

[=2]

SİYÂSET: Ar. Devletler arası ilişkileri, devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı, politika:

“Siyâset oyunlarında gaayet hünerli.”

(s. 3343)

s. 3266, 3307, 3309, 3316, 3485, 3503, 3505, 3598, 3744, 4175, 8154, 8575, 8711, 8721, 9613, 9787, 10003, 11956, 11957, 12003, 12132, 12185, 12188, 12198, 12199, 12453, 12561, 12672, 12964, 12969, 12975, 13037, 13321, 13333, 13535, 13622, 13912, 14050, 14278, 14713, 14762, 14928, 15042, 15042, 15049, 15577, 15638, 15644, 15773, 15815, 17793, 18135, 25488, 26977

s.+de 3289

s.+e 3637, 12216, 13909, 13915, 15556, 15825, 23765

s.+i 3493, 3512, 11924, 12024, 12030, 12158, 12171, 12177, 12201, 12400, 12431, 12450, 12453, 12738, 13025, 13185, 14048, 14231, 14281, 14709, 14711, 14759, 14774, 14942, 15024, 15025, 15088, 15089, 15140,

15547, 15650, 15767, 16396, 17864, 19126, 24105, 30236, 30939

s.+i+askeriyye.si 15327

s.+i+dahiliye.mizde 13250

s.+i+dahiliyye 14630

s.+i+hariciye.sini 3319

s.+i+hariciyye 9695, 12173, 13670, 14629, 17944

s.+i+hariciyye.deki 12174

s.+i+hariciyye.lerinde 17839

s.+i+hariciyye.m 23303

s.+i+hariciyye.mizde 13249

s.+i+hariciyye.si 17552

s.+i+hariciyye.sinde 13361

s.+i+hariciyye.sinin 13033

s.+i+milliye.dir 15769

s.+i+siyasiyye 15768

s.+imiz 12640

s.+imizde 13214

s.+imizi 2666, 12407

s.+imizin 14041, 18498, 18536

s.+in 3309, 3747, 12027, 12146, 12199, 12719, 13534, 13637, 15785, 16110, 17617, 17791, 24108, 26272

s.+inde 3504, 11898, 12210, 13170, 14754, 14766

s.+indeki 3515, 26424

s.+inden 3594, 11285, 12680, 15105

s.+ine 3308, 3474, 3521, 3527, 3750, 4296, 9615, 11230, 11884, 14034, 14038, 14044, 14462, 16262, 16390, 21892, 25248, 29868

s.+ini 3526, 4714, 8822, 9684, 10124, 10137, 10459, 11524, 11866, 11888, 12047, 12421, 13162, 13634, 13636, 14929, 15030, 15035, 16311, 17532, 18173, 20837, 26797

s.+inin 3743, 11925, 12039, 12232, 12242, 12472

s.+iydi 14928

s.+iyle 12012, 12427, 12428, 12428, 12429, 12430, 14037, 26293

s.+le 3489, 12134, 13032, 13304, 16006, 24069, 26619

s.+lere 12021

s.+leri 15717

s.+lerine 11823, 13941, 14210

s.+lerini 15239

s.+te 3484, 3517, 3652, 11272, 13487, 14910, 15590

- s.+tedir 12427
s.+teki 14896, 14902
s.+ten 11959, 15547, 15750
s.+ti 12552
s.+tir 15089
[=236]
SİYÂSETEN: Ar. Siyaset bakımından, siyasetçe:
“Çünkü Yunanistan'ın başında şimdi Venizelos olsa, orduları mağlûp olmakla beraber **siyaseten** gülünç olmazlardı.”
(s. 13320)
s. 24092, 24101
[=3]
SİYÂSETGÂH: Ar.+Fars. Devletçe verilen idam kararlarının infaz edildiği yer:
“Üslûp hüzzâliyle solgun bir kayseri andıran şair Baudelaire, sıkıntıyı, çubuğunu içerken karşısında **siyasetgâhlar** kuran bir mahlûk zannederdi.”
(s.+lar 6459)
s.+dan 22715
[=2]
SİYÂSETSİZ: Siyaset olmaksızın:
“(…) bu fırkadan cerâdlar kalkar, Ankara Meydan Muharebesi'ni millet kazanmış olsaydı bile, madem ki **siyasetsiz** bir harbe girmiş, yine idama lââyık olduğunu bağırlarlar.”
s. 12517
[=1]
SİYÂSETSİZLİK: Siyasetsiz olma durumu:
“Günü gününe siyaset, **siyasetsizliğin** ta kendidir, ne kadar dâhiyane kullanılsa muhakkak kötü neticeler verir.”
(s.+in 14061)
s. 12470
s.+ten 17791
[=3]
SİYÂSÎ: Ar. Siyasetle ilgili, politik:
“Mamañih bir daha taarruza mecburdurlar, taarruz askerî cepheyi düzeltemez lâkin **siyasî** cepheyi korur.”
(s. 14633)
s. 1016, 1212, 1298, 2455, 2576, 3150, 3258, 3268, 3343, 3460, 3524, 3581, 3649, 3658, 3674, 3693, 3700, 3709, 3713, 3715, 3715, 3725, 3728, 3736, 3893, 3946, 3986, 4113, 4115, 4189, 4311, 4315, 4366, 4621, 4808, 7435, 8114, 8569, 8692, 8821, 8821, 9076, 9176, 9281, 9667, 9697, 9757, 9791, 10078, 10435, 10925, 11014, 11176, 11186, 11220, 11310, 11593, 11714, 11770, 11783, 11784, 11869, 11936, 11958, 12014, 12024, 12036, 12133, 12188, 12558, 12630, 12648, 12708, 12708, 12781, 12860, 13271, 13377, 13397, 13496, 13497, 13606, 13619, 13631, 13682, 13683, 13844, 14005, 14042, 14203, 14279, 14477, 14508, 14622, 14656, 14736, 14818, 14823, 15017, 15017, 15081, 15135, 15245, 15259, 15269, 15388, 15393, 15543, 15724, 15775, 15924, 15949, 16024, 16398, 16433, 16561, 17186, 17207, 17539, 17553, 17681, 17740, 17904, 17974, 18193, 18210, 18217, 18246, 18490, 18556, 18606, 18777, 19604, 19605, 19607, 19609, 19610, 20219, 20392, 20840, 21782, 23181, 23581, 23595, 23741, 23778, 24029, 24052, 24093, 24318, 24349, 24527, 24536, 24852, 24895, 24917, 25155, 25159, 25163, 25264, 25403, 26304, 26316, 26342, 26357, 26425, 26788, 26794, 27031, 27032, 27036, 27037, 27037, 27061, 27077, 27122, 27817, 28554, 28614, 28628, 28777, 30404, 30406, 30417, 30422, 30432, 30471, 30626, 31789, 32391, 32570, 32597, 32602, 32603, 32606, 32619, 32620, 32625, 32629, 32643, 32663, 32712, 35070, 35463, 35613
s.+dir 22478
s.+ler 11707, 12052, 12132, 12147, 12160, 12266, 12382, 12441, 12443, 13543, 14360, 16359, 17853, 18801, 22573
s.+lerden 22444
s.+lere 9394
s.+leri 3351, 3474, 3496, 6311, 11931, 12003, 12015, 12043, 12742, 15301, 15533, 15597, 15597, 15599, 15601, 15677
s.+lerimiz 18255, 24130
s.+lerin 11712, 12172, 13493, 13669, 14330, 14821
s.+lerinden 3182, 29843
s.+lerine 12436
s.+lerinin 12159, 15533, 15749
s.+lerle 35591
s.+miz 25840
s.+nin 11728
s.+sini 1026
s.+ydi 11289

s.+ye 35599
[=259]
SİYÂSİLİK: Siyasi olma durumu:
“Demek istiyorum ki sizin o zaman bir sulh
içtihadınız vardı, **siyasîliğini** beğenmediğiniz
Mustafa Kemal'in de bir içtihadı vardı.”
s.+ini 11656
[=1]
SİYÂSİYÂT: Ar. Siyasetle ilgili işler, politika:
“Gaalibâ **siyasiyata** dâir ilk aldığım malûmat
budur.”
(s.+a 1223)
s. 2607, 12220, 14824, 15558
s.+a 1222, 1311, 10860, 11421, 15571,
17259, 18029
s.+ı 13684, 18243, 25146
s.+ın 11826, 15545, 15554
s.+ına 4049, 12112, 14656
s.+ından 23168
s.+ımı 15559
s.+ımın 14234, 15537
s.+la 15540, 17054
s.+ta 3811, 11662, 12168, 12169, 12251,
12258, 14153, 14266, 15544, 15548, 15951,
16008, 16169, 17133, 25171, 32661, 35557
[=43]
SİYÂSİYÛN: Ar. Siyaset adamları, politikacılar:
“Midhat Paşa'yı ise bâzı İngiliz **siyâsiyûnu**
müstesna, ekseri Avrupalılar, bir inkılâpkâr
bilmedikten başka Bulgaristan katliâmıyle
kırletiyordular.”
(s.+u 24072)
s. 22454
s.+u 24057, 30524
[=4]
SİYER: Ar. ***Siyer-i nebî (nebevî)**: Hz.
Muhammed'in hayatı:
“Çocuk büyüdüğe **Siyer-i Nebevî**, Târih-i İslâm
gibi bahisleri, menkıbe kılıklı yalnız takrir
edersin, çocuğa, hiç suâl îrâd etmezsin, o da
sıkılmaz, sen de sıkılmazsın, Allah'ın bâzı kulları
böyle terbiye olur.”
s.+i+nebevî 34603
[=1]
SİYRET: Hüseyin Siret Özsever. (1872, İstanbul
– 1959, İstanbul) Şair:

“O gün orada, Doktor Nazım, Abdullah Cevdet
ve **Siyret** vardı Doktor Nâzım'la Abdullah
Cevdet arasında sert bir kavga oldu.”
(s. 3992)
s. 2174, 2179
[=3]
SİZ: 1. Çoğul ikinci şahsı gösterir:
“İşte komünist fikirleri **sizi**, sizler gibi binlerce
genci bu da lâletlere düşürdü. Tabiata varıncaya
kadar her şeyi Karl Marx'ın görüşüyle
halletmeyi bir marifet sayıyorsunuz.”
(s.+i 6012)
“**Siz.lersiniz** bu ân.ı ışıklarla Türk et-en”
(s.+lersiniz 35963)
“Gönül.üm dil.im kan.im ve mizâc.ımla
siz.denim”
(s.+denim 35965)
2. Saygı ve nezâket maksadıyla tek kişi için
hitap sözü olarak kullanılır:
“**Siz.i** dün bekle-dim o yol.larda/
Ki gezin-dikdi bir zaman kar.da”
(s.+i 36946)
s. 1694, 1699, 2105, 3441, 6884, 6957, 9010,
9466, 9484, 9485, 9578, 9591, 10606, 10606,
11607, 12090, 12259, 12323, 13742, 14143,
15560, 15581, 16587, 16596, 16602, 16907,
16998, 16998, 16998, 17022, 17337, 18271,
19894, 19979, 20308, 20361, 20403, 20595,
20773, 20855, 21463, 21526, 21661, 21675,
21686, 22350, 22357, 22359, 22415, 22814,
23209, 23407, 23427, 23455, 23494, 23503,
23504, 23509, 23510, 25286, 25752, 26410,
27508, 27509, 27511, 27525, 27983, 28143,
28604, 28874, 28878, 28955, 29672, 30966,
30970, 31000, 31023, 31222, 31351, 31360,
31432, 31534, 31916, 33007, 33007, 33948,
34426, 34656, 20635, 37423
s.+ce 10019
s.+de 20297, 20864
s.+den 10489, 16610, 17024, 20540, 20572,
22412, 22414, 30969, 34358, 34370, 37923
s.+e 6281, 6696, 9228, 9591, 10437, 10443,
11317, 11659, 12754, 15549, 15576, 15577,
18907, 19022, 19041, 19760, 19978, 20259,
20296, 20358, 20444, 20579, 20612, 20618,
20861, 21646, 21656, 22811, 23229, 23230,
23393, 23408, 23427, 23488, 23504, 23521,

25185, 26051, 27215, 28604, 28878, 30685, 30972, 31363, 32797, 32829, 35158, 35408
s.+i 1030, 1702, 1702, 6007, 9520, 9603, 11343, 11867, 15579, 20568, 20614, 20633, 20644, 21584, 21609, 23407, 23416, 23418, 23432, 23434, 23435, 23458, 23493, 23519, 25142, 25147, 27515, 27534, 31367, 32397, 33952, 34366, 34532, 34536, 34538, 36949
s.+in 1705, 3435, 3449, 3714, 6202, 9445, 9453, 9471, 9471, 10434, 10442, 10700, 10703, 11062, 11318, 11322, 11323, 11635, 11641, 11647, 11649, 11650, 12256, 14144, 14935, 15549, 15566, 15571, 15575, 15580, 15592, 15596, 16588, 16589, 16592, 16593, 16593, 16594, 16594, 16594, 17025, 19447, 19881, 19889, 19892, 20033, 20180, 20251, 20255, 20295, 20343, 20351, 20450, 20455, 20528, 20580, 20594, 20609, 20645, 20870, 21033, 21664, 21666, 21669, 22358, 22835, 22839, 23216, 23229, 23431, 23496, 24423, 25746, 26049, 27508, 27864, 28608, 28611, 29855, 31022, 31352, 31383, 31421, 31933, 33222, 33838, 33947, 33949, 34368, 34533
s.+inki 23230
s.+inle 20542, 25520, 27194
s.+ler 6007, 6364, 11320, 11321, 11321, 21495, 24023, 24023
s.+lerce 30992
s.+lerden 3273, 7038
s.+lere 20477, 38789
s.+leri 16890, 35962
s.+lerin 20446
s.+se 21705
s.+sınız 16999
[=303]

SKANDAL: *Fr.* Beklenmeyen, herkesin duygularını incitecek utanç verici çirkin durum veya olay, rezalet:

“Onların muhitinden ikide birde para yüzünden çıkmış **skandal**lerden başka bir haber gelmezdi.”

s.+lerden 3835

[=1]

SNOB: *İng.* Snop. Züppe, davranışları, kıyafet ve sözleri alışılmışın dışında aşırı yapmacıklık ve özentili olan kimse:

“İşte bunun için bu takım, şiirin en yakası açılmamış bir tarifini öne sürer, misli

görülmemiş, çok nâdir ve en yeni görünüyor, **snoblari** peşine takar, hulâsa bir edebî devri bir müddet safsata ve reklâm havasıyla doldurur.”

s.+ları 27703

[=1]

SNOBİZM: *İng.* Züppelik:

“**Snobizm**, her memlekette her zaman görülen bir hâldir; nâdir görünmek ibtilâsı bâzı gençlerde bir hastalıktır.”

(s. 27700)

s.+ini 27724

s.+inin 32136

[=3]

SOBRANYA: Bulgaristan'da bir yer adı:

“*Millî tiyatrodan başka operet komedileri de her gece oyun veriyorlar, küçük Bulgaristan'ı şehir şehir dolaşıyorlar. **Sobranya'ya** gittim.*”

(s.+ya 3232)

s.+da 3318, 26301

s.+daki 26303

s.+nın 3236

s.+sında 26325

s.+yı 3301

[=7]

SOBRE: *Fr.* Ölçülü:

“*Theophile Gautier ölürken **sobre** bir eser vücûde getiremediğini merâretle hissetmiş.*”

s. 20431

[=1]

SOBYESKİ: III. Jan Sobieski. Lehistan'ın seçimle tahta çıkan ve 1674-1696 yılları arasında hüküm süren devlet adamı:

“*Kara Mustafa Paşa'nın garip ve hoyratça bir emriyle, Tuna'nın öte yakasında Presburg'da az bir kuvvetle geçirilmiş ve Sobyeski'yi durdurabilmek için, göz göre ölüme atılmış.*”

s.+yı 25441

[=1]

SOFA: *Ar.* Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol:

“*Benim ve iki arkadaşımın oturduğumuz **sofanın** arkasından eski Üsküb bütün güzelliğiyle görünürdü.*”

(s.+nın 529)

s. 507, 507, 26003

s.+da 532, 25656, 33408, 35415

s.+larında 6773, 23000, 23005, 23146

s.+nın 510, 21478

s.+sı 25650

s.+sından 10579

[=16]

SOFALI: Sofası olan:

“Beşiktaş'ın İhlamur Köşkü'ne doğru giden yolunda, bir katlı, medhali **sofali**, eski üslûpda bir ev vardır, o ev Nedim'indi.”

(s. 28486)

s. 118, 7590

[=3]

SOFİSTAIYYE: Ar. Aynı şeyin hem lehine hem aleyhine delil getirilebilir, dolayısıyla hükümler kesin değildir diyen, hiçbir şeyi ciddiye almayan, belâgatle insanları kandırmaya uğraşan, hiçbir hüküm hakkında kesin tavır koymayan sofistlerin anlayışı ve yolu:

“Kara Çelebi Abdülaziz Efendi nasıl birdenbire hortladı, (...) **Sofistaiyye** mezhebinin mantığıyla Birinci İnönü şehitlerine bir mantık açmazı açtı.”

s. 13469

[=1]

SÔFÎ: Ar. Sûfî. Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvif:

“Arthur Rimbaud'nun “mâverâî,, “**sôfi**,, “muabbir,, “falci,, hâsılı öteki âlemi delmeğe çalışan dehâsından fıskırmış Paul Claudel, hiç umulmadık bir yenilikle geliyordu.”

s. 2424

[=1]

SOFOKLES: Antik Yunan'ın Eshilos ve Euripides ile beraber üç büyük tragedya yazarından biri:

“Sicilyalı Theokritos namında bir Yunanînin rustaî şiirlerini, **Sofokles'in** oyunlarını, bilhassa Homeros'un llyada'sını okur, eski bir medeniyetten bahsederdi.”

s.+in 6329

[=1]

SOKOLLU MEHMED PAŞA: I. Süleyman döneminde Osmanlı donanmasının Kaptan-ı Deryalığı ve yine I. Süleyman, II. Selim ve III. Murad dönemlerinde 14 yıl Osmanlı Devleti'nin sadrazamlığını yapmış Boşnak asıllı bir Osmanlı devlet adamı:

“**Hünernâme**, Üçüncü Sultan Murad zamanında, Sokollu Mehmed Paşa sadrazamken,

bir Türk ressamının hem kendi devrini hem de – Hazîne'den çıkarılıp kendine gösterilen mâziye âit resimleri kopye ederek– mâziyi tasvir edişinden ibarettir.”

s. 28521

[=1]

SOFRA: Ar. 1. Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu:

“O gün –mektebin eşrafından bulunmak haysiyetiyle– kuzu kestirirdik, zeytinyağlı dolma, pilâv ve tatl, hâsılı bütün bir **sofra** yaptırır, uşaklarla Tahta Ilıca'ya kadar gönderirdik.” (s. 553)

2. **teşmil**. Yemek:

“Seni hâtırla-yoruz Vîranbağ/
Yine bir **sofra.da** şen şakrak.tık”

(s.+da 36933)

s. 555

s.+da 9262, 10454, 19709, 34666, 36792

s.+lar 625

s.+larda 33331

s.+larında 1546

s.+mız 28967

s.+nın 555

s.+sı 554

s.+sında 33328, 37466

s.+sındaki 39024

s.+sını 35066

s.+sının 33332

s.+ya 557, 8648, 10429

[=22]

SOFTA: Fars. Medrese talebesi:

“Sultan Abdülhamid, softaları sürdürdüğü zaman, eski İstanbul sokaklarının birinde bir hafta bir **softayı** tâkib ediyormuş.”

(s.+yı 28927)

s. 483, 9164, 10598, 28918, 28924

s.+lar 1217

s.+ları 28916

s.+ların 35231, 35235, 35238

s.+ya 28922

[=12]

SOFU: Ar. Dinin ibadet kısmına diğer yönlerinden daha çok önem veren, şer'i emir ve yasakları derinlemesine tefsir ve tefekküre lüzum görmeden uygulamaya çalışan (kimse), zahit:

“Metin bir Müslüman, lâkin hiç **sofu** değildi.”

s. 6321
[=1]
SOFULUK: Sofu olma durumu, zahitlik:
“Gerek baba gerek de ana tarafından **sofuluk** göreneğine vâris olmadım.”
(s. 675)
s. 689
s.+a 680
s.+um 727
[=4]
SOFYA: Bulgaristan'ın başkenti ve en büyük şehri:
“Filibe'yi görmeyi özlerdim. 1921'de görmek kismet oldu. **Sofya'dan** tirene bindim.”
(s.+dan 734)
s. 3068, 3079, 3115, 3120, 3144, 3215, 3219, 3398, 26300, 32850
s.+da 3103, 3468, 3470
s.+daki 3401
s.+dan 1849, 3415, 3427
s.+nın 3075, 3163, 3177, 3212, 3214, 3355, 3373, 3393, 3399, 3415
s.+ya 1848, 2982, 3007, 3069, 3404, 3451
s.+yı 3076
[=35]
SOFYA DARÜLFÜNÛNU: Sofya Üniversitesi:
“**Sofya Darülfünûnu'nun** muhtelif medrese binaları, millî matbaa, Sanâyi-i Nefise Mektebi hep aynı sahada...”
s.+nun 3138
[=1]
SOFYA İSTASYONU: Bulgaristan'ın Sofya şehrindeki istasyon:
“Berlin'den dönen ve felâket haberini **Sofya İstasyonu'nda** alan Talât Paşa'yı istikbâl etmeğe gidiyormuş.”
s.+nda 2810
[=1]
SOĞU-: 1. Yavaş yavaş veya süratle ısını, sıcaklığını kaybetmek, soğuk duruma gelmek:
“Hava değişiyor, gittikçe **soğuyor**.”
(s.-yor 3061)
2. **mec.** (Birine veya bir şeye olan) İlgisini, istek ve sevgisini yitirmek:
“Halide Edip Hanım Merkez-i Umûmî'den ve hükümetten **soğuduğu** için ikinci hizbin başına geçmiş bir tavırdaki bulunuyordu.”
(s.-duğu 9006)

s.-du 9301
s.-duğum 9024
s.-mamızın 26642
s.-maya 26639
s.-muş 7884, 18638, 18651
s.-muşlar 35175
s.-muştur 33936
s.-yordum 34949
[=11]
SOĞUK: 1. Hava sıcaklığının üşütecek kadar az veya düşük olması durumu:
“Kırcı, şafak sökerken biterdi. Yalnız bir de Lapardinçe Çiftliği'nin kırçı'sı vardı. Bir de onu yapmaya giderdik. O da bitince artık toplanıp Üsküp'e dönmek vakti gelirdi. Hazin bir şeydi. Bu dönüş, kışı, kapalı odaları, **soğukları** hatırlatırdı.”
(s.+ları 651)
2. İlgisiz, sevimsiz bir biçimde veya memnuniyetsizliğini belli ederek:
“Bu son sözden Tevfik Fikret fevkalâde alındı. Kahvelerimizi ödedik. **Soğuk** bir ayrılışla ayrıldık. Tevfik Fikret'le son görüşüşümüz olduğuna kanaat hasıl etmiştim.”
(s. 8480)
3. Isısı düşük olan, sıcak karşıtı:
“Bu cendere içinde Beyoğlu birahanelerinde **soğuk** bir bira içerken, Tepebaşı'nda Traviata'yı dinlerken, Ada'da bir tenis seyrederken, bir karnaval kafilesinin geçtiğini görürken teselli buluyorlardı.”
(s. 12910)
“İçlen **soğuk** el.lerle hazîn alın.ını sar da”
(s. 37887)
4. Hoşa gitmeyen, gönül okşamayan, antipatik:
“Escorial hem saray hem manastır hem kilise hem de İspanya kırallarının medfenidir; fakat hakikatte ağır, **soğuk**, tatsız ve tuzsuz bir mimari ucubesidir.”
(s. 18901)
5. Duygudan, sevgiden yoksun olan, yakın ve içten olmayan, ilgisiz:
“Murat Bey ise lâyihasının makbul olacağını epey müddet ümit ettikten sonra bir gün saraya gitmiş; huzura kabul edilmemiş, mabeyincilerden ağır ve **soğuk** muamele görmüş.”
(s. 9652)

6. ***Soğuk algınlığı**: Üşüme veya üşütme sebebiyle ortaya çıkan nezle vb. rahatsızlık:

“Beni içinde bıraktığımız **soğuk algınlığı**, muannidâne, bugüne kadar devam etti.”
(s. 20446)

s. 4031, 6774, 8457, 8474, 9040, 9363, 9646, 12902, 13417, 18888, 20432, 25450, 30341, 36968

s.+ta 24715

s.+tan 9804, 12056, 26053

s.+u 18063

[=21]

SOĞUKKANLI: Beklenmedik olaylar ve tehlikeler karşısında şaşkınlık, telâş ve heyecana kapılmayan, duygularında ölçüyü kaçırmayan:

“En **soğukkanlı** bir mukayese ile denilebilir ki tarihin hiçbir ihtilâl safhasında Ali Kemal'in o zaman gösterdiği hayasızca cür'ete tesadüf edilemez.”

s. 10290

[=1]

SOĞUKKANLILIK: Soğukkanlı olma durumu:

“Fakat **soğukkanlılıkla** ve müşâhade isteğiyle bakılınca bu hâdisenin künhüne varmak güç olmaz.”

(s.+la 4286)

s.+la 4284, 9750, 10652, 25907, 26018

[=5]

SOĞUKLUK: **mec.** İçtenlik ve samimiyetten uzak olma durumu, soğuk ve sevgisiz davranış, resmiyet:

“Zevksizlik, **soğukluk**, mahalle sırtkanlığı, bilhassa, bilhassa kofluk satır satır akıyordu.”
(s. 2971)

s. 9277, 24992, 24993, 34675

[=5]

SOĞUT-: **mec.** (Birine, bir yere veya şeye karşı gösterilen) İlgi, alâka ve sevginin kesilmesine, yok olmasına sebep olmak:

“İçtimaî ve yâbis bir hareket îka ederek bir taraftan irticâkâr sınıfını **soğuttular**, diğer taraftan da havası kendilerine taraftar edemediler.”

(s.-tular 21718)

“Türkçeden herkesi bihakkın **soğutan** bu zavallular Şiirin nasıl olduğunu tarif edecekler de, genç istidat sahipleri bu tariflere göre şiir söyleyecekler, bu da şiir olacak!”

s.-an 32460

[=2]

SOHBET: Ar. 1. İki veya daha çok kimse arasında karşılıklı olarak dostça, arkadaşça yapılan konuşma, hasbihâl, musahabe:

“İbnî Kemal Anadolu Kazaskeri ve Selîm'in dostu olduğu için bir **sohbet** sırasında bu bahsi açmağa cesaret ediyor.”

(s. 25745)

“Ahdeyle-dik bu **sohbet.i** cânan.la subh.a dek”
(s.+i 37779)

2. ***Sohbet etmek**: Karşılıklı olarak dostça, arkadaşça konuşmak, söyleşmek, hasbihâl etmek:

“Zamana göre çok müterakkî, bir Fransız kadını ne derse anlıyor, bir İngiliz kadını ile **sohbet edebiliyor.**”

(s.+edebiliyor 31119)

s.+i 28011

s.+iyle 30822

s.+ler 35108

s.+leri 35070

s.+lerimizde 33299

s.+lerinde 35068, 37954

s.+te 35270

[=11]

SOHBET-İ YÂRÂN: Ar.+Fars. Dost sohbeti:

“İste-mem sensiz ol-an **sohbetiyârân.ı** bile”

s.+ı 37799

[=1]

SOK-: 1. (Yılan, akrep, arı vb. için) Isırmak, iğnesini batırmak, bu yolla zehirlemek:

“Edirne'ye götürdükleri krallarını bir maymun ısırdı, Bursa'ya getirdikleri son krallarını da günün birinde ne neviden bir mahlûk **sokacaktır** bilmeyiz.”

(s.-acaktır 16418)

2. Bir yere girmesini sağlamak,:

“Kabineye **sokmak** için İttihatçı olmamış yahut da İttihatçıların darbesini yemiş milliyetperverleri arıyordu.”

(s.-mak 10232)

“İhtiyar el.ini bağır.ına **sok-tu**”

(s.-tu 36325)

3. (Eziyet, sıkıntı, zahmet, zarar vb. kelimelerle) Uğratmak, duçar etmek:

“Nemrûd et-er işkence ve bil-mez de ne.ye/ Mahkûm.u **sok-ar** mengene.den mengene.ye”

(s.-ar 38062)

4. ***Başını sokmak:** Barınabilecek bir yer bulmuş olmak, sığınmak:

“O oteli hatırladıkça Paris'e parasız ve biçare düşen gençlerin başlarını soktukları ilk melcelerden biri hatırıma gelir.”

(s.-tukları 11131)

5. ***Kılığa (Kılığına) sokmak:** İsteddiği biçimi vermek:

“Çok millî olduğu için Türkçede kaynatıp dondurduğu kelimeler hemen Türkçeleştiriler. Meselâ eskiden ne Arapçada ne de Türkçede mevcut olan Hürriyet kelimesini Hür sıfatından aldı, bir hamlede nice kelimeler gibi millî bir kılığa soktu.”

(s.-tu 32667)

s.-amam 10182
s.-an 20940, 26720, 37456
s.-ardı 14584
s.-arlar 23546, 30353
s.-arlardı 15612
s.-mak 10225, 16230, 26703, 28163, 32310
s.-maktı 34696
s.-maya 14391
s.-mayan 32440
s.-muş 9804, 26717
s.-muşlar 32774
s.-muşlarsa 35564
s.-muştı 26016
s.-muyorlardı 10114
s.-tu 11000, 16490, 17278, 21096, 21098, 21957, 32656
s.-tuğu 6092, 31998
s.-tuğunu 35126
s.-tukları 11124, 16403
s.-tular 1183, 14610, 28844
s.-tum 23235
s.-uşu 34701
s.-uyor 33005
s.-uyorlar 13723
[=44]

SOKAK: Ar. Yerleşim yerlerinde ev ve dükkânlar arasında uzanan, caddeye nispetle daha dar ve kısa yol:

“Benim ve kardeşimin mektep veya sokak dönüşü kirliliklerimiz yüzünden içlenirdi.”
(s. 54)

“Kaç def'a geç-tiğim bu sokak.lar bugün yine/
Sessiz.diler Fakat Ramazan mâneviyyet.i./
Bir tatlı intizâr.a çevir-miş sükûnet.i”

(s.+lar 35933)

s. 755, 6579, 6990, 10580, 11136, 16514, 19891, 21262, 24013, 26806, 28918, 35602, 36064, 36064, 38997
s.+a 114, 796, 3069, 3784, 4041, 4359, 7917, 10428, 10579, 18709, 21669, 23941, 33654
s.+dan 33643, 33666
s.+ın 117, 2336, 9091, 33669, 35309
s.+ında 16598, 18810
s.+lar 3080
s.+lara 7646, 10584, 18413
s.+larda 473, 2131, 4356, 7101, 10654, 15233, 21321, 23376, 28762, 30345, 31656, 32014
s.+lardan 2460, 9555, 14426, 25540
s.+ları 3364, 7767, 18927
s.+larımız 7670
s.+ların 6043
s.+larına 9080, 21385
s.+larında 2199, 3000, 3866, 4034, 7541, 10311, 14967, 20162, 25576, 28642
s.+larından 19906
s.+larını 17383
s.+larının 1887, 22790, 28917
s.+larımızdan 16592
s.+sokak 9351, 30458
s.+ta 536, 1988, 1587, 2147, 4037, 5272, 7235, 10783, 10828, 10959, 11150, 11361, 11371, 16568, 16630, 17612, 18709, 18719, 22872, 23893, 26505, 28763, 29073, 29544, 29836, 30353, 32208, 34235, 34242, 35931, 35945
s.+taki 29586
s.+tan 11745, 16930, 26060, 34022
[=120]
SOKRAT: Antik Yunan filozofu. Yunan Felsefesinin kurucularından:
“Kendisine cevap verdim ve dedim ki: ‘Ey Ziya Bey! Bana, şu çok eski Sokrat kadar, yeni insan olmak kâfi görünür.’ (...)”
(s. 20171)
s. 20156, 20175
s.+ın 8628, 20157, 20158
s.+tan 8636, 8782
[=8]

SOKRATCA: Sokrat'a yakışır biçimde:

"Hikmet sayıl-ır bu.nca rubâî.miz var/
Sokrat'ca Felâtun'ca rubâî.miz var"

s. 38147

[=1]

SOKUL-: 1. Girmesi sağlanmak, sokmak işine konu olmak:

"Bu telâkkisini Talat Paşa'ya da fazla aşılamiş olacak ki, İzzet Paşa Kabinesi'ne de **sokuldu**." (s.-du 11491)

2. İlgi göstererek veya ilgi, sevgi görmek amacıyla yaklaşmak, yakınlaşmak:

"Bir Rum kadını avam safvetiyle lâkin pek müteheyyic, sevinçli, yanıma **sokuldu**; Rumca birşey söyledi." (s.-du 2890)

3. ***Harbe sokulmak**: Bir devletin başka bir devletle savaş hâline geçmesine sebep olmak, çarpışmaya girmesine yol açmak:

"Bu sözler hiç şüphesiz Celâl Sâhir'in değildi; zoruna domuzuna **harbe sokulmamız** için havaya atılmış mantıklardı." (s.-mamız 2700)

s.-amadı 10112

s.-an 4031, 16833

s.-du 2889, 11481

s.-duğu 14485

s.-dukları 1624

s.-dular 7450

s.-muş 3184, 19237

s.-muştum 9020

s.-sa 29382

[=13]

SOKULLU: Sokullu Mehmed Paşa:

"Yalnız, sözle değil işle ıslâhat yapanlarımıza üç yüz elli seneden beri geçmiş bütün bir silsileden **Sokullu**, daha sonra Ahmed-i Evvel ve Kuyucu Murad Paşa, (...) Mahmûd-ı Evvel, Tanzimat ve müceddidini bütün bu edvâr-ı inkılâbîye birer birer akîm oldu." (s. 23274)

s. 23274

[=1]

SOKULLU MEHMET PAŞA: Sokullu Mehmed Paşa:

"Onu İkinci Selim ve **Sokullu Mehmed Paşa**, Mimar Sinan'a mükemmel bir şekilde tamir ve takviye ettirdiler." (s. 5389)

s.+nın 5671

[=2]

SOKULLU MEHMET PAŞA CAMİİ: Yapımı 1571'de tamamlanan, Sultan Ahmet meydanının arkasındaki cami:

"1571'te Sultanahmet Meydanı'nın arkasında **Sokullu Mehmet Paşa Camii**, 1573'te Kasımpaşa vadisinin nihayetinde Piyalepaşa Camii, (...) Üsküdar'da, Atik Valide namını alan, İkinci Selim'in karısı Nurbanu Sultan namına yaptığı camidir." (s. 5674)

s. 5674

[=1]

SOKULLU TÜRBESİ: İstanbul'un Eyüp semtinde Camii Kebir Caddesi üzerinde ve Siyavuş Paşa Türbesi karşısında bulunan, Sokullu Mehmet Paşa'nın medfun bulunduğu türbe:

"Yol üstünde **Sokullu Türbesi'nin** pencerelerinden baktık." (s.+nin 7942)

s.+nin 7942

[=1]

SOKUŞTUR-: Belli etmeden araya sokmak, kötü bir şeyi fark ettirmeden vermek:

"Yunanlılar bugünkü imparatorluklarını yüz seneden beri Avrupa mecmualarına sûret-i hakdan görünerek yerleştirdikleri yazı sütunlarıyla, Avrupa gazetelerine kimseye hissettirmeden **sokuşturdıkları** siyasî haberlerle kurdular." (s.-dukları 12790)

s.-dukları 12790

[=1]

SOL: 1. Rengi uçmak, rengi atmak, parlaklığını kaybetmek:

"Rengi **solmuş** setre pantolonla mintan giyen ve kalıpsız fes taşıyan Türkler dolaşıyorlar." (s.-muş 751)

(s.-muş 751)

2. Kalbin bulunduğu tarafta olan (yön):

"**Solda** Yeşilli Cami, tamir göre göre yine yaşının farikasını kaybetmemiş." (s.+da 784)

(s.+da 784)

"**Sol** taraf.da Yakacık Çamlıca.lar" (s. 38673)

(s. 38673)

3. ***Sağdan soldan**: Etraftan, her taraftan:

"Bu gençler arasında Fransa'daki siyâsî fikraların hırslarını edinmiş, döğüşen hatiplerin, muharrirlerin, rehberlerin şahsiyetlerini merak

etmiş, onların kâh **sağdan**, kâh **soldan** her gün dolaşan fikirlerini tâkîp etmeğe koyulmuş.”
(s.+dan 4370)

s. 590, 6187, 6623, 8766, 10413, 10755, 10756, 17880, 20002, 20233, 23946, 24310, 24311, 26516, 29936, 29938, 35275, 35319, 37214, 38117

s.+a 194, 3245, 3252, 18411, 27767, 29935, 29941, 29975, 34500, 35283

s.+da 768, 784, 787, 3262, 15490, 19176, 25195

s.+daki 35276

s.+dan 4368, 7530, 12157, 36089

s.+uma 6514

s.+una 10251

s.+unda 2336, 10657

s.+undaydı 5232

[=48]

SOL-: 1. Diriliğini, tazeliğini, taravetini yitirmek, pörsümek:

“Ondan sonra, suyu sızmış bir kâsedeki gül gibi yavaş yavaş **soldu**.”

(s.-du 7533)

“Gör-düm ki yazın bas-tığımız ot.ları **sol-muş**”
(s.-muş 37917)

2. (İnsan için) Zayıflayıp cildi sarı-beyaz arası bir renk almak:

“Yeni zevcesinin bilhassa onun ilk çocuğundan sonra artık **solan** güzelliği karşısında birinci zevcesinin hayâl, his, fikir gibi hayâtın en avutucu oyunlarını bulamıyor.”

(s.-an 22332)

“**Sol-du** gün.den gün.e sessiz sol-du/
De-diler hep Kız.a bir hâl ol-du”

(s.-du 36971)

s.-ar 28166

s.-ardı 28253

s.-du 36971

s.-dukça 38807, 38831

s.-dunuz 23405

s.-madığını 8743

s.-mamıştır 37108

s.-maya 8105

s.-mayacak 35926

s.-mayan 22550

s.-mayı 36748

s.-muş 751, 30330, 32154

[=19]

SOLDUR-: **mec.** Tazeliğini, canlılığını, güzelliğini yitirmek, kaybettirmek:

“Hakikati **soldurmamak** için bu satırları ihtirassız yazıyoruz, yoksa bu manevî faciayı soğukkanlılıkla yazmak güçtür.”

(s.-mamak 9756)

“Bu tahsis Selîm'in büyük babası Fâtih'i ve sırayla birbirinden da ha yüksek tepeler gibi giden, tâ Oğuz Karahan'a kadar, bütün Türk pâdişâhlarını bir an **soldurmaz**.”

(s.-maz 25681)

“Bu öpüş gül gibi **soldur-du** kız.ı”

(s.-du 36970)

[=3]

SOLGUN: Rengi uçmuş, rengini, parlaklığını, dirilik ve tazeliğini kaybetmiş, solmuş, soluk:

“Bu insanlar basık, iri burunlu, kalın ve eski abalarla örtülü, **solgundular**.”

(s.+dular 22946)

“Bu doğru Kış gün.ü **solgun** güneş çabuk batıyor”

(s. 38780)

s. 6452, 21538, 22887, 36940, 39246

[=7]

SOLUK: Rengi uçmuş, rengi atmış, solmuş:

“Gelip geçen halkın esvapları **soluk**, vücudları bücür, hâl ü şânları zibidi görünüyordu.”

(s. 2547)

“Biz.lerde **soluk** câm.e sarar-mış yüz ara”

(s. 38218)

s. 3361, 7635, 7446, 11268, 16545, 19683, 21544, 23105, 23944, 23969, 30351, 30817, 31650, 33643

s.+u 26724

[=17]

SOLUKLUK: Soluk olma durumu:

“Yüzünde bir mahzen hayâtının korkunç **solukluğu** vardı.”

s.+u 1146

[=1]

SOM: Katışksız, saf:

“Patrik ve bütün ruhban, ellerinde haçlar, **som** sırma abalar giyinmiş genç Fâtih'in karşısına çıktılar.”

(s. 6359)

“**Som** sırma sat-an küçük bezistan başka”

(s. 38219)

[=6]

SOMÂKÎ: Ar. Çok sert ve damarlı, kızıl ve yeşil renkli bir mermer:

“Sütunları 10'u beyaz mermerden, 12'si pembe granitten, cami kapısında olan ikisi de **somakidendir.**”

(s.+dendir 5658)

“Her kemer pembe **somâkî.yle** beyaz mermer.den”

(s.+iyle 38812)

“**Somâki** kurna.larından gümüş su.lar dökül-ür”
(s. 37116)

s. 18891, 29020, 29022

s.+iyle 38816, 38818

[=8]

SOMURT-: (Bir kimse) Konuşmadığı hâlde sıkılmış olduğunu, küskünlüğünü, üzüntü ve kırgınlığını yüz hatları ile ifade etmek, surat asmak:

“Eserini bir mükâfatla gören o dünkü âvâre nâmını taraf taraf matbuâtta, mecmualarda, salnamelerde, kendine bir zaman **somurtmuş tâbi'leri**, erkân-ı matbuatı kapısında görür.”

s.-muş 22444

[=1]

SON: Ondan sonrası veya başkası olmayan, onunla nihâyet bulan:

“Bedbin müverrihler, fâtihliğin ateşi sönerken, ülkesine sönük gözlerinin görebildiği kadar mütemellik o pâdişâhı **son** Osmanlı sayıyorlar.”
(s. 22849)

“En güzel mâbed.i ol-sun diye en **son** dîn.in”
(s. 35654)

“**Son** savlet.inle vur ki açıl-sın bu sûr.lar”
(s. 37345)

2. Bir şeyin en sonra olan veya ortaya çıkan bitiş, tükeniş kısmı, bitme tükenme noktası, nihâyet:

“Bu mûsikî.yi O **son** kudret.iyle parlat-tı/
Öl-ünce ülke.de bir muhteşem güneş bat-tı”
(s. 36005)

s. 39, 49, 103, 153, 182, 189, 242, 331, 360, 478, 661, 685, 759, 961, 1010, 1055, 1079, 1083, 1193, 1324, 1330, 1442, 1656, 1732, 1781, 1832, 1882, 1986, 2267, 2286, 2432, 2482, 2601, 2683, 2695, 2805, 2838, 2900, 2910, 2912, 2926, 2927, 2932, 3043, 3079, 3108, 3114, 3153, 3162, 3256, 3275, 3315, 3497, 3575, 3687, 4196, 4311, 4315, 4981,

5007, 5020, 5394, 5426, 5529, 5532, 5564, 5681, 5710, 5719, 5750, 5750, 5843, 5866, 5903, 5958, 6032, 6115, 6122, 6128, 6181, 6202, 6224, 6526, 6538, 6609, 6629, 6648, 6771, 6835, 6999, 7007, 7120, 7138, 7158, 7165, 7166, 7297, 7345, 7449, 7488, 7510, 7537, 7538, 7539, 7540, 7567, 7573, 7579, 7582, 7596, 7600, 7683, 7827, 7854, 7864, 8000, 8013, 8270, 8473, 8474, 8678, 8703, 8753, 8842, 9264, 9356, 9369, 9521, 9529, 9550, 9552, 9557, 9557, 9679, 9744, 9782, 9785, 9789, 9813, 9823, 9827, 9908, 10010, 10019, 10080, 10130, 10161, 10240, 10358, 10371, 10380, 10382, 10501, 10507, 10522, 10524, 10530, 10551, 10552, 10559, 10575, 10626, 10737, 10757, 10764, 10787, 10840, 10848, 11004, 11083, 11232, 11298, 11313, 11473, 11475, 11703, 11711, 11714, 11725, 11729, 11773, 11775, 11809, 11831, 11834, 11835, 11852, 11883, 11895, 11897, 11942, 11944, 12000, 12008, 12008, 12055, 12102, 12161, 12204, 12212, 12216, 12217, 12370, 12377, 12412, 12463, 12471, 12500, 12503, 12547, 12563, 12587, 12591, 12593, 12597, 12628, 12660, 12682, 12685, 12713, 12723, 12759, 12765, 12772, 12805, 12812, 12838, 12870, 12882, 12925, 12925, 12947, 12950, 12953, 12977, 12985, 12999, 13014, 13020, 13031, 13039, 13154, 13161, 13195, 13199, 13200, 13204, 13206, 13224, 13226, 13342, 13348, 13349, 13352, 13362, 13403, 13431, 13483, 13507, 13544, 13550, 13552, 13558, 13567, 13746, 13747, 13782, 13816, 13825, 13865, 13962, 13972, 14032, 14057, 14062, 14063, 14204, 14270, 14360, 14371, 14388, 14413, 14420, 14463, 14530, 14542, 14651, 14652, 14709, 14719, 14731, 14802, 14907, 14978, 15101, 15113, 15137, 15158, 15197, 15274, 15279, 15305, 15319, 15331, 15335, 15361, 15397, 15398, 15434, 15496, 15513, 15534, 15614, 15615, 15650, 15656, 15672, 15749, 15854, 15861, 15871, 15881, 15944, 15945, 16040, 16077, 16100, 16100, 16100, 16100, 16216, 16232, 16244, 16273, 16343, 16405, 16458, 16507, 16597, 16619, 16621, 16621, 16622, 16623, 16631, 16647, 16736, 16759, 16762, 16785, 16852, 16876, 16887, 16898, 16921, 16983, 16999, 17092, 17092,

17102, 17121, 17131, 17150, 17198, 17236, 17280, 17377, 17389, 17486, 17596, 17668, 17675, 17740, 17766, 17790, 17793, 17800, 17803, 17813, 17838, 17989, 17997, 17999, 18085, 18117, 18127, 18147, 18315, 18391, 18447, 18486, 18488, 18498, 18505, 18512, 18516, 18542, 18546, 18557, 18633, 18644, 18656, 18658, 18851, 18857, 18958, 18962, 18967, 18969, 18971, 19158, 19159, 19419, 19518, 19806, 19832, 19957, 20062, 20428, 20434, 20576, 20651, 20775, 20788, 20888, 20956, 20973, 20985, 21004, 21200, 21219, 21265, 21290, 21295, 21328, 21330, 21410, 21476, 21503, 21589, 21705, 21862, 21960, 21996, 22003, 22012, 22015, 22064, 22145, 22168, 22335, 22422, 22448, 22513, 22693, 22834, 22848, 22968, 23087, 23174, 23299, 23372, 23414, 23632, 23691, 23719, 23823, 24011, 24097, 24117, 24250, 24262, 24273, 24299, 24491, 24600, 24727, 24790, 25038, 25152, 25155, 25373, 25413, 25725, 25791, 25868, 25883, 25938, 25977, 26075, 26201, 26202, 26409, 26525, 26600, 26674, 26676, 26677, 26697, 26743, 26757, 26773, 26793, 26889, 26900, 26919, 26994, 26994, 27483, 27499, 27566, 27766, 27901, 27929, 28035, 28203, 28251, 28291, 28296, 28298, 28443, 28472, 28572, 28579, 28588, 28636, 28660, 28681, 28869, 29018, 29036, 29059, 29067, 29071, 29120, 29375, 29400, 29476, 29570, 29640, 29654, 29655, 29697, 29699, 29703, 29786, 29787, 29866, 29940, 29941, 30098, 30099, 30100, 30114, 30225, 30235, 30243, 30269, 30469, 30516, 30808, 30809, 30881, 30891, 30898, 30899, 30900, 30920, 30951, 30960, 31037, 31078, 31118, 31135, 31156, 31214, 31248, 31418, 31652, 31666, 32083, 32091, 32101, 32107, 32205, 32243, 32314, 32326, 32401, 32417, 32445, 32457, 32461, 32486, 32507, 32525, 32532, 32707, 32732, 32848, 32953, 33086, 33337, 33342, 33345, 33407, 33540, 33573, 33595, 33620, 33795, 33881, 33975, 34019, 34020, 34337, 34394, 35033, 35654, 35709, 35737, 35739, 35848, 35849, 35889, 35973, 36004, 36196, 36220, 36269, 36270, 36317, 36418, 36422, 36438, 36439, 36455, 36461, 36525, 36715, 36733, 36840, 36944, 36983, 37008, 37362, 37582,

37635, 37637, 37654, 37742, 37918, 37954, 37958, 38024, 38168, 38188, 38301, 38518, 38537, 38569, 38665, 38666, 38682, 38846, 38846, 38991
s.+a 5367, 5858, 24791, 28299, 36133, 36685
s.+aerdiği 5854
s.+larına 5486, 6169, 13031
s.+larında 18908, 35273
s.+u 2412, 5745, 5992, 11773, 11775, 14500, 15999, 18356, 23350, 23355, 24794, 31418, 33562, 34337, 35043, 36130, 36161, 36351, 36582, 36587, 36661, 38201, 38258, 38259, 38261, 38538, 38681, 38685, 38688, 38845, 38900
s.+uda 26400
s.+una 1609, 4134, 6404, 8345, 8361, 9206, 9496, 11172, 12289, 12290, 14521, 15012, 15344, 18389, 19647, 22095, 23235, 24781, 24788, 24804, 24809, 25969, 27678, 28968, 29737, 29742, 29745, 29761, 30107, 31117, 33387, 34356, 34822, 37082
s.+unda 131, 464, 2584, 3660, 4889, 5113, 5160, 9056, 11214, 12612, 12951, 14654, 15823, 29749, 29753, 29873, 31422, 31608, 32833, 33883, 35863, 36152, 38316
s.+undaki 8, 20302, 27301
s.+undan 796
s.+unu 23345, 25720
[=775]
SONBAHAR: 22 Eylül'de başlayıp 21 Aralık'ta sona eren yaz ile kış arasındaki mevsim, güz:
"Yeni mektebe başladığım gün güzel bir **sonbahar** günüydü."
(s. 457)
"Bir bir hatırla-makta geç-en **sonbahar.ları**"
(s.+ları 36163)
s. 584, 1534, 10173, 17776, 18328, 20350, 21316, 27453, 33797, 36020, 36397, 36398, 36428
s.+a 33776
s.+da 1877, 36339
s.+dı 35414
s.+ında 1836, 1849, 1868, 2169, 10295
s.+ından 18601
s.+ını 2617
s.+lar 2033
s.+larımız 39118

[=28]
SONE: *Fr.* Edebiyatımızda ilk defa Servet-i Fünuncular tarafından kullanılan ve iki dörtlük, iki üçlükten meydana gelen on dört mısralık bir batı edebiyatı nazım şekli:
“*Bir soneden diğer soneye geçiş benimçün yeni bir heyecan oluyordu.*”

(s.+den 2280)

s. 2273, 17386
s.+lerinde 7441
s.+si 2278
s.+ye 2279

[=6]

SON GÜN: Romain Rolland'ın bir hikâyesi:
“*Edebiyat büyük mükâfatını muasırlardan esasen müellefâtıyla meşhur Romain Rolland'ın sekiz seneden beri yazdığı bir silsile-i âsârın son cildi Son Gün muanven hikâye kazandı.*”

s. 22463

[=1]

SONRA: 1. Buna ek olarak, dahası:

“*Charles Baudelaire'den sonra Paul Verlaine'i daha başka bir zevkle sevmeye başladım.*”
(s. 2260)

2. Bahsedilen ânın daha ilerisindeki bir zamanda, bilâhare.:

“*1903'den sonra Plume Mecmuası kapandığı gibi, mağazası da inkıraza düşmüş bir hâldeydi.*”
(s. 2360)

3. -nin ardından, ... arkasından:

“*Sen.den evvel bu vatan var.dı bu millet var.dı/ Yine bâkî kal-acaklar ölüm.ünden sonra*”
(s. 38502)

4. ... gün, ... hafta, biraz, pek çok vb. zaman ifâde eden kelimelere eklenerek belirtilen kadar zamânın geçtiğini veya geçeceğini anlatır:

“*Beş yüz sene sonra karşı.nızda/ İstanbul fetih.inin hayâl.i*”

(s. 36293)

s. 17, 50, 51, 61, 83, 174, 196, 214, 222, 239, 239, 262, 267, 279, 300, 318, 348, 354, 370, 373, 388, 393, 432, 471, 609, 717, 760, 795, 815, 854, 902, 996, 1050, 1071, 1125, 1223, 1243, 1258, 1294, 1329, 1351, 1357, 1366, 1368, 1372, 1392, 1490, 1520, 1556, 1631, 1636, 1637, 1712, 1727, 1758, 1853, 1857, 1866, 1920, 1973, 1983, 2011, 2048, 2055,

2056, 2069, 2080, 2089, 2089, 2090, 2097, 2142, 2188, 2210, 2230, 2236, 2259, 2285, 2354, 2359, 2366, 2383, 2391, 2402, 2479, 2482, 2505, 2526, 2565, 2587, 2605, 2657, 2670, 2676, 2773, 2774, 2913, 2930, 2952, 2956, 2960, 2966, 3013, 3014, 3015, 3024, 3033, 3040, 3043, 3051, 3053, 3059, 3068, 3077, 3171, 3171, 3244, 3252, 3262, 3291, 3306, 3307, 3333, 3374, 3377, 3443, 3461, 3480, 3490, 3499, 3500, 3551, 3555, 3561, 3570, 3571, 3589, 3592, 3606, 3610, 3689, 3695, 3777, 3812, 3852, 3934, 3984, 3985, 4012, 4018, 4019, 4052, 4064, 4068, 4141, 4157, 4164, 4175, 4178, 4179, 4183, 4207, 4265, 4315, 4398, 4399, 4401, 4421, 4441, 4443, 4461, 4465, 4467, 4479, 4482, 4499, 4556, 4568, 4574, 4585, 4614, 4641, 4656, 4657, 4674, 4684, 4687, 4767, 4791, 4802, 4807, 4817, 4819, 4835, 4849, 4871, 4874, 4915, 4926, 4962, 4985, 5008, 5012, 5022, 5058, 5071, 5075, 5098, 5148, 5157, 5159, 5170, 5203, 5213, 5225, 5226, 5234, 5271, 5284, 5303, 5310, 5319, 5331, 5345, 5374, 5417, 5434, 5463, 5570, 5659, 5666, 5678, 5691, 5696, 5698, 5727, 5747, 5777, 5793, 5794, 5851, 5852, 5858, 5860, 5900, 5901, 5938, 5939, 5956, 5971, 5973, 5976, 5978, 5979, 5979, 5981, 6077, 6100, 6169, 6177, 6193, 6201, 6213, 6217, 6232, 6236, 6239, 6257, 6267, 6273, 6278, 6293, 6304, 6328, 6343, 6378, 6400, 6417, 6429, 6456, 6577, 6580, 6585, 6618, 6626, 6630, 6631, 6646, 6647, 6650, 6680, 6746, 6761, 6780, 6797, 6824, 6851, 6894, 6909, 6912, 6984, 7031, 7045, 7061, 7091, 7109, 7116, 7121, 7130, 7133, 7148, 7152, 7157, 7171, 7195, 7197, 7206, 7217, 7270, 7285, 7294, 7299, 7362, 7399, 7404, 7432, 7460, 7474, 7485, 7525, 7528, 7541, 7571, 7632, 7655, 7704, 7784, 7803, 7841, 7880, 7903, 7923, 7929, 7937, 7943, 7944, 7958, 7961, 7992, 7994, 8021, 8026, 8034, 8047, 8104, 8167, 8193, 8234, 8316, 8335, 8340, 8353, 8435, 8444, 8475, 8478, 8479, 8481, 8492, 8501, 8528, 8533, 8536, 8536, 8577, 8578, 8738, 8741, 8745, 8854, 8873, 8922, 8934, 8967, 8970, 8987, 9108, 9113, 9133, 9156, 9208, 9230, 9245, 9251, 9255, 9305, 9318, 9319, 9429, 9432,

9439, 9509, 9528, 9536, 9548, 9557, 9594,
9598, 9616, 9634, 9640, 9645, 9649, 9668,
9721, 9783, 9815, 9865, 9866, 9965, 9970,
9981, 9983, 10008, 10009, 10028, 10032,
10111, 10114, 10123, 10132, 10133, 10134,
10160, 10202, 10231, 10252, 10254, 10348,
10367, 10407, 10427, 10433, 10490, 10497,
10538, 10551, 10562, 10570, 10624, 10690,
10708, 10717, 10719, 10723, 10727, 10746,
10749, 10762, 10769, 10812, 10831, 10836,
10920, 10941, 10942, 10958, 10999, 11086,
11092, 11168, 11179, 11187, 11206, 11251,
11312, 11349, 11352, 11369, 11401, 11438,
11476, 11491, 11492, 11518, 11521, 11668,
11838, 11860, 11882, 11936, 11945, 11949,
11949, 11970, 11986, 12018, 12070, 12084,
12089, 12104, 12194, 12280, 12294, 12356,
12400, 12415, 12419, 12427, 12454, 12459,
12490, 12493, 12504, 12536, 12567, 12652,
12656, 12658, 12670, 12672, 12674, 12680,
12694, 12726, 12740, 12742, 12782, 12786,
12788, 12882, 12926, 12944, 12952, 12968,
12978, 12989, 12995, 12999, 13021, 13022,
13027, 13029, 13052, 13066, 13083, 13185,
13187, 13193, 13209, 13210, 13237, 13255,
13273, 13318, 13334, 13346, 13382, 13431,
13447, 13448, 13458, 13462, 13480, 13494,
13532, 13541, 13585, 13646, 13651, 13654,
13671, 13676, 13681, 13687, 13732, 13744,
13749, 13806, 13814, 13828, 13876, 13877,
13893, 13896, 13924, 13928, 13962, 13978,
14018, 14029, 14057, 14080, 14084, 14139,
14142, 14150, 14182, 14235, 14239, 14250,
14254, 14262, 14267, 14269, 14273, 14283,
14308, 14342, 14381, 14402, 14403, 14480,
14482, 14544, 14557, 14581, 14594, 14632,
14660, 14668, 14674, 14680, 14682, 14753,
14772, 14774, 14857, 14861, 14869, 14871,
14887, 14890, 14894, 14912, 15006, 15020,
15034, 15109, 15123, 15152, 15154, 15156,
15231, 15261, 15280, 15309, 15324, 15350,
15385, 15412, 15456, 15481, 15483, 15494,
15522, 15562, 15595, 15597, 15610, 15620,
15631, 15663, 15679, 15700, 15719, 15790,
15827, 15882, 15888, 15946, 15975, 16014,
16021, 16097, 16142, 16164, 16198, 16205,
16230, 16240, 16249, 16284, 16323, 16334,
16338, 16377, 16415, 16431, 16447, 16452,
16479, 16539, 16571, 16581, 16611, 16634,
16676, 16681, 16722, 16767, 16808, 16810,
16838, 16849, 16873, 16893, 16989, 17040,
17052, 17067, 17070, 17071, 17072, 17074,
17076, 17093, 17094, 17101, 17107, 17123,
17124, 17124, 17139, 17166, 17174, 17196,
17218, 17261, 17282, 17286, 17289, 17302,
17319, 17329, 17336, 17352, 17368, 17406,
17417, 17417, 17417, 17422, 17431, 17431,
17433, 17457, 17468, 17495, 17495, 17498,
17513, 17563, 17610, 17620, 17622, 17645,
17665, 17675, 17700, 17718, 17722, 17731,
17756, 17759, 17781, 17919, 17994, 18000,
18037, 18070, 18083, 18119, 18120, 18120,
18139, 18187, 18265, 18270, 18284, 18302,
18311, 18333, 18364, 18397, 18403, 18474,
18480, 18490, 18573, 18581, 18615, 18622,
18622, 18643, 18644, 18746, 18756, 18770,
18774, 18835, 18917, 18931, 18932, 18956,
18966, 18975, 18980, 19000, 19090, 19111,
19113, 19116, 19117, 19124, 19144, 19152,
19167, 19219, 19221, 19277, 19294, 19320,
19355, 19402, 19430, 19458, 19467, 19626,
19769, 19824, 19846, 19855, 19917, 19920,
19938, 19942, 19948, 19994, 20023, 20028,
20040, 20044, 20066, 20069, 20089, 20096,
20159, 20229, 20235, 20312, 20342, 20354,
20383, 20395, 20435, 20444, 20482, 20507,
20534, 20547, 20550, 20652, 20653, 20739,
20745, 20750, 20762, 20791, 20792, 20836,
20912, 20943, 20953, 20974, 21008, 21009,
21027, 21029, 21060, 21103, 21132, 21134,
21181, 21204, 21217, 21225, 21240, 21292,
21292, 21299, 21332, 21342, 21358, 21363,
21394, 21431, 21435, 21440, 21444, 21490,
21522, 21522, 21557, 21567, 21606, 21652,
21653, 21687, 21689, 21712, 21714, 21736,
21908, 21913, 21925, 21944, 22000, 22034,
22190, 22234, 22289, 22317, 22320, 22333,
22344, 22352, 22354, 22369, 22431, 22466,
22471, 22481, 22491, 22609, 22616, 22617,
22718, 22725, 22736, 22739, 22748, 22757,
22760, 22768, 22771, 22793, 22820, 22822,
22907, 22927, 22942, 22946, 22950, 22957,
22969, 22970, 22972, 22986, 22997, 23024,
23032, 23046, 23052, 23089, 23090, 23097,
23112, 23113, 23117, 23119, 23130, 23136,
23195, 23259, 23260, 23260, 23262, 23396,

23401, 23431, 23457, 23481, 23487, 23492,
23512, 23588, 23600, 23610, 23617, 23618,
23620, 23625, 23631, 23703, 23705, 23730,
23763, 23792, 23793, 23822, 23862, 23896,
23924, 23928, 23936, 23956, 23963, 23969,
23981, 23988, 24004, 24017, 24076, 24079,
24121, 24139, 24208, 24288, 24355, 24426,
24436, 24442, 24452, 24474, 24549, 24558,
24566, 24587, 24602, 24695, 24705, 24728,
24732, 24733, 24733, 24734, 24749, 24806,
24812, 24867, 24895, 24909, 24910, 24916,
24917, 24958, 24960, 24986, 25021, 25032,
25061, 25123, 25151, 25199, 25212, 25269,
25286, 25296, 25300, 25305, 25318, 25377,
25460, 25460, 25481, 25487, 25563, 25565,
25574, 25616, 25647, 25680, 25682, 25715,
25813, 25822, 25837, 25895, 25951, 25956,
25983, 25989, 25991, 26025, 26036, 26044,
26067, 26072, 26082, 26087, 26115, 26136,
26149, 26151, 26171, 26212, 26216, 26252,
26263, 26305, 26326, 26352, 26387, 26411,
26413, 26420, 26462, 26472, 26475, 26485,
26501, 26510, 26531, 26563, 26595, 26615,
26616, 26617, 26621, 26714, 26716, 26724,
26814, 26814, 26824, 26907, 26913, 26923,
26925, 26937, 26952, 26971, 26989, 26990,
26995, 27022, 27034, 27102, 27105, 27119,
27121, 27180, 27209, 27220, 27239, 27277,
27316, 27364, 27462, 27468, 27487, 27506,
27526, 27527, 27555, 27593, 27599, 27642,
27679, 27685, 27711, 27728, 27729, 27746,
27971, 28029, 28056, 28095, 28116, 28167,
28174, 28179, 28186, 28192, 28202, 28220,
28249, 28254, 28309, 28324, 28347, 28350,
28365, 28384, 28385, 28395, 28400, 28424,
28444, 28465, 28474, 28588, 28643, 28645,
28769, 28772, 28781, 28795, 28804, 28808,
28827, 28834, 28835, 28862, 28872, 28908,
28922, 28941, 28946, 29040, 29045, 29128,
29208, 29210, 29214, 29223, 29242, 29335,
29350, 29409, 29479, 29543, 29545, 29569,
29624, 29626, 29641, 29642, 29701, 29860,
29865, 29877, 29901, 29916, 29951, 29963,
29995, 30124, 30172, 30211, 30328, 30348,
30365, 30424, 30466, 30472, 30473, 30477,
30507, 30509, 30518, 30525, 30553, 30555,
30577, 30593, 30794, 30801, 30821, 30843,
30856, 30921, 30927, 31031, 31057, 31078,

31096, 31101, 31116, 31127, 31154, 31166,
31184, 31190, 31408, 31410, 31421, 31444,
31457, 31659, 31722, 31745, 31807, 31809,
31820, 31835, 31858, 31920, 31924, 31941,
31967, 32005, 32074, 32098, 32150, 32160,
32164, 32196, 32215, 32250, 32255, 32258,
32296, 32319, 32381, 32389, 32456, 32491,
32600, 32602, 32639, 32641, 32660, 32793,
32804, 32824, 32928, 32967, 32972, 32999,
33036, 33062, 33094, 33094, 33097, 33114,
33115, 33116, 33177, 33182, 33325, 33366,
33379, 33384, 33386, 33422, 33457, 33480,
33521, 33615, 33644, 33658, 33663, 33669,
33680, 33697, 33742, 33791, 33808, 33820,
33841, 33873, 33885, 33927, 33928, 33940,
33960, 33965, 33979, 34015, 34020, 34066,
34079, 34098, 34102, 34118, 34131, 34132,
34133, 34147, 34239, 34254, 34260, 34291,
34385, 34395, 34425, 34431, 34450, 34465,
34470, 34481, 34482, 34495, 34534, 34557,
34560, 34598, 34613, 34660, 34696, 34705,
34719, 34737, 34825, 34841, 34877, 34879,
34909, 34928, 34970, 34987, 35000, 35047,
35122, 35126, 35133, 35173, 35174, 35214,
35323, 35355, 35362, 35373, 35383, 35401,
35427, 35431, 35448, 35566, 35571, 35581,
35968, 36293, 36480, 36511, 36730, 37745,
38118, 38456, 38469, 38477, 38486, 38489,
38497, 38509, 38515, 38754, 39009, 39011,
39026, 39173, 39195, 39254
s.+ca 30911
s.+dan 428, 1816, 6760, 18994, 19671,
29160
s.+dir 5985, 12498, 17885, 22801, 27593,
27646, 28773, 32736
s.+ki 4861, 5391, 5406, 5627, 8105, 9326,
12182, 12835, 13968, 16615, 16626, 18362,
18608, 20777, 21751, 24869, 25000, 26272,
30812, 30857, 32652
s.+kilerde 28947
s.+ları 1024, 1064, 1115, 1907, 2064, 2162,
2660, 2662, 2723, 3210, 3890, 4255, 4703,
4927, 5179, 5878, 6909, 8890, 10016, 10977,
18343, 18420, 18424, 23076, 23124, 26227,
26249, 27650, 31390, 32721
s.+sı 21582
s.+sına 17789

s.+ya 5097, 5125, 6493, 8024, 20759, 21874,
28688

s.+yđı 9514, 11470

s.+yı 15523

[=1525]

SONSUZ: Sonlu olmayan, ebedi:

“Birbirlerini anlamak için yaratılmışlar,
birbirlerine karşı **sonsuz** bir hayranlıkları
vardı.”

(s. 9240)

“Zihin.im neden kapıl-dı bu **sonsuz** düşünce.ye”

(s. 36549)

s. 385, 1790, 12731, 35745, 36752, 38627

[=8]

SONSUZLUK: 1. Ölümsüzlük, ebedilik,
ebediyet:

“Meselâ Fuzûli'de **sonsuzluk** şiiirlerine bâzı
mısralarında tesadüf olunur.”

(s. 32342)

“Bil-dim nedir ufuk.taki **sonsuzluk.un** tad.ı”

(s.+un 35734)

2. **mec.** (Sonu, sınırı olmayan) Uzay, fezâ:

“Gör-ebilsin diye **sonsuzluk.u** her yer.den iyi/
Seç-miş İstanbul.un ufuk.unda bu kudsî tepe.yi”

(s.+u 35656)

s. 32329, 32330

s.+u 32334

[=6]

SONUNCU: Herhangi bir hususta en sonda, en
geride olan:

“Doktor Abdullah Cevdet'in üç Fransızca şiiir
mecmuasının hepsi mi bu tâbi' tarafından
basılmıştı, yoksa yalnız **sonuncusu** mu? Şimdi
iyi kestiremiyorum.”

(s.+su 2344)

s. 28363

[=2]

SOP: ***Soy sop** (anlamsız benzer kelime sop ile)

Hısım, akrabâ:

“(…) biraz kuru ekmeğ yiyebilir, **soyunu sopunu**
idame edebilir, bir dam altında barınabilir.”

s.+unu 18038

[=1]

SOPA: Değneğin kalını, kalınca değnek:

“Karşımızda bekleyen külhanbeylerini ellerinde
uçları demirli **sopalarla** meydan okuma
vaziyetinde bulurduk.”

(s.+larla 540)

s. 1080

s.+larla 10888, 10986

s.+sından 17546

s.+sını 11286

[=6]

SOPHA: Paris'te, sanatçıların ve kültür
çevresinin uğrak yeri olan kafe:

“Vachette ve **Sopha'nın** gérant'ları ve
garsonları yaya kaldırım üzerindeydiler,
yüzlerinde o hüznü gülümsemeyle beni teşyî'
ediyorlardı.”

s.+nın 1897

[=1]

SOPHOCLES: Antik Yunan'da tragedya yazarı:

“Tâ Aeschylus'dan, **Sophocles'den**,
Euripides'den başlayarak, bütün Fransız,
İtalyan, İngiliz, Alman, İspanyol temâşâsını,
tragedia, komedyâ, fars, dram, vodvil, hâsılı
bütün envayile Türkiyemiz'e almak için bir
irtişad hazzına muhtacız.”

(s.+den 31459)

s.+e 2380

s.+in 2317

s.+u 32468

[=4]

SOR-: 1. Soru yöneltmek bilgi istemek, soru
etmek:

“Babam arada sırada Elifba cüzünü açarak,
harfleri **sorardı**.”

(s.-ardı 567)

“Gün.lerce ne gör-düm ne de bir kimse.ye **sor-
dum**”

(s.-dum 36795)

2. ***Hesap (Hesâbını) sormak**: Bir konuda
açıklama ve savunma istemek, sorumlu tutmak:

“Onların hepsine bir gün **hesap soracağını**
söyledi.”

(s.-acağını 4030)

s. 38615, 38622

s.-abilirsiniz 20066

s.-acakdılar 23433

s.-acaklar 6746

s.-acaksınız 23493, 23524

s.-an 16331, 17013

s.-anlara 16810, 18348

s.-ar 28363

s.-ardı 567, 30805

s.-arım 8287

s.-arlar 12511
s.-ayım 34736
s.-du 1283, 1518, 2176, 2890, 6549, 8480,
9186, 11543, 12524, 14482, 26915, 26920,
26924, 29487, 34398, 34438, 35321
s.-duğu 14550
s.-duğum 34563
s.-duk 452, 860
s.-dum 442, 450, 787, 1055, 1393, 2790,
2867, 3387, 3487, 6559, 6861, 6867, 6944,
6947, 7076, 7304, 7783, 10180, 11843, 21491,
21573, 21634, 22012, 23025, 23031, 23038,
23047, 23148, 23992, 25050, 28064, 29663,
30741, 30746, 33412, 33596, 33736, 33806,
33834, 34520, 34725, 34737, 34921, 36787,
38332
s.-ma 9918, 36518, 39052
s.-madı 34322
s.-mak 6547, 9765, 11622, 15446, 17084,
26860
s.-makla 28887
s.-makmış 8628
s.-maksızın 8628, 9340
s.-maktan 15447
s.-malı 12733
s.-malıdır 15453
s.-mam 32518
s.-maya 2892
s.-mayınız 32337
s.-muş 9636, 14304, 28922, 32808
s.-muşlar 26521
s.-muştum 33299
s.-sa 15448, 17308, 28238
s.-sanız 31531
s.-unca 32810
s.-unuz 13137, 19422
s.-up 8629
s.-uşumun 31306
s.-uyor 9217, 25558, 25733, 25746, 28878,
30943, 30945, 31485
s.-uyordu 2331, 2785, 7522, 30863, 31913
s.-uyorduk 12255
s.-uyorlar 6146, 17115, 27206, 29217
s.-uyorlardı 24628
s.-uyormuş 396
s.-uyorsunuz 20254, 21655
[=142]

SORBONNE: Sorbonne Üniversitesi:

“**Sorbonne** muazzam binasının sağ kanadı
'Edebiyat', sol kanadı Fünûn fakülteleridir.”
(s. 20017)

s. 24166
s.+da 21641
s.+daki 9891
s.+dan 21643, 21914
s.+un 2336, 20047, 21013
[=9]

SORBONNE DARÜLFÜNUNU: Sorbonne
Üniversitesi:

“*Bu dört fakülteden ikisi **Sorbonne**
Darülfünunu dedikleri müesseseyi teşkil eder.*”
(s. 20016)

s. 19988
s.+nun 21004
[=3]

SORBONNE EDEBİYAT DARÜLFÜNUNU:

Sorbonne Edebiyat Fakültesi:

“*Paris Edebiyat Darülfünunundan Rumca kalktı,
Sorbonne Edebiyat Darülfünunu Rumca
imtihanları birçok ecnebilere mezkûr
darülfünunu yapmağa mâni' idi.*”

s. 19997
[=1]

SOREL: Albert Sorel:

“*Sorel'in kafası içinde târih... Bâzan Assas
Sokağı'ndaki evine giderdik.*”

s.+in 27108
[=1]

SORGU: 1. ***Sorgu** *sual*: Sorma, soruşturma:

“*Dört sene evvel, mütarekeden sonra, bir **sorgu**
sual kıyameti koptu.*”

(s. 17001)

2. ***Sorguya çekmek**: Bir kimseye çeşitli sorular

yöneltip verdiği cevaplardan işlenen bir suçla
ilgisi olup olmadığını tespit etmeye çalışmak:

“***Sorguya çekilenler** arasında dostumuz Hacı
Arif Efendi de vardı.*”

(s.+ya 34903)

s. 16989, 24824
s.+ya 34871
[=4]

SORMAGİR MAHALLESİ: İstanbul'un

Cihangir semtinin en uzun mahallesi:

“*Öyle **Sormagir Mahallesi** gibi hududu belli
olmayan alelâcayip bir Arnavut ülkesinde hiçbir
zaman varlıklarını koruyamazlar.*”

(s. 13956)

s. 32123

s.+ne 3696, 27595

[=4]

SORUL-: Bilgi almak için soru yöneltilmek, soru sorulmak:

“Elim mübahaselerden sonra, önce İstanbul’da kimlerin kalacağı ve kimlerin kalmayacağı sırası ile soruldu.”

(s.-du 8975)

s.-an 34897

s.-masından 34903

s.-maz 25276

s.-muyor 16982

s.-ur 25276

[=6]

SORUŞTUR-: Bilgi toplamak için ilgili kimselere sorular yöneltilmek suretiyle yapılan araştırma, tetkik, tahkik:

“Onun da en ucuz bir odasını soruşturduk ve galiba bulduk.”

s.-duk 11130

[=1]

SOSYALİST: Fr. Sosyalizmi benimseyen, sosyalizm taraftarı olan kimse:

“İşte bu Charles Peguy önceleri sosyalistti.”

(s.+ti 11093)

s. 2130, 3657, 3701, 4233, 32509

[=6]

SOSYETE: Fr. Bir cemiyette kendilerine has bir yaşama biçimini benimsemiş olan varlıklı kimseler topluluğu:

“Eğlence yerleri az ve İspanyollara mahsusdur, sosyetesini ecnebilere kapalı gibidir ve zâten mahduttur.”

s.+si 18910

[=1]

SOUFFLET KAHVESİ: Paris’te Jön Türklerin toplandığı kahve:

“Yirmiyedi sene evvel bu adamı, Paris’de, cumartesi günleri Jöntürklerin toplandığı Soufflet Kahvesinde, uzun boylu, yakışıklı, sevimli, nâzik, hararetili bir delikanlı olarak tanıdım.”

s.+nde 3843

[=1]

SOUVAROV: Alexandr Vasilyeviç Suvorov. (1730, Moskova, Rusya – 1800, St. Petersburg, Rusya) Rus mareşal:

“Orduda yüzbaşı rütbesine kadar çıkmış.

Souvarov refakatinde yaşamıştı.”

s. 26095

[=1]

SOY: Aynı ırktan, aynı kandan gelen geçmiş ve yaşayan nesiller topluluğu, kuşaklar:

“Bizans İmparatorluğu, Selçuk’un Rumeli’deki Türk soyundan olan bü yük kabilelerle birlikte edeceği bir hücumu hiç tahammül edemezdi.”

(s.+undan 5052)

s.+larından 4551

s.+una 5035

s.+undan 26245

s.+undandır 7208

s.+unu 18025

[=6]

SOY-: 1. **mec.** Sahip manadan sıyrılmak:

“Nedim’in bütün divânında, zannedersen bir tek -yor’a tesadüf edilir. Yazı kendi başına bir vücûddur, işte o, eski kisvesini atıyor, soyunuyor.”

(s.-unuyor 29089)

2. * **Soyup Soğana Çevirmek:** Hırsız bir yeri veya bir kişiyi adamakıllı soymak:

“Nüman Paşa ağalarının ortalığı soyup soğana çevirdiklerini söylemeğe koyuldu.”

(s.-upsoğanaçevirdiklerini 35037)

[=2]

SOYUL-: 1. Hırsızlık işine konu olmak, kendine ait şeyler çalınmak, sâhip olduğu şeyler elinden alınmak:

“Zavallı Hâmî, Üsküdar’dan memleketine gidinceye kadar konak konak, ne felâketler geçirir, tâûna uğrar, harâmîlere soyulur.”

(s.-ur 30849)

2. Sıyrılmak, bir durumdan çıkmak:

“Hâsılı lisandan soyulunca, aruz eski aruzdur, zevkimiz değişti, lisânımız değişti.”

(s.-unca 29601)

s.-muş 5318, 5322

[=4]

SOYUN-: Üzerindeki elbise ve giyeceklerin bir kısmını veya tamamını çıkarmak:

“*Deli Ahmed, kenardan, boğulduğumu görür görmez soyunmuş, suya atılmış, yüzerek bana kadar gelmiş.*”

(s.-muş 310)

s.-duğunu 29027

s.-duk 28255

s.-urken 29023

[=4]

SÖĞ-: Kötü söz söylemek:

“*Âhir öğül-en öğ-en söğ-en birlik.te*”

s.-en 38183

[=1]

SÖĞÜL-: Haysiyet kırıcı, ayıp ve çirkin şeyler söylenmek, küfredilmek:

“*İdbâr.e düş-en de her taraf.tan söğül-ür*”

s.-ür 38182

[=1]

SÖĞÜT: Bilecik ilinin bir ilçesi:

“*Ertuğrul'un türbesini yıktıklarını duyanlar Küçük Asya'nın bütün dağlarından yavaş yavaş iniyor, Söğüt'e doğru yürüyor.*”

(s.+e 14965)

s. 6526, 12960

s.+te 27159

s.+ü 12461

[=5]

SÖĞÜT YAYLASI: Söğüt. Osmanlı Devleti'nin ilk kurulduğu yer olarak bilinen, bugün Bilecik'e bağlı ilçe merkezi:

“*Bir taraftan bu siyah kitapta bir köşesi görülen büyük ağrılar âlemi, bir taraftan Söğüt Yaylası'ndan Keşiş tepelerine kadar Osmancığa sâdik gençlerle, köylülerin o atılışı, yeni edebiyatı ihya edebilirdi.*”

s.+ndan 30143

[=1]

SÖK-: 1. (Parçalardan kurulu bir şeyi)

Parçalarına ayırmak:

“*Bursa devrinden bir cami, dört köşe, yamyassı, top sökmez taşlardan duvarlar, ilk Türk mimarlığının alaca bir minaresi, yüksek ağaçlar.*”

(s.-mez 771)

2. ***Sökmek**: Geçerli olmamak, hükmünü yürütememek:

“*Bu işin sökmeyeceğini anladım. Arif Ağa'nın huzûruna çıkarak bu hocalığı benden iyi bir hocanın ifâ edeceğini söylemeye karar verdim.*”

(s.-meyeceğini 34583)

3. ***Söküp atmak**: Zorla ve tamamen çıkarmak: “*Bu devleti Rumeli'de, hattâ bugün kaybolmak üzere olduğumuz yeni Bulgaristan, eski Tuna'da asırlarca didikleleyen Çarlık Rusyası bir türlü yerimizden söküp atamıyordu.*”

(s.-üp 11989)

4. ***Şafak sökmek**: Ufukta şafak aydınlığı belirlemek, güneşin doğma belirtileri başlamak, tan ağarmak:

“*Kırcı, şafak sökerken biterdi.*”

(s.-erken 649)

“*Bir haz.zı tüken-mez gece sanmak.la zamân.ı/ Gör-mezler ufuk.larda şafak sök-tüğü ân.ı*”

(s.-tüğü 36744)

s.-ecek 8779, 36358, 38655

s.-erken 649, 6930, 6975, 7166

s.-miyen 36383

s.-müştür 5115

s.-tüğü 38500

s.-tüğünü 31054

s.-türebilsin 24782

s.-ünceye 8020, 36675

[=18]

SÖKTÜR-: 1. (Bir şeyi) Bulunduğu, sıkıca yerleştiği yerden çekip çıkarttırmak:

“*Çeşmenin kitabe yeri yeni bir yara gibi açık duruyordu. Filibe Belediye Reisi yerinden yeni söktürmüş, âsâr-ı atıkadandır, müzeye tesellisiyle kaldırmıştı.*”

(s.-miş 823)

2. Sökmek. (Çocuk veya okuma yazması olmayan bir kimse) Okuyabilmek:

“*Yeni Mekteb'e gide gele, gide gele üç sene geçmişti. Lâkin cüz kılıfındaki Elifbâ'yı henüz söktürememiştim.*”

(s.-ememiştim 559)

s.-düm 597

s.-emediğim 596

s.-emiıyor 29062

s.-meğe 598

s.-üp 5506

[=7]

SÖKÜK: ***Çorap Söküğü Gibi Gitmek**: Bir defa başladıktan sonra istense de kesilmeden arka arkaya birbirini takip edip gitmek:

“*Filhakika ondan sonra çorap söküğü gibi geri gittik.*”

s.+ü 25123
 [=1]
 SÖKÜL-: Sökmek işine konu olmak:
 “*Filibe'nin tepesindeki çeşmeden sökülmüş o kitabenin yeri kendisinden daha belîğ bir şekilde, hafızamda kaldı.*”
 (s.-müş 834)
 s.-ür 22465, 28194
 s.-üyor 12076, 25625
 [=5]
 SÖKÜN: 1. (Topluluk için) Arkası kesilmeksizin birbiri ardınca gelme:
 “*İstanbul, kendi âlemine kapandığı için, geniş olan vatanda, Türklüğün başka başka olan tiplerini ancak muhaceret sökünlerinden sonra gördü ve öğrendi.*”
 (s.+lerinden 10775)
 s. 6394, 25966
 s.+lerinden 10768, 22996
 [=4]
 SÖN-: 1. (Duygular için) Yatışmak, etkisini kaybetmek:
 “*Bu toprağa temellük duygusu bizim kalblerimizde söneli üç asır oluyor.*”
 (s.-eli 22850)
 2. Parlak dönemi geçip gerilemek, önemini yitirmek:
 “*Eski İslâm medeniyeti söndükten sonra İslâm imanı da gevşedi.*”
 (s.-dükten 14192)
 3. Işığı veya yakıcılığı azaltmak:
 “*Akşam çoban sadâ.ları art-ar güneş sön-er*”
 (s.-er 36578)
 4. Tükenmek, yok olmak:
 “*Tecellîgâh iken bin.lerce rind.e/ Melâmet sön-dü Şark.ın her yer.inde*”
 (s.-dü 37953)
 “*Sön-mez seherîhaşr.e kadar şî'rikadîm*”
 (s.-mez 38048)
 5. İçinde hava veya gaz bulunan şişkin bir şeyin havası boşalıp şişkinliği inmek:
 “*Bir yaz son.u yelken.leri sön-müş gemi.lerden/ Son boşluk.u gör-dük güneş.in bat-tığı yer.den*”
 (s.-müş 38681)
 s.-dü 4179, 4311, 9761, 15219, 26068, 28257
 s.-dügü 8759
 s.-dükçe 9761
 s.-düler 21768, 30611

s.-ecek 6343
 s.-en 5569, 14857, 31632
 s.-er 30817
 s.-eriz 10526
 s.-erken 22833, 30491, 36934
 s.-meğe 2142, 33557
 s.-meleri 31925
 s.-memiş 18019
 s.-meseydi 30866
 s.-meye 20383
 s.-mez 18019
 s.-müş 1371, 2360, 4157, 20382, 20979, 26070, 33343, 38680, 38686
 s.-müştü 10258, 18642
 s.-üp 21738, 30580
 s.-üversem 38244
 s.-üyorlar 31925
 [=47]
 SÖNDÜR-: 1. (Işığı, ateşi, mumu) Kapatmak, örtmek, artık yanmaz ve parlamaz duruma getirmek:
 “*Kavuk bir yanda, göğüs bağır açık olarak bir elinde balmumundan bir mum yakmış ve kuşağını çözüp yere bırakmış bir babayığit: Mumumu söndüren ve kuşağıma basan var mı! demek olan bir meydana okuma üslûbu ile gezinir.*”
 (s.-en 26508)
 “*Âteş.im geç-ti cehennem.deki nîrân.ı bile/ Cûşet-üp söndür-emez gözyaşı tûfân.ı bile*”
 (s.-emez 37797)
 2. Parlak devresini geçirip geriletmek, önemini kaybettirmek:
 “*Mütareke Yeni Mecmua'yı söndürdü.*”
 (s.-dü 8740)
 3. Gazı kesmek:
 “*Bu genç, fakîr, alt tabakada doğmuş, âvâreler arasında yaşar, havagazı şirketinin sabahları Paris'de gazlarını söndürmek için kullandığı, Antoine nâmında bir hizmetkârı idi.*”
 (s.-mek 31399)
 s.-dü 1076, 9370, 13426, 34966
 s.-dügü 19361, 30865, 31420
 s.-emeyen 12355
 s.-meye 12356
 s.-müştü 14147
 [=14]
 SÖNDÜRÜL-: Söndürmek işi yapılmak:

“Türklerin kalbinde istiklâl hissi asırlardan beri mukaddes bir ateş gibi küller altında duruyormuş; **söndürüleceğini** hissedeceği an bütün şiddetiyle parladı.”

s.-eceğini 16843

[=1]

SÖNÜK: Göze çarpmayan, dikkat çekmeyen, silik:

“Üstatlığının belirlediğini gösteren, heybetli olduğu kadar zarif olan bu cami ve etrafındaki manzumesi ise, ancak ondan sonraki azametli eserlerinin karşısında **sönük** kalmıştır.”

(s. 5633)

s. 5628, 7281, 8181, 15223, 15358, 20384, 22833

s.+türler 30812

[=9]

SÖR: Fr. Fransız kız okullarında rahibe öğretmen:

“Bu tabii yoldan inhiraf, mürebbiyeler, **sör** mektepleri, kollejer ve bizim kendi elimizle yazdığımız özenç romanlarının yüzünden oldu.”

s. 21192

[=1]

SÖV-/SÖĞ-: Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek, küfretmek:

“Ali Kemal'e de ber-mûtâd dış biliyordu, **sövüyordu.**”

(s.-üyordu 2880)

s. 10189

s.-dükleri 10829

s.-er 7376, 28233

s.-erdi 4004, 10829

s.-erek 10224

s.-menin 1046

s.-meye 10815

s.-üp 526, 2802

s.-üşler 26772

s.-üyordu 10341

s.-üyorlar 2595

[=15]

SÖVÜL-: Haysiyet kırıcı, ayıp ve çirkin şeyler söylenmek, küfredilmek:

“Ona dâir yalan yanlış ne yazılırsa inanarak okuyor. Bu da pek iyi oluyor. Çünkü ona da sövülme kime **sövülecek?**”

(s.-ecek 26786)

s.-mese 26775

s.-mesinden 26771

[=3]

SÖVÜNTÜ: “**Sövüp saymak**” deyiminden hareketle türetilmiş isim. [***Sövüp saymak**:

Birbiri ardınca söverek, küfürler ederek yermek.]:

“Çıkarılacak gazetenin Sultan Abdülhamid'in aleyhinde **sövüntü** ve sayıntı ile çıkmamasını şart olarak koşmuş.”

s. 10813

[=1]

SÖYLE-: 1. (Anlatmak istediği şeyi) Sözle bildirmek:

“Bunun bariz bir misalini **söyleyeyim.**”

(s. 10872)

“Bir sabah **söyle-di** son sözlerini”

(s.-di 36983)

2. Konuşmak:

“Nâbî'nin:

‘Sen dur ey bülbül biraz gülşende yârim **söylesün**’ mısraı, güzelliğine doyulmaz, berceste mısradır.”

(s.-sün 33276)

3. (Şiir vb. şeyler için) Düzenlemek, tanzim etmek:

“Şiiri anlamak ve **söylememek**, yâni adım şâir çıkarmamak eğer mümkün olursa en iyi yoldur.”

(s.-memek 32070)

“Biz şî'r.i böyle **söyle-dik** ağıyâr söyle-sün”

(s.-dik 37562)

4. (Bir fikir veya hususu) İleriye sürmek, ortaya koymak:

“Fethin, Lykos Vadisi'nde, Büyük Gedik'ten başladığını **söylerler**. Hakikat de budur.”

(s.-rler 5272)

s. 6276, 6290, 10965, 12109, 23441, 30451, 30453, 34416, 39040

s.-di 473, 601, 1521, 1751, 2889, 3016, 3118, 5237, 6348, 7590, 8088, 8496, 9112, 9168, 9930, 10870, 10896, 10945, 11312, 11389, 11392, 11397, 11531, 11877, 12284, 13466, 14140, 14614, 15136, 16814, 18828, 19776, 21025, 22158, 22952, 23099, 28872, 29234, 29250, 29477, 29568, 31425, 32049, 34000, 34577, 35112, 35117, 35130

s.-diği 2037, 6445, 6674, 10607, 10640, 11876, 11941, 12037, 12299, 12304, 12372, 12912, 12938, 14357, 14798, 14799, 15828,

15938, 19652, 24581, 24636, 26411, 27341,
27711, 27868, 28295, 28603, 28753, 29129,
29231, 31034, 31194, 33165, 33234, 34405
s.-diğim 6902, 11663, 19290, 31940, 32768,
33843, 35053
s.-diğime 8888
s.-diğimi 33958, 34561
s.-diğimiz 2291, 25364, 28989
s.-diğine 32887
s.-diğini 1786, 8507, 26870, 28794
s.-dik 2658, 8970, 8982
s.-dikleri 7328, 13347, 15937, 17862, 27104,
27526, 27675
s.-diklerim 3952
s.-diklerimden 32834
s.-diklerimi 1283
s.-diklerimizi 34711
s.-diklerinden 27475
s.-diklerine 1685, 2590
s.-diklerini 1284, 15956, 28246
s.-dikleriyle 34449
s.-dikten 1757, 3592, 11179, 12944, 15309,
22354, 25285, 25715, 32823, 33457, 34020,
35566
s.-dikti 18208
s.-diler 87, 586, 1399, 2659, 3199, 8485,
8969, 10744, 18944, 20691, 28885, 28887,
29807, 33991, 34422
s.-dim 1286, 1719, 1774, 2541, 2552, 2683,
2786, 6676, 6860, 8755, 9112, 9161, 9187,
9526, 10183, 10900, 11168, 11326, 18077,
21208, 23445, 26358, 28902, 29488, 32832,
33995
s.-diniz 11609, 35054
s.-diyse 19505, 29567
s.-me 33618
s.-meden 15596
s.-medi 33597
s.-medikleri 8814
s.-medikten 3949
s.-mediler 31490
s.-medim 8480
s.-meğe 220, 1992, 1993, 34163, 34409,
35026
s.-mek 1171, 1515, 1617, 1953, 1990, 2001,
2310, 4097, 4400, 8509, 9366, 9522, 9884,
10025, 11317, 11629, 11630, 12938, 16983,
18807, 19306, 19543, 19642, 20174, 21905,

22031, 23569, 25366, 25871, 25877, 27263,
27322, 27364, 27479, 27866, 28428, 29456,
29505, 29940, 30083, 32201, 32207, 33342,
33383, 33458, 33795, 34271
s.-mekle 2744, 9924, 11387, 13347, 13391,
16357, 17011, 20619, 36688
s.-meksizin 9225, 25757
s.-mekten 2930, 4424, 16429, 33941, 35211
s.-mekti 8629
s.-melerini 7887
s.-melidir 23651
s.-memek 2655, 4103, 32059
s.-memekden 28428
s.-mememi 1290, 34579
s.-memiş 11098
s.-memişlerdir 5261
s.-memiştii 245, 10955
s.-memiştir 16790
s.-meni 20563
s.-menin 8328, 24191
s.-menizi 20320, 26929
s.-mesi 27774
s.-mesidir 19731, 27166
s.-mesini 27422
s.-mesiyle 27887
s.-meye 8482, 8545, 8622, 8630, 8651, 8898,
10909, 16962, 34573
s.-meyerek 9734
s.-meyi 20550, 32181
s.-meyiniz 33952, 34075
s.-mez 8207, 11042
s.-mezdi 15927
s.-mezler 17271
s.-miş 1766, 3391, 6176, 8175, 8477, 8492,
9172, 9927, 11397, 12118, 12937, 15940,
16521, 17851, 17893, 18739, 19499, 19501,
20662, 20697, 27280, 27348, 28000, 28057,
28374, 29297, 29766, 29812, 32209, 32422,
32424, 32822, 32891, 33673, 34325, 34363,
35764, 36702
s.-mişdim 19295
s.-mişler 3455, 27325, 33175
s.-mişlerdi 7193
s.-mişse 20806
s.-mişti 2389, 2498, 2591, 18669, 22369,
27050, 33741, 37063
s.-miştik 18696
s.-miştiler 10980

s.-miştim 1210, 2045, 2763, 3990, 10166,
10955, 11386, 11629, 33463, 33825, 33964
s.-miştiniz 11616
s.-miştir 11688, 19506
s.-miyeyim 2970
s.-miyor 2980, 17877, 27776
s.-miyordu 35037
s.-miyorlar 6227
s.-miyorum 11867
s.-nemeyen 12711
s.-r 569, 972, 2701, 5528, 7657, 8623, 9812,
9863, 11101, 11191, 11602, 14911, 17189,
17428, 17924, 20643, 23104, 23164, 24534,
25863, 28177, 28315, 28335, 28411, 28792,
28803, 28855, 29040, 30348, 31044, 32308,
33223, 33223, 33716, 35386, 37655, 37656,
37657, 37659, 37661, 37663, 37665, 37932,
37934, 37938
s.-rdi 294, 920, 4029, 8648, 8800, 9828,
9912, 9940, 11201, 31538, 32613
s.-rdim 547
s.-rim 11663
s.-rken 2744, 7784, 9540, 18422, 21126,
29202, 30754
s.-rler 1549, 4949, 5268, 5531, 8083, 8693,
14666, 17271, 17702, 28378, 29092, 33466,
35139
s.-rlerdi 29553
s.-rmiydi 29398
s.-rse 38059
s.-rsek 29007
s.-rsem 20636, 27508
s.-se 7891, 16860, 37665
s.-sek 19416
s.-sem 9885, 39313
s.-seydi 15345
s.-sün 37562, 37563, 37563, 37565, 37565,
37567, 37567, 37569, 37571
s.-ye 14924, 14924, 32470, 32470
s.-yebildi 30167
s.-yebildiler 9034
s.-yebileceğim 29208
s.-yebileceğine 27421
s.-yebilen 19260
s.-yebileyim 9522
s.-yebilir 19261, 20749, 30143, 30149
s.-yebilirdi 13117
s.-yebilirim 11336, 23182

s.-yebiliriz 12712, 19262
s.-yebilirler 17362
s.-yebilirmisiniz 2105
s.-yebilirsiniz 27510
s.-yebiliyor 32436
s.-yebiliyorsam 27513
s.-yeceği 20068
s.-yeceğim 3461, 9538, 9590, 20342, 23510,
23512, 23529, 29117
s.-yeceğimizi 13076
s.-yeceğinden 33478
s.-yeceğini 28238
s.-yemek 3318, 11598, 23200, 23558, 28314,
28316, 28856, 30124
s.-yemekler 32451
s.-yekteki 3236, 23429
s.-yektekim 23431
s.-yektir 34342, 34454
s.-yelim 8357, 14120, 14203, 18208, 24662,
28912, 30008, 33037
s.-yemedi 267
s.-yemediler 24324
s.-yemeyeceğimiz 11863
s.-yemez 16790, 16800
s.-yemezmişiz 25752
s.-yemiyor 17020, 32439
s.-yemiyordum 32304
s.-yen 7668, 12378, 14922, 15015, 21221,
23000, 23005, 23146, 23221, 27524, 28893,
29720, 30845, 32999, 33467, 37089, 38706,
38710
s.-yene 3399, 3883, 32521, 32522
s.-yenler 27802, 33897
s.-yenlere 28380
s.-yenleri 19648, 28890
s.-yenlerle 28200
s.-yerek 463, 2691, 10388, 17502, 18273,
18632, 21075, 22407, 22745, 22753, 32419
s.-yerekten 16612
s.-yeyim 2679, 6281, 8095, 10186, 10865,
12754, 19231, 20167, 20885, 26410, 27435,
27519, 29210, 32679, 33398, 34255
s.-yeyimki 32056
s.-yeyimmi 28604
s.-yiniz 11215, 20531, 20744, 22917, 23403,
23411, 23420, 25485
s.-yip 17041

s.-yor 834, 4975, 8560, 12434, 12777, 15349, 17760, 17869, 17894, 20501, 21901, 22154, 22399, 23149, 24443, 24467, 27633, 27707, 28469, 29074, 29537, 29701, 31151, 32440, 36902

s.-yordu 1681, 1743, 1764, 2758, 2801, 3774, 8735, 10419, 10602, 10967, 10968, 11737, 12961, 14335, 18037, 18734, 20155, 23204, 24188, 29226, 29485, 30069, 32489, 33760, 33766, 34950

s.-yorduk 32019

s.-yordum 144, 2332, 31496, 31526

s.-yordunuz 9466

s.-yorlar 949, 3005, 13166, 14741, 14936, 17543, 17568, 17857, 18155, 19573, 19575, 20742, 25409, 25450, 26569, 28134, 31898, 32090, 32872

s.-yorlardı 173, 2473, 8587, 17162, 18628, 26870, 34491

s.-yorlarmış 34237

s.-yormuş 7107

s.-yorsunuz 9493, 20843

s.-yorum 8267, 8273, 11664, 33953

s.-yoruz 3625, 13063, 28248

[=714]

SÖYLEN-: 1. Kendi kendine konuşmak, mırıldanmak:

“Mevzuun delaletiyle, zarurî olarak, şahsiyat sahasında üzülür, **söylenir**, bağıırır, köpürür dururdu.”

(s.-ir 10884)

“Bir bilmece.dir ne ben habîr.im ne de sen/ Biz perde.nin arka.sında **söylen-medeyiz**/ Vaktâki iner ne sen kal-ırsın ne de ben”

(s.-medeyiz 38356)

2. Söylemek işi yapılmak, sözle anlatılmak:

“Diyâr-ı Rum, Sultân-ı Rum, Şâir-i Rum tabirleri ve bütün memlekete sadece Rum tabiri, okur yazarlar tarafından yazılır veyahut **söylenirdi**.”

(s.-irdi 4998)

s.-di 12108, 13290, 15469, 37687, 38836

s.-diğimiz 24849

s.-diğimizi 15729

s.-dikleri 32212

s.-dim 3884

s.-ebilir 29285, 31196

s.-ecek 2440, 14821, 27766, 29385

s.-emedi 14980

s.-emezmi 31200

s.-en 7666, 8000, 15688, 28152, 28378, 30135, 30327, 30746, 32479

s.-ene 32521

s.-ip 16529

s.-ir 1957, 10877, 14910, 20670, 25867, 38832, 38833, 38833, 38835, 38836

s.-irken 7310

s.-iyor 2917, 23202

s.-iyordu 1311, 8858, 11359, 11508, 33511, 34050, 34288

s.-iyordum 34635

s.-memiş 20705

s.-mesi 32229, 32887, 33932

s.-miş 4340, 4620, 9789, 16528, 18195, 19272, 26004, 27673, 29121, 29219, 29410, 30335, 32284

s.-mişti 17861

s.-ür 37678, 37679, 37681, 37683, 37685, 37687

[=75]

SÖYLENİL-: Söylemek işi yapılmak, söylenmek:

“Celse açıldı, bu içtimâin mühim sebebi neymiş **söylenildi**: îmlâ meselesi!”

(s.-di 28878)

s.-miş 24252

[=2]

SÖYLENİŞ: Söylenme işi:

“Gör-düm iki bin testi konuşkan susağan/ Bir testi bu **söyleniş.le** cûşet-ti heman”

(s.+le 38340)

s. 35857, 36692, 37140

[=4]

SÖYLEŞ-: Karşılıklı konuşmak, sohbet etmek:

“Poyraz.la **söyleş-ir** gibi yaprak.ların ses.i”

s.-ir 36666

[=1]

SÖYLET-: 1. Söylemesine, konuşmasına sebep olmak:

“Efendi gülümsüyordu. Suâlimin onu düşündürdüğü ve hayli **söyleteceği** anlaşılıyordu. Söze başladı.”

(s.-eceği 35472)

2. Söylemeye zorlamak, söylemek zorunda bırakmak:

“Hünkâr'a arıza tehdidinde, Râif Efendi'nin bildiklerini **söylemek** bahsini Silihdar Ali Bey hiçbir zaman unutmaz.”

(s.-mek 34391)

s.-en 7064, 15954

s.-ir 20664, 29768, 29775

s.-iyor 20717

s.-mesini 34364

s.-tiği 30137

[=10]

SÖYLEYİŞ: Bir kelimenin söylenme şekli, telaffuz:

“Galiba şiir eskiden ve yeniden, **dâima söyleyişden** ibaretti.”

(s.+den 20622)

s. 8384, 32691

s.+i 3905, 9258

s.+ime 11326

s.+inde 3251, 32693

s.+inden 11173

s.+ini 32690

s.+iyle 7176

s.+le 9465

s.+leri 14325

s.+ten 20604

[=14]

SÖZ: 1. Ağızdan çıkan, bir veya daha çok heceden meydana gelen kelime veya kelime dizisi:

“Ziya Bey, **sözlerimi** derin bir teessürle dinledikten sonra donmuş gibi bana bakıyordu.” (s. 9601)

2. **teşmil.** Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler yahut cümleler dizisi, kelâm, kavil:

“Feylesof Chamberlain'ın ne güzel bir **sözü** vardır: Sanat dâima yenidir.” (s.+ü 32534)

“Zarîf **söz.leri** her bezm.e başka tâd ol-sun” (s.+leri 38978)

3. Doğruluğu kesinlik kazanmamış haber, söylenti, rivâyet, şâya:

“Balkan Harbi dindikten sonra bütün ağızlarda bir **söz** dolaşıyordu: Bulgaristan bizim elimizden iki vilâyet aldı. Bir devlet kurdu, bizim yirmi iki vilâyetten mürek kep koca devletimizi yendi!” (s. 26430)

4. ***Ağır söz:** Ölçüyü aşan, hakaret havası taşıyan söz:

“Mensûb olduğu mâruf hanedanına yakışmıyacak bir lisanla devlet hakkında **ağır sözler** söylendi.”

(s.+ler 32624)

5. ***Söz söylemek:** Konuşmak:

“Ben, ilk **söz söylemeğe** başladığım vakit kendisine Nana dediğim için, adı yavaş yavaş unutulmuş, benden sonra doğan kardeşlerim ve teyzezadelerim tarafından artık bu unvanla anıldı.”

(s. 220)

6. ***Söz vermek:** Kesin vaatte bulunmak:

“Dedi ki: ‘Gazetecilik etmeyeceğim, edersen sen beni sansür et, seni harfiyyen dinleyeceğime **söz veriyorum.**’ (...)”

(s.+veriyorum 10205)

7. ***Sözde:** Sanki, güya, sözüm ona:

“Sahnedeki temâsîli temsil edenler, **sözde** bize onları daha iyi yaşatıyorlar.”

(s.+de 31503)

8. ***Söze karışmak:** Konuşmaya katılmak, lâfa karışmak:

“Birkaç defa fâtil olmuş ihtiyar serdarlarımızdan çok mübarek bir vezir olan Abaza Sarı Hüseyin Paşa **söze karışarak**, Uzun İbrahim Paşa'nın reyinin musib olduğunu tasdik etti.”

(s.+e 25306)

9. ***Söz geçmek:** Hatırı sayılır, sözü dinlenir, istediğini yaptırır olmak:

“İstanbul'da, lûtfunu görmüş, **sözü geçer** dostları vardır.”

(s.+ü 33611)

10. ***Sözünü kesmek:** Biri konuşurken lâfa

karışıp sözünü yarım bırakmak, lâfını kesmek: “Hattâ Efendimize bu bahsi açmak istiyordum, derken, Atâullah Efendi birdenbire **sözünü kesti:** ‘Ah zavallı Aziz Efendi! Ne kadar sâfderunsunuz!’ sözünü ortaya attı.”

(s.+ünü 34185)

11. ***Sözünü sakınmamak:** Düşündüğünü

olduğu gibi söylemek, karşıdaki kırılır endişesiyle susmamak, lâfını esirgememek: “Yoksa **sözünü sakınmaz** bir adam olduğum için mi müdârâ ediyordu.”

(s.+ünü 33411)

s. 220, 245, 1548, 2776, 2835, 2915, 3236,
3271, 3318, 3558, 4369, 4620, 6142, 7336,
8036, 8207, 8913, 9034, 9571, 9928, 9929,
10508, 10640, 10967, 11037, 11041, 11688,
12302, 13623, 13996, 14821, 15264, 16169,
16293, 16790, 16793, 16800, 18228, 18479,
18480, 18807, 19038, 19642, 19647, 19773,
20963, 23087, 23087, 23526, 23559, 24027,
24117, 24258, 24262, 24324, 24607, 24824,
24828, 25282, 25575, 25590, 25733, 25868,
26420, 26477, 27020, 27259, 27422, 27422,
27463, 27880, 28007, 28013, 28019, 28153,
28358, 28373, 28452, 28886, 28893, 28900,
29297, 29414, 30052, 31696, 32093, 32096,
32707, 32832, 33460, 33460, 33474, 33517,
33716, 33805, 34074, 34516, 36221, 36424,
37157, 37393, 39324, 39324
s.+de 1588, 1738, 2017, 2816, 6908, 9928,
10136, 10333, 10890, 17341, 19280, 20285,
30029, 31491, 31608, 31633
s.+den 7420, 8473, 16544, 16790, 35069
s.+dür 8262, 12304, 24269, 32367
s.+e 1276, 3323, 9517, 9527, 10209, 12774,
19741, 25292, 27420, 29322, 29408, 33431,
34116, 34915, 35118, 35461
s.+le 3525, 12307, 13060, 19604, 23257,
27140
s.+ler 1290, 2473, 2600, 2698, 3967, 9048,
9940, 10196, 12165, 14304, 14335, 16787,
17229, 17560, 17860, 18734, 24454, 24636,
25508, 26870, 28603, 32613, 34075, 37414
s.+lerden 14000, 14357
s.+lerdi 17862
s.+leri 1757, 1964, 2192, 2591, 2598, 2603,
4340, 4867, 7883, 7883, 10183, 10592, 10967,
11531, 14315, 14921, 16604, 18406, 20154,
20696, 22571, 22952, 25715, 28303, 29628,
29812, 31940, 33457, 34020, 34405, 34761,
36937
s.+lerim 10670, 10706
s.+lerimden 11661, 28982, 33956
s.+lerimi 9594, 18828, 21656, 26928, 33619
s.+lerin 1281, 16788, 18479, 37686, 38836
s.+lerinde 35783
s.+lerinden 11180, 18288, 28601, 33430,
34139
s.+lerine 2471, 35053

s.+lerini 1263, 2802, 9540, 11325, 16584,
18273, 18421, 22415, 28881, 29623, 29626,
30684, 33610, 33618, 34460, 36983
s.+lerinin 18410, 27631
s.+lerinizi 21584
s.+leriyle 10602, 12418, 27206, 33547
s.+lerle 9496, 24581, 36979
s.+ü 1376, 2681, 2707, 4343, 7668, 9214,
9522, 10205, 10449, 10668, 11684, 11941,
12089, 12757, 13059, 13198, 14362, 15941,
15944, 15954, 15983, 16153, 17342, 18104,
18828, 20696, 20717, 21123, 23309, 24504,
24956, 25216, 26450, 27152, 27347, 28769,
29811, 30052, 30516, 32523, 33165, 33326,
33383, 33447, 33461, 33462, 33540, 33556,
33600, 34152, 34579, 35270, 36423, 37566,
38940
s.+üdür 6136, 39020
s.+üm 32228
s.+ümde 20898
s.+üme 8311, 34644, 34649
s.+ümü 6298, 17629
s.+ümüz 13645
s.+ümüzün 14206
s.+ün 3498, 6771, 7666, 10439, 15828,
16794, 19152, 24269, 24320, 24403, 24833,
33473, 33674, 34911, 38316, 38938, 38944
s.+ünde 16966, 23083, 23443
s.+ündeki 28219, 30845
s.+üne 9519, 10678, 13455, 24073, 30921,
33457, 33480, 33536
s.+ünü 1317, 9014, 9230, 10207, 10214,
12375, 12807, 15349, 18279, 22940, 23164,
25286, 25969, 27255, 29860, 30429, 33400,
34130, 34174, 34177, 34268, 34431, 35153
s.+üydü 6140
s.+üyle 3273, 6412, 15281, 34739
[=384]
SÖZLÜ: Sözü olan:
“*Fakat yalnız bu kâfi mi? Bir rehber ne kadar doğru sözlü ve bilgili olsa bir rehberdir; peşine takdığı zâirleri kâfi derecede tenvir edemez.*”
s. 7703
[=1]
SPOR: *Fr.* Bedeni veya zihni geliştirmek amacıyla kişisel veya toplu olarak gerçekleştirilen, bazı kurallara göre uygulanan hareketlerin tümü:

“Türk gençlerini yeni **spor** hevesleri sardı.”
(s. 21374)

s. 20384, 20487, 20492, 21359, 21360,
21377

s.+lar 21360, 21378

s.+larımız 26488

[=10]

STALİN: (18 Aralık 1878; Gori, Tiflis
Guberniyası – 5 Mart 1953, Moskova), Gürcü
asıllı Sovyet devlet adamı:

“İşte 1794’de Robespierre ve 1928’de **Stalin’in**
yapamadıkları, yapamadıkları için de içine
yuvarlanıp boğuldıkları şey budur.”

(s.+in 35629)

s. 27769, 27775, 27777

[=4]

STAMBOLİJSKİ: Yunan bir diplomat:

“(…) ilk fırsatta bu iskelelere sarkmaya
hazırdırlar, **Stambolijski** daha şimdiden diyor
ki: ‘Bize denizi gösteriyorlar, sonra yanına
yaklaşma diyorlar!’ Bu yol çapraşıktır.”

(s. 12678)

s. 26300

s.+dir 15602

[=3]

STENDHAL: Marie-Henri Beyle (23 Ocak
1783, Grenoble – 23 Mart 1842, Paris). Daha
çok mahlası Stendhal ile bilinen Fransız realist
yazar:

“Hattâ gariptir ki o milletlerde fena yazan,
kıymeti pek büyük, **Stendhal** gibi, Balzac gibi
muharrirler de vardır.”

(s. 9328)

s. 9321, 22979

[=3]

STEPHANE MALLARME: (18 Mart 1842,
Paris – 9 Eylül 1898, Vulaines-sur-Seine),
Fransız şair:

“Bundan kırkbeş sene evvel ölen büyük Fransız
şâiri **Stephane Mallarme** çok az manzume ve
çok gürültülü bir isim bıraktı.”

(s. 27347)

s. 27340, 27346, 27530, 28040

s.+nin 2224, 2378, 2398, 3899

[=9]

ST. JAMESS PARK: Birleşik Krallık'ın başkenti
Londra'nın Westminster semtinde bulunan bir
park:

“Verlaine'in Londra'da geçirdiği fukaralık ve
gurbet günlerinin intibâlarını Green Park ve **St.**
James's Park içinde yakından anladım.”

s. 2159

[=1]

SU: 1. Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı
durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız
madde, ab:

“*Vali Pilatus da siyasi bir kayıtsızlıkla,
etrafından biraz su ister, ellerini yıkar.*”

(s. 15282)

2. Yağmur şeklinde bulutlardan yağın, yer
altında bulunan, yer üstünde deniz, göl, ırmak
vb. ni meydana getiren, hidrojen ve oksijenden
meydan gelmiş rengi, kokusu ve tadı olmayan
şeffaf sıvı maddeden oluşan deniz, göl, akarsu,
pınar birikinti vb:

“*Kendimi Vardar'ın kuvvetli bir akıntısına
kaptırdım; suyun hızıyla uzaklaştım, muhakkak
olarak boğuluyordum.*”

(s.+yun 307)

“*Yine birlik.te bu mevsim.de gez-ip sezme.deyiz/
Bu çınar.larla siyah servi.lerin gölge.sini/
Bu şadırvan.da su.yun sanki ledünnî ses.ini*”

(s.+yun 35922)

3. ***Bin dereden su getirmek**: Türlü bahaneler,
mazeretler öne sürmek, kırk dereden su
getirmek:

“*Rıfat Paşa gibi tutumlu ve terbiyeli bir zât bile
bin dereden su getirir, harb siyâsetimizi
medhederdi.*”

(s. 2666)

s. 179, 308, 489, 721, 722, 2198, 2199, 2921,
3204, 3398, 3627, 3786, 3913, 3914, 6006,
7600, 7689, 7690, 9344, 10725, 12095, 12617,
12684, 15187, 15270, 16135, 16184, 17760,
19873, 19874, 19875, 23042, 23043, 23252,
23254, 24115, 24116, 27954, 28441, 29064,
30275, 30277, 30281, 30283, 32206, 34739,
36067, 36178, 36732, 37933, 38369, 38970,
38971

s.+da 2233, 2234, 3204, 3417, 13431, 36129,
36155, 39094

s.+dan 348, 19542, 34190

s.+lar 15828, 19002, 22883, 22911, 23042,

23145, 35732, 36513, 37116, 37927, 39267

s.+lara 1539, 8008

s.+larda 7316, 26732, 36125, 36775, 37018,
38746, 38750

s.+lardan 16904, 36826

s.+ları 7766, 19877, 19892, 20515, 27959,
27960

s.+ların 19871, 30273, 37164

s.+larına 6595, 7498

s.+larından 22890

s.+larını 17456

s.+larının 3066

s.+larla 2976, 7331

s.+ya 310, 3211, 36412, 36723, 36731,
36883

s.+yi 24629

s.+yu 1007, 3203, 3399, 6579, 7526, 8108,
14516, 15992, 16663, 16916, 23252, 23273,
27661, 35924, 36200, 36835, 38886

s.+yun 307, 8651, 19543, 19560, 35922,
38752

s.+yuna 3190, 6040

s.+yunda 3066

s.+yunu 12589

s.+yunun 8264

s.+yuyle 23644

[=135]

SÛ: Ar. Kötü, fena, yanlış. 1. ***Sû-i niyet**: Kötü niyet, kötü maksat:

“Siyâsî hayatındaki son rolü **sû-i niyetinden** ve hursından ziyâde **sû-i tâliine** hamlolunabilir.”
(s.+i+niyet.inden 4314)

2. ***Sû-i tâli**: Kötü talih, kötü baht:

“Devlet-i Osmâniyye bâdemâ şimal tehlikesinden masun kalır ama, bu sefer de **sû-i tâli'inden**, mağlûplar safında bulunur.”
(s.+i+tali.inden 15858)

3. ***Sû-i zan**: Kötü zan besleme, kötü zan:

“Türk milleti her türlü nâ-revâ **sû-i zan** altında kalsa, yalnız bu vaziyeti siyasî davasında ilelebet emniyet bahşetmez mi?”
(s.+i+zan 15735)

s.+i+tali.ine 4312

s.+i+tali.le 3152

s.+i+tesir 8235

[=6]

SUAD BEY: Büyükelçilik çalışanı:

“Sefarethaneye varır varmaz **Suad Bey'le** biraz görüştükten sonra hemen Capitole'u görmek üzere çıkış müsâadesini istedim.”

s.+le 19236

[=1]

SUAL: Ar. Soru:

“**Bu sualimin** *sebeb-i iradını sordu.*”

(s.+imin 6554)

s. 1234, 3710, 15446, 16989, 17062, 17085,
24824, 24905, 25031, 25746, 27032, 27173,
27658, 28360, 28566, 31286, 31307, 32868,
34593

s.+deki 32867

s.+den 26923

s.+dir 32933

s.+e 14550, 27214, 28566, 32430

s.+i 11622, 15446, 15453, 17012, 17084,
19123, 27212, 27221, 28357, 29838, 29889,
35452

s.+imin 35460

s.+in 11668, 14537, 25090, 29889

s.+ine 11543

s.+iniz 31296

s.+inizle 32540

s.+le 28353, 33419

s.+ler 6748, 25038, 35447

s.+leri 7076, 25037

s.+lerimden 34564

s.+lerinize 20777

[=56]

SUÂVÎ: Ali Suâvi:

“(…) vaktiyle **Suavi'yi** öldürdüğü kanlı sopasını otuz sene ikamet ettiği karakoldaki makamının duvarına asan Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa nevinden bir zat değildi.”

s.+yi 11293

[=1]

SUBAŞI: Osmanlılarda kapı kulu süvarileri arasından savaş zamanında güvenliği sağlamak, barışta ise vergi toplamak için ayrılan kimse: “Esir Jeminüs'ün duyduğu minneti iki bin sene sonra tekrarlar ve hitaplarından sonra der ki: ‘Esir Jeminüs esirlerin çalıştırıldığı Ergastula'dan ve çalıştıran **subaşının** boyunduruğundan kaçtıktan sonra, bu küçük sütunu hürriyetin mukaddes muhafızları olan dağlara ithaf etti.’ (…)”

s.+nın 17433

[=1]

SÛ-BE-SÛ: Fars. Her yana, her yöne, her tarafa:

“**Hazan ki dur-madan evrâk.ı sûbesû dökül-ür**”

(s. 37700)

s. 37261, 37711

[=3]

SUBH: Ar. Sabah vakti, sabah:

“Ahdeyle-dik bu sohbet.i cânan.la **subh.a** dek”

s.+a 37779

[=1]

SUBH U MESÂ: Ar. Sabah ve akşam:

“(…) ‘Islâh-ı tarz-ı âlem edenler en iptidâ?/

İcrâ-yı adle hasr ile **subh u mesâsını**’ (…)”

s.+sını 31000

[=1]

SUBH-U MUHTEŞEM: Muhteşem sabah:

“Bezmimey.den sonra **subhûmuhteşem.ler** görmüşüz”

s.+ler 37745

[=1]

SUBH U ŞÂM: Ar. Sabah ve akşam:

“Her an tulû' edip gidecektir o ihtişâm;/Yoktur onun için bu avâlimde **subh u şam** !”

(s. 30966)

“Bir benderiköhne.dir cihan.dir nâm.u/

Gerdûn.e metâf ol-mada **subhûşâmı**”

(s. +ı 38275)

[=2]

SUBURRE: İtalya'nın başkenti Roma'da bir semt:

“Roma'nın **Suburre** semtine derhâl, ertesi güne ekmeğ dağıtılır.”

s. 30248

[=1]

SUÇ: Kânunca yasaklanan ve yine kânunca konulmuş bir cezayı gerektiren davranış, cürüm:

“Bu zâtın gaalibâ devlet işlerinde bir **suçu** varmış.”

(s.+u 34422)

s. 34283

s.+larını 34285

s.+u 34165, 34285

[=5]

SUÇLU: Suç işlemiş, suçu, kabahati olan (kimse):

“(…) ‘Pâdişahlar geçmiş işlerin hepsini unuturlar, eski **suçluları** affederler, (…)”

(s.+ları 34293)

“Her **suçlu.nun** baş.ında hayâlî cezâ.sıyız”

(s.+nun 37130)

[=2]

SUDANLI: Sudan halkından olan (kimse):

“Yâni Mısır Arapları açmışular, yegâne müdâfaa edebilecek Türkleri bertaraf etmiştiler; müdâfaa işi artık kendileriyle **Sudanlılara** kalmıştı.”

(s.+lara 26604)

s.+lardan 26579

s.+ları 26583

[=3]

SÛFÎ: Ar. Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvif:

“Şiirin timsâli nev'i, tıpkı rustâî, garâmî, destânî, **sûfî** nevileri gibi tertîl olunur.”

s. 31499

[=1]

SÛFİYYE: Ar. Tasavvufa inananlar ve onu bir hayat görüşü olarak benimseyenler, sûfiler topluluğu:

“Fâtih Sultan Mehmed'in ölümünden sonra büyük oğlu Bâyezid Han, **sûfiyyeden** mübarek bir zat olduğu için, kendi bir za viyeye çekilerek tahtını Şehzade Cem'e bıraktı.”

s.+den 6423

[=1]

SUHAN: Fars. Söz, kelâm:

“Ma'lûmdur benim **suhanim** mahlas istemez/ Fark eyler anı şehrimizin nüktedanları”

(s.+im 28501)

“O şûh.u nazm ile tasvîr müşkil ol-du Kemâl/ **Suhan** rekabet.i meydânumitihân ol-alı”

(s. 37403)

s.+de 37392

[=3]

SUİKAST: Ar. Kötülük yapmaya veya cana kıymaya kalkışma, teşebbüs etme:

“Anadolu'da millet, Yunan ordusunun İzmir rihâtından başlayıp o zamandan beri Mudanya sahillerine getirdiği imha **suikastına** karşı, kuvvetteki tefavüte bakmaksızın, mukavemete girişti.”

(s.+ına 15376)

s. 13513

[=2]

SÛK: Ar. Çarşı, Pazar, alım satım yeri:

“(…) **Sûk-ı Ukâz'da** münazara edenler gibi üslûb-ı kulkule ile münazarada (…)”

s.+ı+ukaz.da 28768

[=1]

SUKUT: Ar. Düşmek, makam ve mevkiinden çekilmek zorunda kalmak, ayrılmak:

“Venizelos'un **sukutundan** bugüne kadar Ankara Hükümeti'nin siyasetine hayran olmamak kabil değildir.”

(s.+undan 14053)

s. 31421

s.+ederler 31423

s.+etmiş 17016, 25311

s.+etmişti 16760

s.+ettiği 11224, 24949

s.+u 13503, 14367

s.+udur 13499

s.+un 13508

s.+una 11488, 14370, 16521, 30850

s.+unda 13511

s.+undan 3502, 13532, 14043, 18428, 18642

s.+unu 31934

s.+uyla 10257

[=23]

SULA-: ***Kanıyla sulamak**: (Bir şey uğruna)

Kendini feda etmek yolunda çok kan dökmek:

“Muayyen bir şahıstan değil, birkaç milyon Türkcenin **kanıyla suladığı**, bakiye kalanların da muztarip çıktığı bu uzun inkılâptan, yüzü ak, alnı açık, elleri temiz, turnakları cilâh, vicdanı rahat, cebi para ve kalbi vatanperverlikle dolu çıkmış bir nevi şahıstan bahsedeceğim.”

(s.-dığı 16963)

s.-yamaz 23252

[=2]

SULÂHÂ: Ar. Salihler:

“(…) hemen cemi'-i ulemâ ve **sulâhâ** ve fuzalâ cesed-i şerifini gasletmek murâd edündükleri mahalde (…)”

s. 7266

[=1]

SULAK: Suyu bol olan, sulu (yer):

“Malatya'da tabiatın **sulak**, feyyaz; renkli olduğunu işitmiştim.”

(s. 20289)

s. 17067

[=2]

SULAN-: Sulamak işi yapılmak:

“Yerler **sulanır** ve süpürülürdü.”

(s.-ır 621)

s.-sa 23255

[=2]

SULB: Ar. **mec.** Döl, nesil, zürriyet:

“(…) ‘Abdülhamîd'in Osmanlı Hanedanından olduğu şüphelidir, belki bir Ermeni'nin **sulbündendir**...’ Tekerrür eden sözler bunlardı.”

s.+ündendir 3967

[=1]

SULH: Ar. Savaşta sonra barışma, barış:

“Anadolu ordularının olgun bir meyva hâline getirdikleri **sulhü** o dalından koparacak bir millete takdim edecekti.”

(s.+ü 10381)

s. 2814, 2814, 2896, 2907, 2909, 11066, 11585, 11631, 11642, 11647, 11880, 11909, 12409, 12416, 12423, 12448, 13261, 13396, 13407, 13526, 13547, 13600, 13991, 13993, 14056, 14217, 14220, 14281, 14283, 14362, 14365, 14368, 14383, 14405, 14541, 14646, 14801, 14805, 14806, 14807, 14812, 14814, 15050, 15128, 15451, 15464, 15873, 15919, 15921, 15921, 15979, 15982, 16018, 16139, 16166, 16167, 16175, 16182, 16191, 16281, 16300, 16320, 16607, 16670, 17333, 17333, 17748, 17762, 17784, 17841, 17878, 17970, 17978, 18126, 18130, 18137, 18178, 18189, 18254, 19313, 24577, 26370, 27175, 27806, 30820, 30984

s.+a 11628, 13298, 17560, 17752, 17804, 17813, 17870, 17884, 17885, 17980

s.+de 24532

s.+den 16092, 16681, 17911, 21292

s.+dür 13787

s.+e 2483, 11931, 12037, 12533, 12555, 13330, 13382, 13544, 13581, 13592, 13595, 13596, 14208, 14211, 14359, 14411, 14645, 14761, 14780, 14831, 14834, 14878, 15462, 15491, 15501, 15684, 15893, 16007, 16182, 16193, 17809, 18668, 26371

s.+edebilmek 18176

s.+edemez 13994

s.+en 14224

s.+i+münferid.leri 11951

s.+i+umumi 14923

s.+i+umumi.ye 12288, 12225

s.+i+umumiye 15691

s.+le 13759, 13829, 14542, 24541

s.+ta 12267

s.+te 3508, 14639
s.+ten 12989, 13350, 14803
s.+u 11908, 12289, 12556, 12566, 13348, 13522, 14039, 14536, 14537, 14579, 14589, 14649, 14807, 15145, 15444, 15468, 15859, 15966, 15974, 16208, 16267, 16288, 16293, 16356, 16367, 17354, 17355, 17357, 17361, 17776, 17816, 17844, 17909, 17912, 17936, 17937, 17939, 17966
s.+un 11585, 11928, 12294, 12340, 12545, 12559, 12563, 12574, 12579, 13189, 13249, 13486, 14561, 14757, 14836, 14846, 14856, 14881, 14884, 15098, 15168, 15703, 15857, 15877, 15904, 15906, 15977, 15987, 16052, 16091, 16092, 16101, 16110, 16125, 16129, 16131, 16301, 16308, 17759, 17761, 17806, 17827, 17869, 17870, 17893, 18046, 18218, 18238
s.+una 11761
s.+unu 16055, 16254, 16365, 17554, 17902, 23930, 26796
s.+unun 14762, 14782, 15066, 15896, 15947, 15962, 16021, 16333, 17841, 17892, 17910, 17935, 17947, 17964
s.+ü 10362, 10374
s.+ün 16162, 16186
s.+ünde 16153, 17823
s.+ünden 33097
s.+üne 12570, 12573, 14261, 15949, 15987, 16059, 16245
s.+üyle 15957
[=276]
SULHEN: Ar. Barış yoluyla, anlaşıp uzlaşarak: *“Venizelos dâhidir, Avrupa’da bir dediği iki olmaz, işi harben bitirmeye bir daha savaşır, olmazsa **sulhen** bitirir. Bu haberi yayan Yunanlılar bu akıldadırlar.”* (s. 14234)
s. 30983
[=1]
SULHKÂR: Ar. +Fars. Sulh eden, sulh edici: *“Vakıta sulh istemek muhakkak **sulhkâr** olmayı ifade etmez.”* (s. 14817)
s. 14845, 14866, 14880, 15893, 17946
s.+dır 14800, 16162
s.+dırlar 14872, 15518
s.+salar 15518

[=11]
SULHKÂRLIK: Sulhkâr olma durumu: *“Bekir Sami Bey’e isnat edilen **sulhkârlıkla**, ondan başka bütün Türklere isnat olunan harbcülük mahzâ cihan efkârını aldatmak için icat edilen kasdî tefrikdirler.”* (s. +la 14884)
s.+ı 13349
[=2]
SULH Ü SALÂH: Ar. Barış ve refah: *“Sultan Abdülmecid gibi bir padişah ve Reşid Paşa gibi bir siyasînin temin ettiği **sulh ü salâh** şark için son bir altın devirmiş.”* (s. 11737)
s. 15868, 16056
s.+a 12637, 15870, 16214
[=6]
SULH Ü SÜKÛN: Ar. Barış ve huzur: *“Yunanlılar son zamanlarda Edirne’de yalnız vesika ile gezinilebileceğini ilân ediyorlardı ki bu vilâyetin **sulh ü sükûnu** ne kadar iyi bir zabt u rabt altına alındığını gösterir.”* (s.+u 12782)
[=1]
SULH VE MÛSÂLEMET: Ar. Barış ve güven: *“Mustafa Kemal var kuvvetiyle: Hiçbir zaman cenkû değil, hiçbir zaman maceraperest değil, bilâkis **sulh ve müsâlemete** teşne bir millet olduğumuzu bağıryordu.”* (s.+e 12418)
s.+i 12432
s.+ti 18789
[=3]
SULLY PRUDHOMME: (1839, Paris, Fransa – 1907, Châtenay-Malabry, Fransa) Fransız şair: *“Anladığı **Sully Prudhomme**, Coppee ve emsali şâirlerin şiirini ise şöyle böyle bir vukufla edinmişti.”* (s. 8781)
[=1]
SULTAN: Ar. Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah: *“Ondan iyi bir mûsikî ile berâber, müdavimi olduğu **sultan** saraylarına dâir anlattığı fıkraları dinlerdik.”* (s. 1559)
s. 7218, 26407, 26413, 34634
s.+dı 3931

s.+ı+rum 4964, 4992, 26999, 27002
s.+ım 2312
s.+ımız 28479
s.+ın 26348, 34493
s.+la 34681
[=15]
SULTAN ABDÜLAZİZ: (d. 8 Şubat 1830 – ö. 4 Haziran 1876), 32. Osmanlı padişahı ve 111. İslâm halifesi:
“**Sultan Abdülaziz'i** düşürmekle devletin ve milletin başına büyük işler açıldığını teessürle ifâde etti.”
(s.+i 35130)
s. 35135, 35185, 35212, 35227, 35256
s.+i 25013, 35259
s.+in 3814, 4196, 24097, 35078, 35109, 35146, 35177, 35191, 35220, 35264
[=18]
SULTAN ABDÜLHAMİD: 1. (d. 22 Eylül 1842 – ö. 10 Şubat 1918), Osmanlı İmparatorluğu'nun 34. padişahı ve 113. İslam halifesi:
“**Sultan Abdülhamid** Arnavudları seviyordu, nazlarını çekiyordu, hatırlarını sayıyordu.”
(s. 1012)
2. ***Sultan Abdülhamid-i Evvel**: Sultan I. Abdülhamid:
“**Camiin Sultan Abdülhamid-i Evvel** devrinde tamir edildiği yazılı.”
(s.+i+evvel 777)
3. ***Sultan Abdülhamid-i Sâni**: Sultan II. Abdülhamid:
“İttihâd ü Terakki Cemiyeti, **Sultan Abdülhamid-i Sâni'yi** devirdikten sonra, kendine hâs bir çığır ve bir devir açtı.”
(s.+i+sani.yi 4184)
s. 1011, 1236, 1238, 1278, 1444, 1511, 1618, 1753, 3300, 3828, 9264, 9640, 9672, 9995, 10019, 14985, 14994, 15755, 16752, 26404, 28916
s.+den 1369, 8857
s.+e 4258, 9620, 10814, 10824
s.+i 11018, 16549
s.+i+sani 9614, 9633, 9719, 31647
s.+i+sani.nin 9629, 9716, 9740, 9747
s.+i+sani.ye 4176, 9715, 9772
s.+i+sani.yi 3295, 4183
s.+in 1360, 1479, 1638, 4326, 7315, 10010, 10806, 16556, 25015

s.+le 10000, 10013, 10840
[=55]
SULTAN ABDÜLMECİD: Abdülmecid (25 Nisan 1823, İstanbul – 26 Haziran 1861, İstanbul), 31. Osmanlı padişahı ve 110. İslam halifesi:
“*Yalnız on sene gördüklerimiz işba hâlinde bir tecrübe ile ispat ediyor ki **Sultan Abdülmecid** gibi bir padişah ve Reşid Paşa gibi bir siyasînin temin ettiği sulh ü salâh şark için son bir altın devirmiş.*”
(s. 11736)
s.+e 26380
[=2]
SULTANAHMED MEYDANI: İstanbul'da Ayasofya, Sultan Ahmet Camii, Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Yerebatan Sarnıcı, Dikilitaş gibi önemli târihî eserlerin çevrelediği meydan:
“*Bir gün, o sıralarda ekseriya gittiğim, **Sultanahmed Meydanı'nın** o basit, fakat Monte Carlo'dan bin kat güzel, taraçalı, alaturka kahvelerininbirinde, (...)*”
(s.+nın 20097)
s.+nda 12373, 18794
s.+nın 18566
[=4]
SULTANAHMET: İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunan Fatih ilçesine bağlı mahallelerden biri:
“*Halide Edip Hanım'la dostluğumuz samimileşti. **Sultanahmet'te** Nakiye Hanım'ın bir kız mektebi vardı.*”
(s.+te 9075)
s. 5400, 5668, 6082, 8217, 12830
s.+in 34961
[=7]
SULTANAHMET CAMİİ: 1609-1616 yılları arasında Osmanlı Padişahı I. Ahmed tarafından İstanbul'daki tarihî yarımada, Mimar Sedefkâr Mehmet Ağa'ya yaptırılmış olan cami:
“***Sultanahmet Camii'ni** ve manzumesini; Ayasofya'nın karşısında ve Hipodrom'un üzerinde, Türk sanatının iri bir mücevheri gibi yaratan, Mimar Mehmed'in başka eserlerinden bahse hacet yoktur.*”
(s.+ni 5702)
s.+nden 5389
[=2]

SULTAN BÂYEZİD: (3 Aralık 1447 – 26 Mayıs 1512) Sekizinci Osmanlı padişahı:
“*Kadına ait olanı Sultan Bâyezîd-i Veli'nin Üsküb'de ölen kızı Beyhan Sultan'ındır; erkeğe âit olnu da onun kocasıdır. Bâyezîd-i Veli'nin bu dâmâdı meçhuldür.*”

s.+i+veli.nin 422

[=1]

SULTAN CEM: (d. 1459, Edirne – ö. 1495, Napoli), Fatih Sultan Mehmed'in en küçük oğlu ve II. Bayezid'in küçük kardeşi:

“*Sultan Cem devrinde Asya'ya dağılan Türk ırkının vahdeti vuku buldu.*”

(s. 6424)

s.+den 6429

s.+in 20316

[=3]

SULTANÇAYIRI: Fatih Sultan Mehmet'in Gebze'de ordusuna mola verdiği, otağını kurdurduğu çayırılık alan:

“*Bütün ömrünü seferler de yıprattıktan sonra fethettiği şehrin içinde olsun ölemedi; Gebze'de Sultançayırı'nda çadır altında öldü...*”

s.+nda 6832

[=1]

SULTAN GAVRİ: (d. 1440 – ö. 1516), Memluk Sultanı:

“*Karşımızda Gavri Baba ve Yeşil Baba yatarlardı. Gavri Baba'nın taşı üzerinde: 'Melikü'l-Mısır Sultan Gavri ruhuna El-Fâtiha' yazılıydı; Yavuz Sultan Selim'in elinde ölmeyip firar eden Sultan Gavri olduğu zannedilirdi.*”

s. 711

[=1]

SULTAN HAMİD: II. Abdülhamit:

“*Sultan Hamid'in devr-i hükümeti idi: Sarah İstanbulumuzu da ziyâyı dehâsiyle tasvire gelmişti.*”

s.+in 22683

[=1]

SULTAN HAZRETLERİ: Sâliha Sultan:

“*Sultan Hazretleri, merhum Paşa'sını âhrete teşyi' ettirirken, tantana nâmına ne mümkünse hazırlatmıştı.*”

s. 34519

[=1]

SULTÂNÎ: II. Meşrutiyet'ten (1908) sonra kurulan lise seviyesindeki okullara verilen ad:

“*Bu arkadaşı, 1909 da Paris'de tanışmış ve uzun geceler kahvede görmüştüm; Sultanîden birincilikle mezun, (...)*”

(s.+den 2720)

s.+sinde 4446

[=2]

SULTAN MAHMUD: Sultan II. Mahmud:

“*Sultan Mahmud, Yeniçeriliği kaldırdığı zaman, Yeniçeri Ocağı'nın ruhu olan Bektaşîliği de ortadan kaldırmak için, adamlarına lâzım gelen emirleri vermiş.*”

(s. 17116)

s. 798, 17104, 21090, 23885, 23910, 26133, 26189, 26518, 26531, 33502, 33844, 33927, 33935, 33975, 34245, 34300

s.+a 33697, 33747, 34215, 34312, 34334

s.+i+evvel.den 30857

s.+la 34235

s.+u 23882, 24990, 25032, 33762, 34230, 34267

s.+un 7524, 7531, 24994, 26187, 26485, 26512, 26542, 33279, 33655, 33659, 33682, 33694, 33920, 33930, 33970, 34009, 34167, 34180, 34184, 34218, 34251, 34286, 34317

[=51]

SULTAN MAHMUD HÜKÜMETİ: II. Mahmut yönetimi:

“*Vak'a-i Hayriyye'de Yeniçeri ve diğer ocaklar boğulduktan sonra Sultan Mahmud Hükümeti var kuvvetiyle bu manzarada görülen kaldırım kabadayılığına saldırmıştı.*”

s. 26512

[=1]

SULTAN MAHMUD TÜRBEŞİ: II. Mahmut'un Türbesi:

“*Kendisinden yüz sene evvel, İmparator Septimus Severus bu inşâata başlamış hattâ Sirkeci'den Sultan Mahmud Türbesi'ne ve oradan Cinci Meydanı'na giden bir sur yaptırmıştır.*”

s.+ne 26952

[=1]

SULTAN MEHMED: Fâtiha Sultan Mehmed Han:

“*Oğlu Sultan Mehmed'i de bu hâdiselerin harareti içinde yetiştirdi.*”

(s.+i 4773)

s. 6349, 7257

[=3]
 SULTAN MEHMED HAZRETLERİ: Fâtih Sultan Mehmed Han. [II. Mehmed]:
 “*Filhâl merhum Sultan Mehmed Hazretlerini tasvir etmek istemiş.*”
 (s. 25724)
 s.+ni 25710
 [=1]
 SULTAN MURAD: 1. Sultan II. Murad. [Fâtih Sultan Mehmed Han’ın babası]:
 “*Sultan Murad’ın kızı Fatma Sultan’la evlenmiş.*”
 (s. +in 6238)
 2. **Sultan Murâd-ı Hâmis*: Sultan V. Murad Han:
 “*Sultan Murâd-ı Hâmis cülûs etmeğe götürülürken tecennün ediverdi.*”
 (s. +ı+hamis 25025)
 s.+ı+sani 403
 s.+in 2531
 s.+la 4162
 [=5]
 SULTAN MURAD CÂMİİ: Üsküp’te XV. yüzyılda inşa edilen külliyeinin içindeki cami:
 “*Ramazanları Üsküb’e geldiği zaman, Tıbbiye üniformasıyla, müezzinlik eder, sesinin güzelliğine meftun olanlarla Sultan Murad Câmii’ni kapılarına kadar doldururdu.*”
 (s. +ni 501)
 s.+lerinin 178
 s.+ne 610, 1022, 2043
 s.+ni 433
 s.+nin 11, 400, 414, 488, 492
 [=11]
 SULTAN MUSTAFA: I: Murat (ö. 1048/1639) Osmanlı padişahı (1617-1618, 1622-1623):
 “*Sokakta Sultan Mustafa’yı isteyen nâralar işitildiği günün gecesinde Sultan Mustafa’nın, hapsedildiği dâirede, eceliyle vefât ettiği şâyi’ oldu da ortalık hemen yatıştı.*”
 (s. +yı 34253)
 s. 23824, 25026, 33502, 34240, 34263, 34273, 34292, 34293, 34299
 s.+nın 23857, 34243, 34256, 34259, 34274, 34305
 s.+yı 23922, 34242, 34266
 s.+yı+rabi 24989
 s.+yı+sani.ye 805

[=21]
 SULTAN MUSTAFA DÂİRESİ: Sultan Mustafa ve çevresindekiler:
 “*Sultan Mustafa Dâiresi’ne böyle eski bir intisâbı vardı.*”
 s.+ne 34269
 [=1]
 SULTAN SELİM: Yavuz Sultan Selim Han:
 “*Yer yer misâlibîdihazân ol-du tûğ.lar/ Sultan Selim.e giryekünân ol-du tûğ.lar*”
 (s.+e 37312)
 “*Bu imar işinde parlayacak mimar da Sultan Selim devrinde, Acemi Oğlanlar Kışlası’nda yetişmiş bir gençti.*”
 (s. 5582)
 s. 5399, 5577, 6026, 6872, 19733, 25703, 27168, 30936, 33910, 35346
 s.+den 26380
 s.+i 33900
 s.+i+salis 4191, 19729, 24952, 26354, 26603, 27164
 s.+i+salis.i 24988, 25027
 s.+i+salis.in 9616, 24936, 25029, 27127
 s.+in 16660, 22038, 33872, 33888, 34307
 [=31]
 SULTAN SELİM CAMİİ: Fatih Fener’de, Yavuz Selim caddesinde, İstanbul’un 7 tepesindeki 7 selâtin camiden biri:
 “*Bu genç hükümdarın kendini sırası gelmeden hükümdar görmekten ziyade günün birinde Sultan Selim Camii minareleri ile yükselen şehri teslim aldığına şaşmış bir hâli vardı.*”
 (s. 12770)
 s. 5584, 12761
 [=2]
 SULTAN SELİM HAN: Yavuz Sultan Selim Han:
 “*Sultan Selim Han gibi bir şîriner gel-ür/ Râyât.ının alem.leri üst.ünde uçma.ğa*”
 s. 37176
 [=1]
 SULTAN SELİM-İ EVVEL: I. Selim, Yavuz Sultan Selim Han:
 “*Sultan SelimiEvvel.i râmet-meyüp ecel/ Fethet-meliydi âlem.i şâniMuhammedi*”
 s.+i 37429
 [=1]

SULTAN SÜLEYMAN: Kanuni Sultan Süleyman Han:

“Nef’i diyor ki: ‘**Sultan Süleyman’ın nâmını haşre dek yaşatan Bâki’nin sözündeki âb-ı hayattır.**’ (...)”

(s. 28228)

“Kızgın güneş.te parla-yor/

Sultan Süleyman ordu.sunun hür davul.ları”

(s. 38530)

s. 4967, 5575, 5583, 27007

s.+ın 5664, 18081, 18352

[=8]

SULUKULE KAPISI: İstanbul’da Edirne

Kapısı’na en yakın olan kapı:

“Muhasarada Büyük Gedik namını alan gedik, şimdi **Sulukule Kapısı** dediğimiz kapının dışarıdan biraz solundaydı.”

s. 5235

[=1]

SUN-: Bir şeyi büyük veya saygı duyduğu bir kimse, topluluk yahut makama nezâket kurallarına uyararak vermek, göndermek, yollamak, arz etmek, takdim etmek:

“Nedîm’in:

‘Bir şeker-hand ile bezm-î şevke câm ettin beni/ Nîm **sun** peymâneyi sâki temâm ettin beni’ matlaı hazdan bî-huş bir kalbin o andaki bir hissini lems ettirecek kadar âhenkdârdır”

(s. 29439)

“Bir câm bir de lâ’lileb.in **sun-du** muğbeçe”

(s.-du 37776)

s. 6657, 38232

s.-arım 19247

s.-du 28327, 37306

s.-dum 38974

s.-dun 37962

s.-muş 37152

[=10]

SUN’Î: Ar. Yapmacık, sahte:

“Dağlarda sabah manzaraları tasvir etmiş bazı ressamların resimlerinde görmüş, lâkin **sun’î** bir ressam oyunu zannetmişim.”

(s. 17486)

s. 4213, 7747, 32364

[=4]

SUN’İYYET: Ar. Yapmacıklık:

“Türkçe şiirde temâşâ nev’ini daha tatmadan, mahzâ bu telâkki sâikasıyla, sanattan ziyâde **sun’iyyete** tapıyoruz.”

(s.+e 31541)

s.-i 20508

[=2]

SUN’U: Ar. Yapma, meydana getirme:

“Türk zevkinde bu vezin ihtilâfi bir yahut birkaç mütefekkirin **sun’u** olmaktan uzak, çok uzaktır.”

s. 29271

[=1]

SUNUF: Ar. Sınıflar. ***Sunûf-ı mümtâze**: Seçkin sınıflar:

“Murad Bey, târihini dîni bütün bir Müslüman akidesiyle mütehassis, **sunûf-ı mümtâzenin** tegallübü aleyhinde olarak başlamış.”

(s.+ı+mümtaze.nin 21985)

s.+ı+selase.ye 21894

[=2]

SUNUL-: Verilmek, takdim edilmek:

“İktidar denilen leziz iksirden bir katre tatmamış olan bu zavallılara mes’uliyet denilen zehrin kadehi leb-â-leb **sunuluyordu.**”

(s.-uyordu 17007)

s.-an 11030

[=2]

SUPHİYE HANIM: Nuri Bey’in eşi:

“Cavit Beyle haremi, Nuri Bey’le hanımı **Suphiye Hanım** ve oğlu Şefkatî ve ben çay masasının etrafında toplandık.”

s. 11684

[=1]

SUR: Ar. Düşman hücumlarından korunmak için şehrin etrafına çekilen yüksek duvar, kale duvarı:

“Hulâsa Peçenek orduları 1090’da İstanbul **surlarına** dayan dılar.”

(s.+larına 4597)

“Son savlet.inle vur ki açıl-sın bu **sûr.lar**”

(s.+lar 37345)

s. 4827, 5207, 5378, 5397, 5399, 5958, 6100, 6117, 6123, 7135, 7186, 7186, 16689, 26943, 26955

s.+a 26944

s.+lar 5179, 5184, 5186, 5419, 7071, 7167,

7715, 7716

s.+lara 6923, 7055, 7158

s.+larda 7406, 7430

s.+lardan 4796,22669
s.+ları 5128, 5160, 5334, 5338, 6752, 7086,
7091, 9435, 19595, 20915, 20959, 23610
s.+ların 957, 5227, 6090, 6097, 6143, 7097,
7138, 7165, 7286
s.+larına 4595, 7078, 19209
s.+larında 23623
s.+larından 6632
s.+larının 5176, 23845
s.+larıyla 6616
s.+u 4890, 5209, 32293
s.+un 5214, 5228, 5241, 6102, 6929, 7154
s.+unun 5205

[=73]

SÛRÂH-BE-SÛRÂH: Fars. Delik delik, delik
deşik:

“*Sîne sÛrâhbesÛrâh kan-ar vecd.inden*”

s. 37724

[=1]

SURAT: Ar. Yüz:

“*Millî hareketin ümit siyasetini Yunanlılar
sırtıkan bir suratla gülünç telâkki edip
duruyorlar.*”

(s.+la 14941)

s.+ına 13112, 15992

s.+ından 16077

s.+ıyle 30361

s.+la 14236

s.+lardan 24400

[=7]

SURDİBİ: İstanbul’un Fatih ilçesindeki
mahallelerden biri:

“(…) *Surdibinden Eyüb'e, Karaköy'den
Beşiktaş'a kadar çok daha geniş bir çerçevede
ortasında dirilmeye başlamış, (…)*”

s.+nden 5965

[=1]

SÛRE: Ar. Kur’an-ı Kerim’in en küçüğü üç, en
büyüğü 286 ayetten meydana gelen ve Fatiha,
İhlâs, Nur gibi ayrı ayrı isimleri olan yüz on dört
bölümünden her biri:

“*Kur’an’da ‘Rum’ suresinden beri bellediğimiz
‘Rum’ kelimesi, Türkçeye verilmiş, o günden
bugüne kadar kullanılmaktadır.*”

s.+sinden 4954

[=1]

SURENE: Paris’te bir sokak adı:

“*Sabâhaddin Bey'i, Paris civarında,
Surene'deki köşkünde tanıştım.*”

(s.+deki 3890)

s.+de 3769, 3773

[=3]

SÛRET: Ar. 1. Tarz, yol, şekil:

“*Kendimiz de henüz şehirlerimizi millî bir
surette telâkki etmekten, imar etmekten çok
uzağız.*”

(s.+te 8101)

2. **Sûret-i haktan görünmek*: İyi niyetli, temiz
yürekli imiş gibi görünmek:

“*Sûret-i haktan görünerek mahfil mahfil,
kulaktan kulağa, düzme havadis üfüren neşriyat
memurları Osmanlı saltanatının son günlerini
yaşadığımız vehmini vermeye çalışıyorlardı.*”

(s.+i+hak.tan 11858)

3. *Sûret-i şerife: Mübarek yüz, çehre, surat:

“*Selîm tasvire bakıyor, ressam hakkında diyor
ki: ‘Filhâl merhum Sultan Mehmed Hazretlerini
tasvir etmek istemiş. Ama ancak benzememiş,
merhum bizi hâl-i tufülliyetimizde mübarek
dizleri üstüne almışlardır. Sûret-i şerifeleri
hayâlimdedir.*”

(s.+i+şerife.leri 25727)

4. *Sûret-i tesviye: Bir işi görünüşte halletme,
sonuçlandırma:

“*Böyle yarım yamalak bir sûret-i tesviyeye
girişmiş olan bitaraf bir Yunan kabinesinin artık
vatandaşları nazarında iler tutar yeri kalmaz.*”

(s.+i+tesviye.ye 14427)

s.+i+gaib 30951

s.+i+hak.dan 12779, 16346, 23920, 24397

s.+i+hak.tan 15273

s.+i+tesviye 11760

s.+le 47, 8720, 10050, 10330, 12397, 14305,
15478, 16253, 16387, 23865, 24343, 26102,
33969, 35612

s.+te 1718, 8093, 8227, 8436, 24466, 24466,
24655, 24798, 25089

[=33]

SÛRETÂ: Ar. Dış görünüşe göre, görünüşte,
zahiren:

“*Sûretâ bitaraflık ederek, sözde Yunanistan’la
Türklüğü karşı karşıya bıraktılar.*”

s. 10340

[=1]

SÛR-I SİRÂFİL: İsrail’in (as) üfleyeceği sur:

“Devrîfütüh.u **Sûri.Sirâfîl** müjdele-r”

s. 37169

[=1]

SÛRÎ: Ar. Görünüşte olan, ciddî, hakiki ve samimi olmayan:

“Lâkin çok **sûrî** bir muarefeden ibaret kaldı.”

(s. 8875)

s. 8466, 28628

[=3]

SÛR-İ HÛMÂYUN: Fars. Padişahların, erkek çocuklarını sünnet ettirmeleri veya kızlarını evlendirmeleri münasebetiyle düzenledikleri düğünlere verilen isim:

“(…) bütün bu eşya arasında isterdim ki Bebek şamandırısı da “eski yeniçeri kazanları, sipahi eyerleri ve **Sûr-i hümâyûn** davullarına yakın bir mevkie yerleşsin.”

(s.+i+hümayun 12067)

[=1]

SÛR-İ İSRÂFİL: İsrâfil’in (as) üfleyeceği sur:

“Bu cuşışın muharriki de, Fransa'da olduğu gibi hissiz Voltaire, ağıt Montesquieu hattâ Jean Jacques Rousseau gibi hükemâ değil, istiyorsunuz ki, âheng-i millîyi **Sûr-i İsrâfil** sayhasıyla söyleyen bir şâir olsun.”

(s.+i+israfil 23236)

[=1]

SURİYE: Suriye ya da resmî adıyla Suriye Arap Cumhuriyeti, Ortadoğu'da Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak ve Türkiye ile komşu bir ülke:

“Haçlılar, **Suriye'yi** istilâ ettikten sonra, Bizans onların yardımı ile Türklüğü Anadolu'dan atmak gayesini daima güttü.”

(s.+yi 4676)

“Mısır ve **Suriye** pek genç iken hayâl.imdi”

(s. 36366)

s. 4943, 6336, 9119, 11223, 21127, 22822, 22921, 23548, 23567, 25394, 25402, 35480, 35503, 37266

s.+de 5076, 9082, 11365, 24968, 30355, 31536, 35472, 35494, 35525

s.+deki 9126, 11423, 11437, 19662, 35559

s.+den 9121, 11439, 19667, 22927, 22947, 22954, 23141, 23377, 25398, 30515

s.+nin 5012, 23545, 23567, 30244, 31026

s.+ye 4142, 4644, 9110, 9112, 9113, 9115,

22862, 22942, 24968, 35536

s.+yi 5067, 9122, 25393, 35528

[=59]

SURİYELİ: Suriye halkından olan:

“Jöntürklük tesmiyesini ilk defa Halil Gaanem ortaya atmış. Halil Gaanem, **Suriyeli** bir Katolik'ti, ilk Meclis-i Meb'ûsan'da meb'ustu.”

(s. 4206)

s. 22892, 22928, 22953, 22956, 25416

s.+ler 22924

s.+lere 35526

s.+lerin 35497

[=9]

SUS-: 1. Konuşmaya ara vermek, konuşmayı kesmek veya sözünü bitirmek:

“Muhibbim kalp ağrılarına dair uzun bir musahebeden sonra sustu. Bir saat **sustuk**.”

(s.-tuk 6273)

2. Konuşmaktan kaçınmak, konuşmamak:

“Avut-urlarken uzun söz.lerle/
O sus-up bak-tı derin göz.lerle”

(s.-up 36980)

s. 34073

s.-acağım 23396

s.-acağımızın 23409

s.-acağız 23513

s.-acaksınız 23509, 23511

s.-ar 8022, 8022, 10497, 37657

s.-arak 33414

s.-arken 34114

s.-ayacağın 6302

s.-duğu 29425

s.-duk 21490

s.-dum 21572

s.-maz 37983

s.-muş 38197

s.-muştı 12754

s.-tu 6268, 8873, 10485, 11168, 23049, 23145, 33412, 33807, 33833, 33954, 34658, 35051

s.-tuğu 8731

s.-tuğumuzu 23429

s.-tuğuna 10312

s.-tuğunu 23357

s.-tuk 6268, 23204

s.-tuktan 34660

s.-tular 19571

s.-tum 17004, 33615

s.-tun 17003

s.-tunuz 16998, 23402, 23410

s.-uşu 34108
s.-uyordu 25279, 34563
s.-uyorduk 34512
s.-uyorlar 34845
s.-uyorlardı 10467, 33989
[=53]

SUSA-: 1. **mec.** Çok istek ve arzu duymak:
“Avrupa medeniyetine **susamış**, Paris'i rü'yâda
göre göre hasretten harâb olmuş nice
alafrangalarımız, pasaport almaya bile lüzum
görmeksizin vapurlara ve trenlere atılarak
Paris'e koşmaya, Viyana'ya, Berlin'e açılmaya
başladılar.”

(s.-miş 4331)

“Aldanma ki sen bir **susamış** rûh o bir aç”

(s.-miş 36844)

2. ***Kanına susamak:** Belasını arama:

“Hisssetseniz, **kanınıza susayan** bu küçük milleti
bu küçük ticaret sahasında, İnönü Meydan
Muharebesi'nden çok daha mühim ve tam bir
netice ile yener, yere sererdiniz.”

(s.-yan 15594)

s.-dık 22072

s.-dıkları 13522, 26167

s.-diklerini 17813

s.-mak 28243

s.-miş 7885, 20911, 30380, 34184, 36845

s.-yanlar 30513

s.-yanlara 20948

s.-yanların 15491

[=16]

SUSAGAN: Suskun:

“Paşa'yı gördüm, tebrik ettim: Ber-mûtâd
susağandı. Yalnız bu sözleri mırıldandı:
'Kandiye'den Erzurum'a tâyin edildik, birkaç
aya kadar Erzurum'a gideceğiz.' dedi.”

(s.+dı 34761)

“Çömlekçi.ye uğra-dım dün akşam bir an/
Gör-düm iki bin testi konuşkan **susağan**/
Bir testi bu söyleniş.le cûşet-ti heman”

(s. 38339)

[=2]

SUSAMIŞLIK: **mec.** Çok istekli ve arzulu
olmak:

“Çok büyük şiddetle denildiği vakit eski şiirin ve
eski nesrin yalnız zemini değil lâkin malzemesi,
şekilleri ve neveleri de tamâmiyle değiştirilerek

yeni ufuklara koşmak **susamışlığını** ifâde etmek
istiyorum.”

s.+ını 28113

[=1]

SUSAT-: Susamasına sebep olmak, su ihtiyacı
duyurmak:

“Zîrâ **susat-an** zevk o dudak.lardaki tuz.dur”

s.-an 36760

[=1]

SUSTUR-: 1. Susmasını, ses çıkarmamasını
sağlamak:

“Müthiş bir çığlıkla annemin yatağına atılmak
istedim, (oradakiler) beni **susturmağa** çalışarak,
uzaklaştırdılar.”

(s.-mağa 161)

2. **mec.** Etkisiz kılmak:

“Macbeth vicdanını **susturarak** ihanet ve
cinayetin hadd-i a'zamını ikâ ettikten sonra
ormanların kendi üzerine yürüdüğünü
görmüştü.”

(s.-arak 16490)

s.-amamış 6893

s.-amamıştı 17853

s.-mak 16258, 17008, 26768

s.-muş 26767

s.-ur 13792, 15554, 19779

[=11]

SUSUZ: Yağış almayan, yağmursuz, kurak:

“Ey yeni Tûran, sevgili ülke, söyle, sana yol
nerede! Altı yüz yıl var, yabancı illerde, irak
yollarda, **susuz** yaylalar, gölgesiz dağlarda
gezdik...”

(s. 30463)

“Kan-maz en uzun pûse.ye öp-tükçe **susuz.dur**”

(s.+dur 36759)

s. 634

s.+dum 22849, 22868

[=5]

SUSUZLUK: Susuz olma, susuz kalma durumu:

“(…) ‘—Kalbe bu hayat kuvvetini veren iksiri
hangi çeşmeden içtiniz? —**Susuzluktan!**’ (…)”

(s.+tan 22857)

“Dindir-emez anla-dım bu.nu hiçbir güzel kıyı/
Bir bitme-yen **susuzluk.a** benzer bu ağrı.yı”

(s.+a 35756)

s. 15872

s.+u 36654

[=4]

SUÛBET: Ar. Zorluk, güçlük, zahmet:
"Kuvânın vâsi' bir sahada dağılması, bedbaht İspanya ve Portekiz seferleri, yorgunluk, son kur'alarda **suûbetler**, millî fakrî'd-dem, serdarlarda bezinti ve daha birçok esbâb o saltanatı için den kurt gibi yiyordu."
(s.+ler 25953)

s. 19984

[=2]

SUÛD SAFVET BEY: Urfalı bir şâir:
"Urfa'nın henüz yirmi yaşında bir şâiri **Suûd Safvet Bey**, İstanbul'da ilk şiir mecmuasını neşretmiş."
(s. 20715)

s.+in 20726, 20734

[=3]

SUVAR-: Sulamak, su vermek:
"İbni Kemal cevap veriyor: 'Pâdişâhim yolda gelürken leşker halkı Nil'de davarların **suvarurken** birisi bir türkü çağırır (...)"
s.-urken 25749

[=1]

SÛY: Fars. Taraf:
"Her **sûy.a** câri sâyeilûtfuavâtif.ı/
Bilihtimâm eyle-di ihyâ maârif.i"

s.+a 39306

[=1]

SÛBÛT: Ar. ***Sübût bulmak**: Açık ve kesin bir şekilde ortaya çıkmak, gerçekleşmek veya ispat edilmek, sâbit olmak:
"Şarkta milliyet davalarının katliamla kol kola yürüdüğü **sübût bulmuş** bir kaziyeye oldu."

s. 11760

[=1]

SÛDNE: Sütüne. Genellikle belli bir ücret karşılığında çocuğu emzirmesi için tutulan tecrübeli sütanne:
"Deli lâkabını bir yeniçeri neferi gibi taşıyan Deli Ahmed Ağa, ailemizin sâdıklarından bir halk adamıydı. **Südnem** (Süt ninem) Halime'nin kardeşiydi."

s.+m 275

[=1]

SÛFEHÂ: Ar. Sefihler, adi, bayağı kimseler:
"Sultan Abdülhamîd-i Sâni payitahtın halkını devirlerden beri aldığı eğlencelerden alıkoyuyor, (...) saçlarına kır düşmüş 1300

senesi **süfehâsının** teessüfle andıkları Boğaziçi mehtap âlemini, kasvetiyle sıkıyor."

s.+sının 31664

[=1]

SÛHÂ: Tefvik Fikret'in, 1897 yılında yayımlanan "Süha ve Pervin" adlı şiirindeki erkek kahraman:

"*Tanzîr et.elim aşk.ını Pervîn ve **Sühâ.nın***"

s.+nın 39145

[=1]

SÛHÛLET: Ar. Kolaylık:
"Bu zevkte bir inkılâp yapmanın **sühûleti** de aşikâr."

s.+i 22239

[=1]

SÛKKÂN: Ar. Bir yerde oturanlar, ikâmet edenler, o yerin sâkinleri:

"(...) 'Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş/Teklîf ü tekellüfden **sükkânı** mu'âf olmuş'(...)"

s.+ı 28009

[=1]

SÛKÛN: Ar. 1. Durma, hareketsiz kalma, durgunluk:

"*Servilik.lerde **sükûn** yol.da sükûn ev.de sükûn*"
(s. 36060)

2. Rahat, iç huzûru:

"*Türklüğün Bursa devrindeki müslümanlığından bir **sükûn** âlemi, olduğu gibi, yerinde kalmış.*"
(s. 779)

s. 7852, 9597, 12676, 13769, 23428, 24163, 34016, 36060, 36060, 36197, 37513, 38536

s.+a 13451, 13807, 14761, 38538

s.+dan 8605, 13468

s.+dur 12673, 13787

s.+la 12681, 35584

s.+ları 35255

s.+u 25136, 30844, 32610, 35256

s.+una 6038

s.+undan 36103

s.+unu 19020

[=32]

SÛKÛNET: Ar. 1. Durgunluk, hareketsizlik:

"*Bu **sükûnet.te** karış-tıkça karanlık.la ışık/ Yürü-yor dur-madan insan ve hayâlet karışık*"
(s.+te 35646)

2. Gönül rahatlığı, iç huzûru:

“Konağında edeb, ahlâk, **sükûnet** ve vakar hissolumurdu.”

(s. 1422)

s.+i 35935

s.+le 267, 34105, 34151, 34400

[=7]

SÜKÛN-I LÂYETENÂHÎ: Ar. Sonsuz sessizlik.

mec. Âhîret âlemi:

“Beş on gazel.le şu kalbîharâb.dan başka/

Sükûnülâyetenâhî.ye varma.mız yeğ.dir”

s.+ye 37320

[=1]

SÜKÛNLU: Huzurun ve sessizliğin hüküm

sürdüğü:

“Bildiginiz gibi; dört aydan beri Varşova'dayım.

Çok **sükûnlu** bir hayat geçiriyorum.”

(s. 20422)

“Ve arka.sında güneş doğ-mıyan büyük

kapı.dan/

Geç-ince başla-yacak bit-miyen **sükûnlu** gece”

(s. 36460)

[=2]

SÜKÛT: Ar. 1. Susma, konuşmama, sessizlik:

“Bu mevkibin arkasından birçok halk **sükût** ve hürmetle gidiyordu.”

(s. 1147)

“İnsan duy-ar yer.in dil.e gel-miş **sükût.unu**”

(s.+unu 36408)

2. ***Sükût etmek**: Susmak:

“Ali Kemal, Süleyman Radi'nin sözünü kesti, eski arkadaşlığımızı ve kendisini ziyaret ettiğimi beyan ederek; arkadaşlık ve ziyaret kavaidi-ni bilen bir adam gibi herifi **sükût etmeye** davet etti.”

(s.+etmeye 10223)

s. 5223, 7960, 10216, 10697, 18747, 25276, 33417, 33425, 34126, 36616

s.+a 34107, 37546, 38712

s.+eden 34629

s.+etti 34077

s.+ettiğinden 19409

s.+ettikten 34737

s.+ı+tavsib 22657

s.+la 33610

s.+tan 33422

s.+tur 13744

s.+u 10486, 22572, 22797, 33414, 33422, 34781, 38720

s.+umu 24362

s.+un 17435

s.+una 22082

s.+unu 33542, 34627

s.+uyla 14426

[=36]

SÜKÛTÎ: Ar. Susmayı seven, gerektiğinden az konuşan, az konuşmayı huy edinmiş olan:

“Yalnız **sükûtî**, çok **sükûtî** idi. Konuşmak hâssası yok gibiydi.”

(s. 34636)

s. 33588, 34625

[=3]

SÜKÛTÎLİK: Sükûtî olma durumu, suskunluk:

“(…) ‘Şâkirdimin fitrî olan **sükûtiliği** bu kıyâfete mehâbet veriyordu.’ (…)”

s.+i 34714

[=1]

SÜLÂLE: Ar. Soy, hısım akraba:

“Fetih sabahı imparatorun maktul düşmesi ve ondan sonra hükümdar **sülâlesinin** ardı arası kesilmesi, Roma'nın üzerine tarih perdesinin inişi gibi görülmüştür.”

(s.+sinin 4876)

“Cem.in serîr.ine câlis **sülâle** devi.rinde”

(s. 37368)

s. 5394

s.+leri 5096

s.+lerin 5391

s.+lerinden 5005

[=6]

SÜLEYMAN: Süleyman peygamber (as):

“Bîçâre karınca.yız **Süleyman** başka”

s. 38217

[=1]

SÜLEYMAN: Kanuni Sultan Süleyman:

“Mimar Hayreddin'in mimarîsi bir dev adımı atmıştı. **Süleyman** zamanında ise mükemmeliyetinin zirvesine vardı.”

(s. 4841)

s. 5057, 5595, 5645, 6826, 7483, 7500, 24873

s.+ı+kanuni 12995, 22526, 30161

s.+ı+kanuni.nin 17712, 30844

s.+ı+kanuni.yi 30165

s.+ın 3922, 5038, 5091, 6826

[=18]

SÜLEYMAN AĞA: XVII. yüzyıl Osmanlı büyükelçisi:

“IV. Mehmed devrinde, XIV. Louis'ye elçi olarak giden Müteferrika **Süleyman Ağa Versailles Sarayı'nın o zamanki haşmetine yüksekten bakmış, kralın leğen takımlarının bizim en âdi hanemizde bulunabileceğini söylemiş.**”

(s. 19512)

s. 19497

s.+nın 19499, 19501

[=4]

SÜLEYMAN ÇELEBİ: (d. 1351 – ö. 1422), 1409'da Mevlid mesnevisini yazarak Anadolu kültürünün önemli parçalarından mevlid törenlerinin mimarı olmuş şair:

“Büyük millet şerefli zamanlarında lisânını Yunus Emre ve **Süleyman Çelebi** gibi. Fuzûlî ve Bakî gibi Nefî ve Nedîm gibi, saz şâirleri gibi öz oğullarına emânet etmişti.”

s. 30101

[=1]

SÜLEYMAN EFENDİ: Şair Orhan Veli'nin Kitâbe-i Seng-i Mezâr şiirinde geçen kahraman: “Orhan Veli kitâbesengîmezârını/

En sonra tuhfe kıl-dı SüleymânEfendi.ye”

s.+ye 39026

[=1]

SÜLEYMAN FEHMİ BEY: Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu, (d. 1892, Trabzon – ö. 29 Aralık 1993), Türk siyasetçi:

“O da, onun tilmizleri Menemenlizâde Tâhir, Ahmed Reşid, **Süleyman Fehmi Beyler** de, tıpkı Muallim Naci ve onun çığırında yürüyenler gibi, kitaplarında cinas, leff ü neşr-i müretteb, iham, icaz gibi bir incir çekirdeği doldurmayan oyunları gösterdiler.”

s.+ler 27917

[=1]

SÜLEYMANİYE: Süleymaniye Camii:

“**Süleymaniye** ve Edirne'deki Selimiye gibi birçok şaheserlerle, doğrudan doğruya kendi, yaratıcı bir sanatkâr gibi, meşgul oluyordu.” (s. 5609)

“Art-arak gönül.ümün aydınlık.ı her sâniye.de/ Bir mehâbet.li sabâh ol-du **Süleymâniye.de**” (s.+de 35635)

s. 5333, 5350, 5400, 6027, 6081, 10677, 10679, 18070, 35651

s.+de 5642, 7407, 35633

s.+deki 34537, 34698

s.+den 5666

s.+nin 16659, 18085

s.+si 18938

s.+ye 5640

[=18]

SÜLEYMANİYE CAMİİ: I. Süleyman adına 1551-1557 yılları arasında İstanbul'da Mimar Sinan tarafından inşa edilen cami:

“**Süleymaniye Camii'ne** beraber gitmemizi rica etti, beraber gittik.”

(s.+ne 18068)

s. 30770

[=2]

SÜLEYMAN NAZİF: (29 Ocak 1870, Diyarbakır – 4 Ocak 1927, İstanbul), Osmanlı İmparatorluğu ve erken Cumhuriyet döneminin Türk aydın, şair, yazar ve devlet adamı:

“1917'de bir gün **Süleyman Nazif**'le görüşüyordum.”

(s.+le 8398)

s. 3795, 8398, 8400, 8417, 8451, 8479, 8838, 8864, 8870, 9849

s.+e 8477, 8867, 8920, 10832

s.+i 8844, 8853

s.+in 8842, 8848, 8851, 8860, 18691

s.+le 8481, 8879, 8884

[=25]

SÜLEYMAN NAZİF BEY: Süleyman Nazif: “Bezlettiği sıfatlarda bâzan mübâlâğa etmeyen **Süleyman Nazif Bey**, Nigâr Hanım için: ‘Kadınların Abdülhâk Hâmid'i’ diyor.”

s. 31256

s.+i 9288

[=2]

SÜLEYMAN PAŞA: (ö. 758/1357 [?])

Osmanlı şehzadesi, Orhan Bey'in büyük oğlu: “**Süleyman Paşa** Rumeli'ye geçtiği ve Murâd-ı Hudâvendigâr burada ilerlediği zaman işte bu Türk kavimlerle karşılaşmışlardı.”

(s. 4763)

s. 3040

s.+nın 5109

[=3]

SÜLEYMAN RADİ: İtilâfçılık taraftarlarından biri:

“Aramızda şedit bir mübahase başladı, yanında İtilâfçılığın en rezil numunelerinden biri **Süleyman Radi** vardı.”

(s. 10215)

s.+nin 10214

[=2]

SÜLEYMAN SÂDÎ BEY: Şâir:

“Kari’lerimiz **Süleyman Sadî Bey**’i tanımazlar, bu genç bir hazîne-i irfandır, şâirdir, münşidir, müverrihtir.”

(s.+i 21009)

s. 20999

[=2]

SÜLEYMAN ŞEFİK PAŞA: Kuva-i İnzibatiye birliklerinin kumandanı:

“Cenyo’nun önünde Ali Kemal’le **Süleyman Şefik Paşa**’yı yan yana gördüm.”

s.+yı 18780

[=1]

SÜLEYMAN ŞEVKET BEY: Süleyman Şevket Demirman (1877, İzmir – 3 Ağustos 1931), Türk siyasetçi:

“Saraçhanebaşı’ndaki sebilin önünde edebiyat muallimi **Süleyman Şevket Bey**’e tesadüf ettim.”

s.+e 18725

[=1]

SÜLÛK: Ar. ***Sülûk etmek**: Bir yere veya bir amaca ulaşmak için yola koyulmak:

“Bu mesleğe nasıl **sülûk ettiğini** bilmiyorum; bilmeği de merâk etmedim.”

(s.+ettiğini 33493)

s.+ettim 6785

[=2]

SÜLÛN: Tavukgiller familyasından, uzun kuyruklu, özellikle erkeklerinin kuyrukları göz alıcı renklerde, eti çok lezzetli bir kuş:

“**Sülün** gibi güzellerin, uçacaklarına, ağır ağır gezindikleri bir bahçeye girmiş gibi oldular.”

s. 27882

[=1]

SÜLÛS: Ar. Altı çeşit yazıdan (aklâm-ı sitte) genellikle ağzı 3 mm. genişliğindeki kâmiş kalemle yazılan; kıta, beyit, kasîde ve mushaf yazımında çok işlenmiş en eski bir yazı türü:

“Kapısının üstünde, mermer kitabe, beş yüz sene evvelki **sülûsle** iki girift satır hâlinde görünüyordu.”

(s.+le 6194)

s. 9550, 18983

s.+ünü 9549

[=4]

SÜN BÛL: Fars. Sümbül. Zambakgillerden, ilkbaharda basit salkım şeklinde, daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçekler açan soğanlı ve otsu süs bitkisi:

“**Sünbül** menekşe müjderesânıbahâr ol-ur”

s. 39255

[=1]

SÜN BÛLÎ: Fars. Sümbül renkli, morumsu, yağmursuz, fakat bulutlu ve kapalı (hava):

“Ne hazîn bir mesîre Kozyatağı/

Hüzün.e benze-r bu **sünbülî** hava.da”

s. 39090

[=1]

SÜN BÛL ZÂDE: Sünbülzâde Vehbi:

“Bazı divanlarda, meselâ Seyyid Vehbî veyahut **Sünbülzâde** divanlarında da hâyîde olmayan bir tek mısra yoktu.”

s. 8377

[=1]

SÜN BÛL ZÂDE VEHBÎ: (1718?, Maraş – 29 Nisan 1809, İstanbul), 18. yüzyılın dîvan şairlerinden:

“Abdülhak Hâmîd’in Divaneliklerim ve Sahra gibi en munis eserlerinde **Sünbülzâde Vehbî**’nin yahut da Enderûni Fâzıl’ın senli benli Türkçesindeki Fârisî edâ vardır.”

(s.+nin 29574)

s. 33263

[=2]

SÛNE: Ar. Yarım kanatlılardan, vücudu kalkan biçiminde olan, 11 – 14 mm. uzunluğunda, boz renkli, esmer benekli, ekinlere zararlı tımbul bir böcek:

“Menfaatperestlik **sünesini** derhâl hissettirirdi.”

s.+sini 1508

[=1]

SÛNEPE: Fars. Kılıksız, uyuşuk, pısrık, miskin (kimse):

“İstanbul’un yarattığı ‘**sünepe**, zibidi, düttürü Leylâ’ gibi sıfatları çok kullanırdı.”

(s. 9867)

s. 27607, 34732

[=3]

SÛNEPELİK: Sünepe olma durumu:

“Onu yıkan iltica, birkaç ay sonra devlet idaresindeki **sünepeliğini**, (...)”

s.+ini 27131

[=1]

SÜNGER: Yun. *(Bir şeyin üzerine) **Sünger çekmek** – (Üzerinden) **Sünger geçirmek**: (Bir şeyi) Hiç olmamış, hiç yapılmamış gibi kabul etmek, unutmak, silmek:

“İşte Şem’i Molla gibi üstadlar bu anda pek lâzımdırlar; onların bütün kabâhatleri affolunur, hoş görülür, bütün şenâatlerine **sünger çekilir**.”

s. 33508

[=1]

SÜNGÜ: Tüfeğin namlusuna takılan ve küçük, düz bir kılıcı andıran büyük bıçak:

“Biz buraya milletin arzûsıyla toplandık ve bizi buradan ancak **süngülerin** kuvveti çıkarabilir!”

(s.+lerin 25500)

s. 25537

s.+de 3362

s.+lerinin 18207, 22723

s.+lerle 16622

s.+nün 11905

[=7]

SÜNNET: Ar. ***Sünnet düğünü**: Erkek çocukların sünnet edilmesi dolayısıyla yapılan eğlenceli tören, hıtan cemiyeti:

“İşte bu Hamdi Efendi ile Naîme Hanım, oğullan Ruhsar ve Hüsnü’nün **sünnet düğünü**nü yapmıştılar.”

s. 1943

[=1]

SÜNNÎ: Ar. Sünniliği benimsemiş (kimse):

“Bu nevi edebiyattan tam yerli Müslüman olan ruhlar şiddetle hoşlanıyorlardı, lâkin medresenin çok **Sünnî** yapılı kafaları zevk almazlardı, hattâ ürkerlerdi.”

(s. 9425)

s. 9390

[=2]

SÜNNÎLİK: Kur’an-ı Kerim’e ve Hz. Muhammed’in sünnetine tâbi olup, itikadi meselelerde Selefiye, Eş’ariye veya Matüridiye’ye, amelde Hanefî, Şafîi, Maliki ve Hanbelî gibi İslâmiyet’in temel esaslarında birleşen dört mezhepten birine mensup olma durumu:

“Osmanlı-Türk saltanatının İran’la mücadelesi Bizans’tan miras kalmış bir kavga değildir, **Sünnilik** ve Şîlik şeklinde bir Türklük-Acemlik mücadelesi, bir milliyet meselesidir.”

s. 5915

[=1]

SÜPRÜNTÜ: Bir yerde birikmiş toz ve çöp yığını:

“Malherbe bugünkü âlemşümûl Fransız lisânının menba-ı evveli, en iyi Fransızcayı, Seine nehrine şehrin **süprüntüsünü** döken insanların söylediğini iddia ettiği devirden sonra Fransızlar mükemmel bir lisan sahibi oldular.”

s.+sünü 28804

[=1]

SÜPÜR-: 1. Süpürüncesine çıkarıp atmak, kovmak:

“Yunan baş murahhası, Fransız Başvekili Mösyö Briand’a:

“Bu adamları Anadolu’dan bir hamlede **süpüremez** miyiz zannedersiniz!” yollu bir ağız kullanıyordu.”

(s.-emez 14866)

2. ***Silip süpürmek**: *mec.* Ortadan kaldırmak, yok etmek:

“Harb-i umûmî onları **sildi süpürdü**.”

(s.-dü 32383)

s.-dükten 5747

s.-meye 8785

[=4]

SÜPÜRGE: *mec.* Sert, sık:

“Sulh kongreleri peşinden payitaht payitaht dolaşan ve passifiste diye yâd edilen kimi **süpürge** sakallı, kimi Alman gözlüklü birçok tatsız hatiplere, (...)”

s. 11075

[=1]

SÜPÜRÜL-: Süpürmek işine konu olmak, süpürmek işi yapılmak:

“Yerler sulanır ve **süpürülürdü**.”

s.-ürdü 621

[=1]

SÜR-: 1. Devam etmek:

“Sonsuz hüznüm ve hasretim üç dört gün **sürdü**.”

(s.-dü 385)

“Yedi yüz yıl **sür-en** hikâye.mizi/
Dinle-miş ihtiyar çınar.lardan”

(s.-en 35770)

2. (Ekilebilir duruma getirmek için toprağı)

Pulluk veya sabanla işlemek:

“Hulâsa bu telâkkiye göre Türk vatani doğrudan doğruya cedlerimizin yattığı harabelerimizin olduğu, çiftçilerimizin **sürdüğü** toprakdır.”

(s.-düğü 23614)

3. İçinde bulunup yaşamak, geçirmek:

“Cânan.la gez-diğim kıyı.lar **sür-düğüm** hayat”

(s.-düğüm 36302)

4. Yönetip yürütmek, kullanıp gitmesini

sağlamak, sevk etmek:

“Hâkan ki at **sür-ünce** bir iklimidüşmen.e”

(s.-ünce 37179)

5. ***Hüküm sürmek**: Etkisini yürütmek,

hâkimiyetini devam ettirmek:

“Bâd **hüküm.ün sür-üp** enfâsıMesihâ.ya kadar”

(s.-üp 37585)

6. ***Keyif sürmek**: Zevkli ve eğlenceli vakit

geçirmek:

“Bir hayli yıl bu **keyif.i** ki **sür-müş**

GazanferAğa”

(s.-müş 37153)

7. ***Ömür sürmek**: Yaşamak, hayâtı devam edip gitmek:

“Meaux kolejinden çıkmış ve *Quartier Latin'e* yerleşmiştim. O semtte fasılasızca, 1912 ye kadar, kâh ferahlı ve kâh sıkıntılı, lâkin dâima zevkime göre bir **ömür sürdüm.**”

(s.-düm 2128)

8. ***Öne sürmek**: Bir teklif veya fikri üzerinde görüşülmek üzere ortaya atmak, ileri sürmek:

“von Sanders ve arkadaşları bizim nüfus defterlerimize itimat etmediklerini, Anadolu'da çok, pek çok mektum nüfus bulunduğunu **öne sürdüler.**”

(s.-düler 15749)

9. ***Saltanat sürmek**: *teşmil*. Bolluk, debdebe ve ihtişam içinde yaşamak:

“Bu hâli görüp de Tuna ve Balkan çingenelerinin eski efendileri zamanında süremedikleri **saltanatu şimdi sürdüklerini** farzedenler aldanyorlar.”

(s.-düklerini 925)

10. ***Yüz sürmek**: (Sevgi veya saygı ifadesi olarak) Huzurunda yere kapanmak:

“Şeh.ler yer.e **yüz sür-düğü** bir kasr i-di bu”

(s.-düğü 38439)

s.-dü 385, 883, 2142, 2301, 2569, 4794, 4916, 5473, 5572, 8073, 8341, 9205, 11883, 17327, 17965, 18649, 19269, 33414, 34683, 34963, 35116, 38981

s.-düğü 4026, 4080, 9946, 23599, 33341

s.-düğüne 19525

s.-düğünü 9587

s.-dükçe 36154

s.-dükten 27527

s.-düler 13506, 23309, 27471

s.-ebildi 4434, 4457

s.-ebilir 17965

s.-eçeğini 9217

s.-ecek 1659, 36034, 37013

s.-ecekmiş 36915

s.-eectir 4807

s.-emedikleri 924

s.-emez 35868, 36358, 38655

s.-emezdi 13674

s.-emiyorlar 25728

s.-en 1920, 2571, 4436, 4685, 5118, 5183,

5355, 5598, 5840, 5940, 6159, 6327, 6400,

6919, 7293, 8554, 8592, 8851, 9200, 11362,

14868, 15032, 15151, 18187, 19401, 19749,

21237, 21400, 21520, 22233, 22736, 23492,

23926, 24097, 24100, 24361, 25104, 26148,

26699, 33742, 35068, 36652

s.-enlerin 14668, 23677

s.-er 4666, 7739, 13652, 17415, 19779,

27692, 35909, 38188

s.-erdi 17321

s.-erek 9735, 11900, 27085

s.-eriz 12969

s.-erken 10934, 28113, 33425, 37159

s.-erler 32107, 35142

s.-erse 17320, 29881

s.-me 38951

s.-medi 36643

s.-meğe 22970, 25267

s.-meği 35424

s.-mek 32033

s.-mekle 13617

s.-melidir 35398

s.-mesidir 5977

s.-mesin 38733

s.-meye 8600, 10157

s.-meyen 4656, 12307

s.-mez 14832, 15122, 38176

s.-müş 1141, 1341, 3304, 4530, 4819, 5006, 5612, 5971, 9799, 10082, 11224, 14280, 18286, 20479, 24705, 25343, 25400, 26262, 26474, 27785, 32596, 32611, 32914, 33293, 33559

s.-müşler 1481, 8953

s.-müştü 4883, 5853, 9897, 9992, 25204

s.-müştür 4806, 5003, 5174, 5729, 27029

s.-müyörlar 8031

s.-se 15033, 36346

s.-sem 17053

s.-seydi 19824

s.-seymiş 25308

s.-sün 5948, 29881, 36031, 37543, 37573

s.-üp 8384

s.-üyor 16964, 17797, 26748, 28892, 29304

s.-üyordu 4035, 6054, 7799, 8602, 29484, 34876

s.-üyorduk 25255

s.-üyordum 6708

s.-üyorlar 10446, 15614, 16296, 17858

[=206]

SÜRÂHÎ: Ar. İçecek koymaya yarar, cam, plastik vb. nden yapılan kap:

“Sahaflar Çarşısı'na giden dar sokağın tâ köşesindeki ayrıncı dükkânı, **sürâhîlerinin** ve satıcılarının beyazlığıyla, tülbendlere sarılı buz kütleleriyle iştiâa verici bir yaz levhası gibi görünüyordu.”

(s.+lerinin 35321)

s.+lere 35318

[=2]

SÜRAT: Ar. Hızlılık, çabukluk, ivinti:

“Anadolu'da Türkler arasında millî ve mülkî birlik vücuda getirerek bütün Anadolu'yu bir tek idareye tâbi kılmak siyasetini şaşılacak bir **sürat** ve şiddetle tatbik ediyordu.”

(s. 4717)

s. 27876

s.+in 4743

s.+iyle 12491, 18400

s.+le 2843, 5925, 13007, 13341, 13915, 15443, 27190, 30976

[=13]

SÜRATLÎ: Hızlı, serî:

“Abdülhalim Memduh, bu **süratli** tashih hâdisesini istidadımın en yüksek bir hâdisesi gibi ilân etmişti.”

(s. 2108)

s. 12497, 12999

[=3]

SÜRDÜR-: 1. Sürmesini sağlamak, sürmesine sebep olmak, devam ettirmek:

“Diğer şehirlerimize giren gaalip orduların zabıtları gördükleri Türklere: ‘Bu harbe niçin girdiniz? Girmekle bu harbi uzattınız! Bu faciayı **sürdürmeğe** sebep oldunuz!’ sözleriyle acı bir hesap soruyorlar.”

(s.-meğe 27215)

2. (Cezâ olarak) Ülkesinden veya yerinden başka bir ülkeye veya yere gönderme, nefyetme işini yaptırmak:

“Sultan Abdülhamid, softaları **sürdürdüğü** zaman, eski İstanbul sokaklarının birinde bir hafîye bir softayı tâkib ediyormuş.”

(s.-düğü 28926)

s.-düler 28900

s.-en 26172, 33923

s.-ür 33282

[=6]

SÜRE: Zaman:

“Lehistan'ın o kadar uzun **süre** can çekişmesinde Lehlilerden ne siyâsiler zuhur etmedi?”

s. 12168

[=1]

SÜREKLÎ: Uzun zaman devam eden, çok süren, aralıksız, kesintisiz, devamlı:

“Lâkin bir milletin ızdıraplarını ölüm dindiremez. Çünkü bir milletin hayatı **süreklidir**.”

(s.+dir 13057)

“Çık-tım **süreklî** gurbet.e gez-dim diyar diyar” (s. 35736)

s. 141, 4124, 4863, 5375, 5375, 5437, 5856, 5907, 7971, 8611, 9833, 9875, 14084, 14177, 14181, 16708, 16736, 17334, 17634, 17819, 18008, 18022, 18226, 18404, 20466, 21297, 22918, 24781, 24798, 25201, 25238, 25250, 26419, 28437, 28951, 29784, 32209, 33042, 36530, 36567

[=42]

SÜRME LÎ: Sürme çekilmiş, sürmelenmiş (göz):

“Birdenbire değişmiş, çok ihtîşamlı giyinmiş, hafîf sakalıyla, **sürmeli** gözleri, yüksek ve büyük paşa destârıyla yaşından, lâakal, on yaş büyük görünüyordu.”

(s. 34710)

“Gül tenli kor dudaklı kömür gözlü **sürmeli**”

(s. 37056)

s. 907

[=3]

SÜRT-: **mec.** (Orada burada) Başiboş, amaçsız gezip dolaşmak:

“Asırlarca toprakta iklim iklim **sürttükten** sonra hepimiz toprağı sürmeğe alıştık.”

s.-tükten 22984

[=1]

SÜRÛR: Ar. Sevinç:

“Ol-sun bu gün **sürûr** ile pîrâye kâinât”

s. 39275

[=1]

SÜRÛ: 1. Evcil hayvanlar ve özellikle koyun, keçi topluluğu:

“Erzurum Kongresi'nden sonra Türkleri, bir çoban dağılmış **sürülerini** toplar gibi, küme küme, yavaş yavaş, merhale merhale toplamıştı.”

(s.+lerini 24581)

2. Kalabalık, küme, yığın:

“Sokak kaldırımları dilenci **sürüleriyle** doluymuş.”

(s.+leriyle 24029)

3. ***Bir sürü**: Birçok, çok sayıda, bir yığın:

“Arka.sından gemi.ler **bir sürü** dîvîâhen”

s. 37822

s. 4820, 7008, 16012, 16251, 24720, 26200, 28844, 32363, 32917, 33236, 33639, 33856, 35343

s.+leri 13004

s.+lerini 13896, 24566

s.+sü 11073, 19534, 24569, 25846, 26665

s.+sünün 10478

s.+ye 33938

s.+yü 3632

[=26]

SÜRÛ-: Yere sürterek yürümek:

“Mumunu yakan ve kuşağını **sürüyen** kabadayıya mukaabil, Önü ilikli kâtip neslinin ikbâl devri başladı.”

s.-yen 26517

[=1]

SÜRÜCÜLÜK: Osmanlı Devleti'nde askerî bir görev:

“Dâmad Mehmed Paşa Erzurum

Beğlerbeğliği'nden infisâl etmiş ve Anadolu'da asker **sürücülüğüne** tâyin edilmişti.”

(s.+üne 34819)

s.+ü 34812

[=2]

SÜRÜKLE-: 1. Bir şeyi yerden kaldırmadan iterek veya çekerek götürmek:

“Kandilli yüz-erken uyku.larda/ Mehtâb.ı **sürükle-dik** su.larda”

s.-dik 36125

2. **mec.** (Bir şey birini) Kendine çekmek, cezbetmek:

“Nâmık Kemal gibi büyük bir adamın İstanbul'dan Paris'e kaçtığı, peşinden birçok gençleri **sürüklediğini**, Avrupa'dan memleketeye gizli gizli gazeteler girdiğini mübhem ve tahlil edemediğim bir sır olarak, öğrenmişim.”

(s.-diğini 1271)

3. Yöneltmek:

“Milletlerin şairlerini ıslah etmiş ve başka bir istikamete **sürüklemiş** olanlar mutlaka o milletin en iyi şâirleridir, demek hata olur.”

(s.-miş 8831)

s.-di 8619, 27338

s.-diği 29992

s.-dikleri 23852

s.-mektir 27339

s.-meye 11592

s.-miş 9671

s.-mişlerdir 33261

s.-mişti 32255

s.-r 16130

s.-rse 28121

s.-yen 24003, 30066

s.-yerek 23841

s.-yor 22770, 31527

s.-yorlar 25612, 28111

[=21]

SÜRÜKLEN-: 1. (Tekne vb. için) Akıntı veya rüzgârın götürdüğü yöne gitmek:

“Beykoz'da gaz yüklü Alman vapurları duruyormuş, bu vapurlardan biri kendini akıntıya kaptırmış, seyyar bir yangın hâlinde, sularla Kandilli'ye kadar **sürüklenmiş**.”

(s.-miş 7339)

2. **mec.** İradesi olmadan kendi dışındaki şartlara tâbi olup kendini kaptırmak:

“Alman hey'et-i askeriyyesiyle başı hoş olmayan kumandanlarımız başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, bir taraftan askerliğin ezeli ve ebedî olan sâkit itaatiyle vatanları uğrunda döğüştüler, bir taraftan da **sürüklendiğimiz** hatalı yolu düşündüler.”

(s.-diğimiz 15352)

“Her gün **sürüklen-ip** yaşamak rûh.a bâr ol-ur”

(s.-ip 36407)

s.-dik 24932

s.-ip 16237

s.-ir 19106, 20672, 29777

s.-iyor 15633

s.-mekten 35578

[=10]

SÜRÜL-: 1. (Ülkesinden veya yerinden) başka bir ülkeye veya yere gönderilmek, sürgün edilmek, nefyedilmek:

“Gelibolu'ya **sürülmüş**, sonra efendisinin ikinci cülusunda tekrar ikbale geçmiş.”

(s.-müş 6237)

2. Yönetilip yürütülmek, gitmesi sağlanmak:

“VâdîNîl.i tut-tu anûdâne serteser/
Ordüyifeth.e karşı **sürül-müş** nefriâm”

(s.-müş 37275)

3. ***Leke sürmek**: **mec.** (Namusuna, şanına...)

Söz getirmek, halel getirmek:

“Budîn'e düşman girdiği zaman esir düşen Budîn müftüsünün kızı söylemiş; şehrin sukutuna ait o faciada ırzımıza **sürülen** leke, düşman içinde kalan Budîn Türklerinin feryadı, bütün o acı, bu mısralardadır.”

(s.-en 16534)

4. ***Öne sürmek**: Bir teklif veya fikri üzerinde görüşülmek üzere ortaya atmak, ileri sürmek:

“Son gelen Temps'ın başmakalesinde de şarkta Fransız siyasetine verilecek en doğru istikamet(in) ne olacağı âteşin bir lisanla **öne sürülüyor**.”

(s.-üyor 11893)

s.-düğünü 29947

s.-dükten 26151

s.-ebilir 32034

s.-ecek 14821

s.-en 3771, 8812, 21879, 35133

s.-mek 33575, 34092

s.-memiş 33308

s.-meseydi 14033

s.-müş 10988, 33561

s.-müyor 16981

s.-ünce 33896

s.-üyor 17570, 24090, 32868

s.-üyordu 31631

[=24]

SÜRÜN-: 1. Kendine sürmek:

“Koçı'larda çingene hanımları al, siyah, pembe, mor feraceler giymişler, beyaz yaşmaklar tutunmuşlar, aklık **sürünmüşler**.”

(s.-müşler 907)

2. Sürüklenmek:

“Cesedin epey müddet tozda **süründüğü** anlaşılıyordu.”

(s.-düğü 10423)

3. **mec.** Sefalet içinde yaşamak, yoksulluk içinde hayat sürmek:

“Biz ancak bu son asırda Türk evi bozulduktan beri kiralık evlerde **sürünüyoruz**.”

(s.-üyoruz 21281)

4. **mec.** Başiboş, sahipsiz kalmak:

“Âh et-üp bâdiseher yol.lara düş-müş **sürün-ür**”

(s.-ür 37806)

s.-dükten 4164

[=5]

SÜRÜNCEME: *(**Bir işi**) **Sürüncemede**

bırakmak: Boş yere geciktirmek, uzatmak:

“Bu arazi kendine verilmediği takdirde elinde bir vasıta var; o vasıta da bu keşmekeşi ilelebet **sürüncemede** bırakarak cihanın muvazenesini tehdit etmektedir.”

(s.+de 16317)

s.+de 14789

[=2]

SÜS: 1. Süsleme veya süslenme işi:

“Yeni Valide namını alan cami, mimarîde inkıraz alâmeti sayılan **süs** iptilâsını fazla göstermekle beraber gene millî üslûpta bir eserdir.”

(s. 5719)

2. Süsleyen veya süslenmekte kullanılan şey, bezek, ziynet:

“Parla-yan taş yaraş-an dantel.e her **süs** her renk”

(s. 37006)

s.+e 5681

s.+ten 23342

s.+ünü 32264

[=5]

SÜSLE-: Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağlamak, bezemek, bezeklemek, donatmak, tezyin etmek:

“Fetihten sonra Türklerin İstanbul içinde bina ettikleri camilerin adedi ve mimarî kıymetleri göz önüne getirilirse, şehri, Bizans zamanında olduğundan daha fazla mimarî manzumeleriyle **süslemiş** oldukları görülür.”

(s.-miş 4486)

“Serp-er arûsîhüsün.ünü **süsle-rdi** zühre.ler”

(s.-rdi 39181)

s.-meye 8704

s.-r 5560

s.-yor 36234

[=5]

SÜSLEN-: 1. Süslemek işine konu olmak, bezenmek: “Bu meydanın bir tarafında ailemizin seyir yeri olan çardak bulunurdu; çardak halılarıyla **süslenirdi**.”

(s.-irdi 623)

2. Kendisini süslemek:

“Çingenelerin ezeli demokrattığı bu âlâyîşde de göze çarpıyordu; meselâ çok iyi giyinmiş ve **süslenmiş** bir çeribaşının yanında, yalınayak, pis gömlekli bir baldırı çıplak gidiyor ve çeribaşı ile senli benli görüşüyordu.”

(s.-miş 900)

s.-irler 1985

s.-miş 891, 5409, 5424, 5467, 31281

[=8]

SÜSLÜ: Süsü olan, süslenmiş, bezenmiş, donanmış:

“Bu çeşmenin suyunu kurutmak, izmir'i yalnız mavi bayraklarla **süslü** kupkuru bir şehre benzetmeye kifayet etmez mi?”

(s. 12599)

s. 5687, 8701, 8708, 5692, 22113, 25660

[=5]

SÜT: 1. Doğumdan sonra belli bir süre yavrularını besleyebilmeleri için kadınların ve memeli dişi hayvanların memelerindeki bezler tarafından salgılanan besin değeri yüksek, tatlımsı, özel kokulu, mavi veya sarıya çalan beyaz renkli sıvı:

“Bu dil ağız.ımda anne.min **süt.üdür**”

(s.+üdür 39111)

2. Genellikle belli bir ücret karşılığında çocuğu emzirmesi için tutulan tecrübeli sütanne:

“Südnem (**Süt** ninem) Halime'nin kardeşiydi.”

(s. 275)

3. ***Sütü bozuk**: *mec.* Soysuz, karaktersiz, aşağılık (kimse):

“Mamañih bir milletin başına böyle günlerde en ziyade şiddetle belâ kesilen ne ruhları çürüklerdir ne **sütü bozuklardır**.”

(s.+ü 12134)

4. ***Sütü temiz**: *mec.* Soylu, karakterli:

“Bir sene içinde bütün **sütü temiz** Türkler o timsalin etrafında bir kitle oldular.”

(s. 12340)

s. 3880, 17466, 37826, 38768

s.+ü 6983, 13435, 17612, 20866, 23348, 23360

s.+ün 3370, 4302, 20361

[=17]

SÜTÇÜ: Süt satan kimse:

“Şüphesiz ki, Bizans devrinde Eyüb semti, bir **sütçü** köyü iken orada, bu ruhanî hava yoktu.”

(s. 5485)

s. 5413

[=2]

SÜTKARDEŞ: Aynı kadının emzirdiği çocukların birbirine göre aldıkları ad:

“Onun yanında **sütkardeşi** olan ve Mekteb-i Harbiye'nin ilk ihtilâlcî harekâtına karıştığı için Trablus'a sürülen ve oradan Paris'e gelen Fazlı Bey esaslı bir unsurdu.”

(s.+i 3770)

s.+i 3844

[=2]

SÜTLİMAN: *mec.* Gürültüsüz, olaysız:

“O günden beri İstanbul muhitinde perde değişmiş gibi bir manzara var, ne nifak, ne şikak, ne fırka; ne tefrika bütün ağızların nakaratı bir, bütün ağızların rengi bir, hâsılı ortalık **sütliman**, millî hareketin hızı, sert bir rüzgâr gibi birdenbire bu muhitte üç seneden beri yanan fitneyi söndürdü.”

s. 13434

[=1]

SÜTLÜ: 1. ***Sütlü kahve**: Sütle karıştırılarak yapılan kahve: “Bir kanepeye oturdum; bir **sütlü kahve** ısmarladım.”

(s. 4076)

2. ***Etlıye sütlüye karışmamak**: Kimsenin işine mdhale etmemek, şuna buna karışmamak: “Daha on sene evvel, Tahmıs Emneti'nden mtekaaıd olmuş, o vakıttan beri de **etlıye, sütlüye karışmamış**, skin bir insandı.”

(s.+ye 34070)

s. 29470

s.+ye 33301

[=5]

SÜTUN: *Fars*. 1. Gazete, mecmua, kitap vb. nde bir sayfanın dikine ayrılmış bölümlerinden her biri:

“Senelerden beri **İkdam sütunlarında**, enine boyuna Bulgarlığın tekmlnden bahsettiniz.” (s.+larında 3434)

2. Herhangi bir maddeden yapılan, zaman zaman üstünde çıkıntılı bir bölüm olan, genellikle bir altlığa, bazen doğrudan doğruya yere dayalı silindir biçiminde düşey destek, kolon: “*Kesif, ılk ve hummalı bir duman içinde sütunlar, kitabeler, kandiller ancak seçilebiliyor.*”

(s.+lar 18074)

s. 3016, 5542, 5651, 6533, 6730, 6730, 6732, 6733, 7200, 7253, 16955, 17396, 18913

s.+da 7853, 13168, 16217, 17454

s.+lar 4893, 5517, 11710, 18914, 24719

s.+lara 6733

s.+larda 6724, 16307, 16661, 17290, 19161, 24470

s.+ları 5652, 7908, 16660, 17469, 29122

s.+ların 6732, 7879, 17475, 19162

s.+larına 9351, 16650, 16659

s.+larında 16653, 25144, 32991

s.+larını 14890

s.+larıyla 5662, 12780

s.+larla 5467

s.+u 17426, 17434

s.+udur 15982

s.+un 7902, 7906

s.+unda 10044, 24711, 32996

s.+unu 10108

[=59]

SÜTUNLU: Sütunu olan:

“Camiin sağ tarafında, biraz uzakta bulunan mermer **sütunlu** ‘Tbhne’ de, bu şadırvan avlusunu gibi, o zelzelede yıkılmadığı için, Ftih devri mimarisinin farkını gene böyle göstermektedir.”

s. 5524

[=1]

SÜTUNLUKLU: Sütunları olan:

“Bizans slbunda; biri ince, Türk slbunda. Meydanın etrafı mermer **sütunluklu** diren-mdr mebn.”

s. 6546

[=1]

SVR: *Fars*. Ata binmiş kimse, atlı:

“O vak'ayla beraber İstanbul'u birdenbire demir pençesi içine aldı; kendisinin altına çekilen ata bir hamlede sahip olan ehil bir **süvari** gibi, iktidarını fevkalde bir istidatla benimsemişti.” (s. 11268)

s. 18405, 18421, 25531

[=4]

SüVEYş: Birinci Süveyş Savaşı. Osmanlı'nın 1. Dünya Savaşı sırasında Süveyş Kanalı'na düzenlediği ilk harekt:

“**Süveyş** ve Arabistan seferlerine muterizmiş!”

s. 15301

[=1]

SÖZ-: 1. (Gözler için) Süzgün bakışlarla baygın baygın bakmak:

“ekik gözlerin uzun kirpikleri birbirine girift olarak szldğı bir eski Türk meclisinde eski Türk gazel-sersı nasıl bağrımdan vurulur ve nasıl hazzın bütün nktesiyle yalvarır:

Süzme eşmin gelmesün mjgn mjgn üstüne/Urma zahm-i snem peykn peykn üstüne” (s.-me 28342)

2. **mec.** (Bir kimseyi veya şeyi) Dikkatle gözden geçirmek, bakışlarıyla incelemek:

“Demin yoldan geçen hanımlar kafilesinin önünde kol kola yürüyen geçen kızları siz hayrn ile **süzerken** bana mell-türü idi.”

(s.-erken 21541)

s.-yor 7991

s.-yordu 3358

[=4]

SÜZGEÇ: ***Zamanın süzgeçinden geçmek**: (Bir şey) Zamanın elemesinden, ayıklamasından geçmek:

“Hisler zaman **süzgeçinden geçmedikçe** şiir dediğimiz iksir hline giremiyorlar.”

s.+inden 16558

[=1]

SÜZGÜN: (Göz için) Baygın, mahmur, süzölmüş:

“Ey şimdi elâ göz.leri **süzgün** ses.i şakrak”

(s. 37889)

s. 36842

[=2]

SÜZÜL-: 1. Zayıf ve hâlsiz düşmek, zayıflamak:

“Semt.in oruçlu halk.ı **süzöl-müş** benizli.ler”

(s.-müş 35936)

2. Göze batmadan, dikkat çekecek bir hareket yapmadan usulca, sessizce, kayar gibi ilerlemek, geçmek:

“Bak-tım **süzöl-üp** geç-ti açık.tan iki sandal”

(s.-üp 36808)

3. Nazlı nazlı yürümek, hareket etmek veya kurulmak:

“(…) o mübarek hayvan gitmiş, önce hali arsada çökmüş, lâkin çok durmamış, kalkmış, tavus gibi **süzölerek** Hâlid yani Ebâ Eyyüb Ensâ-rî'nin evi önünde çökmüş.”

(s.-erek 7115)

4. Yavaş yavaş ilerlemek:

“İmam Aziz Efendi, câmiin önündeydi. Kayığın **süzölüp** gittiğini gördü.”

(s.-üp 34400)

5. **mec.** Uzanmak: “Sokrat'tan Bergson'a kadar **süzölen** felsefeyi tam bir kudretle kavramış, derinden derine hazmetmiş, o yükün altında bunalmamış, berrak bir dimağ sahibi idi.”

(s.-en 8643)

s.-dügü 28339

s.-e 31259, 31259

s.-üp 37652

s.-üşle 35299

s.-müş 3900, 12295, 23059, 30416

[=14]

SYMBOLİSM: Fr. Sembolizm:

“**Symbolisme** tesmiyesini bulan ve isim babalığını alan o olduğu hâlde, en cür'etkârâne numunelerini o vermiş iken, sembolizm gürültüsü bilhassa onun etrafında kopmuşken, sembolizm'den uzaklaşa uzaklaşa nihayet XVII. asır sonu şiirinde karar kılmıştı.”

s.+e 2410

[=1]

SYMBOLİSTE: Fr. Semboliste:

“Fikret, kendi zamanında, çalkanan Fransız şiir cereyanlarının en derin ve yüksek taraflarını,

yani Baudelaire'den **Symbolistelere** kadar uzanan mühim tarafını hiç anlamazdı.”

s.+lere 8779

[=1]

SZOPÉNA: Polonya'nın başkenti Varşova'da bir yerleşim yeri:

“Tahassür ve mahabbetle ellerinizi sıkırım azız ve nâdir muhibbim, efendim Yahya Kemâl Adres daha sarîh olarak: **Szopéna 2a, Varşova**”

s. 20441

[=1]

Ş

ŞÂBÂŞ: Fars. Takdir ve beğenme ifade eder; aferin, bravo:

“Alın.undan öp-tü fahret-erek FahrîKâinât/**Şâbâş** sun-du sarfedil-en bu.nca himmet.e”

ş. 37306

[=1]

ŞÂD: Fars. Sevinçli, memnun, mesrur:

“Cezadan kaçarak diyar diyar yalnız gezinen canileri, sabah evlerinden çıkan insanları, meygedelerden kalkan meyharları, bu toprakta gördüğümüz **şâd** ve endişeli insanları kabre kadar güdüyorlar.”

(ş. 23464)

“Er-dik bahâr.e sen yine **şâd** ol-madın gönül”

(ş. 37472)

ş. 37416, 37471, 37737, 38315, 38898, 38977

ş.+ım 2300

[=9]

ŞÂDÂN: Fars. Sevinçli, mesrur, şâd:

“(…) gözleri kadife gibi siyah mı, gök gibi mavi mi, açık denizler gibi yeşil mi, kumral, sarı veya esmer bir kız mı, dâima melûl, dâima **şâdân** mı? Hepsi meçhulüm.”

(ş. 21653)

“Ey nazresî nigâh.ımı **şâdân** et-en çocuk”

(ş. 39231)

[=2]

ŞADIRVAN: Fars. Genellikle câmi avlularında bulunan, ortasındaki fiskiyeden ve kenarlarındaki musluklardan su akan, üzeri açık veya bir kubbe ile örtülü, daire şeklinde, dört köşe veya çok köşeli havuz: “Ortada(ki) **şadırvan** işlenmiş mermerden ve tunçtandır.”

(ş. 5658)

“*Hadîka.larda nevâgîr iken şadırvan.lar*”
(ş.+lar 37115)

ş. 1118, 5513, 5520, 5537, 5541, 5650
ş.+da 35922
ş.+ın 1118
ş.+ıyle 1151
ş.+lar 17070, 37119
ş.+larının 28214
ş.+larıyla 2063
[=15]

ŞADIRVANLI: Şadırvan olan:

“*Rifâî tekkesi, Üsküb'ün eski, güzel, ziyâretgâh, çeşmeli ve şadırvanlı, oldukça zengin bir dergâhıydı.*”

(ş. 1980)

ş. 35415
[=2]

ŞADIRVANSIZ: Şadırvanı olmayan:

“*Bu toprak Türklüğün iman devirlerinden çok sonra temeddün ettiği camisiz, minaresiz, ezansız, şadırvansız (...) olduğu için, Müslümanlığın zevkini, her sene birkaç saat, ancak böyle, gezintiye çıkmış birkaç Türk ailesinin neşesiyle sabaha karşı bir davulun sesiyle hissedebiliyor.*”

ş. 7931
[=1]

ŞAFAK: Ar. 1. Güneş doğmadan önce ufukta görülen aydınlık:

“*O şafak vaktini o müthiş mahşeri 857 seneden beri İslâm'ın muntazır olduğu o sabahı o büyük saatleri o coşkunluğu o sevinci bütün kalbimle hissettim.*”

(ş. 6939)

“*Son gün.ün ceng.i ol-urken ne şafak.mış o şafak*”

(ş. 35889)

2. *Şafak sökmek: Ufukta şafak aydınlığı belirlemek, güneşin doğma belirtileri başlamak, tan ağarmak:

“*Kırcı, şafak sökerken biterdi.*”

(ş. 648)

ş. 6930, 6931, 6975, 7166, 8020, 31054, 35761, 36298, 36358, 36383, 36514, 36675, 36744, 37467, 38500, 38608, 38655

ş.+da 39263

ş.+ı 5115

ş.+lar 35964, 36372

ş.+mış 35889

ş.+ta 7035, 36133

ş.+tan 36561

[=27]

ŞAFAK-İ MEY: Ar.+Fars. Meyin şafağı:

“*Sâkî parıl-da-sın şafakımey.le câm.ımız*”

ş.+le 38006

[=1]

ŞAFAKLANDIR-: *Hayâtî şafaklandırmak:

mec. Hayata uyanmaya başlamak:

“*Ben gir-meden hayât.ı şafaklandır-an çağ.a/*

Bir sonbahar.da anne.mi göm-dük o toprak.a”

ş.-an 36338

[=1]

ŞÂFÎÎ: *Şâfîî köpeğine çevirmek:

İtibarsızlaştırmak:

“*O kadar şerrine mukaabil bir mucâzât etmedi, şimdi de bir vuruşta şâfîî köpeğine çevirdi.*”

ş. 34929

[=1]

ŞÂH: Fars. 1. Hükümdar:

“*Tuğrâlu nâme git-ti Kızılbaş şâh.ına*”

(ş.+ına 37199)

2. *Şaha kalkmak: *mec.* Sâhip olduğu gücün verdiği kuvvetle coşmak, harekete gelmek, şahlanmak:

“*Lisânı baltayla yarar gibi bir imlâsı olan Doktor Abdullah Cevdet (olacaktır, batarakdan) gibi kelimeler yazıyor, bizim kulağımıza bu kelimeler saldıran bir gergedan, şaha kalkmış bir deniz aygırı gibi bağırtıyor.*”

(ş.+a 29015)

3. *Şâh-ı dârû: İlâçların, çarelerin en büyüğü:

“*Asıl Yunanlılığın hâlet-i rûhiyyesinden drahmisine varıncaya kadar bütün vaziyeti için devletlerin son kararı bir şâh-ı dârûdur.*”

(ş.+ı+darû.dur 16244)

ş. 30157, 30158

ş.+a 23824

ş.+ı+darû 12171, 12552, 12552, 12561, 12562, 35556, 35557

ş.+ı+darû.ların 12547

ş.+ım 38417

ş.+ız 37733

[=16]

ŞAHAB: Yahya Kemal'in Büyükkada'da görüştüğü dostlarından biri:

“An-asıl Adahlıardan görüştüğüm (...) **Şahab**,
Tahsin Nâhid, Paris'de ölen Dâmad Mahmud
Paşa'nın oğulları (...)”

ş. 2635

[=1]

ŞAHÂBEDDİN PAŞA TÜRBESİ:

Bulgaristan'ın Filibe şehrinin güneyinde Meriç
nehri'nin kıyısında inşa edilmiş Şahabettin İmaret
Camii'nin mezarlık bölümünde yer alan türbe:

“İki taraf Bulgar dükkânları. Maamâfih Türkiye
zamanındaki gibi. Solda bir yeşillik görünüyor.

Neresi olduğunu sordum. **Şahâbeddin Paşa
Türbesi** ve imareti imiş.”

ş. 788

[=1]

ŞAHÂDET/ŞEHÂDET: Ar. ***Şahâdet etmek**:

Doğruluğunu tasdik etmek:

“Bu ikinci faraziyenin lehinde ise, Hindu-
Avrupaî ırkın bütün ırklar üzerindeki faikiyetini
bir uknum gibi kabul eden nice Avrupalıların
kitapları **şahadet ederler**.”

(ş.+ederler 14675)

ş. 16818

ş.+ederek 28490

[=4]

ŞAHÂDET PARMAĞI: ***Şahâdet parmağı**: Bir
şey gösterir veya işaret ederken kullanılan
başparmağın yanındaki parmak, işaret parmağı:

“Ganî Efendi, benimçün alınan yaldızlı, eski
usûl Eliba kitabını açtı. **Şahadet parmağımla**
Elibâ'dan ilk harfleri tekrar ettirdi.”

(ş.+la 470)

ş. 523

[=1]

ŞAHÂNE: Fars. Çok mükemmel: “Erganûnî
Lamartine ve lisantrâş Thiophile Gautier gibi iki
ilâhîyi an Abdülmecid **şahâne** bir aşinalıkla bize
âşinâ etti, bu iki Fransız, vatanlarına döndüğü
zaman iki muhailede yazdılar.”

ş. 31810

[=1]

ŞAH-DİL: Fars. Çok güzel olan (sevgili),
mahbube:

“**Şah-diller** gezer elden ele peymâne gibi
misraundaki şevk bükülüyor, açılıyor, gerilmiş
bir yay gibi okunu atıyor.”

ş.+ler 28087

[=1]

ŞÂHEN-ŞEHÂN-I ÂLEM: Fars.+Ar. Alemin
en büyük padişahları:

“**Şâhensehânîâlem** iç.inde yegâne.dir”

ş. 39299

[=1]

ŞÂHESER: Fars.+Ar. Mükemmel ve çok üstün
eser:

“Önce cinâî bir roman telâkki ettiğim bu
hikâyenin Edgar Poe'nun **şaheseri** olduğunu
böyle pek geç öğrendim.”

(ş.+i 2086)

“(…) camiin yanı başında Şehzade Mehmet
Türbesi ayrı bir **şaheseridir**.”

(ş.+dir 5634)

ş. 14479, 15132, 30140, 30791, 31323

ş.+dir 3047, 5661

ş.+i 2972, 5646

ş.+i+mimari.dir 30771

ş.+idir 5629

ş.+inle 18125

ş.+ler 5402, 5403, 22147, 28406, 28419

ş.+lerle 5605

[=19]

ŞÂH-I ÂDÛ: Fars.+Ar. Düşmanların başı:

“**Şâhadû.ya** karşı kop-an sarsarızafer”

ş.+ya 37223

[=1]

ŞÂH-I BÎ-MİSÂL-İ HAMÎD: Fars.+Ar.

Misalsiz övgüye lâyık padişah:

“İclâlüşân ile yaşa-sın pâdişâh.umuz/
Ol şâhubîmisâlihamid haslet.in ki biz”

ş. 39285

[=1]

ŞÂH-I DÂRÛ: Fars. İlâcın en iyisi:

“Felek.den **şâhidârû** ver-seler bir dem kabûl et-
mez”

ş. 37850

[=1]

ŞÂH-I KERREMKÂR-I ÂRÎF: Fars.+Ar.

Kerem sâhiplerinin en büyüğü:

“Yâ Rabbi sen o **şâhkerremkârîârif.i**/
Kıl pâyidârtahtumuallâyısaltanat

ş.+i 39308

[=1]

ŞAHIS: Ar. Kimse, kişi:

“Bu eser bir şahsın değil bir milletindir.

Mustafa Kemal'i bir **şahıs** zannedenler
aldanıyorlar. Mustafa Kemal İzmir'e efzunlar

çıkacağı gündün evvel bir fertti. O gündün beri artık bir fert değil bir timsaldir.”

(ş. 12357)

ş. 3352, 11665, 16954, 29256
ş.+a 9295
ş.+ı 1933, 9295, 11219, 13496
ş.+ım 2596
ş.+ıma 9387, 20266, 20756, 32061
ş.+ımda 21695
ş.+ımı 9180
ş.+ım 12348, 20146, 25838
ş.+ına 1696, 5599, 9800, 9801, 19423,
22491, 32640, 34095
ş.+ında 253, 287, 9631, 14291, 21358,
26126, 26127, 26127
ş.+ından 11424
ş.+ımı 3596, 8727, 8850, 11514, 32621
ş.+lar 4280
ş.+lara 26131, 29255
ş.+ları 28558
ş.+larımızın 18704
ş.+ların 27604
ş.+larına 11513, 18384
ş.+ta 10567, 26128, 26129
ş.+tan 16950, 16953
[=55]

ŞÂHİD-İ KAYIK: Kayık güzeli:

“Bu.na şâhidî kayık.dan iki Rûm dilber.i de”

ş.+dan 38939

[=1]

ŞÂHİD-İ ZAFER: Ar. Zafer tanığı:

“Sahrâyılâ'lgûn.e bak-an şâhidîzafer”

ş. 37263

[=1]

ŞÂH-İ MELEK-SIFAT: Ar. Melek sıfatlıların en büyüğü:

“Zîrâ bu gün.de ver-di o şâhîmeleksîfat”

ş. 39277

[=1]

ŞÂHİN: Fars. 55 – 60 santim boyunda, kanatları ve kuyruğu geniş, tüyleri benekli ve çizgili, yaygın olarak yaşayan, pek çok türü bulunan, doğana benzer yırtıcı avcı kuş:

“Bu büyük adam kimdi? Nereden gelmişti?

Zağanos, Türkçe bir nevi şahinin ismiydi.”

ş.+in 6225

[=1]

ŞÂHİT: Ar. *Şâhit olmak: Bir olayı görmüş olmak:

“Lâkin şâhit olduğum hakikati de saklamak vicdanıma ağır geliyor.”

(ş.+olduğum 2656)

ş. 2448, 3260, 30732

ş.+i 22355

ş.+i+mevki.inde 28217

ş.+lerim 20067

ş.+olacağımız 24335

ş.+olan 15413, 32557

ş.+olanlar 27630

ş.+oldu 33109

ş.+olduğu 14312

ş.+olduğum 2655, 2754

ş.+olduk 26698

ş.+oldum 837

ş.+olmuşuk 9978

ş.+olmuşuzdur 19526

ş.+oluyorum 35056

ş.+tir 16271, 16684

[=21]

ŞAHLAN-: *mec.* (Bir kimse) Kapıldığı öfke ile hiddetlenip coşmak:

“1901'te Sabahattin 'adem-i merkeziyyet' nazariyesini ortaya attığı zaman Nâzım bir daha şahlandı.”

(ş.-dı 10886)

ş.-ır 10498

[=2]

ŞÂHRÂH: Fars. 1. Yol:

“Mev'idî mehtâb.a sâz aç-mış gümüş.ten şâhrâh”

(ş. 37903)

2. *Şâhrâh-ı hayât: [Hayat yolu.] *mec.* Doğru ve açık yol, selâmet yolu:

“İmparatorun sükûtu, Kral'ın Bourbonlar tahtına avdeti genç şâire şâhrâh-ı hayâtı açıyor.”

(ş.+ı+hayat.ı 22713)

ş.+ına 37188

ş.+ı+şeref.i 22290

[=4]

ŞAHSEN: Ar. Bizzat, kendi (kendim, kendin...):

“Ben şahsen o meşhur seferimizin çok aleyhindeyim.”

(ş. 25176)

ş. 3710, 9293, 25216

[=4]
ŞAHSÎ: Ar. Kişinin kendisiyle ilgili, şahsına ait, kişisel:

“Lâkin hâriçte muhtelif şehirlere dökülmüş Gençtürkler arasında **şahsî** nifaklar, fecî aleyhdarlıklar vardı.”
(ş. 3976)

ş. 1256, 2266, 2726, 2727, 3973, 3996, 4253, 8444, 9358, 10458, 11007, 11060, 11428, 12909, 13925, 15296, 19352, 19367, 19667, 20142, 20168, 20172, 20750, 24906, 25247, 26146, 26549, 27375, 27587, 27598, 27603, 28520, 29574, 29574, 30400, 31790, 32080, 32128, 32196, 32286, 32418, 32495, 35217, 35260, 35614

ş.+dir 27374, 28195

[=48]

ŞAHSİYAT: Ar. Bir kimsenin şahsına ait, yalnız onu ilgilendirmesi gereken sözler, işler vb. bu hususlardaki söylentiler, zâtiyat:

“Bu iftirakın iç yüzünde birçok **şahsiyat** ve politika zehiri vardı.”
(ş. 9044)

ş. 9286, 10876

[=3]

ŞAHSİYET: Ar. Yüksek ve değerli kimse, kişi: “O devrin en revnaklı bir **şahsiyeti** idi.”

(ş. +i 1475)

ş. 3568, 3647, 3759, 4299, 4307, 4586, 9705, 10189, 10647, 11357, 11358, 18178, 21974, 22067, 23684, 25215, 27780, 28089

ş.+i 9652, 10565, 11350, 20741, 22066, 25205, 26175, 27075, 27086, 28194, 30743, 32682

ş.+i+ebediye.yi 21856

ş.+in 17279

ş.+inde 9682, 27709

ş.+indeki 19367

ş.+ine 27719

ş.+ini 1349, 8792, 12833, 27699, 31948, 32574

ş.+inin 9983, 10563

ş.+le 22632

ş.+ler 3923, 3925, 18802, 27353, 32554, 32624

ş.+lerdendir 3924

ş.+lerdi 19299, 25356

ş.+lerdir 32624

ş.+lere 9877

ş.+leri 17286, 17290, 23588, 28218, 32170

ş.+lerimizin 25353

ş.+lerin 3565, 3646, 9619, 11076, 32129

ş.+lerine 33291

ş.+lerini 4367

ş.+leriyle 27714, 27716, 28115

ş.+ti 3818, 3861, 3941

ş.+tir 27702

[=77]

ŞAHSİYETSİZ: Yerleşmiş bir karakteri olmayan, kişiliği oluşmamış, kişiliksiz:

“Nadanların bu hâlet-i rûhiyyesi tahlil edilince anlaşılır ki politika yâni bir milletin mukadderatının cereyanları tamâmiyle **şahsiyetsiz** olanların elinde bulunmalıdır, demek istiyorlar.”

ş. 20148

[=1]

ŞÂİBE: Ar. Kusur, noksan, eksiklik, nakısa:

“(…) aynı zamanda da Ahmet Celâlettin Paşa konağının bir müdavimi olmak **şaiyesiyle** damgalanarak tevkif edilmiş, Erzincan'a sürülmüş.”

(ş. +siyle 10995)

ş. 24695, 24700

ş.+lere 9949

ş.+si 16982

ş.+sinden 27083

[=6]

ŞÂİR: Ar. 1. Şiir söyleyen veya şiir yazan kimse:

“Lâkin bunları ancak **şair** söyleyebilir, halk, ağzı var dili yok dediğimiz mahlûktur.”

(ş. 30154)

“Bir **şair** ağla-sın mı bak-ıp kendi hâl.ine”

(ş. 37151)

2. *Şâir-i nev-resîde: Yeni yetişmiş, yeni yetme şair:

“Mahfilin **şâir-i nev-resîdesi** Faik bu son senelerde üslubunu eski bir şarap gibi taddığımız, Mehmed Memdûh Paşa idi.”

(ş. +i+nevreside.si 22011)

3. Şair Tevfik Fikret:

“Bir devir.i lânet.iyle boğ-an **şâir.in** Sis.i”

(ş. +in 35864)

ş. 912, 917, 1476, 1958, 1961, 1962, 2034, 2211, 2353, 2939, 3103, 3353, 3385, 3826,

3899, 6453, 7058, 7312, 7313, 7396, 8559, 8560, 8828, 9349, 9534, 9685, 10787, 12033, 12036, 12113, 12161, 12938, 13689, 13694, 13699, 13699, 13710, 13746, 13752, 15082, 15313, 17042, 17213, 17387, 17425, 17455, 18346, 19250, 19298, 19307, 19362, 19390, 19808, 20272, 20470, 20654, 20655, 20667, 20681, 20690, 20702, 20736, 20749, 20781, 21161, 21219, 22287, 22578, 22691, 22698, 22708, 22716, 22722, 22732, 22897, 22978, 23222, 23591, 23680, 24417, 25901, 26670, 27020, 27280, 27295, 27330, 27339, 27384, 27386, 27468, 27538, 27570, 27577, 27580, 27606, 27661, 27673, 27677, 27683, 27683, 27700, 27793, 27968, 28107, 28173, 28198, 28202, 28217, 28222, 28276, 28382, 28643, 28944, 29209, 29519, 29579, 29645, 29656, 29771, 29796, 29806, 29886, 29898, 29901, 30025, 30027, 30129, 30143, 30309, 30322, 30359, 30372, 30832, 30845, 31151, 31193, 31196, 31357, 31964, 32059, 32064, 32080, 32086, 32092, 32103, 32221, 32233, 32340, 32444, 32453, 32803, 32809, 32833, 32848, 32855, 32856, 32862, 34850, 35475
ş.+de 31347
ş.+di 2224, 27538, 27928, 29578
ş.+dir 17210, 20130, 20995, 22773, 29206, 30170, 31121
ş.+e 8342, 20656, 20738, 22511, 22798, 27785, 28213, 29645
ş.+i 2175, 2967, 3355, 7440, 7648, 10544, 16724, 16798, 16869, 17212, 17382, 17397, 20700, 20780, 20781, 20817, 20969, 22736, 22760, 22773, 22779, 22793, 22976, 22982, 23227, 27336, 27514, 27957, 28055, 28056, 28338, 28663, 28700, 28724, 29226, 29650, 29700, 30153, 30307, 30318, 30321, 32418, 32509, 32510, 32794, 32852, 32852, 33056, 33442
ş.+i+rum 4984, 4992, 27019
ş.+i+şahsız 27983
ş.+idir 30304
ş.+im 24418
ş.+imiz 4968, 4977, 24020, 27008, 32533
ş.+imizde 7417
ş.+imizdir 27897
ş.+imizin 20317, 28698

ş.+in 1962, 1968, 2015, 2025, 3359, 7650, 8358, 8506, 10502, 10502, 10504, 19300, 19346, 19360, 20673, 20682, 20748, 20814, 22163, 22702, 22755, 22766, 22794, 22805, 23223, 23647, 27311, 27357, 27388, 27409, 27462, 27795, 27808, 27981, 28054, 28207, 28225, 28225, 29422, 29423, 29555, 29778, 29797, 30496, 30712, 30813, 31123, 32066, 32068, 32268, 32948
ş.+ine 20674, 29779
ş.+ini 1154, 7064, 30706
ş.+inin 8416, 16867, 24330, 27275, 29250
ş.+le 4971, 12884
ş.+ler 999, 2100, 2357, 7012, 7463, 7832, 7833, 19372, 20675, 20718, 20719, 20723, 20902, 20903, 20904, 21708, 22239, 22444, 27322, 27612, 27659, 27714, 27929, 27982, 28114, 28243, 28460, 29306, 29362, 29505, 29723, 29780, 30095, 30372, 31098, 32070, 32075, 32082, 32085, 32087, 32236, 32423, 32472
ş.+lerden 8362, 12052, 32207
ş.+lerdendir 17391
ş.+lere 2268, 20471, 22575, 22618, 27790, 27929, 29727, 30319, 31977
ş.+leri 2094, 2267, 2945, 6381, 18593, 19250, 20109, 20659, 20778, 20970, 21724, 21848, 23226, 27820, 27930, 29233, 29244, 29245, 29717, 29763, 29824, 30091, 30207, 30267, 30322, 30565, 32508, 39029
ş.+leridir 8825
ş.+lerimiz 3389, 19338, 30227, 32685, 32864, 32901, 33194
ş.+lerimizden 2292, 28340, 32343
ş.+lerimizi 30225
ş.+lerimizin 19329, 20803, 23222, 23225, 30029, 32361, 32526
ş.+lerin 2018, 2114, 6778, 8774, 8798, 19257, 22990, 27321, 27329, 27705, 27770, 27773, 27992, 28132, 29577, 29826, 31075, 32100
ş.+lerinde 32332
ş.+lerinden 4981, 11202, 14168, 19328, 20792, 28343, 29351, 29351, 32943, 32950
ş.+lerine 20989, 26675, 27934, 28379, 30300, 30301
ş.+lerini 2227, 21846, 28672, 31477, 32511, 32901

ş.+lerinin 2277, 4404, 8813, 20793, 22770,
27674, 29247, 29592, 29953, 30817, 32865

ş.+leriyle 2416
[=466]

ŞÂİRÂNE: Ar.+Fars. Şair olan kimseye yakışır tarzda, şairce:

“İkide birde açtığı evrak çantası küçük hikâyelerle, çocuk şiirleriyle ya mizâhâne yahut da **şairane** measurelerle dolu idi.”

(ş. 9345)

“Bedir.in bu hâl.i doğru.su yâ **şâirâne.dir**”

(ş.+dir 39228)

ş. 4042, 8930, 9338, 20224, 21705, 28642

ş.+dir 12852, 39199, 39200, 39201, 39202,
39203, 39208, 39213, 39218, 39223

ş.+ydi 29025

[=18]

ŞÂİR BANVILLE: Fransız bir şair:

“**Şâir Banville'in** yerden göğe kadar hakkı varmış; o samîmi kafiye-perdâz, şiire doğrudan doğruya Kafiye Sanatı, kendine de şâir diyecek yerde kafiyecî derdi.”

ş.+in 29654

[=1]

ŞÂİR BORİNA: Bulgar bir şair:

“**Şâir Borina** ile Etnografya Müzesi'ni görmeğe gittik.”

ş. 3129

[=1]

ŞÂİRE: Ar. Kadın şair:

“Nigâr Hanım dehâ-i nisvî ile mütehallî yegâne **şâiremidir.**”

(ş.+mizdir 31266)

ş. 5045, 22514, 31262, 31278

ş.+nin 31259, 31275, 31281

ş.+sinin 31251

[=9]

ŞÂİRİYET: Ar. Şairlik, şair olma durumu:

“Yavaş yavaş inkişâf eden **şâiriyeti** ruhunu nazma doğru sürüklüyor.”

(ş.+i 22784)

ş.+i 31268

[=2]

ŞÂİRLİK: Şair olma durumu, şairiyet:

“Orada **şairliğim** büsbütün coştı.”

(ş.+im 1209)

ş.+e 21000

ş.+i 27515

ş.+in 2267, 32076

[=5]

ŞAİR VİGNY: Alfred de Vigny. (1797, Loches, Fransa – 1863, Paris, Fransa) Fransız şair, oyun ve roman yazarı:

“Eski bir hanedanın asalet unvanını taşıdığı gibi, hilkaten de asil olan **Şâir Vigny** sakin, münzevi mütevekkil ve ahlâka en yüksek tarifini veren kadim felsefenin Revâkıyye mezhebini.”

(ş. 13703)

ş. 13732, 13740

[=3]

ŞAKA: Karşısındakini kırmadan güldürmek, eğlendirmek, neşelendirmek, şaşırtmak amacıyla ciddiye alınmayacak şekilde söylenen söz veya yapılan hareket, latife, hezel:

“Sandviç yiyorlar, lâübâlî **şakalarla** konuşuyorlar, bir masadan bir masaya dolaşıyorlardı.”

(ş.+larla 4079)

ş.+sı 34544

[=2]

ŞAKACI: Şaka yapmaktan hoşlanan (kimse):

“Bu demirden adam gaayet **şakacı**, hoş ve tatlı. Bâzan bir kelimesiyle komünistleri bile güldürebiliyor.”

ş. 3335

[=1]

ŞAKAK: Moğ. Başın yan tarafında gözle kulak arasında kalan, elmacık kemiğinin üstündeki çukurumsu kısım:

“(…) kimi kaşlarını çatmış düşünüyordu, kimi parmağıyla **şakağını** kaşıyordu.”

(ş.+ını 34060)

ş.+ına 25772

ş.+larımıza 28841

ş.+larına 13012

[=4]

ŞAKIRTI: Bir yere çarpan sert bir şeyin çıkardığı ses, şakırdama sesi:

“Siyâsî fikirlerle ilk kulak dolgunluğum, 1897 de, Selânik'de oldu. O zaman on üç yaşıma yeni giriyordum, Selânik şehri, Tesalya'ya koşan ordularımızın silâh **şakırtılarıyla** dolu idi.”

ş.+larıyla 2458

[=1]

ŞAKÎ: Ar. Yol kesici, haydut:

“Devlet ancak zoru bâzû ile türemiş **şakîleri**,
derebeylerini, taşra ağalarını izâle etmekten âciz
olduğu için hil’âtlere büründürüyor.”

ş.+leri 23757

[=1]

ŞAKÎLİK: Şaki olma durumu:

“Halife’ye isyanın, **şakîliğin**, dinsizliğin her
nev’i ile itham ediliyorlardı.”

ş.+in 18393

[=1]

ŞÂKİRD: Ar. Öğrenci, talebe:

“(…) ‘Düğünden sonra, Bostancıbaşı’nın
konağına uğradığım günlerde, **şakirdimi** görmek
üzere, Yerebatan’da Sâliha Sultan’ın sarayına da
uğruyordum.’ (…)

(ş.+imi 34717)

ş.+i 27347, 34698

ş.+im 34551, 34766, 34815

ş.+ime 34736

ş.+imi 34755

ş.+imin 34560, 34601, 34628, 34631, 34702

ş.+imiz 34801

ş.+imle 34709

ş.+iniz 34610

[=16]

ŞAKRAK: 1. Neşeli, keyifli, gevrek (ses):

“Şarkılar da durdular. Yalnız **şakrak** bir ses
dalgalanıyordu.”

(ş. 23162)

2. ***Şen şakrak**: Keyifli keyifli konuşan, şen,
neşeli (kimse):

“Yine bir sofra.da **şen şakrak.tk**”

(ş.+tk 36933)

ş. 29471, 30685, 37889

ş.+ı 23321

[=6]

ŞAKRAKLIK: Neşeli, keyifli olma durumu:

“Acaba o mütemâdi, **şakraklıkları** mı bu fikri
müttehimlerine ilkaa etti.”

ş.+larımı 30750

[=1]

ŞAL: Fars. 1. Kadınların omuzlarına örttükleri
geniş atkı:

“(…) bâzısı fesine Trablus **şalları** sarmış, gümüş
köstekli çingene delikanlıları alayın atlı
kaafîlesini muhteşem bir kaafîle hâlinde teşkil
ederek önden gidiyorlardı.”

(ş.+ları 894)

“Zil **şal** ve gül Bu bahçe.de raks.ın bütün hız.ı”
(ş. 37042)

2. Atkı, hırka, örtü, yorgan, bohça vb. şeyler
yapmakta kullanılan, Hindistan’da kendine
mahsus motiflerle dokunanları çok makbul yünlü
kumaştan yapılmış:

“Yer yatağım ve şeftali resimli **şal** yorganım
karşıda bir köşede dururdu.”

(ş. 1202)

ş. 13780, 18945, 37483

ş.+a 37058

ş.+dadır 37049

ş.+larını 10620

ş.+larıyla 12958

[=10]

ŞÂL-İ SÜRH: Fars. Kırmızı şal:

“Düş.unda **şâlisürh** ile pürhun.du muğbeçe”

ş. 37775

[=1]

ŞALVAR: Fars. Genellikle ağı çok bol olan,
bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon
türü:

“(…) kadınları kırmızı canfesden **şalvar** ve
bürümcük gömlek giyerler.”

ş. 974

[=1]

ŞALVARLI: Şalvar giymiş olan:

“(…) al **şalvarlı**, bürümcük gömleklî, elleri ve
ayakları kınalı genç köçekler, (…)

ş. 21327

[=1]

ŞAM: 1. Suriye’nin başkenti:

“Biz senin dediğin (gibi) hem Suriye’yi hem de
bizi seven temiz vatanperverleri **Şam’da**,
Beyrut’da, Halep’de iş başına geçiririz.”

(ş.+da 35540)

2. ***Şam hırkalı**: Kalın bir astar üzerine çok ince,
tezyinî motifler ve ince çizgiler meydana
getirecek şekilde el dikişiyle dikilen uzun, bol
kollu hırka giymiş olan (kimse):

“Teşbih değil, tam iskelet gibi bitik, cansız,
dermansız kemikle deri kesilmiş **şam hırkalı** biri
girdi.”

(ş. 23997)

ş. 24003, 25737

ş.+dan 18923

[=5]

ŞÂM: Fars. Akşam:

“Eyyâm geç-er şâm da sür-mez şeb ol-ur”

(ş. 38176)

ş. 36377

[=2]

ŞAMANDIRA: Yun. Seyir esnasında teknelere yol göstermek, tehlikeli noktaları işaretlemek vb. maksatlarla kullanılan, büyücek olanlarına takılan halkalara küçük tekneler bağlanan, demir atılarak olduğu yerde durması sağlanan, ekseriya metalden içi boş, yüzer fıçı şeklinde cisim:

“Nihayet anlaşıldı ki Bebek şamandırasının zinciri yatın dümenine sarılmış, Bebek'te ne kadar gemi varsa o şamandıraya bağlı olduğu için o gürültülü koparıyla hepsi birden kalkmış.”

(ş. +ya 12089)

“Ne.ydi kasd.ın Bebek şamandırası”

(ş. +sı 39041)

ş.+sı 12058, 12060, 12107, 12110

ş.+sının 12080, 12094

[=8]

ŞAM BEYLERBEYİ: Şam'ın mülkî ve askerî en büyük âmiri:

“Garip bir tesadüf olarak bu civanmerd adam efendisi olan Şam Beylerbeyi diğer Abaza Sarı Hüseyin Paşa'nın hem adını hem de iki defa lâkabını taşıyormuş.”

ş. 25444

[=1]

ŞAMDAN: Ar. +Fars. Üzerine mum dikilen aydınlatma âleti:

“Artık İslâm zamanında, camiin bütün kandilleri, zemininde bütün halıları, etrafında bütün şamdan, rahle ve kürsüleri varken nasıl bir harikaymış Allah bilir.”

(ş. 18937)

ş. 20979

[=2]

ŞÂM-DAN: Fars. Benli:

“Hissîbehîc handegüzâr ol-du Kalp.imin/
Âmâliaşk.ı titre-di handân u şâm-dân”

ş. 39172

[=1]

ŞÂM-I GARÎBÂN: Ar. +Fars. Gurbetteki hazin akşam:

“Son fasıl.ımızın şâmıgarîbân.ında/
Gül devir.ini hâtırlat-acak câm kal-ır”

(ş. +ında 38168)

ş. 37466

[=2]

ŞÂMİL: Ar. İçine alan, kaplayan, kapsayan: “Bugün bizde cinâî hikâye aleyhindeki isyan unumiyetle halka mahsûs hikâyeye şâmil tutuluyor.”

(ş. 22230)

ş. 247, 3514, 30946

ş.+dir 21470, 21473, 21475

[=7]

ŞAMPANYA: Fr. Fransa'nın Champagne şehrinde yapılan, şişesi açılınca köpürüp kabaran tatlı, açık renkli, pahalı bir şarap çeşidi: “Senelerce Pâris'de ve Londra'da orta elçi olarak gittiği vakit orada, parlamento hatiplerini de meydan hatiplerini de resmî ziyafetlerde yemek sonuna doğru, şampanya ile ... arasında söz söyleyenleri de çok defa dinlemiş.”

ş. 19662

[=1]

ŞAN: Ar. İyi bir nitelikle tanınmış olma durumu, ün, şöhret, itibar:

“Şan ve şöhret meselesinde fazla haris ve etrafına karşı epey hasut olduğu hissediliyordu.”

(ş. 9157)

“Bir sâhil.e hem şeref.ti hem şan/
Çok kerre hayâl.imizde cânan”

(ş. 36851)

ş. 3615, 9726, 13495, 14427, 15412, 16122, 16124, 17634, 18321, 20907, 20908, 21332, 25280, 26524, 28041, 28339, 31974, 31977, 32563, 35013, 35183, 37209, 38589, 38597

ş.+dır 12099

ş.+ı 8558, 12383

ş.+ı+saltanat.ı 23883

ş.+ın 2946

ş.+ına 32647

ş.+ından 16082

ş.+ını 7528, 20910, 21329

ş.+lar 31934

ş.+ları 13023

[=34]

ŞÂN-I MUHAMMEDÎ: Ar. Hz. Muhammed'in ululuğu, azameti:

“Fethet-meliydi âlem.i şânıMuhammedî”

ş. 37430

[=1]

ŞÂN-İ CELÂLET: Ar. Ululuğun, azametinin itibarı:

“Göster-di zât.ı âlem.e **şânîcelâlet.i**”

ş.+i 39292

[=1]

ŞANLI: Şan sâhibi, ünlü, şöhretli, itibarlı:

“(…) sevdiği birkaç mutasavvıfla Manisa'ya gitmiş, oradaki sarayın bahçelerinde derin bir uzlete çekilmiş, on sekiz yaşından beri süren anlı ve **şanlı** maceralarının silsile sini kapamıştı.”

(ş. 6164)

“Ced.lerin **şanlı** akın.lar dolu dört yüz sene.si”

(ş. 38609)

ş. 7554, 16782, 17635, 20776, 21308, 21345, 35886, 36003, 36298, 36336, 36392, 37267, 37279, 37444, 38449, 38619, 39113

[=19]

ŞANS: Fr. Talih:

“Demek ki hulâsa ediyorum, turizm İstanbul'un büyük bir **şansı** olur.”

(ş.+ı 8247)

ş.+ı 25062, 25127

ş.+ma 25127

ş.+ının 25132

[=5]

ŞANTAJ: Fr. Herhangi bir çıkar sağlamak amacıyla bir kimseyi, kendisiyle ilgili lekeleyici, gözden düşürücü bir haberi yayma veya açığa çıkarma tehdidiyle korkutma:

“Bana karşı kullandığı tehdid ve **şantaj** politikası güverte halkınca malûmdu.”

(ş. 1801)

ş. 4006

ş.+la 10854

[=3]

ŞANTAJCI: Şantaj yapan kimse:

“Abdullah Cevdet'in, **şantajcı** olduğunu isbat ederek dâvayı kazandı.”

ş. 4016

[=1]

ŞÂN Ü ŞEREF: Ar. İtibar ve haysiyet:

“Ki ver-di **şânüşeref** yâlübâle devir.inde”

ş. 37373

[=1]

ŞAPKA: Bulg. Sokağa çıkarken giyilen fötr, kasket, keçe, hasır:

“Fakat bu **şapka** giymek hâdisesinden sonra vapurun Müslüman yolcuları artık bana yanmış ve mahvolmuş bir yolcuya bakar gibi bakıyorlardı.”

(ş. 1727)

ş. 1723, 1819, 1820, 21545

ş.+dır 1818

ş.+lar 35291

ş.+ları 16409, 19683

ş.+sı 25659

ş.+sını 1725, 26023

ş.+sının 35293

[=13]

ŞAPKALI: Şapka giymiş şekilde:

“Otuz sene sonra Üsküb'ü **şapkalı** olarak ziyaret ettim.”

(ş. 609)

ş. 439, 614, 846, 858, 4075, 11744, 13855, 18751, 19683

[=10]

ŞARÂB/ŞARAP: Ar. Meyve sularının ve

özellikle üzüm suyunun belli usullerde

mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki:

“Fransa'da vesâir Avrupa kıt'aatında su içmek âdet değildir. Herkes günde bir kadeh **şarap** yâhud mâdensuyu ile iktifa ediyor.”

(ş. 19890)

“**Şarâb** nehir.in andır-ır su aksirengilâle.den”

(ş. 38970)

ş. 4980, 7816, 8649, 8652, 19875, 21993, 21997, 21998, 23352, 27309, 27309, 28244, 30210, 30211, 30254

ş.+ı 17371, 23365, 30229, 38971

ş.+ın 8651, 25599, 35902

ş.+ını 23425

ş.+iyle 2732, 23426

ş.+lar 19879

ş.+larından 23068

ş.+larımızdan 19892

[=30]

ŞÂR DAĞI: Maya dağı. Kosova ile Makedonya devletlerinin sınırları boyunca uzanan dağ silsilesi [Vardar nehrinin doğduğu yer]:

“Üsküp ki **Şâr Dağı.nda** tamâm.ıydı Bursa.nın”

(ş.+ında 38617)

ş.+ında 36334

[=2]

ŞÂRİHÜ'L-MENÂRZÂDE: Ar.+Fars. Nuru bol, ziyade şârih:

“Muhayyile kudretini bula bula ancak **Şârihü'l-Menârzâde'den** Na'ima'nın aldığı parçalarda, Evliya Çelebi Seyânatnâmesi'nin birçok

sahîfelerinde, Silihdar'ın bâzı sahîfelerinde bulabiliyoruz.”

ş.+den 28570

[=1]

ŞARK: Ar. 1. Dört ana yönden güneşin doğduğu yön, doğu:

“Hâsılı lisandan soyulunca, aruz eski aruzdur, zevkimiz değişti, lisânımız değişti, şiiri telâkkimiz değişti o aslaa değişmedi, **Şark'ın** ilk şâirlerinin elinde neydiyse bugün odur.” (ş.+ın 29602)

2. **teşmil.** Asya ülkeleri:

“Başla-yor **şark** ufuk.larında vuzuh” (ş. 35782)

ş. 2519, 2521, 2713, 2997, 3126, 3442, 4538, 5014, 5810, 5981, 6454, 7582, 7756, 7775, 7805, 8373, 8383, 8433, 9850, 11706, 11713, 11714, 11716, 11718, 11718, 11729, 11748, 11757, 11773, 11778, 11779, 11932, 12210, 12437, 12573, 12647, 12808, 13315, 13358, 13501, 13767, 13779, 13780, 13788, 13817, 13826, 13843, 14166, 14255, 14256, 14568, 14571, 14782, 15035, 15128, 15140, 15146, 15160, 15198, 15200, 15471, 15561, 15808, 15818, 15896, 15937, 15948, 15962, 15979, 15983, 16021, 16029, 16046, 16136, 16151, 16194, 16245, 16247, 16266, 16267, 16333, 16366, 16845, 17068, 17532, 17554, 17575, 17841, 17879, 17892, 17902, 17909, 17910, 17912, 17935, 17939, 17946, 17961, 17964, 17966, 18214, 18238, 18898, 18927, 18987, 19334, 19351, 19963, 20310, 20813, 20817, 20847, 20860, 20981, 21124, 21134, 21988, 22073, 22133, 22477, 22698, 22866, 22870, 23172, 24028, 24030, 25974, 26349, 26611, 27591, 28577, 28654, 29560, 29692, 30052, 30449, 30717, 30889, 31251, 31283, 31568, 31597, 31800, 31947, 32262, 32269, 32672, 32860, 32880, 32896, 32967, 33128, 37527, 38679

ş.+a 1702, 7666, 9949, 11711, 11740, 12566, 12789, 13290, 13822, 17677, 19392, 23635, 31553, 31554, 31941, 33108, 35901, 39064

ş.+da 21781, 21887, 28775, 28804, 30491, 30497, 30625

ş.+dan 606, 20917, 20986, 29916

ş.+ı 7753, 7754, 7759, 15857, 26364, 37288

ş.+ı+karib 17963

ş.+ı+karib.de 18232

ş.+ın 1589, 2991, 3275, 6433, 7642, 7735, 7763, 7871, 8014, 11364, 12043, 12050, 12555, 12570, 13761, 13820, 13827, 13834, 13958, 14261, 15312, 15975, 16055, 16059, 16153, 16163, 16253, 16289, 16293, 16295, 16310, 16316, 16323, 17816, 17823, 17847, 17936, 19690, 21206, 21211, 21499, 21844, 21852, 22132, 22864, 23050, 23174, 23181, 23227, 25652, 26366, 27712, 28022, 28668, 28669, 28678, 28788, 29591, 31249, 31734, 31962, 32264, 32663, 35904, 37953

ş.+ında 26978

ş.+ını 17900, 20920, 31252, 35968

ş.+sa 20951

ş.+ta 6256, 11710, 11723, 11752, 11868, 11883, 11886, 11909, 11928, 12001, 12004, 12017, 12019, 12036, 12049, 12224, 12232, 12293, 12340, 12387, 12448, 12569, 12661, 12662, 13315, 13486, 13775, 13801, 13806, 13814, 13840, 13844, 14248, 14577, 14652, 14783, 14836, 15097, 15143, 15168, 15262, 15493, 15867, 15873, 15919, 15954, 16052, 16161, 16292, 16300, 16308, 16491, 17827, 17830, 17878, 17892, 19124, 19128, 19141, 21475, 23055, 23115, 23140

ş.+taki 11772, 11895, 12015, 17350, 19135

ş.+tan 4731, 13342, 26356

ş.+tır 6817, 13779

[=336]

ŞARKI: Ar. Bestelenmek üzere yazılmış kâfiyeli dörtlüklerden meydana gelen nazım şekli:

“Şâirin dîvânındaki **şarkıları** bestekâr birer makamdan besteliyor.”

(ş.+ları 28217)

“Ne gül ne lâle ne zambak ne muz ne hurma ve nar/

Ne Şam semâ.sını yâlel.le doldur-an **şarkı**”

(ş. 36377)

ş. 1548, 1559, 6440, 7427, 17501, 18696, 22745, 22752, 23000, 23005, 23146, 32999, 36902, 37884, 37893, 37911, 37920

ş.+lar 23000, 23146, 23147, 29234, 30327, 37927

ş.+larda 26511

ş.+ları 1006, 17483, 22901, 23059, 23655, 28207, 29402

ş.+larımın 2683

ş.+ların 37885
ş.+larına 31730
ş.+larını 11792, 11798, 21075, 23058
ş.+larının 25541
ş.+larla 23008, 23008
ş.+sı 19552, 19553, 19553, 22083, 37044
ş.+sıdır 11797
ş.+sını 23429
ş.+sının 17539
ş.+sıyla 37067
[=52]

ŞARKÎ ANADOLU: Doğu Anadolu:
“Yusuf Mazhar Bey'in **Şarkî Anadolu** hakkında neşrettiği o güzel ve canlı mektuplar kari'lerimize uzak bir diyarın edebiyatı gibi acâib görünüyordu.”

ş. 24762
[=1]

ŞARK İNSANİYETİ: Doğu insanlığı:
“Son zamanlarda şarka yakından yakına, bilfiil, bittecrübe vukuf hâsil eden bu siyasilerin bazıları bir millet için tarafgirliklerini bırakarak, daha geniş bir mikyasta bir **şark insanîyetine** meyletmek ıztırarında kalıyorlar.”

ş. 11721
[=1]

ŞARKÎ ROMA: Doğu Roma:
“Türk ordularının Fâtih'le İstanbul'a girdiği gün olan 29 Mayıs 1453'e kadar bin ikiyiz sene, **Şarkî Roma** dediğimiz Rûm ülkesine Hıristiyan Roma hâkim oldu.”

(ş. 27003)
ş. 4927, 26993
[=3]

ŞARKÎ ROMA İMPARATORLUĞU: Doğu Roma İmparatorluğu:
“**Şarkî Roma İmparatorluğu** gibi asırlarca Avrupa'nın yegâne medeniyeti olmuş.”

(ş. 4411)
ş. 4931, 5852
[=2]

ŞARKÎ RUSYA: Doğu Rusya:
“Ordularımızın, mızıkâ çalarak Kırım'a, Kazan'a, belki Buhârâ'ya kadar yürümeğe serbest olacaklarını, zîrâ Rusya'nın –zarurî olarak– bütûn kuvvetiyle **şarkî Rusya'ya** yüklendiğini ve cenubunu bomboş bıraktığım, hâlbuki bizim hükümetin bu a'lâ ve ra'nâ vaziyeti

idrâk edemediğini, hâlâ tereddütle günler geçirdiğini söylerken yanıp yakılıyordu.”
ş.+ya 2742

[=1]

ŞARKKÂRİ: Ar.+Fars. Doğu tarzı:
“Madrid İspanyolluğu yazın korıda denilen boğa oyunlarından, kışın da flamingo dedikleri Arap mûsikîsinden kalma, çok **şarkkârî**, bir curcunadan ibarettir.”

ş. 19072
[=1]

ŞARK RUMLARI: Doğu Rumları:
“Geçen seneye kadar Yunanlılar ve bilhassa **Şark Rumlarından** sonra, nice Avrupalılar, hattâ nice Türkler Venizelos'un dehasına hayrandılar.”

ş.+ndan 13489
[=1]

ŞARKLI: Doğu milletlerine has özelliklere sâhip, o tarzda düşünen ve yaşayan (kimse):
“Şiirde Tevfik Fikret **Şarklı** olan zevk bağlarımızı, herhâlde büyük bir mikyasta kırdı.”

(ş. 32277)
ş. 1668, 3209, 4924, 8362, 8387, 9845, 9948, 11701, 19688, 28051, 28054, 32735, 32781
ş.+ca 13399
ş.+lar 11764, 12794, 15659, 21503, 21504, 22164, 31948
ş.+lara 13808
ş.+larda 11736
ş.+ların 13794
ş.+ydı 9811
[=26]

ŞARKLILIK: Şarklı olma durumu:
“O devirde devletin ne kadar zayıf olduğunu, geniş bir ülkeye yayılmış halkın bir taraftan ne kader **Şarklığa** bağlı kal dığını, (...)”

(ş. +a 24953)
ş.+tan 8358, 32793
ş.+tır 8361
[=4]

ŞARK MESELESİ: Doğu meselesi:
“Lâkin bu defa bir **şark meselesi** değil, on şark meselesi çıktı.”

(ş. 11726)
ş. 11722, 11724, 11765, 23546
ş.+ni 13510, 16206
ş.+nin 11786, 15830, 18227, 22492

ş.+nde 15949

[=12]

ŞARKÖY: Tekirdağ ilinin bir ilçesi:

“Vişana hezimetini durdurmanın başlıca çâresi Hristiyan anâsırı, kendimizden sayarak, taltif etmeği, fakîr iseler vergiden muaf tutmayı, hâsılı kendi milliyetimize bağlamayı Fâzıl Mustafa Paşa siyâsetinin esâsı addederek işe girişmiş ve bu siyâset hakîkaten de az zamanda semere vermiş ve ordularımız ilk hamlede muvaffak olarak **Şarköy'den**, Üsküp'ten, Niş'den ve Kosova'dan kovmaya başladıkları düşmanı tâ Belgrad'ın ötesine atmışlardı.”

ş.+den 3745

[=1]

ŞARK TÜRKLERİ: Doğu Türkleri:

“Bir gün **Şark Türklerine** haslisân-ı şiiirin devri hulul ederse, şimdi onların konuştuğu beste ile yazacağız.”

(ş.+ne 21516)

ş. 28855, 30495

ş.+nin 23224

[=4]

ŞARKVÂRÎ: Ar. +Fars. Doğu tarzına benzer:

“İyi ama bu iş, müceddidlik vasfına lâıyk olmalarını îcâb ettirecek kadar büyük müdür? Hayır, çünkü bunlar da kendilerinden evvelkiler gibi, yine tamâmıyile **şarkvârî** şeyler yazmışlardır.”

ş. 32788

[=1]

ŞARLATAN: Fr. Olduğundan fazla görünerek ve övünerek karşısındakini etki altında bırakan ve bundan yararlanan (kimse):

“Klâsik şiiirin yıkıldığından beri, şiiiri, bin kişi bin türlü tarif ediyor. Âlimler, **şarlatanlar** ve gerçek şâirler diye bütün tarif edenleri üç kola ayırabilirsiniz.”

(ş.+lar 27669)

ş.+ca 16298

[=2]

ŞARLATANCA: Şarlatan olan kimseye yakışır tarzda:

“(…) artık Yunanistan'ın küstahça istekleri ve hukuk dediği **şarlatanca** menfaatler bu bahiste kaçınıcı safta kalır?”

ş. 16310

[=1]

ŞARLATANLIK: Şarlatanca davranış:

“Yunanistan iki senelik vakâyiin bu yekûnunu bermutat **şarlatanlıkla**, propaganda ile, safsata ile yine bulandırabilir bin bir vasıta ile gözleri yine efsunlar, bir kısım efkâra akı kara, karayı ak gösterir.”

ş.+la 16337

[=1]

ŞARM: Kültürel atmosfer:

“Yoksa Yeni Dünyâ bütün âlemi, ırkının ve sa'yinin kudretiyle sardığı gibi bir gün **şarm'ı** ile de mi saracak?”

ş.+ı 20467

[=1]

ŞART: Ar. 1. Hal:

“Gerek baba gerek de ana tarafından sofuluk göreneğine vâris olmadım. İki taraf da kavî Müslümandı, lâkin Müslümanlığın Ramazanından, bayramlarından, kandillerinden başka **şartlarıyla** pek meşgul değildiler.”

(ş.+iyle 677)

“(…) Lâkin arz ettiğim gibi iktisadî **şartlar** tamamen değişmiştir.”

(ş.+lar 8147)

2. Bir şeyin varlığının veya meydana gelebilmesinin kendisine bağlı olduğu şey, bir şeyin var olabilmesi için gerekli olan husus, koşul:

“Müslüman bir kavim kavmiyetini unutmak ve İslâm'ın nass-ı kâtı'larına tamamıyile bağlanmak **şartıyla** Müslüman olur ve diğer Müslümanları aynen kendi milliyetinden bilir.”

(ş.+ıyla 9508)

ş. 10807, 10812, 28692

ş.+ı 16031, 25254, 27381, 27721, 35484

ş.+ıyla 9501, 11431, 12571, 13316, 14747, 15058, 15884, 17582, 17815, 17940, 17961, 24437

ş.+ıyile 1805, 19945, 20020, 22007, 24381, 26173, 27023, 29381, 31832, 32175, 32597

ş.+iyle 21924, 33039

ş.+la 12569, 15259

ş.+lar 26274

ş.+lara 35191, 35254

ş.+ları 5813, 5897, 16018, 16285, 16341, 26161

ş.+larına 5782, 5788, 23582

ş.+larını 16331, 32908, 35419

ş.+larıyla 5812
ş.+larıyla 677
ş.+larla 26858
ş.+tır 19259
[=55]

ŞARTSIZ: Bir şarta bağlı olmayan:

“Bir şâire hayranlık, bizde, eski zamanlar da dahil olmak üzere, hiçbir zaman bu derece kayıtsız ve **şartsız** bir tassupla, görülmemişti.”
ş. 8350

[=1]

ŞAŞ-: 1. Yanılmak:

“Hiç **şaş-mıyan** saat gibi işle-r dur-ur kader”
(ş.-mıyan 36584)

2. (Beklenmeyen bir olay, bir hâl, bir söz vb. karşısında) Ne yapacağını bilemez duruma gelmek, şaşırarak, hayret etmek:

“Kendisine Halide Edip Hanım'ın hayran olduğunu söyledim. Biraz **şaştı**: ‘Bana hiç kırgın değil mi?’ dedi. Öyle bir şey hissetmediğimi ilâve ettim.”

(ş.-tı 9195)

3. *(**Bir kimsenin**) **Aklına şaşmak**: (O

kimsenin) Davranışlarını isabetli bulmamak, akıllı işi saymamak:

“Ben mey sat-anın **akıl.ına cidden şaş-arım**”
(ş.-arım 38236)

4. ***Bildiğinden şaşmamak**: Kendi bildiğinden vazgeçmemek, direnmek, inat etmek:

“Mamañih Cemal Bey **bildiğinden asla şaşmıyordu**.”

(ş.-mıyordu 11366)

ş.-amazlar 17840
ş.-ar 7648, 13118, 29648, 33227
ş.-arlar 7523
ş.-arsınız 12793
ş.-ıyor 7505, 12241
ş.-ıyordu 12229, 16776
ş.-ıyorduk 12252
ş.-ıyordum 10714
ş.-ıyorlardı 1282, 7026
ş.-ıyorum 1174, 24685
ş.-madı 25040
ş.-madık 13118
ş.-madılar 1081
ş.-mak 32924
ş.-maksızın 14799
ş.-mam 32859

ş.-mayan 5751, 16273, 27561
ş.-maz 25159, 26189, 27187, 27373, 33554,
19812

ş.-mış 12762, 12794, 18272, 24601

ş.-mıyarak 27800

ş.-mıyorduk 31632

ş.-mıyoruz 12794

ş.-tı 24314

ş.-tığımız 12800

ş.-tık 12800

ş.-tım 14102, 15542, 17471, 20254

[=50]

ŞAŞAA: Ar. **teşmil**. Gösteriş, debdebe:

“İstanbul'a matbaa Nedîm devrinde girdi; o zaman İran Şahı Türk sefirine İstanbul'un **şaşaasını** sorardı.”

(ş.+sını 30817)

“Yirmi çift davul, zurna ve seksen çift pehlivanın güreşiyle tecellî eden bu millî **şaşaanın** zevki anlatılmaz.”

(ş.+nın 21342)

ş. 14194

ş.+asına 2947

ş.+sı 6171, 12219, 26397

ş.+sını 7521, 14178, 30805

ş.+sıyla 4410, 7654, 13492, 15474

ş.+ya 17410

ş.+yı+deha.sıyla 22649

ş.+yle 4276

[=16]

ŞAŞAADÂR: Ar. +Fars. Parıltılı, gösterişli:

“(…) ‘İşte semâları yeniden mükevkep ve **şâşaadâr** olan nesiller...’ (…)”

ş. 22423

[=1]

ŞAŞAALANDIR-: Şaşaalanmasına sebep olmak:

“Bilâkis bu müteceddidin bütün fikirlerini ittihâd-ı İslâm, Osmanlı saltanatı gibi kadim müddeâlarımıza tamamıyla uygun ve onları **şaşaalandıran** bir mahiyette görürler.”

ş.-an 17237

[=1]

ŞAŞAALI: Gösterişli, göz alıcı, debdebeli:

“İstikraz, istikraz derken o **şaşaalı** Abdülazîz devrinin sonunda Türk mâliyesi topu attı, arkasından Sırp ve Bulgarlar ayaklandılar.”
(ş. 26410)

ş. 3085, 18507, 19279, 20903, 25145, 33082
[=7]

ŞA'ŞAAPERDÂZ: Ar. +Fars. Parlaklık, parıltı veren:

“Evcifelek.de şa'şaperdâz ol-ur kamer”

ş. 39205

[=1]

ŞAŞI: Gözleri aynı doğrultuya bakmayan (kimse):

“Bizim aramızda uzun boylu, narin yapılı, şaşı, sarı ve sivri sakallı, altın gözlüklü delişmen bir Fransız delikanlısı dolaşıyordu.”

ş. 1680

[=1]

ŞAŞIL-: Şaşkınlığa düşülmek, hayret edilmek:

“Tabiatın kaanunlarında her nedense, birçok şaşılacak şeyler olduğu gibi, fâtilik de var.”

(ş.-acak 26751)

ş.-acak 2349, 4715, 8304, 11098, 35457

[=6]

ŞAŞIR-: Ne yapmak gerektiğini bilememek, nasıl davranacağını kestirememek, içinden çıkamamak:

“Süleyman Nazif birdenbire şaşırverdi; çünkü çok iyi lisan ve kavait bilirdi.”

(ş.-iverdi 8407)

ş.-acak 24644

ş.-acaklardır 28053

ş.-dı 1095

ş.-dılar 13568, 28874

ş.-ıyor 22748, 24643

ş.-ıyorlar 26706, 30943

ş.-ıyoruz 21799, 30644

ş.-maksızın 20247

ş.-miş 8454, 9015, 9451, 12930, 34068, 34178

[=19]

ŞAŞIRT-: 1. Şaşırtmasına sebep olmak:

“Ancak bu indî telâkki etrafi hayli şaşırtdı.”

(ş.-tı 11492)

2. Yanıltmak:

“(...) ‘Zâten dalâlete düşmüş bu zavallı milleti daima şaşırtyorsunuz... Bir zaman Türkçülükle, şimdi de İslâmiyet'i efsaneler üzerine kurulmuş bir din gibi göstererek... Hâsılı bu şaşırmış halkı bir türlü şaşırtdımayı icat ediyorsunuz...’ (...)”

(ş.-tyorsunuz 9456)

ş.-an 2415

ş.-ır 23803

ş.-mayı 9451

ş.-tı 17101, 21623, 23576, 25013

[=9]

ŞAŞIRTICI: Üstün vasıfları ile dikkati çeken, hayranlık uyandıran:

“(...) sözleri ve hareketleriyle şaşırtdıcı bir gençti.”

(ş. 2193)

ş. 2408, 24249, 27771, 33238

[=5]

ŞAŞKIN: Düşünceleri dağılmış, karışmış, ne yapacağını bilemez duruma gelmiş:

“Durup dururken bir kavga sahasına girmiştik, Satı Bey muztarip ve şaşkın bir hâlde bu mübahaseyi dinliyor ve müdahale edemiyordu.”

(ş. 8470)

ş. 2796, 10587, 10600, 10600, 18788, 24041, 24041, 34271, 34433

ş.+a 33236

[=11]

ŞAŞKINLIK: Şaşkınca davranış:

“Bu şaşkınlık yüzünden yeni inkılâbın failleri milletin gözünden düştüler.”

(ş. 25027)

ş.+ın 35237

ş.+ından 17793

ş.+ının 35236

[=4]

ŞATIR: Ar. *Şen şakrak (şâtır): Neşe içinde, çok neşeli olarak:

“(...) orada bir düziye ordularımız yürüyordu, Rum hemşehrilerimiz İstanbul, Anadolu ve Rumeli şehirlerinden şen ve şatır alışveriş ediyorlar, kahvelerinde, meyhanelerinde eğleniyorlar, istedikleri gibi konuşuyorlardı.”

(ş. 16783)

ş. 6625

[=2]

ŞATO: Fr. Avrupa'da soylu kimselerin oturduğu, çevresi hendek, sur ve kulelerle çevrili konak:

“Kurun-ı Vustâ'nın istibdad timsâli diye parmakla gösterilen bu büyük şato yakılıyor, yıkılıyor.”

(ş. 25560)

ş. 26037, 26044

ş.+da 31517

ş.+lar 25580

ş.+ları 25578

ş.+sunu 26035, 26039

ş.+yu 25506

[=9]

ŞAYAK: Kaba dokunmuş, dayanıklı bir çeşit yün kumaş:

“Ortada **şayak** cübbeli, hilâlî sakallı bir hoca gayet ca'li bir hareketle kollarını kaldırıyor, etrafına tekbir çektirmeye çalışıyordu.”

(ş. 10603)

ş.+tan 589

[=2]

ŞÂYÂN: Fars. 1. Lâyık, değer:

“Bir ordu kadar muntazam yaşamaya **şayan**, şark muvazenesine en sağlam bir destek olacak siyasî, dür-bîn, ahlâkı ve bünyesi metin bir milletiz.”

(ş. 12656)

“Aşk her safhada hürmete **şayandır**.”

(ş. 21567)

“Bîdâd kıl kerem.se de **şâyân** ol-an sen.a/ Tavsîf.i mûsikî.ye bırakmak dile-r Kemâl”

(ş. 37332)

2. ***Dikkate şâyân**: Dikkate değer:

“Evin muciri ve dâimî misafiri Arif Bey ise **dikkate şayan** bir herifti.”

(ş. 1574)

***Şâyân-ı dikkat**: Dikkate değer:

“Fakat **şâyân-ı dikkattir** ki Makber'in sekiz mısralık çerçevesinin son beyti ekseriyâ böyle nefis mısralarla bitiyor.”

(ş.+ı+dikkat 31226)

3. ***Şâyân-ı hayret**: Şaşılacak, hayret edilecek nitelikte olan:

“Kendisine bir talepte bulunmaya gelen nîgehân zabitlerinin heyetini **şâyân-ı hayret** bir tehevürle makamından kovdu.”

(ş.+ı+hayret 10229)

ş. 12647, 13498, 14063, 14479, 14480, 21107, 22282, 28263, 31362, 31852

ş.+dı 27233

ş.+dır 7759, 14550, 19919, 20173, 21552, 28818, 30547

ş.+dırlar 12642

ş.+ı+dikkat 3941, 13363, 14985, 28787

ş.+ı+dikkat.dir 28787

ş.+ı+dikkat.tir 31214

ş.+ı+hayret 595, 10222

[=28]

ŞÂYESTE: Fars. Lâyık, yaraşır, uygun, şayan:

“**Şâyeste** gör-dü cürmügünâh.in şefâat.e”

(ş. 37308)

ş. 38973

[=2]

ŞÂYET: Fars. Eğer:

“**Şayet** Namık Kemal vatana Avrupalıların o zaman verdiği mefhumu verseydi, ruhları bir bayrak altında toplayan, başı bulutlara yakın bir vatanperver değil, bilâkis memâlik-i mahrûsa-i şahaneyi parçalamaya kalkışmış bir hain görünürdü.”

(ş. 11824)

ş. 3298, 11178, 11945, 14492, 14615, 15458, 21438, 24649, 26825, 27160, 27516, 29615, 29996, 32647, 34207, 34452

[=17]

ŞÂYİ: Ar. Yaygın, yayılmış (söz veya haber):

“Vakia Cemal Paşa'nın Suriye'den kaldırılacağı ve İstanbul'a getirileceği **şayi** olur olmaz, Halide Edip Hanım Suriye'yi, o maarif intibahını, o mektepleri ve muallimleri bıraktı ve Cemal Paşa'dan önce İstanbul'a geldi.”

(ş. 9129)

ş. 13546, 13681, 14626, 16217, 16219, 34912, 35054

ş.+dı 2087

ş.+oldu 34244

ş.+olurdu 34088

[=11]

ŞÂYİA: Ar. Yayılmış haber, yaygın söylenti, duyultu:

“O akşam sulh havadisleri çıktı: Almanya bizsiz sulh etmeyecekmiş! haberi dilden dile geziyordu; bu **şayanın** mânâsını anlamıyorum, sözde bir teselli idi.”

(ş.+nın 2816)

ş. 2821, 11378, 24275, 24280

ş.+lar 14028

ş.+lara 34088

ş.+ları 2843

ş.+sı 24272, 25522, 25575

ş.+siyle 24251

[=12]

ŞÂZ: Ar. Ayrık, müstesna:

“Osmanlı târihi bütün târihler arasında bir şâz mıdır?”

ş. 25393

[=1]

ŞEÂMET: Ar. Uğursuzluk:

“Rumeli ahlâkında, yerleşmiş insanların tellallar çarşısında eşyasının satılması hem haysiyeti muhil hem de **şeamet** getiren bir şey telâkki edilirdi.”

(ş. 78)

ş. 2644, 2836, 2881, 24986, 24986

ş.+i 7550, 25010

[=8]

ŞEÂMETLİ: Uğursuz:

“Muhasaraya dair en canlı hatıraları bırakan – Kayser’in esvapçıbaşısı ve öteden beri saray adamı– Phrantzes, bu üç günlük istirahatin ne kadar mehib bir sükût olduğunu ve Bizanslılara ne kadar **şeametli** görüldüğünü ne tesirli bir lisanla anlatır.”

(ş. 5228)

“Nice gün.ler bu **şeametli** ölüm/
Ol-du çok kimse.ye bir gizli düğüm”

(ş. 36989)

[=2]

ŞEB: Fars. Gece:

“Enderûnî Vâsıf, yüz otuz sene evvel, Boğaziçi'nin iki yaka sında, iki köşeyi, neş'enin bir fıskiye yükselişiyle:
Bahrin bu **şeb** emvâc-ı safa aştı boyundan/
Vâsıf gidelim Göksu'ya İstinye Koyu'ndan mısralarında terennüm ediyordu.”

(ş. 5772)

“**Şeb** nedir Körfez.de Mihrâbâd.dan gör-müş o mâh”

(ş. 37904)

ş. 31225, 37369, 37533, 37596, 37640, 37744, 37765, 37782, 37906, 37910, 38176, 39182, 39224

ş.+de 37467

[=16]

ŞEBÂB: Ar. Gençlik:

“Belki de teessüs etmediği daha iyi Mükâfatları tevzi edecek Encümen, ya Meclis-i Maârif âzası, yâhud da her düğümün kanberi, her koltuğa oturuveren fuzalâmızdan teşekkül eder ve de **şebâb** için yeni bir sebep-i ye's olur.”

ş. 22562

[=1]

ŞEBÂBET: Ar. Gençlik:

“Yahut:

‘Lâkin ona pek **şebâbetin** var,
Bir kerre daha bugün güzâr et!’
Misâller daha çoktur.”

(ş. +in 31240)

“Kış gel-di bahârîşâdmânî geç-ti/
Eyvâh **şebâbet** denil-en mürğitarab/
Biz fark.ına var-madık pek ânî geç-ti”

(ş. 38288)

[=2]

ŞEBBEN: Kara Hüseyin'in eşi:

“Nefer Kara Hüseyin'in hasretli ve genç karısı ‘**Şebben**’i tanıdıktan sonra nice hikâyelerimizdeki kadınlar bana birer kukla gibi göründüler.”

ş.+i 7467

[=1]

ŞEBBEN'İN KARA HÜSEYİN: Halide Edip

Adivar'ın yazdığı bir hikâye:

“Birkaç gün evvel Halide Edip'in ‘**Şebben'in Kara Hüseyin'i**’ unvanlı bir hikâyesini okuyordum.”

ş.+i 7462

[=2]

ŞEB-BE-ŞEB: Fars. Geceden geceye:

“Bezm.inde **şebbeşeb** lebicânan lisâniâşk”

ş. 37496

[=1]

ŞEB-ÇİRÂĞ-I DİL: Fars. Gönün gece parlayan kıymetli taşı:

“Dem.dir yan-ar remâd ol-amaz **şebçirâğudil**”

ş. 37739

[=1]

ŞEBEK: Genellikle Afrika'nın dağlık

bölgelerinde sürüler hâlinde yaşayan, değişik renklerde olan, uzun veya kısa kuyruklu türleri bulunan maymun:

“(…) bereket versin Frenklerden her şeyi bir **şebek** zekâsıyla kaptığımız gibi, son zamanlarda da eski şark eşyasının, silâhlarının, halılarının zevkini kaptık, belki bu münasebetle bir gün kendi eşyalarımızı sevmeye alışırız!”

ş. 7588

[=1]

ŞEBEKE: Ar. Ülke çapında yaygınlaştırılmış ulaşım ve iletişim örgüsü, ağ:

“Bugün Arnavudlar ne bir ordu ne bir müessese, ne bir idare **şebekesi** vücûda getirebiliyorlar.”
(ş. +si 1094)

ş. 11982, 28849

ş.+si 11787, 13258

ş.+siyle 17721, 18099

[=7]

ŞEB-İ LÂHUT: *Fars.+Ar.* Ulûhiyet âleminin gecesi [Lâhut: Cenabıhakk’ın zatına mahsus olan ilk ve en yüce âlem, Allah’ın bütün sıfat ve isimlerinin zatında mevcut olduğu, fakat sâdece zafî sıfatlarının zuhura geldiği, fiilî sıfatlarının ise henüz zuhur bulmadığı âlem, ulûhiyet âlemi, âlem-i lâhut Karşıtı: NÂSUT]:

“**Şebilâhut.da** manzûmeiecrâm gibi”

ş.+da 37726

[=1]

ŞEB-İ VİSÂL: *Fars.+Ar.* Vuslat, kavuşma gecesi:

“Sonra **şebivisâl.imize** şûh mübtesim”

ş.+imize 39173

[=1]

ŞEB-İ YELDÂ: *Fars.* Senenin en uzun gecesi:

“**Şebiyeldâ.da** uza-r fecir.e kadar kıssaiaşk”

(ş. +da 37658)

ş.+da 37815

[=2]

ŞEBNEM: *Fars.* Çiy:

“O gülzâr.in ki âteş.dir gül.ü **şebnem** kabûl etmez”

ş. 37852

[=1]

ŞEBTÂB: *Fars.* Ateş böceği:

“Temmuz'dan sonra, peder müdür, oğul sermuharrir, dayı bey muhasebe memuru, hemşire hanım mütercime olarak ailece gazete çıkaranları gördük. O **şebtâbların** biri sönüp biri yandı, şimdi de hiçbirinden eser yok.”

(ş. +ların 21753)

ş.+lardan 21743, 30585

ş.+ların 30580

[=4]

ŞEB-TÂ-BE-SEHER: *Fars.+Ar.* Gecedен sabaha kadar:

“Şevk **şebtâbeseher** raksımükerrer.le dön-er”

ş. 37646

[=1]

ŞEB Ü RÛZ: *Fars.* Gece ve gündüz:

“Firdevs bu şehir.in **şebürûz.unda** ıyan.dır”

ş.+unda 37667

[=1]

ŞECAAT: *Ar.* Yiğitlik:

“Türk'ün İslâm âleminde en bariz farikasını **şecaat** gibi basit bir kelime ile hulâsa etmek büyük hatâdır.”

(ş. 20838)

ş. 20762, 20821

[=3]

ŞECİ: *Ar.* Yürekli, yiğit:

“Bize birkaç gün içinde ısındılar. **Şeci** insanlardı.”

ş. 34805

[=1]

ŞEDDE: *Ar.* Arap yazısında, iki kez okunması gereken ünsüzün üstüne konulan işaret:

“Buyuruyorsunuz ki:

‘Göster bana söylemişse ahsen/

Mersiyye'yi kimse Muhteşem'den’

Burada ‘Mersiye’nin **şeddesine** fazla

basıyorsunuz.”

(ş. +sine 20823)

ş.+sini 20809

[=2]

ŞEDDELİ: Şeddesi olan:

“Misâl olarak îrâd ettiğiniz bu ikinci mısraın mânâsı vezni kadar sakattır, buradaki ‘zan’ kelimesi **şeddeli** olsa yine gayr-i vâriddir.”

ş. 20813

[=1]

ŞEDÎD/ŞEDÎT: *Ar.* Yeğîn, şiddetli, zorlu, etkisi çok yüksek:

“Hepsinin arasında ne **şedit** ne de mutedil, hiçbir zaman İttihatçı olmamış ben vardım.”

(ş. 9014)

“(…) ‘Zorlara dağlar dayanmaz!’ İşte azmin demir lehçesinden kurtulmuş bu kısa ve **şedit** söz, Rumeli Hisarı'nda aks-i sadâ hâlinde duyuluyor.”

(ş. 6146)

“Kafkasya'nın **şedit** İslâm muhitinde doğmuş.”

(ş. 9670)

“Bu gelen genç tıbbiyelilerin **şedit** lisanlarından biraz ürkmüş.”

(ş. 10812)

“Aramızda **şedit** bir mübahase başladı.”

(ş. 10214)

“İnkulâb.lar **şedîd** ateş.den ol-ur”

(ş. 38633)

ş. 34, 101, 1348, 1365, 2064, 2463, 3583, 3646, 3851, 3906, 5763, 8568, 9007, 9191, 9257, 9438, 9722, 10097, 10601, 11220, 11268, 11440, 11442, 11446, 13152, 15010, 17334, 18673, 19080, 19172, 19421, 23609, 23748, 24451, 24458, 24788, 24911, 25188, 25684, 26504, 26529, 27293, 27817, 30312, 31063, 31083, 32274, 32376, 32388, 32556, 32579, 32635, 32963, 33132, 34550, 34829

ş.+di 4243

ş.+i 16788

ş.+leri 35613

[=65]

ŞEF: Fr. Yetki ve sorumluluğu olan, yöneten kimse:

“Hakikate çok yakın görünen bu hayâl ne kadar uzaktır. O kadar uzaktır ki tıpkı, bir konser verilirken orkestra **şefinin** elinde bir değneği sağa ve sola sallaya rak, gaayet kolay bir vazîfe gördüğünü zanneden bir insanın hayâline benzer.”

(ş. +inin 29985)

ş. +inin 29974

[=2]

ŞEFAAT: Ar. 1. Peygamberlerin ve Allah'ın izin vereceği kimselerin, kulların suçlarının bağışlanması için Cenabıhak katında aracılık etmeleri:

“Şâyeste gör-dü cürmüğünâh.ın **şefâat.e**”

(ş. +e 37308)

2. Yetki ve sorumluluğu olan, yöneten kimse:

“Yarın da Allah'ın karşısına onların **şefaatinin** gölgesinde çıkacağız.”

(ş. +inin 16958)

ş. 31009, 34172

[=4]

ŞEFFAF: Ar. **mec.** Anlaşılır:

“Anladığımı, hakikaten anlamış insanlar gibi, kolay, bariz, **şeffaf** ve ihtiraslı bir hâlde anlatırdı.”

(ş. 8646)

ş. 22631

[=2]

ŞEFİK: Şefik Esad:

“Bir an evvel **Şefik'i** arayacağımı söyledim.”

(ş. +i 2553)

ş. 2562, 3804

[=3]

ŞEFİK BEY: Paris'teki Jön Türklerden biri [Yahya Kemal'in Paris'te iken okuduğu Jön Türklükle ilgili “Hareket” risalesinin yazarı]: “Hareket'i yazan, onun arkadaşlarından **Şefik Bey'miş.**”

ş.+miş 1367

[=1]

ŞEFİK EFENDİ: Osmanlı Devleti'nde kilercibaşı:

“Bir gece yine açıldı eski kilercibaşı **Şefik Efendi** hal' sabahı Saray'da bulunmuştu.”

(ş. 35122)

ş. 35079

[=2]

ŞEFİK ESAD: Yahya Kemal'in dostlarından biri:

“Dîvanyolu'nda **Şefik Esad'ın** evi önünde durduk.”

(ş. +ın 2548)

ş. 2539, 9241, 9253, 9268

ş. +ın 2548, 2561, 8430, 9242

ş. +la 2566

[=10]

ŞEFİK HÜSNÜ: Yahya Kemal'in Paris'teki dostlarından biri:

“O senelerde bu sıtmalı ihtirasımı Paris arkadaşlarım Abdülhak Şinasi, **Şefik Hüsnü** iyi bilirler.”

ş. 32311

[=1]

ŞEFKAT: Ar. Koruma, acıma ve esirgeme duygusu ile karışık olan sevgi:

“Nâkil bu temâsile karşı kari'lerini isyana hazırlar gibi gizliden gizliye taraftardır; aşk, vazîfe kahramanı, **şefkat** gibi fezâili de bin felâket safhasından sonra mesâviye karşı müntakim mes'ûd çıkarır.”

(ş. 22205)

“İstanbul'da bugün bu vaziyette olan dârü'l-eytâmları en kısa tarikle Büyük Millet Meclisi, **şefkatinin** kanatları altına alsın.”

(ş. +inin 13113)

ş. 11371

ş. +le 25876

[=4]

ŞEFKATÎ: Nuri Bey'in oğlu:

“Cavit Beyle haremi, Nuri Bey'le hanımı
Suphiye Hanım ve oğlu **Şefkati** ve ben çay
masasının etrafında toplandık.”

ş. 11684

[=1]

ŞEFTALİ: Fars. Güllillerden, sıcak ve mutedil
iklimlerde bahçelerde yetişen meyve ağacının
sulu, güzel kokulu, lezzetli, A vitamini
bakımından zengin çok makbul meyvesi:
“Yer yatağım ve **şeftali** resimli şal yorganım
karşıda bir köşede dururdu.”

ş. 1202

[=1]

ŞEGÂF-ENGÎZ-İ ŞÎ'R: Fars. +Ar. Şiiri
delicesine sevdiren:

“Az sonra dağ.ları **şegâfengîzişi'r** et-en”

ş. 39254

[=1]

ŞEH: Fars. Şah kelimesinin nazımda ve bazı
birleşik şekillerde kullanılan şekli:

“**Şeh.ler** yer.e yüz sür-düğü bir kasr i-di bu”

ş.+ler 38439

[=1]

ŞEHÂDET: Ar. 1. Allah yolunda, millî ve
manevi değerler uğrunda ölme, canını feda edip
şehit olma:

“Müslüman oldukları için Müslümanlığın en
büyük lezzeti olan **şehadet** zevkini tattılar.”

(ş. 13449)

2. İşaret, delâlet, açık alâmet:

“Daha o zaman millî mimarîmizin ne kadar
güzel olduğuna en ziyade **şehadet eden** parça,
1770'te Üçüncü Mustafa tarafından, daha iyi
yapmak belâhettiyle tamamıyla yıktırılmış olan
Fâtih Camii'nin nasılsa bırakılmış olan harem
kısmıdır.”

(ş.+eden 4835)

3. Bir şeyin gerçekliğini, doğruluğunu tasdik
etme:

“Bugünün siyasetini nazar-ı dikkate almakla
Anadolu'nun ne kadar hayırlı bir kuvvet
olduğunu beynelmilel bir **şehadetle** tespit etmek
lâzım gelir.”

(ş.+le 16325)

ş. 7512

ş.+ederler 28397

ş.+inde 18276

ş.+ini 15275

ş.+iyle 14106, 22026

[=9]

ŞEHBÂL: Fars. 1. Kuş kanadının en uzun
tüyleri, kuş kanadı:

“Ankaa-yı suhani ancak Fârisî'den, Arabî'den
iki **şehbâl** ile kanatlandırır nesli, Nâmık Kemal
Bey daha bir devir evvel mustalah buluyordu.”
(ş. 28816)

2. ***Şehbâl açmak**: Kanat açmak:

“Gök nûr.a garkol-ur nice yüz bin minâre.den/
Şehbâl aç-ınca rûhrevânı.Muhammedî”

(ş. 37432)

ş. 39131

[=3]

ŞEHBENDERHÂNE: Fars. Şehbenderlik
daîresi, konsolosluk binası:

“Şimdi Sofya'daki **Şehbenderhânemizin** işlerini
güzel ve sakin bir vatanperverlikle gören güzîde
memurlarımızdan Nâhid Bey her Türk'e
gösterdiği muavenetlerini bana da bezletti.”

ş.+mizin 3402

[=1]

ŞEHVÎ: Ar. Şehvetle ilgili, şehvet uyandıran:
“Bezminiz ne kadar kahkaha âbâd! Karlı
Olimpos tepelerinde, **şehvî** oyunlarla sarhoş,
sarı saçlı ilâhlar gibi, gür seslerle
gülüşüyorsunuz.”

ş. 23330

[=1]

ŞEH-İ ÂLÎ-İ LÜTUFKÂR: Fars.+Ar. Değeri
yüksek, şerefli kerem sahiplerinin en büyüğü:

“Bahşet-ti böyle bir **şehiâlülütufkâr**”

ş. 39297

[=1]

ŞEHÎD: Ar. 1. Allah yolunda ve din uğrunda
savaşırken ölen kimse:

“Gör-dük ebedî ced.leri bir an.da yakın.dan
Bir bahçe.deyiz şimdi **şehîd.lerle** berâber”

(ş.+lerle 35853)

2. ***Şehit olmak**: İmanı, vatanı ve kutsal bir
amacı uğrunda savaşırken ölmek:

“Ne kadar def'a **şehîd ol-dun** da/
Bil-medin kanlı savaş.larda şehîd ol-duğunu”

(ş. 38460)

ş. 37282, 38461, 38484, 38485

ş.+inin 36696

ş.+lerin 38990

[=8]

ŞEHİDÜ'L-FETH: Ar. Fetih şehidi:
"Yalnız Bektaşî Dergâhı'nın ta önünde burma
kavuklu küçük bir mezar taşı var, kitabesini
okudum: **Şehîdü'l-Feth** Mahmud Çelebi ruhuna
fatiha"

ş. 6259

[=1]

ŞEHİNŞÂH: Fars. Şahlar şâhı, pâdişahlar
pâdişâhı:

"Tasvîr et-er mi böyle **şehinşâh.ı** ey Kemâl"

ş.+ı 37446

[=1]

ŞEHİR: Fars. Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi,
hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan,
genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı
yerleşim alanı, kent, site:

"O **şehirler** bizim yeni semtlerimiz gibi millî
ruhtan ârî değıldirler."

(ş. 7012)

"Üsküp bir müslüman **şehir.di**"

(ş.+di 37969)

ş. 976, 998, 1135, 1249, 1779, 1810, 2061,
3167, 3196, 3231, 3231, 3369, 3429, 4407,
4443, 4467, 4817, 4886, 5029, 5118, 5244,
5319, 5336, 5378, 5410, 5425, 5475, 5492,
5494, 5545, 5745, 5814, 6045, 6047, 6061,
6068, 6075, 6672, 7057, 7486, 7515, 7564,
7745, 7763, 7993, 8042, 8043, 8051, 8083,
8111, 8142, 8151, 8164, 8170, 8200, 8288,
10683, 11107, 11640, 11973, 11973, 12485,
12485, 12577, 12584, 12962, 13237, 13237,
14137, 14538, 14556, 16108, 16473, 16474,
17411, 17508, 18304, 18304, 18959, 19043,
19432, 21262, 21263, 22819, 23570, 23793,
23793, 24162, 25071, 25112, 25459, 25460,
25513, 27928, 27928, 28229, 28229, 29100,
29401, 31358, 31358, 31970, 33374, 33501,
35320, 35328, 35693, 35877, 35893, 36329,
36344

ş.+de 1101, 1108, 1815, 3049, 3082, 3172,
4399, 4816, 4894, 5244, 5313, 5831, 6038,
6911, 7295, 7482, 7516, 7576, 7797, 15222,
15407, 15413, 16910, 23177, 23336, 25439,
28518, 31337, 32563, 33799, 36272

ş.+den 1816, 3429, 14960, 16642, 17368,
25512, 26021, 31356, 35975, 36039

ş.+deyken 18926

ş.+di 732, 1814, 5308, 5378, 5545, 6058,
7827, 26389

ş.+dir 817, 4857, 8045, 8081, 8171, 8173,
8174, 8178, 18246, 18928

ş.+e 819, 1720, 1814, 2632, 3420, 4430,
4795, 5242, 5247, 5259, 5776, 6929, 7296,
7485, 7552, 7628, 10654, 11404, 11844, 12590,
17405, 19018, 19679, 21331, 22871, 24007,
25512, 30454, 30692, 31356

ş.+i 1017, 1186, 1781, 1916, 2456, 2997,
3015, 3057, 3071, 3077, 4422, 4449, 4483,
4824, 5119, 5153, 5180, 5316, 5416, 6078,
6995, 7050, 7174, 7174, 7520, 7524, 7567,
7598, 7716, 7769, 8045, 8052, 8053, 8067,
8080, 8081, 8092, 8117, 8117, 8126, 8135,
8159, 8168, 8172, 8231, 8232, 8277, 20022,
21689, 12583, 12761, 13851, 14132, 14141,
15055, 15419, 15429, 17513, 17877, 17924,
18499, 18500, 18500, 18500, 18601, 18880,
19938, 20079, 20271, 21319, 21404, 23634,
23636, 24155, 24162, 24169, 24172, 24181,
25319, 26012, 26032, 29097, 31672, 31681,
32717, 34502, 35875, 35876, 35911

ş.+idir 17520

ş.+imizde 1034

ş.+imizdi 36332

ş.+imize 18397, 31787

ş.+imizin 9440, 20274, 28492

ş.+in 871, 970, 985, 990, 992, 1252, 1818,
1977, 2467, 2993, 3121, 3142, 3182, 3363,
3380, 3396, 3397, 4395, 4612, 4724, 4916,
5186, 5203, 5271, 5273, 5331, 5353, 5991,
6037, 6546, 6549, 6553, 6824, 7637, 7771,
7792, 8016, 8017, 8069, 8073, 8088, 8096,
8113, 8120, 8120, 8212, 8307, 9439, 12459,
12461, 14145, 15406, 15421, 16521, 17412,
17997, 18901, 18904, 18960, 19050, 19411,
20356, 20857, 21319, 21320, 22844, 22884,
23394, 23914, 25079, 26030, 26057, 28794,
31683, 36705, 36824

ş.+inde 126, 1976, 2217, 7762, 11639,
12622, 14994, 15609, 15708, 17401, 24516,
24529, 24537, 32312, 35400, 35400, 37060

ş.+inden 7763

ş.+ine 2216, 3428, 4571, 7051, 7666, 7786,
7790, 12582, 17463, 17499

ş.+ini 4408, 4630, 11571, 18092, 18204,
18880, 24016, 26956, 39063

ş.+inin 955, 1100, 1314, 3029, 4471, 8044,
9425, 12596, 17461, 19006, 19209
ş.+iydi 97, 962, 4474, 7515, 17452
ş.+ken 5959, 7491
ş.+ler 738, 4402, 6067, 7005, 7757, 7774,
7802, 8307, 17616, 18502, 19404, 20723,
22824, 22955, 35821
ş.+lerde 2183, 7195, 13737, 20723, 22947,
22973, 29397, 32960
ş.+lerden 4894, 7642, 17371, 18907, 21406
ş.+lerdir 19027
ş.+lere 3974, 4569, 7779, 8171, 12580,
14972
ş.+leri 1008, 6614, 6678, 7775, 7871, 8078,
19024, 19054, 22950, 24163, 25577, 36387
ş.+lerimiz 18371, 18466, 28509, 30010,
31768
ş.+lerimizde 5608, 18390
ş.+lerimizden 31792
ş.+lerimize 16562, 27203
ş.+lerimizi 8093, 18305, 28499, 30013
ş.+lerimizde 3551, 3552, 12511
ş.+lerin 2545, 5478, 7003, 7764, 17569,
18216, 21384, 22112, 22928, 24167, 32881
ş.+lerinde 866, 3365, 4143, 5750, 11996,
21087, 22980, 31723, 35465, 35721
ş.+lerinden 7756, 16771, 19065, 31787
ş.+lerine 7002, 7643, 16459, 18392, 18860,
23828
ş.+lerini 1844, 6669, 16344, 16451, 25237,
26061
ş.+lerinin 1803, 4463, 6668, 17301, 17876,
19877, 20968, 21128, 22866, 23093, 24307,
26074
ş.+leriniz 16591
ş.+leriyle 7871, 17462
ş.+i+medeni 7735
[=547]

ŞEHİRCİ: Şehircilikle uğraşan, şehircilik
konusunda çalışan veya bu konuda uzmanlaşmış
olan kimse:

“(…) Diyor ki: ‘Bir şehrin inkişafı yalnız ecnebi
mütehassısların eline bırakılamaz... Türk **şehirci**
mütehassıslar tarafından başarılabilir.’ Cidden
bu yepyeni bir nazariyedir.”

ş. 8077

[=1]

ŞEHİRLİ: Şehir halkından olan, kentli:

“Hacı, hoca, hamal, köylü, **şehirli**, telâşlı bir
halk, benim on seneden beri görmediğim
vatandaşlarım, sırtlarında heybeleri, katlanmış
yatak ve yorganları, ellerinde nevale sepetleriyle
vapura girdi.”

(ş. 2513)

ş. 35402

ş.+si 11984

[=3]

ŞEHİT: Ar. 1. Kutsal bir ilke veya inanç uğrunda
ölen kimse:

“28 Mayıs’ı 29 Mayıs’a bağlayan gece
yarısından sonra, kıyamet kopar gibi bir velvele
koptu; bütün ordu surların üstüne atıldı.

Şehitleri üst üste yığarak surun üzerine çıkmak
isteyen cengâverler görülüyordu.”

(ş.+leri 5232)

2. ***Şehit düşmek (olmak)**: İmanı, vatani ve
kutsal bir amacı uğrunda savaşırken ölmek:

“Bu muharebede **şehit düşen** Türklerin
mezarlığı, Hisar’ın üstündedir.”

(ş. düşen 4786)

ş. 5058, 5116, 5211, 5273, 5894, 6262, 7091,
7122, 7188, 7235, 7245, 7298, 7938, 13039,
13056, 13060, 13061, 13093, 13440, 16633,
16657, 16660, 16925, 18444, 20317, 20959,
23622, 23623, 23654, 30154

ş.+i+kerbela 20819, 31152

ş.+in 16698

ş.+ler 4127, 7171, 13045, 13445, 13447,
23633

ş.+lere 16906

ş.+leri 5228, 7238, 12990

ş.+lerimiz 13048, 16655, 25435

ş.+lerin 6262, 9439

ş.+lerine 13463

ş.+lerini 14949

ş.+likler 16684

ş.+olan 5881

[=53]

ŞEHİT ALİ PAŞA KÜTÜPHANESİ: 1715'te
sadrazam Şehit Ali Paşa tarafından İstanbul
Vefa'da yaptırılmış bir kütüphane:

“Bir gün de Şeyh Vefa Türbesi'yle **Şehit Ali**
Paşa Kütüphanesi'ni ve aynı zamanda o
tarafındaki medreseleri görmek niyetiyle
çıkıştım.”

(ş.+ni 9519)

ş.+ne 9546

ş.+nin 9525

[=3]

ŞEHİT KAPISI: İstanbul'da bir yerleşim yeri:
"Bir gazi cemaatinin elleri üstünde giden tabut –
şimdi Yeni Cami dediğimiz– **Şehitkapısı'ndan**
geçerek –şimdi Köprü dediğimiz– Eminönü
İskelesi'nde duruyor."

ş.+ndan 7280

[=1]

ŞEHİTLİK: Şehitlerin gömüldüğü mezarlık,
meşhet:

"Bu muharebede şehit düşen Türklerin
mezarlığı, Hisar'ın üstündedir. Hâlâ **Şehitlik**
ismiyle yâd olunur."

(ş. 4787)

"Konuşa konuşa '**Şehitlik**'e doğru gittik."

(ş.+e 6255)

ş. 7174, 7174, 20961

ş.+e 6135

[=6]

ŞEHLEVEND: Fars. Boylu poslu:

"Dükkânın Önünden, cepkenin bir kolunu
sarkıtmış, sol omuzunu yükselten bir külhanbeyi
tavriyle, **şehlevend** bir delikanlı Geçiyormuş."

ş. 26527

[=1]

ŞEHNÂME: Firdevsî'nin eski İran efsaneleri
üzerine kurulu, 977-1010 arasında yazılmış
60.000 beyitlik manzum destanı:

"(...) 'Firdevsî'nin **Şehnâme**'de kullandığı vezin
bir Arap veznidir, Arab'ın İran bünyesinde böyle
bin bir tesîri vardır."

(ş.+de 20896)

ş.+de 20878, 29493

ş.+nin 29465

ş.+si 20774

[=5]

ŞEHPER: Fars. Kuş kanadının en uzun tüyü:

"**Şehper** aç-sun bu gazel CennetiÂlâ.ya kadar"

ş. 37594

[=1]

ŞEHR: Fars. Şehir:

"Örtün Müebbeden uyu Ey **şehr** O bedduâ"

(ş. 35867)

ş. 39062

ş.+e 37233

ş.+in 37667

[=4]

ŞEHRÂH: Fars. Ana yol, ana cadde:

"Kumkapı'ya doğru, el'an muhafaza olunan
hisarların yanından bir **şehrâh** gidiyor."

(ş. 6537)

ş. 27247

[=2]

ŞEHRÂH-I AŞK: Fars.+Ar. Aşk yolu:

"Bul-maz cihan.da zevkusafâyı ferâgat.i/
Şehrâhuşk.a ez dilücan sâlik ol-mayan"

ş.+a 37987

[=1]

ŞEHRÂYİN: Fars. Bayramlarda ve diğer önemli
günlerde bir şehrin bayraklar ve ışıklarla
süslenmesi şeklindeki şenlik, gösterişli şenlik,
donanma:

"Bir zümreye göre Ramazan bir **şehrâyindir**."

(ş.+dir 14166)

"Her taraf.tan Boğaz o **şehrâyin**"

(ş. 35774)

ş. 8037, 14159, 14177, 14195

ş.+dir 14165

ş.+i 989, 21380

[=9]

ŞEHREMANETİ: Osmanlı Devleti zamanında
İstanbul'da şehrin temizliği, bakımı ve dirlik
düzenliğiyle ilgilenen mahallî idare, İstanbul
belediyesi:

"Nakliyât-ı ticâriyye hava yoluyla ifa
olunalından beri liman battal kalmış, yalnız
şehremaneti bu limanı bir hâtıra-i târihiyye
olarak muhafaza ediyormuş."

(ş. 6557)

ş. 6551, 24723, 24724, 25549, 31744, 31773,
31859, 31896

ş.+ne 3219

ş.+nin 31672

[=12]

ŞEHREMANETİ DÂİRESİ: İstanbul belediyesi
binası:

"**Şehremaneti Dâiresi**'nde Şhremini Panis
tarafından büyük merasimle kabul ediliyor."

(ş.+nde 25579)

[=1]

ŞEHREMİN: Saray ve devlet yapılarının
onarımına, haremın gider ve aylık işlerine
bakmakla yükümlü kimse:

“Bulgarların Şıpka kahramanı, Petkof, Sofya'nın **şehremini** olur olmaz, yaman bir Avrupa-perestlikle, eski Sofya'yı petrole bulmuş.”

ş.+i 3076

[=1]

ŞEHREMİNİ PANİS: Saray vekilharcı:

“Şehremaneti Dâiresi'nde **Şehremini Panis** tarafından büyük merasimle kabul ediliyor.”

ş. 25580

[=1]

ŞEHRİNÂZ: Kadın adı:

“Kasrın kafesleri arkasında **Şehrinaz**, Mihriyar, Nurmahal el aynalarında saçlarını düzeltip dudaklarına allık sürmüyorlar.”

ş. 8037

[=1]

ŞEHR-İ NÛR: Fars.+Ar. Nûr şehri:

“Âmid o **şehrinûr** öğün-sün ile 'lebed”

ş. 37518

[=1]

ŞEHRİYÂR-I ÂTİFET-ÂSÂR-I MUHTEREM:

Fars.+Ar. Hürmete layık cömertlik eserlerinin hükümdârı:

“Ey **şehriyârâtîfetâsârımuhterem**”

ş. 39310

[=1]

ŞEHSUVÂR: Fars. Çok usta binici:

“Bir göz dik-en gör-ürdü zafer **şehsüvârını**”

(ş.+ını 38565)

ş.+ını 38584

ş.+ını 37251

[=3]

ŞEHSÜVÂR-I CİHANGÎR: Fars. Dünyayı zapt eden büyük hükümdarın usta at binicisi:

“Gel-miş bu **şehsüvârcihangîr** aşk.ına”

ş. 37342

[=1]

ŞEHVÂNÎ: Ar. Şehvete çok düşkün kimse:

“Stendhal, o **şehvanî** nâsir de senelerce şimalî ve vustâî İtalya'nın şehirlerinde gezindi.”

ş. 22994

[=1]

ŞEHVET: Ar. Karşı cinsle duyulan şiddetli arzu, cinsel istek:

“Ali Kemal'in Avrupalıyı andıran üç tarafı vardı: Bünyesi, **şehveti** ve münakaşa gazeteciliği.”

(ş.+i 9816)

ş.+in 3902

[=2]

ŞEHZÂDE: Fars. Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san:

“Ak tuğlu Türk **şehzadesi**, atıyla bir yol ararken yolların ötesinde, iki büklüm yürüyen bir ihtiyar gördü.”

(ş.+si 6289)

“**Şehzâde.yi** hapseyle-di zâlim peder.i”

(ş.+yi 38076)

ş. 5399, 6307, 6332, 6419, 12846, 23862,

25199, 34552, 34638, 35180

ş.+ler 12485, 12493

ş.+lerinin 4668

ş.+si 6303

ş.+sini 3888

ş.+yi 6315

[=18]

ŞEHZÂDEBAŞI: İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunan Fatih ilçesinde bir semt:

“Çarşıkapısı'nda, Ayakapı'da, **Şehzadebaşı'na** yakın olan On Sekiz Seymenler Mezarlığı'nda, sur diplerinde görülen bütün o merkatlerde en sade mücahitler yatar.”

(ş.+na 16700)

ş.+na 9556

ş.+nda 5272, 22077, 23940, 31735, 31985

ş.+nın 23997

[=8]

ŞEHZÂDEBAŞI CAMİİ: Şehzade Camii. I.

Süleyman tarafından Saruhan Sancak Beyi iken

1543'te 22 yaşında ölen oğlu Mehmed adına

1543-1548 yılları arasında Mimar Sinan'a

yaptırılan cami. Mimar Sinan'ın çıraklık eseri:

“Muhacirlerle iskân edilmiş bir ev hâlini almış olan bu vakfi ancak merdivenininden bir nebze gördük. Sonra **Şehzadebaşı Camii'ne** geldik.”

ş.+ne 9555

[=1]

ŞEHZÂDE CAMİİ: Şehzade Mehmet Camii ya da Şehzadebaşı Camii:

“Yine 1548'de bina ettiği **Şehzade Camii** ise ilk büyük kubbeli eseridir.”

(ş. 5630)

ş. 7241

[=2]

ŞEHZÂDELİK: Şehzâde olma durumu:

“Râif Efendi Sultan Mustafa'nın **şehzâdeliğinde**, bir müddet, vâlide vekilharçlığında istihdâm edilmişti.”

ş.+inde 34267

[=1]

ŞEHZÂDE MAHMUD: Sultan II. Mahmud: “Ruşçuk Yârânı'nın bel bağladıkları teceddüd pâdişâhi Selîm-i Sâlis, saray muhasara edilirken boğdurulmuş ve **Şehzade Mahmud** aynı akibete mâruz bir vaziyetde kaldığı hâlde kurtarılabilmişti.”

(ş. 23875)

ş. 23877

[=1]

ŞEHZÂDE MEHMED: Fatih Sultan Mehmet Han:

“Bir zaman Varna'da zırlı bir Salîb ordusunu ezen Türk pa dışâhi Murad'ın oğlu **Şehzade Mehmed**, Trakya avlarında kay boldu idi.”

(ş. 6288)

ş. 5154, 6283, 6344

ş.+e 6317, 6321, 6445

[=6]

ŞEHZÂDE MEHMET TÜRBESİ: İstanbul Fatih'te, Şehzadebaşı'nda Şehzade Külliyesi'nin kible avlusunda, Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1543 yılında ölen oğlu Şehzade Mehmet için yaptırdığı türbe:

“Üstatlığının belirlediğini gösteren, heybetli olduğu kadar zarîf olan bu cami ve etrafındaki manzumesi ise, ancak ondan sonraki azametli eserlerinin karşısında sönük kalmıştır; camiin yanı başında **Şehzade Mehmet Türbesi** ayrı bir şaheserdir.”

ş. 5634

[=1]

ŞEK: Ar. Şüphe, zan, kuşku:

“Antoine her dokunduğu maddeye hayat veren bir üstaddir; eğer biz teşevvüşlerimizle dehâsını bu müddet içinde uyutmazsak, **şek** yoktur ki, burada yapacağını yapar, müebbed bir eser bıraktıktan sonra döner.”

(ş. 31845)

“Bir kısım.ı **şek** ve şüphe.de bir kısım.ı hayli koş”

(ş. 36596)

ş. 37944

ş.+den 38913, 38915, 38917, 38919

ş.+kim 31497

[=8]

ŞEKER: Fars. 1. Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı:

“Sonra **şekere** bulanmış bir parça mürekkep yalattı.”

(ş.+e 471)

“Absent.e damla damla sız-an bir **şeker** gibi”

(ş. 37100)

2. Şeker kamışı, şeker pancarı, patates, havuç, mısır, buğday vb. bitkilerin sap ve köklerinin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, birleşiminde karbon, oksijen ve hidrojen bulunan, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan madde katılarak yapılmış lokum, akide, çikolata vb. tatlı yiyeceklerin genel adı:

“Dışarıda, bahçede, meydanda bekleyen mektep çocuklarına birer külah **şeker** dağıtıldı.”

(ş. 20)

ş. 26, 476, 7741, 30030

[=8]

ŞEKERCİ: Şeker ve şekerleme yapan veya satan kimse:

“Ganî Efendi'nin garip bir ailesi vardı. Hatırladığıma göre dört oğlu, iki de kızı vardı. Büyük kızı bir **şekercinin** karıydı, güzelliği ve hafifmeşrepliğiyle dile düşmüştü.”

ş.+nin 495

[=1]

ŞEKER-HAND: Fars. Şeker-hande. Tatlı gülüş sahibi, tatlı gülüşlü:

“Nedîm'in:

‘Bir **şeker-hand** ile bezm-î şevke câm ettin beni/ Nîm sun peymâneyi sâki temâm ettin beni’ matlavı hazdan bîhuş bir kalbin o andaki bir hissini lems ettirecek kadar âhenkdârdır.”

ş. 29438

[=1]

ŞEKERLEME: Toz şekerin içine meyve özleri konduktan sonra kaynatılmasıyla yapılan her türlü şeker:

“Cevahir, **şekerleme**, kitapçı camekânları önünde tevakkuf ede ede yürüyordum.”

ş. 6461
[=1]
ŞEKERLİ: İçinde şeker bulunan:
“*Ganî Efendi kalem açtı, divitin mürekkebine batırdı, Bir Rabb-ı yessir yazdı. Sonra üstüne şeker döktüler, bana o yazının mürekkebinin şekerli şekerli yalattılar.*”
ş. 18, 18
[=2]
ŞEKİL: Ar. 1. Biçim:
“*Filibe'nin tepesindeki çeşmeden sökülmiş o kitabenin yeri kendisinden daha belîğ bir şekille, hafızamda kaldı.*”
(ş.+le 835)
“*Fânîlik orta.sında yüz-en sâdedil beşer/ Herhangi bir şekil.de um-ar bir bekaa buluş*”
(ş.+de 36648)
2. Tarz:
“*Onu İkinci Selim ve Sokullu Mehmed Paşa, Mimar Sinan'a mükemmel bir şekilde tamir ve takviye ettirdiler.*”
(ş.+de 5389)
3. Edebî eserlerin dış biçimi, dış yapısı:
“*Türkçe şiir bütün nevileri, şekilleri Yunanilerden ve Lâtinlerden alıyordu.*”
(ş.+leri 6387)
4. Davranış biçimi, tutum, yol:
“*Süleyman Nazîf'e bu itirazı ne şekilde dermeyan etmiş olduğumu hatırladım.*”
(ş.+de 8927)
ş. 3754, 5412, 6249, 6710, 8980, 9601, 9614, 5494, 11809, 16190, 17263, 19432, 20919, 23873, 26496, 27485, 28879, 28904, 29735, 29741, 30789, 31983
ş.+de 2862, 3550, 5382, 5885, 5987, 6859, 9469, 9473, 11203, 11639, 13660, 13765, 14708, 15221, 18588, 18846, 20103, 20361, 22323, 23890, 24055, 27350, 27580, 28459, 31713, 31997, 33111, 34847
ş.+dedir 5488
ş.+deki 29160
ş.+den 25827
ş.+deydi 10413
ş.+e 4811, 9499, 11805, 20940, 34676
ş.+i 428, 3277, 4914, 5737, 6424, 11641, 12614, 13024, 17082, 18817, 20282, 22371, 23691, 23744, 25820, 28879, 29741, 30202, 30420, 31171, 31200, 31780, 35655

ş.+idir 32582
ş.+in 29092
ş.+inde 1203, 2041, 2660, 5910, 6384, 7213, 8015, 8399, 15078, 17636, 17741, 19164, 19165, 23071, 25080, 25836, 26539, 27139, 28933, 29013, 29077, 29093, 29159, 30071, 32791
ş.+indedir 28932, 31232
ş.+inden 28998, 31509
ş.+ine 426, 455, 6223, 6725, 21764, 26717, 28120, 30607
ş.+ini 2106, 5485, 6082, 6084, 9550, 10244, 11156, 13204, 20231, 27281, 28884, 31504
ş.+iniz 23456
ş.+iydi 2306
ş.+iyle 3724, 5162, 5386, 5445, 13199, 13201, 13206
ş.+ler 13358, 21721, 21823, 22768, 30562, 30667
ş.+lerde 19808, 27771
ş.+leri 6381, 25085, 25895, 28102, 28181, 28182, 28308, 28568, 28586, 29758
ş.+lerin 28573
ş.+lerinde 29733, 29740
ş.+lerinden 6712, 31812, 33191
ş.+lerine 6668, 20980, 28187
ş.+lerini 23778, 27528, 29726
ş.+lerinin 29375
ş.+leriyle 8809
ş.+lerle 29718
ş.+nde 19170
ş.+i+asli.siyle 21937
ş.+i+idare 9626
ş.+i+sermedi 22792
[=183]
ŞEKİLLİ: İlginç:
“*Nurullah Ataç'ın Sirene'lerin sesi teşbihini bozmayayım, çünkü çok şekilli, zarîf ve hoş bir teşbih yoğurmuş.*”
ş. 33022
[=1]
ŞEKİP: Paris'teki Genç Türklerden biri:
“*1903 kışında Şekip İstanbul'dan gelmişti.*”
(ş. 11123)
ş. 1697, 11134, 11141, 11145, 11162
ş.+e 11131, 11153
ş.+in 11173
[=9]

ŞEKİP BEY: Şekip:

“Bu **Şekip Bey**, İbrahim Bey ailesinin gençlerini etrafına alır, Avrupa feylesoflarının fikirlerini söyler, Paris'ten büyük bir çuşişle bahsederdi.”
(ş. 11197)

ş. 11115, 11188, 11190, 11194

ş.+in 33146

[=6]

ŞEKİP TUNÇ: Mustafa Şekip Tunç. (1886, İstanbul – 17 Ocak 1958, İstanbul) Henry Bergson üzerine eserleriyle tanınan psikolog ve felsefeci:

“Hikmet.ten fazla şi'r.i andır-ır bir de/
Üstâd **ŞekipTunç.a** rubâî.miz var”

(ş.+a 38149)

ş.+a 2458

[=2]

ŞEKK: Ar. Şüphe, zan:

“**Şekk** üzre bütün ömür ise geç-mez pek hoş”

ş. 38419

[=1]

ŞEKLEN: Biçim bakımından, biçim yönünden:
“Onun **şeklen** ve fikren yeni olan eserlere kalbî bir temâyülü vardır.”

ş. 22649

[=1]

ŞEKLÎ: Ar. Biçimle ilgili, biçimsel, formel:

“Hattâ o kadar ki, itirâf ederiz, Avrupalılar bizim **şeklî** sanatlarımızı bizden daha iyi tanurlar; umûmî ve husûsî müzeleri ufak tefek antikalarımızla doludur.”

(ş. 28643)

ş. 2340, 28300, 28638

[=4]

ŞEKVÂ: Ar. 1. Şikâyet, yakınma:

“**Şekvâ.nı** dinle-dim ezeli muztarip deniz”

(ş.+nı 35753)

2. ***Şekva etmek**: Şikâyet etmek:

“Eğer itiraza uğrarsa halkın taassubundan **şekva ederdi.**”

(ş.+ederdi 7623)

ş.+etiyorlar 22185

ş.+sı 22767

[=3]

ŞEKVÂCI: Şikâyetçi:

“Ne garibdir ki bu **şekvacılar** arasında iktidar muhitinin edîpleri de var.”

(ş.+ılar 28144)

ş. 28140

[=2]

ŞEKVÂHÂN: Ar.+Fars. Şikâyet eden şikâyette bulunan:

“Ben, bilâkis kadınlarımızdan bahsederken dâima mahzun, **şekvâhânım**, lâkin hiçbir zaman bedbîn değil, çünkü onlara itimâdım vardır.”

ş.+ım 21546

[=1]

ŞEKVÂ-YI KALB: Ar. Kalbin şikâyeti:

“**Şekvâyıkalb.i** eyle-mez izmâr söylen-ir”

ş.+i 38832

[=1]

ŞEM': Ar. Mum.

***Şem'-i cân**: Can ışığı:

“Şeyh Galib'in:

‘Bir şu'lesi var ki **şem'-i cânın**

Fânûsuna sığmaz âsmânın’

mısraları lirizm'in en mükemmel bir tarifidir.”

(ş.+i+can.ın 27935)

ş.+i+can.ın 28241

[=2]

ŞEM'İ: Hattat Mustafa Şem'î Efendi:

“Nihâyet Mustafa Efendi hat imtihanında hocasından **Şem'î** mahlasını almış, Mustafa Şem'î Efendi olmuş.”

(ş. 33376)

ş.+yi 33480

[=2]

ŞEMİM-İ VEFÂ: Ar. Vefanın güzel kokusu:

“Ey bîvefâ Kemâl.e **şemîmîvefâ** yet-er”

ş. 37559

[=1]

ŞEM'İ MOLLA: İstanbul eşrafından biri:

“**Şem'î Molla** İstanbul'da parlak bir kibar hayâtı sürmüş, devletin başında, hattâ içinde bir mevkî sâhibi olmadığı hâlde, itibar sâhibi olmuş, ikbâle ermedi ise de hiçbir vakit idbar da görmemiş, fakat muammâ telâkki edilmiş bir zattu.”

(ş. 33303)

ş. 33268, 33292, 33292, 33320, 33383,

33411, 33418, 33434, 33447, 33456, 33465,

33471, 33495, 33516, 33518, 33539, 33541,

33543, 33592

ş.+dan 33318

ş.+dır 33344

ş.+lar 33547

ş.+nın 33299, 33310, 33336, 33395, 33432, 33442, 33460, 33515, 33534, 33554, 33610, 33613

ş.+sız 33437

ş.+ya 33531, 33532

ş.+yı 33526

[=39]

ŞEM'-İ MÜKÂFÂT: Ar. Ödül mumu:

“Pervânevâr **şem'imükâfâte** yan-mazız”

ş.+e 37866

[=1]

ŞEMME: Ar. *mec.* Çok az miktar, zerre miktarı:

“(…) pek çabuk sivrilmiş, ortaya daha ziyade siyasî bir **şemmesi** olan bazı edebî eserler attıktan sonra, Mülkiye'deki tarih hocalığıyla hararetli bir fikir ve his cereyanı açmış.”

(ş.+si 9674)

ş. 3082

[=2]

ŞEMSEDDİN PAŞAZADE: (1850, Frashër – 1904, İstanbul), Arnavut asıllı Osmanlı yazarı, ansiklopedist ve sözlükçü:

“O sırada, bir gün Yat Kulübü'nde **Şemseddin Paşazade Orhan Bey**'i yemeğe davet etmişti.”

ş. 2718

[=1]

ŞEMSİPAŞA CAMİİ: Şemsipaşa (Kuşkonmaz) Camii, İstanbul'un Üsküdar ilçesi, Şemsi Paşa Caddesinde yer alan, Osmanlı Dönemi'nden kalma tarihi bir cami:

“Sinan'ın Süleymaniye'den sonra bina ettiği camiler (...) 1580'de Üsküdar'da deniz kenarında **Şemsipaşa Camii**, Üsküdar'da, Atik Valide namını alan, İkinci Selim'in karısı Nurbanu Sultan namına yaptığı camidir.”

ş. 5677

[=1]

ŞEMS-İ TEBRİZ: Şemsüddîn Muhammed b. Alî b. Melikdâd Tebrîzî (ö. 645/1247 [?]) Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin sohbet şeyhi:

“**Şemsi Tebrîz** hevâ.sıyle semâ' üzre Kemâl”

ş. 37730

[=1]

ŞEMSİYE: Ar. Yağmur veya güneşten korunmak için kullanılan, bir sapın üstündeki tellere kumaş gerilerek yapılmış, açılır kapanır, taşınır eşya:

“Tabanları ensesine vurarak kaçan düşman... Fistanellâları tersine çevrilmiş **şemsiyeler** gibi kaçan efzunlar. Alevler içinde yanan Bozöyük!”

ş.+ler 12825

[=1]

ŞEMŞİR: Fars. Kılıç:

“(…) '**Şemşir** gibi rûy-i zemini taraf taraf Saldun demür kuşaklu cihan pehlevanları Aldun hezâr bütgedeyi mescid eyledün Nâkuus yerlerinde okudun ezanları' mısralarını niyçün seviyormuşuz?”

(ş. 2307)

“Vur pençeîAlî.deki **şemşir** aşk.ına”

(ş. 37337)

ş.+i 28831, 37441

[=4]

ŞEN: Erm. 1. Hâlinde ve davranışlarında yaşamaktan aldığı zevkin canlılığı görülen, neşesi durumundan belli olan, hayat dolu, canlı ve güler yüzlü, neşeli:

“Biz **şen** o.nlarsa muammâlı.ydı”

(ş. 36936)

2. İnsanın içini açan, ferahlık ve neşe veren, neşelendiren:

“İstanbul, debdebeli, **şen**, mes'ûd bir şehirdi.”

(ş. 26399)

“Sâkin koyu **şen** cephele kasr.iyle Küçüksu/ Art.ında vatan semt.inin orman.ları kuytu”

(ş. 36803)

ş. 2468, 6625, 7815, 7982, 7996, 14961, 16771, 25669, 36933, 37885, 37895, 37897, 37901

ş.+dik 35826, 35836

[=18]

ŞENAAT: Ar. İğrençlik, kötülük, alçaklık:

“Galiba yaptığının **şenaatinden** kendi de şüpheliydi.”

(ş.+inden 18763)

ş.+e 15618

ş.+ini 16862

ş.+lerine 33497

ş.+ten 15618

[=5]

ŞENÂYÎ: Ar. İğrenç, kötü ve alçakça işler:

“Yetimlerimiz, dullarımız, sakatlarımız, kimsesizlerimiz çoktu, Yunan'ın ika ettiği **şenâyiden** beri adetleri arttı.”

ş.+den 15801

- [=1]
ŞENFERÂ: Hanım ismi:
“Meclis.lerinde Nâbîga Anter ve **Şenferâ**”
ş. 37142
- [=1]
ŞE’NÎ: Ar. Kötü, fena, çirkin:
“Varlığını kurtarmak için bir başına döğüştü; en kuvvetli ruhları ye’se düşürecek uzun, kanlı, **şeni** bir talihsizlik karşısında fütur getirmede.”
(ş. 14927)
ş. 24673
[=2]
- ŞENLEN-: Bayındır, şen duruma gelmek:
“Türk hükümeti muttasıl istikraz ediyor, İstanbul muttasıl **şenleniyordu**.”
(ş.-iyordu 26400)
“Gel ey Hamâmîzâde/
Şenlen-sin göbek taş.ı”
(ş.-sin 39085)
[=2]
- ŞENLENDİR-: Bayındır duruma getirmek:
“İstanbul hükümeti eski Türk İmparatorluğu’nu Avrupa parasıyla **şenlendirip** yaşıatıyordu. Türkler memnundular.”
ş.-ip 26402
[=1]
- ŞENLİK: Belli günlerde yapılan, coşku veren eğlendirici gösterilerin tümü, bayram:
“Bir **şenlik** gecesi idi, büyük validemle, Vardar boyunda bir araba gezintisinde bulunuyorduk.”
(ş. 1928)
ş. 6652, 7102
ş.+idir 6655
[=4]
- ŞER: Ar. Kötülük, fenalık:
“Bizans İmparatoru, **şerlerinden** masun olmak için, onları hemen Anadolu yakasına geçirdi.”
(ş.+lerinden 4630)
“Bir gün dol-arsa çille.miz ey Rabbüzü’lCelâl/
Bir **şer** bırak-ma derkefîmîzân edilmedik”
(ş. 37470)
ş.+i+mukteda 30986
ş.+re 17057, 34206
ş.+rinden 34720
ş.+rine 34864, 34917, 34918
[=9]
- ŞERÂB: Ar. Şarap:
“Gül sev-di **şerâb** iç-ti gül-üp eğlen-di”
(ş. 38133)
ş. 37703, 38068, 38255, 38269, 38281
ş.+dan 37314
ş.+ı 37711, 38311
[=9]
- ŞERÂB-I EZEL: Ar. Ezel şarabı:
“Bir şî’r mest et-ince **şerâbiezel** gibi”
ş. 37405
[=1]
- ŞERÂB-I HÂM: Ar.+Fars. Yeterince olgunlaşmamış şarap:
“Mâdâm ki kal-dı şevk.in ancak nâm.ı/
En pişkin dost bil **şerâbîhâm.ı**”
ş.+ı 38271
[=1]
- ŞERÂB-I NÂB: Ar.+Fars. Katıksız, hâlis şarap:
“Doldur doldur **şerâbnâb** ey sâkî”
ş. 38279
[=1]
- ŞERÂB Ü GÜL: Ar.+Fars. Şarap ve gül:
“Renk al-dı özge âteş.imizden **şerâbügül**”
ş. 37564
[=1]
- ŞERÂİT: Ar. Şartlar, koşullar:
“Türk milleti de bu vazîfeyi deruhte etmeye namzettir, hem de namzetliğinin **şerâiti** delilli, burhanlı, ispatlıdır.”
(ş.+i 16035)
ş.+e 14015, 18517
ş.+i 8135, 9735, 15076, 15455, 15459
ş.+i+duhul 19999
ş.+i+muhita.larına 15070
ş.+i+sulhiyye.sine 15851
ş.+i+tesviye.si 15084
ş.+inde 15427
ş.+ine 9291
ş.+iyle 26802
ş.+le 15971, 24551
[=17]
- ŞER’AN: Ar. Şeriat bakımından, şeriata göre:
“Müslüman İstanbul’un her köşesinde böyle bahçelerin açılması şüphe yok ki –**şer’an** ve aklen ilgaası vacip– mahalle kahvelerinin de yavaş yavaş kapanmalarını temîn edecektir.”
ş. 31711
[=1]
- ŞERÂRE: Ar. Muallim Naci’nin şiiri:

“Yaşım ondörttü. Zemzeme'leri, Makber'i, Âteşpâre, **Şerare**, Fürûzan'ı âteşin bir ihtirasla okurdum.”

(ş. 1206)

ş.+sinden 2010

ş.+sini 2003

[=3]

ŞERBET: Ar. Belli törenlerde konuklara sunulan şekerli içecek:

“Davetliler vardı, onlar **şerbet** içtiler, kuşaklarını ve ceplerini şeker külâhlarıyla doldurdular.”

(ş. 25)

ş. 34709

ş.+ini 19117

ş.+ler 466

ş.+lerini 35298

[=5]

ŞERBETÇİ: Şerbet satılan yer:

“Dolap kadar küçük, bir sıra, kahveci, çubukçu ve **şerbetçi** dükkânları, durmayan bir alışverişte kaynaşıyordu.”

(ş. 35319)

ş.+lere 35299

[=2]

ŞERBETLİ: Şerbeti olan, şerbet dağıtılan:

“O kaplıca ki iki yüz sene evvel, kadınlar kısmında bir gün geçiren güzel Lady Montagu, içinde yıkanan Türk kadınlarının güzelliğini, rayihali, **şerbetli**, anberli, teşriifatlı hamam âlemlerini anlatmakla bitiremiyor.”

(ş. 3196)

ş. 14158

[=2]

ŞER ÇİÇEKLERİ: Charles Baudelaire'in şiir kitabı:

“**Şer Çiçekleri'nin** birçoğunu ezber biliyordum.”

(ş. +nin 2241)

ş.+nde 32066

[=2]

ŞEREF: Ar. 1. Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur:

“Zîrâ onun gibi Sırp'tan veyahut Hırvat'tan mühtediler arasında Fâtih'in Mahmud Paşa'sı, Süleyman'ın Rüstem ve Piyâle Paşaları, Mehmed-i Sâlis'in İbrahim Paşa'sı gibi

şahsiyetler millî mukadderatımıza **şeref** bahşetmiş şahsiyetlerdendir.”

(ş. 3925)

2. Yücelik, ululuk:

“Aşk.in **şeref** diyârını gör-dümdü bir zaman”

(ş. 36296)

ş. 3924, 4631, 4859, 6763, 14228, 14427, 14611, 18322, 18560, 19074, 24707, 28041, 32563, 33443, 35183, 38542, 38548

ş.+e 1126, 25280, 28339

ş.+i 8138, 11334, 13495, 16124, 22286, 22398, 22518, 26524, 28341, 31565, 16134

ş.+i+galibane.sini 25929

ş.+imizle 20533

ş.+ine 5324, 10423, 20505, 25745, 32647

ş.+ini 7528, 18135, 21333, 26967, 31567, 32097, 33038

ş.+inin 9726

ş.+le 13654

ş.+leri 13023, 26240

ş.+lerimiz 25422

ş.+lerimize 15413

ş.+lerimizi 26238

ş.+lerini 3615, 9586, 18805

ş.+ti 36851

[=57]

ŞEREFÂBÂD: Kasr-ı Şerefâbâd. Şemsi Paşa Kasrı [Şemsipaşa Meydanı'nda bulunan bu kasır, banisinin isminden dolayı Şemsi Paşa Kasrı, Padişah III. Murat'a (1574-1595) hediye edildiği için de şerefli yer anlamına gelen Şerefâbâd adıyla anıla gelmiştir. İstanbul'un bugün mevcut olmayan eski binalarından biridir]:

“**Şerefâbâd**”

ş. 37347

[=1]

ŞEREFİ: Ar. Minarenin gövdesini çepeçevre dolaşan, korkuluklu, ezan okunan yer:

“Bu son kışın o keskin karayeli de Süleymaniye'nin bir minaresindeki külâhı uçurdu ve bir **şerefeyi** yıktı.”

(ş. +yi 18099)

ş.+lerindeki 14136

[=2]

ŞEREFLENDİR:- Kendisine saygı duyulan bir kimse, bir yere gelerek oradakileri mutlu etmek, onurlandırmak:

“Bu toplantıyı **şereflendiren** İstanbul Üniversitesi'ne ilim, fikir hey'etlerinin mümessillerine, civanmerd Türk gençliğinin mümessillerine, derin şükranlarımı sunarım.”

ş.-en 19259

[=1]

ŞEREFİLİ: Şeref vesilesi olan, şeref veren, onurlu:

“Antakya'yı müdafaa eden Selçuk beyi Yagısıyan, orada Haçlı ordusuna karşı nazirsiz ve **şerefli** müdafaaada bulunurken, Mısır Fâtımîleri, Kudüs-i Şerifi Türklerin elinden almak için Kudüs'e bir ordu gönderip oradaki Türkleri muhasara ettiler.”

(ş. 4651)

“Evet bu eski nesil bir **şerefli** âlem aç-ar”

(ş. 36000)

ş. 3919, 5591, 7639, 7672, 10556, 17675, 18775, 21568, 24980, 25884, 26553, 27820, 28504, 30090, 36159, 36389

[=18]

ŞERH: Ar. ***Şerh etmek**: Açıklamak, ayrıntısına inerek açıklamak:

“Onun kitabetine dâir lisan tenkidlerini büyük bir hararetle **şerheder** ve nihayet şerhini dâima Kemal'in lehine bitirirdi.”

(ş.+eder 1340)

“Esrârınazm.ı **şerhetemez** aklıdünyevî”

(ş.-emez 37568)

ş. 18235

ş.+e 26330

ş.+edecekdi 3319

ş.+edeyim 25160

ş.+etmek 33017

ş.+etti 23604

ş.+eylemek 26299

ş.+ine 18230

ş.+ini 1339, 1355, 19336

[=13]

ŞER'Î: Ar. Şeriat bakımından:

“**Şer'i.ce** hileîfukahâ bil-meyiz ne.dir”

ş.+ce 38875

[=1]

ŞERİAT: Ar. 1. Allah'ın kulları için peygamberleri vasıtasıyla koymuş olduğu iman, ahlâk, ibadet ve hukukla ilgili kural ve hükümlerin bütünü, din:

“**Şeriat** bir dahî Mansûr.u berdâr et-ti san-sınlar”

(ş. 37603)

2. ***Şeriat-ı garrâ**: “Parlak şeriat”. İslâm dini ve hükümleri:

“Târih-i şânınız fakat olmazdı ber-havâ,/ Etseydiniz **şeriat-ı garrâ'yı** pîşvâ.”

(ş.+ı+garra.yı 30993)

ş.+in 37575

[=3]

ŞERİD: Ar. Dar ve uzun parça, dokuma parçası:

“Mâtem **şerid.leriyle** sarıl-mış alın.ları”

ş.+leriyle 38822

[=1]

ŞERİF HÜSEYN: Birinci Dünya savaşında İngilizlerle birlik olup 1915 yılında Osmanlıya karşı ilk isyanı başlatan Mekke Emiri:

“Maamâfih **Şerif Hüseyin'in** alâyişli, nümayişli ihaneti yine şiddetli bir tesir icra etti.”

ş.+in 26666

[=1]

ŞERİF PAŞA: “Meşrutiyet” gazetesinin sahibi: “Bu teşebbüsler müsmir olmayınca Ali Kemal nevmi oldu. **Şerif Paşa'ya** yanaştı; ayda iki yüz franklık bir maaşa mukabil ve kötü muamelelere tahammül ederek, Şerif Paşa'nun Meşrutiyet gazetesine yine şedit yazılar yazmaya girişti.”

(ş.+ya 10102)

ş.+nın 10096

[=2]

ŞERİK: Ar. Ortak:

“Şefik Esat'ın, postahane karşısında, Gümülcineli İsmail'le **şerik** olarak tuttuğu bir avukat yazıhanesi vardı.”

ş. 9250

[=1]

ŞERİR: Ar. Kötülükçü:

“Diğer çocuklar hakikaten **şerir** mahlûklardı.”

ş. 532

[=1]

ŞERİT: Ar. Herhangi bir maddeden dar, düz, ince ve uzun parça:

“Kahlenberg'den bakılınca yine gözün tamamen ihatasına dâhil mahdud bir belde manzarası veriyor. Bir kenarında Tuna gümüş bir **şerit** gibi uzanıyor.”

(ş. 25087)

ş.+i 12245, 12247

ş.+ini 12251

[=4]

ŞERİTLİ: Üzerinde ipek, pamuk, yün vb. nden yapılmış dar ve uzun dokuma parçası bulunan (kimse):

“Mahallelerde oynayan şapkalı, **şeritli**, bayraklı çocukların muharebe oyunlarından, sokaktan her an bölük bölük geçen tepeden tırnağa dek millî alâmetlere bezenmiş izcilere kadar, gözleri bulandıran karikatür mecmualarından, kütüphane camekânlarındaki kitap kaplarına kadar her şey şark milliyetlerinin ne yalan cidallere hazırlandığını sezdiriyor.”

ş. 11752

[=1]

ŞERMET-: Utanmak:

“Gül susa-r **şermet-erek** bülbülüşeydâ söyle-r”

ş.-erek 37657

[=1]

ŞERMİN: Tevfik Fikret'in şiir kitabı:

“Hâmid'in dramlarını mı? Recâizâde'nin oğlu için söylediği şiirlerini mi? Hayret Efendinin destanlarını mı? Fikret'in **Şermin'ini** mi zikretmeli? Binlerce misâl var. Evet havâs şâirleri öteden beri dâima halk vezniyle şiirler söyledi.”

ş.+inimi 29243

[=1]

ŞERMSÂR: Fars. Utangaç, mahcup:

“Fevvâre ka' rıhavz.a düş-er **şermsâr** ol-up”

ş. 37327

[=1]

ŞERR: Ar. Kötülük, fenalık:

“Abdülhamid'in Kemal'e galebesi, **şerrin** hayra galebesi demektir.”

(ş.+in 1338)

“Bil-mezdi âdem oğlu ne-dir **şerr** için yasak”

(ş. 37137)

[=2]

ŞEŞ: Fars. Altı:

“Dol-sun bu gün hubûrsaâdet.le **şeş** cihat”

ş. 39276

[=1]

ŞETÂRET: Ar. Sevinç, şenlik, neşe:

“Eski İstanbul'un lehçesinden **şetaretine** kadar bütün ruhuna vâris olan tabiler sesleriyle ortalığı çınlatıyorlar.”

(ş.+ine 7976)

ş.+le 9271

[=2]

ŞETM: Ar. ***Şetmetmek**: Küfretmek, sövmek:

“Geçen gün, âteşin bir Asya üslûbkârı, gönlünü Yûnânî esatire kaptıran Türk eshâb-ı huzûzuna **şetm ediyordu.**”

ş.+ediyordu 30547

[=1]

ŞEVÂHİK-İ CEBEL: Ar. Dağın zirvesi:

“**Şevâhikicebel** üst.ünde bir müşemmes sis”

ş. 39262

[=1]

ŞEVK: Ar. 1. Sevinç, neşe, keyif:

“Kâğıthane vadisinde şafak sökünceye kadar Türk zevk ve **şevkini** fasıl fasıl teganni ederlerdi.”

(ş.+ini 8027)

“Hüzün.ümüz **şevk.imiz** zafer.lerimiz/
Bize benze-r o kâinât ak-mış”

(ş.+ımız 35777)

2. Şiddetli arzu, istek, aşırı heves:

“Mayıs sabahına kadar elli üç gün sürmüştür. Millî tarihin en güzel baharı olan bu müddette, milletin duyduğu **şevk** büyüktü.”

(ş. 5179)

“BezmiCemşîd.de devran ki kadeh.lerle dön-er/
Şevk şebtâbeseher raksımükerrerr.le dön-er”

(ş. 37646)

3. Allah aşkı ile insan gönlünde meydana gelen coşkunluk:

“Namaz bir ses feyezantıyla bitti. Ondan sonra ilâhiler coştı. Bu cemaat bir **şevk** saati geçiriyordu. Kalbimiz yıkanmış gibiydi.”

(ş. 7968)

4. ***Şevke gelmek**: Arzusu, isteği, hevesi artmak, coşmak:

“Baktık ki bütün milletler birbirine girmişler, harb ediyorlar ortalıkta nâdir görünmüş bir harb oluyor, biz de **şevke geldik**: Canım Türksüz harp olur mu? dedik, ortaya atıldık, doğuşmeye giriştik.” tarzında bir cevap vermişti.”

(ş.+e 27227)

ş. 144, 642, 645, 2795, 5175, 6052, 7852, 7961, 10264, 18945, 20384, 27300, 27960, 28078, 30830, 36462, 36766, 37043, 37383, 37998, 38091, 38160, 38173, 38563, 38582

ş.+aşevk 20501, 30259

ş.+e 7311, 27217, 30208, 36913

ş.+ini 37722
 ş.+i 922, 5763, 7977, 8645, 7436, 27293,
 30229
 ş.+i+vatanperverane.ymiş 14025
 ş.+in 7989, 20485, 20676, 28020, 29781,
 38270
 ş.+ine 10648, 27238
 ş.+ini 8013, 8020, 20704
 ş.+inin 4740, 20501
 ş.+iyle 637, 8667, 14107, 21307, 21346,
 28192, 28460, 28676, 31592, 33076
 ş.+le 4605, 7211, 9897, 31630, 31855
 ş.+ler 30142, 30148
 ş.+leri 28315, 30134
 ş.+lerimizdir 32434
 ş.+lerine 5758
 [=76]
 ŞEVKET: Ar. 1. Büyüklük, ululuk, haşmet:
 “Efendisi'nin şan ve **şevketi** arttığı nisbette
 Vehbi de değişiyordu.”
 (ş.+i 35025)
 2. Kıbrıslızaade Tevfik'in kardeşi:
 “Ertesi gün Tevfik'in kardeşi **Şevket'le** kabri
 ziyarete geldik.”
 (ş.+le 10739)
 ş. 10734, 10736, 10752, 10759
 [=6]
 ŞEVKETLİ: Yüce, ulu, haşmetli, azametli:
 “En **şevketli** bir devrimizde Kara Mustafa Paşa,
 Viyana seferine çıkmadan önce, karşısına,
 Cezayir ve Tunus heyetlerini çağırması ve artık
 bu memleketlerin tenbelliğinden devletin bîzâr
 olduğunu ve ne hâlleri varsa görmelerini
 söylemişti.”
 (ş. 2496)
 ş. 2495, 14270
 [=2]
 ŞEVKETLÜ: Şevket sâhibi, yüce, ulu, haşmetli,
 azametli:
 “**Şevketlü** Pâdişâh.ı bu hâl et-ti telhkâm”
 ş. 37285
 [=1]
 ŞEVKETMEÂB: Ar. “Şevketin, büyüklüğün
 bulunduğu yer” anlamındaki kelime Osmanlı
 padişahları için unvan sözü olarak kullanılırdı:
 “İlk celsede top sesleri işitildi, şaşkın şaşkın
 bakınan Avrupa murahhaslarına karşı, Osmanlı
 murahhası Safvet Paşa koltuğundan kalktı:

‘Efendiler! **Şevketmeâb** Efendimiz cins ve
 mezhep ayırmaksızın bütün teb'asına bir Kânûn-ı
 Esâsi bahşediyor!’ dedi.”

ş. 24059

[=1]

ŞEVKETSİZ: Haşmetsiz, güçsüz:

“Yunanistan en şevketli ve kudretli zamanı olan
 bu son iki senede, en ziyade **şevketsiz** ve
 kudretsiz bir devrinde olan Türk milletine
 yenildi.”

ş. 14281

[=1]

ŞEVK-İ DERÛN: Ar. +Fars. Kalbin, bânının
 şevki:

“Bâş eğ-meziz edâni.ye dünyâyıdün için/
 Et-tik fedâ zavâhir.i **şevkîderûn** için”

ş. 37860

[=1]

ŞEVK-İ SEFER: Ar. Sefer arzusu:

“**Şevkîsefer.le** pürheycân ol-du tûğ.lar”

ş.+le 37269

[=1]

ŞEVK-İ ŞÛH: Fars. Şen gönüllü:

“Hâl.indeki o işveisehhâr o **şevkişûh**”

ş. 39238

[=1]

ŞEVKLEN-: Büyük bir arzu duymak, aşırı
 derecede heveslenmek, gayrete gelmek:

“Ziya Bey şevki, cuşîşi, ihtirası severdi. Kendi
 aramızda, bazan onun evinde, bazan da Ada'nın
 Yorgolo, Dil, Viranbağ, Hiristos mesirelerinde
 rakı ve yemek tertip ederek içmeye başlarken
şevklenir, sofraya otururken bu eski beyti
 söylerdi (...)”

ş.-ir 8655

[=1]

ŞEVKLİ: Şevki olan:

“Yeni Türk ruhunu nefheden Namık Kemal az
 üzülür, çok özler, nikbindir, **şevklidir**, arzuludur,
 inanır, sever, ister, maziye, hâle, istikbale karşı
 bakarken kalbi bu hislerle doludur.”

(ş.+dir 17253)

ş. 8657, 14979

[=3]

ŞEVK U TARAB: Ar. Neşe ve şenlik:

“(…) sonra ulûmda, metin bir an'anepereştikle,
 kelli felli bir belâgatfûrûşlukla, geniş bir kırk
 anbar azametiyle; sonra **şevk u tarabda**, ağyarın

*giremediği kapalı bir meclisin hür neş'esiyle,
(...)"*

ş.+da 17086

[=1]

ŞEY: Ar. Belli bir nesne, oluş veya düşünceyi belirtmeyen, anlamı kendinden önceki ve sonraki kelimelerle ortaya çıkan; söz, olay, iş, durum, husus, madde, eşya vb. yerine kullanılan belirsiz kelime:

"İngilizlerin milliyetperverliğe İstanbul'da şedit bir darbe indireceklerini havada dolaşan bir şeyden hissediyordum."

(ş.+den 18688)

*"Çok insan anla-yamaz eski mûsikî.mizden/
Ve o.ndan anla-mayan bir şey anla-maz biz.den"*

(ş. 35987)

ş. 78, 205, 267, 367, 587, 595, 1128, 1172, 1173, 1628, 1891, 1911, 2229, 2243, 2392, 2441, 2443, 2510, 2785, 2791, 2854, 2889, 3398, 3484, 3558, 3564, 3644, 3949, 4317, 4702, 4892, 4895, 5261, 5315, 5532, 5573, 5791, 5792, 5792, 6276, 6296, 6388, 6457, 6466, 6517, 6519, 6747, 6958, 6986, 7308, 7317, 7395, 7546, 7763, 7852, 7886, 8208, 8264, 8287, 8298, 8306, 8389, 8410, 8415, 8610, 8811, 8902, 9117, 9188, 9225, 9374, 9466, 9487, 9564, 9733, 9821, 10059, 10086, 10143, 10181, 10185, 10326, 10519, 10640, 10955, 11077, 11098, 11278, 11690, 11748, 11912, 11927, 11932, 11956, 12010, 12465, 12538, 13161, 13323, 13347, 13552, 13812, 13975, 14001, 14113, 14198, 14341, 14378, 14513, 14694, 14754, 15427, 15468, 15958, 16076, 16077, 16437, 16797, 16865, 17020, 17025, 17233, 18114, 18681, 18722, 18742, 18750, 18890, 18943, 19040, 19272, 19345, 19407, 19423, 19446, 19509, 20075, 20128, 20128, 20137, 20321, 20353, 20404, 20750, 20898, 21228, 21395, 21398, 21424, 21459, 21490, 21607, 21608, 21838, 21911, 22001, 22031, 22235, 22237, 22274, 22519, 22534, 22611, 22987, 23183, 23578, 23980, 24523, 24607, 24667, 24689, 24860, 24861, 24878, 25104, 25120, 25374, 25815, 26051, 26373, 26394, 26395, 26397, 26674, 26975, 27100, 27185, 27458, 27461, 27509, 27637, 27803, 27803, 28023, 28031, 28292, 28372, 28606, 28617, 28763, 29680, 29858, 30086, 30215,

30288, 30480, 30482, 30506, 30681, 30854, 30961, 31815, 32419, 32423, 32432, 32781, 32834, 32899, 32987, 33077, 33111, 33213, 33217, 33231, 33376, 33544, 33597, 33816, 33881, 33949, 34090, 34197, 34198, 34359, 34383, 34424, 34435, 34557, 34640, 35037, 35073, 35130, 35457, 35619, 36160, 36417, 36606, 36982, 37157, 38199, 38235, 38237, 38644

ş.+cikler 11959

ş.+de 5593, 9138, 21205, 31374, 33374

ş.+den 946, 9413, 9484, 13098, 16078,

16113, 16333, 16395, 17837, 18674, 19562, 27654, 28751, 29125, 29387, 31654, 32134, 32218, 33453, 33857, 33893, 33946, 34153, 38237

ş.+di 651, 722, 1607, 2292, 6470, 8896, 13994, 25385, 26970, 33307, 33317

ş.+dir 8242, 8274, 8304, 14620, 19428, 20125, 20319, 20601, 32245

ş.+e 11434, 11905, 12077, 13509, 19796, 20382, 22382, 23281, 23930, 27156, 27539, 30738, 30744, 33773, 26486

ş.+i 410, 3654, 4369, 6008, 6566, 7581, 7920, 11859, 12016, 14741, 14747, 15421, 16727, 17458, 18953, 19059, 19217, 21604, 21830, 22142, 22313, 24145, 25092, 26019, 26098, 26397, 27051, 27349, 27358, 29940, 30673, 31654, 32485, 32835, 33470, 34941, 35620

ş.+imiz 16823

ş.+in 1194, 4932, 5254, 6215, 6256, 11898, 14341, 26263, 27541

ş.+inden 12900

ş.+ini 15765, 19374, 20379, 24870, 26830, 30124

ş.+le 24416

ş.+ler 781, 1170, 1284, 1763, 2176, 2288, 2472, 2832, 5801, 6731, 7691, 8477, 10087, 10347, 10419, 11101, 11680, 13023, 14748, 14748, 15615, 18583, 19097, 19440, 19879, 20098, 20506, 21196, 22197, 23529, 25147, 26741, 27361, 28565, 29614, 30410, 30745, 30882, 31762, 31808, 32254, 32777, 33289, 33620, 34335, 34644

ş.+lerden 3908, 6006, 8814, 9275, 10509, 16935, 34134, 38328

ş.+lerdi 32155

ş.+lerdir 5806, 9888, 14750
ş.+lere 19715, 21270
ş.+leri 2842, 5806, 5807, 8192, 9817, 11665,
17648, 18676, 19715, 20074, 20418, 21277,
24865, 24865, 26671, 27190, 27482, 28235
ş.+lerimi 1200
ş.+lerin 2612, 24866
ş.+miş 11740, 38840
[=457]

ŞEYDÂ: *Fars*. Aşkının çokluğundan aklı
başından gitmiş, kendini duygularının
coşkunluğuna bırakmış (kimse), çılgın, divane,
mezcup:

“*Alman Darülfünunlarının bu şeydâları, yalnız
bizim değil, bütün Avrupa'nın pıhtılaşmış bir
unsur olduğunu, dirilmek, kalkmak, atılmak
ihtiyaçlarını haber veriyorlardı.*”

(ş.+ları 27507)

“*Şeydâ gönül.den özge bir âyîne bil-medik*”

(ş. 37453)

[=2]

ŞEYDÎ BATTAL: Battal Gazi:

“*Geceleri odasında Battal Gaazî'yi okurdu.
Battal Gaazî'yi, yâhud halk tâbiri ile Şeydi
Battal'ı ondan işitmişim.*”

ş.+ı 336

[=1]

ŞEYH: *Ar*. Tarikat büyüğü veya tarikat
kollarından birinin başında bulunan kimse:
“*Üsküp'de Rifâî şeyhi bir Sâdeddin Efendi
vardı.*”

(ş.+i 1976)

“*Merhûm Edirne Şeyh.i Neşâtî de-yor ki Biz/
Sâf ayna.larda sırrol-uruz öyle gaaib.iz*”

(ş.+i 36697)

ş. 20904

ş.+i 33780

ş.+inin 11839

[=5]

ŞEYH GALİB: Galib Mehmed Esad Dede.
(1757, İstanbul – 3 Ocak 1798, İstanbul), Divan
edebiyatı şairi, mutasavvıf:

“*Şeyh Galib Hüsn ü Aşk başlangıcında
Acem'den uzaklaşmak ve Türkçeye yaklaşmak
gibi sarih bir teceddüd iddia etmiyor mu?
Bununla beraber özlediği şeyi yapabiliyor mu?*”
(ş. 32494)

ş. 27573, 28000, 28384, 28697, 29045,
29578, 31181, 33198
ş.+in 27924, 27974, 27998, 28709, 29050
[=14]

ŞEYH HAMDULLAH: Hamdullah Efendi, (ö.
926/1520) Osmanlı hat ekolünün kurucusu:
“*Gerçi hat-şinaslar eskiye itibar ettiklerinden
daima Şeyh Hamdullah'tan vecitle bahsederler,
hayır ben bu fikirde değilim...*”

ş.+tan 9558

[=1]

ŞEYH İDRİS: Arnavut halkından bir şeyh:

“*Dürzî şeyhinin tagallübünden Arnavut
elijbasından, sakal vergisinden, Şeyh İdris'in
sihirbazlığından bahsederek bizi kırk senedir
'vatan, vatan!' diye dağdan dağa, çölden çöle
koşturanlar nerede?*”

ş.+in 11848

[=1]

ŞEYH MAKSUD: “*Ya Vedûd hazretlerinin*
şeyhi:

“*(...) derûn-ı kal'ada Şeyh Maksûd
halifelerinden Yâ Vedûd ismine mazhar düşmüş
mecâzîbden bir can vardır (...)*”

(ş. 7233)

ş. 7226

ş.+la 7248

[=3]

ŞEYH SADEDDİN EFENDİ: Üsküp'te Rifâî
şeyhi:

“*Redîfe Hanım'ın zevci Şeyh Sâdeddin Efendi
güzide bir zattı.*”

ş. 1995

[=1]

ŞEYH SUYU: Üsküp'te bir ılıca:

“*Üsküb'ün birçok mesirelerini; Tahta Ilıca'yı,
Şeyh Suyu'nu, Çayır'ı Hüseyin'le gezerek
öğrendim.*”

(ş.+nu 350)

ş.+nda 357

[=2]

ŞEYHİ'Ş-ŞUÂRA: *Ar*. Şairlerin piri:

“*Bu mahfilde Nefti'den mahlûl kalan evrengin
El-hükmü li'l-gaib fetvâsiyle vârisi Şeyhi'-
Şuâra Leskofçalı Galib Bey görülyorken (...)*”

ş. 22001

[=1]

ŞEYHÜ'L-HAREM: Ar. Halife tarafından Mekke'nin yönetimiyle görevlendirilen memur [Şam valileri hakkında da kullanılmıştır]:
“*Âdem.e hürmet et-mez birçok harâmîzâde/ Uçkur çöz-er haram.a şeyhü'lharem.den evvel*”
ş.+den 38844
[=1]

ŞEYHÜ'L-İSLÂM: Ar. Osmanlı Devleti'nde dinî kurumların, şeriat mahkemelerinin ve ilmiye sınıfının başı durumunda olup bunlara nezaret eden en yüksek rütbeli din adamına verilen unvan:

“*Sultan Selîm-i Sâlis dermiş ki: ‘Şeyhülislâm edeceğim molla varsa Halil Efendi'dir.’ (...)*”
(ş. 27174)

ş. 19729, 23810, 27164, 34101, 34392, 34504, 34797, 35131
ş.+ı 23816, 33073
ş.+ın 34384, 34585
ş.+ma 9486
ş.+ların 35095
[=14]

ŞEYHÜLİSLAM ABDULLAH VASSAF EFENDİ: Abdullah Vassaf Efendi. (d. 1662 Akhisar – ö. 1761 İstanbul) Osmanlı şeyhülislâmı, divan şairi, ilim adamı ve hattat:
ş. 34527
[=1]

ŞEYHÜLİSLAM EBEZADE ABDULLAH EFENDİ: (ö. 1126/1714) Osmanlı şeyhülislâmı. Kadı Mustafa Efendi'nin oğlu:
“*Ârif Efendi sıkıştırıldığı zaman, kendisine sorulan mes'elelerden biri, maktûl kaymakamın eski Şeyhülislâm Ebezâde Abdullah Efendi ailesiyle aralarında münâziünfih olan bir arsa mes'elesinde tavassutu imiş.*”
ş. 34910
[=1]

ŞEYHÜLİSLÂM EFENDİ: Osmanlı devleti şeyhülislâmlarından biri:
“*(...) ‘Çıkar iş değildi. Bu çocuk aslaa okuyamazdı. Bu işten affedilmemi Şeyhülislâm Efendiye arz etmeğe karar verdim.’ (...)*”
ş.+ye 34595
[=1]

ŞEYHÜLİSLÂM KAPISI: Şeyhülislâmların görev yaptığı daire, fetvahane:

“*Bu devlette etliye sütlüye karışmayan nice sivrilmiş insanlar, az çok bir belâya uğradığı hâlde Şem'i Molla Saraçhânebaşı'ndaki konağında her gün birçok zâir kabûl ederken, o zâirlere, saraydan, sadrazamdan, Paşakapısı'ndan, Şeyhülislâm Kapısı'ndan, daha birçok vüzerâ, vükelâ, ulemâ konaklarından bahisler açarken, bâzan dolu ağız târizler savururken, ona hiçbir fenâlık olmamıştı.*”

ş.+ndan 33315

[=1]

ŞEYHÜLİSLÂMLIK: Şeyhülislâm olma durumu:

“*Hisar'da, Saray tarafından dâimâ tecessüs edilen şeyhülislâmlıktan ve kazaskerlikten mâzûl bâzı büyükler vardı.*”

ş.+tan 34063

[=1]

ŞEYHÜLİSLÂM MEKKÎ-ZÂDE: Mekkizade Mustafa Asım Efendi, (d. 1762, İstanbul – ö. 1846, İstanbul) Osmanlı Devleti şeyhülislâmı, kazasker, müderris:

“*Şeyhülislâm Mekkî-zâde gerçi korkak bir adamdı, lâkin Atâullah Efendi'nin çocukluktan beri arkadaş ve tarîk yoldaşığıydı.*”

ş. 34382

[=1]

ŞEYHÜLİSLÂM MEKKÎ-ZÂDE ASIM EFENDİ: Mekkî-zâde Mustafa Asım Efendi:
“*Ertesi gün kayığına hazırlatıp, doğru Şeyhülislâm Mekkî-zâde Asım Efendi'yi görmeğe gidecekti.*”

ş.+yi 34366

[=1]

ŞEYHÜLMUALLİMİN: Ar. Başmuallim, başöğretmen:

“*(Kamî Maryo) ismiyle bugün birdenbire parlayan muhaddenin zevce ismi Madame Bourel'dir. Zevci bir âlim ki, şimdi Dârülmualimîn-i Âlî'de müdür-i sâni, pederi de Fünûn Dârülfünûnu'nun şeyhümuallimîni meşhur, fâzıl Monsieur Abel'dir.*”

ş.+i 22319

[=1]

ŞEYH VEFA TÜRBEŞİ: İstanbul Eminönü ilçesi, Vefa Camisi'nin avlusunda Sultan II. Bayezid döneminde, 1490–1491 yıllarında

yaptırılmış, Muslihüddin Ebü'l-Vefa
hazretlerinin türbesi:

“Bir gün de **Şeyh Vefa Türbesi'yle Şehit Ali Paşa Kütüphanesi'ni** ve aynı zamanda o taraflardaki medreseleri görmek niyetiyle çıkmıştım.”

ş.+yle 9518

[=1]

ŞEYN: Ar. Kusur, ayıp, noksan, kabahat:

“Bu harbin şeref tarafını kendileri aldılar, **şeyn** tarafını da Kostantin'e ve Gonaris'e yüklettiler.”

(ş. 14238)

“Ateş ve kan.la sil-er birgün ordu.muz leke-yi/
Bu insanoglu.na bir **şeyn** ol-an Mütâreke.yi”

(ş. 36360)

ş.+den 16083

[=3]

ŞEYPU: Seypur, borazan, üflenerek çalınan ve daha ziyade askerî bandolarda kullanılan perdesiz, keskin sesli, boru şeklinde madenî çalgı:

“Bu tuhaf ‘**şeypur**’ kelimesi gibi betahsîs Müslüman Yemen nereden hatrınıza geliyor?”

(ş. 20858)

ş.+unu 20827, 20842

[=3]

ŞEYTAN: Ar. 1. Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kıskırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis:

“Nefrine oldunuz nazar-ı Hak'da müstahik!/
Şeytan da nefret eylese sizden olur muhik”

(ş. 30981)

2. Çok kurnaz, uyanık (kimse):

“Bâzı vezirlerin çakırpençe, **şeytan**, tecrübeli, cerbezeli kâhyaları vardı.”

(ş. 34744)

3. ***Şeytan diyor ki**: Yapılması doğru olmadığı hâlde insanın kuvvetle yapma arzusu duyduğu hâllerde kullanılır:

“**Şeytan** de-yor ki sar-malı yüz kerre öp-meli”

(ş. 37057)

ş. 22113, 25362, 30969

[=6]

ŞEYTÂNÎ: Ar. Şeytanca:

“Lâkin Alemdar'ın öldüğü anlaşıldıktan sonra, ortalığa hâkim olan âsî askerinin birdenbire Sultan Mustafa bahsini ortaya atması bu **şeytânî** tertibi birdenbire altüst ediyordu.”

(ş. 34303)

ş. 34290

[=2]

ŞEYTÂNİYET: Ar. Kurnazlık:

“(…) bu milletin siyaseti haricî siyasetten ibarettir, dostluklarla düzelir, hatalarla bozulur, feraset ve **şeytâniyetle** tekrar yoluna girer.”

ş.+le 15560

[=1]

ŞİK: Fr. Güzel, moda uygun giyinmiş olan:

“İstanbul mesirelerinde en **şık** giyinen bir genç gibi gördüğüm Şekip, bu satıcı vaziyetinden hiç sıkılmayarak çalışıyordu.”

(ş. 11148)

ş. 10404, 10914, 21117

ş.+larını 34172

ş.+ta 13279, 15457

[=7]

ŞİMARİK: Şımarmış, şımartılmış:

“Vakıa bu karara gerek Atina'nın gerek de Beyoğlu'nun **şımarık** mavi varakpareleri daha şimdiden: ‘Bakalım Yunan Hükümeti bildiği gibi hareket etmekten vazgeçer mi?’ yollu yavelere cür'et ediyorlar.”

ş. 16232

[=1]

ŞİN: Ar. Arap alfabesinin on üçüncü, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9 – 10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on altıncı harfi ve bu harfin adı:

“(…) U Uzun demek için. **Şin**, Be, Gayın (...)”

ş. 29194

[=1]

ŞİPKA: Bulgaristan'da bir yer adı:

“Bulgarların **Şipka** kahramanı, Petkof, Sofya'nun şehremini olur olmaz, (...)”

(ş. 3075)

ş. 2981, 24047

ş.+nın 2980

[=4]

ŞİAR: Ar. Ülkü, düstur:

“Bu vatan toprağında bir millet diye vâir olduk olalı başlıca **şiarımız** olan ve her tarafımızda göze çarpan tebaiyyet fikri, şiiimizin son beş yüz senesinde de sarahatle göze çarpar.”

(ş.+ımız 27575)

ş. 16800

ş.+1 6046, 6140, 12906, 16798, 17738,
17903, 18498, 19241, 31089

ş.+ıdır 9013, 17311, 18498

ş.+ımız 16795

ş.+ına 15381, 15382, 15390

ş.+ından 23560

ş.+ımız 31008

[=20]

ŞİARLI: Duyuş, düşünüş ve inanıştaki ayırıcı özellikli:

“Maamâfih Recâzâde'den sonra Tevfik Fikret gibi inzibat **şiarlı** bir şâirin toplayıcı kudretiyle bir müddet söz büsbütün ayağa düşmedi.”

ş. 27472

[=1]

ŞİDDET: Ar. 1. Duygu veya davranışta aşırılık:

“Annem babamın bu hâlimden **şiddetle** muztaripti.”

(ş.+le 63)

2. Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik:

“İstibdadın o senelerdeki **şiddetine** göre ailemle Avrupa'dan muhabere etmek muhaldî.”

(ş.+ine 1654)

3. ***Şiddetle**: Şiddetli bir şekilde, kuvvetle:

“Gürle-miş Topkapı.dan bir yeni **şiddet.le** daha/Şanlı nâm.iyle Büyük Top denil-en ejderha”

(ş.+le 35885)

ş. 11130, 24945, 24945, 27876, 33513,
20798

ş.+e 30620

ş.+i 11284, 23868, 33771

ş.+i+heyecan.ından 26002

ş.+i+muhalafet.iyle 21039

ş.+inden 8410

ş.+iyle 13793, 16831, 30071

ş.+le 2734, 3111, 4241, 4715, 7141, 8397,
9357, 9417, 9577, 10822, 11005, 11422, 12125,

14846, 14909, 15898, 17556, 21251, 21776,

21821, 22169, 22343, 23637, 25164, 26486,

26528, 26768, 27123, 28100, 28101, 29009,

30664, 31374, 31401

ş.+leriyle 34835

[=54]

ŞİDDETLEN-: Şiddeti giderek artmak,

hızlanmak, azışmak:

“Kavga **şiddetlendi**.”

(ş.-di 9007)

“Burada sıcaklar **şiddetlendi**.”

(ş.-di 20547)

[=2]

ŞİDDETLİ: 1. Etkisi çok olan, zorlu:

“(…) ancak onların silâhlarıyla ve o sene görülmemiş kadar **şiddetli** bir kara kışın yardımı ile, payitahtını kurtarmıştı.”

(ş. 5047)

2. Aşırı bir biçimde:

“Lâkin babam **şiddetli** ve anîf hareket ediyordu. Korkumdan sesimi çıkaramıyordum.”

(ş. 588)

ş. 4003, 4881, 7133, 26666, 10795, 18319,
20727, 24717, 26028, 26309, 27500, 27801

[=14]

ŞİFÂ: Ar. 1. Derman, ilâç, deva:

“Evlîya Çelebi'nin, Köstence Kaplıcası yâd edildiği devirde ziyaret edip suyunda yıkandığı ve sularının **şifâsını** uzun uzadıya naklettiği bu kaplıca şimdi Bulgaristan'ın Carlsbad'ı gibi telâkki ediliyor.”

(ş.+sını 3067)

2. ***Şifâ vermek**: Sağlıklı duruma getirmek:

“Sakin sokakların, ruha **şifa veren** cami avlularının, bilhassa Karacaahmet'in tesiriyle olacak ki, Üsküdar, birçok zâirlerine, bilhassa manzaradan anlayan ecnebilere uhrevî bir şehir gibi görünmüştür.”

(ş. 6048)

ş. 174, 20976, 21124, 27754

ş.+ların 14542

[=7]

ŞİFÂHEN: Ar. Söyle, ağızdan, söyleyerek:

“Ali Kemal, **şifahen** ateş püskürdüğü hâlde, Balkan faciasının kıyamet günlerine benzeyen sarsıntısını gözeterek, aleyhlerine yazmıyordu.”

ş. 10121

[=1]

ŞİÎ İRAN: Şîî İran devleti:

“Devletin hâkim olduğu toprağın bir kıt'ası Anadolu'da, bir kıt'ası Rumeli'de bulunsun; biri Mısır Kölemenlerinin ve **Şîî İran'ın** ardı arası kesilmeyen entrikalarıyla bunalsın, diğeri Hıristiyan devletlerin ve Papalığın tahrikleriyle daimî bir tehlike geçir sin... Orta yerde Bizans kayserlerinin diplomaları hüküm sürsün. Böyle karanlık bir manzara devam edebilir miydi?”

ş.+ın 5950

[=1]
ŞİİLİK: Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (sav) ölümünden sonra, damadı Hz. Ali'nin (ra) ilk halife ve imametin ancak onun soyundan gelenlere ait olduğunu kabul edenlerin, Sünnilerden ayrılarak kurdukları mezhep, Şia: "Osmanlı-Türk saltanatının İran'la mücadelesi Bizans'tan miras kalmış bir kavga değildir, Sünnilik ve Şiilik şeklinde bir Türklük-Acemlik mücadelesi, bir milliyet meselesidir." (ş. 5915)

ş. 5910

[=2]

ŞİİR: Ar. 1. Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım:

"Asıl **şîir** bahsinde, onunla, yalnız o günlerde, daha sonraları, çok dost olduğumuz zaman da hiç anlayamadığımız."

(ş. 8897)

"Eğlence.siydi bâde **şîir** beste ok ve yay"

(ş. 38544)

2. ***Şi'r-i muhzin-î diğer**: Hüzün verici diğer şîir:

"Recâizâde Ekrem Beyin:

'Bu da bir **şi'r-i muhzin-i diğer**...

'Bu da bir **şi'r-i eltaf-î diğer**...'

'Bu da bir **şi'r-i müthiş-î diğer**...'

nakaratlı mısralarıyla kâh sonbahar yapraklarının kâh bir kızın bahçede hırâmını, kâh şimşeklerin çakmasını birer şîir olarak tavsif ettiği mâruf manzume, bu vâdide aldığımız ilk edebiyat dersi idi."

(ş. +i+muhzin.i+diğer 27462)

ş. 1966, 1992, 2005, 2024, 2026, 2051, 2079, 2079, 2091, 2096, 2113, 2121, 2151, 2165, 2166, 2168, 2174, 2297, 2309, 2342, 2361, 2407, 6381, 6383, 6385, 8297, 8334, 8357, 8376, 8384, 8388, 8410, 8413, 8426, 8442, 8487, 8492, 8493, 8508, 8509, 8771, 8802, 8833, 8889, 9926, 10508, 10638, 11420, 12096, 16545, 17041, 17184, 17243, 17256, 17441, 19256, 19273, 19274, 19276, 19278, 19282, 19305, 19328, 19386, 19390, 20072, 20075, 20251, 20318, 20341, 20408, 20600, 20607, 20656, 20686, 20687, 20701, 20712, 21266,

21785, 22520, 23367, 27266, 27266, 27270, 27285, 27285, 27287, 27288, 27310, 27312, 27318, 27322, 27324, 27331, 27331, 27365, 27367, 27372, 27416, 27417, 27421, 27439, 27441, 27444, 27449, 27455, 27466, 27487, 27503, 27507, 27512, 27518, 27525, 27530, 27530, 27556, 27567, 27596, 27630, 27630, 27636, 27643, 27648, 27654, 27676, 27683, 27685, 27689, 27734, 27747, 27752, 27761, 27768, 27774, 27780, 27798, 27805, 27807, 27823, 27834, 27841, 27843, 27866, 27887, 27919, 27919, 27971, 27973, 27978, 27987, 27992, 27997, 28034, 28041, 28052, 28066, 28070, 28071, 28073, 28073, 28076, 28092, 28110, 28113, 28116, 28117, 28147, 28148, 28150, 28150, 28153, 28154, 28158, 28162, 28262, 28282, 28315, 28375, 28569, 28575, 28622, 28650, 28655, 28673, 28821, 29213, 29582, 29596, 29645, 29751, 29751, 29802, 29802, 30099, 30113, 30209, 30211, 30257, 30265, 30334, 30365, 31146, 31163, 31240, 32010, 32055, 32071, 32098, 32108, 32119, 32137, 32208, 32231, 32241, 32275, 32285, 32289, 32290, 32291, 32294, 32308, 32328, 32333, 32366, 32367, 32398, 32422, 32424, 32432, 32445, 32451, 32451, 32454, 32454, 32455, 32455, 32491, 32492, 32505, 32522, 32537, 32836, 32846, 33179, 37078, 37096, 38546

ş.+ce 32276

ş.+de 2194, 2226, 2229, 2233, 2262, 2310, 4982, 8784, 8907, 13697, 17067, 19252, 19252, 19275, 19280, 19281, 19304, 19359, 19420, 20737, 20747, 22504, 27374, 27383, 27401, 27406, 27408, 27447, 27615, 27636, 27701, 27780, 27839, 27845, 27849, 27888, 27945, 28020, 28030, 28157, 28235, 28339, 29350, 29477, 29558, 29651, 29718, 29721, 29722, 29746, 29903, 29941, 30021, 30759, 31231, 31452, 31527, 32134, 32217, 32266, 32291, 32518, 32521

ş.+deki 2100, 2180, 20417, 27956

ş.+den 2557, 19293, 19399, 20698, 27314, 27404, 27669, 28049, 28827, 29363, 29813, 30232, 30257, 32003, 32052, 32276, 32359, 32360, 34643

ş.+di 27440, 32284, 32285

ş.+dir 8511, 22266, 22572, 27366, 27370, 28151, 32320, 32428
ş.+e 1203, 1923, 2058, 2072, 2366, 8770, 8884, 19830, 20655, 20680, 20750, 21000, 24412, 27280, 27287, 27485, 27539, 27699, 27738, 27745, 27919, 27972, 27974, 28049, 28065, 28074, 28074, 28108, 29215, 29644, 29795, 30021, 31144, 31306, 32135, 32421, 32514
ş.+i 914, 2054, 2235, 2269, 2400, 2429, 6379, 8335, 8780, 8780, 8798, 8826, 9884, 13690, 13690, 16867, 17247, 17392, 17438, 19253, 19393, 19394, 20243, 20244, 20244, 20247, 20250, 20695, 22558, 27268, 27271, 27273, 27274, 27282, 27332, 27338, 27355, 27375, 27390, 27398, 27409, 27440, 27474, 27475, 27500, 27508, 27509, 27513, 27575, 27616, 27634, 27658, 27660, 27738, 27741, 27741, 27775, 27804, 27809, 27814, 27819, 27920, 27936, 27937, 27970, 27987, 27988, 28054, 28068, 28075, 28176, 28227, 28232, 28276, 28380, 28574, 28587, 28639, 28678, 29266, 29279, 29292, 29295, 29302, 29359, 29530, 29588, 29591, 29811, 30086, 30130, 30265, 30307, 30360, 31079, 31191, 31259, 32057, 32059, 32071, 32091, 32101, 32194, 32217, 32218, 32220, 32270, 32273, 32415, 32425, 32435, 32444, 32512, 32831, 32902, 32981, 33173, 38625, 38809
ş.+idir 13024, 28380, 29267, 30813
ş.+im 1949, 8443, 20253, 32422
ş.+ime 8490
ş.+imi 2173, 8497, 8514, 31171
ş.+imiz 2119, 7444, 27428, 27524, 27526, 27732, 27828, 27836, 27846, 27855, 28619, 29414, 32215, 32221, 32249, 32250
ş.+imizde 8375, 8804, 8829, 8906, 12959, 27744, 28446, 28577, 28648, 29691, 29783, 30205, 32239, 32343, 32471
ş.+imizden 8834, 27891, 32210, 32298
ş.+imize 8777, 8795, 9825, 9882, 19259, 19389, 27838, 29261, 29731, 32003, 33180
ş.+imizi 781, 8803, 8808, 8834, 19263, 19384, 19388, 20268, 20731, 27933, 28175, 28589, 828694
ş.+imizin 7445, 8789, 8790, 8793, 8796, 8818, 8830, 19725, 27566, 27847, 27852, 27912, 28069, 28070, 28692, 28820, 29593,

29731, 29739, 29790, 32153, 32235, 32847, 32860, 32900, 32900
ş.+imizle 28689
ş.+in 1952, 1956, 2058, 2239, 2280, 2406, 2419, 2421, 6390, 8507, 8783, 8793, 8806, 8833, 8904, 9882, 18583, 19255, 19325, 19371, 20098, 20312, 20662, 20686, 20747, 22236, 22569, 23092, 23353, 27243, 27264, 27268, 27326, 27393, 27450, 27457, 27460, 27470, 27481, 27527, 27560, 27658, 27662, 27687, 27692, 27753, 27756, 27759, 27759, 27778, 27784, 27801, 27825, 27828, 27829, 27850, 27910, 27970, 27997, 27998, 28027, 28082, 28101, 28111, 28113, 28118, 28160, 28172, 28223, 28311, 29216, 29678, 29733, 29743, 29744, 29747, 29758, 29801, 30022, 30231, 30262, 30715, 30717, 31052, 31136, 31167, 31168, 31453, 31486, 31495, 32008, 32008, 32064, 32112, 32116, 32279, 32306, 32418, 32450, 32507, 32531, 32956, 33187
ş.+inde 1591, 2412, 3113, 6064, 8826, 10504, 10505, 13699, 17201, 17392, 20658, 20658, 20725, 20734, 20813, 20829, 29323, 29519, 29762, 29762, 29791, 30320, 31053, 32271
ş.+indeki 2291
ş.+inden 4343, 9897, 16559, 28618, 28657, 29271, 29485
ş.+ine 1794, 2260, 2354, 2403, 8326, 8431, 8438, 28659, 28668, 28670, 28695, 31166
ş.+ini 2116, 2141, 2238, 7833, 7950, 8359, 8506, 8774, 9811, 9882, 13741, 17457, 19261, 27446, 27784, 28294, 28667, 29686, 29738, 30110, 30306, 30325, 30334, 30364, 32971, 33006, 33030
ş.+inin 2038, 2231, 2237, 2289, 2316, 2418, 8332, 8373, 8379, 8584, 8814, 8829, 9826, 14978, 19240, 28045, 28167, 28381, 28568, 28577, 28626, 29353, 30366, 30373, 31239, 32268, 38948
ş.+iyle 2416, 32269
ş.+le 1954, 1990, 2086, 2218, 3825, 9054, 19286, 19298, 23114, 27474, 27503, 27631, 27807, 28129, 29211, 31315, 32018, 32070, 32677
ş.+ler 1209, 1298, 1997, 2027, 7649, 7650, 20673, 27330, 29226, 29233, 29274, 29306, 29362, 29364, 29411, 29778, 30327, 32286

ş.+lerde 30542
ş.+lerdendiler 29285
ş.+lere 8729, 20641
ş.+leri 2156, 2221, 17440, 20644, 20651,
20679, 22770, 27329, 27525, 29640, 29794,
32343, 32345, 32838, 38955
ş.+lerimizin 29787
ş.+lerin 2012, 17438, 28608
ş.+lerinde 2032, 20649, 22729, 27104,
28244, 29327, 29638, 29655
ş.+lerinden 2155, 16547, 20680, 29795
ş.+lerine 32331
ş.+lerini 3390, 6324, 8824, 8850, 12862,
22703, 22776, 27770, 28680, 29760, 30328,
31250, 32361, 32778
ş.+lerinimi 29231
ş.+lerinin 2404, 27448
ş.+lerinizde 28612
ş.+lerinizden 29294
ş.+lerinizi 29296
ş.+leriydi 2244
ş.+leriyle 1584, 9338, 12942
ş.+se 6387
ş.+i+elâf.i+diğer 27452
ş.+i+hakiki 8377
ş.+i+müthiş.i+diğer 27453
[=907]

ŞİİRLEŞTİR-: Şiir haline getirmek:
“Bunların ikisi de zikri geçen Ötekiler gibi,
müspet hüviyetli ve iradelidirler; ne
istemediklerini söylemezler, ne istediklerini, arzu
ile, hasretle söylerler, istedikleri hayatı, âlemi,
ahlâkı, terbiyeyi, muhiti güzelleştirirler,
şiiirleştiiirirler, bir arz-ı mev'ûd hâlinde
gösterirler.”

ş.-irler 17284

[=1]

ŞİİRLİK: Şiir olma durumu:
“Muarızlarımızın kimi rythme'in ne olduğunu
anlamadığı mızı, kimi yanlış anlattığımızı
söylüyor, kimi de şiiiri sırf bir rythme işi yaparak
şiiirlikten çıkarmak ve bir ahenk oyuncağı
yapmak istediğimizi iddia ediyordu.”

ş.+ten 27644

[=1]

ŞİİRSİZ: Şiir yazmayan/az yazan (şair):

“**Şiirsiz** şâir olmakla o kadar tanındım ki
dediğimizi yapsam, benim için mukadder olan bu
efsâneye yazık olur.”

ş. 32351

[=1]

ŞİİR Ü HAYÂL: Ar. Şiir ve hayal:

“Ma'mâfih, hiçbir **şiiir ü hayâle** kapılmaksızın
temîn ederim ki bizim Kandilli'deki âlemimiz,
bütün bu âlemden kat kat güzel eğlenceli ve
hoştu.”

ş.+e 20528

[=1]

[=1]

ŞİKAK: Ar. Uyuşmazlık, anlaşmazlık, ihtilâf:

“Kaç sene evvel, İstanbul'un nifak ve **şikak**
hummâsiyle cehennem gibi yandığı bir gün,
kendi başıma, Küçüksu vadisinde gezerken (...)”
(ş. 30282)

ş. 8986, 13107, 13423, 13866, 26426

[=6]

ŞİKÂR: Fars. Av:

“Saydet-ti **şikâr.e** koy-du âdem diye âd”

ş.+e 38247

[=1]

ŞİKÂYET: Ar. 1. Durumundan memnun
olmayıp yakınma veya başına gelen bir dertten
sızlanma:

“Gönüldendir **şikâyet** kimseden feryadımız
yoktur, diyeceğim.”

(ş. 7349)

2. ***Şikâyet etmek**: Durumundan yakınmak,
sızlanmak, memnuniyetsizliğini ifade etmek:
“Kimi de tam askerî bir bakışla mükemmel bir
muzafferiyet olan bir Sarıkamış'ın sırf mevsimin
şiddetiyle kayboldu diye, mağlûbiyet şeklinde
tasvir edilışinden **şikâyet ediyordu**.”

(ş.+ediyordu 30083)

ş. 7342, 19659

ş.+edemezsiniz 15565

ş.+eden 7373

ş.+edenler 7807

ş.+edildiğini 19656

ş.+edilirken 22108

ş.+ediyordu 29080

ş.+ediyorlar 7373

ş.+ediyorsunuz 24450

ş.+etmeyecek 33318

ş.+etmiş 33193

ş.+ettiğiniz 9483

ş.+ler 29081, 29082, 29083

ş.+leri 3684

ş.+lerini 33311

[=19]

ŞİKEST: *Fars. *Şikest etmek (eylemek):*

Kırmak:

“*Âzâ.sını hangi sevgi birleştir-di/*

Âhir bu vücûd.u hangi kin et-ti şikest”

ş. 38433

[=1]

ŞİKESTE-BESTE: *Fars. Kırık dökük:*

“*Beyaz kâğıtlar üzerine kondurulmuş şikeste-
beste cümlelerini okurken La Rochefoucauld'yu
dinliyormuşuz, santiyorduk.*”

(ş. 30702)

ş. 31164

[=2]

ŞİKESTE-PER: *Fars. Kanadı kırık:*

“*Kuş.lar zavallı yavru.cağızlar bu levha.dan/
Dilşâd ol-ur ve kır.lara doğru şikesteper/
Bir zevkizümridîn ile perrân ol-ur git-er*”

ş. 39257

[=1]

ŞİLE: İstanbul iline bağlı bir ilçe:

“*İmparator Kantakuzen, Orhan Bey'e kızını
verdi, bu sihriyet yoluyla durdurmak istedi, lâkin
durduramadı. Daha 1326'da bu yeni Türk devleti
İstanbul tarafından Maltepe'ye kadar gelmiş,
Çamlıca'nın arkalarına kadar yerleşmiş, Şile'ye
kadar uzanmıştı.*”

ş.+ye 4699

[=1]

ŞİLTE: Üzerinde yatılan veya oturlan, içi yün,
pamuk vb. ile doldurulmuş döşek veya minder:

“*Annemin hazırlamış olduğu bir şilteyi, muallim
Ganî Efendi'nin hoca makaamı olan, yarım
kavis, mihrâbımsı yerin arkasına koydular.*”

(ş. +yi 29)

ş.+leri 21247

ş.+mi 512

ş.+ye 34553

ş.+yi 21268

[=5]

ŞİMÂL: *Ar. Dört ana yönden biri, yüzünü
doğuya dönen kimsenin sol tarafına düşen cihet,
kuzey:*

“*Zâten Üsküp o zaman yoktu, yalnız adı olan
küçükçük bir köydü, Yıldırım Beyazıd tarafından,
şimale karşı bir Türk müdâfaa kalesi diye
kurulmuştu.*”

(ş. +e 1191)

“*Her yaz şimâl.e doğru asır.larca bir koşu*”

(ş. +e 35727)

ş. 14562, 15829, 15831, 15844, 15845,

26283, 28680

ş.+de 2905, 22976, 23054, 26983

ş.+dedir 15819

ş.+deki 23802

ş.+den 3011, 4498, 4500, 15810, 22958

ş.+e 4509, 8124, 23688

ş.+in 22960

ş.+inde 23691

ş.+inden 19743

[=26]

ŞİMÂLÎ: *Ar. Şimalle, kuzeyle ilgili, kuzeye ait,
kuzeye mensup:*

“*Biz de bütün Avrupa gibi şimalî Avrupa ve
Amerika'nın spor oyunlarını alacağız.*”

(ş. 21392)

ş. 7859, 19028, 22980, 31553

[=5]

ŞİMÂLÎ AMERİKA: Kuzey Amerika:

“*(...) lâkin Şimalî Amerika'nın idaresi kadar
muntazam olsaydı bile, o Tuna vilâyetiyle, o
Filibe sancağından Balkan Harbi'ndeki
Bulgaristan'ın muhtevi olduğu kuvvet çıkmazdı!*”

ş.+nın 26455

[=1]

ŞİMÂL-PEREST: *Ar. +Fars. Kuzey (ülkeleri)
hayranı:*

“*Dün akşam şimâl-perest bir âlim olan
Chamberlain'in On Dokuzuncu Asrın Kitâb-ı
Tekvini diye meşhur kitabını okuyordum.*”

ş. 7667

[=1]

ŞİMDEN GERÜ: Bundan sonra, bundan böyle:

“*İbni Kemal'in bu ifâdesine Selim gülümsüyor,
diyor ki: 'Şimdengeru bunda tevakkuf iktizâ
eder umur dahî kalmadı, müracaat iderüz
(döneriz). Ordu bütün ağırlığıyla Mısır'dan
kalkıyor.*”

(ş. 25754)

“*Fark.ında değil.dik gök.e er-miş ser.imiz/
Şimdengerü gülzârisuhan.dir yer.imiz*”

(ş. 38207)

[=2]

ŞİMDİ: Şu anda, içinde bulunduğumuz
zamanda:

*“Medeniyet, şimdi o eski devleri ve kartalları
fabrikalarda imâl ediyor, hem de kaç misli
cesametinde, kaç misli dehşetinde imâl ediyor.”*

(ş. 26700)

“Bir bahçe.deyiz şimdi şehîd.lerle berâber”

(ş. 35853)

ş. 33, 93, 580, 799, 818, 832, 924, 1174,
1500, 1683, 1907, 1951, 2245, 2343, 2392,
2415, 2624, 2870, 2946, 2957, 3002, 3021,
3052, 3067, 3110, 3119, 3191, 3204, 3313,
3317, 3381, 3401, 3406, 3412, 3423, 3468,
3471, 3663, 3838, 4133, 4979, 4984, 5023,
5231, 5778, 5812, 6196, 6479, 6764, 6781,
6838, 7056, 7118, 7135, 7273, 7274, 7308,
7357, 7422, 7506, 7510, 7617, 7622, 7682,
7868, 8008, 8025, 8046, 8050, 8067, 8095,
8114, 8119, 8135, 8136, 8141, 8244, 8266,
8273, 8289, 8307, 8308, 8612, 8731, 8923,
9431, 9449, 9524, 9637, 9920, 9922, 10184,
10907, 11061, 11244, 11520, 11663, 11845,
11943, 11947, 12089, 12164, 12209, 12211,
12375, 12429, 12768, 12808, 12951, 13211,
13304, 13310, 13376, 13381, 13406, 13514,
13518, 13581, 13588, 13643, 13663, 13819,
14251, 14342, 14374, 14375, 14446, 14555,
14808, 15013, 15117, 15584, 15731, 15772,
16113, 16251, 16557, 16565, 16635, 16856,
16937, 16958, 16961, 16976, 17129, 17308,
17435, 17577, 17862, 17867, 18082, 18122,
18129, 18197, 18232, 18272, 18318, 18449,
18583, 18586, 18587, 18599, 18800, 18828,
18942, 18965, 19027, 19049, 19591, 19596,
19872, 19932, 19984, 20098, 20101, 20102,
20245, 20258, 20380, 20384, 20411, 20489,
20495, 20710, 20821, 20885, 21210, 21223,
21239, 21392, 21502, 21635, 21640, 21663,
21690, 21707, 21739, 21848, 21851, 21905,
21954, 21975, 22283, 22284, 22303, 22488,
22529, 22533, 22896, 22913, 22954, 22968,
22989, 22997, 23115, 23230, 23233, 23272,
23337, 23531, 23555, 24308, 24325, 24450,
24502, 24737, 24850, 24862, 24893, 25070,
25096, 25105, 25157, 25175, 25180, 25181,
25639, 25659, 25767, 25891, 25964, 26046,

26243, 26244, 26476, 26690, 26890, 27019,
27020, 27247, 27285, 27291, 27302, 27653,
27722, 27825, 28263, 28283, 28682, 28762,
28861, 29109, 29738, 29746, 29874, 29877,
29967, 29972, 30082, 30083, 30145, 30199,
30326, 30581, 30698, 30866, 30875, 30922,
31360, 31610, 31629, 31669, 31714, 31717,
31889, 31949, 31981, 32027, 32045, 32371,
32396, 32564, 32766, 33136, 33175, 33435,
33543, 33611, 33648, 33710, 33738, 33836,
33963, 34025, 34156, 34310, 34336, 34344,
34391, 34445, 34918, 35182, 35257, 35469,
35471, 35488, 35500, 35541, 35576, 35667,
35698, 35799, 35881, 35910, 35956, 36122,
36201, 36307, 36367, 36904, 36908, 37048,
37396, 37517, 37889, 38226, 38312, 38624,
38715, 38719, 38830, 38945, 38958

ş.+den 4806, 10192, 11518, 11524, 12447,
12656, 12661, 12669, 12782, 13254, 13274,
13686, 13828, 13843, 13962, 14262, 14527,
14583, 14682, 14771, 14775, 14921, 15634,
15790, 16021, 16221, 16249, 16323, 16377,
16481, 16539, 17645, 17781, 18000, 19472,
19586, 20342, 20354, 21709, 21821, 21832,
21913, 24184, 24190, 24333, 24386, 24392,
24602, 24787, 28424, 29943, 29951, 30665,
30675, 30794, 33045, 34703

ş.+ki 5392, 6633, 6709, 14446, 14583,
14623, 18884, 19669, 19973, 24582, 26440,
27727, 30938, 33024

ş.+kinden 24804

ş.+ye 2435, 7434, 7613, 10513, 11548,
11886, 12091, 12316, 12426, 12475, 12655,
12987, 13014, 13217, 13268, 13277, 13328,
13356, 13550, 13653, 13766, 13794, 13914,
14067, 14360, 14406, 14525, 14681, 14695,
14811, 14822, 14914, 15520, 15598, 16256,
16302, 17644, 17727, 17774, 17777, 17781,
19422, 20061, 20389, 20449, 20503, 20545,
20635, 20898, 21188, 21578, 21701, 21766,
21788, 21919, 22150, 22174, 24684, 28465,
28650, 28953, 29908, 29928, 30609, 30632,
31079, 31083, 31236, 31521, 31560, 31619,
31704, 31758, 31828, 31839, 31848, 31879,
31920, 31973, 31992, 32545, 32764, 33146

ş.+yekadar 22269, 22475

ş.+yise 15651

[=502]

ŞİMDİLİK: Şimdiki durumda veya zamanda, şimdiki zaman için, şu duruma göre:

“Nisanda olduğumuz için mektebe **şimdilik** kabul etmiyeceğini, tatilden sonra kaydedebileceğini söyledi.”

(ş. 1521)

ş. 6741, 6766, 7626, 14227, 15993, 16358, 19950, 19960, 21651, 23222, 24301, 24629, 26786, 33922, 34123, 34591, 34690, 35494
[=19]

ŞİME: Ar. Huy, tabiat, haslet:

“İctihad” İsviçre’de intişârı gününden bugüne kadar müfridâne temeddünkâr bir **şime** ile temeyyüz etti.”

(ş. 21789)

ş. 21790
ş.+si 21499
ş.+sini 22138
[=4]

ŞİMENDİFER: Fr. Tren:

“Bir defa Alpes tepelerinde ‘Villars’ a kadar çıktım. Oradan gönderdiğim kartları bilmem aldınız mı? Bu kış ‘istasyon’larına önce tirenle sonra da dağ **şimendiferleriyle** çıkılıyor; gidip geliş bütün bir günümüz yolda geçti.”

(ş.+leriyle 20497)

ş. 26459
ş.+e 7838
ş.+ler 8060, 19932
ş.+lerin 8058
[=6]

ŞİMŞEK: 1. Bir bulutun tabanı ile yer arasında, iki bulut arasında veya bir bulut içinde elektrik boşalırken oluşan kırık çizgi biçimindeki geçici ışık, balkır, çakım, çakın, yalabık, yıldırak:

“Karanlıkta çakan bir **şimşek** ortalığı bir an nasıl aydınlatırsa, Observer gazetesinin Trakya’ya, Adalardenizi’nde bir Bulgar limanına, Rumeli’de Bulgarlıkla Yunanlığın karşılıklı bir barışıklığına dair açtığı taze bir bahis (...)”

(ş. 17901)

“Lâkin kal-acak doğ-duğumuz toprak.a biz.den/**Şimşek** gibi bir hâtra nal ses.lerimizden”

(ş. 35856)

2. ***Şimşek gibi**: Çok hızlı, büyük bir süratle:

“**Şimşek** gibi bir semt.e atıl-dık yedi kol.dan/**Şimşek** gibi Türk at.larının geç-tiği yol.dan”

(ş. 35830, 35831)

ş. 28833
ş.+i 23834
ş.+leri 30363
ş.+lerin 27455
ş.+lerine 31081
ş.+ten 37447
[=10]

ŞİNÂSİ: İbrahim Şinasi (1826 – 13 Eylül 1871), 19. yüzyıl Türk edebiyatı gazeteci, tiyatro yazarı ve şairi:

“1277 de yâni şimdi kullandığımız târihle 1860’da **Şinâsi** ve Agâh Efendi gibi, iki yetişmiş Türkün, ilk defa, yeni Türkçe yazılışla, yeni düşünüşle, millî görüşle çıkarmış oldukları, ilk müstakil Türk gazetesini, şimdi, yetmiş altı sene sonra, tekrar yaratmak lâzım geliyor!”

(ş. 29885)

ş. 20437
ş.+yi 29046, 32780
[=4]

ŞİNÂSİ BEY: Abdülhak Şinâsi:

“Ellerinizi mahabbet ve tahassürle sıkırmı muazzez **Şinâsi Bey**”

ş. 20412
[=1]

Şİ’R: Ar. Şiir:

“**Şi’r.e** aksettir-ebilseydin eğer dinle-rdin”

(ş.+e 35979)

ş. 37405, 37413, 37439, 39164
ş.+de 37447
ş.+i 35980, 36831, 36853, 37099, 37562, 38148

ş.+imi 37571
ş.+in 37108
ş.+inde 37509
ş.+ini 36880
ş.+iyle 36093
ş.+ler 37191
[=18]

ŞİR: Fars. Aslan:

“Fakat Namık Kemal’in hakkı varmış: ‘Her kûşede bir **şir** yatar toprağımızda!’ dediği doğru imiş.”

(ş. 16852)
[=1]

ŞİRA: Yer adı:

“Türkiye’den çıkan bir adamın nazarında bunun garip bir tesiri vardı. **Şira’dan** da kalktı. Yunanistan’ı çepçevre dolaşarak Patras körfezine girdik.”

(Ş.+dan 1813)

ş. 1802

ş.+dan 1807

[=3]

ŞÎRÂNE: Fars. Aslana yakışır tarzda, aslanca:

“**Şîrâne** bir taarruzu sevk eyle-yen Sinan”

ş. 37222

[=1]

ŞÎRAZ: İran’da Fars Eyaleti’nin yönetim merkezi olan şehir:

“Avrupalı bu iki şâiri, bir çini rüyası olan

Şîraz’da, güller arasında görür, fazla anlayamaz.”

(Ş.+da 28674)

“Eski **Şîrâz** hayâl ettir-en âhenk.iyle”

(Ş.+ı 36468)

ş. 28765, 28823, 30746, 32790

ş.+ın 23225, 28759

[=8]

ŞÎR-HÂR: Fars. Süt emen, henüz süttten kesilmemiş (bebek):

“Vatanı, meselâ **şîr-hârlar** beşiği diye tanıtmak eksiktir.”

ş.+lar 23665

[=1]

ŞÎ’R-İ ACEM: Ar. İran şiiiri:

“Yok.muş cihan.da bâde **şî’riAcem.den** evvel”

ş.+den 38837

[=1]

ŞÎ’R-İ KADİM: Ar. Eski şiiir (Klâsik şiiir, Divan şiiiri):

“Sön-mez seherîhaşr.e kadar **şî’rikadîm**”

ş. 38048

[=1]

ŞÎ’R-İ LEÂLİ: Ar. Şiiir incileri:

“Saç-sın kamer âgûş.umuza **şî’rileâlî**”

ş. 39165

[=1]

ŞÎRİN: (I) Fars. Hoşa gidecek niteliklere sâhip:

“Lady Montagu’nün iki asır evvel geçip de naklettiği **şirin** Türk şehri yerinde değil.”

(Ş. 3072)

ş. 3428, 7678, 7790, 14335, 22298, 33357

ş.+e 20671, 29776

[=9]

ŞÎRİN: (II) Kaynağı klasik Türk edebiyatına dayanan Ferhâd u Şirin hikâyesindeki kadın kahraman [Ferhâd ile Şirin hikâyesinin asıl kaynağı Hüsrev ü Şirin hikâyesine dayanmaktadır. Türk edebiyatında merkezden Hüsrev’i çıkarıp Ferhâd’ı merkeze koyarak hikâyeyi Ferhâd u Şirin adıyla ilk kaleme alan büyük Türk şairi Ali Şir Nevâyî’dir]:

“Cânan ara.mızda bir ad.ındı/

Şirin gibi hüsn ü ân.a unvan”

(Ş. 36850)

ş. 36235, 37017

ş.+ı 38107

ş.+ler 37750

[=5]

ŞÎR-İ NER: Fars. Erkek aslan.

mec. Çok cesur kimse:

“Sultan Selîm Han gibi bir **şiriner** gel-ür”

ş. 37176

[=1]

ŞÎRİNGA: İtal. Şiringa. Sıvı veya hava emmeye ve itmeye yarayan âlet:

“Tedâvî eden Doktor Arnous altı **şiringada** kan hastalığının hem esâsını keşfetti hem de kanı durdurdu.”

(Ş.+da 20654)

ş. 3621

[=2]

ŞÎ’R-İ TÂBDÂR: Ar.+Fars. Parlak, ışıklı şiiir:

“Rahşân ol-ur deniz.de birer **şî’ritâbdâr**”

ş. 39214

[=1]

ŞÎ’R-İ TER: Ar.+Fars. Taze şiiir:

“Emvâc ile bir **şî’riter** et-tikçe teât.i”

ş. 39154

[=1]

ŞİRKET: Ar. Bir iş için birden fazla kimsenin meydana getirdiği ticari ortaklık:

“Bugün bu kadar felâkete karşı elimizde muntazam işler yegâne müessesese Hilâl-i Ahmer’dir. O da beynelmilel bir **şirkettir**.”

(Ş.+tir 15806)

ş.+ı 2993

ş.+inin 31386

[=3]

ŞİRVÂNÎ-ZÂDE RÜŞDÜ PAŞA: Abdülaziz saltanatında 15 Nisan 1873 – 15 Şubat 1874

tarihleri arasında on ay sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:

“(…) beş sene içinde gelen sadrâzamları gözden geçirelim: Mahmud Nedim Paşa, Midhat Paşa, mütercim Rüştü Paşa, Esad Paşa, **Şirvânî-zâde Rüşdü Paşa** (…)”

ş. 35172

[=1]

ŞİŞ: (Vücutta) Şişmiş olan yer:

“Bütün bu şehir halkının kalbinde bir **şiş** vardır, derdine bir derman arar, hayırlı bir devrin açılmasını bekler.”

(ş. 14549)

ş. 15625

[=2]

ŞİŞE: Fars. Cam, sırça. ***Şiše-i rindan**: Rintlerin kadehi:

“(…) bu mısırâda Nedim, bir anda duyduğu şedîd bir şevki ifâde etmiştir. Mısra budur: ‘Dökülen mey kırılan **şiše-i rindan** olsun’

Bu mısırâda altı kelime vardır. Bu altı kelimeyi şâir derûnî Ahenk kudretiyle muayyen bir istifle tecellî ettirmiştir.”

(ş. +i+rindan 27304)

“Bak **şişe** vü sâgar.in mahabbet.lerine”

(ş. 38348)

ş.+i+rindan 27305, 29511

ş.+i+rindun 2312

ş.+lerini 7817

ş.+si 19879, 27309

[=8]

ŞİŞİR-: **mec.** Aşırı derecede büyütme, abartma, mübalağa etme:

“Bu görüş, her türlü edebî **şişirmelerden** arî bir görüştür diyebiliriz.”

(ş.-melerden 4868)

ş.-diği 12797

ş.-iyor 10276, 31608

[=4]

ŞİŞİRİL-: Şişirmek işi yapılmak:

“Rü'yâsına; Cezmî'nin başında yine o asır içinde idi ki... lerle **şişirilmiş** cümlelere hayran oluyorlardı.”

ş.-miş 32602

[=1]

ŞİŞKİN: **mec.** Aşırı derecede büyütülmüş, abartılmış, mübalağa etmiş:

“Şûrâ-yı Ümmet'in ekseriya baş makalelerini **şişkin**, şairane bir üslûpla Sezâi Bey yazardı.”

ş. 20239

[=1]

ŞİŞLİ: İstanbul ilinin Avrupa yakasında yer alan bir ilçesi:

“Öğleden sonra **Şişli'den** Beyoğlu'na kadar uzandım.”

(ş. +den 6461)

ş. 6960, 6994, 7921

ş.+de 7910, 11460, 11465

ş.+deydim 2882

ş.+nin 7530

[=9]

ŞİŞLİ CADDESİ: İstanbul'un Şişli ilçesinde bir cadde:

“o mektubunuzu Nuri Bey bir akşam bize, **Şişli Caddesi** üzerinde, ikâmet ettiği salonda okudu, işte Nuri Bey de burada hazır...”

ş. 11634

[=1]

ŞİŞMAN: Vücudu, aşırı derecede yağlı olduğu için şişkin görünen (kimse), şişko:

“Babîali Caddesi'nin kaldırımı üstünde Paris arkadaşım doktor Nâzım Bey'e tesadüf ettim; yanında **şişman**, değirmi yüzlü, hâl ve şanı taşralı ve çocuk gibi mahcup biri vardı.”

(ş. 8564)

“Biri.si orta.da **şişman** Fâzıl”

(ş. 39061)

ş. 11002

[=3]

ŞİTÂBÂN: Fars. Koşan, acele ile giden, seğirten:

“Bilâirâde **şitâbân** ol-ur gönül gönül.e”

ş. 37384

[=1]

ŞİTÂP: Fars. ***Şitâp etmek**: Acele etmek, seğirtmek:

“Büyük annem, teyzelerim, üç ailenin çocukları, (felâketimize) **şitâp eden** aile dostları kadınlardan ağlaşan, sızlaşan (bir kalabalık) ortasında kaldık.”

(ş. +eden 163)

ş. 21020

[=2]

ŞİVE: Fars. Söyleyiş özelliği:

“Güftesinin üslûbu gibi bestesinin zevkinden de nereden çıktığı belli değil; her türkünün iklimi **şivesinden** az çok belli olur, bunun bilâkis menşei Rumeli midir, Anadolu mu anlaşılamiyor o kadar milli!”

(ş.+sinden 14976)

“Nedim gibi, yazıda, **şivede**, mevzuda, vezinde, şekilde hiçbir yenilik iddiasına düşmeden, sırf kendi şevkiyle terennüm etmiş şâirler, iki asır uzaktan bile derhâl fark ediliyorlar.”

(ş.+de 28468)

ş. 18681, 30343

ş.+de 28815

ş.+i+ihtirasat.ına 22780

ş.+i+tezyif 28824

ş.+leri 12851, 21126

ş.+si 22049, 28454, 28828

ş.+sinden 17245

ş.+sini 28765, 29269

ş.+siyle 28823, 29720, 32489, 32790

ş.+yi 29252

ş.+yle 17069

[=21]

ŞİVE-İ ŞİRAZ: Şiraz şivesi:

“Lisân.ı **şiveiŞîrâz.dan** nümüne i-di”

ş.+dan 37365

[=1]

ŞİVEKÂR: Fars. Nazlı, cilveli, edalı:

“O **şivekâr** bu kamet.te nevcivân ol-alı”

(ş. 37397)

ş.+ı 37148

[=2]

ŞİVEN: Fars. Matem, yas, sızlanma, feryat:

“Bir levhaihûnin görün-ür **şiven.imizden**”

ş.+imizden 37536

[=1]

ŞİYME: Ar. Şîme. Huy, tabiat, haslet:

“Seksen sene evvel Şark'da, halka rağmen yapılan bir inkılâptan sonra halkın **şiymesi**, sadâları, akl-ı selîmi, lûgaatı, sarfı, nahvi bir kuvve-i gaalibedir.”

(ş.+si 28814)

ş. 30618, 30635

ş.+si 24619

[=4]

ŞOL: Şu:

“Nihayet bu çocuk kaafilesi

Şol cennetin ırmakları,

Akar Allah deyû deyû...

Çıkmış Tanrı melekleri

Bakar Allah deyû deyû. ' ilâhîsini cumhurca 'ırlayarak' yola düzüldüler.”

(ş. 21)

ş. 698

[=2]

ŞOPEN: Frédéric François Chopin, Polonyalı piyanist ve besteci:

“**Şopen** ne.yi tehçil eyle-r”

ş. 39035

[=1]

ŞOSE: Fr. Daha çok taş kırıkları üzerine döşendikten sonra silindir geçirilmek suretiyle yapılan trafiğe elverişli yol, bir nevi stabilize yol:

“Demir yolu **şose**, tayyare, uzak mesafe telefonları gibi, bin türlü noksan yüzünden zâten bu takarrüb çok kifayetsiz bir derecededir.”

ş. 24771

[=1]

ŞOVEN: Fr. Milliyetçilik duygusu taassup derecesinde olan (kimse):

“Nâzım, kendi farkına varmaksızın, **şoven** bir milliyetperverdi.”

(ş. 10864)

“Kaç bin güneş gömül-müş o ufuk.una/ kutup.ta elmas **şoven.leri/**

Kaç bin güneş yıkan-mış o sabah.larda”

(ş.+leri 38698)

ş. 10880

[=2]

ŞÖHRET: Ar. Her yerde herkesçe tanınma, meşhurluk, ün, san, nam:

“Şan ve **şöhret** meselesinde fazla haris ve etrafına karşı epey hasut olduğu hissediliyordu.”

(ş. 9158)

“Yârab ne müsâvât.ı ne hürriyet.i ver/ Hattâ ne o yol.dan gel-ecek **şöhret.i** ver”

(ş.+i 38157)

ş. 1132, 9086, 20786, 20907, 20946, 27643, 27667, 31974, 31977

ş.+e 25208

ş.+i 11274, 20789, 20790, 22437, 26008, 35184

ş.+i+alemşumul.unun 20057

ş.+im 2399

ş.+in 2946

ş.+inden 20788
ş.+ine 11276, 18948
ş.+ini 20709, 25208
ş.+inin 9657, 9890, 32586
ş.+iyle 20921
ş.+le 22433
ş.+leridir 12805, 13813

[=33]

ŞÖLEN: Moğ. Belli bir amaçla düzenlenen eğlence:

“Türklerin Asya'daki şarap nehri olan Fergana'dan tutturur, ilk **şölenlere** geçer, pedersahî aileden asr-ı hâzıra kadar uzanırirdi.”

ş.+lere 8660

[=1]

ŞÖVALYE: Fr. Orta Çağ Avrupası'nda özel eğitimle yetişmiş, belli ülküler taşıyan, soylu, atlı savaşçı:

“Salîb **şövalyelerini** yarıp geçenler, ikinci merhalede, yine aynı Kılıç Arslan serdâr olarak, Eskişehir'de ikinci muharebeyi verdiler.”

(ş.+lerini 26576)

ş.+leri 2838

[=2]

ŞÖYLE: 1. Şu şekilde, şu yolda:

“Bu tezadları **şöyle** gözlerinizin önüne bir diziniz ve hayretle seyrediniz”

(ş. 2397)

2. ***Şöyle dursun**: Bahsedilen hususun gerçekleşemediğini, hatta daha basit, daha kolay olan bir durumun bile gerçekleşemeyeceğini anlatır, ... bir tarafa:

“bütün bu düşüşler bizi ümide düşürüp gevşetmek **şöyle dursun**, millî harekete daha ziyade sarılmaya, daha ziyade kuvvetlenmeye sevketmeli.”

(ş. 14387)

ş. 2396, 2452, 3753, 4511, 4652, 8147, 9663, 9906, 12185, 12566, 13178, 14376, 14687, 16236, 19619, 19769, 25120, 25375, 26139, 26580, 28537, 28812, 32346, 32714, 33020, 33058, 33187, 33316

[=28]

ŞÖYLE BÖYLE: Orta derecede ne iyi ne kötü, vasat:

“Kafkasya'nın şedit İslâm muhitinde doğmuş, Rus maarifinde **şöyle böyle** bir terbiye görmüş, pek gençken İstanbul'a gelmiş.”

(ş. 9670)

ş. 754, 2488, 3226, 5972, 6016, 8774, 10069, 10861, 12006, 18810, 22540, 26760, 28036, 33374, 33550

[=15]

ŞTRANBERG: Alman kale kumandanı:

“Hattâ müttelikler, Kahlenberg tepelerinde göründükleri zaman bile kale kumandanı

Ştranberg'in Lutheringen dükasına: (...)”

ş.+in 25327

[=1]

ŞU: 1. Çok uzakta olmayan kimse veya şeyi işaret yoluyla belirtir:

“Alt.ında **şu** mâvî ve beyaz nûrlu semâ.nın/ Âgûsüsefid.inde bu pürneşve cihân.ın”

(ş. 39143)

2. Herhangi bir mesafe ifadesi taşımadan işaret için kullanılır:

“**Şu** Viyana bozgunumuza dâir okuduklarım bana bu kanâati verdi ki, târihin cereyanı yalnız takdirlerden ibaret değildir, takdirler ve tedbîrler ayan beyan görülecek bir kılıktadırlar.”

(ş. 25363)

“Seyret **şu** dön-en kubbeibed ef'âl.i”

(ş. 38282)

ş. 745, 1184, 1650, 2510, 2661, 2759, 2931, 2933, 4570, 6020, 6483, 7151, 7574, 7738, 8101, 8173, 8311, 9473, 9475, 9925, 9925, 11039, 11042, 11060, 11083, 14063, 14593, 14606, 14939, 15205, 15318, 15628, 17131, 17627, 17678, 18127, 18167, 18777, 18861, 18867, 19617, 19617, 20126, 20128, 20156, 20179, 20180, 20190, 20337, 20888, 21936, 22040, 22045, 22585, 23320, 23431, 24286, 24387, 24408, 24472, 24509, 24525, 24881, 24901, 24932, 24932, 25155, 25299, 25403, 25411, 25424, 25807, 25808, 26681, 26697, 26735, 26847, 26847, 26848, 27222, 27794, 29870, 31021, 32435, 32457, 32683, 32745, 32843, 33065, 33203, 33518, 34136, 34144, 34152, 34726, 34809, 34819, 34845, 34916, 35072, 35964, 36074, 37319, 37578, 37634, 38021, 38066, 38388, 38390, 39016, 39123

ş.+dur 4726, 8095, 25169, 26950, 27562

ş.+muz 31532
ş.+na 396
ş.+ndan 33530, 34515
ş.+nlardır 8069
ş.+nu 3669, 20167, 34199
ş.+nun 26154, 26870, 33514, 34141
ş.+su 33849
[=132]

ŞUARÂ: Ar. 1. Şairler:

“Eski zarıfler, **şuarâ** dedikleri vakit, rindâne yaşar insanları derûnî bir tezyifle karşıladıkları vakit bile zahiren hürmet ederlerdi.”
(ş. 27619)

2. ***Şuarâ-yı Rûm**: Anadolu şairleri:

“**Şuarâ-yı Rûm** ise Şîrâz şîvesini hemen hemen unuttu.”

(ş. +yı+rum 28775)
ş.+sı 21984, 29320, 29325
ş.+yı 28759
[=5]

ŞUBARA: Sırp. Tepesi yuvarlak ve dilimli çuhadan yapılmış bir nevi başlık:

“(…) bostancı baratası yerine Rumeli **şubarası** giydirmek, hâsılı şekilde mazinin zevkini kollamak gibi tâdillerde bulundu.”

ş.+sı 23905
[=1]

ŞUBAT: Süry. Yılın ikinci ayı, gücük ay:

“**Şubat** başlangıcından Nisan sonuna kadar uzanan devre epey sürekli bir içtimâ devresi olmalıdır ki, bu iş silsilesini söktürebilsin.”
(ş. 24795)

ş. 21479, 26290
ş.+tan 24806
[=4]

ŞU'BE: Ar. 1. Dal:

“Bunun için de ilmin birer **şubesine** ihtirasla sarılmış gençlere, kendi mevkiinden istifade ederek, lâzım olduğu gibi iyilik edemedi.”

(ş. +sine 8690)

2. Askerlik şubesi:

“Eskişehir halkı bayraklarıyla sokaklara boşaldı, coşkun bir nümâyişle ortalığı sardı, ahz-ı asker **şubeleri** açıldı, hâsılı muhit birdenbire değişti.”

(ş. +leri 18427)

ş.+i+ilmiye.de 20010
ş.+leri 31847

ş.+lerine 15740

ş.+si 32018

ş.+sinden 27489

ş.+sine 31848

ş.+yi 24818

[=9]

ŞÛH: Fars. Neşeli, canlı, hareketli, şen, kıvrak:

“**Şûh Şîrin**.ler yüz.ünden dağ del-en Ferhâd.lar”

ş. 35780, 36917, 37348, 37359, 37379, 37750, 37759, 37978, 38672, 38675, 39173

ş.+tu 37402

[=12]

ŞÛH-DİL: Fars. Gönlü neşeli olan:

“Bu ikinci mısra:

‘**Şûh-diller** gezer elden ele peymâne gibi’ (...)”

ş.+ler 29520

[=1]

ŞÛH-I SÂDÂBÂD: Sâdâbâd’ın cilveli kadını:

“On altı yaş.ına dâhil o **şûhıSa’dâbâd**”

ş. 37363

[=1]

ŞÛH-İ CİHÂN: Fars. Cihanın işvelisi:

“Her bâğ.ına ziynet nice bir servihîrâman/
Her kasr.ına revnak nice bir **şûhicihan.dır**”

ş.+dır 37674

[=1]

ŞÛLE: Ar. Işık, parlıtı:

“Bu duygunuz âteşin bir ba’sü bâ’de’l-mevt arzusunun yalancı bir **şulesi** olmasın?”

(ş. +si 22852)

“Bugün her **şûle.den** mahrûm câmid”

(ş. +den 37957)

ş.+si 27925, 28241

[=4]

ŞÛLE-İ MEY: Ar.+Fars. Şarabın alev ateşi:

“Gönül hem aşk.a yan hem haşrüneşr ol **şûleîmey.le**”

ş.+le 37598

[=1]

ŞÛLE-İ PİRÂHEN: Ar.+Fars. Gömleğin alevi

[**telmih**. Hz. Yakup’un, (as) oğlu Hz. Yusuf’un (as) gömleğine kavuşması]:

“Vuslat tutuş-ur **şûleipîrâhen.imizden**”

ş.+imizden 37534

[=1]

ŞÛLE-İ ŞEVK: Ar. Şevkin ışığı:

“Ben **şûleîşevk.im** sön-üversem hiç.im”

ş.+im 38244

[=1]

ŞUMADYA: Sırbistan'da bir yerleşim yeri:
"Kara Yorgi gibi **Şumadya** tarafının haydud ve köylü karışığı bir adamı başına geçiren bir kabilenin o vakitte en şerefli simaları Kinez denilen köy muhtarlarıydı."

ş. 3919

[=1]

ŞUMNULU: Bulgaristan'ın Kuzeydoğusunda yer alan Şumnu ilinden olan kimse:
"**Şumnulu**, Balıkesirli, Nakkaşlı, Çatalcalı, Selânikli, Servili derken, Türk diyarının uzak ve yakın isimlerini iştiriyordum."

ş.+lu 21327

[=1]

ŞURA: Şu yer:
"İstanbul'un muhasarası günlerin de bu küçük meydan tıpkı bu saatte olduğu gibiydi, ihtiyarlar **şurada** burada abdest alıyorlardı, küçük kızlar çanaklarıyla yoğurt almaya gidiyorlardı."
(ş.+da 6648)

ş.+cıkta 15023

ş.+da 2588, 8027, 11908, 16955, 31359, 31650, 33649

ş.+dan 28925

ş.+lar 15499

ş.+sında 28821

[=12]

ŞÛRÂ: Ar. 1. ***Şûrâ-yı faali**: Etkin toplantı:
"Dün bir telgraf haber veriyordu ki Gonaris Teotokis, General Dusmanis'den mürekkep bir heyet mühim bir **şûrâ-yı faalinin** akdinden sonra hemen İzmir'e hareket etmiş."

(ş.+yı+faal.inin 13594)

2. ***Şûrâ-yı Devlet**: Devlet şûrası, danıştay:
"Murat Bey, Anadolu Hisarı'ndaki yalısına yerleşti, çocuklarına kavuştu, fazla hicap ve azap hissetmeksizin **Şûrâ-yı Devlet'e** devam etti."

(ş.+yı+devlet.e 9759)

3. ***Şûrâ-yı Devlet Reisi**: Devlet şûrası başkanı:
"O zaman **Şûrâ-yı Devlet Reisi** olan Rıza Tevfik, yemeden içmeden derhâl saraya gitti."

(ş.+yı+devletreisi 10327)

4. ***Şûrâ-yı saltanat**: Sevr muahedesinin imzasından önce İstanbul'da bizzat Sultan'ın

riyaseti altında padişahlığın büyük memurlarından ibaret fevkalade meclis:

"Murat Bey, padişahın etrafında bir **şûrâ-yı saltanat** teşkil ederek Tanzimat'tan bir derece geniş, Midhat Paşa Kanûn-ı Esasisi'nden epeyce sıkı, lâkin herhâlde padişahlığı bir rical vesayeti altında bulunduran bir şekl-i idare düşünmüş."
(ş.+yı+saltanat 9630)

5. ***Şûrâ-yı Ümmet**: İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yayın organı olarak 1902-1910 yılları arasında yayımlanan siyasî dergi:
"Bahaeddin Şakir **Şûrâ-yı Ümmet'i** Paris'te çıkarmaya teşebbüs etti."

(ş.+yı+ümmet.i 10934)

ş.+yı+devlet 1497, 9747

ş.+yı+devlet.in 1566

ş.+yı+faal.inin 13585

ş.+yı+saltanat.ı 15498, 15529

ş.+yı+saltanat.inin 15501

ş.+yı+saltanat.lar 15486

ş.+yı+ümmet 4008, 10923, 10931, 20213, 20213

ş.+yı+ümmet.i 3764, 10927, 11022

ş.+yı+ümmet.in 3765, 20223

[=21]

ŞURUPLU: Şurup dağıtılan:

"Çörekli börekli, davullu dümbelekli, meddahlı karagözlü, kahveli nargileli, **şuruplu**, şerbetli, amberli hacıyağlı, kandilli kâğıt fenerli bir şehriyân."

ş. 14168

[=1]

ŞUUR: Ar. İnsanın kendini bilmesi ve içinde yaşadığı zamandan ve mekândan haberdar olabilmesi melekesi, bilinç:

"Millî **şuura** ermiş bir insana göre muhafazakârlık, liberallik ve daha ileri fikirler arasında fark azdır."

(ş.+a 5813)

"Bern.in arkad.larında geç-di gün.üm / **Şuûr.un** ihtilâl.i tecennün radde.sinde"

(ş.+un 39068)

ş. 5836, 8119

ş.+a 5787

ş.+la 8758

ş.+u 9757, 26254

ş.+umuz 11551

ş.+una 5815

ş.+unu 19539, 27195

ş.+unun 28585

ş.+uyla 24634

[=14]

ŞUURLAŞ-: Düşünce olarak yerleşmek:

“Bu mühim nokta o zamanki ordularımızda millî tarihimizin seyl-i tabiîsinin ve vatanımızın tabiî ittisâsının ne derece **şuurlaşmış** olduğunu gösteriyor.”

ş.-miş 25285

[=1]

ŞUURSUZ: Bilinçsiz:

“Cavit ve Hâmit beyler Ankara'nın mahkemelerini bilmiyorlar; eskisi gibi hareket etmekte beis görmüyorlar, hareketlerinde **şuursuzdurlar**, lâkin hain değildirlir.”

(ş.+durlar 11567)

ş. 25161, 25217

[=3]

ŞUURSUZLUK: Bilinçsizlik:

“Bu üslûp **şuursuzluğu** yani inconscience de style Avrupa'nın her tarafında, Fransa'da, Avusturya'da, Almanya'da... yalnız bizde değil, her yerde cari oldu.”

(ş.+u 8082)

ş.+u 5720, 8075, 15566, 18918

ş.+un 5724

[=6]

ŞÜBBÂN: Ar. Gençler, delikanlılar:

“Bugün **şübbânımızdan** pek azını biliriz ki, san'at-ı edebe bu merteye vâkıf olsun.”

(ş.+ımızdan 21012)

ş.+ının 6498

[=2]

ŞÜHEDÂ: Ar. Şehitler:

“Rûhipeygamber.i tebşîr.e git-erken **şühedâ**”

ş. 37841

[=1]

ŞÜKRAN: Ar. Nimeti verene karşı teşekkür, iyilik bilme, minnettarlık. Karşıtı: Küfran:

“Mehmed Tefrik Paşa'nın himmeti her cihetle **şükran**a şayandır.”

(ş.+a 30558)

“Yüksel-di Rabblızzet.e **şükran** duâ.ları”

(ş. 37239)

ş. 17399, 17425, 19243

ş.+ma 12642

ş.+la 37636

ş.+larını 19246

[=8]

ŞÜKRET-: Eriştiği nimetin, gördüğü iyiliğin değerini bilip memnuniyet duymak, minnettar olmak, teşekkür etmek:

“Felekten yediği silleinin ilk sersemliği geçer geçmez, Hisar'da bırakıldığına **şükredeceğine**, bu kadar tatlı ve yakın bir menfâya bile tahammül edemedi.”

(ş.-eceğine 34197)

“Allâh.a **şükret-ip** dur-uyorlar ve kolkola”

(ş.-ip 36625)

[=2]

ŞÜKRÜ BEY: Yahya Kemal'in Üsküp İdadisi'nden matematik hocası ve idadinin müdür yardımcısı:

“Bu idâdideki hocalarımız sonraları şedîd politikacılığa karışmış olan insanlardı.

(Riyaziyat hocamız ve mektebin muâvin-i sânisî) biri İzmir'de asılan **Şükrü Bey'di**.”

ş.+di 2067

[=1]

ŞÜKÛFE: Fars. Çiçek:

“Öp-er **şükûfe.leri** jâle.ler mele-r kuzu.lar”

ş.+leri 39265

[=1]

ŞÜKÛH-BAHŞ: Fars.+Ar. Ululuk, azamet, haşmet bahşeden:

“**Şükûhbahş** i-di semmûrüşale devir.inde”

ş. 37375

[=1]

ŞÜKÛH U ŞEVKET Ü İKBÂL: Fars.+Ar.

Azamet, ululuk ve yüksek mevki:

“Et-sin **şükûhuşevketüikbâl.ini** müdam”

ş.+ini 39289

[=1]

ŞÜKÛR: Ar. Verdiği nimetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme:

“Bugün Allah'a çok **şükür**, haricî siyasetimiz etrafında yekvücutuz.”

(ş. 12648)

“Çok **şükür** Tanrı.ya gör-düm bu saat.lerde yine/

Yaşı-yanlarla berâber bulun-an ervâh.ı”

(ş. 35717)

ş. 35951, 36067, 37831

ş.+ediyordu 34144

[=6]

ŞÜMULLÜ: Etkisi veya anlamı birçok şeyi içine alacak şekilde yaygın olan, birçok şeyi kapsayan:

“*Fakat bu tesmiye büyük ve şümüllü bir mazhariyete erdi, Avrupa lisanlarına mâl oldu.*” (ş. 4220)

“*Şümüllü bir mânâda bir mesele olan yakın şark meselesinin ukdesi Edirne'dir.*” (ş. 18226)

ş. 9261, 11266, 11793, 24471, 24556
[=7]

ŞÜPHE: Ar. 1. Bir hususla ilgili gerçek veya doğrunun ne olduğuna kesin biçimde karar verememe durumu, bu kararsızlıktan doğan ve tam bir hüküm vermeyi engelleyen tereddüt, kuşku, şek:

“*Çünkü bu usûlde hem maziyi tathîr hem de istikbali şüphelerden tenzih etmek menfaati vardır.*”

(ş. +lerden 15315)

“*Bir kısım.ı şek ve şüphe.de bir kısım.ı hayli kof*”

(ş. +de 36596)

2. ***Şüphe etmek**: Şüphe içinde bulunmak, şüphe duymak, tereddüt göstermek, kuşkulananmak: “*Râif Efendi'nin varlığı onun nazarında bir tehlike idi. İki de birde şüphe etmekten rahatsızdı.*”

(ş. +etmekten 34341)

3. ***Şüphe yok**: “Bu böyledir, başka türlü olamaz” anlamında tasdik sözü:

“*Hiç şüphe yoktur ki bu hayranlık çok güzel bir duygudur. Çünkü azmi, atılışı, meçhule gidiş cesaretini hatırlatır.*”

(ş. 26237)

ş. 1379, 1625, 4417, 7214, 7640, 10498, 10733, 16226, 16937, 18877, 21445, 22193, 22983, 24362, 24549, 25085, 27127, 29331, 29886, 30144, 30473, 31594, 31699, 32965, 33282, 33300, 33449, 33712, 33972, 33972, 34146, 34445

ş. +den 17118, 34902

ş. +edilmiş 17198

ş. +ediyorlar 10734

ş. +edtiyorsunuz 10700

ş. +etmek 4347, 27864

ş. +ler 34997

ş. +lere 10733

ş. +leri 33398

ş. +m 20279

ş. +mizden 28023

ş. +si 11384

ş. +sine 34462

ş. +ye 6222, 17102, 17118, 30384

ş. +yi 6894, 29730

ş. +yle 6313, 36518

[=58]

ŞÜPHELEN-: Şüphe duymak, içine şüphe gelmek, kuşku içinde bulunmak, kuşkulananmak:

“*Üstad Moreas bu isimlere hiç yanaşmıyarak, Racine ve Sophokles'e dâir açmış olduğu musahabesine bildiği gibi devam etmiş ve yâd ettiğimiz büyük isimlere karşı tecâhül mü yoksa tegaafül mü gösterdiğinden şüphelenmiştik.*”

(ş. -miştik 2383)

ş. -diği 34872

ş. -dim 8553, 8912, 20635

ş. -irdi 4031

ş. -irdik 23453

ş. -irler 29947

ş. -iyor 19562

ş. -iyorum 24885

ş. -mek 2781

[=11]

ŞÜPHELİ: (Bir şeyin) Altında kötülük arayan, şüphe eden:

“*Bursa'ya göndermek, orada hâlâ sağ bırakmak, idâm etmekte tereddüt etmek, Pâdişâh'ın ve yeni Sadrazamın Yeniçeri Ocağı'ndan hâlâ şüpheli olduklarını sezdiriyordu.*”

(ş. 33590)

ş. 4222, 8994

ş. +dır 3966, 19516

ş. +ydi 18749, 34402

ş. +yim 11611

[=8]

ŞÜPHESİZ: Muhakkak, kesin olarak, kesinlikle:

“*Eğer Alemdar Mustafa Paşa İstanbul'a girip Sarayı bastığı zaman Selîm-i Sâlis'i sağ bulsaydı ve tahta onu çıkarsaydı şüphesiz ki sonraki facia olmazdı.*”

(ş. 25013)

ş. 449, 1316, 2446, 2690, 2699, 3392, 3459, 3573, 4020, 5395, 5479, 8097, 8098, 8099, 8178, 9358, 9413, 10475, 11246, 13932, 16508, 18040, 18144, 19197, 19547, 20206, 20272,

20390, 20610, 20696, 20961, 20983, 21374, 21391, 21638, 21659, 21680, 21977, 21977, 22121, 22355, 22530, 22761, 22949, 22978, 24750, 26135, 26476, 26609, 27057, 27060, 27832, 28679, 28858, 29811, 30548, 30794, 30866, 31180, 31353, 31539, 31577, 31591, 31616, 31664, 31670, 31679, 31743, 31808, 31855, 31909, 31925, 31992, 32012, 32170, 32173, 32549, 32650, 32925, 33113, 33219, 33230, 34325

ş.+dir 4869, 19504, 31305

[=87]

ŞÛRB-İ MÛDÂM: Ar. Devamlı içme, sarhoşluk:

“Şûrbîmûdâm için ne.ye kıl-dık fedâyıcan”

ş. 37877

[=1]

ŞÛÛN: Ar. İşler, olan şeyler, olaylar, hâdiseler: “Atide dâima denilecek ki Türkçede şûûn nev'inin velisi odur.”

(ş. 30715)

“Keşki Cenab Şehâbeddin Bey şûûnu bir gazeteci gibi ihya edeceğine, bir müverrih gibi ihya edeydi.”

(ş.+u 30744)

ş.+u 30719, 30793

ş.+un 30726

ş.+unu 31937

[=6]

ŞÛÛN-NÛVÎS: Ar+Fars. Vak'a yazarı:

“Cenab Şehâbeddin Bey gazeteciliği Bâb-ı Âli caddesinin havasından uzak, yalnız hazzın sevgiyle tenmiye ederken, o nefis enfüsüyetini bir şûûn-nûvîs olarak da terbiye etti.”

(ş. 30714)

ş. 30742

ş.+in 30721

[=3]

ŞÛYÛ: Ar. Herkesçe duyulma, yayılma, bilinme, halkın diline düşme:

“O mücehhez, her şeyi hazır, kendi toprağında harp eden Yunan askeri, tabanları ensesine vurarak, ric'at etmişti. Firarın şüyû'uyla beraber Yunanlılık aleyhine dönenler hâlâ hayrettedirler.”

ş.+uyla 16740

[=1]

T

TA: Dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz:

“**Ta** başta işaret ettiğimiz gibi, Ali Kemal, seciyece kuvvetli değildi.”

(t. 10095)

“Gece.den **tâ** şafak sök-ünceye dek/ Yüksel-ir perde perde içli ses.i”

(t. 36675)

t. 161, 743, 1213, 1908, 2316, 2336, 3502, 2549, 2710, 3739, 3746, 4874, 5342, 5913, 6033, 6051, 6051, 6252, 6432, 6471, 6525, 6595, 6808, 7151, 7201, 7221, 7227, 7288, 7847, 9522, 10088, 11782, 11892, 12045, 12688, 13854, 14051, 14737, 15809, 16092, 16473, 16590, 16682, 17120, 17160, 17215, 17484, 17500, 18475, 18776, 18786, 19073, 20315, 20338, 20470, 20827, 20842, 21018, 22822, 23331, 25102, 25398, 25418, 25645, 25665, 25925, 26221, 26225, 26230, 26353, 26723, 27621, 27627, 28163, 28301, 28550, 29225, 31381, 31415, 31446, 32310, 32605, 33647, 33783, 35309, 35313, 35662, 35680, 35698, 35765, 36047, 36353, 36404, 36514, 36802, 36854, 36973, 37226, 37659, 37759, 37926, 38023, 38442, 38462, 38479, 38499, 38512, 38553, 38558, 38568, 38576, 38587, 38595, 38610, 39108, 39157, 39167

[=118]

TAACCÛB: Ar. Şaşma, hayret etme:

“Lâkin yine **taaccübe** şayandır ki muasır Türkler, biz, etrafımızda şarkı görmeden yaşıyoruz.”

(t.+e 7766)

t. 34845

[=2]

TAACCÛBKÂRÂNE: Ar.+Fars. Hayret verici, şaşırtıcı:

“Bu **taaccübkarâne** sualler, bu sanat eserini ihya eden mimarın muzafferane mükâfatı olacaktır.”

t. 6754)

[=1]

TAADDÛD: Ar. Çoğalma, birden fazla olma, tekessür etme:

“Çünkü inkılâp geçirmiş milletler, ilk merhalelerde, bir fırkanın himmetiyle muvaffak olmuşlardır. Onlarda fırkaların **taaddüdü** yeni teşekkülün tabiileşmesinden sonra bir ihtiyaç hâline gelmiştir.”

(t. +ü 24601)

t.+üne 24594

[=2]

TAAFFÜN: Ar. ***mec.** Kokuşma, bozulma:

“Ayırsa bile harpten evvel şurada burada sulhu zehirlemiş olan **taaffünler** gibi taaffünlere sebep olur.”

(t. +ler 11916)

t.+lere 11908

[=2]

TAAHHÜT: Ar. ***Taahhüt etmek:** Yapacağına dâir söz vermek:

“Bugün tacını tekrar başına koydu ve iki eliyle sıkı sıkıya tutarak rakiplerinin programını harfi harfine icra edeceğini tekrar tekrar **taahhüt ediyor.**”

(t. +ediyor 14047)

t.+edersin 26097

t.+edilen 4094

t.+etmiştir 3533

t.+ünden 11058

t.+ünü 11057, 17589

[=7]

TAALLUK: Ar. ***Taalluk etmek:** İlgisi, ilişiği olmak, ait olmak:

“Bu cevapları Türk kaari'leri, haklı olarak, iyi anlamıyorlar; daha ziyade Avrupalılara **taalluk eden** bir mes'eleden bahsedildiğini zannediyorlar.”

(t. +eden 31301)

t.+eden 2340, 4517, 4673, 8097, 10819, 19184, 19392, 20205, 25277, 33016

t.+eder 8161, 8162

t.+ediyordu 33038

t.+etmeyen 10488

t.+etmiyen 25695

t.+u 29852

[=17]

TAALLUKAT: Ar. Akrabalar, yakınlar:

“(…) yâhut sürülmüş olanların **taallukaatından** yükselen bedduâlar, daha birçok sebepler, Hâlet Efendi'nin sonu geldiğini her tarafta sezdiriyordu.”

t.+ından 33572

[=1]

TAAMHÂNE: Ar. +Fars. Yemek yenen yer, yemekhane: “Geçende mektep **taamhânesinde** bir arkadaşı: —Kemâl, sizin vatanınızda hıncır yemekle, şarab içmek kanunen ve muâşeret-i milliyenizce memnu ve gayr-ı makbul olduğu hâlde Türklerin bu kadar kaviyyü'l-bünye olduklarına pek hayret ediyorum.”

t.+sinde 19896

[=1]

TAAMMÜM: Ar. ***Taammüm etmek:** Genel bir durum almak, herkese yaygın duruma gelmek, genelleşmek, yaygınlık kazanmak:

“Bu moda yeni **taammüm etti.**”

(t. +etti 8094)

t.+ederse 8210

[=2]

TAANNÜT: Ar. Ayak direme, inat etme:

“Fransız inkılâbına, emsalsiz bir **taannütle** düşman ordularının arkasından saldıran meşhur gazeteci Rivarol, hiçbir zaman bu dereceye düşmemiştir.”

t.+le 10293

[=1]

TAARRUZ: Ar. 1. Sataşma, ilişme, takılma,

tecavüz etme: “Gaayet güzel sesli, yakışıklı, ayyaş, ahlâksızlıkla maruf bir kimse idi, İstanbul'da mektepler âleminde gazelhanlıkları ve ırza ve iffete **taarruzlarıyla** nâm vermişti.”

(t. +larıyla 498)

2. Askerî kuvvetlerin düşman üzerine yaptığı hücum, saldırı:

“Yunan kumandanı, paskalyadan sonra yaman bir **taarruzda** bulunacağını niçin şimdiden haber veriyor?”

(t. +da 13282)

“Sağ kol.da boz-du bozgun.a uğrat-tı düşmen.i/ Şîrâne bir **taarruzu** sevk eyle-yen Sinan”

(t. +u 37222)

3. ***Taaruz etmek:** Saldırmak:

“Bu münasebetle Tüfekçi Arnavutlar Bahaeddin Bey'e, Küçük Çamlıca'da, sopalarla **taaruz etmişler.**”

(t. +etmişler 10896)

t. 13265, 13276, 13281, 13285, 13294, 13296, 13338, 14621, 14635, 14636, 14652, 16495, 16496, 26596, 27040

t.+a 13558, 14621
t.+da 13349
t.+dan 15481, 16773, 24102
t.+edeceğini 13270
t.+edeceklerini 14593, 14617, 14861
t.+etmek 13269, 16769
t.+etmeyecek 17361
t.+la 13937
t.+lar 14609
t.+u 5302, 13565, 14802, 16493, 16495,
26526

t.+udur 13300
t.+un 13586
t.+una 15286, 16368
t.+undan 24927

[=45]

TAARRUZ-KÂR: Ar.+Fars. Saldırgan,
tecavüz-kâr: “*Tevfik Fikret'in bu değişen tavrı
ve bu taarruz-kâr istintaki canını sıktı.*”

(t. 8882)

t. 8458

[=2]

TAASSUB-KÂR: Ar.+Fars. Taassup gösteren,
aşırı mutaassıp:
“*Cenab Şehâbeddin Bey, bir lâkayd değil,
bilâkis kendi nazariyelerine pek sıkı bağlı, hattâ
taassub-kâr.*”

t. 30793

[=1]

TAASSUP: Ar. Bir kimseye veya bir şeye karşı
aşırı taraftarlık gösterme, aşırı derecede tutma:
“*1908 inkılâbına kadar Abdülhak Hâmid
meftunluğu vardı, kuvvetliydi, ancak henüz
mahdut bir dairedeydi. Lâkin bu tarihten sonra
katı taassup gibi yerleşti ve her gün arta arta
bugünlere kadar sürdü.*”

(t. 8347)

t. 6438, 21729, 23748, 29220, 30570

t.+la 8343, 17694

t.+u 9395, 9562

t.+un 23800

t.+undan 7615

[=12]

TAAYYÜN: Ar. *Taayyün etmek: Meydana
çıkma, âşikâr olmak, belirtmek:
“*Eğer Ankara altı aydan beri bir türlü taayyün
edemeyen Yunan işlerine gözlerini kaptırsaydı,
İönü'nde mağlûp olurdu.*”

(t.+edemeyen 14063)

t.+edecek 14212

t.+edemiyor 7724

t.+eden 12190, 17566, 30632

t.+etmiş 25054, 25097

t.+etmişti 25173

t.+etmiştir 13202, 35043

t.+etti 12224, 12568, 13395, 14929, 15646

t.+ettikten 8970

[=17]

TAAYYÜŞ: Ar. *Taayyüş etmek: Yaşamak,
geçinmek, geçimini sağlamak:

“*Hakikatte bu tufeyli sürüsü, muhtelif
hükümetlerin, bütçelerin, mütenevvi cemiyetlerin
sandıklarından taayyüş eden, (...)*”

t.+eden 11082

[=1]

TAAZZUV: Ar. Organ durumuna gelme, gelişip
organlaşma:

“*Nazar-ı dikkate daha şimdiden çarpan bu
taazzuvla bu seneki bütçemiz arasında nasıl bir
ihtilâf olduğunu da söylemenin sırasındır.*”

(t.+la 24205)

t.+ederek 14903

t.+etmeye 17623

t.+u 14769

t.+un 24212

[=5]

TAB': Ar. Kitap, dergi vb. basma:

“*Arasa bulamaz, çünkü, şâirin o eserleri
aranmadıkları için bulunmazlar, tekrar tekrar
tab' edilmezler.*”

(t.+edilmezler 19362)

t.+a 31147

t.+ı 31239

t. 8709, 18815

t.+edilmemiş 28466

t.+etmesi 20281

t.+ettirerek 20286

t.+ettirilir 20214

t.+ı 20277

t.+ında 20282

[=11]

TABÂBET: Ar. Tıp ilmi:

“*Paris'de tabâbet tahsil ediyordu.*”

t. 2219

[=1]

TABAKA: Ar. Sınıf, zümre:

“Üsküb'ün bütün üst **tabaka** aileleriyle münâsebette oldukları için yaptıkları düğün hem çok neş'eli hem de kalabalık oldu.”

(t. 1945)

“Türk devleti aslı olan Müslüman **tabakanın** hamuruyla tekrar yoğurulmadıkça tam bir sıhhatle yaşayamazdı.”

(t. +nın 13044)

t. 3163, 11795, 11795, 19523, 21515, 21516, 22147, 26899, 30217

t.+dan 26131

t.+i+cahile.sini 12394

t.+larda 21596

t.+lardaki 28252

t.+ları 26900

t.+larına 16515

t.+larında 9690, 13022

t.+larının 32212

t.+nın 6981, 13035, 14980, 22096, 24056, 29480

t.+sı 4220, 4222, 13840, 13842, 17412

t.+sına 28398, 31735, 32636, 32687

t.+sında 21125

t.+sından 19524, 33098

t.+sındandır 7210

t.+sını 11785, 11785, 30363

t.+sının 18003, 18042, 28227, 28227, 33061

t.+sıyla 10424

t.+ya 21515, 24078

t.+yı 32247, 32255

[=50]

TABAN: 1. Ayağın yere basan tarafı:

“İşte bu nakarati, bir seneden beri, Anadolu'da **tabanları** sızlayan, Yunanistan'da yürekleri üzülen, muttasıl cepleri boşalan bütün Yunanlılar için söylüyorlar.”

(t. +ları 17554)

2. ***Taban tabana zıt**: Birbirinin tam tersi:

“Yeni dinin kâinatı anlayışı, ahlâk ve akaidi eskisinin **taban tabana zıddı** idi.”

(t. +a 4908)

t. 3338, 3788, 4904, 12129, 28125, 29515, 30924

t.+a 4904, 12129, 28126, 29515

t.+ı 13451, 16108

t.+ları 13266, 13516, 13553, 15245, 16728, 17541, 12824

[=20]

TÂBÂN: Fars. Işıklı, parlak:

“O dem ki şevk ile **tâbân** ol-ur gönül gönül.e”

t. 37383

[=1]

TABANCA: Fars. Cepte veya belde taşınan, kısa ve hafif ateşli silâh:

“Onu dinleye dinleye ben de külhanbeyliğe meraklanmışım; sade kakmalı, güzel bir bıçak, bir de eczalı dedikleri **tabanca** satın almışım.”

(t. 342)

t. 348, 26533

t.+sını 13920

t.+yla 10573

[=5]

TABANCALI: Tabanca taşıyan:

“Harbin ilânına, Ermeni katliamına, iaşe usûlüne, **tabancalı** takımın ifratlarına, Turancılığa, hâsılı o zaman halkın içinden tel'in ettiği her şeye vaktiyle muarız olmuş bir adamın ferahlı bir lisanı ile konuşurdu.”

t. 11443

[=1]

TABANSIZ: **mec.** Ödlek, korkak, yüreksiz:

“(…) **menfi propaganda**, hemen harekete geçiyor ve: ‘Çünkü Sultan Abdülhamid, vehhâm, **tabansız**, âciz bir pâdişâhtır, onuncun bu hâldeyiz’ (diyordu.) (Halbuki) Sultan Abdülhamid, Girid'de uğradığımız Yunan tecâvüzünü (tel'inden) hâli kalmıyordu.”

t. 1237

[=1]

TABASBUS: Ar. ***Tabasbus etmek**:

Yaltaklanmak:

“(…) lâkin kimseye **tabasbus etmeksizin** yaşamış, saray küberâsı hakkında beyânât-ı heccâvânesi yüzünden nefy olunmuştu.”

t.+etmeksizin 26099

[=1]

TABELA: İtal. Üzerinde tanıtıcı, belirtici bir yazı, açıklama, işaret veya resim bulunan, tahta veya sac parçası, levha:

“Bir börekçinin **tabelâsında**, Makber'in vezninde: (...)”

t.+sında 29473

[=1]

TÂBHÂNE: Ar. +Fars. İmaretlerin yanında İstanbul'a gelen fakir kimselerin iş buluncaya, zayıf ve güçsüzlerin, hastahaneden çıkanların

sağlıklarını kazanıncaya kadar barınmaları için yapılmış hayır kurumu, tavhane:

“Camiin yanında medrese, imaret, **tâbhâne**, hamam, mektep, muvakkithane, (...)”

(t. 5447)

t.+de 5520

t.+si 4834, 5661

[=4]

TABHET-: ***Tabhetmek**: mec. Hazırlamak:

“Nitekim bu sanatı Dumas-zâde'nin an'anesiyle **tabheden** Bernstein, Brieux makuulesini bizim temâşâ-perverlerimiz şiddetle seviyorlar.”

t.-en 31412

[=1]

TAB'-I NEFÂİS-PESEND: Ar. +Fars. Güzel ve nefis şeylere düşkün tabiatlı (kimse):

“Bir maksad.ıyle **tab'inefâ'ispesendinin**”

t.+inin 37521

[=1]

TAB'-I RÂİF: Ar. Re'fetli, merhametli:

“Eyle-r cihân.a bezlikerem **tab'râif.i**”

t.+i 39305

[=1]

TÂBÎ: Ar. 1. Birinin emri altında bulunan, onun hâkimiyeti altında olan, bağlı: “Karadeniz'den ve Azak'tan Cenevizliler tamamıyla atıldığı gibi Kırım Hanlığı devlete **tâbi** bir hanlık oldu.”

(t. 5302)

2. ***Tâbi olmak**: (Bir şey veya kimseye) Uymak, onun şartlarına göre hareket etmek:

“Eğer milletler, nazariyeleri muttasıl değişen feylesoflar silsilesinin kafasına **tâbi olarak** döğüşselerdi, küre-i arz üzerinde tekevvün hâdisesi dururdu.”

(t.+olarak 23687)

t. 2341, 2343, 3009, 4714, 5298, 6143, 7398, 7998, 9291, 10409, 10914, 10991, 11305, 12484, 12625, 13165, 18517, 19574, 19986, 20064, 20298, 22534, 22705, 22787, 28184, 30806, 31509

t.+dir 15065, 22522, 23198, 33185

t.+i 3766

t.+ler 7969

t.+leri 22218, 22429, 23359

t.+lerinin 12863

t.+olacağım 2656

t.+olacakları 25327

t.+olarak 23672, 25325, 27189

t.+olduğu 32125

t.+olduğuna 25020

t.+olsaydı 32109

[=44]

TABİAT: Ar. 1. İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkların hepsi, doğa:

“Bir asırdır **tabiat** tabiat, diye bağırın Garb şâirleri arasında hiçbiri tabiati Loti gibi duymadı.”

(t. 20985)

“Hep **tabîat** gök.e aç-mış şebâl”

(t. 39131)

2. Bir kimsenin davranışlarına yön veren yaratılışı, huy, meşrep, mizaç: “Bahaeddin Şakir bir gün Nâzım'ın ziyaretine gitmiş, onunla konuşmuş, ondan hoşlanmış, onunla yavaş yavaş dost olmuş. Bu iki **tabiatın** birbirini anlar ve halhamur olur bir hassası varmış”

(t.+ın 10926)

“İşret **tabîat.imce tarab meşreb.imcedir**”

(t.+imce 37792)

t. 6014, 6274, 12976, 16056, 18875, 19072, 19592, 19598, 19602, 20970, 20970, 22163, 23134, 23556, 23556, 26739, 26745, 27405, 28801, 29023, 31514, 32511, 38728

t.+a 6008, 7413, 7445, 8642

t.+e 1110, 28294, 28303, 31109

t.+ı 4402, 12119, 14693, 22731, 22758, 22768, 22811, 23395, 26730

t.+ıma 18861

t.+ın 6268, 6331, 6349, 6640, 13703, 15164, 15168, 16501, 18877, 20273, 22737, 26708, 26728, 26740, 30278

t.+ına 20931

t.+ının 9714

t.+ıyla 6428, 12717

t.+i 917, 919, 20971, 27814, 27815, 27879, 29732, 31327, 31435, 32252, 32432, 36575

t.+in 251, 2449, 27362, 27407, 27522, 29027, 30282, 30529, 31162

t.+inde 24945, 29815, 31127

t.+ine 27881, 29108

t.+iyle 10915, 14705, 15215, 15703, 16396, 17930, 24970, 25205, 29715, 31321

t.+lerinde 29589

t.+ta 9718, 9719, 17482

t.+tan 20938

t.+te 29942, 30528, 32333, 36521

t.+tedirler 29749

[=109]

TABIÂTEN: Ar. Tabiat gereği, tabiatı gereği:
“Yalnız Anadolu'dan müteşekkil bir Türk devleti
büyük garp devletlerine tabiaten emniyet
bahşedemez, çünkü **tabiaten** bu Asya devleti
muttasıl ya Rusya'nın yahut da Asya'nın tesirleri
altında bulunur, kendini muttasıl o cereyanlara
kaptırır.”

(t. 16395)

t. 16382, 16383, 29752, 30893

[=5]

TABÎB: Ar. Hekim, doktor:

“Bu fena kütle içinde iyi bir kütle var ki, fenası
bunu hazmediyor. Bu iyisi içinden bir sınıf iyi
memur, küçük bir sınıf iyi muallim, iyi **tabîb**, iyi
mühendis, iyi hâkim çıkarabiliriz.”

t. 23298

[=1]

TABÎİ: Ar. Elbette, doğallıkla, doğal olarak, işin
gereği olarak:

“En **tabîi** muhaverelere varıncaya kadar
Türkçenin bütün hususiyetlerini ifâde ediyor.”

(t. 29548)

t. 260, 543, 941, 1523, 1711, 1801, 2732,
2738, 3383, 3574, 3765, 4024, 4309, 5783,
7001, 7012, 8109, 8288, 8362, 9059, 10043,
10754, 11637, 11815, 12092, 12146, 12696,
13069, 13135, 13495, 13627, 13826, 14672,
14772, 15097, 15178, 15244, 15952, 15954,
15973, 16051, 16064, 16732, 17846, 17961,
19115, 19118, 19528, 19559, 19824, 19900,
20281, 20505, 20918, 21173, 21177, 21238,
21570, 22235, 22261, 22333, 22693, 23253,
23255, 24498, 24679, 24788, 25078, 25173,
25176, 25219, 25255, 25271, 25327, 25357,
26749, 26752, 26758, 26921, 27149, 27351,
28397, 28816, 28986, 29148, 29362, 29537,
30742, 31164, 31299, 32031, 32049, 32052,
32463, 32629, 32800, 32824, 33805, 35197,
35364

t.+dir 8046, 13785, 19921, 28105, 31835,
32719, 32728

[=107]

TÂBÎ-İ FERMÂN: Ar. Buyruğuna bağlı:

“Rüyâzemin.i **tâbüfermân.ı** kılma.ğa/
Sultan Selim Han gibi bir şîriner gel-ür”

t.+ı 37175

[=1]

TABÎİLEŞ-: Tabii duruma gelmek:

“Balkan Harbi'nden beri Balkan devletlerinin
hududu bir türlü **tabîileşemedi.**”

(t.-emedi 11728)

t.-mesinden 24587

t.-miş 935

[=3]

TABÎİLİK: Doğal olma durumu:

“Lisan fikri bizim kafalarımızda henüz sâdelik,
güzellik, doğruluk, **tabîilik** gibi tâlî bahislerle
yer tutmuş bir fikirdir.”

t. 28750

[=1]

TÂBÎİYET: Ar. Bir milletin tebaasından olma,
uyruklu:

“Çünkü vurmağa lüzum görmez, bilâkis bize kar
şı olan tâbîiyet râbitasını çok fâideli telâkki
etmeğe mecbûr olur, hâricî ihtiraslara karşı
Osmanlı **tâbîiyyeti** o halkın sarılacağı bir
cankurtaran mâhiyetinde kalır.”

(t.+i 35529)

t. 35516

t.+inde 11973

t.+ine 26738

[=4]

TÂBİR: Ar. Deyiş, anlatım, ifade:

“Hep sevinenlerin bir kısmı bildiği gibi öteki
kısmı da bilmeli ki, bu şehitler millî harekete
gönül veren fedakârlardı; maruf **tabirle** millîci
idiler.”

(t.+le 13454)

“Şimşek.ten ol-sa şî'r.de **ta'bir** savlet.i”

(t. 37447)

t. 25942, 27016

t.+dir 16009

t.+i 335, 903, 4965, 4991, 4993, 8572,

14077, 17691, 26556, 26931, 32272, 34444

t.+imizce 25191

t.+imizle 21167, 26979

t.+in 16009

t.+ini 5863

t.+iyle 339, 12131, 13884, 14013, 27276,

30837

t.+le 4826, 8374, 9032, 9261, 10858, 13445,

15188, 16776, 17832, 25917, 27387, 27741,

29481, 32185, 32284

t.+leri 4992

t.+lerinin 5867
[=44]
TÂBİYE: Ar. Yerli yerine koyup hazırlama, tertip etme:
“Bir **tâbiye.dir** bu kimse âgâh ol-amaz”
t.+dir 38443
[=1]
TABLA: Yun. Satıcı vb. nin kullandığı tahtadan tepsi:
“Sene başı fuarlarında, Saint-Germain Caddesi üzerinde, bu bulvarın ismini aldığı kilisenin biraz yanında, ameleye mahsus bir kahvenin taraçası önünde, iki **tabla** üzerinde, kadın tuvalet eşyası sermiş; malını bağırarak satmaya çalışıyordu.”
t. 11146
[=1]
TABLO: Fr. Yaşanan, var olan olay ve olguların hepsinin genel görünüşü, manzara:
“Bir iklimin manzarası, mimarîsi ve halkı arasında halis ve tam bir ahenk varsa, orada, gözlere bir vatan **tablosu** görünür.”
(t.+su 4386)
t. 4798, 5967, 5975, 35129
t.+dur 5017
t.+lar 5774
t.+sunun 8414
[=8]
TABUR: Dört bölükten kurulan, bir binbaşının komutasındaki asker birliği:
“Yunanistan İzmir vilâyetini ilhak edip üç jandarma **taburu** ile idare edecekken, bugün tahtıyla, tacıyla bütün bünyânıyla çatır çatır çatırdıyor.”
(t.+u 14461)
t. 18689
t.+ların 23821
t.+larını 23815
t.+larının 23794
[=5]
TABUT: Ar. Ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç, ölü salı:
“(…) kendi tabutundan kapıya kadar boy boy giden erkek ve kadın **tabutları**, Kâbe’ye müteveccih yatıyorlar, pencereden bakarken ölümlerde bir teravih kılınıyor sandım.”
(t.+ları 7947)
t. 3376, 7273, 34499

t.+a 190, 31141
t.+ları 7940, 7947
t.+u 3376
t.+un 3370, 22259
t.+undan 7940
t.+unu 198
t.+unun 6934
[=13]
TÂC: Fars. Hükümdarlık alâmeti olarak giyilen, genellikle kıymetli taşlarla süslü baş kisvesi:
“Pâmâl-i rahşî kıldı Acem **tâc** ü tahtını”
(t. 37225)
t.+ını 37260
[=2]
TÂCDÂR: Fars. Hükümdar, pâdişah:
“Hem gaasibâne tâc.ını hem **tâcdâr.ını**”
t.+ını 37260
[=1]
TÂCDÂR-MA’DELET-EFKÂR-I ZÜ’L-KEREM: Fars.+Ar. Kerem sahibi fikirlerin adaletli hükümdarı:
“Ey **tâcdârîmâ’deletefkârîzü’lkerem**”
t. 39311
[=1]
TA’CİL: Ar. ***Ta’cil etmek**: (Bir işi) Çabuklaştırmak, hızlandırmak:
“Lâkin Rostopchine umulmadık bir darbe vurdu. Târîhi **ta’cil etti.**”
t.+etti 25956
[=1]
TACİTE: Tacitus:
“Asıl Türkçe bana Sophokles’in Yunancası ve **Tacite’in** Lâtincesi gibi saf görünüyordu.”
(t.+in 2318)
t.+i 32467
[=2]
TAÇ: Fars. 1. Soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık:
“Ayasofya’da yapılan ayinlerde, mantoları ve **taçları** mücevherden görünmez olması Bizans an’anesince zarurî imiş.”
(t.+ları 5328)
2. Bazı tarikatlarda şeyhlerin giydikleri başlık:
“Yeniçeri Ocağı’nın ruhu olan Bektaşîliği de ortadan kaldırmak için, adamlarına lâzım gelen emirleri vermiş, demiş ki: ‘Bektaşî babalarını

yakalayınız, önce başlarından **taçlarını** çıkarınız, sonra derhâl tepeleyiniz.' (...)" (t. +larını 17119)

t. 15268, 17110, 25323, 25242, 26246

t.+ı 16484, 33928

t.+ına 14039

t.+ından 14030

t.+ını 3310, 4540, 4591, 14033, 14035, 15619, 17110, 20867, 23822, 25928, 27070

t.+ıyla 14451

t.+lara 5326

[=24]

TAD: Hoşa giden durum, lezzet, zevk:

"Bil-dim nedir ufuk.taki sonsuzluk.un **tad.ı**"

(t. +ı 35734)

t. 38978

t.+ını 36939

[=3]

TÂDAT: Ar. ***Tâdat etmek**: Saymak:

"Misal bir değil ki **tâdat** edelim."

t. 15246

[=1]

TADIL-: Tatma işi yapılmak:

"Fakat öyle geniş bir vicdan istirahati var ki yüzünde gülümsüyor, sözünde bal gibi **tadılıyor**, yaşayışında hissediliyor."

t.-iyor 16978

[=1]

TA'DÎL: Ar. ***Tadil edilmek**: Değiştirilmek:

"Bize gelince, muahedenin diğer birkaç maddesi **tadil edilmekle** teselli ediliyoruz."

(t. +edilmekle 12624)

t. 12638, 13200

t.+edilse 12618, 15426

t.+ediyor 12791

t.+i 12632, 13009

t.+ine 13355

t.+lerde 23891

[=10]

TA'DÎLÂT: Ar. Değişiklikler:

"Onun için ki elyem mün'akid Çiftçi kongresinin kabîne ne gibi tadîlât yapacağını ve bu **ta'dîlâtın** Bulgaristan Sobranyasında veya hayât-ı millîyesinde vaziyeti ne dereceye kadar idâme edebileceğini kongre mukarreâtı malûm olduktan sonra göreceğiz."

(t. +ın 26334)

t. 24686, 26324

[=3]

TADMAK: (Tat alma duyusu yardımıyla) Bir şeyin tadının nasıl olduğunun anlamak:

"Meyveîmemnû.dan **tadmak** günâh.ından beri"

t. 37612

[=1]

TAFRAFÜRÛŞÂNE: Ar. +Fars. Yukarıdan atıp tutarak:

"Bir taraftan bizi Anadolu'da bilmem kaçınıc taaruzla tehdit ediyorlar, bir taraftan Arnavut Hükûmeti'ne **tafrafurûşâne** bir ültimatom gönderiyorlar."

(t. 13947)

t. 16282

[=2]

TAFRAFÜRÛŞLUK: Yukarıdan atıp tutma:

"Bu sözlerden ve buna benzer diğer **tafrafurûşluklardan** beri epey zaman geçti."

(t. +lardan 14010)

t.+una 17557, 18748

t.+unu 17868

t.+uyla 16718

[=5]

TAFSİL: Ar. ***Tafsil etmek**: Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklamak:

"Kur'ân'ın hükümleri malûmdur, **tafsil etmek** lüzumsuzdur."

(t. +etmek 9430)

t.+etmek 9028

t.+etmeyeyim 34683

[=3]

TAFSİLÂT: Ar. Bir şey hakkındaki etraflı bilgi, uzun uzun açıklamalar, ayrıntılar:

"Genç Türklüğün tarihine taallük eden **tafsilâtı** bir tarafa bırakarak yalnız Nâzım'dan bahsedeyim."

(t. +ı 10826)

t.+a 20385, 33124

[=3]

TAGALLÛP: Ar. ***Tagallüp etmek**: Zorla hüküm sürme, zorbalık etme:

"Cemal Paşa gibi vatanımızda on sene en şedit bir siyasî hayata karışmış, Osmanlı saltanatını eline geçirmiş olan bir zümrede **tagallüp** etmiş, hattâ o zümrenin en mühim üç reisinden biri olarak ayrılmış."

(t. +etmiş 11229)

t.+ünden 11839

[=2]
TAGAYYÜR: Ar. Bozularak değişme:
“Kardeş kardeşin çıplak vücudunu, ne kadar **tagayyür** etse, tabii bir aşinalıkla tanyabilir. Ve cesette iki kurşun yarası görünüyordu.”

t. 10760

[=1]

TAGLÎTA: Taklit:
“(…) yaygarayı, feryadı basıyorlar Epir'deki millî Arnavut hareketini kendi siyasetlerine elverişli tefsirlere boğuyorlar, Avrupa efkârını **taglîta** çalışıyorlar.”

t. 13950

[=1]

TAGORE: Rabindranath Tagore (d. 6 Mayıs 1861, Kalküta), Hint yazar:
“Bir Fransız, bir İngiliz İran'ın eski Hâfız'ını, yahut da Hind'in yeni **Tagore'unu** bir hevâ vi heves şevkiyle seviyorlar.”

t.+unu 28685

[=1]

TAGDİYE: Ar. ***Tagdiye etmek**: Beslemek, gıdalandırmak:
“Her çocuk günde on iki buçuk kuruş gibi zavallı bir para ile ancak **tagdiye** ediyor.”

t. 13078

[=1]

TAGLÎB: Ar. Aralarındaki ilgiden dolayı bir kelimeyi diğer bir kelimenin anlamını da içine alacak şekilde kullanma:
“Tiyatro diğer envâ-yı edebiyeye gibi okunan bir nevi' şiidir. Onun temâsili **taglîb** için sahne oyunculuğu âdi bir vâsıtaadır.”

t. 22281

[=1]

TAHACCÜR: Ar. ***Tahaccür etmek**: Taş gibi katılaşmak, taşlaşmak, taş kesilmek:
“Sahne mümessillerimiz bir parça eski arüz perdâzlarımızı andırır; onlar **tahaccür etmiş** kelimelerimizi vezinde nasıl akîde gibi uzatıp çekiyorlardı ise, Osmanlı mümessiller de aynen öyle, her kelimeyi ya başında ya sonunda uzatıyor, şişiriyor.”

t.+etmiş 31619

[=1]

TAHAFFUZ: Ar. Sakınma, korunma:
“Anadolu onun tesirinden, ancak kapıları kapayıp bacaları tıkadığı günden beri az çok

kurtuldu ve ancak bu **tahaffuzu** sayesinde, doğrudan doğruya Avrupa'dan aldığı haberlerle, dünya işlerini tütsüsüz, dumansız bir havada görebiliyor.”

t.+u 15196

[=1]

TAHAFFÜF: Ar. ***Tahaffüf etmek**: Hafiflemek:
“Dün Paris Dışçı Mektebi'nde ameliyat yaptılar. Evvelkine nisbetle ıstırabım **tahaffüf etti**.”

(t.+etti 19883)

t.+etti 20000

[=2]

TAHAKKUK: Ar. ***Tahakkuk etmek**: Gerçekleşmek:
“(…) mel'un senenin sonbaharında Sevr Muahedesi'nin imzalanması ve tatbiki, Bursa ve Edirne'nin işgali **tahakkuk ederken** müddeâsını kazanmış bir adamın hıncıyla yine birçok bağırды ve çağırды.”

(t.+ederken 10303)

t.+edeceğine 15112

t.+edeceğini 32618

t.+edecek 14474, 15083, 17882

t.+edemezmi 29968

t.+ederken 10296, 18437

t.+etmesi 35491

t.+etmesini 9559

t.+etmiştir 29601

t.+etti 15022, 25817

t.+ettiğini 31667

t.+ettirilmiş 27528

[=15]

TAHAKKÛM: Ar. Baskı yaparak hükmetme, zorbalıkla hüküm sürme:

“(…) meclisde oturduğunda, gezişinde, söyleyişinde o gurur, o **tahakküm**, o tavır var.”

(t. 3252)

t. 22577

t.+edebilirmi 29098

t.+edebilmesiyçün 3618

t.+edemez 29110

t.+ettirmediler 29107

[=6]

TAHAMMÛL: Ar. ***Tahammül etmek**: Ses çıkarmadan katlanmak, dayanmak:
“Nihayet pederim **tahammül edemedi**. Annemi ve kardeşlerimi Üsküb'e göndermeğe karar verdi.”

(t.+edemedi 128)

t. 13736, 17170

t.+edebilir 10773

t.+edelim 2911

t.+edemedi 128, 34187

t.+edemeyen 5047

t.+edemezdi 5050, 10774

t.+edemiyen 26763

t.+edemiyor 29785

t.+edemiyordum 167

t.+edersiniz 33229

t.+eterek 10096

t.+etmeliyim 34474

t.+etmeyen 16028

t.+ü 17747

t.+ün 9464

[=18]

TAHAMMÜLFERSA: Ar. Tahammülü yıpratın:

“Bulvarlardaki komedi ve vodviller bana **tahammülfersa** göründüler.”

(t. 20395)

t. 18136

t.+dır 27991

[=3]

TAHAMMÜLSÜZLÜK: Tahammülsüz olma durumu:

“Kadîm Roma'nın 'sirk'lerinde hazır bulunan ecnebilerin Romalı olmayıp başka bir diyardan oldukları meydanda geçen **facia** karşısındaki **tahammülsüzlüklerinden** anlaşılırmış.”

(t.+lerinden 19098)

t.+ündedir 9662

[=2]

TAHARRİ: Ar. Araştırmak, incelemek:

“Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî inkırazını Avrupa siyasetine derme çatma bir vukufla **taharri edenler** bir sebep üzerinde ittifak ederler.”

(t.+edenler 14668)

t. 7463, 23213

t.+ediyorlar 23183

t.+etmek 16047

[=5]

TAHASSÜR: Ar. Hasret çekme:

“İçimiz, maziye ait millî **tahassürle** olduğu kadar, istikbale ait medenî iştiyaklarla doludur.”

(t.+le 18527)

t. 20423

t.+le 18511, 20346, 20396, 20536, 20554, 22551

t.+ümle 20565

[=9]

TAHASSÜS: Ar. Duygulanma:

“Bugünkü Türkler siyasiyatta, ilmi, medeniyeti, hayatı telâkkide daima üçe ayrıldıkları gibi Ramazanı **tahassüste** de üçe ayrılıyorlar.”

(t.+te 14164)

“Âzürde bir **tahassüs** ile ra'şedâr ol-ur”

(t. 39253)

t. 2964, 6979, 32007

t.+de 29290

t.+den 29354

t.+e 29354

t.+ettiği 23637

t.+le 9518, 17440, 20706, 29219, 29274, 36806

t.+ler 18571, 20087

t.+lerimi 3456, 18860

t.+lerini 14303

t.+ü 29718

t.+ün 27569

t.+ünde 30788

t.+üne 20929

t.+ünü 268

t.+üyle 6387

[=26]

TAHASSÜSAT: Ar. Duygulanmalar, tahassüsler:

“**Tahassüsat**

Varlık ne kadar enfüsî!”

t. 7714

[=1]

TAHAŞŞÜD: Ar. Birikme, toplanma:

“O baharın o güzel günlerinde Selanik bütün orduların **tahaşşüd** merkezidi ve o zevk ü şevki her Türk şehrinde fazla hissetti.”

t. 15004

[=1]

TAHATTUR: Ar. Hatırlama:

“(…) Çünkü ediblerimiz altmış yaşlarına basarlarken bile Makber'i 18-20 yaşlarındaki **tahattur**la bilirler.”

(t.+la 19365)

“Hâlâ **tahattur** eyle-yorum mâvi bir gece”

(t. 39184)

t. 18610, 20288, 20464, 27191, 32385

t.+da 2965
t.+edecek 13476, 14288
t.+ederek 16774
t.+etmeği 24352
t.+etmesinde 11236
t.+etti 30886
t.+ettim 655, 1572
t.+la 15412
[=17]

TAHAVVÜL: Ar. Değişme, bir hâlden başka bir hâle geçme:

“*Bu lisan tahavvülüne hayret ettim.*”
(t.+üne 11331)

t. 17554
t.+edecek 17552
[=3]

TAHAYYÜL: Ar. Daha önce duyu organları ile idrak edilmiş bir şeyi, o şey karşımızda mevcut olmadığı bir an veya mekânda zihinde şekillendirme, hayalde canlandırma:

“*Köhne Üsküb'ü camileriyle, camilerinin şadırvanlarıyla, rûhânî hâliyle tahayyül ediyor ve özlüyordum.*”

(t.+ediyor 2064)

“*İstanbul.u hicran.la tahayyül ben.i yor-du*”
(t. 36267)

t. 14645, 14920, 17126, 21168, 21266, 36384
t.+den 30385
t.+edemez 24495
t.+edemezdi 24495
t.+edemiyorlar 14328
t.+edenler 4290
t.+ederdi 10835, 25209
t.+ederdik 430
t.+ederken 7762, 14237, 16613
t.+ederlerdi 1128
t.+edilmiş 18578, 20093
t.+ediyor 4364
t.+ediyordu 3970, 12945
t.+ediyorlardı 21163
t.+etmediğim 19225
t.+etmek 8156, 35560
t.+etmeye 10714
t.+etmişlerdir 6072
t.+etsinler 29965
t.+ettiği 8015, 9469, 22991, 25841
t.+ettiğim 9150, 17499, 18943
t.+ettiğimiz 18558, 18953, 35370

t.+ettiğin 26377
t.+ettiğini 21229
t.+ettikleri 18231, 19164
t.+ettim 28474
t.+ettirmiş 6060
t.+lerimin 36271
t.+ümde 36396
t.+ümüze 9494
t.+ün 37558
t.+ünden 4362
[=53]

TAHAYYÜLÂT: Ar. Tahayyüller, hayal edilen şeyler: “*Fazla tahayyülâta mahal yoktur.*”

t.+a 8165
[=1]

TAHDÎT: Ar. **Tahdit edilmek:*

Sınırlandırılmak:

“*Vapurların seyr ü seferleri tahdit edildiği için halk endişe içinde bekliyordu.*”

t.+edildiği 18774
[=1]

TAHFÎF: Ar. **Tahfif edilmek:* Basitleştirilmek:

“*Süleyman Nazif birdenbire durgunlaştı: ‘Ne gibi?’ dedi. ‘Semâvât’, Arabî bir ism-i cemi’dir, semevât şeklinde tahfif edilemez.’ (dedim.)*”

(t.+edilemez 8406)

t. 11569
[=2]

TÂHİR LÛTFİ BEYEFENDİ: İkdâm gazetesini yazarlarından ve Yahya Kemal’in

arkadaşlarınsan biri:

“*İşte Tâhir Lûtfi Beyefendi, arz ettiğim gibi, ben Bulgaristan’ı eski zihniyet’le görmedim.*”

(t. 3536)

t.+yle 3432
[=2]

TAHKİK: Ar. Soruşturma:

“*Henüz gençken Sultan Mahmud bu liyâkatli çelebiyi yetiştirmeğe çalışmış, bazı mühim işlerin teftişine ve tahkikine mêmûr etmişti.*”

(t.+ine 33856)

t. 1608, 12522, 13302, 13325, 13389, 13393, 14851, 14857
t.+di 3717
t.+edebilir 8732
t.+edebilirler 24327
t.+edildikçe 34254
t.+ediyordu 1321

t.+etmeğe 34892

t.+ettim 14104

[=16]

TAHKİKAT: Ar. Belli bir maksatla yapılan araştırma, soruşturma:

“**Tahkikatımı** her noktadan ilerlettim.”

(t.+ımı 14115)

t. 6571, 11384, 11396, 25083

[=5]

TAHKİM: Ar. ***Tahkim etmek**:

Kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak:

“*Sulha susadıklarımı, bu son günlerde daha fazla ihsas eden Yunanlıların ağzından muttasıl bu cümle dökülüyor: ‘Rumeli'nin mevkiini **tahkim etmek** şartıyla Anadolu'yu tahliye...’ (...)*”

(t.+etmek 17828)

t.+etmiş 26302

[=2]

TAHKİR: Ar. Küçük görme, aşağılama:

“*Türkleri tazyik, **tahkir**, tezlil ise bütün bunlar iki seneden beri muttasıl oluyordu.*”

(t. 18617)

t. 3717

t.+ederler 27743

t.+edildi 22678

t.+edilen 27789

t.+i 2517

[=6]

TAHKİYE: Ar. Hikâye etme, anlatma, anlatı:

“*Aynı letafet, aynı Hâbnâme **tahkiyesi.***”

(t.+si 22033)

t. 22016

[=2]

TAHLİF: Ar. Yemin ettirme, şahitlerden birine hâkimin yemin ettirmesi:

“*Konferansında İttihat ve Terâkki'ye girmek için **tahlif** olunanların gösterdikleri heyecanı söyledi.*”

(t. 10951)

t.+edileceği 9042

[=2]

TAHLİL: Ar. 1. **mec.** (Bir mesele, fikir, hareket veya sözü) Öğelerine ayırarak inceleme:

“*Sizinle bu konuşmayı mütefekkir ve güzide sınıfımızın bir noksanını **tahlile** hasredeceğim.*”

(t.+e 27205)

2. ***Tahlil etmek: mec.** (Fikir, mesele, hareket, söz vb. ni) Öğelerine ayırarak incelemek:

“*Muhakkak ve mazbut olan bu sözleri ehemmiyetle **tahlil eden** bir Türk kederinden kahrolabilir.*”

(t.+eden 2600)

t. 4135, 13917, 17267, 22307, 23236, 28429, 28442, 30031

t.+e 27195, 28095

t.+edebiliyorum 18362

t.+edemiyorum 18369

t.+eden 2230

t.+edenler 14774

t.+ederken 7344

t.+edeyim 24894

t.+edildiği 27228

t.+edilince 20132

t.+edilmeğe 24541

t.+edilmesi 27229

t.+edilmiş 4621

t.+etemediğim 1271

t.+etemiyeceğim 3901

t.+etmek 9681, 20853, 29980

t.+etmeksizin 24536

t.+etmesi 32558

t.+etmeye 17146

t.+etmiş 22322

t.+etti 17896, 20935

t.+ettikten 22333

t.+in 28440

t.+ine 8627

t.+iyle 20935

[=37]

TAHLİLÎ: Ar. Tahlille, inceleme ve

çözümlemeyle ilgili, tahlil yoluyla yapılan:

“*Türklerin ledünnî Asya kafasından kurtularak **tahlilî** ve terkibî bir kuvvete sahip oldukları bu devre intibah devri derler.*”

t. 6413

[=1]

TAHLİS: Ar. ***Tahlis etmek**: Kurtarmak:

“*Kanbur'la Dilşâd'ın ruhları bu mükâlemeyi böyle bağlıyorlar: Biri ‘**Tahlis eden** demek, yine Sultan Selim olur!’ Öteki (...)*”

(t.+eden 30948)

t.+e 30933

t.+im 20054

[=3]

TAHLİSİYE: Ar. Can kurtarma:

“En sonra Kasımpaşa'dan bir **tahlisiye** römorkörüyle dalgıçlar geldiler.”

t. 12093

[=1]

TAHLÎT: Ar. ***Tahlît etmek**: Karıştırmak:

“Yarım asırdan beri, Garb'la temas, erkeklerimizi **tahlît ettikçe**, temeddün eden kadınlarımızı takviye etti.”

t.+ettikçe 21522

[=1]

TAHLİYE: Ar. 1. Boşaltma:

“Yegâne çıkar yol, o Türk topraklarını evvelâ **tahliye** sonra müzakeredir.”

(t. 13343)

2. ***Tahliye ettirmek**: Tutukluyu serbest bıraktırmak:

“(…) hâsılı hepsini birer türlü teskin etmiş ve hepsini hemen **tahliye ettirmiş**.”

(t.+ettirmiş 11291)

t. 16218, 16242, 17802, 17815, 17817, 18854

t.+den 13335, 13414

t.+dir 15470

t.+ederse 13602

t.+edilip 18071

t.+edilirse 6767

t.+edilmeden 14219

t.+edilmiş 9914

t.+etmeden 13597, 14204

t.+etmelidir 15532

t.+etmiş 14411

t.+etti 10123

t.+ettiği 17594

t.+olunan 11280

t.+sinden 14282

t.+sine 14016

t.+sini 13413, 16247, 17607

t.+sinin 16331

[=29]

TAHMİN: Ar. 1. Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme, kestirim:

“Dünkü **tahminimiz** doğru çıkacak gibi.”

(t.+imiz 13347)

2. ***Tahmin etmek**: Yaklaşık olarak değerlendirmek, kestirmek:

“Sâkıb Efendi'nin azledilir edilmez daha o gün, mûtadı veçhile ailesini alıp İstanbul cihetinden Salacak'a göç ettiğini **tahmin ettim**.”

(t.+ettim 19773)

t. 34117

t.+de 14926

t.+edebiliriz 12651, 19587

t.+edebilirsiniz 29618

t.+edeceğin 18855

t.+edemezsiniz 20327

t.+edemiyor 25751

t.+edemiyorum 27904

t.+eden 26869

t.+edenler 26268, 33685

t.+ederken 33138

t.+edilebilir 18541

t.+edilen 26826

t.+ediyor 13596, 14934, 28619, 34110

t.+ediyorduk 3547

t.+ediyordum 26409, 33424, 34632

t.+ediyorum 7630, 7631, 20454

t.+ediyoruz 24387

t.+etmeğe 33832

t.+etmek 2736, 15507, 17732

t.+etti 15514

t.+ettiği 16605

t.+ettiğim 7999, 33937, 34002, 35033

t.+ettiğime 33925

t.+i 28624

t.+im 33964, 33975

t.+imde 19828, 33482, 33826

t.+imiz 13338, 13598, 13599, 14369, 15021, 15027

t.+imizin 15022

t.+in 4577, 13933

t.+le 26189

t.+lere 8756

t.+leri 7321, 27256

t.+lerinde 12213

t.+lerini 27252

[=60]

TAHMİR: Ar. ***Tahmîr etmek**: Yoğurmak, hamur durumuna getirmek:

“Yezdan biz.i balçık.tan **et-erken tahmîr**”

t. 38398

[=1]

TAHMİS: Ar. Divan edebiyatında bir gazeli, her beytinden önce birinci mısralarının kafiyelerine uygun üçer mısra eklemek suretiyle beşer mısralık kıtalardan meydana gelmiş bir manzume hâline getirme, beşleme:

“Eskilerin bu **tahmis** ve tanzir usûlü, bir çıracık için iyi bir atölye idi.”

(t. 2010)

“**Tahmîs**”

(t. 37794)

t.+ettim 2009

[=3]

TAHMÎS EMÂNETİ: Kahve kavru lan ve satılan devlet dairesi:

“**Tahmîs Emâneti'nden** mütekaaid olmuş, o vakitten beri de etliye, sütlüye karışmamış, sâkin bir insandı.”

(t.+nden 34069)

t.+nden 34410

[=2]

TAHMÎS-İ GAZEL-İ HÜMÂYUN: Gazel-i Hümayun'un tahmisi:

“**Tahmîsigazelihümâyun**”

t. 37820

[=1]

TAHRÎB: Ar. Harap etme, kırıp dökme, yıkıp perişan etme:

“Yalnızlık.ın azâb.ı her işkence.den beter / Yalnız bu kahr.ı insan.ı **tahrîb** için yet-er”

(t. 36659)

t. 38240, 38394

[=3]

TAHRİBAT: Ar. Bir şeye verilen zarar:

“Nisbeten pek az **tahrîbat** ve telefâtla bu keşmekeşi bertaraf etti.”

(t. 12402)

t. 6724, 18920, 22201

t.+a 25305

t.+ına 26029

[=6]

TAHRÎF: Ar. Üzerinde oynayarak bozma, değiştirme:

“Zirâ buradaki hafif mîmârî külliye **tahrîfe** uğramış.”

(t.+e 19015)

t.+ediyor 9455

[=2]

TAHRİK: Ar. 1. Harekete getirme, kımıldatma:

“Türk sahnesini ihya şerefi varsın ona kalsın. Bugün Sanâyi-i Nefise **tahrîkiyle** vâki' olan intibah devrinin şerefini Garplılar, İsevî Bizans'ın tazyîkine rağmen, medeniyetin ilâhî

nefhasını duyan birkaç Şark ressamına izafe ediyorlar.”

(t.+iyle 31579)

2.1. ***Tahrîk etmek**: Bir kimseyi, kötü bir iş yapması için harekete geçirmek, kıskırtmak:

“Bu müddeâ papalar tarafından ortaya atılmış ve Katolik kilisesinin bütün teşkilâtı tarafından **tahrîk edilmişti.**”

(t. 4621)

2.2. ***Tahrîk etmek**: Canlandırmak, daha önce olan veya görülen bir şeyi tekrar oluyormuş yahut varmış gibi gözünün önüne veya aklına getirmek:

“İşte o mâcerâ-yı aşkın üzerinden yüz sene geçti. Bu asır başı münâsebetiyle Paris'de bir mev'ize verilmiş. O kadar ilhamkâr ki hâtıramızı **tahrîk etti.**”

(t.+etti 22712)

t. 10309

t.+edecek 10669

t.+eden 16683, 21872, 34266

t.+edici 22220

t.+etti 22160, 26008

t.+leriyle 5947

[=12]

TAHRİP/TAHRİB: Ar. ***Tahrîp etmek**: Yıkma, kırıp dökme, harap etmek, bozma:

“Bu büyük çerçeve içinde, beş yüz sene zarfında, kaç defa zelzeleler ve yangınlar güzellikleri **tahrîp etmişti.**”

(t.+etmişti 5439)

“Budapeşte'nin de çok **tahrîp edildiğini** söylerler.”

(t.+edildiğini 8089)

t. 22177

t.+edilmemiş 18994

t.+edilmiştir 8082

t.+in 3199

t.+inden 22177

t.+ler 8078

[=8]

TAHRİŞ: Ar. **mec.** Aslını bozma:

“Bâzıları bu hâdiseyi, bir ba'sü ba'de'l-mevt zannediyorlar. Bu tekâmülü **tahrîş ederek** bin sene evveline kürek çekiliyor.”

(t.+ederek 28850)

“Bu muharririn bizim zevkimizi aşırı derecede bir imlâ ile tahrîş ettiğini söylersek, nice

kelimelerin yeni imlâsında bizim cür'et ettiğimiz nice değişiklikler acaba bizden eskilerin zevkini aynı şiddetle **tahrîş etmiyor mu?**”

(t.+etmiyormu 29020)

t.+edecek 13634

t.+ediyor 29002

t.+ettiğini 29007

t.+ettikleri 16475

[=6]

TAHSİL: Ar. 1. Öğrenim:

“**Tahsil** çağının daha ilk devresinde târihe şedîd bir meylim uyandı.”

(t. 32399)

2. ***Tahsil edilmek:**

Toplanmak, alınmak:

“Pâdişâhın emirleri her yerde nafiz olacaktı.

Hazîne mürettebatı her yerde **tahsil edilecekti.**”

(t.+edilecekti 23895)

t. 481, 762, 1036, 1400, 1531, 2088, 3105, 3778, 4239, 4922, 19987, 20021, 21533, 21616, 24215, 24222, 24237, 24239, 25768

t.+de 496

t.+den 21567, 21689

t.+e 9987

t.+edeceğim 129

t.+edemem 1430

t.+ediyordu 2218

t.+etmeğe 2325

t.+etmek 1829, 4061, 4092

t.+etmiş 4053

t.+i 9871, 19836, 32707, 32708, 34786

t.+im 411

t.+imin 1405, 1518, 19986

t.+in 21672

t.+ine 10849

t.+ini 2188, 7835, 7836

t.+le 33393

t.+lerden 27491

t.+lerinden 6400

[=50]

TAHSİLSİZ: Öğrenim görmemiş, okumamış, ümmî:

“Yâni bütün ulûm-ı dîniyyeyi hatmetmiş bir mutasavvıfın ümmî olan Muhammed gibi yahut da ondan farksız derecede **tahsilsiz** olan İsâ gibi peygamber olmayacağı, (...)”

t. 27550

[=1]

TAHSİL ŞUBESİ: Toplama, alma şubesi:

“Sultan Mahmud binası, basık ve geniş bir bina. Şimdi **Tahsil Şubesi** gibi bir yer olmuş; lâkin hâliyle eski idaremizi çok hatırlatıyor.”

t. 799

[=1]

TAHSİN BEY: Topkapı Sarayı görevlisi:

“Bugün Taksim'de, millî san'atlar târihimizin en değerli âşinâlarından olan aynı zamanda Topkapı Sarayı'nı muhafaza eden **Tahsin Bey'e** tesadüf ettim.”

(t.+e 19801)

t. 19784, 19788, 19794, 19798

[=5]

TAHSİN NÂHİD: Tahsin Nahit (1887 İstanbul – 12 Mayıs 1919, İstanbul), Galatasaray Spor Kulübü'nün 9 numaralı kurucu üyesi:

“An-asıl Adalılardan görüştüklerim, Ali Kemal ve Peyâm'm sahibi Necib Şâkir, Fâtihli Tevfik Paşa, Şahab, **Tahsin Nâhid**, (...)”

t. 2636

[=1]

TAHSİS: Ar. ***Tahsis etmek:** (Bir şeyi bir kimse veya yer için) Ayırmak, (o şeyi o kimse veya yere) mahsus kılmak:

“Bana hem meydana hem de Karaağaçlar'a nazır olan üst kattaki, yazlık odayı **tahsis etmişlerdi.**”

(t.+etmişlerdi 1198)

t. 24809, 25664

t.+etti 24211

t.+ettiği 24213

[=5]

TAHSİSAT: Ar. Bir kimse, kurul veya daire adına maaş, masraf veya yardım için ayrılmış para, ödenek:

“Geçen sene altı yüz bin olan Darülfünun **tahsisati** bu sene bir buçuk milyon liradan fazlaya çıktı.”

(t.+ı 24208)

t. 9979, 24227, 24229

t.+ı 4052, 4053, 24240

t.+ı+hazıran.ı 19901

t.+ı+mesture.den 10128

t.+ını 4094, 24220, 24233

[=12]

TAHT: Fars. 1. **teşmil.** Hükümdarlık makamı, hükümdarlık:

“Tâli’ geçir-di ced.leri **taht.ında** hanlık.a”
(t.+ında 38541)

2. **mec.** En üst makam:

“Ömür.üm ol-dukça gönül **taht.ıma** keyif.ince
kurul”

(t.+ıma 35819)

3. ***Tahta çıkmak:** Hükümdarlık makamına
geçmek:

“Sultan Mahmud yirmi dört yaşında **tahta**
çıkmişti.”

(t.+a 26147)

4. ***Taht-ı idaresinde:** İdaresi altında:

“Anadolu Hükümeti, Yunan ordularının işgal
ettikleri muntkadan her gün gelen fecî haberler
karşısında bile **taht-ı idaresinde** olan Rumlara
iyi muamelesini değiştirmede.”

(t.+ı+idare.sinde 15390)

5. ***Taht-ı isticâr:** Kiralamak, kiraya vermek:

“Eski ikametgâhımı **taht-ı isticâre** alan yeni
otelci pek münasebetsiz bir herif olduğundan
çıkardığı haksız bir vesile yüzünden evi terke
mecebur oldum.”

(t.+ı+isticare 19980)

6. ***Taht-ı murakabelerinde:** Kontrolü, gözetimi
altında:

“Bu vilâyetlerden biri Edirne'dir ki, tekrar
Türklere iade edilse coğrafi vaziyeti itibariyle
daima Boğazları **taht-ı murakabelerinde**
bulunduracak olan büyük devletlerin elinde bir
rehine makamındadır.”

(t.+ı+murakabe.lerinde 15708)

t. 23856

t.+a 5155, 5583, 6318, 7079, 15609, 23855,
23862, 24999, 26087, 26852, 27123, 33502,
33900, 34253, 34259, 34261

t.+da 3551

t.+ı 3242, 14633, 33928

t.+ı+istıla 22376

t.+ı+şübhe.dedir 15692

t.+ı+tehlike.ye 22382, 22404

t.+ın 4775

t.+ına 3291, 3294, 4774, 6344, 13991, 14240,
14631, 17172, 17544, 17556, 22798, 24989,
25241

t.+ında 35151, 35165, 35170, 38547

t.+ından 6156, 25013, 27120

t.+ını 3290, 3310, 6419, 13860, 14277,
14619, 23822, 27071, 33945, 34218, 34251,
37225

t.+ıyla 14451

t.+tan 34284

[=66]

TAHTA: *Fars.* 1. Ağaçtan yapılmış:

“Meydanın bir tarafına da köylülerin yemek
yemesine mahsus olan, uzun **tahta** sofralar
kurulurdu.”

(t. 625)

2. ***Satranç tahtası:** Satranç oyunu için yapılmış
altmış dört kareli tahta yüzey:

“Bulgarların Şıpka kahramanı, Petkof, Sofya'nın
şehremini olur olmaz, yaman bir Avrupa-
perestlikle, eski Sofya'yı petrole bulamış, satranç
tahtasına benzeyen bu şehri açmış.”

(t.+sına 3077)

3. ***Teneşir tahtası:** Üzerinde ölü yıkamak
amacıyla kullanılan uzun masa:

“Teneşir **tahta.sı** üst.ünde o gün”

(t.+sı 36494)

t. 625, 836, 4711, 5080, 30456

[=6]

TAHTA ILICA: Üsküp'te bir ılıca:

“Üsküb'ün birçok mesirelerini; **Tahta Ilca'yı**,
Şeyh Suyu'nu, Çayır'ı Hüseyin'le gezerek
öğrendim.”

(t.+yı 350)

t.+ya 551, 554

[=3]

TAHTELBAHİR: *Ar.* Denizaltı:

“Bir gün Emîrî Efendi, yeni usulde şiir söylemek
gibi bir hevese kapıldı ve telefon, **tahtelbahir**,
tayyare gibi, yeni zamanların en bariz terakkî
numuneleri üzerinde söylediği manzumeleri
birer birer neşretti.”

t. 27877

[=1]

TAHTE'S-SIFIR: *Ar.* Sıfırın altında:

“(…) **tahte's-sıfır** 30 derece soğukta halkın
barındırılması için çâreler aramağa tevessül
edilmiş.”

t. 24730

[=1]

TAHT-GÂH: *Fars.* Hükümdar tahtının
bulunduğu yer, başşehir, payitaht:

“Mihriba doğru sağda kral ve kraliçenin bir **taht-gâhi** kurulu duruyor.”

(t.+ı 3162)

“Serhad.de yol görün-dü Acem **tahtgâh.ina**”
(t.+ina 37197)

t.+ı+kadim.imiz 21071

t.+ın 3161

t.+ında 21380

[=5]

TAHT-I TARÂB: Fars. Sevinç, şenlik tahtı:
“**Tahttarab** üzre mey.le lebbberleb kal”

t. 38319

[=1]

TAHT-I ZERRÎN: Fars. Altından yapılmış taht:
“Gül-erdi **tahtzerrîn** üzre Cem Gülşen.de gül.lerle”

t. 37352

[=1]

TAHTİE: Ar. Yanlışını çıkarma:

“(…) izler, bugünkü nesil, Osmanlıları **tahtie ederken**, gayrı-ı şûûrî olarak dâima bir cihangirlik dâiyesi ifâde ediyoruz.”

(t.+ederken 25395)

t. 17604

[=2]

TAHT Ü HÜKM-İ FERMAN: Fars.+Ar.

***Padişahın taht ü hükm-i fermanında**

bulunmak: Padişahın emri, buyruğu, hükmü altında olmak:

“İptidâ-yı teessüsünden beri kaç pâdişâhın **taht ü hükm-i fermanında** bulundu.”

t.+ında 22037

[=1]

TAHVİL: Ar. ***Tahvil kılınmak**: Tâyin edilmek, nakledilmek:

“Firâvun-sîmâ Mûsâ Paşa'nın mahâll-i ikameti istidasına binâen evvelce İzmir'e **tahvil kılınmıştı**.”

(t.+kılınmıştı 22057)

t.+ettirmesini 34181

[=2]

TÂİF: Suudi Arabistan'da bir şehir:

“Midhat Paşa'nın, **Tâifde** idâmından biraz evvelki fecî' devrede, (...)”

t. 1351

t.+de 25900

[=2]

TÂİFE: Ar. Grup hâlindeki insan topluluğu, bölük, fırka, takım:

“Bu **tâifeye** 'siyasiler' mezheplerine de 'siyaset' derler.”

(t.+ye 12139)

t.+ı+yankesiciyan 11975

[=2]

TAÏNE: Hippolyte Adolphe Taine (21 Nisan 1828 – 5 Mart 1893) 19. yüzyıl Fransız olguculuğunun önde gelen adlarından düşünür, eleştirmen ve tarihçi:

“Temaşadan epeyce anlayan **Taine**, Racine'in ekseriya Atina'da, Roma'da, Suriye'de cereyan eden temâşâ eserlerini, Versailles Sarayı'nın salonlarında, Racine zamanına âit telebbüsle temsil olunur görmedikçe zevk alamıyacağını söylerdi.”

(t. 31547)

t. 21967, 31535

t.+ın 21964, 32431

[=4]

TÂİR: Ar. Kuş:

“Kudsî o **tâiriz** ki nevâ bil-meyiz ne.dir”

t.+iz 38877

[=1]

TÂK: Ar. Millî bayram ve şenliklerde caddelere geçici olarak kurulan süslü kemer. ***Tâk-ı zafer**:

Bir zaferin hâtırası için yapılan ve altından geçilen kemerli mimari abide:

“Bakındım, bakındım, **tâk-ı zaferin** altından geçerek bir parka girdim.”

(t.+ı+zafer.in 6538)

t. 16640

t.+ı+zafer 6524

t.+ın 6527, 6529

[=5]

TAK:- 1. (Takı için) Yerleştirmek, koymak, geçirmek:

“Bir Türk kızının halkasını bir Frenk kızının parmağına **takan** bu zümrenin müteessifâne saadetini temenni ettim.”

(t.-an 21568)

2. (Bir şeyi başka bir şey üzerine) İliştirmek, tutturmak veya geçirmek, asmak:

“Halk açtır, birkaç gün sonra iâşe işlerinden mes'ül Foullun'u ve damadını halka saman yedirmek gibi bir söz tefevvüh etmeleri şayiası üzerine, tepeliyor ve ikisinin de başını

mızraklara **takararak** Paris sokaklarında
gezdiriyor.”

(t.-arak 25590)

3. ***Peşine takmak**: Bir kimseyi gittiği yere
yanında beraber götürmek:

“Bir rehber ne kadar doğru sözlü ve bilgili olsa
bir rehberdir; **peşine taktığı** zâirleri kâfi
derecede tenvir edemez.”

(t.-dığı 7704)

t.-ar 7594, 13791, 27693

t.-arak 25564, 25576

t.-arlar 974

t.-ıyorlar 25552, 25604, 25623

t.-mak 16633

t.-makla 22684

t.-maya 14880, 22652

t.-miş 10446

t.-tığı 16564

t.-tılar 13134, 23089

[=19]

TAKARRUR: Ar. 1. Karar verilme,
kararlaştırılma:

“Ondan sonra Meşrutiyet’in **takarrurunu**, o
devirde açılan haberlerin, keşmekeşlerin
hatimesini bekledi.”

(t.+unu 13203)

2.1. ***Takarrür etmek**: Bir yerde yerleşmek,
karar kılmak:

“Bugün fikirlerimizde **takarrür eden** akideleri,
beş sene evvel hep biliyorduk.”

(t.+eden 30571)

2.2. ***Takarrür etmek**: Kararı verilme,
kararlaştırılmak:

“Önümüzdeki teşrinlerde sulhun böyle **takarrür**
edeceğini bugünkü siyasetin takvimi gösteriyor.”

(t.+edeceğini 16122)

t. 29085

t.+edemeyen 21765

t.+edemiyen 30608

t.+eden 4905, 30560

t.+ünü 13190

t.+unu 13249

[=9]

TAKARRÜB: Ar. Yakınlaşma:

“Demir yolu şose, tayyare, uzak mesafe
telefonları gibi, bin türlü noksan yüzünden zâten
bu **takarrüb** çok kifayetsiz bir derecededir.”

(t. 24772)

t. 3515

[=2]

TÂKÂT: Ar. Bir şeyi yapabilmek için gereken
güç, kuvvet, derman:

“Roma yapılarında kullanılacak mermer
kütlelerini sırtında şehre getiriyordu, gündüz
takati tükenesiye kadar, esirlerin çalıştırıldığı
yerde, Ergastula'da çalışıyordu.”

(t.+i 17417)

“Kalp.imin **tâkat.i** yok hem bu duyuş çok sür-
ecek”

(t.+i 37013)

t.+tan 17770

[=3]

TÂKÂTSİZ: Dermansız, kuvvetsiz:

“Yunanistan **takatsiz** bir hâldedir, için için sulhu
istiyor.”

(t. 13357)

t. 13345

[=2]

TAKAYYÜD: Ar. Bağlanma, bağlı olma,
kayıtlanma, mukayyet olma:

“(…) biz millî timsalimizden bahsederken bu
takayyüde lüzum görmüyoruz.”

t.+e 14364

[=1]

TAKBİH: Ar. Beğenmeme, kınama:

“Vakia, o sofrada hazır olan üç vekil ve birçok
mebuslar bu linç vak'asını tasvip etmiyor, hattâ
içlerinden Nurettin Paşa'yı **takbih** ediyorlardı.”

(t. 10462)

t.+lere 9758

[=2]

TAKDİM: Ar. 1. (Bir şeyi) Kendinden üstün bir
kimseye verme, sunma:

“Yeni zaman imlâsının şeklini tâyîn, lâyihayı
hükümete **takdim** fikrini söylediler.”

(t. 28895)

2.1. ***Takdim etmek**: (Bir kimse veya şeyi)

Birine tanıtmak, tanıştırmak:

“(…) ‘Fransa Jön-Türklerin hamisidir;
hürriyet'i Şark'a Fransa verecektir. Sizi Türk
polisi buradan alamaz, kaptana sizi **takdim**
edeceğim.’ dedi.”

(t.+edeceğim 1704)

2.2. ***Takdim etmek**: (Bir şeyi) Kendinden
büyük ve üstün bir kimseye verme, sunma:

“Eğer bir şey yapmazsanız Atâullah Efendi doğrudan doğruya Hümkâr'a bir arıza **takdim edecektir.**”

(t.+edecektir 34371)

t. 28885
t.+edeceğim 6769, 20547
t.+edecekti 10374
t.+edecektir 34360,
t.+ederim 20260, 20517
t.+edeyim 6697, 8562, 6703
t.+edildim 8867
t.+etiyorlar 22493
t.+etmişti 10282
t.+olduğumuz 8467

[=14]

TAKDİR: 1. Ar. Kader:

“**Takdir** ise nükübed.i yaz-mış her bâr/
Bahşet-ti ezel.den O ne lâzım.sa biz.e”
(t. 38375)

2.Beğenme, güzel bulduğunu, beğendiğini belirtme:

“**Takdirine** can attığımız Frenkler, biz Fâtih'in mezarı başında beklerken Abdülhak Hâmid'le beraber:
'Durmuş başında bekler bir kavm türbedârın' derse, şimdilik kâfi bir takdir olur.”
(t.+e 7630)

3. ***Takdirde**: (Bu, şu, o sıfatları, aksi kelimesi veya -diği ekiyle kullanıldığında) Durum ve şart bildirir; ... hâlde, ... durumda:

“Pâdişâhı sevmenin, Allah'ı ve Peygamberi sevmek demek olduğundan bahsettiler, bir daha hiçbir yerde böyle münasebetsiz sözler söylemememi ve aksi **takdirde** babamın başına çok belâlar gelebileceğini de sıkı sıkıya hatırlattılar.”
(t. 1291)

4. ***Takdir etmek**: Beğenmek, güzel bulduğunu, beğendiğini belirtmek:

“Bir gün, Mehmed Ali Bey bir darphâne bahsi açtı. Ağzım açık kaldı. Bir müddet o işle de uğraşmış. Ne kadar derin bir vukufla bahsetti, çok **takdir ettim.**”
(t.+ettim 33873)

t. 2055, 7626, 8662, 8679, 9758, 15345, 21918, 25351, 25358, 27582, 28002, 31020, 38399

t.+de 1290, 8409, 8973, 11529, 13666, 15322, 16304, 16322, 17835, 19780, 19946, 23910, 24493, 24808, 32546, 32836

t.+e 16042, 28022, 31362

t.+edeceği 28650
t.+edemez 29599
t.+edemiyoruz 31752
t.+eden 3181, 27915
t.+ederken 3516
t.+edildiklerini 20256
t.+edilemiyen 31467
t.+edilemiyor 31675
t.+edilirse 22661
t.+edilmezler 32073
t.+ediyorlar 945
t.+ediyorlarmı 31988
t.+ediyorum 19872

t.+etmemek 3136
t.+etmiyecek 4226
t.+ettiğidir 34475
t.+ettikten 31127

t.+in 14512, 25371
t.+ine 7623, 20269
t.+ini 16032, 16468
t.+iyle 16047

t.+le 22683
t.+ler 25350
t.+lerden 25350

t.+lerin 22645
t.+lerinde 30396
[=63]

TAKDİRKÂR: Ar.+Fars. Takdir eden, beğenen (kimse):

“Gariptir ki o zamandan beri bu musahabenin köşede bucakta hiç umulmadık yerlerde bazı **takdirkârlarına** müsadif oldum.”
(t.+larına 18589)

t. 10612
t.+ı 22613
t.+larına 20092

[=4]

TAKDİS: Ar. 1. Kutsal sayma, mübarek kabul etme:

“Bu fecî âkibet oyuncuların dehâsını belki daha ziyâde **takdise** şayan gösterecek bir sebep olsa gerek!”
(t.+e 22297)

2. Papa, piskopos, rahip gibi Hristiyan din adamlarının vaftiz vb. törenlerde bir kişi, topluluk, yiyecek veya bir yer üzerine doğru, haç işareti yapması:

“*Lâkin kilise bomboş. İçinde âyin icra edilmiyor, çünkü henüz **takdis edilmemiş.***”

(t.+edilmemiş 3158)

t.+edecek 3159

t.+olunamaz 9459

[=4]

TAKEF: Bulgar siyaset adamı:

“***Takef** intihâbâtta bir köye gitmiş, nutka başlamış.*”

(t. 3346)

t. 3350

[=2]

TÂ-KEY: Fars. Ne vakte kadar:

“*Ben de bu mısraları yazmıştım: Bu hayâtın elem ü derdini **tâ-key çekelim** (...)*”

t. 1561

[=1]

TAKFİYE: Fars. ***Takfiye etmek**: Kafiyelemek:

“*Yeni bâzı gençler de Frenklerin assonance'ını kabul etmek hevesine düşüyorlar. Aşırı ile taşırır'ı, hafî ile mûsikî'yi **takfiye etmeğe** mesâğ veriyorlar.*”

t.+etmeğe 29831

[=1]

TÂK-I ARŞ: Ar. Arşın kubbesi:

“*Zerhat.la **tâkuArş.a** yazıl-sun gazâ.ları*”

t.+a 37247

[=1]

TAKIL-: 1. Bir aksaklık görerek üstünde durmak:

“*Bu bahsi Pâdişâh'a açmış olduğunu îmâ ettiğim cümleye **takıldığını** zannediyordum.*”

(t.-diğini 33966)

***Peşine takılmak**: Ardından gitmek, takip etmek, arkasına takılmak:

“*Bir gün, o sıralarda ekseriya gittiğim, Sultanahmed Meydanı'nın o basit, fakat Monte Carlo'dan bin kat güzel, taraçalı, alaturka kahvelerinin birinde, Hareket-i Milliye'yle beraber benim **peşime takılmış** ve dostlarım olmuş Darülfünun talebesiyle görüşüyordum.*”

(t.-miş 20100)

2. *(**Bir şeye**) **Zihni takılmak**: (O şeyi) Devamlı düşünür olmak:

“*O, fikrini bütün harâretiyle anlatırken, dalgındım, onun hiç hatırına gelmeyen bir bahse **zihnim takılmıştı.***”

(t.-mıştı 33930)

t.-an 17483, 33457

t.-arak 1022

t.-dı 8042, 8068, 25148

t.-dığı 4617, 4627, 22941

t.-diğini 12077, 33955

t.-dık 2508

t.-diktan 23095

t.-ırmış 5327

t.-ıyor 22314

t.-miş 1592, 10052, 10897, 18569, 20085, 32887

[=22]

TAKILI: Takılmış, tutturulmuş, asılmış:

“*Ferdinand yepyeni ve şaşaalı bir saray binası için hakikaten güzel bir yer ayırmış. Bu arsanın saraykârî parmaklıkları bile **takılı** duruyor.*”

t. 3087

[=1]

TAKIM: 1. Aşağılayıcı ve küçümseyici anlamda topluluk:

“*Köprü'de her yerde, bıçkın **takımından** sözde güzide zümreye kadar eski Şark'ın göreneklerini kollayan binlerce insan tarafından dikilen bakışları beni isyan ettiriyordu.*”

(t.+ından 1589)

2. Meslek, davranış, durum vb. yönlerden birbirine uyan kimselerin oluşturduğu topluluk:

“*Ortada bir Sabâhaddin Bey **takımı** vardı. Fakat ne gazete ve ne de kitap neşreliyordu.*”

(t.+ı 3773)

3. Bölüğü oluşturan birliklerden her biri:

“*Eski Saray bir devir evvelki harem **takımının** çıkarıldığı ve 'mahfuz' tutulduğu bir saray olmuştur.*”

(t.+ının 5362)

“*O Gaazî Hünkâr.ın mutlu gün.ünde/ Vezir molla ağa bey **takım takım***”

(t. 36313, 36313)

4. Bir işte veya bir yerde kullanılan eşya ve aletlerin tamamı, ekipman:

“*Birçok evlerde İstanbul'dan alınmış gelinlik esvaplar, cihaz **takımları** vardır.*”

(t.+ları 8140)

5. Görev bakımından birbirini tamamlayan kimselerin topluluğu, grup, ekip, trup:
“Müzikiden müteazziz olanların bir saz **takımına** falan parçayı çalmasını emretmeleri mümkündür.”
(t.+ına 27530)
t. 21744, 22401, 26304, 27473, 27478, 27692, 30586
t.+a 34946
t.+daki 27473
t.+dandı 10776, 34942
t.+dır 27687
t.+ı 3772, 9048, 10146, 10855, 34235, 34240, 35393
t.+ın 11433, 27479, 29402, 35021
t.+ına 30854
t.+ından 1588, 35392, 35394
t.+ını 10854, 33761
t.+ının 34081
t.+ıyla 9778
t.+ıyile 34287, 34828
t.+larının 19498
[=39]

TAKIN-: Belli bir niteliğe bürünmek:
“Üsküp'lüler bey unvanını fuzûlî **takınan** İstanbullu memurlara inadına efendi derlerdi.”
(t.-an 996)
“Padişaha karşı edebini **takınmış** bir zat olduğundan, bu gelen genç tıbbiyelilerin şedit lisanlarından biraz ürkmüş.
(t.-miş 10811)
t.-an 15305
t.-arak 13807
t.-dı 9405, 10659
t.-dığı 12838
t.-dıkları 14425
t.-madan 13298
t.-makdan 994
t.-mayan 33260
t.-mıştı 2760
[=12]

TÂKİP: Ar. 1. Bir şeyi izleme, gelişmesiyle ilgilenme:
“Güllü Agob'dan bugüne kadar gelen isri **takip** nafiledir. Ondan ayrılız.”
(t. 31463)

2.1. ***Takip etmek**: (Yetişmek, yakalamak, bulmak için) Birinin veya bir şeyin arkasından gitme, arkasına düşme, izleme:
“Hükümetin Halide Edip Hanım'ı, Amerikalılar ve Ermenilerle olan sıkı ülfetleri yüzünden, belki de sırf tazip etmek için **takip ettirdiğini** zannedirdim.”
(t.+ettirdiğini 9100)

2.2. ***Takip etmek**: Okumak:
“Yazılarını **takip ediyordum.**”
(t.+ediyordum 10209)

2.3. ***Takip etmek**: İzlemek:
“Meşrûtiyet-i Osmâniyye diye tek bir yol **takip eden** Ahmet Rıza Bey, bir defa olsun bir idealist harareti veremedi.”
(t.+eden 11100)

2.4. ***Takip etmek**: (Bir şey diğer bir şeyin) Ardından gelme, onu izleme:
“Mahmut Şevket Paşa'nın katlini **takip eden** vak'alar arasında çok korkmuş, evhama kapılmış.”
(t.+eden 11385)

t. 1321, 11093, 11650, 11652, 12302, 31451
t.+edeceği 14774, 14928
t.+edeceğimiz 22820
t.+edecek 22806
t.+edeede 22817
t.+edelim 11658
t.+eden 10307, 11272, 11285, 11377, 13078, 15090, 17533, 24047, 24950, 25979, 26256, 30296, 35164
t.+edenler 32089
t.+eder 11045, 19103
t.+ederdi 23535
t.+ederek 19560
t.+ederken 12024, 26794
t.+ederler 2610
t.+edilen 3504, 32284
t.+edin 31013
t.+edince 24970
t.+edişinden 29366
t.+ediyor 25459
t.+ediyordu 2842, 6674, 11055, 15023
t.+ediyormuş 28917
t.+eden 22398
t.+etmeğe 4369
t.+etmek 14307, 18243
t.+etmeye 10884, 10891, 17944

t.+etmiş 33380
t.+etmiyorsun 20188
t.+etseydi 31664
t.+etti 24256, 33669
t.+ettiği 8154, 14507, 14927
t.+ettiğimin 23458
t.+ettikleri 11082
t.+ettim 26386
t.+ettiniz 22350
t.+i+seri.i+şüun 22666
t.+ine 9045

[=66]

TAKİP VE TENKİD: Hürriyet yanlısı bir dergi:
“**Takip ve Tenkid** Türkçülüğe, Osmanlı
Türklüğünü karşı koyan bir âteşpâre tarzında
belirdi.”

(t. 30672)

t. 21817

t.+den 21820, 30664

[=4]

TAKLİD/TAKLİT: Ar. 1. Benzetilerek yapılmış
şey, imitasyon:

“(…) birçoğu püskürme benli, boyunlarında
sahih veya **taklid** Mahmûdiyyeler ve
beşbiryerdeler, (...)”

(t. 909)

2. Belli bir örneğe benzemeye veya benzetmeye
çalışma:

“Yâni yine **taklid** sahasındaydık, bir görüşe göre
gene yerimizde sayıyorduk.”

(t. 32270)

t. 908, 29880

t.+den 29689

t.+e 32727, 33374, 33385

t.+edince 21209

t.+etmek 32927, 29586

t.+ettiğimiz 33178

t.+ettikleri 14602

t.+i 32257

t.+ine 33103

t.+lerin 22771

t.+lerinde 19527

[=16]

TAKLİDEN: Ar. Taklit edilerek, benzetilerek:
“Lâkin zannederim ki Sadık Bey ve Gümülcineli
İsmail'in İttihat ve Terakki'yi **takliden** yeni bir
iktidar tekkesi açmaya teşebbüsleriydi.”

t. 10237

[=1]

TAKRİR: Ar. ***Takrir etmek**: Söyle anlatmak,
ifade ve beyan etmek:

“Harem ağasının yanında iki harem ağası daha
peydâ oldu. Hattâ **takrir ederken** kahve ikrâm
etmek istediler, îtizâr ettim.”

(t.+ederken 34616)

t.+edersin 34593

t.+imden 34599

[=3]

TAKRİZ: Ar. Bir eseri hakkında bir yazı yazarak
övmek:

“(…) *Recâizâde, Hâmid, Sezai bu mecmûaya
alkışlı takrizler yazdılar.*”

t.+ler 29248

[=1]

TAKSİ: Fr. Belirli bir ücret karşılığı yolcu
taşıyan, taksimetresi olan otomobil:

“Ertesi gün İstanbul'u görmek için **taksiye**
binerek seyahat etmesi icap eder.”

t.+ye 8244

[=1]

TAKSİM: Ar. Parçalara ayırıp bölme,
bölüştürme, pay etme:

“Türkiye'nin **taksimi** ise, o taksim iki seneden
beri zaten başlamış.”

(t.+i 18615)

2. ***Taksim etmek**: Bölmek, bölüştürmek,
paylaştırmak:

“Esasen Bizans payitahtını 1204'te Latinler yani
Fransızlar ve İtalyanlar, içeriden ve dışarıdan
zapt ederken ve zapt ettikten sonra, hâlâ yâd
edilen emsalsiz bir hunçla yakmışlar, yıkmışlar,
üstelik Bizans İmparatorluğu'nun arazisini
aralarında **taksim etmişler.**”

(t.+etmişler 5316)

3. Mûsikîmizde faslın başında veya ortasında bir
tek çalgı tarafından belli bir usule ve besteye
bağlı olmaksızın içten geldiği gibi doğaçlama
olarak çalınan parça:

“Kıranet (klarnet), tiz ve yanık sesiyle bir **taksim**
tutturdu.”

(t. 7981)

t. 7448, 7974, 18203, 18441, 18602

t.+de 11489, 19785, 32722

t.+dir 5791

t.+edilebilir 5791

t.+edilemeyeceğini 11616

t.+edilemez 5792
t.+edilen 11526
t.+edilir 11526
t.+edilirse 5790
t.+edilmeksizin 11516
t.+edilmiş 5395
t.+edilse 13833
t.+etmeden 13799
t.+ettikçe 24738
t.+i 11654, 12142, 12143, 13832, 18602,
23601, 24976
t.+i+amal 13613, 14563, 15800
t.+i+amal.i 14568, 14575, 26479
t.+i+amal.in 14577, 15796
t.+i+amal.inde 26456
t.+imizi 24965
t.+inde 12156
t.+ini 11528, 11608, 11609, 11612
[=43]

TAKUNYALI: Nalın giymiş olan:

“(…) *basma donlu, çıplak ayaklı, **takunyalı** beş yaşlarındaki biz kız çocuğu elinden tutarak oturduğum masaya doğru yanaştı.*”

t. 23961

[=1]

TAKVİM: Ar. Bir yılın günlerini, aylarını, sayılı günlerini gösteren, değişik biçimlerde yapılmış çizelge veya defter:

“Üç ay, henüz **takvim** ve saatle iş göremeyen bu memlekette göz yumup açincaya kadar geçer.”

(t. 31830)

t. 6106

t.+den 8283

t.+i 16110

t.+le 6108

t.+lerin 6110

[=6]

TAKVİYE: Ar. 1. Sağlamaştırma, kuvvetlendirme, berkitme, pekiştirme:

“Türkler büyük bir eser olarak yalnız Ayasofya'yı buldular. Onu İkinci Selim ve Sokullu Mehmed Paşa, Mimar Sinan'a mükemmel bir şekilde tamir ve **takviye ettirdiler.**”

(t.+ettirdiler 5390)

2. Yardımcı kuvvet, destek:

“İzzet Bey ise Saray'a öteden beri gelip gittiği için ve Sultan Abdülhamid-i Sâni'nin

temayüllerini sezdiği için hilâfet kuvvetini **takviye etmeyi**, İslâm âleminin her tarafına dal budak salmayı, devletin bütün nüfuzunu halifenin şahsında toplamayı esas olarak gösteren bir lâyiha vermiş.”

(t.+etmeyi 9637)

t.+edilmeli 6715

t.+etmek 7589

t.+etmektedir 15098

t.+etmeyi 6682, 9630

t.+etti 21508

t.+ettiği 8156

[=8]

TAKVİYET: Ar. Takviye:

“Ben bir şiir hatırladım, okudum:

‘Bin yaşa ey vezîr-i deryâ-dil

Asaf-ı bî-muâdil il âdil

Ver donanmaya **takvîyet** şandır

Gemisin kurtaran kapûdandır!’ (...)”

t. 12107

[=1]

TAKYÏD: Ar. ***Takyîd etmek**: Kayıt ve şarta bağlama:

“Sivas Meb’ûsu Hâlis Turgut Bey'in dün, hürriyet-i matbuatı yine yalnız hürriyet-i matbuatın **takyîd edebileceğine** dâir beyân ettiği fikirleri idrak etmek her zekâyaya nasîb olmaz.”

t.+edebileceğine 24685

[=1]

TALÂK: Ar. Evliliğin sona ermesi, erkeğin karısını boşaması:

“Alexandre Dumas-zâde ve peyrevleri sahnede **talâk**, zina, mîras, intihar, vasiyet dâvaları gibi esnaf hayatının o bayağı dâvalarını faslediyorlardı.”

(t. 31409)

t.+dan 19712

[=2]

TALÂKAT: Ar. Düzgün, güzel ve rahat söz söyleme, dil açıklığı:

“Avrupa medeniyetinden başka bir medeniyet olmadığını, kendisine mahsus bir **talâkatle** ve hararetle konuşmalarla anlatırdı.”

(t.+le 11200)

t.+tan 12557

[=2]

TALÂT: Talât Paşa:

“**Talât**, Enver ve Cemal tasnifi hiç şüphesiz rastgele bir tasnif değildi.”

(t. 3573)

t. 2874, 2875, 3575, 3588, 3657, 3674, 10200

t.+a 2875

t.+ı 3627

t.+ın 3592, 3596, 3628, 3639

[=15]

TALÂT BEY: Merkez-i Umumi azalarından biri:

“O aralık Merkez-i Umûmî azasından **Talât Bey** müdahale etti.”

(t. 8721)

t.+in 2678

[=2]

TALÂT PAŞA: Mehmed Talât (1874, Kırcaali – 15 Mart 1921, Berlin), İttihat ve Terakki kurucularından ve önde gelen liderlerinden:

“Bu telâkkisini **Talât Paşa'ya** da fazla aşlamış olacak ki, İzzet Paşa Kabinesi'ne de sokuldu.”

(t.+ya 11490)

t. 2591, 2849

t.+nın 11425

t.+yı 2809

[=5]

TALEB: Ar. İsteme, dileme, arzu etme:

“Bûsîdehânîyârî **taleb** meşrebim.cedir”

t. 37787

[=1]

TALEBE: Ar. Öğrenci:

“On yedi sene evvel Paris'te, Luxemburg bahçesine yakın bir sokakta, ekseriyetle **talebenin** oturduğu bir otelde yaşıyordum.”

(t.+nin 16581)

t. 1629, 1900, 2087, 4052, 4069, 4076, 4094, 6398, 7834, 7858, 7860, 7864, 10098, 10833, 16821, 18735, 21835, 23279, 24199, 24217, 30678, 32182

t.+de 19829

t.+den 16579, 21068

t.+ler 1663

t.+leri 32839

t.+nin 1675

t.+si 7863, 9807

t.+sine 9879, 19271, 27154

t.+sini 32392

t.+sinin 10814, 22564

t.+siyle 18570, 20086

t.+ye 18737, 27395

t.+yi 10942

[=42]

TALEBE CEMİYETİ: Paris'teki öğrenci gruplarından biri:

“O sırada Paris'teki **Talebe Cemiyeti'nde** bir konferans verdi.”

t.+nde 10950

[=1]

TALEBE DEFTERİ: Çocuk dergisi:

“**Talebe Defteri** çocuk âleminin havas sınıfına hitâb etmekle beraber, iki üç bin nüsha satışından aşağı düşmüyormuş.”

(t. 21764)

t. 30591

[=2]

TALEP: Ar. ***Talep etmek**: İstemek:

“İşte bugün Ankara Hükûmeti'nin harici siyaseti, harfî harfîne bu maddelerin bahsedilmesini **talep eden** bu siyaset tir.”

(t.+eden 15100)

t. 13600, 19922

t.+edeceğini 19136

t.+eden 13326, 15089, 27476

t.+edileceğime 1730

t.+edileceğinizi 1707

t.+ediyorduk 12328

t.+ediyormuş 14012

t.+eteceği 1711

t.+etmeye 10151

t.+etmişler 23627

t.+etmiyorlar 17939

t.+etti 14794, 26043

t.+ini 14244

t.+lerde 17758

t.+te 10221

[=20]

TALHA: Paris'te yayımlanan “Meşveret” gazetesinin Bulgar kökenli dizgicisi:

“(…) bu târihten sonra Bulgaristan'dan mürettip diye bir **Talha** geldi.”

t. 20250

[=1]

TÂLİ: Ar. İkinci derecede olan:

“Yirminci asırda, böyle geniş bir ülkede oturan bir millet ancak bir Alman milleti kadar muallime iptidâi, **tâlî**, âlî mektepler muallimine, o kadar (...)”

(t. 23258)

t. 28740
t.+den 24108
t.+i 26722, 33686
t.+i+harb 15639, 15641
t.+i+harp.in 16171
t.+i+menhus.unu 13449, 18278
t.+imiz 2593
t.+in 21115, 24137, 31922
t.+ini 26145, 33829
t.+nde 27022

[=17]

TÂLÎ: Ar. Talih. İnsanın başına gelmesi takdir edilen iyi veya kötü durumlar, baht, şans, tâli:

“**Tâli**’ geçir-di ced.leri taht.ında hanlık.a”

(t. 38547)

t. 37214, 37596, 38541, 38995
t.+den 37753, 39095
t.+e 37707
t.+in 35972, 36355

[=10]

TÂLÎB: Ar. İsteyen, talep eden, istekli olan kimse:

“Öğrenmek için **tâlib** isen bir de-rse”

t. 38057

[=1]

TÂLİBE: Ar. Kız öğrenci. ***Tâlibe-i leylîye**:

Yatılı kız öğrenci:

“Muâsırları arasında pek müstesnâ bir terbiye gördü; daha yedi yaşından beri Kadıköy Fransız Kız Mektebi’nde **tâlibe-i leylîye** olarak bulundu. Şâiriyeti, on dört yaşında uyandı.”

t.+i+leylîye 31279

[=1]

TÂLİB-İ ÜSTÂD: Ar. Üstat talep eden:

“Bir dem toy i-dik **tâlîbiüstâd** ol-duk/
Bir dem de biz üstâd ol-arak şâd ol-duk”

t. 38314

[=1]

TÂLİH: Ar. İnsanın başına gelmesi takdir edilen iyi veya kötü durumlar, baht, şans, tali:

“Düşmesinin sebebi **talihin**in kıfayetsizliğinde değil, kendi tahammülsüzlüğündedir.”

(t.+inin 9668)

“Bonaparte o zaman **talihin** bir sevkiyle İstanbul'a gelemedi; gelse idi şüphesiz muvaffak olurdu.”

(t.+in 315989)

“**Tâlih** ben.a dön-se nazikâne”

(t. 36211)

t. 5032, 9729, 16706, 17407, 25008, 25056, 25058, 25058, 25059, 25060, 26570, 28541, 36781

t.+dir 10558, 20270

t.+e 9796, 25100

t.+i 2274, 9796, 12535, 15644, 18194, 25052, 25053, 25055, 25096

t.+idir 13148

t.+imize 11993

t.+imizi 27182

t.+in 1918, 3103, 3475, 5219, 9974, 10391, 12575, 12702, 13808, 13950, 16760, 17323, 17359, 18323, 22709, 33383

t.+inde 7327, 18481

t.+inden 25098

t.+ine 9729, 15463

t.+ini 25131

t.+iyle 12610

t.+le 25355

t.+lerinden 15017

t.+ti 18699

t.+tir 30849

[=59]

TÂLİHLİ: Talihi iyi olan, talih yüzüne gülen, şanslı, bahtlı:

“Bu devirde yaşayan ihtiyar, orta yaşlı, genç vatandaşlar eski müsikîmizin bestelerini Münir Nüreddin'den dinledikleri için **talihlidirler**.”

(t.+dirler 19833)

t. 12619, 12622, 13050, 16360, 17148, 25196

t.+dirler 20597

[=8]

TÂLİHSİZ: Talihi kötü olan, şanssız yolunda olmayan:

“Ankara Hükümeti, adalet namına, en basit insanlık hukuku namına, bu **talih**siz memlekette sulhun bir an evvel teessüsü namına, onları istiyor.”

(t. 14768)

t. 14757, 26875, 30877, 32065, 33818

[=5]

TÂLİHSİZLİK: İnsana hoş gelmeyen üzücü olay:

“En kuvvetli ruhları ye'se düşürecek uzun, kanlı, şeni bir **talih**sizlik karşısında fütur getirmedir.”

(t. 14928)

t. 3875, 20068
t.+imizdir 5594
t.+inin 25010
t.+le 16408
t.+lerinden 15018
[=7]

TÂLÎ' -İ NÂSÂZ: Ar.+Fars. Uygunsuz, kötü talih:

“Küskün.üm **tâli'-i nâsâze** gönül.den küskün”
t.+e 37812
[=1]

TA'LİK: Ar. 1. ***Talik ettirmek**: Astırmak:
“İki sene ardı arası kesilmeyen o muvaffakiyetlerin şâsaastıyla ismini dillere destan, resmini en büyük siyasilerin çehreleri yanına **ta'lik ettirdikten** sonra, işin sarpa sardığını görünce çekildi.”
(t.+ettirdikten 13502)

2. İran'da XI. ve XII. yüzyıllarda tevki ve rıka yazılarından geliştirilmiş bir yazı çeşidi:
“(…) 'Hilye'sinin mısralarını pâdişâhlarımızın eski sarayında zarif bir köşkün duvarlarına, **talik** hatla çepçevre yazmışızdır.”
(t. 20817)

t. 20802, 28462, 30872
t.+edildiğini 4308
t.+etmiş 11954
t.+1 22553
t.+im 5184
[=9]

TÂLİM: Ar. 1. Orduda askerî idman uygulama, öğrenim ve eğitim:

“Tesalya'ya doğru redif taşıyan Anadolu ve Rumeli trenlerinde yalnız bu türkü işitiliyordu: Eğil dağlar eğil üstünden aşam Yeni **talim** çıkmış varam alışam!”
(t. 14982)

2. ***Tâlîm-i Edebiyatı**: Recâizâde Mahmut Ekrem'in edebiyat bilgi ve teorileri üzerine bir kitabı:

“Recâizâde'nin **Tâlîm-i Edebiyatı** emsalleriyle, zamanına göre yenidir.”
(t.+i+edebiyat.ı 27915)

t. 14959, 14983, 16740, 16745, 16750, 22741, 23887, 23896, 28748, 29405, 33894, 33914, 35335, 35355, 35378
t.+den 35362
t.+eden 2018

t.+ettirmesini 35331
t.+i 349
t.+i+edebiyat.ında 3026
t.+i+edebiyat.ta 8353
t.+i+edebiyat 2015
t.+i+tarih.i 21956
[=25]

TÂLİMÂT: Ar. Hizmetlerin başarı ile yürütülebilmesi için o hizmetle ilgili sorumlulukları ve ilkeleri içine alan emirler:
“Sulh edebilmek için Ankara Hükümeti bilâkis tam manâsıyla bir hükümettir. Türk milletinden alacağı **talimatı** almıştır, iradesine sahiptir.”
(t.+1 18190)

t. 12258
t.+la 12791
[=3]

TÂLİMCİ: Talim yaptırmakla görevli olan:
“Mısır'dan, Mehmed Ali Paşa'dan **talimci** zâbitler getirilir. Tâlim ettirmesini, askerliği öğretmesini bilenler kısmen bizde de vardır.”

t. 35341
[=1]

TÂLİP: Ar. İsteyen, istekli:
“Yunanlılar şimdi sulhe **talip**, lâkin, yüzlerinde de bir mağlubiyet lekesi var.”
(t. 13590)

“İştihâr etme.ğe **tâlîp** nice ahmak tanı-rım”
(t. 39028)

t.+olmuştu 3998
t.+seler 13596
t.+tir 13383
[=5]

TÂLÎ'SİZ: Talihsiz:
“Neden sonra bu '**tâli'siz**' nidası bağrımında bir şey oldu.”
(t. 21505)

t. 21488, 21527, 21528
[=4]

TALKIN: Ar. Telkin. [Özellikle, başkalarına öğüt verdiği hâlde kendi söylediklerine aykırı hareket eden kimseler hakkında kullanılan “Ele verir talkını, kendi yutar salkımı” söyleyişinde geçer]:

“Zarif muarızımız: 'Halka verir **talkını**, kendi yutar salkımı... ' müddeâsını serd ediyor.”

t.+1 33024
[=1]

TALLEYRAND: Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord. (1754 – 1838) Fransız siyaset adamı, dışişleri bakanı:
“*Lâkin bu defa da bir hususta yaya kalmışsınız; bu itibarla denilebilir ki siyasiyatın Talleyrand devrindeki zihniyetine maliksiniz, zannediyorsunuz ki bu milletin siyaseti haricî siyasetten ibarettir.*”

(t. 15557)

t. 9876

t.+a 9816

[=3]

TALMA: Fransız sahne sanatkârı:

“*Bir zaman Talma, Paris Dârülbedâyi'ini muhalled bir repertuar üzerine istinâd ettirdikleri için bugünkü Fransız mümessilleri yetiştiler.*”

(t. 31888)

t. 22247, 22250

[=3]

TALTÎF: Ar. ***Taltif etmek**: İyilik ederek gönül almak:

“*Viyana hezimetini durdurmanın başlıca çâresi Hristiyan anâsırı, kendimizden sayarak, taltif etmeği, fakîr iseler vergiden muaf tutmayı (...)*”

t.+etmeği 3743

[=1]

TAM: Ar. 1. Eksiksiz:

“*Ona ve eserlerine dair bildiğimiz tamdır denilmekten uzaksa da büsbütün müphem de değildir.*”

(t. +dır 5602)

2. Bütün, tüm:

“*1452 Mart'ında temelleri atılmış, Temmuz sonunda surları ve kuleleriyle, yapısı tam olarak meydana çıkmış olan Rumeli Hisarı, beş yüz yaşındaki şekliyle hâlâ gözlerimiz önünde durmaktadır.*”

(t. 5165)

3. O sırada, o anda:

“*İşte ilk Haçlı seferi tam bu sırada başlamıştı.*”

(t. 5065)

4. Zaman ve yer bildiren kelimelerle anlamı kesinleştirir ve güçlendirir:

“*Tam elli beş yaş.ında ve Biblos.dayım bugün*”

(t. 38803)

t. 97, 402, 768, 938, 1186, 1188, 1415, 1609, 2185, 2253, 2969, 2999, 3122, 3247, 3307,

4181, 4231, 4383, 4775, 5061, 5161, 5836, 6051, 6105, 6108, 6852, 6855, 6857, 6886, 6961, 7792, 8103, 8264, 8351, 8361, 8363, 8636, 9126, 9417, 9436, 9693, 9800, 9810, 9948, 10026, 10903, 11154, 11160, 11769, 11960, 11995, 12036, 12086, 12104, 12192, 12498, 12513, 12565, 12713, 12716, 12764, 12984, 13008, 13035, 13100, 13483, 13491, 13519, 13649, 13779, 13829, 13926, 13974, 15028, 15045, 15047, 15366, 15434, 15583, 15619, 15755, 15880, 15931, 16698, 16752, 16868, 17499, 17633, 18176, 18245, 18277, 18277, 18731, 18933, 19049, 19115, 19374, 19376, 19555, 19620, 19688, 19745, 19813, 20299, 20692, 20956, 21656, 22133, 23760, 23867, 23926, 23981, 24015, 24487, 24499, 25343, 25663, 26012, 26277, 26311, 26489, 26963, 27027, 27161, 27277, 27278, 27283, 27300, 27310, 27350, 27395, 28051, 28436, 28574, 28576, 28576, 28585, 28987, 29085, 29134, 29174, 29653, 29808, 30038, 30057, 30069, 30139, 30321, 30370, 31049, 31059, 31844, 32105, 32610, 32681, 32692, 32706, 32722, 32735, 32828, 32832, 33142, 33580, 34018, 35062, 35170, 35595, 35608, 37634, 39045

t.+dılar 4500

t.+dım 8929

t.+dır 5597, 29376

[=172]

TAMA': Ar. ***Tama' etmek**: Çok beğenip istemek:

“*Abdullah Cevdet, Abdülhamîd'in parasına tama' etmiş, matbaasını ve gazetesini kapatmış.*”

t.+etmiş 3995

[=1]

TAMÂM: Ar. 1. Olması gerektiği gibi, doğru:

“*İrâe olunan mümkün şeraiti harfî harfine, noktası noktasına kadar tamâm olmak üzere yerine getirmeye başvurur.*”

(t. 15472)

2. ***Tamam etmek**: Tamamlamak:

“*Eyne 'lmeFerr de-yen çöl.e can at-tı sùbesû/ Bâkî.sinin de tîg tamâm et-tî kâr.ını*”

(t. 37262)

3. ***Tamâmı tamâmına**: Tam olarak, tam tamına:

“Napolyon Harpleri'nde okuduğumuz ve yakından vâkıf olduğumuz hakikat de gördüklerimize **tamâmı tamâmına** uyuyor.”
(t.+ı 26711, 26711)

t.+et 31217

t.+ettin 29428

t.+ı 6722

t.+ına 6723, 13470

t.+ıydı 38617

[=10]

TAMÂMEN: Ar. Tam olarak, bütünüyle:

“Eğer biz İstanbul'un kıymetini **tamamen** bilirsek İstanbul uyanmaya başlıyor demektir.”
(t. 8226)

t. 8140, 14365, 24838, 25072, 25101, 25106, 25108

[=8]

TAMÂMIYLA: Tam olarak, külliye:

“Karadeniz'den ve Azak'tan Cenevizliler **tamamıyla** atıldığı gibi Kırım Hanlığı devlete tâbi bir hanlık oldu.”
(t. 5302)

t. 13, 116, 961, 1399, 2160, 2212, 2369, 3106, 3113, 3262, 3481, 3505, 3637, 4316, 4318, 4698, 4712, 4832, 4927, 4944, 5027, 5140, 5297, 5298, 5370, 5504, 5541, 5761, 5854, 6075, 6078, 7016, 7523, 7595, 7864, 8104, 8114, 8164, 8188, 8717, 8829, 9051, 9208, 9388, 9500, 9950, 10042, 10845, 11174, 11299, 11355, 11954, 12040, 12148, 12151, 13020, 13154, 13201, 13210, 13284, 13634, 13647, 13696, 13803, 13851, 13862, 13867, 13876, 13898, 13977, 13995, 14002, 14092, 14145, 14256, 14282, 14512, 14559, 14560, 14623, 14671, 14681, 14690, 14770, 14870, 15027, 15071, 15074, 15327, 15527, 15531, 15705, 15768, 15771, 15773, 16134, 16148, 16186, 16191, 16249, 16390, 17225, 17277, 17552, 17597, 17719, 18105, 18330, 18791, 19348, 19571, 19591, 19614, 20133, 20698, 20733, 20733, 20990, 21150, 21179, 21191, 21512, 21606, 21698, 21780, 21815, 23166, 23723, 23724, 23773, 24620, 24713, 24960, 25696, 25714, 26274, 26488, 27100, 27311, 27311, 27592, 27777, 28102, 28110, 28857, 29215, 29616, 29813, 30114, 30217, 30310, 30506, 30550, 30624, 30658, 30818, 30902, 31175, 31441, 31462, 31675, 31958, 32262,

32263, 32418, 32633, 32776, 32845, 32877, 32974, 33164, 33462, 33925, 33975, 35143, 35229

[=176]

TAMÂMİYET: Ar. Tamlık, bütünlük:

“Bu sahada Türk **tamamiyeti** yalnız büyük devletlerin iktisadî menfaatleri değil, aynı zamanda cihanın muvazenesi için en kavi bir destek mahiyetindedir.”

(t.+i 11923)

t.+i 24036

t.+i+mülkiye.mizin 23299

t.+ini 13010, 15075

t.+inin 15073

[=6]

TAMAMLA-: Tam ve eksiksiz duruma getirmek:

“İnkılâbın yarıda kalmış eserlerini **tamamlamağa** koyulur.”

(t.-mağa 24308)

t.-maya 5998

t.-yorduk 2196

[=3]

TA'MİK: Ar. ***Ta'mik etmek**: Derinleştirmek:

“Avrupa'nın diplomasi tarihini, fazla **tamık etmeksizin**, sathî ve sürekli bir hâşişe severdi.”
(t.+etmeksizin 9881)

t. 22307

t.+etmiş 33851

[=3]

TÂMİM: Ar. ***Tâmin etmek**: Umuma yaymak, genel duruma getirmek:

“Yarın büsbütün taayyün edecek hakikat bu ise de bugünlük Atina'dan bu malûmatı böyle **tâmin edenler** Kral Kostantin'in düşmanlarıdır.”

(t.+edenler 14224)

t. 21777, 30621

t.+de 14213

t.+e 17708

t.+ettiği 32456

[=6]

TAMİR: Ar. 1.1. ***Tamir etmek**: İşlenen bir hata veya yanlışlığı düzelterek davranışlarda bulunma, düzeltmeye çalışmak:

“Varlığını sert turnaklarla hissettirmeye davrandı. Aramızda geçen bu gizli hâdisenin farkına vardım. Lâkin **tamir etmek** imkânsızdı.”
(t.+etmek 9311)

1.2. ***Tamir etmek**: Eskimiş veya bozulmuş bir şeyi yenileme veya kullanılabilir duruma getirme, onarmak:

“Varlığını sert turnaklarla hissettirmeye davrandı. Aramızda geçen bu gizli hâdisenin farkına vardım. Lâkin **tamir etmek** imkânsızdı.”
(t.+etmek 9311)

2. ***Tamir edilmek**: Onarılmak:

“Kapıda bir kitabe var. Camiin Sultan Abdülhamid-i Evvel devrinde **tamir edildiği** yazılı.”

(t.+edildiği 778)

t. 785, 5384, 5484, 6713, 19791

t.+e 5314, 6751

t.+edememişti 5090

t.+edilip 5217

t.+etmiş 5435

t.+ettikleri 13020

t.+ettiller 7684

t.+ettirmiş 33388

t.+i 6741

t.+iyle 6728

t.+ler 5485

[=18]

TAMPON: Fr. Bir darbenin, çatışmanın şiddetini azaltan etken:

“Orta Macar dediğimiz kıt'ada bir Macar vatani vücûde getirmek, bu vatani Almanlığın istilâsına karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun bir etat **tamponu** gibi, bizim himayemizde, teşkil etmek istiyordu.”

t.+u 25236

[=1]

TAMTAKIR: İçinde bulunması gereken şeylerden hiçbiri bulunmayan, bomboş:

“Hattâ Fetih'den çok seneler evvel, hazînesi dâima **tamtakır** olan kayser, mahzâ Ayasofya'nın masrafını çıkarmakçün, Selanik şehrini Venediklilere satmış.”

(t. 24030)

“O çıkış da sayfiyeye gider gibi, o kadar hürmetsizce, o kadar çabuk olmuş ki saray, döşemesiz, eşyasız **tamtakır** kalmış.”

(t. 6845)

t. 5326, 12179, 13608

[=5]

TAN: Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir:

“Âhır ağar-dı **tan** yer.i re'sicibâl.den”

t. 37196

[=1]

TA'N: Ar. 1. Kötülemek:

“Lâkin Yıldırım Bâyezid gibi büyük bir padişahımıza **ta'n** olmasın, şimdiye kadar okuduğumuz sahifelere göre, Timurlenk'e açtığı o harp mânâsız, menfaatsiz, gayesiz bir harpmiş.”

(t. 12484)

2. ***Ta'n etmek**: Kınamak, yermek, ayıplamak, zemmetmek:

“Hayır, **ta'n etme** genç atlı. Delos Adası'nda mabedi olan Apollon'un kâhiniyim.”

(t.+etme 6296)

t.+ımı 29948

[=3]

TANBUR: Ar. Tambur. Klasik Türk müziğinin başlıca çalgılarından biri olan, yay veya mızrapla çalınan, uzun saplı, telli çalgı:

“Mes'ûd Cemil eski mûsikimizi irsî bir aşinalıkla derinden bilen, duyan ve çalan san'atkârdır, çaldığı zaman **tanburun** hüviyeti on parmağına mezcolmuş gibidir.”

(t.+un 19835)

“Bahar.da bir gece **tanbûr.u** dinle Çamlıca.da”

(t.+u 35997)

t. 8018, 29587

t.+la 29585

[=5]

TANBURA: Ar. Türk halk müziğinde

kullanılan, cura, bulgari, çöğür, bağlama gibi telli ve çalgıçla çalınan çalgıların genel adı:

“Gençliğin atılğanlığıyla bıçak ve tüfek oyunu oynar, **tanbura** çalar ve türkü söyler, âdeta bir Yeniçeri Ortası'nı andırırdı.”

(t. 972)

t.+larıyle 1152

[=2]

TANBUR-I RUM: Anadolu tamburu:

“**TanbûriRûm** lâhniAreb meşreb.imcedir”

t. 37769

[=1]

TANBÛRİ CEMİL: Tanbûri Cemil Bey:

“(…) sanâyi-i nefîsemizin en büyük dahîsi
Tanbûri Cemil, (…)”

(t. 31743)

“**Tanbûricemil.in Rûh.una Gazel**”

(t.+in 37644)

t.+in 19809

[=3]

TANBÛRÎ CEMİL BEY: (1871 – 28 Temmuz
1916). Tambur virtüözü, saz eserleri bestekarı:

“*Vezinlerle hikâye yazmak, senli benli
muhaverele tertib etmek, tıpkı merhum **Tanbûri
Cemil Bey’in** tanburla çocuk ağılatmak yahut da
sokaktaki satıcının sesini takid etmek gibi, asıl
dehâsı hâricinde olan husûsî hünerlerine
benzer.*”

(t.+in 29596)

“*Zihin.im bu şehir.den bu devir.den çok uzak.ta/
Tanbûri Cemil Bey çal-ıyor eski plâk.ta*

(t. 36040)

[=2]

TANE: Fars. Herhangi bir sayıda olan şey, adet:

“*Meselâ çocuk mecmuası olarak yalnız
İstanbul'da on **tanisini** hatırlıyabiliyoruz,
içlerinden kazancıyla mümtazları da var.*”

(t.+sini 21760)

t. 7562, 16344, 16344

t.+si 17391

t.+sini 29962, 30587, 31882

[=9]

TA'NET-: Kınamak, yermek, ayıplamak,
zemmetmek:

“*Ta'net-tiğimiz nâfile.dir ağıâr.e*”

t.-tiğimiz 38054

[=1]

TANI-: 1. Daha önce görmüş olmak, ilişkisi
bulunmak, bilmek:

“*Tanıdığım hukuk-şinâslar bu şen adamdan
daha bahtiyar değildiler.*”

(t.-dığım 8003)

2. (Bir kimse veya şey hakkında) Özelliklerini
bilerek tam bilgi sâhibi olmak, ne, kim ve nasıl
olduğunu anlamak:

“*Vicdan.ların azâb.ıyız o.nlar **tanı-r** biz.i*”

(t.-r 37128)

t.-dı 2560, 10100, 10752, 10915, 22644

t.-dığı 4050, 4081, 8565, 10996, 34427

t.-dığım 46, 2184, 2223, 9240, 10392, 11380,
16773, 19086, 19207, 21622

t.-dığımız 10880

t.-dığından 20186

t.-dığım 26520

t.-dığımızdan 34922

t.-diklarına 9251

t.-diktan 4019, 7460

t.-dılar 28601

t.-dım 2099, 2227, 2946, 8431, 8763, 8940,
9799, 10782, 11401, 19298, 19829, 21617,
33745, 33842

t.-dım 10562

t.-madığı 10212, 32168, 33725

t.-madığım 28627

t.-madım 46, 3888

t.-mağa 30949, 33709

t.-mak 16632, 33032, 33866

t.-makla 28667

t.-maktan 26961

t.-mamak 15756

t.-mamış 8686, 15275, 33708

t.-masaydı 10995

t.-masaydım 250, 271

t.-may 5068, 5993

t.-maz 9472, 9472

t.-mazdı 26494

t.-mazken 9294

t.-mazlar 20994

t.-miş 2038, 2719, 2724, 8691, 9830, 10131,
11247, 19850, 31620, 33634, 33645

t.-mışdın 33664

t.-mıştı 34993

t.-mıştım 2056, 2322, 3843, 3889, 4046,
33481

t.-mıyordu 33701

t.-mıyordum 4083

t.-mıyorlardı 10545

t.-r 2261, 3886, 8455, 10442, 26338, 28701

t.-rdı 9973, 27863, 34194, 34870

t.-rdım 2774, 3910, 33671, 33841, 34518

t.-rdınız 34521

t.-rım 8458, 39028

t.-rlar 28633

t.-rmısınız 8874, 10440

t.-rsınız 8080

t.-yabilir 10754

t.-yamadım 10752

t.-yamaz 30472

t.-yamıyordum 10609

t.-yamıyoruz 16630
t.-yan 2559, 10537, 10538, 14134, 33350,
34046
t.-yanlar 10557, 21841
t.-yarak 6360
t.-yor 22029, 30738
t.-yordu 2566
t.-yordum 1719, 3031
t.-yorlardı 22858
t.-yormusun 23441
t.-yorum 23407
t.-yoruz 28999, 30472
[=139]

TANIDIK: Tanışılıp konuşulan (kimse), bildik,
tanış:

“O gece ayrıldıktan sonra **tanıdıklarına**
hakkında hararetli teveccühünü ifade etmiş.”
(t. +larına 9258)

t. 10425
t.+ım 7996
t.+ına 35085
t.+ları 127, 25855
t.+larımızdan 8981
t.+larına 10169
[=7]

TANIN-: Şöyle veya böyle bilinmek:

“Benim şahsımı değil, benim gibi millî
mücâhedede silâha sarılmamış, mücahit
tanınmamış, cepheye gitmemiş olanların Gazi
ile, İsmet Paşa ile, Fevzi Paşa ile görüşüp
konuşmaları, onlardan hüsn-i muamele
görmeleri Halide Edip Hanım'a dokunuyordu.”
(t.-mamış 9188)

t.-acak 28600
t.-dığı 11577
t.-dım 32340
t.-madığından 28605
t.-mağa 33333
t.-mak 28631
t.-maz 10413
t.-miş 1254, 2099, 3585, 3806, 20316, 28138,
28864
t.-mıştır 4587
[=16]

TANIŞ-: Daha önce birbirini tanımayan kimseler
birbirini tanır duruma gelmek:

“Ahmet Naim Bey'le 1915'te yeni Dârülfünun'a
beraber girmiştik. O zamandan beri **tanışırđık**.”

(t.-ırdık 9391)

“Dünyâ yüz.ünde bir sefer ol-sun **tanış-madan**/
Öz çehre.nizle siz.eri gör-mekteyim bu an”

(t.-madan 35961)

t.-arak 21678
t.-mış 2938, 4969
t.-mıştım 33727
t.-tı 1681
t.-tık 11419
t.-tım 3104
t.-tımdı 37361, 37370
[=11]

TANIŞIKLIK: Birbiriyle tanışmış bulunma,
birbirini tanımış olma durumu:

“Malazgirt ovasında, meydan muharebesinden
önce, oraya, Bizans kuvvetleriyle birlikte
getirilen Peçeneklerle ve Oğuzlarla Türkler
arasında bir **tanışıklık** olmuş.”

t. 5057

[=1]

TANIŞTIR-: Birbirini tanımayanların

tanışmasını sağlamak, tanıtmak, takdim etmek:

“Orada babası Hâlit Beyle, kardeşi Niyazi ile
tanıştırdı.”

(t.-dı 9263)

t.-dılar 10974

[=2]

TANIT-: Bir kimsenin veya bir şeyin

tanınmasını sağlamak:

“Bir makale ile Loti'yi yeni bir edebiyata
susayanlara **tanıttı**.”

(t.-tı 20963)

t.-amaz 28607

t.-ımız 28617

t.-ır 22640

t.-ıyor 22494

t.-ıyordu 34709

t.-mak 23650, 28712

t.-manın 19451

t.-maya 28610

t.-tı 2326, 8561, 14905, 22436

[=14]

TANİN: II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet

dönemlerinde İstanbul'da yayımlanan siyasî
gazete:

“O zaman en fazla okunan gazete **Tanin'di**.”

(t.+dı 8353)

t.+de 8347, 9591

[=3]

TANK: İng. Zırhlı ve silahlı, tekerlekleri paletli, motorlu savaş taşıtı:

“Ortalıkta hiç insan yok; bomboş bir ovada, bir dev sürüsü gibi, iri **tanklar** ilerliyorlar.”

(t. +lar 26675)

t. 26683, 26683

t.+ları 26664, 26670

t.+ların 26682, 26693

[=7]

TANRI: Kâinata var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Yaradan, Allah, Rab, İlah, Mevla, Halik, Huda, Hu, Oğan:

“Nihayet bu çocuk kaafilesi

‘Şol cennetin ırmakları,

Akar Allah deyû deyû

Çıkmış **Tanrı** melekleri

Bakar Allah deyû deyû.’ ilâhîsini cumhurca
‘ırlayarak’ yola düzüldüler.”

(t. 23)

“**Tanrı.nın** mâbed.i her bir taraf.ından doluyor”

(t. +nın 35650)

t. 23683

t.+nın 23686, 38087

t.+sının 36082

t.+ya 35717

[=7]

TANTANA: Ar. Görkem:

“Çorlulu'nun katlinden sonra yerine geçen Köprülü-zâde Nûman Paşa sadâreti, Köprülüler tekrar devletin başına geçmiş gibi zâhirî bir **tantana** ile başladığı vakit, işin künhünü bilenler değil, az çok gözü açık ve kulağı delik olanların hepsi biliyordu.”

(t. 35013)

t. 35002

[=2]

TANTANALI: Gösterişli, şâşaalı, görkemli:

“Tabut bir imparator tabutu kadar **tantanalı**; arkasında bütün nazırlar, mebuslar, ileri gelenler, daha sonra cemiyetler, Makedonya İhtilâlcileri, daha sayamayacağım, bir mahşer.”

t. 3378

[=1]

TANZİM: Ar. 1. Düzenleme, nizama koyma:

“1902 senesinin Nisan’ında hayatımın **tanzim** ve tahsilimin te’min edilmesi için İstanbul’a gönderilmem tekrâr etti.”

(t. 1406)

2. ***Tanzim etmek**: Düzenlemek, nizama koymak:

“Bana hem meydana hem de Karaağaçlar’a nazır olan üst kattaki, yazlık odayı tahsis etmişlerdi. Orasını kendi hayâlime göre, mehmâ-emken **tanzim etmiştim**.”

(t. +etmiştim 1199)

3. ***Tanzim eylemek**: Düzenlemek, nizama koymak:

“Bir KaadiriMutlak eyle-mişken **tanzim**”

t. 38121

t. 1405, 25310

t.+ederek 4589

t.+edilirse 18099

t.+edilmiş 9358, 25245

t.+etmek 33870

t.+etti 1432

[=10]

TANZİMAT: Ar. 1. Osmanlı İmparatorluğu’nda 1839 yılında Tanzimat Fermanı olarak bilinen Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nun okunmasıyla başlayan modernleşme ve yenileşme dönemi:

“Fakat bu şehrin bin bir evliyasını sayamayacağım. **Tanzimat** bu şehrin yanına bir hükümet konağı kurmuş, lâkin ahlâkına, seciyesine, zihnine nüfuz edememişti.”

(t. 993)

2. ***Tanzîmât-ı Hayriyye**: Osmanlı Devleti’nde 1839 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nun ilanı ile başlayan yönetimi ıslah hareketi:

“Teceddüd târihimizin; Nizâm-ı Cedîd, **Tanzîmât-ı Hayriyye**, Kanun-ı Esâsî, Meşrûtiyet’in iadesi, Cumhuriyet olarak beş merhalesi var.”

(t. +ı+hayriyye 23747)

t. 13132, 21096, 22054, 22056, 23264, 25794, 26417, 28775, 28788, 28858

t.+a 24065, 28780, 32760

t.+dan 21081, 21102, 21103, 24066, 24075, 24075, 28781, 32845

t.+ı+hayriye.nin 19649

t.+ı+hayriyye.den 13615

t.+ı+hayriyye.dir 4196

t.+m 230, 1149, 3738, 4213, 21728, 26484,
30480, 30569, 32756, 32758

t.+la 32769

t.+tan 9624, 21459, 32714

[=40]

TANZİMATÇI: Tanzimat taraftarı:

“Buna **Tanzimatçılar** rekaabet-i düveliyeye diyorlardı.”

t.+lar 24976

[=1]

TANZİMAT DEVRİ: Osmanlı

İmparatorluğu'nda 1839 yılında Tanzimat

Fermanı olarak bilinen Gülhane Hatt-ı

Hümayunu'nun okunmasıyla başlayan

modernleşme ve yenileşme dönemi:

“Jön-Türklük arkasındaki **Tanzimat Devri** ve onun arkasında Selîm-i Sâlis Devri, çok muayyen siyâsî fikirlerin kaynaştığı, coştugu, Osmanlı cemiyetinde insanları hırs ve kinlerle ikiye ayırdığı devirlerdi.”

t. 372

[=1]

TANZİMATPEREST: Ar. +Fars. Aşırı Tanzimat taraftarı:

“Binnetice gördük ki, **Tanzimatperest** siyasîlerin harpten evvel zannettiği gibi, siyâset-i hâriciyye nokta-i nazarından bir millet olmak değil, olmamak tehlikeliymiş.”

(t. 13678)

t.+lerden 13626

[=2]

TANZİM-İ ÂLEM: Ar. Âlemi nizama koyma:

“İsmaarla-yup vezîr.ine **tanzîmiâlem.i**”

t.+i 37715

[=1]

TANZİR: Ar. 1. Bir şiirin şekil ve mana

bakımından benzerini söyleme, benzerini yazma:

“Eskilerin bu tahmis ve **tanzîr** usûlü, bir çırak için iyi bir atölye idi.”

(t. 2010)

2. ***Tanzîr etmek**: Benzemeye çalışma, örnek alma:

“**Tanzîr et.elim** aşk.ını Pervîn ve Sühâ.nın”

(t. 39145)

t. 39190

[=3]

TAP-: 1. İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek:

“Kurdun dişisi, bu tehlike karşısında, bir zamanlar Roma'nın banileri Remus ve Romulus'u emzirdiği için Romalıların **taptığı** heykel gibi camit duruyor.”

(t.-tığı 13726)

2. **mec.** Büyük bir aşkla bağlanmak, tutku ile sevmek:

“Biz aşk.a **tap-anlarınız** müselman başka”

(t.-anlarınız 38216)

t.-an 13756, 22889

t.-anlarımızdan 31471

t.-ıyoruz 31529

[=5]

TAPIN-: 1. Tapma işi yapılmak:

“Nitekim o teceddüde nihayet veren 1807 ihtilâlini çıkaranların başında bulunan Atâullah Efendi ve bilhassa ona ilham veren, onu sevk eden, onun **tapınır** derecede sevdiği hocası, ihtiyar İstanbul allâmesi, Münib Efendi, Firenk taklidine karşı ayaklanmış bir Müslümandı.”

2. **mec.** Taparcasına sevmek, büyük bir aşkla bağlanmak:

“Bil-mez ki sen ve ben hepimiz.dir **tapın-dığı**”

(t.-dığı 36700)

t.-dığım 2357

[=3]

TAPU: Bir taşınmazın üstündeki mülkiyet

hakkını gösteren belge:

“Büyük validem ölmüş, hattâ ailemize o âlemi zehir etmiş olan iç güveyi Tefvik Bey de ölmüş, bana ve teyzezadelerime Rakofça ve Lapardinçe'nin **tapu** kâğıtları miras kalmıştı.”

t. 658

[=1]

TÂR: Fars. Karanlık:

“Dünyâ.nın ufuk.u göz.lere git-tikçe **târ** ol-ur”

(t. 36406)

t. 37685

[=2]

TARA-: ***Arayıp taramak**: Araştırmak, iyice

aramak:

“(…) lâkin bu ihtiyat beyhudedir, akıllı târihşinâs'ın arayıp **tarayıp** bulacağı delillere, hattâ Nedim'in elyazısına ne lüzum var?”

t.-yıp 28495
[=1]
TARAB: Ar. Sevinmekten gelen coşkunculuk, sevinç ve şenlik:
“Yâran.la **tarab** yâr ile vuslat dile-riz”
(t. 38214)
t. 37792
[=2]
TARABHÂNE: Ar.+Fars. Şenlik yeri:
“Lâkin bu **tarabhâne.de** nakkaşiezel/
Bil-mem ne.ye nakş et-ti aceb mânâ.dır”
t.+de 38896
[=1]
TARAB-NÂK: Ar.+Fars. ***Tarabnâk olmak**:
Sevinçli olmak, neşelenmek, coşmak:
“Bülbül gül.e bak-dıkça **tarabnâk ol-muş**”
t. 38423
[=1]
TARAB-SÂZ: Ar.+Fars. ***Tarâbsâz olmak**:
Neşelendirici olmak, coşturucu olmak:
“Bir vecdimuhabbet.le **tarâbsâz ol-alım çal**”
(t. 39140)
t. 39206
[=2]
TARABYA: İstanbul Boğazı Avrupa yakasında,
Sarıyer ilçesine bağlı mahalle:
“(…) ‘kışın Beyoğlu'nda yazın **Tarabya'da**
beyaz, ferahlı, cici bir İngiliz köşkünde
yaşayacağım’ dedi.”
t.+da 21576
[=1]
TARAÇA: İtal. Teras:
“1905 yazında, Paris'te, Cafe Souffer'nin
taraçasında, Mısır'dan yeni gelmiş bir Türk'le
tanıştırdılar.”
(t.+sında 10980)
t. 6537
t.+dan 19020
t.+lar 6718
t.+larına 6737
t.+larında 2938
t.+sı 11139, 19019
t.+sında 2783, 3356, 3661, 10179, 21617
[=13]
TARAÇALI: Terası olan:
“Sultanahmed Meydanı'nın o basit, fakat Monte
Carlo'dan bin kat güzel, **taraçalı**, alaturka
kahvelerinin birinde, Hareket-i Milliye'yle

beraber benim peşime takılmış ve dostlarım
olmuş Darülfünun talebesiyle görüşüyordum.”
(t. 20098)
t. 18567
[=2]
TARAF: Ar. 1. Ön, arka, sağ, sol, üst ve alt
yanlardan her biri, cihet, yön:
“Çarşının iki **taraf** kaldırımlarında duranlar
ellerini açmış, fatiha okuyor sonra yüzlerine
götürüyorlardı.”
(t. 195)
“Hâkim.di yer.de ufuk.a kadar uhrevî vakar/
Bir çeşme var.dı her **taraf.ından** ziyâ ak-ar”
(t.+ından 36618)
2. Yöre, yer, bölge:
“O zaman Rumeli'nin birçok **taraf**larında zaîm
unvanını birçok ağalar hâlâ babadan oğula
intikaal ettirerek idâme ediyorlardı.”
(t.+larında 234)
“Servilik.lerde sükûn yol.da sükûn ev.de sükûn/
Bu **taraf** sanki bu halk.ıyle ezel.den meskûn”
(t. 36061)
3. Bir kimsenin anne veya babasının soyundan
gelenlerin hepsi:
“Gerek baba gerek de ana **tarafından** sofuluk
göreneğine vâris olmadım.”
(t.+ından 675)
4. (İyelik ve diğer çekim ekleriyle
kullanıldığında) Bahsedilen kimse veya varlığı
belirtir:
“Dadımın adı Fatma Hanım'dı. Ben, ilk söz
söylemeğe başladığım vakit kendisine Nana
dediğim için, adı yavaş yavaş unutulmuş, benden
sonra doğan kardeşlerim ve teyzezadelerim
tarafından artık bu unvanla anıldı.”
(t.+ından 222)
5. Bir şeyin belli bir kısmı, bölümü:
“Zikirden sonra, kadınların **tarafından** çıkan
Redife Hanım'ı hayâtımda üçüncü defa
gördüm.”
(t.+ından 1985)
6. ***Taraf taraf**: Çeşitli yönlerde, her tarafta:
“Fâtih'in, fethi müteakip Bizans Sarayı'na
yerleşmeye tenezzül etmediği için o zaman ücra
olan bu Sarayburnu'nda kurduğu ilk bina, cami
ve hazine odasından başlayarak padişah
padişah, devir devir ta Abdülmecid'e kadar **taraf**
taraf, köşe köşe, bütün Osmanlı tarihi belli.”

(t.+taraf 6816)

t. 195, 676, 786, 3012, 4521, 5828, 6808, 6809, 7314, 7337, 7492, 8686, 8686, 8691, 9295, 11890, 11890, 13371, 18986, 21802, 21802, 22428, 22428, 22466, 22466, 23089, 23089, 24310, 24311, 25578, 25578, 30647, 30647, 32269, 32269, 35135, 35139, 36101, 36508, 36612, 37520, 37520, 38672
t.+a 1914, 3073, 4327, 4672, 4811, 5338, 5925, 7620, 7858, 8110, 8284, 9146, 9324, 10049, 10259, 10340, 10613, 10813, 10819, 10874, 13074, 13096, 13997, 14346, 15568, 17781, 18639, 19292, 20410, 20649, 22958, 23206, 23432, 23433, 25299, 26269, 26678, 26871, 27725, 28691, 29121, 29133, 29638, 30059, 30439, 33553, 34072, 35092, 35479
t.+adır 16137
t.+da 18916, 23566, 23567, 38673
t.+dan 2664, 3278, 3279, 13937, 13939, 14397, 18956, 19206, 21143, 21216, 21703, 21704, 21796, 21797, 24471, 27821, 38674, 38675
t.+dır 32575
t.+ı 747, 932, 5502, 5650, 6001, 6514, 6515, 8032, 8265, 9152, 9809, 10356, 10669, 15651, 15652, 15831, 15832, 17498, 17691, 17775, 18275, 18584, 18932, 18935, 18985, 19394, 20099, 23872, 25351, 25358, 26606, 27630, 32128, 32129, 32130, 32570, 32570, 32571, 32571, 32571, 32574, 32680, 32930, 33405, 34841, 35122, 35200, 35201, 35498
t.+ıdır 25358, 25761
t.+ım 32568
t.+ıma 2151
t.+ımdaki 2543
t.+ımı 2174
t.+ımız 32817
t.+ımızda 27566
t.+ımızdan 25343, 27001, 34429
t.+ın 4244, 4812, 5751, 5962, 7633, 10048, 14507, 16191, 19745, 24729, 25598, 34964, 35143
t.+ına 624, 4142, 4553, 4744, 5012, 5842, 8221, 9050, 9630, 9956, 19531, 19582, 23284, 25175, 26799, 32680, 34054
t.+ında 434, 622, 2349, 2628, 4036, 5443, 5519, 6416, 7003, 7894, 8076, 8123, 8842, 8879, 10713, 10718, 13093, 16804, 18796,

22179, 22180, 22180, 23541, 25837, 30787, 32719, 33322, 33778, 35293
t.+ımdaki 5, 4796, 6185, 23554
t.+ından 222, 663, 675, 767, 934, 1090, 1190, 1217, 1397, 1457, 1590, 1682, 1685, 1707, 1730, 1742, 1983, 2246, 2343, 2608, 2752, 2993, 3145, 3311, 3829, 3980, 3997, 4026, 4178, 4222, 4241, 4259, 4537, 4538, 4590, 4604, 4607, 4611, 4618, 4619, 4633, 4653, 4653, 4684, 4696, 4725, 4832, 4852, 4993, 5002, 5069, 5070, 5151, 5193, 5205, 5242, 5247, 5256, 5451, 5538, 5613, 5709, 5722, 6026, 6715, 7104, 7131, 8062, 8071, 8074, 8116, 8177, 8278, 8278, 8385, 8418, 9172, 9178, 9263, 9783, 9893, 9954, 10150, 10228, 10281, 10298, 10415, 10952, 10986, 11302, 11507, 12233, 12248, 12497, 13105, 13521, 14666, 15551, 15711, 16172, 16512, 16671, 16737, 18666, 18799, 18815, 18824, 18830, 18835, 18947, 18949, 19047, 19834, 20019, 20214, 20256, 20440, 20486, 20945, 21381, 21682, 23600, 24056, 24992, 24994, 25246, 25596, 25853, 26581, 26591, 26610, 27062, 27673, 28401, 29890, 31896, 33604, 33617, 34009, 34035, 34052, 34361, 35027, 35237, 35248, 35650, 36772
t.+ındaydılar 2647
t.+ını 5165, 5206, 5607, 6414, 8334, 8773, 10822, 12624, 14228, 14229, 15640, 18274, 18977, 19376, 19379, 23909, 25762, 27624, 32767, 32844, 34214
t.+ının 3918, 20598
t.+ımızdan 20277
t.+ıyla 5804
t.+la 4263
t.+lara 7362, 9703, 9703
t.+larda 3500, 36105
t.+lardaki 9512
t.+lardan 5188, 10771
t.+ları 13967, 24871, 24872, 28577, 32777, 35214
t.+larımız 8280
t.+ların 10771, 32572
t.+larına 2237, 7302, 7462, 8255, 26484
t.+larında 234, 1540, 4569, 9265, 18492, 26515
t.+larındaki 8128
t.+larından 2457, 2941, 19390, 27695, 33501

t.+larını 2234, 8772, 19541, 26694, 32568, 33640

t.+larının 18794

t.+larıyla 32569

t.+ta 5225, 7984, 7985, 8111, 10997, 19180, 22677, 22683, 22924, 33562, 25580, 37203

t.+taki 24738

t.+tan 479, 628, 636, 636, 1249, 1250, 1474, 1475, 2389, 2709, 3176, 3176, 4558, 4712, 4712, 4715, 4811, 4841, 4843, 5203, 5219, 5338, 5421, 5421, 5466, 5466, 5844, 6613, 6671, 6672, 8230, 8231, 8778, 8778, 9810, 9976, 10518, 10741, 10741, 10849, 10850, 11010, 12077, 13040, 13042, 13213, 13214, 13289, 13289, 13407, 13421, 13421, 13636, 13936, 14792, 14793, 14975, 15061, 15064, 15150, 15337, 15339, 15389, 15391, 15586, 15587, 15841, 15843, 16613, 16923, 16923, 17759, 17767, 17850, 17850, 17851, 18258, 18354, 18818, 19789, 19790, 21142, 21726, 22912, 23696, 23739, 23749, 23872, 23916, 24481, 24938, 24939, 24950, 24996, 25605, 25652, 25875, 25876, 26123, 26123, 26385, 26542, 26585, 27084, 27087, 27244, 30086, 30088, 30125, 30126, 30131, 30132, 30567, 30641, 30642, 32216, 32217, 32598, 32598, 32598, 32599, 34142, 34500, 34501, 34606, 34606, 34770, 34770, 35772, 35773, 35774, 36183, 36916, 36917, 38181, 38182

t.+tandır 32601

t.+taraf 2306, 13572, 23749

t.+tarım 6709

[=611]

TARAFGİR: Ar+Fars. Bir tarafı kayıran, bir tarafı tutan:

“Belki de odur, lâkin hikâyede bir mu'terif vaziyetinde bulunduğu için pek mantıkî hareket ediyor; tıpkı vicdanını boşaltan bir tövbekâr gibi **tarafgir** ve coşkun.”

t. 30410

[=1]

TARAFGİRÂNE: Ar+Fars. Taraf tutar şekilde: “Hikâye ifratla şahsî olsa bile **tarafgirâne** yazılmış sayılamaz.”

t. 30411

[=1]

TARAFGİRLİK: Tarafgir olma durumu, bir tarafı kayırma:

“Son zamanlarda şarka yakından yakına, bilfiil, bittecrübe vukuf hâsıl eden bu siyasîlerin bazıları bir millet için **tarafgirliklerini** bırakarak, daha geniş bir mikyasta bir şark insaniyetine meyletmek ıztırasında kalıyorlar.”

t.+lerini 11721

[=1]

TARAFLI: 1. Yanı olan:

“Saraçhânebaşı'ndaki konağına uğradığım her defâ, Şem'i Molla, iki **tarafli** erkân minderlerinde oturmuş on beş yirmi ziyâretçisinin üst tarafında, çekmecesine da yanmış otururken, ben kapıdan görünür görünmez, hemen ayağa kalkar.”

(t. 33332)

2. **mec.** Yönlü:

“Harb-i Umûmî'nin son günlerine kadar Yunanistan'ın siyaseti bir Acem kılıcıydı ki iki tarafı da birbirinden keskindi, şimdiyse iki tarafı da körlendikten başka demiri de gitti, elde bir kabzası kaldı. İki **tarafli** çok canbazca, çok kurnazca, çok hokkabazca oyunların böyle bitmesi mukadderdir.”

(t. 15665)

t.+dan 25566

[=3]

TARAFSIZ: Yansız:

“Şu 1939 harbine girmedik. **Tarafsız** durmamız üç buçuk seneyi geçti.”

t. 27233

[=1]

TARAFSTAR: Ar. 1. Bir tarafı destekleyen, birinin tarafını veya bir fikri tutan kimse:

“Sadrazam Halil Paşa'yla birçok ulema bu muhasaranın ref'ine **tarafstar**dılar.”

(t.+dılar 7148)

2. ***Tarafstar olmak**: Bir şeyin olmasına veya yapılmasına olumlu bakmak, onu desteklemek, ondan yana olmak:

“O muhtırada birçok fikirlerle beraber bu fikri de öne sürüyordum; diyordum ki: Hisar'ı harap hâlinde muhafaza etmeye **tarafstarım**.”

(t.+ım 6715)

t. 3702, 5754, 8698, 8913, 11270, 12240, 21727, 24488, 24546, 24594, 30568, 31483, 31500, 31748, 33456

t.+dı 25002

t.+dır 12425, 19145, 22189

t.+dırlar 31744
t.+edemediler 21704
t.+ı 4240, 10802, 12416, 14642, 14813,
14814, 22192, 22712
t.+ıdır 3961
t.+ıdırlar 14383, 14867
t.+ım 23233
t.+ıydı 35119
t.+ıyım 23205
t.+lar 18241
t.+ları 18159, 27085, 33582
t.+larına 27747
t.+larını 12271, 24545
t.+larının 10064, 14230, 25027
t.+olmakla 23887
t.+sımız 21463
[=48]

TARAFARLIK: Yandaşlık:

“Ben o günlerde mebus intihap edilmişim. Bu münasebetle Cavit Bey hakkımda pek samimî bir **tarafarlık** gösterdi.”

(t. 11687)

t.+ı 2768, 14522

[=3]

TARAN-: Tarama işi yapılmak:

“Nurettin Paşa, başında güzel bir kalpak, sırtında şık bir gabardin palto, sakalı **taranmış**, güler yüzlü olarak İsmet Paşa'nın elini sıktı.”

t.-miş 10412

[=1]

TARASSUD: Ar. Gözleme, gözetleme, dikkatle bakma:

“İhtilâlin bu mel'ûn devri geçtikten sonra babası hapislane odasından, validesi **tarassuddan**, bütün akrabası endişeden kurtuluyorlar.”

t.+dan 22734

[=1]

TARD: Ar. 1. Uzaklaştırılmak:

“Kilise, düşmanlarının İslâm'a iltihakını duyar duymaz, genç Fâtih'ten **tardlarını** rica ettiler.”

(t. +larını 6366)

2. ***Tard etmek**: Uzaklaştırmak:

“Çamur, velev ki vatanın çamuru olsun yine çamurdur; hubb-i vatan başka, selâmet-i zevk başka... Ve bunlardan biri behemehâl diğerini **tard etmez**.”

(t. +etmez 30777)

[=2]

TARH: Fars. ***Tarh etmek**: Düzenlemek:

“Vişana'ya o zaman girseydik evvelâ birçok ganîmetler alır ve sonra birçok vergiler **tarh eder**, hâsılı keyfimizce yağmalanır ve nihayet orası yine sahiplerine ricat ederdi.”

(t. +eder 25165)

t. 3547

t.+ları 7819

[=3]

TARIK: Tarık bin Ziyad. Endülüs'ü fetheden Emevi komutanı:

“Bu tepede şimdi **Tarik'la** geçen Arapların, muzafferiyetini müteakip inşâ ettikleri bir hisarla, bundan yedi yüz sene sonra, Abdullahü's-Sagîr'le Afrika'ya hicret etmiş olan son Arapların Elhamrâ Sarayı var.”

t.+la 18979

[=1]

TÂRİF: Ar. 1. Bir şey veya kavramı ne olduğunu ve ne olmadığını gösterecek şekilde temel unsurlarını, özelliklerini belirterek eksiksiz olarak tanıtmak, tanımlama:

“Jön-Türklük ise sahih bir **tarifle** menbat 93 inkılâbı ve munsabı İttihâd ü Terakki olan, İkinci Sultan Abdülhamîd devrini boydan boya kat'etmiş bir siyâsî cereyandı.”

(t. +le 4188)

2. ***Tarif etmek**: Tarif etmek: Tarifini yapmak, ne ve nasıl olduğunu anlatmak, tanımlamak:

“Ah Paris! **Tarif etmek** için lügatte bir kelime bulunmayan Paris.”

(t. +etmek 7833)

t. 11941, 28054, 28116, 30108, 31999

t.+e 28122, 28380

t.+edebilir 27661

t.+edeceğimiz 19454

t.+edecek 12810, 16793

t.+edecekler 32450

t.+edelim 25790

t.+edemem 19866, 20296

t.+edemeyeceğim 10565

t.+edemiyeyeceğim 186

t.+eden 16787, 16868, 25419

t.+edenleri 27660

t.+eder 6625, 18289

t.+ederdi 11046

t.+ederken 8559, 12381

t.+ederlerdi 27922

t.+edilmez 15015
t.+ediyor 27659
t.+ediyorsa 28452, 28455
t.+ediyorsunuz 28142
t.+etiyordu 21989
t.+etmek 7826, 10516, 11291
t.+etmişti 14531
t.+etmişsiniz 20879
t.+etti 12804
t.+ettiği 27485
t.+ettiğin 20196
t.+i 2272, 19460, 27500, 27975, 28114,
28118
t.+idir 27927
t.+in 18579, 20094
t.+inden 27637
t.+ine 28055, 28112
t.+ini 9800, 13695, 17984, 27638, 27687,
27692, 33036
t.+iyle 1957, 15895, 29198
t.+le 18792, 18901, 19282, 23686, 27268,
27445, 30001
t.+ler 28117
t.+lerden 18792, 27977
t.+lere 32451
t.+leri 27976
t.+lerinden 32429
t.+lerine 8784
t.+lerini 27471, 28052
t.+leriyle 8822
t.+tir 8241, 31320, 32431
[=84]

TÂRİFE: Ar. Tanıtmalık:

“Eylül'e kadar gece gün çalışarak sene-i
tedrîsiyye iptidâsı olan Teşrinevvel'de 'Science
Politique' Mektebi'ne girmeyi düşünüyorum.
Dün mektebin **tarifesini** aldım. Müddet-i tedris
iki seneden ibarettir.”

(t.+sini 19912)

t.+den 22068

[=2]

TÂRİH: Ar. 1. Geçmişte yaşanmış olaylar dizisi:

“O vakit İstanbul, **tarichte** misli nadir görülür bir
yağma ortasında, yanmış, yıkılmış, perişan
olmuştu.”

(t.+te 4455)

2. Bir olayın meydana geldiği gün ve yıl:

“Bir uzun hâdise.dir menkıbe.dir varlık.ının
târihi”

(t.+i 38493)

t. 1185, 1505, 2001, 2955, 4173, 4872, 5013,
5526, 5752, 6002, 6218, 6502, 6556, 7213,
7279, 7281, 7282, 9668, 9669, 9694, 10638,
12200, 13678, 13683, 17255, 17477, 17665,
18499, 19790, 20408, 20410, 21850, 21857,
21859, 21954, 21960, 22460, 22469, 22484,
22521, 24104, 24857, 24857, 24877, 24956,
25691, 26772, 26991, 27098, 27102, 27151,
27154, 27195, 27196, 27236, 27862, 28554,
28555, 28607, 32119, 32186, 32192, 32566,
33257, 35651, 37439

t.+çe 5896

t.+de 19505, 19506, 19595, 26823

t.+deki 35088

t.+den 19484, 21896, 22277

t.+e 1419, 2950, 4468, 5846, 5848, 10910,
13026, 18267, 18670, 21954, 21974, 24856,
24867, 25490, 25955, 26194, 26201, 27069,
27155, 27197, 30060, 30401, 31378, 32388,
32392, 32555, 32598

t.+i 686, 3693, 4683, 4946, 5110, 5854,
6809, 7286, 13921, 14606, 17113, 17256,
17627, 18251, 20773, 23070, 23071, 23101,
23607, 24886, 25119, 25120, 25153, 25373,
25375, 25377, 25378, 25941, 29540, 31574,
33127, 38505

t.+i+alem.de 16302

t.+i+devlet.i+osmaniyye.de 21932

t.+i+ebülfaruk 21960, 21964

t.+i+ebülfaruk.u 9779

t.+i+islam 34592

t.+i+siyasi 9813

t.+i+siyasi.si 15806

t.+i+siyasi.sine 15814

t.+i+şan.ınız 30980

t.+i+teşekkül.ünden 26329

t.+i+umumi 9674

t.+i+umumi.de 14682

t.+i+umumi.yi 9817, 9879, 21957

t.+imiz 5590, 23730

t.+imizde 1814, 8286, 9908, 18482, 24895,
26860

t.+imizi 8101, 26249, 26601, 28522, 32188

t.+imizin 4798, 14736, 17651, 17653, 19785,
23732, 25270, 25772, 26861, 29906, 32681

t.+in 439, 4133, 4497, 4612, 4735, 4854, 5106, 5123, 5137, 5174, 6094, 6631, 6917, 7756, 8664, 10283, 11714, 12464, 15950, 16818, 17442, 17630, 18287, 18321, 21921, 22373, 22706, 23735, 25122, 25159, 25350, 25882, 25900, 25910, 26161, 30513, 31011, 31555, 33094, 35104

t.+inde 2488, 3581, 4670, 8303, 13018, 16123, 16735, 18350, 21748, 23839, 26751, 26755, 27414, 30590, 33084

t.+inden 5391, 10670, 23070, 25414

t.+ine 5496, 10818, 17624, 19391, 19799, 22470, 24856, 27689, 27977, 31393

t.+ini 1610, 3472, 4531, 4534, 9531, 9818, 9874, 9880, 10663, 20776, 21969, 23668, 26417, 26788, 32481, 35814, 35984

t.+inin 4529, 4614, 4640, 4926, 5344, 5648, 9781, 24011, 29038, 32592, 35100

t.+le 17724, 29874

t.+ler 25378, 33256

t.+lerde 11201, 25085, 26210

t.+lerden 19626

t.+leri 4754, 6423, 24147, 28658, 28690

t.+lerimiz 28558

t.+lerinde 35354

t.+lerini 9781

t.+lerinin 30213

t.+te 4488, 4564, 4592, 4748, 4792, 5056, 5720, 7279, 12143, 12279, 12314, 23087, 25402, 25700, 25903, 26468, 26574, 26738, 27100, 30512, 31356

t.+ten 4461, 8285, 8339, 17636, 20235, 25119, 25374, 26995, 27593, 27640

t.+tendi 35071

t.+ti 9872

[=323]

TÂRİHÇE: Özet hâlindeki tarih:
*“Murad Hüdâvendigâr'ın yapısı olan kaplıca, temelinden yıkılmış. Bu tahribin **tarihçesini** de söylediler, ne kadar garib!”*
(t.+sini 3200)

t.+i+vaka.i+zağra 3028, 3034
t.+i+vaka.i+zağra.yı 3045
t.+lere 21920
t.+sini 21026
[=6]

TÂRİHÇİ: Tarihî konular üzerinde araştırma yapan ve bunları yazan kimse:

*“Bu Kerkoporta'dan giriş hâdisesi, zamanımızda fethi nakleden bazı Türk düşmanı **tarihçiler** tarafından mugalâtaya vesile olmuştu.”*

(t.+ler 5260)
t. 2637, 4417, 5260, 9772
t.+ler 5265, 5880
t.+leri 4432, 5855
t.+lerin 5797
t.+lerinde 35089
t.+nin 19794
t.+ye 4174
[=13]

TÂRİHÇİLİK: Tarihî konularda inceleme yapma işi:
*“Seneler geçmiş, yeni bir nesil yetişmiş, Murat Bey'in **tarihçiliği** de muharrirliği de köhnemiş, modadan düşmüştü.”*
(t.+i 9769)

t.+inde 9819
[=2]

TÂRİH ENCÜMENİ: Tarih meclisi:
*“Böyle bir şahsiyet nasıl oluyor da bu derece unutuluyor? Şimdi **Tarih Encümeni'nde** bir koltuk boş.”*
(t.+nde 21990)

t. 21977
t.+ni 21894
[=3]

TÂRİHİ: Ar. Tarihe geçecek nitelikte:
*“Böyle bir rehberi tertip edecek Türk, İstanbul'u Bizans enkazıyla, sonra Fâtih'ten bugüne kadar bütün bedii ve **tarihî** safhalarıyla gösterebilirse manen ve maddeten murada erer.”*
(t. 7711)

t. 3396, 8096, 8178, 8209, 8294, 9467, 9835, 12054, 14262, 14750, 16440, 21740, 21911, 22742, 25875, 25920, 29516, 29843, 30582, 31464, 31529, 32038
[=23]

TÂRİHLİ: (Üzerinde tarih bulunan yazılar için)
Belli bir tarih taşıyan, bir tarihi gösteren:
*“Aziz Fuad Beyefendi; 29 Temmuz **tarihli** mektubunuzu dün aldım, dünyâ bana verildi.”*
(t. 20308)

t. 6691, 6739, 20324
[=4]

TÂRİH-NÜVİS: Ar.+Fars. Tarihî olayları kaleme alan, tarih yazan kimse:

“Muasırlarının şedîd mânâsı olan bir'lâkable yalnız Hoca dedikleri **tarîh-nüvîs** Saadeddin Efendi, daha ço cukluğunda Selîm'e hayran olmak terbiyesini görmüş dâima başında fetih havası esmiş Türklerden biridir.”

(t. 25699)

t. 22052, 22468

t.+e 6559

t.+i+al.i+osman 6556

t.+ler 21940

[=6]

TÂRİH-NÜVÎSÂN: Ar. +Fars. Tarihî olayları kaleme alan, tarih yazan kimseler:

“Al-i Osman **târih-nüvîsânı** vakayı'î bu eda ile hikâye, bu usûl ile tasnîf ederler.”

t.+ı 22063

[=1]

TÂRİH-ŞİNÂS: Ar. +Fars. Tarih bilen, tarihten anlayan:

“Gayr-ı matbu Nedim dîvanlarından bugün meydana çıkan bu mısralar hakkında, vesikaların sıhhatine çok îtinâ eden, birdenbire inanmayan bir **târih-şinas** çıksa da: ‘Acaba bu mısralar muhakkak onun mudur?’ dese, ilmen haklı bir ihtiyat göstermiş olur.”

(t. 28493)

t.+ın 28485

[=2]

TARİK: Ar. Yol:

“O senenin sonbaharında Dover-Ostende **tarikiyle** Belçika'ya gittim.”

(t. +iyle 1838)

t. 34372

t.+i 13719

t.+i+ahenk 29311

t.+iyle 1836, 1839, 1840, 1860, 5451, 13817, 19940

t.+le 13103

[=12]

TARİKAT: Ar. Yol, meslek, tarik:

“Bu fırka bir fırka değil, âdeta bir **tarikât**, bir ordu, başlı başına bir kuvvet, Bulgaristan'ı öyle benimsemiş ki kendinden gayri firkaları tufeyli sayıyor.”

(t. 3250)

t. 31153

[=2]

TARİK-İ FAKR: Ar. Fakirlik yolu:

“Gir-dik **tarîk-i fakr.a** gınâ bil-meyiz ne.dir”

t.+a 38871

[=1]

TA'RİZ: Ar. 1. Söylenmek istenen şeyi, zarif bir şekilde bir nükte ile tam tersini söyleyerek anlatma sanatı:

“Asıl şiiire **tarizlerin** en keskinleri, öteden beri, şiiiri bir müddeâya âlet ederek tegannî edenlerden gelir.”

(t. +lerin 27748)

2. Kinaye yoluyla söylenen dokunaklı söz, taş: “Bu zevatın içtimâlannda ilk defa Murad Bey, Jön-Türk sözlerini ve pâdişâha karşı manidar bâzı **tarizleri** işitmiştim.”

(t. +leri 1264)

3. ***Târiz etmek**: Söz dokundurmak, taşlamak:

“Ak Şemseddin'i bu murakebede görenler:

“Efendi kabr-i Eyyüb'u bulamadığı için hicabından hâba vardı' diye **tariz etmişler**.”

(t. +etmişler 7155)

t.+de 27745

t.+etmek 8663

t.+i 26630

t.+ler 20757, 33306

t.+leri 33315

t.+leriniz 20756

[=10]

TA'RİZKÂR: Ar. +Fars. Tariz ifadesi taşıyan, iğneleyici:

“O, Makedonya cereyanının son cilvelerinden; başımızda bir fırtına dolaştığından kâh edebî ve kâh ilmî fakat muhalefet merâreti çeşnisi olan bir **târizkâr** lisanla bahsederdi.”

t. 1326

[=1]

TARLA: Tarıma elverişli, belirli ve sınırlı toprak parçası:

“O değerler, **tarlaya** atılmış tohumlar gibi, yavaş yavaş güzel bir bereket devrine girmişlerdir.”

(t. +ya 30017)

t. 24115

t.+ı 29281

t.+larda 15396

t.+larında 26438

[=5]

TARRAKA: Ar. Gümbürtü:

“Yat hareket etmek üzere iken başları döndüren, kulakları çınlatan bir **tarraka** ile Bebek Koyu'nda, gemi, pazar kayığı, salapurya, mavna ne var ne yok hepsini birden çekti.”

t. 12083

[=1]

TARSİ': Ar. Elmas, inci ve kıymetli taşlarla süsleme:

“Me'vâ.mızı **tarsi'** et-en ezhârîmüzehheb”

t. 39159

[=1]

TARSİN: Ar. ***Tarsin etmek**: Sağlamaştırmak, kuvvetlendirmek, takviye etmek:

“Rusya, Fransa, İngiltere ve Avusturya ile o didin tiler olmasaydı eserini daha az bir zamanda **tarsîn** ederek halk karşısında da muvaffak olacaktı.”

t.+ederek 24099

[=1]

TART-: 1. Önceden iyice değerlendirmek, ölçüp biçmek:

“Kararlarını zemin ve zamanın şerâitiyle **tartar** ve hükmünü öyle verir.”

(t.-ar 26812)

2. ***Enine boyuna tartmak**: Adamakıllı, iyice ölçüp biçerek (düşünmek):

“Bu telehhüfün mânâsını, şöyle **enine boyuna tartarsak**, ve kat'î bir netice çıkarmak istersek vereceğimiz hüküm bu olabilir.”

(t.-arsak 19634)

t.-ar 23164, 26802

t.-ıyordum 2292

[=4]

TÂRUMÂR: Fars. 1. ***Târumâr edilmek**:

Dağıtılmak, perişan hâle getirilmek:

“Bu ordu 1396'da Tuna kenarında, Niğbolu'da Yıldırım Bâyezid'in eşsiz bir muzafferiyeti ile **tarumar edildi**.”

(t.+edildi 4723)

2. ***Târumâr olmak**: Karmakarışık, dağınık, perişan olmak:

“Fânî ömür bit-er uzun bir sonbahâr ol-ur/ Yaprak çiçek ve kuş dağıl-ır **târümâr ol-ur**”

(t. 36399)

[=2]

TARZ: Ar. 1. Üslûp:

“Nedim sokakta ve evde bizim gibi konuşurdu; konuşurken sîga-i hâlleri bizim gibi geliyor, söylüyor, geziyor **tarzında** tekellüm ederdi.”

(t.+ında 29084)

2. ***Tarz-ı tefekkür**: Düşünce biçimi:

“Pür-şiiir, **tarz-ı tefekkürüyle** Tolstoy'dan, ziyâde Hayyam't, Buchner'den ziyâde Nietzsche'yi andırıyor.”

(t.+ı+tefekkür.üyle 30640)

3. ***Tarz-ı hareket**: Tutum:

“Bu vaziyetteki **tarz-ı hareketinden** anlaşılıyordu ki Cavit Bey, görüldüğü kadar asabî, atak ve hassas değildir.”

(t.+ı+hareket.inden 11586)

t. 17598, 22073, 23565, 25452, 28160, 32306, 32333

t.+a 25800

t.+da 1770, 2032, 2138, 4295, 5489, 7010, 9043, 9837, 10683, 10704, 11554, 13506,

14165, 16418, 19813, 20997, 21155, 21190, 21632, 22147, 22219, 23780, 24294, 26923,

29526, 30793, 31711, 31727, 31743, 32365, 32525, 33959

t.+dadır 23127

t.+daki 19686

t.+dan 32526

t.+ı 17274, 18861, 19676, 21271, 22147, 24741, 30366, 31325, 32993

t.+ı+hareket.leri 11545

t.+ı+ibda.ından 22275

t.+ı+idare.miz 14586, 24650

t.+ı+inşa.sına 6726

t.+ı+kadim.i+şir.i 8376, 29051

t.+ı+muaşeret 23715, 23715

t.+ı+mücessemi.dir 23614

t.+ı+tahrir.imiz 22070

t.+ı+tefekkür.üdür 22059

t.+ı+tefekkür.ümüzle 22070

t.+ı+tefekkür.üyle 21785, 30629

t.+ı+terbiye 21060, 21091

t.+ı+tesviye 17968

t.+ı+tesviye.yi 17967

t.+ı+tevzi.inde 22441

t.+ın 22053, 29786

t.+ına 25766, 33197

t.+ında 4010, 7205, 7284, 7673, 9419, 10536, 12756, 13527, 14299, 14982, 15740, 20904,

21818, 23401, 26064, 27218, 29074, 29091, 29493, 30662, 31762

t.+ındadır 18927, 19060, 20706

t.+ından 19690, 21268

t.+ındaydı 4895, 26975

t.+ını 30310, 31390, 32328

t.+ının 22595

t.+ıydı 9348

t.+larının 2964

[=111]

TAS: Ar. İçine su, sulu şeyler ve çeşitli maddeler konan, madenden, ayaksız, derince, yayvan kap:

“Bir başka semt.e doğru dön-erken bu gezme.den/

Bir tas ziyâ al-ıp iç-iyorlar o çeşme.den”

t. 36624

[=1]

TASADDÎ: Ar. ***Tasaddî etmek**: Bir işe girişmek, teşebbüs etmek:

“Paris Edebiyat Darülfünunu mezunu olduktan sonra Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi mezunluğunun zerre kadar hükmü kalmayacağından üç sene emek verdiğim ve hâlâ bugün imtihanlarını hazırladığım bu mektebi bırakarak Dârülfünûn'a girmeyeği **tasaddî ediyorum.**”

t.+ediyorum 20042

[=1]

TASALLUB: Ar. ***Tasallub etmek**:

Sağlamlaşmak:

“Eğer Makber yalnız bu mısralar gibi, hissin, fikrin doğrudan doğruya lisan hâlinde müebbeden **tasallûb ettiği** mısralardan ibaret olsaydı, engüşt-i hatânın en küçük bir işaretine bile bigâne olurdu.”

t.+ettiği 31214

[=1]

TASALLUT: Ar. Rahat vermeyecek, bıktırarak, sıkıntı verecek şekilde üstüne düşme, sataşma, musallat olma:

“Bu makalelerin en güzeli hangisidir, bilmiyorum, fakat en aşağısı ve cahilane Cermen **tasallutunun** numunesi şu ‘Dresden’den M. Mermi’ imzâsıyla çıkan müzahrefatdır.”

(t.+unun 20352)

t.+den 23162

t.+leri 20249

[=3]

TASARLA:- Bir şeyin nasıl gerçekleşebileceğini düşünmek, zihinde hazırlamak:

“**Tasarladığım** yeni bâzı şeyleri vücûda getirerek artık ben de bir mecmua çıkarmak (şiiir kitabı) hevesine düştüm.”

(t.-diğim 20088)

t.-dı 34338, 34354

t.-dığı 17825

t.-diğimiz 28744

t.-dım 7402

t.-maya 6511

t.-mış 3288, 4887, 6682, 26019

t.-yor 5607, 17582

t.-yordu 22782, 26350, 34080

t.-yorlar 15509

[=17]

TASARRUF: Ar. Tutum:

“Yalnız Selanik'ten gelen, lâkin kendine ait, bir küçük meblâğla geçinirdi; evinde yer içer ve sıkı bir **tasarrufa** riayet ederdi.”

(t.+a 10793)

t. 19931, 22383, 24237

t.+etmesi 24836

t.+edebilmek 1662

t.+umuzu 22381

t.+uyla 6396

[=8]

TASASIZ: Hiçbir şeyi kendine dert etmeyen, üzerine sorumluluk almayan, gamsız:

“Hepsinin **tasasız** olduğu, hepsinin kayıtsız bir ömür sürdüğü, hepsinin birbirini az çok tanıdığı anlaşılıyordu.”

t. 4080

[=1]

TASASIZLIK: Tasasız olma durumu:

“Ali Kemal, iriyarı, bastonsuz, bir talebe reisi gibi, elli yaş arkasından, yirmisinde görünen mâruf **tasasızlığı**yla bağırıyordu.”

t.+ıyle 1902

[=1]

TASAVVUF: Ar. İnsanın, Allah'ın birliğinin zevkini bütün benliğinde hissederek kendi iç âleminin derinliklerine ve dış âlemin sınırlarına ermek için takip ettiği düşünce ve amel sistemi; yaratılış, bu âlem ve ölümden sonrası üzerindeki düşünüş ve inanış yolu; İslâm'ı ve imanı kulluğun gerektirdiği şekilde ahlâkı, özü ve ruhu ile yaşama disiplini:

“Lâkin **tasavvuf**, ledünniyât, tekke terbiyesi çok ileride idi.”

(t. 32908)

t. 4473, 27242, 32333
t.+a 1419, 22795, 34956
t.+dan 1996
t.+u 7771, 29173
t.+un 32882
t.+unun 6338
[=12]

TASAVVUR: Ar. Zihinde şekillendirme, fikren kurma, tasarı:

“Namık Kemal Bey gibi, ruhunu muhitinin en güzidelerinden ta halk insanlarına kadar aynı hararetle sindirmiş bir siyasî daha **tasavvur** edilemez.”

(t.+edilemez 11791)

t. 11783, 12720, 15709, 15915, 17398, 19452, 21666, 29968
t.+edebilirler 29966
t.+edelim 3641
t.+edemem 8170
t.+edilebilir 15067
t.+edilemez 6729, 7454, 13279, 13966, 17786

t.+edilsin 21283
t.+edince 5950
t.+ediyor 17844, 21759, 30601
t.+etmek 5943, 12720
t.+etmekten 34149
t.+etmeli 16372
t.+etmiş 11955
t.+etmiyorum 29488
t.+ettiği 17846
t.+olunamaz 22057
t.+olunsa 21950
t.+u 29967
t.+undadır 12443
[=33]

TASDİK: Ar. 1. Gerçek olduğunu söyleme, doğru olduğunu bildirme, doğrulama:

“İkdâm.ım şâyeste gör-ür **tasdik.e**”
(t.+e 38973)

2. (Yetkili bir makam) İdari ve hukuki bir işlemi uygun bulduğunu imza ve mühürle bildirmek:

“O zaman musâlâha mümkün olsaydı Bekir Sami Bey imzalayacak, Ankara Meclisi de **tasdik** edecekti.”

(t.+edecekti 14859)

3. ***Tasdik etmek**: 1. Doğru ve yerinde bularak kabul etmek, onaylamak, onamak, tasvip etmek:

“Bu menfaat ise merkezi İstanbul, sağ cenahı Rumeli, sol cenahı Anadolu olacak bir Türk devletinin vücudunu **tasdik etmekle** kabildir.”
(t.+etmekle 17894)

t. 17840
t.+eden 15676
t.+ederler 21506
t.+ediyordu 26653
t.+etmiştir 12837
t.+etti 23886, 25294
t.+ettikten 28365
t.+inden 12674
[=11]

TASFİYE: Ar. 1. Bir kuruluştaki işçi ve memur çıkarma:

“İttihatçı olmayan Türkçüleri ve milliyetperverleri aramaya başladı; giriştiği Darülfünun **tasfiyesinde** bu fikri gözetti.”
(t.+sinde 10228)

2. ***Tasfiye etmek**: Arıtma, arıtım, arıtılma, saflaştırma, saflaştırılma, pak ve temiz duruma getirme, getirilme:

“Zaman vukuatı tamamıyla **tasfiye edip** de o devletlerin ölümünü intaç eden asıl hakikati meydana ayan beyan çıkarınca, anlaşıldı ki Roma, Roma olabilsin için Kartaca'nın yıkılması mukaddermiş.”
(t.+edip 12159)

t. 9400, 11849, 14196, 28834, 30990, 31707
t.+ederlerse 32137
t.+edilse 32119
t.+etmiş 3697, 24838
t.+etti 22058, 22851, 25822
t.+si 28994
t.+ye 30023
[=17]

TASFİYE-KÂR: Ar.+Fars. Tasfiye edici:

“Kendi milletinin mütefekkirleri ile düşüp kalkan bir rejimin iş âmirleri, **tasfiye-kâr** bir murakabe altında bulunduruluyorlar, demektir.”

t. 20139
[=1]

TASHİH: Ar. 1. Düzeltme, yanlışlığı doğru hâle getirme:

“Eski Şiir.leri **Tashih**”

(t. 38955)

2. ***Tashih etmek**: Düzeltmek, yanlışını doğru hâle getirmek:

“Annem, evde, bu dalâletimi **tashih etti**.”

(t.+etti 563)

t. 2107

t.+e 2103

t.+ederek 1998

t.+i 38948

t.+te 5868

[=7]

TASHİHSİZ: Düzeltme yapmaksızın:

“Kolay, çabuk, bol, sürekli ve **tashihsiz** yazardı.”

t. 9840

[=1]

TÂS-I SER-NİĞÛN: Ar.+Fars. Baş aşağı

olmuş, tersine dönmüş tas:

“Güyâ bir **tâsiser-nigûn.dur** devran”

t.+dur 38346

[=1]

TASLAK: (I) Dazlak. Başında saçı olmayan

(kimse, baş):

“**Taslak** baş altında o yalçın yüze o çember hacı sakalı ne kadar yaraşiyor!”

(t. 21308)

TASLAK: (II) Bir şeyi, bir sanat veya edebiyat

eserini ana çizgileriyle, türlü bölümleriyle

belirten ön çalışma:

“Bugünkü sahne **taslaklarımız**, elli sene evvel Garb'e temâsımızın ilk semereleri idi...”

(t.+larımız 31594)

[=2]

TASNİF: Ar. ***Tasnif etmek**: Sınıflara ayırma, sınıflandırma, sıralama:

“O dolabı boşaltmış, günlerce uğraşarak, eski püskü ne kadar gazete çıkmışsa **tasnif etmiş**, hepsinden, küçük bir Jön-Türk kütüphanesi vücûda getirmiştin.”

(t.+etmiş 4156)

t. 3573, 11100, 24886

t.+edecek 31984

t.+eden 20872

t.+edilir 4149

t.+edilirken 19365

t.+edilmediği 17253

t.+edilsin 28359

t.+edip 6761

t.+eterler 22048

t.+etmek 4173, 31757

t.+ettiği 32156

t.+i 3573, 21912, 29648

t.+iyle 19791

t.+le 3134

t.+lerin 8659

t.+lerine 8741

[=22]

TASRİF: Ar. (Bir fiili) Çekmek:

“Eski şark, garp lisanlarına birçok güzel şal, meyva, evânî isimleri verirken yeni şark ancak iki kelime verdi: Biri komitacı, öteki de Balkanizasyon. Bu ismi artık Frenkler bir mastar gibi **tasrif** de ediyorlar.”

(t. 13791)

t.+de 28960

[=2]

TASRİH: Ar. ***Tasrih etmek**: Açık açık

anlatmak, şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklamak, apaçık belirtmek:

“Bu müverrih 964 senesinde Bizans İmparatorluğu'nun mülkî haritasını çizerken Balkanlarda Oğuzların, Peçeneklerin, Kumanların hangi yerleri işgal ettiklerini **tasrih ediyor**.”

(t.+ediyor 4517)

t. 29955

t.+eden 15076

t.+edilirdilmez 25274

[=4]

TASSO: 16. yüzyılın İtalyan şairi:

“Süleyman-ı Kanunî, Mîmar Sinan'a, X. Leon, II. Jules (Raphael, Michel-Ange, Vinci, **Tasso**, Correggio, Saint-Nazaire, Cellini)lere XIV. Louis kendi devrinin dühâtına hazînelerini açmasalardı medeniyet şimdi daha fakir görünürdü.”

t. 22543

[=1]

TASVİP: Ar. ***Tasvip etmek**: Doğru bulmak, doğru olduğunu belirtmek:

“Vakıta, o sofrada hazır olan üç vekil ve birçok mebuslar bu linç vak'asını **tasvip etmiyor**.”

(t.+etmiyor 10462)

t. 18830

t.+e 19919

t.+eder 19490

[=4]

TASVİR: Ar. *Tasvir etmek: Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatma: “*Kıraat kitabımda bir bahçeyi tasvir eden bir nesir vardı.*”

(t.+eden 598)

“*Tasvîr et-er mi böyle şehinşâh.ı ey Kemâl/ Şimşek.ten ol-sa şî'r.de ta'bîr savlet.i*”

(t. 37446)

t. 6793, 37402
t.+e 22669, 25692, 25709, 25926
t.+edebilirdi 33090
t.+edelim 27272
t.+edemediklerini 28133
t.+eden 598, 2052, 5861, 9362, 12043,
22513, 26798, 26837, 30029
t.+edenler 33071
t.+eder 2045, 17715, 20936
t.+ederdi 9087, 31110
t.+ederken 4972, 11293, 11975, 17714,
32612
t.+ederse 2701
t.+edildi 31083
t.+edileedile 22505
t.+edilişinden 30072
t.+edilmiş 30109
t.+edişinden 28515
t.+ediverdi 9926
t.+ediyormuş 21043
t.+etmeğe 2768, 26925
t.+etmek 25711, 33076, 33157
t.+etmeye 17290, 18610
t.+etmiş 3564, 4445, 4549, 15404, 17472,
17492, 20801, 31329
t.+etmişlerdi 4455
t.+etmişlerdir 33072
t.+etmişti 4419
t.+etselerdi 7457
t.+etselermiş 28521
t.+etti 7784
t.+ettiği 5760, 7493, 20934, 20937
t.+ettiğiniz 19035
t.+ettikten 28220
t.+ettiler 30079
t.+ettim 26915
t.+i 6792, 18871, 18879
t.+i+hakiki 22200
t.+idir 32638

t.+in 6935

t.+indeki 29498

t.+ine 26033

t.+ini 602, 25708

t.+iyle 22299

t.+ler 28521

t.+lerin 31084

t.+lerinin 1648

[=81]

TAŞ: Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaştığı tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renkte ve değişik birleşimdeki çok sert maddeden yapı işlerinde kullanılmak üzere hazırlanmış malzeme:

“*Murad Hüdâvendigâr Türklerinin kaplıcaya yerleştirdikleri büyük kesme taşları kazma koparamamış, dinamit atamamış.*”

(t.+ları 3202)

“*Taş.ı yen-miş nice bin işçi.si mimâr.ıyle*”

(t.+ı 35659)

2. Mezar taşı:

“*Şehrin içinde dövüşerek oraya kadar ilerleyen, orada şehit düşen on sekiz seymen yazısız mezar taşları altında, orada yatmaktadır.*”

(t.+ları 5278)

t. 852, 861, 1511, 3016, 4781, 5388, 6173,
6207, 6257, 6270, 6541, 6605, 6726, 6731,
7182, 7418, 7420, 8004, 8034, 8035, 9295,
10475, 12611, 14085, 19593, 21382, 22045,
22165, 22260, 22880, 25531, 30086, 30801,
33677, 35281, 36369, 36414, 37006
t.+a 6256, 7387, 8005, 10450, 26713, 38381
t.+ı 709, 6253, 6258, 7414, 10674, 15904,
17404, 17806, 19593, 31983, 36311, 39085
t.+ıdır 16264
t.+ın 7061
t.+ına 7180, 10747, 17481
t.+ında 7531
t.+ından 5276
t.+ını 7593, 10748, 21923, 28215, 31748,
31818
t.+la 533, 10428, 10445, 20364, 35277
t.+lar 6264, 6724, 7288, 11426, 19327,
36090
t.+lara 6122, 6195, 7595, 20761
t.+lardan 771, 6717
t.+ları 5274, 6252, 6262, 7426, 19601, 37033
t.+ların 3097, 6124

t.+larına 7085
t.+larından 688
t.+larını 6608, 7287
t.+larının 23450
t.+larla 30275
t.+ta 7417
[=102]

TAŞ-: (Kendisi için belli olan sınırın) Ötesine geçmek, bulunduğu yere sığmamak:
“Gözleri doksan katlı binalara, göz alabildiğine gi den caddelere ve oralardan sel gibi taşan bir halka alışmış olan bu seyyahlara kim bilir bu saat İstanbul'un bu şerefli caddesi nasıl görünüyor?”
(t.-an 7645)

t.-an 2648, 7638, 28798, 31663
t.-iverdi 26538
t.-ıyor 7958
t.-ıyordu 2461, 7853
t.-miş 5419
t.-mıyorlarmış 34005
t.-tı 7530, 10202
t.-tığı 6928
[=13]

TAŞ BASMA: Taş baskısı yöntemi:
“(...) ilk Jön-Türklerden Ali Şefkatti'nin, kendi eliyle yazıp taş basmasıyla bastığı İstikbâl ve Hayâl gazeteleriydi.”

(t. +style 4167)
t.+sı 4158
[=2]

TAŞÇI: Taş yontan kimse:
“Şâire, mîmar câmi'lerinin, mescidlerinin, saraylarının, hanlarının, medreselerinin, çeşmelerinin, şadırvanlarının cephelerinde bir yer ayırıyordu, taşçı kitabe taşıma kesiyor, hattat kitabeyi yazıyor, hakkak oyuyordu.”
(t. 28225)

t.+ların 842
[=2]

TAŞI-: 1. Üzerinde bulundurmak, hâmil olmak:
“Boynundan asılmış gümüş bir köstek taşırdı.”
(t.-rdı 229)

2. Sâhip olmak, kendinde bulundurmak:
“Taşıldığı zaîm unvanından da anlaşıldığı üzere eski Sırbistan'da zeamet sahibi bir ailedendi.”
(t.-dığı 232)

3. Giymek:

“Rengi solmuş setre pantolonla mintan giyen ve kalıpsız fes taşıyan Türkler dolaşıyorlar.”
(t.-yan 752)

4. (Bir şeyi bir yerden başka bir yere) Götmek:
“Türbelerinin duvarlarında bir insanın taşıyamıyacağı kadar ağır ve büyük paslı kılıçlar, kalkanlar, zincirler asılı dururdu.”
(t.-yamıyacağı 981)

“Seç-miş İstanbul'un ufuk.unda bu kudsî tepe.yi/ Taşı-mış harc.ını gazî.leri serdâr.ıyle”
(t.-miş 35658)

5. Gönlünde bulundurmak, beslemek, duymak, hissetmek:
“Macaristan'daki eski ordularımızda destan hissi taşıyan cengâverlerimiz vardı.”
(t.-yan 32452)

6. (Ağırlığını) Yüklenmek:
“Taşı-r çok yüklü dal.lar/ Alev.den portakal.lar”
(t.-r 37020)

t.-dığı 232, 982, 3932, 13694
t.-dikları 25602, 30201
t.-diklarını 25406
t.-mak 244, 8247, 9709, 11169
t.-mazdı 13131
t.-miş 7089, 7118, 7124, 7298, 23618, 23622
t.-mişlardı 25393
t.-r 22440
t.-rken 24430
t.-rlar 39119
t.-rlardı 632
t.-yabiliyorlar 16634
t.-yamıyacağından 2681
t.-yan 274, 752, 5445, 5492, 7098, 7129, 7860, 13065, 14968, 16225, 16643, 17257, 18753, 24322, 31472, 32441
t.-yanların 34499
t.-yarak 272
t.-yışım 9429
t.-yordu 21546, 26967
t.-yordum 343
t.-yorlar 877, 880
t.-yormuş 25432
[=54]

TAŞIN-: (Oturduğu yerden çıkıp başka yere) Nakletmek, göçmek:

“Babam Eski Saray'dan aşağı inen bir sokağın içinde, denize nazır, güzel bir ev bulmuştu. Oraya **taşındık**.”

(t.-dik 118)

t.-dı 33731
t.-dığı 8163, 33962
t.-dılar 33811
t.-ır 22965
t.-ışı 33731
t.-iyorlar 13583
t.-miş 5342
[=9]

TAŞIR-: Taşmasına yol açmak:

“Cavit Bey gururunun kadehini **taşır**mamak şartıyla, dolu bulunduruyordu.”

(t.-mamak 11441)

t.-ır 29818
[=2]

TAŞKASAP: İstanbul'un Fatih ilçesi sınırları içinde bulunan eski bir semt:

“(…) Şimdi nerede oturuyor? Şurada, **Taşkasap'da**, kaynatasından kalan büyük bahçeli bir konak vardır, orada oturuyor.”

(t.+da 33660)

t.+da 33649, 33810, 34017
t.+taki 34005
[=4]

TAŞKIN: **mec.** Aşırı, coşkun:

“Bu kuvvetli adamın **taşkın** ihtirasıyla muhaliflere bir daha ümit geldi.”

(t. 18666)

t. 9343, 18652, 25458, 28231
t.+dır 20659, 29763
[=6]

TAŞKINLIK: Taşkınca davranış:

“Mütareke'nin ilk senesi, eli bayraklı Yunan **taşkınlığı**, yapılacak her alâyiş gibi yapılmayacak her nümayişi yapmış.”

(t.+ı 14140)

t.+ından 27470
t.+lar 13926
[=3]

TAŞLA-: 1. Üzerine taş atmak, taş tutmak:

“**Taşlar** sokak çocuk ları geç-sen mahalle.den”

(t.-r 38997)

2. **mec.** İğneleyici söz söylemek:

“Şu hayatta hiçbir şey olmayanlar, birşey olanları bilhassa politika içinde görünce hemen **taşlamaya** başlar.”

(t.-maya 20144)

t.-maya 11621
t.-mişler 10447, 10449
[=5]

TAŞLICALI YAHYA BEY: XVI. yüzyıl Divan edebiyatı şairi:

“Sultan Süleyman Bağdat'ı fethettiği zaman, oraya giden timar sahibi beylerden iki şâirimiz, Vardar Yenice Hayalî Bey'le **Taşlıcalı Yahya Bey**, Fuzûlî ile tanışmış ve görüşmüşler, Türkçede bir “Leylâ ile Mecnun” efsanesi yazmasını rica etmişler.”

t. 4973

[=1]

TAŞ OCAĞI: Yapı işlerinde kullanılacak taşların çıkarıldığı yer:

“Bizans'ın meşhur Hipodrom'u yıkılmıştı, harabesi bir **taş ocağı** gibi kullanılıyordu.”

(t. 5393)

t. 841
[=2]

TAŞOZ: Yunan adası:

“(…) kırk gemiyle **Taşoz** ve Semadirek adalarını fethediyor, daha sonra galiba Tesalya'ya vali oluyor.”

t. 6243

[=1]

TAŞRA: Bir ülkenin başkenti veya en önemli şehirleri dışındaki yerlerin hepsi, dışarlık:

“Üsküp gibi serhad bir **taşra** şehrinin en mütevazı' bir muhitinde bir kafa telâkki olunan bu adama az bir zamanda hayran oldum.”

(t. 1315)

t. 326, 1582, 1984, 21086, 23742, 23829, 23901, 33780, 34928, 35301

t.+da 7832, 19675, 20718, 20719, 21091, 33723, 35383

t.+daki 29905, 35392

t.+dan 26610, 33779, 35403

t.+lara 33281

t.+larda 33759

t.+ları 33696

t.+nın 1975, 18823, 34791

t.+ya 34535

[=30]

TAŞRALI: Taşra halkından olan (kimse),
dışarıklı:

“**Taşralılara** ecnebi muamelesi ediyorlardı. Her taşralı da İstanbul'a giderken bunu hissediyordu.”

(t.+lara 1447)

t. 1448, 8558, 20714, 29096, 29103, 29106,
33311, 34227, 35318

t.+lara 1444, 20716

t.+nın 1448

[=13]

TAŞTİR: Ar. Bir gazel veya kasidenin bir beytinin iki mısraı arasına başka bir şair tarafından aynı vezinde üç mısra ilâvesiyle yapılan nazım şekli:

“**Taştır.imiz** bu sâye.de az çok bahâ bul-ur”

(t.+imiz 37882)

t. 37847, 37853

[=3]

TAT: 1. Hoşa giden durum, zevk:

“Paris'de eski **tadı** hiç bulamadım. İkametimin ilk haftasından itibaren İstanbul'u özlemeye başladım.”

(t.+ı 20389)

2. ***Tadına doyamamak**: Çok tatlı ve zevkli olmak:

“Bu siyah kitabın sahîfeleri gibi nice sahîfeler okudum ki zâikam reddetmedi, bilâkis acılıklarının **tadına doyamadım**.”

(t.+ına 30192)

3. ***Tadında bırakmak**: (Devam etmekte olan bir şeyi) Zevksiz duruma sokacak şekilde aşırı gitmemek, duracağı yeri bilmek:

“Gaalibâ da öyle oldu yahut da hikâye **tadında bırakıldı**; tefrika bitti.”

(t.+ında 30086)

4. ***Tadından yenmemek**: Çok tatlı olan şeyler için şaka yollu söylenir:

“En meşhur şâirlerimizin hayatlarını ve eserlerini sözde tasvîr eden yazılara bakınız; **ya tadından yenilmez**, şeker gibi medhiyelerdir, yahut da indiyâtadan ibaret lâf kûmeleridir.”

(t.+ından 30041)

t. 30208, 30209

t.+ı 9046, 9770, 9975, 14585, 20374, 24422,
30206, 30231, 30254

t.+ıdır 30258

t.+ında 20381

t.+ını 9986, 16201, 20376, 31106

t.+ları 30183, 30205

[=22]

TAT-: 1. **mec.** Duymak, hissetmek:

“Bu şiirden bir defa **tadanlar** artık sanatın, edebiyatın bütün öteki safhalarına ciddi bir gözle bakamıyorlar.”

(t.-anlar 30243)

“Son zevk.in eğer aşk ise ummân.a karış **tat**”
(t. 36840)

2. **mec.** (Olumlu veya olumsuz bir şeyi) Bütün nitelikleriyle yaşamak:

“(…) yoksa istiklâlsizliği o kızgın demirden **tadacağımıza**, morfin gibi uyuşturucu bayıltıcı bir usülle tatsaydık çok fena olurdu.”

(t.-acağımıza 16848)

t.-abileceği 31146

t.-amıyoruz 30230

t.-an 17392, 28694

t.-arız 30202

t.-dı 20961

t.-dığı 22220

t.-dığımız 21997

t.-dım 2238

t.-ıyor 30173

t.-ıyorlar 30228

t.-madan 16507, 31528

t.-mak 6131

t.-mamış 4269, 16994

t.-miş 7834, 14779

t.-mışız 31049

t.-saydık 16837

t.-tı 13473

t.-tığı 30254

t.-tığım 6115

t.-tıkları 30230

t.-tıktan 6780, 30364

t.-tılar 13440, 13556

t.-tım 17457

[=32]

TATAR: Tataristan'da, Batı Sibirya'da ve Rusya Federasyonu'nun değişik bölgelerinde yaşayan Türk soyundan bir halk:

“Yıldırım'ın güvendiği Kara Tatarlar Ankara'da Öteki **Tatarları**, bizim Türklerimiz de Timurlenk'in maiyetinde eski beylerini görünce çil yavrusu gibi dağılmışlar.”

(t.+ları 12491)

t. 4731, 11110, 25950, 30448, 30476, 30477
t.+dı 25948
t.+ların 25947
[=10]

TATAR PAZARCIĞI: Bulgaristan'da
çoğunlukla Kırım Tatarlarının yaşadığı bir
yerleşim yeri:

“*Tatar Pazarcığı, İhtimân tek kalan câmi ve
minâreleriyle gözükiyorlar.*”

(t. 3062)

t. 736

[=1]

TATAVLA: İstanbul'un “Kurtuluş” semti:

“*Bir Üsküdar'a bakınız bir de Kadıköyü'ne,
Üsküdar'ın yanında Kadıköyü **Tatavla'yı**
andırır.*”

t.+yı 7005

[=1]

TATAVLA AJANSI: Ajans Tatavla. 1920'li
yıllarda, İstanbul'da Millî Mücadele'yi
desteklemek amacıyla yazılar kaleme alan
milliyetperver yazarların Beyoğlu medyası için
kullandığı bir tabir [Tatavla, Şişli'de Kurtuluş
semtinin Osmanlı dönemindeki adıdır. Bu semtte
tavlar (at ahırları) inşa edilince Rumların
yoğunlukta olduğu semt, zamanla Tatavla (ta
taulon) olarak anılır olmuştur]:

“*(...) bizim saf gazetelerimiz bu haberi **Tatavla**
Ajansından aldıkları gibi aynen neşrettiler.*”

t.+ndan 15254

[=1]

TATBİK: Ar. ***Tatbik etmek**: Uygulamak:

“*Buhar ve makine güzelliğini Halic'e evvelâ biz
tatbik ettik, numunesi meydandadır.*”

(t.+ettik 7366)

t. 11177, 11650, 17592, 19112, 23213,
24658, 24660, 35554

t.+edebiliriz 30040

t.+edecek 7361, 15484, 23214, 30464

t.+eden 32599

t.+edenler 19783

t.+edildiğini 26879, 35543

t.+edildikçe 24698

t.+edildikten 12658

t.+edilen 522, 3505, 3529, 24639

t.+ediliyor 3485

t.+ediyordu 4715

t.+ediyorlar 3493

t.+etmeği 34385

t.+etmek 9635, 24624, 35524, 35605

t.+etmekten 26469

t.+etmiş 27119, 29486

t.+etmişdi 19650

t.+etseydi 19727

t.+ettiği 8163, 24611, 24657

t.+ettiğimiz 11652

t.+ettikleri 2519

t.+ettikten 3656, 8193

t.+ettirmek 10316

t.+i 4218, 15910, 29319, 29979

t.+inden 12672, 12680

t.+ini 7667, 26473, 35537

t.+le 14711

t.+olunmak 23792

t.+olunuyor 28975

[=57]

TATBİKAT: Ar. Asker birliklerini savaşa
hazırlamak amacıyla, arazi üzerinde yapılan
geniş ölçüde savaş denemesi, manevra.

***Tatbikat-ı meş'ûme**: Uğursuz tatbikat:

“*(...) ‘General de **tatbikat-ı meş'ûmesi** neticesi
olarak **dûcâr-ı felâket olduğumuz askeri**
scientisme'i tedkik etmişti.’ (...)*”

t.+i+meşume.si 22377

[=1]

TATBİKEN: Ar. Tatbik ederek, uygulayarak:

“*Cenab Şehâbeddin Bey bu kat'i hükümlerinden
sonra ittirâdın ahenksizlik olduğunu bütün
sanatlara **tatbiken** serdediyor.*”

t. 29347

[=1]

TATBİK: Ar. Uygulama:

“*Mel'un senenin sonbaharında Sevr*

*Muahedesi'nin imzalanması ve **tatbiki**, Bursa ve
Edirne'nin işgali tahakkuk ederken müddeâsını
kazanmış bir adamın hıncıyla yine birçok
bağırды ve çağırды.*”

t.+i 10303

[=1]

TATHİR: Ar. Temizleme, arındırma:

“*Çünkü bu usûlde hem maziyi **tathîr** hem de
istikbali şüphelerden tenzih etmek menfaati
vardır.*”

t. 15315

[=1]

TATİL: Ar. 1. Eğlenmek, dinlenmek amacıyla çalışmadan geçirilen süre:

“Kandil günleri, Ramazanlar, bayramlar **tatil** içinde geçerdi.”

(t. 545)

2. Kanun gereğince çalışmaya ara verileceği belirtilen süre, dinlenme:

“Paris Konferansı bu hafta müzakerelerini **tatil ediyor.**”

(t.+ediyor 11926)

t. 3138, 19863, 24252, 24656, 24795, 32383

t.+de 19905

t.+den 1520, 20474

t.+edilmesini 30074

t.+i 24608

t.+inde 20307

t.+leri 21562

[=15]

TATLI: 1. Şekerle veya şekerli şeylerle yapılan yiyecek:

“Ganî Efendi evden bir tepsi **tatlı** gönderilmesini sıkılmaksızın dürüst bir eda ile emrederdi.”

(t. 546)

2. İnsanı rahatlatan, dinlendiren:

“(…) daha sakin bir göğşe, daha **tatlı** bir rüzgâra, daha gözü okşar manzaralara ihtiyâcım var.”

(t. 30187)

3. **mec.** İnsanın üzerinde iyi etki bırakan, hoş giden, ferahlık veren, rahatlatan, yumuşak:

“Sâkin ve **tatlı** konuşurdu.”

(t. 33647)

“Hâlâ dolu.dur bahçe.ler en **tatlı** ses.inle”

(t. 36881)

“Bir **tatlı** intizâr.a çevir-miş sükûnet.i”

(t. 35935)

t. 111, 247, 546, 547, 553, 3334, 3346, 3492, 4357, 7600, 7689, 7690, 9345, 9829, 9836, 11990, 12066, 12748, 12750, 12759, 15187, 20861, 26115, 26476, 29490, 30176, 31216, 31279, 31291, 32206, 33636, 34187, 34574, 36421, 36784, 36797, 38730, 39237

t.+lar 29468

t.+ları 33330

t.+nın 547

t.+tatlı 8872

[=41]

TATLICI: Tatlı yapan veya satan kimse:

“Bir **tatlicinin** camında: Envâ-ı nefis tatlılar var.”

t.+nın 29478

[=1]

TATLISU: Ecnebi:

“Amerikalı seyyahlar **tatlısu** mimarlığının yürüdüğü İstanbul'un içinde Türk eserlerini görmek için yine **tatlısu** rehberlerinin peşinde geziyorlar.”

(t. 7697)

t. 2645

[=1]

TATLISU FRENĞİ: Levanten. Özellikle Tanzimat sonrasında büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan Hristiyanlara verilen ad:

“Acıdığım ve utandığım bu cihettir ki, bu şerefli Babıâli Cadde'miz Türk tarzında değil ve **tatlısu Frenğini** bile istikrah ettirecek kadar alaca bir mimari zevkindedir.”

(t.+ni 7680)

t.+ne 12889

[=2]

TATMİN: Ar. ***Tatmin etmek**: Manen kanmış, doymuş hâle getirme:

“Şiirden kitâbet-i resmîyyeye kadar, nahivde Türk şivesi, sarfda Türk kelimeleri zevkimizi **tatmin ediyor.**”

(t.+ediyor 28838)

t. 11867, 12569, 13357

t.+edebilir 12049

t.+edebilirmi 31880

t.+edip 15492

t.+ediyor 29395

t.+i 17601, 31774

[=10]

TATSIZ: 1. Basit, sıradan:

“Ziya Bey'e benim uslanmış düşüncelerim dar ve **tatsız** göründü.”

(t. 8581)

2. Sohbeti hoş olmayan:

“(…) edilen kimi süpürge sakallı, kimi Alman gözlüklü birçok **tatsız** hatiplere, (...)”

(t. 11075)

3. Hoşa gitmeyen, can sıkıcı:

“Mübahase hem **tatsız** hem de sertçe bir reviş aldı.”

(t. 11627)

4. Hoşa gitmeyen bir biçimde:

“Bizim meşhur altıbeşliğimiz'le söylenecek Fransızca bir mısra Fransız'ın kulağına **tatsız** gelir.”

(t. 29397)

t. 11619, 18888, 35436

t.+dırlar 9888, 10504

[=8]

TATSIZLIK: Hoşa gitmeyen, can sıkıcı durum: “Bu sefer Türkçesinin çetrefüllüğü, makalelerinin **tatsızlığı**, köhneliği mevzû-ı bahs oluyordu.”

t.+1 9778

[=1]

TATTIR-: Duyurmak, hissettirmek:

“Henri de Regnier, ilk şöhretini simbolist olarak almışken ve bu nevi şiiri ilk defa vâsi' bir kaari' kitlesine **tattirmişken** (...)”

(t.-mişken 2401)

“Türk mûsikîsini Avrupalılara **tattirmek** isteyince, elverişli bir yoldan yürümek hulyâsıyla, onların zevkine en yakın olan nihâvend gibi makamlardan, yâhud dînî çeşnide parçalar okuyorlar.”

(t.-mak 19458)

t.-an 22568

t.-ıyor 31065

t.-mağa 31436

[=5]

TATYİB: Ar. ***Tatyîb etmek**: Birinin gönlünü hoş etmek, ona karşı iyi davranmak:

“Sadrâzam Dâmad İbrahim Paşa (...) o devirde bir müftüyü idâm edecek kadar cür'et göstermiş olan bir Tuna Hristiyan köyünün halkını te'dîb etmek şöyle dursun, **tatyîb etmeğe** sâlih bir şekil bularak inanılmaz bir fikir cür'eti göstermişti.”

t.+etmeğe 3754

[=1]

TÂUN: Ar. Veba:

“Bir kısım bu cinâî hikâyeleri, halkın dimâğı için **tâundan** beter sayıyor.”

(t.+dan 22191)

“**Tâ'ûn.a** giriftâr ol-arak Mînâ.da/
Can ver-di cehennem gibi bir hummâ.da”

(t.+a 38026)

t.+a 30836, 31432

t.+u 31428, 31430

t.+un 6319

t.+una 31432

[=8]

TAVAF: Ar. ***Tavaf etmek** (eylemek, kılmak): Kutsal sayarak etrafında dolaşmak:

“Bu gelişi eski İstanbul'u son bir defa **tavaf etmek** gibi hazin bir arzuya hamledersiniz.”

(t.+etmek 10531)

t.+a 7769, 17464

[=3]

TAVAN: Bir yapının, kapalı bir yerin üst bölümünü oluşturan düz ve yatay yüzey, taban karşıtı:

“Kahve leba lep dolu. **Tavan** ve duvarlar donanmış.”

(t. 7990)

t.+ların 18985

[=2]

TAVASSUT: Ar. Araya girme, arabuluculuk etme, vâsita olma:

“De Costal'in **tavassutıyla** yeni neslin şâirlerini tanıdım.”

(t.+ıyle 2228)

“Dünkü düşüncemizi bir daha tekrar edelim, Gonaris **tavassut** çarelerinden evvel Trakya ve İzmir'in tahliyesini düşünsün.”

(t. 13421)

“Benim ve birçoklarımızın **tavassutuna** rağmen Fazlî Bey'in bu emelini yerine getiremedik.”

(t.+una 3877)

t. 13291, 13296, 13331, 13412

t.+etmiş 25026

t.+u 19765, 34901

t.+undan 4495

t.+unu 14012

t.+ıyle 16146

[=12]

TAVAZZUH: Ar. ***Tavazzuh etmek**: Açıklığa kavuşmak, açık duruma gelmek, vuzuh peyda etmek:

“Osmanlı Devleti'nin saltanat kısmını teşkil eden toprakları gittikten sonra **tavazzuh etti** ki Edirne'den Adana'ya, Erzurum'a kadar Türk vatanı ayrılmaz, kopmaz, parçalanmaz bir kütledir.”

t.+etti 11868

[=1]

TAVIR: Ar. Durum, hâl, vaziyet, davranış:

“Bana dürüst **tavırla** birçok nasihatler verdi.”

(t.+la 1510)

t. 2314, 3251, 13298, 18814, 32691, 33214
t.+ıyle 21865
t.+da 8999, 13297, 22027
t.+dan 21885
t.+ı 285, 1686, 6387, 8875, 11194, 17159,
26527, 33259
t.+ım 1775
t.+ımı 1762
t.+ına 32204
t.+ından 19689
t.+ımı 2760, 3859, 10291, 15305, 17750,
32690
t.+ıyla 9405, 11542, 21840
t.+ıyle 857, 26517, 30491
t.+la 1749, 9464, 10206, 10417, 10896,
13333, 22029, 33597
t.+ları 9398
t.+larına 3257
t.+larını 28815
t.+larla 9246
[=48]

TAVIRLI: Tavrı olan:

“*Tersâne Alemdar Paşa'nın getirdiği pehlivan ve kahraman tavrılı askerle dolu idi.*”
(t. 33534)
t. 897
[=2]

TÂVİZ: Ar. Ödün:

“*(...) en sonra Ankara'yı zapt etmek için ayrı, hâsılı bir faizci hursıyla, her emek için ayrı bir taviz istiyorlardı.*”
(t. 17770)
t. 10833, 17584
t.+e 17581
t.+i 16258, 16318
[=6]

TAVLA: *İtal.* Bölümlere ayrılmış iki yanlı tahta üzerinde on beşerden otuz pul ve iki zarla iki kişinin karşılıklı oynadığı oyun:

“*Eyüb'e hürmeten tavla ve kâğıt oynatmayan o küçük kahvelerin keyif, tönbeği ve miskten mürekkep sakın bir neşesi vardı.*”
t. 7940
[=1]

TAVSİF: Ar. Nitelendirme, niteliklerini söyleme:

“*Merkez-i Umûmî'ye fazla mensup olanların ağzından Halide Edip Hanım'ın adı kötü tavsiflerle dökülürdü.*”

(t.+lerle 9102)

“*Tavsîf-i mûsikî'ye bırakmak dile-r Kemâl*”

(t.+i 37333)

t.+ettiği 251, 27456

t.+ettiğin 20164

t.+ettiler 12033

t.+leri 27620

t.+lerini 19362

[=7]

TAVSIYE: Ar. *Tavsiye etmek: Bir şeyin yapılıp yapılmamasını öğütleme, o hususta yol gösterme:

“*Mamañih müsterih olmamı tavsiye etti.*”

(t.+etti 11408)

t.+eden 19489

t.+edenlere 10389

t.+edenlerin 7158, 33891

t.+eder 33224

t.+ederek 9618

t.+ederim 31363

t.+ederiz 13330

t.+ediyor 14175, 14464

t.+ediyordu 29258

t.+ediyorsun 18861

t.+etiyordu 10247

t.+etmeğe 24279

t.+etmek 10026, 24268

t.+etmiş 16810, 26092

t.+etmişler 9621

t.+etmişlerdir 35242

t.+etmişti 9376

t.+etmiştim 2106

t.+etti 1750, 8527, 11393, 35210

t.+ettiği 8238, 34024

t.+ettiğim 8988

t.+ettikleri 33210

t.+lerde 33226

t.+lerini 12944

[=33]

TAVSIYENÂME: Ar.+*Fars.* Birini takdim eden ve kayırılmasını isteyen yazı:

“*İtilâf ve Hürriyet Merkezi'nin gönderdiği tavsiyenâmeleri, maarif erkânı karşısında, söğerek, sayarak, pervasızca yırttı.*”

t.+leri 10231

[=1]

TAVUK: Sülüngillerden, dünyanın her tarafında yetiştirilen, eti ve yumurtası için üretilen, kanatları kısa ve küt, evcil kümes hayvanı: “Yumurtanın tavuktan çıktığı ne kadar doğru ise **tavuşun** da yumurtadan çıktığı o kadar doğrudur.”

(t.+un 32945)

t. 14315

t.+mu 32932

t.+tan 14315, 32932, 32934

[=6]

TAVUKÇULUK: Tavuk satma işi:

“Burada **tavukçuluk** ticaretiyle meşgul olan temiz, güzide ve vatanperver vatandaşlarımızdan **Câvid Bey**-le gezindim.”

t. 3217

[=1]

TAVUS: *Fars*. Sülüngiller familyasından, tiz sesli, erkeğinin kuyruğu çok uzun, süslü, parlak ve güzel renkli çok büyük kuş:

“O mübarek hayvan gitmiş, önce hali arsada çökmüş, lâkin çok durmamış, kalkmış, **tavus** gibi süzülerek **Hâlid** yani **Ebâ Eyyûb Ensârî**'nin evi önünde çökmüş.”

t. 7115

[=1]

TÂVUSÂNE: *Fars*. Tavus kuşuna benzer biçimde:

“Tepeden turnağa kadar zevksizliğe bezenmiş, bütün gün **tâvusâne** mağrur gezindi.”

t. 21562

[=1]

TAVUS KUŞU: Tavus:

“Lâkin selâmlıkla harem arasında bir **tavus kuşu** gibi gidip gelmekten başka bir şey bilmiyordu.”

t. 34650

[=1]

TAVZİH: *Ar*. ***Tavzih etmek**: Açıklamak, aydınlatmak, açıkça ifade etmek:

“**Et-er** meâlîiesrârûh.unu **tavzih**”

t. 39318

[=1]

TAYF: *Ar*. Görüntü, hayalet, ruh:

“Karanlık bir (**tayfa**) benziyen ikinci Philippe İspanyolluğu, şen ve genç bir gönlü olan Birinci François Fransızlığı, (...)”

(t.+a 25683)

“Şebiyeldâ.da görün-sün mü vücûd.un bana **tayf**”

(t. 37815)

[=2]

TAYFLAR GEÇİDİ: Abdülhak Hamid Tarhan'ın bir tiyatro eseri:

“Bu küçük eser kendi başına bir eser değil **Tayflar Geçidinin mâba'didir.**”

t.+nin 30895

[=1]

TAYFUN: *İng*. Okyanuslarda, Çin Denizi ile Hint Denizi'nde görülen, Dünya'nın dönüş yönüne zıt olarak doğudan batıya doğru oluşan, güçlü kasırga:

“Bu şiiri anlatmak için şimdiye kadar olduğu gibi, teşbih ve istiârenin kanadlarına, yıldızlarına, tepelerine, girdaplarına, uçurumlarına, şimşeklerine, yıldırımlarına, dalgalarına, **tayfunlarına** bigâne kalacağım.”

t.+larına 31094

[=1]

TAYF: *Ar*. Görüldüğü zannedilen hayâlî varlık, hayâlet:

“Bu gencin cevâbı karşısında biraz susdum. ‘Hiçbir Türk kıızı görmediniz mi?’ diye sordum. ‘Gördüm, vapurlara girip lekeler gibi kayboluyorlar, mesirelerde **tayflar** gibi geziniyorlar, seslerini işitmedim,’ dedi.”

t.+lar 21589

[=1]

TA'YİB: *Ar*. 1. ***Ta'yib edilmek**: Ayıplanmak:

“Çirkin.se bu iş.ten kim edil-sin ta'yib”

(t. 38241)

2. ***Ta'yib etmek**: Ayıplamak:

“Ertesi gün gazeteler Nüzhet Sâbit'i müttefikan **ta'yib ettiler.**”

(t.+ettiler 2847)

[=2]

TÂYİN: *Ar*. 1. ***Tayin edememek**:

Kestirememek, bir hükme varamamak, bulup çıkaramamak, tahmin edememek:

“Lâkin ondan sonra, **tayin edemediğim** sebepler yüzünden, babam, ikide birde Selânîk'e gider gelir oldu.”

(t.+edemediğim 62)

2.1. ***Tayin etmek**: Belirlemek, tespit etmek:

“Bir müddet lâl ve müteessir Teyfik'in lâhdi başında durdum, gözlerimle lahdin yerini **tayin ettim.**”

((t.+ettim 10734):

2.2. ***Tayin etmek:** Bir göreve yerleştirmek, nasp etmek:

“O gece, geceli gündüzlü Kur'ân okunması için bir vazife tertip ederek kırkıncısı bizzat kendi olmak üzere kırk hafız **tayin etmiş.**”

(t.+etmiş 6887)

3. ***Tayin olunmak:** Bir göreve yerleştirilmek, atanmak:

“Müddet-i medîde gözden düşmüş, bir kenarda yaşarken, ahâlinin perestişine binâen Moskova valiliğine **tâyin olundu.**”

(t.+olundu 26025)

t. 7229, 12658, 15041, 28884

t.+edebiliyoruz 31594

t.+edecek 21857

t.+edemediği 15125

t.+edememiş 2540

t.+edemiyen 28786

t.+edemiyorum 402

t.+edildi 2723

t.+edildik 34762

t.+edildikten 34877

t.+edilmek 2653

t.+edilmişti 34808, 34882

t.+eten 22195

t.+etmek 8312, 9027

t.+etmekle 670

t.+etmelidir 20283

t.+etmemiş 9336

t.+etmiştir 27386

t.+etsin 12549

t.+etti 23188

t.+ettiği 26911

t.+ettirdi 34889

t.+in 34809

t.+lerde 34746

t.+olunmuştur 20015

[=34]

TAYYARE: Ar. Uçak:

“**Tayyare** yolculuklarının ucuzlayacağı, tay yarenin istediği yerden kolaylıkla yükselip istediği yere kolaylıkla ineceği zaman da pek uzak görünmüyor.”

(t. 5838)

“Gök.te **tayyâre.lerinden** saç-arak nârîfîten”
(t.+lerinden 37823)

t. 6491, 20534, 20584, 24756, 27867

t.+ler 6506

t.+lerden 2835

t.+leri 2834, 2880, 10175

t.+lerini 26688

t.+nin 5833

t.+siyle 20580

t.+ye 6558, 27869, 27870, 27875, 27887

[=20]

TAYYET-: Aradan çıkarmak, yok etmek:

“Zamanı tayyeden dostluğunuzun mekânı da **tayyettiğini** görmekle derin bir haz hissettim.”
(t.-tiğini 20457)

t.-en 20441

[=2]

TAYYETTİR-: Çıkarmak:

“İstanbul etrafındaki gezintilerde beni andığınızı öğrenmek beni hâturalara doğru **tayyettiren** bir şey oldu.”

t.-en 20368

[=1]

TAYY-I ZAMAN: Ar. Bir an içinde çok uzun bir zaman yaşama, zaman içinde zaman, zamanı aşma şeklindeki mucize ve kerâmet:

“Çık **tayyızamân** et açıl-ır her perde”

t. 38041

[=1]

TAZALLÜM: Ar. ***Tazallüm etmek:** Sızlanmak, yakınmak:

“Yeni öğrenilmiş bir Türkçeyle **tazallüm** ediyorlardı.”

t.+ediyorlardı 23994

[=1]

TAZANNUN: Ar. Zan ile iş görme:

“Bir istizah bu dumanı bir darbede dağıttı, bu **tazannun** muhalefetin adedini 19 gösterdi.”

t. 24269

[=1]

TÂZE: Fars. 1. Başlangıcının üzerinden çok zaman geçmemiş olan:

“Yeni edebiyatımız ise çok **tazedir**, şöyle böyle altmış senelik bir cereyandır.”

(t.+dir 6021)

2. Dinç görünüşlü, yıpranmamış, körpe:

“Elli yaşındayken bile **taze** ve çalâk bir delikanlı görünürdü.”

(t. 9809)
 “Bir **tâze** güzel.le neşvelen zevk.ine bak”
 (t. 38291)
 3. Biraz önce, çok zaman geçmeden:
 “Bir aralık avcılarının kurt avlarında en ziyade tecrübelisi yere yatıyor ve yerde **taze** turnak izleri görüyor.”
 (t. 13714)
 4. İlk ve yeni durumunu koruyan, bayatlamamış, bozulmamış olan:
 “Halis süt, **taze** tereyağı ve balla ucuz ve iyi bir kahvaltı ettim.”
 (t. 17479)
 5. Yeni, zamanı geçmemiş:
 “Rumeli'de Bulgarlıkla Yunanlılığın karşılıklı bir barışıklığına dair açtığı **taze** bir bahis, gazete sayfelerinin üzerinde olsun, şark sulhunun hakikî sahasını öyle aydınlattı.”
 (t. 17904)
 “Zîrâ bu gün.de ver-di o şâhîmeleksîfat/
 Rûhîfütûhîsaltanat.a **tâze** bir hayat”
 (t. 39278)
 6. Genç kız:
 “Üç muhib musahabemizi kestik. Bakıyorduk. Kafilenin önünde **tazeler** kol kola yürüyordu. En güzel boylusu ortada idi.”
 (t.+ler 21499)
 7. Kurutulmamış veya kurumamış olan, yeşil:
 “Çık gez ara bir **tâze** çemen bir lebicü”
 (t. 38435)
 t. 8725, 10323, 10461, 11354, 17891, 18229, 18577, 20093, 21635, 23763, 28029, 35373, 35957, 36799, 37033
 t.+dir 28032
 [=24]
 TÂZELE:- 1. (Unutulmuş bir konu, duygu veya düşünceyi) Yeniden canlandırmak:
 “Bu mevzun muhaveremizin zeminini bir türlü unutmamış, beni mağlûp edinceye kadar **tazelemiş**, devam ettirmişti.”
 (t.-miş 8679)
 2. (Bozulmuş veya hükmü kalmamış bir şeyi) Yeniden yapmak, yenilemek:
 “(...)”- Molla! Bu musibet herifin yüzünü görmek istemem, lâkin bir müddettir yalya musallat oldu, ayak üstünde birkaç lâkırdı edip savayım, zâten abdestimi de **tazeleyecektim!**” dedi.”

(t.-yecektim 35445)
 t.-dim 11607
 t.-meğe 35449
 t.-nen 35285
 t.-yecektim 35434
 t.-yen 30461
 [=6]
 TÂZELİK: **mec.** Taze, yeni olma durumu:
 “Artık şiirde devir devir görülen **tazelik**, yenilik, şahsiyet, hâsılı şiir denilen unsurun ‘hayâtiyet’i bitmiş demektir.”
 (t. 27790)
 t. 27569, 28099
 t.+iyle 8744
 [=4]
 TÂZİB: **Ar.** Eziyet verme, azaba sokma, üzme:
 “**Tâzîb** için ziyaret.e gel-miş san-ır biz.i”
 t. 37129
 [=1]
 TÂZÎM: **Ar.** Hürmet etme, saygı gösterme, büyük sayıldığını belli edecek şekilde güzel muamelede bulunma:
 “Maamañih her taşralının kalbinde İstanbul'a karşı bir huşu', bir **tâzîm** hissi vardı.”
 (t. 1449)
 t.+leriyle 11305
 [=2]
 TAZİP: **Ar.** ***Tazip etmek**: Eziyet vermek, azaba sokmak, üzme:
 “Hükümetin Halide Edip Hanım'ı, Amerikalılar ve Ermenilerle olan sıkı ülfetleri yüzünden, belki de sırf **tazip etmek** için takip ettirdiğini zannedirdim.”
 t.+etmek 9100
 [=1]
 TAZMİN: **Ar.** 1. Başka bir şaire ait bir mısra veya beyti kimin olduğunu belirterek kendi şiirinde tekrarlama [Nesirde de yapılırdı]:
 “**Tazmîn**”
 (t. 37528)
 2. ***Tazmin etmek**: Başka bir şaire ait bir mısra veya beyti kimin olduğunu belirterek kendi şiirinde tekrarlamak:
 “Râsih isimleri musannef Türk şâirlerinden biri değil, mensidir, hattâ ancak Nedim'in **tazmin ettiği** o güzel matla'ıyla anılır.”
 (t.+ettiği 28354)
 t. 37930, 37974, 37980, 38200

t.+edebilir 21816, 30660

t.+edüp 28326

[=9]

TAZYİK: Ar. 1. Zorlama, baskı:

“Çünkü beyne'l-müttefikîn dedikleri İngiliz sansüründen müsterih olmakla beraber, Teyfik Paşa Kabinesi'nin gelmesine rağmen, İngilizlerin **tazyiki** ile ibka edilen Ferit Paşa sansüründen yana da müsterihtir.”

(t.+i 10345)

2. Sıkıntı verme, zora sokma:

“Türkleri **tazyik**, tahkir, tezlil ise bütün bunlar iki seneden beri muttasıl oluyordu.”

(t. 18617)

t. 10137, 15276, 18604

t.+ıyle 1619

t.+ine 10742, 31567

t.+ler 10815

t.+lerden 4104

t.+leri 9725

[=10]

TAZYİKSİZ: Baskısız:

“Ancak sansürsüz ve **tazyiksiz** gazetecilikte, bilhassa bizde, muhalif ve müşevveş tarafın bir maksat güden ve bir iktidarın tekevvün etmesini isteyen tarafa daima galebe ettiğini de hatırlamak lâzım gelir.”

t. 10055

[=1]

TE: Ar. Arap alfabesinin üçüncü, Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin dördüncü harfi ve bu harfin adı:

“Türk'ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve çıkmayacak sesler vardı: (peltek) Se, Zâd (dâd), Zi, Zel, Ayn gibi... Bâzıları: **Te**, **Ti**, gibi, **Sad**, **Sin** gibi ikiz, bâzıla rı; **Ha**, **Hi**, **He** gibi üçüzdüler, Türk'e göre bu sesler birdirler.”

(t. 28916)

t. 29186

[=2]

TEAFFÜN: Ar. **mec.** Çürüme sonucu kokma, bozulma:

“Ancak patlamış lâğıma çok benzeyen bu nâsir, neşrettiği **teaffün** arasında, kendi aleyhinde söylenecek kadar cür'et ve letafet gösteriyor.”

t. 2440

[=1]

TEAHHUR: Ar. ***Teahhur etmek**: Gecikmek:

“Sefahat köşkleriyle beraber matbaayı da kaldıran ihtilâlcî takımına bir şey demek sâfderûnluktur, fakat onların çok **teahhur etmemiş** olan tenkilinden sonra tekrar tesîs ettirmeyenleri itham edebiliriz.”

t.+etmemiş 30867

[=1]

TEAKUP: Ar. Birbirini takip etme, birbiri ardınca olma:

“Bir Boğaziçi vapurunda Süleyman Nazif'e takdim edildim. Tesadüflerimiz **teakup etti**.”

(t.+etti 8874)

t.+eden 10732

[=2]

TEÂLÎ: Ar. Yükselme, yücelme, âlî olma:

“Lâkin o dâima güzellik, her vakit **teâlî**, her yerde san'at arayan Fransa (...)”

t. 22572

[=1]

TEÂMÛL: Ar. Bir yerde öteden beri

yapılagelmekte olan, âdet ve kânun hâline gelmiş olan muamele:

“Eski İslâm medeniyeti söndükten sonra İslâm imanı da gevşedi. İbadet bile ancak bir **teamül** hâline girdi. (...) Emindir ki, bugünkü Müslümanların ibadeti o eski iman devirlerimizdeki ibadet gibi bir iman olmaktan uzak ve sadece bir **teamüldür**.”

(t. 14193, t.+dür 14199)

t. 24830

t.+e 19123

[=4]

TEAMÛLÂT: Ar. Teamüller:

“(…) eski Fransa'nın felsefi ve dîni **teâmülâtına** ne istediklerini bilerek ve metanetle sarılmış nesiller yetişiyor.”

t.+ına 22425

[=1]

TEÂTÎ: Ar. Verişme, birbirine verme. 1. ***Söz teâtî etmek**: Söz söylemek, konuşmak:

“(…) bâzan da ayaküstü birkaç **söz teâtî ederdim**.”

(t.+ederdim 2777)

2. ***Teâtî etmek**: Alıp verme, karşılıklı alma ve verme:

“Emvâc ile bir şi'riter **et-tikçe teâtî**”

(t. 39154)

[=2]

TEAYYÜN: Ar. ***Teayyün etmek**: Meydana çıkmak, görünmek, belirlemek:

“Maamâfih bu adamın millete nisbetle olan değeri henüz **teayyün etmemiş** ve edemeyecektir de.”

(t.+etmemiş 3937)

t.+eden 21788

[=2]

TEAZZUV: Ar. ***Teazzuv etmek**: Organ durumuna gelme, gelişip organlaşma:

“(…) lâkin her nedense bu kıt'alar hiçbir zaman fazla **teazzuv edememiş**tiler.”

t.+edememişler 2495

[=1]

TEB'A: Ar. Bir devletin idaresi altında bulunanların bütünü, uyruk:

“Rusya hristiyan **teb'anın** menfaatine bâzı mahallî islâhatın temini için İstanbul'da bir mü'temer açtılar.”

(t.+nın 24054)

t. 26277

t.+mızı 23292, 24069

t.+sına 24045

[=5]

TEB'A: Ar. ***Te'ba-i devlet**: Devletin teb'ası:

“Teceddüdün yavuz mübeşşiri Namık Kemal bir uçtan bir uca giden memâlik-i mahrûsa-i şâhâneye ‘vatan’, yetmiş iki dilde konuşan **tebaa-i devlete** ‘millet’ dedi.”

(t.+i+devlet.e 11821)

t.+i+osmaniyye 13672

t.+i+sadıka.i+osmaniyye.yi 14587

t.+i+sadıka.larım 13618

t.+i+sadıka.yı 13617

t.+mız 3954

t.+sı 3963, 12281, 13621, 14707, 26373, 26973

t.+sına 3530, 14688

t.+sını 13133, 14690, 26376

t.+sının 13253

t.+ya 14588

[=19]

TEBAAN: Ar. Tâbi olarak, uyarak:

“Feraseti keskin muharrirlerinizin neşriyatı aleyhinizde daha kuvvetli bir mikyasta mürettep ve bir maksad-ı muhsûsa **tebaan** işleyen neşriyatı susturur.”

(t. 15565)

t. 17577, 23594

[=3]

TEBAHHUR: Ar. ***Tebahhur etmek**: Bir şeyin içine dalma ve derinliğine varma:

“(…) bu hummalı hâtıralardan yarın nasıl bir şiirin **tebahhur edeceği** kestirilebilir.”

(t.+edeceği 30273)

t.+leri 28691

[=2]

TEBÂİYET: Ar. Uyuma, tâbi olma:

“Bu târihten sonra kadîm **tebaiyet** yerine müfrit bencillik sıtması kendini gösterdi, inzibat zail oldukça edebiyat Sormagir Mahallesi'ne döndü.”

(t. 27603)

t. 27566, 27576

t.+ettiğimizden 29898

[=3]

TEBARÜZ: Ar. ***Tebarüz etmek**: Belli olmak, görünmek:

“Bu sene **tebarüz eden** millî teşebbüslerimiz de hep bu Dârülbedâyi gibidir.”

(t.+eden 31787)

t.+eden 8863, 9306, 11238

t.+ediyor 24623

t.+etti 2613

t.+ü 3942

t.+ünden 22771

t.+üne 11256, 11358

[=10]

TEBÂÜDEN: Ar. Uzaklaşarak, ayrılarak:

“Biraz daha rahat çalışmak için tatilde Paris'in gürültülü sokaklarından **tebâüden** İsviçre'ye gitmek emelindeyim.”

t. 19921

[=1]

TEBCİL: Ar. 1. Yüceltme, ululama:

“Bir vatan, kadın olsun, erkek olsun büyük yaradılmış evlâdını böyle **tebcil**, böyle tekrîm ettikçe, daimî yükselir.”

(t. 22675)

2. ***Tebcîl etmek**: Ululamak:

“Hep bizim aşkısêmâvî.mizi **tebcîl et-iyor**”

(t. 39136)

t. 39035, 39036

t.+e 24050

t.+ini 22587

[=6]

TEBDİL: Ar. 1. **Tebdîl etmek**: Değiştirmek:
“Yalnız vatanını değil bütün Avrupa’yı da bir beladan kurtardı, târihin cereyânını **tebdîl etti**.”
(t.+etti 25926)

2. Kıyâfet değiştirerek halkın arasında gezme:
“Bir defa Sultan Selim büyük **tebdîl** olarak yalısına uğramış Molla’yı akşam keyfi yaparken bulmuşdu.”
(t.+olarak 19748)

3. ***Tebdîl-i hava**: Sağlığa iyi gelmesi için yapılan yer değişikliği, hava değişimi, hava tebdîli:
“Biraz daha rahat çalışmak için tatilde Paris’in gürültülü sokaklarından tebâüden İsviçre’ye gitmek emelindeyim. Zâten **tebdîl-i havaya** da oldukça ihtiyâcım var.”
(t.+i+hava.ya 19922)

t. 27168

t.+i+ikamet.ettiğimden 19959

t.+i+kıyafet.ederek 10938

t.+olarak 26514

[=7]

TEBEDDÜL: Ar. Başka şekle girme, değişme, tagayyür:

“Yunanlılar yine kabinelerini değiştiriyorlar. Sulhe çok müştak olan bazı siyasiler bu son vükelâ **tebeddülüne**, şimdiye kadar olagelen tebeddüllerden daha fazla bir ehemmiyet atfediyorlar.”

(t.+üne 14371)

t. 26223

t.+etti 6580

t.+lerden 14361

t.+lerinden 15032

[=5]

TEBELLÜR: Ar. ***Tebellür etmek**: Açık şekilde ortaya çıkma, belirme:

“Daha doğrusu Nurettin Paşa’nın bu hareketinde **tebellür etmeye** başlayan mülkiye ve adliye teşkilâtımıza bir müdahale görüyorlardı.”
(t. 10463)

t. 10456

[=1]

TEBER: Fars. Balta, yeniçerilerin balta şeklindeki savaş ve savunma silâhı:

“Gök kılıç.larla **teber.lerle** ve mızrak.larla”
(t.+lerle 38612)

t. 37180

[=2]

TEBERRU: Ar. ***Teberru etmek**: Pak ve temiz, halis ve helâl saymak:

“Peygamberi Medine’ye hicretinde karşılamış, evinde misafir etmiş, sonra Türk milletinin Avrupa’ya karşı asırlarca güttüğü bir dâvanın ilk merhalesi olan Bedir Gazası’nda yeşil bayrağı taşımış, sonra Medîne’deki evini Minber-i Nebevi olmak için **teberru** etmiş ve Medine’den çıkmış.”

t.+etmiş 23634

[=1]

TEBESSÜM: Ar. Gülümseme:

“Çok tatlı ve sevimli bir **tebessümü** vardı.”

(t.+ü 9836)

“Yârin ki her **tebessüm.ü** dâğ üst.ü bağ ol-ur”

(t.+ü 37689)

t. 25722

t.+le 6201, 9226

t.+ü 24417

t.+ünde 39232

[=7]

TEBESSÜM-ÂVER: Ar.+Fars. Gülümseme getiren, gülümseten:

“**Tebessümâver** ol-ur bahtiyâr köylü.lere”

t. 39274

[=1]

TEBEYYÜN: Ar. Belli olmak, görünüp anlaşılma:

“**Tebeyyün etti** ki, Cumhûriyet’in ve Mart kararlarının arkasında millet, kudretli bir cephe hâlinde nıgehbandır.”

(t.+etti 24494)

t.+etti 12287

[=2]

TEB’İD: Ar. ***Teb’id edilmek**: Uzaklaştırılmak, bir yerden bir yere sürmek:

“İzdivaç fikrini izhar ettikten sonra müşkilâta uğramışken, Viyana’ya **teb’id edildikten** sonra, Zeki Paşa ailesini orada tekrar bulmuş ve ikna edebilmişti.”

(t.+edildikten 10140)

t.+ediyor 22284

t.+ini 26114

[=3]

TEBLİĞ: Ar. 1.1. ***Tebliğ etmek**: Bir kararı ilgili kimseye resmen bildirmek:

“Tevkiif olunacağıma dair bir malûmatı olmadığını, polis müdürü Azmi Bey'e hakkımda tahkikat yapmasını ve neticesini kendisine **tebliğ etmesini** söylemiş olduğunu söyledi.”

(t.+etmesini 11407)

1.2. ***Tebliğ etmek**: Duyurmak:

“Rostopchine, bir akşam misafirlerine şatosunu da yakacağını **tebliğ etti**.”

(t.+etti 26053)

1.3. ***Tebliğ etmek**: Nakletmek:

“Meb'usların içinden Mirabeau bütün Fransız halkının o andaki hissini **tebliğ eder** gibi, öne atılıyor.”

(t.+eder 25498)

t. 10652, 14028

t.+ediyor 25482

t.+ediyordu 26908

t.+i 13575, 14004

t.+in 14013, 14032

t.+ler 14608

t.+leri 14608

t.+lerin 13561, 14006

[=15]

TEBRİE: Ar. Temizliğini ve suçsuzluğunu meydana çıkarmak:

“Herkes nefisini **tebrie**, gayri itham ederek coşmuş bir hâldeyken, dikkat ettim, maznunların ilk safında fikir ve kalem sahipleri görünüyordu.”

(t. 17002)

t. 13119

t.+ediyor 15299

t.+ediyormuş 3333

t.+ettikten 14029

[=5]

TEBRİK: Ar. ***Tebrik etmek**: Kutlamak:

“Hem geldiğimi hem de bayramımı **tebrik etti**. Yanındaki eski adamlar da onun gibi **tebrik ettiler**.”

(t.+ettiler 7049)

t. 25129

t.+etmek 3827, 33522, 34755

t.+etti 7041, 11682

t.+ettim 34761

[=8]

TEBRİZ: İran'da Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehir:

“Yine aynı senelerde ordularımızın İstanbul'dan Çaldıran'a ve **Tebriz'e**, yine İstanbul'dan Kaahire'ye girmeleri mesafe itibariyle çok daha harikuladedir.”

(t.+e 26248)

“**Tebrîz.e** doğru çık-tı sefer şâhrâh.ına”

(t.+e 37188)

t.+e 37228, 37230

[=4]

TEBŞİR: Ar. 1. Müjde verme:

“Fethîmübîn.i zâmin o **tebşîr** aşk.ına”

(t. 37340)

2. ***Tebşir etmek**: Müjdelemek, muştulamak:

“(…) bu özlediğimiz gelecek edebiyatın vücûdunu **tebşir ettiler**.”

(t.+ettiler 29918)

t.+e 37841

t.+etmişdik 7225

t.+etti 21544

[=3]

TECÂHÛL: Ar. Bilmezlikten gelme, bilmiyor görünme:

“Racine ve Sophokles'e dâir açmış olduğu musahabesine bildiği gibi devam etmiş ve yâd ettiğimiz büyük isimlere karşı **tecâhül** mü yoksa tegaafül mü gösterdiğinden şüphelenmiştik.”

t. 2382

[=1]

TECÂVÛZ: Ar. 1. Saldırı:

“(…) silâhşor Arnavutların Küçük Çamlıca'da bir **tecavüzüne** maruz kalmış; onlar tarafından sopalarla dövülmüş.”

(t.+üne 10992)

“Saraya **tecavüz ediyorlar**, fakat Meclis araya giriyor.”

(t.+ediyorlar 25629)

2. Başkasının hakkına el uzatma:

“Sultan Abdülhamid, Girid'de uğradığımız Yunan **tecavüzünü** (telinden) hâli kalmıyordu.”

(t.+ünü 1239)

3. ***Tecavüz etmek**: Aşmak, ötesine geçmek:

“1683'e kadar Macaristan'da bir buçuk asrı **tecavüz eden** hükümranlığımız esnasında bizim Avrupa'daki tabii serhaddimiz taayyün etmişti.”

(t.+eden 25186)

[=4]

TECÂVÛZÎ: Ar. Saldırganca:

“Kanal seferlerinin, Galiçya seferlerinin, hâsılı umumiyetle **tecâvüzi** harbin yalnız ve yalnız Alman hedefi gözetilerek icra edildiğini anlamamış bir Türk var mıdır?”

(t. 15341)

t. 15290, 15307, 15329

[=3]

TECÂVÜZKÂRLIK: Tecavüzkâr olma durumu:

“1683’de Karamustafa Paşanın açtığı Viyana Seferi’nden bugüne kadar girdiğimiz harblerin kaç bir zaruretti? Kaç bir pâdişâh ve bir vezirin lüzumsuz **tecâvüzkârlığıyla** açıldı?”

t.+ıyle 24915

[=1]

TECDİD: Ar. Yenilenme:

“Bir eserin tamiriyle **tecdidi** arasında bir münasebet tasavvur edilemez.”

(t.+i 6734)

t. 3183

t.+i+intihabat 24329

t.+i+intihap 24246, 24251, 24270, 24282, 24285

t.+i+intihap.a 24272

t.+i+intihap.edileceğine 24242

t.+i+intihap.m 24276, 24294

[=12]

TECEDDÜD: Ar. Yenilenme:

“**Teceddüdün** yavuz mübeşşiri Namık Kemal bir uçtan bir uca giden memâlik-i mahrûsa-i şahaneye ‘vatan’, yetmiş iki dilde konuşan tebaa-i devlete ‘millet’ dedi.”

(t.+ün 11818)

t. 1471, 4190, 4195, 4218, 22091, 23730, 23732, 23771, 23783, 23789, 23818, 23834, 23839, 23858, 23864, 23870, 23913, 23919, 23922, 26832, 26847, 26852, 28179, 28260, 28309, 28687, 31187, 32485, 33184

t.+de 33098

t.+den 3676, 22062, 30480

t.+e 21520, 23819, 24947, 33100

t.+etmemiş 20730

t.+ü 23763, 24943, 29790

t.+ün 23832, 31189

t.+ünde 33110

t.+ünün 1330, 17191, 33125

[=47]

TECEDDÜD-PERVER: Ar.+Fars. Yenilikçi, yenilik taraftarı olan (kimse):

“Ruşçuk Paşası etrafında **teceddüd-perver** Rusçuk Yârânı ve sürükledikleri Koca Balkan, Deliorman, Rodop Türkleri İstanbul’un içine bir hamlede girdiler.”

t. 23866

[=1]

TECEDDÜT: Ar. Yenilenme:

“Allah vere de hatıralara hürmeti, onları cilalayıp yıldızlayarak yenileştirmekte gören basiretsiz hürmetkarların elleri bu harem içine girmese, ekser türbelerimizde ikâ edilen bu **teceddüt**, bu hareme de girerse, buralarda sakin olan hayaletler çekilecek.”

(t. 6850)

t. 6843, 11790, 24936

t.+e 17197

t.+edemez 9826

t.+etmemiş 9825

t.+ü 17262

t.+ün 11810, 17188

t.+ünden 17123, 17124

t.+ünü 17248, 17267

[=13]

TECELLİ: Ar. 1. Görünme, belirme, görünür olma, zuhur etme:

“Milliyetimizin en büyük abidesi olan Süleymaniye’de kaderin her cihetten mehîb ve güzel **tecellisini** görmemek muhaldir.”

(t.+sini 5648)

“Şu fetih vak’a.sı yârab Ne büyük mu’cize.dir/ Her **tecellî.sini** nakletmek uzun.dur bir bir”

(t.+sini 36075)

2. ***Tecellî etmek**: Görünmek, belirme, zuhur etmek:

“Müminleri bir tek kubbe altına almak emeli, ancak selâtin camilerinde **tecelli edebildi**.”

(t.+edebildi 5476)

t. 687, 2008, 9204, 11988, 17112, 18112, 18817, 21286, 30720

t.+edebiliyor 26740

t.+edeceği 13526

t.+edecek 13201, 13472, 14403, 24172, 29086, 29123

t.+edecekti 32550

t.+edecektir 17352

t.+eden 10505, 12855, 13007, 14428, 16309, 17723, 20651, 21327, 22778, 27701, 29640, 29873, 30785

t.+eder 8821, 12997, 32871
t.+ederdi 21184
t.+ederse 5836, 18190, 29978
t.+edişi 33185
t.+edişidir 28148
t.+edişinde 19607
t.+edişinden 17197
t.+edişini 17641
t.+ediverdi 25838, 27608, 28037, 28100,
28117
t.+edivermiştir 27801
t.+ediyordu 3464
t.+ediyorlar 27715, 32626
t.+etmek 24381
t.+etmemiştir 31098
t.+etmesi 24295
t.+etmesiyle 9612
t.+etmiş 7156, 13001, 17092, 19278, 19428,
20679, 24100, 24167, 24499, 27560, 29794,
31728, 32209
t.+etti 3625, 12144, 12156, 17351, 18311,
18481
t.+ettiği 2211, 4319
t.+ettiğinden 13021
t.+ettiğini 4283, 12718, 19813
t.+ettirdi 12335, 27651
t.+ettirdiği 5763
t.+ettirebilmişti 32271
t.+ettiremediği 355
t.+ettiremez 5541
t.+ettirmek 27350
t.+ettirmemiştir 30036
t.+ettirmiş 28583
t.+ettirmiştir 27296
t.+ler 33179
t.+leri 27182, 27362, 30207, 31291
t.+lerinden 10013
t.+lerindendir 7540
t.+lerine 19358
t.+lerini 24676
t.+olmak 26264
t.+si 132, 6215, 10481, 12275, 23632, 26743,
31237, 33129, 36076
t.+sinden 20312
t.+sine 2415, 14512, 16271
t.+sini 5643, 7796, 11557, 18659, 28445,
30952
t.+siyle 23639

t.+ye 15944, 19210
t.+yi 24328
t.+yi+ulvi 31025
[=128]
TECELLİGÂH: Ar.+Fars. Tecelli yeri:
“Bu devlet tam manâsıyla Edirne’de kuruldu.
Edirne, fütuhat devremizin **tecelligâhı** olan
şehirdir.”
(t.+ı 18259)
“**Tecelligâh** iken bin.lerce rind.e/
Melâmet sön-dü Şark.in her yer.inde”
(t. 37952)
t. 17954
[=3]
TECELLİYÂT: Ar. Tecelliler:
“Hangi milletin târihi böyle değil ki? Hangi
millet önce istilâ ve sonra müdâfaa **tecelliyatını**
geçirmemiş ki?”
t.+ını 25392
[=1]
TECEMMU: Ar. Toplanma, yığılma:
“Bu hâl karşısında Yunan orduları Eskişehir’de
muhtemel bir **tecemmu** nazar-ı dikkate alarak
daha ziyade ilerleyemediler.”
t.+u 18428
[=1]
TECENNÜN: Ar. 1. Aklını oynatma, delirme,
çıldırma:
“Şuûr.un ihtilâl.i **tecennün** radde.sinde”
(t. 39068)
2. ***Tecennün etmek**: Aklını oynatma, delirme,
çıldırma:
“Sultan Murâd-ı Hâmis cülûs etmeğe
götürülürken **tecennün ediverdi.**”
(t.+ediverdi 25025)
t.+etmesi 25018
[=3]
TECERRÜT: Ar. ***Tecerrüt etmek**: Sıyrılmak:
“Bu çâre-i halli hissiyât-ı millîyemizden bir an
tamamıyla **tecerrüt ederek** mütalâa edebiliriz.”
t.+ederek 16161
[=1]
TECESSÜM: Ar. ***Tecessüm etmek**: Cisim ve
vücut peyda etme, hacimli ve vücutlu olarak aslı
gibi görünme:
“Bu son muharebede ordu hâlinde **tecessüm**
ettiler.”
(t.+ettiler 16636)

t.+etmiş 26667

t.+etmiştir 23637

t.+ettiren 22232

t.+ettirişi 27102

t.+ettirmek 28537

[=6]

TECESSÜS: Ar. ***Tecessüs edilmek:**

Araştırılmak, tahkik ve tetkik edilmek:

“Hisar'da, Saray tarafından dâimâ **tecessüs edilen** şeyhülislâmlıktan ve kazaskerlikten mâzûl bâzı büyükler vardı.”

(t.+edilen 34063)

t.+le 13878

t.+ten 6545

[=3]

TECRÛT: Ar. Ayrı tutma, ayırma:

“Marmara'dan Meriç'e kadar olan araziye 'askerlikten **tecrüt**' gibi bir safsata ile kapatıp kazanç hanesine kaydedeceğini zannediyor.”

(t. 17885)

t. 17805, 17872

t.+le 21903

[=3]

TECRÛBE: Ar. Deneyim:

“Dediğimiz gibi uzun bir **tecrûbe** Türklerin en basit halk tabakasının urûk ve asabına kadar geçerek öğretmişti ki yaşamak ancak istiklâlle mümkündür.”

(t. 18054)

t. 11727, 12683, 16363, 18010, 18145, 18521, 21876, 23268, 23605, 23790, 23791, 26398, 27629, 29516, 31524, 32332, 34121, 34931

t.+de 7397, 24399, 28697, 28713, 34659

t.+den 7432, 10103, 12280, 12294, 12536, 13646, 18020, 18022, 19402, 23625, 23763, 29383

t.+edelim 9578, 29967

t.+ederdi 31390

t.+edildiği 13356

t.+edilmiş 32328

t.+etmedik 15624

t.+etmeğe 2000, 23764

t.+etmek 32335

t.+etmeliler 15626

t.+etmiş 26851

t.+etmişti 3653

t.+etsek 24149

t.+etti 18143

t.+ettiği 15746

t.+ettik 15218

t.+ettim 2264, 7285, 9194, 10684

t.+i+kalemiyye 20999

t.+i+tenkid 21961, 21962

t.+ler 30720, 31515

t.+lerde 29823

t.+lerden 13453, 35401

t.+lere 5144, 33724

t.+leri 31646

t.+lerim 26381

t.+lerimden 20258

t.+lerimi 8487, 8494

t.+lerinde 24076

t.+lerine 21917, 26343

t.+lerini 26355

t.+leriyle 14636

t.+m 32304, 33618

t.+mi 19352

t.+min 2180

t.+mizde 24402

t.+mize 27630

t.+nin 19776, 21918, 26473

t.+niz 20745

t.+nizle 22361

t.+si 23834, 24408, 28299, 30735, 33167, 34927

t.+sinde 24302

t.+sinden 9975, 24246

t.+sine 11687, 17323

t.+sini 8493, 21877, 23604, 23818

t.+sinin 9788

t.+siyle 1055

t.+ye 32183, 32335

t.+yi 24255, 26469

t.+yle 13760, 13768, 13944

[=111]

TECRÛBEDÎDE: Ar. +Fars. Tecrübeli, tecrübe sahibi:

“Üçüncü Selim'in ilk işi –Fransa'nın ondan dört sene önce, Versailles'da Etatsgeneraux toplaması gibi– devletin hangi esaslarla, hangi şartlarla, hangi kaaidelerle en iyi bir teşekküle sahip olacağını, memleketin âlim, vezîr, **tecrûbedîde**, hulâsa bütün havas zümresine sormak oldu.”

(t. 26869)

t. 26859, 30790

t.+ler 13489

[=3]

TECRÜBELİ: Yaptığı işte tecrübe kazanmış, birçok olayla karşılaşmış ve bunlardan ders alıp olgunlaşmış, görmüş geçirmiş, deneyimli: “Onun gibi **tecrübeli** bir askerin başta bulunması tabii görülürdü.”

(t. 35207)

t. 4540, 25770, 26402, 34733

t.+olsalar 19718

t.+si 13705

[=7]

TECRÜBE-PEREST: Ar. +Fars. Görmüş geçirmiş (kimse) olmayı seven:

“Thiers, ekseri vatandaşları gibi zarif değildi, gelişigüzel nükteler söylemezdi, esnaf hilkatliydi, bütün esnaf hilkatliler gibi **tecrübe-peresti**, kendi zamanındaki diplomatların görünüşte en basiti ve en parlağıydı, akl-ı selimi zekâsına galipti.”

t.+ti 15940

[=1]

TECRÜBESİZ: Tecrübesi olmayan, yaptığı işte tecrübe kazanmamış olan, deneyimsiz:

“Sultan Mahmud yirmidört yaşında tahta çıkmıştı. Henüz toy ve **tecrübesizdi**.”

(t. +di 26148)

t. 35593

[=2]

TECVİD: Ar. Kelimelerin söylenişinde, seslerin çıkaklarına, uzunluk ve kısalıklarına göre okunması:

“Pâdişahlarımız, müftülerimiz biz bu harfleri iyi söyleyelim diye mahalle mekteplerimize asırlardan beri **tecvîd** dersleri koydurmuşlar.”

(t. 28923)

t. 28764, 28926

[=3]

TECVÎZ: Ar. ***Tecvîz etmek**: Yapılmasına râzı olma, uygun görme, izin verme:

“Harâm ol-an mey.i **tecvîz et-er** mubâh.a kadar”

t. 37576

[=1]

TEÇHİZ: Ar. Donatma, donatım:

“(…) ‘Ordularımızı az zamanda âdeta yeniden teşkil, teslîh, **teçhiz**, ilbâs eyledik.’ (…)”

t. 12394

[=1]

TEDÂFÜÎ: Ar. Savunma, kendini koruma ile ilgili:

“Türkler son Harb-i Umûmiye ancak Rus Çarlığı aleyhinde karışabilir ve karıştıkları takdirde de ancak ve ancak Rus Çarlığı aleyhinde o da sırf **tedâfûî** bir vaziyette kalarak harp edebilirlerdi.”

t. 15334

[=1]

TEDÂRİK: Ar. ***Tedârik etmek**: Edinme, sağlama, hazır etme, hazır bulundurma, araştırıp elde etme:

“Kuvâ-yı Milliyye Türk milletinin dörtte biridir, belki o bile değildir, yalnız işgal edilmemiş Türk vilâyetlerinin ahalisinden mürekkeptir, son iki senede topunu tüfeğini, giyimini kuşamını, mühimmatını, nakliyesini nasıl **tedârik etti**, Allah bilir!”

(t. +etti 16053)

t.+ederek 22784

t.+ediyor 3216

t.+etmeyi 8974

t.+etti 4012

[=5]

TEDÂVÎ: Ar. İyileştirmek için ilâç vererek, tıbbî bakımdan gerekeni yaparak bakma:

“İkide birde hastahâneye yatırılır, bir müddet **tedavi** görür ve çıkardı.”

(t. 3856)

t. 3855, 15779, 20637, 33223

t.+den 20638

t.+eden 20638

[=6]

TEDÂVÜL: Ar. Dolanım:

“İşte o aralık, bir atla üç nala kalmış gibi Kafkasya ve Mısır fîtuhatı ortada en fazla **tedâvül** eden sikke idi.”

t. 2717

[=1]

TEDBİR: Ar. Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem:

“Nihayet Harb-i Umûmî patlayıp da umumî seferberlik olunca, ilk **tedbirlerden** biri olmak üzere, Ali Kemal'in gazetesi sed ve ilga edildi.”

(t. +lerden 10162)

“Dûzahde niçün yak-mağı kıl.sun **tedbir**”

(t. 38401)

t. 4246, 18559, 23894, 25244, 25244, 25358, 34019, 35242

t.+de 33456, 35236, 35410

t.+den 35243

t.+di 25238

t.+dir 17898, 17962, 29952, 34947

t.+e 33512

t.+i 10848, 18142, 28022, 33934

t.+ini 25031, 28002

t.+inizin 33950

t.+iyle 12720

t.+le 17901, 25308

t.+ler 15833, 25351, 35246

t.+lere 13573, 35231, 35245

t.+leri 13157

t.+lerindeki 25371

t.+lerine 28983

t.+lerle 12708

[=40]

TEDBİRSİZLİK: Tedbirsizce davranış:

“Böyle düşünenlere göre devlet eski devletlilerin anladığı mânâdadır, yaşarsa siyasî tedbirlerle yaşar, batarsa siyasî **tedbirsizliklerden** batır ve zannederler ki devlet bu harpte battı.”

t.+lerden 12717

[=1]

TEDHİŞ: Ar. Dehşet verme, korku salma, terör:

“Mamañih Cemal Bey'in **tedhiş** faaliyeti şöhretine zaten hacet bırakmıyordu.”

(t. 11283)

t. 11366, 11372, 22464, 22465

t.+i 11351, 27089

t.+ten 25824

[=8]

TE'DİB: Ar. Edeblendirme, terbiye verme:

“Erzurum paşaları dâimâ aşiretlerin **te'dibi** ile meşgulmüşler.”

(t. +i 34764)

t.+etmek 3753

[=2]

TEDKİK: Ar. Araştırma:

“Bu işin etraflı bir surette **tedkikini** Cumhuriyetin Viyana muhâbirliğini deruhte eden oğluma terk ederek ben yukarki sualin cevâbına avdet ediyorum.”

(t. +ini 25103)

t. 19800, 22333, 24879, 26255, 27238, 27246

t.+de 27430

t.+e 31542

t.+edecek 28045

t.+edelim 29972

t.+edilir 4130

t.+edilmeğe 20173

t.+etmek 4198, 32762

t.+etmeniz 27554

t.+etmiş 31774

t.+etmişti 22363

t.+ettinizse 22361

t.+in 21876

t.+le 20046, 22461

t.+leri 28690

t.+leriyle 1584

t.+te 25792

[=25]

TEDKİKAT: Ar. Tetkikler, incelemeler:

“Oradaki edebî **tedkikatınız** kimbilir ne kadar değerli olacaktır.”

(t. +ınız 20290)

t.+a 1747

t.+i+ruhiyye.de 22204

t.+ın 22183

t.+i+seyyahıyye 4349

[=5]

TEDMİR: Ar. Yok etmek, mahvetmek:

“(…) lâkin İttihat ve Terakki'nin tazyik ve **tedmir** siyasetini doğru ve meşru gösteren bir makale yazdırttı.”

(t. 10144)

“Muzafferiyetin meşru **tedmirleri** de henüz taze idi.”

(t. +leri 10468)

t.+e 11356

t.+i 18782

t.+le 11354

t.+lere 6340

t.+leri 10815

[=7]

TEDRÎCÎ: Ar. Derece derece, yavaş yavaş olan:

“Balkanlar'da her kavmin hakk-ı hayatı varken **tedrîcî** bir ölüme razı olamazlar.”

(t. 13955)

t. 13961, 13961, 28261

[=4]

TEDRİS: Ar. ***Tedris etmek**: Ders vermek, ders öğretmek:

“Fransız hükümeti tarafından Galatasaray Lisesi'ne gönderilmiş, orada bir müddet **tedris etmiş**, fakat şimdi avdet etmeği münâsip görmüş.”

(t.+etmiş 1684)

t.+eden 24028

t.+ine 9669

[=3]

TEDRÎSÂT: Ar. 1. Öğretim:

“Yeni Türklüğün fikir damarları İstanbul'daki yüksek **tedrîsât** menba'ına dayanır.”

(t. 24191)

2. ***Tedrîsât-ı Âliye**: Yüksek öğretim:

“(…) sabık Darülfünun emini İsmail Hakkı Bey'i bu devrede sevmiş ve **Tedrîsât-ı Âliye'nin** başına geçirmiştir.”

(t.+ı+aliye.nin 10241)

[=2]

TEDVİN: Ar. Kitap durumuna koyma, yazılmış olan şeyleri toplayıp kitap hâline getirme:

“Üçüncü bir hizip, Ahmed Refik Bey gibi âdi masalcılıktan vareste ve ilmî bir **tedvine** müstaidlerden mürekkep.”

(t.+e 21915)

t.+i+tarih.e 21874

[=2]

TEDVİR: Ar. ***Tedvir etmek**: İdare etmek, yönetmek:

“İstanbul'u teceddüd fikri nâmına zoru bâzu ile fethetmiş, ortalığı **tedvir etmeğe** her suretle hak kazanmış bu adam çok müstesna bir vaziyette bulunuyordu.”

(t.+etmeğe 23880)

t.+i+umur.a 15078

[=2]

TEEHHÜR: Ar. Gecikme:

“Nihayet dalgiçlar tam dört saat uğraştıktan sonra zinciri kopardılar, yat da İzmit'e doğru, dört saat **tehhürle** hareket etti.”

t.+le 12105

[=1]

TEELLÜM: Ar. Elem duyma, kederlenme:

“Memleketinizde geçen senelerimi hakikî bir saadet hissiyle aynı zamanda da derin bir **teellümle** yâd etmekteyim.”

t.+le 6704

[=1]

TEEMMÛL: Ar. ***Teemmül etmek**: İyice, etraflıca düşünmek, derin derin düşünmek: “O gece, onu, Zeynî Molla köşkünde dinlerken dalgın **teemmül ettiği** ve harâretle anlattığı tedbirde îtirâz edeceğim noktalar vardı.”

(t.+ettiği 35421)

t.+ettiği 35409

[=2]

TEENNÎ: Ar. İhtiyatlı, ilerisini düşünerek, dikkatli davranma:

“Yalnız hüküm vermekte **teennîyi** seven bazı tecrübe-dîdeler acele etmediler.”

(t.+yi 13498)

t. 16208, 24914

[=3]

TEESSÜF: Ar. ***Teessüf etmek**: Eseflenmek, kederlenmek:

“Rumeli faciasından sonra Türk devletinin çekişine yâr ağladı, hattâ zaman zaman ağyar da **teessüf ediyor**; bunu hep biliyoruz.”

(t.+ediyor 1052)

t. 18735, 27359

t.+eden 15137

t.+ediyor 1051, 2333

t.+ediyordu 34756

t.+etseler 24348

t.+le 29898, 30921, 31651

t.+olunacak 5258

[=11]

TEESSÜR: Ar. Üzüntü:

“Ziya Bey, sözlerimi derin bir **teessürle** dinledikten sonra donmuş gibi bana bakıyordu.”

(t.+le 9601)

t. 9540, 34844

t.+le 10485, 10671, 35120

t.+ü 3037, 29328

t.+ümden 9541, 10699

t.+ünden 14060, 15138

[=12]

TEESSÜS: Ar. ***Teessüs etmek**: Kurulmak, ortaya çıkmak:

“Aramızda yolculuk tesânüdü ve dostluğu **teessüs etmişti**.”

(t.+etmişti 1799)

t.+edebilir 31889

t.+edebilirdi 8301

t.+edeceğinden 31781

t.+edecek 6320, 13396, 15907, 16167, 17936

t.+edecektir 15980
t.+edemedi 33132
t.+edemez 14276
t.+eder 11212, 15145, 28614
t.+ederse 15979, 21854
t.+edinceye 14055
t.+edip 10268
t.+ediverdi 25016
t.+etmediği 22544
t.+etmiştir 14587
t.+etmiyor 22544
t.+etti 4658, 14515, 26403
t.+ettikten 3689
t.+ü 3255, 14757, 31702, 31857, 32035
t.+üdür 15877
t.+ünde 21906
t.+ünden 22493, 24486
t.+üne 16186, 31747
t.+ünü 14561, 18234, 21830, 30674, 31624,

31782

[=44]

TEEYYÜD: Ar. Kuvvetlenmek:

“Aradan az bir zaman geçti. Bu haber **teeyyüd etti.**”

(t.+etti 34692)

t.+eder 27886

[=2]

TEF: Fars. ***Defe (Tefe) koyulup çalınmak:** (Bir kimse için) özelliği herkese yayılmak, hakkında dedikodu yapılmak:

“Yunanlılar asıl acıyı mağlûbiyetlerinin bütün Avrupa'da **tefe konulup çalındığı** bu devrede tattılar.”

t.+e 13564

[=1]

TEFÂHÜR: Ar. İki şey arasındaki fark.

Uygunsuzluk:

“Yürürken o **tefahürler** neydi?”

(t.+ler 13572)

t. 8436, 27106

t.+dür 31150

t.+etmek 32693

t.+ettiği 15752

t.+le 17851

[=7]

TEFÂVÜT: Ar. İki şey arasındaki fark, uygunsuzluk:

“Anadolu'da millet, Yunan ordusunun İzmir rihimından başlayıp o zamandan beri Mudanya sahillerine getirdiği imha suikastına karşı, kuvvetteki **tefavüte** bakmaksızın, mukavemete girişti.”

(t.+e 15376)

t. 24213, 24234

[=3]

TEFEKKÜR: Ar. Düşünme, düşünüş:

“Hür olarak **tefekküre** başladığımız bu son asrın Osmanlı müverrihleri de bu fikirdedirler.”

(t.+e 12480)

t. 17258, 19055, 22307

t.+etmekten 11900

t.+lerde 17186

t.+ünden 21591

[=7]

TEFELSÜF: Ar. Filozoflaşmak, felsefi sözler söylemek:

“Anadolu nüfusu sicildeki kaydından çok, pek çok fazla çıktı. O zaman hazin bir **tefelsüfe** koyulduk.”

(t.+e 15755)

t. 25158, 26418

t.+eden 21242

t.+ü 27251

t.+ün 24812

t.+ünü 23171

[=7]

TEFERRUAT: Ar. Ayrıntılar:

“**Teferruatı** bir tarafa bırakarak, yalnız Türklüğün Anadoluda baki kalabilmesi bahsine taallük eden ehemmiyetli noktaları zikredeceğiz.”

(t.+ı 4674)

t.+ına 14600

t.+ından 405

t.+ıyla 33083, 33086, 33088

t.+la 10429

[=7]

TEFERRUATLI: Ayrıntılı, tafsilatlı, detaylı:

“Önce çok vazih, çok **teferruatlı**, çok mükemmel bir istatistiğe muhtacız.”

t. 15813

[=1]

TEFERRÜS: Ar. ***Teferrüs etmek:** Sezmek, anlar gibi olmak:

“Vukuatın seyri neticeyi kerametden daha iyi **teferrüs ettiriyor!**”

(t. +ettiriyor 15648)

t.+etmemek 13525

[=2]

TEFERRÜD: Ar. 1. Emsalsiz, benzersiz olma, sivrilme:

“Lâkin Meşrûtiyet'ten sonra, bir şâir zümresini ve yeni bir çağırı demirden elinde tutan bir baş zuhur etmediğinden benlik taşkınlığından başka bir kudreti ol mayan **teferrüd** coşkunları şiirin mutlak tariflerini ortaya sürdüler.”

(t. 27480)

2. ***Teferrüd etmek**: Eşsiz, emsalsiz olacak şekilde herkesten ayrılmak, üstün olmak, sivrilme:

“**Teferrüd etmedi** derler nazîri bir sâkî”

(t. 37367)

t. 11767

[=3]

TEFESSÜH: Ar. Bozulma, asıl niteliğini kaybetme:

“Milletin verdiği sekiz yüz bin lira maârif harcına mukabil bugün her fakr'dan ziyâde hüküm-fermâ fakr-ı bedenîye düçâr olmuş koca bir milleti **tefessühden** kurtarsa!”

t.+den 21095

[=1]

TEFE'ÛL: Ar. Bazı hâdiseleri, tevafukları uğurlu saymak:

“Kurûn-ı Vustâ kafalı bir unsurdurlar, hurâfe-peresttirler, mekteplerinde hâlâ ‘theologica’ görürler, batıl akidelere tarihî **tefe'üllere** hararetle ehemmiyet verirler.”

(t. +lere 16452)

t. 20444

[=2]

TEFEVVUK: Ar. Üstün olma:

“Türklerin her cihetçe bu **tefevvukuyla** beraber rekabet edemediklerine şaşım.”

(t. +uyla 14112)

t. 15998

t.+edebilir 17558

t.+ları 22379

t.+u 22379

t.+umuzu 3720

t.+un 3722, 3723

[=8]

TEFEVVÜH: Ar. ***Tefevvüh edilmek**: Hakkında münasebetsiz söz söylenmek:

“Nice temiz insanlar hakkında **tefevvüh edilmiş.**”

(t. +edilmiş 3883)

t.+etmeleri 25575

[=2]

TEFEVVÜZ: Ar. Bir işi üzerine alma.

*Tefevvüz-i âmâl: İş üzerine almak, (bir) işle ilgilenmek:

“Herhâlde mütâlaât-ı müşfikâne-i pederilerine **tefevvüz-i âmâl** ederim.”

t.+i+amâl 19919

[=1]

TEFEYYÜZ: Ar. İlerleme, yükselme:

“Ali Bey'in bu oynanan oyunlarda hayli hizmeti olacak ki Saray'da **tefeyyüzü** ve Pâdişâh'ın mahremiyetindeki ehemmiyeti o vakitten **başladı.**”

(t. +ü 34259)

t.+eder 32615

t.+lerine 943

t.+ümün 8519

[=4]

TEFHİM: Ar. ***Tefhim etmek**: Anlatmak:

“Bu hükmü size vicahen **tefhim etmek** için karşıdaki mahkemeye gidiniz! dedim.”

t.+etmek 10450

[=1]

TEFRİK: Ar. ***Tefrik etmek**: Ayırt etme, yerini tayin etmek:

“Yerini tâyin etmekle beraber çiftliği iyi **tefrik edemedik.**”

(t. +edemedik 670)

t. 15072

t.+dirler 14875

t.+edememiş 6756

t.+edemiyoruz 16644, 17267

t.+edilemez 32683

t.+etmek 20251

t.+etmekten 26471

t.+etse 24650

t.+i 26479

[=11]

TEFRİKA: Ar. Gazete ve dergilerde arka arkaya yayımlanan ve birbirini tamamlayan yazılardan meydana gelen dizi:

“Don Quiehotte etiyle, kemiğiyle muazzam bir **tefrika** hikâyesinden başka nedir?”

(t. 22142)

t. 8347, 13424, 30056, 30075, 30387

t.+lar 22097

t.+ları 22107

t.+ların 22177

t.+larını 22104

t.+nın 30074

t.+sı 30065

t.+sıdır 22134

t.+yı 31653

[=14]

TEFRİKALI: Nifaklı, ihtilafı:

“Lâkin o birlik bu şimdiki fırkalı ve **tefrikalı** manzaramızdan daha güzeldi.”

t. 24598

[=1]

TEFRİŞ: Ar. ***Tefriş edilmek**: Eşya ile döşenmek:

“Refik İsmail'in becerikliliği sayesinde birkaç gün zarfında **tefriş edilmiş** bir salonda tıka basa, İstanbul'un bütün mütareke çehreleri mevcuttu.”

t.+edilmiş 18825

[=1]

TEFSİR: Ar. Yorumlama, yorum:

“Evliya Çelebi, İstanbul muhasarasının gündün güne uzadığını kendine has **tefsirleriyle** anlattıktans onra diyor ki: (...)”

(t.+leriyle 7223)

t. 14641, 19242, 29943

t.+e 14864, 15041, 20360

t.+ederken 33003, 35072

t.+ederler 5885

t.+edildi 23142

t.+edilemez 29370

t.+edilen 14752

t.+ediyordum 12107

t.+ediyorlar 27139

t.+etmek 2922

t.+ettiler 12231

t.+i 27251

t.+ine 23675

t.+ler 14811

t.+lere 13941, 14810, 14901, 34978

t.+leriyle 14897

[=25]

TEFTİŞ: Ar. Bir şeyin aslını anlamak veya bir işin gereğince yapılıp yapılmadığını öğrenmek maksadıyla her yönden inceden inceye yapılan araştırma:

“Henüz gençken Sultan Mahmud bu liyâkatlı çelebiyi yetiştirmeğe çalışmış, bâzı mühim işlerin **teftişine** ve tahkikine mêmûr etmişti.”

(t.+ine 33856)

t.+e 33998

t.+etmek 34015

[=3]

TEFVİZ: Ar. Bir iş veya şeyi bir kimsenin üstüne bırakma, ihâl:

“(…) şimdiden sonra bu rolün Türk devletine **tefviz** olunmak lüzumu kendiliğinden hâsıl oluyor demektir.”

t. 16262

[=1]

TEGÂFÛL: Ar. 1. Anlamazlıktan, bilmezlikten gelme, bilmiyor gibi davranma:

Üstad Moreas bu isimlere hiç yanaşmıyarak, Racine ve Sophokles'e dâir açmış olduğu musahabesine bildiği gibi devam etmiş ve yâd ettiğimiz büyük isimlere karşı tecâhül mü yoksa **tegaafül** mü gösterdiğinden şüphelenmiştik.”

(t. 2383)

2. ***Tegaafül etmek**: Anlamazlıktan,

bilmezlikten gelmek, bilmiyor görünmek,

kendini gafil göstermek:

“Gafllet veyâ **tegaafül et-ip** bak-madık Kemâl”

(t. 37458)

t. 8750, 27138, 38070

t.+edelim 14840

[=6]

TEGADDÎ: Ar. ***Tegaddî etmek**: Gıdalanmak, beslenmek:

“(…) sizin gıdâ-yı hâlisü'l-hassınız olan dana eti bile yalnız kış günleri ara sıra yenilir, fakir, zengin herkes kuzu ve koyun eti ile **tegaddî eder.**”

(t.+eder 19906)

t.+edebilecek 24417

t.+ediyorum 19880

[=3]

TEGALLÛP: Ar. Zorbalık:

“Mâlûm vak'a da Sultan Mahmud'un Alemdar'dan ve Rusçuk Yârânî'nin

tegallübünden kurtulmak için Yeniçeri takımıyla el altından müttefik olduğu söyleniyordu.”

(t. +ünden 34298)

t.+ü 21970

[=2]

TEGANNİ: Ar. ***Teganni etmek**: Bir ibareyi makamla okumak:

“Fakat ne o ne onun tilmizi Abdülhak Hâmid, kâh aşikâr, kâh kinayeli olarak, **teganni ettikleri** vatan acılarını halkın bağına kadar geçirebildiler.”

(t. +ettikleri 16523)

t. 518, 19808, 20690

t.+edebiliyor 32443

t.+edebilseydik 20600

t.+edemedi 7442

t.+edemediklerini 28133

t.+edemez 20684, 29800

t.+eden 3355, 26820, 27376

t.+edenler 27377

t.+edenlerden 27739

t.+ederim 26099

t.+ederlerdi 8021, 26821

t.+edeyim 32535

t.+edilemez 20688, 29803

t.+ediyoruz 32011

t.+et 26100

t.+etmediler 29807

t.+etmeğe 20685, 27871, 29800

t.+etmek 27105, 29371, 29373

t.+etmiş 32686

t.+etmiştim 19287

t.+ettiği 27809

t.+ye 26101

[=34]

TEGAYYÜR: Ar. Hâlden hâle geçmek, değişmek:

“Kelimelerin mânâları milletlerin ruhu **tegayyür ettikçe** değişir.”

t.+ettikçe 15369

[=1]

TEGERG: Fars. Dolu:

“(…) ‘Âmîhte kıl **tegerg** ile sahbâyı/ Sun rind-i mey-âşâme dolu üzre dolu’ (…)”

t. 6662

[=1]

TEHÂLÜK: Ar. Bir şeye erişmek için büyük bir istekle atılma, büyük bir arzu ile can atma:

“Bana kütüphanede Türk olduğum için her türlü muavenette **tehalük** gösteriyordu.”

(t. 3129)

t.+le 9283, 22018

[=3]

TEHAŞŞÜD: Ar. Birikme, yığılma, toplanma:

“Osmanlılar Viyana'yı ikinci defa olarak ve bu defa kat'iyen zaptetmek azmiyle muhasara etmiş olduklarına göre, onların **tehaşşüd** noktalarını bir yere hasretmek doğru olmaz tabî.”

t. 25092

[=1]

TEHCİR: Ar. Göç ettirme, göç etmesine sebep olma, sürme:

“İşte 1908 de papazlarla hocaları kucaklaştıran İttihâd ü Terakki Ermeni **tehciri** gibi, ilk müddeâsının tamâmıyla zıddı olan siyâsete kadar her usûlün inhisarını alarak muttasıl yürüyordu.”

t.+i 3637

[=1]

TEHDİT: Ar. 1. Gözdağı:

“Üçüncü taarruz **tehditlerini** savururken Gonaris Atina'da mülayim bir lisan kullanmaya başladı.”

(t. +lerini 13348)

2. ***Tehdit etmek**: Tehlike teşkil etmek, tehlikeli bir durum meydana getirmek:

“Bu arazi kendine verilmediği takdirde elinde bir vasıta var; o vasıta da bu keşmekeşi ilelebet sürüncemede bırakarak cihanın muvazenesini **tehdit etmektir.**”

(t. +etmektir 16317)

t. 1800, 13402, 16305, 16316, 34375

t.+edebildi 15371

t.+edebilirdi 25976

t.+edişi 17764

t.+ediyorlar 13937

t.+i 22783

t.+inde 34380

t.+ine 9044, 33518

t.+ini 15740, 33533

t.+le 2838

t.+ti 34374

[=18]

TEHDİTKÂR: Ar. +Fars. Tehdit edici:

“Yunanlılar, bir tavassut teklifi vaki olurken, üçüncü ve yaman bir taarruz yapacakmış gibi **tehdükâr** bir tavırda görünmeye çalışıyorlar.”
(t. 13306)

t. 1776, 13332, 18681

[=4]

TEHEVVÜR: Ar. Çok kızma, öfkelenme, köpürme:

“Kendisine bir talepte bulunmaya gelen niğehban zabitlerinin heyetini şâyân-ı hayret bir **tehevürle** makamundan kovdu.”

(t.+le 10230)

t.+le 27344

[=2]

TEHÎ: Fars. Boş:

“(…) ‘Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin/ Bülbul hamûş havz **tehî** gülsitan harâb’(…)”

t. 25456

[=1]

TEHİR: Ar. ***Tehir etmek**: Ertelemek, sonraya bırakmak:

“(…) lâkin işi bir müddet **tehir etmeği** münâsip gördüm.”

(t.+etmeği 33488)

t. 19930

t.+edilmiş 25814

t.+etmeğe 666

t.+i+seyahat 19945

t.+ini 26092

[=6]

TEHLİKE: Ar. 1. Gerçekleşme ihtimali bulunan fakat istenmeyen durum:

“Kendi kendimi avuttum; ayrılık **tehlikesi** geçmişti.”

(t.+si 371)

2. Büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum, muhatara:

“Çocuk can hevliyle bize doğru kaçtı. Büyük bir **tehlîke** geçirmiş gibi titriyordu.”

(t. 850)

t. 1292, 5912, 5947, 6175, 13716, 15809, 16670, 16680, 23813, 32257, 34330

t.+de 11313, 15417, 19317, 23661, 24035, 25030, 25923

t.+den 14269, 17838

t.+dir 12438, 16355

t.+ler 17154

t.+leri 33495

t.+lerle 18782

t.+si 1713, 4062, 14524, 15834, 16230, 26253

t.+sinde 18477

t.+sindeki 6174

t.+sinden 15846, 35128

t.+sine 6714, 10798

t.+sini 35141

t.+sinin 4717, 9777, 15831, 35149

t.+ye 4094, 5285, 6723, 10030, 14632, 17719, 22394

t.+yi 1696, 14485, 14487, 25253, 33601

[=56]

TEHLİKELİ: Tehlikesi olan, korkulu, muhataralı:

“Selçuk padişahu Melik Şâh'ın vuku bulan ölümü ortada **tehlîkeli** bir boşluk bırakmış, umumî bir gevşeklik yaratmıştı.”

(t. 5063)

t. 542, 5266, 5893, 5918, 8909, 9691, 9756, 9914, 11904, 11909, 15908, 16662, 16674, 22181, 24465, 33929, 35524

t.+dir 24283, 24284, 24284

t.+si 5073

t.+ymış 13671

[=23]

TEHYİÇ: Ar. ***Tehyiç etmek**:

Heyecanlandırmak, heyecana getirmek, coşturmak:

“Eyyüb'un etrafında çevrilen mezarlarıyla, o güzel ölüm şehrimizin türeyişini tespit etmeye çalıştığım bu hikâye o günlerde birçok vatandaşlarımızı **tehyiç ettiği** hâlde, Ahmet Naim Bey'i (kızdırmış)...”

(t.+ettiği 9449)

t.+edebilsin 24524

[=2]

TEHZİB: Ar. Düzeltme, ıslah etme, hâlis duruma getirme:

“Lâkin kimi ahlâkın **tehzîbi**, kimi vatan sevdalarının galeyânı, kimi içtimaî meselelerin sahnede hâili için.”

t.+i 31388

[=1]

TEHZİL: Ar. Alaya alma, alay etme:

“Süleyman Nazif, Ali Kemal'i **tehzil** sadedinde derdi ki: (...)”

t. 9856

[=1]

TEK: 1. Yalnız bir:

“Bazı divanlarda, meselâ Seyyid Vehbî veyahut Sünbülzâde divanlarında da hâyîde olmayan bir **tek** mısra yoktu.”

(t. 8378)

“Bir **tek** düşünce ol-du tesellî bu dert.ime”

(t. 35948)

2. ***Tek bir**: (Olumlu cümlelerde) Yalnız bir, bir tek:

“Hulyâlî mâvilik.te bu ânî parıldayış/

Tek bir dakika sür-medi kaybol-du sır gibi”

(t. 36643)

3. ***Tek tük**: Az, seyrek:

“Dünkü Tesalya muharebesinin madalyasını bayramlarda **tek tük** göğüslerde görebiliyoruz.”

(t.+tük 16649)

t. 757, 821, 2738, 3013, 3061, 3607, 3608, 3693, 3860, 3915, 4082, 4477, 4714, 4858, 4885, 4906, 5259, 5424, 5440, 5465, 5470, 5928, 6226, 6437, 6910, 7398, 7408, 7541, 7821, 7861, 8033, 8371, 9709, 10784, 11093, 11097, 11223, 11871, 11956, 12853, 13609, 14089, 14209, 14237, 14437, 14573, 14644, 15615, 15811, 15862, 15978, 16147, 16267, 16707, 16731, 16823, 16872, 17243, 17293, 17668, 17669, 17683, 17709, 17710, 18152, 19017, 19183, 19277, 19280, 19451, 19521, 19551, 19552, 19552, 19553, 19553, 19670, 19710, 19722, 19724, 20225, 20762, 23268, 23366, 23683, 23914, 23940, 24140, 24312, 24784, 24982, 25359, 26231, 26236, 26423, 27049, 27068, 27673, 27680, 28909, 28957, 29078, 29387, 29390, 29392, 29394, 29700, 30339, 31037, 32180, 32637, 33348, 33616, 34688, 34818, 34991, 35205, 35206, 35278, 35540, 35673, 36082, 36095, 36167, 36232, 36420, 37070, 37411, 37997, 38305, 38305, 39063

t.+er 18902, 18902

t.+ini 3658

t.+tek 35304

t.+tük 4477, 7541, 10492, 16637, 33080

[=143]

TEKAAÜD: Ar. 1. ***Tekaaüd edilmek**:

Emekliye ayrılmak:

“Defterhâne'deki vazifesinden affedilerek **tekaaüd edilmişti.**”

(t.+edilmişti 34886)

2. Emekli:

“Hisar'daki evine yerleşmiş, gümrükden aldığı küçük bir **tekaaüd** akçasına kanâat etmiş.”

(t. 34049)

[=2]

TEKÂMÜL: Ar. Zaman içinde meydana gelen gelişme, gelişim:

“Borina'yu dinlerken tıpkı son Türk edebî **tekâmülünü** dinliyorum sandım.”

(t.+ünü 3115)

t. 5470, 14742, 14941, 20739, 21173, 22055, 26511, 29536, 29540, 29547, 31507

t.+den 21217

t.+e 29205

t.+edeede 27987

t.+edemedi 21679

t.+ederse 21394

t.+etmeye 16397

t.+etmiş 30408

t.+etmişti 21167

t.+ettiğini 21717, 30558

t.+ettiklerini 28502

t.+ü 14507, 24750, 28840, 32012

t.+üme 32385

t.+ün 6561, 23722, 23723, 23728, 28819

t.+ünden 3434, 21728, 30569

t.+üne 3442

t.+ünü 2262, 3108, 29070

[=40]

TEKANNÜN: Ar. ***Tekannun etmek**:

Kanunlaşmak:

“Acaba yeni Türk şiirinde bu kafiye nasıl **tekannün edecek?**”

t.+edecek 29801

[=1]

TEKÂPU: Fars. Dalkavukluk etme, birinin yaptığı her işi onaylama:

“İstanbul'un büyüğü küçüğü, karşısında eğilmişti; kendisine, makamında, sokakta, eğlence yerlerinde olan **tekâpu** sâri bir hâl almıştı.”

(t. 11368)

t.+ediyorlardı 18649

t.+nun 35441

[=3]

TEKARRÜR: Ar. ***Tekarrür etmek**: Yerleşmek:

“Bugün fikirlerimizde **tekarrür eden** akideleri,
beş sene evvel hep biliyorduk.”

(t.+eden 21734)

t.+ediyor 25629

t.+etti 1406

[=3]

TEKÂSÛL: Ar. ***Tekâsül etmek**: Tembellik,
üşenme, gevşeklik, kayıtsızlık:

“Zâten biz bunu böyle anlamakta **tekâsül etsek**
bile o bize kendisini er geç hissettirir.”

(t.+etsek 24863)

t. 31041, 31061

t.+e 31074

[=4]

TEKAYYÜD: Ar. Bağlanma, bağlı olmak:

“Bu sıkı **tekayyüdü** hâricinde, devrin
mukbillerine âb-ı rû dökmeyen bir hâli vardı.”

t.+ü 34097

[=1]

TEKAYYÜDÂT: Ar. Bağlar, kayıtlar:

“Vapurumuz Çanakkale Boğâzı'na yaklaşırken,
oraları, bir harb sahasının **tekayyüdâtı** altında
bulmuştu.”

t.+ı 2487

[=1]

TEKBİR: Ar. İslâm dininde Allah'ın

büyükliğini belirtmek için söylenen “Allâhu
ekber” sözüyle başlayan ve bayram
namazlarında, kurban kesilirken veya toplu bir
hareket esnasında birlikte okunan, “Allâhu ekber
Allâhu ekber lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber
Allâhu ekber ve lillâhi'l-hamd” şeklindeki
besteli cümle:

“Bir taraftan **Tekbir** çeken dedeler, bir taraftan
da yolda yeni baştan cüz cüz okuyarak hatim
indiren kırk hâfızın sesleri bütün şehri
dolduruyordu.”

(t. 34512)

“İçimde dalgalı **Tekbîr.i** en güzel dîn.in”

(t.+i 36393)

t. 10591, 10597, 12367, 12832, 35673, 37346

t.+i 35677, 35764

t.+ler 12830, 14429

t.+leri 6975

t.+lerle 37185, 37972

[=15]

TEKBİR-SERÂ: Ar.+Fars. Tekbir söyleyen,
tekbir getiren (kimse):

“Millet arka.nda bugün vecd ile **tekbîrserâ**”

t. 37842

[=1]

TEKELLÜFLÜ: Gösterişli, özentili:

“Türkçesi **tekellüflü**, söyleyişi yağlı ve ballı, sesi
marazydi.”

t. 3906

[=1]

TEKELLÜFSÜZ: Zahmetsiz, zahmet vermeyen
(iş):

“Bana ilk defa böyle **tekellüfsüz** bir teklifde
bulunuyordu.”

t. 23180

[=1]

TEKELLÜM: Ar. ***Tekellüm etmek**: Söylemek:

“Çünkü kadîm şâirler o kelimeleri Fârisî'nin
zevkiyle **tekellüm ederdi**.”

(t.+ederdi 32484)

t.+ederdi 29075

t.+etmişdiler 3390

t.+ettim 29049

[=4]

TEKEMMÛL: Ar. ***Tekemmül etmek**: Kemâle
erme, olgunlaşma, mükemmel duruma gelme:

“Lâkin bu inşâyı târihnüvîs Râşid Efendi görse
yeni bulmaz; bilâkis kadîm tarzın **tekemmül**
etmiş pek münakkah, rasîn, belîğ bir neticesi
bulur.”

t.+etmiş 22068

[=1]

TEKERRÜR: Ar. ***Tekerrür etmek**:

Tekrarlanmak:

“**Tekerrür eden** sözler bunlardı.”

(t.+eden 3968)

t.+edecek 19449

t.+eden 10294, 12143, 14195, 22729, 28882

t.+eder 27152

t.+etmiş 19448

t.+etse 16601

t.+ettikçe 29737

t.+ü 29430

t.+üdür 31555

[=13]

TEKEVVÛN: Ar. 1. Oluş, oluşma, var olma,
doğuş:

“Ocaklar, dernekler, yurtlar, mecmualar, bir
tekevvin devrinde olduğu gibi,
kaynaşıyorlardı.”

(t. 8587)

2. ***Tekevvün etmek**: Vücut bulmak, vücuda gelmek, var olmak:

“*Aruz şiir lisânımızın vücûdunda bel kemiği gibi esaslı bir uzundur. Türkçe onun etrafında*

tekevvün etti.”

(t.+etti 29608)

t. 9136, 12492, 14316, 17287, 23672

t.+edişinin 9412

t.+etmesi 24406

t.+etmesini 10049

t.+etmiş 13317, 23635

t.+etmiştir 20896, 23639

t.+etti 13657, 17122, 29597

t.+ettiği 12978

t.+ettiğini 9433

t.+ün 18462

t.+ünde 20888

t.+üne 11724

[=21]

TEKFİN: Ar. Kefenleme:

“*Bugün Silivri Kapı'da Hadım İbrâhim Paşa Câmî-i Şerîfi'nde gaslinde, tekfininde hazır bulundum.*”

t.+inde 34435

[=1]

TEKFUR DAĞI: Osmanlı Devleti'nin

vilayetlerinden olan Edirne vilayetinin bir sancağı:

“*Son muhacerette Tekfur Dağı'ndan ve Trakya köylerinden katliamın kızıl satırı önünden kaçan bu Rumeli köylüleri, burada Zağanos Paşa Kulesi'nin içindeki hücrelere sığınmış, yaşıyorlar.*”

(t.+ndan 6208)

t.+ndan 23796

[=2]

TEKFUR SARAYI: İstanbul'da bulunan

Blaherne Sarayı kompleksinden günümüze kalan tek saray:

“*İhtiyar Karaca Bey'in Rumeli askerlerini yıldırım gibi boşaltarak kırdığı Edirnekapı ve Tekfur Sarayı burçlarının üstünde oturdum.*”

(t. 6931)

t.+ndan 5392

t.+nın 5250

[=3]

TEKİRDAĞ: Marmara Bölgesi'nin Trakya yakasında bulunan bir ilimiz:

“*Nâmık Kemal Tekirdağı'nda doğdu ve Gelibolu'da toprağa gömüldü.*”

(t.+ında 32564)

“*Fetih.ler ufuk.u Tekirdağ ve sev-diğim İzmir*”

(t. 36388)

t.+ında 28347

t.+ındaydım 32541

[=4]

TEKKE: Ar. Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh:

“*Parmak hesabı bir çâre-i âhenk olamaz hükümünü kabul edemi yorum. Bir çâre-i ahenk olmasaydı Türk, dağlarda ve şehirlerde türkülerini, tekkelerde cezbeli nefes'lerini bu vezinle asırlarca söyler miydi?*”

(t.+lerde 29408)

t. 28710, 32332, 32897

t.+lerde 28378

t.+lere 34297

t.+lerle 1000

t.+si 1978, 10231

[=9]

TEKKESİZ: Tekkesi olmayan:

“*Bu toprak Türklüğün iman devirlerinden çok sonra temeddün ettiği camisiz, minaresiz, ezansız, şadırvansız; türbesiz, tekkersiz, kabristansız, servisiz, kitabesiz, çeşmesiz olduğu için, (...)*”

t. 7931

[=1]

TEKLİF: Ar. 1. Bir hususta yapılması veya

yapılmaması düşünülen şeyler hakkında başkalarına görüş sunma, öneride bulunma:

“*Böyle bir vazife teklifinden mes'uttu.*”

(t.+inden 3872)

2. Devlet tarafından istenen yükümlülük, vergi:

“*Dâyinlerimize vereceğimiz faizlerin altın lira yerine iki buçuk kâğıt lira ile ödenmesi için hazırladığı teklifi izah etti.*”

(t.+i 11541)

t. 5069, 12613, 12632, 14245, 15480, 26192

t.+de 23165

t.+edecek 35155

t.+eden 9402, 22654

t.+ediyor 8066, 9219

t.+etmeleriyle 16247

t.+etmiş 5084
t.+etmişti 5069, 8974
t.+etmiştim 8702
t.+etse 16797
t.+etti 7587, 9527, 15473, 23877
t.+ettiği 8809, 9635
t.+ettiğimiz 24149
t.+ettiler 3361, 15738
t.+i 11533, 12530, 12627, 13296, 15469,
20279, 20330, 25028
t.+inde 8717, 28063
t.+inden 14857
t.+ine 11333, 13325, 13392, 14852, 14858
t.+ini 12638, 12650, 14021, 35387
t.+inin 13344
t.+inize 21583
t.+iyle 13200
t.+ler 15480
t.+lerde 35209
t.+leri 9977, 35210, 35211
t.+ten 20278

[=58]

TEKLİFÂT: Ar. Teklifler:

“Beyoğlu'nun bir Rum gazetesine Atina'dan haber veriliyor ki Yunan meselesinin artık diğer bir suretle tesviyesi hususunda birtakım **teklifat** tetkik edilecekmış!”

t. 15491

[=1]

TEKLİF Ü TEKELLÜF: Ar. Resmîyet:

“(…) ‘Meyhâneyi seyrettim uşşâka mutâf olmuş/ **Teklîf ü tekellüfden sükkânı mu'âf olmuş**’ (…)”

t.+den 28019

[=1]

TEKNE: Bir tür küçük deniz taşıtı:

“Bîçare halk denizde yüzen **tekneleri** avlamış, için için yanan tenekelerden bir yalıda yangın çıkmış ve sıra ile öteki yalıları da yakmış.”

t.+leri 7340

[=1]

TEKNİK: Fr. Bir işin yapılışında tutulan yol, usûl, metot:

“Ve biz zihniyetçe, muaşeretçe, terbiyece, **teknikçe**, kisvece muttasıl değişiyoruz.”

(t.+çe 23736)

t.+i 32795, 32929

t.+ine 6017

t.+ini 32923

[=5]

TEKRAR: Ar. 1. Yeniden, bir daha, yine:

“Alemdar Mustafa Paşa ve Rusçuk yârânı, Sultan Selîm- Sâlis'i tahtına **tekrar** çıkarmak için gelmiştiler.”

(t. 25003)

“Ânî bir üzüntü.yle bu rü'yâ.dan uyan-dım/
Tekrâr o alev gömlek.i giy-miş gibi yan-dım”

(t. 36816)

2.1. ***Tekrar etmek**: (Bir şeyi) Yeniden söylemek:

“Hüseyn Siyret gâşyoldu; Hâmid'in dehâsına hayran olmağa hazır olduğu için hayranlığını bütûn bir gün **tekrar etti**, durdu.”

(t.+etti 2180)

2.2. ***Tekrar etmek**: (Bir şeyi) Yeniden yapmak:

“O mübarek yadigârların on binde biri olsun elimizde değil, tarihimizin öksüzüyüz. Fakat bu defa bu hâllerimiz **tekrar etmesin**.”

(t.+etmesin 17667)

t. 132, 174, 179, 465, 474, 1294, 1751, 1850,
1859, 1863, 1869, 1916, 2105, 2123, 2323,
2391, 2674, 2791, 3155, 3157, 3171, 3409,
4005, 4006, 4687, 4690, 4818, 4936, 5004,
5365, 5517, 5900, 6034, 6035, 6075, 6233,
6318, 7009, 7046, 7552, 7586, 7817, 8116,
8482, 8486, 8498, 8498, 8589, 8745, 8976,
8978, 8987, 9135, 9533, 9967, 9971, 9987,
10134, 10171, 10261, 10263, 10264, 10292,
10746, 10970, 10993, 11330, 11341, 11400,
11617, 11919, 12490, 12494, 12509, 12514,
12517, 13012, 13022, 13031, 13035, 13241,
13347, 14035, 14036, 14036, 14203, 14222,
14231, 14286, 14588, 15548, 15609, 15694,
15947, 15984, 16654, 16827, 17282, 17640,
17957, 18245, 18474, 18563, 18650, 19111,
19347, 19347, 19356, 19959, 20028, 20079,
20215, 20592, 20595, 20641, 20644, 21245,
22278, 22682, 24989, 25140, 26112, 26539,
26543, 26545, 27130, 28199, 29287, 29877,
29940, 30106, 30311, 30388, 30798, 30856,
30864, 30875, 31037, 31039, 31042, 31065,
31071, 33343, 33473, 33900, 34087, 34136,
34152, 34169, 34253, 34318, 34931, 34975,
34999, 35001, 35161, 35162, 35162, 35404,
35449, 35450, 35566, 35677, 37642, 37687

t.+a 35052

t.+dan 8137

t.+edeceğini 11877
t.+edeede 17387
t.+edelim 13412
t.+eden 22826, 27995, 31235
t.+eder 28439
t.+ederdi 2670, 9817
t.+ederim 31529
t.+ederiz 16499, 31908
t.+ederken 8918, 10675
t.+ederler 28528
t.+edeyim 2272
t.+edildi 27042
t.+edilmek 32351
t.+edilmiş 2163
t.+edilmiştir 27140
t.+edip 12403, 14839, 33461
t.+ediyor 8397, 12045, 12421, 27706, 31046
t.+ediyordu 8919, 12102
t.+ediyorduk 13169
t.+ediyorlar 13755
t.+etmek 15714, 19118
t.+etmeyeceğim 7692
t.+etmez 15984
t.+etmiş 8517, 34663
t.+etmiyelim 2685
t.+etmiyeyim 34120
t.+etti 451, 2179, 9543, 19219, 34525
t.+ettiği 9543
t.+ettiğim 31296
t.+ettikten 17700
t.+ettiler 14974
t.+ettiniz 20885
t.+ettirdi 471
t.+lar 32242
t.+lardan 9840

[=222]

TEKRARLA-: Yeniden söylemek, tekrar etmek:

“(…) bir buçuk asır evvel söylemiş olduğu bir sözü zarafetle **tekrarlamakla** zarif görünmeyi kasdetmiyordu, çünkü zarif değildi.”

t.-makla 15953

t.-r 17431

[=2]

TEKRİM: Ar. Saygı gösterme, yüceltme, ululama:

“Sahne san'atkârları herkesten fazla **tekrîm olunur.**”

(t.+olunur 22259)

t.+edilmeğe 27232

t.+ettikçe 22660

[=3]

TEKZİP: Ar. ***Tekzip etmek**: Yalanlamak, doğru olmadığını açıklamak:

“Sonra haricî siyaseti yine aynı icazla izah ederken, iki seneden beri kulaklarımızı yırtan iftiraları **tekzip ediyor.**”

(t.+ediyor 12410)

t.+ettikten 12770

[=2]

TEL: Erm. 1. Çeşitli madenlerden yapılan ve çeşitli işlerde kullanılan, kopmaya karşı dayanıklı çok ince ve uzun nesne:

“Bu saz.ların duyul-ur her **tel.inde** sâde vatan”
(t.+inde 35998)

2. İnsan saç veya sakalının bir tek ipçığı:

“Bir bir **tel** ayır lâtif bir perçem.den”
(t. 38353)

3. ***Tel örgü**: Dikenli tellerden yapılmış engel:

“Yoksa **tel örgü** arkasında Anadolu şehirlerini, iki mağlûbiyetten sonra, kralları başta nümayişkârâne dolaşan onlar mıdır?”
(t. 16463)

4. ***Ayrı telden çalmak**: Ayrı ve başka başka şeyler söylemek:

“Zîrâ bir elden çıkıyor. Mecmua değil, her biri **ayrı bir telden çalan** bir makale anbarı.”

(t.+den 20350)

t. 16451, 23367, 26069, 35794, 37408, 37907, 37907, 38174

t.+den 14897

t.+dir 28732

t.+inden 1239

t.+inini 10262

t.+le 20704, 27979

t.+lerden 35980, 36194

t.+lerinden 36020

t.+lerini 11993

t.+lerle 7948

[=22]

TELÂFFUZ: Ar. 1. Bir harfi ses özelliklerini, bir kelimeyi hecelerin uzunluk ve kısaltığını, kalınlık ve inceliğini, vurgu özelliklerini belirterek söyleme, söyleyiş, söyleniş:

“İşte bunun içindir ki konservatuvarlarda üstad muallimler genç talebeye kelimelerin tam

telâffuzunu, okuma sanatının bir alfabesi gibi öğretmekle işe girişirler.”

(t.+unu 27406)

2. Söz söyleme:

“Zamanımızda muhafazakârların mütecedditlere atfettiği Farmason, mülhid ve zındık sıfatları aynen Selîm-i Sâlis devrinde (de) **telâffuz olunuyordu**.”

(t.+olunuyordu 3732)

t. 18014, 21236, 29552, 31603

t.+da 31604

t.+edememiş 28914

t.+edemeyen 8912

t.+edemezlerdi 29150, 29154

t.+edenler 32657

t.+edenlerle 28914

t.+eder 29161

t.+ederken 29094

t.+ederler 29095, 29139, 29153

t.+ederlerdi 29138, 29140, 29147, 29170

t.+edilmeyecek 16009

t.+edilmiş 32662

t.+edişinden 4952

t.+ediyoruz 29149

t.+la 31279

t.+olunur 29319

t.+uyle 27917

[=29]

TELÂFÎ: Ar. ***Telâfi etmek**: (Bir ziyanı, bir eksiği) Karşılama, yerini doldurma:

“Maddî imkânsızlığı, bereket versin, Salâhaddin Bey gibi dini bütün, bülend-himmet, harikulade teşebbüskâr bir Türkün manevî kudreti **telâfi etti** de bu müesseseler yüz aklı ile ortada kaldı.”

(t.+etti 13082)

t. 18076

[=2]

TELÂKÎ: Ar. Buluşma, kavuşma:

“Bu vak'a tabiatı aşkla sevmiş iki ruhun **telâkisi** oluyor.”

t.+si 22773

[=1]

TELÂKKÎ: Ar. 1. Belli bir bakış açısına göre görme, bakma, kendine göre bir fikir sâhibi olma, görüş, anlayış:

“Vekâlet-i Celile'nin suali yalnız İspanya'daki teamüle ve **telâkkiye** âid ise de Fransa'nın şarkta güttüğü ve Lozan muahedesinden sonra,

müstakil Türkiye'de yine gütmek istediği eski katolik hâmilîği siyâseti münasebetiyle İspanyol hükümetinin bu meseleye hassas bir alâkası vardır.”

(t.+ye 19137)

“**Telâkki**”

(t. 36785)

2. ***Telâkki etmek**: Saymak, öyle kabul etmek, öyle anlamak:

“Ve o anda bizim mefkuremizi cinnet **telâkki edenler** vardı.”

(t.+edenler 23590)

t. 238, 1385, 1387, 2947, 8093, 8729, 9312, 11481, 11931, 12759, 13900, 14652, 15194, 15613, 18726, 28721, 31526, 31528

t.+de 14153

t.+edeceğine 13926

t.+edecek 29220

t.+edeceklerdir 13922

t.+edeceklerini 12651

t.+edemez 9499

t.+edemiyor 11978

t.+eden 8440, 12172, 12470, 13180, 17257, 30320, 31435

t.+edenler 14431, 31762

t.+edenlerin 31585

t.+eder 14673, 18840

t.+ederdi 1007, 9842, 10639, 10831, 32394

t.+ederek 19140

t.+ederler 4683, 18461, 31099, 31165

t.+ederlerdi 11456, 25179

t.+edildi 4309, 23885

t.+edildiği 4609

t.+edildiğim 1766

t.+edildiğini 9676

t.+edilebilir 928

t.+edilebilsin 31382

t.+edilen 22479, 24559

t.+edilir 28674

t.+edilirdi 78, 289, 688, 1174, 9097, 32472

t.+edilirlerdi 29555

t.+ediliyor 3068, 3119, 20873, 24593, 28093, 28581

t.+ediliyordu 2564, 11019, 19306

t.+ediliyordum 8582

t.+edilmesi 4287

t.+edilmesinin 27090

t.+edilmiş 216, 33296

t.+edilmişti 4608
t.+edilmiyor 15692
t.+ediniz 20738
t.+edip 14930
t.+edişi 11721
t.+ediyor 13810, 22724, 29360, 29418
t.+ediyordu 12758
t.+ediyordum 1645, 8896, 9140
t.+ediyorlar 15973, 29922
t.+ediyorlardı 4250
t.+eter 22230
t.+etmedim 7796
t.+etmeğe 1179, 35517
t.+etmek 13100, 27514
t.+etmekte 29088
t.+etmenin 3734, 31526
t.+etmiş 3094, 15171
t.+etmiyor 21878
t.+etmiyorlar 24630
t.+etmiyorum 31486
t.+etti 11479, 17220, 22256, 27045
t.+ettiği 22608, 29399
t.+ettiğim 2085
t.+ettiğimi 9299, 9565
t.+ettik 11924
t.+ettiler 2100, 21248
t.+ettim 1787, 9560
t.+ettirdiler 1182
t.+ettirerek 14786
t.+etti 25248
t.+lerden 27621
t.+lere 27621, 32429
t.+leri 27590
t.+lerin 27589
t.+lerinden 8576
t.+lerini 24595, 27598
t.+leriyle 9847
t.+miz 29591
t.+mizin 32275
t.+niz 27615
t.+olunan 1315, 27537
t.+olundu 25904
t.+olunur 3845
t.+olunuyordu 1313
t.+si 885, 2168, 11551, 16243
t.+sinden 11772, 32399
t.+sine 9382, 26069
t.+sini 8632, 11480, 27527, 29684

t.+siyle 8635, 8783
t.+ye 17134, 19123, 23597, 28310, 29360,
29418
t.+yi 1183, 1183, 11883, 14841, 27531
t.+yle 13837, 29679
[=173]
TELÂŞ: *Fars.* 1. Sıkıntı, tasa, endişe, kaygı:
“*Gerek Pâdişâh, gerek Sadrâzam telâştadırlar.*”
(*t.+tadırlar 26166*)
2. ***Telâş etmek**: Endişelenmek, tasalanmak:
“*Lâkin, gençliğe bu muaşakayı açmakta o kadar
telâş etmeyiniz.*”
(*t.+etmeyiniz 21694*)
t.+a 11018
t.+etmeyiniz 14626
t.+ı 17226, 26892
t.+la 10586, 10760, 35234
t.+larla 16201
t.+ta 34689
[=11]
TELÂŞLI: Telâşa düşmüş, telâşla davranan:
“*Çok kederli olduğu anlaşılan zavallı kadın,
iskelede bir kayıkçı ile telâşlı pazarlık
ediyordu.*”
(*t. 34076*)
t. 2512, 2777, 9334, 9917, 10019, 10591,
11118, 17758, 17758, 35236
[=11]
TELÂTUM: *Ar. mec.* Dalgalanma:
“*Makber'in başlangıcından hatimesine kadar bu
bekaa hissinin ızdıraplı telâtumu hissedilir.*”
(*t.+u 31172*)
t. 31161
t.+udur 31179
[=3]
TELEBBÜS: *Ar.* Giyme, giyinme:
“*Temaşadan epeyce anlayan Taine, Racine'in
ekseriya Atina'da, Roma'da, Suriye'de cereyan
eden temâşâ eserlerini, Versailles Sarayı'nun
salonlarında, Racine zamanına âit telebbüsle
temsil olunur görmedikçe zevk alamıyacağını
söylerdi.*”
t.+le 31550
[=1]
TELEF: *Ar.* 1.1. ***Telef olmak**: (Hayvan için)
Yok olmak, ölmek:
“*(...) yedi yüz hayvan telef olmuş, iki bin kişi
muavenete muhtaç bir hâlde kalmış.*”

(t.+olmuş 24729)

2.2. ***Telef olmak**: (İnsan için) Ölmek:

“Topkapı'da **telef olan** son Bizans imparatoru Roma'nın da son imparatoru sayılır.”

(t.+olan 27004)

t. 14626, 14627

[=4]

TELEFAT: Ar. Savaş ve afetler sebebiyle uğranılan can kaybı:

“Nisbeten pek az tahribat ve **telefatla** bu keşmekeşi bertaraf etti.”

(t.+la 12402)

t.+ımız 2713

[=2]

TELEFON: Fr. 1. Alıcı vericiler aracılığıyla uzaktan konuşmayı sağlayan âlet:

“Bir gün Emîrî Efendi, yeni usulde şiir söylemek gibi bir hevese kapıldı ve **telefon**, tahtelbahir, tayyare gibi, yeni zamanların en bariz terakkî numuneleri üzerin de söylediği manzumeleri birer birer neşretti.”

(t. 27877)

2. ***Telefon etmek**: (Konuşmak üzere) Birini telefonla aramak:

“Bu aralık Trakya hakkında, Yunanlılardan başka hiçbir devletin kendi hesabına beyanatta bulunmak, telgraf çekirtmek, **telefon etmek** gibi kaygısı olmayacağını idrak ederiz.”

(t.+etmek 16364)

t.+la 20303

t.+ları 24756

[=4]

TELEHHÜF: Ar. ***Telehhüf etmek**: Elden çıkmış bir şeye hasret ve kederle yanıp yakınmak, esef etmek, ağlayıp sızlanmak, acınmak:

“Meselâ millî harekete karşı doludizgin makale yazarken kendi fikirlerini bir türlü anlatamadığını **telehhüf etmek** vadisine girer.”

(t.+etmek 9940)

t.+edenlerin 19622

t.+etmek 9933, 33188

t.+le 31614

t.+ün 19619

[=5]

TELEZZÜZ: Ar. ***Telezzüz etmek**:

Zevklendirmek, hazzettirmek:

“Asr-ı ahîrin sonuna doğru Fransa'da, kapıcı, arabacı, uşak, besleme, aşçı ve hattâ gene bu tabakanın kafasında erbâb-ı istirahatî **telezzüz eden** tefrikalar aleyhinde pek yaman cereyanlar uyardı idi.”

(t.+eden 22112)

t. 28089

[=2]

TELFÎK: Ar. ***Telfik etmek**: Bir araya getirip birleştirmek, bir araya toplamak:

“Artık bu kadarcık mütâlâadan sonra bile halkın eğlencelerini **telfik ederek** millî ve bedîi bir terbiye hâline koymak için Dârülbendâyi'in teessüsüne hepimizin birden tarafdâr olmamız kalır.”

t.+ederek 31757

[=1]

TELGRAF: Fr. İki merkez arasında, kararlaştırılmış işaretlerin yardımıyla yazılı haberlerin veya belgelerin iletimini sağlayan bir telekomünikasyon düzeni:

“Hâriciye nâzırından **telgrafla** kralın bir irâdesini telâkki etmiş.”

(t.+la 3095)

t. 11499, 12777, 12783, 13583, 14818, 15002, 15192, 15992, 15992, 16337, 16352, 18487, 26297, 28862

t.+ında 25129

t.+ının 26301

t.+ınızı 20521

t.+la 14206, 15010

t.+lar 11889, 13592, 16347, 16348

t.+lara 12537

t.+larda 13264

t.+lardan 12536

t.+ların 12796

t.+larla 12524, 17531

t.+ta 15480

[=31]

TELGRAFNÂME: Fr. +Fars. Telgrafla gelen haberin üzerine yazıldığı kâğıt:

“Çok aziz muhibbim. Son **telgrafnâmenizle** hâriciyedeki işin halledildiğini bildirdiniz.”

t.+nizle 20443

[=1]

TELHÎS: Ar. Sadrâzam veya daha alt makamlardan pâdişâha iznini, görüşünü yâhut

emrini almak için yazılan ve konunun özetini içeren yazı:

“Silihdar Ağa'nın yıldızı parladığını Kapı'dan İçeri'ye giden **telhislere** onun cevap verdiğini, İçeri'den Kapı'ya gelen her emirde onun bir parmağı olduğunu ilk defâ Vehbi'den işittim.”

t.+lere 34962

[=1]

TELHKÂM: Fars. ***Telhkâm etmek** (eylemek): Kederlendirmek:

“Şevketlü Pâdişâh.ı bu hâl **et-ti telhkâm**”

t. 37285

[=1]

TELİF: Ar. ***Telif etmek**: Uyuşturmak:

“İstanbul boğazlarına hâkim olan devletlerle hem-hudutturlar, cenuptaki komşularının menafitini kendi menfaatleriyle **telif etmekten** başka çıkar bir siyasetleri olamaz.”

(t.+etmekten 15729)

t. 6472, 12545

t.+etmeli 35601

t.+etmeye 9848

t.+ettiler 22486

t.+i 12574, 30499

t.+i+beyn 26315

t.+inizin 20572

t.+ti 12563

[=11]

TE'LİFAT: Ar. Yazılmış eserler, kitaplar:

“Ardı arası kesilmeyen ilmî **te'lifat** arasında bu bir vakıdır.”

(t. 30501)

t.+i+cedide.nin 6497

[=2]

TEL'İN: Ar. Lanet okuma, lanetleme, kargıma, kargış:

“(Halbuki) Sultan Abdülhamid, Girid'de uğradığımız Yunan tecâvüzünü **tel'inden** hâli kalmıyordu.”

(t.+den 1240)

t.+e 23983

t.+edilen 27063

t.+edilmedi 27059

t.+ettiği 11434

[=5]

TELKÎB: Ar. Lakaplandırılmak:

“Moskova yangınından sonra 'Avrupa'nın Müncîsi' nâmiyle İngiltere'de, Almanya'da, hattâ

Napolyonâleyhdârı olan Fransa'da müşâr bi'I-benân olduğu zamanlar 'Yavuz Tatar' nâmiyle de **telkîb** olurdu.”

t. 25969

[=1]

TELKÎH: Ar. ***Telkih etmek**: Aşlamak:

“Fakat Nâmık Kemal'in asıl mücedditliğini vatanî ve siyâsî ahlâkta, Şark'ın hiçbir zaman edebiyatına girmemiş olan, yüksek vatandaş ahlâkını **telkih etmesinde** görmek lâzımdır.”

(t.+etmesinde 32676)

t.+etmeyi 17705

[=2]

TELKİN: Ar. ***Telkin etmek**: Bir duyguyu, bir düşüncüyü aşlamak:

“Daha fenası bu, müteaddî bir hâldeydi, fikirlerini **telkin ederdi**.”

(t.+ederdi 11206)

t.+eden 32673

t.+ediyordu 33752

t.+etmek 30772

t.+etse 14127

t.+i 429, 18016

[=7]

TELL: William Tell. (Almanca: Wilhelm Tell, Fransızca: Guillaume [Giyom] Tell):

“O gün vapurda, benim gibi **Tell** mabedini tavafa giden yolculardan başka yolcu yokmuş, bunu Altör'a hep birden çıktığımız zaman anladım.”

(t. 17477)

“**Tell** şarkı.sıyle beslen-en İsviçre bilme-yor/ En zorlu ihtilâl.leri hürriyet uğur.una/ Kan.lar bu karlı dağ.lara aslaa bulaş-mamış”

(t. 37067)

t. 17484, 17485, 17496, 17501

t.+i 17490

t.+in 17450, 17459, 17477, 17478, 17480, 17481, 17482, 17488

[=15]

TELLAL: Ar. Bir malın satışının yapılacağını veya herhangi bir şeyi halka bildirmek için çarşı pazar gibi kalabalık yerlerde yüksek sesle bağırarak görevli kimse:

“Annemin çehizlik eşyasını hamallarla **tellallar** çarşısına gönderdi.”

(t.+lar 73)

t.+ı 2674

t.+lar 77, 78
[=4]
TELLÂLLİK: Tellâlin yaptığı iş:
“(…) bu tedbirle ordu içinde vâsî miyasta casusluk ve hezimet **tellâllığı** eden meşkük kitlelerden kurtulsa imiş, (...)”
t.+ı 25323
[=1]
TELLÎ: 1. Teli olan:
“Bu toprağa vardıkları vakit sazdan kulübeler içinde tek **telli** bir saz çalıyorlardı.”
(t. 23381)
2. ***Telli rebâb**: Yaylı bir saz:
“Bir **telli rebâbın** etrafında raks: Daha meş'ûm bir vak'a.”
(t. 23370)
t. 23348, 23355, 23360, 23383
[=5]
TELÜRREF'AN: Ortadoğu'da bir yer adı:
“Madem ki bize Fırat hattını vermediler, Sincar'dan Cebel-i Abdülazîz'e gelen ve oradan **Telürref'an'a** inen hududu verselerdi, o zaman bu hattın beri tarafındaki Türkiye mes'ûd olurdu.”
t.+a 23568
[=1]
TELVÎS: Ar. Kirletme, pisletme:
“Sizin huzurunuzla **telvis** olunmasın diye evimi ateşe veriyorum!”
t. 26063
[=1]
TEMÂDÎ: Ar. ***Temâdi etmek**: Sürmek, sürüp gitmek, uzamak:
“Tasarruf **temadi etmiş** bir fetih ve zabttır.”
t.+etmiş 22398
[=1]
TEMAS: Ar. 1. Münasebet:
“Şedîd bir cereyanla ilk **temasım** bu kitapla olmuştur.”
(t.+ım 1366)
“Yarım asırdan beri, Garb'la **temas**, erkeklerimizi tahlîl ettikçe, temeddün eden kadınlarımızı takviye etti.”
(t. 21522)
2.1. ***Temas etmek**: Bağlantı kurmak:
“Hattâ ahlâf, Temmuz İnkilâbının cereyanlarıyla **temas edebilmek** için Evrâk-ı Eyyâm'ı okuyacak.”

(t.+edebilmek 30733)
2.2. ***Temas etmek**: Sözüünü etmek, değinmek:
“(…) fakat bu tarifin çizdiği nev'e ben bu musahabemle ve vaktiyle Tevhîd-i Efkâr'a yazdığım diğer bir iki yazıyla **temas edebildim.**”
(t.+edebildim 18593)
t.+edebildim 20096
t.+edenlere 8448
t.+ediyoruz 9956
t.+etmeden 32760
t.+etmeyeceğini 1769
t.+etmezdim 11412
t.+ettiği 2249, 17648, 17665
t.+ettik 27391
t.+ımız 28852
t.+ımızın 31587
t.+ın 28204
t.+ıyla 10999
t.+la 14486
[=19]
TEMÂSİL: Ar. Timsaller, semboller:
“San'at bahsine gelince, halka mahsus hikâyelerde öyle **temâsil** var ki, en değme âsâr-ı edebiyede misillerine tesadüf edilemiyor.”
(t. 22217)
t.+dendir 22167
t.+e 22188
t.+i 22191, 22266, 31491, 31497, 31510
t.+in 22193
t.+iyle 31468
[=10]
TEMÂŞÂ: Ar. 1. Bakıp seyretme:
“Oyunun **temaşasına** halk küme küme koşmuş, saatlerce göğüs geçirmiş, ağlamış.”
(t.+sına 22094)
“Bu dıvar.larda saat.lerce **temâşâ.ya** değ-er/ Çini.den solma-yacak bahçe.ler aç-mış yer yer”
(t.+ya 35925)
2. Zevkle seyredilen şey, görünüş:
“Elli üç gün ne mehâbetli **temâşâ** idi o”
(t. 35879)
3. ***Temâşâ etmek**: Seyretmek, bakmak:
“Bu devrin mimarları İstanbul'u abidelerle donattılar. O asra, 1500 senesinden 1600 senesine kadar, yalnız mimarî görüşüyle bakan gözler, millî kudretin bir abideler silsilesini **temâşa etmiş** olur.”
(t.+etmiş 4844)

t. 21741, 22484, 22520, 22768, 30539, 30583, 31350, 31353, 31361, 31371, 31381, 31388, 31390, 31391, 31393, 31401, 31408, 31416, 31429, 31452, 31466, 31470, 31501, 31507, 31522, 31527, 31531, 31533, 31536, 31549, 31596, 31610, 31633, 31712, 31755, 31765, 31912, 31927, 31995, 32017, 32020, 32022, 32028, 32037, 32039, 32047, 39198
t.+da 22080, 30541, 31837, 31975, 32020
t.+dan 22609, 31535, 31636
t.+ederek 22831
t.+ederken 15138
t.+ediyordum 22747, 22873
t.+ediyoruz 30408
t.+etti 26045
t.+mız 31467
t.+nın 6382, 22569, 23353, 31353, 31375, 31413, 31456, 31501, 31583, 31596, 31736, 31840, 31862, 31868, 31891, 31996, 31998, 32024, 32035, 32036
t.+oluyor 22087
t.+sı 31445, 31519, 31614, 31865, 31880, 31883, 31888, 31905, 32036
t.+sıdır 31611
t.+sına 22079, 31556
t.+sını 31441, 31448, 31515, 32044
t.+sının 31380, 31546
t.+ya 31368, 31615, 31838, 31851, 31906, 31913, 31931, 38691
t.+yı 31377, 31407, 31465, 31483, 31505, 31525, 31534, 31670, 31706, 32037, 32040, 38700
[=124]
TEMÂŞÂ-GER: Ar.+Fars. Seyreden kimse, seyirci:
“Antoine daha dört sene evvel, sanatının meftunu olan **temâşâgerlere** bir mev'ize verirken, gözleri yaşartan bu acı sırrı söyledi.”
t.+lere 31436
[=1]
TEMÂŞÂ-GERAN: Ar.+Fars. Seyirciler:
“Yâhud bulur, bulursa **temâşâ-geran** hitâm!/
Son perde dîn ü devlete bir inhilâl-i tâm !”
t. 30931
[=1]
TEMÂŞÂHÂNE: Ar.+Fars. Tiyatro oynanan yer:

“İstanbul'da Dârülbedâyî açmayı, mutantan bir **temâşâhâne** ve bu gibi nafîle şeyler yapmak tarzında te lâkki edenler de aldanyorlar.”
(t. 31772)
t. 31761
t.+de 31409
t.+ler 31763
t.+lerde 31771
[=5]
TEMÂŞÂÎ: Ar. Tiyatroyla, oyunla ilgili:
“Hâsılı islâhat fikirlerimizi âlemin nazarında çürütmek için bu vak'a **temâşâî** bir vesika gibi yâd edilir.”
t. 24076
[=1]
TEMÂŞÂ-NÜVİS: Ar.+Fars. Tiyatro yazarı:
“*Akl-ı selîm sahibi bütün temâşâ-nüvis ve temâşâ-perverler itirâf ederler ki, (...)*”
(t. 31852)
t. 31965
t.+in 31530
[=3]
TEMÂŞÂ-PERVER: Ar.+Fars. Tiyatro sever:
“Nitekim bu sanatı Dumas-zâde'nin an'anesiyle tabheden Bernstein, Brieux makuulesini bizim **temâşâ-perverlerimiz** şiddetle seviyorlar.”
(t.+lerimiz 31413)
t.+ler 31842
[=1]
TEMÂŞÂ-YI ÂB: Ar.+Fars. Suyu seyretme:
“BebekKoyu.nda **temâşâyâb.dan** başka/
Bu halk.a vakfet-ecek milkümâl.imiz yok.tur”
t.+dan 37317
[=1]
TEMÂYÜL: Ar. Bir şeye ilgi duyma:
“Bu baharda şiire **temayüllerim** artmıştı.”
(t.+lerim 1204)
t. 3467, 7142
t.+de 18786
t.+etti 12264
t.+ettiği 10238, 16007
t.+ettikleri 10362, 10856
t.+ettirdi 10304
t.+le 7126, 23487, 23624
t.+ler 15952
t.+leri 9938
t.+lerinden 13592
t.+lerini 9629

t.+leriyle 9481

t.+lerle 9193

t.+ü 22634

t.+ümün 2283

t.+ünü 9714, 17570, 27257

t.+ünüz 12256

t.+üyle 23615, 32377

[=27]

TEMÂYÜLÂT: Ar. Temayüller, eğilimler, meyiller:

“Gördüm ki memleketin ve milletin **temayülatı** istiklâl müdafaasında tereddüt edenleri hacîl mevkiinde bırakabilecek bir mahiyet-i âliyyededir.”

t.+ı 14320

[=1]

TEMÂYÜZ: Ar. ***Temayüz etmek**: Sivrilmek, öne çıkmak, kendini göstermek:

“(…) **Priştineli Abdurrahman Paşa'ya kâtip olmuş; onun konağında rüşdü ve iktidarı ile temayüz etmiş.**”

(t.+etmiş 1464)

t.+ettiniz 3443

[=2]

TEMBİH: Ar. Bir şeyin belli biçimde ve yolda yapılmasını söyleme, bunu üstelerek hatırlatma, uyarı, uyarma:

“Çocuğa babasının niyetini ve bana **tembihlerini** hatırlattım.”

(t.+lerini 34580)

t.+et 34420, 34429

t.+ettim 34545

[=4]

TEMCİT/TEMCİD: Ar. Sabah namazından evvel minârelerden belli makamlarda okunan niyaz ilâhîsi:

“**Ders göstermek, falakaya çekmek, ezan ve temcid okumak, ölü yıkamak arasında mütemâdi bir faaliyet içindeydi.**”

(t. 490)

t. 721

[=2]

TEMDİD: Ar. Uzatma, uzatılma, sürdürme, sürdürülme:

“**Dünyânın her yerinde, meclisler, sa'yin temdidinden** yorulur, lâkin teşdidinden yorulmazlar, bilâkis küşayış hissederler.”

(t.+inden 24816)

t.+eder 28938

t.+etmek 18854, 24797

t.+ettiği 28938

[=5]

TEMDİD-İ ÖMR: Ar. Ömrü uzatma:

“**Temdidömr.e** kudret.i kal-maz tahayyül.ün”

t.+e 37558

[=1]

TEMDİN: Ar. ***Temdin etmek**:

Medenîleştirmek:

“İşgal ettikleri havaliyi, kadim olan usûllerine göre, yavaş yavaş **temdin etmeye** vakitten kalmadığı için, çarçabuk temdin edip dümdüz ettikten sonra dar bir müddet debeleneceklerdir.”

(t.+etmeye 15119)

t. 15753

t.+edip 15108

[=3]

TEMEDDÜN: Ar. 1. Medenîleşme, medeniyette ilerleme:

“Uyanmış bir milletin tabiidir ki daima bir gâye-i hayâli olur; lâkin bir gâye-i hayâl ne kadar uzak olsa yine insanîdir. Bir milletin gayesi yine **temeddündür.**”

(t.+ündür 13796)

2. ***Temeddün etmek**: Medenîleşmek:

“İnsan olmak için mutlaka **temeddün etmek** lâzımdır.”

(t.+etmek 19648)

t. 4276, 19515, 19627, 19630, 21507, 24543,

28744, 32932

t.+den 19640

t.+dür 13787

t.+edebilir 23212

t.+edebiliyorlar 23710

t.+ediyorlar 23707

t.+etmek 19624, 19633

t.+etseydik 19621, 19631

t.+ettiği 7923

t.+ettiler 21510

t.+lerinin 3229

t.+ü 19634

t.+ün 18972, 26830

t.+ündeki 19629

t.+üne 7370

[=25]

TEMEDDÜN-KÂR: Ar.+Fars. Medeniyet sahibi, medenî:
 “Bu *temeddün-kâr* zevatın hakkı var.”
 (t. 7752)
 t. 21774, 30618
 [=3]
 TEMEL: Yun. 1. Bir binanın üzerine oturduğu toprak altında kalan duvarları:
 “Murad Hüdâvendigâr'ın yapısı olan kaplıca, *temelinden* yıkılmış.”
 (t.+inden 3200)
 2. *mec.* Bir şeyin üzerine kurulduğu ilk ve en önemli unsur, asıl, kök:
 “Vatanın *temeli* o muzafferiyettir.”
 (t.+i 4527)
 3. **Temel (Temelini) atmak*: Bir yapının temelini yapmaya başlamak:
 “Fâtih'in ilk *temelini attığı* yapılar Eyüb Sultan Türbesi ve Camii oldu.”
 (t.+ini 5479)
 4. *Temel kurmak: *mec.* Güvenmek:
 “Ferdâ ile âti.ye sakin *kur-ma temel*/ Hoşhâl geçir ömür.ünü berbâd et-me”
 (t. 38910)
 5. *Temel taş: *mec.* Bir şeyin en önemli ögesi, esası, dayanağı:
 “Garip bir tecellî ile bu mushaf, ailemizin *temel taşlarından* biri telâkki edilirdi, evin içindeki diğer mushaflarımız ona benzemezdi.”
 (t. 687)
 t. 687, 4880, 6608, 12050, 12448, 15897, 15904, 15949, 15982, 16254, 16254, 16264, 17806, 21923, 30985, 31556, 31748, 31818, 31982
 t.+i 4525, 5114, 5481, 6888, 6953, 12724, 26944, 32474, 34082
 t.+idir 11929, 15897
 t.+in 17936
 t.+inden 3199, 5487, 19483, 24650, 33874, 33907
 t.+ine 21382, 33849
 t.+ini 5474, 7380, 18463
 t.+ler 12674
 t.+lerdir 16301
 t.+leri 5146, 5160, 5499, 6612, 6613, 12986, 16301, 16386
 t.+lerine 5506, 15435
 t.+lerini 6144, 6173, 24835

[=58]
 TEMELLEN-: Kökleşmek, yerleşmek, sürüp gidecek duruma gelmek, temel tutmak:
 “Bizans kilisesi Floransa'da *temellendi*.”
 t.-di 6373
 [=1]
 TEMELLÜK: Ar. Sâhip olma, mâlik olma:
 “Etrafıma baka baka bu ülkeye *temellük* duygusunu duydum.”
 (t. 22831)
 t. 22834
 [=2]
 TEMENNÂ: Ar. **Temennâ etmek (vermek)*: Temenna hareketi yaparak selâm vermek:
 “Kanburu çıkmış, başı yerlere doğru eğilmiş, her önüne gelene yerden üç etekli *temennâ verir*, yerlere geçercesine tevâzûlar gösterir bir nesil yetişmeğe başladı.”
 t. 21109
 [=1]
 TEMENNÂH: Ar. Temenna:
 “Kadîm dalkavuk nümûnesiydi, dişleri dökülmüş, matruş, çirkin, *temennâh* bükülüşleri içindeydi.”
 t. 1577
 [=1]
 TEMENNÎ: Ar. 1. Bir şeyin gerçekleşmesini dileme:
 “Türk milletinin cehdini gülünç değil, güzel görüyor ve muvaffak olmasını yalnız *temenni* değil, kaviyyen tahmin ediyor.”
 (t. 14945)
 2. *Temennî etmek: Dilemek, istemek:
 “Sizlerin hakkında hayırlı ve mes'ûd bir yıl olmasını bütün samimiyetimle *temenni ederim*.”
 (t.+ederim 20462)
 t.+edenler 28128
 t.+ederdik 26634
 t.+ederim 31422
 t.+ederiz 13907
 t.+ediyor 22711
 t.+ediyordu 25802
 t.+etmem 8277
 t.+ettim 21554
 t.+sini 21228
 [=11]
 TEMESSÛL: Ar. Belli bir şekil ve sûrete girme:

“Bu sınıfı eğer bir şahsın hüviyetinde **temessül etmiş** görmek istersek Lütü Fikriyi ilk hamlede hatırlamamak güçtür.”

(t.+etmiş 25854)

t.+etmemişti 14292

t.+etmiş 12326

[=3]

TEMEŞVAR: Osmanlı Devleti döneminde

Temeşvar Eyaletinin başkenti olan şehir:

“Edebiyat, musiki, resim, tarih bize Budin şehri gibi, Peçevî şehri gibi, Ciğerdelen şehri gibi,

Temeşvar şehri gibi hâsılı Tuna'nın ve Sava'nın gerek ötesinde ve gerek berisinde bıraktığımız nice şehirler gibi Selânik'i de Siroz'u da Yenice'yi de ötekilerini de hatırlatabilir.”

t. 18513

[=1]

TEMETTÜ: Ar. Kazanma, kâr etme, kazanç:

“Üçüncüsü: İnce ve sağlam bir karara muhtâc olan **temettü** mes'elesidir.”

(t. 24801)

t. 24803

[=2]

TEMEVVÜCÂT: Ar. Dalgalanmalar:

“(…) Oralara bize kalırdı ve o sahada gayet büyük mikyasda bir aşâir **temevvücâtı** bulunurdu ve hududda emn ü âsâyış dâima bakî kalırdı.”

t.+ı 23559

[=1]

TEMEYYÜZ: Ar. ***Temeyyüz etmek**: Benzerleri içinde sivrilmek, seçilir duruma gelmek, kendini göstermek:

“İçtihâd İsviçre'de intişârı gününden bugüne kadar müfritâne temeddünkâr bir şiyme ile **temeyyüz etti.**”

(t.+etti 30629)

t.+etti 21774

[=2]

TEMHÎD: Ar. ***Tehmîd eylemek**: Düzeltmek:

“(…) üç senelik hizmet-i askerîyenin terbiye-i bedenîyyeye îfâ edeceği te'sîrâtı **temhîd eyledi.**”

t. 21053

[=1]

TEMHÎDÂT: Ar. Düzeltmeler, ıslah etmeler:

“Bu **temhîdât** sırasında hükümet-i hâzıraya karşı şiddet-i muhalefetiyle meşhur ressam Corot'in ahiren Figaro'da intişâr eden bir resminden bahsetti.”

t. 21053

[=1]

TEMİN: Ar. 1. Bir iş için gerekli olan şartları hazırlama, sağlama:

“Hak.dan nizâmîâlem.i **te'm.îne** er gel-ür”

(t.+îne 37170)

2.1. ***Temin etmek**: Sağlamak:

“Edâ-yı selâti, bedenî bir fâide **temin etmeğe** vâsıta değil, Müslüman sıfatıyla en mukaddes bir farıza bilen bizler, bir taraftan idmanı emreden ehâdis-i ne-bevîyyeyi yâd ediyor.”

(t.+etmeğe 21810)

2.2. ***Temin etmek**: Elde etmek, edinmek, sâhip olmak:

“Bu eserler dâima büyük bir kâr **temin etmezler**, fakat esbaba istikbâli açarlar.”

(t. 22650)

2.3. ***Temin etmek**: Doğruluğu hususunda emniyet vermek, güvence vermek:

“Evlîya Çelebi, bu hisarı, halkın imanlı gözleriyle gördüğü için **temin eder** ki bu Boğazkesen Hisarı, tepenin sağ kulesinden, kıyının sol duvarına kadar kûfî hatla çizilmiş bir 'Mehmed'tir.”

(t.+eder 6628)

t. 13830, 22987, 31558

t.+e 25082

t.+edebildi 8811

t.+edebilir 20789, 31469

t.+edecek 17766, 18558

t.+edecektir 14944, 31701

t.+edemedi 8795

t.+edemeyiz 25851

t.+eden 6409, 13313, 13915

t.+edenler 35255

t.+eder 6622, 23383

t.+ederdi 20218

t.+ederek 7239

t.+ederim 8728, 11332, 20513

t.+ederiz 13590, 14207

t.+edilir 14784

t.+edilmesi 1406

t.+edilmişti 1685

t.+ediyor 15557, 22743, 31688

t.+ediyorlar 24344, 24384

t.+etmeğe 30640

t.+etmek 3720, 11379, 35256

t.+etmektedir 26306

t.+etmeleri 19130
t.+etmezler 22635
t.+etmiş 2822, 9170
t.+etmişti 10011
t.+etmiştim 4063
t.+etti 31691
t.+ettiği 11729
t.+ettiğimden 19986
t.+ettiğinden 11890
t.+i 24039
t.+i+esbab.ı+inkışaf.atımızda 15079
t.+i+hayat 23248
t.+i+istikbal 19990, 20056
t.+i+musiki 29309
t.+ini 13760
t.+olunmuşken 22987
t.+olunsa 24689
[=60]

TEMİNAT: Ar. Güvence, garanti:

“Cemal Bey'i görmüş, benim rahat bırakılmamı rica etmiş, hattâ bizzat **teminat** vermesini de istemiş.”

(t. 11399)

t. 2901, 9736, 10746, 16341, 16345, 17939, 17940, 24384

[=9]

TE'MİNKÂR: Ar. +Fars. Güven veren:

“Fakat bana çok **te'minkâr** bir haber getirmedi.”

(t. 1705)

t. 21878

[=2]

TEMİZ: Ar. 1. Temizliğe düşkün:

“Annem marazî bir derecede titiz ve **temizdi**.”

(t. +di 52)

2. Ahlâkını lekeleyecek bir şey yapmamış olan ve yapamayacak yaratılıştaki olan, nâmuslu, dürüst:

“Zeyneb'in kocası Mustafa Ağa, ağırbaşlı, esnaftan, yakışıklı, **temiz** bir adamdı.”

(t. 391)

“(...) vicdanı **temiz**, Allâhına ve pâdişâhına sâdik bir devlet adamı tavrını takınmıştı.”

(t. 2761)

“Gök kılıç.larla teber.lerle ve mızrak.larla/ Bir lâle bahçe.siydi dökül-müş **temiz** kan.ın”

(t. 38613)

3. Kirli, lekeli, pis ve bulaşık olmayan, pak, tâhir:

“Otel Mole, Filibe'nin Perapalas'ı, altı lokanta üstü otel, odaları şöyle böyle, az çok **temiz**, koridorları koğuş sisteminde bir oteldi.”

(t. 754)

4. Usule uygun, kusursuz, iyi:

“Yârab nasıl ferahlı bu âlem nasıl **temiz**/ Tenhâ sokak.ta kal-dım oruçsuz ve neş'esiz”

(t. 35944)

t. 483, 1316, 1507, 2451, 2760, 3044, 3215, 3216, 3240, 3264, 3586, 3809, 3816, 3882, 4213, 6983, 8465, 8799, 9134, 9945, 10567, 11452, 12331, 12875, 13432, 13435, 13892, 14100, 14546, 16069, 16952, 17169, 17482, 18584, 18664, 19679, 19686, 20099, 20203, 21831, 23971, 23990, 24399, 24636, 26254, 26366, 30113, 30177, 30277, 30281, 30281, 30294, 30674, 32137, 33699, 33813, 35529, 36335, 38618

t.+di 52, 8460

t.+e 26759

t.+se 8876

[=67]

TEMİZLE-: 1. Temiz duruma getirmek, kirlerden, zararlı maddelerden arıtmak:

“Benim ve kardeşimin mektep veya sokak dönüşü kirliliklerimiz yüzünden içlenirdi, bizi, yıkayıp **temizleyinceye** kadar rahat etmezdi.”

(t.-yinceye 55)

2. Silmek, yok etmek:

“İstanbul, fethi çok uzun süren bir maziye **temizlediği** için o kadar göz kamaştırıcı bir vak'a olmuştur ki birçok gözler, bir düziye fethin o tarafına bakmış ve hâlâ bakmaktadırlar.”

(t.-diği 5845)

3. Ortadan kaldırmak:

“Eylül ortasında muammalı bir devrede yaşıyorduk; ordu İzmir'e ve Bursa'ya girmiş. Adalar Denizi ve Marmara sahillerini düşmandan **temizlemiş**, Yunanlılığı millî hincin son kaahir bir atışıyle boğmuş, şimdi de o hızla Boğazlar'a doğru yürüyordu.”

(t.-miş 26899)

4. **mec.** (Takıntılı, pürüzlü bir işi) Olumlu bir şekilde bitirmek:

“*Vakâyiin seyri de gösteriyor ki er geç Yunanistan'ın başına yine o geçecek ve berbat ettiği Şark meselesini yine o temizleyecektir.*”
(t.-yecektir 1351)

t.-di 19580
t.-mek 23867, 27722
t.-meye 13588
t.-rler 7594
t.-yemez 16505
t.-yordu 7799
[=11]

TEMİZLEN-: Temizlemek işi yapılmak, temiz duruma getirilmek:

“*Bir gün sonra Süleymaniye hizmetinde olan kayyum efendi geldi, tahliye edilip temizlenen camii bir daha görmek için gitmemizi arzu ediyordu.*”

t.-en 18084
[=1]

TEMİZLİK: Temiz olma durumu:

“*Temizliği sever ve temiz giyinirdi.*”
(t.+i 9952)

t. 19212
t.+e 30284
t.+i 56
[=4]

TEMKİN: Ar. İhtiyatlı ve tedbirli olma, ağırbaşlı ve düşünceli davranma, ağırbaşlılık:

“*(...) en büyük siyasî menfaatlere mukabil olsa bile, insanlığın ezeli ve ebedî vakarını, haysiyetini, temkinini bu derece ayaklar altına alamazdı.*”

t.+ini 16446
[=1]

TEMMET-: “Bitti, tamam oldu” anlamında kitapların ve yazıların sonuna yazılan kelime: “*Kendimize, kendiliklerimize dönmek bahsi geçtiği vakit, zevk aldığımız Fransız şiirini ve nesrini temmet der kabilinden atmak hattâ, büsbütün unutmak ve ondan sonra Anadolu'ya, İstanbul'un, Bursa'nın ve Edirne' nin eski mahallelerine çekilmek ve artık tamâmiyle ken dimize kapanmak gibi bir zan hâsıl oluyor.*”
(t. 32982)

t. 15261
[=2]

TEMMUZ: Ar. Yılın hazîran ile ağustos ayları arasındaki otuz gün çeken yedinci ayı, yaz aylarının ikincisi:

“*1452 Mart'ında temelleri atılmış, Temmuz sonunda surları ve kuleleriyle, yapısı tam olarak meydana çıkmış olan Rumeli Hisarı, beş yüz yaşındaki şekliyle hâlâ gözlerimiz önünde durmaktadır.*”

(t. 5165)

t. 4233, 10067
t.+a 19945
t.+da 19931, 19935, 19943, 20328
t.+dan 21736, 30577
t.+un 21390, 31630
t.+unda 2661, 4326, 26595
t.+unun 1609, 1835

[=17]

TEMMUZ İNKILABI: 23 Temmuz 1908 Jön Türk devrimi:

“*Yeni fikir olarak Gençtürklük Temmuz İnkılâbı'na yalnız bu fikri götürdü.*”

(t.+na 3989)

t. 9763
t.+na 9753
t.+nda 10939
t.+ndan 10941, 24555, 31642
t.+nı 4305, 26540
t.+nın 4337, 21827, 26769, 30671, 30722
[=14]

TEMPS: Temps Nouveau gazetesi:

“*Kral Kostantin'in İzmir'i bırakıp yalnız Trakya'nın üstüne oturmak siyasetine gizliden gizliye baş vurduğunu haber alan Temps pek muhtemel son hezimetten biraz evvel hareket etmeyi, Trakya'dan da vazgeçmeyi tavsiye ediyor.*”

(t. 14474)

t. 14463, 14477, 14898, 15471, 17532
t.+da 11888, 17892
t.+ın 11883, 11897, 11923, 12039, 14853, 17894, 17975
t.+lar 7864
[=15]

TEMPS NOUVEAU GAZETESİ: Les Temps Nouveaux. Fransız anarşistlerinin haftalık yayınları. (1895 – 1914):

“*Jean Grave'in Temps Nouveaux Gazetesi'nin ateşli bir kaari'i ve müfrit bir tilmizi oluverdim.*”

t.+nin 2137

[=1]

TEMSİL: Ar. 1. ***Temsil etmek**: En belirgin özellikleriyle aksettirmek, örneği olmak:
“Bu adam 1895 gençliğinin mukadderatını tek başına **temsil eden** bir şahsiyetti.”
(t.+eden 3861)

2. Benzetme, teşbih:

“Edebiyat Darülfünunu ile Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi birbirine **temsil** olunmayacak kadar ayrılırlar.”
(t. 20021)

3. Tiyatro:

“Mûsikî ve raks şubeleri hâricinde Antoine'ın asıl açacağı temsil şubesine bizden isteyebileceği muavenet ona memleketin şimdiye kadar yetişmiş mümessilleri ve **temsilin** gerek mudhik gerek de fâci' nevîlerinde istîdad sahibi gençleri göstermektedir.”
(t.+in 31860)

4. ***Temsil edilmek**: (Bir eser) Sahnede oynanmak:

“Vatan-Silistre **temsil edildiği** gece büyük vatanperver, şedîd alkışlar ortasında, islâm Bey ile ve Abdullah Çavuş ile halk tabakasına kadar akisler uyandırdığını duydu.”
(t.+edildiği 32645)

t. 6079, 9077, 13154, 13177, 14665, 14698, 14701, 14702, 14744, 21509, 31618, 31838, 31845, 31847, 31892, 31983, 31995, 31997, 32001, 32017, 32682

t.+e 13153

t.+edeceği 5639

t.+edememişler 14659

t.+edemeyeceğini 14677

t.+eden 15262, 16155, 18744, 19254, 22271, 22274, 23752, 25668, 32091

t.+edenler 31491

t.+eder 22270

t.+ederler 7888, 25673

t.+edilmiş 14666, 14715

t.+edişi 14694

t.+ediyordu 2521, 14843, 17551, 18066, 29027

t.+ediyorlar 16851

t.+eten 5445, 22453

t.+etmediğini 14690

t.+etmek 14661, 14709, 14712, 19232

t.+etmektedir 11114

t.+etmekten 23711

t.+etmesi 22631

t.+etmiş 3602, 32682

t.+etmişlerdir 23589

t.+etselerdi 14681

t.+etti 31252

t.+ettiği 22625

t.+ettiğinden 12415

t.+ettiğini 3597

t.+ettiler 9074, 14700

t.+i 13178

t.+olunur 31538

[=73]

TEMYİZ: Ar. İyiyi kötüden ayırma:

“Fransız İnkılâbı'na dâir vesikalar o kadar ince eleklenden geçiriliyor ve en ilmî yollardan uğraşanların **temyizi** karşısında bulunuyorken, itiraz edebilmek için Hazîne-i Evrak'ların, mahsenleri içindeki tevsik mücâdelesine girişmek lâzımdır.”
(t.+i 27104)

“Meftunların şiir anlayışı değişmediği için **temyiz** hassası da yerleşmişti.”
(t. 8395)

t. 14356, 19394, 22517

t.+den 22431, 22481

t.+edemezler 29152

t.+etmekte 14079

[=9]

TEN: Fars. İnsan vücûdunun dış yüzü, cilt:

“Afyonkeşler daldıkları düzme cennetin bahçelerini, havuzlarını, köşklerini ve o cennette gördükleri kadınların **tenlerini**, saçlarını, rayihalarını hâsılı bütün hazlarını naklederler.”
(t.+lerini 10519)

“Sen bir susamış rûh o bütün **ten** ve biraz saç”
(t. 36845)

t. 6812, 6829, 9215

t.+deyiz 37740

t.+ini 29032

t.+lere 37033

[=9]

TENÂKUZ: Ar. Bir sözün diğer bir sözle

çelişmesi, çelişki:

“İnsanlık hakları öyle uzun bir müddet zarfında kendisine unutturulmuş olan mutî' ekseriyet'den

aynı zamanda hür vatandaşın müteaddî hâlini beklemek **tenâkuz** olur.”

(t.+olur 25906)

t. 12022

[=2]

TENÂSÜH: Ar. Ruh göçü:

“Bu beyaz Anadolu sahili... Karşısında siyah adalar, acaba bu bir rüya mı? Çünkü bu iklim o kadar seyyal. Hayali pek fazla itap etmeden, içinde başka bir devri, başka bir beldeyi, başka bir hayatı **tenasüh ettirebiliyoruz**.”

(t.+ettirebiliyoruz 7726)

t.+den 431

t.+etti 6385

[=3]

TENBEL: Fars. Tembel. İş görmeyi, çalışmayı sevmeyen, çaba göstermekten, sıkıntıdan kaçan (kimse), üşengeç:

“Başlıca şâir ve nasirleri tamâmiyle öğrenmek için ‘külliyyât’ okumak merakına düştüm.

Okumakta **tenbel**, çene çalmakta fa’âl olan Hâlid Râşid’e de bu merakımı aşıladım.”

(t. 2214)

t. 2190, 19683

[=3]

TENBELLİK: Tembellik. Tembel olma durumu:

“En şevketli bir devrimizde Kara Mustafa Paşa, Viyana seferine çıkmadan önce, karşısına, Cezayir ve Tunus heyetlerini çağırması ve artık bu memleketlerin **tenbelliğinden** devletin bîzâr olduğunu ve ne hâlleri varsa görmelerini söylemişti.”

t.+inden 2498

[=1]

TENEFFÜS: Ar. 1. Nefes alıp verme, solunum:

“Siz hamak içinde uyurken her sabah saçlarınızda benim busemi duyarak uyanacaksınız, ben okurken ensemde sizin **teneffüsünüzü**, omuzlarımda kollarınızı hissedeceğim.”

(t.+ünüzü 23511)

2. ***Teneffüs etmek**: Solumak:

“Bir Katolik şâirini böyle söyle ten Eyüb, bizi de içine aldığı zaman fazla düşündürmüyor; orada âhiret havasını **teneffüs ederken** müsterih oluyoruz, zihnimizi yormuyoruz.”

(t.+ederken 7072)

t. 9385, 16550

t.+edeceği 15160

t.+edemedim 19871

t.+eden 32624

t.+edilir 7430

t.+ediyordum 17459

t.+ediyorum 20446

t.+ediyoruz 16947

t.+ettiğini 32566

[=12]

TENEKE: Yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sacdan yapılmış:

“(…) için için yanan **tenekelerden** bir yalıda yangın çıkmış ve sıra ile öteki yalıları da yakmış.”

t.+lerden 7341

[=1]

TENEMMÜV: Ar. 1. Gelişme:

“Bizde herkes temaşanın **tenemmüvünü** ister.”

(t.+ünü 31387)

2. Geliştirmek:

“Genç sanatkârlar milletin samîmi seslerini sokaklarda, ücra mahallelerde, düğünlerde, kahvehanelerde, panayırlarda, cenaze çıkan evlerde araya araya bulur, sahnede **tenemmüv ettirir**, on sene ye kalmaz tımturaktan ârî, millî bir temâşâ lisânuna sahip oluveririz

(t.+ettirir 32027)

t.+ettirerek 31708

t.+ettirir 32016

t.+ü 31562

t.+ümüze 24138

t.+üne 24137, 31380

[=8]

TENEŞİR: Fars. 1. Üzerinde ölü yıkanan ayaklı tahta, salacak, teneşir tahtası:

“Annemin naşı **teneşir** üzerinde beyaz bir kefenle örtülüydü.”

(t. 183)

2. ***Teneşir tahtası**: Üzerinde ölü yıkamak amacıyla kullanılan uzun masa:

“**Teneşir tahta.sı** üst.ünde o gün/

Bak-maz ol-muştular artık bu biz.im dünyâ.ya”

(t. 36494)

t. 31141

[=3]

TENEVVÜ: Ar. 1. Çeşit çeşit olma, çeşitlilik:

“Bilhassa kadın esvapları kırmızı ve beyaz renkte, işleme **tenevvüünün** anlatılmaz derecede güzel bir numunesi idi.”

(t.+ünün 630)

2. ***Tenevvü etmek**: Çeşitlilik göstermek:

“Manzara o kadar **tenevvü eder** ki Kanlıca'ya gidiniz yanı başınızdaki Kandilli'yi bir başka memleket zannedersiniz.”

(t.+eder 8260)

t. 5745, 5757, 23126, 23127, 23129

t.+dedir 23126

t.+e 5676, 5755

t.+edemedi 32008

t.+edemez 32009

[=12]

TENEVVÜR: Ar. ***Tenevvür etmek**:

Aydınlanmak:

“Edirne bilâkis bütün bu cidalin siyasînoktasıdır, sulhun mânâsı ancak bu noktada **tenevvür edecek.**”

(t.+edecek 18231)

t.+ü 6739

[=2]

TENEZZÜH: Ar. Eğlenmek için gezip dolaşma, gezinti:

“**Tenezzüh** tarikiyle Villard'a çıktım.”

(t. 1861)

t. 1840, 21045, 21046

[=4]

TENEZZÜL: Ar. 1. Yavaş yavaş inmek:

“Hıdırellez günü mektep, Üsküp civarında Tahta Ilca'ya **tenezzülle** giderdi.”

(t.+le 551)

2. ***Tenezzül etmek**: (Kendi seviye ve haysiyetine aykırı düşen bir şeyi) Kabul etmek, (alçaltıcı bir duruma) râzı olmak:

“Nihayet nasıl öldürüldüğünü bilmeye **tenezzül** etmeksizin, iri gözlerini kapıyor ve hiçbir ses çıkarmadan ölüyor.”

(t. 13740)

t.+etmeden 35052

t.+etmediği 6806

t.+etmeyiz 22652

[=5]

TENGNÂ: Fars. Kabir:

“Bu mülk.ün fark.ı yok bir **tengnâ.dan**”

t.+dan 37942

[=1]

TENHA: Fars. 1. Issız, içinde az insan bulunan, kalabalık olmayan (yer):

“Şehzadebaşı'nda, **tenha** bir sokakta On Sekiz Seymenler Mezarlığı vardır.”

(t. 5276)

“**Tenhâ** yol.un orta.sında rüzgâr/
Teşrin yaprak.larıyla oyna-r”

(t. 36139)

2. Tek başına, yalnız:

“Gece Leylâ.yı ay.in on dört.ü/
Koy.da **tenhâ** yıkan-ırken gör-dü”

(t. 36960)

t. 437, 9555, 13703, 34040, 35945, 36665

t.+ca 7507

t.+da 36964, 36966

[=12]

TENHALAŞ-: Tenha duruma gelmek, boşalmak, ıssızlaşmak:

“Acaba türbesinin etrafı gündün güne **tenhalaşan** şanlı Fâtih'e:

‘Durmuş başında bekler bir kavm türbedârın’
diyebilecek miyiz?”

(t.-an 7561)

“Hayli **tenhâlaş-an** karanlık.da/
Yol.un artık görün-meyince uç.u”

(t.-an 38708)

[=2]

TENHÂLIK: Tenha olma durumu:

“Şedîd ve müteharrîk Sadrâzam, Bâbîâli'nin başı büyüklerini Ordû-yı Hümâyunla berâber götürdüğünden Paşa Kapısı'na bir nevî **tenhâlık** çökmüştü.”

(t. 34842)

“Dalga kıvrım.ları art.ında büyü-r **tenhalık**”

(t. 36505)

[=2]

TENİS: İng. Ağla ortasından ikiye bölünen bir alanda tek veya çift oyuncuların raketle karşılıklı vurdukları, çeldikleri topu, belli kurallara göre, karşılanamayacak biçimde birbirlerinin alanına düşürerek sayı kazanmaları esasına dayanan oyun, alan topu:

“Bu cendere içinde Beyoğlu birahanelerinde soğuk bir bira içerken, Tepebaşı'nda Traviata'yı dinlerken, Ada'da bir **tenis** seyrederken, bir karnaval kafilesinin geçtiğini görürken teselli buluyorlardı.”

t. 12912

[=1]

TENK: Fars. Yetersiz, sığ:

“Loti'nin son kitabını okurken gözlerim bir daha kamaştı, ondan gayri bütün edebiyat **tenk** göründü.”

t. 10515

[=1]

TENKİL: Fars. Herkese örnek olacak şekilde cezalandırma, ceza verme:

“Sefahat köşkleriyle beraber matbaayı da kaldıran ihtilâlcı takımına bir şey demek sâfderûnluktur, fakat onların çok teahhur etmemiş olan **tenkîlinden** sonra tekrar tesîs ettirmeyenleri itham edebiliriz.”

t.+inden 30867

[=1]

TENKİT: Ar. ***Tenkît etmek**: (Bir eserin veya kişinin) Kötü taraflarını ortaya koymak, olumsuz şekilde değerlendirmek, eleştirmek:

“Bilirim ki Ziya Bey'i bu bahiste **tenkit eden** iki taraf vardır.”

(t.+eden 8692)

t. 9362, 21873, 21875, 22484, 22521

t.+de 29241

t.+den 22025, 31055

t.+edemiyorlardı 31180

t.+edenler 25888

t.+eder 20139

t.+ederlerdi 2643

t.+edilmezdi 27581

t.+edilmiş 26861

t.+edilmiyordu 11554

t.+ediyor 17868

t.+ediyordu 2734, 33761

t.+ediyordum 26486

t.+etmemiş 32610

t.+ettiği 11448

t.+ettiler 3435

t.+i 21190, 32166

t.+i+tarih.de 21965

t.+in 30073

t.+ini 29241

t.+lerinden 12854

t.+lerini 1339

[=30]

TENKİTSİZ: Eleştirisiz:

“İkinci sınıfa gelelim: Bunlar teşekkül eden mevki-i iktidara **tenkidsiz** itaat edenler, 'İşte

bizde hükümet ancak böyle olabiliyor.' diyenler, (...)”

t. 25858

[=1]

TENLİ: Teni (herhangi bir renkte) olan:

“Kız esmer ve çok pembe **tenli** bir şarklı güzeldi.”

(t. 1668)

“Gül **tenli** kor dudaklı kömür gözülü sürmeli”

(t. 37056)

[=2]

TENMİYE: Ar. ***Tenmiye etmek**:

Nemalandırmak, arttırmak:

“Yeni edebiyatımız ise çok tazedir, şöyle böyle altmış senelik bir cereyandır; o da garp tekniğine çok vâkıf olmayan, aynı zamanda yorulmuş bir neslin istidat sahipleri elinde **tenmiye edildi**.”

(t.+edildi 6023)

t.+ederken 30703

t.+ederse 32044

t.+etti 21963

t.+ye 30719

[=5]

TENOR: İtal. Sesi erkek seslerinin en tizi özelliğine sahip sanatçı:

“Orkestranın müdürü ve bütün uzuvları sahnenin **tenoru**, baritonu, primadonnası, rejisörü, dekorcuları, makinecileri hepsi Bulgar!

t.+u 3223

[=1]

TENSİK: Ar. ***Tensik etmek**: Düzenlemek, düzene sokmak, yoluna koymak, tanzim etmek:

“Meselâ ‘Aman efendim o Şâirdir’ yâhud da ‘Feylesoftur!’ diye, hattâ: ‘Mühendistir, doktordur!’ diye **tensik etmeğe** çalışırlar değil mi?”

t.+etmeğe 20146

[=1]

TENSİZ: Teni olmayan:

“Düş.de gör-düm gece endâm.ını pîrâhensiz/ Nûr.dan rûhımusaffâ idi gûyâ **tensiz**”

t. 37801

[=1]

TENTE: İtal. Genellikle güneşten korunmak için bir yerin üzerine gerilen bez, naylon vb. nden yapılmış örtü:

“Anne tabiat, Hicret'in 857 senesi baharını hâlâ düşünen bu burçları düşüncelerinden uyandırmak istiyor, kolları içine almış kulelerden iri gövdeli ağaçlar fişkırmış, semâyâ boy atmış, sarmaşıklar **tente** hâlinde boydan boya taşları sarmış.”

t. 19615

[=1]

TENVİR: Ar. 1.1. ***Tenvir etmek**: Aydınlatmak: “Bu tuhaf fikra bu bahsi güzel **tenvir eder**.” (t.+eder 1019)

“**Tenvir et-er** ufuk.ları bir necmihoşgüzâr” (t. 39215)

1.2. ***Tenvir etmek**: Bilgilendirmek: “İhlâl ve işfal edilmiş olan ahaliyi irşat ve **tenvir ederek** halkın tabaka-i câhilesini de hakikatten haberdar eyledi.”

(t.+ederek 12403)

t. 18236, 37445, 39176

t.+edemez 7698

t.+etmeden 13645

t.+etmeğe 27237

t.+etmek 26297, 27557

t.+etmişti 12042

t.+etti 22649, 26065

t.+ettiği 24617

t.+i 29581

[=16]

TENZİH: Ar. ***Tenzih etmek**: Kusur ve günahlardan temizleme, temiz olduğunu söylemek:

“Çünkü bu usûlde hem maziye tathîr hem de istikbali şüphelerden **tenzih etmek** menfaati vardır.”

(t.+etmek 15316)

t.+ederek 10385

t.+etmek 15265, 15304

[=3]

TENZİLÂT: Ar. İndirim:

“(...) Çünkü yazda şimendiferler gayet **tenzilât** yaptıklarından şimdi edeceğiniz masraf içinde İsviçre ve Belçika'da birer cevelân yaparak Avrupa'yı daha güzel görürsünüz.”

t. 19947

[=1]

TEODOR WYZEWA: Téodor de Wyzewa. (1863, Podolya – 1917, Paris, Fransa) Polonya kökenli Fransız yazar, eleştirmen ve tercüman:

“Bunları kazananlar meyânında **Teodor Wyzewa** var. Bu zat hakikaten bir muharrirdir.”

t. 22488

[=1]

TEODOS: Roma İmparatoru:

“İmparator **Teodos** zamanından beri süren bin senede, devir devir bir düziye talikim edilmiş olan bu surlar, o zamana göre aşıl maz ve yıkılmaz bir istikhâm kuvveti idiler.”

(t. 5187)

t. 5176, 5205

[=3]

TEOTOKİS: Yunan politikacı:

“(…) o zaman Rumların askerliği meselesinde Yunan başvekili **Teotokis'den** aldığı emre göre hareket ettiğini, istizah edenlerin suratına vurmuş!”

t.+den 13120

[=1]

TEP-: 1. Hiç saymak, yok hükmünde kabul etmek:

“(…) bugün vatanda, hangi firka kanunperverdir ve hangi firka kanunları **teper**, hangi firkada hükümet ve intizam şiymesi vardır ve hangi firkada yoktur, bu tamâmiyle anlaşılır.”

(t.-er 24634)

2. Yol tepmek, çok uzun bir süre yürümek:

“Adedi zâten birkaç kişiyi geçmeyen ahbabı merhumu ziyaret etmek için, Salacak'a kadar ayak **tepmeye** mecbur olurlardı.”

t.-meğe 19770

[=2]

TEPE: 1. Etrafındaki araziden daha yüksek olan, genellikle yüksekliği birkaç yüz metreyi geçmeyen yeryüzü biçimi, küçük dağ:

“Şişli'de başlayan bu dostluk Alpler'in **tepelerinde** bir nikâh merasimiyle bitti.”

(t.+lerinde 11476)

“Seç-miş İstanbul.un ufuk.unda bu kudsî **tepe.yi**”

(t.+yi 35657)

2. ***Dereden tepeden konuşmak**: Gelişi güzel, şuradan buradan konuşmak:

“Promete gibi Ziya Bey de kafası ile ilme zincirlenmişti; o zincirinden bir an ayırlamıyordu, hayata, tabiata, havaiyata dair, **dereden tepeden konuşmak** nedir bilmiyordu.”

(t.+den 8650)

3. ***Tepeden inme**: Hiç beklenmediği hâlde oluveren, ani, şaşırtıcı:

“*Câmi önündeki kalabalık Râif Efendi'ye içinden acıyor, zamânenin bu tepeden inme zulümlerinden teşe'üm eder gibi 'lâhavle' okuyarak az çok mırıldanıyordu.*”

(t.+den 34072)

4. ***Tepeden turnağa (kadar)**: Baştan ayağa (kadar):

“*Avrupa'nın yaşayış tarzı bizi değiştirdi, tepeden turnağa kadar yeni mürebbîlerimize benziyoruz.*”

(t.+den 21286)

5. ***Tepesi üstü göstermek: mec.** Al aşağı etmek, bir kimseyi mevkiinden düşürmek:

“*Yıldızı gündün güne daha ziyâde parlayan Dâmad, o zamandan beri, gelip geçen beş sadrâzamı dilediği gibi nasb ettirdi, dilediği gün de tepesi üstü gösterdi. Hattâ bu beş sadrâzaman üçünü katl ettirerek dehşetini cihâna hissettirdi.*”

(t.+si 35020)

t. 839, 6148, 6149, 7160, 12954, 19015, 21262, 23337, 25063, 36215
t.+de 403, 405, 819, 852, 988, 2043, 9105, 16685, 18962, 18965, 19016, 19233, 38720
t.+dedir 18960
t.+deki 18963
t.+den 868, 5995, 11746, 12839, 12878, 21271, 21547, 22811, 22814, 22831, 28258, 34061, 34119, 34852, 35807, 35816, 35817, 35915, 36590, 38606
t.+dir 12842, 12954
t.+ler 3056, 25665, 36128, 36299
t.+lerde 5829, 17377, 17395, 17435, 23424, 36996
t.+lerden 6922, 35890, 36812, 37837
t.+lere 5423, 17422
t.+leri 2976, 3012, 18330
t.+lerin 12839, 23454
t.+lerinde 6330, 11466, 17373, 20480, 23315, 23353, 25312
t.+lerinden 5828, 19326
t.+lerine 4475, 5959, 7594, 14975, 19019, 26022, 30132, 31080
t.+lerini 3386
t.+nin 816, 838, 6153, 6622, 39108

t.+si 399, 7830, 14900, 35009

t.+sinde 11476, 17368, 20483, 31962, 35809

t.+sindeki 834, 5832

t.+sinden 34183

t.+sine 4396, 5412

t.+siyle 36264

t.+tepe 6051

t.+ye 818, 8288, 12953, 23337, 36311

t.+yi 818, 19225

[=115]

TEPEBAŞI: Beyoğlu'nda, İstiklal Caddesi'ne paralel giden Meşrutiyet Caddesi ile Tarla başı Bulvarı'nın devamı olan Refik Saydam Caddesi arasında kalan semt:

“*Mâi ve Siyah kahramanı Ahmet Cemil'in Tepebaşındaki meşhur gecesinden sonra, son neslin gençleri millî rüyadan uyanarak var kuvvetleriyle medeniyete atıldılar.*”

(t.+ndaki 12891)

t. 7448

t.+dır 12840

t.+na 12880

t.+nda 8880, 12903

[=6]

TEPEBAŞI BAHÇESİ: İstanbul'da Haliç'e nazır bir bahçe [Tepebaşı Bahçesi'nin açılışı 1890. Yaklaşık bir on yıl sonra da yanibaşında Tepebaşı Dram Tiyatrosu kuruluyor]:

“*O günün akşamı Tepebaşı Bahçesi'ne gittik.*”

t.+ne 9256

[=1]

TEPEDELENLİ ALİ PAŞA: (1744 – 24 Ocak 1822) Osmanlı Devleti'ne isyan etmiş olan Yanya valisi:

“*Mora isyânı, Tepedelenli Ali Paşa vakasının neticeleri, Fenerlilerin ihânetleri, (...)*”

t. 33569

[=1]

TEPELE-: Öldürmek:

“*Türk milletini Enver Paşa'nın kendi hırsına nasıl feda ettiğini, (...) bugün Türk milletinin asla kudreti ve ihtiyacı olmayan bir macerada tepelediğini, (...)*”

(t.-diğini 9591)

t.-di 14050, 14904

t.-miş 10445

t.-yiniz 17107

t.-yor 25576

[=6]

TEPELEN-: Öldürülmek:

“Tren İzmit'te durduğu zaman istikbalimize çıkan Nurettin Paşa'nın etrafındakiler 'Artin Kemal **tepelendi!**' diye bağırıyorlardı.”

(t.-di 10409)

t.-diğini 10428

t.-irler 35395

[=3]

TEPSİ: İçinde börek, tatlı vb. pişirmeye yarayan, az derin, geniş, düz kabın alabileceği miktarda olan:

“Ganî Efendi evden bir **tepsi** tatlı gönderilmesini sıkılmaksızın dürüst bir eda ile emrederdi.”

(t. 546)

t.+de 7972

[=2]

TER: 1. Deriden sızan, kendine has kokulu, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı:

“Aşk.ın dudak.larında kal-an gül.lerin **ter.i**”

(t.+i 36243)

2. ***Kan ter içinde**: Sırlıklam ter içinde, çok yorgun ve terli durumda:

“Hâlid'in kabri zahir olduktan sonra, muhasaranın refini tavsîye edenlerin dili tutulmuş, surlara son hücum hazırlığı kan **ter** içinde başlamış.”

(t. 7165)

3. ***Ecel Teri Dökmek**: Çok korkup bunalmak: “Genç şâir İsmail Safa, **ecel teri dökerek** beş on dakika kadar bekledikten sonra istiskaal edildiğinin farkına varmış ve beyninden vurulmuş bir hâlde konaktan çıkmış.”

(t. 32815)

t. 911, 7146, 14454, 15968, 26172, 26438

t.+i 12805, 32803

t.+iyle 13812

[=12]

TERAKKÎ: Ar. ***Terakki etmek**: İlerlemek, gelişmek, yükselmek:

“Hayatda mevki sahibi olmak, **terakki etmek**, büyük işler görmek istediğine delâlet eder bir şüphe vermezdi.”

(t.+etmek 1379)

t. 2049, 3986, 20651, 21194, 21195, 24955, 26377, 27868, 28744, 29640, 33709, 36965

t.+den 19625

t.+edebildiğine 32922

t.+edebiliriz 33145

t.+edeede 6383, 31772

t.+edemediler 31588

t.+ederken 24214

t.+etmiş 1467, 1496, 3227

t.+etseydik 19625

t.+lerine 943

t.+mi 601

t.+nin 6559

t.+si 6759, 21193, 31550

t.+sine 21035

t.+siyle 26510

t.+ye 6563, 33851

t.+yi 29619

[=34]

TERAKKİPERVER: Ar.+Fars. İlerleme taraftarı (kimse), ilerici:

“İbrahim Paşa çok vezirlerden iyi, kâr-âşinâ, dūr-en-dîş, **terakkî-perverdi**.”

(t.+di 30855)

t.+ler 31693

[=2]

TERAKKİPER VE CUMHURİYET FIRKASI: Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk muhalefet partisi:

“Muhalefet, ister **Terakkiper Cumhuriyet Fırkası** olsun, ister başka bir fırka, milletin itimâdını, böyle rey kutusundan tecellî etmek şartıyla, hâiz olabilir mi?”

(t. 24395)

t. 24283

t.+nın 24255

[=3]

TERAKKİYÂT: Ar. Terakkîler, ilerlemeler, gelişmeler:

“(…) Efendim bu gördüğünüz **terakkiyat**, ümran, servet iki yüz altmış senelik bir tekâmülün semeresidir.”

(t. 6566)

t.+ı+fıkriyye 20992

t.+ından 32742

t.+ımı 31013

t.+ının 21051

[=5]

TERÂNE: Ar. 1. Nağme, ezgi, âhenk:

“Eski saz şîirinin **teraneleriydi**.”

t.+leriydi 8822

2. **mec**. Çok tekrarlandığından usanç veren söz:

“Berceste şî'r başka mesel başka.dır Kemâl/
Pesten **terâne.dir** nice söz.ler mesel gibi”

t.+dir 37414

[=2]

TERÂNE-İ ŞÂDÂN: Ar.+Fars. Sevinçli, mesrur
nağme, ezgi:

“Gusûn iç.inde yeşil bir **terâneîşâdân**”

t. 39264

[=1]

TERÂVÎH: Ar. Ramazan ayı boyunca, yatsı
namazından sonra kılınan namaz, teravîh
namazı:

“Camîin haremî namaz saatinin hürmetiyle
sessiz. **Teravîh** kılınıyor.”

(t. 7963)

t. 7933, 7942

[=3]

TERÂZÎ: Fars. Su terazisi:

“Epeyi yürüdükten sonra; mezarlığın kışlaya
nazır tarafında su **terazisi** olan köşeye geldik.”

t.+si 10725

[=1]

TERBİYE: Ar. 1. İstenilen şekilde yetişmesini
sağlamak için bir kimseye gerekli bilgi ve
nitelikleri kazandırma, eğitim:

“Nigâr Hanım'ın havâssında görülen incelik de
vâlidesinin mîrâsıdır. Muâsırları arasında pek
müstesnâ bir **terbiye** gördü.”

(t. 31278)

“Bugün tersânede ve Tophâne'de tâlim ve
terbiye gören askerin adedi çoğaltılsa, yalnız bu
kadarlık bir kuvvetle, azim ve irâde sâhibi bir
vezîr, Ocak denilen karga derneğini bir günde
yeryüzünden kaldıracaktır.”

(t. 33925)

2. Görgü:

“Milletin sıhhati, dimağı, **terbiyesi**, aile hayatı,
sokak ve mahfil haya tı, hayât-ı umûmiyyesi bu
inkulâbın yüzü suyu hürmetine tebeddül etti.”

(t.+si 6584)

3. ***Terbiye etmek**: Eğitmek:

“İçinden yetiştiği halkın çocuklarını ilerde
terbiye etmeğe anavatânı tarafından bâ's
olunduğunu hissediyordu.”

(t.+etmeğe 19848)

4. ***Terbiye-i bedeniyye**: Beden terbiyesi,
jimnastik:

“Bu **terbiye-i bedeniyye** teşebbüsü hassaten
yirmi beş seneden beri bütün Fransa'da dev
hatveleriyle yürüdü.”

(t.+i+bedeniyye 21031)

t. 1506, 3437, 3846, 4776, 4922, 6981, 9664,
11768, 12858, 21012, 21015, 21092, 21372,
21375, 21597, 21603, 22741, 26823, 28744,
28748, 28799, 31266, 31708, 31746, 31778,
32903, 33894, 35356, 35364, 35378, 35490

t.+ce 9939, 23721, 27859

t.+de 19522

t.+den 22760

t.+dir 32868

t.+eden 22948

t.+etmeğe 19833, 26205, 28441

t.+etti 30704

t.+ettiler 30267

t.+i+beden 21010

t.+i+bedeniye 30638

t.+i+bedeniye.nin 21056

t.+i+bedeniye.sini 21007

t.+i+bedeniye.sinin 21025

t.+i+bedeniye.ye 21037

t.+i+bedeniyye 21015, 21051, 21053, 21793

t.+i+bedia 22182

t.+i+bedia.sı 22191

t.+i+dimağ 21010

t.+i+fıkriyye.deki 22379

t.+i+fıkriyye 21685

t.+leri 21126, 31274

t.+lerine 19540, 19542

t.+mize 19611

t.+nin 28940

t.+olur 31738, 34594

t.+si 6578, 11194, 21957, 26005, 28800,
32898

t.+sıdır 21092

t.+sinde 31703

t.+sinden 27411

t.+sine 20748, 21509, 21512, 31682

t.+sini 4584, 19502, 25686, 31738, 32875,
33095

t.+sinin 5581, 27102, 31947

t.+siyle 3081, 7047, 29560

t.+ye 1964, 21065

t.+yi 17272, 21019

[=97]

TERBİYELİ: Topluluk kurallarına uygun olarak davranan, müeddep:

“(…) *tıknazca, sarışın, sıhhatli bir adamdı, âz tahsil görmüş, lâkin terbiyeliydi.*”

(t.+ydi 1532)

t. 1977, 2665, 7987, 19832, 21062, 34652
[=7]

TERBİYE MECMUASI: (1924) 1908-1928 yılları arası eğitimle ilgili konuları içeren dergilerden bir tanesi:

“*Terbiye Mecmûası'nı Sâtî' Bey çıkarıyor.*”

(t.+nı 21842)

t.+nı 21827, 30670, 30677

[=4]

TERCİH: Ar. 1. Bir şeyi diğerlerinden daha üstün tutma, daha önemli sayma, yeğleme:

“*Tercih*”

(t. 38210)

2. *Tercih etmek: Yeğlemek:

“*Türkler saray, köşk, yalı mimarilerinde çok incediler; ahşabı taşa, tuğlaya tercih ediyorlardı.*”

(t.+ediyorlardı 7394)

t. 21139, 21629, 29330

t.+edemediğini 29202

t.+eder 12423

t.+ederim 6499, 11339, 20191, 25171

t.+ederse 7509

t.+edişin 7505

t.+ediyordu 35438

t.+ediyordum 8495

t.+ediyorum 32181

t.+et 29388

t.+etmeyen 12631

t.+etmiş 3608, 7996

t.+etmiştir 19138

t.+ettiğimi 29210

t.+ettikleri 16485

t.+ettiklerine 28068

t.+ettikten 29207

[=26]

TERCİHEN: Ar. Yeğleyerek, yeğleme yolu ile:

“*Şevkli zamanlarında içimizden birini ya beni ya Fuad'ı ya Celâl Sahir'i lâkin tercihen Hamdullah Suphi veyahut da Ağaoğlu Ahmet'i parmağına dolar, kızdırır, tasniflerin ağı içine alırdı.*”

(t.+en 8665)

[=1]

TERCÎ-İ BEND: Ar. +Fars. Divan edebiyatında beş ilâ on beyitlik bentlerin tekrarlanan bir beyitle birbirine bağlanmasından oluşan nazım şekli [Bentleri yâni haneleri birbirine bağlayan beyitlere vâsita, bentlerden her birine tercihan denir]:

“*Ziya Paşa'nın Terkîb-i Bend'i ve Tercî-i Bend'i ile Eş'âr-ı Ziya diye ilk ve kötü basılmış dîvânı, Abdülhak Hâmid'in Makber'i, Mehmed Celâl'in hatırlıyamadığım bir şiir mecmuası, Sırrı Paşa'nın Mektûbât'ı arasındaki gazelleri, adını unuttuğum bir şâirin Mülhemât unvanlı bir eseri on beş yaşındaki şiir kâinatının çerçevesini teşkil ediyordu.*”

(t.+i 2022)

t. 31232

[=2]

TERCÜMAN: Ar. 1. Çevirmen:

“*Bu adam, Lehistan Sefarethanesinde tercüman ve kâtip yamağı arasında, çok vazî' bir mevkide bulunan Kanbur Fazlı Bey'dir.*”

(t. 3840)

2. *Tercüman olmak: Bir şeyi birine anlatmaya vâsita olmak, birinin duygu ve düşüncelerini dile getirmek:

“*Millî hareketin iki sene gibi küçük bir müddette, idaresiyle, ordularıyla, teşkilâtıyla taazzuvu, Yunanlılara karşı o harikulade muvaffakiyetleri mahzâ milletin ruhuna tamamıyla tercüman oluşundandı.*”

(t.+oluşundandı 14782)

t.+ı 22319

t.+ı+has.sı 22806

t.+lara 7694

t.+ların 7691

t.+olan 3523, 24616

[=8]

TERCÜME: Ar. 1. Çeviri:

“*Servet-i Fünun'da çıkan Edebiyât-ı Cedî-de'nin şiirleriyle, mensûreleriyle, tercümeleriyle tedkikleriyle kafam doluydu.*”

(t.+leriyle 1585)

2. *Tercüme etmek: Bir dilden başka bir dile çevirmek:

“*Lirîzm, daha dürüst bir Fransız telâffuzuyla lyrisme kelimesini bâzı âlimlerimiz ginâiyet*

bâzı âlimlerimiz rebâbiyyet kelimeleriyle
tercüme ettiler.”

(t.+ettiler 27929)

“Hayyâm.ı al-ı **tercüme ede-rlerse**”

(t. 38056)

3. ***Tercüme-i hâl**: Bir kimsenin hayatını ve eserlerini anlatan yazı veya eser, öz geçmiş, yaşam öyküsü, hâl tercümesi, biyografi:

“Nihayet galebe etmiş bir hâdise, Avrupa’da olsa, ciltlerle eser yazılır, zaman zaman mecmualarda tedkik edilir, meraklı **tercüme-i hâllerin**, eski evrakın intişârına sebep olur.”

(t.+i+hâl.lerin 4131)

t. 21150, 29042

t.+edenler 5867

t.+eder 15210

t.+ederek 28783

t.+ederler 29864

t.+edersek 21155, 27002, 27013

t.+edilince 27005

t.+edilmek 29042, 32174

t.+edilmiş 1594, 2082, 3359

t.+etmek 28698

t.+ettiği 33084

t.+i+hâl 23773

t.+i+hâl.imi 11325

t.+i+hâl.indinde 25956

t.+i+hâl.ine 14547

t.+i+hâl.ini 10979

t.+ler 29865

t.+lere 32780

t.+leri 27842

t.+lerin 22225, 32375

t.+lerinden 33029, 33031

t.+lerine 32174

t.+lerini 3116, 3336, 30527

t.+lerle 28610

t.+si 31518

t.+sinden 2150

t.+sine 30798

t.+ye 29242, 29243

[=43]

TERCÜME ODASI: Osmanlı Devleti’nde 1821 Rum İsyani’ndan sonra kurulan ve devletin tercüme işlerini yürüten birim:

“İlk gençliğine dâir menkıbeleri, Hâriciye’de, **Tercüme Odası’nda** arkadaşı olan eski Mısır Komiseri’miz Rauf Paşa’dan dinlemiştım.”

t.+nda 32619

[=1]

TEREDDÜD/TEREDDÜT: Ar. 1. Karar verememe, kararsızlık:

“Baş olmanın yegâne farikası olan tek başına kalmak, mes’ûliyet yükünü hafif taşımak, ihtiyat ve **tereddüt** hislerinden azat olmak hassaları onda yoktu.”

(t. 9717)

2. ***Bilâ tereddüd**: Tereddütsüz:

“**Bilâ tereddüd** inan-dık ki sen.dedir ey mey”

t. 37579

3. ***Tereddüt etmek**: Kararsız olmak, duraksamak:

“Ziya Bey’in sıhhatçe böyle bir sayfiye hayatına ihtiyacı vardı, lâkin **tereddüt ediyordu**, İstanbul içlerinde, tıpkı Diyarbekir’de yaşadığı gibi kapalı bir ömür sürmeye alışmış ve o çerçeveden dışarıya çıkmamıştı.”

(t.+ediyordu 8606)

t. 9710, 23869

t.+e 17118, 27676

t.+edeceklerdir 28048

t.+edenleri 14310

t.+ederler 30815

t.+ediyordum 33407

t.+etmek 33578

t.+etmezlerdi 33581

t.+ettim 29391

t.+le 2743, 18544

t.+ten 17118

t.+ü 2667, 35426

t.+ün 11046

t.+ünü 25488

t.+üyle 10625

[=21]

TEREKKÜP: Ar. ***Terekküp etmek**: Birkaç şeyin bileşmesinden oluşmak, bileşmek:

“(…) şark ve garbın sarfiyyûnu müttehiden derler ki, bir cümleinin **terekküp edebilmesi** için lâ-akal iki kelimeye ihtiyaç vardır.”

t.+edebilmesi 9858

[=1]

TERENNÜM: Ar. 1. Kulağa çok hoş gelen tesirli nağme veya nağmeler dizisi:

“Çok zaman dinle-dim NevâKâr.ı/
Bir **terennüm** ki hem geniş hem şûh”

(t. 35780)

2. ***Terennüm etmek**: Güzel ve alçak sesle şarkı söylemek:

“Nâbî şimdi Üsküdar servileri altında yatıyor; acaba asrı İstanbul'un gecesi içinde asrı bir şiir **terennüm eden** bu Urfa gencinin nağmelerini işitti mi?”

(t.+eden 20727)

“İki şâir bu cemiyetin ruhunu biri saraylarda inşadla, biri kahve peykelerinde sazla tekrar o cemiyete **terennüm ediyordu.**”

(t.+ediyordu 28210)

t. 36680, 38158

t.+eden 22571, 29225

t.+edilmişti 5046

t.+ediyordu 5769

t.+etmiş 28460

t.+ler 32242

t.+üyle 37144

[=12]

TEREŞŞUH: Ar. **mec.** Dışarı vurup varlığını belli etme:

“Drahminin baş döndürücü bir sür'atle düşüşü, Loyd George'la Briand'ın son mülakatlarında şarktan bahsettiklerine dair dönen havadis, daha birçok **tereşşuhlar**, ispat ediyor ki yeni bir anlaşma teklifinin eli kulağındadır.”

(t.+lar 13352)

t.+lar 13295

[=2]

TERETTÜP: Ar. ***Terettüp etmek**: (Bir iş, bir sorumluluk) Birinin üzerine düşmek:

“Gerek seyyahlara emniyet bahşetmek için gerek de Türklüğün aleyhinde hilekârâne neşriyatı menettirmek için, bu tercümanlara ve rehberlere liyakat vesikası vermek hükümete **terettüp eden** bir hak ve bir vazifedir.”

t.+eden 7702

[=1]

TEREYAĞI: Sütten çıkarılan yemeklik yağ, sağyağ, sadeyağ, sarı yağ:

“Halis süt, taze **tereyağı** ve balla ucuz ve iyi bir kahvaltı **ettim.**”

t. 17480

[=1]

TERFİ: Ar. 1. Bir üst rütbeye yükseltme, rütbesini bir derece arttırma:

“Mest iken pâye.si yüksel-di galoş kundura.ya/ İki **terfi'a** ne.ler git-di de-yor MiriMünir”

(t.+a 39014)

2. ***Terfi etmek**: Derece, makam bakımından yükselmek:

“(…) en sonra kapıdan Doktor (...) Paşa, o günlerde ferikliğe **terfi ettiği** için, yeniüniformasıyla, nişanlarıyla girmiş.”

(t.+ettiği 12936)

[=2]

TERFİH: Ar. ***Terfih etmek**: Ferahlatmak, rahat yaşamasını sağlamak, gönendirmek:

“(…) yetimlerimiz, dullarımız, sakatlarımız, kimsesizlerimiz çoktu, Yunan'ın ika ettiği şenâyiden beri adetleri arttı ve artıyor da şimdiden sonra, bu kadar bîçareyi bütçe tertibinden iâşe, infak ve **terfih edemeyiz**, ancak emek ve yemek teşkilâtını yaratmakla edebiliriz.”

t.+edemeyiz 15803

[=1]

TERGİB: Ar. ***Tergîb etmek**: Şevklendirme, ümidlendirme:

“Fakat yavuz pâdişahdan ürküyorlar. Bu bahsi ortaya süremiyorlar. Nîceye dek bu diyâr-ı gurbette, kürbet çekerüz. Olmaz mı ki Pâdişâh-ı Cihan-penâhi cânib-i Rûm'a **tergîb** ettiresün.”

t.+ettiresün 25743

[=1]

TERHİS: Ar. Askerlik ödevini bitirenleri ordudan bırakma:

“Bu güzel günü tahayyül ederken bir taraftan da içimi bir elem sarıyor. İstemiyorum ki bu terhis her harpten sonraki **terhislere** benzesin.”

(t.+lere 16627)

t. 16241, 16615

t.+e 16184, 16626

t.+ederse 17818

t.+edilemedi 12286

t.+in 16626

[=8]

TERK: Ar. ***Terk etmek**: (Bir yer veya kimseyi) Bırakıp gitmek, ondan uzaklaşmak, ayrılmak:

“Nihâyet büyük babam Yûnus Bey, Hüseyin'i bir para farkı yüzünden kovdu; bizi **terk edişine** ağladım.”

(t.+edişine 353)

“Tahsilini bitirenlerin gözleri dolar, içlerini
üzüntülerin en fecii sarar, hayata veda eder gibi
Paris'i terk ederlerdi.”

(t.+ederlerdi 7844)

t. 11340
t.+e 19966
t.+edebilecek 14647
t.+edebilecekleri 15526
t.+edecekler 13367
t.+eden 29604
t.+ederek 8944, 22728, 25090, 27556
t.+edildiler 6738
t.+edinceye 28324
t.+edip 7524
t.+edişi 5119
t.+etmeğe 27071
t.+etmek 68, 13285, 13323
t.+etmekle 14246
t.+etmeli 14461
t.+etmemiş 27605
t.+etmeye 13332, 13366
t.+etmeyecekmiyiz 29729
t.+etmiş 14414
t.+etti 328, 10160
t.+ettiği 11235
t.+ettiğimiz 29729
t.+ettiğini 22744
t.+ettikten 26082
t.+ettiler 11571, 16576, 30097
t.+ettim 9019
t.+eyle 28002
t.+olunarak 25112

[=39]

TERKEŞ: *Fars*. Sırtta taşınan ok çantası, ok
kuburu, tirkeş:

“Kal-saydı **terkeş.imde** bugün tek bir altın ok”

t.+imde 36420

[=1]

TERKÎB-İ BEND: *Ar.+Fars*. Birkaç bentten
meydana getirilmiş manzumenin hususan gazel
şekli olup müteaddit manzumeler birer beyitle
birbirine bağlanmıştır:

“Rûhî'nin **Terkîb-i Bend'ini**, gazellerini
öğrendim.”

(t.+i 2021)

t. 29734, 31232
t.+ini 2020, 17207

[=5]

TERK-İ CÂME-HÂB: *Ar.+Fars*. ***Terk-i câme-
hab etmek**: Yatağı terk etmek, kalkmak:

“Kalk et hele **terkicâmehâb** ey sâki”

t. 38278

[=1]

TERKÎP: *Ar*. 1. Birkaç şey birleşip yeni bir şey
meydana getirme:

“Çünkü eski divanların içinde tam bir **terkip**
sayılacak manzumeler ya hiç yoktu yahut da
nadir olarak vardı, ancak bir gazelde, bir
kasidede, bir kıt'ada birdenbire mücevher gibi
bir beyit yahut bir mısra parıldardı.”

(t. 8370)

2. Tamlama:

“Derûnî ahenk **terkibinin** Türkçede ilk defa
1912'de kullanılmış olduğunu zannedirim.”

(t.+inin 27649)

3. ***Terkîb (eyle-)**: Birkaç şey birleşip yeni bir
şey meydana getirmek:

“Hallâak ki hilkat.leri **eyle-r terkîb**”

(t. 38238)

4. ***Terkîb-i tavsîfi**: Sıfat tamlaması:

“Bir devir sonra yetişecek eserlerimiz, bugünkü
Arabî izafetler gibi, **terkîb-i tavsîfi** ve vasf-ı
terkibilerden kaçını istîmâl edebilecekler.”

(t.+i+tavsîf.i 28846)

t. 8380, 13917, 30032, 32223, 32239, 32252

t.+e 27641

t.+edeceğim 23236

t.+eden 30882

t.+edilen 2419

t.+etmeğe 4135

t.+i 3588, 8382, 6408, 19269, 21973, 27645,

27646, 30483

t.+i+mantiki 30470

t.+in 27655

t.+inde 5657

t.+ine 8627, 27649

t.+ini 28811

t.+iyle 13181

t.+leriyle 33137

t.+tir 27315

[=32]

TERKOS SUYU: Terkos Gölü'nün suyu,

Osmanlı döneminde İstanbul'un şebeke suyu:

“Yalnız Paris'in değil... hemen bütün Avrupa
şehirlerinin suları yanında bizim **Terkos Suyu**,
Karakulak veya Kayışdağı Suyu yerini tutar.”

t. 19893

[=1]

TERLE-: Vücûdun gözeneklerinden ter çıkmak:

“Onu tasvir etmek şevkiyle yazdığı
Mohaçnâme'de Mohaç'dan mâada her şey
vardır; Belagat, debdebe, mazmun, tumturak.
Yalnız Mohaç yoktur. İnsan okurken **terler**.
Mohaç'ı arar, bir türlü bulamaz.”

(t.-r 33089)

t.-di 34469

t.-miş 856

t.-r 7200, 7203

[=5]

TERLER DİREK: Ayasofya'da bulunan ve kendisine efsânevi özellikler atfedilen bir sütun:

“İstanbul'un fethinden önce, Ayasofya henüz
kilise iken, el'an mübarek bir sütun gibi ziyaret
ettiğimiz **Terler Direk'ten** zaman zaman Yâ
Vedûd diye bir ses gelirmiş.”

(t.+ten 7207)

t. 7258, 7267

t.+in 7249, 7256

[=5]

TERLET-: **mec.** Çok yormak:

“Geçen sene büyük işlerin son günlere nasıl
yığıldığını, gece içtimalarına lüzum
hissedildiğini, sona kalmış büyük işlerin meclisi
nasıl **terlettiğini** hatırladığımız için bu bahsi bu
günlerde hatırlatmak istiyoruz.”

t.-tiğini 24807

[=1]

TERLİ: Terlemiş olan, üzerinde ter bulunan:

“Hoca Neşet Efendi ile yanyana, yorgun, **terli**,
dermansız bir hâlde, Dâmad Mehmed Paşa'nın
cenâzesinden dönüyorduk.”

t. 34490

[=1]

TERS: Bir şeyin aksi, karşıtı, zıt:

“Her lâfzı **tersine** olan bu devirde bu orijinal
lâfi da böyle zıddına tecellî etmiş bir şeydir.”

(t.+ine 19442)

t. 24505

t.+ine 12815, 20134

[=4]

TERSANE: *Ital.* Gemi yapılan yer:

“Asırlardan beri **tersane** ve donanma sahibi
olmuş Bizans'ın deniz kuvveti ne kadar münkariz
olsa, Venedik gibi müstesna bir deniz kuvveti

tarafından yardım görünce, Fâtih'in genç
donanması arzu edilen işi göremezdi.”

(t. 5195)

t. 5670, 33522, 33695, 33853

t.+de 33914

t.+deki 33564

t.+sinden 5307

t.+ye 33522

t.+yi 33854

[=10]

TERSANE KONFERANSI: (23 Aralık 1876), Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki eyaletlerinin yönetim koşullarını düzenlemek üzere Avrupa ülkelerinin baskısı sonucu İstanbul'daki Haliç Tersaneleri'nde toplanmış uluslararası bir konferans:

“Şark mes'esiyle bir devir uğraşan büyük müverrih Albert Vandal'den, en meçhul mütehassıslara kadar hepsi otuz sekiz sene evvel Kanûn-ı Esâsiyi âfâka İlân eden topları **Tersane Konferansını** dağıtmak için tertib edilmiş bir oyun sayar.”

t.+nı 24048

[=1]

TERSİM: *Ar.* Resmini yapma, şeklini çıkarma, çizme:

“Müşahede hayâtı ve tâbiati **tersim**, yeni fikirler etrafında coşkunluk gibi, eskiden çok bilmediğimiz şeyler edebiyata girdi.”

(t. 32264)

t.+eden 23043, 30728

t.+ediyormuş 18423

[=4]

TERSLİK: Ters olma durumu:

“Halka bir terbiye-i bedâia vermek isteyenler de, bu hikâyelerde ruhî, hissî, uzvî tedkikatın **tersliklerinden**, üslûpsuzluğundan, insaniyetin sahteliğinden, yeknesaklığından, pestîsinden şekva ediyorlar.”

t.+lerinden 22198

[=1]

TERTEMİZ: Çok temiz, tamamıyla temiz, pak:

“(…) vicdanları da üstleri başları gibi, apartmanları gibi, bakkal ve kasapla hesapları gibi **tertemiz**, hamiyetleri de en yüksek ayarda...”

t. 17049

[=1]

TERTİBAT: Ar. Ön hazırlıklar:
“Bir gün yine kendisine tesadüf ettim: ‘Ne yapıyorsun Faslı Bey!’ dedim: ‘Meşgulüm, Başvekil Paşa Hazretleri Türkocağı’nda verilecek müsâmerenin istihzârâtında benim de meşgul olmamı emretti; **tertibata** başladık, inşallah çok güzel bir müsâmere vereceğiz!’ dedi. Böyle bir vazife teklifinden mes'uttu.”
(t.+a 3870)

t. 12925

[=2]

TERTÎB-İ MANTIK-İ HÜKEMÂ: Ar.
Filozofların mantık silsilesi:

“**Tertîbimantikîhükemâ** bil-meyiz ne.dir”

t. 38873

[=1]

TERTİL: Ar. Usûlüne uygun şekilde her harfin hakkını vererek güzel sesle okuma:
“Şiirin timsâli nev'i, tıpkı rustâî, garâmî, destânî, sûfî nevileri gibi **terfil** olunur.”
(t. 31499)

t.+edilen 30389

[=2]

TERTİP: Ar. 1. Düzenleme, sıraya koyma:
“Lâkin biz bu nâmahdut zamanı, kendiliğimizden, on sene gibi bir müddet addetsek ve ilk defa olarak, ecnebi mütehasısların da yardımı ile, her türlü istihzar, **tertip** ve tevziin mükemmeliyeti içinde, muntazam bir hicretin esaslarını hazırlasak nüfus siyasetimizin en iyi bir eserini vücuda getirmiş oluruz.”
(t. 18547)

2. **meç.** Hîle, düzen:

“Saray'dan Bâbüâlî'ye imdad gönderilmediğine bakılırsa bunun pek şeytânî bir **tertip** olduğu zannolunur.”
(t.+olduğu 34301)

3. ***Tertip etmek:** Düzenlemek, hazırlamak:

“Bu defa Yıldırım Bâyezid, İstanbul'un fethi için tertip ettiği plânı kat'î olarak icraya koydu.”
(t.+ettiği 4724)

t. 18534

t.+de 29817

t.+edecek 7703

t.+eden 33135

t.+edenlerden 28062

t.+ederdi 20226

t.+ederek 8647, 6886, 18284

t.+ederken 29650

t.+edilen 12389

t.+edilmiş 3271, 10952, 12279, 24033

t.+eter 31903

t.+etmeği 3098

t.+etmek 29174, 29585

t.+etmezlerdi 18657

t.+etmiş 12922

t.+ettiği 8816

t.+ettiğini 34904

t.+i 8949, 12391, 14144, 34292

t.+inden 15790

t.+iyle 14186

[=31]

TERZİL: Ar. ***Terzil etmek:** Rezil etme:

“Paris mecmuasının müdürü Jean Phineau, bütün ulemâ, üdebâ, ahlâkîyün ve felâsifenin reylerine müracaat ederek bu asırda halka manevî gıda diye verilen bu hikâyeleri beynennâs **terzil etti.**”

t.+etti 22117

[=1]

TESÂDÜF: Ar. 1. Kesin bir açıklaması olmayan, ihtimallere bağlı olayların, kişilere göre değişen sebebi:

“Ailenin bir de dâmâdı vardı. Adı, garip bir **tesadüf** olmak üzere, Ömer Besim Bey'di.”
(t.+olmak 1488)

2. Tasarlanmadığı hâlde karşılaşma, rastlama, rast gelme:

“Bir gün nere.den hangi **tesadüf.le** gel.irler”
(t.+le 36764)

3. ***Tesâdüf etmek:** Rastlamak:

“Lokantadan çıkarken Üsküplü Salih Zeki Efendi'ye **tesadüf ettim.**”
(t.+ettim 2561)

t. 6693, 8555, 9517, 9559, 10424, 12788, 16302, 17398, 18577, 20093, 21642, 23306, 32331

t.+edeceğinden 19927

t.+edecekmişiz 18703

t.+eder 7489

t.+ederdim 2775

t.+edersem 34203

t.+edilemez 10285, 32878

t.+edilemiyor 22203

t.+edilen 19739, 22307

t.+edilir 9797, 29078, 33173
t.+edilmez 6065, 7496
t.+edilmiyordu 18035
t.+edince 11051
t.+ediyorduk 9210
t.+etmedim 33652, 33800
t.+etmek 12067
t.+etmişler 8476
t.+etmiştim 19182
t.+etmiştir 18776
t.+etti 11146, 12844
t.+ettiği 9569
t.+ettiğimiz 16956
t.+ettik 9275
t.+ettikçe 10959
t.+ettim 2323, 2773, 2832, 3867, 8557,
10895, 11189, 17001, 18711, 19787, 27643,
29110, 33531
t.+i 20884
t.+le 10691, 21640
t.+lerimiz 8867
t.+lerle 15943
t.+olarak 25429
t.+olmak 664
t.+olunur 3897, 11079, 19342, 26132, 28399,
32593, 33120, 33220
t.+te 1991
t.+ü 3103, 10391, 16760, 23735
t.+ün 1987, 2019, 2753, 8667, 8941
t.+üyle 13950
[=85]
TESÂDÜFEN: Ar. Rastlantı sonucu olarak:
“*Aruzun **tesadüfen** kanatları arasına düşen bu cümlelerde ahenk var mı?*”
(t. 29485)
t. 15797, 17425
[=3]
TESÂDÜFÎ: Ar. Rastgele olan, tesâdüfe dayanan:
“*Nerede olduğunu iyi hatırlayamıyorum, galiba Celâl Sahir'in Ayasofya'daki evinin salonunda, bir gün **tesadüfî** olarak, Halide Edip Hanım'ı tanıdım.*”
(t. 8947)
t. 20899
[=2]
TESÂDÜM: Ar. Birbirine çarpma, çarpışma, tokuşma:

“*Meclisin ittifaka çok yakın bir ekseriyetinden itimad reyî alarak iktidara geçen Başvekil Fethi Bey'in, dün bitmez tükenmez açmazlarla oynayan muhalefetin ruhla olan **tesâdümünde** tebarüz ediyor ki, kanunu tatbik etmek de birdir etmemek de.*”
t.+ünde 24638
[=1]
TESALYA: Yunanistan'ı oluşturan 13 bölgeden biri:
“*Bütün Rumeli, gönüllüleriyle, ruhunun bütün fütûhatçı galeyanı ile **Tesalya'ya** doğru akıyordu.*”
(t. +ya 102)
t. 12967, 13464, 14455, 14956, 14991,
16636, 16641, 16700, 16735, 16767, 16900,
17089, 17745, 28224, 29402
t.+da 2037, 15627, 16764, 17330
t.+daki 1272
t.+dan 103, 1249
t.+nın 15007
t.+ya 102, 2456, 6239, 14968, 16757
t.+yı 14518
[=29]
TESALYA HARBİ: 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı, 1897 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasında meydana gelen savaş:
“*Selânik **Tesalya Harbi'nin** cûş ü hurûşyle çalkalanıyordu.*”
(t. +nin 112)
t. 1827, 32918
t.+nde 14997
t.+nden 1294, 333
t.+nin 9738
[=7]
TESALYA MUHÂREBESİ: Tesalya Harbi:
“***Tesalya Muhârebesi'nin** başladığı bahardı. Babamın Üsküb'ü terk etmek ve Selânik'e gidip yerleşmek hakkında verdiği karar ailemiz arasında bir bomba gibi patladı.*”
t.+nin 67
[=1]
TESÂMUH: Ar. Hoş görme:
“*Bunun için de geniş bir **tesâmu** göstererek yerli unsurlardan teşekkül etmek isteyen İttihad ü Terakki ile adem-i merkezîyet programını getiren Sabahaddin Bey esasta birdiler.*”
(t. 4231)

t. 4263

[=2]

TESÂNÜD: Ar. Dayanışma:

“Bugün bu kıt’alarda o akaidin hükmü zail olunca şarklılar her türlü insanlık **tesanüdünün** hissinden azade, canavarca bir milliyet cereyanına kapıldılar.”

(t.+ünün 11772)

t. 944, 13228

t.+ü 1077, 1079, 1798

[=6]

TESBİH: Ar. Allah’ı zikir ve tenzih ederken sayının anlaşılması için kullanılan, ibrişim veya ipliğe dizilmiş, çeşitli ağaç veya taşlardan yapılmış, genellikle 33 veya 99 tâneden meydana gelen dizi:

“Atâullah Efendi, bağdaş kurup oturduğu yerde düşünceli ve dalgın dinliyor ve muttasıl **tesbihini** çekiyordu.”

(t.+ini 34116)

t.+ini 6873

t.+lerini 7888

[=3]

TESCİL: Ar. ***Tescil etmek**: Resmîleştirilmek istenilen bir şeyi bu işe ait bir deftere geçirmek, kütüğe kaydetmek, sicile geçirmek:

“Çaldıran, Mohaç, Mercidâbık meydan muharebeleri gözümüz önüne gelmezler. Çünkü onları tasvir edenler, sâdece **tescil eder** gibi, birkaç satırla tasvir etmişlerdir.”

(t.+eder 33082)

t. 28537

[=2]

TESELLİ: Ar. 1. Avutan söz, davranış veya kişi, avuntu:

“Kendi annesinden rencide, hemşirelerinden müteneffir, kocasından me’yûs olan zavallı annem dünyâda yegâne **tesellisi** olarak beni görmek istiyordu.”

(t. 140)

“Deniz ufuk.unda **tesellî** duyul-ur”

(t. 36477)

2. Sıkıntısını ve acısını unutturmaya çalışma, avutma:

“Hâlis Türk oğlu, azîz ve yüksek yaratılışlı muhibbim Nihad Banarlı; Güzel ve her zaman olduğu gibi, millî hava ile dolu mektubunuzu

aldım. Birkaç defa okudum. **Teselliye** ihtiyâcım olduğu dakikalarda tekrar okuyacağım.”

(t.+ye 20606)

3. ***Tesellî bulmak**: Avunmak:

“Ada’da bir tenis seyrederken, bir karnaval kafilesinin geçtiğini görürken **teselli buluyorlardı.**”

(t. 12913)

4. ***Tesellî etmek**: Sıkıntısını, acısını hafifletmek, avutmak:

“Şu bir aylık iddialarını unutarak iki dereceli intihap usûlünü bir daha yere vuracak, bir dereceli intihabın sihir ve efsununu bekleyerek: ‘Küşâd-ı gonca-i dil kaldı bir bahara dahî’ diyecek ve kendini **teselli edecektir.**”

(t.+edecektir 24406)

5. ***Tesellî vermek**: Üzüntüsünü, acısını hafifletmek, hafifletici şeyler söylemek, avutmak, teselli etmek:

“Bu söz, bu zavallı milletin çocuklarını oyalamak ve cephelerimizin mezbahalarına gönderirken biraz **teselli vermek** için mi böyle bir mantık söyleniyor?”

(t.+vermek 2918)

t. 204, 2816, 5457, 12757, 12904, 15992, 21408, 21411, 35687, 35801, 35948, 36121, 36152, 37314, 37997, 38729

t.+den 173

t.+dir 31807

t.+edilebiliriz 12618

t.+ediliyoruz 12616

t.+si 140, 27823

t.+sidir 18904

t.+sini 21407

t.+siyle 824, 17067

t.+verebilir 13287

t.+verirler 34130

t.+vermeğe 34472

t.+vermekten 13266

t.+versin 34417

t.+yle 30179, 36457

t.+ymış 10687

[=38]

TESELLÎ-KÂR: Ar. +Fars. Teselli edici:

“Kaptan Flage’yi çağırılmış, ona müşkilât çıkmak üzere olduğunu fakat gece vakti kaptanın polisle temas etmiyeceğini, ferdası sabah ise öğleyin kalkacağımızı **teselli-kâr** bir tarzda ifâde etmiş.”

t. 1771

[=1]

TESELLÜM: Ar. ***Tesellüm etmek**: Teslim edilen bir şeyi almak:

“İstanbul fethedildiği günün sabahı, Fâtih'in lalası Zağanos Mehmed Paşa Galata'ya girmiş ve Ceneviz müstemlekesini **tesellüm etmiştir**.”

(t.+etmiştir 5283)

t.+etmiş 6236

[=2]

TESELSÜL: Ar. Kesintisiz olarak birbirini tâkip etme, zincirleme devam etme:

“Her kalbde bu telâtum böyle başlar, böyle dalgalanır ve böyle uzar; demek ki bu mersiyenin insicamı ve **teselsülü** tabiatın mücerreb bir kaaidesindedir.”

(t.+ü 31174)

2. ***Teselsül etmek**: Zincirleme gitmek:

“Bu şiirler arasında Abdülhak Hâmid'in Makber'inde her sekiz mısra'nın küme küme, **teselsül edişini** kuvvetli bir adamın eseri olarak görüyordum.”

(t.+edişini 2029)

t.+eden 3570, 7849, 26601

t.+etmiş 3555

t.+ettiklerini 27472

[=7]

TESETTÜR: Ar. Örtünme:

“Annemin simasını şimdi iyi hatırlayamıyorum. İslâm **tesettürünün** en şedîd bir muhitinde doğduğu, yaşadığı ve öldüğü için bir resmini bırakmadan kayboldu.”

t.+ünün 34

[=1]

TESE'ÜL: Ar. Dilenme, dilencilik etme:

“Gözlerinde ve dudaklarında **tese'ülden** ziyâde tel'ine benzeyen bir ifâde ile karşıma dikildi.”

t.+den 23998

[=1]

TESEYYÜP: Ar. İhmalkârlık, kayıtsızlık:

“Bazıları diyorlar ki Venizelos'un sukutu idaredeki **teseyyübü** yüzündendir.”

t.+ü 13512

[=1]

TESHİL: Ar. ***Teshil etmek**: Kolaylaştırmak:

“(…) küçücük bir muharebeyi askerlik nokta-i nazarından daha ziyade **teshil ettiler**, lâkin hasım Önünde bu kadar uslu olan bu

muhariplerin bakiyesi arkadan İzmit'i neye benzettiler?”

(t.+ettiler 16498)

t.+i+seyahat.iniz 19936

[=2]

TESHİR: Ar. 1. Ele geçirme, emri altına alma, kendine tâbi kılma, zaptetme:

“Yer yer vatan diyâr.ını **teshîr** savlet.i/
Ey şanlı ceddiekber.imiz âbütîg.inin/
Bîhadd i-miş güneş gibi tenvîr savlet.i”

(t. 37443)

2. ***Teshir etmek**: Sihir yapmak, büyü yapmak:

“İstanbul şehri sonbaharından beri zaten işgal altındaydı, Türkiye'nin taksimi ise, o taksim iki seneden beri zaten başlamış ve Anadolu'nun birçok kat'alarını müttefik devletler, bir sebeple, **teshir etmiştiler**.”

(t.+etmiştiler 18617)

[=2]

TESİR: Ar. 1. Bir kimse veya durumun bir kimse veya şey üzerinde bıraktığı iz, izlenim, intibâ, etki:

“Bilhassa Hâlid Ziya'nun icra ettiği tesire kıyas edilebilecek bir **tesir** aransa, ancak Fuzûlî'nin eski nesle olan tesiri hatıra gelebilir.”

(t. 17287)

2. Bir olayın, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki:

“Şüphesizdir ki, fetih vak'asının icra ettiği bu **tesirin** sebepleri çok uzaklarda ve çok derinlerdedir.”

(t.+in 4873)

3. ***Tesir (Tesiri) altında kalmak**: Etkilenmek:

“Bu hissimi Hamdullah Suphi'ye açtım, o da bu hissimin **tesiri altında kaldı**.”

(t.+i 18689)

4. ***Tesir etmek**: (Bir şey diğer bir şey üzerine)

Etki yapmak, etkilemek:

“Rodos'un, İstanköy'ün ve diğer adalarımızın işgaali bana Trablus'un işgaalinden fazla **tesir etmişti**.”

(t.+etmişti 2488)

t. 1293, 1310, 1647, 2084, 2430, 3608, 3824, 3905, 4862, 9774, 10458, 10564, 11574, 14803, 17275, 18658, 19069, 19355, 20393, 26657, 27502, 27578, 27842, 28615, 28702, 32579, 32601, 32720, 32766, 33255

t.+e 17275

t.+edemez 3606
t.+eden 31689
t.+etmişti 2487, 32205
t.+etti 10196
t.+i 1274, 1363, 1812, 1987, 2180, 2185,
4524, 4535, 5915, 8433, 8477, 9003, 9051,
9075, 9081, 2545, 10684, 11184, 11367, 12012,
17276, 17764, 18675, 19532, 20455, 20610,
20858, 20881, 22357, 24481, 26092, 26246,
26495, 27073, 28608, 28940, 32164, 32420,
32674, 32765, 32768, 32827, 32841, 32844,
33110, 33111, 33111, 33113, 33132, 35102
t.+inden 4099, 3282, 15183, 16555, 29084,
31182, 32771, 32796, 32860
t.+ine 1281, 20502, 32187
t.+ini 1292, 3032, 3113, 3395, 4344, 6710,
6721, 7989, 9686, 10809, 15393, 17237, 24483,
32274, 32697, 32786
t.+inin 32733, 32759, 32761, 33195
t.+iyle 4854, 6044, 10633, 15233, 17682,
26848, 26848, 32400
t.+iyedir 26624
t.+le 13931, 28937
t.+ler 4125, 4806, 5283
t.+lerden 29262
t.+lere 20736, 20891
t.+leri 2222, 6661, 13020, 16384, 20735,
20890, 28616, 32203
t.+lerinden 8711, 9087, 32402
t.+lerinin 28051
t.+leriyle 4809, 12869
t.+lerle 20759
[=152]

TESİRAT: Ar. Tesirler:

“Köprü'nün Haydarpaşa iskelesinin arkasında demir atan İngiliz zırhlısı heybetli bir yakınlıkla göze çarpıyordu. Tramvay, Galata'dan ayrıldıktan sonra vak'anın **tesiratu** azaldı.”
(t. +ı 18784)

t. 22722
t.+ı 21038
t.+ı+lisaniyye.sinden 22772
[=4]

TESİRLİ: Etkili:

“1071'de Alp Arslan'ın kazandığı muzaferiyet bu uzun harplerin en **tesirli** neticesidir.”
(t. 5913)
t. 5224, 10422

[=3]

TESİS: Ar. 1. Kurma, temelini atma:

“**Te'sis** olun-du râhıHicâzışerefresan”
(t. 39303)

2. ***Tesis etmek**: Kurmak:

“Çünkü Osmanlı Devleti de en büyük Devlet-i İslâmiyye **tesis etti**. Bu devlet el'ân bütün müslümanların melce'idir.”
(t. +etti 21486)

t. 21787, 31562
t.+edebilmesine 31754
t.+edeceğini 26360
t.+edeceğiniz 31370
t.+eden 27246
t.+ederek 21776, 30620
t.+ederler 13983, 31769
t.+ederse 31721
t.+edersek 35510
t.+edilebilirdi 22521
t.+ediyor 23770
t.+etmediler 13221
t.+etmek 12566, 32028
t.+etmenin 31739
t.+etmeyiniz 31714
t.+etmiş 22343
t.+etti 21471, 22612, 25823, 30626
t.+ettiler 13951, 30632
t.+ettirmeyenleri 30856
t.+i 22488, 31361, 31584
t.+inde 24298
t.+inden 21431
t.+ine 31672
t.+ini 31676
[=36]

TESİSAT: Ar. Kurumlar:

“Bilhassa **tesisat** devrinde bulunan bir millete göre bu ne düşündürücü bir manzaradır.”
t. 24837

[=1]

TES'İT: Ar. ***Tes'it etmek**: Sevinç ve sürur ile bayram yapmak, kutlamak:

“Başkumandan Meydan Muharebesi'nin ilk yıldönümünü **tes'it ederken** hiss ediyoruz ki tes'it ettiğimiz bugün ne bir inkılâbın hatimesidir ne de bu inkılâbı sevkeden adamın son eseridir; evvet kuvvetle hiss ediyoruz ki bu da 'Sakarya' gibi bir merhaledir.”
(t. .+ederken 18326)

“Acaba bu şanlı hatırayı **tes'it etmek** hatırdan geçiyor mu?”

(t.+etmek 16794)

t. 31986

t.+eden 33056

t.+ediyorlar 21382

t.+ediyoruz 16782

t.+etmek 3270

t.+ettiğimiz 18314

t.+ettiler 21007

t.+i 1876

t.+olunan 26641

[=11]

TESKİN: Ar. ***Teskin etmek**: Yatıştırmak, sükûnete erdirmek:

“Bâzı günler, büyük validemi ve büyük teyzemi, Karaağaçlar'daki konakta ziyarete gittiğim (vakit) hasreti (mi) gerçi **teskin ediyordum**.”

(t.+ediyordum 1167)

“Gençlerin benliğinden bu kadar ürken ihtiyarı güç **teskin ettim**.”

(t.+ettim 218683)

“Avut-ur gamlı.yı **teskîn et-er** endişeli.yi”

(t. 36104)

t. 11252, 12621

t.+edemediğini 34342, 34454

t.+edemiyorum 19094

t.+edildiği 35195

t.+etmek 34313

t.+etmesini 34180

t.+etmiş 11284

t.+oluyor 28271

[=13]

TESLİH: Ar. Silâhlendirme:

“(...) millî hareketin uğraştığı harbi anlatırken sadece diyor ki: ‘Ordularımızı az zamanda âdeta yeniden teşkil, **teslîh**, teşhiz, ilbâs eyledik.’ (...)”

t. 12394

[=1]

TESLİM: Ar. 1. Sâhibi bulunduğu veya hükmü altında olan bir şeyi mecburen bırakma, terk etme, devretme:

“Patrik ve bütün ruhban, ellerinde haçlar, som sırma abalar giyinmiş genç Fâtih'in karşısına çıktılar. Beldenin anahtarlarını **teslim** ve kilisenin anahtarlarını atıyye diye istediler, bir kilisenin anahtarlarını onlara verdi.”

(t. 6360)

2.1. ***Teslim etmek**: (Bir şeyi) Verilmesi gereken yere vermek, bırakmak:

“(...) yazacağım bu makaleyi yarın sabah size **teslim edeceğim**.”

(t.+edeceğim 9598)

2.2. ***Teslim etmek**: (Öyle olduğunu, gerçek olduğunu) Kabul etmek:

“Türkiye'de, efkâr-ı umûmiyyenin milliyetperverlik tarafında olduğunu, bunu, herkes **teslim ediyordu**.”

(t.+ediyordu 18811)

3. ***Ruh teslim etmek (Teslîm-i ruh etmek)**: Ruhunu teslim etmek, ölmek:

“(...) ‘İşte Padişahım İslâmbol'un elli günde feth olmasına bâis bunlar idi ki hikmetullah ile İslâmbol'un fethini ellinci günde recâ edip ol gün rûh **teslim eder**.’ (...)”

(t.+eder 7271)

4. ***Teslim olmak**: (Direnmekten vazgeçip) Boyun eğmek, kendini teslim etmek:

“Ahmet Celâleddin Paşa'ya **teslim oldu** ve İstanbul'a döndü.”

(t.+oldu 9744)

“**Teslîm** ol-unca öldürül-enler çoluk çocuk”

(t. 38533)

t. 5431, 9735, 10824, 12761, 16485, 36410

t.+edecek 35229

t.+edemez 24398

t.+ederdim 23290

t.+ederim 25166

t.+ederken 29043

t.+ederler 29937

t.+edersiniz 23256

t.+edilmiş 14613

t.+edip 12248

t.+etmeğe 1707

t.+etmek 11319, 26791

t.+etsin 34417

t.+ettiler 23539, 34423, 34434

t.+ettirdiler 1193

t.+i+nefs 11926

t.+olmamak 26080

t.+olmuş 12254

t.+olunan 15141

t.+olunmamın 1742

t.+oluverdi 26596

[=34]

TESLİMİYET: Ar. Teslim olma, boyun eğme, kendini verme:

“Yunanlıların dessor diplomatı Venizelos Türk milletinin bu **teslimiyetini** bütün cihanda bir ölüm telâkki ettirerek ikinci bir harp faslı açtı ki el'an içinde pûyânız.”

(t.+ini 14797)

t. 14779

[=2]

TESLİYE: Ar. ***Tesliye etmek**: Tesellî vermek, avutmak:

“Eşref Hanım, annemin çok samîmi dostu ve arkadaşıydı. Annem öldüğü zaman çok ağlamış ve beni **tesliye etmek** için her türlü insanlığım göstermişti.”

(t.+etmek 142)

t.+ediyordu 1740

[=2]

TESLİYET: Ar. Tesellî verme, avutma:

“Geçen gün bir nisâînin hasbihâliyle, kim bilir ne kadar fertlerin uyumuş inkisarlarını, **tesliyet** bulmuş merâretlerini, geçmiş acılarını uyandırdım diye düşünceli, masam üstünde günlerce duran bu mektupları açmak için muâşıklarla hem-râz bir rahibin hücresi gibi sessiz böyle bir saat bekliyordum.”

t. 21627

[=1]

TESMİYE: Ar. Adlandırma, belli bir isimle isimlendirme:

“Firenkler, İttihâd ü Terakki Cemiyetinin bakıyısına hâlâ Jön-Türk Komitesi diyorlarsa da bu **tesmiye** tam olarak doğru bir tesmiye sayılamaz.”

(t. 4182)

t. 4182, 4216, 4218

t.+edildiğini 25884

t.+etmek 4193

t.+etmiş 27937

t.+ettikleri 4953

t.+ler 27001

t.+lerinin 4217

t.+nin 29019

t.+si 4216, 4994

t.+sini 2409, 4204, 4221, 21148, 27636

t.+siyle 19079

t.+yi 8703, 21154

[=21]

TESPİT: Ar. ***Tespit etmek**: Bir durumu şüpheye yer bırakmayacak şekilde belirlemek, görüp göstermek, saptamak:

“Bugünün siyasetini nazar-ı dikkate almakla Anadolu'nun ne kadar hayırlı bir kuvvet olduğunu beynelmilel bir şehadetle **tespit etmek** lâzım gelir.”

(t.+etmek 16325)

t.+e 22193

t.+edememek 21768, 30611

t.+edememiştim 9388

t.+eden 29756

t.+ederek 33060

t.+edilmiştir 8061

t.+etmek 11219

t.+etmeye 9441

t.+etmiştir 8060

t.+etti 29602

[=14]

TESRİ: Ar. ***Tesri etmek**: Hızlandırmak, çabuklaştırmak:

“(…) hattâ hemşehrilik hukukunun tevsii Roma'nın bilâkis inkırazını **tesri eden** esbaptan ma'duddur.”

t.+eden 14703

[=1]

TESRÎH: Ar. ***Tesrîh etmek**: Kolaylaştırmak:

“Bir noktayı unutmadan **tesrîh edelim.**”

t.+edelim 25820

[=1]

TESRİR: Ar. Sevindirme, sevinç verme:

“Bu âdet, san'atkârları bir atıyye ile **tesrîr** ve namlarını i'lâdan başka pek mühim bir semere verir ki, o da âsâr-ı san'at etrafında bu yüzden açılacak cereyanlardır.”

t. 22551

[=1]

TESTİ: Fars. Gövdesi geniş, boğazı dar, kulplu, emzikli veya emziksiz, topraktan yapıp fırında pişirilmiş su kabı:

“Hey **testi** yap-an testi al-an testi sat-an”

(t. 38341)

t. 38280, 38339, 38340, 38341, 38386

t.+den 38281

[=8]

TESVİYE: Ar. Bir işi halletme, sonuçlandırma:

“Beyoğlu'nun bir Rum gazetesine Atina'dan haber veriliyor ki Yunan meselesinin artık diğer

bir suretle **tesviyesi** hususunda birtakım teklifat
tekkik edilecekmiş!”

(t.+si 15491)

t. 14858, 15469, 19976

t.+eder 14548

t.+etmek 25452

t.+etmeye 15104

t.+ye 17598

[=8]

TEŞBİH: Ar. Manayı kuvvetlendirmek için
aralarında ortak taraflar bulunan iki şeyden
zayıfını kuvvetlisine benzetme şeklindeki edebî
sanat:

“Ahmet Haşim **teşbihleri** ile Çin, Hint, İran ve
eski Türk ressamlarını gölgede bırakır bir
sanatkârdı.”

(t.+leri 10521)

t. 11871, 12959, 18090, 23981, 26669,
26682, 26684, 26695, 28578, 31080, 31257,
33011

t.+edebilir 26670

t.+etmek 21186

t.+etmişti 26108

t.+i 11876, 26675

t.+ini 33010

t.+le 2970

t.+lerle 4042

[=21]

TEŞDİD: Ar. Şiddetlendirme, sağlamaştırma,
kuvvet verme:

“Dünyânın her yerinde, meclisler, sa'yin
temdidinden yorulur, lâkin **teşdidinden**
yorulmazlar, bilâkis küşayış hissederler.”

(t.+inden 24816)

t. 24795

t.+eter 22402

t.+etti 21291

[=4]

TEŞEBBÛS: Ar. 1. Girişim:

“Ve Osmanlıların en mühim **teşebbüslerinden**
biri olan bu Viyana seferinin Viyana'da Türk
Şansı Parkı'ndan başka hâlâ canlı olarak
yaşayan pekçok hâtırası mevcut olduğunu da
ilâve etmeliyim.”

(t.+lerinden 25100)

“Diyebilirim ki ta Meşrutiyet'ten beri hiçbir
firka, hiçbir siyaset **teşebbüs** şu Milli Ahrar

Fırkası'nun o vakit mazhar olduğu müsait
vaziyete mazhar olmamıştı.”

(t. 18791)

2. ***Teşebbüs etmek**: Yapmaya davranmak,
girişmek:

“Nihayet Kayser Manuelo Komninos, 1176'da
İkinci Kılıç Arslan'a harp açarak bu maksadını
kuvve den fiile çıkarmaya **teşebbüs etti.**”

(t.+etti 4681)

t. 10358, 13195, 13213, 13223, 17660,
17742, 26861, 31658, 32045

t.+den 31565

t.+eden 8785, 11881, 35144

t.+edildiğini 3651

t.+etmek 7608

t.+etmemiştir 4738

t.+etmesi 4592

t.+etmiş 9618

t.+etmişti 2484, 10132

t.+etseler 15699

t.+etti 4679, 7354, 10081, 10927

t.+ettiği 31672, 33097

t.+i+şahsi 7367

t.+le 18804

t.+ler 10094, 26350, 31631, 31633, 31669,
32738

t.+lerden 10690, 31667

t.+leri 13245

t.+lerimiz 31776

t.+lerinden 23900

t.+lerini 21057

t.+leriydi 10231

t.+ten 10323, 13208, 15465, 20288

t.+ü 18241, 21016, 23784, 23797, 27131,
31670, 31980

t.+ün 31836

t.+üne 10318, 21010

t.+ünü 21010, 22655

[=60]

TEŞEBBÛS-KÂR: Ar.+Fars. Girişimci:

“Maddî imkânsızlığı, bereket versin, Salâhaddin
Bey gibi dini bütün, bülend-himmet, harikulade
teşebbüs-kâr bir Türkün manevî kudreti telâfi
etti de bu müesseseler yüz aklı ile ortada
kaldı.”

t. 13081

[=1]

TEŞEKKÛL: Ar. 1. Meydana gelme, oluşma:

“Türk devletinin Trakya, İstanbul ve Anadolu esası üzerinde **teşekkülü** şarkın sulhunu en ziyade kâfil bir kuvvetin teşekkülüdür.”
(t.+ü 16067)

2.1. ***Teşekkül etmek**: Kurulmak, oluşturulmak, tesis edilmek:

“Çok geniş Anadolu, o kadar kısa bir zamanda, henüz tamamıyla fet edilmemiş iken, Kutulmuşoğlu Süleyman'ın, yeni **teşekkül edecek** olan Rum Selçukları devletine, payitaht olarak benimse diği şehir İznik olmuştur.”

(t.+edecek 5032)

2.2. ***Teşekkül etmek**: Ortaya çıkma:

“Hakikat bu ki şarkta daha iyi bir insaniyet âlemi **teşekkül etmezse**, beynelmilel musâlâhalar ne çare bulsa nâfiledir.”

(t.+etmezse 13810)

t. 15452, 18623, 18823, 25828, 28838
t.+e 13206, 13233, 26858
t.+edebilir 25783, 29175
t.+edecek 4277, 5028, 8060, 13658, 15025, 16260, 16543, 28854
t.+eden 4191, 10936, 15486, 25842, 29347, 29447
t.+eder 22547, 25786
t.+ederken 24564
t.+ederse 3157, 16052
t.+edince 14753
t.+ediyordu 17788
t.+eteceğini 21907
t.+etmek 4230, 13198
t.+etmesi 18134
t.+etmeye 18781, 18798
t.+etmiş 9411, 10342, 17599, 21452, 24395
t.+etmiştiler 4278
t.+etse 26379
t.+etsin 13999
t.+etti 13374, 14894, 16024, 28973, 31990
t.+ettiği 10273, 13030
t.+ettiğinden 24646
t.+ettiğini 27249
t.+le 4201
t.+lerinde 4309
t.+lerinden 13232
t.+lerinin 13922
t.+ü 14908, 15600, 16055, 18774, 18827, 25781
t.+üdür 16055

t.+ümüzü 20412
t.+ün 13205, 18813, 24587, 25799
t.+ünde 24983
t.+ünden 13952, 24428, 24728
t.+üne 15682, 18787, 18799
t.+ünü 18780, 18839, 25845, 33048
t.+üyle 27846
[=83]

TEŞEKKÜR: Ar. ***Teşekkür etmek**: Yapılan bir harekete karşı memnuniyetini göstermek, minnetini bildirmek:

“(…) ‘Yedi Meş’ale’yi çıkaran gençler kitaplarını göndermişler, **teşekkür ettim**.”
(t.+ettim 20356)

t.+den 23986
t.+eden 15731
t.+ederim 19917, 20268, 20431, 20463, 23973
t.+ederiz 3272
t.+etmemi 11393
t.+lerimi 6697, 20531
t.+ümü 20563
[=13]

TEŞETTÜT: Ar. Birçok kısma ayrılma, çatallaşma, dağılma:

“(…) Ya o da olmasaydı birşey istemek bahsinde büyük bir **teşettüt** olurdu.”

t. 25831

[=1]

TEŞE’ÜM: Ar. Kötüye yorma, uğursuz sayma:

“Bu yenilik Üsküb’ün Yıldırım Bâyezid zamanından beri aslaa değişmemiş olan zihniyetini **teşe’ümlere** ve endişelere düşürmüştü.”

(t.+lere 582)

t. 2925
t.+eder 34061
t.+ediyordu 99
t.+etmesi 26647
t.+leri 5506
t.+lerle 5505
[=7]

TEŞEVVÜŞ: Ar. Karma karışık olma, karışma, karışıklık:

“Antoine her dokunduğu maddeye hayat veren bir üstaddır; eğer biz **teşevvüşlerimizle** dehâsını bu müddet içinde uyutmazsak, şek yoktur ki,

burada yapacağını yapar, müebbed bir eser bıraktıktan sonra döner.”

t.+lerimizle 31844

[=1]

TEŞHİR: Ar. Sergileme:

“Bu küçük müzede Bulgar ırkının bütün hususiyetleri salon salon teşhir edilmiş.”

(t. 3131)

t. 1621, 4259

t.+etmeleriyle 23806

t.+etmiş 22045

t.+olunmak 10448

[=6]

TEŞHİS: Ar. Tanı:

“Bana dediler ki: Bir hastalık karşısında hiçbir doktor böyle mütevekkilce bir teşhisde bulunamaz, böyle bir fikre kapılmak muzurdur; herhâlde imlâmıza bir çâre bulmak lâzımdır.”

t.+de 28981

[=1]

TEŞKİL: Ar. *Teşkil etmek: Oluşturmak, meydana getirmek:

“Görülüyor ki öntümüzdeki müzakerelerde İzmir meselesi programın esas maddesini teşkil edecek.”

(t.+edecek 15914)

t. 12385, 28884

t.+edebilmek 15527

t.+edecek 15386

t.+edelim 26460

t.+edemiyordu 3973

t.+eden 11860, 23820, 24426, 25447, 27384, 29340, 29441, 31057, 31602

t.+eder 14582, 20001, 20805, 28554, 28557

t.+ederek 895, 9623

t.+ediyor 26288

t.+ediyordu 2026, 8131

t.+ediyorlardı 4549

t.+etemezmi 23540

t.+etiyor 22197

t.+etmedikleri 20284

t.+etmek 14021, 14852, 24142, 25222, 30058

t.+etmektedirler 27298

t.+etmekten 10260

t.+etmiş 22510

t.+etmişlerdi 4040

t.+etmişti 22615

t.+etmiştir 16056

t.+etse 24105

t.+etti 2874, 10140, 21069, 24577

t.+ettiği 11702, 14465, 18884

t.+ettiğinden 11274

t.+ettiğini 25836

t.+ettiler 21444

t.+iyle 19604

[=53]

TEŞKİLAT: Ar. Örgüt:

“Türk'ün askerlikte olan bu kâbiliyeti, fütuhât asırlarında, mülkî, kazaî, malî, ilmî, sınaî, bütün teşkilatında aynı mükemmeliyetle göze çarpardı.”

(t.+ında 17730)

t. 4305, 13913, 17695, 17696, 17701, 17703, 17715, 17726, 17729, 24421, 24546, 17667

t.+a 13909, 13916, 16474, 17710

t.+ı 4619, 11277, 13238, 13244, 13657,

13994, 17714, 18782, 24548, 26389

t.+ı+esasiyyekanunu.muzun 24794

t.+ı+medeniyye 21423

t.+ı+milliye.sinin 10063

t.+ımıza 10457

t.+ına 11972, 11983, 13097, 13212, 13251, 21009, 24577

t.+ından 13085

t.+ını 11974, 13183, 13254, 14078, 15791, 16035

t.+ının 14074

t.+ıyla 13091, 13235, 14769

t.+la 23786

t.+larına 13088

t.+larını 14082

t.+tır 17691

[=53]

TEŞKİLÂTÇI: Örgütçü:

“Bizans tacını ilk defa bir Müslüman hükümdar olarak giymeye teşebbüs etmesi, Selçuk beylerinin o tarihte ne kadar müteşebbis, cüretkâr, teşkilâtçı olduğunu göstermektedir.”

t. 4595

[=1]

TEŞMİL: Ar. Kapsamına alma, genişletme, yayma:

“Sâtı' Bey'in bu kadar küçük bir sahada yaptığını beş seneden beri hâlâ yerinde sayan maârifimiz ne olsa da bütün Anadolu'ya teşmil etse; (...)”

(t. 21092)

t.+etti 21019

t.+i 22332

t.+in 22334

[=4]

TEŞNE: *Fars.* Çok istekli:

“Nitekim öyle de oldu, yalanla bunalan cihan akıbet anladı ki Türk milleti en basit hukukuna malik olabilse sulhe **teşnedir.**”

(t.+dir 14845)

t. 12409, 12555, 12637, 13330, 14878, 16816, 17809, 24553, 27953, 28296, 28339

t.+dir 14834, 17884, 17917, 25461

[=15]

TEŞNEGÂN: *Fars.* ***Teşnegân-ı irfan:** İrfan isteklileri:

“Ayaklarını surlardan bile dışarı atamamağa mahkûm olan biçâre Osmanlıların **teşnegân-ı irfan** ve san'atı için bu umulmaz bir nimetti.”

t.+ı+irfan 22685

[=1]

TEŞNE-İ ZEVK-İ EZEL: *Fars.+Ar. mec.* Ezeli zevke çok istekli, çok hevesli:

“**Teşneîzevkîzel** lebbelebî sahbâ.yız”

t. 37725

[=1]

TEŞNELİK: Çok istekli olma durumu:

“Bugünün havasında esen nikbinlik rüzgârlarının hepsi geçici birer rüzgâr olsa, ortada değişmez bir hakikat kalır ki o da artık sulh ü salâha nihayet hâsıl olan **teşneliktir.**”

t.+tir 15883

[=1]

TEŞRİ': *Ar.* Yasama:

“Türk semâsı altında **teşri'** kuvveti kanunlarla mukayyedir, icra kuvveti kanunlarla mukayyedir.”

t. 24679

[=1]

TEŞRİF: *Ar.* Gelmesiyle bir yeri onurlandırma:

“Ne kadar çabuk **teşrif** buyurursanız o derece mes'ûd olacağım tabiidir.”

t. 19935

[=1]

TEŞRİFAT: *Ar.* Geleneksel kurallara bağlı, teşrifatı olan:

“Lady Montagu, içinde yıkanan Türk kadınlarının güzelliğini, rayihalı, şerbetli,

anberli, **teşrifatlı** hamam âlemlerini anlatmakla bitiremiyor.”

(t.+lı 3196)

t. 25481, 25484

[=3]

TEŞRİH: *Ar.* Bir sorunu veya konuyu ele alıp en ince noktalarına kadar gözden geçirerek anlatma, açıklama:

“Bana o saatte, *Tevhîd-i Efkar*'da çıkmış makaleler zemini üzerinde tekrar ettiği **teveccühkâr teşrihleri** uzun boylu, birkaç defa tekrar etti.”

(t.+leri 9550)

t. 19193

t.+den 29124

t.+eden 27671, 30053

t.+edeyim 29999

t.+edilmesine 9495

t.+ediyor 35419

t.+etmeğe 27886

t.+etmek 9984

t.+etmeye 9409

t.+etti 11515

t.+ettikten 14480

t.+inden 29479

t.+ini 20759, 20852

[=16]

TEŞRİHHÂNE: *Ar.+Fars.* Tıp fakültelerinde anatomi dersinin verildiği yer:

“(…) *Tıp Fakültesi*'ndeki **teşrihhane**, *Emrâz-ı Ayniyye Mektebi* ve bütün bunlardan sonra dört beş klinik bu istenilen bir buçuk milyon lira ile ancak idare olunabilir.”

t. 24222

[=1]

TEŞRİİ': *Ar.* Yasamalı:

“Bundan önce, bir encümeni ve bir şubeyi de uzun boylu çalıştıran bu bahsin **teşrii'** hayattan nasıl bir gayreti ve nasıl bir müddeti kendine hasrettiği düşünülün.”

t. 24833

[=1]

TEŞRİN: *Ar.* Eski takvimde ekim ve kasım (teşrinievvel ve teşrinisanı) aylarına verilen ortak isim:

“Önümüzdeki **teşrinlerde** sulhun böyle takarrür edeceğini bugünkü siyasetin takvimi gösteriyor!”

(t.+lerde 16122)

*Teşrin-i evvel: Ekim ayı, birinci teşrin, ilk teşrin:

“1918 **Teşrin-i Evvel'ine** kadar, harp hükümetinin aleyhinde olanlar...”

(t.+i+evvel.ine 27189)

*Teşrin-i sani: Kasım ayı, ikinci teşrin, son teşrin:

“1904 **Teşrin-i sânisinin** 28. günü, Paris'te güneşsiz bir gündü.”

(t.+i+sani.sinin 4356)

“**Teşrin.lerin** bu hüüzün.ü geç-er tâ ilik.lere” (t. 36140)

t.+i+evvel.de 16105, 19896

t.+i+sani 1878, 19994

t.+i+sani.de 27172

t.+lerde 11919

t.+lerden 11944

t.+lerin 36404

[=12]

TEŞVİK: Ar. Bir kimseyi bir şeyi yapma hususunda cesaretlendirme, gayrete getirme, heves ve istek verme:

“Râgıb Efendi'nin **teşviki** ile Nâmık Kemal'in kitaplarını derli toplu olarak daha şedîd bir merakla okudum.”

(t.+i 1348)

t. 13617, 13619, 22535

t.+eden 20075

t.+eder 9167

t.+etmekte 12031

t.+ettiler 22220

t.+i 10370, 22524

t.+le 8679

t.+lerden 18551

[=12]

TEŞYİ: Ar. ***Teşyi etmek:** Giden bir kimseyi veya kimseleri uğurlamak, selametlemek:

“Garda **teşyi eden** arkadaşlarım müteessirdiler, bense ıztıraptan sersemdim.”

(t.+eden 7851)

t.+eden 1907

t.+ediyorlardı 1898

t.+etmek 34799

t.+ettirirken 34508

[=5]

TETÂBU: Ar. ***Tetâbu-ı izâfât:** Zincirleme isim tamlaması:

“Daha bir devir evvel pek munis görünen **tetâbu-ı izâfât** gözden düştü.”

t.+i+izafat 28824

[=1]

TETEBBÜ: Ar. Bir şeyi iyice inceleme, onunla ilgili bilgi edinme, araştırma:

“Şüphesiz bu çok merakı celbedecek bir **tetebbüün** mevzuudur.”

t.+ün 27843

[=1]

TETİK: Ateşli silahlarda ateşlemeyi sağlamak için çekilen küçük parça:

“Tabiatın böyle تنها bir saatinde avcılar birbirini ardından tüfekleri **tetikte**, yürüyorlar.”

(t.+te 13713)

t.+te 13728, 30352

[=3]

TETKİK: Ar. Araştırma:

“Charles Diehl, 1453'ten önce İstanbul'un ne kadar harap bir hâlde olduğunu uzun boylu tasvir etmiş ve bu **tetkikini** 1822'de, İstanbul'da, Galatasaray Lisesi'nde (Sultanisi'nde) vermiş olduğu bir konferansta da izah etmiş.”

(t.+ini 4447)

t. 11769

t.+e 13499, 33853

t.+edeceğim 17151

t.+edilecekmiş 15479

t.+edilmeye 17825

t.+etmek 6740, 11779

t.+etmiş 14091

t.+etti 15132

t.+ettikçe 11726

t.+i 14109

t.+le 8200, 18632

t.+ten 15456

[=16]

TETKİKAT: Ar. Araştırmalar:

“Nâgehânî olarak takdim olunduğumuz insanların elini, nezaket mecburiyeti ile, derhâl sıkırtız; çünkü ahlâkları hakkında **tetkikatta** bulunmaya vaktimiz yoktur.”

t.+ta 8476

[=1]

TETVÎC: Ar. ***Tetvîc etmek:** Taç giydirme:

“Kadınlar bir hey'et-i mümeyyizeye girerse nadiren bir kadının eserini **tetvîc ederler**.”

(t.+eterler 22315)

t.+etecekler 22517

t.+eterek 22433

[=3]

TEVÂFUK: Ar. ***Tevâfuk etmek**: Birbirine uymak, uygun gelmek:
“Bu vehim sizin medeniyetperverliğinize gayet iyi **tevâfuk etti**.”

(t.+etti 20886)

t.+eden 27486, 29329

[=3]

TEVAGGUL: Ar. ***Tevaggul etmek**: Bir işle devamlı uğraşmak, çok meşgul olmak:
“*Esâtîr-i Yûnânîyan müellifi, bir zaman Yûnânîyetle **tevaggul eden** müellifleri ne kadar andırıyor.*”

t.+eden 30533

[=1]

TEVAKKÎ: Ar. ***Tevakki etmek**: Çekinmek, sakınmak, ihtiraz etmek:
“*O zamana kadar Cavit Bey’le arası çok iyi olan Ahmet İhsan Bey, kendini bu cidale atmaktan **tevakki ediyordu**.*”

(t.+ediyordu 11544)

t.+ettim 21552

[=2]

TEVAKKUF: Ar. Bekleme, durma:

“*Bu **tevakkuf** saati de geçti. Vapur, bir daha hareket etti.*”

(t. 2536)

t. 2504, 7491, 16682, 22452, 25741

t.+edebilirler 15394

t.+edecek 21852

t.+edeede 6457

t.+ediyor 22758, 30478

t.+etmeksizin 6881, 9838

t.+etmemiş 20746

t.+etmez 15688

t.+etti 6913

t.+tan 30921

[=17]

TEVÂLÎ: Ar. ***Tevâli etmek**: Arkası kesilmeden devam etmek, birbiri ardından gelmek:
“*Bu uzun facianın sürekli sahneleri **tevali** ettikçe bu hâl-i vâki bize değil fakat ağıyara âdeta vaki olmuş gibi görünüyor.*”

(t. 18239)

t.+ederek 2285

t.+etti 24951

[=3]

TEVÂRÜD: Ar. Birbiri ardınca gelme:
“*Her nedense benim gibi derterli olan, belki de İspanya’nın akıbetini hayırlı görmeyen bu kâmil insan aynı şeyi düşünüyormuş. Bu his **tevârüdünün** vâki olduğuna sevindi.*”

(t.+ünün 19233)

t.+olmuştur 27644

[=2]

TEVÂRÜS: Ar. ***Tevârüs etmek**: Bir kimseden miras kalmak:

“*Milletlerin **tevarüs ettiği** eserler kendi milliyetlerine mâl olmuş eserlerdir.*”

(t.+ettiği 828)

t. 5451, 14741

t.+etmiş 9866

t.+etti 20838, 27586

t.+ettik 4461

t.+ettiler 4416, 4420

t.+ün 19503

[=10]

TEVÂZU: Ar. Alçak gönüllülük:

“*Kibirden de **tevazudan** da azade idi.*”

(t.+dan 10783)

t. 14325, 17078, 31150

t.+lar 21095

t.+lu 1074

[=6]

TEVÂZÛ-KÂR: Ar. +Fars. Alçak gönüllü:

“*Herhâlde Fuat Bey hilkatene **tevâzû-kârdır**.*”

t.+dır 21885

[=1]

TEVÂZÛN: Ar. Birbirine denk olma, dengede bulunma:

“*Bir istîdadda dâima bir dereceye kadar **tevazûn** vardır. Bir üslûbkâr üslûbundan büsbütün uzaklaşamaz.*”

(t. 30711)

t. 13828, 13829, 15145, 24744

[=5]

TEVÂZÛNSÜZLÜK: Denk olmama durumu:

“*Zannedilmesin ki bu **tevazûnsüzlük** yalnız arazinin taksimi meselesinden münbaistir, arazi, haklı taksim edilse idi yine böyle olurdu.*”

t. 13841

[=1]

TEVBE-İ AZÎM: Ar. Kararlılıkla yapılan tövbe:

“*Bir tevbeimey etme.ğe bin **tevbeiazîm***”

t. 37790

[=1]

TEVBE-İ MEY: Ar. +Fars. İçki içmeye tövbe etme:

“Bir **tevbeîmey** etme.ğe bin tevbeîazîm”

t. 37790

[=1]

TEVDİ: Ar. ***Tevdi etmek**: Teslim etmek, emânet etmek, vermek:

“Hâsılı îtirâfnâmesiyle târihe bir sır **tevdî eden** bu timsâl, bizim devrimizde, asabi fırka ihtirâsâtıyla malûl bir halk içinde doğmuş.”

(t. +eden 30412)

t.+edilen 8959

t.+edilmekle 6763

t.+etmek 31750

t.+etti 15031

t.+olunacak 6875

t.+olunsaydı 7593

[=7]

TEVECCÜH: Ar. Beğenme, iltifat:

“Muhtelif işlerde yetişen bir devlet adamının liyâkatini gösterdikçe Hünkâr'ın, her gün biraz daha **teveccühünü** kazanmış.”

(t. +ünü 33874)

t. 8583, 9350, 11416

t.+den 8499, 20242

t.+etmek 32737, 32787

t.+etseydi 20756

t.+etti 3685

t.+tür 8521

t.+ü 4261, 8512

t.+ünde 2729

t.+ünden 8515, 26072

t.+üne 9179, 9390, 19758, 26109, 33721

t.+ünü 8588, 9252, 9790

t.+ünüzden 20270

t.+ünüzü 20289

t.+ünüzün 20525

[=27]

TEVECCÜH-KÂR: Ar. +Fars. Beğenmek, yakınlık ve ilgi duymak:

“Cenyo hadisesiyle **Tevfik Fikret'i** bir daha görmeyeceğimi zannediyordum. Bir iki arkadaş söylediler ki, hâdiseye rağmen, lehimde **teveccüh-kâr**mış.”

(t. +mış 8493)

t. 9543, 11417, 28613, 32356

[=5]

TEVEHHÜM: Ar. Asılsız şüpheye düşme, kuruntuya, vehme kapılma, delile dayanmayan ihtimal üzerinde durma:

“Rum kahveciden olan **tevehhümüm** doğru çıkmaya başladı.”

(t. +üm 1765)

t.+ediyorduk 3724

t.+ü 33937

[=3]

TEVEKKÜL: Ar. Herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasını Allah'a bırakma:

“Güçlü kuvvetli, akıllı, bilgili Türk erkeklerinin para kazanamadığı böyle bir devirde, milyonlarca şehit dulları, öksüz çocukları kucaklarında, elleri böğründe bekliyor, ancak İslamın **tevekkülüyle** hayata karşı dışlerini sıkabiliyor.”

(t. +üyle 13066)

“Vâdiüzlet. inde hamûş.uz **tevekkül.ün**”

(t. +ün 37554)

t. 15356, 15359, 15389, 18718

t.+dür 15354

t.+le 8738, 14777, 24458

t.+ü 36449

t.+ümüz 37863

t.+üne 14918, 15366

t.+ünün 14426

t.+üyle 15379, 17066

[=17]

TEV'EM: Ar. Benzer, eş:

“Lâkin on sene sonra terbiye-i dimağ teşebbüsüne bir de terbiye-i beden teşebbüsünüzammattılar, o zamandan beri Fransızlarca bu iki terbiye **tev'em** addolundu.”

(t. 21027)

t. 21429, 30931

[=3]

TEVERRÜM: Ar. ***Teverrüm etmek**: Verem olma, vereme yakalanma:

“Babamın ısrarı üzerine vâki' olan (ahvâl) annemin **teverrüm etmesine** sebep olmuş ve zavallı kadını az bir vakitte yatağa sermişti.”

(t. +etmesine 1245)

t.+etmiş 31096

t.+etti 9205

[=3]

TEVESSÜ: Ar. ***Teveessü etmek**: Genişlemek, yayılmak:

“Meselâ benâm muharrirlerden biri, memleketimizde günden güne **teveessü' eden**, terbiye-i bedeniyye cereyanlarına karşı koyarak edâ-yı selâtin bu hizmeti ifâ edeceğini bast ediyor.”

(t.+eden 21808)

t.+eden 21793, 30638

t.+iyle 22121

[=3]

TEVESSÜL: Ar. ***Teveessül edilmek**:

Başvurulmak:

“Tahte's-sfır 30 derece soğukta halkın barındırılması için çâreler aramağa **teveessül edilmiş**.”

(t.+edilmiş 24731)

t.+eden 23857

[=2]

TEVFİK: Ar. Allah'ın yardımı, Allah'ın, kulunun fiilini rızâsına ve muhabbetine uygun kılması, kulunu irâde ve rızâsına uygun işler yapmaya muvaffak kılması:

“**Tevfik** refik ol-mayacak her şey boş”

(t. 38199)

t.+e 38195

[=2]

TEVFİK: Kıbrıslı zade Tevfik:

“Düşündükçe gözlerimizi yaşartan bu müdafanın sevabında, eski mesut günlerimizde Loti'yi bize yaklaştıran **Tevfik** gibi birkaç Türk'ün ne kadar hissesi vardır!

(t. 10562)

t. 2777, 10569, 10572, 10686, 10723, 11280, 21806, 30651

t.+e 2773

t.+i 2773, 10575, 10649, 10662, 10752, 10765

t.+in 2781, 10666, 10681, 10685, 10692, 10696, 10700, 10704, 10726, 10728, 10731, 10735, 10757

t.+le 10659

[=30]

TEVFİK BEY: Yahya Kemal'in teyzesinin eşi:

“Büyük validem ölmüş, hattâ ailemize o âlemi zehir etmiş olan iç güveyi **Tevfik Bey** de ölmüş, bana ve teyzezadelerime Rakofça ve Lapardinçe'nin tapu kâğıtları miras kalmıştı.”

t. 657

[=1]

TEVFİK FİKRET: (24 Aralık 1867 – 19 Ağustos 1915) Türk şair, öğretmen, yayıncı: “**Tevfik Fikret'i** ve Ziya Gökalp'ı yakından tanıdım. Fikret'in bilgisi orta derecede, birçok bahislerde ondan da dundu.”

(t.+i 8770)

t. 2077, 7447, 8421, 8429, 8444, 8464, 8473, 8476, 8506, 8511, 8516, 8525, 8789, 8802, 8818, 8877, 10545, 17262, 21055, 24020, 27462, 27587, 27744, 28946, 29294, 29412, 29521, 29569, 29666, 29681, 30304, 30311, 30316, 31069, 32266

t.+den 20734, 29581, 32195

t.+e 8483, 27584, 29226

t.+i 8430, 8484, 8763

t.+in 1475, 1591, 2091, 2166, 2328, 8438, 8456, 8490, 8514, 8520, 8875, 9330, 28056, 29054, 29271, 29543, 29565, 31068

t.+le 8442, 8474, 8478, 8869, 29483, 29536

[=68]

TEVFİK PAŞA KABİNESİ: Tevfik Paşa Bakanlar Kurulu:

“Nihayet Ferit Paşa'yı devirdiler ve **Tevfik Paşa Kabinesi'nin** gelmesine müsaade ettiler.”

(t.+nin 10339)

t.+nde 10341

t.+nin 10332

[=3]

TEVHİD: Ar. 1. Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme:

“**Tevhîd.e** koş-muş ehlicihâd.ın birer birer/ Zerhat.la tâkıArş.a yazıl-sun gazâ.ları”

(t.+e 37246)

2. Birleştirme:

“(…) hâslı dinlerin **tevhidî** vaizlerine idealist diyorlar.”

(t.+i 11078)

3. ***Tevhîd-i Efkâr**: 15 Haziran 1921 ile 6 Mart 1925 tarihleri arasında yayımlanan günlük siyasi gazete:

“1921-22 arasında **Tevhîd-i Efkâr'a** millî harekete dair, milliyeti benim anladığım yolda, bir nevi yazılar yazıyordum.”

(t.+i+efkar.a 9414)

t. 37232, 37297

t.+i+efkar.a 9165, 18580, 20095

t.+i+efkar.da 9424, 9454, 9532, 9542
 [=12]
 TEVHÎD-İ MİLK Ü MİLLET: Ar. Devletin ve milletin birliği:
 “*Tevhîdimilkümillet için cenk et-enlere/ Sûriye aç-tı cümle husûnühisâr.ını*”
 t. 37265
 [=1]
 TE’VİL: Ar. Bir söz veya davranışa bilinen anlamından başka bir anlam verme, başka bir mana ile yorumlama:
 “*Bu bir sırdır. Avrupalılar bu sırrı nasıl te’vîl ediyorlar, biliyoruz. Lâkin biz Osmanlılar ekseriya fena te’vîl ediyoruz.*”
 (t.+ediyoruz 24110)
 t.+ediyorlar 24094
 t.+le 14625
 [=3]
 TEVKİF: Ar. *Tevfik edilmek: Tutuklanmak:
 “*O yaşımda tevkif edilmeği, İstanbul'a geriye çevrilmeyi, ondan sonra menfaya gitmeyi havsalam almıyordu.*”
 (t.+edilmeği 1713)
 t. 9988
 t.+edildi 10118
 t.+edildiğini 10397
 t.+edildikten 8738
 t.+edileceğini 8737
 t.+edilirken 18741
 t.+edilmeyi 8737
 t.+edilmiş 10988, 11302
 t.+etmek 2845
 t.+etmeye 10482
 t.+ettirdi 9777
 t.+ettirmiş 11263
 t.+i 10399, 10478, 11351, 27079
 t.+imi 11384
 t.+imin 11378
 t.+ini 26520
 t.+iniz 11343
 t.+olunacağıma 11395
 t.+olduğumdan 11308
 t.+oludum 11331
 t.+olunmak 11337
 t.+olunmamı 11385
 t.+olunmuş 4236
 [=28]
 TEVKİFÂT: Ar. Tevkifler, tutuklamalar:

“*İstanbul'da birbirini velyeden tevkîfât tazyikleri heyecanı artırıyordu.*”
 t. 9732
 [=1]
 TEVKİR: Ar. Karşısındakini yüksek tutma, ululama:
 “*Amerika'ya ikinci seyahatinden sonra büyük bir servetle avdet eden Sarah bu servetini en asil maksatlar uğrunda, şâirlere muavenet ve edebiyatı tevkîr için sarf etti.*”
 (t. 22634)
 t. 31283
 t.+etmeğe 23850
 [=3]
 TEVLÎD: Ar. *Tevlîd etmek: Beslemek:
 “*Vücûd-ı hayvanide bâzı âzâ vardır ki, kendi vazîfe-i mahsûsalarını îfâ etmekle beraber, birtakım maddeler de ifraz ederler ki, bunlar vücûdun bâzı faaliyetlerini tevlîd ve teşdîd eder.*”
 t. 22417
 [=1]
 TEVSÎ: Ar. Genişletme, genişletilme, yayma:
 “*Roma'nun inkırazına âlimler bin bir sebep gösterdikleri hâlde, tebaasını tamamıyla temsil etmediğini bir sebep olarak gösteremezler; hattâ hemşehrilik hukukunun tevsîi Roma'nun bilâkis inkırazını tesri eden esbaptan ma'duddur.*”
 (t.+i 14702)
 t.+ini 21054
 [=2]
 TEVSİK: Ar. *Tevsik etmek: Bir şeyin doğruluğunu belge ile ispat etmek, belgelemek:
 “*Türk'ün üç inkıraz asrının uyuşukluğundan sonra, birdenbire, bu kadar bariz olarak tecelli eden, bu kabiliyetini artık tarihle tevsik etmeye de hacet yoktur.*”
 (t.+etmeye 17737)
 t. 27096
 t.+ederler 28367
 t.+edilmiş 20868, 32893
 [=5]
 TEVŞİH: Ar. *Tevşih olunmak: Süslenmek:
 “*Sarayburnu'nda vâsi bir meydan, ortasında bülemlend bir tâk-ı zafer, çepeçevre mevâkib-i müheykele ile tevşih olunmuş bu mevkebeler ta Söğüt gazasından son zamanlara kadar gelip geçen Osmanlı guzâtı idi.*”

t.+olunmuş 6531

[=1]

TEVZİ: Ar. 1. Herkese payını verme, taksim etme:

“Lâkin biz bu nâmahdut zamanı, kendiliğimizden, on sene gibi bir müddet addetsek ve ilk defa olarak, ecnebi mütehasısların da yardımı ile, her türlü istihzar, tertip ve **tevziin** mükemmeliyeti içinde, muntazam bir hicretin esaslarını hazırlasak nüfus siyasetimizin en iyi bir eserini vücuda getirmiş oluruz.”

(t.+in 18547)

2. ***Tevzi etmek**: Dağıtmak, ait olduğu yerlere vermek:

“Millet bütün kuvvetlerini ona vermiş, o, sonra millete **tevzi ediyordu** diyebiliriz.”

(t.+ediyordu 18325)

t. 20215

t.+edebilmek 8973

t.+edecek 22545

t.+etmek 24796

t.+etmiyen 22535

t.+etti 22439, 22443

t.+inden 29324

[=10]

TEYAKKUN: Ar. Şüpheye yer bırakmayacak şekilde bilmek, yakîn hâsıl etmek:

“Bu müddeâyı serdetmeden önce 1908'den evvelki zemîn ve zamân'ı tamâmıyla göz önünde bulundurmak ve o şartlar içinde bir milliyet müddeâsını nasıl olabileceğini **teyakkun etmek** doğrudur.”

(t.+etmek 26289)

t.+ediyordu 20991

[=2]

TEYAKKUZ: Ar. **mec.** Gözünü açma, gafletten kurtulma, uyanıklık:

“Bu senelerde Avrupa'nın Napoleon'la müsademeleri, Avrupa'nın umûmî muvazenesizliği Viyana Kongresi'nden sonra bütün devletler arasında hâsıl olan müteakabil **teyakkuz** cihanın sulhunu her şeye rağmen idâme etmek ihtiyaçları olmasaydı vatanımız başındaki saltanat ve irtica' ile beraber müebbeden yanardı.”

t. 23944

[=1]

TEYBİN: Ar. Kurutma:

“Ziyâyızâhrieshâr gibi et-er **teybin**”

t. 39323

[=1]

TEYİD: Ar. ***Teyid etmek**: Doğru olduğunu ortaya koyma, doğrulama:

“Zannediyorum ki, edebiyatımızda hakîkî Garp tesîri Servet-i Fünûn'cularla başlar. Fakat rü'yet sahası yine tam mânâsıyla genişlememişti. Bunu **teyid etmek** maksadıyla size bir vak'a anlatayım: (...)”

(t.+etmek 32840)

t.+edecek 17590

t.+etemediler 21908

t.+etmek 23528, 24472, 32829

t.+etmeye 15475

[=6]

TEYZE: Bir kimseye göre annesinin kız kardeşi:

“Validem, halam, **teyzelerim**, çocukluktan kalma bir îtiyad sevkiyle Deli Ahmed'e sâdece baş örtüleriyle görünmekte beis görmezlerdi.”

(t.+lerim 297)

t.+lerim 163

t.+lerimi 680

t.+mi 1165

t.+miz 1453

t.+mizdi 1458

[=6]

TEYZEZÂDE: Teyze oğlu veya kızı:

“Büyük validem ölmüş, hattâ ailemize o âlemi zehir etmiş olan iç güveyi Tefîk Bey de ölmüş, bana ve **teyzezadelerime** Rakofça ve Lapardinçe'nin tapu kâğıtları miras kalmıştı.”

(t.+lerime 658)

t.+lerim 222

t.+lerime 240

t.+lerindendi 1528

[=4]

TEZ: Fr. 1. Üniversitelerde bir unvan almak için hazırlanan ve bilime bir katkı sağlanması amaçlanan, belli uzmanlık alanlarındaki ilmi araştırma:

“Lisans, bizim Mekteb-i Harbiyye'den üç senede mülâzim, doktora da erkân-ı harb çıkmak demektir. Yalnız mes'ele-i esâsiyye lisansını vermektir, bundan sonra doktora iki **tez** vermekle biter.”

(t. 20059)

2. Savunulan, öne sürülen fikir, sav:
“Gerçi romanda **tez** mes'alesi bütün edebiyatlar arasında müşterek bir bahistir.”

(t. 31309)

t. 20044

t.+ler 20045

[=4]

TEZÂHÜR: Ar. ***Tezahür etmek**: Ortaya çıkmak, görünmek:

“Muhalefet gayzının yaygarası mı muzafferdir, yoksa cumhuriyet ideâlinin uzun süren asil sükûtu mu? Bu şüphe, bu sevgili vatan yurdlarımızın, bu mühim imtihanda, verecekleri kararlar **tezahür edecektir.**”

(t.+edecektir 24378)

t.+den 9571, 25827

t.+ettirdi 26549

t.+ler 12093

[=5]

TEZAT: Ar. Zıtlık, karşıtlık:

“Onunla benim yaradılışım arasında büyük bir **tezat** vardı.”

(t. 9203)

“İnsan **tezâd** iç.inde fikir.ler mırıldan-ır”

(t. 36552)

t. 2407, 2413, 10906, 14601, 24249

t.+m 2415, 11444

t.+ları 2396, 35601

[=11]

TEZÂYÛT: Ar. Artma, çoğalma:

“Rus ve Alman milletlerinin nüfusça **tezayüdü** temsil edilmiş anasırdan değil, bu iki kavmin doğrudan doğruya kendi hayatıyetinden, kendi velûdiyetindedir.”

t.+ü 14726

[=1]

TEZEKKÜR: Ar. ***Tezekkür etmek**: Birkaç kişi tarafından bir mesele üzerinde konuşmak, müzâkere etmek:

“O aralık talebe Darülfünun'da içtima etmiş ve Letafet Apartmanı'nda yataklarında öldürülen neferlerin cenazesini kaldırmayı **tezekkür ediyormuş.**”

t.+ediyormuş 18751

[=1]

TEZGÂH: Fars. Tersanelerde yapılan veya tamir edilen gemilerin üzerine konduğu tahtadan altlık:

“Daha bir asır evvelin Boğaziçi kadar güzel bir deniz olan Haliç nerede? Devlet bahriyeye uğraşmaya teşebbüs etti, İzmir Körfezi gözü önündeyken **tezgâhlarını** boydan boya Haliç'e yerleştirdi. Orasını bir fabrika kanalına çevirdi.”

(t.+larını 7362)

t.+1 32025

t.+ını 32028

t.+lar 15408

t.+ları 23749

[=5]

TEZKÂR: Ar. ***Tezkâr etmek**: Hatırlamak, anmak, hatıra getirmek:

“Geç-miş ve gel-en gün.leri **tezkâr et-me**”

(t. 38408)

t. 37748

[=2]

TEZKERE: Ar. Bir iş için izin verildiğini bildiren veya bir hususu ispata yarayan resmî belge:

“Nihayet yol **tezkerem** yapıldı; üstüm başım düzeltildi.”

(t.+m 1433)

t.+lerini 1445

[=2]

TEZKİRE: Ar. Belli bir meslekteki tanınmış kimselerin, bilhassa şairlerin hayatlarından, eserlerinden söz eden kitap:

“Eski **Tezkirelerdeki** gibi kof, lâf bulamacı, hattâ herzedden ibaret şâir hayatlarından sarf-ı nazar etsek, yeni edebiyat devrin de en meşhur şâirlerimizin hayatlarını ve eserlerini sözde tasvîr eden yazılara bakınız.”

(t.+lerdeki 30038)

t.+ye 14029

[=2]

TEZKİRETÜ'Ş-ŞUARÂ: Ar. Şairler tezkiresi:

“**Tezkiretü'ş-Şuarâların** hepsi ibtidadan intihaya kadar hayranlık, hürmet, takdir hisleriyle doludur.”

t.+ların 27591

[=1]

TEZKİYE: Ar. Kusurlardan arıtıp temiz duruma getirme, aklama:

“Cetlerimizin mübarek an'anelerini güden bu muttaki, musallî, mutakit zümre hiç olmazsa bu

ay müddetince orucu, namazı, sadakayı, nefsimizi **tezkiyeyi** tavsiye ediyor.”

(t.+yi 14185)

“Belki çok ileride bir gün biz de de Abdülhamid'i **tezkiye eden** biri çıkar.”

(t.+eden 26793)

t. 16238, 26760

t.+edilip 19852

t.+etmek 26782

t.+i+nefs 15296

t.+ye 19854

[=8]

TEZLİ: Tezi olan, bir iddia ileri süren:

“**Tezli** roman ve **tezli** tiyatro en fazla işlenmiş ve en fazla tutmuş iki çeşit olduklarına bakılırsa avukatlığa, mantıkçılığa ve islâhatçılığa en elverişli edebî nevilerin roman ve tiyatro olduğuna hükmetmek lâzım gelir.”

(t. 31322)

t. 31301, 31310, 31310, 31318, 31318

[=7]

TEZLİL: Ar. 1. Hor ve hakir görme, horlama, aşağılama, tahkir etme:

“Türkleri taziyik, tahkir, **tezlil** ise bütün bunlar iki seneden beri muttasıl oluyordu.”

(t. 18617)

2. ***Tezlil** eylemek: Hor ve hakir görme, horlama, aşağılama, tahkir etme:

“Çarp-ar yer.e **tezlil** eyle-r”

(t. 39037)

t.+eden 24672

[=3]

TEZSİZ: Öne sürülüp savunulan düşüncesi, tezi olmayan:

“Açılacak bir **tezli** ve **tezsiz** roman bahsi, doğrudan doğruya Türk romanının uyandırdığı bir bahis midir?”

t. 31313

[=1]

TEZVİR: Ar. Yalan söyleme, yalan dolan:

“Allah'ın gazabına uğrayan Vehbi'yi birçoğundan iyi tanırdı; onun bir **tezviri** yüzünden İmrahur Mehmed Paşa vakasında sorguya çekilmiş.”

(t.+i 34881)

t. 34091, 34182

t.+i 34904

[=4]

TEZYİD: Ar. Arttırma, ziyade etme:

“Bu sebeple mütemadiyen, mukavemet-i bedeniyeye ve ahlâkiyyesini **tezyide** çalışması, her vakit tehlikeye hazırlanması ve her vakit intizam altında itaat eylemesi icâb eder.”

t.+e 22409

[=1]

TEZYİF: Ar. ***Tezyif** etmek: Değersiz

göstermeye çalışmak, aşağılamak, küçültmek:

“Meselâ İrfan Paşa, İbrahim Efendi veya Muallim Nâcî gibi Nâmık Kemal'in bâzı lisan hatâlarını öne sürmüş muarızlarını candan ve yürekten **tezyif** ederdi.”

(t.+ederdi 1343)

t. 10545, 27742

t.+ederler 19746, 27785

t.+ediyoruz 25385

t.+le 27610

t.+lere 33029

[=8]

TEZYİN: Ar. ***Tezyin** etmek: Süslemek:

“Anadolu bomboş dururken, yalnız Cemal Paşa'nın muvakkat bir hükümranlığını **tezyin** etmek için, bizi ve lisanımızı pek özlemeyen Suriye'de bir maarif feyezani, bahusus o felâketler ortasında, birçok insanı acı acı gülümsetiyordu.”

(t.+etmek 9125)

“Sevdâ.mızı **tezyîn** et-en âfâkümüdebdeb”

(t. 39160)

t. 26048

[=3]

TEZYİNÂT: Ar. Bir şeyin üzerine yapılan

süsleme(ler), süs(ler):

“Saraylara, evlere Avrupa eşyası giriyordu, o eşyanın üslûbu Türklerin **tezyînat** üslûbuna karışmağa başlıyordu.”

t. 30839

[=1]

THEATRE FRANÇAÏS: Paris'te bir tiyatro binası:

“**Theatre Français** eskisi gibi, lâkin bizim zamanımızın büyük aktör ve aktrisleri eksilmekle bir şeyini kaybetmiş gibi.”

t. 20391

[=1]

THENARDİER AİLESİ: Victor Hugo'nun Sefiller romanındaki han sahibi dolandırıcı çift Thénardierler:

“Jean Valjean: O hazîn kürek mahkûmu, o sefil **Thenardier Ailesi**, hele Cosette, en taş yüreklilerin gözlerinden yaşlar getiren o sevgili kızcağız.”

t. 22180

[=1]

THEOCRİTE: Teokritos. MÖ 3. yüzyılda Antik Yunan'da yaşamış olan pastoral şair:

“Ben, Fransız klâsiklerinden daha yukarılara doğru çıkararak Lâtinleri, Horace'ı, Tacite'i ve onların daha arkasında olan Yûnânîleri Sophocle'u ve **Theocrite'i** anladığım zaman kendi ana dilim gözlerime beyaz bir mermer gibi göründü.”

t.+i 32479

[=1]

THEODORA: Batılı bir yazar:

“Bir kısım muharrirlerimiz de Sardou'nun Garb halkını o kadar heyecana veren Vatan, Kin, Tosca, **Theodora**, Madam Sans-Gêne gibi vak'a temasını tenmiye ederse bu maksat da hâsıl olabilir.”

t. 32054

[=1]

THEOİGNE DE MERİCOURT: Fransız

Devrimi'nde bir şarkıcı, hatip ve organizatör:

“(…) on bin kadar kadının önüne Bastille gaaliplerinden Maillard ve yaman bir ihtilâl serkerdesi olduğunu birkaç ay dan beri cür'etleriyle pek ziyâde isbât eden **Theoigne de Mericourt** nâmında bir kız bu kadınların önüne düşüyorlar.”

t. 25624

[=1]

THEOLOGİCA: İlahiyat:

“Lâkin zavallular Kurûn-ı Vustâ kafalı bir unsurdurlar, hurâfe-peresttirler, mekteplerinde hâlâ **'theologica'** görürler.”

t. 16451

[=1]

THEOPHİLE GAUTİER: Pierre Jules Théophile Gautier. (1811, Tarbes, Fransa – 1872, Neuilly-sur-Seine, Fransa) Fransız şair, oyun yazarı, romancı, gazeteci, edebiyat eleştirmeni ve Parnasizmin kurucusu:

“Hugo'dan sonra **Theophile Gautier'yi** ve De Banville'i sevdim.”

(t.+yi 2237)

t. 7320, 7644, 20416, 22894, 28644, 31798

t.+in 22514

t.+nin 7712

t.+yi 7320

[=10]

THEOTOKİS: Georgios Theotokis. Yunan siyasetçi:

“Yunan ahvalini yakından bilenler derlerdi ki **Theotokis** en ağırbaşlı, en tutumlu, en ciddi Yunanlıdır.”

t. 18181

[=1]

THESPİS: MÖ 6. yüzyılda Antik Yunan'da yaşamış olan bir şair:

“Sizin gibi hâr bir temâşâ düşkününü şüphesiz **Thespis'yi** bilir. Temâşânın ilk müessisi sayılan bu Yûnânî, üç bin seneye yakın bir zaman evvel, arabasıyla diyar diyar gezinir, oyunlar verirdi.”

(t.+yi 31365)

t.+nin 31352, 31356

[=3]

THÉOCRİTE: Teokritos:

“Milo adasının Afrodite'si, Samothrace'ın ilâhe-i zaferi, Yûnânî temaşa, **Théocrite'in** çobanlıkları; (...)”

t.+in 30550

[=1]

THİERS: Louis Adolphe Thiers. (1797 – 1877)

Fransız devlet adamı, gazeteci ve tarihçi:

“Velhâsıl bu müverrihi Fransızların **Thiers** ayarında, mükemmel bir devlet adamı saymak için eserini iyi okumak kâfidir.”

(t. 26817)

t. 15925, 15926, 15934

t.+e 15953

t.+in 15944, 15945, 15983

[=8]

TIB: Ar. Hastalıkları iyileştirme, sebep ve sonuçlarını araştırma ilmi, bu husustaki teknik ve ilmî çalışmalar, hekimlik, tabiplik ilmi:

“Bâzi bilgiç hekimler dillerinin makarasını çözerler, **tıbdan** anlamayan hastalarına, tıbbî ıstılahlar kullanarak derd anlatırlar.”

(t.+dan 27903)

t. 1887, 19998

t.+ı+adlı 11011

[=4]

TİBBÎ: Ar. Tıpla ilgili:

“Bâzı bilgiç hekimler dillerinin makarasını çözerler, tıbdan anlamayan hastalarına, **tıbbî** ıstılahlar kullanarak derd anlatırlar.”

t. 27903

[=1]

TİBBİYE: Ar. Üniversitenin hekim yetiştiren fakültesi:

“Bu Rahmi, **Tıbbiye'den** bir türlü doktor çıkamamış, eczacılıkla Arabistan'a atılmış.” (t.+den 502)

t. 4140, 499

t.+de 496

t.+deki 10849

t.+si 10795

t.+sinde 10885

t.+sinden 10793

[=8]

TİBBİYELİ: Tıp fakültesinde okuyan öğrenci:

“Padişaha karşı edebini takınmış bir zat olduğundan, bu gelen genç **tıbbiyelilerin** şedit lisanlarından biraz ürkmüş.”

t.+lerin 10812

[=1]

TİFL: Ar. Küçük çocuk. ***Tıfl-ı nâz**: Nazlı çocuk:

“Nedim, kendi zamanında İstanbul'un hangi semtinde oturduğunu söylüyor:

‘Münâsibdir sana ey **tıfl-ı nâzım** hucdetin al gel Beşiktaş'a yakın bir hâne-i viranımız vardır.’ (...)”

t.+ı+nazım 28480

[=1]

TİFL-I NAZ: Ar. +Fars. Nazlı küçük çocuk:

“Gör-ür meclis.te **tıflnâz** iken timsâl.ini Nâzan”

t. 37356

[=1]

TİFL-I TER: Ar. +Fars. Taze çocuk:

“Ey **tıflıter** Feriştinâsut musun Ne.sin”

t. 39235

[=1]

TIĞ: Fars. Dantel veya yün örmekte kullanılan, bir ucu çengel şeklinde, diğer ucu düz, kısa şiş:

“Elinde açık bir kutu, kutuyu uzattı, içinde altun gibi parlak bir örgü **tığı** vardı.” (t.+ı 24004)

t.+ları 23991

[=2]

TIK-: 1. Zorla bir yere sokmak veya kapamak:

“Vak'a olduğu akşam, derhâl, İstanbul'daki bütün muhalifleri yaka paça tevkif ettirmiş, hepsinin evini bastırmiş, hepsini Bekirağa Bölüğü'ne **tıkmıştı**.”

(t.-mıştı 11271)

2. ***Tıka basa**: Hiç boş yer kalmayacak şekilde:

“Cağaloğlu'nun, sabık Dîvân-ı Muhasebat yanından arkaya giden –ismini unuttuğum– bir sokağında, şöyle böyle bir binanın ilk katında, Refik İsmail'in becerikliliği sayesinde birkaç gün zarfında tefriş edilmiş bir salonda **tıka basa**, İstanbul'un bütün mütareke çehreleri mevcuttu.”

(t.-abasa 18826)

t.-tık 11836

[=3]

TİKA-: 1. (Bir şeyin) Delik veya yarığını bir nesne ile kapamak:

“(…) mendiliyle burnunu **tıkamaksızın** kimse yukarıya gidemiyordu.”

(t.-maksızın 7314)

2. ***Kulak (Kulaklarını) tıkamak**: Duymak, dinlemek istememek, duymazlıktan gelmek:

“Ben, Türklerin havas zümresi Avrupa'ya kulaklarını **tıkasın**, Fransız Edebiyatı'nı yahut o edebiyat kudretinde olan diğer ecnebi edebiyatlarından birini bilmesin demiyorum.” (t.-sın 33029)

t.-dığ 15195

t.-ıyorlar 29218

[=4]

TİKAN-: Soluğu kesilmek, nefes alıp vermekte güçlük çekmek:

“Kayıkçı dedi ki: ‘Gaz depoları yandı, iki gündün beri Boğaziçi'nde isten göz gözü görmüyordu, kokudan **tıkandık**, (...)’”

t.-dık 7313

[=1]

TİKİL-: 1. Hapsedilmek:

“Lâkin indirilmek, hapishanelere **tıklamak**, nefyolunmak, hâsılı hayatta dipdiri yanmak belâsından da kurtulmuşum.”

(t.-mak 1792)

2. Kendini tıkmak, sıkışmış durumda sokulmak, sıkışıp girmek:

“Orta Anadolu'nun içine **tıkıldık** müdafaamızın maddî aletleri darmadağın olduktan başka manevî sebepleri de kimseyi ikna edemez bir dereceye indi.”

(t.-dik 18384)

t.-dı 10121

t.-masında 34263

t.-miş 5962

[=5]

TIKNAZ: Şişmanca, toplu, kısa ve kalın yapılı, tıkHz:

“Kısa boylu ve **tıknazdı**.”

(t.+dı 1144)

t.+ca 1530

[=2]

TILSIM: Ar. 1. Doğaüstü işler yapabileceğine inanılan güç:

“Vak'a'yı yavaş yavaş inkişâf ettiren, yâni hayâtî kitap sahifesinde canlandıran **tılsım** müellifin bu istidadıdır.”

(t. 31358)

2. **meç**. Bir şeyin insan üzerinde bıraktığı, onu şiddetle hükmü altına alacak kadar kuvvetli tesir, büyü, sihir:

“Hayât.ı bir cam.ın art.ında göster-en **tılsım**”

(t. 36363)

t.+ı 17523, 30863

[=4]

TIMAR: Fars. Osmanlı Devleti'nde ve Anadolu Selçukluları'nda belirli bir hizmet karşılığında şahıslara tahsis edilen toprak parçası [Bu anlamda daha çok timar şekli kullanılır]:

“Çapullar, zeametler ve **timarlar** bugünkü çiftçilik, ticaret ve sınaat yanında tahassürle yâd edilemez.”

(t.+lar 18524)

t. 4967

[=2]

TIMARHÂNE: Fars. Akıl hastahanesi:

“(…) Rum'u, bütün vatanperver palikaryalar çıldırmıştır diye kısıkrak eder, döve döve o saat **timarhaneye** sokarlardı.”

t.+ye 15624

[=1]

TIMTIKIZ: Çok tıkHz:

“Sarayın meşhur olan bahçeleri ise beni sarmadı; basık bir yerde, her tarafı kapalı, güneşden barınmak için **timtikız** bir üslûbda

olan bu bahçeler, Arap ve İspanyol karışıklığından ibaret bir üslûpsuzluk gibi göründü.”

t. 18949

[=1]

TINÂB-I ÖMR: Ar. Ömrün (hayata bağlanan) ipi:

“Mikrâziyecel **tinâbümr.ün** kes-ti”

t.+ün 38364

[=1]

TINNET: Ar. Çınlama:

“Redife ancak Türkçenin tabiatinde olduğu kadar hak verdi, kafiyeleri basitleştirdi, Ahmed Hâşim ancak kulağa bir mûsikî **tunneti** verecek tertipde serpti.”

(t.+i 29828)

t. 6112, 29695

t.+tedir 27300

[=4]

TINNETSİZ: Çınlaması olmayan:

“Tell'in peşine takılan Altör köylüleriyle, balıkçıların şarkıları **tunnetsiz** bir ses hâlinde çağlıyordu.”

t. 17496

[=1]

TIP FAKÜLTESİ: Tıp eğitimi verilen fakülte:

“Ne öğrendiğini bilmiyorum, fakat herhâlde bu dersten bir sertifika aldı ve İstanbul'a dönüşünde **Tıp Fakültesi'ne** müderris oldu.”

(t.+ne 11020)

t.+ndeki 24207

t.+ne 11013

t.+nin 24206

[=4]

TIPKI: Ar. Bir şeyin eşi, benzeri, aynı:

“Yirmi sene evveline kadar Türkçe cümleyi **tipki** Fransızca cümle gibi tertîb eden muharrir(ler) türemişti.”

(t. 33146)

t. 225, 838, 881, 2837, 2997, 3001, 3114, 3123, 3705, 3719, 4102, 6641, 7401, 7600, 7783, 7906, 8381, 8561, 8599, 9530, 9615, 10580, 11160, 13623, 15419, 17370, 18132, 18132, 18133, 18728, 19372, 19381, 19510, 19530, 19738, 19747, 20675, 20859, 21373, 21451, 23184, 24317, 24874, 25837, 26162, 26209, 26461, 26735, 27374, 27408, 27576, 27908, 28173, 28518, 28580, 28581, 28587,

28737, 29030, 29167, 29368, 29585, 29751, 29780, 29861, 29924, 29974, 30013, 30330, 30351, 30398, 30505, 30724, 30821, 31486, 32951, 32998, 33135, 33850

[=79]

TIRAŞ: *Fars.* Saç veya sakalı kesme işi, yülüme: “*Banyoya gitmiş, tıraş olmuş, yeni çamaşır giymiş, kendime münasip bir çekidüzen vermişim.*”

(t. 4072)

t.+1 11117

t.+oluyoruz 21273

[=3]

TİRÂŞÎDE: *Fars.* 1. Tıraş olmuş:

“*Her akşam Babiâli'den beli bükük, boynu bükük, bütün uzviyeti bükük çıkan insanların yerine başını dik tutan, dimağı ceyyid, vücûdu metîn ve riyâhatle tirâşîde bir millet ikame edebilirsek; işte o zaman 'Osmanlılık kurtuldu' diyebiliriz.*”

(t. 21127)

2. İşlenmiş:

“*Zevk al-dı turâşî.de rubâî.lerden*”

(t. 38134)

t. 31488

[=3]

TIRMALA-: *mec.* Rahatsız etmek, tedirgin etmek:

“*Dünden beri bu suâl zihnimi tirmaladı.*”

t.-dı 27042

[=1]

TIRMAN-: 1. Elleri veya ayakları ile tutunarak yüksek bir yere çıkmak:

“*Serdâr Yağı Siyan meyûsâne bir huruç hareketiyle kurtulduysa da ayağından yaralı olduğu için; bir sırta turmandığı sırada bir Ermeni tarafından boğazlandı.*”

(t.-dığı 26601)

2. *mec.* Bütün gücünü kullanarak yükselmeye çalışmak:

“*Eski muhalefetin kuvâsından birikmiş bir kitle ki bütün âmâli müphem şeyler, yalnız bir gaaye gözetiyor: İktidara turmanmak.*”

t.-an 7744

t.-mak 30422

[=3]

TIRNAK: 1. İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka:

“*Falaka azamî ceza idi. Tırnakla kulak bükme her dakika tatbik edilen bir usuldü.*”

(t.+la 522)

“*Bir güzel yırtıcı kuş göz.leri gör-düm bak-tım/ Som mücevher gibi kan kırmızı tırnak.larına*”

(t.+larına 37005)

2. *mec.* Güç:

“*(...) o vilâyetten tırnaklarını büsbütün çekmemek için zahiren bizi tatmin, hakikatte kendini müstefit eden şekiller bulacak, münasebetsiz bir şark pazarlığına girecek (...)*”

(t.+larını 13366)

t. 13705, 17035

t.+a 11746, 21271, 21547, 28259

t.+1 35020, 35232

t.+ını 524

t.+ınız 35454

t.+ları 16952, 29614, 29618

t.+larından 15368

t.+larını 13357, 17585

t.+larının 16342

t.+larıyla 13720

t.+larla 9302

[=21]

TIRNAKLI: Tırnağı olan:

“*Trenyen deniz.inde güneş alçal-ıyordu/ Keçi tırnaklı İlah Pan kaval çal-ıyordu*”

t. 38451

TIRNOVA: Bulgaristan'ın bir şehri:

“*Yunan orduları çözüldüler. Tırnova'dan Turhala'ya, Turhala'dan Yenişehir'e, Yenişehir'den Golos'a en sonra Dömeke'ye kadar bir 'Erkete!' feryadı koptu.*”

(t.+dan 16733)

“*Seyfiadli sal-dılar/*

Tirnovâ.ya var-dılar”

(t.+ya 38447)

[=2]

TIS: *mec.* Sessizlik:

“*İdaresi tıpkı Avrupa kütüphânelerinininki kadar muntazam. Zamanında açılıyor, zamanında kapanıyor. İçinde tis ses yok.*”

(t. 3126)

t. 520, 3369, 11264, 14784

[=5]

TIYNET: Ar. Yaratılış, maya, fitrat, hilkat:
“Vehbi'nin ne **tynette** bir mahlûk olduğunu
anladıkça her gün biraz daha soğuyordum.”
(t.+te 34959)

“**Tynet.lerindedir** sok-an ef'ümel' anet/
Hussâd.ı bigünâh say-ıp kîn.e bil-medik”
(t.+lerindedir 37456)

t.+çe 9997
t.+inde 33547
t.+inin 35019
t.+te 35458
[=6]

TİBERİUS: İkinci Roma imparatoru:
“**Tiberius-Kayser İtalya'nın en güzel körfezi**
olan Kapri'de bulunuyordu.”

t. 22930
[=1]

TİCÂRET: Ar. Kazanç elde etmek için yapılan
mal ve ürün alım satımı, alışveriş:
“Galata, Cenevizlerden alındıktan sonra daha
ziyade canlanmış, Frenklerle **ticaret** işlerimizin
merkezi olmuş.”

(t. 5423)
t. 4494, 8079, 13824, 15058, 15576, 15582,
18511, 18929, 26361, 26372
t.+e 26385
t.+edebileceklerini 23897
t.+ediyor 16711
t.+ediyorlardı 19203
t.+etmiş 26354
t.+i 873, 16961, 23293
t.+i+şedide 3896, 7366, 7376
t.+i+şedide.ye 7384
t.+ine 14469
t.+ini 12730, 15568
t.+inin 15434
t.+iyle 3216, 13239
t.+ten 14396
t.+tir 15580
[=31]

TİCARETHÂNE: Ar.+Fars. Ticaret yapılan yer,
ticari işletme, ticaretgâh:
“Abdullah Cevdet'in bu **ticarethaneye** sıkı fıkı
bir münâsebeti vardı.”
(t.+yle 2346)

t.+den 15192
[=2]

TİCARÎ: Ar. Ticaretle ilgili, ticarete ait:

“Türk Milleti iktisadî, **ticarî**, ilmî müesseselere
sahip olduğu kadar kurtarabilir.”
(t. 11973)

t. 12028, 26350
[=3]

TİERS-ÉTAT: Üçüncü sınıf:
“1700 meb'us yâni o zamanki Fransız cemiyetin
teşkil eden üç sınıfın, asilzadelerin, ruhbanın ve
asil millet olan **Tiers-état** dedikleri üçüncü
sınıfın meb'usları orada hazır...”

t. 25462
[=1]

TÎG: Fars. Kılıç, seyf:
“(…) Tût-i mûcize-güyem/
Nef'î **tîg** zebânım kî zamânımdâ benim(…) ”
(t. 27119)

“Tâ arşa astı **tîgüni** Sultan Selim Han”
(t.+ini 37226)

t. 37262, 37273
t.+ı 28841
t.+ın 13427
[=6]

TÎG-İ BÎ-DİRÎG: Fars. Esirgemeyen kılıç:
“Her **tîgibidirîg** parılda-rdı hunfeşan”
t. 37210
[=1]

TÎG-İ SELÎMÎ: Sultan Selim'in kılıcı:
“Zülkadr.i sil-di **tîgiSelimî** harîta.dan”
t. 37240
[=1]

TİKSİN-: (Bir şey veya kimseyi) Kötü, iğrenç ve
çirkin bularak ondan uzak durmak istemek, içi
itmek, nefret etmek:

“Bu devrin iki büyük sîması var: Biri Hâlid Ziya
Bey ki bu inhilâlden **tiksinerek** yeni bir âlemi
özlüyor, öteki de Hüseyin Rahmi Bey ki eski
cemiyetin inhilâli karşısında gülüyor.”
(t.-erek 28284)

t.-ecek 12887
t.-erek 12900
t.-iyor 28269
[=4]

TİLMİZ: Ar. Öğrenci, talebe:
“Biz zavallı Türkler Arap ve Acem'in **tilmizleri**
olduğumuz için, ayrıca da, kendi millî
kusurumuz olarak, az yazdığımız için nesirsiz
kaldık.”
(t.+leri 28543)

“Ondan sonra Sinan'ın çıraqlığından beri güzide bir **tilmizi** olan Mehmed Ağa mimarbaşılık makamına geçmiştir.”

(t.+i 5703)

t.+i 2138, 5698, 16510, 22740, 27343, 33094
t.+inin 30313
t.+leri 8836, 27250, 27906
t.+lerinden 2398, 20159, 27255
t.+lerini 8687
t.+lerinin 8811, 11827, 32579
t.+leriyle 27585

[=20]

TİLMİZLİK: Öğrenci olma durumu:

“**Tilmizliğe** namzet olarak gösterecekleri gençleri Antoine yakından görür, istidatlarını sezer, beğendiğini ayırır.”

t.+e 31867

[=1]

TİMES: The New York Times. 18 Eylül 1851'de kurulmuş olan ve New York şehrinde basılan günlük bir Amerikan gazetesi:

“Gerçi bundan elli sene evvel İstanbul'da yaşamış meşhur bir **Times** muhabiri İstanbul'un gözleri yoran güzelliklerini naklederken demişdi ki: (...)”

(t. 24172)

t.+i 26341

[=2]

TİMSAH: Ar. Sıcak bölgelerin akar sularında yaşayan, kalın derili, uzun kuyruklu, boyu 10 metreyi bulabilen, önüne çıkan canlıları yakalayıp boğan ve sonra yiyen sürüngen hayvan:

“Yakala-dı **timsah.ları** birer birer bel.inden”

t.+ları 38744

[=1]

TİMSAL: Ar. Örnek:

“Gözümde Türk gençliğinin asalet **timsali** olan arkadaşın naaşını aramak için şehre indim.”

(t.+i 10660)

“(…) bir zaman Sultanahmet Meydanı'nda daldıkları hüznü rüyadan uyandılar, milletin **timsali** Mustafa Kemal'in bir zamandır resimleriyle gasyoluyorlardı, dün sözünü de işittiler, şimdi yalnız kendini görmek kaldı.”

(t.+i 12383)

“Gör-ür meclis.te tflnâz iken **timsâl.ini** Nâzan”

(t.+ini 37356)

t. 3596, 7173, 12813, 12818, 22115, 22204, 25677, 28393, 30401, 31248

t.+de 14317

t.+dir 12351, 25636

t.+i 3599, 6855, 9701, 10653, 10738, 11046, 12302, 12312, 12330, 12367, 12369, 12374, 14295, 14428, 15326, 18036, 18310, 21347, 22236, 22278, 25545, 25859, 26685, 28223, 30396, 31486, 31853, 31495, 32018

t.+i+musiki 31246

t.+idir 4935, 19179, 25662, 25664, 26799

t.+idirler 17360

t.+imizden 14353

t.+in 12331, 12954, 13448

t.+ini 22277

t.+inin 6710

t.+iydi 1941, 25840, 29281, 35609

t.+le 12821

t.+ler 31869

t.+leri 16876, 22206, 30471, 31881

t.+lerine 31460

t.+lerini 31867

t.+leriyle 32026

t.+lerle 31875

[=71]

TİMUR: Timurlu hanedanının kurucusu ve ilk hükümdarı (1370-1405):

“**Timur** badiresi esnasında Anadolu'daki arazisini muvakkâ ten kaybeden Osmanlı Türklerinin Rumeli'de sıkı tutunmaları tarihin dikkate değer bir hadisesidir.”

(t. 4736)

t. 4734, 4767

t.+un 4740

[=4]

TİMURLENK: Timur:

“Bunu düşünürken, **Timurlenk** darbesiyle dağıldığımız günlerle, son senelerimiz arasında bir mukayeseye kapıldım.”

(t. 12472)

t. 4731, 12463

t.+e 12469, 12476, 12481

t.+in 5124, 12482, 12516, 30777

[=9]

TİP: Fr. 1. Tür, çeşit:

“İstanbul, kendi âlemine kapandığı için, geniş olan vatanda, Türklüğün başka başka olan tiplerini ancak muhaceret sökünlerinden sonra

gördü ve öğrendi. Vardar boylarının bünyeye ve seciyece katı bir **tipi** vardı.”

(t.+i 10777)

2. Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi:

“(…) gerçek bir romancı böyle bir geceyi yarattığı on **tipe**, onların o gece birbirine hiç benzemeyen iç yüzleriyle, ayrı ayrı, hattâ zıd renklerde gösterir ve bunu vücûda getirirken hiç zahmet çekmez.”

(t.+e 31351)

t. 1503

t.+i 26552

t.+lerini 10768

t.+lerinin 31342

[=6]

TİREN: Fr. Bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, şimendifer:

“Âh o akşam o **tiren.den** gülüş.ün/

O gülüş kalp.ime akset-tiği an”

(t.+den 36910)

t.+ler 36922

[=2]

TİRİFTE: Taraftar etmek, safına çekmek:

“Nihayet Kara Mustafa Paşa sadrazam olunca, Tökeli reîsülkattâb olan Lâz Mustafa Efendi ile muhabereye girişti, onu müddeâsına **tirifte etti.**”

t.+etti 25249

[=1]

TİR TİR: Titremek, titreşmek, titretmek fiillerinin önüne gelerek bunlara “şiddetle, şiddetli bir şekilde” anlamı katar:

“Çünkü azılı vezirin her gün yeni bir iş çıkararak mutlaka birkaç kişiyi daha menfâya göndermesi, bâzan da kazâya uğratması, velhâsıl bu şiddetleriyle herkesi **tir tir** titretmesi, muvakkat olsa bile, bir müddet savsamış demektir.”

t. 34846

[=1]

TİRYAKİ: Fars. Tütün, kahve vb. keyif verici maddeleri içmeye alışmış olan, bunlara düşkün olup bulamadığı zaman arayan (kimse):

“Bütün o kabirlerin aralarından geçtiğim bir gün, sahâbi Hâlid'in yanında fetih askerlerinden

birinin burma kavuklu taşına vecitle uzun uzun baktım; **tiryaki** bir ocak ihtiyarının vücudunu haber veren o metin taş, ölümün ortasında kavuğu yıkmış, hâlâ fetih rüyasını görüyor gibi dalgın duruyordu.”

t. 7188

[=1]

TİTİZ: Aşırı derecede temiz, temizliğe çok düşkün (kimse):

“Hamamın bir kişilik husûsî localarında da **titizler** suya giriyor.”

(t.+ler 3212)

t. 52, 22962

[=3]

TİTİRE-: 1. (Vücut veya bir organ) Kasların kasılması sonucu hızlı ve küçük hareketlerle sarsılmak:

“Çocuk can hevliyle bize doğru kaçtı. Büyük bir tehlike geçirmiş gibi **titriyordu.**”

(t.-yordu 850)

2. (Birinden, bir şey veya bir hâlden) Korkmak, korkuya kapılmak:

“Ancak bunu da söylemek lâzım gelir ki Sultan Abdülhamid idaresi aman ve zaman vermeyen o evhamlı tazyikiyle havayı öyle sarmıştı ki o vaktin Osmanlıları etraflarında dolaşan her sestem ve her nefesten bir casus kokusu alarak **titriyorlardı.**”

(t.-yorlardı 1622)

“Kızgın beniz.leriz ki parıl-da-r görün-meden/ **Titre-r** yan.ında biz.leri bir lâhza vehmet-en”

(t.-r 37127)

t. 6167

t.-di 39172

t.-r 23847, 33451, 35835

t.-yen 1636, 7722, 14454, 16096

t.-yerek 34433

t.-yor 26680, 33896, 25578

t.-yordu 35442

[=17]

TİTİREK: Titreyen:

“İçeriden bir küçük kız korkak ve **titrek** bir sesle: ‘Ne babam burada ne anam, içeri giremezsiniz’ diyordu.”

(t. 6203)

“**Titrek** el.leriyle ger-erken yay.ı/ Her yan.dan bir merak sar-dı alay.ı”

(t. 36318)

t. 9599, 10595, 13442, 23046

[=6]

TİTREŞ-: *mec.* (Birden fazla kimse veya şey)

Beraber –korku sebebiyle– titremek:

“*Meclisin yanı başında kiral ve hanedanı titreşiyor, hâsılı sabaha karşı olacak oluyor.*”
(*t.-iyor* 25632)

“*Oh Bak bak Bütün ebhârucibâl/*

Bir beyaz aşk ile hâbîdeihulyâyisükûn/

Titreş-en *dalgalan-an encümiâvîzenümûn*”

(*t.-en* 39129)

t.-irken 30338

[=3]

TİTRET-: 1. Korku salmak:

“*İmrahur Mehmed Paşa'nın Bender'e tâyin edildikten sonra yolda fermân-ı kazâ'ya uğraması, Dâmad Ali Paşa'nın Mora'yı fethinden sonra, Edirne'ye dönüşünde ilk giriştiği icrâatdan biridir ki o vakit İstanbul'u dehşetten titretmişti.*”

(*t.-mişti* 34891)

2. Titremesine yol açmak:

“*... kalbleri heyecanlarla titretmiş (...)*”

(*t.-miş* 4129)

“*Titret-ti arşüfersî Malazgird ön.ündeki/ Cüşühurûşirahş ile şemşîr savlet.i*”

(*t.-ti* 37440)

t.-ir 39251

t.-mesi 34835

[=5]

TİYATRO: *İtal.* 1. Dram, komedi, vodvil vb.

edebiyat türlerinin oynandığı yer:

“*Âteşin bir merakla çok okumak, hemen her gece tiyatroya gitmek, şiir inşâd edilen müsâmereleri kaçırmamak, büyük şâirlerin hayatlarını öğrenmek beni az bir zamanda başka bir kâinat içinde bulundurdu.*”

(*t.+ya* 2114)

2. Sahnelenmek için yazılmış oyunların tümü:

“*Namık Kemal nesrini, Abdülhak Hâmid tiyatrolarını sokak ve köy lehçesiyle yazsalar da yine büyük vatanın bütün halk tabakalarına nüfuz edemezlerdi.*”

(*t.+larını* 16526)

t. 1599, 3224, 4051, 10643, 19254, 22265, 22291, 23909, 27077, 31310, 31312, 31316, 31349, 32119, 32791, 32994

t.+da 3227, 31319

t.+dan 3230

t.+lar 22637

t.+ların 2200, 8349

t.+larında 3225, 31895

t.+nun 3228, 25600, 31322, 31593

t.+su 9071

t.+sunda 1596, 25598

t.+sunu 31335, 31589

t.+sunun 31520, 31591, 31613, 33151, 33154

t.+ya 3220, 9069, 31307, 32599

t.+yu 2204, 22616

[=46]

TİZ: *Fars.* İnce, keskin (ses):

“*Kıranet (klarnet), tiz ve yanık sesiyle bir taksim tutturdu.*”

t. 7981

[=1]

TOGA: *Lat.* Yaklaşık altı metre uzunluğundaki bir kuşağın vücuda belirli bir yöntemle sarılmasıyla elde edilen ve genellikle bir tunik üzerine giyilen Antik Roma'nın en karakteristik giysisi:

“*Sen ve senin gibi ne kadar Romalı togasına sarılarak Roma'nın hatimesine muntazır, hayaletler gibi, sokaklarda dolaşılıyor.*”

t.+sına 23391

[=1]

TOGO: Halide Edip Hanım ile Salih Zeki Bey'in oğulları:

“*Nakiye Hanım'la ve Halide Edip Hanım'ın Salih Zeki Bey'den olan oğulları ve Togo ile ülfet etmiştim.*”

(*t.* 9108)

t. 9108

[=2]

TOHUM: *Fars.* 1. Bitkilerde döllenme sonunda yumurtacıktan oluşan ve yeni bir bitki oluşmasını sağlayan tane:

“*O değerler, tarlaya atılmış tohumlar gibi, yavaş yavaş güzel bir bereket devrine girmişlerdir.*”

(*t.+lar* 30018)

2. ***Tohum saçmak**: *mec.* Bir şeyin oluşması için gerekli ilk fikri ortaya koymak, ileri sürmek:

“*Bu yeni gelenler sanatta hür telâkkilerin ilk tohumlarını saçmakla beraber, hakîkaten hür telâkkileri uyandırmadılar.*”

(*t.+larını* 27599)

t.+ları 4256

t.+u 6319

[=4]

TOKA: Kemer, kayış, ayakkabı vb. nin iki ucunu birbirine bağlamaya, bunları istenilen genişlikte tutmaya yarayan, türlü biçimlerde tutturmalık:

“Yanlarında bir mösyö vardı, çok tüylü silindirik şapkasının ön tarafında gümüş bir **toka** parlıyordu.”

t. 35304

[=1]

TOKALI: Tokası olan:

“(…), gümüş **tokalı** rugan iskarpinler giymiş, hâlimden kibar bir ecnebî olduğu hissediliyordu.”

t. 35307

[=1]

TOKAT: 1. El açıkken vurulan sille, şamar:

“Şûrâ-yı Ümmet de Abdullah Cevdet'in aleyhinde, **tokat** hâdisesi münâsebetiyle, bir fikra da intişâr etmişti.”

(t. 4009)

2. ***Tokat vurmak**: (Birine) El içiyle vurmak:

“Köprü başında bekleyen bir Bulgar jandarması yanına yaklaştı, bilmem niçin çocuğun ensesine bir **tokat vurdu**.”

(t. 793)

t. 3996, 4008

t.+ları 1233

[=5]

TOKATLIYAN: İstanbul, Beyoğlu'nda İstiklal Caddesi üzerinde tarihi otel:

“Şâir İvan Vazof. Elli seneden beri Bulgarlığın domuzundan kırmızı biberine kadar bütün millîlikleriyle tegannî eden bu ihtiyar şâiri, akşam üstleri Sofya'nın **Tokatlıyan'ı** olan Panah kahvesinin taraçasında oturur görüyordum.”

(t. +ı 3356)

“Babiâli vak'ası olduğu gece Ali Kemal **Tokatlıyan'da** tevkif edildi.”

(t. +da 10125)

t.+da 8881

[=3]

TOKLUK: Tok olma durumu:

“Şimdiye kadar gördüğüm insanlar nişanlıklarından birer saadet ürpermesiyle,

izdivaçlarından da merâretle bahsettiler. Belki bu merâret saadetin **tokluğundandır**.”

t.+undandır 21595

[=1]

TOKMAKLI: Tokmağı olan:

“(…) *fermene, camadan, çakşır, Trablus kuşağı, uzun püsküllü Tunus fesi, yüksek topuklu rugan kunduralar, gümüş **tokmaklı** köstekler cinayetin kisvesiydi.*”

t. 1106

[=1]

TOK SÖZ: Gazete adı:

“... ‘**Tok Söz**’ için çok söz üzüntülü bir şey oluyor, lâkin bu gazetenin tatili münâsebetiyle birkaç günden beri, muhalefet gazetelerinde, dün de meclis kürsüsünde geçen sayfalar yüzünden garib bir vaziyet belirdi.”

t. 24622

[=1]

TOKYO: Japonya'nın başkenti:

“Wells, sinîn-i hâzırada Chicago 'dan **Tokyo'ya** kadar en ziyade okunan bir müellîf-i sâhib-zamândır.”

t.+ya 6482

[=1]

TOLEDO: İspanya'nın ortasında Kastilya-La Mancha özerk bölgesinin merkezi olan şehir:

“Bir de Madrid'in yanı başında **Toledo**, biraz daha uzakça Avila şehirleri var ki onların bahsini bir başka mektubuma bırakıyorum.”

(t. 19038)

t. 19053, 19067

[=3]

TOLGA: Moğ. Savaşçıların giydiği demir başlık: “Kırbaç kılıç ve **tolga.yı** tâ Arş.a as-dığı/ Hengâme.den o Üçüncü Kosova o vak'a.dır”

(t. +yı 38558)

t.+ya 38564, 38583, 38592

t.+yı 38568, 38576, 38587, 38595

[=8]

TOLGALI: Savaşçıların giydiği demir başlığı olan:

“Tiyatro dopdolu. Füayye'ye, duvardaki oyun ilânlarına, Paris tiyatrolarında olduğu gibi, **tolgali** itfaiye neferlerine kadar şöyle böyle bir Paris gecesi denilebilir.”

(t. 3226)

“Ak **tolgalı** beylerbeyi haykır-dı İlerle/
Bir yaz gün.ü geç-tik Tuna.dan kafile.lerle”
(t. 35828)

[=2]

TOLSTOY: Lev Nikolayeviç Tolstoy, Rus
yazar:

“Bununla beraber ruhu maddiyyûnun rûhu
(gibi) yâbis değil, bilâkis pek ziyâde pür-şiir,
tarz-ı tefekkürüyle **Tolstoy'dan**, ziyâde
Hayyam'ı, Buchner'den ziyâde Nietzsche'yi
andırıyor.”

(t. +dan 30640)

t.+dan 21785

[=2]

TOMBUL: Şişmanca, topluca, etine dolgun
(kimse):

“Onların karşısında elli yaşında **tombul** bir
Ermeni dudusu ile kızı battaniyelerini
sermişlerdi.”

t. 1667

[=1]

TOP: 1. Gülle veya şarapnel atan ateşli silâh:
“Zorlara dağlar dayanmaz! Türk sözüdür ki top
döken eski ustalar, elli çift mandanın çektiği
büyük fetih **toplarının** üzerine, kitabe kılıklı
kazarlardı.”

(t. +larının 6142)

“Gök.te **top** ses.leri bir bir nere.lerden gel-iyor/
Mutlakaa her biri bir başka zafer.den gel-iyor”
(t. 35704)

2. ***Topa tutmak**: Üzerine top ateşi açmak, bir
yere topla art arda ateş etmek:

“Kal'a içinde yatan Cafer Baha'nın kabri
gülleden bir duvarla örülüydü: Düşman Üsküp'ü
sardığı zaman **topa tutmuş**, Cafer Baha da
şehrin üstüne düşürülen gülleleri daha
havadayken elma tutar gibi eliyle tutar, üst üste
yığar, kabrinin etrafına gülleden bir duvar
örmüş.”

(t. +atutmuş 986)

3. İftar zamanını veya belli bir olayı, bir
kutlamayı bildirmek üzere aynı isimdeki ateşli
silâhın patlatılmasından çıkan ses:

“Ramazanın **topları** patlarken, anne
Anadolu'nun bağına mavi bayraklarını diken
Yunan orduları karşısındaki askerlerimizi bir
daha hatırlayacağız.”

(t. +ları 16891)

t. 771, 5182, 6136, 6632, 6647, 6655, 6920,
11268, 15201, 16905, 17989, 18382, 18405,
18407, 21424, 24041, 25466, 25471, 25474,
25522, 25537, 26896, 34396, 35692, 35699,
35710, 35763, 35886, 35939, 35941, 35942

t.+a 985

t.+atutmuştu 2484

t.+la 21251

t.+lar 6917, 16915

t.+ları 5306, 6104, 6974, 7163, 16879,
16882, 23306, 23572, 24032, 35703, 37821

t.+ların 3626, 6140, 6652, 18257

t.+larını 25303, 31579, 35703

t.+larla 16622

t.+u 11873, 15177, 26401, 26973, 33151,
33154

t.+un 5216, 19570

t.+una 3254, 3257, 11844, 25846, 33212

t.+unu 11873, 16040

t.+uyla 12253

[=73]

TOPAL OSMAN PAŞA: I. Mahmut saltanatında
21 Eylül 1731 – 12 Mart 1732 tarihleri arasında
altı ay iki gün sadrazamlık yapmış Osmanlı
devlet adamı:

“Babadan babaya tâ **Topal Osman Paşa'ya**
kadar bütün cedleri iktidar mevkiinin büyük
işlerine karışmışlardı.”

t.+ya 32616

[=1]

TOPARLA-: ***Kendini toparlamak**: Herhangi
bir konuda eskiden kötü olan durumunu
düzeltmek:

“Bir müddet böyle düşündü. Bunaldı, terledi.
Sonra birdenbire kendini **toparladı**.”

(t.-dı 34481)

t.-r 29827

[=2]

TOPARLAK: Top biçimde olan, küre gibi, eni
boyu bir olan:

“Havariler ne kadar sâde oluyorlar. İri **toparlak**
bir baş, (...)”

t. 31945

[=1]

TOPARLAN-: Kendine gelmek, eski ve iyi
durumunu almak, düzelmek, hâli yeniden
iyileşmek:

“Musikişinaslarımız da bir hamlede derlendi,
toparlandular.”

(t.-dılar 32000)

“Birden nasıl **toparlan-arak** kükre-mişti o”

(t.-arak 35746)

t.-amamıştı 24557

t.-dılar 4767

t.-irsa 31907

[=5]

TOPÇU: Topların kullanılması, bakımı, ikmâli ve taşınması ile uğraşan asker sınıfı:

“**Topçu** kuvveti ve fetihle büyük iş gören büyük top bu hedef karşısında mevzi almıştı.”

(t. 5185)

t. 19886

[=2]

TOPÇUBAŞI: Yeniçeri topçu ocağının başı:

“Hünkâr'ın bu bahiste, **Topçubaşı'dan** fazla, gözü kulağı olmuş.”

t.+dan 33863

[=1]

TOPÇULUK: Topların kullanılması, bakımı, ikmali ve taşınması ile ilgilenen birimin yaptığı iş:

“Bir Tophâne hesâbını gözden geçirmeğe gönderilmiş, o, bu işi hesâbâtundan başka Tophâne'nin temeline kadar, îmlâti, şusu, busu bütün ihtiyaçlarıyla, tıpkı bir ilim gibi, benimsemiş, **topçuluğun** frenklerde mazhar olduğu terakkiye kadar ta'mîk etmiş.”

t.+un 33861

[=1]

TOPHÂNE: 1. Top dökümü yapılan yer:

“Otlukbeli, Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye, Mohaç muzafferiyetlerinin topları İstanbul **tophanesinden** gitmişti.”

(t.+sinden 5310)

2. İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde, boğaz kıyısında bir semt:

“Beşiktaş bir taraftan **Tophane'ye**, diğer taraftan Ortaköy'e kadar, sahil boyunca, beş yüz sene zarfında bir düziye mamurlaşmış.”

(t.+ye 5426)

t. 33695, 33848

t.+de 9738, 33914

t.+nin 33849

[=7]

TOPHANE MÜŞİRİ ZEKİ PAŞA: II.

Abdülhamit'in komutanlarından biri:

“Ali Kemal bu son seyahatinden önce **Büyükada'da** oturmuş ve orada eski **Tophane Müşiri Zeki Paşa'nın** kızını tanımış, sevmiş ve almaya teşebbüs etmişti.”

t.+nın 10138

[=1]

TOPKAPI: İstanbul'un Fatih ilçesinde bir semt:

“Elli üç gün çetin bir muhasaradan sonra ordu, Edirnekapı ile **Topkapı** arasındaki münhat yerde bulunan beşinci askeri kapıdan Mayıs'ın 29. Salı sabahı İstanbul'a girdi.”

(t. 4804)

“Gürle-miş **Topkapı.dan** bir yeni şiddet.le daha/Şanlı nâm.tyle Büyük Top denil-en ejderha”

(t.+dan 35885)

t. 5214, 5340, 6100, 6628, 7168, 7406

t.+da 5634, 26994

t.+dan 6090, 6928

t.+nın 5178, 5246, 5844

t.+ya 5178, 5892

[=17]

TOPKAPI MÜZESİ: Topkapı Sarayı Müzesi.

Fatih Sultan Mehmed'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesinden sonra 1460 yıllarında yapımına başlanan ve 1478 yılında tamamlanan Topkapı Sarayının bugünkü müze hâli [Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, 3 Nisan 1924 yılında müze hâline getirilen ve Cumhuriyet'in ilk müzesi olan Topkapı Sarayı Müzesi, günümüzde yaklaşık 300. 000 metrekarelik bir alan kaplamaktadır. Kara tarafından Fatih'in yaptırdığı Sur-i Sultani, deniz tarafından ise Doğu Roma surları ile şehirden ayrılan Topkapı Sarayı, mimari yapıları, koleksiyonları ve yaklaşık 300. 000 arşiv belgesi ile dünyanın en büyük saray-müzelerinden biridir]:

“Tahsin Bey **Topkapı Müzesinin** başına geçtiğinden beri oradaki binaların inşâ târihine dâir öteden beri zihinlere yerleşmiş bilgileri bir daha tedkik haddesinden geçirmiş.”

t.+nin 19813

[=1]

TOPKAPI SARAYI: İstanbul Sarayburnu'nda, Osmanlı İmparatorluğu'nun 600 yıllık tarihinin yaklaşık 400 yılı boyunca, devletin idare

merkezi olarak kullanılan ve Osmanlı padişahlarının yaşadığı saray:
“**Topkapı Sarayı** yekpare değil, hattâ bir bina bile değil; devir devir, parça parça, eklene eklene vücut bulmuş.”

(t. 6795)

t. 4826, 6529, 6776, 6811, 7488

t.+nda 4828, 5425, 6770, 6941, 17176,
19788, 28506, 31523

t.+nı 19786

t.+nın 6772, 22044, 25637

[=18]

TOPLA-: 1. (Birçok kimse veya şeyi) Bir araya getirmek:

“Lâkin hanedan Alman'dı ve metbûu olduğu birçok Avrupa memleketlerinin halkından **topladığı** orduları ve donanmaları bu büyük işde kullandı.”

(t.-dığı 19214)

“O dehâ öyle **topla-mış** ki biz.i/
Yedi yüz yıl sür-en hikâye.mizi”

(t.-miş 35769)

2. (Haber, bilgi, belge...) Derlemek:

“Otuz beş sene evvel Jules Huret'nin Fransa'da ilk defa açtığı, bilâhare ‘Edebî Tekâmül Hakkında Tahkikat’ unvanlı bir ciltte **topladığı** bu ‘röportaj’ son neslin hafızasına şiddetle nakşolunmuştu.”

(t.-dığı 9362)

3. Yoğunlaştırmak, teksif etmek:

“Yünus Emre, Mesneviyi ilk gördüğü vakit, Mevlânâ'nın, daha kısaca söylenmesi iktizâ eden bir sırrı çok uzun söylediğine takılmış ve kendine kalsa koca Mesnevi'yi:

Ete kemiğe büründüm

Dünyâya öyle göründüm

diyerek iki mısırâda **toplayacağını** söylemiş.”

(t.-yacağını 32902)

t.-dı 12308

t.-dığı 1532, 8725, 9355, 13959, 19199,
23309

t.-diğinden 12991

t.-diğini 25796

t.-diktan 12427

t.-mak 2572, 13635, 24141, 25218, 25242

t.-ması 3619, 26857

t.-masıylemi 24883

t.-maya 17659, 31860

t.-mayı 9631

t.-mış 3579, 12352, 27432, 35279

t.-mıştı 24568, 26605, 32750

t.-r 6626, 13094, 17391, 24567

t.-rdı 32393

t.-rdım 23288

t.-rken 12510

t.-sa 29908

t.-saldı 32361

t.-sam 3479

t.-yabileceğim 32179

t.-yabilmesi 3619

t.-yacak 32464

t.-yan 11817, 12988, 25919, 30686, 32155

t.-yarak 11547, 16051, 18829, 21828, 30671,
31959, 32048

t.-yıp 12582, 25923, 31707

t.-yivermiş 31981

t.-yor 3774, 22783, 23765

[=62]

TOPLAN-: 1. (Birçok kimse veya şey) Bir araya gelmek:

“Üsküp'de Vâli Hafız Mehmed Paşa aleyhinde bir isyan çıkmış, halk, tepede, Sultan Murad Câmii'ne **toplannmış** ve çarşıları kapatmış, heybetli bir manzara gösteriyordu.”

(t.-miş 2044)

“Dil.i bir gönül.ü bir î mân.ı bir insan yığın.ı/
Gör-üyor varlık.ının bir yer.e **toplana-dığını**”

(t.-diğini 35671)

2. Toplantı yapmak:

“Senelerden sonra Bulgar tahtına bir namzed aramak lüzumu hâsıl olduğu zaman **toplanan** meclisde birçok namzedlerin ismi geçmiştir.”

(t.-an 3293)

3. Kendine çeki düzen vermek:

“Bu darbenin Bizans'a, bir cihetten korkunç, bir cihetten hayırlı olduğunu iddia eden Bizans tarihi mütehassısları, bu yüzden, Bizans'ın daha ziyade derlenip **toplandığını**, daha ziyade millileştğini, cenuptaki uzak kıt'aların derme çatma ve karışık unsurlarından kurtulduğunu söylerler.”

(t.-diğini 4951)

t.-abilen 6463

t.-amadılar 1083

t.-an 176, 3292, 7026, 10586, 12487, 25440

t.-anlar 23347

t.-dı 9497, 25818, 34439, 25834
t.-dığı 3842, 5483
t.-dik 8978, 11677, 23324, 25486
t.-dikları 16919
t.-diktan 24474
t.-dılar 1895, 13220, 23107
t.-ınca 25230
t.-ip 650, 4149, 16681
t.-ir 17666, 31906, 32476
t.-irdik 1548
t.-işlarımız 8609
t.-ıyor 25492
t.-mak 13363
t.-mamıştır 24886
t.-ması 9609
t.-masına 12399
t.-miş 2043, 3580, 7163, 7650, 12062, 17301,
18443, 21723, 28349, 30564
t.-miştir 25452
t.-sın 21282, 25489, 28359
[=54]

TOPLANIL-: Toplanmak işi yapmak:
“Kadri Beyin Aksaray'da, Yeşiltulumba'da, geniş
bir bahçe içindeki konağı, Abdülhamid devrinin
ilk senelerin de **toplani**lan, görüşülen çok iyi
vakit geçirilen İstanbul konaklarından biriydi.”
t.-an 35070
[=1]

TOPLANTI-: Çeşitli amaçlarla bir araya gelme,
toplama, içtimâ:
“**Toplantı**, Pangaltı'da eski Harbiye Mektebi'nin
karşısında (Façyo) Lokantası'nda olacaktır.”
(t. 20638)
t. 6742, 20620
t.+larında 33274
t.+nın 19247
t.+sını 20618
t.+yı 19244
[=7]

TOPLAT-: Toplama işini yaptırmak:
“Sultan Abdülhamid zabitasının kitapçılardan
toplattığı, mektep dolaplarında muzır bir eser
olarak arattığı Târih-i Umûmî nüshalarını
bugünkü nesil görse bu eserin Fransa
mekteplerinde maruf bir usûlle okutulan bir
eserden muktebes olduğunu görür ve o zaman
niçin muzır telâkki edildiğini bir türlü
anlayamaz.”

(t.-tuğu 9680)
t.-miş 19417
[=2]

TOPLATIL-: Toplama işi yaptırılmak:
“(…) hâlbuki hazineler tamtakır kaldığından bu
manto ve taçlara, çarşıdan **toplattırılmış**,
harcıâlem, sahte mücevherler takılmış.”
t.-miş 5331
[=1]

TOPLATTIR-: Toplamak işini yaptırmak:
“Fakat kumandanlarımız daha yakından
alâkadar olabilirler, onlar, bu hatıraları daha
iyi bilirler, daha kolaylıkla **toplattırurlar** onların
himmeti daha çabuk semere verebilir.”
t.-ırlar 17675
[=1]

TOPLATTIRIL-: Toplatmak işi başkasına
yaptırılmak:
“İstiklâl Muharebesinin bütün hatıraları henüz
elimizde, gözümüz önünde iken **toplattırulsun**,
muhafaza edilsin.”
t.-sın 17668
[=1]

TOPLAYICI-: Bir araya getirip dağınıklıktan
kurtarma özelliği:
“Maamâfih Recâzâde'den sonra Tevfik Fikret
gibi inzibat şiarlı bir şâirin **toplaysıcı** kudretiyle
bir müddet söz büsbütün ayağa düşmedi.”
t. 27473
[=1]

TOPLAYIŞ-: Toplama işi:
“**Toplayış**”
t. 37229
[=1]

TOPLU-: 1. ***Gönülleri toplu bulundurmak**:
Gönül birliğini sağlamak, aynı duygu veya
düşünce etrafında birleştirmek.:
“Biz gönülleri **topluyu** bulundurmak için perişan
oluyoruz.”
(t. 12309)

2. ***Derlitopluy**: Düzenli, dağınık olmayan,
intizamlı:
“Edebîyât-ı Cedide, idrâk ettiğimiz yeniliklerin
en müfriti olduğu hâlde, yine kendi dâiresinde,
derli topluy bir manzaraydı.”
(t. 27475)

3. Hepsini içine alan, topunu kapsayan:

“(…) o gün, orada, Türk saltanatının en büyük mabedinin içinde, büyük felâketi **toplu** bir manzarada temsil ediyordu.”

(t. 18078)

4. Düzgün, aksak tarafı olmayan, muntazam:
“(…) ve böyle misilsiz denilecek kadar **toplu** ve güzel bir beyit Yunus'un ne güzide bir insan olduğunu göstermez mi?”

(t. 32905)

5. ***Toplu iğne**: Tepesinde küçük bir başı bulunan iğne:

“Birkaç adım ötede, köprü üstünde, Ali Kemal'in cesedi **toplu** iğnelerle bir çarşıya sarılmış.”

(t. 10417)

t. 2195, 12300, 12305, 18288, 24546, 28163, 32309

t.+ca 2144

[=12]

TOPLULUK: Aynı yerde bulunan insan kalabalığı:

“O meyanda, o **topluluk**, o siyah bayraklar, o siyah giyinmiş ızdırap timsali ve onun canlı sesi İstanbulluların kalbinde son hatıra gibi hakkedilmiş duruyordu.”

(t. 12377)

t. 14427

t.+da 19685

t.+larda 2395

t.+larında 4309

t.+u 3622, 18692, 18767, 25490, 28062

t.+una 4365

[=11]

TOPRAK: 1. Yer kabuğunun, üzerini kaplayan çürümüş organik maddelerden ve kütle kırıntılarından oluşan canlıların yaşamasına elverişli kısmı:

“Bir saat sonra Ak Şemseddin secdeden başını kaldırmış, mübarek gözleri kan çanağını andırır bir hâlde başında bekleyen genç Fâtih'e 'Begüm, hikmet-i Huda, seccademizi ta kabri-i Eyyûb üzere döşemişler. Hemen şu mahalli kazsunlar.' demiş. **Toprak** üç zira' derinliğinde kazıldıktan sonra,

üzerinde küfî hatla 'Hâzâ kabriü Ebi Eyyûb' kitabesi olan bir sanduka çıkmış.”

(t. 7158)

“Sızlatır bâzı saatler dayanılmaz bir acı/
Kökü **toprakta** kalıp kendi kesilmiş ağacı”

(t.+ta 36120)

2. Ülke, vatan, memleket, yöre:

“Vatan bir mevhum değil, doğrudan doğruya cedlerimizin doğduğu, bizim doğduğumuz, evlâdlarımızın doğacağı topraktır. Toprağın bir rengi, bir milliyeti vardır. Milletler büyük muhaceretlerden sonra yerleştikleri **toprakları** kendi öz şahsiyetleri ile temsil etmişlerdir.”

(t.+ları 23603)

“Lâkin kal-acak doğ-duğumuz **toprak.a** biz.den/Şimşek gibi bir hâtıra nal ses.lerimizden”

(t.+a 35855)

3. **teşmil**. Mezar:

“Ben gir-meden hayât.ı şafaklandır-an çağ.a/
Bir sonbahar.da anne.mi göm-dük o **toprak.a**”

(t.+a 36339)

t. 829, 2985, 3012, 3489, 5284, 5373, 6005, 6422, 7152, 7312, 7322, 7922, 14264, 16252, 16904, 17407, 19055, 19056, 20701, 22823, 22861, 22869, 22943, 22970, 22974, 23254, 23451, 23592, 23640, 24111, 24774, 24976, 28944, 30867, 36065, 36415, 36569, 38368

t.+a 7075, 7419, 7426, 7467, 10687, 15854, 17283, 19158, 21558, 22828, 22834, 22888, 22931, 23366, 30154, 30509, 30897, 32553, 34816, 38373

t.+da 953, 3497

t.+dır 23599, 23640

t.+ı 861, 4392, 5280, 5923, 6167, 6967, 7432, 7438, 9412, 13639, 13866, 14693, 14746, 15528, 17961, 18508, 18509, 21495, 21495, 22257, 22821, 22943, 22970, 23589, 23589, 23590, 23590, 28932, 31494, 34692

t.+ımıza 7755, 23057

t.+ımızda 13641, 16840

t.+ımızdan 38309

t.+ın 3483, 5944, 6414, 6991, 7710, 9412, 18510, 22735, 22855, 22878, 23054, 23253, 23587, 28782, 32555

t.+ına 953, 2978, 3461, 6994, 7191, 7319, 9410, 9469, 13869, 14947, 14955, 16812, 23299, 30507, 31093, 38474, 38474, 38494, 38506

t.+ında 2986, 6190, 6405, 7175, 7413, 7588, 10842, 12009, 14496, 15016, 15969, 15972, 16028, 16727, 16802, 17525, 17973, 17999, 19852, 22993, 22994, 23677, 27565, 35955

t.+ındaki 3527

t.+ından 1650, 12983, 14491, 17584, 17926, 18962

t.+ını 831, 861, 6432, 7438, 7921, 13284, 14988, 23611, 25124, 31955

t.+ının 702, 2427, 3261, 5456, 6025, 6297, 7050, 7427

t.+ınıza 9471

t.+ınızdayız 14936

t.+la 7712, 23593

t.+lar 1441, 14948, 25391

t.+larda 14940, 36122

t.+lardadır 7410, 7411

t.+lardan 656, 12572

t.+lardı 2491

t.+ları 2583, 5916, 5916, 11860, 12435, 14700, 19480, 23588

t.+larımızdadırlar 14937, 14939

t.+larımızdan 2482

t.+larımızı 12509, 15665

t.+ların 23577

t.+larına 4932, 4995

t.+larında 103, 8571, 13173, 13175, 15372, 20593

t.+larındaki 16035

t.+larından 3492, 22908

t.+larını 13334, 17838

t.+larının 26997

t.+ta 2990, 6352, 6437, 7071, 7173, 7184, 7481, 7936, 8199, 14760, 15403, 15410, 21521, 22939, 22969, 22975, 23449, 23606, 23611, 24064, 26735, 31932, 31943, 32557, 35688, 36120

t.+tan 35999, 36567, 38444

t.+tır 4393, 23586, 23681

[=256]

TOPRAKDAŞLIK: Aynı toprağı paylaşan durumunda olma:

“Ali Kemal, bu illetini Mütareke'ye kadar şöyle saklamış, nihayet İstanbul işgal edildiği günlerde alenen izhar etmiş Urfânidis namında sinsi bir Rum'un Ayasofya'yı kiliseye çevirmek fikrini ikân (ilkâ) eden bir yazısını, **Toprakdaşlık** diye Yunan istilâsını meşrulaştırmaya çalışan diğer bir Rum muharririn makale silsilesini gazetesine koyacak dereceye kadar getirmişti.”

t. 10079

[=1]

TOPSUZ: Top, silah olmaksızın:

“Adana ve Konya gibi iki vilâyetden böyle bir kuvvet çıkarınca mücavir vilâyetlerimizi **topsuз** tüfeksiz, alkışlar içinde fethetmeğe koyuluruz.” (t. 24151)

t. 16893, 25255, 26463

[=4]

TOPUK: Ayağın toparlakça olan arka kısmı:

“Paris'in Luxembourg müzesinde, somaki ve beyaz mermerden mürekkebe bir kadın heykeli vardır ki, enseden **topuğa** kadar kıvrım kıvrım düşen somaki esvaplarından yavaş yavaş sıyrılır, kaaidesi üzerinde de bu kitabe okunur: *Tabiat fen karşısında soyunurken...*”

t.+a 29031

[=1]

TOPUKLU: Ökçesi yüksek olan:

“(…) uzun püsküllü Tunus fesi, yüksek **topuklu** rugan kunduralar, gümüş tokmaklı köstekler cinayetinin kisvesiydi.”

t. 1105

[=1]

TOPYEKÛN: Toptan olarak, eksiksiz, hepsi birden:

“Demek ki târih yekpare görülecek, **topyekûn** sevinecek yahut da nefret edilecek bir şey değildir; bilakis tedkik ve muhakeme edilecek bir manzaradır.”

(t. 24893)

t. 2646, 19549

[=3]

TORBA: Fars. Kıl, bez, iplik vb. nden dokunmuş veya kâğıt, naylon vb. i şeylerden yapılmış, çeşitli boyda, ağız büzülebilen, küçük bir çuval biçiminde kullanım eşyası:

“İstiklâl askerleri, Ankara'da anlı şanlı bir resm-i geçitten sonra dağılacak, küme küme, birer birer, arkalarında **torbaları**, türkî söyleyerekten köylerine dönecekler!”

(t.+ları 16624)

t.+ya 27252

[=2]

TORPİDO: İng. Torpil atmakta kullanılan ve çok hızlı giden küçük savaş gemisi, torpidobot:

“1918'de Cemal Paşa, diğer arkadaşlarıyla beraber maruf Alman **torpidosuna** binip de vatandan firar ettiğinden birkaç gün sonra Falih Rıfkı Bey'i gördüm.”

(t.+suna 11213)

t.+lar 26895

t.+suyle 2587

[=3]

TORPİL: *Fr.* Gemileri batıran veya yaralayan, büyük bir bomba şeklindeki patlayıcı su altı savaş silâhı:

“*Serseri bir **torpilin** çarpmasından korkan yolcuların sessiz endişesi ortasında Boğaz'dan girdik.*”

(*t.+in 2509*)

t.+den 2503

[=2]

TORPİLLEN-: (Gemi) Torpille vurulmak:

“*Sonra, mevki-i müstahkemden pilot geliyor ve Boğaz'ın **torpillermemiş** yolundan vapurları geçiriyordu.*”

t.-memiş 2507

[=1]

TORTU: *Fars. mec.* Bir şeyden kalıp birikmiş olan şey, birikinti:

“*Arnavudlar, bugünkü felâketlerini hazırlayan o Kanunî devrinde Üsküplülere, kendilerinin **tortusu** bir unsur nazariyle bakarlardı.*”

(*t.+su 1039*)

t.+su 15127, 17371

[=3]

TORUN: *Erm.* (Çoğul şekliyle) Aynı soydan gelenler:

“*Üsküp eşrafından bir gençle görüştim. Bu genç Rumeli'yi fetheden ilk Türklerin **torunlarındandı.***”

(*t.+larındandı 953*)

t.+u 6482, 6825

t.+unun 26118

[=4]

TOS: ***Tos vurmak:** *mec.* Darbe indirmek:

“*Biz aynı adem-i merkeziyyet usûlünü bu asırdaki ihtiyâca göre tesis edersek o kıt'âların mukadderâtını, oralarda doğmuş, yetişmiş ve aynı zamanda bizim mekteplerimizden çıkmış, ancak ahlâk ve seciye sâhibi oldukları müsellemler olan adamlara bırakırsak, mahallî lisan, mahallî örf ve âdete göre yapılmış kanunlar, mahallî ihtiyâca göre idâre hakları verirsek, artık o kıtalarda milliyet dâiyesi çıksa bile bize **tos vuramaz.***”

t. 35526

[=1]

TOSCA: Batılı bir yazar:

“*Bir kısım muharrirlerimiz de Sardou'nun Garb halkını o kadar heyecana veren Vatan, Kin, **Tosca**, Theodora, Madam Sans-Géne gibi vak'a temasını tenmiye ederse bu maksat da hâsıl olabilir.*”

t. 32054

[=1]

TOY: Gençlik sebebiyle tecrübesiz olan, acemi:

“*Şiir 1908 Meşrûtiyetinden sonra, fazla **toy** gençlerin yaygarasıyla, lâübâlî bir hüviyet aldı.*”

(*t. 32110*)

“*Bir dem **toy** i-dik tâlibüüstâd ol-duk*”

(*t. 38314*)

t. 9269, 24604, 26133, 27607, 33771

[=7]

TOYLUK: Toy olma durumu:

“***Toyuluk**, acemilik, görmemişlik, cür'etsizlik hâsılı on sekiz yaşın bütün hâlet-i rûhiyeleri ile zannediyordum ki etrâfimdakiler benim Avrupa'ya firar etmek isteyen bir insan olduğumu anlamak üzeredirler.*”

t. 1614

[=1]

TOZ: 1. Çok hafif ve küçük parçalara bölünmüş çok ince toprak:

“*Cesedin epey müddet **tozda** süründüğü anlaşılıyordu.*”

(*t.+da 10422*)

2. *mec.* Çok küçük bir eser, iz:

“*Bir mest gönül.de **toz** bulun-maz gam.den*”

(*t. 38351*)

3. ***Toz kondurmamak:** (Bir kimse veya şeyde) Kusur görmeye kıyamamak, (ona) kusur ve eksikliği yakıştıramamak:

“*İşlerin gidişinden hiç memnûn olmadığı belli olmakla berâber Sultan Mahmud'a **toz kondurmuyordu.***”

(*t. 33758*)

t. 7724, 7750, 13359, 13368, 21329, 24000, 33747

t.+u 20972

[=9]

TOZLU: Tozu olan:

“*Kalk-ıyor **toz.lu** duman perde.si her ân ara.dan*”

t.+lu 35639

[=2]

TÖHMET: Ar. Kesin olarak ispat edilmediği hâlde birine suç yükleme, suçlama, suçlanma: “Bu ricalin batı siyâseti bir **töhmet** teşkil etse bile hakikat büsbütün başkadır!”

t. 24120

[=1]

TÖKELİ: Tökeli İmre. (1657, Kežmarok, Slovakya – 1705, İzmit) Erdel Prensi, Osmanlı yanlısı ve Habsburg karşıtı bir Macar devlet adamı:

“Bu vakte kadar Habsburglar'a tâbi olarak bizimle uğraşan birçok mıntıkalaradaki Macar beyleri bu defa peyderpey **Tökeli** ile anlaşacaklardı ve onatâbi olacaklardı.”

(t. 25340)

t. 25232, 25233, 25326

t.+nin 25226, 25246, 25428

t.+ye 25323

t.+yi 25241

[=9]

TÖKELİ İMRE: (d. 25 Nisan 1657 Késmárk – ö. 13 Eylül 1705 İzmit), Erdel Prensi, Osmanlı yanlısı ve Habsburg karşıtı bir Macar devlet adamı:

“Macaristan'da çok yeni kafalı ve bir buçuk asır sonra modasını görmüş olduğumuz Avrupakârî milliyetperverliğin hakîkî bir mübeşşiri addedilmeğe lâyık olan **Tökeli İmre** zuhur etmişti.”

(t. 25228)

t. 25214, 25267

[=3]

TÖNBEKİ: Fars. Tömbeki. Özellikle İran'da yetişen ve nargile ile içilen bir tütün türü, nargile tütününü (Nicotiana persica):

“Eyüb'e hürmeten tavlâ ve kâğıt oynatmayan o küçük kahvelerin keyif, **tönbeki** ve miskten mürekkep sakın bir neşesi vardı.”

t. 7941

[=1]

TÖVBE: Ar. 1. ***Tövbe etmek**: İşlediği bir hatayı, suç veya günahı bir daha yapmamaya karar vermek:

“Hâtıra-nüvîs Mâbeyn kâtibi kaçacak fare deliği aradı ve hâtıraları neşreden gazete bu kabîl neşriyattan **tövbe eder** gibi bahsi kesti.”

(t.+eder 26776)

“Ben.a de-rler ki Allâh sen.a **tövbe etme.ği** emret-er”

(t. 38887)

t. 2500, 38888

[=4]

TÖVBEKÂR: Ar. +Fars. Tövbe etmiş olan, günah olan şeyleri yapmamaya karar vermiş olan:

“Belki de odur, lâkin hikâyede bir mu'terif vaziyetinde bulunduğu için pek mantıkî hareket ediyor; tıpkı vicdanını boşaltan bir **tövbekâr** gibi tarafgîr ve coşkun.”

t. 303410

[=1]

TÖVBEKÂRÂN: Ar. +Fars. Tövbe etmiş olanlar, günah olan şeyleri yapmamaya karar vermiş olanlar:

“Ebnâyidehr iç.inde bilcümle **tövbekârân**”

t. 38841

[=1]

TRABLUS: Osmanlı dönemindeki adıyla Trablusgarp, Libya'nın başkenti ve en büyük şehri:

“Rodos'un, İstanköy'ün ve diğer adalarımızın işgaali bana **Trablus'un** işgalinden fazla tesir etmişti.”

(t.+un 2488)

t. 893, 1103, 10552, 21316, 21317

t.+a 2489, 3770

t.+da 35473

[=10]

TRABLUSGARB: Trablus:

“Ben de Paris'ten beri tanıdığım Fethi Bey'i görmeye gittim. Fethi Bey **Trablusgarp'tan** yeni gelmiş.”

(t.+tan 11389)

t. 3851, 35481

t.+a 14554

t.+de 2186

t.+e 1921, 3849, 3864, 4142

[=9]

TRABLUSGARB HARBİ: 1911-1912 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu ile İtalya Krallığı arasında geçen bir savaş:

“Paris'de dokuz sene fasılasız bir ikaametten sonra, 1912 Nisan'ında Paquet kumpanyasının Medie vapuruyla avdet ediyordum. **Trablusgarb Harbi'nin** en hâd devresinde bulunuyorduk.”

(t.+nin 2482)

t.+nden 2613

t.+nin 2502

[=3]

TIRABZANLI: Tırabzanı olan:

“Dünyada görülebilecek en mamur, en müzeyyen bir meydan bir kısmı denize nazır, **trabzanlı** bir taraça gibi cephesinde eski iki mabet, biri bu beldenin ilk, biri de son hükümdarından kalmış.”

t. 6543

[=1]

TIRABZANLIK: Parmaklık:

“Sarayburnu'na uzanan bir cadde; deniz tarafı mermer **trabzanlık**, kara tarafı da müdebedeb bir silsile-i mebânî.”

t. 6521

[=1]

TRABZON: Türkiye'nin bir ili:

“İstanbul millî vahdetin büyüklüğünü Ankara kadar, Sivas kadar, Erzurum, **Trabzon**, Kastamonu hâsılı herhangi bir Anadolu şehri kadar derinden duyuyor.”

(t. 13859)

t. 6242, 20121

t.+dur 23651

t.+u 4737

[=5]

TRABZON KALESİ: Trabzon'un Araklı ilçesine bağlı bir mahalle olan Kalecik'te denize hâkim yerde kurulmuş bir yapı:

“**Trabzon Kalesi'nde** bir ‘Zağanos Kapısı’ ve o kalenin haricinde bir ‘Zağanos Köprüsü’ var.”

t.+nde 6246

[=1]

TRAGEDYA: Yun. Trajedi:

“Tâ Aeschylus'dan, Sophocles'den, Euripides'den başlayarak, bütün Fransız, İtalyan, İngiliz, Alman, İspanyol temâşâsını, **tragedya**, komedyâ, fars, dram, vodvil, hâsılı bütün envayıle Türkiyemiz'e almak için bir irtişad hazzına muhtacız.”

(t. 31460)

t. 31509, 31862

t.+den 32029

[=4]

TRAKYA: Güneydoğu Avrupa'da yer alan güney Bulgaristan, kuzeydoğu Yunanistan ve

Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki topraklarını içeren bölge:

“**Trakya'da** dolaşan bir Türk 1350 ile 1400 arasında, Türklüğün yaşamış olduğu o destanları, o kahramanlık havasını, o şan ve şeref velvelesini her küçük şehir de, her ovada, her yolda mutlaka hissediyor.”

(t.+da 32572)

t. 3297, 4748, 4756, 6203, 6283, 6306, 6346, 8139, 12764, 13313, 13366, 13368, 13378, 13396, 13413, 13678, 13976, 13998, 14226, 14274, 14479, 14493, 15883, 15972, 15981, 15982, 16054, 16062, 16145, 16176, 16264, 16265, 16344, 16350, 16378, 16385, 17586, 17804, 17809, 17895, 17910, 17911, 17931, 17975, 17977

t.+da 3280, 4745, 11271, 13302, 15086, 16004, 16050, 16261, 16366, 16374, 16399, 17331, 17595, 17897, 17919, 17921, 23602, 35541

t.+dadır 17910, 17935

t.+daki 17933

t.+dakini 16342

t.+dan 11638, 14384, 14464, 15892, 16185, 16259, 16270

t.+nın 4699, 12767, 14409, 14462, 16347, 16355, 17921, 18236, 29871

t.+sız 14275, 18237

t.+ya 4700, 13674, 15858, 16396, 17889, 17941, 17957

t.+yı 13331, 13367, 13596, 13602, 14242, 14647, 15470, 16218, 16229, 16261, 17873, 35550

[=105]

TRAKYA MÜSLÜMANLARI: Trakya'da yaşayan Müslümanlar:

“**Trakya Müslümanlarının** ne düşündüğünü Avrupa gazetelerine, telgraf ajanslarına bizzat kendileri söylüyor.”

t.+nın 12785

[=1]

TRAMPET: Fr. İki çomakla çalınan küçük davul: “Bana benzeyen gençler demir bir kütle gibi akın akın geçiyorlardı. **Trampet** gürültüsü içinde bütün hâtıralarım boşandı.”

(t. 22890)

t.+leri 23751

[=2]

TRAMPETE: *Fr.* Trampet:

“Bu saatte gönlüm bütün o Tesalya seferinin **trampete** sesleriyle, türküleri, neşesiyle dolu.”
(t. 16712)

t. 16696, 16723, 18259, 18396, 22875, 15606
[=7]

TRAMVAY: *İng.* İki ray üzerinde hareket eden, elektrik enerjisini raylarla direkler arasında gerilmiş teller vasıtasıyla alan şehir içi yolcu taşıtı:

“Üç senedir vakit buldukça bazan yalnız başıma, bazan Darülfünun'dan birkaç gencin refakatıyla Topkapı **tramvayına** bindim.”
(t.+ına 6105)

t. 18765, 18769, 24769, 24771, 25044, 25048
t.+a 1493
t.+da 1588, 16968
t.+dan 18770
t.+ına 18765
t.+ında 21363
t.+lar 7545
t.+larda 21160
[=15]

TRAMVAYSIZLIK: Tramvaysız olma durumu:
“Vapur suzluk, **tramvaysızlık** hiçbir şey bu halkı, harap İstanbul'un sinesine çekemedi.”

t. 7554
[=1]

TRANSİT: *Fr.* (Ticari mallar için) Bir ülkeden diğer bir ülkeye giderken üçüncü bir ülkeden gümrük vermeden geçme:

“**Transit** merkezi olmak ne demektir? Yani limanla şimendiferlerin birleştiği noktaları vücuda getirmek.”
(t. 8064)

t. 8051, 8053, 8056, 8142, 8145, 8146, 8147, 8150, 8274, 8294
[=11]

TRANSVAL: II. Boer Savaşı, İngiliz-Boer Savaşı. Britanya İmparatorluğu ile Transvaal Cumhuriyeti ve Özgür Orange Devleti adlı iki Boer (Afrikaner) cumhuriyeti arasındaki savaş (11 Ekim 1899-31 Mayıs 1902):

“Hüseyin Siret, **Transval** muzafferiyetini tebrik etmek için İngiltere Sefaretine gidenlerden olduğu için Sultan Abdülhamîd tarafından Hısn Mansûr'a nefyedilmiş ve oradan firar etmişti.”
(t. 3828)

t. 19636

[=2]

TRAVIATA: La traviata. Giuseppe Verdi'nin bestelediği Francesco Maria Piave'nin libretto'sunu yazdığı 3 perdelik opera eseri:
“Bu cendere içinde Beyoğlu birahanelerinde soğuk bir bira içerken, Tepebaşı'nda **Traviata**'yı dinlerken, Ada'da bir tenis seyrederken, bir karnaval kafilesinin geçtiğini görünce teselli buluyorlardı.”

t.+yı 12912

[=1]

TREN: *Fr.* Bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, şimendifer:

“Karaköy istasyonuna geldim. Karaköy'den **trenle** Ankara'ya gittim.”

(t.+le 1857)

“Ova.lardan geç-iyordu düşünce.min **tren.i**”
(t.+i 38742)

t. 668, 750, 1865, 1909, 3007, 3056, 3058, 3068, 7845, 10395, 10398, 10400, 18184

t.+de 3467, 11842

t.+den 752, 10377, 22118

t.+e 652, 734, 1434, 22119

t.+i 21045, 21047

t.+in 669

t.+inde 9178

t.+ine 100, 1437, 1439, 1864

t.+ini 1866

t.+iyle 1215, 1834

t.+le 1435, 1822, 1831, 1870, 1872, 3416, 11571, 15011, 20482

t.+ler 3010, 16746

t.+lere 4331

t.+lerinde 14968

t.+lerinin 2460

[=49]

TRENYEN: Akdeniz:

“**Trenyen** deniz.inde güneş alçal-ıyordu”

t. 38450

[=1]

TRİMALCİON: Trimalchion. Latin yazar Petronius'a atfedilen bir roman olan Satyricon'un kurgusal bir karakteri:

“Nesrin üstâdı şakrak sesiyle: ‘Size, Roma'da muhiblerini evine toplayan **Trimalcion** kadar ikram edemiyorum. Bari harîmimden bâzi

parçalar okuyayım. Mahzûz olur musunuz?’ dedi.”

(t. 30697)

t. 23320, 23324, 23349

t.+un 23319, 23379

[=6]

TROCADERO: Paris’te bir meydan adı:

“Sami Paşazade Sezâî Bey **Trocadero** tarafında, Boissonniere Sokağında Villa Michaud nâmiyle çıkmaz bir sokakta, birinci kat bir apartmanda otururdu.”

t. 4036

[=1]

TROPHÉES: Les Trophées. José-Maria de Heredia’nın şiir kitapları:

“Pek gençken Fransız şâiri José-Maria de Hérédia’nın **Trophéesleri** yegâne kitabımdı.”

t.+leri 17394

[=1]

TROPHÉE: Fransız sahne sanatkârı:

“Mounet-Sully, Le Bargy, Feraudy, Lelöir, **Trophie**, Paul Mounet, Ogne, De Max, Guitry, Gemier, Bernard, Sarah Bernardt, Bartet, Pierre Soune, Lecomte, Berthe Cerny âdeta rü’yâlarımıza girerdi.”

t. 2206

[=1]

TRUVA: Kaz Dağı (Antik İda Dağı) eteklerinde, Çanakkale il sınırları içinde yer alan tarihî kent: “Anadolu sahilinde eski **Truva** harabelerinin yerini beğenmiş, en sonunda İstanbul’u seçmiş ve “Yeni Roma”yı buraya kurmuştur.”

(t. 4892)

t.+da 26937, 26939

[=3]

TÛBÂ: Ar. Cennete bulunduğu ve bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda, dalları aşağıda büyük ağaç:

“**Tûbâ** ağacı nazariyesini ortaya atan Türk âliminin, bu on dört senelik inkulâpta en doğru fikri söylediği anlaşılıyor: (...)”

t. 28762

[=1]

TÛFAN: Ar. 1. **teşmil**. Çok şiddetli yağmur ve fırtına: “(...) köle ettiği insanların kalbinde insanlığı zehirler; lâkin binnihâye bu zehirler damla damla göl, sonra deniz, sonra umman, en

sonra **tufan** olur, Roma, bu tufanda çırpına çırpına, bağıra bağıra boğulur.”

(t. 17430)

2. Hz. Nuh’un kavminin cezalandırılması için meydana gelen büyük su felâketi:

“Uç-makta kon-madan kıyasız bir deniz.de rûh/ Benze-r mi böyle bir kuş.a **Tûfan** iç.indede Nûh”

(t. 36529)

t. 8898

t.+da 17418

t.+1 645, 24660, 37797, 38404

t.+1+nuh 15481, 25573

[=10]

TÛFÂN-I DERD: Ar. Dert tufanı:

“**Tûfanı**derd mevcibelâ bil-meyiz nedir”

t. 37994

[=1]

TÛFAN-I MEVC-HİZ-İ BELÂ: Ar. +Fars.

Dalga kaldıran belâ tufanı:

“**Tûfanı**mevcîzibelâ bil-meyiz ne.dir”

t. 38879

[=1]

TUFEYLİ: Ar. Dalkavuk, çanak yalayıcı, başkasının sırtından geçinen (kimse):

“Demek ki zamanın bir de kendi mimarîsi vardır, etraf her zaman **tufeyli** değildir.”

(t. 19722)

t. 2748, 3250, 5385, 11028, 11073, 17600, 23728, 25307, 27607, 33437, 33893

t.+ce 11080

t.+ler 33879, 35030

t.+lerden 3879

t.+lerdir 14740

t.+nin 19038

[=18]

TÛĞ: Eskiden hükümdarlara, rütbelerine göre paşalara ve şeyhülislâmlara verilen, ucuna altın yaldızlı bir top ve gümüş bir hilâl geçirilmiş olan, topun altından eski Türklerde yak denen hayvanın, Osmanlılarda ise at kuyruğu kıllarının sarktığı bir sırıktan ibaret saltanat, şan ve şöhret alâmeti:

“Gaazi Giray’ın:

Râyeté meyl ederiz kaamet-i dîlcü yerine/
Tûğa dil bağlamışız zülf-i semen-bû yerine
matlayla başlayan (...)”

(t.+a 27961)

“Nice **tuğ.larla** karış-muş nice bin at yele.si”

(t.+larla 35675)

t. 38581, 38591

t.+lar 35813, 37185, 37186, 37206, 37207,
37227, 37228, 37248, 37249, 37269, 37270,
37290, 37291, 37311, 37312, 37588

t.+ları 38525

t.+larla 38611

[=22]

TUĞ-I PÜR-FÜRÛG: *Fars. Işıkla dolu tuğlar:*
“Her **tûğpürfürûg** ver-irken hücûm.a şan”

t. 37209

[=1]

TUĞLA: *Yun. Kalıplara dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilen ve duvar örmekte kullanılan kerpiç:*

“Soldaki Harem kapısının karşısında, iki sıra **tuğla** ve bir sıra taşla örülmüş, düz ve kalın duvarın tek kapısı olan küçük demir kapı açıldı.”

(t. 35288)

t.+nın 3185

t.+ya 7387

[=3]

TUĞLU: Tuğu olan:

“Ak **tuğlu** Türk şehzadesi, atıyla bir yol ararken yolların ötesinde, iki büklüm yürüyen bir ihtiyar gördü.”

(t. 6289)

t. 23097, 23106, 23116

[=4]

TUĞRA: Madenî paraların resimli tarafı, tura:

“Başkumandan Meydan Muharebesi unvanının **tuğra** tarafını bizim askerlerimiz yazdılar; fakat yazı tarafı düşman başkumandanının bu şehadetinde meknuzdur.”

(t. 18287)

t. 9266, 25761

[=3]

TUĞRÂLU: Tuğralı. Üzerinde padişah tuğrası olan:

“**Tuğrâlu** nâme git-ti Kızılbaş şâh.ına”

t. 37199

[=1]

TUĞYAN: *Ar. Haddini aşma, azgınlık, serkeşlik:*

“Hele Paris Muahedesinden İslâvlığın **tuğyanına** kadar süren devir Osmanlılığı

müebbeden kurtarmak için tecellî etmiş ilâhî bir fırsattı.”

(t.+ına 24115)

t. 23816

t.+ı+his 22146

t.+ını 30393

[=4]

TUHAF: *Ar. Alışılmamış tarzda, garip şekilde:*
“Taş bir sedire oturdum daldım. Yanımda biri oturuyordu. Yüzüme, esvabıma **tuhaf tuhaf** bakıyordu.”

(t. 6548, 6548)

t. 1018, 2777, 20843, 25707, 29496

t.+larından 2940

[=8]

TUHAFLIK: ***Tuhaflık etmek**: Tuhaf davranışta bulunmak:

“Evlîya Çelebi ki ikide birde hâlis muhlis Türk olduğunu söyler, (...) ciddî mebhaslerde fevkalâde zariftir, fakat **tuhaflık etmeği** arzu edince derhâl meddah, mukallid derekesine düşer, gülünç olur.”

t.+etmeği 28423

[=1]

TUHFE: *Ar. Hediye:*

“Orhan Veli kitâbeisengîmezâr.ını/
En sonra **tuhfe** kıl-dı SüleymânEfendi.ye”

t. 37593, 39026

[=2]

TUHFE-İ BEDÎ Ü BEYÂN-I MUHAMMEDÎ:

Ar. Benzeri ve örneği olmayan, görülmemiş hediye ve Muhammedî beyan:

“Üsküp.de kabrimâder.e ol-sun bu nevgazel/
tuhfeîbedüubeyânıMuhammedî”

t. 37436

[=1]

TUİLERİES SARAYI: Paris'te 1564 yılında yapımına başlanmış bir kraliyet sarayı:

“Artık Lamartine'i **Tuileries Sarayında** Kral'ın muhafazasına memur zâbitan meyânında, genç bir zabıt görüyoruz.”

t.+da 22814

[=1]

TÛL-İ EMEL: *Ar. Sonu gelmez arzu, tükenmez hırs, tamah:*

“Onlar bu rüyaya bağlı oldukları gibi biz **tûl-i emel**'ebağlıyız.”

(t.+e 12610)

t. 12520

[=2]

TULEYTULE: Toledo. İspanya'da bir şehir:
"Lâkin yan yana olan Yeni Castilla eyâletlerinde
Tuleytule (Toledo) gibi Avila gibi, Segovia gibi,
mîmârî, resim, manzara itibariyle çok güzel eski
ispanyol şehirleri vardır."

(t. 19066)

t. 7764

t.+nın 7766

t.+yi 19066

[=4]

TULÛ: Ar. Doğma, doğuş:

"Abdülhak Hâmid Bey kâh eski şiirin gurubu,
kâh yeni şiirin **tulûu** gibi birbirini mütenâkız iki
vehim veriyor."

(t.+u 31180)

t. 30953

t.+du 27574

[=3]

TULÛ-I KİBRİYÂ: Ar. Büyük doğma, doğuş:

"Fer al-mişken **tulûkibriyâ.dan/**
Bugün bîvâ.ye kal-mış her ziyâ.dan"

t.+dan 37940

[=1]

TULUMBA: İtal. Eskiden yangın söndürmek
için kullanılan seyyar araç:

"Meclis-i Hâss'ın altındaki **tulumba**
koğuşundan, fevkalâde bir telâşla derlenip
toplanan, silâhını kapalı neferler dışarıya
uğruyorlardı."

t. 10592

[=1]

TULUMBACI: mec. Külhanbeyi:

"Külhanbeyi, bıçkın, çapkın, **tulumbacı**,
kabadayı, hâsılı Türk İstanbul'unun bütün bu şen
unsuru burada."

(t. 7988)

t. 7971

[=2]

TULUMBACILIK: mec. Külhanbeylik:

"Gerçi İttihâd ü Terakki, Temmuz İnkılâbı'nı
müteâkıb, **tulumbacılığa** ve mahalle
müttegallibeliğine münhasır kalan eski
külhanbeyliği kaldırmakla, Sultan Mahmud'un
bir taraftan eski eserini ikmâl etti."

t.+a 26551

[=1]

TULUZ: Toulouse. Fransa'nın güneybatısında
bulunan bir şehir:

"Kudüs'ü zapt ettikleri zaman, kral seçiminde
kazanama yan, fakat o tahta yalnız kendisini
lâyık gören ve bu işte en ziyade gayreti sevk
eden **Tuluz** kontu, ordusunu alıp Fransa'ya
dönmek üzere idi."

t. 5085

[=1]

TUMTURAK: Fars. Gösteriş, debdebe:

"Zaman geçtikçe meydana çıkıyor ki o
tumturaktan, âlâyışden, böbürlenmekden âzâde
yaşayan Türk milliyeti demirden bir kitleymiş."

(t.+tan 1086)

t. 8411, 31604, 32588, 33077

t.+ı 32251

t.+ın 8413, 8414

t.+ından 31113

t.+ıyla 8389

t.+tan 12377, 30549, 32016

[=13]

TUMTURAKLI: (İfade için) Anlamından çok
kelimelerine özenilmiş, kulağa tesir eden
kelimelerle özentili olarak yazılmış veya
söylenmiş, gösterişli, tantanalı:

"Onun en hayırlı dostları da şiirinin kof,
tumturaklı ve dâhiyane zannedilip de hakikatte
lâf gürlütüsü olan tarafını sevmeyenler ve gerçek
şiir olan mısralarını sevenlerdir."

(t. 8340)

t. 3939, 18351, 18352, 31997

[=5]

TUNA: Almanya'nın güneyinde Kara Orman
bölgesinde Donaueschingen kasabasında
Brigach ve Breg nehirlerinin birleşmesiyle
meydana gelen nehir. [Nehir 10 ülkeyi kat
ederek Karadeniz'e dökülür.]:

"Bir Türk gönlünde nehir varsa **Tuna'dır**; dağ
varsa **Balkan'dır**."

(t.+dır 2975)

"Bir yaz gün.ü geç-tik **Tuna.dan** kafile.lerle"
(t.+dan 35829)

t. 281, 923, 958, 3752, 4507, 4719, 5139,
5299, 19736, 21333, 25073, 25157, 25175,
26432, 26446, 26453, 28377, 35127

t.+da 11980

t.+dan 3131, 6161, 23121, 33501, 33526

t.+daydı 5293

t.+dır 26442

t.+nın 2975, 3239, 18501, 25426

t.+yı 35140

[=33]

TUNA TÜRKÜ: Rumeli halkından olan (kimse):

“O kadar bir **Tuna Türküne** benziyordu ki, ağzını açarken söze *abe...* diye başlayacağı zannolunurdu.”

t.+ne 19756

[=1]

TUNCA: Tunca Nehri, Balkanlar’da, Bulgaristan ve Türkiye’de akan bir nehir. Meriç Nehri’nin kollarından biri:

“Aksülamel İstanbul’un kapısı olan Tekfur Dağından başlar, bütün Meriç, **Tunca** sahasını sarar.”

(t. 23811)

“Mâvi **Tunca.yla** gür Fırât ak-mış”

(t.+yla 35775)

[=2]

TUNÇ: Bakır, kalay ve çinkonun birlikte eritilmesiyle elde edilen alaşım, bronz:

“Ortada(ki) şadırvan işlenmiş mermerden ve **tunçtandır.**”

(t.+tandır 5659)

“Jaurès.in gür sadâ-sı devir.inde/

Tunç.u canlandır-an ilâh.tı Rodin”

(t.+u 37076)

t. 6719, 11999

t.+tan 10751

[=5]

TUNÇTAN KIZLAR: Ksaviye Dö Montpen’in bir romanı:

“Son neslin yazuları sarfen büsbütün Türkçeleşti; maamâfih halk bu kadar Türkçe bir üslûbu Monte Kristo, Ekmekçi Kadın, **Tunçtan Kızlar** romanlarındaki üslup kadar kolay söktüremiyor.”

t. 29071

[=1]

TUNUS: Kuzey Afrika’da, Akdeniz’e kıyısı olan bir Arap ülkesi:

“Osmanlı târihinde Cezayir, **Tunus** ve Trablus’a hiçbir zaman fazla bağlı kalmamıştık.”

(t. 2490)

“Barbaros belki donanma.yla sefer.den gel-iyor/ Ada.lardan mı **Tunus.dan** mı Cezâyir.den mi”

(t.+dan 35712)

t. 1104, 2496, 21128

t.+a 26230

t.+da 35473

t.+un 31519

[=8]

TUR: Fr. Gezinti:

“Yemekten sonra araba ile **tur’a** çıktık.”

(t.+a 2678)

t. 2681

[=2]

TÛR: Hz. Mûsâ’ya Tevrat’ın verildiği dağ:

“Ey **Tûr.dan** kelâmilâhîyi gûş et-en”

(t.+dan 37510)

t.+dan 37504

[=2]

TÛRAN: Turancıların dünyadaki bütün Türkleri birleştirerek kurmayı amaçladıkları ülkenin adı:

“Türklük havarisi Gökalp’ın **Tûran** daüssılasından biz büsbütün başka bir şey anlıyorduk.”

(t. 30492)

t. 8567, 9032, 18841, 30420, 30425, 30425, 30425, 30428, 30442, 30447, 30451, 30453

t.+a 12442

t.+da 30381

[=15]

TÛRANCILIK: Osmanlı Devleti’nin son yıllarında ortaya çıkmış olan, Osmanlılık ve İslamcılık akımları karşısında bütün Türklerin tek vatanda ve tek bayrak altında birleştirilmesini amaçlayan akım, Panturanizm:

“Yalnız bunu kaydetmeliyim ki o münakaşalar sevkiyle, birkaç seneden beri, kesif bir **Tûrancılık** hâlinde görünen Türkçülüğe yeni ufuklar açıldı.”

(t. 9037)

“Müjde İrân ile **Tûrân.a** vü ÇinüHind.e”

(t.+a 37833)

t.+a 11433

[=3]

TÛRÂNÎ: Turan’a ait, Turan’a mensup:

“Fakat bu asırda mâzînin hakikatleri köhne mantıkla değil, onları oldukları gibi tesbît eden yeni ilimle görülür, biri Sâmi, biri Aryânî, biri de **Tûrânî** yani üç zıd zümreden olan Arabi’de, Fârisîde ve Türkçede şiirin şekilleri birdir.”

(t. 29768)

t.+dır 29748

[=2]
TÛRÂNÎLİK: Turancılık:
“Levanten edanın Nergisî'si gibi Nergisî
lisânıyla **Tûrânîlik** yapmıyor.”
t. 30795
[=1]
TÛRANLI: Türk:
“Türk hâkimiyeti devrinde Arnavud'un bütün bu
destan olan meziyetlerine sonraları Avrupalılar
da daha ziyâde revnak verdiler, dediler ki:
Arnavud Asya'dan değil Avrupa'dandır, **Tûranlı**
değil Aryan'dır, Türkü Avrupa'da tutan
Arnavud'dur.”
(t. 1066)
t. 3208, 30474, 30474
[=4]
TURFA: Ar. Acayip, tuhaf:
“Ziya Bey Enver'i, en sert bir Müslüman
taassubu ile seviyordu. Ne Sarıkamış ne de
Arabistan cephesinin **turfası** ne Irak
bozgunlukları ne iâşe ve ihtikâr rezaletleri,
hiçbir şey, Ziya Bey'i bu imanında sarsmamıştı.”
(t. +sı 9570)
t. 13518
t.+eden 10053
t.+nın 13519
t.+sı 3903
[=5]
TURFALIK: İşe yaramazlık:
“Yalnız Yunanistan'ın **turfalı** ve hezimetleri
onların devrine isabet etti.”
t.+1 13522
[=1]
TURHALA: Tırhala Sancağı. Osmanlı
Devleti'nin sancaklarından biri:
“Yunan orduları çözüldüler. Tırnova'dan
Turhala'ya, Turhala'dan Yenişehir'e,
Yenişehir'den Golos'a en sonra Dömeke'ye
kadar bir 'Erketel' feryadı koptu.”
(t. +ya 16733)
“Tırnovâ.ya var-dılar/
Turhalaa.yı al-dılar/
Şanlı Türk asker.leri”
(t. +yı 38448)
t.+dan 16733
[=3]
TURHAN: Abdülhak Hamit'in bir tiyatro eseri:

“O zaman en fazla okunan gazete Tanin'di.
İlhan, **Turhan Tanin**'de tefrika hâlinde
çıkıyorlardı.”
(t. 8354)
t.+daki 30986
[=2]
TURHAN SULTAN: Haseki Turhan Hatice
Valide Sultan (1627 – 4 Ağustos 1683), Osmanlı
padişahı I. İbrahim'in eşi ve IV. Mehmet'in
annesi:
“Burada **Turhan Sultan** ihtiyar Köprülüyle ilk
defa görüştü, burası Murad-ı Sâlis'in
haclesiydi.”
t. 25655
[=1]
TURİST: Fr. Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma
vb. amaçlarla geziye çıkan kimse, gezgin,
gezmen, seyyah:
“İstanbul, bir **turist** şehri olmaya çok lâyıktır.”
(t. 8239)
t. 8052, 8143, 8159, 8168
[=5]
TURİZM: Fr. Dinlenme, eğlenme, görme,
tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi:
“Demek ki hulâsa ediyorum, **turizm** İstanbul'un
büyük bir şansı olur.”
(t. 8247)
t. 8184, 8185, 8240, 8241
t.+de 8182
t.+den 8186
t.+e 8169
t.+in 8242
[=9]
TURKENSCHANS PARK: İkinci Viyana
kuşatması sırasında Osmanlı ordusunun
konakladığı yere, 1888'te İmparator Franz
Joseph I. tarafından yapılan park:
“**TURKENSCHANS PARK!** Türk Talihi Parkı
Koteç: 22 Teşrinievvel 1930”
(t. 25055)
t.+dan 25152
[=2]
TURNA: Turnagillerden, Avrupa ve Kuzey
Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir
kuş (Grus grus):
“(...) bu şadırvanın üstünde, Üsküplülerin
dilinde gezen bir **turna** dururdu.”
(t. 1120)

t.+sıyle 1151

[=2]

TUT-: 1. Elle kavramak, elde bulundurmak, eline almak:

“Yüzü gözü kapalı, soluk çarşafli bir kadın, sağ eliyle yeşil kalpaklı, asker esvaplı, altı yaşlarında kadar bir erkek çocuğun elinden, sol eliyle de sarı saçlı, basma donlu, çıplak ayaklı, takunyalı beş yaşlarındaki biz kız çocuğu elinden **tutarak** oturduğum masaya doğru yanaştı.”
(t.-arak 23962)

2. ... Durumda kalmasını sağlamak, ... hâlde bulundurmak:

“Bu gençler başlarını yerlere matuf değil ufuklara müteveccih, dimdik **tutuyorlar**.”
(t.-uyorlar 21089)

“Vur pençeiAlî.deki şemşîr aşk.ına/
Gülbang.i âsmân.ı **tut-an** pîr aşk.ına”
(t.-an 37338)

3. ... Kabul etmek, saymak:

“Parisli, Viyanalı, Amerikalı kadınlar kendilerini medenîleşmiş Rum ve Ermeni kadınlarıyla bir derecede **tutarlar** mı?”
(t.-arlar 21153)

4. Ele geçirmek, yakalamak:

“Sultan Selîm'in katline pençezan olan haveneyi **tutmak** ve serîan cezalarına bakılmak zamanı hulul etmesiyle şu ehl-i fesad ü şer birer ikişer ele geçirilip îdâm olundular.”
(t.-mak 22054)

5. Toplam olarak –e varmak, –i bulmak:

“Bu tefrikaları basan matbuatın satışı milyonlar **tutuyor**.”
(t.-uyor 22122)

6. Doldurmak, istila etmek, duyulacak veya görülecek şekilde etrafı kaplamak:

“Claude Farrere'in bugün cihanı **tutan** şöhreti de böyle vâki oldu.”
(t.-an 22452)

“Yol.larda kal-an göz.lerimin nûr.unu yor-dum/
Kim.dir o nasıl.dir diye rüzgâr.lara sor-dum/
Hulyâ.mi **tut-an** bir büyü var o.nda de-yordum”
(t.-an 36788)

“**Tut-tu** eğerçi âlemikevn'i fesâd.ımız”
(t.-tu 37873)

7. Elindeki kuvvetlerle bir yeri hükmü altında bulundurmak:

“İklîmiRûm.u **tut-tu** cihangîr savlet.i/
Târih o iş.de gör-dü ne.dir şîr savlet.i”
(t.-tu 37438)

8. Edinmek:

“Bu mecmua Fransız edebiyatında en büyük mevkileri **tutan** meşhur kadınlardan bir encümen-i temyiz teşkil etmiş.”
(t.-an 22524)

11. (Zaman bildiren kelimelerle) Sürmek, vakit almak:

“Bir asır **tutmayan** islâhattan sonra bari bir de bu tecrübenin tatbikini görmeği düşünüyorlardı.”
(t.-mayan 26482)

9. Beğenilmek, ilgi görmek:

“Tezli roman ve tezli tiyatro en fazla işlenmiş ve en fazla **tutmuş** iki çeşit olduklarına bakılırsa avukatlığa, mantıkçılığa ve islâhatçılığa en elverişli edebî nevilerin roman ve tiyatro olduğuna hükmetmek lâzım gelir.”
(t.-muş 31322)

10. Gitmeye bırakmamak, bir yere koyup gitmesini önlemek, alıkoymak:

“Bu müthiş yokluğa, bu derin acıya tahammül edemiyordum. Bir deliyi tutar gibi, sımsıkı **tutuyorlardı**.”
(t.-uyorlardı 167)

11. ***Ağzını tutmamak**: Sır saklamamak, boşboğazlık etmek:

“Hâlâ safdilliğini bırakmayan, **ağzını** pek **tutmayan** sâdik nedimine karşı, Pâdişâh'ın gazabı coşmuştur.”
(t.-mayan 34024)

12. ***Alkış tutmak**: El çırparak veya sözle takdirlerini bildirmek:

“Va'deîteşrîf.ine **alkış tut-arken** dür.dan”
(t.-arken 37490)

13. ***Avucunda tutmak**: Hükmü altında tutmak:

“Bir hükümdar devletin bütün kuvvetini Yavuz Sultan Selim gibi ya kendi **avucunda tutar** yâhud da, Mehmed-i Râbi' gibi, Köprülü Mehmed Paşa'nın pençesine bırakır.”
(t.-ar 35235)

14. ***Elde (Elinde) tutmak**: Hükmü altında bulundurmak, hâkim olmak:

“Eğer bu padişah, güzîde olduğu kadar cür'etkâr ve pervasız olsaydı, orduyu **elinde**

tutabilseydi, (...) daha o zaman Şark kafasıyla idare olunmaktan kurtulmağa yüz tutardı.”

(t.-abilseydi 26618)

15. ***Kafa tutmak**: Karşı gelmek, boyun eğmeyip dikleşmek:

“Onların **kafa tutmalarını** sallamayarak, birkaç defâ nasihat vâdisine döküldüm.”

(t.-malarını 34578)

16. ***Kulak tutmak**: Dinlemek, itibar etmek:

“Makbûl isen hitâb.ına herkes **kulak tut-ar/** Menkûb isen kelim.ını bir ferd dinle-mez”

(t.-ar 38001)

17. ***Mesul tutmak**: Sorumlu görmek, sorumlu saymak:

“Şâirin ailesi gibi düşünener bu felâsefeyi bütün fecâyi'den **mes'ûl tutuyordu.**”

(t.-uyordu 22771)

18. ***Tuttuğunu koparmak**: Çok becerikli ve cerbezeli olmak, el attığı her işi başarmak:

“Bostancıbaşı Ağa'nın **tuttuğunu koparan şedîd** bir zât olduğunu anladım.”

(t.-an 34561)

19. ***Uzun tutmamak (etmemek)**: Sözü gereksiz yere uzatmamak, gereğinden fazla konuşmamak:

“Hâsılı Hümkâr'ın bu bahiste, Topçubaşı'dan fazla, gözü kulağı olmuş. Velhâsıl **uzun tutmayayım.**”

(t.-mayayım 33864)

20. ***Yer tutmak**: Geniş yer kaplamak:

“Söz sözü açtı da kafalarımızda **yer tutmuş** eski bir Şark illetini bu münâsebetle teşrih eden, bir hâtırâyı nakletmek istiyorum.”

(t.-muş 30063)

21. ***Yolu tutmak**: Bir yolda gitmeye başlamak:

“Fransız ordusu Moskova'ya girmiş, soğuktan, zahiresizlikten barınamamış, ric'at yolunu **tutmuştu.**”

(t.-muştu 26068)

22. ***(-e) Yüz tutmak**: ... olmaya yaklaşmak, olmak üzere bulunmak:

“Bizim bu dalgınlık devremizde İstanbul kadınlarının sihr ü efsunu zâîi olmaya **yüz tuttu.**”

(t.-tu 21179)

t. 2787

t.-a 14067, 14067

t.-abileceğimiz 12652

t.-abilecek 18093

t.-abiliyordu 6832

t.-acağı 10043

t.-acağımızı 12682

t.-acak 10356, 35228

t.-acaklar 15109

t.-alı 14373

t.-amadı 28266

t.-an 1066, 4175, 5200, 10615, 11940, 13232, 18378, 21111, 22437, 22509, 25909, 27469, 36788

t.-ar 167, 986, 986, 9806, 9837, 12671, 14417, 16063, 16202, 19879, 21939, 26807, 28180, 28729, 32143, 33973, 34167, 35122, 35224, 38917

t.-arak 190, 207, 864, 1142, 9627, 10621, 12235, 14035, 21843, 21902, 23947, 34067, 35280

t.-ardı 6259, 10145, 26612

t.-arken 37881

t.-arlar 5857, 21138, 21944

t.-ma 21891

t.-madı 27044

t.-madılar 3557

t.-mağa 33793

t.-makla 33452

t.-maktır 11524

t.-mamışlar 9023

t.-masıdır 2443

t.-mayan 1163, 26472, 34013

t.-mayı 3742, 17839

t.-maz 12138

t.-muş 216, 985, 3307, 10450, 10822, 11869, 20385, 21417, 28740, 30052, 31296, 31310

t.-muşlar 4077

t.-muştı 2240, 10268, 24589, 26054

t.-muştum 201

t.-muyor 23708

t.-saydı 24544

t.-sun 12137, 13276

t.-tu 2143, 7037, 10293, 14068, 14278, 14278, 14373, 17001, 19405, 24961, 29406, 37274

t.-tuğu 9243, 12683, 21829, 26259, 30673

t.-tuğumdan 9572

t.-tuğuna 34859

t.-tuğundan 17082

t.-tuğunu 15414, 31551, 34550, 34936

t.-tuk 2527, 8604, 19514

t.-tukça 14384, 14734
t.-tular 468, 13960, 15151
t.-tum 756, 2541, 17784
t.-tunuz 20856
t.-unuz 15965
t.-up 37487, 38719
t.-uyor 6153, 6338, 6966, 16445, 19511,
21187, 22107, 25570
t.-uyordu 5198, 12726, 15640, 22756, 26103
t.-uyorlar 10605, 21074, 24344
t.-uyormuş 33353
t.-uyorsunuz 21568
t.-uyoruz 16946
[=169]

TUTAM: Avuç içi veya parmak uçlarıyla
tutulabilen miktarda olan:

“Nesrin üstadı yerinden kalkarak çekmecedan
bir **tutam** müsvedde aldı.”

t. 30701

[=1]

TÛTÎ-İ MU'ÇİZE GÛY: Fars.+Ar. Mucize
söyleyen papağan:

“Vatan uğrunda ölmek, sonra
Nef 'i'yâne tefâhur.

Nefî Türk'ün ayrılanın kabarışdır.

Tût-i mu'cize-güyem.

Nefî tîg zebânım kî zamânımdâ benim
Nâmık Kemâl'de kabarış... bir hâldedir.”

t.+yem 27118

[=1]

TUTTUR-: 1. Başlayıp devam ettirmek:

“Kıranet (klarnet), tiz ve yanık sesiyle bir taksim
tutturdu.”

(t.-du 7981)

2. ***Temel tutturmak: mec.** Kökleşmek,
yerleşmek:

“İnkırazın çürüklüğü, Roma'daki cemiyet
üzerinde artık hiçbir devletin **temel**
tutturamayacağı kanaatini vermişti.”

(t.-amayacağı 4885)

3. Israr etmek, bir türlü vazgeçmemek:

“Yunanlılar Bekir Sami Bey'in istifasına kadar
var kuvvetleriyle, artık cihanın gözleri
karşısında sırtan bu yalanlarını tekrar edip
dururken; bir de Bekir Sami Bey'in istifasını
tutturdular.”

(t.-dular 14850)

4. ***Oruç tutturmak:** Başkasının oruç ibadetini
yerine getirmesini sağlamak:

“Eski İslâm medeniyeti söndükten sonra İslâm
imani da gevşedi. İbadet bile ancak bir teamül
hâline girdi. Bunun içindir ki Yunan Hükümeti
gibi bu milletin, bu dinin imhasına çalışan bir
hükümet zapt ettiği Müslüman memleketlerinde
Müslüman ahaliye jandarmalarının kırbacıyla
namaz kaldırmak, cezâ-yı nakdî tertibiyle **oruç**
tutturmak istihzasına cür'et ediyor.”

(t.-mak 14197)

t.-an 6207

t.-arak 24766

t.-muşlar 21365

t.-ur 8623, 8652

t.-uyorlar 14161

[=10]

TUTTURUL-: Tutturmak işi yapılmak:

“İstanbul'un küçücük Müslüman dükkânlarında
duvarlara dört çivi ile **tutturulan**, al ve yeşil
renkli resimlerden bir resim gördüm.”

(t.-an 17996)

t.-muş 6209

[=2]

TUTUK: Akıcı, rahat konuşmama:

“Ziya, **tutuk** lisânıyla hars'i bir defa daha
anlatmaya başladı.”

t. 3671

[=1]

TUTUL-: 1. Tutmak işi yapılmak:

“Bizden aldığı beş yüz senelik elâstikiyet de bu
unsuru elle **tutulmaz** bir kaplan etmiş.”

(t.-maz 3341)

2. Kendini kaptırmak, kapılmak:

“1902 senesinde, on sekiz yaşındaydım;
alafranga neslin birçok çocukları (gibi) bir
Paris sevdasına **tutulmuşum.**”

(t.-muşum 1580)

3. Tanzim edilmek, düzenlenmek:

“Yıldız Sarayı'nda bulunmuş jurnallerdir,
İstanbul'un Tıbbiye, Harbiye, Mülkiye gibi
yüksek mekteplerinde **tutulmuş** kâğıtlardır.”

(t.-muş 4142)

4. Yakalanmak, ele geçirilmek:

“Rıza Nur Bey daha cerbezeli bir sesle, 'Paşa
hazretleri! Hükümet, bu hain sürüsünün tevkifi
için İstanbul zabıtasına emir vermiştir, hepsi
tutulup Ankara'ya gönderilmelidirler ve orada

muhakeme edilmelidirler!’ deyince, Nurettin Paşa, hükümet zihniyetinin bu tecellisi karşısında: ‘Hükümet ne zaman emir vermiş? Ben Ali Kemal’i on yedi günden beri kendi adamlarımla tevkif etmeye çalıştım!’ dedi.”

(t.-up 10486)

5. ... Kabul edilmek, sayılmak:

“Bugün bizde cinât hikâye aleyhindeki isyan umumiyetle halka mahsûs hikâyeye şâmil tutuluyor.”

(t.-uyor 22231)

6. (Bir yer bir maksatla) Ayrılmak, tahsis edilmek, önceden kapatılmak:

“Localar, koltuklar, iskemleler haftalarca evvel tutulmağa başlamıştı.”

(t.-mağa 22687)

7. Ele geçirilmek:

“Viyanâ’nın etrafı dağlık olduğundan, bilhassa geçit yerlerinin tutulması muhasarayı temine kâfi farz olunur.”

(t.-ması 25095)

8. ***Dili tutulmak**: Çok kuvvetli bir duygunun etkisiyle hiçbir şey söyleyememek, konuşamaz duruma gelmek:

“Baktım ki Fâzıl Ahmed’in dili tutuldu, bir şey söyleyemiyor.”

(t.-du 17031)

9. ***Elle tutulur (gözle görülür)**: Çok açık, çok aşikâr, meydanda:

“Alışverişin durgunluğu elle tutulur gibi hissediliyordu.”

(t.-ur 19708)

10. ***Mahfuz tutulmak**: Başkası tarafından gizlenmek, saklanmak:

“Yeni Saray padişahın daimî yerleştiği bir saray olunca, Eski Saray bir devir evvelki harem takımının çıkarıldığı ve mahfuz tutulduğu bir saray olmuştur.”

(t.-duğu 5362)

11. ***Mektum tutulmak**: Sır olarak saklanmak:

“Bu ordu yetiştinceye kadar, eski Acemi Oğlanlar makaamında terbiye gördükleri tabî mektum tutulur.”

(t.-ur 35375)

12. ***Nutku tutulmak**: (Konuşmak istemesine rağmen korku, heyecan, öfke veya şaşkınlıktan) Konuşamaz duruma gelmek:

“O zaman herkes bu kısa cümleyi bir türlü, kimi eski İspartalılar tarzında lâfzî az, mânâsı dolu bir hitap, kimi Türklere karşı bir teselli, kimi de hayretten nutku tutulmuş bir adamın sözü telâkki ediyordu.”

(t.-muş 12766)

13. ***Pusuya tutulmak: (Pusuya düşürülmek)**:

Gâfil avlanarak tuzağa düşürülmek:

“Atina’da pusuya tutulan biçare bahriye neferlerinin kamı da caba.”

(t.-an 12277)

t.-acak 34383

t.-an 6093, 12268, 23853

t.-anlar 10513

t.-du 10578, 10624, 12146, 22109

t.-duğu 5357, 10503

t.-duk 11953, 20467, 31432

t.-dular 27240

t.-ması 8951, 25080, 25081

t.-masını 33999

t.-muş 4141, 4223, 6834, 7158, 10583, 10763, 12757, 18170, 18407, 18410, 29659, 33413, 34126, 34842

t.-muştı 25267

t.-ur 19467, 19693, 26933, 28488, 35364

t.-urlardı 5362

t.-uyor 19098, 20502, 22216

t.-uyordu 18679

[=49]

TUTUM: Bir mesele karşısında takınılan tavır, tutulan yol, davranış, muamele:

“Dirâyetinin derecesini bilmeyenler sükûtunu vekar ve tutumuna hamlederlerdi.”

t.+una 34638

[=1]

TUTUMLU: Gelirini ve giderini idare ile kullanan, gereksiz yere harcama yapmayan, idareli, muktesit:

“Rıfat Paşa gibi tutumlu ve terbiyeli bir zât bile bin dereden su getirir, harb siyâsetimizi medhederdi.”

(t. 2666)

t. 18169

[=2]

TUTUN-: 1. Başarıya ulaşıp kendini kabul ettirmek:

“Yunanlıların bir türlü tutunamadıkları İzmir-Bursa-İzmit cephesinden çekilmemek için irtikâp

ettikleri tüyleri ürperten fecâyii, askerlik namına, ne çarelere başvurduklarını göz önünde görürken, henüz tutunabildikleri Edirne'den nasıl vazgeçebileceklerini tahmin etmek kolaydır.”

(t.-amadıkları 15515)

2. Uyum sağlayıp bir yerde kalmak, yerleşmek: “Timur badiresi esnasında Anadolu'daki arazisini muvakkaten kaybeden Osmanlı Türklerinin Rumeli'de sıkı **tutunmaları** tarihin dikkate değer bir hadisesidir.”

(t.-maları 4737)

3. Kendi üzerine koymak, kullanmak: “Koçl'larda çingene hanımları al, siyah, pembe, mor feraceler giymişler, beyaz yaşmaklar **tutunmuşlar**, aklık sürünmüşler.”

(t.-muşlar 907)

“Gör-düm ol meh düş.una bir şâl at-up lâhûr.dan/

Gül yanak.lar üst.üne yaşmak **tutun-muş** nûr.dan”

(t.-muş 37484)

t.-abildikleri 15506

t.-abilirlen 33679

t.-abiliyor 16239

t.-an 14452

t.-dular 25882

t.-uşlarını 4739

[=10]

TUTUŞ:- 1. Alevlenmeye, yanmaya başlamak, alev almak:

“Karşı dağ.larda **tutuş-muş** gibi gül bahçe.leri/ Koyu bir kırmızılık gök.ten ayır-makta yer.i”

(t.-muş 35690)

2. **meç**. Alev almış gibi olmak:

“Hayyâm ki dik-ti hayme.ler hikmet.ten/ Nâgâh **tutuş-tu** âteşimihnet.ten”

(t.-tu 38363)

“Bir şeb biz.i sevket-se felek mev'idiaşk.a/ Vuslat **tutuş-ur** şûleipîrâhen.imizden”

(t.-ur 37534)

3. ***Etekleri tutuşmak**: Büyük bir telâşa kapılmak, çok telâşlanmak:

“Yunanlı fâtihterin fistanellâlarının **etekleri tutuştu**.”

(t.-tu 13945)

t.-an 36763

t.-muş 36802

t.-ur 37647

[=7]

TUTUŞTUR:- Yanmasını, tutuşmasını sağlamak:

“İngiliz murahhası Sir Wilson'a dönerek, zevcesinin odasına ateş vermek için muavenet taleb etti, bu odayı bizzat **tutuşturmak** cüretini kendinde bulmuyordu.”

t.-mak 26057

[=1]

TUVALET: Fr. Tuvalet yapmakta kullanılan ayna, tarak, fırça vb. şeyler:

“Sene başı fuarlarında, Saint-Germain Caddesi üzerinde, bu bulvarın ismini aldığı kilisenin biraz yanında, ameleğe mahsus bir kahvenin taraçası önünde, iki tabla üzerinde, kadın **tuvalet** eşyası sermiş; malını bağırarak satmaya çalışıyordu.”

(t. 11146)

t.+ten 19713

[=2]

TUYÛR: Ar. Kuşlar:

“A'mâkuleyl iç.inde girizân ol-ur **tuyûr**”

t. 39193

[=1]

TUYÛR-I ZEMZEMESÂ: Ar. +Fars. Nağmeli kuşlar:

“**Tuyûrizemzesâ** nağmesâz ol-ur ve su.lar/ Hazîn hazîn çağıldar-r lâtif kır.larda”

t. 39267

[=1]

TUZ: Suda eriyen, kokusuz, dili yakan bir tada sâhip, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billûrsu madde:

“Haydi oradan, haydi azizim; her deniz sahili aynı mıdır diyorsun? Biraz rutubetli toprak, hissedilmeyecek kadar **tuz**, serin hava, mavi su gibi şeylerden ibaret midir sanıyorsun?”

(t. 6010)

“Hâlâ dil.imdedir **tuz.u** engin deniz.lerin”

(t.+u 35738)

t. 2986, 30214, 30375

t.+dan 36761

t.+dur 36760

t.+larını 30199

t.+u 32315

t.+unu 2985

[=10]

TUZAK: 1. Kuş veya yaban hayvanlarını yakalamaya yarayan araç veya düzenek:
“(…) ‘Canavar **tuzakdadır**, vurunuz!’ (…)”
(t.+dadır 25519)

2. ***Tuzak kurmak**: *mec.* (Birini) Tehlikeli ve güç bir duruma düşürmek için düzen hazırlamak:
“*Yem koy-du tuzak kur-du o Hâlık sayyâd/
Saydet-ti şikâr.e koy-du âdem diye âd*”
(t. 38246)

[=2]

TUZLU: Tuzu olan:

“*Hep yerli olmak şartıyla meyvaların en iyileri, tuzlu balık, (...) hâsılı demokrasi içinde leziz bir hayat râyihası.*”

t. 1807

[=1]

TUZSUZ: ***Tatsız tuzsuz**: (Bir olay, kimse veya yer için) İnsana zevk vermeyen:

“*Escorial hem saray hem manastır hem kilise hem de İspanya kırallarının medfenidir; fakat hakikatte ağır, soğuk, tatsız ve tuzsuz bir mimari ucubesidir.*”

t. 18902

[=1]

TÜCCAR: *Ar.* Ticaret yapan, ticaretle uğraşan kimse, tacir:

“*Felemenk sarrafları ve tüccarları ise Amerika'nın altınlarını ve mahsûllerini, kendilerine mühim hisseler ayırarak, elden geçirip ticâret ediyorlardı.*”

(t.+ları 19216)

t. 1250, 1252, 2504, 12260, 14733, 16975, 19617

t.+ın 2217

t.+ından 7741

[=10]

TÜCCARLIK: Tüccar olma durumu:

“*Nitekim Besim Ömer, doktorlukta, Kemal Ömer de ilk defa tüccarlığa atılarak o zamanki teceddüd fikirlerinin pîşvâsı olmuşlar.*”

t.+a 1471

[=1]

TÜFEK: *Fars.* Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah:

“*Bütün avcılar hemen bıçaklarını hazırlıyorlar, tüfeklerini ve tüfeklerinin beyaz parıltılarını saklıyorlar.*”

(t.+lerini 13717)

t. 971, 18382, 18407, 25537, 26536

t.+ini 16040

t.+inin 13732

t.+iyle 12253

t.+le 1101

t.+leri 13704, 13728

t.+lerini 26678

t.+lerinin 13708

t.+lerle 16621, 25620

[=16]

TÜFEKÇİ ARNAVUTLAR: II. Abdülhamit

zamanında Yıldız Sarayı'nı korumakla görevli Zuhaf Alayı'ndaki Arnavut tüfekçileri:

“*Bu münasebetle Tüfekçi Arnavutlar Bahaeddin Bey'e, Küçük Çamlıca'da, sopalarla taarruz etmişler.*”

t. 10895

[=1]

TÜFEKÇİBAŞI TAHİR PAŞA: Osmanlı Devleti'nde kendisine ilk defa birinci feriklik rütbesi (Mart 1904) ihdas edilen paşalardan biri:

“*(...) aynı zamanda da Tüfekçibaşı Tahir Paşa'nın zevcesine aşıkmiş.*”

t.+nın 10894

[=1]

TÜFEKSİZ: Tüfeği olmama durumu:

“*Çünkü bu ordular mütarekeden sonra, biz ordusuzken, topsuz ve tüfeksizken, darmadağınırken, harp bitmişken Anadolu'ya ve Edirne'ye girdiler.*”

(t.+ken 16905)

t. 24136, 25255, 26463

[=4]

TÜFENK: *Fars.* Tüfek:

“*Bu hat üzerinde koskoca bir saltanat var; vakur bir millet var, lisan var; mimarî var, san'at var; din, an'ane, ahlâk, teşkilât-ı medeniyye, top, tüfenk, ordular, her şey var.*”

t. 21439

[=1]

TÜK: ***Tek tük**: Az, seyrek olarak:

“*Yol.da tek tük görün-enler çekil-ir ev.lerine*”

t. 36095

[=1]

TÜKEN-: 1. Bitmek, hiç kalmamak:

“*Üstelik evlâdı da olmadığı için Berrîzâde'ler nesli onunla berâber tükeniverdi.*”

(t.-iverdi 33360)

“Bir haz.zı **tüken-mez** gece sanmak.la zamân.u/
Gör-mezler ufuk.larda şafak sök-tüğü ân.ı”

(t.-mez 36743)

2. ***Sabrı tükenmek (taşmak)**: Artık dayanamaz,
katlanamaz duruma gelmek, sabrı kalmamak:

“İkinci murahhas Rıza Nur Bey’in **sabrı
tükeni.**”

(t.-di 10477)

3. ***Bitmez tükenmez**: Sona ermez:

“Cenaze kalktı. Bütün kiliselerden fasıllı çalan
çanların sesleri ve ağır cenaze havalarıyla
Sofya'nın iç mahallelerinden geçti. Önde **bitmez
tükenmez** bir mektepli kaafilesi.”

(t.-mez 3375)

t.-di 10470, 15476, 21995

t.-eceği 24300

t.-ecek 21522

t.-esiye 17405

t.-ir 19348

t.-irmi 28258

t.-irse 21693

t.-mek 8594, 34146

t.-mez 3374, 3542, 6235, 8010, 11753,
14866, 15251, 15999, 22157, 24622, 28690,
29497, 30218, 35029, 37010

t.-miştir 24299

[=27]

TÜKET-: 1. Kullanarak bitirmek, hepsini
harcamak:

“Saltanat rüyasından millet hayatına girerken,
servetini **tüketip** de aile hayatı gözünde zindan
olan sefih gibi, birçoğunun kalbinde üzüntü,
dudaklarında meraret var.”

(t.-ip 12712)

2. **mec.** Yok etmek, bırakmamak:

“Dikkat edilecek halettendir ki inkılâp devrinde
millet en âteşin cehdini matbuatta **tüketti.**”

(t.-ti 30588)

t.-dim 20905

t.-en 4131

t.-mez 20145, 30293

t.-ti 16715, 21736, 30577, 31660

[=9]

TÜL: *Fr.* Çok ince gözenekli pamuk, ipek veya
sentetik dokuma:

“Erkekler üryan kahramanlar, kadınlar da ince
tüllerle örtülü uzun sebûlar gibi.”

(t.+lerle 23025)

“Mermer.den nâ'ş.ı hâreli bir **tül.le** örtülü”
(t.+le 38820)

[=2]

TÜLBEND: *Fars.* İnce ve seyrek dokunmuş,
hafif ve yumuşak pamuklu bez:

“Sahaflar Çarşısı'na giden dar sokağın tâ
köşesindeki ayrıncı dükkânı, sürâhilerinin ve
satıcılarının beyazlığıyla, **tülbendlere** sarılı buz
kütleleriyle iştiâ verici bir yaz levhası gibi
görünüyordu.”

t.+lere 35322

[=1]

TÜMEN: Büyük küme, yığın:

“Diplomat diye siyasî kâhinlerimiz **tümen
tümendir.**”

(t.+dir 13691)

t. 13682

[=2]

TÜMSEKSİZ: Tümseği olmama durumu:

“İki sahife üzerinde bu manzara, ağaçsız ve
tümseksiz Rusya ovalarının birinde, ileriye
giden tankları gösteriyordu.”

t. 26673

[=1]

TÜNEL: *İng.* Bir yandan öbür yana geçebilmek
için yer altında, genellikle dağların içinde açılan
yol: “Mektepte, vapurda, **tünelde**, yolda, resmi
dairelerde, yalılarda tarih, felsefe ve siyâset-i
hâriciyye gibi perdeler arkasından fülî bir
politikacılık yapıyordu.”

(t.+de 9701)

t. 8277

[=2]

TÜP: *Fr.* Akışkan maddelerin konulduğu,
genellikle silindir biçiminde, içi boş, ağız özel
tapalı kap:

“Diğeri de içi petrolle doldurulmuş uzun **tüpler**
üzerinde bir sıra fitilli memeler olan nevidi.”

t.+ler 619

[=1]

TÜRÂB-I KABİR: *Ar.* Kabir toprağı:

“Bir beyit.i bir de câmiima'mûr.u var Kemâl/
Yağ-sun **türâbıkabir.ine** gufrânümüştübû”

t.+ine 37720

[=1]

TÜRAB-I KERBELÂ: Kerbelâ toprağı:

“Lebûşşâk.a sun-dun öyle bir câm/
Ki yuğrul-muş **türâbıKerbelâ.dan**”

t.+dan 37963

[=1]

TÜRBE: Ar. Genellikle içinde büyük bir kimse gömülü olduğu, ziyaretgâh hâline getirilen mezar, ziyaret edilen mezar:

“Âh, târihin garabetleri, Bâyezîd-i Velî'nin kızının **türbesi**, türbedâr Hindli bir, Sırbistan altında bir Üsküp... İnsan kendini masal içinde sanır.”

(t.+si 440)

“Üsküp bir müslüman şehir.di/

Binbir **türbe.yle** müştehir.di”

(t.+yle 37970)

t. 714, 5424, 5552, 5620

t.+de 7939, 7946

t.+den 5573

t.+dir 417

t.+ler 5614, 5697, 16683

t.+lerde 6247, 16685

t.+lerden 6992

t.+leri 7953, 15102, 34793

t.+lerimiz 6843

t.+lerin 5498, 5631

t.+lerinde 7485, 16687

t.+lerinin 979, 16106

t.+leriyle 5493

t.+nin 420, 611, 6990

t.+si 440, 713, 989, 5443, 5664

t.+sidir 442

t.+sinde 15402

t.+sini 3408, 14953, 31034

t.+sinin 3409, 7554

t.+ye 437, 5488, 7414

t.+yi 426, 437

[=47]

TÜRBEĞÂR: Ar.+Fars. Bir türbeyi bekleyen, gerekli bakımı yapan ve gelenleri gezdiren görevli:

“Kendisini Arnavutlukta ve Arnavut bir babanın **türbedârı** olmuş zannediyordu.”

(t.+ı 445)

t. 438, 440

t.+ın 7555, 7625, 15405

[=6]

TÜRBEĞARLIK: Türbedarın görevi:

“Bu toprakta ancak hatıralara **türbedarlık** ederek kaç sene daha barınabilir?”

t. 15422

[=1]

TÜRBEĞİZ: Türbesi olmama durumu:

“Bu toprak Türklüğün iman devirlerinden çok sonra temeddün ettiği camisiz, minaresiz, ezansız, şadırvansız; **türbesiz**, tekkesiz, kabristansız, servisiz, kitabesiz, çeşmesiz olduğu için, Müslümanlığın zevkini, her sene birkaç saat, ancak böyle, gezintiye çıkmış birkaç Türk ailesinin neşesiyle sabaha karşı bir davulun sesiyle hissedebiliyor.”

t. 7931

[=1]

TÜRE-: 1. Yokken ortaya çıkmak:

“Görgülü bir müdekkik, Türkiye'de er geç, milliyetperver mızacda bir tarafla, beyne'l-anâsır tesâmuh gören bir mızacda diğer bir furkanın **türeyeceğini** sezebilirdi.”

(t.-yeceğini 4266)

2. (Arzu edilmeyen bir durum kendini doğuran sebepler sonunda) Meydana gelmek, patlak vermek, hâdis olmak, tahaddüs etmek:

“Sarayın gözdesi, milletin gözbebeği olan Arnavudlar medeniyetin bu iltifatlarıyla de mest oldular. Türk idaresi zamanında Başkım cereyanı **türedi**.”

(t.-di 1070)

t.-di 1069, 2721, 2913, 6381, 13840, 13841, 14176, 16852, 19460, 22146, 27146, 27473, 29583, 32010

t.-diği 14710

t.-meseydi 15128

t.-mesi 17057

t.-miş 23739, 23742, 29149

t.-mişti 4254, 33136

t.-r 14809, 28182, 31905

t.-yebilir 32036

t.-yen 5095, 7316, 7742, 7867, 9503, 23320, 27930, 28192, 28991, 28992, 29144, 30425, 31512

[=40]

TÜREDİ: Nereden geldiği, nasıl ortaya çıktığı belirsiz, gerçek bir değeri olmayan:

“Lâkin Türkiye'nin lüzumunu ancak cihan sulhiyle alâkadar olanlar anlayabilir, kendi hasis menfaatlerinden başka bir şey düşünmeyen ufak tefek **türedi** devletler anlayamaz.”

(t. 15971)

t.+den 33404

[=2]

TÜREDİCE: Türediliğe yakışan şekilde:

“(…) herhâlde on senedir oynadıkları bu nümâyîşkârâne, **türedice**, bu çığırkanca oyunlar muhakkak bir talihsizlikle bitiyor.”

t. 16419

[=1]

TÜREDİLİK: Türedi olma durumu:

“Hayır çingenelerin bu hâli **türediliklerinden** değil, zevklerinin inceliğindedir.”

t.+lerinden 929

[=1]

TÜREYİŞ: Türeme işi:

“Fetihten sonra ilk şehitlerin Eyyûb'un etrafında çevrilen mezarlarıyla, o güzel ölüm şehrimizin **türeyişini** tespit etmeye çalıştığım bu hikâyeye o günlerde birçok vatandaşlarımızı tehyiç ettiği hâlde, Ahmet Naim Bey'i (kızdırmış)...”

t.+ini 9448

[=1]

TÜRK: Ana yurdu Orta Asya olan, buradan çeşitli yönlerle yayılarak büyük devletler kuran, Türkçenin değişik lehçelerini konuşan millet ve bu millettten olan kimse:

“Gözümde **Türk** gençliğinin asalet timsali olan arkadaşın naaşını aramak için şehre indim.”
(t. 10660)

“Vur **Türk.ü** gönder-en yeditakdir aşk.ına/
Son savlet.inle vur ki açıl-sın bu sûr.lar”
(t.+ü 37344)

t. 56, 453, 734, 763, 771, 772, 774, 791, 803, 812, 820, 821, 826, 833, 833, 843, 850, 858, 865, 962, 997, 1008, 1045, 1050, 1056, 1063, 1068, 1070, 1086, 1087, 1088, 1089, 1093, 1119, 1120, 1144, 1190, 1357, 1581, 1702, 1717, 1774, 1781, 1937, 2030, 2161, 2599, 2862, 2974, 2979, 3029, 3045, 3071, 3079, 3083, 3114, 3128, 3140, 3194, 3205, 3232, 3298, 3428, 3445, 3462, 3464, 3465, 3472, 3476, 3477, 3481, 3487, 3500, 3516, 3517, 3532, 3675, 3758, 3976, 3977, 4083, 4087, 4115, 4202, 4211, 4240, 4286, 4297, 4397, 4468, 4469, 4516, 4528, 4532, 4558, 4561, 4564, 4572, 4611, 4632, 4642, 4685, 4691, 4695, 4702, 4703, 4716, 4751, 4755, 4762, 4797, 4818, 4856, 5013, 5016, 5023, 5026, 5035, 5048, 5087, 5096, 5098, 5197, 5253, 5256, 5263, 5376, 5400, 5431, 5434, 5482,

5508, 5516, 5542, 5547, 5570, 5702, 5733, 5775, 5862, 5892, 5909, 5921, 5923, 5930, 5978, 6078, 6091, 6136, 6140, 6142, 6151, 6160, 6212, 6221, 6264, 6282, 6284, 6303, 6372, 6377, 6381, 6385, 6389, 6392, 6395, 6395, 6399, 6405, 6405, 6409, 6415, 6420, 6423, 6424, 6428, 6430, 6432, 6436, 6437, 6440, 6441, 6441, 6442, 6442, 6539, 6588, 6618, 6637, 6658, 6668, 6673, 6675, 6677, 6784, 6819, 6834, 6835, 6852, 6888, 6925, 6928, 6961, 6966, 6977, 6982, 7006, 7047, 7054, 7059, 7060, 7079, 7135, 7176, 7319, 7320, 7326, 7357, 7370, 7409, 7417, 7422, 7426, 7428, 7438, 7438, 7440, 7481, 7552, 7560, 7598, 7673, 7677, 7690, 7703, 7731, 7757, 7779, 7914, 7926, 7949, 7977, 7981, 8013, 8020, 8070, 8102, 8116, 8223, 8224, 8247, 8247, 8248, 8250, 8251, 8264, 8303, 8584, 8622, 8720, 8792, 8828, 8907, 8947, 9012, 9413, 9421, 9433, 9467, 9468, 9580, 9583, 9683, 9728, 9826, 9832, 10004, 10098, 10205, 10350, 10515, 10521, 10523, 10538, 10551, 10653, 10869, 10871, 11104, 11171, 11476, 11497, 11701, 11716, 11759, 11770, 11797, 11837, 11861, 11870, 11878, 11886, 11912, 11914, 11915, 11919, 11921, 11925, 11930, 11938, 12004, 12009, 12011, 12051, 12274, 12312, 12342, 12343, 12359, 12402, 12421, 12432, 12441, 12443, 12448, 12450, 12458, 12460, 12487, 12527, 12548, 12554, 12583, 12587, 12596, 12673, 12683, 12685, 12710, 12719, 12724, 12734, 12736, 12737, 12747, 12749, 12750, 12836, 12838, 12871, 12975, 12980, 12981, 12983, 12986, 12990, 13000, 13034, 13051, 13055, 13113, 13168, 13172, 13173, 13175, 13179, 13180, 13229, 13259, 13317, 13333, 13335, 13392, 13400, 13419, 13537, 13572, 13575, 13621, 13624, 13639, 13640, 13640, 13656, 13661, 13661, 13672, 13675, 13676, 13686, 13871, 13886, 13897, 13912, 14024, 14059, 14087, 14093, 14095, 14096, 14100, 14104, 14108, 14138, 14142, 14205, 14238, 14253, 14256, 14257, 14258, 14265, 14271, 14274, 14276, 14289, 14319, 14346, 14349, 14397, 14408, 14466, 14475, 14496, 14497, 14504, 14518, 14532, 14533, 14592, 14703, 14706, 14720, 14746, 14766, 14776, 14785, 14787, 14807, 14814,

14828, 14833, 14835, 14843, 14878, 14913, 14923, 14932, 14949, 14978, 14994, 15046, 15061, 15068, 15073, 15075, 15170, 15173, 15174, 15211, 15226, 15237, 15247, 15258, 15260, 15283, 15287, 15297, 15305, 15308, 15327, 15331, 15350, 15381, 15467, 15524, 15527, 15528, 15530, 15536, 15556, 15626, 15682, 15683, 15685, 15691, 15693, 15703, 15707, 15718, 15723, 15726, 15812, 15885, 15886, 15893, 15899, 15905, 15908, 15910, 15911, 15913, 15918, 15926, 15937, 15938, 15948, 15950, 15953, 15971, 15997, 16005, 16011, 16019, 16022, 16034, 16038, 16039, 16047, 16050, 16054, 16058, 16061, 16062, 16097, 16132, 16155, 16156, 16164, 16166, 16170, 16177, 16181, 16188, 16249, 16252, 16260, 16262, 16265, 16308, 16315, 16317, 16321, 16339, 16347, 16361, 16368, 16379, 16381, 16385, 16388, 16395, 16398, 16399, 16543, 16661, 16724, 16777, 16798, 16813, 16842, 16859, 16861, 16861, 16866, 16868, 16875, 16876, 16950, 16956, 17061, 17061, 17063, 17064, 17081, 17082, 17084, 17098, 17102, 17113, 17120, 17130, 17143, 17147, 17153, 17159, 17191, 17229, 17233, 17240, 17248, 17255, 17261, 17262, 17267, 17286, 17288, 17308, 17323, 17347, 17348, 17513, 17524, 17546, 17586, 17617, 17617, 17624, 17692, 17699, 17701, 17746, 17778, 17787, 17788, 17830, 17832, 17835, 17840, 17881, 17921, 17921, 17999, 18008, 18033, 18055, 18065, 18106, 18116, 18177, 18189, 18197, 18201, 18204, 18233, 18251, 18263, 18267, 18339, 18392, 18442, 18445, 18486, 18493, 18522, 18537, 18781, 18822, 18831, 18835, 18840, 18843, 18845, 19240, 19246, 19379, 19406, 19410, 19433, 19436, 19438, 19443, 19521, 19655, 19826, 19886, 20061, 20248, 20504, 20509, 20512, 20589, 20662, 20702, 20725, 20771, 20785, 20792, 20821, 20825, 20833, 20837, 20837, 20841, 20850, 20895, 20914, 20929, 20958, 20968, 20990, 21105, 21115, 21129, 21131, 21139, 21140, 21153, 21156, 21157, 21159, 21166, 21174, 21180, 21181, 21188, 21192, 21202, 21206, 21210, 21240, 21251, 21263, 21265, 21266, 21276, 21276, 21279, 21282, 21283, 21296, 21304, 21304, 21308, 21313, 21318, 21337, 21349, 21357, 21359, 21374, 21404, 21404, 21473, 21473, 21474, 21488, 21534, 21548, 21549, 21552, 21570, 21570, 21572, 21584, 21585, 21588, 21594, 21597, 21606, 21607, 21609, 21622, 21674, 21677, 21685, 21720, 21722, 21853, 21914, 21956, 22514, 23117, 23122, 23122, 23122, 23123, 23127, 23131, 23134, 23137, 23142, 23143, 23294, 23537, 23549, 23574, 23577, 23594, 23594, 23597, 23600, 23602, 23608, 23615, 23617, 23629, 23638, 23674, 23747, 23839, 23964, 23970, 23996, 23997, 24002, 24002, 24007, 24021, 24021, 24172, 24173, 24178, 24330, 24341, 24522, 24528, 24578, 24662, 24664, 24671, 24672, 24838, 24843, 24844, 24980, 25049, 25052, 25062, 25102, 25127, 25127, 25132, 25369, 25391, 25667, 25893, 25947, 26208, 26211, 26229, 26296, 26346, 26367, 26375, 26378, 26385, 26386, 26389, 26399, 26399, 26400, 26415, 26495, 26571, 26627, 26644, 26818, 26989, 26991, 26995, 26997, 26999, 27024, 27026, 27101, 27262, 27424, 27579, 27590, 27933, 27945, 27945, 27967, 28045, 28056, 28167, 28176, 28191, 28257, 28264, 28330, 28330, 28343, 28353, 28358, 28366, 28369, 28371, 28372, 28385, 28390, 28392, 28403, 28410, 28411, 28416, 28418, 28423, 28426, 28431, 28512, 28539, 28617, 28618, 28625, 28653, 28687, 28694, 28711, 28719, 28724, 28733, 28752, 28785, 28814, 28815, 28815, 28828, 28828, 29089, 29214, 29222, 29259, 29302, 29353, 29372, 29389, 29389, 29396, 29406, 29517, 29533, 29539, 29582, 29598, 29606, 29682, 29686, 29693, 29700, 29738, 29740, 29765, 29791, 29877, 29884, 29886, 29926, 29950, 29950, 29955, 30085, 30195, 30206, 30260, 30304, 30313, 30384, 30420, 30430, 30438, 30474, 30530, 30536, 30537, 30561, 30563, 30788, 30804, 30824, 30828, 30876, 31038, 31053, 31094, 31111, 31252, 31270, 31288, 31301, 31380, 31441, 31443, 31546, 31556, 31562, 31565, 31573, 31634, 31639, 31662, 31719, 31725, 31730, 31731, 31757, 31771, 31796, 31865, 31883, 31888, 31960, 31968, 31974, 31991, 32000, 32022, 32027, 32036, 32037, 32208, 32268, 32561, 32731, 32773, 32787, 32908, 32925, 32955,

33036, 33125, 35328, 35831, 35963, 35969,
38021, 38449, 38642, 38778, 38984, 39077
t.+de 3538, 28426, 28993
t.+den 27134
t.+deymiş 1087
t.+e 3402, 3515, 7319, 11754, 16800, 19995,
20762, 21462, 27212, 28517, 28907, 29711
t.+i+türkan 28412
t.+i+türkanhaceahmetyesevi 7207
t.+le 4638, 10974, 15541, 26560, 26572
t.+ler 752, 920, 943, 948, 952, 1073, 1079,
1184, 1386, 1389, 2517, 2796, 3478, 3525,
3528, 3777, 4415, 4441, 4474, 4518, 4549,
4652, 4713, 4725, 4746, 4757, 5053, 5151,
5259, 5319, 5382, 5397, 5868, 5869, 5973,
6031, 6064, 6410, 6421, 6440, 6891, 6900,
7125, 7325, 7386, 7537, 7576, 7757, 7759,
8540, 9470, 11715, 11733, 11881, 11911,
12242, 12252, 12259, 12288, 12312, 12323,
12331, 12340, 12343, 12599, 12701, 13130,
13149, 13150, 13172, 13176, 13434, 13476,
13481, 13859, 14054, 14056, 14107, 14153,
14658, 14665, 14679, 14701, 15047, 15144,
15196, 15215, 15288, 15319, 15325, 15525,
15659, 15698, 15702, 15713, 15714, 15916,
16027, 16029, 16031, 16161, 16172, 16389,
16495, 16541, 16542, 16574, 16602, 16605,
16831, 17127, 17837, 18454, 18476, 18531,
19485, 19606, 20769, 20839, 20929, 21464,
23119, 23142, 23708, 23716, 24533, 25114,
25421, 26207, 26209, 26365, 26367, 26373,
26373, 26393, 26397, 26405, 26561, 26580,
26583, 28533, 29150, 29160, 29839, 30213,
31443, 31710, 31787, 32983, 35544
t.+lerde 14698, 16355, 17650, 17924, 20965,
29542, 30478
t.+lerden 868, 2860, 3272, 4031, 6595, 7416,
10538, 14684, 17824, 19740, 25687
t.+lere 2184, 3303, 3313, 3330, 3446, 3475,
3482, 3504, 3512, 3527, 4108, 4291, 4493,
4718, 5237, 6112, 6385, 2515, 11879, 12588,
12731, 12756, 14874, 15695, 16566, 16586,
17243, 17777, 17842, 17900, 21473, 21814,
25097, 27204, 28030, 30375, 30658, 30808,
31816
t.+leri 1725, 3308, 3468, 4292, 4420, 4496,
4498, 4629, 4651, 4661, 4700, 5927, 6994,
7296, 7567, 7579, 10702, 11148, 12009, 12049,

13142, 13307, 14696, 14739, 14879, 16063,
16412, 16582, 18604, 20986, 21105, 23120,
24302, 24566, 26413, 26559, 26576, 26580,
26589, 26593, 32463
t.+lerimiz 12482
t.+lerimizden 3384
t.+lerin 1044, 3047, 3383, 3411, 3458, 3709,
4286, 4437, 4437, 4481, 4482, 4529, 4581,
4647, 4650, 4682, 4785, 4805, 5010, 5072,
5107, 5327, 6251, 6376, 6384, 6407, 6410,
6998, 6999, 7050, 7202, 7587, 8652, 8963,
10537, 11892, 11899, 12292, 12346, 13170,
13434, 13576, 14101, 14661, 14665, 15050,
15066, 15202, 15334, 15688, 15710, 16157,
16391, 16588, 16829, 17055, 17065, 17111,
17217, 17668, 17671, 17833, 17951, 18006,
18041, 18523, 18538, 18546, 18558, 18844,
19884, 20932, 20933, 21223, 24004, 25053,
25405, 26219, 26355, 26408, 26464, 27937,
27955, 28049, 28059, 29097, 29098, 29925,
30827, 31641, 32141, 32381, 32754, 33018,
33122
t.+lerinden 450, 759, 3240
t.+lerini 23765
t.+lerinin 3200, 4735, 5477, 11832, 23527
t.+lerinkinden 18525
t.+lerle 4490, 5054, 14278, 20892, 21338,
23533, 26436, 29920, 31959, 32853
t.+lerse 14730
t.+müş 1054
t.+te 17718
t.+ten 6816, 8224, 8228, 14872, 17686
t.+tü 281, 1005, 1132, 14866, 19503
t.+tür 2892, 7209, 14137, 20771, 23590,
23612, 23636
t.+ü 1066, 3774, 7671, 11724, 16793, 20865,
23539, 28596, 28644, 28645, 28731, 39044
t.+ün 852, 1036, 1059, 1096, 3387, 3388,
6287, 6388, 6817, 6818, 7428, 7470, 8567,
10555, 13072, 14549, 14648, 14673, 14675,
14676, 16066, 17715, 17722, 19527, 20658,
20659, 20661, 20760, 20765, 20774, 20775,
20778, 20823, 20829, 20830, 20842, 21258,
21282, 21284, 21346, 24000, 25098, 27107,
27837, 27946, 27958, 28084, 28377, 28378,
28386, 28393, 28397, 28402, 28417, 28430,
28644, 28904, 28908, 28909, 28989, 28990,

28991, 29129, 29133, 29692, 29762, 29763,
29764, 29875, 32029, 36072

t.+ünü 21220

t.+ünün 32692

t.+üz 21499, 31444, 32488

[=1519]

TÜRK BEYİ: Halep Beyi:

“*Beri taraftan Antakya'nın muhasaradan
kurtulması, Haleb'de hâkim olan **Türk Beyi'nin**
imdâd göndermesine mütevakkıftı.*”

t.+nin 26596

[=1]

TÜRK CUMHURİYETİ: Türkiye Cumhuriyeti
devleti:

“*Bu aralık vatanımıza gelmiş bir ecnebi, eğer şu
intihap merhalemizi bitaraf gözlerle
seyrediyorsa mutlaka der ki: '**Türk Cumhuriyeti**
iyiden iyiye köklenmiş. ' (...)*”

t. 24541

[=1]

TÜRKÇE: Genel Türk dili:

“*Bir sadefin içinde okyanus'un bütün uğultusu
hissedildiği gibi, **Türkçeyi** ifâde etmeği der-uhde
eden sanatkârın kalbinde de bütün şiirimiz öyle
uğuldamalıdır.*”

(t.+yi 27437)

t. 442, 444, 851, 858, 942, 1028, 1681, 2291,
2303, 2310, 2316, 3000, 3123, 3126, 3421,
3506, 3763, 3986, 4023, 4257, 4758, 6220,
6375, 6377, 6379, 6381, 6428, 6435, 6435,
6544, 7188, 9821, 9823, 9847, 9855, 9859,
9864, 10801, 10843, 10847, 10922, 10925,
11027, 12410, 13150, 13569, 14119, 18646,
19255, 19272, 19354, 19415, 19439, 21126,
23122, 27625, 27825, 28020, 28745, 28756,
28767, 28775, 28782, 28837, 28854, 28875,
28879, 28903, 28953, 28958, 28959, 28961,
29001, 29030, 29034, 29060, 29082, 29083,
29085, 29085, 29122, 29173, 29173, 29174,
29198, 29551, 29554, 29554, 29555, 29597,
29708, 29748, 29837, 29861, 29875, 29951,
29964, 30016, 30485, 30548, 31527, 31600,
31600, 31706, 32000, 32001, 32012, 32205,
32210, 32217, 32457, 32461, 32471, 32481,
32496, 32575, 33132, 33135, 35485

t.+de 2118, 3028, 4954, 4969, 6427, 20312,
20810, 20811, 23580, 27576, 27583, 27639,
28070, 28939, 28998, 29112, 29143, 29161,

29225, 29561, 29710, 29752, 29758, 29820,
29841, 29969, 30024, 30035, 30704, 30793,
31522, 31852, 31866, 31996, 32328, 32334,
32455, 32521, 32653, 32654, 32657, 32956,
33118, 33126

t.+dedir 16788

t.+deki 9665, 12007, 29165, 29167

t.+den 2110, 29067, 29163, 32449

t.+dir 28727, 28731, 32464

t.+dirler 2311, 32503

t.+miz 31446

t.+mizde 24832

t.+mizin 30550, 31601

t.+mizle 31474

t.+nin 2290, 9841, 19260, 19400, 20250,
21810, 27424, 28729, 29018, 29033, 29087,
29123, 29135, 29156, 29169, 29538, 29542,
29598, 29697, 29698, 29815, 30655, 31610,
32031, 32204, 32457, 32592, 32661, 33134,
33139

t.+si 3498, 3905, 29550

t.+sindeki 29564

t.+sinden 20740

t.+sini 29567, 32408

t.+sinin 2302, 9770, 32490

t.+siyle 1763, 2889

t.+ydi 2295, 2298, 2301, 2305, 29550

t.+ye 2081, 2309, 4951, 6374, 6402, 9309,
19441, 22502, 28851, 29028, 29038, 29046,
29106, 29117, 29120, 29144, 29146, 29158,
29162, 29169, 29301, 29983, 31713, 31729,
31875, 32031, 32170, 32484, 32651, 32954

t.+yi 6400, 9828, 13179, 13609, 19254,
20713, 20740, 21182, 21500, 28737, 28848,
28935, 29043, 29065, 29128, 29155, 29163,
29537, 29557, 29568, 29599, 31898, 32470,
33143

t.+yle 13857, 23979

[=287]

TÜRKÇELEŞ-: Türkçe niteliğini kazanmak:

“*Son neslin yazıları sarfen büsbütün*

Türkçeleşti.”

(t.-ti 29070)

t.-miş 32502

t.-tikçe 29706

t.-tiler 32654

[=4]

TÜRKÇELEŞTİR-: Türkçeye çevirmek:

“Cedlerimiz göçebe değildiler, fethettikleri memleketlerde yerleştiler. Şehir, mahalle, sokak, semt, dere, tepe, dağ, nehir isimlerini **Türkçeleştirdiler.**”

(t.-diler 21278)

t.-ecek 28750

[=2]

TÜRKÇELİK: Türk dili özelliği taşıma durumu:

“Ayağın sakınarak basma aman sultânım Dökülen mey kırılan şişe-i rindân olsun mısralarındaki tavır, klâsik lisânın içinde **Türkçeliği** zorlamış gibidir.”

t.+i 2314

[=1]

TÜRKÇE MEŞVERET: İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin resmî yayın organı olarak Paris, Cenevre ve Brüksel'de yayımlanan siyasî gazete:

“Nihayet **Türkçe Meşveret'in** ilk nüshası çıkmış.”

t.+in 10814

[=1]

TÜRKÇE ŞİİRLER: Mehmet Emin Yurdakul'un bir şiir kitabı:

“Yunan muharebesi sıralarında Mehmed Emin Bey **Türkçe Şiirler**'ini çıkardı.”

t.+ini 29247

[=1]

TÜRKÇÜ: Türkçülük akımını benimseyen,

Pantürkist:

“Tam mânâsıyla milliyetperver olanlar bu cereyanda **Türkçü** iseler müfsid, Müslüman iseler mürteci, sosyalist iseler hain sayılıyorlardı.”

(t. 4234)

t. 8562, 8566, 8582, 8591, 8946, 8947, 8950, 9006, 9389, 17624

t.+ler 8997, 9134

t.+leri 10220

t.+lerin 9843

t.+lerle 8996

t.+yüm 9010

[=17]

TÜRKÇÜLÜĞÜN TARİHİ: Yusuf Akçura'nın bir eseri:

“Bu kitabın başlıca merakı celbeden kısmını **Türkçülüğün Tarihi**' diye Yusuf Akçura yazmış.”

t. 11041

[=1]

TÜRKÇÜLÜK: Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ortaya çıkan, Osmanlılık ve İslamcılık akımları karşısında bütün Türklerin tek vatanda ve tek bayrak altında birleştirilmesini amaçlayan akım, Pantürkizm:

“Balkan Harbi'nden sonra **Türkçülük** İstanbul'da galeyanlı ve heyecanlı bir sene geçiriyordu.”

(t. 8585)

t.+e 8566, 8572, 9030, 21817, 30661

t.+le 9449

t.+ü 8985, 9026, 10866, 10873

t.+ün 9032, 10232, 11100, 26483

[=15]

TÜRK EDEBİYATI: Türk kültürü ile teşekkül etmiş eserlerden oluşan edebiyat:

“Maziye âit olmakla beraber, memnu' olan bu eserleri okuduktan sonra genç **Türk edebiyatının** ilk zevkini edindim.”

(t.+nın 1358)

t. 28429, 29951, 33002, 33184

t.+na 28390

t.+nda 28415, 29256

t.+nın 28353, 28564, 29965, 33015

[=11]

TÜRK EVİ: Türklerin zevkine göre döşenmiş ev:

“**Türk evi** bozulduktan sonra yalnız ev zevkini değil, cedlerimizin yere yurda çok bağlı olduklarını da unuttuk.”

t. 21255

[=1]

TÜRKÎ: 1. Türkçe:

“Ki biz Türk'üz bizi **Türkî** gerektir diyen doğru düşünceli insan bile, dikkat ediniz, bu mısraı Acem şivesiyle söylüyordu.”

(t. 32499)

2. Türk usulü:

“De-rdim ki rubâî.sini nazmet-melisin/ Hayyâm o.nu **türkî.de** nasıl söyle-rse”

(t.+de 38059)

[=2]

TÜRK İMPARATORLUĞU: Türklerin kurduğu devlet:

“Bana döndü dedi ki; ‘Oğlum sen gençsin, Şark'ı, Türkiye'yi bilmiyorsun. Ben gördüm **Türk İmparatorluğu** kurtulamaz. Türkler Şark'ın en

centilmen, en doğru, en temiz, en iyi milletidir.
Lâkin Türkler başka, hükümetleri yine başkadır.'
(...)"

(t. 26375)

t.+nu 26381, 26392

[=3]

TÜRK İNKILÂBİ: Türklerin yaptığı inkılâp:
"Bu münâsebetle bir girizgâh açarak diyebiliriz
ki teceddüd ve milliyet gibi iki rûhdan teşekkül
eden **Türk İnkılâbı**, Sultan Selîm-i Sâlis
devrinden beri, birçok irticâ' fasılları ile
ayrılmakla beraber, yine bir silsiledir."

t. 4192

[=1]

TÜRK İNTİBAHI DEVRİ: Türklerin uyanış
dönemi:

"İstanbul'da resim, daha sonra heykeltrâşî,
sebûtraşlık ve şiirle açılan devre **Türk İntibahı
Devri** derler."

(t. 23129)

t.+nden 23119

[=2]

TÜRK İSTANBUL: Türklerin zevkini yansıtan
İstanbul:
"Beşeriyet durdukça hayâlerinden **Türk İstanbul
silinmeyecektir.**"

(t. 19421)

t. 4382, 4413, 4851

[=4]

TÜRKİYAT ŞUBESİ: Türkiyat Araştırmaları
Enstitüsü. Türk kültür ve medeniyetini
incelemek amacıyla 1924 yılında kurulan
akademik bir merkez:
"Çünkü eski Harbiye Nezâreti'ne yerleşen
merkez bina, onun yanındaki **Türkiyat Şubesi**,
yine oradaki emânet dâiresi ve talebe yurdu (...)
bu istenilen bir buçuk milyon lira ile ancak idare
olunabilir."

t. 24213

[=1]

TÜRKİYE: Topraklarının bir kesimi Avrupa'da,
bir kesimi Asya'da bulunan Ortadoğu ve
Akdeniz ülkesi:

"Fâtih'in ilk temelini attığı yapılar Eyüb Sultan
Türbesi ve Camii oldu. Bütün **Türkiye'de**, belki
bütün dünyada en uhrevî bir şehir olan Eyüb'ün
başlangıcı budur."

(t.+de 5480)

t. 786, 5476, 5978, 5987, 6061, 11530,
14084, 15810, 15886, 15890, 17943, 17946,
18784, 19871, 23554, 23590, 26246, 27230,
28783

t.+de 3681, 3725, 3961, 3982, 4262, 4847,
4980, 5447, 5475, 10811, 18613, 18626, 18795,
18949, 19125, 19144, 19605, 25780, 25805,
25820, 26378, 26412, 26813, 27015, 32748,
32815

t.+deki 1352

t.+den 1811, 4971, 17938, 29869

t.+dir 4991

t.+mize 31449

t.+nin 1732, 8162, 15806, 15856, 15860,
15954, 15957, 17941, 17957, 18602, 18668,
18839, 25348, 26358

t.+ye 3713, 4208, 11233, 17937, 17962,
26352, 26810, 26812, 26998, 29857, 32724,
32954

t.+yi 15946, 15984, 18926, 26364

[=82]

TÜRKİYELİ: Türkiye vatandaşı olan (kimse):
"Fuzûlî, o zamanki Türkiye'den gelen bu iki
şâirle nasıl görüşüğünü ve neler konuştuğunu
tasvir ederken:

'Bir nice zarîf-i hutta-î Rûm/
Rûmî ki dedik kazîyye ma'lûm' beytini söylüyor;

Türkiyelilerin ne kadar ince insanlar oldukları
zaten malûm bir keyfiyettir, demek istiyor."

t.+lerin 4979

[=1]

TÜRKİYE RUMLARI: Türkiye'de yaşayan
Rumlar: "(...) O telef olanlar Yunanlı değil,
seferber ettiğimiz **Türkiye Rumlarıdır.**" diyor,
ortalığı avutuyor."

t.+dır 14639

[=1]

TÜRKİYE TÜRKLERİ: Türkiye'de yaşayan
Türkler: "Orada ölümü güzelleştiren hava
Türkiye Türklerinin verdiği bir havadır."
(t.+nin 5481)

"**Türkiye Türklerinin** yeryüzünde başka bir
eseri olmasaydı; tek başına, yalnız bu eser şeref
namına yeterdi."

(t.+nin 4861)

t. 5012

[=3]

TÜRKKÂRİ: Türk tarzında olan, Türk işi:

“Peygamberimizin hırkasını sakladığımız cennet gibi yeşil bir odanın **Türkkâri** penceresi önünde durduk.”

(t. 6953)

t. 1924, 7314, 10528, 11704, 20791, 28635
[=7]

TÜRKLEŞ-: Türk milletine ait özellikleri benimsemek, Türk gibi olmak:

“Geylân, 1912’den evvelki Sırp hududunda aslen Arnavud, fakat çoktan beri **Türkleşmiş** bir hudud kasabasıydı.”

(t.-miş 1385)

t.-eceğiz 20733

t.-en 28791

t.-iyor 28768

t.-tik 20733

[=5]

TÜRKLEŞTİR-: Türkleşmesini, Türk gibi olmasını sağlamak: “(...) Bizans saraylarını yere devirdikten sonra, bu sahanın toprağını da müebbeden **Türkleştirmiştir.**”

(t.-miştir 23626)

t.-diler 14746

[=2]

TÜRK LÜK: Bütün Türklerin meydana getirdiği topluluk: “İmparator Aleksî, İstanbul’a, o zamana kadar görülmemiş bir kuvvetle giren Haçlı ordularını, önce, yalnız **Türklük** üzerine sevk etmek istiyordu.”

(t. 5069)

t. 732, 831, 2692, 2983, 2985, 3310, 3508, 3519, 4394, 4408, 4465, 4706, 5030, 5316, 5537, 5659, 5810, 5815, 5862, 5910, 5968, 8614, 13658, 13917, 16674, 17081, 17097, 17119, 18192, 18509, 23607, 24170, 30481, 30819, 31797, 35537, 35554

t.+den 3519

t.+e 2645, 3506, 4425, 5106, 8569, 11043, 11197, 17625, 17699, 23123, 25673, 27139, 29964

t.+le 3454, 10269

t.+te 20721

t.+ten 14332, 27138, 28650

t.+tür 11042

t.+ü 4486, 4612, 4675, 4689, 4709, 5887, 6984, 6986, 8553, 8573, 10187, 10334, 10553, 12326, 14114, 20388, 20758, 21310, 25156, 26195

t.+ün 778, 4406, 4428, 4615, 4672, 4741, 4791, 4841, 4843, 5063, 5168, 5870, 5912, 5934, 5982, 6067, 6073, 6116, 7693, 7922, 7984, 7986, 8601, 8747, 9659, 10065, 10193, 10768, 11041, 12381, 14948, 17260, 17700, 17709, 18444, 18475, 18481, 19315, 19404, 19407, 21183, 21206, 21212, 23125, 23623, 23636, 24405, 25636, 25661, 25663, 30476, 32393, 32562, 35539

t.+üne 21817

t.+ünü 1007, 1070, 7553, 30661, 32189, 32408

t.+ünün 4522, 5987, 6061

[=143]

TÜRKMENLER: Yörükler:

“Ermeni ve Rum müverrihleri müttefikân derler ki: ‘Oğuzlar ve Peçenekler, karşılarında kendi dillerini konuşan ve kendi soylarından olan Alp Arslan’ın **Türkmenlerini** görünce onlarla anlaş tular ve derhâl onların tarafına geçtiler, muharebe kayboldu, İmparator yaralandı ve Alp Arslan’a esir düştü.’ (...)”

t.+ini 4554

[=1]

TÜRK MİLLETİ: Türk ırkına mensup millet:

“İlk Haçlı ordusu İznik üzerine yürüdü. Selçuk namına ebedî bir şeref vermiş olan Birinci Kılıç Arslan o zaman **Türk milletinin** başında bulunuyordu.”

(t.+nin 4634)

t. 11965

[=1]

TÜRK OCAĞI: 1912 yılında İstanbul’da bir kültür derneği olarak kurulmuş ve Cumhuriyet döneminde Türkiye’de millî devletin oluşumuna katkıda bulunmuş milliyetçi örgüt:

“Türkçüler arasında temiz bir vifak başlamıştı. Fazlıpaşa’daki küçük evde tekrar sık sık görüşmeye başladık; **Türk Ocağı’nda** konferanslar veriyorduk.”

(t.+nda 9143)

t.+nda 3868, 9063, 9073, 29164

t.+nın 11031

[=6]

TÜRKOĞLU: Türkler:

“Tâ Malazgird ova.sından yürü-yen **Türkoğlu/** Bu nefer miydi Derin göz.leri yaş.larla dolu” (t. 35680)

- t. 38554, 38574, 38579
[=4]
TÜRKOS: Yun. Türkler: “Yüz yirmi bin kişilik bir ordu ile tutunan o ordunun ilk saflarında zaman zaman fecî: ‘Erketeo **Türkös**’, ‘Kato Venizelos!’ sesleri işitiliyor.”
t. 14464
[=1]
TÜRK PADİŞAHI: Türk milletinin padişahı: “Son asırda **Türk padişahı** bu saraydan çıktı; lâkin Boğaziçi’ne gitmek için.”
(t. 6842)
t. 3304
t.+nın 3286
[=3]
TÜRK SÜZ: Türk olmadan: “(...) ‘Canım **Türksüz** harp olur mu? dedik, ortaya atıldık, doğuşmeye giriştik.’ tarzında bir cevap vermişti.”
t. 27227
[=1]
TÜRK ŞANSI PARKI: Kara Mustafa Paşa’nın Viyana’da Osmanlı ordusuyla karargâh kurduğu tahmin edilen yer: “Almancaya azıcık alışkanlığım bile bu kelimenin **Türk Şansı Parkı** demek olduğunu anlamağa kifayet eder.”
(t. 25060)
t. 25046, 25096
t.+ndan 25087
[=4]
TÜRK TALİHİ PARKI: Türk Şansı Parkı: “**TURKENSCHANSPARK!**
Türk Talihi Parkı
Koteç: 22 Teşrinievvel 1930”
t. 25056
[=1]
TÜRKÜ: Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume: “Bâzı sâkit gecelerde, Kurşunlu Han’ın **türkülerini** bizim konağın pencerelerinden, derin bir hassasiyetle dinlerdik.”
(t.+lerini 1156)
“Yol.un artık görün-meyince uç.u/
Gece bir **türkü** söyle-yen yolcu”
(t. 38710)
t. 972, 1949, 1991, 12961, 12964, 14956, 14960, 14969, 14975, 14978, 14987, 16528, 16612, 16748, 25735, 25755, 26511, 32241, 38706
t.+de 29110
t.+dür 36534
t.+ler 294, 1103, 28377, 29249, 29410
t.+leri 14961, 16701, 18062, 29401, 32211
t.+leridir 27956
t.+lerimiz 16518, 16529
t.+lerimizden 16741
t.+lerinde 1950
t.+lerindeki 20744, 28187
t.+lerine 26509
t.+lerini 1155, 28374, 29248, 29397
t.+leriyle 1152, 29268
t.+müz 16519
t.+nün 2458, 14964, 16738, 18195
t.+sü 13036, 15007, 16703, 29403, 35838, 36500
t.+sünü 744, 9377, 30448
t.+sünümü 29228
t.+sünün 25754
t.+yle 16746, 16746
t.+yü 2979, 14972, 14986, 15014
[=68]
TÜRKVÂRÎ: Türk usûlü: “Karşısında uzun zaman hapisane olarak kullanılan medresesinin duvarı **Türkvârî** kemerleriyle göze çarpıyor.”
t. 3187
[=1]
TÜRK YILI: Türk Ocağı’nın çıkardığı yıllık: “İçlerinde Ankara Türk Ocağı’nın **Türk Yılı** diye çıkardığı kırmızı kaplı, salname çeşnisinde, kocaman bir kitap vardı. Bu ocak mecellesini okumak üzere yatağıma uzandım.”
t. 11038
[=1]
TÜRK YURDU: 1911 yılından beri yayını aralıklarla devam eden milliyetçi fikir dergisi. [Günümüzde Türk Ocakları Genel Merkezi aylık yayın organı olarak Ankara’da yayımlanmakta]: “**Türk Yurdu** o çetrefil lisânına rağmen Osmanlı âleminde lezzetle okunuyor.”
(t. 21822)
t. 8761, 23226, 30652
[=4]
TÜRLÜ: Çeşitli, muhtelif:

“Bu dört devirde Türkiye’de dört **türlü** sınıf vardı: (...)”

(t. 25795)

“Bizde eskiden beri bir insana meziyet gibi atfedilen ‘Mevzun söze kaadirdir.’ cümlesi, o insanın yalnız şiir söyleyebileceğine delâlet ettiğini zannetmem. Bu söz, bu adam, her **türlü** söz söylemesini bilir, demektir.”

(t. 27432)

“En sinsî bir ezâ gibi.dir geç-miyen zaman/
Bin **türlü** başka cevri de var.dır ki bîaman”

(t. 36657)

t. 383, 502, 963, 1111, 1425, 1986, 2121, 2998, 3128, 3509, 3511, 3538, 3578, 3579, 3579, 3668, 3902, 4627, 4864, 5997, 6130, 6436, 6447, 6566, 6639, 6735, 7724, 8296, 8509, 8624, 8671, 8711, 8742, 9451, 9482, 9571, 9677, 9932, 10060, 10759, 10772, 10774, 11183, 11284, 11342, 11383, 11450, 11719, 11764, 11773, 11981, 12086, 12242, 12256, 12332, 12377, 12378, 12378, 12554, 12555, 12701, 12755, 13028, 13040, 13070, 13208, 13243, 13257, 13438, 13561, 13631, 13824, 13835, 13868, 13870, 14052, 14191, 14328, 14510, 14677, 14813, 14881, 14882, 15056, 15125, 15220, 15267, 15325, 15457, 15457, 15503, 15512, 15581, 15672, 15723, 15999, 16120, 16346, 16424, 16665, 16732, 17050, 17403, 17658, 17838, 17946, 17948, 18161, 18428, 18467, 18496, 18534, 18739, 19144, 19212, 19260, 19312, 19923, 20177, 20454, 20485, 20585, 20653, 21116, 21117, 21117, 21117, 21118, 21183, 21264, 21824, 23277, 23278, 23280, 23684, 23998, 24069, 24395, 24460, 24460, 24547, 24550, 24552, 24557, 24757, 25339, 25348, 25542, 25583, 25979, 26157, 26171, 26272, 26278, 26425, 26471, 26491, 26910, 27047, 27251, 27299, 27308, 27422, 27616, 27656, 27659, 27672, 27729, 27767, 28112, 28113, 28116, 28245, 28265, 28438, 28895, 28913, 29140, 29370, 29376, 29406, 29636, 29642, 29678, 29890, 30016, 30118, 30119, 30257, 30257, 30304, 30668, 30752, 30823, 30869, 31136, 31200, 31292, 31292, 31668, 31727, 32079, 32179, 32223, 32290, 32418, 32490, 32793, 32922, 33078, 33128, 33131, 33174, 33218, 33675, 34050, 34179, 34283, 34353, 34856, 34905, 34979,

34991, 35049, 35245, 35245, 36593, 36657, 37104, 37684, 38068, 38122

t.+dür 12907, 13102, 15250, 17243, 31293

t.+sünden 28051

t.+süyle 38773

t.+ydü 15342

[=240]

TÜRLÜ TÜRLÜ: Çeşit çeşit: “(...) saraydan sokağa çıkarken nasıl taşla tepelendiğini **türlü türlü** teferruatla naklediyorlardı.”

t. 10435

[=1]

TÜRREHÂT: Ar. Saçma, manasız, boş sözler: “Nice temiz insanlar hakkında tefevvüh edilmiş, edilen ve daha da edilecek olan bu **türrehâtü** dinledim ve söyleyene de epeyi söylendim.”

t.+ı 3884

[=1]

TÜRŞ-RÛ: Fars. ***Turş-rû(y)**: Ekşi yüzlü, suratsız: “Cavit Bey, kendinden başka bir şey düşünmediği için kendisine **türş-rû** gösterdi.”

t. 10093

[=1]

TÜT-: 1. Duman veya buhar çıkarmak:

“Önde, etrafta, arkada, yüzlerce harem ağası, ellerinde **tüten** buhurdanlarla yürüyorlardı.” (t.-en 34514)

2. ***Gözünde tütmek**: Göreceği gelmek, çok özlemek:

“Kandilli'nin suları, ağaçları, dağları **gözümde tütüyor.**”

(t.-üyor 20530)

3. **mec.** Kendini varlığı ile kuvvetle hissettirmek:

“Bu belde bugün ilâhî tabiatın ortasında, cenazevî bir buhurdan gibi **tütüyor.**”

(t.-üyor 6336)

4. **mec.** Yaşamak, varlığını sürdürmek:

“Ölüm âsüde bahâr ülke.sidir bir rind.e/
Gönül.ü her yer.de buhurdan gibi yıl.larca **tüt-er**”

(t.-er 36470)

t.-en 3197, 6350, 6469, 18304, 34503

t.-er 2980

t.-erdi 1153, 3449

t.-tükten 6343

t.-üyor 6331, 18262, 20515

t.-üyordu 7123, 21316

t.-üyorlardı 1600

[=15]

TÜTSÜ: **mec.** Kendini varlığı ile kuvvetle hissettirme durumu: “Mütareke'nin ilk senesi, eli bayraklı Yunan taşkınlığı, yapılacak her alâyişi gibi yapılmayacak her nümâyîşi yapmış, İstanbul'u yâr ü ağyara bir Yunan şehri olarak göstermeye çalışmış, bizim gibi ecnebilerin gözlerini de uzun bir müddet Elenizmos'un **tütsüsüyle** bulandırmıştı.”

t.+süyle 14143

[=1]

TÜTSÜLÜ: Sarhoş, dumanlı:

“(…) ‘Türk raksları yalnız düğünlerde sabaha karşı kafalar **tütsülü** iken hoş olur” diyenler (…)”

t. 31737

[=1]

TÜTSÜSÜZ: **mec.** Açık, âşikâr, ayan beyan, olduğu gibi: “O neşriyata bütün İstanbul efkâr-ı umûmiyyesi esirdir, Anadolu onun tesirinden, ancak kapıları kapayıp bacaları tıkadığı günden beri az çok kurtuldu ve ancak bu tahaffuzu sayesinde, doğrudan doğruya Avrupa'dan aldığı haberlerle, dünya işlerini **tütsüsüz**, dumansız bir havada görebiliyor.”

t. 15197

[=1]

TÜTÜN: Patlıcangillerden, birleşiminde nikotin bulunan otsu bitki:

“Bahsettiğimiz üç büyük ‘işin yâni **tütün**, a’şar ve temettu’ işlerinin ve aynı zamanda bütçenin Nisan sonuna kadar çıkması için şimdikinden başka bir sa’y usûlüne muhtacız.”

(t. 24818)

t. 24784

[=2]

TÜTÜNCÜ: Tütün, sigara vb. nin satıldığı dükkân: “(…) bu müceddid pâdişâh, tebdil olarak gezindiği bir gün, Beyazıt taraflarında, bir **tütüncü** dükkânında oturuyormuş.”

(t. 26525)

t.+nün 2872

[=2]

TÜVÂNÂ: Fars. Güçlü, kuvvetli, dinç:

“Uzun boylu, yakışıklı, **tüvânâ**, ağırbaşlı, yürüyüşü ve oturuşuyla kibar bir delikanlıydı.”

t. 34634

[=1]

TÜY: 1. ***Tüyleri ürpertmek**: **mec.** Dehşet içinde bırakmak, büyük bir korku vermek: “Yunanlıların bir türlü tutunamadıkları İzmir-Bursa-İzmit cephesinden çekilmemek için irtikâp ettikleri **tüyleri** ürperten fecâyî, askerlik namına, ne çarelere başvurduklarını göz önünde görürken, henüz tutunabildikleri Edirne'den nasıl vazgeçebileceklerini tahmin etmek kolaydır.”

(t.+leri 15516)

2. Kuşların vücûdunu örten bir nevi uzantı, bu uzantıların her biri ve hepsi:

“Üslûbunu sordum:

‘— Üslûbu, Şîraz bahçelerinde söylenen bir papağanı andırıyor. Bir papağan ki bin renkte zengin **tüyleri** var, ekseriya müteaccimâne, arada sırada da yanından geçenlerin edâsıyla konuşuyor.’ (…)”

t.+leri 30758

[=2]

TÜYLÜ: Tüyü olan:

“Ancak yalçın kayalarda toplanabilen kuş yumurtalarından nevale yapılır ve ormanlarına ayak sesleri girdiği zaman mavi **tüylü** kuşlar küme ile kalkarlar.”

(t. 6469)

t. 35293

[=2]

U

U: Latin asıllı Türk alfabesinin beşinci harfi:

“(…) U Uzun demek için. Şın, Be, Gayın, Te, Fe (…). Bunlara muavin harfler olarak lisân-ı Kur’ân’ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler doğru yazılabilsin. Türkçe bahsinin yalnız elifba, ciheti en kısa tarifîyle budur.”

u. 29194

[=1]

UBÛDİYET: Ar. **mec.** Aşırı derecede bağıllık:

“Hâlet Efendi'nin eteğini kaldırarak üç defâ üst üste öptü. Hulûsumun, sadâkatinin, **ubûdiyetinin** derecesini gûyâ isbât etti.”

(u.+inin 35455)

u.+inin 33788

u.+le 33748

[=3]

UCÛBE: Ar. Çok acayip, çok garip olan, görünüşü şaşkınlık veren kimse veya şey, acibe:

“Escorial hem saray hem manastır hem kilise hem de İspanya kırallarının medfenidir; fakat hakikatte ağır, soğuk, tatsız ve tuzsuz bir mimari **ucubesidir.**”

(u.+sıdır 18903)

- u. 3078, 3143, 14391, 26183
- u.+lerin 15122
- u.+nin 14395
- u.+si 15142, 31729
- u.+sinin 15147
- u.+ydi 15122
- u.+ye 13134, 14398, 14684
- u.+yi 14390

[=15]

UCUZ: 1. Fiyatı düşük olan, pahası yüksek olmayan: “Paris sokaklarında uzun gezintiler yapardık, muttasıl hararetle konuşurduk, geceleri tiyatroların önünde saatlerce bekliyerek **ucuz** yerlere yerleşirdik.”

(u. 2202)

2. ***Ucuz kurtulmak**: (Tehlikeli bir durumu)

Kolayca geçiştirmek, az bir zararla kurtulmak, hafif atlatmak:

“Hacı Ârif Efendi, Vehbi'nin şerrine uğramış lâkin başına gelen belâdan **ucuz kurtulmuştu.**”

(u. 34876)

- u. 11122, 17467, 26393, 26393, 26394
- u.+du 4013, 26394, 26395

[=10]

UCUZLA-: Fiyatı düşmek:

“Tayyare yolculuklarının **ucuzlayacağı**, tayyarenin istediği yerden kolaylıkla yükselip istediği yere kolaylıkla ineceği zaman da pek uzak görünmüyor.”

u.-yacağı 5838

[=1]

UÇ: 1. Bir nesnenin genellikle sivri olan bitim noktası:

“Karşımızda bekleyen külhanbeylerini ellerinde **uçları** demirli sopalarla meydan okuma vaziyetinde bulurduk.”

(u.+ları 539)

“Garb.in **uç.unda** son kıyı.dan en gürültülü/ Bir med zamân.ı gökyüzü kurşun.la örtülü”

(u.+unda 35739)

“Bu emel gurbet.inin yok.tur uç.u”

(u.+u 36716)

2. Bir yerin en uzak noktası:

“Dalgakıranın **ucunda**, bir İtalyan heykeltraşının eseri, bir Çar Ferdinand heykeli görünüyor.”

(u.+unda 2996)

3. Son, nihâyet, netice:

“Bu zavallıların çıktıkları uzun yolun son **ucu** ancak, antolojiler ve mektep kitapları olur.

(u.+u 32094)

4. Göz organının kenarı:

“Gözlerimizin **uçlarına** kadar saadetimizi duyduk.”

(u.+larına 30699)

“Bir üçüncü geçti; yine sordum:

-Gözlerinin **uçları** gülen, bu zambak gibi beyaz kızın adı nedir?

-Leman, dedi.”

(u.+ları 23054)

5. ***Başı ucu (Baş ucu)**: Yatılan bir yerin baş konan tarafı:

“Bukağılı Baha'nın **başı ucunda** düşman zindanında taşıdığı bukağılar vardı.”

(u.+unda 983)

6. ***Göz ucu ile bakmak**: Başı döndürmeden sadece gözleri yana çevirmek suretiyle sezdirmeden bakmak:

“İsmail Safa tabii hürmetsizlik olur diye paltosunu çıkarmamış veya unutmuş. Her ne ise. Bunu **göz ucuyle gören** üstad piyano çalmağa devam etmiş, istifini bile bozmamış ve sanki odada hiç kimse yokmuş gibi hareket etmiş.”

(u.+uyle 32812)

7. ***Uçtan uca**: Baştan başa, baştan sona, bir baştan öbür başa kadar:

“Akşam, Haliç kıpkırmızı bir Venedik kesiliyor... Bir **uçtan** bir **uca** göl göl giden Boğaziçi aynıyla İsviçre, Marmara'nın Anadolu sahili de havasında musiki titre yen bir İtalya değil mi?”

(u.+tan 7727)

“Ses.ler deniz.in ufuk.unu **uç.tan uç.a sar-dı**”

(u.+tan 36830)

8. ***Ucu –e dokunmak**: Zararı –e dokunmak, ... o işten zarar görmek:

“Bir **ucu** Kayser'e **dokunan** hicviyeleri altan alta bütün mehâfile yayıldı.”

(u.+u 23350)

u. 14364, 28987

u.+a 7720, 11811

u.+ları 539, 23039

u.+taki 29940, 29941
u.+tan 7720, 11811, 28985
u.+tandırılar 29666
u.+tu 14364
u.+u 8661, 8706, 18292, 18336, 23335,
28985, 32083
u.+una 7154, 16473, 16703, 25549, 25552
u.+unda 981, 2994, 22501, 23635
u.+undan 259, 7154, 16473, 16702, 21419
u.+uyle 7990, 14508
[=37]

UÇ-: 1. (Kuş, böcek gibi kanatlı hayvanlar)
Havada yol almak, havada gitmek:
“Engin.den uç-tu sanki bir altın kanatlı kuş”
(u.-tu 38766)

2. **teşmil.** Bir hava taşıtı ile yolculuk yapmak,
uçuş yapmak:
“Bu manzumelerin biri tayyareye dâirdi:
‘Tayyâreye binmiş geziyor nâz ile cânan’
musrayile tegannî etmeğe başladığı bu havai
neşideyi okuyanlar, çok asrî bir havaya
açılacakları yerde, sülün gibi güzellerin,
uçacaklarına, ağır ağır gezindikleri bir bahçeye
girmiş gibi oldular.”
(u.-acaklarına 27883)

3. Büyük bir hızla, son süratle gitmek:
“Ok uç-tu hedef.in kalp.ine düş-tü”
(u.-tu 36320)

Uç-tuk Mohaç ufuk.unda görünmek heves.iyle”
(u.-tuk 35840)

4. Ölmek suretiyle Hak katına yükselmek:
“Bu ruh o sütun içinde Hârûnü'r-Reşid devrin
den, bizim genç padişahımız Fâtih'in
Ayasofya'ya girdiği sabaha kadar yaşamış, duası
kabul edildiği anda Allah'a **uçmuş.**”
(u.-muş 7262)

5. ***Uçan kuşa hükmetmek:** Her şeye, herkese
hükümü geçmek:
“Uçan kuşa hükmeder gibi bir hâli vardı.”
(u.-an 34985)

u.-an 37027, 39241
u.-ar 36543, 39232
u.-mağa 37177
u.-makta 36528
u.-maktan 22611
u.-mazsa 32292
u.-sa 38666
u.-tu 7007, 16410

u.-tuğunu 35891
u.-tuk 35841
u.-up 37582
u.-uyor 10517
[=23]

UÇARI: Ele avuca sığmayan, çok haşarı:
“Ben azamî derecede haşarı ve **uçarı** bir
çocuktum.”

u. 137
[=1]

UÇKUR: Şalvar veya iç donunun belde
durmasını sağlamak için bele gelecek
kısımlarına geçirilen bağ:
“**Uçkur** çöz-er haram.a şeyhü'lharem.den
evvel”

u. 38844
[=1]

UÇUR-: 1. Uçmasına sebep olmak:
“Bir rûh.u besle-yen hava yalnız yukarı.dadır/
Hulyâ.yı dâimâ **uçur-an** duygu.lardadır”
(u.-an 36539)

2. (Duran bir şeyi rüzgâr vb. itici bir güç)
Yerinden ayırıp götürmek:
“Bu son kışın o keskin karayeli de
Süleymaniye'nin bir minaresindeki külahı
uçurdu ve bir şerefeyi yıktı.”
(u.-du 18099)

3. ***Haber uçurmak:** Acele ve gizli haber
göndermek: “Ştranberg'in Lutheringen
dükasına: ‘Efendimiz, çabuk imdâda yetişiniz,
daha yirmi dört saat mukaavemet edebileceğiz!’
diyerek **uçurduğu** haber el'an Viyana
kütüphanesinin evrakında mahfuzdur.”

u.-duğu 25329
[=3]

UÇURUL-: 1. ***Telgraf uçurmak (çekmek):**
Telgrafla haber göndermek:
“Kâh Londra'dan, kâh Paris'ten, bin türlü
renkte, sûret-i hakdan görünerek **uçurulan**
telgraflar Trakya'nın Türk milletine iadesini
gayr-i mümkün gibi göstermek istiyor.”
(u.-an 16358)

2. (Haber için) Gizlice ve acele ile gönderilmek:
“Tecdid-i intihâb edileceğine dâir Ankara'dan
İstanbul'a **uçurulmuş** bir haberin sihr ü
füsûniyle, hem inkılâp kuvvetinin hem de
muhalefetin hakîkî vaziyeti birden bire
aydınlanıverdi.”

(u.-muş 24257)

u.-muş 24288

u.-uyor 25605

[=4]

UÇURUM: 1. Giderilmesi mümkün olmayacak kadar büyük fark, çok derin ayrılık:

“Ziya Bey, sözlerimi derin bir teessürle dinledikten sonra donmuş gibi bana bakıyordu. Aramızda aşılmaz bir **uçurum** açıldığını, orada, üçümüz de hissediyorduk.”

(u. 9602)

2. Felâketli sonuç, büyük felâket, büyük düşüş:

“(…) muahedenin bir defa tasdikinden sonra bizi harap edecek olan İzmir ve Edirne'nin hasretiyle ikide birde deprenişimiz bütün bu sükûn programını bozar, yine ummadığımız **uçurumlara** düşürür.”

(u.+lara 12686)

3. Özellikle engebeli arâzide çok dik olarak derinlemesine inen yer, arâzinin birdenbire çok derinleşen kısmı: “Pyrenees'nin mavi buzlarına, mermerden yarlarına, **uçurumlarına**, çığlarına, çağlayanlarına mağaralarına, vadilerine güür bir sesle bağırır.”

(u.+larına 17442)

“Sor-ma bir sâniye şüphe.yle sakın Yol nere.ye/
Ayrıl-ıp neş'e.ni yükseltici sarhoşluk.tan/
Yıl-ma korkunç **uçurum** zannedil-en boşluk.tan”

(u. 36520)

u. 3262, 9595, 30115, 36193, 36520

u.+a 16130

u.+dan 15532

u.+dur 38683

u.+larına 31081

u.+muş 38688

u.+un 22847

[=13]

UÇUŞ: Uçmak işi:

“Bir rûh.u besle-yen hava yalnız yukarı.dadır/
Hulyâ.yı dâimâ uçur-an duygu.lardadır/
Yalnız bu kat.ta mümkün ol-ur dâimî **uçuş**/
Her hamle.siyle rûh o çelik.ten kanatlı kuş”

(u. 36540)

u. 36527

[=2]

UÇUŞ-: Hep birden uçmak:

“Bilâkis bir Garb çocuğu Theophile Gautier derdi ki: ‘Sevgilim ne Ophélie ne Beatrice ne

Laura'dır; Garbın hiçbir kızı değil, sevgilim şimdi üstünde martılar **uçuşan** sarı gölde, ihtiyar ak-rabâsıyla beraber, ince fağrur bir köşkte oturuyor.’ (...)”

u.-an 22911

[=1]

UD: Ar. Ut. Teknesi yarım armudu andıran, dilim adı verilen 17 ilâ 27 ahşap şeridin birbirine yapıştırılmasından meydana gelen, göğsü ladinden, perdesiz, kısa saplı, beşi çift, biri tek on bir telli, mızraplı çalgı:

“Türk mûsikisini bugün birer kenarda mensî kalmış sanâyi-i nefîsemizin en büyük dahîsi Tanbûri Cemil, Hafız Osman ve **udun**, Şark'ın yegâne üstadı Nevres gibi esâtize, sanatkâr ellerine alır ve ruhunu milletin her tabakasına ifâza ederler.”

(u.+un 31744)

u. 1664

[=2]

UFACIK: Çok ufak, çok küçük, küçücük, minicik:

“Bu şehirde **ufacık** tefecik, satışı bini geçmez, yerli lisanlarda sönük cerideler çıkar, muharrirleri ancak karınlarını doyurabilir.”

u.+tefecik 15234

[=1]

UFAK: ***Ufak tefek**: İkinci derecedeki eşya, önemsiz öteberi:

“Altör'un küçük satıcıları ağaçtan ve alçıdan Altör yadigârı binbir çeşit **ufak tefek** eşya satıyorlar.”

(u.+tefek 17520)

u.+tefek 2340, 2350, 7316, 14199, 15959, 17648, 17659, 22003, 28634

[=10]

UFAKLIK: Bozuk para, bozukluk:

“Masaya yaklaştılar, kadın buruşuk ve temiz elini uzattı. **Ufaklığım** kalmamıştı. Para bozdurdum. On kuruş uzattım.”

u.+ım 23987

[=1]

UFK-I KÂİNAT: Ar. Kâinatın ufku:

“Sar.inca âteşiaşk **ufkıkâinât.ımızı**”

u.+ımızı 39080

[=1]

UFUK: Ar. 1. Gökyüzünün yerle birleşmiş gibi görüldüğü yer:

“Her **ufuk.tan** bu geliş eski sefer.lerdendir/
O sefer.lerle açıl-mış nice yer.lerdendir”
(u.+tan 35644)

2. Bir kimsenin düşünce ve görüş gücü, anlayış ve kavrayış alanı, ihâta:

“Yalnız bunu kaydetmeliyim ki o münakaşalar
sevkiyle, birkaç seneden beri, kesif bir
Turancılık hâlinde görünen Türkçülüğe yeni
ufuklar açıldı.”
(u.+lar 9038)

3. Bir kimsenin dışında bulunan değişik çevre, muhit:

“Her sıkıl-dıkça ara-r/
Dar hayât.ında ya dost ufuk.u ya cânan ufuk.u”
(u.+u 36499)

4. Âlem, hususi hal ve keyfiyet:

“Onun matemi ve ailece geçirdiğim
perişanlıklar ruhumu başka **ufuklara**
sevkettiler.”
(u.+lara 1297)

5. ***Ufuklar ağarmak (Tan yeri ağarmak):**

Sabah olmaya başlamak:

“Petrone ve muhibleri, biz Trimalcion'un
bahçelerinde akşamdan **ufuklar ağarıncaya**
kadar eğleniyoruz.”
(u. 23395)

u. 1328, 1329, 1333, 7403, 9535, 10191,
10864, 17264, 27651, 28932, 32192, 32302,
33174, 36370, 36193, 36218, 36257, 36437,
36446, 36501, 36617

u.+a 30469

u.+da 38761

u.+dan 29690

u.+lar 23322, 23436, 27460, 31092, 31184,
36012, 36473, 36479, 36486, 38688

u.+lara 13702, 14592, 21073, 22611, 28103,
36543

u.+larda 18046, 35713, 36031, 36298, 36651,
36744, 38692, 38702

u.+lardan 31184

u.+lardı 36493

u.+ları 7732, 27847, 39215

u.+larımız 13416

u.+larına 24232, 32395

u.+larında 35782

u.+larından 20982

u.+larımı 3981, 25652, 35988

u.+larla 35813

u.+ta 11250

u.+taki 35734

u.+tan 35745, 35903, 36260, 36834

u.+taydı 36254, 36256

u.+u 5106, 36388, 36406, 36481, 36482,
36499, 36725, 36770, 38683

u.+uma 36421

u.+una 38697

u.+unda 19568, 35657, 35710, 35841, 36016,
36246, 36475, 36476, 36477, 36542, 36580,
36998

u.+undayız 36454

u.+unu 36714, 36830

[=101]

UFUKSUZ: Gökyüzünün yerle birleşmiş gibi
göründüğü yer olmadan:

“Rûh **ufuksuz** yaşa-maz/
Dağ.lar ufuk.ında mehâbet/
Ova ufuk.ında huzur”

u. 36474

[=1]

UFÛNET: Ar. **mec.** Çürüme, tefessüh:

“Yeni tarzda yaşayışla cedlerimizden diyanetini
mezcedip bizi bu çoraklıktan, bu karanlıktan, bu
ufunetten kurtaracak mürşitler, şâirler, edipler,
hâtipler yetişmedi.”

(u.+ten 7018)

u. 6113, 10054

u.+inden 17820

[=4]

UFÛNETLİ: **mec.** İç karartıcı, sıkıcı:

“**Ufunetli** günlerin birinde, otelin holünde bir
köşede, Zekâi Beyle bu bahsi ediyorduk.”

u. 11518

[=1]

UĞRA-: 1. Bir yere kısa bir süre kalmak üzere
gitmek, gidip kısa süre kalmak:

“O seyyah şimdi buralara **uğrasa** değişmiş bir
şey görür.”

(u.-sa 28773)

“Her sabah başka bahâr olsa da ben uslan-dım/
Uğra-mam bahçe.lerin semt.ine gül.den yan-
dım”

(u.-mam 36877)

2. (Kötü bir durum) Başına gelmek, (hoş
olmayan bir şeye) dâçar olmak, mâruz kalmak:

“Zavallı Hâmî, Üsküdar'dan memleketine gidinceye kadar konak konak, ne felâketler geçirir, tâûna **uğrar**, harâmîlere soyulur.”
(u.-r 12120)

“İbrahim Paşa'nın yakıp da düşmanlarının söndürdüğü meş'ale sönmeseydi hiç şüphesiz şimdi çok başka bir vaziyette bulunurduk; o felâketimiz, o zamandan beri **uğradığımız** birçok toprak ziyanlarından daha ağırdır.”
(u.-dığımız 30879)

3. ***İnkisâr-ı hayâle uğramak**: Hayal kırıklığı yaşamak:

“Menfâdan, Don Juan kadar güzel, bir şâirin avdetini bekleyen kadınlar **inkisâr-ı hayâle uğradılar**.”

(u.-dılar 30724)

4. *(**Birinin**) **Hışmına uğramak**: (Birinin) Öfke, kızgınlık ve gazabına mâruz kalıp zarar görmek:
“Nüman Paşa'nın azlinden, Baltacı Mehmed Paşa'nın idâmından sonra Sadrâzam olan Hoca İbrâhim Paşa da onun **hışmına uğrayarak idâm edildi**.”

(u.-yarak 35058)

u.-dı 7549, 9733, 10355, 11583, 12706, 16673, 17134, 19637, 25831, 26069, 26814, 31512, 35039, 36992, 38521

u.-dığı 431, 7234, 9981, 10995, 14901, 14912, 24348, 24724, 25034, 31601, 33302, 33311, 34414

u.-dığım 1889, 27505, 33320, 34705

u.-dığımız 1238, 14423, 19626, 24770, 30867

u.-dığımı 32067

u.-dık 1635, 13017, 37080

u.-dıkça 15468

u.-dikları 17033, 35250

u.-diktan 7803, 32736

u.-dılar 16986, 30713, 31170

u.-dım 6098, 10206, 19357, 33594, 33988,

38338

u.-dın 39010

u.-madığı 7898, 12345, 13375, 19038, 22892, 24086

u.-madılar 17034

u.-mak 33494, 34920

u.-mamak 19634, 19640

u.-mamalı 16140

u.-mamıştır 31601

u.-masa 14118

u.-masaydı 9806

u.-masaydık 25341

u.-ması 26816, 34856, 34878

u.-masını 35499

u.-mayacaklar 16476

u.-maz 10996, 20148

u.-mazdı 25034

u.-mazdık 2714

u.-mı 3029, 5000, 9649, 10642, 10830, 11130, 13110, 19001, 19734, 22711, 23596, 24446, 26803, 27169, 27835, 32819, 34864, 35441

u.-mışken 10133

u.-mıştı 4452, 9045, 34002

u.-mıştık 33029

u.-mıştım 34642

u.-mıyacıklar 20153

u.-mıyor 14096, 29064

u.-r 30836, 33442, 37465

u.-rdı 34096

u.-rsa 7615

u.-rsak 3298

u.-rsam 34618

u.-saydı 32649

u.-yabileceği 29943, 33494

u.-yabiliyordu 6822

u.-yacağı 16502

u.-yacaklardır 14529

u.-yan 3806, 6833, 14920, 15041, 18492, 34870

u.-yanların 18438

u.-yarak 1479, 6490, 15843, 35047

u.-yıp 15588, 19640, 24979

u.-yışımı 4605

u.-yor 17463

u.-yordu 4373

u.-yordum 34707

u.-yorlardı 10587

[=143]

UĞRAK: Sık sık uğranan yer, gidilip gelinen yer: “(...) fakat bu cinayet dünyanın en **uğrak** bir noktasında, Avrupa'nın demir yollarını Asya'ya bağlayan bir cadde üzerinde oluyor.”

u. 18236

[=1]

UĞRANIL:- Uğrama işi yapılmak:

“(…) yeni yetişen babayiğitler orasını ergeç
uğranılacak bir menzil sayarlardı.”

u.-acak 1127

[=1]

UĞRAŞ-: 1. Bir şey için büyük gayret sarf
etmek, bütün gücüyle çabalamak:

“Eski akınlarımıza ve korsanlarımıza dâir beş
on mısra’ı, çok sonraları, birçok yerlerde
basılmış ve tekrar edilmiş olan bu destan beni
senelerce peşinden koşturdu. Gerçi onu
yazamadım. Lâkin yazmağa **uğraşırken** kendime
göre bir şiir lisânı buldum.”

(u.-ırken 2165)

“Bahşet-ti ezel.den O ne lâzım.sa biz.e/
Pek nâfile.dir **uğraş-ıp** olmak gamhâr”

(u.-ıp 38377)

2. Bir şeyi kendine iş edinip üzerinde çalışmak,
meşgul olmak:

“O anlatırken Talât böyle bahislerle **uğraşmaya**
hiç vakti olmayan bir insan gibi, hatır için
dinliyor ve dostâne gülümsüyordu.”

(u.-maya 3672)

3. Birinin eksik ve kusurlu taraflarını bulup
hırpalama gayreti içinde olmak, kusurlu ve kötü
tarafını bulmaya çalışmak, didişmek:

“Yeryüzünde kökümüzü kurutmak isteyen
Yunanistan on aydan beri en ziyade millî
müesseselerimizle **uğraşiyor.**”

(u.-iyor 11971)

“**Uğraşma.nın** netîce.si Abdülhamîd ile/
Berriatîk.i boyla-dı BahriCedîd ile”

(u.-manın 39072)

u.-abilen 4085

u.-acaksınız 31437

u.-amaz 20136

u.-an 9054, 9973, 15844, 24030, 25325

u.-anlar 3864

u.-anları 17054

u.-anların 13432, 27094

u.-arak 594, 4154

u.-ır 20936

u.-ırken 2164, 6511, 12101

u.-iş 28160

u.-iyor 11963, 14830, 16235, 17166, 22607,
31979

u.-iyordu 314

u.-iyordum 27630

u.-iyorlar 23182, 31515, 31886

u.-iyormu 24421

u.-mağa 23935

u.-mak 27504

u.-maktır 12659

u.-malarının 27672

u.-ması 17856

u.-maya 3671, 7354, 9128, 25330, 33774

u.-mayanlar 8993

u.-maz 19781

u.-miş 4210, 19298, 32028, 33861

u.-sak 18834

u.-tı 14793, 34413

u.-tığı 12383

u.-tığım 20259

u.-tıkça 32202

u.-tıktan 12104

u.-tılar 12083, 12086, 12149, 28307

[=60]

UĞRAŞIŞ: Uğraşma, gayret sarf etme işi:

“Benim için mısra üzerinde günlerce, haftalarca
durmak zarureti hâsıl olmuştu. Bu tarz **uğraşış**
bana, gittikçe şiirin keşfedilmesi güç bir cevher
olduğu duygusunu verdi.”

u. 32317

[=1]

UĞRAŞTIR-: Uğraşmasına sebep olmak,
meşgul etmek:

“Jöntürklük gibi, binlerce insanın mukadderatı
karışmış, dâhilde ve hâricde tesirler ikaa’etmiş,
zabıtaları senelerce **uğraştırmış.**”

u.-miş 4127

[=1]

UĞRAT-: 1. Başına kötü bir şey gelmesine, hoş
olmayan bir şeyle karşılaşmasına sebep olmak:

“Kumanların 1090’da ırkdaşları olan
Peçenekleri katliama **uğratmaları** ve İstanbul’u
kurtarmaları Bizans tarafından o kadar
minnettarlıkla telâkki edilmişti.”

(u.-maları 4608)

2. ***Bozguna uğratmak**: Yenip perişan etmek,
mağlûp etmek:

“Sağ kol.da boz-du **bozgun.a uğrat-tı** düşmen.i”
(u.-tı 37221)

u.-acak 33924

u.-an 26117

u.-ması 34835

u.-tı 18143

[=6]

UĞULDA:- 1. (Ses) Uğultu şeklinde duyulmak:
“Türkçeyi ifâde etmeği der-uhde eden
sanatkârın kalbinde de bütün şiirimiz öyle
uğuldamalıdır.”

(u.-malıdır 27438)

2. Boğuk, gürültülü ve karışık sesler çıkarmak:
“Kurşunlu Han, mahkûm ve mahpusla lebâlele
dolu olduğu için bulunduğu semtin ortasında
uğuldardı.”

(u.-rdı 1124)

“Artık bu dağdağa.yla **uğulda-r** deniz ve dağ”
(u.-r 36401)

[=3]

UĞULTU: Boğuk, karışık ve gürültülü ses:
“Ve o elli günlük muhasaranın top **uğultularını**
dinledikten sonra mayısın son sabahı bu camiün
minarelerinden fetih ezanlarını işittiler.”

(u.+larını 6653)

“Fânî.leri gök.ten ayır-an perde.ye değ-dim/
Rüzgâr.lara benze-r bir **uğultu.yla** su.lardan/
Ses.ler gel-iyor san-dım ilâhî kuğu.lardan”

(u.+yla 36826)

u.+larını 6632

u.+lariyle 24352

u.+su 18257, 27426

u.+sundan 17389

u.+sunu 6652, 30898

[=9]

UĞULTULU: Uğultu şeklinde duyulan:
“Bir kısmı da Almanya'dan, Almanya'da iktisat
ve felsefe karışık tahsillerden cûş ü hurîş ederek
çok öfkeli, demir gibi sert ve **uğultulu** bir
hiddetten başka hiçbir mânâ ifâde etmeyen bir
lisan kullanyorlardı.”

(u. 27502)

“Her yaz şimâl.e doğru asır.larca bir koşu/
Bağır.ımda bir akis gibi kal-mış **uğultu.lu**”

(u. 35728)

[=2]

UĞUR: 1. *Uğruna: Yoluna:

“Ondan evvel başardığımız inkılâbı da yalnız ve
yalnız bu milletin selâmeti **uğruna**, kendimizi
feda ederek vücuda getirmiştik.”

(u.+una 11323)

“Şu kop-an fırtına Türk ordu.susur yâ Rabbî/
Sen.in **uğur.unda** öl-en ordu bu.dur yâ Rabbî”

(u.+unda 38022)

2. *Uğruna can vermek: Yolunda canını fedâ
etmek:

“Fetih.in daha bir ülke.yi parlat-tığı gün.dü/
Biz **uğur.una can ver-diğimiz** yer.de görün-dü”
(u.+una 35844)

3. *Uğruna: Yolunda, (onun) için:

“Onlar, Kur'ân'ı yeryüzünde müdafaa eden o
askerler bin üç yüz sene Allah ve Peygamber
uğruna doğuşen İslâm ordularının o son
kahramanları, onlar da bizi Bursa'da, İzmir'de,
Edirne'de Yunan cephesinin arkasında kalanları
hatırlayacaklar.”

(u.+unda 16899)

“Halka ve halkın fertlerine birer birer: ‘-Hür
olunuz, hür olmak uğruna ölünüz, vatan
uğruna ölmekten zevk alınız!’ diyen ve deyişi
ile bir coşkunluk meydana getiren bizde yalnız
odur.”

(u.+unda 32679)

u.+da 4937, 13011, 31364, 31439, 31515,
31931

u.+umuzda 25433

u.+una 37068

u.+unda 1062, 3608, 9478, 9573, 11052,
11057, 11837, 11901, 12738, 13074, 15339,
15344, 15347, 15916, 16484, 16887, 17311,
19291, 22618, 23063, 23676, 24048, 25290,
25422, 25907, 26016, 27105, 32045, 32668,
32668, 34219, 35115, 35505, 37217, 38022

[=45]

UHDE: Ar. *Uhdesine tevdi etmek (vermek):

(Bir işi) Birinin sorumluluğuna bırakmak:

“**Uhdeme** tevdi edilmekle bana şeref veren bu işi
itmam edecek zamanın uzak olmadığı ümit
ederim.”

(u.+me 6770)

u.+lerindedir 12453

u.+lerine 18159

u.+mde 20532

u.+me 11334

u.+sinde 24110

u.+sinden 28957

u.+sine 32029

[=8]

UHLAN: Saray muhafızı, mızraklı süvari

[Türkçe “oğlan” kelimesinden Slavcaya,

İngilizceye vb. dillere geçmiştir. Rusçası

“Ohrana”dır]: “Gündüz, Bâbîâlî Caddesi'nden

geçiyordum. Tıpkı Kurûn-ı Vustâ şövalyeleri gibi iki **uhlan**, mızraklar ellerinde, son bir tehditle, kaldırımları çinlatarak, Almanya'nın İstanbul'da olduğunu ihsas ederek geçtiler.”

u. 2839

[=1]

UHREVÎ: Ar. Ahirete ait, öbür dünya ile ilgili: “Annemi ailemize âit bir camie bıraktığımız için hafif (ve) **uhrevî** bir teselli hissediyordum.”

(u. 204)

“**Uhrevî** bir kapı açmış buradan gökyüzü.ne”

(u. 35661)

u. 718, 5457, 5475, 5770, 6045, 6047, 6049, 7875, 7932, 7950, 17066, 19210, 36617

u.+ydi 5759

[=16]

UHREVÎLEŞ-: Uhrevî özellikler göstermek:

“Gün.ler hazinleş-ir gece.ler **uhrevîleş-ir**”

u.-ir 36403

[=1]

UHREVİYET: Ar. Ahirete ait, öbür dünya ile ilgili: “Uhrevî Üsküdar'ın yine içinde, onunla et ve deri gibi birbirine yapışık, lâkin o **uhreviyetin** tam zıddı, ta sahilde başlayarak, tepe tepe yükselerek, ta Büyük Çamlıca ve Küçük Çamlıca'ya kadar çıkan bir zevk ve şevk Üsküdar'ı vardı.”

u.+in 6055

[=1]

UHUD: Müslümanlarla Mekkeli müşrikler arasında yapılan ikinci büyük savaş (3/625):

“O zamanki Yeniçeri ortalan kendi büyük ve müthiş maceralarından zevk almazdılar, kışlalarda kendilerine hikâye edilen Bedir, **Uhud**, Huneyn gazvelerini, İmam Ali'nin yararlıklarını, kamaşmış gözlerle dinlerlerdi.”

u. 7102

[=1]

UKALÂ: Ar. Akıllı kimseler, akıllılar:

“O zaman cinnet telâkki olunan bu fikri bugün, bu saat Elenizmos'un irili ufaklı bütün **ukalâsı** yegâne doğru fikir olarak öne sürüyorlar ve son ümitleri de bu son kozdadır!”

(u.+sı 15626)

u. 12145

u.+sının 13155

[=3]

UKBÂ: Ar. Öbür dünya, âhret:

“Bir gün çalın-dı nevbetitakdir rihlet.e/ **Ukbâ.da** yol görün-dü Hudâ.dan bu dâvet.e”

(u.+da 37294)

u.+da 37639, 38212, 38868

u.+yı 38037

[=5]

UKDE: Ar. 1. **mec.** Halli güç iş, çözülmesi zor mesele: “Bunun için de teceddüd, hayâtımızın **ukdesi** olan ordudan başlıyor.”

(u.+sı 23805)

2. **mec.** Elde edilemediği veya yapılamadığı için insanın içinde düğüm gibi kalan, içine dert olan şey:

“İşte kalbimizin **ukdesi** olan bu iki vilâyete kavuşmak için bu şâh-ı dârûların üçüne de son haftalarda destres olduk.”

(u.+sı 12555)

u. 11606

u.+sı 17910, 18214

[=5]

UKNUM: Ar. Asıl, esas, temel:

“İstanbulof hem Rûs tesîrinden âzâde yalnız Bulgar olmak, hem de rakîb kardeş Sırbistan'a ve irsî düşman Yunan'a karşı en büyük Balkan devleti olabilmek için Osmanlı İmparatorluğu'na istinâd etmek **uknumunu** vaz' etmiş.”

(u.+unu 3285)

u. 14663, 31951

u.+larının 9415

[=4]

UKÛBET: Ar. Eziyet, işkence:

“Yoksa Akdeniz üstündeki bir Türk şehri değil. Bizce İzmir bu **ukubet** devresini geçiriyor.”

u. 18218

[=1]

ULAŞ-: Belli bir yere varmak, belli bir kimse veya şeye erişmek, vâsıl olmak:

“(…) artık Boğazlar elindeydi, hududu Tuna'daydı; herhangi bir düşman ona bir hamlede yetişemezdi, lâkin o, herhangi bir düşmana, kara ve deniz yollarından derhâl **ulaşabilirdi.**”

u.-abilirdi 5299

[=1]

ULEMÂ: Ar. Âlimler, bilginler:

“Sadrazam Halil Paşa'yla birçok **ulema** bu muhasaranın ref'ine taraftardılar.”

(u. 7147)

“*Âdetâ benze-yor muammâ.ya/
Ulemâ.mız da bilme-yor kimdi*”

(u. +mız 35796)

u. 978, 13154, 22100, 23625, 23901, 23911,
33305, 33394, 34081

u.+dan 23766, 34378

u.+mız 21888

u.+nın 34379

u.+sı 13151

u.+sıdır 20010

u.+sından 7113

u.+sının 13157, 13160, 33385

u.+yı 28758

u.+yı+kiram.nın 12396

u.+yı+rüsum 27577

u.+yı+siyasi.ye 24062

[=25]

ULU: Çok üstün niteliklere sâhip, çok büyük,
yüce:

“*İki kısımdan mürekkep ulu mabedin şadırvan
tarafı, üstü açık, 24 sütun üzerinde yükselen 28
küçük kubbeli muhteşem bir çerçevedir.*”

(u. 5655)

“*Üsküdar bir ulu rü'yâ.yı gör-enler şehir.i*”

(u. 35875)

u. 35664, 35716, 36482, 37237

[=6]

ULU-: 1. **mec.** Uğursuzluk habercisi, âsap
bozucu bir sesle iniflâk etmek:

“*Çatalca'da düşman topları ulurken bir yalıda
birkaç muhib baş başa düşünceli,
konuşuyorduk.*”

(u.-rken 23322)

2. **mec.** İnilti ve âsap bozucu bir sesle uzun
uzun ağlamak:

“*Bin mağra ağız.ı aç-mış ulu-rken uzun uzun/
Sez-dim bir âşinâ gibi heybetli hüzn.ünü*”

(u.-rken 35750)

[=2]

ULUBATLI HASAN: İstanbul'un fethi sırasında
surların üzerine çıkan ilk Türk askeri:

“*Şehitleri üst üste yığarak surun üzerine çıkmak
isteyen cengâverler görülüyordu. Mübarek adı
ve güzel hatırası bize kadar gelen Ulubatlı*

Hasan bunlardan biridir.”

u. 5234

[=1]

ULU CAMİ: Osmanlı Devleti'nin dördüncü
hükümdarı Yıldırım Bayezid tarafından Mimar
Ali Neccar'a 1396-1399 yılları arasında Bursa'da
yaptırılmış olan camii [Evlîya Çelebi'nin ifadesi
ile Bursa'nın Ayasofyası]:

“*Erkençe, Çekirge'den şehre indim. Ulu Cami
önünde, dışardan temiz görünen bir kahveye
girdim.*”

u. 19694

[=1]

ULÛM: Ar. 1. İlimler:

“*Ulûm ve fînûn yalnız Türk ülkesinde vardı.*”
(u. 6401)

2. ***Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi**: Siyasi ilimler
okulu:

“*Ulûm-ı Siyâsiyye Mektebi Paris'in belki de
Avrupa'nın en mükemmel mekteplerinden
biridir.*”

(u.+ı+siyasiyyemektebi 20023)

3. ***Ulûm-ı tabîiyye**: Tabiat ilimleri:

“*Çar Ferdinand, bütün ailesi gibi, ulûm-ı
tabîiyye meraklısı olduğu için kendi hesabına
böyle birçok müesseseler vücûda getirmiş.*”

(u.+ı+tabiiyye 3091)

u. 6372, 20015, 22331

u.+da 17072

u.+ı+askeriye.de 27551

u.+ı+diniyye.yi 27548

u.+ı+iktisadiyyemecmuası 30612

u.+ı+islamiyye 9422

u.+ı+siyasiyyemektebi.nde 4239

u.+ı+siyasiyyemektebi.nden 20030

u.+ı+siyasiyyemektebi.ne 32389

u.+ı+siyasiyye 21850

u.+ı+siyasiyye.de 20045

u.+ı+siyasiyye.deki 20067

u.+ı+siyasiyyemektebi 20006, 20008, 20024,
20034

u.+ı+siyasiyyemektebi.nde 20065

u.+ı+siyasiyyemektebi.ne 19991

u.+ı+siyasiyyemektebi.ni 20051

u.+ı+tabiiyye 3090, 3102

u.+ı+iktisadiyye 21768

u.+u 6374

u.+un 6375, 6428, 30718

u.+una 6370

[=30]

ULU ORTA: Açıktan açığa, gizlemeye lüzum görmeden:

“*Vehbi bir koku almış gibi Silihdar Ağa'ya ulu orta saldırmıyordu.*”

(u. 34965)

u. 10301

[=2]

ULÛV-I HİMMET-İ ÂLÎ: Ar. Büyük gayretin yüceliği:

“*Ol-du ulûvhimmetiâlî.si râyegân*”

u.+si 39302

[=1]

ULÛVV-İ CENAB: Ar. *Ulûvv-i cenab:

Haysiyetli, şerefli ve yüksek ruhlu olma, düşmanına bile iyilik edecek yaratılıştta olma, âlicenaplık, cömertlik:

“*Ümîd edelim ki kendisini dört sene evvel o kadar hararet ve samimiyetle istikbâl eden İstanbul'u da artık affetmiş, ilk misâferetinin acı hâtıralarını, öyle ulûvv-i cenaba yakışacak bir perde-yi nisyanla örtmüştür.*”

u.+a 22703

[=1]

ULÛ'L-EBSÂR: Ar. Kalp gözüyle gerçekleri görmesini bilenler, ileriye görenler, basîret sâhipleri:

“*Bu bahsi fazla uzatmak istemiyorum.*”

Hangimizin dalâlette olduğunu ulû'l-epsâr görür.”

u. 20915

[=1]

ULVÎ: Ar. 1. Yüce, yüksek:

“*İnönü'nden Dumlupınar'a koşan genç zabitler ve genç köylüler, Anadolu'yu ulvî ruhlarının, mukaddes kanlarının rayihalarıyla doldurdular.*”

(u. 17531)

2. Mânevî ve rûhânî âlemlle ilgili:

“*Ey tatlı ve ulvî gece Yıllar.ca devâm et*”

(u. 36784)

u. 11089, 12831, 13742, 13744, 14428, 17492, 17620, 18264, 18278, 20708, 25698, 30152, 35679, 37099, 38987

[=17]

ULVİYET: Ar. Yücelik, yükseklik, büyüklük:

“*(...) batıl akidelere tarihî tefe'üllere hararetle ehemmiyet verirler, maneviyata bu kadar*

ehemmiyet veren bu unsur maneviyatın ulviyetlerinden bu kadar nasipsizdir.”

u.+lerinden 16454

[=1]

ULVİYET-İ KEMÂL: Ar. Faziletin, tam olgunluğun yüceliği:

“*Ulvîyetikemâl.ine bu bir nişâne.dir*”

u.+ine 39304

[=1]

ULYSSE: Homeros'un Odyssea'sında, destanın başkahramanı Ithaca Kralı Ulysses:

“*Yunanlı hilkaten kurnazdır. Bu kavmin eski Yunanîlere ırkan ve harsen bir nispeti olduğunu zannetmeyen âlimler yalnız Homeros'un destanındaki kurnazlık kahramanı Ulysse'le bir müşabebetini görürler.*”

(u.+le 17750)

u.+in 17738

[=2]

UM-: İçinde, istediği ve beklediği şeyin gerçekleşeceğine dair bir duygu taşıyarak o şeyin olmasını beklemek, ümitle beklemek, ümit etmek:

“*İki sene evvel İzmir rıhtımında açtıkları facia devresinde bu millet umdukları gibi kanlar içinde boğulmadı, bilâkis kanlar içinde dirildi, gözlerini açtı, yeni, yepyeni bir hayat idrak etti.*”

(u.-dukları 14962)

“*Fânîlik orta.sında yüz-en sâdedil beşer/ Herhangi bir şekil.de um-ar bir bekaa buluş*”

(u.-ar 36648)

u.-arız 16332, 21001

u.-duğu 14814

u.-duğum 34771

u.-duğundan 17914

u.-dum 8756

u.-madığımız 3550, 12676, 16130, 31775

u.-madıkları 16125

u.-madıktı 14368

u.-mam 33817

u.-uyor 11956, 14491, 34154

u.-uyorduk 13475

[=19]

UMDE: Ar. İlke, prensip:

“*Fransızlar bu veciz sözün mânâsını anladılar, harikulade bir îtimad ve intizamla inkılâp zümresinin umdelerini taşıyan insanları birbirinden ayırmayarak, listelere rey verdiler.*”

(u.+lerini 24337)

u.+lerinin 24486

[=2]

UMK: Ar. Derinlik:

“Osmanlılık, toprağı sathına doğru fethediyordu, bugünkü Türklük toprağı **umkuna** doğru fethedecek, toprağın sathından ziyade **umku** zengin edebilir.”

(u.+una 18522)

u.+u 18510

u.+unu 27963

[=3]

UMMAN: Ar. 1. Çok büyük engin deniz, okyanus:

“Belki hâlâ o beste.ler çalın-ır/

Gemi.ler geç-miyen bir **umman.da**”

(u.+da 35806)

2. **meç.** Bir şeyin sınırsız denecek derecede olduğunu anlatır:

“On sene evvele kadar Türk zevkinde böyle bir ihtilâf yoktu; aruz ve hece, iki kardeş nehir, Fırat ve Dicle gibi yan yana akıyorlar, sonra birbirine kavuşuyorlar, milletin hafızası olan **ummana** karışıyorlardı.”

(u.+a 29234)

“Bu şiirde aşk bugünkülerin anladığı gibi bir çehreye alâka mânâsında değil bir **ummandır.**”

(u.+dır 28247)

u. 17417, 28323

u.+dır 12616, 28379

u.+a 36840, 36846

[=9]

UMRAN: Ar. Bayındırlık, mâmuruluk:

“Mülk.ünde ver-di her yer.e **umrân.dan** nişan”

u.+dan 39301

[=1]

UMUL-: Beklenmek:

“Gariptir ki o zamandan beri bu musahabenin köşede bucakta hiç **umulmadık** yerlerde bazı takdirkârlarına müsadif oldum.”

(u.-madık 18588)

“Tâlî’ dön-ünce her hareket bir hatâ ol-ur/ Öksürmek iste-sen bir **umul-maz** kazâ ol-ur”

(u.-maz 38996)

u.-duğu 4351

u.-madık 2425, 18575, 20091, 25940, 26662, 27198, 31688, 31750, 31907, 34032, 34049, 34239

u.-maz 13452, 14523, 15841, 19288, 22671, 31804

[=20]

UMUM: Ar. 1. Herkes, halk, ahali:

“Vapursuzluk, tramvaysızlık hiçbir şey bu halkı, harap İstanbul’un sinesine çekemedi. Yalnız bir harp zengini, bir defa İstanbul içinde bir saray yaptırmaya kalkıştı. **Umumun** lanetine uğradı.”

(u.+un 7555)

2. Bütün, tüm:

“Yunanlılar bu son zamanlarda sulhe samimî bir iştiyakla mütemayildirler, lâkin İnönü’nde, Dumlupınar’da mağlûp oldukları bu defa **umum** cihanda şayi olduğu için güç bir vaziyette kaldılar.”

(u. 13555)

u. 32034

u.+un 15946, 26075, 32622, 34920

[=7]

UMUMÎ: Ar. Genel:

“Bugün içtimaî ağrılarımız tuttukça maziye itham etmek **umumî** bir dert oldu.”

(u. 14745)

u. 3417, 5060, 5331, 8162, 9193, 10155, 12544, 12563, 12574, 14235, 14734, 15988, 16296, 17650, 19334, 19486, 19891, 20144, 21853, 22093, 23928, 24027, 24045, 24117, 27842, 28195, 28633, 31151, 31510, 31894, 31902, 32063, 32623, 32906, 33064, 33111

[=36]

UMUMÎ HARP: Birinci Dünya Savaşı:

“Askere harp madalyası vermek: ‘Göğsüne tak! Sen kendini göster!’ demek oluyor. Fakat gerek Tesalya harbinde gerek de **Umumî Harp’te** görüldüğü gibi, dövüşmemiş, hattâ şehirden çıkmamış olanlara da verildiği için, taşıyan göğüslerin halislerini sahtelerinden tefrik edemiyoruz.”

u.+te 16654

[=1]

UMÛMÎLEŞ-: Umûmî duruma gelmek, genelleşmek, yaygınlaşmak:

“Palais Royal’deki halkın yanına yavaş yavaş asker kuvvetleri fevc fevc yanaşıyorlar, cereyan **umûmîleşiyor.**”

u.-iyor 25531

[=1]

UMÛMÎ MECLİSLER: Genel meclisler:

“Kıral nutkunda diyor ki: **Umûmî Meclisler** ancak Fransa'nın mâliye işlerini tesviye etmek için toplanmıştır!”

(u. 25465)

u. 25451, 25490

u.+in 25446

[=3]

UMUMİYET: Ar. Çoğu zaman, çok defa, genellikle: “Şiiri de nesri de **umumiyetle**, tam Avrupalıların anladıkları gibi anlamıyoruz ve özlediğimiz gibi, şiir, ruhumuzu, nesir de hayâtımızı, tam bir derecede aksettiremedi.”

(u. 285854)

u.+le 9253, 15329, 19494, 22215, 27085, 27270, 28625, 31304, 32838

[=10]

UMUM PARİS TALEBESİ CEMİYETİ: Paris Üniversitesi Talebe Cemiyeti:

“Mensûb olduğum **Umum Paris Talebesi Cemiyeti** avukatının müdâfaasıyla hak kazanarak, herifi düçar-ı ceza edebileceğimi ümîd ediyorum.”

u. 19985

[=1]

UMUR: Ar. 1. ***Umurunda olmamak**: (Bir kimse bir şeyi) İş edinmemek, onunla hiç ilgilenmemek, aldırılmamak, ilgi göstermemek: “Hava fena, musibet bir yağmur yağıyor, iliklerine kadar islanmış bu cumhurun **umurunda** değil.”

(u.+unda 3381)

2. ***Umûr-ı hayriyye**: Hayır işleri:

“Bugün cemaat teşkilâtına malik değiliz ve kollarımızda bize vediatullah olan bu çocuklar vardır. Her şeyden evvel bunları kurtarmaya mecburuz. Bu dârü'l-eytâmlar işini, **umûr-ı hayriyyeden** herhangi bir iş gibi telâkki etmek bile gösteriyor ki tam manâsıyla idrak edemedik.”

(u.+ı+hayriyye.den 13108)

u. 25741

u.+ı+hayriyye.den 13099

u.+ı+ibad.ı 14548

u.+ı+tüccariyye.ye 19926

u.+umuzda 25789

u.+unda 26374

[=8]

UN: Ögütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri:

“Halide Edip Hanım, icap ettiği takdirde, fikirâya tevzî edebilmek için beş on çuval **un** tedarik etmeyi teklif etmişti.”

(u. 8981)

u.+u 29470

[=2]

UNKAPANI: İstanbul'da bir semt:

“Roma'da ne kadar resmî yapı varsa aynıını İstanbul'da yaptı ve **Unkapanı'ndan** Fâtih'e ve Langa Bostanı'na kadar giden bir sur içinde esas İstanbul'u kurdu.”

(u.+ndan 26964)

u. 7242

u.+ndan 4890

[=3]

UNKAPANI KÖPRÜSÜ: İstanbul Haliç'te, Unkapanı ile Azapkapısı arasında kurulan köprü: “Falih Rıfkı'nın Saraçhanebaşı'ndaki evine çabuk varabilmek için **Unkapanı Köprüsü'nden** gitmiştik.”

u.+nden 18713

[=1]

UNSUR: Ar. 1. Öge:

“Merhum Ziya Bey benim hilkatimin **unsurlarını** tenkîd eder dururdu.”

(u.+larını 20154)

2. Bir topluluğu meydana getiren zümrelerden ve bir bütünü oluşturan kısımlardan her biri:

“Farz ediniz ki Türk memleketinde Türk **unsurlarını** tezlîl eden yazılar çıkıyor; buna karşı bir kanun haddi yoktur.”

(u.+larını 24687)

“Dârülbedâyî, milletin bütün inkılâpkâr **unsurunu** sevindirdi.”

(u.+unu 31684)

“Yeni vatanın en kuvvetli bir **unsuru** bugünkü Türkçedir.”

(u.+u 32475)

u. 885, 1009, 1038, 1060, 1094, 1387, 3280, 3287, 3972, 4185, 7851, 8994, 9097, 11955, 12543, 12556, 14553, 15128, 15692, 15721, 15893, 16442, 16684, 18838, 19551, 21259, 24570, 24965, 25871, 27498, 27836, 28936, 32559, 35402

u.+a 15134, 26817

u.+da 4185

u.+dan 21454, 23682
u.+du 3771
u.+dular 19691
u.+dur 3518, 4145, 16163, 16678, 28157,
32291
u.+durlar 16438, 18838
u.+lar 1056, 3654, 4390, 27730
u.+lara 12698, 24429
u.+lardan 4230
u.+lardır 24179
u.+ları 24284, 26812
u.+larıdır 32572
u.+ların 1057, 4755, 5931, 16058, 35546
u.+larına 9398
u.+larından 874, 1070, 4948, 9498
u.+larını 1090, 24672, 32930
u.+larının 13181, 26267
u.+larıyla 24291
u.+u 1054, 3261, 3339, 4753, 5930, 7982,
9680, 11639, 14801, 15051, 15051, 15132,
16162, 16680, 17220, 17231, 20897, 24140,
26527, 26545, 32464
u.+umuz 26457
u.+un 14646, 16409, 21185, 27781
u.+unda 7779
u.+unu 3287
u.+unun 8963
[=107]

UNUT-: 1. (Bir kimse veya şeyi) Artık düşünmez, hatırlamaz olmak, ihmal edip terketmek:

“Ben de onbeş yaşına girmiştım. Bu üçüncü tesadüfün tesiri derin oldu. Mektepte vazifelerimi, evde ve sokakta eğlencelerimi unuttum.”

(u.-tum 1989)

*“San-ıyordum unut-tunuz ad.ımı/
De-diniz hisset-ince maksad.ımı”*

(u.-tunuz 36950)

2. Aklından çıkarmak:

*“Bir an dahi fevt eyle-meden zevk.ine bak/
Ferdâ.yı unut sen gözet ancak hâl.i”*

(u. 38285)

u. 38285

u.-abilir 18265

u.-acak 21978

u.-alım 2685

u.-amayacağım 7931, 7963

u.-amayacağımız 12655, 12678
u.-amazlar 34283
u.-amıyor 29407
u.-an 1070, 21607, 36893
u.-arak 426, 5826, 7037, 24387
u.-dum 38941
u.-ma 6346
u.-madan 25805, 34255
u.-madı 9114, 30885, 34301, 36952
u.-mak 9500, 12576, 30222, 32972
u.-mamak 32596, 32796, 33039
u.-mamalı 14225, 16234, 29821
u.-mamış 8671, 33287
u.-mamıştı 34529
u.-mamıştır 3657
u.-masın 2701
u.-mayalım 25791
u.-mayan 23078
u.-mayarak 3616, 3663, 38651, 38661
u.-maz 34381, 38554, 38574
u.-muş 255, 19596, 21399, 32801, 36775
u.-muşlar 5594
u.-muştuk 21437
u.-muşum 6501
u.-muşuz 21604
u.-muyor 15311
u.-muyorum 22949
u.-sak 18244
u.-tu 12829, 21432, 21848, 21954, 28766,
30252
u.-tuğum 93, 2025, 18809
u.-tuğumuz 28635
u.-tuk 1178, 17133, 21241, 24009
u.-tular 12010, 27181, 28947
u.-tum 1973, 20259, 26949, 38946
u.-unuz 11342
u.-up 12692
u.-ur 1972, 13876, 30240, 31646, 36098,
38862, 38864
u.-urlar 8373, 16671, 18164, 21388, 22385,
34282
u.-uverdi 34185
u.-uyor 16630, 21183, 21948
u.-uyoruz 26812
[=105]

UNUTTUR-: Unutmasına, unutulmasına sebep olmak veya unutmasını, unutulmasını sağlamak:

“Birkaç ay kenarda yaşadı, kendini biraz **unutturdu.**”

(u.-du 10260)

“Yine meselâ Vatan kelimesinin eski mefhumunu **unutturup** ona Fransız inkılâbından sonra Avrupa’da verilen yeni mefhumu verdi.”

(u.-turup 32670)

u.-an 19727, 23048

u.-du 4316, 21287

u.-mak 21264, 34969

u.-makla 31638

u.-maları 1626

u.-mamız 35565

u.-mayan 20962

u.-maz 830

u.-urdu 19754

u.-uyordu 21390

[=15]

UNUTTURUL-: Unutmasına sebep olmak, unutmasını sağlamak:

“İnsanlık hakları öyle uzun bir müddet zarfında kendisine **unutturulmuş** olan mutî’ ekseriyetden aynı zamanda hür vatandaşın müteaddî hâlini beklemek tenâkuz olur.”

u.-muş 25905

[=1]

UNUTUL-: Artık düşünülmez, hatırlanmaz olmak, akıldan çıkarılmak:

“Ben, ilk söz söylemeğe başladığım vakit kendisine Nana dediğim için, adı yavaş yavaş **unutulmuş.**”

(u.-muş 221)

u.-acaklardır 30049

u.-du 3566, 34273

u.-maktan 16119

u.-masın 11494

u.-mayışı 20076

u.-maz 19069

u.-muş 28347

u.-uyor 21975

[=10]

UNVAN: Ar. 1. Bir kimsenin pâyesini gösteren veya durumunu, memuriyet rütbesini, görevini belirten söz, lakap:

“Gerek Arap gerek Acem diyarlarında eski Türkiye’ye Diyâr-ı Rûm denilmeğe devam ediliyordu. Türk pâdişâhına da Sultân-ı Rûm **unvanı** veriliyordu.”

(u.+ı 27009)

“Cânan ara.mızda bir ad.ındı/

Şîrin gibi hüsn ü ân.a **unvan**”

(u. 36850)

2. Bir kitabın veya bir bölümünün, makale, mektup vb. nin başına yazılan yazı veya kelime: “Nihayet bu röportajlar diyorlar ki... diye sakat bir isimle kitap hâlinde intişar etti. Bu kitaba daha iyi bir **unvan** bulunabilirdi.”

(u. 9380)

u. 9373, 13065, 13141, 17995, 27005

u.+a 11266

u.+dan 33348

u.+ı 3932, 6474, 11265, 12001, 13130,

13134, 13134, 13141, 16807, 22867, 23889, 23889, 24310, 30809, 30888, 32104

u.+ına 3423

u.+ından 232

u.+ını 234, 994, 995, 4670, 5721, 5724,

8833, 9376, 12838, 13693, 17247, 21147, 33369, 33387

u.+ının 18274

u.+ıyla 5046, 9641, 12435, 14763, 15675, 18670

u.+ıyle 1734, 2228, 3844, 4010, 26063

u.+iyle 20943, 20952, 20957

u.+la 223, 25925, 27938

u.+ları 6527

u.+larla 25797

[=63]

UNVANLI: Lakaplı:

“Eğer nasîb olsaydı Rıtl-ı Giran **unvanlı** böyle bir şiir mecmuası çıkarmak hoşuma giderdi.”

(u. 32548)

u. 2025, 2051, 2079, 2084, 2102, 4013, 6467, 6692, 7455, 9355, 11217, 13777, 17386, 19016, 27810

[=16]

UPUZUN: Çok uzun:

“**Upuzun** giden bu surlar o kayserlerin müdafaa siperleriydi...”

u. 7077

[=1]

UR: Erm. Yumru:

“Bu devlet o zaman ceviz **uru** gibi, üstüne çivi çakılmaz bir kütle idi.”

u.+u 11989

[=1]

UR-: Vurmak:

“Paris Kongresi'nden sonra bizi bir saltanat sahibi zanneden paşalar:

Mevc urmada râyetim cebelde/

Urduka demek benim bu belde diyorlardı.”

(u.-duka 12738)

u.-ma 28333

u.-mada 12728

u.-ur 7258

[=4]

URAL-ALTAY: Ural-Altay dil ailesi:

“Moğollar da tıpkı Türkler gibi **Ural-Altay** fasilesine mensupturlar, lâkin başka bir millet, başka bir cemiyet, başka bir devlettirler.”

u. 26223

[=1]

URBAN: Fatih'in hizmetinde çalışmış olan

Macar asıllı topçu ustası:

“Fâtih'in toplarını döken **Urbanı**, bugünkü harflerimizi döken İbrahim Müteferrika'yı,

Belgrad muzafferiyetine muavenet eden

Bonneval'i ne kadar ihtiramla yâd ediyorsak onu da öyle yâd ederiz.”

u.+ı 31592

[=1]

URBANİSTE: Şehir planlamacısı:

“Bizim mühendislerimiz farzedelim ki henüz böyle harikulade **urbaniste** olmaktan uzaktırlar.”

u. 8098

[=1]

URFA: Şanlıurfa, Türkiye'nin bir ili:

“**Urfa'nın** henüz yirmi yaşında bir şâiri Suûd Safvet Bey, İstanbul'da ilk şiir mecmuasını neşretmiş.”

(u.+nın 20715)

u. 18305, 18620, 20712, 20721, 20728, 23542

u.+dan 20709

u.+nın 20700, 20716

u.+yı 24356, 24431

[=12]

URFALI: Urfa ilinden olan kimse:

“Halefler diyorlardı ki: Makarr-ı irfan İstanbul iken Türkçeyi, biri Erzurumlu ve biri **Urfalı** olan iki taşralı, yâni Nef î ile Nâbî, başka bir hâle koydular.”

(u. 20729)

u. 28225

[=2]

URFANİDİS: Millî mücadele yıllarında

İstanbul'daki Rum azınlıktan biri:

“Ali Kemal, bu illetini Mütareke'ye kadar şöyle böyle saklamış, nihayet İstanbul işgal edildiği günlerde alenen izhar etmiş **Urfânidis** namında sinsî bir Rum'un Ayasofya'yı kiliseye çevirmek fikrini ikân (ilkâ) eden bir yazısını, Toprakdaşlık diye Yunan istilâsını meşrulaştırmaya çalışan diğer bir Rum muharririn makale silsilesini gazetesine koyacak dereceye kadar getirmişti.”

u. 10077

[=1]

URFÎ: Urfî-i Şirâzî:

“**Urfî** iki dünyâ dahi hep nakşberâb”

u. 38221

[=1]

URFÎ-İ ŞİRÂZÎ: (1555-1591) İranlı şair:

“**Urfîşirâzî.den**”

u.+den 38220

[=1]

URÎ: İsviçre'de Alp dağları ile çevrili olan Uri Kantonu:

“**Uri** dağlarının o avcısı bir ok atıp nasıl hür İsviçre'yi yarattıysa, Avni Rüstem'in kurşunları da o tesirle Arnavutları uyandırdı.”

(u. 13938)

u. 1844

[=2]

URÛC: Ar. ***Urûc etmek**: Yukarı çıkmak, yükselmek:

“Bu hitabeyi dinliyen ruhlardan biri ki Abdülhak Hâmid Bey ‘bir diğer tecellî-yi ‘ulvi’ diyor ve biz kimdir anlıyoruz, besbelli Suriye'nin Nâsıra kasabasında doğan Peygamberdir ki, ümmeti, Celîl köyünde çarmıha gerilmiştir derler, bizse **urûc ettiğini** biliriz.”

u.+ettiğini 31039

[=1]

URÛK: Ar. Damarlar:

“**Dediğimiz** gibi uzun bir tecrübe Türklerin en basit halk tabakasının **urûk** ve asabına kadar geçerek öğretmişti ki yaşamak ancak istiklâlîle mümkündür.”

u. 18055

[=1]

USAN-: (Bir kimse veya şeyden) Sıkılıp artık ondan hoşlanmaz, onu istemez duruma gelmek, bıkmak, bezmek:

“*Nâmık Kemal Midilli'de, Hâmid, Hind'teyken bükülmez, bıkmaz, usanmaz, yorulmaz, yeni ruhu muttasıl neşreder.*”

(u.-maz 17262)

“*Lâkin derin gör-enler usan-mış hikâye.den*”

(u.-mış 36594)

u.-an 16184

u.-madım 20030

u.-mazlar 13469

u.-mıştı 14332

[=5]

USANÇ: Usanma duygusu, bıkkınlık, bezginlik:

“*Abdülhak Hâmid Bey, ihtiyarlamış bir Şark hüküm darı, maskara ve feylesof bir nedimin güftü ü gûlaryle na sıl vakit geçirirse, son dramlarında başlıca eşhastan biri olan Kanbur'la öyle, usanç getirmeksizin vakit geçiriyor.*”

(u. 30904)

u. 5755

[=2]

USARE: Ar. **meç**. Besleyici, hayat verici öz:

“*Nasıl oldu da Garb'ın terbiyesine temsil devresinde, millî usareyi kurutmadan yalnız onlar temeddün ettiler.*”

u.+yi 21524

[=1]

USLAN-: Akılı başına gelmek, akıllanmak:

“*Nâmık Kemal, yaratılışı ile siyâsî idi. Bütün hayatında, hatta 1876'dan sonra nisbeten uslanmış olduğu senelerde bile, siyâsî ihtirasları içinde idi.*”

(u.-mış 32614)

“*Her sabah başka bahâr olsa da ben uslandı*”

(u.-dım 36876)

u.-mış 8573

u.-mıştım 8568

[=4]

USLANDIR-: Uslu duruma getirmek, akıllandırmak:

“*Fırarımın acıklı sergüzeşti kafamı uslandırmamıştı.*”

u.-mamıştı 4114

[=1]

USLU: 1. Söz dinleyen:

“*Devlet, uysal ve uslu bendeler ister.*”

(u. 34834)

2. Sâkin:

“*Arab'ın şiirinde redif usludur, fakat Acem'le, Türk'ün şiirinde azgındır, taşkındır, coşkundur.*”

(u.+dur 29773)

u. 16487, 21098, 26174, 26490, 34043

u.+dur 20658

u.+uslu 14336

[=9]

USTA: Fars. 1. Bir zanaatı gerektiği gibi

öğrenmiş olup kendi başına yapabilen kimse:

“*Bu şadırvan avlusundaki sütun çerçevesi Türk mimarisi içinde doğmuş, onunla hallihamur olmuş bir ustanın eseridir.*”

(u.+nın 5548)

“*Usta, kalfa, çırak sırasıyla bütün bir imar kudreti, maiyetinde bulunuyordu.*”

(u. 5607)

2. İşinin ehli, becerikli, mahir (kimse):

“*İşleri hem çabuk hem iyi halledebilmek için usta bir adama ihtiyaç vardı. Böyle bir adam işlerin içinden, yâni Babî'î'den yetişmiş hem bütün memleketi hem de İstanbul'u iyi bilen bir adam olabilirdi.*”

(u. 26154)

u. 4782, 5539, 6684, 8092, 18885, 24638, 28169

u.+lar 5164, 6136, 6875

u.+ların 1004, 8104

u.+larının 8102, 25703

u.+sı 5588

[=18]

USTALIK: **meç**. Beceriklilik, hüner, mahâret:

“*Fakat unutmamalı ki çok geniş kafiyeler, basit kafiyelerden daha ziyâde ustalık isterler, çünkü üç boğumlu kafiyelere yakın bir külfetle bulunurlar.*”

(u. 29833)

u.+ıyla 12202

[=2]

USTALIKLI: Ustalıkla yapılmış, maharetli, mahirane:

“*Şâir, bakir, ustalıklı, hâsılı işitilmemiş mazmunun peşinden koşardı.*”

(u. 32233)

u. 11997

[=2]

USTURA: *Fars*. Tıraşta kullanılan çok keskin, açılır kapanır bıçak:

“*Sinirlerim bir ustura ile kesilmiş gibiydi.*”

u. 2781

[=1]

USTÛRE: *Ar*. İlkçağ insanlarına ve tanrılarına ait maceraları, kahramanlıkları anlatan masal ve efsane türünden hikâye ve rivayet:

“*Bu mevki'de bir zâtın bizim eski şüirimize, lisan, sarf, nahiv, belagat, fesahat, bedî', beyan, maânî ve şâir taraflarından başka şîir mazmunlarının ustûrelerine, târihine, mukaddes kitapların hükümlerine, darb-ı mesellere âdaba ve ahlâka, hulâsa bütün Şarka, taalluk eden incelikleri herhangi bir Avrupa âliminden ve bir müsteşrikden iyi görür.*”

(u.+lerine 19405)

u.+sinin 1795

[=2]

USTURLÂB: *Ar*. Eskiden bir yıldızın ufuk çizgisinden yüksekliğini ölçmekte kullanılan yarım daire şeklinde tahtadan âlet, sekstant: “*Mustafâ-yı Sâlis hayırhâh fakat safderun bir pâdişâhtı. Fransa Kralı XV. Louis'den usturlâb âletleri istiyordu.*”

u. 30873

[=1]

USUL: *Ar*. 1. Bir amaca erişmek için takip edilen yol, yöntem:

“*Devletin yenileşmeğe başladığı devirden bugüne kadar iktidar mevkiine geçmiş olanları seviyelerini göz önüne getirince, bu son yüzeli senelik teselsül eden idarî târihimizi en kolay bir usulle idrâk mümkün olur.*”

(u.+le 26612)

2. *mec*. Biçim, tarz:

“*Bu açılan mektep Vâlî Ahmed Eyüb Paşa'nın Üsküp'de ilk defa olarak yeni usulde açtığı Mekteb-i Edeb'di.*”

(u.+de 574)

u. 470, 593, 594, 2119, 3652, 16276, 19452, 19454, 22048, 23296, 23855, 26478, 28975, 29783, 32270, 34424

u.+de 1158, 4531, 15302, 15303, 19307, 23788, 23887, 27866, 30099, 34597, 34642

u.+dedir 19051

u.+den 19452

u.+dü 522, 3640

u.+e 23198, 26703

u.+i+felsefe.sinin 29477

u.+i+harb 16489

u.+i+harp.i 14605

u.+i+idare 25812

u.+i+idare.si 1361

u.+i+idare.sinden 11175

u.+i+idare.sine 24266

u.+i+idare.sinin 1444

u.+i+inşa.ya 22046

u.+i+terbiye.si 22059

u.+iyle 35483

u.+le 3505, 9675, 12801, 16837, 26601

u.+ler 35558

u.+lerden 19658

u.+lere 3649, 16467, 25800, 28436

u.+leri 6716, 28223, 33223, 35388

u.+lerin 3658, 22332

u.+lerinden 14599

u.+lerine 15107

u.+lerini 14604, 23777

u.+lerinin 14714

u.+lerle 7596, 8964, 22358

u.+ü 2009, 3208, 3244, 3626, 4175, 4922, 8628, 12783, 16275, 19112, 19188, 19451, 26262, 26819, 35405

u.+ün 3637, 19672, 19673, 21923

u.+ünce 14568

u.+ünde 8384, 9531, 19627, 26842, 34374, 35339

u.+ünden 20070

u.+üne 11432, 24805

u.+ünü 8829, 15738, 24257, 24388, 27246, 27556, 32991, 35509

u.+ünün 11754

u.+üyle 7589, 9912, 12744

[=111]

USULCA: Yavaşça, belli etmeden:

“*Aydın şehirlerinde geçen faciayı örtbas etmek için en mühim gazetelere usulca yerleştirilen ustalıklı haberleri öyle bir ses nasıl bir darbeye örtüyor.*”

(u.+ca 12006)

[=1]

UŞAK: (I) Erkek hizmetçi:

“*Annem öldükten sonra Deli Ahmed'i uşak olarak aldık.*”

(u. 300)

UŞAK: (II) Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Türk orduları, İnönü'nde, yeni Yunan İmparatorluğunun kartalını yumurtada iken kırmış, Yunan ejderlerini boğmuş, bir taraftan Bursa'ya, bir taraftan **Uşak'a** kadar paçavra gibi savurmuş.”

(u.+a 13430)

u. 591, 1491, 1516, 16073, 16089, 16115, 22095, 35429, 35439, 35439

u.+a 14591

u.+ı 34065

u.+ımız 333, 2953

u.+ken 354

u.+la 479

u.+ları 9943, 34063, 35316

u.+ların 33986

u.+larını 2442

u.+larla 554

u.+ta 18268

[=25]

UŞAK HÜSEYİN: Yahya Kemal'in çocukluk yıllarında evlerinde bulunan uşak:

“**UŞAK HÜSEYİN**

Tesalya Harbi'nden önce uşağımız bir Hüseyin vardı.”

u. 332

[=1]

UŞAKLIK: Uşak olma durumu:

“**Uşaklık** kendine ağır geliyordu.”

u. 301

[=1]

UŞŞAAK: Mûsikîmizde uşşak dörtlüsüne bûselik beşlisi ilâvesiyle meydana gelen ve düğâh (la) perdesinde karar kılan basit makam: “Cümle ervâhümakaamât açıl-ır arş.a kadar/ Râst Mâhur ile **Uşşak** Muhayyer.le dön-er”

u. 37650

[=1]

UŞŞÂK: Ar. Âşıklar:

“(…) ‘Meyhâneyi seyrettim **uşşâka** mutâf olmuş/ Teklîf ü tekellüfden sükkânı mu'âf olmuş’ (…)”

u.+a 28018

[=1]

UTAN-: Kusurlu duruma düşmekten veya kendini öyle görmekten ileri gelen bir eziklik

duygusuna kapılmak, gülünç olduğu veya küçük düştüğü için üzüntü duymak, mahçup olmak: “Beş yüz senelik İstanbul'a dâir Türkçe eserlerimizin adedini söylesek **utanmak** lâzım gelir.”

(u.-mak 19431)

u.-arak 13063, 24685

u.-dığım 7672

u.-ırdı 995

u.-ırım 24699

u.-madılar 16431

u.-maksızın 2756

u.-mazlar 16083

[=9]

UTANDIR-: Utanmasına yol açmak, utanmasına sebep olmak: “On bir sene evvel bir leke, bir şaibe bir galat-ı tabiat olmayan bir kanun maddesi ki, yine Hüseyin Câhid Bey'in itirafına göre, kendine hissettirmeksizin Hüseyin Câhid Bey'e iki senedenberi kemâl-i şiddetle yazı yazdırmış, bugün demokrasi nâmına hür bir vatandaşı niçin **utandırıyor?**”

u.-ıyor 24720

[=1]

UY-: 1. (Şartları veya özellikleri bakımından) Birbiriyle bağdaşmak, uyuşmak, mutâbık olmak, intibak etmek:

“Kendi yaradılışına tamamıyla **uyan** bu mezhebin felsefesini hikâye kılıklı küçük bir şiirdecanlandırmış.”

(u.-an 13706)

2. Davranışlarını, hareket, fikir vb. ni karşısında mevcut kimse veya şeye göre ayarlamak, ona tâbi olmak, ittibâ etmek, ayak uydurmak:

“(…) ‘Üstelik vâlidesi pertevniyâl gibi kendisinden daha basiretsiz bir kadının aklına **uyup** da Mahmud Nedim Paşa'yı iki defâ işin başına geçirmesi kazâ ve kaderi zorlamıştır.’”

(u.-up 35281)

“Biz.ler dilidivâne.ye **uy-duk** git-tik”

(u.-duk 38104)

u.-anı 24649

u.-ar 33166

u.-duğunu 25801

u.-duk 38101, 38102

u.-duktan 15670

u.-mak 3632

u.-mayan 15665, 15667
u.-mayanını 24649
u.-maz 12474, 15074, 15922, 24641
u.-mazlar 26163
u.-muyor 10496, 33186
u.-uyor 26701
[=21]

UYAN-: 1. Uyku durumundan çıkmak:

“*Pek gençken Fransız şâiri José-Maria de Hérédia'nın Trophéesleri yegâne kitabımdı; Paris'in "sokaklarını cebimde o kitap, gezerdim; yatağıma elimde o kitap, yatarım; uyandıgım zaman yanımda o kitabı bulurdum."*

(u.-dıgım 17397)

“*Şafak.tan önce uyan-dım bahâr oda.mdaydı*”
(u.-dım 36561)

2. Gaflet içinde ve olup bitenden habersiz durumda iken gerçeklerin farkına varmaya başlamak, hakîkati görmek, gözü açılmak:

“*Mâi ve Siyah kahramanı Ahmet Cemil'in Tepebaşındaki meşhur gecesinden sonra, son neslin gençleri millî rüyadan uyanarak var kuvvetleriyle medeniyete atıldılar.*”

(u.-arak 12893)

3. **mec.** Kendini göstermek, belirtmek, ortaya çıkmak:

“*Asr-ı ahîrin sonuna doğru Fransa'da, kapıcı, arabacı, uşak, besleme, aşçı ve hattâ gene bu tabakanın kafasında erbâb-ı istirahatî telezzüz eden tefrikalar aleyhinde pek yaman cereyanlar uyandı idi.*”

(u.-dı 22113)

“*Bu akşam harîmine gireceğimiz mahfil, bu karşı sırtın üstünde biraz evvel ışıkları uyanan köşk, Şark'ın son hükemâsından beş zâta melce bir zaviyedir.*”

(u.-an 23190)

u.-acağız 30509
u.-acaklar 12600
u.-acaksınız 23495
u.-amamak 7021
u.-amaz 31883
u.-an 7067, 13611, 19318, 23174, 27239
u.-anlar 22947
u.-dı 22910, 31269, 31661, 32389, 32421
u.-dıgım 2528, 17384
u.-dıgımız 23488, 23521
u.-dıgına 17157

u.-dık 1098, 1098, 26815
u.-dıktan 10999
u.-dılar 4752, 12374, 13233, 16663
u.-dım 155, 1716, 6583, 36815
u.-ıp 4363, 6829, 6833
u.-ır 3270, 6990, 12598, 17369, 23799,
35571

u.-ırdık 16838
u.-ırım 34348
u.-ırlar 18474
u.-ırlarsa 36777
u.-ırsa 13622
u.-ışı 27560
u.-ıverdi 26539
u.-ıyor 17166, 30423, 30493
u.-ıyoruz 30468
u.-mak 36779
u.-maları 31469
u.-mamış 12315, 30066
u.-masın 36559, 37540, 37541, 37543,
37545, 37547, 37549
u.-maya 4823, 8219, 23603
u.-maz 38600
u.-miş 13785, 16820, 17973, 36793, 36812,
37909
u.-mıştım 8567
u.-sa 26378
[=80]

UYANDIR-: 1. Uyku durumundan çıkarmak, uyanmasını sağlamak veya uyanmasına sebep olmak: “*Sabaha karşı Müslüman ve Hıristiyan, kapı kapı herkesi uyandıran davulundan başka ramazanlık bir şeyi olmayan bu semte, İslâm'ın nuru hafif bir ışık gibi sinmişti.*”
(u.-an 7927)

2. ***Merak uyandırmamak:** İlgi çekmemek:

“*Adı ve şahsiyeti artık bir merak uyandırmayan Murat Bey, geçen neslin fevkalâde bir adamıydı.*”

(u.-mayan 9660)

3. **mec.** Kendini göstermesine, belirmesine sebep olmak, ortaya çıkarmak:

“*Her kelime ve her hâdise onda bir fikir silsilesini uyandırır.*”

(u.-ırdı 8652)

u.-abileceğini 8799
u.-abilirsiniz 31371
u.-acak 30497

u.-acaksınız 23498
u.-arak 29730
u.-dı 10045, 10561, 11803, 13931, 14048, 21859, 22909, 23135, 25269, 28106, 30067, 30311, 31297, 31937
u.-dığı 1273, 10500, 24765, 28723, 28724, 31302
u.-dığını 32636
u.-dıktan 13676
u.-dılar 10935, 14950, 18029
u.-dım 21613
u.-dın 22954
u.-ınız 31446
u.-ır 11414, 15563, 23294
u.-irsanız 31933
u.-ıyor 21999
u.-ıyordu 2430, 18391, 32644
u.-uyorsunuz 21705
u.-madılar 27590
u.-mağa 20594, 31442
u.-mak 11562, 11814, 19599, 31361, 31670, 31943
u.-makla 26544
u.-maksızın 9793
u.-maktır 24483
u.-mamak 9105
u.-mazdı 249
u.-mazlar 30033
u.-miş 27669
u.-mişti 8014, 8938
u.-mıyorlardı 29931
u.-saydı 28725
[=65]
UYANIK: 1. Yapacağı işi bilen, dikkatli ve tetikte olan, müteyakkız:
“Şimdiye kadar düşman sadmeleri bilhassa askerlik kabiliyetimizi **uyanık** bulunduruyordu.” (u. 17741)
“Sanki halk.ın **uyanık** gör-düğü rü'ya idi o” (u. 35880)
2. Açıköz, zeki, becerikli, kurnaz (kimse):
“Yeni Yunan İmparatorluğu mevcut iken Arnavut milleti için felah tasavvur edilemez. Maatteessüf Arnavutluk'un en **uyanık** bir Arnavut milletine en ziyade nüve olabilecek tarafları Yunan eline düştü.” (u. 13975)
u. 35960

u.+ız 28724
[=5]
UYANIKLIK: Uyanık olma durumu, teyakkuz:
“Hüseyin Câhid Bey için bu küçük intihap bir **uyanıklık** safhası ve bir dönüm noktasıdır.” (u. 24515)
u. 24483, 28309
u.+ın 17188, 18613
u.+ının 17153
u.+lar 30506
[=7]
UYANIL-: Uyanma işi yapılmak:
“Rü'ya.sı ol-mayan **uyanıl-maz** bir uyku.da” (u.-maz 39093)
u.-mağa 37548
u.-maz 36413
[=3]
UYDUR-: 1. Uymasını sağlamak, uygun düşürmek, ayarlayıp denk getirmek:
“Tahsisatı o ihtiyâca **uydurmak** zarurîdir.” (u.-mak 24256)
2. Aslı olmayan bir şeyi îcat edip söylemek, kafasından düzmek:
“Propaganda adamları çarçabuk, taraf taraf ilân ettiler ki hezimetlerini Türk muharrirleri **uyduruyorlar.**” (u.-uyorlar 13583)
u.-an 21285
u.-mak 3634, 24240
u.-ur 3527
u.-uyor 28279
[=6]
UYDURMA: **teşmil**. Bir değeri olmayan, derme çatma: “Bu eski Türk mesiresini Filibe Belediyesi birçok paralar sarfederek Avrupa şehirlerinde gördüğümüz **uydurma** ve uydurma oldukları için göze, kalbe hiçbir ferah vermeyen çirkin parklarından birine benzetecek.” (u. 867)
u. 866, 8414, 15212, 15218, 15221
[=6]
UYGUN: Yakışır, mutabık, mütenasip:
“Victor Hugo'yu seviyordum; bu merhaledeki düşüncüme epeyi **uygun** olduğu için onun şiirini anlamakla, romantizm'e kolay bir kapıdan girmiş oldum.” (u. 2141)

u. 13, 2682, 5782, 5788, 8264, 9345, 9499,
12334, 12428, 17225, 17598, 18861, 25170,
25186, 25248, 26790, 27476, 31172, 35368
u.+du 9924, 24584, 25170
u.+dur 17823, 27775
[=25]

UYKU: 1. Dış uyaranlara karşı bilincin,
bütünüyle veya bir bölümünün yittiği, tepki
gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük
ölçüde azaldığı dinlenme durumu:

“*Quartier Latin'de son gecemin uykusunu
uyuyup Rue des Ecoles'e çıktığım vakit,
ayaklarımın sallandığını, başka bir cihâna
gireceğimi, nihayet gençlikten bu akşam
ayrılacağımı hissettim.*”

(u.+sunu 1883)

“*Uyku.mda bütün bir gece Körfez.deyim artık*”
(u.+mda 36044)

2. Sükûnet hâli, hareketsizlik, durgunluk:

“*Lâkin az sonra lezîz uyku bir encâm.a var-ır/
Hilkat.in gör-düğü rü'ya bit-er etrâf ağar-ır*”
(u. 36511)

u. 19866, 36655
u.+da 36156, 39093
u.+dan 37549
u.+dur 36587
u.+larda 36124
u.+larından 16662, 36777
u.+ma 36422
u.+sundan 7751, 11814
u.+sunun 36281
u.+ya 36413, 38301
u.+yu 36741, 36773
[=20]

UYKUSUZLUK: Uyku uyuyamama veya az
uyuma durumu:

“*Hem uyku ihtiyaç.ları hem uykusuzluk.u/
En sinsi bir ezâ gibi.dir geç-miyen zaman*”

u.+u 36655

[=1]

UYSAL: Başkalarına kolayca uyabilen, sözlerini
dinleyip karşı gelmeyen, yumuşak başlı:

“*Devlet, uysal ve uslu bendeler ister.*”

u. 34834

[=1]

UYU-: 1. Uyku hâlinde olmak:

“*O gece annemin hasta (yattığı) salonun
yanında bir odada yatıp uyumağı istedim.*”

(u.-mağı 149)

“*Uyu-duk kır.da gezin-dik dağ.da/
O yazın âh o engin çağ.da*”

(u.-duk 36942)

2. Gerçeklerin ve çevresinde olanların farkında
olmamak, gaflet içinde olup bitenden habersiz
bulunmak:

“*Bahaeddin Şakir, Nâzım'la sıkı dost olduktan
sonra göze çarpan bir farkla değişti; lâkin böyle
değişen bu adam Paris'te uyumuş kalmış olan
Genç Türklüğü diriltmeye başladı.*”

(u.-muş 10929)

3. Olduğu gibi durmak, bir ilerleme
göstermemek:

“*Tam 1908'de, Osmanlı Devleti'nin Müslüman
ve hristiyan tebaaya (ya) izhâr edilmiş veyâhud
uyumuş bir hâlde, kaç türlü müddeâsı vardı.*”

(u.-muş 26293)

u. 35867
u.-dum 764, 1715, 2528, 18708
u.-madım 7022
u.-mayan 3004
u.-mazdı 259
u.-muş 9105, 10921, 21612, 26278
u.-muşum 6584
u.-r 9103, 23799, 28662, 37656, 38334
u.-rken 23494, 37019
u.-sun 36635
u.-yabildi 34386
u.-yamadım 151, 2804
u.-yamıyordu 34353
u.-yanlar 36741, 36773
u.-yor 27710
u.-yordu 17408
u.-yunca 151
u.-yup 1882
[=33]

UYUKLA-: Oturduğu yerde hafif uykuya
dalmak, ımızganmak:

“*Ne olduğunu hâlâ hakikî âlimlerin bir türlü
tayin edemediği ve Avrupa kütüphanelerinde
kitaplar üstünde uyuklayan bazı antika kara
sevdaularının kadim Yunan'a mensup sandığı bu
Bizans tortusu unsur eğer Balkanlar'da
türemeseydi, şark, sulh ve asayiş yüzü görürdü.*”
(u.-yan 15137)

“*Koyun.unda uyukla-r/*

Bil-mez deniz ne.dir o temâşâ.ya git-meyen”

(u.-r 38690)

u.-r 25654

[=3]

UYUŞ-: **mec.** Canı hareket etmeyi istememek, gevşemek, tembelleşmek, miskinleşmek:

“Şimdiye kadar düşman sadmeleri bilhassa askerlik kabiliyetimizi uyanık bulunduruyordu. Fütuhât asırlarımızda gösterdiğimiz diğer teşkilât kabiliyetleri, üç inkıraz sırasında **uyuşmuş** olmalarına rağmen yine bizde mevcuttur.”

(u.-muş 17743)

u.-muş 32967

u.-tum 10740

[=3]

UYUŞTUR-: Geçici bir süre için hissetmez, duymaz hâle getirmek, uyuşmasına sebep olmak:

“İngilizler Ferit Paşa hükümetinin beceriksizliğini ve halk nazarındaki haysiyetsizliğini görmüşler, artık onu düşürmeyi ve yerine mülayim bir kabineyi getirmeyi ve bu suretle Anadolu’yu **uyuşturmayı** düşünmeye başlamışlardı.”

(u.-mayı 10339)

“Lâkin Yunan gibi bir düşmana karşı bütün edille beş para etmez, bugünlük en büyük delilimiz Anadolu cephesidir nâ-be-mevsim ve nâ-be-mahâl sulh havadislerinin uyuşturucu havası o cepheye uğramamalı. Anadolu cephesi bizim ruhlarımıza çelikten bir hava verdi, biz ona o havayı bulandırıp **uyuşturduktan** sonra iade ediyoruz, ne yaptığımızın farkında mıyız?”

(u.-duktan 16156)

u.-abileceğimizi 10247

[=3]

UYUŞTURUCU: Uyuşturan, uyuşturma özelliği olan:

“Ah bu felâket çok büyüktür, ‘bir itibarla hayırlı oldu’ demeye insanın dili varmıyor, yoksa istiklâlsizliği o kızgın demirden tadacağımıza, morfin gibi **uyuşturucu** bayıltıcı bir usûlle tatsaydık çok fena olurdu.”

(u. 16850)

u. 16140, 16837

[=2]

UYUŞTURUL-: Hissetmez duruma getirilmek, duygusu iptal edilmek:

“Bu nasihati orada o gün apâşikâre, hem kendini birkaç gün evvel saraya ithal edenlerin

yüzüne karşı söylemek, hem de yeni ricalin hangi vasıtalarla **uyuşturulacağını** tavsiye etmek tam kendi ahlâk ve zihniyetini gösterir bir hareketti.”

u.-acağını 10032

[=1]

UYUŞUK: Gevşek, tembel:

“Yarı kapalı, yarı açık bir lisanla, milletimizin **uyuşuk**, hükümetimizin berbat, düşmanlarımızın münevver ve fedakâr olduklarını sezdirirdi.”

(u. 1328)

u. 17256

[=2]

UYUŞUKLUK: Uyuşuk olma durumu:

“Türk’ün üç inkıraz asrının **uyuşukluğundan** sonra, birdenbire, bu kadar bariz olarak tecelli eden, bu kabiliyetini artık tarihle tevsik etmeye de hacet yoktur.”

(u.+undan 17735)

u.+undan 18655

[=2]

UYUT-: 1. Bir gelişme kaydetmeden kalmasına, olduğu gibi durmasına sebep olmak:

“Antoine her dokunduğu maddeye hayat veren bir üstaddır; eğer biz teşevvüşlerimizle dehâsını bu müddet içinde **uyutmazsak**, şek yoktur ki, burada yapacağını yapar, müebbed bir eser bıraktıktan sonra döner.”

(u.-mazsak 31844)

2. İlgi konusu olmaktan çıkarmak, unutturmak:

“Bilirim ki Bulgaristan’ın müslüman tebe’asına dâir Osmanlı hükümetiyle bir muahedesi vardır ve bu muahedeyi **uyutuyor**, bilirim ki beynelmilel bir muahedede Türk ekalliyetini himaye etmeği taahhüd etmiştir.”

(u.-uyor 3532)

[=2]

UYVAR: Uyvar Kalesi. Slovakya’nın Nové Zámky kentinde yer alan, günümüze kadar ulaşmamış bir kale:

“Beç’i düşürmekle gıpta ettiği Kandiye, Kamyeniçe ve **Uyvar** fâtihi Fâzıl Ahmed Paşa’yı gölgede bırakabilirdi.”

(u. 25263)

“Belgrad.dan mı Budin Eğri ve **Uyvar.dan** mı”

(u.+dan 35708)

[=2]

UZA-: 1. Zaman bakımından uzun olmak, çok sürmek:

“Bu muhaveremiz maateessüf **uzadı**. Başka bir defa daha uzun boylu itmam ederiz.”

(u.-dı 32690)

“Şebiyeldâ.da **uza-r** fecir.e kadar kıssaiaşk/
Tâ ki Mecnun bitir-ir nutuk.unu Leylâ söyle-r”

(u.-r 37658)

2. Tahminden çok sürmek, sürüncemede kalmak:

“Evliya Çelebi, İstanbul muhasarasının günden güne **uzadığını** kendine has tefsirleriyle anlattuktan sonra diyor ki: (...)”

(u.-diğini 7223)

“Bir yan.da dâimâ **uza-yıp** bit-miyen zaman”

(u.-yıp 36551)

“Dâimâ yol.lar **uza-r** kalp üzül-ür”

(u.-r 36717)

u.-dikça 32547

u.-r 13601, 31162, 38913, 38919, 38920

u.-rdı 38786

u.-yacak 32093

u.-yan 37321

u.-yınca 25297

u.-yıp 30880

u.-yor 24829, 28895

[=19]

UZAK: 1. Gidilmesi çok süren, çok öteelerde bulunan, ırak, yakın karşıtı:

“Enver Paşa başka bir devlet teşkil etmek üzere **uzak** bir tarafa gitmişti.”

(u. 30070)

“Yıl.larca **uzak.larda** yaşa-rken/

İstanbul.u hicran.la tahayyül ben.i yor-du”

(u.+larda 36266)

2. İhtimali az olan: “Hakikate çok yakın görünen bu hayâl ne kadar **uzaktır**. O kadar uzaktır ki tıpkı, bir konser verilirken orkestra şefinin elinde bir değneği sağa ve sola sallaya rak, gaayet kolay bir vazîfe gördüğünü zanneden bir insanın hayâline benzer.”

(u.+tır 29985)

3. Belli bir sıralamaya göre daha sonra gelen, daha sonra gerçekleşecek olan:

“Temmuz'un o güzel günlerinde, belki bir daha ancak **uzak**, pek ileri teşebbüsler öne sürülüyordu da şaşmıyorduk.”

(u. 31645)

4. (-den) Bir şeye karşı ilgisi olmayan:

“İzzet Molla'nın nesir ve nazımlarına şöyle bir ba kan kaari' anlar ki, biz 1826'da edebî bir

inkılâptan değil, onun ihtiyâcını duymaktan bile fersah fersah **uzaktık**.”

(u.+tuk 33071)

5. Arada çok zaman bulunan:

“Bu bahisler **uzak** ve yakın târihtendi; pek nâdir olarak zamânenin ahvâline dokunurdu.”

(u. 35082)

6. Yakın olmayan yer:

“(Hâlis Türk) çocuklarından beşer bin kişi alırlar. Bu çocukları, şehir ihtilâfından **uzak**, o dağ havası içinde, o kışlalara yerleştirirler.”

(u. 35341)

7. ***Uzak kalmak**: Ayrı olmak:

“Yurt.un bu iftar.ından **uzak** kalma.nın gam.ı/
Hadsiz yaşat-tı rûh.uma bir gurbet akşam.ı”

(u. 35946)

8. ***Uzaktan uzağa**: Çok uzaktan, uzak yerlerden:

“Bursadan Konyadan İzmirden **uzaktan uzaka**/
Çarp-ıyor birbiri ard.inca o dağ.dan bu dağ.a”

(u.+tan 35696)

u. 579, 810, 1224, 1976, 2271, 2386, 2955, 3586, 4947, 5165, 5835, 6438, 6764, 7018, 7195, 7211, 7658, 7884, 7884, 7907, 8581, 9396, 9571, 11412, 11706, 12555, 12714, 13786, 14189, 14396, 16562, 18185, 18189, 18842, 19793, 20294, 21313, 22666, 22857, 22865, 22995, 23160, 23408, 23417, 23418, 23656, 23662, 23755, 23782, 24301, 24756, 24763, 25382, 25786, 26215, 26629, 26742, 26784, 27876, 29260, 29885, 30058, 30702, 31245, 31631, 32211, 32475, 33762, 35070, 35107, 35233, 35329, 35499, 35766, 36053, 36105, 36811, 36824, 36869, 36882, 37981, 38735, 38738

u.+a 6286, 7002, 7009, 19338, 32734, 35696

u.+ça 19024

u.+da 3416, 31223

u.+dan 18899, 21861, 28901

u.+dılar 19690

u.+dır 24221

u.+ı 26721

u.+ım 20415, 28108

u.+ız 5804, 8094

u.+lara 3945, 17215, 22320, 22846, 23394, 23480, 38731

u.+larda 4870, 21550, 30710, 36266, 36514, 37000, 37923

u.+lardadır 22253
u.+lardan 11476, 23507, 35694
u.+lardasınız 20524
u.+lardayız 20526
u.+sa 5597
u.+ta 810, 1399, 1675, 5519, 6699, 9685,
12380, 12987, 21120, 22844, 23477, 23491,
23501, 25037, 28305, 36039, 36132, 37968
u.+tan 2528, 2549, 4133, 4716, 6285, 6942,
8447, 9133, 10105, 10183, 10748, 12965,
16929, 17634, 18012, 18191, 20392, 21320,
26033, 27332, 28460, 33481, 36450, 36585,
36664, 36896, 37161
u.+tı 1421, 2169, 4917, 9708, 34734
u.+tık 2364, 33059
u.+tır 3510, 8222, 8415, 12423, 13229,
18578, 20094, 26805, 29260, 29973, 29974,
30026, 30304
u.+tırlar 8091
[=191]

UZAKLAŞ-: 1. (Bir yer, kimse veya şeyden)
Uzağa gitmek: “*Kendimi Vardar'ın kuvvetli bir
akıntısına kapırdım; suyun hızıyla uzaklaştım,
muhakkak olarak boğuluyordum.*”

(u.-tım 307)

“*İlk Meclis-i Meb'ûsan'da meb'ustu, Midhat
Paşa'nın mensuplarından, o Meclis
dağıldıktan sonra Midhat Paşa ile Avrupa'ya
uzaklaşmış.*”

(u.-miş 4209)

2. Yavaş yavaş görünmez, duyulmaz,
hissedilmez duruma gelmek:

“*Göz.lerden uzaklaş-inca dünyâ*”

(u.-inca 36147)

u.-a 2412, 2412
u.-amaz 30701
u.-amiyordu 32293
u.-arak 28766
u.-ır 32478
u.-mak 30221, 32484, 33948
u.-malar 2394
u.-ması 32977
u.-miş 26070, 34837
u.-sa 38846
u.-tı 36043
u.-tık 7008
u.-tıkça 36503
u.-tıktan 17368

u.-tılar 23950

u.-tınız 23457

[=23]

UZAKLAŞTIR-: 1. Uzaklaşmasına sebep olmak
veya uzağa gitmesini sağlamak:

“*Çünkü bu sefer, Anadolu'da Rum
Selçuklularının mukadderatını değiştirdi; bir
itibarla Bizans'a yaradı. Çünkü Türkleri
Marmara sahillerinden uzaklaştırdı.*”

(u.-dı 4664)

2. **mec.** İlginin azalmasına, aradaki bağın
kuvvetini kaybetmesine sebep olmak:

“*Bütün bu amiller, gitgide, devleti Lâtinlikten
uzaklaştırıyor, ekseriyeti şarklı, Hıristiyan ve
Eski Yunancadan bozma bir dille konuşan halka
mal ediyordu.*”

(u.-ıyor 4927)

u.-dı 4662, 10136

u.-dığını 33921

u.-dılar 161

u.-mak 22221

[=6]

UZAKLAŞTIRIL-: Görevinden alınması
sağlanmak:

“*(Sâkıb Efendi) azledildi ve hayli müddet süren
idbâr devirleri geçirdi; Kapıdan uzaklaştırıldı.*”

(u.-dı 19765)

u.-miş 25984

[=2]

UZAKLIK: Uzak olma durumu, ıraklık:

“*İki kilometre bile tutmayan bir uzaklıktan*

“*Üsküp'ün hasreti kalbimi yakıyordu.*”

(u.+tan 1165)

u.+tı 24758

[=2]

UZAN-: Bir alana yayılmak: “*Daha 1326'da bu
yeni Türk devleti İstanbul tarafından Maltepe'ye
kadar gelmiş, Çamlıca'nın arkalarına kadar
yerleşmiş, Şile'ye kadar uzanmıştı.*”

(u.-mişti 4699)

2. Gitmek: “*Öğleden sonra Şişli'den Beyoğlu'na
kadar uzandım.*”

(u.-dım 6461)

3. Boylu boyunca yatmak: “*Bu ocak mecllesini
okumak üzere yatağıma uzandım.*”

(u.-dım 11040)

4. Vücudunu yöneltmek veya vücuduyla birlikte
kolunu uzatmak:

“Bir devir sonra, başka bir nesli biz gene bu mesirelerin yollarında kadınlığın yüksekte **uzanan** muhibbi elini, hürmetin en nefis hazzıyla eğilerek öper göreceğiz.”

(u.-an 21538)

“Ova.lardan geç-iyordu düşünce.min tren.i/
Gör-düm bir el **uzan-arak** batakların sel.inden/
Yakala-dı timsah.ları birer birer bel.inden”

(u.-arak 38743)

u.-an 5829, 6514, 8773, 5013, 24781

u.-dı 7531

u.-dığı 2428, 27628

u.-iverirdi 8653

u.-ıyor 25073

u.-iyorlardı 33784

u.-miş 23952

[=17]

UZAT-: 1. Uzamasına yol açmak, uzamasını sağlamak: “*Ganî Efendi'nin şahadet parmağı mütekallisti; küçük parmağının tırnağını mahsus **uzatırdı**. Bu parmağıyla çocukların kulaklarını kanatırcasına çekerdi.*”

(u.-ırdı 525)

2. Verilecek bir şeyi bir kimseye doğru yöneltme: “*Mükâlememiz ilerlemişti ki sedir refikim beni kemâl-i nezâketle bir çaya davet etti ve kartını **uzattı**. Okudum.*”

(u.-tı 6561)

“Sağ el.den **uzat-tıkları** peymâne.lere/
Gülrenk sebû.lardan ak-an sahbâ.dır”

(u.-tıkları 38163)

3. İleriye doğru yöneltmek:

“*O mübarek hayvan gitmiş, önce hali arsada çökmüş, lâkin çok durmamış, kalkmış, tavus gibi süzülerek Hâlid yani Ebâ Eyyûb Ensârî'nin evi önünde çökmüş ve sonra boynunu **uzatmış**, bağırması, Resûl-i Ekrem de ‘İnşallah konağımız burasıdır!’ demiş,*”

(u.-mış 7117)

4. Daha uzun sürmesini sağlamak, süreyi arttırmak: “*(...) talebe, gençlik âleminden çıkmamak için tahsilini **uzatır**, imtihanlarını gecik tirir, mahsus yerinde sayardı.*”

(u.-ır 7842)

5. Sürüncemede bırakmak: “*Yunanistan'ın girişeceğini farz ettiğimiz şarklıca pazarlık bu harbi **uzatmaktan** başka neye yarar?*”

(u.-maktan 13408)

u.-amazlar 35367

u.-amıyordu 23985

u.-an 24000

u.-ıp 31607

u.-ır 8624, 30895

u.-ıyor 14829, 31608, 39105

u.-ma 27398

u.-mağa 27766

u.-mak 20899, 21190

u.-maktan 35367

u.-mıyayım 32215

u.-tı 14869, 23958, 23971, 23989

u.-tılar 24024

u.-tım 9861, 23949, 23955, 23968, 23972, 23980, 23984

u.-tınız 27205

[=34]

UZATIL-: Uzatmak işi yapılmak, uzaması sağlanmak:

“*Nihayet şu ve (bu) sebepler yüzünden girmiş olduğumuz bu harblerde iktidar mevkiinden bulunanların hamâkatleri veyâhud hırsları (yüzünden) kaçî lüzumsuz yere **uzatıldı?***”

(u.-dı 24919)

u.-ırsa 27401

[=2]

UZLAŞ-: Aradaki uyuşmazlıkları kaldırarak anlaşmak, uyuşmak: “*Atina'nın doğrudan doğruya Ankara ile **uzlaşacağına** dair ikide birde haberler yayılıyor.*”

(u.-acağına 17541)

u.-amadığı 17604

u.-ır 15892

u.-mak 17536, 17567

u.-maya 17586

[=6]

UZLAŞMA: Uzlaşmak işi, anlaşma, uyuşma: “*Bekir Sami Bey'in. Yunanistan'la itilâf taraftarı olduğunu, bir **uzlaşma** zemini aradığını, arkadaşlarıyla ondan bozduğuna durup durdukları yerde icat ettiler, ortaya çıkardılar.*”

(u. 14653)

u.+da 17584

[=2]

UZLAŞTIR: Uzlaşmalarını, uyuşmalarını sağlamak: “*Ahmet Celâlettin Paşa Paris'e gelip de Murat Beyi ve etrafını Sultan Abdülhamid'le*

uzlaştırdığı vakit programını Ali Kemal'den almıştı.”

u.-dığı 10007

[=1]

UZLET: Ar. Bir köşeye çekilip toplumdun, insanlardan uzak, yalnız başına yaşama:

“(…) sevdiği birkaç mutasavvıfla Manisa'ya gitmiş, oradaki sarayın bahçelerinde derin bir **uzlete** çekilmiş, on sekiz yaşından beri süren anlamlı ve şanlı maceralarının silsilesini kapamıştı.”

(u.+e 6163)

“Ülfet belâlı şey fakat **uzlet** sıkıntılı”

(u. 36417)

u. 24163, 34018

u.+e 19043

u.+im 19032

u.+inde 34090

u.+te 34043, 34321

[=9]

UZUN: 1. Başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman bulunan, çok süren, çok zaman alan:

“Süleymân-ı Kanunî o kadar **uzun** bir saltanattan sonra öldüğü zaman uzun seneler halk hâlâ yaşadığına inanmış.”

(u. 13004)

“Bin yıl.dan **uzun** bir gece.nin beste.sidir bu”

(u. 36033)

2. İki ucu arasında kendi ölçülerine göre fazla mesâfe olan: “O uzun gözlü **uzun** saçlı peri”

(u. 36727)

3. ***Uzun uzadıya**: Bütün ayrıntısıyla, geniş ve ayrıntılı olarak, etraflıca, uzun uzun:

“Lâkin bir defa bu şiiri tadan, menşei olan ilhamı **uzun uzadıya** öğrenir.”

(u.+uzadıya 17406)

u. 150, 266, 281, 619, 625, 768, 941, 965, 1104, 1141, 1503, 1673, 1679, 2102, 2191, 2199, 2257, 2468, 2523, 2544, 2719, 2766, 2812, 2908, 2909, 2913, 2976, 3056, 3072, 3185, 3499, 3542, 3560, 3842, 3897, 4025, 4418, 4445, 4656, 4666, 4685, 4686, 4930, 4936, 5005, 5057, 5355, 5473, 5598, 5611, 5647, 5754, 5840, 5846, 5908, 5993, 6093, 6190, 6190, 6267, 6327, 6399, 6794, 7132, 7606, 7902, 7904, 8162, 8554, 9066, 9082, 9131, 9195, 9279, 9388, 9508, 9519, 9543, 9691, 9757, 9788, 9807, 10082, 10184, 10359, 10391, 10574, 10665, 10665, 10699, 10949,

11003, 11075, 11144, 11681, 11868, 11920, 12017, 12160, 12684, 12994, 12995, 12996, 13602, 13748, 13927, 13944, 13982, 14133, 14149, 14916, 15151, 15903, 15998, 16490, 16583, 16714, 16832, 16951, 17079, 17139, 17320, 17321, 17327, 17341, 17496, 17810, 17817, 18020, 18022, 18022, 18041, 18226, 18280, 18283, 18356, 18426, 18748, 18828, 19019, 19091, 19461, 19759, 20386, 20570, 20703, 21225, 21237, 21712, 21876, 22158, 22813, 22906, 23010, 23087, 23104, 23161, 23280, 23390, 23391, 23397, 23398, 23426, 23475, 23492, 23508, 23625, 23926, 24361, 24403, 24818, 24833, 25140, 25298, 25330, 25450, 25481, 25501, 25631, 25675, 25682, 25725, 25882, 25889, 25918, 26148, 26363, 26528, 26616, 27176, 28095, 28243, 28329, 29184, 29365, 29420, 29880, 30162, 30174, 30329, 30330, 30330, 30335, 30365, 30524, 30553, 30843, 31318, 31764, 32083, 32126, 32295, 32320, 32610, 32678, 32887, 32902, 33291, 33553, 33559, 33627, 33643, 33853, 34093, 34125, 34303, 34623, 35051, 35076, 35116, 35126, 35253, 35253, 35318, 35609, 35750, 35750, 35823, 35868, 36033, 36109, 36185, 36255, 36398, 36509, 36677, 36727, 36727, 36759, 36979, 37950, 38445, 38473, 38493, 38505, 38608, 38662, 38727, 38795, 38798, 38811, 39019, 39112

u.+ca 2273

u.+dur 4516, 18281, 29167, 31542, 36075

u.+uzadıya 3067, 3108, 4604, 6359, 7784, 8170, 10565, 15317, 17393, 19456, 20478, 23346, 29487, 31543, 33820, 33835, 34907

u.+uzun 7181, 28872

[=287]

UZUN İBRAHİM PAŞA: (d. ? – ö. Macaristan, 1683), Osmanlı ordusunun komutanlarından ve vezirlerinden biri [1683 yılındaki II. Viyana Kuşatması'na katıldı. Kuşatmanın sağ kanadında bulunan İbrahim Paşa, daha savaşın ilk zamanında ordusunu alıp Yanıkkale'ye kaçtı ve bozguna zemin hazırladı. Bir süre sonra ilerleyişe geçen Avusturya ordusuna yenildi. Kuşatmadaki tutumu ve askeri başarısızlığı sebebiyle idam edildi]:

“Tek başına bir Viyana seferini açan Kara Mustafa Paşa yerinde yine onun muasırları olan

bir Köprülü Fâzıl Mustafa Paşa, yahut da bir Şeytan İbrahim Paşa, yahut da bir Amuca Hüseyin Paşa, yahut da, hani biraz evvel Viyana seferine itiraz ettiğini söylediğimiz, **Uzun İbrahim Paşa** olsa Viyana seferi olmazdı.”

(u. 25378)

u.+nın 25292

[=2]

UZUNLUK: Bir yer veya nesnenin bir ucundan öbür ucuna kadar olan mesafe, boy:

“Göksu'daki ip fabrikası her yerde teessüs edebilirdi. Çünkü burada ipleri bilmem kaç metre **uzunluğunda** germek mecburiyetinde olduğumuz için mi Türk milletinin tarihinde ve Avrupa'da yerleşmiş bir sahifeyi yırtıp atmak?”

u.+unda 8309

[=1]

UZUV: Ar. 1. Bir vücudu meydana getiren ve belli görevleri olan parçalardan her biri, organ:

“Sar-dı her **uzuvunu** bir ince sızı”

(u.+unu 36969)

2. Unsur:

“Aruz şiir lisânımızın vücûdunda bel kemiği gibi esaslı bir **uzuvdur.**”

(u.+dur 29607)

u. 14923

u.+dur 20683, 29798

u.+ları 3222

u.+unu 7560

[=7]

UZVÎ: Ar. Organlarla ilgili olan:

“Milliyet gazetesini açtım. İlk sahifesinin son tarafında Süleyman Nazîf'in öldüğünü, iri harflerle, okudum. Kalbimde âdeta **uzvî** bir ağrı hissettim.”

(u. 8850)

u. 14267, 19551, 22183, 28770

[=5]

UZVİYET: Ar. Canlı bir varlığı meydana getiren organların bütünü, organizma:

“Fakat şâirin **uzviyetinde** kafiye kuşta kanat gibidir.”

(u.+inde 20697)

u.+çe 3857

u.+i 21110

u.+inde 29797

u.+ine 3928

[=5]

Ü

Ü: 1928 harf inkılâbından sonra kullanılmaya başlanan Latin asıllı Türk alfabesinin yirmi altıncı harfi:

“Yeni ve tam Türkçe bir elifba tertîb etmek iktizâ ederse bu harflerle teşekkül edebilir:

Kalın A

ince A

Kalın I Kır, sır, yıl demek için.

ince I

E Olgun

Ö Ölüm

Ü Üzüm

U Uzun demek için.”

ü. 29193

[=1]

ÜCRA: Çok kenarda ve uçta bulunan, uzakta, ıssız ve tenhâ:

“Türkler kırbaç, sopa, dipçik altında kalan en **ücrâ** köylerde bile azimlerinden şaşmadılar, reylerini yine müslüman kutusuna attılar.”

(ü. 1081)

“Koca Mustâpaşa **ücrâ** ve fakîr İstanbul”

(ü. 36046)

ü. 3784, 3866, 6783, 6806, 7679, 18028, 25674, 32014

[=9]

ÜCRET: Ar. Bir hizmet ve emek karşılığında ödenen para:

“Bu mektepte Arnavudlar, Karadağlılar meccani tahsil görürlerdi. Bir Türk'ün **ücretle** bile yerleşmesi güç olurdu.”

(ü.+le 1037)

ü.+le 32711

[=2]

ÜÇ: 1. İki den sonra, dörtten önce gelen sayının adı:

“Yeni Mekteb'e gide gele, gide gele **üç** sene geçmişti.”

(ü. 558)

“**Üç** şanlı harp.in arş.a asıl-mış silâh.ları”

(ü. 36336)

2. İki den bir fazla olan:

“Annem Nakiye Hanım, Leskofçalı Dilâver Bey'in ve İvranyalı Âdile Hanım'ın **üç** kızının en büyüğü idi.”

(ü. 37)

ü. 37, 163, 385, 385, 513, 558, 596, 635, 783,
820, 1096, 1117, 1574, 1863, 1870, 1926, 2202,
2342, 2582, 2584, 2715, 2975, 3265, 3573,
3755, 3885, 4898, 5135, 5174, 5176, 5220,
5222, 5224, 5500, 6048, 6098, 6115, 7152,
7237, 7481, 7790, 8050, 8062, 8729, 9205,
9809, 9810, 10454, 10708, 11222, 11290,
11295, 11935, 11936, 11943, 12143, 12535,
12588, 12713, 12718, 12719, 12723, 12975,
13148, 13308, 13426, 13646, 13648, 13656,
13710, 13814, 13865, 14083, 14089, 14155,
14203, 14382, 14413, 14450, 14536, 14653,
14727, 14788, 14894, 14911, 15217, 15672,
15806, 15875, 15945, 15967, 16150, 16183,
16194, 16194, 16348, 16493, 16802, 16807,
16849, 16852, 16870, 16897, 16898, 17113,
17302, 17306, 17315, 17315, 17343, 17344,
17350, 17352, 17487, 17488, 17562, 17630,
17717, 17720, 17722, 17729, 17893, 17962,
17965, 18010, 18014, 18119, 18127, 18139,
18142, 18277, 18278, 18279, 18295, 18592,
19112, 19180, 19300, 19577, 19873, 19961,
20016, 20025, 20027, 20042, 20108, 20508,
21037, 21094, 21483, 22125, 22716, 22830,
22835, 23296, 23877, 24342, 24718, 24787,
24803, 25393, 25447, 25456, 25461, 25489,
25949, 26057, 26067, 26306, 26307, 26311,
26335, 26424, 27182, 27660, 28035, 28037,
28041, 28044, 28545, 28655, 28697, 29651,
29659, 29700, 29757, 29760, 29822, 29829,
29970, 30098, 30121, 31000, 31031, 31274,
31510, 31818, 31819, 31826, 31831, 31912,
32091, 32355, 32481, 32914, 32990, 32992,
33001, 33107, 33980, 34681, 34937, 35443,
35879, 35882, 35901, 36183, 36316, 36802,
37043, 37216, 37315, 37487, 37890, 38231,
38325, 38813, 38817
ü.+de 3038
ü.+e 5790, 5791, 14154, 14154
ü.+er 23994, 23994, 35574
ü.+ler 11937
ü.+tür 29299
ü.+ü 19298, 31032, 31032
ü.+ümüz 2326, 9596
ü.+ünden 28699
ü.+üne 12547
ü.+ünü 35010
ü.+ünün 11293

[=248]

ÜÇ BİN: Sayı sıfatı:

“Şehrin dokuz bin hanesinden altı bini yanmıştı,
üç mil yarlık bir ziyan vardı. **Üç bin** kişi alevler
içinde kaybolmuştu.”

(ü. 26071)

ü. 6493, 6493, 21750, 26058, 30592, 31354

[=6]

ÜÇ BUÇUK: Sayı sıfatı:

“Şu 1939 harbine girmedik. Tarafsız durma mız
üç buçuk seneyi geçti.”

(ü. 27232)

ü. 19469, 19550, 26878, 27223

[=4]

ÜÇER: Üç sayısının her birine üç veya her
defasında üç tâne anlamına gelen üleştirme şekli:

“Geç-tikçe bembeyaz gezin-enler **üçer beşer**/
Bil-dim ki âhîret denil-en yer.dedir beşer”

ü. 36619

[=1]

ÜÇLÜ: Üç parçası bulunan, üç parçaya ayrılmış
olan, üç tânedenden:

“Türk ikili, **üçlü**, beşli şekil bilmez, ona göre
manzume şekli dört mısralı kıt'a'dır; koşmaları
kıt'ayla başlar sonuna kadar kıt'ayla örülür.”

(ü. 29752)

ü. 19712

[=2]

ÜÇ MOUSQUETAIRES: Üç Silahşorler.

Alexandre Dumas'ın bir romanı:

“Alexandre Dumas el'ân en ziyâde lezzetle
okunan bir dâhidir. O kadar ki Jules Le-maitre
gibi büyük bir münekkid nefâis-i edebiyenin
şimdiye kadar gelmiş en keskin âşinâsı bir sâhib-
i huzûz Üç Mousquetaires hikâyesini el'ân
coşkunlukla okuduğunu hattâ hayâtının
bakiyesini yirmi kitapla geçirmeğe mahkûm
kalsa evvelâ **Üç Mousquetaires'i** ayracağına
söylüyor.”

(ü. 22168)

ü.+i 22154

[=2]

ÜÇ MUSKETER: Üç Silahşorler:

“Bizim hocamız müverrih Albert Sorel,
'Alexandre Dumas'nın **Üç Musketer'i** (Les Trois
Mousquetaires) tamâmıyla Onüçüncü Louis
devridir.' (derdi.)”

ü.+i 33173

[=1]

ÜÇÜNCÜ: Üç sayısının sıra sıfatı, sıradaki yeri ikinciden sonra, dördüncüden önce olan:

“Şimdi İstanbul'un imarı mevzû-i bahis olurken daima üç müddeâ serdedilir: Biri transit, ikincisi sınaî bir şehir, **üçüncüsü** de turist şehri olmasına dairdir.”

(ü. +sü 8058)

“Son fetih.i/

üçüncü/

1100.de Nemçe gel-irken akın akın/

Yalnız o.nun celâdet.i durdur-du ansızın”

(ü. 38570)

ü. 698, 1434, 1984, 1987, 2222, 4195, 4359, 4359, 7847, 8143, 8167, 9767, 10380, 10789, 11400, 12562, 13265, 13276, 13294, 13296, 13338, 14176, 14447, 17784, 19584, 19585, 21676, 21898, 23038, 25448, 25453, 25785, 25852, 26571, 27762, 29494, 29510, 29593, 34942, 34944

ü.+sü 6519, 19778, 21561, 24785, 28038, 29302, 34940

ü.+sünde 7488

ü.+sünü 11292

ü.+sünün 11296

[=52]

ÜÇÜNCÜ AHMED: III. Ahmed (30 Aralık 1673, Hacıoğlu Pazarcık – 1 Temmuz 1736, İstanbul), 23. Osmanlı padişahı 102. İslam halifesi:

“1710'da Üsküdar'da, sahilden az içeriye doğru, **Üçüncü Ahmed'in** validesi Gülnuş Emetullah Sultan namına bina edilen ‘Yeni Valide’ namını alan cami, mimarîde inkraz alâmeti sayılan süs iptilâsını fazla göstermekle beraber gene millî üslûpta bir eserdir.”

ü.+in 5717

[=1]

ÜÇÜNCÜ KOSOVA: Üçüncü Kosova Savaşı:

“Kırbaç kılıç ve tolga.yı tâ Arş.a as-dığı/ Hengâme.den o **Üçüncü Kosova** o vak'a.dır”

(ü. 38559)

ü. 38586, 38594

[=3]

ÜÇÜNCÜ MURAD: (4 Temmuz 1546, Manisa – 16 Ocak 1595, İstanbul), 12. Osmanlı padişahı ve 91. İslam halifesi:

“İstanbul'un manzarasına Süleyman, İkinci Selim, **Üçüncü Murad** devirlerinde başka bir revnak veren Mimar Sinan'dır.”

ü. 5600

[=1]

ÜÇÜNCÜ MURAD TÜRBESİ: 1599 yılında Mimar Davud Ağa ve yardımcısı Dalgıç Ahmet Ağa tarafından, III. Murad'ın 1595 yılında ölmesinden 4 yıl sonra, II. Selim ve Şehzadeler Türbesi arasına inşa edilmiş olan türbe:

“Lâkin Ayasofya'daki **Üçüncü Murat Türbesi**, Divanyolu'ndaki Koca Sinan Paşa Türbesi ve medresesi, Eyüb'de süslü üslûbun bir numunesi olan Ferhat Paşa Türbesi onundur.”

ü. 5691

[=1]

ÜÇÜNCÜ MUSTAFA: (28 Ocak 1717 – 21 Ocak 1774), 26. Osmanlı padişahı ve 105. İslam halifesi: “**Üçüncü Mustafa** devrinde asıl millî üslûpta Türk mimarîsi münkariz bulunduğu için yeni Fâtih Camii, hayli masrafla ve himmetle yapılmış ve –kendine göre– güzel olmakla beraber, eski Fâtih Camii'nin bir gölgesi bile olamamıştır.”

(ü. 5512)

ü. 4831, 5505, 26609

[=4]

ÜÇÜNCÜ OSMAN: (d. 2 Ocak 1699 – ö. 30 Ekim 1757), 25. Osmanlı padişahı ve 104. İslam halifesi: “1755'te Birinci Mahmud'un ‘Mahmûdiyye’ unvanını vermek niyetiyle bina etme ye başladığı ve bitiremediği, kardeşi ve halefi **Üçüncü Osman** tarafından ikmal olunan ve asıl banisinin ismi hazfedilerek (...)”

ü. 5727

[=1]

ÜÇÜNCÜ SELİM: (24 Aralık 1761 – 28 Temmuz 1808), 28. Osmanlı padişahı ve 107. İslam halifesi:

“**Üçüncü Selim** devrinde Mühendishâne-i Berri-i Hümayûnun açılması bu cereyanın bir neticesidir.”

(ü. 32754)

ü. 5486, 23813, 26852, 32743

ü.+in 26856, 27115

[=7]

ÜÇÜNCÜ SULTAN MURAD: Üçüncü Murad:

“Hünernâme, **Üçüncü Sultan Murad** zamanında, Sokollu Mehmed Paşa sadrâzamken, bir Türk ressamının hem kendi devrini hem de – Hazîne'den çıkarılıp kendine gösterilen mâzîye âit resimleri kopye ederek– mâzîyi tasvir edişinden ibarettir.”

ü. 28521

[=1]

ÜÇÜNCÜ SULTAN SELİM: Üçüncü Selim: “Birinci merhale **Üçüncü Sultan Selim** devrindedir.”

ü. 23749

[=1]

ÜÇÜZ: Üç şekilde olan:

“Türk'ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve çıkmayacak sesler vardı: (peltek) Se, Zâd (dâd), Zi, Zel, Ayın gibi... Bâzıları: Te, Ti, gibi, Sad, Sin gibi ikiz, bâzıla rı; Ha, Hı, He gibi **üçüzdüler**, Türk'e göre bu sesler birdirler.”

ü.+düler 28917

[=1]

ÜÇ YÜZ: Sayı sıfatı:

“Temelleri 1463'te atılan ve ancak 1470-71'de biten bu heybetli eser, **üç yüz** sene mimarisinin gü zelliğiyle gözleri kamaştırmış ve 1766'da İstanbul'u alt üst eden korkunç bir zelzelede yıkılmıştır.”

(ü. 5504)

ü. 5034, 14674, 24869, 25392, 27863, 27864, 27887, 29037, 35348

[=9]

ÜÇ YÜZ ELLİ: Sayı sıfatı:

“Düin İstanbullular Mustafa Kemal'in Ankara'da **üç yüz elli** millet mebusuna, en musibetli senemizi kaparken, söylediği nutku okudukları saat, bir zaman Sultanahmet Meydanı'nda daldıkları hüzünlü rüyadan uyandılar.”

(ü. 12379)

ü. 5096, 12371, 23258, 27899

[=4]

ÜÇ ZEMZEME: Recâizâde Mahmut Ekrem'in üç kitap olarak yayımlanan şiir türünde “Zemzeme” adlı eseri: “Recâizâde Ekrem Bey'in **Üç Zemzeme'sini** de okuyorsam da yine meylim Muallim Naci'ye idi.”

ü.+sini 2015

[=1]

ÜDEBÂ: Ar. Edipler, edebî eser yazan kimseler, edebiyatçılar: “Hattâ Fransız **üdebasından** ‘Mösyö Vogué’ bu heccâv Rus mâbeyincisini On Dördüncü Louis sarayında yetişen Saint Simon gibi dahi bir hatıra-nüvise teşbih etmişti.”

(ü.+sından 26120)

ü. 22000, 22100, 22454

ü.+ya 21980

[=5]

ÜFLE-: (Nefesli çalgılar için) Çalmak:

“Orada geçmiş, neşeli yahut hüzünlü saatlerin zevkini tat tuktan sonra Selim-i Sâlis'in ruhuna hürmeten ney **üflemeyi** öğrenmiş.”

ü.-mey 6788

[=1]

ÜFÜR-: (Rüzgâr) Esmek:

“Nihayet yel **üfürdü**, su götürdü, Ruşen Eşref de kendi yaratılışına uygun olan bir kapı buldu.”

(ü.-dü 9351)

ü.-dü 3627

ü.-en 11851

[=3]

ÜKŞÜDE: Ükşüşe. Bağ sarmaşığı, tohumuz sarmaşık:

“Hâlâ mukaavemette fena girdibâdına,/

Ükşüde Hâlikın fukarâ-yı ibâdına”

ü. 31007)

[=1]

ÜLFET: Ar. Dostluk, muhabbet, ahbablık:

“Temiz ve metin bir insan olduğu ilk **ülfetinden** anlaşılırdı.”

(ü.+inden 1318)

“Ne saâdet Bu taraf.larda her **ülfet.ten** uzak/ Vatan.ın fâti.h.i ced.lerle berâber yaşamak”

(ü.+ten 36105)

ü. 35614, 36417

ü.+etmemesinin 34093

ü.+etmiştim 9101

ü.+im 33424

ü.+imiz 38791

ü.+in 33756

ü.+inde 33398

ü.+inden 34197

ü.+ine 11697, 34195

ü.+inin 33793

ü.+lere 20344

ü.+leri 9093

ü.+lerin 35613

ü.+lerinde 34215

ü.+teydiler 23999

[=19]

ÜLFETSİZ: Dostsuz, ahbabsız olma durumu:

“Siyâsi hayat **ülfetsiz** olmaz. Ülfetlerin en şedîdleri, hırslıları, belâlıları ise ancak bu hayatta olan ülfet yüzün den hâdiselere şahsî izzet-i nefis nâmına, fedâkârlık etmek zâten bir kahramanlıktır.”

ü. 35624

[=1]

ÜLKE: Fars. Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların tümü, diyar, memleket:

“Avrupa'dan Asya'nın derinliklerine kadar birçok insan kitlelerinin kıvıldıkları, yerlerini değiştirmek zorunda kaldıkları, daha mamur ve zengin **ülkelere** yürüdükleri görülyordu.”

(ü.+lere 4916)

“Eksil-mesin şu mutlu şafak.lar bu **ülke.den**”

(ü.+den 35964)

ü. 5281, 5291, 6433, 25913, 25913, 30451, 30453

ü.+de 23242, 28229, 35974, 36005, 36017, 36111, 38627

ü.+den 36251, 37463, 38777

ü.+dir 18471

ü.+lerde 6441, 36367

ü.+lerdeki 14709

ü.+lere 14732

ü.+leri 4936, 5981, 10868, 12715, 12739, 25383

ü.+lerin 14732

ü.+lerinde 22892

ü.+lerini 27231

ü.+nin 14725, 23250, 23378

ü.+si 6430, 24111

ü.+sidir 36469

ü.+sinde 6372, 6396, 6440, 12730, 13237, 13947, 26844, 28757, 36536

ü.+sine 5905, 14596, 22833, 26993

ü.+sini 23212, 24144

ü.+sinin 11802, 28210

ü.+ye 14781, 22816, 24111, 24112, 24938, 28286

ü.+yi 23250, 28285, 35843

[=65]

ÜLTİMATOM: Fr. Bir devletin başka bir devlete verdiği ve hiçbir tartışma veya karşı koymaya yer bırakmaksızın, tanıdığı sürede isteklerinin yerine getirilmesini istediği nota: “Atina Hükûmeti'nin, üç sene harpten sonra Ankara'ya bir **ültimatom** göndereceğine dair gelen haber sahih olsa gerek.”

(ü. 18152)

ü. 13938, 18121, 18139, 18167

ü.+la 18119

ü.+lar 13976

[=7]

ÜMİD-BAHŞÂ: Fars. Ümit veren, ümitlendiren: “Mahmut Bey daha cerbezeli bir lisan kullanıyordu; girdiğimiz karanlık devreye rağmen **ümid-bahşâ** sözler de söylüyordu.”

ü. 18748

[=1]

ÜMİT: Fars. 1. Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut:

“Nuri Bey bu fedakârlığını, unutulmasın diye hemen herkese nakledirdi; istikbaline ait **ümitleri** hep bu hizmetinüzere kurardı.”

(ü.+leri 11506)

2. ***Ümit etmek**: İçinde gerçekleşmesini istediği şeyin olacağına dair bir duygu taşımak, bir şeyin olmasını beklemek, ummak:

“Onlara ve onların o kadar sevdiğim memleketlerine bir gün kavuşacağımı **ümit ediyorum.**”

(ü.+ediyorum 6708)

“Dolaş-tım Hû de-yüp dergâh dergâh/

Ümîd et-tim ki pîrîdilâgâh/

De-sün Destûr mihrâbıhafâ.dan”

(ü. 37946)

3. ***Ümit (Ümîdini) kırmak**: (Olumsuz davranışlar veya oluşlar) Bir kimsenin beklentilerinden şüpheye düşmesine, vazgeçmesine sebep olmak:

“Onunçün bu **ümit kırıcı** cevâbını korkaklığına ve iyilikden çekindiğine vermedi. Sükût etti.”

(ü. 34088)

ü. 14927, 14929, 14942, 16208, 18363,

18624, 18653, 18656, 34076

ü.+e 13532, 14376

ü.+edebiliriz 15465

ü.+edelim 22686
ü.+ederim 6764
ü.+ederiz 11922
ü.+edilen 4802
ü.+ediyor 14809
ü.+ediyorum 6701, 19971
ü.+ettiğim 15573
ü.+ettikten 9645
ü.+i 661
ü.+imiz 14938
ü.+imizi 15673
ü.+in 6577
ü.+inde 24391, 31585
ü.+indeyim 25147
ü.+ini 12117, 14917
ü.+inin 8742
ü.+le 15444
ü.+ler 3623, 17172
ü.+leri 11495, 15614
ü.+lerimiz 18367
ü.+lerini 18549, 24503
ü.+leriyle 30088
ü.+lerle 12521, 16277
ü.+te 12605

[=44]

ÜMİTLEN-: Bir şeyin olacağına dâir içinde bir ümit belirlemek, umutlanmak:

“Bunun için, vapura kadar girebileceğimden **ümitleniyordum.**”

ü.-iyordum 1634

[=1]

ÜMİTLİ: Ümîdi olan, ümit eden, uman, umutlu:

“İki yıl, **ümitli** ümitsiz, bir seyahat yaparak Avrupa krallarından yardım diledi.”

ü. 4728

[=1]

ÜMİTSİZ: Ümidi olmayan, ümidini kesmiş, umutsuz:

“Ferit Paşa ve nazır olabilecek grup, artık bir kabine teşkil etmekten, tekrar işe girişmekten **ümitsizdiler.**”

(ü.+diler 10268)

ü. 4728, 19569, 22779

[=4]

ÜMİTSİZLİK: Ümitsiz olma durumu, umutsuzluk, meyusiyet:

“Azillerin den sonra Pâdişah'dan soğumuşlar, devlet, millet ve va tan hesabına, günden güne **ümitsizliğe** düşmüşlerdi.”

(ü.+e 35187)

ü.+ini 5121

[=2]

ÜMİTVÂR: Fars. Ümitli:

“Bu iki ruh birbirine zıttır. Biri menfi, biri müspettir. Biri eski, biri yenidir. Biri bedbin bir feylesof, biri **ümitvâr** bir şâirdir.”

(ü. 17222)

ü. 1743, 9137, 21608, 26900

ü.+dır 14909

ü.+dırlar 17355

ü.+ız 16071

ü.+olduğunu 8735

[=9]

ÜMİTVÂRLIK: Ümitli olma durumu:

“Bu gençle arada sırada buluşur, bu tarzda konuşurduk. **Ümidvârlıkla** bakarak gizli bir nişanlısı var zannedirdim.”

ü.+la 21647

[=1]

ÜMMET: Ar. 1. Bir peygambere îman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk:

“(…) naatlerini naathân mevlidlerde okurken, bütün bir **ümme**t zevkinden: ‘Allah!’ ve ‘Yâ Muhammed’ nidâsıyla, kubbeleri inletiyordu.”

(ü. 28221)

“Yekser gazâ kılıncı kuşan-muş bir **ümme**t.in”

(ü.+in 37192)

2.1. ***Ümme**t-i Muhammed: Hz. Muhammed’e (sav) ve onun getirdiklerine inanıp ona tâbi olanlar:

“Orada, o saatte toplanan **ümme**t-i

Muhammed, içine bir yabancının geldiğini zannediyordu.”

(ü.+i+muhammed 7035)

2.2. ***Ümme**t-i Muhammed: Herkes, bütün halk:

“**Ümme**t-i Muhammed’in başına, iki sene, olmaz işler açan bu validenin dâiresi en zehirli ve cüretkâr müfsidlerle dolu idi.”

(ü.+i+muhammed.in 34307)

ü. 11788

ü.+i 13130, 31026, 39281

ü.+i+muhammed 30964

ü.+im 31021

ü.+ini 30343

ü.+lerine 31032

[=12]

ÜMMÎ: Ar. Okuyup yazması olmayan, okuma yazma bilmeyen (kimse):

“Zavallı **ümmî** kadın ne kadar doğruyu görüyormuş!”

(ü. 82)

ü. 1937, 23831, 23840, 27548, 32877, 34227

[=7]

ÜMMÎD: Fars. Ümit:

“**Ümmîd** ile korku.muz o şey.lerden ki/
Bir nâmünîşâne göster-en yok gönül”

ü. 38328

[=1]

ÜMMÜ'L-MESÎH MERYEM: (Hz.) Mesih'in annesi (Hz.) Meryem:

“**Ümmü'lMesih Meryem.e** pîrâhen ol-masan”

ü.+e 37499

[=1]

ÜMRAN: Ar. Medeniyet, ilerleme:

“İstanbul şehrinin **ümran** kabiliyeti hudutsuzdur.”

(ü. 8051)

ü. 6560, 8044, 15103, 24835

ü.+dan 20672

ü.+la 29777

[=7]

ÜNİFORMA: Fr. Aynı işi yapanların giydikleri, tüzükle belirtilmiş, bir örnek giysi:

“Bu mektep **üniformasının** sağ yakasında Mekteb sol yakasında Edeb markaları vardı.”

(ü.+sının 590)

ü. 11169

ü.+sı 16807

ü.+sını 2854

ü.+sıyla 12928, 12935, 16809

ü.+sıyle 499, 21069

[=9]

ÜNİFORMALI: Üniforma giymiş olan (kimse):

“O muşlardan redingotlu, asker **üniformalı** birçok paşalar çıktılar.”

ü. 12078

[=1]

ÜNİVERSİTE: Fr. Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan

fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu, darülfünun:

“İstanbul'un fetihten sonra, hâli ve viran manzarası, şehrin umumî plânı üzerinde Fâtih'i bile yanılmış; kışlık sarayını –Beyazıt Camii, **Üniversite** ve Süleymaniye bulunan– geniş sahaya, yazlık sarayını da, karadan surları zamanımıza kadar kalan Sarayburnu sahasına yaptırmış.”

ü. 5337

[=1]

ÜNVÂN: Ar. San:

“Ahiren Memdüh Paşanın Hailler, İclâslar **ünvânıyla** çıkan cildini tehalükle edindim.”

(ü.+iyle 22032)

ü.+1 20363, 21489

[=3]

ÜNVANLI: İsimli:

“Bütün hayâtında milletinin bir Victor Hugo'su olmağa özenmiş olan bu şâirin tercüme edilmiş bâzı parçalarını okudum, hiç sevemedim. Bana örneğinin soluk bir gölgesi göründü, lâkin özü itibariyle Bulgar mı Bulgar. Ziyaretine gitmemi teklif ettiler; Beşi bir süngüde **ünvanlı** bir parçasını gördüğüm için görmek istemedim.”

ü. 3363

[=1]

ÜRCÛFE: Ar. Uydurma söz, yalan:

“Anadolu hey'et-i murahhasasının Londra Konferansı'nda millî hareketi hakikî çehresiyle temsil ettiğinden sonra cenkcû, maceraperest, harp ve darp taraftarı, sulh kundakçısı olduğumuza dair bilâ-aman, bilâ-fâsıla neşredilen o **ürçûfeler** birdenbire zail oldu.”

ü.+ler 12426

[=1]

ÜRE-: **mec.** Artmak, çoğalmak:

“Edebî nazariyeler kaynaşır, yenilik bir iptilâ olur, şiirin kendi ölür binlerce şâir **ürer.**”

(ü.-r 28183)

ü.-yorlar 26734

[=2]

ÜRK-: Bir şeye karşı korku ve ürperme hissi duymak, korkup çekinmek:

“İstanbul'un hafiyelik havasından **ürkmüşüm.**”

(ü.-müşüm 1587)

“Havla-r zaman zaman gece ufuk.unda bir köpek/ Gönül.ün hüüzlen-ir bu.nu duy-dukça **ürk-erek**”

(ü.-erek 36581)

- ü.-düğü 24246
- ü.-eceklermi 29014
- ü.-en 21868, 23901
- ü.-erdi 9759
- ü.-eriz 36553
- ü.-erlerdi 9419
- ü.-meyen 24270
- ü.-miyeyim 26
- ü.-müş 1023, 10805, 28949, 31484, 35284
- ü.-müyorlar 23020
- ü.-tü 34406
- ü.-tüğü 10046
- ü.-tüğünü 34434
- ü.-tüm 23049
- ü.-üyor 17197, 25596
- ü.-üyorlar 25727
- ü.-üyoruz 29013

[=25]

ÜRKEK: 1. Çekingen:

“Mehmed Ali Bey'in saraydan henüz dönmediğini, çok yavaş ve **ürkek** bir sesle söylediler.”

(ü. 34001)

2. Çok ürken, korkuya çabuk kapılan:

“Kalp.imse bu hengâme.de kuş.lar gibi **ürkek**”

(ü. 36832)

3. ***Ürkek ürkek**: Çekine çekine, çekingen bir tavırla:

“Bak-tı etrâf.ına **ürkek ürkek**/
De-di Tenhâ.da bu ses nolsa gerek”

(ü. 36963, 36963)

[=4]

ÜRKÜNTÜ: Ürkme duygusu, tevahhuş:

“Bu kalabalık bana hem **ürküntü** hem de üzüntü veriyordu.”

(ü. 467)

“Ölmek kader.de var biz.e **ürküntü** ver-miyor”

(ü. 36168)

ü. 24248

[=3]

ÜRKÜNTÜLÜ: Ürküntü veren:

“Aşkın çocukça oyunları arasında birdenbire beliren bu an **ürküntülüdür**.”

ü.+dür 23415

[=1]

ÜRKÜT-: Ürkmesine sebep olmak:

“Refik Hâlit, siyasî hicviyede bir varlık göstermiş, muhalifleri peşinden koşturmuş, İttihat ve Terakki'yi **ürkütmiş**.”

(ü.-müş 9289)

ü.-ebilecek 26870

ü.-en 22121

ü.-memek 33957

ü.-tü 23019

ü.-ür 28988

[=6]

ÜRPER-: Ürpermek durumu, ürperti:

“Millî timsalle İnönü kahramanı arasında geçen bu muhavereyi o gün dinlerken **ürperdik**.”

(ü.-dik 12831)

“Sessizlik dâimâ ilerle-r/

Ürperme ver-ir hayâl.e sık sık”

(ü.-me 36144)

ü.-diler 22920

ü.-dim 23007, 30173

ü.-eceğiz 23483

ü.-işler 19561

ü.-iyor 7976

ü.-me 13417, 19320, 19322, 28517

ü.-memiştir 21308

ü.-mesi 21494, 22848, 30498

ü.-mesiyle 21579

[=17]

ÜRPERİŞ: Ürperme işi:

“Keskin bir **ürperiş**.le kimıldan-dı anbean/
Bak-tım ve anla-dım ki o ejder.di canlan-an”

ü.+le 35743

[=1]

ÜRPERT-: Ürpermesine sebep olmak, yol açmak:

“Âbdülhak Hâmid Bey'in bu son mısralarında kalbimizi **ürperten** bir şey var.”

(ü.-en 30972)

“Art-ıyor gökyüzü.nde yıldız.lar/
Gene git-tikçe başka hâl al-ıyor/
Su.yu **ürpert-iyor** çık-an rüzgâr”

(ü.-iyor 36200)

ü.-en 15504, 21627, 23443

[=5]

ÜRYAN: Ar. Çıplak:

“Trimalcion, **üryan** raks etti.”

(ü. 23339)

“Sicilya kız.ları **üryan omuz.larında sebû**”
(ü. 37110)

ü. 23010, 23011, 23012, 30488, 37114
[=7]

ÜSKÜDAR: İstanbul'un Anadolu Yakası'nın bir ilçesi:

“Eşyama güvertenin münâsip bir köşesine yerleştirdim. Dolaşmağa başladım. İstanbul'a, **Üsküdar'a**, Beşiktaş'a bakıyordum.”

(ü.+a 1644)

“Karşı.mda köhne **Üsküdar.in** dost ışık.ları”
(ü.+ın 35958)

ü. 1658, 4466, 4474, 4559, 5410, 5735, 6044, 6053, 11248, 18689, 18794, 20711, 35874, 35875, 35890, 37666

ü.+a 5024, 5865, 5902, 6037, 6997, 34772, 34791, 35393

ü.+da 5672, 5673, 5688, 5706, 5712, 6047, 7563, 7875, 17041, 34614, 34774

ü.+daki 5553, 34779, 34817

ü.+dan 5025, 5959, 7494, 30832, 30835, 35695

ü.+ı 4387, 4562, 5995, 6053, 35905, 35917

ü.+ın 5759, 6041, 6046, 6049, 6997, 35909, 35952

[=59]

ÜSKÜDAR İSKELESİ: İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan bir iskele:

“Mihrimah Sultan namına, **Üsküdar İskelesi** karşısında bina ettiği cami, 1548'de medrese, imaret ve saire, büyük çapta eser bırakmaya başladığını haber veren bir manzumedir.”

ü. 5627

[=1]

ÜSKÜP/ÜSKÜB: Makedonya'nın başkenti.

[Kent, ortasından geçen Vardar nehri ile ikiye ayrılır]: “Her Anadolu şehri kadar Türk, hattâ onlardan ziyâde Türk asarına cilvegâh, **Üsküp** gibi, Siroz gibi, Manastır ve Selânik gibi şehirler den çıkdık.”

(ü. 21420)

“**Üsküp** ki Yıldırım Beyazıt Han diyâr.ıdır/
EvlâdîFâtihân.a o.nun yâdigâr.ıdır”

(ü. 36330)

ü. 97, 339, 441, 530, 551, 951, 953, 954, 961, 1005, 1019, 1100, 1157, 1162, 1189, 1215, 1305, 1314, 1414, 1949, 1973, 6398, 14973,

20604, 36334, 36343, 37969, 38614, 38617, 38621

ü.+de 3, 65, 422, 574, 720, 978, 1007, 1012, 1158, 1184, 1229, 1299, 1303, 1744, 1923, 1932, 1975, 1994, 2042, 4060, 37435

ü.+deki 219, 1195, 1413

ü.+den 70, 94, 99, 262, 317, 1157, 1243, 1435, 1822, 1831, 1832, 2060

ü.+dür 23651

ü.+e 6, 38, 126, 128, 130, 133, 133, 137, 433, 499, 578, 650, 653, 666, 1026, 1223, 1294, 1828, 2089, 38553, 38573

ü.+ten 3746, 11375

ü.+ü 68, 95, 609, 984, 1017, 1023, 1033, 2062

ü.+ün 350, 358, 399, 418, 448, 580, 979, 1110, 1124, 1164, 1393, 1411, 1417, 1420, 1422, 1943, 1978, 2000, 2072, 20603, 37966

[=121]

ÜSKÜP İDÂDİSİ: Üsküp lisesi:

“**Üsküp idâdîsi'nde** Nâmık Kemal'in Vatan ve Silistre'sini, Akif Bey'in okumuşum.”

ü.+nde 1297

[=1]

ÜSKÜPLÜ: Üsküp ilinden olan kimse:

“Tam mânâsıyla Osmanlı, Müslüman ve **Üsküplü** bir adamdı.”

(ü. 1417)

ü. 2560

ü.+ler 424, 995, 1015, 1032

ü.+lere 1038, 1393

ü.+lerin 1029, 1119, 1130, 1153

[=12]

ÜSKÜPLÜ ARİF BEY: 23 Temmuz İnkılabı

sırasında olaylara karışan Üsküplü bir genç:

“Temmuz nümayişleri arasında Makedonya komitacılarının işe karışmasına îtirâz eden **Üsküplü Arif Bey** (isimli) bir genç, Selânik'de, çok haşin bir darbe ile derhâl tevkif olunmuş ve hakaaretlerin hepsini görmüştü.”

ü. 4237

[=1]

ÜSKÜPLÜ MAHALLESİ: İstanbul'un Eyüp ilçesine bağlı Haliç'te bulunan bir mahalle:

“Haliç kenarında **Üsküplü Mahallesi'ni** kurmakla İstanbul'a ilk Türk mayasını veren bu şehir, o zamanlar bir medeniyet merkeziymiş.”

ü.+ni 998

[=1]

ÜSLÛP/ÜSLÛB: Ar. Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil: “Rokoko müstakil bir **üslûp** çığırır denilebilir. Türk rokokosu da lâtif eserler vermiştir.”

(ü. 5738)

“Son neslin yazıları sarfen büsbütün Türkçeleşti; maamâfih halk bu kadar Türkçe bir üslûbu Monte Kristo, Ekmekçi Kadın Tunçtan Kızlar romanlarındaki **üslup** kadar kolay söktüremiyor.”

(ü. 29072)

“İşve.ler sezdir-en bir **üslûp.ta/**
Bir güzel şarkı söyle-yor rüzgâr”

(ü.+ta 36901)

ü. 1696, 5720, 5731, 6452, 8072, 8075, 9832, 10352, 11827, 20311, 21861, 21997, 22014, 22051, 22051, 22207, 22211, 30635, 30695
ü.+a 5540, 8205, 14162, 21812, 30197, 30656

ü.+da 18936, 19681, 28476, 30099

ü.+dan 30484

ü.+ı+beyan 28451

ü.+ı+kulkule 28759

ü.+ıyle 26527

ü.+iyle 30551

ü.+la 10372, 20224, 29045

ü.+lara 30693, 30741

ü.+ları 922, 12857

ü.+larının 30729

ü.+ta 2350, 5427, 5438, 5508, 5710, 5715, 5718, 5724, 5816, 6673, 7339, 33252

ü.+u 1363, 5541, 5683, 5837, 6080, 9317, 9832, 11827, 14963, 21276, 22065, 22069, 26499, 26505, 26505, 28808, 29061, 30483, 30746, 30784, 30827

ü.+un 5687, 31174

ü.+una 8264, 30827

ü.+unda 5376, 5892, 6539, 6539, 16280, 18976, 30731, 32633

ü.+undan 30701

ü.+unu 5987, 10698, 21284, 21812, 21996, 22068, 26533, 30655, 30746

ü.+unun 5585

ü.+uyla 9323

ü.+uyle 22210

[=103]

ÜSLÛPKÂR: Ar.+Fars. İfade sahibi, üslup sahibi:

“En iyi hatibler, tırâşîde cümleler yapan **üslûpkârlardır**; yoksa halkı evzâıyla coşturanlar değil.”

(ü.+lardır 31500)

ü. 25962, 30685, 30700, 30729

ü.+a 30737

ü.+dır 22209

ü.+ı 30535

[=8]

ÜSLÛPSUZ: Belli bir üslûbu olmayan, bir sanat ve güzellik endişesi taşımayan:

“En zengin hâtıranâmeler **üslûpsuz** oluyor.”

ü. 30737

[=1]

ÜSLÛPSUZLUK: Üslupsuz olma durumu: “Sarayın meşhur olan bahçeleri ise beni sarmadı; basık bir yerde, her tarağı kapalı, güneşden barınmak için tımtıkız bir üslûbda olan bu bahçeler, Arap ve İspanyol karışıklığından ibaret bir **üslûpsuzluk** gibi göründü.”

(ü. 18951)

ü.+undan 22184

[=2]

ÜSSÛL: Ar. *Üssü'l-esas: Ana esas, temel nokta: “Haricî siyasette kılı kırk yaran ince fikirli güzideleriniz bugünkü cidalin **üssü'l-esâsı** olan bu basit iktisadiyat bahsinde iptidai malûmata bile malik değil, zavallı milletinizse, sizin gafletiniz yüzünden en basit bir cidal sahasında yemliktir.”

(ü.+esas.ı 15603)

ü. 11931

ü.+ı+hayatübeka.mızdır 15081

[=3]

ÜSSÛ'L-HAREKE: Ar. *Üssü'l-hareke: Bir askerî harekâtın yönetim merkezi: “Mehmed-i Râbi' Belgrad'da kaldı. Ordu öte den beri Avrupa seferlerimizin **üssü'l-harekesi** olan Osek'e yürüdü.”

ü.+si 25277

[=1]

ÜST: 1. Bir şeyin yukarıya, göge doğru bakan yüzü, yüzeyi: “Rahlesinin **üstünde** diviti, kitapları ve değnekleri dururdu.”

(ü.+ünde 508)

“Teneşir tahta.sı **üst.ünde** o gün/
Bak-maz ol-muştular artık bu biz.im dünyâ.ya”
(ü.+ünde 36494)

2. (Aynı hizada olmayan şeyler içinde) Yukarıda bulunan: “Bu yıpranmış binanın alt katı selâmlık **üst katı harem**di.”
(ü. 1543)

3. Daha ileri derecede olan, daha üstün olan:
“Aralarında yegâne fark birinin **üst tabakayı**,
diğerinin alt tabakayı ifâde etmesinden
ibarettir.”
(ü. 32259)

4. (Deniz, cadde, yol vb. kelimelerle) Bir yerin çok yakınında olan ve ona bakan yer:
“Bu yol **üstünde**, şu sepetlerle elma ve üzüm
satılan Saranbey civarında dâima
yaşayabileceğimi zannettim.”
(ü.+ünde 745)

5. Bir şeyin dış yüzü, yüzey:
“Filibe, düz ova **üstünde** ehramlar gibi sivrilmiş
birkaç yalçın tepenin ortasında, eteklerinde,
sırtlarında bir şehirdir.”
(ü.+ünde 816)

6. Bir şeyin yukarısında bulunan boşluk veya yer:
“O gün güpegündüz İstanbul'un **üstünde**
düşman tayyareleri dolaştılar.”
(ü.+ünde 2836)

“**Üst.ünde** gök sürekli bulut.larla yüklü.dür”
(ü.+ünde 36530)

7. **teşmil.** Vücut, gövde, beden:
“**Üstünde** ve başında Tanzimat'ın fesinden başka
bir yenilik görülmezdi.”
(ü.+ünde 229)

8. ***Üstüne:** Ayrıca, fazladan, ilâve olarak:
“Dört asır.dır in-erek câmi.e nûr **üst.üne** nûr”
(ü.+üne 36086)

9.1. ***Üst üste:** Birbiri üstüne konulmuş,
birbirinin üstünde:
“Şehitleri **üst üste** yığarak surun üzerine çıkmak
isteyen cengâverler görülüyordu.”
(ü.+üste 5233)

9.2. ***Üst üste:** Birbiri arkasından, arka arkaya,
peş peşe: “Yunan ordularını **üst üste** iki defa
tepeledi ve bütün cihanın efkârına kendini
tanıttı.”
(ü. 14916)

ü. 1197, 1542, 1943, 6194, 6980, 8522,
11493, 14980, 21124, 28863, 32247, 33321
ü.+e 3958, 28800
ü.+leri 3355, 17036
ü.+ü 754, 5467, 5650, 6822, 8884, 11116,
12359, 14900, 17623, 23482, 25258, 30436,
33061, 35009, 36317, 37689
ü.+üm 1433
ü.+ümde 723, 2257
ü.+ümdeki 1739
ü.+ün 36508
ü.+ünde 229, 508, 756, 816, 836, 889, 908,
1119, 1539, 2254, 2255, 2445, 2834, 6048,
6103, 6103, 6188, 6270, 6294, 6533, 6924,
7273, 7911, 7935, 7972, 8004, 8016, 8034,
8035, 8556, 8880, 9643, 10410, 11049, 11469,
15126, 16592, 16685, 17396, 17407, 17453,
19543, 20912, 21278, 21370, 21613, 21732,
21994, 22829, 22860, 22880, 22896, 23016,
23174, 23416, 23438, 23455, 23458, 23465,
24572, 24736, 25931, 29471, 29862, 30098,
30121, 30441, 30516, 30573, 31141, 31947,
32416, 34499, 34945, 30109, 35767, 36513,
36591, 37177, 37713, 37890, 38440, 38648,
38752, 38853, 39249, 39262
ü.+ündedir 4785, 25523, 36483
ü.+ündeki 1805, 2881, 7415, 18204, 26045,
36931
ü.+ünden 2459, 2856, 5252, 6505, 9415,
12208, 14958, 14970, 14977, 15008, 16337,
16739, 16744, 16749, 23337, 23397, 29404
ü.+ündeydi 1824, 11006
ü.+üne 17, 392, 957, 985, 1201, 3874, 4413,
5227, 6612, 6718, 7727, 7750, 7904, 11893,
11905, 11982, 12466, 12596, 12622, 12663,
12667, 12876, 13722, 14409, 14462, 15618,
15881, 18220, 18220, 18443, 19593, 22941,
23103, 23253, 23392, 23485, 23487, 23520,
25468, 25712, 28322, 28322, 28323, 28327,
28332, 28333, 28337, 29954, 33068, 35314,
35314, 37341, 37484, 37635, 38904
ü.+üste 986, 5093, 5228, 14049, 14383,
14904, 16084, 16430, 18893, 19613, 26724,
35443
[=221]

ÜSTAD: Fars. Herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sâhibi olan, üstün bir yeri, tam vukûfu bulunan kimse: “İbrahim Bey'in

âlemlerinin müdavimlerinden bir Kanunî Arif Bey vardı ki İstanbul'un o zaman birinci derecede mûsikî **üstadlarından** sayılırdı.”

(ü. +larından 1553)

“Konservatuvarlarda **üstad** muallimler genç talebeye kelimelerin tam telâffuzunu, okuma sanatının bir alfabesi gibi öğretmekle işe girişirler.”

(ü. 27405)

“Bir dem de biz **üstâd** ol-arak şâd ol-duk”

(ü. 38315)

ü. 2378, 3342, 17247, 20738, 26702, 28313, 31813, 31842, 31950, 32801, 32810, 37407, 38149, 38302, 38972

ü.+dır 31832

ü.+ı 27154, 27935, 30685, 30690, 31734, 31749, 31984, 32798

ü.+ı+huzuz 23322

ü.+ı+huzuz.un 6468

ü.+ı+şekl 7712

ü.+ı+tarih 24072

ü.+ımız 19522, 27840

ü.+ının 27344

ü.+ınız 25746, 25752

ü.+lar 33495

ü.+ları 27331

ü.+larından 1552, 22416

[=39]

ÜSTÂDÂNE: Fars. Üstat olan kimseye yakışır tarzda, maharetle:

“En büyük bestekârların bir mûsikî âletini çok hünerver bir sazendeden iyi kullanmadıkları görüldüğü gibi bâzan en iyi şâirlerin de vezni **üstâdâne** kullanmadıkları olur.”

(ü. 29588)

ü. 9358, 29579, 35610

[=4]

ÜSTÂD-I HOŞKÂM: Fars. İsteğine kavuşmuş, memnun üstat:

“Bu manzûme.nle ey **üstâdihôşkâm**/ Alî.den doldur-up iksîriilhâm/
Lebîuşşâk.a sun-dun öyle bir câm”

ü. 37960

[=1]

ÜSTADLIK: Üstat olma durumu:

“Yine 1548'de bina ettiği Şehzade Camii ise ilk büyük kubbeli eseridir. **Üstahlığın** belirdiğini

gösteren, heybetli olduğu kadar zarif olan bu cami (...)”

(ü. +ının 5631)

ü.+la 3628

[=2]

ÜSTELE-: Arttırmak:

“Serseri adlı bir saz şâirinin aruzdan bir gazelini söyledi ki bu matla'la başlıyordu: Serseri sen çıkalu gurbete Harput güzeli/ Şiveyi, nâzı, edâyu ne kadar **üstelemiş**.”

ü.-miş 29263

[=1]

ÜSTELİK: Ayrıca, bir de, bundan başka:

“**Üstelik** Barbaros Hayreddin Paşa'nın himmetiyle mükemmelleşen donanma, yenilmez bir kuvvet hâline geldi.”

(ü. 5304)

ü. 5311, 9584, 19702, 33223, 33348, 34199, 35268, 35482

[=9]

ÜSTÛRE: Ar. İlkçağ insanlarına ve tanrılarına ait mâcerâları, kahramanlıkları anlatan masal ve efsâne türünden hikâye ve rivâyet:

“Bu insanlar yalnız kahramanlar silkinde girdikleri zaman vatanlarından ayrılır, **üstûreye** karışır, uzun senelerden sonra vatanlarına kendileri dönmezse gölgeleri dönerdi.”

(ü. +ye 22921)

ü. 23070

ü.+de 31935

ü.+si 23072

[=4]

ÜSTÛN: Benzerlerine göre daha yüksek derece ve seviyede bulunan, nitelik bakımından onların üstünde olan: “Türklerin 1453'te buldukları İstanbul bu vira neydi. Türklerin medenî kabiliyeti çok yüksek olmasaydı, bu vi raneyi o kadar çabuk imar edebilirler miydi? Millî kudretleri çok **üstün** olmasaydı, onu beş yüz sene muhafaza edebilirler miydi?”

(ü. 4442)

ü. 1401, 4439, 19511, 19513, 19521, 19806, 26806

ü.+dür 19411

[=8]

ÜSTÛNKÖRÜ: İnceliklerine inmeden, özen göstermeden, gelişigüzel, şöyle bir, baştan savma, eğreti, üstten: “Kendi de **üstünkörü** bir

tahsille, gösterişten ibâret bir irfan ve kibarlıkla, ulemâ sırasına girmişti.”

(ü. 33404)

ü. 27911, 33362

[=3]

ÜSTÜNLÜK: Üstün olma durumu, fâikiyet, rüçhan:

“Zamanımızda o eski devirlerdeki **üstünlük** şuurunu yalnız İngilizlerde görüyoruz. İngilizler bütün terbiyelerine ve nezâketlerine rağmen bu üstünlük taraflarını mutlaka gösterirler.”

(ü. 19554)

ü. 19515, 19539

ü.+ünü 19528

[=4]

ÜŞ-: Hep birden bir yerde toplanmak, çevresine yığılmak, üşüşmek:

“Bak şîşe vü sâgar.in mahabbet.lerine/
Lebberleb iken âre.ye **üş-müştür kan**”

ü.-müştür 38349

[=1]

ÜŞÜ-: Soğuğun etkisini duymak, soğuktan etkilenmek:

“(…) Ah zavallı! Ellerinin, ayaklarının deliklerinden hava cereyân ediyor! **Üşüyorsun değil mi?**” (…)

ü.-yorsun 30361

[=1]

ÜŞÜR-: (Kılıç, bıçak, ok vb. ni) Atmak, saplamak: “(…) avcılar üstüne vira ateş ediyorlar, vücudunu delik deşik bir hâle sokuyorlar, bıçaklarını böğrüne **üşürüyorlar.**”

ü.-üyorlar 13733

[=1]

ÜŞÜŞ-: Her taraftan gelip toplanmak, koşup yığılmak:

“Yalnız ben, benim Türklük sistemim tatbik olunursa başımıza **üşüşmüş** olan istilâ sarsarları hemen başımızdan defolurlar demiyorum.”

(ü.-müş 35565)

“Yürü-yor dur-madan insan ve hayâlet karışık/
Kimi gök.ten kimi yer.den **üşüş-üp** her kapı.ya”

(ü.-üp 35648)

[=2]

ÜŞÜT-: Üşümekten dolayı vücûdunda rahatsızlık duymak, soğuk almak:

“Bugün 10 kânûn-ı sâni. Varşova'nın en kötü kış günlerinden biri. Biraz **üşütmüşüm.**”

(ü.-müşüm 8847)

ü.-müş 34840

[=2]

ÜVEY: ***Üvey anne**: Bir kimsenin kendi öz annesi olmayan öz babasının karısı:

“(…) Çünkü **üvey annemle** ve babamla dargın olduğum için akrabamızdan Humbaracı-zâde Yaşar Bey'in Serava kenarındaki konağında ikaamet ediyordum.”

ü. 1409

[=1]

ÜZ-: Üzüntü vermek, canını sıkmak:

“Yunanlılar zannediyorlar ki Anadolu sahnesine kralı getirmekle Türkleri korkuttular, ye'se **düşürdüler, üzdüler.**”

ü.-düler 16424

[=1]

ÜZERİ: 1. Bir şeyin dışı bakan yüzü, dış yüz:

“Şiiri kâğıt **üzerine** yazmak kolaydır.”

(ü.+ne 32438)

2. Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı:

“Sonra Alpler'in silsilesi **üzerinden** Dört Canton Gölü'ne geçtim.”

(ü.+nden 17471)

“Heykeltıraş oy-muş bu güzel lahd **üzer.inde**”

(ü.+nde 38639)

3. Bir kimsenin kendisi, şahsı:

“Bu risalenin **üzerimde** müthiş bir tesiri oldu.”

(ü.+mde 1364)

4. Öğle, ikindi ve akşam kelimeleriyle sözü edilen zamânı bildirir:

“Gemi gaayet yavaş yol alıyordu. Aynaroz'un yakınlarından geçti. Hele Selanik limanına vardı ve **öğle üzeri** demir atdık.”

(ü. 1733)

4. (Deniz, cadde, yol vb. kelimelerle) Bir yerin çok yakınında olan ve ona bakan yer:

“Düz ve uzun caddeler **üzerinde** avrupakârî lâkin zevksiz bir bina silsilesi.”

(ü.+nde 3074)

5. Bir şeyin yukarısında bulunan boşluk veya yer:

“Şerefli kubbe.ler iklim.i Marmara.yla Boğaz/
Üzer.lerinde bulut.suz ve bit-miyen bir yaz”

(ü.+lerinde 36390)

ü.+mde 2084, 2222, 2264, 3904, 9003,
10564, 18718, 19069, 32420
ü.+mdedir 32308
ü.+mdeki 1292
ü.+me 11308
ü.+mizdeki 23726
ü.+mize 21400, 25342, 25527
ü.+nde 147, 183, 399, 620, 709, 1214, 1617,
1647, 2269, 2278, 2772, 2830, 2925, 3022,
3072, 3121, 3147, 3694, 4411, 4776, 4880,
5332, 5651, 5701, 5708, 5729, 6133, 6191,
6306, 6410, 6422, 6584, 6970, 7152, 7241,
7651, 7794, 7816, 7858, 7913, 8018, 8028,
8054, 8160, 8235, 8432, 8449, 8979, 9075,
9238, 9542, 9838, 10098, 10458, 10618, 10656,
10790, 11137, 11139, 11493, 11574, 11626,
11793, 11828, 12001, 12012, 12724, 12749,
13840, 14657, 14782, 15228, 15528, 15565,
15879, 15883, 16054, 16057, 16107, 16386,
16432, 16704, 16904, 17289, 17508, 17671,
17891, 17936, 17988, 18224, 18324, 18464,
19174, 20705, 20746, 21182, 21415, 21422,
22855, 22869, 23134, 23363, 23378, 23606,
23672, 23681, 23685, 23737, 23856, 24291,
24484, 24826, 24828, 24882, 24964, 25721,
26004, 26136, 26661, 26663, 27036, 27430,
27868, 28159, 28536, 29022, 29970, 30016,
30060, 30357, 32305, 32352, 32720, 32992,
33133, 33150, 33155, 33210, 33246, 33300,
33484, 35253, 35253, 35276, 35416, 35610
ü.+ndeki 883, 1281, 2545, 4449, 9549,
10392, 10962, 11957, 14662, 19561, 23719,
23730, 33966
ü.+nden 784, 829, 7160, 7323, 7831, 8941,
9237, 9508, 10902, 11280, 11670, 13702,
17458, 22695, 26122, 26680
ü.+ndeydi 990, 10756
ü.+ndeydiler 1897
ü.+ndeydim 1637
ü.+ne 1049, 1243, 4580, 4589, 4599, 4630,
4637, 4646, 4648, 4692, 4692, 4793, 4872,
4942, 5040, 5066, 5072, 5075, 5084, 5086,
5228, 5257, 6137, 6913, 6915, 7165, 7234,
7258, 7368, 9173, 9450, 9641, 10240, 10364,
10386, 10439, 10450, 10488, 10668, 11496,
12674, 12719, 12806, 13721, 14859, 15837,
15966, 16254, 16310, 16427, 16479, 17985,
18300, 18493, 20039, 20046, 20968, 21960,

24036, 24981, 25266, 25282, 25501, 25575,
25966, 26047, 28811, 28930, 30691, 31878,
32161, 32426, 32809, 32824, 33608, 34799,
34908, 35238

ü.+nedir 34014
ü.+nizdeki 20455
ü.+lerinde 10262
ü.+lerine 13135
[=281]

ÜZERE: Niyet, gaye, amaç bildirir:
“Onlar bilsinler ki İstanbul'da çıkan
gazetelerimizi, cepheye gönderilmek üzere
camilerimizin kapıları yanında duran kutulara
atarken içlerimiz sızlıyor.”
(ü. 16944)

ü. 132, 183, 232, 329, 664, 1359, 1488, 1575,
1719, 1768, 1861, 2630, 2737, 2842, 3141,
3176, 4061, 4164, 4787, 5081, 5120, 6164,
6754, 6879, 7282, 8117, 8118, 8130, 8342,
8555, 8591, 8596, 8976, 9027, 9066, 9831,
10014, 10155, 10240, 10358, 10365, 10448,
10720, 10938, 11033, 11048, 11213, 11252,
11621, 11867, 11902, 11979, 12074, 12946,
13363, 13595, 13939, 14436, 14562, 14566,
14893, 14898, 15337, 15438, 15460, 15485,
15621, 15880, 16102, 16169, 16174, 16204,
16706, 17297, 17399, 17529, 17556, 17572,
18117, 18758, 19223, 19368, 19923, 21000,
21097, 24287, 25112, 25265, 25589, 26264,
26513, 26570, 26864, 27070, 27214, 27236,
27426, 29100, 29390, 30044, 30058, 30772,
31542, 33016, 33477, 33494, 33571, 34096,
34706, 34755, 34773, 34799, 34880, 35393,
35429

ü.+dir 2903, 13408, 14363, 18117, 18155,
33519
ü.+dirler 1616, 15106, 15165, 16087
ü.+lerken 17109
ü.+ydi 4537, 9049, 10117, 18468
ü.+ydiler 4538
ü.+ydim 34909
ü.+yim 26950
ü.+yiz 4348, 5111
[=136]

ÜZGÜN: Üzölmüş, kederli, neşesiz, gamlı:
“Kalp.im yine **üzgün** sen.i an-dım da derin.den”
(ü. 37912)

ü. 37914

[=2]

ÜZRE: Üzere kelimesinin konuşma dilinde ve nazımda kullanılan şekli:

1. Bir işin yakında gerçekleşecek durumda olduğunu, olmaya yaklaştığını bildirir:
“Sefarethaneye varır varmaz Suad Bey'le biraz görüştükten sonra hemen Capitole'u görmek **üzre** çıkış müsâadesini istedim.”

(ü. 19237)

“Ne yazık Geç-mek **üzre.dir** bu gece”

(ü. +dir 36204)

2. Üstüne, üstünde, üzerinde:

“Ât **üzre** geç-tiğın gör-icek leşkerîguzât”

(ü. 37190)

ü. 2007, 6657, 7151, 7244, 8152, 19584, 19998, 21991, 24569, 28765, 37352, 37664, 37730, 37770, 38007, 38319, 38334

ü.+ydi 37012

ü.+yiz 39048

ü.+ymış 36914

[=23]

ÜZÜCÜ: Üzüntü veren, acıklı:

“Bu toplulukta **üzücü** bir durgunluk hissettim.”

ü. 19700

[=1]

ÜZÜL-: Üzüntü duymak, kaygılanmak:

“Namık Kemal kadar hissediyorlardı, düşünüyorlardı, söylüyorlardı, fakat bütün hareketlerinin bir farikası var: Vatan için **üzülüyorlardı** denilebilir.”

(ü.-üyorlardı 17175)

“Dâimâ yol.lar uza-r kalp **üzül-ür**”

(ü.-ür 36717)

ü.-düm 6115, 7872

ü.-en 17542

ü.-erek 11173

ü.-ür 56, 10876, 14539, 17240

ü.-üyor 125, 17199

ü.-üyordu 34325

[=12]

ÜZÜM: Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi:

“Bu yol üstünde, şu sepetlerle elma ve **üzüm** satılan Saranbey civarında dâima yaşayabileceğimi zannettim.”

(ü. 745)

“El.imde dâimâ **üzüm** su.yu ol-sun”

(ü. 38886)

ü. 29183, 30228

ü.+den 30228

ü.+le 30210

ü.+leri 23350

ü.+ünden 36378

[=8]

ÜZÜMLÜ: İçinde üzüm bulunan (şey):

“Garb'ın bu soluk kıızı başında **üzümlü**, kirazlı, elmalar, armudlarla lebâleb bir meyve sepetini andıran bir şapka taşıyordu.”

ü. 21560

[=1]

ÜZÜNTÜ: Olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği, teessür:

“Mütarekeden sonra içimde derin bir **üzüntü** vardı.”

(ü. 7411)

“Ânî bir **üzüntü.yle** bu rü 'yâ.dan uyan-dım”

(ü.+yle 36815)

ü. 146, 467, 1931, 11935, 11946, 12704, 17164, 24231

ü.+dür 35950

ü.+lerin 7837

ü.+lerinin 14540

ü.+sü 174, 383, 18435

ü.+sünün 17800

ü.+ydü 17218

[=18]

ÜZÜNTÜLÜ: Üzüntüsü olan, üzülmüş, müteessir:

“Lâkin son derece **üzüntülü** idim.”

(ü. 478)

ü. 6772, 11952, 16714, 17182, 17926, 19692, 24607, 28523

[=9]

V

VAAT: Ar. 1. Bir husus için verilen söz:

“Trakya bahsi Öyle: “Meriç'e kadar askerlikten tecrit” gibi kuru **vaatlerle** kapanmaz.”

(v.+lerle 17819)

2. ***Vaat etmek/Vâdetmek**: (Bir şeyi)

Yapacağına dair söz vermek:

“Atina Hükümeti, bu bahar, bu sonbahar diye, kaç defa Yunanlılara sulhu **vaat etti**.”

(v.+etti 17789)

v.+edebileceği 17951

v.+eden 19470

v.+ederek 24067
v.+eten 26263
v.+etmiş 3347
v.+etseydi 27129
v.+etti 10671, 17790, 21037, 21806, 30651
v.+ettiği 16907, 21803, 30648
v.+ettiğim 4092
v.+idir 21919
v.+in 24047
v.+inden 10678
v.+ini 10675, 11389
v.+inin 33605
v.+le 10709
v.+lerinde 26369
v.+leriyle 24089
[=26]

VAAZ: Ar. 1. İbâdet yerlerinde yetkili ve görevli bir kimse tarafından yapılan dînî konuşma:

“**Vaazı** diz çöküp dinleyen iki hamalın arasına oturdum.”
(v.+ı 7036)

2. ***Vaaz etmek/Vâzetmek**: Dînî öğütte

bulunmak, vaaz vermek:

“**Vaiz** kürsüde **vaaz ediyordu**.”
(v.+ediyordu 7031)

v. 30460, 35468
v.+dan 7031
v.+eden 7881
v.+edenlerden 32445
v.+ediyor 30458
v.+ediyorlar 32508
v.+ına 34600
[=10]

VÂBESTE: Fars. -e bağlı, ancak ... olursa olabilir:

“**Herhâlde** gerek Mart gerek Temmuz'da seyahat buyurmak rey-i müşfikânenize **vabestedir**.”
v.+dır 19950
[=1]

VACHETTE: Paris'te, sanatçıların ve kültür çevresinin uğrak yeri olan kafe:
“**Vachette'e**, diğer kahvelere uğradığım vakit, artık bu akşam İstanbul'a, döneceğimi haber almış olanlar da elimi sıkarlarken, simalarında hüüzünle gülümser bir şey görüyordum.”
(v.+e 1891)
v. 1896

v.+de 1895
[=3]

VACHETTE KAHVESİ: Vachette:

“1910'a doğru Jean Moreas'ın, **Vachette Kahvesi'ndeki** köşesine gittiğimiz bir akşam ben ve arkadaşım Hippolyte Stamos, acemilik ve dalgınlıkla, Paul Verlaine ve Stephane Mallarme'nin isimlerini yâd etmiştik.”

v.+ndeki 2376
[=1]

VÂCİP: Ar. Yapılması gerekli olan:

“Müslüman İstanbul'un her köşesinde böyle bahçelerin açılması şüphe yok ki -şer'an ve aklen ilgaası **vacip**- mahalle kahvelerinin de yavaş yavaş kapanmalarını temîn edecektir.”
v. 31711
[=1]

VA'D: Ar. Bir husus için verilen söz:

“**Va'd.iniz** bûse mi vuslat mı unut-dum ne idi”
(v.+iniz 38941)
v.+iniz 38946
[=2]

VÂDE: Ar. 1. Bir işin yapılması için tanınan zaman, mühlet, mehil:

“Her Türk bilir ki bu harbin bir **vadesi** vardır, İslâm'ın istinat ettiği bu devletin, müstakil olarak, kurtarılacağı gün hitama erer.”
(v.+si 17791)

2. ***Vâdesi gelmek**: Belirlenmiş olan zamanı gelmek:

“**Teslîm ol-unca va'de.si gel-miş** zevâl.ine”
(v.+si 36410)
[=2]

VÂDE-İ TEŞRİF: Ar. Teşrif zamanı:

“**Va'deiteşrif.ine** alkış tut-arken dūr.dan”
v.+ine 37490
[=1]

VÂDİ: Ar. İki dağ arasındaki çukurca arazi veya geçit, koyak:

“**Yüksekten ovaya iniyorduk. Ah bu vadilerin güzelliği!**”

(v.+lerin 743)

“O kuş en kuytu bahçe.lerde öt-er/ Sarmaşık.larla yüklü **vâdî.de**”
(v.+de 36673)

v. 20755, 29114

v.+de 1376, 2160, 11453, 19978, 20578, 27246, 27456, 35121

v.+den 29353
v.+dir 29112
v.+lerde 5762, 28410, 33188, 37937
v.+lerdeydi 35108
v.+lere 2370, 39221
v.+lerinden 14957
v.+lerine 17430
v.+nin 19006, 27983
v.+sinde 7408, 8020, 28399, 30272, 32333,
33226
v.+sinden 6595
v.+sindeydi 30831
v.+sine 9933, 19627, 34568
v.+sini 3697, 9574
v.+sinin 5669, 7169
v.+ye 9899, 19006, 20758, 26926, 29353,
32576
v.+yi 29112
[=47]
VÂDÎ-İ KENAN: Kenan Vadisi, Kenan Ülkesi
veya Kenan Diyarı. Şeria (Ürdün) Nehri'nin
batısındaki Antik Filistin topraklarına İbrahimî
dinî metinlerde verilen isim [Bu bölge
günümüzdeki İsrail, Filistin ve Lübnan
toprakları ile Ürdün, Mısır ve Suriye'nin kıyı
kesimlerini kapsamaktadır]:
“MahfeîYûsuf san-ır **vâdîKen'an.dan** geç-er”
v.+dan 37615
[=1]
VÂDÎ-İ NİL: Nil vadisi:
“**VâdîNil.i** tut-tu anûdâne serteser/
Ordûyifeth.e karşı sürül-müş nefriâm”
v.+i 37274
[=1]
VÂDÎ-İ UZLET: Ar. Uzlet (Bir köşeye çekilip
toplumdan, insanlardan uzak, yalnız başına
yaşama) vadisi:
“Mecrâ.sı senkzâr.e dön-en cûy.lar gibi/
Vâdîuzlet.inde hamûş.uz tevekkül.ün”
v.+inde 37554
[=1]
VA'D-İ TEHÎ: Ar.+Fars. Boş vaat, gerçeğe
dayanmayan, aslı esas olmayan vaat:
“Ahdivefâ.yı **va'ditehî** san-masun ki dost”
v. 37695
[=1]
VÂDÎÜ'L-A'MÂRA: İspanya Kralı II. Felipe'nin
ikametgâhı olarak kullanılmış olan El Escorial

Sarayın'nın bulunduğu Sierra de Guadarrama
dağının Arapçadan tahrif edilmiş söyleniş biçimi
(Yahya Kemal'in tahminiyle):
“*Saray Guadarrama Dağı –Arapça Vâdîü'l-
Emâre yâhud **Vâdîü'l-A'mâra** kelimesinden
muharref olsa gerek– eteğindedir.*”
(v. 18877)
v. 18872
[=2]
VAGON: İng. Yük ve yolcu taşımakta
kullanılan, lokomotifin çektiği demir yolu aracı:
“*O gün birdenbire Ankara'dan bir **vagonu** çeken
bir lokomotif bütün sür'atiyle geldi.*”
(v.+u 18412)
v.+da 10490
v.+dan 18402
v.+larından 2460
v.+un 740
[=5]
VAH: “Yazık” anlamında söylenen bir söz:
“*-Lâkin o hikâyede yalnız aşk değil, kin, zehir,
ölüm de var, dedim.*
-**Vah!** Bunların hepsi aşk değil mi? Bu hikâyeyi
diğerlerine tercih ediyorum.”
v. 21644
[=1]
VÂHAYF: Ar. Yazık, ne yazık:
“*Gül.e bakmak el.e câm almak için kal-madı
keyf/
Hârîfîrkat.le Neşâtîihazîn.in **vâhayf**”*
v. 37818
[=1]
VAHDÂNÎ: Ar. Allah'ın tek ilâh olduğuna
inananlar:
“*Evet bu şâir gibi, biz, birçok **vahdâniler**,
yaşadıkça başka bir belde için daüssıla
duyuyoruz.*”
(v.+ler 22913)
v.+lerin 22888, 22938
[=3]
VAHDET: Ar. Birlik, bütünlük:
“*Türk İntibahı Devrinden sonra Türkler rüşde
erdikleri için evvelâ millî bir **vahdet** kuruldu.*”
(v. 23135)
v. 945, 13660, 22586, 22586, 23120, 23741
v.+e 31510
v.+i 6420, 12487, 13863
v.+in 13849

v.+inden 26477

v.+ini 13253, 13616, 18282

v.+inin 19155, 19178

v.+ten 23130

[=19]

VAHDET-İ İSLÂM: Ar. İslâm birliği:

“Mü'min.ler et-ti **vahdetiislâm.ı** iğtinâm”

v.+ı 37287

[=1]

VAHDET-İ VÜCÛD: Ar. Varlığın birliği ve varlıkta birlik anlamında bir tasavvuf terimi; bu bağlamda Allah, âlem ve insan ilişkilerini açıklayan düşünce sistemi:

“**Vahdetivücut**”

v. 38150

[=1]

VÂHÎ: Ar. Boş, manasız, abes:

“Bugüne kadar darmadağınık, ekseriya **vâhî** arzular peşinde koşan temâşâ muhiblerini bu fa'âl hey'et eserin etrafına toplayarak sa'y bezledecek.”

v. 32058

[=1]

VÂHİD: Ar. ***Vâhid-i kıyâsî**: Birim:

“Şimdi bir de öteki, yâni asıl Türk şiirini alalım Asya'daki babalarımızdan miras kalan, millî vezinli şiirimizin manzum şekillerinde **vâhid-i kıyâsî** beyit değil bilâkis dörtlü kut'a'dır.”

(v.+i+kıyas.ı 29751)

v.+i+kıyasî 29733

v.+i+kıyasî.si 8379

[=3]

VAHÎDEDDİN: Vahdeddin Han:

“Lâkin yemek esnasında Nurettin Paşa bahse devam ederek: ‘İnşallah yakında **Vahîdeddin'i** de getirip cezasını vereceğim!’ derken, ikinci murahas Rıza Nur Bey'in sabrı tükendi.”

(v.+i 10476)

v.+in 10327

[=2]

VAHÎDEDDİN HAN: (d. 2 Şubat 1861, İstanbul – ö. 16 Mayıs 1926, San Remo). VI. Mehmed Vahdeddin, Osmanlı İmparatorluğu'nun 36. ve son sultanı ve 115. İslam halifesi:

“(…) lâkin o zaman İngilizlerinin ve **Vahîdeddin Hân'ın** [kendi tâbiri] casusları ile sarılmış bulunuyordum. (...)”

v.+in 26941

[=1]

VÂHİLİK: Boş, manasız, abes işler:

“Gençliğimizde, herkes gibi bizi de mutasallifane sermest eden **vâhiliklere** şimdi sıkılmaksızın gülüyorum.”

(v.+lere 18600)

v.+lere 20101

[=2]

VAHİM: Ar. Çok tehlikeli, tehlikeli sonuç doğuracak nitelikte olan:

“Türklüğün karşılaştığı en **vahim** tehlike, bilhassa Safevîlerin azgın bir dereceye çıkardığı Şiîlik olmuştur; bu mezhep Acem harsının ta kendisi idi.”

(v. 5917)

v. 1771, 4536, 4884, 4941, 5912, 8412, 27473, 28556, 33576, 33824, 34283, 34334, 35545

v.+miş 33827

[=14]

VÂHİME: Ar. Kuruntu:

“Loti cemâdi duyan, **vâhimesinde** eriten, akıbet, sezebileceğimiz bir şekle sokan bir ressamdır.”

(v.+sinde 20955)

v.+siyle 20960

v.+yi 24258

[=3]

VAHŞİ: Ar. Gaddar, kıyııcı, merhametsiz:

“Annia Komninos, bize kadar intikal etmiş eserinde uzun uzadıya yazar ve Peçeneklerin Kumanlar tarafından katliama uğrayışını **vahşi** bir şevkle hikâye eder.”

(v. 4607)

v. 30447

[=2]

VAİD: Ar. İyiliğe yöneltmek ve kötü şeylerden sakındırmak için bir kimseyi cehennem azabı ile korkutma:

“Fuat Bey, Ahmed Refik Bey'in eserini bir **vaîd** sayıyor.”

(v. 21931)

v. 21916

[=2]

VAİLLANT: Auguste Vaillant. (1861 – 1894)

Fransız anarşist:

“Jaures, Pressence, **Vaillant**, Alman, anarşist Sebastien Faure ve Matofo'nun nutuklarını hararetle dinliyordum.”

v. 2134

[=1]

VÂİZ: Ar. İbadethanelerde kalpleri yumuşatacak, sevaba, taate, güzel ahlâka, iyiliğe, nefsi ıslaha sevk edecek, kötülüklerden tövbe ettirecek şekilde dinî konuşma yapan, nasihat veren kimse:

“Ayasofya’da, ikindiden sonra, yerle beraber ve yüksek merdivenli kürsülerden vaaz eden dört **vaizi** kalbimin bütün samimiyetiyle ayrı ayrı dinledim.”

(v.+i 7888)

v. 7024, 7891

v.+in 23675

v.+leri 7889, 21724, 30565

v.+lerin 7883, 7885

v.+lerine 11071

[=10]

VAK’A: Ar. 1. Olay, hadise:

“Onun bir tezviri yüzünden İmrahur Mehmed Paşa **vak’asında** sorguya çekilmiş.”

(v.+sında 34882)

“Şu fetih **vak’a.sı** yârab Ne büyük mu’cize.dir”

(v.+sı 36074)

2. ***Vak’a-ı Hayriyye**: Vaka-i Hayriye, 16 Haziran 1826 tarihinde, İstanbul’da Osmanlı padişahı II. Mahmut tarafından Yeniçeri Ocağı’nın topa tutularak yok edilmesi ve sağ kalanların ise idamıyla sonuçlanan olaylara verilen isim:

“Bu derin ve şedîd his, nihayet **Vak’a-ı Hayriyye** ile fiil hâline geçmiş ve insaf gözetmemiştir.”

(v.+ı+hayriyye 26541)

v. 4524, 4868, 5841, 5974, 6095, 6116, 10452, 11262, 11280, 11665, 16544, 17521, 22310, 22321, 22758, 22913, 23112, 23350, 23356, 24054, 24060, 24510, 26125, 30896, 31880, 32043, 32810, 32829, 33046, 34223, 34286, 34446, 34867

v.+da 10357, 31097, 31119, 34225

v.+dan 4614, 10673, 10827, 22914, 22946, 22950, 23637, 31987, 34252, 38631

v.+dır 5025, 26232, 38559, 38577

v.+ı+hayriyye.den 26485

v.+i+hayriyye 24951

v.+i+hayriyye.de 5367, 26501

v.+i+hayriyye.den 25807, 26494

v.+i+hayriyye.dir 4195

v.+i+hayriyye.nin 23938, 33043

v.+i+hayriyye.ye 23925

v.+i+hayriyye.yi 17190, 26487, 26618, 33054

v.+lar 11298, 11377

v.+lara 17042

v.+lardan 24305, 33633

v.+lardı 17092

v.+ları 534, 2581, 4860, 7278, 11329, 19559, 19594, 19596, 25459, 26161, 28558, 33068, 35072

v.+ların 7280, 19146, 24895

v.+larını 22932, 34315

v.+larla 3570, 23844

v.+nın 1127, 6097, 6129, 17646, 17648, 18770, 20927, 23909, 31343, 31455, 33051

v.+sı 4855, 10118, 25863, 26547, 34908, 34928, 35242

v.+sına 9978, 11254, 26242, 35158

v.+sında 10535, 34299, 34871

v.+sından 1139, 8450, 35214

v.+sını 1350, 6631, 10455, 11272, 34860, 34865, 35137

v.+sının 4869, 11367, 33558, 35257

v.+sıyla 10121, 11257

v.+ya 795, 17520, 26243, 29065

v.+yı 321, 4600, 4610, 5242, 7206, 10432, 12382, 13921, 16276, 25557, 26123, 31345, 31460, 33093, 34825, 35707

v.+yi 3935, 14312

v.+yla 11259

[=157]

VAK’ANÜVİS: Ar.+Fars. Osmanlı Devleti’nde zamanın olaylarını kaydetmekle görevli resmî devlet tarihçisi, vakanüvis:

“**Vak’anüvislerden** başka bir mercii olmaksızın, onların matbu olan tarihlerini sırayla gözden geçirerek, ‘Osmanlı tarihinin felsefesi’ kılıklı yazdığı silsile, zekâsının son ışığıdır.”

(v.+lerden 9787)

v. 33055

v.+leri 4431, 4455

v.+lerimiz 24889

v.+lerin 6779, 24892

v.+lerinin 30818

[=8]

VAKAR: Ar. Ağırbaşlılık, haysiyetli ve şerefli olma, temkin:

“Konağında edeb, ahlâk, sükûnet ve **vakar** hissolumurdu.”

(v. 1422)

“Bir arslan esne-yor gibi engin **vakar** ise/
Rind.in belâ.ya karşı kayıdsızlık.indadır”

(v. 36451)

v. 43, 327, 6722, 34627, 34711, 36617

v.+ını 16434, 22583, 22730, 25914, 31948

[=13]

VAKARLI: Vakarı olan, ağırbaşlı, ciddî ve temkinli, vakur:

“İzmir'e Yunanlıların çıktığı günlerde, o ne anî elem ne derunî yeis ve ne **vakarlı** bir ıztıraptı.”

v. 14436

[=1]

VAKÂYİ: Ar. Vakalar, olmuş şeyler, olaylar:

“Al-i Osman târih-nüvîsânı **vakâyi'i** bu eda ile hikâye, bu usûl ile tasnîf ederler.”

(v. +i 22063)

v. 16269

v.+e 12869

v.+i 12856

v.+in 13500, 16325

[=6]

VAKF: Ar. ***Vakf-ı nefis etmek**: Varlığını tamamıyla o şey veya kimseye vermek, bağlamak: “Evlâdının elli bini san'ata **vakf-ı nefis eden** bir memlekette bir mükâfat fakir bir san'atkârı az çok zengin etmekle kalmaz.”

(v. +ı+nefs 22440)

v.+ı+kalp 21825, 30669

[=3]

VAKFE: Ar. Durma, duraklama:

“Enver'in sahneye çıkışı nümâyîşe bir **vakfe** oldu.”

(v. 10628)

v. 22812, 22812, 23507, 23507, 29342, 29443

v.+lerinde 14540

v.+lerinden 19018

v.+lerle 30388

v.+sinden 20444

[=11]

VAKFET-: Bir malı vakıf hâline getirmek:

“Onu tek Tanrı.sının mâbed.i et-miş de hayâl/
Vakfet-ip her ne.ye mâlik.se bütün mâl ü menâl”
(v.-ip 36083)

2. **mec.** Bir şeyin tamamını bir amaca adamak, vermek, hasretmek:

“Küçük Luxenbourge Bahçesi'nin arkasında, âdi günlerde bile, sessiz, ömrünü ilme **vakfetmiş** adamların oturduğu sokaklarda, havanın bu kapalılığı, tatlı bir hüüzün gibi hissolumuyordu.”
(v.-miş 4358)

v.-ecek 37318

v.-en 22564, 31851

v.-enin 5441, 5443, 5445

v.-er 22440

v.-erlerdi 30526

v.-iyor 31958

v.-mek 5458, 5729, 31378

v.-miş 33751

v.-seniz 1570

v.-ti 37524

[=17]

VAKFEYLE-: **mec.** Bir şeyin tamamını bir amaca adamak, vermek, hasretmek:

“Sar.inca âteşiaşk ufkıkâinât.ımızı/
KömürcüHâfiz.a **vakfeyle-dik** hayât.ımızı”

v.-dik 39081

[=1]

VÂKIA: Ar. 1. Olmuş olan şey, geri çevrilmesi mümkün olmayan olay, olgu:

“Garip tesadüflerle bazan darbimeseller,
vecizeler birer **vakia** hâline gelirler.”

(v. 15956)

2. Gerçi, her ne kadar, filvaki:

“**Vakia** 1071'den sonra on senede Selçuklu orduları Anadolu içerilerinden Karadeniz sahillerine, Akdeniz sahillerine, Marmara sahillerine kadar her taraftan boşandılar.”
(v. 4558)

“**Vâkiâ** ney kudüm gelince dil.e/
Hızlan-an mevlevî semâ.tyle/
Yedi kat arş.a çık-mış Âyîn.i”

(v. 35790)

v. 854, 1788, 2974, 3079, 3166, 3257, 3309, 4873, 5843, 5885, 6314, 6409, 8198, 8223, 9121, 9769, 10454, 11803, 11833, 12660, 12991, 13438, 13659, 14466, 14806, 14921, 14935, 14939, 15217, 15298, 15943, 15989, 16220, 17970, 18215, 19732, 20355, 20542, 21939, 22061, 22270, 22280, 22523, 23083, 25659, 25879, 25934, 25977, 26423, 26768, 27167, 28193, 28437, 28781, 29747, 29930,

30141, 31763, 32097, 32145, 32330, 32569,
32868, 33742, 33874, 33937, 34661, 35007

v.+dır 30490

[=70]

VAKIF: Ar. Birçok kişi tarafından kurulan ve toplum yararına çalışmayı ilke edinen kuruluş:

“Yüzlerce sene **vakıflarla** bezenecek olan İstanbul'da, fetihten sonra, millî mimarî yeni bir merhaleye girmişti.”

(v.+larla 5468)

v. 2348, 3108, 8045, 8709, 9877, 15105,
15452, 15536, 15571, 15814, 29333, 31363,
31363

v.+ı 5459, 5461, 9547

v.+ın 22440

v.+ının 202

v.+ız 15181

v.+lar 18081

v.+lara 33855

v.+larıdır 4830

v.+ların 5447, 5454

v.+larla 5463

v.+sa 28695

v.+tı 12, 1505, 4049, 33700

v.+tırlar 15537, 23772

[=32]

VÂKİF: Ar. ***Vâkıf olmak**: Hakkıyla bilmek, agâh ve haberdar olmak:

“Esrâr-ı âhenge **vâkıf olan** o zâtlar şiiirlerinde vezn-i hecâ ile iktifaya mecburiyetlerinden mütevellid teessürü saklamıyorlar.”

(v.+olan 29338)

v.+olduğumuz 26700

v.+olmadan 12473

v.+olmayan 6017

v.+olmuş 33635

v.+olsun 20998

[=6]

VAKİFNÂME: Ar.+Fars. Vakfiye:

“Karesi havalisine, Arapça bir **vakıfnâmeyle** birçok evkaf bırakmış.”

v.+yle 6251

[=1]

VÂKÎ: Ar. ***Vâki olmak**: Meydana gelmek, vuku bulmak:

“Tarihin aynen **vaki olmuş** bu safhaları insanı ne kadar düşündürüyor.”

(v.+olmuş 5142)

v. 1244, 3648, 5138, 6724, 7220, 8079,
12279, 13296, 13327, 14294, 14318, 14802,
17420, 18227, 19218, 25753

v.+dır 17353, 21362, 28415

v.+olabilir 31549

v.+olan 10029, 21446, 24948, 26630, 26746,
31566

v.+oldu 22437, 34303

v.+olduğu 31549

v.+olmazdı 25156

v.+olmuş 25080, 25681, 31092

v.+olmuştu 25028

v.+olurdu 27131

[=36]

VAKÎT: Ar. Zaman:

“Yavuz Sultan Selim'in devri sekiz buçuk seneden az sürdü, bu padişah, babasına bir türbeden başka bir şey yapmaya **vakit** bulamadı.”

(v. 5578)

“Git bu mevsim.de gurûp **vakit.i** Cihangir.den bak/

Bir zaman kendi.ni karşı.ndaki rü 'yâ.ya bırak”

(v.+i 35894)

v. 43, 52, 220, 764, 1162, 1166, 1195, 1253,
1258, 1261, 1322, 1344, 1883, 1889, 1909,
1912, 2346, 2351, 2366, 2611, 2745, 2853,
2939, 3711, 3732, 3844, 4085, 4148, 4226,
4328, 4402, 4416, 4435, 4453, 4459, 4816,
6025, 6027, 6098, 6584, 6820, 7022, 7348,
8220, 8403, 8784, 8899, 8915, 9090, 9218,
9375, 9380, 9392, 9536, 9599, 10000, 10062,
10636, 11238, 11239, 11242, 11258, 13700,
13944, 14044, 14210, 14536, 14537, 14570,
15735, 16715, 18777, 18880, 19150, 19266,
19270, 19296, 19399, 19576, 19645, 19657,
19668, 19712, 19717, 19751, 20160, 20418,
21204, 21566, 21566, 22275, 22394, 22395,
22405, 22557, 22677, 22753, 23366, 23488,
24448, 24543, 25178, 25193, 25245, 25352,
25404, 25835, 26575, 26810, 26928, 27007,
27071, 27183, 27203, 27208, 27494, 27609,
27610, 27612, 27619, 27629, 27713, 28034,
28063, 28101, 28114, 28127, 28129, 28129,
28234, 28284, 29072, 30033, 30061, 30891,
30892, 31169, 31286, 31307, 32327, 32372,
32696, 32886, 32970, 33295, 33328, 33462,
33489, 33628, 33660, 33722, 33728, 33822,

33981, 33996, 34004, 34179, 34221, 34241, 34347, 34549, 34563, 34669, 34827, 34879, 34926, 35002, 35060, 35339, 35435, 35544, 35593, 35929, 36107, 36454, 36548, 36554, 36800
v.+e 645, 2471, 3935, 4813, 9272, 10744, 19020, 19175, 23215, 25324, 33143, 36467
v.+i 395, 651, 1769, 3672, 7943, 30317, 34073, 36547, 36558, 36776, 38608
v.+imi 20413
v.+imiz 8469, 15317
v.+imizde 2501, 32876
v.+in 1385, 1619, 1984, 3775, 9332, 9359, 11230, 17978, 29899, 32205, 33054, 33056
v.+inde 32880, 38066, 38213
v.+inden 11487, 31663, 38779
v.+ine 34482
v.+ini 3785, 3811, 6931, 10163, 12066, 13251, 13504, 24836, 34160, 36875, 37181
v.+inin 4601, 35761
v.+iyle 4998, 5364, 6546, 7479, 8918, 11286, 11434, 11576, 18078, 18579, 18994, 19049, 20095, 20357, 21051, 26834, 27668, 30004, 31669, 33472, 33613, 34323, 35341, 36342, 37141, 38386
v.+ki 8572, 25194
v.+ler 1171, 2671, 3543, 3862, 6424, 10790, 20725, 25141, 25211, 30708, 33192
v.+lerde 19511
v.+lerdeki 19314
v.+lere 21221
v.+lerini 20488
v.+te 681, 1245, 3919, 6989, 35415
v.+ten 5342, 11113, 15108, 34058, 34249
[=293]
VAKİTLİ: *Vakitli vakitsiz: Vaktin uygun olup olmadığını düşünmeden:
“*Su salası, gündüz, Vakitli vakitsiz verilirdi; üstümde o an neş'e dururdu, sıkıntı başlardı.*”
v. 723
[=1]
VAKİTSİZ: Uygun zamanda olmayan, yapılmayan:
“*Hani bu diplomat Bosna-Hersek'i bizden aşırmaq için Balkanlar'da birdenbire vakitsiz bir istilâ rüzgârı estirdi idi.*”
(v. 12215)

“*Hicran gün orta.sında öt-en bir horoz gibi/ Seslen-di pek vakitsiz İç.im yan-dı ansızın*”
(v. 36889)
v. 723, 2632, 34815
[=5]
VAKTÂKÎ: Ar.+Fars. Ne vakit ki, –diği zaman:
“*Vaktaki bizim kendi kafalarımız Avrupalılaştı.*”
(v. 8113)
“*Biz perde.nin arka.sında söylen-medeyiz/ Vaktâki iner ne sen kal-ırsın ne de ben*”
(v. 38357)
v. 8115, 8108, 37927, 38412
[=6]
VAKUR: Ar. Ağırbaşlı, şerefli, onurlu, temkinli:
“*Bu hat üzerinde koskoca bir saltanat var; vakur bir millet var.*”
(v. 21437)
v. 1305, 1489, 7987
v.+du 226, 19833
v.+dur 18971
[=7]
VAKURÂNE: Ar.+Fars. Ağırbaşlıya yakışır şekilde, ağırbaşlılıkla, temkinle:
“*Mehmed Paşa'nın paşalığı, dâmadlığı, İstanbulluluğu, kıyâfeti ve bunlardan ziyâde vakuurâne sükûtu Erzurum beğlerini mehâbet içinde bıraktı.*”
v. 34792
[=1]
VÂLÂ: Fars. Yüksek, yüce:
“*Ey genç öl-en ad.ın kal-acak dil.de zikir.imiz/ Biblos.da lâle.ler gibi sol-dukça bkr.imiz/ Vâlâ/ Bütün o şiir.i/ De-rdi/ Beş mısra.ımla herkes.i yor-dum uzun zaman*”
v. 38808
[=1]
VÂLÂ NUREDDİN: (1901, Beyrut – 9 Mart 1967, İstanbul), Türk gazeteci ve yazar:
“*Orhan Seyfi'nin Bir Çiftlik Manzarası'ndaki küt'alar yeni sanatın fevkalâde güzel numuneleriydi. Vâlâ Nureddin'in Tarlaları safvetin bir timsâliydi.*”
v.+in 29292
[=1]
VALENCİA: İspanya'da Valensiya özerk bölgesinin başkenti:

“**Valencia** da portakal bahçeleri ve iklimin güzelliği ile üzerimde unutulmaz bir te'sir bıraktı.”
(v. 19082)
v.+yı 19067
[=2]
VÂLÎ: Ar. Bir ilde devleti temsil eden en büyük mülkî âmir:
“*Cemal Bey'in oraya vali olduğunu gazetelerde okudum.*”
(v. 11260)
v. 1935, 6237, 6239, 15274, 17494, 23244, 26012, 31976
v.+den 23289, 24141
v.+lerin 18931, 35392
v.+miz 32916
v.+si 2826, 14466, 15266, 25982, 26018, 34740
v.+sinin 15273
v.+yi 15280
[=22]
VALÎ AHMED EYÜB PAŞA: (d. 1833 – ö. 1893) Müşir rütbesine ulaşmış Osmanlı askeri. 93 Harbi'nde Tuna Cephesindeki üç ordudan biri olan Doğu ordusunun komutanı:
“*Bu açılan mektep Vâlî Ahmed Eyüb Paşa'nın Üsküp'de ilk defa olarak yeni usulde açtığı Mekteb-i Edeb'di.*”
v.+nın 574
[=1]
VÂLİDE: Ar. Anne:
“*Rumeli'yi kaybettik. Büyük validem İstanbul'a hicret etti.*”
(v. 264)
v. 5400, 18456, 31095, 31105, 31274, 34256
v.+ler 30428
v.+lerinden 22483
v.+m 4, 269, 297, 656, 1207, 1431, 1433, 1527
v.+mi 1165
v.+min 242
v.+mle 218, 1928
v.+nin 34296, 34298, 34308
v.+si 1453, 2548, 5363, 5709, 5713, 22719, 22748, 34305, 34701, 35124, 35268
v.+sine 2602
v.+sini 34601
v.+sinin 31265, 34274

v.+siydi 34295
[=40]
VÂLİDEM: 1913 yılında Abdülhak Hamit Tarhan tarafından kaleme alınan şiir.
[Edebiyatımızdaki ilk kafiyesiz şiirdir.]:
“*Maamâfih ben diyeceğim ki keşke bütün eserlerini Validem manzumesi gibi kafiyesiz yazsaydı!*”
(v. 29682)
v.+de 29679
[=2]
VALÎ HAFIZ MEHMED PAŞA: Çerkes Hafız Mehmed Paşa. (ö. 3 Mayıs 1866, Medine) Osmanlı valisi:
“*Üsküp'de Vali Hafız Mehmed Paşa aleyhinde bir isyan çıkmış, halk, tepede, Sultan Murad Câmii'ne toplanmış ve çarşıları kapatmış, heybetli bir manzara gösteriyordu.*”
(v. 2043)
v.+yı 1020
[=2]
VALİLİK: Valinin görevi ve makamı:
“*Trabzon fethin de de bulunmuş, imaret cihetine açılan kapıda döğüşmüş, orada valilik ettiği de mervi.*”
(v. 6248)
v.+ine 26011
[=2]
VALÎ PİLATUS: Pontius Pilatus (? – yaklaşık MS 36). MS 26-36 yılları arasında Roma İmparatorluğu'nun Yahudiye eyaletinin valisi:
“*Yahudiler Hazret-i İsa'yı, bin türlü hakaretlerle, elleri bağlı ve başında dikenden bir taç olduğu hâlde, getirirler, öldürülmesini isterler, Vali Pilatus da siyasi bir kayıtsızlıkla, etrafından biraz su ister.*”
v. 15281
[=1]
VALLÂHÎ: Ar. “Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için” anlamında yemin sözü:
“*(...) Vallahi derhâl İttihad ü Terakkî'ye dâhil olur ve bir daha sesimi çıkarmam.*’ (...)”
v. 1904
[=1]
VALMY: Valmy Meydan Muharebesi:
“*Valmy ve Birinci İnönü ikisi de birer küçük muharebedirler.*”
(v. 18363)

v.+nin 18357

[=2]

VALMY MEYDAN MUHAREBESİ: 20 Eylül 1792 tarihinde, Avusturya İmparatorluğu destekli Prusya Krallığı ile Fransa Cumhuriyeti arasında gerçekleşmiş muharebe. Fransız Devrim Savaşları'nın ilk büyük çapta muharebesi:

“*Valmy Meydan Muharebesi'ni Prusya ordusunun karargâhından seyreden şâir Goethe, cumhuriyet ordularının galebesini görünce derin bir düşünceye dalmış.*”

(v.+ni 18358)

v.+yle 18349

[=2]

VALMY MUHAREBESİ: Valmy Meydan Muharebesi:

“*Bu küçük Birinci İnönü Muharebesi, Fransız ihtilâlcilerinin mürteci Avrupa'ya karşı ilk kazandığı, o küçük Valmy Muharebesi'ni ne kadar hatırlatıyordu.*”

v.+ni 18354

[=1]

VALS: *Fr.* İki kişi tarafından ağır ve ahenkli bir şekilde döne döne yapılan meşhur bir salon dansı:

“*Rü'yâ.larım da sallan-ıyor vals etek.leri*”

v. 36227

[=1]

VÂMIK: Adını baş kahramanlarından alan Doğu edebiyatlarına ait bir aşk hikâyesi olan Vâmık ve Azrâ'nın baş kahramanlarından biri:

“*Özrü nola Azrâ'nun Vâmık mı değilsin yâ/
Bû gam ne gezer sendi âşık mı değilsin yâ*”

(v.+mı 28026)

v.+a 28025

[=2]

VAN: Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“*Diogene Romanos, 1071'de, İmparatorluğun himaye sinde bulunan Ermenistan Krallığı'nı korumak ve Selçuk Türklerini Anadolu serhatlerinden kat'î bir darbe ile atmak için büyük bir ordu ile İstanbul'dan Van'a doğru hareket etti.*”

(v.+a 4547)

“*Şimdi her merhale.den tâ Beyazıd.dan*

Van.dan/

Aynı top ses.leri bir bir gel-iyor her yan.dan”

(v.+dan 35698)

v.+da 36860, 36860

[=4]

VANDALES: Vandallar, Doğu Cermen kavimlerinden:

“*Tıpkı İtalya'da karn-ı mutavassıtın hatimesine doğru görülen uyanıklıklar gibi; henüz tamâmiyle bir şey muayyen değil, bir gün gelecek Nâsıralı Mesih'in ölümünden sonra ilâhların toprağına yerleşen Cermen, Goths, Vandales, Lombards, Celtes göçebelerinin evlâdı gibi biz de uyanacağız.*”

v. 30519

[=1]

VANDALLAR: Doğu Cermen kavimlerinden.

[Kavimler Göçü sırasında 5. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun değişik eyaletlerini yağmalamalarıyla tanınırlar. Bu eyaletler sırasıyla Galya (Gallia), Galiçya (İspanya), Endülüs (Hispania Baetica), Kuzey Afrika ve Akdeniz adalarıdır]:

“*Niceleri bu serserilikler arasında kayboldular; âlimler hâlâ yıkıcı Vandalların izini bulamıyor.*”

v.+ın 22981

[=1]

VANLI: Van ilinden olan kimse:

“*Fakat biri Vanlı yahut da Erzurumlu, öteki de Rehâlî olan o iki taşralı, o zaman Türkçeye; öz yurt larının lehçesini tahakküm ettirmediler.*”

(v. 29115)

v. 29104

[=2]

VAPUR: *Fr.* Buhar gücüyle çalışan gemi:

“*Bir sonbahar günü, eşyamı alarak, Boğaziçi vapuruna bindim.*”

(v.+una 1535)

“*Yelken vapur ne varsa kaçış-mış liman.lara*”

(v. 35747)

v. 1606, 1623, 1654, 1660, 1710, 1745, 1789, 1802, 2526, 2530, 2535, 2538, 2866, 2992, 2996, 7571, 17462, 17467, 17478, 17484, 18758, 18758

v.+a 1603, 1629, 1630, 1632, 1650, 1746,
1750, 1751, 2514, 6475, 10057, 14437, 16811,
22118

v.+da 1587, 1668, 3466, 8879, 9694, 11019,
16968, 17463, 17465, 20634

v.+daki 1724

v.+dan 1713, 1737, 1753, 1786, 9244, 22118

v.+ıyla 2886

v.+la 1851, 11017, 18763

v.+lar 7544

v.+lara 4331, 21573

v.+larda 17569

v.+lardan 7330

v.+ları 2504, 2506, 2793, 7330, 7542

v.+ların 18760

v.+larında 9755, 19838

v.+larından 1607, 17461

v.+larının 2519

v.+larla 3849

v.+u 1604, 19284

v.+umuz 2485

v.+un 1634, 1661, 1727, 1733, 3850

v.+una 1917, 2782, 17298

v.+unda 7570, 8867, 21356

v.+uyle 1833, 1846, 1847, 2480

[=94]

VAPURSUZLUK: Vaprusuz olma durumu:

“**Vapursuzluk**, tramvaysızlık hiçbir şey bu halkı,
harap İstanbul'un sinesine çekemedi.”

v. 7553

[=1]

VAR: 1. Mevcut, evrende veya düşüncede yer
alan, yok karşıtı:

“1453'te İstanbul surları önüne gelen or duda
1448'de İkinci Kosova ve 1444'te Varna
muzafferiyetlerini kazanan asker olduğu gibi,
1396'da Niğbolu muzafferiyetinde bulunmuş ve
yetmiş beş yaşına girmiş harp erleri **vardı**.”

(v.+dı 5137)

“Hâfız.ın kabir.i ol-an bahçe.de bir gül **var.mış**”

(v.+mış 38370)

“O eser.ler bugün defîne midir/

Ebedîyet.te bir hazîne midir/

Bir bilen **var** mı Nerdeler şimdi”

(v. 35799)

2. Sâhip olunan şeylerin bütünü, mal:

“1903 Temmuzunun sonuna doğru bir gündü;

fakat tam târihini hatırlamıyorum, bütün **varımı**

yoğumu içine doldurduğum bavulumu bir küçük
hamalın sırtına yerleştirdim.”

(v.+ımı 1611)

3. Sahiplik bildiren olumlu ad cümleleri kuran
bir söz:

“Bu günden itibaren derme çatma mûsikî
mektepleri yerine, Türk mûsikîsinin millî bir
mahfili **var**.”

(v. 32004)

“Zannımca, meselâ romanın her dilde ayrı bir
yaşı **vardır**.”

(v.+dır 31322)

4. ***Var etmek**: Meydana getirmek: olmasını
sağlamak, yapmak, oluşturmak:

“Cumhuriyet'in nüvesi olan kuvvet iki senede
bütün bu yurtları birer birer kurtardı, bugünkü
vatanı yoktan **var etti**.”

(v.+etti 18483)

5. ***Var olmak**: Mevcut bulunmak:

“Düşünüyordum ki o gün o sarışın ovada yoktan
var olan ordudan yeni bir devlet çıktı, o
devletten yeni bir Türk cemiyeti çıkacak!”

(v.+olan 18352)

6. ***Var kuvvetiyle (gücüyle)**: Bütün gücüyle:

“Tab'an muhalif doğmuştu. Yaşadığı müddetçe
her hükümete **var kuvvetiyle** muhalefet etti.”

(v. 3791)

7. ***Varı yoğu**: Bütün varlığı, sâhip olduğu her
şey:

“Dünyâ.da **vâr.umız yok.umuz** ver-mişsiz yel.e/
Çek-mekteyiz kavâfiliuşşâk.a meş'ale

(v.+ımız 37871)

v. 777, 931, 1569, 2008, 2785, 2789, 2866,

2994, 3089, 3105, 3123, 3147, 3166, 3169,

3198, 3206, 3219, 3228, 3251, 3262, 3264,

3327, 3394, 3398, 3405, 3413, 3469, 3555,

3666, 3789, 4083, 6093, 6110, 6112, 6114,

6130, 6242, 6245, 6253, 6296, 6320, 6334,

6483, 6534, 6778, 6792, 6800, 6805, 6818,

6841, 7007, 7074, 7219, 7562, 7736, 7745,

7787, 7794, 8007, 8010, 8043, 8877, 9317,

9420, 9855, 10435, 10439, 10679, 11040,

11700, 11735, 12012, 12022, 12054, 12073,

12076, 12382, 12408, 12457, 12490, 12586,

12705, 12848, 12883, 13089, 13162, 13206,

13212, 13248, 13305, 13310, 13423, 13582,

13658, 13701, 13954, 14093, 14155, 14362,

14449, 14455, 14499, 14601, 14783, 14837,

14922, 14956, 15103, 15165, 15331, 15332, 15564, 15569, 15597, 15672, 15678, 15783, 15867, 16005, 16045, 16226, 16233, 16246, 16304, 16354, 16590, 16590, 16591, 16591, 16591, 16591, 16798, 16823, 16962, 16966, 16967, 17063, 17084, 17119, 17163, 17190, 17477, 17508, 18093, 18131, 18408, 18521, 18532, 18627, 18713, 18835, 18863, 18901, 18969, 18993, 18999, 19019, 19024, 19163, 19213, 19214, 19594, 19730, 19866, 19907, 20311, 20381, 20419, 20485, 20495, 20497, 20510, 20575, 20583, 20641, 20726, 20735, 20766, 20789, 20865, 20965, 21250, 21301, 21372, 21380, 21422, 21422, 21423, 21423, 21423, 21424, 21456, 21521, 21596, 21628, 21633, 21639, 21652, 21669, 21683, 21725, 21746, 21753, 21756, 21772, 21829, 21838, 21884, 21888, 21896, 21965, 21974, 22094, 22202, 22312, 22473, 22516, 22702, 22783, 22813, 22824, 22840, 22862, 22863, 22887, 22939, 23055, 23116, 23274, 23276, 23281, 23317, 23364, 23379, 23402, 23443, 23447, 23694, 23713, 23714, 23714, 23715, 23734, 24130, 24134, 24148, 24168, 24197, 24213, 24232, 24249, 24331, 24421, 24489, 24529, 24550, 24596, 24648, 24652, 24758, 24778, 24789, 25066, 25407, 25429, 25698, 25707, 25733, 25770, 26502, 26741, 27165, 27519, 27710, 27712, 27822, 27925, 28110, 28135, 28194, 28241, 28273, 28312, 28479, 28486, 28487, 28775, 28816, 28993, 29041, 29090, 29171, 29233, 29247, 29423, 29468, 29520, 29569, 29628, 29702, 29746, 29851, 29990, 30009, 30073, 30106, 30109, 30112, 30115, 30123, 30134, 30138, 30143, 30144, 30176, 30188, 30203, 30205, 30224, 30367, 30375, 30409, 30417, 30427, 30451, 30471, 30475, 30502, 30512, 30566, 30588, 30595, 30598, 30616, 30673, 30681, 30747, 30910, 30961, 31127, 31228, 31242, 31291, 31330, 31378, 31445, 31497, 31551, 31590, 31661, 31841, 31928, 31981, 31992, 32007, 32092, 32342, 32345, 32354, 32570, 32570, 32571, 32571, 32572, 32633, 32795, 32836, 32857, 33957, 34543, 35072, 35481, 35601, 35642, 35692, 35799, 36015, 36062, 36077, 36077, 36077, 36137, 36138, 36168, 36182, 36427, 36593, 36788, 36797, 36900, 36956, 37133, 37461,

37509, 37719, 37948, 37948, 38018, 38146, 38147, 38149, 38293, 38307, 38360, 38462, 38478, 38479, 38498, 38499, 38510, 38512, 38629, 38637, 38645, 38754, 38765, 38790, 38791, 38912, 38914, 38916, 38918, 39234, 39236

v.+di 25, 89, 126, 146, 254, 295, 319, 323, 333, 383, 481, 494, 494, 507, 591, 599, 649, 685, 691, 706, 756, 762, 839, 932, 982, 1009, 1035, 1109, 1118, 1130, 1145, 1209, 1231, 1255, 1273, 1307, 1426, 1449, 1478, 1487, 1500, 1551, 1563, 1580, 1628, 1651, 1660, 1674, 1690, 1732, 1812, 1926, 1929, 1934, 1975, 1989, 2041, 2129, 2241, 2324, 2346, 2567, 2654, 3027, 3035, 3383, 3388, 3436, 3444, 3631, 3758, 3766, 3772, 3777, 3806, 3831, 3872, 3890, 3910, 3975, 3991, 4021, 4086, 4153, 4162, 4256, 4323, 4547, 4659, 5132, 5215, 5379, 5458, 5916, 6053, 6396, 6404, 6437, 6443, 6564, 6639, 6946, 7080, 7148, 7393, 7404, 7814, 7935, 8109, 8308, 8338, 8364, 8490, 8495, 8540, 8558, 8599, 8847, 8865, 8958, 8967, 8992, 9037, 9039, 9069, 9075, 9117, 9160, 9196, 9221, 9234, 9244, 9412, 9770, 9809, 9822, 9829, 9882, 9906, 9939, 9975, 10435, 10443, 10461, 10566, 10770, 10793, 10828, 10853, 10904, 10926, 10952, 11032, 11122, 11367, 11430, 11454, 11497, 11509, 11551, 11647, 11648, 11690, 11704, 11823, 12211, 12246, 12541, 12762, 13137, 13138, 13618, 13736, 13777, 14322, 14323, 14698, 14817, 15174, 16213, 16518, 16549, 16573, 16573, 16579, 16821, 16868, 17121, 17386, 17493, 18424, 18430, 18430, 18430, 18476, 18631, 18672, 18686, 18693, 18718, 18725, 18751, 18767, 18815, 18855, 19197, 19291, 19397, 19588, 19710, 19835, 20117, 20157, 20176, 20216, 20222, 20366, 20462, 20561, 20650, 20723, 20725, 20945, 21087, 21146, 21349, 21411, 22565, 22590, 22597, 22845, 23018, 23410, 23575, 23867, 23878, 23989, 24000, 24876, 24969, 25206, 25650, 25780, 25814, 26058, 26080, 26141, 26279, 26280, 26335, 26424, 26565, 26819, 27073, 27142, 27577, 27611, 27636, 27649, 27828, 27829, 27830, 27846, 28114, 28198, 28284, 28319, 28418, 28545, 28722, 28896, 28905, 29026, 29854, 29916, 30044, 30236,

31626, 31693, 32003, 32265, 32330, 32390,
32442, 32479, 32632, 33037, 33301, 33405,
33582, 33596, 33751, 33780, 33790, 33870,
34053, 34087, 34109, 34259, 34450, 34734,
34893, 34974, 34983, 35102, 35106, 35179,
35184, 35229, 35293, 35411, 35474, 35723,
36618, 36789, 36836, 37065, 37104, 37925,
38455, 38455, 38468, 38468, 38488, 38488,
38501, 38501
v.+dik 2803, 37981
v.+dılar 18695
v.+dim 1929, 20421
v.+dın 38458, 38476, 38496, 38508
v.+dır 421, 1018, 1804, 1963, 2449, 2920,
3048, 3382, 3531, 4148, 4412, 4671, 4997,
5273, 5753, 5795, 5994, 6013, 6048, 6277,
6736, 6770, 6810, 6954, 7227, 7243, 7244,
7245, 7414, 7423, 7428, 7700, 7769, 7895,
8043, 8106, 8133, 8138, 8190, 8193, 8204,
8205, 8206, 8209, 8211, 8212, 8215, 8221,
8239, 8262, 8263, 8266, 8270, 8270, 8280,
8290, 8292, 8293, 8296, 8320, 8326, 8375,
8686, 8760, 9313, 9322, 9655, 9789, 9852,
10437, 10555, 10702, 11081, 11526, 11711,
11716, 11804, 11858, 11956, 12170, 12275,
12386, 12535, 12633, 12800, 12984, 13062,
13065, 13098, 13267, 13295, 13378, 13401,
13429, 13471, 13524, 13552, 13609, 13623,
13677, 13791, 13881, 14041, 14213, 14484,
14538, 14563, 15227, 15264, 15304, 15549,
15624, 15896, 16049, 16131, 16147, 16214,
16420, 16787, 17048, 17103, 17253, 17523,
17540, 17669, 17684, 17691, 17718, 17779,
17958, 18151, 18182, 18551, 18742, 19054,
19127, 19325, 19340, 19359, 19371, 19383,
19436, 19451, 19699, 19701, 19707, 19777,
19856, 20165, 20251, 20275, 20569, 20779,
20812, 20881, 20891, 20923, 21369, 21532,
22055, 22390, 22400, 22574, 22634, 23251,
23587, 24140, 24174, 24392, 24504, 24620,
24772, 24822, 24834, 24889, 24945, 25047,
25416, 25521, 25668, 25942, 26162, 27145,
27188, 27295, 27310, 27331, 27352, 27357,
27360, 27372, 27514, 27699, 27734, 27811,
28070, 28085, 28322, 28427, 28464, 28471,
28476, 28479, 28608, 28632, 28658, 29021,
29126, 29269, 29330, 29356, 29424, 29495,
29514, 29565, 29639, 29715, 29744, 29755,

29829, 29862, 29879, 29910, 29932, 29943,
30006, 30010, 30024, 30050, 30528, 30697,
30700, 30833, 30900, 31295, 31306, 31309,
31338, 31454, 31495, 31564, 31586, 31662,
31804, 31861, 32117, 32142, 32145, 32146,
32198, 32240, 32344, 32352, 32432, 32523,
32847, 32848, 32980, 33046, 33077, 33119,
33166, 33471, 33601, 33603, 33618, 33650,
33663, 33675, 34120, 34283, 34727, 35135,
35199, 35254, 35261, 35332, 35558, 35605,
36657, 37204, 38926, 39295
v.+dırlar 29369
v.+ımı 1610, 31426
v.+ımı 4937, 15766, 37256
v.+ız 36189
v.+ken 13662, 13945, 14804, 16555, 17316,
18924, 24684, 28319, 31684
v.+mı 24329, 26499, 27153, 27158, 27259,
29453, 29474
v.+mı 875, 3192, 4169, 6084, 6909, 10919,
13677, 15741, 15924, 20255, 20654, 30776,
32722, 34411, 34894
v.+mı 37082
v.+olduğuna 17064, 17083
v.+olduğunu 17061
v.+olduk 27565
v.+olmalı 15632
v.+olup 26863, 26881, 26883
v.+sa 81, 1060, 2250, 2498, 2974, 2974,
3367, 3653, 4384, 5897, 7529, 8056, 10833,
11200, 11384, 11385, 12051, 12081, 12266,
12766, 13487, 13949, 14066, 14181, 14233,
14285, 14891, 15103, 15454, 15483, 15787,
16010, 16065, 16618, 17904, 18210, 18382,
19460, 19508, 19729, 20763, 22535, 24459,
26457, 26460, 26953, 27164, 27360, 27513,
27646, 28309, 28359, 30258, 31009, 31972,
32264, 32422, 32448, 32682, 33213, 33318,
33886, 34418, 35525, 35747, 36185, 36186,
36187, 36402, 36609, 36754, 36895, 37322,
37580, 37588, 38427
[=1168]
VAR:- 1. (Belli bir yere) Ulaşmak, vasıl olmak:
“Bu cehennemî ric'atin perişanlığı ortasında
Eskişehir'e **varabildik.**”
(v.-abildik 18409)
“Ömür.ü ol-dukça yürü-r her yolcu /
Var-madan menzil.e bir yer.de öl-ür”

(v.-madan 36719)

2. (Belli bir duruma veya sayıya) Ulaşmak, erişmek, vâsıl olmak:

“Şimdiye kadar böyle sür'atle muvaffakiyeti temin eden o siyasete, o idare, o teşkilâta bütün mefkuremizle itimat etmeliyiz ki gayeye **varalım.**”

(v.-alım 13926)

3. (Gelişen bir olay veya durum) Belli bir sona dayanmak, ... ile sonuçlanmak, müncer olmak, müntehî olmak:

“Bu bahsin bir ucu dediğim gibi, kazâ-perestliktir; bu tabii inhilâlin nereye **varacağı**ni seyretmek doğrudur.”

(v.-acağı 28997)

4. (Kadın) Biriyle evlenmek:

“Yalnız ‘Zeyneb kocaya **varacak!** Lâkin bizde kalacak! Merak etme.’ diyorlardı.”

(v.-acak 368)

5. Belli bir duruma veya düzeye gelmek:

“Zahmetli yolculuk.la yaş.im **var-dı** yetmiş.e/ Zihin.im bulun-duğum tepe.den dal-dı geçmiş.e”

(v.-dı 36589)

6. Bir hâle girmek, o hâl üzere olmak:

“İç.inde râhat.a **var-mış** yat-an azîz ölü.ler”

(v.-miş 36571)

7. ***Farkına varmak**: Anlamak, sezmek:

“Bu def'a **fark.ına var-dım** ki ihtiyarla-mışım”

(v.-dım 36362)

8. ***Varsın**: Başına geldiği cümlelere “bırak, o da öyle olsun, isterse” gibi anlamlar katar:

“Avrupa'da Neron'u tezkiye etmek isteyenler çıkmıştı. Belki çok ileride birgün biz de de Abdülhamîd'i tezkiye eden biri çıkar. **Varsın** çok uzak bir zamanda çıksın. O zamana kadar hürriyetle istibdadın farkını anlayacak ka dar adam oluruz.”

(v.-sın 26794)

9. *(**Bir şeyin**) **Zevkine varmak (ermek)**: (O şeyden) Gereken zevki almak:

“Zevk ve irfan nâmına hiçbir değeri olmayanlar, bir mısraın zevkine **varamayanlar** büyük küçük her ne kadar değerler varsa bir kalemde hazfediyorlar, akıllarınca yeni yollar gösteriyorlar.”

(v.-amayanlar 32459)

v.-abildim 6585

v.-abilir 17886

v.-abiliyorlar 14728

v.-abilmek 18698

v.-acağımızı 23422

v.-acağını 14634, 28986

v.-am 14959, 14971, 16740, 16745, 16750, 29405

v.-amadan 4311

v.-amadı 28653

v.-amam 37808

v.-amazlar 31145

v.-an 14651, 30419

v.-anlar 12949

v.-dı 2502, 4837, 9832, 10208, 10758, 11109, 34242, 36110, 36974, 37442

v.-dığı 5548, 6874, 9657

v.-dığım 2122, 35157

v.-dığımızı 23502

v.-diğini 27826

v.-dık 105, 198, 1782, 1900, 1916, 14046, 19224, 23417, 27832, 30509, 34513, 38196

v.-dıkları 23366, 25759

v.-dıktan 7285

v.-dılar 7259, 36721, 38447

v.-dım 1437, 1999, 2290, 9008, 9303, 22847, 23458

v.-dır 25848, 27292

v.-ınca 37857

v.-incaya 6008, 16231, 29538, 35564, 35595

v.-ıp 3069

v.-ır 19221, 35442, 36511

v.-ırlar 18167

v.-ıyor 3007, 8123, 28849

v.-ıyordum 2006

v.-ıyorlar 25614, 28139

v.-ıyoruz 30479

v.-ken 15725

v.-madan 6032, 11808, 17387, 22320, 23845, 29389

v.-madık 38289

v.-mağı 37546

v.-mak 13883, 15800, 16091, 17804, 18141, 28744, 35600

v.-maksızın 10857

v.-mamışız 35598

v.-mamıştık 32703

v.-mamız 37320

v.-manın 35419

v.-maz 8626, 19221, 24240, 37670

v.-miş 1030, 5568, 7145, 7327, 8479, 8991, 11161, 13626, 16839, 16997, 17421, 17526, 29643, 29909, 32658, 32805, 33251, 34410, 35606, 36014, 36465, 38553, 38573

v.-mışlar 38537, 38538

v.-mıştı 3723, 32882

v.-mıyor 16835, 24576

v.-sa 3652, 22093

v.-sın 21698, 26783, 27309, 29057, 29820, 31565, 37555

[=154]

VARADİN SEFERİ: 5 Ağustos 1716 tarihinde bugünkü Sırbistan'ın Novi Sad bölgesinde Osmanlı ordusunun Avusturya ordusuyla yaptığı meydan muharebesi:

“1716’ da Dâmad Ali Paşa, **Varadın Seferi’ne** gittiği vakit, Pâdişah da saray takımıyla beraber Edirne’ye çekilmiş.”

v.+ne 34838

[=1]

VARAKPÂRE: Ar.+Fars. (Küçümseme yoluyla) Önemsiz yazı, gazete vb.:

“Eski Mîzân muharriri, gazete diye çıkan yüzlerce **varakpare** arasında, üçüncü derecede bir muharrir gibi, kervana karıştı.”

(v. 97774)

v.+leri 16221

[=2]

VARDAR: Vardar Nehri. Üsküp’te bir nehir:

“Hüseyn, Cuma günleri beni ve kardeşimi **Vardar** boylarına gezintiye götürürdü.”

(v. 344)

“Üsküp bir müslüman şehir.di/

Binbir türbe.yle müştehir.di/

Vardar.sa ön.ünde bir nehir.di”

(v.+sa 37971)

v. 282, 316, 346, 1928, 10770, 37968

v.+a 3131

v.+da 305

v.+ın 307, 345, 1380

[=13]

VARDAR NEHRİ: Makedonya’da bir nehir:

“Milâdın 860 senesinden beri Selanik’ten

Vardar Nehri’nin menbâna kadar giden sahada yerleşmiş olan Vardar Türkleri hak kında müverrih Gustave Schlumberger diyor ki: (...)

v.+nin 4505

[=1]

VARDAR TÜRKLERİ: Vardaryotlar. IV.-IX.

yüzyılları arasında Balkan yarımadasının en güney noktasına kadar inen Hun, Avar, Bulgar ve Oğuz Türklerinden kalan küçük grupların Bizans tarafından birleştirilmesiyle meydana getirilen daha büyük bir Türk grubu veya topluluğu:

“Rumeli’de İstanbul’un fethinden yüz sene evvel, Peçenekler, Kumanlar, Oğuzlar ve **Vardar Türkleri** denilen dört Türk unsuru bulmuştuk.” (v. 5934)

v. 4501, 4504, 4749

v.+yle 5036

[=5]

VARDAR YENİCELİ HAYALİ BEY: Kanuni Sultan Süleyman dönemi Divan şairlerinden.

[Selanik’in kuzeydoğusundaki Vardar Yenicesi’nde doğmuş ve Kanuni’nin nedimliğinin yapmış.]:

“Sultan Süleyman Bağdat’ı fethettiği zaman, oraya giden timar sahibi beylerden iki şâirimiz, **Vardar Yeniceleli Hayalî Bey’le** Taşlıcalı Yahya Bey, Fuzûlî ile tanışmış ve görüşmüşler.”

v.+le 4972

[=1]

VARDIR-: Varmasına yol açmak, ulaştırmak, götürmek:

“Bizde, son nesil arasında böyle anlayanlar görülüyor; gerçek şüirimizi ve gerçek nesrimizi bu güzideler, yeni ve güzel bir merhaleye **vardırabilirler.**”

(v.-abilirler 28600)

v.-dı 20867

[=2]

VÂRESTE: Fars. Kurtulmuş, halâs olmuş:

“Üçüncü bir hizip, Ahmed Refik Bey gibi âdî masalcılıktan **vareste** ve ilmî bir tedvine müstaidlerden mürekkep.”

(v. 21915)

v. 29600

v.+yim 6702

[=3]

VARIL-: Belli bir yere ulaşılma, vâsil olunma:

“Enver olsaydı, yine aynı şey olurdu; hattâ idare ve inzibat bahsinde emsalsiz bir kudreti olan Cemal de olsa yine aynı neticeye **varılırdı.**”

(v.-ırdı 3647)

v.-amadı 5205
v.-amıyor 16182
v.-ıyor 20750, 23492
v.-maz 32201
v.-mazdı 3810
v.-mıyor 18980
[=8]

VARİCOURT: Fransız İhtilâli sırasında
Versailles Sarayı mâbeyincisi:

“**Varicourt'un** kellesi de bir hamlede diğer
mızrağa yükseliyor.”

v.+un 25638
[=1]

VÂRİDÂT: Ar. Gelirler, gelir:

“Preşineli Abdurrahman Paşa'nın en küçük
oğluydu, çiftliklerinden gelen **varidatla**
İstanbul'da yaşardı.”

(v.+la 1530)

v. 3220, 8130, 33857
v.+ı 23290
v.+ımızın 24225
v.+ın 24841
v.+ını 34691
v.+ıyla 30583
v.+larıyla 21741
[=10]

VÂRİS: Ar. **mec.** Kendisinden önce olan
şeylerden nasip alan kimse:

“Osmanlı medeniyetinin **vârisi** olmak hevesini
taşıyorlar.”

(v.+i 878)

“Ulu mâbed Sen.i ancak bu sabâh anla-yorum/
Ben de bir **vâris.in** olmak.la bugün mağrûr.um”
(v.+in 35665)

v. 675, 3102, 4425, 4496, 4933, 5010, 5190,
6371, 7969, 19175, 20836, 23073, 23224,
32019, 32020, 33340
v.+i 4875, 4999, 6297, 6346, 21914, 21985,
35686

v.+i+da 30978
v.+idir 21474
v.+ini 6359
v.+isin 6318
v.+leri 28530
v.+ti 32607
[=29]

VÂRİSE: Ar. Vâris:

“Onlar eski Osmanlı âdabının son **vâriseleri**
kaldılar.”

v.+leri 21518
[=1]

VÂRİT: Ar. Olması mümkün olan, olabilecek
olan: “Lâkin gerçek vesikalara bağlı olan
tarihçiler, bu rivayetin **varit** olmadığını, bir
kapıyı nasılsa açık bırakmak gibi tehlikeli bir
hata irtikâp edilmediğini, fethin, Lykos
Vadisi'nde, Büyük Gedik'ten başladığını
söylerler.”

(v. 5269)

v. 4284, 5449, 12135, 15834, 16655, 35107
v.+dir 2918, 4284, 27554, 28722, 35262
v.+i+hatır.dır 20285
v.+olmuş 28357
v.+tir 9328, 16668
[=16]

VARLIK: 1. Var olmuş olan şey:

“Şiir denilen ezeli yazın içinde bir ağustos
böceği olmak bile bir **varlık** sayılır.”

(v. 32436)

“Zannet-me mecaz.dır bu hakikat gerçek/
Varlık sahn.ında oyna-dık bir müddet”

(v. 38303)

2. Bir kimsede var olan güç, yetenek, sermaye
vb. şeylerin bütünü:

“Hem büyük yurt.u kur-an hem koru-yan
kudret.imiz/
Her zaman **varlık.imuz** hem kan.imuz hem
et.imiz”

(v.+ımız 35685)

3. Bulunma, mevcudiyet, vücut:

“Ki **varlık.im** büyülen-miştî en derin haz.la/
Cihan.da lezzet alın-maz bu duygu.dan fazla”

(v.+ım 36563)

4. Yaratılmış şeylerin tamamı, kâinat, mevcudat:

“İsâ Bey.in fetih.te açıl-mış mezarlık.ı/
Hulyâ.ma âhiret gibi nakşet-ti **varlık.ı**”

(v.+ı 36341)

2. ***Varlık göstermek:** Kendinde bulunan
maharet, ustalık, güç vb. bir değeri ortaya
koymak, bir değeri olduğunu belli etmek,
kendini göstermek:

“Refik Hâlîl, siyasî hicviyede bir **varlık**
göstermiş, muhalifleri peşinden koşturmuş.”

(v. 9288)

v. 5815, 7709, 7761, 17722, 36115, 36757, 38304
v.+a 22868
v.+etmek 14835
v.+ı 1780, 9283, 12049, 13667, 14794, 15143, 17102, 17771, 33686, 34330, 36341, 38473
v.+ım 22853
v.+ıma 22850
v.+ımda 36219
v.+ımı 22869, 32342
v.+ımıza 10041, 22840
v.+ımızdan 5799, 23452
v.+ımızı 7706, 26845, 32558
v.+ımızın 3969, 15417, 15427, 17724
v.+ımla 4113
v.+ın 28023, 36576
v.+ına 11734, 14061, 15718, 17103
v.+ında 5982, 18193
v.+ından 12004, 14917
v.+ını 5149, 9302, 9984, 13080, 14915, 15096, 16158, 17833, 20840, 38454, 38492, 38504
v.+ının 1958, 16060, 18201, 22981, 35671, 36113, 36522, 36839, 38493, 38505
v.+ınızdan 15571
v.+ıyla 37053
v.+lar 18113, 28003
v.+ları 26879
v.+larını 13948, 27244
v.+ta 36774
v.+tan 22852
[=83]
VARNA: Bulgaristan'ın Karadeniz kıyısında bir şehri:
“Bir cihangir azmine ve ruh olgunluğuna sahip bu faziletli serdar, **Varna'yı** ve İkinci Kosova'yı kazandı.”
(v.+yı 4772)
“Mutlakaa her biri bir başka zafer.den gel-iyor/
Kovsa.dan Niğbolu.dan **Varna.dan**
İstanbul.dan”
(v.+dan 35706)
v. 5129, 5147, 5304, 6169, 6174, 6310, 6528, 16117
v.+da 6282, 6287, 7082
v.+dan 2036
v.+ya 6168

[=15]
VARNA MEYDAN MUHAREBESİ: 10 Kasım 1444'de Varna'da yapılan Osmanlı-Haçlı muharebesi:
“İkinci Murad, ordusunu karşıya geçirmek için gemilere muhtaç olmuş ve Cenevizlilerin yardımına başvurmuş, nefer başına bir altın cereme vererek Rumeli Hisarı'nın bulunduğu yere geçmiş, **Varna Meydan Muharebesi'ne** ancak böyle yetişebilmişti.”
(v.+ne 5294)
v. 6154, 6611
[=3]
VAROŞ: Mac. Bir kalenin dışında kalan mahalle, bir şehir veya kasabanın dışındaki evler, şehir dışındaki mahalle:
“Şimdi Kınajovo denilen Balı Efendi mesiresi berbad bir **varoş** olmuş.”
v. 3407
[=1]
VARŞOVA: Polonya'nın başkenti:
“Bugün 10 kânûn-ı sâni. **Varşova'nın** en kötü kış günlerinden biri.”
(v.+nın 8846)
v. 18562, 20071, 20078, 20113, 20138, 20239, 20323, 20348, 20399, 20426, 20439
v.+da 8249, 8915
v.+dan 20422
v.+dayım 20406
v.+nın 8839, 16598
[=17]
VASATİ: Ar. Ortalama:
“Ekseriya **vasati** meziyetlerde zevattır.”
v. 21956
[=1]
VASFET-: (Bir şey veya kimsenin) Durumunu, sıfatlarını ve niteliklerini sayarak târif etmek:
“Albert Sorel'in bizi bir çadır halkı diye **vasfed**en sözüne rağmen, bu vatana yerleşmenin en celi burhanı olan asırlarca yıkılmaz edebî bir mîmârî ile yerleşmiş oturuyoruz.”
(v.-en 24088)
v.-er 24070
[=2]
VASF-I HAZRET: Ar. Zâtının vasfı:
“Sen.sin o pâdişâhidilâğâhüpürhimem/
Kim vasfhazret.inde sen.in her ne söyle-sem”
v.+inde 39313

[=1]

VASIF: Ar. Bir kimse veya şeyin taşıdığı hâl, sıfat, nitelik:

“İstanbul niçin görülür? Şüphesiz ki tarihî zevkinin, manzarasının, güzelliğinin ve edebiyatının İstanbul'a verdiği **vasıfla** görülmesi istenilir.”

(v.+la 8186)

“Üsküdar Vasf.ında Gazel”

(v.+ında 37666)

v. 4998, 5768

v.+ı 9343, 17133, 29495

v.+ı+terkib.ilerden 28836

v.+ına 32775

v.+larını 3576, 30093

[=11]

VÂSİL: Ar. 1. ***Vâsıl olmak**: Ulaşmak, erişmek:

“Bu hesabı arz etmek için Ankara Hükûmeti'nin murahhaslarını göremezler, sulhe **vâsıl** olamazlar.”

(v. 14422)

2. ***Vâsıl-ı dest-i şükran**: Minnettarlık vesilesi:

“Nisan 2: 904 Paris Müşfikü'l-husâl Beybabacığım, Kartpostal ve cep lügati **vâsıl-ı dest-i şükranım** oldu.”

(v.+ı+dest.i+şükran.ım 19878)

v. 19190

v.+olduğu 25892

v.+olur 31138

[=5]

VÂSİL-I YÂR: Ar.+Fars. Yâre, sevgiliye ulaşan:

“Bu şeb mest ol ki tâli' **vâsilyâr** et-ti san-sınlar”

v. 37596

[=1]

VÂSİTA: Ar. 1. (Vâsita-i nakliyye'den kısaltma yoluyla) Taşıt, araç:

“Boğazın bir tepesindeki evine en kolay **vasıtayla** en az zamanda gitmek ister.”

(v. 5838)

2. Bir işin gerçekleşmesi için gerekli olan şey:

“(…). Bu ise neşriyat kuvvetiyle kabildir.

Halbuki Kuvâ-yı Milliyeye bu neşriyat **vasıtalarından** mahrumdur.”

(v.+larından 16483)

3. ***Vâsıtasıyle**: Aracılığı ile, yoluyla:

“Türkiye'ye alafrangalık, bu İtalyan ailesi **vasıtasıyle** girmiştir diyebiliriz.”

(v.+sıyle 32737)

v. 16304, 16304, 16326, 16400, 18143, 21795, 27482, 28613, 30640, 31321, 31974

v.+dır 22268, 28318, 29922, 31314

v.+ı+zevk 22374

v.+i+kuvvet.le 22381

v.+lar 31688

v.+lara 13377

v.+ları 15227

v.+larının 176, 16463

v.+larıyla 14931

v.+larla 10025

v.+sı 11955, 13402, 19634, 20485, 20831, 30108

v.+sını 10309

v.+sıyle 1691, 2823, 26878

v.+siyle 2315

v.+yı 18142

v.+yla 5832, 16103, 30109

[=41]

VÂSİ: Ar. Geniş:

“Eski saltanat vakıa pek vâsi idi. Lâkin en **vâsi** bir adem-i merkezîyetle idare olunduğu için son asra kadar dayandı.”

(v. 11841)

v. 2400, 6524, 6533, 8143, 11841, 13028, 13406, 14671, 14699, 14706, 18715, 18932, 21593, 22086, 23266, 23273, 23737, 24111, 25302, 25308, 25396, 25410, 25878, 25937, 32033, 32270

v.+dir 20007

[=28]

VASİYET: Ar. Bir kimsenin sözlü veya yazılı olarak bildirdiği, ölümünden sonra arkasından yapılmasını istediği şey:

“Alexandre Dumas-zâde ve peyrevleri sahnede talâk, zina, mîras, intihar, **vasiyet** dâvaları gibi esnaf hayâtının o bayağı dâvalarını faslediyorlardı.”

(v. 31410)

v.+im 26950

[=2]

VASİYETNÂME: Ar.+Fars. Yazılı vasiyet, vasiyet belgesi:

“Roma'nın inkırazı o kadar gözünü korkutmuştu ki oğlu ve halefî (Carorcalla) Karakalla'ya,

ölürken: *Oğlum vasiyetname yazmayı unuttum.*’
(...)”

v. 26959

[=1]

VASOF: İvan Vazof, Bulgar şâir:

“Memleketde ne kadar müessese varsa
duvarlara matem davetiyeleri yapışdırmış, bütün
gazeteler **Vasofla** dolu.”

v.+la 3369

[=1]

VATAN: Ar. 1. Bir kimsenin doğup büyüdüğü
ve yaşadığı yer, yurt:

“Paris'de geçirdiğimiz o uzun senelerde zaman
bitmez ve tükenmez görünüyordu. **Vatana**
dönmenin muhal olduğunu hissettiğimiz vakitler
oluyordu.”

(v.+a 3544)

“Cihan **vatan.dan** ibâret.tir îtikad.umca/
Bu.dur ölüm.de ben.im çerçeve.m murâd.umca”
(v.+dan 36385)

2. Bir milletin üzerinde yaşadığı, hâkim olduğu
toprak, yurt:

“**Vatanın** yekpare bir ülke olabilmesi için fetih
mukadderdi.”

(v.+ın 5296)

3. Millet. Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aynı
soydan gelen ve aralarında dil, din, tarih, sanat
töre, dünya görüşü ve ülkü birliği bulunan
insanlar topluluğu:

“Ulu mâbed.de karış-tım **vatan.in** birlik.ine”
(v.+ın 35716)

v. 759, 2584, 3047, 3135, 3952, 4106, 4286,
4384, 4392, 4566, 4810, 5280, 5283, 5284,
5285, 5455, 5923, 5926, 5936, 5939, 5981,
5982, 5984, 6569, 7412, 7419, 7420, 7434,
7436, 7437, 8073, 8733, 8747, 8906, 9412,
9471, 9587, 10077, 11797, 11798, 11802,
11813, 11832, 11835, 11840, 11841, 12333,
12864, 15171, 15528, 15663, 16157, 16507,
16511, 16516, 16532, 16536, 16541, 16547,
16548, 16549, 16550, 16552, 16554, 16555,
16556, 16557, 16559, 16569, 16573, 16585,
16588, 17154, 17163, 17181, 17184, 18389,
18457, 18462, 18463, 18470, 19317, 19851,
20272, 20470, 20602, 21387, 21389, 21590,
22083, 22659, 23580, 23581, 23583, 23585,
23591, 23594, 23640, 23643, 23647, 23647,
23651, 23654, 23657, 23685, 23739, 23821,

24176, 24362, 24730, 24737, 24975, 25289,
25831, 25923, 25994, 26016, 27102, 27104,
27105, 27121, 27175, 27565, 27739, 28718,
28722, 28724, 28771, 28845, 29401, 29928,
30834, 31376, 32043, 32659, 32668, 33007,
35175, 35729, 35767, 35955, 35995, 35998,
36011, 36050, 36216, 36251, 36352, 36387,
36396, 36804, 37443, 37827, 38455, 38468,
38474, 38474, 38488, 38501, 38641, 38663,
39112

v.+a 1370, 2734, 7419, 9473, 11170, 11175,
11328, 11792, 11816, 13365, 13872, 13903,
14055, 17179, 17244, 18487, 20393, 20612,
21536, 21566, 22418, 22964, 24074, 24179,
24737, 25864, 30226, 32555, 38656, 38658

v.+da 3546, 3873, 4098, 10767, 11211,
11639, 12333, 12744, 13167, 14149, 16530,
16550, 16751, 19852, 20411, 21258, 21705,
21837, 23294, 24487, 24618, 25369, 26480,
30680, 31711, 31782, 36342, 36350, 36356,
36357, 38511, 38616, 38623, 38632, 38654

v.+daki 8760
v.+dan 1644, 4068, 7195, 11132, 11206,
12897, 19287, 19291, 28564, 36169, 38985

v.+dı 16578
v.+dır 13679, 23653, 28729

v.+ı 827, 2604, 3509, 6010, 6675, 7770,
8907, 10434, 11313, 11318, 11340, 11796,
11820, 11861, 12747, 13039, 13523, 14781,
15343, 15347, 15936, 16074, 16156, 17154,
17691, 18391, 18469, 19314, 20574, 20575,
21314, 21315, 22822, 23594, 23598, 23638,
23649, 23650, 23674, 24428, 24960, 25220,
25221, 28502, 28738, 30766

v.+ım 30767
v.+ımda 21498
v.+ımı 11332
v.+ımın 11333
v.+ımız 3963, 13639, 19621, 23931, 29849
v.+ımıza 24525
v.+ımızda 11220, 21034

v.+ımızın 6012, 6014, 8569, 18835, 20271,
24727, 24835, 24982, 25259, 25271, 32919
v.+ın 2427, 2709, 2876, 2881, 3612, 3866,
4525, 4563, 4994, 5282, 5291, 5924, 5964,
5980, 11282, 11320, 11344, 11838, 12635,
12908, 14967, 15930, 16515, 16702, 16736,
16742, 16746, 16804, 16891, 17353, 18054,

18277, 18318, 18436, 18445, 18457, 18540, 20593, 20598, 21008, 21219, 21221, 21727, 23526, 23595, 23597, 23605, 23650, 23658, 23665, 24300, 24510, 24975, 25584, 26252, 28727, 28730, 28781, 28782, 29406, 30569, 30764, 32163, 32190, 32211, 32464, 32564, 33002, 35660, 35686, 35716, 35876, 36106, 36181, 37106, 38459, 38483, 38494, 38506, 38607, 38676

v.+ına 11213, 15068, 15950, 17960, 22680
v.+ında 826, 5978, 12006, 13963, 15075, 15467, 17702, 24072, 24523, 25893
v.+ından 16252, 29089
v.+ımı 11914, 12741, 13326, 14408, 23592, 25910, 27071, 31263
v.+ının 2986, 3464, 3465, 7326, 9469, 10522, 10551, 11878, 12343, 15278, 15997, 16132, 16339, 17347, 20702, 23601, 23602, 28780

v.+ınız 16589
v.+ınızda 19882
v.+ları 11706, 15339, 31806
v.+larımız 22968
v.+ların 6021
v.+larına 6401, 22907, 31800
v.+larından 11912, 22906, 22933
v.+larımı 21402, 21445, 26737
[=454]

VATANDAŞ: Bir vatanda yaşayanlardan her biri, yurttaş:
“*Meriç Köprüsü'nü geçtik. Ondördüncü asırdan beri altı asır, atlı ve piyade, asker ve vatandaş, serdar ve nefer, fâtilih ve muhacir, bu köprüden kaç milyon Türk geçmiş!*”
(v. 802)
“*Gönül.üm dil.im kan.ım ve mizâc.ımla siz.denim/*
Dünyâ ve âhiret.te vatandaş.larım ben.im”
(v. +larım 35966)
v. 2608, 2614, 3954, 4341, 5831, 18487, 25777, 26969, 32664, 35489, 36070
v.+ı 24576, 24704, 26966
v.+ımız 4086, 27215
v.+ımızı 18520
v.+ın 5568, 11110, 25791, 25890
v.+ıyım 24699
v.+lar 11655, 11658, 16863, 19816, 26962
v.+lara 23645

v.+lardan 32854
v.+ları 13113, 14417, 15927, 19655, 23643
v.+larım 2513, 2524, 2555, 22840, 25767
v.+larımdan 11125
v.+larımın 16826
v.+larımız 12259, 14082, 27934, 31988
v.+larımıza 12255, 24732
v.+larımızdan 3217
v.+larımızı 9442
v.+larımızın 4959
v.+larımızla 10859
v.+ların 23681, 24725
v.+larına 3496, 16345, 26246
v.+larından 20161
v.+larını 13566, 13577
v.+larının 22709
v.+larınızı 15563
v.+larınızın 15586
[=64]

VATANÎ: Ar. Vatanla ilgili:
“*Fakat Nâmık Kemal'in asıl mücedditliğini vatânî ve siyâsî ahlâkta, Şark'ın hiçbir zaman edebiyatına girmemiş olan, yüksek vatandaş ahlâkını telkih etmesinde görmek lâzımdır.*”
(v. 32674)
v. 27104, 32038
[=3]

VATANLIK: Vatan olma durumu:
“*Türkçenin çekilmediği yerler vatandır, ancak çekildiği, yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi gövde ve ruhu Türkçedir.*”
v.+tan 28740
[=1]

VATAN-PERVER: Ar. +Fars. Vatanını seven (kimse), yurt sever:
“*Bu zemin üzerinde âteşin bir vatan-perverle konuşuyordum.*”
(v. +le 2926)
v. 2901, 3217, 6569, 11818, 15451, 15611, 16574, 16958, 17001, 18380, 25216, 25963, 26875, 27053, 32509, 32515, 32634
v.+di 25909, 25987
v.+ler 18392
v.+lere 6581, 11339
v.+leri 6562, 11896, 12512, 35529
v.+lerimizin 21054
v.+lerin 25525
v.+lerinin 11798

v.+lerle 3586
[=30]
VATAN-PERVERÂNE: Ar.+Fars. Vatanperver olan kimseye yakışacak tarzda:
“*Fakat bu eserler bana siyâsî olmaktan ziyâde vatan-perverâne şiiirler gibi görünmüşlerdi.*”
(v. 1299)
v. 16224, 20862, 28428, 35260
[=5]
VATAN-PERVERİN: Ar.+Fars. bk. Vatan-Perver:
“*Bu vatan-perverine ‘karikatür’ Paris’in en büyük mevkîflerinden Gare Saint-Lazare’de bir kalabalığı tasvir ediyormuş.*”
v.+e 21056
[=1]
VATAN-PERVERİ: Ar.+Fars. bk. Vatan-Perver:
“*Henri Robert Fransız vükelâ-yı deâvîsi içinde cerbezisiyle fesâhatiyle, vicdaniyle ve bütün mezâyâsına inzimâmen gençliğe, âteşin bir vatan-perveriye meyelâniyle meşhur o büyük hatîb-i müdafî’ ilk nutku söyledi.*”
v.+ye 21039
[=1]
VATANPERVERLİK: Vatanperver olma durumu, yurt severlik:
“*Vatanperverliği ifâde eden kısa manzumelerinde, ekseriya, Nefî üslûbunda bir meydan okuyuş var ki bu mizacını tamâmîyle gösteriyor.*”
(v.+i 32643)
v. 1272, 9700, 13287, 15348
v.+dir 23561
v.+i 1252, 15345
v.+inde 25963
v.+inin 14085
v.+le 3402, 16953
[=12]
VATAN SEVERLİK: Vatan sever olma durumu:
“*(...) hem şiiiri hem huristiyanlığı, hem de vatan severliğiyle Fransız dünyâsında derin tesîr uyandırıyor.*”
v.+iyle 2431
[=1]

VATAN-SİLİSTRE: Vatan yahut Silistre, Namık Kemal’in 1872’de kaleme aldığı dört perdelik tiyatro yapıtı:
“*İşte o zaman İbret gazetesinde çıkan yazılar ve Vatan-Silistre oynandığı gece, Beyoğlu Tiyatrosu’nda işitilen sözler yeni ve nâ-şenîde değildiler.*”
(v. 17240)
v. 32634
[=2]
VATAN VE SİLİSTRE: Vatan yahut Silistre:
“*Üsküp idâdîsi’nde Nâmık Kemal’in Vatan ve Silistre’sini, Akif Bey’in okumuşum.*”
v.+sini 1298
[=1]
VATİCAN: Vatikan:
“*İnsaniyetin hazîne-i bedâyi’i Vatican mutantan Versailles papaların, kıralların parasıyla birer belde-i san’at oldular.*”
v. 22540
[=1]
VAV: Ar. Arap alfabesinin yirmi altıncı, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9–10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin yirmi dokuzuncu harfi ve bu harfin adı:
“*(...) Je Vav (...)*”
v. 29203
[=1]
VAVEYLÂ: Ar. *Vaveylâ kopmak: Bir feryat, bir çığlık duyulmak:
“*Vak’ayı gözleriyle görüp hatıraları bize kadar gelebilenlerin ittîfakla naklettiklerine göre, bu anda bütün şehirde, ‘şehir alındı’ vaveylası koptu.*”
(v.+sı 5248)
“*Koptu evden acı bir vaveylâ/ Odalar inledi Leylâ Leylâ*”
(v. 36985)
v. 192, 30151, 30163
v.+sından 14505
v.+sıyla 17751
v.+ya 10345
[=7]
VAY: Şaşkınlık, kızgınlık, şikâyet, esef, telâş, acı, sevgi vb. çeşitli duygularda anlamı kuvvetlendirir:

“Bundan anlaşılıyor ki ahlâkın düzelmesi şiirle nasihatlere kalırsa **vay** milletlerin hâline.”

(v. 32688)

v. 8404, 33463

[=3]

VAZ': Ar. Koyma, koyulma:

“Mebusluğa namzetliğini **vazettiği** vakit Rum ve Ermeni teşkilât-ı millîyesinin kendisine muzaheret ettiğini yakından hissetti.”

(v.-ettiği 10069)

v. 19733

v.+eden 29837, 30989

v.+ederler 15830

v.+edilmesi 22078

v.+etmeğe 22928

v.+etmeği 22290

v.+etti 23897

v.+ettirdi 26047

v.+geçirememiş 26091

v.+ı+haml 2059

v.+ı+pirane.si 21870

v.-iyordum 9072

v.-mek 16311

v.-miş 3285

[=16]

VAZGEÇ-: Kararından veya niyetinden dönmek, niyetini bozmak, caymak:

“Kendisinin psikolojisini çok iyi ifade eden bir itiraftı; politikayı ne derece sevdiğini, politikadan **vazgeçemeyeceğini** ihsas eden bir fikraydı.”

(v.-emeyeceğini 11694)

v.-ebileceklarını 15507

v.-eceğine 14031

v.-eceklerine 8990

v.-emediği 3511

v.-emedim 565

v.-emez 13376, 15213

v.-emiyor 17601

v.-emiyorlar 12743

v.-en 18845

v.-er 16222, 35527

v.-erdim 16825

v.-erek 12572

v.-ersen 26097

v.-iyorlar 29825

v.-iyorum 6703

v.-medi 9082

v.-memekle 14829

v.-memişti 9902, 27168

v.-mesi 17950

v.-mey 5083, 14464

v.-mezler 35549

v.-miş 2541, 4887, 14399, 14415, 15700

v.-mişti 14333

v.-miştir 17579

v.-se 14117

v.-ti 26937

v.-tiği 35205

v.-tiklerini 25584

v.-tikten 20836

v.-tiler 18662

[=39]

VAZGEÇİL-: (Yapılmakta olan bir şey) Artık yapılmamak:

“Lâkin fişek atılmak öteden beri âdet olduğu için büsbütün **vazgeçilmezdi**. Kırcı, şafak sökerken biterdi.”

v.-mezdi 648

[=1]

VAZGEÇİR-: Vazgeçme işini yaptırmak:

“Biz bu devletleri bu müddeâlarından **vazgeçirmeye** uğraşsak bile muvaffak olamayız.” (v.-meye 18848)

v.-meği 31367

v.-mek 26040

[=3]

VAZGEÇMEKLİK: Niyetten veya karardan dönme, caymak durumu:

“Leh kuvvetlerinin müdâhalesi, Viyana muhasarasını kaldırmaklığımıza ve bu seferden bu defa için de –ve artık ebediyyen– **vazgeçmekliğimize** sebep olmuştur.”

v.+imize 25109

[=1]

VÂZİ': Ar. Temelini koyan, kuran, tesis eden:

“Bu muhavareden sonra üç dinin büyük **vâzî'ı** arasında dünyevî bir hasbihâl dinliyoruz.”

(v.+ı 31043)

v. 22270

v.+larının 24261

[=3]

VÂZİH: Ar. Şüphe bırakmayacak şekilde açık olan, açık seçik, apaçık, aşikâr:

“Önce çok **vazıh**, çok teferruatlı, çok mükemmel bir istatistiğe muhtacız.”

(v. 15813)

v. 9733, 22346, 30757

[=4]

VAZ'İ VAKÛR U ŞÛH: Ar.+Fars. Ağırbaşlı ve şen duruş:

“Bâzan kamer bulut.ların alt.ında bir gelin/

Vaz'ıvakuruşûh.unu tanzîr et-er gibi/

Arzilikâyı hüsn et-erek saklan-ır hazîn”

v.+unu 39190

[=1]

VAZ' U HÂL: Ar. Duruş ve tavır:

“Pek nazlı bir letâfet.i var **vaz'uhâl.inin**”

v.+inin 39234

[=1]

VAZÎ: Ar. Alçak, bayağı, denî:

“Bu adam, Lehistan Sefarethanesinde tercüman ve kâtip yamağı arasında, çok **vazî'** bir mevkide bulunan Kanbur Fazlı Bey'dir.”

v. 3841

[=1]

VAZÎFE: Ar. 1. Resmî iş, görev:

“Böyle bir **vazîfe** teklifinden mes'uttu.”

(v. 3872)

2. Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş, görev, ödev:

“Bu hafızlar el'an kırk kişidir, daima ikişerli nöbetleşe **vazifelerini** ifa ederler.”

(v.+lerini 6889)

3. ***Vazîfe-i mahsûsa**: Kendine has vazife:

“Vücûd-ı hayvanide bâzı âzâ vardır ki, kendi **vazîfe-i mahsûsalarını** ifâ etmekle beraber, birtakım maddeler de ifraz ederler ki, bunlar vücûdun bâzı faaliyetlerini tevlîd ve teşdîd eder.”

(v.+i+mahsusa.larını 22416)

v. 6777, 6879, 12397, 13131, 14564, 15171, 15359, 15406, 17310, 17311, 22189, 22338, 22587, 29975, 31887, 33437, 34532, 34818, 35393

v.+dir 7695, 17664, 25877, 31381, 31817

v.+i+münferide.si 22388

v.+ler 27026

v.+lerimi 1988

v.+lerinden 19720, 23816, 31962

v.+lerini 18384

v.+lerle 2750

v.+mi 17309

v.+miz 15400, 31845

v.+mizi 15383

v.+mizse 31844

v.+ni 13749

v.+nin 8972, 16026, 16031, 17309, 17360, 19835

v.+nizi 17296, 17307

v.+si 2844, 13735, 14570, 22387, 22391, 25492, 29891, 32507, 33436, 33438, 34676

v.+sinden 3872, 34874

v.+sine 16022

v.+sini 14559, 15344, 15403, 26456, 35124

v.+sinin 17297, 22388

v.+siyle 9400, 12621, 31859

v.+ydi 34809

v.+yi 13381, 13405, 15398, 15409, 15727, 16022, 16024, 16810, 17312, 17357, 20532, 31855

v.+yle 10941

[=87]

VAZİFE-PEREST: Ar.+Fars. İşini seven, vazîfesine aşırı düşkün olan (kimse):

“Biraz sonra tercüme-i hâlinde de göreceğimiz gibi haddizatında harikulade bir insan değil, birçok ricâl-ı güzide gibi, zeki, hasâîsden beri, mütevazı, fart-ı namusla mütehallî bir aile sahibi, pek **vazîfe-perest**, vicdanlı bir memurdu.”

v. 25974

[=1]

VAZİFEŞİNAS: Ar.+Fars. Vazîfesini dikkatle ve titizlikle yapan, vazîfesine bağlı (kimse):

“**Vazîfeşinas** bir ferdin vazîfesi, diğer makine kolları vakit ve zamanıyla işlemediği için, sıfır derecede faydasızdır.”

(v. 14581)

v. 14546

v.+lar 14572

[=3]

VAZİFEŞİNASLIK: Vazîfeşinas olma durumu:

“Bizim gibi ve diğer şark milletleri gibi, yeni medeniyet usulünce, taksim-i a'mâli olmayan memleketlerde yalnız **vazîfeşinaslık** beş para etmez.”

v. 14580

[=1]

VAZİYET: Ar. Durum:

“Mustafa Paşa ve arkadaşları **vaziyete** millî bir şekil vermek için İstanbul'a Anadolu ve

Rumeli'nin başlıca ayanlarını, mütegaliblerini, ağalarını davet etti."

(v.+e 23888)

v. 4813, 10275, 12265, 13337, 13839, 18148, 18387, 24377, 24535, 24590, 24609, 24610, 24617, 24625, 27576, 35544

v.+de 23860, 23866

v.+e 1072, 2847, 8994, 9020, 11145, 11662, 12229, 12812, 15493, 15522, 16211, 18778, 25084, 25115, 25491

v.+i 1771, 1787, 2627, 2743, 3691, 11430, 11436, 11569, 11642, 12187, 12661, 12764, 13586, 15695, 15724, 15955, 16232, 17582, 24244, 24273, 26325

v.+imdeydi 2186

v.+imi 1628

v.+imin 1430

v.+imiz 12580, 27176

v.+imizde 13087

v.+in 1767, 8959, 17930, 18856

v.+inde 540, 8924, 10467, 10906, 12622, 13404, 15953, 16252, 17945, 20269, 30398

v.+inden 2854, 3873, 9998, 11141, 15522

v.+ine 11061

v.+ini 122, 3686, 12230, 15975, 24280

v.+inin 9587, 11165

v.+le 158

v.+ler 24377

v.+leri 13299, 24615, 25188, 27061

v.+lerinden 19667

v.+lerini 1074

v.+te 156, 2417, 2908, 3521, 9167, 9703, 9754, 11662, 12188, 12561, 13103, 13372, 13391, 13521, 13546, 15323, 15704, 15707, 16244, 16389, 17503, 18836, 25083, 26429, 30866

v.+tedir 12431, 12664, 14040, 18170

v.+tedirler 13799, 14228, 25619, 29723

v.+teki 11578

v.+telerse 29722

v.+ten 10083, 23827, 23833

v.+teydim 9052

v.+tir 24614, 24760

[=138]

VAZOF: İvan Vazof:

"Fuzûlî'yi, Balâ'yı, Nefî'yi, Nedim'i, Galib'i, Hâmîd'i Vazof'a göre bu Himâlâya tepelerini düşündüm."

(v.+a 3387)

v. 3390, 3391

v.+u 3380

v.+un 3383

[=5]

VAZUV: Bulgar şair:

"Bir Bulgar şâiri ile görüşüyordum, dedi ki: 'Dünyâda en samimî şâir Bulgar şâiri Vazuv'dur!' inandım, dünyâ enfûsî ve itibarîdir, değil mi?"

v.+dur 20797

[=1]

VE: İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz:

"O zamandan bugüne kadar bütün Asya'da ve Afrika'da Müslüman devletlerini Türkler kurdular, korudular, idare ettiler."

(v. 20853)

"Hür ve engin vatan.ın hem gece hem gündüz.üne/

Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzü.ne"

(v. 35660)

v. 14, 25, 34, 36, 39, 42, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 49, 51, 52, 53, 57, 59, 68, 89, 98, 100, 104, 109, 114, 120, 125, 127, 128, 137, 141, 143, 144, 153, 178, 182, 185, 190, 202, 204, 209, 219, 222, 224, 225, 228, 229, 231, 231, 248, 250, 255, 255, 281, 284, 287, 288, 288, 290, 291, 293, 294, 295, 301, 301, 304, 313, 314, 325, 327, 328, 340, 344, 376, 378, 379, 385, 407, 409, 418, 420, 426, 427, 430, 445, 462, 464, 466, 466, 473, 476, 481, 484, 490, 493, 495, 498, 498, 508, 510, 526, 529, 531, 548, 553, 556, 566, 571, 573, 579, 582, 586, 588, 591, 613, 618, 621, 629, 632, 633, 634, 636, 654, 658, 658, 660, 661, 678, 683, 686, 691, 694, 709, 722, 731, 739, 740, 742, 745, 748, 750, 752, 763, 764, 767, 774, 788, 789, 795, 798, 801, 802, 802, 802, 803, 803, 804, 804, 806, 806, 807, 810, 811, 814, 826, 844, 845, 855, 858, 866, 873, 880, 885, 897, 899, 900, 908, 909, 910, 911, 913, 915, 923, 932, 935, 939, 942, 949, 958, 960, 967, 968, 971, 972, 973, 974, 980, 1003, 1004, 1005, 1005, 1025, 1030, 1033, 1035, 1053, 1088, 1101, 1102, 1105, 1122, 1127, 1136, 1141, 1142, 1144, 1146, 1165, 1177, 1179, 1182, 1182, 1185, 1192, 1196, 1201, 1217, 1226, 1230, 1236,

1244, 1246, 1251, 1252, 1254, 1256, 1258,
1263, 1266, 1267, 1271, 1275, 1279, 1280,
1281, 1288, 1290, 1292, 1295, 1300, 1302,
1304, 1306, 1311, 1316, 1316, 1317, 1321,
1323, 1325, 1327, 1335, 1339, 1342, 1342,
1351, 1355, 1364, 1368, 1370, 1371, 1380,
1387, 1388, 1389, 1389, 1398, 1401, 1402,
1405, 1408, 1412, 1416, 1416, 1419, 1421,
1423, 1425, 1428, 1431, 1433, 1436, 1441,
1442, 1445, 1446, 1449, 1452, 1452, 1454,
1458, 1463, 1463, 1472, 1474, 1478, 1484,
1486, 1489, 1505, 1506, 1507, 1511, 1514,
1530, 1532, 1545, 1545, 1548, 1552, 1555,
1557, 1564, 1565, 1572, 1591, 1592, 1597,
1598, 1600, 1613, 1618, 1620, 1624, 1624,
1631, 1657, 1658, 1665, 1667, 1669, 1673,
1676, 1676, 1676, 1678, 1679, 1684, 1685,
1688, 1710, 1717, 1721, 1724, 1727, 1732,
1734, 1738, 1740, 1741, 1746, 1747, 1748,
1750, 1750, 1752, 1757, 1762, 1771, 1773,
1776, 1780, 1784, 1786, 1789, 1794, 1796,
1797, 1798, 1799, 1800, 1804, 1816, 1820,
1820, 1832, 1837, 1838, 1840, 1841, 1844,
1844, 1845, 1848, 1860, 1867, 1877, 1886,
1893, 1896, 1896, 1904, 1925, 1925, 1935,
1940, 1941, 1942, 1956, 1957, 1958, 1970,
1979, 1980, 1985, 1988, 1989, 1996, 1996,
2005, 2009, 2015, 2021, 2022, 2034, 2037,
2043, 2053, 2057, 2060, 2063, 2065, 2076,
2078, 2089, 2092, 2094, 2099, 2100, 2104,
2117, 2121, 2125, 2126, 2129, 2130, 2131,
2133, 2134, 2135, 2136, 2138, 2139, 2142,
2148, 2157, 2158, 2162, 2163, 2166, 2183,
2188, 2189, 2191, 2192, 2195, 2195, 2196,
2209, 2209, 2210, 2211, 2220, 2222, 2226,
2236, 2241, 2242, 2250, 2251, 2252, 2255,
2260, 2265, 2266, 2270, 2275, 2277, 2286,
2289, 2291, 2295, 2296, 2299, 2302, 2315,
2317, 2326, 2333, 2337, 2339, 2341, 2347,
2353, 2353, 2358, 2370, 2375, 2377, 2377,
2380, 2381, 2383, 2384, 2385, 2386, 2388,
2389, 2391, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399,
2400, 2403, 2409, 2412, 2416, 2416, 2418,
2427, 2429, 2432, 2433, 2440, 2442, 2447,
2460, 2462, 2472, 2482, 2486, 2488, 2489,
2492, 2496, 2496, 2497, 2499, 2504, 2505,
2513, 2516, 2516, 2518, 2519, 2519, 2590,
2590, 2598, 2605, 2612, 2617, 2629, 2631,

2634, 2639, 2645, 2646, 2651, 2654, 2659,
2663, 2665, 2666, 2673, 2685, 2685, 2689,
2691, 2693, 2698, 2698, 2701, 2704, 2706,
2708, 2713, 2716, 2719, 2720, 2738, 2742,
2743, 2744, 2750, 2756, 2760, 2762, 2767,
2777, 2778, 2796, 2801, 2802, 2803, 2808,
2828, 2829, 2831, 2856, 2861, 2864, 2865,
2885, 2903, 2914, 2916, 2918, 2919, 2928,
2931, 2939, 2939, 2944, 2945, 2945, 2946,
2946, 2947, 2947, 2954, 2955, 2975, 2989,
2994, 3014, 3043, 3044, 3050, 3061, 3066,
3072, 3073, 3084, 3085, 3089, 3097, 3121,
3133, 3134, 3135, 3149, 3155, 3159, 3159,
3160, 3160, 3178, 3217, 3222, 3228, 3240,
3255, 3257, 3260, 3265, 3265, 3280, 3283,
3286, 3297, 3298, 3299, 3306, 3323, 3327,
3327, 3330, 3332, 3334, 3337, 3342, 3351,
3370, 3372, 3401, 3416, 3417, 3417, 3442,
3475, 3492, 3493, 3501, 3502, 3505, 3512,
3531, 3542, 3548, 3552, 3572, 3579, 3580,
3581, 3583, 3586, 3587, 3593, 3598, 3600,
3615, 3623, 3624, 3638, 3645, 3658, 3662,
3663, 3670, 3672, 3704, 3718, 3727, 3729,
3731, 3738, 3744, 3745, 3746, 3751, 3760,
3761, 3763, 3767, 3768, 3769, 3771, 3772,
3774, 3775, 3778, 3782, 3785, 3786, 3788,
3798, 3807, 3815, 3819, 3821, 3821, 3822,
3823, 3824, 3825, 3826, 3829, 3832, 3839,
3844, 3845, 3845, 3852, 3855, 3859, 3874,
3875, 3883, 3883, 3891, 3893, 3894, 3901,
3904, 3905, 3907, 3918, 3922, 3927, 3928,
3930, 3937, 3941, 3952, 3952, 3962, 3963,
3970, 3970, 3978, 3979, 3991, 3994, 3997,
3999, 4018, 4027, 4030, 4033, 4038, 4042,
4043, 4049, 4049, 4051, 4054, 4059, 4060,
4065, 4067, 4068, 4068, 4078, 4088, 4089,
4090, 4092, 4093, 4106, 4118, 4120, 4123,
4125, 4126, 4135, 4137, 4138, 4139, 4143,
4144, 4149, 4150, 4152, 4156, 4162, 4164,
4166, 4167, 4171, 4175, 4177, 4179, 4184,
4184, 4186, 4187, 4190, 4202, 4208, 4212,
4214, 4218, 4219, 4221, 4236, 4237, 4248,
4251, 4253, 4257, 4260, 4270, 4271, 4278,
4278, 4280, 4284, 4288, 4297, 4299, 4301,
4304, 4306, 4307, 4309, 4312, 4313, 4319,
4327, 4331, 4333, 4344, 4347, 4380, 4383,
4383, 4385, 4389, 4390, 4391, 4394, 4403,
4404, 4410, 4414, 4416, 4430, 4431, 4434,

4445, 4447, 4468, 4477, 4483, 4486, 4492,
4494, 4494, 4501, 4519, 4521, 4543, 4547,
4548, 4550, 4550, 4551, 4553, 4554, 4560,
4569, 4573, 4575, 4594, 4601, 4604, 4607,
4612, 4617, 4619, 4621, 4625, 4629, 4630,
4635, 4636, 4642, 4645, 4646, 4649, 4666,
4688, 4708, 4713, 4715, 4717, 4724, 4728,
4732, 4748, 4749, 4754, 4756, 4761, 4769,
4770, 4779, 4781, 4787, 4787, 4789, 4792,
4797, 4809, 4810, 4817, 4820, 4822, 4823,
4829, 4835, 4848, 4852, 4856, 4867, 4868,
4870, 4871, 4883, 4884, 4889, 4893, 4898,
4904, 4905, 4909, 4912, 4914, 4914, 4914,
4920, 4921, 4922, 4924, 4928, 4929, 4932,
4942, 4943, 4944, 4948, 4957, 4964, 4969,
4971, 4983, 4987, 4987, 4992, 4997, 5001,
5002, 5002, 5003, 5005, 5007, 5009, 5012,
5016, 5017, 5018, 5018, 5020, 5030, 5032,
5035, 5040, 5043, 5053, 5066, 5068, 5075,
5080, 5085, 5092, 5112, 5117, 5119, 5120,
5129, 5131, 5133, 5135, 5139, 5147, 5159,
5160, 5164, 5165, 5167, 5171, 5177, 5181,
5184, 5185, 5186, 5189, 5189, 5191, 5217,
5217, 5219, 5222, 5223, 5229, 5233, 5237,
5252, 5253, 5258, 5278, 5282, 5282, 5283,
5287, 5295, 5296, 5297, 5299, 5309, 5309,
5310, 5315, 5317, 5318, 5320, 5321, 5324,
5326, 5329, 5331, 5333, 5336, 5339, 5340,
5343, 5348, 5357, 5360, 5361, 5368, 5373,
5375, 5381, 5383, 5384, 5395, 5401, 5411,
5424, 5430, 5433, 5435, 5444, 5445, 5447,
5448, 5450, 5454, 5458, 5467, 5468, 5469,
5472, 5474, 5490, 5496, 5497, 5499, 5501,
5503, 5507, 5509, 5509, 5514, 5516, 5524,
5534, 5537, 5539, 5545, 5551, 5553, 5554,
5556, 5557, 5563, 5566, 5584, 5586, 5590,
5596, 5602, 5604, 5620, 5623, 5627, 5633,
5633, 5638, 5640, 5643, 5645, 5654, 5657,
5658, 5676, 5679, 5687, 5694, 5694, 5700,
5701, 5721, 5722, 5723, 5735, 5737, 5753,
5761, 5762, 5771, 5774, 5775, 5776, 5778,
5785, 5785, 5787, 5788, 5790, 5795, 5801,
5803, 5805, 5808, 5812, 5813, 5814, 5815,
5818, 5820, 5822, 5826, 5830, 5842, 5847,
5850, 5853, 5856, 5860, 5870, 5871, 5873,
5875, 5879, 5887, 5894, 5899, 5902, 5905,
5910, 5915, 5924, 5929, 5933, 5935, 5938,
5945, 5946, 5963, 5970, 5981, 5984, 5987,

5995, 5996, 6026, 6027, 6029, 6033, 6048,
6050, 6052, 6052, 6059, 6060, 6064, 6068,
6081, 6104, 6116, 6129, 6140, 6141, 6159,
6198, 6201, 6203, 6211, 6227, 6237, 6238,
6240, 6240, 6241, 6244, 6246, 6262, 6285,
6294, 6302, 6303, 6305, 6325, 6354, 6355,
6370, 6376, 6379, 6382, 6395, 6397, 6400,
6403, 6405, 6408, 6412, 6428, 6428, 6438,
6438, 6462, 6464, 6474, 6475, 6484, 6487,
6521, 6544, 6555, 6579, 6598, 6598, 6605,
6605, 6615, 6626, 6636, 6638, 6647, 6651,
6658, 6667, 6668, 6672, 6673, 6681, 6681,
6684, 6694, 6700, 6704, 6722, 6725, 6730,
6731, 6732, 6733, 6734, 6750, 6753, 6757,
6760, 6783, 6794, 6799, 6802, 6804, 6805,
6807, 6812, 6829, 6860, 6872, 6875, 6924,
6926, 6963, 6966, 6991, 6992, 6996, 7001,
7004, 7031, 7044, 7046, 7052, 7061, 7067,
7072, 7079, 7082, 7083, 7094, 7109, 7123,
7141, 7165, 7168, 7168, 7175, 7186, 7188,
7204, 7211, 7229, 7236, 7237, 7240, 7241,
7241, 7241, 7241, 7242, 7242, 7244, 7246,
7261, 7261, 7266, 7266, 7269, 7275, 7299,
7319, 7323, 7325, 7334, 7340, 7343, 7359,
7365, 7366, 7372, 7375, 7377, 7377, 7380,
7382, 7383, 7389, 7396, 7400, 7403, 7406,
7407, 7429, 7436, 7447, 7448, 7460, 7472,
7477, 7485, 7498, 7499, 7502, 7537, 7552,
7575, 7599, 7606, 7638, 7643, 7647, 7656,
7657, 7669, 7670, 7672, 7673, 7694, 7695,
7696, 7704, 7705, 7715, 7715, 7738, 7741,
7747, 7767, 7789, 7810, 7816, 7821, 7839,
7848, 7859, 7880, 7891, 7919, 7921, 7929,
7931, 7933, 7934, 7940, 7966, 7974, 7976,
7983, 7987, 7995, 7998, 8013, 8018, 8020,
8023, 8036, 8092, 8096, 8098, 8110, 8120,
8127, 8129, 8133, 8137, 8139, 8163, 8170,
8179, 8182, 8220, 8226, 8246, 8287, 8295,
8303, 8317, 8321, 8333, 8334, 8336, 8340,
8343, 8352, 8355, 8367, 8384, 8385, 8392,
8400, 8417, 8438, 8440, 8446, 8447, 8450,
8455, 8456, 8462, 8463, 8475, 8477, 8496,
8504, 8514, 8517, 8519, 8526, 8530, 8530,
8532, 8534, 8534, 8541, 8544, 8546, 8547,
8549, 8558, 8558, 8559, 8562, 8567, 8571,
8574, 8575, 8578, 8584, 8585, 8587, 8592,
8600, 8602, 8605, 8605, 8625, 8627, 8635,
8639, 8643, 8647, 8651, 8677, 8679, 8680,

8687, 8688, 8694, 8695, 8701, 8709, 8716,
8721, 8724, 8725, 8726, 8737, 8738, 8746,
8751, 8753, 8763, 8766, 8768, 8772, 8774,
8780, 8782, 8783, 8789, 8795, 8807, 8809,
8812, 8813, 8824, 8830, 8833, 8841, 8848,
8861, 8869, 8869, 8875, 8881, 8884, 8900,
8948, 8952, 8954, 8962, 8963, 8968, 8981,
8997, 8998, 9006, 9013, 9015, 9022, 9023,
9025, 9038, 9040, 9042, 9044, 9044, 9048,
9052, 9060, 9067, 9085, 9092, 9096, 9098,
9099, 9100, 9101, 9105, 9105, 9109, 9114,
9117, 9119, 9121, 9123, 9123, 9124, 9128,
9132, 9132, 9141, 9144, 9146, 9149, 9150,
9151, 9152, 9163, 9171, 9191, 9198, 9202,
9205, 9217, 9219, 9223, 9225, 9236, 9248,
9250, 9258, 9260, 9260, 9268, 9268, 9270,
9272, 9273, 9275, 9290, 9290, 9293, 9294,
9299, 9308, 9310, 9310, 9316, 9320, 9331,
9332, 9339, 9349, 9350, 9359, 9390, 9391,
9391, 9405, 9410, 9421, 9447, 9453, 9455,
9457, 9460, 9463, 9464, 9464, 9465, 9471,
9473, 9477, 9478, 9482, 9486, 9486, 9489,
9495, 9499, 9500, 9501, 9504, 9504, 9512,
9525, 9527, 9530, 9533, 9537, 9541, 9561,
9564, 9570, 9570, 9571, 9572, 9583, 9585,
9613, 9614, 9616, 9617, 9618, 9619, 9628,
9640, 9646, 9647, 9651, 9652, 9660, 9669,
9670, 9676, 9683, 9691, 9692, 9695, 9697,
9700, 9702, 9709, 9711, 9712, 9726, 9731,
9737, 9746, 9752, 9768, 9783, 9791, 9803,
9806, 9809, 9812, 9815, 9820, 9821, 9821,
9822, 9825, 9829, 9833, 9837, 9842, 9846,
9847, 9850, 9864, 9866, 9870, 9871, 9873,
9874, 9883, 9888, 9890, 9896, 9897, 9900,
9900, 9907, 9911, 9917, 9919, 9933, 9943,
9945, 9945, 9947, 9948, 9952, 9954, 9955,
9958, 9959, 9962, 9966, 9967, 9977, 9987,
9987, 9989, 9991, 9997, 9999, 10002, 10011,
10014, 10018, 10019, 10022, 10026, 10029,
10034, 10038, 10040, 10041, 10046, 10047,
10048, 10049, 10060, 10060, 10062, 10064,
10077, 10077, 10093, 10096, 10101, 10119,
10129, 10130, 10131, 10134, 10137, 10137,
10154, 10156, 10158, 10159, 10174, 10175,
10200, 10202, 10214, 10215, 10218, 10220,
10227, 10230, 10232, 10234, 10240, 10246,
10254, 10258, 10260, 10264, 10265, 10271,
10275, 10280, 10292, 10295, 10296, 10297,
10298, 10299, 10299, 10301, 10305, 10306,
10307, 10308, 10312, 10313, 10328, 10329,
10330, 10332, 10342, 10347, 10356, 10360,
10368, 10372, 10375, 10380, 10386, 10391,
10397, 10399, 10406, 10417, 10419, 10421,
10424, 10436, 10438, 10454, 10457, 10473,
10474, 10479, 10504, 10511, 10515, 10516,
10519, 10521, 10535, 10546, 10552, 10558,
10564, 10566, 10569, 10574, 10582, 10582,
10587, 10593, 10595, 10598, 10612, 10617,
10617, 10619, 10622, 10627, 10628, 10632,
10638, 10643, 10647, 10681, 10693, 10699,
10701, 10711, 10712, 10720, 10726, 10728,
10754, 10769, 10770, 10774, 10777, 10785,
10789, 10790, 10806, 10808, 10813, 10823,
10825, 10830, 10836, 10842, 10846, 10854,
10855, 10866, 10870, 10870, 10875, 10890,
10899, 10901, 10919, 10925, 10930, 10946,
10976, 10983, 11001, 11002, 11004, 11005,
11012, 11015, 11017, 11027, 11028, 11029,
11030, 11041, 11045, 11051, 11053, 11056,
11067, 11081, 11087, 11091, 11092, 11093,
11104, 11117, 11118, 11123, 11124, 11130,
11131, 11132, 11132, 11134, 11144, 11154,
11174, 11176, 11178, 11193, 11194, 11194,
11201, 11202, 11208, 11214, 11217, 11218,
11225, 11230, 11240, 11245, 11252, 11252,
11257, 11266, 11268, 11272, 11277, 11278,
11280, 11284, 11291, 11302, 11304, 11304,
11307, 11309, 11312, 11315, 11319, 11331,
11341, 11345, 11348, 11351, 11363, 11368,
11382, 11384, 11393, 11397, 11402, 11408,
11410, 11410, 11412, 11418, 11419, 11426,
11440, 11442, 11444, 11452, 11454, 11462,
11472, 11473, 11485, 11491, 11499, 11501,
11506, 11512, 11515, 11516, 11525, 11531,
11537, 11542, 11545, 11547, 11552, 11555,
11556, 11557, 11565, 11567, 11570, 11572,
11579, 11581, 11583, 11588, 11597, 11603,
11617, 11618, 11622, 11637, 11650, 11650,
11651, 11652, 11652, 11659, 11676, 11676,
11728, 11761, 11777, 11798, 11827, 11855,
11864, 11868, 11877, 11904, 11920, 11930,
11972, 11990, 12027, 12031, 12034, 12059,
12088, 12120, 12148, 12149, 12174, 12177,
12178, 12186, 12189, 12195, 12196, 12241,
12243, 12244, 12248, 12249, 12257, 12260,
12271, 12274, 12302, 12311, 12321, 12325,

12361, 12369, 12387, 12390, 12391, 12392, 12393, 12393, 12394, 12398, 12409, 12411, 12416, 12422, 12422, 12423, 12424, 12436, 12438, 12446, 12446, 12457, 12501, 12522, 12528, 12537, 12541, 12544, 12549, 12562, 12575, 12577, 12583, 12592, 12599, 12620, 12623, 12633, 12648, 12655, 12657, 12659, 12673, 12675, 12679, 12687, 12689, 12694, 12709, 12789, 12834, 12841, 12841, 12845, 12852, 12854, 12857, 12867, 12869, 12873, 12895, 12897, 12905, 12916, 12941, 12941, 12942, 12953, 12959, 12962, 12967, 12985, 12986, 12989, 12990, 13003, 13010, 13015, 13017, 13018, 13030, 13049, 13078, 13079, 13087, 13090, 13094, 13094, 13097, 13107, 13125, 13130, 13152, 13179, 13179, 13180, 13286, 13296, 13302, 13313, 13319, 13323, 13324, 13331, 13352, 13356, 13360, 13378, 13388, 13393, 13396, 13408, 13413, 13476, 13480, 13495, 13501, 13513, 13550, 13586, 13596, 13596, 13601, 13608, 13625, 13626, 13638, 13639, 13665, 13666, 13667, 13671, 13673, 13675, 13678, 13687, 13693, 13695, 13705, 13705, 13708, 13710, 13712, 13716, 13731, 13733, 13734, 13737, 13737, 13740, 13741, 13743, 13749, 13750, 13753, 13764, 13773, 13792, 13795, 13824, 13863, 13866, 13871, 13879, 13882, 13883, 13899, 13913, 13961, 13968, 13976, 13980, 13983, 13993, 13994, 13998, 14000, 14020, 14029, 14030, 14035, 14038, 14039, 14048, 14054, 14055, 14056, 14100, 14119, 14135, 14138, 14139, 14150, 14163, 14180, 14189, 14204, 14215, 14218, 14220, 14226, 14229, 14235, 14241, 14253, 14261, 14264, 14265, 14270, 14271, 14282, 14306, 14306, 14307, 14308, 14309, 14312, 14313, 14343, 14354, 14366, 14395, 14396, 14402, 14406, 14409, 14420, 14425, 14427, 14436, 14465, 14484, 14515, 14519, 14534, 14564, 14566, 14567, 14570, 14575, 14582, 14588, 14598, 14604, 14611, 14614, 14637, 14644, 14647, 14668, 14672, 14673, 14677, 14682, 14698, 14713, 14714, 14718, 14726, 14728, 14745, 14754, 14796, 14805, 14848, 14863, 14898, 14904, 14913, 14918, 14922, 14933, 14937, 14943, 14968, 14978, 14984, 14986, 14987, 14993, 15000, 15005, 15010, 15036, 15046, 15050, 15054, 15054, 15058, 15059, 15061, 15065, 15066, 15070, 15077, 15077, 15080, 15081, 15085, 15097, 15103, 15104, 15105, 15118, 15125, 15128, 15129, 15130, 15132, 15142, 15143, 15145, 15154, 15156, 15158, 15164, 15171, 15184, 15199, 15201, 15202, 15252, 15261, 15268, 15279, 15289, 15294, 15301, 15320, 15322, 15330, 15333, 15337, 15341, 15343, 15352, 15353, 15374, 15381, 15393, 15412, 15414, 15419, 15431, 15439, 15465, 15496, 15516, 15521, 15526, 15532, 15548, 15553, 15566, 15583, 15605, 15614, 15630, 15632, 15646, 15648, 15656, 15663, 15677, 15688, 15689, 15692, 15702, 15713, 15735, 15753, 15758, 15761, 15770, 15774, 15783, 15789, 15791, 15791, 15819, 15821, 15822, 15827, 15829, 15837, 15856, 15862, 15879, 15885, 15887, 15891, 15892, 15893, 15913, 15916, 15918, 15918, 15925, 15929, 15972, 15977, 15984, 15996, 15997, 16001, 16004, 16015, 16029, 16044, 16051, 16054, 16061, 16062, 16073, 16079, 16082, 16083, 16089, 16090, 16107, 16108, 16108, 16115, 16115, 16117, 16119, 16120, 16122, 16124, 16134, 16139, 16150, 16152, 16158, 16158, 16185, 16186, 16187, 16191, 16208, 16214, 16218, 16241, 16257, 16261, 16263, 16273, 16282, 16285, 16296, 16298, 16302, 16317, 16320, 16320, 16321, 16322, 16369, 16373, 16378, 16387, 16399, 16400, 16419, 16420, 16422, 16423, 16434, 16450, 16478, 16480, 16485, 16491, 16514, 16544, 16553, 16555, 16563, 16563, 16567, 16577, 16583, 16586, 16587, 16588, 16604, 16619, 16627, 16652, 16663, 16671, 16677, 16682, 16710, 16714, 16714, 16741, 16770, 16771, 16773, 16790, 16803, 16816, 16838, 16842, 16871, 16872, 16873, 16875, 16887, 16893, 16894, 16897, 16910, 16912, 16926, 16927, 16928, 16929, 16953, 16963, 16969, 16970, 16971, 16972, 16985, 16991, 16996, 17035, 17036, 17038, 17039, 17056, 17067, 17069, 17072, 17075, 17078, 17082, 17093, 17095, 17139, 17145, 17149, 17179, 17182, 17182, 17186, 17200, 17201, 17205, 17225, 17228, 17229, 17238, 17239, 17247, 17251, 17262, 17268, 17270, 17273, 17281, 17285, 17288, 17289, 17300, 17307, 17309, 17328, 17329, 17331, 17332, 17337, 17339, 17347,

17347, 17358, 17366, 17402, 17431, 17432, 17434, 17436, 17443, 17456, 17465, 17467, 17467, 17476, 17482, 17490, 17494, 17496, 17499, 17503, 17506, 17509, 17512, 17516, 17517, 17518, 17521, 17522, 17526, 17546, 17548, 17569, 17575, 17577, 17580, 17589, 17600, 17617, 17635, 17635, 17636, 17645, 17676, 17677, 17681, 17683, 17686, 17692, 17700, 17701, 17703, 17714, 17726, 17735, 17745, 17753, 17760, 17764, 17786, 17799, 17809, 17819, 17821, 17824, 17834, 17838, 17839, 17893, 17896, 17923, 17942, 17946, 17950, 17952, 17954, 17955, 17957, 17960, 17967, 17975, 17976, 17983, 17985, 17994, 18007, 18008, 18008, 18015, 18019, 18028, 18029, 18042, 18054, 18058, 18060, 18061, 18086, 18089, 18096, 18099, 18104, 18106, 18107, 18124, 18126, 18137, 18158, 18159, 18182, 18228, 18235, 18250, 18253, 18254, 18272, 18283, 18293, 18305, 18309, 18322, 18329, 18334, 18348, 18350, 18392, 18402, 18403, 18403, 18410, 18410, 18411, 18426, 18433, 18435, 18439, 18440, 18455, 18456, 18457, 18465, 18466, 18466, 18474, 18475, 18492, 18498, 18501, 18501, 18504, 18507, 18508, 18511, 18511, 18521, 18533, 18534, 18549, 18558, 18569, 18571, 18572, 18577, 18579, 18583, 18589, 18602, 18606, 18609, 18610, 18612, 18620, 18623, 18632, 18636, 18655, 18656, 18684, 18688, 18695, 18701, 18712, 18716, 18717, 18728, 18730, 18734, 18736, 18752, 18756, 18788, 18793, 18794, 18803, 18804, 18815, 18823, 18828, 18832, 18841, 18842, 18867, 18869, 18870, 18885, 18885, 18888, 18890, 18893, 18896, 18897, 18909, 18910, 18914, 18915, 18915, 18918, 18923, 18929, 18936, 18941, 18945, 18945, 18947, 18948, 18949, 18957, 18961, 18971, 18972, 18976, 18981, 18984, 18994, 18996, 18997, 18999, 19002, 19003, 19005, 19006, 19007, 19010, 19014, 19016, 19018, 19026, 19028, 19031, 19037, 19038, 19041, 19047, 19049, 19055, 19061, 19068, 19072, 19088, 19091, 19099, 19111, 19123, 19124, 19128, 19129, 19134, 19135, 19136, 19142, 19148, 19156, 19156, 19159, 19165, 19169, 19170, 19178, 19181, 19183, 19183, 19186, 19194, 19198, 19199, 19201, 19202, 19206, 19206,

19212, 19218, 19224, 19227, 19229, 19233, 19234, 19234, 19239, 19258, 19269, 19276, 19280, 19288, 19290, 19295, 19297, 19298, 19301, 19310, 19310, 19312, 19326, 19335, 19337, 19350, 19371, 19376, 19377, 19380, 19385, 19390, 19392, 19393, 19394, 19399, 19401, 19410, 19425, 19425, 19448, 19465, 19485, 19488, 19518, 19524, 19526, 19527, 19527, 19530, 19535, 19540, 19542, 19542, 19545, 19549, 19550, 19569, 19570, 19571, 19575, 19581, 19582, 19589, 19609, 19619, 19621, 19628, 19635, 19638, 19638, 19644, 19651, 19666, 19670, 19675, 19682, 19683, 19683, 19689, 19694, 19697, 19702, 19705, 19710, 19713, 19718, 19720, 19727, 19736, 19749, 19751, 19757, 19758, 19759, 19773, 19781, 19795, 19802, 19808, 19811, 19813, 19820, 19824, 19825, 19826, 19826, 19831, 19832, 19836, 19850, 19862, 19882, 19883, 19891, 19893, 19925, 19926, 19933, 19940, 20007, 20025, 20032, 20059, 20079, 20085, 20087, 20088, 20093, 20095, 20098, 20104, 20116, 20119, 20121, 20125, 20140, 20140, 20144, 20144, 20145, 20146, 20149, 20150, 20151, 20151, 20155, 20157, 20159, 20161, 20163, 20165, 20166, 20169, 20174, 20178, 20179, 20180, 20182, 20184, 20190, 20193, 20195, 20198, 20199, 20212, 20214, 20217, 20218, 20227, 20227, 20230, 20231, 20233, 20234, 20241, 20243, 20261, 20277, 20278, 20281, 20281, 20286, 20288, 20314, 20316, 20332, 20336, 20343, 20351, 20361, 20378, 20379, 20384, 20395, 20396, 20400, 20408, 20409, 20420, 20423, 20424, 20430, 20433, 20437, 20437, 20440, 20446, 20451, 20453, 20470, 20485, 20496, 20514, 20525, 20525, 20531, 20541, 20548, 20557, 20557, 20559, 20565, 20574, 20575, 20589, 20590, 20607, 20613, 20614, 20643, 20643, 20659, 20671, 20674, 20677, 20680, 20687, 20688, 20689, 20693, 20693, 20704, 20709, 20714, 20716, 20718, 20720, 20723, 20726, 20735, 20739, 20741, 20741, 20753, 20759, 20760, 20760, 20770, 20778, 20782, 20800, 20810, 20836, 20838, 20852, 20856, 20863, 20866, 20872, 20872, 20874, 20892, 20894, 20896, 20897, 20901, 20919, 20927, 20934, 20936, 20966, 20980, 20987, 21021, 21023, 21029, 21035,

21044, 21051, 21055, 21057, 21062, 21074, 21074, 21112, 21138, 21164, 21174, 21177, 21185, 21192, 21196, 21197, 21205, 21206, 21229, 21233, 21236, 21252, 21253, 21254, 21255, 21256, 21259, 21263, 21267, 21284, 21287, 21290, 21313, 21319, 21320, 21320, 21323, 21323, 21326, 21329, 21330, 21332, 21333, 21334, 21334, 21375, 21376, 21405, 21465, 21476, 21476, 21512, 21559, 21581, 21592, 21598, 21671, 21689, 21699, 21702, 21723, 21777, 21804, 21846, 21857, 21859, 21877, 21889, 21900, 21917, 21952, 21968, 22024, 22037, 22039, 22058, 22096, 22101, 22117, 22117, 22133, 22133, 22135, 22164, 22195, 22213, 22287, 22289, 22324, 22331, 22331, 22331, 22333, 22338, 22341, 22346, 22366, 22368, 22374, 22375, 22376, 22377, 22381, 22383, 22390, 22391, 22393, 22394, 22397, 22402, 22403, 22404, 22405, 22408, 22410, 22410, 22418, 22440, 22442, 22464, 22475, 22484, 22511, 22514, 22515, 22519, 22536, 22547, 22589, 22591, 22592, 22597, 22607, 22609, 22609, 22619, 22624, 22632, 22634, 22642, 22644, 22649, 22661, 22664, 22670, 22676, 22680, 22687, 22802, 22820, 22924, 22929, 22952, 22978, 22980, 23014, 23026, 23060, 23103, 23105, 23107, 23114, 23125, 23143, 23202, 23211, 23231, 23236, 23237, 23244, 23247, 23259, 23262, 23262, 23263, 23264, 23266, 23287, 23290, 23323, 23326, 23328, 23347, 23359, 23360, 23370, 23375, 23379, 23449, 23454, 23455, 23459, 23489, 23522, 23533, 23537, 23543, 23544, 23545, 23549, 23550, 23552, 23555, 23563, 23564, 23565, 23565, 23567, 23567, 23570, 23574, 23577, 23578, 23593, 23594, 23601, 23603, 23619, 23620, 23621, 23622, 23626, 23630, 23632, 23634, 23643, 23644, 23645, 23648, 23652, 23660, 23662, 23663, 23669, 23675, 23676, 23678, 23678, 23683, 23690, 23690, 23692, 23692, 23693, 23696, 23697, 23698, 23700, 23717, 23720, 23721, 23743, 23747, 23750, 23759, 23761, 23764, 23783, 23797, 23813, 23815, 23816, 23819, 23822, 23829, 23831, 23834, 23838, 23840, 23847, 23851, 23859, 23862, 23871, 23873, 23874, 23875, 23888, 23893, 23899, 23901, 23901, 23902, 23906, 23911, 23919, 23919, 23921, 23931, 23935, 23971, 23983, 23990, 23997, 24044, 24045, 24065, 24081, 24083, 24088, 24090, 24104, 24107, 24108, 24111, 24134, 24144, 24159, 24160, 24162, 24163, 24165, 24166, 24177, 24179, 24194, 24199, 24207, 24211, 24221, 24232, 24252, 24260, 24261, 24275, 24306, 24308, 24321, 24342, 24345, 24349, 24350, 24359, 24360, 24364, 24366, 24368, 24370, 24371, 24372, 24383, 24388, 24391, 24393, 24394, 24399, 24399, 24402, 24409, 24411, 24412, 24415, 24428, 24431, 24431, 24432, 24445, 24447, 24450, 24462, 24467, 24471, 24479, 24481, 24500, 24502, 24505, 24520, 24524, 24534, 24541, 24543, 24544, 24548, 24559, 24562, 24574, 24577, 24580, 24583, 24589, 24591, 24611, 24612, 24614, 24618, 24619, 24620, 24643, 24655, 24679, 24691, 24693, 24695, 24698, 24717, 24723, 24725, 24736, 24738, 24761, 24763, 24771, 24774, 24783, 24785, 24788, 24796, 24799, 24803, 24803, 24811, 24817, 24819, 24824, 24824, 24839, 24839, 24852, 24874, 24879, 24882, 24887, 24889, 24899, 24901, 24913, 24914, 24917, 24918, 24919, 24921, 24922, 24925, 24929, 24930, 24945, 24947, 24954, 24956, 24959, 24968, 24972, 24974, 24974, 24986, 24988, 24999, 25005, 25019, 25029, 25033, 25035, 25048, 25058, 25061, 25076, 25083, 25086, 25094, 25095, 25097, 25103, 25104, 25105, 25111, 25118, 25119, 25137, 25138, 25140, 25142, 25151, 25152, 25156, 25157, 25188, 25194, 25200, 25212, 25216, 25219, 25229, 25249, 25257, 25264, 25269, 25271, 25274, 25277, 25279, 25280, 25281, 25284, 25289, 25289, 25290, 25297, 25302, 25305, 25306, 25308, 25308, 25310, 25318, 25326, 25339, 25342, 25343, 25343, 25346, 25350, 25352, 25353, 25374, 25375, 25377, 25385, 25392, 25395, 25398, 25399, 25402, 25412, 25413, 25418, 25421, 25425, 25426, 25448, 25449, 25450, 25461, 25463, 25467, 25470, 25477, 25484, 25486, 25487, 25491, 25491, 25492, 25506, 25512, 25513, 25514, 25528, 25531, 25536, 25537, 25544, 25547, 25548, 25564, 25568, 25568, 25574, 25576, 25577, 25585, 25586, 25591, 25603, 25606, 25607, 25608, 25617, 25618, 25619, 25620, 25626, 25631, 25633, 25656, 25662,

25664, 25668, 25669, 25670, 25695, 25699, 25722, 25731, 25732, 25733, 25735, 25737, 25751, 25754, 25758, 25770, 25772, 25773, 25775, 25779, 25808, 25809, 25811, 25820, 25827, 25830, 25834, 25836, 25841, 25849, 25854, 25860, 25861, 25866, 25867, 25881, 25902, 25907, 25917, 25921, 25930, 25937, 25939, 25947, 25981, 25983, 25991, 25994, 26015, 26027, 26066, 26119, 26129, 26133, 26145, 26148, 26168, 26175, 26185, 26186, 26187, 26217, 26219, 26221, 26227, 26228, 26230, 26233, 26237, 26239, 26243, 26249, 26250, 26254, 26255, 26257, 26262, 26264, 26274, 26274, 26277, 26298, 26308, 26309, 26320, 26324, 26329, 26337, 26396, 26398, 26401, 26406, 26413, 26419, 26426, 26437, 26444, 26453, 26454, 26454, 26455, 26455, 26457, 26460, 26463, 26464, 26470, 26476, 26487, 26488, 26491, 26493, 26495, 26497, 26498, 26499, 26501, 26505, 26507, 26510, 26511, 26520, 26521, 26523, 26524, 26525, 26526, 26527, 26529, 26530, 26531, 26531, 26536, 26539, 26539, 26541, 26544, 26546, 26548, 26564, 26573, 26574, 26578, 26581, 26607, 26608, 26610, 26611, 26622, 26629, 26634, 26650, 26663, 26669, 26690, 26695, 26700, 26713, 26717, 26719, 26734, 26741, 26748, 26750, 26753, 26761, 26765, 26790, 26796, 26796, 26796, 26797, 26800, 26801, 26801, 26802, 26805, 26805, 26822, 26824, 26825, 26833, 26835, 26841, 26847, 26848, 26848, 26850, 26851, 26854, 26855, 26873, 26879, 26887, 26888, 26900, 26906, 26911, 26912, 26927, 26931, 26942, 26948, 26950, 26954, 26954, 26966, 26969, 26972, 26974, 26977, 26984, 26986, 26996, 27015, 27027, 27061, 27065, 27071, 27079, 27085, 27088, 27088, 27094, 27100, 27115, 27117, 27120, 27124, 27129, 27130, 27138, 27188, 27189, 27194, 27197, 27199, 27200, 27201, 27203, 27212, 27236, 27243, 27251, 27252, 27269, 27275, 27278, 27283, 27303, 27312, 27314, 27316, 27320, 27321, 27321, 27323, 27327, 27335, 27337, 27338, 27340, 27345, 27347, 27350, 27351, 27356, 27361, 27374, 27374, 27375, 27376, 27377, 27381, 27384, 27399, 27407, 27432, 27437, 27449, 27457, 27458, 27460, 27468, 27476, 27481, 27490, 27491, 27506, 27508, 27509, 27510, 27510, 27513, 27516, 27517, 27523, 27524, 27525, 27553, 27555, 27561, 27566, 27569, 27570, 27573, 27575, 27577, 27588, 27591, 27599, 27602, 27605, 27607, 27608, 27616, 27617, 27618, 27619, 27620, 27621, 27624, 27624, 27628, 27634, 27636, 27637, 27644, 27647, 27650, 27659, 27669, 27678, 27689, 27693, 27694, 27698, 27705, 27707, 27709, 27714, 27715, 27718, 27735, 27741, 27742, 27746, 27754, 27759, 27759, 27771, 27771, 27773, 27773, 27786, 27799, 27799, 27801, 27802, 27804, 27806, 27817, 27820, 27820, 27821, 27822, 27828, 27836, 27839, 27856, 27859, 27862, 27864, 27867, 27876, 27876, 27908, 27923, 27931, 27932, 27935, 27939, 27941, 27948, 27952, 27957, 27958, 27959, 27968, 27979, 28029, 28034, 28038, 28038, 28040, 28041, 28048, 28049, 28050, 28057, 28088, 28092, 28101, 28102, 28110, 28110, 28113, 28114, 28116, 28120, 28121, 28123, 28126, 28129, 28133, 28141, 28143, 28149, 28150, 28152, 28155, 28155, 28156, 28157, 28162, 28191, 28191, 28192, 28208, 28209, 28212, 28222, 28223, 28243, 28253, 28262, 28311, 28323, 28324, 28325, 28328, 28330, 28334, 28339, 28350, 28355, 28358, 28372, 28376, 28377, 28379, 28380, 28385, 28386, 28386, 28388, 28388, 28391, 28392, 28395, 28396, 28397, 28400, 28402, 28403, 28406, 28419, 28420, 28423, 28424, 28425, 28425, 28429, 28431, 28436, 28440, 28442, 28446, 28447, 28447, 28450, 28466, 28488, 28495, 28509, 28509, 28518, 28519, 28520, 28521, 28522, 28529, 28533, 28537, 28549, 28564, 28568, 28573, 28575, 28578, 28580, 28582, 28587, 28587, 28589, 28590, 28597, 28599, 28607, 28619, 28622, 28622, 28626, 28633, 28639, 28640, 28642, 28645, 28648, 28649, 28653, 28655, 28662, 28662, 28665, 28669, 28671, 28672, 28674, 28680, 28684, 28686, 28707, 28708, 28710, 28730, 28734, 28747, 28748, 28771, 28776, 28821, 28836, 28856, 28862, 28864, 28871, 28875, 28905, 28908, 28928, 28932, 28936, 28938, 28946, 28946, 28958, 28961, 28980, 28982, 28989, 28998, 29000, 29020, 29025, 29039, 29042, 29073, 29093, 29094, 29099, 29107, 29112, 29129, 29134, 29136,

29137, 29150, 29155, 29165, 29167, 29168,
29174, 29196, 29204, 29209, 29222, 29223,
29255, 29268, 29274, 29290, 29306, 29307,
29309, 29309, 29317, 29317, 29320, 29323,
29325, 29328, 29330, 29332, 29336, 29341,
29352, 29362, 29363, 29365, 29380, 29380,
29396, 29401, 29412, 29416, 29417, 29420,
29420, 29435, 29436, 29437, 29442, 29454,
29454, 29458, 29485, 29490, 29497, 29517,
29518, 29544, 29548, 29562, 29566, 29570,
29572, 29575, 29587, 29588, 29614, 29617,
29619, 29621, 29622, 29647, 29668, 29680,
29681, 29706, 29711, 29719, 29720, 29722,
29723, 29724, 29725, 29737, 29758, 29759,
29761, 29763, 29776, 29779, 29788, 29789,
29792, 29795, 29802, 29804, 29804, 29809,
29809, 29844, 29844, 29846, 29850, 29856,
29857, 29859, 29864, 29866, 29871, 29874,
29886, 29889, 29890, 29891, 29894, 29899,
29904, 29908, 29914, 29920, 29925, 29926,
29928, 29930, 29937, 29938, 29938, 29942,
29953, 29958, 29962, 29963, 29964, 29975,
29977, 29984, 30002, 30012, 30014, 30021,
30025, 30029, 30032, 30039, 30039, 30042,
30044, 30055, 30055, 30063, 30063, 30079,
30086, 30090, 30091, 30091, 30148, 30151,
30167, 30185, 30187, 30193, 30193, 30207,
30208, 30214, 30236, 30238, 30240, 30241,
30245, 30250, 30270, 30275, 30275, 30282,
30287, 30312, 30317, 30319, 30320, 30327,
30329, 30330, 30342, 30369, 30375, 30399,
30405, 30416, 30430, 30442, 30447, 30457,
30488, 30512, 30521, 30529, 30531, 30540,
30564, 30649, 30749, 30762, 30765, 30766,
30768, 30772, 30773, 30811, 30811, 30825,
30830, 30834, 30847, 30850, 30851, 30858,
30869, 30880, 30887, 30889, 30921, 30939,
30963, 30972, 30983, 31025, 31029, 31037,
31044, 31045, 31060, 31063, 31080, 31083,
31086, 31088, 31098, 31108, 31109, 31112,
31119, 31123, 31130, 31131, 31132, 31136,
31147, 31158, 31161, 31162, 31169, 31181,
31182, 31188, 31193, 31196, 31200, 31237,
31251, 31262, 31274, 31277, 31283, 31291,
31293, 31295, 31296, 31298, 31299, 31301,
31310, 31310, 31311, 31312, 31316, 31318,
31321, 31322, 31330, 31341, 31342, 31382,
31392, 31393, 31397, 31468, 31468, 31478,
31509, 31510, 31623, 31653, 31665, 31677,
31683, 31696, 31700, 31704, 31707, 31733,
31734, 31742, 31746, 31761, 31765, 31766,
31768, 31774, 31782, 31797, 31806, 31807,
31807, 31810, 31811, 31819, 31839, 31842,
31845, 31847, 31849, 31854, 31862, 31874,
31888, 31902, 31964, 31965, 31967, 31971,
31977, 31982, 31995, 32001, 32002, 32025,
32054, 32058, 32059, 32063, 32066, 32078,
32081, 32083, 32085, 32087, 32092, 32093,
32105, 32107, 32111, 32114, 32116, 32119,
32120, 32121, 32128, 32130, 32131, 32135,
32136, 32137, 32137, 32139, 32141, 32153,
32154, 32160, 32168, 32170, 32188, 32192,
32194, 32195, 32196, 32199, 32208, 32209,
32212, 32234, 32236, 32238, 32240, 32243,
32244, 32246, 32249, 32250, 32252, 32254,
32261, 32262, 32263, 32265, 32278, 32280,
32281, 32284, 32285, 32287, 32290, 32291,
32292, 32296, 32297, 32301, 32308, 32313,
32320, 32333, 32351, 32372, 32384, 32394,
32398, 32403, 32407, 32408, 32410, 32413,
32418, 32418, 32426, 32435, 32437, 32446,
32460, 32467, 32468, 32484, 32492, 32494,
32503, 32508, 32511, 32511, 32519, 32528,
32533, 32544, 32544, 32547, 32552, 32553,
32555, 32557, 32563, 32575, 32579, 32585,
32610, 32616, 32622, 32623, 32625, 32629,
32631, 32635, 32638, 32647, 32648, 32651,
32657, 32657, 32661, 32663, 32667, 32669,
32670, 32675, 32683, 32690, 32691, 32691,
32691, 32693, 32697, 32699, 32704, 32707,
32709, 32709, 32710, 32711, 32716, 32719,
32719, 32725, 32729, 32731, 32736, 32740,
32750, 32750, 32772, 32780, 32784, 32791,
32802, 32805, 32818, 32819, 32822, 32856,
32867, 32888, 32894, 32894, 32896, 32902,
32903, 32904, 32908, 32929, 32931, 32936,
32939, 32943, 32946, 32950, 32951, 32960,
32967, 32968, 32971, 32972, 32973, 32973,
32976, 32977, 32984, 32992, 32992, 32994,
33003, 33006, 33006, 33011, 33026, 33028,
33028, 33032, 33041, 33050, 33055, 33056,
33086, 33092, 33101, 33112, 33128, 33129,
33134, 33136, 33142, 33157, 33158, 33160,
33168, 33168, 33173, 33176, 33179, 33180,
33181, 33187, 33194, 33215, 33224, 33229,
33241, 33243, 33245, 33254, 33256, 33258,

33262, 33263, 33276, 33277, 33281, 33282, 33287, 33312, 33319, 33332, 33335, 33340, 33347, 33363, 33378, 33381, 33384, 33393, 33401, 33418, 33441, 33443, 33443, 33444, 33445, 33447, 33450, 33478, 33486, 33486, 33491, 33492, 33493, 33497, 33499, 33501, 33502, 33513, 33523, 33525, 33527, 33529, 33542, 33545, 33552, 33565, 33574, 33578, 33583, 33588, 33631, 33634, 33636, 33638, 33643, 33651, 33657, 33662, 33664, 33674, 33676, 33677, 33687, 33689, 33710, 33723, 33762, 33767, 33778, 33786, 33795, 33813, 33818, 33832, 33845, 33857, 33866, 33872, 33894, 33911, 33914, 33914, 33916, 33927, 33929, 33933, 33947, 33953, 33954, 33971, 33973, 33989, 33990, 34012, 34030, 34035, 34041, 34041, 34053, 34067, 34069, 34077, 34083, 34089, 34090, 34100, 34106, 34106, 34108, 34114, 34121, 34128, 34130, 34133, 34136, 34152, 34164, 34172, 34182, 34187, 34218, 34227, 34235, 34248, 34251, 34254, 34267, 34268, 34278, 34286, 34296, 34304, 34325, 34342, 34348, 34349, 34352, 34357, 34360, 34372, 34386, 34426, 34427, 34432, 34446, 34448, 34449, 34456, 34457, 34465, 34489, 34506, 34506, 34509, 34525, 34529, 34533, 34561, 34565, 34568, 34570, 34598, 34612, 34613, 34622, 34624, 34626, 34627, 34631, 34633, 34643, 34652, 34653, 34685, 34697, 34700, 34702, 34711, 34746, 34765, 34767, 34781, 34783, 34785, 34808, 34820, 34823, 34829, 34869, 34889, 34896, 34902, 34928, 34932, 34964, 34992, 35003, 35003, 35012, 35013, 35016, 35032, 35061, 35070, 35082, 35088, 35095, 35102, 35120, 35125, 35127, 35132, 35138, 35141, 35142, 35144, 35149, 35155, 35168, 35168, 35174, 35175, 35177, 35183, 35186, 35189, 35194, 35200, 35207, 35217, 35246, 35270, 35277, 35277, 35283, 35284, 35291, 35294, 35295, 35301, 35304, 35304, 35308, 35310, 35313, 35315, 35318, 35321, 35346, 35351, 35356, 35361, 35366, 35368, 35370, 35378, 35384, 35385, 35390, 35391, 35405, 35410, 35416, 35418, 35420, 35424, 35425, 35429, 35442, 35447, 35450, 35460, 35464, 35466, 35474, 35475, 35476, 35477, 35481, 35490, 35491, 35494, 35508, 35511, 35512, 35513, 35521, 35539,

35540, 35541, 35544, 35547, 35549, 35550, 35551, 35563, 35581, 35585, 35587, 35590, 35594, 35597, 35603, 35609, 35610, 35612, 35618, 35620, 35647, 35660, 35700, 35701, 35708, 35744, 35748, 35749, 35776, 35786, 35794, 35823, 35865, 35871, 35887, 35930, 35939, 35945, 35949, 35965, 35966, 35987, 35989, 35990, 36003, 36026, 36030, 36043, 36046, 36065, 36102, 36118, 36142, 36182, 36221, 36223, 36225, 36232, 36333, 36352, 36359, 36365, 36366, 36376, 36384, 36388, 36390, 36391, 36399, 36401, 36425, 36440, 36459, 36471, 36488, 36504, 36516, 36516, 36555, 36596, 36599, 36625, 36632, 36639, 36660, 36700, 36730, 36746, 36784, 36791, 36814, 36818, 36836, 36845, 36885, 36891, 36925, 36935, 36941, 37007, 37028, 37042, 37063, 37095, 37113, 37117, 37132, 37134, 37142, 37784, 37914, 37968, 37982, 37992, 38061, 38264, 38330, 38381, 38408, 38418, 38519, 38534, 38544, 38546, 38558, 38562, 38568, 38576, 38581, 38587, 38591, 38595, 38612, 38660, 38707, 38730, 38803, 38880, 38987, 39112, 39143, 39145, 39153, 39257, 39267, 39317, 39326

[=5503]

VEBÂ: Ar. Hasta farelerden insana geçen bir mikrobun oluşturduğu bulaşıcı, öldürücü bir hastalık, taun:

“İrtica' hükmünü senelerce bir daha icra ettikten sonra, **vebanın** kendi kendini mahvettiği gibi âciz bir hâle geldi.”

v.+nın 23951

[=1]

VECD: Ar. Bir şey karşısında duyulan hayranlık veya sevgiden dolayı kendinden geçme durumu, istiğrak hâli:

“Dinle-yor **vecd** ile tekrâr al-ınan Tekbîr.i”
(v. 35677)

v. 35956, 37842

v.+e 36081

v.+inden 37354, 37724

[=6]

VECD-İ MUHABBET: Ar. Muhabbet vecdi:

“Bir **vecdimuhabbet.le** tarâbsâz ol-alım çal”

v.+le 39140

[=1]

VECD-İ RÂŞÂN-I DİL-ÂVİZ: Ar.+Fars. Gönül çeken, titrete vecd:

“Oh Yüksek.lere bak Mezhereînûrânûr/

Refrefîzâhîrişebhîz.iyle/

Vecdira’şândilâvîz.iyle

Leme’âtişîirengîz.iyle/

Hep bizim aşkîsemâvî.mizi tebcîl et-iyor”

v.+iyle 39134

[=1]

VECH: Ar. Yüz:

“Muhibbimin îzâhâtında bir **vech-i hakikat** buluyordum.”

(v.+i+hakikat 23209)

v.+i+münasip.i 19924

v.+ile 19767

v.+iyle 19128

[=4]

VECİBE: Ar. Yapılması şart olan, borç

hükümünde vazîfe, vâcip olan şey, boyun borcu:

“Bütün kalbler Sarah’ın kudret-i sahhârânesinin tebcilini artık bir vazife, bütün bu miskin mütâlâaların fevkinde bir **vecibe** bildiler.”

v. 22603

[=1]

VECİT: Ar. Bir şey karşısında duyulan hayranlık veya sevgiden dolayı kendinden geçme durumu, istiğrak hâli:

“Bütün o kabirlerin aralarından geçtiğim bir gün, sahâbi Hâlid’in yanında fetih askerlerinden birinin burma kavuklu taşına **vecitle** uzun uzun baktım.”

(v.+le 7187)

v. 8663, 9438, 23870, 28000

v.+dir 28028

v.+e 16561

v.+imi 7978

v.+in 9438

v.+iyle 7060

v.+le 7897, 7959, 9551

[=13]

VECİZ: Ar. (Söz ve ifade için) Kısa ve öz, derli toplu, eksîği ve fazlası olmayan:

“Fransızlar bu **veciz** sözün mânâsını anladılar.”

(v. 24335)

v. 27335

[=2]

VECİZE: Ar. Bir fikir veya duyguyu en kısa ve özlü şekilde anlatan ve genellikle kimin tarafından söylendiği bilinen söz, öz deyiş:

“Garip tesadüflerle bazan darbimeseller, **vecizeler** birer vakta hâline gelirler.”

(v.+ler 15955)

v.+dir 17792

v.+nin 15924

v.+si 18091

[=4]

VEÇH: Ar. Tarz, biçim, yol:

“Bu muhasara, şehrin hâriçle alâkasını kesecek **veçhile** çepeçevre bütün esas noktaların tutulması şeklinde vâki olmuş olacaktır.”

(v.+ile 25093)

v.+ile 12013, 19041, 29311, 35389

[=5]

VEDÂ: Ar. 1. Ayrılırken birbirine selam ve esenlik dileme:

“On sene bir hayattan sonra İstanbul’a döneceğimi işiten kahve garsonlarının gözleri dolmuş, benim de ayrılacağıma inanamıyorlardı, fecî bir **veda** ile gençliğimin geçtiği semtten ayrıldım.”

(v. 7850)

2. **mec.** Ayrılık:

“Mevsim boy.unca kendi.ni hissettir-ir **vedâ**”

(v. 36400)

3. ***Vedâ etmek**: Sevilen bir şeyden ayrılmak, onunla ilgisini kesmek:

“Dünyâ.ya **vedâ et-tik** atıl-dık dolu dizgin/
En son koşu.muzdur bu Asır.larca bilin-sin”

(v. 35847)

v. 189, 11208, 23571, 30925, 31210, 36930, 37105, 37296, 37633, 37636, 38828, 39048

v.+a 17624

v.+eder 7837

v.+ettiler 34442

v.+larımı 1893

v.+ların 7839

[=20]

VEDAD: Ar. Sevgi, muhabbet, dostluk:

“Mevhum bir menfaat-i siyâsiyyeye binâen Cengiz 'e karşı **vedad** ve hürmet telkîn etmek üzere yazılan nazm-ı kaabız ve nesr-i câhiz'e edebiyat diyemiyorum.”

v. 30784

[=1]

VEDAD NEDİM: Vedat Nedim Tör, (1897 – 1985), Türk siyasetçi:

“*Vedad Nedim'in derin dostluğuna karşı duyduğum minnetdarlık büyüktür.*”

v.+in 20559

[=1]

VEDÂLAŞ-: Birinden ayrılırken

“Allahaismarladık, Allah’a emânet ol” vb.

sözlerle hayır temennisinde bulunmak:

“*Vapur, bir daha hareket etti. Ağır ağır rıhtıma yanaştı. Yolculuk dostlarıyla vedâlaştık.*”

v.-tık 2537

[=1]

VEDÂ-NÂME: Ar.+Fars. Ayrılık mektubu:

“*Nihayet Suriye kıt'asında tek başıma, bir iki sene, bildiği gibi saltanat sürmüş bir adamın, sukut ettiği bir günde, vedâ-nâme kılıklı yazdığı bir mektupta beni ve Fazıl Ahmed'i hatırlaması âdem oğullarının bu fani cihanda, felâket karşısında gösterdiği hazin garabetlerden biriydi.*”

v. 11231

[=1]

VEDÎA: Ar. Mülkiyeti sâhibinde kalmak şartıyla saklanmak, korunmak üzere bırakılan şey, emânet:

“*İstanbul'da bugün bu vaziyette olan dârü'l-eytâmları en kısa tarikle Büyük Millet Meclisi, şefkatinin kanatları altına alsın. Çünkü bu çocuklar Allah tarafından doğrudan doğruya ona bir vediadır.*”

v.+dır 13114

[=1]

VEDÎATULLAH: Ar. Tanrı emâneti:

“*Bugün cemaat teşkilâtına malik değiliz ve kollarımızda bize vedîatullah olan bu çocuklar vardır.*”

(v. 13106)

v. 15395

[=2]

VEFÂ: Ar. Dostluk ve muhabbetle sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat:

“*Sevgiden, vefadan, merhametten, iyilikten yaratılmış ilâhî bir mahlûktu.*”

(v.+dan 241)

v. 20142

v.+da 9559

v.+daki 34971

v.+dan 241, 20140

v.+sı 20146

v.+ya 9514

[=7]

VEFÂKÂR: Ar.+Fars. Vefâ gösteren, vefâ sâhibi, vefâlı (kimse):

“*Anadolu'da bu milleti en sadık, en temiz, en namuslu, en vefakâr en yürek sahibi oğulları müdafaa ettikçe yarından da ümitvâriz.*”

(v. 16082)

v. 4000, 10704, 16070, 19239, 20440, 33608, 33611

[=7]

VEFAKÂRLIK: Vefakâr olma durumu:

“*Vefakârlıklarına, insanlıklarına baş vurduğum kimselerin kapısından meyas dönüyordum.*”

(v.+larına 33601)

v.+ın 1941, 33602

v.+la 1940, 4214

[=5]

VEFÂSIZ: Vefâsı olmayan, sevgisinde,

dostluğunda sebat göstermeyen (kimse):

“*Silihdar Ali Beyefendi bu derece mürüvetsiz ve vefâsız mıdır?*”

v. 34175

[=1]

VEFÂSIZLIK: Vefâsız olma durumu:

“*Bir şahsın vefâsı gibi mahdut bir semereye gönül bağlamaz ve bir kimsenin vefâsızlığı gibi mahdut bir zarardan inkisâr-ı hayâle uğramaz.*”

(v.+ı 20162)

v.+tan 20140

[=2]

VEFAT: Ar. *Vefat etmek: Ölmek:

“*Bu sınıfın müşahhas bir timsâli Paris'de vefat eden mâruf Hoca Kadri idi.*”

(v.+eden 25874)

v.+edince 25204

v.+etmiş 514

v.+etmişti 4211

v.+etti 3827

v.+ettiği 34244

v.+ından 9865

[=7]

VEFİK PAŞA: Ahmet Vefik Paşa (d. 3 Temmuz 1823, İstanbul – ö. 2 Nisan 1891, İstanbul).

Osmanlı devlet adamı, diplomatı, çevirmen ve oyun yazarı:

“Demek istiyorum ki bu milletin asıl kendi edebiyatına âşinâ olmuş bir **Vefik Paşa** alafranga ve mağşuş olmaz, bilâkis kendi Türkçesi'ni ve Türklüğünü bulur.”

v. 32418

[=1]

VEHBÎ: Prof. Dr. Halil Vehbi Eralp. Felsefe profesörü (1907, Selanik-1994):

“Bu bâdirede **Vehbi** hayli müddet ortadan gaaib oldu.”

(v. 34978)

“**Vehbi.ye**”

(v.+ye 38170)

v. 33263, 34907, 34922, 34930, 34942, 34954, 34967, 34982, 34997, 35014, 35023, 35031, 35037, 35039, 35048

v.+den 34953, 35012

v.+nin 34864, 34904, 34948, 35052

v.+ye 34905

v.+yi 34870, 34916, 34925, 34930, 34993

[=29]

VEHBÎ EFENDÎ: III. Ahmet dönemi

ruznâmecisi:

“O sırada küçük rûznâmçeci **Vehbi Efendi**, bir haftadan beri makaamında görünmüyordu.”

v. 34850

[=1]

VEHHAM: Ar. Çok kuruntulu, pek vehimli (kimse): “Çünkü Sultan Abdülhamid, **vehham**, tabansız, âciz bir pâdişâhtır, onuncun bu hâldeyiz (diyordu.) (Halbuki) Sultan Abdülhamid, Girid'de uğradığımız Yunan tecâvüzünü (telinden) hâli kalmıyordu.”

v. 1236

[=1]

VEHİM: Ar. Kötü ihtimalleri düşünüp kurma, evham, vesvese, kuruntu:

“Bu **vehim** sizin medeniyetperverliğinize gayet iyi tevâfuk etti.”

(v. 20885)

“Cin.ler veyâhut o.nlara benze-r **vehim.leriz**”

(v.+leriz 37139)

v. 28164, 29909, 31168, 32311

v.+de 18996

v.+e 19240, 29519, 33948

v.+i 4393, 11853, 12994, 27287, 29481,

31158, 33582, 35897

v.+ine 29525, 34460

v.+ini 3590, 5746, 6935, 11852, 11898, 18913, 19004, 19252, 20199, 29487, 32694

v.+iyle 33935

v.+lerden 19564

v.+ü+güman.ındır 28003

[=34]

VEHLE: Ar. Bir işin ilk ânı, ilk başlangıç zamânı, ilk an:

“Bu gencin haber verdiği insana ve ondan lime lime naklettiği fikirlere ilk **vehlede** hayret ettim.”

v.+de 8555

[=1]

VEHLETEN: Ar. İlk anda, evvelâ, önce:

“Şüphesiz bu mülâhaza **vehleten** muavveç görünür.”

(v. 31629)

“**Vehleten** dervâzeimâzî açıl-mış âb.dan/ Sebket-en mehtâb.lar bir bir uyan-mış hâb.dan”

(v. 37908)

[=2]

VEHMET-: Olmayan bir şeyi var saymak,

zannetmek:

“Frenk kitaplarında Avrupalılar gibi Aryanı cinsinden olduğunuzu öğrendiniz. Avrupa ile aranızda bir kan kardeşliği **vehmettiniz**.”

(v.-tiniz 20885)

“Kızgın beniz.leriz ki parıl-da-r gör ün-med en/ Titre-r yan.ında biz.leri bir lâhza **vehmet-en**”

(v.-en 37127)

v.-erek 12432, 27350

v.-iyorlardı 18817

v.-iyorsunuz 21688

v.-tiği 11128

[=7]

VEHMOLUN-: Öyle olabileceği düşünölmek, sanılmak:

“Bir şî'r mest et-ince şerâbiezel gibi/ Her mısra.iyle **vehmolun-ur** en güzel gibi”

v.-ur 37406

[=1]

VEKÂLET: Ar. Vekil olma, vekillik:

“Eşhas değışebilir. Türk milletinin müdafaa vekillerine verdiği **vekâlet** değışemez.”

(v. 14826)

v.+e 3881

v.+i+celile.nin 19123

v.+ine 34615

v.+lerden 3874

[=5]

VEKĀYĪ: Ar. Vak'alar, olmuş şeyler, olaylar:
"Hatıratını yazarak geçiren Rostopchine,
Napolyon devrinin **vekayii**, Rusya'nın
müteselsil hezîmetleriyle müteessir yaşamış
âteşin bir vatanperverdi."

v.+i 26000

[=1]

VEKİL: Ar. 1. Milletvekili:
"Milletin nasibini tayin, ancak milletin
bağrından kopmuş olan bugünkü **vekillerine**
aittir."

(v.+lerine 12659)

"Bâzan **vekil** ol-ur ki oyna-r çelik çomak.la/
Altüst et-er cihân.ı bir zeybek oynamak.la"
(v. 39074)

2. Birinin, işini görmesi için kendi yerine
bıraktığı veya yetki verdiği kimse:

"Ahmet Cevdet Bey artık İsviçre'de oturuyordu;
Ali Kemal'in başmuharrirliğine uzaktan bile
heveskâr olmadığını İkdâm'ın başındaki **vekili**
Nurettin Bey'e yazmıştı."

(v.+i 10113)

v. 10454

v.+i 10106, 12662, 23779

v.+lerden 24265

v.+leri 24222

v.+lerine 12650, 14815

v.+lerinin 24824

[=10]

VEKİLHARÇ: Ar. Eskiden saray ve konaklarda,
hastahane, yatılı okul vb. kurumlarda alışverişe
ve harcamalara bakmakla görevli kimse,
kesedar:

"(...) 'Çünkü ders esnâsında sâmi'lerim arttı:
Bir gün lalanın yanında **vekilharç** da dinlemeğe
geldi.' (...)"

(v. 34614)

v.+ı 9263, 34308

[=3]

VEKİLHARÇLIK: Vekilharç olma durumu,
vekilharç olan kimsenin yaptığı iş:
"Unutmadan söyleyeyim ki bizim Râif Efendi
Sultan Mustafa'nın şehzâdeliğinde, bir müddet,
vâlide **vekilharçlığında** istihdâm edilmişti."

v.+ında 34268

[=1]

VEKİLLİK: Vekil olma durumu:

"Bu iki paşanın **vekilliğinden** de kavgalı ve
gürültülü olarak çekildi."

(v.+inden 9969)

v.+ini 25202

[=2]

VELÂDET: Ar. Dünyaya gelme, doğma, doğum,
doğuş:

"Bu mushafın son sahifesinin başında, babamın
elyazısıyla, benim ve kardeşlerimin
velâdetlerimizin târihi yazılı dururdu."

(v.+lerimizin 686)

v. 1927

[=2]

VELÂDETHÂNE: Ar.+Fars. Doğumevi:
"(...) Beyazıd'daki askerî misafirhaneye yerleşen
Eczacı-Dışçi Mektebi, Çapa'daki nebatat
bahçesi, Kadırga'daki **velâdethâne**, yine
Kadırga'daki Ebe Mektebi, Tıp Fakültesi'nin
merkez binası, (...)"

v. 24220

[=1]

VELASQUEZ: Diego Velázquez. İspanyol
ressam:

"İspanya'nın ressamlarına merak sardurdum. Bu
millette resim bir kâinattır. Hepsinin en
ispanyolu **Velasquez**, en Hristiyanı Greco, en
halk ve tabiat fârikalı da Goya'dır."

(v. 19085)

v.+ler 18903

[=2]

VELEH: Ar. Şaşkınlık, şaşma, hayret:
"Sultan Selim-i Sâlis'in girişmiş olduğu tecedüd
hare keti akıllara **veleh** verecek derecede
cür'etkârâne idi."

(v. 24951)

v. 12491

[=2]

VELEV: Ar. Olsa da, isterse, ise de, ise bile:

"**Velevki** izdivaç maksadıyla olsun, o zamanki
taşra ahlâkında böyle bir muaşaka bir ailenin
vakaar ve haysiyetini kesr eden bir hâdise
sayılırdı."

(v.+ki 326)

v. 26471

v.+ki 14817, 30764

[=4]

VELHÂN: Ar. Şaşakalmış, hayrete düşmüş,
mütehayyir:

“Hepimiz o gün Sabâhaddin Bey'in siyâsî, içtimâî ve iktisadî nazariyelerini akşama kadar, hayran ve **velhân** mürîdler gibi dinledik.”

v. 3895

[=1]

VELHÂSİL: Ar. Sonuç olarak, sözün kısası, kısacası:

“**Velhâsül** vatan mücessem bir mefhumdur.”

(v. 23672)

“**Velhâsül** o rü'yâ dur-uyor yerli yer.inde”

(v. 36886)

v. 26807, 33044, 33380, 33853, 34050, 34835

[=8]

VELÎ: Ar. 1. Cenâb-ı Hakk'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu:

“Biz çocukluğumuzda Beyan Baba'yı, beyan kelimesinin telkini ile kendisine başvuranlara mechulü ve istikbâli haber veren bir **velî** gibi tahayyül ederdik.”

(v. 430)

2. Sâhip:

“Atîde dâima denilecek ki Türkçede şüûn nev'inin **velîsi** odur.”

(v. +si 30716)

v.+ler 16686

v.+lerin 717

[=4]

VELÎ: Orhan Veli Kanık. (1914-1950)

Cumhuriyet dönemi şairi:

“Orhan **Veli** kitâbeisengîmezâr.ını/

En sonra tuhfe kıl-dı SüleymânEfendi.ye”

v. 39025

[=1]

VELİAHT: Ar. Bir hükümdardan sonra tahta çıkacak kimse:

“Kral Kostantin Türk ordularıyla bir defa Tesalya'da **veliaht** iken dövüştü, bir defa da kralken dövüşüyor!”

(v. 15639)

v. 26920, 35180

v.+dir 25594

v.+ı 26919

v.+ın 14030, 26911, 26913, 26926, 32821

v.+in 25628

[=11]

VELİAHT ABDÜLMECİD EFENDİ:

Abdülmecid Efendi. (1868-1944) Son Osmanlı halifesi (1922-1924):

“**Veliahd Abdülmecîd Efendinin** karini olan arkadaşım Salih Kerâmet'den bir mektup aldım.”

v.+nin 26914

[=1]

VELİAHT PRENS KOSTANTİN: Yunan prensi:

“Harp ilân edildiği vakit bütün cihan **Veliaht Prens Kostantin'in** Yunan ordularıyla Rumeli'yi baştan başa yarmasına intizar ediyordu.”

v.+in 16728

[=1]

VELİAHT YUSUF İZZEDDİN: Yûsuf İzzeddin Efendi. (1857-1916) Sultan Abdülaziz'in oğlu, veliaht şehzade:

“**Veliahd Yusuf İzzeddin** Çamlıca'daki konağının civarında Avrupâî bir park yaptırmış.”

v. 32826

[=1]

VELÎ BEY: Meclis-i Meb'ûsan vekillerinden biri:

“O harbin son senesinde, Meclis-i Meb'ûsan'da var kuvvetiyle: 'Prusya için döğüşüyoruz!' diye bağırان genç mebus **Veli Bey**, o zaman Liman von Sanders'in ve arkadaşlarının idare ettikleri cenderedeki bütün Türklerin düşündüğünü bağırardı.”

v. 15345

[=1]

VELİNİMET: Ar. Bir kimsenin nimetinden faydalandığı, birçok şeyini ona borçlu olduğu kimse: “**Silihdar Ali Bey**, Hisar'da, menkûb olarak yaşarken, Râif Efendi'ye çok açıldı; Sultan Mahmud'a olan gayzını teskin etmek için köpürdü, durdu; **velinimetinin** kimsenin bilmediği kusurlarını, günahlarını, vak'alarını enine boyuna nakletti.”

(v. +inin 34326)

v.+imiz 33451

v.+imizin 33598, 33600

v.+ini 33748

v.+inin 34185, 34217

[=7]

VELİYULLAH: Ar. Allah'a yakın olma mertebesine erişmiş kimse, veli, eren, ermiş: "1453'te, fetihten birkaç gün evvel, tam halk kafasında bir **veliyyullah** olan Akşemseddin'in âlem-i mânâda, Eyyüb'un kabrini keşfedişini, (...)"

(v. 9443)

v.+in 3408

[=2]

VELÛDİYET: Ar. Velût olma durumu, doğurganlık: "Rus ve Alman milletlerinin nüfusça tezayüdü temsil edilmiş anasırdan değil, bu iki kavmin doğrudan doğruya kendi hayatîyetinden, kendi **velûdiyettendir.**"

(v.+indendir 14728)

v.+ine 14720

[=2]

VELVELE: Ar. Gürültü, patırtı:

"28 Mayıs'ı 29 Mayıs'a bağlayan gece yarısından sonra, kıyamet kopar gibi bir **velvele** koptu.

(v. 5231)

"Yüksel-en bir nakarat.ın büyü-yen **velvele.si**/ Nice tuğ.larla karış-mış nice bin at ye.le.si"

(v.+si 35674)

v.+si 32588

v.+sini 32563

v.+siyle 16696, 18259

[=6]

VELVELE-İ BÂL Ü PER: Ar.+Fars. Çok yüksek kanat sesi:

"Eflâk.den o dem ki peyâmikader gel-ür/ Gûşcihân.e **velveleîbâl ü per** gel-ür"

v. 37168

[=1]

VELVELE-İ ŞÂN: Ar. Şöhreti hayranlık uyandıran:

"Ey nâzüüşve **velveleîşân** ol-an sen.a/ Ömür.ünce mest ol-ur nice hayrân ol-an sen.a"

v. 37325

[=1]

VELYET-: ***Vely etmek**: Birbiri ardınca gelmek, birbirini tâkip ederek ortaya çıkmak, tevâlî etmek:

"Birbirini **velyeden** safhaları müteakip Mondros Mütarekesi akdedildi."

(v.-en 10183)

v.-en 9724

[=2]

VENDRES: Château de Vendres. Güney Fransa'da bulunan 13. yüzyıldan kalma bir kale: "Maurice Maeterlinck'in Macbeth tercümesi **Vendres** savmaasında Yunanileri temaşası Tûnus'un kadîm tiyatrosunun çerçevesinde aynı muvaffakiyeti kazandılar."

v. 31532

[=1]

VENEDİK: Kuzeydoğu İtalya'da birbirinden kanallarla ayrılmış ve köprülerle bağlanan 118 adanın üzerine kurulu şehir:

"Konferans bitti. İsmet Paşa kafilesinden ayrılarak **Venedik'e** gittim, üç gün kaldım."

(v.+e 1863)

"Bambaşka Leh Macar **Venedik** Rus güzel.leri"

(v. 37149)

v. 7720, 7764, 7773, 8170

v.+e 4727

v.+in 7766

[=8]

VENEDİK CUMHURİYETİ: VII. yüzyıl ile XVIII. yüzyıl arasında İtalya yarımadasında bugünkü Venedik kenti civarında hüküm sürmüş olan bir kent-devlet:

"(...) imparatorun parasızlık yüzünden, Bizans'ın Selanik şehri üzerindeki hukukunu **Venedik Cumhuriyeti'ne** satmış olduğunu zikretmişti."

(v.+ine 4452)

v. 5192, 5253, 25342, 28598, 34720

[=6]

VENEDİKLİ: Venedik halkından olan (kimse): "Floransalılar eski Floransa ile, **Venedikliler** eski Venedik ile iliklerine kadar doludurlar."

(v.+ler 7780)

v.+lere 24016

[=2]

VENİZELOS: Elefterios Venizelos (d. 23 Ağustos 1864 – ö. 18 Mart 1936), Yunanistan'ın eski başbakanı:

"Şimdiye kadar Paris gazeteleri Fransa'nın şarkta Türk menfaatiyle hiçbir noktada zıt yürümeyen menfaatini değil, apâşikâre **Venizelos** siyasetini yürüttüler."

(v. 11895)

v. 11857, 12270, 12271, 12273, 12284, 12620, 12801, 13311, 13346, 13363, 13409,

13490, 13509, 13517, 13528, 13999, 14037, 14044, 14222, 14222, 14229, 14232, 14363, 14374, 14448, 14453, 14785, 15512, 15514, 15648, 16849, 17550, 17848, 17867, 18157, 18170, 18173
v.+a 12611, 17861
v.+dan 14381
v.+tan 12619, 17557
v.+u 12282, 13515, 13997, 15490, 17549
v.+un 12180, 12214, 13362, 13481, 13482, 13498, 13503, 13532, 13536, 14043, 14367, 14501, 14629, 17863, 17865
[=63]
VENİZELOSCU: Venizelos taraftarları:
“Şimdilik **Venizeloscular** muhteşem bir vaziyettedirler.”
(v.+lar 14237)
v.+ların 13309
[=2]
VER-: 1. (Bir şeyi bir kimseye) İletmek, eriştirmek:
“Etienne Flage'ye kâğıdı **verdim**. Okudu.”
(v.-dim 1694)
2. (Bir şeyi karşılık beklemeden birine) Bırakmak, bağışlamak:
“Ona da bir çâre buldum, fakat **verdiğimi** beğenmedi, bir verdiğime baktı bir de benim yüzüme.”
(v.-diğimi 23976)
“Tâlih ben.a dön-se nazikâne/
Bir yıldız.ı **ver-se** mâlikâne/
Bîgâne kal-ır o iltifât.a/
İstanbul.a dönmek iste-rim ben”
(v.-se 36212)
“Felek.den şâhidârû **ver-seler** bir dem kabûl etmez”
(v.-seler 37850)
3. (Ad, soyadı, unvan, lakap, sıfat vb. kelimelerle) Koymak, izâfe etmek:
“İşte Pierre Loti yeni Türk kadınına **verdiği** bu sıfatla Türk âleminde büyük bir hâdiseyi keşfetti.”
(v.-diği 21172)
4. Biriyle evlendirmek:
“Bey ve paşa evlâdı olmayanlara kız vermeyen Rumeli hanedanlarının an'anesi hilâfına olarak Abdurrahman Paşa'nın küçük kerimesi Afife Hanım'ı Ömer Efendi'ye **vermişler**.”

(v.-mişler 1467)
5. Harcamak, sarf etmek:
“Mademki bir Dârülfünûn'a **verecek** paramız yok, öyleyse yüksek tahsil ihtiyâcımızı bertaraf ederiz” diyemeyiz. Tasarruf fikrini istîmâl edemeyeceğimiz başlıca noktalardan biri budur.”
(v.-ecek 24252)
6. Bilgi edinmesi için göndermek:
“On iki yaşına kadar süren bu rustâî serserilikten sonra şâiri Lyon'da leylî bir mektebe **veriyorlar**.”
(v.-iyorlar 22753)
7. ***Can vermek**: (Bir şey uğruna) Canını fedâ etmek, ölmek:
“Devleti muhafaza eden padişahlar şehir için deki saraylarında doğuyor; orada yaşıyor, orada can veriyorlardı.”
(v.-iyorlar 7495)
“Fetih.in daha bir ülke.yi parlat-tığı gün.dü/
Biz uğur.una **can ver-diğimiz** yer.de görün-dü”
(v.-diğimiz 35844)
8. ***Cevap vermek**: Cevaplamak, cevaplandırmak, karşılık vermek:
“Bu sözü üzerine hassasiyetini tahrik edecek acı bir **cevap verdim**.”
(v.-dim 10677)
9.1. ***Ehemmiyet vermek**: Önemli sayıp üzerinde durmak:
“Bu lâflar kaç kişinin karnını doyuruyordu bilmem, fakat iyi hissediyordum ki Türklerden büyük bir ekseriyetin **ehemmiyet verdiği** nokta, Boğazların nasıl açılacağı ve mütteliklerin İstanbul'a ne şekilde gireceği idi.”
(v.-diği 2863)
9.2. ***Ehemmiyet vermek**: Değer vermek:
“Aynı senelerden oldukları hâlde Sinan'ın bu vezir camilerine verdiği ayrı hava dehasının çeşide ne kadar **ehemmiyet verdiği**ni gösterir.”
(v.-diğini 5643)
10. ***Fayda vermeme (etmemek)**: Yarar sağlamamak:
“Menfi bir tarzda tenkidi uzatmak **fayda vermez**.”
(v.-mez 21206)
11. ***Fer vermek**: Aydınlatmak, nurlandırmak:
“Eslâf kapıl-dıkça güzel.den güzel.e/
Fer ver-miş o neşve.yle gazel.den gazel.e/

*Sön-mez seherîhaşr.e kadar şî'rikadîm/
Bir meş'ale.dir devredil-ir el.den el.e"*
(v.-mişiz 37871)

12. ***Gönül vermek**: Bütün varlığı ile bağlanmak, gönül bağlamak:
"Altmış bir yaşına giren Loti, gençliğinden beri **gönül verdiği** Türk memleketini bir daha görmeye geliyor."
(v.-diği 10531)

13. ***Haber vermek**: Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek:
"Mustafa Sabri'nin sadrazam, Refik Halit'in dahiliye nazırı olarak yeni bir kabine hazırlandığını **haber verdi**."
(v.-di 10331)

7. ***Haz vermek**: Hoşlanmasını sağlamak:
"De-yordu İnsan.a çarmıh.ta **haz ver-ir îman**"
(v.-ir 36381)

14. ***Karar vermek**: Bir meseleyi hükme bağlamak, ne yapılması gerektiği hususunda kesin hükme varmak:
"Bu yeni girdiğimiz senenin ilk mektubunu kime göndereceğimi düşünerek hissi bir tefe'ül vakfesinden sonra size **karar verdim**."
(v.-dim 20460)

15. ***Kendine çeki düzen vermek**: Kılık kıyafetini, üstünü başını derleyip toplamak, düzene koymak, düzenlemek:
"Banyoya gitmiş, tıraş olmuş, yeni çamaşır giymiş, **kendime münasip bir çeki düzen vermişim**."
(v.-miştim 4074)

16. ***Nizam vermek**: Düzene, tertibe sokmak:
"Her kul **ver-ebilseydi merâm.inca nizam/**
Her devir.ini eyle-rdi cahîm içre cahîm"
(v.-ebilseydi 38123)

17. ***Sır vermek (tevdî etmek)**: Kimseye söylenmemesi, açıklanmaması şartıyla bir sırrı başkasına söylemek:
"Mâdem ki deniz rûh.una **sır ver-di ses.inden**"
(v.-di 36838)

18. ***Şeref vermek**: (Bir kimse, bir durum veya şey birini veya bir yeri) Şerefliendirmek, yüceltmek, onurlandırmak:
"İlk Haçlı ordusu İznik üzerine yürüdü. Selçuk namuna ebedî bir **şeref vermiş** olan Birinci Kılıç Arslan o zaman Türk milletinin başında bulunuyordu."

(v.-miş 4634)

19. ***Terbiye vermek**: Terbiye etmek, eğitmek:
"Kapısından boynu bükük giren eytâmı dokuz on sene köhne bir tarz-ı **terbiye verdikten** sonra, yine kafası yerde çıkararak o mektepde bir ay zarfında yaptığı inkılâp alkışlara değer."
(v.-dikten 21076)

20. ***Zevk vermek**: Zevk duymasına yol açmak, keyiflendirmek:
"Felek.ten özle-diğim zevk.i **ver-diler heyhat**"
(v.-diler 36379)

v. 12099, 29513, 34430, 37205, 38156, 38157, 38159

v.-di 1216, 1359, 1509, 1999, 2902, 4645, 4694, 4777, 5489, 6357, 6550, 6578, 6680, 6871, 8551, 10158, 10326, 10944, 11464, 11666, 13781, 15002, 15003, 15381, 16141, 17259, 18828, 19223, 20862, 21209, 22125, 22586, 22650, 22680, 22682, 23365, 24478, 25349, 27123, 28161, 28300, 28975, 29816, 31516, 32159, 32307, 32660, 34432, 34440, 34738, 35050, 37364, 37373, 38027, 38542, 38548, 39277, 39301

v.-diği 69, 489, 549, 885, 2109, 2861, 5477, 5636, 5822, 6176, 6334, 7989, 8179, 9230, 9577, 9670, 9715, 10205, 10523, 11419, 11816, 11998, 12789, 13576, 14815, 15175, 15595, 15769, 16345, 21078, 21156, 21367, 21603, 23948, 24501, 24746, 25925, 27162, 27275, 27312, 27389, 28121, 31657, 31855, 32704, 32711, 33047, 33050, 33233, 33560, 34960

v.-diğim 2181, 6706, 9053, 20025, 20045
v.-diğime 23961

v.-diğimiz 5180, 5340, 24476, 34759

v.-diğimizi 26202

v.-diğin 30292, 30293

v.-diğini 153, 258, 5637, 15764, 22334, 25773, 31323

v.-diğiniz 20608, 25373

v.-dik 3958, 8533, 38096, 38097, 38099

v.-dikleri 1300, 2869, 4379, 8922, 14407, 15196, 16245, 17835, 25874, 26298, 30002, 32075, 33707

v.-diklerini 287, 12770, 12799

v.-dikten 11838, 21060, 29859

v.-diler 1064, 1084, 1434, 7448, 10371, 12005, 12015, 12448, 12558, 12768, 13574,

13824, 14859, 20504, 22488, 24323, 26568,
28127, 28636, 30208, 31984, 32103
v.-dilerdi 13316
v.-dim 1693, 3399, 20377, 32856, 37764
v.-din 16971
v.-dirmişti 5211
v.-e 6841
v.-ebildi 27501
v.-ebilecek 9619
v.-ebilir 6302, 17663, 17789, 21109, 29909
v.-ebiliriz 29841, 32941
v.-ebilirler 6264
v.-ebilirmiydi 33691
v.-ebilirsiniz 21643
v.-ebilmek 24494, 30003
v.-ebilmektir 20000
v.-ebilsin 6710
v.-eceği 11986, 12523, 12531, 12550, 13302,
13389, 14047, 15065, 16160, 16189, 16200,
22675, 33808
v.-eceğim 1691, 10469, 19991
v.-eceğimi 18828
v.-eceğimiz 11531, 19620, 24142, 29847
v.-eceğini 569, 9601
v.-eceğimiz 3870, 6342, 15384
v.-ecek 1278, 7780, 8471, 12681, 14877,
19005, 21707, 23869, 23870, 24236, 24937,
28835, 29817, 35558
v.-eceklerdir 19322
v.-ecekleri 12294, 12444, 12446, 12639,
15060, 24363
v.-eceklerinden 12439
v.-epektir 1702
v.-eli 23378
v.-emedi 11094
v.-emem 11548
v.-emeyeceğimiz 12679
v.-emeyeceğiniz 10435
v.-emez 15886, 24402, 27287
v.-emezdi 25256
v.-emezsiniz 33009
v.-emiyor 30739
v.-emiyorlar 28655
v.-en 998, 3267, 3944, 4378, 4393, 5596,
5773, 6043, 6082, 6763, 9046, 11356, 12047,
13061, 13445, 13695, 14070, 14439, 14585,
14981, 16244, 16441, 17172, 18267, 18625,
18913, 22639, 22841, 24444, 24462, 25691,

28517, 28904, 29959, 29983, 30789, 31533,
31832, 32042, 32081, 32694, 32751, 33100,
33102, 33640, 34104, 35131, 37423, 37686,
38158, 38327
v.-enler 23110, 38770
v.-enlerdedir 11080
v.-enlerin 34843
v.-enlermiş 34939
v.-erek 1491, 2857, 3590, 3762, 4389, 4877,
5289, 5920, 8707, 10128, 13163, 13764, 18677,
20717, 22436, 22792, 27485, 29903, 34079
v.-evere 14330
v.-eydin 16972, 30293
v.-eymiş 15752
v.-ilen 179
v.-ince 23967, 37785, 37081
v.-iniz 20584, 20627, 24319, 28876
v.-ip 17770, 30355
v.-ir 258, 4391, 7621, 8251, 8256, 8294,
9703, 12872, 13023, 13373, 14052, 16753,
18100, 19252, 20041, 20199, 20295, 20903,
20996, 21094, 21564, 22272, 22537, 23818,
24883, 26802, 27728, 28663, 29979, 30211,
31812, 31904, 32243, 32698, 32994, 33013,
33224, 33443, 35247, 36144, 37379, 37408,
37697
v.-irdi 1344, 5746, 10780, 27681, 31355,
35099
v.-irdim 2775, 6460
v.-irken 3616, 13780, 18555, 26484, 26891,
27411, 31425, 31635, 32911, 35031, 37209,
38173
v.-irler 1388, 5456, 8692, 13548, 16441,
33245
v.-irlerdi 19432
v.-irlerse 31767
v.-irse 11945, 14492, 34025
v.-irsek 11567, 35514
v.-irseniz 28879
v.-iyor 680, 3400, 5607, 6107, 6249, 11898,
12491, 14104, 17971, 18970, 19964, 20507,
22407, 23142, 24503, 24528, 24664, 25072,
25528, 25716, 25719, 26705, 30458, 30498,
31158, 31168, 332142
v.-iyordu 468, 2035, 2544, 3907, 4512, 6936,
7419, 9236, 10313, 11499, 12413, 17452,
18301, 18404, 22139, 23180, 25651, 28203,
32187, 34626, 34703

v.-iyorduk 9136
v.-iyordular 22915
v.-iyordum 34203, 34619
v.-iyorlar 3231, 3257, 13939, 16421, 19447,
22737, 24343, 29820, 31360
v.-iyorsa 21917
v.-iyorsunuz 20576, 31438
v.-iyorum 26050, 26244, 35585
v.-iyoruz 7454, 15784, 35526
v.-mede 30955
v.-meden 8311, 16146, 19752
v.-medi 13017, 14713, 32738, 34077
v.-mediğim 2385
v.-mediler 14859, 19299, 23552, 23554
v.-medilermi 12588
v.-meğe 1286, 1355, 24223, 32140, 33200
v.-meği 28900
v.-mek 1691, 1772, 4246, 5721, 7694, 8041,
8316, 8640, 10668, 11212, 11430, 12473,
12657, 14003, 15911, 16257, 16640, 17864,
17961, 19500, 19899, 20641, 22182, 23873,
24225, 24658, 25189, 26042, 26935, 27257,
27972, 28164, 28365, 31844, 32198, 32311,
34458, 36017, 37279
v.-mekle 20044, 31871
v.-meksizin 5955, 16224, 26176
v.-mekte 1785, 13489, 28047
v.-mektir 17900, 20044, 27755, 28693
v.-meleri 17979, 27522, 34947
v.-meli 30760
v.-memek 12877, 23968, 27754, 34462,
34866
v.-memeli 13680
v.-memesi 27827
v.-memesinin 20303
v.-memiş 32105
v.-memişti 32487
v.-memiştim 8923, 34210
v.-memiştir 30037
v.-meseydi 5646, 10264
v.-meseydiler 16437
v.-meseymiş 25306
v.-mesi 1173, 10472, 13393, 23274, 27041
v.-mesin 862
v.-mesindeki 9680
v.-mesini 11391
v.-meye 6032, 11852, 11853
v.-meyecek 38923

v.-meyelim 34368
v.-meyen 867, 1464, 1618, 10839, 14387,
18805, 20989, 25976, 26155, 27783, 34208
v.-meyerek 9707
v.-meyi 9615
v.-meyiniz 24319, 31459, 31465
v.-mez 7374, 9287, 9323, 15681, 21190,
27753, 31559
v.-mezdi 1379, 8675, 22257, 26171, 35068
v.-mezlerdi 4507
v.-mezse 15681
v.-miş 954, 1580, 2410, 3155, 3681, 3745,
4127, 4419, 4446, 4631, 7945, 9064, 9310,
9632, 9671, 10438, 10445, 10481, 17106,
18311, 18962, 20826, 20990, 23918, 24179,
24520, 25228, 25683, 26342, 26780, 27556,
27562, 27679, 29914, 31072, 33363, 33391,
38047, 38209
v.-mişken 31412
v.-mişler 1466, 7914
v.-mişlerdi 24516
v.-mişlerse 19320
v.-mişti 240, 499, 3577, 4881, 9965, 19228,
26019
v.-miştik 2493
v.-miştım 4072, 9084
v.-miştir 5659, 5676, 5734, 10478, 10483,
23654, 27281, 35240
v.-miyeceğimi 1773
v.-miyeceğini 1741
v.-miyecek 31494
v.-miyerek 2284
v.-miyeydi 28253
v.-miyor 23254, 36168
v.-sek 28713
v.-selerdi 23553
v.-seniz 28957
v.-seydi 11817, 25256
v.-sin 7581, 13071, 23674, 25785, 25812,
27816, 27822, 28885, 33813, 34739, 34751,
34846
[=736]
VERAKA: Ar. Varaka. Üzerinde yazı bulunan
kâğıt, pusula:
“İçlerinde taşbasması **verakalar** olduğu gibi
Murad Bey'in Paris'de çıkardığı Mîzan'lar,
Ahmed Rızâ Bey'in ilk çıkardığı Meşveretler,

Hoca Kadri'nin çıkardığı Kanûn-ı Esâsî gibi, epeyi müddet intişâr etmişleri vardı."

v.+lar 4159

[=1]

VERÂSET: Ar. Mirasta hak sâhibi olma, vâris olma, mirasçı olma:

"Kaza ve kaderin esrarlı bir hükmü, Türklüğü Bizans'ın verasetine asırlarca sevk etmiştir."

v.+ine 4488

[=1]

VERDİR-: 1. ***Şehit verdirmek**: Din, îman ve vatan yolunda yapılan savaşta kayıp verdirmek:

"Lâkin müdafaa eden istihkâm mütehasısı bir Alman, Johannis Grant, mukabil lâğımlar açarak birçok şehit verdirmişti."

(v.-mişti 5215)

2. Verme işini yaptırmak, vermesini sağlamak:

"Mustafa Paşa yeni usûlde tâlim görecek ordulara tarafdâr olmakla beraber Yeniçeriye kaldırmak ve yeni ordulara 'Nizâm-ı Cedîd' unvanı yerine (Sekban) unvanı verdirmek, bostancı baratası yerine Rumeli şubarası giydirmek, hâsılı şekilde mazinin zevkini kollamak gibi tâdillerde bulundu."

(v.-mek 23904)

v.-ir 35005, 33294

[=3]

VEREM: Ar. Vücutta herhangi bir organa, özellikle de akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı bulaşıcı, ateşli hastalık, tüberküloz:

"Annemi verem iyiden iyiye düşürmüştü."

(v. 133)

v. 14060

v.+den 2057

[=3]

VEREMLİ: Vereme tutulmuş, verem hastası olan (kimse):

"Maamâfih onda felsefeden ziyâde Hind denizlerinden bir gemiyle gelen veremli bir Türk hanımın, onun Beyrut'da ölümünü, cenaze alayını, acı sergüzeştini anlıyordum."

v. 2031

[=1]

VERESİYE: Bedeli sonradan ödenmek üzere yapılan (alışveriş):

"Baktım ki Türk dükkânları bilâkis ötekilerden çok daha temiz, mal ve emtiaca da ötekilere faik, muamele de pek iyi. Türklerin her cihetçe bu

tefevvukuyla beraber rekabet edemediklerine şaştım. Rivayet olduğu gibi bu fark veresiyeden ileri geliyor sandım."

(v.+den 14113)

v. 14104

[=2]

VERGİ: Kamu giderlerini karşılamak üzere yasalara uygun olarak halktan alınan para, resim: *"Anadolu'yu kaybetmekle Bizans İmparatorluğu vergi ve asker aldığı ve asıl dayandığı kıt'ayı elinden çıkarmış oluyordu."*

(v. 5022)

v. 1388, 4511, 5166, 14330, 35505

v.+den 3742

v.+ler 25151, 25318

v.+lerinin 25579

v.+lerle 25111

v.+sinden 11839

v.+sine 33855

[=13]

VERHAEREN: Émile Verhaeren.

(1855 – 1916), Belçikalı simbolist şâir:

"Bu çıkırın ilk babaları, ya Moreas gibi tamâmiyle, yahut Henri de Regnier gibi azîm bir mikyasa, yahut da Verhaeren ve saire gibi, kısmen değişmiş ve başka vadilere dökülmüştür."

(v. 2371)

v. 2267

[=2]

VERİCİ: Veren:

"Sahaflar Çarşısı'na giden dar sokağın tâ köşesindeki ayranıcı dükkânı, sürâhilerinin ve satıcılarının beyazlığıyla, tülblendere sarılı buz kütleleriyle iştihâ verici bir yaz levhası gibi görünüyordu."

v. 35323

[=1]

VERİL-: Verme işine konu olmak, verme işi yapılmak:

"Gaalibâ, bizim Yeni Mektep çocuklarından başka, diğer mahalle mekteplerinin çocukları da gelmiştiler. Çünkü alay büyüktü. Bütün bu çocuklara külahlarla şeker ve birer gün harçlığı verilmişti."

(v.-mişti 477)

"Neş'e.yle süsle-yor veril-en her ziyâfet.i"

(v.-en 36234)

v.-di 5221, 20294, 25294, 34775
v.-diği 16643, 25600
v.-diğini 8731
v.-dim 2061
v.-ebilir 15112, 30888
v.-ebilmesiçün 20581
v.-eceğimi 586
v.-eceğine 8040
v.-ecek 3868, 10408, 11884, 12529, 16329, 24448, 30136, 32040, 34431
v.-emez 6640
v.-en 94, 669, 3735, 3850, 5218, 11570, 13277, 14005, 15878, 16256, 21671, 22102, 22533, 22637, 22867, 23051, 27037, 31287, 32660, 34665, 34777, 35289
v.-ince 16628
v.-ir 19109, 31896, 32725, 35365, 35393
v.-irdi 722, 723, 35467
v.-irken 29974
v.-irse 13011
v.-iyor 376, 22482, 30442, 31288
v.-iyordu 27000
v.-mediği 16304
v.-mek 11867
v.-memesini 34580
v.-mesi 17922
v.-mezse 16316
v.-miş 3495, 4951, 4995, 18795, 19048, 22696, 25813, 25847, 32430, 34748, 34894
v.-mişti 477, 34716
v.-miştir 32730, 33605
v.-seydi 14721
v.-sin 28360
[=84]
VERLAÏNE: Paul Marie Verlaine (1844-1896), Fransız şair:
“**Verlaine'i** bu kadar derin okurken kendim sanatça ondan bambaşka, hattâ ona tamâmiyle zıd bir vâdide dolaşıyordum.”
(v.+i 2160)
“**Verlaine absent.i** Baudelaire afyon.una/ Karış-an bir sihirli haz.dı şiir”
(v. 37077)
v. 2353, 32531
v.+e 2384
v.+i 2266
v.+in 2157, 2260, 32427
[=9]

VERONA: Kuzeydoğu İtalya'nın Veneto bölgesinde bir şehir:
“*İtalya'da bir **Verona** şehri vardır ki yollarında el'an onu ta vafa gelen muâşıklar görülür.*”
(v. 7746)
v.+ya 6369
[=2]
VERONALI: Verona halkından olan:
“*Etraftan gelen seyyahlar **Veronalılar** o muâşıkların muasırları sanırlar.*”
v.+lar 7779
[=1]
VERSAÏLLES: Versay, Paris'in Batı banliyösünde bir şehir:
“***Versailles'in** yanbaşında taşkın bekleyen Paris, müzâkereleri, cereyanları, vak'aları âteşin bir dikkatle tâkibediyor.*”
(v.+in 25471)
v. 12617, 22525, 25438
v.+a 19510, 25591, 25595, 25612, 25613
v.+da 25445, 25502, 25557, 25562, 26857
v.+dan 25524
[=15]
VERSAÏLLES KONFERANSI: Versay Barış Antlaşması, I. Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri ile Almanya arasında 28 Haziran 1919 tarihinde imzalanan barış antlaşması:
“*Milletin feveranından, İstanbul mitinglerinden, kendisinin **Versailles Konferansı'na** murahhas olarak gitmesini protesto ediliştten müteessir oldu.*”
v.+na 10249
[=1]
VERSAÏLLES SARAYI: Fransa'da, Paris yakınlarındaki saray ve müze:
“*Müteferrika Süleyman Ağa **Versailles Sarayı'nın** o zamanki haşmetine yüksekten bakmış, kralın leğen takımlarının bizim en âdi hanemizde bulunabileceğini söylemiş.*”
(v.+nın 19512)
v.+nda 19505
v.+nın 25625, 31537
[=4]
VESÂİK: Ar. Vesikalar, belgeler:
“*Târihnüvîs, kilisenin bu sergüzeştini en bakir **vesaikle** zincirlemiş, bir facia yazmış.*”
(v.+le 22483)
v.+i+marufe.den 22032

[=2]
VESÂİR: Ar. Sayılan birkaç şeyden sonra
“bunun gibi olanlar ve benzerleri de” anlamında
kullanılır. Kısaltması vs.:

“Fransa’da **vesâir** Avrupa kıt’aatında su içmek
âdet değildir.”
(v. 19889)

v. 17569, 20487, 25797

[=4]

VESÂİRE: Ar. Vesaire:

“Görürsünüz ki, Viyana önündeki ordumuzda
bizim kadar Boşnak, Arnavud, Suriyeli, Mısırlı
vesâire vardır.”

(v. 25430)

v. 1247, 2370, 26976, 31874, 35472

v.+de 31863

v.+nin 11109

[=8]

VESÂİT: Ar. Vâsıtalar, araçlar:

“Zaten gözümüz önünde onların da dârü’l-
eytâmları var, maddî **vesâit** farkıyla, onların ve
bizim eserimizi mukayese kolaydır.”

(v. 13099)

v.+i+siyasiye 16181

[=2]

VESÂYET: Ar. Vasilik, vâsi olma:

“Midhat Paşa Kanûn-ı Esasisi’nden epeyce sıkı,
lâkin herhâlde padişahlığı bir rical **vesayeti**
altında bulunduran bir şekl-i idare düşünmüş.”

(v.+i 9632)

v. 33226

[=2]

VESİKA: Ar. Belge:

“Bizans müverrihleri Türkleri Trakya’ya
İmparator Kantakuzen’in davet ettiğini
yazarlarsa da bu hiçbir **vesikaya** müstenit
değildir.”

(v.+ya 4703)

v. 12112, 12772, 14262, 18612, 19492,
19703, 21937, 24061, 25301, 25948, 26838,
27145, 30201, 33044, 35092

v.+dan 8676, 27156

v.+dır 30833

v.+lar 4135, 4148, 6758, 25311, 26123,
27082, 27093, 28367

v.+lara 4426, 5265, 19795, 25187, 33087,
33255, 35091

v.+lardan 7286, 26790, 26797

v.+lardır 30731

v.+ları 19792, 24886, 26159, 27084

v.+ların 12472, 19795, 28482

v.+larına 33166

v.+larının 25159

v.+larıyla 23773

v.+larla 29906

v.+sı 7694, 17665, 27069

v.+ya 4701, 27253

v.+yı 18669, 27253

v.+yla 5512

[=56]

VESİLE: Ar. Sebep:

“Bütün haritalar duvarlarda kaldılar, geçen gün
mütareke haberleri **vesilesiyle** gözüm önünden
bir manzara geçti.”

(v.+siyle 16859)

“Celâdet.in bu **vesile.yle** rûh.u şâd ol-sun”

(v.+yle 38977)

v. 1969, 3496, 4254, 5256, 8664, 17896,
19140, 19966, 25521, 25595, 27782, 31916,
32797, 32849, 34264, 35528

v.+dir 34268, 34310

v.+leri 12168, 26429

v.+lerin 12169

v.+leriyle 34518

v.+lerle 16864, 31775, 31788

v.+oluyor 34308

v.+si 25815

v.+sini 23806

v.+siyle 608, 4350, 6375, 21533, 22171,
24478, 31802, 33157

v.+yle 3619, 8787, 16981, 20853

[=42]

VESSELÂM: Ar. “İşte o kadar, son söz bu”
anlamında sözü kısa kesmek için kullanılır:

“Tabii ertesi gün hâdiseyi İstanbul’da duymayan
kalmamış. Ekrem Bey Araba Sevdâsı’ndaki
Bihruz Bey’dir **vesselam.**”

v. 32838

[=1]

VESVESE: Ar. Kuruntu:

“Osmanlı tebaasının vahdetini bozmamak
vesvesesiyle Müslüman cemaat teşkilâtını ihmal
etmek affedilmez bir saffet olur.”

v.+siyle 13262

[=1]

VEUILLOT: Louis Veillot, (11 Ekim 1813 – 7 Nisan 1883) Fransız gazeteci ve yazar:
“Rabelais'nin, Voltaire'in, Paul-Louis Courier'nin, **Veillot'nun**, Edmond About'nun, Anatole France'ın zekâ ve zarafeti zaman ve mekân şeraitine tâbi değildir.”

v.+nun 9296

[=1]

VEYA: Ar. +Fars. Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen söz, yahut:

“Bâzı ber-ceste mısraları bir asır, iki asır, üç veya dört asır öteden, zaman zaman, bize kadar gelen eski şâirleri düşünüyorum; bu adamlar ne kadar sâde insanlardı.”

(v. 20123)

“Geç-miş geç-en **veyâ** gel-ecek vakit.i duymadan/

Âheste çek kürek.leri mehtâb uyan-masın”

(v. 36558)

v. 54, 907, 1253, 1340, 1967, 4930, 5314, 8217, 9457, 9656, 9758, 10833, 15072, 15481, 18189, 18592, 19878, 20135, 21637, 22083, 22902, 24654, 24655, 24752, 25101, 26302, 26316, 26325, 26534, 30778, 31789, 32800, 33203, 33519, 37458

[=37]

VEYAHUT: Ar. +Fars. Yahut:

“Bilfarz, o zaman, Racine'den **veyahut** Baudelaire'den bahseden bir zata bu iki şâirin iki mısraı gösterilse zevk almazdı.”

(v. 32959)

“Cin.ler **veyâhut** o.nlara benze-r vehim.leriz”

(v. 37139)

v. 2643, 2645, 2647, 2653, 3921, 4289, 4993, 5502, 8370, 8375, 8658, 16651, 18467, 18854, 19362, 19737, 24903, 25145, 26278, 26802, 27138, 27297, 27448, 27475, 27537, 27552, 27740, 28119, 28130, 30895, 31319, 31338, 32166, 32172, 32237, 33125, 33248

[=39]

VEYSEL KARANÎ: Üveys bin Amir el-Karnî, Yemenli tabiin. Peygamber Efendimizin (sav) hırkasını hediye ettiği iki zattan biri:

“(…) biz işimizi gücümüzü bırakıp Yemen illerinde **Veysel Karânî** gibi, hulyâ peşinde, inad edersek bir hatâda ısrar etmiş oluruz.”

v. 35505

[=1]

VEZÂN: Fars. Esen, esici:

“Bâdızafer.le Mısr.a **vezân** ol-du tûğ.lar”

v. 37270

[=1]

VEZÂRET: Fars. Vezirlik, vezirlik rütbesi:

“Fâtih'in daha çocukluğunda iken maiyetinde bulunuyordu; ilk cülusunda onunla be raber Edirne'ye gelmiş, hal'inde ayrılmış, **vezareti** refedilmiş.”

(v.+i 6237)

v. 34716, 34722

v.+e 34634, 34882

[=5]

VEZİN: Ar. Manzum yazılarda heceler belli şekil ve sayıda sıralanışından meydana gelen ölçü:

“İlk şiirim olan bir türkü güftesini, ekseriya Üsküp türkülerinde gördüğüm **vezinle**, onunçün karalamağa başladım.”

(v.+le 1951)

v. 1957, 1998, 8883, 8897, 20693, 20693, 20743, 20880, 28152, 28155, 28171, 28281, 28282, 29253, 29254, 29259, 29378, 29435, 29525, 29600, 29601, 29809, 29809, 32297

v.+de 28459, 29420, 29729, 31606

v.+dedirler 29289

v.+den 27457, 28276, 29201, 29207, 29212, 29400, 29451, 29495

v.+dir 29380, 29425, 32435

v.+e 8884, 28182, 29243, 31259

v.+i 1958, 20797, 28168, 28280, 29210, 29293, 29300, 29379, 29379, 29383, 29392, 29399, 29493, 29505, 29517, 29519, 29577, 31172, 32426

v.+i+aruz 29309, 29333

v.+i+aruz.u 29314

v.+i+aruz.un 29319

v.+i+hecai 29313, 29327

v.+idir 20880

v.+imize 29382

v.+imizin 29456

v.+in 1999, 8912, 8917, 8926, 27304, 29374, 29425, 29484, 29627

v.+inde 28932, 29234, 29273, 29296, 29421,

29436, 29462, 29465, 29553

v.+indeki 29364

v.+inden 29264, 29288, 29403

v.+indeydi 2054
v.+ine 28186, 29298, 29337
v.+ini 8900, 29205, 29258, 29291, 29521
v.+inin 28186, 29350
v.+iyle 29233, 29242, 29306, 29471
v.+le 20687, 28150, 29258, 29397, 29458,
29802
v.+ler 17069, 20743, 28184, 28279, 29367,
29368, 29394, 29520, 29587, 29621, 29199,
29475
v.+lerde 28308, 29488, 29516
v.+lerden 28281, 29483
v.+lere 8916, 29604, 29623
v.+leri 8900, 29371, 29372, 29387, 29529,
29606
v.+lerin 2039, 29583
v.+lerinden 29489
v.+lerini 2000, 29389, 29393, 29406, 29533,
29539
v.+lerinin 29389, 29527
v.+lerle 8809, 20744, 27770, 27774, 29214,
29584
[=159]
VEZİNLİ: Vezni olan, ölçülü:
“Şimdi bir de öteki, yâni asıl Türk şiirini alalım
Asya'daki babalarımızdan miras kalan, millî
vezinli şiirimizin manzum şekillerinde vâhid-i
kiyâsı beyit değil bilâkis dörtlü kıt'a'dır.”
v. 29750
[=1]
VEZİR: Ar. Osmanlı Devleti'nde askerî ve idârî
yetkisi olan en yüksek rütbedeki devlet memuru,
vezirlik rütbesine sâhip kimse:
“İbrahim Paşa ile, Sultan Mahmûd-ı Evvel'den
sonraki **vezirlerin** farkı bu noktada belli olur.”
(v.+lerin 30870)
“İsmarla-yup **vezîr.ine** tanzîmiâlem.i”
(v.+ine 37715)
v. 4829, 5402, 5471, 5613, 5636, 5891,
11789, 12843, 12851, 17194, 21643, 25291,
26859, 30849, 32516, 33662, 33916, 35032,
36080, 36313
v.+di 35183
v.+dir 17193
v.+e 34704, 35229
v.+i 23262, 23263, 24056, 26155, 29040,
30869, 35230
v.+i+deryadil 12097

v.+imiz 32611
v.+in 8032, 24900, 34833
v.+inden 6609, 11787
v.+ler 5163, 30859
v.+lerden 30842
v.+lerdi 35167
v.+lerin 4822, 30857, 34733
[=46]
VEZİR-İ ÂZÂM: Ar. Osmanlı Devleti'nde
devlet işlerini yürütmekle görevli vezirlerin başı
olan başbakan durumundaki kimse, sadrâzam:
“Gazî **vezîriâzam.ı** a'dâ şehîd et-üp/
Gûyâ büyük zafer.den o gün al-dı intikam”
v.+ı 37282
[=1]
VEZİRLİK: Vezir olma durumu:
“Osmanlı saltanatı'nın devşirmeden, köleden,
mühtediden, hülâsa Türk'den başka cinslerden
olan adamlarını sadrazamlığa, kaptan paşalığa,
vezirliklere, dâmadlıklara, saray mertebelerine,
serdarlıklara, sancak beyliklerine hâsılı devletin
muhtelif mikyaslarda başına getirmesini (...)”
v.+lere 27145
[=1]
VEZİRZÂDE: Ar.+Fars. Vezir oğlu:
“Tanzîmat'dan evvelki devirlerde, bütün alâim-i
inkıraza rağmen ocaklılar, **vezîrzâdeler**,
Anadolu'da, Rumeli'deki derebey oğulları en
büyük zevklerini harekât-ı bedeniyeden alırdı.”
v.+ler 21097
[=1]
VEZNE: Ar. Büro, banka, resmî dâire vb.
yerlerde para alınıp verilen yer:
“Kendisini ihata edenler devletin **veznesiyle**
Galata vezneleri arasında dolaşan maruf
simalardı.”
(v.+siyle 11417)
v.+leri 11417
[=2]
VEZNEDAR: Ar.+Fars. Veznede para alıp
vermekle görevli kimse, kasadar, sandık emini:
“Yolda Doktor Nâzım'la eniştesi ve Merkez-i
Umûmî **veznedarı** Nihad Bey'e tesadüf ettim.”
(v.+ı 2832)
v.+dı 1553
[=2]
VEZÜV: Vezüv yanardağı:

“Bir gün çay ziyafetinde bulunduğum sabık İstanbul sefiri Mösyo Koloşef nakletti ki, **Veziv** feveran ettiği zaman o Roma'da sefirmiş.”

(v. 3094)

v. 3095

[=2]

VIZILTI: Vızıldama sesi:

“Andır-ır bir böcek **vızıltı.sını**/

En mutantan donanma.lar”

v.+sını 38759

[=1]

VİCÂHEN: Ar. Yüzüne karşı, yüz yüze:

“Bu hükmü size **vicahen** tefhim etmek için karşıdaki mahkemeye gidiniz!, dedim.”

v. 10450

[=1]

VİCDAN: Ar. İnsanda iyiyi kötüyü ayırt eden, iyilikten huzur, kötülükten azap duymasına yol açan, davranışları hakkında âdil bir yargıya iten duygu:

“Avrupa insanîyetinin **vicdanı** Hudâvendigâr faciasını bütün safahatıyla işitse müteessir olur.”

(v.+ı 15403)

“**Vicdan.ların** azâb.ıyız o.nlar tanı-r biz.i”

(v.+ların 37128)

v. 13612, 15194, 16501, 16965, 16967, 16970, 16971, 17053, 27742, 27789, 29891, 35865, 37132

v.+a 7706

v.+ı 2759, 6110, 14560, 16952, 24263, 37135

v.+ıma 2656, 2656

v.+ımda 17011

v.+ına 23560

v.+ında 12000

v.+ını 16478, 30399

v.+iyle 21023

v.+lar 38784

v.+lara 13433

v.+ları 17035

v.+ların 30393

[=34]

VİCDAN-HIRAŞ: Ar.+Fars. Vicdanı

tırmalayan, rahatsız ve tedirgin eden:

“**Vicdan-hıraş** haksızlıklar olur.”

v. 22557

[=1]

VİCDANÎ: Ar. Vicdanla ilgili:

“Birçoğu ömürlerinin sonuna doğru **vicdanî** arzularıyla ihtida ederek Türk toprağında birer Türk ve Müslüman gibi öldüler.”

v. 6409

[=1]

VİCDANLI: Vicdânının sesine kulak veren, vicdânı kuvvetli olan, insaflı, adâletli:

“(…) pek vazîfe-perest, **vicdanlı** bir memurdu.”

(v. 25974)

v. 15384

[=2]

VİCOMTE DE NOAILLES: Fransız bir aristokrat:

“İkinci târih mükâfatı da zadegandan **Vicomte de Noailles'in** otuz sene muharebâtına müteallik târihine düştü.”

v.+in 22485

[=1]

VİCTOR HUGO: (1802-1885), Fransız şair, romancı, oyun yazarı:

“**Victor Hugo'yu** seviyordum; bu merhaledeki düşünüşüme epeyi uygun olduğu için onun şiirini anlamakla, romantizm'e kolay bir kapıdan girmiş oldum.”

(v. 2141)

v. 11290, 20694, 22160, 22167, 26676, 27811, 29810

v.+nun 27809

v.+su 3358

v.+un 2234

v.+ya 2140

v.+yu 30321

[=13]

VİDİN: Bulgaristan'ın kuzeybatı ucunda Tuna nehri kıyısında yer alan bir şehir:

“Çok çubuk veyâhud sigara içmekten sararmış gibi duran bıyıklarının düşüşü ile, kaşlarının mavi gözlerini örtüsüyle, tıpkı Zağra'da, Rusçuk'da, **Vidin'de** her ar bir kahve önünde tesadüf edilen bu eski örnek Türklerden birini hatıra getirirdi.”

v.+de 19754

[=1]

VİFAK: Ar. Aynı düşüncede, aynı fikirde olma, muvâfakat, mutâbakat:

“Osmanlı unsurlarının emsalsiz bir **vîfak** içinde yaşayacağını tahmin edenler büyük bir ekseriyetti.”

(v. 26281)

v. 9134, 16061, 30972

v.+ına 15909

v.+la 11161

[=6]

VİGNY: Alfred de Vigny, 1797-1863 yılları arasında yaşamış Fransız şair, oyun ve roman yazarı. Romantizmin temsilcisi:

“Ağaç dallarını ayıraraktan adım adım yürüyorlar, o sıra üç avcı duruyor, şâir Vigny de ne gördüklerini arıyor ve birdenbire karşısında iki alev saçan göz görüyor.”

(v. 13719)

v. 13694, 13752

[=3]

VİKÂYE: Ar. Koruma, gözetme:

“Rus Çarlığıyla Avustralya Kayserliğinin cenuba inmelerine mâni olmakla, yalnız Devlet-i Osmâniyyeyi istilâdan **vikaye** etmiyorlar, aynı zamanda da Avrupa muvazenesini koruyorlar.”

v. 15829

[=1]

VİLÂYÂT: Ar. Vilâyetler, iller. * **Vilâyât-ı şarkıyye**: Doğu illeri:

“Müslüman memleketlerini korudu, İslâm tevekkülüne tam manâsiyle sarıldı, dinimizin emrettiğini gücü yettiği kadar ifa etti, **vilâyât-ı şarkıyye** Müslümanların.”

(v. +ı+şarkıyye 15379)

v.+ı+garbiyye.de 15369

v.+ı+gayr.i+müstahlasa 12346, 12435, 12438

[=5]

VİLÂYET: Ar. Valinin görev yaptığı bina, valilik makamı:

“Bu Râgıb Efendi, çok kafalı, okumağa meraklı, bilhassa çok affif ve vakur bir gençti, **vilâyet** merkezinin Polis kısmında kâtipti.”

(v. 1306)

v. 9991, 12577, 12584, 15710, 24146, 24151, 26421, 26435, 26449, 26476, 34769

v.+de 24515

v.+den 24135

v.+e 12546, 15703, 26458

v.+i 11252, 12983, 13315, 15883, 16002, 19664, 23286, 26453, 26458

v.+i+tabia.sı 3286

v.+imiz 26453

v.+imizde 17351, 17351

v.+imizi 23308, 24025, 24118, 24132

v.+imizin 14727

v.+in 12624, 12773, 23309

v.+indeki 16051, 18617

v.+inden 3445

v.+ine 24122

v.+ini 14450

v.+inin 8858, 15605, 16321, 24121, 34773

v.+iyle 26432, 26446

v.+le 26436

v.+lerde 12542, 12548

v.+lerden 15694, 23662

v.+lere 12551

v.+leri 15694, 23297, 23298, 25798

v.+lerimiz 24148, 26461, 26463

v.+lerimizde 26608

v.+lerimizden 24133

v.+lerimizi 24135, 24736

v.+lerimizin 26433

v.+lerin 24147

v.+lerinde 15047, 30062

v.+lerine 35392

v.+lerini 14520, 15528, 15886, 16855

v.+lerinin 16039

v.+te 1312

v.+ten 12333, 13356, 23296, 26422, 26450

v.+tik 24112

[=84]

VİLLA: *Ital.* Bahçeli, güzel, müstakil ev, batı tarzında yapılmış modern köşk:

“Şimdi burada Floransa’mdaki **villamda** yaşıyorum.”

v.+mda 6772

[=1]

VİLLA MİCHAUD: Paris’te bir sokak:

“Sami Paşazade Sezâi Bey Trocadero tarafında, Boissonniere Sokağında **Villa Michaud** nâmıyla çıkmaz bir sokakta, birinci kat bir apartmanda otururdu; zaman zaman ziyaretine giderdim.”

v. 4037

[=1]

VİLLARD: Fransa’da bir yerleşim yeri:

“O kış İsviçre’de tekrar Cenevre, Montreux’ü ve Parame’yi gördüm. Tenezzüh tarikiyle **Villard’a** çıktım.”

v.+a 1861

[=1]

VİLLARS: İsviçre’de bir yerleşim yeri:

“Bir defa Alpes tepelerinde ‘Villars’a kadar çıktım.”

(v.+a 20495)

v. 20483

v.+in 20491

[=3]

VİLNO: Vilnius. Litvanya’da bir yerleşim yeri:
“Pilsudski **Vilno’lu** idi yâni Lehistan’ın şimalinden, bizim eski Osmanlıların Büyük Litva dedikleri eyâletin merkezlerindendi.”

v.+lu 19758

[=1]

VİNCENT MUSELLY: Fransız şair:

“Bu gençlerden **Vincent Muselly** şiirde, Alfred Machar çocuk ruhunu tahlil eden bir nevi nesirde sonra meşhur oldular.”

v. 2230

[=1]

VİNCİ: Leonardo da Vinci, (15 Nisan 1452 – 2 Mayıs 1519), Rönesans döneminde yaşamış İtalyan sanatçı ve bilim adamı:

“Süleyman-ı Kanunî, Mîmar Sinan’a, X. Leon, II. Jules (Raphael, Michel-Ange, **Vinci**, Tasso, Correggio, Saint-Nazaire, Cellini)lere XIV. Louis kendi devrinin dühâtına hazînelerini açmasalardı medeniyet şimdi daha fakir görünürdü.”

v. 22542

[=1]

VİRA: İtal. Durmadan, ara vermeden, aralıksız:

“(…) o köpeğin gırtlığına dişlerinin bütün savletiyle sarılıyor, avcılar üstüne **vira** ateş ediyorlar.”

v. 13732

[=1]

VİRÂN: Fars. Yıkık, yıkılmış, harap:

“**Viran** köyceğizin yanındaki yolun üzerinde en iptidâî kılıkta iki öküzün çektiği bir kağnı arabası duruyor.”

(v. 18000)

“Ey rüyizemin bu ye’simizden sonra/
İste-r **vîrân** ol iste-r âbâdân ol”

(v. 38119)

v. 5331, 17987, 36729, 37461

[=6]

VİRANBAĞ: Büyükada’daki mesire yerlerinden biri:

“Ziya Bey şevki, cuşışı, ihtirası severdi. Kendi aramızda, bazan onun evinde, bazan da Ada’nın Yorgolo, Dil, **Viranbağ**, Hiristos mesirelerinde rakı ve yemek tertip ederek içmeye başlarken şevklenir(di).”

(v. 8653)

“O yazın âh o engin çağ.da/
Geç-ti en son gün.ü **Viranbağ.da**”

(v.+da 36944)

v. 36929, 36932

[=4]

VİRÂNE: Fars. Yıkılmış veya yanmış olan yapılardan geriye kalan, yıkıntı:

“Türkler iki yüz kırk dokuz sene sonra İstanbul’a girdikleri zaman bir **virane** bulmuşlardı.”

(v. 5324)

v. 4415, 4420, 4435, 4459, 4816, 24835

v.+ydi 4437, 5387

v.+yi 4435, 4438, 4461

[=12]

VİRÂNE-İ CİHÂN: Fars. Yıkık, harap dünya:

“**Vîrâneîcihan.da** ne şâh.ız ne bende.yiz”

v.+da 37733

[=1]

VİRD: Ar. ***Vird-i zebân**: Dilden düşmeyen, her zaman tekrarlanan duâlar, dilekler, sözler:

“Bu şehrin halkına yeni bir şeyi haber verdiğimizize zâhip deliliz; bu bahsi bilmeyen, **vird-i zeban** etmeyen kalmadı.”

(v.+i+zeban 15434)

v. 24366, 34012

v.+i+zeban 21014, 26451

v.+i+zeban.edilen 7536

[=6]

VİRDEDİN-: Dilinden düşürmemek, hep tekrarlamak:

“Hüseyin Câhid’in târihe dâir bir makalesini okurken, Paris’de, 1905’e doğru, Türklüğü öğrenmeğe ilk heves etti ğim sıralarda **virdedindiğim** muharebelerden biri hatırıma geldi.”

v.-diğim 26210

[=1]

VİRTUOSE: Virtüöz. Herhangi bir müzik aracını büyük ustalıkla çalabilen sanatçı:

“Edebî sanatları olgun kafalar ve ruhlar yaratabilir **virtuose’lar** nâdir gelirler.”

v.+lar 32127

[=1]

VİSAL: Ar. Sevdiğine kavuşma, vuslat:

“*Bu aşk serencâmının kahramanı Armand Duval ve o hazin Marguerite Gautier aşklarının geçtiği o bulvarlarla, o tiyatro localarıyla, o Bougival sayfiyesiyle, visalleriyle ve ayrılıklarıyla gözümde tütüyorlardı.*”

(v.+leriyle 1601)

“*Gir-dik zafer.in koyun.una kan-dık o visâl.e*”

(v.+e 35846)

v.+e 20671, 29776, 36301

v.+i 36565

[=6]

VİTOL: Osmanlı'nın son döneminde Moda'da yaşayan İngiliz levanten ailesi (Whittall ailesi) mensubu:

“*Hareket Ordusu girerken Moda'da İngiliz Vitol'ün evinden vapura atladı, Avrupa'ya kaçtı.*”

v.+ün 10064

[=1]

VİTOŞ DAĞI: Sofyada bir dağ:

“*Vakıa cesîm bir eser. Vitoş Dağı'ndan bakıldığı zaman bütün şehir siliniyor, yalnız bu bina görülmüyor.*”

(v.+ndan 3168)

v. 3398, 3400

v.+nda 3403

[=4]

VİYANA: Avusturya'nın başkenti:

“*Paris'den tirenle Viyana'ya gittim.*”

(v.+ya 1874)

v. 2495, 3740, 8080, 8081, 13031, 19940, 20395, 22112, 24064, 24065, 25068, 25070, 25074, 25084, 25087, 25089, 25093, 25100, 25102, 25105, 25109, 25121, 25160, 25180, 25190, 25193, 25209, 25322, 25349, 25359, 25363, 25364, 25412, 25415, 25417, 25424, 32735

v.+da 8080, 13027, 25087, 25127

v.+daki 25132, 25146

v.+dan 1874

v.+nın 19508, 25080, 25309

v.+ya 1873, 4332, 10129, 10133, 19507, 19941, 21412, 25063, 25120, 25136, 25149, 25150, 25154, 25304, 25307, 25317, 25340, 25375, 27948

v.+yı 25053, 25069, 25076, 25114, 25240, 25323

[=72]

VİYANA KONGRESİ: Napolyon Savaşları sonunda Fransız Orduları'nın Koalisyon Orduları tarafından tümüyle yenilgiye uğratılmasının ardından, Avrupa'daki sınırları ve güçler dengesini yeniden belirlemeye yönelik kararlar almak üzere toplanmış olan kongre. (1815):

“*Bu senelerde Avrupa'nın Napoleon'la müsademeleri, Avrupa'nın umûmî muvazenesizliği Viyana Kongresi'nden sonra bütün devletler arasında hâsıl olan müteakabil teyakkuz cihanın sulhunu her şeye rağmen idâme etmek ihtiyaçları olmasaydı vatanımız başındaki saltanat ve irtica' ile beraber müebbeden yanardı.*”

v.+nden 23943

[=1]

VİYANA KÜTÜPHANESİ: Avusturya Millî Kütüphanesi, Avusturya'nın Viyana kentinde 1368 yılında kurulan ve Hofburg İmparatorluk Sarayı içerisinde bulunan millî kütüphane: “*Hattâ müttefikler, Kahlenberg tepelerinde göründükleri zaman bile kale kumandanı Ştranberg'in Lutheringen dükasına: 'Efendimiz, çabuk imdâda yetişiniz, daha yirmi dört saat mukaavemet edebileceğiz!' diyerek uçurduğu haber el'an Viyana kütüphanesinin evrakında mahfuzdur.*”

v.+nin 25330

[=1]

VİYANALI: Viyana halkından olan (kimse):

“*Parisli, Viyanalı, Amerikalı kadınlar kendilerini me-denîleşmiş Rum ve Ermeni kadınlarıyla bir derecede tutarlar mı?*”

v. 211652

[=1]

VİYANA MUHASARASI: 1683 yılında IV. Mehmet devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Viyana'yı kuşatması:

“*Olan şeyi biliyoruz: Jan Sobyieski'nin idaresindeki Leh kuvvetlerinin müdâhalesi, Viyana muhasarasını kaldırmaklığımıza ve bu seferden bu defa için de –ve artık ebediyyen– vazgeçmekliğimize sebep olmuştur.*”

(v.+ını 25107)

v.+ndan 25300

[=2]

VİYANA SEFARETİ: Viyana elçisi:

“*Abdullah Cevdet, Abdülhamîd'in parasına tama'etmiş, matbaasını ve gazetesini kapatmış, Viyana Sefâreti'nin doktorluğunu iyi bir maaşla almış, orada birkaç sene kalmış.*”

v.+nin 3995

[=1]

VİYANA SEFERİ: II. Viyana kuşatması 1683 yılında IV. Mehmet devrinde gerçekleştirilen kuşatma:

“*1683 de Karamustafa Paşanın açtığı Viyana Seferi'nden bugüne kadar girdiğimiz harblerin kaçı bir zaruretti?*”

(v.+nden 24913)

v. 24905

[=2]

VLAHERNE BLACHERNE: Blaherne Sarayı.

Tekfur Sarayı:

“*1000 tarihinden sonraki sülâlelerin yerleştikleri Vlaherne Blacherne –şimdiki Tekfur Sarayı'ndan Defterdar' a kadar giden saha– perişan bir hâldeydi.*”

v. 5396

[=1]

VLAHERNE: Vlaherne Sarayı:

“*Mamañih ne kadar garip ki Rum kayserlerinin 'Vlaherne' dedikleri meşhur saraylarının harabesi burada!*”

v. 7077

[=1]

VLAHERNE SARAYI: Blaherne Sarayı.

Konstantinopolis'in (şimdiki İstanbul) kuzeybatı bölümünde bulunan Blaherne semtinde yer alan Bizans imparatorluk ikametgâhı:

“*Fâtih, Vlaherne Sarayı'nu oturulmaz bir hâlde bulduğu için, kendisine yeniden kışlık ve yazlık iki saray yaptırmıştı.*”

v.+nı 5332

[=1]

VODVİL: *Fr.* Hareketli ve eğlenceli bir konuya, basit entrikalardan meydana gelen olaylara, yanılmalara dayanan, sırf güldürmek için yazılmış hafif komedi:

“*Bulvarlardaki komedi ve vodviller bana tahammülfersa göründüler.*”

(v.+ler 20394)

v. 31449, 31863

[=3]

VOLKAN: *Fr.* Yanardağ:

“*Frenkcede Balkan lâfzına volkan mânâsını veren bu siyâsî maceralar hadd-i zâtında gaayet basittir.*”

(v. 3268)

v.+1 7308

[=2]

VOLTAİRE: François Marie Arouet (Voltaire), (21 Kasım 1694 – 30 Mayıs 1778), Fransız yazar ve filozof:

“*Rabelais'nin, Voltaire'in, Paul-Louis Courier'nin, Veuillot'nun, Edmond About'nun, Anatole France'in zekâ ve zarafeti zaman ve mekân şeraitine tâbi değildir.*”

(v.+in 9296)

v. 23219, 28422

v.+in 15939, 31511, 32404

[=6]

VON SANDERS: Otto Liman von Sanders (17 Şubat 1855, Stolp – 22 Ağustos 1929, Münih), Prusya Krallığı, Alman İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu'na subay ve danışman olarak hizmet eden Alman general:

“*Vakıa bu hatıralarda von Sanders yalnız milletini değil, arada sırada da sadece nefisini tebrie ediyor.*”

(v. 15310)

v. 15735, 15298

v.+le 15741

[=4]

VORONOVO: Beyaz Rusya'nın Grodno Region bölgesinin kuzeyinde yer alan bir ilçe:

“*Rostopchine, Moskova'dan doğru Rus ordugâhına, orada birkaç gün kalarak 'Vorono'v'daki şatosunu ailesini görmeğe gitti idi.*”

v.+daki 26049

[=1]

VRANYA: Bulgaristan'ın Sandanski belediyesine bağlı bir köy:

“*Nanam, annemin dadısı idi. Sarışın, kuru, ince bir kadındı. Henüz çocukken, Vran'ya'nın bir köyünden, Vran'ya'daki konağa evlatlık olarak getirilmiş.*”

(v.+daki 213)

v.+dan 218

v.+nın 213
[=3]
VS.: Vesâire:
“Muhibleri Byron vs. nâşını deniz kıyısında yaktılar.”
v. 23007
[=1]
VUHUŞ: Ar. Vahşîler, yabancılar, yabancı hayvanlar:
“Hind'den, Yunan sahiline kadar **vuhûşla** dögüşe dögüşe gelen Dionysos ve diğer cengâver ilâhların hayâtını yazmış.”
v.+la 30531
[=1]
VUKU' : Ar. ***Vuku'** bulmak: Olmak, meydana gelmek: “On iki on üç yaşında iken, Plevne'de bulunmuş bir uşağımız, müdâfaayı naklederken, ağzım açık, hayâl içinde dinlerdim ve bana o zaman (Plevne'nin **vuku'** bulunduğu “târih, çok ve pek çok uzak görünürdü.”
(v. 2955)
v. 4861, 5059, 5142, 5971, 6420, 8959, 15443, 26892, 26907
v.+a 17134
v.+bulan 8984
v.+bulduğu 797
v.+buldukları 26161
v.+undan 34825
[=15]
VUKUAT: Ar. Meydana gelen olaylar, vakalar:
“Arnavutluk isyanı ve Halaskar **vukuati** İttihat ve Terakki'yi devirince Ali Kemal, derhâl İstanbul'a döndü, yine İkdâm'ın başına geçmek istedi.”
(v. +ı 10108)
v. 14510
v.+a 14499
v.+ı 12151, 12204, 15629
v.+ın 2610, 14528, 15635, 15655
v.+ına 10080
v.+ını 10256
[=12]
VUKUF: Ar. Anlama, bilme, agâh olma:
“Her sanata olduğu gibi şiir sanatına da **vukuf** doğuşta olmaz.”
(v. 1967)
v. 1959, 3712, 11712, 19811, 27277, 33131, 33709, 35098

v.+a 19830
v.+ıyle 25706, 25717
v.+la 8776, 9875, 14657, 28694, 33861
v.+ları 15556, 23765, 23776
v.+larına 28894
v.+larıyla 13132
v.+tan 23783
v.+u 1311, 8777, 9361, 9882, 9975, 15442, 31364, 33120, 33122
v.+um 1795, 2260
v.+un 11567, 32944
v.+unu 22743
[=37]
VUKUFSUZLUK: Bilgisiz, cahil olma durumu:
“Gözümüz önünde olan bu hâl bu defa gafletimizden, cehaletimizden, **vukufsuzluğumuzdan** değil, sırf hissizlikten, kayıtsızlıktan, hodkâmlıktandır.”
v.+umuzdan 15436
[=1]
VUR-: 1. (Elini veya elindeki bir şeyi bir yere) Hızla indirmek, hızla çarpmak:
“Köprü başında bekleyen bir Bulgar jandarması yanına yaklaştı, bilmem niçin çocuğun ensesine bir tokat **vurdu**.”
(v.-du 793)
2. (Kalp, nabız vb.) Atmak, çarpmak:
“Görüştüğüm Bulgar'ın kalbi Türk vatanının haberleriyle **vuruyordu**.”
(v.-uyordu 3467)
3. (Bir yere) Ufak ufak darbeler indirmek, tıklatmak:
“Kapıya doğru yürüdük, arkadaşım: “Şimdi burada Rumeli muhacirleri oturuyorlar.” dedi, eliyle kapıyı **vurdu**.”
(v.-du 6203)
4. Hızla çarpmak:
“Şimdi orada kör kazmanın **vurduğu** yer bir yara gibi duruyor.”
(v.-duğu 7690)
“Son savlet.inle **vur** ki açıl-sın bu sûr.lar”
(v. 37345)
5. Silahla yaralamak, öldürmek:
“Yunanlıların Selânik'e soktukları bir krallarını günün birinde palikaryanın biri **vurdu**.”
(v.-du 16417)
6. Aksetmek, yansımak:
“Sabahtı, güneşin ışığı yeni **vuruyordu**.”

(v.-uyordu 17484)

7. Baskın yapmak, hücum edip savaşmak:
“Afyonkarahisar'ında **vuran**, Dumlupınar'da boğan ve İzmir'de yıldırım gibi inen ordular böyle vücuda geldiler!”

(v.-an 18307)

8. ***Açığa vurmak**: Gizli bir şeyi belli etmek, meydana çıkarmak:
“Büyük İskender'in muzafferiyetleriyle gerileyen ve içine çekilen İran'ın bu ziddiyeti, Roma, Anadolu'ya yerleş tikten sonra, tekrar **açığa vurdu.**”

(v.-du 5907)

9. ***Dem vurmak**: Söz etmek, konu açmak:
“Edirne'nin ilhakına hiç toz kondurmadan Müslüman emlakinin ve hayatının muhafazasından **dem vuracaktır.**”

(v.-acaktır 13370)

10. ***Meydana vurmak**: Belli etmek, açığa çıkarmak:
“Böyle olmakla beraber vatanın karşısına çıkan Bismarck'ın dehasını daha ilk günlerde keşfetti, tam on sekiz sene Meclis-i Meb'ûsân'ın muhalefet sıralarında Bismarck'ın Fransa'ya oynamak istediği oyunu yorulmaksızın meydana **vurdu.**”

(v.-du 15946)

11. ***Yüzüne vurmak**: Kusurunu yüzüne karşı söylemek, suratına vurmak:
“Adbülhamîd'e tekrar şantaj yapmak istediğini, Abdullah Cevdet'in **yüzüne vurdu.**”

(v.-du 4009)

v. 37337, 37339, 37341, 37344
v.-a 30158, 30158
v.-acak 24388
v.-amaz 35515
v.-arak 4266, 12815, 16728
v.-du 793, 4007, 5901, 6197, 15933, 16404, 20365, 25822, 25940, 29116, 34269
v.-duğu 1232, 7682, 24725
v.-mağa 27126, 35516
v.-mak 20364
v.-muş 12790, 13112
v.-unuz 25505
v.-up 13542
v.-ur 38959
v.-uşta 34918
v.-uyordu 3465, 17470

[=39]

VURGUNCU: Vurgun peşinde olan, yolsuzluk yaparak kazanç sağlayan kimse, muhtekir:
“Hâriçten gelmiş müslümanların saraya yahut meşihate hulul etmeleriyle cerrar, **vurguncu**, dalkavuk sanılmaları –menfi bir his olarak– her cemiyette görülen tabii bir histir.”

v. 27157

v.+lar 3586

[=2]

VURUL-: 1. (Silâhla) Öldürülmek veya yaralanmak:

“Anzavur da Bandırma'da arkasından gülünç bir hâlde **vurulup** Anadolu sahilinden İngiliz gemisine kaçınca, Kuvâ-yı İnzibâtiyye İzmit'te mağlûp olunca Ali Kemal de tavrını değiştirdi, tekrar harp ve darp aleyhdarlığına girişti.”

(v.-up 10298)

2. ***Har vurulup harman savrulmak**:

Düşüncesizce, hesapsızca harcanmak:

“Eğer Viyana zaptolunmuş olsa idi netice olarak birçok ganimetler ele geçer, orada kalındığı müddetçe alınan birçok vergilerle **har vurulup harman savrulurdu.**”

(v.-up 25126)

3. ***Beyninden vurulmuş(a dönmek)**:

Beklenmedik bir durum karşısında büyük bir üzüntü ve şaşkınlığa düşmek:

“Genç şâir İsmail Safa, ecel teri dökerek beş on dakika kadar bekledikten sonra istiskaal edildiğinin farkına varmış ve **beyninden vurulmuş** bir hâlde konaktan çıkmış.”

(v.-muş 32817)

v.-du 15469

v.-duğu 2687, 10281

v.-duğunu 10536, 15242, 18714

v.-madı 27072

v.-muş 821, 24290, 32805

v.-ur 28330

v.-uyordu 17000

[=13]

VUSLAT: Ar. Sevdiğine kavuşma:

“Bir kerre sev-ip **vuslat.a** er-diyse cihan.da/ Ömür.ün iyi rü 'yâ.sına dal-sın uyu-sun rûh”

(v.+a 36634)

v. 36740, 36783, 37534, 38214, 38941, 38946

v.+1 38670

v.+ta 36640, 36742

[=10]

VUZUH: Ar. 1. Açık ve belli olma, açıklık, vazih olma: “Gövdenin bu çürüyüşündeki seyrek dikkat etmek bütünü hakikati oldukça **vuzuhla** anlatır.”

(v.+la 28199)

2. Aydınlık:

“Dağıl-ırken Nevânın esrâr.ı /

Başla-yor şark ufuk.larında **vuzûh**”

(v. 35782)

v.+la 3460, 19383, 31482

v.+u 17646

v.+uyla 18235

[=7]

VÜCÛB: Ar. Vacip. ***Vâcibü'l-vücut (Vücûb-ı vücûd)**: Zatı yâni kendi kendisiyle var olan, var olması için başka bir varlığa muhtaç bulunmayan Allah:

“(...) Voltaire 'in Cenâb-ı Hakkın **vücûb-ı**

vücûdunu ispat için bir buçuk asır evvel

söylemiş olduğu bir sözü zarafetle tekrarlamakla zarîf görünmeyi kasdetmiyordu.”

v.+ı+vücut.unu 15952

[=1]

VÜCUD/VÜCUT: Ar. 1. İnsan veya hayvan gövdesi, beden:

“Asyahılar ise bu nevi insanların **vücutlarında** mühür veya damga birer farika olduğunu rivayet ederler.”

(v.+larında 9663)

“Yağlan-mış **vücut.ları**/

Kızgın güneş.te parla-yor”

(v.+ları 2896)

2. Var olma, bulunma:

“Millî hareketin **vücudu** bu programla kâimdir.”

(v.+u 14776)

3. ***Vücûda gelmek**: Hâsıl olmak, meydana gelmek: “Son zamanlarda zevk sahibi bazı mimarlarımız ötede beride, bazı eski mescitleri tamir ettiler; o köşelerde ne güzel İstanbul manzaraları **vücûda geldi**.”

(v.+ageldi 7693)

4. ***Vücûd-ı hayvani**: Hayvan vücudu:

“**Vücûd-ı hayvanide** bâzı âzâ vardır ki, kendi vazife-i mahsûsalarını ifâ etmekle beraber, birtakım maddeler de ifraz ederler ki, bunlar

vücûdun bâzı faaliyetlerini tevliid ve teşdid eder.”

(v.+ı+hayvani.de 22416)

5. ***Vücut bulmak**: Var olmak, ortaya çıkmak, meydana gelmek, oluşmak:

“Mimarı, Sinan gibi bir dâhi kemal yaşında olmasaydı bu eser **vücut bulmazdı**.”

(v. 5650)

6. ***Vücut vermek**: Hâsıl etmek, meydana getirmek, oluşturmak:

“Bununla beraber, yeni bir Türk evine müştakız. Hangi mimarımız bu güzel hayâle **vücut verecek**.”

(v.+verecek 21296)

7. ***Yekvücut**: Tek kişi gibi, hep birden:

“Onlarla kendimi yek dil, **yekvücut** olarak gördüm.”

(v. 7041)

v. 6812, 6828, 7270, 12398, 17863, 24493, 32197

v.+unu 13723

v.+a 3588, 4713, 19593, 23710, 27521, 28406, 28902, 30824, 32365

v.+ageldi 27116

v.+ageldiğini 27675

v.+ageldikten 6618

v.+ageldiler 18295

v.+agelebiliyor 30128

v.+agelecektir 8323

v.+agelemezdi 5941

v.+agelen 409, 6755

v.+ageleydi 8229

v.+agelir 8260, 8321, 20687, 21762, 30605

v.+ageliyor 8065, 25569

v.+agelmiş 8262

v.+agetirdi 18659, 22524, 26544

v.+agetirdiğimiz 18589, 20104

v.+agetirdiğini 25798

v.+agetirdikleri 8203

v.+agetirdim 32535

v.+agetirebildi 8810

v.+agetirebilir 17659, 28696

v.+agetirebiliyorlar 1093

v.+agetirecek 3626, 13215

v.+agetiremediğimiz 8510, 32490

v.+agetiren 8257, 19379, 19578

v.+agetirerek 20074

v.+agetirildiği 28132

v.+agetirilen 12391
v.+agetirilmeli 6717
v.+agetirilmiş 18892
v.+agetirir 8100, 15563
v.+agetirirken 31341
v.+agetirirler 28146
v.+agetirirlerdi 8203
v.+agetirirsek 8046
v.+agetiriyor 9852, 31745
v.+agetirmeğe 28995
v.+agetirmek 4213, 15463, 18530, 20287,
22347
v.+agetirmekten 3624
v.+agetirmektir 8059, 11336, 25494
v.+agetirmeye 8112
v.+agetirmiş 428, 3091, 9308, 14683, 18536,
23709, 27330, 27409
v.+agetirmişiz 8050
v.+agetirmişlerdi 5078
v.+agetirmişlerdir 27325
v.+agetirmişse 2276
v.+agetirmişti 9870
v.+agetirmiştik 11316
v.+agetirmiştim 4156
v.+agetirmiştir 23644
v.+agetirmiyorsunuz 28142
v.+agetirseniz 28143
v.+agetirseydi 24546
v.+bulmazdı 5644, 5647
v.+bulmuş 6789, 13181
v.+buluyor 20195
v.+dur 29079
v.+e 20416, 20864, 25220, 29802
v.+egetirdiği 18958
v.+egetirilmiş 18886
v.+egetirmeyi 18883
v.+ı+şerif 7259
v.+iyle 21015
v.+ken 28173
v.+lar 37118
v.+ları 2546, 21298, 29369, 30185
v.+larında 9655, 13285
v.+larını 13231, 21064, 30151, 31961
v.+larının 30899
v.+tan 31093
v.+tu 28197

v.+u 2255, 3899, 14496, 14764, 17111,
21111, 21301, 21305, 24689, 29031, 29034,
31112, 31143, 31996, 37037, 38433
v.+udur 23595
v.+umu 7030
v.+umuzu 2933
v.+un 2255, 22402, 28197, 36961, 36965,
37035, 37815
v.+una 15954
v.+unda 29596, 37007
v.+undan 15845, 28626
v.+unu 7122, 7181, 10753, 11766, 12694,
17840, 17881, 21056, 21222, 21688, 22848,
23597, 29064, 29131, 29907, 30153, 33751,
35742
v.+uyle 32040
v.+verdiler 26532
v.+verdirmemekle 12641
v.+verebiliriz 7621
v.+verebilmek 18557, 31627
v.+verebilsinler 30017
v.+verecektir 14906
v.+veremedi 14685
v.+veremez 28075
v.+veren 24489
v.+verenler 12890
v.+verirlerdi 32364
v.+veriyordu 12877
v.+vermek 28588, 32536
v.+vermekle 15135
v.+vermeyi 12879
[=198]
VÜCUTLU: Vücudu olan:
“(…) **Mermer vücutlu**, sarı saçlı, mavi gözlü
İslâm kızları (…)”
v. 6820
[=1]
VÜKELÂ: Ar. Vekiller:
“Yunanlılar yine kabinelerini değiştiriyorlar.
Sulhe çok müştak olan bazı siyasiler bu son
vükelâ tebeddülüne, şimdiye kadar olagelen
tebeddüllerden daha fazla bir ehemmiyet
atfediyorlar.”
(v. 14371)
v. 33305, 35153
v.+yı+deavi.si 21022
[=4]
VÜREYKÂ: Ar. Küçük yaprak, yaprakçık:

“Bir refrefibârid ile ağsân.ı titret-ir/
Meyli hazâret eyle-yen ölgün **vüreyka.lar**”

v.+lar 39252

[=1]

VÜS'AT: Ar. Genişlik:

“Nâmık Kemal milliyet fikirlerinin Avrupa'da çok çalkalandığı bir zamanda yaşadığı hâlde milliyet nazariyesini lâzım gelen **vüs'atte** anlamış sayılamazdı.”

(v.+te 32713)

v. 22377

v.+ı+hakikat 23241

v.+ine 20911

[=4]

VÜZERA: Ar. Vezirler, bakanlar:

“İnkırazın bilhassa ayan beyan görüldüğü ve **vüzera** konaklarında bile kemâl-i ye'sle mübahase edildiği bu son asırda (...)”

(v. 14729)

v. 33305

[=2]

W

WADDINGTON: William Henry Waddington (d. 11 Aralık 1826 – ö. 13 Ocak 1894) Fransız arkeolog ve siyasetçi: “1878'de Fransa murahhası **Waddington'un** gayretkeşliği ile durup durduğu yerde Tesalya'yı aldı, 97'de Yunan ordusu Türk ordusu önünden Atina'ya kadar dar kaçtığı hâlde, Girit'e yerleşti.”

w.+un 14528

[=1]

WAGNER: Richard Wagner, (22 Mayıs 1813, Leipzig, Almanya – 13 Şubat 1883, Venedik, İtalya); Alman opera bestecisi, tiyatro direktörü, müzik teorisyeni ve yazarı: “**Wagner'in** her eseri, felsefesine ve nazariyesine olduğu kadar şahsiyetine de aynada bir akis gibi benzer.”

(w.+in 27728)

w. 30543

[=2]

WALTER SCOTT: Sir Walter Scott (d. 15 Ağustos 1771 – ö. 21 Eylül 1832), İskoçyalı şair ve tarihî roman yazarı:

“Halkı taddığı hikâyeden uzaklaştırmak değil, **Walter Scott** gibi, Dumas, Coppee gibi, hikâyenüvislerin zevkiyle mütehassis etmek, nâfi' olabilir.”

w. 22236

[=1]

WATERLOO: 1. Waterloo ovası:

“Victor Hugo, Napolyon'un son meydan muharebesi olan Waterloo'nun en son safhasında, hâssa alayı'nın, iriyarı neferlerinin, ellerinden tüfeklerini atarak, darmadağın, birer tarafa kaçtıklarını hayâlinde canlandırırken **Waterloo** ovasına bakıp: Bu ova, üzerinden, devletin kaçış tığını gördüğünde beri titriyor, demişti.”

(w. 26689)

2. Waterloo Muharebesi: 16-18 Haziran 1815 tarihlerinde gerçekleşen, Fransa İmparatoru Napolyon'un mutlak yenilgisiyle sonuçlanan ve Avrupalı güçler arasında 23 yıl süren silahlı mücadelenin (Fransız Devrim Savaşları ve Napolyon Savaşları) sonunu getiren muharebe: “Üst üste gelen bu darbelerden sonra Napolyon soluğu Elbe Adası'nda aldı. Yüz gün saltanattan, **Waterloo'dan**, Sainte Helene'den bahse hacet yok.”

(w.+dan 26735)

w.+nun 26677

[=3]

WELLS: H. G. Wells (21 Eylül 1866 – 13 Ağustos 1946), Dünyalar Savaşı, Görünmez Adam, Dr. Moreau'nun Adası ve Zaman Makinesi adlı bilimkurgu romanlarıyla tanınan İngiliz yazar:

“**Wells**, sinîn-i hâzırada Chicago 'dan Tokyo'ya kadar en ziyade okunan bir müellif-i sâhib-zamândır.”

(w. 6482)

w. 6476, 6479, 6491

w.+in 6472, 6482, 6584

[=7]

WERTHER: Fransız bestekârı Massnet'min operası:

“O gece ilk defa olarak Fransız bestekârı Massnet'min **Werther** operası oynanıyordu.”

w. 3222

[=1]

WILHELM TELL: 14. yüzyılın başlarında yaşadığı iddia edilen efsanevi İsviçreli kahraman:

“Avni Rüstem'in o kurşunları İsviçre Cumhuriyeti'nin banisi **Wilhelm Tell'in** okuna benzer.”

(w.+in 13938)

“**Wilhelm Tell** güzel ok at-an dağlı kahraman”

(w. 37066)

w.+i 863

w.+in 18573, 20089

[=5]

WILSON: Wilson prensipleri, Amerika Birleşik Devletleri başkanı Woodrow Wilson'ın 8 Ocak 1918 günü ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmada bahsettiği ilkelere verilen ad: “**Mütareke olduğu zaman Wilson'un mahut maddelerine dört elle sarıldık.**”

(w.+un 15673)

w. 9132, 15667

w.+un 15661

[=4]

WIMEREUX: Fransa'da Nord-Pas de Calais bölgesinin Pas de Calais bölümünde bir sahil kasabası:

“1908 de denizi görmek ve biraz hava almak için tenezzüh tarikiyle Boulognea'ya gittim ve **Wimereux'de** bir gün geçirdim.”

w.+de 1842

[=1]

Y

YA: ***Ya ... ya (da, veya, yahut)**: İki kelimeyi, iki kelime öbeğini veya iki cümleyi birbirine bağlar:

“**Zavallı Beyhan Sultan ya İstanbul'da ya Edirne'de belki de Sivas'da doğmuş olan bu Türk kıızı mimarînin kuvveti sayesinde hâlâ yaşıyordu.**”

(y. 452)

“**Ya şevk iç.inde harâb ol ya aşk iç.inde gönül/ Ya lâle aç-malıdır göğüs.ümüzde yâhud gül**”

(y. 36462, 36462)

y. 452, 452, 978, 1649, 1700, 1968, 2361, 2362, 2369, 2403, 2646, 2646, 3506, 3507, 3641, 3650, 3865, 4085, 4086, 4223, 4223, 4289, 4289, 4289, 4301, 5015, 5205, 5269, 5689, 5820, 5821, 5971, 6260, 7161, 7465, 8364, 8621, 8657, 8657, 8657, 8886, 8886, 9338, 9577, 9745, 10474, 10583, 11700, 11701, 11701, 12699, 13455, 13513, 13676, 14980, 15220, 15530, 16383, 16790, 16791, 16800, 16800, 16805, 16805, 16820, 16820, 16975, 17314, 17314, 17514, 17830, 17832, 18211, 18467, 18477, 18478, 19096, 19099, 19348,

19661, 19778, 19873, 19873, 20217, 20302, 20477, 20768, 21285, 21929, 21929, 22545, 23336, 23572, 24660, 25057, 25057, 25752, 25815, 25857, 26177, 26278, 27697, 27811, 28014, 28015, 28016, 28017, 28137, 28517, 28528, 29245, 29667, 30030, 30141, 30157, 30157, 30158, 30158, 31142, 31403, 31608, 31608, 31919, 32438, 32619, 32765, 32783, 32817, 32856, 33151, 33152, 33152, 33518, 34463, 34586, 34822, 34845, 35216, 35224, 35959, 36463, 36499, 36499, 37030, 37031, 38019, 38021, 38022, 38790, 39044, 39203, 39228, 39279, 39293, 39308

[=157]

YÂ: “Ey, hey” anlamlarında bir seslenme sözü: “**Vücûdunu Hüseyin'in aşkıyla parçalayarak, onun şehit düştüğü toprağa düşüp ölen bu âşıklardan herhangi biri Hüseyini Muhteşem-i Kâşânî'den fazla sever, lâkin ıztırâbını ifâdeye muktedir olamaz: 'Yâ Şâh! Yâ Hüseyin! Yâ Şâh! Yâ Hüseyin!' diye diye, kendi kendini vura vura ifâde edebilir.**”

(y. 30170)

Yâ FâhrîKâinât sen iyfâ et ecir.ini”

(y. 37526)

y. 35944, 36074, 36486, 36646, 36796, 38156, 38159

[=9]

YÂ: (YÂ/YE): Ar. Arap alfabesinin yirmi sekizinci, Türklerin İslâmîyet'i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanılmış oldukları alfabenin otuz birinci harfi ve bu harfin adı:

“**Eğer kadim şâirlerimizin en hâlisleri öz şîirlerini toplasalar o koskoca dîvanlar bir dîvançe olabilirdi. Onlar Elif'ten Yâ' ya kadar bütün kafiye silsilesini doldururlar, kalblerinden doğan mısralara bir sürü sun'î mısralar ilâve ederek dîvanlarına vücûd verirlerdi.**”

(y.+ya 32374)

[=1]

YABAN-ÂBÂD: Fars. Yabanî, medeniyetten uzak kimselerle dolu olan yer:

“**Bir vesikadır ki eğlenen İstanbul'un hâricinde, büyük ve geniş vatan nasıl bir yaban-âbâdmış iyi gösterir. Zavallı Hâmî, Üsküdar'dan memleketine gidinceye kadar konak konak, ne**

felâketler geçirir, tâûna uğrar, harâmîlere soyulur.”

y.+miş 30847

[=1]

YABANCI: 1. Tanınmayan, bilinmeyen (kimse veya şey):

“Bir askerî paşa'ya kiraladığımız bizim evin önünden bir yabancî sıfatıyla geçerken, merhume annemin hâtıraları, onun o eve ettiği ihtimam, onun oradaki orta salonda ölümü, ilâ-âhir birçok şeyler zihnimi sarıyor.”

(y. 1169)

“Ölüm yabancî bir âlem.de bir gece.yse bile/ Tahayyül.ümde vatan kal-sın eski hâl.iyle”

(y. 36395)

2. Başka bir milletle ilgili olan:

“Biz bîçâreler de Rumeli'den yabancî bir memleketten çekilir gibi çekildik.”

(y. 21418)

3. Bir konuda bilgisi, deneyimi olmayan:

“Ben bu askerî işin yabancısı olduğum ve fazlasını tahkika müsâid bir vaziyette bulunmadığım için, gördüğüm vaziyete göre faraziye yürütüyorum.”

(y. +sı 25096)

y. 4759, 7987, 8455, 10594, 18032, 21403, 21903, 21937, 22935, 25048, 27729, 28820, 29145, 30452, 30684, 32194, 38663

y.+nın 7027

y.+yız 14180

[=23]

YABANÎ: 1. (Hayvan için) İnsana alışmamış olan, evcil olmayan:

“(…) kulenin iki duvar arası hücrelerine kötü merdivenler tutturulmuş, muhacirler, yabanî kuşlar gibi, bu hücrelerde oturuyorlar.”

(y. 6214)

2. Görgüsü olmayan, kaba ve hoyrat (kimse):

“Martinlerine fişeklerini sürmüş, çakşırlı, zaptiye ceketli, beyaz külâhlı, uzun ve yabanî sekiz zaptiye ortasında prangalarını eliyle tutarak yürüyordu.”

(y. 1142)

y. 6209, 7814, 17482, 22962, 34782

y.+ler 22967

[=7]

YÂBİS: Ar. *mec.* Derinliği, heyecanı olmayan, duygudan yoksun, kuru:

“İçtimaî ve yâbis bir hareket îka ederek bir taraftan irticâkâr sınıfını soğuttular.”

(y. 21717)

y. 21784, 22140, 30628

[=4]

YÂD: 1. Hatır:

“Ki hâlâ çeşme.ler pürhûn ol-ur her yâd.a gel-dikçe”

(y.+a 37351)

2. ***Yâd etmek:** Anmak, hatırlamak:

“Hüseyn Câhid de bu yazısıyla o muharebeyi yâd ediyor.”

(y.+ediyor 26211)

3. ***Yâd edilmek:** Anılmak, hatırlanmak:

“Galebe irtica'da kaldıktan sonra İkinci Nizâm-ı Cedîd diye yâd edilen Sekban Ocağını lağvetdi.”

(y.+edilen 23939)

y.+a 37377

y.+e 38037

y. 11067, 36085, 38228, 38902, 38906,

38908

y.+edeceğim 27335

y.+edecek 20776

y.+edelim 26875

y.+edemeyiz 31614

y.+eden 22702

y.+edenler 20077, 21713, 28527, 30554,

31590

y.+eder 2112

y.+ederdi 1338

y.+ederek 2802, 20289

y.+ederiz 29686, 31582

y.+ederler 4586, 5972, 9830

y.+ederlerdi 6313

y.+edeyim 76

y.+edildiği 3065

y.+edilecek 18000

y.+edilecektir 29603

y.+edilecektir 26125

y.+edilemez 18512

y.+edilen 5310, 10976, 16735

y.+edilir 24061

y.+ediliyordu 21127

y.+edilmeye 18620

y.+edilmiyor 17254

y.+edin 30971

y.+edişleri 27938

y.+ediyor 21797, 30642

y.+ediyordu 12436
y.+ediyordum 9147
y.+ediyormusunuz 22692
y.+ediyorsak 31581
y.+etmekteyim 6699
y.+etmeyi 12397
y.+etmiştik 2378
y.+etmiyorlardı 22867
y.+etti 23343
y.+ettiği 2943
y.+ettiğimiz 2381
y.+ettiğiniz 6696, 21665
y.+ettikleri 4681
y.+ettiller 23037
y.+ettirdi 21645
y.+ı 13187
y.+ıdır 36230
y.+ımız 37855
y.+ına 27113, 32695
y.+ında 37966
y.+olmaz 28011
y.+olunmuş 21953
y.+olunur 4786
y.+olunuyordu 26063
[=74]

YÂDET-: Anmak, hatırlamak:

“Şen şarkı.ların dur-duğu bir lâhza kenar.da/
Yâdet ki seviş-dikti ilâhî Adalar.da”

(y. 37886)

y. 37888, 37892

[=3]

YÂDİGÂR: Fars. Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yâhut onlardan kalan şey:

“İşte bu nakisamız yüzünden tarihimizin
yadigârları zamanın rüzgârı ile savrulmuş
gitmiş, kaybolmuş.”

(y. +ları 17664)

“Üsküp ki Yıldırım Beyazıd Han diyâr.ıdır/
EvlâdıFâtiyhân.a o.nun **yâdigâr.ıdır**”

(y. +ıdır 36331)

y. 3487, 5515, 16807, 16823, 20678, 28851,
29625, 29793, 30931

y.+ı 33, 17507, 21278

y.+ıdır 5562, 24640

y.+ların 17652

[=17]

YAĞ: 1. Birleşiminde stearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel veya hayvansal madde:

“Yenen pehlivan manda ile beraber o senenin şânını alır, toz, **yağ** ve kan içinde, mandanın önünde, davul ve zurnanın son coşkunuğuyle coşmuş, mahşer gibi bir kalabalığın ortasında şehre girerdi.”

(y. 21344)

2. ***Ekmeğine yağ sürmek**: Farkında olmadan birinin işine yarayacak, menfaatine uygun düşecek tarzda davranmak:

“Hâsılı Kostantin gerek Yunanistan'ı gerekse kendi tahtını kurtaracak siyaset yolunu tuttu, lâkin, o kadar yarım yamalak tuttu ki Türklerle musâlâhaya yaramadıktan başka, siyasî düşmanlarının ekmeğine **yağ** sürmüş olacak.”

(y. 14289)

y. 21329

y.+ı 17388

y.+ımızla 11524

y.+ıyla 11987, 13259

[=6]

YAĞ-: 1. (Yağmur, kar ve dolu) Gökten yere düşmek:

“Hava fena, musibet bir yağmur **yağıyor**,
iliklerine kadar ıslanmış bu cumhurun umurunda
değil.”

(y.-ıyor 3381)

“San-dım ki uzaklaş-tı **yağ-an** kar ve karanlık/
Uyku.mda bütün bir gece Körfez.deyim artık”
(y.-an 36043)

2. **teşmil**. Çok miktarda, arka arkaya gelmek:

“Bu toprakta Medine'de doğmuş, Muhammed'le görüşmüş ve konuşmuş olan bir sahabi yatıyor ki ismi Ebâ Eyyûb Hâlid! Medine nerede? Bizans sarayının burçları nerede? Bunların arasında ne münasebet var? Bu toprağa İslâm'ın yeşil nuru niçin böyle bol **yağmış?**”

(y.-mış 7083)

y.-dı 14826

y.-ıp 37259

y.-ıyordu 10717

y.-mağa 38727

y.-mamış 19870

y.-mış 6, 7075, 36054

y.-sın 38962

y.-sun 37720

[=12]

YAĞDIR-: **teşmil**. Çok miktarda atmak, savurmak:

“(…) Kaçar gibi davranır, oklarını öyle **yağdırır**, düşman ordusunu çil yavrusu gibi dağıtırlardı.”

y.-ır 25960

[=1]

YAGISIYAN: Yağısıyan. (ö. 491/1098) Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın önde gelen kumandanlarından:

“Antakya'yı müdafaa eden Selçuk beyi **Yagısıyan**, orada Haçlı ordusuna karşı nazirsiz ve şerefli müdafaa da bulunurken, Mısır Fâtümileri, Kudüs-i Şerifi Türklerin elinden almak için Kudüs'e bir ordu gönderip oradaki Türkleri muhasara ettiler.”

(y. 4650)

y. 26574, 26589

y.+ın 26571

[=4]

YAĞIZ: Yiğit:

“İlk derste Lalası Rıdvan Ağa, pehlivan yapılı **yağız** bir herif, yanımızdaki şilteye bağdaş oturuverdi.”

y. 34565

[=1]

YAĞLAN-: Yağlamak işi yapılmak, yağ sürülmek:

“**Yağlan-mış** vücud.ları/
Kızgın güneş.te parla-yor”

y.-miş 2896

[=1]

YAĞLI: ***Yağlı, ballı söyleyiş: mec.** Anlaşılması güç cümlelerle ve yabancı kelimelerle yüklü, külfetli (ifâde, üslûp): “**Türkçesi tekellüflü, söyleyişi yağlı ve ballı, sesi marazydi.**”

y. 3906

[=1]

YAĞLIBOYA: Eşyaya renk vermek veya onu dış etkilerden korumak için sürülen, boyanın bazı özel sıvılarla karıştırılmasıyla oluşturulan kimyasal madde ile yapılmış (resim):

“Heykeller yapmağa çalışıyor, **yağliboya** ile uğraşıyor ve ara sıra da gazeteci oluveriyordu.”

y. 22622

[=1]

YAĞMA: Birçok kişinin zor kullanarak ele geçirdikleri malı alıp kaçması, talan:

“O vakit İstanbul, tarihte misli nadir görülür bir **yağma** ortasında, yanmış, yıkılmış, perişan olmuştu.”

(y. 4456)

y. 25317, 25578, 26030

y.+edecektik 25321

y.+ediyor 25537

y.+ya 4627, 25305

y.+yı+beyt.i+mal 30976

[=9]

YAĞMACI: Yağma eden kimse veya ordu:

“Şimdi Yunanistan ortada, bir sürü çapraşık sebeplerle, Türk vatanından toprak isteyen bir **yağmacı** vaziyetinde kalıyor.”

y. 16264

[=1]

YAĞMACILIK: Yağma etme işi:

“Bu muazzam ocağın ise ilk asırlardaki bütün şan ve şerefi zail olmuş ve hatırlarda son birkaç asırdaki edepsizliği, **yağmacılığı**, düşman karşısından kaçaklığı, ırza ve nâmûsa taarruzu, itliği kalmıştı.”

y.+ı 26535

[=1]

YAĞMALAN-: Yağma edilmek:

“Viyanaya o zaman girseydik evvelâ birçok ganîmetler alır ve sonra birçok vergiler tarh eder, hâsılı keyfimizce **yağmalanır** ve nihayet orası yine sahiplerine ricat ederdi, diyorsunuz.”

y.-ır 25165

[=1]

YAĞMUR: Atmosferdeki su buharının

yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı, yağar, yağış, baran, bereket, rahmet:

“Sonra camie gittik. Bahar, ramazan, gece, namaz vakti, fazla olarak da **yağmurdan** sonra serin bir saat, bu muhite anlatılmaz bir renk vermiş.”

(y.+dan 7951)

“Başla-sın yağ-mağa **yağmur.lar** uzun yağmur.lar”

(y.+lar 38727)

y. 915, 3379, 10716, 28832, 29485, 29490

y.+dan 19870

y.+lar 2033, 38727

- y.+larını 15871
y.+u 14826, 28282, 36054
y.+una 4223
[=16]
YAĞMURLU: Yağmuru olan, yağmur yağan:
“O **yağmurlu** gün ne kadar kasvetliydi.”
y. 10582
[=1]
YAĞMURLUK: Yağmurdan korunmak için üste
giyilen giysi, trençkot, empermeabl:
“Mülakat günü Selimiye Kışlası'na gittim. İsmail
Hakkı Bey beni görür görmez ayağa kalktı; elimi
sıktı ve neferinden **yağmurluğunu** istedi.”
y.+unu 10718
[=1]
YÂHÛ: Ar. Söylenen söze dikkati çekmek ve
anlamını güçlendirmek için kullanılır:
“Geçdi Gaalib Dede candan **yâhû** mısra'ı, eski
edada olmakla beraber Türkçeydi.”
y. 2295
[=1]
YÂHUD: Fars. Veya:
“Bil-mem kime **yâhud** ne.ye uy-duk git-tik”
(y. 38101)
y. 35960, 36463, 37967
[=4]
YAHUDİ: Kökeni Antik Yakın Doğu'da
yaşamış olan İsrailoğulları veya İbranilere
dayanan bir dinsel etnik grup olan Yahudi
halkının üyelerine verilen isim:
“Müminlerle beraber **Yahudi** ulemasından
Abdullah bin Sellâm da gelmiş, Peygamber'in
yüzüne bakmış, ‘Bu yüz yalancı yüzü değildir.’
 demiş.”
(y. 7120)
y. 98, 572, 579, 1673, 1674, 2794, 9075,
15428, 23377, 23698
y.+ler 11136, 15267, 23696
y.+lere 19536
y.+lerin 19535
y.+lerinden 1673
y.+leriyle 11135
y.+sini 1251
[=19]
YAHUT: Fars. Veya:
“Dört sakın **yahut** dört müteharriki sıra ile
söylemek kaile âit bir nakısadır.”
(y. 29466)
- y. 335, 978, 1649, 2344, 2362, 2369, 2369,
2395, 2403, 2869, 2909, 3436, 3600, 3601,
3621, 3623, 3642, 3651, 3805, 3865, 3865,
3984, 4045, 4085, 4086, 4223, 4301, 4386,
4387, 4387, 5015, 5135, 5206, 5269, 5323,
5360, 5455, 5472, 5503, 5554, 5690, 5690,
5772, 5798, 5821, 5826, 5863, 5972, 6180,
6260, 6780, 7136, 7189, 7189, 7465, 8049,
8315, 8354, 8364, 8366, 8368, 8421, 8621,
8887, 8896, 9338, 9385, 9578, 9591, 9745,
9807, 9883, 9891, 9937, 10226, 10584, 11902,
12699, 14637, 14981, 15212, 15221, 15301,
15449, 15480, 15532, 16183, 16285, 16383,
16975, 17007, 17479, 17514, 17578, 17613,
17831, 17832, 18211, 18789, 18872, 18960,
19079, 19099, 19112, 19336, 19344, 19348,
19445, 19661, 19780, 19791, 19814, 19849,
19875, 20000, 20035, 20130, 20302, 20477,
20704, 21285, 22083, 22546, 24873, 24873,
24878, 24923, 25362, 25362, 25363, 25768,
25857, 25905, 26177, 26239, 26433, 26670,
26672, 26702, 26778, 26849, 27038, 27143,
27147, 27379, 27407, 27550, 27551, 27698,
27704, 27762, 27884, 27896, 27914, 27919,
27943, 28074, 28137, 28158, 28499, 28675,
28786, 29105, 29201, 29260, 29433, 29455,
29500, 29502, 29563, 29586, 29668, 29829,
29955, 29960, 29960, 29961, 30030, 30075,
30142, 30317, 30324, 30919, 31045, 31046,
31143, 31218, 31221, 31224, 31227, 31709,
31792, 31919, 32185, 32292, 32316, 32404,
32620, 32957, 33019, 33209, 33210, 33235,
33244, 33256, 33258, 33259, 33401, 33422,
33488, 33494, 33516, 33553, 33560, 34188,
34397, 34735, 34822, 35103, 35154, 35193,
35217, 35224, 35245, 35592, 35592
[=226]
YAHYA: Yahya Kemal:
“(…) **Yahya** ger varsa sende insaf/
Göster bana bî-dürüğü u bî-lâf” (….)”
y. 20778
[=1]
YAHYÂ: Zekeriyyâzâde Yahyâ Efendi. (1552-
1644) Osmanlı şeyhülislâmı, şair [Diğer adıyla
Şeyhülislâm Yahyâ]:
“Kıbrıs şerâb.ı ak-tı zamân.ında sûbesû/
Yahyâ gazelserâ i-di Bâkî kasîdegû”
(y. 37712)

y.+yı 39064

[=2]

YAHYA BEY: Taşlıcalı Yahya Bey, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşamış divan edebiyatı şairi:

“Sultan Süleyman 1535'de Bağdad'a girdiği vakit orada bulunan Fuzûlî ordumuzla gelen iki mâruf şâirimiz Hayâlî Beyle **Yahya Bey**'i görmüş Leylâ ve Mecnûn mukkadimesinde: ‘Bir nice zârif-i hutta-i Rûm Rûmî ki dedik kazıyye malûm’ beytini kullanıyor.”

y.+i 27019

[=1]

YAHYA KEMAL: Yahya Kemal Beyatlı (2 Aralık 1884, Üsküp – 1 Kasım 1958, İstanbul), Türk şair, yazar, siyasetçi, diplomat: “Fazıl Ahmed'le konuştuğu bir gün Fuad'a bir diken ucu ile dokunmak için, mukayeseden bana bir takdir hissi ayırmış: ‘Köprülüzade cehit adamı, **Yahya Kemal** de vecit adamıdır.’ demişti.”

(y. 8670)

“Halk **YahyâKemâl.e** rahmet oku-r/
Güşet-erken Selîmnâme.sini”

(y.+e 38013)

y. 20263, 20291, 20322, 20347, 20369, 20398, 20425, 20438, 20458, 20519, 20537, 20555, 20629, 32051, 32345

y.+le 32713

[=17]

YAHYA KEMAL BEY: Yahya Kemal Beyatlı: “Mektubun sonunda da: ‘**Yahya Kemal Bey'e** ve Fazıl Ahmed Bey'e selâmlarımı söyleyiniz!’ diyordu.”

(y.+e 11121)

y. 11687, 23600

y.+le 32339

[=4]

YAHYA KEMAL BEYATLI: Yahya Kemal: “Hürmet, hayranlık ve tahassürümle gözlerinden öperim. **Yahya Kemal Beyatlı**”

(y. 20581.)

y. 20587, 20615, 20647

[=4]

YAK-: 1. Ateşe vermek, ateşle yok etmek:

“Rostopchine, bir akşam misafirlerine şatosunu da **yakacağını** tebliğ etti.”

(y.-acağını 26054)

2. Işık veya ısı vermesini sağlamak:

“Mumunu **yakan** ve kuşağını sürüyen kabadayıya mukaabil, önu ilikli kâtip neslinin ikbâl devri başladı.”

(y.-an 26519)

3. Çok fazla ızdırıp vermek:

“Girit Müslümanlarının sürekli bir Kerbelâ faciasını andıran hâli yürekleri **yakıyordu**.”

(y.-ıyordu 16722)

4. Yanmasını sağlamak, tutuşturmak:

“Gün deniz.lerde sön-erken bak-tık/
Ve çoban.lar gibi dal.lar **yak-tık**”

(y.-tık 36935)

5. ***Canını yakmak**: Birine can acısı veya üzüntü vermek:

“Fakat sonra düşündüm ki, kin, gayz, intikam Türklerin kârı değil, görülüyor ki, Ruslar kadar **canımızı yakmış** insanlara karşı bu hisler sevk-i tabiîmizden boşanmıyor.”

(y.-miş 24021)

y.-an 1947, 14938, 25901, 25909, 26507, 30199, 30477

y.-anlar 25906

y.-arak 26061

y.-arlar 15219

y.-ıp 27597, 30865

y.-ıyor 6216, 7327, 34346

y.-ıyordu 1164, 16709

y.-mağa 24159

y.-mağı 38401

y.-makta 16464

y.-maktır 25580

y.-maz 11580

y.-miş 7335, 24005, 26497

y.-mişdi 1048

y.-mişler 5311, 18976

y.-tı 858, 22458, 33887

y.-tık 16768

y.-tılar 22992, 23093

[=36]

YAKA: 1. Kıyı, sâhil: “Hüseyn, cuma günleri beni ve kardeşimi Vardar boylarına gezintiye götürürdü; ekseriya gittiğimiz yer, Vardar'ın karşı **yakasında**, eski bir değirmendi.”

(y.+sında 345)

“Som ateş.ten bu saray.larla bütün karşı **yaka**”

(y. 35900)

2. Giyeceklerin boynun etrâfına gelen kısmı ve bu kısma eklenen türlü biçimdeki parça:

“Bu mektep üniformasının sağ yakasında Mekteb sol **yakasında** Edeb markaları vardı.”
(y.+sında 591)

3. ***Yakası açılmamış**: Hiç duyulmamış:
“Stephane Mallarme, şiir şiir olalı, en **yakası açılmamış** bir telâkkiyi getirmişti.”
(y.+sı 27541)

4. ***Yakayı ele vermek**: Yakalanmak:
“Hepsinden en mühim ve nâdir iki gazete, Sultan Murad'la görüşmek için Çırâğan Sarayı'nın lâğımından içeri girip de **yakayı ele vermek** üzere iken Avrupa'ya kaçan ve birçok süründükten sonra Monge Sokağı'nın bir küçük odasında ölen, ilk Jön- Türklerden Ali Şefkattî'nin, kendi eliyle yazıp taşbasmasıyla bastığı İstikbâl ve Hayâl gazeteleriydi.”
(y.+yı 4164)

y.+larına 19887

y.+larını 13979

y.+nızdadır 16999

y.+paça 11263

y.+sı 15228, 27692, 28457, 29219

y.+sına 4629, 10279, 28925

y.+sında 590, 5765, 25426

y.+sındaki 2000

y.+sından 4561, 10278

y.+sını 12828, 13050, 16503, 27434, 27090

y.+yı 13283, 14407, 16229, 30355

[=31]

YAKACIK: İstanbul Kartal ilçesinin kuzeyinde bulunan Uğur Mumcu, Soğanlık, Kurfalı semtleri tarafından çevrili, Ayazma'sı ile meşhur, ayrıca Kartal'ın en yüksek tepesi olan Aydos Tepesi'ne ve bu tepenin üzerinde bir kent ormanına sahip "İstanbul'un Balkonu" diye anılan yerleşim merkezi:

“Sağ taraf mâvi deniz şûh ada.lar/
Sol taraf.da **Yakacık** Çamlıca.lar”
(y. 38673)

y. 36916, 38674

[=3]

YAKALA:- 1. Seviyesine ulaşmak:

“Abdülhamîd-i Sâni, onların edebiyatından korkardı, mekteplerin sıralarında onların şiirlerini arar, kitapçıları, sahafları, Acem

tâbilerinin mahzenlerini, onların eserlerini **yakalamak** endişesiyle bastırır.”

(y.-mak 12872)

2. Bir kimseyi veya bir şeyi elle tutmak:
“Frenk misaliyle ‘boğayı boynuzlarından **yakalamak**’ tarif edeceğimiz bu usûl mucibince: Avrupalı, bizim mûsikîmizi sırf kendine mahsus bir âlem addetmesi lâzım gelir.”

(y.-mak 19468)

3. (Kaçan kimseyi veya bir hayvanı) ele geçirmek, tutmak, derdest etmek:
“Ne garip bir talihti. Çünkü doğrudan doğruya Köprü'den gitseymişiz Köprü'yü, Divanyolu'nu ve sair noktaları hemen o saatte işgal eden, önüne geleni **yakalayan**, döğen, öldüren ilk müfrezelere tesadüf edecekmişiz.”

(y.-yan 18716)

“**Yakala-dı** timsah.ları birer birer bel.inden”
(y.-dı 38744)

y.-miştir 32844

y.-yımız 17106

[=6]

YAKALAN:- Yakalama işi yapılmak, ele geçirilmek:

“Râif Efendi'nin bu defâ **yakalanıp** Saray'da Kapı Arasına tıklmasında Sultan Mustafa dâiresine mensûb oluşu hatıra gelir.”

(y.-ıp 34275)

y.-an 34304

[=2]

YAKALI: Yakası olan:

“(…) pelerin biçiminde, geniş **yakalı** kemeri dar ağır bir manto ve mâvi külot, siyah ipek diz çorapları, gümüş tokalı rugan iskarpinler giymiş, hâlinden kibar bir ecnebî olduğu hissediliyordu.”

y. 35307

[=1]

YAKALIK: Erkek gömleklerinin üzerine takılan eğreti yaka:

“O aralık askerle nümayişçiler ortasında kalan boşluğa Ömer Naci, sendeler gibi coşkun, atıldı; **yakalığı** boynundan fırlamış, boyun bağı bir yana gitmiş.”

y.+ı 10611

[=1]

YAKAZÂT: Ar. ***Yakazât-ı Leyliyye**: Cenap Şehâbetin'in bir şiiri:

“O vakitler **Yakazât-ı Leyliyye'nin** mısralarını heceliyenler, bestekârını bir menfi; hıçkırıklarını boğmak için uzaklarda yaşar, Chopin, Musset, Chatterton nev'inden bir mahlûk sanıyorlardı.”

y.+ı+leyliyye.nin 30720

[=1]

YAKICI: Etkili, dokunaklı:

“**Yakıcı** bir sesle meşhur bir şiirini okumağa başladı.”

y. 30344

[=1]

YAKIL-: Yanması sağlanmak veya yanmasına sebep olunmak:

“İstanbul fethinde hazır bulunanların türbelerinde asırlarca kandil **yakıldı.**”

(y.-dı 16700)

y.-anlar 23093

y.-dığına 23095

y.-ıyor 25546

y.-iyordu 2744

y.-miş 17985

[=6]

YAKIN: 1. Arada az mesâfe bulunan:

“Âhret öyle **yakın** seyredil-en manzara.da/ O kadar komşu ki dünyâ.ya divar yok ara.da”
(y. 36056)

2. Benzeyen, andıran:

“Eğer nazım şahsî ise yâni bir iç âhenk ise bu şiirler ekseriya yalnız mevzundu ve manzum olmak değerinden mahrumdu. Hulâsa nesre **yakındı.**”

(y.+dı 32298)

3. Aralarında sıkı ilişki olan arkadaş, dost:

“İstanbul'da gördüklerini ve ekseriyâ Hâlet Efendi'nin en nüfuzlu günlerinde en **yakın** dostu, en emîn nedîmi ve hemen dâimî bir ziyâretçisi olmuştu.”

(y. 33288)

“O mutlu devre.de İtrî.ye en **yakın** bir dost/ Işıklı dantele.ler bestekâr.ı Hâfiz Post”

(y. 35992)

4. Aralarında sıkı ilgi bulunan:

“Sultan Mahmud'un **yakınlarından** bir zatdı.”
(y.+larından 33671)

5. ***Yakında**: Yakın bir gelecekte, az zaman sonra:

“Dal-sın **yakın.da** göz.lerim artık son uyku.ma”
(y.+da 36422)

6. ***Yakından**: Yakın bir yerden, yakın olarak: “Tilmizliğe namzet olarak gösterecekleri gençleri Antoine **yakından** görür, istidatlarını sezer, beğendiğini ayırır.”

(y.+dan 31868)

“Belki yüz.lerce şehir seslen-iyor birbiri.ne/ Çok **yakın.dan** mı bu ses.ler çok uzak.lardan mı”

(y.+dan 35694)

y. 811, 1275, 1428, 2147, 3179, 3341, 3404, 3483, 3590, 4333, 4725, 5006, 5165, 6022, 6245, 7414, 7902, 8226, 8227, 8592, 8604, 9733, 10755, 11408, 11679, 11818, 12060, 13014, 15149, 16091, 16562, 16568, 16583, 16688, 17284, 17532, 17619, 17863, 18189, 18214, 19444, 20176, 20372, 20793, 21221, 21314, 23494, 23662, 23783, 24621, 24851, 25195, 25540, 26214, 26344, 26629, 27075, 27627, 28471, 28652, 29823, 29885, 29973, 30008, 30194, 30278, 31354, 31822, 32966, 33399, 33552, 34187, 34740, 35071, 35082, 35098, 35106, 36094, 36667, 38369, 38850

y.+a 11712, 16363, 18012, 35536

y.+da 172, 10469, 12987, 13468, 13524, 13715, 13980, 14474, 14475, 14941, 15018, 15105, 18681, 20490, 20516, 24355, 31993

y.+dan 2158, 2261, 2268, 2384, 2445, 2566, 3886, 4499, 4517, 5993, 6130, 8184, 8447, 8763, 10063, 10169, 11712, 12965, 14091, 15132, 16363, 16679, 17116, 17631, 17661, 18168, 18426, 18653, 19035, 19849, 20818, 21321, 22029, 23668, 24544, 24545, 24746, 24893, 25679, 25769, 26381, 26700, 27332, 30165, 31337, 31363, 31619, 31856, 32941, 33278, 33286, 34278, 35237, 35852, 35939, 36962

y.+dasın 35868

y.+dı 4157, 5031, 32288

y.+dır 8151, 23337, 29790

y.+ım 30187

y.+ına 4736

y.+ında 18997

y.+ından 1793, 9777

y.+ız 14653, 17520

y.+larından 1731, 8690

y.+larının 5444

[=181]

YAKINLIK: 1. Aralarında sıkı ilişki bulunma durumu:

“Nâcî ismi bile kalbime bir **yakınlık** hissi veriyordu.”

(y. 2036)

2. Arada az mesafe bulunma durumu:

“Köprü'nün Haydarpaşa iskelesinin arkasında demir atan İngiliz zırhlısı heybetli bir **yakınlıkla** göze çarpıyordu.”

(y.+la 18783)

“Filibe'nin **yakınlığını** hissediyordum.”

(y.+ını 749)

y.+ıyla 5931

y.+la 24730

[=5]

YAKIŞ-: (Söz, davranış vb.) Uygun olmak, yerinde ve iyi karşılanacak tarzda olmak:

“Küçük bir çocuğa edib bir tavırdan ziyâde afacan kahkahalar, bir gence pîrâne hutbelerden ziyâde munis musahabeler, ak saçlılara da ağır refâtâr u güftâr **yakışıyor**.”

(y.-ıyor 21902)

y.-ır 19570

y.-acak 22689

y.-mıyacak 32612

[=4]

YAKIŞIKLI: Güzel, gösterişli (erkek):

“Zeyneb'in kocası Mustafa Ağa, ağırbaşlı, esnaftan, **yakışıklı**, temiz bir adamdı.”

(y. 390)

y. 497, 1259, 3842, 10882, 22114, 34623

[=7]

YAKIŞTIRIL-: Yakıştırmaya işine konu olmak:

“Bizans'ın son zamanlarında, her şey gibi, mimarlık da sönük bir hâldeydi. Mamefih ‘Kristodulos’ güzide bir mimar olabilir; **yakıştırılmış** bir rivayet olan ihtida etmesini ve ‘Sinan’ ismini almasını da kabul etmek, birçok emsalini gördüğümüz için, kabildir; lâkin bir noktayı kabul etmek imkânsızdır.”

y.-miş 5539

[=1]

YAKÎN: Ar. Kesin ve sağlam bilgi:

“Îmân.dan küfür.e bir nefeslik yer var/ Şek.den de **yakîn.e** o nisbet.de çık-ar”

(y.+e 38915)

y. 38418

y.+e 38917, 38919

[=4]

YAKÎNEN: Ar. (Bilgi ve bilme için) Şüphe edilecek hiçbir tarafı olmaksızın, kesin ve sağlam olarak, şüphesiz:

“Bunu **yakînen** biliyordum.”

y. 1740

[=1]

YAKLAŞ-: 1. Yakın duruma gelmek, aradaki zaman veya mesâfe azalacak şekilde ilerlemek:

“Otuz dokuz sene sonra, yâni geçen sene Üsküb'e gittim, Suttan Murad Câmii'ni ziyaret ettim; ziyarette yanımda bulunan Kemal Bey'le beraber camiin arka tarafında Beyan Baba Türbesi'ne **yaklaştık**. Kapının, binanın içindeki lâhidlerin güzelliği gözlerimi kamaştırdı.”

(y.-tik 435)

“Mâzî köy.ünde hâtıralar gölge.sinde kal/ **Yaklaş-tığın** tabiat.i gün.lerce seyir.e dal”

(y.-tığın 36575)

2. Benzer ve andırır duruma gelmek:

“Hulâsa Jules Huret, çok kuvvetli bir eser yaratmıştı. Ruşen Eşrefe bu eseri örnek olarak gösteren dostu, her kimse, iyi bir hizmette bulunmuştu. Ruşen Eşrefin Huret'ye **yaklaşamadığını** söylemek ne kadar doğru ise bizde de bu çığırının kadar iyi ifa edecek kimse olmadığı o kadar doğrudur.”

(y.-amadığını 9374)

3. (Birine) Yakınlık peydâ etmek, aradaki ilgi ve sevgi güçlenmek, yakınlaşmak:

“İleriye hareket, tabîate dönüş, halka **yaklaşış**, bütün bu sözleri göstermez mi ki bu nesil kendi kabında rahatsızdır.”

(y.-ış 28314)

y.-abilirler 14650

y.-an 28646, 35141

y.-ır 30340

y.-ırken 2485, 6943, 25425, 26014

y.-ışla 24753

y.-ıyor 22913, 28767

y.-ıyorduk 747

y.-ma 12670

y.-mak 5111, 32484,

y.-mayız 37991

y.-miş 28652

y.-tı 792, 1680, 2778, 2779, 2872, 10676, 12069, 18713, 23957, 25273, 35319, 35422

y.-tığı 26037, 35149

y.-tığımın 2290
y.-tığımız 3660
y.-tığın 36575, 37200
y.-tığını 4717
y.-tık 435, 6863, 19236
y.-tıkça 24737, 36504
y.-tıktan 24734
y.-tılar 12014, 23971, 23979
[=47]

YAKLAŞIL-: Yaklaşma işi yapılmak:
“(…) ‘General Langlois’ya **yaklaşılacak** olursa
bakışından, çehresinden, bir büyük fikirle meşbû
münevver ve vazih bir ruha mâlik olduğu derhâl
anlaşıldı.’ (…)”
y.-acak 22360
[=1]

YAKLAŞTIR-: Benzemesini sağlamak:
“Tevfik Fikret, Cenab Şehâbeddin Bey ve
arkadaşları eski şiirimizi biraz nesre
yaklaştırdılar, saz hâlinde çıkardılar.”
(y.-dılar 29424)
y.-an 10555
y.-masaydı 9198
[=3]

YÂKUB CEMİL: (1883 – 11 Eylül 1916,
İstanbul), İttihat ve Terakki’nin fedailerinden,
Çerkes ve Lezgi kökenli bir Osmanlı subayı:
“Nitekim bunun bizzat İttihâd ü Terakki bile
zararını gördü ve nihayet o da –**Yâkub Cemil**
vak’ası münasebetiyle– fedâiliği bertaraf etti.”
y. 26557
[=1]

YÂKUP: Yakup Kadri Karaosmanoğlu:
“Azîz **Yâkup**. Mektubunu aldım. Seni sıhhatte
görmekle en temiz hava nevi’nden bir saadet
hissettim.”
y. 20218
[=1]

YAKUP KADRİ: Yakup Kadri Karaosmanoğlu
(27 Mart 1889, Kahire – 13 Aralık 1974,
Ankara), Türk romancı, gazeteci, hikâyeci, şair
ve diplomat:
“**Yakup Kadri’nin** bana ve benim ona karşı
duyduğumuz şedit bir kin ikimizin hayatında
başlıca bir safhadır.”
(y.+nin 9194)
y. 2617, 2622, 8525, 8530, 8533, 9084, 9190,
9205, 9208, 9214, 9226, 9230, 9232, 9235,

12822, 12824, 12952, 18682, 27617, 27623,
33028
y.+nin 2625, 9212, 12835
y.+ye 8476, 9225, 27172
y.+yle 9195
[=29]

YAKUP KADRİ BEY: Yakup Kadri
Karaosmanoğlu:
“Bir gün **Yakup Kadri Bey’in** elinde bir kitap
gördüm, alçak sesle bir hitabe okur gibi
okuyordu.”
(y.+in 22026)
y.+in 30492
[=2]

YÂKUT: Ar. En meşhuru kırmızı renkli olan,
pembe, erguvan vb. renklerde, sâdece elmasın
çizebildiği çok değerli taş, billurlaşmış
alüminyum oksit:
“Kan ak-tığı gün.den beri cânüten.imizden/
Yâkut fer al-mış denil-ür ma’den.imizden”
y. 37530
[=1]

YÂKUT-LEB: Ar. +Fars. Yakut (renkli) dudak:
“**Yâkutleb** ol lâ’liBedahşan nere.de”
y. 38254
[=1]

YÂKUUB: Hz. İbrahim’in torunu ve
İsrailoğulları’nın atası olan peygamber:
“Pîr ol-ur **Ya’kuub** bir savtuceres gûşeyle-se/
MahfeîYûsuf san-ır vâdîKen’an.dan geç-er”
y. 37614
[=1]

YALA-: 1. Bir şeyin üzerinden dilini sürüp
geçirmek:
“(…) dizleri üstünde esmer yavruları,
başlarında sikke ve boncuktan görünmeyen
feslerle, ağızları ve elleri **yaladıkları** akideden
kıpırmızı bir hâlde geçiyorlardı.”
(y.-dıkları 911)

2. Sıyrarak geçmek:
“Şimdi sâhil boy.unca Maltepe.yi/
Köpür-en mavi dalga.lar **yalaya-yor**”
(y.-yor 36202)
y.-yor 13729
[=3]

YALAN: 1. Doğru olmayan, gerçeğe uymayan
söz, kıtır:

“Tevfik'in kardeşleri zannediyorlardı ki bu facia **yalan** da olabilir, Tevfik günün birinde kapıdan girebilir.”

(y. 10692)

2. Asılsız, uydurma, gerçek tarafı olmayan:

“İri bir zümrüt iç.indeydi bahar/
Bir mücevher.de **yalan** bir cennet”

(y. 36175)

y. 2612, 11749, 14014, 14022, 14831, 28943,
30413, 33467, 38345, 39034

y.+a 16358

y.+dır 9194, 14006, 14832, 21258

y.+ı 16357, 28945

y.+ın 13552

y.+ını 33570

y.+la 14833, 33469

y.+larını 14838

y.+mış 14031

[=25]

YALANCI: 1. Gerçek olmayıp gerçeğe benzer olan, sahte:

“Bu duygunuz âteşin bir ba'sü bâ'de'l-mevt
arzusunun **yalancı** bir şulesi olmasın?”

(y. 22851)

2. ***Yalancının mumu yatsıya kadar yanar:**

Söylenen söz yalansa durum çok geçmeden anlaşılır:

“Vakia **yalancının mumu yatsıya kadar yanar,**
bu havadislerin üç seneden beri ne kadar
uydurma olduklarını bin defa tecrübe ettik.”

(y.+nın 15228)

y. 7114

[=3]

YALANCILIK: Yalancı olma durumu, yalan söyleme huyu:

“İsmi üstünde olduğu gibi, bütün edebî nevilerin
en ziyâde ferdî olanı bu olduğu için, hiç şüphesiz
ki en fazla sahtekârlığa ve **yalancılığa** müisâid
olanı yine budur.”

y.+a 2448

[=1]

YALAN YANLIŞ: Doğru olmayan:

“Ona dâir **yalan yanlıs** ne yazılırsa inanarak
okuyor.”

y. 26784

[=1]

YALAT-: Yalama işini yaptırmak:

“Ganî Efendi kalem açtı, divitin mürekkebine
batırdı, Bir Rabb-ı yessir yazdı. Sonra üstüne
şeker döktüler, bana o yazının mürekkebinin
şekerli şekerli **yalatıldılar.**”

y.-dılar 18

y.-tı 471

[=2]

YALÇIN: Sarp, dik:

“Filibe, düz ova üstünde ehramlar gibi sivrilmiş
birkaç **yalçın** tepenin ortasında, eteklerinde,
sırtlarında bir şehirdir.”

(y. 816)

“Türk azmi bu sarp sahilde, tabiatın **yalçın**
bağrını yarmış, bu surların, bu burçların, bu
kulelerin derin temellerini atmış, bu kaleyi göğe
yükseltmiş, burada müebbet bir manzara hâlinde
bırakmış!”

(y. 6148)

y. 838, 3056, 6173, 6463, 17468, 17475,
17482, 21302, 22506, 25662

[=12]

YALDIZ: Eşyalara altın ve gümüş görünüşü
vermek için sürülen, yapıştırılan, toz eriyik veya
ince bir tabaka hâlindeki altın yahut gümüş veya
bunların taklidi olan madde:

“Bu kubbelerin **yaldızi** Sofya civarının her
tarafından parıl parıl sırtıyor.”

(y.+ı 3145)

y. 17470, 17471

[=3]

YALDIZ KIRAATHANESİ: Sirkeci'de bir
kahve:

“1903'de D'arcure Kahvesinin gençleri
arasında tıpkı Sirkeci'de **Yaldız Kiraathanesinde**
imiş gibi korkmak, korku ile düşünmek,
düşündüğünü söylememek muhaldi.”

y.+nde 4103

[=1]

YALDIZLA-: **mec.** Göz boyamak için gösterişli
bir duruma getirmek:

“Allah vere de hatıralara hürmeti, onları
cılalayıp **yaldızl**ayarak yenileştirmekte gören
basiretsiz hürmetkarların elleri bu harem içine
girmese, ekser türbelerimiz de ikâ edilen bu
teceddüt, bu hareme de girerse, buralarda sakın
olan hayaletler çekilecek.”

y.-yarak 6848

[=1]

YALDIZLI: Üzerine yıldız sürülmüş,
yaldızlanmış:

“*Ganî Efendi, benimçün alınan yaldızlı, eski usûl Elijba kitabını açtı.*”

(y. 469)

y. 3143, 3144, 3242

[=4]

YÂLEL: Ar. Arapların şarkılarında terennüm sözü olarak çokça tekrar edilen kelime [Bilhassa uzadıkça uzayan ve bıktırıcı bir hâl alan şeyler için kullanılır ve Arap’ın yalellisi gibi söyleyişinde geçer]:

“*Dîğەر arap kasîdeserâ.lar da muttasıl/ Yâlel terennüm.üyle oku-rmuş fasıl fasıl*”

(y. 37144)

y.+le 36377

[=2]

YALI: Yun. Su kıyısında yapılmış büyük, görkemli ev:

“*Cetler Boğaziçi'nde yalıyı ve kayığı icat etmişlerdi.*”

(y. +yı 5823)

y. 3562, 5409, 7386, 8308, 8308

y.+da 7334, 23307

y.+lar 5771, 7339, 12857

y.+larda 1257, 9694

y.+ları 7334, 7714

y.+larımız 7385

y.+larımıza 31795

y.+larımızı 28208

y.+larıyla 7314

y.+nın 19397, 34082

y.+sı 19396

y.+sına 9751, 19398, 19734, 27169, 34103, 34195

y.+sında 9784, 11301, 33408, 34090, 34192

y.+sını 33565

y.+ya 35433

y.+yı 5818, 5826, 10528

[=38]

YALIN AYAK: Ayakları çıplak:

“*Akşam üstü önümüzden bir Türk çocuğu geçti. Yedi sekiz yaşında, pembe yüzlü, sıhhatli, bütüin esvabı eski bir mintan ve eski bir pantolon'dan ibaretti, yalın ayakta.*”

(y. +tı 846)

y. 900, 30349, 30405

[=4]

YALNIZ: 1. Sâdece:

“*Kurşunlu Han önce bir hanmış, sonraları hapishane olmuş. İçini gezmedim. Yalnız üç kat direklerle muhkem kapanmış olan parmaklıklık kapısından gördüm.*”

(y. 1118)

“*Yalnız biz.imdi çehre ve rûh.iyle biz.di o*”

(y. 36333)

2. Yanında başkaları olmayarak, tek başına:

“*Recins Park'a (Regent's Park) yakın bir sokakta, bir İngiliz ailesi yanında iki buçuk ay pansiyoner kaldım; yalnız geziyordum ve çok okuyordum.*”

(y. 2149)

“*Hulyâ gibi yalnız gezin-enler köy.e in-di*”

(y. 36999)

y. 114, 142, 246, 255, 288, 367, 559, 612, 649, 781, 917, 919, 945, 1042, 1075, 1117, 1189, 1221, 1285, 1315, 1379, 1677, 1685, 1697, 1938, 2118, 2148, 2197, 2218, 2233, 2271, 2343, 2349, 2419, 2563, 2626, 2712, 2768, 2776, 2791, 2795, 2896, 2977, 3167, 3178, 3184, 3282, 3288, 3392, 3461, 3473, 3522, 3629, 3639, 3707, 3773, 3857, 3906, 3955, 3981, 3988, 4041, 4049, 4310, 4317, 4323, 4338, 4339, 4346, 4407, 4414, 4433, 4457, 4480, 4596, 4672, 4839, 4858, 4866, 4878, 4928, 4991, 4994, 5032, 5047, 5065, 5080, 5127, 5157, 5186, 5275, 5383, 5397, 5399, 5409, 5440, 5546, 5592, 5612, 5752, 5763, 5799, 5802, 5975, 6001, 6009, 6019, 6047, 6056, 6061, 6094, 6099, 6128, 6215, 6252, 6258, 6321, 6395, 6427, 6448, 6480, 6543, 6551, 6589, 6682, 6723, 6741, 6783, 6787, 6838, 6849, 6901, 7030, 7087, 7187, 7251, 7286, 7295, 7411, 7451, 7495, 7511, 7536, 7547, 7589, 7603, 7636, 7664, 7696, 7746, 7764, 7794, 7805, 7820, 7902, 7952, 7988, 8069, 8077, 8078, 8085, 8089, 8094, 8127, 8172, 8217, 8245, 8345, 8583, 8610, 8680, 8694, 8820, 8871, 8889, 8988, 9029, 9073, 9118, 9139, 9269, 9328, 9376, 9384, 9420, 9478, 9496, 9498, 9735, 9912, 9951, 9973, 10075, 10313, 10459, 10502, 10598, 10645, 10784, 10819, 10822, 10854, 10859, 10994, 11125, 11256, 11296, 11315, 11315, 11326, 11392, 11413, 11435, 11585, 11597, 11597, 11638, 11671, 11708, 11708, 11724,

11726, 11734, 11736, 11756, 11793, 11799,
11808, 11825, 11905, 11915, 11923, 11990,
11990, 12001, 12025, 12034, 12034, 12037,
12048, 12091, 12174, 12174, 12199, 12204,
12339, 12376, 12380, 12467, 12491, 12579,
12589, 12599, 12664, 12713, 12715, 12772,
12800, 12827, 12866, 12867, 12877, 12895,
12906, 12924, 12931, 12991, 13044, 13063,
13115, 13238, 13324, 13430, 13434, 13489,
13513, 13525, 13621, 13687, 13687, 13735,
13742, 13796, 13832, 13873, 13889, 13890,
13902, 13952, 14074, 14148, 14155, 14241,
14319, 14337, 14355, 14423, 14438, 14446,
14461, 14486, 14564, 14569, 14836, 14893,
14919, 14926, 14932, 14934, 14935, 14968,
14988, 15198, 15274, 15276, 15298, 15318,
15330, 15330, 15393, 15448, 15526, 15526,
15561, 15723, 15749, 15798, 15816, 15862,
15897, 15903, 16018, 16039, 16151, 16244,
16308, 16320, 16332, 16381, 16416, 16428,
16436, 16539, 16570, 16633, 16651, 16666,
16666, 16755, 16817, 16853, 16867, 16947,
16948, 17041, 17049, 17054, 17149, 17189,
17232, 17233, 17244, 17347, 17347, 17438,
17441, 17459, 17523, 17663, 17725, 17736,
17816, 17841, 17846, 17856, 17864, 17882,
17986, 18039, 18040, 18047, 18047, 18050,
18076, 18131, 18206, 18237, 18247, 18288,
18384, 18424, 18462, 18482, 18483, 18559,
18659, 18679, 18686, 18734, 18925, 19092,
19123, 19135, 19229, 19289, 19293, 19360,
19408, 19480, 19539, 19572, 19574, 19596,
19697, 19704, 19718, 19719, 19777, 19877,
19890, 19899, 19927, 19942, 19944, 19975,
19978, 19984, 20043, 20143, 20150, 20151,
20151, 20172, 20178, 20376, 20495, 20593,
20598, 20604, 20637, 20697, 20725, 20726,
20784, 20804, 20861, 20862, 20882, 20909,
20933, 20937, 20952, 20986, 21100, 21201,
21215, 21240, 21310, 21360, 21361, 21376,
21396, 21510, 21535, 21542, 21595, 21628,
21650, 21722, 21745, 21753, 21824, 21837,
21840, 21857, 22006, 22062, 22137, 22192,
22232, 22387, 22412, 22440, 22530, 22620,
22630, 22677, 22797, 22815, 22889, 22904,
22905, 22953, 23147, 23171, 23204, 23208,
23231, 23239, 23256, 23257, 23286, 23395,
23402, 23429, 23439, 23448, 23454, 23469,

23470, 23512, 23528, 23555, 23658, 23666,
23675, 23675, 23678, 23679, 23719, 23738,
23755, 23833, 23856, 23909, 23934, 24049,
24145, 24180, 24215, 24295, 24513, 24516,
24528, 24544, 24549, 24642, 24667, 24670,
24752, 24773, 24775, 24776, 24787, 24852,
24960, 24974, 25074, 25131, 25237, 25307,
25350, 25417, 25508, 25603, 25677, 25684,
25697, 25811, 25826, 25883, 25909, 26137,
26145, 26145, 26266, 26292, 26331, 26442,
26460, 26505, 26561, 26610, 26674, 26779,
26850, 26850, 26853, 26891, 27186, 27188,
27189, 27252, 27252, 27273, 27421, 27457,
27481, 27497, 27532, 27605, 27661, 27698,
27709, 27714, 27734, 27749, 27788, 27820,
27902, 27988, 28021, 28027, 28028, 28031,
28042, 28101, 28111, 28115, 28152, 28262,
28403, 28427, 28445, 28453, 28487, 28508,
28551, 28653, 28663, 28669, 28856, 28909,
28953, 28983, 29000, 29025, 29065, 29122,
29198, 29213, 29265, 29343, 29444, 29479,
29520, 29575, 29708, 29736, 29813, 29827,
29850, 29852, 29891, 29902, 29928, 29938,
29941, 29942, 29994, 30112, 30147, 30149,
30152, 30166, 30203, 30206, 30220, 30228,
30243, 30257, 30410, 30413, 30433, 30471,
30478, 30563, 30587, 30595, 30668, 30680,
30702, 30721, 30745, 30754, 30761, 30813,
31072, 31089, 31125, 31201, 31280, 31281,
31314, 31366, 31372, 31379, 31428, 31442,
31454, 31545, 31676, 31692, 31724, 31725,
31835, 32056, 32058, 32112, 32113, 32120,
32161, 32174, 32240, 32270, 32279, 32286,
32347, 32390, 32397, 32414, 32442, 32651,
32670, 32778, 32864, 32913, 32981, 32986,
33024, 33077, 33124, 33155, 33220, 33229,
33229, 33408, 33487, 33497, 33497, 33583,
33675, 33709, 33762, 33785, 33794, 33828,
33847, 33915, 34041, 34095, 34103, 34138,
34191, 34245, 34282, 34428, 34456, 34456,
34591, 34592, 34624, 34691, 34761, 35088,
35241, 35369, 35467, 35490, 35491, 35539,
35546, 35547, 35553, 35748, 35749, 36051,
36100, 36164, 36423, 36424, 36478, 36538,
36540, 36546, 36659, 36679, 36823, 36926,
38552, 38572, 38663, 38791, 38800, 39054,
39115
y.+di 38737, 38741

y.+dık 33878

y.+ız 23395

[=792]

YALNIZLIK: Yalnız olma, yanında kimse bulunmama durumu:

“Uçurumun kenarında **yalnızlığın** ürpermesi vücûdunu sardı.”

(y.+ın 22862)

“**Yalnızlık.ın** azâb.ı her işkence.den beter”

(y.+ın 36658)

y. 36480, 38649, 39117

y.+ın 23468

[=6]

YÂL Ü BÂL: Fars. Boy pos, endam:

“Gönül o âfet.e meftun.du Lâle Devri.nde/
Ki ver-di şânüşeref **yâlübâle** devir.inde”

y. 37373

[=1]

YALVAR-: Birinden ısrarlı bir biçimde, kendine acındırarak sözlerle, saygılı bir biçimde bir şey istemek:

“Şâir, kurdun o son bakışında ne demek istediğini anlıyor. Asil hayvan, o son bakışıyla demek istiyor ki: ‘İnlemek, ağlamak, **yalvarmak** hepsi zillettir.’ (...)”

(y.-mak 13757)

y.-dı 2875

y.-ır 28331

[=3]

YALVARIL-: Yalvarma işi yapılmak:

“Bu hoşlanışında büyük bir şahsî gurur hissesi hissedilirdi; çünkü harbin ilânına itiraz etmiş bir nazır olduğu hâlde kendisine nezaret vermek için **yalvarılmış** bir vaziyeti vardı.”

y.-miş 11440

[=1]

YAMA: Eğreti. Bir şeyin aslından olmayıp sonradan ilâve edilmiş bulunan:

“Edirne'siz sulh **yamama** bir sulh olur ki hiçbir devletin menfaatine uymaz.”

(y.+ma 15933)

y.+ları 6726

[=2]

YAMAÇ: Bir dağ veya tepenin düzlüğe doğru inen yanı:

“Bir neş'eli hengâme.de çepçevre **yamaç.lar**/
Hep aynı tahassüs.le meyillen-miş ağaç.lar”

(y.+lar 36805)

y.+lar 36129, 38648

[=3]

YAMAK: Bir işte yardımcı olarak çalışan erkek:

“Boğaz'daki **yamak** muhafızlar bir sergerdenin bayrağı altında ortalığı ayağa kaldırarak İstanbul'a doğru yürürler.”

(y. 23822)

y.+1 3840

y.+lara 24953

[=3]

YAMAN: 1. Güç, etki veya beceri bakımından alışılmışın üzerinde olan:

“Samimî bir eserin ne **yaman** bir kudreti vardır.”

(y. 3049)

“Hünkâr de-di Koca Pek **yaman** sal-dın”

(y. 36321)

2. Kötü, fenâ:

“Bu geçen onüç sene mahkûmlar için **yaman** bir imtihan devriymiş.”

(y. 1074)

“Hüzün.ün bütün bir ömür.ü sar-an sıtma.dır **yaman**”

(y. 38704)

y. 3075, 3278, 9778, 10265, 12157, 12458, 12460, 12575, 12970, 13052, 13273, 13296, 13561, 14937, 15316, 18283, 18324, 18656, 19154, 21328, 21752, 22097, 22456, 25608, 25902, 26522, 30594, 31467, 32067, 37214, 37264

y.+dır 17409, 22178

[=33]

YÂ MUHAMMED: Ar. Ey Muhammed (sav):

“(…) gazellerini hanende Kâğıthane'nin ve Osmanlı ülkesinin Budin'den Mısır'a kadar, semâsına yükseltiyordu; naatlerini naathân mevlidlerde okurken, bütün bir ümmet zevkinden: ‘Allah!’ ve ‘**Yâ Muhammed**’ nidâsıyla, kubbeleri inletiyordu.”

y. 28222

[=1]

YÂ MUFETTİHÜ’L-EBVAB: Ar. Ey kapıları açan Allah:

“Elli yedi gün süren muhasaradan ihtiyar Ak Şemseddin'in kocamış bir kartal gibi kollarını açarak top gürültüsüne karışmış bir sesle ‘**Yâ Mufettihü'l-ebvab!**’ diye bağıracağı tepelerden surlara baktım.”

y. 6929
[=1]
YAMAN DEDE: (1887-1962) Mevlevî şairi:
“MollâyıRûm gör-medi sen.den **YamanDede**”
y. 38982
[=1]
YAMYASSI: Çok yassı, dümdüz bir biçimde:
“Bursa devrinden bir cami, dört köşe, **yamyassı**,
top sökmez taşlardan duvarlar, ilk Türk
mimarlığının alaca bir minaresi, yüksek
ağaçlar.”
y. 771
[=1]
YAN: 1. Birlikte, beraberinde olma:
“Otuzdokuz sene sonra, yâni geçen sene Üsküb'e
gittim, Suttan Murad Câmî'ni ziyaret ettim;
ziyarette **yanımda** bulunan Kemal Bey'le
beraber camiin arka tarafında Beyan Baba
Türbesi'ne yaklaştık.”
(y.+da 434)
“Cennet.dedir **yan.ında** ilâhî şehid.lerin/
Son harb.i kan.larıyla kazan-mış yiğit.lerin”
(y.+ında 38990)
2. Yakın, civar:
“**Yanıma** bir aralık Rum kahveci geldi ve beni
zabitanın pençesinden kurtardığını sıkılmıyarak
anlattı.”
(y.+ıma 1799)
3. Taraf, yön, cihet:
“Aynı top ses.leri bir bir gel-iyor her **yan.dan**”
(y.+dan 35699)
4. ***Yan yana**: Birbirinin yanında, birlikte:
“Gez-dik yürü-dük **yan yana** rüzgâr.lar es-ince”
(y. yana 37900)
y. 3007, 10584, 11358, 16230, 19051, 33588,
37598
y.+a 8859, 10339, 10604, 19052, 27555,
27967, 30305
y.+da 26496, 28758, 28759, 28761, 32176,
36225, 36550, 36551, 37219, 37473, 37680
y.+daki 33643
y.+dan 3145, 15379, 15380, 18063, 32818,
32818, 36319
y.+ı 2316, 3355, 5628, 6635, 6796, 8254,
17504
y.+ıma 1491, 1515, 1680, 1748, 1771, 2778,
2784, 2872, 2888, 6849, 10659, 18055, 18713,
19222, 19838, 34573

y.+ımda 434, 6270, 6541, 6743, 11182,
17385, 20561, 23417
y.+ımdadır 6761
y.+ıma 1798, 3665, 9262
y.+ımızda 61, 3298, 9159, 34645
y.+ımızdaki 713, 8154, 34553
y.+ın 34556
y.+ına 792, 992, 2290, 2798, 3810, 4737,
5868, 9642, 10797, 12670, 13493, 23830,
25516, 26087, 26913, 30339, 33529, 35422
y.+ında 96, 149, 395, 820, 899, 1009, 1214,
1634, 1672, 1676, 2147, 2324, 2413, 2806,
3583, 3584, 3769, 3890, 4046, 4679, 5250,
5442, 6890, 6975, 6997, 7091, 7122, 7180,
7980, 8557, 8739, 9064, 9213, 9363, 9643,
9716, 10207, 10904, 11138, 11999, 12617,
13482, 16932, 17990, 17992, 18511, 18941,
19878, 20315, 21120, 21649, 22858, 23446,
23450, 23457, 23941, 25167, 25288, 25640,
25657, 25705, 26430, 26475, 26683, 26689,
27344, 27603, 30403, 30812, 32355, 33066,
33284, 33837, 33997, 34603, 34604, 37127,
38829
y.+ındadır 16927
y.+ındaki 782, 2730, 6186, 7041, 17987,
24198, 33324
y.+ından 668, 684, 1946, 2383, 2767, 3147,
6102, 10491, 10605, 11398, 18809, 21549,
30748, 34160, 34818
y.+ındaydı 492
y.+ındaydılar 10018
y.+ındaydım 9185, 29611, 29660
y.+ımızda 8252
y.+larına 10114
y.+larında 1940, 19887, 35292
y.+yana 421, 3587, 5239, 7298, 10721,
12227, 17407, 18766, 18969, 18973, 23474,
29223, 31037, 31237, 33627, 33629, 34479
[=225]
YAN:- 1. Isı ve ışık yayarak yok olmak, kül
hâline gelmek:
“Nişantaşı'nda şimdi **yanan** en büyük bir
konakta otururdu.”
(y.-an 1503)
2. Tutuşmak, alev almak:
“Tabanları ensesine vurarak kaçan düşman...
Fistanellâları tersine çevrilmiş şemsiyeler gibi
kaçan efzunlar. Alevler içinde **yanan** Bozöyük!”

((y.-an 12826)

3. (Isı veya ışık veren şeyler) Çalışır, ısı ve ışık verir duruma gelmek:

“(Rakofça'da kırçı denilen gece eğlencelerinde meş'aleler) iki çeşit olurdu. Bir çeşidi, içine (konulan) çıra ve odun parçalarıyla **yanan** iptidâi meş'alelerdi.”

(y.-an 618)

4. Çok ızdırap çekmek, büyük bir acı içinde olmak, çok üzülme:

“(…) ‘Tevfik'i namusu öldürdü, ben de senin kadar **yandım**, emin ol’ (…)”

(y.-dım 10670)

5. (-e) Esef etmek, acınmak, hayıflanmak:

“Lâkin Saray'dan atıldığına, tezvîr ve fırladık dâiresinden ayrıldığına, âleme ikbâlin tepesinden eskisi gibi bakamadığına **yanıyordu**.”

(y.-ıyordu 34195)

6. Şiddetli bir arzu duymak:

“Beş sene evvel ne kadar dileklerimiz vardı ki hepsine bir nefhada vücûd verebilmek arzûsuyla **yanıyorduk**.”

(y.-ıyorduk 31641)

7. Perişan olmak, çâresiz kalmak, büyük zarar görmek:

“Fakat bu şapka giymek hâdisesinden sonra vapurun müslüman yolcuları artık bana **yanmış** ve mahvolmuş bir yolcuya bakar gibi bakıyorlardı.”

(y.-miş 1728)

8. Çok güçlü ve derin bir aşkla sevmek, aşk ateşine düşmek:

“Her sabah başka bahâr olsa da ben uslan-dım/ Uğra-mam bahçe.lerin semt.ine gül.den **yan-dım**”

(y.-dım 36877)

“Aslıhan.lardan **yan-an** Âşık Kerem.ler görmüşüz

(y.-an 37751)

9. ***Bağrı yanmak**: Çok ızdırap çekmek, çok kederlenmek:

“Lâkin ben dün bu **bağrı yananlardan** bir gençle görüşdüm.”

(y.-anlardan 1053)

10. ***Dert yanmak**: Derdini anlatıp içini dökmek, şikâyet etmek; sıkıntısını söylemek, derdini dökmek:

“Derd ehil.i gayr.a **derd yan-ar** derd dinle-mez”

(y.-ar 38004)

11. ***İçi yanmak**: Çok fazla üzülme, yüreği yanmak:

“Hicran gün orta.sında öt-en bir horoz gibi/ Seslen-di pek vakitsiz İç.im **yan-dı** ansızın”

(y.-dı 36889)

12. ***Yana yakıla**: İçi yanarak, sızlana sızlana:

“Rumeli'de Türk idâresinin iyiliklerini, güzelliklerini **yana yakıla** anıyorlardı.”

(y.-a yakıla 3480)

y.-an 618, 1500, 7333, 12816, 13426, 13701, 16883, 24572

y.-ar 12175, 12894, 15217, 21321, 26633,

31919, 37532, 37739, 37851, 39225

y.-ardı 23932

y.-arım 20358

y.-arken 6973, 7534

y.-arsın 38950

y.-a yakıla 3478, 22076, 34581

y.-dı 7305, 7328, 21739, 30581

y.-dığı 30271

y.-dığımız 15316

y.-dık 11829, 13161

y.-dıktan 31920

y.-dım 9537, 10662, 36816

y.-dın 37481

y.-ınca 7388

y.-ından 6531

y.-ıp 2744

y.-ıyor 3371, 3382, 7947, 7955, 13768, 18060, 22457, 25581, 26319

y.-ıyordu 22850, 34183

y.-ıyorduk 21158, 31627

y.-ıyorlardı 1032

y.-iyorsa 16915

y.-iyorum 20413

y.-iyoruz 15318, 22955

y.-mak 1792, 36780

y.-makda 38952

y.-mayız 24582

y.-mزدık 13142, 14722

y.-mazız 37866

y.-miş 407, 1727, 4454, 5320, 6672, 10103, 28499, 33322

y.-mıştı 2533, 26057

[=82]

YANAK: Yüzün kulak, göz, şakak, burun ve çene arasında kalan iki yan tarafından her biri:

“(…) *tîğî, seyfi, şemşîri, kılıç kelimesiyle; ruhu yanak kelimesiyle, bârânı yağmur, sefineyi, keştîyi gemi, saikayı yıldırım, hârikayı şimşek kelimeleriyle hissedebiliyoruz.*”

(y. 28841)

“*Gül yanak.lar üst.üne yaşmak tutun-muş nûr.dan*”

(y.+lar 37484)

y.+ına 14329

y.+ını 14329

y.+ların 21994

[=5]

YANARDAĞ: *mec.* Volkan gibi olan(şey):

“*Dün Rumeli Hisarı'nın esas rıhtımında yürürken Beykoz taraflarına hayretle baktım. Bir yanardağ peyda olmuş, zifîrî dumanını, siyah bir Babil Kulesi gibi göğe çıkarıyor.*”

(y. 7310)

y.+ı 7321

[=2]

YANAŞ-: 1. Bir şey veya kimsenin yanına gelmek, yanına sokulmak, yanına varmak:

“*Rum benim yanına yanaştı ve vaziyeti olduğundan çok daha vahim gösterdi.*”

(y.-tı 1772)

2. (Vapur vb. iskele, rıhtım vb. ne) Dokunacak şekilde sokulmak, sokulup durmak:

“*Vapur, bir daha hareket etti. Ağır ağır rıhtıma yanaştı.*”

(y.-tı 2538)

3. Bir şeyi kabul etmek husûsunda istek göstermek:

“*Biz günlerden beri Yunanlıların sulhe yanaşmak üzere olduğunu tahmin ediyor ve hakikaten sulhe talipseler Anadolu'yu ve Trakya'yı tahliye etmeden Ankara murahhaslarının yüzlerini göremeyeceklerini yazıyorduk.*”

(y.-mak 13605)

4. *mec.* Yakın ilişki kurma gayretinde olmak, birlikte bulunmayı istemek:

“*Bu teşebbüsler müsmir olmayınca Ali Kemal nevmî oldu. Şerif Paşa'ya yanaştı; ayda iki yüz franklık bir maaşa mukabil ve kötü muamelelere tahammül ederek, Şerif Paşa'nın Meşrutiyet gazetesine yine şedit yazılar yazmaya girişti.*”

(y.-tı 10103)

y.-amadı 10625

y.-amazlar 15512

y.-amıyor 17600

y.-ırken 2996

y.-ıyorlar 25517

y.-madı 24912

y.-madılar 2764

y.-mak 13595, 17883

y.-maksızın 10909, 13286

y.-maktan 16242

y.-mamış 9171

y.-masınlar 14216

y.-maz 14232

y.-mıyarak 2380

y.-mıyor 14831

y.-tı 1771, 2536, 10095, 17485, 23948, 34396

y.-tılar 35324

[=24]

YANAŞTIR-: Yanaşmasını sağlamak:

“*Bizim sofraya beni bile yanaştırmazlardı.*”

(y.-mazlardı 557)

y.-ıp 17495

[=2]

YANAŞTIRIL-: Yanaştırma işi yapılmak:

“*Lâkin sofranın başına Ganî Efendi ile oğulları, Muallim-i Evvel ve diğer kalfalar otururdu, başkaları yanaştırılmazdı.*”

y.-mazdı 557

[=1]

YANBOLU: (Bulgarca: Yâmbol; Osmanlı döneminde: Yanbolu) Bulgaristan'da tarihî bir şehir. [Bulgaristan'ın güneydoğu kesiminde verimli bir ovada yer alır.]:

“*Aydos, sonra Karînâbâd (Bulgarca Karbonat), Yanbolu tek kalan camileri ve minâreleriyle görünüyorlar.*”

y. 3014

[=1]

YANGIN: *Yangın çıkarmak: Bir yangına sebep olmak, bir yeri tutuşturmak:

“*Fişekler, samanlıklara düşüp yangın çıkardıkları için hem az, hem de itinâ ile atılırdı.*”

(y. 646)

y. 5554, 5566, 6033, 7331, 7334, 26027, 26032

y.+a 26025

y.+dan 5781, 7387, 17986, 25920, 26067

y.+ı 25899, 26065, 26723
y.+ın 7328, 26055
y.+ından 25951, 26115
y.+la 24013, 25921, 25955
y.+lar 5433, 5747, 30260
y.+larda 7603
[=28]

YANI BAŞ: ***Yanı başında (başına)**: Hemen yanında (yanına), çok yakınında (yakınına):
“Üsküp'ün **yanı başında** Butel Çiftliği'nin sahibi idi.”

(y.+ında 1419)

y.+ımızda 6210

y.+ında 1418, 19024, 25458, 25619

[=5]

YANIK: 1. Yanmış:

“Rüzgâr duyul-mayan bir uzun hıçkırık gibi/
Ot.lar ezel.den **yanık** gibi”

(y. 38796)

2. **meç.** Üzüntülü, dertli, acılı:

“Ah bu türkü! Yirmi dört sene evvel hangi şehirden, hangi köyden, hangi kulübeden birdenbire aksetti? Türküleri daima şen olan İzmir'den mi? Daima kahramanca olan Aydında mı? Yoksa daima bağı **yanık** olan Edirne'den mi?”

(y. 14974)

3. **meç.** Aşk ateşine yanmış, âşık, tutkun:

“Gözlerinizi havas şiirinin yüksek zirvelerine kaldırınız, derhâl Fuzûli'yi görürsünüz, kalbi bu kadar **yanık** bir şâir ne Asya'nın ne de Avrupa'nın hiçbir milletinde görülmüştür.”

(y. 28392)

4. Yanıkkale:

“(…) bu seferde **Yanık** gibi etraf kaleleri düşürmemizi ve ertesi sene Beç'i kolaylıkla fethedebileceğimizi bin korku ile, azamî mahviyetle söyledikten sonra, ‘Yine siz a'lemsüz’, diye sözünü kesti.”

(y. 25297)

5. ***Bağı yanık**: Çok ızdırıp çekmiş, acı görmüş, dertli, kederli, bağı kara:

“Kim.lersiniz Ya **bağı.ı yanık** kimse.lersiniz/
Yâhud da her sabâh uyanık kimse.lersiniz”

(y. 35959)

6. ***Yanık ses**: İnsanın içine işleyen, etkili, dokunaklı ses:

“Kıranet (klarnet), tiz ve **yanık** sesiyle bir taksim tutturdu.”

(y. 7981)

y. 7974, 7993, 12935, 12958, 22937, 28382, 38793, 38796

[=14]

YANIKKALE: Macaristan'ın Győr şehrinde kurulu müstahkem mevkiye Osmanlılar tarafından verilen ad:

“**Yanıkkale**'yi topsuz tüfeksiz istiyorduk.”

y.+yi 25255

[=1]

YANIKLIK: Yanık olma durumu:

“Aşk ruhun **yanıklığı** ve uzun bir susamak olduğu için bütün o şâirler şiirlerinde Cem'in şarap küplerini devirirler, muttasıl kadehler doldururlar, bir türlü kanmazlar.”

y.+ı 28253

[=1]

YANIL-: 1. Aldanmak, hatâ yapmak:

“O zaman safderûnâne bir atılış fırsatına inananlar ne kadar **yanıldıklarını** gördüler.”

(y.-diklerini 13541)

2. İyice düşünmeden uygunsuz bir iş yapmak:

“Bana nazı geçerde. Hareketinde **yanıldığını** söylemeye yanaşmaksızın gönlümü aldı.”

(y.-diğini 10916)

y.-abilir 31827

y.-dığımız 14891

y.-diğini 10908, 24392

y.-diklerini 12214, 12215, 13531

y.-dım 22954

y.-ırlar 16944, 25002

y.-ıyorlar 1180

y.-madı 15936, 22494

y.-madığım 27646

y.-madığımı 19828

y.-madıkları 17365

y.-mamıştım 33482

y.-maz 13139

y.-miş 6224, 32061

y.-mişim 10436, 33827

y.-mıyorlar 17365

y.-mıyorsam 1919, 11265

y.-mıyorum 33832

[=26]

YANILT-: Yanılmasına yol açmak:

“İstanbul'un fetihten sonra, hâli ve viran manzarası, şehrin umumî plânı üzerinde Fâtih'i bile **yanıltmış**.”

y.-miş 5336

[=1]

YÂNİ: Ar. “Demek oluyor ki” anlamlarında bir söz:

“Mimar Sinan ‘Ser Mîmârân-ı Hâssa’ idi. **Yani** Mimarbaşı idi.”

(y. 5606)

y. 432, 680, 1386, 1457, 1649, 1741, 2427, 2711, 3627, 3629, 3646, 3712, 4664, 4758, 4986, 5002, 5309, 5601, 5869, 6078, 7109, 7867, 8058, 8075, 8190, 8281, 8294, 8410, 8481, 8772, 8876, 8959, 9415, 9589, 9956, 10827, 10847, 10855, 11028, 11296, 12661, 15118, 15270, 16014, 16303, 17096, 17288, 17978, 18436, 18840, 18928, 18931, 18998, 19067, 19115, 19153, 19254, 19412, 19528, 19532, 19580, 19644, 19743, 19795, 20019, 20040, 20041, 20132, 20168, 20232, 20683, 20714, 20860, 23855, 23867, 24803, 24844, 24868, 25107, 25175, 25203, 25211, 25223, 25382, 25447, 25773, 25806, 25823, 26141, 26592, 26652, 26936, 26939, 26966, 26967, 26973, 26978, 27301, 27304, 27349, 27367, 27376, 27399, 27401, 27445, 27457, 27538, 27547, 27628, 27641, 27722, 27778, 27798, 27814, 27936, 28524, 28553, 28800, 29141, 29738, 29757, 29798, 29874, 29878, 29911, 30003, 30023, 30025, 30254, 31086, 31139, 31345, 31465, 32059, 32144, 32174, 32259, 32286, 32303, 32328, 32717, 32756, 32773, 32833, 32844, 33026, 33067, 33156, 33687, 35258

[=150]

YANKESİCİ: Bir kimsenin cebinden, çantasından ustalıkla, hissettirmeden bir şeyler çalan kimse, cep faresi, tırtıkçı:

“İliğine kadar devletçi olan Osmanlı Türkünüün kafası **yankesicileri** bile cemiyet haricinde bir sınıf olarak telâkki edemiyor!”

y.+leri 11985

[=1]

YANLIŞ: 1. Doğru olmayan, hatâli:

“Maamâfih bu müteârife kökünden **yanlıştır**.” (y.+tır 3727)

2. Aslına uygun olmayacak şekilde, hatâli olarak:

“*Namık Kemal'de, Cevdet Paşa'da, Ziya Paşa'da Türkçe **yanlısları** görürdü.*”

(y.+ları 9866)

y. 1648, 4273, 5723, 9139, 9773, 11649, 11654, 11655, 11657, 11837, 16174, 17785, 19500, 21150, 21702, 22640, 25226, 25786, 26204, 27633, 27776, 29943, 31527, 32978, 33016, 33188

y.+dır 19501

y.+ı 9860

y.+ına 8403

y.+ını 33570

y.+larla 5526

y.+mı 27348

y.+mış 33964, 33966

y.+sa 7213

y.+tı 11654

y.+tır 925, 5586, 5732, 8693, 19492, 25162, 25401, 25781

[=46]

YANLIŞLIK: Yanlış söz, iş veya davranış, hatâ:

“(…) *bu rivayetin **yanlışı** su götürmez.*”

(y.+ı 3914)

y.+ının 24820

[=2]

YANYA: Yunanistan'ın Epir bölgesinin en büyük şehri ve aynı adı taşıyan ilin merkezi: “*Erzurum'dan **Yanya**'ya kadar, Alasonya'dan Dömeke tepelerine kadar her taraftan bu türkü aksediyordu.*”

y.+ya 14985

[=1]

YAP-: 1. Yapı olarak kurmak, binâ ve inşâ etmek:

“*Daha o zaman millî mimarîmizin ne kadar güzel olduğuna en ziyade şahadet eden parça, 1770'te Üçüncü Mustafa tarafından, daha iyi **yapmak** belâheliyle tamamıyla yıkılmış olan Fâtih Camii'nin nasılsa bırakılmış olan harem kısmıdır.*”

(y.-mak 4837)

2. Ortaya koymak, gerçekleştirmek, meydana getirmek:

“*Bona-parte Sokağı'nda bir eski lojman kiraladı; orasını gazete idarehanesi ve bir nevi firka merkezi **yaptı**.*”

(y.-tı 10938)

“Mânevî râhat.a bir çerçeve **yap-muş** ki gör-en/
Başka bir âlem.i görmek.le geç-er kendi.nden”
(y.-muş 35927)

3. Yerine getirmek, îfâ etmek:

“Bu Hıristiyan Türkler, diğer Balkan kavimleri
gibi Hıristiyan ibadetlerini kendi dilleriyle
yapıyorlar yani Türkçe ibadet ediyorlardı.”
(y.-ıyorlar 4761)

4. Düzenlemek, tertip etmek:

“Üsküb'ün bütün üst tabaka aileleriyle
münâsebette oldukları için **yaptıkları** düğün hem
çok neş'eli, hem de kalabalık oldu.”
(y.-tıkları 1946)

5. ***Tahkikat yapmak**: Araştırmak, soruşturmak:

“İnkulâbiyyûn bu haber hakkında derhâl
tahkikat yaptılar.”
(y.-tılar 6578)

y. 12962, 34595
y.-abildiler 15115
y.-abileceğimi 20066, 34344
y.-abilir 31756, 34177
y.-abilirdi 8289
y.-abiliriz 24153
y.-abilirsem 21557
y.-abiliyormu 32486
y.-abilmek 20063, 26707
y.-abilmış 36071
y.-acağı 11200, 21815, 28958, 30659, 31623,
31756, 31893
y.-acağımıza 24062
y.-acağını 22748, 26018, 26324, 31654,
31752, 31834, 34068
y.-acağız 3348, 3348, 3348, 3349, 3350
y.-acak 8120, 8313, 8322, 14748, 23268,
34751, 35130
y.-acaklarını 26706
y.-acakmış 13297
y.-acaktım 1654
y.-alım 2593, 17295, 17296, 24453, 25848
y.-amadığı 31561
y.-amadıkları 35618, 35618
y.-amamışız 35487
y.-amayacakları 21913
y.-amayız 31758
y.-amaz 13975, 26481
y.-amazdı 16433
y.-amazlar 14385

y.-amazlardı 14747
y.-amıyacağı 26030
y.-an 5522, 6490, 6581, 20040, 20773,
22475, 22723, 23347, 24125, 25048, 29672,
30403, 31476, 31478, 31488, 38341
y.-anlarımıza 23258
y.-ar 9839, 16370, 20015, 21084, 22577,
24114, 25775, 26066, 28615, 31760, 31828,
31834, 31903, 38248
y.-arak 4729, 19933, 27634, 34265
y.-ardı 296, 11015,
y.-ardık 349, 2200, 21290, 31797
y.-arım 26098
y.-arken 19734, 22119, 27169
y.-arlar 23295, 31559, 31855
y.-arlardı 6139
y.-arlarsa 12290
y.-arsam 19993
y.-ayım 3877, 35535
y.-ınız 17296, 17307, 17627
y.-ip 4306, 16087, 16088, 34369, 34369
y.-iyor 6337, 6566, 14556, 16712, 22313,
26397, 31897
y.-iyordu 2649, 9696
y.-iyorlar 882, 4758, 31546, 31609
y.-iyorlardı 22143
y.-iyormuş 876
y.-iyorsun 3867
y.-iyorum 17309
y.-iyoruz 20618
y.-madı 11815, 22603
y.-madılar 2764
y.-mağa 19983, 22607, 23868, 24134, 25034,
26016, 28849, 30745, 32721, 34597
y.-mağı 26097
y.-mak 1674, 2593, 4006, 4775, 4832, 7559,
7735, 8306, 8306, 19987, 20016, 20020, 20058,
20064, 21293, 23991, 26937, 26937, 27635,
28063, 31604, 31708, 31762, 32755, 34383,
36084
y.-makdı 30985
y.-makla 5455, 15782
y.-maktan 29556
y.-malı 21912
y.-manın 22224
y.-masımı 1774, 5593, 8811, 11396, 19413
y.-maya 650, 2764, 5573, 10087, 12265,
14239, 17627, 25023, 31370

y.-mayacağız 21514
y.-mayacak 31564
y.-maz 26373
y.-mazsanız 34359
y.-miş 5690, 6677, 6680, 13238, 14131,
30386, 32790, 32817, 39079
y.-mişlar 18919
y.-mişlardır 5167
y.-miştilar 1943
y.-miştim 2453
y.-mıştır 12982
y.-mıyor 22030, 30783
y.-mıyordu 26397
y.-sa 28074
y.-sam 32340
y.-saydık 2712
y.-sın 31897
y.-tı 4732, 10930, 12334, 12454, 21026,
23023, 24026, 24119, 24152, 26389, 26954,
29103, 30545, 31561, 38437
y.-tığ 2746, 5615, 5674, 9616, 12943,
16198, 16444, 17844, 18379, 21027, 21061,
22200, 31391, 31968, 32806, 35052, 35533
y.-tığım 20017, 25045
y.-tığımız 12535
y.-tığımızın 16142
y.-tığına 7615
y.-tığını 859, 2175, 17308, 21076
y.-tığının 18749
y.-tık 11317, 11320
y.-tıkları 1944, 31394, 31411, 32780
y.-tıklarından 3475, 19932
y.-tıklarını 16433, 18747
y.-tıktan 14239
y.-tılar 6571, 14145, 14746, 18690, 19868,
20769, 21445, 30527, 31638
y.-tılarsa 12289
y.-tınız 12323, 17338, 24449
[=292]
YAPAYALNIZ: Yanında kimse olmayan
(olmadan), tek başına:
“*Sene.ler var ki dön-düm ada.ya/
Yapayalnız otur-duğum oda.ya*”
(y. 38646)
y.+dım 36523, 36823
[=3]

YAPI: Barınmak veya başka amaçlarla
kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık
eseri, bina:
“*Beyoğlu'nu ve Galata'yı saran yeni yapıların
yığını arasında o mescitlerden ve o türbelerden
bir ikisi kaldı da (gördük ki) cetlerimiz o kefere
Frenk mahallelerinin toprağına böyle nüfuz
ederlerdi.*”
(y. +ların 6999)
“*Ada-mış sev-diği Allâh.ına bir böyle yapı*”
(y. 35653)
y. 406, 757, 3215, 18910, 26953, 31325
y.+lar 5474, 5609, 35907
y.+ları 5385
y.+larında 17404
y.+larının 11121
y.+sı 3198, 5161, 6181, 31293
y.+sına 19374
y.+sının 5164
y.+ya 35649
y.+ydı 2621
[=22]
YAPIL:- 1. Yapı olarak kurulmak, inşâ edilmek:
“*Yeni Mekteb'in yeniliği ise zamanla yanmış ve
yıkılmış olan binasının yeniden yapılmış
olmasından geliyordu.*”
(y.-miş 407)
2. Hazırlanmak:
“*Ganî Efendi evden bir tepsi tatlı gönderilmesini
sıkılmaksızın dürüst
bir eda ile emrederdi. Eve gelir, tatlının
yapılmasını söyledim.*”
(y.-masını 547)
y.-abilir 7746, 8246
y.-acağını 9172
y.-acak 14130, 14748, 31369, 31892
y.-amamış 31826
y.-amaz 5538
y.-amazdı 25980
y.-an 5324, 5481, 5517, 24743, 28804,
31515, 32738, 32815, 33886
y.-dı 1432, 7573, 11112
y.-dığımı 28976
y.-ır 3152, 6464, 8285, 8286, 8312, 8313,
21962
y.-ırdı 35352
y.-madı 19552, 19553
y.-mak 3141

y.-mamış 24932
y.-masaymış 18921
y.-masını 6176
y.-mayacak 14131
y.-maz 3153, 31004
y.-miş 407, 417, 1159, 2994, 5401, 5402,
5509, 5695, 6473, 6747, 18016, 20666, 29769,
35514

y.-mişsa 23642

y.-mıştı 2001

y.-sa 33880

[=58]

YAPILI: Yapısı olan(kimse):

“Bizim aramızda uzun boylu, narin **yapılı**, şaşı, sarı ve sivri sakallı, altın gözlüklü delişmen bir Fransız delikanlısı dolaşıyordu.”

(y. 1680)

y. 9246, 9418, 19088, 34553

[=5]

YAPIŞ-: 1. Sıkı sıkı tutmak, bırakmamak üzere yakalamak, sarılmak:

“Açık denizde boğulmak (tehlikesi geçiren) bir insan birçok yüzdükten sonra kırık bir sandal parçasına **yapıştığı** zaman nasıl dünyâya yeniden gelirse ve nasıl bir saadet duyarsa, ben de babamdan, her ay Paris'e gelebilecek bu yüz frankı bulunca, birdenbire öyle dirilmiş ve öyle mes'ûd olmuşum.”

(y.-tığ 4065)

2. **mec.** Bırakmamak:

“Kostantin tahtına nasıl bir hırsla **yapışmıştır?**”

(y.-mıştır 14642)

y.-abilir 17556

y.-arak 14039

y.-ırlar 30353

y.-mak 28123

y.-miş 28925, 35414

[=8]

YAPIŞIK: Yapışmış durumda bulunan:

“Uhrevî Üsküdar'ın yine içinde, onunla et ve deri gibi birbirine **yapışık**, lâkin o uhreviyetin tam zıddı, ta sahilde başlayarak, tepe tepe yükselerek, ta Büyük Çamlıca ve Küçük Çamlıca'ya kadar çıkan bir zevk ve şevk Üsküdar'ı vardı.”

y. 6055

[=1]

YAPIŞTIR-: 1. Yapışmasını sağlamak:

“Memleketde ne kadar müessese varsa duvarlara matem davetiyeleri **yapıştırmış.**”

(y.-miş 3369)

2. **mec.** (Bir sıfatı, bir niteliği) Birinin üzerine kondurmak:

“Babîâli'ye o zamanlar ‘Bevvâb-ı âli’ sıfatını **yapıştıran** diplomatlar ne söylediklerini biliyorlardı.”

(y.-an 15967)

y.-dılar 27053

y.-ıyordu 10204

[=4]

YAPIŞTIRIL-: Yapıştırmak işi yapılmak:

“Baha Bey'in bir musiki dâhisi olarak, İstanbul sokaklarına **yapıştırılan** ilânlardaki reklâmı da hoşla gitmemişti.”

y.-an 9087

[=1]

YAPMACIKLI: Yapmacık özelliği taşıyan, içten olmayan, gayr-i samîmî:

“(…) hakikatte türedi, harîs-i câh, **yapmacıklı**, koltuk altında yetişmiş Kafkas mültecisi bir Çerkez babanın çok ikbâlperest bir halefiydi.”

(y. 2722)

y. 28582

[=2]

YAPRAK: 1. Bitkilerin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, genellikle klorofilli, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı:

“(…) o **yapraklar**, o yeşil gölgelik, o temiz su, o fısıltı, o derin istirahat saati bana ihsas ediyordu ki, anne tabiatın kalbinde yakın bir yerdeydim.”

(y.+lar 30288)

“Mevsim serin ve bahçe.de **yaprak** yığın yığın”

(y. 36891)

2. Kitap, defter vb. şeylerde ön ve arka yüzü oluşturan kâğıtlardan her biri, varak:

“Bir fabrikanın imtidâdı için bir millî mesireyi alıp takvimden bir **yaprak** koparır atar gibi bir tarafa atmak lüzumlu mudur?”

(y. 8290)

y. 9475, 36399, 36412, 36570, 37891

y.+1 27188

y.+ını 37011

y.+ları 7526

y.+ların 36662, 36666, 37163

y.+larının 27454

y.+larıyla 36140

y.+larla 32519

[=17]

YAPTIR-: 1. Yapı olarak kurdurmak, inşa ettirmek:

“1889’da yeni **yaptırmış** olduğumuz evde, mektebe başladım.”

(y.-miş 10)

2. Bağlatmak, (aylık, fidye, haftalık maaş vb. ile) bağlanmasını sağlamak:

“Maaşa hasret çeker durur ve İbrahim Bey’i, biraderi Şûrâ-yı Devletin müteneffiz reislerinden Ali Dâniş Bey’e kendisine maaş **yaptırmak** için gönderirdi.”

(y.-mak 1568)

3. Kurdurmak, hazırlamak:

“Zeytinyağlı dolma, pilâv ve tatlı, hâsılı bütün bir sofraya **yaptırır**, uşaklarla Tahta Ilca’ya kadar gönderirdik.”

(y.-ır 553)

y.-acağı 21284

y.-dı 26387

y.-dığı 5342, 5499, 9133, 20528, 26939

y.-dıkları 5390

y.-ırlar 14351

y.-ıyorlardı 7389, 8134

y.-mak 5728

y.-mamı 1750

y.-maya 7548

y.-mayı 5346, 5349

y.-miş 5335, 5507, 6245, 26337, 32815

y.-mişti 1112, 5330, 5893, 19671

y.-miştir 26943

[=28]

YAPTIRIL-: Bir işin yapılması sağlanmak:

“Eve gelir, tatlının yapılmasını söyledim. Tatlı küfürlerle **yaptırılır** ve Gani Efendi’nin evine gönderilirdi.”

y.-ır 548

[=1]

YAPYALNIZ: Yapayalnız. Yanında kimse olmayan (olmadan), tek başına:

“Ben bu âlemin içinde **yapıyaldım**; orada bir tek insanı tanıyıordum.”

(y.+dım 4083)

y. 2323, 31260

[=3]

YÂR: Fars. 1. Sevgili:

“Nâbî’nin: ‘Sen dur ey bülbül biraz gülşende **yârim** söylesün’ mısraı, güzelliğine doyulmaz, berceste mısradır.”

(y.+im 33277)

“Dilbeste.yiz ahhâb.e esîr.iz **yâr.e**”

(y.+e 38051)

2. ***Yâr olmak**: Dost ve yakın olmak, yardımcı olmak:

“Bulgarlığa ancak Türklük **yâr olabilir**.”

(y.+olabilir 3520)

y. 1050, 2300, 5032, 12575, 23442, 31797, 35735, 37563, 38179, 38214, 38839

y.+e 2008, 38052

y.+i 31225, 39103

y.+in 36301, 37689

y.+larına 17429

y.+olmak 10038

[=22]

YAR-: Geçişe engel olan bir şeyi delip geçmek:

“Bu serdar İznik’in müdafaasını imkânının ötesine kadar ifa ettikten sonra, eli altında bulunan küçük Türk ordusuyla Haçlıların muhasara hattını **yardı** ve Eskişehir önlerine kadar çekildi.”

(y.-dı 4644)

“Bak-tım ki deniz insan.ı durgun su.yu **yar-du**/ Bir dev gibi mûnis ve yosun saç.ları var.dı”

(y.-dı 36835)

y.-ar 5233, 19464, 29002

y.-arak 24313

y.-arcasına 27254, 27671, 28359

y.-ıp 26566

y.-mağa 313

y.-masına 16717

y.-miş 6143

[=13]

YARA: Bir dış etkiyle, bir hastalık veya ârıza sebebiyle vücutta meydana gelen kesik, yarık veya çıban:

“Rencîdeliklerini onulmaz **yaralar** gibi saklardı.”

(y.+lar 44)

“Dedi ki İstanbul muhâsara.sı/ Başla-rken al-dığım gazâ **yara.sı**”

(y.+sı 36327)

y. 822, 1228, 7682, 33423

y.+dan 36116

y.+dır 36117, 36491

y.+larda 10756
y.+ları 4174, 16652, 35202
y.+larına 30235
y.+larını 14069, 15779
y.+m 1946
y.+mıza 25874
y.+nın 19268, 28870
y.+sı 3497, 9301, 10754, 17035
y.+sına 33942
y.+ya 13605
y.+yı 17901
[=27]

YARA-: Bir şey yararlı olmak, yarar sağlamak:
“Yunanlıların Çatalca'dan İstanbul minarelerini görmesi mi cihanın sulhüne yarar, yoksa bütün cihanın artık sulhun yüzünü görmesi mi? Bu menfaat bugün umumî bir kanaat oldu. Çok zaman geçmez bir vakıa olur.”
(y.-r 15998)

“Vicdana hitap etmektense, zevke hitap etmek millî varlığımızı müdafaaya daha ziyade yarar sanırım.”
(y. 7714)

y. 9635, 16330
y.-dı 3594, 4661, 11760, 11859, 12026, 12225, 12288, 32647
y.-dığı 25227
y.-diğini 15253
y.-madıktan 14279
y.-mamasından 26840
y.-mayacağına 18665
y.-maz 15099, 16330, 22381, 26206, 35393
y.-r 5236, 7707, 8319, 11858, 13400, 14880, 15687, 15692, 15987, 16266, 19854, 20192, 26205, 26454, 30745, 31314, 34635, 35455
y.-rdı 25227
y.-rlar 9638, 24245, 29588
y.-yacak 4135
y.-yan 27237
y.-yor 26772, 26786
y.-yorlardı 5925
[=48]

YÂ RAB: Ar. Ey Rab:

“Dilşâd soruyor: **Yâ Rab!** Bu nürdan daha parlak ne hârika!”

y. 30957

[=1]

YÂ RABBÎ: Ar. Ey Rabbim:

“Camiin kapısından girerken hayretten dondum: **Yâ Rabbî** o ne manzara idi!”

(y. 18070)

y. 1177, 2931, 2989, 3227, 3277, 3337, 9521, 13223, 14541, 16969, 18057, 21301, 21864, 28328, 30291, 30341, 34462, 34468, 34468, 34687, 34921

y.+m 21627

[=22]

YARADIL-: Yaratmak işi yapılmak, Allah tarafından halkedilmek, var edilmek:

“Bir vatan, kadın olsun, erkek olsun büyük yaradılmış evlâdını böyle tebcil, böyle tekrîm ettikçe, daimî yükselir.”

(y.-miş 22674)

y.-mişlerdir 19719

[=2]

YARALA-: **mec.** Gücendirmek, kırmak:

“Eski sînâatımızdan bir şeyin bu hazin yer de bu hazin tecellisi yalnız düşündürmüyor, kalbi yaralıyor, gözleri bir daha biber gibi yakıyor.”

(y.-yor 6221)

y.-dı 10731

[=2]

YARALAN-: 1. Yaralamak işi yapılmak, bir yerinde yara açılmak:

“İmparator yaralandı ve Alp Arslan'a esir düştü.”

(y.-dı 4556)

“Kim.lerdir atıl-mış döğüş-enler/

Kim.lerdir o bir bir yaralan-dıkça düş-enler”

(y.-dıkça 39100)

2. **mec.** Gücenmek, kırılmak:

“Artık izzet-i nefsim yaralanmıştı.”

(y.-mişti 8466)

y.-iyorsun 20142

y.-miş 24013

[=5]

YARALI: Yaralanmış olan, yarası olan (kimse), mecruh:

“Harpten yalnız yaralı veyahut gazi çıkmış olanlar mahviyetkâr olurlar.”

(y. 16663)

y. 26590

[=2]

YÂRÂN: Fars. Dostlar:

“Yâran yine rindânîkirâm ol-sun eren.ler/
Tekrâr mülâkî ol-uruz bezmiez.el.de”

(y. 37641)

y.+la 38214

[=2]

YÂRÂN-I AZÎZÂN: *Fars. +Ar. Aziz dostlar:*

“*Yârânâzîzan ben.i yâd eyle-yiniz*”

y. 38228

[=1]

YARÂN-I VEFÂKÂR: *Fars. +Ar. Vefakâr*

dostlar:

“*Yârânıvefâkâr.ı zebûn et-ti ecel*”

y.+ı 38322

[=1]

YARAR: Faydalı:

“*Bu cins bendelerin en işe yararlarından olduğu yüzünden akıyordu.*”

y.+larından 34953

[=4]

YARARLIK: Yararlı hizmet:

“*(...) kışlalarda kendilerine hikâye edilen Bedir, Uhud, Huneyn gazvelerini, İmam Ali'nin yararlıklarını, kamaşmış gözlerle dinlerlerdi.*”

(y. +larını 7103)

y.-ını 292

[=2]

YARASA: Yarasalar takımından, ön ayakları havada hareketini sağlayan perdeli bir kanat biçiminde gelişmiş, gövdesi çok ince kıllarla kaplı, başı gövdesine çok yakın, gözleri az gördüğü hâlde ses ötesi dalgalı yaymak ve bunların yankılarını almak sûretiyle gece yönünü çok iyi bulabilen memeli hayvan:

“*(...) yattığı duvar köşesindeki mezarını ve heykeltıraş Joze de Charmoie'nun tam bir Baudelaire'ci fikriyle, o mezar üstünde yoğurduğu kaskatı vücudu ve o vücudun üstünde –De Max'ın kafasından kopye ettiği– büyük yarasayı görmüştüm.*”

y.+yı 2257

[=1]

YARAS-: Uymak, uygun düşmek, yakışmak:

“*Bütün bu yedi senelik sergüzeşt, bu yaz, hakka, adalete, insanlığa yarasır bir sulhle bitse bile, Balkanlar'da, Küçük Asya'da asıl asayişin teminini düşündürmek kalır.*”

(y.-ır 13768)

“*Her cevr her cefâ yarasır-ır hüsniân.ına*”

(y.-ır 37331)

y.-an 12627, 21489, 37006

y.-ır 13759, 16660

y.-irsa 21979

y.-iyor 21302

y.-maz 4390, 30083

y.-mıyor 21980

[=12]

YARAŞTIR-: Uygun düşürmek, uygun görmek, yakıştırmak:

“*Ancak Dâmad Paşalığı kendisine çok yaraştırmıştı.*”

y.-mıştı 34725

[=1]

YARAŞTIRIL-: Yakıştırmak işi yapılmak:

“*Hayâtın saadetleri kendilerine bir türlü yaraştırılmaz.*”

y.-amaz 32091

[=1]

YARAT-: 1. Ortaya çıkmasına, meydana gelmesine yol açmak, sebep olmak:

“*Selçuk padişahı Melik Şâh'ın vuku bulan ölümü ortada tehlikeli bir boşluk bırakmış, umumî bir gevşeklik yaratmıştı.*”

(y.-mıştı 5064)

2. *mec.* (Daha önce olmayan bir şeyi) Ortaya koymak, yapmak, ibda etmek:

“*Fetihten sonra İstanbul'a yerleşmiş olan halkın iklimle bu imtizacını kaydettikten sonra, yeni baştan kurmuş olduğu bu şehirde yaratmış olduğu güzelliklerin en yüksek bir kıratıda olduğunu söylemek lâzımdır.*”

(y.-miş 4401)

“*Nice revnaklı şehir.ler görül-ür dünyâ.da/ Lâkin efsun.lu güzellik.leri sen.sin yarat-an*”

(y.-an 35822)

y. 39096

y.-abilir 17233, 24615, 32115

y.-abiliyordu 5784

y.-abiliyoruz 18114

y.-abilmek 18291, 32279

y.-acağımız 5837

y.-acaktır 13932

y.-amaz 8057, 20747

y.-an 5376, 5702, 5810, 23682, 24406, 28621, 31853, 32930, 35303, 38159, 38601

y.-anlardan 17255

y.-arak 5165

y.-dı 24171

y.-ır 12494, 20937, 21217, 29371, 35897

y.-ırken 35812
y.-iyordu 28204
y.-madan 30020
y.-madığı 27889
y.-mak 5774, 5789, 15926, 15938, 15984,
18335, 18335, 29872, 29873, 29878, 29883,
32957
y.-makla 15792
y.-maktır 32957
y.-malı 15947
y.-mamıştır 30038
y.-manın 5646
y.-masıdır 6076
y.-maya 5189, 5814, 20192
y.-mayı 5830, 8057
y.-miş 4399, 7950, 19404
y.-mişdi 24570
y.-mişiz 32471
y.-mişsa 36761
y.-mişti 5060, 5436, 5812, 9283, 9364, 18344
y.-miştir 5988, 36761
y.-sın 37600
y.-tı 12330, 12429, 17243, 18707, 20234,
25824, 32578
y.-tığı 5754, 6067, 9860, 19209, 20938,
24273, 29370, 31339, 37101
y.-tığını 31151
y.-tıkları 7389, 31881
y.-tılar 17145, 17235, 29162, 29374, 31391
y.-tın 36879
y.-tıysa 13930
[=100]

YARATICI: *mec.* Meydana getirme, yapabilmek yeteneği olan:

“Heredia bir yaratıcı değildi, çok gecikmiş, klâsik bir sanatkârdı.”

(y. 2271)

y. 4407, 5406, 5605, 6073, 13228, 18555,
20558, 21211, 27666, 28126, 29885

y.+sı 19407

[=13]

YARATICILIK: *mec.* Meydana getirme, ortaya çıkarma yeteneği:

“Bu ideali kurcalarken insanın gözü önüne, İtalyan Rönesansı başlarken, Floransa’da ve onun gibi bâzı şehirlerde, ilk ressamların ilk yaratıcılık atılışları geliyor.”

(y. 32973)

y. 32961

[=2]

YARATIL-: 1. Yaratmak işi yapılmak, Allah tarafından halkedilmek, var edilmek:

“Sevgiden, vefadan, merhametten, iyilikten yaratılmış ilâhî bir mahlûktu.”

(y.-miş 241)

2. (Daha önce olmayan bir şey) Ortaya konulmak, yapılmak, ibdâ edilmek:

“Elli sene ev veline kadar İstanbul’da gezinen ve hattâ şimdi bile baki kalmış bazı semtlere bakan bir insan, bu yerlerin, beş yüz seneden beri değişmemiş olduklarını sanır. Halbuki oralar, asırlar boyunca kaç defa yangından çıkmış, kaç defa yeniden yaratılmışlardır.”

(y.-muşlardır 5781)

“Bu ateş.ten yaratıl-mış yapı.lar fânî.dir”

(y.-miş 35907)

y.-abiliyor 18584, 20099

y.-diğini 18289

y.-mamıştı 11095

y.-miş 241, 26603, 31757, 32444, 34093

y.-mişti 252, 1376, 3822, 10042

y.-miştiler 9233

y.-miştir 34632

[=17]

YARATILIŞ: Bir kimsede doğuştan gelen bedenî ve rûhî özelliklerin bütünü, bir kimsenin bu özellikleri bakımından durumu, huy, mizaç: *“İbni Kemal ki müstesna bir yaratılıştı, aynı zamanda da devrinin bütün edebiyatı ve ilmiyle mücehhezdi.”*

(y.+tı 33103)

y. 27425

y.+ı 3579, 32602, 35267, 32232

y.+ım 9196

y.+ına 9344, 32063, 13696

y.+ında 4563, 9884, 10777, 32559

y.+ından 3578

y.+ıyle 3908

y.+larından 32071

y.+ta 5477, 29920, 29925, 32630, 33813

[=22]

YARATILIŞLI: Yaratılışı olan(kimse):

“Hâlis Türk oğlu, azîz ve yüksek yaratılışlı muhibbim Nihad Banarlı; Güzel ve her zaman olduğu gibi, millî hava ile dolu mektubunuzu aldım.”

y. 20604

[=1]

YARATIŞ: Yaratma işi:

“Aç-tığın ülke.de yok.tan yaratış kudret.ini”

y. 35974

[=1]

YARDIM: *Yardım etmek: Kendi gücünü başkasının iyiliği için kullanmak:

“Peçeneklerle ve Oğuzlarla Türkler arasında bir tanışıklık olmuş, bunların hanları Bizans ordusundan ayrılıp ırkdaşları olan Türklerle birleşerek Alp Arslan'ın muzafferiyetine yardım etmişlerdi.”

(y.+etmişlerdi 5059)

y. 4729, 5193, 11128, 14119, 26960

y.+a 5195

y.+da 4747, 35166

y.+dır 13911

y.+edebilirlerdi 35171

y.+edecek 34546

y.+eden 24137

y.+ederlerse 21216

y.+ediyordu 33698

y.+ediyorlardı 3762

y.+etmek 31859

y.+etseler 25858

y.+ettiklerini 1227

y.+ı 4674, 4730, 4730, 5044, 5204, 12473, 18534

y.+ına 5288, 12209

y.+ını 5120

y.+ıyla 17599

y.+ıyla 26029, 26305, 26648

[=33]

YÂRE: *Yâre açmak: Büyük bir üzüntü vermek:

“Dilbesteyiz ahhâbe esîriz yâre/

Onlardır açan gönülde binbir yâre”

(a.-an 38052)

[=1]

YARI: 1. Gidilecek yerin ortası.:

“(…) bugünse hedefe giden yolun yarısındadır.” (y.+sındadır 13923)

2. *Gece yarısı: Gecenin ortası, yarısı: Gecenin ortası, yarısı:

“28 Mayıs'ı 29 Mayıs'a bağlayan gece yarısından sonra, kıyamet kopar gibi bir velvele koptu.”

(y.+sından 5230)

“Dalgın gece.ler El el.e gel-dik yarı.nızda”

(y.+nızda 37894)

3. *Yarigece: Yarı gece. Gecenin ortası, yarısı:

“Yarigeceye doğru Nizâm Caddesi üzerinde biraz gezmeğe çıktım.”

(y.+ye 2830)

y. 29, 1326, 1326, 1345, 2997, 4023, 4023, 6218, 6218, 12700, 12701, 17972, 28861, 33653

y.+da 24293

y.+nın 17978, 24741

y.+sı 23996, 23996, 24713, 33152

y.+sından 5226, 12344, 23751, 24522, 30328

[=29]

YÂR-I DİLÂRA: Fars. Gönlü süsleyen sevgili:

“Dil uyu-r mestol-arak yâridilârâ söyle-r”

y. 37656

[=1]

YARIK: Yarılmış:

“Hem ırk, hem de toprak itibariyle mâderzâd bir şâir olan bu gencin mısraları Türk vatanının cenup ovalarından gelen uzun, hasretli, coşkun nağmeler nevi'nden değil o diyarların şevkini ve hüznünü ifâde eden kamış yâhud da telle de söylenmemiş, bilâkis hassas yarıkların kıl dişleri üzerinde, gelişi güzel bir tahassüsle oynadığı bir zemzeme tarzındadır.”

y.+ların 20720

[=1]

YARIL-: 1. Geçişe engel olacak bir şeyin içinden geçilmek:

“Gelenler, Bulgar cephesinin yarıldığı haberini getiriyorlardı.”

(y.-dığı 2795)

2. Üzerinde yarık açılmak:

“Ey hâk yarıl-san görün.ür ibret.le/

Kıymetli güher.ler dolu yer sîne.ndir”

(y.-san 38396)

y.-dı 2780

y.-dığı 5504

[=4]

YARIM: Bir bütünün ayrıldığı iki eşit parçadan her biri, bir bütünün yarısı:

“Annemin hazırlamış olduğu bir şilteyi, muallim Ganî Efendi'nin hoca makaamı olan, yarım kavis, mihrâbımsı yerin arkasına koydular.”

(y. 29)

y. 162, 883, 2889, 3281, 4732, 12238, 13228, 15518, 21242, 21506, 21983, 22198, 22501, 26024, 26025, 26050, 28035, 29165, 32858

[=20]

YARIMADA: Üç yanı denizle çevrili, yalnız bir yanı karaya bağlı kara parçası:

“Şehrin, o zamanki Anadolu sahillerinin, Balkan yarımadasında bir hayli yerlerin halkı Lâtinlikten uzaktı.”

y.+sında 4921

[=1]

YARIM YAMALAK: Tam ve olması lâzım gelen şekilde olmayan, eksik, kusurlu:

“Tevfik Fikret, **yarım yamalak** Fransızca şiir anlayışına rağmen; çok basit bir malûmatla eski şiirimizi bilmesine rağmen, zamanında iş başına geçer geçmez, şiirimizde gözleri kamaştıran bir yenilik başarırverdi.”

(y. 8809)

y. 2082, 8887, 10108, 13132, 14278, 14415, 14697, 15347, 15976, 17791, 17792, 17843, 17843, 17844, 23894, 28983

[=17]

YARIN: Bugünden sonra gelecek ilk gün:

“Hâl dediğimiz şey **yarından** sonra maazi olacaktır.”

(y.+dan 5798)

“Bu gün de geç-di güneş bat-dı ortalık mâvi/

Yarın öbür gün de/

Bütün gel-en gün.ler/

Birer birer geç-ecek”

(y. 38724)

y. 9578, 9590, 9603, 10703, 12581, 12664, 12679, 13457, 13539, 13862, 13931, 14124, 14212, 14375, 16068, 16102, 16946, 17521, 18244, 23273, 28679, 28732, 29055, 29123, 30262, 30344, 31777, 32463, 34347, 34351, 34537, 35501

y.+adır 16050

y.+dan 16070, 23234

y.+ı 13800, 16049

y.+ın 12819, 12823, 17513, 17524

y.+ki 7872, 17656, 26328, 29727, 30260, 30264

y.+kiler 29013

[=50]

YARINLIK: Yarına ait olan:

“(…) ta ki sulhun bugünlik **yarınlık** bir mesele olduğu kafalarımıza yerleşsin.”

y. 16105

[=1]

YÂR-I SÎMİN-TEN: Fars. Çok beyaz vücutlu sevgili:

“Akl ehil.i o.dur ki **yârisîminten.le**”

y.+le 38380

[=1]

YARIŞ: ***Yarış etmek**: Birbirini geçmek için uğraşmak:

“(…) Çünkü imarı için Müslüman sâhib-akarları Hıristiyan zenginleriyle **yarış ediyorlar.**”

y.+ediyorlar 7540

[=1]

YARIŞ-: Başkalarından üstün olmaya çalışmak, rekabet etmek:

“Bir bir açıl-ırken gök.e son def’a **yarış-tık/ Allâh.a git-en yol.da melek.lerle karış-tık**”

(y.-tık 35849)

y.-miş 35813

[=2]

YÂR Ü AĞYAR: Fars.+Ar. Dost ve düşman, herkes:

“Devleti yıkılmış, himaye edecek kimsesi kalmamış olan Türklüğü müdafaa etmek için ortaya atılırsan **yâr ü ağyâr** nazarında muazzam bir şahsiyet olursun.”

(y. 10195)

y.+a 14132

y.+ca 1010

y.+ı 12441

y.+ın 18087

[=5]

YASAK: Moğ. Bir şeyin yapılmasına mâni olmak için konmuş olan kanunî veya kanun dışı engel, memnuiyet:

“Bil-mezdi âdem oğlu ne-dir şerr için **yasak**”

y. 37137

[=1]

YÂSEMİN: Fars. Zeytingiller familyasından, güzel koku yapımında kullanılan, beyaz renkli (ender olarak kırmızı veya sarı), çok kokulu çiçekler açan, sarmaşık cinsinden ağaçtan yapılmış:

“Eski Osmanlılar gibi cepken, çakşır, ökçeli rügan kundurular giyiyorlar, iri gümüş köstekler

taşıyorlar, geniş kuşaklar dolantıyorlar, kehribar ve yâsemîn ağızlıklardan sigara içiyorlar.”

(y. 882)

*“İste-mem artık ışık râyiha renk âlem.ini/
Kokla-mam yosma karanfil.le güzel yâsemîn.i”*

(y.+i 36871)

[=2]

YÂSİN: Ar. Kur’an’ın otuz altıncı suresinin ismi: “Ramazan akşamları ölümlerimizin ruhuna **Yâsin** okumayı ondan öğrenmişim.”

(y. 690)

y. 683, 728

[=3]

YÂSİNCİZÂDE: Osmanlı şeyhülislâmı Yâsincizâde Abdülvehhâb Efendi’nin (1758-1833) de mensubu olduğu aile:

“Boğaziçi’nde Yâsincizâde ailesine damat olarak girmiş.”

y. 9672

[=1]

YASLAN-: (Bir nesne) Bir yere dayanmak, dayalı olmak:

“Kurşunlu Han eski Üsküp’ün içinde dört köşeli, yassı duvarlı, kurşun kubbeli, tabîate bir külçe gibi muhkem yaslanmış, her türlü âfetlere karşı pervasız bir dev eseriymiş.”

y.-miş 1112

[=1]

YASLI: Yas tutan, yas içinde olan:

*“Eskişehir düşmanın savletini müteellim, **yaslı**, perişan bir hâlde bekliyordu.”*

(y. 18408)

*“Mağlûp.ken ordu **yaslı** dur-urken bütün vatan”*

(y. 35729)

y. 38659

[=3]

YASSI: Basık ve yayvan:

*“(…) sonra kıyafette, yüksek destardan **yassı** pabuca kadar bol ve ipekli kisvelerle (...)”*

(y. 17083)

y. 1110

[=2]

YASTIK: Baş altına koymak veya dayanmak için kullanılan, içi pamuk, yün, ot, kuş tüyü vb. ile doldurulmuş, torba şeklinde, dört köşe, uzun veya yuvarlak küçük minder:

*“Bir katil boğmak istediği bir masumun başına bir **yastık** kor da üstüne nasıl oturursa, Yunanlılık Edirne’nin üstüne öyle oturdu.”*

(y. 18232)

*“Böyle **yastık.da** gör-enler yüz.ünü”*

(y.+da 36978)

y.+a 14493, 25653

y.+1 22157

[=5]

YAŞ: (I) 1. Doğuştan itibaren geçen ve yıl birimiyle ölçülen zaman:

*“On dokuz **yaşında** atıldığım o sergüzeşti başka sahîfelerde yazdığım için bir tarafa bırakıyorum.”*

(y.+ında 19306)

*“Tam elli beş **yaş.ında** ve Biblos.dayım bugün”*

(y.+ında 38803)

2. Hayatın çeşitli dönemlerinden her biri:

*“Gez-dim o **yaş.ta** dağ.ları hulyâ.m iç.inde lâl”*

(y.+ta 35724)

3. ***Yaşını (Yaşını başını) almak**: Yaşı ilerlemek:

*“Bilhassa Şark’da bugün bile meziyyât yaşla ölçülür. **Yaşını başını almış** ne kadar kof ulemâmız var ki, hasâis-i mev’hûmelerini yazıda ve hayatta kudemleriyle saydırabiliyorlar.”*

(y.+ımı 21902)

y. 6722, 9616, 26854, 31299, 34700, 36305, 38310

y.+a 21884, 25395, 26410, 31048

y.+ça 2948

y.+da 84, 92, 123

y.+1 1901, 5991, 31291, 31294, 31295,

31299, 31309, 34636, 35074, 39001

y.+ım 1204, 2579, 4090, 7195, 24884, 36589

y.+ıma 59, 584, 654, 700, 1223, 1825, 2456

y.+ımda 727, 1712, 1790, 1913, 2186, 11182,

20411

y.+ımdan 654

y.+ımı 2367

y.+ımın 1657, 1721

y.+ımıza 33943

y.+ın 1614

y.+ına 1987, 5132, 5568, 7129, 10522,

12006, 13898, 13898, 19864, 20708, 22716,

22722, 22736, 24020, 25767, 31095, 34623,

37363

y.+ında 39, 844, 1218, 1260, 1666, 1929, 2059, 2124, 2952, 5547, 5644, 6915, 7080, 7090, 10527, 20700, 20728, 21687, 21689, 21864, 21864, 22353, 22704, 22709, 22752, 23015, 23106, 23463, 25777, 25791, 26133, 31046, 31058, 31269, 31270, 32545, 32586, 32646, 34543, 35381
y.+ındadır 14466, 20956, 32111
y.+ındaki 2026, 5162, 21047, 26020, 31045
y.+ından 6158, 31266, 34700
y.+ındaydım 75, 364, 398, 458, 1578, 1932, 4057, 26345, 32374
y.+ındayım 39107
y.+ındayken 9802
y.+ını 13874, 21754, 21862, 21888, 30596, 32120
y.+ının 785, 8765, 34651
y.+ınız 1706, 20244
y.+ınızda 20271
y.+la 7033, 21887, 25287
y.+lar 20560, 22166, 22701
y.+ları 19681
y.+larına 19349
y.+larında 3105, 5133, 5133, 23945, 23970
y.+larındaki 19350, 23947
y.+larındaydı 35081
y.+larının 19350
y.+larıyla 30716
y.+larla 14938, 23050
y.+ta 10525, 22807, 23966, 31049, 34640, 36380
y.+tan 20419
y.+taydık 16960
[=177]

YAŞ: (II) Gözyaşı:

“Bu nefer miydi Derin göz.leri **yaş.larla** dolu”
(y.+larla 35681)
y.+ları 37916
[=2]

YAŞA-: 1. Hayatını devam ettirmek, ömür sürmek:

“Bu devirde **yaşayan** ihtiyar, orta yaşlı, genç vatandaşlar eski mûsikîmizin bestelerini Münir Nûreddin'den dinledikleri için talihlidirler.”
(y.-yan 19831)

“Hüzün.ü bir zevk edin-enler **yaşa-yor** bura.da”
(y.-yor

2. **mec.** Sürmek, devam etmek:

“Şimdi birçok şeyler düşünürken bir daha kani' oluyorum ki şiirin ve nesrin yegâne **yaşayacak** tarafı 'temiz hisler'den yaratılabiliyor.”
(y.-yacak 20114)

y. 12097, 38898, 38899, 38901
y.-dı 9754, 10081, 10253, 15004, 25841
y.-dığı 34, 938, 2248, 3789, 3824, 3970, 5599, 8600, 10779, 11160, 13190, 17177, 17451, 30731, 30732, 32498, 32701, 33155, 33269, 33363, 34159
y.-dığım 6546, 16578, 21616, 31245
y.-dığımı 21498
y.-dığımız 2957, 5805, 7734, 11852, 15961, 20494, 27838
y.-diğina 12996
y.-diğını 3561, 34333
y.-dık 35930
y.-dıkça 5989, 22898
y.-dikları 6376, 23681
y.-diklarını 9293
y.-dım 26049, 38043
y.-dımız 26410
y.-mak 65, 66, 6436, 7347, 8141, 9202, 10082, 10144, 11201, 11926, 12315, 12327, 12339, 13650, 13935, 14830, 18042, 18476, 20299, 22889, 22947, 22973, 22978, 33034, 36007, 36106, 36407, 36425, 37087, 38029
y.-makdan 19712, 39098
y.-makla 6003
y.-maktan 10142, 14648
y.-maktır 12681
y.-maları 20120
y.-mamız 15428
y.-mamızın 13168
y.-ması 34018
y.-maya 11147, 12316, 12647, 13150, 13677, 32718
y.-mayı 16485
y.-maz 36474
y.-miş 414, 1495, 3611, 5681, 5989, 7254, 13651, 17444, 17509, 22483, 22698, 24157, 24870, 25987, 26085, 26354, 28346, 31270, 32562, 33284, 35098, 36637, 37083
y.-mişiz 2963
y.-mişti 26082
y.-miştir 8291, 35823
y.-mıyorlar 24935
y.-mıyorlarmı 32982

y.-mıyoruz 7296
y.-nlar 17646
y.-r 2233, 7207, 7771, 9806, 12701, 12706,
12708, 16387, 17205, 19788, 19793, 22229,
22463, 22904, 23177, 26334, 27609, 30710,
31386, 32085, 36423, 36526, 36630, 36690,
38141, 38142, 38144, 38660
y.-rdı 964, 1418, 1477, 1529, 3809, 3845,
4048, 10784, 10997, 11002, 21073
y.-rız 15222
y.-rken 7725, 8141, 26010, 26819, 28245,
34311, 36266, 36492
y.-rlar 15216, 22251
y.-rlardı 3834
y.-rlarsa 16927
y.-rsa 12708, 36753
y.-sın 39279, 39284
y.-yabileceğimi 746
y.-yabilecek 7553
y.-yabilir 3535, 11961
y.-yabilirdi 22603
y.-yabilirler 13829
y.-yabilirsin 20179
y.-yabiliyorlar 6846, 19638
y.-yabilmek 1077
y.-yabilmesi 14395
y.-yabilseydi 15137, 32711
y.-yacağım 21561, 21564
y.-yacağına 14110, 14394
y.-yacağımı 26267
y.-yacağız 18320
y.-yacak 18584, 22167, 30261
y.-yacaklar 26736
y.-yacaktım 1654
y.-yacaktır 8135, 13204, 13477
y.-yamayacağını 18237
y.-yamaz 13256, 21766, 30609
y.-yamazdı 13036
y.-yan 933, 1086, 1995, 2864, 2946, 3777,
3915, 5363, 5782, 6134, 6421, 6489, 6678,
7294, 7416, 7522, 8818, 12183, 14110, 17397,
19410, 19485, 19816, 20935, 21533, 21535,
21660, 21688, 21910, 22179, 22292, 22422,
22766, 22869, 22919, 23108, 23181, 23677,
23685, 24072, 25088, 28050, 28786, 30840,
31594, 31906, 31962, 32477, 32719, 33449,
34043, 35686, 35824, 36496, 36497

y.-yanlar 6327, 6352, 23469, 31661, 35718,
36053, 36087
y.-yanların 6311, 23446
y.-yarak 9685
y.-yım 36906
y.-yıp 5568, 7060, 9285, 17203, 31336,
38018
y.-yışında 2987
y.-yışta 21205
y.-yor 279, 3553, 4150, 5814, 6658, 6779,
7473, 7487, 7767, 13477, 13858, 14198, 16828,
17509, 22455, 22828, 23570, 24935, 28349,
28786, 30721, 31786, 36048, 36068, 36355
y.-yordu 243, 454, 4055, 5811, 10960,
22172, 23077, 25861, 26337, 27016, 27865,
28231, 33584, 34083
y.-yorduk 8595, 18318, 26887
y.-yordum 2233, 8581, 11327, 16569, 23454,
32216, 32381
y.-yorlar 662, 6205, 6335, 7299, 7778, 7922,
16764, 22730, 23160, 26733, 30730, 31068
y.-yorlardı 219, 6327, 6436, 19157, 36485
y.-yorlarmış 11161
y.-yormu 30326
y.-yormuş 395
y.-yormuşum 23064
y.-yorsa 16916, 30208
y.-yorsunuz 23378
y.-yorum 6765, 16963, 23163, 32180
y.-yorus 5796, 5831, 7711, 7760, 13046,
14178, 16937, 23144, 28788, 30383, 31375
[=384]
YAŞAR-: (Göz için) Yaşla dolmak:
"Bu gençlerin güzergâhında gözlerimiz
yaşardı."
(y.-di 21088)
y.-an 15003
y.-anların 31596
y.-arak 14065
y.-ıyordu 2133
[=5]
YAŞAR BEY: Yahya Kemal'in humbaracılık
yapan bir akrabası:
"Yaşar Bey, Gazî İsa Bey Câmii'nin mütevellisi
ve vâkıfının ahfâdındandı."
(y. 201)
y. 1431
y.+in 207, 209, 210

y.+le 1426
[=6]
YAŞART-: Yaşarmasına yol açmak:
“Düşündükçe gözlerimizi **yaşartan** bu müdafaanın sevabında, eski mesut günlerimizde Loti'yi bize yaklaştıran Tevfik gibi birkaç Türk'ün ne kadar hissesi vardır!”
(y.-an 10561)

y.-an 31425
y.-tılar 17512
[=3]

YAŞAT-: 1. Yaşammasını sağlamak veya yaşamasına imkân vermek:
“Hakikat bu ki Anadolu'da ve Rumeli'de bin seneden beri İslâm medeniyeti kendi akaidince Hıristiyan milletlerle Müslüman milletleri el ele **yaşatabildi.**”
(y.-abildi 11771)

2. Bir durumu hissettirmek:
“Yurt.un bu iftar.ından uzak kalma.nun gam.ı/ Hadsiz **yaşat-tı** rûh.uma bir gurbet akşam.ı”
(y.-tı 35947)

y.-acak 5313, 11732, 16678, 30845, 30847
y.-amayan 31883
y.-an 6358, 19149, 22254, 28219, 30730, 35956
y.-arak 3630
y.-ır 17248, 30161, 33283
y.-ıyor 13871, 22278
y.-ıyordu 23355, 26393, 28218
y.-ıyorlar 6337, 31492
y.-mak 22204
y.-mazlar 28559
y.-mıştır 5963
y.-tığını 14115
y.-tılar 19411
[=30]

YAŞAYIŞ: Yaşama işi:
“Yeni mürebbîlerimizin **yaşayışına**, giyinişine, yiyip içişine özendiğimizden beri Türk çarşısı yıkıldı.”

(y.+ına 21290)
y. 6985, 21271
y.+ı 28473
y.+ımdan 19041
y.+ına 25682
y.+ında 16966
y.+ını 33385

y.+ıyle 28191
y.+la 7010
y.+larının 21268
y.+ta 5819, 17076
y.+tan 4321
[=14]

YAŞLI: Yaşı ilerlemiş, kocamış, ihtiyar (kimse):
“Abdülhalim Memduh hepsinin **yaşlısı** ve olgunu idi.”

(y.+sı 19316)
y. 2550, 7993, 19816, 27617, 35313
y.+ca 35290
[=7]

YAŞLI: (Göz için) Yaşla dolmuş:
“Üç şanlı harp.in arş.a asıl-mış silâh.ları/ Parla-rdı **yaşlı** göz.lere bayram sabah.ları”
(y. 36337)
y. 38620

[=2]

YAŞMAK: Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü:
“Rumeli Hisari'nun **yaşmaklı** feraceli son hanımını seyredilemek için Göksu deresinde saatler geçiriyor.”

(y.+lar 905)
“Gül yanak.lar üst.üne **yaşmak** tutun-muş nür.dan”
(y. 37484)
[=2]

YAŞMAKLI: Yaşmak takmış olan:
“Rumeli Hisari'nun **yaşmaklı** feraceli son hanımını seyredilemek için Göksu deresinde saatler geçiriyor.”
(y. 10537)

y. 8033
[=2]

YAŞ MUAHEDELERİ: 1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda, 10 Ocak 1792 tarihinde imzalanan Osmanlı-Rus barış antlaşması:
“Bu fecî harb ancak arkadan Fransız İhtilâlinin baş göstermesiyle Zıştovi ve **Yaş Muahedeleri** akdolunarak lehimize neticeleniyor.”

y. 23776
[=1]

YAT: İng. Özel gezinti gemisi:
“**Yata** bindiler. Biraz sonra yat demir aldı.”
(y.+a 12078)

y. 12071, 12074, 12077, 12105

y.+ı 12079

y.+ın 12080

[=7]

YAT-: 1. Boylu boyunca uzanmak:

“*Hâlâ tahattur eyle-yorum mâvi bir gece*

Yat-tımdı nîlgûn koru.nun bir kenâr.ına”

(y.-tımdı 39185)

2. Mezarda gömülü olmak:

“*Türklüğün köklerini koparmaya savaşırken o topraklar altında yatan ilk Türk beylerini, İlk İslâm şehitlerini, ilk Osmanlı padişahlarını uyandırdılar.*”

(y.-an 14959)

“*Belli kabir.inde O bir nûr.a sarıl-mış yat-ıyor*”

(y.-ıyor 36092)

y.-acağını 14494

y.-acak 13737, 30351

y.-an 982, 5523, 7186, 7946, 7952, 10750,

16685, 16792, 16832, 35824, 36571

y.-ar 7260, 10557, 16690, 16840, 26371,

26371

y.-ardı 977, 988, 22932

y.-ardım 17384

y.-arken 8522

y.-arlardı 709

y.-armış 33355

y.-ın 7874, 7876

y.-ıp 149, 7382, 21798, 30643, 34673

y.-ıyor 7073, 7416, 10723, 13705, 19093,

20711, 21274

y.-ıyordu 86, 118, 6187

y.-ıyorlar 6247, 7941, 10725, 38532

y.-ıyorlardı 6646

y.-ıyormuş 7120

y.-maktadırlar 5275

y.-mamış 1123

y.-maya 10490

y.-miş 22713, 23506

y.-tı 36975, 36976

y.-tığı 148, 2252, 7135, 9431, 15403, 17450,

23598

y.-tık 37737

[=68]

YATAĞAN: İki yanı da keskin, kabzasından ucuna kadar hafif bir kavis yapan, Türklere has uzun ve dar savaş bıçağı:

“*Her harb aç-ınca tuğ yatağan kargı ok ve yay/ Benze-rdi şevk iç.inde kop-an bir kasırga.ya*”

y. 38581

[=1]

YATAK: 1. Uyumak veya dinlenmek için

üzerine veya içine yatılan şey, karyola, kerevet, sedir vb.:

“*Bu rü'yânın korkusuyla uyandım. Yataktan fırladım.*”

(y.+tan 155)

2. Nehir, ırmak, çay vb. akar suların içinde

aktıkları yer, mecrâ:

“*Meriç büyümüş, iki tarafı ağaçlık, geniş bir yataktan artık koyu yeşil ve ağır akıyordu.*”

(y.+tan 748)

y. 2513, 2620

y.+a 74, 1245, 26371

y.+da 113

y.+ı 8, 6800, 17510

y.+ıma 11033, 17384

y.+ımda 2804, 6500

y.+ımızda 6458

y.+ına 160, 34352

y.+ında 136, 23992, 33960

y.+ından 24404, 24853, 30276

y.+ının 8739

y.+larımızı 21244

y.+larına 6646

y.+larında 18736, 22103

y.+ta 135, 8840, 33653, 34841

y.+tan 22796, 30281

[=35]

YATAKLIK: ***Yataklık etmek**: (Suçlulara)

Yardım etmek, onları saklamak, gizlice barındırmak:

“*Evvelâ sayelerinde Makedonya ve Epir'i kaptığı Bulgarlara ihanet etti; sonra Harb-i Umûmî'de Almanlara yataklık ederek müttefiki Sırbistan'a ihanet etti.*”

(y.+ederek 15166)

y. 14076

y.+eden 24429

y.+etmese 14120

[=4]

YATI: Gece misâfirliği:

“*İki ay sonra annem Karşıyaka'da bir düğüne, yatıya gitmek hazırlığında bulunuyordu.*”

y.+ya 373

[=1]

YATIR-: ***Falakaya yatırmak**: Falakaya bağlayıp tabanlarına vurmak sûretiyle cezâlandırmak:

“Bâzan Ganî Efendi hiddetlenir, çocuklardan birini falakaya **yatırır**, o zaman gürültü durur, tıss ses olmazdı.”

y.-ır 520

[=1]

YATIRIL-: Yatması sağlanmak:

“İkide birde hastahâneye **yatırılır**, bir müddet tedavi görür ve çıkardı.”

(y.-ır 3856)

y.-mış 31141

[=2]

YATIŞ-: (Ayaklanma, kargaşalık vb.) Sona ermek, sâkinleşmek:

“Sokakta Sultan Mustafa'yı isteyen nâralar işitildiği günün gecesinde Sultan Mustafa'nın, hapsedildiği dâirede, eceliyle vefât ettiği şâyi' oldu da ortalık hemen **yatıştı**.”

(y.-tı 34256)

y.-tıktan 34254

[=2]

YATIŞTIR-: Bir kargaşayı, ayaklanmayı bastırmak:

“(…) dikkat et ki Türk hükümeti bu islâhat kaygısına Hıristiyan tebeasını **yatıştırmak** için düştü.”

(y.-mak 26386)

y.-ır 16195

[=2]

YAT KULÜB: Büyükkada'da 1906 yılında, İngiltere Yat Kulübünün şubesi olarak Yacht Club of Princesadiyla, bugün Anadolu Kulübünün oyun salonunun bulunduğu binada kurulmuş olan kulüp:

“Bu devre Ziya Bey'in kitapların içinden hayata açıldığı, şimdi dediğimiz gibi, hayatça asrileştiği devredir. **Yat Kulübü'nde** beni görmeye geliyor, saatlerce kalıyor.”

(y.+ünde 8620)

y.+de 2769

y.+ün 2730, 9567, 11401

y.+ünde 2651, 2717

y.+ündeki 2761

y.+ünün 3661

[=9]

YATSI: Güneşin batmasından bir buçuk, iki saat sonraki vakit, yatsı vakti:

“Bu nüzül vak'ası üzerine ihtiyar komşumuza **yatsıdan** sonra gitmek üzereydim.”

(y.+dan 34920)

y.+ya 15217

[=2]

YAVAN: **mec.** Tatsız, zevksiz, anlamsız:

“Gençliğinde, Halep'te menfi iken neşrettiği bir iki roman da **yavan** ve acemicedir.”

(y. 9896)

y.+dır 27976

[=2]

YAVAŞ: 1. ***Yavaş yavaş**: Ağır ağır:

“Bir naaş nasıl **yavaş yavaş** solar, çürür, lîme lîme olur, bir kemik çerçevesi kalırsa Türk şiirinin de öyle, önce ruhu çekildi, sonra yavaş yavaş lisâni çürüdü, vezni bozuldu, ahengi çetrefilleşti.”

(y.+yavaş 28176)

“Allâh.a şükret-ip dur-uyorlar ve kolkola/ Sessiz **yavaş yavaş** dal-ıyorlardı bir yol.a”

(y. 36626, 36626)

2. (Ses tonu için) Alçak:

“Çok **yavaş** yalnız iç.imden duyul-an ses.le de-yor”

(y. 36100)

y. 1730, 3044, 3492, 5819, 20015, 21132, 21133, 23688, 26534, 33990, 36142, 36142, 38373, 38538, 38538

y.+ca 36165

y.+ça 23484, 34127

y.+yavaş 221, 388, 633, 742, 1959, 1962, 2632, 3051, 3782, 3856, 3902, 5491, 6545, 6664, 6862, 6942, 7028, 7453, 7462, 7526, 7804, 8700, 10303, 10782, 10881, 10918, 11145, 14162, 14954, 15107, 15361, 17138, 17175, 17478, 19113, 21226, 22390, 22769, 23203, 23634, 23943, 23949, 24568, 24749, 25516, 25599, 26148, 27180, 28166, 28168, 28249, 28254, 28310, 28501, 29022, 29824, 30007, 30828, 31345, 31700, 32205, 32727, 34078, 34118, 34397, 34497, 35558

[=88]

YÂVE: **Fars.** Saçma sapan söz, anlamsız boş lakırdı: “Vakıa bu karara gerek Atina'nın gerek de Beyoğlu'nun şımarık mavi varakpareleri daha şimdiden: ‘Bakalım Yunan Hükümeti bildiği gibi

hareket etmekten vazgeçer mi?’ yollu **yavelere** cür’et ediyorlar.”

y.+lere 16234

[=1]

YÂ VEDÛD: Ar. Yâ Vedûd Hazretleri, Bizans devri İstanbul’unda yaşayan bir Allah dostu: “İstanbul’un toprağına, fetihten beri yeşil birer nur gibi düşmüş olan bu adlardan biri bana gaipten bir nida gibi gelirdi: **Yâ Vedûd.**”

(y. 7199)

y. 7185, 7201, 7218, 7226, 7248, 7251, 7260, 7277, 7289, 7291

y.+dan 7299

y.+u 7194

y.+un 7192, 7271, 7300

[=16]

YÂVER: Ar. Devlet ve hükûmet başkanlarının, kumandanların yanında bulunan, emirlerini yazmak ve yerine ulaşmasını sağlamakla görevli subay, emir subayı:

“Sirkeci’den geçerken Enver Paşa’yı, yanında **yaveri** ile Sirkeci İstasyonuna giderken otomobilde gördüm.”

(y.+i 2807)

y.+i 3804, 10126, 15002

[=4]

YÂVER EFENDİ: İstanbullu bir esnaf:

“Abdülhak Hâmid geçen sene Arnavutköyü’nde, bir başına, bir evde ikamet eder, her sabah da Arnavutköyü’nden Bebek’e yaya gelir, Bebek’te **Yaver Efendi’nin** lokantasında çay içer, Öğleye kadar vaktini tatlı bir musahabe ile geçirirdi.”

y.+nin 12073

[=1]

YÂVERLİK: Yaver olma durumu:

“Balkan Harbi’nden biraz önce Harbiye Nâzırı olan Nâzım Paşa’nın, eski bir aile dostluğu yüzünden, **yaverliğine** katlandı.”

y.+ine 10579

[=1]

YÂVER NAFİZ BEY: Osmanlı devlet adamı:

“Diğer iki lâhdi de göstererek ‘Bunlarda da **Yaver Nafiz Bey’le** zabıta memuru Celâl Efendi yatıyorlar.’ dedi.”

y.+le 10731

[=1]

YAVRU: Çok küçük yaşta olan insan veya hayvan:

“Kurdun **yavruları** sessiz sessiz oynuyorlar, yavru olmakla beraber bir kurt sevk-i tabiisiyle biliyorlar ki düşmanları olan insanoğlu birkaç adım yakında, pusudadır.”

(y.+ları 13722)

“Kadın erkek ana.sından süt emen **yavru.muza/ Hep.imiz can.la sarıl-dık da vatan duygu.muza**”

(y.+muza 37826)

y. 13713, 13734, 39230

y.+çağızlar 39256

y.+lar 17612

y.+lara 6986

y.+ları 909, 13713, 13753

y.+larıdır 7563

y.+larını 16873

y.+larının 13733

y.+su 850, 12483, 12851, 22737, 25946, 33884

y.+suna 1091

y.+sunun 13707

y.+yu 13736

[=23]

YAVUZ: 1. Güzel, iyi, benzerlerinden üstün:

“Teceddüün **yavuz mübeşşiri Namık Kemal** bir uçtan bir uca giden memâlik-i mahrûsa-i şahaneyeye ‘vatan’, yetmiş iki dilde konuşan tebaa-i devlete ‘millet’ dedi.”

(y. 11818)

2. Güçlü, çetin:

“Ât üzre geç-tiğın gör-icek leşkerîguzât/ Râmol-du şîr.ler gibi **yavuz nigâh.ına**”

(y. 37191)

y. 25690, 25727

[=4]

YAVUZ SULTAN SELİM: (1470 – ö. 1520), 9.

Osmanlı padişahı, 74. İslam halifesi ve ilk Osmanlı halifesi:

“**Yavuz Sultan Selim’in** Hirka-i Saâdet’i Mısır’dan getirip bu odadaki mevkiine koyduğundan beri kırk hafız nöbetle Kur’ân sesi kesilmemiştir.”

(y.+in 6957)

y. 11800, 12297, 27552, 35224

y.+e 4986, 16929

y.+in 711, 5572, 5980

y.+un 16075

[=11]

YAVUZ SULTAN SELİM HÂN: Osmanlı padişahı (1512-1520):

“*Yavuz Sultan Selim Hân*.ın ön.ünde/

Ok at-an ihtiyar Bektaş Subaşı

y.+ın 36309

[=1]

YAVUZ TATAR: Rostopchine:

“*Rostopchine Ruslaşmış bir Tatar'dı. Moskova yangınından sonra 'Avrupa'nın müncisi' nâmiyle İngiltere'de, Almanya'da, hattâ Napolyon âleyhdârı olan Fransa'da müşâr bi'l-benân olduğu zamanlar 'Yavuz Tatar' nâmiyle de telkib olunurdu.*”

y. 25969

[=1]

YAY: İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma âleti, kavis:

“*Tell, dağlardan şarkı söyleyerek iner vaziyette, mağrur başı yüksekte, omuzunda ok ve yay, sağ elini de yanı sıra, dağlardan inen çocuğunun omuzuna dayamış.*”

(y. 17516)

“*Titrek el.leriyle ger-erken yay.ı/*

Her yan.dan bir merak sar-dı alay.ı”

(y.+ı 36318)

y. 28078, 28080, 30488, 38544, 38546,

38562, 38581, 38591

y.+ı 36315

[=11]

YAY-: 1. (Birçok kimseye) Duyurmak, herkesin öğremesine sebep olmak:

“*Yunan gazeteleri bu isnadı bir akis gibi alıp cihanın dört köşesine yayıyordu.*”

(y.-tıyordu 12415)

2. Etrâfa dağılmasına sebep olmak:

“*Bütün alay, rakı ve ter kokusu yayıyordu.*”

(y.-tıyordu 912)

“*Yay-ar bu mahfil.e âsâb.ı gevşet-en bir bû*”

(y.-ar 37112)

3. Yaygın duruma getirmek:

“*Kilisenin, sırf dini öğretmek ve yaymak için açtığı tahsil ve terbiye usûlü bu yoldaydı.*”

(y.-mak 4926)

y.-abilecek 24173

y.-acağımıza 23284

y.-an 12788, 14225, 21072

y.-ar 17248, 17681

y.-arken 11786

y.-arlar 15230

y.-dı 15236, 36562

y.-dığı 19564, 27103, 35477

y.-dılar 17537, 21260

y.-ıp 16103

y.-ıyordu 911, 12405

y.-ıyorlarsa 14207

y.-maz 17391

y.-mişlardı 15242

y.-sınlar 14207

[=25]

YAYA: Yürümek suretiyle, yayan:

“*Her sabah da Arnavutköyü'nden Bebek'e yaya gelir, Bebek'te Yaver Efendi'nin lokantasında çay içer.*”

(y. 12073)

y. 872, 883, 889, 918, 1896, 13683, 15544

[=8]

YAYAN: Bir şeye binmeden, yürümek suretiyle:

“*Genç atlı ve yayan ihtiyar uzaktan uzağa seslendiler.*”

(y. 6290)

y. 22745

[=2]

YAYGARA: Gereksiz yere yüksek sesle bağırıp çağırma, gürültü koparma:

“*Taarruz haberi onlara değil ancak askerliğe yanaşmaksızın iane ve yaygarayla vatanperverlik eden palikaryalara teselli verebilir.*”

(y.+yla 13295)

“*Yorgun kulak.larımda sür-erken bu yaygara*”

(y. 37159)

y. 14819, 21366

y.+sımı 24361

y.+sına 26951

y.+sıyle 32099

y.+yı 13939

[=8]

YAYGARACI: Olur olmaz şeye gürültü koparmak, bağırıp çağırma huyunda olan (kimse):

“*Herhâlde İtilâf ve Hürriyet'ti, Sulh ve Müsâlemet'ti yahut bu nev'idenden eski düzen muhaliflerden mürekkep yaygaracıların millet nazarında itibarlarını tamamıyla kaybetmiş olduklarına kani gibiydiler.*”

(y.+ların 18804)

y. 21160

[=2]

YAYIL-: 1. Herkes tarafından duyulmak, şüüh bulmak:

“Halk arasında **yayılan** ilk eserim o oldu.”

(y.-an 2050)

2. Yaygın duruma gelmek; herkesçe bilinmiş, benimsenmiş olmak:

“Üç asırdan beri çile çeken ve halkın alt ta bakasına, geniş miyasta, iyiden iyiye **yayılan**, hattâ hükümdarın ailesi içine bile giren yeni bir din, Hıristiyanlık, çilesini doldurmuştu.”

(y.-an 4904)

3. Sınırı genişlemek:

“Beşiktaş bir taraftan Tophane'ye, diğer taraftan Ortaköy'e kadar, sahil boyunca, beş yüz sene zarfında bir düziye mamurlaş-mış, basamaklarla çıkılan semtleriyle tepelere kadar yayılmış.”

(y.-miş 5429)

4. Etrafa dağılmak:

“Bizim gibi konuşan, Allah'ın karşısında bizim dualarımızı tekrar eden; bizim ağladığımız günler ağlayan, güldüğümüz zaman gülen, milyonlarca insan bu toprağa **yayılmış** yaşıyor.”

(y.-miş 22844)

“Gece sessizlik.i semt.in **yayıl-ır** her yer.ine”

(y.-ır 36096)

y.-acağı 29993

y.-an 2048, 4899, 23141, 25991, 33568

y.-dı 13631, 23336, 27042, 33563, 34842

y.-dığı 13894, 22253, 26957

y.-dığını 34848

y.-dıkça 34848, 36831

y.-dıkları 22956

y.-dılar 6369

y.-ışımız 7540

y.-ıyor 17529, 30454

y.-ma 5545, 25161

y.-makta 36037

y.-masından 32626

y.-masını 5430

y.-maya 35989

y.-miş 5423, 18948, 22828, 24131, 24938, 26979, 33052

y.-mişti 2893, 26961

[=38]

YAYLA: Yazın hayvan otlatma ve dinlenme yeri olarak kullanılan, tabiat şartları yüzünden genellikle kışın terkedilen oturmaya elverişli yer:

“Bir zaman Asya **yaylalarında** dolaşan adsız Türk atlıları gibi, burada hâlâ adsız yaşayan yahut da hâlâ adını tâyin edemiyen bir millet yaşıyor.”

(y.+larında 28795)

“Bozkır ve **yayla** tatlı gel-irler kulak.lara”

(y. 38730)

y.+dan 36579

y.+lar 30452

y.+larda 6384

y.+larında 12960

y.+sında 35361

y.+sındaki 35333

[=8]

YAYLI: Yayları olan:

“Eşyası alçak rahleler, **yaylı** kerevetler, her tarafa saçılmış minderlerden ibaret.”

y. 30449

[=1]

YAYVAN: Geniş:

“Gerçi Rıza Tevfik **yayvan** ağzıyla yeni bir şiir tecrübesini, benim tecrübelerimi kendisine anlatmıştı.”

y. 8493

[=1]

YAZ: 21 Haziran'da başlayıp 23 Eylül'de sona eren, ilkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi:

“O **yazın** sonunda babam da hevâ vü heyeslerinin bir garib tecellisi daha olmak üzere Selanik muhitinden bıkararak, tekrar Üsküp'e dönmeği arzu etti.”

(y.+ın 131)

“Bir **yaz** gün.ü geç-tik Tuna.dan kafile.lerle”

(y. 35829)

y. 2662, 2818, 3660, 4344, 4345, 6649, 7504, 12061, 12632, 13758, 14988, 16705, 18989, 19837, 21543, 21562, 23390, 23394, 29659, 30683, 31248, 33355, 33728, 33739, 33818, 33821, 33835, 33868, 34096, 35311, 35727, 35996, 36390, 36746, 36878, 36995, 38681, 38685

y.+a 36930

y.+da 19932

y.+dan 6650, 36217, 36402, 36809, 36882,
38668, 38848
y.+dı 14988, 36879
y.+ı 1215, 1842, 8596, 8616, 33720
y.+ım 6686
y.+ımla 18580
y.+ın 809, 6181, 7790, 9056, 19057, 21560,
31649
y.+ında 1824, 1830, 1879, 8430, 9098,
10973, 25257
y.+ını 2617, 17394
y.+la 36022
y.+lar 36165
[=76]

YAZ-: 1. (Bir söz veya düşünceyi) Belli işaret ve harflerle bir yere geçirmek:

“Düşününüz ki üç asır evvel Peçevi, Târîhi'ni Türkçe yazacağını kitabının mukaddemesinde haber veriyordu.”

(y.-acağını 32494)

“Söz.ü yaz-dımdı da kal-mış öbür entâri.de”
(y.-dımdı 38940)

2. Yazıya geçirmek, yazı ile anlatmak:

“Millî, siyâsî hâtıraları ancak idare başında bulunanlar yazabilir, çünkü işlerin içyüzünü ancak onlar bilirler.”

(y.-abilir 2579)

3. Mektup, kart vb. göndermek sûretiyle haberleşmek:

“Hanımefendiye hürmetlerimi söylemenizi rica eder, gözlerinizden öper, yazacak hiçbir şey yoksa bile gine yazmanızı rica ederim.”

(y.-manızı 20337)

4. Yazarlık yapmak:

“Biz iyi yazı yazana hayranız; yazının bundan ötesini muhakeme etmek devrine henüz gelmedik.”

(y.-ana 9322)

y.-a 32470, 32470

y.-abildi 10382

y.-abildiğimize 24685

y.-abilir 2577, 32795

y.-abilirdi 30061

y.-abiliyor 28749

y.-abiliyorlarmı 29085

y.-acağım 1753, 9580, 9589, 9590

y.-acağımız 15385

y.-acağınızı 20354

y.-acağınız 21502

y.-acak 4149, 20321

y.-alım 29970

y.-amadı 28419

y.-amadığımı 20636

y.-amadım 2164

y.-amazken 10005

y.-an 1367, 2450, 4531, 6687, 9315, 9321,
11504, 17455, 19559, 20773, 21859, 22208,
22481, 29037, 29572, 31271, 32121, 33240

y.-anlar 31922, 32480

y.-anlardan 12918, 15441, 19341, 20160

y.-anların 5529, 33203, 33216, 33242

y.-ar 4604, 7211, 9791, 15562, 22210,

28316, 29652

y.-arak 25985, 31365

y.-ardı 4043, 4048, 9813, 9863, 11014,
20224, 29077, 30295

y.-arım 2104, 2106, 20644, 29868

y.-arken 2441, 6884, 9414, 9932, 20981,
28410, 29075, 29840, 29841, 32525

y.-arlar 5865, 15302, 21866

y.-arlardı 28933

y.-arlarsa 4701, 15302

y.-arsanız 20584

y.-aydı 31035

y.-ayım 19925

y.-dı 17, 7649, 9779, 9841, 10201, 10347,
13306, 13554, 15133, 20769, 21000, 21968,
22162, 26002, 30153

y.-dığı 4418, 5046, 7212, 8860, 9782, 11225,
11470, 15273, 20530, 21937, 22319, 22447,
26026, 30799, 31135, 32581, 32643, 33076

y.-dığım 9145, 9166, 18564, 18580, 19292,
19303, 19997, 20031, 20080, 20095, 20300,
20465, 20475, 30098, 32320, 32324

y.-dığımız 9821, 21178, 28534, 31942

y.-dığımı 8377, 9309, 9323, 26871, 28935,
29040

y.-dığımız 19914, 20524, 25140

y.-dıkları 4432, 13416, 19560, 35343

y.-diklerimizin 31923

y.-diklerine 2590, 33209

y.-diklerimi 3952, 9339

y.-dıktan 9319, 21944

y.-dılar 2288, 2660, 8688, 12554, 12906,
15237, 18275, 21244, 22148, 29237, 31490,
31800

y.-dım 2229, 9228, 16871, 18067, 18574,
19963, 20090, 20305, 20330, 20535, 20547
y.-dımdı 3452
y.-dıydı 27222
y.-ınız 9447
y.-ıp 2176, 4166, 24849, 28202
y.-ışdan 29856
y.-ışım 9843
y.-ışının 8893
y.-ışta 9311
y.-ıyor 2438, 9213, 10340, 12794, 13571,
13571, 20720, 21654, 28215, 28842, 29005
y.-ıyordu 2938, 7437, 9685, 9823, 17534,
20307, 28595, 29258
y.-ıyorduk 13598
y.-ıyordum 9408
y.-ıyorlar 7865, 17117, 22001, 28823, 29066,
31253, 33204
y.-ıyorlardı 29761
y.-ıyormuş 30903
y.-ıyorsunuz 20354
y.-ıyorum 9324, 20401, 21656
y.-ıyoruz 9749, 29708
y.-madan 11872
y.-madı 30792
y.-madığını 2176
y.-madılar 12538
y.-madınız 20404
y.-mağa 2161, 2164, 3998, 29712, 30526,
32483
y.-mak 42, 1908, 2444, 4005, 4097, 9325,
9750, 9900, 15376, 17015, 20355, 20570,
29582, 29584, 30025, 30120, 32426, 38011
y.-makdan 29013
y.-makla 2720, 7518
y.-maktaki 29663
y.-maktan 2123, 9574, 9576, 10143, 12468
y.-maları 27771
y.-mamışmı 32784
y.-mamızın 28547, 28549, 28552
y.-manın 8327
y.-ması 1419
y.-masını 4970, 5594, 19413
y.-maya 9322, 10097, 20360, 29011
y.-mayan 8440
y.-mayı 2615, 18860, 26949, 28551, 32181,
33217
y.-maz 11041

y.-miş 2968, 7209, 7214, 11035, 17996,
22173, 22469, 22484, 25886, 28457, 28944,
30521, 32791, 33262, 38375
y.-mişiz 28546, 28546, 28546
y.-mişizdir 20802
y.-mişlerdir 27332, 32777
y.-mişti 1698, 10281, 10106, 18680
y.-mıştım 1560, 19863
y.-miyordu 10116
y.-saldı 16515
y.-sam 19759
y.-saydı 29671
y.-sın 30795
[=330]

YAZAR: ***Okur yazar**: Öğrenim görmüş,
okuyarak bilgisini genişletmiş, okumuş, tahsilli
(kimse):

“(…) *bilâkis nispeten daha müreffeh, okur
yazar, garp irfanıyla yontulmuş Türklerin,
Avrupa'dan getirdikleri hürriyet ve meşrutiyet
fikirlere kabilinden bir fikrin eseri addettiler.*”
(y. 18019)

y. 15261
y.+lar 4124
[=3]

YAZDIR-: 1. Yazmak işini başkasına yaptırmak,
yazılmasını sağlamak:

“*Dev boyulu fetih askerleri, kolları nın sert
derilerine iğnelerle yazdırır, barutla ovdurur,
"döğme" yaparlardı.*”
(y.-ır 6145)

2. Bir kimsenin bir yere kaydını yaptırmak:
“*Yeniçeri denilen ocak zâten iki asırdan beri
çığırından çıkmıştı; esnaf, rençber, kahveci,
hayta binlerce adam kendilerini yeniçeri
yazdırmış ve sokakta hür olarak işlerini
görüyorlardı.*”
(y.-miş 23909)

y.-dılar 14390
y.-miş 23893, 24703
[=4]

YAZDIRT-: Yazdırma işini yaptırmak:

“*Mahmut Şevket Paşa katledildiği gün Ali
Kemal'e sözde bitarafâne, lâkin İttihat ve
Terakki'nin taziyik ve tedmir siyasetini doğru ve
meşru gösteren bir makale yazdırttı.*”

y.-tı 10145
[=1]

YAZI: Herhangi bir konuda yazılmış bilim, düşünce ve sanat ürünü:

“Yazılarını takip ediyordum.”

(y.+larını 10209)

y. 1753, 2968, 3998, 4005, 4473, 4920, 5529, 6585, 6687, 7794, 8206, 8716, 9130, 9313, 9319, 9325, 9571, 9574, 9575, 9863, 10005, 10340, 10508, 11013, 11041, 12779, 12824, 12866, 17288, 18275, 18983, 19341, 19558, 19560, 19604, 20355, 20356, 23198, 24684, 24703, 25762, 27140, 28312, 28316, 28358, 28410, 28453, 28457, 28546, 28546, 28546, 28547, 28552, 29037, 29072, 29078, 29838, 29862, 29970, 30000, 30145, 32122, 32140, 32477, 32490, 32576, 32990, 32994, 33203, 33216, 33217, 33218, 33242

y.+lar 19564

y.+da 2968, 9306, 9912, 17158, 20415, 20755, 21889, 28458, 29951, 32162, 32168, 33220

y.+daki 28454

y.+dan 7420, 12829

y.+dır 32476

y.+lan 30226

y.+lar 9408, 10097, 10201, 17228, 19564, 24672, 27439, 27601, 28554, 35466

y.+lara 28192, 30029, 30776

y.+larda 9145, 9483

y.+lardan 9447, 24762

y.+lardı 32156

y.+ları 9413, 10298, 10860, 11084, 13244, 27242, 29059, 29982, 32089

y.+larımın 30697

y.+larımızı 27891

y.+ların 9166, 9286, 9534, 19564, 20390, 28583, 29954, 32164

y.+larına 9679, 28371

y.+larında 7451, 28978, 32631

y.+larındaki 21840

y.+larından 8355, 9679, 10278, 28651, 30818, 33204

y.+larını 9282, 9284, 9533, 28366, 30284, 30285, 32946

y.+larının 9903

y.+larınız 9454

y.+larınızdan 3449

y.+larınızın 3443

y.+larıyla 21709

y.+larla 25044

y.+mda 20897

y.+mla 20096

y.+ndaki 25160

y.+nı 21645

y.+nın 18, 8861, 8893, 9313, 9911, 29070, 30068, 33060

y.+nızda 25148, 25373

y.+nızdaki 25142

y.+sı 4167, 9840, 15174, 15649, 26473, 28453

y.+sını 1322, 8549, 10072

y.+sının 16996, 33036

y.+sıyla 11097

y.+sıyla 26197, 28463

y.+ya 1974, 6190, 12783, 16955, 22072, 29959, 30016

y.+yı 6686, 9836, 25140, 26198, 26219, 31137, 33137, 33229

[=197]

YAZICI: Yazar:

“Ben, kendi hesabıma nasihat eden yazıcıları sevmem. Bilâkis, bildiğini, gördüğünü, duyduğunu yazan, adetâ karşısında bir okuyan yokmuş gibi, kendi kafasının ve gönlünün cereyanlarını nakledenleri severim.”

(y.+ları 33251)

y. 28138

y.+ları 33231

[=3]

YAZIHÂNE: Yazı ve danışma işlerinin yürütüldüğü iş yeri, büro:

“Nihayet Şefik Esad'ın Yeni Postahâne karşısındaki yazıhanesine gittim.”

(y.+sine 2563)

y.+de 9245

y.+si 9244

[=3]

YAZIK: Olmaması gereken bir şey karşısında duyulan üzüntüyü ifade eder:

“Vâkâ Türk hâkimiyetinin son senelerinde Sofya pek münkariz, sokaklar birer bataklık mecrası, binalar berbatmış, lâkin yazık ki yeniden kurulurken güzelleşmemiş.”

(y. 3081)

“Bu ziyâret.te vakit geç-ti güneş bat-tı yazık”

(y. 35929)

y. 1078, 3385, 5014, 6108, 7309, 12052, 13142, 14987, 20984, 21704, 22226, 23084, 24943, 28545, 29918, 30548, 31637, 31786, 31917, 31973, 34756, 36122, 36167, 36204

y.+oldu 34759

y.+olur 32341

[=28]

YAZIL-: 1. Bir yere kaydı yapılmak, kaydedilmek:

“Yusuf Akçura İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yazılmaya gittiği gün, tahlif edileceği sırada Osmanlılığa ve Kur'ân'a inanmadığını, binaenaleyh o tarzda yemin edemeyeceğini beyan ettiği için dışarı çıkarılmış ve cemiyetin gazabına, tehdidine ve takibine uğramıştı.” (y.-maya 9049)

2. Yazmak işi yapılmak:

“Bu gurup Paris'de Fransızca yazılan Meşveret'i ve Mısır'da da Türkçe çıkan Şûrâ-yı Üm-met'i neşrediyordu.” (y.-an 3765)

“Tevhîd.e koş-muş ehlicihâd.ın birer birer/ Zerhat.la tâkıArş.a yazıl-sun gazâ.ları” (y.-sun 37247)

3. Yazıya geçirilmek:

“Meselâ şimdiye kadar Türkçede yazılan mensur dramların, temâşâ itibâriyle en mükemmeli olan Kösem Sultan Topkapı Sarayı'nda oynansa pek iyi bir tecrübe olur.” (y.-an 31535)

y.-abilir 32836

y.-abilsin 29197

y.-acak 14820

y.-an 3763, 13244, 15689, 30772, 31522, 31595, 32290, 32475, 32478, 33155

y.-anlar 5017

y.-anları 30227

y.-dı 7692, 13607, 16525, 27042

y.-dığı 4919

y.-dığına 28979

y.-dılar 1046, 22138

y.-ıp 20959

y.-ır 4129, 4993, 20214, 20217, 28934

y.-ırdı 35466, 35468

y.-ırsa 26774

y.-ışı 20390

y.-ışla 29876

y.-iyordu 32288

y.-madı 3693

y.-madığını 28221

y.-maktan 18577, 20093

y.-maları 28556

y.-malıydı 30551

y.-mamış 5015

y.-maz 33218

y.-miş 7261, 9824, 10412, 15711, 17681, 20047, 20389, 21933, 22462, 22631, 23774, 24410, 28556, 28945, 29306, 30400, 30549, 31152, 32285, 32846, 33126, 33256

y.-miştir 5015, 24896

[=69]

YAZILI: Yazılmış olan:

“Bu mushafın son sahifesinin başında, babamın elyazısıyla, benim ve kardeşlerimin velâdetlerimiz târîhi yazılı dururdu.” (y. 687)

y. 778, 5276, 23817

y.+ydı 710

[=5]

YAZIN: Yaz mevsiminde, yaz aylarında:

“O yazın âh o engin çağ.da/ Geç-ti en son gün.ü Vîranbağ.da” (y. 36943)

y. 35872, 37917

[=3]

YAZIN: Edebiyat:

“Şiir denilen ezeli yazın içinde bir ağustos böceği olmak bile bir varlık sayılır.”

y. 32437

[=1]

YAZISIZ: Yazısı olmayan:

“Şehrin içinde dövüşerek oraya kadar ilerle yen, orada şehit düşen on sekiz seymen yazısız mezar taşları altında, orada yatmaktadırlar.”

y. 5278)

[=1]

YAZLI: *Yazlı kışlı: Bütün sene, kış ve yaz mevsimi dâhil olmak üzere:

“İstanbul'dan sayfiyeye kaçıyorlar, yazlı kışlı orada vakit geçirmek hevesinde idiler.”

y. 7355

[=1]

YAZLIK: Yazın oturulan mekân:

“Sarayın bu kısmı Arap zamanında yazlık dâirelermiş.”

(y. 19002)

y. 1197, 5329, 5333, 5341, 5343, 18988, 33801

[=8]

YAZMA: Üzerine kalıp veya fırça ile desen yapılmış bez:

“Eski Türk medeniyetinin bu muazzam harabesine sığınmış bu muhacir ailesinin çocukları, yuvaları bozulduktan sonra yine çalışan karıncalar gibi, burada ‘yazma’ boyuyorlar.”

(y. 6219)

y. 6211, 22123

[=3]

YE: Ar. Arap alfabesinin yirmi sekizinci, Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin otuz birinci harfi ve bu harfin adı:

“(…) **Sin Ye** Bunlara muavin harfler olarak lisân-ı Kur’ân’ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler doğru yazılabilsin.”

(y. 29204)

y. 3927, 34382

[=3]

YE-: 1. Yenecek bir şeyle karnını doyurmak:

“Ömer Efendi’nin lokantasında, kendi kendime, özlediğim vatandaşlarım arasında, alaturka bir yemek **yedim**.”

(y.-dim 2556)

2. Ağızda çiğneyerek yutmak:

“Kuru ekmele bayat peynirle lezzetle **ye-yen**/Çeşme.den her su iç-erken Şükür Allah.a de-yen”

(y.-yen 36066)

3. ***Hüküm yemek**: Hüküm giymek, bir mahkeme tarafından belli bir cezâyâ çarptırılmak, mahkûm olmak:

“Kendisini, **hüküm yediği** gün jandarmalar ortasında müftechirâne Hükümet Konağı’ndan çıkarken son defa gördüm.”

(y.-diği 359)

4. ***Sille yemek**: **mec.** Belâyâ, felâkete, musibete uğramak:

“Felekten **yediği sillenin** ilk sersemliği geçer geçmez, Hisar’da bırakıldığına şükredeceğine, bu kadar tatlı ve yakın bir menfâyâ bile tahammül edemedi.”

(y.-diği 34197)

y.-di 358, 34966

y.-diği 34185

y.-diğini 26404

y.-dik 814, 2732, 9249, 9257

y.-dikten 34079, 34102

y.-me 38257

y.-meden 10320

y.-mek 21269

y.-mekle 20866

y.-memesi 17029

y.-mesine 624

y.-mesini 59

y.-meye 10883

y.-miş 10226, 13300, 19779

y.-miştik 19089

y.-r 10785, 12694

y.-rdik 2199, 9090

y.-rken 15397

y.-yebilir 18025

y.-yen 6319

y.-yince 13561, 17029

y.-yip 13239, 15881, 21275

y.-yor 7601, 21273, 22732, 30457

y.-yordu 25940

y.-yorlar 4078

y.-yorlarmış 30906

[=44]

YE’CÜC: Ar. Kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp pek çok kötülük yapacaklarına ve çok kısa boylu olduklarına inanılan iki kavimden biri:

“Bize dün: ‘Yâ Rabbî... Yirmi yaşında gençler, otuz beş yaşında muharrirlerimize bir baba tavriyle: — ‘Gençler maşallah çalışıyorlar, inşallah daha iyi yazarlar’ yollu iltifatlarda bulunuyorlar. ‘Ye’cüc Me’cüc mü zuhur etti?’ diyordu.”

y. 21881

[=1]

YEDEK: Gereğinde asıl olanın yerine geçmek üzere ayrılmış veya hazırlanmış olan:

“Bu va’z-ı pîrânesi, ak sakallılar meclisinin **yedek azası** meyânına gireliden beri hâsıl oldu.”

(y. 21886)

y. 29056

[=2]

YEDİ: Altıdan sonra, sekizden önce gelen sayının adı:

“Muâsırları arasında pek müstesnâ bir terbiye gördü; daha **yedi** yaşından beri Kadıköy Fransız Kız Mektebi'nde tâlibe-i leyliyye olarak bulundu.”

(y. 31279)

“Yer.den **yedi** kat arş.a kanatlan-dık o hız.la”

(y. 35833)

y. 700, 843, 2952, 5118, 5314, 6919, 7293, 7636, 12201, 13758, 17509, 18581, 19863, 20096, 21280, 21533, 21588, 22007, 29012, 31266, 32739, 33286, 35770, 35792, 35830, 36704, 36706, 36736, 36738, 39009

y.+nci 4199

[=32]

YEDİKULE: İstanbul'da bir semt adı:

“**Yedikule'den** Eyüb'e kadar Türk ordularının bir sel gibi taşıdığı yoldan yürüdüm.”

(y.+den 6934)

y. 4826, 5551

y.+den 8233

[=4]

YEDİ MEŞ'ALE: “Yedi Meş'ale” adlı edebî topluluğu oluşturan sanatçıların şiir ve yazılarını topladıkları ve 1928 yılında yayınladıkları kitap:

“**Yedi Meş'ale'yi** çıkaran gençler kitaplarını göndermişler, teşekkür ettim.”

y.+yi 20355

[=1]

YEDİNCİ ASIR: Yedinci yüzyıl:

“**Yedinci asırda** İslâmiyet'in zuhuru ve Bizans İmparatorluğu üzerine ilk atılışı, onu, Suriye ve Filistin'den, Mısır'dan, tamamıyla atmış, Anadolu ve İstanbul yolunu açmıştı.”

y.+da 4946

[=1]

YEDİR-: Yemesini sağlamak, yemesine sebep olmak:

“Halk açtır, birkaç gün sonra iaşe işlerinden mes'ül Foullun'u ve damadını halka saman **yedirmek** gibi bir söz tefevvüh etmeleri şayiası üzerine, tepeliyor ve ikisinin de başını mızraklara takarak Paris sokaklarında gezdiriyor.”

y.-mek 25589

[=1]

YED-İ TAKDİR: Ar. Ezelde Cenâb-ı Hakk'ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezeli karar, alın yazısının, kaderin kudreti, gücü:

“Vur Türk.ü gönder-en **yeditakdir** aşk.ına”

y. 37344

[=1]

YED-İ TEDKİK: Ar. Araştırma gücü:

“Üstâd al-arak belki **yeditedkik.e/**

İkdâm.imu şâyeste gör-ür tasdik.e”

y.+e 38972

[=1]

YEDİ YÜZ: Sayı sıfatı:

“Benim çocukluğumdan beri, nereden geldiğini fark etmeyerek içimde duyduğum bu Yâ Vedüd! nidası Hârûnü'r-Reşîd zamanından fetih sabahına kadar süren **yedi yüz** senede, zaman zaman işitilmiş.”

(y. 7300)

y. 18966, 24714

[=3]

YEGÂH: Fars. Mûsikîmizde yegâh perdesinde karar kılan birleşik makam:

“Mevkibîzevrak.la gel-miş faslıSultânî **Yegâh**”

y. 37905

[=1]

YEGÂNE: Fars. Tek, biricik, eşsiz, müstesna:

“Kendi annesinden rencide, hemşirelerinden müteneffîr, kocasından me'yûs olan zavallı annem dünyâda **yegâne** tesellisi olarak beni görmek istiyordu.”

(y. 140)

y. 140, 1102, 1400, 2243, 3212, 3940, 4295, 4364, 4410, 6378, 7469, 7792, 8975, 9343, 9708, 9819, 9871, 10238, 10266, 10503, 10505, 10559, 11334, 11740, 11926, 11928, 11955, 12340, 12805, 13333, 13564, 13812, 14777, 14865, 14865, 15353, 15558, 15614, 15793, 16182, 16274, 16810, 16941, 17300, 17383, 17593, 17605, 17893, 17963, 17964, 17965, 17966, 18051, 18584, 18591, 18904, 19252, 19836, 20099, 20106, 20738, 20821, 21474, 21919, 22336, 22592, 24180, 25194, 25403, 26593, 27316, 27381, 27666, 27686, 27997, 28108, 28426, 28692, 29266, 29438, 29995, 31254, 31320, 31734, 32224, 32247, 32496, 33368, 33608, 33830, 34090, 34091, 34383, 34973, 37390, 37398

y.+dir 9887, 25701, 39299
[=100]
YEGÂNELİK: Eşsiz, müstesna olma durumu:
“Bu noksanı hilkatinde değil, bilâkis hayata fîl sahasına münhasır **yegâneliğindedi.**”
y.+indeydi 8690
[=1]
YEĞ: Bir başkasından daha çok beğenilip tercih edilen, üstün görülen, müreccah, evla:
“Öyle şaşaalı ve darmadağın olmaktansa, böyle sade ve derli toplu olmak **yeğdir.**”
(y.+dir 18521)
“Beş on gazel.le şu kalbîharâb.dan başka/ Sükûnlâyetenâhî.ye varma.mız **yeğ.dir**”
(y.+dir 37320)
y.+dir 12519, 29672
[=4]
YEĞEN: Birine göre, kardeş, amca, hala, dayı veya teyzenin çocuğu:
“Bir aralık Ramazan Efendi, köyünden, **yeğeni,** bir delikanlıyı getirtmiş.”
(y.+i 33372)
y.+i 5360
[=2]
YEHÛDİYYE: Roma'nın bir eyaleti:
“Liman von Sanders'in, sûret-i haktan görünerek yazdığı hatıralarda, **Yehûdiyye** valisinin çehresi olduğu gibi görülüyor.”
(y. 15285)
y. 15266
[=2]
YEİS: Ar. Umutsuzluktan doğan karamsarlık, üzüntü:
“Bütün millet haşre kadar bir fikirde kalacağız: Ümitte de **yeiste** de muktedâmız o fikirdir.”
(y.+te 12614)
y. 14425, 17292, 33988, 33991
y.+le 24410
y.+ten 12930, 15355, 16809, 23086
[=10]
YEK-DİL: Fars. Gönlü bir:
“Onlarla kendimi **yek-dil,** yek-vücut olarak gördüm.”
(y. 7040)
y. 15028
[=3]
YEK-DİĞER: Fars. Birbiri:

“Buhranın hâili için fırka, Mösyö Stamboliski'nin avdetini bekledi. Mösyö Stamboliski avdet edince rüfekaasını **yekdiğerine** girmiş, ihtilâfi gayr-ı kaabil-i telif bir hâlde buldu.”
(y.+ne 26328)
“Hâtırlat-ır erbâbidil.in sîne.leri/ **Yekdiğer.e** akseyle-yen âyîne.leri”
(y.+e 38082)
y.+inin 11734
[=3]
YEK-EMEL: Fars.+Ar. İstekleri aynı:
“Büyük Millet Meclisi'nde yek-dil, **yek-emel,** yek-vücûd tam yüz yetmiş mebustan mürekkep olan bu heyet Misâk-ı Millî'ye göre olan harici siyasetini (...)”
y. 15039
[=1]
YEK-NAZAR: Fars.+Ar. Tek bakış:
“**Yek-nazarda** zannedilir ki bu nota şaşmaz bir miyardır.”
y.+da 27382
[=1]
YEKNESAK: Fars.+Ar. Hep aynı şekilde, değişmeden devam eden, tek düze, biteviye, monoton:
“Avrupalılar yine birşey anlamıyorlar –ekserisi diyelim– evet ekserisi harc-ı âlem olan bu cevâbi veriyorlar: ‘Sizin mûsikiniz bize çok melûl, saniyen **yeknesak** görünüyor!’ bu zeminde bin defa tekerrür etmiş.”
(y. 19463)
y. 518, 29380, 29531, 29662
[=5]
YEKNESAKLAŞ-: Monotonlaşmak:
“Avrupa'da da bizde de bir asır evveline kadar eski edebiyatlar aynı düzende yürüye yürüye hem **yeknesaklaşmış,** hem de yorulmuşlardı.”
y.-miş 28108
[=1]
YEKNESAKLIK: Yeknesak olma durumu:
“Ve anlaşıldı ki kuvvet, **yeknesaklıkta** değil, tenevvü'dedir.”
(y.+ta 23141)
y.+1 5751
y.+ından 22184
y.+tan 32236
[=4]

YEKPÂRE: *Fars.* Bir parçadan ibâret, tek parça, bütün:

“Karşımda küçük bir cami vardı. İlk Osmanlı devirlerinden kalma, **yekpâre**, metin, ferahlı bir yapı idi.”

(y. 757)

“**Yekpâre** nûr ol-an bu kütüphâneînefis/
Yekpâre servet.iydi bu âlem.de kendi.nin”

(y. 37522)

y. 1252, 3607, 4810, 5281, 5291, 5923, 5984, 5984, 6058, 6065, 6102, 6787, 6788, 12122, 16682, 18912, 19171, 24292, 24393, 24570, 24839, 24877, 28735, 30841, 32684, 37523

y.+dir 25470

y.+ydi 16682

[=30]

YEKPÂRELEŞ-: Tek parça olmak:

“İttihad ve Terakki, Temmuz İnkılâbı'ndan 31 Mart'a kadar pek şümullü bir mânâda millî olmağa heves ettiği için genişlemek yüzünden dağılmıştı, bir türlü derlenip toparlanamamıştı, lâkin 31 Mart'dan sonra dâiresini kısınca **yekpâreleşince**, derhâl bir firka olmuş, herkesin nazarında gıpta ve hürmetle telâkki edilen bir kuvvet olmuşdu.”

y.-ince 24573

[=1]

YEKPÂRELİK: Yekpâre olma durumu:

“Fethin esaslı eseri vatanın **yekpareliğidir**.”

y.+idir 5969

[=1]

YEKSAN: *Fars.* ***Hâk ile yeksan olmak**: Yer ile bir olmak, tümüyle ortadan kalkmak:

“Yakılmış ve yıkılmış bir köy, hâk ile **yeksan** olmuş bir hâlde duruyor.”

(y. 17998)

y. 6252

[=2]

YEKSER: *Fars.* Bir baştan bir başa:

“**Yekser** gazâ kılınç.ı kuşan-mış bir ümmet.in”

(y. 37192)

y. 37301

[=2]

YEKTÂ: *Fars.* Tek, eşsiz:

“Evet, asıl bu noktada Nâmık Kemal nesildâşları arasında **yektadır**.”

(y.+dır 32679)

y. 1312, 13328

[=3]

YEKÛN: *Ar.* Bütün:

“Millî varlığımızdan yalnız geçmiş olan devirler muhayyilemizde bir **yekûn** hâlinde duruyor.”

(y. 5805)

y. 16037, 16338, 25776

y.+a 16036

y.+u 14067, 14071, 16273, 16314, 18092

y.+unu 16325, 24842

[=12]

YEK-VÜCUT: *Fars.+Ar.* Tek vücut:

“Bu esas üzerinde müteşekkil bir Türk devleti **yek-vücutken** bütün serseri unsurların istilâsına karşı durur.”

(y.+ken 16070)

y. 7033, 10369, 14498, 15028

y.+turlar 23594

y.+uz 12640

[=7]

YEKZEBÂN: *Fars.* Başkaları ile aynı fikri, aynı düşüncüyü paylaşan (kimse):

“Geçen baharda Fransa'da olan intihabatta, bütün Paris gazeteleri ve Fransa'nın diğer büyük şehirlerinin gazeteleri, hepsi, **yekzebân** olarak, şimdi başvekil olan Herryot'un ve arkadaşlarının aleyhindeydiler.”

(y. 24322)

y. 24659

[=2]

YEL: 1. ***Yel üfürdü, sel (su) götürdü**:

Birdenbire ortadan yok oluveren veya boşu boşuna hebâ olan şeyler için kullanılır:

“**Yel üfürdü, su götürdü** meseliyle ifâde ettiğimiz hâli Talât'ın ayrıca bir üstadlıkla nasıl idare ettiğini de ilâve etmek lâzımgelir.”

(y. 3628)

2. ***Yele vermek**: Boşa harcamak, savurup telef etmek:

“Dünyâ.da vâr.ımız yok.umuz **ver-mişiz yel.e**”

(y.+e 37871)

3. ***Yerinde yeller esmek**: Artık bulunmamak, yok olmak:

“Avusturya, Galiçya'da Osmanlı ordularının yardımına muhtaç oldu, şimdi de o saltanatın **yerinde yeller esiyor**.”

(y.+ler 12218)

y. 9344

y.+i 18085

y.+leriyle 17447
[=7]
YELDÂ-YI MUKMÎR: Fars. +Ar. Uzun mehtaplı gece:
“Hüsîbekâret.inle o **yeldâyımukmir.e/**
Pîrâyeîmelâhat i-dîn ben de neş'ever”
y.+e 39177
[=1]
YEL DEĞİRMENİ: Rüzgâr gücüyle çalışan değirmen:
“Valmy'nin meşhur **yeldeğirmenleriyle,**
İnönü'nde Ebü'l-hevl'in gözleri gibi esrarlı iki mağara ağzını, ilerideki nesiller, en göz kamaştırıcı birer dönüm noktası bilerek dalgın dalgın seyredeceklerdir.”
(y.+leriyle 18371)
y.+lerini 7737
[=2]
YELDİRME: Kadınların çarşaf yerine kullandıkları, başörtüsü ile birlikte giyilen hafif üstlük:
“Ben, öyle sanıyorum ki, bu **yeldirmeler** bu beyazlarla örtülü başlar, kırlarda ağır ağır yürüyen bu saf kafileler olmasa vatanımda yaşadığımı için için duymıyacağım.”
(y.+ler 21511)
y.+lere 21481
[=2]
YELE: At, aslan vb. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar:
“Yazıda arslan **yalesi** gibi bir tavrı olan Namık Kemal'in zuhuru, Türk ruhunda bu kükreme hâdisesinin ta kendisidir.”
(y.+si 17170)
“Nice tuğ.larla karış-mış nice bin at **yele.si**”
(y.+si 35675)
[=2]
YELEK: Ceket altına giyilen kolsuz ve kısa giysi:
“**Yeleşimin** cebinde elime geçen bir sikkeyi de ona uzattım.”
y.+imin 23969
[=1]
YELKEN: 1. Kayık ve gemileri rüzgâr gücüyle yürütmek için direklerine uygun bir şekilde takılan sert, sağlam ve kalın bez:
“Sürdü yelken-kürek a'dâyı Kapûdan Pâşâ mısra'ı gazel ve kaside Türkçesinin amik

medlerine misâl olmakla beraber yine Türkçe idi.”
(y. 2304)
“**Yelken** vapur ne varsa kaçış-mış liman.lara”
(y. 35747)
2. ***Yelken açmak**: Hazırlanıp yola çıkmak, hareket etmek:
“(…) oradan kayıklarla kürek çekmeden ve **yelken açmadan,** Haliç boyunca Eyüb'e doğru gidiyor, orada kudretten açılmış bir mezara defn ediliyor.”
(y. 7282)
“Bir keştî-i hayâl ile âfâka **yelken aç/**
Deryâyı dinle gör nice esrâr söylenür”
(a. 37682)
y. 2302, 36523, 38139, 38139
y.+i 22923, 29057
y.+ler 36218
y.+leri 38680, 38681, 38686
[=13]
YELKENLİ: Yelkenli gemi:
“Gelibolu' dan gelen o bin **yelkenli** beyaz donanma hasılı o safha kalbimde canlandı.”
(y. 6925)
“Dolu rüzgâr.la çık-ıp ufuk.a git-en **yelkenli/**
Gidiş.in seç-tiğin akşam saat.inden belli”
(y. 36501)
y. 21355
y.+lere 17796
[=4]
YELPÂZE: İki tarafa sallandığı zaman bir hava esintisi yaparak serinlemeyi sağlayan hasır, fildişi, kumaş, kâğıt, kuş tüyü vb. nden yapılmış küçük taşınır âlet:
“Avâze ve **yelpaze** kelimeleri ölçüde birbirinden kıl kadar fark etmezler.”
(y. 29178)
“**Yelpâze** çevril-ir gibi bir.den dönüş.leri”
(y. 37046)
y. 29162
[=3]
YELTEN-: Yapamayacağı bir işe kalkışmak, özenmek, heves etmek:
“Yunanistan debelene debelene bir sene sonra bu raddeye geldi, şimdi bu anda debelendiği noktadan kazaya rıza göstermeye **yelteniyor.**”
(y.-iyor 14262)
y.-ir 13298

[=2]
 YEM: Hayvan yiyeceği:
 “Kalburdaki **yemi** sağa ve sola dökmeğe başladı.”
 (y.+i 35295)
 “Yeni bir ülke.de **yem** vermek için at.larına/
 Nice bin atlı kapıl-mıştı fetih rüzgar.ına”
 (y. 36017)
 y. 35288, 38246
 [=5]
 YEME: Yemek işi:
 “Tam **yeme.nin** arabça.sıydı”
 y.+nin 39045
 [=1]
 YEMEK: Yenecek bir şeyle karnını doyurmak:
 “Meydanın bir tarafına da köylülerin **yemek**
 yemesine mahsus olan, uzun tahta sofralar
 kurulurdu.”
 (y. 624)
 y. 59, 2556, 2731, 8647, 9257, 9569, 10468,
 12744, 15791, 19089, 19647, 30457, 30906,
 33332
 y.+de 19090
 y.+den 19090
 y.+e 1804, 2718, 8608, 9158, 33328
 y.+i 812, 10490
 y.+inde 19721
 y.+ine 19039, 19709, 33444
 y.+ini 9090, 34079, 34102
 y.+le 19882
 y.+lerde 34790
 y.+lerden 33329
 y.+leri 21069
 y.+lerin 33329
 y.+lerinde 1546
 y.+lerinin 2558
 y.+lerle 33444
 y.+ten 814, 2676, 33445
 [=42]
 YEMEN: Orta Doğu'da, Umman Denizi, Aden
 Körfezi ve Kızıldeniz kıyısında, Umman'ın
 batısında Suudi Arabistan'ın güneyinde yer alan
 bir ülke. Başkenti San'a:
 “Arif Bey sonra **Yemen'e** defterdar olarak gitti
 ve öldü.”
 (y.+e 1558)
 y. 20844, 35480, 35493
 y.+de 15755, 20827, 20842, 35076, 35473

y.+den 11175
 y.+e 4142, 14554, 16590
 y.+lere 12735
 [=14]
 YEMENİ: Kalıpla basılıp elle boyanan,
 kadınların başlarına bağladıkları tülbent:
 “(...) çorap görmeyen ayaklarında uzun kırmızı
yemeniler, ellerinde kol kalınlığında kısa kiraz
 çubuklar, omuzlarında cepkenler, bellerinde
 geniş kuşaklar, bacaklarında çuha çakşırlar
 (...)”
 y.+ler 966
 [=1]
 YEMİN: Ar. ***Yemin etmek**: (Bir şeyin
 doğruluğunu belirtmek için) Allah'ı veya
 mukaddes bir şeyi şahit tutmak, ant içmek:
 “(...) yine vapura dönmemi tavsiye etti ve beni
 kendi eliyle tekrar vapura getireceğini **yeminler**
ederek söyledi.”
 (y.+ler 1752)
 y. 11049, 11050, 25469, 25471
 y.+edemeyeceğini 9043
 y.+ler 34886
 [=7]
 YEM-İ RAHMET: Ar. Yemm-i Rahmet. Rahmet
 denizi:
 “Hurûşucûş et-e pây.ında bin **yemirahmet**”
 (y. 38961)
 y. 38963
 [=2]
 YEMLEN-: Yem yemek:
 “Yere konup **yemlenen** beş on güvercin, ansızın
 ürkmüş gibi yerden biraz yukarıya
 havalandılar.”
 (y.-en 35295)
 y.-diği 35282
 [=2]
 YEMLİK: **mec.** Bir karşılık vermeden geçim ve
 menfaat sağlanan (kimse):
 “(...) zavallı milletinizse, sizin gafletiniz
 yüzünden en basit bir cidal sahasında
yemliktir.”
 (y.+tir 15605)
 y. 15566, 15570
 y.+in 7620
 [=4]
 YEMYEŞİL: Çok yeşil, her yanı yeşil:
 “Yeşil, **yemyeşil**, ruhanî yeşil bir daire.”

y. 6870

[=1]

YEN:- 1. Karşısındakine üstün gelmek, onu mağlûp etmek:

“Daha geçen sene millî hareketi boğmak için haydut Anzavur ve Kuvâ-yı İnzibâtiyye'nin zibidi sürüleri sevk olundu, senesine girmeden millî hareket Yunanistan gibi en mükemmel derecede mücehhez bir devleti **yendi**.”

(y.-di 13017)

“Bin atlı o gün dev gibi bir ordu.yu **yen-dik**”

(y.-dik 35827)

2. (Öfke, zaaf, hırs, gazap, nefis, merak vb. ni)

Bastırmak, hükmü altına almak:

“İttihat ve Terakki'nin zehir-nâk bir muhalifiydi. İttihat ve Terakki'ye uzaktan ve yakından temas edenlere karşı hırsını **yenemezdi**.”

(y.-emezdi 8456)

y.-di 10047, 13007, 21354, 26422, 26429, 26450

y.-diğinden 13848

y.-dik 16897, 35837

y.-dikten 13448

y.-diler 13449, 13450, 15204, 18111, 21399

y.-dim 16099, 23139

y.-din 23087, 23094, 25131

y.-ecek 16097

y.-eectir 13899

y.-emedi 25287

y.-ememiş 8873

y.-emezdi 8448, 21354

y.-emezler 14693

y.-emiyordum 4114

y.-en 21328, 26719

y.-er 13791, 15584

y.-ince 21339

y.-meden 5140

y.-mek 18278

y.-mekten 14909

y.-memişti 26423

y.-mez 247, 26166

y.-miş 7083, 23632, 35659

[=43]

YENİ: 1. Sonradan ortaya çıkan, sonradan var olan:

“Fakat fazla medenîleşen üst tabakanın çocukları ezansız **yeni** semtlerde alafranga

terbiye ile yetişirken Türk çocukluğunun en güzel rüyasını göremiyorlar.”

(y. 6988)

“**Yeni** bir ülke.de yem vermek için at.larına Nice bin atlı kapıl-muştu fetih rüzgar.ına”

(y. 36017)

2. Az zaman önce:

“**Yeni** doğ-muş ay.a bak-tıkları yer.den geliyor”

(y. 35714)

y. 10, 381, 399, 402, 411, 457, 574, 582, 585, 593, 594, 741, 822, 823, 1006, 1006, 1006, 1041, 1125, 1139, 1158, 2001, 2077, 2091, 2094, 2096, 2118, 2124, 2138, 2161, 2173, 2175, 2177, 2185, 2214, 2227, 2279, 2289, 2349, 2456, 2534, 2597, 2767, 2886, 2994, 3121, 3142, 3147, 3148, 3148, 3181, 3197, 3203, 3203, 3214, 3235, 3347, 3416, 3429, 3473, 3504, 3511, 3514, 3529, 3534, 3556, 3694, 3949, 3987, 4071, 4185, 4227, 4267, 4399, 4531, 4636, 4688, 4695, 4823, 4886, 4900, 4904, 4909, 4918, 5028, 5073, 5095, 5114, 5215, 5323, 5323, 5355, 5362, 5368, 5428, 5464, 5489, 5508, 5787, 5826, 5829, 5848, 5850, 5872, 5953, 5997, 6015, 6031, 6191, 6248, 6345, 6372, 6544, 6576, 6645, 6673, 6675, 6981, 6985, 6992, 6998, 7005, 7010, 7079, 7243, 7316, 7395, 7403, 7412, 7445, 7449, 7463, 7464, 7464, 7564, 7573, 7577, 7579, 7782, 7795, 7819, 7820, 7866, 7867, 8086, 8087, 8088, 8119, 8210, 8493, 8508, 8508, 8540, 8545, 8584, 8601, 8601, 8614, 8703, 8725, 8783, 8812, 8814, 8815, 8815, 8816, 8938, 8987, 9030, 9109, 9149, 9280, 9309, 9347, 9383, 9443, 9503, 9515, 9613, 9761, 10025, 10029, 10099, 10231, 10316, 10323, 10414, 10530, 10547, 10689, 10690, 10853, 10864, 10867, 10973, 11145, 11238, 11250, 11269, 11285, 11376, 11381, 11785, 11796, 11803, 11809, 11810, 11815, 11824, 11979, 12039, 12141, 12673, 12701, 12800, 12825, 12828, 12833, 12838, 12843, 12849, 12852, 12879, 12896, 12899, 12918, 12927, 12935, 12953, 12962, 12980, 12989, 13001, 13017, 13133, 13170, 13232, 13235, 13242, 13343, 13419, 13628, 13656, 13661, 13761, 13763, 13767, 13779, 13780, 13844, 13884, 13897, 13934, 13981, 13996, 13997,

13998, 14089, 14194, 14256, 14362, 14466, 14568, 14599, 14600, 14605, 14724, 14732, 14753, 14766, 14767, 14887, 14887, 14892, 14928, 14952, 14959, 14971, 14978, 14983, 14984, 15025, 15031, 15421, 15668, 15682, 15718, 15907, 16260, 16542, 16556, 16740, 16745, 16750, 16753, 16842, 16896, 17061, 17061, 17063, 17083, 17098, 17113, 17119, 17120, 17121, 17122, 17122, 17123, 17124, 17124, 17126, 17127, 17130, 17130, 17132, 17133, 17143, 17147, 17229, 17233, 17237, 17240, 17243, 17250, 17255, 17259, 17261, 17286, 17286, 17286, 17288, 17324, 17470, 17559, 17582, 17691, 17707, 17721, 17741, 17846, 17927, 17928, 18166, 18339, 18339, 18350, 18453, 18455, 18460, 18463, 18842, 18846, 18869, 19051, 19060, 19144, 19279, 19305, 19307, 19358, 19573, 19649, 19691, 19829, 19830, 19830, 19836, 19836, 19839, 19865, 19965, 19980, 20074, 20143, 20148, 20156, 20161, 20163, 20165, 20170, 20255, 20268, 20362, 20387, 20442, 20708, 20729, 20890, 20948, 21091, 21145, 21156, 21204, 21213, 21216, 21271, 21275, 21279, 21282, 21286, 21286, 21359, 21360, 21360, 21367, 21378, 21395, 21732, 21770, 21823, 21823, 21823, 21833, 22002, 22031, 22052, 22072, 22090, 22098, 22315, 22316, 22321, 22350, 22494, 22547, 22634, 23113, 23117, 23200, 23201, 23304, 23320, 23346, 23631, 23712, 23713, 23714, 23714, 23720, 23750, 23769, 23804, 23887, 23888, 23979, 24167, 24171, 24180, 24196, 24212, 24258, 24302, 24573, 24576, 24586, 24646, 24646, 24766, 24985, 24991, 25014, 25212, 25229, 25703, 25996, 26122, 26282, 26349, 26406, 26478, 26483, 26518, 26772, 26833, 26844, 26873, 26878, 26935, 26936, 26939, 27115, 27141, 27143, 27239, 27436, 27438, 27448, 27468, 27487, 27517, 27517, 27526, 27588, 27618, 27687, 27693, 27699, 27701, 27702, 27708, 27716, 27721, 27771, 27799, 27813, 27822, 27866, 27867, 27895, 27900, 27901, 27903, 27914, 28029, 28030, 28041, 28054, 28056, 28067, 28092, 28103, 28103, 28104, 28104, 28105, 28107, 28116, 28122, 28178, 28181, 28274, 28278, 28285, 28293, 28357, 28364, 28367, 28443, 28590, 28675, 28723, 28743, 28745,

28821, 28844, 28874, 28884, 28942, 28974, 28995, 28995, 29008, 29033, 29053, 29143, 29146, 29149, 29163, 29174, 29214, 29219, 29254, 29270, 29271, 29274, 29274, 29280, 29286, 29290, 29290, 29292, 29294, 29301, 29353, 29354, 29354, 29405, 29537, 29603, 29610, 29690, 29691, 29693, 29703, 29704, 29706, 29716, 29718, 29718, 29726, 29756, 29783, 29791, 29817, 29875, 29876, 29896, 30028, 30133, 30254, 30295, 30308, 30310, 30423, 30430, 30451, 30453, 30476, 30573, 30614, 30667, 30667, 30667, 30676, 31038, 31053, 31053, 31054, 31098, 31168, 31176, 31184, 31193, 31263, 31300, 31389, 31505, 31778, 31965, 31969, 32011, 32093, 32147, 32149, 32160, 32162, 32163, 32192, 32196, 32197, 32200, 32215, 32217, 32224, 32250, 32250, 32253, 32257, 32270, 32276, 32279, 32303, 32334, 32355, 32448, 32464, 32526, 32585, 32597, 32660, 32900, 32929, 32956, 32956, 32956, 32965, 33172, 33173, 33200, 33497, 33534, 33563, 33578, 33831, 33871, 34002, 34336, 34501, 34745, 34755, 34806, 34833, 34965, 34977, 34981, 35036, 35038, 35338, 35362, 35370, 35390, 35390, 35396, 35539, 35885

y.+den 407, 3081, 4065, 4104, 4459, 5329, 5337, 5487, 5506, 5781, 6573, 8139, 12385, 13658, 18490, 20607, 22347, 22406, 22408, 24814, 26378, 27145, 32116, 33389, 36466
y.+dir 8084, 8198, 8260, 17210, 27906, 32522, 32524

y.+ler 3256, 28311, 28857, 32364

y.+lerde 32405

y.+leri 8511

y.+liği 406

y.+likten 3172

y.+sini 7388, 29678, 32161

y.+ydi 2168

y.+ye 7604, 7621, 23716, 32525

y.+yi 23711

[=747]

YENİBAHÇE: İstanbul'da bir yerleşim yeri:
“*Yenibahçe civarında, Deli Hüsrev Paşa Türbesi ise inşa ettiği türbelerin en güzeli olduğu için ayrıca zikredilmeye değer.*”

y. 5635

[=1]

YENİ CAMİ: Yeni Cami ya da Valide Sultan Camii, İstanbul'da 1597 yılında Sultan III. Murat'ın eşi Safiye Sultan'ın emriyle temeli atılan ve 1663'te zamanın padişahı IV. Mehmet'in annesi Hatice Turhan Sultan'ın çabaları ve bağışlarıyla tamamlanıp ibadete açılan cami:

“**Yeni Cami**, Mimar Davud'un bıraktığı duvarlar üzerinde, Köprülü Mehmed Paşa tarafından, Dördüncü Mehmed'in vali desî Hatice Turhan Sultan namına yükseltilmiş, halis millî üs lûpta sonbüyük abidelerden biridir.”

(y. 5713)

y. 7273

y.+nin 6512

[=3]

YENİ CASTİLLA: İspanya'nın bir eyaleti:

“Madrid İspanya'nın tam ortasındadır. Arapların vaktiyle Kıştan ve şimdi İspanyolların **Yeni Castilla** dedikleri eyâlettedir.”

(y. 19064)

y. 19050

[=2]

YENİCE: Yanniça, Yunanistan'ın Pella

vilayetinde, Vardar nehri kıyısında bir şehir.

Osmanlı dönemindeki adıyla Yenice-i Vardar:

“1010'da **Yenice-Vardarlı** bir sipahinin oğulları olan Baba Oruç ve onun kardeşi olup sonraları Barbaros diye anılan Barbaros Hayreddin'in ve diğer kardeşlerinin (...).”

(y.+lı 26240)

y.+yi 18502

[=2]

YENİÇERİ: Osmanlı Devleti ordusunun XIV.

yüzyılın ikinci yarısında kurulan ve II. Mahmud

zamânında 1826'da kaldırılan piyâde sınıfına

mensup asker:

“Sultan Mahmud eski Osmanlılığa karşı İstanbul'da **Yeniçeri'nin**, taşrada derebeylerinin ilgasını müteâkib, yeni bir tarz-ı terbiye ikame etti.”

(y.+nin 21105)

“İstanbul'u Fethet-en **Yeniçeri**.ye Gazel”

(y.+ye 37335)

y. 274, 331, 5177, 5234, 5240, 5586, 7093, 12059, 16741, 23891, 23893, 24994, 26501,

27727, 27728, 28396, 34287, 35313, 35345, 35365, 35380, 35387

y.+ler 7168, 33902

y.+lerden 26519

y.+lere 35300

y.+nin 7127, 21084, 21090, 21519, 26538, 35375, 35391

y.+ye 6613, 23921, 25002, 33888, 33890

y.+yi 7165, 23888, 26485, 33896

[=43]

YENİÇERİ AĞASI: Yeniçeri Ocağı'nın en yüksek rütbeli komutanı:

“Artık sayamıyacağım: Sadrâzam, Şeyhülislâm, Kızlarağası, Kapudan Paşa, **Yeniçeri Ağası**, kazaskerler, Nakibü'l-Eşrâf, İstanbul ve Galata kadıları, mansûb ve ma'zûl bütün devlet adamları, daha kimler bilmiyorum, bütün Âl-i Osman Devleti orada hazırды. Sultan Hazretleri, merhum Paşa'sını âhirete teşyî' ettirirken, tantana nâmına ne mümkünse hazırlatmıştı.”

y. 34517

[=1]

YENİÇERİLEŞ-: Yeniçeri olmak:

“Alemdar Vak'ası diye mâruf bu vak'anın tiyatro tarafını bırakarak yalnız esaslarını müşahede ettiğimiz takdirde görürüz ki, Sultan Mahmud, Yeniçeri Ocağı, ulemâ ve İstanbul'un **yeniçerileşmiş** bütün serserileri teceddüd fırkasına karşı müttehiddirler.”

y.-miş 23926

[=1]

YENİÇERİLİK: Yeniçeri teşkilatı:

“Evet, bu yürüyüş ve bu geçiş, **Yeniçeriliğin** beş yüz senelik ifadesiydi.”

(y.+in 26533)

y.+i 17104

y.+in 1147, 26505

[=4]

YENİÇERİ OCAĞI: Yeniçeri teşkilatının bütünü:

“Sultan Mahmud, Yeniçeriliği kaldırdığı zaman, **Yeniçeri Ocağı'nın** ruhu olan Bektaşîliği de ortadan kaldırmak için, adamlarına lâzım gelen emirleri vermiş.”

(y.+nın 17116)

y. 23911, 25000, 33879, 35399

y.+ndan 23908, 26190, 33579, 33931

y.+nı 33601, 33907, 33967

y.+nın 26836, 33758, 35327, 35337, 35348,
35358, 35370, 35376, 35407

[=21]

YENİÇERİ ORTASI: Yeniçeri ocağının
bölüğü/taburu olan Yeniçeri Ortası'ndaki her bir
yeniçeri:

*"Bu şehrin gençleri de çakşırlı, fermeneli;
gençliğin atılğanlığıyla bıçak ve tüfek oyunu
oynar, tanbura çalar ve türkü söyler, adetâ bir
Yeniçeri Ortası'nı andırırdı."*

y.+nı 973

[=1]

YENİÇERİYÂ: Yeniçeriler:

*"Yeniçeriyânın yeni odaları içinde bazı
mezarlar vardır ki her kuşede parmaklık
çevrilmiş merkadlar vardır."*

y.+nın 7250

[=1]

YENİ DÜNYA: Amerika:

*"Yoksa Yeni Dünyâ bütün âlemi, ırkının ve
sa'yinin kudretiyle sardığı gibi bir gün 'şarm' ı
ile de mi saracak?"*

y. 20466

[=1]

YENİ EDEBİYAT: Türk edebiyatının XIX.

yüzyıldan sonraki dönemine verilen ad:

*"Yeni edebiyatın devri olan bu son elli senede
belagat hocaları bize, yine eskisi gibi, edebiyatın
yalnız kerestesiyle marangozluğunu öğrettiler."*

(y. +ın 27911)

y. 28193, 28197

y.+ta 7439

[=4]

YENİKAPI: İstanbul'un Fatih ilçesi sınırları
içinde Marmara Denizi sahilinde yer alan bir
semt:

*"Mütehasıslar dan biri limanı Yenikapı'ya
getirmek istiyor."*

y.+ya 8071

[=1]

YENİKÖY: Boğaziçi'nin Rumeli yakasında,
Sarıyer ilçesinde İstinye ve Tarabya arasında yer
alan semt:

"Hani bir gün.dü açıl-dık Yeniköy.den beri.de"

(y. +den 38937)

y.+den 38943

[=2]

YENİL-: Yenilgiye uğramak, mağlûp olmak:

*"Üstelik Barbaros Hayreddin Paşa'nın
himmetiyle mükemmelleşen donanma, yenilmez
bir kuvvet hâline geldi."*

(y.-mez 5306)

y.-di 14271

y.-dikçe 21340

y.-diler 14220

y.-ecek 16369

y.-eceklerdir 14221

y.-en 13401, 33332

y.-ir 19890

y.-mek 5100

y.-meyen 13889

y.-mez 15360, 30030

y.-mişler 5088

[=14]

YENİLEŞ-: Yeni bir durum almak, yenilik
kazanmak, yeniliğe uymak:

*"Devletin yenileşmeğe başladığı devirden
bugüne kadar iktidar mevkiine geçmiş olanları
seviyelerini gözönüne getirince, bu son yüzeli
senelik teselsül eden idarî târihimizi en kolay bir
usulle idrâk mümkün olur."*

(y.-meğe 26609)

y.-en 7003, 29900

y.-mek 33041, 33051

y.-memiz 32910

y.-mesi 28045, 33036, 33060

y.-mesinde 8796

y.-mesinden 33061

y.-meyi 33042

y.-miş 27626, 32145, 32153

[=15]

YENİLEŞME: Yenileşmek işi:

*"Sonra Servet-i Fünûn'la devam eden ikinci
yenileşme devresi daha sert oldu."*

(y. 32268)

y. 28048, 32254

[=3]

YENİLEŞTİR-: Yenileşmesini sağlamak:

*"Allah vere de hatıralara hürmeti, onları
cılalayıp yıldızlayarak yenileştirmekte gören
basiretsiz hürmetkarların elleri bu harem içinde
girmese (...)"*

(y.-mekte 6849)

y.-ip 33048

y.-iyor 7825

[=3]

YENİLİK: Eskimiş, zararlı veya yetersiz sayılan şeyleri yeni, yararlı ve yeterli olanlarıyla değiştirme, teceddüt:

“**Yenilik** iddiasında olan Makber şâirinin asıl noksanı da buradadır.”

(y. 8423)

y. 230, 580, 2185, 5426, 8804, 8810, 9681, 17134, 19653, 27569, 27780, 27888, 28096, 28172, 28459, 32748, 32753, 32773, 32783, 32785

y.+den 3400

y.+e 7620, 13208, 27829, 27998, 33038, 33885

y.+in 28047

y.+le 2426

y.+ler 32758

y.+lere 31412

y.+lerin 27464, 32759

y.+leriyle 27115

y.+lerle 27772

[=36]

YENİ MECMUA: İlim, fikir, sanat ve edebiyat dergisi. [Ziya Gökalp’in öncülüğünde İttihat ve Terakkî Cemiyeti’nin maddî desteğiyle 12 Temmuz 1917’de haftalık olarak yayımlandı.]:

“*Köprülüzade Fuad ve Ahmet Refik gibi tab’ işlerine vâkıf arkadaşlar Ziya Bey’in bu ısrarına gülüyorlardı. Lâkin o, o kadar ısrar etti ki **Yeni Mecmua’yı** çıkardık.*”

(y. +yı 8718)

y. 8724

y.+nın 8717, 8722, 8728

y.+yı 8698, 8704, 8733

[=8]

YENİ MEKTEP: Yahya Kemal’in ilk tahsil gördüğü okul:

“*Beş yaşındaydım. (1889 senesiydi.) **Yeni Mekteb’e** girdim.*”

(y. +e 398)

y. 11, 397, 400, 414, 474

y.+de 570, 611

y.+den 584, 606

y.+e 480, 558

y.+i 613, 614

y.+in 406, 481

[=16]

YENİ OSMANLILAR: Yeni nesil Osmanlılar:

“*Eski Osmanlılar Kızıl Elma’yı aramak için Viyana’ya doğru revân olurlardı. **Yeni Osmanlılar** anayurdunu arıyorlar!*”

(y. 21428)

y. 30409

[=2]

YENİ PAZAR: Novi Pazar, (Osmanlı İmparatorluğu döneminde Yeni Pazar), Sırbistan sınırları içinde, Şumadiya ve Batı Sırbistan bölgesinin Raška İlçesine bağlı belde:

“*Sizin vatanınız yok mu? **Yeni Pazar’dan** ta Yemen’e kadar ovalarınız var, dağlarınız var, şehirleriniz var, köyleriniz var, kaleleriniz var, kışlalarınız var.*”

y.+dan 16602)

[=1]

YENİ ROMA: Bizans İmparatorluğu:

“*Çanakkale Boğazı’nın Anadolu sahilinde eski Truva harabelerinin yerini beğenmiş, en sonunda İstanbul’u seçmiş ve **‘Yeni Roma’yı** buraya kurmuştur.*”

(y. +yı 4893)

y.+da 4891, 4914

[=3]

YENİ SARAY: Topkapı Sarayı:

“*İkinci Bâyezid **‘Yeni Saray’a** göç ettikten sonra, kendi na mına bir cami yaptırmayı murat edinmiş.*”

(y. +a 5350)

y. 5341, 5551

y.+a 5364

y.+ın 4826

[=5]

YENİŞEHİR: Larissa, (Osmanlı döneminde:

Yenişehir-i Fener), Yunanistan’ın Tesalya bölgesinin en büyük şehri ve aynı adı (Larisa) taşıyan ilin merkezi:

“*İstanbul’dan Gaazî Osman Paşa’nın gelişi ve onun geldiği gün de **Yenişehir’in** fetholunduğu haberi bu heyecanı şedîd bir hava hâline getirdi.*”

(y. +in 2464)

y. 15004, 16760

y.+den 16725

y.+e 16721

y.+i 1277

y.+inde 13466

y.+indeki 28226

y.+ini 13467
[=9]
YENİŞEHİRLİ AVNİ BEY: Yenişehirli Avni (1826, Yenişehir – 1884, İstanbul), 19. yüzyıl Divan şairi:
“(…) *hele o devirde yaşayan ve Avrupa tesirlerinin her türlüünden âzâde, tam Şarklı bir Yenişehirli Avni Bey'in mâruf olan şiir tarif erini okurlarsa büsbütün şaşıracaklardır.*”
y.+in 28062
[=1]
YENİ TURAN: Türkiye Cumhuriyeti:
“*Ey Yeni Turan, sevgili ülke, söyle, sana yol nerede!*”
(y. 30464)
y. 8936, 30378, 30382, 30415, 30461, 30479
y.+ı 30455, 30461
y.+ın 30473
[=10]
YENİ TÜRKÇE: XIX. - XX. yüzyıl Türkçesi:
“*Yeni Türkçeyi, Heredia'nın vâsıtasıyla, eski Lâtin ve Yunan şiirinin tâ yanı başında görmeğe başlamışım.*”
(y.+yi 2316)
y.+yle 2120
[=2]
YENİ TÜRKLER: Cumhuriyet dönemi Türkleri:
“*Eski Türklerin manevî bir hayâtı varken bir edebiyatı vardı. Yeni Türklerin ancak manevî bir hayâtı olursa edebiyatı olur.*”
y.+in 28329
[=1]
YENİ TÜRKLÜK: Cumhuriyet dönemi Türklüğü:
“*Yeni Türklüğün fikir damarları İstanbul'daki yüksek tedarisat menba'ına dayanır.*”
y.+ün 24190
[=1]
YENİ TÜRK RUHU: Namık Kemal'den, Mustafa Kemal'e kadarolan Türklük ruhu:
“*Ben bu satırlarda 'Yeni Türk Ruhu' derken, Namık Kemal'den, Mustafa Kemal'e kadar, elli senelik bir hâdiseyi görüyorum.*”
(y. 17148)
y. 17060, 17136, 17152
[=4]
YENİ VALİDE: Yeni Valide camii:

“1710'da Üsküdar'da, sahilden az içeriye doğru, Üçüncü Ahmed'in validesi Gülnuş Emetullah Sultan namına bina edilen '**Yeni Valide**' namını alan cami, mimarîde inkıraz alâmeti sayılan süs iptilâsını fazla göstermekle beraber gene millî üslûpta bir eserdir.”
y. 5718
[=1]
YENİ YUNAN: Yunanistan'ın Osmanlı Devletinden bağımsızlığını elde ettiği tarihten sonraki Yunanistan:
“*Herkesin bildiği yeni harp usûllerinden askerî hareketlerin en basit teferruatına kadar ketmetmekle bu Yeni Yunan modası arasında bir tezat var.*”
(y. 14611)
y. 14405, 14373
[=3]
YENİ YUNAN İMPARATORLUĞU:
Yunanistan:
“*Yeni Yunan İmparatorluğu mevcut iken Arnavut milleti için felah tasavvur edilemez.*”
(y. 13974)
y.+nun 13943, 13973, 13982
[=4]
YENİ ZAĞRA: Nova Zagora. Bulgaristan'da bir şehir:
“*Daha sonra Yeni-Zağra ağaçlan arasında kaybolmuş bir ova şehri.*”
y. 3015
[=1]
YENİ ZELANDA: Güney Büyük Okyanus'ta bir ada ülkesi:
“*Fikret, arkadaşı –bugünkü nâzır– Hüseyin Kâzım Bey'le oturmuş, aylarca, harıl harıl Yeni Zelanda'da bütün kafilenin çoluklu çocuklu seyahatini tertip etmiş.*”
(y.+da 12929)
y. 12931
y.+da 12909
[=3]
YEPYENİ: Eskiyle bağlantısı olmayan:
“*Şiirin yepyeni bir telâkkisini ortaya sürdükten sonra tahakkuk ettirilmiş şekillerini de göstererek birer çığır açmış insanlar Avrupa milletlerinde zuhur ettiler.*”
(y. 27537)

y. 2821, 3085, 3397, 7595, 8071, 9352,
10145, 10191, 14952, 15823, 18613, 20455,
25217, 27487, 32081, 33108

[=17]

YER: 1. Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân:

“Fikir ve tahlilin asıl yuğrulduğu yer medrese olduğu için, ilim orada durgun bir su olunca, terbiye etmeğe çalıştığı milletin diğer muhitlerinde elbette bir fırtına olmaz.”

(y. 28450)

2. Yerine. Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere:

“Klâsik şiir yıkıldıktan sonra yerine başka türlü bir tarif ve yeni bir mecelle geçeceğine, bilâkis birçok tarifler tecellî ediverdi.”

(y.+ine 28126)

3. Bulunulan, yaşanan, oturlan bölge:

“Mülk.ünde ver-di her yer.e umrân.dan nişan”

(y.+e 39301)

4. Güneş sisteminde yer alan, insanların üzerinde yaşadıkları gezegen, dünya:

“Duyul-an gök.te kanad yer.de ayak ses.leridir”

(y.+de 35641)

5. Ülke:

*“Her ufuk.tan bu geliş eski sefer.lerdendir/
O sefer.lerle açıl-mış nice yer.lerdendir”*

(y.+lerdendir 35645)

6. *Yer yer: Yer yer: Kısım kısım, bölüm bölüm, orada burada, bâzi yerlerde:

“Kadın erkek ve çocuk gönül.ü dol-anlar yer yer/

Dinle-yor hepsi büyük hâtıra.lar rüzgâr.ını”

(y. 35701, 35701)

y. 345, 408, 622, 799, 1676, 3086, 3557,
5200, 5483, 6215, 6259, 7068, 7119, 7351,
7601, 7682, 8001, 8282, 8285, 8286, 9457,
9947, 13791, 17021, 18059, 18060, 18989,
19359, 19405, 21290, 21417, 22644, 23103,
23103, 25047, 25067, 26956, 28214, 28440,
28740, 30052, 31296, 34750, 35103, 35638,
35638, 35735, 35760, 35760, 35818, 35926,
35926, 36015, 36142, 36142, 36183, 36268,
36287, 36778, 37040, 37101, 37311, 37311,
37443, 37443, 37468, 37474, 37474, 37805,
37805, 38106, 38201, 38283, 38389, 38397,
38521, 38521, 38603, 38605, 38683, 38745,
38749, 38912, 38914, 38916, 38918, 38920

y.+de 1289, 1588, 1606, 1616, 2659, 3008,
4803, 5247, 5947, 6187, 6572, 6638, 7116,
8017, 8077, 8285, 8301, 8993, 9020, 9800,
10147, 10182, 10535, 10903, 11153, 11365,
12095, 13705, 14517, 14643, 15862, 17406,
18078, 18240, 18882, 18935, 20656, 21060,
21127, 21415, 22539, 22557, 22645, 23271,
23435, 23655, 23879, 23880, 24434, 24513,
24598, 24678, 25646, 26632, 26937, 27079,
27211, 27872, 28224, 28718, 29426, 29645,
29836, 30077, 30279, 31019, 31541, 31598,
32090, 32096, 32540, 33168, 33222, 33478,
34105, 34585, 35641, 35688, 35844, 35970,
36087, 36112, 36470, 36593, 36617, 36719,
36994, 37001, 37248, 37557, 37581, 37936,
38042, 38797, 38850

y.+dedir 36620

y.+deki 36103

y.+den 700, 1919, 5239, 5834, 6022, 6192,
13310, 14485, 18212, 20654, 21094, 22964,
23515, 23517, 24372, 24591, 24592, 24593,
25137, 25979, 28157, 28928, 29643, 32292,
34542, 35284, 35648, 35656, 35714, 35833,
36766, 36817, 36819, 37651, 38129, 38679,
38682, 38685

y.+deydim 30279

y.+deyiz 37157

y.+di 410, 1154, 2339, 17496, 33312, 35063

y.+dir 18956, 23641, 23648, 25643

y.+e 1612, 1982, 3241, 5289, 5834, 6301,
9965, 10661, 11362, 13705, 13737, 15584,
15729, 17040, 17395, 18273, 18292, 21241,
21245, 22964, 23610, 23985, 24388, 24506,
24891, 24903, 24918, 25078, 25603, 26497,
29931, 29947, 30135, 30280, 33324, 33517,
34351, 35283, 35285, 35458, 35671, 37652,
38439, 39037

y.+i 623, 633, 822, 835, 1523, 4617, 5368,
5441, 6165, 7048, 7119, 7350, 7641, 7825,
9607, 9717, 14417, 15407, 17493, 19412,
35691, 35862, 36010, 36073, 36182, 36253,
36375, 36611, 37196, 38077, 38550, 38599,
38925, 38938, 38944, 39295

y.+idir 18242, 19324

y.+imiz 38207

y.+imizde 18253, 32260

y.+imizden 11981

y.+imize 24965

y.+in 29, 4506, 17493, 17995, 18185, 26527, 30351, 32314, 35737, 36408, 38747

y.+inde 395, 776, 779, 3072, 3083, 3140, 3191, 3196, 3196, 3317, 3394, 3641, 5498, 5514, 6080, 6240, 6747, 7622, 7836, 8103, 12196, 12210, 12975, 13127, 14886, 16239, 17602, 20944, 21077, 23270, 24800, 25361, 25367, 27819, 28071, 29944, 30317, 33012, 33937, 34858, 35194, 35473, 36284, 36886, 37953

y.+indedir 18940, 24660, 36160

y.+inden 781, 823, 840, 5968, 6634, 10364, 14486, 14487, 17098, 27297, 29977, 30690, 34570, 36023, 36442, 37914

y.+indeydi 33819

y.+ine 526, 1056, 2918, 3180, 3876, 4313, 4576, 5116, 5312, 5360, 5828, 6028, 6263, 6573, 6591, 6733, 7446, 8412, 9375, 4488, 10330, 11532, 13120, 13409, 15460, 15777, 15858, 16112, 17349, 18084, 18279, 18519, 18952, 18976, 19106, 20546, 21111, 21715, 22590, 22762, 23211, 23823, 23889, 23889, 24746, 24990, 25057, 25205, 25930, 26111, 27433, 27594, 27723, 27725, 27950, 27951, 27954, 28116, 28255, 28256, 28256, 28813, 29114, 29566, 30294, 30556, 31187, 31611, 31991, 32497, 32778, 33894, 34151, 34298, 34855, 35000, 35021, 35370, 35449, 36096, 38719, 38720, 38722

y.+ini 670, 3685, 4888, 6156, 10727, 14653, 16160, 17148, 17852, 17853, 19224, 19878, 28266, 29604, 33436

y.+iydi 25649

y.+le 1542, 7880, 7946

y.+ler 621, 1343, 2210, 6752, 6770, 6996, 22831, 28729, 28730, 37956

y.+lerde 946, 2163, 3467, 4137, 5077, 18575, 19432, 20091, 23608, 23656, 24433, 25404, 28601, 30146, 30146, 35689

y.+lerden 3405, 26028, 37958

y.+lerdi 1624, 5760

y.+lerdir 6753, 22969, 39070

y.+lere 2201, 5654, 6995, 20724, 21073, 21093, 21094, 24165, 25408, 34750

y.+leri 718, 4515, 7738, 7825, 16925, 18896, 20723, 26215, 29421, 34793, 36295, 36305

y.+lerimiz 35776

y.+lerin 4917, 5779, 25124

y.+lerinde 2145, 2308, 11361, 18902, 19591, 25480, 33642, 33678

y.+lerinden 827

y.+lerine 15118, 33489

y.+lerini 2517, 4911, 20384, 27599, 27944, 34654

y.+lerinin 25081

y.+yer 19813

[=582]

YER ALTI: Yerin yüzeyi altındaki bölümü:

“**Yer altında** bir türbede yatan **Çifte Gelinler'i** görmek için çömeldik, yerle beraber olan pencereden baktık.”

(y.+nda 7953)

y. 6752

y.+nda 27244

[=3]

YEREBATAN: İstanbul'da bir mevki adı:

“**Düğünden sonra**, **Bostancıbaşı'nın konağına** uğradığım günlerde, şakirdimi görmek üzere, **Yerebatan'da Sâliha Sultan'ın sarayına** da uğruyordum.”

(y.+da 34718)

y.+daki 24202, 34493, 34618, 34741, 34817

[=6]

YERLEŞ-: 1. Oturmak üzere bir yerde kalmaya başlamak, mukim olmak:

“**Yeni Saray padişahın daimî yerleştiği** bir saray olunca, **Eski Saray bir devir evvelki harem takımının çıkarıldığı ve mahfuz tutulduğu bir saray olmuştur.**”

(y.-tiği 5362)

“**Bilâkis devlet, İstanbul'a yerleştikten sonra, Birinci Kosova, Niğbolu, Varna, İkinci Kosova muzafferiyetlerinin silsilesine devam etti.**”

(y.-tikten 5308)

2. **mec.** Kalıcı duruma gelmek:

“**İstanbul fethi denilince 1453 Mayısının 29. Salı sabahı derhâl hayale çarpar. Milyonlarca insanın hayaline yerleşmiş olan bu tablo ne kadar zaman geçse yerinden kımıldamaz.**”

(y.-miş 5973)

3. Belli bir yerde yer almak:

“**Bebek şamandırısı da eski yeniçeri kazanları, sipahi eyerleri ve sūr-i hümâyûn davullarına yakın bir mevkie yerleşsin.**”

(y.-sin 12069)

4. **mec.** Tutunmak, kökleşmek, benimsenmek:

“Cedlerimiz göçebe değildiler, fethettikleri memleketlerde **yerleştiler**. Şehir, mahalle, sokak, semt, dere, tepe, dağ, nehir isimlerini Türkçeleştirdiler.”

(y.-tiler 21277)

5. ***Koltuğa yerleşmek**: *mec.* Yüksek mevki, makam sahibi olmak:

“Mounet Sully ihtiyarlığında bir encümen **koltuğuna yerleşmek** şerefi için değil, aynı zamanda, şâir ve âsâr-ı atika mütehasısı olmakla encümen kendisine bir koltuğunu bahşediyor.”

(y.-mek 22302)

y.-dim 3241
y.-ebiliyor 19441
y.-ebilmek 25981
y.-eceğini 11922
y.-elim 26458
y.-en 5547, 5776, 5975, 24197, 24200, 24202, 24204, 25949, 26982, 29156, 30508
y.-erek 25973
y.-ip 35396
y.-ir 6626, 8948, 9947, 35391
y.-irdi 19753
y.-irdik 2201
y.-irken 15409
y.-irlerdi 6988
y.-irse 8336, 16396
y.-iş 4576, 5819, 5828
y.+işimizi 12563
y.-iyor 7811
y.-iyordu 1042
y.-iyorlar 22729
y.-mek 67, 68, 4712, 22286
y.-mekle 5292, 15858
y.-memiş 21259, 28585
y.-memiz 116
y.-memizi 12544
y.-menin 24074
y.-mesi 1037, 3881, 18539, 35371
y.-mesine 5063, 24777
y.-mesini 5430
y.-mesiyle 5871
y.-meye 6806, 7525
y.-miş 76, 1043, 1181, 1467, 4209, 4398, 4458, 4504, 4516, 4691, 4697, 4742, 4857, 4883, 5034, 5196, 5967, 5969, 6060, 7350, 8303, 8350, 8351, 8544, 10008, 11830, 17668,

19799, 24075, 26336, 27943, 29454, 32731, 34038, 35079

y.-mişiz 1177

y.-mişlerdi 5177

y.-mişti 1757, 4571, 5030, 5099, 5103, 8389, 10173

y.-miştim 2125

y.-miştir 5355

y.-sin 12060, 16093

y.-ti 4405, 8340, 9128, 9751, 10162, 14519, 24777, 29163

y.-tiği 5033, 5356, 5905

y.-tiğimiz 1162

y.-tiğinden 4664, 5091

y.-tik 6996

y.-tikleri 5391, 6988, 23588

y.-tikten 5303, 5900

y.-tiler 4430, 4569, 6031, 21261

y.-tim 26385

[=129]

YERLEŞME: Yerleşmek işi:

“Bu yayılma ve genişleme, **yerleşme**, yalnız Fâtih cihetlerinde, ne kadar az bir zamanda olmuştu.”

y. 5551

[=1]

YERLEŞTİR-: 1. Yerleşmesini sağlamak, ait olduğu yere oturtmak, yerine koymak:

“Minderin köşesine annemden kalan ceviz boyalı çekmeceyi **yerleştirmiştim**.”

(y.-miştim 1201)

2. (Bir yerde) Sürekli oturmasını sağlamak, iskân etmek:

“İşte bu dört bin yetimi Mütareke'den sonra bin zahmet, bin meşakkatle metruk saraylarımıza **yerleştirebildik**.”

(y.-ebildik 13077)

3. *mec.* Kalıcı duruma gelmesini, benimsenmesini sağlamak:

“Yunanlılar var kuvvetleriyle herkesin fikrine **yerleştirmek** istiyorlar ki Trakya'nın Gelibolu'nun Türklerde kalması bir tehlikedir; kendilerinde kalması ise cihanın sulhu için bir zamandır!”

(y.-mek 16367)

y.-di 7355

y.-dikleri 3200, 12779

y.-dikten 17885

y.-diler 26584
y.-dim 1611, 1642
y.-irler 35329
y.-mek 6029, 16354, 18527
y.-miş 6875, 9644
y.-mişler 28435
[=16]

YERLEŞTİRİL-: Yerleştirme işine konu olmak:
“Müdür Galib Efendi'nin odasına girdik. Onun emriyle derhâl birinci sınıfa **yerleştirildik**.”
(y.-dik 593)

y.-en 12005
y.-iyor 22740
y.-mesi 17954
y.-miş 3132, 3064, 18030
[=7]

YERLİ: 1. Bir yerin ilk sakini olan, otokton:
“Şiire bir aşkla başladım. Üsküp'de, **yerli** mahalleler ortasında, Türkkârî eski bir konakta oturur, bey hanedanlarından birinin kızı, kumral ve endamlı, cazibesi ve güzelliği mâruf, bir Redife Hanım vardı.”
(y. 1924)

2. ***Yerli yerinde**: Olması gereken yerde:
“Velhâsıl o rü'yâ dur-uyor **yerli yer.inde**”
(y. 36886)
y. 1805, 1923, 2631, 3445, 3751, 4229, 6059, 7447, 7451, 7458, 8104, 9417, 10855, 10858, 14469, 15223, 18017, 19183, 19485, 19494, 19527, 19682, 21256, 23176, 26337, 27725, 28071, 29542, 29557, 29566, 29568, 29572, 29914, 29933, 31107, 32241, 33012, 35401
y.+den 35354, 35355
[=41]

YERLİ RUMLAR: Osmanlı himâyesindeki Rumlar:
“**Yerli Rumlar** asırlarca Osmanlı imparatorluğu'na sadık olmuştur.”
y. 27035
[=1]

YER YATAĞI: Yere serilen döşek:
“**Yer yatağım** ve şeftali resimli şal yorganım karşıda bir köşede dururdu.”
y.+m 1202
[=1]

YERYÜZÜ: Dünya:
“O zâtı dinledikten sonra asıl fikrimi söylemekten korktum, lâkin gözlerimi semâya

kaldırdım ve içimden şu duayı ettim. “Yârabbi bu harbin son harbimiz olmamasına biz razı oluruz. Sen bu faciada bize kıyma! Bizim vücûdumuzu şu **yeryüzünden** kaldırma! Biz senin için eskiden de olduğu gibi, ikide birde böyle dâima harbederiz!”
(y.+nden 2934)

“Bugün-se **yeryüzü** hep madde her ufuk maddi”
(y. 36370)
y.+nde 271, 2900, 3545, 3914, 4406, 4858, 5409, 5736, 10838, 11334, 11961, 13743, 16886, 16907, 16941, 19149, 19207, 19328, 19460, 20170, 20179, 20542, 23667, 26236, 26669, 27666, 29939, 30273, 33088, 33160, 33235, 33830, 33945, 33951, 34245, 34856, 36678, 37040, 37322

y.+ndeki 19081
y.+nden 5904, 33917
y.+ne 30362, 32055
y.+nün 34510, 36015
[=48]

YE'S: Ar. Şiddetli üzüntü, keder, ümitsizlik:
“En kuvvetli ruhları **ye'se** düşürecek uzun, kanlı, şenî bir talihsizlik karşısında fütur getirmedir.”
(y.+e 14927)
“**Ye's.e** garket-ti felek külbeiahzân.ı bile”
(y.+e 37795)

y.+e 16412
y.+imizden 38118
y.+imize 14938
[=5]

YESÂRİ: (ö. 1213/1798) Ta'lik hattına Osmanlı-Türk kimliğini kazandıran hattat:
“Bâzan gönül dal-ar su.ların mûsikî.sine/
Bâzan **Yesâri** hat.larının en nefîs.ine”
(y. 37165)
y. 36669
[=2]

YESÜ: Kutsal kitap:
“Bu vak'adan sonra **Yesü'e** karşı îtikadlar gevşemeğe yüz tuttu.”
(y.+e 22961)
y.+e 23080
y.+nun 6272
y.+ün 23112
[=4]

YEŞİL: Sarı ile mavi arasında yer alan renkte olan:

“Bedir Gazası'nda **yeşil** bayrağı taşımış, sonra Medine'deki evini Minber-i Nebevi olmak için teberru etmiş.”

(y. 23634)

“Bak-dım **yeşil** Sitâre.lerin zıllât.ına”

(y. 39187)

y. 483, 748, 3417, 5253, 6119, 6477, 6863, 6863, 6945, 7051, 7056, 7068, 7075, 7089, 7098, 7124, 7127, 7129, 7155, 7175, 7187, 7191, 7297, 7877, 16623, 16623, 17067, 17456, 17983, 21637, 23944, 30277, 39264

[=35]

YEŞİL BABA: Üsküp'te medfun bir evliyâ:

“Karşımızda Gavri Baba ve **Yeşil Baba** yatarlardı.”

(y. 709)

y.+nın 713

[=2]

YEŞİL BABA TÜRBESİ: Üsküp'te, Yahya Kemal'in doğduğu yerde, İsa Bey camii yakınındaki türbe:

“**Yeşil Baba'nın Türbesi**, yanımızdaki Karaorman'ın köşesindeydi.”

(y. 713)

y.+nin 194

[=2]

YEŞİLKÖY: 1926 yılından önceki adıyla Ayastefanos. İstanbul'da Yeşilyurt ve Florya mahalleleri arasında yer alan Marmara Denizi kıyısındaki Bakırköy şehir merkezinin yaklaşık 7 km batısında bir mahalle:

“Eski devirlerde Kasımpaşa'dan Karaağaç'a kadar, yeni devirlerde Kadıköyü'nden Maltepe'ye kadar, Bakırköy'den **Yeşilköy'e** kadar halkın yayılmasını ve yerleşmesini zikretmek gerektir.”

y.+e 5434

[=1]

YEŞİLLİ CAMİ: Filibe'de şehir merkezindeki I.

Murat döneminden kalma Cuma Camii (Hüdavendigar Camii) nin yakınındaki cami:

“Aynı cadde üzerinden yürüdük. Solda **Yeşilli Cami**, tamir göre göre yine yaşının farikasını kaybetmemiş.”

y. 784

[=1]

YEŞİLLİK: Yeşil bitkileri çok olan yer:

“Ma'mâfih Arap zamanındaki **yeşillikler** ve sular İspanyol Hükümeti'nin çok dikkatli ve ince bir ihtimâmiyle, eski vehmini verecek kadar, iyi ihya edilmiş.”

(y.+ler 19016)

y. 787

y.+leri 7815

[=3]

YEŞİLTULUMBA: İstanbul'da bir mahalle adı:

“Kadri Beyin Aksaray'da, **Yeşiltulumba'da**, geniş bir bahçe içindeki konağı, Abdülhamid devrinin ilk senelerin- de toplanılan, görüşülen çok iyi vakit geçirilen İstanbul konaklarından biriydi.”

y.+da 35070

[=1]

YET-: 1. Kâfi sebep olmak, bir husus için yeterli olmak:

“Türkiye Türklerinin yeryüzünde başka bir eseri olmasaydı; tek başına, yalnız bu eser şeref namına **yeterdi**.”

(y.-erdi 4864)

“Bir böyle zevk.e tek bir ömür **yet-miyor** yazık” (y.-miyor 36167)

2. Yetiyecek miktarda veya derecede olmak, elvermek, kâfi gelmek:

“Eski zaman hükümdarları gibi mağrurane başından haber veren Yunan'ın hareketinde siyasî bir mânâ olduğunu sezmek için biraz **feraset yeter**.”

(y.-er 13282)

“Kimi yay.ı öp-tü kimi fırlat-tı/
En er kemankeş.e **yet-ti** üç atım”

(y.-ti 36316)

y.-ecek 15764

y.-er 7610, 11905, 12714, 12942, 13272, 18484, 29705, 31013, 36659, 37387, 37411, 37559

y.-mediği 12643

y.-meyeceğine 5999

y.-ti 7569, 15114

y.-tiği 15367, 33175

[=22]

YETİM: Babası ölmüş olan (çocuk), babasız:

“Biriktirdiği bütün parasını harçlık olarak bize, hediye olarak **yetim**, besleme kızlara, sadaka olarak fukaraya verir, lâkin verdiği kimseye hissettirmezdi.”

(y. 257)

y. 15761
y.+i 13066, 13092
y.+ler 13077
y.+lerimiz 15788
y.+lerimizi 15783
[=7]

YETİŞ-: 1. (İnsan için) Eğitim görmek, bir sanat veya meslek öğrenip meydana çıkmak:

“Şâirin şâir olarak doğduğuna dâir eski bir itikad vardır ki doğrudur; hiçbir edebî terbiyeye muhtâc olmaksızın **yetişebileceğini** iddia edenlerin sözleri ise efsânedir.”

(y.-ebileceğine 1966)

“Osmanlı sevgi.siyle **yetiş-miş** bu harb er.i”
(y.-miş 38598)

2. (Çocuk için) Büyümek, iş görecekt yaşa ulaşmak:

“Çarşafı soluk fakat iyi bir ihtiyar kadınla arkasında yirmi yaşlarında **yetişmiş** genç bir Türk kıztı girdiler.”

(y.-miş 23986)

3. ***Çekirdekten yetişmek**: Bir işi ta başından, çiraklıktan başlayarak yapa yapa öğrenmek:

“Vâkiâ hâl ve tavırlarına bakılınca **çekirdekten yetişme** siyâsî, avukat, banker, îrâd sahibi oldukları anlaşılıyor.”

(y.-me 3260)

y.-ebileceğini 1964
y.-ebilecek 10232
y.-ebileceklerini 34596
y.-ebiliyor 28748
y.-ebilmek 19263
y.-ebilmesi 19258
y.-ebilmişti 5290
y.-eçğine 31976, 32899
y.-eçginimi 12874
y.-ecek 21182, 28835, 30309, 34927
y.-emedi 3385, 14992
y.-emez 31877
y.-emezdi 5294
y.-en 888, 1125, 3082, 6580, 7047, 8084, 12161, 20709, 20723, 26107, 28921, 33862
y.-enlerden 25849
y.-enleri 33871
y.-enlerin 23655
y.-inceye 35363
y.-iniz 25314

y.-ip 3041, 28421, 37829

y.-ir 19255, 21184, 22662, 30917, 31766

y.-irken 6982, 32896

y.-irler 8831, 35336

y.-irsiniz 34535

y.-iyor 20720, 22411

y.-medi 7012, 25849, 34232

y.-medirler 27544

y.-meğe 21095

y.-meli 1509

y.-meliydik 32910

y.-mesi 27419

y.-mesine 21513

y.-miş 2722, 4584, 5578, 5889, 6415, 9762, 18427, 20126, 23680, 23970, 25706, 26131, 26142, 26791, 28137, 29560, 29875, 31849, 32876, 33842, 35362, 35511

y.-mişti 3934, 26492

y.-se 30373

y.-seydi 1401

y.-sin 30325

y.-ti 8989, 17236, 20849, 22283, 22988, 30372, 31939, 31976, 33658, 34610

y.-tiği 19833, 32883

y.-tiğini 1513, 4983

y.-tikten 21606

y.-tiler 24115, 27199, 31879

y.-tiniz 34646

y.-tirecek 5580

[=109]

YETİŞTİR-: 1. Yetişmesini, ulaşmasını sağlamak:

“İnönü askerlerinin yaralarını sardırarak için yüz seksen beş bin lira veren bu halk, bir maaş aldı mı hemen Yunan bakkallarına, Yunan mağazalarına koşar, bir aylık maaşın yekûnu olan bir milyon iki yüz bin lirayı, hem de her ay, Yunanlılara cephane **yetiştiren** Yunan teşkilâtının eteğine döker.”

(y.-en 14084)

2. Eğitip belli bir seviyeye gelmesini sağlamak:

“Nanamın hiç çocuğu olmamıştı. **Yetiştirdiği** annemin ilk çocuğu olduğum (için) beni, derûnî bir telâkkî ile, oğlu olarak benimsemişti.”

(y.-diği 237)

3. Yeter duruma getirmek:

“Lâkin biz arkasından Darülfünun tahsisatını **yetiştiremiyoruz.**”

(y.-emiyoruz 24250)

y.-di 4772, 4776, 21958

y.-diği 3275, 22592

y.-ebildi 11742

y.-eceği 22592

y.-eceğim 16975

y.-ecek 28749, 31772, 31864

y.-en 1094, 14073, 14119

y.-enlerin 23678

y.-ir 21700, 32629, 34655

y.-iyorlar 35365

y.-meğe 33845

y.-meği 21604

y.-mek 8224, 8227, 26487, 34937

y.-mekti 31613

y.-mektir 31766

y.-memişiz 8225

y.-mesi 33889

y.-miş 999, 1469, 31620, 35338

[=35]

YETİŞTİRİL-: Yetiştirme işi yapılmak:

“Şimdi ise kendi öz milletdaşlarımız Rumeli’de, Anadolu’da hattâ, hattâ İstanbul mahallelerinde yirminci asra göre birer vatandaş gibi **yetiştirilmeğe** muhtâc iken (...)”

(y.-meğe 35502)

y.-miş 3395

[=2]

YETMİŞ: Altmış dokuzdan sonra gelen sayının adı:

“1396’da Niğbolu muzafferiyetinde bulunmuş ve **yetmiş** beş yaşına girmiş harp erleri vardı.”

(y. 5135)

“Zahmetli yolculuk.la yaş.im var-dı **yetmiş.e**”

(y.+e 36589)

y. 5199, 5568, 5939, 7262, 7310, 12177, 15130, 15925, 18122, 18128, 20956, 21775, 29918, 30619, 32150, 32152, 32159, 32164, 33133, 33171, 36592, 39107

y.+i 35074

y.+ine 5547

[=26]

YETMİŞ ALTI: Sayı sıfatı:

“İlk müstakil Türk gazetesini, şimdi, **yetmiş altı** sene sonra, tekrar yaratmak lâzım geliyor!”

(y. 29888)

y. 29877

[=2]

YETMİŞ İKİ: Sayı sıfatı:

“Tecdüdüün yavuz mübeşşiri Namık Kemal bir uçtan bir uca giden memâlik-i mahrûsa-i şahaneye ‘vatan’, **yetmiş iki** dilde konuşan tebaa-i devlete ‘millet’ dedi.”

y. 11821

[=1]

YEVMI: Ar. Günlük:

“Diğerlerinin muvaffakiyeti bunlarınkinden dün olsa bile herhâlde memlekette, yirmi yaşını mütecaviz Osmanlılardan adedi yirmi bini geçmiyen **yevmi** gazete kari’leri kadar çocuk kari’ var demek...”

(y. 21770)

y. 17743, 20502, 21715, 21755, 27597, 30556, 30597

[=7]

YEVMIYÂT: Ar. Günlük yayın:

“Bu cehenneme girmeyiniz, ya bizim gibi yanar, kavrulur yahut da şimdiye kadar birçok safdiller gibi, parmaklarınız yandıktan sonra çekilirsiniz; bizde **yevmiyâtı** okuyanlar masum bedbaht, biz, yazanlar da tâli’in ızırârî’yle günahkâr bedbahtlarız.”

y.+1 31933

[=1]

YEZDÂN: Fars. Allah:

“**Yezdan** biz.i balçık.tan et-erken tahmîr”

y. 38398

[=1]

YİĞ-: Bir tepe oluşturacak biçimde üst üste koymak:

“Şehitleri üst üste **yığarak** surun üzerine çıkmak isteyen cengâverler görülyordu.”

(y.-arak 5232)

y.-ar 986

y.-arak 5166

y.-miş 32136

[=4]

YİĞİL-: **mec.** Ağırlığını bir yere verecek şekilde oturmak:

“Ahmed Şefik, her gün olduğu gibi, bugün de pencere önünde çalışma masasına **yığılmış**, kâh okuyor, kâh okuduklarını bir deftere hulâsa ediyor, kâh düşünüyor, kâh tahayyül ediyor, kâh tahayyülüünden uyanıp saatine bakıyor, kitapları kapayıp kahveye gitmek saatini yokluyordu.”

(y.-miş 4363)

y.-dığını 24790

[=2]

YIĞILI: Yığılmış olan:

“Avrupa'dan gelen gazeteler **yığılı** durur, onların bâzı bahislerini mütercimler seçerler ve tercüme ederler.”

y. 29874

[=1]

YIĞIN: Birçok kimsenin veya nesnenin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık, küme, kitle, kütle:

“Hiçbir taşında mazinin ruhu olmayan bu bina **yığını** daha büyüyecektir de...”

(y.+ı 7539)

“Dil.i bir gönül.ü bir îmân.ı bir insan **yığın.ı**”

(y.+ı 35670)

y. 28853, 28853, 36891, 36891

y.+ı 6992, 36369

y.+ına 7675

y.+ıydı 1541

[=10]

YIĞINTI: Birikinti:

“Bu mevhumeyi bâzı insanlar hayallerinde mücesssem görürler; ondan bâzan nefret ederler, bâzan da hayranlıkla bahsederler, o mücesssem gör dükleri şey ise, geçmiş saatlerin, günlerin haftaların, yılların **yığıntısından** başka bir şey değildir.”

y.+sından 24876

[=1]

YIK-: 1. Kurulu bir şeyi parçalayıp dağıtmak:

“İğrikapı, girmek için, başlıca bir hedef olmuştu, oradan lâğımlarla suru **yıkmaya** girişilmişti.”

(y.-maya 5214)

“**Yık-muş** ufuk.unda dur-up karşı koy-an her sed.di”

(y.-muş 36016)

2. (Bir dönemin) Bitmesine, nihâyete ermesine sebep olmak:

“Zannediyor musunuz ki, koskoca dîvan edebiyatını **yıkmak** için millî şair Mehmed Emin Bey'in manzumeleri kâfi gelsin?”

(y.-mak 32874)

3. **meç.** Devirmek, (bir kimseyi veya hâkim durumda olan bir kuvveti) Mevkiinden düşürmek:

“Çünkü, insan oturduğu dalı kesmez fehvâsınca Midhat Paşa da riyâset ettiği bir hükümeti **yıkmazdı.**”

(y.-mazdı 35201)

y.-amaz 9453

y.-an 64, 7605, 27120, 30477

y.-anlarımız 7591

y.-arak 25493

y.-ıp 27598

y.-madan 7566

y.-mağa 24489

y.-mak 8534, 22289, 32862

y.-mamak 7617

y.-maya 5209, 6925, 7569

y.-miş 7182, 7418

y.-mişlar 5311

y.-saydı 33907

y.-tı 18086, 33887

y.-tığı 2403, 30394

y.-tığına 35910

y.-tığını 25795

y.-tıklarını 14953

[=30]

YIKA-: Su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizlemek:

“Beş vakit abdestinden başka her gün defalarca elini yüzünü **yıkardı.**”

(y.-rdı 53)

y.-diktan 15350

y.-mak 491

y.-r 7614, 15270

y.-rdı 490

y.-yıp 55

y.-yorlardı 168, 7559

y.-yorum 15266, 15277, 15280

[=12]

YIKAN-: 1. Kendi kendini yıkamak, banyo yapmak:

“Evliya Çelebi'nin, Köstence Kaplıcası yâd edildiği devirde ziyaret edip suyunda **yıkandığı** ve sularının şifâsını uzun uzadıya naklettiği bu kaplıca şimdi Bulgaristan'ın Carlsbad'ı gibi telâkki ediliyor.”

(y.-dığı 3068)

2. Yıkamak işi yapılmak:

“Altor'dan çıktığım zaman ruhum bir çağlayan yatağı gibi **yıkanmıştı.**”

(y.-mıştı 17524)

“Koy.da tenhâ **yıkan-ırken** gör-dü”

(y.-ırken 36960)

y.-a 19327, 19327
y.-an 3194
y.-ır 38728
y.-ırdık 348
y.-ırlardı 347
y.-ıyor 8461
y.-mağa 306
y.-mak 347
y.-mazdı 3810
y.-miş 7962, 29071, 38699, 38750
y.-mişsa 8876
[=18]

YIKANIL-: Yıkama işine konu olmak:

“Yeni hamamın mühendisleri suyu yeni mecralara çevirmeğe çalışırken su mâdeni hassasını kaybetmiş. Şimdi makinelerle ısıtılan suda **yıkanılıyor**.”

y.-ıyor 3206
[=1]

YIKICI: Bir şeyin zarar görmesine, bozulmasına, yok olmasına, ortadan kalkmasına yol açan, tahripkâr:

“Niceleri bu serserilikler arasında kayboldular; âlimler hâlâ **yıkıcı** Vandalların izini bulamıyor.”

y. 22981
[=1]

YIKIK: Yıkılmış olan, harap, viran:

“Fâtih'in ikinci eseri, **yıkık** bir hâlde bulunan Mukaddes Havariler Kilisesi'nin ve milâdın 1000 tarihine kadar kayserlerin ve hanedanlarının gömülmüş olduğu türbelerin yerinde, kendi namına yaptırdığı camidir.”

(y. 5500)

y. 5382, 5495
[=2]

YIKIL-: 1. (Kurulu bir şey) Parçalanıp dağılmak:

“Yeni Mekteb'in yeniliği ise zamanla yanmış ve **yıkılmış** olan binasının yeniden yapılmış olmasından geliyordu.”

(y.-miş 407)

2. **mec.** Parçalanmak, bozulmak, çökmek, târumar olmak:

“İşte önce İmparatorluk **yıkılmış** ve payitahtı en son fethedilmiş demek, bu bakışla daha doğrudur.”

(y.-miş 5025)

3. (Bir dönemin) Bitmesin, nihâyete ermesi:

“Klâsik şiirin **yıkıldığından** beri, şiiri, bin kişi bin türlü tarif ediyor.”

(y.-dığından 27669)

y.-an 5435
y.-dı 21276
y.-dığı 5513, 28069
y.-dığını 760, 6151
y.-dıktan 28116, 28254
y.-ır 12120, 25935
y.-ırken 8733
y.-ıyor 25546
y.-madığı 5520
y.-madık 7580
y.-mağa 1541
y.-mak 3176, 4537, 6714
y.-maktan 1001
y.-mamanın 35227
y.-masalar 7565
y.-ması 12153
y.-masıyla 16167
y.-mayacak 21252
y.-maz 5185, 7139, 24074
y.-miş 407, 3199, 4454, 5020, 5318, 5321, 5394, 5503, 6672, 10187, 12857, 17985, 18932, 20666, 24713, 28500, 29769
y.-mişti 5388
y.-miştir 5502
y.-saymış 18963
[=48]

YIKILIŞ: Yıkılma işi:

“Hayalinden kurtulamadığımız saltanat tam üç asırdır batıyordu; yalnız son yüz elli senelik **yıkılışını** mütâlaa yeter.”

y.+ımı 12722
[=1]

YIKTIR-: Yıkma işini yaptırmak:

“Onu İkinci Selim ve Sokullu Mehmed Paşa, Mimar Sinan'a mükemmel bir şekilde tamir ve takviye ettirdiler, etrafını kaplayan tufeyli yapıları **yiktirarak** ortaya çıkardılar.”

(y.-arak 5390)

y.-dı 26939
y.-manın 19670
y.-miş 19670
[=4]

YIKTIRIL-: Yıkma işi yaptırılmak:

“Daha o zaman millî mimarîmizin ne kadar güzel olduğuna en ziyade şahadet eden parça, 1770’te Üçüncü Mustafa tarafından, daha iyi yapmak belâheteyle tama mıyla **yıkılmış** olan Fâtih Camii’nin nasılsa bırakılmış olan harem kısmıdır.”

(y.-miş 4836)

y.-mamış 11121

[=2]

YIL: Miladi takvime göre ocak ayının birinde başlayıp aralık ayının otuz birinde sona eren on iki aylık dönem, sene:

“Ses’i 1920 **yılında** Bebek’de oturduğum vakit duydum.”

(y.+ında 19281)

“Bin **yıl.dan** uzun bir gece.nin beste.sidir bu”

(y.+dan 36033)

2. ***Yıllarca**: Yıllar boyunca, çok uzun zaman, senelerce:

“Ey tatlı ve ulvî gece **Yıllar.ca** devâm et”

(y. 36784)

y. 4728, 6273, 8570, 19806, 20446, 21384, 28989, 29178, 29676, 30451

y.+da 37442

y.+dan 8570

y.+dır 36305, 37551

y.+ı 36418

y.+ın 36158, 36592

y.+ına 5110, 32756

y.+ında 38575

y.+ının 5843

y.+larca 36166, 36249, 36266, 36470, 36653, 36915, 39023

y.+larda 35972

y.+larım 36270

y.+ların 24861

[=53]

YIL-: 1. Bıkmak, usanmak:

“Hünkâr Ocak’tan **yıldığı** kadar bir şeyden yılmaz.”

(y.-dığı 33465)

2. (Gördüğü şeyler ve başına gelenler karşısında) Gözü korkmak, eski cesâreti kalmamak, ürkeklik gelmek:

“**Yıl-ma** korkunç uçurum zannedil-en boşluk.tan”

(y.-ma 36520)

y.-maz 33453

y.-mıyor 25997

[=4]

YILAN: 1. **mec.** Sinsi ve hâin kimse:

“Victor Hugo maruf ‘Doksan Üç’ romanında Fransız İnkılâbı’nın üç esaslı siması olan Danton, Robespierre ve Marat’yı tarif etmek sadedinde, birincisini arslan, ikincisini kaplan, üçüncüsünü de **yılan** sıfatlarıyla tasvir ederken üçünün de hem seciye hem de cisim itibariyle, karilerinin muhayyilesinde kuvvetli birer resmini hakketti.”

(y. 11299)

2. ***Yılan hikâyesi**: Bir sonuca bağlanmadan uzayıp giden mesele:

“Bulgarlığın kırk üç senelik fırka ve siyâset maceralarını dinlerseniz bir **yılan hikâyesi** dinler gibi bunalırsınız.”

(y. 3267)

y. 11292

y.+ca 20390

[=3]

YILAN MERMERİ: Selânik’te bir yerleşim yeri:

“Arabalarla doğru **Yılan Mermeri’nde** Evrenozâdelerden Faik Bey’in konağına gittik.”

y.+nde 107

[=1]

YILBAŞI: Ocak ayının birinci günü, yılın ilk günü:

“Garbda **yılbaşından** evvel muharrirler âlemi heyecandadır.”

y.+ndan 22436

[=1]

YILBAŞI HEDİYESİ: Abdülhak Hâmid’in bir eseri:

“Tevfik Fikret derdi ki: ‘Hâmid kafiye’yi ya dramlarında olduğu gibi, çok fena kullandı yahut da Validem’de ve **Yılbaşı Hediyesinde** olduğu gibi hiç kullanmadı dahî olduğu için bu bahisde de muvâzenesini bulamadı.’ Maamâfih ben diyeceğim ki keşke bütün eserlerini Validem manzumesi gibi kafiyesiz yazsaydı!”

y.+nde 29680

[=1]

YILDIRIM: 1. Bulutlarda toplanan elektriğin kuvvetli bir ışık yayarak gümbürtülü bir şekilde yere boşalması olayı:

“İndir-di **yıldırım** gibi bir darbeğiran”

(y. 37224)

2. Çok hızlı bir şekilde, hızla:

“Afyonkarahisar'ında vuran, Dumlupınar'da boğan ve İzmir'de **yıldırım** gibi inen ordular böyle vücuda geldiler!”

(y. 18307)

“Yunan ordularını önce İnönü'nde sonra da Dumlupınar'da çifte bir **yıldırım** darbesiyle vurup kaçırmak musâlâhayı müşkülleştirmiş.”

(y. 13551)

y. 5152, 6598, 6923, 18403, 28832, 36330, 38549, 38555

y.+dan 18120

y.+ın 12481

y.+lar 7163

y.+larına 31081

[=15]

YILDIRIM BAYEZİD: I. Bayezid (d. 1360, Edirne – ö. 8 Mart 1403, Akşehir) dördüncü Osmanlı padişahı:

“Kosova muharebe meydanında tahta çıkan **Yıldırım Bâyezid**, bir taraftan Rumeli'nin her kıt'asına tamamıyla yerleşmek, diğer taraftan da Anadolu'da Türkler arasında millî ve mülkî birlik vücuda getirerek bütün Anadolu'yu bir tek idareye tâbi kılmak siyasetini şaşılacak bir sürat ve şiddetle tatbik ediyordu.”

(y. 4713)

y. 581, 1113, 1190, 4711, 4722, 5117, 12474, 12500

y.+e 17953

y.+ın 4720, 12469

[=11]

YILDIRIM BAYEZİD HAN: Yıldırım Bayezid:

“Yalnız Üsküb değil, **Yıldırım Bayezid Han** da bu dört kelimenin kılıcından parıldarsa parıldayabiliyor.”

(y. 20620)

y. 20603

[=2]

YILDIRIM BEYAZID: I. Bayezid (ö. 805/1403)

Yıldırım lakabıyla tanınan Osmanlı padişahı (1389-1403):

“Doldur-du **Yıldırım Beyazıd**.dan kal-an yer.i”

(y.+dan 38550)

y.+dan 38599

[=2]

YILDIRIM BEYAZID HAN: Yıldırım Beyazıt:

“Üsküp ki **Yıldırım Beyazud Han** diyâr.ıdır EvlâdıFâtihân.a o.nun yâdigâr.ıdır”

y. 36330

[=1]

YILDIRIM HAN: Yıldırım Bayezid:

“Fâtih'in temelini kendi eliyle kurduğu ve dört ayda inşaatı bitinceye kadar başından ayrılmadığı Rumeli Hisarı; bir de onun karşısında, **Yıldırım Han'ın** ve oğullarının kulelerinde yatıp kalkmış olduğu Anadolu Hisarı'ndan birkaç duvar.”

y.+ın 7389

[=1]

YILDIZ: 1. Işıklı ve sabit bir nokta hâlinde görülen gök cisimlerinden her biri:

“Bilhassa Paris hayâlimin fevkinde bir **yıldız** gibi parlıyordu.”

(y. 1596)

“Artık enginleş-ince mâvi sükûn/ Art-ıyor gökyüzü.nde **yıldız.lar**”

(y.+lar 36198)

2. Yıldız Sarayı:

“Tanzimat devrinde idaresine alıştığımız Babîâlî'yi de yıktığını, idareyi **Yıldız'da**, kendi elinde topladığını, (...)”

(y.+da 25811)

3. ***Yıldız barışıklığı**: Karşılıklı güzel geçinme:

“O günün akşamı Tepebaşı Bahçesi'ne gittik. Yedik içtik, güldük, birçok heccavlık ettik; **yıldızlarımız barışıklı.**”

(y.+larımız 9257)

y. 1022, 14856, 16524, 18194, 19289, 19289, 20788, 36638, 36639

y.+a 5739, 12381, 19359, 25796

y.+da 9609, 22678, 37086, 37094

y.+dan 5738, 9647, 10532

y.+danmı 32167

y.+dı 38735, 38738

y.+dır 18193

y.+ı 9654, 33557, 33660, 34324, 34950,

35007, 36212

y.+ın 4042, 36645

y.+ımı 18046, 18046

y.+lar 20779, 31222, 36536, 36681, 36860,

38716

y.+lara 6492, 36274, 38109

y.+ları 20779, 36757, 36855

y.+ların 24417, 38695

y.+larına 31080
y.+larını 20785
y.+larıyla 20785
y.+larıyla 36297
y.+larla 36510
[=58]

YILDIZ SARAYI: İlk kez Sultan III. Selim'in (1789-1807) annesi Mihrişah Sultan için yaptırılmış, özellikle Osmanlı padişahı II. Abdülhamit (1876-1909) döneminde Osmanlı Devleti'nin ana sarayı olarak kullanılmış olan saray. [Beşiktaş ilçesi'nde yer alır]:
"Gazi Osman Paşa o gün, o saat Rumeli'yi dünya gözüyle bir daha gördü ve akşama girmeden İstanbul'dan şedit bir telgrafla çağırıldı, hususî trenle derhâl döndü, **Yıldız Sarayı'na kapandı.**"

(y.+na 15022)

y. 26266
y.+dır 3955
y.+na 26758
y.+nda 4140
y.+yle 4138
[=6]

YIL DÖNÜMÜ: Herhangi bir olayın üzerinden bir yıl geçtikten sonra yeni bir yılın başladığı gün, seneidevriye:

"Bu akşam bizim doğum **yıl dönümünün**, arkadaşlar arasında malûm toplantısını yapıyoruz."

(y.+nün 20632)

y.+nü 18313
[=2]

YILLAN-: Üzerinden bir veya daha çok yıl geçmek:

"En zeki Avrupalı kadar bilir, anlar, sezer, mamefih gayr-i iradî olarak yine tercüme eder, gazeteye kor çünkü bu **yillanmış** bir itiyattır."

y.-miş 15221
[=1]

YIPRAN-: Zamanla veya çok kullanılma sonucu aşınmak, eskimek:

"Bu **yipranmış** binanın alt katı selâmlık üst katı haremidi."

(y.-miş 1542)

y.-acak 14870
y.-amayan 22505
y.-dı 19469

y.-ip 18083
y.-miş 2416
[=6]

YIPRAT-: 1. Eski gücünü kaybetmesine sebep olmak:

"Hevâ vü heveslerinin peşinden koşar, hazlarında pûyân olur, vücudunu **yıpratır.**"

(y.-ır 12704)

"Keder.ler insan.ı vakit.inden önce **yıprat-ıyor**"
(y.-ıyor 38779)

2. Tüketmek:

"Bütün ömrünü seferler de **yıprattıktan** sonra fethettiği şehrin içinde olsun ölemedi; Gebze'de Sultançayırı'nda çadır altında öldü. ."

(y.-tıktan 6832)

y.-ip 15039
y.-ır 9573, 12694
y.-mak 31364
y.-mamıştır 14823
y.-tı 7477
y.-tığı 2403
y.-tığını 3554
[=10]

YIRT-: 1. (Kâğıt, kumaş vb. ni) Elle iki tarafından tutarak parçalara ayırmak:

"Hisar'da bir gezintinin bu tesirleri altındayken namıma iki mektup buldum. Pullara baktım: Floransa'dan. Biraz hayret et tim, zarfları **yırtım.**"

(y.-tim 6670)

2. (Ses için) çok yüksek seviyede olmak:

"Hoca hazırken kulakları **yırtan**, gulguleli bir çalışmadır giderdi."

(y.-an 518)

y.-an 518, 12401
y.-ar 11795, 29380
y.-arak 29690
y.-ıp 8304
y.-tı 10225
y.-tılar 23090
[=9]

YIRTICI: 1. Eterini yiyip beslenmek için diğer hayvanları dişleri ve tırnakları ile parçalayan (hayvan):

"Bir güzel **yırtıcı** kuş göz.leri gör-düm Bak-tım"
(y. 37004)

2. Tiz, yüksek (ses):

“Bu ejderhâlar ilerlerken kimbilir havayı ne **yırtıcı** bir gürültüyle doldurmaktadırlar; lâkin resimde adetâ sessiz gibi görünüyorlar.”

(y. 26677)

y. 23213

[=3]

YIRTIK: 1. Yırtılmış olan:

“Gazetecinin biraz önce küsur verdiği **yırtık** bir yüzlüğü uzattım.”

(y. 23963)

2. Cırlak, tiz, keskin (ses):

“Ömer Naci **yırtık** bir sesle bağıyordu.”

(y. 10613)

y. 10634

[=3]

YIRTIK PIRTIK: Parça parça, çok eski:

“Çünkü onlar, kendi küfleri, kendi **yırtık pırtıkları**, kendi döküntüleriyle haşrolarak yaşayabiliyorlar.”

y.+ları 6852

[=1]

YIRTIL-: (Kâğıt, kumaş vb. şeyler) İki veya daha fazla parçaya ayrılmak:

“*Temps, musâlâhanameyi zehirleyen Yunanistan fîtuhatına ait beş sahifenin **yırtılmasını** dobra dobra teklif etti.*”

(y.-masını 15485)

y.-miş 12823

[=2]

YİĞİT: Yürekli, gözü pek, kahraman (kimse):

“(…) Gaziantep ve Urfa gibi şehirlerimizi kurtardılar, birer avuç **yığıtle** dev gibi ordulara karşı durdular.”

(y.+le 18319)

“Cennet.dedir yan.ında ilâhî şehid.lerin/

Son harb.i kan.larıyla kazan-mış **yığıt.lerin**”

(y.+lerin 38991)

y. 16829, 35682

y.+in 38089

y.+le 17638

y.+lerin 37232

y.+lerle 35854

[=8]

YİĞİTLİK: Yiğitçe davranış:

“Daha bir ay evvel bir dereceli intihap istemek **yığıtliğiyle** bu ürküntü arasında ne şaşırtıcı bir tezad var!”

(y.+iyle 24263)

“Bir bozgun orta.sında **yığıtlük** ne şan ne.dir”
(y. 38597)

[=2]

YİNE: Yeniden, bir daha, tekrar, gene:

“Bu harbi açmamız için Avusturya, Osmanlı pâdişâhının adetâ ayaklarına kapandı; **yine** olacak oldu.”

(y. 24923)

“Çok şükür Tanrı.ya gör-düm bu saat.lerde **yine/**

Yaşı-yanlarla berâber bulun-an ervâh.ı”

(y. 35717)

y. 785, 785, 993, 1081, 1175, 1192, 1278,

1293, 1750, 1825, 1973, 2013, 2300, 2303,

2305, 2447, 2818, 2865, 2981, 3144, 3445,

3452, 3470, 3527, 3644, 3645, 3750, 3866,

3911, 3948, 3956, 4053, 4110, 4111, 4192,

4380, 4431, 4440, 4647, 4748, 4801, 4833,

5625, 5646, 5970, 6049, 6106, 6214, 6576,

6581, 6638, 6941, 6978, 6980, 7007, 7230,

7256, 7391, 7491, 7621, 7690, 7758, 7800,

7906, 7958, 7959, 7960, 8410, 8522, 8630,

8798, 10028, 10031, 10037, 10097, 10102,

10108, 10109, 10149, 10189, 10192, 10293,

10297, 10341, 10345, 10348, 10497, 10708,

10734, 10837, 10851, 10970, 11069, 11178,

11603, 11604, 11654, 11689, 11794, 11829,

11874, 11986, 12068, 12072, 12138, 12161,

12324, 12351, 12390, 12400, 12460, 12508,

12568, 12598, 12599, 12600, 12630, 12676,

12706, 12782, 12803, 13159, 13167, 13499,

13501, 13501, 13524, 13525, 13650, 13786,

13787, 13834, 13897, 14221, 14359, 14615,

14649, 14688, 14708, 14832, 14877, 14892,

14893, 14908, 14909, 14928, 15210, 15231,

15302, 15444, 15574, 15673, 15759, 15879,

15900, 15911, 15969, 16171, 16175, 16234,

16326, 16327, 16515, 16555, 16695, 16697,

17014, 17014, 17044, 17325, 17602, 17718,

17730, 17852, 17863, 17884, 17994, 18093,

18208, 18373, 18429, 18513, 18544, 18905,

18917, 18986, 19125, 19278, 19446, 19461,

19509, 19718, 19847, 20305, 20402, 20798,

20934, 20974, 21060, 21174, 21257, 21351,

21676, 21725, 21880, 21914, 21925, 21978,

21983, 22024, 22243, 22963, 23031, 23038,

23085, 23116, 23132, 23177, 23240, 23285,

23403, 23564, 23703, 23758, 23788, 23956,

24012, 24198, 24201, 24205, 24506, 24669, 24673, 24676, 24701, 24907, 24980, 24981, 25001, 25010, 25039, 25071, 25106, 25117, 25152, 25286, 25319, 25348, 25361, 25400, 25599, 25656, 25856, 25864, 26212, 26233, 26234, 26350, 26367, 26399, 26412, 26434, 26437, 26567, 26571, 26651, 26655, 26656, 26813, 27173, 27329, 27342, 27366, 27374, 27465, 27571, 27812, 27829, 27902, 27949, 28087, 28390, 28728, 28787, 28913, 28957, 28965, 29381, 29626, 29628, 30023, 30043, 30044, 30198, 30280, 30280, 30281, 30299, 30315, 30354, 30382, 30567, 30764, 30821, 30822, 30936, 31044, 31069, 31293, 31540, 31884, 32023, 32031, 32164, 32231, 32259, 32482, 32529, 32590, 32642, 32659, 32776, 32828, 32833, 32842, 33148, 33270, 33290, 33629, 33629, 33642, 33776, 34189, 34277, 34333, 34642, 34660, 34710, 34710, 34721, 34801, 35025, 35110, 35151, 35285, 35372, 35383, 35480, 35548, 35550, 35551, 35552, 35919, 35920, 35933, 36109, 36921, 36933, 37009, 37472, 37641, 37675, 37729, 37912, 37913, 37915, 37919, 38456, 38469, 38476, 38489, 38496, 38498, 38502, 38508, 38510, 38653, 38657, 38836, 38926, 39066

[=382]

YİRMİ: On dokuzdan sonra gelen sayının adı:

“Biz bugün **yirmi** sene evvelki nesirdeki cümleleri, yabancı gözlerle okuyoruz.”

(y. 28821)

“Bize mîrâs.ı kal-dı **yirmi** eser”

(y. 35788)

y. 841, 1019, 2056, 2124, 2366, 2385, 2955, 3697, 3856, 4320, 4418, 5050, 5132, 5547, 6603, 6615, 6915, 7827, 8086, 8311, 12182, 14997, 17610, 18033, 19502, 19864, 20258, 20314, 20577, 20700, 20728, 20921, 21047, 21318, 21326, 21687, 21754, 21782, 21864, 22070, 22153, 23015, 23106, 23970, 23993, 24735, 25615, 26345, 26422, 27435, 27827, 27831, 28042, 28810, 29070, 29683, 29717, 29986, 30596, 30626, 31045, 31058, 31384, 31514, 32009, 32101, 32179, 32409, 32850, 33023, 33027, 33134, 33321, 33810, 34623, 35563, 38602

y.+nci 21645

y.+sinde 1901

[=80]

YİRMİ ALTI: Sayı grubu:

“Kırk sene evvelki Türk âdetlerine göre henüz pek genç evlenmiş bir İstanbul kızı, **yirmi altı** yaşına doğru valide olduktan sonra teverrüm etmiş, (...)”

y. 31109

[=1]

YİRMİ BEŞ: Sayı grubu:

“**Yirmi beş** sene evvel, Tesalya ovalarında, karşımızda bir gün durabildiler mi?”

(y. 16912)

y. 393, 11042, 11043, 11096, 16900, 21016, 22704, 22722, 23218, 31933, 32942

[=11]

YİRMİ BEŞİNCİ: Sayı sıfatı:

“Hangi şehidin esrarengiz sesi bu **yirmi beşinci** sene-i devriyeyi kulağıma fısıldadı bilmiyorum.”

(y. 16711)

y. 16780

[=2]

YİRMİ BİN: Sıfat tamlaması:

“Yirmi yaşını müteceviz Osmanlılardan adedi **yirmi bini** geçmiyen yevmi gazete kari'leri kadar çocuk kari' var demek...”

(y.+i 21770)

y.+i 30597

[=2]

YİRMİ DOKUZ: Sayı grubu:

“Çünkü **yirmi dokuz** seneden beri, kimi seyâhat-ı tedkikiyye, kimi tedkikaat-ı seyyâhiyye, kimi kongre, kimi konferans, kimi ziyaret, kimi iâde-i ziyaret vesilesiyle açılıp giden bu seyyahlarımızın 10 Temmuz'da umulduğu kadar nur getirdiklerine (artık kolay inanılmıyor.)”

y. 4348

[=1]

YİRMİ DOKUZUNCU: Sayı sıfatı:

“1453 Mayısının **yirmi dokuzuncu** Salı sabahı yerine gelmiş olan kaderin hükmü, tarihte, acaba kendini ne kadar evvel hissettirmiştir?”

(y. 4489)

y. 6089, 6633, 6930

[=4]

YİRMİ DÖRT: Sayı grubu:

“Ah bu türkü! **Yirmi dört** sene evvel hangi şehirden, hangi köyden, hangi kulübeden birdenbire aksetti?”

(y. 14971)

y. 14960, 15033, 16599, 16601, 18307,
24247, 25314, 26133

[=9]

YİRMİ İKİ: Sayı grubu:

“Edirne'den İstanbul üzerine o yürüyüş **yirmi iki** yaşında bir çocuk olan o Fatih, Kostantaniyye fethine dair bir hadisin müjdesini hisseden o asker, tarihin en büyük faslını açmaya gelmiş olan o ejder gibi toplar, (...)”

(y. 6922)

y. 7080, 26450

[=2]

YİRMİNCİ ASIR: Yirminci yüzyıl:

“Lâkin mutlak bir mütalâa olarak, diyebilirim ki, diğer meziyetlerinden sarf-ı nazar, Ziya Bey ilmi, **yirminci asırdaki** telâkkisiyle anlamış ve benimsemiş bir adamdı.”

(y.+daki 8642)

y.+a 35489

y.+da 23242

[=3]

YİRMİ SEKİZ: Sayı grubu:

“Fetihten sonra **yirmi sekiz** sene daha sürmüş olan Fâtih devri, Anadolu'da ve Rume li'de bir sürü seferler devriydi.”

y. 4821

[=1]

YİRMİ ÜÇ: Sayı grubu:

“İstanbul muhasarası, 26 Nisanda başlamış itibar olduğuna göre **yirmi üç** gün sürdü.”

(y. 4796)

y. 3648, 4151, 27616

[=4]

YİRMİ YEDİ: Sayı grubu:

“**Yirmi yedi** sene evvel bu adamı, Paris'de, Cumartesi günleri Jöntürklerin toplandığı Soufflet Kahvesinde, uzun boylu, yakışıklı, sevimli, nâzik, hararetili bir delikanlı olarak tanımuştım.”

y. 3842

[=1]

YİYECEK: Yenmeye elverişli olan her şey:

“Evin sâhibi, kendi gelirine göre ikrâm etmekten hoşlanır, kendisini görmeğe gelenleri ağırlamağı bilir, **yiyecek** içecek bakımından sofrasını istihâlara göre hazırlardı.”

(y. 35078)

y. 291, 853

y.+imiz 19213

y.+ini 25978

y.+leri 1665

[=6]

YİYİCİ: Yaptığı işe karşılık rüşvet olan (kimse), mürtekip, mürteşi:

“(…) ‘Devletin etrâfında dâimâ mevcûd olan **yiyci** bir gürûhun herşeye mâni olduğunun farkında değil, bir sadrâzamun ise, maalesef, işlerden ziyâde onlarla uğraşmaya mahkûm olduğunu öğrenememiş’ dedi.”

y. 33786

[=1]

YİYİŞ: Yemek işi:

“Hâlit Bey, entarili, kürklü, söyleyişi, **yiyişi**, keyiflenişi ve muamele edişi ile avamdan olduğu pek belli, İttihat ve Terakki'ye ve daha doğru ve şümüllü bir tabirle bütün inkılâp nesline diş bileyen bir menkûbdu.”

y.+i 9265

[=1]

YOĞRUL-: **mec.** Devamlı olarak mâruz kaldığı bir şeye göre şekillenmek:

“Kim kalkıp da bu halkı civardan ceterimizin külleriyle **yoğrulmuş** bu şehre tekrar getirecek?”

(y.-muş 7558)

y.-duğu 28440

y.-muş 23137, 23690

y.-muştı 10775

[=5]

YOĞUR-: **mec.** Devamlı olarak tesir edip şekil vermek:

“Bu nesilden sonra yeni Türk ruhunu **yoğuran** iki sima gelir: Teyfik Fikret ve Hâlid Ziya.”

(y.-an 17273)

y.-a 18282, 18282, 29374, 29374

y.-acağına 30325

y.-duğu 2255, 18343

y.-mak 28162, 32309

y.-mayı 20310

y.-muş 5987, 33011

y.-up 13133

[=14]

YOĞURT: Maya katılarak koyulaştırılmış kıvamlı bir süt ürünü:

“İhtiyarlar şurada burada abdest alıyorlardı, küçük kızlar çanaklarıyla **yoğurt** almaya gidiyorlardı.”

y. 6643

[=1]

YOĞURTLU: Üzerine yoğurt konmuş (yemek):

“**Yoğurtlu** kebab, börek ve helva yedik.”

y. 813

[=1]

YOĞURUL-: Yoğrulmak:

“Türk devleti aslı olan Müslüman tabakanın hamuruyla tekrar **yoğurulmadıkça** tam bir sıhhatle yaşayamazdı.”

(y.-madıkça 13044)

y.-an 3570

[=2]

YOK: Bulunmayan, mevcut olmayan (şey):

“Hiç şüphe **yok** ki fethde dair rivayetleri nasıl işitmişse öyle yazmış Evliya Çelebi.”

(y. 7221)

“Âhiret öyle yakın seyredil-en manzara.da/
O kadar komşu ki dünyâ.ya divar **yok** ara.da”

(y. 36057)

y. 781, 1905, 2450, 3001, 3082, 3125, 3329, 3349, 3369, 3397, 5752, 5752, 6364, 6372, 7214, 7640, 7820, 8282, 9757, 9928, 10181, 11732, 11738, 12076, 12175, 12537, 12742, 13366, 14094, 14249, 14250, 14555, 15318, 15400, 15491, 15900, 16005, 16589, 17035, 17800, 19008, 19051, 19272, 19566, 19607, 19853, 19876, 20490, 21210, 21445, 21739, 21906, 21953, 22193, 22893, 22983, 23249, 23250, 23275, 24236, 26241, 26665, 26726, 27018, 28542, 28782, 28822, 28990, 28991, 28992, 28992, 29331, 30085, 30085, 30123, 30134, 30138, 30143, 30206, 30351, 30581, 30991, 31007, 31008, 31008, 31094, 31111, 31351, 31531, 31532, 31534, 31595, 31637, 31699, 31866, 31997, 32097, 34153, 34544, 34625, 34752, 34957, 35553, 36419, 36443, 36568, 36721, 36890, 36926, 37013, 37551, 37858, 37942, 37948, 37949, 37950, 38019, 38201, 38326, 38327, 38329, 38337, 38790, 38868, 38901, 38926, 38933, 38934, 39002

y.+du 19687, 20845

y.+dur 19377, 19675, 19949, 20552, 24253

y.+edememişler 26732

y.+ederiz 13308

y.+edilse 34376

y.+etmek 26751, 26754

y.+etmekle 25250

y.+etmişler 3408

y.+ken 27020, 38358

y.+mu 26453, 30908

y.+muş 8560, 13434, 17464, 18081, 24932, 32803, 33241, 33583, 36434, 38116, 38837

y.+olurdu 21182

y.+sa 1737, 1955, 2343, 2382, 2915, 5802, 6002, 6109, 6985, 8318, 9749, 10116, 10968, 11062, 12706, 12792, 12855, 14962, 15051, 15411, 15688, 15987, 16208, 16451, 16836, 17097, 18204, 18205, 18408, 18807, 19853, 20306, 20321, 20451, 21414, 21529, 21980, 22122, 22783, 24264, 24361, 24506, 25084, 25756, 26916, 27761, 27822, 28676, 29072, 29885, 30085, 30938, 31302, 31489, 32167, 32615, 33400, 34101, 34721, 35353, 35398, 35527

y.+sun 28003, 38293

y.+tan 12429, 18113, 24772, 31826, 35974

y.+tanvareden 15157

y.+tanvaretti 18469

y.+tanvarolan 18338

y.+tu 406, 672, 1189, 1196, 2251, 2538, 2559, 2896, 3545, 3624, 3710, 4022, 4186, 4336, 4476, 5480, 5587, 6063, 7388, 8075, 8086, 8208, 8364, 8371, 8676, 8705, 9462, 9570, 9710, 9884, 10499, 11005, 11265, 11448, 17787, 18398, 18709, 18720, 18750, 19183, 19522, 25353, 25819, 26961, 26964, 28071, 28532, 28532, 28909, 28910, 29222, 29622, 32944, 33331, 33348, 33485, 33704, 33726, 33733, 33878, 34246, 34279, 34588, 34645, 34795, 35087, 35192

y.+tur 2695, 2704, 3716, 3740, 4423, 4433, 4960, 4996, 5703, 5795, 6741, 7228, 7342, 7417, 7439, 7756, 8149, 8158, 8166, 8273, 8298, 8375, 8469, 8632, 9452, 9458, 9483, 9487, 9639, 10966, 11632, 11915, 13368, 14077, 14513, 14524, 14661, 15192, 15567, 16083, 17325, 17724, 18210, 18877, 19121, 19214, 19778, 19979, 20279, 20569, 20694, 20775, 20895, 21304, 21415, 21451, 21587, 23741, 24019, 24377, 24382, 24620, 24673, 25057, 25086, 25833, 26223, 26684, 27127, 27307, 27653, 27697, 27836, 29132, 29169,

29589, 29657, 29663, 29810, 29938, 30032, 30034, 30034, 30954, 31834, 32035, 32210, 32239, 32239, 32240, 32734, 32777, 32926, 33078, 33127, 33454, 33468, 33875, 34316, 35227, 35557, 36716, 37318, 37464, 37502, 37556, 38152

y.+turlar 30047

y.+umu 1610, 31426

y.+umuz 37871

y.+unu 4937, 15766

[=412]

YOKLA-: 1. Durum, bilgi, niyet vb. ni belirlemeye veya anlamaya çalışmak:

“Mustafa Kemal Paşa diyor ki: ‘Ben evvelâ herhangi bir suretle Anadolu’ya geçmek ve orada milletin efkâr ve hissiyatını bir defa daha **yoklamak** ve menâbi-i memleketi takip etmek istiyordum...’ (...)”

(y.-mak 14318)

2. Arayıp hatırını sormak:

“Keder.den özge gurbet el.de yâr.i kim **yokla-r**”

(y.-r 39103)

3. * **Ağzını yoklamak**: Konuşturarak düşüncesini öğrenmeye çalışmak:

“Yoksa sözünü sakınmaz bir adam olduğum için mi müdârâ ediyordu, yahut da en kötüsü, benim içimi ve **ağzını yoklayarak** Hâlet Efendi'nin etrâfında ne hava estiğini mi anlamak istiyordu?”

(y.-yarak 33415)

y.-dım 14309

y.-mağa 389

y.-mışlar 14347

y.-yan 35012, 37907

y.-yordu 4364

y.-yorum 16560

[=10]

YOKLUK: Yok olma durumu, bulunmama, fıkdan:

“Bu müthiş **yokluğa**, bu derin acıya tahammül edemiyordum.”

(y.+a 166)

“Mâdâm ki **yokluk.tur** iş.in âkıbet.i”

(y.+tur 38292)

y.+dur 38900

y.+u 15796, 31637

[=5]

YOKSA: Merak, tereddüt, ümit vb. duyguları ve düşünülen ihtimallerin dışındaki başka bir ihtimâli belirtmek için kullanılır; acaba:

“**Yoksa** zemîne gök.den uç-an bir melek misin”
(y. 39241)

y. 36628, 37875, 38454

[=4]

YOKSUL: Geçinmekte çok sıkıntı çeken (kimse, toplum, ülke), yoksuz, varlıksız, varyetsiz, fakir, fukara, zengin, varıl karşıtı:

“İstiklâl Muharebesi'ni, bu biçare milletin **yoksul** tabakasının ruhundan doğmuş bir hareket saymadılar.”

(y. 18016)

“Tâ feth.den beri mü'min mütevekkil **yoksul**”

(y. 36047)

y. 4416, 26131

[=4]

YOKSULLUK: Yoksul olma durumu:

“Muharebeyi naklettikten sonra o günlerdeki **yoksulluklarımızı** anlattı.”

(y.+larımızı 18347)

“**Yoksulluk.un** gam.ın/

Her türlü.süyle yüklü bu gurbet.de akşam.ın”
(y.+un 38772)

y.+la 13075

y.+lar 2961

y.+larımız 18517

y.+larımızdan 14738

y.+ta 7604

y.+umuzu 27843

y.+un 6840, 27832, 30063

y.+unda 20318

[=11]

YOKUŞ: Yukarıya doğru yükselen dik yol:

“Rumeli Hisarı'nda, Zağanos Paşa Kulesi'ne giden **yokuşun** üzerinde Müslüman ölümünün serin havasında yaşayan bir genç arkadaşla Hisar'dan Şehitlik'e kadar gezindim.”

(y.+un 6138)

y. 6535, 10582

y.+ları 22809

y.+unda 7059

y.+unun 10577

[=6]

YOL: 1. Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer, tarık, rah:

“Davetliler vardı, onlar şerbet içtiler,
kuşaklarını ve ceplerini şeker külâhlarıyla
doldurdular, o aralık, zahir ürkmüyeyim diye,
beni bir araba ile, ayrı bir **yoldan**, Saat
Bayırı'ndan mektebe ilettiler.”

(y.+dan 27)

“Allâh.a git-en **yol.da** melek.lerle karış-tık”
(y.+da 35850)

2. Usûl, tarz, sistem:

“Bu tabîî yoldan inhiraf, mürebbiyeler, sör
mektepleri, kollejer ve bizim kendi elimizle
yazdığımız özenç romanlarının yüzünden oldu.”
(y.+dan 21193)

“Bîdâd **yol.unda** dâd yaşa/

Mâdâm cihân.ın son.u bir yokluk.dur”

(y.+unda 38899)

3. İki yer arasında düzenlenmiş ulaşım şeridi:

“1912 ilkbaharında Paris-Marsilya ve deniz
yolundan, Paquet kumpanyasının Medié
vapuruyla İstanbul'a döndüm.”

(y.+undan 1847)

“Şimşek gibi Türk at.larının geç-tiği **yol.dan**”

(y.+dan 35831)

4. Tutum, davranış biçimi:

“İstanbulof'un istifasından ve sonra ölümlerin
en fecî olan ölümünden sonra Ferdinand tam
aksi siyâset **yolunu** tutmuş.”

(y.+unu 3309)

5. Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken
çâre, vâsıta:

“Ankara, Atina Hükümetine bu maceradan
çıkabileceği yegâne **yolu** gösterdi.”

((y.+u 17607)

“Yârab ne müsâvât.ı ne hürriyet.i ver/
Hattâ ne o **yol.dan** gel-ecek şöhret.i ver”

(y.+dan 38157)

6. Amaç, maksat, uğur:

“Salâtîn-i maziye hazerâtından hangileri cihad
yolunda âhirete gitti.”

((y.+unda 22039)

7. Bir şeye ulaşmak için tâkip edilen seyir:

“Millî Hareket'in şu'ûru 1908'den önce, ilim ve
tedkik **yoluyla** Genç Türklerin kafasında doğmuş
olsaydı, Meşrûtiyeti tâkîbeden seneler de
hâdiselerin alacağı istikaamet bambaşka olurdu
ve gördüğümüz felâketlerin pek çoğunu görmüş
olmazdık.”

(y.+uyle 26270)

8. **teşmil**. Yolculuk:

“**Yola** devam etmek cür'etim kırıldı.”

(y.+a 6509)

9. ***Gözü (Gözleri) yolda kalmak**: (Bir şeyin
veya birisinin gelmesini) Merak, sabırsızlık veya
hasretle beklemek:

“**Yol.larda kal-an göz.lerimin** nûr.unu yor-
dum”

(y.+larda 36786)

10. ***Yol almak**: İlerlemek:

“Hiç yolcu.su yok.muş gibi sessiz.ce **al-ır yol**/
Sallan-maz o kalkış.ta ne mendil ne de bir kol”
(y. 36434)

11. ***Yol görünmek**:

11.1. Yola gitme gereği anlaşılacak:

“Âhır ağar-dı tan yer.i re'sîcibâl.den/
Serhad.de **yol görün-dü** Acem tahtgâh.ına”
(y. 37197)

11.2. Bulunduğu yerden ayrılması gerekcek:

“Anla-r ki yolcu **yol görün-ür** servilik.lere”
(y. 36405)

12. ***Yol göstermek**: Kılavuzluk etmek:

“Sevdâlı yüzüüş.lerle yunus.lar/
Yol göster-iyordu”

(y. 36259)

13. ***Yola düşmek (düzülmek, koyulmak)**: Bir
yere gitmek üzere yola çıkmak:

“**Yol.a düş-müş** birer birer gece.den/
Yürü-yor fecir.e elli milyon rûh”

(y.+a 35784)

14. ***Yola çıkmak**: Yolculuğa başlamak, bir yere
gitmek için bulunduğu yerden ayrılmak:

“İlk (Croisade) Haçlı ordusu 1096'da **yola**
çık-tı.”

(y.+a 4626)

15. ***Yola düzülmek**: Bir yere gitmek üzere yola
çıkılmak:

“Naaşı kimden arayacağı düşünürken
hatırıma Ömer Naci geldi. Aramak için **yola**
düzülmüş-tüm.”

(y.+a 10664)

16. ***Yola getirmek**: Ters tutumunu düzeltmek,
uslandırmak, ıslâh etmek:

“Bu tehdit Ali Bey'i **yola getirirdi**; hayli
düşündürürdü.”

((y.+a 34387)

17. ***Yoluna girmek**: Gereken ve istenilen
şekilde gelişmek, istenilen şekli almak:

“Hâsılı vicdanı pak olduğunu, işlerin tamamıyla yoluna girebilmesi için ancak sulhun teessüsünü çare olarak göstermişti.”

((y.+una 14572)

y. 768, 1432, 1445, 1510, 1662, 1731, 2529, 2653, 3011, 3016, 3538, 3624, 4094, 4644, 5220, 5466, 6284, 6822, 7423, 7613, 7935, 8898, 10043, 11093, 12359, 12652, 12654, 12659, 12671, 12678, 13333, 15517, 16685, 17421, 17453, 19377, 19927, 21286, 23489, 23498, 23522, 24504, 25021, 25258, 25651, 26459, 27436, 27459, 30451, 30453, 31351, 31356, 32298, 33005, 33710, 34056, 34383, 34938, 35556, 36259, 36361, 36509, 36518, 36767, 36846, 36905, 37197, 37294, 38116, 38252, 38707, 38917

y.+a 24, 1674, 4623, 6502, 10471, 10656, 10763, 17453, 17915, 17994, 20371, 25614, 27517, 32259, 32452, 33203, 33233, 34375, 35180, 36626

y.+da 2726, 2830, 3397, 5892, 6118, 6558, 8476, 9408, 9694, 9705, 13748, 16968, 17001, 20483, 20634, 23492, 25310, 25734, 25744, 27323, 31092, 31211, 32564, 33242, 34501, 34877, 34890, 35183, 36060, 36095, 36523

y.+dan 27, 480, 735, 744, 871, 2728, 5024, 5237, 6120, 6928, 12654, 15343, 17498, 19443, 21177, 21525, 22365, 22873, 24561, 25894, 28686, 33144, 36088, 36921, 38157

y.+daydı 4922

y.+du 36126

y.+dur 32060

y.+lar 628, 6293, 7338, 13719, 18281,

32448, 36717

y.+lara 23329, 37806, 36946, 36949, 36953, 36955, 36957, 37950

y.+larda 6288, 6295, 6826, 7484, 18198, 21486, 23416, 23422, 30452, 31351

y.+lardan 4092, 5823, 9229, 12682, 15882, 23032, 23053, 24505, 27094

y.+ları 6306, 7737, 8054, 9627, 20395, 23292

y.+larımızda 25281

y.+ların 3370, 6284, 23029, 23331

y.+larına 6269, 18440, 25744

y.+larında 3838, 7769, 16804, 21523

y.+larındamı 12297, 12297

y.+larından 5295, 7023, 14991, 24753

y.+larını 4494, 6104, 7349, 9202, 18223, 24294, 32957

y.+larla 5829

y.+u 734, 760, 990, 2727, 13559, 15340, 17593, 17608, 18448, 22367, 22368, 23811, 24401, 24560, 24964, 26592, 33316, 33663, 33685, 34936

y.+udur 18591, 20106, 27317, 36767

y.+um 23458

y.+uma 6534

y.+umun 23455

y.+umuz 35596

y.+umuza 1721

y.+un 819, 1539, 4091, 13914, 17988, 21480, 22746, 23438, 23465, 32083, 33210, 35594, 35610, 36139, 36246, 38705, 38709

y.+una 5092, 9334, 13070, 14047, 14560, 15548, 16195, 25295

y.+unda 2406, 14908, 21173, 22023, 24297, 26110, 27111, 27879, 28475, 33460

y.+undaki 24454

y.+undan 1625, 1845, 2506, 7015, 10377, 20908, 25040, 26711, 27419

y.+undaydı 4121

y.+unu 2526, 2991, 3307, 4944, 7399, 10268, 10891, 14278, 15490, 19287, 19471, 26054, 33709, 35612

y.+unun 3022

y.+unuz 30775

y.+uyla 4694, 6551, 8821, 12689, 25743, 34767

y.+uyle 1496, 26255

[=324]

YOLCU: Yolculuğa çıkmış kimse:

“*Yolcuların sıra bekledikleri yere geldim kalbim heyecandan ve korkudan atıyordu.*”

(y.+ların 1613)

“*Hiç yolcu.su yok.muş gibi sessiz.ce al-ır yol*”

(y.+su 36434)

y. 1663, 2504, 3452, 3485, 6037, 17464, 20580, 34842, 36405, 36718, 37958, 38706, 38710

y.+lar 2533

y.+lara 2511

y.+lardan 17464

y.+ları 1727, 1732, 31792

y.+ların 1612, 2509, 18186, 36728

y.+larından 17990

y.+larla 1797
y.+nun 3063
y.+ya 1678, 1728
y.+yu 1625
y.+yum 36244, 36246
[=32]

YOLCULUK: Ülkeden ülkeye veya bir ülke içinde bir yerden bir yere gidiş veya geliş, gezi, seyahat, sefer:

“Geceyi güvertede, Ermeni dudu ve onun, kızı, Yunan Salomon ve sâir yolcularla çok samîmi geçirdik. Aramızda **yolculuk** tesânüdü ve dostluğu teessüs etmişti.”

(y. 1798)

“Er-diler **yolculuk.un** son dem.ine”

(y. +un 36733)

y. 2536, 36255
y.+la 36589, 37098
y.+larının 5833
y.+tan 1920
y.+unda 38687
[=9]

YOLDAŞ: Yol arkadaşı:

“Süleymân-ı Kanuni, Zigetvar'da öldüğü zaman silâh arkadaşları, uzun seferlerinin sâdik **yoldaşları**, paşaları, ağaları, askerleri fecî' bir vaveyla kopardılar.”

(y. +ları 30174)

y.+ı 33529
y.+ıydı 34372
y.+larını 16962
[=4]

YOLDAŞLIK: Yoldaş olma durumu:

“Râmiz Efendi ile kapı **yoldaşlığı** etmiştik; öteden beri dostluk hisleriyle birbirimize bağlydık.”

y.+ı 33522
[=1]

YOLLA-: Göndermek:

“Ya mektup **yolla** Çin.den/
Ya gel hulyâ.m iç.inden”

y. 37030
[=1]

YOLLAN-: 1. Bir yere gitmeye başlamak, yürümek:

“Belediye'nin önünden, çarşıya doğru **yollandım**.”

(y.-dım 19708)

2. Gönderilmek:

Yaprak nasıl düş-erse ak-ıp kaybol-an su.ya/
Rûh öyle **yollan-ır** uyanıl-maz bir uyku.ya”
(y.-ır 36413)

y.-dı 35037
y.-ırken 7905
y.-mayı 36098

[=5]

YOLLU: Tarzında, biçiminde:

“Diğer ülkelerde Türk gençleri gibi kahraman, Türk kadınları gibi güzel, Türk kızları gibi ince, Türk gibi hür **yollu** darbimeseller vardı.”

(y. 6447)

y. 9576, 10664, 14855, 16222, 21866, 23142, 33517

[=8]

YOL ÜSTÜ: Yol üstünde olup her zaman uğranması mümkün olan yer:

“Osmanlı Türk padişahları önce seyyar idiler. Çocukluklarından ölümlerine kadar, at sırtından inecek vakit bulamıyorlardı. İstanbul'un fâtihi arada sırada **yol üstü** uğrayabiliyordu, seyyah gibi birkaç gün geçirebiliyordu.”

(y. 6829)

y.+nde 745

[=1]

YONT-: İnceltmek, güzelleştirmek kasdıyla estetik bir şekil vermek:

“Nâkil bu temâsile karşı kari'lerini isyana hazırlar gibi gizliden gizliye taraftardır; aşk, vazîfe kahramanı, şefkat gibi fezâili de bin felâket safhasından sonra mesâviye karşı müntakim mes'ûd çıkarır; o kadar ki temâsîli halkın terbiye-i bedîası taraftarı olanların dediği gibi adetâ **yontar**; her birinde yalnız bir seciyeyi tesbite koyulur.”

(y.-ar 22207)

(Taş, mâden veya ağacı) Keskin bir âletle tıraş edip şekil vermek:

“**Yont-arken** eski Bergama haykeltraş.ları”

(y.-arken 37034)

[=2]

YONTUL-: Bulunduğu yere ve işe yakışmayan kabalıktan kurtulup uyum sağlayacak bir tutum ve biçim kazanmak:

“Terbiyece çok **yontulmuş** bir adam olmakla beraber, zaman zaman kabalıklar ederdi.”

(y.-muş 9947)

“Serhad halkı, yabânî, haşîn zannettiğimiz Erzurum beğlerinin, ağalarının ve onların oğullarının hemen hepsi çok **yontulmuş** insanlardı.”

(y.-muş 34797)

y.-muş 8932, 18006, 19530, 32892

[=6]

YOR-: (I) 1. Rahatsızlık vermek, zahmet vermek:

“Habsburglar arasında yeni bir devlet hatt-ı fasıl olunca ve bize karşı muttasıl döğüşüp bizi **yoran** Macarlar o devletin etrafında toplanınca Avrupa cihetinden külli bir mikyasta rahat yüzü görürdük.”

(y.-an 25245)

“İstanbul.u hicran.la tahayyül ben.i **yor-du**”

(y.-du 36267)

2. ***Kafa yormak**: Bir şey üzerinde uzun uzun düşünmek, akıl yormak:

“Talât kafasını yorarak, kitapları ve programları karıştırarak bu siyâsî usullerin bir tekini olsun benimsemiş bir adam mıydı?”

(y.-arak 3659)

3. ***Zihin yormak**: Bir şey üzerinde uzun uzun düşünmek, kafa yormak:

“İstanbul fethinin ne kadar mukadder olduğunu anlamak için, birkaç dakika **zihin yorup**, bunun aksini tasavvur etmek kâfidir.”

(y.-up 5949)

[=4]

YOR-: (II) (Olan bir şeyi) Bir duruma işaret saymak, bir sebebe bağlamak:

“Acaba bu teklif yahut da telgrafta denildiği gibi teklifler nedir? Kötüye **yorsak** taarruzdan, kıtaldan sonra zelzele veya tûfân-ı Nûh gibi afetler hatıra gelir.”

(y.-sak 15493)

y.-an 11920, 17774, 24157, 25230, 34446

y.-ar 14282

y.-ardık 15502

y.-du 31663

y.-dum 23063, 36786, 38811

y.-ma 38203

y.-maksızın 14283

y.-mayan 5658

y.-mayız 7750

y.-mıyayım 27534

y.-muyoruz 7066

y.-sak 15480, 15484

[=20]

YORGAN: 1. Yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü:

“Gece uzun müddet uyuyamadım. **Yorganımın** altında ağladım.”

(y.+ımın 151)

2. ***Pire için yorgan yakmak**: Pireye kızıp yorgan yakmak:

“Cavit Bey, görüldüğü kadar asabî, atak ve hassas değildir, bilhassa maddîdir, **pire için yorgan yakmaz**, bir hâdise yüzünden hayatının ve mesleğinin revişini bozmaz.”

(y. 11588)

y.+ım 1202

y.+ları 2514

[=4]

YORGULO: Büyükada’da mesirelik bir alan:

“Ziya Bey şevki, cuşışı, ihtirası severdi. Kendi aramızda, bazan onun evinde, bazan da Ada’nın **Yorgolo**, Dil, Viranbağ, Hiristos mesirelerinde rakı ve yemek tertip ederek içmeye başlarken şevklenir(di).”

y. 8653

[=1]

YORGUN: 1. Çalışma vb. sebeplerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan, bitap:

“**Yorgun** ve bezgin yanından ayrıldım.”

(y. 2768)

“Ben gün gibi **yorgun** o sebû.lar gibi ince”

(y. 37898)

2. **mec.** (Konu için) güncelliğini kaybetmek:

“Konuşula konuşula **yorgun** düşen bu bahsi son devirlerin bir güft ü gûsu zannedenler aldanırlar.”

(y. 29047)

y. 3768, 6567, 9516, 17166, 31666, 31966, 34479, 37159, 38685

y.+du 34349

y.+dur 12286

y.+muş 13996

[=15]

YORGUNLUK: Yorgun olma, uzun ve sürekli sayılabilecek bir çalışmadan sonra vücutta hissedilen güç azalması durumu:

“Hoca Neşet Efendi: ‘Gel, bize gidelim, bir **yorgunluk** kahvesi içelim, biraz dinlenelim.’ dedi.”

(y. 34497)

y. 22639, 25938

y.+larını 17994

y.+u 20345

y.+umuzu 34514

y.+una 6876

y.+unu 10253, 25654, 33740

[=10]

YORTU: Yun. Hıristiyanların bayramı:

“Görürler ki baştan başa yenileşen o şehirlerin her tarafında çan kuleleri yükselir, pazar ve **yortu** günleri çan sesleri işitilir.”

(y. 7011)

y. 628

y.+lar 20331

y.+lara 20329

[=4]

YORUL-: Sarf ettiği çaba sonucu yorgunluk duymak, yorgun duruma gelmek:

“Köylüler oynamaktan **yorulmazlardı**.”

(y.-mazlardı 640)

“Yüz.ü dünyâ.da yiğit yüz.lerinin en güzel.i/ Çok büyük bir iş.i görmek.le **yorul-muş** belli”

(y.-muş 35683)

y.-arak 31967

y.-du 6540, 22071, 22967, 25678

y.-duğunun 8626

y.-duk 38687

y.-dular 14712

y.-madan 22600

y.-maksızın 10271, 14521, 15933

y.-mamak 34485

y.-mayınız 20744

y.-maz 17250, 22477, 30443

y.-mazlar 24801

y.-muş 856, 6017

y.-muşlardı 28099

y.-up 36637

y.-ur 24801

y.-uruz 27664

y.-uyorsunuz 10676

[=27]

YOSMA: Edâli, işveli:

“Kokla-mam **yosma** karanfil.le güzel yâsemin.i”

(y. 36871)

y. 37051, 37676

[=3]

YOSUN: Kök, gövde, yaprak, çiçek gibi ana organlardan yoksun bulunan ve çoğu sularda yetişen ilkel bitkilerin ortak adı:

“Bak-tım ki deniz insan.ı durgun su.yu yar-dı/ Bir dev gibi mûnis ve **yosun** saç.ları var.dı”

(y. 36836)

y.+la 36890

[=2]

YOUNE: Yazar:

“(…) Tıpkı Fransa'da Fronde inkılâbını Kardinal Reç, büyük inkılâbı da **Youné'dan** okuduğumuz gibi.”

y.+dan 30738

[=1]

YOZGAT: Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri:

“Vatan, İstanbul'dur, Üsküp'dür, Trabzon'dur, **Yozgat'dır**, Ankara'dır ve bunların içinde sayılamıyacak kadar hâtıralar vatandır.”

(y. 23667)

y.+dır 23652

[=2]

YUDUM: Sıvı içiminde ağza alınan miktar:

“Arada sırada bir **yudum** içiyor; nutkuna devam ediyordu.”

(y. 3326)

y. 9598, 12684, 33546

[=4]

YUGOSLAVYA: Balkanlar'ın batısında bir devlet:

“Rumeli'de daha iki milyon Türk kaldı; **Yugoslavya'da**, Bulgaristan'da, Romanya'da bıraktığımız Türklerin kemiyeti, rivayetlere göre, bu adetten de fazladır.”

(y.+da 18536)

y.+dan 18546

[=2]

YUĞRUL-: Yoğrulmak. Özellikleri, nitelikleri birbirine karıştırılmak:

“Alî.den doldur-up iksîriilhâm/ Lebûşşâk.a sun-dun öyle bir câm/ Ki **yuğrul-muş** türâbıKerbelâ.dan”

y.-muş 37963

[=1]

YÛHÂ: Nâra. Haykırma, bağırma:

“İlk ihtilâl günü halkın zafer **yûhâları**yle bitiyor.”

y.+larıyle 25548

[=1]

YUKARI: 1. Üst tarafa, üstteki kata, üste, yükseğe, yukarıya:

“Besim Ömer Paşa konağına gittim. Öğle zamanıydı. Hemen **yukarıya** çıkardılar.”

(y.+ya 1452)

“Yıldız.lar ülke.sinde açıl-dıkça yüksek.e/ Başla-r hayâl edin-diği âlem görünme.ğ/ Bir rûh.u besle-yen hava yalnız **yukarı.dadır**/ Hulyâ.yı dâimâ uçur-an duygu.lardadır”

(y.+dadır 36538)

2. Bir şeyin üst bölümü:

“Benimle son bir defa görüşmek istediğine dair, **yukarıda** naklettiğim dileğinin, Vefa'da, sırf tesadüf sevkiyle, tahakkuk etmesini hayretle telâkki ettim.”

(y.+da 9565)

y. 1454, 1760, 24056, 26899

y.+da 4655, 17372, 18111, 19093, 20809, 22479, 23272, 26913, 27974

y.+dan 24055, 31155

y.+ki 25090

y.+lara 32466, 33314

y.+sında 608

y.+ya 1029, 7307, 10584, 10588, 11369, 18723, 35284

[=29]

YULAR: Bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmasına bağlanan ip:

“Halk Resûlullah'ın devesinin **yularına** sarılıyormuş, fakat Resûlullah, onları: ‘Ona dokunmayınız, Allah tarafından memur olduğu mahalle gidiyor, durunuz bakalım nereye gidecek?’ diye men ediyormuş.”

(y.+ına 7110)

y.+ını 7106

[=2]

YUM-: 1. Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek:

“Pencereye arkasını çevirmiş bir hafız, öteki âleme dalmış bir ruhun istirahatıyla okuyor; diğer bir hafız da gözlerini **yummuş** bir köşede tespihini çekerek bekliyor.”

(y.-muş 6872)

2. (Bir şeye) Gözünü yummak: Görmezlikten gelmek:

“Mamañih kini, dini olanlar bu kadar bariz bir esere **göz yumar** zannederler ki siyaset dehası uhdelerindedir.”

(y.-ar 12462)

3. ***Dünyâya gözlerini yummak**: Ölmek:

“Bir sabah söyle-di son söz.lerini/ **Yum-du dünyâ.ya elâ göz.lerini**”

(y.-du 36984)

y.-arak 35315

y.-dular 13044

y.-madan 13440

y.-muş 6947

y.-up 15852, 16720, 31820

y.-uyorlardı 18787

[=11]

YUMAK: Yuvarlak biçimde sarılmış iplik, yün vb. şey:

“Türk içtimaiyatının bir bahsini tutturur, muttasıl söyler, önce lezzetle dinlettirir, bir **yumağı** açar gibi bahsi sıkı bir silsilede muttasıl açar, uzatır, bir türlü bitirmek bilmez.”

y.+ı 8630

[=1]

YUMRUK: Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim:

“Yalnız felsefesini söylerken bâzıları gibi **yumruklarını** sıkacağına, bol bol gülümsüyor.”

(y.+larını 30768)

y. 13309

y.+larını 27506, 30755

y.+una 7163

[=4]

YUMURTA: Kümes hayvanları ve özellikle tavuk tarafından yumurtlanan, beslenmede çok önemli bir yeri olan, protein ve lipid bakımından çok zengin, üstü beyaz, kırılğan bir kabukla kaplı, beyzî biçimde bir besin maddesi:

“**Yumurtanın** tavuktan çıktığı ne kadar doğru ise tavuğun da yumurtadan çıktığı o kadar doğrudur.”

(y.+nın 32947)

y. 14315

y.+da 13420

y.+dan 14316, 32932, 32935

y.+larından 6463

y.+mı 32932

[=8]
YUMURTLA-: (Söylenmemesi gereken bir şeyi) Söyleyivermek:
“Bizde daima meş'um devrelerde teşekkül eden bu şûrâ-yı saltanatlar Atina'da acaba ne yumurtlayacak?”

y.-yacak 15499

[=1]

YUMUŞA-:(Aruz için) Daha kullanışlı hale gelmesi:
“Halbuki Türklerde aruz Türkçenin asıl yerli zevkini asırlarca mühimsemedikten sonra birdenbire Teyfik Fikret'in ağzıyla, sokakta ve evde konuştuğumuz gibi konuşmağa başladı, sonra onun felsefede muarız olduğu derecede sanatta muakkibi olan Mehmed Akif Bey'in elinde büsbütün yumuşadı.”

y.-dı 29558

[=1]

YUMUŞAK: İnsanda hoş ve rahat bir etki bırakan, tesiri tatlı olan:
“Çok iyi bir aileden olduğu derhâl hissedilen bu çocuk yumuşak ve temiz sesle: ‘El işidir efendim, bey babam hasta, bu tığları yapmak için yatağında çalışıyor!’ dedi.”

(y. 24005)

“Fetihten beri, yumuşak bir Türk söyleyişiyle ‘Eyüb’ dediğimiz bu cennet bahçesine, en büyük sadrazamlardan en fakir müminlere kadar kafîle kafîle ruhlar girdiler.”

y. 7183

[=2]

YUMUŞAT-: Bir kimsenin inadını, öfkesini geçirmek, hafifletmek:

“Çok kısa bir mevkufiyetten sonra muhaliflerini okşadı, tahliye etti, yumuşatmaya çalıştı.”

(y.-mağa 10130)

y.-mağa 28280, 29714

[=3]

YUNAN: Yunanistan halkından olan kimse:
“Bu eser ancak, Yunan işgaline uğramadığı için Ferid Paşa nazırlarının ‘vilâyât-ı gayr-i müstahlâsa’ dedikleri muntkâda kalan Türklerin eseridir.”

(y. 12354)

“Yunan Lâtin ve Cermen.i tek cins et-en havâ/ Es-miş bu mâvi sâhil.e bir mûsikî gibi”

(y. 36232)

y. 100, 1238, 1794, 1796, 1803, 1809, 2277, 2288, 2291, 2315, 2885, 3298, 4920, 5662, 6370, 10072, 10343, 10351, 11890, 12231, 12250, 12266, 12345, 12404, 12405, 12411, 12433, 12436, 12529, 12550, 12559, 12565, 12579, 12608, 12612, 12626, 12628, 12683, 12740, 12784, 12797, 13111, 13114, 13273, 13281, 13284, 13335, 13361, 13400, 13419, 13420, 13447, 13484, 13515, 13517, 13529, 13541, 13808, 13811, 13967, 13970, 13974, 13987, 13993, 14003, 14008, 14017, 14019, 14025, 14026, 14026, 14040, 14041, 14049, 14053, 14057, 14070, 14070, 14073, 14076, 14085, 14097, 14117, 14118, 14130, 14132, 14204, 14204, 14234, 14238, 14245, 14335, 14362, 14374, 14379, 14416, 14418, 14420, 14435, 14443, 14449, 14456, 14487, 14518, 14600, 14606, 14608, 14614, 14615, 14686, 14802, 14827, 14827, 14844, 14853, 14904, 14991, 15104, 15138, 15362, 15372, 15376, 15382, 15394, 15478, 15496, 15512, 15528, 15605, 15618, 15864, 15892, 15964, 16006, 16077, 16087, 16090, 16094, 16095, 16111, 16137, 16166, 16171, 16174, 16177, 16181, 16205, 16218, 16266, 16307, 16338, 16364, 16414, 16456, 16483, 16493, 16565, 16616, 16676, 16695, 16716, 16717, 16720, 16723, 16727, 16807, 16841, 16857, 16858, 16862, 16880, 16888, 16891, 16923, 17534, 17547, 17551, 17570, 17592, 17603, 17607, 17746, 17747, 17748, 17750, 17751, 17754, 17816, 17828, 17855, 17860, 17897, 17901, 17974, 18013, 18116, 18157, 18167, 18171, 18211, 18215, 18268, 18281, 18299, 18369, 18379, 18389, 18415, 18441, 18492, 18617, 19535, 22229, 23572, 25128, 27557, 27624, 29235, 30520, 30531, 30533, 30538, 31802, 32915, 33026, 33030, 33121, 35501, 35540

y.+a 1278, 3283, 12527, 12967, 15127

y.+ı 16128, 19529

y.+ı+hazır 12041

y.+ın 13271, 15770, 15789

y.+la 12658

[=242]

YUNANCA: Yunan dili:

“Rûm halkı ancak ekalliyeti Romalı olan ve ekseriyeti Yunanca konuşan fakat Sırlar,

Bulgarlar hattâ Ermenilerle de kaynaşmış bir halita idi.”

(y. 26997)

y. 2220

y.+nın 4918

y.+sı 2317

[=4]

YUNAN DEVLETİ: Yunanistan:

“1826'da devletlerin yüzü suyu hürmetine

***Yunan Devleti** meydana çıktı.”*

(y. 14527)

y.+nin 16376

[=1]

YUNAN HARBİ: 1897 Osmanlı-Yunan savaşı:

*“Garip bir tabirle 1313 harbine ‘**Yunan Harbi**’ diyoruz, o Türk harbiydi. ‘Yunan Harbi’ bugün gözümüz Önünde Eskişehir'den Biga'ya, İzmir'e, Aydın'a kadar cephe arkasında geçen harptir.”*

(y. 16790)

y. 16777

y.+nde 3958

y.+nden 1264

[=4]

YUNAN HÜKUMETİ: Yunan bakanlar kurulu:

*“Er geç tahakkuk edecek olan bu mantığa yalnız bugünkü hâl-i vakiin yüzünden **Yunan Hükümeti** yanaşmak fikrinde değil.”*

(y. 17896)

y. 14184, 14190, 16221

[=4]

YUNANÎ: Yunanlılarla ilgili:

*“Bu yeni Müslümanlar, bir zamanlar Arapların Arapçaya naklettikleri bütün **Yunanî** ulümü Türkçeye naklettiler.”*

(y. 6379)

y. 6374, 22991, 23326, 30526, 30536, 30539, 30543, 30549, 31354, 31470, 31509, 31945

y.+ler.de 33094

y.+lerden 6382, 31470

y.+lere 17735, 27622

y.+leri 31519, 32467

y.+lerin 6335, 28529, 29379

y.+nin 6323

[=23]

YUNAN İMPARATORLUĞU: Yunanistan:

*“Nitekim bu tahminin isabeti anlaşılmaya başladı bile, Arnavutlar yeni **Yunan İmparatorluğu'nun** Epir hududunda*

kumıldanmışlar, yaşamak isteyen bir millet olduklarını iddia ediyorlarmış.”

y.+nun 13943

[=1]

YUNANİSTAN: Balkanlar'ın güneyinde yer alan bir ülke:

*“Bu kadar herc ü merceden sonra şarkta medeniyetin rehberi sıfatını takınarak **Yunanistan** meydana çıktı.”*

(y. 13816)

y. 3005, 11637, 11643, 11962, 12042, 12224,

12227, 12263, 12278, 12281, 12287, 12569,

12662, 12664, 12666, 12687, 12781, 12800,

12802, 12807, 13005, 13175, 13313, 13316,

13319, 13321, 13348, 13350, 13354, 13374,

13382, 13385, 13674, 13807, 13951, 13968,

13976, 13992, 13993, 13996, 13997, 13998,

14010, 14016, 14019, 14247, 14250, 14263,

14269, 14335, 14363, 14373, 14450, 14458,

14460, 14490, 14531, 14783, 14882, 14899,

15121, 15153, 15472, 15473, 15484, 15520,

15607, 15637, 15646, 15728, 15878, 15888,

15889, 15959, 15964, 15974, 16003, 16021,

16034, 16157, 16184, 16188, 16241, 16251,

16301, 16314, 16325, 16328, 16339, 16372,

16472, 16497, 16709, 16766, 16847, 17545,

17563, 17575, 17587, 17598, 17768, 17786,

17788, 17843, 18129, 18141, 18153, 18156

y.+a 1242, 13314, 13330, 13512, 13679,

14009, 14085, 14268, 15525, 15888, 16011,

16043, 16066, 16067, 16256, 16318, 16332,

23539

y.+da 12180, 14365, 14378, 14807, 15131,

17542

y.+daki 12237

y.+dan 13995, 14001, 18525

y.+dır 16165

y.+ı 1812, 4289, 8155, 10246, 13950, 14277,

14495, 14525, 16048, 16269, 16706, 17550,

17701

y.+ın 11644, 12230, 12275, 13310, 13345,

13352, 13393, 13398, 13403, 13406, 13500,

13513, 14226, 14254, 14393, 14481, 14524,

14880, 14926, 15098, 15468, 15530, 15644,

15650, 15996, 15998, 16013, 16235, 16247,

16282, 16298, 16300, 16360, 16366, 16849,

17849, 18134

y.+la 10334, 13369, 14622, 14641, 14793,
15861, 16001, 16015, 16042, 16775

[=197]

YUNÂNİYET: Yunanlılık:

“*Esâtîr-i Yûnâniyan müellifi, bir zaman*

Yunâniyetle tevaggul eden müellifleri ne kadar andırıyor.”

y.+le 30534

[=1]

YUNAN KRALI: Yunan lider:

“*Yunan Kralı da akıbet Türk milletinin istiklâli için dövüştüğünü anladı.*”

(y. 16870)

y. 12239, 12752, 15508, 16468, 16869

[=6]

YUNANLI: Yunanistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse:

“*O aralık ikinci bir arkadaş daha edindim. Bu genç Mora'dan Cezayir'in Bône şehrine hicret etmiş bir Yunanlı tüccarın oğlu idi.*”

(y. 2217)

y. 2216, 12788, 12790, 13935, 14093, 14093,
14141, 14626, 14627, 17564, 17735, 17866,
35549

y.+dır 18169, 21401

y.+lar 2752, 12234, 12406, 12445, 12531,
12558, 12568, 12581, 12594, 12596, 12767,
12772, 12778, 12798, 13264, 13276, 13289,
13295, 13307, 13366, 13473, 13480, 13544,
13548, 13554, 13567, 13581, 13813, 14225,
14339, 14343, 14347, 14359, 14380, 14388,
14398, 14399, 14401, 14447, 14477, 14483,
14500, 14510, 14528, 14593, 14602, 14609,
14639, 14687, 14837, 14858, 14929, 14935,
14947, 15101, 15239, 15386, 15393, 15968,
16017, 16027, 16081, 16084, 16132, 16354,
16356, 16411, 16426, 16436, 16468, 16491,
16719, 17543, 17543, 18136, 19536, 27935

y.+lara 10957, 11867, 13266, 14072, 14635,
14769, 14858, 15246, 15569, 15572, 15584,
16464, 17776, 17868, 19533

y.+lardan 15073, 15119, 15713, 16351,
17824

y.+ları 3308, 12236, 12388, 12990, 13441,
13898, 14635, 14909, 15640, 16421, 17797

y.+ların 1229, 12293, 12591, 12804, 13290,
13299, 13522, 13528, 13595, 13812, 14018,
14208, 14246, 14371, 14386, 14424, 14513,

14617, 14624, 14785, 14813, 15487, 15500,
15503, 15624, 15973, 15978, 15981, 15982,
15986, 16100, 16349, 16403, 16422, 16423,
16432, 16460, 16489, 17328, 17574, 17814,
17822, 17825, 17979, 18231, 19530, 31479

y.+nın 17739

[=171]

YUNANLILIK: Yunanlı olma durumu:

“*Kral Kostantin ve Yunanlılık da er geç akıbeti örecekt hattâ dahaşimdiden görmeye başladı bile!*”

(y. 16492)

y. 2990, 14078, 14119, 15961, 16226, 16480,
16500, 16504, 16729, 16731, 16733, 17869,
18220, 18224

y.+a 26285

y.+ı 14084, 15493, 18126, 26889

y.+ın 1231, 5898, 15136, 16227, 16231,
16243, 16733, 16844, 17760, 17865, 17890,
17905, 18027, 18125

[=33]

YUNUS: Balinalardan, ılık ve sıcak denizlerde sürüler hâlinde yaşayan, boyları 3 metreye kadar erişebilen, memeli deniz hayvanı:

“*Sevdâli yüzüş.lerle yunus.lar/ Yol göster-iyordu*”

y.+lar 36258

[=1]

YUNUS: Yunus Emre:

“*Böyle misilsiz denilecek kadar toplu ve güzel bir beyit Yunus'un ne güzide bir insan olduğunu göstermez mi?*”

(y.+un 32908)

y. 32896

y.+un 32883, 32892

[=4]

YUNUS BEY: Yahya Kemal'in büyükbabası:

“*Nihâyet büyük babam Yunus Bey, Hüseyin'i bir para farkı yüzünden kovdu.*”

y. 352

[=1]

YUNUS EMRE: (ö. 720/1320 [?]) Mutasavvıf Türk şairi:

“*Büyük millet şerefli zamanlarında lisânını Yunus Emre ve Süleyman Çelebi gibi. Fuzûlî ve Bakî gibi Nefî ve Nedîm gibi, saz şâirleri gibi öz oğullarına emânet etmişti.*”

(y. 30102)

y. 32878, 32886
y.+den 29246, 29409
y.+miz 32877
y.+nin 32880
y.+ye 32515
[=8]

YUNUS NADİ BEYEFENDİ: Yunus Nadi Abalıoğlu (d. 1879, Seydiler, Fethiye, Muğla – 28 Haziran 1945, Cenevre, İsviçre), Cumhuriyet gazetesini kuran Türk gazeteci ve siyasetçi: “Aziz muhibim **Yunus Nadi Beyefendi**.”

y. 25150
[=1]

YURT: 1. Bir milletin üzerinde yaşadığı, hâkim olduğu ve kültürünü oluşturduğu toprak, vatan: “Geniş vatanda **yurtlarını** hiç kaybetmemiş olanlar, kaybedenlerin acılarını hissedemiyorlardı.”

(y. +larını 16543)

“**Yurt.un** bu iftar.ından uzak kalma.nın gam.ı/
Hadsiz yaşat-tı rûh.uma bir gurbet akşam.ı”

(y. +un 35946)

2. Öğrencilerin öğrenimleri sırasında yatıp kalktıkları, barındıkları yer:

“Ocaklar, dernekler, **yurtlar**, mecmualar, bir tekevvin devrinde olduğu gibi, kaynaşıyorlardı.”

(y. +lar 8586)

y. 21290
y.+a 21241
y.+da 30440
y.+dan 30454
y.+ları 18469, 24341
y.+larımızın 24362
y.+ların 30435
y.+larının 29106
y.+u 18841, 24199, 35684, 39077
y.+umuz 38986
y.+un 30437, 30443, 30465
y.+una 15854, 23566
y.+unda 30531

[=23]

YURTCU: Vatansever:

“Acaba bu cemiyet ne dereceye kadar Tûranlı? Hattâ neden Tûranlı? Türk **yurdcuları** arasında ne derece ittihad-ı efkâr var bilmiyoruz.”

(y. +ları 30487)

y. +lar 30441

[=2]

YURTLU: ***Yerli yurtlu**: Yerleşik hayata sahip: “Ma'mâfih eski Atinalılar ve eski Romalılar çok yerli **yurtlu** insanlardı.”

y. 21270

[=1]

YUSUF: Koca Yusuf, Yusuf İsmail, (d. 1857 Şumnu, Bulgaristan – ö. 4 Temmuz 1898

Atlantik Okyanusu), Türk güreşçi:

“Zavallı **Yusuf**, Amerika'dan dönerken, Bahr-i Muhît ortasında, bir yelkenli ile müsademe ederek gark olan Bourgogne vapurunda boğulmuştu.”

(y. 21369)

y. 21335, 21347, 21348, 21348

y.+u 21352, 21353

y.+un 21357

[=8]

YUSUF AKÇURA: Kazanlı Yusuf Akçura (2 Aralık 1876 Ulyanovsk, Simbir – 11 Mart 1935, İstanbul), Türkçülük akımının önde gelen

temsilcilerinden olan Tatar yazar ve siyaset adamı. [Türk Tarih Kurumu'nun kurucu üyelerindedir. İkinci dönem TBMM'de İstanbul milletvekilidir. 1935'te Kars milletvekili olarak mecliste yer almıştır. 1904 yılında yayımladığı Üç Tarzı Siyaset adlı makalesi Türkçülük akımının manifestosu kabul edilir:

“Ziya Bey, o zamandan beri idealsiz, mütereddit diye **Yusuf Akçura'yı** bir engizisyon hışmıyla takip ediyordu.”

(y. +yı 11061)

y. 3978, 8952, 8958, 9015, 9036, 9041, 11026, 11035, 11050, 11056, 11065, 11103, 11111, 20228

y.+nın 11060, 11096

y.+yı 11045, 11047

[=19]

YUSUF AKÇURA BEY: Yusuf Akçura:

“İstanbul Darülfünununa, maatteessüf en değerli bir baş olan **Yusuf Akçura Bey** müstesna olmak üzere, bir kafiye Türkçü müderris ve muallim girmiştik.”

(y. 8598)

y.+den 8583

[=2]

YUSUF KEMAL BEY: Yusuf Kemal

Tengirşenk (1878, Boyabat, Sinop – 15 Nisan

1969, Ankara) Osmanlı Meclisi Mebusan'ında ve TBMM'nin ilk dönemlerinde milletvekilliği, ayrıca farklı hükümetlerde İktisat, Hariciye ve Adliye Vekilliği görevleri yürütmüş, yüzyıla yaklaşan ömrünün son 40 yılını akademisyen olarak sürdürmüş bir siyasetçi:

“Davet ettiğimiz yeni arkadaşlardan yalnız benim tavsiye ettiğim **Yusuf Kemal Bey** gelmişti.”

y. 8995

[=1]

YUSUF MAZHAR BEY: Millî Mücadele dönemi gazetecilerinden biri:

“**Yusuf Mazhar Bey'in Şarkî Anadolu hakkında neşrettiği o güzel ve canlı mektuplar kari'lerimize uzak bir diyarın edebiyatı gibi acâib görünüyordu.**”

y.+in 24777

[=1]

YUSUFPAŞA: İstanbul'un Fatih ilçesinde bir semt:

“İki ihtiyar, Behlül Efendiyle Râşid Efendi, **Yusufpaşa** semtinin ileri gelenlerindendi.”

y. 33638

[=1]

YUT-: Yemek:

“Zarîf muarızımız: ‘Halka verir talkını, kendi **yutar** salkını...’ müddeâsını serd ediyor.”

(y.-ar 33026)

y.-muş 7868, 15315

[=3]

YUTKUN-: Tükürüğünü yutmak, bir şey yutuyormuş gibi gırtlakını hareket ettirmek:

“Fikret'in beti benzi birdenbire değişti, bana karşı bir anda bigâne oluverdi konuştuğumuz bahsi kesti, **yutkundu**, şaşırmış bir hâldeydi.”

(y.-du 8461)

y.-muş 12754

[=2]

YUTTUR-: *mec.* Bir kimseyi bir şeyle kandırmak, aldatmak:

“Bir defa daha dediğimiz gibi, cihana **yutturduğu** dehasının hakikî bir noktası varsa, onu da iş sarpasardığı bir anda çekilmekle gösterdi.”

y.-duğu 14243

[=1]

YUVA: *teşmil.* Bir âilenin oturduğu ev, âile ocağı:

“Annem Üsküb'den, evinden, eşyasından, güç belâ ile kurduğu **yuvasından** ayrılmak istemiyordu.”

(y.+sından 71)

y.+ları 6213

y.+sının 81

[=3]

YUVARLA-: *mec.* Taş atmak, söz dokundurmak, birine dolaylı olarak dokunacak acı söz söylemek:

“Cemal Paşa'nın Suriye'deki diktatörlüğüne, Rahmi Bey'in İzmir'deki ferman-fermâliğine, Enver Paşa'nın şahsından maada bütün işlerine, hattâ Talat Paşa'nın programsızlığına ve lâubaliliğine irili ufaklı taşlar, hattâ bazan mütehevvirane kayalar **yuvarlardı.**”

y.-rdı 11437

[=1]

YUVARLAN-: Boğuşmak, sıkıntılarla mücadele etmek:

“İçinde bir aydan beri **yuvarlandığım** fâcia bitti.”

(y.-diğim 35585)

y.-ip 35619

[=2]

YÜBÛSET: *Ar. mec.* Donukluk:

“Antoine sahnede Dumas'ya mukaabil İbsen'i, Brieux'ye mukaabil Maurice Maeterlinck'i haricî hayâtın **yübûsetine** mukaabil, dahilî hayâtın hararetini, sırlarını, buhranlarını, meşrutî lisânın kuraklığına mukaabil, dahilî lisânın nihayetsiz bir mûsikî gibi giden bir bestesini coşturdu.”

y.+ine 31418

[=1]

YÜCE: 1. Yüksek, büyük:

“Roma.nun şark.ını fethet-tiğün an.dan sonra/ **Yüce** dağ.lar gibi.dir gör-düğün iş Türk oğul.u”

(y. 35969)

2. Ulu, ulvî:

“**Yüce** tuğ.larla alev dalgalı bayrak.larla/ Gök kılıç.larla teber.lerle ve mızrak.larla”

y. 38611

[=2]

YÜCEL-: Yükselmek:

“Son hudud.larda **yücel-miş** sıradağ.lardan mı/
Deniz ufuk.unda bu top ses.leri nere.den gel-
iyor”

(y.-miş 35709)

y.-ir 36002, 36179

[=3]

YÜK: İnsana baskı yapan ağır durum veya
görev:

“Mahzun olmak şöyle dursun, sırtındaki **yükü**
atmış, hafiflemiş bir insan hâliyle pek
keyifliydi.”

(y.+ü 19785)

y.+ün 8637

y.+ünü 9709, 16225, 16237

[=4]

YÜKLEN-: 1. **mec.** (Bir işi, bir görevi) Yapmayı
kabul etmek, üstüne almak:

“Merkez-i Umûmî, pâdişâhın yerini almakla
(onun müşkil) vaziyetini de **yüklenmiş**
oluyordu.”

(y.-miş 3688)

2. Üstüne gitmek, üstüne varmak, zorlamak:

“Rusya'nın –zarurî olarak– bütûn kuvvetiyle
şarkî Rusya'ya **yüklediğini** ve cenubunu
bomboş bıraktığım, hâlbuki bizim hükümetin bu
a'lâ ve ra'nâ vaziyeti idrâk edemediğini, hâlâ
tereddütle günler geçirdiğini söylerken yanıp
yakılıyordu.”

(y.-diğini 2744)

y.-diği 19789

y.-ebilir 34474

y.-meden 22602

y.-miş 3875, 5655

y.-mişti 34447

[=8]

YÜKLET-: Yükleme işini yaptırmak:

“İfratla lehinde olanlar hal' vak'asını Hüseyin
Avni Paşa'ya **yükletirler.**”

(y.-irler 35150)

y.-iyor 15301

y.-mek 31887

y.-mekle 13410

y.-tiler 14229

[=5]

YÜKLÜ: 1. Üstünde yük bulunan, yükü olan,
yüklenmiş:

“Beykoz'da gaz **yüklü** Alman vapurları
duruyormuş.”

(y. 7337)

2. Bir duyguyu, bir olguyu içinde veya üzerinde
fazlaca bulunduran:

“Çünkü Venizelos İzmir ve etrafını alırken, bir
de o çok böbürlendiği, Anadolu'yu teskin
vazifesiyle **yüklü** idi.”

(y. 12630)

3. Bir şeyle dolmuş durumda olan, dolu:

“Üst.ünde gök sürekli bulut.larla **yüklü.dür**”

(y.+dür 36530)

y. 6605, 16984, 36673, 37020, 37095, 38773

[=9]

YÜKSEK: 1. Üst tarafta bulunan yer:

“Çağlıyan.lar dökül-ür **yüksek.ten**”

(y.+ten 36177)

2. Normal değerlerin üstünde olan:

“Bu güzel ve masum sevinci bir de bir çocuk
idrakinden daha **yüksek** bir idrakte ihata
etmenin lüzumu vardır.”

(y. 13889)

3. Derece veya makamı bakımından üstün:

“**Yüksek** bir mevki-i ilmî işgal eden bir zat bu
ibret alınacak manzarayı yakından tetkik etmiş.”

(y. 14101)

4. Yüce:

“İnsanlık en **yüksek** hissi olan istiklâl sevdasını
ifade etmek için bu sözden harikulade bir söz
söylememiştir.”

(y. 16801)

5. Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan:

“(…) sonra kıyafette, **yüksek** destardan yassı
pabuca kadar bol ve ipekli kisvelerle; sonra
ulûmda, metin bir an'aneperestlikle, (...)”

(y. 17083)

6. Belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan:

“Ruh da tıpkı hava gibi alçaklarda bulanık,
yükseklerde saf; şehirlerden dağlara çıkınca
tortusu dibe iniyor.”

(y.+lerde 17382)

“Ok at-an ihtiyar Bektaş Subaşı/
Bu **yüksek** tepe.ye dik-ti bu taş.ı”

(y. 36311)

7. Güçlü, şiddetli:

“Esir Jeminüs'ün sergüzeştini delişmen gençlik
arkadaşlarıma, **yüksek** sesle okuduğum
senelerde, İsviçre'ye gittimdi.”

(y. 17458)

“Ses.ler gel-iyor san-dım ilâhî kuğu.lardan/
Her an daha coşkun daha **yüksek** daha gergin”
(y. 36828)

8. Yukarıda. *Başı yukarıda: Utanacak bir durumu olmayan, haysiyetli, dürüst:

“O Arnavutlar ki Osmanlı saltanatı şarkın en asil, en hür, en mağrur milletlerini bir araya topladığı asırlarda, başarılarını daima dik, daima eğilmez, daima **yüksek** tuttular.”

(y. 13969)

y. 226, 242, 288, 707, 772, 1104, 1358, 1636, 1935, 1936, 2004, 2108, 2544, 3047, 3389, 4141, 4176, 4300, 4310, 4400, 4404, 4438, 4626, 5202, 5460, 5477, 6517, 6874, 7425, 7880, 7959, 8008, 8011, 8017, 8026, 8246, 8676, 8772, 9609, 9697, 9722, 9726, 9743, 9771, 9996, 11452, 11864, 11869, 12940, 13461, 13467, 13695, 13880, 14090, 16987, 17037, 17198, 17311, 17395, 17422, 17445, 17666, 18123, 18136, 18556, 19225, 19387, 19468, 19519, 19523, 19537, 20243, 20489, 20589, 20676, 20741, 20961, 21115, 21132, 21236, 21349, 21364, 21375, 21565, 21685, 22206, 22227, 22236, 22831, 23013, 23424, 23454, 24176, 24222, 24236, 24238, 24780, 24881, 25145, 25352, 25665, 26004, 26604, 26966, 27026, 27560, 27791, 27851, 27857, 27946, 28381, 29480, 29579, 29593, 29781, 29991, 29992, 29997, 31088, 31144, 31193, 31347, 32280, 32615, 32616, 32630, 32664, 32882, 33678, 33813, 33843, 34630, 34634, 34656, 34700, 34960, 35017, 35298, 35348

y.+den 33680

y.+e 36536

y.+idir 18939

y.+lere 20818, 39132

y.+te 14355, 17503, 17516, 23330, 26259

y.+ten 742, 19497, 21523, 21891, 28059

y.+ti 507, 4429, 14504

y.+tir 17727, 20817

[=166]

YÜKSEKLİK: Yüksek olma durumu:

“Bu **yükseklikten** bakıldığı zaman bütün Viyana ayak altındadır.”

(y. +ten 25083)

y.+inde 25650

y.+ini 19493

[=3]

YÜKSEL-: 1. Yükselme çıkmak:

“Kulenin üstünden Bizans ve Venedik bayraklarının indirildiğini, al ve yeşil Türk bayraklarının **yükseldiğini** gören halk her şeyin bittiğine hükmetmişti.”

(y.-diğini 5259)

“Çal ol-masın âmâlimize haddite'âlî/
Tâ Arşülâhî.ye kadar **yüksel-elim çal**”

(y.-elim 39167)

2. Kurulup gelişmek:

“Beyoğlu İstanbul'un parasını aldıktan sonra şanını, şerefini, cazibesini, nesi varsa hepsim aldı; büyüdü, **yükseldi**, genişledi, kabına sığamadı.”

(y.-di 7537)

3. (Ses için) Etraftan duyulacak ölçüde yüksek duruma gelmek:

“Gözyaşlarıyla karışık bir ses ve alkış fırtınası yükseldiği kadar **yükseldikten**, devam edebildiği kadar devam ettikten sonra Tesalya'nın türküsü birdenbire alev gibi parladı.”

(y.-dikten 15018)

“Bâyezid Câmii'nin sol köşedeki minâresinden **yükselen** ikinci ezanının akisleri Sahaflar Çarşısı üzerinde da ğıldı.”

(y.-en 35287)

“Nice bin dalga.lı Tekbîr ol-uyor tek bir ses/
Yüksel-en bir nakarat.ın büyü-yen velvele.si”

(y.-en 35674)

4. Değer kazanmak, değerli duruma gelmek, seviyeli bir durum almak, yücelmek:

“Tanzîmat'dan sonra –evvelkine nisbeten– irfânen **yükseldiler**, lâkin beden en düşkün bir seviyeye indiler.”

(y.-diler 21120)

“Tâ ki **yüksel-sin** ezan.larla müeyyed nâm.ın/
Gaalib et çünkü bu son ordu.sudur İslam.ın”

(y.-sin 38023)

5. Derece, rütbe ve mevkii artmak:

“Dikbaşı ve sözünü esirgemez bir insan olduğundan, bir polis komiserliğine olsun **yükselememiş**, orada bir köşede, küçük bir kâtip kalmıştı.”

(y.-ememiş 1320)

“Mest iken pâye.si **yüksel-di** galoş kundura.ya”

(y.-di 39013)

y.-di 4475, 7529, 26761, 27021, 34239,

36810, 37239

y.-diği 15005, 19554
y.-diğini 5254, 6630
y.-dik 27851
y.-diler 21104, 23146
y.-e 5647, 5647
y.-eceği 28140, 29993
y.-elim 39141
y.-ememiş 1319, 27799
y.-en 5651, 6393, 7194, 7711, 12761, 16883,
22824, 25116, 29912, 30516, 31802, 33561,
35275, 36158, 36215, 37602, 38109
y.-enler 32126
y.-erek 6051, 21421
y.-eyüksele 6615
y.-ince 5685
y.-ip 5834
y.-ir 7004, 22660, 36676
y.-irken 23145
y.-irler 21371
y.-irlerdi 32126
y.-işiyile 5766
y.-iverdi 34319
y.-iyor 3142, 17987, 23008, 25573, 25624,
29299, 29534, 30450
y.-iyordu 6513
y.-iyorken 37921
y.-iyorlar 7959
y.-medi 31635
y.-mek 3928
y.-mesi 27795
y.-mesine 5466
y.-miş 5891, 25281, 32936, 33369, 33521,
34984
y.-mişti 3930
y.-miştir 5413
y.-se 27793
[=81]

YÜKSELT-: 1. Yüksek duruma getirmek:
“*Türk azmi bu sarp sahilde, tabi atın yalçın
bağrını yarmış, bu surların, bu burçların, bu
kulelerin derin temellerini atmış, bu kaleyi göğe
yükseltmiş, burada müebbet bir manzara
hâlinde bırakmış!*”
(y.-miş 6150)

2. Yukarı kaldırmak:
“*Dükkânın Önünden, cepkenin bir kolunu
sarkıtmuş, sol omuzunu yükselten bir külhanbeyi
tavriyle, şehlevend bir delikanlı geçiyormuş.*”

(y.-en 26528)
3. Yüksek ve değerli duruma getirmek:
“*Güzide bir zümrenin de edebiyat ve sanatların
kudretiyle, bir milletin seviyesini
yükseltebileceği o kadar gerçektir.*”

(y.-ebileceği 32952)
y.-ecek 24842
y.-en 26517, 34300
y.-ir 6613, 18166
y.-iyor 10276
y.-iyordu 28210
y.-medi 22531
y.-meğe 24181
y.-mek 32133
y.-miş 4934, 6144
y.-miyorlar 22653
y.-tiği 33312
[=15]

YÜKSELTİCİ: Artmasını sağlayan, çoğaltan:
“*Ayrıl-ıp neş'e.ni yükseltici sarhoşluk.tan/
Yıl-ma korkunç uçurum zannedil-en boşluk.tan*”
y. 36519

[=1]
YÜKSELTİL-: (Bina için) yaptırılmak:
“*Yeni Cami, Mimar Davud'un bıraktığı duvarlar
üzerinde, Köprülü Mehmed Paşa tarafından,
Dördüncü Mehmed'in validesi Hatice Turhan
Sultan namına yükseltilmiş, halis millî üs lûpta
son büyük abidelerden biridir.*”

y.-miş 5715
[=1]

YÜREK: 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül:
“*Meselâ İrfan Paşa, İbrahim Efendi veya
Muallim Nâcî gibi Nâmık Kemal'in bâzı lisan
hatâlarını öne sürmüş muarızlarını candan ve
yürekte tezyif ederdi.*”
(y.+ten 1343)

2. Herhangi bir şeyden çekinmeme, korkmama,
yüreklilik, korkusuzluk, cesaret:
“*Anadolu'da bu milleti en sadık, en temiz, en
namuslu, en vefakâr, en yürek sahibi oğulları
müdafaa ettikçe yarından da ümitvâriz.*”
(y. 16082)

3. ***Yürek çarpıntısı: mec.** Merak, korku vb.
duygular sebebiyle hissedilen tedirginlik:
“*Kral Kostantin İzmir'e gelince bu acib unsurun
şapkaları havaya uçtu, Bursa'ya girince kim bilir
ne yürek çarpıntıları geçirmiştir.*”

(y. 16422)

y. 15781

y.+i 11363, 34405

y.+im 34686

y.+imde 3032

y.+indedir 2978

y.+le 13874

y.+ler 3802

y.+leri 16709, 17542, 30098

y.+lerinde 15625

y.+lerini 13276

y.+ten 14334

[=17]

YÜREKLİ: ***Temiz kalpli (yürekli)**: Kötü düşüncesi, kötü niyeti olmayan, kötülük düşünmeyen, kalbi temiz:

“Ne kadar temiz **yürekli**, milliyet sevdalı İstanbullular, Afyonkarahisar'ından sonra hemen Eskişehir'in de düştüğü haberi yayıldığı akşam, meyus oldular.”

(y. 13901)

y. 17408, 30177, 30294, 34042

y.+lerin 22165

[=6]

YÜREKSİZ: Merhametsiz (kimse):

“Bu müddet içinde, en büyük ıztırapları huysuz ve **yüreksiz** bir kadın olan annesinden ve son derece kışkanç ve menfaatperest olan hemşirelerinden geliyordu.”

y. 48

[=1]

YÜRÜ-: 1. Adım atarak ilerlemek:

“Atâullah Efendi, yaz, kış bir odada yatarmış; **yürümeğe** mecâli ol madığı için, cumâları da câmie çıkamazmış.”

(y.-meğe 33367)

“Gez-dik **yürü-dük** yanyana rüzgâr.lar es-ince”

(y.-dük 37900)

2. Hücum etmek, saldırmak:

“İlk Haçlı ordusu İznik üzerine **yürüdü**.”

(y.-dü 4633)

“Tâli.in dön-düğü en korkulu yıl.larda bile/

Yürü-yen düşman.ı son hamle.de dök-tün deniz.e”

(y.-yen 35973)

3. İlerlemek, devam etmek:

“Yavaş yavaş biribirimize ısındık. Muhavere **yürüdü**; tecessüsten çıldırıyordum.”

(y.-dü 6552)

4. Geçerli olmak:

“Amerikalı seyyahlar tatlı su mimarlığının **yürüdüğü** İstanbul'un içinde Türk eserlerini görmek için yine tatlısu rehberlerinin peşinde geziyorlar.”

(y.-düğü 7697)

5. Yayan olarak gitmek, gezmek:

“Yanıdaki harem avlusunda, bir çınar altında İki üç eski mezar taşı ortasında kahve içtik. Kalktık. Aynı cadde üzerinden **yürüdük**.”

(y.-dük 784)

y. 28926, 36525

y.-dü 864, 4630, 6350, 6545, 10271, 10624, 12976, 13533, 13656, 13684, 14990, 18450, 21017, 23974, 25263, 25821, 28682, 34398, 34400, 35282, 35971

y.-düğü 5171, 6914, 7689, 11752, 19312, 24505

y.-düğümüz 23416, 25274

y.-düğünü 5859, 16479, 25769

y.-dük 769, 784, 785, 790, 6196, 10409, 10716, 14322

y.-dükçe 25924

y.-dükleri 4912

y.-dükten 10717, 10719

y.-düler 4637, 4648, 4656, 4793, 15115, 34441

y.-düm 1612, 6102, 6510, 6520, 6928, 10585, 18771

y.-medi 24561, 24562

y.-meğe 2740, 33355

y.-mek 19444, 31831, 34795

y.-memizin 24581, 25283

y.-meye 5086

y.-meyen 11887

y.-mez 33438

y.-mü 805, 957, 24532

y.-müşler 5040

y.-müşlerdi 5075

y.-müştü 34497

y.-müştür 14943

y.-r 2406, 15315, 23839, 28965, 30357, 36718, 37054

y.-rdü 231, 8449, 9804

y.-rken 5794, 7302, 7912, 13562, 23850, 34512

y.-rler 23809, 33236

y.-rseniz 31374
y.-ye 28098, 28098
y.-yelim 9526
y.-yemiyoruz 23718
y.-yen 2728, 3631, 5792, 6285, 13419,
13848, 16646, 17516, 18258, 21400, 21497,
21525, 21829, 21838, 22803, 23332, 23445,
23447, 26558, 26693, 30414, 30672, 30681,
35680
y.-yenler 23333, 27908
y.-yenlere 21121
y.-yerek 23422
y.-yor 8564, 10601, 14908, 14954, 23461,
24233, 24866, 35647, 35785
y.-yordu 1049, 1142, 2734, 3638, 9516,
10052, 16770, 21484, 25966, 26890
y.-yorduk 34487
y.-yordum 2771, 6457, 9514, 23460
y.-yorlar 13704, 13709, 21504, 25467
y.-yorlardı 23015, 34503
y.-yorsun 23440
y.-yoruz 17285
y.-yünce 29710
y.-yüş 25527
y.-yüşü 283
[=166]

YÜRÜN-: Yürümek işi yapılmak:
“O, orada da etrâfındaki insanları iyi
tanımamış, hattâ tanımağa lüzum görmemiş,
terakki yolunu yalnız akıl, vukuuf, ahlâk ve
sadâkatle **yürünür** bir yol zannetmişti.”
(y.-ür 33723)

“Ne mükedder çıkıl-ır seyr.e ne mahzun **yürün-ür**”
(y.-ür 37807)
[=2]

YÜRÜT-: 1. Gerektiği gibi ilerletmek, devam ettirmek:

“Bî-çareler bu tedmirlere rağmen, birer köşede
eski an'aneyi **yürütüyorlar**.”
(y.-üyorlar 6347)

2. ***Faraziye yürütmek**: Tahmine dayanan fikirler ileri sürmek:
“Ben bu askeri işin yabancısı olduğum ve
fazlasını tahkika müsaîd bir vaziyette
bulunmadığım için, gördüğüm vaziyete göre
faraziye yürütüyorum.”
(y.-üyorum 25099)

3. ***Mukâyese etmek**: Karşılaştırmak,
karşılaştırmak sûretiyle değerlendirmek,
kıyaslamak:
“İspanya katolik memleketi olduğundan,
Fransa'nın burada hiçbir kilisesi yoktur. Bu
münasebetle betahsis Fransa'ya nisbetle bir
mukayese yürütmek mümkün değildir.”
(y.-mek 19137)

y.-enlerini 33486
y.-meğe 31352
y.-mek 19122, 25876
y.-mesi 4589
y.-tü 31411
y.-tük 17340
y.-tüler 11888, 15202
y.-ür 16200
[=12]

YÜRÜTTÜR-: Fikir yürütmeye sebep olmak:
“Mevzulara göre vezin kullanmak vehmine
Hâlid Ziya Bey de düşmüştü, hikâyelerinin
meşhur bir kahramanına bu tarzda bir nazariye
yürüttürüyordu.”

y.-üyordu 29539
[=1]

YÜRÜTÜL-: Öne sürülmek, ileri sürülmek:
“1826 dan yâni Vak'a-i Hayriyye'den önce, basit
bir müddeâ **yürütülürdü**: ‘Şu pâdişâh çekilsin,
şu sadrâzam çekilsin, iyi bir padişah ve iyi
birsadrâzam gelsin.’ derlerdi.”
(y.-ürdü 25823)

y.-müş 27080
[=2]

YÜRÜYÜŞ: 1. Yürümek işi ve tarzı:
“Cüssesi, **yürüyüşü**, çatılmış kaşları, çenesinden
aşağı akan munis ve san bıyıkları, gözlerini
örtten kaşları, açık göğsü, kabadayı tavrı, gür
sesi, hâsılı her farikası eski Osmanlı devrinden
olduğunu hatırlatırdı.”
(y.+ü 283)

2. Birliklerin belli bir düzenle yürüyerek bir yerden başka bir yere gitmesi:
“Bizanslılar, Türkleri, gerek şimalden Rumeli'ye
gerek de Asya'nın ortasından Anadolu'ya doğru
yürüyüşlerinden sonra daha yakından
tamdılar.”
(y.+lerinden 4501)

y. 104, 4564, 6915, 14956, 17756, 18300,
23835, 25295, 26523, 26891

y.+ler 24533
y.+lerden 6304
y.+leri 10387
y.+te 5032, 24298
y.+ten 4566
y.+ü 5013, 5903, 27948, 34624
y.+ünden 26491, 26521
y.+üne 5874
y.+ünü 5861, 5876, 10345, 26682, 26899,
35239

[=30]

YÜZ: (I) 1. Doksan dokuzdan sonra, yüz birden önce gelen sayının adı:

“Filibe, **yüz** sene evveline kadar, Bursa ve Eyüp gibi iliklerine kadar Türklük sinmiş bir şehirdi.” (y. 731)

“Biz.dik o hüçûm.un bütün aşk.tyle kanatlı/
Uç-tuk o sabâh ilk atıl-an saf.ta **yüz** atlı” (y. 35840)

2. ***Yüzlerce**: Pek çok sayıda:

“**Yüzlerce** kadın mendilleri yüzlerinde ağlaşıyorlardı.” (y. 181)

YÜZ: (II) 1. Başın, üzerinde alın, kaş, göz, burun, yanaklar, ağız ve çene bulunan ön kısmı, surat, çehre:

“Bu nefer miydi Derin göz.leri yaş.larla dolu/
Yüz.ü dünyâ.da yiğit yüz.lerinin en güzel.i” (y. +ü 35682)

2. Yüzey, yüzey:

“Dünyâ **yüz.ünde** bir sefer ol-sun tanış-madan/
Öz çehre.nizle siz.leri gör-mekteyim bu an” (y. +ünde 35961)

3. ***Yüz çevirmek**: (Bir kimse veya şeye karşı) Tavrını değiştirip soğuk davranmak, ilişkisini kesip ilgilenmemek:

“İstanbul'un Türk kadını, tâli'in sevki ile, nasıl yüksek bir derecede bulunduğunu bilse, hemen alafrangadan **yüz çevirir**.” (y. 21132)

4. ***Yüz göstermek**: Kendini göstermek, görünür olmak, ortaya çıkmak, belirtmek:

“Saray ve ocak arasında gizli müfâratat **yüz gösterdi**.” (y. 23916)

5. ***Yüz karası**: Utanmayı gerektiren şey, ayıp, şerefsizlik:

“Lâkin o zamana kadar Yunan ıkına sıkına ceht edecek, imhamız programını yerine getirmek için biraz daha debelenecek, fırıldaklar çevirecek, şimdi her şeyden önce düşündüğü, mağlûbiyetin **yüz karasından** kurtulmak çareleridir.”

(y. 16127)

6. ***Yüz sürmek**: (Sevgi veya saygı ifâdesi olarak) Huzûrunda yere kapanmak:

“Bir aralık içağa'lardan biri girdi, yanına yaklaştı: ‘- İbrâhim Sâlim Efendi bendeniz, hâk-i pâ-y-i devletinize **yüz sürmeği** ricâ ediyorlar!’ dedi ve emrini bekledi.”

(y. 35435)

“Şeh.ler yer.e **yüz sür-düğü** bir kasr i-di bu”

(y. 38439)

7. ***(-e) Yüz tutmak**: ... olmaya yaklaşmak, olmak üzere bulunmak:

“Garp'da mihanikin terakkisi yüzünden sanatın zevale **yüz tuttuğunu** iddia edenler var.”

(y. 31564)

“Gece.nin bitme.ğe **yüz tut-tuğu** an.dan beri.dir/
Duyul-an gök.te kanad yer.de ayak ses.leridir” (y. 35640)

8. ***Yüz vermek**: İlgi ve yakınlık göstermek, şımartmak:

“Kendileri kadar devirden ve devrandan memnûn olmayan Molla da onlara **yüz veriyordu**.”

(y. +veriyordu 33325)

9. ***Yüzü ak (alını açık)**: Utanılacak bir suçu yok, alını açık: “Muayyen bir şahıstan değil, birkaç milyon Türk gencinin kanyıyla suladığı, bakiye kalanların da muztarip çıktığı bu uzun inkılâptan, **yüzü ak**, alını açık, elleri temiz, turnakları cilâli, vicdanı rahat, cebi para ve kalbi vatanperverlikle dolu çıkmış bir nevi şahıstan bahsedeceğim.”

(y. +ü 16965)

10. ***Yüzü gülmek**: Sevinci yüzüne aksetmek, sevinci yüzünden belli olmak:

“Herkesin **yüzü güldü**. İnkâlâbiyyûn sevinçten çıldırıyordu.”

(y. +ü 6582)

11. ***Yüzü suyu hürmetine**: -nin sâyesinde, onun yüksek hatırı için, şerefi, mevkii hürmetine: “Bu isimleri o sütunlarda mahkûk görececek Türk nesilleri, cetlerimiz, tehlikeli bir anda ebedî uykularından bu isimler altında uyandılar ve bu

mabetler onların **yüzü suyu hürmetine** duruyor, (diyeceklerdir).”

(y. +ü 16676)

12. ***Yüzünden**: Sebebiyle, -den ötürü [Olumsuz sebep bildirir]:

“Bu devlette çok ehemmiyetsiz kabâhatler **yüzünden**, hiç olmazsa İzmit'e, Malkara'ya, Limni'ye kadar sürülmemiş adam azdır.”

(y. 33320)

13. ***Yüz yüze gelmek**: Bir araya gelmek, karşılaşmak:

“Karadeniz'in bir iskelesinde, Anadolu toprağına ayak basmıştı, orada o saat **yüz yüze geldiği** Türk milletinin hangi fikirde bulunduğunu, geçen baharda irat ettiği meşhur nutukta söyledi.”

(y. 16826)

14. ***Yüzüne gözüne bulaştırmak**: (Bir işi) Gerekliği gibi yapamayıp berbat etmek:

“İki asır Avrupa muvazenesine niğehbânlık edebildiğini ispat etmiş bir Türk devletiyle iki senede bu vazifeyi **yüzüne gözüne bulaştıran** Yunanistan arasında mukayeseye girişmek idrake giran geliyor.”

(y. +üne 15740)

15. ***Yüzüne karşı**: Doğrudan doğruya kendisine:

“Bu nasihati orada o gün apâşikâre, hem kendini birkaç gün evvel saraya ithal edenlerin **yüzüne karşı** söylemek, hem de yeni ricalin hangi vasıtalarla uyuşturulacağı tavsîye etmek tam kendi ahlâk ve zihniyetini gösterir bir hareketti.”

(y. +üne 10032)

16. ***Yüzüne vurmak**: Kusûrunu yüzüne karşı söylemek, suratına vurmak:

“Adbülhamîd'e tekrar şantaj yapmak istediğini, Abdullah Cevdet'in **yüzüne vurdu.**”

(y. +üne 4009)

y. 637, 731, 1306, 2143, 2393, 2827, 3193, 3747, 3748, 4061, 4066, 4106, 4435, 4492, 5246, 5422, 5432, 5438, 5500, 5659, 5929, 5969, 5976, 6062, 6710, 7114, 7206, 7237, 7293, 7294, 7598, 7975, 8189, 8190, 8193, 12778, 13073, 14373, 15150, 15641, 16114, 16813, 16848, 16987, 17082, 17439, 18264, 18458, 18666, 19493, 20007, 20066, 21078, 21116, 21558, 22695, 22704, 22802, 23276,

23900, 24935, 25267, 25390, 25936, 26612, 26725, 26941, 27235, 27545, 28180, 28496, 28540, 29040, 29044, 29655, 30016, 31551, 32081, 32143, 34210, 34859, 35423, 35713, 35770, 35840, 35888, 35904, 35980, 36002, 36052, 36158, 36293, 36801, 37057, 37080, 37233, 38218, 38260, 38261, 38358, 38437, 38437, 38466, 38609, 38616, 38623, 38884, 38981, 39009

y.+de 8344, 13470, 26443, 28553, 28558, 30816, 33150

y.+de bir 17051

y.+de birini 19243, 24225

y.+de doksan bir 15458

y.+de doksan dokuz 17565

y.+de doksan dokuzdur 17051

y.+den 328, 550, 566, 4093, 4732, 4946, 5825, 8078, 9484, 9534, 9536, 10984, 16980, 19618, 22537, 25347, 25512, 25749, 26634, 31490, 33028, 33339, 33340, 33420, 33424, 34123, 34210, 34381, 35202, 35620

y.+dendi 19972

y.+deyüz 2693

y.+e 4157, 16813, 16848, 18264, 21302

y.+er 4333

y.+le 10420

y.+lerce 181, 4076, 4861, 5463, 5555, 6059, 6812, 7167, 7190, 7816, 8368, 9767, 9817, 14680, 17141, 17236, 22045, 27145, 28596, 29209, 29235, 31620, 33390, 34503, 35287, 35304

y.+lencesi 19073

y.+lere 16987

y.+leri 2795, 13441, 16902, 19683, 34843

y.+lerinde 181, 1897, 13305, 13547, 13581

y.+lerine 196, 6165, 12361

y.+lerini 13414, 13597, 20882, 28498

y.+lerinin 35682

y.+leriyle 31340

y.+tutmuştu 27459

y.+tuttu 6575, 21164, 22946

y.+ü 254, 3871, 4620, 6575, 6579, 7114, 8223, 9086, 10587, 14074, 14074, 14515, 15128, 15260, 16663, 16916, 16952, 18402, 19867, 23944, 25231, 33643, 34679, 34912, 35054

y.+üm 32498, 38358

y.+ümden 33553

y.+üme 1693, 2892, 6541, 7573, 23961, 25647, 27506, 33820
y.+ümü 168
y.+ümüzde 7989
y.+ümüze 1232
y.+ümüzü 13913
y.+ünde 1145, 16966, 23999, 37040
y.+ündeki 29617
y.+ünden 51, 54, 62, 353, 1134, 1136, 1248, 2197, 2856, 2999, 3141, 3310, 3563, 3834, 3996, 4295, 4302, 4448, 4773, 4941, 5095, 5258, 5321, 5353, 5371, 5485, 5566, 5592, 6015, 6421, 7544, 7544, 8576, 9046, 9093, 9130, 9437, 9588, 9743, 9759, 9784, 10041, 10235, 10571, 10668, 11176, 11581, 11582, 12133, 14170, 15566, 15593, 15600, 15796, 15799, 15967, 16276, 16414, 17155, 17198, 17411, 17651, 17673, 17883, 17928, 18083, 18134, 19966, 20221, 20249, 21178, 21596, 21768, 22252, 23197, 23595, 23857, 23932, 24035, 24547, 24557, 24609, 24757, 24901, 24903, 24906, 24923, 24926, 24973, 24987, 25008, 25014, 25018, 26086, 26104, 26250, 26250, 26309, 26488, 27033, 27041, 27504, 28288, 28498, 28505, 29243, 29617, 30422, 30611, 31040, 31551, 31641, 31643, 31780, 32341, 33307, 33560, 34092, 34100, 34586, 34871, 34943, 35614, 37750
y.+ündendi 7480, 27587
y.+ündendir 3960, 13504, 16862
y.+üne 186, 2762, 2785, 2789, 2819, 2890, 3272, 3321, 3387, 4007, 7114, 10024, 10493, 10722, 10968, 12790, 12936, 14700, 15727, 17000, 18714, 23049, 23179, 27052, 27071, 34983
y.+ünü 53, 182, 184, 187, 856, 1705, 2532, 7903, 9161, 9740, 10737, 10955, 13336, 13543, 13591, 14205, 14352, 15555, 15987, 20799, 25601, 25662, 28423, 28882, 30116, 33375, 35425, 35432, 36978
y.+ünün 15608, 18410
y.+ünüze 23516
[=448]

YÜZ-: 1. Kol, bacak, yüzgeç vb. organları hareket ettirerek suda ilerlemek:
“Bir defa Deli Ahmed beni, kardeşimi, dost ve komşu ailelerin arkadaşımız olan birkaç çocuğunu ıslahane önünde, Vardar'da

yıkanmağa götürmüştü. Ben **yüzerken** biraz fazla açıldım.”

(y.-erken 306)

2. **teşmil.** (Bir nesne) Bir sıvının yüzeyinde batmadan durmak ve yer değiştirmek:

“Kandilli **yüz-erken** uykularda/
Mehtâb.ı sürükle-dik su.larda”

(y.-erken 36124)

3. (İçinde kelimesiyle) Bahsedilen şey fazlasıyla bulunmak:

“Orada kalabilirdi, orada yorulmadan ezvâk-ı şöhret içinde **yüzebilir**, hiçbir sergüzeşte atılmadan, omuzlarına hiçbir mes'ûliyet yüklenmeden, hiçbir endîşe ile muztarib olmadan yaşayabilirdi.”

(y.-ebilir 22617)

y.-dükten 4064

y.-en 7333, 36647

y.-erdi 9804

y.-erek 311

y.-üşle 9805

y.-üyor 3418

[=10]

YÜZBAŞI: Orduda rütbesi üsteğmenle binbaşı arasında olan subay:

“Orduda **yüzbaşı** rütbesine kadar çıkmış.”

(y. 26096)

y. 11166

[=2]

YÜZ BİN: Sayı sıfatı:

“Mamañih bu sıkışık devrede birkaç **yüz bin** vatandaşımızı nakletmekle birçok tecrübe ve müşahede kazancımız da var.”

(y. 18533)

“Üsküdar göz.leri dol-muş tepe.lerden bak-arak/
Gör-müş İstanbul.a **yüz bin** melek.in uç-tuğunu”

(y. 35891)

y. 32231, 35904, 37431, 39009

y.+herce 24553, 26071, 30217, 30345, 33569, 33886

[=12]

YÜZ BİR: Sayı sıfatı:

“Kakır Ali ise, şehir kabadaylıları içinde birinci çıkmış ve canavarca bir cinayeti yüzünden **yüz bir** seneye mahkûmdu.”

(y. 1137)

y. 1135

[=2]

YÜZ ELLİ: Sayı sıfatı: “**Yüz elli** sene evvel türeyen bu âdet hâlâ da ber-devam.”

(y. 31526)

y. 12713, 26601, 31885

[=4]

YÜZ GÖRÜMLÜĞÜ: Güveyin düğün günü geline verdiği armağan:

“*Sor-dum mihr.in ne.dir arûsidehr.e/*

Neşve.n de-di yüz görümlüğü.m kâbîn.im”

y.+m 38333

[=1]

YÜZ KIRK: Sayı sıfatı: “*Bu mütehasıslardan biri nin raporunda İstanbul'da ancak yüz kırk abide olduğunu gördüm.*”

(y. 8196)

y. 8211, 27670

[=3]

YÜZLERCE: Pek çok sayıda:

“*Bin.lerce lâle serpili yüz.lerce bahçe.den*”

(y. 36157)

y. 35693, 35975, 36036, 36595, 37044, 37146, 37158, 38813, 38817

[=10]

YÜZLÜ: Yüzü olan (kimse): “*Akşam üstü önümüzden bir Türk çocuğu geçti. Yedi sekiz yaşında, pembe yüzlü, sıhhatli, bütün esvabı eski bir mintan ve eski bir pantolon'dan ibaretti.*”

(y. 845)

y. 8558, 23193, 33270, 34094, 35845, 38486, 38515, 39242

[=9]

YÜZLÜK: Yüz lira değerindeki para:

“*Gazetecinin biraz önce küsur verdiği yırtık bir yüzlüğü uzattım.*”

y.+ü 23964

[=1]

YÜZLÜLÜK: ***İki yüzlülük**: İki yüzlü olma durumu, riyâkârlık, mürâîlik:

“*(...) bu muazzam taş eserinin temellerini atmış, feryat eden Rum Kayserine, Varna tehlikesindeki iki yüzlülüğünü hatırlatmış.*”

y.+ünü 6179

[=1]

YÜZ MİLYON: Sayı sıfatı: “*Bu koylardan bâzısı elli, bâzısı seksen, bâzısı yüz milyon insanın bir lebi imiş gibi hayat iddia ediyordu.*”

y. 22869

[=1]

YÜZ OTUZ: Sayı sıfatı:

“*Bundan yüz otuz sene evvel Ortaköy'de bir Ferruh Efendi yalısı vardı.*”

(y. 19411)

y. 5765

[=2]

YÜZ SEKSEN BEŞ BİN: Sayı sıfatı:

“*İnönü askerlerinin yaralarını sardırma için yüz seksen beş bin lira veren bu halk, bir maaş aldı mı hemen Yunan bakkallarına, Yunan mağazalarına koşar.*”

(y. 14079)

y. 14068

[=2]

YÜZÜK: Parmağa takılan, genellikle altın, gümüş vb. madenî halka:

“*Gemiciler, bizim, sistemde kaybolan toprağımıza, o beldenin kumaşlarını, küpelerini, bileziklerini, yüzüklerini, sandallarını, şarkılarını getirirlerdi.*”

(y.+lerini 23073)

“*Ve neden sonra gümüş bir yüzük.ü/ Parmak.ından sıyrıp at-tı su.ya*”

(y.+ü 36730)

[=2]

YÜZÜL-: Yüzmek işi yapılmak:

“*En şedit ahlâk hükümleriyle en koyu ahlâksızlıkların koyu bir lâubalilik batağı içinde yüzülürken bu müşahedelerin ehemmiyeti yoktu.*”

y.-ürken 11457

[=1]

YÜZÜNCÜ: Yüz sayısının sıra sıfatı, sırada yeri doksan dokuzuncudan sonra, yüz birinciden önce olan:

“*Yüzüncü senesini kutlamaya vakit bulmayan İtalya'nın millî birliği üç ihanetle damgalıdır.*”

(y. 19591)

y. 27764

[=2]

YÜZÜŞ: Yüzme işi:

“*Sevdâlı yüzüş.lerle yunus.lar/ Yol göster-iyordu*”

y.+lerle 36258

[=1]

YÜZ YETMİŞ: Sayı sıfatı:

“Bu program Ankara’da **yüz yetmiş** mebusluk bir ekseriyetindir demekle hakikat tam olarak ifade edilmiş olmaz.”

(y. 15055)

y. 15029

[=2]

YÜZ YİRMİ: Sayı sıfatı:

“İlhamdan ve ihtirastan uzak, yalnız zevk kudretiyle, hakkında çok kullanılmış bir tarifi tekrar edeyim, bir kuyumcu kudretiyle işlediği **yüz yirmi** kadar sonnet ile bir iki uzunca manzume sahibi idi.”

(y. 2273)

y. 8012, 8028, 26122, 26159, 31573

[=6]

YÜZ YİRMİ BİN: Sayı sıfatı:

“**Yüz yirmi bin** kişilik bir ordu ile tutunan o ordunun ilk saflarında zaman zaman fecî: ‘Erketeo Türkos’, ‘Kato Venizelos!’ sesleri işitiliyor.”

y. 14463

[=1]

Z

ZAAF: Ar. 1. İrade zayıflığı:

“Tevfik Fikret –bütün **zaafları** ve noksanlarıyla beraber– şiirimizin içindendi.”

(z.+ları 8796)

2. Eksiklik, yetersizlik: “Kör bedbinlik bir milleti nasıl öldürürse sağır nikbinlik de bir **zaaftır**.”

(z.+tır 13897)

z. 1368, 11895, 21802, 30647

z.+ım 31928

z.+ımızdandır 33914

z.+ına 6566, 9978

z.+ını 10092

z.+ları 4302

z.+larımı 33192

z.+larıyla 32922

z.+tır 13745

[=15]

ZABIT: Ar. Tutanak: “Nitekim bu celsenin **zabıtları** çıkınca herkes de şaşıracak.”

(z.+ları 24659)

z. 2636

z.+tır 22383

[=3]

ZÂBİTA: Ar. Belediye hizmetlerinin güvenliğini sağlamakla görevli yönetim:

“O gün vapura limandan sivil **zabıta** geldiler ve benim etrafımda dolaşarak tedkikaata başladılar.”

(z. 1748)

z. 10724, 11737, 12625, 16187, 21733, 22109, 23245, 30574, 31715

z.+ları 4126

z.+nın 1783, 1799, 17219

z.+sı 25932

z.+sına 10478

z.+sının 1638, 1765, 9673

[=19]

ZÂBİT: Ar. Rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker:

“Aydın Nazmi, vefat etmiş bir **zabitin** oğluydu.”

(z.+in 514)

“**Zâbit** çavuş nefer yat-ıyorlar Pilevne.de”

(z. 38532)

z. 10446, 10623, 11268, 13436, 17624, 22800, 30060

z.+imiz 30054

z.+in 17629, 30068

z.+ini 10622

z.+iydi 20911

z.+ler 14322, 14322, 17516, 17518, 18409, 35331

z.+lerdendi 3814

z.+lere 12876, 15341

z.+leri 2897, 10447, 10449, 10450, 16073, 16089, 16115, 16625, 27204

z.+lerimiz 16104

z.+lerine 16627

z.+lerinin 10222, 16079

z.+leriyle 17635

z.+ti 26079

[=38]

ZÂBİTÂN: Ar. Subaylar:

“Namık Kemal henüz gençken, hükümetin, meclis-i hâssın, **zabitanın** sevk-i tabiîsi onu derhâl muzır bir ihtilâlcı unsuru telâkki etti.”

(z.+nın 17231)

z. 22800

z.+ı 26038

[=2]

ZABTİYE: Ar. Osmanlı Devleti’nde XIX. yüzyılda kurulan, toplumun güvenliğini ve asayîşi sağlamakla görevli askerî teşkilat:

“Yıldız Sarayı’yla eski **Zabtiye**, Dâhiliye, Adliye, Hâriciye (arşivlerinin) ve sefaretlerin evrakıdır.”

z. 4139
[=1]
ZABT U RABT: Ar. ***Zapt u rapt altına almak**:
İşî sıkı tutup düzeni sağlamak:
“Yunanlılar son zamanlarda Edirne'de yalnız vesika ile gezinilebileceğini ilân ediyorlardı ki bu vilâyetin sulh ü sükûnu ne kadar iyi bir **zabt u rapt** altına alındığını gösterir.”
z. 12783
[=1]
ZÂDEGÂN: Fars. Toplumun asil sınıfı, soylu kimseleri:
“Bu sofanın arkasında babası mümtaz olan birkaç çocuk otururdu; mektebin **zadegan** sınıfı gibi bir mevki'di.”
(z. 511)
z. 17412
z.+dan 22469, 22712
z.+ından 7742
[=5]
ZÂDEGÂNPERVERLİK: Asil zümreden olmaya düşkünlük:
“Taine, menşe'leri kendi akaid-i felsefiyyesinin sevâiki, **zâdegânperverlik**, ruhban ve avam aleyhdarlığıyla yazdı idi.”
z. 21983
[=1]
ZAFER: Ar. Savaşta kazanılan başarı:
“Her **zaferden** daha kuvvetli çıkan bu ordu, o zamana kadar taşlarına dayanan bütün barbar sellerini kırmış olan o müthiş surları görmüyordu.”
(z.+den 7092)
“Tâ ki geç-sin ezeli rahmet.e rûh ordu.ları/
Bir nefer.dir bu **zafer** mâbed.inin mîmâr.ı”
(z. 35663)
z. 6527, 11857, 14350, 14351, 17643, 19574, 23521, 24334, 24421, 25533, 31413, 36031, 37586, 38565, 38584
z.+den 25924, 31410, 35705, 37283, 37286, 38486, 38515
z.+e 25924, 31411
z.+i+mantiki 11899, 11906
z.+i+nihai.yi 11950
z.+in 16719, 35846
z.+inde 25918
z.+inden 30465, 30473
z.+ini 22711, 25570
z.+iyle 12967
z.+le 36771

z.+lerden 31421
z.+lerimiz 35777
z.+lerin 38086
[=41]
ZAFERNÂME: Ar.+Fars. Ziya Paşa'nın Zafername adlı eseri. [Batılılaşma dönemi Türk edebiyatının gelenekten ayrılan ilk hiciv türü örneklerinden.]:
“**Zafername'sini**, *Terkîb-i Bend'ini*, *Divan'ında*. *siyasî felsefesine ma'kes olmuş mısralarını göz önüne getirirken Namık Kemal'den farkı derhâl anlaşılır.*”
(z.+sini 17218)
z. 1355
[=2]
ZAĞANOS: Zağanos Mehmed Paşa, (d. ? – ö. 1462, Balıkesir) Fatih Sultan Mehmet saltanatında 1453-1456 yılları arasında sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamı:
“Bu büyük adam kimdi? Nereden gelmişti? **Zağanos**, Türkçe bir nevi şahinin ismiydi.”
(z. 6225)
z. 6228, 6305, 6313
[=4]
ZAĞANOS KAPISI: Trabzon Kalesi'nin 9 kapısından biri:
“Trabzon Kalesi'nde bir '**Zağanos Kapısı**' ve o kalenin haricinde bir '**Zağanos Köprüsü**' var.”
z. 6246
[=1]
ZAĞANOS KÖPRÜSÜ: Trabzon'un fethinden sonra Zağanos Paşa tarafından 1467 yılında yaptırılan köprü:
“Trabzon Kalesi'nde bir '**Zağanos Kapısı**' ve o kalenin haricinde bir '**Zağanos Köprüsü**' var.”
z. 6246
[=1]
ZAĞANOS MEHMED PAŞA: Zağanos Paşa:
“İstanbul fethedildiği günün sabahı, Fâtih'in lalası **Zağanos Mehmed Paşa** Galata'ya girmiş ve Ceneviz müstemlekesini tesellüm etmiştir.”
(z. 5282)
z. 6308, 6317, 6321, 6345
[=5]
ZAĞANOS PAŞA: Zağanos:
“**Zağanos Paşa** İstanbul fethinin en musir ve azîmkar müteşebbislerindendi.”
(z. 6232)
z. 6185, 6205, 7141
z.+nın 6217, 6925

[=6]

ZAĞANOS PAŞA KULESİ: Rumeli Hisarı'nın üç büyük kulesinden biri:

"Rumeli Hisarı'nda, **Zağanos Paşa Kulesi'ne** giden yokuşun üzerinde Müslüman ölümünün serin havasında yaşayan bir genç arkadaşla Hisar"dan Şehitlik'e kadar gezindim."

z.+ne 6138

[=1]

ZAĞRA: Bulgaristan'da bir şehir:

"Kitabı satın aldım. Bu kiraatin teessürü iliklerime kadar geçti, **Zağra** müftüsü Râcî Efendi doksan üçde, General Gorfco'nun Eski-Zağra'ya ilk defa nasıl girdiğini Müslümanların çoluk çocuk, kadın, ihtiyar nasıl kesildiklerini, (...)"

(z. 3038)

z.+da 19739

[=2]

ZÂHİB: Ar. ***Zâhip olmak**: Bir düşünceye, bir zanna kapılmak, inanmak:

"Şimdiye kadar Cemil Paşa gibi mütemeddinlerimiz bir yol açmak için Mimar Sinan'ın bir eserini kör kazma ile kökünden yıkar, bir iş yaptığına **zâhib** olurdu."

(z. 7622)

z. 15421

[=2]

ZÂHİD: Ar. 1. Dünyayı terk edip dinin emirlerine çok titizlikle riayet eden, züht ve takva sâhibi, dindar, muttaki (kimse):

"Bu cemiyet coşkun, taşkın bütün mânâsıyla yaşıyordu; onun için şiiri de içeriden dışarıya bir atılıştır, zühd hayâta sataştığı için **zâhidlere** söver, felek bu hayâta kastettiği için feleğe bağırır."

(z.+lere 28244)

2. Çok dindar olup irfanı olmayan kimse, kaba sofu: "**Zâhid** de ol-sa âkılıkâmil de ol-sa bir"

(z. 37625)

z. 36699

[=3]

ZÂHİR: Ar. ***Zâhir olmak**: Görünür duruma gelmek, açığa çıkmak, meydana çıkmak:

"Hâlid'in kabri **zahir** olduktan sonra, muhasaranın ref'ini tavsiye edenlerin dili tutulmuş, surlara son hücum hazırlığı kan ter içinde başlamış."

(z. 7164)

z. 26, 7268, 30922, 34730

z.+en 2720

[=6]

ZÂHİR-BÎN: Ar.+Fars. Bir şeyin sâdece dış yüzünü gören: "Meselâ bizde iki asırdan beri mısraları havada dolaşan Nedim'in Dîvân'ına '**zâhir-bîn**' olarak bakılsa, az yahut çok önce gelmiş şâirlerin manzume kalıpları, kaside ve gazel redifleri görülür."

z. 27715

[=1]

ZAHİRE: Ar. Gerektiğinde kullanılmak için saklanan tahıl, aşlık:

"Asıl istinat ettiğimiz haklar, Müslüman nüfusunun ekseriyeti ve hâlâ elimizde bulunan emlâk, cehennemî bir dehşetle dönen bu iktisat değirmeninde bir avuç **zahiredir** ki birkaç senede öğütülür gider."

(z.+dir 15445)

z. 25512, 26027

[=3]

ZÂHİREN: Ar. Görünüşte:

"Sadrâzam Babiâli'deki Harem dâiresinde tek başına; şehrin muhtelif noktalarına dağılmış olan sekban müfrezeleri küme küme sıkıştırılır. Saltanat, oyununu **zahiren** iki taraftan oynadı."

(z. 23931)

z. 13357, 16243, 26388, 27610

[=5]

ZAHİRESİZLİK: Zahiresiz olma durumu: "Fransız ordusu Moskova'ya girmiş, soğuktan, **zahiresizlikten** barınamamış, ric'at yolunu tutmuştu."

z.+ten 26068

[=1]

ZÂHİRÎ: Ar. Görünen, meydana olan, görünürdeki:

"Çorlulu'nun katlinden sonra yerine geçen Köprülüzâde Nûman Paşa sadâreti, Köprülüler tekrar devletin başına geçmiş gibi **zâhirî** bir tantana ile başladığı vakit, işin künhünü bilenler değil, az çok gözü açık ve kulağı delik olanların hepsi biliyordu ki, Pâdişâh ve devlet, sımsıkı, Dâmad Ali Paşa'nın elindedir."

(z. 35014)

z. 7279, 26799

[=3]

ZAHLE: Lübnan'ın Bekaa vilayetinin merkezi:

"Ne Şam semâsını yâlel.le doldur-an şarkı/ Ne **Zahle.nin** üzüm.ünden çekil-miş eski rakı"

z.+nin 36378

[=1]

ZAHM: Fars. Yara. ***Zahm-i zeban**: Dil yarası:
“(…) ‘Tığın içürdi düşmene **zahm-i zebanları**
Bahsetmez oldu kimse kesildi lisanları’ (…)”
(z.+i+zaban.ları 13436)

z.+i+sine.me 28333

[=2]

ZAHMET: Ar. Sıkıntı, eziyet:
“**Kendisinin mahrec-i aklâm'dan nasıl çalışarak**
yetiştigini, Babîâli'de zahmetle çalıştığını
öğünerek anlatıyordu.”
(z.+le 1515)

z. 9124, 12775, 13066, 13178, 20634, 26048,
26175, 31341

z.+e 20429

z.+i 11344, 17755, 17755, 20582

z.+inden 25251, 34810

z.+ine 17540, 32778

z.+le 30005, 33884

z.+ler 20636

z.+lere 25303

z.+lerimiz 11323

z.+lerinden 34794

z.+lerine 10773

[=25]

ZAHMETLİ: Zahmet veren, sıkıntılı, güç, zor,
yorucu:

“**Bourget'den evvel irâd-ı nutuk eden Boutroux**
insanlar gibi milletlerin de, her an, iki muhtelif
yoldan birini ihtiyara mecbur olduklarını,
bunlardan birinin rehavet, istirahat ve zevk u
sefa yolu; diğerinin recûliyet, zahmetli bir sa'y
ve fedâkârlık yolu olduğunu söylemişti.”

(z. 22383)

“**Zahmetli yolculuk.la yaş.im var-dı yetmiş.e/**
Zihin.im bulun-duğum tepe.den dal-dı geçmiş.e”
(z. 36589)

[=2]

ZAHMETSİZ: Zahmet çekmeden, kolaylıkla:
“**Hastalıklarımızda gecelerce uyumazdı, başımız**
ucundan ayrılmazdı. İhtimamlarını o kadar
zahmetsizce, o kadar tabîi olarak ifâ ederdi ki
onun daistirâhate muhtâc olduğu kimsenin
hatırından geçmezdi.”

(z.+ce 260)

z. 12610

[=2]

ZAİF: Ar. Yetersiz, istenen niteliklere sâhip
olmayan:

“1860'dan sonra başlayan yeni şiirimiz ve yeni
nesrimizde eskisinin belagat zevki, tumturâkı,
hattâ lâfzî sanatları bile devam ediyordu. Gerçi
terkip başladı, fakat **zaifli.**”

(z.+ti 32265)

z. 7223

[=2]

ZAİFLİK: Zayıf olma durumu:

“**Cidalin yalnız neticesi olan muzafferiyetler**
karşısında sevinmek vatana karşı az çok
kayıtsızlığı, millete karşı az çok itimatsızlığı
ifade edecek kadar zaif(lik)tir.”

z.+tir 13913

[=1]

ZÂİKA: Ar. Tatma, tat alma:

“(...) **Boğaziçi sahilinde, zâikanın ve şehvetin**
nail olabileceği her türlü hazlardan yavaş yavaş
çürümüş, incelmışliğin turfası bir ailenin çok
nâdir bir meyvası gibi görünüyordu.”

(z.+nın 3902)

z. 29291, 29303

z.+m 30174, 30180

z.+mızı 30266

z.+mızla 29270

z.+sı 20457, 30206

[=9]

ZÂİL: Ar. ***Zâil olmak**: Yok olmak, ortadan
kalkmak: “**İstibdad idarelerinin insanı alıştırılmış**
olduğu ihtiyatların birkaç gün içinde, nasıl zâil
olduğunu anlıyorum.”

(z.+olduğunu 4102)

z. 3891, 11308, 11764, 12417, 14870, 16449,
18073, 18690, 21143, 26506

z.+etmez 3921

z.+olacak 22390

z.+olan 33166

z.+oldu 27312

z.+oldukça 27594

z.+olmadı 29561

z.+olmaya 21164

z.+olmuş 26488, 26525, 26545

z.+olunca 27312

z.+olur 3957, 28181, 29566

[=25]

ZÂİM: Ar. Bir memleketin ileri geleni, âyandan
olan şerefli kimse:

“**O zaman Rumeli'nin birçok taraflarında zaim**
unvanını birçok ağalar hâlâ babadan oğula
intikaal ettirerek idâme ediyorlardı.”

(z. 234)

z. 232

[=2]

ZÂİR: Ar. Ziyaret eden kimse, ziyaretçi:
“Ve, **zâir** asıl eserin içinde bulunduğuna dâir
vehimde haksız değildir.”

(z. 19010)

z. 7067, 33303

z.+e 18947

z.+i 35429

z.+in 34401, 35436

z.+ine 19109

z.+ler 6746, 33779

z.+lere 33303

z.+leri 7697, 19029, 31788

z.+lerin 5477, 19206

z.+lerinden 10789

z.+lerine 6044, 33751

[=19]

ZÂİT: Ar. Gereksiz, lüzumsuz:

“Cavit Bey'den sıdkım sıyrılmıştı; görüşmeyi,
siyasî münakaşaya girmeyi, beyhude kırgınlıklar
çıkarmayı **zait** görüyordum.”

(z. 11603)

z. 19450, 20550, 29479

z.+dir 19477

[=5]

ZALÂM: Ar. Karanlık:

“Dünyâ.mızı nâgâh **zalâm** ört-ebilir”

z. 38172

[=1]

ZÂLİM: Ar. Zulüm ve haksızlık yapan (kimse):

“Yunanlıların ise, hamileri olan devletlerin
arkasında, sırtkan ve işkenceci, **zâlim** bir hâlleri
vardı.”

(z. 1231)

“Şehzâde.yi hapseyle-di **zâlim** peder.i/
Bir kasra ki göz.ler gör-emez gök.le yer.i”

(z. 38076)

z. 3337, 3342, 36776

z.+diler 19545

[=6]

ZAL MAHMUT PAŞA CAMİİ: İstanbul'un
Eyüp ilçesinde Kanuni Sultan Süleyman'ın veziri
Zal Mahmut'un Mimar Sinan'a yaptırdığı cami,
medrese, türbe, çeşmeden meydana gelen bir
külliye:

“Bu eser 1545'tendir. Silivrikapı'da İbrahim
Paşa ve Eyüb'de **Zal Mahmut Paşa Camii** ve
manzumeleri 1550'dendir.”

z. 5638

[=1]

ZAM: Ar. Bir şeyin fiyatını artırma, bindirim:

“Müderri ve muallim maaşlarına hiçbir **zam**
olmaksızın yeni taazzuvun muhtâc olduğu
parayla encümenin tahsis ettiği para arasında
ne elîm bir tefâvüt var!”

z. 24226

[=1]

ZAMAN: Ar. 1. Bir işin, bir oluşun içinde
geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre,
vakit:

“Bu madde çıktığı **zaman** Hüseyin Câhid Bey
İstanbul meb'ûsu idi.”

(z. 24706)

“Şüphesiz ki, bu anlayış **zamanla** daha ziyâde
artacaktır da.”

(z.+la 24766)

“Eğer Alemdar Mustafa Paşa İstanbul'a girip
Sarayı bastığı **zaman** Selîm-i Sâlis'i sağ bulsaydı
ve tahta onu çıkarsaydı şüphesiz ki sonraki facia
olmazdı.”

(z. 25013)

“Artık demir almak gün.ü gel-mişse **zaman.dan**/
Meçhûl.e git-en bir gemi kalk-ar bu liman.dan”

(z.+dan 36432)

2. ***Zaman zaman**: Belli olmayan zaman
aralıkları ile, ara sıra, vakit vakit:

“Kalp-im **zaman zaman** bu haber.lerle burkulu/
Zihin.im düşünce.den dağınık göz.lerim dolu”

(z. 36602, 36602)

3. Devir, dönem:

“Gel-dikti bir **zaman** Sarı Saltık.la Asya.dan/
Bir bir DiyârıRûm.a dağıl-dık Sakarya.dan”

(z. 36693)

z. 39, 76, 130, 142, 171, 233, 323, 362, 404,
499, 520, 584, 694, 720, 985, 1012, 1085, 1093,
1097, 1176, 1189, 1234, 1259, 1322, 1425,
1435, 1458, 1472, 1497, 1523, 1551, 1618,
1621, 1695, 1794, 1929, 1937, 1994, 2050,
2081, 2087, 2090, 2111, 2115, 2117, 2122,
2174, 2257, 2348, 2456, 2489, 2494, 2528,
2531, 2562, 2579, 2658, 2766, 2954, 2957,
2964, 3093, 3158, 3167, 3185, 3206, 3270,
3292, 3428, 3542, 3580, 3649, 3716, 3758,
3779, 3854, 3865, 4021, 4044, 4057, 4064,
4144, 4152, 4240, 4269, 4304, 4306, 4315,
4335, 4546, 4572, 4576, 4610, 4632, 4762,
4775, 4830, 4866, 4877, 4885, 4938, 4967,
4978, 5009, 5037, 5079, 5127, 5270, 5286,
5296, 5308, 5316, 5318, 5320, 5338, 5349,

5436, 5548, 5578, 5727, 5790, 5794, 5811, 5819, 5834, 5862, 5968, 5971, 5989, 6031, 6159, 6162, 6224, 6282, 6294, 6321, 6374, 6445, 6458, 6464, 6500, 6504, 6586, 6591, 6651, 6674, 6806, 6859, 6898, 6948, 7017, 7032, 7053, 7064, 7077, 7097, 7136, 7143, 7200, 7201, 7311, 7313, 7329, 7494, 7496, 7509, 7519, 7606, 7679, 7739, 7741, 7828, 7845, 7847, 7863, 7930, 7963, 7978, 8047, 8103, 8105, 8147, 8217, 8252, 8259, 8281, 8299, 8343, 8346, 8449, 8490, 8539, 8555, 8698, 8707, 8745, 8860, 8890, 8921, 8947, 8960, 9008, 9089, 9090, 9201, 9222, 9240, 9270, 9290, 9291, 9388, 9449, 9532, 9669, 9672, 9676, 9722, 9730, 9756, 9763, 9771, 9939, 9940, 9994, 10050, 10077, 10100, 10185, 10250, 10281, 10284, 10287, 10320, 10395, 10401, 10429, 10481, 10646, 10799, 10833, 10859, 10872, 10879, 10950, 10979, 10991, 11001, 11018, 11119, 11246, 11248, 11422, 11433, 11478, 11589, 11633, 11635, 11642, 11647, 11663, 11670, 11721, 11736, 11816, 11823, 11865, 11869, 11940, 11981, 11994, 12119, 12150, 12168, 12175, 12227, 12228, 12235, 12255, 12265, 12314, 12361, 12373, 12408, 12409, 12433, 12502, 12514, 12655, 12678, 12694, 12733, 12735, 12739, 12746, 12752, 12755, 12792, 12799, 12808, 12826, 12849, 12912, 12915, 12939, 12960, 12994, 12996, 13110, 13113, 13122, 13124, 13127, 13134, 13153, 13157, 13160, 13164, 13236, 13270, 13392, 13499, 13520, 13530, 13535, 13608, 13614, 13627, 13656, 13663, 13739, 13761, 13762, 13772, 13947, 13991, 14001, 14002, 14369, 14387, 14445, 14486, 14501, 14704, 14776, 14847, 14852, 14883, 14967, 14987, 15013, 15104, 15139, 15198, 15211, 15240, 15262, 15293, 15314, 15326, 15333, 15341, 15567, 15606, 15612, 15660, 15734, 15734, 15742, 15744, 15752, 15767, 15818, 15828, 15934, 15939, 15953, 15988, 16068, 16068, 16083, 16095, 16160, 16183, 16203, 16292, 16323, 16520, 16545, 16548, 16552, 16559, 16564, 16575, 16578, 16582, 16583, 16603, 16605, 16638, 16680, 16697, 16758, 16774, 16816, 16852, 16874, 16919, 16976, 16997, 17005, 17018, 17021, 17040, 17041, 17052, 17104, 17117, 17158, 17227, 17231, 17333, 17336, 17384, 17441, 17442, 17446, 17453, 17465, 17496, 17510, 17547, 17550, 17619, 17632, 17634, 17645, 17692, 17713, 17758, 17766, 17769, 17774, 17774, 17782, 17787, 17788, 17799, 17810, 17849, 17853, 17862, 17920, 17936, 18038, 18126, 18133, 18184, 18195, 18203, 18208, 18254, 18269, 18302, 18532, 18999, 19008, 19278, 19285, 19300, 19305, 19358, 19363, 19414, 19431, 19487, 19529, 19643, 19665, 19707, 19820, 19846, 20069, 20142, 20152, 20590, 20612, 20831, 20922, 20942, 21027, 21112, 21129, 21134, 21138, 21142, 21158, 21170, 21203, 21336, 21352, 21419, 21495, 21531, 21559, 21663, 21669, 21721, 22115, 22139, 22158, 22254, 22392, 22429, 22563, 22585, 22616, 22628, 22673, 22682, 22692, 22700, 22746, 22827, 22906, 22933, 22942, 22975, 22978, 23067, 23083, 23086, 23100, 23124, 23301, 23397, 23451, 23458, 23470, 23521, 23553, 23571, 23640, 23701, 23774, 24012, 24127, 24552, 24650, 24691, 24866, 24882, 24946, 24978, 24998, 25023, 25056, 25068, 25100, 25129, 25149, 25150, 25313, 25335, 25464, 25681, 25702, 25759, 25923, 25988, 26001, 26045, 26067, 26087, 26198, 26213, 26217, 26307, 26347, 26351, 26355, 26379, 26384, 26391, 26411, 26423, 26434, 26437, 26445, 26606, 26611, 26674, 26686, 26719, 26728, 26810, 26814, 26835, 26930, 27004, 27031, 27031, 27075, 27088, 27570, 27653, 27690, 27741, 27766, 27847, 27980, 28173, 28283, 28360, 28446, 28566, 28571, 28728, 28784, 28884, 28905, 28916, 29086, 29087, 29106, 29142, 29145, 29158, 29259, 29549, 29884, 29900, 30076, 30162, 30175, 30186, 30246, 30308, 30310, 30368, 30369, 30373, 30387, 30394, 30454, 30522, 30562, 30696, 30804, 30831, 30840, 30923, 31034, 31051, 31123, 31159, 31173, 31192, 31354, 31504, 31541, 31553, 31576, 31628, 31629, 31633, 31646, 31694, 31716, 31764, 31794, 31795, 31800, 31877, 31888, 31908, 31915, 32075, 32208, 32282, 32324, 32374, 32384, 32390, 32459, 32468, 32629, 32663, 32725, 32799, 32872, 32947, 32985, 33270, 33275, 33326, 33350, 33372, 33379, 33626, 33745, 33760, 33816, 33824, 33854, 33902, 33908, 33963, 34159, 34192, 34381, 34528, 34608, 34680, 34861, 34891, 34896, 34897, 34907, 34953, 34993, 35076, 35116, 35227, 35237, 35318, 35351, 35404, 35446, 35469, 35472, 35502, 35666,

35685, 35779, 35873, 35884, 35895, 36130, 36205, 36228, 36253, 36283, 36283, 36296, 36382, 36394, 36394, 36480, 36551, 36580, 36580, 36615, 36656, 36679, 36729, 36947, 37036, 37088, 37249, 37394, 37394, 38388, 38651, 38661, 38662, 38703, 38718, 38757, 38811, 39169

z.+a 1606, 4623, 4636, 5064, 5184, 5565, 6350, 6682, 7085, 8401, 9895, 10542, 10937, 11535, 11919, 12261, 14439, 16111, 17471, 18279, 21622, 23108, 25070, 26784, 29010, 31105, 31678, 32154, 35072, 35398

z.+ca 32966

z.+da 374, 488, 847, 1265, 1315, 2114, 2224, 2341, 2426, 2610, 3300, 3744, 4652, 4812, 5027, 5058, 5249, 5336, 5457, 5546, 5832, 5906, 6017, 6493, 6496, 6698, 8731, 8757, 8791, 8831, 9512, 10044, 10617, 10886, 10982, 10987, 11916, 12384, 13049, 14066, 15817, 16753, 17280, 17340, 17720, 18761, 18784, 19387, 19786, 22287, 22343, 22657, 24084, 24804, 24851, 24932, 24941, 25890, 25992, 26266, 26403, 26784, 26957, 27146, 27624, 27798, 31669, 32136, 32148, 32195, 32212, 32320, 32324, 32387, 32569, 32701, 32937, 33091, 34319, 35030, 35511, 36636, 36861, 38272

z.+dan 83, 409, 1608, 4193, 4432, 4742, 4855, 6377, 7043, 7339, 7710, 8593, 9384, 10007, 10996, 11054, 11878, 12515, 12859, 12949, 13773, 14049, 14932, 15036, 15363, 16198, 16228, 16683, 17045, 18401, 18574, 19658, 20090, 20467, 20838, 21012, 21014, 21225, 21818, 22102, 24367, 25774, 26009, 26297, 28681, 29166, 29858, 29895, 30145, 30285, 30662, 30825, 30867, 30871, 30950, 32127, 32548, 32661, 32950, 33538, 34084, 34301, 34437, 34875, 34904, 35008, 35470, 38459, 38483

z.+dandır 32318

z.+dır 1284, 12375, 14175, 16356, 33651

z.+ı 8327, 8905, 10383, 12035, 14270, 14881, 15446, 16774, 17781, 18532, 20441, 22040, 24330, 25390, 26274, 27061, 29256, 30843, 31683, 31714, 31739, 32302, 32743, 33798, 35168, 35740, 36743

z.+ıdır 33599

z.+ımda 27109, 28088

z.+ımız 4344, 4806, 5334, 5554, 19525, 26686, 26742, 35417

z.+ımızda 672, 3730, 3755, 5255, 5528, 19539, 19636, 25367, 26738, 27612, 33890

z.+ımızdan 38043

z.+ımızı 18611

z.+ımızın 20378, 27137

z.+ın 2951, 4295, 5148, 5990, 6562, 6572, 6764, 7595, 9893, 9990, 10153, 13151, 17651, 17741, 17764, 19398, 19691, 19698, 19706, 21429, 22615, 22932, 23120, 23627, 24796, 26161, 26802, 29266, 32749, 33656, 38261

z.+ına 9911, 24097, 27905, 31537, 32650

z.+ında 924, 1069, 3124, 3125, 3605, 4436, 4475, 4476, 4484, 4655, 4768, 4778, 4835, 4837, 5364, 5682, 5884, 6064, 6085, 7238, 7585, 8259, 8771, 8803, 11228, 12352, 13491, 15543, 17018, 17337, 17666, 18922, 18988, 19487, 19535, 19801, 20835, 25805, 26354, 26826, 26968, 26977, 28468, 28511, 29548, 29760, 30082, 33342, 33634, 35378, 37711

z.+ındadır 4492

z.+ındaki 786, 1074, 7473, 15929, 19002, 32651

z.+ından 581, 5183, 7292, 11553

z.+ındayız 32747

z.+ını 10608, 25984, 30847

z.+ının 9666, 9671, 22591, 29707, 32577

z.+ıydı 1451

z.+ıyla 14571

z.+ki 326, 1471, 1910, 2700, 3718, 4261, 4421, 4477, 4916, 4971, 5922, 6226, 6716, 7093, 7505, 7586, 8204, 8569, 10665, 10741, 11653, 12187, 12908, 16773, 17226, 17414, 17852, 19497, 23179, 25164, 25259, 25270, 25447, 26229, 26357, 26439, 26556, 26844, 29107, 32185, 32370

z.+la 406, 1967, 4994, 5415, 5566, 5824, 7252, 11342, 12008, 14439, 17749, 24751, 25396, 27989, 31891, 33280

z.+lar 998, 3207, 4980, 6373, 6867, 7196, 8342, 9943, 11592, 13716, 15955, 19361, 19493, 21845, 22883, 23661, 25953, 27142, 29245, 32949, 38091

z.+lara 961, 6526, 11796, 12412, 12723, 20775, 28579, 29400

z.+larda 2432, 5826, 5866, 6277, 6384, 7582, 7596, 7683, 9553, 11711, 11971, 12564, 12772, 13544, 13782, 14723, 15361, 15496, 15750, 17102, 17369, 19660, 24976, 26409, 26757, 27561, 28298, 28443, 28637, 28870, 29570,

30226, 31176, 31420, 32770, 32848, 33654, 35368, 35403
 z.+lardan 4424, 36001
 z.+ları 1306
 z.+ların 4909, 4909, 6300, 13884, 18869, 21219, 21277, 27867, 31652
 z.+larına 16785
 z.+larında 5532, 7538, 7855, 8657, 9901, 9942, 9947, 11825, 12143, 14736, 19313, 27143, 27175, 30090, 33391, 33632
 z.+larındaki 15559
 z.+larından 16785
 z.+zaman 60, 682, 1051, 3838, 4037, 4129, 5484, 5492, 7251, 7293, 7957, 8852, 9207, 11077, 11937, 12364, 13607, 14453, 16585, 17290, 17419, 17566, 18592, 19961, 20073, 20108, 20355, 20500, 23297, 23332, 24061, 25144, 26896, 26916, 27438, 27571, 27701, 28248, 28629, 29606, 29615, 31325, 31416, 31769, 31903, 32050, 32090, 33172, 34053, 35023, 35110
 [=1333]
 ZAMÂNE: Ar. (Zamane genci (çocuğu) tamlamasından kısaltma yoluyla ve küçümseme ifadesiyle) İçinde bulunulan zamanda yaşayan genç çocuk:
 “Bu bahisler uzak ve yakın târihtendi; pek nâdir olarak **zamânenin** ahvâline dokunurdu.”
 (z.+nin 35084)
 z. 35419
 z.+nin 34060
 z.+ye 30924
 [=4]
 ZAMANI KEŞFETMEYE MAHSUS ALET:
 Zaman makinesi:
 “(...) ‘Âlemler Arasında Harp’ hikâyesinde *küre-i arz halkıyla Merih halkını birbirine düşürdü. “Zamanı Keşfetmeye Mahsus Alet” ile de zamanda kat'-ı mesâfât etti.*”
 (z. 6501)
 z. 6474
 [=2]
 ZAMANNÜMÂ: Ar. +Fars. Takvim:
 “Hikâyemi yatağında okuya okuya dalmış, zaman içinde ne kadar merhale kat'ettiğimi unutmuşum. Hemen **zamannümâyâ** baktım, tarih: 15 Haziran 1595, birdenbire korktum.”
 z.+ya 6507
 [=1]

ZAMBAK: Ar. Zambakgillerden, 90-100 santimetre yüksekliğinde, güzel ve iri çiçekli, çok yıllık bir süs bitkisi, top zambak (*Lilium candidum*):
 “Bir üçüncü geçti; yine sordum:
 -Gözlerinin uçları gülen, bu **zambak** gibi beyaz kızın adı nedir?
 -Leman, dedi.”
 “**Zambak** gibi en güzel çağ.ında/
 Serpil-di deniz nefes.leriyile”
 (z. 36279)
 z. 23054, 36376, 36873
 [=4]
 ZÂMİN: Ar. Kefil olan, tekeffül eden kimse, kefil:
 “İngiltere, Fransa istiklâlimizi **zâmin**, bize karşı siyâseten, mâlen candan hayırhah idiler.”
 (z. 24116)
 “Ey leşkerîmüfettihü’lebvâb vur bugün/
 Fethîmübîn.i **zâmin** o tebşîr aşk.ına”
 (z. 37340)
 [=2]
 ZAMME: Ar. Arap ve Osmanlı alfabesinde üstüne konduğu sessiz harfi u, ü sesiyle okutan, (-û) şeklinde gösterilen hareke, ötre.:
 “Cedlerimiz ne kesrede, ne fethada, ne de **zammede** med'din ne olduğunu bilirlerdi.”
 z.+de 29168
 [=1]
 ZAMMET-: Katmak, eklemek:
 “Çünkü kafiyyeye bütün eskiler gibi: göz'le bakıyordu, aynı telâkkiyle kafiyyeye bir şey **zammemek** istiyordu.”
 (z.-mek 29692)
 z.-eyordu 29681
 z.-tiğini 14113
 z.-tiler 21011
 [=4]
 ZAMMOL-: Katılmak, eklenmek, zammedilmek, zammolunmak:
 “Yüz yıl dahi **zammol-sa** zamân.ın son.u ne”
 z.-sa 38261
 [=1]
 ZAN: Ar. 1. Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, sanı:
 “Mağlûp.ken ordu yas.lı dur-urken bütün vatan/
 Rû'yâ.ma gir-di her gece bir fâtihâne **zan**”
 (z. 35730)
 2. *Zannumca: Öyle sanıyorum ki:

“**Zannımca** Yeniçeri ihtiyarları Pâdişâh'ın bu teklifini hemen reddedemezler.”

(z.+nımca 35400)

“**Zan.nımca** Erenköyü.nde artık/
Gör-mez felek öyle bir bahâr.ı”

(z.+nımca 36867)

z. 20798, 32974, 33219

z.+a 20809

z.+la 35733

z.+na 7471

z.+nı 29930, 30752

z.+nımca 25379, 31308

z.+nındadır 27393

z.+nının 11311

[=15]

ZANAAT: Ar. İnsanların maddî ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılan, el ustalığı, hüner ve tecrübe gerektiren iş:

“Sevilla **zanaat** ve ticâret merkezi olmakla beraber eskiliğini hayli muhafaza etmiştir.”

z. 18943

[=1]

ZANAATKÂR: Ar.+Fars. Zanaatçı:

“Bir Avrupalı millet olmadık, idaremizi, medenî bir idare edemedik, adliyemiz, maârifimiz, nâfiamız, polisimiz... şu, bu noksan... tüccar, san'atkâr, **zanaatkâr**, mütefennin, şu, bu değiliz.”

z. 19632

[=1]

ZANNEDİL-: Öyle olabileceği düşünölmek, sanılmak:

“**Zannedilmesin** ki hece vezninde de bu kabîl mürsalar îmâl edilemez.”

(z.-mesin 29447)

“Bin yıl.dan uzun bir gece.nin beste.sidir bu/
Bin yıl sür-ecek **zannedil-en** kar ses.idir bu”

(z.-en 36034)

z.-diği 12285

z.-ebilirdi 9263

z.-en 12093, 36520

z.-enler 2581

z.-ip 8333

z.-ir 5655, 16057, 16793, 19385, 27373,

27713

z.-irdi 712

z.-irken 28042

z.-iyor 25571, 25587

z.-iyordu 29930

z.-iyormuş 8991

z.-mesin 13832

[=21]

ZANNET-: Sanmak:

“Binnetice gördük ki, Tanzimatperest siyasîlerin harpten evvel **zannettiği** gibi, siyâset-i hâriciyye nokta-i nazarından bir millet olmak değil, olmamak tehlikeliymiş.”

(z.-tiği 13679)

“**Zannet-me** mecaz.dır bu hakikat gerçek/
Varlık sahn.ında oyna-dık bir müddet/
Sandûkiadem ka'r.ına in-dik tek tek”

(z.-me 38303)

z.-eceklerdir 15119, 28060

z.-en 12727, 29976

z.-enler 1018, 12349, 14325, 15148, 16204, 17326, 20686, 21999, 29037, 29697, 29801

z.-enlere 20678, 29793

z.-er 2977, 7471, 15207, 15292, 16281,

22631, 27994, 36289, 37661

z.-erdi 970, 6454, 10644

z.-erdim 2942, 9094, 12915, 19226, 21633

z.-erim 7309, 7908, 8037, 8169, 8226, 8460, 10229, 11297, 11365, 16542, 18591, 20106,

20201, 20516, 20640, 21852, 25347, 26644,

27626, 27640, 28145, 28445, 28684, 28713,

29599, 29630, 30177, 32430, 33132, 33771,

33811, 34213, 34249

z.-eriz 13354, 13599

z.-erler 12453, 12709, 16938, 19516, 20673, 25859, 29778, 32658, 33218

z.-erlerdi 17998

z.-erlerse 29947

z.-ersem 199, 1403, 1672, 1947, 1989, 11569, 21686, 28972, 29078, 30111

z.-ersiniz 3146, 3418, 8249, 8253, 8255, 14855, 28375

z.-eyorlar 28839

z.-iyor 10548, 12966, 17795, 17873, 18895, 18926, 25495, 25597, 28281, 33772, 34155

z.-iyordu 446, 1017, 4879, 7027, 12183, 14336, 34511

z.-iyorduk 1031, 15467, 15475, 18432

z.-iyordum 1615, 2080, 8485, 22866, 33577, 33955

z.-iyordun 18133

z.-iyorlar 930, 12353, 13516, 14298, 16411, 16670, 24731, 29557, 31290

z.-iyorlardı 10685, 17544, 26841

z.-iyormusunuz 32861

z.-iyormuşbu 11311

z.-iyorsunuz 6796, 15546, 20824, 31535
z.-iyorum 1097, 8087, 8267, 8295, 10184,
18349, 19828, 21173, 21226, 21288, 21692,
27514, 28966, 32827, 34125, 34309
z.-iyoruz 7805, 13293, 13334, 13653, 16193,
28740, 30397
z.-me 6654, 9920, 20796, 37692, 38384
z.-mek 6047, 8926, 9457, 19634, 30225
z.-mem 27422, 29014, 29068, 30744, 33737
z.-mesinler 23571
z.-meyen 17736
z.-meyiniz 12269
z.-mezdim 1375, 34914
z.-mezler 29956
z.-miş 12930
z.-mişler 427, 27675, 28937
z.-mişti 33710
z.-miştim 17473, 33826
z.-miyorum 20419, 29605
z.-ti 16289
z.-tiği 3716, 13670, 28453
z.-tiğim 10199, 19268
z.-tiğime 403
z.-tiğimiz 13330, 29082, 29083, 34783
z.-tik 27358
z.-tikleri 14341, 17752, 29689
z.-tim 746, 1910, 13751, 14096, 25655,
34557, 36913
z.-timdi 35666
[=222]
ZANNETTİR:- Zannetmesini sağlamak:
“Murat Bey, şöhretinin zirvesine vardığı
günlerde gerek hayranlarına gerek de
düşmanlarına böyle bir adam olduğunu
zannettirmişti.”
z.-mişti 9665
[=1]
ZANNOLUN:- Zannedilmek. Öyle olabileceği
düşünülme, sanılmak:
“Öyle zannolunurdu ki Ziya Bey'in İstanbul'da
ilmi, garptaki asrî manâsıyla anlar adamlar
olduğuna itimadı yoktur.”
(z.-urdu 8638)
z.-a 25753
z.-duğu 2607, 19944, 27141, 28982
z.-masın 29324
z.-ur 13527, 21861, 25386, 26165, 34290
z.-urdu 8631, 19742
[=13]
ZAPT: Ar. Yönetimi altına alma, sâhip olma:

“İstanbul kaç defa, kaç milletin hedefi olmuş,
kaç hücumu uğramış, kaç defa kuşatılmış ve
zaptına ramak kalmıştı.”
z.+ına 5005
[=1]
ZAPTEDİL:- Hüküm altına alınmak, hâkim
olunmak:
“Hattâ 1204'te, bir defa Latinler –yani
Fransızlar ve İtalyanlar– tarafından zapt edilmiş
ve bu esareti 1261 senesine kadar sürmüştür.”
(z.-miş 5006)
z.-ememesi 24979
z.-mesinden 4684
[=3]
ZAPTET:- Zorla ele geçirmek, yönetimi altına
almak, sâhip olmak:
“Kudüs'ü zapt ettikleri zaman, kral seçiminde
kazanama yan, fakat o tahta yalnız kendisini
lâyık gören ve bu işte en ziyade gayreti sevk
eden Tuluz kontu, ordusunu alıp Fransa'ya
dönmek üzere idi.”
(z.-tikleri 5083)
z.-ebildikleri 5076
z.-ebilmiş 18881
z.-emedim 7978
z.-emiyerek 851
z.-emiyordum 6535
z.-er 7903
z.-erken 5310
z.-ip 3018, 3496
z.-iyor 25544
z.-mek 4538, 17756, 25077
z.-mesiyle 24984
z.-miş 26828
z.-mişler 5085
z.-mişlerdi 5252
z.-seydiler 25114
z.-tiği 14185
z.-tikleri 5328
z.-tikten 4568, 5310
z.-tiler 4430
[=24]
ZAPTİYE: Ar. Osmanlı Devleti'nde XIX.
yüzyılda kurulan, toplumun güvenliğini ve
âsâyîşi sağlamakla görevli askerî teşkilât:
“Mektep çıkışlarında, ancak zaptiyelerin
men'ettiği fecî', canavarca döğüşler olurdu.”
(z.+lerin 535)
z. 1141, 1142
[=3]

ZAPTOLUN-: Zaptedilmek. Hüküm altına alınmak, hâkim olunmak:
“Ben bu talihe gülüyorum, Nazarımda Viyana o zaman **zaptolunmuş** olması veya olmaması tamamen müsvâvidir.”

(z.-muş 25115)

z.-an 25124

z.-muş 25109

[=4]

ZAR: ***Zar atmak: teşmil.** Kumar oynamak:

“Yunanistan takatsiz bir hâldedir, için için sulhu istiyor, bu son taarruzda son **zarını attığı** için bu defaki sulh-kârlığı da daha samimîdir.”

(z.+ını 13358)

z.+ı 11171

[=2]

ZARÂFET: Ar. Zariflik:

“Rabelais'nin, Voltaire'in, Paul-Louis Courier'nin, Veuillot'nun, Edmond About'nun, Anatole France'ın zekâ ve **zarafeti** zaman ve mekân şeraitine tâbi değildir.”

(z.+i 9297)

z. 11326, 19038, 27852, 28388, 28399, 28425, 32347

z.+e 9883, 13124, 28397, 28401

z.+i 26077, 28402, 28447

z.+in 23327

z.+inde 9294

z.+ini 13120, 25751, 26089, 28419

z.+inin 2211

z.+iyle 25749, 33275

z.+le 4980, 12807, 15941, 29202

z.+leri 9268

z.+lerin 23029

z.+lerini 28247

z.+teki 28424

z.+ten 28406

z.+ti 25960

z.+tir 28392

[=35]

ZARÂFETNÂME: Ar. +Fars. Hüseyin Dâniş Bey'in bir şiiri:

“Bunun teşrihini sonraya bırakarak önce mevzun ve mukaffa **zarâfetnâmenizde**, Türkün edebî ve medenî kabiliyetine fırlattığınız ağır taşlara cevap vereceğim.”

(z.+nizde 20775)

z.+nizi 20754

z.+nizin 20852

[=3]

ZARAR: Ar. Bir kimse veya şeyin sebep olduğu kayıp, kötü sonuç, ziyan:

“Fransız İnkılâbı'nın milliyet nazariyesini kabul eden milletler, en ziyâde bizim **zararımıza** olarak, devletler teşkil ettiler.”

(z.+ımıza 21458)

z. 8185, 8877, 12742, 15600, 15681, 19476, 19856, 27753, 27755, 32053

z.+dan 20147

z.+dır 27757, 32064

z.+ı 6364, 7622, 9446, 20117, 29702

z.+ımıza 13683, 15250, 21443

z.+ımızadır 11807

z.+ına 3277, 12724, 14788, 16302, 20697, 27772, 29812

z.+ını 12027, 26546

z.+ları 14618

z.+larına 11921

[=33]

ZARARLI: Zararı dokunan, zarar veren, muzır:

“Avrupa'ya kendimizi tanıtmak için ödediğimiz harcırahlardan birini bir defa bu işe versek, zannederim ki **zararlı** bir tecrübede bulunmazdık.”

(z. 28724)

z. 11968, 14803, 31711

z.+dır 16275

[=5]

ZARARSIZ: Zararı dokunmayan:

“Tenkîdin buraya kadar olanı **zararsızdı**.”

(z.+dı 30085)

z. 27820

z.+dı 13157

[=3]

ZARF: Ar. 1. İçine mektup, evrak, kart vb.

koymaya yarayan kese biçiminde kâğıt mahfaza:

“Resmî bir **zarfın** üstünde en şakrak aruz

vezniyle:

Bahriyye Hastahânesinin Ser-Tabâbeti

gibi mevzun kitabeler gördüm.”

(z.+ın 29483)

“Saklamak.dan kuru-muş kırmızı bir gül kal-dı/

İstanbul.a dön-ersem ilââhire kal-acak/

Bir zarf iç.inde kalp.imin üst.ünde gizli.ce”

(z. 38853)

2. Zarfında. Belli bir sürede, belli bir süre içinde:

“Merhûmun emsâlsiz fıkralarını dinler,

merkezde ve taşrada elli sene **zarfında** gördüğü

tecrübelere kulak kabartır, hakikaten çok

istifâde ederdim.”

(z.+ında 33737)

z.+ında 2604, 3734, 4665, 4666, 4789, 5314, 5422, 5433, 5548, 5549, 8314, 8851, 9207, 10162, 12585, 12999, 13400, 14506, 15232, 16189, 18811, 19938, 19942, 19946, 19991, 20050, 20476, 21061, 22145, 25005, 25038, 25889, 26029, 26779, 33724

z.+ındaki 25792

z.+ında 22169

z.+ları 6662

[=40]

ZARÎF: Ar. Davranışları, durumu insanda hoş bir etki bırakan, tavrı ve edâsı hoş olan, hoş giden:

“Evliya Çelebi ki ikide birde hâlis muhlis Türk olduğunu söyler, cediti Türk-i Türkân Hoca Ahmed Yesevî ile öğünür, ciddi mebhaslerde fevkalâde **zarîftir**.”

(z.+tır 28424)

“Celâdet.in bu vesîle.yle rûh.u şâd ol-sun/
Zarîf söz.leri her bezm.e başka tâd ol-sun”

(z. 38978)

z. 3425, 5626, 7830, 11842, 15927, 15934, 15941, 15942, 20718, 20802, 22113, 26075, 28409, 28420, 31639, 31662, 32884, 33011, 33012, 33441, 34850

z.+i+hitta.i+rum 4973, 27011

z.+ler 27609

z.+lerden 32366

z.+leri 32342

z.+lerinden 27014

z.+miş 25748

z.+ti 13120

[=31]

ZARÎFÂNÊ: Ar.+Fars. Zarif bir kimseye yakışır tarzda, nazikâne:

“İkbâle varmanın şartlarını **zarîfâne** teşrih ediyor, zamâne mukbillerini iymâ ve iyhâm ile hatırlatıyor, hâsılı ikbâl bahsinde otuz seneden beri gördüklerini anlatıyordu.”

(z. 35432)

“Bana kâfir de-miş **zarîfâne**/
Koca müftî o zâtûâlîşan”

(z. 39031)

[=2]

ZARÎFLİK: Zarif olma durumu, incelik, zarâfet:

“Güzellikleri, incelikleri, **zarîflikleri**, refâtırları, Türkçe söylerken şiveleri, terbiyeleri, hâsılı birçok meziyetleri her yerde hayramı ile yâd ediliyordu.”

z.+leri 21140

[=1]

ZÂR U GİRİYE-BÂR: Fars. İnleyen ve göz yaş döken, ağlayan:

“Samt u sükûn içinde olur **zâr u girye-bâr**”

z. 39217

[=1]

ZARÛRET: Ar. 1. Mecburiyet, zorunluluk:

“Türk fikrinin sarahatle taraftarı olduğu için o zaman Paris'de çalışan Ahmed Rızâ Bey zümresi tarafından şiddetle reddolunmuş 1908 de memlekete dönmek **zaruretinde** kalmıştı

(z.+inde 4244)

2. Maddî sıkıntı, yoksulluk, fakirlik:

“Selanik şehrini Venedikliler e satmış, fethe kadar böyle **zaruretler** içinde kıvranmış, Rumlar ancak fetihten sonra zenginleşmeğe başlamış!”

(z.+ler 24032)

z. 9784

z.+i 4242, 17920, 20641, 24796, 28159, 29879, 29916, 30024, 32305, 32931, 35601

z.+inde 19382, 24964, 26791

z.+indedir 24184

z.+indedirler 24595

z.+inden 19377

z.+indeyiz 24225

z.+ler 2961

z.+lere 9967

z.+lerimiz 18044

z.+lerini 35251

z.+lerle 11936

z.+ten 12212, 14065

z.+ti 24899

[=29]

ZARÛRÎ: Ar. Olması mecbûrî, kaçınılması imkânsız olan, mecbûrî, zorunlu: “Mevzuun delaletiyle, **zarurî** olarak, şahsiyat sahasında üzüdür, söylenir, bağırır, köpürür dururdu.”

(z. 10883)

z. 1407, 2502, 2741, 3619, 5325, 5928, 5936, 8437, 9024, 9465, 10966, 11674, 18845, 19375, 24913, 25846, 27913, 29652, 32709, 34999, 35142

z.+dir 10194, 19902, 19909, 24240, 27663, 29752, 33867

z.+olan 24789

z.+oldu 23938

[=31]

ZÂT: Ar. Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse:

“O günlerde vatanperver bir **zata** yolda tesadüf ettim.”

(z.+a 17013)

“Bu hâl.i yaş.ta değil baş.ta farzet-en bir **zât**”

(z. 36380)

z. 716, 1368, 1680, 1978, 2665, 2667, 3778, 5459, 6418, 6543, 6687, 6751, 9588, 10804, 10884, 11099, 11288, 11865, 11868, 11876, 14090, 16774, 19388, 19844, 21065, 21479, 21757, 21863, 21896, 21938, 22232, 22473, 22712, 23199, 23203, 25860, 30599, 31482, 32348, 32356, 32874, 33771, 34057, 34550, 34992

z.+a 6943, 17001, 23175, 31350, 32347, 32948, 33316

z.+dı 1497, 1502, 3784, 4041, 33659, 34520, 34541

z.+ı 2930, 35190, 39292

z.+ı+ali.lerini 11658

z.+ı+ali.niz 11615, 11624

z.+ı+ali.nizce 8464

z.+ı+ali.nizi 11332

z.+ı+aliniz.e 20879

z.+ı+devlet.inizin 34362

z.+ı+müşfikane.lerine 19943, 19947, 19975

z.+ı+şahane.yi 34367

z.+ımda 38894

z.+ın 1371, 3560, 6755, 11040, 11183, 14109, 19388, 23176, 30939, 31644, 32879, 34411, 34427

z.+ında 25407

z.+lar 11706, 29326

z.+mış 19846, 34956

z.+tan 33296

z.+tı 1994, 3807, 6312, 33296, 33813

[=100]

ZÂTEN: Ar. Esâsen, aslında:

“**Zaten** onların maksatları bir yahut beş insan asmak değil, onları asmakla milyonca insanı susturmak değil mi?”

(z. 17020)

z. 708, 1034, 1188, 1651, 2128, 2360, 2623, 3295, 3303, 3449, 3929, 4023, 4892, 4909, 4976, 5050, 5071, 5155, 5315, 5681, 6425, 6436, 7184, 7564, 7607, 8059, 8290, 8367, 8836, 9448, 9462, 9472, 9483, 9504, 10261, 11276, 12494, 12604, 13026, 13089, 13393, 13817, 14232, 14551, 14577, 14844, 15567, 16671, 17007, 17244, 17493, 17505, 17589, 17708, 17710, 17772, 18252, 18601, 18602,

18718, 18843, 18889, 18897, 19063, 19754, 19906, 19920, 19937, 20331, 20930, 22504, 23643, 23891, 24626, 24757, 24847, 24913, 25024, 25241, 25256, 25979, 26648, 26673, 26960, 27282, 27371, 27656, 27767, 28289, 28629, 30102, 30355, 30420, 31392, 32009, 32020, 32022, 32977, 33141, 33328, 33346, 33354, 33468, 33485, 33616, 34278, 34332, 34347, 34673, 35070, 35203, 35367, 35385, 35434, 35557, 35615

[=116]

ZÂT-I ÂLÎ-ŞÂN: Ar. Şanı ve şerefi büyük, saygıdeğer şahıs:

“Koca müfî o **zâtûlîşan**”

z. 39032

[=1]

ZAVÂHİR: Ar. Dış görünüş, dış yüz:

“Et-tik fedâ **zavâhir.i** şevkîderün için”

z.+i 37860

[=1]

ZAVALLI: Ar. Acınacak kadar kötü durumda bulunan:

“Bu iki **zavallı** hayvanın kafeslerine yaklaştık.” (z. 19250)

“Genç ihtiyar ve hasta silâhsız **zavallı** halk” (z. 38534)

z. 82, 139, 300, 318, 391, 452, 1244, 1295, 1758, 2117, 2915, 3098, 3489, 3497, 7296, 9448, 10623, 11102, 11318, 11563, 11773, 11898, 12793, 13069, 13155, 13573, 14470, 15592, 19235, 19235, 21354, 21586, 24418, 28533, 28717, 30348, 30350, 30537, 30835, 30876, 31599, 31999, 33647, 34001, 34023, 34026, 34064, 34136, 34152, 34155, 34174, 34315, 38632, 38713, 39256

z.+lar 10729, 12354, 14299, 14644, 16413, 16437, 23963, 32449

z.+lara 16994

z.+ları 28138

z.+ların 32083

z.+nın 1571, 34278

[=69]

ZÂVİYE: Ar. 1. Küçük tekke:

“Bu beş **zâtın** biri orada yerli oturan dededir. Diğer dördü bütün hafta şehirde yaşar, bu akşam **zaviyeye** gelir, sabaha kadar konuşur, yine ayrılırlar.”

(z.+ye 23192)

2. Anlayış, görüş, bakış açısı:

“Kendimize ve kendiliklerimize dönmeği böyle yanlış bir **zaviyeden** değil, asıl olduğu gibi görürsek, diyebiliriz ki: Avrupa medeniyetinin ortasında her milletin bir hüviyeti vardır, biz de o dâirede bir hüviyet olmayı özliyoruz.”

(z.+den 32991)

z.+de 30435

z.+dir 23175

z.+ler 30427

z.+lere 30429

z.+ye 6418

[=7]

ZAYIF: Ar. 1. Eti, yağı az olan, sıska, cılız, arık (insan):

“Bir aralık yandaki sokakdan uzun boylu, **zayıf**, yüzü ve esvâbi soluk biri geçti.”

(z. 33656)

2. Sâhip olması gereken nitelikleri taşımayan:

“Ondan evvel devlet **zayıf** bir hâlde idi, o zamanın vatanper verleri devletin inhitatının önüne geçmek için bir inkılâp ikâ ettiler.”

(z. 6568)

3. Zaaflarına karşı koyamayan, irâdesi gerektiği kadar güçlü olmayan:

“Ali Kemal'in milliyetperverliğe öyle ulu orta ve ihtirasla saldırışının aksülâmel kabilinden büyük bir faydası oldu; en **zayıfları**, en müteredditleri, en ihtiyatkârları, en mutedilleri bile yavaş yavaş milliyetperverlere temayül ettirdi.”

(z.+ları 10310)

z. 2468, 2928, 6561, 10669, 11617, 15549, 20195, 24938, 25501, 26138, 26217, 26751, 26754, 27091, 30329, 30469, 32844

z.+tı 9820, 9977, 26134, 32897

z.+tır 17247

[=24]

ZAYIFLA-: Zayıf duruma gelmek:

“Nanam da oradaydı. Daha ziyâde **zayıflamıştı**. Beni görünce gözleri doldu.”

(z.-mıştı 266)

z.-dı 2929, 8971

[=3]

ZÂYİ: Ar. ***Zâyi olmak**: Kaybolmak:

“Şüphesiz ki cirit gibi, ok gibi, **zâyi olan** eski Türk oyunları güreşten yüksek bir zevk ve terbiye neşrediyorlardı.”

(z. 21389)

z. 18522

z.+dir 22522

z.+olan 21374, 21375

[=4]

ZE: Ar. Arap alfabesinin on birinci ve Türklerin İslâmiyet’i kabullerinden 1928 harf inkılâbına kadar 9-10 asır boyunca kullanmış oldukları alfabenin on üçüncü harfi ve bu harfin adı:

“(…) Rı, Mim, **Ze**, Nun, Je, Vav, Sin, Ye Bunlara muavin harfler olarak lisân-ı Kur’ân’ın kendine mahsus harfleri ilâve olunmalı ki âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler doğru yazılabilsin.”

z. 29203

[=1]

ZEÂMET: Ar. Osmanlı Devleti’nde fetih sırasında elde edilen ve arâzi-i emîriyye denen yerlerden savaşanlara, bir kısım devlet ve saray erkânına kılıç hakkı ve dirlik olarak verilen beytûmal hissesi, tımarın büyüğü:

“Taşdığı zaim unvanından da anlaşıldığı üzere eski Sırbistan’da **zeamet** sahibi bir ailedendi.”

(z. 233)

z.+ler 18510

[=2]

ZEBÂN: Fars. Dil:

“Tût-i mûcize-güyem. Nef’î tîg **zebân**um ki zamânumdâ benim Nâmık Kemâl’de kabarış... bir hâldedir.”

z.+ım 27119

[=1]

ZEBÂNİ: Ar. Cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek, cehennem bekçisi:

“O kadar ki son zamanlara kadar Avrupa efkâr-ı umûmiyyesi millî harekete bir azgınlık, millî çehrelerimize **zebani** kılıkları veriyordu.”

z. 12422

[=1]

ZEBANZET: Fars. Kullanılması yaygınlaşmış olan (söz), dil pelesengi (persengi): “Yarım yamalak bir siyasetin, siyasetsizlikten daha berbat olduğu **zebanzet** olmuş bir vecizedir.”

(z. 17805)

z. 17539, 20810, 20949, 21105, 25190

z.+dir 28024

[=7]

ZEBÛN: Fars. 1. (O kimse veya şey karşısında) Âciz kalacak kadar bağılı:

“Ona vücut verenler de bir medeniyetten bir medeniyete geçiş devresine **zebundular**.”

(z.+dular 12900)

2. ***Zebûn etmek**: Âciz, karşı koyamaz duruma getirmek:

“Yârânıvefâkâr.ı **zebûn et-ti** ecel/
 Bir bir çek-iverdiler bu dünyâ.dan el”
 (z. 38322)
 z. 11999, 15633, 17601, 22774, 26617,
 31259
 z.+dur 15648, 16238
 [=10]
ZEBÛNKÜŞLÛK: Zayıfları ezen, âcizlere
 acımayan kimse olma durumu:
 “Bu habisler ise amellerinin en küçük bir
 cezâsını görseler, şâyed bir büçük devrede olsun
 menkûp kalsalar, o saat, kendilerine selâm
 vermeyen fazilet erbâbını **zebunküşlûkle** ithâm
 etmeğe kalkışirlar.”
 z.+le 34222
 [=1]
ZEDELEN-: Zarar görmek:
 “Bir ihtilâlin darbesi inerken bir sokak, tıpkı
 ortasından bir sadmeyle **zedelenmiş** bir camın
 huzme huzme olan kırıklarına benziyor.”
 (z.-miş 10588)
 z.-miş 5503
 [=2]
ZEHAP: Ar. Bir fikir veya düşünceye uyma,
 sâhip olma; sanma, öyle zannetme, zan:
 “Bu ne kadar batıl bir **zehapmış.**”
 (z.+miş 13805)
 z.+lara 29528
 [=2]
ZEHİR: Fars. 1. Girdiği organizmada fizyolojik
 görevleri bozan veya yok ederek ölüme sebep
 olan madde, ağu, sem:
 “İç-mez beşer.in **zehir.i** katıl-mış bâde”
 (z.+i 38039)
 2. **mec.** Helâk edici ıztırap:
 “-Lâkin o hikâyede yalnız aşk değil, kin, **zehir**,
 ölüm de var, dedim.”
 (z. 21643)
 3. ***Zehir etmek:** Zevk alınacak bir şeyin tadını
 kaçırmak, zevk alınacak yerde üzüntü kaynağı
 durumuna getirmek:
 “Büyük validem ölmüş, hattâ ailemize o âlemi
zehir etmiş olan iç güveyi Tevfik Bey de ölmüş.”
 (z.+etmiş 657)
 z. 21628, 23170, 30172
 z.+den 17362
 z.+di 12408
 z.+i 9039
 z.+in 16995
 z.+ini 18298

z.+ler 16267, 17416, 17417
 z.+leri 13868
 z.+lerini 34216
 [=15]
ZEHİRLE-: Zarar vermek:
 “Hep zannediyorduk ki Türk vatanında
 mağlûbiyetten mağlûbiyete uğradıkça sulhu
zehirleyen Yunanistan'ın istilâsı hakkında her
 şey söylendi, her çâre-i halle baş vuruldu.”
 (z.-yen 15480)
 z.-miş 11908, 26316
 z.-yen 15468, 15859
 [=5]
ZEHİRLEN-: Zarar görmek:
 “Tam iki buçuk sene güneş gibi meydana koydu
 ki Yunan ordusuyla şarka sulhu tesis etmek şöyle
 dursun günden güne daha ziyade **zehirleniyor**;
 bunu cihan anladıktan sonra doğrudan doğruya
 Yunanlılar da anladılar.”
 z.-iyor 12576
 [=1]
ZEHİRLİ: 1. Zararlı (duygu, düşünce vb.):
 “Muzafferiyete kadar olan üç senelik
 maceraların her biri bir milleti hayatından
 müebbeden me'yus edecek derecede
zehirlidirler.”
 (z.+dirler 18310)
 2. **mec.** Zararlı, keder verici, acı dolu:
 “Bir devir.i lânet.iyle boğ-an şâir.in Sis.i/
 Vicdan ve rûh elem.lerinin en **zehirli.si**”
 (z.+si 35865)
 z. 3338, 8979, 9017, 10203, 20388, 27745,
 34296
 z.+ydi 35025
 [=10]
ZEHİRNÂK: Fars. Zehirli:
 “Rostopchine fezâil-i ahlâkiyyesi yüzünden
 bütün sarayın kinine ma'ruzdu, saray erkânının
 aleyhinde **zehirnâk** bir münekkiddi.”
 (z. 26120)
 z. 8447
 [=2]
ZEHR: Fars. ***Zehr-i kan:** Katil:
 “Lâkin Anadolu'ya her küçük milletin istilâsı
 Fransız menafîi aleyhinde bir **zehr-i kan** (katil)
 mahiyetindedir.”
 z.+i+kan 12038
 [=1]
ZEHR-ÂB-I SİTEM: Fars. Sitemin acı suyu:

“Gam değil kal-sa da iklimiçemen Gülşensiz/
Devrimeclis ben.a girdâbîbelâ.dır sensiz/
Mey.i **zehrâbisitem** sâgarıgerdân.ı bile”

z. 37804

[=1]

ZEHR-İ AŞK: Fars.+Ar. Aşkın zehri:

“Cümle lezzet.ten lezîz iksîr.in ey **zehrîaşk**”

z. 37610

[=1]

ZEKÂ: Ar. İnsanın düşünme, akıl yürütme,
objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç
çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlak, dirayet,
zeyreklik, feraset:

“(…) bütün o hazin günleri kalp ve **zekâ** sahibi
Türkler daima tahattur edecek.”

(z. 13485)

“De-dim **Zekâ.sı** biraz aş-dı kaddükaamet.ini”

(z.+sı 39022)

z. 2210, 3278, 3712, 4594, 9268, 9290, 9640,
10567, 13476, 24882, 25215, 28388, 28392,
28397, 28402, 28405, 28419, 28424, 28425,
28447, 31274, 35229

z.+lar 13472

z.+nın 20351, 20551

z.+sı 14822, 21915

z.+sına 15930

z.+sını 25165, 29262

z.+sının 9782, 17895

z.+sıyla 7582, 14109

z.+sıyla 1935

z.+ya 24671

[=37]

ZEKÂİ: Siyasetçi:

“**Zekâî**, Ankara müddeâsını asıl güden arkadaş
olmakla beraber çok objektif davranıyordu.”

z. 11519

[=1]

ZEKÂİ BEY: Siyasetçi: “Paris gazetelerinde
hemen her gün Ferit Bey'e acı hücumlar vardı,
ufunetli günlerin birinde, otelin holünde bir
köşede, **Zekâî Bey**le bu bahsi ediyorduk.”

(z.+le 11510)

z. 11531

[=2]

ZEKÂİ DEDE: Zekâî Dede Efendi (1825 –
1897), Klasik Türk müziği bestecisi:

“Münir Nûreddin'in en üstün meziyeti, son iki
yüz yıl içinde, İtrî'den, **Zekâî Dede**'ye kadar
millî mûsikînin –kâr, beste, semaî, nakış, durak

ve şâir şekillerde– en hâlis eserlerini mükemmel
bir ifâde ile tegannî etmeği bilmek olmuştur.”

z.+ye 19822

[=1]

ZEKÎ: Ar. Anlama, kavrama yeteneği olan,
zekâsı olan, zeyrek:

“Biraz sonra tercüme-i hâlinde de göreceğimiz
gibi haddizatında harikulade bir insan değil,
birçok ricâl-ı güzide gibi, **zekî**, hasâisden beri,
mütevazı, fart-ı namusla mütehallî bir aile
sahibi, pek vazîfe-perest, vicdanlı bir memurdu.”

(z. 25974)

z. 287, 15129, 15209, 22113, 28420, 33677,
34820

[=8]

ZEKÎ PAŞA: Ali Kemal'in kayınpederi:

“İzdivaç fikrini izhar ettikten sonra müşkilâta
uğramışken, Viyana'ya teb'îd edildikten sonra,
Zekî Paşa ailesini orada tekrar bulmuş ve ikna
edebilmişti.”

(z. 10140)

z.+nın 9865, 10171, 10179

[=5]

ZEL: Ar. Türklerin İslâmiyet'i kabullerinden
1928 harf inkılâbına kadar kullanmış oldukları
alfabenin on birinci harfi:

“Türk'ün ağzından hiçbir zaman çıkmamış ve
çıkmayacak sesler vardı: (peltek) Se, Zâd (dâd),
Zı, **Zel**, Ayın gibi...”

z. 28917

[=1]

ZELİL: Ar. ***Zelil etmek (kılmak)**: Hor ve hakir
etmek, aşağılamak: “Kapta bir kıt'a vardı ki
hatırında kalan ilk mısraı bu idi: Azîz-i vakt idik
a'dâ **zelil** kıldı bizi! Kitabı satın aldım.”

(z. 3037)

z. 3036, 13738

[=2]

ZELZELE: Ar. Deprem, yer sarsıntısı:

“Bu büyük çerçeve içinde, beş yüz sene zarfında,
kaç defa **zelzeleler** ve yangınlar güzellikleri
tahrip etmişti.”

(z.+ler 5438)

z. 5566, 15481, 24716

z.+de 5501, 5502, 5513, 5520

z.+nin 24725

z.+sinde 24712

z.+sini 24742

z.+yle 5554

[=12]

ZEMİN: Fars. 1. Bir şeyin üzerinde geliştiği, cereyan ettiği ortam: “Bu **zemin** üzerinde âteşin bir vatanperverle konuşuyordum.”

(z. 2926)

2. Yeryüzü, dünya:

“Yoksa **zemîne** gök.den uç-an bir melek misin”

(z.+e 39241)

3. **teşmil**. Konu:

“Bu kısa konuşmanın **zemin**i bir taraftan Türklüğün İstan bul'u fethedinceye kadar geçirmiş olduğu maceralara göz gez dirmek, bir taraftan da Türklüğün bu diyarı ne kadar benimsemiş olduğunu meh-mâ-emken göstermekti.”

(z.+i 4845)

z. 8449, 9911, 12939, 23844, 24882, 26274, 26801, 27561, 30501, 30501, 31415, 31415, 31677, 31683, 32033, 32519, 32519, 33824

z.+de 8901, 19189, 19448, 27483, 29859,

32301, 32645, 33249, 33733

z.+e 19182, 24131, 32620

z.+i 4841, 9542, 14642, 14782, 14881,

24127, 25028, 25567, 28101, 33150, 33155,

35416

z.+in 33153

z.+inde 18923, 35617

z.+ine 18089, 18102

z.+ini 8671, 13844, 14884

[=52]

ZEMİN Ü ZAMAN: Fars.+Ar. İçinde bulunulan

yer ve şartlar: “Moskova şehri tam **zemin ü zamana** göre, bir vali buldu.”

(z.+a 26027)

z.+a 3632

z.+dan 3653

z.+ı 3634

[=4]

ZEMMÂM: Ar. Çekiştiren, çok zemmeden

(kimse), dedikoducu:

“Emsalsiz bir fassâl ve bir **zemmâm**di.”

z.+dı 3823

[=1]

ZEMMET-: Yermek, çekiştirmek, dedikodusunu yapmak:

“Mamañih hükümeti de **zemmediyordu**.”

z.-iyordu 9175

[=1]

ZEMZEME: Fars. 1. Rezaizade Mahmut Ekrem tarafından yazılmış 3 ciltlik şiir serisi: “Yaşım

ondörttü. **Zemzeme'leri**, Makber'i, Âteşpâre, Şerare, Fürûzan'ı âteşin bir ihtirasla okurdum.”

(z.+leri 1206)

2. Nağmeli ses, nağme, ezgi:

“(…) bilâkis hassas yarıkların kıl dişleri üzerinde, gelişigüzel bir tahassüsle oynadığı bir **zemzeme** tarzındadır.”

z. 20721

[=2]

ZEMZEME-İ SÛZ-İ DİLÂRA: Fars. Sevgilinin yakıcı nağmeli sesi:

“Her lâhza.sı bir **zemzeme**i Sûzi Dilârâ/

Her saat.i bir faslı Beyâtî Araban.dır”

z. 37671

[=1]

ZENCİ: Ar. Siyah ırktan olan kimse, siyahî:

“Bu odada iken zannettim ki Selîm'in hayaleti bu sofada yine öyle oturuyor ve dışarıda kapıda **zenci** bir seyisin yanında beyaz bir at bekliyor!”

(z. 25671)

“Bir şâir ağla-sın mı bak-ıp kendi hâl.ine/

Sun-muş felek güzellik.i **zencî** hayâl.ine/

Bir hayli yıl bu keyif.i ki sür-müş Gazanfer Ağa/

Rü'yâda görmemiş gibidir bir gazel-serâ”

(z. 37152)

z. 26552, 30190

z.+lere 30193

z.+lerin 30191, 30195

z.+lerinin 29628

z.+lerle 30192

z.+ye 22157

[=10]

ZENCİR-BEND-İ GIY-SÛY-I NİGÂR: Fars.

Uzun saçlı güzelin zincirine vurulmuş:

“Vakit.iyle bu testi ben kadar âşikâzâr/

Ol-muş **zencîrbendigiysûynigâr**”

z. 38387

[=1]

ZENCİRLİ: Zincirli. Zinciri olan:

“Cenk orta.sında giy-diği **zencirli** tolga.ya/

Her göz dik-en gör-ürdü zafer şehsuvâr.ını”

(z. 38583)

z. 38564, 38592

[=3]

ZENCİYYE: Ar. Kadın zenci:

“Asr-ı inkilâbın ilk senelerini ihtiyarlığında

gören nesle Alexandre Dumas herem-dide,

zenciyye bir dadı gibi kahraman ve korsan

masalları nakletti.”

z. 6493
[=1]
ZENDOST: *Fars.* Kadın düşkünü (kimse),
zampara:
“*Gariptir ki tam şarklı olan bu adam şarka mahsus güzide hazlara olduğu gibi şaibelere de tamamıyla bigâne idi; zendosttu.*”
(z.+tu 9957)
z. 10913
z.+tu 11451
[=3]
ZENDOSTLUK: Kadın düşkünü (kimse),
zampara olma durumu:
“*Bu zendostluk kendi nev'inden bir izdivaç neticesi verdi.*”
(z. 11474)
z. 11459
z.+ta 11458
z.+unun 11451
[=4]
ZENGİN: *Fars.* 1. Malı ve parası çok olan, varlıklı: “*Hem mütehasıs hem de Mîrlivâ olarak parlak bir adamdı; zenginidi.*”
(z.+di 1475)
“*Gök kubbe.si her lâhza bütîin göz.lere mâvi/ Zengin.ler o cennet.te fakir.lerle müsâvi*”
(z.+ler 36750)
2. Verimli: “*Ömrümde ilk defa cenubî Rumeli'yi baştanbaşa kat'ediyordum; çok zengin ve güzel topraklar olduğunu çoktan beri işittiğim Siroz'u, Drama'yi, İskeçe'yi geçtik.*”
(z. 1442)
z. 295, 876, 1441, 1979, 2668, 3122, 4912, 5454, 5645, 5820, 5963, 7472, 9870, 9964, 12692, 17069, 19195, 19890, 20485, 21761, 21765, 22134, 22426, 22505, 22554, 23593, 29657, 29677, 30604, 30608, 30726, 30747, 31884, 32847, 32861, 33384, 34727
z.+di 6667, 14724
z.+dir 6000, 32241
z.+edebilir 18510
z.+i 7547, 31954
z.+ler 22455, 31639
z.+leri 3587
z.+lerinin 15199
z.+leriyle 7533
[=51]
ZENGİNLEN-: Zenginleşmek:

“*O zaman çetrefil, dar bir lisan olan Türkçe, bu ulûmun nakli vesilesiyle güzelleşti, genişledi, zenginlendi.*”
z.-di 6381
[=1]
ZENGİNLEŞ-: Zengin duruma gelmek:
“*Selanik şehrini Venediklilere satmış, fethe kadar böyle zaruretler içinde kıvranmış, Rumlar ancak fetihten sonra zenginleşmeğe başlamış!*”
z.-meğe 24033
[=1]
ZENGİNLET-: Zengin duruma getirmek:
“*Doktor Bahaeddin, naklettiğim gibi, müthiş bir seciyenin âteşin temasıyla uyandıktan sonra Paris'te Genç Türklüğü âdeta diriltti. İki sene az çok faal bir komita hâline soktu, azaca zenginletti.*”
z.-ti 11007
[=1]
ZENGİNLİK: Zengin olma durumu:
“*Senin genç İngiliz kafanla tahayyül ettiğin islâhat, terakkî, zenginlik Türkiye'de olurdu.*”
(z. 26388)
z.+inden 420, 2964
z.+ini 5677, 8257
[=5]
ZER-HAT: *Fars.+Ar.* Altın hat, altın yazı:
“*Tevhîd.e koş-muş ehlicihâd.ın birer birer/ Zerhat.la tâkı.Arş.a yazıl-sun gazâ.ları*”
z.+la 37247
[=1]
ZERK: *Ar. mec.* Aşlamak:
“*Nâzım bu adamı tanıdı; ona kendi ihtirasını zerketti, onu kendi tabiatıyla karıştırdı, hâsılı ondan maruf Bahaeddin Şakir'i çıkardı.*”
z.+etti 10922
[=1]
ZERKÂRÎ: *Fars.* Altın işi:
“*(...) bütîin devr-i intibah resmi, heykeltrâşîsi, zerkârî ve sîmkârî sanatı, (...)*”
z. 30552
[=1]
ZERRE: *Ar.* 1. *Zerre kadar: Çok küçük, çok az, hiç mi hiç:
“*Bu hükümde zerre kadar mübalâğa yoktur.*”
(z. 4425)
“*Hükûmikazâ.ye zerre kadar yok inâd.ımız*”
(z. 37858)
2. *Zerre-i mûsikî: Mûsikî zerresi, çok az mûsikî: “*Parmak hesabiyle söze hattâ bir zerre-i*

mûsikî, ilâve olunamaz. Fransız şiirinde hissettiğimiz ahenk fakir ve hafif ancak hecâ-i kavi'lerin tevzî'inden neş'et eder.”

(z.+i+musiki 29334)

z. 933, 2522, 2574, 2672, 3504, 3715, 4427, 4440, 4959, 5317, 10965, 12188, 14086, 14394, 15447, 15556, 16083, 16417, 17222, 19533, 19828, 19947, 19949, 19979, 20024, 20895, 24454, 26175, 26573, 30033

z.+i+musiki 29322, 29408

z.+sinde 22981

[=35]

ZERRETENMÂ: Ar. Zerre kadar: “Ulûm-ı Siyâsiye Mektebinden **zerretenmâ** usanmadım.”

z. 20045

[=1]

ZEVÂHİR: Ar. Dış görünüş, dış yüz:

“Bir hatime telâkki edenler bütün **zevahire** göre haklıydılar, mamafih milletin o hâr birliğinde bilâkis bir başlangıç hisseden Mustafa Kemal Paşa o günlerde Anadolu'nun Samsun iskelesine inmişti.”

(z.+e 14442)

“Vâdî.lere **zevâhir** ol-urlar ziyâfeşân/
Kuş.lar kemâlîşevk ile ol-dukça nağmehân”
(z. 39221)

[=2]

ZEVÂL: Ar. 1. Yok olma, yok edilme, ortadan kalkma:

“Bir yıldız.ın **zevâl.ini** gör-dük de böyle.ce/
Yârab de-dik nedir bu muammâ.sı hilkat.ın”
(z.+ini 36645)

2. ***Zeval vermemek**: Korumak, zarar ziyan vermemek: “Filibe ovasının çiftçilerindenmiş, toprağını kaybetmiş, ‘Bulgar elimizden toprağı aldı, işleyecek taş kaldı, onu kırıyoruz. Allah millete **zeval vermesin!**’ dedi.”

(z. 863)

z. 15443

z.+e 17082, 34859, 31551

z.+i 7536, 7854

z.+im 6261

z.+in 15439

z.+inden 14198, 17094, 23381

z.+ine 18091, 36410

[=15]

ZEVÂT: Ar. Zatlar, saygı değer kimseler:

“Bu **zevatın** içtimâlarında ilk defa Murad Bey, Jöntürk sözlerini ve pâdişâha karşı manidar bâzi tarizleri işitmiştim.”

(z.+ın 1263)

z. 2652, 9470, 18816, 21908, 33781

z.+a 11060, 31531

z.+ı 2652

z.+ın 7745

z.+tan 1275

z.+tandı 27483

z.+tır 15451, 21941

[=14]

ZEVCE: Ar. Bir erkeğin nikâhlı eşi, karısı:

“**Zevcesi** genç, çocukları sevimli, birlikte sabah kahvaltısı ettikten sonra genç anne piyano çalıyor, çocuklar oynuyorlar.”

(z.+si 31114)

z. 21541, 22302, 23014, 31105

z.+si 10983, 11467, 21601

z.+sinden 22314

z.+sine 10887

z.+sini 21543, 31104

z.+sinin 22316, 22317, 26042

z.+siyle 9915

z.+yi 11452, 12899

[=18]

ZEVCELİK: Zevce olma durumu:

“Garb mekteplerinden mezûnen vatana dönen gençlerin bâzan kollarında hayat refikalığından **zevelîğe** girmiş solgun bir mahlûk (...)”

z.+e 21552

[=1]

ZEVÇ: Ar. (Kadına göre) Koca, eş:

“Zevce ve **zevçleri** gördüm, kollarını birbirinin omuzlarına atmış yürüyorlardı.”

(z.+leri 23029)

z. 21604

z.+i 1994, 21542, 22302

[=5]

ZEVİ'L-HAYÂT: Ar. Yaşayanlar, canlılar:

“En mutlak iktidardan en adî sebzeğe kadar her şey sizin olursa bu memleketin **zevi'l-hayât** mahlûkatından ne fazilet istiyorsunuz?”

z. 17037

[=1]

ZEVİ'L-İHTİRÂM: Ar. Saygı değer kimseler: “(...) ol asırda şehîd olan sahâbe-i kiram **zevi'l-ihitirâm** ve ehl ü iyâlleridir ki anlardan bircân halâs olmamıştır! (...)”

z. 7253

[=1]

ZEVK: Ar. 1. Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu:

“Fethin zevkine varduktan sonra insan değil masaldan, hattâ tarihi vesika lardan bile bıktıyor, yalnız surların taşlarını sevebiliyor.”

(z.+ine 7292)

“Hulyâ.sı kal-mayınca hayât.ın ne zevk.i var”

(z.+i 36427)

2. *Zevk almak: Hoşlanmak, beğenmek:

“Dostlarıyla görüşürken çok dürüsttü. Benimle enine boyuna serbest konuşmaktan zevk alırdı.”

(z.+alırdı 2683)

“Bir ziyâretçi derin zevk al-arak manzara.dan/ Unut-ur semt.ine yollanma.yı artık bura.dan”

(z. 36097)

3. *Zevk edinmek: Yaptığı şeyi zevk hâline getirmek, ondan zevk almak:

“Hüzün.ü bir zevk edin-enler yaşa-yor bura.da”

(z. 36048)

4. *Zevk etmek: Eğlenmek:

“Geç-miş ve gel-en gün.leri tezkâr et-me/ Zevk et ki hayât.tan da maksûd bu.dur”

(z. 38409)

5. *Zevk-i mütalaa: Düşünerek, anlayarak okuma zevki: “İlm-i terbiye mütehasıslarından bir zât, çocuklarımızın büyüklerimizden daha ziyâde zevk-i mütâlâa sahibi olduğunu iddia ederek, çocuk kaari'lerin adedini daha fazla tasavvur ediyor.”

(z.+i+mütalaa 30612)

6. *Zevkine bakmak: Şuna buna kulak asmayıp kendi eğlencesine önem vermek:

“Yok.sun farzet de vâir iken zevk.ine bak”

(z.+ine 38293)

z. 2271, 6052, 6107, 7211, 7400, 7429, 7599, 7683, 7809, 8013, 8020, 8534, 9418, 10647, 11704, 11708, 12854, 15358, 17049, 17259, 17452, 18933, 20485, 21205, 21375, 22076, 22081, 27852, 28031, 28121, 28192, 28269, 28661, 28663, 28665, 28819, 29010, 29115, 29163, 29274, 29554, 29561, 30289, 30759, 30814, 31365, 31533, 32103, 32266, 32384, 32446, 32533, 32929, 32970, 33871, 35804, 36038, 36636, 36760, 38134, 38409, 38864

z.+alabilir 20928

z.+alabiliyoruz 28247

z.+alamıyacağımı 31538

z.+aldım 9533

z.+alımız 32669

z.+alırdım 25141

z.+alırız 7568

z.+alıyordu 16548

z.+alıyorlarmış 14013

z.+alıyorsun 31071

z.+alıyoruz 14179

z.+almak 11705

z.+almaktan 12480

z.+almazdı 32948

z.+almazdılar 7094

z.+almış 23966

z.+almıyoruz 29294

z.+çe 2194, 27859

z.+den 29354, 29804

z.+e 7706, 17265, 27993, 28821, 29354, 36167, 37454, 37653, 38203

z.+ı+mütalaa 21758

z.+ıyle 20728

z.+i 922, 4371, 5731, 7451, 8410, 8534, 8586, 8797, 14356, 14778, 16884, 17048, 17050, 19836, 20725, 20862, 21327, 28223, 29213, 29914, 30374, 30828, 31045, 31052, 31652, 31812, 32251, 33718, 33869, 33870, 36007, 36137, 36379, 36774, 37087, 37103, 37611, 38297, 38785

z.+idir 37752

z.+im 2268

z.+imde 8433

z.+ime 2127

z.+imi 20755, 32495

z.+imiz 20925, 29590

z.+imizde 28833

z.+imize 32194

z.+imizi 20731, 28828, 29001, 29007, 32203

z.+in 5732, 11711, 18972, 22082, 26510, 27568, 36840

z.+inde 6590, 27590, 28816, 29222, 29259, 29550, 30287, 32278, 38141

z.+indedir 7674, 9886

z.+inden 7853, 14964, 17397, 22108, 28211, 29080, 29081, 32398, 35902, 38063

z.+ine 2005, 3823, 6109, 7285, 7472, 9286, 9416, 9421, 12067, 12623, 19444, 19691, 19725, 21733, 28688, 28818, 30264, 30574, 31145, 32447, 34702, 36522, 38284, 38290, 38291, 38321

z.+ini 689, 920, 1357, 2289, 5676, 6121, 6780, 7421, 7583, 7925, 13440, 20716, 21240, 21391, 23890, 28295, 28692, 29009, 29053, 29394, 29542, 29903, 30391, 31361, 31435, 31707, 31767, 32404, 32495, 32638, 32937, 34933, 31389, 36013, 36288, 36576, 38774

z.+inin 2231, 8178, 9319, 19433, 20551, 28711
z.+iyle 6620, 7083, 22222, 28206, 31382, 32473
z.+le 561, 2259, 8809, 19840, 28314, 29761, 31368, 32189
z.+ler 21824, 27723, 30668, 31813, 32130, 32272
z.+lerden 30254
z.+lerdir 7650, 20863, 28038
z.+leri 4268, 21206, 21212, 27591
z.+lerimiz 29783
z.+lerimizi 7739
z.+lerine 5783, 6666, 8664, 27622
z.+lerini 21083, 21212, 22568
z.+lerinin 929
z.+leriyle 17066
z.+te 22224
z.+teki 29567
z.+ten 20689
z.+teydiler 29290
z.+ti 7452
z.+verebilir 31456
[=296]
ZEVK-ÂBÂD: Ar.+Fars. Zevk alınan yer:
“Câmi Cem bir lâhza devret-mez bu zevkâbâd.da”
z. 37595
z.+da 37977
[=2]
ZEVK-İ ZÜMRİDÎN: Ar. Zümrüt rengindeki parlak yeşilliklerin zevki:
“Dilşâd ol-ur ve kır.lara doğru şikesteper/
Bir zevkizümrîdîn ile perrân ol-ur git-er”
z. 39258
[=1]
ZEVKLİ: Zevk sâhibi, güzeli seçme yeteneğine sâhip olan: “Son asrın edebiyatına has egzotizm derler bir zevk vardı, Türkkâri, Japonkâri, Çinkâri sanatlardan zevk almak gibi, Avrupa'da bu zevkli zatlar hep birer uzak iklimi âdeta öz vatanları gibi severlerdi.”
(z. 11713)
z. 17055, 30195
[=3]
ZEVKSİZ: Zevk vermeyen, hoş gitmeyen, sıkıcı: “Yeni usûl şiirimiz, Fransızcanın gölgesi, ihtirassız, zevksiz, köksüz, acemice görünüyordu.”
(z. 2120)

z. 3072
z.+ce 8410
z.+dirler 30219
z.+mi 30196
[=5]
ZEVKSİZLİK: Zevksiz olma durumu:
“Zevksizlik, soğukluk, mahalle sırutkanlığı, bilhassa, bilhassa kofluk satır satır akıyordu.”
(z. 2971)
z.+e 21547
z.+imizdendir 30266
[=3]
ZEVK U SAFÂ-YI FERÂGAT: Ar.
Vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği haz ve huzur:
“Bul-maz cihan.da zevkusafâ-yı ferâgat.i/
Şehrâhâşk.a ez dilücan sâlik ol-mayan”
z.+i 37986
[=1]
ZEVK U SEFÂ: Ar. Eğlenme, keyif etme:
“Her an, iki muhtelif yoldan birini ihtiyara mecbur olduklarını, bunlardan birinin rahat, istirahat ve zevk u sefa yolu; diğerinin recûliyet, zahmetli bir sa'y ve fedâkârlık yolu olduğunu (...)”
z. 22382
[=1]
ZEVK U ŞEVK: Ar. Haz ve istek:
“Sahbâ.ye âbütâb ver-en söz.lerin Kemâl/
Söylen-di zevkuşevk ile tekrâr söylen-ür”
z. 37687
[=1]
ZEVK Ü ŞEVK: Ar. Keyif ve sevinç:
“O baharın o güzel günlerinde Selanik bütün orduların tahaşşüd merkezidi ve o zevk ü şevki her Türk şehrinde fazla hissetti.”
z.+i 15004
[=1]
ZEVRAKÇE: Ar.+Fars. Küçük kayak:
“Bu nağmeyi: Zevrakçeye binmiş geziyor nâz ile cânan yolunda değıştiriniz, mısraın tabiati bir milimetre bile değışmez.”
(z.+ye 27889)
“Atla-dı dâmen tut-up üç çifte bir zevrakçe.ye/
Geç-ti san-dım mâhinev âyîneibillür.dan”
(z.+ye 37487)
z.+ye 27878, 27880
[=3]
ZEYBEK: Ege yöresine özgü bir müzik veya oyun türü, zeybek havası:

“Altüst et-er cihân.ı bir **zeybek** oynamak.la”
z. 39075

[=1]

ZEYDÎ: Zeyd bin Ali'nin takipçisi olan Şia mezhebi: “Ama Sultan Abdülhamid Yemen'de tam iki milyon Anadolu Türkünü **Zeydî** mezhebini tanımamak inadı için, kumlara gömemez ve o iki milyondan doğabilecek beş milyon nüfusu kurutamazdı.”

z. 15768

[=1]

ZEYD İBNİ ERKAM: Zeyd bin Erkam. Peygamber Efendimizin (sav) sahabelerinden: “Kitabesinin ilk mısraını hatırlıyorum. **Eshâbdan Zeyd ibni Erkam** olduğu mervî bu zât.”

z. 716

[=1]

ZEYLOL-: Ek olmak: “Yunan murahhaslarının –kat'iyetini bu ay sonunda göreceğimiz– muvaffakiyeti o kadar bariz ki henüz teklif mahiyetini geçmeyen bu şekli hemen muahedeye bir **zeyl olarak** ilâve ettirmeye çabalyorlar.”

z.-arak 12623

[=1]

ZEYN: Ar. ***Zeyn olmak**: Süslenmek: “Nigâr hâneîrân.e **zeyn ol-an** hûb.ân”

z. 37376

[=1]

ZEYNEB: Yahya Kemal'in dadısı: “Meğer **Zeyneb'in** nikâhı kıyılıyormuş.” (z.+in 365)

z. 362, 368, 370, 375, 381, 386, 395

z.+den 378

z.+i 369

z.+in 380, 384, 386, 390, 391

z.+le 391

[=16]

ZEYNEL ÂBİDİN HOCA: Siyasetçi: “Ali Kemal, Sevr Muahdesi'ni tatbik ettirmek için taze bir azim gösterecek yeni bir kabine istiyordu. Bu maksatla Mustafa Sabri, Refik Halit, **Zeynel Âbidin Hoca** ile anlaşarak Ferit Paşa'yı iskat teşebbüsüne girişti.”

z. 10326

[=1]

ZEYNEP HANIM KONAĞI: İstanbul'un Eminönü ilçesinde 19. yüzyıl sonlarında yapılmış, 1942 yılında çıkan yangında yok olmuş üç katlı tarihi yapı. [Konağın yerinde

bugün İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakülteleri bulunur.]: “**Zeynep Hanım Konağı'nın** salonlarında, bazı müderrislere, bazı muharrirlere, bazı siyasîlere dair, alaylı musahabelerimizde çok anlaştığımız noktalar olmuştur.”

(z.+nın 9400)

z.+nda 24201

z.+nın 9379, 9393

[=3]

ZEYİNİ MOLLA: Mehmed Ali Bey'in kayınpederi: “O vakit pek gözde olan Mehmed Ali Bey âilesiyle berâber Beykoz'da kaynatası **Zeynî Molla'nın** köşküne taşındı.”

(z.+nın 33743)

z. 35409

[=2]

ZEYİNİZÂDE: Zeynî Molla: “Babası İmrahor İshak Ağa ve kaynatası **Zeynîzâde** devrin gözdelerydi.”

(z. 33670)

z.+ler 34004

z.+nin 33811, 34017

[=4]

ZEYREKBAŞI: İstanbul'da bir semt: “Evlîya Çelebi kendi zamanında bu mezarların durduğunu temin ederek diyor ki: ‘Hâlâ İslambol içre Saraçhane kurbünde ve Keskin Dede kurbünde ve Kariye ve Fethiye râhları üzerinde ve Şehzade Camii içre ve **Zeyrekbaşı** semtinde ve Unkaparı cenubunda ve ekseriya Yeniçeriyânın yeni odaları içinde bazı mezarlar vardır.’ (...)”

z. 7249

[=1]

ZEYTİNDAĞI: Falih Rıfkı Atay'ın yedek subay olarak katıldığı I. Dünya savaşı anı ve izlenimlerinden oluşan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşta içine düştüğü durumu ortaya koyan eseri: “Bu mektup galiba, bu defa Falih Rıfkı Bey'in neşrettiği **Zeytindağı** unvanlı bir kitapta intişar etmiş.”

z. 11223

[=1]

ZEYTİNLİK: Zeytin ağacı yetiştirilen, zeytin ağacı çok olan yer:

“Zâten bir defa Suriye'de **zeytinlikte** böyle yakayı ele verip haça asılmadın mı?”

z.+te 30367

[=1]

ZEYTİN YAĞI: Zeytin tanelerinin sıkılması ile elde edilen bitkisel yağ: “Bütün nezâket ve terbiyelerine rağmen **zeytin yağı** gibi sudan ayrı ve suyun üstünde bulunurlar.”

(z. 19557)

z.+na 21306

z.+ndan 21298

[=3]

ZEYTİN YAĞLI: Zeytin yağı ile pişmiş (yemek): “O gün –mektebin eşrafından bulunmak haysiyetiyle– kuzu kestirirdik, **zeytin yağlı dolma**, pilâv ve tatlı, hâsılı bütün bir sofraya yaptırır, uşaklarla Tahta Ilıca'ya kadar gönderirdik.”

z. 553

[=1]

ZI: Ar. Arap alfabesinde bir harf:

“Hemen her islâm şâiri, divânını tertîb ederken, noksan kalmasın diye, şiirde itibârı olmayan üç noktalı se, dad, **zı** harfleriyle biten kafiyelerle de, zarurî olarak birkaç manzume yazar, eserini tam bir kılığa koyar.”

z. 29663

[=1]

ZIBİFÇA: Sırbistan'da bir yer:

“Eski Sırp hududumuz üzerinde, **Zıbıfça** yanında, Rakofça'da ailece yazı geçiriyorduk.”

(z. 1215)

z.+nın 1823

[=2]

ZİDDİYET: Ar. Zıt olma durumu:

“Hakikat-ı hâl bunun zıddıdır, hem o kadar ki Bulgar efkâr-ı umûmîyesine tercüman olan ne bir siyâsî, ne de bir muharrir çıkıp da bu **zıddiyeti** ilân etmek cür'etini gösterdi.”

(z.+i 3525)

z.+i 5898, 5900

z.+in 5903

[=4]

ZİLL-I FÜSÛN: Ar.+Fars. Sihrin gölgesi:

“Titreş-en dalgalan-an encümiâvîzenümûn/ Neşrüüşbâ' et-iyor neş'e.li bir **zıllfûsûn**”

z. 39130

[=1]

ZİLL-I İBTİSÂM: Ar. Gülümsemenin gölgesi:

“Ol-muşdum İltimâ'ıkamer **zıllibtisâm**”

z. 39180

[=1]

ZİLL-I MÜBKÎ-İ ASABİYET: Ar. Hiddetin ağlatıcı gölgesi:

“Bir **zıllmübki**'îasabîyet.le rûnümâ”

z.+le 39248

[=1]

ZİLL-I TÂR: Ar.+Fars. Karanlık gölge:

“Bak-dım yeşil Sitâre.lerin **zılltâr.ına**”

z.+ına 39187

[=1]

ZİM: İçin, maksadıyla:

“Sâlisen: Temîn-i istikbâl **zımnında** gerek diplomanın resmiyeti, gerek şöhret-i âlemşumulunun dahl-i azîmi, (...)”

z.+nında 20071

[=1]

ZİMBARAKAKİS: Yunan komutan:

“İzmir'e Yunanlılar çıktığı günlerde nasıl perişan, çaresiz, kimsesizdik, Paraskevopulos Bursa'ya, **Zıbarakakis** Edirne'ye saldırdıkları günlerde nasıl ancak Allah'tan imdat umuyorduk.”

(z. 13483)

z. 14607

[=2]

ZİNDİK: Ar. Allah'a ve ahirete inanmayan

kimse: “Zamanımızda muhafazakârların mütecedditlere atfettiği Farmason, mülhid ve **zındık** sıfatları aynen Selîm-i Sâlis devrinde (de) telâffuz olunuyordu.”

(z. 3732)

“Zâhid hayâl et-er bizi meyhâne **zındık.ı**”

(z.+ı 36699)

[=2]

ZİPÇIKTI: Nasıl ortaya çıktığı, nereden geldiği belirsiz olan, umulmadık bir şekilde sivrilen (kimse), türedi: “Harp tarihi ne şu Yunan kumandanı Papulas gibi kumandanı görmüştür, ne Zıbarakakis, Paraskevopulos gibi çetrefil isimler işitmiştir, ne Yunan tebliğleri gibi askerî tebliğler kaydetmiştir, ne böyle **zıpçıkta** taarruzlar işitmiştir.”

z. 14619

[=1]

ZİPLA-: (Bir kimse sevinçten) Bulunduğu yerden havaya doğru fırlamak:

“Ada Rumları **zıplayarak**, hoplayarak müttefiklerin bayraklarını çıkardılar; onlar da asmaya koyuldular.”

z.-yarak 2895

[=1]

ZİRHLI: Üzerinde zırh olan:

“Bir zaman Varna’da **zırlı** bir Salib ordusunu ezen Türk padişahı Murad’ın oğlu Şehzade Mehmed, Trakya avlarında kayboldu idi.”
(z. 6287)

z.+sı 18769

[=2]

ZIT: Ar. Nitelikleri, özellikleri ve durumları birbirine aykırı olan (şey), bir şeyin aksi, tersi, karşıt: “Nice idealistler vardır ki muhtelif ve hattâ birbirine **zıt** fikirleri takip ettikleri hâlde daima idealist kalmışlardır.”

(z. 11089)

z. 2160, 3521, 3600, 3652, 5541, 6048, 6049, 6075, 8266, 11082, 11887, 12021, 12129, 17039, 18292, 19101, 24517, 27227, 28110, 28426, 29494, 29496, 29505, 29521, 29757, 31333, 31340, 35230

z.+dı 3637, 4905, 6051, 9126, 19325, 27398, 29515, 32672, 35170

z.+dındır 3523, 17998, 20299, 35608

z.+dındırlar 20692, 28389, 29808

z.+dına 2362, 5761, 8718, 19428, 20450, 32526

z.+dını 5950, 26544, 33158

z.+ı+kamil.i 3599

z.+larını 3646

z.+olan 26742

z.+oldukları 28126

z.+tır 17209, 17826

[=59]

ZIVANA: *Zivanadan çıkmak: Çok öfkelenmek: “Bu ucube bir an için bir hakikat olunca da malihulya ile malûl olan bu millet zivanadan çıktı.”

z.+dan 14403

[=1]

ZİBÂ: Fars. Güzel:

“Zât.ımda eğer.çi rengübü **zîbâ.dır**”

z.+dır 38894

[=1]

ZİBESKO: Danimarkalı bir güreşçi:

“Rus Padobni, Danimarkalı Petersen, **Zibesko** gibi devler güreş meydanında kalmadılar.”

z. 21358

[=1]

ZİBİDİ: Fars. 1. Çok dar çok kısa elbise giymiş olan, kıyâfeti gülünç olan kimse:

“Gelip geçen halkın esvapları soluk, vücudları bücür, hâl ü şânları **zibidi** görünüyordu.”

(z. 2547)

2. Yersiz ve zamansız davranan (kimse): “Bu iki senelik mâcerâda yakından yakına tecrübe ettikleri bir **zibidi** Yunan devletinin artık Boğazlar’da cihânın sulhünü müdâfaa edebileceğine inanabilirler mi?”

(z. 16377)

z. 7636, 9861, 13004, 16364

[=5]

ZİFİRÎ: Ar. Zifir renginde, koyu siyah, kapkara, çok kara:

“Bir yanardağ peyda olmuş, **zifirî** dumanını, siyah bir Babil Kulesi gibi göğe çıkarıyor.”

(z. 7311)

z. 7534

[=2]

ZİFOS: Yun. Yerden sıçrayan çamur:

“Eteğine İttihâd ü Terakkî’den şu kadcarcık bir **zifos** fırlamamış, vicdanı temiz, Allâhına ve pâdişâhına sâdik bir devlet adamı tavrını takınmıştı.”

z. 2759

[=1]

ZİGETVAR: Zigetvar Kuşatması, 1566 yılında Zigetvar kalesinin Osmanlı güçlerince fethedilmesiyle sonuçlanan kuşatma: “Süleyman’ın cenazesi **Zigetvar’dan** İstanbul’a getirildiği gün, ilk defa olarak Osmanlı padişahı saraya girdi.”

(z.+dan 6834)

z.+da 30163

[=2]

ZİHÂM: Ar. Kalabalık, sıkışıklık:

“Göksu bir nahoş hava şimdi Çubuklu pek **zihâm**/Sevdiğim tenhâca çekdirsek mi Sa’dâbâd’a dek”

z. 7513

[=1]

ZİHİN: Ar. 1. İnsanın kendini ve çevresini bilmesinde rol oynayan idrak, tanıma, anlama, kavrama, hatırlama, sembolleştirme, muhakeme ve soyutlama gibi faaliyetlerin bütünü:

“Tanzimat bu şehrin yanına bir hükümet konağı kurmuş, lâkin ahlâkına, seciyesine, **zihnine** nüfuz edememişti.”

(z.+ine 994)

“**Zihin.im** bu şehir.den bu devir.den çok uzak.ta/Tanbûri Cemil Bey çal-ıyor eski plâk.ta”

(z.+im 36039)

2. Hâfıza, bellek:

“Şimdiye kadar samîmi niyetlerle intişâr eden mecmualar hep kendilerini **zihinlerde** tesbât edememek yüzünden söndüler.”

(z.+lerde 30622)

3. ***Zihni bunalmak**: Zihni bulanmak. Açık ve düzgün bir şekilde düşünemez olmak, düşünceleri arasında bağlantı kalmamak, akli karışmak: “Düşünürken **zihin** bunalıyor.”

(z. 808)

4. ***Zihn-i umûmî**: Genel, halka ait zihniyet: “Bilâkis, İçtihad, Sebûürreşad **zihn-i umûmîde** mayalandılar.”

(z.+de 30625)

z. 5943

z.+ce 27478

z.+i 33457

z.+im 8041, 31308, 33919, 36549, 36590, 36603

z.+imde 31296

z.+imden 19766

z.+imi 1170, 9529, 23063, 27032

z.+imin 8244

z.+imizi 7066

z.+inde 9984

z.+ini 34445

z.+i umûmîde 21769

z.+i umûmîyi 22085

z.+lerde 2825, 21765, 21767, 30608, 30610

z.+lere 19799, 27578

[=32]

ZİHNİ EFENDİ: Eski Cuma milletvekili:

“Eski Cuma mebusu, Tuna'nın en temiz ve güzide Türklerinden **Zihni Efendi'nin** ihtimâmîyle güzel bir yere yerleşdim.”

z.+nin 3241

[=1]

ZİHNİYET: Ar. Belirli görüş, inanç ve alışkanlıkların etkisiyle oluşan düşünme tarzı, zihin yapısı: “Bu **zihniyetin** siyâsette güttüğü mantığı bir Türk iştirken lâl olur.”

(z.+in 3517)

z. 3514, 3535, 13021, 13838, 14670, 23870, 24747

z.+çe 2646, 3263, 7210, 9845, 9997, 23720

z.+de 24220

z.+e 3529, 11805, 11808, 19371, 24747

z.+i 1385, 3504, 3514, 3537, 3579, 3967, 4875, 4933, 8084, 18840, 19370, 32273

z.+idir 14379

z.+imiz 19494

z.+imizi 15776

z.+imizin 23727

z.+in 4934, 19525, 25840

z.+ine 9906, 14669, 15546, 18884

z.+ini 581, 10026

z.+inin 3511, 10480, 23771

z.+le 3455, 3458, 3536, 5787, 13369, 13382

z.+lerini 15501, 22350

z.+lerinin 14381

z.+te 3473, 4281, 7591, 8362, 9679

z.+tedir 7592

z.+ten 24395

[=64]

ZİKİR: Ar. 1. Sözü etme:

“Bu seyahatten başka **zikre** değer pek az sürmüş bir iki dağ seyahatim oldu.”

(z.+e 20495)

“Ey şimdi genç öl-en kal-acak dil.de **zikir.imiz**”

(z.+imiz 38830)

2. Toplu olarak ve tarikatların koyduğu usullere uyarak Allah'ın isimlerini söylemek suretiyle yapılan ibadet ve bu maksatla düzenlenen tören:

“Cuma günleri **zikir** ve devran olduğu saatlerde seyircilerle dolar, erkek mahfilleri gibi, kadınlara mahsus kafeslerinde iğne atılsa yere düşmez derecede kalabalık olurdu.”

(z. 1981)

3. ***Zikri geçmek**: Adı anılmak, adı söylenmek:

“Lirik şiire Şeyh Galib'in yukarıda **zikri geçen** beytinden başka bir târîfi münâsib görmüyorum.”

(z.+i 27985)

z.+den 1983

z.+e 37752

z.+i 6228, 17269, 20809, 27974, 29914

z.+imiz 38806

[=11]

ZİKREDİL-: İsmi söylenmek, bahsi edilmek,

anılmak: “Edebiyatımızda Garb tesirinden bahsedilirken birçok isimler **zikredilir**.”

(z.-ir 32785)

z.-meye 5631

[=2]

ZİKRET-: Söylemek: “1917'de bir gün Süleyman Nazif'le görüşüyordum. Onun çok sevdiği ve ekseriya **zikrettiği**

‘Çıkdım semevâta hâk-ber-ser

İndim semevât ile beraber’

beytini bir defa daha okumuştun.”

(z.-tiği 8399)

z.-eceğiz 4673
z.-ecek 29216
z.-en 8354
z.-eyim 4517
z.-işi 12382
z.-işim 1970
z.-iyor 27670
z.-iyorsunuz 6695
z.-meden 22508
z.-meğe 3555
z.-mek 1961, 4666, 5430, 6707, 18518
z.-mekle 27664
z.-mekten 4610
z.-meli 29232
z.-meye 4659
z.-meyi 15311
z.-mişti 4450
z.-miyordu 11514
z.-ti 8518
z.-tiği 8402
z.-tiğim 6745, 32893
z.-tiğimiz 8411, 13803, 15023
z.-tim 29522
[=31]

ZİKROLUN-: Anılmak:

“Şürde şan ve şerefe teşne olan şâirlerimizden biri, ismini Nedim'in kasidesinde **zikrolunurken** görseydi başı dönerdi, değil mi?”

(z.-urken 28351)

z.-an 7495, 8355, 27077

z.-uyordu 13483

[=5]

ZİL: Fars. Teflerin kenarına takılan veya köçeklerin parmaklarına takarak oynadıkları, birbirine çarpmak suretiyle ses çıkaran madenî pullara verilen isim: “Bizim İspanyol addettiğimiz bu şal, gül ve **zıl** mucizesi ve şevk fırtınası hakikatte Arap raksı iken, Arabi hatırlatan Çingeneler tarafından idâme edilmiş ve Avrupa'ya İspanyol raksı olarak yayılmış.”

(z. 18959)

“**Zil** şal ve gül Bu bahçe.de raks.ın bütün hız.ı/ Şevk akşam.ında Endülüis üç def'a kırmızı”

(z. 37042)

z. 17075, 21323

z.+dedir 37045

z.+e 37059

[=6]

ZİLLET: Ar. Aşağı olma, hakirlik, horluk:

“İnlemek, ağlamak, yalvarmak hepsi **zillettir**.”

(z.+tir 13757)

z.+e 35603

[=2]

ZİL ZURNA: Kendini bilmeyecek kadar sarhoş, çok sarhoş:

“Evet Celine berbad bir küülle **zilzurna** sarhoş olup içini döken bayağı bir sarhoş nasıl konuşursa öyle yazıyor.”

z. 2438

[=1]

ZİMÂM: Ar. ***Zimâm-ı idâre**: Yönetim, idaresi altında bulundurma:

“Bu fasılada seferberlikten usanan, terhise su sayan Yunanistan, ordularını Anadolu'dan ve Trakya'dan çeker, o muntıkların **zimâm-ı idâresini**, sulhün tamamıyla akdi ve teessüsüne kadar büyük devletlerin komiserleri, kumandanları, zabıta ve jandarması ele alır.”

z.+idare.sini 16198

[=1]

ZİMMÎ: Ar. Müslümanların hâkim olduğu bir ülkede Müslüman olmayan tebaa, İslâm hukukuna göre yönetilen bir devlete tâbi olan, vergi veren ve korunan kitap ehli, ehl-i zimmet:

“Hâsılı diyâr-ı islâmın ortasında kendi tâbiriyle: Koca **zimmîlere** cânım diyerek Serkis'im, rûh-ı revânım diyerek gider.”

z.+lere 30852

[=1]

ZİNA: Ar. Aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki: “Alexandre Dumas-zâde ve peyrevleri sahnede talâk, **zina**, mîras, intihar, vasiyet dâvaları gibi esnaf hayâtının o bayağı dâvalarını faslediyorlardı.”

z. 31411

[=1]

ZİNCİR: Fars. Birbirine geçmiş mâdenî halkalardan meydana gelen bağ:

“Türbelerinin duvarlarında bir insanın taşıyamıyacağı kadar ağır ve büyük paslı kılıçlar, kalkanlar, **zincirler** asılı dururdu.”

(z.+ler 982)

z. 12083, 12086, 16563

z.+den 3030

z.+i 4795, 5198, 12080, 12104

z.+inden 8642

z.+lerle 32437

[=11]

ZİNCİR-İ ŞİÂ: Fars. Şia'nın zinciri:

“Her kişver.inde kırma.ğa **zincirişta.yı**
Azmet-ti asker.in ulu kişverküşâ.ları”

z.+yı 37236

ZİNCİRLE-: (Sözü) Bağlamak, sona erdirmek,
neticelendirmek: “Ondan sonra gelen daha
mutedil inkılâpdevresi dîne karşı mülhidâne
lâkayddır. Târihnüvîs, kilisenin bu sergüzeştini
en bakir vesaikle **zincirlemiş**, bir facia yazmış.”

z.-miş 22484

[=1]

ZİNCİRLEME: Art arda gelen, birbirini tâkip
eden, müteselsil:

“İslâm medeniyetinin canlı zamanında bu üç
millet de şiirlerini aynızevkle sonuna kadar
zincirleme redif ve kafiyelerle yazıyorlardı.”
(z. 29773)

z. 29724, 29728, 29737, 29745, 29761,
29814, 29814

[=7]

ZİNCİRLEN-: Tutkuyla bağlanmak:

“İnsanlara ateş vermek istediği için Kaf
dağlarına zincirlenmiş olan Promete gibi Ziya
Bey de kafası ile ilme **zincirlenmişti**.”

(z.-mişti 8648)

z.-miş 8640

[=2]

ZİNCİRLİ KUYU CAMİİ: İstanbul'un
Edirnekapı semtinde 1499 yılında inşa edilmiş
bir Osmanlı camisi:

“Gene bu devirden **Zincirlikuyu Camii**,
Sadrazam Hadım Ali Paşa'nın, İstanbul'a nadir
bir mimarîde bıraktığı ikinci ya digâridir.”

z. 5566

[=1]

ZİNDAN: Fars. 1. İçine tutukluların,
hükümlülerin konulduğu kapalı yer:

“Bukağılı Baha'nın başı ucunda düşman
zindanında taşıdığı bukağılar vardı.”
(z.+ında 982)

2. **teşmil**. Çok karanlık, sıkıntılı yer:

“Memleketi **zindan**, Avrupa'yı nurlu bir âlem
gibi görüyordum.”

(z. 1586)

“Eğer mezar.da şafak sök-miyen o **zindan.da**/
Cesed çürü-r ve tahayyül kal-ırsa insan.da”
(z.+da 36383)

3. *(**Bir yer, ortalık**) **Zindan kesilmek**: Çok
karanlık duruma gelmek:

“Baş.tan baş.a her yer kesil-ir kapkara **zindan**”
(z. 36778)

z. 12695, 12704, 12745

z.+dı 17450

z.+ın 17455

z.+ına 17454

[=10]

ZİNDE: Fars. Gücü kuvveti yerinde, sağlam,
dinç:

“Şükür Allah.a ki gör-düm bu mübârek sin.de/
Kahraman ordu.mu serhad.de muzaffer **zinde**”
(z. 37832)

[=1]

ZİNHÂR: Fars. Sakın, aman, asla:

“Böyle bir sırrı, **zinhâr** yeryüzünde kimseye
söylemeyiniz, derim.”
(z. 33965)

z. 34579

[=2]

ZİRA: Fars. Çünkü, şundan dolayı:

“Onun bu kini gerçi politikacılığundan
mütevellitti; **zira** Yusuf Akçura'yı İttihatçı olmak
üzere Merkez-i Umûmî'ye sevk etmişti.”

(z. 11054)

“Kim ki der sevdâya düşdüm âteş işler cânıma/
Kork-arım **zîrâ** ki sevdâlan-masın cânân.ıma”
(z. 38936)

z. 2741, 3921, 7152, 7218, 11089, 19000,
20334, 25329, 29345, 32615, 36760, 38229,
38892, 39277, 39296

[=17]

ZİRA': Ar. Dirsekten orta parmak ucuna kadar
olan uzunluk ölçüsü:

“Toprak üç **zira**' derinliğinde kazıldıktan sonra,
üzerinde küfî hatla 'Hazâ kabrû Ebi Eyyûb'
kitabesi olan bir sanduka çıkmış.”

z. 7159

[=1]

ZİRAAT: Ar. Bitki yetiştirmek amacıyla toprak
üzerinde yapılan çalışmaların bütünü, çiftçilik,
tarım: “İdman, talebe, **ziraat** mecmualarının
adedi o kadar çok ki, bahisleri itnâb olur.”

(z. 21851)

z. 30678

z.+ı 23293

z.+ıyla 13239

[=4]

ZİRÂATŞİNÂS: Ar. +Fars. Ziraattan anlayan
kimse: “(...) o kadar **zirâatşinâsa**, o kadar
san'atkâra, o kadar memur, o kadar hâkime, o
kadar iktisadşinâsa, hulâsa o kadar fi'lî ve fikrî
ameleye sahip olursa, temîn-i hayat edebilir.”

z.+a 23260

[=1]

ZÎR-İ HİMÂYE: *Fars.+Ar.* Himâye(sinin) alt(1):
“Devir.inde bunca nîmetiuzmâ.ya nâil.iz/
Zîrîhimâye.sinde refâh eyle-mekdeyiz”

z.+sinde 39287

[=1]

ZÎRVE: *Ar.* 1. En yüksek nokta, tepe, doruk:
“Yaklaş-tığın tabiat.i gün.lerce seyir.e dal/
Dağ.lar baş.ında zevk.ini al-dındı varlık.ın/
Bul-sun bu **zirve.lerde** huzûr ihtiyarlık.ın
(z.+lerde 36577)

“Bir **zirve.ye** kon-mayan hümâ.dır ki gönül”
(z.+ye 38143)

2. Bir işte ulaşılan en üst aşama: “Murat Bey,
şöhretinin **zirvesine** vardığı günlerde gerek
hayranlarına gerek de düşmanlarına böyle bir
adam olduğunu zannettimişti.”

(z.+sine 9664)

3. **meç.** Bir sahanın, dalın en üstün seviyesinde
olan: “Nedim, Şeyh Galib hâsılı diğer **zirvelerin**
de farikası hep aşk ve ihtirastır.”

(z.+lerin 28395)

z.+de 9660, 14446

z.+den 18185

z.+leri 19074

z.+lerine 28381

z.+si 18123

z.+sine 4837, 20676, 20908, 29781

[=13]

ZÎ-SİKKE: *Fars.+Ar.* 25-30 santim boyunda,
silindir şeklinde, dövme keçeden yapılma, bal
rengi veya beyaz renkte Mevlevî külâhı giymiş
olan kimse:

“Gençler, genç kızlar, valideler, babalar, **zî-
sikke**, bütün bir halk, Tûran eimmesinin sözünü
dinlemek için bu zaviyelere koşuyorlar. Hâsılı
Diyâr-ı Rûm'da yeni, Müslüman ve Türk belde!”

z. 30440

[=1]

ZİŞTOVİ: Zıştovi Antlaşması, 4 Ağustos 1791
tarihinde Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu
(Avusturya Arşidüklüğü) ile Osmanlı
İmparatorluğu arasında imzalanan barış
antlaşması: “Bu fecî harb ancak arkadan
Fransız İhtilâlinin baş göstermesiyle **Zıştovi** ve
Yaş Muahedeleri akdolunarak lehimize
neticeleniyor, devlet bir daha kurtuluyor.”

(z. 23776)

z. 9616, 26854

[=3]

ZİTO: *Yun.* Yaşa!: “Kordon Boyu'nda **Zito**
Venizelos' naraları işitilmiyor, bilâkis düşüngen
düşüngen dolaşan Yunan generalleri var.”
(z. 14459)

z. 15605

[=2]

ZÎVER-İ TÂC-İ HİLÂFET: *Fars.+Ar.* Hilâfet
tâcının süsü:

“Yâ Rabbi sen o **ziveritâcîhilâfet.i**/
Âsârıbîşumârî ile eyle berdevâm”

z.+i 39293

[=1]

ZİYÂ: *Ar.* Işık: “Türk ashâb-ı huzûzunu, hariçte
gören bir ruh münekkidi, bu rengin, güzelliği bu
kadar bol, bu **ziya** beldesi ahalisinden değil,
ufukları çepçevre duvar bir arsada sakın
insanlar sanır.”

(z. 7739)

“Dal-dığın mihver.i güt-tikçe sar-ar başka **ziyâ**/
Mâvi.dir her taraf üst.ün gece alt.ın deryâ”

(z. 36507)

z. 3670, 7323, 12937, 36618, 36624, 37374,
37622

z.+dan 37941

z.+ı 16172

z.+ından 13364, 18299, 18312

z.+lar 7534

z.+larından 30868

z.+nın 8816

z.+sına 20847

z.+yı 7743

z.+yı+deha.siyle 22669

[=20]

ZİYA: Ziya Gökalp:

“Etrafındakiler gülüyorlardı. Ziya ve ben
gülmüyorduk. **Ziya**, tutuk lisânıyla hars'i bir defa
daha anlatmaya başladı.”

(z. 3671)

[=1]

ZİYA BEY: Ziya Gökalp:

“Diyarbakir'den Selânik'e gelmiş, oraya
yerleşmiş ve etrafına garip bir lehçeyle birtakım
yeni fikirler söylemeye başlamış olan **Ziya**
Bey'in adını, bana, ilk defa, Paris'te, samimî ve
sakın bir hayranlıkla, bu genç haber verdi.”

(z. 8553)

z. 3666, 8561, 8563, 8617, 8620, 8634, 8641,
8645, 8672, 8680, 8694, 8701, 8707, 8711,

8734, 9562, 9577, 9594, 9598, 9601, 11053,
20139, 20154, 20156, 20177, 20189

z.+den 9842

z.+e 8573

z.+i 8596, 8685, 8686, 8690, 8753, 8757,
9564

z.+in 8546, 8549, 8597, 8611, 8628, 8631,
8632, 8697, 8710, 8750, 8759

z.+le 8592

[=47]

ZİYÂDE: Ar. 1. Fazla, çok:

“*Kan ter içinde titreyen bu cephenin arkasında
her gün daha ziyade çözülen bir hezimet var.*”
(z. 14466)

2. (-den) Daha çok:

“*Bu saray devletten ziyade saltanat, Türk'ten
ziyade Osmanlı, Asya'dan ziyade şarktır.*”
(z. 6825)

“*Kıskan-ıp gizle-miş kazâ ve kader/
Belki bin.den ziyâde beste.sini*”

(z. 35787)

z. 124, 266, 292, 561, 1001, 1058, 1064,
1075, 1097, 1174, 1298, 2029, 2072, 2139,
2194, 2215, 2446, 2707, 2863, 2877, 2929,
2983, 3046, 3064, 3083, 3165, 3394, 3480,
3580, 3676, 3830, 4212, 4310, 4312, 4831,
4856, 4857, 4934, 4946, 4947, 5080, 5296,
5396, 5417, 5682, 5748, 6199, 6314, 6393,
6409, 6476, 6489, 6497, 6667, 6816, 6816,
6817, 7126, 7280, 7409, 7450, 7451, 7707,
8041, 8054, 8068, 8542, 8563, 8586, 8677,
8892, 8937, 8978, 9054, 9201, 9242, 9565,
9667, 9813, 9872, 9877, 9892, 9894, 9924,
10046, 10058, 10294, 10305, 10399, 10619,
10634, 10635, 10640, 10671, 10810, 10810,
10829, 10945, 11015, 11236, 11452, 11780,
11909, 11921, 11962, 12125, 12128, 12402,
12480, 12539, 12566, 12664, 12760, 12869,
12871, 12940, 12941, 12997, 13082, 13200,
13262, 13268, 13498, 13548, 13705, 13721,
13967, 14061, 14063, 14064, 14270, 14281,
14377, 14377, 14455, 14552, 14665, 14724,
14895, 15312, 15374, 15436, 15464, 15952,
15962, 16021, 16055, 16123, 16166, 16223,
16486, 17051, 17555, 17681, 17693, 17799,
17976, 17979, 18012, 18013, 18014, 18401,
18416, 18510, 18551, 18577, 18587, 18606,
18942, 19028, 19046, 19113, 19215, 19375,
19949, 20055, 20063, 20093, 20102, 20119,
20120, 20161, 20175, 20464, 20497, 20660,

20749, 20755, 20923, 20923, 20924, 20949,
20963, 21079, 21101, 21179, 21404, 21434,
21443, 21567, 21758, 21762, 21784, 21785,
21786, 21789, 21820, 21882, 21885, 21886,
22061, 22062, 22140, 22148, 22162, 22177,
22186, 22281, 22492, 22710, 22774, 23270,
23427, 23803, 23983, 23986, 24150, 24246,
24277, 24347, 24752, 25098, 25289, 25512,
25607, 25609, 25662, 25762, 25955, 26123,
26342, 26343, 26394, 26789, 26865, 26884,
27359, 27483, 27623, 27629, 27717, 27886,
28066, 28068, 28372, 28608, 28646, 28694,
28866, 28871, 28947, 28948, 29071, 29084,
29547, 29764, 29822, 29912, 29936, 30145,
30255, 30356, 30367, 30389, 30471, 30600,
30605, 30629, 30629, 30630, 30634, 30664,
30694, 30770, 30895, 31087, 31289, 31396,
31431, 31462, 31471, 31528, 31592, 31646,
31664, 31684, 31689, 31726, 31737, 31788,
31861, 31900, 32210, 32589, 32639, 32687,
32969, 33244, 33246, 33575, 33694, 33756,
33774, 33921, 34111, 34170, 34539, 34599,
34619, 34636, 34655, 34781, 34844, 34936,
34944, 34985, 35007, 35094, 35204, 35209,
35350, 35470, 35538

z.+dir 24762

[=335]

ZİYÂ-FEŞÂN: Ar.+Fars. Işık saçan, aydınlık
veren:

“*Vâdî.lere zevâhir ol-ururlar ziyâfeşân/
Kuş.lar kemâlişevk ile ol-dukça nağmehân*”

z. 39221

[=1]

ZİYÂFET: Ar. Misafir dâvet edip özenli biçimde
ağırlama, yedirip içirme, şölen: “*Bu tesirli
manzaradan sâkitâne ayrılarak belediye
dairesinde hey'et-i murahhasa şerefine keşide
edilen ziyafete gittik.*”

(z.+e 10430)

“*Neş'e.yle süsle-yor veril-en her ziyâfet.i/
Geç-miş devir.lerin nice şîrin kıyâfet.i*”

(z.+i 36234)

z. 25598, 33248

z.+e 10408

z.+i 10371, 20505

z.+in 25600

z.+inde 3092, 23319

z.+ini 18962, 20507

z.+ler 32725, 33390, 34775

z.+lerde 19646, 34777

z.+te 3271, 34665

[=19]

ZİYA GÖKALP: Mehmet Ziya Gökalp (23 Mart 1876, Diyâr-ı Bekr – 25 Ekim 1924, İstanbul), Türk toplumbilimci, yazar, şair ve siyasetçi: “Teyfik Fikret'i ve **Ziya Gökalp'ti** yakından tanıdım.”

(z.+ı 8770)

z. 8538, 8588, 8780, 8786, 8793, 8797, 8806, 8818, 8956, 9064, 9066, 9561, 29602

z.+a 9059

z.+e 3665

z.+ın 8586, 8834, 9051, 9057, 9060

z.+in 19726

z.+la 6897

z.+le 3664

[=24]

ZİYAN: Ar. 1. Zarar:

“Şehrin dokuz bin hanesinden altı bini yanmıştı, üç milyarlık bir **ziyan** vardı.”

(z. 26072)

2. ***Ziyan olmak**: Heder olmak:

“Kimi de aksine olarak, beşeriyetçi idi; kimi ne o ve ne bu, yalnız şiirin **ziyan olmaması** için insanlara nâfi' şeyleri öğretecek bir vâsıta olmasını isteyen, ciddî, hayırperver zevattandı.”

(z. 27492)

z.+etti 7309, 18652

z.+ımız 30852

z.+ın 31463

[=6]

ZİYA PAŞA: (d. 1825, İstanbul – ö. 17 Mayıs 1880, Adana) Türk yazar, şair ve devlet adamı:

“Selîm-i Sâlis'ten **Ziya Paşa'ya** kadar vatan sevgisiyle mütehassis olanlar hep böyle hassas ve müdriktirler, fakat üzüntülü ve binaenaleyh bedbin oldukları için vatan sevdasını şiir gibi âteşin bir ayarda hissedeceklerine, felsefe gibi acı hissediyorlardı.”

(z.+ya 17193)

z. 9859, 17199, 17203, 27016, 27896, 29101, 32780

z.+nın 2021, 29228, 29356

[=11]

ZİYÂRET: Ar. 1. Bir kimseyi veya bir yeri görmeye gitme:

“Bu **hazin ziyaretten döner dönmez gördüğümü yazdım.**”

(z.+ten 18080)

“Vicdan.ların azâb.ıyız o.nlar tanı-r biz.i/
Tâzîb için **ziyâret.e** gel-miş san-ır biz.i”

(z.+e 37129)

“Bu **ziyâret.te** vakit geç-ti güneş bat-tı yazık/
Haz ve duygu.yla AtikValde.de bir gün yaşa-dık”
(z.+te 35929)

2. ***Ziyâret etmek**: (Belli bir yer veya kimseyi) Görmeye gitmek:

“Otuzdokuz sene sonra, yâni geçen sene Üsküb'e gittim, Suttan Murad Câmii'ni **ziyaret ettim.**”
(z.+ettim 433)

z. 3785, 4349, 10215, 11330, 19938, 31963, 34518, 35918

z.+e 1165, 9905, 10732, 11301, 21065, 22764, 23327, 32798, 33877

z.+edemedim 615

z.+ederdik 26339

z.+ederken 437, 15402

z.+edilen 15419

z.+edilmesi 9488

z.+edip 3066

z.+ediyor 25565

z.+ediyordu 34949

z.+ediyordum 6942

z.+ediyorlardı 34793

z.+etmeği 33802

z.+etmek 9489, 19755

z.+etmemiş 31132

z.+etmez 34085

z.+etti 31792

z.+ettiği 19207, 31034

z.+ettiğim 11591, 25137

z.+ettiğimi 10215

z.+ettiğimiz 7200, 11490, 34863

z.+ettikleri 5478

z.+ettim 433, 609, 9148

z.+i 16458, 22673

z.+imde 6773, 6943

z.+imize 34982

z.+inde 26344

z.+inden 33996, 34401, 34895

z.+indeydim 35414

z.+ine 1484, 1506, 3361, 4037, 4039, 10917,

19769, 21462, 32383, 34080, 34085, 34384,

34426, 34588, 34866

z.+ini 20815, 34112

z.+inin 34409

z.+inizde 6811

z.+lerini 32720

z.+lerinin 31790

z.+te 433

z.+ten 18067, 18573, 20089

[=83]

ZİYÂRETÇİ: Ziyarete giden, ziyaret eden

kimse:

“Sabâhaddin Bey'i, Paris civarında, Surene'deki köşkünde tanımuştım. 1904 senesinin bir Pazar günüydü. Yanında birkaç ziyaretçi daha vardı.” (z. 3891)

“Bir ziyaretçi derin zevk al-arak manzara.dan/ Unut-ur semt.ine yollanma.yı artık bura.dan” (z. 36097)

z. 1216, 22245

z.+lerden 34009

z.+lere 35061

z.+lerine 34626, 34708

z.+lerle 3811

z.+si 33277, 33877

z.+sinin 33321

z.+ye 33390

[=13]

ZİYARETGÂH: Ar.+Fars. Saygı için veya bir şey dilemek, sevap kazanmak gibi bir amaçla gidilen kutsal yer, türbe:

“Rifâi tekkesi, Üsküb'ün eski, güzel, ziyâretgâh, çeşmeli ve şadırvanlı, oldukça zengin bir dergâhtı.”

(z. 1980)

z.+larından 19016

[=2]

ZİYÂ-YI ZÂHİR-İ ESHÂR: Ar. Sabahların görünen, açık ve belli olan ışığı:

“Aşkâter.deki sihrîtahassüsât.iyle/

Ziyâyızâhîrieshâr gibi et-er teybin”

z. 39323

[=1]

ZİYNET: Ar. Süs:

“Her bâğ.ına ziyet nice bir servihîrâman/ Her kasr.ına revnak nice bir şühicihan.dır”

z. 37673

[=1]

ZOR: Fars. 1. Yüküm, mecburiyet:

“Avrupa'dan Asya'nın derinliklerine kadar birçok insan kitlelerinin kımıldandıkları, yerlerini değiştirmek zorunda kaldıkları, daha mamur ve zengin ülkelere yürüdükleri görülüyordu.”

(z.+unda 4916)

2. Zor kullanarak, cebren, zecren, metazori:

“Balkanlardan Türkleri, Sırları, Yunanlıları zorla çıkarmak için Habsburg siyâsetine râm olmuş.”

(z.+la 3309)

3. Baskı:

“Prens Batenberg Rus zoruyla Bulgar tahtını boşamışdı.”

(z.+uyla 3291)

4. Sıkıntı çekilerek yapılan, güçlüğü olan, güç yapılan:

“Ölmek kader.de var biz.e ürküntü ver-miyor/ Lâkin vatan.dan ayrılış-ın ıztırâb.ı zor”

(z. 36169)

z.+la 1729, 6166, 13153, 15294, 19236, 22963, 24064

z.+lara 6136, 6140, 6172

z.+u 17769, 17817, 23742, 23864

z.+una 2699

z.+unu 13155

z.+uyla 15168, 27648

[=22]

ZORÂKİ: Fars.+Yun. İçten gelmeyen, zorlama, sun'î: “Tam alafranga görünen şiirimizde, eski Şark şiirinin nakısa tarafları olan, lûgatfürûşluk, istilahperdazlık, zorâki teşbih ve istiare oyuncakları, son zamanlara kadar, başlıca marifetler sayılıyor.”

z. 28589

[=1]

ZORBA: Fars. Kuvvetine güvenerek ve güç kullanarak başkalarına hükmeden, başkalarının haklarına el koyan (kimse): “Lâkin Hâlet Efendi'nin senelerce koruduğu zorbalar arasında hâlâ tarafdarları olduğu vehmi vardı.”

(z.+lar 33595)

z. 12645, 21096

z.+ca 26139

z.+dır 12404, 12442

z.+ları 35365

z.+ların 35397

z.+larının 33932, 33973, 35373

[=11]

ZORLA-: Benzetmeye, uydurmaya çalışmak:

“Ayağın sakınarak basma aman sultânım Dökülen mey kırılan şişe-i rindân olsun mısralarındaki tavır, klâsik lisânın içinde Türkçeliği zorlamış gibidir.”

(z. 2314)

z.-miş 33829

z.-miştir 35270

z.-yorlar 25622
[=4]
ZORLAN-: Zorlama işi yapılmak:
“Halbuki eserin ismi *Mohaçnâme'dir Muharebe*,
bir müdekkikin ancak zorlanarak cümleler
arasında bulabileceği tek tük müşahedelerdedir
ki onlar da ceviz kabuğunu doldurmaz.”
z.-arak 33093
[=1]
ZORLU: 1. Güçlü, kuvvetli:
“O padişahın babası Murâd-ı Sâni ile Varna'da
ve Kosova'da iki defa Ehl-i Salib'in **zorlu**
ordularını yenmiş, dağıtmış, kaçırmış ve
galebenin en sarp zevkiyle mest olmuştu.”
(z. 7089)
“Bâzan kader gel-en bora hâl.inde **zorlu.dur**”
(z.+dur 36445)
2. Zorlayan, çetin:
“Bir cins.imiz de var ki belâ.dır nefis.lere/
Lâkin bu cins.imiz daha dişlek ve **zorlu.dur**”
(z.+dur 37134)
z. 16036, 37068
[=5]
ZUHUR: Ar. 1. Meydana çıkma, baş gösterme,
görünme: “Bu bahis 1300'den sonra, Osmanlı
Beyliği'nin **zuhuruyla**, tekrar açılıverdi ve çok
çabuk açılıverdi.”
(z.+uyla 4690)
2. ***Zuhur etmek**: Meydana çıkmak, baş
göstermek, görünmek: “Peygamber'in, hicrette,
Mekke'den Medine'ye gelişini, devesinin Ebâ
Eyyûb'un evinde duruşunu, o eve misafir
oluşunu, hicreti müteakip **zuhur eden** Bedir
gazasında Ebâ Eyyûb'un Peygamber'in
bayrağını taşıyışını (...) tespit etmeye çalıştığım
bu hikâye (...).”
(z.+eden 9435)
“Daha Jön-Türklüğün **zuhurundan** evvel tevkif
olunmuş ve Bâb-ı Zabtiye odalıklarıyla aşinalık
hâsıl etmişti.”
(z.+undan 9995)
z.+a 26308
z.+eden 4197, 4254, 5056, 5098, 5904,
19972, 23112, 25301, 27082
z.+eder 19747
z.+ederek 26028
z.+ederler 27516
z.+edip 12504, 28736, 29295
z.+edişi 5649
z.+ediverdi 26554

z.+ediverse 27160
z.+ediyor 2429
z.+ediyordu 2422
z.+eteceğini 3274
z.+etmiyor 22227
z.+etmedi 12160
z.+etmediğinden 27469
z.+etmiş 33108
z.+etmişti 5123, 25214
z.+etti 12192, 21867, 31509, 31934
z.+ettiği 11736
z.+ettiğini 9506
z.+ettiler 27530
z.+iyle 26535, 32460
z.+ları 27588
z.+u 4942, 9612, 17159, 23938, 29261
z.+una 17217, 25335, 27467
z.+unda 26981, 31950
z.+undaki 29255
z.+undan 23112, 32202
z.+unu 1350, 17194, 17212, 21819, 30663
[=59]
ZUHÛRÎ: Ar. Orta oyununda taklitçi:
“Beş on sene sonra bu sanatkâr gene mutantan
bir sahneye sahip olursa, millî oyunlarımızdan
Ortaoyunu, **Zuhûrî** ve Karagöz'den,
rakslarımızdan, efsânelerimizden, millî esvap ve
mimarînin şe kilerinden alacağı zevki oradaki
sanatkârlara da verir.”
z. 31823
[=1]
ZUHÛRÎ KOLU: Orta oyunu takımı:
“Bu **Zuhûrî Kolu'na** çıkmış nasihatçiler
karşısında şaşar kalırsınız, sıkılırsınız, dinlemek
nezâketini göstermeğe güç tahammül edersiniz.”
z.+na 33240
[=1]
ZULMET: Ar. Karanlık:
“Evlâdının elli bini san'ata vakf-ı nefis eden bir
memlekette bir mükâfat fakir bir san'atkârı az
çok zengin etmekle kalmaz, bir günde, **zulmetten**
nura çıkarır.”
(z.+ten 22442)
“Git-tin eyvâh cihan **zulmet.e** garkol-du bugün”
(z.+e 37811)
z.+i 37467
[=3]
ZULMET-: Eziyet etmek, işkence etmek:
“Gençtürklerin, politika, diplomasi, hukuk,
pâdişâh, millet, vatan ve dîn etrafında

söylediklerim ve yazdıklarımı birkaç cümlede
hulâsa edebilirim: “Hepimiz Osmanlıyız;
Abdülhamîd **zulmetmese** Hristiyan tebeamız çok
iyi vatandaş olurlar; (...)”

z.-mese 3954

[=1]

ZULÜM: Ar. 1. Eziyet, cevr, cefa:

“Tamâmiyle çürümüş tabaka hâricine çıkınız,
yüzbinlerce insandan hicrete, **zulme**, kahra dâir
bitmez, tükenmez bir destan silsilesi dinlersiniz.”
(z.+e 30230)

2. Adâlete aykırı davranma, hak edene hakkını
vermeme, haksızlık, adaletsizlik:

“**Zulüm** gör-ürsek adâlet.de zevk.i anla-yoruz”
(z. 38785)

z. 14330

z.+lerinden 34061

[=4]

ZÛR-I BÂZÛ: Ar.+Fars. Kol kuvveti, zor-ı
bâzû: “Oğlu Fuad Paşa ki Türk teceddüdünün
belli başlı mübdilerindendir, istediğini bilir,
bildiğini ister, **zûr-ı bâzû** sahibi bir vezirdir.”

z. 17204

[=1]

ZURNA: Fars. Özellikle davul ve dümbeikle
çalınan, keskin sesli, kamıştan yapılma üflemeli
saz:

“Gecenin son saatlerine kadar, Türk
asırlarından, kahramanlık masallarıyla karışık,
bir rüzgâr gibi esen sürekli davul **zurna** seslerini
dinledim.”

(z. 21312)

z. 886, 20499, 21324, 21326, 24383

z.+lar 627, 886

z.+ların 636

z.+nın 21304, 21319, 21330

z.+yla 21322

[=13]

ZURÛF: Ar. ***Ahval ve zuruf**: Haller, durumlar
ve işler: “**Ahval ve zurûf** birbirimize
yaklaştırmasaydı ikimizin arasında rabita en
basit bir muarefeden ibaret kalırdı.”

(z. 9205)

z. 16051

[=2]

ZÛBDE: Ar. Bir şeyin en seçkin, en değerli
kısmı: “Çünkü biz Asya'nın **zûbdesiyiz**.”

(z.+siyiz 20990)

z. 28699

z.+i+havas.sı 21006

[=3]

ZÛHD: Ar. Dünyaya rağbet etmeyip kendini
ibadete verme, nefsinin her türlü zevkten alıkoyup
ibadet yolunu seçme, perhizkârlık, takva:

“**Bu cemiyet coşkun, taşkın bütün mânâsıyla
yaşıyordu; onun için şiiri de içeriden dışarıya
bir atılıştır, zûhd** hayâta sataştığı için zâhidlere
söver, felek bu ha yâta kastettiği için feleğe
bağırır.”

z. 28243

[=1]

ZÛHD-Û SALÂH: Ar. Takvâ ve doğruluk:

“**Hakk.ın kemâlilütf.unadır istinâd.ımız/
Zûhdüsalâh.a** eyle-meziz ilticâ hele”

z.+a 37869

[=1]

ZÛHRE: Ar. Utarit'ten sonra güneşe en yakın
gezegen, Çulpan, Venüs [Halk arasındaki
ismiyle, Çobanyıldızı, Akşam yıldızı, Sabah
yıldızı]:

“**Serp-er arûshüsün.ünü süsle-rdi zûhre.ler**”
(z.+ler 39181)

z.+yle 38234

[=2]

ZÛHUL: Ar. Dalgınlık veya iş çokluğu
sebebiyle yanılıp unutmaya; geciktirme, atlama:
“**Birdenbire: 'Vay canna! Nasıl olmuş da bu
hataya dikkat etmemişim.'** dedi. **Bu zûhulünü**
bir acı gibi duyuyordu.”

z.+ünü 8405

[=1]

ZÛLÂL-İ PERTEV: Ar.+Fars. Işığının saf suyu:
“**Eyle-r zûlâlipertev.i sahrâ.yı garkınûr**”

z.+i 39210

[=1]

ZÛLF-İ SEMEN-BÛ: Fars. Yasemin kokulu
zülûf: “**Neslin Bünyâmîn'i Faik bir Şark güzelini
böyle kırtan kafiyelerle târif ediyordu:**

Neden o zûlf-i semen-bû büküm büküm bükülür
Ki âteş üzre olan mû büküm büküm bükülür”

(z. 22005)

z. 27951

[=2]

ZÛLKADR: Dulkadiroğulları Beyliğinin son
hükümdarı Zülkadiroğlu Alâüddevle Bey (1425-
1515):

“**Zûlkadr.i sil-di tîgiSelîmî harîta.dan/
Engin görün-dü Mısr ü Hicâz.ın fezâ.ları**”

z.+i 37240

[=1]

ZÜLÜF: Fars. Yüzün iki tarafından sarkan saç lülesi:

“Heyhat! Damarlarında şarap kadar âteşin bir kanın ce-reyânıyla kızaran yanakların üstünde, **zülüfleri** halka halka bükülen güzellerin nesliyle beraber böyle mısralar da tükendi.”

z.+leri 22009

[=1]

ZÜMRE: Ar. Topluluk, takım, grup, camia:

“O vakit, Selânik'de orta veya küçük dereceli me'murlardan fakat kimi eşrafzâde, kimi de edeb ve iktidarı ile tanınmış bir havas **zümresi** vardı.” (z.+si 1256)

“Bir **zümre** o.dur HâlıkıMutlak de-diler/
Bir benzer.i yok.tur bu muhakkak de-diler” (z. 38151)

z. 1257, 1260, 2421, 4178, 14162, 14174, 14176, 14176, 21587, 25804, 25804, 28764, 29218, 31060, 32952

z.+de 11221

z.+deki 8678

z.+den 21949, 28360, 28850, 29757, 34057

z.+dendir 20906, 22497

z.+i+sanat.iyle 22485

z.+i+sanatkarın.ın 22613

z.+ler 10078, 23697, 25806

z.+leri 32102

z.+lerin 23697, 25810, 27533

z.+lerini 27339

z.+mizin 33022

z.+nin 1477, 11222, 12940, 14155, 14160, 18443, 21553, 27499, 32652, 32938, 32953, 38411

z.+niz 11323

z.+si 4241, 8758, 12145, 21911, 24311, 24891, 28667, 33018, 33112

z.+sidir 33468

z.+sinden 5452, 26604, 31066

z.+sine 5451, 21897, 26860, 28138

z.+sini 27468, 33156

z.+sinin 2940, 24321, 31126, 31379

z.+ye 1589, 14156, 21607, 32601, 38410

z.+yi 25307

[=79]

ZÜMRÜT: Ar. **teşmil**. Yeşil:

“Dün Fenerbahçe.de gör-düm/
İri bir **zümürüt** iç.indeydi bahar/
Bir mücevher.de yalan bir cennet/
Görün-ür”

(z. 36174)

z. 35860, 38764

z.+te 36184, 36188

[=5]

ZÜMRÜTLE-: Zümrüt taşı gibi yapmak; şekil ve renk vermek:

“Gör-düm deniz de-dikleri bin baş.lı ejder.i/
Gör-düm güzel vücûd.unu **zümürütle-yen** deri”
z.-yen 35742

[=1]

ZÜRCHER: Bir mimar:

“Biri matbu bir muhtıra biri de dört sahifelik bir mektup. İmza: **Zürcher**. Yavaş yavaş hatırladım. Bu Zürcher, harp senelerinde İstanbul'da bulunmuş bir mimardı.” (z. 6670)

z. 6664, 6689, 7585

[=4]

ZÜRİH: İsviçre'nin en büyük kenti ve başkenti: “İsviçre'de seyahat ederek, Eupen, Montreux, Interlaken, Lucerne, Rigi Kaltbad, Uri, Lugano, **Zürih**, Schwyz şehirlerini ve birçok gölleri ve dağları gördüm.”

z. 1845

[=1]

ZÜRRİYET: Ar. Nesil, soy sop, döl:

“Gerçi ben Şem'i Molla'nın Berrîzâde olmadığını iyi bilirdim; **zürriyet** bırakmaksızın ölen, son Berrîzâde Atâullah Efendi'nin evlâtlık edindiği bir beslemeyi almış Berrîzâde'lere ancak bu yüzden dâmad olmuş.”

z. 33350

[=1]

*

I. PAVLO: Rus çarı:

“Katerîna'dan sonra **I. Pavlo** tahta çıktığı zaman Rostopchine'i yanına almıştı.”

1. 26098

[=1]

III. SELİM: (24 Aralık 1761 – 28 Temmuz 1808), 28. Osmanlı padişahı ve 107. İslam halifesi:

“**III. Selim**, Nizâm-ı Cedîd'in tecrübe devresinde faaldir, gayyurdur, inkılâpçıdır.”

(i. 23806)

1.+e 23829

1.+i 23835

[=3]

X. LEON: İspanya kralı:

*“Süleyman-ı Kanunî, Mîmar Sinan'a, X. Leon,
II. Jules (Raphael, Michel-Ange, Vinci, Tasso,
Correggio, Saint-Nazaire, Cellini)lere XIV.
Louis kendi devrinin dühâtına hazînelerini
açmasalardı medeniyet şimdi daha fakir
görünürdü.”*

1. 22542

[=1]

XIV. LOUIS: Fransa Kralı:

*“Çünkü Racine'in eserleri bir dereceye kadar
XIV. Louis devrine âit olsa bile, yine beşerîdir.”*
(x. 31554)

x. 25503, 25578

x.+ye 19496

x.+dir 25607

[=5]

Toplam kelime: 281647
Geçerli kelime: 281647
Geçersiz kelime: 0
Alt madde: 63341
Madde başı: 16.333

SONUÇ

Heidegger, “dil insanın evidir” derken dil ile insan arasındaki yakın ilişkiyi belirtmek istemiştir. Dil tıpkı ev gibi bir milletin his, düşünce ve hayatının barınağıdır.⁶⁸

Dilin insanın evi olduğu fikrini destekleyen en önemli unsurlar, edebi eserlerdir. Çünkü edebi eserlerde insanı ve insanoğlunun kurduğu medeniyetlerin, kültürlerin bir yansımasını görürüz. Aynı zamanda milletler, medeniyetlerini kurarken dillerini de inşa ederler. Dil ile millet arasında böyle bir ilişki söz konusudur. Öyleyse toplumların dillerini incelemek onların tarih içinde düşünce, sanat ve değerler planında geçirdiği evreleri de gözlemlemek demektir.

Dil deyince daima şunu hatırdan çıkarmamak lazımdır. Dil, insanın ve hayatın en canlı parçasıdır. Kelime ile hayat arasında çok ince damar ve sinir ağları ile örülü münasebet vardır. Küçük ses organizmalarından ibaret olan dili, hayat kadar mühim yapan da budur. Bundan dolayı gerçek sanatkar kullandığı kelime üzerine titrer. Y. Kemal bazı şiirlerini 20-30 yılda bitirebilmiştir. Fakat Türk edebiyatında onun kadar büyük şair de yetişmemiştir.⁶⁹ (Kaplan, Kültür ve Dil, s. 160)

Bir milletin dilini inceleyip, o dili gelecek nesillere aktarmada en eski ve en önemli yollardan biri sözlük çalışmalarıdır. Sözlük, bir dilin (ya da birden çok dilin) söz varlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren bağımsız biçim birimleri temel olarak bunların başka öğelerle kurdukları söz öğeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımlarını gösteren söz varlığı kitabıdır.⁷⁰ (Aksan). Bizim ilk Türkçe sözlüğümüz bundan bin yıl önce yazılmıştır. Kaşgarlı Mahmut’un Divanü Lügati’t-Türk’ü, dilimizin ne kadar zengin ve köklü bir tarihe sahip olduğunun ispatıdır.

Asırlar içinde sözlük çalışmaları çeşitlilik kazandı; seviye sözlüklerinden lehçe ve şive sözlüklerine, terim sözlüklerinden devir sözlüklerine kadar geniş yelpazede sözlük türleri ortaya çıktı. Son yüzyılda gittikçe ivme kazanan bir sözlük türü de “şair ve yazar sözlükleri” oldu.

Bin üç yüz yıldan fazla zamandır yazı dili olan Türkçe’nin şahikası olan şair ve yazarlarımızın söz varlıklarının bilinmesi ve onların sözlüklerinin hazırlanmasının bu açıdan çok ayrı bir değeri vardır.

Çağlarla beraber kelimelerin telaffuzları değiştiği gibi anlamları da değişiklik kazanır. Mesela Yunus Emre’nin kullandığı “gönül kerestesi” ifadesindeki “kereste” kelimesinin kazandığı mana bunun tipik bir ifadesidir. İşte şair ve yazar sözlüğü çalışması yapanlar, kelimelerin bu değişik anlamlarına da nüfuz eder; onları cem’ ederek yeni nesillere aktarır. Böylece kelimelerin taşıdığı manaların kaybı da önlenmiş olur.

⁶⁸ Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri (Tanzimattan Cumhuriyete), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994, s.134.

⁶⁹ Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997, s. 160.

⁷⁰ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 1995, c. 3, s. 399.

Şair ve yazarların dizinli sözlüklerinin büyük önem taşıdığını düşündüğümüzden biz de Yahya Kemal'in sözlüğü ve söz varlığı çalışmasını yaptık. Önce onun şiir ve nesir toplam on üç eserinin metinlerini, satır numaraları vererek bilgisayar ortamına aktardık ve dizinini çıkardık. Dizinden hareketle Yahya Kemal'in sözlüğünü yaptık. Sözlükte kelimelerin gerçek anlamlarının yanı sıra mecaz, yan ve deyim anlamlarına da girdik. Ayrıca madde başlarında her mananın sonuna metinlerden örnek cümle/cümleleri italik punto ile koyduk. Kelimelerin kökenlerinin hangi dile (Ar. Fars. Fr. İng. vb.) ait olduğunu da gösterdik. **16.333** kelime bir sözcük hazinesine sahip Yahya Kemal'in kavram alanı tasnifini de yaptık. Kavram alanı tasnifinde toplam 44 ana başlığa ulaştık. Leksikolojide sıklık, bir dilin kelimelerinin öteki kelimelere oranla daha çok ya da daha seyrek kullanılmasıdır. Buradan hareketle kavram alanı tasnifine giren her başlığın sıklık sayılarını tespit ettik ve yorumlar yaptık.

Yahya Kemal'in Nesir ve Şiirlerinde 100'den fazla Tekrarlanan İsim soylu kelimeler (özel isimler dışında) ve Fillerin –Karma-Listesi:

aç- 307, açıl- 191, adam 394 , ağız 102, âile 132, akşam 175, al- 569, âlem 247, ali kemal 126, alt 212, an 154, ancak 428, anla- 354, anlaşıl- 135, anlat- 125, anne 118, ara 504, ara- 119, arka 173, arkadaş 179, artık 303, asıl 217, asır 345, asker 168, aşk 126, at- 143, atıl- 121, ay 149, aynı 218, ayrıl- 206, az 185, baba 130, bahçe 120, bahis 347, bahset- 158, bak- 399, bana 181, baş 523, başka 486, başla- 383, bazı 245, bekle- 162, belki 124, ben 841, benze- 134, berâber 277, beri 541, bırak- 305, bil- 641, bilakis 148, bile 508, bilhassa 133, bin 215, bir 12115, biraz 233, birçok 281, birdenbire 144, birer 160, biri 403, birkaç 285, bit- 186, biz 1345, böyle 544, bu 7366, bugün 557, bul- 312, bulun- 420, bura 245, bütün 1060, büyük 696, cami 156, cihân 117, cümle 106, çalış- 147, çek- 113, çekil- 117, çık- 751, çıkar- 194, çocuk 256, çok 879, çünkü 448, dağ 133, daha 1091, dâimâ 255, dâir 206, de- 1590, defa 450, değil 895, değiş- 121, denil- 145, deniz 127, derece 254, derin 204, devam 123, devir 532, devlet 607, devre 167, diğer 276, dil 112, dinle- 176, diye 238, doğ- 188, doğru 529, dolu 114, dost 117, dön- 292, dört 136, dur- 335, duy- 154, dünya 110, düş- 236, düşman 152, düşün- 308, ecnebî 141, edebiyat 307, eğer 127, el 455, en 1166, eser 472, eski 772, et- 596, etraf 184, ev 222, evet 150, evvel 436, fakat 438, fark 142, fâtilh 152, fazla 245, fikir 515, garib/garip 117, gazete 219, gece 217, geç- 905, geçir- 241, gel- 1111, genç 464, geniş 107, gerek 197, getir- 175, gibi 2240, gir- 471, git- 700, gönül 122, gör- 1469, görül- 227, görün- 377, görüş- 118, göster- 397, göz 655, gün 1201, güzel 378, haber 238, hâdis 151, hak 190, hakikat 195, hal 676, hâlâ 192, halk 422, hareket 254, harp/harb 407, hâsılı 193, hâtrâ 162, hatırla- 122, hatta 286, hava 177, hayal 134, hayat 455, hem 358, hemen 173, henüz 195, hep 194, hepsi 154, her 1090, herkes 154, hiç 240, hiçbir 251, hikâye 144, his 170, hisset- 187, hükümet 178, iç 694, iç- 130, için 1127, idâre 166, idrâk 102, ifâde 177, iken 115, iki 726, ikinci 124, ile 762, ilk 463, inkılâb/inkılap 147, insan 513, isim 164, istiklâl 103, iş 431, işit- 109, işte 272, iyi 492, kabul 123, kaç 139, kadar 1921, kadın 213, kafa 126, kafiye 119, kal- 699, kalp 245, kan 108, kapı 165, karış- 102, karşı 614, kaybet- 107, kazan- 108, kelime 211, kendi 1083, kız 161, kim 135, kimse 136, kitap 192, konak 100, konuş- 228, kudret 105, kulak 109, kullan- 102, kurtul-

119, kuvvet 231, küçük 238, lâkin 791, lâzım 153, lisan 289, mamafih 107, mânâ 160, manzara 140, manzume 121, meclis 115, mecmua 148, medeniyet 154, mektep 175, mektup 100, memleket 196, merhale 104, meselâ 117, mesele 150, meşhur 112, mevki 103, meydan 147, mısra 217, millet 864, millî 392, milliyet 114, mîmârî 101, muzafferiyet 108, müddet 196, müslüman 180, naklet- 132, nam 166, nasıl 342, ne 1390, nere 108, nesil 154, nesir 156, netice 130, nevi 189, nihayet 210, nokta 160, oda 116, oku- 410, ol- 5805, on 129, ora 450, ordu 383, orta 317, otur- 179, oyun 119, öğren- 103, öl- 180, ölüm 140, ömür 137, ön 283, önce 185, öyle 230, pâdişah 208, pek 340, roma 111, rûh 358, saat 232, sabah 153, sahil 113, sahip/sahib 166, sahne 115, saltanat 125, san'at 226, saray 200, sebep/sebeb 173, sefer 128, sen 213, sene 1139, ses 229, sev- 273, sevk 151, sıra 138, siyâset 236, siyâsî 259, siz 303, sokak 120, son 775, sonra 1525, sor- 142, söyle- 714, söz 384, su 135, sulh 276, sür- 206, şâir 466, şark 336, şehir 547, şekil 183, şey 457, şiir 907, şimdi 502, şu 132, tabii 107, tam 172, tamâmıyla 176, tanı- 139, taraf 611, târih 323, tarz 111, taş 102, tecelli 128, tecrübe 111, tek 143, tekrar 222, telâkki 173, temâşâ 124, tepe 115, tesir 152, toprak 256, tut- 169, türlü 240, ufuk 101, uğra- 143, unut- 105, usul 111, uzak 191, uzun 287, üç 248, üst 221, üzeri 281, üzere 136, vak'a 157, vakit 293, var 1168, var- 154, vatan 454, vaziyet 138, ve 5503, ver- 736, vezin 159, vücud/vücut 198, yahut 226, yakın 181, yalnız 792, yan 225, yani 150, yap- 292, yarat- 100, yaş 177, yaşa- 384, yaz- 330, yazı 197, yegâne 100, yeni 747, yer 582, yerleş- 129, yetiş- 109, yine 382, yok 412, yol 324, yüksek 166, yürü- 166, yüz 448, zaman 1333, zannet- 222, zât 100, zâten 116, zevk 296, ziyâde 335.

Bu listeye göre Aile (132), Anne (118), Arkadaş (179), Baba (130), Çocuk (256), Ev (222), Kadın (213), Kız (161) kelimelerini çokça kullanmış olmasını, onun annesinin vefatı sebebiyle dağılan yuvasına, ileriki yaşlarında bir aile kuramamasına ve hep anne hasretiyle yaşamış olmasına bağlayabiliriz. Bütün bahsettiklerimiz onun ruh dünyasında derin izler meydana getirmiştir.

Memleket (196), millet (864), milliyet (114), vatan (454), istiklal (103) kavramlarına şiir ve nesirlerinde çokça yer vermesi, Y. Kemal'in milliyetperver bir şahsiyet olduğunun ispatıdır.

Edebiyat (307), Eser (472), mısra (217), nesir (156), sanat (226), şiir (907), sahne (115), oyun (119), gazete (219), haber (238), mecmua (148) gibi kavramlar onun yazınsal türler konusundaki yetkinliğini sergiler.

Saray (200), padişah (208), saltanat (125), tarih (323), sefer (128) kavramları, şairin Osmanlı tarihi ve medeniyetine ilgisinin bir ilanıdır.

Medeniyet (154), meydan (147), insan (513), konak (100), mimari (101), sokak (120) kavramları onun şehirli bir kimliğe sahip oluşunun göstergesidir.

Gönül (122), kalp (245), hayal (134), ufuk (101), ruh (358) gibi kavramlar onun mana alemine açık fıtratta oluşunu gözler önüne serer.

Yahya Kemal'in Nesir ve Şiirlerinde 1000'den fazla Tekrarlanan İsim soylu kelimeler ve Fillerin Karma Listesi:

Biz 1345, Bu 7366, Bütün 1060, Da 1565, Daha 1091, De 2038, De- 1590, En 1166, Gel- 1111, Gibi 2240, Ve 5503, Gör- 1469, Gün 1021, Her 1090, İçin 1127, İstanbul 1083, Kadar 1921, Kendi 1083, Ki 1883, Ne 1390, O 4353, Ol- 5805, Sene 1139, Sonra 1525, Türk 1519, Var 1168, Zaman 1333.

Bu listeye bir göz attığımızda isim soylu kelimelerde biz (1345), İstanbul (1083), Sene (1139), Türk (1519), zaman (1333) gün (1021); fiillerde de- (1590), gör- (1469), gel- (1111) kelimeleri dikkat çekicidir.

“Türk” kelimesi, onun eserlerinde özel isimler içinde en çok kullandığı kelimedir. Yine en çok kullandığı kelimelere baktığımızda “ben” ve “biz” kelimelerini görürüz. “Ben” onun her şeyden âzâdeliğinin bir ifadesi; “biz” ise benlikten koskoca bir millete –Türk milletine– dönüşmesinin ve yükselmesinin halidir. Y. Kemal'in Türk kimliğinden, Türklükten anladığı Z. Gökalp'in sahip olduğu Turan anlayışı gibi değildir. O, Osmanlı Türklüğünü benimser ve milli tarihimizi Malazgirt zaferiyle başlatır. Fransa'ya milliyetinden nefret eden bir genç olarak giden Y. Kemal, orada Albert Sorel gibi tarihçilerin etkisiyle eski kültürümüze ilgi duymaya başlar. Nihayet memlekete döndüğünde semt semt, burç burç İstanbul'u gezer ve bir gün Tanburi Cemil Bey'i dinler. İşte asıl o anlarda O'nun Türklük sevdası uyanır. Artık Türk tarihinden, musikisinden, şiirinden, dilinden bahsetmek onun şevkle ifa ettiği bir vazife haline gelir.

Özel isimler içinde “İstanbul” kelimesinin ikinci sırada olduğu görülür. Yahya Kemal, eserlerinde neden İstanbul'dan bu kadar çok söz etmiştir? 1903'te Mehlika Sultan'a âşık gençler gibi o da bu sevdanın peşine düşmüş ve kendini Paris'te bulmuştur. Fakat Albert Sorel'in dersleri onu başka bir âlemin içine çekmiştir. Bir taraftan şiirin esrarlı vadilerinde dolaşılıyor, bir taraftan da tarihin altın sayfalarında cedleriyle tanış oluyordu. Nihayet, vatan hasreti ve değişen fikirleriyle İstanbul'a döner şair. İstanbul, onun için kâh sanatçı ruhunun ve Osmanlı hayranlığının temellerinin atıldığı Paris'tir; kâh tarihindeki azamet, şiirindeki zarafet ve mimarisindeki heybetle hep özlemine duyduğu Osmanlıdır; kâh annesini kaybetmenin ızdırabıyla, kendisinden ayrılmanın acısının mecz olduğu “Kaybolan Şehir” Üsküp'tür.

Türk, İstanbul kelimelerinden sonra Avrupa, Anadolu, Paris, Rumeli, Yunanistan gibi yer adlarının üst sıralardaki özel isimler olduğu Tablo 3'de görülmektedir. Her biri bir medeniyetin temsilcisidir bu yerlerin. Y. Kemal bir dönem, Antik Yunan'a dayanan medeniyete hayranlık duymuş ve nihayet aslına rücu edip millî medeniyetine yüzünü dönmüştür. Bütün bu fikrî beslenme ve değişimler onun hem nesrine hem de şiirine yansımıştır.

Y. Kemal'i, O'nun dilini ve ruh dünyasını daha iyi anlamak için yaptığımız bu çalışmada 16333 kelimeyi hem sözlük bilimi hem de kavram alanı tasnifi açısından incelemiş olduk. Yahya Kemal'in

söz varlığı üzerine daha söylenecek çok şey olduğunu dile getirmek; sözde değil hakikatte mütefekkir olan bir sanatçının eserlerini okuyor olmanın idraki içinde olmamız gerektiğini vurgulamak isteriz.

KAYNAKÇA

- AKALIN Mehmet, Eski Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- AKALIN Şükrü Haluk, Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük, Türk Dili Dergisi, S. 698, s. 162-169.
- AKSAN Doğan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim, TDK Yayınları, Ankara, 1995.
- AKSAN Doğan, Türkçenin Söz Varlığı, TDK Yayınları, Ankara, 2000.
- AKYÜZ Kenan, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1982.
- ATALAY Besim, Divânü Lügât-it-Türk, TDK Yayınları, Ankara, 2006.
- AYVAZOĞLU Beşir, Yahya Kemal (Eve Dönen Adam), Kapı Yayınları, İstanbul, 2013.
- AYVERDİ İlhan ve TOPALOĞLU Ahmet, Kubbealtı Lügati Türkçe Sözlük, Kubbealtı Yayınları, İstanbul, 2007.
- AYVAZOĞLU Beşir, Aşk Estetiği, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.
- BANARLI Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.
- BANARLI Nihad Sami, Kültür Köprüsü, Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- BANARLI Nihad Sami, Yahya Kemal'in Hatıraları, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1997.
- BAŞKAN Özcan, Dilde Yaratıcılık, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2006.
- BEYATLI Yahya Kemal, Edebiyata Dair, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990.
- BEYATLI Yahya Kemal, Aziz İstanbul, MEB Yayınları, İstanbul, 1995.
- BEYATLI Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, MEB Yayınları, İstanbul, 1995.
- BEYATLI Yahya Kemal, Eski Şiir'in Rüzgârıyla, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2014.
- BEYATLI Yahya Kemal, Rubailer ve Hayyam Rubailerini Türkçe Söylemiş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- BEYATLI Yahya Kemal, Eğil Dağlar, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2012.
- BEYATLI, Yahya Kemal, Siyasi Hikâyeler, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2014.
- BEYATLI Yahya Kemal, Siyasi ve Edebi Portreler, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2014.
- BEYATLI Yahya Kemal, Edebiyata Dair, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990.
- BEYATLI Yahya Kemal, Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2012.
- BEYATLI Yahya Kemal, Tarih Musahabeleri, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 2017.

- BEYATLI Yahya Kemal, Bitmemiş Şiirler, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1976.
- BEYATLI Yahya Kemal, Mektuplar-Makaleler, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990.
- CABAR Ayşen, Y. Kemal'in Şiirlerinin Dizini, Lisans Tezi, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008.
- ÇOKUM Sevinç, Bizim Diyar, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012.
- DEVELLİOĞLU Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Yayınları, Ankara, 1995,
- ELİOT T.S., Edebiyat Üzerine Düşünceler, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.
- ERGİN Muharrem, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1993.
- ERGÜZEL M. Mehdi, Dil ve Kültür Üzerine Yazılar I, TEDEV Yayınları, İstanbul, 2007.
- ERGÜZEL M. Mehdi, Türkçenin Söz Varlığının Tespitinde Şair ve Yazar Sözlüklerinin Önemi, III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda sunulmuş bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir, 2010, Aralık.
- ERGÜZEL M. Mehdi, Şair ve Yazar Sözlükleri Meselesi ve Yahya Kemal Örneği. IX. Uluslararası Dil-Yazın-Deyişbilim Sempozyumunda sunulmuş bildiri, SAÜ, Sakarya, 2009, 15-17 Ekim.
- ERGÜZEL Mehmet Mehdi, "Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi", Dil Özellikleri-Metin-Sözlük-Dizin, TDK Yayınları, Ankara, 1999.
- ERGÜZEL Mehmet Mehdi, "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Söz Varlığı Üzerine", VII. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, 30 Eylül-4 Ekim 2013.
- ERGÜZEL Mehmet Mehdi, Ahmet Haşim Sözlüğü'ne Doğru Giderken, Söz Varlığı ve Kelimelerinin Sıklık Manzarasına Dair Tespitler, Elginkan Vakfı Sözcük Bilimi Sempozyumu, İstanbul, 2017-2018.
- ERGÜZEL Mehmet Mehdi ve Kirik Esra, "Sait Faik Abasıyanık'ın Hikayelerinin Söz Varlığı Üzerine", Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, s. 51-68, 2012.
- GÖZLER H. Fethi, Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1981.
- GÜNGÖR, Erol, Tarihte Türkler, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2011.
- HİSAR A. Şinasi, Yahya Kemal'e Veda, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.
- İNALCIK H. İbrahim, Osmanlı Tarihi, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul, 2008.
- KABAKLI Ahmet, Türk Edebiyatı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006.

- KAPLAN Mehmet, Kùltür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1997.
- KAPLAN Mehmet, Şiir Tahlilleri (Tanzimattan Cumhuriyete), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994.
- KARADÜZ Adnan, Sözlük, Sözcük Anlamı ve Öğrenme Üzerine, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4 Summer, 2009.
- KARAHAN Abdùlkadir, Türk Kùltürü ve Edebiyatı, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.
- KARAHAN Leyla, Türkçede Söz Dizimi. Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.
- KARAMANLIOĞLU Ali Fehmi, Türk Dili Nereden Geliyor Nereye Gidiyor, Beşir Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007.
- KARÇIĞA Servet, Dil Eğitiminde ve Öğretiminde Kavram Alanı Sözlüklerinin Önemi, IJLET, UDES 2015p.
- KIR Ebru, Y. Kemal'in Nesirlerinin Dizini, Yüksek Lisans Tezi, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008.
- KOLCU Ali İhsan, Alphonse De Lamartine, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1999.
- KUDRET Cevdet, Türk Edebiyatından Seçme Parçalar, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1981.
- KUDRET Cevdet, Divan Şiirinde Üç Büyükler, Nedim, İnkılap Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1985.
- KURNAZ Cemal, Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.
- MACİT Muhsin, Nedim Divanı. Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- MORAN Berna, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.
- NECATİĞİL Behçet, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yayınları, İstanbul, 1985.
- ONAN Necmettin Halil, İzahlı Divan Şiiri Antolojisi, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1997.
- OKAY Orhan, Yahya Kemal Beyatlı, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1988.
- PALA İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara, 1995.
- PALA İskender, Divan Edebiyatı. Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998.
- PÜSKÜLLÜOĞLU Ali, Yaşar Kemal Sözlüğü, Y. Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- RİCOER Paul, Zaman ve Anlatı: Bir Zaman Olay Örgüsü Üçlü Mimesis, YKY, İstanbul, 2007.
- SÂMÎ Şemseddin, Kâmus-ı Türkî, Enderun Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1989.

- SAUSSURE Ferdinand, Genel Dilbilim Dersleri, Çev. Berke Vardar, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2011.
- SELİMÎ Selim, Yahya Kemal Beyatlı'nın Şiirlerinin Söz Varlığı ve Söz Dizimi, Doktora Tezi, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2019.
- TANPINAR Ahmet Hamdi, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997.
- TANPINAR Ahmet Hamdi, Yahya Kemal, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014.
- TANRIKORUR Cinuçen, Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1998.
- TEMİZEL AKAR Firdes, Nedim Divanının Kelime Grupları ve Sözlüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2002.
- TEMİZEL AKAR Firdes, Yahya Kemal'in Eserlerindeki Özel İsimlerin Tasnifi ve Değerlendirilmesi Sosyal Bilimler Dergisi/The Journal of Social Science, Yıl: 6, S. 36, s. 451-465, Nisan 2019.
- TİMURTAŞ Faruk Kadri, (1994). Osmanlı Türkçesine Giriş, Alfa Yayınları, İstanbul.
- TOKLU O., Dilbilime Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013.
- TRIER J., Kelime Alanları ve Kavram Alanları Üzerine, Çev. Hüseyin Sesli, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1969.
- TULUM Mertol, XVII ve XVIII. Yüzyıllarda İstanbul Türkçesi: Sesler ve Uyumlar Üzerine Bir Deneme. Türkler. (C. 11, s. 489-508.). Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- ULUDAĞ Erdoğan, Dilde Sadeleşme ve Türkî-i Basît Hakkında Düşünceler. Turkish Studies, Volume 4/5 Summer, s. 292-329, 2009.
- VARDAR B., Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2007.
- YETİŞ Kâzım, Yahya Kemal İçin Yazılanlar, İstanbul Fetih Cemiyeti, C.1-2, İstanbul, 1998.

Elektronik posta adresleri:

www.tdk.gov.tr/images/mart2016/20160327Fikri%20ÖZÇELİKÇİ_neva%20kar.pdf

[http://www.asosjournal.com/Makaleler/2105473180_612%20Macit%20BALIK%20\(1\).pdf](http://www.asosjournal.com/Makaleler/2105473180_612%20Macit%20BALIK%20(1).pdf)

<https://edumag.net/galeri/kafasi-karisanlar-icin-4-adimda-birlesik-krallik/>

<https://www.dunyabizim.com/soylesi/mehlika-sultan-siirinin-degeri-pek-bilinmedi-h18816.html>

<https://www.dunyasozluk.com>

<https://2014.felsefe.istanbul/node/55>

http://www.tdk.gov.tr/images/2_%C4%B0brahim%20%C5%9EAH%C4%B0N%20_%20Tanp%C4%B1nar%C4%B1n%20Unutulmu%C5%9F%20Bir%20%C5%9Eiiri.pdf

https://www.wikizero.com/tr/Yahya_Kemal_Beyat%C4%B1

https://www.academia.edu/38024742/B%C4%B0R_ROMAN_K%C4%B0%C5%9E%C4%B0S%C4%B0_OLARAK_YAHYA_KEMAL_YAHYA_KEMAL_AS_A_NOVEL_CHARACTER

<http://ozhanozturk.com/2017/10/13/yunan-mitolojisi-sozlugu-ak/>

<http://www.e-tarih.org/sozluk.php?sd=sozlukdetay&id=246>

[https://www.osmanlicagazeteler.org/Sayfa.php?il=Bat%C4%B1%20Trakya&GazeteID=Asir\(Selani_k\)](https://www.osmanlicagazeteler.org/Sayfa.php?il=Bat%C4%B1%20Trakya&GazeteID=Asir(Selani_k))

<http://www.dersimiz.com/bilgibankasi/bourbon-hanedani-hakkinda-bilgi-4613>

<http://www.e-tarih.org/makaleler.php?sayfa=makaledetay&makaleno=3404>

<https://rehber.ihya.org/yenirehber/cigerdelen.html>

<http://www.kulturelbellek.com/cifte-gelinler-turbesi-hakkinda-bilgi/>

<http://www.istanbularkeoloji.gov.tr/TR-205301/cinili-kosk-muzesi.html>

<https://www.tarihsayfasi.com/osmanli/kanuni-sultan-suleyman-doneminde-ibrahim-pasa.html>

https://kelimeler.net/Dansing-kelimesinin-anlami-nedir_hakkindabilgial.com/damat-bali-pasa/

<http://m.bianet.org/bianet/kultur/647-halicin-14-iskelesinden-7si-hizmette>

<https://dunyasozluk.com/les-desenchantees.html/19835>

www.gutenberg.org

<http://yunanmitolojisi.com/tags/dionysos.html>

www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/dionysos-421

<http://apelasyon.com/Yazi/8-asmayi-bekleyen-tanri-dionysos>

www.imge.com.tr/person.php?person_id=4842

<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=4333>

<http://www.adalar.gov.tr/>

www.dersimiz.com/bilgibankasi/don-juan-kimdir-hakkinda-bilgi-3466

<http://www.ehlisunnetbuyukleri.com/Menkibeler/Osmanli-Hikayeleri/Detay/1897-YUNAN-HARBI-VE-DOMEKE/102>

www.nkfu.com/alexandre-dumas-fils-kimdir/

<http://gazetekarinca.com/2016/12/fransiz-devriminin-kadin-haklari-savascisi-amazon-komutan-theroigne/>

<http://www.zafersen.com/unutulan-donem-endulus-tarihine-kisa-bir-bakis.pdf>

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/457554>

<https://www.frmtr.com/tarihce-ansiklopedisi/4462960-truvanin-tarihcesi.html>

<http://www.milliyet.com.tr/zamana-yenik-dusen-saraylar-pembenar-detay-seyahattatil-1493026/>

<https://tarihpostasi.com/86/eski-saray-ve-yeni-saray-hangi-saraylardir-yerleri-nerededir/>

<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/maresal-fevzi-cakmak-kimdir-iste-ilk-genelkurmay-baskanimiz-2341556/>

<http://aofatihbolumum.blogspot.com/2015/08/ortacag-yenicag-avrupa-tarihi.html>

[http://totalwar-turkiye.com/twforum/arsiv-3/gavur-imam-isyani-tarihimizin-kara-lekesi-\(sh\)/](http://totalwar-turkiye.com/twforum/arsiv-3/gavur-imam-isyani-tarihimizin-kara-lekesi-(sh)/)

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=6515>

www.lugatiremzi.com

<http://www.oktayaras.com/bedros-hallacyan/tr/28814>

<http://tarih.sitesi.web.tr/hassa-nedir.html>

<http://www.turkedebiyatilismlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3885>

www.britannica.com/biography/Horace-Roman-poet

<http://www.borhaber.net/ahmet-yesevi-ve-horosan-erenleri-makale,564.html>

<https://www.nedirnedemek.com/intelligence-ne-demek>

<http://www.osmanli700.gen.tr/olaylar/olays4.html>

<http://www.yeminlisozluk.com/imponderable>

<http://www.hayalleme.com/kumrulu-mescit/>

<https://www.beyaztarih.com/ansiklopedi/koprululer-ailesi>

<http://turkcesozluk.speakdictionary.com/l%C3%A2ndon.html>

<https://www.dersimiz.com/bilgibankasi/latin-edebiyati-hakkinda-bilgi-1324>

[https://www.dw.com/tr/16-eyalette-almanya-turu/g-41748124\(16eyaletteAlmanyaturu\)](https://www.dw.com/tr/16-eyalette-almanya-turu/g-41748124(16eyaletteAlmanyaturu))

https://www.turkcebilgi.com/leman_g%C3%B6l%C3%BC

<http://ataum.gazi.edu.tr/posts/view/title/savas-hazirlayan-baris-konferansi%3A-londra-konferansi-49491>

<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Mehmet%20Ali%20Tevfik/>

<https://tr.glosbe.com/fr/tr/mercenaire>

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=259>

<https://gokturkanitlari.appspot.com/eskiturkcesozluk.html>

<http://www.lozanmubadilleri.org.tr/mubadele-bolgeleri/serfice/>

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/996>

<http://www.gercekgazetesi.net/teori-tarih/turkiyenin-ilk-devrimi-1908-jon-turk-devrimi>

<http://www.5harfliler.com/tepebasi-bahcesinde-elmas-yagmuru/>

http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi35_pdf/7egitim/karagoz_savas_tayipduman.pdf

<https://www.iski.istanbul/web/tr-TR/kurumsal/haberler1/haberler-detay/sebeke-suyuna-adini-veren-su-terkos>

<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/TR-202452/topkapi-sarayi-muzesi.html>

<https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1934>

<http://makedonya.blogcu.com/vardar-turkleri/1102407>

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_internet.arama?q=mebus%20Veli%20bey

https://sanatsozlugum.blogspot.com/2013/12/arkad_7.html

http://www.kursatozcan.com/ders_notlari/tarihsel_jeoloji/fa/5_senozoyik.pdf

<http://www.osmanlicaturkce.com/?k=%C3%87%C3%82K&t=%40>

ÖZGEÇMİŞ

20.09.1974'te Kocaeli Yuvacık'ta doğdu. İlkokulu Ulugazi İlköğretim Okulu'nda, liseyi İzmit İmam Hatip Lisesi'nde okudu. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamladı. 1999 yılında İzmit Ulugazi İlköğretim okuluna öğretmen olarak atandı. 2000-2001 arasında Sakarya Üniversitesi'nde okutman olarak görev yaptı. Evliliği sebebiyle Sakarya Üniversitesi'ndeki bu görevinden ayrıldı. Yalova, Sakarya ve İzmit'te Edebiyat öğretmeni olarak çalıştı.

Evli ve Muhammed Hidayet, Nurseren Filiz, Cevdet isimlerinde üç çocuk annesidir.

